EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESÎR

Çelik YAYINEVİ

Hicretin Altıyüzdoksanüçüncü Senesi
Hristiyan Assaf Olayı
Hicretin Altıyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İmam El-Allame Taceddin Musa
Hatun Mu'nis
Sahip Vezir Fahreddin
Melik Hafiz Giyaseddin B. Muhammed
Kadilkudat Şihabeddin B. Hoyi
A'mâ Emir Alaeddin
Vezir Şemseddin Muhammed B. Osman
Hicretin Altıyüzdoksandördüncü Senesi
Melikü'l-Âdil Kutboğa'nın Sultanlığı
Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Kasım
Şeyh Muhibbüddin Et-Taberî El-Mekkî
Yemen Hükümdarı Melik Muzaffer
Şerefüddin El-Makdisî
Cevheriye Vakfının Sahibi Sadr Necmeddin
Şeyh Mecdüddin Ebu Muhammed Abdülvehhab
El-Farusî
Cemal El-Muhakkik
Sitt Hatun Binti Melik Eşref
Sadr Cemaleddin
Hicretin Altıyüzdoksanbeşinci Senesi
Hicretin Altıyüzdoksanbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Zeyneddin B. Müncî
Mizze'deki Hamamın Sahibi Mes'udî
Şeyh Halidî
Şeref Hüseyin El-Makdisî ,
Şeyh Ebu Muhammed B. Ebi Hamza El-Mağribî
Sahip Muhyiddin B. Nahhas
Kadilkudat Takiyyüddin Ebü'l-Kasım
Hicretin Altıyüzdoksanaltıncı Senesi
Melik Mansur Laçin E S-Silahtarı'nin Sultanlığı
Hicretin Altıyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mısır'daki Hanbelîlerin Kadilkudatı İzzeddin Ömer
Şeyh Afifüddin Ebu Muhammed
Şeyh Şit B. Şeyh Ali El-Harirî
Şeyh Cemaleddin Abdülvahîd B. Kesir
Sâmiriye Vakfının Kurucusu
Nefisiye Vakfının Sahibi Nefissüddin Ebü'l-Fida
Sârub Ed-Dımaşkî
Hicretin Altıyüzdoksanyedinci Senesi
Hicretin Altıyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Hasan B. Şeyh Ali El-Harirî
Sadrü'l-Kebir Şihabüddin Ebü'l-Abbas
Şeyh Şemseddin El-Eykî
Sadr İbn Ukbe
Şihab El-Âbir
Hicretin Altıyüzdoksansekizincî Senesi
Mansur Laçin'in Öldürülmesi Ve Muhammed B. Kalavun'un Tahta Geçmesi
Hicretin Altıyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Nizameddin
Müfessir Şeyh Cemaleddin Abdullah
Şeyh Ebu Yakub El-Mağribî
Vezir Taki Tevbe
Emirü'l-Kebir Şemseddin Beyserî
Sultan Melik Muzaffer
Melik Evhad
Kadı Şihabuddin Yusuf
Sahip Nasrüddin Ebü'l-Ganaîm
Yakut B. Abdullah
Hicretin Altıyüzdoksandokuzuncu Senesi
Kazan Savaşı
Hicretin Altıyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Hüsameddin Ebu'l-Fedail
Kadı İmamüddin Ebu'l-Mealî
Şerefüddîn Ahmed B. Hibetüllah
Hatip İmam Alim Muvafpaküddin Ebu'l-Mealî
Sadr Şemseddin
Şeyh Cemaleddin Ebu Muhammed
Hicretin Yediyüzüncü Senesi
Hicretin Yediyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Hasan El-Kürdî
Tavaşî Safiyüddîn Cevher Et-Tiflisî
Emir İzzeddin
Emir Cemaleddin Akkuş Eş-Şerifi
Hicretin Yediyüzbirinci Senesi
Halîfe Hâkîm Bî-Emrîllah'ın Vefatı
Hicretin Yediyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillah
Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillah El-Abbasî'nin Oğlu Müstekfi Billahtn Hilafete Geçişi
Emir İzzeddîn
Şeyh İmam Alim Şerefuddin Ebu'l-Hasan
Sadr Ziyaüddin
Alemüddin Ercüvaş
Eberkuhî El-Mîsrî
Mekke Emiri Şerif Ebu Nümey
Hicretin Yedîyüzikinci Senesi
Denizden Çıkan Aoaip Bir Yaratık

Hicretin Altıyüzdoksanüçüncü Senesi

Bu sene başında Melik Eşref öldürüldü. Şöyle ki: O, muharrem ayının üçünde ava çıkmıştı. İskenderiye yakınlarında Büruce'ye vardığında muharrem ayının onikisi idi. Orada iken askerlerinden uzaklaşmış, tenha bir yere çekilmişti. O esnada onu Öldürmek hususunda ittifak etmiş olan bir grup emir ona hücum etti. Ona ilk darbeyi vuran, naibi Beydera olmuştu. Laçin el-Mansurî, onun hakkında koğuculuk yapmıştı. Sonra Laçin, ramazan ayına kadar gizlendi. Bayramda ortaya çıktı. Bedreddin Beyserî ile Şemseddin Kara Sungur el-Mansurî de Melik Eşrefin öldürülme işine iştirak edenlerdendi. Melik Eşref öldürülünce emirler, Beydera'yı hükümdar etme hususunda anlaştılar. Ona Melik Kahir, ya da Evhat adını taktılar. Ancak o da muradına eremedi. İkinci gün Kutboğa'nın emriyle öldürüldü. Sonra Zeyned-din Kutboğa ile Alemüddin Sencer eş-Şücaî kardeşi Muhammed Melik Nasır b. Kalavun'u hükümdarlığa geçirme hususunda anlaştılar. O zaman Muhammed Melik Nasır dokuz yaşından birkaç ay almıştı. Onu muharrem ayının ondördünde memleket tahtına oturttular. Vezir İbn Sel'us, o zaman İskenderiye'de bulunuyordu. Sultanla beraber oraya gitmişti. Esasında sultanla birlikte sefere çıkmış, kendisi İskenderiye'ye döndüğünde hiçbir şeyden haberi yokken her taraftan bela ve azap ile aniden karşılaşmıştı. Çünkü o büyük emirlere, küçüklere yaraşır muamelede bulunuyor, saygısızlık ediyordu. Onu yakaladılar. Emirler arasında Şücaî ona işkence etme görevini üstlendi. Ona şiddetli dayak çekti. O da malı, mülkü, neyi varsa hepsini söyledi. İşkence etmeğe devam ettiler. Nihayet o da malına mülküne el konulduktan sonra safer ayının onunda vefat etti. O esnada Melik Eşrefin cenazesi de getirilerek türbesine defnedildi. İnsanlar onun kaybına çok üzüldüler. Öldürülmesini ouyuk bir musibet saydılar. Melik Eşref şehametli, şecaatli, yüksek nımmetli, güzel görünümlü bir kimseydi. Irak'a gaza yapmaya, oraları tatarların elinden almaya niyetlenmiş, bu iş için gerekli hazırlığı yapmış ve oraya gazaya gidileceğini ülkesinde ilân etmişti. Üç_senelik hakimiyeti süresince Akkâ'yı ve Dmıaşk'ın diğer sahil beldelerini fethetmiş, açiılarm orada ne bir taşını ne de bir işaretini bırakmamış, Rum kale-ını "esni'yi ve diğer yerleri de fetih alanına eklemişti.

Nasırın bey'at emri Dımaşk'a geldiğinde onun adına minberlerde hutbe okundu. Hal böyle devam etti. Emir Kutboğa, onun atabeyi, Şücaî ise büyük müşaviri oldu. Bundan sonra Şücaî aradan birkaç gün geçince Cebel kalesinde öldürülerek kesik başı Kutboğa'ya gönderildi. O da bu kesik başın şehirde dolaştırılıp teşhir edilmesini emretti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Onun kesik başını getiren adama çok miktarda para verdiler. Artık Kutboğa'nm karşısına dikilecek bir rakip kalmamıştı. Bununla beraber Kutboğa, gönüllerini hoş tutmak için emirlerle istişarede bulunurdu.

Safer ayında İbn Sel'us'un Ölümünden sonra Bedreddin b. Cemaa kadılıktan azledilerek Takiyyüddin b. Bintül-Eazz, yemden kadılığa getirildi. Bedreddin b. Cemaa ise Mısır'da kendine yetecek miktarda maaş alarak müderrislik görevini sürdürdü ve reis olarak yaşadı. Mısır'da vezirlik makamına Taceddin b. Hanna atandı.

Safer ayının yirmibirinde çarşamba günü öğle vakti Sahabîler mihrabına Kemaleddin Abdurrahman b. Kadı Muhyiddin b. Zek imam olarak atandı. Hatipten sonra namazı kıldırdı. Babü'n-Natifaniyyîn mektebine de Ziyaeddin b. Burhaneddin el-İskender atandı. Camiü'ş-Şerif nazırlığına Zeyneddin Hasan b. Muhammed b. Adnan tayin edildi. İpekçiler ise eski çarşılarına iade edildiler. Pamuk pasajı boşaltıldı. Daha önce Tuğcu'nun naibleri, ipekçileri pamuk pasajında çalışmakla yükümlü kılmışlardı.

Dımaşk hatipliğine Şeyh Allame Şerefüddin Ahmed b. Cemaleddin Ahmed b. Nime b. Ahmed el-Makdisî, Muvaffaküddin el Hamevî'nin azledilmesinden sonra atandı. Muvaffaküddin el-Hamevî'yi Hama'ya ça-;i ğırmışlardı. Bunun üzerine Makdisî receb ayının ortasında cuma günü Dımaşk'ta hutbe irâd etti. Atanma fermanı okundu. Bu göreve atanına* sı, Mısır veziri Taceddin b. Hanna'nın tavsiyesi ile olmuştu. Makdisî, fesahat ve belagat sahibi alim ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi.

Bu sene receb ayının sonlarında emirler, Emir Zeyneddin Kutboğa ve Melik Nasır Muhammed b. Kalavun'un hükümdarlıklarına bey'at ettiler. Bu bey'at haberi, ülkenin bütün şehir ve kazalarına duyuruldu. [1]

Hristiyan Assaf Olayı

Bu adam, Süveyda halkındandı. Bir cemaat onun Peygamber (s.a.v.)'e sövdüğüne tanıklık etmişlerdi. Bunun üzerine Assaf, İbı Ahmed b. Hacı Emir Âl-i Ali'ye sığınmıştı. Bu yüzden Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye ve Darü'l-Hadis hocası Zeyneddin el Farikî bir araya gelerek saltanat naibi Emir îzzeddin Aybek el-Hamevî'nin yanma gittiler. Bu konuda onunla görüştüler. O da isteklerini kabul etti. Assafı yanına getirmeleri için görevlilere emir verdi. Bu iki şeyh onun yanından büyük bir kalabalıkla birlikte ayrılıp gittiler. İnsanlar saltanat naibinin yanı-
na getirilmekte olan Hristiyan Assafı bir bedevî ile birlikte gördüler. Ona sövüp saydılar. Bedevî onlara «Hristiyan Assaf sizden daha hayırlıdır» deyince insanlar her ikisini taşlamaya başladılar. Assaf yaralandı. Büyük bir olay meydana geldi. Saltanat naibi, şeyhleri huzuruna çağırdı. Şeyh Takiyyüddin ile Şeyh Zeyneddin, naibin yanına gittiler. İkisi de dayak yediler. Azraviye'de göz altına alınmaları emredildi. Hristiyan Assaf gelip Müslüman oldu. Onun İslâm'a girişi sebebiyle bir meclis kuruldu. Onunla şahitler arasında düşmanlık tesbit edildi. Cam bağışlandı. Sonra Şeyh Takiyyüddin ile Şeyh Zeyneddin' çağırdı. Onların gönüllerini alıp serbest bıraktı. Bundan sonra Assaf, Hicaz'a gitti. Medine-tüY-Resul'e yakın bir yerde kardeşinin oğlu tarafından öldürüldü. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye bu olayla ilgili olarak«es-Sarimü'l-Meslul ala Sabbi'r-Resul» adlı kitabını yazdı.

Bu sene şaban ayında Melik Nasır hükümdarlık debdebesiyle Kahire şehrinde dolaştı. O gün, görülmeye değer muazzam bir gündü. Bu onun ilk selam töreni idi. Şam'da müjde davulları çalındı. Sultanın kararnameleri oraya geldi. Kararnameler Ümeyye Camii'nin minberinde okundu. Adaletin yayılması, zulmün kaldırılması, sahiplerinin rızası olmadan mülklere ve vakıflara karışılmaması emrediliyordu.

Şaban ayının yirmiikisinde Kadı Cemaleddin el-Kazvinî, Mesruri-ye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde kardeşi İmamüddin Kadilkudat Şihabüddin el-Huyî ve Şeyh Takiyüddin b. Teymiye de hazır bulundular. Cidden görkemli ve muazzam bir dersti.

Berzalî dedi ki: Bu senenin şaban ayında Cisrin'deki vadide büyük bir efsane hayvanının ortaya çıkıp iri bir keçinin kafasını yuttuğuna dair haber, her tarafa yayıldı.

Ramazan ayı sonlarında Emir Hüsameddin Laçin ortaya çıktı. Bu, Melik Eşrefin Öldürülüşünden bu yana gizleniyordu Sultanın yanına giderek özrünü beyan etti. Sultan da özrünü kabul etti. Ona hil'at giydirip ikramda bulundu. Melik Eşrefi kend serbest iradesiyle Öldürmüş değildi.

Bu sene şevval ayında Mühenna b. İsa'nın, Sultan Nasır'a isyan ettiğine dair haber etrafa yayıldı. Tatarlara katıldığı söyleniyordu.

Zilkade ayının sekizinde çarşamba günü Kadilkudat Şihabüddin b. Huyî'nin vefatı sebebiyle Gazaliye Medresesi'nde Hatip Şerefüddin el-Makdisî ders verdi. Vefat eden Şihabüddin, Şamiyetü'l-Berraniye Med-resesi'ni de bırakmıştı.

Zilhicce ayının ondördünde perşembe günü Şam kadılığına Kadı Bedreddin Ahmed b. Cemaa geldi. Âdiliye'ye indi. Saltana naibi ve askerler bütünüyle onu karşılamaya çıktılar. Şairler onu övdüler. O da hitabet naibi Taceddin el-Caberî'yi kendine vekil tayin etti. Kendisi ise Şamiyetü'l-Berraniye Medresesi'nde Şerefüddin el-Makdisî'nin yerine ders verdi. O, Zeyneddin el Farusî'nin şeyhi idi. Nasıriye Medresesi onun elinden alınmış, orada İbn Cemaa ders vermeye başlamıştı.

Zilhicce ayının yirmisinde de Adiliye Medresesi'nde ders vermişti.

Bu sene Dımaşk'taki köpekler, Vali Cemaleddin Akyay in emri üzerine çöle götürüldüler. Halka ve kapıcılara bu husuta sıkı talimatlar verildi ve iş sıka tutuldu. [2]

Hicretin Altıyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bu sene Melik Eşref Halil b. Kalavun el-Mansur, Beydera, Şücaî, Şemseddin b. Sel'us gibi meşhur insanlar vefat etmişlerdir Şu zatlar da bu senede vefat edenler arasındadır: [3]

Şeyh İmam El-Allame Taceddin Musa

Taceddin Musa b. Muhammed b. Mes'ud el-Merağî. Ebu'l-Cevab eş-Şafiî adıyla tanınmıştır. İkbaliye ve diğer medreselerde ders vermiştir. Faziletli ve önde gelen Şafnlerdendi. Fıkıh, usul, nahiv gibi ilimlerde otoriteydi. Güzel bir zekâ sahibiydi. Bu senenin içinde yetmiş yaşını aşmış iken cumartesi günü aniden vefat etti ve Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. [4]

Hatun Mu'nis

Hatun Mu'nis bintü's-Sultan Âdil Ebu Bekir b. Eyyub. Darulkutbi-ye ve Dar-ı ikbal adlarıyla tanınmıştır. Hicretin 603 senesinde doğmuştur. Afife el-Farkaniye'den, Aynu'ş-Şems binti Ahmed b. Ebfl-Ferec es-Sekafiye'den icazetli olarak hadis rivayet etmiştir. Bü senenin rebiyüla-hir ayında Kahire'de vefat etti ve Bab-ı Zuveyle Mezarlığı'na defnedildi. [5]

Sahip Vezir Fahreddin

Fahreddin Ebu İshak İbrahim b. Lokman b. Ahmed b. Muhammed el-Benanî el-Mısrî. Tevkî divanının başkanıydı. Meşhu vezirlerin üstadı olup, hicretin 612. senesinde doğmuş, hadis rivayet etmiş ve bu senenin cemaziyelahir ayı sonlarında Kahire'de vefat etmiştir. [6]

Melik Hafız Giyaseddin B. Muhammed

Melik Said Muineddin b. Melik Emced Behramşah b. Muiz İzzeddin Ferruhşah b. Şahinşah b. Eyyub. Faziletli ve yükse derecede alim bir kimseydi. Hadis dinledi. Buharî'yi rivayet etti. Alimleri ve yoksulları severdi. Bu senenin şaban ayının altısında cuma günü vefat etti. Babü'l-

Feradis dışındaki dedesi (yani annesinin babası) İbn Mukaddem'in mezarının yanına defnedildi. [7]

Kadilkudat Şihabeddin B. Hoyi

Ebu Abdillah Muhammed b. Kadilkudat Şemseddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Halil b. Saade b. Cafer b. İsa b. Muhammed eş Şafiî. Aslen Huyludurlar. İlim tahsil etti. Birçok ilimlere vakıf oldu. Çok kitap tasnif etti Kitaplarından birinde yirmi sanata değinmiştir. Ulûmü'l-hadise dair bir eseri manzum olarak hazırlamış, Kifayetü'l-MuhtefÎz adlı kitabı ve başka eserleri de vardır. Çok miktarda hadis dinledi. Hadisi ve ha-disçileri severdi. Küçük yaşta Dimağiye'de ders verdi. Sonra Kudüs kadılığına, oradan Besni, sonra Haleb kadılıklarına atandı. Sonra Mahil-le'ye döndü. Oradan Kahire kadılığına tayin edildi Bunun ardı sıra Adiliye, Gazaliye ve diğer medreselerin müderrisliğiyle birlikte Şam kadılığına atandı. Zamanının iyi insanlarından, güzelliklerinden, meşhur ve büyük alimlerindendi. İffetli, nezih, yüksek derecede bir alim, hadisi, hadis ilmini, hadis alimlerini seven bir kimseydi. Şeyhimiz Hafiz el-Mizzî onun senetleri birbirine zıt olarak kırk hadis rivayet ettiğini ortaya koymuştur. Takiyyüddin b. Utbe el-Esvedî el-Es'erdî de onun hadis hocalarının alfabetik sıraya göre adlarım zikretmiş ve bunların 236 civarında olduğunu bildirmiştir. Ancak Berzalî, onun hocalarının 300 civarında olup, çoğunun adlarının alfabetik fihristte yer almadığını söylemiştir.
Kadilkudat Şihabeddin, bu senenin ramazan ayının yirmibeşinde perşembe günü altmışyedi yaşındayken vefat etmiş, aynı günde cenaze namazı kılınarak Kasyun Mezarlığı'nda babasının türbesine defnedii-miştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [8]

A'mâ Emir Alaeddin

Kudüs'ün nazın ve bugün Kudüs'te ayakta duran birçok eserin ba-nisidir. Şeceresi şöyledir: Emirü'l-Kebir Alaeddin Aytekin b. Abdullah es-Salihî en-Necmî. Büyük emirlerdendi. Gözlerini kaybedince Kudüs-ü Şerifte ikamet etti. Orayı imar eden, oray işleten bir kişi olarak nazırlık görevini yürüttü. Heybetli bir kimseydi. Kararlarına karşı çıkılamazdı. Peygamber (s.a.v.)'in mescidinin yakınındaki tuvaletleri ve abdest alma yerini yaptırmıştı. İnsanlar buradan abdest alarak ihtiyaçlarım görerek yararlanmışlardı. Çok kolaylıklar meydana getirmişti. Kudüs'te de çok hankâhlar ve güzel eserler yaptırmıştı. İşleri bizzat kendisi yürü-

urdü. Çok saygm bir şahsiyeti vardı. Bu senenin şevval ayında vefat et-ti. [9]

Vezir Şemseddin Muhammed B. Osman

Şemseddin Muhammed b. Osman b. Ebu'r-Rical et-Tenuhî. İbn Sel'us adıyla tanınmıştır. Melik Eşrefin veziriydi. 1.000 gürzü aşkın darbe yedi ve dayak altında can verdi. Ölümü bu senenin safer ayının onunda vuku bulmuştu. Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre öldükten sonra Şam'a nakledilmiştir.
Önceleri ticaretle uğraşırdı. Sonra Takiyyüddin b. Tevbe aracılığıyla Dımaşk muhtesipliğine atandı. Daha sonra sultan olmadan önce Melik Eşrefle muameleye başladı. Melik Eşref onun adaletli ve dürüst bir kimse olduğunu anladı. Babası Mansur'dan sonra tahta geçen Melik Eşref, hacda iken onu yamna çağırdı ve vezirliğe tayin etti. Büyük emirlere karşı büyüklük taslar, onları adlarıyla çağırır ve onlara karşı saygı için ayağa kalkmazdı. Üstadı Melik Eşref öldürülünce onu yakalayıp dövdüler. İşkence ettiler. Horladılar. Malına mülküne el koydular. Nihayet onu canından ettiler ve toprağa gömdüler. Daha Önce kendini Süreyya yıldızına kadar yücelmiş bir insan olarak görürken toprağa düştü. Ama Cenâb-ı Allah'ın yükselen ve kendini üstün gören bir şeyi al-çaltması haktır. [10]

Hicretin Altıyüzdoksandördüncü Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah; İslâm ülkesinin Sultanı Melik Nasır Muhammed b. Kalavun id
Sultanın o zaman yaşı oniki sene birkaç aylıktı. Ülkenin idarecisi ve askerlerin atabeyi, Emir Zeyneddin Kutboğa, Şam naib
Emir İzzeddin Aybek el-Hamevî, Dımaşk veziri Takiyyüddin Tevbe et-Tikritî, divanların nazırı Şemseddin el-Azer, Şafiîlerin
Kadısı Bedreddin b. Cema'a, Hanefî-lerin Kadısı Hüsameddin er-Razî, Malikîlerin Kadısı Cemaleddin e^-Zevav
Hanbelîlerin Kadısı Şerefüddin Hasan, muhtesip Şihabüddin Hanefî, nakibüleşraf Zeyneddin b. Adnan, Beytü'1-mal vekili v
Emevî Camii'nin nazın Taceddin eş-Şirazî, belde hatibi Şerefüddin el-Makdisî idi.
Aşura günü, Eşref in*kölelerinden bir grup ayaklanarak sultanın saygınlığını hiçe saydılar ve ona karşı çıkmaya yeltendiler.
Silah pazarına gelerek oradaki eşyaya elkoydular. Sonra etrafları sarıldı. Kimi idam edildi. Kimi sehpaya asıldı. Diğerlerinin
ise elleri ve dilleri kesildi. Cidden büyük bir olay ve kargaşa meydana geldi. Bunlar 300'e yakın ya da daha fazla kişiydiler.
[11]

Melikü'l-Âdil Kutboğa'nın Sultanlığı

Bu senenin muharrem ayının onbirinde, Emir Kutboğa memleket tahtına oturdu. Melik Nasır Muhammed b. Mansur'u hai'ederel
onun
evine kapanmasına, evden dışarı çıkmamasına hükmeti. Emirler de onun sultanlığına be/at ettiler. Onu tebrik ettiler. O da
muazzam bir zi-vafet verdi. Posta bu haberi ülkenin her tarafına ulaştırdı. Her tarafta kendisine be/at edilip müstakil hükümdar
olarak adına hutbeler okutuldu. Paralar onun adına bastırıldı. İş tamamlandı. Ülke süslendi. Sevinç davulları çalındı
Kendisine de Melikü'1-Adil lakabı takıldı. O zaman kendisi yaklaşık elli yaşındaydı. Kendisi Ayn Calut savaşından sonra
Melik Zahir'in saltanatı zamanında yapılan ilk Humus savaşında esir alınanlardandı. Tatarların bir kolu olan
Güveyraniye'dendi. Mısır'da Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî'yi kendine naib tayin etti. Bu zat, onu
kontrolünde memleketin idaresini yürütüyordu. Cezerî'nin tarihinde, emirlerden birinden naklen şöyle bir olaydan bahsettiği
görülmektedir:
«Hülaguhan, müneccimine askerlerinin başında bulunan komutanlardan hangisinin Mısır diyarına hakim olacağını bildirmesini
istemiş, müneccim de remil atıp hesap yaparak şöyle demişti: «Adı Kutboğa olan bir adamın Mısır'a hakim olacağını
görüyorum.» Hülağu, bunun kendi damadı Kutboğa Noyan olduğunu sanarak onu askerlerin başına komutan olarak tayin etmişti.
Oysa müneccimin sözünü ettiği kişi, Kutboğa Noyan değildi. O, önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ayn Calut savaşında
öldürülmüştü. Mısır diyarına hakim olan ise, Kutboğa idi. Kutboğa hayırlı emirlerden, yaşantısı mazbut ve adalet sahibi
hükümdarlardandı. İslâm'a yardım etmekte mükemmel rol oynamıştı.
Bu senenin rebiyülevvel ayı başında çarşamba günü Kutboğa saltanat debdebesiyle saraydan çıkıp Kahire'yi dolaştı. İnsanlar
ona duacı oldular. Sahip Taceddin b. Hanna'yı vezirlikten azlederek yerine Fahred-din b. Halilî'yi atadı.
Bu senede insanlar Dımaşk'ta Mescidü'l-Kadem yanında yağmur duasına çıktılar. Taceddin Salih el-Caberî, kendisini naib
tayin eden Şerefüddin el-Makdisî'nin yerine hutbe irâd etti. Çünkü Şerefüddin el-Makdisî hasta idi. Kadılıktan istifa etmişti
Yağmur duasına cemaziye-levvel ayının beşinde çarşamba günü çıkılmıştı. Yağmur yağmadı. İkinci kez cemaziyelahir ayının
yedisinde cumartesi günü aynı yerde yağmur duasına gidildi.Orada Şerefüddin el-Makdisî insanlara hutbe irâd etti. Burada
toplanan insanlar eskisine nisbetle daha çoktular, ama yine yağmur yağmadı.
Receb ayında Cemaleddin b. Şerişî, Kadı Bedreddin b. Cemaa'ya vekâleten mahkemede hüküm verdi.
Bu senede Kadı Şemseddin b. İzz, Muazemiye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi Alaeddin b. Dukak'tan devralmıştı.
Bu senede Kudüs ile Halil Rahman'a, Melik Evhad b. Melik Nasır uavud b. Muazzam sahip oldu.
Bu senenin ramazan ayında Hanbelîlerin büyük imamdan önce namaz kılmaları kararlaştırıldı. Çünkü onlar daha önce büyük
imamdan sonra namaz kılıyorlardı. Sahabe mihrabında bir imanı namaza durduğunda bunlar da aynı anda kendi cemaatleriyle
namaz kılıyorlar, böylece bir karışıklık meydana geliyordu. Bunların büyük imamdan önce namaz kılmaları artık kural haline
geldi. Emevi Camii'nin batı tarafındaki üçüncü revakta Meşhed-i Ali sahanlığındaki mihraplarında namaz kılacaklardı.
Ben derim ki: Bu kural, hicretin 720. senesinden sonra yine değiştirilmiştir. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Bu
senenin ramazan ayı sonlarında Kadı Necmeddin b. Sasarî, Şam kadıaskerliği görevine başlamak üzere Mısır diyarından geldi.
Şevval ayının beşinde perşembe günü Kadı Bedreddin b. Cemaa, Emevi Camii'nin mihrabında imam ve hatip olarak
Şerefüddin el-Makdisî'nin yerine namaz kıldırdı. Ertesi günde hutbe irâd etti. Hutbesi güzel karşılandı. Okuyuşunu da
beğendiler. Bu görevi kadılık ve diğer görevlerine ek olarak sürdürecekti.
Şevval ayı başlarında Mısır diyarından bazı fermanlar geldi. Bunlar arasında İbn Sasarî'nin, Hatip Makdisi yerine Gazaliy
Müderris'li-ğine atandığına dair ferman vardı. Aynca bu fermanlardan birinde belirtildiğine göre Eminiye Medresesi'nin
müderrisliği Necmeddin b. Sasarî'nin yerine İnıamüddin Kazvinî'ye verilmişti. Kardeşi Celaleddin de onun yerine
Zahiriyetü'1-Berraniye Medresesi'nde ders vermekle görevlendirilmişti.
Bu senenin şevval ayında İzzeddin el-Hamevî'nin, Mescidü'1-Ka-sap'da yaptırmış olduğu hamamın onarımı tamamlandı. Bu, en
güzel hamamlardandı.

Nuriye Darü'l-Hadisinin hocalığına Şerefüddin el-Makdisî'nin yerine Şeyh Alaeddin b. Atar atanıp göreve başladı.
Bu senede Melikü'l-Mücahid Enes b. Malik Âdil Kutboğa hacca gitti. Bunlar Mekke ve Medine'de ayrıca diğer ziyaretgahlard çok miktarda sadakalar dağıttılar. Arefe günü Dımaşk'ta zimmîlerden her hangi birinin ata veya katıra binmesinin yasaklandığı; zimmilerden birinin ata veya katıra binmesi ve bu emre muhalefet etmesi halinde onu gören Müslümanm, malını mülkünü yağmalayabileceği ilan edildi.
Bu sene sonlarında ve müteakip senede Mısır'da şiddetli bir kıtlıkj meydana geldi. Bu yüzden çok insan helak oldu. Zilhicce ayında 20.000! kadar insan öldü.
Bu senede Tatar hanı Kazan b. Ergun b. Abaka b. Töli b. Cengizhan Müslüman oldu. Emir Tüzün'ün huzurunda Müslüma olduğunu açıkladı. Allah ona rahmet etsin. Tatarların tamamı ya da çoğu İslâm'a girdiler. Kazan Han'ın İslâm'a girdiği günde halkın üzerine altın gümüş ve inci saçıldı. Ona Mahmud adı verildi. Cuma namazına gidip hutbe dinledi. Birçok kiliseyi yıktı Gayr-i müslimleri cizye ödemekle yükümlü kıldı. Bağdat'ta ve diğer beldelerde haksızlığa uğrayanlara haklarını iade etti. Tatarlarda teşbih ve tehlil sesleri yükseldi. Allah'a hamd olsun. Hamd sadece O'na mahsustur.
"hicretin altıyüzdoksandördüncü senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler
şkyh ebü'r-rical el-menînî
Şeyh, salih, zahid, âbid Ebü'r-Ricâl b. Mer'a. Bahterü'l-Menin kö-yündendir. Salih bir insan olup harika halleri ve mükaşefeleri vardı. Dı-maşk halkı ve diğer beldelerin insanları, Menin köyünde onu ziyaret ederlerdi. Bazan da kendisi Dımaşk'a gelir, orada ikram görür, misafir edilirdi. Beldesinde bir zaviyesi vardı. Şeytanî sema ayinlerinden uzaktı. Şeyh Cendel'in Öğrencisiydi. Şeyhi Cendel de büyük ve salih kimselerden olup selef-i salihin yolundaydı. Şeyh Ebü'r-Rical bu senenin muharrem ayının onunda Menin köyündeki evinde seksen yaşında vefat etti. İnsanlar Dımaşk'tan kalkıp onun cenazesine gittiler. Kimi ulaşabildi, kimi ulaşamadı. Cenaze namazı mezarı üzerinde kılındı. Ve zaviyesine defnedildi. Allah rahmet etsin.
Bu senenin rebiyülevvel ayı sonlarında Rasûlullah (s.a.v.)'a söven Hristiyana izin veren Assaf b. Ahmed b. Hacin'in öldürüldüğü haberi gelince insanlar buna çok sevindiler. [12]

Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Kasım

Selef-i sarihinin son temsilcilerinden olup salih, âbid, zahid ve tak-valı bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Cemaleddin Ebü'l-Kasım Abdü's-samed b. Haristanî Kadilkudat ve Hatibü'l-hutaba îmadüddin Abdül-kerim b. Cemaleddin Abdüssamed. Hadis dinledi, babasına niyabeten imamlık yaptı. Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Sonra dünyayı ve dünya makamlarını bırakarak ibadete yöneldi. İnsanlar onun salih ve ermiş bir kimse olduğuna inanırlar. Elini öperler. Duasını talep ederlerdi. Bu senenin rebiyülahır sonlarında ailesinin yanında seksen yaşını aşmış iken vefat etti ve Sefh Mezarlığı'na defnedildi. [13]

Şeyh Muhibbüddin Et-Taberî El-Mekkî

Şafiî mezhebine mensuptu. Çok hadis dinledi. Birçok ilimlere dair eser yazdı. Faydalı ve bir çok ciltlerden ibaret olan el-Ahkam adlı kitabı vardır. Camiü'l-Mesanid tertibine göre yazdığı ve Yemen hükümdarına
okuduğu bir kitabı daha vardır. Bu senenin cemaziyelahir ayının yirmi-yedisinde perşembe günü vefat edip Mekke'de defnedildi. Güzel şiirleri de vardı. Mekke ve Medine arasındaki menzillerle ilgili 300 beyiti aşkın bir kasidesi vardır. Bu kasidesini Hafiz Şerefüddin ed-Dimyatî kendisinden dinleyerek Mu'cem adlı eserine geçirmiştir. [14]

Yemen Hükümdarı Melik Muzaffer

Melik Muzaffer Yusuf b. Mansur Nureddin Ömer b. Ali b. Resul. Babasından sonra sekiz yaşındayken Yemen tahtına oturdu ve kırkyedi sene süreyle hüküm sürdü. Babası da, Melik Atsız b. Kamil Muham-med'den sonra yirmi seneden fazla Yemen hükümdarlığı yapmıştır. Ömer b. Resul, Atsız'ın askerlerinin komutanıydı. Atsız vefat edince kendisi tahta geçti. Hükümdar oldu. Melikü'l-Mansur lakabını aldı. Yirmi seneden fazla hüküm sürdü. Kendisinden sonra oğlu Muzaffer de kırkyedi sene süreyle hüküm sürdü. Muzafferden sonra oğlu Melik Eşref Mümehhidüddin tahta geçti, ancak bir sene geçmeden vefat etti. Ondan sonra kardeşi Müeyyed Izzeddin Davud b. Muzaffer tahta geçti. O da bir süre hükümdarlık yaptı. Sözünü ettiğimiz Melik Muzaffer, bu senenin receb ayında seksen yaşını aşmış iken vefat etti. Hadisi, hadis dinlemeyi severdi. Kendi şahsı için kırk hadislik bir eser telif etmiştir. [15]

Şerefüddin El-Makdisî

Şeyh, imam, hatip, müderris ve müftüydü. Şeceresi şöyledir: Şerefüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şeyh Kemaleddin Ahmed b

Nime b. Ahmed b. Cafer b. Hüseyin b. Hammad el-Makdisî. Şafiî mezhebine mensuptu. Hicretin 622. senesinde doğdu. Çoi miktarda hadis dinledi. Güzel, faydalı ve orjinal eserler yazdı. Dımaşk'ta kadı naibliği, müderrislik ve hatiplik yaptı. Hatipliğin yanı sıra Nuriye Darü'1-Hadisinde ve Gazaliye Medresesinde müderrislik yaptı. Bir zamanlar Şamiyetü'l-Berraniy Medresesi'nde de ders verdi. Faziletli bir grup ulemaya fetva izni de verdi. Fetva izni verdiği ulema arasında şeyh, imam, allame, Şey-hü'1-İslâm Ebü'l-Abbas b. Teymiye de vardı. Bu zata fetva izni vermekle övünüp sevinir ve «İbn Teymiye'ye fetva iznini veren benim» derdi. Birçok ilimle ilgili sağlam bilgisi vardı. Güzel şiir yazardı. Usul-ü fikha dair bir kitap tasnif etti. Bu eserinde çok bilgileri derledi. Bu eseri, kendisinin güzel yazısıyla yanımda mevcuttur. Bu senenin ramazan ayının on-yedisinde pazar günü yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. Babu Keysan Mezarlığında babasının mezarının yanına defnedildi. Allah ona da babasına da rahmet etsin. Vefatından sonra bayram günü Cerrah Ca-mii'nin hatibi Şeyh Şerefüddin el-Fezari hutbe irad etti. Sonra Bedred-din b. Cemaa'nın, onun yerine hatip olarak atandığına dair ferman geldi. Şerefüddin b Makdisî'nin şiirlerinden biri şudur:
«Çiçeğe yonel ki onunla gayrete ve şevke gelesin. Keder közlerini nefret ederek bir tarafa fırlat. Zamanında çiçeğin etrafında dolaşmayan kimse, Vaktini kaçırdığından dolayı kusurlu davranmış olur.» [16]

Cevheriye Vakfının Sahibi Sadr Necmeddin

Ebu Bekir Muhammed b. Ayyaş b. Ebi'i-Mekârim et-Temimî el-Cevherî. Dımaşk'ta Hanefiler için yapılan Cevheriye Medresesi'nin vakfedicisidir. Bu senenin şevval ayının ondokuzunda sah gecesi vefat etti. Kendi medresesine defnedildi. Vefat ederken seksen yaşını aşmıştı. Hükümdarlar tarafından kendisine hizmet edildiğine göre hükümdarlardan aşağı tabakalardaki insanların ona nasıl hizmet ettiklerini varın siz takdir edin. [17]

Şeyh Mecdüddin Ebu Muhammed Abdülvehhab

Şeyh, imam, alim, müftü, hatip ve tabipti. Şeceresi şöyledir: Mec-düddin Ebu Muhammed Abdülvehhab b. Ahmed b. Ebf 1- Feth b. Sahnun et-Tenuhî. Hanefî mezhebine mensuptu. Neyreb Camii'nin hatibi ve Hanefiler için hazırlanan Dimağiye Medresesi'nin müderrisiydi. Usta ve mütehassıs bir hekimdi. Neyreb'te vefat etti. Cenaze namazı Salihiye Camiinde kılındı. Faziletli bir kimseydi. Güzel şiirler yazardı. Biraz da hadis rivayet etmişliği vardır. Yetmişbeş yaşındayken bu senenin zilkade ayının beşinde cumartesi gecesi vefat etti. [18]

El-Farusî

Şeyh, imam, âbid, zahid ve hatip bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: İz-zeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şeyh Muhyiddin İbrahim b Ömer b. Ferec b. Sabur b. Ali b. Ganime el-Farusî. Vâsıtlıydı. Hicretin 614. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis toplama amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Hadiste, tefsirde, fıkıhta, vaaz ve belagatta otoriteydi. Dindar, takvah ve zahid bir kimseydi. Melik Zahirin zamanında Dı-maşk'a geldi. Carudiye Medresesi'nin müderrisliği ile Mescid-i İbn Hi-Şam r imamlığı kendisine verildi. Bu sebeple kendisine ihtiyaçlarını arşılayacak derecede maaş bağlandı. Başkalarının menfaatini kendi nıenfaatine tercih ederdi. Harika halleri ve salihane yaşantısı vardı. TH J? ^efelerde bulunmuştu. Bir gün cemaate namaz kıldırmak için n Hişanı Mescidi'nin mihrabına geçti. îftitah tekbirini almadan önce j*g tarafına dönerek "Çık gusül yap» dedi. Saflar arasından çıkan kimse ûı* Bu emrini ikinci kez, üçüncü kez tekrarladı. Ama yine kimse çıkinadı. Bu defa «Ey Osman çık guslet» dedi. Böyle demesi üzerine saflar arasından bir adam çıktı. Gidip gusletti. Sonra döndü ve Şeyh Farusî'nin yanına gelip özür diledi. Aslında Osman, salih bir insandı. Kimseyi görmeden kendisinde meni akıntısı meydana geldiğini, bu yüzden gusletmesi gerekmediğine inandığım, ancak Şeyh Farusî'nin «Çık da guslet» demesi üzerine başkasını kasdettiğini sandığını, ama ismen «Ey Osman çık da guslet» deyince kendisini kasdettiğini anladığını söylemişti.
Farusî, Melik Mansur Kalavun'un hakimiyetinin son zamanlarında bir kez daha gelmiş ve Dımaşk Canıii'nde bir kaç ay hatiplik yapmıştı. Daha sonra azledilerek yerine Muvaffaküddin el-Hamevî atanmıştı. Önceki sayfalarda bundan bahsetmiştik.
Farusî, Necibiye Medresesi'nde ve Zahiriye Darü'l-Hadisinde ders vermişti. Bütün bunları bırakarak kendi yurduna döndü. Bu senenin zilhicce ayı başında çarşamba sabahı vefat etti. Cenaze merasimi görülmeye değerdi. Vasıfta cenaze merasimi tertiplenmiş ancak cenaze namazı Dımaşk'ta ve diğer beldelerde de gıyaben kılınmıştı. Allah ona rahmet etsin.
Farusî, tasavvuf hilafetini Sühreverdî'den alıp hırka giymiş, kıra-at-ı aşereyi okumuş, geride 2.200 ciltlik bir kütüphane bırakmış, çok hadis rivayet etmişti. Berzalî de ondan çok hadis dinlemişti. Bu meyanda Sahihi Buharî, Camiü't-Tirmizî, Sünen İbn Mace, Müsned-i Şafiî, Müs-ned-i Abd b. Hamid, Mucemü't-Taberanî es-Sağir, Müsnedü'd-Darimî ve Ebu Ubeyd'i Fezailü'l-Kur'an adlı eserlerini dinlemiştir. Ayrıca seksen cüz hadis ve diğer kitapları da rivayet etmiştir. [19]

Cemal El-Muhakkik

Ahmed b. Abdullah b. Hüseyin ed-Dımaşkî. Şafiî fikhım öğrendi. Bu alanda ilerledi. Fetva verdi. Medreselerde muidlik yaptı Tıpta'da ileri derecelerde bir bilgindi. Tıp sanatında başkalarına üstün olduğundan Dehvariye Tıp Medresesi'nin şeyhliğini de yapmıştır. Tabiplerin prensiplerine uygun olarak Nuriye Hastahane'sindeki hastaları ziyaret ederdi. Ferruhşaniye Medresesi'nde Şafiîler için ders verirdi. Başka birçok medresede de ders vermiştir. Zihni sağlam olup bir çok ilimde payı vardı. Allah kendisini affetsin. [20]

Sitt Hatun Binti Melik Eşref

Sitt Hatun binti Melik Eşref Musa b. Âdil. Amcasının oğlu Mansur b. Salih ismail b. Adil'in zevcesiydi. Mansur Kalavu zamanında sefihj olduğu ispatlanmıştı. Kısıtlılığına hükmedilmiş ti. Nihayet kendisiden Hazrem dağı satın alınmıştı.[21] Sitt Hatun, Zeyneddin es-Samirî'den Zenbakiye'yi satın almıştı. [22]

Sadr Cemaleddin

Şeceresi şöyledir: Yusuf b. Ali b. Muhacir et-Tikritî. Sahip Takiy-yüddin Tevbe'nin kardeşidir. Bir zamanlar Dımaşk muhtesipliğine atandı. Vefat edince Sefih mezarlığında bulunan kardeşinin türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık topluluk iştirak etmişti. Akıllı, servet sahibi, mürüvvetli bir kimseydi. Geride üç erkek çocuk bırakmıştı: Şemseddin Muhammed, Alâaddin Ali ve Bedreddin Hasan. [23]

Hicretin Altıyüzdoksanbeşinci Senesi

Bu sene başında, Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah Ebü'l-Abbas Ahmed el-Abbasî, ülkenin Sultanı Melik Âdil b Kutboğa, Mısır'daki naibi Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî, Veziri Fahreddin b. Halilî idi. Mısır ve Samdak kadılara gelince bunlar da önceki senelerde adları zikredilen kadılardı. Şam naibi İzzeddin el-Hamevî idi. Veziri de Takiyyüdin Tevbe idi. Divanların başı Aser, beldenin hatibi ve kadısı ise Bedreddin b. Cema'a idi.
Bu senenin muharrem ayında Şerefüddin b. Şeyrecî'nin yerine Burhaneddin b. Hilal, öksüz yurdunun nazırlığına atandı.
Bu sene başında Mısır'da şiddetli bir yokluk ve kıtlık hüküm sürüyordu. Halkın az bir kısmı müstesna, çoğu Ölmüştü. Çukur kazılıyor ve oraya bir grup ölü bir defada üst üste gömülüyordu. Fiyatlar, almış başını gidiyordu. Azıklar son derece az ve pahalıydı. Ölüm, kol geziyordu. Bu senenin safer ayında Mısır'da 130.000 kişi öldü. Şam'da da kıtlık meydana geldi. Bir çuval buğday 200 dirheme satılır oldu. Kendilerinden olan Kutboğa'nm sultan olduğunu duyan bir grup Güveyranî'ye Tatarı Şam'a geldi. Askerler bunları karşılayarak kendilerine "Hoş geldiniz" dediler. Sonra bunlar Emir Kara Sungur el-Mansurî ile birlikte Mısır'a gittiler. Mısır'da kıtlığın ve yokluğun şiddetlendiğine dair haber geldi. Öyle ki bir piliç, İskenderiye'de otuzaltı dirheme satılır olmuştu. Kahire de ise ondokuz dirhemeydi. Üç yumurta bir dirheme satılıyordu. Atlar, eşekler, katırlar ve köpekler, insanlar tarafından yenildikleri için
kalmamışlardı. Görünen bir hayvan olursa, onu hemen yakalayıp yiyorlardı.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının onikisinde cumartesi günü Mısır Kadükudatlığına Takiyyüddin b. Bintü'l-E'azz'm yerine Şeyh Allame Takiyyüddin b. Dakikül-îd atandı.
Sonra Mısır diyarında bolluk meydana geldi. Fiyatlar ucuzladı. Cemaziyelahir ayında sıkıntı ve açlık tamamen yok oldu Allah'a hamd olsun.
Receb ayının onikisinde çarşamba günü Kaymiriye Medresesi'nde vefat eden Sadreddin b. Razî'nin yerine Kadı Imamüddin ders verdi.
Berzalî dedi ki: Bu senede Zemzem kubbesinin üzerine yıldırım düştü. Mescid-i Harâm'ın mezkur kubbe üzerinde ezan okuyan müezzini Şeyh Ali b. Muhammed b. Abdüsselam öldü. Bu zat, biraz hadis rivayet etmişti.
Bu senede Melik Zahir'in zevcesi ve Salamısın annesi ramazan ayı sonlarında Eşker'den Dımaşk'a geldi. Şehrin naibi ona çeşitli hediye ve armağanlar gönderdi. Maaş bağladı. Onları daha Önce saltanata geçen Halil b. Mansur sürgün etmişti.
Cezerî dedi ki: Bu senenin receb ayında, Celaleddin Kazvinî'nin yerine Kemaleddin b. Kalanisî ders verdi. Şaban ayının onyedisinde çarşamba günü Hanbeliye Medresesi'nde vefat etmiş olan Şeyh Zeyneddin b. Müncî'nin yerine Şeyh, Allame Şeyhü'l-İslam Takiyyüddin b. Teymi-ye el-Harranî ders verdi. İbn Teymiye, Şemseddin b. Fahr el-Baalbekkî lehine İmadiye Medresesi müderrisliğinden feragat etti, Şevval ayı sonlarında Zer'de hakimlik yapan Cemaleddin ez-Zerî lakabım taşıyan Süleyman b. Ömer b. Salim el-Ezraî, Dımaşk'ta İbn Cemaa'ya vekâleten kadılık yaptı. Bu görevi güzelce yürüttü.
Bu senenin şevval ayı sonlarında Kutboğa Mısır'dan Şam'a gitti. Bu müjde Şam'a ulaşınca kalede sevinç davulları çalındı

Sultan Kutboğa ile naibi Laçin ve veziri İbn Haiilî kalede ağırlandılar. Zilkade ayının onaltısmda pazar günü vefat eden Şerefüddin'in yerine Hanbelî kadılığına Şeyh Takiyyüddin Süleyman b. Hamza el-Makdisî atandı. Kendisine, diğer hakimlere büyük makam sahiplerine, önde gelen ümeraya hil'at giydirildi. Beytü'1-mal vekilliğine de İbn Şirazî'nin yerine Nec-meddin b Ebu't-Tıb atandı. Orada bulunanlarla birlikte kendisine de hil'at giydirildi. Ayrıca Aser'e, adamlarından bir gruba, katiplerden ve yöneticilerden bazılarına ceza verilerek kendilerinden çok miktarda para istendi. Mallarına, ürünlerine el konuldu. İbn Sel'us ile İbn Adnan'a ve başkalarına da bu ceza verildi. Büyük bir kargaşa meydana geldi. Şeyh Ali el-Harirî'nin oğullar Hasan ile Şit, sultanı ziyaret etmek üzere Beser şehrinden geldiler. Kendilerine bol miktarda erzak yardımı yapıldı, para verildi. İhtiyaçlan giderildi. Ülkelerine döndüler. Kalenderiler, sultam Mizze dağının eteklerinde konuk ettiler. Onlara yaklaşık 10.000 dinar verdi.

Hama sahibi, sultanın hizmetine geldi. Sultan da meydanda onunla top oynadı. Eşraf, nakibleri Zeyneddin b. Adnan'dan şikayetçi oldu. Sahip de onu korumaktan vazgeçti, işi Şafiî kadısına havale etti.

Bu senenin zilkade ayının yirmiikisinde cuma günü Sultan Melik Âdil Kutboğa, hitabe maksuresinde namaz kıldı. Sağ tarafında Hama sahibi, alt tarafında Silah emiri Bedreddin, sol tarafında Harirî'nin oğulları Hasan ve kardeşleri, onların alt tarafında memleket naibi Hüsameddin Laçin, onun yamnda Şam naibi İzzeddin el-Hamevî, alt ta-rafında Bedreddin Beyserî, onun da al tarafında Kara Sungur, Kara Sungurun yanında Hacı Bahadır, arkalarında da büyük emirler bulunuyordu. Sultan, Hatip Bedreddin b. Cemaa'ya kıymetli bir hil'at giydirdi. Namaz kılındıktan sonra Hatip Bedreddin, sultana selam verdi. Sultan da Hz. Osman'ın mushafim ziyaret etti. Cumartesi günü meydanda top oynadı.

Zilhicce ayının ikisinde pazartesi günü Emir İzzeddin el-Hamevî, Şam naibliğinden azledildi. Sultan -yaptığı bazı işlerden ötürük onu çok azarlayıp kınadı. Sonra onu affetti ve kendisiyle birlikte Mısır'a gelmesini emretti. Şam'a da Emir Seyfeddin Gurlu el-Âdilî'yi naib tayin etti. Hem azlettiğine, hem de tayin ettiğine hil'at giydirdi. Sultan, adalet sarayına indi. Vezirler, kadılar ve ümerâ da yanında hazır bulundular. Tıpkı adı gibi adaletliydi. Sonra zilhicce ayının onikisinde Haleb'e doğru yola çıktı. Harista'yı geçti. Sonra Berriye'de birkaç gün kaldı. Oradan dönüp Humus'a vardı. Beldelerin naibleri yanma geldiler. Dımaşk naibi Emir Gurlu adalet sarayında oturup adilâne hüküm verdi. İdaresi güzel, hükmü doğru bir kimseydi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [24]

Hicretin Altıyüzdoksanbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Zeyneddin B. Müncî

Müslümanların imamı, alimi, allamesi ve müftüsüydü. Sadru'l-Kâmil lakabını taşırdı. Şeceresi şöyledir: Zeyneddin Ebü'l-Berekât b. Müncî b. Sadr İzzeddin Ebu Ömer Osman b. Esad b. Müncî b. Berekât b. Mütevekkil et-Tenuhî. Hanbelîlerin şeyh ve alimi idi. Hicretin 631. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Usul, fürû, Arapça, tefsir ve benzeri bir çok ilimde yükseldi. Mezhebin reisliği kendisine verildi. Usule dair eser tasnif etti. el-Mukanna'yı şerhetti. Tefsire dair talikleri vardır. Davranışı güzel, gidişatı hoş, dindar, alim, itibarlı, sağlam zihin-
ı, akidesi mazbut, münazarası faydalı bir kimse olup çokça sadaka ve-nrcü. Camiye devam eder, hep bu işle uğraşırdı. Nihayet şaban ayının
ordünde perşembe günü vefat etti. Kendisiyle birlikte zevcesi Ümm-ü
VLuhammed Sit Baha binti Sadreddin el-Hocendî de vefat etmişti. Cuma
£amazindan sonra Dımaşk Camii'nde cenaze namazları kılındı. İkisi
rıkte Kasyun'daki mezarlığa götürüldüler. Muzafferî Camii'nin şimalinde ravzanm alt tarafındaki aynı türbeye defnedildiler. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. Şeyh Zeyneddin b. Müncî, Kadilkudat Ala-eddin'in babasıdır. Mismariye Medresesi'nin hocasıydı. Vefatından sonra oraya oğulları Şerefüddin ile Alaeddin atanmışlardı. Kendisi Hanbe-liye Medresesi'nin de hocası idi. Vefatından sonra orada Şeyh Takiyyüd-din b. Teymiye müderris olarak görev yaptı. Nitekim önceki kısımlarda bu senenin olaylarım anlatırken bundan da bahsetmiştik. [25]

Mizze'deki Hamamın Sahibi Mes'udî

Büyük emirlerdendi. Şeceresi şöyledir: Emirü'l-Kebir Bedreddin Lü'lü b. Abdullah el-Mes'udî. Hükümdarların hizmetinde bulunan meşhur ümeradandır. Bu senenin şaban ayının yirmiyedisinde cumartesi günü Mizze'deki bahçesinde vefat etti. Pazar sabahı Mizze'deki türbesine defnedildi. Cenazesinde saltanat naibi de hazır bulundu. Dımaşk'ta-ki Emevi Camii'nin Nesr kubbesinin altında taziyet meclisi kuruldu. [26]

Şeyh Halidî

Şeyh Salih İsrail b. Ah b. Hüseyin el-Halidî. Babü's-Selame haricinde bir zaviyesi vardı. Başka yerlerden ziyaretine gelinirdi İbadet ve zühdle meşhur olmuştu. Kim olursa olsun yanına gelen kimse için ayağa kalkmazdı. Sükunetti, huşûlu bir kimse olup, tarikata dair bilgisi vardı. Cuma namazı dışında hiç bir şey için evinden çıkmazdı. Nihayet bu senenin ramazan ayının ortasında vefat etti ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [27]

Şeref Hüseyin El-Makdisî ,

Kadilkudat Şerefüddin Ebü'1-Fadl Hüseyin b. İmam el-Hatib Şerefüddin Ebu Bekir Abdullah b. Şeyh Ebu Ömer el-Makdis Hadis dinledi, fıkıh öğrendi, fürûa ve lügate dair bilgilerde yükseldi. Edebiyatı iyi bilirdi. Güzel konferans verirdi. Şekil ve şemaili güzeldi. Hicretin 687. senesi sonlarında Necmeddin b. Şeyh Şemseddin'den sonra kadılığa atandı. Sefih'teki Eşrefiye Darü'l-Hadisi'nde ders verdi. Bu senenin şevval ayının yirmiikisinde perşembe gecesi altmış yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Ertesi gün de dedesinin Sefih'teki mezarlığına defnedildi. Cenaze merasiminde saltanat naibi, kadılar ve ayan hazır bulundular. Ertesi gün Muzafferi Camii'nde taziyet meclisi kuruldu. Kendisinden sonra kadılığa Takiyyüddin Süleyman b. Hamza atandı Eşrefiye'deki Darü'l-Hadis'in hocalığına ise Şerefüddin el-Ğabir el-Hanbelî en-Nablusî atandı. Bu zat bu görevi bir kaç a yürüttükten sonra ayrıldı. Görev, Takiyyüddin Süleyman el-Makdisî'nin elinde kaldı. [28]

Şeyh Ebu Muhammed B. Ebi Hamza El-Mağribî

Şeyh, imam, alim ve abid bir kimseydi. Maliki mezhebine mensuptu Bu senenin zilkade ayında Mısır diyarında vefat etti Hakkı-söyler, iyiliği emreder, kötülüğü men ederdi. [29]

Sahip Muhyiddin B. Nahhas

Sahip Muhyiddin b. Nahhas Ebu Abdullah Muhammed b. Bedreddin Yakup b. İbrahim b. Abdullah b. Tarık b. Salim b. Nehhas el-Esedî. Halepliydi. Hanefî mezhebine mensuptu. Hicretin 614. senesinde Ha-lebde doğdu. İlim tahsil etti. İlimde yükseldi Hadis dinledi. Bir süre Dı-nıaşk'ta ikamet etti. Oranın birçok büyük medreselerinde ders verdi. Mesela Zahiriye ve Reyhaniye'de müderrislik yapmıştı. Haleb kadılığına atandı. Dımaşk'ta vezirlik yaptı. Hazine nazırlığı, divan nazırlığı, evkaf nazırlığı gibi görevlerde bulundu. Hep saygı görüp yüksek makamlara oturdu. Fazileti ve münazaralarda hakkı sahibine teslim etmek gibi meziyetleriyle tanınmıştır. Hadisi ve hadisçileri sever, selef yolunda giderdi. Şeyh Abdülkadir'i ve taifesini severdi. Bu senenin zilhicce ayının sonunda pazartesi akşamı Mizze'deki bahçesinde seksen yaşını aşmış iken vefat etti. Hicretin 696. senesinin ilk günü olan salı günü Mizze'deki mezarlığına defnedildi. Cenaze merasiminde saltanat naibi ve kadılar da hazır bulundular. [30]

Kadilkudat Takiyyüddin Ebü'l-Kasım

Takiyyüddin Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Kadilkudat Taceddin Ebu Muhammed Abdülvehhab b. Kadi'1-Eazz Ebü'l-Kasım Halef b. Bedir el-Alâî. Şafiî mezhebine mensuptu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Kurafe'deki türbelerine defnedildi. [31]

Hicretin Altıyüzdoksanaltıncı Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi, sultanları, Mısır naibi, çam naibi, Şam'daki ve Mısır'daki kadılar, önceki senede adlan geçen kimselerdi. Sultan Melik Âdil Kutboğa, Humus taraflarında ava çıkmıştı. Beraberinde Mısır naibi Laçin il ümeranın büyükleri ve Dımaşk naibi Emir Seyfeddin Gurlu el-Âdilî vardı. Muharrem ayının ikisinde Çarşamba günü Sultan Kutboğa Dımaşk'a geldi. Cuma namazını kendisine has, sultan mahfelinde kıldı. Hud Peygamberin mezarını da ziyaret e ere orada namaz kıldı. İnsanların dertlerini dinledi. Cumartesi gü-aaalet sarayında oturdu. Halkın dertlerine çareler aradı. Bu hususta J^zm Fahreddin el-Halilî ile birlikte karar aldı. Bu ayda Şihabuddin b. ^ n o- Nehhas, babasının medreseleri olan Reyhaniye ve Zahiri-
eareselerinde hazır bulundu. Halktan da bazı kimseler yanına geldiler. Sonra salı günü sultan adalet sarayına indi. Cuma günü namazını kendisine has olan mahfelinde kıldı. Aynı günde Mağaretüddem'i ziyarete gitti. Orada dua etti. Bir miktar sadaka dağıttı. Vezir Halili, muharrem ayının onüçünde pazar gecesi yatsıdan sonra camiye geldi. Kâmiliye penceresinin yanında oturdu. Kurralar önünde Kur'an okudular. Caminin dahilindeki mefruşatın tamamlanmasını emretti. Bu emri yerine getirildi. İki

ay süren bir çalışmadan sonra bu iş tamamlandı. Eski haline döndü.
Muharrem ayının onüçünde sabahleyin Kadı Şemseddin b. Harirî, İbn Nehhas'm yerine Kaymaziye Medresesi'nde ders verdi bu onların kendi aralarındaki ittifaklarının neticesinde olmuştu-, dersinde bir grup hazır bulundu. Sonra Sultan Kutboğa, diğer hafta cuma namazını veziri İbn Halilî ile birlikte kendi mahfeîinde kıldı. Hastalıktan ötürü vücudunda zafiyet belirmişti.
Muharrem ayının onyedisinde Melik Kamil b. Melik Said b. Salih İsmail b. Âdil'in tabılhane emirliğine atanması emredildi v serpuş giydi. Kaleye girdi. Kapıda onun için kös çalındı. Sonra Sultan Âdil Kutboğa, askerleriyle birlikte muharremi yirmiikisinde salı sabahı Dımaşk'tan ayrıldı. Beraberinde veziri de yola koyuldu. Darü'l-Hadis'e uğradılar. Peygamber Efendimiz'in emanetlerini ziyaret ettiler. Şeyh Zeyneddin el-Farikî onu karşıladı. Sultan onu Nasıriye müderrisliğine tayin ettiğini şifahen bildirdi. Zeyneddin el-Farikî bu emir üzerine Şa-miyetü'1-Berraniye Medresesi'nin müderrisliğini bıraktı Oraya Kadı Kemaleddin b. Şerişî atandı. Anlatıldığına göre vezir, hocaya biraz dünyalık vermiş ve bunu kabul etmişti. Aynı şekilde kutsal emanetlerin hizmetkarı Muin Hattab'a da dünyalık bir şeyler vermişti. Sultanı uğurlamak, onunla vedalaşmak için vezirle birlikte ayan tabakasına mensup kimseler ve kadılar da şehir dışına çıkmışlardı. O gün sağanak yağmurlar yağmış, insanların yüreklerim rahatlatmıştı. Askerlerin bıraktığı kirler ve pislikler de böylece yıkanıp ortalık temizlenmişti. Takî Tevbe vezirle vedalaştıktan sonra şehire dönmüştü. Vezir onu hazine nazırlığına tayin etmişti. Nasır Şihabuddin b. Nehhas hazinedeki görevinden azledilmişti. Şeyh Nasirüddin de Kadı Bedreddin b. Cemaa'nın yerine muharremin son günü olan çarşamba gününde Nasiriyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde ders verdi.
Aynı gün insanlar, kendi aralarında, askerlerin ihtilafa düştükleri, orduda huzursuzluk meydana geldiği konusunda konuşmaya başladılar. Kalenin şehre bakan kapısı kilitlendi. Sahip Şihabuddin Huha tarafından kaleye girdi. Naib ve ümera hazırlandılar. Askerlerden bir grup da Babünnasır'da ayakta durdular. İkindi vakti Sultan Melik Âdil Kut-, boğa beş veya altı kölesiyle birlikte kaleye geldi.İçeri girdi. Ümera onun I huzuruna geldiler. Bedreddin b. Cemaa ile Hüsameddin el-Hanefî'yi de huzura çağırdı. Bunlar ümeraya ikinci kez sultana bey'at etmelerini teklif ettiler. Ümera da sultana bu iki kadının teklifi üzerine yeniden bey'at ettiler. Sultan onlara hil'at giydirdi. Emir Hüsameddin Laçin'in tutuklanıp malına mülküne el konulması için sultan, yetkililere emir verdi. Kendisi de o günlerde kalede ikamet etti. Muharrem ayının dokuzunda pazartesi günü sultan ile Emir Hüsameddin Laçin arasında Fah-me vadisinde bir anlaşmazlık meydana gelmişti. Emir Hüsameddin Laçin, ümeradan bi grupla gizlice anlaşarak Sultan Melik Âdil Kutbo-ğa'ya karşı bir komplo hazırlığı içine girmişti. Bu hususta ümeradan söz almıştı.
Sultan Melik Âdil Kutboğa, Dımaşk'tan yola çıkacakları zaman Emir Hüsameddin Laçin ona, hazineyi de beraberinde götürmesini önermişti ki, şayet Sultan Kutboğa, komplodan kurtulup ellerinden kaçacak ve Dımaşk'a dönecek olursa bari Dımaşk'taki hazinesinden mahrum kalmasındı. Yolda yapacağı suikast girişiminde bu hazineden Hüsameddin Laçin yararlanacak, kuvvet elde edecekti.
Mezkur mekâna geldiğinde Hüsameddin Laçin, Sultan Melik Âdil Kutboğa yanlısı Emir Seyfeddin Beyhas ile Pektut' Öldürdü. Hazineyi yanına aldı. Askerleri önüne kattı ve böylece Mısır'a yöneldi. Sultan Âdil Kutboğa bu durumu duyunca dehlizden çıkıp Dımaşk süvarileri ile birlikte döndü ve Önceki kısımda da anlattığımız gibi Dımaşk'a girdi. Kölelerinden Güzineddin Gulbek ve diğerleri kendisine döndüler. Şihabuddin el-Hanefî, memleket idaresini yürütmek için kalede kaldı.
İbn Şerişî bu senenin safer ayının başında perşembe günü sabahında Şantiye tü'1-Berraniye Medresesi'nde ders verdi. O günlerde işler çok karışmıştı. Sultan da kaleye kapanmış, oradan dışan çıkmıyordu. Birçok ağır vergileri ve haksız harçları kaldırdı. Buna dair kararnameleri yazıp imzaladı. Halka ilân ettirdi. Fiyatlar cidden çok yükselmiş, bir çuval buğday 200 dirheme satılır olmuştu. Durum çok zorlaşmış, musibet büyümüştü. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [32]

Melik Mansur Laçin E S-Silahtarı'nin Sultanlığı

Laçin es-Silahtarî hazineyi yanma alıp askerlerle birlikte Mısır'a gitti. Büyük bir debdebe ve alayişle Mısır'a girdi. Ümerânın büyükleü-mn çoğunluğu kendisiyle ittifak etmişler, ona be/atlerini sunmuşlar ve onu başlarına hükümdar etmişlerdi. Laçin, safer ayının onunda cuma günü memleket tahtına oturdu. Mısır'da müjde davulları çalındı. Şehir riH* Minberlerde onun adına hutbe okundu. Kudüs ve Halil kentle-tak u Aadma ^tbeler okundu ve kendisine Melikü'l-Mansur lakabı ged h 1 ŞekiIde Kerek Nablus ve Sifd şehirlerinde de onun Tahta Ç1Ş1 sebebıyle müjde ve sevinç davulları çalındı. Dımaşk ümerasından bir grup da yanına geldiler. Rahbe şehrinden bir süvari birliği Emir Sey-feddin Geçkin komutasında Mısır'a geldi. Ancak şehre girmediler. Mey-dan-ı Hısm'da ordugah kurdular. Sultan Kutboğa'ya muhalefetlerini açığa vurdular. Mısır sahibi Mansur Laçin'in itaatinde olduklarını bildirdiler. Bundan sonra ümerâ grup grup, bölük bölük, taife taife Sultan Laçin'in yanma gitti. Sultan Kutboğa'nm durumu cidden zayıfladı. O da durumunun kötüleştiğini ve sarsıldığım görünce ümeraya «Laçin benim hoşdaşımdır ben ve o, aynı şeyiz. Onun emrini dinler ve ona itaat ederim. Kalesinin neresinde oturmamı istiyorsa orada otururum» dedi. Nihayet ümera, Sultan Laçin'e mektup yazdılar. Onun cevabını beklediler. Sonunda Sultan Kutboğa'nm kalede muhafaza altında tutulmasına dair emri posta vasıtasıyla gitti. İnsanlar hercümerc içine girdiler. Çeşitli sözler söylendi, Kale kapıları kilitlendi. Şehrin, Nasr ve Huha kapıları dışındaki bütün kapıları kilitlendi. Halk kale etrafında izdiham meydana getirmiş, hatta bir kısmı

hendeğe düşerek ölmüştü. Cumartesi akşamı insanlar Melik Mansur Laçin'in adının sultan olarak ilan edildiğini duydular. İkindiden sonra bu yüzden sevinç davulları çalındı. Pazar gecesi seher vakti Dımaşk Camii'nde müezzinler onun için dua ettiler ve şu ayet-i kerimeyi okudular:

«Ey Muhammed, de ki: "Mülkün sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın; dilediğini aziz kılar, dilediğini
alçaltirsm."» (Âli İmrân, 26).

Pazar günü kadılar ve emirler toplandılar. Aralarında Gurlu el-Âdilî de vardı. Toplantı yeri Dârüssaade Sarayı idi. Mansur Laçin'in sultanlığına be/atlerini yeminle sunmaya devam ettiler ve bu husus şehirde ilan edildi. Halkın dükkanlarını açmaları emredildi. Sahip Şihabud-din ve kardeşi Muhtesip Zeyneddin gizlendiler. Vali İbn Neşşabî, şehrin muhtesipliği görevini üstlendi. Sonra Muhtesip Zeyneddin ortaya çıktı ve normal olarak görevine başladı. Aynı şekilde kardeşi Şihabuddin de ortaya çıktı. Beldenin naibi Gurlu ile Emir Caan, Mısır'a giderek Sultan Laçin'e, emri üzerine Dımaşk'ta kendisine bey'at edildiğini bildirdiler. Sultan'dan Dımaşk'a bir mektup, safer ayının onunda cuma günü geldi. Mektupta sultanın memleket tahtına oturduğu ve aynı ayın onaltısmda hükümdarlık debdebesiyle Kahire'de dolaştığı, dolaşırken üzerinde halifenin verdiği hil'atin bulunduğu, ümerânın da Önünde yürümekte oldukları bildirildi. Ayrıca Emir Seyfeddin Sungur el-Mansu-rî'nin de Mısır naibliğine tayin edildiği bildirildi. Dımaşk'ta rebiyülevvel ayının ilk gününde Sultan Laçin için hutbe okundu. Kadılar, Şemseddin el-A'ser ile Geçkin mahfelde hazır bulundular. Ayrıca Dımaşk ümerasından bir grup da oraya geldiler. Kadı İmamüddin el-Kazvinî ile Hüsameddin el-Hanefî ve Cemaleddin el-Malikî Mısır diyarına çağırıldılar. Sultan sarayının üstad Emir Hüsameddin ile Seyfeddin Caan, sultan tarafından görevlendirilerek gelip ümeraya ikinci kez bey'at yemini verdiler. Beraberlerinde Kadı Bedreddin b. Cemaa ile Geçkin de bulunduğu halde kalede bulunan eski Sultan Adil Kutboğa'nm yanına girdiler. Aralarında uzunca Türkçe bir konuşma cereyan ettikten sonra onu pekiştirilmiş yeminle Sultan Laçin'e bey'at ettirdiler. Bey'atı esnasında onun herhangi bir beldede ikamete razı olduğuna dair Türkçe beyamnı aldılar. Bundan sonra Kutboğa'nm Serhat kalesine gitmesi kesinlik kazandı. Takiyyüd-din Tevbe'nin vezirliğe atandığına dair ferman geldi. Şihabuddin el-Hanefî görevden azledildi. Muhtesipliğe Şemseddin el-Eykî'nin sahibi Eminüddin Yusuf el-Ermenî er-Rum atandı. Bu görevde önceleri Zeyneddin el-Hanefî bulunuyordu. O, azledilmişti.

Emir Seyfeddin Kıpçak el-Mansurî rebiyülevvel ayının onaltısmda cumartesi sabahı Şam naibi olarak Dımaşk'a geldi. Bu görevde daha önce Gurlu el-Âdilî bulunuyordu. Darüssaade'ye gidip yerleşti. Askerlerin tamamı onu karşılamaya çıkmışlardı. Cuma günü Maksure'ye (vali mahfeline) gidip orada namazını kıldı. Cumadan sonra Sultan Laçin'in imzasıyla gönderilen ferman okundu. Bu fermanda sahiplerinin rızası alınmadan vakıf mallarının ve şahsi emlâkin devlet tarafından tazminat Ödenmeksizin de alınabileceği bildiriliyordu. Bu fermanı Kadı Muh-yiddin b. Fadlullah okudu ki, o inşa divanının başkanıydı. Ayrıca şehirde duyuru yaptırılarak haksızlığa uğrayan kimselerin salı günü adalet sarayına uğramaları bildirildi. Ümeraya, önde gelen zevata, mansıp sahibi kadı ve katiplere hil'at giydirildi. Bedreddin b. Cemaa'ya ise biri kadılık biri de hatiplik için olmak üzere iki hil'at giydirildi.

Cemaziyelahir ayında posta geldi. İmamüddin Kazvinî'nin Şam kadılığına atandığı ve bu görevde bulunan Bedreddin b. Cemaa'nm kadılıktan azledilerek sadece hatiplik görevinde bırakıldığı; ayrıca İma-müddin'in elinde bulunan Kaymeriye Medresesi'nin müderrisliğinin ona verildiği bildiriliyordu. Sultanın gönderdiği özel mektupta ise Bedreddin b. Cemaa'ya saygı ve ikramla hitap ediliyordu. O da receb ayının ikisinde perşembe günü Kaymıriye Medresesi'nde ders vermeye başladı. İmamüddin ise receb ayının sekizinde çarşamba günü öğle namazından sonra Dımaşk'a geldi. Adliyede oturdu. Halk arasında hüküm verdi.

şairler onu kasidelerle övdüler. Onu övenlerin kasidelerinden biri şuydu:

«Sıkıntıdan sonra kolaylık getiren günler geldi. Şam sınırları müjde pırıltılarıyla aydınlandı.»

İmamüddin gelirken üzerinde sultanın hil'ati vardı. Yanında Kadı leddin ez-Zevavî de bulunuyordu. Malikîlerin kadilkudatı olan 1 ı!?v? ez-Zevavî'nin de üzerinde hil'at vardı. İmamüddin'in yolcu-akı halinin çok iyi olduğu, ahlakının güzel, terbiyeli, nezaketli, hoş r lnsan olduğunu bildirdi.

İmamüddin ez-Zevavî, receb ayının ortasında çarşamba sabahı Âdiliye'de ders verdi. Dersten sonra kardeşi Celaleddin'in hakim naibli-ğine atandığını bildirdi. Hil'ati üzerinde olarak küçük divanda oturdu. İnsanlar onu tebrike geldiler, atanma fermanı cuma günü namazdan sonra saltanat naibi ile diğer kadıların huzurunda Emevî Camii'nin Kemali penceresinin yanında okundu. Okuyan kişi de Şerefüddin el-Fezarî idi.

Bu senenin şaban ayında Şemseddin el-A'ser'm Mısır'da divan nazırlığına ve vezirliğe atandığına, bu iki göreve başladığına, Dımaşk divanlarının nazırlığına ise Zeyneddin b. Saserî'nin yerine Fahreddin b. Şeyrecî'nin atanıp göreve başladığına, bundan bir ay, ya da daha kısa bir süre sonra Fahreddin'in de azledilip yerine Eminüddin b. Hilal'in atandığına; Şâmiyetü'l-Berraniye müderrisliğinin, Kemaleddin b. Şerişî'nin Kahire'de kaybolması sebebiyle Nasıriye Medresesi müderrisliğiyle birlikte yine Şeyh Zeyneddin el-Fankî'ye verildiğine dair haber geldi.

Bu senenin zilkade ayının ondördünde, Sultan Laçin, Mısır diyarının naibi Emir Şemseddin Kara Sungur el-Mansurî ile bir grup ümerayı tutuklayarak Mısır ve Şam'daki mallarına mülklerine el koydu. Mısır naibliğine Emir Seyfeddin Mengütemir el-Hüsamî'yi atadı. Tutukladığı emirler, Kutboğa'ya karşı Sultan Laçin'e, önceleri yardım etmiş kimselerdi.

Şeyh Kemaleddin eş-Şerişî Dımaşk'a geldi. Gelirken beraberinde Şâmiyetü'l-Berraniye Medresesi yerine Nasıriy

Medresesi'ne atandığına dair fermanı da getirmişti.
Mısır veziri ve divanlarının nazırı Emir Şemseddin Sungur el-A'ser, zilhicce ayının yirmiüçünde cumartesi günü tutuklandı Mısır ve Şam'daki malına, mülküne el konuldu.
Zilhicce ayında Mısır'da bir duyuru yapılarak zimmilerin ata ve katıra binmemeleri gerektiği; bunlardan birinin sözü edilen bineklerden birine bindiğinin görülmesi halinde, bineklerinin ellerinden alınacağı bildirildi.

Bu senede Sultan Melik Müeyyed Hezberüddin Davud b. Melik Muzaffer, Yemen'i ele geçirdi. [33]

Hicretin Altıyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mısır'daki Hanbelîlerin Kadilkudatı İzzeddin Ömer

İzzeddin Ömer b. Abdullah b. Ömer b. İvaz el-Makdisî el-Hanbelî. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebinde yüksek dereceler ulaştı. Mısır'da hakimlik yaptı. Yaşantısı ve hakimliği şükranla karşılanacak derecede
tnizeldi. Bu senenin safer ayında vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra yerine Şerefüddin Abdülgani b. Yahya b. Muhammed b. Abdullah b. Nasır el-Harranî atandı. [34]

Şeyh Afifüddin Ebu Muhammed

Şeyh, imam, harız ve önder bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Afifud-din Ebu Muhammed Abdüsselam b. Muhammed b. Mezru b. Ahmed b. Azaz el-Mısrî el-Hanbelî. Safer ayının sonlarında Medine-i Nebeviye'de vefat etti. Hicretin 625. senesinde doğmuş, çok miktarda hadis dinlemiş, elli yıl müddetle Medine-i Nebeviye'de mücavir olarak yaşamış ve kırk sene aralıksız oradan Mekke'ye giderek hac etmişti, Vefat edince Dı-maşk'ta gıyabi cenaze namazı kılındı. Allah rahmet etsin. [35]

Şeyh Şit B. Şeyh Ali El-Harirî

Bu senenin rebiyülahir ayının onüçünde cuma günü Havran'a bağlı Beser köyünde vefat etti. Dımaşk'ta bulunan kardeşi Hasan ve fakirler, taziyetlerini sunmak için Beser'e gittiler. [36]

Şeyh Cemaleddin Abdülvahîd B. Kesir

Şeyh Salih Cemaleddin Abdülvahid b. Kesir b. Durgam. Aslen Mısırlı olup sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Kurrâ idi. Sebü'l Kebir ve Ga-zaiiye Medreselerinin yöneticisi idi. Sehavî'den kıraat ilmini tahsil etmiş, hadis dinlemiş bir zattı. Bu senenin receb ayı sonlarında vefat etti. Emevi Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Şeyh Reslan kubbesinin yakınma defnedildi. [37]

Sâmiriye Vakfının Kurucusu

Sadrü'l-Kebir Seyfeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Cafer el-Bağdadî es-Sâmirî. Dımaşk'ta el-Kerûsiy bitişiğindeki Sâmiriye vakfının sahibidir. Orası kendisinin ikamet ettiği eviydi. Oraya defnedildi. Ve orayı darülhadis ve hankâh olarak vakfetti. Dımaşk'a göçtü. Bir süre oradaki bu evinde ikamet etti. Burası daha önce İbn Kav-vanı'ın evi diye bilinirdi. Bütünüyle yontma taşlardan inşa edilmişti, oamirî'nin malı çok, ahlâkı güzel bir kimseydi. Devlet erkânı tarafından saygı görürdü. Geçimi hoştu. Yüksek manalar içeren şiirleri ve güzel nükteleri vardı. Bu senenin şaban ayının onsekizinde pazartesi günü vefat etti. Bağdat'ta Vezir îbn Alkamî'nin yamnda çok itibarı vardı. Ha-We Mu'tasını'ı övdü. Mu'tasım da ona kıymetli, siyah bir hil'at giydirdi, onra Haleb sahibi Nasır'm zamanında Dımaşk'a geldi. Onun yanında a ıtibar sahibi oldu Devlet erkânı, aleyhinde bulunarak onu jurnallediler. O da onlar hakkında bir şiir yazdı. Hükümdar da onun aleyhinde bulunan devlet erkânını 20.000 dinar para cezasına çarptırdı. Sâmiriye vakfının kurucusu Sadrü'l-Kebir'e saygı gösterdiler. İnsanlar amaçlarına ulaşmak için onu vasıta kıldılar.

Peygamber Efendimiz'! öven bir kasidesi vardır. Hafiz Dimyatı onun şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir. [38]

Nefisiye Vakfının Sahibi Nefissüddin Ebü'l-Fida

Bu zat, Rasif teki Nefisiye vakfının kurucusudur. Reis bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Nefissüddin Ebü'1-Fida İsmail b

Muhammed b. Abdülvahid b. İsmail b. Selam b. Ali b. Sadaka el-Harranî. Dımaşk'ta kıymet takdiri yapan bilirkişilerden ve şahitlerdendi. Bir zamanlar öksüzler yurdunun nazırlığını yapmıştı. Büyük serveti vardı. Hicretin 628. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Evini Darü'l-Hadis olarak vakfetti. Bu senenin zilkade ayının dördünde cumartesi günü öğleden sonra vefat etti. Pazar sabahı Ümeyye Camii'nde cenaze namazı kılındıktan sonra Kasyun Mezarlığına defnedildi. [39]

Sârub Ed-Dımaşkî

Şeyh Ebü'l-Hasan, Sârub ed-Dımaşkî adıyla tanınmıştır. Necmed-din lakabını taşırdı. Harirî, onun biyografisini uzunca anlatmıştır. Onun kerametleri olduğunu, harf ilmini bildiğini, diğer ilimlere de vakıf olduğunu söylemiştir. Onun ahvalini Allah daha iyi bilir.

Bu senede Kazanhan, kendisinin müslümanlığma vesile olan Emir Nevruz'u öldürdü. Nevruz onu İslâm'a davet etmiş, o da İslâm'a girmiş, onunla birlikte birçok Tatar da Müslüman olmuşlardı. Sonunda Tatarlar, Kazanın ona karşı niyetini bozdular. Nihayet Kazan onu ve taraftarlarının tamamını öldürdü. Nevruz, Kazanın nezdinde seçkin bir Tatar emiri idi. Hayırlı, ibadet ehli, sadakatli, zikir ve ibadetlerinde samimi bir Müslümandı. İyi niyetliydi. Allah ona rahmet etsin ve onu affetsin. Onun vasıtasıyla sayılarını ancak yüce Allah'ın bildiği kadar çok Tatar Müslüman olmuştu. Bunlar, teşbihlerini ellerine alarak mabed-lere gitmişler cumalara ve cemaatlere katılmışlar, Kur'an okumuşlardı. Doğrusunu Allah bilir. [40]

Hicretin Altıyüzdoksanyedinci Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim, ülkenin sultanı Laçin, Mısır'ın naibi Mengutemir, Dımaşk'm naibi de Kıpçak'tı. Safer ayının onunda Celaleddin b. Hüsameddin, babasının yerine Dımaşk kadılığına atandı. Babası Mısır'a çağırılmıştı. Orada, sultanın yanında kamet etti. Sultan onu Şemseddin es-Sürucî'nin yerine Mısır'daki Hanefî'lerin kadilkudatlığına atadı. Oğlu da Dımaşk'ta Hanefîlerin ka-dilkudatı olarak görevde kaldı. Ayrıca babasının Hatuniye ve Mukadde-rniye Medreselerinde de ders verdi. Kassain ve Şibliye Medreselerinde-ki müderrislik görevini bıraktı. Postanın Dımaşk'a getirdiği habere göre sultanın karşılaştığı bir vak'adan kurtulup afiyette olduğu bildirildi. Bunun üzerine şehir süslendi. Ve sevinç davulları çalındı. Sultan küre oynamaktayken atından düşmüştü ve tıpkı şairin dediği gibi oldu:

«Güç, ihsan ve marifeti ihtiva ettin. Bir at bütün bu yükleri taşıyamaz.»

Postacı ayrıca bir ferman getirdi ve saltanat naibine de hil'at getirdi. Ferman okundu, eşik öpüldü.

Rebiyülevvel ayında Cevziye Medresesi'nde îzzeddin b. Kadilkudat Takiyyüddin Süleyman ders verdi. Dersinde İmamüddin eş-Şafu ile kardeşi Celalüddin ve bir grup faziletli insan hazır bulundular. Dersten sonra İzzeddin oturup babasının bu hususta kendisine verdiği izinle babasına vekâleten hüküm verdi.

Rebiyülevvel ayında Kadilkudat Takiyyüddin b. Dakikü'1-îd öfkelendi ve Mısır'da birkaç gün süreyle hüküm vermeyi terketti. Sonra memnun edildi. Görevine döndü. Yalnız oğlu Muhibbi kendine naib tayin etmemesi şart koşuldu. Rebiyülahir ayının onunda cuma günü Med-resetü'l-Muazzamiye'de cuma namazı kılındı. Orada medresenin müderrisi Kadı Şemseddin b. Muiz el-Hanefî hutbe irâd etti. O esnada Bed-reddin Beyserînin tutuklanıp Mısır'daki malına el konulduğu her tarafta duyuldu.

Sultan, Alemüddin ed-Düveydarî komutasında bir süvari birliğini Telhamdun'a gönderdi. Bu birlik Telhamdun'u Allah'ın lütuf ve nime-tıyle fethetti. Allah'a hamd olsun. Bu husus ramazan ayının onikisinde Dımaşk'a iletildi. Bu sebeple Haliliye tahrip edildi ve orada öğle ezanı okundu. Ramazan ayının yedisinde çarşamba günü orası ele geçirildi, ondan sonra da Maraş fethedildi. Sevinç davulları çalındı. Sonra askerler Humus kalesine intikal ettiler. Askerlerden bir kısmı şehit düştü, ürnın Alemüddin Sencer Toksaba'nın da ayağına bir darbe değmiş, o da Şehit olmuştu. Emir Alemüddin ed-Düveydarî'nin ise ayağına büyük bir taŞ değmiş, ayağı yaralanmıştı.

Şevval ayının onyedisinde cuma günü Şeyh Takiyyüddin b. Teymi-ye halkı, cihada teşvik etmek için toplantıya çağırdı. Konuşmasında onarı^cihada teşvik etti. Mücahitlerin sevabının çok olacağını bildirdi. O P ntı Ç°k muazzam ve görülmeğe değerdi.

,Aym ayda Melik Mesud b. Hızır b. Zahir, Eşref b. Mansur'un zama-

an beri ikamet ettiği Eşkerî beldesinden Mısır'a geldi. Sultan onu merasim alayı ile karşılayıp saygı gösterdi ve ikramda bulundu: Emir Hızır b. Zahir bu senede Mısırlılarla birlikte hacca gitti. Aralarında Halife Hakim bi-EmriUah el-Abbasî d vardı.

Şevval ayında müderrisler, Mısır'da saltanat naibinin yaptırdığı Babülkantara dahilindeki Mengütemriye Medresesi'nde oturdular.

Yine aynı ayda Hamirnes ve Sis ülkesindeki Necin kalesinin ele geçirilişi sebebiyle sevinç ve müjde davulları çalındı.

Bu senede Sis beldelerinde bulunan arkadaşlarına takviye olmak üzere bir süvari birliği Mısır'dan hareket ederek yola koyuldu. Bunlar 3.000 kadar savaşçıydılar.

Zilhicce ayının ortasında Şam naibi olan Emir İzzeddin Aybek el-Hamevî ve ailesi ile arkadaşlarından olan bir grup ümera tutuklandılar.

Bu senede Dımaşk'ta sular çok azaldı. Öyle ki Sevr ırmağının bazı yerlerinde sular insanın dizine dahi ulaşmıyordu. Barada ırmağında ise bir avuç su dahi bulunamıyordu. Sular Hasreyn köprüsüne dahi ulaşa-mıyordu. Şehirde karm fiyatı çok yükseldi. Mısır'daki Nü nehrine gelince orada su son derece boldu. [41]

Hicretin Altıyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Hasan B. Şeyh Ali El-Harirî

Bu zat, bu senenin rebiyülevvel ayında Beser köyünde vefat etti. Büyük liderlerdendi. Ahlakının güzelliği, geçiminin hoşluğu sebebiyle insanlar ona çok yönelirlerdi. Hicretin 621. senesinde doğmuştu. [42]

Sadrü'l-Kebir Şihabüddin Ebü'l-Abbas

Şihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Osman b. Ebu'r-Reca b. Ebi'z-Zühr et-Tenuhî. İbn Sel'us adıyla tanınmıştır. Veziri kardeşiydi. Hadis okudu. Çok hadis dinledi. Allah'ın hayırlı kullarındandı. Çokça sadaka verip iyilik ve ihsanda bulunurdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında evinde vefat etti. Cenaze namazı Ümeyye Camiinde kılındı. Babü's-Sa-ğir Mezarlığına defnedildi. İbn Hişam Mescidinde taziyet meclisi kuruldu. Bir zamanlar Ümeyye Camii'nin nazırlığını yapmıştı. İdares şükranla karşılanacak derecede güzeldi. Kardeşinin vezirliği zamanında büyük itibar sahibi olmuştu. Sonra eski haline döndü. Nihayet bu senede vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. [43]

Şeyh Şemseddin El-Eykî

Muhammed b. Ebu Bekir b. Muhammed el-Farisî el-Eykî adıyla tanınmıştır. Faziletli insanlardan biri olup problemleri çözer zorluklan kolaylaştırırdı. Özellikle fıkıh ve hadis ile mantık ve felsefeye dair problemleri çözmekte ustaydı. Bir zamanlar Mısır'da Şeyhü'ş-Şüyuhluk yapmış, daha Önce Gazaliye müderrisliği ifa etmişti. Cuma günü Mizza köyünde vefat etti Cumartesi günü defnedildi. İnsanlar onun cenazesine yürüyerek katıldılar. Cenaze merasimine katılanlar arasında Kadil-kudat İmamüddin el-Kazvinî de vardı. Vefatı bu senenin ramazan ayının dördüne rastlamıştı. Sufiye Mezarlığı'nda Şeyh Şemle'nin mezarının yanına defnedildi. Sümeysatiye hankâhmda taziyet meclisi kuruldu. Cenazesine çok sayıda insan katılmıştı. Alimlerin ve diğer gruplardan olan çok sayıda insanların gönlünde taht kurmuştu. [44]

Sadr İbn Ukbe

İbrahim b. Ahmed b. Ukbe b. Hibetüllah b. Ata el-Basravî. Müderrislik yaptı. Muidlik yaptı. Bir zamanlar Haleb kadılığı da yaptı. Vefatından önce Mısır'a göçtü. Haleb kadilkudatlığma atandı. Bu göreve gitmek üzere yola koyuldu. Dımaşk'tan geçerken bu senenin ramazan ayında seksenyedi yaşındayken vefat etti. İnsan ihtiyarlarken onunla birlikte hırs ve uzun emel gençleşiyor.

Şihab El-Âbir

Ahmed b. Abdurrahman b. Abdülmün'im b. Nime el-Makdisî el-Hanbeîî Şihabüddin. Rüya tabircisiydi. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Rüya yorumlarında hayret verecek derecede maharet sahibiydi. Bu hususta otoriteydi. Eser tasnif etmişti. Kendilerinden garip ve acayip şeyler nakledilen kimselere benzemiyordu. Hicretin 628. senesinde doğdu. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesine büyük bir kitle katılmıştı. Allah kendisine rahmet etsin [45]

Hicretin Altıyüzdoksansekizincî Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim el-Abbasî, ülkenin sultanı Mansur Laçin, onun Mısır'daki naibi, kölelerinden Seyfeddin Mengutsmir; Şafiîlerin kadısı Takiyyüddin b. Dakiku'1-îd, Hanefîlerin kadısı Hüsameddin er-Razî idi. Mâlikîlerle Hanbelîlerin kadılarına gemce bunlar, adları önceki senenin kadıları arasında zikredilen kimselerdi. Ayrıca Şam naibi, Seyfeddin Kıpçak el-Mansurî; Vezir Takiyyüd-ın Teybe, hatip de Bedreddin b. Cemaa idi. Şam kadıları da önceki senelerde adları zikredilen kadılardı.

Muharrem ayında Sis ülkesinde bulunan askerlerin bir kısmı has-ne cT anndan geri döndüler. Sultanın, onları azarlayıp tehdit ettiği-

aır mektubu geldi. Bu mektupta anlatıldığına göre askerlerin.

tamamı, saltanat naibi Kıpçak komutasında Sis'e doğru hareket etmiş, Özürlü veya özürsüz sefere katılmayan askerlerin asılması için sehpaların kurulduğu bildiriliyordu. Saltanat naibi Emir Seyfeddin Kıpçak, maiyetindeki askerlerle birlikte yola koyuldu. Âdet üzere ihtiyaçların karşılanmasına kolaylık sağlamak için şehir halkı da onları uğurlamaya çıkmışlardı. Saltanat naibi büyük bir debdebe ve alâyişle yola çıktı. Halk ona dua etti. Onu çok seviyorlardı. Askerler Sis ülkesine doğru yola koyuldular. Humus'a vardıklarında Emir Seyfeddin Kıpçak ve bir grup emir, Mengutemir'in aleyhlerinde bir çaba içinde bulunması yüzünden sultanın kendileri hakkında kötü düşünmeye başladığını duydular. Sultanın, çok sevdiğinden ötürü Mengütemir'in isteklerine muhalefet etmeyeceğini biliyorlardı. Emir Seyfeddin Kıpçak'ın maiyetindeki ümerâdan bir grup, Tatar ülkesine gidip kendilerini kurtarmanın çarelerini aramak hususunda anlaştılar. Kendilerine itaat eden askerlerle birlikte bunlar Humus'tan Tataristan'a doğru yöneldiler. Aralarında Kıpçak, Bezli, Bektimur es-Silahtar ve Eylî de vardı. Yola koyuldular. Askerlerin çoğu ise Dımaşk'a döndü. İşler karıştı. Halk, iyi bir insan olan Kıpçak'ın bu tutumundan ötürü çok üzülmüştü. Bu hadise bu senenin rebiyülahir ayında vuku bulmuştu. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [46]

Mansur Laçin'in Öldürülmesi Ve Muhammed B. Kalavun'un Tahta Geçmesi

Bu senenin rebiyülahir ayının ondokuzunda cumartesi günü postacılardan bir grup Dımaşk'a geldiler. Bunlar, Sultan Melik Mansur Laçin ile naibi Seyfeddin Mengütemir'in öldürüldüğünü haber verdiler. Bunlar ayın onbirinde cuma gecesi Gürcü Emir Seyfeddin el-Eşrefî ve yandaşı olan ümera tarafından Öldürülmüşlerdi. Öldürüldüğü esnada Kadı Hüsameddin el-Hanefî onun yanında idi ve onunla sohbet halinde olup satranç oynamaktaydı. Bu halde iken farkında olmaksızın aniden sui-kastçiler içeri girip süratle cuma gecesi sultanı öldürmüşler, ertesi gün yani cuma sabahında da naibini eli kolu bağlı vaziyette

öldürerek çöplüğe atmışlardı. Bundan sonra emirler üstadlarının oğlu Melik Nasır Muhammed b. Kalavun'u tahta geçirme hususunda ittifak etmişler, Mısır'a gelmesi için haber göndermişlerdi. O zaman kendisi Kerek'te bulunuyordu. Kahire'ye gelmesini istemişlerdi. Gelmesinden önce Mısır'da minberler üzerinde adına hutbe okutulmuştu. Şam naibi Kıpçak'a mektup geldi. Onun, Laçin'in korkusundan kaçıp gittiğini gördüler. Postacılar peşine düştüler. Ancak onu yakalayamadılar. Mardin'in kazası Ra'sülayn'deki Moğolların yanına gitmişti. İş büyüdü. Durum zorlaştı. La havle vela kuvvete illa billah (Güç ve kuvve ancak Allah'ındır.)

Kaçanları, geri getirtme işini Emir Seyfeddin Balaban, şehrin ida-esini de kale naibi Alemüddin Ercüvaş ile Emir Seyfeddi Cahan üst-1 erimişlerdi. Bunlar, devletteki yetkili kişileri göz altına aldılar. Göz altına almanlar arasında şehrin muhtesibi Cemaleddin Yusuf er-Rumî ile hastahane nazırı da vardı. Bir süre sonra bunlar serbest bırakılarak görevlerine iade edildiler. Seyfeddin Câan ile Berr Valisi1 Hüsameddin Laçin de yakalandılar. Kaleye götürüldüler. Mısır'da Emir Seyfeddin Tuğcu öldürüldü. Bu, Nâsır'm yerine dört gün süreyle naiblik yapmıştı. Laçin'i öldüren Gürcü de bununla birlikte Öldürülmüş ve cesetleri çöplüğe atılmıştı. Yakışıklı bir insan olan Tuğcu'nun cesedine halk bakıp ibret alıyordu. Nazlı bir hayattan, mal ve mülk sahibi olduktan sonra onları mezarlar örtmüştü. Sultan Laçin mezara defnedildi. Ayak tarafına naibi Mengütemir defnedildi. Diğer emirler de mezarlarına defnedildiler.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının dördünde cumartesi günü Melik

Nâsır'm Mısır'a girdiğine dair müjde geldi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bunun üzerine sevinç davulları çalındı: Kadılar ve devlet büyükleri kaleye gittiler. Alemüddin Ercüvaş'm huzurunda Melik Nâsır'a bey'at ettiler. Dımaşk'ta ve diğer beldelerde büyük alimlerin, kadıların ve emirlerin huzurunda onun adına hutbe okutuldu. Kendisinin de merasim alayıyla Kahire'yi dolaştığına dair haber geldi. Üzerinde halife hil'atı bulunduğu halde askerler de önü sıra yürüyerek Kahire'yi dolaşmış, bu sebeple sevinç ve müjde davulları çalınmıştı. Fermanı geldi. Ferman, saray kapısında okundu. Fermanında halka yumuşak davranılması, onlara merhamet edilmesi, iyilik ve ihsanda bulunulması emrediliyordu. Halk bu fermanı sebebiyle ona dua etti. Emir Cemaleddin Akkuş el-Efrem, naib olarak Dımaşk'a geldi. Şehre girişi cemaziyelevvel ayının yirmiikisinde çarşamba günü ikindiden önce idi. Adet gereği Darüssaâde Sarayına indi. İnsanlar onun gelişine sevindiler. Onun için mum yaktılar. Aynı şekilde cuma günü de namaza gelip namazını maksurede (mahfelde) kıldığı esnada da mum yakıldı. Birkaç gün sonra Câan ile Berr Valisi Laçin serbest bırakılarak görevlerine iade edildiler. Saray üstadı Emir Hüsameddin Mısır askerlerinin ata-beylığı görevinde, Emir Seyfeddin Salar da Mısır naibliğinde kaldı, ürrur A'ser, ramazan ayında hapisten çıkarılarak Mısır vezirliğine atandı. Kara Sungur el-Mansurî de hapisten çıkarılarak Sabibe naibli-gme atandı. Sonra Hama meliki Sahip Muzaffer vefat edince Kara Sungur, Hama melikliğine atandı.

vıpçak'm, Dımaşk'tan çıkmasından sonra Laçin'in iktidarının son amanlarında Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye bir mihnete uğradı.

Fakih-

Grr Valisi: Dımaşk'm dış taraflarım idare eden vali.

lerden bir topluluk ona karşı harekete geçerek onu Kadı Celaleddin el-Hanefî'nin meclisine davet ettiler. O, bu meclise gitmedi. Kamalıların Akidetu 1-Hameviye adı verilen -e kendisinden istedikleri akide kitabının aleyhinde şehirde duyuru yapıldı. Ancak Emir Seyfeddin Caan ondan taraf olunca, aleyhinde bulunanları aratmaya başladı. Çoğu gizlendi. Onun akide kitabının aleyhinde bulunanlardan bir kısmı dövüldü diğerleri de sustular. Cuma günü olunca Şeyh Takiyyüddin normal olarak camide vaaz vermeye başladı ve "Şüphesiz sen büyük bir ahlâk üzeresin.." (ei-Kalem, 4} mealindeki âyet-i kerimeyi tefsir etti. Sonra cumartesi günü Kadı İmamüddin'le bir araya geldi. Faziletli kimselerden oluşan bir cemaat de orada hazır bulundu Akidetü'l-Hameviye adlı kitabı incelemeye başladılar. Bazı noktalarını tartıştılar. İbn Teymiye de geniş açıklamalar yaparak onları susturucu cevaplar verdi. Sonra Dı-maşk'tan ayrılıp gitti. İşler yoluna girdi. Durumlar sakinleşti. Kadı İmamüddin'in itikadı güzel, niyeti halisti.

Bu senede Alemüddin Sencer ed-Düveyderî, Babül-Ferec dahilindeki revakmı medrese v© Darül-Hadis olarak vakfetti Buranın hocalığına da Şeyh Alaaddin b. Attar'ı tayin etti. O esnada kadılar ve ayandan olan kimseler d© yanında hazır bulundular. Onlara bir ziyafet verdi ve Kara Sungur'u da hapisten çıkardı. Şevval ayının onbirinde cumartesi günü Emevi Camii'nin nazırı Nasirüddin b. Abdüsselam'ın tamir ettirdiği Meşhed-i Osmanî'nin açılışı yapıldı. Oraya şimalindeki Maksure-tü'l Hadem kısmı da eklendi. Oraya maaşlı bir imam atandı ve buraya Meşhed-i Ali b. Hüseyin Zeynelabidin adı verildi Zilhicce ayının ilk on gününde Kadı Hüsameddin er-Razî, Şam kadılığına döndü. Mısır kadılığından azledildi. Oğlu da Şam kadılığından azledilmişti. Zilkade ayında Tatarların, Şam'a hücumları yüzünden bir çok tedirginlik meydana gelmiş, işler bozulmuştu. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır. [47]

Hicretin Altıyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Nizameddin

Şeyh Nizameddin Ahmed b. Şeyh Celaleddin Mahmut b. Ahmet b. Abdüsselam el-Hüsarî el-Hanefî. Nuriye Medresesi'ni müderrisi idi Muharremin sekizinde vefat etti, dokuzunda cuma günü Sufiye Mezar-hğı'na defnedildi. Faziletli bir insandı. Bi

zaman kadı naibliği yaptı. Babasından sonra Nuriye Medresesi'nde ders verdi. Vefatından sonra Şeyh Şemseddin b. Sadı Süleyman b. Nakip orada ders verdi. [48]

Müfessir Şeyh Cemaleddin Abdullah

Müfessir, şeyh, alim ve zahid bir kimseydi. Şeceresi şöyledir : Ce-maleddin Abdullah b. Muhammed b. Süleyman b. Hasan b Hüseyin el-Belhî. Aslen Belhlidir. Ama Kudüs'de hicretin 611. senesinin şaban ayının ortasında doğmuş. Kahire'de ilim tahsil etmiş, bir müddet Ezher Ca-mii'nde kalmış, oradaki bazı medreselerde ders vermiş, sonra Kudüs'e geçerek bu senenin muharrem ayında vefat edinceye dek orayı kendine vatan edinmiştir. Tefsirde üstün bir âlimdi. Tefsire dâir yüklü tasnifleri vardır. Bu tasnifleri elliyi bulmaktadır. Kudüs'de iken insanlar ziyaretine gider, ondan bereket elde etmeğe çalışırlardı. [49]

Şeyh Ebu Yakub El-Mağribî

Mağripliydi, ama Kudüs'de ikamet ederdi. Mescid-i Aksa'da münzevi bir hayat yaşardı. Ama insanlar ziyaretine gider, onun yanında toplanırlardı. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, onun hakkında şöyle demiştir : "Şeyh Ebu Yakub, İbn Arabî ile İbn Seb'in'in yolundaydı." Bu senenin muharrem ayında vefat etti. [50]

Vezir Taki Tevbe

Takiyyüddin Tevbe b. Ali b. Muhacir b. Şûca b. Tevbe er-Rib'i et-Tikritî. Hicretin 620. senesinde arefe günü Arafat'ta dünyaya geldi. Devlet hizmetinde bulundu. Sonra Dımaşk'ta defalarca vezirlik yaptı. Nihayet bu senenin cemaziyelahir ayının ikisinde perşembe gecesi vefat etti. Ertesi sabah Emevi Camii'nde, Sûkülhayl'de cenaze namazı kılındı. Sefeh'teki Eşrefiye Darü'l-Hadis'inin karşısında bulunan türbesine defnedildi. Cenaze merasiminde kadılUr, ayandan olan kimseler hazır bulundular. Vefatından sonra divan nazırlığına Fahreddin b. Şeyreci, hazine nazırlığına ise Eminüddin b. Hilal atandı. [51]

Emirü'l-Kebir Şemseddin Beyserî

Sultan Kalavun zamanından beri hükümdarların hizmetinde bulunan ve önde gelen büyük emirlerdendir. Bu senede Mısır kalesindeki zindanda vefat etti. Emevî Camii'nde taziyet meclisi kuruldu. Bu mec-ıste saltanat naibi Efrem, kadılar ve ayan tabakasından olan kimseler hazır bulundular. [52]

Sultan Melik Muzaffer

Om TfkİyyüddinMahmut b. Nasirüddin Muhammed b. Takiyyüddin er Şaninşah b. Eyyup. Hama sahibi idi. Baba ve dedeleri de Hama sahipliği yapmışlardı. Bu senenin zilkade ayının yirmibirinde perşembe günü vefat etti. Cuma gecesi defnedildi. [53]

Melik Evhad

Necmeddin Yusuf b. Melik Davud b. Muazzam. Davud b. Muazzam Kudüs nazırı idi. Sözünü ettiğimiz Melik Evhad Necmeddin bu senenin zilkade ayının dördünde salı gecesi vefat etti. Vefat ederken yetmiş yaşındaydı. Babü Hitte yanındaki hankâhma defnedildi. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Dindarlık, fazilet ve zayıf kimselere iyilik ve ihsanda bulunma bakımından meliklerin seçkin çocuklanndandı. [54]

Kadı Şihabuddin Yusuf

Şihabuddin Yusuf b. Salih Muhibbüddin b. Nehhas. Hanefî reisle-rindendi. Zincaniye ve Zahiriye Medreselerinin müderrisiydi. Bu senenin zilhicce ayının onüçünde Mizze'deki bahçesinde vefat etti. Kendisinden sonra Zincaniye Medresesi'nde Kadı Celaleddin b. Hüsameddin ders vermeye başladı. [55]

Sahip Nasrüddin Ebü'l-Ganaîm

Salim b. Muhammed b. Salim b. Hibetüllah b. Mahfuz b. Saseri et-Tağlibî. Kardeşi Kadı Necmeddinden daha güzel halli idi Hadis dinlemiş ve rivayet etmişti. Saygı gören büyük bir vezirdi. Divan ve hazine nazırlıkları yaptı. Sonra bütün bu makamları terk ederek hacca gitti ve Mekke'de mücavir olarak yaşadı. Daha sonra Dımaşk'a geldi. Bir sene ikamet edemeden Dımaşk'ta vefat etti. Zilhicce ayının yirmisekizinde cuma günü vefat etmiş, namazdan sonra Emevi Camii'nde cenaze namazı kılınmış ve Kasyun mezarlığındaki türbesine defnedilmişti. Sahi-biye Medresesi'nde taziyet meclisi kuruldu. [56]

Yakut B. Abdullah

Yakut b. Abdullah Ebu'd-dürr el-Müsta'simî. Katiplik yapmıştır. Lakabı CemaleddhYdi. Rum asıllıydı. Faziletli ve yazısı güzel bir kimseydi. Yazısı meşhurdu. Güzel hatimler yazmıştır. İnsanlar Bağdat'ta ondan yazı öğrendiler. Bu senede vefat etti. Yüksek manalar içeren şiirleri vardı. Berzalî, Tarih'inde onun şu şiirini nakletmiştir:
"Her doğuşunda güneş, sana olan özlemimi yeniliyor ey benim, gözüm ve kulağım olan sevgili.
Gecelerim dostsuz ve arkadaşsız geçiyor, uyuyamıyorum.
Seni anmanın hoşluğu, gece karanlığında yol alıyor.
Seni görmediğim hergün,
Ömrümde yaşanmış bir gün sayılmıyor bence. Aklımdan .geçtiğin zaman, gecem gündüz gibi oluyor. Çünkü seni anmak, kalbi ve gözü aydınlatıyor." [57]

Hicretin Altıyüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senede Kazan savaşı yapıldı. Sene başında Müslümanların halifesi ve sultanı eskileri idiler. Mısır naibi Salar, Şam naibi ise Akkuş el-Efrem idi. Diğer yönetici ve hakimlerse yine eskileri idiler. Tatarların Şam'a doğru geldiklerine dair haberler geldi. Halk bundan şiddetli bir korkuya kapıldı. İnsanlar, Haleb'i ve Hama'yı bırakıp kaçmaya başladılar. Hama'dan Dımaşk'a kadar bir atın kirası 200 dirheme kadar çıktı. Muharremin ikisinde sah günü sultanın Mısır'dan çıkıp Şam'a gelmek üzere yola koyulduğuna dair haber geldi. Müjde davulları çalındı ve bu husus halka duyuruldu. Rebiyülevvel ayının sekizinde sultan Dımaşk'a girdi. O esnada şiddetli yağmur yağıyordu. Her taraf çamur içindeydi. Bununla birlikte halk onu karşılamaya çıkmıştı. Sultan, Dımaşk'a gelmeden Gazze'de yaklaşık iki ay kadar ikamet etmişti. Çünkü o zaman kendisi Tatarların Şam'a gelmek üzere olduğunu duymuştu. Bunun için gerekli hazırlığı yapmış ve Dımaşk'a gelerek Tarime sarayına yerleşmişti. Şehir onun gelişi sebebiyle süslenmişti. Ona çokça dualar edildi. Ülkelerinden göç eden insanlar yüzünden Dımaşk şehri çok kalabahk-laşmıştı. Devlet Veziri A'ser makamında oturarak işçilerden para talep etti. Bunlar da, öksüzlerin ve esirlerin paralarım ödünç alarak askerleri takviye etmek amacıyla devlete verdiler. Sultan, rebiyülevvel ayının on-yedisinde pazar günü askerlerle birlikte Dımaşk'tan yola çıktı. Hiçbir asker geride kalmadı. Onlarla birlikte birçok gönüllü de sefere çıktı. İnsanlar dua etmeye, Emevî Camii'nde ve diğer yerlerde kılman namazlarda kunut okumaya, Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. [58]

Kazan Savaşı

Sultan, Silmiye vadisi yanındaki Haznedar vadisine ulaşınca orada rebiyülevvel ayanın yirmiyedisinde çarşamba günü Tatarlarla İslâm ordusu karşılaştı. Savaşa tutuştular. Tatarlar, Müslümanları bozguna uğrattılar. Sultan da cepheden kaçıp gitti. İnnâ lillâhi ve inna>ileyhi racıun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ümeradan, diğerlerinden ve halktan çok sayıda insan öldürüldü. Bu savaşta, Hanefi-erin kadilkudatı da kayboldu. Müslümanlar sabrettiler. Büyük bir im andan geçtiler ama güzelce sabrüsebat etmişlerdi. Lakia Allah'ın n> yerine gelmiş bir kaderdi. Müslümanlar birbirlerine bakamadan cepheden kaçmaya başlamışlardı. Bundan sonra iyi akıbet, takva sahiplerinin lehine tahakkuk etti. Yalnız askerler gerisin geri Mısır diyarına döndüler. Bir çoğu da Dımaşk'a geçti. Dımaşklılar, canlarından, mallarından, ailelerinden ötürü şiddetli bir korkuya kapılmışlardı. Daha sonra sakinleşerek Allah'ın kaza ve kaderine teslim oldular. Kader gelince tedbir hiç fayda vermiyor.
Sultan da bir grup askerle birlikte Baalbek ve Bika taraflarına döndü. Dımaşk şehrinin kapıları kilitliydi. Kale tahkin edilmişti. İçeride şiddetli bir kıtlık vardı. Durum çok sıkıntılıydı. Allah'ın vereceği genişlik yakındaydı. Beldenin ayan tabakasından ve diğer sınıflardan olan bir grup insan, Mısır'a kaçmıştı. Nitekim Kadı İmanüddin eş-Şafiî, Maliki kadısı Zevavî, Taceddin eş-Şîrazî, Berr Valisi Alemüddin es-Sevabî, Medine vahşi Cemaleddin b. Nehhas, muhtesip ve avan tabakasından olanlarla tüccarlar kaçmışlardı. Şehirde kale naibinden başka bir yetkili kalmamıştı. Makamlar bomboştu.
Rebiyülevvel ayının ikisinde pazar gecesi Babü's-Sağir'de mahkumlar gayrete gelerek hapishanenin kapılarını kırıp dışarı çıkmışlar, şehrin her tarafına yayılmışlardı. 200 kadar kişiydiler. Ele geçirebildikleri malları yağmalamışlar, Cabiye kapısına gelmişler, kapının asma kilidini kırıp şehir dışına çıkmışlar, diledikleri yerlere dağılıp gitmişlerdi. Artık kimse onları

yakalayıp geri getiremeyecekti. Şehir dışındaki serseriler fesat çıkarmışlar, bahçelerin kapılarım kırıp, kapıları ve pencereleri sökmüşler ve bunları çok ucuza satmışlardı. Durum böyleyken Tatar sultanı, Kazan savaşından sonra Dımaşk'a doğru yönelmişti. Şehrin ayan tabakasına mensup kimseler, Şeyh Takiyyüddin b. Teymi ye Meşhed-i Ali'de toplanarak Kazan hanını karşılamaya gitmek ve Dımaşk halkı için ondan eman almak üzere anlaşmışlardı. Rebiyülahır ayının üçünde, pazartesi günü yola koyulmuşlar ve Tatarların sultanı ile Nebek'de görüşmüşlerdi. Şeyh Takiyyüddin, Müslümanlara yararlı olacak sözlerle ona hitap etmişti. Allah'a hamd olsun. O gece bu heyet dönüp Bedraniye'de konaklamışlardı. Dımaşk şehrinin Turna kapısı dışındaki bütün kapıları kilitliydi. Cuma günü Emevî Camii'nde hatip hutbe irâd etti. Hutbesinde sultandan bahsetmedi. Namazdan sonra Emir İsmail ve beraberindeki bir grup elçi Tara yanındaki Zahir bahçesine indiler. Tatar sultanının eman verdiğine dair ferman getirilip şehirde dolaştırıldı ve ayın sekizinde cumartesi günü hatip maksuresinde okundu. Bir miktar altın ve gümüş sevinçten ötürü etrafa savruldu.

Bu duyurunun yapılışının ikinci günü devlet yetkilileri, halkın yanında gizli bulunan para, silah ve atlan talep etti. Kaymıriye Medrese-si'nde bu malları toplamak için divan kuruldu. Rebiyülahır ayının onunda pazartesi günü Seyfeddin Kıpçak el-Mansurî gelip meydanda durdu. Tatar askerlerinin gelişi yaklaşmıştı. Şehir dışında çokça fesat işlen-

miş, bozgunculuk yapılmıştı. Bir grup insan öldürülmüş, şehirde fiyatlar yükselmişti. Seyfeddin Kıpçak, Tatarlara teslim etmesi için kale naibine haber saldı. Ancak kale naibi, kaleyi onlara teslim etmeyeceğini ve buna şiddetle karşı koyacağını bildirdi. Seyfeddin Kıpçak, şehrin önde gelen adamlarını toplayarak kale naibi Ercüvaş'a gönderdi. Bunlar onunla bu hususta konuştular. Ancak kaleyi teslim etmeyeceğini kesin bir dille ifade etti. Kalede açılıp kapanan bir göz bulunduğu sürece (bir insan bulunduğu müddetçe) kaleyi düşmana vermeyeceğim söyledi. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de kale naibi Ercüvaş'a haber göndererek "Orada bir taş kalmayacak olsa bile gücün yettiği takdirde kaleyi düşmanlara teslim etme" dedi. Çünkü bunda Şamlılar için büyük bir fayda ve maslahat vardı, Cenâb-ı Allah, burayı onlar için muhafaza etti ve burayı iman ve sünnet yurdu olmakta devam eden, Şam halkı için bir sığınak ve eman yeri kıldı. Burası, Meryem oğlu İsa'nın ineceği zamana kadar iman ve sünnet yurdu olmaya devam edecektir.

Sayfeddin Kıpçağ'm Dımaşk'a girdiği gün sultan ve naibi Salar Mısır'a girdiler. Buna dair yazı kaleye ulaştı. Bu sebeple kalede sevinç ve müjde davulları çalındı. İnsanların morali biraz yükseldi. Ama durum şu şiirde anlatıldığı gibiydi:

"Suad'a nasıl ulaşacağım, arada yüce dağlar var. Onlardan önce de ölüm var.

Ayaklarım çıplak, bineğim yok, elim boş, yol da korkulu."

Rebiyülahir ayının ondördünde cuma günü Dımaşk minberinde Kazan Han adına hutbe okundu. Moğollar da mahfelde hazır duruyorlardı. Namazdan sonra saray kapısında onun için dua okundu. Kıpçağı Şam naibliğine atadığına dair fermanı okundu. Ayandan olan kimseler gidip Kıpçağı tebrik ettiler. O da âlicenaplık gösterdi. Tatarlarla birlikte çok yorulduğunu söyledi. Adiliyetü'l-Kebire Medresesi'nde Şeyhül-Me-şayih Mahmut b. Ali eş-Şeybanî'nin yanma gitti. Rebiyülahir ayının ortasında cumartesi günü Tatarlar ve Sis valisi, Salihiye, Mescidü'1-Ese-diye, Mescid-i Hatun ve Eşrefiye Darü'l-Hadisi'ni yağmalamaya başla-^ılar-_ Akibiye'deki Tevbe Camii yandı. Burayı Tatarlarla birlikte olan Gürcüler ve Ermeniler yakmışlardı. Allah onları kahretsin. Halktan çoğunun mallarını yağmaladılar ve çok sayıda inşam esir aldılar. İnsanların büyük bir kısmı Hanbelîlerin hankâhma gelip sığındılar .Tatarlar orayı çembere aldılar. Hankâhın, adı geçen şeyhi insanları düşmanlara arşı himaye etti. Sonra Tatarlar içeriye hücum ederek şeyhlerin kız ve

h AnÇ0CUklarmı esir aldılar- İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu iz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

emaziyelewel ayının ikisinde Hanbelîlerin hankâhı saldırıya yinca düşmanlar orada bulunan çok sayıda erkeği öldürdüler. Çok sayıda kadım esir aldılar. Kadilkudat Takiyyüddin'e de çok eziyet ettiler. Anlatıldığına göre onlar, Salihiye halkından 400'e yakın kişiyi öldürmüşler, 4.000 kadar insanı da esir almışlardı. Nasirî ve Ziyaiye hankâhlarında çok miktarda kitap yağmalamışlar, İbn Büzzurî'nin hazinesini de talan etmişlerdi: Üzerinde vakıftır ibaresi yazılı olduğu halde bu hazinedeki malları satmışlardı. Salihiye'de yaptıklarını Mizze'de de tekrarlamışlardı. Dariya'da ve diğer Şam mahallelerinde de aynı şeyleri yapmışlardı. İnsanlar onlardan kaçarak Dariya Camii'ne sığınmışlardı, ancak Tatarlar orayı da zor kullanarak açmışlar ve içerideki insanlardan bir kısmım öldürmüşler, kadınlarını ve çocuklarını da esir almışlardı. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Rebiyülahir ayının yirmisinde perşembe günü Şeyh İbn Teymiye, adamlarından bir grupla birlikte Tatar hanının yanına gitti. İki gün sonra geri döndü. Onunla görüşmesi mümkün olmamıştı. Vezir Saaded-din ile kendisi Müslüman ama babası Yahudi olan devlet müşaviri Re-şid onu Tatar hanıyla görüştürmemişler, işini göreceklerini kendisine taahhüt etmişlerdi. Ona, Tatarların çoğunun şu ana kadar bir şey elde edemediklerini, ama mutlaka bir şeylere sahip olmaları gerektiğini de söylemişlerdi. Tatarların Dımaşk'a girmek niyetinde olduklarına dâir haber şehirde yayıldı. İnsanlar bundan ötürü paniğe kapıldılar. Çok korktular. Dımaşk'ı bırakıp herhangi bir yere kaçmağa niyetlendiler. Ama nereye kaçacaklardı ki? Zaman kaçış zamanı değildi. Şehirden on-binden fazla at zorla alınmıştı. Ayrıca esnafa -sermayeleri oranında- haraç tarh edilmiş ve onlardan çok miktarda para istenilmişti. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

Tatarlar camide mancınık yapımına başladıklar ki, kaleden caminin salınma mancınıkla taş atsınlar. Caminin kapılan kilitlendi. Tatarlar caminin içine girdiler. Mancınıkların kereste ve tahtalarını beklemeye, çevredeki, pazarda bulunan malları yağmalamaya başladılar. Ercüvan da kale çevresindeki binaları yaktı. Nitekim Eşrefiye Darü'l-Hadisini ve diğer binaları ta Adiliyetü'l-Kebire Medresesi sınırına kadar olan yapıları yaktı. Üst taraftan kaleyi kuşatmalarına imkan vermemek için de

Darüssaadeyi yaktı. İnsanlar hendeği doldurma angaryasında çalıştırılmaktan kaçmak için evlerine kapandılar. Yollarda çok az sayıda insan görülebiliyordu. Camide de üç beş kişiden başka namaz kılan yoktu. Cuma günü dahi camide birinci saf, ancak tamamlanıyor, ikinci saf ise ne kadar çaba sarfedilse bile tamamîanamıyordu. Bir ihtiyaç için evinden çıkan bir Müslüman, Tatar kılığına bürünerek çıkıyor, sonra da çabucak evine dönüyordu. Çıkarken eve dönebileceğine inanmıyordu. Şehir halkına Cenâb-ı Allah »yaptıkları kötülüklerden ötürü-açık ve korku elbisesini giydirmişti. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Para cezaları, hapis cezaları, işkenceler gece gündüz ahalinin önde len büyüklerine tatbik ediliyor, hatta onlardan çok miktarda para ah-

r canıi ve benzeri vakıflara da el konuluyordu. Sonra caminin korunmasına, vakıflarının gelirlerinin artırılmasına, alınan paraların silah deposuna ve Hicaz'a sarfedilmesine dair ferman geldi. Bu ferman ce-maziyelevvel ayının ondokuzunda cuma namazından sonra camide okundu. Aynı gün Sultan Kazan Irak'a yöneldi. Naiblerini 60.000 savaşçıyla Şam'da bıraktı. Niyeti sonbaharda tekrar Şam'a dönmek, oradan da Mısır'a gitmek ve orayı zapt etmekti. Şam kalesinin bir taşını dahi ele geçirememişti.

Seyfeddin Kıpçak, Kazan Han'ın naibi Kutlu Şah'ı uğurlamaya gitti. Peşinden yürüdü. Ayrılışları sebebiyle Dımaşk kalesinde sevinç ve müjde davulları çalındı. Ama kalenin kapıları açılmamıştı. Kıpçak'ın şehirden çıkışının ikinci gününde kale naibi Ercüvaş, kaledekileri camiye gönderdi. Bunlar camide dikilen mancınık tahtalarını kırdılar ve salimen, çabucak kaleye döndüler. Korkularından Tatarlara sığınan bir grup insanı da beraberlerinde kaleye götürdüler. Götürdükleri arasında Şerif el-Kummî Şemseddin Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Ebi'i-Kasım el-Murtaza el-Alevî de vardı. Bu arada Kıpçak'ı elçileri Dımaşk'a gelerek şu duyuruyu yaptılar: "Gönlünüz rahat olsun. Dükkanlarınızı açın. Yarın Şam Sultanı Seyfeddin Kıpçağı karşılamak için hazırlığınızı yapın."

Bu duyuruyu duyan insanlar yerlerine döndüler. İş yerlerinin tahrip edildiğini gördüler. Artık şehrin ileri gelenleri çok eziyet tattıktan sonra cezalardan ve işkencelerden kurtulmuşlardı.

Şeyh Alemüddin el-Berzalî dedi ki: Şeyh Vecihuddin b. Menca'nın bana anlattığına göre kendisi Kazan Han'ın hazinesine 3.600.000 dirhem para götürmüştü. Bundan başka rüşvet ve para cezası gibi emir ve vezirlerden tahsil ettiği şeyler hariç. Şeyhü'l-Meşayih 600.000 dirhem, Asil b. Nasîr et-Tusî 100.000 dirhem, Safi es-Sehavî 80.000 dirhem para toplayarak Kazan Han'ın hazinesine götürmüşlerdi.

Cemaziyelevvel ayının yirmibeşinde perşembe günü öğleden sonra Seyfeddin Kıpçak, Dımaşk'a döndü. Beraberinde el-Âlik ile bir cemaat da vardı. Önünde muhanzları yalın kılıç olarak yürümekteydiler. Kendisinin başında bir sarık vardı. Saraya geldi. Şehirde şu duyuru yapıldı: Naibiniz Kıpçak geldi. Dükkanlarınızı açın. Geçiminizi sağlamâkiçin Çalışm. Bu zamanda kimse kendine güvenip aldanmasın. Fiyatlar son derece yüksek, eşyalar az ve pahalıdır^ ^

Gerçekten bir çuval buğday 400 dirhöme bir rıtl (460 gram) et on

imeme, bir rıtl ekmek ikibuçuk dirheme, on rıtl un kırk dirheme, bir

a Peynir bir dirheme, beş yumurta bir dirheme satılır olmuştu. Sonra ay sonuna doğru bir bolluk ve rahatlık meydana geldi. Ay sonunda Kıpçak şehirde ilanat yaptırarak insanların köylerine gitmelerini emretti. Bu işi yaptırmak için bir grup insanı görevlendirdi. Askerlerden bir kısmı da bunlara eklendi. Kapısında çok kalabalıklar oluştu. Sarsıntılar meydana geldi. Şâm yüceldi. Cemaziyelahir ayının dördünde cuma günü kalede ve Kıpçağın kapısı önünde sevinç ve müjde davulları çalındı. Kıpçak, muhanzlarıyla şehirde dolaştı. 1.000 kadar süvariyi hazırlayıp Hirbetüllüsus tarafına şevketti. Vilayetlerde hükümdarlar gibi dolaştı. Emirler tayin etti. Yüksek ve geçerli fermanlar çıkardı. Tıpkı şairin dediği gibi oldu:

"Ey Ma'maradaki toy kuşu,
Ortam ganin için boşaldı. Müsait oldu. Dilediğin gibi yumurtla ve öt.
Dilediğin kadar da gagala ve yuvanı yumurtlamaya hazır hale getir."

Sonra meyhaneleri, fuhuşhaneleri meşru işyerleri haline getirdi, Turna kapısındaki İbn Cerrade haricindeki evini de meyhaneye dönüştürdü. Böylece bu gibi yerlerden günlük 1.000 dirhem kazanç sağladı. İşte bu tür icraatları yüzünden hakimiyeti yıkıldı. îzi silindi. Medreselerin ve diğer yerlerin vakıflarından da para aldı. Ağvar tarafından Bolay gelerek ülkede fesat çıkardı. Her tarafi yağmaladı. Yıktı. Beraberinde çok sayıda Tatar da vardı. Bunlar çok köyleri tahrip ettiler. Ahaliyi öldürüp çocuklarını esir aldılar. Dımaşk'ta da Bolay için haraç toplandı. Kaleden bir grup asker dışarı çıkarak Tatarlardan bir kısmını öldürdüler. Üzerlerindeki eşyaları yağmaladılar. Bu arada Müslümanlardan da bir grup öldürüldü. Tatarlara sığınanlardan bir kısmını yakaladılar. Kıpçak, beldenin hatibi ile ayandan bazı kimselerin kaleye giderek maslahat gereği kale naibiyle konuşmalarını istedi. Bu heyet cemaziyelahir ayının onikisinde, pazartesi günü kale naibinin yanına giderek, onunla konuştu. Israr ettiler. Ancak kale naibi onların isteklerini kabul etmedi. Güzel ve faydalı şeyler söyledi. Metanet gösterdi. Allah yüzünü ak etsin.

Bu senenin receb ayının sekizinde Kıpçak, kadıları ve ayandan olan kimseleri huzuruna celbettirdi. Kazan Han'ın Mahmudiye devletine bağlı kalmalarını istedi. Bu hususta onlardan yemin aldı. Aynı günde Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, Bolay'ın kampına gitti. Orada onunla görüşerek yanındaki Müslüman esirleri serbest bırakması talebinde bulundu. Ellerinde bulunan çok sayıdaki Müslüman esiri kurtardı. Yanında üçgün kaldıktan sonra Dımaşk'a döndü. Sonra Dımaşk'ın ayan tabakasından olan bir grup ta Bolay'ın yanma gittiler. Tekrar geri döndüklerinde Dımaşk'ın doğu kapısı yamnda soyuldular. Elbiseleri ve sarıkları ellerinden alındı. Perişan halde geri döndüler. Sonra Bolay onları yakalatmak için adamlarını peşlerine taktı. Çokları

gizlenerek ortadan kayboldular. Receb ayının üçünde Emevî Camii'nde namazdan sonra kale naibi bir duyuru yaptırarak Mısır askerlerinin Şam'a gelmekte olduklarını bildirdi. Cumartesi günü akşamı Bolay, yanındaki Tatarlarla birlikte Dımaşk'tan ayrılarak yola koyuldu. Böylece Cenâb-ı Allah, Müslümanları onlardan kurtarıp rahata kavuşturdu. Bunlar Akabetü Dümer tarafından gittiler. O yörelerde çokça bozgunculuk yaptılar. Ayın yedisine girildiğinde Dımaşk'ın etrafında ve içinde onlardan tek bir kişi dahi kalmamıştı. Böylece Allah, ülkeyi ve kulları onların şerrinden kurtarmış oldu. Kıpçak da halk arasında duyuru yaptırarak yolların güvenli hale geldiğini Şam'da Tatarlardan bir tek kişinin dahi kalmadığını bildirdi. Receb ayının onunda cuma günü Kıpçak maksurede (mahfelinde) namaz kıldı. Beraberinde bir grup asker vardı. Askerlerinin üzerinde kılıç, yay, sadak, ok gibi savaş aletleri vardı. Ülke güvenli hale geldi. Halk gezinti için eski adetleri uyarınca ayvalığa gittiler. O esnada Tatarlardan bir grup halka saldırdı. Halk, onların saldırıya geçtiğim görür görmez hemen şehre geri döndü. Bazısının malları yağmalandı. Bazısı da kendini nehre attı. Bunlar başıboş ve kararsız Tatarlardı. Kıpçak, şehirde tedirgin oldu. Ne yapacağına karar veremiyordu. Sonra aralarında İzzeddin b. Kalanisî'nin de bulunduğu şehrin reis ve ayanından bir grupla birlikte şehir dışına çıktı ki, Mısır askerlerini karşılasınlar. Çünkü Mısır askerleri receb ayının dokuzunda Mısır'dan Şam'a doğru yola çıkmışlardı. Posta bu haberi Şam'a ulaştırmıştı. Herkes Mısır askerlerini karşılamaya çıktığından şehirde kimse kalmamıştı. Ercüvaş şehirde duyuru yaptırarak surların muhafaza edilmesini, halkın yanında bulunan silahların getirilmesini, surların ve kapıların nöbetçisiz, bırakılmamasını bildirdi. Herkesin surlar üzerinde geceyi geçirmesini istedi. Geceyi evinde geçirenin idam edileceğini ilan etti. Bu sebeple insanlar, ülkeyi muhafaza stmsk amacıyla surlar üzerinde toplandılar, Şeyh Ta-Myyüddîn b, T©ymîy§ di h§r pe§ lurlar terindin dolaşarak halta mh= ra ve savaşa teşvik adıyor, Onlara eihad ve ülke sınırlarını korumanın gerekliliği hakkında ayetleri okuyordu.

Receb ayırın onyedisinde cuma günü Dımaşk'ta tekrar Mısır hükümdarı adına hutbe okundu. İnsanlar buna çok sevindiler. Çünkü tam 100 günden beri Dımaşk'ta ve diğer Şam beldelerinde Kazan han adına nutbe okunmaktaydı. Mezkur cuma gününün sabahında Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye ve arkadaşları, meyhaneye uğrayarak oralardaki şarap kaplarını kırdılar. İçkileri yere döktüler. Bu pisliği irtikap eden meyhane sahiplerinden bir kısmını da cezalandırdılar. Halk bu duruma Çok sevinmişti. Receb ayının onsekizinde cumartesi günü Mısır askerlerin gelişi sebebiyle şehrin süslenmesi için halka duyuru yapıldı. Receb y*nın ondokuzunda pazar günü Babü'n-Nasr'a ek olarak Babü'l-Ferec kapısı da açıldı. İnsanlar bu duruma da sevinip rahatladılar. Gezip dolaşmaya başladılar. Çünkü daha önceleri şehre giriş ve çıkışlar sadece Babü'n-Nasr kapısından yapılmaktaydı. Şaban ayının onunda cumartesi günü Dımaşk naibi Cemaleddin Akkuş el-Efrem komutasında Şam askerleri geldiler. İkinci gün diğer askerler de geldiler. Aralarında Emir Şemseddin Kara Sungur el-Mansurî ile Seyfeddin Kutlubek de vardı. İhtişamlı bir durum meydana gelmişti. Aynı gün Babü'1-Ariş kapısı da açıldı. Buradaki Eminiye Medresesi'nde Mısırda vefat eden kardeşi Ka-dilkudat İmamüddin'in yerine, Kadı Celaleddin el-Kazvinî ders verdi. Pazartesi, salı ve çarşamba günlerinde Mısır naibi Seyfeddin Salar komutasında Mısır askerlerinin Dımaşk'a girişleri tamamlandı. Seyfed-din'in hizmetinde Melik Adil Kutboğa Seyfeddin et-Turrahî de vardı. İhtişamlı bir geliş olmuştu. Bunlar Merc'de ordugah kurdular. Sultan da Dımaşk'a gelmek niyetiyle Mısır'dan yola çıkmış, Salihiye'ye varmış, sonra Mısır'a dönmüştü.

Şaban ayının ortasında perşembe günü Kadı Bedreddin b. Cemâa, İmamüddin'den sonra hatiplik göreviyle birlikte Dımaşk kadilkudatlı-ğına yeniden atandı. Hil'at giydi. O gün kendisiyle birlikte Eminüddin el-Acemî de muhtesiplik hü'ati giydi. Ayın onyedisinde divan nazırlığına Fahreddin b. Şerecî'nin yerine Taceddin eş-Şîrazî atanarak hü'at giydi. Vezir Şemseddin Sungur el-A'ser'in kapısında divan başkanlığına Akbaca atandı. O da hil'at giydi. Tabılhane emirliği yaptıktan sonra Emir îzzeddin Aybek ed-Düveydarî en-Necibî de Berr valiliği görevine başladı. Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî de şaban ayının yirmibirinde pazar günü Celaleddin el-Kazvinî'nin azledilmesinden sonra Ümmü Salih Medresesi'nde ders verdi. Aynı günde Şemseddin b Safî el-Harirî, Hüsameddin, er-Rumî'nin yerine Hanefîlerin kadılığına atandı. Hüsa-meddin ramazan ayının ikisinde savaşta kaybolmuştu. Ramazan ayının üçünde kaledeki perdeler kaldırıldı.

Ramazan başında Emir Seyfeddin Salar, Meydanı Ahdar'daki adalet sarayında meclis kurdu. Günlerden cumartesiydi. Yanında kadı ve ümera da vardı. Müteakip cumartesi gününde İzzeddin el-Kalanisî'ye kıymetli bir hil'at giydirildi. Oğlu İmadüddin de hazinede müşahit olarak görevlendirildi. Aynı gün Salar, askerlerle birlikte Mısır'a döndü. Şam askerleri de kışlalarına ve beldelerine çekildiler. Ramazanın oniki-sinde Ali b. Safî b. Ebi'l-Kasım el-Basravî el-Hanefî Mukaddemiye şehrinde ders verdi.

Bu senenin şevval ayında Tatarlara sığınarak Müslümanlara eziyet eden bir grup insan yakalandı. Bunların bir kısmı idam edildi. Bir kısmının gözlerine mil çekildi. Bir kısmının dili koparıldı. Çok olaylar cereyan etti.

Şevval ortasında Hakim naibi Cemaleddin bir Bacrikî'nin yerine Kadilkudat Cemaleddin ez-Zer'î, Doleiye Medresesi'nde ders verdi. Bu avın yirmisinde cuma günü saltanat naibi Cemaleddin Akkuş el-Efrem, Dımaşk askerleriyle birlikte Cürd ve Kesrevan dağlarına yöneldi. Beraberinde çok sayıda gönüllü ve Havranlı askerler de olmak üzere Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de o yörelerdekilerle savaşmak üzere yola kovuldu. Çünkü o yöredeki asilerin niyetleri bozuk, akideleri sakat olup kendileri de kâfir ve sapık kimseler diler. Askerlere kötü davranmışlar. Tatarların bozgununa uğradıklarında askerlere kendileri de zarar vermişlerdi. Ama Tatarlar kendi ülkelerine dönünce bu defa kendileri askerlerin önünden kaçmaya başlamışlardı. Daha önce askerlere saldırmışlar, eşyalarını yağmalamışlar, silahlarını ve atlarını ellerinden almışlar, çoklarını öldürmüşlerdi. Tatarlar ülkelerine dönünce bu defa bunların reisleri Şeyh Takiyyüddin b. Teymiyenin yanma gelip görüşmüşler, Şeyh Takiyyüddin onlara tevbe ettirmiş, çoklarına doğru yolu göstermişti. Böylece çok hayırlar elde edilmişti. O

fesatçılara karşı büyük bir zafer elde edilmişti. Ancak askerlerden aldıklarını geri vermekle yükümlü kılınmışlar, götürdükleri malların çoğunu Beytü'l-mal'a iade etmeleri kararlaştırılmış, arazileri ve çiftlikleri kendilerine ikta olarak verilmişti. Bunlar daha önce orduya itaat etmiyorlar, dinin hükümlerine bağlı kalmıyorlar, hak dine uymuyorlar, Allah ve Rasûlünün haram kıldığı şeyleri hiçe sayıyorlardı. Saltanat naibi, zilkade ayının onüçünde pazar günü döndü. Halk onu gün ortasında Balabek yoluna kadar giderek ellerinde mumlarla karşıladı. Ayın onaltısmda çarşamba günü şehirde duyuru yapılarak insanların dükkânlara silahlarını asmaları, atıcılık öğrenmeleri emredildi. Şehrin bir çok yerinde de silah eğitim yerleri yapıldı. Silahlar çarşıda, pazarda her yere asıldı. Kadilkudat, medreselerde silah eğitim yerlerinin yapılmasına karar verdi. Fakihle-rin atıcılık öğrenerek gerektiğinde düşmanla savaşmaya hazırlıklı olmalarım istedi. Yardımına başvurulacak zat yüce Allah'tır.

Zilkade ayının yirmibirinde saltanat naibi esnafı toplantıya çağırdı. Her esnafa bir başkan tayin etti. Ayın yirmia'Ördünde perşembe günü Eşraf da nakipleri Nizamü'l-Mülük el-Hüseynî ile birlikte geldiler. Büyük bir debdede ve alâyiş sergilediler. O gün, adeta kıyameti andıracak mahşerî bir kalabalık vardı.

Bu senede meydana gelen olaylardan biri de Hz. Zekeriya'nın başının defnedilmiş olduğu mezarın yanma maaşlı yeni bir imamın tayin edilmesidir. Bu imam, Fakih Şerefüddin Ebu Bekir el-Hamevî idi. Aşu-ra günü Kadı İmamüddin eş-Şafiî ile Hüsameddin el-Hanefî vei>ir cemaat onun yanına gittiler. Şerefüddin Ebu Bekir el-Hamevî burada sadece birkaç ay görev yaptı. Sonra kendi beldesine döndü. Bu imamlık görevi şu anda kaldırılmıştır. Allah'a hamd olsun. [59]

Hicretin Altıyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Hüsameddin Ebu'l-Fedail

Hüsameddin Ebü'l-Fedail Hasan b. Kadı Taceddin Ebu'l-Mehafir Ahmed b. Hasan Enuşirvan er-Razî el-Hanefî. Yirmi sen müddetle Malatya kadılığı yaptı. Sonra Dımaşk'a gelerek orada da bir süre kadılık yaptıktan sonra Mısır'a göçtü. Orada da bir müddet kadılık yaptı. Oğlu Celaleddin de Şam'da kadılık yaptı. Sonra kendisi de Şam'a döndü ve hakimlik görevine yeniden başladı. Sonra İslâm ordusu Silmiye vadisi yanındaki Haznedar vadisinde Kazan han'la savaşmak üzere sefere çıkarken bu za da orduyla beraber gitmiş, ancak saflar arasında kaybolmuş ve kendisinden hiçbir haber alınamamıştı. O zaman yetmiş yaşma yaklaşmıştı. Faziletli, reis ve yüksek derecede bir alimdi. Güzel nazımları vardı. Hicretin 631. senesinin muharrem ayında Anadolu'nun Ak-sis beldesinde doğdu. Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmisinde çarşamba günü kayboldu. O günde meşhur ümeradan birkaçı da öldürülmüştü. Kayboluşundan sonra kadılığa Şemseddin el-Harirî atandı. [60]

Kadı İmamüddin Ebu'l-Mealî

Kadı îmamüddin Ebul-Meali Ömer b. Kadı Sadeddin Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Şeyh İmamüddin Ebu Hafs Ömer b. Ahme b. Muham-nıed el-Kazvinî eş-Şafiî. Dımaşk'a kardeşi Celaleddin'le birlikte geldi. Birkaç medresede görev yaptılar. Sonra îmamüddin, Dımaşk kadüku-datlığım, Bedreddin b. Cemaa'dan hicretin 677. senesinde devir aldı. Kardeşi de kendisine vekalet etti. Çok ihsanda bulunan, güzel ahlaklı ve reis bir kimseydi. Başkalarına eziyeti çok azdı. Tatarların Dımaşk'a gel-malsri yakın olunca kendini Mıeır'a göçtü. Oraya ulaşmam iadece bir hafta kaldı v§ vifat itti. Vtfat §d§rk§» kırkaltı yaşındaydı. Şafiî kubb§= sinin yakınına dafnedildî. Vefatından sonra göravins Bsdreddîn b, Cemâa, uhdesinde bulunan hatiplik görevine ek olarak atandı. Vefatından sonra kardeşi de Enliniye Medresesi'nde müderrislik yapmaya başladı. [61]

Şerefüddîn Ahmed B. Hibetüllah

Şerefüddin Ahmed b. Hibetüllah b. Hasan b. Hibetüllah b. Abdullah b. Hasan b. Asakir. Dımaşklıydı. Hicretin 614. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Seksenbeş yaşındayken bu senenin ceraa-ziyelevvel ayının onbeşinde vefat etti. [62]

Hatip İmam Alim Muvafpaküddin Ebu'l-Mealî

Muvaffaküddin Ebu'l-Meâlî Muhammed b. Muhammed b. Fadl en-Nehrevanî el-Kudaî el-Harnevî. Hama hatibi idi. Sonra Farusî'nin yerine Dımaşk hatipliğine atandı. Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Sonra bu görevden azledilerek yerine İbn Cemaa atandı. Kendisi de beldesine döndü. Daha sonra Kazan Savaşı'mn yapıldığı senede Dımaşk'a geldi ve orada vefat etti [63]

Sadr Şemseddin

Sadr Şemseddin Muhammed b. Süleyman b. Hamayil b. Ali. Kudüslüydü, ibn Ganim adıyla tanınmıştır. İnsanların önde gele meşhur-lanndandı. Çok mürüvvet sahibiydi. Asraniye Medresesi'nde ders verdi. Seksen yaşını aşmış iken bu senede vefat etti. Meşhur ve şükranla karşılanan katiplerdendi. Sadr Alaaddin b. Ganim'in babasıdır. [64]

Şeyh Cemaleddin Ebu Muhammed

Şeyh Cemaleddin Ebu Muhammed Abdürrahim b. Ömer b. Osman el-Bacrikî eş-Şafiî. Bir müddet Musul'da ikamet ederek ilir tahsil etti. Fetva verdi. Sonra Kazan Savaşı'mn yapıldığı senede Dımaşk'a geldi ve orada vefat etti. Orada da bir müdde ikamet etmiş, Kılıciye ve Doleiye Medreselerinde ders vermişti. Hatip naibliği yapmış ve Şems el-Eykî'ye niyabeten Gazaliy Medresesi'nde ders vermişti. Az konuşurdu. İnsanlardan uzakta münzevî bir hayat yaşardı. Zındıklık ve bozuk akideye mensup Şems Muhammed'in babasıdır. Kendisine nisbet edilen bu kötülüğe bulaşmış tabileri vardı. Onlar da onun yolunda giderlerdi. Cemaleddin Ebu Muhammed'in güzel nazım ve nesirleri vardı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iy bilir, [65]

Hicretin Yediyüzüncü Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi, sultanları, beldelerin na-ibleri ve kadıları, Önceki senelerde adları geçen kimselerdi. Sadece Şafiî ve Hanefî kadıları değişmişti. Muharrem ayının üçünde Dımaşk'taki halkın emlâk ve vakıflarının kirasının dör aylığına devlete verilmesi için bir görevli tayin edildi. Bu görevli, işe başlayınca halkın çoğu Dı-maşk'tan kaçıp gitti. Büyük bir karışıklık meydana geldi. Bu iş halka zor gelmişti.

Safer ayı başında Tatarların Şam'a hücum etmek üzere olduklarına dair haber geldi. Onların Mısır'a da girmeğe niyetli oldukları söyleniyordu. Halk bu yüzden paniğe kapıldı, moralleri daha da bozuldu. Akılları başlarından gitti. Mısır, Kerek, Şubek ve müstahkem kalelere kaçmaya başladılar. Bu yüzden Mısır'a gitmek için bir merkebin kirası 500 dirheme yükseldi. Bir deve 1.000 dinara bir merkepse 500 dinara satılır oldu. Eşyalar, elbiseler, ürünler çok ucuz fiyata elden çıkarıldı. Safer ayının ikisinde Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, Emevi Camiinde vaaz kürsüsüne oturarak halkı savaşa teşvik etti. Bu konuda varid olan âyet ve hadisleri okudu. Halkı firardan men etti. Müslümanları, İslâm ülkesini ve halkın mallarını korumak için Allah yolunda infaka davet etti. Şehri bırakıp kaçmak için bineklere harcanan kira paralarının Allah yolunda cihada sarfedilmesinin daha hayırlı olacağını anlattı. Bu defa da Tatarlara karşı cihad etmenin kaçınılmaz bir görev olduğunu, hatta bunun vacip olduğunu söyledi. Bu amaçla çok vaazlar verdi. Şehirde duyuru yaptırılarak herhangi bir kimsenin resmî belgesi olmaksızın şehri terketmemesi gerektiği bildirilince artık insanlar başka yere gitmekten vazgeçtiler. Sakinleştiler. Halk da sultanın askerlerle birlikte Kahi-re'den sefere çıktığını, aralarında konuşmaya başladılar. Sultanın Ka-hire'den çıkışı sebebiyle sevinç ve müjde davulları çalındı. Ancak İbn Saserî, İbn Fadlullah, İbn Menca, İbn Süveyd, İbn Zemlekânî ve îbn Cemâa gib Dımaşk'ın köklü ailelerinden bir topluluğun şehirden çıkıp gittiği görüldü.

Bu senenin rebiyülahir ayı başında Tatarlar yüzünden büyük bir tedirginlik meydana geldi. Halk paniğe kapıldı. Sonra gelen haberde onların Birey'e ulaştıkları bildirildi. Halkın askerlerle birlikte sefere çıkması istenildi. Merc'de bulunan Dımaşk naibinin buna dair yazılı emri seldi. Halkın neyi var neyi yoksa bütün varlığını ortaya koyması istenildi Bir ay zarfında 5.000 silahlı milis gücü teşkil edildi. Hatip'İbn Cemâa bütün namazlarda kunut okudu. Diğer mescitlerin imamları da bu hususta ona uydular. Halkı paniğe düşürmek isteyen Tatarların Haleb'e ulaştıklarını, Haleb naibinin Hama'ya doğru gerilediğini söylediler. Bunun üzerine şehirde bir duyuru yapılarak insanların gönüllerini rahat tutmaları, geçimlerini temin etmek için çalışmaları, normal yaşantılarına dönmeleri istenildi. Sultanın ve askerlerin istenilen yere ulaştıkları halktan zorla para toplayan divanın iptal edildiği bildirildi. Ancak bu divan emir olunduğundan fazla mal toplamış, diğer insanlarsa mallarını bu divana kaptırmaktan korktuğu için gizlenmişlerdi. Fakat o zamana kadar divana mal ve para vermeyenler affedilmişti. Malları ve paraları ellerinden alınanlarmsa kendilerinden alınan şeyleri iade edilmişti. Kuşkusuz bu tür fiillerin sonucu hüsran ve ziyandır. Çirkince işlerdir. Bu işleri yapanlar iflah olmazlar.

Daha sonra gelen haberlerde anlatıldığına göre Mısır sultanının Şam'a gelmek üzere yola çıktıktan sonra tekrar Mısır'a döndüğü bildirildi. Bu yüzden korku çoğaldı. Durum çok zorlaştı. Çok yağmur yağdı. Yollarda çamur deryaları oluştu. Sel geldi. Taşkınlar oldu. Bu yüzden insanlar şehirde dolaşamaz oldular. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

İsteyerek veya istemeyerek birçok insan çoluk çocuklarım omuzla-yıp aileleriyle birlikte şehri terkettiler. Şayet bilselerdi şehirde kalmak onlar için daha hayırlı olacaktı. Çamur deryası içinde küçük çocukları omuzlarına alıp zorlukla göğüs göğüse gelip bineklere ve birbirlerinin sırtına binerek yol almaya başladılar. Yemlerin azlığından, yağmurların çokluğundan, yolların kaygan hale gelişinden, soğukların şiddetli oluşundan, açlıktan, eşyaların azlığından ötürü binekler de zayıflamışlar, güçlerini kaybetmişlerdi. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır.

Cemaziyelevvel ayı başında insanlar çok korkulu bir haldeydiler. Sıkıntı içindeydiler. Sultan gecikmiş, düşman yaklaşmıştı. Bu ayın başında cumartesi günü Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, Merc'de bulunan Şam naibinin yanma gitti. Onları sebata davet etti.

Morallerini yükseltti. Gönüllerini rahatlattı. Düşmanlara karşı onlara ilahî yarcİım ve zaferi vaad etti ve şu âyet-i kerimeyi okudu:
«Kim kendisine verilen kadar ceza verirse ve kendisine yine de sal-dınhrsa and olsun ki Allah ona yardım edecektir. Allah şüphesiz affeder ve bağışlar.» (el-Hac, 60). İbn Teymiye pazar gecesi askerlerin yanında Jsal-dı. Sonra Dımaşk'a döndü. Naib ve ümera kendisinden posta arabasıyla Mısır'a gitmesini, sultanı oraya gelmeye teşvik etmesini istediler. O da sultanın peşine gitti. Sultan, sahile ulaşmıştı. Ancak İbn Teymiye oraya gidince onu orada bulamamış, Kahire'ye gittiğini, işin gittikçe vehamet kesbettiğini görmüştü. Sonra Kahire'ye giderek onları Şam'a asker göndermeye teşvik etmiş, şayet Şam'a ihtiyaçları varsa bu iş için gerekli tedbiri almalarını bildirip şöyle demişti:
"Eğer Şam'ı korumaktan vazgeçip Şam'ı gözden çıkarırsanız biz de oraya bir sultan buluruz. Sultan orayı korur, tedbiri alır, barış ve güvenlik zamanında da oranın gelirlerini elde eder." Böyle diyerek onlardan asker göndermelerini ısrarla talep etti. Nihayet sultan, Şam'a askeri bir birlik şevketti. Sonra İbn Teymiye sözünü sürdürerek şöyle dedi: "Siz Şam'ın hükümdar ve melikleri olmasanız dahi Şamlılar sizden yardım istedikleri takdirde onlara yardım etmek sizin için bir görevdir. Oysa siz Şam'ın sultan ve hükümdarısınız. Şamlılar sizin reayanızdır. Siz onlardan sorumlusunuz."
Bu konuşmasıyla onların moralini düzeltti. Bu savaşta muzaffer olacaklarına garanti verdi. Onlar da Şam'a doğru yola koyuldular. Askerler Şam'a ulaştığında daha önce canlarından, ailelerinden ve mallarından ümitlerini kesmiş iken bu defa şiddetli bir sevince kavuştular. Sonra Tatarların Şam'a ulaştıklarına ve sultanın da Mısır'a döndüğüne dair yaygaralar çoğaldı. Şehrin valisi İbn Nehhas bir duyuru yaptırarak "Sefere muktedir olan kimse Dımaşk'ta oturmasın" dedi. Bunu duyan kadınlar ve çocuklar çığlık atmaya, bağrışıp, çağrışmaya başladılar. İnsanların üzerine büyük bir zillet çöktü. Pustular. Şiddetli bir sarsıntı geçirdiler. Dükkanlar kilitlendi. Aziz ve Celil olan Allah'tan başka kendilerine yardım edecek birinin bulunmadığına inandılar. Şam naibi geçen sene sultanla birlikte iken kuvvetli olduğu zamanda Tatar ordusuna karşı koyamadığı halde şimdi kaçmaya niyetlenmişken nasıl Tatarlara karşı koyabilir? Dımaşkhlar artık düşmanın lokması haline gelmiştir demeye başladılar. İnsanların çoğu çöllere, çorak arazilere, irili ufaklı aile efradıyla birlikte gittiler, Mağaralara sığındılar, "Cihada niyeti olan kimsi orduya katılsın, Tatarların bur&ya g§lm§§i yakın olmuştur" diy© bîr duyuru yapıldı» Dımaşk'ta ileri gsltnlardan şek az sayıda iman kalmıştı. îbn Cemaa, Harirî, İbn Saserî, îbn Menca gibi kimseler de yola koyulmuşlar, bunların evleri kendilerinden önce Mısır'a ulaşmıştı. Tatarların Serkin'e ulaştıklarına dair haber gelince Şeyh Zeyneddin el-Farikî, Şeyh İbrahim er-Rakî, İbn Kavvam, Şerefüddin b. Teymiye ve İbn Habbare saltanat naibi Efrem'in yanına gittiler. Düşmanla savaşmak hususunda azmini güçlendirdiler. Arap emiri Mühenna ile de görüşerek onu düşmanla savaşmaya teşvik ettiler. O da kendilerini dinleyip itaat edeceğini söyledi. Böylece düşmanla savaşma hususundaki niyetleri güçlendi. Azimleri bilendi. Salar da Dımaşk'tan Merc tarafina haber salarak o yöredeki insanların savaşa hazırlıklı olmalarım istedi. Onlar da samimi olarak savaşa hazırlandılar.
Cemaziyelevvel ayının yirmiyedisinde Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, Mısır'dan posta arabasıyla döndü. Mısır kalesinde sekiz gün kalarak onları cihada ve düşmana karşı çıkmaya teşvik etti. Sultan, vezir, devlet ayanı ile görüşmeler yapmış, onları cihada davet etmiş, onlar da cihada geleceklerini bildirmişlerdi.
Bu senede Dımaşk'da fiyatlar çok yükselmiş, Öyle ki iki kuzu 500 dirheme satılmağa başlamıştı. Durum çok zorlaşmıştı. Sonra Tatar hanının Fırat'a dalarak bu sene geri çekildiğine dâir haberler geldi. Çünkü askerleri azalmış ve zayıflamıştı. Halk bunu duyunca rahatladı. Sükunet buldu. Sevinç ve ferah içinde güven duyarak evlerine döndüler. Tatarların, cemaziyülahır ayında Şam'a ulaşmadıklarına dair haber gelince insanlar rahatladılar. Saltanat naibi de dört aydan beri ordugah kurduğu Merc mıntıkasından Bımaşk'a döndü. Orası gerçekten büyük ordugahlardandı. İnsanlar vatanlarına dönmeye başladılar. Şeyh Zeyneddin el-Farikî, Nasıriye Medresesinde ders vermeye başladı. Çünkü oranın müderrisi Kemaleddin b. Şerişî Kerek'de cepheden kaçıp kaybolmuştu. Sonra ramazan aymda yerine döndü.
Bu ayın sonunda îbn Zeki de Doleiye'de ders vermeye başladı. Çünkü Doleiye Medresesi'nin müderrisi Cemaleddin ez-Zer' hazırda değildi. Pazartesi günü zimmilerin uymaları gereken şartlar okundu. Bunların, devlet dairelerindeki görevlerinden azledilmeleri hususunda söz birliği edildi. Zillete maruz bırakıldılar. Bu husus şehirde ilan edildi. Hristiyanlann mavi sarık, Yahudilerin san, Samirilerin de kırmızı sarık kullanmaları zorunlu kılındı. Böylece çok hayırlar elde edildi. Bunların kılıkları farklı olunca Müslümanlardan rahatlıkla ayırt edilebilir hale geldiler.
Ramazan ayının onunda Ercüvaş ile Emir Seyfeddin Akbaca'nın müştereken kale naibliğine tayin edildiklerine dair ferman geldi. Bunlar nöbetleşe birer gün görev yapacaklardı. Ancak Ercüvaş bunu kabule yanaşmadı.
Bu senenin şevval ayında Şeyh Şihabuddin b. Mecd, İkbaliye Med-resesi'nde ders verdi. Daha önce orada Alaaddin el-Konevi müderrislik yapmaktaydı. Şeyh Şihabuddin Kahire'de ikameti sebebiyle kendisi bu göreve uygun görülmüştü. Zilkade ayının onüçünde cuma günü Şem-seddin b. Harirî, Hanefîlerin kadılığından azledilerek yerine, Celaled-din b. Hüsameddin atandı. Bu da Vezir Şemseddin Sungur el-Aser ile saltanat naibi Efrem'in ittifakıyla olmuştu.
Bu senede Tatarların elçisi Dımaşk'a geldi. Elçilik heyeti kalede konuk edildi. Sonra bunlar Mısır'a gittiler. [66]

Hicretin Yediyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Hasan El-Kürdî

Şağor'da kendisine ait bahçesinde ikamet ederdi. Bu bahçenin ürünlerini yer, yanına gelenlere de yedirirdi. Ziyaret edilen bir kimseydi. Can çekişirken gusletti. Saçından tutup kıbleye yöneldi. Birkaç rekat namaz kıldıktan sonra vefat etti. 100 yaşını aşmış iken bu senenin ce-maziyelevvel ayının dördünde pazartesi günü rahmeti Rahman'a kavuştu. [67]

Tavaşî Safiyüddîn Cevher Et-Tiflisî

Muhaddisti. Hadis dinlemekle ilgilendi. Hadis cüzleri tahsil etti. Ahlakı güzel, salih, yumuşak huylu, zeki ve hamiyet sahibi bir kimseydi. Elde ettiği hadis cüzlerini muhaddislere vakfetti. [68]

Emir İzzeddin

Emir İzzeddin Muhammed b. Ebi'l-Heyca b. Muhammed el-Heydebanî el-Erbilî. Dımaşk mütevellisi idi. Tarihe ve şiire dair bir çok üstünlükleri vardır. Bu konuda çok şeyler derlemiştir. Derbü Suur'da ikamet ederdi. O mahalle kendisinin adıyla tanınmış ve Derbi İbn Ebi'l-Heyca adım almıştır. Orası hicretin 706. senesinde Dımaşk'a geldiğimizde konuk olduğumuz ilk menzildir. Allah orada son nefesimizi verinceye kadar bize afiyet versin. Amin.
İbn Ebi'l-Heyca seksen yaşındayken Mısır yolunda vefat etti. Yaşantısı güzel, arkadaşlığı hoş bir kimseydi. Güzel konuşmaları ve konferansları vardı. [69]

Emir Cemaleddin Akkuş Eş-Şerifî

Kibeliye beldelerinde genel vali idi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Heybetli, saygın ve satvetli bir kimseydi. [70]

Hicretin Yediyüzbirinci Senesi

Bu sene başında yöneticiler değişmemişti. Yine eskileriydiler. Emir Seyfeddin Salar Şam'da bulunuyordu. Dımaşk naibi ise Efrem'di. Sene başında Emir Kutlubek sahil beldelerinin naibliğinden azledilerek bu göreve Emir Seyfeddin İstedmür atandı. Şemseddin el-Aser, Mısır vezirliğinden azledildi. Seyfeddin Akbacak el-Mansurî Gazze naibliğine atandı. Onun yerine kale naibliğine, Rahbeli Emir Seyfeddin Bahadır es-Seycerî atandı.
Safer ayında Tatar elçileri Mısır'dan Dımaşk'a döndüler. Saltanat naibi, askerler ve halk onları karşıladılar.
Safer ayının ortasında Nuriye Medresesi'nin müderrisliğine Şeyh Veliyüddin es-Semerkandî'nin yerine Şeyh Sedreddin Ali el-Basravî el-Hanefî atandı. Ancak o da bu görevde sadece altıgün kaldı. Dört ders verdi. Beni Sadr Süleyman'dan sonra kendisi de vefat etti. Büyük ve salih insanlardandı. Günde 100 rekat namaz kılardı.
Rebiyülevvel ayının ondokuzunda çarşamba günü Kadilkudat Ha-tibü'l-Hutaba Şeyhü'ş-Şüyuh Bedreddin b. Cemâa, sofilerin talebi ve arzusu üzerine Şemsatiye hankâhmda oturdu. Bu hadise, Şeyh Yusuf b. Hameveyh el-Hamevf nin vefatından sonra olmuştu. Onun bu hankah-ta oturması sebebiyle sofiler sevinmişler ve çevresinde oturmuşlardı, kadilkudatlık, hatibü'l-hutabalık ve şeyhü'ş-şüyuhluk gibi üç görevi bir arada yürüten başka bir şeyh ondan önce görülmediği gibi ondan sonra günümüze kadar da görülmüş değildir.
Rebiyülevvel ayının yirmidördünde pazartesi günü Kadı Zeyned-din b. Mahluf el-Malikî'nin hükmü üzerine el-Feth Ahmed b Sakafî, Mısır diyarında öldürüldü. Çünkü Kadı Zeyneddin onun şeriatı küçümse-diği, muhkem ayetleri alaya aldığı, müteşabih ayetlerin birbirleriyle çelişkili olduklarını söylediği, livatayı, şarapçılık ve benzeri haramları helal saydığı hususunu tesbit etmişti. Fetih, Ahmed b. Sakafî, yanında toplanan Türklerden ve diğer kavimlerden olan cahil fasıklara bu gibi haramları helal kılıyordu. Bununla beraber, onun zahiren güzel bir görünümü, ilimle iştigali, güzel kıyafetleri, elbiseleri ve fazileti vardı. Öldürülmek üzere Kâmiliye Darü'l-H adisi'nin penceresinin önüne getirildiğinde Kadı Takiyyüddin b. Dakikü'l-Id'den yardım isteyerek "Benim nasıl bir insan olduğumu biliyormusun?" dedi. O da "Sende fazilet olduğunu biliyorum. Ancak, senin hükmünü Kadı Zeyneddin vermiştir" dedi. Kadı, valiye onun boynunu vurmasını emretti. Boynu vuruldu ve kesik başı şehirde dolaştırılıp teşhir edildi "Bu, Allah'a ve Rasûlüne dil uzatanın cezasıdır" diye duyuru yapıldı. Berzalî, tarihinde şöyle demiştir : "Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında Hama'dan kadı'nm mektubu geldi. Kadı bu mektubunda o günlerde Hama'nm kazalarından birinde muhtelif hayvanların suretinde iri dolu taneleri yağdığını, btrta-nelerden bazısının canavarlara, yılanlara, akreplere, kuşlara, keçilere, kadınlara, erkeklere benzediğini, aralarında ince uzun taneler de bulunduğunu, bu hususun nahiye kadısının yanında sicilde tesbit edildiği-*ıı, sonra bunun sicillerinin Hama kadısına nakledildiğini anlatıyordu. Rebiyülahır ayının onunda salı günü Zahiriye kapısının yanında S>eyh Ali el-Hüveyr idam edildi. Çünkü o, Şeyh Zeyneddin es

Semerkandî'yi öldürdüğünü itiraf etmişti.
Rebiyülahir ayının ortasında Kadı Bedreddin b. Cemaa, Kemaled-din b. Şerişî'nin yerine Nasiriyetü'l-Cevvaniy Medresesi'nde ders verdi. Zira bu medresenin Dımaşk'taki Şafiî kadısına ait olduğu sicilde tes-bit edilmişti. Bu yüzden Kad Bedreddin burayı İbn Şerişî'nin elinden aldı.
Cemaziyelevvel ayının yirmidokuzunda salı gün Sadr Alaaddin b Şerefiiddin b. Kalanisî, iki sene ve birkaç günlük esaretter sonra Tatarlardan kurtulup ailesinin yanma geldi. Tatarların yanında bir süre hapiste kalmış, sonra Oenâb-ı Allah, kendisine lütfedip onu kurtarmıştı. O da bundan sonra altesinin yanına dönmüş, ailesi onun dönüşüne çok sevinmişti. [71]

Halîfe Hâkîm Bî-Emrîllah'ın Vefatı

Bu senenin cemaziyalahîr ayının altısında Kahire'den posta geldi. Müminlerin enıiri Halife Hakim Bi-Emrillah el-Abbasî'ni vefat ettiğini, kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Rebi Süleyman'ın hilafete geçtiğini, yeni halifenin Müstekfî Billah lakabın aldığını, müteveffa halifenin cenazesine insanların yaya olarak katıldığını, cenazenin Sit Nefise'nin mezarının yakınma defnedildiğim, vefat ederken hilafetteki kırk yıllık döneminin kapandığını bildirdi. Posta ayrıca Şemseddin el-Harirî el-Haneffnin Dımaşk kadılığına atandığına, Şerefüddin b. Mezher'in divanların nazırlığına atandığına, Hatuniyetü'l-Cevvaniy Medrese-si'nin, saltanat naibinin izniyle Kadı Celaleddin b. Hüsameddin'in elinde bırakıldığına dair fermanı da getirmişti Cemaziyelahir ayının dokuzunda cuma günü Halife Müstekfî Billah adına hutbe okundu. Vefat eden babasına da Dımaşk Camii'nde rahmet okundu. Nasiriye Medresesi müderrisi Bedreddin b. Cemâa azledilerek cemaziyelahir ayının on-dördünde İbn Şerişî oraya yeniden atandı ve çarşamba günü orada ders verdi.
Şevval ayında Şam'a büyük bir çekirge sürüsü akın etti. Bunlar, ekinleri ve ürünleri yediler. Ağaçlarda yaprak dahi kalmadı. Kupkuru değneye dönüştüler. Böyle bir durum daha önce hiç görülmemişti. Yine bu ayda Hayberli Yahudiler için bir meclis kuruldu. Bunların diğer Yahudiler gibi cizye Ödemeleri zorunlu hale getirildi. Bunun üzerine onlar da Rasûlullah (s.a.v)'ın kendilerini cizyeden muaf tuttuğuna dair bir yazı getirdiler. Fakihler bu yazıyı incelediklerinde içindeki düzgün olmayan lafızlardan, tarihlerdeki tahrifattan ve fahiş hatalardan ötürü uydurma olduğunu anladılar. Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiye onları sorguladı, hata ve yalanlarını açıkladı. Yazının uydurma ve yalan olduğunu bildirdi. Onlar da neticede cizye ödemeğe mecbur oldular. Önceleri ödemedikleri cizyelerin de kendilerinden tahsil edilmesinden korktular ve buna razı oldular.
Ben derim ki : Bende bu mektuba baktım, içinde Sad b. Muaz'ın, Hayber senesinde şahitlik yaptığına dair ifadeyi gördüm. Oysa Sa'd, Hayber senesinden iki yıl önce vefat etmişti. Yazıda şunlar da vardı : "Bunu Ali b. Kbi Talip yazdı". Bu müminlerin emiri Hz. Ali'nin yapmayacağı bir hatadır. Çünkü nahiv ilmi Ebu Esved ed-Düelî vasıtasıyla Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır Ben bu konuda bir risale yazdım ve Kadı Maverdî'nin zamanında cereyan eden hadiseleri o risalede anlattım. Bu çağda arkadaşlarımızın da bu konuda yazılan vardır. el-Havî adlı eserde eş-Şamil adlı eserin sahibinin kitabında ve başkalarının eserlerinde bu konu anlatılmış ve bu zatlar mezkur yazıdaki hataları açıklamışlardır. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu ayda bir kısım kıskanç kimseler, Şeyh Takiyyüddin b. Teymi-ye'nin aleyhinde bulunarak onun hadleri uyguladığını, tazir cezaları verdiğini, çocukların saçlannı traş ettiğini söyleyip şikayetçi oldular. Kendisi de müştekiler hakkında konuştu hatalarını açıkladı. Bundan sonra kargaşa dindi.
Zilkade ayında Dımaşk kalesinde Sis ülkesindeki bazı yerlerin şiddet kullanılarak fethedilmesi sebebiyle günlerce sevinç ve müjde davulları çalındı. Müslümanlar oraları fethetmelerdi Allah'a hanıd olsun.
Bu senede İbn Mezher'in yerine divanların nazırlığına İzzeddin b. Meyser geldi. Zilhicce ayının dördünde salı günü Abdüsseyyid b. Mühez-zeb Deyyan adındaki Yahudi, çocuklarıyla birlikte adalet sarayına geldi. Hepsi Müslüman oldular. Saltanat naibi onlara ikramda bulundu. Kendisine hü'at giydirilerek bineğe bindirilmesini, peşinde debbabele-rin yürütülmesini, borazanların çalınmasını ve bu merasimde evine kadar götürülmesini, emretti. Aynı gecede kadı ve ulemanın da katıldığı büyük bir hatim merasimi yapıldı. Orada Abdüsseyyid b. Mühezzeb'in vasıtasıyla, büyük bir yahudi cemaati de İslâm'a girdi. Bayram günü hepsi Müslümanlarla birlikte tekbir alarak camiye gittiler. Halk onlara fazlaca ikramda bulundu.
Zilhicce ayının onyedisinde Tatar elçileri gelip kalede konuk oldular. Uç gün sonra Kahire'ye doğru yola çıktılar. Gidişlerinden iki gün sonra kale naibi Ercüvaş Öldü. Ölümünden iki gün sonra da Sis ülkesinde bulunan İslâm askerleri geldi Bunlar Sis ülkesinin bir kısmını fethetmişlerdi. Saltanat naibi ile askerler onları karşılamaya çıktılar, insanlar da adet üzere gezintiye çıktılar. Ve Sis ülkesinden gelen askerlerin muzaffer olarak gelişlerine çok sevindiler. [72]

Hicretin Yediyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillah

Hakim Bi-Emrillah Ebu'l-Abbas Ahmed b. Müsterşid Billah el-Haşimî el-Abbasî el-Bağdadî el-Mısrî, hicretin 661. senesini başında Zahiriye devletinde halifeliğine be/at edilmişti. Kırk yıl süreyle halifelik yaptı. Bu senenin cemaziyelevvel ayının onsekizinde cuma gecesi vefat etti. İkindi namazından sonra Sukü'l-Hayl'de cenaze namazı kılındı. Devlet erkanı ve ayan

tabakasına mensup kimseler, cenaze törenine yaya olarak katıldılar. Vefat etmeden önce oğlu Ebu Rebi Süleyman'ı veliaht tayin etmişti. [73]

Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillah El-Abbasî'nin Oğlu Müstekfi Billahtn Hilafete Geçişi

Kendisinin veliahtlığı kesinleşince hilafete geçtiğine dair yazı yazıldı ve sultanın diğer devlet erkânının hazır bulunduğu mecliste, zil-hicccenin yirmibirinde pazar günü fermanı okundu. Mısır ve Şam'a ait beldelerde adına hutbeler okundu. Bu husus posta vasıtasıyla İslâm ülkesinin her tarafına tebliğ edildi. [74]

Emir İzzeddîn

Emir İzzeddin Aybek b. Abdullah en-Necibî ed-Düveydarî. Dımaşk valisi idi. Daha Önce tabılhane emirlerindendi. İdares güzeldi. Müddeti uzun sürmedi. Bu senenin rebiyülevvel ayının onaltısında salı günü vefat etti ve Kasyun Mezarlığına defnedildi. [75]

Şeyh İmam Alim Şerefuddin Ebu'l-Hasan

Şerefuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Şeyh imam alim, allame, hafiz, fakih Takiyyüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Şeyh Ebu'l Hasan Ahmed b. Abdullah b. İsa b. Ahmed b. Muhammed el-Yoninî. Baalbekli idi. Kardeşi Şeyh Kutbeddin b. Şeyh el Fakih'ten daha büyüktü. Kendisi hicretin 621. senesinde doğdu. Babası ona çok hadis okudu. Kendisi de hadis ilmiyle meşgul oldu. Fıkıh Öğrendi. Çok huşulu, abid ve ilmiyle amel eden bir kimseydi. Kendisi kütüphanede iken yanma bir adam gelmiş ve bir değnekle başına vurmuş, sonra bıçaklamıştı. Bu yüzden günlerce hasta yattı. Sonra ramazanın yirmibirinde perşembe günü Baalbek'de Allah'ın rahmetine kavuştu ve Bâb-ı Batha Mezarlığına defnedildi. Alim, ilmiyle amel eden, hadisleri hıfzeden insanların, yanma gidip gelen, mütevazi, güzel davranışh, mürüvvetli bir kimse olmasından dolayı insanlar onun vefatına çok üzüldüler. Allah onu rahmetiyle örtsün. [76]

Sadr Ziyaüddin

Sadr Ziyaüddin Ahmed b. Hüseyin b. Şeyh es-Sülamiye. Daha sonraları Şam ve Mısır'da ordu nazırlığına atanan Kutbeddi Musa'nın babasıdır. Kendisi bu senenin zilkade ayının yirmisinde, salı günü vefat etti ve Kasyun Mezarhğı'na defnedildi. Revaniye Medresesi'nde taziyet meclisi kuruldu. [77]

Alemüddin Ercüvaş

Büyük emir, komutan, mücahit Alemüddin Ercüvaş b. Abdullah el-Mansurî. Şam'daki kale naibi idi. Heybetli, himmetli şehametli, iyi niyetli bir kimseydi. Tatarların Kazan han zamanında Şam'ı ele geçirişleri esnasında bu zat kaleyi Müslümanların bir sığmağı olarak muhafaza etmişti. Kaleyi Tatarlara karşı savunmuştu. Kendisi orada gözü açılıp kapanan bir asker bulunduğu sürece kaleyi düşmanlara teslim etmemeye kesin söz verdi. Diğer Şam kaleleri de bu hususta ona uydular. Kale komutanları onu örnek aldılar. Bu senenin zilhicce ayının yirmiiki-sinde cumartesi gecesi kalede vefat etti. Cumartesi kuşluk vakti cenazesi kaleden çıkarıldı. Cenaze manazı kılındı. Saltanat naibi ve astları cenaze merasiminde hazır bulundular. Sonra cenazesi Kasyun Mezarhğı'na götürüldü. Oradaki türbesine defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. [78]

Eberkuhî El-Mîsrî

Büyük bir alimdi. Dayanaktı. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahat eden ve selef-i salihinin son halkalarmdandı. Şeceresi şöyledir : Şihabüddin Ebu'l-Mealî Ahmed b. İshak b. Muhammed b. Mü-eyyed b. Ali b. İsmail b. Ebi Talip el Eberkuhî el-Hemedanî. Hicretin 615. senesinin receb ya da şaban ayında Şiraz'a bağlı Eberkuh'ta dünyaya geldi. Birçol ulemadan hadis dinledi. Onlardan icazet aldı. Letafetli, muktedir ve güzel bir alimdi. Hacıların çıkışından dört gün sonra bu senede Mekke'de vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin. [79]

Mekke Emiri Şerif Ebu Nümey

Şerif Ebu Nümey Muhammed b. Emir Ebu Sa'd Hasan b. Ali b. Ka-tade el-Hasenî. Kırk seneden beri Mekke emiri id
Yumuşak huylu, ağırbaşlı, iyi görüşlü, idaresi güzel, akıllı, mürüvvetli bir kimseydi. Bu senede katibi İsmail b. Ömer b. Kesir
el-Kureşî el-Mısrî eş-Şafiî'nin bir çocuğu doğdu. Allah onu affetsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah
daha iyi bilir. [80]

Hicretin Yedîyüzikinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adlan geçen kimselerdi. Safer ayının ikisinde çarşamba günü
Antarsus yakınlarındaki Arvad adası fethedildi. Burası sahildeki Müslümanlara karşı en fazla zarar veren mekanlardandı.
Mısır diyarından gemiler buraya hücum ettiler. Gemilerin peşinden Trablus askerleri de hücum ettiler. Neticede günün
ortasında fethedildi. Allah'a hamd olsun. Müslümanlar buranın 2.000'e yakın yerlisini Öldürdüler, 500 kadarını esir aldılar.
Burası fethedilmekle, sahildeki bütün beldeler fethedilmiş oldu. Müslümanlar, buranın ahalisinin şerrinden kurtulmuş oldu.
Bu senenin safer ayının onyedisinde perşembe günü posta Dı-maşk'a ulaştı. Kadilkudat İbn Dakikü'l-îd'in vefat ettiği haberin
getirdi. Postanın getirdiği bir mektup, sultan tarafından gönderilmiş olup Kadilkudat İbn Cemâa'ya hitaben yazılmıştı. Bu
mektupta sultanın ka-dilkudat'a saygıları, hürmetleri ifade ediliyor ve Mısır'daki kadılık görevine başlaması için sultan
tarafından Mısır'a davet ediliyordu, Kadilkudat îbn Cemâa da bu göreve başlamak için Mısır'a gitmek üzere hazırlık yaptı
Yola çıkarken saltanat naibi Efrem ile ehli hail ve akd da onu uğurladılar. Halkın önde gelenleri de onu uğurlamaya
gitmişlerdi. İbn Dakikü'l-îd'in biyografisi, vefatlardan bahsedilirken nakledilecektir.
Kadı İbn Cemâa, Mısır'a ulaşınca sultan ona aşın derecede saygı gösterip ikramda bulundu. Ona yün bir hil'at giydirdi. 3.000
dirhem değerinde bir katır verdi. O da rebiyülevvel ayının dördünde cumartesi günü Mısır'da yeni görevine başladı.
Rebiyülevvel ayı sonlarında Tatar elçileri Mısır'a gitmek üzere çıktıkları yolculukta Dımaşk'a ulaştılar. Şerefüddin el-Fezarî
de rebiyüla-hir ayının sekizinde perşembe günü Zahiriye Darü'l-Hadisi'nin şeyhliğine başladı. Bu görevde daha önce
Şerefüddin Nasih Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hace İmam el-Farisî bulunuyordu ve bu zat bu sened
yetmiş yaşında vefat etti. İyilik ve güzel ahlakıyla tanınmıştı. Allah kendisine rahmet etsin.
Sözünü ettiğimiz, Şeyh Şerefüddin medresede faydalı bir ders verdi. Dersinde ayandan bir grup insan hazır bulundu.
Cemaziyelevvel ayının onbirinde cuma günü Kadilkudat Necmed-din b. Sasarî, îbn Cemâa'nın yerine Şam kadılığına atandı ve
kendisine bu görevi sebebiyle hil'at giydirildi. Farikî'ye de hatiplik hil'atı giydirildi. Emir Rükneddin Baybars el-Alavî'ye de
divanların başkanlığına atanması sebebiyle hil'at giydirilmiş, insanlar bu zevatı tebrik etmişlerdi. Saltanat naibi ve ayan,
Maksurede hazır bulunmuşlar, hutbe dinlemişlerdi. Cuma namazından sonra İbn Saserî'nin atanma fermanı okundu. Sonra
kendisi Kemaliye penceresinin yanında oturmuş, fermanı orada, ikinci kez okumuştu. Cemaziyelevvel ayında saltanat naibinin
eline uydurma bir mektup geçti. Bu mektupta anlatıldığına göre Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, Kadı Şemseddin b. Harirî ve
saltanat kapısında bulunan ümerâ ve havastan bir kısım insanların Tatarlarla işbirliği yaptıkları, onlarla mektuplaştıkları,
Kıpçak'ı Şam'a naib olarak tayin ettirme amacında oldukları, Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî'nin de Emir Cemaleddin el
Efrem'in durumlarını onlara bildirdiği, Kemaleddin b. Attar'ın da bu komplo içinde yer aldığı anlatılıyordu. Saltanat naibi
mektuba iyice bakınca uydurma olduğunu anladı. Bunu kimin yazdığını ortaya çıkarmak için araştırma yaptırdı. Mektubu
düzenleyenin Emevi Camii'nin sahabe mihrabının yanındaki odada yaşayan yoksul Yafuri adında biri olduğu, arkadaşınınsa
Ahmet el-Ganarî olduğu belirlendi. Bu ikisi fuzuli işlerle uğraşmak ve kötülükle tanınmışlardı. Beraberlerinde bu mektubun
müsveddesi de bulundu. Saltanat naibi bunun kesinlik kazandığını görünce ikisini de şiddetle cezalandırdı. Sonra ikisini
ortadan böldü. Bu mektubu kendilerine yazan Tac el-Menadilî'nin elini kesti. Cemaziyelahir ayı sonlarında Emir Seyfeddin
Balaban el-Cevkandar el-Maniurî, EreÜvaş'm yerine kale naibliğine intikal etti, [81]

Denizden Çıkan Aoaip Bir Yaratık

Şeyh Alemüddin el-Berzalî tarihinde şöyle demiştir : "Kahire'den gelen mektuplardan birinde şöyle bir olaydan bahsedildiğini
gördüm : Cemaziyelahir ayının dördünde perşembe günü denizden acaip bir yaratık çıktı. Munufiye arazisinin sınırlarında
Münye Mes'ud ile İstebari ve Rahip mıntıkaları arasında orta yerde kıyıya çıkan yaratığın evsafı şöyleydi:
Rengi mandanınki gibiydi, ama tüysüzdü. Kulakları deve kulakları gibiydi. Gözleri ve tenasül organı dişi deveninki gibiydi.
Tenasül organının üzerinde birbuçuk karış uzunluğunda balık kuyruğu gibi bir kuy-nığu vardı. Boynu da içi saman doldurulmuş
tenin denen efsane yaratığının boyunun kalmhğmdaydı. Ağzı ve dudakları ise yün dikme aleti gibiydi. Dört tane sivri dişi vardı
ki, bunların ikisi üst çenede, ikisi de alt çenede idi. Her birinin uzunluğu bir karıştan azdı. Ama iki parmak ka-unlığındaydı.
Ağzında kırksekiz azı dişi vardı. Şerbir dişi bir satranç piyonu iriliğindeydi. Ellerinin karından yere katlar olan uzunluğu ikibu-
Çuk karıştı. Dizi ile tırnağı arası yılan karnı gibi sarı ve kıvırcıktı. Tırnakları lenger gibi yuvarlak ve dairemsiydi.
Deve tabanı gibi dört tabanı vardı. Sırtının eni ikibuçuk zira kadardı. Ağzı ile kuyruğu arasındaki uzunluk onbeş ayaktı.
Karnında üç mide vardı. Eti kırmızı olup balığın eti gibi yağlıydı. Tadı da deve etinin taamdaydı. Derisi dört parmak

kalınlığında olup, kılıç tesir etmeyecek kadar kuvvetliydi. Derisi herbiri bir saat taşıyabilen beş deveye yükletilerek kalede bulunan sultanın huzuruna götürüldü. İçine saman doldurarak tıpkı canlı bir hayvan gibi sultanın önünde durdurdular. Doğrusunu Allah bilir"

Eeceb ayında Tatarların Şam'a girmeye niyetlendiklerine dair haberler birbirini teyid etti. Halk bu durumdan paniğe kapıldı, şiddetli derecede korktular. Namazlarda hatipler kunut okudular. Buharı de okundu. İnsanlar Şam'ı bırakarak Mısır'a, Kerek'e ve müstahkem kalelere göçmeğe başladı. Mısır askerlerinin istenilen zamanda gelmeyip gecikmesi yüzünden de korkulan daha şiddetlendi. Receb ayında Nec-meddin b. Ebü't-Tıb, Eminüddin Süleyman'ın yerine hazine nazırlığı görevine başladı.

Şaban ayının üçünde cumartesi günü îbn Cemâa'dan sonra şey-hü'ş-şüyûhluk görevine Kadı Nasirüddin Abdüsselam başladı O zamana kadar bu görevi Cemaleddin ez-Zer'î geçici olarak yürütüyordu.

Şaban ayının onunda cumartesi günü sultanın askerlerle birlikte Tatarların hakkından gelmek üzere Mısır'dan yola çıktığına dair müjdeyi halka iletmek için kalede ve ümera kapılarında sevinç davulları çalındı. Aynı günde Garafc vak'ası da meydana geldi şöyle ki:

Aralarında İstedmür, Bahadır Ahi, Geçgin ve Gurlu el-Adilf nin de bulunduğu bir grup İslâm ümerası, herbirinin maiyetinde din kılıcı olan 1.500 süvari bulunmak üzere 7.000 kişilik Tatar ordusuyla karşılaştılar. Savaşmaya başladılar. Müslümanlar sabrü sebat gösterdiler. Cenâb-ı Allah onlara yardım etti. Tatarları bozguna uğrattı. Bunlar, Tatarlardan bir kısmını öldürdüler. Bir kısmını esir aldılar. Bu durumu gören diğerleri de arkalarını dönüp kaçtılar. Müslümanlar onlardan çok miktarda ganimet elde ettiler. Salimen döndüler. Cenâb-ı Allah'ın kendilerine şehitliği ikram ettiği kimseler hariç, Müslümanların kaybı olmamıştı. Bu husus bir tezkireyle bildirildi. Sonra şaban ayının ortasında perşembe günü esirler de getirildi. O gün, Hristiyanlann bayramıydı. [82]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/15-16.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/16-18.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18-19.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/19.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/19.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/20.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/20.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/20-23.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/23.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/23-24.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/24.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/24-25.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/25.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/25.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/25-26.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/26-27.

[21] Hazrem: Beni Esed diyarında bir dağın adıdır.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/27.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/27.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/27-29.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/29-30.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/30.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/30.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/30.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31-33.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/33-36.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/36-37.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37-38.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/38.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/38.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/38-40.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/40.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/40.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/40-41.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/41.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/41-42.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/42-44.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/44.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45-46.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46-47.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/47.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/47-55.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/56.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/56.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/56.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/57.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/57.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/57.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/58-61.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62-64.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/64-56.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66-67.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/68-69.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/69-70.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Şakhap Savaşı'nın Başlangıcı
Şakhap Savaşı
Hicretin Yedıyuzıkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Dakikü'l-İyd
Şeyh Burhaneddin El-İskenderî
Sadır Cemaleddin B. Attar
Ebu'l-Abbas Ahmed B. Ebu'l-Feth
Melikü'l-Âdil Zeyneddin Kutboğa
Hicretin Yediyüzüçüncü Senesi
Şeyh Ebu İshak İbrahim B. Ahmed
Şeyh Şemseddin Muhammed B. İbrahim B. Abdüsselam
Hatip Ziyaeddin
Şeyh Zeyneddin El-Farikî
Büyük Emir İzzeddîn Aybbk El-Hamevî
Vezir Fethüddin
Bu Tarihin Müellifi İbn Kesir'in Babasının Biyografisi
Hicretin Yediyüzdördüncü Senesi
Hicretin Yediyüzdöedüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Taceddin B. Şemseddin B. Rüfaî
Sadr Necmeddin B. Ömer
Hicretin Yediyüzbeşinci Senesi
İbn Teymiye İle Ahmediler Arasında Cereyan Eden Üç Oturum
Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiye İçin Düzenlenen Üç Oturumun İlki
Hîcritîn Yedîyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Tsab. Şeyh Seyfeddîn Er-Rahbî
Melik Evhad
Sadralaeddin
Hatip Şerefüddin Ebu'l-Abbas
Şeyhimiz Allame Burhaneddîn Ed-Dimyatî
Hicreitn Yediyüzaltıncı Senesi
Hicretin Yedîyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadıtaceddin
Şeyh Ziyauddin Et-Tusî
Şeyh Cemaleddin İbrahim B. Muhammed B. ' Sa'd Et-Tibî
Şeyh Seyfeddin.Er-Recihî
Emir Farisüddin Er-Revadî
Dımaşk Hatibi Şeyh Şemseddin
Hicretin Yediyüzyedinci Senesi
Hicretin Yediyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir Rükneddin Baybars
Şeyh Ahmedî Er-Rüfaî
Hicretin Yediyüzsekizinci Senesi
İbn Teymiye'nin Düşmanı Münbicî'nin Gayreti Sonucunda Melik Muzaffer Rükneddîn Baybars El-Caşnigir'in Sultan Olması
Hicretin Yediyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Osman El-Halbunî
Şeyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed B. Kesir El-Harranî
Seyyid Şerif Zeyneddin
Şeyhü'l-Celil Zahiruddin
Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesi
Melikü'n-Nasır Muhammed B. Melikü'l-Manşur Kalavun'un Tahta Dönmesi Muzaffer Caşnîgir Baybarsın Ve Şeyhi Hulûlcü Nasır El-Menbicî'nin İktidardan Düşmeleri
Caşnigir'în Öldürülmesi
Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hatip Nasiruddin Ebu'l-Huda
Mısır Hanbelîlerinin Kadısı Şerefüddün Ebu Muhammed
Şeyh Necmeddin Eyyup
Emir Şemseddin Sungur El-A'ser El-Mansurî
Emir Cemaleddin Akkuş B. Abdullah Er-Resimî
Tac B. Saidü'd-Devle
Şeyh Şihabüddin
Hicretin Yediyüzonuncu Senesi
Hicretin Yediyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadilkudat Şemseddin Ebu'l-Abbas
Sahip Emînü'd-Devle
Emir Seyfeddin Kıpçak
Şeyh Kerimüdbin B. Hüseyin El-Eykî
Fakih İzzeddin Abdülcelil
İbn Rif'a
Hicretin Yediyüzonbirinci Senesi
Hicretin Yediyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Reis Bedreddin
Şeyh Şaban B. Ebu Bekir B. Ömer El-Erbilî

Şeyh Nasirüddin Yahya B. İbrahim
Şeyh Ebu Abdullah Muhammed
Katip İbn Vahid

Şakhap Savaşı'nın Başlangıcı

Şaban ayının onsekizinde aralarında Emir Rükneddin Baybars el-Caşnigir, Mansurî Sarayı'nın üstadı olarak bilinen Emi Hüsameddin Laçin, Emir Seyfeddin Giray el-Mansurfnin de bulunduğu bir grup Mısır askeri geldi. Bunlardan sonra d aralarında Bedreddin Silahtar ve Aybek el-Haznedar'm da bulunduğu ikinci bir grup geldi. Böylece gonüller rahatladı. İnsanlar güven duymaya başladılar. Ama o zamana kadar Haleb, Hama, Humus ve o yörelerdeki bir çok insan göç etmiş, Haleb ve Hama askerleri Humus'a doğru gerilemişti. Bundan sonra Tatarların kendilerine aniden baskın yapmasından korkarak şaban ayının beşinde pazar günü Merc'e gelip konakladılar. Tatarlar da Humus ve Baal-bek'e ulaştılar. O arazide çok bozgunlar yaptılar. Fesat çıkardılar. İnsanlar büyük bir tedirginliğe maruz kalıp şiddetli derecede korkuya kapıldılar. Şehirde güvenlik altüst oldu. Çünkü diğer askerlerle birlikte sultanın gelişi gecikmişti. Halk "Şam askerleri, bu Mısırlılarla birlikte çok sayıdaki Tatar ordusuna karşı koyamaz" diyordu. Tek çareleri konak, konak onlar karşısında ricat etmeleriydi. İnsanlar uçurulan yaygaraları dillerine doladılar. Mezkur pazar günü emirler meydanda toplanarak düşmana karşı koymak hususunda birbirlerine yemin edip söz verdiler. Kendilerini cesaretlendirdiler. Şehirde duyuru yaptırılarak hiç kimsenin başka yere göç etmemesi istenildi, insanlar sükunet buldular. Kadılar camide oturarak fukaha ve halk tabakasından olan bir kısım kimselere savaş hususunda yemin verdiler. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de Hama'dan gelen askerlerin yanma gitti. Katia'da onlarla buluştu. Düşmana karşı koyma hususunda ümeranın ve halkın yaptığı yemini onlara bildirdi. Onlar da uygun bulup düşmana karşı kendilerinin de savaşacaklarına dair yemin ettiler. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye bu hususta emirlere ve insanlara yeminle teyid ederek "Bu defa siz muzaffer olacaksınız" diyordu. Emirler de kendisine "İnşaallah de" deyince o şu cevabı veriyordu : "Olursa anlamında değilde, muhakkak olacak anlamında inşaallah diyorum"

Bu konuda dinleyicilere Allah'ın kitabından bazı ayetleri okuyarak te'vil ediyordu. Mesela şu ayet-i kerimeyi de onlara okumuştu:

«Kim kendisine verilen kadar ceza verirse ve kendisine yine de sal-dırılırsa, and olsunki Allah ona, yardım edecektir.» (el Hac, 60).

İnsanlar, Müslüman olduklarını söyleyen ve imama karşı isyan etmeyen bu Tatarlarla hangi şer'i hükme dayanılarak savaşılabileceği konusunu kendi aralarında tartışmaya başlamışlardı. İmama karşı asi sayılmazlardı. Çünkü hiç bir zaman onun itaatine girmemişlerdi ki sonra ona muhalefet etmiş sayılsınlar. Bunun üzerine Şeyh Takiyyüddin "Bunlar Ali'ye ve Muaviye'ye karşı çıkan Haricilere benzemektedirler. Çünkü hariciler, halifeliğe kendilerinin Ali'den de Muaviye'den de daha lâyık oldukları görüşündeydiler. Bu Tatarlarsa kendilerini Müslümanlara nisbetle hakkı yerine getirme hususunda daha yetkili görmektedirler, işledikleri günah ve zulümlerden ötürü Müslümanları ayıplıyorlar, ama kendileri kat kat fazlasını irtikab ediyorlatr" dedi. Alimler ve halk, Ibn Teymiye'nin bu açıklamasıyla hakikati anladılar. İbn Teymiye sözüne devamla şöyle diyordu : "Beni, onların tarafında başımda Mushaf-ı

Şerif bulunduğu halde de görseniz yine Öldürün." bunun üzerine halk, Tatarlarla savaşma hususunda cesaretlendi. Moralleri güçlendi. Azimleri bilendi. Allah'a hamd olsun.

Şaban ayının yirmidördüncü gününde Şam askerleri harekete geçti ve Kesve taraflarındaki Cesvere'de ordugah kurdu Beraberlerinde kadılar da vardı. Onlar hakkında iki ayrı düşünce grubuna ayrıldılar. Kimi onların savaşmak için bir yer seçmek üzere gittiklerini sanıyordu. Çünkü Merc'in her tarafının sular altında kaldığını orada savaşılama-yacağını söylüyorlardı. Kimi de kaçıp sultana ulaşmak amacıyla o taraflara gittiklerini söylüyordu. Perşembe gecesi Kesve tarafına gittiler. Onların kaçtıkları hususunda insanların zannı kuvvetlendi. Tatarlar da Kare'ye ulaşmışlardı. Başka bir rivayete göre ise Katia'ya ulaşmışlardı. İnsanlar bu durumdan korkup paniğe kapıldılar. Köylerde ve kasabalarda hiç kimse kalmadı. İnsanlar kaleye ve şehre doldular, evler ve yollar insanla dolup taştı. İzdiham meydana geldi. Düzen bozuldu. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye bu ayın perşembe gününün sabahında büyük bir zorlukla Babü'n-Nasır'dan gelebildi. Beraberinde bir grup insan da yardı. Bunlar savaşmak istiyorlardı. Ama başkaları, Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kaçmak için oradan çıktığını zannetmişti. Bu yüzden bazı kimseler onu kınayarak "Sen bizi kaçmaktan men ettin, ama sen kendin şehirdin kaçıyorsun. Bu nasıl iştir?" demiş, ancak Şeyh Takiyyüddin onlara cevap vermemişti. Şehirde yönetici ve hakim kalmamıştı, Hırsızlar ve serseriler evkre ve bahçekre dalarak tahrip ediyorlar, ele geçirebildikleri malları yağmalıyorlar, olgunlaşmadan Önce erikleri, baklaları, buğdayları ve sair sebzeleri devşiriyorlardı. İnsanlar ordudan haber alamıyordu. Kesve'ye kadar yollar kesilmiş, şehirde ve kasabalarda ıssızlık hakim olmuştu. İnsanların hiç işi gücü yoktu, sadece minarelere çıkarak sağa sola ve Kesve taraflarına bakıyorlar, bazan "Bir toz bulutu gördük" diyorlar ve bunun Tatarlara ait olmasından korkuyorlardı. Sayılarının çokluğu, teçhizatlarının mükemmelliğine rağmen kaybolan ordularından hayret ederek "Bunlar nereye gittiler?" diyorlar ve Cenâb-ı Allah'ın onlara neler yaptığından habersizdiler. Ümitler kesildi. İnsanlar dua ve niyazı sıklaştırdılar. Namazlarda, namaz dışında, her halükârda Allah'a yalvarıp yakardılar. Günlerden şabanın yirmidokuzu ve perşembe günü idi. İnsanlar korku ve panik içindeydiler. Bunu anlatmak adeta imkânsızdır. Ama genişlik pek yakındaydı. Çokları bunu bilmiyordu. Nitekim Ebu Rezî'nin hadisinde şöyle denilmiştir :

"Kulların genişliğe kavuşması yakın iken ümitsizliğe düşmesinden Rabbin hayret eder. Şiddetli ümitsizliğe kapıldığınız anda O, genişliğin yakın olduğunu bildiği için size güler."
Bugünün akşamında Dımaşk ümerasından Emir Fahreddin İyaz el-Merkibî Dımaşk'a geldi. İnsanlara hayırlı müjdeyi verdi Şöyle ki: "Sultan, Mısır ve Şam askerlerinin bir araya geldiği vakitte ordugaha ulaştı ve şehirde Tatarlardan birinin bulunup bulunmadığına bakmam, gerekli keşifleri yapmam için beni buraya gönderdi. Görüyorum ki onun istediği gibi bir tek Tatar dahi burada yoktur ve buraya onlardan hiç kimse gelmemiştir" dedi. Tatarlar Dımaşk'a gelirlerken Mısır askerlerine doğru yönelmişler ve şehre girmemişler, şehirle ilgilenmemişlerdi. Mısır askerlerine doğru yöneldiklerinde "Eğer galip olursak zaten Dımaşk şehri bizim olacaktır. Ama mağlup olursak o zamanda Dımaşk şehrine zaten ihtiyacımız kalmaz" demişlerdi. Emir Fahreddin İyaz'ın keşif için Dımaşk'a gelmesi, halkın gönlünü rahatlatmak için şehirde duyuruldu. Sultanın da orduya ulaştığı haberi halka ulaştırıldı. İnsanlar rahatlayıp kalbleri sakinleşti. Cuma gecesi Kadı Takiyyüddin el-Hanbelî havanın bulutlu oluşu nedeniyle hilal görülmediğinden ötürü ramazanın başladığını hükme bağladı, kandiller asıldı. Teravihler kılındı. Ramazanın başlaması ve bu ayda bereketlerin çokluğu sebebiyle insanlar sevindiler. Cuma günü ise insanlar şiddetli bir korkuya ve tasaya kapıldılar. Çünkü onlar kendilerine gelen haberden bihaber idiler. Onlar bu halde iken Emir Seyfeddin Gurlu ei-Adilî gelip kale naibiyle görüştü. Sonra çabucak ordugaha döndü, İnsanlar onun kale naibine neler söylediğini bilemediler. Bunun tizarin© halk arasında çeşitli dedikodular vg yalan habsrlir dolaşmaya başladı. [1]

Şakhap Savaşı

Cumartesi günü insanlar hâlâ korku ve sıkıntı içinde sabahladılar. Minarelere çıktıklarında, askerler ile düşmanın bulunduğu tarafta siyah bir toz bulutu gördüler. Savaşın o günde yapılacağına kesin olarak kanaat getirdiler. Bunun üzerine mescitlerde ve şehrin her tarafından Aziz ve Celil olan Allah'a dua edip niyazda bulundular. Kadınlar ve küçükler de evlerin damlarına çıkarak saçlarını başlarım yolup feryad-ü figan ettiler. Şehirde büyük bir velvele ve gürültü meydana geldi. O günde şiddetli sağanak yağmurlar yağdı. Sonra insanlar sakinleştiler. Öğleden sonra camide cumartesi gününün saat ikisinde Şam askerleriyle Mısır askerlerinin Mercüssifir'de sultanın maiyetinde toplandıklarına dair tezkere okundu. Tezkerede halkın dua etmesi, kaleyi muhafaza etmesi, surlara bekçilik etmesi isteniliyordu. Bunun üzerine halk minarelere ve şehrin her tarafına yayıldı. Gün böylece sonra erdi. O gün tedirginlik verici korkunç bir gün olmuştu. Pazar günü sabahleyin insanlar Tatarların bozguna uğradıklarından bahsetmeye başladılar. Halk Kes-ve tarafına gitti. Döndüklerinde ellerinde epeyi ka^anç^e gelir vardı.
Ayrıca öldürülen Tatarların kesik başlanın da getirmişlerdi. Tatarların kılıçtan geçirildiklerine dair haberler peyder pey geliyordu. Nihayet bu işin kesinlik kazandığı anlaşıldı. Ama insanlar şiddetli korkularından ve Tatarların çokluğundan ötürü bu haberleri hâlâ doğrulamıyorlardı. Öğleden sonra sultanın kale naibine gönderdiği mektup geldi. Bu mektupta cumartesi günü öğlen vakti Şakhap'ta ve Kes ve'de askerlerin toplandığı bildiriliyordu. İkindiden sonra sultanın naibi Cemaleddin Ak-kuş el-Efrem'den yine kale naibine bir tezkere geldi. Bu tezkerede cumartesi günü ikindiden itibaren başlayan savaşın pazar günü saat ikiye kadar devam ettiği, gece gündüz Müslüman askerlerin kılıçlarının Tatar boynunu vurmaya devam ettiği, Tatarların kaçıp firar ettikleri, dağlara ve yüksek tepelere sığındıkları, az bir kısmı müstesna olmak üzere çoklarının kılıçtan kurtulamadığı bildiriliyordu. Akşam olunca insanların kalbleri rahatlamış, gönülleri bir hoş olmuş, bu büyük fetih ve kutlu zafer sebebiyle sevinmişlerdi. Mezkur günün sabahında da kalede sevinç ve müjde davulları çalınmıştı. Öğleden sonra göçmenlerin kaleden çıkmaları gerektiği, sultanın oraya konuk olacağı ilan edildi. Bunun üzerine göçmenler kaleden çıkmaya başladılar.
Ayın dördünde pazartesi günü insanlar Kesve'den Dımaşk'a döndüler. Halka zafer müjdesini verdiler. Aynı günde Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de arkadaşlarıyla birlikte cihaddan dönerek şehre girdiler. İnsanlar onun gelişine sevindiler. Ona dua ettiler. Onun vasitasiyle Cenâb-ı Allah'ın Müslümanlara bahşettiği hayırdan dolayı kendisini tebrik ettiler. Çünkü Şam askerleri, sultana gidip onu Dımaşk'a cihad için gelmeye teşvik etmesi için rica etmişlerdi. O da sultanın yanma gitmiş; Mısır'a dönmek üzere iken tekrar cihad için Dımaşk'a gelmeye teşvik etmişti. O ve sultan birlikte Dımaşk'a gelmişlerdi. Sultan ondan savaşta kendisinin yanında kalmasını istemiş, Şeyh Takiyyüddin de ona "Kişinin kendi kavminin bayrağının altında durması sünnet gereğidir. Biz Şam askerlerindeniz. Ancak onların yanında dururuz" demişti. Sultanı savaşa teşvik etmiş, muzaffer olacağını ona müjdelemiş ve yemin ederek "Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki bu defa siz muzaffer olacaksınız" demişti. Emirler kendisine "Böyle derken inşaallah de" deyince o da şu cevabı vermişti: "Olabilir anlamında değil de muhakkak olacak anlamında inşaallah diyorum."
Böyle dedikten sonra halka, savaştıkları sürece oruç tutmamalarını, oruçlu iseler oruçlarını bozmalarını söyledi. Bu hususta fetva verdi. Kendisi de orucunu bozdu. Askerlerin ve emirlerin yanına gidiyor. Elinde bulunan bir şeyi yiyordu ki, oruçlarını açıp kuvvetlenmelerinin, savaş hususunda güçlenmelerinin oruçlu iken başkalarına mağlup olmaktan daha faziletli olduğunu anlasınlar. Şamlılara da şu hadisi okuyup manasını açıklıyordu : "Siz yarın düşmanın karşısına çıkacaksınız.
Oruç bozmanız daha da kuvvetlenmenize yarar."
Peygamber (s.a.v), Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadiste de anlatıldığı gibi Mekke fethi senesinde sahabilerin cephede iken oruç tutmamalarım emretmişti. Halife Ebu Rebî Süleyman, bu savaşta sultanın yanında bulunuyordu. Askerler saf düzenine girip karşı karşıya geldiklerinde ve savaşa giriştiklerinde sultan büyük bir sebat gösterdi. Kaçmasın diye atımn zincire

vurulmasını emretti. Bu alanda dururken yüce Allah'a be/at etti. Çok büyük olaylar cereyan etti. O günde aralarında saltanat konağının üstadı Emir Hüsameddin Laçin er-Rumî'nin de bulunduğu, önde gelen emirler öldürülmüşlerdi. Bu arada sekiz önci komutanı, Selaheddin b. Melik Said Kamil b. Said b. Salih İsmail ve diğer bir grup büyük komutanlar da şehid edilmişlerdi Bundan sonraki günde ikindiye yakın bir zamanda Müslümanlar muzaffer oldular. Düşmana karşı galip oldular. Hamd ve minnet Allah'adır.

Geceleyin Tatarlar yüksek yerlere, tepelere ve dağlara sığındılar. Müslümanlar onları çembere aldılar. Kaçmalarına mani oldular. Fecre kadar onlara ok yağdırdılar. Sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği miktarda Tatar askerini öldürdüler. Onları ipe bağlayıp getiriyor ve boyunlarını vuruyorlardı. Sonra Tatarların bir kısmı kaçmaya yeltendi. Sadece az bir kısmı kurtulabildi. Sonra Tatar askerleri vadilere ve ölüm çukurlarına yuvarlanmaya başladılar. Bir kısmı da karanlık yüzünden Fırat'a düşüp boğuldu. Böylece Cenâb-ı Allah, Müslümanların üzerindeki büyük bir sıkıntıyı giderdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sultan, ramazan ayının başında salı günü Dımaşk'a girdi. Önünde halife gitmekteydi. Şehir 3üslennıişti. Müslümanlar Hristiyanlar ve Yahudiler bu duruma çok sevindiler. Sultan, Kasr-ı Ablaka ve Meydana indi. Sonra perşembe günü kaleye intikal etti. Orada cuma namazım kıldı. Beldelerin naiblerine hil'at giydirdi ve onlara, beldelerine dönmelerini emretti. Gönüllerini aldı. Ümitsizlik gitti, insanlar rahatladı. Kalbleri sakinleşti. Sultan, İbn Nahhas'ı Medine valiliğinden azletti Yerine Emir Alaeddin Aydoğdu Emir Alem'i tayin etti. Has valisi San-müddin İbrahim'i Berr valiliğinden azlederek yerine Emir Küçük Hüsameddin Laçin'i atadı. Sonra ramazan ayını bitirip Dımaşk'ta bayram ettikten sonra şevvalin üçünde salı günü Mısır'a döndü.

Sufiler, Dımaşk naibi Efrem'den kendileri için, Safiyyüddin el-Hindî'yi Şeyhü'ş-Şüyûhluk makamına atamasını talep ettiler. O da bu talebi yerine getirdi. Safiyyüddin de şevvalin altısında cuma günü Nası-rüddin b. Abdüsselam'ın yerine bu göreve başladı.

Sultan, şevvalin yirmiüçünde salı günü Kahire'ye girdi, O gün mahşeri andıran ve görülmesi gereken muazzam bir gündü. Kahire çok süslenmişti.

Bu senenin zilhicce ayının yirmiüçünde perşembe safeahı büyük bir deprem meydana geldi. Depremin şiddeti Mısır diyarında hissedilmişti. Bu yüzden denizler dalgalanmış, gemiler kırılmış, evler yıkılmış, sayılarını ancak Allah'ın bildiği çok miktarda insan ölmüş, duvarlar çatlamıştı. O çağlarda böylesine şiddetli bir deprem meydana geldiği görülmemişti. Şam'da da biraz sarsıntı hissedilmişti. Ancak buradaki sarsıntı diğer beldelere nisbetîe çok hafif olmuştu.

Zilhicce ayında Şeyh Ebu'l-Velid b. Hac el-İşbilî el-Malikî, Şeyh Şemseddin Muhammed es-Sinhacî'nin vefatından sonra Dımaşk Ca-mii'ndeki Malikîler mihrabının imamlığı görevine başladı. [2]

Hicretin Yedıyuzıkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Dakikü'l-İyd

Şeyh imam, alim, allame, hafiz, kadilkudat Takiyyüddin b. Daki-ku'l-İyd el-Kuşeyrî. Mısırlıydı. Hicretin 625. senesinin şaban ayının yir-mibeşinde cumartesi günü Hicazın Yenbu şehri kıyısında doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu, Hadis tahriç etti. Bu hususta senet ve metinleri ile birçok hadis musannafatı hazırladı. Bunlar eşsizi ve faydalı eserlerdi. Kendi zamanında ilim reisliği payesini aldı. Akranlarının fekvine çıktı. Başka yerlerden talebeler ders almak için yanma gelirlerdi. Birçok mekânda ders verdi. Sonra hicretin 695. senesinde Mısır diyarının, kadılığına ve Kâmiliye Darü'l^Hadisinin hocalığına atandı. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye kendisiyle görüştü. Takıyüddin b. Dakikü'1-İyd ondaki ilimleri görünce ona; "Senin gibi başka birinin yaratılacağını zannetmiyorum!" dedi. Ağır başlı, az konuşan, çok faydalı, çok bilgili, birçok ilme vakıf, dindar ve nezih bir kimseydi. Yüksek derecede şiir yazardı. Bu senenin safer ayının onbirinde cuma günü vefat etti. Aynı günde cenaze manazı, Sukul-Hayl'de kılındı. Cenaze merasiminde saltanat naibi ve emirler hazır bulundular. Küçük Kurafa Mezarlığı'na defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. [3]

Şeyh Burhaneddin El-İskenderî

İbrahim b. Felah b. Muhammed b. Hatim. Hadis dinledi. Dindar ve faziletli bir kimseydi. Hicretin 636. senesinde doğdu. Bu senenin şevval ayının yirmidördünde salı günü altmışbeş yaşındayken vefat etti. Vefatından birkaç ay sonra şu meşhur zat da vefat etmişti. [4]

Sadır Cemaleddin B. Attar

Kırk seneden beri sicil katipliği yapmaktaydı. Bu senede vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin, amin. [5]

Ebu'l-Abbas Ahmed B. Ebu'l-Feth

Şeceresi şöyledir : Ahmed b. Ebu'1-Feth Mahmud b. Ebi'1-Vahş Esed b. Sülame b. Fityan eş-Şeybanî. Ebu'l-Abbas onu künyesiydi. Hayırlı,, seçkin, takvası güzel insanlardandı. Kasyun Mezarlığındaki mağaranın altında bulunan türbelerine defnedildi. Kendilerine çok iyilik ve ihsanı dokunduğu için vefatı yüzünden insanlar çok üzülmüşlerdi. Allah ona rahmet etsin. [6]

Melikü'l-Âdil Zeyneddin Kutboğa

Bu senede Hama naibi iken vefat etti. Daha önce Serhat valiliği yapmıştı. Kurban bayramı ve aynı zamanda cuma günü vefa etti. Naşiri hankâhının batısında Adiliye denen Sefih Mezarlığındaki türbesine nakledildi, Burası pencereli, kapılı, kuleli güzel bir türbedir. Buraya bir çok gelir getirici vakıflar tahsis edilmişti. Kur'an okuyan, ezan okuyan, imamlık yapan ve diğer görevleri ifa eden kimselerin maaşları bu vakıflarca ödeniyordu. Zeyneddin Kutboğa, Mansuriye devleti zamanında büyük emirlerdendi. Eşref Halil b. Mansur'un öldürülmesinden sonra ülkeye hakim oldu. Sonra Laçin, hakimiyeti onun elinden aldı Kendisi de Dımaşk kalesinde oturdu. Daha sonra Serhad'a göçtü. La-çin'in öldürülmesine kadar orada kaldı. Laçin öldürülünce Melik Nasır b. Kalavun tahta geçti ve Zeyneddin'i Hama naibliğine tayin etti. Nihayet bu senede Hama naibi iken vefat etti. Hayırlı, âdil, çokça ihsan eden, iyilik seven hükümdarlardan, emir ve naiblerdendi. Allah rahmet etsin. [7]

Hicretin Yediyüzüçüncü Senesi

Bu sene başında yöneticiler, önceki senedekilerin aynı idiler. Safer ayında Şeyh Kemaleddin b. Şerişî, Emevi Camii'nin nazırlığına atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Güzel bir törenle göreve başladı. İnsanlar arasında ayırım gözetmedi. Receb ayında bu görevden istifa etti.
Safer ayında Şeyh Şemseddin ez-Zehebî, Kefribatna hatipliğine atandı ve orada ikamete başladı. Bu senede Belka taraflarında bulunan saltanat naibi Şeyh Zeyneddin el-Farikî bazı işleri açığa çıkardı. Gelince Farikinin görevi hususunda sultanla konuştular. O da hatipliğe Şere-füddin el-Fezari'yi tayin etti. Şamiyetü'1-Berraniye Medresesi'nin müderrisliğine ve Darü'l-Hadis hocalığına Kemaledçlin b~7 Şerişî'yi atadı.
Bunu da Şeyh Takiyyüddin b. Teymiyenin önerisi üzerine yapmıştı. Na-sıriye Medresesi'nin müderrisliğini elinden alıp Şeyh Kemaleddin b. Zemlekâniye verdi. Bu konuda fermanların yazılmasını emretti. Şeyh Şerefüddin de imamlık ve hatiplik görevine başladı. İnsanlar onun bu görevlere atanmasına çok sevindiler. Çünkü kıraati güzel, sesi hoş, hal ve hareketleri düzgündü. Rebiyülevvel ayının yirmiikisinde pazartesi sabahı Mısırdan, Dımaşk'a Şeyh Sadreddin b. Vekilin maiyetinde posta geldi. Elinde bulunan müderrislik görevine ek olarak Şeyh Zeyneddin el-Farîkinin bütün görevlerinin kendisine verildiğine dair sultan kararnamesi daha önceden çıkmıştı. Gidip sarayda salanat naibiyle görüştü. Oradan çıkıp camiye gitti. Hitabet dairesinin kapısı açıldı. İçeri girdi. Halk onu tebrike geldi. Kurralar ve müezzinler yanında hazır bulundular. İkindi namazını cemaate kıldırdı. İmamlık görevini iki gün devam ettirince insanlar onun imamlık ve hatipliğinden memnun olmadıklarını bildirdiler. Gidip saltanat naibine şikayette bulundular. Saltanat naibi de Şeyh Sadreddin b. Vekili hatiplikten alıkoydu. Onu sadece müd-derrislik ve Darü'l-Hadis hocalığı görevlerinde bıraktı. Bu arada sultanın, Şerefüddin el-Fezarî'yi hatipliğe atadığına dair fermanı geldi. O da cemaziyelevvel ayının onyedisinde cuma günü bu göreve başladı. Bu münasebetle ona hil'at olarak taylesan giydirildi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî, Sadreddin b. Vekilden Şamiyetü'l-Berraniye müderrisliği görevini cemaziyelevvel ayı başında devraldı. Önceki iki medresesiyle birlikte Darü'l-Hadis, Sadreddin b. Vekilin elinde kaldı. Zannediyorum ki o iki medrese Azraviye ile Şami-yetü'l-Cevvaniye medreseleridir.
Cemaziyelevvel ayının onikisinde posta Dımaşk'a ulaştı. Gelen emirde Sencerî'nin kale naibliğine iade edildiği, kale naibi emir Seyfed-din Cevkenderanî'nin İzzeddin el-Hamevfnin yerine Humus naibliğine atandığı bildiriliyordu. Çünkü İzzeddin el Hamevî vefat etmişti.
Ramazmm onkisinde cumartesi günü Mısırdan 3.000 süvari geldi. Bunlara Dımaşk'ın 2.000 süvarisi de eklendi. Hep birlikte yola koyuldular. Humus naibi Cevkendarinfyi de yanlarına aldılar. Hama'ya ulaştılar. Hama naibi Emir Seyfeddin Kıpçak da onlara katıldı. Trablus naibi İstedmür yanlarına gelip saflarına katıldı. Haleb naibi Kara Sungur da bunlara katıldı. Sonra Haieb'de bu birleşik ordu ikiye ayrıldı. Bir firkası Kıpçağın komutasında Malatya ve Rum kalesi tarafına diğer firkası ise Kara Sungur komutasında Derbent tarafına gitti. Derbent tarafına giden Kara Sungur komutasındaki firka, Telhamdun'u kuşattı zilkade ayının üçünde uzun bir kuşatmadan sonra şiddet kullanarak Telhamdun'u fethetti. Bu sebeple Dımaşk'ta müjde davulları çalındı.
Sis valisiyle de bir anlaşma yapıldı. Anlaşma gereğince Ceyhan nehrinden Haleb'e ve Maveraünnehir'den kendi taraflarına kadar olan araziler Müslümanların olacak ve buraların iki yıllık geliri de peşin olarak Müslümanlara ödenecekti. Bu şart

yerine getirildi ve ateşkes yapıldı. Ama ateşkes yapılıncaya kadar Ermenilerden ve reislerinden çok sayıda adam öldürülmüştü. Askerler güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a döndüler. Sonra Mısır askerleri de komutanları Emir-i Silahır komutasında Mısıra yöneldiler. Bu sene sonlarında Kazan han öldü. Yerine kardeşi Harbenda geçti. Kazan hanın asıl adı Mahmud b. Ergun b. Abaka-dır. Bu senenin şevval ayının dördünde yahut onbirinde veya onüçünde vefat etmişti. Hemedar yakınlarında vefat etmiş, ancak Şam adı verilen Beyberindeki türbesine nakledilmişti. Zehirlenerek öldürüldüğüne dair bir rivayet vardır. Kendisinden sonra yerine kardeşi Harbenda Mu-hammed b. Ergun geçti. Ona Melik Giyaseddin lakabın taktılar. Irak, Horasan ve oralara bağlı beldelerdeki minberlerde Melik Giyaseddin adına hutbe okunmaya başladı.
Bu senede maiyetinde kırk Emir bulunduğu halde Mısır naibi Emir Seyfeddin Salar, insanlara hac ettirdi. Yanında emirlerin bütün çocukları da vardı. Onlarla birlikte Mısır veziri Emir İzzeddin el-Bağdadî de hac etmişti. Bereke'de onun yerine Nasirüddin Muhammed eş-Şeyhî vekâlet ediyordu. Salar cidden büyük bir alâyişle yola çıktı. Mısırlıların hac kafilesinin başkanı Hacı İbak el-Hüsamî idi. Şeyh Safiyyüddin, Şey-hü'ş-Şuyühluk görevini bıraktı. Bu göreve Kadı Abdülkerim b Kadilku-dat Muhammed b. Zeki atandı. Şeyhü'ş-Şüyûhluğa atanan Kadı Abdülkerim, zilkade ayının onbirinde cuma günü hankâhta hazır bulundu. İbn Saserî, İzzeddin el-Kalanisî Sahib İbn Meyser ve muhtesip ile bir topluluk da meclisinde hazır bulunmuşlardı.
Bu senenin zilkade ayında Tatarlardan kaçan kendiside bir Tatar komutanı olan Emir Bedreddin Cengi b. Baba, İslâm ülkesine geldi. Beraberinde on kadar Tatar da vardı. Bunlar camide cuma namazını kıldılar. Sonra Mısır'a doğru yola koyuldular. Mısır'da kendilerine ikram edildi ve emir Bedreddin'e 1.000 kişinin komutanlığı verildi. İkametgahı Amid beldesinde oldu. Sultanla samimi bir komutan olup onunla mektuplaşırdı. Tatarların açık taraflarını ona haber verirdi. Bu sebeple Nasıriye devletinde şanı yüceldi.

Bu senede vefat eden Meşhur şahsiyetler arasında Tatar ham Kazan da vardır. [8]

Şeyh Ebu İshak İbrahim B. Ahmed

Şeyh, önder, âbid Ebu İshak İbrahim b. Ahmed b. Muhammed b. Meali b. Muhammed b. Abdülkerim. Rakkalıydı. Hanbel mezhebine mensuptu. Aslen şark beldelerindendir. Hicretin 647. senesinde-Rak-ka'da doğdu. İlim tahsil etti. Biraz hadis dinledi. Dımaşk'a geldi. Emevi Camii'nin doğu minaresinin alt tarafında tuvaletlere yakın bir yerde ailesiyle yaşamaya başladı. Avam ve havas tarafından saygı görürdü. İbaresi fasih, ibadeti çok bir kimseydi. Kıt kanaat geçinen, meclisinde güzel sözler sarfedilen, konuşması tatlı, Kur'an okuyuşu çok, teveccühü kuvvetli, ender rastlanan alimlerden biriydi. Tefsir, hadis, fıkıh, mantık ve kelamı iyi bilirdi. Tasnif eserleri ve hutbeleri vardı. Güzel şiirler yazardı. Bu senenin muharrem ayının onbeşinde cuma gecesi evinde vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namazı kılındı. Şeyh Ebu Ömer'in Sefih Mezarlığı'ndaki türbesine nakledildi. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etmişti. Allah ona rahmet etsin. Makamını da âli kılsın.
Bu senede Efrem'in saray üstadı Emir Zeyneddin Karaca aynı ayda vefat etti ve Meydanı Hasa'daki türbesine defnedildi. Bu meydanlık da nehrin kenarındaydı. [9]

Şeyh Şemseddin Muhammed B. İbrahim B. Abdüsselam

İbn Hubla adıyla tanınmıştır. Hayırlı insanlardandı. Haçlıların elinde bulunduğu zamanda defalarca Akkâ'ya gider, orada birkaç gün kalır, Müslüman esirleri kurtarmaya çalışırdı. Cenâb-ı Allah kendisine hayır mükafat versin. Onu Cehennem ateşinden azâd eylesin ve rahme-tiyle onu Cennet'e koysun. Amin. [10]

Hatip Ziyaeddin

Ziyaeddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Hatip Cemaleddin Ebu'l-Ferec Abdülvahhap b. Ali b. Ahmed b. Ukayl es-Sülemî Babası ve kendisi yaklaşık altmış sene Baalbek hatipliği yaptılar. Kendisi hicretin 614. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Kazvinî'den mün-ferid rivayetlerde bulundu. Kıraati güzel, büyük, âdil şahsiyetlerden biri idi. Hicretin bu senesinin safer ayının üçünde pazartesi gecesi vefat etti. Ve Babı Satha Mezarlığı'na defn edildi, [11]

Şeyh Zeyneddin El-Farikî

Zeyneddin el-Farikî Abdullah b. Mervan b. Abdullah b. Fihr b. Hasan Ebu Muhammed el-Farikî. Şafiîlerin şeyhi idi. Hicreti 633. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. İlim tahsil etti. Birçok medresede ders verdi. Uzunca bir süre fetva verdi Himmetli, şehametli, keskin görüşlü ve dirayetli bir kimseydi. Vakıfların nazırlığını güzelce yürütürdü. Kazan han tarafından tahrip edildikten sonra Darü'l-Hadisi kendisi onardı. Orada Nevavî'den sonra vefatına kadar yirmiyedi sene

müddetle görev ifa etti. Bununla birlikte Şamiyetul-Berraniye Medre-sesi'nin müderrisliğini ve Emevi Camii'nin hatipliğini de dokuz ay müddetle ifa etti. Hatipliği vefatından Önce devralmış ve dokuz ay sürdürmüştü. Darü'l-Hitabeye intikal etmiş ve cuma günü ikindiden sonra orada vefat etmişti. Cumartesi günü kuşluk vakti de cenaze namazı kılınmıştı. Namazım Babü'l-Hitabe yanında İbn Saserî Süku'l-Haylde de Hanefîlerin Kadısı Şemseddin b. Harirî, Salihiye Camii'nin yanında Hanbelîleri Kadısı Takiyyüddin Süleyman kıldırmıştı. Şeyh Ebu Ömer merhumun türbesinin şimalindeki aile türbesine defnedilmişti Vefatından sonra hatiplik görevine Şerefüddin el-Fessarî; DarÜ'l-Hadis şgyhliğin© di Bedrşddîn ö, Vekil; Şamiyetü'l-Barraniys Msdrüisi'nin müderrisliğine is© İbn Zemlekânî atmmıştı, [12]

Büyük Emir Îzzeddîn Aybbk El-Hamevî

Bir süre Dımaşk naibliği yaptı. Sonra buradan alınarak Serhat na-ibliğine atandı. Vefatından bir ay önce Humus naibliğine nakledildi. Bu senenin rebiyülahır ayının yirmisinde oradayken vefat etti. İbn Kav-vam zaviyesinin batısında bulunan mezarlıktaki türbesine nakledildi. Naibliği zamanında tamir ettirdiği. Hammamül-Hamevî denen Mesci-dü'1-Kasbın yanındaki Hamam kendisine nisbet edilir. [13]

Vezir Fethüddin

Fethüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ahmet b. Halid b. Muhammed b. Nasr b. Sakar el-Kureşî el-Mahzumî İbn Kayseranî. Edip, şair ve kıymetli bir alimdi. Riyaset ve vezirlik ailesinden geliyordu. Bir süre Dımaşk vezirliği yaptı. Sonra Mısır'da bir süre tevki divanının başkanlığını yaptı. Hadis ilimlerine ve hadis dinlemeye itina gösterirdi. Buharî ve Müslimin sahihlerinde rivayetleri geçen sa-habilerin adlarıyla ilgili bir eser tasnif etmiştir.
Onların rivayet ettiği hadisleri iki büyük ciltte toplamış olup bu iki ciltlik eser Dımaşk'taki Nasirîye Medresesi'ne vakfedilmiştir. Lafiz ve mana bakımından mükemmel ve güzel müzakereleri vardı. Hafiz ed-Dimyatî ona icazet vermiştir. O, vezir Fethüddin'in en son vefat eden
şeyhlerindendir.
Vezir Fethüddin, bu senenin rebiyülahir ayının yirmibirinde cuma günü Kahire'de vefat etti. Aslen Şam'a bağlı Kisariye'dendi. Dedesi Mu-vaffaküddin Ebu'1-Beka Halid, Şehid Nureddin'in veziri idi. Güzel yazı yazan katiplerdendi. Cidden güzel, orjinal bir yazı stili vardı. Sultan Selahaddin zamanında, yani hicretin 588. senesinde vefat etti. Babası Muhammed b. Nasr b. Sakar Haçlıların zaptedişinden önce hicretin 478. senesinde Akkâ'da doğmuştu. Akkâ'mn hicrî 470. seneden sonra ele geçirilmesinden sonra ailesi Haleb'e intikal etmişti. Orada ikamet ettiler. Vnzir Fethüddin ünlü bir şairdi. Meşhur bir divanı vardır. Astrolojiye ve astronomiye, bunlardan başka ilimlere de vukufu vardır. [14]

Bu Tarihin Müellifi İbn Kesir'in Babasının Biyografisi

Bu senede babam Hatip Şihabüddin Ebu Hafs Ömer b. Kesir b. Dav b. Kesir b. Dav b. Darı el-Kureşî vefat etti. Beni Hasl kabilesindendir. Bu kabile şerefli ve soylu bir kabiledir. Hocamız Mizzî bu kabile mensuplarından bazılarının üzerinde durmuş, soylarını araştırmış ve takdir etmiş, çok da hoşuna gitmişti. Bu sebeple benim nesebimden bahsederken Kureşî kelimesini kullanmıştır. Şirkûyiler Küresin, Busra batısında Busra ile Ezriat arasında bir köy olduğunu söylemişlerdir. Babam hicretin 640. senesinin hudutlarında orada doğmuş. Busrada dayıları Beni Akabe'nin yanında ilim tahsil etmişti. Başlangıçta Ebu Hanîfe mezhebine göre fıkıh okumuş, Zücacî'nin Cemel adlı eserini ezberlemiş; nahiv, arapça ve lügatle ilgilenmiş.
Arap şiirlerini ezberlemişti. Hatta güzel ve yüksek derecede şiirler söylemeye, medihler yapmaya, mersiyeler yazmaya, biraz da hiciv tarzında şiir söylemeye başlamıştı. Busra'nın birkaç medresesinde ilim tahsil etmişti. Şehrin kuzeyinde Menzilü'n-Nake'de de ilim tahsil etmişti ki orası ziyaret edilen, meşhur ve mübarek bir yerdir. Bunun doğruluğunu yüce Allah daha iyi bilir. Bundan sonra babam Busra'nın doğusundaki bir köyün hatipliğine başlamış, sonra da Şafiî nkhını öğrenmiş, o mezhebe geçmişti. Nevavî'den ve Şeyh Takiyyüddin el-Fezarî'den Şafiî fıkhım öğrenmişti. Hocamız Allame İbn Zemlekanî'nin bana anlattığına göre babam Şeyh Takiyyüddin el-Fezarî'ye çok saygı gösterip ikramda bulunurmuş. Orada oniki sene kadar kalmıştı. Sonra annemin köyü olan Müceydel köyünün hatipliğine tayin edilmiş; ikisi orada uzun bir süre rahat bir hayat sürüp ikamet etmişler. Hayır içinde bulunmuşlar, çokça Kur'an okumuşlardı. Babam cidden güzel hutbe irâd ederdi. Halk tarafından itibar görürdü. Dindar, fasih ve tatlı konuşan bir kimse olduğundan ötürü sözleri tesirliydi. Kendisine ve ailesine yumuşak muamele edildiği, helal şeyleri bulduğu için bu beldelerde ikameti tercih ederdi. Annemden ve üvey annemden birkaç çocuğu doğmuştu ki, bunların en büyüğü İsmail sonra Yunus sonra İdris'ti. Bunlar, benim üvey kardeşle-rimdi. Annemden ise Abdülvehhab, Abdülaziz Muhammed ve de bir kaç kız çocuk doğmuştu ki bunların en küçüğü bendim. Bana da üvey kardeşim İsmail'in adını verdiler. Çünkü İsmail Dımaşk'a gelmiş, orada Kur'an'ı ezberleyip hafiz olduktan sonra babasından ilim tahsil etmeye başlamış, nahve dair mukaddime adlı eseri okumuş, tenbih adlı eseri ve şerhini Allame Taceddin el-Fezarî'den okuyup

ezberlemiş, usul-u fıkha dair el-Muntehab adlı kitabı da okumuştu. Şeyhimiz İbn Zemlekanî'nin bana anlattığına göre sonra c kardeşim, Şamiyetü'l-Berraniye Medre-sesi'nin damından düşmüş. Birkaç gün hasta yattıktan sonra vefat etmişti. Babam onur vefatına çok üzülmüş ve ona birçok beyitlerle mersiyeler yazmıştı. İşte ben doğduğumda bana onun adını takarak İsmail demişlerdi. Babamın en büyük oğlu İsmail olduğu gibi en sonuncusu ve en küçüğü de İsmail'di. Allah büyük İsmail'e rahme etsin. Hayatta kalan küçük İsmail'in de akibetini hayreyleyip son nefeste imanla can vermeyi nasip eylesin.
Babam, hicretin 703. senesinin cemaziyelevvel ayında Müceydel köyünde vefat etti. Köyün şimal tarafindaki mezarlığına zeytun ağacının yanma defnedildi. O zamanlar ben üç yaşında bir çocuktum. Onu hayal meyal hatırlıyorum. Vefatından sonra hicretin 707. senesinde Ke-maleddin Abdülvehhabla birlikte Dımaşk'a göçtük. Kemaleddin özkar-deşim olup bize karşı çok merhametli ve şefkatliydi. Hicretin 750. senesine kadar yaşadı ve o senede vefat etti. Onun yanında ilim tahsil ettim. Cenâb-ı Allah nasibimiz olan ilmi bize bahşetti. Zorları kolaylaştırdı. Doğrusunu Allah bilir.
Şeyhimiz Hafız Alemüddin el-Berzalî, el-Mucem adlı eserinde şöyle demiştir: Ömer b. Kesir el-Kureşî (yani benim babam Busra'ya bağlı bir köyün hatibi olup faziletli bir insandı. Güzel nazımları vardı. Çokça luğaz (bilmece) ezberlemişti. Himmet ve kuvvet sahibiydi. Hocamız Taceddin el-Fezarî'nin huzurunda onun şiirlerinden bir kısmını yazdım. Hicretin 703. senesinin cemaziyelevvel ayında Busra'ya bağh Müceydel köyünde vefat etti. Hatib Şihabüddin Ebu Hafs Ömer b. Kesir el-Kureş (sözünü ettiğimiz Müceydel köyünün hatibi) hicretin 687. senesinin şaban ayının ortasında berat gecesinde kendi şahsı için şöyle bir şiir yazdığını bize nakletti:
"Ey vecde düşercesine aşka müptela olan aşık kardeş,
Uyku, kirpiklerimi terkedip uzaklaştı. Ben de geceleri uykusuz kaldım.
Süreyya yıldızıyla diğer yıldızlarla deliler gibi geceleyin sohbete başladım.
Deliliğimden ötürü yıldızlan yerlerinde durgun sandım.
Aşk ve üzüntü yatağına kendimi atmışım. Ne olur beni ziyaret etseniz.. Size ne zarar dokunur?
Aşkın elleri beni secdeye düşürürcesine evirip çevriyor,
Onunla karşılaştığımda ateşin soğuduğunu görüyorum.
Engelleyici bir komşudan sonra sabrımın parçalandığım kalpte bir köz meydana getirip geceleyin beni aşk ateşine düşürdüğünü görüyorum.
Göz yaşlarımı yağmur gibi ona yağdırdım. Belki uğultu ve kükreyişi azrlır dedim.
>ysa gözyaşlarını onun tutuşmasını dahada fazlalaştırıp alevlendirdi.
Uykusuz geçen gecemde ben uzaklıkta iken,
Dostlarımın yanıma geldiklerini görmüyorum.
Ey fecri uzayan gece,
Sanki senin ebediyete kadar devam edeceğini sandım.
Öyle bir afka ve veede düştüm ki, bunun miktarı balirlenamez.
Dudaklarından bal akın ulvi boylu yumuşak tsnliyg düşkün oldum ben,
O dolunay gibi doğar, cimali güzelleşir,
Alnındaki siyah perçemi ile,
Selvî gibi ine© ve uzun boyu ile Üzerime salınır,
Kirpiklerinden hind yapısı keskin kılıçlar sıyrılıp çıkar,
Yanaklarının gülünde ve şakaklarının parlaklığında,
Dişleri ışıldar. Ben de artık dayanamıyor ve yok oluyorum.
Ona karşı bütün güzellikler geride kalır.
Güzelliğin ilahesi dahi onu birleyip tasdik eder.
Kendisiyle karşılaşırsan, sana bir göz atıp seni sarsarsa,
Seni esir alır,. Ne konuşabilirsin ne kımıldayabilirsin.
Onu tazim etmek ve ikramda bulunmak için secdeye kapanırsın.
Yemin ederek "güzellikte sen bir oldun" dersin.
Ey inkarcı kardeş, onun güzelliğini düşün.
Senin gibi nice inkarcılar onun azameti karşısında...
Teslim olup şehadet getirdiler.
İsa'yı, haçı ve Meryem'i inkâr eden,
Muhammed'e düşman olduktan sonra çukura yuvarlanan,
Ey güzellik Kabe'si senin çevrende benim kalbim tavaf ediyor.
Feda olayım sana, bunda kurtuluş yok mudur?
Daha Önceleri ebedi bir vuslata razı değilken ben,
Şimdi ara sıra gelen hayalini görmeye kanaat ediyorum.
Haddini aşan bir özlem artık bana çok zor geliyor,
Haddi aşan, sınırı geçen bir Özlem de senin için yeterli oluyor,

Mutlaka bizim mahalleye uğramanı diliyorum, lütfederek gel.
Ey güzelliğin, çiğ ve kırağlann Rabbi (ilahesi).
Umulur ki gözlerimin yaşı kuruduktan sonra kirpiklerim sakinleşir,
Şimdiye kadar ayrılıktan ötürü dinmeyen kalbim rahatlar,
Beni terk etmekle hata yaptın.
Gerçek aşık olsaydın sen...
İftiracılar ve düşmanlar seni benden uzaklaştıramazlardı."

Bu yirmiüç beyittir. Cenâb-ı Allah bu şiirde yaptıklarından ötürü onu affetsin. [15]

Hicretin Yediyüzdördüncü Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi, sultanı, hakimleri ve yöneticileri, önceki senede adları anılan kimselerdi.
Rebiyülevvel ayının üçünde pazar günü Emir Baybars el-Caşniğir el-Mansurî'nin hicri 702. sene sonlarında Mısırda meydana gelen deprem yüzünden tahrip olan Hakim Camii'ni onarması neticesinde medreselerde dersler vermeye başlandı. Dört mezhebin kadıları müderrislik yaptılar. Şeyhü'l-Hadis Sadeddin el-Harisî, hadis dersini verdi. Nahiv dersini Esiriiddin Ebu Hayyan, kıraat-i seb'a dersini Şeyh Nureddin eş-Şatnufî, ifadetü'1-ulum dersini Şeyh Aîaeddin el-Konevî verdi.
Cemaziyelahir ayı,sonunda Emir Rükneddin Baybars ile Emir Sey-feddin Bektimur haciblik görevine Dımaşk'ta başladılar ve bunlar iki büyük hacib oldular.
Receb ayının içinde Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin huzuruna büyük bir kürk giyen mücahid İbrahim el-Kattan adında ihtiyar biri getirildi. Bunun geniş kürkü parçalandı. İnsanlar her taraftan bu parçaları kaçırıp götürdüler. Kürkten geride eser kalmadı. Saçı traş edildi. Çok uzamış tırnakları kesildi. Sünnete muhalif olarak ağzının üzerine sarkan bıyıklan traş edildi. Fahiş sözler sarfettiğinden, aklı bozan esrarı içtiğinden, caiz olmayan haram şeyleri irtikâp ettiğinden tevbe ettirildi. Bundan sonra Şeyh Muhammed el-Habbaz el-Belasî, İbn Teymiye'nin huzuruna getirildi. Ona da haram şeyleri yiyişi, zimmilerin arasında oturup kalkması sebebiyle tevbe ettirildi. Artık ilmi ve bilgisi olmaksızın rüya tabirleri konusunda konuşmayacağına dair kendisinden taahhütname alındı.
Aynı ayda Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye Mescidü't-Tarih'e gitti. Arkadaşlarım da yanına alarak bir kaç taş kesici ile birlikte Kalut nehrine gitti. Burada insanlar tarafından ziyaret edilen ve insanların korkutulduğu nehirdeki bir kaya parçası parçalandı, Böylece Müslümanlar o taş yüzünden şirke bulaşmaktan kurtuldular. Şerri büyük olan bu taşın meydana getirdiği şüphe Müslümanlardan uzaklaştırılmış oldu. Bu ve buna benzer icraatleri sebebiyle İbn Teymiye'yi kıskandılar ve ona açıkça düşman oldular. İbn Arabî ve müritleri hakkında söylediği sözler yüzünden ona hased ettiler ve düşman oldular. Bununla birlikte İbn Tey-niiye Allah yolunda yaptığı işlerden ötürü kimsenin kınamasına aldırış etmedi. Bunlar ona bir zarar da veremediler. En fazla onu hapse attıra-oüdiler. Bununla birlikte o araştırmalarından ne Mısır'da ne de Şam'da hiç geri durmadı. Onların yaptıkları çirkinliklere önem vermedi. Sadece ileride de açıklanacağı gibi- onu tutuklatıp hapse attırâbildiler. Halkın dönüşü Allah'adır. Hesaplarını görecek olan da Allah'tır.
Receb ayında Kadilkudat Necmeddin b. Saserî, Adiliyetü'1-Kebiri-ye Medresesi'nde oturdu. Medresenin onarımı yapıldıktan sonra orada oturmak için tahtlar da yapıldı. Kazan savaşından sonra harab olmasından dolayı orada hiçbir kadı oturup hüküm vermiş değildi. Bu arada Şeyh Burhaneddin el-Fezarî'nin Beytü'1-mal vekilliğine atandığına dair ferman geldi. Ancak o, bu görevi kabul etmedi. Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin hazine nazırlığına atandığına dair ferman geldi. O bu görevi kabul etti ve kendisine hil'at olarak bir taylesan verildi. Cuma günü bu göreve başladı. Bu iki görev daha önce Necmeddin b. Ebu't-Tib tarafinda yürütülmekteydi. Ancak o, Allah'ın rahmetine kavuşmuştu. Şaban ayında bir grup insan beraat gecesinde kandil yakmanın ruhsatını almaya çalıştılar. Bu hususta ulemanın olumlu görüşünü de aldılar. Gidip salatanat naibiyle konuştular. Fakat saltanat naibi buna müsaade etmedi. Bununla beraber kendileri yaktırılarak beraat gecesi namazını da kıldılar.
Ramazanın beşinde Şeyh Kemaleddin b. Şerişî Mısır'dan Dımaşk'a gelerek Beytü'1-mal vekilliği görevine başladı. Ramazanın yedisinde hil'at giydi. Şubakü'l-Kemali'de İbn Saserî'nin yanında hâzır bulundu. Şevvalin yedisinde Mısır veziri Nasiruddin b Şeyhî azl edildi. îkta arazileri elinden alındı, Cezalandırıldı ve zilkade ayında vefat edinceye dek işkenceye tabi tutuldu. Vezirliğe Sadeddin Muhammed b. Muham-med b. Ata atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Zilkadenin yirmiikisinde perşembe günü Kadilkudat Cemaleddin ez-Zevavî, Şems Muhammed b. Cemaleddin b. Abdurrahman el-Bacrikî'nin öldürülmesine, tevbe edip Müslümanlığını yenilese bile kanın akıtılmasına, şahitlerin şehadetin-den sonra suçu ve küfrü tesbit edilince öldürülmesine hüküm verdi. Onun aleyhinde şahitlik yapanlardan biri Şeyh Mecdüddin et-Tunisî en-Nahvî eş-Şafiî idi. Ancak Bacrikî Şark beldelerine kaçtı. Birkaç sene oralarda kaldı. Mezkur hakim Cemaleddin ez-Zevavî'nin ölümünden sonra yeniden Dımaşk'a döndü.
Zilkade ayında saltanat naibi avda bulunuyordu. Bedevilerden bir grup geceleyin ona hücum ettiler. Yanında bulunan ümera bu bedevilerle savaştılar. Yarıya yakın kısmını öldürdüler. Seyfeddin Bahadır Timur, Bedevileri önemsemeyerek savaşa daldı. Ancak bedevilerden biri ona bir mızrak darbesi vurup öldürdü. Bu defa ümera onlara tekrar hücum etti. Bir kısım bedeviyi daha Öldürdüler. Emir Seyfeddin'i öldürdüğünü iddia ettikleri bir bedeviyi yakalayarak kale altında idam ettiler. Mezkur emir

de Sit Mezarlığına defnedildi.
Zilkade ayında Şeyh Şemseddin b. Nakip ve bir ulema topluluğu, Kavsiye ve Nuriye Darü'l-Hadisinin Şeyhi Alaeddin b Attar'm verdiği bir fetva üzerinde konuşmaya başladılar. Bu fetvanın Şafiî mezhebine aykırı olduğunu, içinde çok karışıklıklar bulunduğunu söylediler. O da bundan korkuya kapılarak Hanefî'nin yanına gitti. Hanefî onun can güvenliğini sağladı ve görevinde bıraktı. Bundan sonra saltanat naibi durumdan haberdar oldu. Onun fetvasını eleştirenleri reddetti. Aleyhlerinde karar aldı. Sonra barıştılar. Saltanat naibi, fakihler arasında fitnenin canlandırılmaması için gerekli kararı aldı. Zilhicce ayı başında beraberinde arkadaşlarından bir toplulukla birlikte Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye Cürd dağına ve Kesrevaniine gitti, yanında Nakibü'l-Eşraf Zeyneddin b. Adnan da vardı. Bunlar asilerden, tevbe etmelerini istediler. İslâm şeriatının hükümlerine bağlı olmaları gerektiğini söylediler. Sonra da İbn Teymiye, güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. [16]

Hicretin Yediyüzdöedüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Taceddin B. Şemseddin B. Rüfaî

Ümmü Ubeyde'de uzun zamandan beri Ahmedüerin şeyhliğini yapıyordu. Fukaranın icazetleri hususunda yazdığı şey, kendisinden rivayet edilmiştir. Bu senede vefat etti ve Betaih'te selefinin yanında defnedildi. [17]

Sadr Necmeddin B. Ömer

Necmeddin b. Ömer b. Ebu'l-Kasım b. Abdül-Mün'inı b. Muhammed b. Hasan b. Ebu'l-Ketaib b. Muhammed b. Ebi Tîl Beytü'1-mal vekili ve hazine Nazırı idi. Bir zamanlar Nuriye hastahanesinin nazırlığını ve başka görevleri de ifa etmiştir. İdaresi güzel, mazbut bir insandı. Hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Bu senenin cemaziyelahir ayının on-beşinde salı gecesi vefat etti ve Babü's-Sağır'deki türbesine defnedildi. [18]

Hicretin Yediyüzbeşinci Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi Müstekfî, sultanları da Melik Nâsır'dı. Diğer yöneticilere gelince onlar da, adlar geçen senede zikredilen kimselerdi.
Bu senede Tatarlardan bir grubun Haleb askerlerine karşı pusuya yattıkları, pusudan çıkarak bir grup Haleb askerini ve önde gelen şahsiyetleri öldürdükleri haberi geldi. Bu yüzden Haleb'te ağıtlar çoğaldı.
Muharrem ayı başında Kadilkudat îmamuddin'in kardeşi Celaled-din el-Kazvinî, İbn Saseriye vekaleten hüküm verdi.
Muharremin ikisinde saltanat naibi yanında kalan Şamlı askerlerle birlikte sefere çıktı. Önünde bir grup asker ve İbn Teymiye de sefere çıkmışlardı. Bunlar Cürd, Rafd ve Teyamine beldelerine doğru yol aldılar. Şeyh İbn Teymiye'nin bizzat gazaya gelişi sebebiyle saltanat naibi Efrem de bu gazaya katılmıştı. Cenâb-ı Allah bunları düşmanlara karşı muzaffer kıldı. Düşmanlardan birçoğunu helak ettiler. Onların sapık fırkalarını yok ettiler. Onların ele geçirdikleri bir çok araziye ayak basıp hakim oldular.
Saltanat naibi, beraberinde Şeyh İbn Teymiye ve askerleri de olmak üzere Dımaşk'a döndü. Şeyh İbn Teymiye'nin bu gazaya katılması sebebiyle çok hayırlar elde edilmişti. Bu gazada Şeyh İbn Teymiye ilim ve şecaatini ortaya koymuştu. Ama düşmanlarının kalbleri ona karşı haset ve gamla dolup taşmıştı.
Bu senenin cemaziyelevvel ayı başında Kadı Emirüddin Ebu Bekir b. Kadı Vecihüddin Abdü'1-Azim b. Rifakî el-Mısrî İzzeddin b. Mübeş-şir'in yerine Dımaşk divanlarının nazırlığına başlamak üzere Kahi-re'den geldi. [19]

İbn Teymiye İle Ahmediler Arasında Cereyan Eden Üç Oturum

Bu senenin cemaziyelevvel ayının dokuzunda cumartesi günü bir gurup Ahmedî fakirleri (Ahmediye fırkası salikleri, müridleri) Ablak Sarayında saltanat naibinin huzurunda toplantılar. Bu toplantıya Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de katılmıştı. Bunlar, saltanat naibinden emirlerin huzurunda da Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kendilerini yönetmekten ve kendilerine emirlik yapmaktan vazgeçmesini, kendi kendilerini idare etme haklarını kendilerine vermesini istediler. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye onlara şu cevabı verdi :
"Bu mümkün değildir. Herkesin kitap ve sünnetin hükmü altına girmesi gerekir. Sözünü ve fiilini kitaba ve sünnete uydurması icab eder. Her kim kitap ve sünnetin çerçevesi dışına çıkarsa ona karşı koymak vacip olur."
Bu cevap karşısında onlar, semalarında icra ettikleri şeytanî hallerini orada da icra etmek istediler. Ancak Şeyh b. Taymiye bunlar, batıl ve şeytanî hallerdir. Bunların gösterdikleri harikaların çoğu hile ve bühtandır. Bunlardan ateşe girmek isteyen varsa önce hamama gidip bedenini tertemiz yıkasın. Sirke ve Çöven otuyla vücudunu ovalasın. Bundan sonra -eğer gerçekçi

ise- ateşe girsin bakalım. Faraza yıkandıktan sonra bid'at ehlinden biri ateşe girecek olsa bu onun salihliğini ve keramet ehli biri olduğunu ispatlamaz. Aksine bunun durumu- Şayet sahibi sünnete uymakta ise- Şeriate aykırı deccalî durumlardandır. Hele sünnete muhalif biri ise onun gösterdiği harikayı varın siz düşünün ve takdir edin" diye cevap verdi. Onların lideri Şeyh Salih hemen atılıp şu karşılığı verdi: "Bizim bu gösterdiklerimiz, Tatarların yanında geçerliydi. Ama şeriatin yanında geçerli olmuyor" orada hazır bulunanlar onun bu sözünü zapta geçirdiler. Herkes onları protesto etti. Sonra bunların boyunlarındaki demir halkayı çıkarmaları, kitap ve sünnetin dışına çıkan bir kimse olursa boynunun vurulacağı hususunda ittifakla karar alındı.
Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de Ahmediye tarikatına dair bir cüz
tasnif etti. Bu cüz'ünde onların hallerini gidişatlarını ve tahayüllerini açıkladı. Tarikatlarında kitaba uyan ve uymayan hususları anlattı. Cenâb-ı Allah onun vasıtasıyla sünneti ortaya koydu. Onların bid'atle-rini söndürdü. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu ayın onu ile yirmisi arasında Celaleddin b. Mabed ile İzzeddin Hattab'a ve Bektaş el-Hüsa-nıî'nin kölesi Seyfeddin Bektimur'a emirlik hil'ati giydirildi. Bineklerine binerek resmi geçit yaptılar. Cürd dağı, Kesravan ve Bika halkı kendilerine selam verip tebrik ettiler.
Receb ayının üçünde perşembe günü halk Mizze çölüne yağmur duasına çıktı. Orada minber kuruldu. Saltanat naibi, kadılar alimler ve yoksullar duaya geldiler. Muazzam bir toplantı düzenlendi. Beliğ bir hutbe irad edildi. Yağmur duası yapıldı. Ama o günde yağmur yağmadı. [20]

Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiye İçin Düzenlenen Üç Oturumun İlki

Receb ayının sekizinde pazartesi günü aralarında Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin de bulunduğu kadılar ve alimler sarayda saltanat naibinin huzurunda toplandılar. İbn Teymiye'nin Akidetü'l-Vasıtiye, adlı eseri okundu. Eserin bazı yerleri üzerinde duruldu. Tamamının okunması ikinci oturuma bırakıldı.
Ayın onikisinde cuma günü namazdan sonra tekrar oturum düzenlendi. Oturumda Şeyh Safiyyüddin el-Hindî de hazır bulundu. İbn Teymiye ile bu konularda çok konuştu. Ama nehir suyunu tarlaya aktaran dolap bu dgfa denizle karşılaşmıştı, Sonra hiç iltimas yapmaksızın kendisini sorgulaması için Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin muhakkik olarak tayin edilmesi hususunda anlaştılar. Ondan bahsettiler. İnsanlar Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin faziletlerini, zihninin mükem-meliğini, araştırmasının güzelliğini, sitayişle anlattılar. İbn Teymiye konuyu onunla tartıştı. Onunla konuştu. Sonra Akidetü'l-Vasıtiye adlı eserinin kabulü üzerinde anlaşmaya varıldı. Ve oturum böylece sona erdi. Şeyh b. Teymiye de saygı ve ikram görerek evine döndü.
Duyduğuma göre halk, bu gibi hallerdeki adetleri üzerine İbn Teymiye için Babünna-sırdan Kassaine kadar olan mıntıkada onun için mum yakarak karşılama töreni düzenlemişti. Bu toplantıların yapılmasına sebep, sultanın bu konuda gönderdiği bir mektuptu. Malikîlerin kadısı İbn Mahluf, Şey-hü'1-Caşnigir Nasır el-Menbici ve diğer İbn Teymiye düşmanları bu mektubu yazmasını sultana önermişlerdi. Çünkü Şeyh İbn Teymiye Menbici'nin aleyhinde konuşuyor ve onun İbn Arabî itikadına mensup olduğunu söylüyordu. İbn Teymiyeyi çekemeyen bir fukaha grubu vardı. Zira îbn Teymiye devlet erkânı nezdinde itibarlıydı. Sadece kendisi iyiliği emrediyor. Kötülüğü men ediyordu. İnsanlar da ona itaatta bulunuyorlardı. Onu çok seviyorlar, çok kimseler onun peşinde gidiyordu. Kendisi de hakkı yerine getiriyordu. İlim ve amel sahibiydi. Saltanat naibinin hazır bulunmayışı yüzünden Dımaşk'ta da çok karışıklıklar ve fitneler meydana gelmişti. İbn Teymiyenin arkadaşlarından bir topluluğu kadı efendi huzuruna çağırmış, bazısını cezalandırmıştı. Sonra Şeyh Cemaleddin el-Mizzî Nesir kubbesinin altında istiska (yağmur duası) sebebiyle yapılan toplantıdan sonra Sahih-i Buharî'deki Ef alü'l-İbad kitabının bir kısmını Cehmiye firkasına reddiye olarak okumuş, orada hazır bulunan bazı fakihler kendisine kızmışlar ve onu Şafiî Kadısı İbn Saserî'ye şikâyet etmişlerdi. Şafiî Kadısı İbn Saserî'de Şeyh Mizzî'nin düşman: idi. Bu şikayet üzerine onu zindana attı. İbn Teymiye durumdan haberdar olunca çok üzüldü. Zindana gitti ve Şeyh Mizziyi kendi eliyle zindandan çıkardı. Saraya gitti. Kadı îbn Saserî'yi orada buldu. Şeyh Cemaleddin el-Mizzî'nin zindana atılması yüzünden tartıştılar, îbn Saserî onu tekrar zindana geri göndermek zorunludur diye yemin yetti. Şayet bunu yapmazsan kadılıktan istifa ederim dedi. Naib de onun gönlünü hoş tutmak için Şeyh Cemaleddin el-Mizzî'nin tekrar zindana götürülmesini emretti. Kavsiye de onu yanında birkaç gün tuttuktan sonra serbest bıraktı. Saltanat naibi Dımaşk'a geri geldiğinde İbn Teymiye kendisi ve arkadaşları hakkında onun yokluğunda yapılan haksızlıkları anlattı. Saltanat naibi bu duruma çok üzüldü. Şehirde bir duyuru yaptırarak hiç kimsenin akaid konusunda konuşmaması gerektiğini istedi. Şayet bu konuları ele alan olursa canı ve malı mubah olur, evi ve dükkânı yağmalanır, diye tehdit etti. Bunun üzerine ortalık sa-kinleşti. İbn Teymiye'nin bu üç oturumda cerayan eden münazaraların keyfiyetine dair yazdığı bir risaleyi gördü.
Sonra şaban ayının yedisinde sarayda üçüncü oturum düzenlendi. İbn Teymiye'nin Vasitî akidesi adlı kitabının makbul olduğu hususunda kanaat ve fikir birliği etti. Aynı günde mezkur oturumda bulunan Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin yaptığı konuşmadan ötürü Kadı İbn Saserî görevinden istifa etti. Sonra şabanın yirmi altısında İbn Sase-rî'nin -Münbicinin öneris üzerine- kadılığa yeniden atandığına dair sultan fermanı geldi. Sultanın gönderdiği bir mektupta da şunlar yazılıydı:
"Biz, İbn Teymiye hakkında düzenlenen oturumda nelerin konuşulduğunu duyduk. Onun selefi mezhebinden olduğunu anladık. Bu oturumların düzenlenmesi ile biz onun kendisine isnad edilen şeylerden temize çıkarılmasını amaçlamıştık."
Ramazanın beşinde pazartesi günü sultanın bir başka mektubu geldi. Bu mektupta Caan'm döneminde İbn Teymiye ile Kadı

İmamed-din el-Kazvinî hakkında olup biten şeylerin açığa çıkarılması, îbn Teymiye ile Kadı İbn Saserî'nin Mısır'a gönderilmesi isteniliyordu. Bunun üzerine İbn Teymiye ile İbn Saserî posta arabasıyla Mısır'a gönderildiler. İbn Teymiye yola çıkarken arkadaşlarından bir kısmı yanında bulunuyorlardı. Düşmanlarının ona zarar vermesinden ötürü korkup ağladılar. Saltanat naibi İbn Efrem ona, Mısır'a gitmemesini tavsiye etti ve "Bu hususta ben sultana bir mektup yazarım. Meseleyi tatlıya bağlarım" dediysede İbn Teymiye buna yanaşmadı. Mısır'a gitmesinde büyük yararlar ve çok maslahatlar olacağını söyledi. Mısır'a yönelince onu görmek ve onunla vedalaşmak için insanlar izdiham meydana getirdiler. Öyle ki evinin kapısından Cesvere yakınlarına Dımaşk ile Kesve arasına büyük bir kalabalık halinde akın ettiler. Kimi ağlıyor, kimi üzülüyor, kimi gezip dolaşıyor, kimi onun hakkında aşın Övgüler yağdırıyor, izni-dam meydana getiriyorlardı. Cumartesi günü Şeyh İbn Teymiye Gazze-ye girdi. Gazze Camii'nde büyük bir vaaz meclisi kurdu. Sonra İbn Saserî ile birlikte Kahire'y© gitti. Gönüller onunl beraberdi. Gönüller ona takılmıştı. İbn Saserî ile birlikte ramazanın ikisinde pazartesi günü Mısır'a girdi. Bîr rivayette anlatıldığına göre perşembe günü girmişlerdir. Mısırda cuma günü namazdan sonra kalede İbn Teymiye için bir oturum düzenlendi. Bu oturumda kadılar ve devlet büyükleri de hazır bulundular İbn Teymiye adeti üzere konuşmak istedi. Araştırma inceleme ve konuşma yapma imkânı bulamadı. Şems b. Adnan ona hasbi hasım oldu. İbn Mahluf el-Malikî'nin huzurunda onun aleyhinde iddialarda bulanarak onun "Allah hakikaten arşın üstündedir. Allah ses ve harfle konuşur" dediğini ileri sürdü. Kadı da İbn Teymiye'den cevap istedi. İbn Teymiye Allah'a hamdü sena da bulunmaya başladı. Kendisine "Hutbe irad etmen için seni buraya getirmedik. Sen cevabım ver." denildi- O da "Benim hakkımda hüküm verecek hakim kimdir?" diye sordu. Ona, hakimin Malikî kadısı olduğunu söylemeleri üzerine "Sen hası-nıimsın. Benim hakkımda nasıl hüküm verirsin?!" diye cevap verdi. Hakim çok öfkelendi. Rahatsız oldu. Aleyhinde tutuklama kararı verdi. Kalede birkaç gün hapsedildi. Sonra bayram gecesi Cüb diye bilinen meşhur hapishaneye kardeşi Şerefüddin Abdullah ve Zeyneddin Abdurrah-manla birlikte nakledildi.

ibn Saserî'ye gelince o, Mısır hakimi Caşnigir'in Şeyhi Münbicî'nin tavsiyesi üzerine yeniden kadılığa atandı. Zilkade ayının altısında cuma günü Dımaşk'a döndü. Ama gönüller ona kızgın, nefisler ona karşı nefretle doluydu. Kadılığa atanma fermanı Emevi Camii'nde okundu Daha sonra İbn Teymiye'yi yeren ve onun akideye muhalefet ettiğini bildiren bir mektup okudu. Bu mektubun Şam beldelerine ilan edilmesi isteniliyordu. Mezhebindeki kimselerin kendisine muhalefet etmeleri zorunlu hale getiriliyordu. Bu durum Mısır'da da ayniyle vaki olmuştu. Caşnigir ile Şeyhi Nasr el-Münbicî, İbn Teymiye'nin aleyhinde bulunmuşlar. Bir grup fakih ve fukarada bu hususta onlara destek vermişlerdi. Her tarafa yayılan bir çok fitne ve kargaşa meydana gelmişti. Fitnelerden Allah'a sığınırız. Bu yüzden Mısır diyarında Hanbelîler çok tahkir edildiler. Kadılarının ilmi az sermayesi kıttı. Bu kadı, Şerefüddin el-Harranî idi. Bu sebeble arkadaşlarının başına gelen, kendilerinin de başına geldi Halleri aynı oldu.

Ramazan ayında Harem-i Nebevî'deki hizmetkârların başkanından sultana bir mektup geldi. Bu mektupta Babüsselam yanında abdest alma yerinin bitişiğinde bir minare yapımına para temin etmek için Harem-i Nebevî'deki bir miktar kandilin satılması hususunda izin isteniliyordu. Sultan bu izni verdi. Kandiller arasında ağırlıkları 1.000 dinar olan iki altın kandil vardı. Bunlar satıldı. Minarenin yapımına başlandı. Haremin kadılığına Siraceddin Ömer hatiplik göreviyle birlikte atandı. Bu husus Rafizîlerin çok ağırına gitti.

Zilkade ayının onikisinde perşembe günü Mısır'dan posta geldi. Postanın getirdiği fermanlar arasında Şemseddin Muhammed b. İbrahim b. Davud el-Ezrar'ın, azledilen Şemseddin b. Hüseynî'nin yerine Hanefî kadılığına atandığına, Şeyh Burhaneddin b Şeyh Taceddin el-Fezarî'nin de vefat eden amcası Şeyh Şerefüddin'in yerine Dımaşk hatipliğine atandığına dair fermanlar vardı. İkisine de bu görevleri için hil'at giydirildi. Zilkadenin onüçünde cuma günü görevlerine başladılar. Şeyh Burhaneddin güzel bir hutbe irad etti. Hutbesinde halk ve ayan tabakası hazır bulundular. Beş gün sonra hatiplik görevinden istifa etti. Elinden alınmak üzere çağırıldığını duyunca Bederaniye Medre-sesi'nin müderrisliği görevinde kalmayı tercih etti. Hatiplik makamı boş kaldı. Hatip naibi cemaata namaz kıldırıyor v© hutbe irad ediyordu. Kurban bayramı geldi. O zaman hâlâ hatiplik makamı boş bulunuyordu. Saltanat naibi buraya bir görevli atanması için sultana bir mektup yazdı. Gelen cevabî mektupta Şeyh Burhaneddin'in bu görevi yapmakla yükümlü kılındığı bildiriyor ve şöyle deniliyordu : "Onun ehliyet ve yeterliliğini biliyoruz. Ayrıca Baderaniye Medresesi müderrisliğine de devam etmesi irademizdir"

Bu göreve Cemaleddin b. Rahbî el-Kaysî başladı. Baderaniye Med-resesi'nde çalıştı. Orayı ele geçirdi ve mütekaib senede sultanın ferma-nıyla bu medresenin müderrisliğine başladı. Bunun üzerine Şeyh Bur-

haneddin el-Fezarî hatiplikten istifa etti. Evine kapandı. Saltanat naibi hu hususta ona mektup yazdı. Ama o istifada kararlı olduğunu, hatiplice bir daha dönmeyeceğini, bu görevi ifa etmekten aciz kaldığını kesin olarak bildirdi. Saltanat naibi işin ciddi olduğunu anlayınca onu medresedeki müderrislik görevine iade etti. Zilhicce ayının ilk on gününde bu hususta ona bir resmî yazı yazdı. Şemseddin b. Hatirî'yi, İbn Zemle-kanî'nin yerine hazine nazırlığına atayıp hil'at giydirdi.

Bu senede Emir Şerefüddin Hasan b. Haydar insanlara hac ettirdi. [21]

Hîcritîn Yedîyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Tsab. Şeyh Seyfeddîn Er-Rahbî

Şeyh îsa b. Ş©yh Şeyfeddin er-Rahbî b. Sabık b. Şeyh Yunus el-Kaysî. Bu senede vefat etti. Dımaşk'm kuzey doğusunda ve Varraka'nın batısında bulunan zaviyelerine defnedildi. Taziyet meclisi muharremin yedisinde salı günü kuruldu. [22]

Melik Evhad

Melik Evhad b. Melik Takiyyüddin Sadi b. Melik Zahir Mücirüddin Davud b. Melik Mücahid Esedüddin Şirkuh b. Nasirüddi Muhammed b. Esedüddin Şirkuh b. Sadi. Safer ayının ikisinde çarşamba günü akşama doğru Cebel-i Cürdde vefat etti. Vefa ederken yetmişbeş yaşındaydı. Sefh'teki türbelerine nakledildi. Hükümdarlar ve emirler tarafından saygı gören hayırlı bir hükümdar ve devlet adamıydı. Kur'ân'ı ezberlemişti. İlimlerden payını almıştı. Fazilet sahibi bir kimseydi. [23]

Sadralaeddin

Alaeddin Ali b. Meâlî el-Ensarî. Harran'lıydı. Hesab alimiydi. İbn Zeriz adıyla tanınmıştır. Faziletli bir kimseydi. Hesal ilminde yüksek mertebelere ulaşmıştı. Bir cemaat kendisinden yararlanmıştır. Bu sene sonlarında vefat etti. Ani bir ölümle hayatı son buldu. Kasyun Mezarlı-gı'na defnedildi. Hadirî vasıtasıyla Alaaddin et-TeyurîJden hesab ilmini öğrenmişti. [24]

Hatip Şerefüddin Ebu'l-Abbas

Şerefüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. İbrahim b. Siba1 b. Ziya el-Fezarî. Şeyh, imam ve allame idi. Şafiîlerin Şeyhi Allam Taceddin Abdurrah-man'm kardeşidir. Hicretin 630. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis inledi. Çağında yaşayan İbn Salah, İbn Sahavî gibi zatlardan ve diğer hadis alimlerinden yararlandı. Fıkıh dersleri aldı. Fetva verdi. Münazara yaptı. İlimde yüksek makamlara çıktı. Akranlarının fevkine yükseldi. Arapça, lügat, kıraat ve hadis iradı hususunda üstaddı. Hadis alimlerinin yanma gelir, onlardan hadis dinler, huzurlarında hadis okurdu. İbaresi fasih, konuşması tatlı bir kimseydi. Meclisinde oturulmaktan bıkılmazdı. Tıbbiyede ve bir süre de Nasirî hankâhmda ders verdi. Sonra Cerrah Camii'nin hatipliğine geçti. Oradanda hicretin 703. senesinde Farikî'den sonra Dımaşk Camii'nin hatipliğine intikal etti ve bu senenin şevval ayının dokuzunda çarşamba günü akşam üzeri yetmişbeş yaşındayken vefat etti. Perşembe sabahı Babü'l-Hatebe'de cenaze namazı kılındı. Babü's-Sağir Mezarlığı'nda babasının ve kardeşinin yanma defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. Vefatından sonra hatipliğine kardeşinin oğlu atandı. [25]

Şeyhimiz Allame Burhaneddîn Ed-Dimyatî

Büyük hadis hafızı, şeyh, imam, alim bir kimseydi. Muhaddislerin ustasıydı. Şeceresi şöyledir: Şerefüddin Ebu Muhammed Abdülmümin b. Halef b. Ebi'l-Hasen b. Şeref b. Hızır b. Musa ed-Dimyatî. Hadis ilminin ve lügatin bayraktarlığını yapıyordu Kendi zamanında yaşı ve kadri büyük idi. Rivayet ettiği hadisler âlî, senetli idi. Çokça hadis rivayet etmişti. Dirayeti sağlamdı. Güzel eserler tasnif etmiş bu eserleri her tarafa yayılmıştır. Çeşitli beldelerden talebeler yanına gelip ders alırlardı. Hicretin 613. senesinin sonlannda doğdu. İlk olarak hicretin 632. senesinde İskenderiye'de birçok ulemadan hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. İlim tahsil etti. Hadis topladı ve topladığı ilmi anladı. Ne cimrilik etti ne de ilmini başkasından esirgedi. Aksine topladığı ilmi başkalarına dağıttı, öğretti, tasnif etti, ilmini yaydı. Mısır diyarında bazı makamlara atandı. Görevler ifa etti. İnsanlar kendisinden çok yararlandılar. Şam'da, Hicaz'da, Cezire'de, Irak'ta ve Mısır diyarında sayıları 1.300'ü aşan üstadlannm adlarını iki ciltte alfabetik olarak zikretti. Senetleri birbirine zıt kırk hadisi ve başka eserleri de vardır. Salatü'l-Vusta adında çok faydalı bir kitabı ve şevvalin altı günlük orucuna dair faydalı bir eseri de vardır. Önceleri böyle bir eser tasnif edilmiş değildir. Kitabü's-Zikir ve Teşbih Akibe's-Sela, Kitabü't-Teselli fi-liğtibat bi sevabı men yakdimu minel ifrat ve benzeri faydalı güzel eserleri vardır. Bu senenin zilkade ayının onunda pazar günü Kahire'de oruçlu iken ümera meclisinde bulunduğu esnada bayılıp evine götürülmesi ve o anda vefat etmesine kadar hadis rivayet etmeğe devam etti. Ertesi günde Babü'n-Nasırdaki mezarlığa defnedildi. Cenazesine çok büyük bir kalabalık insan topluluğu iştirak etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [26]

Hicreitn Yediyüzaltıncı Senesi

Bu sene başında yöneticiler önceki senede adlan anılan kimselerdi. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye Cebel kalesindeki Cüb zindanmdaydı. Çarşamba günü hatipliğe Kilase imamı Şeyh Şemseddin'in atandığı postayla bildirildi. Aylardan da rebiyülevvel ayı idi. Bu sebeple adı geçen hatip tebrik edildi. Ama bu göreve atandığına memnun olmadığını ve bu hususta

zayıf bir kimse olduğunu açığa vurdu. Saltanat naibinin avda bulunuşu yüzünden göreve başlamadı. Saltanat naibi gelince göreve başlamasına izin verdi. O da rebiyülevvel ayının yirmisinde cuma günü göreve başladı. İlk olarak cuma günü sabah namazım kıldırdı. Sonra kendisine hil'at giydirildi. Aynı günde hutbe irad etti.

Rebiyülevvel ayının onsekizinde çarşamba günü, Taceddin b. Salih b. Tamir b. Han el-Caberî'nin yerine atanan ve Dımaşkî adıyla tanınan Kadı Necmeddin Ahmet b. Abdü'l-Muhsin b. Hasanın yerine vekaleten hüküm verdi.

Şeyh Şemseddin uzun bir ömür yaşamış, çok eskilerden beri kötülüklerden el çekmiş, faziletleri çok, dindar, takvah, görevini güzelce ifa eden bir kimseydi. Hicretin 657. senesinde hakimliğe atanmıştı. İbn Saserî kadılığa atandığında onun naibliğinden hoşlanmamıştı.

Rebiyülahir ayının yirmisinde pazar günü Kahire'den posta geldi. Postanın getirdiği fermanlardan birinde Kadı Şemseddin el-Ezraî el-Hanefî'nin yeniden kadılığa atandığı bildiriliyordu. Halk, bu fermanın İbn Harirî'ye ait olduğunu zannederek postayla birlikte Zahiriye semtinde bulunan İbn Harirî'nin yanma tebrike gittiler. Adet üzere fermanın okunması için cemaat toplandı. Şeyh Alemüddin el-Berzalî, fermam okumaya başladı. İsim yerine geldiğinde fermanın İbn Harirî'ye değilde el-Ezraî'ye ait olduğunu anladı. Okumayı bıraktı halk da postacıyla birlikte Ezraî'nin yanına gitti bu yüzden İbn Harirî'de ve orada hazır bulunanlarda bir kırgınlık ve mahcubiyet meydana geldi.

Postacı ayrıca bir mektup daha getirmişti. Bu mektupta Şeyh Ke-maleddin b. Zemlekanî Kahire'ye çağrılıyordu. Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî bundan kuşkulandı. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'den taraf oluşu sebebiyle arkadaşları onun adına korktular. Ancak saltanat naibi ona lutufkâr davrandı. Onu idare etti. Nihayet Mısır'a çağrı emri iptal edildi. Allah'a hamd olsun.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının dokuzunda perşembe günü Şeyh o. Burak Dıınaşk'a geldi. Beraberinde 100 fakir vardı ki bunların tamamı sakallarını tıraş etmişler, bıyıklarım sünnete muhalif şekilde uzatışlardı. Başlarında da keçeden boynuzlar vardı. Yanlarında ziller, zorlar, çöğenler, tahta bastonlar vardı. Menbic'e konuk oldular. Hanbelîîer revakmda cuma namazını kıldılar. Sonra Kudüs yoluna koyuldular.

Gidip orayı ziyaret ettiler. Daha sonra Mısır'a girme izni istediler. Ancak kendilerine bu izin verilmedi. Dımaşk'a döndüler. Ramazan orucunu orada tuttular. Sonra Dımaşk'ta kabul görmedikleri için şark beldelerine döndüler. Şeyhleri Burak, Rum olup kırklardan sayılırdı. Tokat'ın koylerindendi. Kazan hanının yanında itibarlı idi. Çünkü Kazan han onun üzerine bir kaplanı musallat etmiş, kendisi kaplana bağırınca kaplan geri çekilmiş, ona ilişmemişti. Bu yüzden Kazan hanın yanında itibarlı biri olmuştu. Kazan han ona bir günde 30.000 dinar vermiş, o da bu paraların tamamını yoksullara dağıtınca Kazan han onu sevmeğe başlamıştı, Burak'ın adamlarının tarikat prensibine göri hiç biri namazı ttrk etmagdi. Namazı ttrk adine kırk değnik vururlardı. Kendini de tuttuğu yolu, kendi nefsini tahrip etmek için tuttuğunu iddia ederdi, Üzerindeki elbiselerin maskara elbisesi olduğunu, bunun dünyaya uygun olmadığım, ama amaçlarının iç alemi ve kalbi şenlendirmek olduğunu söylerdi. Biz ancak zahire göre hüküm veririz, İnsanın içini ancak yüce Allah bilir.

Cemaziyelahir ayının altısında çarşamba günü Necibiye Medrese-si'nin müderrisi Bahaeddin Yusuf b, Kemaleddin Ahmed b. Abdülaziz el-Acemî el-Halebî, vefat eden Şeyh Ziyaeddin et-Tusfmn yerinde ders vermeye başladı. Dersinde Kadı İbn Saser ile bir grup faziletli insan hazır bulundular. Aynı senede berat gecesinde Dımaşk Camii'nde namaz kılındı. İbn Teymiye bu gecede orada namaz kılınmasını kırk seneden beri iptal ettirmişti, ama berat gecesi olunca Hacib Rükneddin Baybars el-Alaî oraya geldi. İnsanların o gece camiye gelmelerini yasakladı. Ca-mii'nin kapılarını kapattırdı. İnsanların çoğu yollarda ağlamaya başladılar. Halk çok eziyet gördü. Hacibin amacı, cami karışıklıklardan, orada boş sözler söylemekten, günah kelimeler sarfedilmekten korumaktı. Ramazan ayının onyedisinde Kadı Takiyyüddin el-Hanbelî, Mu-hammed el-Bacrikî'nin canını bağışladı. Onun dokunulmaz olduğunu söyledi. Öldürülmesine hükmettiği zaman Maliki kadısının yanında aleyhinde şehadette bulanan altı şahit ile onun arasında düşmanlık bulunduğunu sicille tesbit etti. Aleyhinde şahitlik eden düşmanlarından bazıları şunlardı: Nasirüddin b. Abdüsselam, Zeyneddin b. Şerif Adnan, Kutbeddin b. Şeyhüssülamiye ve diğerleri.

Bu senede Kemaleddin b. Zemlekanî, ramazan ayının sonunda Şi-habeddin el-Hanefînin yerine Ümera mülkünün divanı başkanlığı görevine başladı. Kendisine bir taylesan ve hil'at giydirildi ve yine ramazan ayında gidip adalet meclisinde oturdu.

Ramazan bayramı gecesinde Mısır naibi Emir Seyfeddin Solar, üç kadıyı ve bir grup fukahayı huzurunda topladı. Şafiî, Malik ve Hanefî kadıları ile Bacî, Cezerî ve Nemravî adındaki fakihler toplantıya katıldılar. İbn Teymiye'nin hapisten çıkarılması konusunu görüştüler.

Toplantıda hazır bulunanlardan bazıları hapisten çıkarılması için İbn Teymiye'nin karşı olduğu akidenin bazı maddelerinden vazgeçmekle yükümlü kılınmasını istediler. Huzura gelmesi ve bu konuyu kendisiyle görüşmeleri için İbn Teymiye'ye haber saldılar. Ancak İbn Teymiye toplantıya gelmek istemediğini kesin bir dille bildirdi. Elçiler altı kez yanına gittiler. Ama o toplantıya gelmeyeceğini kararlı bir şekilde bildirdi. Onlara iltifat etmedi ve hiç bir konuda da vaadte bulunmadı. Toplantı uzadı. Hiç bir sonuç elde edemeden dağıldılar. Şevval ayının ikisinde çarşamba günü saltanat naibi Efrem, vefat eden Kilase imamı, Şeyh Şemseddin'in yerine Dımaşk Camii'nde imam ve hatiplik yapması için Kadı Celaleddin Kazvinî'ye izin verdi. O da aynı günde öğle namazım cemaate kıldırdı. Cuma günü hutbe irad etti. Bu atanması ile ilgili fermam Kahire'den gelinceye dek imam hatiplik görevini sürdürdü.

Zilkade ayı başında saltanat naibi, kadılar, emirler ve ayan tabakasına mensup kimseler, Dımaşk Camii'ne gelip onu dinlediler.

Hutbesi güzel görüldü. Saltanat naibi Emir Cemaleddin Efrem'in Salihiye'deki Naşiri hankâhı yanında yaptırdığı caminin açılışı zilkade ayında yapıldı. Oraya cuma günleri hutbe irad etmek üzere Kadı Şemseddin Mu-hammed b. İz el-Hanefî maaşl hatib olarak atandı. Hutbesini saltanat naibi ve kadılar dinlediler. Hutbesi güzel görüldü. Namazdan sonra mezkur camide sahip Şihabeddin el-Hanefî bir ziyafet verdi. Bu caminin onarımına çaba sarfeden kişi kendisiydi. Halkı buraya yardıma teşvik etmişti. Cami gerçekten mükemmel bir şekilde ve de son derece güzel olarak yapılmıştı. Allah hayırlarını kabul buyursun.
Zilkade ayının içinde İbn Saserî, Dariya hatibi Kadı Sadreddin Süleyman b. Hilal b. Şebel el-Caberî'yi naib olarak tayin ett Daha önce bu görevde Celaleddin el-Kazvinî bulunuyordu. Ancak o hatiplikle iştigal ettiğinden dolayı hüküm verme işini yapamıyordu.
Zilkade ayının yirmidokuzunda cuma günü Kadilkudat Sadreddin Ebu'l-Hasan Ali b. Şeyh Safiyyüddin el-Hanefî el-Basravî Ezraî'nin yerine Hanefîlerin kadısı olmak için Kahire'den Dımaşk'a geldi. Ayrıca Nuriye ve Mukaddemiye medreselerinin müderrisliği de uhdesinde bulunuyordu. İnsanlar onu karşılamaya çıktılar. Kendisini tebrik ettiler. O da Nuriye Medresesinde hüküm vermeye başladı. Atanma fermanı Emevî Camii'nin doğu tarafındaki Maksuretü'l-Kindiye de okundu. Zilhicce ayında Emir İzzeddin b. Sabure, Dımaşk divanlarının nazırlığına atanan Emir Cemalecfâin Akkuş er-Rüstenî'nin boşalttığı Kibeliy beldelerinin genel valiliği görevine başladı. Amcası oğlu Şerefüddin'in yerine reis İzzeddin b. Hamza el-Kalanisî'nin de vekalet görevine atandığına dair sultan fermanı geldi. Ancak İzzeddin bundan hoşlanmadı.
Zilhicce ayının yirmis eki zinde saltanat naibi, İbn Teymiye'nin, bulunduğu Cüb Hapishanesinden bir mektup gönderdiği haberini verdi.
Bunun üzerine İbn Teymiye huzura çağırıldı. Huzura geldikten sonra mektubu cemaate okundu. Saltanat naibi de İbn Teymiye'yi Övmeye; ilminde , dindarlığından, şecaatmdan ve zahidliğinden sitayişle bahsetmeye başladı ve "Ben bunun gibi birini görmedim" dedi. Mektubunda İbn Teymiye hapishanede iken Allah'a yöneldiğini, hiç kimseden bir şey kabul etmediğini, sultandan para, elbise ve benzeri bağışlan almadığını, bu gibi kirlere bulaşmadığını bildiriyordu.
Zilhicce ayının yirmiye dişinde perşembe günü İbn Teymiye'nin kardeşleri Şerefüddin ile Zeyneddin, bulundukları hapishaneden saltanat naibi Salar'ın huzuruna çağırıldılar. İbn Mahluf el-Malikî de huzura çağırıldı. Aralarında uzun konuşmalar cereyan etti. Şerefüddin, Maliki Kadısı İbn Mahluf a karşı aklî ve naklî deliller ileri sürdü. Bilgisiyle onu mağlup etti. Onun ileri sürdüğü batıl iddialardaki hatalarını ortaya koydu. Konu, Arş, kelam ve nüzul konusuydu.
Zilhicce ayının yirmiikisinde cuma günü Nasreddin Muhammed b. Şeyh Fahreddin, posta arabasıyla Mısır'dan Dımaşk'a geldi Bu zat Ka-dilkudat Basravî'nin kardeşinin oğludur. Dımaşk muhtesipliğini Ce-maleddin Yusuf el-Acemîden devir almak karşılığında kızını gelin etti. Kendisine bir taylesan hil'at olarak verildi. Hü"atini giydi. Bu halde hicri 707. senesinin başında şehirde dolaştı.
Aynı senede 100.000 kadar kişi Mekke'de umre yaptı. Bu senede Şamlı hacılara Emir Rükneddin Baybars el-Mecnun hac ettirdi.[27]

Hicretin Yedîyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadıtaceddin

Taceddin Salih b. Ahmed b. Hamid b. Ali el-Cadî eş-Şafiî. Dımaşk'ta hakim naibi olup Nasiriye Medresesi'nde halka faydas dokunan bir müderristi. Sıka (güvenilir) bir hadis ravisi olup dindar, adil, zahid ve beğenilen bir kimseydi. Hicretin 657. senesinden itibaren kadılık görevine başladı. Faziletli ve bilgili bir kimseydi. Şekli şemaili güzeldi. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmişaltı yaşındayken vefat etti. Sefh Mezarlı-ğı'na defnedildi. Kendisinden sonra yerine Necmeddin ed-Dımaşk atandı. [28]

Şeyh Ziyauddin Et-Tusî

Ziyauddin et-Tusî Ebu Muhammed Abdülaziz b. Muhammed b. Ali eş-Şafiî. Necibiye Medresesinin müderrisiydi. el-Havî v İbn Hacib'in Muhtasarı gibi eserleri şerhetti. Faziletli, ilimde yüksek derecelere ulaşmış bir alimdi. Nasiriye Medresesi'nde de ders verdi. Bu senenin
cemaziyelevvel ayının ondokuzunda çarşamba günü hamamdan döndükten sonra vefat etti. Perşembe günü Babü'n-Nasır dışında cenaze namazı kılındı. Cenaze merasiminde saltanat naibi, bir grup ümera ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Sufiye Mezarlı-ğı'na defnedildi. Vefatından sonra mezkur medresede Bahaeddin b. Acemî müderrislik yaptı. [29]

Şeyh Cemaleddin İbrahim B. Muhammed B. ' Sa'd Et-Tibî

İbn Sevabilî diye tanınmıştır. Şark beldelerinde çok saygı gören bir kimseydi. Büyük tüccarlardandır. Bu senenin

cemaziyelevvel ayında vefat etti. [30]

Şeyh Seyfeddin.Er-Recihî

Seyfeddin er-Recihî b. Sabık b. Hilal b. Yunus. Yunusî'lerin kendilerine ait makamlarında şeyhliklerini yapmıştır. Bu senenin receb ayının altısında Dımaşk Camii'nde cenaze namazı kılındı. Sonra Turna kapışı dahilinde ikamet ettiği evine götürüldü. Orası Eminü'd-Devlenin evi diye bilinir. Oraya defnedildi. Cenaze merasiminde ayan tabakasına mensup birçok kirnse, kadılar ve ümera hazır bulundular. Devlet erkânı nezdinde çok saygı görürdü. Kafam çok iriydi. Saçını traş ederdi. Geride birçok mal ve evlat bıraktı. [31]

Emir Farisüddin Er-Revadî

Bu senenin ramazan ayının yirmisi ile otuzu arasında vefat etti. Vefatından birkaç gün önce Peygamber (s.a.v)'ı rüyasında görmüş, Peygamber (s.a.v) ona "Sen bağışlanmışsın" demiş veya buna benzer bir söz söylemişti. Kendisi Hüsameddin Laçin'in maiyetinde çalışan emirlerdendi. [32]

Dımaşk Hatibi Şeyh Şemseddin

Şeyh Şemseddin Muhammed b. Şeyh Ahmed b. Osman. Ahlatlaydı. Kilase imamıydı. Görünüşü güzel, ibadeti çok, sükunetti vakarlı güzel bir alimdi. Yaklaşık kırk sene müddetle Kilase Camii'nin imamlığını yaptı. Sonra kendisinin bir/istek ve talebi olmaksızın Dımaşk Camii'nin hatipliği kendisine teklif eÜilinee altıbuçuk ay süreyle gidip orada bu görevi çok güzel bir şekilde iiîTe'tti. Sesi güzel, nağmesi hoş bir kimseydi. Musiki sanatını iyi bilirdi. Bununla birlikte dindar ve ibadet ehli bir kimseydi. Hadis dinlemişti. Bu senenin şevval ayının sekizinde çarşamba günü Darul-Hitabe'de altmışiki yaşındayken ani bir ölümle vefat etti. Dımaşk Camii'nde cenaze namazı kılındı. Namazı kılınırken cami tıklım tıklım dolmuştu. Sonra Sukü'l-Hayl'de de cenaze namazı kılındı. Bu nai ;azda saltanat naibi, emirler ve halk hazır bulundu. Bu sebeple çarşılarda ve pazarlardaki iş yerleri kapanmıştı. Sonra cenazesi Kas-yun dağı eteklerinde Sefih Mezarhğı'na götürüldü. Allah kendisine rahmet etsin. [33]

Hicretin Yediyüzyedinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adlan geçen kişilerdi. İbn Teymiye de Mısır'da Cebel kalesinde tutuklu olarak bulunuyordu.

Muharrem ayı başında Sultan Melik Nasır, Emir b. Salar ile Caşni-gir'e gazaplandı. Allame ile görüşmeye yanaşmadı. Kalenin kapılarını kilitledi. Orada tahkimat tedbirleri aldı. Bu iki emir de evlerine kapandılar. Ümeradan bir topluluk bunların etrafında toplandılar. Kale kuşatıldı, büyük olaylar cereyan etti. Çarşı kilitlendi. Sonra sultanla haber-leştiler. İşler yoluna girdi. Kalblerdeki nefret ve ateş dumanı üzerinde serler sakinleşti. Mezkur iki emir güçlendiler. Öncekine nisbetle daha da kuvvet sahibi oldular. Sultan resmî geçit yaptırdı ve sulh akd edildi.

Muharrem ayında Tatarlarla Geylan halkı arasında savaş meydana geldi. Şöyle ki: Tatar hanı, Geylanlılardan, askerlerine kendi ülkelerinden geçit vermeleri talebinde bulundu. Geylanlılar buna yanaşmadılar. Bunun üzerine Tatar hanı Harbenda 60.000 savaşçıdan oluşan büyük bir orduyu bunların üzerine gönderdi. Bu 60.000 kişilik ordunun 40.000 savaşçısı Kutlu Şah komutasında, 20.000'i de çoban komutasında bulunuyordu. Bunlar Geylanlıların, ülkesine girdiler. Geylanlılar, onlara ülkelerinin ortalarına ulaşıncaya kadar göz yumdular. Sonra onları denizin boğazında yakaladılar. Üzerlerine neft attılar. Çokları suya batıp boğuldu. Diğerleri yandılar. Geylanhlar Kendi elleriyle de onların büyük bir kısmını öldürdüler. Tatarlardan az kişi hariç kurtulan hemen hemen olmadı. Öldürülenler arasında Tatarların büyük Emiri Kutlu Şah da vardı. Bu yüzden Harbenda han, Geylan halkına şiddetle gazaplandı. Ama Kutlu Şah'ın öldürülmesine sevindi. Kutlu Şah'ın kendisi Harbenda hanı öldürmek niyetindeydi. Böylece Harbenda kurtulmuş oldu. Daha sonra Bolay da öldürüldü. Sonra Tatar hanı önceki sayfalarda adı geçen Şeyh Burak'ı, Geylan halkına elçi olarak gönderdi. B11 onlara bir mesaj iletecekti. Onu öldürdüler ve insanları ondan kurtarıp rahata erdirdiler. Onların beldeleri en müstahkem beldelerdendi. En güzel mevkilerdendi. Oraya kolay kolay ulaşılamazdı. Geylanlılar ehli sünnet idiler. Bir çoğu Hanbelî mezhebine mensuptu. Bir bid'atçinin onların arasında barınması mümkün değildi.

Safer ayının ondördünde cuma günü Kadilkudat Bedreddin b. Ce-maa, Cebel kalesindeki Evhadî konağında Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye ile görüştü. Uzunca konuştular. Namazdan Önce de ayrıldılar. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye zindandan çıkmaya kesin kararlıydı. Rebiyül-evvel aymm yirmiüçünde cuma günü Emir Hüsameddin Mühenna b. İsa, bizzat kaledeki zindana geldi

ve İbn Teymiye'ye mutlaka zindandan çıkması için yemin verdirdi. İbn Teymiye zindandan çıkınca kendisiyle birlikte Emir Saiar'm evine gelmesi için de ona yemin verdirdi. Nihayet Emir Saiar'm konağına gittiler. Orada bazı fakihler, İbn Teymiye ile görüştüler. Aralarında çok konuşmalar cereyan etti. Tartışmalarda bulundular. Sonra namaza gitmek üzere ayrıldılar. Namazdan sonra akşama kadar yine görüşmelerini sürdürdüler İbn Teymiye geceyi Emir Salar'ın konağında geçirdi. Sonra sultanın emri üzerine pazar gününü de akşama kadar münazara yapmakla geçirdiler. Oraya kadılardan herhangi biri gelmedi. Ama çok sayıda fakih gelmişti. Diğer günlerden daha fazla fakih pazar gününde orada toplanmıştı. Toplantıya gelen fakihler arasında Necmeddin b. Ref, Alaeddin et-Tacî, Fahreddin b. binti Ebi Sa'd, İzzeddin en-Nemravî, Şemseddin b. Adnan ve daha başka fu-kaha da vardı. Kadıların da toplantıya gelmeleri istenilmişti. Ama çeşitli bahaneler ileri sürüp gelmediler. Kimi hasta olduğunu söyledi. Kimi de başka mazeretler beyan etti. Çünkü İbn Teymiye'nin çok bilgili ve delilli konuştuğunu, toplantıya gelenlerden hiçbirinin ona karşı koyamı-yacağını biliyorlardı. Saltanat naibi onların mazeretlerini kabul etti. Toplantıya gelmeleri sultanın emri olmasına rağmen mutlaka toplantıya gelmek mecburiyetinde bırakmadı. Onlar, ya toplantıya geleceklerdi ya da hayırlı bir şekilde oturuma son vereceklerdi. İbn Teymiye geceyi saltanat naibinin yanında geçirdi. Emir Hüsameddin Mühenna oraya gelerek Şeyh Takiyyüddin b, Teymiye'nin kendisiyle birlikte Dımaşk'a gelmesini istedi. Emir Salar, insanlar kendisinin fazilet ve ilmini görsünler, ondan yararlansınlar, ondan ilim tahsil etsinler diye İbn Teymiye'nin Mısır'da ikamet etmesi tavsiyesinde bulundu. İbn Teymiye de başına gelen olayları anlatan bir mektup yazarak Şam'a gönderdi.
Berzalî dedi ki : Bu senenin şevval ayında Kahire'de Sufiler, İbn Teymiye'yi şikâyet ederek onun İbn Arabi'yi ve diğer insanları eleştirdiğini devlete bildirdiler. Bu konuyu halletmesi için Şafiî kadısı görevlendirildi. Şafiî kadısı bu amaçla bir oturum düzenledi. İbn Atâ, İbn Teymiye aleyhinde bazı iddialarda bulundu, ama bu iddialarını ispatlayamadı. Yalnız İbn
Teymiye şöyle dedi:
"Allah'tan başkasından medet dilenmez. Kelimenin tam manasıyla Peygamber'den de medet dilenmez ama Peygamber, Allah'tan birşey, istenildiğinde aracı kılınabiBr_¥e onun vasıtasıyla Allah'tan birşey isteni-bilebilir. Şefaati fayda verir"
Orada hazır bulunanlardan biri "Onun bu konuda bir delili yoktur dedi. Kadı Bedreddin b. Cemâa, adamın böyle demesine karşı "İbn Tey-miye'nin, bu ifadelerinde sadece edep noksanlığı vardır" dedi. Gereği yapılmak üzere kadıya bir risale verildi. Bu risale ile ilgili olarak kadının, şeriatın emrini yerine getirmesi istenildi. Kadı da "Ben bu gibi durumlarda ne söylenmesi gerekiyorsa İbn Teymiye'ye söyledim" dedi. Bundan sonra devlet, İbn Teymiye'yi ya Dımaşk'a veya İskenderiye'ye gitme seçeneğinde serbest bıraktı. Ancak bunun için de bazı şartlar ileri sürüldü. Bu şartları kabul etmemesi halinde hapse atılacağını söylediler. İbn Teymiye hapse geri dönmeyi tercih etti. Yalnız o esnada bir grup yanına gelerek şartlan yerine getirmesini ve Dımaşk'a gelmesini istediler. O da arkadaşlannın hatırlarını kırmamak için Dımaşk'a gitmeyi ve öne sürülen şartlan kabul etmeyi tercih etti. Şevvalin onsekizinde geceleyin posta atına bindi ve yola koyuldu. Yetkililer ertesi sabah peşine başka bir ulak gönderdiler. Onu geri getirdiler. Kadilkudat Bedreddin b. Cemâanın ve bir fukaha topluluğunun yanına getirdiler. Toplantıda bulunanlardan biri ona "Devlet senin sefere çıkmana izin vermiyor. Mutlaka hapse girmeni istiyor" dedi. Kadı da "Bunda senin için de yarar vardır" dedi. Kadilkudat, Maliki Kadısı Şemseddin et-Tunisî'yi kendine vekil tayin ederek İbn Teymiye'nin hapse atılmasına hüküm vermesini istedi. Kadı Şemseddin bunu kabul etmedi "İbn Teymiye'nin bir suçu sabit olmadı ki...." diye diretti. Bunun üzerine Kadilkudat Bedreddin b. Cemaa, Malikî Kadısı Nureddin ez-Zevavfyi bu hususu görevlendirdi. O da şaştı. Ne yapacağım bilemedi. İbn Teymiye onlann kendisini hapse atma hususunda dur aksadıklarını görünce "Ben kendim hapse giderim ve maslahatımın gereği neyse ona uyarım" dedi. Nureddin ez-Zevavî el-Malikî şöyle dedi : "O halde senin gibi kimselere layık olacak bir yerde tutuklu olarak bulunacaksın" dedi. Nureddin'e "Devlet ancak bunun hapishane diye bilinen yere konulmasına razı olur" denildiğinde de aldırış etmedi ve İbn Teymiye'yi zindana atıldığında Takiyyüddin bintü'l-Eazz'ın cezasını çektiği kadılar hapishanesine gönderdi ve yanına hizmet edecek birinin konulmasına izin verdi. Bütün bunları devlette itibar sahibi olan Nasır el-Münbicî'nin tavsiyesi üzerine yapmıştı. Çünkü Nasır el-Münbicî daha sonra saltanat süren Caşnigir'in aklını avucunun içine almış. Diğer devlet erkanına da hüküm etmişti. Sultan da onun dediğinin dışına çıkamıyordu. Nihayet İbn Teymiye hapse konuldu. Hapishanede fetva vermeye devam etti. İnsanlar ziyaretine geliyorlardı. Fukahanın, ümeranın ve insanların önde gelenlerinin halledemedik problemli fetvalar da ona geliyor ve çözümü kendisinden isteniliyordu. O da akılları hayrete düşürecek derecede kitap ve sünnetten delillerle teyid ettiği fetvalannı yazıyordu. Bütün bunlardan sonra Salihi-ye'de İbn Teymiye için bir oturum düzenlendi. Şeyh İbn Teymiye Kahire'de İbn Şukayr'm evine misafir oldu. İnsanlar gece gündüz demeyip yanına geliyorlar, adeta üzerine abanıyorlardı.
Bu senin receb ayının altısıda Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî, vefat eden Yusuf el-Acemî'nin yerine hastahaneler divanının nazırlığına atandı. Kendisi bir süre Dımaşk'ta muhtesiplik yapmıştı. Bundan altı ay Önce mezkur görevini Necmeddin b Basraviye devretmişti. Yusuf el-
Acemi, güvenilir bir kimseydi.
Bu senenin beraet gecesinde bid'at olduğundan beraet gecesi namazının kılınması iptal edildi. Emevi Camii'nde gürültü ve patırdılar son buldu. Cami korundu. Böylece çok hayırlar elde edildi. Hamd ve
minnet Allah'adır.
Ramazan ayında es-Sadr Necmeddin el-Basravî, Dımaşk'a geldi, Muhtasiplik görevine ek olarak Şemseddin Hatirinin yerine hazine nazırlığına atandığına dair bir fermanı da beraberinde getirmişti. Ramazan sonlannda şiddetli yağmurlar yağdı. Bir süreden beri insanlar yağmursuz kaldıklarından bu duruma çok sevindiler. Fiyatlar ucuzladı. Yağmurlann şiddetinden insanlar

musallaya gitme imkânını bulamadılar. Bayram namazını camide kıldılar. Saltanat naibi de bayram namazına geldi ve kendisine has mahfelinde namaz kıldı. Hac emiri o senede Seyfeddin Balaban el-Bedrî et-Tatarî idi.
Bu senede Kadı Şerefüddin el-Barizî Hamâ'dan hacca gitti.
Zilhicce ayında Zahiriye yakınlarında büyük bir yangın çıktı. Bu yangının başlangıç noktası Zahiriye karşısındaki Utiye finn idi. Sonra Cenâb-ı Allah lütfetti. Yangının kıvılcımları dindi. Şerri sonra erdi.
Ben derim ki: Bu senede babamın vefatından sonra Busra'dan Dımaşk'a geldik. İlk olarak Toriyyin yanındaki eski kuyumcu çarşısının bitişiğinde İbn Ebi Heyca yolu denen Derb-i Sûurda ikamete başladık. Cenâb-ı Allah'tan güzel son ve akıbe diliyoruz. Amin. [34]

Hicretin Yediyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir Rükneddin Baybars

Rükneddin Baybars el-Acemî es-Salihî. Calik adıyla tanınmıştır. Melik Salih Necmeddin Eyyup zamanında Camedarîler'i başı idi. Melik Zahir ona emirlik verdi. Devlet büyüklerinden olup çok servet sahibi idi. Remle'de vefat etti. Çünkü Remle onun iktalan kapsamında idi. Vefatı bu senenin cemaziyelevvel ayında olmuştu. Kudüs'e nakledildi ve oraya defnedildi. [35]

Şeyh Ahmedî Er-Rüfaî

Meyenba şeyhi idi. Salih bir kimseydi. Dımaşk'a geldiklerinde Tatarlar ona saygı gösterip ikramda bulunuyorlardı. Tatar naibi Kutlu Şah geldiğinde ona konuk oldu. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye ile sarayda görüşürken şöyle demişti: "Bizim borumuz ancak Tatarların yanında ötüyor. Onlar tarafından kabul görüyoruz, ama Şeriat nezdinde kabul görmüyoruz." [36]

Hicretin Yediyüzsekizinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları geçen kimselerdi. İbn Teymiye hapisten çıkmış, insanlar kendisinden birşeyler öğrenmek, fetva almak veya başka faydalar sağlamak niyetiyle etrafında toplanmışlardı.
Rebiyülevvel ayı başında Emir Necmeddin Hızır b. Melik Zahir de serbest bırakıldı. Kaleden çıkarıldı. Kahire'de Efrem'i konağına yerleşti. Sonra receb ayının beşinde vefat etti.
Cemaziyelevvel ayının sonlarında Ümera mülkünün divan nazırlığına îbn Zemlekanî'nin yerine Zeyneddin Şerif b. Adnan atandı. Daha sonra İbn Hatirî'nin yerine cami nazırlığı da ek olarak kendisine verildi. Necmeddin b. Dımaşkî, Necmeddin b Hilal'in yerine öksüzlerin nazırlığına atandı ramazan ayında Sahip Eminüddin er-Rifakî, Dımaşk'taki divanların nazırlığından azledildi ve Mısır'a göçtü.
Bu ayda Kemaleddin b. Şerişî Beytü'1-mal vekilliği görevinden istifa etti. Bir daha göreve dönmemeye kesin karar vermişti Bu göreve tekrar dönmesi teklif edildi. Ancak kabul etmedi. Görev başı yapanlara giydirilen hil'at kendisine gönderildi. Ancak hil'ati giymedi. Müteakip senenin aşura gününe kadar görevden uzak durdu. Ancak yeniden bu göreve atandığına dair ferman çıkarıldı ve yeni devlette kendisine hil'at giydirildi.
Bu senede Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun hacca gitmek üzere Mısır'dan yola çıktı. Kendisini uğurlamak için bir grup ümera da şehir dışına çıktılar. Ancak onlan geri çevirdi. Kerek önünden geçmekte iken şehre yöneldi. Kendisi için bir köprü kuruldu. Köprünün ortasına geldiğinde köprü çöktü. Önden gidenler kurtuldular. Atı sıçrayarak onu kurtardı. Fakat arkadan gelenler vadiye düştüler. Param parça oldular. Kerek naibi Emir Cemaleddin Akkuş mahcup oldu. Sultanın bu işi kendisinin kasıtlı olarak yaptırdığından şüpheleneceğini düşünerek ve-himlendi. Sultan için 14.000 dinar sarfederek büyük bir ziyafet hazırlamıştı. Ancak sultan kendisinin ve arkadaşlarının başına gelen belâ ile uğraştığından ziyafete katılamadı. Sonra naibe hil'at giydirdi ve Mısır'a gitmesine izin verdi. O da Mısır'a gitti. Sultan, Kerek'te yalnız başına memleket idaresiyle meşgul oldu. Adalet Sarayına gidiyor, işleri bizzat idare ediyordu. Karısı da Mısır'dan yanma gelmişti. İçinde bulundukları sıkıntılı hali ve harçlıklarının azlığını kendisine anlattı. [37]

İbn Teymiye'nin Düşmanı Münbicî'nin Gayreti Sonucunda Melik Muzaffer Rükneddîn Baybars El-Caşnigir'in Sulta Olması

Melikün-Nasır Kerek'te oturup ikamete niyet ettiğinde Mısır'a bir mektup yazarak sultanlıktan istifa ettiğini bildirdi. Bu mektubu, Mısır'daki kadılara gösterilip tescil edildi. Sonra Şam kadılarına da gerekli tebligat yayıldı. Şevval ayının yirmiüçünde cumartesi günü ikindiden sonra Emir Seyfeddin Saların konağında devlet erkânı, ümera, ayan ve diğerlerinin hazır bulunduğu toplantıda Emir Rükneddin Baybars el-Caşnigir'in sultanlığına bey'at edildi. Ona Melik Muzaffer lakabıyla hitap edildi. Merasim alayıyla kaleye gitti. Emirler önünde yürüdüler. Kalede bulunan memleket tahtına oturdu. Sevinç davulları çalındı bu husus posta vasıtasıyla diğer beldelere bildirildi.
Zilkade ayı başında Emir îzzeddin el-Bağdadî Dımaşk'a ulaştı. Saltanat naibi, kadılar, emirler ve ayan ile Ablak Sarayında görüştü. Na-sır'm, Mısırlılara gönderdiği mektubu onlara okudu. Nasır, mektubunda sultanlıktan vazgeçtiğini bildiriyordu. Kadılar mektubu görüp tescil ettiler. Ancak Hanbelî kadısı bunu tescile yanaşmayıp şöyle dedi: "Hiç kimse sultanlığı kendi serbest iradesiyle terketmez. Eğer o sıkıştınlma-saydı sultanlığı terketmezdi. Aksine o, azledildi. Yerine başkası geçirildi." Emir İzzeddin el-Bağdadî orada hazır bulunanlardan Melik Muzaffer adına yeminle bey'at aldı. Tuğrası kalenin üzerine yazıldı Lakabları memleketin birçok mahalline nakşedildi. Sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Melik Nasır'ın istifa mektubu sarayda ümeraya okunduğunda şu ifadeye rastlanıyordu :
"Ben, on sene müddetle halkı idare ettim. Sonra Kerek'te ikameti tercih ettim...." Bu kısım okunduğunda ümeradan bir topluluk

ağlaştı-lar. Yeni sultana gönülsüz olarak bey'at ettiler.
Yeni Sultan Emir Rükneddin Baybars el-Caşnigir'in eski makamına Emir Seyfeddin b. Ali; Ter'aki'nin eski makamına Seyfeddin Benhas; Benhas'ın yerine de eski Kerek naibi Emir Cemaleddin Akkuş atandı. Cuma günü Dımaşkin ve diğer beldelerin minberlerinde Sultan Muzaffer adına hutbe okundu. Hutbeyi dinlemeye saltanat naibi Efrem ve kadılar geldiler. Hil'atler ve saltanat naibinin atanma fermanı zilkade ayının ondokuzunda Dımaşk'a ılaştı. Saltanat naibinin atanma fermanını Sır katibi Kadı Muhyiddi^b. Fedlullah sarayda ümeranın huzurunda okudu. Hepsi hil'atlerini giymişlerdi.
Sultan Muzaffer, halifenin gönderdiği siyah hil'ati ve yuvarlak sarığı giydi. Zilkade ayının yedisinde cumartesi günü hepsi de hü'atlerini giymiş olarak devlet erkânı önünde yaya yürüdüler. Sahip Ziyaeddin en-Nesayî, halife tarafından gönderilen sultan fermanını siyah bir atlas kese içinde taşıyordu. Fermanın baş kısımında şunlar yazılıydı :
"O, gerçek Süleyman'dandır. Ve o, hakikaten Rahman ve Rahim
gündü. Muzaffer sadece bir kaç gün sevinebilmişti. Şeyhi Münbicî de aynı şekilde kısa bir süre safa sürmüştü, ama sonra Cenâb-ı Allah çabucak nimetlerini yok etti.
Bu senede İbn Cemâa kalede hutbe irad etti. Şeyh Alaeddin el-Konevî de Şerifiye Medresesi'ndeki müderrislik görevine başladı. [38]

Hicretin Yediyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Osman El-Halbunî

Salih bir insandı. Aslen Mısır'a bağlı Said bölgesindendir. Bjr süre Halbun'da ve o taraflara bağlı mıntıkalarda ikamet etti. Bir müddet ekmek yemedi. Bir grup mürid etrafında toplandılar. Kendisi bu senenin muharrem ayının sonlarında Berare köyünde vefat etti. Oraya defnedildi. Cenaze merasiminde Şam naibi, kadılar ve ayandan olan kimseler hazır bulundular. [39]

Şeyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed B. Kesir El-Harranî

Salih bir insandı. Hanbelî mezhebine mensuptu. Atiye mescidinin imamı idi. İbn Mukrî adıyla tanınmıştır. Hadis rivayet etti Hanbelî-îerin medreselerinde fakihlik yaptı. Hicretin 634. senesinde Harran'da doğdu. Bu senenin ramazan ayının yirmisinden sonra Dımaşk'ta vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Kendisinden önce Şeyh Zeyneddin el-Harranî Gazze'de vefa etmişti. Şeyh Ebu'l-Hasan Ali'nin taziyet meclisi Dımaşk'ta kuruldu. Allah ikisine de rahmet etsin. [40]

Seyyid Şerif Zeyneddin

Seyyid Şerif Zeyneddin Ebu Ali Hasan b. Muhammed b. Adnan el-Hüseynî. Nakibü'l-Eşraftı. Faziletli, yüksek derecede alim fesahat sahibi ve kelama bir kimse idi. Mutezilîlerin yolunu bilir, İmamiye mezhebinin meselelerini incelerdi. Münazaralar yapardı. Vefatından kısa bir süre önce caminin nazırlığına ve Efrem divanının nazırlığına başladı. Zilkade ayının beşinde ellibeş yaşındayken vefat etti. Babü's-Sa-ğir'deki aile mezarlığına defnedildi. [41]

Şeyhü'l-Celil Zahiruddin

Şeyhü'l-Celil Zahiruddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Ebu'1-Fadl b. Men'a, Bağdatlıydı. Mekke'de amcası Afifüddin Mansur b. Men'adan sonra Harem-i Şerif şeyhi oldu. Hadis dinledi. Uzun bir süre Bağdat'ta ikamet etti. Sonra amcası vefat edince Mekkeye göçtü ve Harem şeyhliğine atandı. Vefatına kadar bu görevi sürdürdü. Bu senede vefat etti. [42]

Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi Müstekfî b. Hakim bi-Em-rillah el-Abbasî, ülkenin sultanı Melik Muzaffer Rükneddi Baybars el-Caşnigir, Mısır'daki naibi Emir Seyfeddin Salar, Şam'daki naibi Emir Akkuş el-Efrem idi. Mısır ve Şam'ı kadılarına gelince bunlar da önceki senede adları anılan kimselerdi.
Safer ayının son gecesinde Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, Emir Mukaddemle birlikte Kahire'den İskenderiye'ye gitmek üzere yola koyuldu. Emir Mukaddem onu sultanın konağında geniş bir burca yerleştirdi. Bulunduğu yer gerçekten rahat ve genişti. İnsanlar ziyaretine geliyorlar. Kendisinden çeşitli ilimleri tahsil etmeğe çalışıyorlardı. Bundan sonra cumalara gitti. Adetini sürdürerek camilerde toplantılar yapıp vaazlar verdi. İskenderiye'ye pazar günü ulaşmıştı. On gün sonra İskenderiye'ye

ulaştığına dair haber Dımaşk'a ulaştı. Halk onun için üzüldü. Caşnigir ile Şeyhi Menbicî'nin ona bir tuzak kurmasından korktular. Onun için çok dualar ettiler. Çünkü Caşnigir ile Şeyhi Menbicî, İskendi-reyeye gidişinde İbn Teymiye'ye arkadaşlarından hiçbirinin refakat etmesine izin vermemişlerdi. Dostları onun için üzüldüler. Çünkü düşmanı olan Nasır el-Menbicî ona zarar verme fırsatını ele geçirmişti. Ona düşman olmasının sebebi; İbn Teymiye'nin Caşnigir ile Caşnigir'in Şeyh Nasr el-Menbicî'nin aleyhinde konuşması ve "Artık Caşnigir'in iktidarı sona erdi. Reisliği son buldu. Eceli yaklaştı" demesi İbn Arabi ile Muridlerini eleştirmesi idi. Onu sürgüne gönderir gibi İskenderiye'ye göndermek istemişlerdi. "Ola k İskenderiye halkından biri cür'et gösterip de suikast yaparak onu öldürür" dediler. Ama onu İskenderiye'ye göndermeleri halkın ona olan sevgisini, yakınlığını daha da artırdı. Halk, ondan yararlandı. İlim tahsil etti. Ona daha çok meyil gösterdiler, ikramda bulundular. Bu arada Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kardeşinin yazdığı mektup Dımaşk'a ulaştı. Mektupta şunlar yazılıydı:

"Kıymetli kardeşim, korunmuş olan İskenderiye limanına sanki ci-had nöbeti tutmak niyetiyle geldi. Allah'ın düşmanları onu buraya göndermekte kendisine, İslâm'a ve Müslümanlara tuzak kurmayı amaçlamışlardı; ama bu bizim hakkımızda uaha iyi oldu. Onlar Şeyh İbn Tey-miye'nin böylece helak olacağını zannetmişlerdi. Ama kötü maksatları geri tepti. Her bakımdar bekledikleri-nin aksi durumlarla karşılaştılar. Allah katında ve arif insanlar nezdinde yüzleri karardı. Hasret çekmeye, pişman olmaya, yaptıklarından ötürü eseflenmeye başladılar. Bütün İskenderiye halkı kardeşim İbn Teymiye'ye yöneldi. Ona saygı, gösterdiler. O da her zaman Allah'ın kitabını ve Rasûlunun sünnetini, gözleri doyuracak, müminlerin gözünü aydınlatacak derecede yayıyor; bu da düşmanların boğazına bir düğüm gibi çöküyor. İskenderiye'de yumurtlayan, yavrulayan, firkaların ve Arapların yolunu saptıran bir İb-lis'e rastlandı. Ama Cenâb-ı Allah'ın, kardeşim şeyhi oraya getirmesi sebebiyle onların düzeni bozuldu. Adamları tarumar oldular. Sırlan açığa çıktı. Perde aralandı. Rezil rüsvay oldular. Onların çoğundan tevbe etmeleri istenildi. Reislerinden biri de tevbe etti. Müminlerin avam ve havasının emir, kadı ve fakihlerinin, müftü ve şeyhlerinin, müctehidler cemaatinin huzurunda -sadece cahil zelil ve alçak kimseler hariç- Şeyh İbn Teymiye'nin sevgisi, saygısı karşı konulmaz bir hüküm gibi yerleşti. Sözü kabul edildi emir ve yasaklarına uyuldu. Allah'ın kelimesi böylece Allah ve Rasûlunun düşmanlarına karşı yüceldi. Allah ve Rasûlunun düşmanları gizli aşikâr lanetlendiler. Hem de her yerde ve adlarıyla lanetlendiler. Yerinde çöküp kalan Nasr el-Menbicî'nin yanında da bu durum gerçekleşti. Kelimelerle ifade edilemeyecek derecede korkuya kapıldı. Alçalıp zillete maruz kaldı....."

Bu mektupta daha bir çok sözler söyleniyor ve durumlar anlatılıyordu.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki; Şeyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye, iskenderiye liman şehrinde sekiz ay ikamet etti. İkametgahı geniş, güzel ve temiz bir kale burcuydu. İki penceresi vardı. Pencerelerden biri deniz tarafına diğeri de şehir tarafına bakıyordu. İsteyen herkes ziyaretine gidiyor, devlet büyükleri, fakihler ve ayan tabakasına mensup kimseler yanına gidip geliyorlardı. Kendisinden ilim tahsil ediyorlar, yanında kitap okuyorlar ve istifade ediyorlardı. O da rahat bir yaşam sürüyor rahat ve huzur içinde günlerini geçiriyordu.

Rebiyülevvel ayı sonlarında Menbicî'nin tavsiyesi üzerine -İbn Teymiye taraftarı olmakla suçlanan- Şeyh Kemaleddin b Zemlekanî, Maristan nazırlığından azledildi. Yerine Şemseddin Abdulkadir b. Hatirî atandı.

Rebiyülahir ayının üçünde sah günü Mısır'da Hanbelîlerin kadılıgına Mısır Şeyhti' 1-Hadisi Şeyh İmanı, Hafiz Sadeddin Eb Mahmut Mes'ud b. Ahmet b= Mes'ud b. Zeyneddin el-Harisî atandı. Daha önce bu görevde bulunan Kadı Şerefüddin Eb Muhammed Abdülgani b. Yahya b. Muhammed b. Abdullah b. Nasr b. Ebu Bekir el-Harranî vefat etmişti. Cemaziyelevve ayında Sultan Muzaffer'in buyruğu ve fermanı sahil beldelerine gönderildi. Bu fermanda içki içmenin yasaklanması, meyhanelerin yıkılması, meyhanecilerin ve içkicilerin sürgün edilmesi yetkililere emrediliyordu. Emir yerine getirildi. Müslümanlar buna çok
sevindiler.

Cemaziyelahir ayı başında Dımaşk'taki Hanbelîlerin kadılığına Şeyh Şihabeddin Ahmed b. Şerifüddin Hasan b. Hafi Cemaleddin Ebu Musa Abdullah b. Hafiz Abdülgani el-Makdisî'nin atandığına dair ferman postayla geldi. Daha önce bu görevde Taki Süleyman b. Hamza bulunuyordu. Bu zat, Melik Nasırın tahttan inişini diline doladığı onun kendi iradesiyle değil zorla tahttan indirildiğini söylediği için -ki bu söyledikleri doğruydu- görevden azledilmişti.

Cemaziyelahir ayının yirmisinde divan nazırlığına Rüstemî'nin yerine Emir Seyfeddin Bektimur el-Hacibî'nin atandığına dair ferman postayla Dımaşk'a geldi. Ancak Emir Seyfeddin bu görevi kabul etmedi. Yine aynı postayla Emir İzzeddin Ahmed b Zeyneddin Muhammed b. Ahmed b. Mahmud İbn Kalanisî'nin hazine nazırlığına atandığına dair ferman da geldi. Bu zat mezkur göreve başladı. Kendisinden önce anılan görevde bulunan şehir muhtesibi Basravî azledildi.

Yine bu ayda Kadilkudat Bedreddin b. Cemaa, Sufilerin talebi üzerine Kahire'de Saidü's-Suada Şeyhliği görevine başladı Cuma günü yanlarında bir kez hazır bulunması sebebiyle kendisinden hoşlanmış-lardı. Daha önce bu görevde bulunan Şeyh Kerimüddin el-Eykî azledildi. Çünkü o, Saidü's-Suada hankâhmdaki şahitleri oradan uzaklaştır-mıştı. Bu yüzden kendisine karşı harekete geçtiler. Dine sığmayan bazı suçları olduğunu dilekçeyle ilgili makama bildirdiler. Şikâyetçi oldular. Bu sebepten o da bu görevden uzaklaştırıldı. Halka yaptığı, yoluna geldi. Zira bu kişi, Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiye'ye karşı hareket geçmiş, ona iftiralarda bulunmuştu. Oysa kendisi cahil ve takvası az bir kimseydi. İşte bu iftirası yüzünden Cenâb-ı Allah onu kendi arkadaşları ve dostları vasıtasıyla rezil rüsvay etti. Bu da onun yaptığının tanı karşılığı olan bir ceza idi.

Receb ayında Dımaşk'ta korkular çoğaldı insanlar şehir dışından içerilere doğru akın ettiler. Bunun sebebi de şuydu : Sultan Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun, Dımaşk'a gelmek üzere Kerek'ten yola çıkmıştı. Tekrar tahta geçmeyi istiyordu

Ümeradan bir grup onunla ittifak kurmuşlar, gizlice mektup yazarak kendisinin samimi yandaşları olduklarım bildirmişlerdi. Mısırlı ümeradan bir grup da onun tarafına geçmişlerdi. İnsanlar Dımaşk naibi Efrem'in Kahire'ye gitmiş olması ve büyük kitlenin onunla birlikte olması yüzünden tedirgin oldular. Şehrin kapılarını kuşluk vaktine kadar açmadılar. İşler karman çorman oldu. Kadılar ve ümeranın çoğu sarayda toplanarak Melik Muzaf-fer'e beyitlerini yenilediler. Cumartesi günü akşama doğru şehrin kapıları kilitlendi. Babü'n-Nasır önünde bulunan insanlar izdiham meydana getirdiler ve büyük bir yorgunluk ve bezginlik meydana geldi. Köyden gelen insanlar sebebiyle şehirde kalabalık meydana geldi. Melik Nasır'ın Human'a ulaştığına dair haber postayla Dımaşk'a ulaştı. Şam naibi bundan rahatsız oldu. Melik Nasırla savaşacağını ve şehre girmesine engel olacağını bildirdi. Emir Rükneddin Baybars el-Mecnun ile Baybars el-Alemî onun yanma gittiler. Ona iltihak ettiler. Başhacib Emir Seyfeddin Bektimur da yanına giderek geri dönmesini önerdi ve Mısırlılarla savaşacak gücü olmadığını söyledi. Emir Seyfeddin Bahadır da yanma gidip aynı öneride bulundu. Sonra receb ayının beşinde salı günü Dımaşk'a döndü. Sultan Melik Nasırın Kerek'e döndüğünü halka bildirdi. İnsanlar sakinleştiler. Saltanat naibi saraya döndü. İnsanların bir kısmı evlerine döndü. Nizam sağlandı. [43]

Melikü'n-Nasır Muhammed B. Melikü'l-Manşur Kalavun'un Tahta Dönmesi Muzaffer Caşnîgir Baybarsın Ve Şeyh Hulûlcü Nasır El-Menbicî'nin İktidardan Düşmeleri

Şaban ayının onüçünde, Melik Nasır'ın Dımaşk'a geldiğine dair haber geldi. Emir Seyfeddin Kutlubek ve Hacı Bahadır Kerek'e gittiler. Onun Dımaşk'a gelmesi için teşvikte bulundular. Bunun üzerine Dımaşk naibi paniğe kapıldı. Şaban ayının onaltısında kendisine tabi olan bir cemaatla birlikte yola koyuldu. Beraberinde Şakif Arnun beldesinin sahibi İbn Sabh da vardı. Dımaşk'ta saltanat merasimi için gerekli hazırlıklar yapıldı. Kösler çalınmaya başladı. İnsanlar toplandı. Sultan Melik Nasır Muhammed de büyük bir debdebe ile Kerek'ten hareket etti. Emir Akkuş el-Efrem'e eman verdiğini bildirdi. Şaban ayının onyedi-sinde pazartesi gecesi minarelerde müezzinler ona dua ettiler. Sabah olunca halk ona dua edip sevindi. Adı amhnca insanlar ferahladı. Halka eman verdiği duyuruldu. İnsanların dükkanlarını açmaları, yerlerinde, evlerinde, ticarethanelerinde güven içinde olmaları istenildi. Halk etrafı süslemeye başladı. Sevinç davulları çalındı. İnsanlar şehre girdiği esnada sultanı görebilmek için sah gecesi evlerinin damlarında uyumaya başladılar. Sultanı karşılamak için kadılar, emirler ve ayan tabakasına mensup kimseler yola çıktılar.

Sultanın katibi İbn Kesir dedi ki: "Sultanın salı günü gün ortasında büyük bir alayişle şehre girdiğini müşahede ettim. Musalla yanında kendisi için halı serildi, yoluna sergiler konuldu. Saltanat debdebesiyle geliyordu. Yoluna ipek halılar serildi. Her bir halının üzerinden geçtikten sonra halı duruluyor, tekrar Ön tarafına seriliyordu. Gayet ciddiyet ve vakar sahibiydi. Sağında, solunda silahtarlar, önünde muhafızlar yürüyorlardı. İnsanlar ona yüksek sesle dua ediyorlardı. Dua sesleriyle her taraf çınlıyordu. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü."

Şeyh Alemüddin el-Berzalî dedi ki: "O gün sultan beyaz bir sarık sarmıştı. Kırmızı bot giymişti. Başının üzerinde şemsiyesini Hacı Bahadır taşıyordu. Sultanın üzerinde kıymetli bir kürk vardı ki altın sırmalıydı. Kaleye ulaştığında kendisi için köprü kuruldu. Kale naibi Emir Seyfeddin es-Sencerî yanına geldi. Huzurunda yer öptü. Sultan ona "Ben şimdi buraya girmeyeceğim dedi ve atını ablak kasrı tarafına çevirdi. Emirler önündeydiler. Cuma günü kendisi için hutbe okundu."

Şaban ayının yirmiikisinde cumartesi günü Emir Celaleddin Akkuş el-Efrem itaatini sunmak üzere Dımaşk'tan geldi. Huzurunda yer öptü. Sultan ona ikramda bulunmak için atından indi ve eskiden olduğu gibi yine Dımaşk naibliğine devam etmesine izin verdi. İnsanlar, Efrem'in sultana itaatini arzetmesine çok sevindiler. Hama naibi Emir Seyfeddin Kıpçak da sultanın yanma geldi. Şaban ayının yirmidördün-de pazartesi günü Trablus naibi Emir Seyfeddin İstedmür de geldi. İnsanlar bunları karşılamaya çıktılar. Sultan Efrem'i karşıladığı gibi bunları da karşıladı. Aynı günde sultan, Hanbelîlerin kadılığına yeniden Takiyyüddin Süleyman'ın atanmalına karar verdi. İnsanlar Takiyyüd-din'i tebrik ettiler. O da saraya sultanın huzuruna çıktı. Ona selam verdi ye Cevziye medresesine geçti. Orada üç ay müddetle hakimlik yaptı. İkinci cumada, Meydanı Ahbarda namaz kılındı. Burada sultan ve kadılar da hazır bulundular. Büyük emirler, devlet erkânı ve halktan büyük bir kalabalık burada namaz kıldı. Aynı günde Haleb naibi Emir Kara Sungur el-Mansurî, sultanın yanına geldi. Ramazanın dördünde perşembe günü sultanın tahtırevanı çıkarıldı. Sultan tahtırevana bindi. Kadılar ve kurralar da yanında bulunuyorlardı. Vakit, ikindi vaktiydi. Ramazanın beşinde cuma namazı yine Meydan-ı Ahbar'da kılındı. Sonra ramazanın dokuzunda salı günü sultan Dımaşk'tan ayrıldı. Beraberinde İbn Saserî Kadıasker Sadreddin el-Hanefî, Hatip Celaleddin, Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî de bulunuyordu. Tevki divanının görevlileri, ordu divanı ve bütünüyle Şam askerleri beldelerinden naibleri ve emirleriyle birlikte gelip orada toplandılar. Sultan, Gazze'ye büyük bir alâyişle vasıl oldu. Emir Seyfeddin Bahadır ile bir grup Mısır ümerası onu karşıladılar. Melik Muzafferin, sultanlıktan feragat ettiğini ona bildirdiler. Sonra Mısır'dan emirler peş peşe gelmeye devam ettiler. Sultanla görüştüler bu durumu ona bildirdiler. Şamlılar bu haberler üzerine rahatladılar ve sevindiler. Sevinç davulları çalındı. Sultan Melikü'n -Nasır Muhammed'in tahta oturuşuna dair haberi, Dımaşk'a geç geldi

Bayram gününde hatip naibi Şeyh Takiyyüddin el-Cezerî el-Mak-day, adet üzere sancaklarla Musalla'ya gitti. Şeyh Mecdüddin et-Tunisî'yi vekil olarak bıraktı. Bunlar Musalla'ya vardıklarında Musalla hatibinin namaza başladığım gördüler. Musalla' nın sahnına sancaklar dikildi. Sancaklar arasında Takiyyüddin el-Makday namaz kıldırdı Sonra hutbe irad etti. Aynı şekilde İbn

Hassan da , Musalla dahilinde namaz kıldırıp, hutbe irad etti. Böylece bayram gününde iki bayram namazı kılındı ve iki hutbe irad edildi. Bildiğimiz kadarıyla o güne dek böyle bir durum yaşanmamıştı.
Sultan Melikü'n-Nasır bu senenin ramazan bayramının son gününde Cebel kalesine girdi Saların, Sübek'e gitmesini emretti Sıfd naibi Emir Seyfeddin Bektimur el-Cogendar'ı, Mısır'a naib tayin etti. Şam'a da naib olarak Emir Kara Sungur el Mansurî'yi görevlendirdi: Bu fermanının tarihi şevvalin yirmisiydi Sahib Fahreddin el-Halefî'yi bundan iki gün sonra vezirliğe tayin etti. Bahaeddin Abdullah b. Ahmed b. Ali Muzaffer el-Hillî, şevval ayının onunda cuma gecesi vefat etmişti. Ondan sonra Kadı Fahreddin, Mısır'da ordu nazırlığı görevine başladı. Bu zat Mısırlıların Önde gelen vezirlerinden ve büyül şahsiyetlerinden-di. Biraz hadis rivayet etmişliği de vardır. Emir Cemaleddin Akkuş el-Efrem, serhat naibliğine atandı. Divanların nazırlığına Emir Zeyned-din Kutboğa atamp Dımaşk'a geldi. Bu zat ayrıca Seyfeddin Akcaba'nm yerine saray üstadlığına da atanmıştı. Devlet yönetiminde büyük bir değişiklik meydana gelmişti.
Şeyh Alemüddin el-Berzalî dedi ki: "Sultan, ramazan bayramında Mısır'a girer girmez, Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'yi saygın ve mü-kerrern olarak İskenderiye'den çağırttı. Şeyh de şevval ayının sekizinde geldi. Beraberinde bir grup İskenderiyeli onunla yola çıkmış ve onu uğurlamışlardı. Cuma günü sultanla görüştü. Sultan ona ikramda bulundu. Kalabalık bir mecliste onu karşıladı. Bu mecliste Mısırlıların ve Şamlıların kadıları da vardı. İbn Teymiye'yi onlarla barıştırdı ve bundan sonra Şeyh İbn Teymiye Kahire'ye indi. Meşhed-i Hüseyin yakınında bir meskene yerleşti. İnsanlar ziyaretine geliyorlardı. Emirler, askerler, birçok fakih ve kadılar da yanma geliyorlar, kimi kendisine karşı sergiledikleri tavırlarından ötürü özür diliyor, kimi de bu işlerle ilgileri olmadığını söylüyordu. Ama Şeyh İbn Teymiye "Bana eziyet eden herkese hakkımı helal ettim" dedi.
Ben derim ki : "Kadı Cemaleddin b. Kalanisî bu meclislerde cereyan eden konuşmaları, sultanın ve mecliste hazır bulunanların şeyhe gösterdikleri saygı ve ikramı, ondan sitayişle bahsedilmesini, onun övülmeşini, bütün tafsilatıyla anlatmıştır. Aynı şekilde Kadilkudat Mansu-rüddin el-Hanefî de buna bu oturumlar hakkında geniş bilgiler vermişti. Ancak İbn Kalanisî'nin verdiği bilgiler daha tafsilatlıydı. Çünkü o, o zamanda kadıaskerlik yapıyordu. İkiside o mecliste hazır bulunmuşlardı. Bana anlatıldığına göre Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye meclise gittiğinde sultan ayağa kalkarak onu karşılamıştı. Görür görmez hemen eyvanın ucuna kadar onun için yürümüş, eyvanın baş tarafında onunla birlikte uzaklaştıktan sonra sultan onu alıp, penceresi bahçeye bakan bir salona götürmüştü. Orada oturup bir süre başbaşa konuşmuşlardı. Sonra İbn Teymiye'nin eli sultanın elinde olarak meclise gelip oturmuşlardı. Sultanın sağ tarafında Mısır Kadısı Bedreddin b. Cemaa, sol tarafında Vezir İbn Halilî, alt tarafında İbn Sasesî, sonra Sadreddin Ali el-Hanefî oturmuşlardı. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye de sultanın önünde halının ucunun üzerinde oturmuştu. Vezir, zimmilerin tekrar işaretli beyaz sarık takmalarına müsaade edilmesini istedi. Ödemekte oldukları paraya ek olarak yıllık 700.000 dinar daha vermeyi üstlendiklerini söyledi. Mecliste bulunanlar sustular. Orada Mısır ve Şam'ın kadıları, aralarında İbn Zemlekanî'nin de bulunduğu Mısırlı ve Şamlı büyük alimler vardı. Ben, sultanın meclisinde İbn Zemlekânfnin yan tarafında oturuyordum. Alimlerden, kadılardan hiç biri bu hususta konuşmadı. Sultan, kendilerinden fetva isteyerek "Bu konuda ne diyorsunuz" diye sordu. Hiç biri konuşmadı. Ancak Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye diz üstü çöküp bu konuda sultanla sertçe konuştu. Vezirin söylediklerini sert bir dille reddetti. Sesini yükseltti. Sultan da gayet yumuşak ve sakin bir tarzda onu susturmaya çalışıyordu. Ancak İbn Teymiye çok ileri gitti. Kimsenin söyleyemeyeceklerini söyledi. Kimsenin yapamayacağını yaptı. Bu konuya sıcak bakanları da şiddetlice azarladı ve sultana dedi ki: "Saltanat tahtına oturduktan sonra kurduğun ilk mecliste fani dünya metaı uğruna zimmilere yardım etmeyeceğine inanıyorum. Hâşâ sen böyle bir şey yapacak biri değilsin. Tahtını sana geri veren Allah'ın sana bahşettiği nimeti an. Düşmanını yüz üstü düşürdü. Seni düşmanlarına karşı muzaffer kıldı. Bu kapıyı zimmîlere açan ilk kişi Caşnigir olmuştur. O da elbetteki senin fermanına dayanarak bunu yapmıştı. Çünkü o zaman o senin naibindi"
Sultan bu duruma şaştı ve onların tekrar beyaz sank, giymelerine müsaade etmedi. Anlatımı burada uzun sürecek çok detaylı konuşmalar cereyan etti.
Sultan, mecliste hazır bulunanların tamamından daha çok ibn Teymiye'yi tanıyordu. Onun dindar, şecaatti, hakkı yerine getiren iyi bir insan olduğunu elbetteki biliyordu.
Şeyh Takiyyüddin îbn Teymiye'nin sultanla başbaşa oturduklarında aralarında geçen konuşmaları anlattığını duydum. Sultan, kendisinin aleyhinde bulundukları, tahttan indirilip Çaşnigir'e bey'at edilmesi hususunda fetva vermiş olan bazı kadıların öldürülmesi hususunda İbn TeymiyeY m olumlu fetva vermesini istemiş, ibn Teymiye buna karşı çıkınca ona "Bunlar senin de aleyhinde bulunmuşlar ve sana eziyet etmişlerdi demiş ve bazılarının öldürülmesi hususunda fetva vermesi için İbn Teymiye'yi kışkırtmıştı. Sultanın o kadılara kızmasının sebebi, kendisinin azledilmesi ve Çaşnigir'e bey'at edilmesi için göstermiş oldukları çabalardan ötürüydü. Şeyh İbn Teymiye, sultanın maksadını anladı, kadıları ve alimleri tazimle anmaya başladı. Onlara kötülük yapacak olan kimseleri yerdi ve sultana "Eğer bunları öldürecek olursan bunlardan sonra böyle büyük alimleri bulamazsın" dedi. Sultan ona "Bunlar sana eziyet ettiler dedi. Defalarca seni öldürmek istediler!" deyince Şeyh İbn Teymiye "Bana eziyet edene hakkımı helal ettim. Ama Allah ve Rasûlu-ne eziyet edenlere gelince Allah onlardan intikam alır. Ben kendi öcümü almam" diye karşılık verip sultana nasihatlerde bulundu. Nihayet sultan yumuşadı ve onları bağışladı.
Maliki Kadısı İbn Mahluf şöyle demişti: "İbn Teymiye gibisini görmedik. Biz, hükümdarları ona karşı kışkırtıyorduk ama yine de ona güç yetiremiyorduk. O bize karşı güçlendiği zaman bizi bağışladı ve bizi savundu."
Şeyh İbn Teymiye, sultanla görüştükten sonra Kahire'ye indi. İlim yaymaya devam etti. Halk kendisine yöneldi. Uzak diyarlardan yanma gelerek kendisinden ilim tahsil ettiler. Fetvalar sordular. O da yazılı ve şifahî olarak onlara cevap verdi.

Fakihler yanma gelerek kendisi hakkında sergiledikleri olumsuz tutumlardan Ötürü özür dilediler, o da "Ben herkese hakkımı helal ettim" dedi.
Şeyh İbn Teymiye, ailesine bir mektup yazıp gönderdi. Mektubunda Allah'ın kendisine bahşettiği nimetleri ve çok hayırları andı. Ailesinden, kendisine ait bir kısım kitapları göndermelerini talep etti. Bu hususta Cemaleddin el-Mizzî'nin yardımına başvurmalarını istedi: "Çünkü o benim istediğim kitapları nereden ve nasıl çıkaracağını bilir" dedi. Mektubunda devamla şöyle demişti :
"Hakka ait olan her şey yükselir, artar ve muzaffer olur. Batıl ise sürekli alçalır, sefil olur, izmihlale uğrar. Cenâb-ı Allah, hasımların boyunlarını büktü. Onların büyükleri, anlatımı, burada uzun sürecek şekilde banş talebinde bulundular. Biz de İslâm'ın ve sünnetin yücelmesine vesile olacak şartları onlara karşı ileri sürdük. Bu şartlar sebebiyle batıl ve bid'at parçalanacaktır. Onlar bütün bu şartlara uyacaklarını bildirdiler. Biz de bunu fiilen gerçekleştirmelerine kadar onlara karşı ihtiyatlı durduk. Sözlerine ve ahidlerine güvenmedik. Şartları gerçek-leştirinceye kadar taleplerini yerine getirmedik, söylediklerini mutlaka yerine getirmelerini bekledik. Böylece avam ve havas için İslâm'ın ve sünnetin izzeti ortaya çıkacaktır ki, bu da onların kötülüklerini yok edecek güzelliklerdir....."
Ayrıca Yahudileri ve Hristiyanlan ezip zelil etmek, onları zillet ve küçüklükleri içinde bırakmak hususunda sultanla yaptığı konuşmaları içeren uzun ifadeleri de yazmıştı. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Şevval ayında sultan, yirmiye yakın emiri tutukladı. Şevvalin onaltısmda Havranlüardan olan Kays ve Yünın kabileleri arasında çatışma çıktı. İki taraftan da yaklaşık 1.000 kişi kadar sevda (veya Süvey-de) yakınlarında öldürüldü. Buna Süveyda savaşı denilmiştir. En fazla zayiat veren Yümn kabilesi hezimete uğradı. Bunlar Kayslılarm Önünden kaçtılar. Çokları da perişan ve zayıf halde Dımaşk'a girdiler. Kayslı-lar da devletten kortukları için kaçtılar. Bu yüzden köyleri boş ekinleri sahipsiz kaldı. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Zilkade ayının altısında çarşamba günü Haleb'e naib olarak atanan Emir Seyfeddin Kıpçak el-Mansurî, bir grup Mısı ümerasiyle birlikte Dımaşk'a uğradı. Sonra beraberindeki ümera ve askerlerle birlikte Haleb yoluna koyuldu. Emir Seyfeddin Bahadır da naib olarak atandığı Trablusa ve Dımaşk'ın sahil beldelerine gitmekte iken Dımaşk'a uğradı. Kendisinden önce orada naib olarak Emir Seyfeddin İstedmür bulunuyordu.
Sultanla birlikte Mısır'a gitmiş olan bir grup insan, zilkade ayında Mısır'a ulaştılar. Aralarında Hanefi'lerin Kadildukatı Sadreddin, Mu-hiddin b. Fadlullah ve diğerleri de vardı. Mısır'a gelişinden sonra bir gün kalkıp Kadı Sadreddin el-Hanefî'nin yanma gittim. Bana "İbn Teymiye-yi severmisin?" diye sorunca ben "Evet diye cevap verdim. O da gülerek şu karşılığı verdi : "Vallahi çok güzel birşeyi sevmişsin" sonra da İbn Kalanîsî'nin anlattıklarına yakın şeyleri anlattı. Ama İbn Kalanîsinin anlattıkları daha tam ve mükemmeldi. [44]

Caşnigir'în Öldürülmesi

Habis herif, arkadaşlarından bir grupla kaçmıştı. Emir Seyfeddin Kara Sungur el-Mansurî, Efrem'in yerine Mısır'dan Şam naibliğine gelmek üzere yola çıktığında Gazze yakınlarında zilkade ayının yedisinde bir av halkası kurdu. Caşnigir de 300 kadar arkadaşıyla bu çemberin içine düşünce etrafi sarıldı. Adamları dağılıp onu yalnız bıraktılar. Emir Seyfeddin Kara Sungur da onu yakaladı ve onu alıp arkadaşı Seyfeddin Bahadırla birlikte develere binerek Mısır'a geri dönüş yoluna koyuldu. Ancak Hattara'ya vardıklarında Emir İstedmür onları karşıladı. Caşni-giri onlardan teslim alıp Mısır'a götürdü. Seyfeddin Kara Sungur ile Seyfeddin Bahadır da askerlerinin başına döndüler. Emir İstedmür, Çaşnigir'i sultanın huzuruna çıkardı. Sultan onu kınayıp azarladı. Bu, onur sultanla son görüşmesi oldu. Sonra Öldürülerek Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. Şeyhi Menbic kendisine fayda vermediği gibi malı mülkü de kendisini kurtarmadı. Aksine feci bir şekilde öldürüldü.
Emir Seyfeddin Kara Sungur el-Mansurî, zilkade ayının yirmibe-şinde pazartesi günü Dımaşk'a girdi. Saraya yerleşti. Beraberinde İbn Saserî, İbn Zemlekânî, İbn Kalanisî, Alaaddin b. Ganim, bir grup Mısırlı ve Şamlı Ümera vardı. Hatip Celaleddin el-Kazvinî onlardan önce aynı ayın yirmiikisinde perşembe günü Dımaşk'a gelmiş, cuma günü adeti üzere hutbe irad etmişti. İkinci cuma günü ayın yirmidokuzu idi. O zamanda Dmıaşk Camii'nde Kadı Bedreddin Muhammed b. Osman b. Yusuf b. Haddad el-Hanbelî, saltanat naibinin izniyle hutbe irad etti. Atanma fermanı namazdan sonra kadıların, ekâbirin ve ayanın huzurunda okundu. Daha sonra kendisine kıymetli bir hil'at giydirildi. Kırkiki gün süreyle İmam Hatiplik görevini yürüttü. Sonra hatip Celaleddin, sultan fermamyla bu görevine iade edildi ve müteakip senenin onikisinde perşembe günü göreve başladı.
Zilhicce ayında Kemaleddin b. Şirazî, Şamiyetü'l-Berraniye Med-resesi'nde ders verdi. Bu görevi îstednıür'ün de yardımıyla Şeyh Kemaleddin b. Zemlekanî'den devraldı.
Bu senede Tatar hanı Harbenda, kendi ülkesinde Rafizîliği destekleyerek ortaya koydu. Hatiplere, hutbelerinde ilk olarak Hz Ali'nin ve ehli beytin adlarım anmalarını emretti. Ezec beldesinin hatibi, hutbenin bu kısmına geldiğinde hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Cemaat de onunla birlikte ağladı. Hutbeyi tamamlayamadan minberden indi. Onun yerine bir başkası minbere çıkarılarak hutbe tamamlattırıldı. O kişi namazı da kıldırdı. O ülkede bid'atçiler, ehli sünnete egemen oldular. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede devletteki düzensizlik ve ihtilafların çokluğu yüzünden Şamlılardan hiç kimse hacca gidemedi. [45]

Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hatip Nasiruddin Ebu'l-Huda

Ahmed b. Hatip Bedreddin Yahya b. Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam. Akibe hatibi idi. Emevî Camii'nin nazırlığını da yaptı Başka görevlerde de bulundu. Bu senenin muharrem ayının ortasında çarşamba günü Akibe'deki evinde vefat etti. Akibe Camii'nde cenaze namazı kılındı.
gabü's-Sağir Mezarlığı'na babasının yanına defnedildi. Hadis rivayet etmiş, babası Bedreddin'den sonra hatiplik yapmıştı Cenaze merasiminde saltanat naibi, kadılar ve ayan tabakasına mensup insanlar hazır bulundular. [46]

Mısır Hanbelîlerinin Kadısı Şerefüddün Ebu Muhammed

Şerefüddin Ebu Muhammed Abdülgani b. Yahya b. Muhammed b. Abdullah b. Nasır b. Ebu Bekir el-Harranî. Hicretin 645 senesinde Harran'da doğdu. Hadis dinledi. Mısır'a geldi. Hazine nazırlığı, Salihiye Medresesi'nin müderrisliği, sonrada kadılık yaptı. Yönetimi güzel bir kimseydi. Güzel hasletleri vardı. Rebiyülevvel ayının ondördünde cuma gecesi vefat etti ve Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. Vefatından sonra Sa-deddin el-Harisî onun yerine geçti. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştı. [47]

Şeyh Necmeddin Eyyup

Şeyh Necmeddin Eyyup b. Süleyman b. Muzaffer el-Mısrî Müez-zin-ü Necibi adıyla meşhur olmuştur. Dımaşk Camii'ndek müezzinlerin reisi ve hatiplerin de nakibi idi. Sureti güzel, sesi gürdü. Bu hususiyetleri elli sene kadar devam etti. Nihayet bu senenin cemaziyelevvel ayı başında vefat etti. Allah rahmet etsin. [48]

Emir Şemseddin Sungur El-A'ser El-Mansurî

Mısır'da divan nazırlığıyla birlikte vezirlik görevini yürüttü. Şam'da da bir kaç kez divanların başkanlığım yaptı. Dımaşk'ta meşhur bir evi ve bahçesi vardır. Himmetli, gayretli ve servet sahibi bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Mısır'da vefat etti. [49]

Emir Cemaleddin Akkuş B. Abdullah Er-Resimî

Dımaşk'taki divanların başıydı. Daha Önceleri Şerifî'den sonraki dönemde Kibeliye beldelerinin genel valiliğini yapmıştı Otoriter bir yöneticiydi, Bu senenin cemaziyelevvel ayının ondokuzunda pazar günü vefat etti. Kuşluk vakti, Raslan kubbesinin karşısında yaptırmış olduğu kubbeye defnedildi. Tecrübeli ve ehliyetli bir yöneticiydi. Kendisinden sonra divan başkanlığına Akbaca atandı. [50]

Tac B. Saidü'd-Devle

Müslüman bir kimseydi. Devlet sefiri idi. Caşnigir'in yanında itibarh biriydi. Çünkü kendisi, Caşnigir'in Şeyhi Nasr el Menbicî'nin sohbetinde bulunan ve onunla arkadaşlık yapan biriydi. Kendisine vezirlik teklif edilmiş, ancak o bunu kabul etmemişti. Vefat edince görevini kız-kardeşinin oğlu Kerimüddin el-Kebir üstlendi. Bu senenin şaban ya da receb ayında vefat etti. [51]

Şeyh Şihabüddin

Şeyh Şihabuddin Ahmed b. Muhammed b. Ebu'l-Mekarim b. Nasr el-İsfahanî. Emevi Camii'ndeki müezzinlerin reisiydi Hicretin 602. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hicretin 645. senesinde müezzinlik görevine başladı. Bu senenin zilkade ayının beşinde salı gecesi vefat edinceye dek bu görevi sürdürdü. Mazbut bir insandı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce

Allah daha iyi bilir. [52]

Hicretin Yediyüzonuncu Senesi

Bu sene başında, zamanın halifesi Müstekfi Billah Ebu Rebi Süleyman el-Abbasî, ülkenin Sultanı Melik Nasır Muhammed b Mansur Ka-lavun idi. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de saygı ve ikram görerek Mısır'da ikamet etmekteydi. Mısır naibi Emir Seyfeddin Bektimur, Emir-Haznedardı. Kadılar da önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Hanbelî kadısı değişmişti Yenisi Saadeddin el-Harisî idi. Mısır veziri Fahreddin el-Halilî, ordu komutanı Fahreddin Katibül-Memalik, Şam naibi Kar Sungur el-Mansurî idi. Dımaşk kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Haleb naibi Kıpçak, Trablus naibi Hac Bahadır,
Serhat naibi de Efremdi.
Bu senenin muharrem ayında Hişam Mescidi'nin İmamı ve Bey-tü'l-mal vekili Şeyh Eminüddin Salim b. Ebi'd-Deri Şamiyetü'l-Cevva-niye Medresesi'nde ders vermeye başladı. Şeyh Sadreddin Süleyman b. Musa el-Kürdî, Azraviy Medresesi'nde ders vermeye başlaaı. Bu zatlar mezkur görevleri, Mısır'a gidip orada ikamet eden İbn Vekilden devir almışlardı. İbn Vekil, Mısır'a Sultan Muzafferin yanına gitmiş, Sultan Muzaffer de ona, Menbicî'ye yakınlığı sebebiyle, maa bağlamıştı. Ancak daha sonra sultanın fermanı ile Dımaşk'taki iki medresesinin başına dönmüş, orada bir ay ya da yirmiyedi gün süreyle kalmış, bir süre sonra bu medreseler tekrar elinden alınarak Emin Salim ile Sadr el-Kürdî'ye verilmişti. Hatip Celaleddin, muharrem ayının onyedisinde hatipliğe döndü. Hatip Bedir b. Haddad görevden azledildi. Sahip Şem-seddin de pazartesi günü Emevi Camii'nin nazırlığına, öksüzlerin ve bütün vakıfların nazırlığına atandı. Sonra kendisine hiVat giydirildi. Şere-füdiin b. Saserî de Emevi Camii'nin nazırlığı görevinde ona ortak oldu. Daha önce kendisi bu görevde müstakildi. Aşura gününde Emir İsted-nıür naib olarak atandığı Hama'ya gitmek üzere Dımaşk'a uğradı. Yedi
gün sonra Hama'ya gitti.
Muharrem ayında Bedreddin b. Haddad, Şemseddin b. Hatir'in yerine Maristan nazırlığı görevine atandı. Sadreddin b. Merha ile Sadr Süleyman el-Kürdî arasında Azraviye Medresesi'nin müderrisliği yüzünden çekişme çıktı. Bunlar Vekil'e bir mektup yazarak İbn Vekil'in ırtikâb ettiği çirkinlikleri, rezaletleri ve küfür hallerini bildirdiler, İbn Vekil de Kadı Takiyyüddin b. Süleyman el-Hanbelî'nin yanma gitti. Kadı el-Hanbelî onun Müslüman olduğuna, dokunulmazlığına hükmetti Cezalandırılmaması gerektiğine, makamlara layık olduğuna karar verdi. Bu Takiyyüddin b. Süleyman el-Hanbelî'nin bir hatasıydı. Ancak yinede Azraviye Medresesi Süleyman el-Kürdiye, Şamayitü'l-Cevvaniye Medresesi de Emin Salim'e verildi İbn Vekil'in elinde Eşrefîye Darü'l-Hadisi'nin şeyhliğinden başka bir görev kalmadı.
Safer ayının yedisinde pazartesi gecesi Necm Muhammed b. Osman el-Basravî, Şam vezirliğine atanmış olarak Mısır'da geldi. Beraberinde kardeşi Fahreddin Süleymanın da muhtesipliğe atandığına dair fermanı getirmişti. Her ikiside Emevi Camii'nde göreve başladılar. Sonrada Derbi İbn Ebi Heycâ denen Derb-i Süfun'a gidip konaklarına yerleştiler. Daha sonra vezir, Babülberi ol yanındaki Darü'l-A'ser'e intikal etti. Şeyh Celaleddin'in kardeşi İzzeddin Ahmed b. Kalanisî de hazine nazırlığı görevine devam etti.
Rebiyülevvel ayı başında Kadı Cemaleddin ez-Zer'i, Mısırda İbn Cemaa'nm yerine kadilkudatlık görevine başladı. Zilhicc ayında İbn Cemaa'nın şeyhü'ş-şuyûhluk görevi elinden alınıp Kerim el-Eykiye verilmişti. Hatiplik görevi de elinden alınmıştı.
Posta Şam'a gelerek Kadı Şemseddin b. Harirî'nin, Mısır diyarının kadılığına atanmak üzere Mısır'a davet edildiği haberin getirdi. O da rebiyülevvel ayının yirmisinde yola koyuldu. Bir topluluk onu uğurlayıp kendisiyle vedalaştı. Mısır'da sultanın huzuruna çıktığında sultan kendisine ikramda bulunup saygı gösterdi. Onu Hanefî kadılığına, Nasıriye ve Salihiye medreselerinin müderrisliğine ve Hakim Camii'nin İmam Hatipliğine atadı. Kadı Şemseddin es-Surucî'yi ise görevden azletti O da birkaç gün daha yaşadıktan sonra vefat etti.
Rebiyülevvel ayının ortasında Dımaşk'ta yedi tane, Kahire'de de ondört tane emir tutuklandı. Rebiyülahir ayında sultan, Emir Seyfed-din Salar'ı yanına getirtmek ve sorgulamak istedi. Sonra bizzat kendisi onun yanma gidip onu azarladı ve kınadı. Sonra da malını ve mülkünü bir aylık süre zarfında elinden aldı. Bundan bir süre sonra Emir Seyfed-din öldürüldü. Sayılamayacak derecede malı, mülkü, hayvanı, silahı, kölesi, katırı, merkebi, sağmal davarları, mücevherleri, altınları ve gümüşleri görüldü. Hülasa o Beytü'l-maldan ve Müslümanların mallarından büyük bir kısmını, kendine ayırmıştı. Anlatıldığına göre bununla birlikte o, insanlara çokça bağışta bulunan, devlet erkânı ve halk tarafından çok sevilen bir kimseymiş. Doğrusunu Allah bilir.
Hicretin 698. senesinden beri Mısır'da sultan naibliği yapmaktaydı. Nihayet rebiyülahir ayının yirmidördünde çarşamba günü bu görevde iken öldürüldü. Perşembe gecesi Kurafe'deki türbesine defnedildi. Allah kendisini bağışlasın.
Rebiyülahir ayında Kadı Şemseddin b. Muiz el-Hanefî, Şemseddin el-Harirî'nin yerine Zahiriye de ders vermeye başladı Dersinde dayısı Sadr Ali ile diğer kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Bu ayda Emir Seyfeddin İstedmür, bazı işlerini görmek üzere Dımaşk'a gelmişti. Şeyh Sadreddin b. Vekil'i çok severdi. Darul-Hadis nazırlığına ve Azraviye Medresesi'nin müderrisliğine atanması için sultandan bir ferman almıştı. Ancak İstedmür yola koyulmadan Şeyh Sadreddin bu göreve başlamadı. Bundan iki gün sonra da Salihiye'de İbn perbasın evinde başından şöyle bir olay geçti: Anlatıldığına göre çirkin bir iş yaparken yakalanmış ve Salihiye halkından bir cemaat, Hanbelî-ler ve diğerleriyle birlikte etrafında toplanmışlar. Aleyhinde şahit olmuşlar ve bu durumu saltanat naibine bildirilmişlerdi. Salanat naibi de onun hakkında

ne yapılacağını sormak üzere sultana mektup yazmıştı. Gelen cevapta onun dinî görevlerden azledilmesi emrediliyordu. Bunun üzerine Eşrefiye Darü'l-Hadisi'nin nazırlığından azledildi. Dımaşk'ta görevsiz kaldı. Ramazan ayı sonunda Haleb'e göçtü Haleb naibi İstedmür camide onun için bir görev ayarladı. Sonra onu oradaki bir medreseye atadı ve kendisine ihsanda bulundu. Emir İstedmür, Cemaziyela-hir ayı sonunda vefat eden Seyfeddin Kıpçak'ın yerine Haleb naibliğine intikal etmişti Kendisinden sonra Hama melikliğine İmaddüddin İsmail b. Efdal Ali b. Mahmud b. Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyu tayin edilmiş ve göreve başlamıştı. Cemaleddin Akkuş el-Efrem de Ser-hat'ten, Hacı Bahadır'm yerine Trablus naibliğine intikal etmişti. Şaban ayının onaltısmda perşembe günü Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî, İbn Vekil'in yerine Eşrefiye Daru 1- Hadisi'nin şeyhliğine atandı. Tefsir, hadis ve fıkıh dersleri verdi. Burada sadece onbeş gün görev yaptı. Sonra Kemaleddin b. Serişi bu görevi kendisinden devir alarak ramazan ayı-nm üçünde pazar günü yeni görevine başladı. Şaban ayında Şam naibi Kara Sungur, Maksure'nin genişletilmesini kararlaştırdı. Müezzin nıahfelini iki rüknün arka tarafına Nesir kubbesinin altına aldırdı. Bir kaç gün müddetle cenazelerin camiye girmelerini yasakladı. Sonra cenazelerin camiye konularak namazlarının içeride kılınmasına izin verdi.

Ramazan ayının beşinde Rum kalesinin naibi Fahreddin İyas, Zey-neddin Kutboğa el-Mansurî'nin yerine Dımaşk divanlarını başkanlığına atanıp Dımaşk'a geldi.

Şevval ayında Şeyh Alaeddin Ali b. İsmail Kerim b. Hüseyin el-Eykî'nin yerine Mısır diyarının şeyhüş-şüyuhluğu görevine başladı. Hirnmetli, mazbut bir kimseydi. Bu görevi sebebiyle Konevî Saidüs-Sü-
ada da hazır bulundu.

Zilkade ayının üçünde perşembe günü Şam da Sahip İzzeddin el-Kalanisî'ye vezirlik hil'atı giydirildi. Daha önce bu görevde bulunan
Necm el-Basravî vezirlikten vazgeçmiş, kendisine iktalar verilmişti.

Zilkadenin onaltısında çarşamba günü Şeyh Kemaleddin b. Zemle-kanî, Şamiyetü'l-Berraniye Medresesi'ndeki müderrislik görevine döndü. Aym günde Takiyyüddin b. Sahip Şemseddin b. Sel'us Emevi Camii'-nin nazırlığı görevine atanması sebebiyle hü'at giydi. Haleb naibi Emir Seyfeddin Istedmür de zilhiccenin ikisinde tutuklanarak Mısır'a götürüldü. Aynı şekilde birkaç gece soma Bire naibi Seyfeddin Durgan da tutuklandı. [53]

Hicretin Yediyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadilkudat Şemseddin Ebu'l-Abbas

Şemseddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. İbrahim b. Abdülganî es-Sürucî. Hanefî Mezhebine mensuptu. el-Hidaye adlı eser şerhetmiştir. Çeşitli ilimlerde yükselmiş bir alimdi. Bir süre Mısır'da hakimlik yaptı. Vefatından birkaç gün önce azledildi. Rebiyülahir ayının onikisinde perşembe günü vefat etti. Şafiî'nin yakınına defnedildi. İlm-i kelamda İbn Tey-miye'ye karşı itirazları vardı. Ancak bu itirazlarında kendini gülünç duruma düşürmüştü. İbn Teymiye de ona birkaç ciltlik cevaplar vermiş ve reddiye yazmıştı. Delillerini de iptal etmişti.

Bu senede Salar katledildi. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştır. [54]

Sahip Emînü'd-Devle

Sahip Eminü'd-Devle Ebu Bekir b. Vecih Abdülazim b. Yusuf. İbn Rukakî adıyla meşhur olmuştur. Bu senede vefat etti.

Bu senede Trablus naibi Hacı Bahadır da Trablus'ta vefat etti. [55]

Emir Seyfeddin Kıpçak

Haleb naibi idi. Haleb'te vefat etti ve cemaziyelahir ayının ikisinde Hama'daki türbesine defnedildi. Şehametli ve şecaatli bir kimseydi. La-çin zamanında Dımaşk naibliğine atanmıştı. Sonra Laçin'den korktuğu için Tatarların yanına kaçmıştı. Daha sonra Tatarlarla birlikte gelmişti. Onun vasıtasıyla Kazan savaşının yapıldığı senede Müslümanlar rahatlamışlar ve genişliğe kavuşmuşlardı. Nitekim bu hususu Önceki kısımlarda da anlatmıştık. Daha sonra durumu değişti. Nihayet bu senede Haleb'te vefat etti. Kendisinden sonra yerine İstedmür atandı. O da bu senenin sonunda vefat etti. [56]

Şeyh Kerimüdbin B. Hüseyin El-Eykî

Mısır Şeyhü'ş-Şuyuh'u idi. Emirlerle irtibatı vardı. Bir defasında seyhü'ş-şuyuhluktan azledildi. Yerine İbn Cemaa atandı. Bu senenin şevval ayının yedisinde cumartesi gecesi Saidü's-Süada hankâhmda vefat etti. Kendisinden sonra bu göreve Şeyh

Alaeddin el-Konevî atandı. [57]

Fakih İzzeddin Abdülcelil

İzzeddin Abdülcelil en-Nemravî eş-Şafiî. Faziletli ve yüksek derecede bir alimdi. Mısır naibi Salar ile arkadaşlığı vardı Onun sayesinde dünyada yüksek makamlara ulaştı. [58]

İbn Rif'a

İmam, allame, Necmeddin Ahmed b. Muhammed. et-Tenbih adlı eseri şerh etmiştir. Başka eserleri vardır. Fakih, faziletli ve birçok ilimde imamdı. Allah rahmet etsin. [59]

Hicretin Yediyüzonbirinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, Önceki senede adlan anılan kimselerdi. Yalnız Mısır veziri azledilerek yerine Seyfeddin Bek-timur atanmıştı. Necm el-Basravî de azledilmiş, yerine İzzeddin el-Kalanisî atanmıştı. İbn Teymiye'nin sultana önermesi üzerine Efrem Trablus naibliğine nakledilmişti. Hama naibi Melik Müeyyed İmadüd-, din, seleflerinin kaidesine uygun olarak görevinin başında bulunuyordu.
Haleb naibi İstedmür vefat etmiş, buranın naibliği münhal bulunuyordu. Ergun ed-Devaddar en-Nasirî, Dımaşk'a ulaşmıştı Çünkü orada naib olarak bulunan Kara Sungur Haleb'e sevk edilmiş, Seyfeddin Giray da Dımaşk naibliğine getirilmişti Haleb'teki askerlerin ve Arabî-lerin büyük bir kısmı beldenin etrafını çembere almışlardı. Muharrem ayının üçünde Kara Sungur el-Mansurî bütün malı, mülkü, eşyası, maiyeti ve adamlarıyla birlikte Dımaşk'tan ayrılmıştı. Askerler onu uğur-lamıştı. Kendisini Haleb'e yerleştirmek için Ergun da beraberinde gitmişti. Kale naibi Emir Seyfeddin Bahadır es-Sencerî'ye sultandan bir ferman geldi. Bu fermanla sultan ona, Dımaşk'a naib gelinceye kadar beldelerin işleri konusunda kendisiyle konuşmasını ve kendisiyle mu-hatab olmasını emrediyordu. Vezir ve tevki divanının görevlileri yanında hazır bulundular. Naiblik görevine başladı. Kuvveti arttı. Vezirin de Şevket ve iktidarı güçlendi. Nihayet o, birkaç göreve adam atama yetkisine sahip oldu. Kardeşinin oğlu İmamüddin'i sırlar nazırlığına atadı ve bu görev onun elinde kaldı. Saltanat naibi Seyfeddin Giray el-Mansur naib olarak Dımaşk'a geldi.
Muharremin yirmibirinde perşembe günü halk onu karşılamaya çıktı. Mumlar yakıldı. Muharremin yirmidördünde hatip mahfeli eski yerine konuldu. İnsanlar rahatça gezip dolaşmaya başladılar. Necin el-Basravî de safer ayının üçünde perşembe günü emirlik hil'ati giydi. Vezirlerin kaidesine göre taylasanı da omuzuna attı. Büyük tabılhane emirleri gibi kendisine iktalar verildi. Rebiyülevvel ayının onyedisinde çarşamba günü birbirlerine iftira atıp yalan uydurmaları yüzünden şahitlerin ve sicil katiplerinin hakkında karar vermek üzere dört mezhebin kadıları Emevi Camii'nde toplandılar. Saltanat naibi bu durumdan haberdar olmuş, gazaplanmış ve bunlar hakkında bir toplantı yapılarak durumlarının görüşülmesini, haklarında karar alınmasını emretmişti. Ancak toplantı neticesinde herhangi bir değişiklik olmadı ve önemli bir
karar da alınmadı.
Aynı gün Şerif Nakibü'l-Eşraf Eminüddin Cafer b. Muhammed b. Muhyiddin, Adnan, Şihabüddin el-Vasıtî'nin yerine divanların nazırlığına atandı. Takiyyüddin b. Zeki, yeniden şeyhü'ş-şüyuh oldu.
Aynı günde İbn Cemâa, Kahirede Nasıriye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. Ziyaeddin en-Nesaî de Şafiî Medresesi'ni müderrisliğine atandı. Ziyaeddin en-Nesaî aynı zamanda Tulon Camii'nin vaizliğine ve hapishanelerin nazırlığına da atanmıştı. Eminü'1-Mülk Ebu Said, Hacip Seyfeddin Bektimur'un yerine rebiyülahir ayında Mısır vezirliğine atandı. Aynı ayda Dımaşk'ta vezir İzzeddin b. Kalanisî göz altına alındı. İki ay müddetle tutuklu kalmasına hükmedildi. Saltanat naibi ona çok kızgındı Sonra hapishaneden salıverildi.
Rebiyülahir ayının onbirinde Bedreddin b. Cemaa, Mısır diyarının hakimliğine iade edildi. Ayrıca Kâmiliye Darü'l-Hadisinin müderrisliği, Tulon Camii'nin Salihiye ve Nasiriye medreselerinin müderrisliği de kendisine verildi. Sultan kendisine çok ikbal gösterdi. Cemaleddin ez-Zer'i, kadı askerlikte ve Hakim Camii'nin müderrisliğinde kaldı. Hanefî ve Hanbelî kadılarının arasında adalet saraymca sultanın yanında oturmasına karar verildi.
Cemaziyelevvel ayı başında İbn Saserî'nin naibi Kadı Necmeddin ed-Dımaşkî, Ramsa, Şevce ve Fisaliyede Mansurî'ni terekesinden satın almış olduğu malların satış akdinin batıllığma dair itirafta bulundu. Çünkü bu malların emsal değerini Ödemeksizin satın almış olduğunu bildirdi. Ama diğer hakimler bu alış verişin geçerli olduğunu söyleyerek akdi onayladılar. İbn Kalanisî'yi Dârüssaâde'ye getirdiler. O da bu malların gelirlerinin Necmeddin ed-Dımaşkî tarafından Ödenmesi gerektiğ iddiasında bulundu ve bu şekilde hüküm verdi. Sonra Kadilkudat Takiyyüddin el-Hanbelî, bu alış verişin sıhhatine hükmetti. Dımaşkî'nin verdiği hükmü bozdu sonra diğer hakimler de Hanbelî'nin hükmünü tasdik ettiler.
Bu ayda Dımaşkhların 1.500 süvari hazırlamaları kararlaştırıldı.

Her süvariye de 500 dirhem vermeleri emredildi. Mülklere ve vakıflara vergi tarhedildi. İnsanlar bundan çok elem duydular. Durum hatip Ce-laleddin'e iletildi. O da bunu kadılara aktardı. Ayın onüçünde pazartesi günü sabahleyin insanlar bir araya gelip toplandılar. Hz. Osman'ın mushafım, Peygamberin emanetini, halifenin sancağını da beraberlerinde getirmişlerdi. Giray onları görünce çok öfkelendi. Kadı ve hatibe sövmeye başladı. Mecdüddin et-Tunisî'yi dövdü. Onları göz altına aldı. Sonra kefalet karşılığında serbest bıraktı. İnsanlar bundan çok elem duydular. Allah da Giraya mühlet vermedi. Sadece on günlük bir aradan sonra aniden emir geldi. Görevden azledilip hapse atıldı. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Anlatıldığına göre Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye, Şamlıların başına gelen bu belayı duyunca durumu sultana iletmiş, sultan da hemen görevlileri Şam'a gönderek Giray'ı çok kötü halde yakalatmıştı. Şöyle kr Emir Seyfeddin Ergun ed-Devaddar gelip saraya inmiş cemaziyelevvel ayının yirmiüçünde perşembe günü Emir Seyfeddin Giray'a kıymetli bir hil'at giydirmiş, o da bu hil'ati giyip eşik öpmüş, merasime gelmiş, büyük bir ziyafet vermişti. Tam sofrada iken Seyfeddin Ergun onu emirlerin huzurunda zincire vurup bağlamış ve posta vasıtasıyla Gurlu el-Adilî ile Baybars el-Mecnun refakatinde Ke-rek'e sevketmişti. İzzeddin el-Kalanisî Darüssaâde'deki törenden çıkmış, öğlen namazını Emevî Camii'nde kılmış sonra konağına dönmüştü. O esnada kendisi için mumlar yakılmış ve insanlar ona dua etmişlerdi. Sonra Eşrefîye Darü'l-Hadisine dönmüş ve Kerek naibi Emir Cemaled-din'in gelişine kadar yaklaşık yirmigün orada kalmıştı.

Bu ayda Sıfd naibi Emir Seyfeddin Bektimur Emir-i Haznedar tutuklanmış yerine Kerek'te bulunan Baybars ed-Devaddar el-Mansurî atanmıştı. Gazze naibi de tutuklanarak yerine Çavlı atanmıştı. Bunlar Kerek hapishanesinde Haleb naibi İstedmür, Mısır naibi Bektimur, Dı-maşk naibi Giray, Sıfd naibi Kutlubek ve Gazze ile Binhas'ın naibi Kıl-tutmaz ile bir araya gelmişlerdi. Kerek naibi Cemaleddin Akkuş el-Mansurî rebiyülahir ayının ondordünde çarşamba günü Dımaşk'a naib olarak geldi. İnsanlar mumlar yakarak onu karşıladılar. Beraberinde kendisini naiblik makamına yerleştirmek için Hatirî de gelmişti. Bu zat hicretin 690. senesinden hicretin 709. senesine kadar Kerek naiblîği yapmıştı. Orada gerçekten güzel eserler bırakmıştı. İzzeddin b. Kalanisî naibi karşılamak üzere şehir dışına kadar çıkmıştı. Cuma günü sultanın mektubu, naibin kadıların ve ayan tabakasına mensup olan kimselerin huzurunda sarayın kapısında okundu. Mektupta halka iyi kavranılması, Giray zamanında üzerlerine ağır vergiler tarhedilen bu vergileri ödeyemediklerinden ötürü de zindanda tutulan insanların salıverilmesi emrediliyordu. Bu mektubu sebebiyle sultana çokça dualar edildi. İnsanlar sevindiler.

Ayın ondokuzunda pazartesi günü Emir Seyfeddin Bahadır As'a Sıfd naibliğine atanması sebebiyle hil'at giydirildi. O da eşik öperek salı günü Sıfd'a gitti. Aynı günde Dımaşk divanlarının nazırlığına atanması münasebetiyle Sadr Bedreddin b. Ebi'l-Fevaris de hil'at giydi. Bu zat Şerif b. Adnan'a ortak olarak bu göreve atanmıştı. İki gün sonra İzzeddin b. Kalanisî'ye hoşlanmadığı için vezirlikten affedildiğine, ama sultan vekaleti görevine de devam etmesine dair ferman geldi.

Receb ayında İbn Sel'us, Şemseddin Adnan'ın yerine vakıflar nazırlığı görevine başladı.

Şaban ayında saltanat naibi hapishanelerin kapılarına giderek oralardaki mahpusları serbest bıraktı. Çarşılarda pazarlarda ve diğer yerlerde bu yaptığından dolayı kendisine çokça dualar edildi. Aynı günde Sahip İzzeddin b. Kalanisî Mısır'dan geldi. Naible görüştü, ona hil'at giydirdi. Beraberinde ona bir mektup da getirmişti. Mektupta ona saygı ve ikram ifadeleri kullanıldıktan sonra sultan vekilliğine, has nazırlığına devam etmesi, Dımaşk'ta aleyhine tesbit edilen şeylerinse red edildiği bildiriliyordu. Sultanın bu hususları bilmediği ve bu hususlarda da kendisine vekâlet vermediği söyleniyordu. Bu konuda kendisine yardım edecek olan kişi Kerimüddin'di. O da sultanın has nazın idi. Aynca Emir Seyfeddin Ergun ed-Devaddar da kendisine yardım edecekler, deniliyordu.

Şaban ayında İbn Saserî, şahitleri ve akdedicileri kendi cihetinden reddetti. Bunların şahitliklerine ve akidlerine itibar etmeyeceğini bildirdi. Diğer kadılar da böyle yaptılar. Malikî kadısı onları redetti.

Ramazan ayında Zeyneddin Kutboğa el-Mansurî'nin hacipler ha-cipliğine, Emir Bedreddin Maltubat el-Karamanî'nin de Doğan'ın yerine divanların başkanlığına atandığına dair ferman posta vasıtasıyla geldi. İkisine de hil'at giydirildi.

Yine ramazan ayında Dımaşk kalesinin naibi Bahadır es-Sencerî posta arabasıyla Mısır'a gitti. Kale naibliğine Seyfeddin Balaban el-Bedrî geçti. Sonra akşama doğru Sencerî, Bire naibliğine döndü. Oraya gitti. Bağdat'ta bir grup Müslüman tüccarın gözaltına alındığına dair haber geldi. Bunlardan İbn Akkab ile îbn Bedir öldürülmüş, Ubeyde kurtulmuş ve salimen gelmişti.

Şevval ayında hacca gitmek üzere Emi-rin tahtırevanı görüldü. O senede hac emiri de Alaeddin Tayboğa idi. Alaeddin, Bahadır As'ın kardeşiydi.

Zilkade ayı sonunda Emir Kara Sungur'un Birketü Zira'yâ ulaştıktan sonra Hicaz yolundan geri döndüğü, Mühenna b. İsa'nın yanma giderek canından korktuğu için ondan eman dilediğine dair haber Şam'a geldi. Kara Sungurun beraberinde has adamlarından bir topluluk da vardı. Sonra oradan, Tatarların yanına gitti. Efrem ve Zerdkeş de onunla beraberdiler.

Zilkade ayının yirmisinde Emir Seyfeddin Ergun 5.000 askerle Dı-maşk'a ulaştı. Oradan da Humus taraflarına ve o havaliye yöneldiler. Zilhicce ayının yedisinde Şeyh Kemaleddin b. Şerişî Mısır'dan Şam'a geldi. Vekâlet görevine devam etmesiyle birlikte Şam kadıaskerliğine de atandığına dair fermanım getirmişti. Arefe gününde kendisine hil'at giydirildi. Aynı günde Seyfeddin Milli komutasında 3.000 kişilik bir askerî birlik Şam'a geldi. Bunlar Önceki 5.000 kişilik birliğin peşinden gelmişler ve şimal beldelerine doğru yönelmişlerdi.

Ay sonunda Kahire'den gelen Şihabeddin el-Kaşengerî Şam'a ulaştı. Beraberinde şeyhü'ş-şüyûhluk makamına atandığına dair fermam da getirmişti. Hankâha konuk oldu. Kadıların ve ayan tabakasına mensup kimselerin huzurunda bu göreve başladı. Eski Şeyhü'ş-Şüyûh İbn

Zeki ise görevden ayrıldı.
Bu ayda Sadr Alaeddin b. Taceddin b, Esir, Mısır'daki sır katipliği görevine başladı. Daha önce bu görevde bulunar Şerefüddin b. Fadlul-lah bu görevden ayrılarak Drmaşk sır katipli|ine kardeşi Muhiddin'in yerine atandı. Muhiddin ise norma yazı işleri katipliğine devam etti. Doğrusunu Allah bilir. [60]

Hicretin Yediyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Reis Bedreddin

Bedreddin Muhammed b. Reisül-Etibba Ebu İshak İbrahim b. Mu-hammed b. Turhan el-Ensarî. Sa'd b. Muaz es-Süveydî sülale sindendir. Burada adı geçen Süveyd, Havran'a bağlı süveydadır. Reis Bedreddin hadis dinledi. Tıp ilminde yükseldi. Bu senenin rebiyülevvel ayında Şe-beliye yakınındaki bahçesinde vefat etti. Kendi yaptırdığı türbesinin üzerindeki kubbenin alt tarafına defnedildi. Vefat ederken altmış yaşındaydı. [61]

Şeyh Şaban B. Ebu Bekir B. Ömer El-Erbilî

Emevi Camii'ndeki Halebiye Şeyhi idi. Salih ve mübarek bir insandı. Kendisinde çok hayırlar vardı. Çokça ibadet eder yoksullara iyiliği dokunurdu. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık kitle iştirak etmişti. Cenaze namazı receb ayının yirmidokuzunda cumartesi günü öğleden sonra Emevi Camii'nde kılındı. Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Vefat ederken seksenyedi yaşındaydı. Biraz hadis rivayet etmişti.
Ekâbir'in hazır bulunduğu bir merasimde, hadis şeyhliği unvanım almıştı. Allah kendisine rahmet etsin. [62]

Şeyh Nasirüddin Yahya B. İbrahim

Şeyh Nasirüddin Yahya b. İbrahim b. Muhammed b. Abdülaziz el-Osmanî, otuz sene kadar süreyle Hz. Osman'ın mushafının hizmetkârlığını yapmıştır. Bu senenin ramazan ayının yedisinde cuma günü namazdan sonra cenaze namazı kılındı Sufiye Mezarlığına defnedildi. Saltanat naibi Efrem ona çok inanırdı. Vefatı ile büyük bir kayba uğramıştı. Şeyh Nasirüddin vefat ederken altmışbeş yaşındaydı. [63]

Şeyh Ebu Abdullah Muhammed

Şeyh, salih, kıymetli ve önder bir zat olup şeceresi şöyledir : Ebu Abdullah Muhammed b. Şeyh Kudre İbrahim b. Şeyh Abdullah el-Emevî. Bu senenin ramazan ayının yirmisinde vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze merasiminde emirler, kadılar ve devlet erkânı hazır bulundular. Cenaze namazı Muzafferi Camii'de kılındı. Sonra babasının yanına defnedildi. O gün Salihiye çarşısı onun cenaze merasimi sebebiyle kapanmıştı. Halk nezdinde itibarı ve hatırı vardı. Bir işe aracılık yaptığında ricası kabul edilirdi. Faziletli ve sevecen bir kimseydi. Sahih hadislere dair birkaç cüz toplamıştı. Hadis dinlemişti. Vefat ederken yetmiş yaşma yaklaşmıştı. Allah kendisine rahmet, etsin. [64]

Katip İbn Vahid

Sadr Şerefüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Şerif b. Yusuf ez-Zer'î. İbn Vahid adıyla tanınmıştır. Kahire'de tevki divanında çalışırdı. İnşa yazısına dair bilgisi vardı. Kendi zamanında katiplikte son merhaleye ulaşmıştı. İnsanlar kendisinden yararlanmışlardı. Faziletli, atılgan ve şecaatli bir kimseydi. Bu senenin şevval ayının onaltısmda Mısır'ın Mansurî H as ananesinde vefat etti. [65]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/70-73.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/73-76.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/76.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/76.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77-79.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/79-80.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/80.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/80.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/80-81.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/81.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/81-82.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/82-85.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/85-87.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/87.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/87.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/87-88.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/88-89.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/89-93.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93-94.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/94.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/95-98.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/98.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/98-99.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99-100.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/100-103.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/103.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/104.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/104-105.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/105-106.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/106.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/106.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/106-107.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/107.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/107-110.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/110-115.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/115-116.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/116-117.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117-118.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/118.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/119-122.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/122.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/122.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/122.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123-127.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/127.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/127-128.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Emir Nasirüddin
Temimi Darî
Kadı Sa'deddin Mes'ud El-Harîsî
Hicretin Yediyüzonikinci Senesi
Tengizin Şam'a Naib Olması
Hicretin Yediyüzonikînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mardin Hükümdarı Melik Mansur
Emir Seyfeddin Kutlubek
Şeyh Nureddin Ebu'l-Hasan
Büyük Emir Ve Muzaffer Hükümdar Şihabuddin Gazi
Kadilkudat Şemseddin Ebu Abdullah
Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesi
Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Fahreddin Ebu Amr Affan
İzzeddin Muhammed B. Adl
Büyük Şeyh Kurra Şemseddin El-Maksay
Hicretîn Yediyüzondördüncü Senesî
Hicretin Yediyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Haleb Naibi Sudî
Sahib Şerefüddin
Şeyh Reşid Ebu'l-Fida İsmail
Şeyh Süleyman Et-Türkmanî
Şeyha Ümmü Zeynep Fatıma Bint. Abbas
Hicretin Yediyüzonbeşinci Senesi
Malatya'nın Fethi
Hicretin Yediyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şebefübdin Ebu Abbîllah
Şeyh Safiyyüddin El-Hindî
Kadı Takiyüddin Süleyman B. Hamza
Şeyh Ali B. Şeyh Ali El-Harirî
Hekim Bahaeddin
Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesi
Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeref Salih B. Muhammeb B. Arabşah
Tezkiretü'l-Kindîye Adlı Eserin Sahibi İbn Arefe
Tavaşî Zahireddin Muhtar
Emir Bedreddin
Şeyha Sittü'l-Vüzera Bint Ömer
İcadı
Şeyha Sittü'l-Münim
Şeyh Necmeddin Musa B. Ali B. Muhammed
Şeyh Takiyüddin El-Musılî
Şeyh Ebu Abdullah Muhammed B, Hatip Sülâme
Şeyh Sadrb. Vekil
Şeyh İmadüddin İsmail El-Fuî
Hicretin Yediyüzonyedinci Senesi
Kayıp Mehdi'nin Cebele Diyarında Ortaya Çıkışı
Hicretin Yediyüzonyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed
Şeyh Şîhabuddin Er-Rumî
Şeyh Fahredbîn Osman
Kadîlkudat Gemalıddln Ebu Abdullah 1z-Zıvavî
Kadı Şerefüddin Ebu Muhammed
Fakih İmam Şerefüddin Ebu Abdullah
Sahip Enisü'l-Mülük Bedreddin
Sadrü Reis Şerefüddin Muhammed
Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesi
Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesinde Vefat Edenmeşhur Şahsiyetler
Şeyh Salih Ömer B. Seyyid
Şeyh Takiyüddin Ebu Muhammed Abdullah
Kadîlkudat Zeyneddin
Şeyh İbrahim B. Ebu'l-Alâ'
Şeyh Ebu'l-Velid Muhammed B. Ebu'l-Kasım
Şeyh Kemaleddin B. Şerişî
Kurrâ Şihab
Kadilkudat Fahreddin
Hicretin YediÜzondokuzuncu Senesi
Hicretin Yediyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh, Kurrâ Şihabüddin
Şeyh İmam Taceddin
Muhyiddin Muhammed B. Mufaddal B. Fadlullah El-Mısrî
Büyük Emir Gurlu B. Abdullah El-Adilî

Emir Cemaleddin Akkuş
Hatip Selahaddin
Allame Fahreddîn Ebu Amr
Şeyh Ebu'l-Feth Nasr B. Süleyman
Şeyh İsa B. Abdurrahman B. Mealî
Hicretin Yediyüzyirminci Senesi
Hicretin Yediyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İbrahim Ed-Dehistanî
Şeyh Muhammed B. Mahmud B. Ali
Lügat Alimi Şemseddin B. Sâiğ
Hicretin Yediyüzyirmibirinci Senesi
Hicretin Yediyüzyirmibirinoi Senb8indı Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Afifüddin Ebu Muhammed
Şeyh Fazıl Şemseddîn Ebu Abdillah
Şeyh Ali B.Said
Emir Ve Baş Hacip Zeyneddin Kutboğa El-Mansurî
Hicretin Yediyüzyirmiikinci Senesi

Emir Nasirüddin

Nasirüddin Muhammed b. İmadüddin Hasan b. Nesaî. Tabılhane emirlerindendi. Bendakta hakimlik yapmıştı. Bu göreve Seyfeddin Ba-laban'dan sonra atanmıştı. Bu senenin ramazan ayının yirmisi ile otuzu arasındaki bir günde vefat etti. [1]

Temimi Darî

Bu senenin ramazan bayramında vefat etti. Küçük Kurafe Mezarhgına defnedildi. Mısır'da vezirlik yapmıştı. Göz doyuracak bir tarihçi ve haberciydi. Azledilmiş olduğu bir sırada vefat etti. Hadis dinlemiş ve bazı talebeler kendisinden hadis dinlemişlerdi.
Bu sene zilkade ayında büyük Emir İstedmür ile Benhas'm Kerek kalesindeki zindanda vefat ettiklerine dair haber Dımaşk'a ulaştı. [2]

Kadı Sa'deddin Mes'ud El-Harîsî

Kadı, imam, allame, hafız Sadeddin Mes'ud el-Harisî el-Hanbelî. Mısırda hakimlik yaptı. Hadis dinledi, hadis derlerdi. Tahric etti. Tasnif etti. Bu sanat'ta senetlerde ve metinlerde otoriteydi. Ebu Davud'un Sü-nen'inin bir kısmını güzel ve faydalı bir şekilde şerhetti. Senetlerini güzelce tanzim etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Onun durumunu elbette ki yüce Allah, daha iyi bilir. [3]

Hicretin Yediyüzonikinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, adlan önceki senede anılan kimselerdi.
Muharremin beşinde, Emir İzzeddin Özdemir ez-Zerdgeş. ile beraberinde iki emir, Efrem'in yanma gittiler. Hepsi birleşerek Mühen-na'nın yanında bulunan Kara Sungur'un yanına gittiler. Sultana mektup yazdılar. Yazın şiddetli sıcağında ısınan taşlardan kaçıp kurtulmak için adeta ateşe sığınmışlardı. Safer ayında posta bir emir getirdi. Efrem ve Kara Sungur ve Zerdgeşin bütün mallarına el konulması isteniliyordu. Mühenna'nın ekmeğinin kesilmesi, görevden atılması, yerine kardeşi Muhammed'in emirliğe atanması emrediliyordu. Bütün askerler Ergun'un komutasında Şam'ın kuzey tarafındaki beldelerden döndüler. Kara Sungur ve arkadaşlarının başına gelen hadiseden ötürü insanlar hüzünlenip kederlendiler. Sudî, Haleb naibi olarak Mısır'dan gelirken Dmıaşk'a uğradı. İnsanlar ve askerler onu karşılamaya çıktılar. Bir ziyafet sofrası kuruldu. O esnada Dımaşk naibi Cemaleddin'in Mısır'a çağırıldığını bildiren ferman okundu o da hemen o anda posta arabasıyla Mısır yoluna koyuldu. Laçin'in bulunmadığı zamanda naibliği hakkında konuştu. Aynı günde Sülamiye Şeyhi Kutbeddin Musa, ordu nazırı olarak Mısır'a davet edildi. O günün akşamında Mısır yoluna koyuldu. Gidip orada; azledilen, mahna mülküne el konular Fahreddin Katibü'l-Memalikin yerine ordu nazırlığı görevine rebiyülevvel ayının onunda başladı. Aynı ayın onbirinde Mısır'daki Hanbelîlerin kadılığına Takiy-yüddin Ahmed b. Muiz Ömer b. Abdullah b. Ömer b. İvaz ei-Makdisî atandı. Bu za ilk Hanbelî Kadısı Şeyh Şemseddin b. İmad'm kızının oğluydu. Emir Seyfeddin Bektimur da kaçıp Tatarlara sığınan Efremi yerine Trablus naibliği görevin başlamak üzere galdi. Rebiyülahir ayında Humus naibi Baybars el-Alaî, Baybars el-Msenun Doğan vi alta Emir daha aym günde tutuklandılar. Tutuklu olarak Kersk'e götürülüp zindana atılıdılar.
Yine bu ayda Mısır naibi Rükneddin Baybars ed-Devaddar el-Mansurî tutuklandı. Yerine Ergun ed-Devaddar atandı.

Şam naibi Gemaleddin, Ksrek naibi, başhacip Şemseddin Sungur el-Kemalî ve beş emir daha Mısır'da tutuklanarak Kere kalesindeki bir burca hapsedildiler.
Bu senede Babüssülamiye dahilinde bir yangın çıktı. Bu yüzden oradaki birçok ev ile İbn Ebil-Fevaris'in ve Şerif el Kabanî'nin evleri de yandı. [4]

Tengizin Şam'a Naib Olması

Rebiyülahir ayının yirmisinde perşembe günü Emir Seyfeddin Tengiz b. Abdullah el-Malik en-Nasırî, Kerek naibi ve beraberindeki bir grup sultan kölesinin Baybars el-Alaî taraftarlığı yüzünden tutuklanmalarından sonra Dımaşk'a naib olarak geldi. Tutuklananlar arasında Hacı Aruktay da bulunuyordu. Tengizi karşılamak için halk şehir dışına çıkmıştı. Onun gelişine çok sevinmişlerdi. Tengiz, Dârüssaade'ye yerleşti. Şehre gelişi esnasında halk çok sevindi. Günlerden de ağustosun yirmi dördüncü günüydü. Cuma günü Maksure'de hutbeyi dinledi. Halk, onun için geçtiği yolda mumlar yaktı. Bu arada İbn Saserî'nin ka-dıaskerliğe yeniden atandığına dair ferman da geldi. Bu fermanda onun vakıflara da nezaret etmesi, önceki Şafiî kadıların adetleri üzere Şam beldelerinde, naiblikte kimsenin ona ortak olmaması da emrediliyordu. Şemseddin Ebu Talib b. Hamid'in, Mısır'da ikamet etmesinden dolayı görevden alman İbn Şeyh Sülamiye'nin yerine ordu nazırlığına atandığına dair ferman da geldi. Birkaç gün sonra ordu nazırı Sadr Muineddin Hibetullah b. Haşiş Dımaşk'a geldi ve İbn Hamid de İbn Bedir'i vazifesine başladı. İbn Bedir, Trablus ordu komutanlığına atanıp bu göreve gitti. Ergun ise Mısır naibliğine atandı. Kâtibül-Memalik Fahreddin de vazifesinin başına döndü, Kutbeddin b. Şeyhü's-Sülamiye de onunla beraber bu görevi yürütmeye devam edecekti.
Aynı ayda Şeyh Muhammed b. Kavvam ve beraberindeki bir grup iyi insan, Kilase'de vaaz veren, konuşmalar yapan İbn Zühre el-Mağribî aleyhinde harekete geçtiler. Onun Mushaf-ı Şerifi tahkir ettiğini, ilim ehlinin aleyhinde konuştuğunu ispatlayan bir tutanak hazırladılar. Bunun üzerine adalet meclisine çağırıldı. Teslim oldu. Cam bağışlandı. Ama çok ağır bir şekilde tazir edilip cezalandırıldı. Şehrin içinde, dışında, her tarafında, başı açık, sırtı kırbaçlanarak ve merkebe ters bindirilerek dolaştırıldı. Dolaştırılırken "Bilgisizce ilim ehlinin aleyhinde konuşanın cezası işte budur." diy© yüksek sesle duyuru yapılıyordu. Bundan sonra hapsedildi bir sûra hapiite kaldıktan sonra salıverildi. O da sonra Kahir©'y§ kaçtı. Şaban ayında ise posta vasıtasıyla geri gelerek eski görsvinin başına döndü.
Bu ayda Suğd naibi Bahadır As, Dımaşk'a geldi. Dımaşk'a naib olmasından dolayı insanlar onu tebrik ettiler.
Yine bu ayda sultanın Dımaşk'a gönderdiği mektup geldi. Bu mektupta kimsenin para ve rüşvet karşılığında göreve atanmaması emrediliyordu. Aksi takdirde bu görevlere layık olmayan insanların atanmalarına yol açılacağı anlatılıyordu. Bu mektubu sarayın kapısında îbn Zemlekanî okudu ve okuduğu cümleleri de müezzin İbn Habib halka yüksek sesle tekrarladı. Bu mektubun sultan tarafından yazılıp gönderilmesine Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye sebep olmuştu. Allah ona rahmet etsin.
Receb ve şaban aylarında Tatarların Şam'a gelmek üzere harekete geçtiklerini duymaları sebebiyle Dımaşk'taki insanlar çok korktular paniğe kapıldılar. Tedirgin oldular. Çokları başka beldelere göçtüler. Şehrin kapılarında izhidanı meydana geldi. Bu hadise ramazan ayında vuku bulmuştu. Her taraf alt üst olmuş, adeta sarsıntı meydana gelmişti. Tatarların Rahbe'ye ulaştıklarını duyunca daha çok sarsılır olmuşlardı. Bu hareketlerinin de kendilerine sığman Kara Sungur ve adamlarının önerisi üzerine gerçekleştiği her tarafta anlatılıyordu. Doğrusunu Allah bilir.
Ramazan ayında sultan bir mektup gönderdi. Bu mektupta şöyle deniyordu: "Bir adam öldürülürse faili meçhul ise onun öldürülmesi yüzünden insanlar rastgele Öldürülmesin. Aksine katil araştırılıp takip edilsin ve bulunduktan sonra Şer'i Şerifin hükmü gereğince ona kısas tatbik edilsin."
İbn Zemlekanî bu mektubu saltanat naibi İbn Tengiz'in huzurunda saray kapısında okudu bu mektubun yazılmasına da İbn Teymiye sebep olmuştu. Hem bu mektubun hem de önceki mektubun yazılmasının sebebi, İbn Teymiye idi.
Ramazan ayı başında Tatarlar Rahbe'ye ulaştılar. Yirmi gün süreyle orayı kuşatma altında tuttular. Rahbe naibi Emir Bedreddin Musa Ozdekçi onlarla beş gün süreyle şiddetlice savaştı. Onların Rahbe'ye girmelerine engel oldu. Reşidü'd-Devle, Rahbelilere Tatar hanı Sultan Harbenda'ya itaat etmelerini, onun hükmüne boyun eğmelerini, ona hediyeler sunup af dilemelerini Önerdi. Bunun üzerine Kadı Necmeddin Ishak, Tatar hanı Harbenda'nın yanına gitti. Heyetiyle birlikte onunla görüştü. Ona beş at ve on çuval şeker hediye olarak takdim etti. Harbenda bu hediyeleri kabul edip ülkesine döndü. Haleb, Hama ve Humus halkının büyük bir çoğunluğu ülkelerini terkedip kaçmışlar, şehirlerin büyük bir kısmı tahrip olmuştu. Ama Tatarların Rahbe'den geri döndüklerini kesin olarak duymaları üzerine Şehirlerine geri döndüler. Haberler güzelleşti. Kalpler sakinleşti. Müjde davulları çalındı. İmamlar kunut okumaktan vazgeçtiler. Hatip, bayram gününde hutbe irad etti ve insanlara bu nimeti anlattı. Tatarlar bineklerinin, yemlerinin azlığı, fiyatların yüksek olması ve çoklarının da ölmesi üzerine geri dönmüşlerdi. Geri dönmelerini Tatar hanı Harbenda'ya Reşidü'd-Devle ile Çoban önermişlerdi.
Şevval ayının sekizinde sultanın, Tatarlarla savaşmak üzere Mısır'dan ayrılması üzerine Dımaşk'ta müjde ve sevinç davulları çalındı. Şevval ayının ortasında Berr valisi Emir Hüsameddin Küçük Laçin komutasında kafile yola çıktı. Mısır askerleri de kıta, kıta gelmeye başladılar. Sultan, şevval ayının yirmiüçünde Dımaşk'a geldi. Şehre girişi üzerine insanlar büyük tören hazırladılar. Kaleye indi. Şehir süslendi. Sevinç ve müjde davulları çalındı. Bir gece sonra saraya intikal etti. Cuma günü

Emevi Camii'nin sultan mahfelinde namaz kıldı. Hatibe hil'at giydirdi. Pazartesi günü adalet sarayında oturdu. Şevvalin yirmisinde salı günü veziri Emimi'1-Mülk geldi. Zilkade ayının başında çarşamba günü sultanla birlikte şeyh, imam, allame Takiyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Teymiye de yedi seneden beri görmediği Dımaşk'a gelmişti. Beraberinde iki kardeşi ve bir grup arkadaşı da vardı. Dımaşk'a sağlıkla gelişinden dolayı onu birçok insan karşılamaya çıkmıştı. Gelişine çok sevinmişlerdi. Hatta onu görmek için bir grup kadiri da karşılamaya gelmişti. Sultan onu beraberinde Mısır'dan getirmişti. Gaza niyetiyle sultanla birlikte gelmişti. Ama gaza yapılmayacağı kesinlik kazanınca Tatarların kendi ülkelerine döndüğü anlaşılınca Gazze'de ordudan ayrılıp Kudüsü ziyarete gitti ve orada birkaç gün kaldı. Sonra Aclun Sevad ve Zer'e uğradı Zilkade ayı başında Dımaşk'a vasıl oldu. Dımaşk'a girdiğinde sultanın zilkade ayının ikisinde perşembe günü kırk kadar has emiri ile Hicaz'a yönelmiş olduğunu öğrendi. Şeyh İbn Teymiye Dımaşk'a ulaştıktan, oraya yerleştikten sonra çeşitli ilimleri insanlara öğretmeye, ilim yaymaya, kitap tasnif etmeye, şer'i hükümler hususunda ictihad yapmaya, insanlara şifahi veya yazılı fetvalar vermeye başladı. Bazı hükümlerde dört mezhebe muvafik şekilde kendi içtihadına dayanarak fetva veriyordu. Bazı hükümlerde ise onlara muhalif ve de mez-heplerindeki meşhur görüşlere aykırı olarak fetva veriyordu. İçtihadı neticesinde verdiği çok sayıdaki fetvayı birçok ciltte toplamıştı. Bu fetvalarına kitaptan, sünnetten, sahabilerin ve selef-i salihinin kavillerinden deliller bulmuştu.

Sultan, hacca gidince askerleri Şam'da dağıttı. Ergun'u da Dımaşk'ta bıraktı. Cuma günü Şeyh Kemaleddin ez-Zemlekanî, İb Şe-riş'in yerine Beytu'1-mal vekilliğine atanması münasebetiyle hil'at giydi. Sultanın veziri şehirde bir konuşma yaptı. Halktan çok miktarda para talebinde bulundu. Bazılarına para cezası vererek mallarını müsadere etti. Zorluk çıkaranları tokmaklarla dövdürdü. Reislerden bir kısmını tahkir etti. Eziyet ve hakaret ettiği reisler arasında İbn Fadlullah Muhyiddin de vardı. Bu ayda Şihabeddin b. Cehbel, Necmeddin Davud el-Kürdî'nin vefat etmesi üzerine Kudüs'teki Salahiye Medresesinin müderrisliğine tayin edildi. Vefat eden Necmeddin Davud ei-Kürdî otuz seneden beri orada müderrislik yapmaktaydı. O, vefat edince İbn Cehbel, Kurban bayramından sonra Kudüs'teki bu medreseye gidip göreve başladı.

Bu senede Tuğtay han adını taşıyan Kıpçak hükümdarı vefat etti. Bu, yirmiüç seneden beri hükümdarlık yapmaktaydı. Vefat ederken otuzsekiz yaşındaydı. Şehametli ve şecaatli bir kimse idi. Putlara ve yıldızlara tapma hususunda Tatarların dinine mensuptu. Mücessimeyi, filozofları, tabipleri tazim eder, Müslümanlara da bütün taifelerden daha fazla ikramda bulunurdu. Muazzam bir ordusu vardı. Askerlerinin çokluğu, kuvvetli oluşu, teçhizatlarının eksiksizliği sebebiyle onunla savaşmaya hiç kimse cesaret edemiyordu. Anlatıldığına göre o bir defasında her on askerinden bir taneyi seçerek bir askerî birlik teşkil etmiş ve bu birliğin askerlerinin sayısı 250.000'i bulmuştu.

Tuğtay han bu senenin ramazan ayında öldü. Ölümünden sonra yerine kardeşinin oğlu Özbekhan geçti. Özbekhan Müslümandı Ülkesinde İslamiyeti izhar etti. Güçlendirdi. Bir grup kâfir emiri öldürdü. Orada Hz. Muhammed (s.a.v.)'in dini, diğer dinlere üstün oldu. İslâm'a ve sünnete verdiği bu imkânlardan Ötürü hamd ve minnet Allah'adır. [5]

Hicretin Yediyüzonikînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mardin Hükümdarı Melik Mansur

Necmeddin Ebu'1-Feth Gazi b. Melik Muzaffer Kara Arslan b. Meli-kü's-Said Necmeddin Gazi b. Melikül-Mansur Nagirüddin Artuk b. Gazi b. Müna b. Timurtaş b. Gazi b. Artuk. Artukluydu. Birkaç ianeden biri Mardin hükümdarlığa yapmaktaydı Heybetli, iri yan, şişman bir ihtiyardı. Ahmak biri tarafından saldırıya uğramaktan korktuğa için dışarıda dolaşmaya çıktığında arkasında hep tahtırevanı bulunurdu. Bu senenin rebiyülahir ayının dokuzunda vefat etti ve kale altındaki medresesine defnedildi. Vefat ederken yetmiş yaşına varmıştı. Yaklaşık yirmi yıl kadar hükümdarlık yapmıştı. Vefatından sonra yerine oğlu Âdil geçti. O da onyedi gün hüküm sürdükten sonra bu defa kardeşi Mansur hükümdar oldu. [6]

Emir Seyfeddin Kutlubek

Emir Seyfeddin Kutlubek eş-Şeyhî. Dımaşk'ın büyük emirlerin-dendi. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin.[7]

Şeyh Nureddin Ebu'l-Hasan

Salih bir şeyhti. Şeceresi şöyledir. Nureddin Ebu'l-Hasan Ali b. Mu-hammed b. Harun b. Muhammed b. Harun b. Ali b. Hami es-Salebî. Dı-maşklıydı. Kahire'de hadis ve müsnedini okudu. İbn Zebidî'den İbn Leysî'den, Cafer el-Hemadanî'den, İb Şirazfden ve başka şeyhlerden hadis rivayet etti. İmam ve allame Takiyyüddin es-Sübkî ona icazet vermişti. Salih bir insandı. Rebiyülahir ayının ondokuzunda salı sabahı vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık kitle katılmıştı. [8]

Büyük Emir Ve Muzaffer Hükümdar Şihabuddin Gazi

Şihabuddin Gazi b. Melik Nasır Davud b. Muazzam. Hadis dinledi. Mütevazi bir adamdı. Bu senenin receb ayının onikisind Mısır'da vefat etti. Kahire'ye defnedildi. [9]

Kadilkudat Şemseddin Ebu Abdullah

Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. İbrahim b. Davud b. Ha-zim el-Ezraî. Hanefî mezhebine mensuptu. Faziletli bi insandı. Ders ve fetva verdi. Dımaşk'ta bir sene Hanefî kadılığı yaptı. Sonra azledildi. Bir süre Şebeliye Medresesini müderrisliğini yaptı. Sonra Mısır'a göçtü Saidü's-Süadada beşgün kaldı. Receb ayının yirmiikisinde çarşamba günü vefat etti Doğrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesi

Bu sene başında Müslümanların yöneticileri geçen senede adları, anılan zatlardı. Yalnız sultan, bu sene başında Hicaz'a henüz ulaşmamıştı. Emir Seyfeddin Teclis, muharrem ayının başında cumartesi günü Hicaz'dan gelerek sultanın selamette olduğunu, onun Medine-i Nebevi-ye'den ayrılıp Mısır'a yaklaştığını bildirdi. Sultanın selamette oluşu sebebiyle sevinç ve müjde davulları çalındı. Sonra posta geldi. Sultanın muharrem ayının ikisinde pazar günü Kerek'e girdiğini haber verdi. Muharremin onbirinde salı günü Dımaşk'a geldi. însanlar adet üzere onu karşılamaya çıktı. Bu hac dönüşünde onun dudağının üzerine yapıştırılmış bir kağıt parçası gördüm. Saraya indi. Muharremin ondör-dünde hatip maksuresinde cuma namazını kıldı. Müteakip cumayı da aynı şekilde orada kıldı. Muharremin onbeşinde cumartesi günü meydanda küre oynadı. Sahip Şemseddin Gabriyal'ı muharremin onbirinde pazar günü divanların nazırlığına; Karamanî'nin yerine de Fahreddin Iyas el-Aserî'y divanların başkanlığına atadı. Karamam Rahbe naibli-ğine başlamak üzere gitti. Bunların ikisine ve vezirine hiVat giydirdi, İbn Saserî ve Memalik katibi Fahr'a da hü'at giydirildi. Fahr, hacda sultanla beraberdi. Şerefüddin b. Saserî divan hacipliğine atandı. Fahreddin b. Şeyhü's-Sülamiye, Emeyi Camii'nin nazırlığı görevine başladı. Bahaeddin b. Alim de. Evkaf nazırlığ görevine başladı. Mengürsî de vakıfların başkanlığına tayin edilip bu göreve başladı. Sultan, muharremin yirmiyedisinde perşembe sabahı Mısır'a dönmek üzere yola koyuldu. Askerleri, yanında ve önünde gidiyorlardı. Safer ayı sonlarında elçi olarak görevlendirilen Şeyh Sadreddin Vekil ile Musa b. Mühenna ve Emir Alaeddin Tanboğa posta arabasıyla Mühennaya uğradılar. Ted-mürde onunla bir toplantı yaptılar. Sonra Tanboğa ile İbn Vekil, Kahire'ye döndüler.
Cemaziyelahir ayında Eminü'1-Mülk ile bir grup büyük ümera tutuklanarak büyük miktarda para cezasına çarptırıldılar. Eminul-Mül-kün yerine hazine müdürü Bedreddin b. Türkmanî getirildi. Receb ayında biri Dımaşk kalesine konulmak, üçü de Kerek'e götürülmek üzere dört mancınığın yapımı tamamlandı. İkisi Babü'l-Meydana kuruldu. Saltanat naibi Tengiz ve halk oraya gelip hazır bulundular.
Şaban ayında Haleb naibi Sudî'nin kazdırdığı nehir yatağının kazılma işi tamamlandı. Bunun Sacur nehrinden Kavik nehrine kadar olan uzunluğu 40.000 zira idi. Eni ve derinliği de iki'şer zira idi. Bu kazı için 300.000 dirhem para harcanmıştı.
Sudî bu işte adaletle hükmetti kimseye haksızlık etmedi.
Şevval ayının sekizinde cumartesi günü Emir Seyfeddin Balbay et-Tatarî komutasında hac kafilesi Dımaşk'tan hareket etti Hama Sahibi de bir grup Rum ve Guraba ile bu senede hac etti.
Zilhiccenin yirmi altısında cumartesi günü Kadı Kutbeddin Musa b, Şeyhü's-Sülamiye Mısır'dan Şam'a geldi. Şam ordularını nazırlığına atanmışa. Muineddin b. Haşiş de ramazan ayında Sahip Şemseddin b. Gabriyal ile birlikte Mısır'a gitti. Ordu komutanının Şam'a ulaşmasından iki gün sonra iktalann kaldırıldığına dair müjde davulları çalındı. Çünkü dört aylık bir incelemeden sonra sultan, böyle yapmayı uygun görmüş ve bu yolda karar vermişti. [11]

Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Fahreddin Ebu Amr Affan

Şeyh, imam ve muhaddisti. Şeceresi şöyledir : Fahreddin Ebu Arnr Affan b. Muhammed b. Osman b. Ebu Bekir b. Muhamme b. Davud et-Tuzî. Rebiyülahır ayının birinde pazar günü Mekke'de vefat etti. Çok miktarda hadis dinlemişti. 1.000'den fazla hadis şeyhi onun hadis rivayet etmesine icazet vermişlerdi. Büyük kitapları ve başka eserleri okumuş. Sahih-i Buharî'yi otuz defadan fazla okumuştu. Allah kendisine rahmet etsin. [12]

Îzzeddin Muhammed B. Adl

İzzeddin Muhammed b. Adi Şihabuddin Ahmed b. Ömer b. îlyas er-Ruhavî (Urfa). Vakıfların ve diğer emlâkin idaresine bakardı. Eminü'l-Mülk'ün has adamlanndandı. Eminü'1-Mülk, Mısır'da tutuklanınca Az-raviye'de tutuklu bulunduğu esnada posta arabasıyla yanına gitmesi için İzzeddin Muhammed'e haber salmıştı. Ancak kendisi hastalandı ve cemaziyelahir ayının ondokuzunda perşembe gecesi Azraviye Medrese-si'nde vefat etti. Vefat ederken otuzbeş yaşındaydı. İbn Taberzed el-Kandî'den hadis dinlemişti. Ertesi gün Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Vefatından sonra geride Cemaleddin Muhammed ile İzzeddin adında iki erkek çocuk bıraktı. [13]

Büyük Şeyh Kurra Şemseddin El-Maksay

Şemseddin el-Maksay Ebu Bekir b. Ömer b. Seb' el-Cezerî. Maksay adıyla tanınmıştır. Hatip naibi idi. İnsanlara kıraat-sab'ayı ve diğer şaz kıraatleri okurdu. Nahivle ilgilenirdi. Takvalı ve ictihad sahibi bir kimseydi. Cemaziyelahir ayının yirmibirinde cumartesi gecesi vefat etti. Ertesi günde Nasirî hankâhınm karşısında Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Vefat ederken seksen yaşını aşmıştı. Allah kendisine rahmet etti. [14]

Hicretîn Yediyüzondördüncü Senesî

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Vezir Eminü'1-Mülk değişmiş yerine Bedred-din et-Türkmanî geçmişti.
Muharremin dördünde Sahip Şemseddin Gabriyal, Mısır'dan Dı-maşk'a divanlann nazın olarak geldi. Adamları kendisini karşıladılar.
Muharremin onunda cuma günü sultanın Dımaşk'a gönderdiği mektup saray kapısının önünde saltanat naibinin, kadılarla ümeranın huzurunda okundu. Mektubunda hicretin 698. senesinden 713. senesi sonuna kadar hapiste kalan kimselerin serbest bırakılması emrediliyordu. Bunun üzerine sultana çokça dualar edildi. Mektubu okuyan, Cemaleddin b. Kalanisî idi. Onun okuduğu cümleleri de müezzzin Sadred-din b. Sabh yüksek sesle halka tekrarlıyordu. Müteakip cumada sultanın başka bir fermam okundu. Bu fermanda mahkumların salıverilmesi ve her mahkumdan sadece yarım dirhem alınması emrediliyordu. Diğer bir ferman okundu. Bu fermanda da çiftçilerden zorla alman harçların kaldırıldığı ve onların angaryada çalıştırılmaması emrediliyordu. Bu fermanı da İbn Zemlekanî okudu. Eminüddin Muhammed b. Müezzin en-Necibî de cümleleri yüksek sesle halka tekrarladı.
Muharrem ayında sultan, huzuruna fakih Nureddin Ali el-Bekrî'yi getirtti. Onu öldürmeye kasdetti. Ancak emirler araya girip ricacı olunca onu sürgün etti. Fetva vermekten ve ilim hakkında konuşmaktan onu men etti. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye tarafından çağırıhnca kaçıp gizlenmişti. Yine araya ricacılar girip affını istemişlerdi. Sonra bu defada sultan onu ele geçirince öldürmek istemişti. Emirler şefaatçi olunca sultan onu konuşmaktan ve fetva vermekten men etti. Çünkü bu adam dili çok uzun, cüretkâr ve insanları çabucak tekfir eden, katleden, bu gibi yanlış işlere sevkedici cehalete sahip bir kimseydi.
Safer ayının başında cuma günü İbn Zemlekanî saray kapısının önünde sultan naibi kadının huzurunda başka bir fermanı okudu. Bu fermanda hurma nebizinin tazmin edilir mallardan olduğu, ama nebiz küplerinin tazmin edilir mallardan ayrı mütalaa edildiği bildiriliyordu. Bunun üzerine halk sultana dua etti.
Rebiyülevvel ayının sonlarında Emevî Camii'nde kadılar toplandılar. Sicil şahitlerinin durumunu görüştüler. Onların mescitlerde oturmalarını yasakladılar. Bu şahitlerden birinin iki merkeze tabi olmaması gerektiğine karar verdiler. Şehadeti eda etme karşılığında ücret almamalarına, sicilleri tesbit etme işine karışmamalarına, kimsenin gıybetini yapmamalarına, normal bir geçim sürmelerine karar verildi, ikinci kez bu amaçla toplantı yapıldı. Üçüncü toplantının da yapılmasına karar varildi. Ancak üçüneü toplantı yapılmadı v© hiçbir sicil şahidi merkezinden kopmadı.
Rebiyülevvel ayının yirmibeşinde çarşamba günü İbn Saserî'nin evinde Bedreddin b. Bidyan hakkında bir meclis düzenlendi Bazı şaz kı-raatlarda bulunması yüzünden yadırgandı. O da bütünüyle kıraati terk edeceğine taahhütte bulundu. Birkaç gün sonra tekrar kıraatte bulunmak için izin istedi. Kendisine bu hususta izin verildi. Öğle ile ikindi arasında Emevi Camii'nde kıraatte bulunmak için oturdu. Adet üzere etrafında bir dinleyici halkası meydana geldi.
Receb ayının ortasında Haleb naibi Emir Seyfeddin Sudî vefat etti. Türbesine defnedildi. Yerine Aiaaddin Tanboğa es-Salihî atandı. Bu zat naibliğe atanmadan önce Mısır'da haciplik görevinde bulunuyordu.
Şaban ayının dokuzunda Şerif Şerefüddin Adnan'a, babası Emi-nüddin Cafer'in geçen ayda vefatı yüzünden Nakibü'l-Eşrafhil'atı giydirildi.
Şevval ayının beşinde Melik Şenıseddin Dubah b. Melikşah b. Rüs-tem Kasyun Mezarlığındaki meşhur türbesine defnedildi Bu zat, Gey-lan sahibi idi. Bu senede hacca gitmek üzere yola koyulmuştu. Gaba-ğib'e geldiğinde ramazanın yirmialtısmda cumartesi günü ölüm onu yakaladı. Cenazesi Dımaşk'a götürüldü orada cenaze namazı kılındı ve türbesine defnedildi. Türbe onun için satın alınıp inşaatı tamamlanmış, çok güzel bir hale gelmişti. Meşhur olan bu türbe, camisinin doğusunda Mekkâriye yanındadır. Vefat eden Melik Şemseddin'in Geylan ülkesindeki hükümdarlığı yirmibeş sene sürmüştü. Vefat ederken ellidört

yaşındaydı ve can çekişirken yerine bir cemaatın hac etmesini vasiyet etmiş ve bu vasiyeti yerine getirilmişti. Hac kafilesi şevvalin üçünde Emir Seyfeddin Sungur el-İbrahim'in ve Zebedanî Kadısı Muhyiddin'in idaresinde yola koyuldu. Zilkadeni yedisinde perşembe günü Kadı Bed-reddin b. Haddad, Dımaşk muhtesipliği görevine başlamak üzere Kahi-re'den geldi. Daha önce bu görevde Fahreddin Süleyman el-Basravî bulunuyordu. O azledilince bir at satın alıp rüşvet olarak sultana vermek ve eski görevine atanmak için acelece Beriye'ye gitti. Ancak mezkur ayın onyedisinde ölüm onu Beriye'de yakaladı. Cenazesi Basra'ya getirildi. Zilkadenin sekizinde dedelerinin yanma defnedildi. Güzel ahlaklı, şekli ve şemaili güzel, yakışıklı bir gençti.

Zilkade ayının sonlarında Suğd naibi Balaban Tobay el-Mansurî tutuklanarak zindana atıldı. Yerine Seyfeddin Bilbay el-Bedrî atandı.

Zilhicce ayının altısında Berr valiliğine Emir Aiaeddin Ali b. Mahmud b. Maded el-Baalbekî atandı. Daha Önce bu görevde Şerefüddin İsa b. Berkasî bulunuyordu.

Kurban bayramında emirler kendisine uğrayıp selam verdiler. Yine bu ayda Eminü'1-Mülk, Mısır'daki baş nazırlık görevine iade edildi. Azledilen Sadeddin Hasan b. Akfasî'nin yerine hazine nazırlığına atanan Sahib Bahaeddin en-Nesaî'ye de hil'a giydirildi.

Bu senede sultanın emriyle Şam askerlerinin Haleb'e gitmeleri, askerlerin başkomutanın da Şam naibi Tengiz olması gerektiğini bildiren sultan fermanı Bımaşk'a geldi. Mısır'danda Emir Seyfeddin Bekfcimur el-Ebubekrl komutasında 6,000 savaşçı gelmişti. Aralarında Ticiîs üi Bedreddin el-Vezirî, Ketişli, îbn Taybers, Şatî, İbn Salar ve diğerleri de vardı. Bütün bunlar Şam naibi Tengiz komutasında Haleb'e doğru ilerlediler. [15]

Hicretin Yediyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Haleb Naibi Sudî

Bu senenin receb ayında vefat etti ve türbesine defnedildi. Haleb'e nehrin gelmesine sebep olmuştu. Nehir yatağını kazdırmak için 300.000 dinar para harcamıştı. Yönetimi şükranla karşılanan, idaresi güzel, yolu temiz bir insandı. Allah kendisine rahmet etsin. [16]

Sahib Şerefüddin

Sahib Şerefüddin Yakup b. Mezher. Ailesine ve yakınlarına iyilik yapan bir kimseydi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin. [17]

Şeyh Reşid Ebu'l-Fida İsmail

Şeyh Reşid Ebu'1-Fida İsmail Ebu Muhammed el-Kureşî, Hanefî mezhebine mensuptu. İbn Muallim adıyla tanınmıştı. Tanınmış fakih ve müftülerdendi. Çeşitli ilimlere, faydalı bilgilere ve nüktelere sahipti. Zahid bir kimse olup münzevî bir hayat yaşardı. Bir süre Belhiye Med-resesi'nde ders verdi. Sonra bu görevi1 oğluna devrederek Mısır'a gitti. Mısır'da ikame etti. Kendisine Drnıaşk kadılığı teklif edildi. Ancak o bu görevi kabul etmedi. Yetmiş yaşını aşmış iken receb ayının beşinde çarşamba günü seher vakti vefat etti. Kurafe Mezarlığına defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [18]

Şeyh Süleyman Et-Türkmanî

Meczup bir kimseydi. Alebiyin'deki külhanda yaşardı. Daha önce Babülberid tuvaletlerinin yanında ikamet ederdi. Pisliklerden ve necasetlerden sakınmazdı. Namaz kılmaz, camiye gelmezdi. Ayak takımından ve şuursuzlardan bazı kimseler onun ermiş bir kimse olduğuna inanırlardı. Tabii ki eşek gibi deli ve mecnunlara uyan ayak takımının adeti böyledir. Onun mükaşefe ehli ve salih bir insan olduğuna inanırlardı, Şevval ayının çok karlı bir gününde vefat etti vg Babü'g-Sağir Meatarlı-fr'na defnedildi. [19]

Şeyha Ümmü Zeynep Fatıma Bint. Abbas

Şeyha, saliha, âbide bir kadındı. Şeceresi şöyledir : Ümnıü Zeynep Fatıma bint. Abbas b. Ebi'1-Feth b. Muhammed

Bağdatlıydı. Kahire dışında arefe gününde vefat etti. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etti. Alime ve fazıla kadınlardandı. İyiliği emreder, kötülüğü men ederdi. Kadınlar ve tüysüz oğlanlarla oturup kalkan Ahmedîlere karşı koyardı. Onların davranışlarını, bid'atçilerin usullerini ve şeriate muhalif davrananları protesto ederdi. Erkeklerin bu konuda yapamadıklarını yapardı. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin meclisine gelir ondan bu gibi konularda ve diğer meselelerde istifade ederdi. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin, bu hanımı sitayişle andığını, fazilet ve ilimle nitelediğini işittim. Onun bir çok manayı hemen kavradığını, birçok meseleleri güzelce öğrenebilecek durumda olduğunu, suallerinin güzelliğini ve konuyu çabucak kavradığını, söylediğini duydum. Şeyha Üm-mü Zeynep birçok kadına Kur'ân-ı Kerim'i hatmettirmişti. Nitekim kayın validem Aişe bint Sıddıka'ya Kur'ân'ı hatnıettirmişti. Kayın validem Aişe, Şeyh Cemaleddin el-Mizzî'nin zevcesi idi. Kayın validem Aişe, Zevcem Emetürrahim Zeyneb'e Kur'an okutmuştu. Allah hepsine rahmet etsin. Onlara rahmet etsin ve cennetiyle ikramda bulunsun. Amin. [20]

Hicretin Yediyüzonbeşinci Senesi

Bu sene başında Müslümanların yöneticileri önceki senede adları anılan zatlardı. [21]

Malatya'nın Fethi

Muharrem ayının başında pazartesi günü Seyfeddin Tengiz, askerleriyle birlikte Malatya yoluna koyuldu. Askerî birlikler, sancaklarının altında yürümeğe başladılar. Teçhizatlarını ve savaş aletlerini ortaya koydular. O gün cidden görülmeye değer, mahşeri andıran muazzam bir gündü. Askerlerle birlikte İbn Saserî de yola koyuldu. Çünkü o, kadıas-ker ve Şam kadildukatı idi. Ordu yola revan oldu. Nihayet muharremin onbirinde Haleb'e ulaştı. Haleb'dsn sonra yine yollarına devam sttiler. Muharremin onaltısında Bilad-ı Ruma, Malatya'ya ulaştılar. Muharremin yirmibirinden itibaren Malatya'yı kuşatma altına aldılar. Malatya tahkim edilmiş, kapıları kilitlenmişti. Malatyalılar Seyfeddin Tengiz komutasındaki askerlerin çokluğunu görünce kadıları ve mütevellileri kaleden inip Seyfeddin Tengiz'den eman diledi. Seyfeddin Tengiz de şehirde bulunan Müslümanlara eman vererek içeri girdi. Orada bulunan Ermenilerden ve Hristiyanlardan bir kısmım öldürdüler. Çok miktarda esir aldılar. Bazı Müslümanlar bundan zarar gördü. Çok miktarda ganimet elde edildi. Orada bulunan Müslümanlardan çoğunun malı alındı. Ücgün sonra muharremin yirmidördünde çarşamba günü Tengiz komutasındaki ordu Anteb'e, oradan da Mercidabık'a döndü. Bu haberi alan Dımaşk şehri süslendi. Sevinç ve müjde davulları çalındı. Safer ayının başında Malatya naibi sultanla görüşmek üzere yola koyuldu. Safer ayının ortasında Malatya Kadısı Şerif Şemseddin ve bir grup Malatyalı Müslüman da sultanın yanma ulaştılar. Rebiyülevvel ayının onaltısm-da cuma sabahı Tengiz, maiyetindeki Şamlı ve Mısırlı askerlerle birlikte Dımaşk'a girdi. İnsanlar adet üzere onu karşılamaya çıktılar. Mısırlılar Dımaşk'ta biraz ikamet ettikten sonra Kahire yoluna koyuldular.

Malatya şehri Çoban'a ikta olarak Tatar meliki tarafından verilmişti. Çoban da orada Kürt bir adamı naib olarak görevlendirdi. Bu na-ib halka zulmetti. Aşırı gitti. Kötü muamelelerde bulundu. Bunun üzerine Malatyalılar Sultan Nasır'a mektup yazarak onun tabiiyeti altına girmek istediklerini bildirdiler. İslâm ordusu Malatya'ya gidip şehri ele geçirdikten ve orada bazı icraatlarda bulunduktan sonra Çoban, Malatya'ya geldi. Orayı onardı. Bir kısım Ermeni halk da diğerleriyle birlikte oraya yeniden döndüler.

Rebiyülevvel ayının ondokuzunda hacip Bektimur ile Aydoğdu Şa-kirin ve diğerlerinin tutuklandıkları haberi geldi. Bunlar rebiyülevvel ayı başında perşembe günü tutuklandı. Sultan bunu duyunca onları tutuklayıp mallarına, mülklerine el koydu. Bektimur'un çok miktarda parası, eşyası, keresteleri ve bol ürünleri ortaya çıktı.

Teclis, Trablusa gitmek üzere Kahire'den yola çıkmıştı. Yoldan geçerken Dımaşk'a da uğradı. Sonra Trablus'tan eski naib Seyfeddin Bek-timuru muhafaza altında çabucak Dımaşk'a getirdi. Dımaşk'ta Emir Seyfeddin Bahadır As el-Mansurî'yi de tutukladı. Seyfeddin Bektimur'u Kahire'ye şevketti. Yerine Trablus naibliğine Kesnay'ı atadı. Seyfeddin Bahadır As'ı da Kahire'ye sevkedince insanlar çok hüzünlendiler ve onun kurtuluşu için dua ettiler.

Rebiyülahir ayının yirmibirinde perşembe günü İzzeddin b. Mü-beşşir, Dımaşk muhtesibi ve vakıflar nazırı olarak Dımaşk'a geldi. İbn Hallad muhtesiplik görevinden, Bahaeddin de vakıflar nazırlığından ayrıldı.

Cemaziyelevvel ayının üçünde pazartesi gecesi Babü's-Sağir dahilindeki Şenbaşî mescidinin ön tarafında yangın çıktı. Bu yüzden dükkânlar, evler, mallar ve eşyalar yandı.

Cemaziyelahir ayının onaltısmda çarşamba günü Malatya Kadısı Şerif Şemseddin, Kadilkudat el-Hanefî el-Basravî'nin yerine Hatuniye-tü'l-Berraniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup insanlar hazır bulundular. Faziletli ve güzel ahlaklr^ir kimseydi. Malatya kadısı ve hatibi olup bu görevi yirmi seleye,; yakın bir zamandır sürdürmekteydi.

Cemaziyelahir ayının dördünde perşembe günü İbn Haddad, muh-tssiplik görevine iade edildi. îbn Mübeşşir de vakıflar nazırlığı görevini gürdürmty© devam sttî.

Cemaziyelahir ayının dokuzunda çarşamba günü Şeyh Saflyyüd-din el-Hindî'nin yerine tbn Saserî müteakip çarşamba gününde de îbn Zemlekanî, Hindî'nin vefatı sebebiyle Zahiriyetül Cevvaniye medresî-sind© ders verdi.

Eeceb ayının sonlarında Kerek naibi Emir Akkuş, Kahire zindanından salıverilerek emirlik görevine iade edildi.
Şaban ayında Haleb'ten 5.000 asker sefere çıktı. Bunlar Amid beldelerine baskın yaparak oradaki birçok yerleri fethettiler. Bir kısım insanları öldürüp bir kısmanı esir aldılar ve salimen geri döndüler. Esirleri beşe böldüler. Beşte birlik pay 4.000 küsur insanı buldu.
Ramazan ayı sonlarında Kara Sungur el-Mansurî, Bağdad'a ulaştı. Beraberinde zevcesi (eşi) olan Tatar hanı Abaka'nın kız vardı. Harben-da onun hizmetine geldi. İslâm ülkesinin sınırlarına baskın yapmak için ondan izin istedi. Ancak Kara Sungur bu hususta ona izin vermedi. Mısır sahibinin adamlarından bir fedai ona hücum etti. Ancak.onu öldürmeyi başaramadı. Fedaî'nin kendisi öldürüldü.
Ramazan ayının onaltısında çarşamba günü fakih, imam, Fahred-din Muhammed b. Ali el-Mısrî, eski müderris Kemaleddin b Zemle-kânî'nin görevi kendisine devretmesi üzerine Adiliyetü's-Sağire Medre-sesi'nde ders verdi. İmam Fahreddin, İbn Katıj Kutlubek adıyla meşhur olmuştu. Dersinde kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, hatip ve İbn Zemlekânî'de hazır bulundular. Bu ayda Verrakîn ve Lebbadin (Keçeciler) çarşısı yanında dehşet adıyla bilinen pasajın onarımı tamamlandı. Tüccarlar buraya yerleştiler. Böylece Emevi Camii'nin vakıfları belirgin bir hale geldi. Bunu da sahip Şemseddin yaptırmıştı.
Şevval ayının sekizinde Ahmed er-Rusî öldürüldü. Bunun vecibeleri terk edip haramları helal saydığı, dinî hükümleri küçümsediği, kitap ve sünnetle alay ettiği gibi hususlar tesbit edildi. Şahitler aleyhinde şe-hadette bulundular. Maliki kadısı - Müslüman olsa bile- kanının akıtılmasına hükmetti. Sonra tutuklanıp zindana atıldı. Bir süre sonra Öldürüldü.
Aynı günde Şamlıların hac kafilesi, Emir Seyfeddin Toktemir ile Malatya kadısının maiyetinde yola koyuldu. Bu senede Hama Haleb, Mardin, kadıları ile Tengiz'in katibi Muhyiddin, damadı Fahreddin el-Mısrî de hacca gittiler. [22]

Hicretin Yediyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şebefübdin Ebu Abbîllah

Muhammed b. Adi İmamüddin Muhammad b. Ebu'1-Fadl Muham-med b, Ebul-Feth Nasrullah b. Muzaffer b. Esad b. Hamza l Esed b. Ali b. Muhammed et-Temimî ed-Bımaşkî İbn Kalanisî, Hicretin 646. seneğinde doğdu. Has nazırlığı görevine başladı Bundan bir süre önce Kıyme'de görev yaptı. Sonra bu görevi terketti. Safer ayının önikisinde cumartesi gecesi vefat etti Kasyun Mezarlığına defnedildi. Geride çok evlat ve bol miktarda mal bıraktı. [23]

Şeyh Safiyyüddin El-Hindî

Şeyh Şafîyyüddin el-Hindî Ebu Abdullah Muhammed b. Abdurra-him b. Muhammed el-Urmevî eş-Şafiî, Kelamcıydı. Hicreti 644. senesinde Hindistan'da doğdu. Annesinin babasından (dedesi) ilim tahsil etti. Faziletli bir kimseydi. Hicretin 667. senesi receb ayında Dehli'den çıktı. Hacca gitti birkaç ay Mekke'de mücavir olarak yaşadı, sonra Ye-men'e gitti. Yemen hükümdarı Muzaffer ona 400 dinar verdi. Sonra Mısır'a gitti. Orada dört sene kaldı. Daha sonra Antakya yoluyla Anadolu'ya göçtü Konya'da onbir sene, Sivas'ta beş sene, Kayseri'de de bir sene kaldı. Kadı Siraceddin'le görüştü. Siraceddin ona ikramda bulundu. Sonra hicretin 685. senesinde Dımaşk'a geldi. Orada ikamete başladı. Orayı kendine yurt edindi. Revaniye, Dolei'ye Zahiriye ve Atabekiye medreselerinde ders verdi. Usul ve kelama dair eserler tasnif etti. Öğrencilere ders verdi. Fetva verdi Dârü'l-Hadisü'l-Eşrefiye'ye kitaplarını vakfetti. İyilik ve ihsan sahibi bir kimseydi. Hicretin bu senesinin safer ayının yirmidokuzunda sah gecesi vefat etti. Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Vefat ederken Zahiriye Medresesi müderrisliğinden başka bir görevi yoktu. Zaten Zahiriye Medresesi'nde de vefat etti. Kendisinden sonra bu medresede İbn Zenılekânî ders verdi. İbı Saserî, sağlığında Atabekiye Medresesi'ni ondan devraldı. [24]

Kadı Takiyüddin Süleyman B. Hamza

Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan, uzun bir ömür yaşayan, hadisleri senedleriyle rivayet eden kadı Takiy-yüddinin şeceresi şöyledir : Takiyyüddin Süleyman b. Hamza b. Ahmed b. Ömer b. Şeyh Ebu Ömer el-Makdisî Hanbelî mezhebine mensuptu. Dımaşk'ta hakimlik yaptı. Hicretin 628. senesinin receb ayının ortasında doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Kendi kendini yetiştirdi. Fıkıh öğrendi. Yüksek derecede bir alim oldu. Hakimlik yaptı. Hadis rivayet etti Seçkin ve hayırlı insanlardan, mürüvveti çok ve ahlâkı güzel kimselerdendi. Beled'den dönüp Cevziye'de hakimlik yaptıktan sonra ani bir ölümle vefat etti.
Deyr'deki evine vardığında fenalaştı ve zilkade ayının yirmibirinde pazartesi gecesi akşam namazından sonra evinde vefat etti. Ertesi gün dedesinin türbesine defnedildi. Cenaze merasiminde büyük bir kalabalık kitle hazır bulundu. Allah ona rahmet etsin. [25]

Şeyh Ali B. Şeyh Ali El-Harirî

Kendi taifesinin lideriydi. İki yaşındayken babasını kaybetti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Nesîr köyüne defnedildi. [26]

Hekim Bahaeddin

Faziletli, yüksek derecede bir alim olan Bahaeddin'in şeceresi şöyledir: Bahaaddin Abdüsseyyid b. Muhezzeb İshak b. Yahya. Gözleri sürme ile tedavi eden bir tabipti. İslâm ile şereflenmiş ti. Sonra Kur'an'm tamamım okumuştu. Çünkü kalb gözüyle görüp inanarak Müslüman olmuştu. Onun vasıtasıyla kavminden ve diğerlerinden de çok sayıda insan İslâm'a girmişti. Hem kendi şahsına, hemde o insanlara çok faydası ve bereketi dokunmuştu daha önce Yahudi idi. Cenâb-ı Allah, kendisine hidayet nasib etti. Bu senenin cemaziyelahir ayının altısında pazar günü vefat etti. Aynı günde Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Şeyhülislâm İbn Teymiye kendisine Yahudiliğin batıl olduğunu, yollarının doğru olmadığını, kitaplarını değiştirip kelimelerinin yerlerini değiştirdiklerini anlattığı ve ispatladığı için Müslüman olmuştu. Allah kendisine rahmet etsin. [27]

Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Dımaşk'taki Hanbelî kadısı geçen senede vefat etmiş, yerine bir başkası atanmıştı. Muharrem ayında sultanın, orduyu lağvederek yerine teşkil ettiği yeni bir silahlı gücün birliklere dağılımı tamamlandı. Yeni birlikler, sultanın önünden resmi geçit yaptılar Sultan, Şam ve Kıble tarafındaki beldelerin tamamında alman ağır vergileri iptal etti.
Bu senede akaid sebebiyle Hanbelîlerle, Şafnler arasında çatışma meydana geldi. Bunlar, Dımaşk'ta saltanat naibi Tengiz'in huzurunda Dârüssaâde kasrında toplantı yaptılar. Saltanat naibi Tengiz, aralarını bulup barıştırdı, birbirleriyle tartışmaksızın, işi karıştırmaksızın bu
toplantı güzel ve hayırlı bir şekilde sona erdi. Toplantı muharremin onaltısmda pazar günü Kadildukat Şemseddin Ebu Abdullah Muham-med b. Müslim b. Mâlik b. Mezru el-Hanbelî'nin, Hanbelî kadılığına ve vakıflarının nazırlığına atandığına dair ferman okundu. Daha önce bu görevde Takiyyüddin Süleyman bulunuyordu. O zat vefat edip Allah'ın rahmetini kavuştuğu için yarine Şemısddin Ibu Abdillah atanmıştı. Atanma tarihi sühieeenin altığı idi. Bu firman İm§vi Gâmü'ndg kadıla-rm, naibin vi ayâs tabakasına rnenıup kimlilerin huzurunda ekundu. Sonra enuslâ birlikti Dârüü&âdeyt gittilar, ttaindi hü'ati vardı. Saltanat naibine ulam virdi. Oradan da §alihiy§ya gitti, Ertesi gün C§vıi= y© Medresaıi'ne indi, öneikî kadıların âdetlerin uygun olarak erada hüküm vermeys başladı. Birkaç gün sonra Şeyh Şirefüddin b, Haftz'ı, ksndins vskil tayin atti.
Safer ayının yedisinde pazartesi günü Şeyh Kemaleddin b. Şerişî posta arabasıyla Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Beraberinde Beytü'1-mal vekâletinin yeniden kendisine verildiğine dâir fermanı da getirmişti. Kendisine hil'at giydirildi. HiVatini giymiş olarak gidip naibe selam verdi.
Bu ayda vezir İzzeddin b. Kalanisî yakalanıp Azraviye hapishanesine atıldı. 50.000 dinar para cezasına çarptırıldı. Sonra bu para cezasından affedilip serbest bırakıldı. Ancak Has nazırlığı görevinden ayrıldı.
Rebiyülahir ayında Fadl b. İsa, Mısır'dan geldi. Kendisine ve kardeşinin oğlu Musa b. Mühenna'ya Sayda kentindeki arazile ikta olarak verildi. Çünkü Mühenna, Tatar ülkesine gitmiş, onların hanı Harbenda
ile görüşmüştü.
Cemaziyelevvel ayının onaltısmda pazartesi günü İbn Saserî, Sufl-lerin bu hususta saltanat naibinden talepte bulunmaları üzerine Sü-meysatiye şeyhü'ş-şüyuhluğu görevine başladı. Başlarken ayan tabakasına mensup kimseler de yanında hazır bulundular. Daha önce bu görevde Şerif Şihabeddin Ebu'l-Kasım Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahim b Abdülkerim b. Muhammed b. Ali b. Hasan b. Hüseyin b. Yahya b. Musa b. Cafer Sadık Kaşengir bulunuyordu. Ancak bu za altrmşüç yaşında vefat etmiş ve Suriye Mezarlığı'na defnedümiş-ti.
Cemaziyelahir ayında Bahaeddin İbrahim b- Cemaleddin Yahya el-Hanefî Şam'da Şemseddin Muhammed b. Abdülkadir el-Hatirî'nin vefat etmesi üzerine divan nazırlığı görevine başladı. Birkaç büyük görevde bulunmuştu. Nitekim hazine nazırlığı, Emevi Camii'nin nazırlığı, Maristan nazırlığı ve benzeri görevlerde bulunmuştu. O günden itibaren Maristan nazırlığı saltana naibinin divanı tarafından üstlenildi ve bu devam eden bir adet haline geldi.
Receb ayanda Humus sahibi Emir Şihabeddin Karatay, vefat eden Emir Seyfeddin et-Türkistanf nin yerine Trablus naibliğine nakledildi Emir Seyreddin Aruktay da Humus naibliğine atandı. Seyfeddin Toktay en-Nasir. ise Seyfeddin Tayboğa'nın yerine Kerek naibliğine atandı.
Receb ayının onunda çarşamba günü Kadı Şemseddin ed-Dımaşkî Sahip Kemaleddin b. Adil'in torunu Bahaeddin Yusuf b Cemaleddin Ahmed b. Zahirî el-Acemî el-Halebî'nin yerine Necibiye Medresesi'nde ders vermeye başladı. Bahaeddin Yusu vefat etmiş, Türbetü'l-Adim'de babasının ve dayısının mezarlarının yanına defnedilmiş ti.

Şaban ayı sonlarında Kadı Şemseddin b. İzzeddin Yahya el-Harranî, Sahip İzzeddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b
MübeşşıYin Dımaşk'ta receb ayı başında vefat etmesi ile boşalan vakıflar nazırlığına atanarak göreve başladı. Bu zat, daha
önce Mısır'da ve Dımaşk'ta Divan nazırlığı yapmıştı. İskenderiye'de ve başka yerlerde muhtesipliklerde de bulunmuştu. Son
zamanlarda Dımaşk'ta vakıfla? nazırlığı görevinden başka bir görevi kalmamıştı. Seksen yaşma yaklaşmış iken bu senede vefat
etti ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Mısır'daki Hanbelî-lerin Kadilkudatı Şerefüddin Abdülgani'nin kardeşiydi.
Şevval ayı sonlarında Emir Seyfeddin Ergun es-Silahtar en-Nasirî komutasında son hac kervanı yola koyuldu. Emir Seyfeddi
Dımaşk'ta Darü'l-Tiraz yanında ikamet etmekteydi. Mısır'dan da Kadilkudat Seyfeddin Devaddar İbn Cemaa da hacca gitmişti
Bu senede Kudüs'ü oğlu Hatip Cemaleddin Abdullah'ın vefatından sonra ziyaret etmişti. Reis olmuş, ünü her tarafa yayılmış
şanı yüceltmişti. Zilkade ayında Emir Seyfeddin Tengiz Kudüs'ü ziyarete gitti. Dımaşk'tan yirmi gün ayrı kaldı. Yine bu ayda
Mısır'da tutuklu bulunan ve salıverilen Emir Seyfeddin Bektimur el-Hacib Dımaşk'a geldi. Saygı gördü. Kendisine ikram olsu
diye Sıfd valiliğine atanmıştı. Dımaşk'taki işlerini tamamladıktan sonra Sıfd'a gitti. Kadı Hüsameddin el-Kazvinî Sıfd
kadılığından Trablus kadılığına nakledildi. Sıfd kadılığına Dımaşk Kadısı İbn Saserî Şerefüddin el-Havendî yeniden atandı
Daha Önce Trablus mütevellisi idi. Bektimurla birlikte Hacip Tavaşî Zahireddin Muhtar da Dımaşk'a geldi. Bu Zer'i adıyl
tanınıyordu. Bu zat Bektimur'un yerine kaledeki hazine mütevelliliği görevine atanmıştı.
Bu ayda yani zilkade ayında Tatar hanı Harbenda Muhammed b. Ergun b. Abaka b. Hülagu hanın ölüm haberi Dımaşk'a ulaştı
Vefat eden bu zat Irak, Horasan, Irak-ı Acem, Anadolu, Azerbeycan, Ermenistan ve Diyarbakır'ın sahibi idi. Ramazanın
yirmiyedisinde vefat etmiş, şehirde sultaniye adıyla yaptırdığı türbesine defnedilmiş ti. Vefat ederken otuz yaşım aşmıştı.
Cömert bir kimse olup oyun ve eğlenceyi severdi. İmara merak salmıştı. Rafizîliği ortaya koymuştu. Bir sene kadar Sünnîlikte
kaldı. Sonra rafizîiiğe geçti. Ülkesinde rafizîliğin sloganlarını serbestçe ortaya koydurttu. Nesirüddin et-Tusî'nin öğrencisi
Şeyh Cemaleddin b. Mutahhir el-Hüllî onun yanında itibar gördü. Şeyh Ce-maleddine bir kaç beldeyi ikta1 olarak verdi. Bu
senede ölünceye dek bu fasit mezhepte kaldı. Zamanında büyük fitneler ve musibetler cereyan etti. Ölümü ile Cenâb-ı Allah,
kulları ve beldeleri ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Ölümünden sonra yerine onbir yaşındaki oğlu Ebu Said geçti. Orduyu ve
memleketi Emir Çoban idare etti. Alişah et-Tebrizî vezirlikte kaldı. Devlet erkânının malına mülküne el konuldu. Harbenda'-yı
zehirleyerek öldürmekle itham edilen ayan tabakasına mensup bazı kimseler öldürüldü. Tahta oturduğu ilk zamanlarda çok
kimseler onunla oynadılar. Sonra adaleti ve sünneti uygulamaya yöneldi. Hutbelerde önce Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'den sonra
Hz, Osman'la Hz. Ali'den ra-diyallahu anhüm (Allah kendilerinden razı olsun) ibaresinin okunmasını emretti. İnsanlar buna çok
sevindiler. Böylece fitneler, serler, o beldelerin ahalisi arasında cereyan eden çatışmalar; Herat'ta, İsfehan'da, Bağdat'ta,
Erbil'de, Savâd'da ve diğer yerlerdeki kargaşa sona erdi.
Mekke sahibi Emir Humeyse b. Ebi Nümey el-Hasenî, Mekkelilere karşı kendisine yardım etmesi için Tatar ham Harbenda'nın
yanma gitmek üzere yola koyulmuştu. Oradaki rafizîler de bu hususta kendisine destek vermişlerdi. Horasan'dan büyük bir ordu
hazırlayarak ona takviye olarak vermişlerdi. Ancak Harbenda ölünce bütün bu hazırlıklar iptal edildi. Humeyse de eli boş ve
yüzü kara olarak Mekke'ye döndü. Beraberinde Tatarlardan ve rafizîlerin büyüklerinden Emir Delkandî de bulunuyordu.
Hicaz'da rafizîliği yaşatmak için Humeyse'ye çok miktarda para toplamıştı. O sıralarda Tataristan'da bulunan Mühenna'nın
kardeşi Emir Muhammed b. İsa, beraberindeki bir grup Arapla birlikte onları kahretti. Bozguna uğrattı. Ellerindeki bu iki kişiyi
yakaladı. İslam devleti bu olaydan haberdar olunca Melik Nasır ve devlet erkânı, Emir Muhammed b. İsa'dan hoşnut oldular
Bu yararlılığı onun Sultan Nasır yanındaki suçunu affettirdi. Sultan onu huzuruna çağırınca o da emir dinleyip itaat ederek
sultanın huzuruna gitti. Şam naibi kendisine ikramda bulundu. Sultanın huzuruna vardığında sultan da kendisine ikramda
bulundu. Sonra Emir Muhammed b. İsa ve Sultan Melikü'n-Nasır Delkandî'nin elinden alman paraların ne yapılacağı hususunda
Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'den fetva sordular. O da bu paraların Müslümanların yararına olacak işlere sarfedilmesi
gerektiği yolunda fetva verdi. Çünkü daha önce bu paralar hakka karşı inad etmek, bid'at-Çileri sünnîlere karşı desteklemek
amacıyla toplanıp hazırlanmıştı. [28]

Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bu senede İzzeddin el-Mübeşşir, Şeyhu'ş-Şüyûh Şihab el-Kaşengerî, Neeibiys müderrisi Baha al-Aeemî vefat ittiler.
Bu stnsdt Mmm hatibi, çarşıda ilind© kasap satan bulunan bir adam tarafından öldürüldü, Dağlı adam tlindiki satın hatibin
başına vurmuş, hatip d§ birkaç pn yaralı yattıktan senra vefat §tffii|ti, Katil yakalanarak cinayeti işlediği pazarda idam edildi,
Hatib» rsbiyülahir ayının enüçündi pazar günü vefat etti, Ve.Miaza'ye difntdildi, Vefat edsrksn altmış yaşını geçmişti, [29]

Şeref Salih B. Muhammeb B. Arabşah

Şeref Salih b. Muhammed b. Arabşah b. Ebu Bekir el-Hemedanî. Cemaziyelahir ayında vefat etti. Meyrep Mezarlığı'n
defnedildi. Kıraati hoş, yaşantısı güzel bir kimseydi. Hadis dinlemiş ve bir cüz hadis rivayet etmişti. [30]

Tezkiretü'l-Kindîye Adlı Eserin Sahibi İbn Arefe

Şeyh, imam, kurrâ, hadisci, nahivci, edebiyatçı bir kimseydi. Şeceresi şöyledir : Alaeddin Ali b. Muzaffer b. İbrahim b. Ömer b. Zeyd b. Hi-betüllah el-Kindî. İskenderiye'liydi. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. 200'den fazla şeyhten hadis dinlemiş kıraat-ı sab'ayı okumuş, güzel ilimler tahsil etmişti. Şiir nazmetmişti. Şiirleri yüksek derecede ince manalar içeren güzel şiirlerdi. Elli ciltlik kitap derlemiştir ki, bu kitaplarında birçok ilimlere yer vermiştir. Ama çoğunluğunu edebiyat bilgileri teşkil etmektedir ki buna et-Tezkiretü'1-Kindiye adını vermişti. Bu kitabım Sümeysatiye hankâhına vakfetmişti. Yazısı da hesabı da güzel ve sağlamdı. Birçok hizmetlerde bulundu. On sene kadar Nefisiye Da-rü'1-Hadisi'nin hocalığını yaptı. Sahih-Buharî'yi defalarca okudu. Hadis rivayet etti. Şeyhü'l-İslâm b. Teymiye'ye bağlanmıştı. Receb ayının onyedisinde çarşamba gecesi Kubbe Mescidi'nin yanındaki bahçede vefat etti. Mizze'ye defnedildi. Vefat ederken yetmişaltı yaşındaydı. [31]

Tavaşî Zahireddin Muhtar

Zahireddin Muhtar el-Beknesî. Kalede haznedarhk ve Dımaşk'ta da tabılhane emirliği yapmıştır. Zeki, becerikli ve faziletli bir kimseydi. Kur'an'ı ezberlemişti. Güzel sesle Kur'an okurdu. Drnıaşk kalesinin kapısının yanında öksüzler için bir mektep vakfetmişti. Onlara giyecek ve harçlık bağlamıştı. Kendisi bizzat onları imtihan eder, onlarla eğlenip hoşça vakit geçirirdi. Cabiye kapısı haricinde bir türbe yaptırarak bu türbeye iki köy vakfetmişti. Türbenin yanında güzel bir mescit de inşa ettirmiş ve oraya bir imam tayin ettirmişti. Şaban ayının onunda perşembe günü vefat edince bu türbeye defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. Şekli ve ahlâkı güzel, sükunetli vakarlı, heybetli, devlet nezdinde itibarlı bir kimseydi. Allah kendisini affetsin. Vefatından sonra hazinedarlığa Semih Zahireddin Muhtar ez-Zer'i atandı. [32]

Emir Bedreddin

Bedreddin Muhammed b. Vezirî. Önde gelen ümeradandı. Faziletli, bilgili, tecrübeli bir kimseydi. Mısır'da adalet sarayında bir defa sultana vekâlet etti. Meysere hacibi idi. Sultanın sol tarafında otururdu. Vakıflarda söz sahibi idi. Kadılar ve müderrislerle ilgili işlere bakardı. Sonra Dımaşk'a intikal etti ve şaban ayının onaltısında orada vefat etti. Necibi hanının üzerindeki Meydan-ı Hasay'a defnedildi. Geride büyük bir servet bıraktı. [33]

Şeyha Sittü'l-Vüzera Bint Ömer

Saliha bir hatun olan Şeyha Sittü'l-Vüzera'nm şeceresi şöyledir: Sittü'l-Vüzera bint Ömer b. Esad b. Menca. Sahih-i Buharî'y ve diğer hadis kitaplarını rivayet etmiştir. Vefat ederken doksan yaşını aşmıştı. Saliha hatunlardandı, Şaban ayının onsekizinde perşembe gecesi vefat etti. Kasyun'daki Muzaffer! Camii'nin üst tarafında bulunan türbelerini defheldildi. [34]

İcadı

3bul-Ha§an b. Kâdildudat Takiyyüddin b, DaMkü'l-fyd, Bab&ii kindi zamanında enu n&ib tayin itmiş ve ©nu Hâkim M-lm rilkhm kısyla ivkndirmişti L§hhariy§ Mitoüii'ndi dgr§ vtrmif, ba= hasından sonra reis olmuştu. E&magan ayının ©ndekuzunda pazartüi günü altmış yaşma yaklaşmış iken vefat itti, Kurafe'de babasının msza-nnın yanma defnedildi. [35]

Şeyha Sittü'l-Münim

Saliha bir hanım olan Şeyha Sittü'l-Mün'im'in şeceresi şöyledir. Sittü'l-Mün'im binti Abdurrahman b. Ali b. Abdus el-Harranî'ye. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin annesidir. Yetmiş yaşından fazla ömür sürdü. Hiç kızı yoktu. Şevval ayının yirmisinde çarşamba günü vefat etti. Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze merasimine büyük bir halk kitlesi iştirak etti. Allah kendisine rahmet etsin. [36]

Şeyh Necmeddin Musa B. Ali B. Muhammed

Cil kasabasından olup sonraları Dımaşk'a yerleşmişti. Katiplik yapmıştır. Faziletli bir yazar olup İbn Basis adıyla tanınmıştır Zamanında Özellikle müzevvec ve müselles türlerinde hat sanatının üstadı idi. elli sene müddetle insanlara yazı Öğretti. Ber

de kendisinden yazı öğrenenlerden biriyim. Allah sevabını ve mükâfatını versin. Görünümü alımlı, yakışıklı bir ihtiyardı. Güzel şiir yazardı. Zilkade ayının onunda salı günü vefat etti. Babü's-Sağir Mezarlığına defnedildi. Vefat ederken altmışbeş yaşındaydı. [37]

Şeyh Takiyüddin El-Musılî

Şeyh Takiyyüddin Ebu Bekir b. Ebi'l-Kerem sahabe mihrabının yanında kıraat hocalığı yapardı. Uzun bir süre İbn Ami Camii'nde de vaaz verdi. Orada toplananlara dini bilgiler verdi. İnsanlar elli sene kadar süreyle telkin ve kıraat hususunda kendisinden yararlandılar. Çok insanlara Kur'ân-ı Kerim'i hatmettirdi. Bu sebeble ziyaretine gelinir, kendisinden ilim tahsil edilirdi. Hatim gecelerinde öğrencilerin okudukları duaları derledi. Hadis dinledi. Hayırlı ve dindar bir kimseydi. Zilkade ayının onyedisinde salı gecesi vefat etti ve Babü's-Sağir Mezar-lığı'na defnedildi. Allah, kendisine rahmet etsin, [38]

Şeyh Ebu Abdullah Muhammed B, Hatip Sülâme

Şeyh, §aUh, zahid ve kurrâ bir kimaaydi, Şeeer^ıi şöyledir ; Ebu Abdullah Muhammed b. Hatip Sülâme b, Salim b. Basan b Yanbub el-Malini Dımaşk Camü'ndeki meşhur salih insanlardandı. Hadis dinledi. Elli sene kadar bir süre insanlara Kur1 ar okuttu. Telaffuzu zor harfleri çocuklara fasih bir şekilde telaffuz ettirir ve onlara mahreçleri güzelce Öğretirdi. Yalnız ağzında hastalık vardı. Sürekli ve çok miktarda salyası aktığı için devamlı surette ağzının altında bir tas tutardı. Vefat ederken seksendört yaşım aşmıştı. Zilkade ayının onikisinde pazar günü Sarimiye Medresesi'nde vefat etti. Babü's-Sağir'de Kandelavî'nin yakınma defnedildi. Cenaze merasimine 10.000 kadar insan katıldı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [39]

Şeyh Sadrb. Vekil

Allame Ebu Abdullah Muhammed b. Şeyh İmam Zeyneddin Ömer b. Mekkî b. Abdüssamed. Müslümanların imamı, müftüsü kendi zamanında Şafiîlerin şeyhi idi. İbn Merhal ve İbn Vekil adlarıyla tanınmıştır. Zamanında fazileti, ilim tahsili, mütalaası ve çeşitli ilimlere vakıf oluşu ile şöhret kazanmıştır. Mezhebi ve kitap ile sünneti çok iyi bilirdi. Nahivde bu derecede kuvvetli değildi. Nahivle ilgili çok hataları olurdu.
Bununla birlikte Zamahşerî'nin Müfassal'ını da okumuştu. Ama gene de nahvî hataları vardı. Birçok eseri ezberlemişti Hicretin 665. senesinin şevval ayında doğdu. Birçok alimden hadis dinledi. Örneğin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini İbı Allan'dan dinledi. Kütüb-ü Sitte'yi de dinledi. Darul-Hadiste Emir Erbilî, Amiri ve Mizzî'nin emri üzerine Sahih-i Müslim'i büyük bir kısmını halka okudu. Birçok ilimlerden özümleyerek elde ettiği bilgilerle hadis üzerinde konuşurdu. Tıptan, felsefeden, kelâmdan, ulûmu evailden çok şeyler öğrenmişti. Özellikle ulûmu evail hakkında çok bilgisi vardı. Güzel şiir söylerdi. Latif şeyleri kapsayan hacimli bir divanı vardı. Kendisini seven ve kıskanan, kendisine öfke duyup kıskanan arkadaşları vardı. Aleyhinde konuşurlar, büyük günahları işlemekle onu itham ederlerdi. O da kendi nefsine karşı aşırı giden, günah işleyen, utanmayı bir tarafa bırakan, pislikleri ve fuhşiyatı irtikâb eden bir kimseydi. İbn Teymiye'ye düşmandı. Bir çok toplantılarda onunla münazara yapardı. İbn Teymiye'nin göz kamaştıracak derecede ilimlere sahip olduğunu söyleyip itirafta bulunur, onu överdi. Ancak yine de ona düşmandı. Bununla birlikte İbn Teymiye'nin mezhebini, davranışlarını, fikirlerini taraftarlarını da savunurdu. Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiye de onun ilmini, faziletlerini över, Müslüman olduğuna şehadette bulunurdu. Çirkin fiillerinden ve hareketlerinden bahsedildiğinde de şöyle derdi:
"Onun kafası karışmış olup şeytanın muradına tabi olmuştur. Şehvetlere meyillidir."
Ama yine de Sadr b. VeMİ» îbn Teymiye'yi ç§kam§yen onun hakkında çirkince sözler garfeden kimselerden olmamıştır, Mısır'da vi Şam'da birkaç medresede ders verdi. Dımaşk'ta, Şamîyetül-Berraniye, Sami-yetul-Cevvaniye, Azraviy medreseleri ile Eşrefiye Darü'l-Hadisînde ders verdi. Bir zamanlar kısa bir süre için hatiplik yaptı. Sonra halk ona karş harekete geçti ve minbere çıkamadan görevden alındı. Daha sonra saltanat naibi Efrem'le oturup kalkmaya, burada anlatımı mümkün olmayan çirkin hareketlerde bulunmaya başladı. Sonra da DımaşVtan Haleb'e tayındı. Çünkü Haleb naibinin gönlüne taht kurmuştu. Orada kalıp ders verdi. Sonra sultan ile Mühenna arasında Ergun ve Tanboğa ile birlikte elçi olarak gidip geldi. Neticede Mısır'a yerleşti. Orada bu senenin zilhicce ayının yirmidördünde çarşamba sabahı kendi evinde vefat edinceye dek Meşhed-i Hüseyin'de ders verdi. Evi caminin yakınında idi. Aynı günde Kurafede medfun bulunan ordu nazırı kadının türbesin-deki Şeyh Muhammed b. Ebi Hamza'nm yakınma defnedildi. Vefat haberi, müteakip senenin muharrem ayının üçünde Dımaşk'a ulaşınca Emevi Camii'nde cumadan sonra gıyabî cenaze namazı kılındı. Aralarında İbn Ganim Alaeddin, Kaçkazî ve Safeddin'in de bulunduğu bir cemaat ona mersiye yazdılar. Adı geçenler onun arkadaşlarıydılar. [40]

Şeyh İmadüddin İsmail El-Fuî

Teclis'in vekili idi. Babü's-Sağir'in Berr aniye tu11-Garbiye Medre-sesi'nde onun için bir meteoroloji istasyonu yaptırmıştı. Atak, yeterli ve becerikli bir kimseydi. Rafizîlerdendi. Bu yüzden saltanat naibi onu huzuruna celbetmiş, onu huzurunda dövdürmüştü. Hatta saltanat naibi kalkıp onu dövmeye başlamış, mahmuzlarıyla yüzüne vurmuştu. Bu dayak yüzünden Arefe gününde can vermişti. Aynı günde Kasyun Me-zarlığı'na defnedilmişti. Babu'l-Feradis dışında bir evi vardı. [41]

Hicretin Yediyüzonyedinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adlan anılan kimselerdi. Safer ayında Şam naibi Melikü11-Ümera Tengiz'in yaptırdığı Babu n-Nasır dışındaki Hakr Sımak karşısında ve Dı-maşk'taki Banyas nehrinin üst tarafında bulunan caminin onarımına başladı. Kıblesinin tesbiti için oraya kadılar ve âlimler gelip gittiler. Neticede safer ayının yirmibeşinde pazar günü Şeyh Takiyyüddin İbn Tey-miye'nin belirttiği cihete göre kıble tesbit edildi. Sultanın emriyle caminin yapımına başladılar. Sultan'ın naibi de bu hususta yardımcı oldu.
Safer ayında Baalbek şehrinde büyük bir sel meydana geldi. Bu yüzden ahalinin çoğu öldü. Evler ve çok sayıda binalar tahrip oldu. Sel safer aymın yirmiyedisinde salı günü meydana gelmişti.
Kasaca demek istediğimiz şudur ki o günde Baalbek şehrinde büyük mi baskını meydana gslmiş, dsrglsr dolup taşmış» yıûvnm düşmüş, şim-şeklir çakmış, bütün bunlardan ganra şghrin kuzey dağu t&raftndakî gurlarından kırk zira derinliğinde bir sii akım meydana gelmişti. Surla* rın genişliği baş zira idi, Buna rağmen mi bu surların üstünden taşıp gilmişti, Kalenin sağlam bir bureu ve iki lamfindaki §ît§I§r s§l §ukrma kapılıp yıkılmışlarda Bu iulâr ©tuz zim genişliğindi v§ gQO zira ugunlu= ğunda bir ark mgydana ggtirmişlgrdi, Sil, sihrin batı yakanına doğru aktı, Eşyaları önüne katıp sürükledi, Isabat ettiği her şayi talsf etti. Ahalinin dalgın olduğu bir esnada şehir sel sulanna kapılmış ve şehrin üçte birinden fazlası telef olmuştu. Sel suları camiye girmiş, caminin içinde birbuçuk boy kadar yükselmiş, sonra caminin batı duvarına çarpmış, orayı tahrip etmiş, camideki bütün eşyaları, kitapları, mushafları yok etmiş ve caminin çok miktardaki toprağını kaydırıp götürmüştü. Yıkıntılar arasında çok sayıda kadın, erkek ve çocuk can vermişti. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve Ona dönücüleriz). Camide bulunan Şeyh Ali b. Muhammed b. Şeyh Ali el-Harirî ile maiyetindeki birçok yoksul kimse boğularak ölmüşlerdi. Bu afette Baalbek halkından garipler ve yabancılar dışında 144 kişi Ölmüştü. Bu yüzden 600 kadar ev ve dükkân harabeye dönmüş, yirmi kadar bahçenin ağaçları sökülerek sel sularına kapılmış, cami ile Eminiye Medresesi dışında sekiz değirmen yıkılmıştı. Suların girip içindeki eşyaları telef ettiği ama kendileri yıkılmayan evlerse çok sayıda idi.
Bu senede Nil nehri, önceki zamanlarda benzeri duyulmamış kadar yükseldi. Sular altında kalan birçok belde harabeye döndü. Oradaki insanların çoğu Öldü. Münyetü's-Seyrec sular altında kaldı. Oradaki insanların çok miktarda eşyası zayi odu. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senenin rebiyülahir ayı başında Haleb ordusu Amid'e (Diyarbakır'a) hücum etti. Oradaki malları yağmaladı. İnsanları esir alıp salimen geri döndü.
Aynı ayın yirmidokuzunda cumartesi günü Maliki Kadısı İmam Al-lame Fahreddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Sülâme b. Ahmed b. Ahmed b. Sülâme el-İskenderî el-Malikî, ağır hasta olup zaafiyet geçiren eski Kadı Cemaleddin ez-Zevavî'nin yerine Mısır'dan Dımaşk'a kadı olarak geldi. Gelişinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler onu karşıladılar. Atanma fermanı Dımaşk'a vasıl oluşunun ikinci gününde Emevi Canüi'nde okundu. Atanma fermanının tarihi oniki rebiyülahir idi. Naibi fakih Nureddin es-Sehavî cemaziyelevvel ayında gidip camiide ders verdi. Dersinde ayandan olan kimseler hazır bulundular. Faziletleri, bilgisi, nezaheti, dindarlığı ve kararlılığı sitayişle anıldı. Bundan dokuz gün sonra azledilmiş olan Zevavî de vefat etti. O zat Dırnaşk'ta otuz sene kadar kadılık yapmıştı.
¥in§ aımazıyiltvvel ayında İmir Seyfiddin Bahadır As, Rsrgk ha-pishsngıinden gerbüt bırakılarak Kahire'y© götürüldü, Sultan ona ik= ramda bulundu, Sultan, Malatya'da aralarımla gsçen bir hadig§d©n ötürü Şam naibinin kendiline yapmış olduğu tsklif übgbiyl© Seyfeddin'i hmp§s atmıştı,
Şivval ayının dokumunda pirpfflbi günü hae k§rv&nı ieyfiddin Giçkin il-Mansurî idarüinds y©la koyuldu. Bu §§n§d§ haeea pdenlir arasında Kadilkudat Neemeddin b. Sas©rî, kardeşinin oğlu Şerefüddin, Kemaleddin b. Şirazî, Kadı Celaleddin el Hanefî, Şeyh Şerefüddin b. Teymiye'de vardı.
Şevval ayının altısında Kadı Celaleddin Muhammed b. Şeyh Kemaleddin eş-Şerişî, Şeyh Şerefüddin b. Ebi Selâm'ın vefatından sonra Carudiye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular.
Şevval ayının ondokuzunda İbn Selam'ın yerine İbn Zemlekânî, Az-raviye Medresesi'nde ders verdi. Yine bu ayda anne tarafından kardeşleri Bedreddin Kasım b. Muhammed b. Halid'in vefatından sonra kardeşinin izin vermesi üzerine Şeyh Şerefüddin b. Teymiye de Hanbelîye Medresesi'nde ders verdi. Sonra Şeyh Şerefüddin hacca gitti. Şeyh Ta-kiyyüddin İbn Teymiye onun yerine ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimselerle başkaları da hazır bulundular. Kardeşinin hac dönüşüne kadar yerine ders vermeye devam etmişti. Hac dönüşünden sonra da ders vermeye devam etti.
Bu senede sahil beldelerinden Trablus'tan ve diğer yerlerden gelen haberlerde anlatıldığına göre içki içmek ve bütün fuhşiyat yasaklanmış, insanların üzerindeki ağır vergiler kaldırılmış, Nusayrîlerin bütün köylerinde birer mescit inşa edilmişti. Hamd

ve minnet Allah'adır.
Şevval ayının yirmisekizinde salı günü sabahleyin Şeyh İmam, A1-lame, Şeyhü'l-Küttab Şihabüddin Mahmud b. Süleyman el Halebî, sır kâtipliğine atandığı için posta arabasıyla Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Daha önce bu görevde Şerefüddin Abdü'l-Vahhab b. Fadlullah bulunuyordu. O zat vefat edip Allah'ın rahmetine kavuştuğu için yerine Şihabüddin Mahmud atanmıştı.
Zilkade ayında pazar günü Malikîler için yenilenen Samsamiye Medresesi'nde ders verildi. Burayı vakfeden Sahip Şemseddi Gabriyal burada ders verilmesini şart koşmuştu. Fakihler burada ders verdiler. Müderrisliğe hakim naibi fakih Nureddin Ali b. Abdülbasir el-Malikî atanmıştı. Ders verirken dersinde kadılar ve ayanda hazır bulundular. Dersini dinleyenler arasında Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de vardı. Onu İskenderiye'den tanıyordu.
Yine bu ayda Dahvariye Medresesi'nde Şayh Cemaleddin Muham-med b, Şeyh Şihabüddin Ahmed ©1-K©hhal ders verdi Saltanat naibi Tengiz'in fermanı gereğince tabip Eminüddin Süleyman'ın yerini bu medresedeki tıp reisliğine Şeyh Cemaleddin atanmıştı.
Bu ayda Mardin'deki tüccarlardan bir grup bir araya gelip Şam'a gitmeye karar vermişlerdi. Bunlara bir grup göçmen de katılmıştı. Yola koyuldular. Râ'sül-Ayna iki konaklık bir yere geldiklerinde altmış Tatar süvarisi bunları yakaladılar. Ok yağmuruna tuttular. Baştan sona hepsini öldürdüler. Sadece yetmiş kadar çocukları kaldı. Bunları kim öldürecek? Dediklerinde aralarından biri "Ganimetten bana pay vermeniz şartıyla bu çocukları da ben öldürürüm." dedi ve çocukları baştan sona öldürdü. Tüccarlardan 600, gurabadan 300 Müslüman öldürülmüştü. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Öldürülen insanların cesetleriyle orada bulunan beş sarnıcı doldurdular. Allah, öldürülen o Müslümanlara rahmet etsin. Bunlardan sadece bir Türkmen kurtulup, kaçmış. Re'su'l-Ayn'a gitmiş ve gördüklerini, o feci manzarayı halka duyurmuştu. Diyarbakır mütevellisi Soyay bu katil Tatarları yakalamak için harekete geçmiş, nihayet onları yakalayıp baştan sona Öldürmüştü. Tatarlardan sadece iki kişi kurtulabilmişti. Allah onların dağınıklığını düzeltmesin. Onlara ne merhaba ne

de hoş geldiniz demiyoruz. Bu duamızı kabul eyle ey âlemlerin Rabbi, amin. [42]

Kayıp Mehdi'nin Cebele Diyarında Ortaya Çıkışı

Bu senede Nusayrîler itaatten çıkıp asi oldular. Aralarında Mu-hammed b. Hasan el-Mehdî Kaim bi-Emrillah adını verdikler bir adam vardı. Bu bazan göklerin ve yerin yaratıcısı Ebu Talib oğlu Ali olduğunu, bazan da ülkelerin sahibi Muhammed b. Abdullah olduğunu iddia ediyordu. Yüce Allah, bunların söyledikleri uydurma sözlerden çok daha ulu ve üstündür. Mehdî adını verdikleri bu adam, Müslümanları tekfir etmeye, Nusayrîlerin hak yolda olduklarını söylemeye başladı. Sapık Nusayrîlerin büyüklerinden çoğunun aklım çeldi. Onlardan herbirini 1.000 kişinin başına emir olarak tayin etti. Çok beldeleri ve naiblikleri onlara verdi. Neticede bunlar Cebele şehrine saldırdılar. Oraya girdiler. Ahalinin bir kısmını öldürdüler. Şehirden çıkarkende "Ali'den başka ilah yoktur. Muhammed'den başka hacip yoktur. Selman'dan başka kapı yoktur" diyorlardı. Hz. Ebu Bekirle Hz.Ömer'e de sövüyorlardı. Şehir halkı vay İslâmiyetin başına gelenlere. Vay sultanımız! Vay emirimiz eyvah, diye çığlık attılar. O gün Cebele halkına yardım eden, destek veren bir kimse çıkmadı. Bunlar ağlayıp Aziz ve Celil olan Allah'a tazar-ruzda bulunmaya başladılar. Bu sapık Mehdi şehirdeki mallan ve paraları toplayıp adamlarına ve tabilerine paylaştırdı. Allah, hepsini kahretsin. Adamlarına "Artık Müslümanların ns devleti n© d$ adı sanı kaldı, Şayet yanımda on kişi dahi kalsa biz bütün ülkelere sahip olacağız!" dedi. Ülkede duyuru yaptırarak insanların kendisine rağbetini sağlamak amacıyla 'Tarlalardan onda bir pay alınacaktır" dr di, Adamlarına da mescitlerin tahrip edilip meyhaneye dönüştürülmesini emretti. Esir aldıkları Müslümanlara "Ali'den başka Tanrı yoktur. Tanrın Mehdi'ye gecde et. O ki diriltir öldürür de" diyorlardı. Şayet bunu demezsen öldürülürsün, diye tehditte bulunuyorlardı. Hazırlıklarım yaptılar. Gerçekten büyük işlere giriştiler. Büyük belalar çıkardılar. İslâm ordusu bunların üzerine yürüdü. Bunları hezimete uğratıp büyük bir kısmını öldürdü. En sapıkları olan Mehdi de öldürüldü. Kıyamet gününde de o onların Önünde çılgın alevli cehennem ateşine ve azaba doğru yürüyecektir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur :

"Allah hakkında bilmeden tartışan ve her azılı şeytana uyan insanlar vardır. Onun hakkında şöyle yazılmıştır : O kendisini dost edinen kimseyi saptırır ve alevli azaba götürür.. Bunlar senin yaptıklarından
Ötürüdür." (el-Hac, 3-10).

Bu senede Emir Hüsameddin Mühenna ve oğlu Süleyman 6.000 ki- kervanın başında hacca gittiler. Hüsameddin'in kardeş Muhamnıed b. İsa da 4.000 kişilik bir kervanın emiri olarak hacca gitti. Mühen-na, Mısırlılar ve Şamlılarla bir araya gelmedi Mısırlılar arasında Tec-lis ve diğerleri de vardı. Doğrusunu Allah bilir, [43]

Hicretin Yediyüzonyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed

Salih bir insandı. Şeceresi şöyledir : Ebul-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdullah el-Müntezih. Faziletli bir kimseydi. Güze yazı yazardı, et-Tenbih, el-Umde ve diğer eserlerin istinsahını yaptı. İnsanlar kendisinden yararlanıyorlardı. Yazdığı kitapları ona getirip gösteriyorlar, gerekli tashihleri yapıyorlardı. Emevi Camii'nde kendisine ait bir sandığın yanında çevresinde otururlardı. Bu senenin muharrem ayının altısında pazartesi gecesi vefat etti ve Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. el-Umde adlı eseri ona göstererek üzerinde düzeltmeler yaptım. Başka eserleri de ona arz etmişimdir. [44]

Şeyh Şîhabuddin Er-Rumî

Şeceresi şöyledir : Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Merağî. Ayniye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Emevi Camii'nde Hanefîlerin batı tarafındaki maksurelerinde imamlık yaptı. Çünkü Hanefîlerin mihrabı oradaydı, Hatuniye Medresesi'nin şeyhliğini de yaptı. Saltanat naibi Ufytm's ds imamlık yapardı. Gügel v© tatlı bir şg§l© Kur'an okurdu, Naib İfrem'in yanında itiban vardı- Efrem bazen yaya olarak onun m* viyeiine gidgr, onunla görüşürdü, Bu zaviye, meydan; kebirde kuzeydoğu taraftndadır, Şeyh Şîhabuddin §r*Rumî bu senenin muharrem ayında vifat adip İuflyt M§zarkğı'n& d$fn§diline§, oğullar İraitmüddin ili ŞerifÜddin enun privlgrini üüttadilsr, [45]

Şeyh Fahredbîn Osman

Salih ve adaletli bir insandı. Şerceresi şöyledir : Fahreddin Osman b. Ebu'1-Vefa b. Ninıetullah el-Azazî. Büyük bir servet sahipti. Mürüvvetti ve başından çok belalar geçmiş bir kimseydi. Kendisine emanet olarak teslim edilen 60.000 dinar ile miktarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği mücevherleri, sahibi olan Gazze naibi İzzeddin el-Cerrahî'nin gazada vefat etmesinden sonra götürüp ailesine teslim etmişti. Allah, sevabını ve mükafatım versin. İşte bu sebepledir ki bu senenin rebiyülahir ayının yirmiüçünde salı günü vefat edince cenazesine sayılarım ancak yüce Allah'ın bildiği miktarda büyük bir topluluk işti-

rak etmişti. Hatta denilir ki o zamana kadar hiç kimsenin cenaze merasimine bu kadar çok insan katılmamıştı. Cenazesi Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. [46]

Kadîlkudat Gemalıddln Ebu Abdullah 1z-Zıvavî

Şgesrgii şöylidir: Cgnmitddin Ibu Abdullah Muhammid b. Süleyman b. Yusuf ig=Zgvavî. Hier§tin İ87. stö§§ind§n biri Bınıaşl Maliki lirin kadılığını yapmaktaydı. M&grip diyarından Mısır'a f ilmiş, eradit ilim tahlil itmiş, aralarında Şgyh İzzsddin b Abdügislam'ıa da bulunduğu bazı üıtadlardan ııtifad© itfldş, sonra hieritin 687. ı§neıinde.k&dı olarak Dımaşk'a gslmişti, Yaklaşık olarak hieretin 629, ienüindi doğmuş, Malikî mezhgbini diriltmiş, o mezhebin hükümlerini tatbik etmiş, zamanında Samsamiye Medresesi'ni ve Nuriye imaretini yenileyip onarmıştı. Sahih-i Müslim'i, Malik'in Muvatta'ını, Yahya b. Yahya tarikıyla İmam Malik'ten, Kadı İyaz'ın eş-Şifa adlı eserini nakletmiştir. Vefatından yirmi gün önce kadılıktan azledildi. Bu, onun için daha hayırlı idi. Çünkü kadı olarak vefat etmemişti. Cemaziyelahir ayının dokuzunda perşembe günü Samsamiye Medresesi'nde vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namaz^kıhndı. Mescidü't-Tarih karşısında Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. İnsanlar onun cenaze merasimine katıldılar. Onu hayırla yad edip Övdüler. Vefat ederken merhum İmam Malik gibi o da seksen yaşını aşmıştı. O da İmam Malik gibi mezhebinin içinde onyedi seneyi doldurmamıştı. [47]

Kadı Şerefüddin Ebu Muhammed

Kadı, Sadr, reis, risu 1-kuttap Şerefüddin Ebu Muhammed Abdü'l-Vahhap b. Cemaleddin Fadlullah b. Hillî el-Kureşî el-Adevî el-Muamerî. Hicretin 629. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Devlet hizmetinde bulundu. Rütbesi yükseldi. Nihayet Mısır'da inşâ kâtipliği yaptı. Daha sonra Dımaşk sır katipliğine nakledildi. Ve bu senenin ramazan ayının sekizinde vefat edinceye dek bu görevde kaldı. Vefat edince Kas-yun Mezarlığı'na defnedildi ve doksan seneye yaklaşan ömrünü noktaladı. Ölünceye dek duyu organlarını ve gücünü kaybetmemişti. Alimler, özellikle İbn Teymiye ve salih kimseler hakkında güzel inanışları vardı. Allah kendisine rahmet etsin. Vefatı sebebiyle kendisinden sonra Dımaşk sır katipliğine atanan Şihap Mahmud, Alaeddin b. Ganim ve Cemaleddin b. Nebate kendisi için mersiye yazdılar. [48]

Fakih İmam Şerefüddin Ebu Abdullah

Fakih imam alim münazaracı Şerefüddin Ebu Abdullah Hüseyin b. İmam Kemaleddin Ali b. İshak b. Selam. Dımaşk'lıydı. Şafi mezhebine mensuptur. Hicretin 673. senesinde doğdu. İlim tahsil etti. Yükseldi. Carudiye ve Azraviye medreselerinde ders verdi. Zahiriye Medrese-si'nde asistanlık (muidlik) yaptı. Adalet sarayında fetva verdi. Tahammülü geniş, himmeti çok, âlicenab, güzel anlayışlı, kavrayışı mükemmel, yazısı, hafizası, fesahat ve münazarası güzel bir insandı. Bu senenin ramazan ayının yirmidördünde vefat etti. Geride çoluk çocuk ve de çok miktarda borç bıraktı. Karısı bint Züveyzan onun borcunu ödedi. Allah, karısının iyiliğini kabul buyursun ve ona da ihsanda bulunsun. [49]

Sahip Enisü'l-Mülük Bedreddin

Bedreddin Abdurrahman b. İbrahim el-Erbilî. Hicretin 638. senesinde doğdu. Edebiyatla ilgilendi. Güzelce edebiyat öğrend bu sayeda hükümdarlar nezdinde geçimini sağladı. Onun ince ve güzel manalar içeren şiirlerinden biri de Şeyh Alemüddin'in naklettiği şu şiirdir:
"İçkiye devam etmek, aşka düşen kimsenin sevgilisinin yanağına benzer.
Gözlerimden akan yaş da ay'ı, ol mah yüzlü sevgiliyi sular, Ki o, benim için gözümden de kulağımdan da kıymetlidir."
Şarkıcı bir kadın içinde şu şiiri söylemişti:
"Aşkı hoş, servi boylu azizem. Boynu bükük, itaatkâr, kirpikleri ise hastadır. Bacakları temas etti, sanki gümüş gibi bembeyazdır. Ban ağacının dalı üzerinde seçili kafiyelerle öter"[50]

Sadrü Reis Şerefüddin Muhammed

Şerefüddin Muhammed b. Cemaleddin İbrahim b. Şerefüddin Abdurrahman b. Eminüddin Salim b. Hafiz Bahaeddin Hasan b Hibetul-lah b. Mahfuz b. Saserî. Hicaz'a gitti. Berada mıntıkasında iken hastalandı. Hastalığı devam etti. Nihayet Mekke'de ihramlı olup telbiye getirmekte iken vefat etti. İnsanlar, onun cenaze merasimine katıldılar. Bu şekilde Ölümünü gıpta ile karşıladılar. Bu senenin zilhicce ayının yedisinde cuma günü akşama doğru vefat etti. Cumartesi günü kuşluk vakti Babıhacun

Mezarhğı'na defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin ve makamını âli kılsın. [51]

Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesi

Bu senede Müslümanların halifesi ve sultanı Önceki senede adları anılan kimselerdi. Kadılar ve naibler de değişmemişti Sadece Dı-maşk'taki Maliki Kadısı Cemaîeddin ez-Zevavî'nin vefatından sonra yerine Allame Fahreddin b. Selame atanmıştı Muharrem ayında Cezire1-den Şark beldeleri Sincar, Musul, Mardin ve o yörelerden gelen haberlerden anlaşıldığına göre o yörelerde büyük bir kıtlık ve pahalılık ile yağmurların azlığı ve Tatar korkusu hüküm sürmekteydi. Azık bulunamıyor, bulunsa da alınamayacak derecede pahalı oluyordu. Nafakalar azalmış, nimetler yok olmuş, belalar çökmüştü. Öyleki insanlar buldukları hayvanları ve leşleri yemek, çocuklarını ve aile fertlerini satmak mecburiyetinde kalmışlardı. Bir çocuk elli dirheme hatta daha ucuza satılır olmuştu. Hatta insanların çoğu Müslüman çocuklarını satın almadıkları için kadınlar, çocuklarını satabilmek ve elde ettikleri parayla yararlanmak, gıda maddesi satın alıp geçimini sağlamak, ölümden kurtulmak niyetiyle yüksek sesle "Ben Hristiyanıml" diyorlardı.İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve Ö'na dönücüleriz). Gerçekten anlatımı burada uzun sürecek ve nitelemesi kulakları rahatsız edecek çok zorlu haller meydana gelmişti. Kıtlığa maruz kalanlardan 400'e yakın kadarı, Merağa/taraflarına göçmüşler, yoldayken üzerlerine çığ düşünce hepsi ölmüşlerdi. Bunların bir kısmı da Tatarlara katılmışlar, onlarla birlikte yola koyulmuşlardı. Akabe'ye vardıklarında Tatarlar Akabe'ye tırmanmışlar,"sonra başlarına bela olmasınlar ve kendilerine yük olmasınlar diye bunların Akabe'ye tırmanmalarına engel olmuşlar. Ve bu yüzden hepsi ölmüşlerdi. Güç ve kuvvet ancak hikmet sahibi ve Aziz olan Allah sayesindedir.

Safer ayının yedisinde pazartesi sabahı Kadı Kerimüddin Abdül-kerim b. Alem Hibetullah, sultanın bütün ülkedeki vekilhasi olarak Dımaşk'a geldi. Dârüssaade Sarayına yerleşti. Orada dört gün kaldı. Kubeybat Camii'nin yapılmasını emretti ki, buraya Kerimüddin Camii denilmektedir. Sonra Kudüs'ü ziyarete gitti. Çok miktarda sadaka dağıttı. Seferden sonra bir cami yaptırmaya başladı.

Safer ayının ikisinde Trablus'ta şiddetli bir fırtına Türkmenlerin üzerine esti. Onların çok miktardaki eşyalarını telef etti. Turali adındaki emirleri, emirin zevcesi, iki kızı, oğullarından olma iki torunu, cariyesi toplam onbir kişi öldü. Çok miktarda deve ve başka hayvanlar öldü. Çok miktardaki eşyaları ve metalan parçalandı. Mesela bir deve on mızrak boyunca havaya yükseliyor, sonra yere düşüp param parça oluyordu. Fırtınadan sonra şiddetli bir yağmur ve soğuk hava meydana geldi. Öyle ki bu yüzden yirmidört kadar köydeki ekinler telef oldu. Fırtınada Çölde bulunan insanlar evlerine dönemez oldular.

Bu senenin safer ayında Emir Seyfeddin Tugay el-Hasılî Sıfd naib-liğine atandı. Gidip orada iki ay kadar görev yaptıktan sonra tutuklandı. Sahip Eminüddin de Trablus vakıflar nazırlığına yüksek maaşla atandı. Şeyh Alemüddin dedi ki: "Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında perşembe günü Kadiîkudat Şemseddin b- Müslim, Takiyyüddin b. Tsymiya il© görüştü. Talakla yamin mssslüi huıusunda fatva varmgk-t©n vanp§ma§îni İbn Tsymiyg'y® tavsiyt itti, îbn T§ymiy§ di ©nun tav= iiyüifti vi öğüdünü kabul itti, Hatam vs müftülar e©mââtan gönlünü kırmamak için artık bu kenuda fitva v©rmiy§eggini bildirdi, Sonra ea* fflaziyslivvtl ayı başında sultandan bir miktup gsldi, Bu mtktupta Şgyh Takiyyüddin İbn T@ymiy§ talakla yamin atnıa mg§§laainda f©tva varmaktan man adiliyordu. Bu huıusta bir m«di§ âkdidildiğj, niieliiin, sultanın bu emrine göre karar verdiği anlatılıyordu. Bu husus şahirde ilan edildi. Sultanın mektubu gelmeden önce Kadı İbn Müslim el-Hanbelî bir grup büyül müftülerle toplantı yapmıştı. Müftüler, kadıya; "Talak meselesinde fetva vermemesi için Şeyh Takiyyüddin îbn Teymi-yeye tavsiyede bulun ve Öğüt ver" demişler, kadı da İbn Teymiye'ye bu hususta tavsiyede bulunmuş, İbn Teymiye de tavsiyeyi kabul etmişti. Onun amacı fitneyi ve şerri harekete geçirmemek, ortalığı sükunete erdirmekti.

Safer ayının onunda Seyfeddin Tugay'm tutuklanıp yerine Humus naibliğine Bedreddin el-Karamanî'nin atandığına dair olan sultan fermanı postayla geldi.

Yine bu ayda Reşidü'd-Devle Fadlullah b. Ebi'1-Hayr b. Ali el-Hemedanî öldürüldü. Bu, aslen aktarlık yapan bir Yahudi idi Tıpta ilerledi. Şans da kendisine yardım etti nihayet. Tatar hanı Harbenda'nm ayrılmaz bir parçası gibi oldu. Rütbesi yükseldi. Sözü geçerli oldu. Vezirlik makamına tayin edildi. Haddi evsafi belirtilemeyecek kadar mal ve mülk sahibi oldu. Saadete kavuştu. Müslüman olduğunu söylerdi. Çok faziletlere sahipti. Kur'an'ı tefsir etmiş, kitaplar tasnif etmişti. Çocukları ve büyük serveti vardı. Seksen yaşına varmıştı. Rahbe savaşında büyük yararlılığı olmuştu. O savaşta Müslümanlara faydası dokunmuş Tatarların oniki sene sonra Şam beldelerinden ayrılıp ülkelerine dönmelerini sağlamıştı. İslâm'a karşı samimi bir alakası vardı. Ama çok kimseler onu eleştirmişler, dini yönünü kusurlu bulup suçlamışlar ve yazdığı tefsirini eleştirmişlerdi. Şüphesiz tefsirinde karışıklıklar vardır, ama kendisinde faydalı bilgiler ve salih amel yoktu. Ebu Said Tatar tahtına oturunca onu görevden azletti. Bir müddet menkup kaldı. Sonra çoban onu yanma çağırdı ve ona "Sen Sultan Harbenda'ya zehir mi içir-din?" diye sordu. O da şu cevabı verdi: "Ben daha önce son derece hakir ve zelil bir kimseydim. Harbenda'nm zamanında onur babasının iktidarı döneminde son derece azamet ve yücelik elde ettim. Hal böyle iken ben ona nasıl olur da zehir içiririm?"

Bunun üzerine Çoban, tabipleri huzura çağırdı. Onlar da ölen Harbenda'nm hastalığının evsafını anlatıp şöyle dediler : "Reşidü'd-Devle onun ishal olduğunu, içindeki mikropların temizlenmesi için kendisine nıüshil ilacını içmesini söyledi. Bu ilaç yetmiş kez ona içirilince ishal olup içi boşaldı ve Reşidü'd-Devle'nin yalnış teşhisinden dolayı Harben-da öldü"

Bunun üzerine Çoban "Şu halde Harbenda'yı sen öldürmüşsün" dedi. Reşidü'd-Devle'yi ve oğlu İbrahim'i öldürdü. Malın mülküne el koydu. Çok miktarda malı ve mülkü vardı. Vücudunun organları koparıldı. Herbiri bir beldeye gönderildi. Tebriz'e

götürülen kesik başının yanında "İşte bu, Allah'ın kelamını değiştiren mel'un Yahudinin başıdır!" diye yüksek sesle duyuru yapıldı. Sonra cesedi yakıldı. Bu işi yürüten kişi Alişâh idi.
Cemaziyelevvel ayında Mısır'da Zeyneddin b. Mahluf un seksen-dört yaşında otuzüç senelik kadılık görevinin vefatla sor bulması üzerine Malikîlerin kadılığına Takiyyüddin el-Ahnai atandı.
Receb ayının onunda perşembe günü sultanın fermam üzerine Se-lahaddin Yusuf b. Evhat emirlik hilatı giydi.
Receb ayının sonunda Humus şehrinin dışında büyük bir sel baskını meydana geldi ve çok şeyi tahrip etti. Sel sulan şehre de yaklaştı. Ancak hendek, şehre girmesine marii oldu.
Şaban ayında Babü'n-Nasır dışında Tengiz tarafından imar edilen caminin yapımı tamamlandı. Şabanın onunda orada cuma namazı kı-lmdı ve Necmeddin Ali b. Davud b. Yahya el-Hanefî hutbe irad etti. Bu zat Kofçazî adıyla tanınmış olup çeşitli ilimlere vakıf, ünlü ve faziletli insanlardandı. Hutbede saltanat naibi, kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, kurrâlar, şairler hazır bulundular. O gün görülmeye değer mahşeri andıran muazzam bir gündü.
Müteakip cumada sultan vekili Kerimüddin'in yaptırmış olduğu Kubeybat Camii'nde hutbe irad edildi. Bu hutbede de kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Hutbeye büyük ve salih insanlardan, zahid, abid, takva sahibi, Allah'a yönelen güzel sesli, hal ve gidişatı hoş şahsiyetlerden Şeyh Şemseddin Muhammed b. Abdülvahid b. Yusuf b. Rezin el-Harranî el-Esedî el-Hanbelî okumuştu.
Ramazan ayının onbirinde Şeyh Şemseddin b. Nakip, hakim olarak Humus'a gitti. Oraya tayin edilmişti. Halk da bir arzu ve istekle onun oraya atanmasını talep etmişti. Giderken insanlar onu yolcu ettiler.
Bu ayda Silmiye'de ve Şubek'te büyük bir sel faciası meydana geldi.
Şevval ayında Berr valisi Emir Alaaddin b. Mabed idaresinde hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenin kadısı Zeyneddin b. Kad Halil idi. Bu zat Haîeb hakimiydi. Bu senede hacca giden meşhur şahsiyetler arasında Şeyh Burhaneddin el-Fezarî Kemaleddin b. Serişi, Kemaleddin'in oğlu Bedreddin b. Attar da vardı. Zilhicce ayının yirmibirinde Dımaşk divan başkanı Emir Fahreddin İyas el-A'serî Trablus'a Emir olarak nakledildi.
Zilhicce ayının onyedisinde cuma günü Dımaşk divanlarının nazın sahip Şemseddin Gabriyal'ın şark kapısı dışında Kuatile mahallesi yakınında Dırar b. Ez verin bitişiğinde yaptırdığı camide cuma namazı kılındı. Burada büyük, salih, abid, zahid insanlardan olan Şeyh Şemseddin Muhammed b. Tedmürî -ki bu zat Nirbanî adıyla tanınmıştır- Hutbe irâd etti. Nirbanî Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiye'nin arkadaşlarındandı. Hutbede Sahip Şemseddin, bir grup kadı ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular.
Zilhicce ayının yirmisinde pazartesi günü Şeyh Şemseddin Muhammed b. Osman ez-Zehebî şevval ayında Hicaz yolunda vefa eden Kemaleddin b. Şerişi'nin yerine Ümmü Salih türbesinde ders verdi. Bu zat hadis hafızıydı. Vefat eden Kemaleddin b Şerişî ise burada otuzüç sene şeyhlik yapmıştı. Göreve başladığı esnada Şeyh Şemseddin Mu-hammed'in yanında bir grup kad hazır bulunmuştu.
Bu dersin verildiği salı sabahında Fakih Zeyneddin b. Ubeydan el-Hanbelî de Baalbek'ten Dımaşk'a getirildi. Uyku il uyanıklık arasında gördüğünü iddia ettiği bir rüyasından dolayı sorgulandı. Rüyasında mizacı yerinde olan bir kimsenin söylemeyeceği çok karışık sözler söylemişti. Bu sözlerini kendi el yazısıyla yazıp bana ve başka bazı arkadaşlarına göndermişti. Şafiî kadısı kendini teslim aldı canım bağışladı. Ama tazir etti. Şehirde de duyuru yapılarak bu zat fetva vermekten ve nikâh akdetmekten men edildi. Sonra serbest bırakıldı.
Bedreddin Muhammed b. Badhan'ın, vefat eden Şeyh Mecdüddin et-Tunisî'nin yerine Ümmü Salih türbesinde kıraat hocalığ görevine başladığı çarşamba sabahında yapılan törene faziletli, ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Törende ben de hazır bulunmuştum. Bundan önce mezkur zat, Şeyh Muhammed b. Haruf el-Musilî'nin yerine Eşrefiye'de kıraat hocalığ görevini yürütmüştü.
Zilhicce ayının yirmiüçünde perşembe günü şeyh, imam, allame, hafiz, hüccet, şeyhimiz ve bize faydalar veren Ebu'l-Haccac Yusuf b. Zeki Abdurrahman b. Yusuf el-Mizzî, Kemaleddin b. Şerişi'nin yerine Eş-refiye Darü'l-Hadisi'nin hocalığı görevine başladı. Başlarken yanında ekabirden hiç kimse hazır bulunmadı. Çünkü bu göreve atanması sebebiyle bazı kimseler onu kıskanmışlardı. Oysa bu zamana dek bu göreve ondan daha lâyık bir kimse atanmış değildi. Ondan alıp veremedikleri ne vardı? Yanında hazır bulunmadılar. Hazır bulunmayışları şeyhimizi yalnızlık duygusuna itmedi. Aksine onların uzakta oluşları, şeyhinii-miz için bir ünsiyet peyda etmişti doğrusunu Allah bilir. [52]

Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesinde Vefat Edenmeşhur Şahsiyetler

Şeyh Salih Ömer B. Seyyid

Şeyh, salih, abid, takvalı, zahid, önder, selef-i salihinin son temsili-cisi sonradan gelecek insanların önderi Ebu AbdiUah Muhammed b. Şeyh Salih Ömer b. Seyyid Kudve Nasik el-Kebir el-Arif Ebu Bekir b. Kavvam b. Ali b. Kavvam el-Balis Hicretin 650. senesinde Balis'te doğdu. İbn Taberzed'in arkadaşlarından hadis dinledi. Güler yüzlü, davranışı güzel, âlicenab bir şeyhti. Herkesin yöneldiği bir insandı. Çok vakarlıydı. Üzerinde hayır ve ibadet siması vardı. Kazan savaşında Kazar

han'la konuştuğu esnada Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin yanında bulunanlardandı. Şeyhü'l-İslâm Takiyyüddin İbn Teymiye'nin Kazan han'a söylediklerini, onun şecaat ve cesaretini, onun Kazan hanın tercümanına şu söyleyeceklerimi han'ımıza tercüme et" dediğini nakletmiş-tir. Şöyle ki:
"Sen Müslüman olduğunu iddia ediyorsun. Yanında müezzinler, kadı, imam ve şeyh var. Duyduğumuz kadarıyla sen böyle birisin. Ama buna rağmen ülkemize baskın yaptın. Sınırlarımızı çiğnedin. Ne diye bunu yaptın? Oysa baban ile deden Hülagu kafirdiler. Yine de İslâm ülkesine hücum etmediler. Aksine njıiUetimizle muahede yaptılar. Sen muahede yaptın ama muahedeye riâyet etmedin. Verdiğin sözleri yerine getirmedin."
Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye ile Kazan han, Kutluşah ve Bolay arasında çok şeyler geçti. İbn Teymiye bütün bu işlerde Allah için hareket etmişti. Gerçeği söylemiş. Aziz ve Celil olan Allah'tan başka hiç kimseden korkmamıştı. Beraberinde bulunar heyete yemek verilmiş, İbn Teymiye dışında hepsi yemeği yemişler, îbn Teymiye'ye "Sen niçin ye-miyorsun?" diye sorduklarında şu cevabı vermişti:
"Nasıl yemeğinizi yiyebilirim ki! Hepsini Müslümanların davarla-nndan yağmalamışsınız. Bu yemeği Müslümanların kestiğiniz ağaçlarıyla pişirmişsiniz"
Bundan sonra Kazan han kendisinden dua talebinde bulunmuş, o da şu duayı yapmıştı: "Allahım eğer bu kulun Mahmud eğer senin kelimeni yüceltmek ve bütün dinin Allah için olmasını gerçekleştirmek aniacında ise kendisine yardım et. Onu destekle ve onu ülkeye ve kullaba hakim kıl ama eğer gösteriş ve nâm salmak ile dünyayı elde etmek, kendi ülküsünü yüceltmek, İslâmı alçaltmak, Müslümanları zelil kıl-k amacında ise kendisini yardımsız bırak sarsıntıya uğrat, tahrip et, ü kazı!" Bu duayı yaparken Kazan han da ellerini kaldırmış, amin . Bizler bu durumda öldürülmesinden ve vücudundan akan kanın elbisemize bulaşmasından korktuğumuz için elbiselerimizi eteklerimizi topluyorduk. Kazan hanın yanından çıktığımızda Kadüku-dat Necmeddin b. Saserî ve diğerleri İbn Teymiye'ye "Neredeyse kendini de bizi de öldürtecektin. Vallahi artık seninle arkadaşlık etmeyeceğiz" dediler. O da "Vallahi ben de sizinle arkadaşlık etmeyeceğim!" diye karşılık verdi. Biz bir grup olarak yola koyulduk kendisi ve bir grup arkadaşı geride kaldılar. Kazan hanın adamları olan emirler onu dinlediler ve yanına gelip duasını almak, bereketine nail olmak istiyorlardı. O Dımaşk yoluna koyulmuştu. Hepsi kendisine bakıyorlardı. Vallahi o Dımaşk'a maiyetindeki 300 süvari ile birlikte vasıl oldu. Ben de maiyetinde bulunanlardan biriydim. Kendisiyle arkadaşlık etmek istemeyenlere gelince yolda Tatarlardan bir grup onları yakalamış ve hepsini baştan sonra soymuştu.
Ben bu hikâyeyi bir cemaattan ve başkalarından da duydum.
Şeyh Muhammed b. Kavvam, safer ayının yirmiikisinde pazartesi gecesi Dımaşk'm Salihiye, Nasiriye ve Adiliye'nin batısında kendi adıyla tanınan tekkesinde vefat etti. Orada cenaze namazı kılındı ve oraya defnedildi. Cenazesine ve defnine büyük bir kalabalık iştirak etti. Defin merasiminde hazır bulunanlardan biri de Şeyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye idi. Zira İbn Teymiye onu çok severdi. Şeyh Muhammed devletten ve başkalarından maaş almıyordu. Zaviyesine ödenek tahsis edilmemiş, vakıf bağlanmamıştı. Bu husus kendisine defalarca teklif edilmiş ama o asla kabul etmemişti. İnsanlar ziyaretine gelirlerdi. Kendisinde bir çok ilim ve faziletler vardı. Sağlam bir anlayışı vardı. Tam bir marifete sahipti. Akidesi ve niyeti güzeldi. Hadisi ve selefin sözlerini çok severdi. Çokça Kur'an okurdu. Yüce Allah'ı zikretmek için toplantılar düzenlerdi. İçinde sağlam haberler bulunan bir cüz tasnif etti. Allah ona rahmet etsin. Toprağını rahmet yağmurlarıyla ıslatsın. Amin. [53]

Şeyh Takiyüddin Ebu Muhammed Abdullah

Şeyh, salih, edip, alim ve şerefli bir şairdi. Şeceresi şöyledir : Takiyyüddin Ebu Muhammed Adullah b. Şeyh Ahmed b Temmam b. Hassan el-Bellî es-Salihî el-Hanbelî. Şeyh Muhammed b. Temmam'ın kardeşidir. Hicretin 635. senesinde doğdu Hadis dinledi. Faziletli insanlarla beraber oldu. Şekli ve huyu güzeldi. Nefsi temiz, komşuluğu ve meclis arkadaşlığı hoştu Çokça mizah yapardı. Bir süre Hicaz'da ikamet etti. İbn Sebîn, Taki el-Havranî gibi insanlarla görüştü. İbn Mâlik'ten, onun oğlu Bedreddin'den nahiv dersleri aldı. Bir süre Bedreddin'le arkadaşlık yaptı. Şihap Mahmud'da elli sene kadar onunla arkadaşlık etmiştir. Şihap Mahmud onun zahidliğini, dünyaya iltifat etmeyişini övgüyle anlatırdı. Bu senenin rebiyülahir ayının üçünde cumartesi gecesi vefat etti
ve Kasyun Mezarhğı'na defnedildi. Şeyh Alemüddin el-Berzalî, biyografisinden bahsederken onun şiirlerinden bir kıta nakletmiştir. Şöyle ki;
"Ey toplantı yerinde bulunanlar, hafakan içindeki gönlümden size karşı bir sükunet hasıl olmuştur.
Sürekli size sözlerimi tekrar ediyorum.
Sözlerim tatlılaşıyor ama sözde hüzün ve keder vardır.
Sözlerimi göz yaşlarıyla akik taneleri gibi ipe diziyorum,
Ama kirpiklerim ve göz çemberim onları saçıyor etrafa.
Size olan aşkımdan manalar icad ediyorum.
Sizin uğrunuzda bütün kafiyeler önemsizleşiyor.
Gizlice sizden ağlamak talebinde bulunuyorum.
Aşkınızın sırrı korunmuş bir sırdır.

Nesim yelini geceleyin içiyorum.
Çünkü onda sizin duygularınızın şekilleri beliriyor.
Size olan aşkım ne kadar da fazladır.
Aşka bağlılıkta sizin nice fenleriniz vardır." [54]

Kadîlkudat Zeyneddin

Zeyneddin Ali b. Mahluf b. Nahid b. Müslim b. Mün'im b. Halef en-Nüveyrî el-Mâlikî. Mısır diyarının hakimi idi. Hicreti 634. senesinde doğdu. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. İbn Şaş'tan sonra hicretin 685. senesinde hakimliğe atandı. Vazifesi pu seneye kadar uzadı. Derin bir mürüvvete, sabra sahipti. Fakihlere ve sicil katiplerine ihsanda bulunurdu. Yanına gelen kimselere ikramı bölo!u. Hicretin bu senesinin cemazi-yelahir ayının onbirinde çarşamba gecesi vefat etti. Mısır'daki Mukat-tam Mezarhğı'na defnedildi. Kendisinden sonra hakimliğe Takiyyüddin el-Ahnaî el-Mâlikî atandı. [55]

Şeyh İbrahim B. Ebu'l-Alâ'

Meşhur bir kurrâ idi. İbn Şa'lan adıyla tanınırdı. Mismariye Med-resesi'nde, sesinin güzelliği yüzünden okuduğu Hatmi şerifle sebebiyle ziyaretine gidilen iyi bir insandı. Bu senenin cemaziyelahir ayının onü-çünde cuma günü vefat etti. Vefat ederken çok yaşlanmıştı. Kasyun Mezarhğı'na defnedildi. [56]

Şeyh Ebu'l-Velid Muhammed B. Ebu'l-Kasım

Şeyh, imam, alim ve zahid bir insandı. Şeceresi şöyledir : Ebu'l-Ve-U<1 Muhammed b. Ebi'l-Kasım Ahmed b. Muhammed b Abdullah b. Ebu Cafer Ahmed b. Halef b. İbrahim b. Ebi İsa b. Hac Necibi İşbiliyelidir. Ata ve dedeleri Kurtubalıydı. Am kendisi hicretin 638. senesinde İşbi-
löö
liye'de doğdu. İlim, hitabet ve kadılar ailesinden gelmektedir. Haçlılar Kurtuba'yı işgal ettiklerinde ailesi İşbiliye'ye göçmüştü Mallarını ve kitaplarım kaybetmişlerdi. Dedesi Kadı İbn Ahmer den 20.000 dinar para zorla alındı. Babası ve dedesi, hicretin 641. senesinde vefat ettiler. Kendisi öksüz olarak dünyaya geldi. Sonra hacca gitti. Şam'a yöneldi. Hicretin 684. senesinden itibaren Dımaşk'a yerleşti. İbn Buharı'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi de oğlu Ebu Amr ile Ebu Abdullah'a ilin tahsilinde yardımcı olmak için eliyle 100 cilt eser yazdı. Bu senenin re-ceb ayının onsekizinde cuma günü öğle ezan vaktinde Selahiye Medre-sesi'nde vefat etti. İkindi namazından sonra cenaze namazı kılındı. Dı-maşk'taki Babü's-Sağir Mezarlığı'na Kandelavî'nin yanma defnedildi. Cenazesine kalabalık bir insan kitlesi iştirak etmişti. [57]

Şeyh Kemaleddin B. Şerişî

Kemaleddin b. Şerişî Ahmed b. İmam Allame Cemaleddin b. Ebu Bekir b. Muhammed b, Ahmed b. Muhammed b. Sahman el Bekrî el-Vaylî eş-Şerişî. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi babası Mâliki Mezhebine mensuptu. Kendisi Şafiî Mezhebini fikhını öğrendi. İlimde yükseldi. Birçok ilimler tahsil etti. Bunun yanı sıra yazı yazmada ustaydı. Hadis dinledi. Tabakaları kendi eliyle yazdı. Fetva verdi. Ders verdi. Münazaralarda bulundu. Birkaç medresede ve büyük makamlarda görev yaptı. İlk görev yeri Ümmü Salih türbesindeki Darül-Hadis hocalığı idi. Burada babasının vefatından, yani hicri 685. seneden itibaren görev yapmaya başladı ve vefatına kadar burada göreve devam etti. İbn Cemâa'mn hakim naibliğini de yaptı. Sonra bu görevi bıraktı. Beytul-mal vekilliğine, kadıaskerliğe ve defalarca Emevî Camii'nin nazırlığına baktı. Şamiyetul-Berraniye'de ve yirmi sene süreyle Nasiriye Medrese-si'nde ders verdi. Sonra bu görevleri İbn Cemâ'a ile Zeyneddin el-Farikî elinden aldılar. Bi süre sonra bu göreve yeniden atandı. Kasyun'daki Naşiri hankâhmda bir süre hocalık yaptı. Eşrefiye Darül-Hadisi'nde de seki sene müddetle hocalık yaptı. İdaresi güzeldi. Atandığı bütün görevleri başarıyla yürütüyordu. Bu senede hacca gitmeye niyetlendi. Ailesiyle birlikte yola koyuldu. Şevval aymm sonunda Hasa'da ölüm kendisini yakaladı. Ve oraya defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. Kendisinden sonra Beytü'l-mal vekilliğine Cemaleddin b. Kalanisî atandı. Nasiriye Medresesi'nde de Kemaleddin b. Şirazî ders verdi. Eşrefiye Darü'l-Hadisi'nin şeyhliğine Hafız Cemaleddin el-Mızzî, Ümmü Salih Medresesi'ni müderrisliğine Şeyh Şemseddin ez-Zehebî, Nasırı hankâhma da oğlu Cemaleddin atandı. [58]

Kurrâ Şihab

Şihab Ahmed b. Ebu Bekir b. Ahmed el-Bağdadî. Sarıklıların Naki-bü'1-Eşrafi idi. Faziletli bir kimseydi. Olaylara göre gerek manzum gerek mensur güzel şeyler yazardı. Katıldığı tebrik ve taziyet törenlerinde de manzum ve mensur eserleri ve hitabeleri olmuştur. Müzik ve göz bağcılığını bilirdi. Remi atmakta da ustaydı. Oyun, eğlence ve içkinin bulunduğu meclislere katılırdı. Sonra yaşlanınca bütün bunlardan el çekti. Tıpkı şu şiirde anlatılan olay ona da uymaktadır:
"Onun tevbesini sormaya gittim.
Gördüm ki onunkisi iflas edenin tevbesidir."
Hicretin 633. senesinde Dımaşk'da cumartesi gecesi vefat etmiş ve hicretin 685. senesinde kendi şahsı için Babü's-Sağıı Mezarlığında hazırladığı mezara defhedilmiştir. Allah kendisini affetsin. [59]

Kadilkudat Fahreddin

Fahreddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Taceddin Ebu'1-Hayr Selame b. Zeyneddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Selam. İskenderiyeliyd Malikî Mezhebine mensuptu. Hicretin 671. senesinde doğdu. Birçok ilimde yüksek mertebelere ulaştı. İskenderiye'de hakin naibliği yaptı. Güzel bir idaresi, yaşantısı, dindarlığı ve kararlılığı vardı. Sonra hicretin 717. senesinde Malikîlerin kadısı olarak Dıfiıaşk'a geldi. Burada birbuçuk yıl müddetle güzelce görev ifa etti. Nihkvet Zilhicce ayının başında çarşamba sabahı Samsamiye'de vefat etti. Babü's-Sağir Mezarlığı'na Kandala-vî'nin yanma defnedildi. Cenazesine büyük bir kitle katılmıştı İnsanlar onu şükranla anmışlar, onu övmüşlerdi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [60]

Hicretin YediÜzondokuzuncu Senesi

Bu senenin başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları anılan kimselerdi.
Muharrem ayı başında Dımaşk'ta şiddetli bir fırtına çıktı. Bu yüzden bazı duvarlar yıkıldı. Birçok ağaç kökünden söküldü.
Muharrem ayının yirmi altısın da salı günü İbn Şerişî'nin yerine Beytü'1-mal vekilliğine atanan Cemaleddin b. Kalanisî'ye hü'a giydirildi.
Safer ayının beşinde çarşamba günü yine İbn Şerişî'nin yerine Nasır iyetü'1-Avv aniye Medresesi'nin müderrisliğine atanan İbn Sasarî ders verdi. Adet üzere halk onun dersini dinledi.
Safer ayının onunda Fahreddin îyas'm yerine Dımaşk divanlarının başkanlığına atanan Cemaleddin Akkuş er-Rahbî göreve başladı. Ak-kuş, hicretin 707. senesinden beri Dımaşk mütevellisi olarak görev yapıyordu. Yerine Akabiye'de ikamet etmekte olan Emir Alemüddin Türkeş atandı. Aynı günde insanların yağmur duasına çıkmak amacıyla oruç tutmaları için şehirde duyuru yapıldı. Buharî'nin okunmasına başlandı. İnsanlar hazırlıklarım yaptılar. Namazlardan ve hutbelerden sonra dua edip yağmur yağdırması için yüce Allah'a yalvarıp yakardılar. Safer ayının ortasında (yedi Nisanda) cumartesi günü şehir halkının tamamı Mescidü 1-Kademin yanına gitti. Saltanat naibi ve emirler yaya olarak ağlayıp sızlayarak yalvarıp, yakararak dua yerine geldiler. İnsanlar orada toplandılar. Gerçekten büyük bir toplantı olmuştu. Kadı Sadred-din Süleyman el-Caferî cemaata hutbe irâd etti. İnsanlar onun duasına amin dediler. İkinci günün sabahında Allah'ın izin, rahmet ve şefkatiyle yağmur yağdı. Bu, insanların güç ve kuvvetiyle değildi. Halk buna çok sevindi. Yağmur, ülkenin her tarafına yağdı. Hamd ve minnet, bir ve or-taksız olan Allah'adır.
Safer ayının sonlannda Emevi Camii'nin mermerlerinin onarımına, kapılarının süslenmesine, caminin içindeki yerlerin tezyin edilmesine başlandı. Rebiyûîahir ayının ondördünde sultanın fermanı üzerine İbn Saserî'nin yerine İbn Şirazî, Nasiyeriyetü'l-Cevvaniye Medrese-si'nde ders verdi. Burada vefatına kadar görev yaptı.
Cemaziyelevvel ayının onaltısında perşembe günü Sülamiye Şeyhinin oğlu Fahreddin, İbn Haddad'ın yerine Dımaşk'ta muhtesiplik görevine başladı. Bu zat ordu nazırının kardeşiydi. Görevden alman İbn Haddad ise Sülamiye Şeyhinin oğlu Fahreddin'in yerine Emevi Camii'nin nazırlığı görevine başladı. Her ikisine de hil'at giydirildi.
Cemaziyelahir ayının beşinde salı sabahı Kadilkudat Şerefüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Kadilkudat Muineddin Ebu Bekir b. Şeyh Zekiyyuddin Zafir el-Hemedanî el-Mâlikî, vefat eden İbn Süleman'm yerine Şam Mâlikîlerinin kadılığı görevini başlamak üzere Mısır'dan geldi. Vefat eden İbn Sülame'nin ile Şerefüddin arasında altı .aylık bir mesafe vardı. Ama Şerefüddin'in göreve atanma fermanının tarihi, rebiyü-levvel ayının sonuydu. Şerefüddin hil'at giydi. Atanma fermanı Emevi Camii'nde okundu.
Yine bu ayda yirmibeş yaşındaki Kadı Bedreddin b. Nüveyre el-Hanefî, vefat eden Malatya Kadısı Şemseddin Muhammed'in yerine Hatuniyetül-Berraniye Medresesi'nde ders verdi. Ramazan ayının beşinde cumartesi günü Dımaşk'a büyük bir sel baskın geldi. Birçok eşyayı telef etti. Babü'l-Ferec'den şehre girip Akabiye'ye ulaşacak kadar yükseldi. İnsanlar paniğe kapılarak mekânlarını terkedip başka yerlere taşındılar. Ama bu sel uzun sürmedi. Çünkü bu, Vabilüssuk ve Hüseyniye mıntıkalarına yağan bir yağmurdan kaynaklanmıştı. Aynı günde Cemaleddin er-Rahbin'in vefatından sonra Dımaşk divan başkanlığı görevine Türkeşî başladı.
Yine bu günde Sarimüddin el-Cogendar da Dımaşk şehrinin valiliği görevine başladı. Her ikisine de hil'at giydirildi.
Ramazanın yirmi dokuzunda salı günü kadılar ve fakihlerin önde gelenleri Dârüssaade'de saltanat naibinin huzurunda

toplandılar. Kendilerine, Şeyh Takiyyüdin İbn Teymiye'nin talak konusunda fetva vermesini yasaklayan sultanın mektubu okundu. Oturum; bu yasağın pekiştirilmesi karan alınarak sona erdi.
Şevval ayının dokuzunda cuma günü Bedreddin b. Nasirüddin b. Abdüsselam'ın yerine Cerrah Camiinde Kadı Sadreddin ed Daranî hutbe irâd etti. Sadreddin ed-Daranî burada daha önce de hatiplik yapmıştı. Ancak Bedreddin Hasan el-Akrubanî bu göreve atanmış, oğlu da babasından sonra bu göreve devam etmişti. Şevval ayının onunda cumartesi günü hac kafilesi yola koyuldu. Emirleri İzzeddin Aybek el-Mansurî idi. Bu senede hacca gidenler arasında Hanefîlerin Kadilkudatı Sadreddin Burhaneddin b. Abdülhak, Şerefüddin İbn Teymiye, kafilenin kadısı Necmeddin ed-Dımaşkî, Radiyüddin el-Mantikî, Kubeyba Camii'nin hatibi Şemseddin b. Rezin, Abdullah b. Reşik ei-Malikî ve diğerleri de vardı. Bu senede İslâm ülkesinin Sultan Melik Nasır Muhammed b. Kalavun da hacca gitti. Maiyetinde cok sayıda ümerâ vardı. Vekili, Keri-müddin, Katibü'l- Memalik Fahreddin, sır kâtibi de İbnü'l-Esir'di. Kadilkudat İbn Cemaa, Hama sahibi Melik İmamüddin, sahip Şemseddi Gabriyal'da sultanın hizmetinde bulunuyorlardı. Onunla birlikte hacca gitmişlerdi. Ayan tabakasına mensup bir çok insan da sultanın maiyetine girerek hacca gitmişlerdi.
Bu senede Tatarlar arasında büyük vak'a meydana geldi. Şöyle ki : Tatar hanı Ebu Said, Çoban yüzünden sıkıntıya düşmüş, onu yakalamaktan aciz kalmıştı. Ümerâdan bir grup, Çobanın hakkından geleceklerini Ebu Said'e taahhüt etmişlerdi. Taahhütte bulunanlar arasında babasının dayısı Ebu Yahya, devlet ekâbirinden Dokmak ve Kureşî de vardı. Bunlar Çobanı yakalamak istediler. Ancak Çoban kaçıp sultanın yanma gitti. Tatarların yaptıklarını ona anlattı. Beraberinde Vezir Ali Şah da vardı. Sultana meseleyi anlatmaya devam etti. Yanından ayrılmadı. Nihayet sultan, Çoban'dan hoşnut oldu ve ona büyük bir orduyu takviye olarak verdi. Sultanın kendisi de onunla birlikte sefere çıktı. Tatarlarla karşı karşıya geldiler. Savaştılar, onları bozguna uğrattılar. Bir kısmını da esir aldılar. Çoban onlara hakim oldu. Onlardan bir kısmını öldürdü. Bu sene sonuna kadar devam eden savaşta onlardan yaklaşık kırk emiri öldürmüştü. [61]

Hicretin Yediyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh, Kurrâ Şihabüddin

Şihabüddin Ebu Abdullah Hasan b. Süleyman b. Fezare b. Bedir el-Kufrî el-Hanefî. Takriben hicretin 637. senesinde doğdu Hadis dinledi. Kendisi Tirmizî'nin kitabını okudu. Kıraat ilimlerini tahsil etti. Bir süre yalnız başına kıraatla iştigal etti Kıraat-ı Seb'ayı yirmiden fazla Öğrenciye okuttu. Nahiv, edebiyat ve başka birçok ilimleri bilirdi. Meclisi, hoş bir meclisti Meclisinde çok faydalar elde edilirdi. Turhaniye Medrese-si'nde kırk seneden fazla ders verdi. Görevde bulunduğu sürece Ezraî'den vekâlet alarak naiblik yaptı. Hayırlı ve mübarek bir insandı. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Evine kapandı. Kendini Kur'an okumaya, zikre ve Kur'an okutmaya verdi. Cemaziyelevvel ayının onüçün-de vefat edinceye kadar hep bu işlerle meşgul oldu. Aynı günde öğleden sonra Dımaşk Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [62]

Şeyh İmam Taceddin

Taceddin Abdurrahman b. Muhammed b. Ebu Hamid et-Tebrizî eş-Şafiî. Efdali adıyla tanınmıştır. Bu senenin safer ayının ilk on gününde Bağdat'ta hac dönüşünden sonra vefat etti. Salih, fakih ve mübarek bir insandı. Reşidüddevleyi protesto eder, aleyhinde konuşurdu. Reşidüd-devle öldürülünce "onun öldürülmesilOO.000 Hristiyanın öldürülmesinden daha yararlı olmuştur." dedi. Sağlığında Reşidüddevle onu kazanmak, gönlünü almak isterdi. Ama o asla Reşidüddevleye meyletmez-di. Hiç kimseden bir şey kabul etmezdi. Vefat edince Şonizi türbesine defnedildi. Vefat ederken altmış yaşına yaklaşmıştı. Allah kendisine rahmet etsin. [63]

Muhyiddin Muhammed B. Mufaddal B. Fadlullah El-Mısrî

Ümerâ mülkünün katibi ve vakıfların gelirinin toplayıcısı idi. Yaşantısı ve idaresi güzeldi. Alimleri ve salihleri severdi. Kerem sahibi bir insan olup insanlara çokça hizmette bulunurdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmi dördünde vefat etti. Vefat ederken altmışdört yaşındaydı. Kasyun Mezarlığındaki İbn Hilal türbesine defnedildi. Kendisinden sonra görevine Eminüddin b. Nahhas atandı. [64]

Büyük Emir Gurlu B. Abdullah El-Adilî

Devlet büyüklerinden ve 1.000 askerin komutanlığını yapan ümeradandı. Dımaşk'ta üstadı Melikü'1-Adil Kutboğa'nn

naibliğini yaptı. Hicretin 695. senesinin onuncu ayının başında bu göreve başladı ve hicretin 696. senesinin başlarına kadar yürüttü. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yedisinde perşembe günü vefat edinceye dek büyük emir olarak görev yaptı. Kasyun'daki Muzafferi Camii'nin kuzeyinde bulunan türbesine defnedildi. Şehametli, şecaatli bir insan olup İslâm'a ve Müslümanlara çok yardımı dokunan bir kimseydi. Altmışaltı yaşındayken vefat etti. [65]

Emir Cemaleddin Akkuş

Emir Cemaleddin Akkuş er-Rahbî el-Mansurî. Uzun süre Dımaşk valiliği yapmıştır. Aslen Erbil'in köylerindendir. Hristiyandı Esir alındı. Rahbe naibine satıldı. Sonra Melikü'l-Mansur'un mülkiyetine intikal etti. Melikü'l-Mansur onu azâd edip emirliğ tayin etti. Onbir sene kadar Dımaşk valiliği yaptı. Sonra divan başkanlığına nakledildi. Burada da dört ay kadar görev yaptı halk tararından görevi başında bulunduğu sürece çok sevilirdi. [66]

Hatip Selahaddin

Selahaddin Yusuf b. Muhammed b. Adüllatif b. Mutezil. Hamalı idi. Faydalı eserleri ve tasnifleri vardırSÜama'daki aşağ çarşı Camii'nin hatibi idi. İbn Taberzad'den hadis dinledi. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [67]

Allame Fahreddîn Ebu Amr

Fahreddin Ebu Amr Osman b. Ali b. Yahya b. Hibetüllah b. İbrahim b. Müslim b. Ali el-Ensarî eş-Şafiî. İbn bint Ebu Sa'd el Mısrî diye tanınır. Hadis dinledi. Alimlerin son halkasını teşkil eder. Kahire'de hakim naibliği yaptı. Vefat edince Tulon Camii'ndeki ders halkasını Şeyh Ala-eddin el-Konevî devam ettirdi. Ezher Camii'ndeki ders halkasını da Şemseddin b. Allaı devam ettirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayının yir-midördünde pazar gecesi vefat etti. Mısırda defnedildi. Vefat ederken yetmiş yaşındaydı. [68]

Şeyh Ebu'l-Feth Nasr B. Süleyman

Şeyh, salih ye âbid bir kimseydi. Şeceresi şöyledir : Ebu'1-Feth Nasr b. Süleyman b. Ömer el-Kebecî. Hüseyniye'de bi zaviyesi vardı. Ziyaret edilirdi. Oradan cuma namazı hariç başka hiçbir iş için zaviyesinden dışarı çıkmazdı. Hadis dinledi. Cemaziyelahir ayının yirmial tısında salı günü ikindiden sonra vefat etti. Ertesi günde mezkur zaviyesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [69]

Şeyh İsa B. Abdurrahman B. Mealî

Şeyh, salih, hadis toplamak için başka beldelere seyahatlerde bulunan, uzun bir ömür yaşayan bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: İsa b Abdurrahman b. Mealî b. Ahmed b. İsmail b. Attaf b. Mübarek b. Ali b. Ebi'1-Ceyş el-Makdisî. Salih bir insandı Başkalarına yemek verirdi' Buharî'nin Sahih'ini ve diğer hadis kitaplarını rivayet etmiştir. Birçok hadis aliminden çok miktarda hadis dinlemiştir. Şeyh Alemüddin el-Berzalî, tarih adlı kitabında onun biyografisini anlatmıştır. Bu senenin zilhicce ayının ondördünde cumartesi gecesi vefat etti. Aynı günde öğleden sonra Muzafferi Camii'nde cenaze namazı kılındı. Müvelleh'in türbesi yakınma defnedildi. Vefat ederken yetmişdört yaşındaydı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [70]

Hicretin Yediyüzyirminci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, adları önceki senede anılan kimselerdi. Sultan bu senede Hacda bulunuyordu:
Bu sene Hac'ca gitti: Muharrem ayının onikinci cumartesi günü Kahire'ye döndü. Dönüşü münasebetiyle sevinç davullar çalındı. Sahip Şemseddin de Şam yolundan Emir Nasirüddin el-Hazinedarla birlikte geri döndü. Sultanla birlikte Hama sahib de Kahire'ye döndü. Sultan ona ihsanda bulundu. Ona Melikü'l-Müeyyed lakabım taktı. Beldesinin minberlerinde ve kazalarında kendisi adına hutbe okutmasını kararlaştırdı. Amcası Mansur gibi onun da Mevleviyyü's-Sultanî el-Melikî el-Müeyyedî unvanlı yüksek makamda hutbe irad etmesini emretti.
Bu sene Ömer İbn Mercanı Şihabüddin, Mescidü'l-Hayfî tamir ettirdi. Oraya 20.000 dinar sarfetti.
Muharrem ayında Eminüddin, Trablus nazırlığından istifa etti ve gidip Kudüs'e yerleşti. 1
Safer ayının sonlarında Mâliklerin hakim naibliği görevine Kadı Şemseddin Muhammed b. Ahmed el-Kafesî getirildi. Bu zât

Kadilkudat Şerefüddin'le birlikte Mısır'dan Dımaşk'a gelmişti. Rebiyülevvel ayının yirmibeşinde pazartesi günü bir tüccarın kölesi olan Abdullah er-Rumî'nin boynu vuruldu. Bu kişi camiden ayrılmıyor, sürekli orada kalıyordu. Sonra peygamberlik iddiasında bulundu. Tevbe etmesi istendi, fikrinden caymayınca öldürüldü. Kumral, mavi gözlü, ama cahil biriydi. Şeytan onun kalbine girmiş, bu fikri ona hoş göstermişti.

Rebiyülahır ayının ikisinde pazartesi günü sultan, Kıpçak ülkesinden gelen bir hükümdar kızıyla evlendi. Kadı Bedreddin b Cemaa'ya, Sır kâtibine, Kerimüddin'e ve bir grup ümeraya hil'at giydirdi. Bu ayda askerler Sis ülkesine ulaştılar. Trablus askerlerinden 1.000 kadar süvari, Cahan Nehri'ne düşüp boğuldu.

Aynı günde sultanın Şam'a bir fermanı ulaştı. Bu fermanda Mü-henna ailesinin tutuklanarak İslâm ülkesinin dışına sürülmesi emrediliyordu. Çünkü babalan Mühenna'nm, sultanın yanına gelmeyişi nedeniyle sultan onlara çok kızmıştı.

Cemaziyelevvel ayının yirmidördünde çarşamba günü Şeyh Mu-hiddin Esmer el-Hanefî, Rükniye Medresesi'nde ders verdi. Sonra uhdesinde bulunan Cevheriye Medresesi elinden alınarak Şemseddin Berkî el-Arec'e verildi. Yine onun uhdesinde bulunan Kale Camii'nin müderrisliği de daha sonra Hanefilerin kadılığına atanan Tarsuslu İmadüd-dîn b. Muhiddin'e verilmişti. Harretü'l-Yahud'de bulunan Nureddin Mescidi'nin imamlığı Berkî'den alınıp İmadüddin b. Keyyala verildi. Redva Camii'nin imamlığına da Şeyh Muhammed es-Sabib'i getirildi.

Cemaziyelahir ayında İslam orduları, 20.000 kadar askerden müteşekkil olarak Haleb'te toplandı. Başlarında Haleb naibi Tanboğa baş komutan olarak bulunuyordu. Bu orduda Trablus naibi Şihabüddin Kurtuba da vardı. Bunlar İskenderun'dan Ermeni ülkesine girdiler. Limanı ele geçirdiler. Sonra Telhamdun'a gittiler, oradan Cahan Nehri'ne daldılar. Bir kısmı nehirde boğuldu. Cenâb-ı Allah Sis ülkesine ulaşan Müslüman askerleri korudu. Sis'i kuşattılar. Ahaliyi sıkıştırdılar. Şehirdeki hükümdar konağını yaktılar, bahçelerin ağaçlarını kestiler. Sığırları, mandaları, koyunları ve keçileri önlerine katıp götürdüler. Tarsuslulara da aynı şeyleri yaptılar. Çiftlikleri, mekânları, meskenleri tahrip ettiler, ekinleri yaktılar. Sonra dönüp mezkur nehre daldılar, ama hiç biri boğulmadı. Döndükten sonra da Mühenna'yı ve çocuklarını İslam ülkesinden kovdular. Sonra askerler Sis ülkesinin hükümdarının öldüğünü, yerine oğlunun geçtiğini haber aldılar. Sis ülkesine baskınlar düzenlediler. Bu baskınları devam ettirdiler, ganimet elde ettiler. Sislilerden dördüncü baskında ancak esir alabildiler. Çünkü İslam askerlerinin de bir kısmı bu baskınlarda öldürülmüştü.

Bu sene Mağrip ülkesinde Müslümanlarla Haçlılar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Cenâb-ı Allah Müslümanları düşmanlarına karşı muzaffer kıldı. Haçlılardan 50.000 kadar asker öldürdüler, 5.000 kadarını da esir aldılar. Öldürülenler arasında yirmibeş Haçlı kontu vardı. Çok miktarda mal ve parayı ganimet olarak ele geçirdiler. Ele geçirdikleri ganimetler arasında yetmiş kantar altın ve gümüş vardı. İslâm ordusundaki askerlerin sayısı okçular haricinde sadece 2.500 süvari idi. Müslümanlar bu savaşta sadece onbir asker şehit vermişlerdi.

Recep ayının yirmiikisinde perşembe günü Dârüssaâde'de saltanat naibinin huzurunda Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye için bir oturum düzenlendi. Bu oturuma her mezhepten kadılar ve müftüler katıldı. Şeyh Takiyyüddîn İbn Teymiye de oturuma iştirak etti. Talak konusunda yeniden fetva vermeye başladığından ötürü kendisini kınadılar. Daha sonra kalede hapse atıldı. Orada beş ay, onsekiz gün mahpus kaldı. Daha sonra inşallah ileride de anlatılacağı gibi hicretin 721. senesinin aşu-ra gününde hapisten çıkarılması için sultanın fermanı geldi. Bundan dört gün sonra da vakıflar idaresinin başına, Berr valiliği de uhdesinde kalmak şartıyla Emir Alaaddin b. Mabed getirildi. Bedreddin elyengürsî ise Şam naibliğinden azledildi.

Şaban ayının sonlarında Gazze naibi Emir Alaaddin el-Çavlı tutuklanıp İskenderiye'ye sevkedildi. Çünkü onun Dârülyümn'e girmek niyetinde olduğu söj'leniyor ve bu suçla itham ediliyordu. Malına mülküne el konuldu. İyilikleri, ihsanları ve vakıfları vardı. Gazze'de çok güzel bir cami yaptırmıştı.

Bu ayda Tatar hanı Ebû Said, içkileri döktürdü, meyhaneleri ka-- pattı. Adaleti izhar etti. Halka iyilik ve ihsanda bulundu. Çünkü şiddetli bir soğuğa maruz kalmışlar, korkunç bir sel baskını da üzerlerine gelmiş, bu yüzden Aziz ve Celil olan Allah'a sığınarakda O'na yalvarıp ya-karmışlar, Müslüman olup tevbe etmişler, Allah'a yönelmiş, bütün bunlardan sonra da hayırlarda bulunmuşlardı.

Şevval ayının biri ile onu arasında Kerimüddin'in 45.000 dinara satın aldığı Kerim Nehri'nin suları kanala aktarıldı. Bu su Kubeybat Camii'nin arkasına kadar uzandı. İnsanlar bu sudan yararlandılar. O yöreler canlandı. Kıyıda ağaçlar ve bahçeler yeşerdi. Caminin batı tarafına büyük bir havuz yapıldı. Bu havuzdan insanlar ve hayvanlar su içtiler. Burada ayrıca bir de abdesthane yapıldı. İnsanlar buradan çok faydalandılar. Allah, bu hayırı yapanları Cennetle mükâfatlandırsın.

Şevval ayının onbirinde hac kafilesi Melik Selahaddin b. Evhad idaresinde yola çıktı. Kafilede Hacib Zeyneddin Kutboğa, Kemaleddin ez-Zemlekânî, Kadı Şemseddin b. Muiz, Hama Kadısı Şerefüddin el-Bazerî, Kutbeddin b. Şeyhüssülamiye Bedreddin b. Attar, Alaeddin b. Ganim, Nureddin es-Sehavî (bu kafilehjn kadısı idi) vardı. Mısırlılardan da bu kafilede Hanefî Kadısı îbn Harirî, Hanbelî Kadısı Mecdüddin Haremi ve Şeref İsa el-Malikî bulunuyordu. Bu sonuncusu da Mısır kafilesinin kadısı idi.

Bu ayda Cayboğan'm, yemekhanenin batısında tamir ettirdiği hamamın onarımı tamamlandı. İnsanlar içine girip yıkandılar.

Zilhicce ayının sonlarında Tatar melikinin elçi olarak gönderdiği Hace Mecdüddin İsmail b. Muhammed b. Yakut es-Sülemî Dımaşk'a ulaştı. Tatar hanı onunla, Mısır hükümdarına hediye ve armağanlar göndermişti. Kendisi Müslümanlarla Tatarların arasını bulmak amacıyla geldiğini duyurdu. Askerler ve devlet erkanı kendisini karşıladılar. Dârüssaade'ye konuk oldu, orada sadece bir gün kaldı. Sonra Mısır'a gitmek üzere yola koyuldu.

Bu sene hacı adayları, Arafat'ta daha Önce misli görülmemiş derecede muazzam bir vakfe yaptılar. İslâm ülkelerinden gelen insanlar orada toplandılar. Iraklıların beraberinde çok sayıda mahfe bulunuyordu. Bunlardan birinde 1.000.000 Mısır dinarı değerinde altın ve inci süsleme vardı ki, bu çok hayret verici birşeydi. [71]

Hicretin Yediyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh İbrahim Ed-Dehistanî

Yaşlanmış, uzun bir ömür sürmüştü. Anlatıldığına göre kendisi Tatarların Bağdat'ı ele geçirdikleri zamanda kırk yaşındaymış. Arkadaşlarıyla birlikte anmaları Emevî Camii'nin Nesir Kubbesi'nin altına gelirdi. Nihayet bu sene rebiyülahir ayının yirmiyedisinde cuma gecesi Dımaşk'm at pazarındaki zaviyesinde vefat etti. Oraya defnedildi. Vefat ederken yüzdört yaşındaydı, doğrusunu Allah bilir. [72]

Şeyh Muhammed B. Mahmud B. Ali

Şeyh Muhammed b. Mahmud b. Ali eş-Şehham, Kurrâ idi. İbn Amir'in ders halkasında şeyhlik yapmıştı. Âlim bir zat olup hayli yaşlanmıştı. Yukarıda biyografisi anlatılan Şeyh İbrahim ed-Dehistanî'nin vefat ettiği gecede veya ondan bir gece önce vefat etmiştir. Allah ikisine de rahmet etsin. [73]

Lügat Alimi Şemseddin B. Sâiğ

Şeyh Şemseddin b. Sâiğ Ebû Abdillah Muhammed b. Hüseyin b. Sibâ b. Ebî Bekir el- Cüzamî. Aslen Mısırlıydı, sonra Dımaşk'a göçtü. Takriben hicretin 645. senesinde Mısır'da doğdu. Hadis dinledi. Edebiyatçı, faziletli, nazım ve şiirde ileri derecede bir âlimdi. Aruz ilminde, be-di ilminde, nahivde ve lügatta da ileri derecelere vasıl olmuştu. Sıhah-ı Cevherî'yi ihtisar etti, İbn Düreyd'in Maksure'sini şerhetti. 2.000 beyitten fazla olan Kaside-i Taiye'si vardı. Bu kasidesinde ilimlerden ve sanatlardan bahsetmiştir. Güzel ahlaklı olup muhaveresi ve konferansları hoştu. Bostanü'l-Kıt'ta, Derbü'l-Habbalin ile Ferraş arasındaki bir evde yaşardı. Bu sene şaban ayının üçünde pazartesi günü vefat etti ve Ba-bü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi [74]

Hicretin Yediyüzyirmibirinci Senesi

Bu sene başında İslam ülkesinin yöneticileri, adları önceki senede anılan kimselerdi. Yılbaşında Derbülhacer denen yolun başındaki Ha-mamüzzeyt'in açılışı yapıldı. Harezmliler zamanında harabe haline gelen bu eseri Savalı bir adam onarmıştı. Burası cidden sağlam ve geniş bir hamamdı.
Muharrem ayının altısında Tatar ham Ebû Said'in sultana gönderdiği sandıklar dolusu hediyeler ve unlar, Mısır'a ulaştı.
Aşura gününde Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye, sultanın fermanı ile kaleden salıverildi. Evine gitti. Kaledeki zindanda beş ay onsekiz gün tutuklu kalmıştı. Allah rahmet etsin.
Rebiyülahir ayının dördünde sultanın vekili Kadı Kerimüddin, Dı-maşk'a ulaştı. Dârüssaâde'ye konuk oldu.
Mısır'daki Hanbelîlerin hakimi ve aynı zamanda hazine nazırı da olan Kadilkudat Takiyyüddin b. İvez de Dımaşk'a geldi ve Şafnlere mahsus Adiliyetü'l-Kebiriye Medresesi'ne konuk oldu. Orada birkaç gün kaldıktan sonra Mısır'a yöneldi. Dımaşk'a sultanın bazı işlerini görmek için gelmişti. Bu arada Kudüs'ü de ziyaret etti.
Bu ayda sultan, meydanın yakınında bir sarnıç kazdırdı. Civarında bir kilise vardı, vali bu kilisenin yıkılmasını emretti. Bu yerin burası yıkılınca serseriler, Mısır'daki diğer kiliselere musallat olup oraları da yıkmaya başladılar. Sultan bu durumdan rahatsız oldu. Kadılardan, bu işe girişenlere ne yapılması gerektiğini sordu. Onlar da tazir edilmelerini söylediler. Ölüm cezasına çarptırılmış bazı hükümlüler hapishaneden çıkarılarak, elleri ve ayaklan kesilmek suretiyle idam edildiler. Diğerleri de mahrumiyet cezasına çarptırıldı. Kimi de eli kolu bağlı olarak işkencecilere teslim edildi. Sultan böyle yapmakla kiliseleri yıkan kimselerin bu şekilde cezalandırıldıkları intibaını vermek istemişti. Bunu gören insanlar sakinleştiler. Hristiyanlar da böylece güvene kavuştular. Günlerden beri saklı oldukları yerlerden çıktılar.
Bu ayda hırsızlar ve yankesiciler Bağdat'ta toplanıp, harekete geçtiler. Öğle vakti salı pazarını yağmaladılar. İnsanlar, bu durum karşısında ayaklandılar ve bunlardan 100 kadarını öldürdüler, diğerlerini de esir aldılar.
Şeyh Alemüddin el-Berzalî'nin bildirdiğine göre; "Cemaziyelevvel ayının altısında çarşamba günü kadılar ayan tabakasına mensup kimseler ve müftüler Kabon'a gittiler. Sultan vekili Kadı Kerimüddin'in yaptırılmasını emrettiği mezkur mahaldeki camiinin kıblesini tesbit ettiler ve kubbesinin de Dımaşk Camii'nin kubbesi gibi yapılması hususunda ittifak ettiler.

Bu sene Dımaşk'ta önde gelen büyük komutanlardan Emir Çoban ile saltanat naibi Tengiz arasında anlaşmazlık meydana geldi. Çoban tutuklanarak kaleye götürüldü. Burada iki gece kaldıktan sonra Kahi-re'ye sevk edildi. Orada cezalandırıldı. Sonra da kendisine uygun miktarda yiyecek verildi.
Alemüddin'in anlattığına göre, o gün Kahire'de büyük bir yangın Çıktı. Güzel evler, yüksek mekânlar ve bazı mescitler yandı. Bu yüzden insanlar büyük meşakkat çektiler. Namazlarda Kunut duası okudular. Sonra yangını bazı Hristiyanların, çıkardıkları anlaşıldı. Sultan onlardan bir kısmını öldürdü. Ayrıca Hristiyanlann mavi başlık ve mavi elbise giymelerini, hamamlarda boyunlarında çıngırak taşımalarım ve hiçbir resmi görevde çalıştırılmamalarım emretti. Olaylar böylece bastırıldı ve yangında söndürüldü.
Cemaziyelahir ayında Tatar hanı Ebû Said, pazarı tahrip etti. Fahişeleri evlendirdi. İçkileri döktürdü. Bu kötülükleri irtikâb edenleri ağır cezalarla cezalandırdı. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Ebû Said'e de dua ettiler. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.
Cemaziyelahir ayının onüçünde Kaseb Camii'nde Şeyh Ali el-Menahilî hutbe irâd etti, cuma namazı kılındı.
Cemaziyelahir ayının ondokuzunda perşembe günü Tengiz'in kendi camiinin karşısında yaptırdığı hamamın açılışı yapıldı. Çok güzel, aydınlık ve her tarafı mermerle kaplı olduğu için bu hamam, günlük kırk dirheme kiraya verildi.
Recib ayının ondokuzunda oumartisi günü, yeni yaptmlmış olduğu ispatlandıktan sonra Yahudi mahalteiinin kârşımndaki Karrain M-li§§£i yıktırıldı, Sultanın buna dair firmam geldi, Beesb ayının şonlann-4a sultan, Tatar hanı Ebû Saîd'e, Hâee Meedüddin §g-Sülenıl ile birlikte hediyeler gönderdi. Bu hediyeler arasında illi deve., at ve attabi eşekleri de vardı,
Ramazan ayının ortasında Kabon'daki Kerimî Oamii'nde eum& na-m&szı kılındı. Bu namaza kadılar, vali ve ayandan tar kimselerde geldiler.
Şeyh Alemüddin dedi ki; Bamazan ayı başında Bağdat Eeû Hanife meşhedinin müderrisi Şeyh Kıvamüddin Emir Katip ib Emir el-Anıid Ömer ei-Ekfanî el-Kazanî Dımaşk'a geldi. Bu mm Haeea gitti, Mısır'a uğradı. Omda bir kaç ay kaldı. Sonr Bağdat'a dönerken Dmmşk'ı ziyaret etti, Hatuniyetü'l-Haneüye Medresesi'ne konuk oldu. Birçok üme vakıftı. Araştırmacı edebiyatçı ve fakihti,
Şamlıların hac kafilesi ise şevval ayının onunda pazartesi günü Şemseddin Hamza et-Türkmanî idaresinde yola çıktı. Bu kafilenin ka* dışı da Necmeddin ed-Dımaşkî idi.
Bu sene Şam naibi, ailesinden bir toplulukla birlikte Haeca gitti. Yerine dönüşüne kadar vekâlet etmek üzere Mısır'dan Emir Rükneddin Baybars el-Haeip geldi ve Necibiyetü'l-Berraniye'ye konuk oldu.
Bu sene Hacca gidenler arasında hatip Celaleddin Ka^vinî, din Hamza b. Kalanisî, İbn İz Şemaeddin el- Hanefî, Celaleddin b Hüsa-meddin el-Hanefî, Bahaeddin b. Aliyye, Alemüddin el-Berzalf de vardı.
Şevval ayının onsekizinde çarşamba günü Şihabeddin Ahmed b. Muhammed el-Ensârî'nin yerine İbn Cemâa, Şafiî zaviyesinde ders verdi, İdaresi iyi olmadığından ötürü Şihabeddin'in görevine son verilmişti. İbn Cemâa'ya da hü'at giydirildi. Dersinde kadılar v@ ayan tabakasından çok sayıda insan hazır bulundu. Onun şerefine mumlar yakıldı.
Şihabeddin'in azledilmesine insanlar çok sevindi. Bu hususta Berzalî şöyle demiştir:
"Şevval ayının onaltısında pazar günü İman Allame Takiyyüddin es-Sübkî, İbn Ensarî'nin yerine Hakkariye Medresesinde ders verdi. Bu zat muhaddisti. Dersinde, aralannda Konevî'nin de bulunduğu bir cemaat hazır bulundu. Dersinde "alış veriş yapanlar (satıcı ile müşteri), alış-veriş meclisinden ayrılmadıkları sürece ahş-verişi bozmakta veya onaylamakta serbesttirler" mealindeki hadisi Kadilkudat İbn Cemâa'dan rivayet etti."
Şevval ayında Alaaddin b. Mabed, Berr valiliğinden ve vakıflar idaresinin başkanlığından azledildi. Hacca giden Bektimur'un yerine Ri-beli beldelerinden Havra'nın genel valiliğine atandı. Kardeşi Bedred-dinde, evkaf idaresinin başına getirildi, Emir Alemüddin et-Türkesî de divan başkanlığıyla birlikte B§rr valiliğine atandı. Beytü'1-mal vekilliğini atanan İbn lımrî in Haleb'e gitti, Bu görevde, daha önea Haleb na-mn ŞerifMdia Yakub'un kardişi Masirüddin bulunuyordu. Eski Haleb mmv\ Tse da Ker^k nazırlı^na getirildi-
Ramazan, b&yrammda Emir Timurtaş b. Çpban, Tatarlardan, Türkmenlirden vş Karamanlılardan oluş&n büyük bir orduyla Anadolu'nun Kaygeri mıntıkasına doğru ilerledi, Sig ülkesine girdi, buramn. ahaliginin bir kısmını öldürüp, bir kısmım esir aldı, Itraft yakıp yıktı,
Haleb naibi Tanboğa'ya da bu savaşta ktndMne yardımcı olması işin haeer göndermişti, Sultanm fermam İmadığı gerekçesiyle bu m* yaşta ona takviye birlikler gönderilmem. [75]

Hicretin Yediyüzyirmibirinoi Senb8indı Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Afîfüddin Ebu Muhammed

Şeyh, Salih, Kurrâ ve Selef-i Salihîn'in aon temgüeü§rindendi. Şe-ctrüi şöyledir: Âfifüddin Ebû Muhammed Abdullah b Abdulhak b. Abdullah b. Abdülvahid b. Ali eMCureşî el-Mahgumî ©d-Düla§t Mekke'de Harem şeyhi idi, Bu görevde altmı seneden fazla kaldı. Ücret almaksızın insanlara Kur'an öğretirdi.

u şgne doksan yaşını aşmış olduğu halde muharrem ayının ondör-cuma gecesi Mekke'de vefat etti. Allah kendiline rahmet etsin. [76]

Şeyh Fazıl Şemseddîn Ebu Abdillah

Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir b. Ebi'l Kasım «l-H@medani Babası Salihiyeli olup Sekâkini adıyl tanınmıştır. Hicretin 685. senesinde Salihiyo mahallesinde doğdu. Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli rivayetlere göre kıraatim öğrendi. Nahve dair Mukaddime adlı eseri okudu. Kuvvetli nazımlar yazdı. Hadis dinledi. Fahr İbn Baal-bekkî, onun üstadlarında rivayet edilen bir hadis cüz'ünü derledi. Sonra Şiîliğe intisab etti. Şiilerin şeyhi Ebû Salih el-Hillî'den ders aldı. Adnan'la arkadaşlık etti. Çocukları da ondan ilim tahsil ettiler. Medine-i Nebevi emirî Mansur b. Hammad, onu yanma çağırdı Mansur'un yanında yedi sene kaldı. Sonra zayıflamış ve kulağı ağırlaşmış olarak Dı-maşk'a döndü. Hadis'e dair sualleri vardı Bu suallerini Şeyh Takiyyüd-din İbn Teymiye cevaplandırdı. Bu hususta başkalarını kendisine vekil tayin etti. Ölümünder sonra Yahudi ve fâsid dinlerin müntesiplerinin taraftarı olduğunu gösteren bir yazısı görüldü. Ölüsünü Takiyyüddin es-Sübkî yıkadı. Kendisini Sübkî'nin yıkaması için önceden yazılı vasiyeti vardı. Kadı Şemseddin b. Müslim ise onun cenazesine gelmedi.
Şemseddin Ebû Abdullah safer ayının onaltısında cuma günü vefat etti ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Oğlu Kaymaz ise mü'minlerin annesi Hz. Aişe'ye ve diğer peygamber zevcelerine iftirada bulunduğu için öldürüldü Allah, Peygamber Efendimizin zevcelerinden razı olsun. Onlara iftira edenleri ise kahretsin.
Mekke'de vefat eden Şeyh Necmeddin Abdillah b. Muhammed el-İsfehanî'nin, Medine-i Münevvere'de vefat eden ve aralarında Medine Maliki Medresesi'nin müderrisi Abdullah b, Ebi'l-Kasım b. Ferhon, Şeyh Yahya el-Kürdî ve Şeyh Hasa el-Mağribî es-Saka'nm da bulunduğu bir cemâatin gıyabî cenaze namazları ramazan ayı başında cuma günü Dımaşk'ta kılındı. [77]

Şeyh Ali B.Said

Şeyh, imam, âlim Alaaddin Ali b. Said b. Salim el-Ensarî, Emevî Camii'ndeki Meşhed-i Ali'nin imamı idi. Güler yüzlü mütevazi, güzel sesle Kur'an-ı Azimüşşân'ı insanlara okutmayı kendine görev bilmiş ve bu görevi ölünceye kadar aralıksız sürdürmüştü. Oğlu allame Bahaed-din Muhammed b. Ali, saltanat naibine imamlık yapardı. Eminiye Medresesi'nin müderris ve aynı zamanda Dımaşk muhtesibi idi. Şeyh Alaaddin Ali b. Said, ramazan ayının dördünde pazartesi gecesi vefat etti ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. [78]

Emir Ve Baş Hacip Zeyneddin Kutboğa El-Mansurî

Dımaşk hacibi idi. Hayırlı ve seçkin emirlerden olup, emirlerin yoksullara en çok iyilik ve ihsanda bulunanı idi. Hatimleri, mevlidleri ve zikir meclislerini, aynı zamanda hadis dinlemeyi çok severdi. Hadisçile-rin yanından ayrılmaz, onlara ihsanda bulunurdu. Şeyhimiz Ebü'l-Abbas b. Teymiye'yi de sık sık ziyaret ederdi. Hacca gider, sadaka verirdi. Şevval ayının onsekizinde cuma günü akşama doğru vefat etti. Ertesi min Kubeybat Camii'nin ön tarafındaki türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. İnsanlar onu övdüler. Allah kendisine rahmet etsin.
Bu sene vefat edenler arasında Şeyh Bahaeddin b. Makdisî, meşhur nıuhaddis Şeyh Şemseddin Muhammed b. Sa'd'ın babası Şeyh Sa'ded-din Ebû Zekeriya Yahya el-Makdisî, kitap istinsahı yapan Seyfeddin, cenazeler üzerine Kur'an okuyan ve cenaze törenlerinde tenbihatı tekrarlayan Şeyh Ahmed el-Haram da vardı. Bu sonuncusu güzel olan olmayan, hoş olan olmayan her şeyin hükmünü sorardı. [79]

Hicretin Yediyüzyirmiikinci Senesi

Bu sene başında İslam ülkesinin yöneticileri, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Sadece Dımaşk'taki Berr valisi değiştirilmiş, yerine Alemüddîn Türkeşî getirilmişti. İbn Mabed ise şehametli, dindar, güvenilir ve kararlı bir kimse olduğu için Havran valiliğine atanmıştı.
Muharrem ayında Dımaşk'ta büyük bir deprem meydana geldi. Allah böyle felâketlerin şerrinden hepimizi korusun.
Muharrem ayının onbirinde salı gecesi Tengiz, Hicaz'dan Dımaşk'a geldi. Dımaşk'tan üç ay kadar uzak kalinisti. Kimse onu karşılama zahmetine girmesin diye geceleyin gelmişti.ferine tayin edilen geçici naib de kendisine hediye sunması ve benzeri zahmetlere katlanmaması için ondan iki gün önce Dımaşk'tan ayrılıp kendi beldesine gitmişti.
Mısır'daki emirlerden Moğultay Abdülvahid Çuhadar, Tengiz'e sultandan kıymetli bir hil'at getirdi. Tengiz bu hil'ati giyip adet üzere eşik öptü.

Safer ayının altısında çarşamba günü Tengiz Camii'nin hatibi Şeyh Necmeddin el-Kofçazî Hanefîlerin Zahiriye Medresesi'nd ders verdi. Dersinde kadrlar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundu. Dersinde şu âyet-i kerîme'den bahsetti:
"Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder." (en-Nisa, 58). Necmeddin el-Kofçazî'nin bu göreve atanması, Hicaz dönüşünde vefat eden Kadı Şemseddin b. İzz el-Hanefî'den sonra olmuştu. Kendisinden sonra kadı naibliğine damadı İmadüddin et-Tarsusî atanmıştı. Onun yokluğunda İmadüddin ona vekâlet ederdi. Ölümünden sonra vekâleti devam etti. Sonra da naibi olarak yerine hüküm vermeye başladı.
Bu sene Kutboğa'nın yerine hacip olarak Harezmî Dımaşk'a geldi.
Rebiyülevvel ayında Şeyh Kıvamüddin Mes'ud b. Şeyh Burhaned- Muhammed b. Şeyh Şerefüddin Muhammed el-Kirmanî el Hanefî,
Dımaşk'a geldi. Kassâîn'de konakladı. Talebeler ziyaretine geldiler. Saltanat naibinin yanına gitti. Onunla görüştü. Genç bir kimseydi, hicretin 671. senesinde doğmuştu. Kendisiyle ben de görüştüm. Fürûata ve usûle dair bilgisi vardı. Ama iddiası bilgisinden fazlaydı. Babasının ve dedesinin tasnif eserleri mevcuttu. Bir süre sonra Mısır'a gitti ve ilerde de anlatılacağı üzere orada vefat etti.
Rebiyülevvel ayında Ayaş'ın fethi tamamlandı. Mıntıkaları ele geçirildi. Ermenilerin elinden alındı. Atlas burcu da ele geçirildi. Ayaş ile Atlas burcu arasında denizde birbuçuk ok atımlığı kadar 1.000 mesafe vardı. Kapılan demir ve kurşunla kaplıydı. Surlarının genişliği marangoz zirai ile onüç zira kadardı. Müslümanlar Allah'ın izniyle orayı ele geçirip tahrip ettiler, çok miktarda ganimet ele geçirdiler. Kevarih'i kuşatma altına aldılar. Sıcaklık ve kara sinek karşısında mukavemet edemediler. Sultan geri dönmelerini emretti. Beraberlerindeki mancınıkları yaktılar, demirlerini alıp salimen ve ganimet elde etmiş olarak geri döndüler, beraberlerinde çok sayıda gönüllü vardı.
Cemaziyelevvel ayının yirmiüçünde perşembe günü Emevî Ca-mii'nin iç kısmı genişletildi, Eşyaların taşınması sırasında zorluk ve sıkıntı meydana geldi. Çünkü insanlar daha önce revakın ortasından geçiyorlar ve Berrade kapısından dışarı çıkıyorlardı. İsteyen son kapıya kadar ay.akk ab ısıyla yürüyebiliyordu. Maksure dışındaki başka bir yerde ayakkabıyla dolaşmak yasak değildi. Sadece Maksure'ye ayakkabıyla girilmiyordu. Diğer revaklar böyle değildi. Saltanat naibi, caminin nazırı İbn Merahil'in tavsiyesi üzerine her tarafa halı serilmesini emretti.
Cemaziyelahir ayında askerler Sis ülkesinden Kerek naibi Akkuş komutasında dönüp geri geldiler.
Receb ayı sonunda Daranî el-Caferî'nin yerine Kadı Muhiddin b. İsmail b. Cehben İbn Sasarî hakim naibliği görevine başladı. Daranî ise Akabiye Camii'nin hatipliğiyle yetindi. Receb ayının üçünde saltanat naibi, Sultanın ziyaretine gitti. Sultan ona ikramda bulunup hil'at giydirdi. Şaban ayı başında geri döndü. Dönüşüne insanlar çok sevindiler.
Receb ayında Şamiyetü'l-Berraniye Medresesi'nin kuzeyinde Emir Alaaddin b. Sabih'in kendi evinin bitişiğinde yaptırdığı hamamın onarımı tamamlandı.
Şaban ayının dokuzunda pazartesi günü saltanat naibi Emir Sey-feddin Ebu Bekir b. Ergun, Nasır'ın kızıyla nikahlandı. Aynı günde saltanat naibinin huzurunda emirlerin bir kısmının çocukları sünnet ettirildi. Saltanat naibi de büyük bir ziyafet verdi. Sünnet edilen çocukların başlarının üzerine gümüş saçıldı, o gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Sultan o günde Mekke'de gıda maddelerinden vergi alınmasını kaldırdı. Mekke valisine de bu verginin yerini doldurmak amacıyla Said beldesinde bazı arazileri ikta' olarak verdi.
Ramazan ayı sonunda Kasyun'daki Maciye sokağında Bahaaddin b. Alını'in yaptırdığı hamamın onarımı tamamlandı. Cı mıntıkanın ahalisi ve çevrede yaşayan diğer kimseler bu hamamdan yararlandılar.
Şevval ayının sekizinde perşembe günü Şamlıların hac kafilesi Rahbe naibi Emir Seyfeddin Belbatî idaresinde yola çıktı. Bu zat Cabiye kapısı dahilindeki İbn Sabre yolundaki bir evde yaşamaktaydı. Kafilenin kadısı da Humus Kadısı Şemseddin b Nakib idi. [80]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128-129.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/129.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/129-130.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/130-133.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/133.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/134.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/134.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/134.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/134.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/134-135.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136-138.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/140.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/140.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/140-142.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/143.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/143.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/143-144.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/144.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/144.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/144-147.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148-149.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150-151.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/152.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/152-155.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/155-156.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/156.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/156.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/156-157.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/157.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/157.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/518.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/158.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/158.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/159-162.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/163-164.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/164-165.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/165.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/165.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/165-166.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/166.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/167.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/167.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/167-169.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/170.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/170.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/170.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171-172.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/172.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/173-175.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176-179.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/179.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/179-180.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/180.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/180-181.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/181-183.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yediyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Şemseddin B. İzz El-Hanefi .
Şeyh Radiyüddin Ebû İshak
Şeyhimiz Allame Rükneddîn Ebû Yahya
Nasirüddin
Şemseddin Muhammed B. Mağribî
Şeyh Necmeddîn
Şemseddin Muhammed B. Hasan
Şeyh Abîd Celaleddin
Şeyh, İmam Kutbeddin Muhammed
Hicretin Yediyüzyirmiüçüncü Senesi
Hicretin Yediyüzyîrmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Tarihçi İmam Kemaleddîn El-Futî
Kadîlkudat Necmeddin B. Sasari
Alaaddin Ali B. Muhammed
Şeyh Ziyaeddin
Kurra Şeyh Şihabeddin
Şihabeddin Ahmed B. Muhammed
Kadı İmam Cemaleddin
Uzun Ömür Yaşayan Şeyh Cemaleddin
Şeyh İmam Muhaddîs Safiyyüddin
Hatun El-Musavvene
Kıymetli Şeyhimiz Bahaeddin
Emir, Vezir Necmeddin
Emir Saîümüddin B, Kara Sungotıl-Oqgındar Mm
Şıyh Ahmto El^Akıf
Kurra Şeyh Ebu Abdillah
Şeyhimiz Asil İnsan Şemseddin
Şeyh Ebu Bekir
Emir Alaeddin B. Şerefüddin
Fakih Şerefüddin El-Harranî
Hicretin Yediyüzyirmidördüncü Senesi
Hicretin Yediyüzyirmîdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bedreddin B. Memduh B. Ahmed El-Hanefi
Hüccetü'l- Kebire Honda Binti Mekkiye
Şeyh Muhammed B. Cafer B. Fer'ûş
Şeyh Eyyûb Es-Suudi
Şeyh Nureddin Ebü'l- Hasan
Şeyh Muhammed El-Bacrîkî
Şeyhimiz Kadı Ebu Zekeriya
Büyük Fakih, Vezir, İmam, Alim Ve Hatip Bedreddin
El-Katibü'l -Müfid Kutbedpin
Emirü'l-Kebir Melikü'l-Arap Muhammed B. İsab. Mühenna
Büyük Vezir Alişah B. Ebu Bekir Et-Tebrizî
Emir Seyfeddin Bektimur
Şerefüddin Ebu Abdillah
Şeyh Hasan El-Kürdî El-Müleh
Sultan Vekili Kerimüddin
Şeyh İmam Alim Alaeddin Ali
Hicretin Yediyüzyirmibeşinci Senesi
Hicretin Yediyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İbrahim Sabbah
İbrahim El-Muleh
Şeyh Afifüddin
Şeyh Abdullah B. Musa B. Ahmed El-Cezerî
Şeyh Takiyüddîn İbn Saiğ
Şeyh, İmam Sadreddin Ebu Zekeriya
Sadrü'l-Kebîr Şeyh Şihab Mahmud
Şeyhimiz Afifüddin El-Amidî
Bedir El-Ayyam
Şihab Ahmed B. Osman El-Emşatî
Kadı Sadreddin Süleyman B. Hilal
Müezzin Ahmed B. Sabih
Hattab Hanının Banisi Hattab
Rükneddin Hattap B. Sahip Kemaleddin
Bedreddin Ebu Abdillah
Kadı Muhiddin
Hicretin Yediyüzyirmîaltıncı Senesi
Hicretin Yediyüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Mutahhar Eş-Şiî Cemaleddin
Kâtip Şems Muhammed B. Esed El-Harranî
İzz Hasan B. Ahmed B. Züfer

Şeyh İmam Eminüddin Salim B. Ebiddür
Şeyh Hammad
Şeyh Kutbeddin El-Yonini
Kadîlkubat İbn Müslim
Kadı Necmeddin
İbn Kadı Şehbe
Şeref Yakup B. Faris El-Caberî
Hacı Ebu Bekir B. Teymuraz Es-Sayrefi
Hicretin Yediyüzyirmiyedinci Senesi
Hicretin Yediyüzyirmîyedîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir Ebu Yahya
Şeyh Ziyaeddin Ebü'l-Fidâ
Şeyh Ali El-Muharifi
El-Melikü'l-Kâmil Nasirüddin
Şeyh İmam Necmeddin
Salih Şeyhlerden Ebü'l-Kasım
Kadı İzzeddin
Şeyh Kemaleddîn B. Zemlekanî
Emevî Camii'nin Meşhur Müezzini Hacı Ali
Şeyh Fadl B. Şeyh Er-Recihî Et-Tunusî
Hicretin Yediyüzyirmisekizinci Senesi

Hicretin Yediyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Şemseddin B. İzz El-Hanefî .

Şemseddin b. İzz el-Hanefî Ebû Adillah Muhammed b. Şeyh Şere-füddin Ebü'l-Berekât Muhammed b. Şeyh İzzeddin Ebü'1-İ Salih b. Ebi'1-İzz b. Vüheyb b. Atâ b. Cübeyr b. Kabin b. Vüheyb el-Ezruî el-Hanefî. Hanefîlerin çeşitli ilimlere vakı şeyhlerinden, imamlarından ve faziletli şimalanndandı. Yirmi sene kadar hakim naibliği yaptı. Doğru hükümler verirdi. Yolu düzgün, yaşantısı mazbut, ahlakı güzeldi. Çok iyilikleri, arkadaşlarına ve başkalarına da ihsanları vardı. Bir süre Efrem Camii'nde hatiplik yaptı. Orada ilk hatiplik yapan kişi kendisidir. Muazzamiye, Yağmuriye, Kinciye, Zahiriye medreselerinde ders verdi. Zahiriye Medresesi'nin vakıflarının nazın idi. Fetva verme hususunda insanlara izin verdi. Heybetli, saygın ve ulu bir şahsiyetti. Bu sene hac dönüşünden birkaç gün sonra, muharremin sonunda perşembe günü vefat etti. Aynı gün Öğleden sonra Efrem Camii'nde cenaze namazı kılındı. Muazzamiye'de akrabalarının yanına defnedildi. Cenazesi muhteşemdi. İnsanlar onun hayırlı bir kimse olduğuna şehadet ettiler. Bu şekilde ölümüne gıpta ile baktılar. Allah ona rahmet etsin. Vefatından sonra Zahiriye Medresesi'nde Necmeddin el-Kofçazî; Muazzamiye ve Kıhciye medreselerinde de ders verme ve Efrem Camii'nde hatiplik yapma hususunda oğlu Alaeddin görevlendirildi. Kendisinden sonra kadı İmamüddin et-Tarsusî hakim naibliğine başladı. Bu zat kalenin müderrisi idi. [1]

Şeyh Radiyüddin Ebû İshak

Şeyh, imam, âlim ve selef-i salihinin son halkası idi. Künyesi Ebû Ishak'tı. Radiyyüddin lakabım taşırdı. Şeceresi şöyledir İbrahim b. Muhammed b. İbrahim b. Ebu Bekir b. Muhammed b. İbrahim el-Taberî el-Melikî. Şafiî Mezhebine mensuptu. Elli seneden fazla bir süre Makam-ı ibrahim'de imamlık yaptı. Kendi beldesinin şeyhlerinden ve oraya gelen ulemadan hadis dinledi. Başka bir yere seyahatte bulunmuş değil-
dir. Uzun zamandan beri insanlara fetva verirdi. Beğavî'nin Şerhü's-Sünne adlı eserini ihtisar ettiğini söylerdi. Rebiyülevvel ayının sekizinde cumartesi günü öğleden sonra Mekke'de vefat etti. Ertesi gün defnedildi. Önde gelen ulemâdandı. [2]

Şeyhimiz Allame Rükneddîn Ebû Yahya

Şeyhimiz allame, zâhid ve selef-i salihinin son halkası idi. Şeceresi şöyledir: Rükneddin Ebû Yahya Zekeriya b. Yusuf b. Süleyman b. Ham-mad el-Becelî. Şafiî mezhebine mensuptu. Hatip naibi idi. Tabibiye ve Esediye medreselerinin müderris idi. Emevi Camii'nde ders halkası vardı. Orada talebeleri yanına gelip kendisinden feraiz ve diğer dersleri alırlardı. Dersine ara vermezdi. Bu sene cemaziyelevvel ayının yirmiü-çünde perşembe günü yetmiş yaşındayken vefat etti. Şeyhi Taceddin el-Fezarf nin yakınma defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. [3]

Nasirüddin

Nasirüddin Ebû Muhammed Abdillah b. Vecihüddin Ebû Abdülah Ali b. Muhammed b. Ali b. Ebî Talib b. Süveyd b. Mealî b Muhammed b. Ebîbekir er-Rib'î et-Tağlibî. Tikritliydi. Dımaşk'm önde gelen vüzera-sındandı. Kendisinden önce babası Dlmaşk'a gelmiş, Melik Zahir'in zamanında ve ondan önce devlet makamlarında yükselmişti. Nasîrüddin, hicretin 650 senesinde doğdu. Çok malı ve mülkü vardı. Receb ayının yirmisinde perşembe günü vefat etti. Kasyun'daki türbelerine defnedildi. Allah rahmet etsin. [4]

Şemseddin Muhammed B. Mağribî

Gezgin tacirlerdendi. Yolcular için ana caddedeki Sanemiyyin hanını yaptırmıştır. Allah bu hayrım kabul etsin. Bu han gerçekten çok güzel ve faydalı bir yerdedir. İnsanlara yararı dokunmaktadır. Şemsed-cün, bu sene şevval ayının onbirinde pazar günü vefat etti. Allah rahmet etsin. [5]

Şeyh Necmeddîn

Kıymetli bir zat olan Şeyh Necmeddin'in şeceresi şöyledir: Necmed-din Ebû Abdillah Hüseyin b. Muhammed b. İsmail el Kureşî. İbn Ankud adıyla tanınmıştır. Mısırlıdır. Devlet erkânı nezdinde itibarlı ve önde gelen bir şahsiyetti. Şevval ayının yirmiüçünde cuma sabahı vefat etti ve zaviyesine defnedildi. Kendisinden sonra bu zaviyede kardeşinin oğlu görev yaptı. [6]

Şemseddin Muhammed B. Hasan

Bu zât; fakihlerden Şeyh Muhiddin Ebû'1-Huda Ahmed b. Şeyh Şi-habeddin Ebû Şamen'in oğlu olup hicretin 653. senesinde doğdu. Babası onun hadis âlimlerinden istifade etmesini sağladı, hadis dinletti. Kur'an okudu, fıkıhla iştigal etti. Kitap istinsahı yapar, medreselere ve Seb'ül-Kebîr'e giderdi. Şevval ayının yirmiye di sinde vefat etti. Babü'l-Feradis Mezarhğı'na, babasının mezarının yanma defnedildi. [7]

Şeyh Abîd Celaleddin

Şeyh Abid Celaleddin Ebû İshak İbrahim b. Zeyneddin Muhammed b. Ahmed b. Mahmud b. Muhammed el-Ukaylî. İbn Kalanisî adıyla tanınmıştır. Hicretin 654. senesinde doğdu. İbn Abdüddâim'den, îbn Are-fe'nin hadis cüz'ünü dinledi. Bunu defalarca rivayet etti. Başkalarından da hadis dinledi. Yazı ve inşâ sanatıyla iştigâl etti. Sonra bütün bunları bırakıp kendini zühd ve ibadete verdi. Emirler Mısır'da onun için bir zaviye yaptırdılar. Ziyaretine gidip geliyorlardı. Güler yüzlü, fasih konuşan, ancak ağır duyan bir kimseydi. Sonra Kudüs'e göçtü. Bir defa Dı-maşk'a geldi. İnsanlar etrafında toplanarak kendisine ikramda bulunurlardı. Dımaşk'ta hadis okudu, vaaz verdi. Sonra Kudüs'e döndü. Zilkade ayının üçünde pazar gecesi Kudüs'te vefat etti Mamili Mezarlı-ğı'na defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. O, muhtesip İzzeddin b. Kalanisf nin dayısı idi. İzzeddin de sahip Takiyyüddin b. MeramTin da-yısıdır. [8]

Şeyh, İmam Kutbeddin Muhammed

Kutbeddin Muhammed b. Abdüssamed b. Abdülkadir es-Sinbatî. Mısırlıydı. er-Ravza adlı eseri ihtisar etti. Kitabü't-Ta'cizi tasnif etti. Fadiliye Medresesi'nde ders verdi. Mısır'da hakim naibliği yaptı. Önde gelen fakihlerden biri oldu. Zilhicce ayının ondördünde cuma günü yetmiş yaşındayken vefat etti. Vefatından sonra Fadiliye Medresesinde Zi-yaeddin el-Münadî ders vermeye başladı. Bu zat Kahire hakim naibi idi. Dersinde İbn Cemâa da hazır bulundu. Ayan tabakasına mensup kimseler de bu dersi dinlediler, doğrusunu Allah bilir. [9]

Hicretin Yediyüzyirmiüçüncü Senesi

Bu sene ocak ayı pazar günüyle başladı. Sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları anılan kimselerdi. Yalnız Dımaşk'taki Berr valisi emir Alaaddin Ali b. Hasan el-Mervanî idi. Bu göreve geçen senenin safer ayında başlamıştı.
Bu sene safer ajanda Medine valiliğine Sarınüddin el-Coganda-rî'nin yerine Şihabeddin b. Yaruk atandı. Sultan vekili Kad Kerinüd-din, yakalandığı hastalıktan safer ayında kurtulup şifa buldu. Bu münasebetle Kahire şehri süslendi, mumlar yakıldı, yoksullar onun dağıtacağı sadakayı almak için Mansurî hastahanesinde toplandılar. Rebi-yülevvel ayının sonunda dağıtılan sadakadan pay almak için toplanan yoksullardan bir kısmı izdiham nedeniyle öldü. İmam, allame, muhad-dis Takiyyüddin es-

Subkî eş-Şafiî, Kadı Cemaleddin Ezerî'nin Dı-maşk'a nakli nedeniyle Kahire'deki Mansuriye Medresesi'nde ders verdi
Dersinde Necin b. Sasarî'nin yerine atanan Şeyhü'ş-Şüyûh Alaaddin el-Konevî eş-Şafiî de hazır bulundu. Günlerden d
cemaziyelevvel ayının dördü olan cuma günüydü. Sübkî, Adiliye Medresesi'ne geldi. Oradan kadıların, şeyhü'ş-şüyûh'un ve
kazaskerin ziyaretine gitti. Adiliye, Gazzaliye ve Atabeki'ye medreselerinde ders verdi.
Pazar günü sultan vekili Kadı Kerimüddin b., Abdülkerim b. Hibe-tüllah b. Şedid tutuklandı. Daha önce sultan nezdind
başkalarının hatta büyük vezirlerin bile ulaşamadıkları yüksek mertebelere ulaşmış iken malına mülküne el konuldu. Saltanat
naibinin yanında tutuklandı, sonra Kurafe'deki türbesine gitmesi kararlaştırıldı. Oradan da Şo-bek'e sürgün edildi. Kendisine
bir miktar da para verildi. Kudüs'teki hankâhında ikametine izin verildi. Daha sonra kardeşinin oğlu Kerimüddin fls-Sagir de
tutuklandı. Malına el konuldu. Bu zat divanların nazın idi. Burçta hapsedildi. Halk bu duruma çok sevindi. İkisinin de
tutuklanmaları nedeniyle sultana duacı oldular. Daha sonra Kerimüddin es-Sağir, Şifd'a sürgün edildi.
Kudüs'te bulunan Eminü'1-Mülk Abdullah, Mısır'a davet edildi. Vezirliğe atandı. Yeniden kendisine hü'at giydirildi. Halk bu
duruma da çok sevindi, bu münasebetle mum yaktılar. Dımaşk'ta bulunan Sahip Bedreddin Gabriyel de Mısır'a çağrıldı. Çok
miktarda mal ve para ile Mısır'a gitti. Sonra Kerimüddin el-Kebir'in malları da kendisine verildi ve saygı görmüş olarak
Dımaşk'a döndü.
Kadı Muineddin b. Hasişî, azledilen Kutup İbn Şeyh es-Sülâmi-ye'nin yerine ordu nazırlığı görevine atanarak Şam'a geldi
Azledilen Kutup ise yirmi gün süreyle Azraviye Medresesi'nde ikamete mecbur kılındı. Sonra serbest bırakılarak evine
gitmesine izin verildi.
Cemaziyelevvel ayında Türkeşî, divanların başkanlığından azledildi. Yerine Bektimur atandı. Cemaziyelahir ayının ikisinde
İbn Ceh-bel, Zer'î'nin hakim naibi olarak göreve atandı. Daha önce İbn Hilal'in yerine öksüzlerin nazırlığına bakıyordu.
Şaban ayında Türkeşî, divan başkanlığına iade edildi. Bektimur da İskenderiye naibliğine atanarak İskenderiye'ye gitti, vefa
edinceye kadar orada kaldı.
Ramazan ayında doğu beldelerinin hacılarından bir topluluk Dımaşk'a geldi. Aralarında Abakahan'ın kızı da vardı. Ergun'ur
kızkarde-şi, Kazan ile Harbendan'm halaları da bu kafilede bulunuyordu. Bunlar ikram gördüler ve Kasr-ı Ablak'a konuk
edildiler. Kendilerine hacca gidecekleri zamana kadar harçlık ve nafaka verildi.
Hac kafilesi, şevvalin sekizinde pazartesi günü Emir Kutluca el-Ebu Bekrî'nin idaresinde yola koyuldu. Bu zat Kassaîn'd
ikamet ediyordu. Kafilenin kadısı da Şemseddin Kadilkudat İbn Müslim-el-Hanbelî idi. Cemaleddin el-Mizzî, İmadüddin İb
Şeyrecî, Eminüddin el-Vafî, Fahreddin el-Baalbekkî ve bir cemaat da onlarla birlikte hacca gittiler. Bu hususta sözcü olarak
Şerefüddin b. Sadüddin b. Necih görevlendirilmişti. Şihabüddin ez-Zahirî de bana böyle anlatmıştır. Bu kafileyle birlikte
Mısırlılardan da Kadilkudat Bedreddin b. Cemâa, oğlu İz-zeddin, Katibül-Memalik Fahreddin, Şemseddin el-Haris
Şihabüddin el-Erzuî ve Alaadin el-Farisî de hacca gitmişti.
Şevval ayında Kahire'de Zekiyüddin el-Münadî'den sonra Zahiriye Darü'l-Hadisinin şeyhliğine Takiyyüddin es-Sübkî atandı
Kendisine Abdülazim b. Hafiz Şerefüddin ed-Dimyatî deniliyordu. Sonra bu görev Sübkf den alınarak Fethüddin b. Seyyidü'n
Nas el-Ya'murî'ye verildi. O da zilkade ayında bu göreve başladı.
Zilhicce ayının başında perşembe ^ünü Kutbeddin b. Şeyhü's-Süla-miye'y© hü'at giydirildi ve Muîneddin b. Haşişî'ye
yardımcı olarak ordu komutanlığına atandı. Uzun bir süre sonra Kutbeddin yalnız başına ordu nazırı oldu. İbn Haşişi ise
görevden azledildi. [10]

Hicretin Yediyüzyîrmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Tarihçi İmam Kemaleddîn El-Futî

Kemaleddin Ebü'1-Fadl Abdürrezzak Ahmed b. Muhammed b. Ah-med b. Futî Ömer b. Ebi'l-Maâlî eş-Şeybanî. Bağdatlıyd
İbn Futî adıyla tanınmıştır. Futî, onun annesinin babası idi. Kemaleddin el-Futî hicretin 642. senesinde Bağdat'ta doğdu. Tatar
vak'asmda esir düştü. Sonra, esaretten kurtuldu. Müstansıriyye kütüphanesinin amiri idi. Ellibeş ciltlik bir tarih ile yirmi ciltlik
başka bir tarih tasnif etti. Başka tasnifatı da vardır. Güzel şiirler yazardı. Muhiddin b. Cevzî'den hasen hadisler dinlemiştir.
Muharrem ayının üçünde vefat etti ve Şoniziye Mezarlı-ğı'na defnedildi. [11]

Kadîlkudat Necmeddin B. Sasari

Necmeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Adi İmadüddin b. Muhammed b.
Adi Eminüddin Salim b. Hafiz el-Muhaddis Bahaeddin Ebil-Mevahib b. Hibetüllah b. Mahfuz b. Hasan b. Hasan b
Muhammed b. Hasan b. Ah-med b. Muhammed b. Sasarî et-Tağlibî er-Rib'î. Şafiî Mezhebine mensuptur. Şam Kadilkudatı idi
Hicretin 655. senesinin zilkade ayında doğdu. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. Kadı Şemseddin b. Hallikan'dan dinlemek
suretiyle Vefayatü'1-Ayân adlı eseri yazdı ve tekrar huzurunda okudu. Şeyh Taceddirı el-Fezarf den de nahiv dersleri aldı. İnşâ
ve güzel ibarede otorite idi. Hicretin 682. senesinde Adiliyetüssağire Medresesi'nde, hicretin 690. senesinde Eminiye

Medresesi'nde, hicretin 694. senesinde de Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Adil Kutboğa'nın zamanında kadıaskerlik yaptı Sonra hicretin 702. senesinde İbn Daki-kü'1-İyd'den sonra İbn Cemâa'nın Mısır kadılığına atanmasının ardı sıra kendisi de Şam kadılığına atandı. Daha sonra Adiliye, fazaîiye ve Ata-bekiye medreselerinin müderrisliği ile birlikte şeyhü'ş-şüyûhluk görevi de kendisine verildi. Sonra Dünyevî bütün bu makamlardan vazgeçti, bunları başkalarına bıraktı. Vefat ederken, "Keşke bu makamlara hiç atanmasaydım, bunlar küçük metalardır "demiştir. Reis, ihtişamlı, vakarlı, âlicenab, güzel ahlâklı bir kimseydi. Sultanın nezdinde ve devlet kademelerinde saygı görürdü. Rebiyülevvel ayının onaltısında perşembe gecesi bahçesinde otururken kendisine isabet eden bir okla aniden vefat etti. Muzafferi Camii'nde cenaze namazı kılındı. Cenazesinde saltanat naibi, kadılar, ümera ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Cenaze merasimi cidden muhteşem olmuştu. Rükniye'deki aile mezarlığına defnedildi. [12]

Alaaddin Ali B. Muhammed

Alaaddin Ali b.Muhammed b. Osman b. Ahmed b. Ebi'1-Müna b. Muhammed b. Nihle, Dımaşklıydı. Şafiî mezhebin mensuptu. Hicretin 658. senesinde doğdu. Muharrer'! okudu. Şeyh Zeyneddin el-Farikfnin derslerine devam etti. Doleiye ve Rükniye Medreselerinde ders verdi. Beytü'1-mal nazırı idi. Rükniye Medresesi'nin bitişiğinde güzel bir ev yaptırdı Rebiyülevvel ayında vefat etti. Kendisinden sonra Doleiye Medresesi'nde Kadı Cemaleddin b. Cümle, Rükniye Medresesind de kadı Rükneddin el-Horasanî ders verdi. [13]

Şeyh Zîyaeddin

Şeyh Ziyaeddin Abdullah ez-Zerbendî. Nahivciydi. Aklını yitirdi. Dımaşk'tan Kahire'ye göçtü. Şeyhü'ş-Şüyûh el-Konevî'ni önerisi üzerine akıl hastahanesine yatırıldı. Ancak iyileşemedi. Sonra kılıcını çekmiş olarak kaleye girdi, Hristiyan olarak bu senenin rebiyülevvel ayında öldürüldü. Öldürülmeden önce sultanın huzuruna götürüldü. Casus olduğunu sandılar. Sultan idam edilmesini emredince idam edildi. Ben kendisinden nahiv dersi almıştım. [14]

Kurra Şeyh Şihabeddin

Şeyh, salih ve fazıl bir insandı. Rurraydı. Şeceresi şöyledir: Şiha-beddin Ahmed b. Tabib b. Ubeydullah el-Hillî el-Azizî el-Fevarisî. İbn Halebiye adıyla tanınmıştır. Hatip Merdav b. Abdüddaim'den hadis dinledi. İlim tahsil etti. İnsanlara Kur'an öğretti. Bu sene rebiyülevvel ayında yetmişsekiz yaşındayken vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. [15]

Şihabeddin Ahmed B. Muhammed

Şihabeddin Ahmed b. Muhammed b. Kutniye ez-Zer'î. Malı mülkü, eşyası ve emlâki çok olmakla şöhret bulmuş tacirlerdendi Anlatıldığına göre Kazan vak'asmın meydana geldiği sene malının zekâtı 25.000 dinara ulaşmıştır. Kendisi bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. Sevra ırmağı yanındaki Kabon yolunda Müreffa' adıyla bilinen bahçesinin yanındaki türbesine defnedildi. Burası gerçekten muazzam bir türbeydi. [16]

Kadı İmam Cemaleddin

Cemaleddin Ebu Bekir b. Abbas b. Abdullah el-Haburî. Baalbek kadısı idi. Şeyh Taceddin el-Fezarî'nin önde gelen arkadaşlarından di. Kadı ez-Zer'î ile buluşmak için Baalbek'ten gelmiş ve cemaziyelevvel ayının yedisinde cumartesi gecesi Baderaiye Medresesi'nde yetmiş yaşında vefat etmiş ve Kasyun Mezarlığı'na defnedilmiş ti. Ömrü bir hayal gibi gelip geçti [17]

Uzun Ömür Yaşayan Şeyh Cemaleddin

Cemaleddin Ömer b. îlyas b. Reşid. Baaebek'li bir tacirdi. Hicretin 602. senesinde doğdu. Bu sene cemaziyelevvel ayının onikisinde 120 yaşında vefat etti. Matha'ya defnedildi. Allah rahmet etsin. [18]

Şeyh İmam Muhaddîs Safiyyüddin

Safiyyüddin Ebû's-Senâ Mahmud b. Ebî Bekir b. Muhammed el-Hasenî b. Yahya b. Hüseyin el-Ermem. Sofiydi. Hicretin 646 senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis derledi. Hayli kitap hazırladı. İbnü'l-Esir'in en-Nihâye adlı eserine bir zeyl yazdı. et-Tenbih adlı eseri okumuş, lügat ilmini tahsil etmiş, bu hususta güzel bilgilere sahip olmuştu.
Hicretin 677. senesinde aklını oynattı. Sevda illetine yakalandı. Bazan ayılıyor, o zaman sağlıklı müzakerede bulunuyor, sonra tekrar mezkur hastalığın etkisine maruz kalıyordu. Nihayet bu sene cemaziyelahir ayında Nuriye Hastahanesinde vefat etti ve Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. [19]

Hatun El-Musavvene

Hatun binti Melik Salih İsmail b. Adil b. Ebî Bekir b. Eyyûb b. Şâdl Bu sene şaban ayının yirmibirinde perşembe günü Dar-Kâfur diye bilinen evinde vefat etti. Önder ve saygın bir hatundu. Hiç evlenmemişti. O zamanda Eyyubîlerden kend tabakasında başka biri hayatta yoktu. Ümm-ü Salih türbesine defnedildi. Allah rahmet eylesin. [20] -

Kıymetli Şeyhimiz Bahaeddin

Mr ömür yaşayan ve ilim tahsili uğruna çeşitli beldelere seya, bulunan kıymştÜ şeyhimizin şeceresi şöyledir; Bahaeddin b, Şeyh Beireddin Ebû Galib Muzaffer b, NeemMdin b, Ibi's-Ssnft Mahmud b, İmam TaeuWmena. Ebü'l F&di Ahm§d l Muhammed b, U&g&n b, Hibetüllah b, Abdullah b. Hüseyin b. Dımaşkhydı, Usun ömür iürmüş tabiplerdendi, Hieretin §29, b doğdu, Gerek hadii âlimlerinin kendilerinden dinleyerek, gereki© ba§* kalan vasıtalıyla, çok miktarda hadis toplada Hafız Alamüddin e> Bmmlî vefat ettiği mm onun hadis şeyhlerinin adını vermiştir, Aynı şekilde hafiz Selahaddin el-Alâî de onun Ali isnadlı hadislerini bir kitapta toplamıştır, Muhaddis Nasirüddin b. Tuğurbek onun hadis üstadiarı» nm haklarındaki bilgileri yedi ciltlik bir eserde vtraüştir ki, bu eserde 570, hadis şeyhinden bahsedilmektedir. Ben bu kitabı kendiline okudum, o da dinledi, O sırada başka hadis hafızları da dinlediler,
Berzalî dedi ki: "Tekrarları çıkarırsak ona yirmiüç ciltlik hadig şeyhleriyle ilgili kitabı okudum. Ayrıca mükerrerlerin de dahil olduğu 550 eüz'lük hadis kitabı okudum."
Şeyhimiz Bahaeddin tıpla da iştigal etmiştir. İnsanları ücretsiz tedavi ederdi. Birçok hadis, hikâye ve şiir ezberlemişti. Nazm da vardı. Çeşitli yazılan yazmakta ustaydı. Sonra bütün bunları bırakarak evine kapandı. Kendini hadis nakletmeye verdi. Ahir ömründe yalnız başına çok şeyler yaptı. Münferit rivayetlerde bulundu. Hadis rivayetinde çok kolaylık sağlardı. Evini Darü'l-Hadis olarak vakfetti. Hafiz Berzalî'ye ve Mizzfye ihsanlarda bulundu. Bu şene şaban ayının yîrmibeşinde pazartesi günü öğle vakti vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin, [21]

Emir, Vezir Necmeddin

Necmeddin Ahmed b. Şeyh Fahreddin Osman b. Ebi'l-Kasım el-Basravî el-Hanefî Basra'da amcası Kadı Sadrettin el Hanefî'den sonra ders verdi, Dımaşk'ta muhtesiplik ve hazine nazırlığı görevinde bulundu. Daha sonra vezirliğe atandı. Bir süre sonra vezirlikten istifa etti, kendisine muazzam iktalar verilerek istifası kabul edildi. Saygınlığı ve giysileri hususunda vezir muamelesi gördü. Nihayet bu sene şaban ayının yirmisekizinde perşembe günü Basra'da vefat etti ve oraya defnedildi. Âlicenab, bahşedici, övgüye lâyık, çokça sadaka verip ihsanda bulunan bir kimseydi. Vefat edince geride çok miktarda mal ve evlat bıraktı. Kendisinden sonra bütün bunlar yok oldu. Mah dağıtıldı, kadınları, başkaları tarafından nikahlandı, evlerine de başkaları yerleşti. [22]

Emir Saîümüddin B, Kara Sungotıl-Oqgındar Mm

Dımaşk'a emir olarak atandı. Oradaki emirlik vefatından altı ay önee azledildi, Bu sene ramazan ayımn detaunda. vefat etti, Tarih MefeMnin doğusundaki aydınlık ve beyaz renkli türbesine defnedildi Burayı ölmedin öne© kendi şahsı için . [23]

Şıyh Ahmto El^Akıf

Şihabüddin Ahmed b, Hamid b, SaRet-Tenuhî ekHarirî. Hicretin 644, senesinde doğdu, Çoeukluğunda Şeyh Taeeddin e^Fezarî'den gt-Tenbih adlı eseri okudu. Sonra Haricîlere arkadaş oldu, Hizmetlerinde bulundu- Şeyh Necmeddin b. İsmail'in

derslerine devam etti, Hadii dinledi. Defalarca hacca gitti. Şekli ve ahlâkı güzel olup insanlar tarafından çok sevilirdi. Bu sene ramazan ayının yirmiüçünde pazar günü Miss-ze'dekî zaviyesinde vefat etti ve Mizze Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze" sine büyük bir kalabalık iştirak etmişti.
Bu sene ramazan ayının yirmisekizmde cuma günü Dımaşk'ta Şeyh Harun el-Makdisî'nin gıyabî cenaz;© namazı kılındı. Bu za ramazan ayının yirmisinden sonraki günlerden birinde Baalbek'te vefat etmişti. Salih bir insan olup fakirler tarafından tanınan ve sevilen meşhur bir kimseydi, [24]

Kurra Şeyh Ebu Abdillah

Ebu Abdillah Muhammed b. İbrahim b, Yusuf b. Asr eUEnsarî el-Kasrî es-Septî, Zilkade ayımn üçünde perşembe günü Kudüs'te vefat etti. MamîU Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze merasimi muhteşem olmuştu. Merasime Kerimüddin ile insanlar yaya olarak gelmişlerdi, Hicretin 653. senesinde doğan Ebu Abdillah, heybetli bir şeyh olup kına yaktığından ötürü sakalının rengi kırmızıydı. Bu sene Kudüs-ü Şerifi ziyarete gittiğimde kendisiyle görüşüp konuştum. Bu, ona yaptığım ilk ziyaretti Maliki Mezhebine mensuptu. el-Muvattâ adlı eseri sekiz ayda okumuş, Mahiv ilmini da Züccacî'nin el-Mücmel adlı eserin şerheden Ebu Rebî'den tahsil etmişti. [25]

Şeyhimiz Asil İnsan Şemseddin

Şemseddin Ebu Nasr b. Muhammed b. İmadüddin Ebü'1-Padl Mu-hamnıed b. Şemseddin Ebu Nasr Muhammed b. Hibetüllah b. Muhammed Yahya b. Bendar b. Memil eş-Şirazî. Hicretin 629. senesinin şevval ayında doğdu. Çok hadis dinledi, rivayet etti Alî senetlerle şeyhimiz el-Mizzî'ye hadis nakletti. Bu hususta faydaları oldu. Allah kendisini rah-metiyle örtsün. Şeyhimiz Mizzf ye hadis cüz'lerini bizzat okudu. Allah sevabını artırsın. Hayırlı, mübarek, mütevazi, güzel bir âlimdi. Hizipleri ve mushafları süslerdi. Bu hususta sanatkârdı, devlet dairelerinde çalışmazdı. Emirlik yapmadı. Medreselerde ve meşhedlerde de vazife alarak onurunu düşürmedi. Nihayet bu sene arefe günü Mizze'deki bahçesinde vefat etti. Mizze Camii'nde cenaze namazı lalındı ve türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [26]

Şeyh Ebu Bekir

Abid bir insandı. Şeceresi şöyledir: Ebu Bekir b. Eyyûb b, Saîd ez-Zerî el-Hanbelî Kayyimu'l-Cevziyye. Salih bir insand İbadet ehliydi. Faziletliydi. Reşid el-Amirî'den Delailü'n-Nübüvve'nin bir kısmını dinledi. Zilhicce ayının ondokuzunda paza gecesi Cevziye Medresesi'nde vefat etti. Öğleden sonra cenaze namazı kılındı. Babü's-Sağir Mezarlı-ğı'na muhteşem bi merasimle defnedildi. İnsanlar kendisini hayırla yâd edip övdüler. Allah rahmet etsin. Bu zat allame Şemseddin Muhammed b. Kayyim el-Cevziyye'nin babasıdır. Bilindiği gibi Şemseddin de faydalı ve kıymetli birçok eser tasnif etmiştir. [27]

Emir Alaeddin B. Şerefüddin

Alaeddin b. Şerefüddin Mahmud b. İsmail b. Mabed. Baalbekli olup. Tabılhane enırlerindendi. Babası Baalbek'te tacirdi Emir Alaeddin, devlet kademelerinde görev aldı. Mertebesi yükseldi. Nihayet Ta-bibhane emirliğine atandı. Vakıflar idaresinin başkanlığıyla birlikte Dımaşk posta müdürlüğü görevine başladı. Sonra Havran vilayetine atandı. Hastalandı. İr yan, boylu poslu bir kimseydi. İstifa etti. İstifası kabul edildi. Bu sene zilhicce ayının yirmibeşinde vefat edinceye dek
Mizze'deki bahçesinde ikamet etti. Cenaze namazı orada kilindi ve Mizze Mezarlığı'na defnedildi. Diyanet sahibi, hayırlı ve güzel emirlerdendi. Allah kendisini affetsin. [28]

Fakih Şerefüddin El-Harranî

Şerefüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Muhammed b. Sadullah b. Abdüllahad b. Sadullah b. Abdülkahir b. Abdülvahid b Ömer el-Harra-nî. İbn Necih adıyla tanınmıştır. Bu sene zilhicce ayının yirmibeşinde Benî Salim vadisinde vefat etmiş Medine'ye götürülerek orada yıkanmış ve Ravza'da cenaze namazı kılınarak Cennetü'1-Bakî Mezarlığı'na Âkil'in kabrinin doğu tarafina defnedilmiş ti. İnsanlar onun bu şekilde Ölümüne ve böyle bir yere defnedilmesine gıpta ile bakmışlardı. Allah kendisine rahmet etsin. Ona gıpta edenlerden biri de Hanbelîlerin Kadısı Şeyh Şemseddin b. Müslim'di. O da bundan üç sene sonra vefat etmiş ve yanına defnedilmiş ti. Allah ikisine de rahmet etsin.
Şeyh Şerefüddin Muhammed el-Harranf nin cenazesinin defnedildiği günde, Şerefüddin b. Ebi'1-İzz el-Hanefî de ha

dönüşünde Mekke'den iki konak ötede iken durumu haber almış ve Şerefüddin el-Harrinî'nin bu şekilde ölümüne gıpta etmiş, kendisi de aynı şekilde Medine'de ölme bahtiyarlığına ermişti. Şerefüddin b. Necih, şeyhimiz allame Takiyyüddin b. Teymiye ile arkadaşlık etmiş, çok yürekli ve bahadır kimselerin cesaret edebileceği zorlu durumlarda onunla beraber olmuş, onunla birlikte zindana atılmıştı. İbn Teymiye'nin en büyük hizmetkârlarından ve has arkadaşlarındandı, O'nun uğruna defalarca eziyetlere maruz kalmıştı. Eziyet gördükçe îbn Teymiye'ye olan sevgisi ve düşmanlarına karşı direnişi, sabrı daha da artıyordu. Bu zat hem kendi nefsinde, hem de insanlar nezdinde mazbut biri olup yaşantısı ve davranışları şükranla karşılanıyordu. Aklı ve anlayışı sağlamdı. Son derece dindar ve zahitti. Bu nedenle hac dönüşünde böyle bir ölüm kendisine nasip olmuştu. Cenaze namazı Rasûlullah (s.a.v)'ın ravzasında kılınmış, Me-dine-i Münevvere'deki Bakiü'l-Ğarkad Mezarlığı'na defnedilmiş, ömrünü salih amelle noktalamıştı. Selef-i Salihinden çok kimseler böyle salih bir amel işledikten hemen sonra ölmeyi temenni etmişlerdi. Cenaze merasimi çok muhteşem olmuştu. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Doğruyu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [29]

Hicretin Yediyüzyirmidördüncü Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri adları önceki senede anılan kimselerdi. Şöyle ki:
Halife, Müstekfî Billah Ebu Rebî Süleyman b. Hakim Biemrillah el-Abbasî; Ülkenin Sultanı Melik Nasır; Mısır'daki naib Seyfeddin Ergun, veziri Eminü'1-Mülk, Mısır'daki kadıları önceki senede adları anılan kadılardı. Şam'daki naibi Tengiz olup Şam'daki kadılar da Şafiî Kadısı Cemaleddin ez-Zer'î, Hanefî Kadısı Sadr Ali el-Basravî, Maliki Kadısı Şerefüddin el Hemedanî, Hanbelî Kadısı Şemseddin b. Müslim, Emevî Camii'nin hatibi Celaleddin Kazvinî, Beytü'1-mal vekili Cemaleddin b. Kalanisî, beldenin muhtesibi Fahreddin b. Şeyhü's-Sülamiye, divanların nazırı Şemseddin Gabriyel, divanların başkanı Alemüddin Türkeşî, ordu komutanı Kutbeddin b. Şeyhü's-Sülamiye ve Muineddin b. Haşiş, sır katibi Şihabeddin Mahmud Nakibü'l-Eşraf Şerefüddin b. Adnan, cami nazırı Bedreddin b. Haddad, hazine nazırı İzzeddin b. Kalanisî, Berr valisi Alaeddin b. Mervanî, Dımaşk valisi de Şihabeddin Berk idi.
Rebiyülevvel ayının onbeşinde İbn Şeyhü's-Sülamiye'nin yerine İzzeddin b. Kalanisî muhtesipliğe ve hazine nazırlığına atandı. Bu ayda sultan vekili Kerimüddin, Kudüs'ten Mısır'a çağrıldı. Mısır'da tutuklandı. Sonra kendisinden çok miktarda mal ve zahire alındı. Daha sonra Said'e sürgün edildi. Kendisine ve aile efradına sultan tarafından nafaka bağlandı. Kerimüddin es-Sağir de huzura çağrıldı ve çok miktarda malı müsadere edildi.
Rebiyülahir ayının onbirinde cuma günü sultanın mektubu, Emevî Camii'nin maksuresinde saltanat naibi ve kadıların huzurunda okundu. Mektupta bütün Şam yöresindeki gelirlerden alınan harçların artık alınmaması emrediliyordu. Bu yüzden sultana çokça dua edildi. Rebiyülahir ayının yirmibeşinde cuma günü Dımaşk'ta Şam naibine bir ferman geldi. Bu fermanda Şafiî Kadısı Zerî'nin azledildiği bildiriliyordu. Bu haberi alan Zer'î kendiliğinden hüküm vermekten vazgeçti. Azledildikten sonra onbeş gün müddetle Adiliye'de ikamet etti. Sonra Atabekiye Medresesi'ne geçti. Şeyhüş-Şüyûhluk ve Atabekiye müderrisliği elinde kaldı. Saltanat naibi şeyhimiz imam zahid Burhaneddin el-Fezarî'yi yanma çağırarak kendisine kadılık teklifinde bulundu. Ancak o, bu teklifi kabul etmedi. Saltanat naibi, olanca ısrarlarıyla o'na bu görevi teklif ettiyse de o, bu görevi kabul etmedi. Huzurdan çıkıp gitti. Saltanat naibi, ayan tabakasına mensup kimseleri o'nun medresesine gönderdi. Onlar da çeşitli yollara baş vurarak o'na karşı bütün hileleri uyguladılarsa da o yine de bu görevi kabule yanaşmadı. Şiddetle karşı koydu. Allah bu mürüvvetinden ötürü o'nu hayırla mükâfatlandırsın. Cuma günü posta geldi ve şeyhimizin Şam Kadılığına atandığını bildirdi. Aynı günde Ta-kiyyüddin Süleyman b. Meracil'e, vefat eden Bedreddin b. Haddad'm yerine cami nazırlığına atanması nedeniyle hil'at giydirildi. Uhdesinde bulunan küçük Maristan yöneticiliği Bedreddin b. Attar'a verildi.
Cemaziyelahir ayının ortasında perşembe gecesi yatsıdan sonra ay tutuldu. Hatip, dört sûre ile cemaate Küsûf namazı kıldırdı. Namazda
â İkterebe, Vakıa ve Kıyame surelerini okudu. Sonra yatsı namazını kıldırdı. Namazdan sonra hutbe irâd etti. Sabah olunca cemaate sabah namazını kıldırdı. Sonra postayla Mısır'a gitti. Sultan kendisine ihsanda bulundu, birkaç gün sonra onu kadılığa atadı. Tekrar Şam'a döndü. Receb ayının beşinde hatipliğin yanısıra Adiliye ve Gazali'ye medreselerinin müderrisliği ile birlikte kadılık görevine de atanmış olarak Dınıaşk'a girdi ve bu görevlerin ifâsına başladı. Uhdesinde bulunan Eminize Medresesi'nin müderrisliği kendisinden alınacak bu göreve Beytü'1-mal vekilliği vazifesi ile birlikte Cemaleddin b. Kalanisî atandı. Kadıaskerlik görevi de ona verildi ve kendisine Kadükudat Celaleddin el-Kazvinî diye hitap edildi.
Bu sene receb ayının yirmibeşinde hac münasebetiyle Tekrur meliki Kahire'ye geldi, Kurafe'ye indi. Beraberinde yirmi kadar da Mağripli vatandaş ve hizmetçi vardı. Yanlarında çok miktarda altın getirmişlerdi. Öyle ki altın fiyatları her miskalde iki dirhem ucuzladı. Kendisine Melik Eşref Musa b. Ebî Bekir deniliyordu. Güzel suretli bir gençti. Üç sene yaya yürüyerek bir ucundan diğer ucuna ulaşılabilecek kadar genişlikte bir memleketi vardı. İfadesine göre idaresinin altında yirmidört hükümdar bulunuyormuş ve her hükümdarın elinin altında çok miktarda vatandaş ve asker varmış. Melik Eşref IVIusa, Cebel kalesine sultana selam vermek için girdiğinde yer öpmesi emredilince bunu kabul etmedi. Sultan ona ikramda bulundu. Sultanın, huzurundan çıkıncaya kadar oturma imkânı bulamadı. Ama sultan ona atlar, develer ve şanına layık çok sayıda savaş aletini hediye etti. Atların üzerinde sarı atlastan şallar vardı. Develer hecin cinsindendi. Kendisi de sultana çok miktarda hedi->e

gönderdi ki, bu hediyeler arasında 40.000 dinar para vardı. Naibe de 10.000 dinar ile çok miktarda armağan göndermişti.
Şaban ve ramazan aylarında Nil nehrinin sulan aşırı derecede arttı. Yüz seneden beri bu kadar artış görülmemişti. Sular arazilerin üzerine taştı ve araziler üçbuçuk ay kadar sular altında kaldı. Bu su taşkınında çok miktarda kamışda su altında kalmıştı. Ama bunun faydası zararından daha büyüktü.
Şaban ayının onsekizinde perşembe günü Kadı Celaleddin Kazvinî, iki hakim naibi atadı ki bunlardan biri Yusuf b. İbrahim b. Cümle el-Mahaccî es-Salihî idi. Bu zat ileride de anlatılacağı gibi bir süre sonra kadılığa getirilmiştir. Diğer hakim naibi de Muhammed b. Ah b. ibrahim el-Mısrî idi. İkisi de atandıkları gün hüküm vermeye başladılar. Ertesi gün posta geldi. Postada Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî'nin Haleb Kadılığına atandığına dair ferman vardı. Saltanat naibi, onu ya-nına çağırdı. Bu hususta onunla görüştü. Ancak o kadılığı kabul etmedi. Nâib onunla tartıştı! Sonra sultanla görüştü. Ramazan ayının oniki-
sinde postanın tekrar getirdiği bir yazıda mezkur şahsın, yani Kemaled-din b. Zemiekânî'nin Haleb Kadılığına atandığı te'kider bildirildi. Bunun üzerine o da Haleb'e gitmeye hazırlandı. Nihayet şevval ayının on-dördünde perşembe sabahı yola çıktı. Şevvalin yirmialtısmda salı günü Haleb'e ulaştı. Aşın derecede ikram gördü. Orada ders verdi. Dunaşk'ta-kine nisbetle orada daha çok talebeye ders verdi. Halebliler onun ilim ve irfanıyla şereflendiler, Şamlılar ise onun derslerinden mahrum kaldıkları için üzüldüler. Şair Şemseddin Muhammed el-Hanrat bu hususta bir kasidesinde şöyle demiştir:
"Geniş toprakları olan Dımaşk seni kaybettiğine üzüldü. Beyaz taşlı Haleb şehri ise senin gelişine sevindi."
Ramazan ayının onikisinde Emîrü'1-Mülk, Mısır vezirliğinden azledildi. Vezirlik, saltanat sarayının üstadı Emir Alaeddin Moğultay Cemalfye verildi.
Ramazan ayının sonlarında Sahip Şemseddin Gabriyel Kahire'ye çağrıldı. Kerîmüddîn es-Sağîr'in yerine divanların nazırlığına atandı. Sözü edilen Kerîmüddin de şevval ayında Dımaşk'a geldi. Dımaşk'ın Kassaîn mıntıkasındaki adalet sarayına yerleşti.
Seyfeddîn Kudeydar da Mısır Valiliğine atandı. Bu; kan akıtan, atılgan, cesaretli biri idi. İçkileri döktürdü. Esrarları yaktırdı. Yan kesicileri tutuklattı. Onun sayesinde Mısır'da ve Kahire'de asayiş sağlandı. Mısır'da ikamet ettiği sürede İbn Teymiye'nin yanından hiç ayrılmamıştı.
Ramazan ayında Şeyh Necmeddîn Abdurrahim b. Şahham el-Musulî, Özbek sultanının ülkesinden Mısır'a geldi. Tıbba ve diğer ilimlere dair bilgisi vardı. Yanında bir tavsiye mektubu da getirmişti. Bunun üzerine Cemaleddin b. Kalanisî'den boşaltılan Zahiriyetü'l-Berra-niye Medresesinin müderrisliğine atandı. Sonra Carudiye Medresesinde de ders verdi.
Şevval ayının dokuzunda Emir Gogencebar el-Muhammedî'nin idaresinde hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenin Kadısı da Şihabeddin ez-Zahirî idi. Hacca gidenler arasında Burhaneddin el-Fezarî ile Trablus, Saruha ve şehri ve beldeleri ile ve diğer beldelerin naibi Şihabeddin Kur-tay en-Nasırî de vardı.
Şevval ayının ortasında sultan, Hasiriye Medre s esindeki fakihle-rin maaşları ile kontenjanları artırdı. Bu medresede her mezhepten otu-züç fakih vardı. Her mezhebin kontejanını ellidörde çıkardı. Maaşlarım da artırdı.
Şevval ayının yirmiüçünde sultan vekili Kerimüddin el-Kebîr, kendini bir ambarda asarak intihar etti. Ambarın kapısını içeriden kilitleyip boynuna bir ip geçirmiş, ayağının altına koyduğu kafesi ayaklarıyla
iterek canına kıymıştı. Bu olay Asvan şehrinde cereyan etmişti. Bu şahsın biyografisi ileride daha geniş anlatılacaktır.
Zilkade ayının onyedisinde, sultamn ölümle yüz yüze gelmesine sebep olan ağır hastalıktan kurtulup şifâ bulması sebebiyle Dımaşk şehri
süslendi.
Zilkade ayında Haleb'e göçen, Ibn Zemiekânî'nin yerine Cemaleddin b. Kalanisî, Zahiriyetü'1-Cevvaniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde Kadı Kazvinî de hazır bulundu.
Bağdat'tan Mevlâ Şems b. Hassan'a bir mektup geldi. Doğruluğu kesin olan bu mektupta anlatıldığına göre Emir Çoban, Emir Muhammed Hüseyna'ya, içmesi için bir kâse şarap verdi, o da bunu içmeyip şiddetle karşı koyunca Emir Çoban ona içmesi için emir verdi, ancak o yine karşı koyunca Emir Çoban; "Ya bunu içersin, ya da otuz tümen para ödemekle yükümlü olursun!" dedi. Emir Muhammed Hüseyna: "Olur, otuz tümen para öderim ama, şarabı kesinlikle içmem" diye karşılık verdi. Emir Çoban da bunu bir yazıya geçirip imzasını aldı. Sonra Emir Muhammed Hüseyna, Emir Çoban'ın yanından çıkıp bektî adındaki bir emirin yanına gitti. Ondan otuz tümen borç para istedi. O da otuz tümeni on tümen kârına, yani kırk tümen borçlandırarak verebileceğini söyledi. Anlaştılar. Bunun üzerine Emir Bektî, Emir Çoban'a şu haberi iletti: "Emir Muhammed Hüseyna'dan istediğin para bendedir. İstersen haziney-i şerifeye gönderirim istersen askerlere dağıtırsın." Emir Çoban da Emir Muhammed Hüseyna'ya haber gönderip yanma gelmesini istedi. Yanına gelince ona şöyle dedi:
- Kırk tümen para ödemeyi kabul ediyorsun da, bir kâse şarabı içmiyorsun!
- Evet!
Emir Muhammed Hüseyna'nın bu cevabı Emir Çoban'ın hoşuna gitti ve Emir Çoban daha önce onun aleyhine düzenlediği tutanağı yırttı. Böylece Emir Muhammed Hüseyna, onun yanında itibar sahibi oldu. Emir Çoban da onu bütün işlerinde yetkili kıldı. Onu kâtiplerinin başına tayin etti. Böylece Emir Çoban daha önce elde ettiğinden fazla gelire sahip oldu. Allah Emir Muhammed Hüseyna'ya rahmet etsin.
Bu sene İsfahan'da kargaşa ve fitne meydana geldi. Bu yüzden binlerce İsfahanlı öldürüldü. Bu kargaşa aylarca sürdü.
Bu sene Dımaşk'ta aşırı derecede kıtlık meydana geldi. Bir çuval buğday 220 dirheme satılır oldu. Gıda maddeleri azaldı. Cenâb-ı Allah, Mısır'dan kendilerine azık getirecek kimseleri göndermiş olmasaydı kıtlık daha da şiddetlenecek ve kat kat

artacaktı ve bu yüzden çok sayıda insan ölecekti. Bu hal bu sene bir kaç ay devam etti. Hicretin 725. senesine kadar sürdü. Nihayet Mısır'dan gıda maddeleri geldi. Fiyatlar ucuzladı. Hamd ve minnet Allah'adır. [30]

Hicretin Yediyüzyirmîdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bedreddin B. Memduh B. Ahmed El-Hanefî

Rum Kalesi'nin kadısı idi. Salih bir insandı. Defalarca hacca gitmişti. Bazan Rum Kalesi'nde iken, bazan da Kudüs'te ike ihrama girerdi. Muharrem ayının başında Hicaz'da vefat etti. Dımaşk'ta gıyabî cenaze namazı kılındı. Şerefüddin b. İzz ile Şerefüddin b. Necih'in de gıyabî cenaze namazları kılındı. Bunlar onbeş gün ara ile hac ibadetini ifa ettikten sonra Hicaz yolunda vefat etmişlerdi. Bunlar daha önce İbn Teymiye'nin arkadaşı İbn Necih'in Hicaz yolunda vefatına gıpta etmişler, kendilerine de bu şekilde bir ölüm nasip olmuştu. Hac gibi salih bir ameli ifa ettikten hemen sonra ölmüşlerdi. [31]

Hüccetü'l- Kebire Honda Binti Mekkiye

Melik Nasir'm zevcesi idi. Daha önce Melik Nasır'm kardeşi Melik Eşrefin zevcesiydi. Sonra Nasır kendisinden yüz çevird ve onu kaleden çıkardı. Cenaze merasimi muhteşem olmuştu. Kendi yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. [32]

Şeyh Muhammed B. Cafer B. Fer'ûş

Kendisine Lebbad denirdi. Müelleh diye de tanınırdı. Camide kırk sene kadar insanlara Kur'an okuttu. Ben de kendisinde kıraat dersi aldım. Küçük çocuklara râ harfini ve râ gibi telaffuzu zor harflerin mahreçlerini öğretirdi. Azıcık dünyalığı vardı. Hiçbir şey biriktirmez di. Evi, ambarı yoktu. Yiyeceğini çarşıda yerdi ve camide yatardı. Bu sene safer ayının başmda yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. Babül- Feradis Me-zarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [33]

Şeyh Eyyûb Es-Suudi

Yukarıda adı geçen Şeyh Muhammed b. Cafer b. Fer'ûş'un vefat ettiği günde, Mısır'da 100 yaşma yaklaşmış iken vefat etti Cenaze merasimi çok görkemli olmuştu. Şeyhinin Kurafe'deki türbesine defnedildi. Kadilkudat Takiyyüddin es-Subkî sağlığında ondan hadis rivayet edip yazıya geçirmişti. Şeyh Ebu Bekir er-Rehabî'nin anlattığına göre, Kahi-re'de şimdiye kadar böylesine muhteşem bir cenaze merasimi görülmemişti. [34]

Şeyh Nureddin Ebü'l- Hasan

Şeyh İmam Zahid Nureddin Ebü'l-Hasan Ali b. Yakup b. Cibril el-
Bekri. Mısırlıydı. Şafiî Mezhebine mensuptu. Tasnif eserleri vardı. Şafiî'nin Müsned'ini, Vezire binti Mencâ'dan okudu. Sonra Mısır'a gitti. Şeyhül-îslâm İbn Teymiye'ye cephe alanlardandı. Devlet erkânından biri kendisini Öldürmek isteyince kaçıp Mısır'da ikamet eden İbn Teymiye'nin yanma gizlendi. Onun gibi zayıf şahsiyetli kişiler, akıllı kimseleri her zaman kendine güldürmüşlerdir. Sultan onu öldürmek istedi, emirlerden biri sultana gelip onu affettirdi. Sonra devlete karşı geldi. Kahire'den Deyrot denen bir beldeye sürgün edildi. Bu sene rebiyülahir ayının yedisinde pazartesi günü vefat edinceye kadar orada kaldı. Kura-fe Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze töreni meşhurdu, ama muhteşem değildi. Şeyhi, onun İbn Teymiye'ye karşı çıkışını hoş görmemiş ve ona, "Sen güzel konuşmasını bilmiyorsun" demişti. [35]

Şeyh Muhammed El-Bacrîkî

Sapık Bacrikiye fırkası kendisine nisbet edilir. Bu fırka, aziz ve ce-lü olan yaratıcıyı inkâr eder, isimleri kutsal olan Rabbin varlığım kabul etmezdi. Muhammed el-Bacrikî'nin babası Cemaleddin b. Abdurrahim b. Ömer el-Musulî ise Şafiî ulemasından salih bir insandı. Dımaşk'm birkaç medresesinde ders vermişti. Oğlu, fakihler arasında yetişti, ilim tahsil etti. Sonra tarikate intisap etti< Kendisine inanan bir cemaat etrafında toplandı. Malikî kadısı onur^ kanının akıtılmasına hükmedince doğuya kaçtı. Daha sonra kendisi aleyhinde şehadette bulunan şahitlerle, kendisinin arasında düşmanlık bulunduğunu ispatlayınca, Hanbelî kadısı onun canının bağışlanmasına hükmetti. Bir kaç sene Kabon'da ikamet etti. Nihayet rebiyülahir ayının onaltısmda

çarşamba gecesi vefat etti. Kasyun Mezarlığı'ndaki Meğaretüddenin yakınında ve mağaranın alt tarafında dağ eteğindeki kubbeye defnedildi. Vefat ederken altmış yaşındaydı. [36]

Şeyhimiz Kadı Ebu Zekeriya

Muhiddin Ebu Zekeriya Yahya b. Fadl Cemaleddin İshak b. Halil b. Faris eş-Şeybanî. Şafiî Mezhebine mensuptu. Nevevî'de ders aldı. İbn Makdisî'nin yanma devam etti: Zer'de ve diğer yerlerde hakimlik yaptı. Sonra Dımaşk'ta ikamete başlayarak camide ders verdi. Sarimiye Med-resesi'nde ve diğer bir kaç medresede bu senenin rebiyülahir ayı sonunda vefat edinceye kadar ders verdi. Seksen yaşma yaklaşmış iken vefat etti ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Çok hadis dinledi. Zehebî onun bazı hadislerini tahric etti. Biz de Dârakutnî'nin Sünen'ini ve diğer hadis kitaplarım kendisinden dinledik [37]

Büyük Fakih, Vezir, İmam, Alim Ve Hatip Bedreddin

Bedreddin Ebu Abdillah Muhammed b. Osman b. Yusuf b. Munam-nıed b. Haddad el-Amidî el-Hanbelî. Hadis dinledi. İlir tahsil etti. Hanbelî Mezhebinin el-Muharrer adlı eserini ezberledi. İbn Ham-dan'dan bir kaç sene ders aldı. İbn Hamdan onı çok Över, zihninin ve zekâsının mükemmel olduğunu söylerdi. Sonra yazı yazmakla iştigal etti. Haleb'de Emir Kara Sungur'un hizmetinde bulundu. Emir Kara Sungur da onu vakıflar nazırlığına ve Haleb'in büyük Camii'nin hatipliğine atadı. Daha sonra Dımaşk'a döndüğünde onu Emevî Camii'nin hatipliğine atandı. Orada kırkiki gün süreyle hatiplik yaptı. Sonra Cela-leddin el-Kazvinî bu camiinin hatipliğine yeniden atandı. Sonra Bedreddin, hastahane nazırlığına, muhtesipliğe ve Emevî Camii'nin nazırlığına yeniden atandı. Bir zamanlar Hanbelîlerin kadılığına da tayin edildi. Bu sene cemaziyeîahir ayının yedisinde çarşamba gecesi vefat etti ve Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [38]

El-Katibü'l -Müfid Kutbedpin

Kutbeddin Ahmed b. Mufaddal b. Fadellah el-Mısrî. Tengiz'in kâtibi Muhiddin'in kardeşidir. Sahip Aîemüddin de babasıdır. Yazı yazmakta ustaydı. Kardeşinden sonra vakıflar idaresinin gelirlerini toplamakla görevlendirildi. Kardeşinden daha yaşlıydı. Kardeşine yazı yazmayı ve diğer sanatları o öğretmişti. Bu sene receb ayının ikisinde pazartesi gecesi vefat etti. Taziyet meclisi Sümeysatiye Medresesi'nde kuruldu. Sağlığında Sümeysatiye vakıflarında idareci idi. [39]

Emirü'l-Kebir Melikü'l-Arap Muhammed B. İsab. Mühenna

Bu sene receb ayının yedisinde cumartesi gecesi Silmiye'de vefat etti. Altmış yaşını geçmişti. Şekli güzel, yaşantısı hoş, ilmiyle amel eden arif bir insandı. Allah rahmet etsin. [40]

Büyük Vezir Alişah B. Ebu Bekir Et-Tebrizî

Sadeddin es-Savî'nin öldürülmesinden sonra Ebu Said'in veziri oldu. Kıymetli, dindar, hayırlı bir âlimdi. Cenazesi Tebriz'e götürüldü. Ölüm haberi receb ayında Dımaşk'a ulaştı. Allah rahmet etsin. [41]

Emir Seyfeddin Bektimur

Valiler valisi; çeşitli beldelerdeki vakıfların sahibi olan bir zattı. Sulp'teki medreseyi kendisi vakfetmişti. Ebu Ömer Medresesi'nde ve
diğer medreselerde müderrisleri kendisi görevlendirmişti. Bu sene ramazan ayında naibi olduğu İskenderiye şehrinde vefat etti. Allah rahmet etsin. [42]

Şerefüddin Ebu Abdillah

Şerefüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Şeyh İmam Allame Zey-neddin b. Menca b. Osman b. Esad b. Menca et-Tenuhî Hanbelî Mezhebine mensuptu. Kadilkudat Alaeddin'in kardeşi idi. Hadis dinledi. Ders ve fetva verdi. Şeyh Takiyyüddin b Teymiye ile arkadaşlık etti. Dindar, sevgi dolu, âlicenab, hakların çoğunu sahiplerine ödeyen bir kimseydi. Bu sene şevval

ayının dördünde pazartesi gecesi vefat etti. Hicretin 675. senesinde doğmuştu. Salihiye'deki aile mezarlığına defnedildi. [43]

Şeyh Hasan El-Kürdî El-Müleh

Pisliklere ve necasetlere karışır, yalın ayak dolaşırdı. Bazan gayb ilmine benzer saçma şeyler söylerdi, Kör ve sapık kimselerden olan avam tabakası, onun ermiş bir kişi olduğuna inanırdı. Bu sene şevval ayında vefat etti. [44]

Sultan Vekili Kerimüddin

Kerimüddin Abdülkerim b. Alem Hibetüllah el-Müselmanî. Türklerin devletinde sultanın yanında başkalarına nasip olmayacak derecede yüksek makamlara gelmiş ve büyük servet sahibi olmuştu. Dı-maşk'ta iki cami vakfetti. Bunlardan biri Kubeybat Camii idi. Bu caminin karşısındaki büyük havuz için 50.000 dinar Ödeyerek, bir ırmağın suyunu satın almıştı İnsanlar bu sudan çok yararlanmışlardı. İkinci cami ise Kabon'daki camidir. Çok miktarda sadaka dağıtmıştı. Allah hayırlarını kabul buyursun ve kendisini affetsin. Ahir ömründe tutuklanmış, sonra malına el konularak önce Şobek'e, sonra Kudüs'e, oradan da Said'e sürgün edilmiştir. Rivayet edildiğine göre Asvan şehrinde kendini sarığıyla boğmuştur. Ölüm tarihi, şevval ayının yirmiüçüncü günüydü. Şekli güzel, boyu poşu yerinde bir adamdı. Allah kendisini affetsin. [45]

Şeyh İmam Alim Alaeddin Ali

Alaeddin Ali b. İbrahim b. Davud b. Süleyman b. Attar. Nuriye Darü'l-Hadisi'nin şeyhi, Emevî Camii'ndeki Gasiy Medresesi'nin müderrisi idi. Hicretin 654. senesinde, ramazan bayramında doğdu. Hadis dinledi. Şeyh Muhiddin en^Nevevî'den ilim tahsil etti. Onun yanına gidip gelmeye devam etti. Öyle ki, kendisine, "Nevevî'nin Özeti" anlamına gelen Muhtasar-ı Nevevî denildi. Faydalı eserleri, tasnifleri, derlemeleri ve rivayetleri vardır. Hadis de tahric etmiştir. Hicretin 694. senesine kadar otuz yıl süreyle Nuriye Medresesi'nin şeyhliği görevini yürüttü Bu sene zilhicce ayı başında pazartesi günü vefat etti. Kendisinden sonra Nuriye Darü'l-Hadisi'ne şeyh olarak Alemüddin el-Berzalî, Gosiye Medresesi'ne de Şihabüddin İbn Hirzullah atandı. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan Yüce Allah daha iyi bilir. [46]

Hicretin Yediyüzyirmibeşinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Yılbaşı çarşamba günü başlamıştı. Safer ayının beşinde Hac dönüşü ve Kudüs-ü Şerifi ziyaretinin akabinde Şeyh Şemsed-din Mahmud el-İsfahâni Dımaşk'a geldi Faziletli bir insan olup çeşitli tasnif eserleri vardı. Muhtasar-ı îbn Hacîb'i, Allame Tusî'nin Tecrîdi'ni, Hacbiye'yi ve diğer kitapları şerhetmişti. Mısır'a döndükten sonra da bir tefsir hazırlamıştı. Dımaşk'a geldiğinde ikram gördü. Talebeler yanma gelip kendisinden ders aldılar. Kadı Celaleddin el-Kazvinî'nin nezdinde itibar sahibiydi. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye vefat edince bütün görevleri bırakıp Mısır'a göçtü ve tefsirini hazırladı. Rebiyülevvel ayında saltan, 5.000 kadar atlıyı Yemen'e, kendisine karşı isyan eden amcasının üzerine gönderdi. Bu süvari birliğine çok sayıda hacı katıldı. Katılanlar arasında Şeyh Fahreddin en-Nüveyrî de vardı.

Bu sene Şihabüddin b. Mirrî el-Baalbekkî, İbn Teymiye'nin yolunu tuttuğu için Mısır'da insanlarla konuşmaktan men edildi Maliki kadısı, İstiğase (ermiş kimselerden medet umma) sebebiyle onu tazir etti. Adı geçen kişi sultanın huzuruna götürüldü. Ümeradan bazıları onu övdüler. Sonra aile efradıyla birlikte Şam'a göçtü ve Bilad-i Halil'e yerleşti. Daha sonra şarl beldelerine gitti. Sincar ve Mardin'de ve buranın kazalarında kalarak vefat edinceye kadar inşalara vaaz verdi. Onlarla konuştu. Allah kendisine rahmet etsin.

Rebiyülâhir ayında, Şam naibi Mısır'dan döndü. Sultan ve ümera kendisine ikramda bulundu.

Cemaziyelevvel ayında Mısır'da daha önce misli görülmemiş ve duyulmamış derecede bir yağmur yağdı. Öyle ki yağmurun yağması nedeniyle Nil'in suları hayli yükseldi ve bu durum günlerce devam etti. Yine bu sene Bağdat'ta Dicle nehrinin suları nehir yatağının dışına taştı insanlar altı gün müddetle şehirde mahsur kaldı. Şehrin kapılarını açamadılar. Şehir adeta denizin ortasındaki bir gemiyi andırıyordu, bir çok insan boğuldu. İnsanların, miktarını ancak Allah'ın bildiği kadar malı telef oldu. Belde ahalisi birbirleriyle vedalaştı. Mushafları başlarının üzerinde taşıdılar. Kadılar ve ayan da böyle yaptı. Çok acaip bir zamandı. Sonra Cenâb-ı Allah kendilerine lütufta bulundu. Sular çekilip azaldı. İnsanlar eski durumlarına döndüler. Bazılarının anlattığına göre Bağdat'ın batı yakasında 6.600 ev sular altında kaldı ve telef olan şeyler on sene kadar temin edilemedi.

Cemaziyelahir ayının başlarında sultan, yaptırdığı Seryafus Hankâhı'nı hizmete açtı. Buraya bir kanal bağlatmış, yanında da bir mahalle inşa ettirmişti. Sultan, kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, emirler ve halk burada hazır bulundular. Bu hankâhın şeyhliğine Mecdüddin Aksarayî atandı. Sultan, burada büyük bir ziyafet verdi. Ka-dilkudat İbn Cemâa'nm oğlu İzzeddin, yirmi kadar hadis okudu. Sultanın naibi Ergun, devlet erkânı, Şeyhüş-Şüyûh el-Konevî ve başkaları da hazır bulundu. Hadisler okuyan İzzeddin'e hil'at giydirildi. Onu çok övdüler. Saygı ve ikram görerek yerine oturtuldu. Ayrıca İzzeddin'in babası İbn Cemâa'ya, Maliki kadısına, şeyhüş-şüyûha, Mecdüddin Aksa-raî'ye ve başkalarına da hil'at giydirildi.

Receb ayının ondördünde çarşamba günü Mansuriye Kubbesi'nde Şeyh Zeyneddin b. Kettanî ed-Dmıaşkî, Kerek naibi ile Ergun'un önerisi üzerine hadis dersi verdi. Dersinde insanlar hazır bulundular. Şeyh Zeyneddin güçlü bir fakihti, ancak hadis ilminde ise fazla bilgili değildi. Çünkü onun branşı bu değildi. /

Receb ayının sonlarında Şeyh Zeyneddin b. Abdullah b. Merhal, daha önce İbn Zemlekânf nin elinde bulunan Şamiyetü'1 Berraniye Medresesi'nin müderrisliğine atandığı için Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Şeyh Zeyneddin, Şamiyetü'1-Berr aniye Medresesi'nde şaban ayının beşinde ders verdi. Dersinde Şafiî kadısı ile bir cemaat de hazır bulundu.

Receb ayının bitiminde Kadı îzzeddin b. Bedreddin b. Cemâa, oğluyla birlikte Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Beraberinde Şeyh Cernaleddin ed-Dimyatî ve bir grup talebe de vardı. Hadis okumak ve öğretmek amacıyla geldiği için bizzat kendisi insanlara hadis okudu, insanlar da ondan istifade ettiler, onunla ilgilendiler. Biz de başkalarıyla birlikte kendisinden çok hadis dinledik. Allah okudukları ve dinledikleri güzel şeylerden bütün insanları istifade ettirsin.

Şevval ayının onikisinde çarşamba günü Şeyh Şemseddin el-İsbahanî, İbn Zemlekânî'nin Haleb'e gitmesinden sonra Revahiye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Dinleyiciler arasında Şeyhü'l-İslâm ibn Teymiye de vardı. O gün Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye de dinleyicileri şaşırtacak derecede muazzam bir konuşma yaptı.

Ramazan bayramının tespiti o gün ancak öğleye yakın bir zamanda belirlendi. Bayram tespit edilince davullarla ilân edildi. Bayram namazı ancak ertesi gün Emevî Camii'nde kılınıp, hutbe irad edilebildi.

İnsanlar müezzinlere öfkelendikleri için namaza gitmemişler, bu yüzden de bazıları zindana atılmıştı.

Dımaşk'm hac kafilesi, Emir Selahaddin b. Aybek et-Tavil komutasında şevval ayının onunda yola koyuldu. Kafilede Selahaddin b. Evhad ve Megürsî gibi kimseler de bulunuyordu. Kafilenin kadısı ise Şihabüd-din ez-Zahîr idi.

Şevval ayının onyedisinde Hüsameddin el-Kazvinî, Nasırı hankâ-hında ders verdi. Bu zat daha önce Trablus kadısı iken Cemaleddin b. Şerişî ile becayiş yapmış ve Mesruriye Medresesinin müderrisliğine atanmıştı. Ama merkezden Azraviye ve Zahiriye medreselerinin müderrisliğine atandığına dair ferman geldi. Bunun üzerine Kadilkudat Cemaleddin ile nâibleri İbn Cümle ve Fahr el-Mısrî, onun karşısına çıktılar. Kendisi ve Kemaleddin b. Şirazî için bir meclis kuruldu. Kemaled-din'in yanında, Ş amiye tül-Be rr aniye Medresesi'nin müderrisliğine atandığına dair ferman vardı. Meclis bir karar alamadan dağıldı. Çünkü ikisi de bu mecliste mezkur görevleri hak ettiklerini ortaya koyamadılar. Azraviye ve Şâmiye medreseleri daha önce anlattığımız gibi İbn Merhale verildi. Kazvinî, Mesruriye medresesinde kaldı. Nasırî hankâhında bulunan İbn Şerişî ile becayiş yaptı ve o gün orada ders verdi. Dersinde Kadı Celaleddin de hazır bulundu. Kendisinden sonra İbn Şerişî de

Mesruriye Medresesi'nde ders verdi. Onun dersinde de insanlar hazır bulundular.
Bu ayda Yemen'e sevk edilmiş olan süvari birliği geri döndü. Ancak bu birlikten bir çok köle ile asker kayboldu. Komutanları Rükneddin Baybars askerlere yaptığı kötü muameleden ötürü hapse atıldı. [47]

Hicretin Yediyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh İbrahim Sabbah

İbrahim b. Münir. Baalbekliydi. Salihliği ile tanınan ve Emevî Ca-mii'nin doğu minaresinin alt tarafında ikamet eden bir kimseydi. Muharrem ayının başında çarşamba günü vefat etti ve Babü's-Sağir Mezar-lığı'na defnedildi Cenazesi kalabalık bir insan topluluğu tarafından el üstünde taşındı. Bu zat sağlığında Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin meclislerine devam ederdi. [48]

İbrahim El-Muleh

Külhanlarda ikamet ettiği için külhancı anlamına gelen "karnini" kelimesi kendisine lakab olmuştu. Dımaşk'm doğu kapısı haricindeki külhanlarda yatıp kalkar, pislik içinde yaşardı. Bazan avam tabakasm-
dan bazılarına nıükaşefelerini gösterirdi. Namaz kılmazdı. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye, tevbe etmesini istemiş, namaz kılmadığı ve pisliklere bulaştığı için kendisini dövdürmüştü. Müridleri olan kadınları ve erkekleri etrafında toplardı. Bu ayda hasta ve ihtiyar halde öldü. [49]

Şeyh Afifüddin

Afifüddin Muhammed b. Ömer b. Osman b. Ömer es-Saklî ed-Dımaşkî. Mescidü'r-Res'in imamı idi. İbn Salah'tan Beyhakî'ni Süne-ni'nin bir kısmını en son rivayet eden kişidir. Kendisinden bu eserin bir kısmını biz de dinledik. Bu sene safer ayında vefat etti. [50]

Şeyh Abdullah B. Musa B. Ahmed El-Cezerî

Şeyh, salih, âbid ve zahid bir kimseydi. Dımaşk Camii'nin Ebu Bekir Mihrabı'nın yanında ikamet ederdi. Büyük, hayırlı, kutlu sükû-netli, vakarlı, salih insanlardandı. Kitapları çok mütalâa ederdi. Sağlam bir aklı ve mazbut bir zekâsı vardı. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin meclislerine devam edenlerdendi. İbn Teymiye'nin büyük fakih-lerin anlamakta aciz kaldığı bazı sözlerim hem anlar, hem de naklederdi. Bu sene safer ayının yirmialtısında pazartesi günü vefat etti. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı, Babû's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından teşyî edildi, övgüye layık bir halde defnedildi. [51]

Şeyh Takiyüddîn İbn Saiğ

Şeyh, salih, uzun Ömür yaşayan büyük bir insandı. Kurrâ olup Mısırlıydı. Şafiî Mezhebine mensuptu. Hayatta kalan son kıraa âlimle-rindendi. Künyesi Ebu Abdillah olup şeceresi şöyledir. Muhammed b. Ahmed b. Abdulhalik b. Ali b. Salim b. Mekkî Bu sene safer ayında sek-sendokuz yaşında vefat etti. Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından teşyî edildi. Birden fazla insan kendisinden kıraat ilmi tahsil etti. Ömrü uzun, ameli güzel olan kimselerdendi. [52]

Şeyh, İmam Sadreddin Ebu Zekeriya

Ebu Zekeriya Yahya b. Ali b. Temmam b. Musa el-Ensarî es-Sübkî. Şafiî Mezhebine mensuptu. Hadis dinledi. Usulde ve fıkıhta ileri derecelere ulaştı. Seyfiye Medresesi'nde ders verirdi. Vefatından sonra bu medresede kardeşinin oğlu Takiyyüddin es-Sübkî ders verdi. Bu zat daha sonraları Şam Kadılığına atanmıştır. [53]

Sadrü'l-Kebîr Şeyh Şihab Mahmud

Şihab Mahmud Sadrü'l-Kebîr; şeyh, imam, âlim, allame idi. İnşa sanatının ustasıydı. Öyle ki Kadı Fadıl'dan sonra inş sanatında kendisi gibi usta bir kimseye rastlanmamıştır. Kadı Fadıl'da bulunmayan bazı özelliklere de sahipti. Örneğin, nazımları, uzun, güzel ve beliğ kasideleri vardı. Asıl adı Şihabüddin Ebü's-Sena Mahmud b. Salman b. Fehd el-Halebî'dir Aslen Haleblidir, sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Hicretin 644. senesinde Haleb'te doğdu. Hadis dinledi. Lügat, edebiyat ve şiirle ilgilendi. Çok faziletlere sahipti. İnşanın nazım ve nesrine dair bilgiler edindi. Bu alanda yükseldi. Bu ilme dair kitapları, güzel ve yüksek dereceli tasnifatı vardı. Elli sene kadar İnşa Divanı'nda çalıştı. Bu sene şaban ayının yirmiikisinde cumartesi gecesi vefat edinceye kadar sekiz sene Dımaşk'ta sır katipliği yaptı. Babü'n-Hatıfaniyyin'e yakın bir yerde olar evinde seksen yaşında vefat etti. Ev sahibi Kadı Fadıl idi. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı. Yağmuriye Medresesi yakınında yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [54]

Şeyhimiz Afifüddin El-Amidî

Afifüddin İshak b. Yahya b. Ishak b. İbrahim b. İsmail. Amidli idi. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Hanefî Mezhebine mensuptu. Zahiriye Dârü'l-Hadis'inin şeyhiydi. Hicretin 640. senesinde doğdu. Birçok cemaatten hadis dinledi. Kendilerinden hadis dinlediği şeyhleri arasında Yusuf b. Halil ile Mecdüddin b. Teymiye de vardı. Afifüddin; görünümü hoş, dinlenmesi kolay, rivayeti seven güzel bir hadis şeyhiydi. Faziletlere sahipti. Bu sene ramazan ayının yirmiikisinde pazartesi gecesi vefat etti. Kasyun Mezarlığına defnedildi. Emevî Camii'nin nazırı ve Ordu komutanı Fahreddin'in babasıdır. Kendisinden bir gün önce de Sadr Muîneddin Yusuf b. Zuğayb er-Rahabî vefat etti. Bu zat güvenilir, büyük tüccarlardandı. [55]

Bedir El-Avvam

Muhammed b. Ali Baba el-Halebî. Yüzükçülükte tek ustaydı. Ahlakı hoştu. Yemen Denizinde bir grup tüccar kendisinden çok istifade etti. Onlarla beraber iken gemi battı. Denizdeki bir kayaya sığındılar. Onüç kişiydiler. Sonra kendisi denizin dibine daldı. İflas etmiş ve ölümle yüz yüze gelmiş iken denizin dibinden onlar için çok kıymetli inciler ve mercanlar çıkardı. Dindar ve muhafazakâr bir kimseydi. Kur'an okurdu. Onüç kez hac etti. Seksensekiz sene yaşadı. Bu sene ramazan ayında vefat etti Allah rahmet etsin. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'yi çok dinlerdi. [56]

Şihab Ahmed B. Osman El-Emşatî

Ezcal, Müveşşehat, Mevaliya, Dübeyt ve Belahk türü şiirlerde usta bir edipti. Bu sene ramazan ayında altmışaltı yaşında vefa etti. [57]

Kadı Sadreddin Süleyman B. Hilal

Kadı, imam, âlim, zâhid Sadreddin Süleyman b. Hilal b. Şebel b. Felah b. Hasip el-Caferî. Şafiî Mezhebine mensuptu. Dariy hatibi olarak tanınırdı. Hicretin 642. senesinde Sevad'a bağlı Sera köyünde doğdu. Babasıyla birlikte Dımaşk'a geldi. Salihiye Medresesi'nde Şeyh Nasır b. Ubeyd'den Kur'an dersleri aldı. Hadis dinledi. Şeyh Muhiddin en-Nevevî ile Şeyh Taceddin el Fezarî'den de fıkıh dersleri aldı. Dariya hatipliği ve Nasıriye Medresesi'nde kalfalık yaptı. Bir süre İbn Sasari'ye niyabeten kadılık yaptı. Zahid bir kimseydi. Hamama gitmez, keten elbiseler giymez, lüks şeylerden yararlanmazdı. Mütevazi bir kimseydi. Hicretin 719. senesinde halkla birlikte yağmur duasına çıktı. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi o gün yağmur yağdı. Nesebinin Cafer-i Tayyar'a ulaştığını söylerdi. Kendisiyle onun arasında on kuşak vardı. Sonra hâkim naibliğini bırakarak Akibiye hatipliğine atandı. Nihayet zilkade ayının sekizinde perşembe gecesi vefat etti ve Babü's-Sağîr Me-zarlığı'na defnedildi. Cenazesi muazzam bir kalabalık tarafından teşyî edildi. Allah rahmet etsin. Vefatından sonra hatipliğe oğlu Şihabüddin atandı. [58]

Müezzin Ahmed B. Sabih

Reis bir kimseydi. Dımaşk Camii'nde Burhan Bedreddin ile birlikte müezzinlik yapardı. Künyesi Ebu Abdillah olup şeceres şöyledir: Ah-med b. Sabih b. Abdullah et-Tıflisî. Tiflislilerin azadlısı olup kurrâ idi. Kendi zamanında insanların en güzel seslisi, en tatlı nağmelisi idi. Takriben hicretin 652. senesinde doğdu. Hicretin 657. senesinden itibaren hadis dinlemeye başladı. İbn Abdüddaim ile diğer hadis şeyhlerinden ders aldı. Hadis rivayet etti. Güzel bir insandı. Babası Şame, binti Kami lüddin et-Tıflisî adındaki bir kadının azadlısı idi. Bu kadın, Fahreddin el-Kerhî'nin de zevcesi idi. Emevî Camii'nin

temizlikçiliğini ve kayyımlığını yaptı. Orada Kur'an okudu. Saltanat nâibi'nin yanında müezzinlik yaptı. Bu sene zilhicce ayında Tevavis'te vefat etti. Cenaze namazı Akabiye Camii'nde kılındı. Dımaşk'ın Babül-Feradis Mezarlığına defnedildi. [59]

Hattab Hanının Banisi Hattab

Bu han, Kesve ile Gabağib mıntıkası arasında bir yerdedir. Hattabın şeceresi ise şöyledir: Büyük Emir İzzeddin Hattab b Mahmud b. Retkaş el-Irakî. Çok büyük servete sahip, ünlü ve büyük bir âlimdi. Malı mülkü çoktu. Hakr-ı Simak mıntıkasında bir hamamı vardı. Vefatından sonra Ketf-i Mısrî mıntıkasında ve Gabağib bitişiğindeki Burcüssifîr yanında bulunan bu hamam onarıldı. Sağlığında çok miktarda misafiri gelirdi. Bu misafirlerin hediyeleriyle zengin olmuştu. Bu sene rebiyüla-hir ayının onyedisinde geceleyin vefat etti. Kasyun Mezarlığındaki türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [60]

Rükneddin Hattap B. Sahip Kemaleddin

Rükneddin Hattap b. Sahip Kemaleddin Ahmed b. Uhtî b. Hattap er-Rumî. Sivaslıydı. Kendi memleketi olan Sivas'ta bi hankâhı vardı. Bu hankâha gelir getiren çok miktarda vakıf bağlamıştı. İyilik ve sadakaları çoktu. Hicaz'a giderken zilkade ayında Kerek mıntıkasında vefat etti. Cafer ile arkadaşlarının Müte'deki mezarlarının yakınma defnedildi. Allah rahmet etsin. [61]

Bedreddin Ebu Abdillah

Bedreddin Ebu Abdillah Muhammed b. Kemaleddin Ahmed b. Ebi'1-Feth b. Ebi'1-Vahş Esed b. Sülame b. Süleyman b. Fitya eş-Şeybanî. İbn Attar adıyla tanınmıştır. Hicretin 670. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Kendine özgü bir sitilde yazı yazardı. Ten-bih adlı eseri okudu. Şiir nazmetti. Sicil kâtipliği yaptı. Sonra Ordu nazırlığına ve eşrafın işleriyle ilgili idarenin nazırlığına atandı. Ef-rem'in zamanında itibar sahibiydi. Sonra itibardan düştü. Bolluk içinde, lüks bir hayat yaşardı. Büyük servete ve otoriteye sahipti. Bu sene zilkade ayının yirmisinden sonra vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [62]

Kadı Muhiddin

Muhiddin Ebu Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ammar b. Fütûh el-Harisî. Hicretin 645. senesinde doğdu. Hadis dinledi ilim tahsil etti. Güzel huylu, alçak gönüllü bir kimseydi. Uzun süre Zebedan kadılığı yaptı. Sonra Kerek kadılığına atandı. Bu sene zilhicce ayının yirmisinde Kerek'te vefat etti. Zahiriye Medresesi'nin müderrisi Şeyh Ce-maleddin b. Kadiz Zebedanî'nin babası idi. Allah rahmet etsin. [63]

Hicretin Yediyüzyirmîaltıncı Senesi

Bu sene başında İslam ülkesinin yöneticileri, Önceki senede adlan anılan kimselerdi. Yalnız Dımaşk'm sır katibi Şihabüddin Mahmud vefat etmiş, yerine oğlu Sadr Şemseddin atanmıştı.
Bu sene kadınlara mahsus hazır elbise satan dükkanlar, Emevî Ca-mü'nin bitişiğindeki çarşıdan Sûk-u Ali'ye nakledildi.
Muharrem ayının sekizinde çarşamba günü Zahiriye Darü'1-Hadi-sinin Şeyhliğine Afif İshak'ın vefatından sonra Şeyh Şihabüddin b. Ceh-bel atandı. Bu zat Kudüs-ü Şerif tiki Seîahiye Medrssesi'nin müderrisliğini bırakıp Dımaşk'a galmsyi tercih itmişti, Dardnda kadılar ili ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.
Bu sene başında Emir Seyfeddin Çoban'm, Darül-Calik yakınındaki evinin bitişiğinde yaptırdığı hamamın açılışı yapıldı. Bu hamamın iki kapısı vardı. Biri vezir mescidi tarafına açılıyordu. İnsanlar bu hamamdan istifade ettiler.
Safer ayının ikisinde pazartesi günü Sahip Gariyel divan nazırı olarak posta vasıtasıyla Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Bu görevde bulunan Ke-rimü's-Sağir ise görevden ayrıldı. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.
Rebiyülevvel ayının yirmibirinde salı günü sabahleyin kâfirliği, İslâmî hükümleri küçümseyişi, Allah'ın âyetlerini alaya alışı ve Necm b. Hallikan, Şems Muhammed el-Bacrikî, İbn Mimar el-Bağdadî gibi zındıklarla arkadaş oluşu nedeniyle Nasır b Şerif Ebü'1-Fadl b. İsmail b. Heysf nin boynu vuruldu. Adı geçen şahsın arkadaşlarında da dini çö-züntü ve zındıklık hâkimdi Bütün bunları halk da biliyordu.
Şeyh Alemüddin el-Berzalî dedi ki: "Yukarıda adı geçen ve kâfirliği, İslâm dinini oyuncak edişi, Peygamberi ve'Çur'an'ı alaya alışı nedeniyle boynu vurulan kişinin bu tür hareketleri hatalı ve tehlikeli bulundu. Öldürülmesi esnasında âlimler, memleket büyükleri ve devlet erkânının Önde gelenleri de hazır bulundular. Sözü edilen kişi, önceleri et-Tenbih adlı eseri ezberlemişti.

Güzel sesle Kur'an okuyup hatimler indirirdi. Anlayışlı, uyanık bir kimseydi. Medreselerde ve türbelerde makamı vardı. Sonra bütün bunlardan sıyrılıp uzaklaştı. Öldürülmesi İslâmiyet için bir izzet, zındıklarla bid'atçılar içinse zillet oldu."
Onun öldürülmesi esnasında o gün orada şeyhimiz Ebü'l-Abbas İbn Teymiye ile beraber ben de hazır bulundum. İbn Teymiye gelmiş, yaptıklarından ötürü onu kınamış, sonra da boynu vurulmuştu.
Rebiyülevvel ayında, köpeklerin Dımaşk şehrinin dışına çıkarılmasına karar verildi. Bunlar Babü's-Sağir tarafından Babüşşarkî cihetine götürülerek hendeğe atıldılar. Erkekleri bir tarafa, dişileri öbür tarafa konuldu. Oralardaki dükkân sahiplerine de onlara mukayyet olmaları emredildi ve bu husus günlerce sıkı bir şekilde kontrol edildi.
Rebiyülevvel ayında Baderaiye Medresesi'nin muidi (kalfa veya asistanı) Şeyh Alaeddin el-Makdisî, Kudüs-ü Şeriften Salihiye Medresesi'nin şeyhliğine atandı ve bu göreve başlamak üzere Kudüs'e hareket etti.
Cemaziyelahir ayında Kurtay, Trablus valiliğinden azledildi. Bu göreve Taynal atandı.
Berzalî dedi ki: "Şaban ayının onaltısında cumartesi günü ikindi vakti Şeyh, İmam, Alim, Allame Takiyyüddin b. Teymiye Dımaşk Kale-si'nde tutuklandı. Vakıflar idaresinin başkam ile Dmıaşk'taki hatiplerden İbn Hatirî Saltanat naibi Tengiz'in emriyle İbn Teymiye'nin yanına geldiler ve ona bu hususta sultanın fermanı olduğunu söylediler. Beraberlerinde İbn Teymiye'yi bindirmek için bir de merkep getirmişlerdi. İbn Teymiye bu duruma sevindi. Neşelendiğini göstererek, "Zaten ben de bunu bekliyordum" dedi. Bu işte büyük bir maslahat ve çok hayırlar vardı. Hepsi bineklerine binerek birlikte kale kapısına gittiler. Orada İbn Teymiye için bir salon boşaltıldı ve su bağlandı. O salonda ikameti emredildi. Beraberinde kendisine hizmet etmek üzere kardeşi Zeyned-din de sultanın izniyle orada ikamete başladı. Hazineden kendilerine yetecek miktarda nafaka bağlandı".
Şaban ayının onunda cumartesi günü Dımaşk Camii'nde, İbn Teymiye'nin tutuklanıp fetva vermekten menedilmesine dair sultanın fermanı okundu. Bu olayın sebebi İbn Teymiye'nin; Peygamberlerin ve sarihlerin mezarlarını ziyaret amacıyla uzak beldelerden yola çıkmanın caiz olmadığına dair verdiği yazılı bir fetvası idi. Bu fetvayı ben de görmüştüm.
Şaban ayının ortasında çarşamba günü Şafnlerin Kadilkudatı, Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin arkadaşlarından bir kısmının hapsedilmesini emretti. Bunu da saltanat naibinin kararı ve izniyle yapmıştı ki güya onlar hakkında böyle bir karar vermeyi şeriat emretmişti. Onlardan bir kısmı ise bineklere ters bindirilerek şehirde dolaştırılıp teşhir edilmek suretiyle tazir edildiler. Sonra da salıverildiler. Yalnız Şemseddin Muhamnıed b. Kayyım el-Cevziye kalede hapsedildi. Böylece mesele de kapandı.
Ramazan ayı başında bir pınarın suyunun Mekke'ye ulaştırıldığına dair haber Dımaşk'a ulaştı. Allah, Mekke'yi"şereflendirsin O sudan insanlar çok istifade ettiler. O suyun kaynağı olan pınar, eskiden beri Ayn-ı Bazan (Bazan pınarı) diye bilinirdi. Emir Çoban, bu suyu uzak diyarlardan Mekke'nin içine kadar getirtmiş, hatta Sâfâ Tepesi'nin yanına ve İbrahim kapısına kadar ulaştırmıştı. Zengini, yoksulu, zayıfı, güçlüsü, ayak takımı ve şereflisi, herkes bu sudan istifade etmişti. Mekkeli-ler bu sayede büyük bir kolaylığa kavuştular. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu sene başından başlayarak çalışmalarını cemaziyelevvel ayının yirmisi ile otuzu arasında tamamladılar. Ne tesadüftür ki bu sene Mekke'deki kuyuların bir kısmı kurumuş, bir kısmının suyu azalmış, Zemzem Kuyusunda ise su dibe inmişti. Cenâb-ı Allah bu kanalın Mekke'ye ulaştırılmasını lütfedip nasip etmeseydi, halk Mekke'yi terkedip uzak diyarlara göçecek veya orada ikamet edenlerin çoğu helak olacaktı. mevsiminde hacılar da bu sayede anlatılamayacak derecede büyük r rahatlığa ve kolaylığa kavuştular. Nitekim haccettiğimiz hicrî 731. uenede biz de bu durumu müşahede ettik.
Sultan, Mekke'deki naibine bir mektup göndererek Zeydîleri Mes-a-i Haram'dan çıkarmayı, onların imamsız kalmalarını ve toplantı yapmamalarını emretti. Bu emir yerine getirildi.
Bu sene şaban ayının dördünde salı günü Şihabüddin Ahmed b. Cehbel Şâmiyetil-Cevvaniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde Kadı Kazvinî eş-Şafiî ile bir cemaat hazır bulundular. Daha önce bu görevde yeni vefat eden Mescid-i İbn Hişam İmamı Şeyh Eminüddin Salim b. Ebiddar bulunuyordu. Bundan birkaç gün sonra Şihabüddin'in Şafiî kadılığına atandığına dair ferman geldi ve ramazanın yirmisinde yeni görevine başladı.
Şevval ayının onunda Şamlıların hac kafilesi Emir Seyfeddin Çoban idaresinde yola koyuldu. Bu sene Hanbelîlerin Kadilkudatı Şemseddin b. Müslim ile Bedreddin b. Kadilkudat Celaleddin el-Kazvinî de hacca gitmişlerdi. Emir'in beraberinde hediye ve armağanlar da vardı. Mısır naibi Seyfeddin de bu sene oğulları ve sultanın kızı olan zevcesiyle birlikte hacca gitmişti. Fahreddin b. Şeyhü's-Sülamiye, Sadreddin el-Malikî, Fahreddin el-Baalbekkî ve diğer meşhur bazı şahsiyetler de bu sene hacca gitmişlerdi. (
Bu sene zilkade ayının onunda çarşamba günü Şeyhü'l-İslam ibn Teymiye'nin yerine Burhaneddin Ahmed b. Hilal ez-Zerî el-Hanbelî, Hanbeliye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde Şafiî kadısı ve bir grup fukaha da hazır bulundu. Bu durum İbn Teymiye'nin bir çok arkadaşının ağrına gitti. Hacip İbn Hatirî bundan bir gün önce İbn Teymiye'nin yanma gidip görüşmüş ve saltanat naibinin emriyle kendisine bazı şeyler sormuştu. Perşembe günü Kadı Cemaleddin b. Cümle ile Evkaf idaresinin başkanı Nasirüddin de İbn Teymiye'nin yanına gitmişler ve ona kabir ziyaretine dair söyledikleri sözlerin ne anlama geldiğini sormuşlardı. O da bu sözlerle neyi kasdettiğini bir kağıda yazarak onlara vermişti. Dımaşk Şafiîlerinin kadısı da onun yazısının altına şu ifadeyi ilâve etmişti:
"Ben bu soruya verilen cevabı, İbn Teymiye'nin yazısı ile karşılaştırdım, o, Peygamber (s.a.v)'in ve diğer peygamberlerin mezarlarının ziyaret edilmesinin masiyet olduğunu ve bu hususta kesin icma' bulunduğunu söylemiştir.
Bu düpedüz îbn Teymiye'ye yapılan bir iftira idi.. Onun bu meselede verdiği cevapta, peygamberlerin ve salih insanların mezarlarının ziyaretinin yasak olduğuna dair bir ifade yoktu. Onun yasak olduğunu söy-lediği husus; mezarları ziyaret amacıyla

çok uzak bir yerden binekle sefere çıkmaktı. Uzak bir yerdeki mezarı ziyaret etmek amacıyla binek hazırlayıp yola koyulmak başka bir şeydir, kişinin yakınında bulunan bir mezarı ziyaret etmek ise başka birşeydir. Şeyhü'l-İslâm İbn Teyrtii-ye, uzak diyarlarda olmayan ve oraya gitmek için bineğe binmeyi gerektirmeyen, yakındaki mezarların ziyaretini menetmemiş, aksine bunun müstshap ve mındup olduğunu söylemiştir, Onun kitapları ve menasiki bunu ispatlamaktadır, Fetvasında kişinin yakınındaki mezarları ziyaretine engel mahiyette bir tek kelime dahi sarfetmemiş ve bunun masi-yet olduğunu söylememiştir. Hatta bunun yasak olduğuna dair bir icma* bulunduğunu da nakletme mistir. Çünkü o, Rasûlullah (a.a.v)'ın şu hadisinden habersiz biri değildi: "Mezarları ziyaret edin. Çünkü bu mezarların ziyareti size ahireti hatırlatır." Doğrusu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. Gizlideki hiçbir şey de O'nun bilgisi dışında değildir.
"Haksızlık eden kimseler nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır." (eş-Şuarâ, 227).
Bu sene zilkade ayının dördünde pazar günü Şamiyetü'l-Cevvaniye karşısındaki Humusiye Medresesi'nin açılışı yapıldı Burada Hakkari Kadısı Muhiddin Trablusî ders verdi. Bu zatın lakabı Ebu Rebah idi. Dersinde Şafiî kadısı da hazır bulundu.
Zilkade ayında Kadı Cemaleddin ez-Zer'î, Atabekiye'den Mısır'a gitti. Atabekiye Medresesi'nin müderrisliğini Muhiddin b Cehbel'e bıraktı. Zilhicce ayının onikisinde hakim naibi Dımaşkî'nin vefatı üzerine İbn Kadı ez-Zebedanî, Necibiy Medresesi'nde ders verdi. [64]

Hicretin Yediyüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Mutahhar Eş-Şiî Cemaleddin

Cemaleddin Ebu Mansur Hasan b. Yusuf b. Mutahhar el-Halebî el-Irakî eş-Şiî. O yörelerdeki Rafizîlerin şeyhi idi. Bağdat't ve diğer beldelerde ilim tahsil etti. Nasır et-Tusî'den ve diğerlerinden ders aldı. Çok sayıda musannef eseri vardır. Anlatıldığına göre eserlerinin sayısı elli-beş olup 120 cildi bulmaktadır ki, bunların bir kısmı fıkha, bir kısmı nahve, bir kısmı usule, bir kısmı felsefeye, bir kısmı Rafizîliğe, bir kısmı da başka ilimlere dairdir. Eserlerinin kimi büyük, kimi de küçüktür. Talebeler arasındaki en meşhur eseri usûlü fıkha dair olan ibn Hacıp şerhidir ki, aslında bu, o kadar da önemli bir eser değildir. İbn Mutahhar'in usûlü fıkha dair iki ciltlik bir eseri daha vardır ki, güzel denebilecek olan bu eser, birçok naklî ve sağlam tevcihleri kapsamaktadır, imametin ispatına dair Minhacü'l-İstikame adlı eser de onundur. Bu eserinde aklî ve naklî delilleri birbirine karıştırmıştır. İstikametin dışına çıktısı için hedefe nasıl yöneleceğini bilememiştir. Şeyhü'l-İslâm, İmam, Mlame Takiyyüddin Ebü'l-Abbas İbn Teymiye, ona karşı birkaç ciltlik bir reddiye yazmıştır ki, bu reddiyesinde güzel ve mazbut deliller ileri sürerek akılları durgunlaştırmış, gözleri kamaştırmıştır. Bu reddiye k muazzam bilgilerle doludur. Ahlâkı temiz olmayan, Rafizîlik kirlerinden arınmayan İbn Mutahhar, hicretin 648. senesinde ramazan ayı-nın yirmiyedisinde cuma gecesi doğdu ve bu sene muharrem ayının yirmisinde cuma gecesi vefat etti. Tatar ham Harbenda, Rafizî olunca onun yanında itibar sahibi oldu. Harbenda da kendisine birçok beldeyi ikta' olarak verdi. [65]

Kâtip Şems Muhammed B. Esed El-Harranî

Neccar adıyla tanınmıştır. İnsanların kendisinden yazı öğrenmeleri için Kılıciye Medresesi'nde otururdu. Bu sene rebiyülahir ayında vefat etti ve Dımaşk'ın Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. [66]

İzz Hasan B. Ahmed B. Züfer

Aslen Erbilli olup sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Nahivden, hadisten ve tarihten güzel bilgiler elde etmişti. Düveyret-ü Hamed'de sofi olarak ikamet ederdi. Sohbeti hoş bir kimseydi. Berzalî onun naklini ve marifetini hoş bulup övmüştür. îzz Hasan, bu^sene cemaziyelâhir ayında Küçük Maristan'da altmışüç yaşında vefat etti ve Dımaşk'm Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. [67]

Şeyh İmam Eminüddin Salim B. Ebiddür

Salim b. Ebiddür Abdurrahman b. Abdullah ed-Dımaşkî eş-Şafiî. Şamiyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nin müderrisiydi. Buray İbn Vekil'den zorla aldı. Kendisi daha önce İbn Hişam Mescidi'nin imamı ve oradaki hadis kürsüsünün hocasıydı. Hicretin 645. senesinde doğdu, ilim tahsil etti. Nevevî ve diğerleri kendisini övdüler. Medresede muid-Hk yaptı. Fetva ve ders verdi. Muhakeme hususunda çok tecrübeliydi. Mürüvvet sahibiydi. Kendisine yönelenleri ikrama boğar, onları savunurdu. Bu sene şaban ayında vefat etti ve Dımaşk'm Babü's-Sağir Me-zarhğı'na defnedildi. [68]

Şeyh Hammad

Şeyh, Salih, Abid, Zahid Hammad el-Halebî el-Kattan. Akabiye'de-* Tevbe Camii'nin kuzey batı zaviyesinde ikamet ederdi Çok Kur'an k oruç tutar, bolca namaz kılardı. İnsanlar ziyaretine gidip gelirler- Bu hali vefat ederken de devam etti. Şaban ayının yirmisinde cumartesi gecesi yetmiş yaşında vefat etti ve Babü's-Sağir Mezarhğı'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabahk tarafından teşyî edildi. Allah rahmet etsin. [69]

Şeyh Kutbeddin El-Yonini

Şeyh, İmam, Alim. Selef-i salihinin son temsilcilerindendi. Şeceresi şöyledir: Kudbeddin Ebü'1-Feth Musa b. Şeyh el-Faki el-Hafiz el-Kebîr Şeyhü'l-îslâm Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. İsa b. Ahmed b. Muhammed el-Baalbekk el-Yoninî el-Hanbelî. Hicretin 640. senesinde Dımaşk'ın Darü'1-Fadl mıntıkasında doğdu. Çok hadis dinledi. Babası onu hadis âlimlerinin yanına götürürdü. Ona icazet aldı. Sonra kendisi araştırma yaptı. Sibt'in Mir'atüzzaman adlı eserini ihtisar etti (özetledi), ona tertipli ve güzel bir zeyil yazdı. Bu zeyl de faydalı ve güzel bilgileri kolay ve güzel ibarelerle işledi. Çok yüksek manalar içeren güzel şeyler anlattı. Kur'an-ı Kerîm'i çok okurdu. Görünümü güzeldi. Giyeceğinde ve yiyeceğinde az şeyle kanaat ederdi. Şevval ayının önüçünde perşembe gecesi vefat etti, Bab-ı Satha Messarlığı'na kardeşi Şeyh Şerefüddin'İ yanma defnedildi. Allah rahmet etsin . [70]

Kadîlkubat İbn Müslim

Şemseddin Ebu Abdillah Muhammed b. Müslim b. Malik b. Mezru b. Cafer es-Salihî el-Hanbelî. Hicretin 660. senesind doğdu. Salih insanlardan biri olan babası da hicretin 668. senesinde vefat etti. Malı, mülkü olmayan, yoksul ve Öksüz biri olarak yetişti. Sonra ilim tahsil etti. Hadis dinledi. Kendisini ilim tahsiline ve ilmî konularda başkalarına faydalı olmaya adadı. Ünü her tarafa yayıldı. Hicretin 715. senesinde Tâkî Süleyman vefat edince onun yerine Hanbelî kadılığına atandı. Bu görevi lâyıkı veçhiyle sürdürdü. Sahih senetlerle hadis rivayet etti. Bu sene hacca gitmek üzere yola koyuldu. Yolda hastalandı. Rasûlullah (s.a.v.)'a salât-ü selâmların en üstünü olsun ki, Medine-i Münevvere'ye zilkade ayının yirmiüçünde pazartesi günü geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'ın Kabr-i Şerifi'ni ziyaret etti, öteden beri özlemini çektiği mescidinde namaz kıldı. İbn Necih vefat ettiğinde kendisi de bu şekilde orada ölmeyi arzulamıştı. Aynı gün de yani salı günü akşamleyin kendisi de vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.)'m Ravza'daki mescidinde cenaze namazı kılındı. Bakî Mezarlığı'nda Şerefüddin b. Nacih'in yan başına defnedildi. İbn Necih'le birlikte hac ettiklerinde İbn Necih'in orada ölümüne gıpta etmişti. İşte kendisi de orada vefa etti ve Akil'in mezarının doğusuna defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. Vefatından sonra kadılığa İzzeddin b. Takî Süleyman atandı. [71]

Kadı Necmeddin

Necmeddin Ahmed b. Abdülmuhsin b. Hasan b. Maalî, Dımaşklıy-ch. Şafiî Mezhebine mensuptu. Hicretin 649. senesinde doğdu. Taceddin el-Fezarî'den ilim tahsil etti. İlimde yüksek mertebelere çıktı. Medreselerde muidlik yaptı. Sonra Kudüs'de hakimlik görevine atandı. Daha sonra Dımaşk'a dönerek Necibiye Medresesi'nde ders verdi. Bir süre İbn Sasarî'ye Hakim naibliği yaptı. Bu sene zilkade ayının yirmisekizinde pazar günü Necibiye Medresesi'nde vefat etti. İkindi vakti Emevî Ca mii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü's-Sağir Mezarhğı'na defnedildi. [72]

İbn Kadı Şehbe

Şeyh, imam, âlim, talebelerin şeyhi, onlara faydalı olan bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Kemaleddin Ebu Muhammed Abdülvahhab b. Zü-eyb el-Esedî eş-Şehbî eş-Şafiî. Hicretin 653. senesinde Havran'da doğdu, sonra Dımaşk'a geldi. Şey Taceddin el-Fezarî'den ilim tahsil etti. Onun yanından hiç ayrılmadı. Ondan yararlandı. Ders halkasında muidlik (kalfalık) yaptı. Ondan icabet aldı. Aynı şekilde TaceddİN'in kardeşi Şeyh Şerefüddin'in de derslerine devam etti. Ondan nahiv ve lügat dersleri aldı. Fıkıhta ve nahivde yükseldi. Hanbelî mihrabının karşısında kendisinin de bir ders halkam lyardı. Ramazan ayının tümünü itikâfta geçirirdi. Hiç evlenmedi. Heyeti ve görünümü güzel, ak saçlı bir ihtiyardı. Yaşantısı, giyimi hoş bir kimseydi. Az bir dünyalıkla yetinirdi. Kalfalık, fakihlik ve cami kayyımlığı ile geçimini temin ederdi. Asla ders ve fetva vermedi. Oysa kendisi fetva izni verilebilecek kimselerdendi. Ama o takva gereği fetva vermekten uzak dururdu. Çok hadis dinledi. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'ni ve diğer müsnedleri dinledi. Mü~ cahidiye Medresesi'nde ikamet ediyordu. Zilhicce ayının

yirmibirinde sah gecesi orada ruhunu teslim etti. Öğleden sonra cenaze namazı kılındı. Babü's-Sağir Mezarhğı'na defnedildi [73]

Şeref Yakup B. Faris El-Caberî

Fürcei İbn Amud'da tacirlik yapardı. Kur'an'ı ezberlemiş olup Kasb Mescidi'nin imamıydı, Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye ile Kadı Necmeddin ed-Dımaşkî'ye arkadaşlık yapmıştı. Çok miktarda mal, mülk ve servet sahibi olmuştu. Arkadaşımız Şeyh Fakih Müfaddal Muhassal Zeki Bedreddin Muhammed'in babası ve inşaallah yaşayacağını ümid ettiğimiz oğlumuz Ömer'in dı dayısıdır. Bu sene zilhicce ayında vefat etmiştir. Allah rahmet etsin. [74]

Hacı Ebu Bekir B. Teymuraz Es-Sayrefî

Çok miktarda malı, mülkü, cömertliği, carî sadakası, iyilik ve ihsanları vardı. Ama ahir ömründe durumu kritikleşti. Neredeyse fakirliği açığa çıkmak üzereydi. Cenâb-ı Allah zilhicce ayında onun ruhunu teslim alarak yoksulluğunu gizledi. Allah kendisine rahmet etsin. [75]

Hicretin Yediyüzyirmiyedinci Senesi

Bu sene cuma günü ile başladı. Yılbaşında İslâm ülkesinin yöneticileri; halife, sultan, naibler, kadılar ve diğer devlet erkânı, önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Hanbelî kadısı değişmişti. Nitekim bu husus önceki sayfalarda zikredilmiştir.
Bu sene muharrem ayının onunda Mısır naibi Ergun, Mısır'a geldi. Ayın onbirinde tutuklanıp hapse atıldı. Birkaç gün sonra salıverildi. Sonra sultan, onu Haleb naibine gönderdi. Muharremin yirmiikisinde cuma sabahı Dımaşk'a uğradı. Saltanat naibi Emevî Camii'nin bitişiğindeki konağında onu konuk etti. Geceyi orada geçirdikten sonra ertesi gün Haleb'e gitti. Bundan birgün öncede Olcay ed-Devaddar ile Haleb naibi Alaeddin Tanboğa görevden alınarak Dımaşk'tan Mısır'a gitmişlerdi.
Rebiyülevvel ayının ondokuzunda cuma günü, Hanbelî Kadısı İz-zeddin Muhammed b. Takî Süleyman b. Hamza el-Makdisî'nin göreve atandığına dair ferman, kadı ve ayanın huzurunda, hitabet mahfelinde okundu. Bu ferman daha önce de Salihiye'de okunmuştu. Bu görevde daha önce İbn Müslim bulunuyordu.
Rebiyülevvel ayının sonlarında Humus'ta hâkimlik yapan İbn Na-kib'in, Trablus kadilkudatlığma atandığına dair ferman postayla geldi. Trablus'un eski kadilkudatı da Nasır b. Mahmud ez-Zer'î olup Dımaşk kadı naibliğine atanmıştı.
Rebiyülâhir ayının onaltısında Tengiz, Mısır'dan Şam'a döndü. Sultan'dan çok ikram görmüştü.
Rebiyülevvel ayında Şam'da deprem meydana geldi. Allah memleketi ve insanları bu depremlerin şerrinden korusun.
Cemaziyelevvel ayı başında perşembe günü Hanbelî kadı naibliğine Burhaneddin ez-Zer'î atandı ve göreve başladı. Göreve başlarken yanında kadılardan bir cemaat da yanında hazır bulundu.
Cemaziyelâhir ayının ortasında cuma günü, Şafiî Kadısı Kazvi-nî'nin Mısır'a çağrıldığına dair posta yazısı geldi. O da receb ayının başında Mısır'a gitti. Kendisine Mısır kadilkudatlığma atandığına dair hil'at giydirildi. Ayrıca Nasıriye ve Salihiye medreselerinin müderrisliği ile Kâmiliye Darü'l-Hadisi'nin şeyhliği de kendisine verildi. Daha Önce bu görevde Bedreddin b. Cemâa bulunuyordu. Ancak o yaşlı, zayıf ve özlerini kaybettiği için bu görevden alınmıştı. Onun gönlünü aldılar. Kendisine 1.000 dirhem maaş ve aylık dört irdep buğday nafaka bağladılar- Şafiî Zaviyesinin müderrisliği de kendisine ayrıca verildi. O da oğlu Bedreddin'i Dımaşk'a Emevî Camii'nin hatipliğine gönderdi. Aynca Samiyetü'l-Berraniye Medresesinin müderrisliği de ona verildi. Çünkü babası Celaleddin el-Kazvinî böyle bir kural koymuştu. Kendisine receb ayının yirmisekizinde hil'at giydirildi. Hil'at giydirilirken törende ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.
Receb ayında Emir Seyfeddin Koson es-Sakî en-Nasırfnin, sul-tan'ın kızıyla düğünü yapıldı. Bu düğün çok görkemli olmuştu. Düğünde emirlere ve devlet büyüklerine hil'at giydirildi. Düğün gecesinin sabahında da Emir Şihabüddin Ahmed b. Emir Bektimur es-Sakî'nin, Şam naibi Tengiz'in kızıyla nikah akdi yapıldı. Sultan, Tengiz'in vekilliğini yaptı nikâhı da İbn Harirî kıydı. Sonra İbn Harirî'ye hil'at giydirildi ve bu sene zilhicce ayında külfetli bir düğün yapıldı.
Bu sene receb ayının yedisinde İskenderiye'de büyük bir fitne cereyan etti. Şöyle ki: Müslümanlardan bir adam ile Haçlılardan bir kişi Ba-bülbahr'de kavgaya tutuştu. Biri diğerine ayakkabısıyla vurdu. Olay valiye intikal etti. O da ikindiden sonra şehrin kapılarının kilitlenmesini emretti. Halk ona, "Bizim şehir dışında mallarımız ve kölelerimiz vardır. Kapı, vaktinden önce kilitlenmiştir!" deyince o da kapıyı açtırdı. İnsanlar büyük bir zahmetle dışarı çıktılar Halktan yaklaşık on kişi öldürüldü. İnsanların elbiseleri, başlarındaki sarıkları ve diğer eşyaları yağmalandı. Olay cuma gecesi cereyan etmişti. Sabah olunca insanlar, valinin evine giderek orayı ve zalimlerden üç kişinin konağım yaktılar. Çok zorlu haller cereyan etti. Mallar yağmalandı. Halk, valinin zindanının kapısını kırdı. Oradaki mahkumlar dışarı çıktılar. Saltanat naibi bunu duyunca emirlerin mahpus bulunduğu zindanın kapısının kırıldığını zannetti. Şehirdeki adamların kılıçtan geçirilmesini ve binaların tahrip edilmesini emretti. Sultan bu durumdan haberdar olunca hemen Vezir Tayboğa el-Cemalî'yi oraya gönderdi. O da insanları

dövdü, mallarını müsadere etti. Kadıyı ve naibi de döverek onları görevden azletti. Önde gelen bazı büyük şahsiyetleri tahkir ederek büyük para cezasına çarptırdı. Mütevelliyi de azletti. Sonra tekrar göreve getirdi. Aradan bir müddet geçtikten sonra Dımaşk'a mütevelli olarak atanan Bahaaddin Alemüddin, Şafiî kadılığına getirildi. İskenderiye'deki Malikî kadısı ile iki naib azledildi. Boyunlarına zincir vurularak tahkir edildiler. İbn Süde bir kaç kez dövüldü.

Şaban ayının ikinci cumartesi günü Haleb Kadilkudatı îbn l posta vasıtasıyla Dımaşk'a ulaştı. Dımaşk'da dört gün ika- ettikten sonra sultanın huzurunda Şam kadilkudatlığma ataması- yapılması için Mısır'a gitti. Ancak Kahire'ye ulaşmadan vefat etti.

"Kendileriyle, arzuladıkları şeyler arasına artık engel konur. Nitekim, daha Önce, kendilerine benzeyenlere de aynı şey yapılmıştı. Çünkü onlar şüphe ve endişe içindeydiler" (Sebe, 54). Şaban ayının yirmialtısında cuma günü Sadreddin el-Malikî Maliki kadilkudatlığı görevine ek olarak, şeyhü'ş-şüyuh görevine de başladı. İnsanlar da bu merasimde hazır bulundular . Zer'înin bu görevi bırakıp Mısır'a gitmesinden sonra Sad-reddin'in atanma fermam okunmuştu.

Ramazan ayının ortasında Dımaşk Hanefîlerinin Kadısı İmadüd-din Ebu Hasan Ah b. Ahmed b. Abdülvahid et-Tarsusî kadilkudathk görevine atandı. Bu zat daha önce Basralı Kadilkudat Sadreddin Ali'nin naibi idi. Sadreddin'den sonra bu makama kendisi atandı. Atanma fermanı Emevî Camii'nde okundu. Kendisine hü'at giydirildikten sonra göreve başladı. Kadı İmamüddin b. İzz'i kendine naib tayin etti. Kadılık göreviyle birlikte Nuriye Medresesi'nde de ders verdi. İdaresi güzel oldu Şükranla karşılandı.

Ramazan ayında bir grup esir, Haçlı tüccarları tarafından Dı-maşk'a getirildi. Bunlar Adiliyetü'l-Kebir Medresesi'ne yerleştirildiler. Esirler divanından kendileri için 60,000 dirhem kurtuluş akçesi ödenerek hürriyetlerine kavuşturuldular. Bu işe sebep olanlara çokça dua

Şevval ayımn sekizinde Şamlıların hac kafilesi Emir Seyfeddin Balaban el-Muhammedî idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadısı, Harran kadısı Bedreddin Muhammed b. Muhammed idi.

Şevval ayında Dımaşk Şafiîlerinin kadılığına Bedreddin b. Kadilkudat İzzeddin b. Saig'in atandığına dair ferman ve kendisi için gönderilen hil'at Dımaşk'a ulaştı. Ancak kendisi bu görevi kabul etmeyeceğini bildirdi. Devlet erkânı bu hususta kendisine çok ısrar ettilerse de bunda başarılı olamadılar. Bu görevi kabul etmemekte ısrar edince bu defa kendisiyle Sultan Tengiz görüştü.

Zilkade ayına girildiğinde Alaeddin Ali b. İsmail el-Konevî'nin Şanı kadılığına atandığı haberi geldi. Kendisi de bu göreve başlamak üzere Mısır'dan ayrılıp yola koyuldu. Zilkade ayının onyedisinde pazartesi günü Dımaşk'a girdi, saltanat naibiyle görüştü. Hil'at giydi. Hacibler ve devlet erkânıyle birlikte Adiliye Medresesi'ne gitti. Atanma fermanı orada okundu. Kendisi de âdet üzere orada hüküm vermeye başladı. Onun bu göreve atanmasına halk çok sevindi. Hareketlerinin güzelliği konuşmasının hoşluğu, şemalinin tatlılığı ve sevecenliği nedeniyle insanlar hayli ferahladılar. Kendisinden sonra Mısır Şeyhü'ş-Şüyûh-luğuna Seryafus'un şeyhi Mecdüddin es-Sofî el-Aksarayî atandı.

Zilkade ayının yirmiüçünde cumartesi günü İbn Şihab Mahmud'un yerine Kadı Muhiddin b. Padlullah, sır kâtipliğine atanarak hil'at giydi-Oğlu Şerefüddin de meclis kâtipliği görevine devam etti.

Bu sene Kadı İbn Zemlekânî'nin yerine Haleb kadısı olarak Fah-reddin el-Bazirî atandı. Zilhicce ayımn ilk on gününde Emevî Camii'nin kuzey duvarının mermerle kaplanması işi tamamlandı. Tengiz'in kendisi de gelip bu işi bizzat kontrol etti ve yapılan işi beğendi. Emevî Camii'nin nazırı Takiyyüddin b. Meracil de bu işi yapanlara teşekkür etti.

Kurban bayramında Belbis şehri sel afetine maruz kaldı. Halk şehri terk edip kaçtı. Bayram namazı kılınamadı, kurbanlar kesilemedi. Uzun senelerden beri böyle bir olay Belbis'te görülmemişti. Sel nedeniyle bir çok bina ve bahçe harap oldu. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [76]

Hicretin Yediyüzyirmîyedîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir Ebu Yahya

Ebu Yahya Zekeriya b. Ahmed b. Muhammed b. Abdülvahid Ebu Hafs el«Hentanî ©1-Ceyanî el-Mağribî. Mağrip Ülkesinin emiri idi. Hicretin 650. senesinde Tunus'ta doğdu. Fıkhı ve Arapça'yı öğrendi. Tunus melikleri ona saygı gösterip ikramda bulunurlardı. Çünkü kendisi me-liklik, emirlik ve vezirlik yapan bir aileden gelmekteydi. Hicretin 711. senesinde Tunus halkı onun hükümdarlığına bey'at etti. Atılgan ve cesaretli bir kimseydi. Hutbelerde İbn Tomert'in zikredilmesini yasaklayan ilk kişi kendisidir. Dedesi Ebu Hafs el-Hentanî, İbn Tomert'in en has adamlanndan biri olduğu halde o yine de bu yasağı koymuştu.

Emir Ebu Yahya, bu sene muharrem ayında İskenderiye şehrinde vefat etti. Allah rahmet etsin. [77]

Şeyh Ziyaeddin Ebü'l-Fidâ

Salih bir insan olan Şeyh Ziyaeddin'in şeceresi şöyledir: Ziyaeddin Ebü'1-Fidâ İsmail b. Radiyyüddin Ebü'1-Fadl Müslim b. Hasan b. Nasır ed-Dimaşkî. İbn Hamevî adıyla tanınır. Kendisi, babası ve dedesi şükranla yâd edilen meşhur kâtiplerdendir

Çok Kur'an okur, çokça namaz kılıp oruç tutar, fakirlere sadaka verir, herkese iyilik ve ihsanda bulunurdu. Hicretin 635. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Berzalî, kendisinden dinlediğimiz hadisleri, kendisine aktaran şeyhlerin listesini çıkarmıştır. Dımaşklıların önde gelen devlet büyüklerindendi. Bu sene safer ayının ondördünde cuma günü yetmişiki yaşında vefat etti. Cumartesi günü kuşluk vakti cenaze namazı kılındı. Babü's-Sağir Mezarhğı'na defnedildi. Hacca gitmiş, Mekke'de mücavi olarak yaşamış ve bir süre Kudüs'te ikâmet etmişti. Allah rahmet etsin. Şeyh Ziyaeddin doğduğundan babası, isim takmak içir Mushaf-ı Şerifi açmış ve şu âyet-i kerîmeyle karşılaşmıştı:
"Kocamışken, bana İsmail'i ve İshak'ı veren Allah'a hamd olsun." (İbrahim, 39).
Bu âyet-i kerimeyle karşılaşınca babası, Şeyh Ziyaeddin Ebü'l-Fidâ'ya, İsmail adını takmıştı. İsmail'den sonra bir oğlu dah doğunca ona da İshak adım koymuştu. Bu güzel bir tesadüftür,. Allah hepsine rahmet etsin. [78]

Şeyh Ali El-Muharifî

Şeyh Ali el-Muharifî b. Ahmed b. Heves el-Hilâlî. Dedesi îlü'l-Büsûk kasabasmdandır. Babası Kudüs'te ikamet etmişti Kendisi bir kez hacca gitmiş ve hac ettiği senede Mekke'de mücavir olarak yaşamıştı. Salih ve meşhur bir insandı. Muharifi adıyla tanınırdı. Sokakları Allah rızası için düzenleyip kaldırımları düzene sokardı. Yüksek sesle, hem de çokça, "lâ ilahe illallah" diye zikrederdi. Heybetli ve vakarlı bir kimseydi. İnsanları cehennemden korkutup sakındıran sözler söyler, tehlikeli sonla karşılaşmamaları için onları uyarırdı. İbn Teymiye'nin meclislerine devam ederdi. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmiüçünde salı günü vefat etti. Kasyun Mezarlığı'nda Şeyh Muvaffaküddin'in türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bi kalabalık iştirak etti. Allah rahmet etsin. [79]

El-Melikü'l-Kâmil Nasirüddin

Nasirüddin Ebü'l-Maalî Muhammed b. Melik Said Fethüddin Ab-dülmelik b. Sultan el-Meliküs-Salih İsmail Ebü'1-Ceyş Melikü'1-Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Büyük emirlerden ve hükümdar çocuklanndandı. Zekâ, güzel arkadaşlık ve hoş konuşm bakımından yaşadığı şehrin güzelliklerinden biriydi. Keskin bir zekâya sahipti. Konuşmalarını misâllerle süslerdi. İnsanların en cömertlerindendi. Tarih bilgisi iyiydi. Bu sene cemaziyelevvel ayının yirmisinde çarşamba akşamı vefat etti. Perşembe günü öğle vakti Emevî Camii'nin sahnında Nesir kubbesinin altında cenaze namazı kılındı. Onu, annesinin babası Melikül-Kâmil'in yanına defnetmek istediler, ancak bu mümkün olmayınca Ümmü Salih'in türbesine defnedildi. Allah kendisini affetsin, çok hadis dinlemişti. Biz de kendisinden hadis dinledik. Oğlu Emir Selahaddin, vefatından sonra onun yerine tabılhane emirliğine atandı. Kardeşi de onun yanında yer aldı. İkisi de bu görevleri nedeniyle hil'at giydiler. [80]

Şeyh İmam Necmeddin

Necmeddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi'1-Hazm el-Kureşî el-
Mahzunu et-Temulî. Şafulerin önde gelen âlimlerindendi. el-Vasitî ve el-Hacibiye adlı eserleri şerhetti. Mısır'da ders verip hâkimlik ve muh-tesiplik yaptı. Bu görevlerinde ehliyetini ispatladı. Kendisinden sonra hakimliğe Necmeddin b. Ukayl muhtesipliğe de Nasuriddin b. Kar Seb-kok atandı, Bu sena rscab ayında stksen yaşını aşmış ikan vtfat itti vs Kuraf© Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [81]

Salih Şeyhlerden Ebü'l-Kasım

Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Musa b. Halef el-Hüzamî. Mısır'daki meşhur salih insanlardan biridir. Havza'da vefat etti. Nı kıyısına nakledildi. Cenaze namazı kılındıktan sonra nâaşı baş ve eller üzerinde taşındı. İbn Ebî Hamza'nın yanma defnedildi Ziyaretine gidilen kimselerdendi. Allah rahmet etsin. [82]

Kadı İzzeddin

Şeceresi şöyledir: Abdülaziz b. Ahmed b. Osman b. İsa b. Ömer b. Hızır. Hakkarili olup Şafiî Mezhebine mensuptu. Mahill kadısıydı. Zamanın seçkin kadılanndandı. Ramazan vaazlarına dair bir eser tasnif etmişti. Anlatıldığına göre bu vaazlarında 1.000 hüküm istinbat etmiştir. Bu sene ramazan ayında vefat e^ti. Güzel kitapları vardı. Bunlardan biri de şeyhimiz Mizzî'nin et-Tehzip adlı-eseridir. [83]

Şeyh Kemaleddîn B. Zemlekanî

Şam'da ve diğer beldelerde Şafiîlerin şeyhliğini yapmıştır. Ders vermek, fetva vermek ve münazara yapmak bakımından Şafiî Mezhebinin reisliği kendisine verilmişti. Anlatıldığına göre Ebu Dücane Simâk b. Hareşe'nin soyundan geldiği için nesebinden bahsedilirken Simâkî-nisbeti kullanılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. Hicretin 666. senesinde şevval ayının sekizinde pazartesi gecesi doğdu. Çok hadis dinledi. Şeyh Taceddin el-Fezarî'den ders aldı. Usûlde Kadı Bahaeddin b. Zekî'den, nahivde Bedreddin b. Melik'ten ve diğerlerinden istifade etti. İlimde yükseldi. Mezhebinden olan akranlarının fevkine çıktı. İlim tahsilindeki keskin ve parlak zekâsı ile yarışı kazandı. İbaresi alışıla gelmiş bütün ibarelerden daha cazibeli idi. Yazısı da bahçelerdeki çiçeklerin en parlağından daha parlaktı. Dımaşk'm bir kaç medresesinde ders verdi. Hazine ve Nuriye Hastahanesi'nin nazırlığı, Divan-ı Meliküssaid başkanlığı ve Beytü'l-mal vekilliği gibi görevlerde bulundu. Faydalı talikleri sadra şifâ veren, boşluğu dolduran kavilleri ve insana mutluluk veren münazaraları vardı. Taliklerinin büyük bir kısmını Nevevî'nin Minhac şerhi üzerine yapmıştır. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin talak meselesine ve diğer meselelere dair verdiği fetvalar üzerine yaptığı reddiyesi de bir ciltte toplanmıştır. Toplantılarda verdiği derslere gelince şimdiye kadar deliller tatlı ibareler ve güzel takrirler bakımından onun kadar güzel ders^veren bir'başkasını duymadım. Zihninin sıhhati, Öneri ve tekliflerinin güçlü oluşu, nazmının güzelliği bakımından da onun kadar güzel ders veren birini görmedim. Şamiyetü'l-Berraniye, Azraviye Zahiriyetü'l-Cevvaniye, Revaniye ve Mesruriye medreselerinde ders vermiştir. Öyle ki bu derslerden her biri, güzelliği ve fesahati bakımından yazıp çoğaltılsa yeridir. Derslerin çokluğu, öğrencilerin fazlalığı, dinleyici insanların yüksek tabakadan oluşu onu hiç ürkütmezdi. Aksine dinleyiciler fazlalaştıkça dersi daha göz alıcı, daha tatlı, daha fasih, daha parlak ve daha faydalı olurdu. Haleb kadılığına nakledilince orada da aynı faaliyetlerde bulundu. Haleblilere çok yararı dokundu. Onlar da, o zamana kadar duymamış oldukları bilgileri kendisinden öğrendiler. Sonra Şam'daki Darüssünnetin Nebeviye Darü'l-Hadisi'nin şeyhliğine atanmak üzere Mısır'a çağrıldı. Mısır'a gitmek üzere yola çıktı. Yolda hastalandı, dokuz gün hasta yattı. Vücudu ateşler içinde yanıyordu. Bütün lezzetleri kesip yok eden ölüm onu Mısır'a ulaşmadan yakaladı. Onunla arzu ve emellerinin arasına girdi. Ameller niyetlere göredir. Bir kimsenin hicreti, yöneldiği o şeyedir. Onun pis niyeti; Şam'a mütevelli olarak döndüğü taktirde Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiye'ye eziyette bulunmaktı. Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiye ona beddua etti. O da arzu ve emeline kavuşamadı. Ramazan ayının onaltısmda çarşamba günü seher vakti Belbis şehrinde vefat etti. Cenazesi Kahire'ye götürüldü. Perşembe gecesi Kurafe Mezarhğı'nda Şafiî Kubbesi'nin civarına defnedildi. Allah onu rahmetiyle örtsün. [84]

Emevî Camii'nin Meşhur Müezzini Hacı Ali

Hacı Ali b. Ferec b. Ebi'1-Fadl el-Kettanî. Babası hayırlı ve seçkin müezzinlerdendi. Kendisi salih ve dindar bir kimse olup insanlar tarafından hüsnü kabul görürdü. Sesi gür ve güzeldi. Sevecen, hizmet ehli, âlicenab bir kimseydi. Birkaç kez hacca gitti. Ebu Ömer'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bu sene zilkade ayının üçünde çarşamba gecesi vefat etti. Cenaze namazı sabahleyin kılındı. Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. [85]

Şeyh Fadl B. Şeyh Er-Recihî Et-Tunusî

Bu sene zilkade ayında vefat etti. Vefatından sonra onun yerine kardeşi Yusuf Baderaiye Medresesi'nin şeyhliğine atandı ve orada göreve başladı. [86]

Hicretin Yediyüzyirmisekizinci Senesi

Bu sene zilkade ayında Şeyhü'l-İslâm Ebül-Abbas Ahmed b. Tey-jny vefat etti. Allah onun ruhunu takdis etsin. Nitekim bu sene vefat eden meşhur şahsiyetlerden bahsederken onun biyografisini de anlatacağız.
Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, Mısır naibi ile Haleb
kadısı dışında önceki senede adlan anılan kimselerdi.
Muharrem ayının ikisinde çarşamba günü, Humus sahibinin ders halkasında Şeyh Hafiz Selahaddin el-Alaî ders verdi. Daha önce burada görev yapan şeyhimiz Hafız el-Mizzî onun için bu görevden feragat etmişti. Derste fakihler ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.
Muharrem ayının dördünde cuma günü Kadilkudat Alaeddin el-Konevî, Malikî Kadısı Şerefüddin'in yerine Sümeysatiye hankâhımn şeyhü'ş-şüyûhluğu görevine başladı. Yanında âdet üzere fakihler ve sofiler de hazır bulundular.
Bu sene safer ayının onsekizinde pazar günü Takiyyüddin Abdur-rahman b. Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî, Humus kadılığına nakledilen Cemaleddin b. Şerişî'nin yerine Mesruriye Medresesi'nde ders verdi.
Safer ayının yirmibeşinde pazar günü Mısır'a gitmekte olan Anadolu sahibi Timurtaş Çoban Dımaşk*a uğradı. Saltanat naib

veaskerler onu karşılamaya çıktılar. Güzel suretli, endamı hoş, şekli tamam bir gençti. Mısır'da sultanın yanma varınca, sultan ona ikramda bulundu ve ona 1.000 kişinin emirliği payesini verdi. Adamlarını da emirlerin yanına konuk olarak dağıttı. Mısır'a gelişinin sebebi; Irak sahibi Melik Ebu Said'in kardeşi Hâce Remüştak'm geçen sene şevval ayında öldürülmüş olmasıydı Babası Çoban da Ebu Said'le savaşmaya niyetlenmiş, ancak buna imkân bulamamıştı. O zamanlarda Çoban, memleketin idarecisi (veziri) idi. Timurtaş, babasının vezir olması nedeniyle sultandan korkup canını bağışlatmak için Mısır sultanının yanına kaçmıştı.

Bu sene rebiyülevvel ayında Şam Naibi Seyfeddin Tengiz, sultanı ziyaret amacıyla Mısır diyarına gitti; Sultan ona saygı gösterip ikramda bulundu. Tengiz, bu seferinde kuruyemiş çiler çarşısının yakın doğusunda bulunan Darü'l-Fülûs'u satın aldı. Kuru yemişçiler, çekirdekçiler çarşısına bugün buğday pazarı deniliyor. Bu konağı tamir ederek muazzam bir binaya dönüştürdü. Buraya Darüzzehep adım taktı. Karşısında bulunan Süveyd Hamamı'm yıktırdı. Ve oraya son derece güzel bir Kur'an ve hadis medresesi yaptırdı. Bazı mekânları da buraya vakfetti. Hocalar tayin etti, öğrenciler kaydettirdi. Mısır dönüşünde Kudüs-ü Şe-nf e uğradı. Orayı ziyaret etti. Orada bir hamam, hankâh ve Darü'1-Ha-dis yaptırılmasını emretti Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Rebiyülevvel ayının sonlarında Seyfeddin Tengiz Kutlubek'in, ona-rıhp yenilenmesini emrettiği kanal Kudüs'e ulaştı. Bu kanalın onarılması işiyle o yörelerin yöneticileri de uğraştılar. Müslümanlar buna çok sevindiler. Kanalın bir ucu Mescid-i Aksa'nın yanma kadar ulaşmıştı. Orada muazzam bir di sarnıç yaptırıldı, Çevresi mermerlerle döşenen bu sarnıç, Yakup kayası ile Meseid-i Aksa arasındadır, Yapımına geçen senenin şevval ayında başlamıştı. Bu süre zarfında Mesdd-i Haram'ın balkon ve ayvanlarının tavanları da onarılmış, bu arada Benî şeybe kapısının yakınındaki tuvaletler de tamir edilmişti.

Berzalî dedi ki: Bu ayda Dımaşk'ın Torna kapısı çarşısmdaki hamamın onarımı tamamlandı. Bu hamamın iki kapısı vardı.

Rebiyülâhir ayında Emevî Camii'nin kıble duvarındaki mermer kaplama, batıdaki Babü'z-Ziyade tarafından kendi kendine sökülerek harap olmuştu. Orada bulunanlar duvarın binadan ayrılıp çatladığım görerek bu işin akibetinden korktular. Tengiz, kadılar ve bu işin uzmanları oraya geldiler. Duvarı yıkıp yeniden yapma hususunda görüş birliğine vardılar. Bu iş rebiyülâhir ayının yirmiyedisinde cuma günü namazdan sonra olmuştu. Saltanat naibi, bu durumu bir mektupla sultana bildirerek caminin onarımı hususunda izin istedi. Sultan'ın buna izin verdiğine dair ferman bir süre sonra gelince, cemaziyelâhir ayının dokuzunda pazar günü duvarın yeniden yapımına başlandı. Bu arada Ziyade ile Hitabet maksuresi arasında sahabe mihrabına benzer bir mihrabın yapımına da başlandı. İnsanların çoğu gönüllü olarak burada çalışmaya başladılar. Hergün 100'den fazla adam gönüllü olarak burada çalışıyordu. Nihayet duvarın yapımı tamamlandı. Receb ayının yirmisinde Takiyyüddin b. Meracü'in himmetiyle Emevî Camii'nin kemerleri ve tavanı eski haline getirildi. Duvar ve hizasındaki tavan kısmı yıkılmış ve bu iş, hiç kimsenin hayal edemeyeceği şekilde kısa sürede tamamlanmıştı. Bu işin çabucak bitirilmesinde, Gazaliye Medresesi'nin yakınındaki Garbiye Man astın'nm temelinde bulunan taşların çok etkisi olmuştu. Manastırın kıble tarafındaki doğu ve batı kısımlarında bulunan köşeler yıkılmış ve temelindeki taşlar alınıp Emevî Camii'nin yıkılan duvarının yapımında kullanılmıştı. Bu duvarın kısa sürede yapılmasına en büyük katkıyı bu taşlar sağlamıştı. Emevî Camii'nin nazırı İbn Meracil, bu onarıma masraf yaptığı halde camideki görevlilerin maaşlarından hiç eksiltme yapmamıştı.

Bu sene cemaziyelevvel ayının beşinde cumartesi gecesi Karayin mıntıkasında büyük bir yangın çıktı ve Remahin'e kadar uzandı. Bu yangında oradaki pasaj ve mescit de yandı. İnsanların o pasajda bulunan çok miktarda kürkü, kumaşı ve çuhası da yanıp zayi oldu. İnnâ liüa-hi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Cemaziyelevvel ayının onunda cuma günü namazdan sonra Mısır'daki Hanefîlerin Kadilkudatı Kadı Şemseddin b. Harirî'nin cenaze namazı kılındı. Aynı şahıs için Dımaşk'ta da gıyabî cenaze namazı kılındı.

Burhaneddin b. Abdülhak el-Hanefî'nin, Şemseddin İbn Harirî'den

sonra kadılığa atanmak üzere Mısır'a çağrıldığına dair ferman aynı gün posta vasıtasıyla Dımaşk'a ulaştı. O da hemen yola koyuldu. Cemaziyelevvel ayının yirmibeşinde Mısır'a ulaştı. Sultanla görüştü. Sultan onu kadılığa atadı ve ona ikramda bulundu. Hü'at giydirdi ve yeterince nafaka bağladı. O da kadıların ve haciblerin huzurunda Salihiye Medrese-si'nde hüküm vermeye başladı. İbn Harirî'nin bütün görevleri kendisine devredildi.

Cemaziyelâhir ayının dokuzunda pazartesi günü İbn Teymiye'nin kitapları, kağıtları, kalem ve okkaları elinden alındı. Kitap okumaktan, mütalaa yapmaktan ve yazı yazmaktan men edildi. Receb ayının başında da kitapları Adiliyatü'l-Kebirs Kütüphanesi'ne nakledildi.

Berzalî dadrki: "İbn Teymiye'nin kitapları altmış dit ve ondört tomar formadan ibarsttî. Kadılarla fâkihkr bu kitaplara baktılar vg kendi ar&lannda paylaştılar, Bunun übebi di f uydu: Takî b. Ahnâî tl-Malikî, kabir ziyareti konusunda îbn Teymiye'ye karşı çılanca, îbn Teymiye ona reddiyede bulunmuş, cahil olduğumıyes ilimdeki sermayesinin kıt olduğunu söylemişti. Ahnaî de sultan'a giderek îbn Teymiye'yi şikâyet etmişti. Bunun üzerine sultan, İbn Teymiye'nin yanındaki kitapların müsadere edilmesini emretmiş ve olanlar olmuştu."

Cemaziyelâhir ayının sonlarında AJaeddin b. Kalanisf nin, kardeşi Cemaleddin'in yerine meclis sekreterliğine atanması kararlaştırıldı. Eski görevinden alınmasından Ötürü gönlü hoş olsun diye bu göreve verilmişti. Kazaskerlik ve Beytü'1-mal vekilliği zamanında aldığı maaş, eksiksiz olarak kendisine ödenecekti. İki kardeşe de bu yeni görevleri nedeniyle hil'at giydirildi.

Receb ayının yirmiüçünde salı günü Hanefî, Malikî ve Hanbelî imamlarının namazları Emevî Camii'nin kıble duvarı önünde

kıldırmaları kararlaştırıldı. Ziyade ile Maksure arasında yapılan yeni mihrap, Hanefî imamına, Sahabe mihrabı Malik imamına, Malikîlerin daha önce namaz kılmakta oldukları Hızır maksuresinin mihrabı da Hanbelî imamına tahsis edildi. Sahabe mihrabının imamı ile Külâse Camii'nin imamı arasında becayiş yapıldı. Hanefilerin kendilerine tahsis edilen onarım halindeki mihrapları ise Maksureye ulaşmıştı. Arkalarındaki Hanbelîlerin mihrabı da batı tarafındaki üçüncü revakta olup her ikisi de direkler arasında idi. Bu mihraplar nakledilerek başka yerlere götürüldü. Yerlerine kıble duvarının yanındaki mihraplar getirildi ve yeni düzen böylece sağlandı.

Şaban ayının yirmisinde arkadaşlarından bir grupla birlikte Mısır'a sultanın yanına kaçmış olan Emir Timurtaş b. Çoban ve arkadaşları yakalanarak, Mısır kalesine hapsedildiler. Şevval ayının ikisinde Emir Timurtaş'm öldüğü haberi geldi. Rivayete göre onu sultan öldürtmüş, kesik başını da Irak sahibi Tatar hanı İbn Harbenda'ya göndermişti.

Şevval ayının ikisinde pazartesi günü Şamlıların hac kafilesi Emir Fahreddin Osman b. Şemsüddin Lü'lü' el-Halebî idaresinde yola koyuldu. Bu zat Dımaşk ümerâsındandı. Kafilenin kadısı da HanbelMerin Kadilkudatı İzzeddin b. Takî Süleyman'dı. Bu sene Hacca gidenler arasında Emir Hüsameddin Paşmakçı, Emir Kıpçak, Emir Hüsameddin b. Necibi, Takiyyüddin b. Sel'us Bedreddin b. Saiğ Cehbel'in iki oğlu, Fahr el-Mısrî, Şeyh Alemüddin el-Berzalî ve Şihabüddin et-Tahirî de vardı. Bundan bir gün önce Baalbek'te hakim olan Kadı el-Menfelutî, Şeyhi Kadilkudat Alaeddin el-Konevî'ye niyabeten Dımaşk'ta hüküm vermeye başladı. Bu zâtın idaresi güzeldi. Baalbek'ten Dımaşk'a nakledilmesi nedeniyle Baalbek halkı çok üzülmüştü. Konevî'nin Hacca gitmesi nedeniyle Dımaşk'ta Konevî'ye niyabeten. hüküm veriyordu. Sonra Fahr, Hacdan dönünce hakimliğe yeniden başladı. Menfelutî de hüküm vermeye devam etti. Böylece hakim naiblerinin sayısı, İbn Cümle, Fahr el-Mısrî ve Menfelutî, olmak üzere üç'e çıktı.

İbn Haşişi, Kadı Fahreddin Katibü'l-Memalik'e Hac dönüşüne kadar naiblik yapmak üzere şevval ayının yirmiikisinde Kahire'ye gitti. Kahire'ye varınca ordu divanının hacibliğine de atandı ve orada bu göreve devam etti. Kutbeddin b. Şeyhü's-Sülâmiye ise eskiden olduğu gibi Dımaşk'ta ordu nazırlığı görevine bağımsız olarak devam etti.

Şevval ayında Divan nazırlığına atanan Eminü'l-Mülk'e Mısır diyarında hil'at giydirildi. Bu görevi bir ay iki gün süreyle yürüttükten sonra da azledildi. [87]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/183-184.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185-187.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/187.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/187-188.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/188.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/188-189.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189-190.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/190.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/190.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191-192.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/192.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/192.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/192-193.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/193.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/193-197.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198-199.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/199.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/199.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200-201.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201-202.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/202-204.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/204.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/204-205.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/206.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/206.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/206.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207-208.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208-212.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/212-213.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213-214.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/214.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/216.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/216-219.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/219.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/219-220.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/220.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/220.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/220-221.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/221.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/221.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/221-222.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/222.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/222.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/223-226.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Şeyhü'l-İslam Ebü'l-Abbas Takiyyüddin Ahmed B. Teymiye'nin Vefatı
Şerif Alîm İzzeddin
Şems Muhammed B. İsa Et-Tıkritî
Şeyh Ebu Bekir Es-Salihî
Bağdatlı İbn Devalibî
Kadilkudat Şemseddin B. Harirî
Şeyh, İmam, Âlim, Kurrâ Şihabüddin Ebü'l-Abbas
Bağdatlı İbn Akulî
Salih Şeyhlerden Şemseddin Es-Sülamî
Hicretin Yediyüzyîrmidokuzuncu Senesi
Hicretin Yediyüzyîrmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İmam Alim Necmeddin
Emir Seyfeddin Kutlubek Et-Teşnegir Er-Rumî
Muhaddisyümn
Necmeddin Ebü'l-Hasan
Hacib Emir Bektimur
Şeyh Şerefüddin İsa B. Muhammed B. Karaca B. Süleyman
Şeyhîmîz Allame Burhaneddin El-Fezarî
Sahip Şerefüddin Yakup B. Abdullah
Kadı Muîneddin
Kadilkudat Alaeddin El-Konevî
Emir Hüsameddin Laçin El-Mansur El-Hüsamî
Sahip İzzeddin Ebu Ya'la
Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesi
Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Alaaddinb. Esir
Vezir Alim Ebü'l-Kasım
Salih Abid Vasık Huşu Sahibi Şeyhimiz Şemseddin Ebuabdillah
Büyük Emir Bahadır Âs
Haccar İbn Şahne
Şeyh Nbcmeddin B. Abdurrahim B. Abdurrahman
Şeyh İbrahim El-Hedme
Süteyte Binti Emir Seyfeddin
Trablus Kadilkudatı Şemseddin Muhammed
Salih Şeyhlerden Abdullah B. Ebi'l-Kasım
Şeyh Hasan B. Alî
Muhiddin Ebü's-Senâ^Mahmud
Genç Reislerden Selahaddin Yusuf
Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesi
Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadîlkudat Îzzeddin El-Makdisî
Emir Seyfeddin Teclis
Seyfeddin Ergun
Kadı Ziyaeddîn Ebü'l-Hasan
Ebu Debbus Osman B. Said El-Mağribî
İmam Allame Ziyaeddin Ebü'l-Abbas
Sadrü'l-Kebir Taceddin El-Kârimî
İmam Allame Fahreddin
Takiyyüddin Ömer B. Vezir Şemseddin
Cemaleddin Ebü'l-Abbas
Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesi
Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Abdurrahman B. Ebî Muhammed B. Muhammed
Hama Sahibi Melik Müeyyed
Kadı İmam Taceddîn Es-Sa'dî
Şeyh Radiyyüddin B. Süleyman
İmam Alaeddin Tanboğa
Kadilkudat Şerefüddin Ebu Muhammed
Şeyh Yakut El-Habeşî
Nakip Nasihüddîn
Kadı Fahreddîn Kâtibü'l-Memâlîk
Emir Seyfeddin Olcay Ed-Düveydar El-Melikî En-Nasiri
Mahir Ve Faziletli Tabip Eminüddin Süleyman
Şeyh İmam Alim Ve Şeyhü'l-Kurra Burhaneddin Ebuîshak
Kadilkudat Alemüddîn
Kutbeddin Musa
Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesi
Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Alim Takiyyüddin Mahmud Alî
Şeyh İmam Alim İzzülkudat Fahreddin Ebu Muhammed
Kadilkudat İbn Cemâa
Şeyh İmam Fazıl Ve Müslümanların Müftüsü Şihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed

Taceddin Abdurrahman B. Eyyub
Şeyh Fahreddin Ebu Muhammed
İmam Fadıl Şihabüddin Ebü'l-Abbas
Şeyh Ali B. Hasan B. Ahmed
Emir İzzeddin İbrahim B. Abdurrahman
Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesi
Kadı İbn Cümel Meselesi
Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kıymetli Şeyh Ve Tacir Bedreddin
Sadr Eminüddin Muhammed
Hatip Îmam Alîm Îmadüddîn Ebu Hafs
Sadr Şemseddin Muhammed
Kadilkudat Cemaleddin Ez-Zeri
Şeyh Zeyneddin Ebu Muhammed
Emir Şihabüddin
Muvakkit Şeyh Abdullah B. Yusuf B. Ebu Bekir El-İs'irdî
Emir Seyfeddin Balaban
Şemseddin Muhammed B. Yahya B. Muhammed
Şeyh İmam Taceddin Ebu Hafs
Şeyh Eymen Eminüddin
Şeyh Necmeddin El-Kabbanî El-Hamevî
Şeyh Fethüddin B. Seyyidinnas
Kadı Mecdüddin B. Haremi

Şeyhü'l-İslam Ebü'l-Abbas Takiyyüddin Ahmed B. Teymiye'nin Vefatı

Şeyh Alemüddin el-Berzalî, tarihinde şöyle demiştir: "Bu sene zilkade ayının yirmisinde pazartesi gecesi şeyh, imam, âlim, allame, fakih, hafız, zâhid, âbid, önder, mücahid, Şeyhü'l-İslam Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. İmam Allame Müftü Şihabüddin Ebü'l-Mehasin Abdül-halim b. Şeyh İmam Şeyhü'l-İslâm Ebü'l-Berekât Abdüsselâm b. Abdullah b. Ebü'l-Kasım Muhammed b. Hızır b. Muhammed b. Hızır b. Ali b. Abdullah b. Teymiye vefat etti. Harranlıydı. Sonraları Dımaşk'a yerleşti Zilkade ayının yirmisinde pazartesi gecesi Dımaşk Kalesi'nde tutuklu bulunduğu salonda vefat etti. Vefatı nedeniyle büyük bir kalabalık kaleye gitti. Yıkanmasından önce bir cemaat, cenazesinin yanında oturup Kur'an okudu. Onu görmek bereketine ve onu öpme saadetine erdiler. Sonra kaleden ayrılıp gittiler. Daha sonra da kadınlardan bir topluluk cenazenin yamna geldi. Aynı şeyleri yapıp geri döndüler. Artık cenazeyi yıkayıcılarla başbaşa bıraktılar. Yıkandıktan sonra cenaze dışarı çıkarıldı. Kalede ve yolda büyük bir cemaat toplandı. Cemaatın bir ucu kalede, diğer ucu da Emevî Camii'nde idi. Caminin içi, sahnı, külase kısmı, Babü'l-Berid ve Babü's-Saat kısmı insanlarla dolmuş, kalabalık Lebbadin ve Gevara kapısına kadar uzanmıştı. Cenaze gündüz saat dörtte hazırlandı ve camiye getirildi* Askerler, aşırı kalabalık ve izdihama karşı onu koruyorlardı. Kalede cenaze namazı kılındı. Namazı önce Şeyh Muhammed b. Teramam kıldırdı. Sonra öğle namazının ardı sıra Emevî Camii'nde de ikinci kez cenaze namazı kılındı. Kalabalık gittikçe fazlalaşıyordu. Nihayet meydanlar, sokaklar, caddeler, insanlarla dolup taştı. Daha sonra namazın ardı sıra cenazesi eller ve başlar üzerinde taşındı. Naaş, Babü'l-Berid'ten şehir dışına çıkarıldı. İzdiham fazlalaştı. Ağlayanların, feryad-ü figan edenlerin, ona rahmet dileyenlerin, dua edenlerin, övenlerin sesi göğe yükseldi. İnsanlar, mendillerini, sarıklarını ve elbiselerini onun naaşının üzerine attılar. Cenazeye gelenlerin ayakkabıları izdiham nedeniyle sıyrılıp ayaklarından çıkıyor, kabanları, mendilleri ve sarıkları da üzerlerinden düşüyor, ancak kimse buna aldırış etmiyordu. Çünkü hep cenaze ile ilgileniyorlardı. Cenaze başlar üzerinde taşmıyor, bazan ileriye gidiyor, bazan geride kalıyor, bazan insanların geçebilmesi için durduruluyordu. İnsanlar büyük bir izdiham içinde Emevî Camii'nin tüm kapılarını açarak dışarı çıkabildiler. Ancak yine de sıkıştılar. Sonra insanlar şehrin bütün kapılarını açarak yine büyük bir izdiham içinde şehir dışına çıkabildiler. Lâkin kalabalık daha fazla şehrin şu dört kapısında yoğunlaşmıştı: Cenazenin çıkarıldığı Ba-bü'1-Ferec, Babül-Feradis, Babü'n-Nasr ve Babü'l-Cabiye. Sûkü'l-Hayl'e, gelindiğinde izdiham daha da büyüdü, kalabalık arttı, insanla fazlalaştı. Cenaze oraya konuldu. Kardeşi Zeyneddin Abdurrahman orada öne geçip cenaze namazı kıldırdı. Namaz tamamlanınca cenaze, Sufiye Mezarhğı'na götürüldü. Kardeşi Şerefüddin Abdullah'ın yanı başına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. Defin işi ikindiden az Önce tamamlanmıştı. Çünkü cenaze merasimine gelenler çoktu. Bahçelerden Gota mıntıkasından, köylerden ve kasabalardan çok sayıda insan cenaze merasimine gelmiş, bu yüzden bütün dükkanlar kapatılmıştı. Gelemeyenler de ona rahmet ve dua okuyorlardı. Bunlar mazeretli kişilerdi. Cenazeyi teşyî etmeye birçok kadın da gelmişti. Bunların sayısı tahminen 15.000 kadardı. Damlarda ve diğer yerlerde toplananlar ha-nÇ> hepsi de İbn Teymiye'ye rahmet okuyorlar, kendisi için ağlıyorlardı. Cenazeye iştirak eden erkeklerin sayısı ise tahminen 60.000 ile 100.000 civarındaydı. 200.000 kişinin katıldığına dair rivayetler de vardır. Bir cemaat da onun yıkanmasından sonra artan suyu içmişler, geride kalanlar da yıkanması esnasında kullanılan sedir otunu kendi aralarında paylaşmışlardı. Kımıl nedeniyle boynuna taktığı civalı ipin değeri 150 dirhemdi. Başındaki takke için de 500 dirhem ödenmişti. Cenazede ayrıca büyük bir gürültü ve çok yüksek sesli ağlaşma meydana gelmişti. İnsanlar tazarru ve niyazda bulunmuşlar, Salihiye'de ve şehirde onun için çok sayıda hatim indirmişlerdi. Mezarı gece gündüz denmeden ziyaret edilmiş, bazıları sabaha kadar yanında kalıp gecelemişlerdi. Vefatından sonra bazıları onun hakkında çok salih rüyalar görmüşlerdi. Bir grup şair de onun için kasidelerle mersiyeler yazmıştı.

Merhum Şeyhü'l-İslâm Takiyyüddin İbn Teymiye, hicretin 661. senesinde rebiyülevvel ayının onunda pazartesi günü Harran'da doğmuş, babası ye ailesiyle birlikte küçük yaşta Dımaşk'a gelmişti. İbn Abdüd-daim, İbn Ebfl-Yüsr, İbn Abdan, Şeyl Şemseddin el-Hanbelî, Şeyh Ştmsaddin b, Ata sl-Hanefl, Şsyh Gsmaleddin b. Sayrafî, Mecdüddin b. Aââkir, Şeyh Cemaliddi al-Bağd&dî, Necip b, Mikdad, ton lbi'1-Hayr, îbn Allan, İbn Ebî Bakir el-¥ahudî, Kemal Abduirahim, Fahr Ali, îbn Şeybar Şgref b, Kavvai, Zeynep binti Mskkî ve adlan burada anılmayan çok sayıda âlımdan hadıı dinledi. Kendisi d© hadis okudu Hadis toplamaya çalıştı. Tabakat yazdı. Hadis tespit etti, senelerce başkalarına hadis okuyup dinletti. Dinlediği herşeyi mutlaka ezberlerdi zeki bir kimseydi. Sonraları ilimle de iştigal etti. Tefsirde ve tefsire dair bilgiler-. de büyük âlim oldu. Fıkıhta arif oldu. Anlatıldığına göre kendi zamanında ve diğer zamanlarda mezheplerin hükümlerini, nkhî bilgilerini mezheplerin âlimlerinden çok daha iyi öğrenmişti. Âlimlerin ihtilafını, usûl, fürû, nahiv, lügat ve diğer aklî ve naklî ilimlere dair hususları çok iyi bilirdi. Bir mecliste faziletli bir kimse kendisiyle herhangi bir ilme dair konuşma yaptığında, İbn Teymiye'nin konuştuğu o ilimde mutlaka en büyük üstad olduğunu anlar, onun bu hususta derin bilgilere sahip olduğunu görürdü. Hadis'e gelince o, hadisin bayraktarlığını yapmış, hadisi muhafaza etmiş, sahih ve sahih olmayan hadisleri birbirinden ayırdet-miş, hadis ricalini iyi tanımış, bu hususta derin bilgilere vakıf olmuştu. Çok sayıda eser tasnif etmiş, usûl ve fiirû'a dair faydalı taliklerde bulunmuştu. Bu taliklerin bir kısmı tamamlanıp temize çekilmiştir. Ben de bunları kendisinden nakledip yazdım, bir kısmını huzurunda okudum. Ama taliklerinin büyük bir kısmı tamamlanmamıştır. Bir kısmı da tamamlanmış, ama şu ana kadar temize çekilmemiştir. Asımdaki âlimlerden bir cemaat onu, ilimlerini ve faziletlerini övmüşlerdir. Kadı Habî, İbn Dakikü'1-İyd, İbn Nahhas, Mısır'daki Hanefî Kadısı İbn Harirî ve İbn Zemlekânî bunlardandır. İbn Zemlekânî'nin onu hakkında kendi el yazısıyla şöyle yazmış olduğunu gördüm:

"İçtihadın şartları uygun bir şekilde onda toplanmıştır. Güzel eser tasnif etmede, güzel ibare kullanmada, tertipte, taksimde, dindarlıkta ileri merhalelere ulaşmıştır."

İbn Zemlekânî, onun bir tasnifi hakkında da şu beyitleri yazmıştı:

"Onu niteleyenler ne diyorlar?
Onun nitelikleri sayılamayacak kadar çok ve açıktır.
O, Allah'ın ezici bir hüccetidir.
O, aramızda zamanın bir harikası olarak durmaktadır.
O, yaratılanlar içinde bir mucizedir.
Nurları ve aydınlığı apaçıktır.
Aydınlığı, fecrinkinden daha fazladır."

İşte ibn Zemlekânî, onu böyle övmüştür. O zamanlar îbn Teymiye'nin yaşı otuz civarındaydı. Küçük yaştan beri onunla aramızda bir sevgi ve arkadaşlık bağı vardı. Bir sene kadar hadis dinledi. Faziletleri çoktu. Eserlerinin adlarım, yaşantısını, onunla fakihier ve devlet yetkilileri arasında cereyan eden hadiseleri, defalarca hapse atılışını, başından geçen halleri burada anlatmak mümkün değildir. Bu kitap aslında bu kadar finiş bilgilin nakletmaya müsait di değildir.

"O, vgfat ettiğindi bin Hieaz yolunda olup Dımaşk'tan uzaktaydım, Vefatından elli gün sonra Tebük'e ulaştığımızda vefat haberini aldık. Onu kaybetmekten ötürü hepimiz üzüldük. İnsanlar da üzüntü içine düştüler. Allah ona rahmet etsin."

Alemüddin el-Berzalî, İbn Teymiye hakkında tarihinde böyle demiştir.

Şeyh Alemüddin, İbn Teymiye hakkında bu biyografik bilgileri verdikten sonra Bağdat'ta İmam Ahmed b. Hanbel'in cenaze merasiminden, onun şöhretinden, Ebu Bekir b. Ebu Davud'un cenaze töreninin görkemli oluşundan bahsetmiştir.

İmam Ebu Osman es-Sabunî, Ebu Abdurrahman es-Süyufî'nin şöyle dediğini nakletmiştir:

"Ebü'1-Feth Kavvas adındaki zahid şahsın cenaze merasimine Şeyh Ebü'l-Hasan ed-Darekutnî ile birlikte iştirak etmiştim Böyle büyük bir cemaate katıldığımızda Şeyh Ebü'l-Hasan bana dönüp şöyle dedi: Ebu Sehl b. Ziyad el-Kattan'ın İmam Ahmei'den naklen Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini işittim: "Bid'atçüere deyin ki, bizimle sizin aranızda ayırıcı özellik, cenazelerdir." Kuşkusuz İmam Ahmed b. nanbel'in cenazesine iştirat eden cemaatin sayısı çok yüksekti. Çünkü belde ahalisinin sayısı fazla olup bu törene hayli insan iştirak etmişti. Ayrıca İmam Ahmed'i tazim ettiklerinden, devlet tarafından sevilen bir ınsan olduğundan ötürü de cenaze merasimine katılan cemaatin sayısı Çok olmuştu. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye ise Dımaşk'ta vefat etmişti.

Dımaşk'ın ahalisi ise o zaman sayı bakımından Bağdatlıların onda biri bile değildi. Ama zorba bir sultan kendilerini toplayacak olsaydı bile İbn Teymiye'nin cenaze merasimine bu kadar büyük bir cemaat katılmazdı. Kaldı ki İbn Teymiye, sultan tarafından hapsedildiği kalede vefat etmişti. Ayrıca fakihlerin ve yoksulların çoğu da bırakınız Müslümanları, diğer dinlere mensup kimseleri dahi nefret ettirecek şeyleri, İbn Teymiye'den naklediyorlar ve bu gibi şeyleri ona isnad ediyorlardı. İşte bütün bunlara rağmen İbn Teymiye'nin cenazesine katılan insanların sayısı oldukça fazla olmuştu!"

İbn Teymiye, zilkade ayının yirmisinde pazartesi gecesi seher vaktinde vefat etti. Kale müezzinleri vefatını minarede ilân ettiler. Burçlar-daki nöbetçiler de bu haberi etrafa söyleyip duyurdular. Sabah olunca insanlar bu büyük olayı duymuşlar, birbirlerine aktarmışlardı. İnsanlar gelebildikleri her taraftan, hatta Gota'dan ve Merc'den gelip kalenin etrafında toplanmışlardı. Pazardaki, çarşıdaki insanlar birşey yapmamışlar, âdet üzere açılması gereken dükkanların çoğu da açılmamıştı. Saltanat naibi Tengiz, avlanmak için bir yere gitmiş, bu yüzden devlet erkânı ne yapacaklarını şaşırmıştı. Kale naibi Sahip Şemseddin Gabri-yel gelip cenazenin yanında oturdu. Kendisine baş sağlığı dilekleri sunuldu. Havastan

dostlardan, ahbaptan gelmek isteyen kimseler için kalenin kapısı açıldı. Devlet erkânından, şehir ahalisinden ve Salihiye halkından has dostlar, yakın arkadaşlardan bir grup gelip salonda toplandılar. Cenazenin yanında oturup ağlamaya ve inlemeye başladılar. Adeta kendi canlarına kıyacak derecede feryad-ü figan ettiler. Ben de şeyhimiz Hafız Ebü'l-Haccac el-Mizzî merhumla birlikte orada hazır olanlardan biriydim. Şeyh İbn Teymiye'nin yüzünü açıp seyrettim ve öptüm. Başında ucu iğneyle tutturulmuş bir sarık vardı. Başında kendisinden ayrıldığımız zamandakine nisbetle daha çok beyaz tel vardı. Kardeşi Zeyneddin Abdurrahman, onun kaleye girdiğinden bu yana seksen hatim indirdiğini ve seksenbirinci hatme başladığını, orada hazır bulunan kimselere bildirdi ve Kamer sûresinin şu âyet-i kerimesine varmış olduklarını söyledi:

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlar güçlü hükümdarın katında, yüksek bir derecede cennetlerde ferahlık ve aydınlık içindedirler." (Kamer, 54-55.)

Kardeşi Zeyneddin'in böyle demesinden sonra âlim olan, iki hayırlı ve salih şeyh Abdullah b. Muhib ile Abdullah ez-Zer'î (amâ) Rahman sûresinden başlayarak Kur'an'ı hatmettiler. İbn Teymiye merhum, bu zatların okuyuşlarını çok severdi. Ben de orada hazır olduğum için onları dinledim.

Sonra Şeyh İbn Teymiye'nin cenazesini oradaki bir mescide götürerek yıkamaya başladılar. Yanında yıkama işine yardımcı olacaklardan başkasını bırakmadılar. Şeyhimiz Hanz el-Mizzî, ilim ve iman ehli bir grup salih ve hayırlı insan, yıkama işine yardımcı oldular. Yıkama tamamlanır tamamlanmaz kale, insanlarla doldu. Kalede ağlama, övme, dua etme ve rahmet dileme sesleriyle büyük bir uğultu meydana geldi. Sonra onu camiye götürmek üzere İmadiye yoluna koyuldular, Adiliye-tü'l-Kebîre'nin yanından geçtiler, Natifaniyyin Medresesi'nin köşesine yöneldiler. Çünkü Babü'l-Berid pazarı onarım amacıyla yıkılmıştı. Cenazeyi Emevî Camii'ne götürdüler. Cenazenin önünde, arkasında, sağında, solunda sayılarım ancak yüce Allah'ın bileceği miktarda çok insan vardı. O esnada adamın biri yüksek sesle, "Bhl-i Sünnet imamlarının cenazeleri işte böyle olur!" diye bağırdı. Oradaki diğer insanlar da ağlaşmaya başladılar. Bu çığlığın duyulduğu esnada diğer insanlar da büyük bir gürültüyle ağlaştılar. Şeyh İbn Teymiye, Maksure yanındaki cenaze yerine konuldu, insanlar kalabalıktan ötürü saf düzenine giremeden içli dışlı karışık vaziyette namaza durdular. Ancak kalabalıktan ötürü hiç bir kimse caminin içinde, sokaklarda ve caddelerde secde etme imkânı bulamıyordu. Öğle ezanının vakti yaklaşmış, insanlar her mekandan gelip oraya toplanmıştı. İnsanlardan bir kısmı da o gün yeme ve içme imkânı bulamayacaklarından ötürü oruca niyetlenmişti. Kalabalık ve çokluğun haddi yoktu. Öğle ezanı okunduktan sonra âdete aykırı olarak saray kapısının yanında namaza duruldu. Namaz kılındıktan sonra hatibin Mısır'da oluşu nedenîylelmtip naibi geldi. Orada İbn Teymiye'nin cenaze namazını kıldırdı. Hatip naibi Şeyh Alaeddin el-Harratî idi. Sonra insanlar önceki sayfalarda da anlattığımız gibi caminin ve şehrin kapılarından çıkıp ilerlediler, Sükû'l-Hayl'de toplandılar. Bazıları da camide namaz kılındıktan sonra beklemeyip doğrudan Sufi-ye Mezarhğı'na gitmişlerdi. Herkes kendi kendine ağlayıp tekbir ve teh-lü getiriyor, İbn Teymiye'yi övüyor, ona dua ediyor, onun ölümüne üzülüyordu.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki; O gün Emevîlerin zamanından beri Dımaşk'ta daha önce misli görülmemiş görkemli bir gün olmuş, bu vesile ile büyük bir kalabalık toplanmıştı. İkindi ezanına yakın bir zamanda İbn Teymiye kardeşinin yanma defnedildi. Cenaze merasimine iştirak eden insanların sayısını tespit etmek mümkün olmamıştı. Ama diyebiliriz ki şehir halkından, Banliyö sakinlerinden küçük yaştaki çocuklar ve aciz insanlar hariç olmak üzere cenaze merasimine katılmayan hemen hemen hiç olmamıştı. İlim ehlinden ise üç kişi hariç herkes cenazeye iştirak etmişti. Bunlar da İbn Teymiye'ye düşmanlıkta şöhret bulmuş olan İbn Cümle, Sadr ve Kafçozî idi. Bu kişiler bu törende dışarı Çıktıkları taktirde insanlar tarafından öldürüleceklerini bildiklerinden korkup gizlenmişlerdi. Şeyhimiz İmam, Allame Burhaneddin el-Fezarî ue üç gün sureyle İbn Teymiye'nin mezarını ziyaret etmişti. Şafiî ulemasından bir grup da böyle yapmıştı. Burhaneddin el-Fezarî, vakarlı ve heybetli bir şekilde merkebine binerek İbn Teymiye'nin mezarım ziyarete gidiyordu. Yüce Allah rahmet etsin.

İbn Teymiye için çok hatim indirildi. Vefatından sonra bazı kimseler onun hakkında hayret verici salih rüyalar gördüler. Kendisi için birçok mersiye ve uzun kasideler söylendi. Onun için bir çok âlim tarafından biyografiler yazıldı. Faziletli ulemadan ve diğerlerinden oluşan bir cemaat bu hususta eser tasnif etti. Ben bunların tümünden onun menkıbeleri, faziletleri, şecaati, cömertliği, samimiyeti, zahidliği, abidüği, çeşitli ilimlere vakıf oluşu, büyük ve küçük sıfatları hakkında bilgi verirken veciz bir biyografiyi özet olarak sunacağım. O bir çok ilimlere sahipti. Kitap ve sünnetle te'yid ettiği bazı orijinal hükümler ve fetvalar vermişti.

Özetle diyeceğimiz şudur ki: Merhum İbn Teymiye büyük âlimlerden biri olup ictihadlarmda hata yaptığı da, isabet ettiği de olmuştur. Ancak isabetine nisbetle hatası engin denizdeki bir nokta kadardır. Ayraca Sahih-i Buharî'den nakledilen bir hadis-i şerifte de anlatıldığı gibi bu işte yapmış olduğu hataları da bağışlanmıştır:

"Bir hâkim hükmadeeeği zaman ietihad eder, yani hakkı arayıp hükmeder da sonra bu hükümde iaabit ederse, o hâkime iki ©dr vardır. Hakkı aramak ve isabet etmek sevapları). Eğer hâkim hükmedeceği zaman hakkı ietihad edip arar. Fakat sonunda hata ederse, bu hâkime de bir ecir vardır. Hakikati arama sevabı vardır.)" Demek ki İbn Teymiye her halükârda sevap kazanmıştır. İmam Malik b. Enes de şöyle demiştir: "Bu mezardaki hariç, herkes sözünden ötürü hesaba çekilecektir."

Zilkade ayının yirmi altısında Tengiz, mallarını, eşyalarını Babü'l-Feradis dahilindeki Darüzzeheb'ten yeni yaptırdığı konağa taşıdı. Daha Önce Darüzzeheb'in adı Darülfülûs'tu. Ancak daha sonra oraya Dârüzzeheb adını taktı. Hazinedarı Nasirüddin Muhammed b. İsa'yı azledip yerine kölesi Abaçî'yi tayin etti.

Zilkade ayının yirmiikisinde Aclon şehrinde sabahtan ikindiye kadar devam eden bir sel baskım meydana geldi. Şehrin camisini, çarşısını gelir getiren yerlerini ve birçok evini yıktı, harep etti, yedi kişi boğuldu. İnsanların çok sayıda malı, mülkü,

emtia ve hayvanı telef oldu. Takriben 1.000.000 dirhem değerinde zayiat meydana geldi. Doğrusunu Allah bilir. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Zilhicce ayının onsekizinde pazar günü Şafiî Kadısı Şeyh Alaeddin el-Konevî, diğer merkezlerdeki şahitlerden bir topluluğu, diğer insanlardan ayırd edilmeleri amacıyla- sarıklarının arka taraftaki ucunu omuzlarının arasına sarkıtmakla yükümlü kıldı. Onlar da birkaç gün süreyle bu emri yerine getirdiler. Sonra bundan rahatsız olunca kendilerine bunu yapmama ruhsatı verildi. Kimi de bu uygulamayı devam ettirdi.
Zilhicce ayının yirmisinde salı günü Şeyh, İmam, âlim, allame Ebu
Abdillah Şemseddin b. Kayyım el-Cevziye tutuklu bulunduğu kaleden salıverildi. Kendisinin salıverilmesi, Şeyh Takiyyüddin'in tutuklanmasından bir kaç gün sonra olmuştu. Kendisi hicretin 726. senesinin şaban ayından beri tutuklu bulunuyordu. Sultan'm Çavlî'yi, Emir Ferec b. Kara Sungur'u ve Laçin el-Mansurî'yi hapisten çıkarıp serbest bıraktığına dair haber Dımaşk'a ulaştı. Bayramdan sonra sultanın huzuruna götürüldüler. Sultan kendilerine hil'at giydirdi.
Zilkade ayında Sultan Ebu Said'in naibi büyük Emir Çoban'ın ve Kara Sungur el-Mansurî'nin vefat ettiklerine dair habe Dımaşk'a ulaştı.
Çoban, Mescidi Haram'a kadar uzanan su kanalını açtırmış, bu kanalı kazdırmak için çok para harcamıştı. Medine-i Münevvere'de türbesi, meşhur bir medresesi ve güzel eserleri vardı. İslâmî hayatı mazbut olup yüksek himmet sahibi bir kimseydi. Sultan Ebu Said'in zamanında uzun bir sür© hakkıyla yöneticilik yapmıştı. Sonra Ebu Said, onu tutuklamak iitiyine© -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- bundan kurtuldu. Daha sonra Ebu Baid, hicretin 727, senasında onun oğlu Haes Dımaşkî'yi öldürttü. Diğer oğluvTimurtaş ise Mısır Sultam'mn yanına kaçtı. Mısır Sultanı onu bir ay kadar yanında barındırdı Sonra iki hükümdar arasında, Timurtaş'm Öldürülmesi için elçiler gidip geldi. Nihayet Mısır Sultanı, Timurtaş'ı öldürerek kesik başını Sultan Ebu Said'e gönderdi. Bundan kısa bir süre sonra da Timurtaş'ın babası Çoban vefat etti. Niyetleri yüce Allah daha iyi bilir.
Kara Sungur el-Mensurî'ye gelince o, Mısır ve Şam'ın en büyük emirlerinden di. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi o, Eşre Halil b. Mansur'u öldürenlerden biriydi. Sonra Mısır Naibiliği'ne atandı ve bu görevi bir süre yürüttükten sonra Dımaşk Naibliği'ne, oradan da Haleb Naibliği'ne getirildi. Bundan sonra Efrem ve Zerkaşî ile birlikte Tatarların yanına kaçtı. Tatar Hanı Harbenda, bunları yanında barındırdı, kendilerine ikramdan bulundu ve birçok beldeyi ikta olarak onlara verdi. Kara Sungur, Hülagû'nun kızıyla evlendi, sonra bu sene doksan yaşındayken hakimi bulunduğu Merağa şehrinde vefat etti. Doğrusunu Allah bilir.
Bu sene vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Şeyhü'l-İslâm Allame Takiyyüddin b. Teymiye idi. İnşallahu Teâlâ onun biyografisini ayrı olarak sizlere sunacağız. Bu hususta önceki sayfalarda gerekli bilgi verilmiştir. [1]

Şerif Alîm İzzeddin

İzzeddin Ebu İshak İbrahim b. Ahmed b. Abdülmuhsin el-Alevî el-Hüseynî el-Irakî el-İskenderî. Şafiî Mezhebine mensuptu Çok hadis dinledi. Fıkha dair el-Veciz, nahve dair el-Izah adlı eserleri ezberledi. Zahid bir kimse olup az bir dünyalıkla yetinirdi. Doksan yaşına vardığı halde aklı, ilmi ve zihni yerindeydi. Hicretin 638. senesinde doğmuş; bu sene muharrem ayının beşinde cuma günü vefat etmiş ve İskenderiye ile Madin arasında bir yere defnedilmiş tir. Allah rahmet etsin. [2]

Şems Muhammed B. İsa Et-Tıkritî

Şehametli, akıllı, tedbirli bir kimseydi. İbn Teymiye'nin emir ve yasaklarını uygulayan bir kimse gibiydi. İbn Teymiye onu emirlere elçi olarak gönderir, diğer önemli işlerini onun vasıtasıyla yaptırırdı. Marifet, anlayış ve bilgi sahibi bir kimseydi. İbn Teymiye'nin mesajım en güzel şekilde tebliğ etme yeteneğine sahipti. Bu sene safer ayının beşinde Kubeybat'ta vefat etti. Kerimî Camii'nin yanına defnedildi, Yüce Allah rahmet etsin. [3]

Şeyh Ebu Bekir Es-Salihî

Ebu Bekir b. Şeref b. Muhsin b. Maan b, Amman es-Salihî. Hicretin 653. senesinde doğdu. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'den ve Mizzî'den hadis dinledi. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'yi sevenlerdendi. İbn Teymiye ile Mizzî'ye hizmet ederdi. Yoksul ve çocuk sahibi idi, iaşesini temin edecek kadar zekât ve sadaka alırdı. Fesahat ve belagat sahibi bir kimse olup usûle ve diğer ilimlere dair tasnifat ve talikatı vardı. Âbid, hayırlı ve salih bir insandı. Cuma namazından sonra ikindiye kadar insanlara vaaz verirdi. Bir defasında Humus'tan geldiği zaman şeyhimiz Mizzî ile birlikte yanma gittim. İbaresi güçlü ve fasihti. İlimde orta derecede idi. Tasavvufa, ahvale, amele ve kulübe dair söz söylemeye meyilli idi. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'den çok bahsederdi. Bu sene safer ayının yirmiikisinde Humus'ta vefat etti. Şeyh, insanları ona ihsanda bulunmaya teşvik eder, kendisi

de ona bağışta bulunur, erzak verirdi. [4]

Bağdatlı İbn Devalibî

Şeyh, salih, âlim, abid, gezgin, senetleriyle hadis rivayet eden ve uzun ömür yaşayan bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Afifüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Abdülmuhsin b. Ebi'l-Hüseyin b. Abdülgaffar el-Bağdadî el-Ercî. Hanbeîî Mezhebin mensuptu. İbn Devalibî adıyla tanınmıştır. Müstansıriye Darü'l-Hadisi'nin şeyhi idi. Hicretin 638. senesinde rebiyülevve ayında doğdu. Çok hadis dinledi. Yüksek derecede icazetleri vardır. el-Harakî'yi ezberlemekle meşgul oldu. Nahivde ve diğer ilimlerde üstün derece sahibiydi. Güzel şiirleri vardır. Salih bir insan olup doksan yaşını aşmıştı. Irak yolculuğuna başladığı zamanlarda cemaziyelevvel ayının dördünde perşembe günü vefat etti ve şehitlikte bulunan İmam Ahmed Mezarhğı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Bağdat şeyhlerine icazet verirken bu arada bana da icazet vermişti. Allah'a hamd olsun.[5]

Kadilkudat Şemseddin B. Harirî

Ebu Abdillah Muhammed b. Safiyyüddin Ebu Amr Osman b. Ebi'l-Hasan Abdülvehhab el-Ensarî. Hanefî Mezhebine mensuptu Hicretin 653. senesinde doğdu. Hadis dinledi, ilim tahsil etti. el-Hedâya adlı eseri okudu. Mazbut bir fakihti. Dımaşk'm bir çok medresesinde ders verdi. Dımaşk kadılığı yaptı. Daha sonra kendisine Mısır diyarının kadılığı teklif edildi. Bir süre onurunu muhafaza ederek bu görevde kaldı. Kimseden hediye kabul etmedi. Hüküm verişi nedeniyle kınayıcıların kınamasına da aldırış etmedi. "Eğer İbn Teymiye, Şeyhü'l-îslâm olamazsa kim olacak?" derdi. Adamlarından birine, "Sen Takiyyüddin İbn Teymi-ye'yi seviyor musun?" diye sormuş, "evet "cevabım alınca, "Vallahi çok güzel bir şeyi seviyorsun" demişti. Kadükudat Şemseddin İbn Harirî, bu sene cemaziyelâhir ayının dördünde cumartesi günü vefat etti. Kurafe Mezarhğı'na defnedildi. Allah rahmetetsin. Yerine Kadı Burhaneddin b. Abdülhak'km atanmasını vasiyet etmişti. Vasiyeti yerine getirildi. Bunun üzerine Burhaneddin'e, Dımaşk'a gelmesi için haber gönderildi. O da ertesi gün Dımaşk'a gelip göreve başladı. Bu göreve atanması nedeniyle kendisine hil'at giydirildi. [6]

Şeyh, İmam, Âlim, Kurrâ Şihabüddin Ebü'l-Abbas

Şihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şeyh İmam Takiyyüddin Muhammed b. Cebbare b. Abdülvelî b. Cebbare el-Makdisî el Merdavî. Hanbelî Mezhebine mensuptu. Şatibiye'nin sarihidir. Hicretin 649. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Kıraa ilmiyle ilgilendi ve bu alanda ilerledi. İnsanlar kendisinden yararlandılar. Bir süre Mısır'da ikamet etti. Orada usûlü fikha dair dersleri Ferazî'den aldı. Kudüs'te receb ayının dördünde vefat etti. Allah rahmet etsin. Hayırlı ve seçkin salih insanlardandı. Hatip Merdâ'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. [7]

Bağdatlı İbn Akulî

Şeyh, imam, allame Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Hammad b. Taib el-Vasıtî el-Akulî. Şafi Mezhebine mensuptu. Sonraları Bağdat'a yerleşmiştir. Yaklaşık kırk sene müddetle Müstansıriye Medresesi'nin müderrisliğini yapmıştır. Bir zamanlar Evkaf nazırlığı görevini yürütmüş ve kadilkudatlığa atanmıştı. Hicretin 638. senesinde receb ayının onunda pazar gecesi doğdu. Hadis dinledi. Yüksek bir muhaddis oldu, ilim tahsil etti. Hicretin 657. senesinden itibaren vefat edinceye kadar yetmişbir sene süreyle fetva verdi. Nefsi güçlü bir kimse olup devlet nezdinde de itibarlıydı. Kendi çaba ve gayretiyle insanları birçok sıkıntılardan kurtarmıştı. Bu sene şevval ayının yirmidördünde çarşamba gecesi doksan yaşını aşmış iken vefat etti ve kendi evine defnedildi. Evini ve bütün emlâkini, Kur'an okuyup ezberleyen on çocuğa ve bir hocaya vakfetmişti. Allah hayrını kabul buyursun ve ona rahmet etsin. Vefatından sonra Müstansıriye Medresesi'nde Ka-dilkudat Kutbeddin ders vermeye başladı. [8]

Salih Şeyhlerden Şemseddin Es-Sülamî

Şemseddin Muhammed b. Davud b. Muhammed b. Sâb es-Sülamî. Bağdatlıydı. Varlıklı kimselerden olup ilim ehline çok iyilikleri dokun-. muştur. Özellikle Şeyh Takiyyüddin'in arkadaşlarına çok yaran olmuştur, Bir çok kitap vakfetmiş, defalarca hacca gitmiştir. Ş©yh Takiyyud-din'in vefatından dört gün eonra bu sene zilkade ayının yîrmidördünd© pazar gecesi vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namazı kılındı ve Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Makamını âl

kılsın.
Yine bu gecede annem Meryem binti Ferec b. Ali vefat etti. Annem Hatip olan babamın köyü Müceydel köyündendi. Cuma namazından sonra cenaze namazı kılındı ve Şeyh Takiyyüddin b. Teymiyp'nin mezarının doğu tarafında Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. [9]

Hicretin Yediyüzyîrmidokuzuncu Senesi

Bu sei.e başında İslâm ülkesinin yöneticileri ve halifesi, Önceki senede adları anılan kimselerdi. Yalnız Kutbeddin b. Şeyhüssülâmiye, ordu nazırlığına getirilmişti.
Muharrem ayında Dımaşk' Sır kâtibi Kadı Muhiddin b. Fadlullah ile oğlu Şihabüddin ve Şerefüddin b. Şemseddin b. Şiha Mahmud, posta vasıtasıyla Mısır'a çağrıldılar. Kadı Sadrülkebir Muhiddin, hastalanan Alaeddin b. Esir'in yerine Mısır Sı katipliği görevine başladı. Oğlu Şihabüddin de yanında kaldı. Şerefüddin Şihab Mahmud da, Muhiddin b. Fadlullah'm yerin Dımaşk Sır Kâtipliği'ne atanarak Dımaşk'a döndü.
Yine muharrem ayında Evkaf İdaresi'nin başkam Nasırüddin, Nazır olarak Kudüs'e ve Halil kentine gitti. Orada Tengiz'in ve diğer ümera mülkünün kapsamında bulunan birçok yeri tamir edip onardı. Mescid-i Aksa'da mihrabın sağında ve şimalinde iki pencere açtırdı. Humus divanlarının başkanı Emir Necmeddin Davud b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Yusuf b Zeybek de Dımaşk divanlarının başkanlığına atandı ve göreve başlamak üzere Dımaşk'a geldi.
Safer ayının yirmibirinde Dımaşk Camii'nin kıble duvarının mermer kaplama işi tamamlandı. Caminin içi genişletildi. İnsanlar ertesi gün cuma namazını orada kıldılar. Ziyad kapısı da açıldı. Daha önce Takiyyüddin b. Meracil'in nazırlığı zamanında caminin bu kapısı kilitli duruyordu.
Rebiyülâhir ayında Emir Şemseddin Kara Sungur'un evladı Mısır'dan Dımaşk'a gelip Bâbü'l-Feradis dahilindek Mukaddemiye kabal-tısmm yanında bulunan babalarının evlerine yerleştiler. Babalarından kalan vs o gamana kadar ihtiyat altında tutulan mülkleri kendilerine iadi sdildi» Babalan bu Ülkeds vefat ettiğinde ihtiyat altında tutulan malının tümü ya da çoğu ssrbist bırakıldı.
Esbiyülâhir ayının sonunda cuma günü Emir Çoban v© oğlu Madi-ns-i Nsbivî Kaleıi'ndaki tabutlarından ölü olaral çıkarıldılar, Cenazs namazları Meadd-i Nebevf de kılındıktan sonra sultanın ©mri üzerine Bakî Mezarlığı'na defnedildi, Emi Çoban kendi medresesine defnedilmeyi istemişti. Ama bu isteğinin yerine getirilmesi mümkün olmamıştır.
Aynı gün Medine-i Nebevî'de merhum Şeyh Takiyyüddin b. Teymi-ye ile Kadı Necmeddin el-Balisî el-Mısrî'nin gıyabî cenaze namazları da
kılındı.
Cemaziyelâhir ayının ortasında pazartesi günü Kadı Şihabeddin Ahmed b. Cehbel, vefat eden Burhaneddin el-Fezarî'nin yerine Baderai-ye Medresesi'nde ders verdi. Darül-Hadis şeyhliği ise kendisinden alınarak Hafız Şemseddin ez-Zehebî'ye verildi. C da bu ayın onyedisinde çarşamba günü göreve başladı. Batna hatipliği görevine de Malikî-lerden Şeyh.Cemaleddin el-Meslat getirildi. Şeyh Cemaleddin, bu ayın ondokuzunda cuma günü Batna'da hutbe irâd etti.
Bu ayın sonlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun, sultanla görüşmeye giderken Dımaşk'a uğradı. Dımaşk naibi kendisin karşıladı ve onu caminin yanındaki konağında konuk etti. Sonra Emir Seyfeddin, Mısır'a gitmek üzere yola çıktı Memleketinden kırk gün kadar uzakta kaldı. Sonra Haleb naibliğine atanarak geri döndü.
Receb ayının onunda Sahip Takiyyüddin b. Ömer b. Vezir Şemseddin b. Sel'as, Mısır'a çağrıldı. Orada Divan Başkanlığı'na atandı. Vefatına yakın bir zamana kadar bu göreve devam etti.
Şevval ayının dokuzunda cumartesi günü Dımaşk hac kafilesi Emir Seyfeddin Balatî idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadıs Şiha-büddin el-Kaymerî idi. Hacılar arasında Melikü'l-Ümerâ Tengiz'in zevcesi de vardı. Tengiz'in zevcesine hadım kölelerden Tavaşî Şebelü'd-Devle hizmet ediyordu. Dımaşklı hacılar arasında Sadreddin el-Mâlikî, sahip Takiyyüddin Tevbe'nin kardeşi oğlu Selahaddin ile onun kardeşinin Şerefüddin, Şeyh Ali el-Mağribî ve Şeyh Abdullah ed-Darirî ile başka bir cemaat da vardı. Şevval ayının üçünde çarşamba sabahı Kadı Zi-yaeddin Ali b. Selim b. Rebia, bu sene ramazan ayının ondokuzunda görevinden ayrılan Fahr el-Mısrî'nin yerine Adiliyetül-Kebîre Medresesinde Kadilkudat el-Konevî'ye niyabeten hüküm vermeye başladı.
Zilkade ayının altısında cuma günü cuma ezanından sonra Mısır'daki Hakim Camii'nin minberine Çavlı'nm kölelerinden Ersa adında biri çıkarak kendisinin Mehdî olduğunu iddia etti ve tıpkı kâhinle-rinkine benzer seçili bir konuşma yaptı. Konuşması bitince indirilip Şer-habi'ye götürüldü. Bu işi mezkur caminin hatibinin gelmesinden az Önce yapmıştı.
Zilkade ayında Dımaşk'm dahilinde ve haricindeki yollarda bulunan pazarlar genişletildi. Salih pazarı, Rasîf Sûkü'l-Kebîr Babülberid, Mescidü'l-Kas$> ve Zencebiliye'ye kadar olan kısımlar genişletildi. Cabi-ye kapısının dışında Mescidüddebban'a kadar olan yerler ve insanların geçmesine yetmeyecek kadar dar olan mekânlar da genişletildi. Bu işleri ve kanalların ıslah edilmesini Tengiz emretmişti. Bu sayede insanlar üzerlerine necis ve pis suların damlamasından kurtuldular.
Zilhicce ayının yirmisi ile otuzu arasındaki günlerde ise başıboş köpeklerin öldürülmesine karar verildi ve bundan sonra çok sayıda köpek öldürüldü. Sonra bunlar Bâb-ı Keysan tarafında ve Babü's-Sağir haricinde bulunan hendeğe atıldılar. Böylece

insanlar pisliklerden, kirli sulardan ve köpeklerden kurtuldular. Yollan da genişletilmiş oldu.
Zilhicce ayının onikisinde cuma günü, Sumaysatiye Şeyhü'ş-Şüyûhluğuna Kadilkudat Şerefüddin el-Mâlikî getirildi. Atanma fermanı sepha'da okundu. Fermanın okunduğu törende ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Eski görevi de kendisine iade edildi. [10]

Hicretin Yediyüzyîrmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İmam Alim Necmeddin

Necmeddin Ebu Abdillah Muhammed b. Ukayl b. Ebi'l-Hasan b. Ukaly el-Balisî eş-Şafiî! Tenbih adlı eseri şerhetmiştir Hicretin 660. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fıkıh ve diğer ilimleri tahsil etti. Fıkıhta yükseldi. İbn Dakikü'l-İyd'in yanma devam etti. Onun hakim naibliğini yaptı. Mağribiye ve Taybersiye medreseleri ile ve Mısır Camii'nde ders verdi. Fazileti dindarlığı ve ilim tahsiline devam etmesi ile şöhret buldu. Bu sene muharrem ayının ondördünde perşembe gecesi vefat etti ve Kurafe Mezarlığına defnedildi. Cenazesi büyük bir kitle tarafından teşyî edildi. Allah rahmet etsin. [11]

Emir Seyfeddin Kutlubek Et-Teşnegir Er-Rumî

Büyük emirlerdendi. Bir zamanlar haciblik yaptı.
Kudüs'teki kanalı onardı. Bu sene rebiyülevvel ayının yedisinde pazartesi günü vefat etti. Babül-Feradis'in kuzeyinde bulunan türbesine defnedildi. Burası güzel ve meşhur bir türbe idi. Sûkü'i-Hayl'de kaldırılan cenazesine na-ibler ve emirler de geldiler. [12]

Muhaddisyümn

Şerefüddin Ahmed b. Fakih Zebîd Ebü'l-Hüseyin b. Mansur eş-Şemmahî el-Mezhicî. Mekkelilerden ve başkalarından hadi rivayet etti. Kendilerinden hadis rivayet ettiği şeyhlerin sayısı 500 'den fazladır. Çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu ve çok hayırlar işledi. Hadis, fıkıh ve diğer ilimlerde üstün derecelere yükseldi. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. [13]

Necmeddin Ebü'l-Hasan

Necmeddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ömer b. Abdurrah-manb. Abdülvahid Ebu Muhammed b. Müslim. Dımaşk'ı meşhur reis-lerindendir. Büyük bir aileden ve köklü bir soydan gelmektedir. Bir süre öksüzlerin nazırlığı görevini yürüttü. Hadis dinledi ve rivayet etti. Biz de kendisinden Muvatta'yı ve diğer hadis kitaplarım dinledik. Kerem ve fazilet sahibi herkese faydası dokunan servet sahibi bir kimseydi. Hicretin 649. senesinde doğdu. Bu sene rebiyülâhir ayının beşinde pazartesi günü kuşluk vakti vefat etti. Cenaze namazı öğleden sonra Emevî Ca-mii'nde kılındı ve Kasyun Mezarlığı'nda kendi şahsı için yaptırdığı türbeye defnedildi. Yanında iki mezar daha vardı. Mezarının üzerine şu
âyet-i kerîme yazıldı:
"Ey Muhammed! De ki: Ey kendilerine kötülük edip aşın giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar." (ez-Zümer, 53). [14]

Hacib Emir Bektimur

Dımaşk'm Babü'n-Nasır haricinde ve Sufiye Mezarlığı yoluna giderken meydan tarafında bulunan meşhur hamamın sahibidir Bu sene rebiyülâhir ayının yirmisinde Kahire'de vefat etti. Oradaki evinin bitişiğinde yaptırmış olduğu medresesine defnedildi. [15]

Şeyh Şerefüddin İsa B. Muhammed B. Karaca B. Süleyman

Sühreverdli idi. Sofi ve vaizdi. Lahinlere ve nağmelere dair bilgisi vardı. Şiir yazardı. Şiirlerinden biri şudur:
"Ey Sa'd! Sana müjdeler olsun, işte bu kabilenin damızlığı ortaya çıktı.
Artık develeri ve aygırları hükümsüz kılacaktır. Bu kabiledeki evlerden uğradıklarımız arasında hiç biri onun evi kadar güzel

olamaz.
Öyle ki bir zamanlar ecel kâselerini içtik. Ona gitmek için arzu ve özlemlimizden ötürü adeta öldük.
Onlar da bir zamanlar yakınlık danan nmîm rüzgârı gibiydiler."

Şeyh Şsrifüddîn bu §ana rabiyülâhir ayında vsfat itti. Allah rah-nıot itsin. [16]

Şeyhîmîz Allame Burhaneddin El-Fezarî

Şeyh, îmam, âlim, mezhep şeyhi, mezhebin meşhur âlimi, mezhep mensuplarına faydalı bilgiler veren, Şeyhü'l-İslâm, firkalarır müftüsü, Selef-i salihinin son temsilcisi olup şeceresi şöyledir: Burhaneddin Ebu İshak İbrahim b. Şeyh Allame Taceddin Ebı Muhammed Abdurrahman b. Şeyh, imam, kurrâ, müftü Burhaneddin Ebu İshak İbrahim b. Siba b. Ziya el-Fezarî. Mısırlıyd Şafiî Mezhebine mensuptu. Hicretin 660. senesinin rebiyülevvel ayında doğdu. Hadis dinledi. Babasından ilim tahsil etti Babasının ilim ve ders halkasında muidlik (kalfalık) yaptı. İlimde ilerledi. Akranlarının başına geçti. Kendi zamanında yaşayan mezhebinin dirayetli âlimlerinin fevkine çıktı. Mezhep dirayetinde, naklinde ve tahriratında çok ileri aşamalara vardı. Sonra babasının Baderaiye Medresesindeki müderrislik makamına geçti. Emevî Camii'nde talebelere ders verdi. Müslümanlaı kendisinden çok faydalandılar. Kendisine büyük makamlar teklif edildi, ama o kabul etmedi. Amcası Allame Şere-füddin'den sonra bir süre hatiplik yaptı, ama sonra bu görevi bırakıp Baderaiye Medresesine döndü. İbn Sasarf den sonra kendisine Şan kadil-kudathğı teklif edildi. Şam naibi bu görevi kabul etmesi için kendisiyle bizzat konuştu. Yardımcıları olan devlet erkânı da ısrarla onun bu görevi kabul etmesini istediler, ama o kabul etmedi ve kabul etmeyeceğini de kendilerine bildirdi. Bütün bu ısrarlara şiddetle direndi. Kendi işiyle ilgilendi. Zamanının değerini bildi. Vaktinin çoğunu gece gündüz ilim tahsil etmek, talebe okutmak ve ibadet etmekle geçirdi. Çokça kitap mütalaa etti. Hadis rivayetinde bulundu. Biz de kendisinden Sahih-i Müslim'i ve diğer hadis kitaplarını dinledik. Mezkur medresede ders verirdi. et-Tenbih üzerine başka yerlerde bulunmayacak çok faydalı bilgiler içeren talikleri vardı. Usûlü fikha dair İbn Hacib'in muhtasarına da talik yazmıştı. Bunlardan başka büyük tasnif eserleri de vardı. Kısaca diyeceğimiz şudur ki; Şafiî Mezhebinde, üstadlarımız arasında onun gibi büyük alim göremedik. Şekli güzel, heybetli, vakarlı, güzel huylu, cömert bir kimseydi. Çabucak öfkelenir ama sonra hemen sakinleşirdi. Talebelere çokça ihsanlarda bulunurdu. Mal biriktirmezdi. Maaşını, medresesinin ihtiyaçlarına sarfederdi. Hicretin 670. senesinden bu seneye kadar Baderaiye Medresesi'nde ders verdi. Bu sene cemaziyelevvel ayının yedisinde cuma sabahı mezkur medresede vefat etti. Cuma namazından sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etmişti. Babasının, amcasının ve akrabalarının Babü's-Sağir'deki Mezarhğı'na defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin[17].

Sahip Şerefüddin Yakup B. Abdullah

Haleb divanlarının nazırı idi. Sonrâ\Trablus divanlarının nazırlığına nakledildi. Bu sene cemaziyelevvel ayında Hama'da vefat etti. Alimleri ve hayır ehli kimseleri severdi. Cömert ve ihsan sahibi bir kimseydi. O ve Kadı Nasirüddin Dımaşk'ta Sır katipliği yapmışlardı. Ayrıca Haleb kadı askerliği, Samsatiye Hankâhı'nm Şeyhü'ş-Şüyûhluğu, Haleb'teki Esediye Medresesi'nin müderrisliği, Dımaşk'taki Nasiriye ve Şâmiye-tül-Cevvaniye Medreselerinin müderrisliği gibi görevlerde bulunmuştu. [18]

Kadı Muîneddin

Muineddin Hibetüllah b. Alemüddin Mes'ud b. Ebi'l-Maalî Abdullah b. Ebi'1-Fadl b. Haşişî. Bir zamanlar Mısır'da katiplik ve ordu nazır-kğı yapmıştı. Sonra Dımaşk'ta da uzun bir süre Kutbeddin b. Şeyhüssü-lamiye ile birlikte bu görevi ifa etmişti. Bu hususta tecrübeli bir kimse olup hafızası sağlamdı. Arapça'da, edebiyatta ve hesapta otoriteydi. Güzel nazımları vardı. Sevecen ve mütevazi bir kimseydi. Bu sene cemaziyelâhir ayının ortasında Mısır'da vefat etti ve Kâtibül-Memalik Fahr'n türbesine defnedildi. [19]

Kadilkudat Alaeddin El-Konevî

Aiaeddin el-Konevî Ebü'l-Hasan, Ali b. İsmail b. Yusuf el-Konevî et-Tebrizî eş-Şafiî. Hicretin takriben 668. senesinde Konya'da doğdu. Orada ilim tahsil etti. Hicretin 693. senesinde Dımaşk'a geldi. Faziletli kimselerdendir. Daha çok ilimle iştigal etti. Hadis dinledi. Emevî Camii'nde ilim öğretmek amacıyla ders halkası kurdu. İkbaliye Medresesi'nde ders verdi Sonra Mısır'a göçtü. Oradaki birçok büyük medresede de ders verdi. Mısır'da ve Dımaşk'ta şeyhü'ş-şüyûhhık yaptı. Hicretin 727. senesinde kadı olarak Dımaşk'a gelinceye kadar orada ilim öğretmeye öğrencilere faydalı olmaya devam etti. Fıkha ve

diğer ilimlere dair tasnif eserleri vardı. Sarf nahiv, fıkıh kelâm usûlü fikha dair bir çok bilgiye sahipti. Zemahşerî'nin Keşşaf adlı eserini çok güzel tetkik etmiş, hadislerin manalarını çözmüştü. Güzel vasıfları olan insaf ehli bir kişiydi. İlim ehline karşı çok saygılıydı. Bize rivayet ettiği hadisleri, kendisine nakleden hadis şeyhleri hakkında bir kitap hazırlamıştır. Şeyhimiz Mizzî'ye karşı çok mütevazı davranırdı. Bu sene zilkade ayının ondör-dünde cumartesi günü ikindiden sonra bahçesindeyken vefat etti. Ertesi gün cenaze namazı kılındı ve Kasyun Mezarlığına defnedildi. Allah kendisini bağışlasın. [20]

Emir Hüsameddin Laçin El-Mansur El-Hüsamî

Laçinüssağir (küçük Laçin) diye tanınır. Bir süre Dımaşk'ta Berr Valiliği yaptı. Sonra Gazze Naibliği'ne, oradan da nakle Bire Naibli-ği'ne atandı. Bu sene zilkade ayında Bire'de vefat etti. Ve oraya gömüldü. Dımaşk'ın Bab-ı Şarkî dışında zevces için bir türbe yaptırmıştı. Ancak oraya defnedilmesi nasip olmadı. Yüce Allah bir âyet-i kerîmede bu hususta şöyle buyurmuştur:

"Hiç kimse nerede öleceğini bilemez." (Lokman, 34). [21]

Sahip İzzeddin Ebu Ya'la

İzzeddin Ebu Ya'lâ Hamza b. Müeyyedüddin Ebü'l-Maalî Esad b. İzzeddin Ebu Galip Muzaffer b. Vezir Müeyyedüddin Ebül Maalî b. Esad b. Amid Ebu Ya'lâ b. Hamza b. Esed b. Ali b. Muhammed et-Temimî ed-Dımaşkî b. Kalanisî. Dımaşk'ın büyül reislerindendir. Hicretin 649. senesinde doğdu. Bir cemaatten hadis dinledi ve kendisi de rivayet etti. Biz de kendisinden hadis dinledik. Köklü bir riyasete sahipti-Asaleti, emlâki muazzamdı. Kendisinin dünya işlerine yetecek kadar malı mülkü vardı. Bununla birlikte bazı görevlerde bulundu. Nihayet sultan sarayının vekil harçlığına atandı. Sonra hicretin 710. senesinde vezirlik makamına getirildi. Bir süre sonra bu görevden alındı. Malları müsadere edildi. Havas tabakasından olanlara ve büyüklere çok cömertliği ve iyiliği dokunmuştu. Yoksullara ve muhtaçlara ihsanlarda Wunmuştu. Bu sene zilhicce ayının altısında cumartesi gecesi kendi bahçesinde vefat etti. Ertesi sabah cenaze namazı kılındı. Kasyun Mezarlığındaki türbesine defnedildi. Salihiye'deki minarenin yanında gü-Lı bir hankâhı vardı. Orada bir de Dârü'l-Hadis bulunuyordu, insanlara iyilik ve ihsanda bulunmuş, sadakalar dağıtmıştı. Allah rahmet etsin. [22]

Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesi

Bu sene çarşamba günü ile başladı. Sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri Önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Şafiîlerin kadısı vefat etmiş, yerine muharrem ayının dördünde Alemüddin Mu-hammed b. Ebu Bekir b. İsa b. Bedran es-Sübk el-Ahnaî eş-Şafiî atanmış ve muharrem ayının yirmidördünde saltanat naibi Tengiz'le birlikte Dımaşk'a gelmişti. Tengiz'le birlikte Kudüs'ü ve Kudüs'teki Tengizi-ye Medresesi'ni ziyaret etmişti. Dımaşk'a geldiğinde adet üzere Adiliye-tü'I-Kebîre Medresesi'ne konuk oldu. Orada ve Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Menfelutî'nin nâibliğini devam ettirdi. Sonra Zeyneddin b. Merhal'i kendisine vekil tayin etti.

Safer ayında Şerefüddin Mahrnud b. Hatirî, Evkaf İdaresi'nin başına getirildi. Burada görev yapmakta olan Necmeddin b Zeybek de Nab-lus valiliğine atandı. Rebiyülâhir ayında Emevî Camii'nin doğu tarafının mermerle kaplanması işine başlandı Buranın nazın olan İbn Mera-cil bu hususta kadı ve naible istişare yaptı. Kıble tarafındaki bütün mozaikleri onarma izni istedi kendisine bu hususta izin verildi.

Cuma günü Mısır'daki Salihiye Medresesi'nin Şafiî eyvanında cuma namazı kılındı. Burayı Kerek Naibi Cemaleddi yaptırmıştı. Bu hususta âlimlerden fetva aldıktan sonra Şafiî eyvanında cuma namazı kıl-dırttı. Rebiyülâhir ayında Şemseddin b. Nakip, vefat eden Fahreddin b. Bazirfnin yerine Haleb kadılığına getirildi. Şemseddin b. Mecd el-Baalbekkî de İbn Nakib'i yerine Trablus kadılığına atandı.

Cemaziyelevvel ayının sonlarında vefat eden Menfelutî'nin yerine Ahnaî'nin hakim naibi olarak Muhiddin b. Cemil göreve başladı.

Yine bu ayda Vezir Alaeddin Moğultay en-Nasırî, Hanefîler için bir medrese vakfetti. Sofiler için de bir medrese vakfetmişti. Kadı Alaeddin b. Türkmanî bu medresede ders verdi. Buraya fakihler yerleştirildi.

Cemaziyelâhir ayında sultanın elinin kırılmasına neden olan bir kazadan sonra sultanın şifa bulması üzerine Mısır'da ve Şam'da, ülkenin her tarafında şehirler süslendi, sevinç davulları çalındı. Emirlere ve tabiplere Mısır'da hil'at giydirildi. Hapistekiler salıverildi.

Cemaziyelâhir ayında Haçlıların elçileri sultana gelerek Şam sahillerindeki bazı beldeleri kendisinden talep ettiler. Sultan da onlara «Eğer elçilerin öldürülmeyeceği kuralı olmasaydı sizi mutlaka öldürürdüm!" dedi. Sonra da onları ziyan ve hüsran içinde ülkelerine gönderdi.

Receb ayının altısında pazar günü Emevî Camii'nin Hanefîler mihrabında Mısır diyarının Kadilkudatı Burhaneddin b

Abdülhak'kın kardeşi Şeyh Şihabüddin İbn Kadi Hüsayn'm verdiği derste Kadı Fahred-din Kâtibü'l-Memalik de hazır bulundu Diğer kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de bu dersi dinlediler. Dersten sonra bu zatın kardeşinin oğlu Selahaddin'in, Cevheriye Medresesi'nde verdiği dersi dinlemeye gittiler. Selahaddin orada kayınpederi Şemseddin b. Zekî'nin yerine ders vermişti. Kayınpederi ise görevi ona devretmişti.
Receb ayının sonlarında Emir Seyfeddin el-Maşî el-Hacib'in Kahire dışındaki caddede yaptırdığı camide hutbe okundu. Tolor Camii ile Salihiye arasında yaptırılan camide ise ramazan ayının onbirinde cuma günü hutbe irad edildi. Sultan ve Önde geler emirler gelip bu hutbeyi dinlediler. O gün burada Kadilkudat Celaleddin el-Kazvinî eş-Şafiî hutbe okumuştu. Kendisine kıymetli bir hil'at giydirildi. Bedreddin b. Şükrî buranın müstakil hatibi oldu.
Şevval ayının onbirinde cumartesi günü Şam hac kafilesi Seyfeddin el-Mersavî idaresinde yola koyuldu. Seyfeddin, Balaban el-Birî'nin damadı idi. Kafilenin kadısı ise Şihabüddin b. Mecd Abdullah idi. Bu zat İkbaliye Medresesi'nin müderrisiydi Sonra kadilkudatlığa atandı. Bu sene hacca gidenler arasında Radiyyûddin b. Mantıkî, Carudiye Medresesi'nin şeyhi Şeyh el Erdebilî, Safiyyüddin b. Harirî, Şemseddin b. Hatip Biroz, Şeyh Muhammed en-Neyrebanî ve diğerleri de vardı. Bunla menasiklerini ifa ettikten sonra veda tavafı için Mekke'ye döndüklerinde hutbe dinlemekte iken Benî Hasan ve kölelerinin atlarla Kabe'ye hücum ettiklerini gördüler. Atlılar Mescid-i Harâm'daki insanları ezdiler. Türkler bunlarla çarpışmaya başladı. Mısır emirlerinden Seyfeddin Çuhadar; Seyfeddin'in oğlu, kölesi, Baci adındaki aşiret emiri, bir grup kadın ve erkek bu çarpışmada öldürüldü. Çok miktarda mal yağmalandı. Mescid-i Harâm'da büyük bir kargaşa meydana geldi. İnsanlar kaçmaya başladılar. Cumayı da çok zorlukla kılabildiler. İnnâ lillahi ve innâ üeyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Emirlerin tümü onlardan öç almak için Mekke'ye geldiler. Sonra geri döndüler. Köleler de peşlerine düştüler. Nihayet hacıların çadırlarına vardılar, mallarını yağmalamaya başladılar. Ahir zamanda Ehl-i Beyt, insanları Mescid-i Harâm'dan geri çevirir olmuştu. Türkler ise İslâm'a ve Müslümanlara yardım ediyorlar, Müslümanlara yöneltilen eziyetleri kendi canları ve mallarıyla geri püskürtüyorlardı. Nitekim yüce Allah, ^ur'an'da şöyle buyurmuştur:
"Onun dostları, ancak karşı gelmekten sakınanlardır." (ei-Enfai/34) [23].

Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Alaaddinb. Esir

Mısır'ın sır kâtibi idi. Şeceresi şöyledir: Ali b. Ahmed b. Said b. Mu-hanımed b. Esir. Aslen Halebli olup sonraları Mısır'a yerleşmiştir. Sultan nezdinde saygın, itibarlı ve zengin bir kimseydi. Nihayet ahir ömründe felç olunca görevden ayrıldı. Yerine kendisi hayatta iken îbn Fa-dullah atandı. [24]

Vezir Alim Ebü'l-Kasım

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. İSehl b. Muhammed b. Sehl el-Ezdî. Endülüs'ün Gırnata şehrindendir. Reis ve ihtişamlı bir aileden gelmektedir. Kökü Mağrip diyarındandır. Hicretin 724. senesinin ce-nıaziyelevvel ayında Dımaşk'a yanımıza geldi. Hacca gitmekteydi. Şeyh Necmeddin b. Askalanî'nin yanında düzenlenen dokuz oturumda kendisinden Sahih-i Müslim'i sahih bir okuyuşla dinledim. Sonra bu sene muharrem ayının yirmiikisinde Kahire'de vefat etti. Fıkha, nahve, tarih ve usûle dair birçok ilmî üstünlükleri vardı. Yüksek himmete, onurlu bir şahsiyete sahipti. Ülkesinde çok hürmet görüyordu. Öyle ki kendisi hükümdarları atayıp azlediyordu. Ama ne kendisi, ne de aile efradından herhangi biri göreve geçmediler. Kendisine mecazî olarak vezir lakabı takılmıştı. [25]

Salih Abid Vasık Huşu Sahibi Şeyhimiz Şemseddin Ebuabdillah

Şemseddin Ebu Abdillah Muhammed b. Şeyh Salih Abid Şerefüd-din Ebü'l-Hasan b. Hüseyin b. Geylan. Baalbekliyd Hanbelî Mezhebine mensuptu. Dârülbattihi'l-Atika'daki Mescidüsselalfnin imamıdır. Hadis dinledi ve rivayet etti. Sabal akşam Kur'an okurdu. Hicretin 711. senesinde Kur'an-ı Kerimi onun yanında hatmettim. Büyük ve salih insanlardan, abid ve hayırlı seçkin kimselerdendi. Bu sene safer ayının altısında cumartesi günü vefat etti. Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesine kalabalık bir insan kitlesi iştirak etti.

Safer ayında Kahire Valisi Kudeydar vefat etti. Onun gerçekten meşhur ve görülmemiş derecede muazzam eserleri vardı. [26]

Büyük Emir Bahadır Âs

Şam'ın sağ tarafının başı idi. Seyfeddin Bahadır As el-Mansurî,

Dımaşk'ın büyük emirlerindendi. İhtişam ve servet içinde uzun bir ömür sürdü. Şu âyet-i kerimenin kapsamına girenlerdendi: "Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir." (Âl-i İmrân, 14.)
Halk tarafından çok sevilirdi. İyiliği, sadakaları ve ihsanları vardı. Salı gecesi vefat etti. Bâbü'l-Cabiye haricindeki meşhur türbesine defnedildi. [27]

Haccar İbn Şahne

Büyük şeyh, hadisleri senetleriyle rivayet eden, uzun bir Ömür yaşayan, hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan bir zattır. Şeceresi şöyledir: Şihabüddin Ebül-Abbas Ahmed b. Ebî Talib b. Nime b. Hasan b. Ali b. Beyan ed-Dey Mukrinî es-Salihî el-Haccar. İbn Şahne adıyla tanınırdı. Hicretin 630. senesinde hadis rivayetine başladı. Hadisçiler bu duruma çok sevindiler. Kendisinden çokça hadis dinlediler. Buharî'yi yaklaşık altmış defa okudu. Biz de Eşrefiye Dârü'l-Hadisi'nde kış günlerinde kendisinden hadis dinledik. Gerek icaze, gerek sima' yoluyla kendisinden 5Ö0 cüz hadis dinledik. Kendisi de Zebidî'den ve İbn Leysî'den hadis dinlemiştir. Bağdat'ta otuzsekiz kadar ali isnad sahibi şeyhten hadis, icazeti almıştır. Yirmibeş sene kadar taşçılar grubunun başkanlığını yaptı. Ahir ömründe işleri birbirine karıştırdı. Hadis okumaya devam ettiği için maaşı devam etti. Sultan Melik Nasır kendisinden hadis dinledi, ona hü'at giydirdi. Mısırlılardan ve Şamlılardan çok sayıda insan kendisinden hadis dinleyip yararlandı. Güzel görünümlü, kalbi temiz, gücünden ve duyu organlarından sonuna kadar yararlanan âlim bir ihtiyardı. Yüz senelik bir ömür sürmüştür. Çünkü o, hicretin 630. senesinde Zebidî'den Buharî'yi dinledi. Hicretin 730. senesinde safer ayının dokuzunda Dımaşk Camii'nde hadis okuyup başkalarına di Jetti. Biz de o gün kendisinden hadis dinledik. Allah'a hamd olsun. Anlatıldığına göre o, Muazzam İsa b. Adil'in vefatını görmüştür. İnsanların da, "Muazzam öldü, Muazzam öldü" dediklerini kulağıyla işitmiştir. Muazzam İsa b. Adil, hicretin 624. senesinde doğmuştu.
Haccar İbn Şahne, bu sene safer ayının yirmibeşinde pazartesi günü vefat etti. Salı günü Muzafferi Camii'nde cenaze namaz kılındı. Ef-rem Camii'nin civarındaki Domi zaviyesinin yanında bulunan türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık halk topluluğu katılmıştı- Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [28]

Şeyh Nbcmeddin B. Abdurrahim B. Abdurrahman

Şeyh Necmeddin b. Abdurrahim b. Aburrahman Ebu Nasır el-Mu-hassal. İbn Şahhan adıyla tanınırdı. İlk önce kendi beldesinde ilim tahsil etti. Sonra sefere çıktı. Erbil'e bağlı Saray şehrinde ikamet etti. Sonra hicretin 724. senesinde Dımaşk'a geldi. Önce Zahiriyeti'l-Berraniye Medresesi'nde, sonra da Carudiye Medresesi'nde ders verdi. Ayrıca Kasır hankâhının şeyliği de kendisine verildi. Sonra bu görevi damadı Nu-reddin el-Erdebilî'ye devretti. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Fıkıhta ve tıpta büyük bir dehâ olarak tanınırdı. [29]

Şeyh İbrahim El-Hedme

Aslen Kürt olup şark beldelerindendir. Dımaşk'a geldi. Kudüs ile Halil kenti arasında bir yerde ikamet etti. Burası ölü bir arazi idi. İhya edip ağaç dikti. Çeşitli bitkiler ekti. Ziyaretine gidilirdi. İnsanlar onun salihane kerametleri bulunduğunu naklederlerdi. Yüz yaşına varmıştı, Ahir ömründe evlendi ve kendisine salih evlatlar nasib oldu. Bu sene cemaziyelâhir ayında vefat etti. Allah rahmet etsin.
Bu sene türbe sahibi Sit hatun, Havvasin kapısında vefat etti. Saygın, muhterem ve muhteşem bir hatundu. Allah rahmet etsin [30]

Süteyte Binti Emir Seyfeddin

Süteyte binti Emir Seyfeddin Kirkay el-Mansurî. Şam Naibi Ten-giz'in zevcesi idi. Bu sene receb ayının üçünde Darüzzeheb konağında vefat etti. Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Babü'l-Havvasin'de yaptırılmasını emrettiği türbeye defnedildi. Orada bir mescit vardı. Türbenin yan tarafında kadınlar için bir hankâh, öksüzler için de bir mektep vardı. Sadakalar dağıtmış, insanlara iyilik ve ihsanda bulunmuştu. Bu mektepte kurrâlar ve öğretmenler de vardı. Bütün bunların orada görevlendirilmesini ve bu tesislerin yaptırılmasını kendisi emretmişti. Geçen sene haccetmişti. Allah rahmet etsin. [31]

Trablus Kadilkudatı Şemseddin Muhammed

Şemseddin Muhammed b. İsa b. Mahmud.Baalbekliydi İbn Mecd adıyla tanınmıştır. Şafiî Mezhebine mensuptu. Kend beldesinde ilim tahsil etti. Birçok ilimde yükseldi. Bir süre Dımaşk'ta ikamet edip Kosi-ye Medresesi'nde ve Emevî Camii'nd ders verdi. Ümm-ü Salih Medresesi'nde imamlık yaptı. Sonra kadı olarak Trablus'a nakledildi. Orada dört ay kaldı. Ramazan ayının altısında vefat etti. Vefatından sonra yerine oğlu Takiyyüddin geçti. O da meşhur ve faziletli insanlardandı. Görev süresi uzun olmadı. Nihayet görevden azledilerek Trablus'tan çıkarıldı. [32]

Salih Şeyhlerden Abdullah B. Ebi'l-Kasım

Abdullah b. Ebi'l-Kasım b. Yusuf b. Ebi'l-Kasım el-Havranî. Hav-ranlıların taifelerinin şeyhi idi. Havran'daki tekkelerde kendisine müracaat edilen bir kimseydi. Kendisinde biraz fıkıh bilgisi, biraz da zahid-lik vardı. Ziyaretine gidilirdi. Hizmetinde bulunan adamları vardı. Yetmiş yaşına varmıştı. Aile efradından birini Hicaz'a gitmek üzere uğurlarken kendisi de Kerek taraflarına kadar gitmişti. Orada vefat etti. Vefatı zilkade ayının ilk günlerinde vuku bulmuştu. [33]

Şeyh Hasan B. Alî

Hasan b. Ali b. Ahmed el- Ensarî. Önceleri tek gözlüydü. Sonra diğer gözünü de kaybetti. Çok Kur'an okurdu. Emevî Camii'ni doğu tarafındaki minaresinin altında yaşardı. Semâ meclislerine katılır, semâ eder ve vecde kapılırdı. İnsanların çoğu, kendisinde kerametler bulunduğuna inanırlardı. Camide çok bulunması, çokça Kur'an okuyup fazlaca namaz kılması nedeniyle insanlar onun ermiş bir kimse olduğuna inanırlardı. Allah kendisini affetsin. Bu sene zilhicce ayının biri ile onu arasında cumartesi günü Emevî Camii'nin doğu tarafındaki minaresinin altında bulunan ikametgâhında vefat etti ve camide namazı kılındıktan sonra Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi, [34]

Muhiddin Ebü's-Senâ^Mahmud

Muhiddin Ebü's-Senâ Mahmud b. Sadr Şerefüddin el-Kalanisî. Bu sene zilhicce ayında kendi bahçesinde vefat etti Kasyun'daki aile mezarlıklarına defnedildi. Sadr Celaleddin b. Kalanisfnin ve onun kardeşi Alâ'ın dedesidir. Bunlar üç reislerdi. [35]

Genç Reislerden Selahaddin Yusuf

Selahaddin Yusuf b. Kadı Kutbeddin Musa b. Şeyhü's-Sülamiye. Babası ordu nazırı idi. Bu genç Selahaddin; Nimet, ihtişam lüks ve debdebe içinde büyüdü. Etrafında adamları vardı. Bu sene zilhicce ayının yirmidokuzunda cumartesi günü vefat etti. Böylece ihtişamdan ve debdebeden kurtuldu. Sefih Mezarlığı'nda Nasirî'ye karşısındaki aile mezarlığına defnedildi. Ölümüne annesi, babası, tanıdıkları ve arkadaşları çok üzüldüler. Allah kendisini affetsin. [36]

Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, Önceki senedeki yöneticilerin aynıları idiler. Mekke'deki kölelerin hacılara yaptıklarını,
Mısırlı iki emiri öldürdüklerini daha Önce anlatmıştık. Sultan bu durumdan haberdar olunca çok gazaplandı. Aynı zamanda çok üzüldü. Anlatıldığına göre günlerce yemek yemedi. Sonra 600 (başka bir rivayete göre 1000) süvari hazırladı. Aynca başka bir süvari birliğinin daha gelmesi için de Şam'a haber gönderdi. Emir Seyfeddin Olcayboğa el-Adilî, bu süvari birliğinin komutanı idi. Süvari birliğinin Dımaşk'a girdiği gün yani muharremin yirmialtısında harekete geçildi ve Mısırlılarla bir arada topluca Hicaz'a gitmeleri emredildi.
Safer ayının dokuzunda çarşamba günü Sacor ırmağının suları ulaştırıldı. Haleb naibi Ergun ve beraberindeki emirler, yaya olarak yola koyulup, tehlil, tekbir ve tahmidde bulundular. Irmağın sularını törenle karşıladılar. İnsanlar yüce Allah'ı zikretmekten başka bir kelime telaffuz etmiyorlardı. Irmağın sularının şehre ulaşmasına çok sevindiler. Bu suyu çok uzak mekânlardan getirmeye, bunu getirmek için de dağlan delmeye mecbur kalmışlardı. Irmağın geçidinde kayalar, iri taşlar vardı. Vadilerde köprüler kurdular. Ancak büyük çabalardan ve zahmetlerden sonra ırmağın suları Haleb'e ulaştırılabildi. Bir ve ortaksız olan Allah'a hamd olsun. Haleb Naibi Ergun dönüşünde şiddetli bir hastalığa yakalanıp vefat etti. Allah rahmet etsin.'
Safer ayının yedisinde Tengiz, Şam'ın Cabiye kapısı dışındaki yolları genişletti, yollan daraltan bütün binalan yıktırdı. Rebiyülevvel ayının ikisinde Alaeddin el-Kalanisî, Melikü'l-Ümerâ divanının nazırlığına atandığı. Kendisine kıymetli bir

hil'at giydirildi. Aynca İbn Adil'in yerine hastahane nazırlığı görevi de ona verildi. İbn Adil ise Divan-ı Kebir Hacibliğine döndü.
Rebiyülevvel ayının ikinci gününde İmamüddin b. Şirazî, azledilen İbn Meracil'in yerine Emevî Camii'nin nazırlığına atandı Kendisine hil'at giydirildi. Cemaleddin b. Kuveyre ise İbn Şirazî'nin yerine Öksüzler nazırlığı görevine getirildi.
Rebiyülevvel ayının sonunda perşembe günü Kadı Şerefüddin b. Abdullah b. Şerefüddin Hasan b. Hafiz Ebu Musa Abdullah b. Hafız Abdüjganî el-Makdisî, vefat eden İzzeddin b. Taki Süleyman'ın yerine Hanbelî kadılığına atanarak hil'at giydi Dârüssaâde'den Emevî Ca-mii'ne kadar tören birliği refakatinde geldi. Orada Nesir Kubbesi'nin altında kadı ve ayanı huzurunda atanma fermanı okundu. Sonra da Cev-ziye'ye giderek orada hüküm verdi. Daha sonra hiPatini giyinmiş olarak Salihiye'ye gitti. O gün kardeşinin oğlu Taki Abdullah b. Şihabeddin Ah-med'i kendine naib tayin etti.
Rebiyülâhir ayının bitiminde Emir Alaaddin Tanboğa, naib olarak Dımaşk'tan Haleb'e gitti. Daha önce Haleb'te naiblik yapmakta olan Ergun vefat etmişti. Allah rahmet etsin. Naib ve askerler Emir Alaeddin'i karşıladılar.
Cemaziyeîevvel ayı başında Emir Şerif Rumeyse b. Ebî Nümey Mekke'de hazır bulundu. Sultan tarafından Mekke Emirliği'n atandığına dair ferman okundu. Maiyetinde bir süvari birliği de vardı. Mısır'dan ve Şam'dan gelen Emirler,. Kabe dahilinde kendisine bey'atlerini sundular ve kendisine hil'at giydirildi. Süvari birliği rebiyülevvel ayının yedisinde Mekke'ye ulaşmıştı. Bunlar Bab-ü Mualla'da ikamet ettiler. Orada bol bol namaz kılıp, Kabe'yi tavaf etme nimetine nail oldular, çokça hayır işlediler. Onların gelişi sebebiyle fiyatlar ucuzladı.
Rebiyülâhir ayının yedisinde cumartesi günü Kadı İzzeddin b. Bed-reddin b. Cemâa; sultan vekilliğine, Tolon Camii'nin ve Nasiriye Han-kâhı'nın nazırlığına atandığı için hil'at giydi. İnsanlar, Tac b. İshak Ab-dülvahhab'ın vefat edip Kurafe Mezarhğı'na defnedilmesi nedeniyle onun yerine göreve atanmış olan Kadı İzzeddin b. Bedreddin'i tebrik ettiler.
Yine bu ayda İmadüddin b. Kadilkudat el-Ahnaî, Necin Haşim b. Abdullah el-Baalbekkî eş-Şafiî'nin vefatı nedeniyle küçük yaşta nazır olarak Sarimiye Medresesi'ne atandı. Receb ayında bu medresede göreve başladı. İnsanlar babasına hizmet etmek için yanında hazır bulundular.
Cemaziyelâhir ayının yirmibirinde Hicaz'daki süvari birliği, Emir Seyfeddin Olcayboğa komutasında geri döndü. Bunlar beş ay ve birkaç gün süreyle görev yerlerindeki uzakta kalmışlardı. Mekke'de ise bir ay, bir gün ikamet etmişlerdi. Araplar kendilerinden çok korkmuşlardı. Bunlar Mekke'de Atiye'yi görevden azledip yerine kardeşi Rümeyse'yi Emirliğe getirmişler, böylece yeni bağlar tesis edip Kabe'yi tavaf etmişler ve umre yapmışlardı. Kimi de hac etmek için orada kalmıştı.
Receb ayının ikisinde İbn Ebi't-Tıb'e, Beytü'I-mal nazırlığına atanması münasebetiyle hil'at giydirildi. Daha Önce bu görevde bulunan İbn Sayin vefat etmişti.
Şaban ayı başında Dımaşk'ta şiddetli bir fırtına koptu, bir çok ağacı ve dalı kırdı, bazı duvarlan yıktı. Bir saat sonra Allah'ın izniyle hava sâkinleşti. Şaban ayının dokuzuncu gününde herbiri güvercin yumurtası iriliğinde dolu yağdı ve hamamın camlanndan bazılan kırıldı.
Şaban ayında Muiziye Medresesi'nde İzzeddin Abdurrahii.ı b. Fu-rat el-Hanefî hutbe irad etti. Niî Nehri'nin kıyısındaki bu medreseyi Nasırî'nin meclis emiri Seyfeddin Tokuz Demir yaptırmıştı.
Ramazan ayının ortasında Şeyh Taceddin Ömer b. Ali b. Salim el-Melhî b. Fâkihanî el-Malikî Dımaşk'a geldi. Şafiî kadısını ziyaret etti. Onun tasnif eserlerinden bazılannı dinledi. Aynı sene Şamlılarla birlikte hacca gitti. Dımaşk'a ulaşmadan önce Kudüs'ü de ziyaret etti. Aynı ayda Dımaşk'taki Sûkü'1-Hayl tesviye edildi ve çakıl döşendi. Bu işte 400 kişi, dört gün süreyle çalıştı. Nihayet orayı düzenleyip onardılar.
Daha önce orada, yerlerde sular toplanıyor ve kaygan zeminler oluşuyordu. Yine bu ayda Cabiye kapısı dahilindeki Sûkuddakik onarıldı. Buradan Sabitiye'ye kadar olan kısım da tamir edildi ve tavanı elden geçirildi. Bazı yerlere de yenider tavan yapıldı.
Şevval ayının sekizinde pazartesi günü Şamlıların hac kafilesi Emir İzzeddin Aybek Emir-i Âlem idaresinde yola koyuldu Kafilenin kadısı Şihabüddin ez-Zahirî idi. Hacca gidenler arasında Şihabüddin b. Cehbel, Ebu Nesir, İbn Cümle, Fahr el Mısrî, Sadr el-Malikî, ŞerefÜddin el-Kürdî, Fahreddin el-Baalbekkî, Mecdüddin b. Ebi'1-Mecd, Şemseddin b. Kayyım e Cevziye, Şemseddin b. Hatibi Bire, Şerefuddin Kasım el-Aclunî, Taceddin b. Fâkihanî, Şeyh Ömer Seîavî, bu zatın kâtibi İsmail b. Kesîr ve diğer mezheplerden olan başka zatlar da vardı. Hatta Şeyh Bedreddin bu hususta şöyle demiştir: "Kafilemizde 400 fakih ile dört medrese, bir hankâh ve bir de Dârü'l-Hadis görevlileri bir araya geldiler. Beraberimizde onüç de kadı bulunuyordu. Mısırlılar arasında da bir fukaha cemaati de vardı. Maliki Kadısı Takiyyüddin el-Ahnaî, Fahreddin en-Nüveyrî, Şemseddin b. Harisi, Mecdüddin el-Aksarayî, Şeyhü'ş-Şüyûh Şeyh Muhammed el-Mürşidî gibi zatlar da bu cemaati arasında yer alıyordu. Irak kafilesinde ise Şeyh Ahmed es-Surucî vardı ki, bu oldukça meşhurdu. Şamlıların kafilesinde de îbn Mercanı ile birlikte Şeyh Ali el-Vasıtî, Mısırlıların Emiri Moğultay el-Cemalî vardı. Bu zat bir zamanlar vezirlik yapmıştı. O zaman hastaydı. Birlikte Ayn-ı Te-buk'e uğradık. Burası o sene içinde onarılmıştı. Suyu son derece güzel, berrak ve lezzetliydi. Vakfemiz de cuma gününe denk gelmişti. Tavaf ederken yağmur altında kalmıştık. O sene gerçekten bolluk ve güvenlik senesi oldu."
Zilhicce ayının ortasında Tengiz, Caber kalesinden döndü. Hizmetinde Şamlı lan nkin den daha çok asker vardı. Oralarda büyük bir debdebe ve saltanat sürmüştü. Zilhicce ayının onaltısmda Kadı Alaeddin b. Kalanisî'nin, vefat eden kardeşi Cemaleddin'in bütün görevlerine atandığına dair ferman Dımaşk'a ulaştı. Eski görevleri de uhdesinde bırakılmıştı. Böylece bu

asırlarda hiç bir idareciye nasip olmayacak büyük makamlar onun elinde toplanmış oldu. Mesela Beytül-mal vekilliği, Kadi-askerlik, Meclis katipliği, Melikü'l-Ümera vekilliği, Hastahane nazırlığı, Harameyn nazırlığı, Divan nazırlığı, Eminiye Zahiriye ve Asruniye gibi medreselerin müderrisliği onun görevleri arasındaydı. [37]

Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadîlkudat Îzzeddin El-Makdisî

İzzeddin Ebu Abdillah b. Muhammed b. Kadilkudat Takiyyüddin
Süleyman b. Hamza b. Ahmed b. Ömer b. Şeyh Ebu Ömer el-Makdisî el-Hanbelî. Hicretin 665. senesinde doğdu. Hadi dinledi. Babasından ilim tahsil etti. Başa geçtiği zamanlarda onu kendisine naib tayin etti. İbn Müslim başa geçince evine kapandı. Sadece Cevziye Medresesi, Dârü'l-Hadisi'l-Eşrefiye gibi yerlere gidip ders verir, sonra tekrar evine dönerdi. İbn Müslim vefat edince Hanbelîlerin kadılığına atandı. Dört sene kadar bu görevi sürdürdü. Mütevazı ve sevecen bir kimse olup insanların ihtiyacını karşılardı. Bu sene safer ayının dokuzunda çarşamba günü vefat etti. O gün çok yağmurluydu. Bununla birlikte insanlar, yine de onun cenaze merasimine katıldılar. Kendi aile mezarlığına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. Vefatından sonra naibi Şerefuddin b. Hafiz göreve geldi. Kendisi vefat ederken seksen yaşına yaklaşmıştı. [38]

Emir Seyfeddin Teclis

Seyfeddin Teclis Seyfünnime. Haccar'dan ve onun vezirinden Ku-düs-ü Şerifte hadis dinlemişti. Bu sene safer ayının ortasında vefat etti. Allah rahmet etsin. [39]

Seyfeddin Ergun

Bu sene safer ayının oltasında büyük Emir Seyfeddin Ergun vefat etti. Asıl adı Seyfeddin Ergun b. Abdullah ed-Düveydar en Nasırî'dir. Uzun bir süre Mısır'da naiblik yaptı. Sonra sultan kendisine gazaplâ-nınca onu Haleb naibliğine atadı. Bir süre Haleb'te naiblik yaptı. Sonra bu sene rebiyülevvel ayının onyedisinde Haleb'te vefat etti ve orada satın aldığı bir türbeye defnedildi. Anlayışlı, fikhî bilgiye sahip, dindar ve şeriate uyan bir kimseydi. Buharî'yi Haccar'dan dinlemiş ve tümünü kendi el yazısıyla yazmıştı. Bazı alimler fetva vermesi için ona izin vermişlerdi. Mısır'dayken Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'ye meyilli idi. Elli yaşını doldurmadan vefat etti. Oyun ve eğlencelerden hoşlanmazdı. Allah rahmet etsin. Saçar Irmağı'nın Haleb'e ulaştırılması törenlerine çıkarken zillet ve meskenetle çıkmıştı. Emirler de aynı şekilde onunla birlikte yaya olarak tekbir, tehlil ve tahmid getirerek bu törene katılmışlardı. Bu törende şarkıcıları, şarkı okumaktan, oyun ve eğlencelerde bulunmaktan da men etmişti. Allah rahmet etsin. [40]

Kadı Ziyaeddîn Ebü'l-Hasan

Ziyaeddin Ebü'l-Hasan Ah b. Selim b. Rebî b. Süleyman el-Ezruî eş-çafiî. Altmış sene müddetle birçok medresede ders verdi Trablus'ta, Ac-ionda, Zer'de ve diğer yerlerde hakimlik yaptı. Bir ay süreyle de Konevî'ye niyabeten Dımaşk'ta hakimlik yaptı Fazilet sahibi bir kimşeydi. Hayli çok nazmı vardı. et-Tenbih adlı eseri 16.000 beyitte nazma çevirdi. 1.300 beyitte de tashih etti. Methiyeleri, mevaliya ve ezcal türünden şiirleri mevcuttu. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmiüçünde cuma günü seksenbeş yaşındayken Remle'de vefat etti. Allah rahmet etsin. Bir kaç erkek evladı vardı. Bunlardan biri deffaziletli insanlardan Abdürrezzak'tır. Bu zat şeriat ve tabiat ilimlerini öğrenmişti. [41]

Ebu Debbus Osman B. Said El-Mağribî

Bir zamanlar Kadis beldesine hakim oldu. Orada hüküm sürdü. Sonra bir grup ona karşı ayaklanarak hakimiyeti elinden aldı. O da Mısır'a gitti. Orada ikamet etti. Kendisine bir miktar arazi ikta olarak verildi. Askerlerle birlikte kılıcım kuşanıp Mağripliîerin kılığına bürünerek sefere çıkardı. Hey'eti güzel olup hizmete devam etti. Nihayet bu sene cemaziyeîevvel ayında vefat etti. [42]

İmam Allame Ziyaeddin Ebü'l-Abbas

Ziyaeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Kudbeddin Muhammed b. Abdüs-samed b. Abdülkadir es-Sinbatî eş-Şafiî. Mısır'da hakir naibliği yaptı ve Hüsamiye Medresesi'nde ders verdi. Bir çok mekânda da Muidlik (kalfalık) yaptı. Babasından fıkıh dersler aldı. Bu sene cemaziyelâhir ayında vefat etti. Vefatından sonra Nasirüddin et-Tebrizî, Hüsamiye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. [43]

Sadrü'l-Kebir Taceddin El-Kârimî

İbn Rehayilî diye tanınır. Dımaşk'm Kârimiye semtinden olup Mısır'ın büyük tüccarlanndandır. Bu sene cemaziyelâhir ayında vefat etti. Anlatıldığına göre geride, malları, mülkleri ve eşyaları haricinde 100.000 dinar da para bırakmıştır. [44]

İmam Allame Fahreddin

Fahreddin Osman b. İbrahim b. Mustafa b. Süleyman b. Mardanı et-Türkmanî el-Hanefî. el-Cami adlı eseri şerhetti ve bun yüz forma halinde ders olarak okuttu. Receb ayında yetmişbir yaşında vefat etti. Şecaatli, âlim, fazıl, vakur bir kimseydi. Fesahat sahibi olup güzel latifeleri ve nazımları vardı. Vefatından sonra oğlu Taceddin, Mansuriye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. [45]

Takiyyüddin Ömer B. Vezir Şemseddin

Takiyyüddin Ömer b. Vezir Şemseddin Muhammed b. Osman b. Sel'us. Babası işkence altında öldürüldüğünde kendisi küçük yaşta bir çocuktu. Hizmetçiler arasında büyüdü. Daha sonra sultan onu yanma çağırdı ve Mısır divanlarının nazırlığına atadı. Bir gün görev yaptıktan sonra perşembe günü sultanın huzuruna çıktı. Bu sırada fenalaştı ve bir inahfeye konularak evine götürüldü. Zilkade ayının yirmialtısında cumartesi sabahı vefat etti. Cenaze namazı Amr b. As Camii'nde kılındı. Kurafe Mezarlığı'na babasının yanına defnedildi. Cenaze merasimi muhteşem olmuştu. [46]

Cemaleddin Ebü'l-Abbas

Cemaleddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şerefüddin b; Cemaleddin Muhammed b. Ebi'1-Feth Nasrullah b. Esed b. Ham2a b. Ese b. Ali b. Muhammed et-Temimî ed-Dımaşkî İbn Kalanisî. Kadıasker, Beltü'l-mal vekili, Emmiye Medresesi'nin ve diğe medreselerin müderrisi idi. et-Tenbih adlı eseri, sonra Rafiî'nin el-Muharrer adlı kitabını ezberledi. Bu eserleri tekrarlar, mütalâa ederdi. Şeyh Taceddin el-Fezarî'den ilim tahsil etti. İlim ve riyaset talebi için Öne geçti. Bir çok büyük görevler yaptı Birçok mekânda ders verdi. Zamanında reislik, hanedanlık, dinî ve dünyevî mansıplarda eşsiz bir insan haline geldi. Mütevazi, hareketleri güzel, sevecen, ilim eljiline, fakirlere ve salih kimselere iyilik ve ihsanda bulunan, fetvada kendisine izin verilen bir kimseydi. Kendisine fetva verme izni verildiğine dair yazı yazılırken ben de orada hazır bulundum. Tabirleri çok muazzam ve güzeldi.
Bu sene zilkade ayının yirmi seki zinde cumartesi günü vefat etti. Kasyun'daki aile mezarlığına defnedildi. Bir çok hadis şeyhinden hadis dinledi. Fahreddin el-Baalbekkî, kendilerinden hadis dinlemiş olduğu şeyhler hakkında bilgi veren bir eser hazırladı. Allah rahmet etsin. [47]

Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senedeki yöneticilerin aynıları idiler. Sene başında çelik imalatının yapıldığı pasajın açılışı yapıldı. Burası Babü's-Sağir dahilinde idi. Tengiz, buradaki atölyeleri Bereke'deki pasaja nakletti.
Çarşamba günü Alaeddin b. Kalanisî, kardeşi Cemaleddin'in yerine Eminiye ve Zahiriye medreselerinde ders verdi Kardeşinin oğlu Eminüddin Muhammed b. Cemaleddin de, Asroniye Medresesi'nde amcasından görevi devralarak ders vermeye başladı. Her ikisinin dersinde de ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular.
Muharrem ayının dokuzunda Humus'ta büyük bir sel baskı meydana geldi. Bu yüzden bir çok insan, hayvan ve mal telef oldu. Bu sel felaketinde Naib Hamamında gelin çıkarma hazırlığında bulunan 200 kadar kadın da boğularak vefat etmişti.
Safer ayında Tengiz, Sukü'l-Hayl'e bakan duvarların Babü'1-Fera-dis'e kadar tümünün beyazlatılmasını ve Zahir Hanını onarılmasını emretti. Bu ise 70.000 dinar sarfetti.
Bu ayda Küçük Laçin'in tabutu Bire'den Dımaşk'a geldi. Dımaşk'ın Bab-ı Şark haricindeki türbesine defnedildi.
Rebiyülâhir ayının dokuzunda Kaymaziye Medresesi'nde müteveffa Şeyh Radiyüddin el-Mantıkî'nin yerine İmamüddin et Tarsusî el-Hanefî ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de dinleyici olarak hazır bulundular.
Rebiyülâhir ayı başında Melik Efdal Ali b. Melik Müeyyed hiPat giydi. Sultan Melikü'n-Nasır, vefat eden babasının yerine onu Hama sahipliğine atadı. Mısır'da muhafizları, erkânı ve aşiretinden olan adamlarıyla birlikte bu görev için yola koyuldu.
Bu ayın ortasında Şeyh Şemseddin el-İsfahanî, posta vasıtasıyla Mısır'a gitmek üzere yola koyuldu. Dımaşk'tan ayrılıp Kahire'yi yurt edindi. Bu zat el-Muhtasar adlı eserin sarihi ve Revahiye Medresesi'nin de müderrisi idi.
Cemaziyelâhir ayının dokuzunda cuma günü Emir Seyfeddin Âl-i Mülk'ün yaptırdığı camide Nureddin Ali b. Şebib el-Hanbel hutbe irad etti ve burada hatip olarak kaldı.
Bu ayda sultan, bir grup ümerayı Said şehrine gönderdi. Bunlar orada yol kesicilik yapan 600 kadar kişiyi tutukladılar. Bazılarını da öldürdüler.
Cemaziyelâhir ayında Dımaşk divanlarının başkanlığına Türke-şî'nin yerine Nureddin b. Haşşap atandı.
Receb ayının onbirinde çarşamba günü Şerefiiddin b. Hafiz'ın yerine kadilkudatlığa atanan Alaeddin b. Şeyh Zeyneddin b Mencâ hiPat giydi. Hanbelîlerin kadilkudathğına atanan bu zatın atanma fermanı, kadı ve ayan tabakasına mensup kimselerin hazır bulunduğu bir törende Emevî Camii'nde okundu. İkinci günde bu zat, Burhaneddin ez-Zer'î'yi kendine naip tayin etti.
Receb ayında Şemseddin Musa b. Tâc İshak, vefat eden Fahreddin Kâtibü'l-Memalik'in yerine Mısır'da ordu nazırlığı görevin başladı. Eski görevi olan Has nazırlığına da el-Neşiv atandı. Kendisine hiPat olarak bir şal verildi. Şaban ayında kendisi ve divanlar nazırı olan kardeşi Alem azledilerek mallan müsadere edildi. Şiddetlice dövüldüler. Ordu nazırlığına Mekin b. Kurvine, divanlar nazırlığına da Mekin'in kardeşi Şemseddin b. Kurvine atandı.
Şaban ayında Enuk'un düğünü yapıldı. Onun asıl adı Muhammed b. Sultan Melik Nasır idi. Emir Seyfeddin Bektimur es Sakî'nin kızıyla evlenmiş, çeyiz olarak 1.000.000 dinar verilmişti. Bu düğünde yaklaşık 20.000 koyun, tavuk, kaz, at ve sığır kesilmişti. 18.000 kantar helva yapılmış, 3.000 kantar da mum yakılmıştı. Şeyh Ebu Bekir böyle demiştir. Düğün, şaban ayının onbirinde cuma gecesi yapıldı. Yine aynı ayda Kadı Muhiddin b. Fadlullah Mısır'ın sır katipliği görevinden, Şam'ın sır katipliği görevine nakledildi. Şeref b. Şemseddin b. Şihab Mahmud da, Mısır'ın sır katipliği görevine getirildi. Şaban ayının onbeşinde Şanıiye-tü'1-Berr aniye 'de cuma namazı kılındı. Burada Şam'daki haciblik görevini ifa etmekte olan Emir Hüsameddin Paşmakçı'nm işareti üzerine Şeyh Zeyneddin Abdünnur el-Mağribî hutbe irâd etti. Sonra bunun yerine Kemaleddin b. Zekî hatiplik görevini ifa etmeye başladı.
Bu ayda saltanat naibi, Sukü'l-Hayl'den Hasa meydanına kadar bütün evlerin beyaza boyatılmasını emretti ve bu emir yerine getirildi. Bu ayda Fırat'ın suları, daha önce misli görülmemiş derecede arttı. Bu artış oniki gün kadar devam etti ve Rahbe mıntıkasında bir çok malı telef etti. Deyr-i Büser yanındaki köprü yıkıldı. Bu felâket üzerine fiyatlar çok yükseldi. Köprünün

onarımına başlandıysa da ikinci kez yıkıldı.
Şevval ayının dokuzunda cumartesi günü Şamlıların hac kafilesi Emir Seyfeddin Ozan idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadısı şimdi Humus kadısı olan Cemaleddin b. Şerişî idi. Sultan da bu sene beraberinde Kadilkudat el-Kazvinî, İzzeddin b Cemâa, Muvaffaküddin el-Hanbelî ve yetmiş emir olmak üzere hacca gitti.
Şevval ayının yirmibirinde perşembe gecesi Sahip İzzeddin Gabri-yel'in Necibiyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde gözaltına alınması emredildi. Malı müsadere edildi. Kendisinden çok miktarda mal alındı. Müteakip senenin muharrem ayında salıverildi. [48]

Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Abdurrahman B. Ebî Muhammed B. Muhammed

Abdurrahman b. Ebî Muhammed b. Muhammed b. Sultan el-Karamizî. Emevî Camii'ne devamlı gelen abid, zahid bir kimse olmakla meşhur olmuştu. Çok Kur'an okur, zikir yapardı. Meclisinde oturan arkadaşları vardı. Bununla birlikte servet ve emlak sahibiydi. Bu sene ttiuharrem ayı başında seksenbeş veya seksenaltı yaşındayken vefat ette- Babü's-Sağir Mezarlığına defnedildi. Hadis dinlemiş, ilimle iştigal etmiş, sonra bütün bunları bırakarak ibadetle meşgul olmuş ve ölünce-ye kadar bu halini devam ettirmişti. [49]

Hama Sahibi Melik Müeyyed

Melüui'l-Müeyyed İmadüddin İsmail b. Melikü'l-Efdal Nureddin Ali b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Mahmud b. Melik Mansur Nasurüd-din Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyûb. Fıkıh, astronomi, tıp ve benzeri bir çok ilimde ilerlemişti. Çeşitli tasnif eserler ile iki büyük ciltlik bir tarih hazırlamıştır. Alimleri sever bir çok ilimde onlara ortak olurdu. Eyyûb oğullarının faziletli şahsiyet-lerindendi. Hicretin 721. senesinden başlayarak bu zamana kadar Hama melikliği yaptı. Melik Nasır kendisine ikramda bulunur, saygı gösterirdi. Kendisinden sonra oğlu Efdal Ali tahta oturdu, Kendisi bu sene muharrişi ayının yirmisekizinde perşembe günü gsher vakti vefat etti. Kuşluk vaktindg Hama dışında ann© ve babasının mezarlarının yanına defnedildi. [50]

Kadı İmam Taceddîn Es-Sa'dî

Taceddin Ebü'l-Kasım Abdülgattar b. Muhammed b. Abdülkâfî b. İvaz b. Sinan b. Abdullah es-Sa'di. Şafiî fakihiydi. Çok hadis dinledi, üç ciltlik bir mucem hazırladı. Çok okur, güzel yazı yazar ve fetva verirdi. Hat sanatında usta bir şahsiyetti. Anlatıldığına göre kendisi el yazısıyla 500 cilt kadar kitap yazmıştır. Bununla birlikte bir zamanlar Hanbelî kadısına niyabeten kadılık yaptı. Sahibiye Medresesi'nin hadis şeyliğine atandı. Bu sene rebiyülevvel ayı başında Mısır'da sekseniki yaşındayken vefat etti. Allah rahmet etsin. [51]

Şeyh Radiyyüddin B. Süleyman

Mantık ilminde ilerlemişti. Hanefî Mezhebine mensuptu. Konya taraflarından ve soylu bir babadan gelmedir. Önceleri Hama'da, sonraları da Dımaşk'ta ikamet etti. Kaymaziye Medresesi'nde ders verdi. Bu hususta bir topluluk kendisinden ders aldı. Yedi kez hac etti. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmialtısmda cuma gecesi vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namazı kılındı ve Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. [52]

İmam Alaeddin Tanboğa

Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti ve Salihiye'deki türbesine defnedildi. Emir Seyfeddin Zolak da aynı zamanda vefat etti O da Salihiye'deki türbesine defnedildi. [53]

Kadilkudat Şerefüddin Ebu Muhammed

Şerefüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Hasan b. Abdullah b. Hafiz Abdülganî el-Makdisî. Hanbelî Mezhebine mensuptu

Hicretin 646. senesinde doğdu. Bir zamanlar İbn Müslim'e niyabeten kadılık yaptı. Geçen sene asaleten kadılığa atandı ve bu sene cemaziyelevvel ayı ba-şında perşembe gecesi vefat etti. Ertesi günde Şeyh Ebu Ömer'in türbesine defnedildi. [54]

Şeyh Yakut El-Habeşî

Şazelî tarikatına mensuptu. İskenderiyelidir. Seksen yaşına varmıştı. Tabileri ve müridleri vardı. Müridlerinden biri de Şemseddin b. Lebban'dır ki, bu zat Şafiî fakihi idi. Şeyhi Yakut'a saygı gösterir, onu över, onu büyütür ve abartılı kerametleri ona nisbet sdardi ki, bunların doğru mu, yalan mı olduğunu an iyi bilen elbette ki yüc© Allah'tır. Şeyh Yakut bu sana cemaziyelevvel ayında vefat ©tti, Canaz© merasimin© büyük bîr kalabalık katıldı. [55]

Nakip Nasihüddîn

Nasihüddin Muhammed b. Abdurrahim b. Kasım b. İsmail. Dı-maşklıydı. Nakibü'l-Eşraf ti. Kurra Şihab'ın yanına gidip onda ders aldı. Merasimlerde, taziyet ve tebrik törenlerinde duahanlık yapardı. Bu işi iyi biliyordu. İnsanlardan çokltalepte bulunur, bu nedenle insanlar onu ararlardı. Buna rağmen vefat ederken çok borcu vardı. Bu sene re-ceb ayı sonlarında vefat etti. [56]

Kadı Fahreddîn Kâtibü'l-Memâlîk

Muhammed b. Fadlullah. Mısır'da ordu nazırlığı yaptı. Aslen Kıptî'dir. Müslüman olmuş, İslâmiyet'i güzelce yaşamıştı. Çol vakıfları, iyilikleri ve ilim ehline ihsanları vardı. Muazzam bir vezirdi. Sultandan çok servet elde etti. Yetmiş yaşını aşmıştı. Kudüs-ü Şerifteki Fahriye Medresesi'ni kendisinin yaptırdığı söylenir. Bu sene receb ayının ortasında vefat etti. Vefatından sonra malına mülküne el konuldu. Allah rahmet etsin. [57]

Emir Seyfeddin Olcay Ed-Düveydar El-Melikî En-Nasiri

Fakih ve faziletli bir kimseydi. Hanefî Mezhebine mensuptu. Kendi yazısıyla bir Kur'an hizbi yazdı. Muteber bir çok kitaplar elde etti. i ehline çok ihsanları oldu. Bu sene receb ayının bitiminde vefat etti. Allah rahmet etsin. [58]

Mahir Ve Faziletli Tabip Eminüddin Süleyman

Eminüddin Süleyman b. Davud b. Süleyman. Dımaşk'taki tabiplerin reisi olup bir süre onlara müderrislik yaptı. Saltana naibiyle bir işte anlaşamadığından ötürü ölümünden bir müddet Önce görevden alınarak yerine Cemaleddin b. Şihap el-Kehhal atandı. Bu sene şevval ayının yirmialtısmda cumartesi günü vefat etmiş ve Kubeybat Mezarhğı'na defnedilmiştir. [59]

Şeyh İmam Alim Ve Şeyhü'l-Kurra Burhaneddin Ebuîshak

Burhaneddin Ebu İshak İbrahim b. Ömer b. İbrahim b. Halil el-Caberî el-Halilî. Şafiî Mezhebine mensuptu. Kıraate ve diğe ilimlere dair birçok eser tasnif etmiştir. Hicretin 640. senesinde Caber Kalesinde doğdu. Bağdat'ta ilim tahsil etti. Sonra Dımaşk'a geldi. Kırk sene kadar Halil kentinde insanlara Kur'an öğretti. Şatibiye adlı eseri şerhetti. Hadis dinledi. Yusuf b Halil Hafız'dan icazet aldı. Fazilet, riyaset, hayır, diyanet, iffet ve muhafazakârlık bakımından meşhur ulemadan biri oldu. Bu sene ramazan ayının beşinde pazar günü doksaniki yaşında vefat etti. Halil kentinde Zeytune denen yerin alt tarafına defnedildi, Allah rahmet etsin. [60]

Kadilkudat Alemüddîn

Alemüddin Ebu Abdiîlah b. Muhammed b. Kadı Şemseddin Ebu Bekir b. İsâ b. Bedran b. Rahme el-Ahnaî es-Sa'dî. Mısırlıydı. Şafiî Mezhebine mensuptu. Dımaşk'ta ve kazalarında hakimlik yaptı. İffetli, nezih, zeki, ibaresi güzel, faziletleri seven, faziletli insanlara saygı gösteren bir kimseydi. Adiliyetü'l-Kebîre Medresesi'nde hadis rivayet ederdi. Bu sene zilkade ayının onüçünde cuma günü vefat etti. Kasyun Mezarhğı'nda Adil Kutboğa'nın dağ tarafındaki türbesinin karşısında ve zevcesinin mezarının yanına defnedildi. [61]

Kutbeddin Musa

Kutbeddin Musa b. Ahmed b. Hüseyin b. Şeyhü's-Sülamiye. Şam ordu nazırı idi. Çok servete ve mala sahipti. Faziletli, cömert, hayır ehli kimselere insanda bulunan, üstünlük sahibi bir kimseydi. Önemli işlere teşebbüs ederdi. Bu sene zilhicce ayının ikisinde salı ganii yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. Kasyun Mezarlığı'nda Nasırîye karşısına yapılan türbesine defnedildi. Kendisi, Hanbelîlerin müderrisi şeyh imam alla-me İzzeddin Hamza'nın babasıdır. [62]

Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesi

Bu sene, çarşamba günüyle başladı. Sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adları anılan kimselerdi. Şafiîlerin kadısı yoktu. Hanefîlerin Kadısı İmadüddin et-Tarsusî, Malikîlerin Kadısı Şe-refüddin el-Hemedanî, Hanbelîlerin Kadısı Alaeddin b. Menca, Sır kâtibi Muhiddin b. Fadlullah, Emevî Camii'nin nazırı İmamüddin b. Şirazî idi.
Muharrem ayının ikisinde sultanın, Hicaz'dan gelmekte ve selamette olduğu, ülkeye vuslatının yakınlaştığı müjdesi Dımaşk'a ulaştı. Bunun üzerine müjde ve seviç davulları çalındı. Şehir süslendi. Başka bir haberci de, Emir Seyfeddin Bektimur es-Sak ile oğlu Şihabeddin Ahmed'in hac dönüşü Mısır'a yakın bir yerde vefat ettiklerini bildirdi. Önce babası, üç gün sonra da Uyûnü'l-Kasab'da oğlu Şihabeddin vefat etmişti. Sonra ikisi de Kurafe'deki türbelerine nakledildiler. Bekti-mur'un geride sayılamayacak ve tutanak altına alınamayacak kadar çok miktarda malı, mücevheri ve eşyası kaldı.
Muharrem ayında Sahip Şemseddin Gabriyel serbest bırakıldı. Sa-fer ayında Mısır'a çağrıldı. O da posta atıyla Mısır'a gitti. Oraya gittikten sonra aile efradı göz altına alındı. Malları ellerinden alınarak Bey-tü'1-mal'a konuldu.
Safer ayının sonlarında Sklıip Eminü'1-Mülk, Gabriyel'in yerine Dınıaşk divanlarının nazırlığı görevine başlamak üzere Dımaşk'a geldi. Ondan dört gün sonra da Kadı Fahreddin b. Hüllî, Kutbeddin b. Şeyhü's-Sülâmiye'nin vefatı üzerine ordu nazırlığı görevine atanmak üzere Dımaşk'a geldi.
Rebiyülevvel ayının ortasında İbn Cümle, Dârüssaâde'de Dımaşk Şafiîlerinin kadılığına atanması münasebetiyle hil'at giydi. Sonra hil'atini giyinmiş olarak Emevî Camii'ne geldi. Oradan Adiliye Medre-sesi'ne gitti. Atanma fermanı orada âyânın huzurunda okundu. Mezkur ayın onikisinde çarşamba günü Adiliye ve Gazaliye medreselerinde ders verdi. Ayın ondördünde pazartesi günü kardeşinin oğlu Cemaleddin Mahmud, Kaymeriye'ye yeniden müderris olarak atandı. O da bundan sonra mecliste yerine naib olarak onu görevlendirdi. Sonra Adiliye'ye gitti. Orada hüküm verdi, ama bu görevi uzun süre devam etmedi. Aynı gün naiblikten azledildi. Bundan sonra yerine Cemaleddin İbrahim b. Şemseddin Muhammed b. Yusuf el-Hisbanî naib tayin edildi. Bu zat nımmetli ve nezih bir kimse olup ahkâm hususunda bilgi ve tecrübe sahibiydi.
Rebiyülevvel ayında Şihap Kurtay, Trablus naipliğine tayin edildi. Orada naiblik yapmakta olan Tablan, Gazze naibliğine, Gazze naibi de tts'a nakledildi. Atanma fermanlarım getiren kişi, bunlardan 100.000 dirhem bahşiş aldı.
Rebiyülâhir ayında Kadı Muhiddin b. Fadlullah ve oğlu, Mısır Sır katipliğine iade edildiler. Şerefüddin İbn Şihap Mahmud d önceden olduğu gibi Şanı Sır kâtipliğine döndü.
Bu ayın ortasında İmadüddin Musa el-Hüseynî, kardeşi Şerefüddin Adnan'ın geçen ayda vefat etmesi nedeniyle Nakibü'l-Eşraflığa atandı. Kardeşi Mescid-ü Dübban yanındaki aile mezarlığına defnedil-mişti. Yine bu ayda Fahr el-Mısrî, kadılığa atanması nedeniyle İbn Cümle'nin yerine Doleiye Medresesi'nde ders verdi.
Receb ayının yirmibeşinde İbn Cehbel'in geçen ayda vefatı nedeniyle Kadı Âlaeddin Ali b. Şerif, Baderaiye Medresesi'nde ders verdi. Kadı Alaeddin, îbn Vahid diye tanınıyordu. Dersinde kadılar ve ayan da hazır bulundu. O zaman ben ve Şeyh Şemseddin b. Abdülhadî ile başkaları Kudüs'te bulunuyorduk.
Bu ayda Sultan Melikü'n-Nasır, Kemankere ile taş atmayı, yayının satılmasını ve imalatının yapılmasını yasakladı. Bununla uğraşan çocuklar ahlaken bozuluyor, hatta çoğunluğu homoseksüel oluyor, fasıklı-ğa sürükleniyor ve dinî duyguları azalıyordu. Sultanın bu yasağı, Mısır ve Şam mıntıkalarında ilân edildi.
Berzalî dedi ki: sultanın, astrologların Kahire valisine teslim edilmelerine dair emri şaban ayının ortasında çıktı. Bunlar dövülerek hapse atıldılar. Çünkü kadınların ahvalini bozuyorlardı. Dördü işkence altında öldü. Bunların üçü Müslüman, biri de Hristiyandı. Bu husus Şeyh Ebu Bekir er-Rahbî'ye bir mektupla bildirildi.
Ramazan ayı başında Emir Fahreddin b. Şems Lü'lü'ün, Şihabed-din b. Mervanf nin vefatından sonra Dımaşk Berr Valiliği'ne atandığına dair haber, postayla Dımaşk'a ulaştı. Mekke'den yazılan bir mektup ise ramazan ayında Dımaşk'a galdi. Bu mektupta anlatıldığına göre Hicaz ülkesinde yıldırımlar düşmüş ve bu nedenle bir grup insan ölmüştü, Ayrıca çok yağmur yağdığı da mektupta anlatılıyordu.
Ramazan ayının dördünde Kadı Muhiddin b. Cemil'in Trablus Ka-dıhğı'na atandığına dair ferman posta vasıtasıyla Dımaşk'a ulaştı. Bunun üzerine Muhiddin, Trablus'a gitmek üzere yola koyuldu.
Mısır'da ikamete başlaması nedeniyle İbn Mecd Abdullah, görevden alman İsfahanî'nin yerine, Revahiye Medresesi'nde ders verdi. Ramazan ayı sonunda birbuçuk sene hapis yatmış olan Sahip Alaeddin ile kardeşi Şemseddin Musa b. Tac İshak salıverildiler.

Şevval ayının onunda perşembe günü Şamlıların hac kafilesi Emir Bedreddin b. Mabed idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadısı da Alaeddin b. Mansur'du. Bu zat Kudüs'teki Tengiz Medresesi'nde Hanefîlerin müderrisiidi. Hacılar arasında Sadreddin el-Malikî, Şihabüddin ez-Zahirî, Muhiddin b. Akaf ve başkaları da vardı.
Şevval ayının onüçünde pazar günü Trablus kadılığına atanmış olan İbn Cemil'in yerine Atabekiye Medresesinde İbn Cümle ders verdi.
Şevval ayının yirmisinde pazar günü Kadı Şemseddin Muhammed b Kâmil et-Tedmürî, hüküm vermeye başladı. Bu zat daha önceleri Halil kentinde hatiplik yapmaktaydı. İbn Cümle'nin yerine niyabeten atanmıştı. İnsanlar, dindarlığı ve fazileti nedeniyle onun bu göreve gelişine çok sevindiler.
Zilkade ayında Tengiz, Devaddar Nasirüddin Muhammed'i tutukladı. Bu zat, Tengiz'in yanında yüksek bir mertebeye ulaşmıştı. Onu yakalayıp şiddetlice dövdü. Çok miktarda mal ve parayı elinden aldı. Sonra onu kaleye hapsetti. Daha sonra Kudüs'e sürgün etti. Aralarında Alaeddin b. Mukallid Hacibü'l-Arab'm da bulunduğu bir grup adamını dövdürdü. Alaeddin'in dilini iki kez kesti. O da öldü. Devlet düzeni değişti. Yeni bir ekip iş başına geldi. Bunların başında Hamza adında biri vardı ki, bu şahıs son zamanlarda Tengiz'in gece sohbetlerinde ve ziyafetlerinde ayrılmaz arkadaşı olmuştu. Devaddar Nasirüddin ile arkadaşları ve tabileri ise gözden düşmüşler, nimetten yoksun kalmışlardı.
Zilkade ayının yirmisekizinde salı günü sultan tarafından gönderilen Abanoz görünüşlü demir kapı, Ka'be'ye takıldı. Üzerinde 35.300 dirhem ağırlığında gümüş tabaka vardı. Eski kapı yerinden söküldü. Saç denen bir tahtadan yapılmıştı. Onun üzerinde de gümüş levhalar vardı. Benî Şeybe kabilesi bunu teslim 'çildi. Ağırlığı altmış rıtıldı. Her dirhemini iki dirheme sattı. İnsanlar dalardım niyetiyle bunu fazla fiyata satın aldılar. Tahtadan yapılmış olan eski kapı Ka'be'nin içinde bırakıldı. İki kanattan oluşan bu kapının bir kanadında Yemen hükümdarının adı, diğerinde ise şu ibare yazılı idi:
"Ey Allah'ım, ey dost, ey yüce! Yusuf b. Ömer b. Ali'yi bağışla." [63]

Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Alim Takiyyüddin Mahmud Alî

Takiyyüddin Mahmud Ali b. Mahmud b. Mukbil ed-Dakukî Ebü's-Senâ. Bağdatlıydı. Elli seneden beri Bağdat'ta muhaddislik yapıyor, onlara hadis okuyordu. Sonra Müstansıriye Dârül-Hadisi'nin şeyhliğine atandı. Zaptı sağlam, bir hadis âlimiydi. Başka ilimlerde de söz sahibiydi. Vaaz verir, taziyet ve tebrik meclislerinde konuşurdu. Zamanında kendi ülkesinde parmakla gösterilen insanlardandı. Allah rahmet etsin. Bu sene muharrem ayında yetmiş yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. İmam Ahmed b. Hanbel'in türbesine defnedildi. Geride tek bir dirhem dahi bırakmadı. Onun iki kasidesi vardı ki, bu kasidelerle Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye için ağıt yakmıştı. Bunları bir mektuba koyup Şeyh Hanz el-Berzalî'ye göndermişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [64]

Şeyh İmam Alim İzzülkudat Fahreddin Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdülvahid b. Mansur b. Muhammed b. Münir. Maliki Mezhebine mensuptu. İskenderiyelidir. Faziletli ve meşhur şahsiyetlerdendir. Altı ciltlik bir tefsiri "Kâne ve Kâne" adlı bir eseri ve Rasûlullah (s.a.v.) hakkında yazdığı güzel kasideleri vardır. Çok hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Bu sene cemaziyelevvel ayında sekseniki yaşında vefat etti ve İskenderiye'ye defnedildi. Allah rahmet etsin. [65]

Kadilkudat İbn Cemâa

Alim Şeyhü'l-İslâm Bedreddin Ebu Abdillah Muhammed b. Şeyh İmam Zahid Ebu İshak İbrahim b. Sadullah b. Cemâa Hazım b. Sahr el-Kinanî. Aslen Hamalıdır. Hicretin 639. senesinin rebiyülâhır ayının dördünde cumartesi gecesi Hama'da doğdu. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. Çeşitli ilimler elde etti. Akranlarının fevkine çıkıp ilerledi. Kaymeri-ye Medresesi'nin müderrisliğini yaptı. Sonra Kudüs-ü Şerifte hâkimlik ve hatiblik görevlerine atandı. Eşrefiye zamanında oradan da Mısır kadılığına nakledildi. Sonra oradaki büyük medreselerde ders verdi. Daha sonra Şam kadılığına atandı. Kadılık görevine ek olarak kendisine hatiplik, şeyhü'ş-şüyûhluk, Adiliye Medresesi'nin ve diğer medreselerin müderrisliği görevi de verildi. Bütün bunlarla birlikte riyaset, diyanet, takva sahibi bir kimse idi. Başkalarına eziyet vermez, kendini kötülüklerden muhafaza ederdi. Faydalı ve yüksek dereceli tasnif eserleri vardı. Güzel sesiyle irad ettiği hutbeleri toplanıp bir araya getirildi. Mihrapta ve diğer yerlerde, kıraatte bulunurken de sesi çok güzeldi. Daha sonra Şeyh Takiyyüddin b. Dakikü'l-İyd'in vefatının ardısıra Mısır diyarının kadılığına nakledildi. Orada hüküm vermeye devam etti. Nihayet gözlerini kaybetti. Yaşlandı, zayıfladı ve kadılık görevinden istifa etti. istifası kabul edildi. Yerine Kazvinî atandı. Bazı görevleri uhdesinde kaldı. Bu sene cemaziyelevvel ayının yirmibirinde pazartesi gecesi yatsıdan sonra vefat edinceye kadar yüksek derecedeki maaşının

ödenmesine devam edildi. Vefat ettiğinde doksandört yaşındaydı. Ertesi gün cenaze namazı öğleden önce Mısır'ın Naşiri Canıii'nde kılındı ve Kurafe Mezar-lığı'na defnedildi. Cenazesi cidden muhteşem olmuştu. Büyük bir kalabalık tarafından teşyi edildi. Allah rahmet etsin. [66]

Şeyh İmam Fazıl Ve Müslümanların Müftüsü Şihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed

Şihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhiddin Yahya b. Taceddin b. İsmail b. Tahir b. Nasrullah b. Cehbel. Aslen Haleblidir. Sonraları Dı-maşk'a yerleşmiştir. Şafiî Mezhebine mensuptu. Fakihlerin önde gelen-lerindendi. Hicretin 670. senesinde doğdu İlimle iştigal etti. Alimlerin meclislerine devam etti. Şeyh Sadr b. Vekil'den devamlı ders aldı. Kudüs'teki Selâhiye Medresesinde ders verdi. Sonra bu görevi bırakıp Dı-maşk'a gitti. Orada bir süre Zahiriye Dârü'l-Hadisi'nin şeyhliğini yürüttü. Daha sonra Baderaiye Medresesi'nin şeyhliğine atandı. Zahiriye'yi terketti. Vefat edinceye kadar Baderaiye Medresesinde kaldı. Bu iki medresede de ders verirken maaş almadı. Bu sene cemaziyelâhir ayının dokuzunda perşembe günü ikindiden sonra vefat etti. Cenaze namazı ikindi namazından sonra kılındı ve Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından teşyî edildi. [67]

Taceddin Abdurrahman B. Eyyub

Hicretin 660. senesinde ölü yıkayıcılığına başladı. Anlatıldığına göre kendisi 60.000 ölü yıkamıştır.. Bu sene receb ayında seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [68]

Şeyh Fahreddin Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abdülazîm b. Sakatî. Şafiî Mezhebine mensuptu. Hazine şahitliği görevini yürütüyordu. Babü'n-Nasır yanında hâkim naibliği yaptı ve Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. [69]

İmam Fadıl Şihabüddin Ebü'l-Abbas

Şihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdulvahhab el-Bekrî. Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk'in soyundan geldiği için kendisine Bekri nisbeti takılmıştır. Güzel söz söyler, kitap istinsahı yapardı. Güçlü bir kaleme sahipti, günde üç forma yazardı. Buharî'yi sekiz kez yazdı, aslıyla karşılaştırdı, ciltledi. Buharî'nin bir nüshasını 1.000 dirheme satardı. Otuz ciltlik bir tarih derledi, onu da istinsah edip her nüshasını 1.000 dirhemden fazla bir paraya sattı. Anlatıldığına göre kendisinin de Müntehel Erb fi Ilmi'l-Edeb adlı otuz ciltlik bir eseri vardı. Kendisi, zamanında ender görülen şahsiyetlerdendi. Bu sene ramazan ayının yirmisinde cuma günü vefat etti. Allah rahmet etsin. [70]

Şeyh Ali B. Hasan B. Ahmed

Şeyh, salih, zahidlere âbid bir kimse idi. Asıl adı Ali b. Hasan b. Ah-med el-Vasıtî olup hayır ve salihliği ile şöhret bulmuştur. Çokça ibadet eder, Kur'an okur ve hac yapardı. Kırktan fazla hac yapmıştır. Heybetli ve faziletli bir kimseydi. Bu sene zilkade ayının yirmisekizinde salı günü seksen yaşına yaklaşmış iken ihramlı bir halde vefat etti. Allah rahmet etsin. [71]

Emir İzzeddin İbrahim B. Abdurrahman

Emir İzzeddin İbrahim b. Abdurrahman b. Ahmed b. Kavvas. Sultanın bazı dairelerinde görev yapmıştır. Akabiyetü's-Sağire'de güzel bir evi vardı. Vefatı yaklaşınca evini medreseye dönüştürmeleri için mirasçılarına vasiyette bulundu. Oraya bazı vakıflar da bağladı. Buranın müderrisliğine Şeyh İmadüddin el-Kürdî eş-Şafîfyi tayin etti. Bu sene zilhicce ayının yirmisinde çarşamba günü vefat etti. Allah rahmet etsin. [72]

Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesi

Bu sene, pazar günü ile başladı. Yılbaşında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adları anılan kimselerdi.
Rebiyülevvel ayının ikisinde cuma günü Hatuniyetü'l-Berrani-ye'de cuma namazı kılındı. Emevî Camii'nin geçici müezzin

Şemseddin en-Neccar, burada hutbe irad etti. Kabon Camii'ndeki hatiplik görevini de bıraktı.
Rebilülevvel ayı başında emir Şemseddin Muhammed et-Tedmüri, hakim olarak Kudüs'e gitti. Dımaşk'taki hakim naibliği görevinden alındı.
Rebiyülevvel ayının üçünde Zeyneddin Abdurrahim b. Kadilkudat Bedreddîn b, Gsmâa, hatip olarak Mısır'dan Kudüj'e galdi Dımaşk'ta kendisine hü'at giydirildikten sonra Kudüs'e yolcu oldu.
Rebiyülevvel ayının sonunda Emir Nasirüddin b. Bektaş el-Hüsamî, Şerefüddin Mahmud b. Hatirî'nin yerine Dımaşk vakıfla idaresinin başına getirildi. Bu görevden alman Şerefüddin ise ailesiyle birlikte kardeşi Bedreddin Mes'ud'a niyabeten emir olarak Mısır'a gitti. Kadı Alaeddin b. Kalanisî de görevden alındı. Melikül-Ümerâ Tengiz'in maiyetinde çalışmakta olan diğer divan başkanları ve görevliler, 200.000 dirhem para cezasına çarptırıldılar. Gazze nazırı Cemaleddin Yusuf, -ki bu zat Müstevfî Sünnînin damadı idi- Gazze'den çağrıldı ve Divan nazırlığı ile Nuriye Hastahanesinin nazırlığı görevlerine getirildi.
Rebiyülevvel ayında Tengiz, Torna kapısının ıslahını emretti. Kapı on zira kadar yükseltildi. Taşları ve demiri en kısa zamanda yenilendi.
Aynı zamanda Dımaşk'ta büyük bir sel felâketi meydana geldi, bu yüzden bazı duvarlar yıkıldı. Sonra bu sel suları azalmaya başladı.
Rebiyülâhir ayının başlarında Kerek naibi Cemaleddin Akkuş, Mısır'dan Trablus'a gitmekte iken Dımaşk'a uğradı. Kerek naibi iken Kur-tay'm vefat etmesi nedeniyle Trablus naibliğine atanmıştı.
Cemaziyelevvel ayında Kadı Şihabeddin b. Mecd Abdullah, Dârüssaâde'ye çağrıldı. İbn Kalanisî'nin yerine Beytül-ma vekilliğine atandı. Atanma fermanı Mısır'dan geldi. İnsanlar kendisini tebrik ettiler.
Yine bu ayda Emir Necmeddin b. Zeybek, Nablus valiliğinden Dımaşk divanlarının başkanlığına getirildi. Burası İbn Haşşap'tan sonra birkaç ay müddetle boş kalmıştı. Ramazan ayında Şeyh Bedreddin Ebü'1-Yüsr İbn Saiğ, Kudüs'te Zeyneddin b. Cemâa'nın yerine hutbe irâd etti. Çünkü Zeyneddin bu görevi bırakmış, kendi beldesine dönmeyi tercih etmişti. [73]

Kadı İbn Cümel Meselesi

Ramazan ayının yirminci gününden sonra Melikü'l-Ümera Şeyh Zahir ile Devaddar Nasirüddin arasındaki anlaşmazlık yüzünden Kadı İbn Cümle ile Şeyh Zahir arasında tartışma çıktı. Şeyh Zahir, İbn Cüm-le'nin kadılığa atanmasına aracılık ekmişti. Bu tartışma üzerine her biri, diğerinin söylediğinin aksine iddialarda bulundu ve bu iddialarını yeminle teyid etti. Dârüssaâde mescidinde tekrar tartıştılar. Kadı îbn Cümle, Adiliye'deki konağına dönünce Şeyh Zahir, maslahata uygun şekilde hüküm vermesi ve naibin bu hususiaki fermanına uyması için ona haber gönderdi. Bu aslında bir hile idi ama zahiren Kadı İbn Cümle'yi destekler görünüyordu. Kadı îbn Cümle de hemen onu yakalatıp huzuruna getirtti ve onu tasdr etti. Oradan ayrıldıktan sonra adamları Şeyh Zahiri yakalayıp ramazan aymm yirmiyedisinde çarşamba günü merkebe ters bindirmek suretiyle şehirde dolaştırarak teşhir ettiler ve onu şiddetlice dövdüler. Şehirde dolaştırıp teşhir ederken de, "Bu, yalancılık yapanın ve şeriatı çiğneyenin cezasıdır!" diye yüksek sesle bağınyorlar-dı. Oruçlu olduğu halde, Şeyh Zahirin bu eziyete uğramasından ötürü insanlar çok üzüldüler.
Ramazan ayınm son on gününde ve özellikle yirmiyedinci gününde yaşh ve oruçlu iken bu alime, bu şekilde ezâ ve cefa edilmişti. Rivayete göre o günde kendisine 2.171 kırbaç vurulmuştu. Doğrusunu Allah bilir. Akşam olmadan mezkur kadı aleyhinde fetva bulmaya çalıştı ve sultanın fermanının uygulanması için ulemayı dolaştı. Ramazan ayının yir-niidokuzunda saltanat naibinin huzurunda Dârüssaâde'de, kadıların, önde gelen ve çeşitli mezheplere mensup müftülerin katıldığı bir toplanti düzenlendi. Şafiîlerin Kadısı İbn Cümle de bu toplantıya çağrıldı. Mecliste onun taraftarları çoktu. Ancak İbn Cümle'nin oturmasına izin verilmedi. Aksine ayakta bekletildi. Tam bir saat sonra meclisin bir köşesine, Şeyh Zahir'in içinde bulunduğu mahfenin yan tarafına oturtuldu. Diğer kadılar da bu meselede İbn Cümle'nin tarafgirlik yaptığım ve yanlı hüküm verdiğini söylediler. Ayrıca Şeyh Zahir'e fazlaca işkence yapıldığını zikrettiler. Orada hazır bulunanlar bu hususta doyurucu bilgiler verdiler. Söz her tarafa yayıldı. Saltanat naibinin İbn Cümle'ye kızdığı, daha önce kendisine meyilli iken şimdi ona karşı cephe aldığı anlaşıldı. Meclis dağılmadan Kadı Şerefüddin el-Malikî, ibn Cümle'nin fasıkhğma, görevden azledilmesine ve zindana atılmasına hükmetti ve bu karar alındıktan sonra meclis dağıldı. Kadı İbn Cümle, Azraviye'de göz altına alındı. Sonra kale hapishanesine nakledildi. Bu, onun yaptığının tam karşılığı olan bir ceza idi. Bir ve tek olan Allah'a hamd olsun. İbn Cümle birbuçuk seneden sadece birkaç gün eksik süreyle kadılık yapmıştı. Gerçekten güzel hüküm verirdi. Kendisine bağlı vakıfları da güzelce idare ederdi. Nezih bir kimseydi. Fakihlerle fakirleri, vakıfların gelirlerinden özellikle yararlandınrdı. Kararlı, şehametli, cesaretli bir kimseydi. Ancak bu meselede hata ederek haddi tecavüz etmiş, neticede bu akibete maruz kalmıştı.
Hac kafilesi şevval ayının onunda pazartesi günü Emir Olcay Boğa idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadısı Mecdüddin b Hayyan el-Mısrî idi.
Şevval ayının yirmidördünde pazartesi günü Hanefîlerin İkbaliye Medresesinde Şemseddin Muhammed b. Osman b Muhammed el-İsfahanî İbn Acemî el-Hibtfnin yerine (bu İbn Hanbelî diye tanınırdı), Necmeddin b. Kadilkudat İmamüddin et Tarsusî el-Hanefî ders verdi. Eski müderris Şemseddin Muhammed; faziletli, dindar, zahid, ama su konusunda çok vesveseli bir kimseydi. Yerine atanan müderris Necmeddin b. Hanefî ise o zaman onbeş yaşında, yeni yetişme çağmdaydı. Anlayışlı,

uyamk, ilimle iştigal eden, şekli güzel ve ağır başlı bir kişiydi. Öyle ki ders verirken dinleyicilerin tümü bu hususta onun babasını kıs-kanmışlardı. Bu nedenle yükseldi. Neticede babasının sağlığında kadilkudat oldu. Babası kadilkudat iken oğlu lehine görevinden feragat etmiş, yerine oğlu kadilkudat olarak atanmıştı. İdaresi ve hükümleri güzel olup övgüyle karşılanmıştır.

Yine şevval ayında, bu sene vefat eden sahip Şemseddin Gabriyel aleyhinde bir tutanak tesbit edildi. Bu tutanağa göre Gabriyel'in Bey-tü'l-mal'dan emlak satın aldığı, bu emlâki vakfettiği, sonra da kendi şahsî mülkü gibi bunlar üzerinde tasarrufta bulunduğu ortaya çıkmıştı. Bu konuda Kemaleddin eş-Şirazî ile kardeşinin oğulları İmamüddin ve Alaeddin el-Kalanisî, dayısının oğlu İmamüddin el-Kalanisî, İzzeddin b. Menca, Takiyyüddin b. Meracil ve Kemaleddin b. Guveyr şahitlik yapmışlardı. Kadı Burhaneddin ez-Zer'î el-Hanbelî'nin de bu hususta onayı alınmış, diğer kadılar da bunu doğru bulmuşlardı. Yalnız muhte-sip İzzeddin b. Kalanisî, şahitlik yapmaktan kaçınmış, bu nedenle de Azraviye Medresesi'nde bir aya yakın bir süre göz altında tutulmuş, sonra salıverilerek muhtesiplikten azledilmiştir. Hazine nazırlığı görevine ise devam etmişti. Zilkade ayının yirmisekizinde pazar günü Şeyh Şihabeddin b. Mecd'e kadılık hil'ati gönderildi. O zaman kendisi Beytü'l-mal vekili idi. Gönderilen hil'ati giyerek Dârüssaâde'ye gitti. Atanma fermam saltanat naibinin ve kadıların huzurunda okundu. Sonra İkbaliye Medresesi'ne döndü. Atanma fermam orada da okundu ve iki hasım arasında hüküm verdi. Adiliye, Gazaliye ve iki Atabekiye medresesinde ders verdi. Ayrıca İbn Cümle'nin yerine İkbaliye Medresesi'nde müderrisliğe devam etti.

Cuma günü Emir Hüsameddin Mühenna b. İsa, Hama Sahibi Efdal ile birlikte Dımaşk'a geldi. Onları saltanat naibi Tengi karşıladı, kendilerine ikramda bulundu. İkisi de cuma namazını saltanat naibi Ten-giz'in yanında kıldıktan sonra Mısır'a yöneldi. Mısır'a vardıklarında kendilerini emirlerin önde gelenleri karşıladılar. Sultan, Mühenna b. İsa'ya ikramda bulundu ve ona bol nıiktarda altın, gümüş ve kumaş hediye etti. Ayrıca bir kaç köyü de ikt^ olarak kendisine vererek ailesinin yanına dönmesine karar verdi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Dediklerine göre sultan ona 100.000 dinar değerinde bir ihsanda bulunmuş, kendisine ve arkadaşlarına 170 hil'at giydirmişti.

Zilhicce ayının altısında pazar günü Kadilkudat İbn Mecd'in yerine Fahr el-Mısrî, Revaniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde dört mezhebin kadıları ile önde gelen faziletli kimseler hazır bulundular.

Arefe gününde Necmeddin b. Ebi't-Tîb'e Beytü'1-mal vekilliğine atanması sebebiyle hil'at giydirildi. Daha önce bu görevde İbn Mecd bulunuyordu. Yine İzzeddin b. Kalanisî'nin yerine muhtesipliğe atanan imamüddin b. Şirazî'ye de hil'at giydirildi. Üçü de Dârüssaâde'den, omuzlarında şalla çıktılar. [74]

Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kıymetli Şeyh Ve Tacir Bedreddin

Bedreddin Lü'lü' b. Abdullah Atikünnakib Şücâüddin İdris. Güzel bir adamdı. Çuha ticareti yapardı. Bu sene muharrem ayının beşinde Perşembe günü ikindi vakti vefat etti. Geride çok miktarda servet bıraktı. Babü's-Sağir Mezarliği'na defnedildi. İyilikleri, ihsanları ve sadakalan meşhurdu. İbn Hişam mescidinde altı gece yedi günlük periyodik virdleri vardı. [75]

Sadr Eminüddin Muhammed

Muhammed b. Fahreddin Ahmed b. İbrahim b. Abdurrahman b. Muhammed b. Yusuf b. Ebi'1-Ayş el-Ensarî. Dımaşklıydı. Radve'deki Beredi Nehri kıyısında yapılan meşhur mescidin banisidir. Bu mescidin yan tarafındaki taştan yapılı tuvaletleri ve oradaki pazarı da kendisi yaptırmıştı. Neyrep Camii'nde vaaz verirdi. Hicretin 658. senesinde doğdu. Buharî'yi dinledi ve onu rivayet etti. Varlıklı büyük tüccarlardandı. Bu sene muharrem ayının altısında euma sabahı vefat itti. Kas-yun'daki türbesin© defnedildi, Allah rahm©t etsin. [76]

Hatip Îmam Alîm Îmadüddîn Ebu Hafs

İmadüddin Ebu Hafs Ömer el-Hatib Zahirüddin Abdürrahim b. Yahya b. İbrahim b. Ali b. Cafer b. Abdullah b< Hasan el Kureşî ez-Zührî. Nabluslu idi. Kudüs hatibliği yaptı. Uzun bir süre de Nablus'ta kadılık yaptı. Sonra Kudüs'ün hem hatibliğine hem de kadılığına atandı. İlimle iştigal eden faziletli bir kimseydi. Sahih-i Müslim'i bir kaç ciltte şerhet-ti. Hafızası sağlam olup bir şeyi çabuk ezberler ve çabuk da yazardı. Bu sene muharrem ayının onunda salı gecesi vefat etti. Mamila Mezarlı-ğı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [77]

Sadr Şemseddin Muhammed

Şemseddin Muhammed b. İsmail b. Hammad. Şurp pasajında tacirlik yapardı. Kendine Özgü bir yazı sitili vardı. İnsanla kendisinden istifade ederlerdi. Güvenilir ve dindar bir kimse olduğu için tüccarların işine bakardı. Marifet sahibi bir kimse olup çok kitap mütalaa ederdi. Bu sene safer ayının dokuzunda altmış yaşında iken vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [78]

Kadilkudat Cemaleddin Ez-Zeri

Ebu Rebî Süleyman b. Hatip Mecdüddin Ömer b. Salim b. Ömer b. Osman el-Ezruî eş-Şafn. Hicretin 645. senesinde Mağri ülkelerinden Ezruat'ta doğdu. Dımaşk'ta ilim tahsil etti. Zer'de hakimlik yaptı. Bu nedenle Zer'î adını aldı ve bu adla tanındı Sonra Dımaşk'ta naiblik yaptı. Daha sonra Mısır'a nakledildi. Orada da hakim naibliği yaptı. Bir süre sonra müstakil olaral kadılığa atandı ve bu görevi yaklaşık bir sene yürüttü. Bir sene kadar da şeyhü'ş-şüyûhluk göreviyle birlikte Şam kadıhğı yaptı- Daha sonra kadılıktan azledildi. Şeyhü'ş-Şüyûhluk görevini Atabekiye Medresesi'nin müderrisliğiyle birlikte bir yıl kadar daha yürüttü. Daha sonra Mısır'a göçtü. Orada da müderrislik ve kadıasker-Hk yaptı. Safer ayının altısında pazar günü yetmiş yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. Berzalî, Dımaşk'ta iken kendisinden dinlediğimiz hadisleri kendisine aktarmış olan şeyhlerden yirmi kadarı hakkında bir risale hazırlamıştır. [79]

Şeyh Zeyneddin Ebu Muhammed

Şeyh, imam, âlim, zahid Zeyneddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Mahmud b. Ubeydan, Baalbekli idi. Eanbelî Mezhebin mensuptu. Hanbalîlerin faziletli şahiiyetlirindendi. Hadis, fıkıh, tasavvuf, ve diğer ilimlerde eser tasnif etti. Faziletli bîr insan olup çok hayırlı işleri ve faaliyetleri olmuştur. Melik Zahir'in zamanında başından bir olay geçti, bunun neticesinde aklını oynattı. Riyazetle uğraştığı için de açlıktan hayeller görmeye ve bunların gerçek olduğuna inanmaya başladı. Bu sene safer ayının ortasında Baalbek'te vefat etti. Altmış yaşını tamamlamadan Babısatha Mezarlığı'na dafnedildi. Kadı Zer'î ile birlikte Dımaşk'ta gıyabî cenaze namazı kılındı. [80]

Emir Şihabüddin

Trablus naibi olup vakıfları, sadakaları, iyilikleri ve ihsanları vardı. Bu sene safer ayının onsekizinde cuma günü Trablus'ta vefat etti ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. [81]

Muvakkit Şeyh Abdullah B. Yusuf B. Ebu Bekir El-İs'irdî

Faziletli bir kimse olup vakit belirlemede, usturlap ilminde ve bu hususlaki meselelerde yüksek derecede bir âlimdi. Yalnız ahlakı bozuk ve huysuz bir kimse olduğundan ötürü bu hususta kendisinden yararla-nılamıyordu. Sonra gözlerinin feri kayboldu. Bu sene rebiyülevvel ayının onunda cumartesi akşamı Hasa'daki pasajdan aşağı düşerek vefat etti ve Babü's-Sağır Mezarlığı'na defnedildi. [82]

Emir Seyfeddin Balaban

Seyfeddin Balaban Turfa b. Abdullah en-Nasırî. Dımaşk'ın Önde gelen şahsiyetlerindendi. Başından anlatımı burada uzun sürecek işler geçti. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmibirinde çarşamba gecesi Firuz minaresinin yanındaki evinde vefat etti. Kendi evinin yanında yaptırdığı türbesine defnedildi. Sağlığında iki okuyucuyu da vakıftan maaşı almak üzere orada görevlendirmiş, ayrıca türbesinin yanında bir mescit yaptırarak oraya da imam ve müezzin tayin etmişti. [83]

Şemseddin Muhammed B. Yahya B. Muhammed

Babası Harran kadısı idi. Kendisi de Dımaşk'ta vakıflar idaresinin nazın idi. Rebiyülevvel ayının yirmibirinde çarşamba gecesi vefat etti. Kasyun Mezarlığıma defnedildi. Yerine İmamüddin eş-Şirazî atandı. [84]

Şeyh İmam Taceddin Ebu Hafs

Taceddin Ebu Hafs Ömer b. Ali b. Salim b. Abdullah el-Lahmî. İskenderiyeli idi. İbn Fakihanî adıyla tanınmış olup çeşitl ilimlere vakıftı. Hicretin 654. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Maliki Mezhebinin fıkhını Öğrendi ve bu dalda yükseldi. Nahiv ve diğer ilimlerde de ileri derecelere ulaştı. Çeşitli hususlara dair tasnif eserleri vardır. Hicretin 731. senesinde Ahnaî'nin zamanında Dımaşk'a geldi. Ahnaî, onu Dârüs-saâde'de konuk etti. Kendisinden biz de hadis dinledik, yakınında bulunduk. C sene Dımaşk'tan hacca gitti. Hac yolunda da beraberindekile-re hadis dersi verdi. Hacdan sonra ülkesine döndü. Cemaziyelevvel ayının yedisinde cuma gecesi vefat etti. Ölüm haberi duyulduğunda Dımaşk'ta gıyabî cenaze namazı kılındı. [85]

Şeyh Eymen Eminüddin

Salih şeyhlerden olup âbid ve zahid bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Eymen Eminüddin Eymen b. Muhammed. Asıl ad Muhammed b. Mu-hammed'dir. Onyedi babaya kadar şeceresinde geçen isimlerin hepsi Muhammed'dir. Bir kaç sene Medine-i Münevvere'de mücavir olarak kaldı. Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde perşembe gecesi vefat edinceye kadar oradan ayrılmadı ve Bakî Mezarlığına defnedildi. Dımaşk'ta giyabî cenaze namazı kılındı. [86]

Şeyh Necmeddin El-Kabbanî El-Hamevî

Necmeddin Abdurrahman b. Hasan b. Yahya el-t-ahmî el-Kabbanî. Kabban, Eşmun-u Rumman'a bağlı köylerden birinin adıdır. Kendisi Hamamn bir zaviyesinde ikamet etti. Ziyaretine gidilir, kendisinden dua talep edilirdi. Âbid, takvan, zahid, iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan ve güzel yolda olan bir kimseydi. Bu hali bu sene receb ayının on-dördünde pazartesi akşamına kadar devam etti. O gün altmışaltı yaşında vefat etti. Cenazesine kalabalık bir insan topluluğu katıldı. Ha-ma'mn kuzey tarafına defnedildi. Faziletli bir kimseydi. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebini güzelce öğrenmişti. Kendisinden nakledilen çok güzel sözler vardır. Allah rahmet etsin. [87]

Şeyh Fethüddin B. Seyyidinnas

Hadis hanzi, allame ve yüksek derecede bir bilgindi. Şeceresi şöyledir: Fethüddin b. Ebi'1-Feth Muhammed b. İmam Ebu Am Muhammed b. İmam, Hafiz, Hatip Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Seyyidinnas er Rib'î el-Yamürî. Aslen Endülüs'ün İşbiliye şehrindendir. Sonraları Mısır'a yerleşmiştir.. Hicretin 671. senesinde zilhicce ayının ilk on gününden birinde doğmuştur. Çok hadis dinlemiş, bir grup hadis uleması ona rivayet icazeti vermiştir. Hicretin 690. senesinde Dımaşk'a geldi. Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İlimle iştigal etti. İlimde yüksek derecelere ulaştı Hadis, fıkıh, nahiv, Arapça, siyer, tarih ve diğer ilimlerde akranlarının fevkine çıktı. İki ciltlik güzel bir siyer kitabı hazırladı. Ca'miü't-Tirmizî'nin baş tarafından bir bölümü şerhetti. Kendi güzel yazısıyla yazdığı bu şerhin bir cildini ben de gördüm. Gerçekten güzel ve faydalı bir şekilde yazmıştı. Ama tenkitten de kurtulamamıştı. Onun çok güzel ve yüksek manalar içeren şiirleri, ahenkli nesri, tam belagatı vardı. Kelimeleri güzelce sıralayıp dizer, eser tasnif ederdi. Hiç düşünmeksizin irticalen konuşur, içi temiz, selefî akidesine mensup, âyetlere, hadislere, haberlere ve eserlere bağlı bir akidenin sahibi olup Peygamber Efendimizin izini takip ederdi. Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz için yazdığı güzel methiyeleri vardır. Mısır'da Zahiriye Medresesi'nin hadis şeyhi idi. Hendek Camii'nde hutbe irâd etti. Zamanında senetleri muhafaza etmek, metinleri ezberlemek illetleri, fıkhı bilmek, güzel sözler, şiirler ve hikayeler sahibi olmak bakımından kendisi gibi biri yoktu. Bu sene şaban ayının onbirinde cumartesi günü vefat etti. Ertesi günde cenaze namazı kılındı. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. İbn Ebî Cemre'nin yanma defnedildi. Allah rahmet etsin. [88]

Kadı Mecdüddin B. Haremi

Kadı Mecdüddin b. Haremi b. Kasım b. Yusuf el-Amiri el-Fakusî. Şafiî Mezhebine mensuptu. Beytü'1-mal vekili, Şafi Medresesi'nin ve diğer medreselerin müderrisi idi. Yüksek himmet sahibi ve girişken bir insandı. Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen hafızası sağlamdı. İlim öğretir ve mütalâalarda bulunurdu. Bu sene zilhicce ayının ikisinde vefat edinceye kadar ders vermeye devam etti. Vefatından sonra Şafiî Medresesi'nin müderrisliğine Şemseddin b. Kammah, Kutbiye Medresesi'nin müderrisliğine Bahaeddin b. Ukayl, Beytü'1-mal vekilliğine ise muhte-sıp Necmeddin el-İs'irdî atandı. Kendisi aynı zamanda Melik Zahir'in saray vekil harcıydı. [89]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/226-233.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234-235.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/235.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/235.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/235-236.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/236.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/236-238.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239-240.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/240.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/240-241.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/241.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/241.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/242.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/242.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/242-243.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/244-245.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/247.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249-252.
[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/252-253.
[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/253.
[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/253.
[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/253-254.
[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254-255.
[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/255.
[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/255-257.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/257.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258-259.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259-.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/261-263.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/263-264.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/264.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/264.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/265

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/265

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/.265.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/265.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/266.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/266.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/266-264.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/267-269.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/269-270.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/270.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/270.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/270-271.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271-272.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272-273.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/273.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/273.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yediyüzotuzbeşinci Senesi
Hicretin Yediyüzotuzbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Dımaşk Camîî'nîn Baş Müezzini Şeyh Burhaneddin
Ünlü Katip Bahaeddin Mahmud
Alaeddin Es-Sincarî
Adl Necmeddin Et-Tacir
Şeyh, İmam, Hafiz Kutbeddin Ebu Muhammed
Kadı İmam Zeyneddin Ebu Muhammed
Taceddîn Alî B. Îbeahtm
Salih Şeyhlerden Abdülkâfî
Şeyh Muhammed B. Abdülhak
Emir Sultanü'l-Arap Hüsameddin Mühennâ
Şeyh Fadl El-Aclunî
Hicretin Yediyüzotuzaltıncı Senesi
Hicretin Yediyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan Ebu Said B. Harbenda
Şeyh Bendenicî
Emir Sarimüddin
Emir Alaeddin Moğultay El-Hazîn
Kadı Kemaleddin
Emir Nasirüddin
Alaeddin Ali Şerefüddin
İzzeddin Ahmed B. Şeyh Zeyneddin
Şeyh Ali B. Mecd B. Şeref B. Ahmed
Emir Şihabüddin B. Berk
Emir Fahreddin B. Şems Lü'lü'
İmadüddin İsmail
Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesi
Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Alaeddin B. Ganim
Şeref Mahmud El-Harirî
Şeyh Nasirüddin B. Şeyh İbrahim
Şeyh Şihabüddin Abdülhak El-Hanefi
Şeyh İmadüddin
Şeyh Muhibbüddin Abdullah B. Ahmed
Muhaddis Nasirüddin Muhammed B. Tuğurbel
Şeyhimiz Şemseddin Ebüxmuhammed Abdullah B. Afif
Şeyh Muhammed B. Abdullah B. Mecd
Emir Esedüddin
Şeyh Hasan B.İbrahim
Hicretin Yediyüzotuzsekizincî Senesi
Hicretin Yediyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emirü'l-Kebîr Bedreddin Muhammed B. Fahreddin
Kadilkudat Şihâbüddin
Şeyh Îmam Alîm Îbn Merhal
Kadilkudat Cemaleddin Es-Salihî
Şeyhü'l-İslâm Kadilkudat İbn Barizi
Şeyh İmam Alim Şîhabüddin Ahmed
Sır Katibi Kadı Muhiddin B. Fadlullah
Şeyh İmam Allame İbn Kettanî
Şeyh İmam Allame İbn Kavî
Hicretin Yediyüzotuzdokuzuncu Senesi
Allame Kadilkudat Fahreddin
Kadilkudat Celaleddin Muhammed B. Abdurrahman
Şeyh Îmam Hapız Îbn Berzalî
Tarihçi Şemseddin
Hicretin Yedîyüzkırkıncı Senesi
Emir Tengîz'in Tutuklanış Sebebi
Hicretin Yediyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halife Müstekfî Billah
Hicretin Yediyüzkırkbîrîncî Senesi
Tengiz'in Vefatı
Haleb Naibi Taşdemîr
Muhammed B. Temmam'ın Vefatı
Şeyh Mîzî'nîn Zevcesi Aîşe'nîn Vefatı
Dekkanî'nin İdamı
Melik Nasır Muhammed B. Kalavun'un Vefatı
Hicretin Yediyüzkırkikinci Senesi
Şeyhimiz Hafiz Ebü'l-Haccac El-Mizzî'nin Vefatı
Cidden Garip Bir Olay
Cidden Garip Bir Olay
Zamanın Acaip Hallerinden Biri

Hicretin Yediyüzkırküçüncü Senesi

Hicretin Yediyüzotuzbeşînci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adları anılan kimselerdi. Emevî Camii'nin nazırı İzzeddin b Menca, muhtesip de İmadüddin eş-Şirazî idi.
Muharrem ayının başında perşembe günü Şeyh Hatip Tebrur, Ka-dilkudat Şihabüddin b. Mecd'in yerine Ümmü Salil Medresesi'nde ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundu.
Muharrem ayının altısında Mühenna b. İsa, sultamn yanından Dı-maşk'a geri geldi. Kendisini naib ve askerler karşıladılar İzzet ve afiyet üzere ailesinin yanına döndü.
Bu ayda sultan, Kale Camii'nin genişletilmesini ve onarılmasını, Mısır'ın eski camisinin de tamir edilmesini emretti. Kad Cemaleddin Muhammed b. İmadüddin b. Esir, Sır kâtibi olarak DımaşVa geldi. Daha önce bu görevde İbn Şihap Mahmu bulunuyordu. Bu ayda ve müteakip ayda boğaz şişmesi nedeniyle insanlardan bir çoğu öldü.
Rebiyülevvel ayında divanların başkam Emir Necmeddin b. Zeybek tutuklandı. Mallarına el konuldu, atları ve eşyaları satıldı Kendisinden sonra divan başkanlığına Seyfeddin Semer atandı. Bu kişi, hacib Bektimur'un kölesi olup zekât işlerine bakardı.
Bu ayda Emir Şemseddin Hamza'nın hamamının onarımı tamamlandı. Bu zat Nasirüddin Devaddar'dan sonra saltanat naib Tengiz'in yanında itibar sahibi olup yükselmişti. Sonra hamamın onarımı işinde zulüm yaptığı nedeniyle aleyhinde dedikodular yayıldı, şikayet edildi. Saltanat naibi bu yüzden onu karşısına aldı, hesaba çekti. İnsanların kendisindeki haklarını alıp hak sahiplerine verdi ve huzurunda dövdürdü. Keman kereyi eline alıp yüzüne ve vücudunun çeşitli yerlerine vurdu. Daha sonra kaleye hapsetti. Bir süre sonra da Taberiye gölüne göndererek gölde boğdurttu.
Kerek naibi Emir Cemaleddin, kendi isteği ile bu görevden alınarak Trablus naibliğine nakledildi. Kerek'e de naib olarak Taygal gitti.
Selhat'ta ikâmeti emredilen Kerek naibi Dımaşk'a geldi. Onu, saltanat naibi ve askerler karşıladı, önce Dârüssâade'ye getirildi sonra kılıcı elinden alınarak kaleye götürüldü. Daha sonra Sıfd'a, oradan da iskenderiye'ye götürüldü. Bu onun sonu oldu.
Cemaziyelevvel ayında, Emir Bektimur hacib Hüsamî'nin Kahi-re'deki evine ihtiyati tedbir konuldu. Araştırıldı ve içinden bir çok eşya alındı. Çocuklarının dedesi, mezkur Kerek naibi idi.
Cemaziyelâhir ayının dokuzunda cumartesi günü Hüsameddin Ebu Bekir b. Emir İzzeddin Aybek en-Necîbî, tutuklanan İbı Bektaş'ın yerine divan başkanlığına atandı. Bu münasebetle kendisine hil'atdirildi ve insanlar tarafından tebrik edildi.
Cemaziyelevvel ayının ortasında Mushaf-ı Osmanî'nin muhafaza edildiği odanın üzerine sekiz zira uzunluğunda, dörtbuçuk zira genişliğinde ibrişimden olan bu perdeye 4.500 dinar harcanmış, yapımı da bir-buçıık sene sürmüştü.
Şevval ayının dokuzunda perşembe günü Emir Alaeddin el-Mirrisî idaresinde Şamlıların hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenir kadısı da Şihabüddin ez-Zahirî idi.
Şevval ayında kendilerine katılan Türkmenlerden ayrı olarak sayılan 10.000 askeri bulunan Haleb ordusu Adana, Tarsus ve Ayaş taraflarından dönüp geldi. Bunlar o tarafları yıkıp tahrip etmişler, çok sayıda adam öldürmüşlerdi. Sadece bir asker kaybolmuştu ki o da Ceyhan nehrine düşüp boğulmuştu. Ama kâfirler yanlarında bulunan 1.000 kadar Müslüman erkeği öldürmüşlerdi. Bu katliam ramazan bayramında olmuştu. İnnâ lillalıi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Bu ayda Hâma'da büyük bir yangın çıkmış, bu yüzden bir çok çarşı, pazar, emlak ve vakıflara ait binalar yanmış, sayılamayacak kadar çok mal telef olmuştu. Aynı şekilde Antakya şehrinin de çoğu yanmıştı. Müslümanlar bu duruma çok üzülmüşlerdi.
Zilhicce ayında Dımaşk'ın Babü'n-Nasır ile Babü'l-Cabiye kapılan arasındaki yolda bulunan mescit, kad,üann verdiği hükün gereği saltanat naibinin verdiği emir üzerine yıkıldı. Batı tarafında eskisinden daha güzel ve daha yararlı bir mescit yapıldı. [1]

Hicretin Yediyüzotuzbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Dımaşk Camîî'nîn Baş Müezzini Şeyh Burhaneddin

Salih şeyhlerden ve uzun ömür sürenlerden biri olan Burhaneddin, Emevî Camii'nin baş müezzini idi. Şeceresi şöyledir Burhaneddin İbrahim b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Vanî. Hicretin 643. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Rivaye etti. Sesi ve şekli güzel bir kimse olup halk tarafından çok sevilirdi. Bu sene safer ayının altısında perşembe günü vefat etti. Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Kendisinden sonra baş müezzinliğe oğlu Eminüddin Muhammed el-Vanî atandı. Oğlu da kendisi gibi faydalı bilgilere sahip bir muhaddis idi. O da babasından kırk gün sonra vefat etti. Allah ikisine de rahmet etsin. [2]

Ünlü Katip Bahaeddin Mahmud

Ünlü bir katip olup güzel yazı yazardı. Şeceresi şöyledir: Bahaeddin
Mahmud b. Hatibi Baalbek Muhiddin Muhammed b. Abdurrahim b. Ab-dülvehhap es-Sülemî. Hicretin 688. senesinde doğdu Yazı sanatıyla ilgilendi. Yüksek derecede bir hattat oldu. Yazı yazmada, kitap istinsahı yapmada kendi zamanındaki hattatların tümünün fevkine çıktı. Şekli güzel, ahlakı hoş sesi tatlı, sevecen bir kimseydi. Bu sene rebiyülevvel ayının bitiminde vefat etti. Şeyh Ebu Ömer'in türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [3]

Alaeddin Es-Sincarî

Dımaşk'taki Emevî Camii'nin kuzeyindeki Babü'n-Nâtıfaniyyin yanında bulunan Dârü'l-Kur'an'ı vakfeden kişidir. Şeceres şöyledir: Alaeddin Ali b. İsmail b. Mahmud. Doğru sözlü, dürüst, hayırlı, seçkin, varlıklı, yardıma koşan tüccarlardandı. Bu sene cemaziyelâhir ajanın onüçünde perşembe gecesi Kahire'de vefat etti. Kadı Şemseddin b. Harirî'nin mezarının yanına defnedildi. [4]

Adl Necmeddin Et-Tacir

Necrneddin Abdurrahim b. Ebi'l-Kasım Abdurrahman er-Rahabî. Mizze'deki meşhur türbenin banisidir. O türbenin yanında bir de mescit yaptırmış, çok gelir getiren vakıfları da oraya bağlamıştı. Kendi zamanının en hayırhlanndandı. Çok sadaka verirdi. Bütün hakimler nezdin-de hüsnü kabul gören adil bir insandı. Vefatından sonra geride çok sayıda evlat, büyük servet, muazzam bir konak ve Mizze'de bahçeler bıraktı. Bu sene cemaziyelâhir ayının yirmiye dişin de çarşamba günü vefat etti. Mizze'deki mezkur türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [5]

Şeyh, İmam, Hafız Kutbeddin Ebu Muhammed

Şeyh, İmam, Hafiz Kutbeddin Ebu Muhammed Abdülkerim b. Ab-dünnur b. Münir b. Abdülkerim b. Ali b. Abdülhak b Abdüssamed b. Ab-dünnur. Aslen Haleblidir. Sonraları Mısır'a yerleşmiştir. Mısır'da hadis rivayet eden, tedvin eden, şerheden, hadis üzerinde konuşan ve hadisi muhafaza ile ilgilenen meşhur muhaddis ve alimlerdendir. Hicretin 664. senesinde Haleb'te doğdu. Çeşitli rivayetlerine göre Kur'an-ı Ke-rim'i okudu, hadis dinledi. Şatıbiye ve Elfiye adlı eserleri tetkik etti Hadis ilminde ilerledi. Hanefî Mezhebine mensuptu. Çok kitap yazıp tasnif etti. En çok da Buharî'nin şerhiyle ilgilendi. Mısı için bir tarih derledi, ama bunu tamamlayamadı. Hafiz Abdülganî'nin derlediği Siret üzerine konuştu. Kendi şahsı için senetleri birbirine zıt kırk hadisi tahric etti. Ahlâkı güzel bir kimse olup dili temiz, külfeti bir tarafa atan, çokça kitap mütalâa eden, ilimle meşgul olan bir kimseydi. Bu halini bu sene receb itiminde pazar günü vefat edinceye kadar sürdürdü. Ertesi gün-HffiSSm brrinde dayısı Nasır el-Münbicî'nin mezarının ya-nma oSnedüdi. Geride dokuz çocuk bıraktı. Allah kendisine rahme etsin. [6]

Kadı İmam Zeyneddin Ebu Muhammed

Zeyneddin Ebu Muhammed Abdülkâfî b. Ali b. Temmam b. Yusuf es-Sübkî. Mahille kadısı idi. Babası ise allame Kadilkuda Takiyyüddin es-Sübkî eş-Şafn idi. Kendisi İbn Enmatî'den ve İbn Hatibi Mizze'den hadis dinledi, hadis rivayet etti. Bu sen şaban ayının dokuzunda vefat etti. Ardı sıra zevcesi Nasırîye binti Kadı Cemaleddin İbrahim b. Hüseyin es-Sübkî de vefat ett ve Kurafe Mezarlığına defnedildi. Bu hatun îbn Sabunî'den Sünen-i Neseî'nin bir kısmım dinlemişti. Onun kızı Mu-hammediy de aynı şekilde Sünen-i Neseî'nin bir kısmanı dinlemiştir. Muhammediye annesinden önce vefat etti. [7]

Taceddîn Alî B. Îbeahtm

Taeeddin AH b. ibrahim b.'AbdülJcerim el-Mısri. Katip Kutlubek adıyla tanınmıştır, Şufiîkrin şeyhi v© İbirk&ş m§dre«©d@ d§ anların mü= dirTİglikltrini yapan allamı Fahreddin^in babasıdır. Bu mm şaban ayının ontişünd© §alı faetıi Âdüiyitü's-Sağb© Mtdragrfnda vsfat @tti. Vs» fatma kadar devlet hizmetinde ve katiplikte bulunmaya devam etti. Ertesi gün Emev Camii'nde kılman namazdan sonra Babti's-Şağir Mezar-lığı'na defnedildi. [8]

Salih Şeyhlerden Abdülkâfî

Ubeyd b. Ebi'r-Rical b. Hüseyin b. Sultan b. Halife el-Meninî. İbn Ebi'l-Ezrak adıyla tanınmıştır. Hicretin 644. senesind Baalbek'e bağlı bir köyde doğdu. Daha sonra Menin köyüne yerleşti. Salihliğiyle meşhur oldu. Hadis okuttu. Doksan yaşın aşmış iken bu sene vefat etti. [9]

Şeyh Muhammed B. Abdülhak

Muhammed b. Abdülhak b. Şaban b. Ali el-Ensarî. Seyyah adıyla tanınmıştır. Kasyun Mezarlığı'nm kuzeyindeki derede meşhu bir zaviyesi vardı. Hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Çeşitli hususlara dair bilgisi vardı. Mükâşefe sahibi güzel bir adamdı. Bu sene şevval ayının sonlarında doksan yaşında vefat etti. [10]

Emir Sultanü'l-Arap Hüsameddin Mühennâ

Hüsameddin Mühennâ b. İsâ b. Mühennâ. Şam'daki Arapların e.miri idi. Bunlar, kendilerinin Cafer b. Yahya b. Halid el-Bermekî sülalesinden geldiklerini iddia ederler, Harun Reşid'in kız kardeşi Abba-se'den doğan çocuğun zürriye tinden olduklanm söylerlerdi. Doğrusunu Allah bilir.
Şam'da, Mısır'da ve Irak'taki bütün hükümdarlar tarafından saygı gören, kadri yüce bir kimseydi. Dindar, hayırlı ve haktar yana olan bir insandı. Geride çok miktarda mal ve evlat bıraktı. Yaşı çok ilerlemişti. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'yi aşın bir sevgiyle severdi. Kendisi sevdiği gibi zürriyeti ve emrinde bulunan Araplar da İbn Teymiye'ye aşın bir sevgiyle bağlıydılar. İbn Teymiye'nin onlar nezdinde mertebesi ve saygınlığı vardı. Onlardan ikram görürdü. Sözünü dinlerler, emrine itaat ederlerdi. Onların birbirlerine hücum etmelerini men eden ve bunun haram olduğunu onlara anlatan da İbn Teymiye idi. Onun bu hususta kıymetli bir tasnif eseri vardı. Mühennâ bu sene zilkade ayının onseki-zinde Silmiye'de vefat etti ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. [11]

Şeyh Fadl El-Aclunî

Zahid bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Şeyh Fadl b. İsa b, Kandil el-Aclunî el-Hanbelî, Mismariye'de ikamet ederdi. Asle Habrahi beldele-rindendir. Az bir dünyalıkla yetinirdi. Çok ucuz ve uzun elbiseler giyer, büyük sarıklar takınırdı. Rüya tabirlerini bilir, rüyalarım tabir ettirmek isteyen kimseler tarafından ziyaret edilirdi. Hiç kimseden bu hususta bir karşılık almazdı. Kendisine yüksek maaşlı görevler teklif edilmiş, ama hiç birini kabul etmemiştir. Bu sene zilhicce ayında doksan yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin mezan-mn yakınma defnedildi. Allah ikisine da rahmet etsin. Cenazesi kalabalık bir insan topluluğu tarafından teşyî edildi. [12]

Hicretin Yediyüzotuzaltıncı Senesi

Bu sene, cuma günüyle başladı. Sene başındaki yöneticiler, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Saltanat naibi Tengiz, bu sene başında beraberinde askerler ve mancınıklar olmak üzere Caber Kalesine gitmek maksadıyla Dımaşk'tan ayrılıp yola koyuldu. Dımaşk'tan bir ay, beş gün müddetle uzak kaldıktan sonra nihayet beraberindekilerle salimen geri döndü.
Safer ayının sekizinde Seyfeddin Kason en-Nasırî'nin Kurafe kapısı dışında yaptırmış olduğu hankâhm açılışı yapıldı. Buranın şeyhliğine kelamcılardan Şemseddin el-İsfahanî atandı.
Safer ayının onunda İbn Cümle, kaledeki zindandan salıverildi.
Bu ayda Tatar hanı Ebu Said b. Harbenda b. Ergun b. Abaka b. Hü-lagu b. Töli b. Cengizhan'nm, Rebiyülâhır ayının onikisinde perşembe günü Karabağ'daki saltanat konağında öldüğüne dair haber Dımaşk'a geldi. Karabağ onlann kışlık yeri idi. Cenazesi babasının şehri olan Sultaniye yakınında yaptırdığı türbesine nakledildi. Ebu Said, Tatarlann en hayırlı hükümdarlanndandı. Yolu en güzel olan ve sünnette fazla sebat eden, sünneti ayakta tutmak için de çok çaba sarfeden bir yöneticiydi. Onun zamanında ehl-i sünnet güçlendi, aziz oldu Rafizîler de alçalıp zelil oldu. Babasının iktidan zamanında ise durum tam tersiydi. Kendisinin vefatından sonra Tatarlar ayakta duramadılar, kendi aralarında anlaşmazlığa düşerek dağıldılar. Herbiri bir tarafa gitti ve bu dağınıklıkları zamanımıza kadar sürdü. Kendisinden sonra Tatarların başına Abaka'mn zürriyetinden Ertegün geçti. Onun hakimiyeti de çok az sürdü.
Bu sene cemaziyelevvel ayının onunda çarşamba günü Nasıriye-
tü'l-Cevvaniye Medresesi'nde vefat eden Kemaleddin b. Şirazî'nin yerine Bedreddin el-Erdebilî ders verdi. Dersinde kadıla da hazır bulundular.
Yine bu ayda Bedreddin el-Erdebilf nin Nasıriyetü'l-Cevvaniye

Medresesi'ne nakledilmesi sebebiyle Zahiriyetü'l-Berraniye Medresesi'nde Şeyh, İmam, Kurrâ Seyfeddin Ebu Bekir el-Hari ders verdi, Kendisinden bir gün sonra da katibi ismail b. Kesir, Necibiye Medresesi'nde ders verdi. Şeyh Cemaleddin b. Kad Zebedanî, Zahiriye tü'l-Cev-vaniye Medresesi'ne atandığından ötürü bu makamı ona bırakmıştı. Dersinde kadılar ve ayar tabakasına mensup kimselerde hazır bulundular. Bu derse kalabalık bir dinleyici topluluğu da katıldı. Dinleyiciler kendisini Övdüler. Cümle dizmesi ve tertibinin güzelliği sebebiyle hayrete düştüler. Dersinde şu âyet-i kerimeyi tefsir etmişti:
"Allah'ın kullan arasında O'ndan korkan ancak bilginlerdir." (Fatır,28).
Ancak sök, uzamış ve ribay-ı fadl meselesine dayanmıştı.
Bu ayın dördünde pazar günü mezkur Zahiriye Medresesi'nde vefat etmiş olan Alaeddin b. Kalanisî'nin yerine İbn Kadi ez Zebedanî ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. O gün çok yağışlı bir gündü.
Cemaziyelâhir ayı başında Mısır diyannda şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu kıtlık ramazan ayında daha da fazlalaştı. Bir çok insan, yaklaşık 2.500 kişi bu yüzden receb ayında Mekke'ye gitmeye başladı. Mekke'ye göçenler arasında İzzeddin b. Cemâa, Fahreddin en-Nüveyrî, Hasan es-Sülamî ve Ebü'1-Feth es-Sülamî vardı. Receb ayında Babü'l-Ferec köprüsünü onarımı tamamlandı. Köprünün çevresine koruma duvarı yapıldı. Diğer kapılar gibi, yatsıdan sonraki zamana kadar açık kalmasına karar verildi. Daha Önceleri akşamleyin gün batınımda kapatılıyordu. Receb ayının bitiminde Babıkeysan'ın karşısında kıble tarafında Necmeddin b. Hayılhan'ın yaptırmış olduğu camide cuma namazı kılındı. Orada imam, allame Şemseddin b. Kayyım el-Cevziye hutbe irâd etti.
Şaban ayının ikisinde Dimaşk Sır katipliği görevine azledilip Mısır'a göçen Kemaleddin b. Esir'in yerine Alemüddin Muhammed b. Kut-beddin Ahmed b. Mufaddal getirildi.
Ramazan ayının dördünde çarşamba günü, Eminiye Medresesi'nde Alaeddin b. Kalanisî'nin yerine Şeyh Bahaeddin b. İmam-Meşhed ders verdi.
Ramazanın yirmisinde Beytü'1-mal vekilliği görevine ek olarak İbn Kalanisî'nin vefatından birkaç ay sonra Hazine nazırlığı görevine getirilen Sadr Necmeddin b, Ebittib'e hil'at giydirildi,
Şevval ayının sekizinde pazartesi günü Emir Kutludemir el-Halilî'nin idaremnd© Şamlıların hac kafilesi yola koyuldu, Hacca gidenler arasında Trablus kadısı Muhiddin b, Cehbel, Fahr ©l*Mıs§rî; îbn Kadı eü-îCebedaaî, İbn hz gI=Han©f!, İbn Ganin Sihavî, İbn Kayyım ©I=O©vsi-yg va Naıirüddin b. Burbuh ©1-Han©fî d§ vardı.
Bu ayda Tatarlar eramnda bir kargaşa mtydana g©İdi ji v© bu yüz= dan birçok Tataın öldüğü, AH Paşa ila kendisini paşalığa na§b©ttir§n Musa Kâvun'un, örba Kâvun'a ve adamlarına karşı muzaffer oldukları, Orba Kavun ile vezir İbn Reşidü'd Devle'nin Öldürüldükleri ve burada anlatımı uzun sürecek başka olayların da cereyan ettiğine dair haberler Dımaşk'a geldi. Bunun üzerine Dımaşk'ta sevinç ve müjde davulları çalındı.
Zilkade ayında Emevî Camii'nin nazırı Şeyh İzzeddin b. Mencâ'ya, güneydeki, batıdaki ve doğudaki revaklarm içini astarlayıp sıvadığından ötürü hil'at giydirildi. Daha önce bu revaklarm iç kısımları astar-lanmamıştı.
Zilhicce ayının yedisinde çarşamba günü Şebeliye Medresesi'nde Kadı Necmeddin b. Kadilkudat İmamüddin et-Tarsusî el-Hanefî ders verdi. O zaman kendisi onyedi yaşındaydı. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Dikkatli, uyanık ve faziletli bir kimse olduğunu şükranla söylediler. Böyle bir evlada sahip olduğundan ötürü de babasına gıpta ettiler.
Bu ayda İbn Nakip, Haleb kadılığından azledildi. Bu göreve İbn Hatibrî Cisreyn atandı. Ziyaeddin Yusuf b. Ebî Bekir b Muhammed ise Kahire'de muhtesipliğe getirildi. Sultan bundan dolayı kendisine hil'at giydirdi. Dedesi Muhammed de Beytü'1-Abar hatibi idi.

Zilkade ayında sultan, Halife Müstekfî ile ailesinin tutuklanmalarına karar verdi. Onların halkla görüşmesini yasakladı. [13]

Hicretin Yediyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan Ebu Said B. Harbenda

Tatarlar en son onun zamanında düzen bulmuşlar ve bir araya gelmişlerdir. Kendisinin bu sene içinde vefatından sonra Tatarlar, tekrar dağılıp çözülmüşlerdir. [14]

Şeyh Bendenicî

Şemseddin Ali b. Muhammed b. Memdud b. İsa el-Bendenicî es-Sofî. Yaşlı bir alim ve çok hadis rivayet eden bir kimse olarak Bağdat'tan yanımıza geldi. Rivayet ettiği hadîs kitapları arasında Müslim'in Sa-hih'i ili Tirmizfnin Camiî de vardı Başka hadis kitaplarını da rivayet etmişti. Ksndisinda faydalı bilgiler vardı - Hiarttin 644, senagind© doğdu, Babagı mühaddisti. Ona bir çok hadis âlimindin hadıı dinletmişti, Bu g§nt muharrem gymm dördünds Ehmaşk'ta vtfet itti,
Kudbeddin Ebü'l-Fezail Muhammed b. Ömer b. Fadl et-Tebrizî eş-Şafîî. Ahves adıyla tanınmıştır. Hadis dinlemiş; fıkıh, usul mantık, Arapça, meâni ve beyan ilimleriyle meşgul olmuştu. Bir çok ilimde ilerlemiş, Akülî'den sonra Müstansıriye Medresesi

ile büyük bir kaç medresede ders vermiştir. Güzel huylu, çok hayır yapan, yoksullara ve zayıflara iyilikte bulunan, alçak gönüllü bir kimseydi. Güzel yazı yazardı. Bu sene muharrem ayı sonunda vefat etti. Bağdat'taki evinin yanında bulunan türbeye defnedildi. Allah rahmet etsin. [15]

Emir Sarimüddin

Sarimüddin İbrahim b. Muhammed b. Ebi'l-Kasım b. Ebi'z-Zahir. Miğzal adıyla tanınmıştır. Kitap mütalaa eder, tarih bilir güzel konferans verirdi. Muharrem ayının yirmialtısmda cuma günü cuma namazı vaktinde vefat edince Hamamı Adim yanındaki türbesine defnedildi. [16]

Emir Alaeddin Moğultay El-Hazîn

Kale naibi idi. Muzafferi Camii'nin karşısında bulunan türbenin sahibidir. Mazbut bir insandı. Vakıfları, hayırları, iyilikleri ve sadakalan vardı. Bu sene safer ayının onunda cuma sabahı vefat etti ve kendi türbesine defnedildi. [17]

Kadı Kemaleddin

Kemaleddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah b. Hibetullah b. Şirazî ed-Dımaşkî. Hicretin 670. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Şeyh Taceddin el-Fezarî ile Şeyh Zeyneddin el-Farukî'den fıkıh dersleri aldı. Muhtasar-ı Muzenî'y ezberledi. Baderaiye Medresesi'nde ders verdi. Sonra vefat ettiği zamana kadar bir kaç sene müddetle Nası-rıyetü'l-Cevvaniye'de müderrislik yaptı. Zamanın önde gelen büyük alimlerdendi. Defalarca Dımaşk kadilkudatlığı yapmıştı. Görevin hakkıyla ifa eden, şekli hoş bir insandı. Bu sene safer ayının üçünde vefat etti. Kasyun Mezarlığı'ndaki türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [18]

Emir Nasirüddin

Nasirüddin Muhammed b. Melik Mesud Celaleddin Abdullah b. Melik Salih İsmail b. Adil. Faziletli, yaşlı bir adamdı. Sahih-Buharı ile ilgilendi. Onun muhtasarını hazırladı. Güzel bir anlayışa ve zekâya sahipti. Mizze'de ikamet ederdi. Bu sene safer ayının yirmibeşinde cumartesi gecesi yetmişdört yaşında Mizze'de vefat etti. Oradaki türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [19]

Alaeddin Ali Şerefüddin

Alaeddin Ali b. Şerefüddin Muhammed b. Kalanisî. Kadıasker, Beytü'1-mal vekili, meclis üyesi, Eminiye ile Zahiriye medreselerinin müderrisi ve bazı makamların daha sahibi idi. Sonra iki medresedeki müderrislik görevi dışında kalan bütün görevleri elinden alındı. Bu sene safer ayının yirmibeşinde cumartesi sabahı vefat etti ve kendi türbesine defnedildi. [20]

İzzeddin Ahmed B. Şeyh Zeyneddin

İzzeddin Ahmed b. Şeyh Zeyneddin Muhammed b. Ahmed b. Mah-mud el-AkiÎî. İbn Kalanisî diye tanınır. Dımaşk muhtesibi v Hazine nazın idi. Görevinde övgüye layık bir şekilde çalışırdı. Sonra muhtesiplik-ten azledildi. Hazine nazırlığı görevi ise cemaziyelevvel ayının ondoku-zunda pazartesi günü vefat edinceye kadar devam etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. [21]

Şeyh Ali B. Mecd B. Şeref B. Ahmed

Aslen Humusludur. Sonraları Dınıaşk'a yerleşmiş, kırkbeş sene müddetle Rebve'nin müezzinliği yapmıştır. Şiir divanı, talikatı ve durumunu çirkinleştirici hareketleri vardı. Dinî duyguları gevşekti. Bu sene cemaziyelevvel ayında vefat etti. [22]

Emir Şihabüddin B. Berk

Dımaşk mütevellisi idi. Şaban ayının ikisinde vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. Salihiye Mezarlığı'na defnedildi. İnsanlar kendisini övdüler. [23]

Emir Fahreddin B. Şems Lü'lü'

Berr mütevellisi idi. Görevim şükranla karşılanacak bir şekilde yürütürdü. Yaşlı bir âlimdi. Bu sene şaban ayının dördünde Beyt-i Lah-ya'daki bahçesinde vefat etti ve oradaki türbesine defnedildi. Geride çok sayıda çoluk çocuk bıraktı. Allah rahmet etsin. [24]

İmadüddin İsmail

İmadüddin İsmail b. Şerefüddîn Muhammed b. Vezir Fethüddin Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Haîid b. Sağir b Kay'seranî. Meclis katiplerinden ve hayırlı insanlardandı. Fakirler ve salihler tarafından çok sevilirdi. Mürüvvet sahibiydi Mısır'da katiplik yaptı. Sonra Sır katibi olarak Haleb'e gönderildi. Oradan da Dınıaşk'a geldi ve bu sene zilkade ayını onüçünde pazar gecesi vefat edinceye kadar orada ikamet etti. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı. Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Vefat ederken altmışbeş yaşındaydı. Eberkuhî'den ve diğerlerinden hadis dinledi.
Bu sene zilkade ayında muhaddis Şihabüddin İbn Kabîse, Hicaz yolunda vefat etti. Zilhicce ayında da Neccar ve Bett adlarıyla tanınan müezzin Şems Muhammed vefat etti. Bu zat törenlerde ve merasimlerde konuşur, şiirler inşâd ederdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [25]

Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesi

Bu sene, cuma günü ile başladı. Sene başında halife, Müstekfı Bil-iah'tı. Sultan Melik Nasır onu tutuklamış, insanlarla görüşmekten rae-netmişti. Şam naibi ise Tengiz b. Abdullah en-Nasırî idi. Kadılar, mübaşirler ve diğer yöneticiler, önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Sır katibi değişmiş olup yenisinin adı Alemüddin b. Kutub idi. Ayrıca Berr valiliğine Emir Bedreddin b. Kutlubek b. Şenşengir, Medine Valiliğine de Hüsameddin Toruktay el-Cogandarî getirildi.
Yılbaşında cuma günü Ali Paşa'nın ordusunun bozguna uğradığına, başka bir rivayete göre ise kendisinin de öldürüldüğüne dair haber Dınıaşk'a ulaştı. Muharrem ayının yirmiikisinde hacıların mektuplarıyla Dımaşk'a geldi. Bu mektuplarda hacıların çok meşakkat çektikleri, develerin öldüğü, yüklerinin yere düştüğü, çok sayıda kadın ve erkeğin yaya yürümek mecburiyetinde kaldığı anlatılıyordu. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu bi.z Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Her halükârda Allah'a hamd olsun.
Muharrem ayının sonunda Bağdat Kadısı Hüsameddin Hasan b. Muhammed eî-Ğorî, Vezir Necmeddin Mahmud b. Ali b Şirvan el-Kürdî ve Şerefüddin Osman b. Hasan el-Beledî ile birlikte Dımaşk'a geldi, Dı-maşk'ta üç gün kaldıktan sonra Mısır'a gitmek üzere yola çıktılar. Mısır'a gelince sultandan hüsn-ü kabul gördüler ileride de anlatılacağı gibi Hüsameddin Hasan'a Hanefî kadılığı, Necmeddin Mahmud'a vezirlik, Şerifüddin Osman'a da emirlik verildi.
Aşure gününde Şafiî fakîhî Şemseddin Muhammid b, Şeyh Şiha-büddin b, Lebban, Kadı Celalî'nin hüküm meeliiini çağrıldı Onunla birlikte Ş©yhü'ş=Şüyûh Şihabüddin b. Fadlullah Mgedüddin ©1= Akaarayî il© iihtbüddia il-lsfkhâBÎ da hüküm mgeliiinda hazır bulun= du, Dinî duygularının zayıflığı, hulul inancı va Rarmstîlere olan aşın bağlılığı gibi suçlarla itham adildi. Bunların bîr kısmını ikrar edince canı bağışlandı. Fakat ceza almaktan kurtulamadı. Sonra hakkında orta bir yol tutuldu. Bazı görevleri uhdesinde bırakıldı. İnsanlarla konuşmaktan menedildi. Ümerâ ve ayan tabakasına mensup kimselerden bir cemaat ise onun safında kaldı.
Safer ayında Kasr-ı Hacac'da büyük bir yangın çıktı. Bu yüzden bir çok ev ve dükkân yandı.
Rebiyülevvel ayında sultanın bir çocuğu doğdu. Bu münasebetle sevinç davulları çalındı ve şehir günlerce süslü kaldı.
Rebiyülâhir ayının ortasında Emir Sarîmüddin İbrahim el-Hacib, Tabılhane emirliğine atandı. Kendisi Kerimüddin Camii'nin karşısındaki konakta ikamet ediyordu. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin önde gelen adamlarından ve dostlarmdandi. İyi niyetli olup güzel hedefleri vardı. Mazbut bir insandı.
Cemaziyelâhir ayının yirmisinde cuma günü, biri Emir İzzeddin Aydemir b. Abdullah el-Hatirî, diğeri de Sultan Nasır'ın dadısı Sit Ha-dak adındaki bir kadın tarafından yaptırılan iki camide cuma namazı kılındı. Kadının yaptırdığı cami Kanteretü's-Siba yanındaydı. Emir İzzeddin Aydemir, yaptırdığı camide cuma namazı kılındıktan oniki gün sonra vefat etmişti. Allah rahmet etsin.
Şaban ayında Kadı Şihabüddin Ahmed b. Şeref b. Mansur, Trablus kadılığına başlamak üzere yola çıktı. Daha önce Dımaşk'ta naib olarak görev yapıyordu. Kendisinden sonra Baalbekli Şeyh Şihabüddin Ahmed b, Nakip, hakim naibi olarak göreve başladı. Bu ayda Mısır Beytü'1-mal vekilliğine atanması münasebetiyle İzzeddin b. Cemâa'ya hil'at giydirildi. Beytül-Abâ hatibinin oğlu Ziyaeddin'e de Kahire muhtesipliğine atanması münasebetiyle hil'at giydirildi. Ziyaeddin'in daha önce elinde

bulunan vakıflar nazırlığı görevi ile başka görevleri yine uhdesinde kaldı. Bu ayda Kudüs nazırı, Tabılhane emirliğine atandı. Sonra tekrar Kudüs'e döndü.
Ramazan ayının onunda 2.000 kişilik bir öncü birliği, Sis ülkesine gitmek üzere Mısır'dan yola çıkmış ve giderken Dımaşk'a da uğramıştı. Aralarında Hanefîlerin önde gelen ulemasından Alaeddin de vardı. İlim ehli kimseler kendisiyle görüştüler. Kendisinin hadis'e ve diğer ilimlere dair tasnif eserleri vardı.
Şevval ayının onunda pazartesi günü Emir Bahadır Kıpçak idaresindeki hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenin kadısı Humusiye Medrese-si'nin müderrisi Muhiddin et-Trablusî idi. Kafilede Takiyyüddin Şey-hü'ş-Şüyûh ile İmadüddin b. Şirazî, Necmeddin et-Tarsusî, Cemaleddin el-Merdavî, Şemseddin b. Münih, Sadr el-Malikî, Şeref b. Kayseranî Da-rüttüm'de ikamet eden Şeyh Halid vfe Cemaleddin b. Şihap Mahmud da vardı.
Zilkade ayında İslâm ordusunun Sis ülkesinde yedi kaleyi teslim aldıklarına dair haber Dımaşk'a ulaştı. Allah'a hamd olsun Müslümanlar bu duruma çok sevindiler.
Bu sene Tatarlar arasında büyük bir hadise meydana geldi. Bu hadisede Şeyh ve taraftarları muzaffer oldular.
Bu sene Sultan Melik Nasır Muhammed b. Kalavun, halife ile aile efradını ve adamlarım Kos beldesine sürgün etti. Bunlar yaklaşık yüz kişiydiler. Kendilerine ihtiyaçlarım karşılayacak miktarda nafaka ve maaş bağladı. İnnâ lillahi ye innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [26]

Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Alaeddin B. Ganim

Alaeddin b. Ganim Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Süleyman b. Hamail b. Ali el-Makdisî. Fazilet, mürüvvet ve hoşgör sahibi olmakla şöhret bulmuş büyük insanlardandı. Edebiyat ve şiirle ilgilenmiştir. Hicretin 651. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Kur'an'ı ve Tenbih adlı eseri ezberledi. Bazı makamlarda görev yaptı. Önemli işlerde insanlar ona başvururlardı. Havassa ve avama çok ihsanda bulunurdu. Bu sene muharrem ayının onüçünde perşembe günü Hac dönüşünde Tebuk durağında vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir. Allah rahmet etsin. Ramazan ayında da kardeşi Şihabüddin Ahmed vefat etti. O da faziletli sahibi, aynı zamanda şakacı bir âlimdi. [27]

Şeref Mahmud El-Harirî

Emevî Camii'nin müezziniydi. Neyrep'te bir hamam yaptırmıştı. Bu sene muharrem ayının sonunda vefat etti. [28]

Şeyh Nasirüddin B. Şeyh İbrahim

Salih ve âbid şeyhlerden olup şeceresi şöyledir: Nasirüddin b. Şeyh İbrahim b. Ma'dat b. Şeddad b. Macid b. Malik el-Caberî Aslen Caberli-dir. Sonraları Mısır'a yerleşmiştir. Hicretin 650. ellinci senesinde Caber kalesinde doğdu. Sahih-i Müslimi ve diğer hadis kitaplarını dinledi. İnsanlara hitap eder, sohbette bulunur, öğüt verir, tefsirden ve diğer ilimlerden bir çok şeyi onlara naklederdi. Salih ve âbid bir kimseydi. Bu sene muharrem ayının yirmidördünde vefat etti. Babü'n-Nasır haricinde babasının yanma defnedildi. Mezarları kendi zaviyelerindedir. [29]

Şeyh Şihabüddin Abdülhak El-Hanefî

Şeyh Şihabüddin Abdülhak el-Hanefî Ahmed b. Ali b. Ahmed b. AH b. Yusuf b. Kadı el-Hanefî. İbn Abdilhak el-Hanefî diye tanınır. İlimde yüksek derecelere ulaşmış, mezhep şeyhi, Hanefî'lerin müderrisi, başkalarına da ders veren faziletli ve dindar bir kimseydi. Bu sene rebiyü-levvel ayında vefat etti. [30]

Şeyh İmadüddin

Şeyh İmadüddin İbrahim b. Ali b. Abdurrahman b. Abdülmün'im b. Nime el-Makdisî en-Nablusî, Hanbelî Mezhebine mensuptu. İmam, âlim ve âbid bir kimseydi. Nablus'ta Hanbelîlerin şeyhliğini ve uzun bir süre de fakihliğini yaptı. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. [31]

Şeyh Muhibbüddin Abdullah B. Ahmed

Şeyh, imam, abid ve nâsık bir insan olup şeceresi şöyledir: Muhib-büddin Abdullah b. Ahmed b. Muhib Abdullah b. Ahmed b. Ebî Bekir Muhammed b. İbrahim b. Ahmed b. Abdurruhman b. İsmail b. Mansur el-Makdisî. Hanbelî Mezhebine mensuptu Çok hadis dinledi, kendisi de
okudu. Tibak'ı yazdı. Vaaz meclisleri vardı. Vaazında kitaptan ve sünnetten bahsederdi. Emevî Camii'nde ve diğer yerlerde vaaz verir, güzel sesle Kur'an okurdu. Huzur, sükûnet ve vakar sahibiydi. Vaazları gerçekten faydalıydı. İnsanlar kendisinden çok istifade ediyorlardı. Şey-hü'1-İslâm Takiyyüddin b. Teymiye de onu sever, kıraatmdan hoşlanırdı. Şeyh Muhibbüddin, bu sene rebiyülevvel ayının yedisinde pazartesi günü ellibeş yaşında vefat etti. Cenaze merasimine büyük bir topluluk katıldı. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. İnsanlar onun için hüsn-ü şe-hadette bulundular. İyi bir kimse olduğuna tanıklık ettiler. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [32]

Muhaddis Nasirüddin Muhammed B. Tuğurbel

Hadis tarihçisi bir kimse olup şeceresi şöyledir: Nasirüddin Muhammed b. Tuğurbel b. Abdullah es-Sayrafî. Babası aslen Harezmlidir. Kendisi çok hadis dinledi, hadis okudu, büyük-küçük bir çok kitap tetkik etti. Bu hususta hayli bilgi derledi, yüksek derecede bir âlim oldu. Hadis derlemek ve ilim tahsil etmek için çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Bu sene rebiyülevvel ayının ikisinde cumartesi günü Hamâ'da vefat etti, Tibe Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [33]

Şeyhimiz Şemseddin Ebüxmuhammed Abdullah B. Afif

İmam, âlim ve âbid bir kimseydi. Şeceresi şöyledir: Şemseddin Ebu Muhammed Abdullah b. Afif Muhammed b. Şeyh Takiyyüddin Yusuf b. Abdülmün'im b. Nime el-Makdisî en-Nablusî. Hanbelî Mezhebine mensuptu. Nablus'ta Hanbelî mescidinin imamlığını yaptı. Hicretin 647. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Sesi güzeldi. Çok da ibadet ederdi. Sükûne sahibi ağırbaşlı bir kimseydi. Davranışları ve şekli hoştu. Hicretin 733. senesinde Kudüs dönüşümüzde kendisinden hadis cüz'ü okudum, bilgi sahibi oldum. O, arkadaşımız Şeyh Cemaleddin Yusuf un babası idi. Hanbelîlerin ve diğerlerinin müftülerindendi. Hayır ve salihli-ğiyle şöhret bulmuştu. Bu sene rebiyülâhir ayının yirmiikisinde perşembe günü vefat etti ve Nablus'a defnedildi. Allah rahmet etsin. [34]

Şeyh Muhammed B. Abdullah B. Mecd

Şeyh Muhammed b. Abdullah b, Mecd İbrahim el-Mürşidî. Mün-yet-i Mürşid'de ikamet ederdi. İnsanlar ziyaretine gelirler, o da mertebelerine göre onlara ikramda bulunur, çok masraf yapardı. Bunun için de kimseden bir şey almazdı. Aslen Dehrot köyündendir. Bir süre Kahi-re'de ikamet etti. Orada ilimle meşgul oldu. Anlatıldığına göre fikha dair et-Tenbih adlı kitabı okumuş sonra Münyet-i Mürşid'e gelerek münzevî bir hayata başlamış, durumu insanlar arasında şöhret bulmuştu. Defalarca hac etmişti. Kahire'ye geldiğinde insanlar onu görmek, onunla görüşmek için izdiham meydana getirirlerdi. Bu sene ramazan ayının sekizinde perşembe günü vefat etti ve zaviyesine defnedildi. Kahire'de, Dımaşk'ta ve diğer yerlerde gıyabî cenaze namazları kılın di. [35]

Emir Esedüddin

Esedüddin Abdülkadir b. Muğis Abdülaziz b. Melik Muazzam îsâ b. Adil. Hicretin 642. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Her sene Mısır'dan Dımaşk'a gelir, hadisçilere ikramda bulunurdu. Zamanında Eyyubîler içinde hayatta ondan daha yaşlı bir kimse yoktu. Bu sene ramazan ayının bitiminde Remle'de vefat etti. Allah rahmet etsin. [36]

Şeyh Hasan B.İbrahim

Salih ve faziletli insanlardan olup şeceresi şöyledir: Hasan b. İbrahim b. Hasan el-Hâkî el-Hakrî. Hakir'deki mescidin imamıydı. Her cuma insanlara zikir yaptırır, öğüt verirdi. Konuşmaları çok faydalı idi. Bu sene şevval ayının yirmisinde vefat edinceye kadar vaizlik görevini sürdürdü. Mısır diyarında insanlar, onun cenaze merasimi kadar muhteşem ve muazzam bir merasim görmemişlerdi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [37]

Hicretin Yediyüzotuzsekizincî Senesi

Bu sene, çarşamba günüyle başladı. Sene başında halife Müstekfî, Kos beldesinde sürgündeydi. Ailesi, adamları ve ona sığınanlar da bera-berindeydi. Ülkenin sultanı da Melik Nasır Muhammed b. Melik el-Mansur'du. Mısır diyarında ne naib, ne de vezir vardı. Sultan Melik Na-sır'm Dımaşk'taki naibi ise Tengiz'di. Ülkenin kadıları, naibleri ve diğer yöneticileri, önceki senede adları anılan kimselerdi.
Rebiyülevvel ayının üçünde sultan, Davud b. Süleyman b. Davud b. Adid'in (Bu, Fatımîlerin son halifesiydi) oğulları Ali ile Muhammed'in Feyom'a gidip orada ikamet etmelerine karar verdi.
Rebiyülâhir ayının onikisinde cuma günü Kadı Alemüddin b. Kutup, Sır katipliğinden azledildi. Sonra dövülerek malları müsadere edildi. Onun yüzünden Kadı Fahreddin el-Mısrî de gözden düştü. Dolei'ye Medresesindeki görevinden azledildi. Yerine İbn Cümle atandı. Adiliye-tü's-Sağire Medresesi'nin müderrisliğine ise İbn Nakip getirildi. Kadı Fahreddin el

Mısrî'nin de Azraviye'de 100 gün müddetle gözaltında tutulması kararlaştırıldı ve malının bir kısmı da müsadere edilip alındı.
Bu sene rebiyülevvel ayının yirmiüçünde pazar gecesi güneş battıktan sonra Mısır'da şiddetli bir fırtına çıktı, fırtınanın ardı sıra da şimşekler çaktı ve yere ceviz iriliğinde yıldırımlar düştü. Bu, uzun asırlardan beri Mısır'da görülmemiş bir olaydı.
Cemaziyelevvel ayının onunda Mekke'de gecenin ilk saatlerinde yağmur yağmaya başladı. Gic© yansı olünea yağan yağmurur stkisiyl© mm gamânta biri mi§li görülmemiş büyük bir sel baslsm msydana geldi Öte veya daha fasla sayıda ev yıkıldı, lir kum insanlar müe& §1= tıada kalıp boğuldular: Mi§eidin kapılın da parçalandı. Sular Kabe'sin içİr© girdi ve birkaç zira yükseldi Kerkunş bir durum meydana geldi. Bunu Şeyh Âfifüddin ife=Tab©rî anlatmıştır.
Oemaiiyelevvel ayının yirmiyedisinde Gelaleddifl, Mısır kadılığından azledildi. Azledilmenindin kısa bir süre sonra Şam Kadısı ibn Meed'in vefat ettiğin© dair habar Mısır'a ulaştı. Bunun üzsrina sultan, Celalsddin'i Şam kadılığına atadı, O da yeniden devlet hizmetine girmek üzere Şam'a döndü. Sultan, Hanefîlerin Kadısı Burhaneddin b. Ab-dulhak ile Hanbelîlerin Kadısı Takiyyüddin'i de azletti. Takiyyüddin'in oğlu Sadreddin'in de insanların kendilerindeki alacaklarını ödemesine hükmedildi. Bunlar insanlara 30Ö.00D dinar kadar borçluydular.
Cemaziyelâhir ayının ondokuzunfja pazartesi günü, Celaleddin'in Şam'a gitmek üzere yola çıkmasından beş gün sonra sultan, fakihlerin önde gelenlerini huzurunda topladı. Onlara, Mısır kadılığına kimi atamasının daha uygun olacağım sordu. Toplantıda Kadı İzzeddin b. Cemâa'nın Mısır kadılığına atanması hususunda görüş birliğine varıldı. Bunun üzerine sultan onu, hemen o anda Mısır Kadılığına atadı. Bağdat Kadısı Hüsameddin Hasan b. Muhammed el-Gori'yi de Hanefî Kadılığına getirdi. Bunla hilkatlerini giyinmiş olarak sultanın yanından çıkıp Salihiye Medresesi'ne gittiler.
İzzeddin b. Cemâa da Kâmiliye Darül-Hadisi'ndeki şeyhlik görevini, Şeyh İmadüddin ed-Dınıyatî adındaki arkadaşına devretti. İmadüd-din ed-Dimyatî de Kâmiliye Darü'l-Hadisi'nde ders verdi. Dersinde, "Ameller niyetlere göredir" mealindeki hadis senediyle birlikte nakletti. Bu hadis üzerinde uzun uzun konuştu.
Hakim naiblerinin çoğu azledildi, bir kısmı ise görevlerine devam ettiler. Bu ayın yirmibeşinde Hanbelîlerin Kadılığına İmam Âlim Mu-vaffaküddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abdülmelik el-Makdisî atandı. Malikîlerin Kadısı Ahna dışındaki bütün kadılar değiştirildi.
Tacir Şemseddin b. Takiyyüddin b. Sabab'ın yaptırdığı Dârü'l-Kur'an ile Darü'l-Hadis, bu sene ramazan ayında açılışı yapılarak faaliyete sokuldu. Burası daha önce çirkin manzaralı bir harabe idi.lamadan ayında batainin vefatından mnm Âlmûûln Âli b= Kadı Muhiddifi b. Fâilullah Mısır Sır kâtipliği görevİBe başladı Iu fflüaâ§e= bitle k§sdi§in§ v§ kardeş Bedredüs'e hü'at giydirildi: Sultama ffieeü-gindi hazır bulunmalarına karar varildi, Kardsşi Şihâbüddin iıe haeea gitti.
Yine bu sene ramazan ayında Mısır'ın batı tarafında yumurta ve Nar büyüklüğünde dolu yağdı. Çok şey telef oldu. Bunu Berzalî, Dimyatî'nin eş-Şihab adlı eserinden naklederek anlatmıştır.
Ramazan ayının yirmiüçünde Mansuriye kubbesinde hadis şeyhi Şihâbüddin el-Ascüdî vefat eden Zeyneddin el-Kinanî'nin yerine ders vermeye başladı. Şafiî'nin Müsnedinden bir hadisi Çavlı tariki ile senediyle birlikte nakletti. Sonra bunu bırakıp Şeyh Esirüddin Ebu Hay-yan'ın Hüccet adlı kitabından Şeyhi İbn Zübeyr tariki ile başka bir hadis nakletti. Dersin sonund sultana dua etti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Bu, cidden görkemli bir tören olmuştu.
Zilhicce ayının ikisinde Adiliyetü's-Sağire Medresesi'nde, Şamiye-tü'I-Berraniye'ye atanması münasebetiyle Şeyh Şemseddi b. Nakib'in yerine Taceddin Abdürrahim b. Kadilkudat Celaleddin el-Kazvinî ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular- Yine bu ayda Kadı Bedreddin b. Kadı Cemaleddin, Atabeki-ye Medresesi'nde; kardeşi Hatip Bedreddin de babasına niyabeten Ga-zaliye ve Adiliye, Medreselerinde ders verdiler. [38]

Hicretin Yediyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emirü'l-Kebîr Bedreddin Muhammed B. Fahreddin

Bedreddin Muhammed b. Fahreddin İsa b. Türkmanî. Mısır'da vezirlik yaptığı zamanlarda Mikyas Camii'ni yaptırmıştır. Sonra o görevinden alınarak Şam'a emir olarak nakledilmiş, daha sonra yine Mısır'a dönmüş ve bu sene rebiyülâhir ayının beşinde vefat edinceye kadar orada kalmıştır. Cenazesi Hüseyniye Mezarlığı'na defnedilmiş tir. Şükranla anılan bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [39]

Kadilkudat Şihâbüddin

Şihâbüddin Muhammed b. Mecd b. Abdullah b. Hüseyin b. Ali Er-Razî el-Erbilî. Aslen Erbillidir. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Şafiî Mezhebine mensuptu. Dımaşk'ta Şafiî kadılığı yaptı. Hicretin 662. senesinde doğdu. İlimle iştigal etti Yüksek derecede bir âlim oldu. Hicretin 693. senesinden itibaren fetva vermeye başladı. Önceleri İkbaliye, Bivahiye Msdr§§@gi'nd§ ve Ümmü ialih türtainde dsr§ verdi. leytütaai vikilliği yaptı. Senra Şam kadiikudatlı^sa atandı, Iu §iö

e§fflasiy§tewel ayı başında Adiliyi Medresesi'nde vefat itti ve Iabü*s-Sağir Maaarhğı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [40]

Şeyh Îmam Alîm Îbn Merhal

Şeceresi şöyledir; Zeyneddin Muhammed b. Abdullah b. Şeyh Zeyneddin Ömer b. Mekkî b. Abdüssamed b. Merhal Dımaşk'taki Şamiye* tü'1-Berraniye ve Azraviye medreselerinin müderrisi idi. Dana önce Meşhed-i Hüseyin'de ders verirdi Faziletli, yüksek derecede âlim, fa-kih, usulcü ve münazaracıydı. Şekli güzel, ahlâkı hoş, dindar ve muhafazakâr bir kimseydi. Bir zamanlar Dımaşk'ta Alemüddin el-Ahnaî'ye niyabeten hakimlik yaptı. Yaşantısı övgüyle karşılanan bir kimseydi. Bu sene receb ayının ondokuzunda çarşamba gecesi vefat etti, Mescid-i Deyyan'nın yanındaki türbesine defnedildi. Cenaze merasimine Kadı Celaleddin-de Mısır'dan gelerek katıldı. Onun için Dımaşk'ta sadece iki gün kalmıştı. Ondan beş gün sonra da Kad Burhaneddin Ab-dülhak, ailesi ve çocuklarıyla birlikte onun vefatı münasebetiyle Dı-maşk'a gelmişti. İbn Merhal'den sonra Şamiyetül-Berraniye Medresesi'nde Kadilkudat Cemaleddin b. (Cümle ders vermeye başladı. O da bir kaç ay sonra, yan zilkade ayının ondördünde perşembe günü vefat etti. Şeyh Alemüddin el-Berzalî kendi tarihinde onun biyografisini böyle anlatmıştır. [41]

Kadilkudat Cemaleddin Es-Salihî

Şeceresi şöyledir: Cemaleddin Ebü'l-Mehasin Yusuf b. İbrahim b. Cümle b. Müslim b. Hümam b. Hüseyin b. Yusuf es-Salihî Şafiî Mezhebine mensuptu. Babası Mehacceliydi. Bu sene zilhicce ayının ondördünde perşembe günü öğleden sonra Sürüriye Medresesi'nde vefat etti ve cenaze namazı kılındıktan sonra Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Hicretin 682. senesinin başlarında doğmuş, İbn Buharî'den ve diğerlerinden hadis dinlemiş, hadis rivayet etmişti. Faziletli, birçok ilimde ileri derecede âlim bir kimseydi. İlimle iştigal etti. Bilgi sahibi oldu. Fetva verdi. Muidlik ve müderrislik yaptı. Bir çok faziletlere sahipti Araştırmacıydı. Faydalı bilgiler elde etmişti. Yüksek himmet ve çok da hürmet sahibiydi. Sevecen bir kimse olup ihsanlarda bulunurdu. Hakları sahiplerine öderdi. Dımaşk'ta vekaleten ve asaleten kadılık yaptı. Bir çok medresede ders verdi. Şamiyetü'1-Berraniye Medresesinin müderrisi iken vefat etti. Cenaze merasimine ayan tabakasına mensup bir çok kimse katılmıştı. Allah rahmet etsin. [42]

Şeyhü'l-İslâm Kadilkudat İbn Barizi

Şerefüddin Ebü'l-Kasını Hibetüllah b. Kadilkudat Necmeddin Ab-durrahim b. Kadı Şemseddin Ebu Tahir İbrahim b Hibetüllah b. Müslim b. Hibetüllah el-Cüheynî. Hamalı idi. İbn Barizi adıyla tanınmıştır. Hama Kadilkudatlığı yapmıştır Çeşitli ilimlere dair faydalı bir çok tas-nifatm sahibidir. Hicretin 645. sgnesindt ramazan ayının bgşinda doğdu. Çek hâdii dinlidi. îllslirdin şeğun-a vâfef eldu. lir çek kitap tâinif etti, @ü§@l ahlâklı, şek kenuşkan vg lalih Mmggltr hâkkmdâ ftol inan= ea sahip el&n, ayrığa ingâfilar to&ftnd&n §&yp gerea bir kimsiydi: Şt= hird© bir taffl ulgmayâ fetva tai verü. Âhir ömründe gMerini kaybgt= ti, kadılığa yiü§ divanı etti, ienra görevini terunu Niemiddia Abdtirra-him b, İbrahim'i divritfci» lu ti&e silkadi ayıma yirmisindi çarşamba fieegi yatsı namazını vg vitri kıldıktan ienra deksanüş yaşında vefat etti. Farzların vi nafilslirin tümünü vaktindi idâ stmîş, hiç birini kazaya bırakmamıştır. Ertesi gün cenaza namazı kılındı ve Akabet-Ü Nakırin Mezarlığı'na defnedildi. [43]

Şeyh İmam Alim Şîhabüddin Ahmed

Şihabüddin Ahmed id. Burhan. Haleb'teki Hanefilerin şeyhi ve Ca-miü'l-Kebir'in sarihi idi. İnsanlar kendisinden çok yararlandılar. Bu sene receb ayının yirmisekizinde cuma gecesi vefat etti. Arapçaya ve kıraate dair bilgisi vardı. Başka ilimlerden de nasibini almıştı. Allah rahmet etsin. Doğruyu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [44]

Sır Katibi Kadı Muhiddin B. Fadlullah

Ebü'l-Maâlî Yahya b. FadluUah b. Muhalla b. Da'can b. Halef el-Adevî el-Ömerî. Hicretin 645. senesinde şevval ayını onbirinde Ke-rek'te doğdu. Hadis dinledi ve rivayet etti. Önde gelen devlet erkânındandı. Kardeşi Şerefüddin'in sağlığında ve ondan sonra devlet kademelerinde büyük görevler ifa etmiş, Şam'da ve Mısır da Sır katipliği yapmıştı. Bu sene ramazan ayının dokuzunda çarşamba gecesi Mısır'da vefat etti. Ertesi gün Kurafe Mezarhğı'na defnedildi. Kendisinden sonra yerine oğlu Alaeddin geçti. Alaeddin, bu göreve atanan üç oğlundan en küçüğü idi. [45]

Şeyh İmam Allame İbn Kettanî

Mısır diyarında Şafiîlerin şeyhi idi. Şeceresi şöyledir: Zeyneddin İbn Kettanî Ebu Hafs Ömer b. Ebi'1-Hazm b. Abdurrahma b. Yunus. Aslen Dımaşklıdır. Hicretin 653. senesinde Kahire'de doğdu. Dımaşk'ta ilim tahsil etti. Sonra Mısır'a göçtü. Oray yurt edindi. Karaborsacılık davalarına bakan dairenin başına geçti. Sonra Şeyh Takiyyüddin b. Da-kikü'l-İyd'e niyabeter hakimlik yaptı. Yaşantısı ve idaresi Övgüyle karşılandı. Birçok büyük medresede ders verdi. Mansurî kubbesindeki Da-rü'1-Hadis şeyhliğine atandı. Yüksek derecede bir1 âlimdi. Faydalı birçok bilgiye sahip faziletli bir kişiydi. Ancak insanlara karşı biraz huysuzdu. Hiç evlenmedi. Şekli güzel, görüntüsü hoştu. Güzel şeyler yer, kıymetli elbiseler giyerdi. er-Ravza adlı eser üzerine ilaveler yapmıştı. Başka eserleri de vardır. Bazı âlimleri horlardı. Allah kendisini bağışlasın. Bu sene ramazan ayının ortasında sah günü vefat etti. Kurafe Mezarhğı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [46]

Şeyh İmam Allame İbn Kavî

Rükneddin b. Kavî Ebu Abdillah Muhammed b. Abdurrahman b. Yusuf b. Abdurrahman b. Abdülcelil Alusî el-Haşıfî el-Caferî. Tunusluydu. Maliki Mezhebine mensuptu. İbn Kavî adıyla tanınmıştır. Faziletli, önde gelen şahsiyetlerden, zeki ve lider insanlardandı. Dinî ve dünyevî birçok ilme sahip olmuştu. Mengütemriye Medresesi'ne müderris olarak atandı. Mansurî Hastahanesi'nde de görevi vardı. Bu sene zilhicce ayının onyedisinde sabahlevin vefat etti. Geride bıraktığı mal ve eşyaları Beytü'l-mal'e intikal etti. i

Şeyhimiz hafız Alemüddin el-BerzalîJnin, Şeyhi Şihabüddin Ebu Şâme ©1-Makdisî'nin tarihine yazdığı Zeylin'de anlattığ tarihî bilgiler burada sona ©rm§kt©dii\ Ben de onun tarihin© samanımıza kadar olan olaylardan hahgtdsn bir myü yağdım. Bu yağma işi hieritin 751, ı§n§» iindi aenıagiyelâhir ayının yirmigindi çarşamba fünü §ena irdi. Allah bu işin ienunu ftal ggtoin, Âmin. Hz, Adem'dsB günümügi k&daî* yazdıklarım burada ı©na §rm§ktsdir, Hamd v§ minntt Âll&h'adır, Harirî ne güzel dsmiştırı

"Bîr kusur görürsen, gediği kapa. îçinde kusur bulunmayan kimse kıymetlenir ve yücelir."

Bunu İsmail b. Kesîr b. Sinv el-Kureşî eş-Şafiî yazdı. Yüce Allah onu affetsin, amin. [47]

Hicretin Yediyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu sene başında Müslümanların Mısır'da ve oraya bağlı mıntıkalarda, Şam diyarında ve oraya bağlı mıntıkalarda ve Haremeyn-i Şeri-feyn'deki Sultanı Melik Nasır Muhammed b. Melik Mansur Kala-Vun'du. Kendisinin Mısır'da naibi ve vezir yoktu. Mısır kadılarına gelince, Şafiî Kadısı, Kadilkudat İzzeddin b. Kadilkudat Sadreddin Muhammed b. İbrahim b. Cemâa Hanefî Kadısı Kadilkudat Hüsarned-din el-Gorî Hasan b. Muhammed; Malikî Kadısı Takiyyüddin eî-Ahnaî, Hanbelî Kadıs da Muvaffaküddin b. Necâ el-Makdisî idi. Sultanın Şam naibi ise Emir Seyfeddin Tengiz idi. Seyfeddin Tengiz'in Şam'dak kadıları da Şafiî Kadısı Celaleddin el-Kazvinî (Bu Mısır diyarından azledilmişti), Hanefî Kadısı İmamdüddin et-Tarsusî Malikî Kadısı Şerefüd-din el-Henıedanî, Hanbelî Kadısı da Alaeddin b. Menca et-Tenuhî idi.

Bu sene meydana gelen hadiselerden bazıları şunlardır: Dârü'l-Hadisü's-Sükkeriye'nin inşaatı tamamlandı ve hadis şeyhliğine imam, hafiz, İslâm tarihçisi Muhammed b. Şemseddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî atandı. Buraya ayrıca otuz muhaddis tayin edildi. Nafaka ve maaş bağlandı. Maaş olarak her birine aylık yedi dirhem para, nafaka olarak da yarım ntl ekmek veriliyordu. Hadis şeyhine ise ayhk otuz dirhem para ve bir ntl ekmek tahsis edilmişti. Buraya otuz kişi de Kur'an okumak üzere getirilmiş, bunlardan her on tanesi bir şeyhe bağlanmıştı. Kurralardan herbirine, hadisçilere verilen miktarda para ve ekmek tahsis edilmişti. Bu Dârü'I-Hadis'e ayrıca bir imam, hadis okuyucuları ve birkaçta naib atandı. Hadis okuyucularından her birine yirmi dirhem para ve sekiz okiye ekmek verildi. Bu binanın şekli ve yapısı gayet güzeldi. Dârüzzeheb'in karşısında bulunuyordu. Buraya gelir getiren birçok mülk vakfedildi. Babü'l-Ferec'deki Kaşaşin çarşısı, buraya bağlanan vakıflardan birisiydi. Ayrıca Zeyd'in bucağı ile Humus'taki Ha-mam-ı Kadim de buraya tahsis edilmişti. Bu emlâki vakfeden kişi Humus'taki birkaç köyde bulunan hissesini de buraya vakfetmişti.

Ancak daha sonra bu hisseleri ve mülkleri geri aldı. Sadece Kaşaşin çarşısı, Zeyd'in bucağı ve Humus hamamı bu Dârül-Hadis'e bağlı vakıflar olarak kaldı.

Bu sene Kadı Takiyyüddin Ali b. Abdülkâfi es-Sübkî eş-Şafiî, Dı-maşk'a ve kazalanna yetkili hakim olarak Mısır'dan geldi. Alim, dindar ve güvenilir bir kimse olduğu için gelişine insanlar çok sevindiler. Kendisine selam verdiler. O da Öncekilerin âdetine uygun olarak Adüiyetü'l-Kebîre Medr^sesi'ne geldi, Gazaliye ve Atabekiye medreselerinde ders verdi. Amcasının oğlu Kadı Bahaeddin Ebü'l-Beka'yı kendisine naib tayin etti. Ondan sonra da oğlu Ebü'l-Feth'i kendine naib olarak atadı. Kadilkudat Celaleddin Muhammed b. Abdürrahim el-Kazvinî eş-Şafif nin vefatından sonra Şam'a tayin edildi. [48]

Allame Kadilkudat Fahreddin

Fahreddin Osman b. Zeyn Ali b. Osman el-Halebî İbn Hatib-i Cis-reyn eş-Şafiî. Haleb kadılığına atandı. İmamdı. İbn Hacib'i nkıhla ilgili muhtasarı ile İbn Sâatfnin el-Bedî adlı eserini şerhetti. Derin ve faydalı bilgilere, tasnif edilmiş kıymetli eserlere sahipti. Şeyh İbn Nakib'in azledilmesinden sonra Haleb'te onun görevini üstlendi. Sonra sultan kendisini Mısır'a çağırdı. O v oğlu Kemal, bu sene muharrem ayında vefat ettiler. Kendisi vefat ederken yetmiş küsur yaşındaydı. [49]

Kadilkudat Celaleddin Muhammed B. Abdurrahman

Kazvinliydi. Şafiî Mezhebine mensuptu. Kendisi ve kardeşi, Tatar-îann zamanında hicretin 690. senesinde Kazvin'der Dımaşk'a geldi. Faziletli kimselerdi. îmadüddin, Ümmü Salih türbesinde ders verdi. Celaleddin ise Baderaiye Medresesi'nd Şeyh Burhaneddin b. Şeyh Taced-din'in yanında muidlik (kalfalık) yaptı. Şeyh Burhaneddin, Şafiîlerin şeyhi îdi. Sonra şartla değişdi. İmamüddin, Dımaşk'ta Şafiîlerin kadılığına atandı. Bu görev Kadı Bedreddin b. Cemâa'dan alınarak kendisin verilmişti. Sonra İmamüddin, Kazan Vak'ası senesinde diğer insanlarla birlikte Mısır diyarına kaçtı ve orada vefat etti. Bunur üzerine Bedreddin b. Cemâa, tekrar kadılığa iade edildi. Hicretin 703. senesinde Dımaşk şehrinin hatipliği boş kalmıştı Celaleddin, bu göreve atandı. Daha sonra Kadilkudat b, Bedreddin b. Cemâa, gözlerini kaybedip görev yapamaz hale gelince hicretin 727. senesinde Mısır diyarına gitti. Hicretin 738. senesinde Sultaii Melik Nasır, anlatımı burada uzun sürecek bazı meseleler dolayısıyla ona kızdı ve onu Şam'a sürgün etti. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibro sıralarda Kadilkudat Şihabüddin b. Mecd Abdullah vefat etmişti. Bunun üzerine sultan, Celaleddin Muhammedi yeniden Şam kadılığına atadı Celaleddin de oğhf Bedreddin'i kadı naibliğine getirdi. Bedreddin, o zamanlar Dımaşk'ta bu sene sonla-nnda vefat etti ve Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Celaleddin, Maanî ve Beyan ilimlerinde otorite idi. Çok fetva verirdi. Maanî ilmine dair tasni eserleri vardı. Belagat ilmine dair de et-Telhis adlı meşhur eseri tasnif etmişti. Bu eserinde Sekkâkî'nin Miftah adlı eserini özetlemiştir. Kendisinde bîr çok faziletler vardı. Yetmiş yaşma yaklaşmış veya geçmiş iken vefat etti. [50]

Şeyh Îmam Hapız Îbn Berzalî

Alemüddin Ebu Muhammed Kasım b. Muhammed b. Berzalî. Şam'm tarihçisiydi. Şafiî Mezhebine mensuptu. Şeyh İbn Eb Şâme'nin vefat senesi olan hicretin 605. senesinde doğdu. Şeyh Şihabüddin'in tarihine zeyil yazdı. Şeyh İbn Ebî Şâme kend ömrünün sonuna kadar geçen hadiseleri bu zeyilde anlattı. Kendisi, bu sene zilhicce ayının dördünde ihramlı iken vefat etmiş, yıkanıp kefenlenmiş, ancak başı örtül-memişti. İnsanlar onu, tabutunun üzerinde taşırken çevresinde ağlaşıyorlardı. O gün, mahşerî bir gündü. Çok hadis dinlemiş, 1.000'den fazla hadis şeyhinden hadis almıştı. Muhaddis Şemseddin b. Sa'd, onun hadis üstadlannı bir eserde anlatmış, ancak tamamını zikredememiştir. Ale-müddin el-Berzalî çok şeyler okudu, çok hadis nakletti. Güzel yazısı vardı. Ahlâkı hoştu, kadılar ve ilim ehli olan üsdatlarının yanında şükranla karşılanan bir kimseydi. Allame İbn Teymiye'nin onun hakkında şöyle dediğini işittim: "Berzalî'nin nakilleri taşa oyulan yazı gibidir."
Berzalî'nin her taifeden olan arkadaşları, kendisini severler ve kendisine ikramda bulunurlardı. Sağlığında vefat etmiş çocukları vardı. Kızı Fatıma, Buharî'yi onüç ciltte yazmış, kızının hatırı için de kendisi aslıyla karşılaştırmıştır. Daha sonra Alemüddin el-Berezlî, bunu kubbenin altında Hafiz el-Mizzî'ye okumuştur. Öyle ki kızının yazdığı bu Buharı, insanların bakıp da kendisinden nakil yapabilecekleri rau-demed ve asıl bir kaynak haline gelmişti.
Alamüddin el-Berzalî, Nuriye Darü'l-Hadisi'nin şeyhi idi. Kitaplarını Dârü'l-Hadissü's-Sünniye'ye vakfetti. Dârü'l-Hadisil Kavsiye'de, Emevî Camii'nde ve hadis kürsülerinde insanlara hep ders verdi. Müte-vazi bir kimse olup insanlar tarafından çok sevilirdi. Kendisi de onlara iyi davranırdı. Bu sene yetmişdört yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [51]

Tarihçi Şemseddin

Şsmssddin Muhammed b. İbrahim el-Cesvzî. Değerli bilgiler ihtiva eden bir tarih derledi, Bu tarihinden MM Zehabî v Bersalf gibi kimsg-l©r d§ yararlanıp nakillerde bulundular, S§kg§n yaşım aşmif, kulakları da ağırlats&ffc. Şeyh Naiirüddir Muhammad ili Mtedüddin'ia bibadır. [52]

Hicretin Yedîyüzkırkıncı Senesi

Bu sene başında Müslümanların Sultam Melikü'n-Nasır, yöneticileri ve kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi Sadece Şafiîlerin Şam'daki kadısı Kazvinî vefat etmiş, yerine Allame es-Sübkî atanmıştı.
Bu sene meydana gelen büyük hadiselerden biri şuydu: Hristiyan-larm reislerinden bir topluluk, kendi kiliselerinde toplanarak,

aralarında büyük miktarda para toplamışlar ve bunu Bizans'tan gelen iki rahibe vermişlerdi. Bunlar dinamit hazırlamayı ve konaklama işini iyi biliyorlardı. Birinin adı Melani, diğerininki ise Azir'di. Bu iki kişi neftten patlayıcı hazırlıyorlardı. Öyle ki, bu patlayıcıların tesiri ancak dört-beş saat sonra ortaya çıkıyordu. Akşamleyin Sükûrical denen dükkanların yanındaki bir duvarın gediğine, yaptıkları bu patlayıcıyı, Müslümanların giysilerine bürünerek kimsenin görmediği bir zamanda yerleştirmişlerdi. Geceleyin karanlık bastırınca insanlar aniden dükkânların bulunduğu yerden alevlerin yükselmekte olduğunu gördüler. Öyle ki mezkur çarşı taraftndaki Em©vî Camii'nin doğu minaregimn tırabzanları da tutuşarak yanmaya başlamıştı, Saltanat naibi firiğiz v§ l,ÖO0'l§re§ kişi ©raya ggldi, Aiiv alsv yanmakta elan minargyg şıktılar. Yangîn easıiys iirayit gtmidgn orası koruma altına alındı. Hâmd vg mtogfc Allah'adır. Minart iss tamamin yânınea Emir Tinpi'in §mri ügirina yıkıldı. Spnrâ yemden yapıldı. Burası hadis-i şerifte İsa Feygamber'in Üzerine ineceği Emevî Camii'nin doğu minaresiydi. Nitekim İs Peygamber'in yeryüzüne inişi meselesi anlatılırken bu konuya da değinilecektir. Hadis-i şerifte Deccal'ın Dımaşk'ıkuşatacağı zamanda İsa peygamber (a.s.) oraya inecek denilmektedir.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Bir kaç gece sonra Hristiyanlar, Emevî Camii'nin batı tarafındaki pasajın tümüne hücum ettiler. Oradaki eşyaları ateşe verdiler. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Ateşin kıvılcımları pasajın çevresindeki evlere, meskenlere ve medreselere sıçradı. Eminiye Medresesi'nin i tarafi yandı. Amaçları yangını Müslümanların mabedi olan Emevî ne sirayet ettirmekti. Ama Cenâb-ı Allah arzularının gerçekleşmesini engelledi. Saltanat naibi ve emirler oraya geldiler. Emevî

Camii'ni yangına karşı korudular. Allah onlara hayırlar versin. Salta-'* nat naibi, bu yangının Hristiyanlar tarafından çıkartıldığını kesin olarak anlayınca Hristiyan reislerinin tutuklanmasını emretti. Onlardan altmış kişi tutuklandı, dövüldü, işkence gördü, mallan müsadere edildi. Çeşitli cezalara çarptırıldılar. Ondan fazla Hristiyan reisi haça gerilerek deve üzerinde şehirde dolaştınlıp teşhir edildi, Sonra peşpeşe birer birer Öldürüldüler. Sonra da ateşe atılarak yakıldılar. Nihayet kül haline geldiler. Allah onlara lanet etsin. Doğrusunu Allah bilir. [53]

Emir Tengîz'in Tutuklanış Sebebi

Zilhicce ayının yirmidördünde salı günü Emir Taşdemir, acele olarak Suğd'dan Dımaşk'a geldi. Üniformasını giyerek Dımaşk ordusunun başına geçti. Saltanat Naibi Tengiz de konağından çıkıp acele Dârüssaâde'ye gitti. Askerler gelip Babü'n-Nasır'ın önünde durdular. Emir Tengiz, üniformasını giyip askerlerinin başına geçmek ve onlarla birlikte Mısır Sultanı'nın karşısına çıkmak istedi. Yanındakiler bu şekilde hareket etmesi halinde kendisini kınayacaklarını belirttiler ve ona; "Sultan'm emrini dinleyip itaat ederek huzuruna varman, maslahat gereğidir." dediler, O da silahsız olarak yola çıktı. Şehir dışına çıktığında Fahrî ve diğerleri etrafim sardı. Onu tutuklayıp Kasve tarafina götürdüler. Yelboğa kubbesinin yanına geldiklerinde onu bineğinden indirip has adamlarıyla birlikte zincire vurdular. Sonra kendisi ve adamlan zincire vurulu vaziyette posta arabasıyla sultanın yanuia götürüldü. Mısır'a ulaştığında İskenderiye'ye götürülmesi emredildi. Kendisine yanındaki emanetleri sordular. O da bir kısmını ikrar etti. Diğerlerini de ikrar etmesi için kendisine işkence ettiler. Daha sonra öldürüp İskenderiye'ye defnettiler. Sonra onu Dımaşk'taki türbesine naklettiler. Allah rahmet etsin. Öldürüldüğünde altmış yaşını geçmişti. Adaletli, heybetli, iffetli, eli açık bir kimseydi. Onun zamanında insanlar huzur, güven ve koruma altındaydı. Hayat gayet ucuzdu. Allah ona rahmet etsin. Birçok vakfı vardı. Suğd şehrindeki hastahanesi, Nablus ve Aclun'daki eamiileri, Dımaşk'taki camii, Kudüs'teki medrese ve han-kahı, yine Kudüs'te ve Dımaşk'taki Barü'l-Hadisleri, Mescid-i Aksa'ya vakfedilmiş kervansarayı ve çarşısı, bunlardan bazılarıdır. Meseid-i Aksa'da bir de pencere açtırmıştı. [54]

Hicretin Yediyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halife Müstekfî Billah

Ebu Rebî Süleyman b. Hakim Biemrillah b. Abbas Ahmed b. Ebî M

Hasan b. Ebi Bekir b. Ali b. Emirü'l-Mü'minin Müsterşid Billah el-Haşimî el-Abbaeî. Aslen Bağdatlıydı. Hicretin 683 senesinde veya bir sene önce Bağdat'ta doğmuştur. İlim tahsil etmiş, bilgi sahibi olmuştu. Babası onu veliahd olarak tayin etmiş, o da hicretin 671. senesinde babasının vefatından sonra tahta geçmişti. Kendisinin adına hutbe okunmuş, yetkisinde bulunan ehl-i hail ve akde dair işler Sultan Melikü'n-Nasır'a devredilmişti. Kendisi Tatarlarla gaza yapmaya gitmiş, Şakhap savaşında hazır bulunmuş, hicretin 702. senesinin şaban ayında sultanla birlikte Dımaşk'a gelmişti. Büyük askerlerin tümü de yanında yaya yürüyorlardı. Sultan tahttan feragat edip Kerek'te inzivaya çekilince emirler, Halife Müstekfî'den ülkeyi güçlendirip kalkındıracak birini sultan yapmasını istemişler, o da Melik Muzaffer Eükneddin Baybars el-Caşnigir'i sultanlığa tayin etmiş, ona sancak vererek, saltanat hil'atı giydirmişti. Daha sonra Kerek'te bulunan eski Sultan Nasır, Mısır'a dönmüş yaptıklarından Ötürü halifeyi kınamış, sonra gazaplanarak onu Kos mıntıkasına sürgün etmişti. İşte Halife Müstekfî sürgünde bulunduğu Kos mıntıkasında bu sene şaban ayının başında ölmüştü. [55]

Hicretin Yediyüzkırkbîrîncî Senesi

Bu sene çarşamba günüyle başladı. Sene başında Müslümanların Sultanı Melik Nasır Muhammea b. Melik Mansur Kalavu idi. Mısır'daki kadılar, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Dımaşk'ta saltanat naibi yoktu. Ancak işleri geçici olarak Humus-u Ahdar lakabım taşıyan Emir Seyfeddin Taşdemir idare ediyordu. Bu, Emir Seyfeddin Tengiz'i kutlamaya geler kişiydi. Daha sonra Taşdemir'in Suğd şehrine dönmesine dair ferman Dımaşk'a ulaştı. O da akşamleyin memleketine gitmek üzere yola çıktı. Emir Tengiz'in eşyalan ise olduğu gibi muhafaza altın* da tutuluyordu.
Muharrem ayının dördünde cumartesi sabahı beş emir Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Bunlar, Seyfeddin Biştek en-Nasırî Beresboğa el-Ha-cip, Taşar Düveydar, Benar ve Bata idi. Biştek, Ablak kasrına yerleşti. Beraberinde az sayıda kölesi de vardı. O, halkın sultana bey'atlerini yenilemek için Dımaşk'a gelmişti. Bazı emirlerin, ©ski Şam naibin© karşı suikaste teşebbüs edecekleri vehmi o günlerde yaygındı. Aynca bunlar, eski Şam Naibi Seyfeddin Tengiz'in muhafaza altındaki eşyalarını alıp Mısır'a götüreceklerdi.
Muharrem ayının altısında pazartesi sabahı Emir Alaeddin Tanbo-ğa, naib olarak Dımaşk'a gelmiş ve halk tarafından karşılanmıştı. Biştek ve Mısırlı emirler de onu karşılamaya gelmişler, sonra onunla birlikte Dâdüssaâde'ye dönmüşlerdi. Tanboğa'mn naibliğe atanma fermanı Dârüssaâde'de okundu.
Muharrem ajanın onüçünde pazartesi günü, önde gelen büyük emirlerden Olcay Boğa el-Adilî ile Tanboğa el-Haccî tutuklanarak Man-sure kalesine götürüldüler. Mallarına, mülklerine de el konuldu.
Salı günü Melikü'l-Ümerâ Seyfeddin Tengiz'in evi, ailesi ve çocukları Mısır diyarına götürüldü.
Çarşamba günü yani muharremin onbeşinde saltanat naibi Emir Alaeddin Tanboğa, Emir Seyfeddin Biştek en-Nasırî, Hace Ruktiye Seyfeddin Kutluboğa el-Fahrî ve bir grup önde gelen ümera Sûkü'l-Hayl'de toplandılar. Toplantı esnasında Emir Seyfeddin Tengiz'in köleleri Çoğal ile Togay'ı huzura çağırdılar. Orada bunların ikiye bölünmeleri emredildi. Emir gereği vücutları iki parçaya bölündü, sonra da ağaca asılarak, "İşte, Sultan Nasır'a karşı cür'et gösterenlerin cezası budur!" diye yüksek sesle duyuru yapıldı. [56]

Tengiz'in Vefatı

Bu sene muharrem ayının yirmibirinde sah günü Şam naibi Emir Seyfeddin Tengiz, İskenderiye kalesinde boğularak (Başka bir rivayete göre zehirlenerek) Öldürüldü. Boğularak öldürüldüğüne dair rivayet daha sahihtir. Başka şekilde öldürüldüğüne dair rivayetler de vardır. İnsanlar onun ölümüne üzüldüler. Bu üzüntü uzun süre devam etti. Her zaman onun heybetini, muhafazakarlığını, Müslümanların ırzını koruma hususundaki gayretini, İslâm'ın yasaklarını muhafaza etmedeki hamiyetini, ihtiyaç sahiplerinin ve diğerlerinin yardımına koşusunu arılatıyorlardı, Ölümüne şiddetle esef ettiler, Allah rahmet etüin,
Şgyhiîöig hafta allami îmadüddin Ibs K@ıir merhumun Kadı lmi= nüddin b. Kalaaiifys anlattığma g ör§ Imir §§yfgddin Tesfig §alı günü fikgndgriy§'y© fitmif, sah günü di ©r&d& vgfat itmişti, 0§mm aamazi îikgndiriys'di kılınmış vi muh&rr§m âyinin yîrmiüşündi İ§k§nd§riy§ Mazarhğı'nd& Kubaif nin kabrinin yakınına difntdümişti, Canaze m©-rasimi çok güzel olmuştu. Allah rahmet etsin. [57]

Haleb Naibi Taşdemîr

Eski Dımaşk naibi Tengiz'i tutuklayan Emir Seyfeddin Taşdemir, bu sene safer ayının onyedisinde perşembe günü Dımaşk'a geldi. Yanında askerleri de olduğu halde Vat'ay-ı Berze'de konakladı. Daha sonra adamlarıyla birlikte Tanboğa'dan boşalan Haleb naibliği görevine başlamak üzere yola çıktı. [58]

Muhammed B. Temmam'ın Vefatı

Rebiyülevvel ayının onüçünde perşembe sabahı, Dımaşk şehrinde le veseyh, sâiih, âbid, nâsık, önder Muhammed b. Temmam'ın Salihiye'dt fat ettiği haberi yüksek sesle duyuruldu. İnsanlar cenaze namazını kılmak için Muzafferi Camii'ne gittiler. Cemaat öğle vaktinde toplandı, fakat cami, onun cenaze namazını kılmak için gelen cemaati almadı. Bunun üzerine insanlar, şeyhlerinin cenaze namazını dışarıda, yollarda kıldılar. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin cenaze namazından sonra, onun zamanına kadar kalabalık böyls bir etmaat toplanmamıştı, Bu zatın esflâsüini kaldırmak işin kadın, irkik y&kkpk 20,000 kişi bir araya gelmişti: Aralanada kadılar, amitte ve ayaa tabakaima m§Bgup kim= §§lgr de vardı.- Halk saltanat naibinin pligiai bikledi, aneak e işinden etüru naffîâgâ g etemiyinee Şeyh, Mugâîfirt Gamii'nde ö|İe namazından genra İbn Ttmmâffi'n genagi namazım kıldırdı, Muhammıd b, Tem= mam, MuvâfFak'ın ttirbeii ile Şeyh Ebu Ömer'in türbe§i ara§ınd& bulunar

kardişinin türbeginin yanma delhidildi. Alkh, onlara da, bizt di rahmet etsin. [59]

Şeyh Mîzî'nîn Zevcesi Aîşe'nîn Vefatı

Cemaziyelevvel ayının başında sah günü akşam vakti şeyhâ, âbide, sâliha, âlime, Kur'an okuyucusu, şeyhimiz Hafız Cemaleddin el-Mizzfnin zevcesi Ümmü Fatura Aişe binti İbrahim b. Sıddık vefat etti. Çarşamba sabahı cenaze namaz kılındıktan sonra Sufiye Mezarlı-ğı'nda Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin mezarının batı tarafina defnedildi. Allah hepsine de rahmet etsin. Kendi zamanındaki kadınlar arasında eşi bulunmaz bir kadındı. Çok ibadet eder, Kur'an okurdu. Kur'an'ı fesahat, belagat ve sahih edâ ile okuturdu. Erkekler bile onun kadar tecvit kurallarına riayet edemezdi. Bir çok kadına Kur'an-ı Ke-rim'i hatmettirmiştir. Bir grup kadın yanında Kur'an okumuş, kendisinden kıraat, salihlik, dindarlık, zahidlik, dünyaya tamah etmeme bakımından istifade etmişlerdi. Bununla beraber ömrü uzun sürdü, seksen yaşma vardı. Ömrünün tümünü Allah'a tâat, namaz ve Kur'an okumakla harcamıştır. Şeyh Mizzî, ona iyilik ve ihsanda bulunur, itaat ederdi. Tab'an ve şer'an onu çok sevdiğinden ötürü kocası Şeyh Mizzî, ona hiç muhalefet etmezdi. Allah ona rahmet etsin. Ruhunu mübarek kılsın. Mezarını da rahmetle nurlandırsm, âmîn.
Cemaziyelevvel ayının yirmibirinde çarşamba günü Şeyh Ebu Ömer'in Kasyun'daki Medresesinde Şeyh imam Şenıseddi Muhammed b. Ahmed b. Abdulhadî el-Makdisî el-Hanbelî ders verdi. Buraya Bektimurî Medresesi de deniliyordu. Daha önc burada Kadı Burha-neddin ez-Zer'î müderrislik yapmaktaydı. Şeyh İmam Şemseddin Mu-nammed'in bu dersinde Kudüslüler v Hanbelîlerin büyükleri de hazır bulunmuşlardı. Hava çok yağmurlu, yerler de çamurlu olduğundan ötü-
m § gün şehir halkmdas kimgi bu d§r§i distemtyt pişmemişti.
lu §ine ramagan ayıma yirminindin §©nra Imtvî @amü'nd§ki Şarkiye Misâfgii'sim ©asrımı tamamlaadi: İnsanlar yapısını v§ g&ğ= lamlığım biğindilir. laıılannm anlattığına görs îılâm tarihinde enun benzeri başka bir minara yapılmış dtğildi. Allah'a hamd olsun. Bir çok kimse bunun Nüvas b. Sem'an tarafından rivayat edilen ve Hz. îsâ'mn Dımaşk'ın doğusundaki beyaz minareye ineceğini anlatan hadis-i şerifte geçen beyaz minare olduğunu zannetmişlerdir. Oysa bu lafiz ters çevrilmiş ve bazı raviler bunu değiştirmiş olabilirler. Aslında İsa Peygamber, Dımaşk'taki Emevî Camii'nin doğu minaresine inecektir. Bu minare, batı minaresinin karşısında ve mukabilinde bulunduğundan ötürü Şarkiye minaresi adıyla meşhur olmuştur. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [60]

Dekkanî'nin İdamı

Bu sene şevval ayının bitiminde sah günü Dârüssaâde'deki adalet dairesinde bir oturum düzenlendi. O gün bu oturuma adet üzere kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de katıldılar. Bu toplantıya Osman. ed-Dekkâkî de getirildi. Allah onu kahretsin. Bazıları onun, Hal-lac'dan ve İbn Ebî Gadafîr es-Sülakmanî'den bile nakledilmemiş olan büyük günahları içeren sözler söylediğini iddia etmişlerdi. Tanrılık davasında bulunduğu hususunda da deliller ve belgeler ileri sürüldü. Allah ona lanet etsin. Peygamberleri ayıpladığına, şüpheli kimselerin arasında bulunduğuna, Bacrikîye ve Hülûliye mezhebine mensup kimselerle oturup kalktığına dair başka suçlar da kendisine isnad edildi. Allah bunların tümüne lanet etsin. Mecliste Kadı el-Hanbelfye karşı edepsizlik etti. Ayrıca Malikîlerin tekfirine dair sözler sarfetti. Bazı şahitlerin kendisine karşı peşin hükümlü olduklarını iddia etti. Neticede zincire vurulmuş olarak zindana geri götürüldü. Cenab-ı Allah kendi gücü ve kuvvetiyle onu mahpus kıldı. Sonra zilkade ayının yirmibirinde salı günü Osman ed-Dekkâkî, tekrar Dârüssaâde'ye getirildi. Emirlerin ve kadıların huzurunda kendisinden, aleyhinde şahitlik yapan kimselerin kendisine karşı peşin hükümlü olduklarına dair iddiasını ispatlaması istendi. Ancak bunu yapamadı. Bunu ispatlayamaymca da hüküm giydi. Malikî Kadısına, aleyhinde hüküm vermesi için teklifte bulunuldu, Malikî Kadısı ise Allah'a hanıdü senada bulunduktan, Rasûlullah'a da salâtü selam getirdikten sonra Dekkâkî'nin -tevbe etse bile- kanının akıtılmasına hükmetti. Bunun üzerine Dekkâkî, yakalanıp Dımaşk'ın Sûkü'1-Hayl denen çarşısına götürüldü ve orada boynu vuruldu. Sonra da, "Hülûliye mezhebine mensup olanların cezası işte budur!" diye yüksek sesle duyuru yapıldı. O gün Dârüssaâde'de mahşerî bir kalabalık
vardı. Toplantıya uliffiaian bir şek kişi ile ayan tabakasına m§a§up kiffi§eler dekatılmışlardL Ömaliddîn »Miiiî §l=Hafig il§ Halk Şiffi= ggdtdin §g=l©h§bî âe bu toplantıya katılan kim§§lird§ndi, lunlar konu hakkında görüşlerini bsyan stmişlir ve Dskkâkî'nin aliyhini hüküm verilmesi için ddden teşvikte bulunmuşlardı. Onun zındıklığını bîr çok delille ispatlayarak aleyhinde şahitlik yapmışlardı. Aynı şekilde Şeyh Takiyyüddin îbn Teymiye'nin kardeşi Şeyh Zeyneddin de onun aleyhinde şahitlik yapmıştı. Malik!, Hanefî ve Hanbelî kadıları onun hakkında mecliste verilen hükmü infaz etmişler ve öldürüldüğü yerde hazır bulunmuşlardı. Ben de baştan sona bu işte görev almıştım.
Bu sene zilkade ayının yirmisekizinde cuma günü kalede bulunan Emir Tanboğa Haca ile Emir Olcay Boğa salıverildiler. Aynı şekilde kalede kalan Tengiz'in haznedarları da serbest bırakıldılar. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. [61]

Melik Nasır Muhammed B. Kalavun'un Vefatı

Zilhicce ayının yirmiyedisinde çarşamba sabahı Emir Seyfeddin Kutluboğa el-Fahrî Dımaşk'a geldi. Saltanat naibi ve ümeranın çoğu onu karşılamaya çıktı. Dımaşk'a posta atıyla gelmişti. Sultan Melik Na-sır'ın çarşamba günü akşamı vefat ettiğini, cuma gecesi yatsıdan sonra cenaze namazının kılındığını, babası Melik Mansur'la birlikte oğlu Enuk'ün mezarına defnedildiğini, ölmeden önce de oğlu Seyfeddin Ebu Bekir'i veliahd tayin ettiğini ve ona Melik Mansur lakabını taktığını bildirdi. Sultanı cenaze merasiminde az sayıda emir hazır bulunmuştu. Defin işinde Emir Alemüddin el-Çavh, salih bir insan olan Şeyh Ömer b Muhammed b. İbrahim el-Caberî ile Cebabiriye'den bir başkası görevlendirilmişti. Oğlu Ve veliahdı defin işinde hazır bulunmamıştı. İnsanlar arasında kargaşa meydana gelmemesi için de veliahd o gece kaleden dışarı çıkmamıştı. Sultanın cenaze namazını Kadı İzzeddin b. Cemâa kıldırdı. Çavlı Aydoğmuş ile başka bir emir ve Kadı Bahaeddin b. Hamid de cenaze namazına katılmışlardı. Kadı Bahaeddin'in babası Hamid, Dımaşk Kadısı Sübkî'nin oğlu idi. Bundan sonra Sultan Meli Mansur Seyfüddünya Veddin Ebü'l-Maâlî Ebu Bekir, memleket tahtına oturdu.
Hicretin 741. senesinde zilhicce ayının yirmibirinde perşembe sabahı, Mısır askerleri Sultan Melik Mansur Seyfüddünya Veddin'e bey'at ettiler. Şamlılardan da onun adına bey'at almak üzere Fahrî, Şam'a geldi. Ablak kasrına konuk oldu. İnsanlar Melikü'l-Mansur b. Nasır b. Mansur'a bey'atlerini onun aracılığıyla sundular. Bu münasebetle zilhicce ayının yirmisekizinde perşembe sabahı Dımaşk'ta sevinç davulları çalındı. Yeni sultanın tahta oturuşu nedeniyle insanlar çok sevindiler. Müteveffa sultana rahmet dileyip dua ettiler ve ölümüne üzüldüler. Allah rahmet etsin. [62]

Hicretin Yediyüzkırkikinci Senesi

Bu sene pazar günü ile başladı. Sene başında İslâm ülkesinin; yani Mısır'ın, Şam'ın ve buralara bağlı mıntıkaların Sultan Melik Mansur Seyfeddin Ebu Bekir b. Melik Sultan Nasır Nasirüddin Muhammed b Sultan b. Melik Mansur Seyfedd Kalavun es-Salihî; Şam naibi Emir Alıtsddin Tanboğa; Şam'ın v§ Mısır'ın kadılarına gilinag, bunlar da öa« askl giaidi adlar iml&a tanelerdi. Diğsr g örsvltris başında bulunan kf İse değişmemişlerdi. Sâd§g§ halife Hakim liemrillâh'ffl y§rin§ haş-kail ppıişti.
Muharrem ayında laürülmü'mifiifl Ibü'l-K&gim Ahmtd h. Müstekâ Büteh Ibu Bıbî Süleyman §l=Âfeb&§î'y§ hilafet bey'at yapıldı! Ymi halifi siyahlar fiyiaerek M©lik Mansur'la berata memleket tahtı» na eturdu, O gün halife, beliğ v§ fadh bir hutb© irâd itti. Hutbeiinde öğütler vsrdi. iyiliği emredip kötülükleri yasakladı. Bir grup ümerâya ve ayan tabakasına msnsup kimselere hil'at giydirdi. O gün mahşsrî bir gündü. Halife Ebü'l-Kasım, babası tarafından veliahd olarak atanmıştı. Ancak Nasır ona bu imkânı vermemiş, yerine Ebu îshak İbrahim'i atamış, ve ona Vasık Billah lakabını takmıştı. Ebu îshak İbrahim Ebu Rebî'nin kardeşinin oğlu idi. Kahire'de sadece bir cuma onun adına hutbe okundu, sonra Mansur, onu azletti ve sözünü ettiğimiz Ebül-Kasım'ı hilafete geçirdi ve kendisine Müstansır lakabım taktı.
Muharrem ayının sekizinde pazar günü akşam vakti, Emir Seyfeddin Biştek en-Nasırî tutuklandı. Daha önce Şam naibliğine atandığına dair ferman yazılmış, bu münasebetle kendisine hil'at giydirilmiş, eşyaları da bineklere bindirilerek yola sevkedilmişti. Kendisi de vedalaşmak üzere Melik Mansur'un yanma gitmiş, Melik Mansur ona iyi muamele etmiş, hoş geldin diyerek yanına oturtmuş, yemek getirterek beraberce yemişlerdi. Melik Mansur, ayrılacağı için ona üzüldüğünü bildirmiş ve, "Beni yalnız bırakıyorsun" demişti. Sonra vedalaşmak için ayağa kalkmış, Biştek de önü sıra sekiz adım kadar ilerlemişti. Bu sırada üç asker ona doğru ilerlemiş, üzerine hücum etmişlerdi. Biri bıçağıyla onun kılıcım kınından koparmış, diğeri elini ağzının üzerine koymuş, üçüncüsü de omuzlarından yakalamış ve onu sultanın huzurunda bağlamışlardı. Bundan sonra Emir Seyfeddin kayıplara karışmış ve nereye gittiği halk tarafından bilinememişti. Sonra kölelerine, "Gidin Emirin bineğini buraya getirin, o bu gece sultanın yanında kalacaktır" buyurmuşlardı. Sultan memleket tahtında oturuyordu. Sabah olunca bir grup ümeranın tutuklanmasını, ayrıca devlet erkânından da dokuz büyük emirin yakalanmasını emretti. Biştek'in malına, mülküne ve eşyalarına el konuldu. Anlatıldığına göre, Bişkek en-Nasirî'nin 1.000.000 altın dinarı ile 700.000 dinarı vardı. [63]

Şeyhimiz Hafız Ebü'l-Haccac El-Mizzî'nin Vefatı

Bir kaç gün hasta yattı, ama hastalığı ağır olmadığından ötürü cemaate katılmasına ve ders vermesine engel teşkil etmiyordu. Safer ayının onbirinde cuma günü namaz vaktine kadar hadis okudu. Sonra ab-dest almak ve oradan da namaza gitmek üzere evine gitti. O anda karnında büyük bir sancı meydana geldi. Bunun kulunç ağrısı olduğunu zannetti. Oyi& bu, taun hastalığıydı. Bu yüzden namaza geltmedi. Namazı tamamladıktan sonra kendisinin evde kaldığım ve dışan çıkama-dığım duyduk. Ben hemen yamna gittim. Şiddetli bir sarsıntı geçiriyordu. Ağrısı fazlaydı. Durumunu sordum. Defaatl© "Elhamdülillah" dedi. Sonra basma gelen şiddetli ağrıları söyledi. Abdeıthaneye gidip sarnıç Üzerinde abdest aldı. Öğle namazını yalnıas başına kıldı. Ama sancısının şiddeti devam ediyordu. Bu hal, cumarteıi gününe kadar davam etti. öğle vakti olduğunda ben yanında yoktum. Zevcem olan kızı Zeynep, öğle ezam okunduğunda zihninin karıştığım haber verdi, Zeynep ona, "Babacığım öğle ezanı okunuyor" dediğindi o, Allah'ı anarak, "Namaz kılmak istiyorum" demiş, teyemmüm ederek namaz kılmış, sonra uzanıp Âyete'l-kürsfyî okumaya başlamıştı. Dili dönemeyecek hale gelinceye kadar okuyuşunu sürdürmüş, nihayet safer ayının onikisinde

cumartesi günü öğle ile ikindi arası bîr vakitte ruhunu teslim etmişti. Allah rahmet etsin. Ertesi gün sabahleyin yıkanıp kefenlendi ve cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı. Cenaze namazına kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler ve sayılamayacak derecede çok insan katıldı. Cenazeyle birlikte Babü'n-Nasr'dan şehir dışına çıkıldı. Saltanat naibi, Emir Alaeddin Tanboğa ve beraberinde sultan divanının başkanı ile sahip, sır kâtibi ve diğer ümera da geldi. Babü'n-Nasr dışında cenaze namazı kılındı. Onlara Kadı Takiyyüddin es-Sübkî eş-Şafiî imamlık yaptı. Bu zat Emevî Camii'nde de cenaze namazın kıldırmıştı. Sonra cenaze, Suriye Mezarhğı'na götürülerek orada saliha, Kur'an hafızı olan zevcesi Aişe binti İbrahim b Sıddık'ın mezarının yanma defnedildi. Mezarları Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin mezarının batı tarafindaydı. Allah tümüne rahmet etsin. [64]

Cidden Garip Bir Olay

Safer ayının otuzunda çarşamba günü, bir emir Mısır diyarından Dmıaşk'a geldi. Beraberinde Melik Eşref Alaeddin Kalık b Melik Na-sır'a, ondan sonra da kardeşi Mansur'a veliahdlık bey'atı yapılması için bir emirname getirmişti. Mansur'un veliahdlık sırasının değişmesinin sebebi; içki içmesi, kötü işler işlemesi, tüysüz oğlanlarla oturup kalkması gibi çirkin hareketleri yapmasıydı. Büyük emirler, işin fesada ve köklü bir kargaşaya meydan verecek kadar büyüdüğünü gördükleri için halife Hakim Biemrillah Ebu Rebî Süleyman'ın huzuruna çıkmışlar ve Melik Mansur*a isnad edilen suçlan onun önünd ispatlamışlardı. O zaman büyük emirler ile diğerleri onu veliahdlıktan hal' etmişler, yerine kardeşini tayin etmişler ve baskı altında üç kardeşiyle birlikte onu Kas mıntıkasına sürgün etmişlerdi. Melik Eşrefi de bu sebeple tahta geçirmişlerdi. Emir Seyfeddin Koson en-Nasirî ona naib tayin edilmiş, işler böylece yoluna girmişti. İşte bu sebeple Mısır diyarından bir emir Dı maşk'a geldi ve emirler, çarşamba günü onun aracılığıyla Melik Eşrefe bey'atlerini sundular. Rebiyülevvel ayının başında perşembe akşamı sevinç davulları çalındı. Cuma günü Dınaşk'ta saltanat naibi, kadılar ve emirlerin huzurunda Melik Eşre adına hutbe okutuldu.

Rebiyülevvel ayının onyedisinde çarşamba günü, Eşrefiye Dârü'l-Hadisi'nde şeyhimiz Hafız Cemaleddin el-Mizzî'nin yerin Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî ders verdi. Aynca Nuriye Dârü'l-Hadisi'nin şeyhliğine de oğlunun vefatı nedeniyle kendisi geçti.

Ceraaziyelevvel ayında Haleb naibi Emir Seyfeddin Taşdemir el-Humusu'l-Ahdar'ın, sultanın Kerek'te bulunan oğlu Emi Ahmed'e destek vermek için harekete geçtiği ve bu amaçla asker topladığı duyuldu. Doğrusunu Allah bilir.

Cemaziyelevvel ayının ikinci on gününde, Emir Seyfeddin Kutlu-boğa el-Fahrî komutasındaki askerler, sultanın oğlu Emi Ahmed'in talebi üzerine Kerek'e gittiler.

Bu ayda Kerek'te bulunan Emir Ahmed b. Nasır'm işiyle ilgili bir çok söz konuşuldu. Çünkü Fahrî komutasındaki askerler orayı muhasara etmişlerdi.

Haleb naibi Emir Seyfeddin Taşdemir el-Humusu'1-Ahdar'ın, sultanın, Mısır diyarından Said'e sürgün edilen çocuklarının yanında yer aldığı, Emir Ahmed'i müdafaa işine giriştiği, üzerine gelen askerleri geri çevirmeye çalıştığı, onu kuşatmaktan vazgeçip Kerek'e Ahmed'in yardımına gitmeye niyetlendiği haberi etrafa yayıldı. Şam naibi de Dı-maşk'ta bu iş için gerekli hazırlığı yaptı. Askerler bu duruma önem verdiler. Gerekli hazırlığı yaptılar. Çok zahmetlere katlandılar. İnsanlar da bu yüzden paniğe kapıldılar. Bir fitne çıkmasından korktular. Aralarında savaş çıkması halinde Cibal'de ve Havran'da aşiretlerin ayaklanacağını düşünerek ziraat işlerinin tatil edileceği ve başka huzursuzluklar meydana geleceği nedeniyle tedirgin oldular. Sonra sultanın sahibi Haîeb'ten elçi olarak Dımaşk naibi Emir Alaeddin Tanboğa'nın yanına geldi. Yanında şifahî bir mesaj vardı. Tanboğa onu dinledi ve onunla birlikte sol cenah sahibi Emân es-Sakî'yi gönderdi. İkisi birlikte Haleb'e gittiler ve Cemaziyelâhir ayı sonunda oradan Mısır diyarına yöneldiler. İşin bir ilerleme kaydetmediği, ancak Melik Nasır'm çocuklarının -Mansur dışındakilerinin- sürgünden Mısır'a dönmeleri ve Kerek kuşatmasının kaldırılması şartıyla olumlu gelişmelerin olabilceği haberi etrafa yayıldı.

Hatip Bedreddin Muhammed b. Kadı Celaleddin el-Kazvinî, Mısır diyarından döndükten sonra Dârül-Hitabe'de cemaziyelâhi ayının ikisinde sah sabahı gün doğarken vefat etti. Sadece bir cumada hutbe irad etmiş, insanlara namaz kaldırmıştı. Müteakip cumaya kadar orada kaldıktan sonra hastalanmış, yerine kardeşi Abdürrahim, adet gereğince Üç cuma hutbe irâd etmişti. O esnada Hatip Bedreddin hasta yatıyordu. Nihayet o gün vefat etti. Şeklinin güzelliği, yüzünün aydınlığı, hoş sohbet oluşu ve mütevaziliği nedeniyle insanlar onun ölümüne çok üzüldüler. Öğle vakti cenaze namazını kılmak için toplandılar. Cenazenin teçhizi ikindiye kadar uzadı. Cenaze namazım Emevî Camii'nde Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî kıldırdı. Sonra Sufiye Mezarlığına götürüldü. Cenaze merasimi kalabalık bir topluluk tarafından icra edildi. Hatip Bedreddin, babasının türbesinin yanına yaptırmış olduğu kendi türbesine deftıedildi..Allah rahmet etsin.

Cemaziyelâhir ayımn onbeşinde cuma günü namazdan sonra saltanat naibi Emir Alaeddin Tanboğa ile bütün askerler, Haleb naibi Emir Seyfeddin Taşdemir'i tutuklamak için Haleb'e doğru yola çıktılar. Çünkü Emir Seyfeddin, Kerek'te (rahman sultanın oğlu Emir Ahmed'i desteklemişti. İnsanların ssfere çıktığı o gün, zor bir gündü, hava çok yağmurlu, yerler di hayli çamurluydu. Etrafta cidden mahşerî andıran bir manzara vardı. Allah akıbetlerini hayreylesin.

Kadı Takiyyüddin es-Sübkî, hatip ve müezzinlere Hatip Bedred-din'in daha önce belirlediği tesbihat ve zikirlere ilave

yapmalarını emretti. Hatip Bedreddin, otuzüçer kez Subhanallah, Elhamdülillah ve Al-lahu ekber demelerini emretmişti. Sübk de şu ilaveyi yapmalarını emretti:
Üç kez Estağfirullahelazim, sonra Allahümme ente's-selâmü ve minkesselam. Tebârekte ya ze'1-celâli ve'1-ikram;
Sabah ve akşam namazlarından sonra da yedi kez Allahümme ecirnâ minennar; bunun ardı sırada üç kez "eûzü bikelimâtil-lahittammeti min şerri mahalak" okunacaktı.
Bundan önceki senelerde ezandan sonra cuma geceleri "İnnallâhe ve melâiketehû yûsallûne alennebiyy" ayet-i celilesi okunurdu. Bu ayeti, Önce baş müezzin yalnız başına okur, sonra da diğer müezzinler tekrarlardı. Bu da insanların cami sahnında toplanmalarına neden olurdu. Bu işe başlayan müezzinin sesi güzel olursa cemaat daha fazla olurdu. Fakat bu işten dolayı namazların edası gecikirdi. [65]

Cidden Garip Bir Olay

Cemaziyelâhir ayının altısında cumartesiyi pazara bağlayan gece Emir Seyfeddin Kuthıboğa el-Fahrî, askerleriyle birlikte Mısır'dan gelen ve Kerek'i kuşatan sultanın oğlu Emir Ahmed b. Nasır'ı yakalamak için Dımaşk dışında Oesvere ile Meydan-Haaa arasında ordugâh kurdu, Tepe torinde beklsyerek Emir Ahmed'î kuşatma altına aldı, Şam naibinin Haleb'e gidişine kadar kuşatmayı devam ettirdi, Bir gün ingan-lar neyin olup bittiğini farkedemeden Fahrî, askerleriyle birlikte gelip anîden Emir Ahmed'e heyhat etti ve ona Nasır b. Nasır adım taktı, Kardeşi Melik Eşref, Alaeddin Küçük'ün yaşının küçüklüğünü bahane ide» r§k ona yaptıkları bey'atten vazgeçti. Atabek Emir Seyfeddin Koson en-Nairfnin de sultanın iki oğluna haksızlık ettiğini onları Said beldesinde boğdurduğunu söyledi. Boğma işiyle görevlendirilenler da Melik Mansur Ebu Bekir île Ramazan idi Emir Ahmed bu duruma çok üzüldü, Atabek bu hanedanı helak edip memleketi kendisi ele geçirmek istiyor, dedi, Hepai bu iş için gayrete gelip üstadlarmın oğlu Emir Ahmed'e bey'atlerini sundular. Sonra Haleb naibi Emir Seyfeddin Taşdemir ile beraberindekilere yardımcı olmak için ordunun peşine takılmaya ve onları takip etmeye karar verdiler. Bu hususta emirlere de mektup yazarak onları kendi taraflarına geçirmeye çalıştılar. Dımaşk dışına vardıklarında Dımaşk'taki büyük emirler, kadılar ve yöneticiler, örneğin Berr valisi, Dımaşk valisi, İbn Semendar ve diğerleri yanlarına geldiler. Sabah olunca Dımaşk ahalisinin tamamı yediden yetmişe onların yanma gitti. Tıpkı sultanların gelişinde ve hacıların dönüşünde yaptıkları gibi onları karşıladılar, hatta daha fazla itibar gösterdiler. Kadılar, sahip, ayan tabakasına mensup kimseler ve büyük yöneticiler bu grubun içindeydi. Emir Seyfeddin Kutluboğa, saltanat naibinin meclisine gitti. Onu bu göreve Melik Nasır atamıştı. Sağ tarafında Şafiî kadısı, sol tarafında da Hanefî kadısı vardı. Bütün askerler mızrakları, borazanları, okları ve sancakları ile Emir Seyfeddin Kutluboğa el-Fahrî'nin çevresini kuşatıp ona dua ederek övgüler yağdırmaktaydılar. Hepsi de son derece sevinç ve ferah içinde sultanın ve halifenin sancaklarını dalgalandırıyorlardı. Bazı cahil kimseler de Haleb'e giden eski naibe sövüyorlardı. Mısır'dan gelen askerler de sırasıyla Kutluboğa el-Fahrî'nin yanına girdiler. O gün mahşerî bir gündü. Emir Fahreddin Kutluboğa el-Fahrî, Laçin hanı yakınında Dımaşk'ın doğusunda bir yerde konakladı. Aynı günde kadılara ve sahibe emirname gönderdi. Öksüzlerin mallarından ve diğerlerininkinden 500.000 dinar aldı. Buna karşılık olarak Beytü'l-mala ait bir köyü onlara verdi. Bu husus sicile kaydedildi. Geride kalmış emirler de Dımaşk'tan gelip onlara katıldı. Temür es-Sakî Mukaddem, İbn Kara Sungur, İbn Kâmil, İbn Muazzam, İbn Beledî ve diğerleri de gelip Melikü'n-Nasır b. Nasır'a bey'atlarını sundular. Seyfeddin Kutluboğa el-Fahrî, Laçin hanında kaldı. Zanaatkârlık yaparak geçimlerini sağlayan kimseler de işlerinin başına döndüler. Cemaziyelevvel ayının onaltısmda salı sabahı kalede sevinç davulları çalındı ve şehirde duyuru yaptırılarak, "Sultanınız Melikü'n-Nasır Ahmed b. Nasır Muhamed b. Kalavun'dur. Naibiniz de Seyfeddin Kutluboğa el-Fahrî'dir!" denildi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Suğd naibi ile Baalbek naibi de gelip Melik Nasır Ahmed'in saflarına katılarak bey'atlerini sundular. Askerlerini ve adamlarını onun emrine verdiler. Emir Seyfeddin Sencer el-Ce-makdar da Sultan Melikü'n-Nasır'ın yanma geldi. Bu zat Dımaşk'ta sağ cenahın başkanıydı. Eski Dımaşk naibi Alaeddin Tanboğa tarafından sefere gönderildiği, sonra da hastalandığı için gecikmişti. Kutluboğa el-Fahrî gelince onun yanına dönmüş ve Nasır b. Nasır'a be/atini sunmuştu. Sonra Hama naibi Tuğurdemir, Melik Mansur'a Mısır'dan bir mektup yazıp, gelmek istediğini bildirmişti. Melikü'n-Nasır bu isteğini kabul edince de cemaziyelâhir ayının yirmiye di sin de cumartesi günü askerleriyle birlikte büyük bir aleyiş ve debdebeyle Dımaşk'a gelmişti. Hazinesini de beraberinde getirmişti.
Cemaziyelâhir ayının yirmi sekizin de pazar günü öğleden önce güneş tutuldu. Bir gün sonra da, Gazze naibi Emir Aksungur, 2.000'e yakın askeriyle Dımaşk'a girdi\ve Kutluboğa el-Fahrî'nin ordusuna katıldı. Kutluboğa ve beraberindeKÜşr buna çok sevindi. Böylece asker sayısı 5.000 kişiyi geçmiş oldu.
Receb ayı başında bir grup büyük tücar Kutluboğa el-Fahrî tarafından huzura çağrıldı. Kutluboğa orduyu güçlendirmek için onlardan mal ve para talebinde bulundu. Onlardan istediği para yaklaşık 1.000.000 dirhemdi, Yanında Sultan Naiır b, Naiır'm firmam vardı, Bu fermanda Emir Seyfsddin Kögon'un, Melik Eşrefin Atabeği Alaeddin Küşük'ün v§ Nagır'm Şam'daki oğlunu emlâkinin satılması emrediliyordu, Bunlar Âhniid ü, Nasıla bty'at ©tmemişlerdi, Bassı kimseler, Kutluboğâ el» Fahrf yş Koson'un has mallarıma tüecarlara »atılmânm* tavsiye ittiler, Bu tavsiye kabul ©dildi, Ayrıca tüccarlara değeri l.SOO.ÖÖÖ dinar olarak takdir edilen Dgvih köyüsün satılmağı da önerildi* Bu huausda karara bağlandı, Aradan iki veya üş gece geçtikten sonra Cenaba Allah onlara lütfedip, ferahlık ve genişlik virdi. Bunların bedellerini Koson'un mallarıyla karşıladılar. Fahrî ve

beraberindekilerle kendisinin saflarına katılan emirler ve askerler Seniyet-ü Ukab'ta ikamete devam ettiler. Bi-kal mıntıkasındaki 1.000'den fazla okçuyu hizmetlerinde çalıştırdılar. Bunların başında emirler vardı. Yol ağızlarını muhafaza ediyorlardı. Emir Alaeddin Tanboğa'nm beraberinde Dımaşklı askerler, Halebliler ve bir grup Trabluslu ile gelmesinin zamanı yaklaşmıştı. Bunlar da onlara karşı gerekli hazırlığa başlamışlardı. Receb ayının birinde Tanbo ğa'nın Kastel'e ulaştığı ve keşifçilerini gönderdiği, keşifçilerinin de Kut-luboğa el-Fahrî'nin keşifçileriyle karşılaştıkları, fakat aralarında bir savaş cerayan etmediğine dair haber yayıldı. Hanıd ve minnet Allah'adır.
Kutluboğa el-Fahrî kadılara, kadıların vekillerine ve bir grup fuka-haya yanma gelmeleri için haber gönderdi. Bunlar da Kutluboğa'nın yanma gitmek üzere şehir dışına çıktılar. Şafiî kadısı yoldan geri döndü. Bunlar Kutluboğa'nın yanına vardıklarında Kutluboğa el-Fahrî kendilerine, kendisiyle Tanboğa'nın arasını bulmak için gerekli gayreti göstermelerini emretti. Kendisiyle barışması, emrine girmesi, Nasır b. Na-sır'a bey'at etmesi için ellerinden gelen gayreti sarfetmelerini istedi. Bunlar hemen Tanboğa'yla görüştüler, gerekli teklifleri sundular. Ancak Tanboğa onların bütün tekliflerini geri çevirdi. İsteklerini kabul etmeye yanaşmadı. Receb ayının dördünde pazartesi günü ikindi vakti Kutluboğa el-Fahrî'nin postası, şehir mütevellisine gitti. Ona şehrin kapılarını kapatmasını emretti. Kapılar kapatıldı. Çünkü askerler artık cepheye gitmişler, savaş için saf düzenine girmişlerdi. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Alaeddin Tanboğa, Kutluboğa'nın ordusunun Seniyyetü'l-Ukad'da bulunduğunu öğrenince Muaysira tarafından tepenin etrafını dolaştı. Askerlerini oradan getirdi. Seyfeddin Kutluboğa el-Fahrî de askerlerini onun tarafına çevirdi ve onun yolunda durdu. Şehre girmesine engel oldu. İnsanlar bu durumdan çok tedirgin oldular. Pasajlar ve çarşılar kapandı. İnsanlar yağma olacağından Ötürü birbirlerini korkuttular. Şehir mütevellisi Emir Nasirüddin b. Bekbaşî, oğullan, naibleri ve adamlarıyla harekete geçti. Şehirde dolaştı. İnsanlar sükûnet buldular. Ona duacı oldular. Akşam vakti yakınlaşmca şehir halkından olan kimselerin girişini sağlamak için Cabiye kapısı açıldı. Söylendiğine göre kapıda büyük bir sıkışıklık meydana geldi. Askerler o gece halka çok kızmışlardı. O gece, miladî sene başıydı. Müslümanlar, askerlerin ihtilafı nedeniyle geceyi gamlı ve kederli olarak geçirdiler. Sah günü sabahleyin Cabiye kapısı dışında şehrin diğer kapılan kilitli kaldı. Durum eski halini koruyordu. O gün akşamleyin iki ordu karşı karşıya geldi. Tanboğa ile emirleri toplantı yaptılar. Dımaşk emirleri ile yanlarındaki askerler Müslümanlarla savaşmamak, Kutluboğa el-Fahrî'ye ve adamlarına karşı kılıç çekmemek hususunda görüş birliğine vardılar. Şam kadıları da sulh için Alaeddin Tanboğa'nın yanına defalarca gittiler. Ancak o, sulhe yanaşmadı ve inadı sürdürdü. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [66]

Zamanın Acaip Hallerinden Biri

İki taraf geceyi karşı karşıya gelerek geçirdi. İki ordu arasında sadece iki veya üç millik bir mesafe vardı. Gece yağmur yağmıştı. Sabah olunca Tanboğa'nın askerlerinden çoğu Kutluboğa el-Fahrî'nin tarafına geçti. Yeminli askerler, emirler, ayan tabakasına mensup kimseler de karşı tarafa geçmişlerdi. Güneş doğmuş, biraz yükselmişti ki Tanboğa, kadıları ve bazı emirleri, Kutluboğa el-Fahrî'ye göndererek onu tehdit etmiş, korkutmuş ve kendisinin ona karşı güçlü olduğunu bildirmişti. Çok geçmeden merkez ile sağ ve sol cenahlarda bulunan askerler harekete geçerek Kutluboğa'nın emri altına girmeye başladılar. Sıkıntı içinde idiler. Gıda maddeleri ve bineklerinin yemi azalmıştı. Bu durumun uzayacağını gördükleri için hallerine üzüldüler ve Kutluboğa'nın tarafına geçmeleri nedeniyle hem kendileri, hem de şehir halkı biraz olsun rahatlamıştı. Tanboğa'dan da hoşlanmıyorlardı. Kendilerine şahsına yarar vermeyecek bir işe girişmişti. Bunun üzerine emirler kendi aralarında Tanboğa'ya isyan etme hususunda anlaştılar. Sadece Tanboğa'nın yakın çevresindeki adamlar itaate devam ettiler. Bu olup bitenler bir saatten kısa bir zaman içinde gerçekleşmişti. Tanboğa, durumun bu hale geldiğini görünce geldiği yere geri döndü. Beraberinde Trablus naibi Emir Seyfeddin Raktuba ve iki emir daha vardı. Askerler ve emirler kar-, şı karşıya geldiler. Öğleder^önce bu haber Dımaşk'a müjdelendi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler;0\Iansure kalesinde sevinç ve müjde davulları çalındı. Kaçanları aramaya başladılar. Kutluboğa el-Fahrî, günün geri kalan kısmında orada kaldı. Emirlere kendisine itaat etmeleri için yemin verdirdi. Onlar da yemin ettiler. Perşembe akşamı büyük bir alâyiş ve saygınlık içinde Dımaşk'a girdi. Kasr-ı Ablak'a yerleşti. Emir Tuğurdemir de Meydan-ı Kebîr'e geldi. Ammarî de Dârüssaâde'ye konuk oldu. Kalede tutuklu bulunan Musevî'yi zindandan çıkardılar. Onu Tanboğa'nın malını, mülkünü kontrol altında tutmakla görevlendirdiler. Kutluboğa el-Fahrî, bir grup ümerâya çok kızmıştı. Kızdığı kimseler arasında Emir Hacip de vardı. Çünkü Emir Hacip, Alaeddin Tanboğa'nın sahibiydi. Olup bitenleri görünce kaçanlarla birlikte kendisi de kaçmış, ama Fahrî'nin yanma gitmemişti. Aksine şehre girmiş, ne bundan, ne de ondan taraf olmuştu. Yani ne Alaeddin Tanboğa ile gitmiş, ne de Kutluboğa el-Fahrî ile birlikte gelmişti. Sonra kusurunu telafi etmek istedi. Ertesi gün Kutuboğa el-Fahrî'nin yanına döndü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre geldiğinde çok kederliydi. Sonra Kutluboğa ona aman mendili verdi. Yani canını bağışladı. Beraberlerinde Sır kâtibi Kadı Şihabüddin b. Fadlullah da vardı. Sonra Kutluboğa el-Fahrî, gazap-landığı bir emirleri serbest bıraktı. Aralarında Seyfeddin Haftiye de vardı. Kutluboğa buna çok öfkelenmişti. Ama aynı günde onu da salıverdi ve haciblik görevine iade etti. Büyük bir alicenaplık gösterdi. Böylece büyük bir reis olduğunu da ispatladı.
Bu olayda Hanbelîlerin Kadilkudatı Alaeddin b. Mencâ'nm büyük ve şükranla karşılanacak çabaları olmuştu. Alaeddin Tanboğa'yla görüşmüş, onu korkutmuştu. Onunla birlikte kendini de tehlikeye atmıştı. Ama Cenab-ı Allah onu amacına ulaştırdı

ve zararlardan kurtardı. Düşmanını bastırdı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Receb ayının yirmialtısında cumartesi günü Asakir-i Mansure kadılığına Şeyh Fahreddin b. Saiğ atandı. Daha Önce bu görevd Hanefî kadısı bulunuyordu. Hanefî kadısı, Alaeddin Tanboğa'ya, Kutluboğa el-Fahrî ile savaşmasının gerekli olduğuna dair fetva verdiğinden ötürü Kutluboğa el-Fahrî ve taraftarları kendisinden böylece öç almış oldular. Bu göreve Fahreddin b. Saiğ atanınca Takiyyüddin b. Teymiye merhumun taraftarları çok sevindiler. Çünkü Şeyh Fahreddin b. Saiğ, İbn Tey-miye'nin çok eski dostuydu. İbn Teymiye'den çok faydalı bilgiler ve ilimler tahsil etmişti.
Receb ayının bitiminde çarşamba günü akşamleyin Emir Kumarî, Kerek'te bulunan Melik Nasır b. Nasır'ın yanından Dımaşk' geldi. Kutluboğa el-Fahrî ile Alaeddin Tanboğa arasında geçen hadiseleri Melik Nasır b. Nasır'a haber vermişti. Melik Nasır b. Nasır da bu duruma çok sevinmişti. Dımaşk'a gelen Kumarî, sultanın gelmekte olduğu haberini verince insanlar bu duruma çok sevindiler. Devletin törenlerinde kullanılan aletleri, onu karşılamak için hazırladılar. Kumarî, mal ve para sahibi kimselerden çok vergi istedi. Zimmîlerin de cizyelerini artırdı.
Bu sene şaban ayı başında Kutluboğa el-Fahrî, niyabet meclisinde karar aldırarak saltanat merasimi ile selâm alayı düzenledi. Bu alayı dûmnhym ilk kişiydi. Yân tarafında muazmm bir hil'&t giyen Kumarî duruyordu. Ö gün İnsanlar Kutluboğa el-Fahrî'y çok dua ettiler. O gün görülmeyi değer muazzam bir gündü.
Aynı gün ende getefl LÜOÖ'leree kişi Itegk'© fitti, Olup bitimleri iultamn oğluna haber vermgk istiyorlardı: Gidenler arasında Tuğurd§= mir, Akböğa Abdüîvahid es-Saki, Mengliböğâ ve diğerleri ds vardı.
Şaban ayının üçünde cumartesi gtinti Kutlubeğa el Ahrî, Şafiî kâ= dışını huzuruna çağırdı. Calaleddin el-Kagvlrif nin .zamanında Manaurt kalesinde tutuklu bulunan Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'dan alınan hüküm sepetindeki kitapların getirilmesini istedi. Çok karşı koymalara ve direnmelere rağmen nihayet kadı bu kitapları Kutîuboğa el-Fahrfye getirdi. Çünkü basma geleceklerden korkmuştu. Kutluboğa el-Fahrî bu kitapları sarayda ondan teslim adıktan sonra gidebileceğini söyledi, ama ona çok kızmıştı. Hatta kitapları teslim etmeye yanaşmadığından ötürü bir ara onu azletmeye bile niyetlenmişti. Büyük bir ihtimal Kutluboğa, İbn Teymiye'nin kabir ziyareti meselesiyle ilgili düşüncesini öğrenmek için bu kitapları ondan istemişti. Hatta bir ara, "Şeyh İbn Teymiye, Allah ve Rasûlü'nün hükmünü sizden daha iyi bilir" demişti. Şeyh Zeyneddin Abdurrahman ile Şeyh Şemseddin Abdurrah-man b. Kayyım el-Cevziye'yi de huzuruna çağırmıştı. Şeyh Şemseddin Abdurrahman'ın bu işte şükranla karşılanacak çabaları olmuştu. Kitapları getirdiklerinden ötürü bu iki şeyhi tebrik etmişti. Sonra bu kitapların o gece saray kütüphanesinde kalmasını istemişti. Akşam namazını sarayda Şeyh Zeyneddin kıldırmış, Kutluboğa da ona tâbi olmuştu. Kutluboğa el-Fahrî, o gün Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'yi çok sevdiğinden ötürü kardeşi Şeyh Zeyneddin'e aşırı derecede saygı gösterip ikramda bulunmuştu.
Şaban ayının dördünde pazar günü, Koson'un Mısır diyarında tutuklanma haberi Dımaşk'a ulaşınca kalede ve meydan kapısında sevinç davulları çalındı. İnsanlar bu münasebetle sevinç içinde toplandılar. Ümeradan bir grup da Nasır b. Nasır'a itaatlerini arzetmek için Kerek'e gidip orada Şamlı emirlerle bir araya geldiler. Nasır b. Nasır'dan yanlarına gelmesini talep ettiler. Ancak o bunu kabul etmedi. Bütün bunların, kendisini tutuklayıp Koson'a teslim etmek amacıyla kurulan bir tuzak olduğunu zannetti. Onlardan bu hususta kendisine düşünme süresi vermelerini istedi ve onları Dımaşk'a geri çevirdi.
Kutluboğa el-Fahrî, o günlerde pazarlarda ve diğer yerlerde tüccarların bir grubundan 107.OÖQ dinar civarında bir yıllık zekât topladı. Zımmîlerden de üç senelik cizyeleri peşin olarak tahsil edildi. O da yaklaşık bu kadardı. Sonra şaban ayının yirmibirinde pazartesi günü Kutluboğa el-Fahrî tarafından şehirde bir duyuru yaptırılarak halka haksızlıkların, müsaderelerin kaldırıldığına, geride kalan zekat ve müsa-dgr© ödsmglgrinin affidîldiğing dâir bilgi verildi, Yalnız hasa has ©mlak» lan satın almak için yaya oiarak yola çıkmış bir grup varlıklı kimie göü altına âlındı. Burhan b, Beşşari el-Hanefi de müsadirs ve işkendi altında tutuluyer, bulduğu bir gömüyü yetkililer© teslim etmesi iötâniyördu, trusunu Allah bilir,
ari ayının yirmidördtinde cuma günü namazdan sonra altı emir |k'a geldi. Bunlar sultanla görüşüp onun Dınıaşk'a gelmesini iste* , aneak sultan bu iş için başka bir zaman tayin etmişti Kutluboğa el-Fahrî onları karşılamak için şehir dışına çıktı, önlan Kubeybatülks* rimi Camisinin kıble tarafında bekledi. Hepsi Türklerden oluşan bu grup, Dımaşk'a girdi. Ancak sultan gelmediğinden ötürü mahcup haldeydiler. Pazar günü Kumarî'nin peşisıra posta Dımaşk'a geldi. Bu emirleri Kerek'e davet etti Sultan'ın rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüğü, Rasûlullah (s.a.v.)'ın ona Kerek'ten inip memleket tahtının başına geçmesini emrettiği haberi etrafa yayıldı. İnsanlar bu duruma çok sevinip rahatladılar.
Şaban ayının yirmi dokuzunda çarşamba günü Şeyh Ömer b. EbuJ
Bekir b. Yüsmî el-Beştî vefat etti. Çok Kur'an okuyan, zikir ve hadis meclislerine katılan, bol bol sadaka dağıtan yüksek himmet sahibi salih bir kimseydi. Şeyh Fahreddin b. Buharî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ben de Buharî'nin oğlundan naklen aldığı Muhtasarü'l-Meşiha adlı eseri onun yanında okudum. Kendisi Şeyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye'nin meclislerine devam etmiş, ondan yaralanmıştı. Babü's-Sağîr Me-zarlığı'na defnedildi.
Mübarek ramazanın ilk günü olan cuma gününde orduda şöyle bir duyuru yapıldı: "Ramazan ayının yedisinde sultan karşılanacaktır." Daha sonra bu karşılama ramazanın onundan sonraya ertelendi. Sultan yazdığı bir mektupta bayramdan sonra Dımaşk'a geleceğini bildirdi. Ramazanın onunda Alaeddin b. Takiyyüddin el-Hanefî Dımaşk'a geldi. Nuriye hastahanesinin nazırlığına, Rabve Medresesi'nin şeyhliğine ve sultanî cihetler vazifesine atandığına dair fermanı da Sultan Nasır'dan alıp beraberinde getirmişti. Daha önce de Kadı Şihabüddin b. Barizi, Humus kadılığına atandığına dair fermanı sultandan alıp Dımaşk'a gelmişti. Allah sultana güç versin. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Artık sultan memleket işleri konusunda

konuşmaya başlamış, idareye el koymuş, emirler vermiş, atamalar yapmış, fermanlar imzalamıştı. Allah'a hamd olsun.
Ramazanın onüçünde çarşamba günü Emir Seyfeddin Taşdemir el-Humusu'I-Ahdar, Haleb'ten Dımaşk'a geldi. Onu, Kutluboğ el-Fahrî, emirler ve askerler karşıladı. O da büyük bir alâyişle şehre girdi, insanlar ona dua ettiler. Tanboğa'dan kaçıp muhtelif beldelere gitmiş, düzeni dağılmıştı. Halk gelişine çok sevindi.
Ramazan ayının ondördünde perşembe günü askerler, Kerek-i Sa-id'den çıkan sultanı karşılamak için Dımaşk'tan Gazze'ye gittiler. O gün bu askerlerin başında Tuğurdemir ile Akboğa Abdülhamid, komutan olarak bulunuyorlardı. Kesve'ye gittiler. Cumartesi günü olunca Kutluboğa el-Fahrî, beraberinde Taşdemir ve ümeranın çoğunluğu olmak üzere yola çıktı. Dımaşk'ta sadece memleket idaresini yürütmek hususunda kalması zorunlu olan idareciler kalmışlardı. Diğerleri Kutlubo-ğa'yla birlikte sultanı karşılamaya gitmişlerdi. Kutluboğa'yla birlikte dört mezhebin kadıları, kadıasker, tevki divanının üyeleri, muhasip, ordu katibi ve bir çok kimse vardı.
Ramazan ayının yirmi d ördün d e pazar gecesi şeyh, salih, abid, nâsık Ahmed el-Kasîde vefat etti. Cenaze namazı Şükü Camii'nde kılındı. Sufîye Mezarlığında Şeyh Cemaleddin el-Mizzî'nin mezarının yakınma defnedildi. Allah ikisine de rahme etsin. Şeyh Ahmed el-Kasîde, çok salih bir insandı. Namazları cemaatle kılmaya devam eder, buna itina gösterir ve iyiliği emreder, kötülüğü yasaklardı. İnsanlar nezdinde hayırlı bir kimse olup şükranla anılırdı. Hastahanedeki hastalara çokça hizmet ederdi. Başka yerlerde bulunan hastalara da hizmetini esirgemezdi. Başkalarının menfaatini kendi şahsının menfaatine tercih eder, kanaatli davranırdı. Çok zahid bir kimseydi. Meşhur halleri vardır. Allah ona da, bize de rahmet etsin.
Ramazan ayı sonlarında Sultan Melik Nasır Şihabüddin Ahmed'in Araplar ve Türklerden oluşan bir cemaatle birlikte Kerek'ten ayrılıp Mısır'a yöneldiği haberi etrafa yayıldı. Kerek'ten ayrılış tarihinin kesin olarak ramazanın onsekizi, pazartesi günü olduğu bildirildi ve bundan bir kaç gün sonra da Mısır diyarına girdi. Bütün askerler ondan yana olup yekvücut hale geldiler. Mısır diyarının başkentine doğru gitmesi için onu teşvik ettiler. Emir Seyfeddin Kutluboğa el-Fahrî, maiyetindeki Dımaşklı ve Şamlı komutanlar gelmeden sultan memleket tahtına oturmadı. Bu yüzden de Şam'da ve diğer yerlerde o esnada sevinç ve müjde davulları henüz çalınmamıştı. Şevval ayının onunda pazartesi günü Sultan Melik Nasır Şihabüddin Ahmed'in memleket tahtına cülus ettiğine dair mektuplar ve haberler Dımaşk'a ulaştı. Sultanın kendisi ve halife Hakim Biemrillah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstekfî, siyah elbiseler giyinerek minberin üstüne çıkmışlar, dört mezhebin kadıları da mertebelerine göre minberin basamaklarında durmuşlardı. Halife, hutbe irâd etmiş, Eşref Küçük'e hil'at/giydirmiş ve Nasır*! da yönetime geçirmişti. O gün cidden görülmeye ^eğer muazzam bir gündü. Taşdemir'i Mısır naibliğine, Kutluboğa el-Fâhrl'yi Dımaşk naibliğine, Aydoğmuş'u da Haleb naibliğine atadı. Doğrusunu Allah bilir. Şevval ayının yirmibi-rinde cuma gecesi bu münasebetle Dımaşk'ta sevinç davulları çalındı ve zilkade ayı başına, pazartesi gününe kadar da çalınmaya devam etti. Şehir, şevval ayının yirmiüçünde pazar günü süslendi. İnsanlar bu süsleme işine çok ilgi gösterip eğlendiler.
Perşembe günü Mısır'daki meşhur reislerden biri olan Emir Seyfeddin el-Melik, Hama naibliği talebiyle Dımaşk'a geldi. Cuma günü namazdan sonra Mısır'dan gelen posta, Taşdemir el-Humus el-Ahdar'ın tutuklandığı haberini verdi. İnsanlar bu olaya çok şaşırdılar. Dımaşk'ta önde gelen emirlerden hac emiri ve diğerleri şehir dışına çıktılar, Vat'ay-ı Berze'de ordugah kurdular. Bu arada hac kafilesi başka bir emir idaresinde yola çıkmak için şehir dışına gitti. Durum bu emire anlatıldı ve kendisinden sultanın fermanı gereğince hac emirliğine atanacak biri belirleninceye kadar Dımaşk'ta naib olarak görev yapmasını istediler. O da bu duruma muvafakat etti. Zilkade ayının altısı olan cumartesi gününe kadar kafilede kaldı.
Kutluboğa el-Fahrî, bu haberi araştırdı. Za'kade durumun anlatıldığı gibi olduğunu kesin olarak tesbit etti. Kölelerinden altmış kadarını harekete geçirdi. Etrafı yakıp yıktı. Sonra Tanboğa el-Mardanî ile Yelboğa et-Tahnavî komutasında 1.000 kadar süvari Mısır'dan gelerek onu takibe başladı. Kendisi onlardan Önce hareket ederek yola çıktı. Gazze naibi askerleriyle birlikte onun yolunu kesti, fakat onu ele geçiremedi. Aşiretleri ona musallat ederek malını, mülkünü yağmalatmak istediler, ancak ona da güç yetiremediler. Sadece bir kısım malını ele geçirdiler, adamlarının da bir kısmını öldürdüler. Kendisi iddia edildiğine göre sahibi Emir Seyfeddin Aydoğmuş'un yardımını ümid ederek, naibi olduğu Haleb'e doğru yola çıktı. Haleb'e vardığında Aydoğmuş ona ikramda bulundu, konuk etti, geceyi onun yanında geçirdi. Sabah olunca Kutlu-boğa yakalanıp zincire vuruldu ve posta vasıtasıyla Mısır'a sevk edildi. Beraberinde emirler de vardı.
Zilkade ayının sonunda pazartesi günü, Sultan Melikü'n-Nasır Şi-habüddin Ahmed b. Nasır Muhammed b. Mansur bir grup askerle birlikte Kerek'e gitmek üzere Mısır'dan ayrıldı. Yanında çok miktarda mal ve eşya da vardı. Zilhicce ayının ilk salı gününde Kerek'e girdi, beraberinde hasta halde bir mahfede bulunan Emir Taşdemir de vardı. Kutlu-boğa el-Fahrî ise zincire vurulmuştu. Bu ikisi Kerek'te zindana atıldılar. Sultan, Kerek'teki bazı önemli yerleri tamir etmek amacıyla kereste getirtti. Demircileri ve sanatkârları toplattı. Dımaşk'tan da birçok şeyin getirilmesini taleb etti. İstediği şeyler getirildi. Zilhicce ayının yirmiye-disinde pazar günü Emir Rükneddin Baybars el-Ahmedî'nin; köleleri, hizmetçileri, kendisine itaat eden adamlarıyla birlikte naibi bulunduğu Suğd şehrinden harekete geçtiği haberi geldi. Yakalanmaktan korktuğu için kaçmıştı. Anlatıldığına göre Gazze naibi, sultanın fermam üzerine onu tutuklamak için peşine takılmış, Ahmedî de bu sebeple kaçmıştı. Bu haber, naibi bulunmayan Dımaşk'a ulaşınca emirler tedirgin oldular, Dârüüaâdi'di toplandılar, Bu hugusta bir m§şv§r©t meclisi kurdu-lar. Sonra Ahnıedfyi çöl© gitmekten caydırmak için bir emir komutasındaki âtlı birliğini Baalbik tarafinâ şevkettiler, P&mtîmi fünti iahahte' yin Ahmadfflin Kesvg taraflarında olduğuna, önün kurtultaamnâ dâ bir mani bulunmadığına dâir hâbir plinei hepsi d# hareketi giftiler-Münadî di, "Ordunun bu seferine katılmayan kişi idam ediliri" diyg duyuru yaptı, Hepsi rfer§ çıkma hususunda yemin ettiler ve K&$v® taraflarına yöntldiltr. Ayrıca Âhmedî'ye elçiler da göötedüer, Ö da kaçmakta ve isyan

§tm$kt© hakh olduğunu ifada itti vg onlardan kaçıp kurtulmak istediğini bildirdi, Ö gün böyle geçti. Ric'ate başladılar. Çok sıcak bir günle karşılaşmışlardı. Sadece on gün için kendilerine yetecek azıkları vardı. Salı gecesi olunca emirler, Seniyetü'l-Ukap tarafından onu kovalamaya başladılar. İkinci gün de onu. yakalayıp yanlarına alarak geri döndüler. Onu merhum Tengiz'in 3'aptırmış olduğu konağa yerleştirdiler. Bu konak, Darıya yolu üzerindeydi. Ahmedî orada ikamet etti. Kendisinin ve yanındakilerin ihtiyacını karşılayacak miktarda arpa ve koyun verdiler, yanında köleleri ve hizmetçileri de vardı. Muharrem ayının altısında sah günü sultanın bir mektubu Dımaşk'a geldi. Mektup, Dârüssaâde'de emirlere okundu. Mektup'ta daha Önce Sultan Meli-kü'n-Nasır'a ve oğlu Melikü'l-Mansur'a hizmette bulunduğundan ötürü kendisin© ikramda bulunulması, saygı gösterilmesi ve bağışlanması emrediliyordu,

Muharrem aymm yedisinde çarşamba günü Dımaşk'm naib vtkili İbn Haeib'e bir miktup geldi, Mektupta Ataedfnin tutuklaman emri-diliyordu, Perşembe glinü askerler hareket© geçtiler ve Bûkü'l-Hayl'de sefer düzeni aldılar. Ona da haber gönderdiler, O da kökleri, silahlan ve teçhizatıyla birlikti hareketi geçti. Bu emri şiddetli karşı koydu vs "Bin aneak Mısır diyarına hükmeden sultana itaat ©der, onu dinlerim. Kerek'te bulunana va onun yaptıklarına ise asla itaat etmem" dedi. Emirler bu esvabı ahnea şaşırdılar. Ona n§ yapacaklarını bilemediler. Yerlerinde çakılıp kaldılar. Sonra da menzillerine geri döndüler, Ahmedî de kendi ikametgahına gitti. [67]

Hicretin Yediyüzkırküçüncü Senesi

Bu kutlu senenin başlangıcında Müslümanların Sultanı Melik Nasır Nasıruddin Muhammed b. Melik Mansur Kalavun id Kerek'te ikamet ediyordu. Eşyalarını ve mallarını Cebel kalesinden Kerek kalesine naklettirmişti. Mısır'daki naibi ise Emi Seyfeddin Aksungur es-Salarî idi. Daha önce Gazze'de naiblik yapmıştı. Mısır diyarının kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Hanefî kadısı değiştirilmişti. Dımaşk'a gelince, orada henüz bir naib yoktu. Sadece Kutluboğa el-Fahr Dımaşk'ta bulunmadığı zamanlarda Emir Rükneddin Baybars el-Hacib'i kendine vekil tayin etmişti. Hacip Almış, Temir el· Mihmandar, Berr valisi Emir Seyfeddin Halave, şehir mütevellisi Emir Nasıruddin b. Rekbas ile birlikte memleket işlerin geçici olarak vekaleten yürütüyordu. İşte bunlar devlet işlerini yönetiyorlar, boşluğu dolduruyorlardı. Şam mmtıkasındaki kadılara gelince, bunlar da önceki senede adları anılan kimselerdi. Şehrin hatibi, Taceddin Abdürrahim b. Kadı Celaled-din el-Kazvinî, sır kâtibi de Kadı Şıhabüddin b. Fadlullah idi.

Bu sene başında Emir Rükneddin Baybars el-Ahmedî, Dımaşk'm Dâriye yolunda bulunan Tengiz'in konağında ikametine devan etmekteydi. Mısır'daki sultan da her zaman Dımaşk'a mektuplar göndererek onun göz altına alınıp tutuklanmasını ve Kerek'e gönderilmesini emrediyordu. Hal böyle iken emirler onun durumu hakkında işi ağırdan alıyorlar, sultanın gönderdiği emirleri tatbikte gecikiyorlardı. Ahme-dî'nin suçsuz olduğuna inandıkları için ötürü böyle davranıyorlardı.

Onu yakaladıkları takdirde tarafsız davranmış olmayacaklarım düşünüyorlardı. Bununla birlikte sultan, onun emirlerin hoşuna gitmeyecek davranışlar içinde bulunduğunu, Kerek'te oyun ve eğlenceye daldığını, rezil ve aşırı kimselerle oturup kalktığını, ayrıca Kutluboğa el-Fahrî ile Taşdemir'i feci bir şekilde öldürdüğünü, ailelerinin mallarım yağmaladığını, kadınlarının üzerindeki elbise ve ziynetleri zorla aldığını, onları perişan bir halde Kerek'ten kovduğunu, Hristiyanlan yakınma aldığını ve huzurunda bulundurduğunu bildiriyordu. Dımaşklı emirler de onun hakkında anlatılan bu nitelemelerin gerçek olup olmadığını anlamak için aralarından birini tahkikat için görevlendirdiler. Ancak bu muhakkik, Ahmedî'nin yanma ulaşamadı. Korkarak geri dönüp kaçtı. Dönünce de emirlere durumu anlattı. Onlar da tedirgin olup paniğe kapıldılar. Suku'l-Hayl'de defalarca toplandılar. Kendi aralarında meşveret meclisi kurdular. Onu hal' etme hususunda ittifaka vardılar. Bu durumu Mısırlılara bir mektupla haber verdiler. Haleb naibi Aydoğmuş ile diğer beldelerin naiblerine de bunu böylece bildirdiler. Bu durum karşısında tereddüde kapılıp vehim içine düştüler. Kimi de zahiren yaltaklanıyordu. Ama hakikatte onlarla beraber değildi. Mısır diyarına dönmedikçe emrini dinlemeyeceğiz ve kendisine itaat etmeyeceğiz diyorlardı. Ne zaman memleket tahtına otururs o zaman emrine girer. Kendisine itaat ederiz, diyorlardı. Sultan da onlara bu yüzden mektup yazarak onları ayıplayıp azarladı. Ama bunun bir faydası olmadı.

Ahmedî, alayıyla birlikte harekete geçti. Onlar da sağında ve solunda yer aldılar. Onunla birlikte saraya kadar gittiler. Saraya girince yanma varıp selam verdiler ve hizmetine girdiler. Böylece olay büyüdü, iş vehamet kesbetti. Mısır diyarına gidince de etrafında Mısırlıların ve Şamlıların yer alacağını düşünerek kederlendiler ve korkuya kapıldılar. Korkulan ve kederleri diğer insanlara da sirayet etti. Sonucu güzelleştirmek, Allah'a kalmıştır.

Muharrem ayının yirmialtısmda pazar günü posta, Mısırlıların mektuplarını Dımaşk'a getirdi. Mısırlılar mektuplarında Şamlılara nisbetle sultana daha fazla destek vereceklerini bildiriyorlardı. Azimlerinin gereğini yapmaya hemen teşebbüs edeceklerini, ancak Şamhlann bu hususta kendilerine muhalefet etmekten korkarak tereddüde kapıldıklarını, onlarla savaşmak için sultanın emri altında yola çıkabileceklerini bildiriyorlardı. Ama Şamlılar tarafından emin olunca azimlerini bilediler. Nasır Ahmed'i sultanlıktan hal' ederek başlanna onun kardeşi Meliküs Salih İsmail b. Nasır Muhammed b. Mansur'u geçirdiler Allah onu Müslümanlara mübarek kılsın. Mezkur muharrem ayının yirmisinde salı günü onu tahta oturttular. Şamlıların emirlerine ve önde gelen adamlarına selamlarım ileten mektubu Dımaşk'a geldi. Bu münasebetle Mısırlı emirlerin de Şamlı emirlere selamlarını ve memleket haberlerini ileten mektupları Dımaşk'a ulaştı. Müslümanlar, Şamlı emirler, havas ve avam

bu duruma çok sevindiler. O gün Mansure kalesinde bu münasebetle sevinç davulları çalındı. Şehrin süslenmesi emredildi. Muharrem ayının yirmiyedisinde salı sabahı şehir süslendi. Muharrem ayının bitiminde cuma günü Dımaşk'ta Melik Salih İmadü'd-Dünya Ve'd-Din îsmail b. Nasır b. Mansur adına hutbe irad edildi.

Safer ayının altısında perşembe günü sahibimiz, imam, allame Şemseddin Muhammed b. Ebu Bekir b. Eyyup ez-Zer'î, Sadriy Medresesinde ders verdi. Bu zat, Cevziye'nin imamıydı. Dersinde Şeyh İzzed-din b. Menca da hazır bulundu. Bu zat görevin onun için bırakmıştı. Faziletli insanlardan bir grup da bu derste dinleyici olarak bulunmuşlardı. Safer ayının onaltısmda pazartesi günü Mısır diyarından gelen ve Haleb naibliğine gitmekte olan Emir Seyfeddin Tuğur Demir, Dımaşk'a uğradı ve Kabun'da konuk oldu.

Safer ayının onsekizinde salı günü şeyh, imam, alim, ilmiyle amel eden, zahid bir insan olan Abdullah b. Ebu'l.-Velid vefat etti. Bu zat kurrâ idi. Malikîlerin imamıydı. Kardeşi Ebu Arnr'la birlikte Emevî Ca-rmi'nin sahab© mihrabında imamlık yaparlardı Bakiyyetüssahaf bahçesinde vefat etmiştir, Cenaze namazı Musalla'da kılındı. Babü's-Sa-ğir'de bulunan babasının mezarının yanına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. Cenaze merasiminde ayan tabakasına mensup kimselerle fakihler ve kadılar da* hazır bulunmuşlardı. Salih insandı, dindarlığı ve azameti hususunda görüş birliği vardı. Allah rahmet etsin.

Safer ayının yirmisinde perşembe günü saltanat naibi Aydoğmuş, Haleb'ten gelenlerle Kabun tarafından Dımaşk'a girdi. Bütün askerler onu karşılamaya çıktılar. Üzerinde naiblik hil'atı vardı. Gelişi sebebiyle insanlar toplandılar. Mumlar yaktılar. Yahudi ve Hristiyanlardan olan zimmiler de ellerinde mumlanyla onu karşılamaya gelmişler, ona dua etmişlerdi. O gün görülmeye değer mahşerî bir gündü. Cuma namazını Emevî Camii'nin mahfelinde kıldı. Beraberinde emirler ve kadılar da vardı. O gün naibliğe atanma fermam saray kapısında okundu. Okunurken de üzerinde hü'ati vardı. Yanında Emir Seyfeddin Melketüm er-Rahulî vardı ki o da hil'atini giymişti.

Safer ayının yirmibeşinde sah günü Hama naibliğine gitmekte olan Alemüddin el-Çavlı Dımaşk'a uğradı. Saltanat naibi ve emirler Mescid-i Kudeme kadar giderek onu karşıladılar. O da gelip Kabun'a konuk oldu. Kadılar ve ayan yanma gittiler. Şafiînin müsnedini rivayet ettiği söylenmiştir ve bu kitaptaki hadisler kendisinden dinlenilmiş tir. Bunun üzerinde kendisinin de bir çalışması ve güzel bir tertibi vardı. Bunu ben gördüm. Bu kitabı ayrıca şerh de etmişti. Şafiîler ve diğerleri için vakıfları da vardı.

Safer ayının yirmi sekizinde cuma günü Adiliyetüssağire Medresp sının müderrisliğine kimin atanacağı; buraya Kadi Fahreddin el" Mısrı nın mı, yoksa Sadreddin Abdülkerim b. Kadı Celaleddin el Kazvım mn mı tercih edileceği konusunu görüşmek üzere cuma

lanndan sonra Emevî Camii'nin Kemali penceresinin yanındaki Meş-hed-i Osman'da bir meclis kuruldu. Neticede Sadreddin'in buradaki müderrislikten ayrılmağına» Fahreddin'in Emevî CaımTnden almakta olduğu W0 dirhemlik maaştan feragat etmesine karar verildi.

Mezkur ayın sonunda pazar günü Kadı Fahreddin el-Mısrî, Adili-yetüssağir Medresesinde den verdi. Adet üzere insanlar onun dersinde dinleyici olarak hazır bulundular, O da şu ayet-i k§rim©yi el© aldı: "tfte mallarımız da bize iada edilmiş," (Yusuf, m.

Rsbiyülsvval ayın donunda Mısır'dan bir ferman gslerak Emir Hü-sameddin es-Sumakdar komutasında bir süvari birliğinin îbn Sultan Ahmed'in kendini korumaya aldığı Ksrek şehrini kuşatmak amacıyla Dımaş k'tan ssvk edilmesi amredildi. Çünkü îbn Sultan Ahmid, Mısır diyarından aldığı hazineleri Kerek'e götürmüş, orada kendini muhafaza altına almıştı, Kerek'e gidecek olan askeri birliğin komutam Kubey-bat Camii'nin kıble tarafında kaleye doğru mancınıkları kurdu, İnsanlar da görmek için oraya geldiler. Niyetleri kuşatmaya o askeri birlikte beraber gitmekti.

Rebiyülâhir ayının ikisinde çarşamba günü adeti üzere Emir Alaeddin Tanboğa el-Mardanî, Mısır diyarından Dımaşk'a geldi

Rebiyülahır ayının onunda perşembe günü iki büyük emir olan Rükneddin Bay-bars el-Ahmedî Trablustan, Alemüddin el-Çavlı da ayrıldığı Hamâ'dan Dımaşk'a geldiler. Bunlar merasim bölüğünün yanında hazır olup saltanat naibi için beklediler. Saltanat naibi gelince, Ahmedî sağ tarafina Çavlı da sol tarafında yer aldı ve böylece şehir dışında konakladılar. Bundan bir kaç gün sonra Ahmedî, meşveret meclisinin başkanı olarak kural gereği Mısır diyarına gitmek üzere yola koyuldu. Çavlı da naib olarak Gazze'ye gitti. Emir Bedreddin Mes'ud b. Hatir de Dımaşk'taki ta-bılhane emirliği görevinde kaldı.

Rebiyülâhir ayının ondördünde perşembe günü Kerek şehrine gitmek üzere bir süvari birliği Dımaşk'tan hareket etti. Havran'daki baş yönetici olan Emir Şehabüddin mancınıkları kurmakla görevlendirilmişti. Bu münasebetle de Seyfeddin Bahadır eş-Şems Halave, Havran baş yöneticiliğine gitmişti. Bu, daha önce Dımaşk'ta Berr valisi idi.

Rebiyülâhir ayının onsekizinde cuma günü naib ile Şafiî kadısı arasında anlaşmazlık meydana geldi. Bunun sebebi de şuydu: Mısır diyarından gelen bir mektupta mezkur kadı es-Subkî, hatipliğe atanmakla birlikte kadılık görevini de yürütecek ve kendisine hil'at giydirilecek deniliyordu. Naib de bundan ötürü onu kıskanmıştı. O, Kadı CelaPin evla-

dının korumasını, onlara ihsan edilmesini arzuluyordu. Çünkü onların aİle efradı kalabalık ve aynı zamanda yoksul idiler. Naib bu yüzden Kadı es-Sübkî'yi bu göreve atanma çabası içine girmekten daha önce men etmişti. Ancak kendisim dinlemediğinden ötürü artık naib de onu Emevî Camii'nin Kemalî penceresinin yanında namaz kılmaktan men etmişti, o da artık oradan ayrılıp Gazzaliye Medresesi'ne gitmiş, orada namaz kılmaya başlamıştı.

Rebiyülâhir ayının yirmisinde pazar günü Sultan Melik Nasır'm kızının kocası Emir Seyfeddin Eriğa, Trablus'a naib olarak gitmekte iken büyük bir alâyiş ve debdebe ile Dımaşk'a uğradı.

Aynı ayın yirmidördünde perşembe günü Emir Bedreddin b. Hatirî, Gazze naibliğinden azledilmiş olarak Dımaşk'a geldi

Saltanat naibinin kafilesine katıldı ve onunla birlikte dolaştı. Sonra da evine yerleşti ve insanlar kendisine selam vermek üzere yanına gittiler.
Safer ayının onüçünde salı günü Sultan Melik Salih'in yakalandığı hastalıktan kurtulup şifa bulmasından dolayı şehir süslendi.
Safer ayının yirmial tısında cuma günü ikindiden önce Mısır'dan Dımaşk'a posta geldi. Kadı Takiyyüddin es-Sübkî, Mısır'a çağrılıyordu. İnsanlar onunla selamlaşmak ve vedalaşmak için yanma gittiler. Çağrılışı sebebiyle insanlar büyük bir tedirginlik yaşadılar. Öksüzlerin mallarını, Alaeddin Tanboğa ile Kutluboğa el-Fahrî'ye verdiğinden Ötürü Mısır'da hakkında dava açılacağı haberi etrafa yayıldı. Onlara vermiş olduğu bu paraların kendisine ödettirilmesine dair bir fetva yazıldı ve bu fetva müftülerin imzalarına sunuldu. Sadece Kadı Celaleddin b. Hü-sameddin el-Hanefî bunu imzalamıştı. İkindiden sonra sadece onun bu fetvayı imzaladığım gördüm. Aleyhinde fetva verilmesi, müftülerden istenilmişti. Ancak buna yanaşılmamıştı. Çünkü yazılan ama diğer müftüler tarafından imzalanmayan bu fetvada, yöneticilerin fikrini çelme vardı.
Saltanat naibinin ilk emirnamesinde müftülerin bu dileği göz önünde bulundurmaları ve şeriatin hükmünce fetva vermeleri isteniyordu. Kadı Takiyyüddin es-Sübkî hakkında acaip bir niyetleri vardı. Ama Cenâb-ı Allah, Mısır diyarına çağırılması üzerine onu genişliğe kavuşturdu. O da pazar gecesi postayla Mısır'a gitti. Dımaşk'm önde gelen büyükleri ve ayan tabakasına mensup insanlar onu uğurladılar. Kendisiyle vedalaştılar. Hizmette kusur etmediler.
Cemaziyelâhir ayı başında süvari birliği Kerek tarafına sevkedil-miş bulunuyordu. Bu halkadan tecrid edilmiş askerler ise 1.000 veya daha fazla idiler. Cemaziyelâhir ayının dördünde salı günü öğleden sonra saltanat naibi Emir Alaeddin Aydoğmuş, Şam'daki Dârüssaâde konağında vefat etti. Bulunduğu odaya girdiler. Muayene ettiler. Onun kalp sektesinden bu hale düştüğünden korktular. Başkaları onun şifa bulduğunu söyledi. Doğrusunu Allah bilir, ama ihtiyaten ertesi güne kadar onu beklettiler. Sabah olunca cenaze namazını kılmak için insanlar toplandı ve Babü'n-Nasır haricinde cenaze namazlarının kılındığı yerde, namazı kılındı ve onu kıble tarafına götürüldüler. Ailesinden bazı kimseler onun Kubeybat Camii'nin yanındaki Gabriyal türbesine defnedilmesini istediler, ancak bu mümkün olmayınca yol ağzında caminin kıble tarafına defnedildi. Defni ancak o gün öğlenden sonra gerçekleşti. Cuma ,: gecesi mezarının başında bir hatim indirdiler. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.
Cemaziyelâhir ayı başında Kerek şehrinin kuşatma altında bulunduğuna, Kereklilerden bir kısım halkın şehir dışına çıktıklarına, onlardan çoğunun öldürüldüklerine, kuşatmayı yapan askerlerden sadece birinin öldürüldüğüne dair olan haber etrafa yayıldı. Yine gelen haberlerde anlatıldığına göre kadı ve bir cemaat, beraberlerinde bir miktar mücevher de olmak üzere kaleden inmişler, şehri teslim etmeye razı olmuşlardı. Sabah olunca kale halkı istihkam tedbirlerini fazlalaştırmış-lar, mancınıkları dikmişler ve vuruşmaya hazırlanmışlardı. Bir kaç gün sonra askerlerin mancınıklarına atış yapmışlar ve mancınığın okunu kırmışlardı. Artık onu taşıyamayınca da öncü birliklerinin komutanlarının emri üzerine yakmışlardı. Böylece orada çok feci durumlar cereyan etmişti. Allah akibeti hayreylesin.
Cemaziyelâhir ayının sonlarında kuşatmacı askerlerle Kerek halkı arasında bir çarpışma daha cereyan etti. Şöyle ki: Kereklilerden bir grup erkek, kuşatmacı ordunun karşısına çıkmışlar, onları ok yağmuruna tutmuşlardı. Bunun üzerine kuşatmacı askerler çadırlarından çıkıp üzerlerine silahla yürümüşler ve Kereklilerden bir grup Hristiyanı ve diğerlerini öldürmüşlerdi. Kuşatmacı askerlerden de bazıları yaralanmıştı. Bir veya ikisi öldürülmüştü. Emir Seyfeddin Ebu Bekir b Bahadır As, Emîrü'l Arap gibi şahıslar öldürülmüş diğerleri esir alınarak Kerek kalesinde hapsedilmişlerdi. Çok çirkin olaylar cereyan etmişti. Bundan sonra askerler muradlanna nail olmadan ülkelerine geri dönmüşlerdi. Çünkü şiddetli soğuklar ve azık kıtlığı, onların durumunu fena-laştırmıştı. Kereklileri faydasız yere şiddetlice kuşatmışlardı. Çünkü şehrin çevresinde soğuklar aralıksız devam ediyor, mancınıklarda kendilerine karşı amansızca atış yapıyordu. Kuşatmacı askerlerin aralık ve ocak aylarında orada ikametleri çok zor oluyordu. Beraberlerinde götürmüş oldukları mancınıklar da kırılmıştı. Gerekli eksiklikleri tamamlamak ve bir daha savaşmaya hazırlamak için geri dönmüşlerdi.
Cemaziyelâhir ayının yirmibeşinde çarşamba günü Mısır diyarından Dımaşk'a posta geldi. Postanın getirdiği fermanla Kadı Bedreddin b. Fadlullah'm kardeşi Kadı Şihabüddin'in yerine Dımaşk Sır katipliğine atandığı bildiriliyordu. Ayrıca Kadı Bedreddin'in kardeşi Kadı Şihabüddin'in ve Dımaşk muhtesibi Kadı İmamüddin b. Şirazî'nin mallarına el konulması bu fermanda emrediliyordu. Bunun üzerine her ikisinin mallarına el konuldu. Evlerinde bulunan eşyalar dışarı çıkarıldı. Kapılarına tahta kalaslar çakıldı. Muhtesibin, Eşrefi Darü'l-Hadisine taşınma talebinde bulununca oraya taşınmasına izin verildi. Kadı Şihabüd-din'e gelince o, Haleb'te bulunan ve Şam naibliğine atandığına dair fermanı Dımaşk'a gelen Emir Seyfeddin Tuğurdemir el-Hamevî'yi karşılamaya gitmişti. Kendisi karşılamak için yolda bulunduğu esnada malına el konulmasına dair olan buyruk Dımaşk'a gelmişti. Dönmesi beklendi ki onun ve muhtesibin mallarına el konulsun. Ama bu ikisinin suçlarının ne olduğunu kimse bilemedi.
Receb ayının sekizinde pazar günü akşamleyin Kadilkudat Takiy-yüddin es-Sübkî, Dımaşk'a kadı olarak döndü. Beraberinde bu görevle birlikte hatipliğe de atandığına dair ferman vardı, insanlar kendisini selamlamak için yanına gittiler. Receb ayının onbeşinde ikindiden sonra saltanat naibi Emir Seyfeddin Tuğurdemir el-Hamevî, Haleb'ten gelip Dımaşk şehrine girdi. Emirler onu Kabun yolunda karşıladılar. İnsanlar ona çokça dua ettiler, önceki naibe kızdıklarından onu sevdiler. Önceki naib, Alaeddin Aydoğmuş idi. Yüce Allah onu affetsin. Yeni naib Seyfeddin Tuğurdemir, Dârüssaâdeye indi. Pazartesi sabahı merasim alayının yanma gitti. Halktan bir grup ihsan yanında toplanarak hatipleri Taceddin Abdurrahim b. Celaled^in'i değiştirmemesini kendisinden istediler, ama o halka iltifat etmedi. Aksine Kadı Takiyyüddin es-Sübkî'nin hatipliğe atanma

fermanını uyguladı ve hil'at giydirdi. Halkın çoğu ise bu kargaşanın farkında bile olmadı. Namazdan sonra grup, grup toplandılar ve yeni naibin gelişine çokça sevindiler. Hatip Taceddin Abdurrahim b. Celaleddin'i görevden men ettiği hoşlarına gitti. Ama bu böyle kaldı. Takiyyüddin es-Sübkî mihrapta görev başı etmedi. Halk arasında çok sözler dolaştı. Sübkî'nin hatiplik yapması halinde sefih bir kimse olduğunu etrafa yayacaklarını söyleyip kendisini tehdit ettiler. Bu durum büyük sıkıntılara sebep oldu. Böyle yapmamaları emredil-diyse de hiç aldırış etmediler. Bu davranışta bulunanların tamamına veya çoğuna: "Başınıza Habeşî bir köle dahi atanacak olursa ilk etapta onun emrini dinleyip itaat etmeniz vaciptir." denildiyse de buna kulak asmadılar. Receb ayının yirmisinde cuma günü olunca halk arasında, Kadı Takiyyüddin'in hatipliği Taceddin Abdurrahim b. Celaleddin'e bıraktığına dair haber yayıldı. Avam tabakası bu duruma çok sevinip camide toplandı. Saltanat naibi emirlerle birlikte Emevî Camii'ndeki maksureye geldi. Hatip Taceddin Abdurrahim b. Celaleddin, adet üzere hutbe irâd etti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Çok sözler ve dedikodular da yapıldı. Hatip minbere çıkıp da hutbeye başlamadan önce cemaate selam verince, onlar da beliğ bir şekilde ona karşılık verdiler. Selamım aldılar, seçtikleri güzel kelimeleri sarfettiler. Kadı Takiyyüddin es-Sübkf den hoşlanmadıklarını açıkça bildirdiler ve ona çok sözler duyurdular. Namaz kılındıktan sonra Emir Seyfeddin Tuğurdemir'in saltanat naibliğine atandığına dair ferman, sarayın kapısı önünde okundu. İnsanlar da hatiplerinin değiştirilmeyişine çok sevindiler. Etrafında toplanıp kendisine selam verdiler ve dua ettiler.

Şaban ayının üçünde çarşamba günü Kadı Burhaneddin b. Abdül-hak, sultanın Kofçazi'yi azledip yerine kendisini atandığına dair fermana dayanarak Azraviye Medresesi'nde ders verdi. Sah günü adalet sarayında bu iki zat için mahkeme meclisi kuruldu. Bu göreve ihtiyacının olması başka bir görevinin de bulunmayışı sebebiyle Kadı Burhaneddin lehinde karar verildi.

Şaban ayının beşinde cuma günü çok hadis rivayet eden, hadisleri senetleriyle nakleden ve salih kimselerden olan Şeyh Şihabüddin Ahmed b. Cezerî doksanbeş yaşındayken vefat etti. Allah rahmet etsin. Cenaze namazı cuma gününde Muzafferi Camii'nde kılındı ve Revahîye Mezarhğı'na defnedildi.

Şaban ayının onyedisinde çarşamba günü şeyh, imam, alim, âbiçl, nâsik, salih Şemseddin Muharnmed b. Zerir, Kubeybat'ta vefat etti. Bu zat, Kerimî Camii'nin hatibi idi. Öğlen cenaze namazı kılındı ve yine aynı camiin kıble tarafına yol ağzına, doğu tarafma defnedildi. Ailah rahmet etsin.

Ramazan ayı başında iki başlı dört elli bir çocuğun doğduğuna dair haber etrafa yayıldı. Bu çocuk saltanat naibinin yanına getirildi. İnsanlar Babü'l Feradis dışındaki bir mahallede o canlıya bakmaya gittiler. Hekiyyü'l-vezir mahallesinde idi. Ben de ramazan ayının üçünde perşembe günü bir grup fukaha ile ikindiden sonra onu görmeye gitmiştim. Babası Saade de oraya getirildi. Babası, Cebel halkındandı. Yaratığa baktığımda onların aslında iki çocuk olduklarını, baldırlarının birbirine girdiğini ve ikisinin iç içe kenetlendiğini, birbirlerine kaynadıklarını, bir ceset haline geldiklerini gördüm. Ama ikisi de o anda ölmüştü. Anlattıklarına göre bunlardan biri erkek diğeri dişiymiş. Ben gördüğümde ikisi de ölmüştü. Dediler ki; bunlardan biri diğerinden iki gün sonra Ölmüştü ve bu husus şahitler huzurunda tutanağa geçirildi.

Aynı günde tabılhane emirliğinden Kamil Selahaddin Muham-med'in dört oğlu, göz altına alındı. Bunlar da emir olup adları şöyledir:

Gıyaseddin Muhammed. Bu işret emiri idi. Alaeddin Ali İbn Aybek et-Tavil. Bu da tabılhane emirlerindendi.

Yine tabılhane emirlerinden Selahaddin Halil b. Balaban Turna.

Bunlar Kerek'te bulunan Melik Ahmed b, Nasır'la iş birliği içinde olmak ve onunla mektuplaşmak suçuyla itham edilip gözaltına alınmışlardı. Durumlarının iç yüzünü yüce Allah daha iyi bilir. Zincire vurulup Mansure kalesine şevke dildiler. Üçü Babüssaade'nin tabılhane karşısındaki kapısından, Gıyaseddin ise büyük kapıdan kaleye götürüldü. Bunlar ayrı ayrı yerlerde hapsedildiler.

Ramazan ayının onbeşinde perşembe günü saltanat naibinin mahfe içinde saraydan çıktığı görüldü. Hatip İbn Celalde hatiplerin adeti gereğince kadılarla birlikte merasime gitti.

Yine ramazan ayında Meydan-ı Ahdar kapısında büyük mancınık kuruldu. Sütunlarının uzunluğu onsekiz zira' idi. Okunun uzunluğu ise yirmiyedi zira' idi. İnsanlar onu görmeye geldiler. Cumartesi günü onunla, altmış ntl (bir rıtl 460 gramdır) ağırlığında bir taş atıldı ve Meydan-ı Kebir'in sarayının karşısına kadar ulaştı. Mancınık ustasının anlattığına göre İslâm ülkesindeki kalelerden hiç birinde bunun kadar büyük bir mancınık yoktu. Bunu Kerek'te kullanılmak üzere Hacı Muhammed es-Salihî yapmıştı ve Cenâb-ı Allah bu mancınıkla Kerek şehrini kuşatmak için onun harekete geçmesini takdir buyurdu. Allah aki-

beti hayır eylesin.

Yine ramazan ayının sonlarında dört emir daha tutuklandı. Bunlardan biri Akboğa Abdülvahid idi. Bu Melikü'n-Nasır el-Kebir'in saray üstadı idi. Melikü'n-Nasır'm oğlu Mansu/un zamanında mah müsadere edildi. Kendisi de göz altma alınarak Şam'a gönderildi. Humus'ta na-iblik yaptı. Muamelesi ve idaresi hoş karşılanmadı, insanlar kendisini kınayıp kötülediler. Bu yüzden görevden azledildi. 1.000 askerin komutanlığı kendisine verildi ve ordunun sağ cenahına emir tayin edildi. İşte bu günlerde onun Kerek'te bulunan Sultan Ahmed b. Nasır'la işbirliği içinde olduğu iddiası ileri sürülerek tutuklandı ve kaleye sevkedildi. Beraberinde Emir Seyfeddin Bello ve Emir Seyfeddin Salamış da -bunların hepsi tabılhane emirleriydiler- Mansure kalesine götürüldüler. Allah akibeti hayreylesin.

Ramazan ayında Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî ile Kadı Şihabüddin el-Barizî arasında cereyan eden bir çok tartışmadan ve devlet erkanından bazılarının da Şihabüddin'den yâna olup onu desteklemesinden sonra Humus kadılığı Dımaşk kadılığından

aynlarak sultanın fermanı gereğince Kadı Şihabüddin el-Barizî'ye verildi. Yine aynı ayda daha önce uzun bir süreden beri niyabeten yürüttüğü Kudüs-ü Şerif kadılığına müstakil olarak Kadı Şemseddin b. Salim atandı. Daha sonra bu görevden azledildi. Kendisi de Gazze şehrinde ikamet etmeye başladı. Bir süre sonra müstakil olarak bu göreve yeniden atandı.
Ramazan ayında Kadı Şihabüddin b. Fadlullah, Mısır diyarından döndü. Beraberinde daha Önce kendisine ödenen 1.000 dirhem aylığın yeniden ödenmesine dair ferman da vardı. Salihiye mahallesinin doğu tarafında Kasyun Mezarlığı'mn içinde Nehhas hamamı yakınında yaptirmış olduğu imaretinde kalmaya devam etti.
Zilkade ayı başında sabahleyin mancınık, develer ve arabalarla Ke-rek'e doğru götürüldü. Başında Emir Salimüddin İbrahim el-Misbakî adındaki hacib bulunuyordu. Bu zat, Sükkerî'nin yönetiminde bir askerî birliğin komutanıydı. Askerler de Kerek'e gitmeye hazırlandılar. Teçhizatlarını tamamladılar. Yüklerini ve ağırlıklarını şehir dışına taşıdılar. Orada çadırları kuruldu. Allah akibeti hayreylesin.
Zilkade ayının dördünde pazartesi günü Tavaşî Şebelü'd-Devle Kâfur es-Sükkerî vefat etti. Ayın beşinde sah sabahı, daha önceleri Tavaşî Zahirüddin el-Hazî'nin kalede yaptırdığı türbenin karşısında Babü'l-Cabiye dışındaki türbesine defnedildi. Burası Mescid-i Dey-yan'nın kıble tarafindaydı. Allah kendisine rahmet etsin. Bu türbe daha Önce Sahip Takiyyüddin Tevbe et-Tikritî'ye aitti. Uzun bir süre sonra Tengiz burayı onun kardeşi Selahaddin ve Şerefüddin'den yüksek bir meblağla satın aldı. Ellerinde bulunan arazilerden daha fazla arazileri ikta olarak bunun karşılığında onlara verdi. Kendisi de saltanat kapılarında elde ettiği mallara ve paralara rağbet ettiğinden Tengiz bir zamanlar kendisine gazaplanmış, malını müsadere etmiş, başından çok olaylar geçmişti. Daha sonra bu belalardan kurtulmuş ve bu türbey© sahip olmuştu. Ölünei geride şok miktarda mal, para v© vakıflar bıraktı, Allah rahmet etsin.
Zilkade ayının altısında çarşamba günü Emir Seyfeddin b. Hatir komutasında süvari birliği Kerek taraflarına doğru yola koyuldu. Emir Bedreddin'in beraberinde başka bir komutan daha vardı ki o da Emir Alaeddin b. Kara Sungur idi.
Zilkade ayının bitiminde cumartesi günü yakışıklı bir genç olan ve Arus minaresinde müezzinlik de yapan Şihabüddin Ahmed b. Ferec vefat etti. Sesinin güzelliğiyle şöhret kazanmıştı. Şehir halkı nezdinde büyük kıymet ve itibarı vardı. Allah rahmet etsin. Nefsi olgun bir kimse olup sesi yumuşak, coşturucu ve güzeldi. Kurrâlar ve müezzinler arasında kendi zamanında ona yakın derecede biri daha yoktu, ömrünün son zamanlarında güzel yolda idi. Salih amel işliyordu. İnsanlardan kopmuştu. Kendi nefsiyle ilgilenir olmuştu. Allah rahmet etsin. Makamını âli kılsın. Cumartesi günü öğlenden sonra cenaze namazı kılındı. Sufiye Mezarlığı'nda kardeşinin yanına defnedildi.
Zilhicce ayının beşinde perşembe günü kıraat-ı seb'a şeyhi Bedreddin b. Nurhan vefat etti. Dımaşk'ta bu unvanıyla şöhret kazanmıştı. Aynı günde öğlenden sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Ba-bü'1-Feradis Mezarhğı'na defnedildi. Allah rahmet etsin.
Zilhicce ayının dokuzunda pazar günü -ki bu gün aynı zamanda Arefe idi- Şeyh Bedreddin b. Nushan'ın yerine Ümmü Salih türbesinde
Kadı Şihabüddin Ahmed b. Nakib el-Baalbekî kıraat dersi verdi. Dersinde faziletli insanlardan bir cemaat ve bazı kadılar hazır bulundular. Oraya gelişi ani olmuştu. Çünkü hastaydı. Biraz kıraat ve irab dersi verdi. Şu ayet-i kerimenin irabından bahsetti: "İnkâr edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar." (Al-i İmran 178).
Bu ayın sonlarında fiyatlar çok yükseldi. Ekmek azaldı. İnsanlar fırınların önünde büyük kalabalıklar oluşturdular. Karamık ve diğer yabancı tanelerle karışık arpa ekmeği satılmaya başlandı. Bir çuval un 186 dirheme satılır oldu. Bir rıtl ekmek (470 gram) bir dirheme veya biraz daha fazlasına satılır oldu. Artık kalitesine göre biraz pahalı veya biraz daha ucuza satılıyordu. innâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Dilencilik arttı. Çoluk çocuk acıktı. Bu kıtlık hali ve çeşitli sebeplerle insanların çoğu zayıfladı. Ama Allah'ın lutfu büyüktür. İnsanlar uzun senelerden beri mislini duymadıkları müthiş derecede çok ürün beklemekteydiler ve bu ürünün elde edilmesinin zamanı da yaklaşmıştı. Bir çok beldelerde arpa hasadına, buğday biçimine başlanmıştı. Bununla birlikte çok miktarda bakla ve dut da elde ©diliyordu. Eğer böyl© olmasaydı zat©n bunun sonu dehşet olurdu. Ama Allah, kullarına lütfetti, O dilediği gibi tasarruf eden Hakim-i mutlaktır. O'ndân başka ilah yoktur, [68]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/274-275.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/275.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/275-276.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/276.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/276.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/276-277.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/277.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/277.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/277.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278-281.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281-282.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/282.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/282.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283-285.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/285-286.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286-287.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/287.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/287.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/287-288.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/288.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/288.
[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/288-290.
[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/290.
[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/290-291.
[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/291.
[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/291.
[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292
[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292.
[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292.
[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292.
[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/293.
[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/293-294.
[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/294-295.
[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/295.
[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/295-296.
[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/296.
[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/297-298.
[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/298.
[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/298-299.
[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/299-300.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/300.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/300.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/300-301.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/301-302.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/302-303.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/303.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/304.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/305.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/305-307.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/308-310.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/311-317.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/317-327.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yedtyüzkırkliöhdüncü Senesi
Hicretin Yediyüzkırkbeşinci Senesi
Hicretin Yediyüzkırkaltıncı Senesi
Meliküssalîh İsmail'in Vefatı
Hicretin Yediyüzkırkyedinci Senesi
Hicretin Yedîyüzkırksekizinci Senesi
Muzafferin Öldürülmesi Ve Nasır Hasan B. Nasırın Saltanat Tahtına Geçmesi
Hicretin Yediyüzkırkdokuzuncu Senesi
Hicretin Yedîyüzellînci Senesi
Saltanat Naibi Ergun Şah'ın Tutuklanması
Çok Garip Bir Olay
Hicretin Yediyüzellibirincî Senesi
Şeyh Şemseddin B. Kayyım El-Cevziye'nin Biyografisi
Hicretin Yediyüzelliikinci Senesi
Çok Garip Bir Olay
Sultan Melikü's-Salih Selahaddin B. Melîkü'n-Nasır Muhammed B. Melikü'l- Mansur Kalavun Es-Salihfnin Tahta Geçişi
Hicretin Yediyüzelliüçüncü Senesi
Dımaşk'taki Meşhur Bab-I Cirun'un Tarihçesi
Bu Kapı Dörtbin Seneden Fazla Hatta Beşbin Seneye Yakın Bir Ömre Sahiptir
Yelboğa Aruş'un Dımaşk'a Girişi
Yelboğa'nın Adamlarından Yedi Emirin Öldürülmesi

Hicretin Yedtyüzkırkliöhdüncü Senesi

Bu sene başında Müslümanların Sultanı Melikü'l-Mansür Seyfed-din Kalavun es-Salihî, onun Mısır diyarmdaki naibi, Emi Seyfeddin Aksungur es-Salarî; Dımaşk'taki kadıları, önceki senede adları anılan kimseler; sahip, hatip, Emevii Camii'nir nazırı, hazine nazırı, vakıflar idaresinin başı ve belediye başkanı da, önceki senede adları amlan kimseler idiler.
Sene başında Mısır ve Şam askerleri Kerek'i kuşatma altında tutmaktaydılar. İşi sıkı tutmuşlardı. Mancınık, kaleye karş dikilmişti. Orada kuşatma aletleri çok ve çeşitli türdendi. Mısır'dan ve Şam'dan ayrıca süvari birliklerinin de sevk edilmesi kararlaştırılmıştı. Safer ayının onunda perşembe günü Kerek'ten gelen bir süvari birliği Dımaşk'a girdi, ama öte yandar Mısır'dan ve Şam'dan ikişerbin olmak üzere 4.000 süvari yeniden Kerek'e gelip kuşatmayı sürdürdü. Mancınık çözülmüştü Kerek dışında askerlerin yanında duruyordu. İşler duraksamış, kuşatma ise Ahmedî'nin Mısır'a dönüşünden sonra gevşemişti.
Rebiyülevvel ayının ikisinde cumartesi günü Seyyid Şerif İmadüd-din el-Haşşab, İzziye Medresesi civarında Şeyrec yolundaki köşkte vefat etti. Emevî Camii'nde kuşluk vakti cenaze namazı kılındı ye Babü's Sağir Mezarlığına defnedildi ŞehametH, yürekli, çokça ibadet eden, sünneti ve ehli sünneti seven, Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin derslerine ve meclislerine devam eden, ondan yararlanan, ona yardım eden, iyiliği emredip kötülüğü yasaklama hususunda ona destek veren kimselerdendi. İbn Teymiye onu bazı keşişlerle birlikte Sidnaya'ya göndermiş, o da elini oradaki pislikle kirletmiş ve onların orada saygı gösterip tazim ettikleri et parçasını yere atmış imanı ve şecaati kuvvetli olduğundan o eti son derece tahkir etmişti. Allah ona da bize de rahmet etsin.
Rebiyülevvel ayının yedisinde perşembe günü sahip, divanların başkanı, Beytü'1-mal vekili, Evkaf dairesinin başkanı, Emevî Camii'nin görevlileri, işçileri de yanlarına alarak kazmaları ellerine alıp Meşhed-i Ali kapısının yanındaki direğin bitişiğinde bulunan kayanın altını kazmaya başladılar. Cahil bir adam orada bir gömü bulunduğunu iddia edince bunlar saltanat naibiyle istişare yapmışlar, saltanat naibi de orayı kazmalarını emretmişti. İnsanlar orada toplandılar. Sonra dışarı çıkarılmaları emredilip kapılar kapandı ki, kazma işi rahatça yapılabil-sin. Kazdılar, bir daha kazdılar, ikinci üçüncü kez kazdılar, ama sade topraktan başka bir şey bulamadılar. Bu kazı haberi şehirde her tarafa yayıldı, insanlar oraya bakmaya geldiler. Duruma hayret ettiler. Orada gömü bulunduğunu iddia eden cahil adam hapsedildi. Çukur da kapatılarak eski haline getirildi.
Rebiyülevvsl ayının onsekizinde pazartesi günü Haleb Kadısı Na-drüddin b. Haşşab, posta vasıtasıyla Dımaşk'a geldi Adiliyetü'l Kebire Medresesi'ne konuk oldu. Ayın sekizinde cuma günü Haleb'te büyük hadis hafızı faziletli insan Şemseddir Muhammed b. Ali b. Aybek es-Sürucî el-Mudarî'nin cenaze namazını kıldığını söyledi. Allah rahmet etsin. O, hicretin 715, senesinde doğmuştu. Hadis ilminde güzel bilgi sahibi olmuş, hadis ricalinin adlarını ezberlemiş, hadis derleyip tahric etmişti.
Rebiyülâhir ayı başında Kasyun Mezarhğı'nda büyük bir yangın çıktı. Bu yangın sebebiyle Muzafferi Camii'nin yakınındak Salihiye çarşısı yandı. Yanan dükkanların sayısı yaklaşık 120 taneydi. Uzun zamandan beri böylesine büyük bir yangın görülmemişti. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Rebiyülâhir ayının altısında cuma günü Emevî Camii'nin minarelerinde olduğu gibi şehrin diğer camilerin de, minarelerinde cuma namazının hatırlatılması ve ilan edilmesi emredildi: Emir, yerine getirildi.
Rebiyülâhir aymm onunda salı günü Şafiî kadilkudatı Takiyyüddin es-Sübkf den, elinin altında bulunan kayıp mallardan bir kısmım borç olarak sultan divanına vermesi talep edildi. Ancak o buna şiddetle karşı koydu. Divan başkanı ve bazı saray yetkilileri gelip yetimler malının anbanmn kapısını açtılar ve oradan zorla 50.000 dirhem alıp sultan divanından alacağının tahsili vakti gelen hatta geçen bazı Araplara ödediler. Böylece, daha önce misli görülmemiş bir uygulama yapılmıştı.
Cemaziyelevvel ayının onunda çarşamba günü sahibimiz, şeyh, imam, alim, allame, tenkidçi, yüksek alim, çeşitli ilimlere vakıf Şemseddin Muhammed b. Şeyh İmadüddin Ahmed b. Abdülhadi el-Makdisî el-Hanbelî vefat etti. Allah onu rahmetiyle örtsü

ve cennetinin ortasına
yerleştirsin.
Yaklaşık üç ay kadar hasta yattı. Vücudunda çıbanlar ve ince illet vardı. Daha sonra hastalığı ağırlaştı. Aşırı ishale yakalandı. Zaafiyeti arttı, nihayet cemaziyelevvel ayının onunda çarşamba günü ikindi ezanından Önce vefat etti. Babasının bana anlattığına göre son sözü şu olmuştu:
"Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammedin de Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ederim. Allahım, beni tevbe edenlerden ve arınanlardan kıl"
Perşembe günü Muzafferi Camii'nde cenaze namazı kılındı. Şehrin kadıları, halkın önde gelenleri, alimleri, emirler, tüccarlar ve başkalan cenaze namazına geldiler. Cenaze merasimi epey kalabalık bir insan topluluğu tarafından icra edildi. Üzerinde aydınlık ve nur vardı. Seyf İbn Mecd'in mezarının yanında Ravzaya defnedildi, Allah ikisina d rahme etİn.
Sahibimiz Şeyh Şemseddin, hicretin 70(5. senesinin receb ayında doğmuştu. Henüz kırk yaşma varmamıştı. Büyük ve yaşl kimselerin elde edemediği ilimleri tahsil etmişti. Hadis, nahiv, sarf, fıkıh, tefsir, tarih, kıraat, usûl-ü fıkıh ve usûl-ü hadis'e dair çok bilgiler elde etmişti. Derlemeleri, faydalı ve çok talikatı vardı. Hadis ricalinin isimlerini mükemmel bir şekilde ezberlemişti. Hadis yollarını da rivayet tariklerini de cerh ve tadili de hadisin illetlerini de iyice anlayıp öğrenmişti. Müzakeresi hoş, zihni sağlam bir kimse olup selef yolunu dosdoğru bir şekilde izlemiş, kitaba ve sünnete tabi olmuş, hayır işlemeye devam etmişti.
Cemaziyelevvel ayının bitiminde sah günü Hanbelîlerin mihrabında sahibimiz şeyh, imam, allame Şerefüddin b. Kadı Şerefüddin el-Hanbelî, Kadı Takiyyüddin b. Hanz'ın yerine salı halkasında ders verdi. Dersinde kadılar ve faziletli kimseler hazır bulundular. Gerçekten güzel bir dersti. Dersinde şu ayet-i kerimeyi ele almıştı.
"Allah şüphesiz adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara bakmayı emreder." (en-Nahl, 90).
Söz dönüp dolaşıp çocuklardan bazısını, bazısına üstün tutma meselesine gelip dayanmıştı.
Cemaziyelevvel ayının ikisinde perşembe günü Emir Seyfeddin b. Sabh ile Emir Seyfeddin Kalavun komutasında bir süvari birliği,
Kerek'e doğru yola koyuldu. Gerçekten büyük bir debdebe ve alâyişle yola koyuldular. Beraberlerinde çok sayıda asker ve istihkâm görevlileri vardı.
Cemaziyelevvel ayının yirmibirinde pazartesi günü sabahleyin Su-ku'1-Hayl'de katıksız kafirliğine delil teşkil eden Rafizîlik hal ve hareketleri sebebiyle Hasan b. Şeyh es-Sekkâkinî öldürüldü. Kadı Şerefüd-din el-Malikî onun kafirliğine ve eksiksiz bir Rafizî olduğuna delalet eden birçok şahitliklerde bulundu. Mesela onun Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'i tekfir ettiğini mü'minlerin anneleri Hz. Aişe ile Hz. Hafsa'ya iftira ettiğini, Cebrail'in yanılarak Hz. Aliye vahiy getirmesi gerekirken Hz Muhamnıed'e getirdiğini ve benzeri batıl ve çirkin sözler sarfettiğini ifade etti. Allah onu kahretsin. Nitekim kahretti. Babası Şeyh Muham-med es-Sekkâkinî, Rafizîlik ve Şiîlik mezheplerini iyi bilirdi. Onun ehl-i hayr mezhebine dair sualleri vardı. Bu hususta bir kaside nazmetmişti ki bu kasidesinde yönelttiği sualleri şeyhimiz imam, allame, Şeyhülislâm İbn Teymiye merhum cevaplandırmıştı. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin birden fazla arkadaşlarının anlattıklarına göre Şeyh Mu-hanımed es-Sekkâkinî vefat etmeden önce kendi mezhebinden vazgeçmiş ve Ehl-i Sünnet'e tabi olmuştu. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına gör© bu lanetli oğlu Haıan da Ehl-i Sünnet' tâbi elan babasını öldürmek igtgmi|ti.
Raceb ayının beşinde pazartesi gecesi Şam naibi Emir Seyfsddin Tengiz'in cesedi Dimaşk'ın Babü'n-Nasr dışında yaptırmış olduğu caminin bitişiğindeki türbesine defnedildi. Üçbuçuk sene veya daha fazla bir süreden beri medfun bulunduğu İskenderiye Mezarlığından Nasır'm zevcesi olan kızının aracılığı ile çıkarılıp bu türbesine nakledilmişti. Onu daha önce Kudüs'teki medresesine defnetmek istemişlerdi. Ancak bu mümkün olmayınca Dımaşk'taki türbesine getirilmiş, orada üzerine hatim indirilmiş, sonra defnedilmişti. Defin esnasında kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulunmuşlardı^ Allah rahmet etsin.
Mübarek şaban ayının onbirinde salı günü sahibimiz Emir Sela-haddin Yusuf et-Tikrîtî, Kassain'deki evinde vefat etti. Bu zat, Sahip Takiyyüddin b. Tevbe el-Vezir'in kardeşinin oğluydu. Kirk yaşlarında idi. Zekalı, güzel konuşan ve cidden basiretli bir kimseydi. Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye merhumu çok severdi. Özellikle onun arkadaşlarına da sevgisi vardı. Genel olarak da ilim ehli gördüğü kimseleri severdi. Başkalarının menfaatini kendi menfaatine tercih eder, iyilik ve ihsanda bulunur, yoksulları ve saiih kimseleri severdi. Vefat edince Kasyun'da-ki aile mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.
Mübarek şaban ayının onbeşinde cumartesi günü Dımaşk'ta bir deprem meydana geldi. Hafif ölçekte oluşundan insanların çoğu bunu hissetmediler. Hamd ve minnet Allah'adır. Daha sonra gelen haberlerde anlatıldığına göre bu deprem, Haleb taraflarında çok sayıda binayı harab etmiş, hatta Haleb kalesindeki bazı burçlar bu yüzden yıkılmıştı. Haleb şehrindeki evlerin, mescitlerin ve yapıların çoğu harap olmuştu. Kalede ve çevresinde de çok yıkıntılar meydana gelmişti. Anlattıklarına göne Menbiç şehrinin binalarından sadece çok az bir kısmı ayakta kalabilmişti. Halkın büyük bir kısmı yıkıntılar altında can vermişti. Allah onlara rahmet etsin. Şevval ayının sonlarında süvari birlikleri Emir Alaeddin Kara Sungur ile Hacı Baydemir komutasında Kerek'e gittiler. Bu günlerde Kerek'te durumun zorlaştığı, erzakın da azaldığına dair haberler etrafa yayıldı. Kerek halkından bir grup reisin Emir Ahmed b. Nasır'm da Hasekilerinin kendisine isyan ederek kaleden inip sabahleyin bir grup askerle birlikte Mısır'a Kalavun'un yanma gittikleri haberi de etrafa yayıldı. Bunlar, Melik Ahmed b. Nasır'ın erzak ve eşyasının

cidden azaldığını bildirdiler. Allah, akıbeti hayreyleyecek yegane varlıktır.
Zilhicce ayının yirmisekizinde çarşamba gecesi kadı, imam, allame Burhaneddin b. Abdülhak vefat etti. Bu zat, İbn Harir'den sonra uzun bir süreden beri Mısır diyarının kadilkudatlığını ve Hanefilerin şeyhliğini yapmaktaydı. Sonra azledilmiş, Dımaşk'ta ikamst dip Tuğurda-mir'in zamanında oğlu Kadi İminüddin işin Azraviyi Mgdrgggii'nd deri vermişti. Oğlunun vefatından üç gün öne© pazar günü orada dm vermeye başlamıştı. Burhaneddin merhum, Saiihiye yolundaki Erze arazisinde bulunan bahçesinde vefat etmiş, eriesi gün de Kasyun Me-zarlığı'nda Şeyh Ebu Ömer'in mezarının yanıma defnedilmişti

Cenaze namazına kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler ve şehrin büyükleri gelmişlerdi. Allah kendisine rahmet etsin. [1]

Hicretin Yediyüzkırkbeşinci Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam ve buralara bağlı mıntıkaların Sultanı Meliküssalih b. İsmail b. Sultan Melikü'n-Nasır Muhammed b. Meli-kü'1-Mansur Kalavun idi. Bunun Mısır diyarında ve Şam mıntıkasında-ki kadıları önceki senede adları anılan kadılar Mısır'daki naibi Hacı Seyfeddin, veziri ise önceki senede adı anılan veziri, has nazın Kadı Me-kinüddin, ordu nazırı Kadı Alemüddin b. Kutup, muhtesibi önceki senede adı anılan kişi, divan başkanı Alemüddin en-Nasırî, vakıflar idaresinin başkanı Emir Hüsameddin en-Necibî, Beytü'1-mal vekili Kadı Alaeddin Şernuh, Hazine nazın Kadı Takiyyüddin b. Ebu't-Tib, diğer yöneticiler ve nazırlara gelince bunlar da önceki senede adlan anılan kimseler idi. Meclis katibi, Kadı Bedreddin b. Fadlullah idi. Bu aym zamanda sır kâtibi idi. Diğer kadılara gelince bunlar da şu kimselerdi: Eminüddin b. Kalanisî, Şihabüddin b Kayseranî, Şerefüddin b. Şemseddin b. Şihap
Mahmud ve Alaeddin Şernuh.
Muharrem ayının ilk günü cumartesiydi. O zamanda Kerek kalesinin etrafındaki kuşatma halen devam etmekteydi. Kerek şehri ise ele geçirilmiş ve oraya Mısır diyarından gelen Emir Seyfeddin Kubliye naib olarak tayin edilmişti. Mısır diyarından ve Dımaşk'tan gelen süvari birlikleri ise kaleyi kuşatma altında tutmaktaydılar. Nasır Ahmed b. Nasır, kaleyi teslim ve sultanın emri altına girmeye, kardeşine itaat etmeye yanaşmıyordu. İşler iyiden iyiye fenalaştı. Savaş uzadı. Bu yüzden bir çok ihsar öldürüldü. Askerden ve Kereklilerden çok zayiat verildi. İş artık inşallah hayra doğru yönelmişti. Bundan bir kaç gün önce Kerek kuşatmasının ilk zamanlarında esir düşmüş olan Emir Seyfeddin Ebu Bekir b. Bahadır As ve Nasır Ahmed'in kölelerinden bir topluluk Kerek kalesinden kaçmıştı. Nasır Ahmed b. Nasır, bunları Şehip Ahmed'i öldürmekle suçlamıştı. Kendisi Şehip Ahmed ile çok ilgilenir, onu çok severdi. Askerler, Ebu Bekir b. Bahadır As'ın kaleden inip Nasır Ahmed b Nasır diyarına saygın bir kişi olarak gitti. Bu esnada mancınıkların üçü de şehirde kurulmuş olup kaleye yöneltilmiş ve geceli gündüzlü kaleyi dövüyorlardı. Ama kalenin surlarına hiç tesir edemiyorlar di. Sonra kuşatmanın gevşediği söylendi. Ama bununla birlikte kaleye ne bir erzakın, ne de kalede ikamet etmeye yarayacak bir şeyin içeri bırakılmasına asla müsaade edilmiyordu. Akıbeti hayır eylemesi ancak Allah'tan dilenir,
Safer ayının yirmibeşinde çarşamba günü Kerek'ten acele poata geldi ve Kerek kalesinin fethedildiği haberini, kale kapısının yakıldığını, Emir Ahmed b. Nasır'm cemaatının eman dilediklerini, Emir Ahmed'in zincire vurulmuş olarak posta vasıtasıyla Mısır diyarına sevke-düdiğini haber verdi. Günlerden de safer ayının yirmiüçü olan pazartesi günü olup vakitte öğlen sonrasıydı. İşlerin akıbetini belirlemek Allah'a aittir.
Rebiyülevvel ayının dördünde cuma sabahı kalede sevinç davulları çalındı. Kerek'in fethine olan sevincinden, idarenin bütünüyle eline geçişinden ötürü Sultan Melikü's-Salih'in emri üzerine şehir süslendi ve süsleme işi rebiyülevvel ayının yedisine, pazartesi gününe kadar devam etti. O günün öğle vakti sonrasında süslemelerin nihayete ermesi ve süslerin kaldırılmasına dair karar çıktı. Bunun üzerine halkın bir çoğu tedirgin oldu. Ahmed'in kuvvetlendiği ve yanındaki emirlerin kendisine bey'at ettikleri haberi etrafi sarstı. Oysa gerçek böyle değildi. Rebiyülevvel ayının onüçünde pazar sabahı Kerek'ten gelen askerler ve tabıl-hane görevlileri Dımaşk'a girdiler. Ahmed b. Nasır'ın idam edildiği haberi her tarafa duyuruldu.
Rebiyülevvel ayının onbirinde cuma günü Emevî Camii'nde uzun süreden beri Mısır diyarının şeyhi olan Eminüddin Ebu Hayyan'm cenaze namazı kılındı. Mısır'da doksanbir yaşından beş ay almış iken ömrünü noktalayıp vefat etti. Sonra rebiyülâhir ayında Sultan Ahmed'in Öldürülüp başının koparıldığı ve ellerinin kesildiği, sonra da cesedinin Kerek'e defnedildiği ve kesik başının kardeşi Melikü's- Salih İsmail'e götürüldüğü, rebiyülâhir ayının yirmidördünde bu kesik başın Melikü's-Salih'in önüne bırakıldığı haberi etrafa yayıldı. İnsanlar buna çok sevindiler.
Şeyh ahmed es-Zer'î, Sultan Melikü's-Salih'in yanma gitti, zulümlerin ortadan kaldırılması, ağır vergilerden vazgeçilmesi tabılhanenin Emir Nasıruddin b. Bektaşa verilmesi, Dımaşk kalesinde ve diğer yerlerde mahpus bulunan emirlerin salıverilmesi gibi isteklerde bulundu. Sultan da onun bu isteklerinin tamamını kabul etti. Bu hususta otuz küsur ferman yazdı.
Rebiyülâhir ayının sonunda Şeyh Ahmed'in, Sultan Melikü's-Sa-lih'ten istediği hususların kabul edildiğine dair fermanların tamamı ya da çoğu imzalanmış olarak Dımaşk'a geldi. Selahaddin b. Melikü'l Kâmil ve Emir Seyfeddin Bellu rebiyülâhir ayının bitiminde perşembe günü hapisten salıverildiler. Sonra haksızlıkların çoğundan vazgeçildi ve işler yoluna girdi.
Rebiyülâhir ayında Babü'l-Ferec dışında bir minare yapıldı. Daha önce eski bir ev olan ve Hanefî'ler için bir medrese ve mescide dönüştürülen medresenin açılışı yapıldı. Burada bir abdeathane ve namazgah da yapılmıştı. Bütün bunlar, haciblerden Emi?'Seyfeddin Toktan el-Halilî tarafından yaptırılmıştı. Bu gün Kassain'di onun adıyla bilinen konağı da c

yeniletmişti.
Cemaziyelâhir ayının onunda pazaratesi gecesi sahibimiz muhad-dis Takiyyüddin Muhammed b. Sadreddin Süleyman el-Caberî vefat etti. Bu zat, Şeyh Cemaleddin el-Mizzfnin kızının kocası, Şerefüddin Abdullah ile Cemaleddin İbrahim'in v diğerlerinin de babasıydı. Medreselerde fakihlik, saatin altındaki yerinde şahitlik ve benzeri görevler ifa etmişti. Hadis kıraatmda ve Arapça ilminde cidden üstünlüğü vardı. Güzel nazımları da vardı. Ölümünden iki veya üç gün önce odasına kapanmış ve mezkur gecede, gece yansında vefat etmişti. Yatsıdan sonra o gece ben de yanında bulundum. Benimle konuştu. Gülüştü. Hafif ruhluydu. Sonra gecenin kalan kısmında vefat etti. Allah rahmet etsin
Receb ayının yirmi ikisinde cuma günü Kadı İmadüddin b. İzz el-Hanefî, Şeyh Necmeddin Ali b. Davud el-Kofçazî'ni kendisine devretmesinden dolayı Tengiz Camii'nde hutbe irad etti. Burası Babü'n-Nasr haricindeki bir camii idi. Saltanat naibi Emir Seyfeddin Tuğur demir de mezkur camiye gelip hutbesini dinledi.
Receb ayının yirmidokuzunda cuma günü kadı, imanı, alim Cela-leddin Ebü'l Abbas Ahmed b. Kadilkudat Hüsameddin er-Rumî el-Henefî vefat etti. Cuma namazından sonra Dımaşk mescidinde cenaze namazı kılındı. Cenaze merasiminde kadılar v ayan sınıfına mensup kimseler hazır bulundular. Hatuniyetü'l Cevaniye Medresesinin yakınındaki Zerdgaş'ın yanında yaptırmış olduğu medreseye defnedildi. Babasının Mısır diyarında görevde bulunduğu zamanlarda kendisi de Hanefilerin kadilkudatlığı görevinde bulunmuştu. Hicretin 651. senesinde doğmuş, babasıyla birlikte Şam'a gelmiş ve orada ikamete başlamışlardı. Sonra Melik Mansur Laçin başa geçince babasını Mısır diyarının kadılığına, kendisini de Şam kadılığına atamıştı. Diğer duyu organlarından ve gücünden ömrünün sonuna kadar yararlanmıştı, ilim müzakereleri yapar, diğer konularda sohbetler düzenlerdi.
Şaban ayının yirmidördünde çarşamba günü Tengiz Camii'nin hatibi ve Zahiriye Medresesi'nin müderrisi Şeyh Necmeddin Aî b. Davud el-Kofçazî vefat etti. Vefatından önce Zahiriye Medresesi'nin müderrisliğini Kadı İmadüddin b. İzz el-Hanefiy bırakmıştı. Mezkur camiide ve aynı günde öğlenden sonra cenaze namazı kılındı. Ayrıca Babü'n-Na-sır'da, Cerrah Camii'nde de cenaze namazı kılındı. İbn Şeyrecî Mezarlı-ğı'nda babasının mezarının yanına defnedildi. Defin esnasında kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Nahivde üs-taddı. Başka ilimlere de sahipti, ama nihayette o nahiv ve sarfta dehâ idi.
Aynı günde şeyh, salih, abid, nâsik Abdullah ed-Darir ez-Zer'î de vefat etti. Öğlenden sonra Emevî Camii'nde, Babü'n-Nasır'da ve Sufîye Mezarlığı'nda cenaze namazı kılındı ve bu mezarlıkta Şeyh Takiyyüd-din b. Teymiye merhumun mezarının yakınına defnedildi. Çokça Kur'an okurdu. Okuyuşu güzel ve sahihti. Çokça ibadet ederdi. Uzun zamandan beri insanlara Kur'an okutu ve ramazanın yirmisinden sonraki günlerde Emevî Camii'ndeki Hanbelî mihrabında onlara namaz kıldırdı. Allah rahmet etsin.
Ranıazan-ı Şerifin ikisinde cuma günü Malikîlerin sahabe mihrabının imamı abid, zahid, takvalı, ilmiyle amel eden, Şeyh Ebu Ömer b. Ebü'l-Velid el-Malikî vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namazı kılındı. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık insan topluluğu iştirak etti. Vefatına, salih bir kimse olduğundan ve çokça hem de faydalı fetvalar verdiğinden insanlar çok üzüldüler. Ebü'l Kandelavi el-Malikî'nin, babasının ve kardeşinin mezarlarının yanma Mescidü't-Ta-rih yakınına defnedildi. Allah rahmet etsin. Sahabe mihrabındaki görevini oğlu yürütmeye başladı ki, yaşı henüz küçüktü. Bu göreve elverişli çağa gelişine kadar yerine başkası vekalet etti. Allah sabırlar versin, babasına da rahmet etsin.
Ramazanın altısında salı gecesinin sabahında Dımaşk'ta uzun zamandan beri misli görülmemiş derecede çok kar yağdı. İnsanlar zaten yağmura çok muhtaçtılar. Hamd ve minnet Allah'adır. Karlar evlerin damlarına çokça yığıldı. Yolları doldurdu. Damlardaki karları sokaklara attılar. Sonra yollardaki bu karların temizlenmesi için duyuru yapıldı. Çünkü yollar tıkanmış, insanlar geçimleriyle ilgili günlük işlerini yapamaz hale gelmişlerdi. Bu kar temizleme işinde çalışmaları sebebiyle fakir kimselere Cenâb-ı Allah iş imkânı yaratmış oldu. Başkaları da büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Çok masraf yapmak mecburiyetinde kaldılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Ramazan ayının yirmiüçünde cuma günü Emevî Camii'nde Naib Alaeddin Çavlı'nın cenaze namazı kılındı. Onun biyografisinin bir nebzesi önceki sayfalarda anlatılmıştı. Allah kendisine rahmet etsin.
Ramazan bayramının birinci, aynı zamanda da şevval ayının ilk gününde hatibin namazgaha ulaşmasını imkansız kılacak derecede Dımaşk'ta çok kar yağdı. Saltanat naibi de namaza gelememişti. Aksine emirler ve kadılar Dârüssaâde Sarayında toplandılar. Hatip oraya gitti ve orada onlara bayram namazını kıldırdı. İnsanların çoğu da bayram namazını evlerde kıldılar.
Zilhicce ayının yirmibirinde pazar günü Şeyh Şemseddin b. Nakip merhumun yerine Şamiyetü'1-Berraniye Medresesi'nde Kadilkudat Ta-kiyyüddin es-Sübkî eş-Şafiî ders verdi. Dersinde kadılar, ileri gelen kimseler emirler ve faziletli bir grup insan hazır bulundu. Derste şu ayet-i kerimeyi ele aldı:
"Süleyman: "Rabbim! Jâerri bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver; sen şüphesiz daima bağışta bulunansın" dedi." (Sâd, 35). Bu ayet-i kerimenin peşi sıra gelen diğer ayetlerden de bahsetti.
Zilhicce ayında köpeklerin Öldürülmesi hususunda fetva talep edildi. Belde ahalisinin yani Dımaşklıların bir kısmı bu hususta yazılı müracaatta bulundular. Ayın yirmibeşinde cuma günü köpeklerin şehir dışına, Babü's-Sağir dışındaki hendeğe atılmalarına dair karar çıktı, ama bunların toptan öldürülüp yakılmaları gerekirdi ki pis kokuları yüzünden insanlar rahatsız olmasınlar. Çünkü İmam Malik b. Enes'in maslahat gereği belirli bir beldede köpeklerin öldürülmesinin caiz olduğuna dair fetvası vardı. Tabii bu cevaz da imamın bunu uygun görmesi gibi bir şarta bağlanmıştır. Köpekleri öldürme yasağı bu fetvaya ters düşmemektedir. Bu sebepledir ki Osman b. Affan hazretleri de hutbesinde, köpeklerin öldürülmesini ve güvercinlerin

boğazlanmasını emretmişti. [2]

Hicretin Yediyüzkırkaltıncı Senesi

Sene başında Mısır, Şam, Haremeyn ve Halep beldeleri ile buralara bağlı mıntıkalarda, Müslümanların Sultanı Meliküssalil îmadüddin İsmail b. Nasır b. Mansur; Mısır'da Şam'daki kadıları ise önceki senede adlan anılan kimselerdi.
Muharrem ayının onaltısında cuma günü Mizze'deki caminin onarımı tamamlandı. İki katlı olan bu cami, Emir Bahaeddin el-Mercanî ta-rafından yapılmış ve bu senede de onarılmıştı. Emir Bahaeddin'in babası, Mina'daki Mescidü'l-Hayfi yaptıran kişidir. Orası gerçekten güzel, geniş ve ferahlı bir camiidir. Allah orayı yaptıranın hayrını kabul buyursun.
Mizze'deki bu camide büyük bir cemaat tarafından cuma namazı kılındı. Mizzeliler ve Dımaşklılardan orada hazır bulunanlar, camide namazlarım kıldılar. Ben de cuma namazım kıldım. Hatip de, Şeyh İma-düddin el-Musanmf ti. Allah onu rahmetiyle örtsün. Hamd ve minnet Allah'adır.
Müsabakalarda ödül koymayı şart koşmanın caiz olup olmadığı hususunda bir tartışma ve konuşma cereyan etti, Bunun sebebi de daha önce bu konuda bir eser tasnif eden Şeyh Şemseddin b. Kayyım el-Cevzi-ye idi. O, Şeyh Takiyyüddin İbn Teymjye'nin bu konudaki görüşünü desteklemişti. Sonra Türklerden bir cemaat da bu konuda bu şekilde fetva vermeye başlamışardı. Ancak bu fetvalarının Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'ye ait olduğunu açıklamamışlardı. Bazı kimseler bu fetvanın dört mezhep imamının ictihadlarına muhalif olduğuna inanmışlar, bu yüzden Şeyh Şemseddin b. Kayyim'e karşı görüş beyan etmişlerdi. Bunun üzerine Şafiî kadısı onu huzuruna çağırmış ve bu konuda tartışmışlardı. Neticede Şeyh Şemseddin b. Kayyım el-Cevziye, cumhur~u ulemaya muvafakat ettiğini bildirerek oturuma son verilmişti. [3]

Meliküssalîh İsmail'in Vefatı

Bu senenin rebiyülâhir ayının üçünde çarşamba günü Sultan Meli-kü's-Salih îmadüddin İsmail b. Nasır b. Mansur'un akşama doğru vefat haberi açıklandı. O, vefat etmeden önce ana baba bir kardeşi Melikü'I Kâmil Seyfeddin Ebü'l Fütuh Şaban'ı veliahd tayin etmişti. Bu sebeple Seyfeddin Ebü'l Pütuh rebiyülâhir ayının dördünde perşembe günü memleket tahtına oturdu. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Sonra bu haber rebiyülâhir ayının ikinci cuma gecesinde Dı-maşk'a ulaştı. Posta yirmi günden beri Şam'a gelmemekteydi. Çünkü sultanın hastalığıyla meşgul olunmuştu. Emir Seyfeddin, Melik Kâmil'e be^at etmek için geldi. Bey'afc etti ve baş sağlığı, dileklerini sun-
du. Askerler onu karşılamaya çıkmışlardı. Cuma sabahı olunca naibten, önde gelen kumandanlardan, emirlerden, askerlerden Melik Kamil adına Dârüssaâde'de bey'at aldı. Sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Hatipler o günde Melik Kâmil adına hutbe irad ettiler. Cenâb-ı Allah, Melikü'I Kâmil'i Müslümanlar için mübarek bir yüz kılsın.
Rebiyülâhir ayının yirmiikisinde pazartesi sabahı babası tarafından kendisine devredilen Şamiyetü'1-Berraniye Medresesi'nde Kadı Ce-maleddin Hüseyin b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî eş-Şafiî ders verdi. Bu göreve atandığına dair sultan ferman çıktı. Dersinde kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, emirlerden ve fakihlerden bir topluluk hazır bulundular. Ders verirken babasının ve Hanefî kadısının önünde oturdu. Derse şu ayet-i kerimeden bahsederek başladı.
"And olsun ki, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi "Bizi mü'min kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun" dediler." {en-Nemi, 15). Ve müteakip ayet-i kerimelerden de bahsetti.
Kelamcılardan Şerif Mecdüddin bu derste çok çirkin sözler sarfetti. Dinleyiciler kendisini kınadılar. Dersin bitiminden sonra kendisinden tevbe edilmesi istenildi. Tevbe ettikten sonra Müslümanlığına hükmedildi.
Hasta halde bulunan ve hastalığı sebebiyle defalarca cuma namazına gelemeyen Dımaşk naibi Emir Seyfeddin Tuğurdemir, Mısır diyarına çağırıldı. Bu arada posta, Haleb'e giderek Haleb naibi Emir Seyfeddin Yelboğayı Dımaşk naibliğine çağıracaktı. Hacı Oriktiye'nin Haleb naibliğine atandığını da bildirecekti.
Cemaziyelevvel ayının dördünde cuma günü Emir Seyfeddin Tu-ğurdemir'in yükleri şehir dışına çıkarıldı. Atları, develeri, köleleri, eşyaları, tabılhanesi, çocukları da büyük bir alâyiş ve debdebeyle şehir dışına çıktılar. Kendisinin tahtırevanı, kadınlarının ve kızlarının hülasa bütün aile efradının mahfeleri de acaip bir heybet ve debdebeybe yola koyuldu. Bütün bu hazırlıklar cereyan ederken kendisi Dârüssaâde konağında bulunuyordu. Cemaziyelevvel ayının beşinde cumartesi günü seher vakti olunca Emir Seyfeddin Tuğurdemir hasta olduğundan tah-tırevanıyla Kesve taraflarına doğru yola koyuldu. Aslında biraz iyileşmişti. Aynı gün güneş doğunca saray üstadı Emir Seyfeddin Yelboğa el-Bahnavî, Dımaşk'a gelip Darüssaade'de görevi devir aldı. İnsanlar buna sevindiler. Onu tebrik etmeye sevgi ve saygılarım sunmaya gittiler.
Cemaziyelevvel ayının onikisinde cumartesi günü bütün askerler, saltanat naibi Emir Seyfeddin Yelboğa'yı karşılamaya gittiler. O da büyük bir merasimle şehre girdi. Babüssırr yanında indi. Adet üzere eşiği öptükten sonra yaya olarak Dârüssaâde Sarayına gitti.
Cemaziyelevvel ayının ondördünde pazartesi günü akşam saltanat naibi Emir Seyfeddin Yelboğa, hapiste bulunan ve ellerinin ya da ayaklannın kesilmesi hükme bağlanmış olan onüç adamın ellerini ve ayaklarım kesti. Aslında sadece ellerinin kesilmesine hükmedilmiş iken bunların mükerreren suç işlediklerini duyduğu için ek olarak ayaklarım da kesti. Öldürülmeleri

vacip olan üçünü de çivileyerek çarmıha gerdi. Fesatçıları, şerli kimseleri ve bozguncuları cezalandırıp köklerini kazıdığına, insanlar çok sevindiler.
Cemaziyelâhir ayının onu ile yirmisi arasında Mısır diyarına kavuştuktan bir kaç gün sonra Emir Seyfeddin Tuğtırdemir'in vefat ettiği haberi yayıldı. Aslında o cemaziyelâhir ayının başında perşembe gecesi vefat etmişti. Oğlunun ve saray üstadının tutuklanmalarına, onlardan bol miktarda para talep edildiğine dair ferman çıktığı anlatılıyordu. Doğrusunu Allah bilir.
Cemaziyelâhir ayının onikisinde pazartesi günü Kadı Alaeddin b. İzz el-Hanefî, Dımaşk'm Salihiye mahallesindeki bahçesinde vefat etti ve oraya defnedildi. Bu zat, hakim naibliği yapmaktaydı. Zahiriye Med-resesi'nin müderrisliği, amcası Kadı İmadüddin İsmail'den alınıp kendisine verildikten ve hasta olduğu için orada sadece bir gün ders verdikten sonra Saîihiye mahallesine dönmüş, hastalığı devam etmiş, nihayet vefat etmişti. Allah kendisine rahmet etsin.
Şevval ayının onbirinde cumartesi günü Şamlıların hac kafilesi Hicaz yoluna koyuldu. Şehirden bir çok kimse çıkıp bunları uğurlamıştı. Cidden çok yağmur yağmıştı. Ramazan ayında yağmurların çok az olması sebebiyle korkuya kapılan insanlar, o gün de çok yağmur yağmış olmasına sevindiler. Aylardan da ocak ayı idi. İnsanlar bir taraftan yağmurun yağmasına sevindiler, ama öte taraftan da hacılara yolda zarar vermesinden ötürü korktular. Sonra yağmur peşpeşe yağmaya devam etti. Hamd ve minnet Allah'adır. Ama hacılar çok çamurlardan, kaygan yollardan geçmek zorunda kaldılar. Çamura battılar. Kurtaran, yardım eden ve koruyan Allah'tır. Hacılar yola koyulduktan sonra Samin ile Zer' mıntıkası arasında şiddetli yağmurlara tutuldular. Günlerce yol gidemez oldular. Daha sonra Zer' mıntıkasına ulaşmaya kendilerini zorladılar. Çok zahmetlerden ve sıkıntılardan sonra ancak oraya ulaşabildiler. Çoğu da geri döndü. Yağmurların şiddetinden ve sıkıntılardan çamurların engelleyici oluşundan ötürü büyük sıkıntılara maruz kaldıklarını anlattılar. Kimi de Busrâ taraflarına doğru ilerlemişti. Böylece onlar kolaylığa kavuşmuşlardı. Yardımına baş vurulacak olan zat yüce Allah'tır. Anlatıldığına göre örtülü ve peçeli kadınların çoğu Zer' ile Samin mıntıkası arasında ve oradan sonraki yollarda yalın ayak yürümek mecburiyetinde kalmışlardı. Kafilenin hac emiri, Seyfeddin Melek As idi. Kadısı da Şihabüddin b. Şecereydi. Bu zat Baalbek şehrinin hakimiydi o zamanlarda. Yardımına baş vurulacak olan zat yüce Allah'tır. Bu konuda anlatılacak olanlar burada sona ermiştir. [4]

Hicretin Yediyüzkırkyedinci Senesi

Sene başında Mısır diyarının, Şam'ın, Haremeyn ve diğer İslam beldelerinin sultanı, Melikü'l-Kâmil Seyfeddin Şaban b Melikü'n Nasır Muhammed b. Melikü'l Mansur Kalavun idi. Bunun Mısır'da naibi yoktu. Mısır'daki kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi. Dımaşk naibi, Emir Seyfeddin Yelboğa el-Bahnavî, Dımaşk'm kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Hanefîlerin Kadilkudatı İmadüddin b. İsmail, görevi oğlu lehine bıraktığından yeni kadilkudat da onun oğlu Necmeddin olmuştu. Bu zat müstakil göreve atanmış, Nuriye Medresesi'nde müderrisliğe bakmıştı. Babası îmadüddin ise Rey-haniye Medresesi'nin müderrisliği görevine devam etmişti.
Bu senenin muharrem ayının onaltısında cuma günü Şeyh Takiy-yüddin b. Şeyh Salih Muhammed b. Şeyh Muhammed b Kavvam, Sefh'teki zaviyelerinde vefat etti. Cuma günü Efrem Camii'nde cenaze namazı kılındıktan sonra zaviyesine defnedildi. Defin esnasında kadılar, ayan tabakasıria mensup kimseler ve halktan çok insanlar hazır bulundular. Kendisi ile kardeşinin vefatı arasında altı ay ve yirmi günlük bir zaman farkı vardı. Bu ondan daha güçlüydü.
Sene başında Emir Seyfeddin Yelboğa'nın, Babü'l-Ferec dışında yaptırdığı pasajın açılışı yapıldı. Buraya ayda yaklaşık 7.000 dinarlık bir masraf yapmıştı. Pasajın içinde ticarethaneler ortasında bir sarnıç ve mescit dışında dükkanlar, üst tarafında ise mesken olarak kullanılan evler vardı.
Rebiyülevvel ayının onikisinde.pazartesi sabahı Meşhed-i Osman da Nur el-Horasanî hakkında bi/meclis akdedildi. Bu za Tengiz Camii'nde Kur'an okurdu ve ahdesi ile namazın farzlarım insanlara öğretildi. Dört mezhep imamından bazısının aleyhinde konuştuğu, akaide dair aykırı sözler söylediği, hadiste nakledilenden fazla ibareler sarfet-tiği konusunda iddialarda bulunuldu ve bu iddiaları doğrulayıcı bazı kimseler de aleyhinde şahitlik yaptılar. Mecliste alınan karar gereğince aynı günde tazir edildi. Şehirde dolaştırılıp teşhir edildikten sonra tutuklanıp zindana atıldı. Rebiyülevvel ayının yirmiikisinden perşembe günü Emir Ahmed b. Mühenna Melikü'l Arab, saltanat naibinin yanma giderek onun için ricacı oldu. Saltanat naibi de onu huzuruna çağırdıktan sonra serbest bırakıp ailesinin ve çoluk çocuğunun yanma gönderdi.
Cemaziyelevvel ayının onüçünde cuma günü saltanat naibi Emir Seyfeddin Yelboğa el-Bahnavî en-Nasırî, Dımaşk'm Babü'n-Nasır haricindeki Tengiz Camii'nde namaz kıldı. Yanında Şafiîlerin ve Malikî-lerin kadılarıyla büyük emirler de namaz kıldılar. Kendisi namaz kılarken bazı köleleri namaza durmayıp silahla onu korudular. Kendisi namazını kıldıktan sonra mezkur emirlerle toplantı yaptı. Uzun süren bir müşaverede bulundu. Daha sonra naib Seyfeddin Yelboğa buradan kalkıp Dârüssaâde'ye gitti. Akşamleyin hizmetçileri, köleleri, maiyet erkanı silah ve eşyalarıyla birlikte saraydan çıktı. Mescidül-Kadem kıblesine gelip durdu. Yine akşamleyin askerler ve emirler de şehir dışına geldiler. İnsanlar bu durumdan tedirgin oldular. O esnada tesadüf eseri olsa gerek ay da tutuldu. Sonra askerler de üniformalarını giyerek oklarını, silahlarını, kargılarını, atlarını, eğitilmiş hayvanlarım yanlarına aldılar. İnsanlar neler olup bittiğini bilmiyorlardı. Aslında bunun sebebi şuydu: Saltanat naibi Seyfeddin Yelboğa, Suğd naibinin kendisini gelip tutuklamak üzere yola koyulduğunu duymuştu. Bundan rahatsız olup "Ben ancak at üzerinde Ölürüm yatak üzerinde değil!" demişti. Askerler ve emirler de kendilerini dalgınlığa

getirip firar etmesinden korktukları için gelip sağında ve solunda dizilmişlerdi. Kendisi o yerden ayrılmamış, aksine orada kalmaya devam edip naiblik işlerini yürütmüş, emirlerle toplu veya tekli görüşmüştü. Onları kendi görüşüne meylettirmeye çalışmıştı ki, görüşü; Melikü'l-Kamil Şabanı hal etmekti. Çünkü Şaban sebepsiz yere emirleri tutukluyordu. Bir çok şeylerden bahsettiler. Şabanın yerine kardeşi Emir Hacı b. Nasir'ı göreve getirmeyi teklif etti. Çünkü onun şeklinin güzel, işlerinin de dürüst olduğunu söylemişti. Alttan girip üstten çıktı. Onları iknaya çalıştı. Nihayet onlar da kendisine uyup muvafakat ettiler. Görüşünün doğru olduğunu kabul ettiler. Tekliflerine uydular ve kendisine be/at ettiler. Sonra beldelerin naible-rine haber salarak onları Dımaşklılann ve birçok Mısırlının görüşlerine meyletmeğe davet etti. Ayrıca genel işleri yürütmeye başladı. Melik Kâmil'in, Mansure kalesinde hapsettiği bazı hükümlüleri serbest bıraktı, Melik Kâmü'in kendisini hal etmek için adamlar göndermesinden sonra kendisi de Melik Kâmilin kendisine bazı arazileri ikta olarak verdiğine dair fermanı geri çevirdi. Bazı görevlileri azletti, bazılarını atadı, aldı verdi, çeşitli tasarruflarda bulundu. Cemaziyelevvel ayının onseki-zinde çarşamba günü sultanın bazı eşyalarının satılması için tüccarları huzuruna çağırdı. Onlara peşin olarak bazı eşyaları sattı. Sonra da bu eşyaları teslim almaları için Berraniye (Dımaşk haricine) taraflarına gönderdi. Bu tasarruflarda bulunurken adet üzere kadılar, emirler ve önde gelen devlet erkanı da yanında hazır bulundular. Bütün bu işleri yaparken mezkur mekanda kurduğu otağında bulunuyordu. Ne surların içinde ne de kuşatma altındaydı.

Cemaziyelâhir ayının dördünde perşembe günü on kişilik bir akıncı , birliği Mısır'dan gelen emirleri ve diğerleri karşılamak üzere şehir dışına çıktı. Bu emirler, memlekette yönetimin eski hali üzere devam etmekte olduğunu bildirmeye gelmişlerdi. Naib onları doğrulamadı. Hatta bazılarını cezalandırıp işkence etti. Sonra da kaleye hapsetti. Dımaşk halkının bir kısmı Mısırlıların ihtilaf içinde olduklarını doğrularken bir kısmı da Sultan Kâmü'in yönetimin başında bulunmakta devam ettiğini söylüyorlardı. Mısır süvari birliğinin Şam'a gelmesi yakın olmuştu. Artık büyük bir kargaşanın meydana gelmesi kaçınılmaz hale gelmişti. İnsanların zihinleri ve durumları da bu yüzden karışmıştı. Allah akibeti hayreyleyecek yegane zattır.

Meselenin Özü şudur ki; halkın bir kısmı bu durumu doğruluyor, bir kısmı da yalanlıyordu. Saltanat naibi ile yakınında bulunan büyük emirler, kendi nefislerine güvenmekte idiler. Mısır diyarındaki emirler ise kimi Sultan Kâmil Şaban'dan kimi de kardeşi Emir Hacı1 dan yana olup ihtilafa düşmüşlerdi. Ama büyük bir çoğunluk, sultanın kardeşi Emir Hacı'dan yana idiler. Daha sonra Mısır süvari birliklerinin yönetimdeki düzensizliği giderip otoriteyi sağlamak üzere Şam'a doğru gelmekte oldukları haberi geldi. Daha sonra büyük emirler geceleyin Mısır'a geldiler ve Sultan Kâmil Şaban'a karşı cephe alan arkadaşlarıyla görüşüp toplantı yaptılar. Emir Hacı'yı sultanlığa geçirmek hususunda anlaşarak bu hususta halka çağrı yaptılar. Davullar çalındı. Diğer insanlar da Emir Hacı'yı açıkça teyid ettiklerini ifade etmeye, Sultan Kâmil Şabân'ı hal' etmeye, onu tanımamaya başladılar. Bu arada bazı emirler öldürüldü. Sultan Kâmil Şaban ve taraftarları kaçtılar. Ancak yakalamp göz altına alındı. Damadı Ergün el-Alaî şehir dışına kaçmıştı. Sonra o da Emir Hacı'yı destekleyince Emir Hacı tahta geçti ve kendisine Meli Muzaffer lakabı takıldı. Bu durum naibe de iletildi. Sevinç davulları çalındı. Kale naibine de bu haber iletildi. Ancak o sevinç davullarım çaldırmadı. Çaldırmayınca yeni Sultan Emir Hacı'nm bulunduğu otağa çağrıldı. Ancak o, otağa gelmedi. Kale kapılarını kilitledi. İnsanlar paniğe kapıldılar. Şehirde düzen bozuldu. Hayır azaldı. Kalede istihkam tedbirleri alındı. Adet üzere sabah akşam eski Sultan Kâmü'in tahta geçirilmesi için çağrı yapıldı. Birçok askeri birlikler işi karıştırdılar. Bazı kimselere eziyet ettiler. Cemaiziyelâhir ayının sekizinde pazartesi günü Hama naibi Dımaşk'a geldi. Büyük bir debdebe ve alâyişle şehre girdi.

Saltanat naibine gidip itaatini arzetti. Sonra emsallerine yapılan karşılama töreniyle kendisine bir karşılama töreni yapıldı.

Aynı günde Mısır diyarının baş hacibi Emir Seyfeddin Bayka-ra'nın, Sultan Melik Muzaffer adına bey'at almak için Dımaşk'a geleceğine dair mektup, postayla Dımaşk'a getirildi. Sultanın otağında sevinç davulları çalındı ve sultan, Dımaşk şehrinin süslenmesini emretti. İnsanlar şehri süslediler. Kendileri de süslendiler ama rahat değildiler. Çoğu bunun bir hile ve tuzak olduğunu, Mısır süvari birliklerinin Dımaşk'a gelmelerinin yakın olduğunu zannediyorlardı. Kale naibi sevinç davulları çaldırmak istemedi ve kaledeki istihkam tedbirlerini fazlalaş-tırdı. Kale kapısını kilitledi. Sadece kapının bir tek kanadındaki küçük bölmeyi açtırdı. Bu da halkın kafasını ve gönlünü karıştırdı ve "Eğer iş sağlam olsaydı, kale naibi şimdiye kadar saltanat naibinin otağına gelir, bey'atini arzederdi." dediler.

Salı günü zevalden sonra Emir Seyfeddin Baykara otağa geldi. Onu karşılayıp saygı gösterdiler. Yanında Sultan Muzaffer'in Emir Seyfeddin Yelboğa'ya gönderdiği bir ferman vardı. Bu fermanla Seyfeddin Yel-boğa'mn saltanat naibliğine atandığı bildiriliyor ve emirlere selam gönderiliyordu. İnsanlar bu duruma çok sevindiler ve Sultan Muzaffer adına ona be/at ettiler. Böylece ittifak oluşmuş oldu. Hamd ve minnet Allah'adır. Seyfeddin Baykara kaleye gitti. Bineğinden inip kılıcını kınından sıyırdı. Kale naibinin yanına girdi. Hemen kendisiyle bey'atleşti. Akşam, gün batımından sonra kalede sevinç davulları çalındı. İnsanların gönülleri rahatladı. Daha sonra sabahleyin kale süslendi. Şehirdeki süslemeler de arttırıldı. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.

Cemaziyelâhir ayının onbirinde perşembe günü saltanat naibi otağdan ayrılıp şehre geldi. Muhafızları büyük bir debdebe ve alayişle önünde yürüyorlardı. Davullar çalınıyor ve selam merasimindeki gibi tavırlar takınılıyordu. Şehir halkı da gezip dolaşmak için dışarı çıkmıştı. Zımmiler de tavratlarıyla (küçük kaplar) gelmişler ve mum yakmışlardı. O gün görülmeye değer muazzam ve mahşerî bîr gündü. Bu senenin ramazan ayında Şamiyetü'I-Berraniye Medresesinde altı yaşında bir çocuk namaz kıldırdı. Ben de kendisini gördüm. İmtihan ettim. Kur'an-ı Kerim'i güzelce ezberlemiş olduğunu ve edasının, sedasının güzel olduğunu gördüm. Bu da çok tuhaf bir durumdur.

Bu ayın ilk on gününde saltanat naibinin eski sultan hanının yakınında yaptırmış olduğu iki hamamın inşaatı tamamlandı.
Aynı ayın onbirinde pazar günü saltanat naibi dört mezhebin kadıları, Beytü'1-mal vekili ve devlet ricali Telmüstakin yanında toplandılar. Gündemde saltanat naibinin burada Tengiz Camii'nin büyüklüğün-ce bir cami yaptırma istemesi görüşülecekti. İstişare yaptılar. Neticede bu caminin yapımına karar verilerek oturuma son verildi. Allah, başarıyı ihsan edecek olan yegane zattır.
Zilkade ayının üçünde perşembe gıinü Şeyh Takiyyüddin İbn Tey-miye'nin kardeşi Şeyh Zeyneddin Abdurrahman b. Teymiye'nin cenaze namazı kılındı. Allah ikisine de rahmet etsin.
Zilkade ayının onikisinde cumartesi günü Şeyh Ali el-Katnanî, Katna'da vefat etti. O, bu senelerde çok meşhur olmuştu. Çiftçilerden, Rifai tarikatına mensup gençlerden bir grup kendisine tabi olmuşlar, büyük ve kodaman kimseler defalarca ziyaretine gitmişlerdi- Emsallerinin adeti üzere sema ayinleri düzenlerdi. Batıl işaretler izhar eden ve çirkin fiillerde bulunan adamları ve taraftarları vardı ki, bu yüzden kendisine düşman olunmuştu. Çünkü kendisi onların bu durumlarını bilmiyorduysa cahildi. Biliyor da onaylıyor idiyse demek ki kendisi de onlar gibiydi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Zilhicce ayının sonlarında ve ondan sonraki günlerde Melikü'l-Ünıerâ, Telmüstakin kalesinin alt tarafında bir cami yaptırma işiyle ilgilendi ve oradaki binaları yıktırdı. İşi acelece ele aldı. Şehrin bir çok köşe ve bucağından taşlar getirtti. Getirttiği taşların çoğu Rahbe taraflarında bulunan ve Mısırlılara ait olan taşlardı. Rahbe'deki Akabetü'l-Küttap geçidinin başında bulunan minarenin alt tarafından getirttiği taşlarla çok miktarda taş elde etmiş oldu. Ayrıca Kasyun dağından develerle ve diğer hayvanlarla taş getirtti. Bu senenin sonlarında kıtlık meydana geldi. Bir çuval buğdayın fiyatı yaklaşık 200 dirhemi buldu. Bazan bundan da fazla yüksek fiyatta satıldığı görüldü. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [5]

Hicretin Yedîyüzkırksekizinci Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam, Haremeyn ve diğer İslâm beldelerinin Sultanı, Melik Muzaffer Emir Hacib b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun idi. Mısır diyarındaki naibi Emir Seyfeddin Arkutye, Mısır'daki kadıları, geçen senede adları anılan kadılar; Şam'daki kadıları önceki senede adları anılan kadılardı. Yalnız Hanefî Kadısı İmadüddin görevini, oğlu Kadilkudat Necmeddin'e kendi isteği üzerine devretmişti. G da babasının sağlığında bu göreve başlamıştı. Baş hacib de Fahreddin İyas idi.
Bu sene başında saltanat naibi Sukü'l-Hayl'in batısında Teli el-Müstakin denen yerde yapımına başladığı camiin inşaatını tamamlamak için büyük bir çaba içinde bulunuyordu.
Muharrem ayının üçünde Kadilkudat Şerefüddin Muhammed b. Ebu Bekir el-Hemedanî el-Malikî vefat etti. Cenaze namaz Emevî Ca-mü'nde kılındı. Meydan-ı Hassa'dakitürbesine defnedildi. Reis, dindar, güzel huylu /e bir çok kimseye ihsanda bulunmuş olmasından dolayı insanlar onun ölümüne çok üzüldüler. Allah kendisine rahmet etsin.
Muharrem ayının yirmidördünde pazar günü Maliki kadılığına Ce-maleddin el-Meslatî'nin atandığına dair olan ferman Dımaşk'a ulaştı. Bu zattan önce Malikî kadılığını Şerefüddin yürütmekteydi. Cemaled-din'e aynı gün akşamleyin hil'a giydirildi.
Rebiyülevvel ayında Sukül-Hayl'deki Camii Mücedded'in yapımına başlandı. Buranın inşaatında kullanılmak üzere şehirden bir çok direk getirildi. Sukü'l-Albiyyin'de bulunan ve başında küre gibi bir demir parçası takılı olan direği de alıp bu camiiye getirdiler. Hafiz İbn Asa-kir'in anlattığına göre bu demir küre başlıklı direkte, idrarını yapamayan hayvanlar için bir tılsım bulunuyormuş. Böyle bir hayvan bu dire-
ğin etrafında döndürülünce rahatlayıp idrarını yapabiliyormuş.
Rebiyülevvel ayının yirmiye di sinde pazar günü direği 4.000 senelik yerinden söküp aldılar. Ben de o günde bu direğin Sukü'l-Albiyyin'de sürüklenip Camii Mücedded'e götürülmek üzere tahtaların üzerine uzatılmış olduğunu gördüm. Onu Cabiye kapısından çıkarıp götürdüler. Lâ ilahe illallah.
Rebiyülâhir ayının sonlarında naibin yaptırdığı caminin duvarları yükseldi. Duvarlarının altında bulunan pınar inşaatta başlandıktan sonra kurudu. Hamd ve minnet Allah'adır.
Rebiyülâhir ayının bitiminde Mısır diyarından gelen haberlerde söylendiğine göre Hicazı, Aksungur en-Nasırî gibi önde gelen büyük emirlerden bir grup ile bunların çevrelerinde bulunan insanlar tutuklanmıştı. Şam'daki askerler harekete geçmiş, büyük bir kargaşa meydana gelmişti. Bu hareketler ve kargaşalar gittikçe şiddetlenmekte iken cemaziyelevvel ayı girdi. Saltanat naibi de emirleri, Mısır diyarında meydana gelen hadiseleri görüşmek üzere Dârüssaâde Sarayına davet etti. Bunlardan birlik olmalarını ve hiç kimseye eziyet etmemelerini istedi. Bu hususta kendilerinden söz aidi; Aynı günde Melikü'l-Ümera, Dârüssaâde Sarayından ayrılıp Ablak kasrına göçtü ve orada kendini koruma altına aldı. Adamlarını da oraya taşıdı.
Cemaziyelevvel ayının ondördünde çarşamba günü Mısır diyarından bir emir posta vasıtasıyla Dımaşk'a geldi, Sultandan bir mektup da getirmişti. Bu mektupta sultan, Şam naibi Yelboğa'yı azlettiğini açıkça bildiriyordu. Sultanın bu mektubu Ablak Sarayında emirlerin huzurunda Yelboğa'ya okundu. Yelboğa bu duruma çok üzülüp kederlendi. Ayrıca Mısır diyarının naib-

liğine atanmak üzere posta vasıtasıyla Mısır'a gitmesi de isteniliyordu. Görünürde bu onun yakalanması için bir tuzaktı, kendisi de Mısır'a gitmeyeceğini açıkladı ve şöyle dedi: "Eğer sultan, benim Dımaşk naibliği-mi çok görüyorsa beni dilediği başka bir yere naib olarak atasın. Ben buna da razı olurum" cevabını verdi. Sabah olunca yani cemaziyelevvel ayının onbeşinde perşembe günü bineğine bindi. Harekete geçti. Önceki sene ordugahını kurmuş olduğu Cesvereye yakın bir yerde çadırını kurdu. Cuma gecesini orada geçirdi. Emirlere, Önceki senede olduğu gibi yine orada çadır kurmalarını emretti.

Cuma günü yani cemaziyelevvel ayının onaltısmda namazdan sonra insanlar, aniden emirlerin kale altında toplanmış olduklarını, oraya sarı renkli iki sultanî sancağı getirdiklerini, cenk davullarını çaldıklarını ve hepsinin sultanî sancağın altında toplandıklarını gördüler. Sadece naib, oğulları, kızları ve maiyet erkanı orada hazır bulunuyorlardı. Emir Seyfeddin Kalavun, 1.000'lerce askerin komutanıydı. O da naib-likten sonra diğer emirlerin durumunda bulunuyordu. Emirler kendisine gelip sultanın emrini dinlemesi ve ona itaat etmesi için çağrıda bulundular. Ama o buna yanaşmadı. Arada elçiler defalarca gidip geldilerse de o yine de bu çağrıyı kabul etmedi. Neticede emirler davulları ve borazanları çaldırarak savaş elbiselerini giyinip silahlarını takınarak üzerine yürüdüler. Yanma vardıklarında onun ve adamlarının da savaş elbiselerini giyinip atlarına bindiklerini ve kaçmaya hazırlandıklarını gördüler. Emir Seyfeddin, onlarla yüze yüze gelince beraberindekilerle birlikte hep beraber kaçmaya başladı. Askerler peşine takıldılar ama fazlaca kaçmasına da nrsat tammadılar. Bütün askerler ve Türkmenler onların çadırlarının üzerine yürüdüler. Ordugahında kalan arpa, koyun ve çadırları yağmaladılar. Hatta çadırların iplerini kesip param parça ettiler. Böylece Emir Seyfeddin'in şahsının ve adamlarının 1.000.000 dirhem değerinde eşyaları telef edildi. Peşine takılıp yakalamak için çağrıda bulunuldu. Onu takib edenlerin başında Mısır'dan yakın bir zaman önce gelmiş olan büyük Hacib Şihabüddin b. Subh vardı. Eşrefiye yolunu takib etti. Sonra Karyeteyn taraflarına yöneldi.

Pazar günü Suğd naibi Emir Fahreddin İyas geldi. Emirler ve önde gelen komutanlar onu karşıladılar. Sonra gelip Ablak kasrına konuk oldu. Akşama doğru büyük bir kalabalıkla yola koyuldu. Askerlerden hiç birini Dımaşk'ta bırakmadı. Hepsini yanına aldı. Yelboğa'mn peşine düştü. Çöl taraflarına yöneldi. Her tarafla Bedeviler karşısına çıkıyorlar, etrafına birikiyorlardı. Nihayet o da Hama taraflarına yöneldi. Hama naibi şehir dışına çıktı. Onun da durumu cidden zayıflamıştı. Her taraftan düşmanların hücum etmesi, sevkıyatın çokluğu yüzünden kendisi ve beraberinde bulunan askerleri teslim oldular. Kılıçları ellerinden alındı. Hama'da tutuklandılar. Kılıçları Mısır diyarına gönderildi. Ayın ondördünde çarşamba günü sabahleyin Dımaşk'a bu haber ulaştı. Kalede ve meydanlar kapısında adet üzere sevinç davulları çalındı. Askerler Hama şehrini her taraftan çembere almışlar ve sultanın bu konuda ver-ceği kararı beklemeye başlamışlardı>jyas, Dımaşk ve Trablus askerleriyle birlikte Humus üzerinde gözetim görevini yapmakta devam ediyordu. Sonra askerler ayın yirmi dokuz unda perşembe günü Dımaşk'a döndüler. Yelboğa da zincire vurulmuş olarak babasıyla birlikte kendisini korumakla yükümlü olan emir ve askerlerin muhafazası altında Kediş'e geldi. Yatsıdan sonra şehre girdiler. Çarşı ve pazarlar kilitlendikten, ışıklar söndürüldükten, pencereler kapatıldıktan sonra şehre girdi. Daha sonra Şeyh Raslan'a uğradılar. Babü'ş-Şarkî'den, Babü's-Sağir'den, oradan da musallanın üst tarafındaki Mescid-i Deyyan'm önünden geçtiler ve Mısır diyarına yöneldiler. Mısır diyarından posta geldi. Posta, sultanın Yelboğa ve kendisiyle birlikte isyan eden adamlarının, mallarının, mülklerinin ve eşyalarının müsadere edilmesini em-deren fermanını getirmişti. Daha sonra cemaziyelâhir ayının üçünde Çarşamba günü Mısır diyarından gelen posta, Yelboğa'mn Kakon ile Gabra mıntıkaları arasında bir yerde öldürüldüğünü, kesik başlarının sultana götürüldüğünü, aynı şekilde Gabra'da, Mısır'da isyan etmiş olan üç emirin; Vezir Hakim ibn Serd İbn Bağdadî ile Devadda Tuğayti-mur ve Aydemir el-Bedrfnin de öldürüldükleri haberini getirdi. Sultan Yelboğa ile işbirliği yapmış olduğundan Ötürü önde gelen komutanlardan biri olan Baydemir el-Bedriye çok gazaplanmıştı. Bu üç önde gelen emin bütün mallannda soyutlayarak Mısır'dan kovup Şam'a sürmüştü. Bunlar, Gazze'de iken posta, bulunduklan yerde Öldürülmelerine dair emri yetkililere ulaştırdı. Aynı şekilde yolun her neresinde bulunursa Yelboğa'nın da öldürülmesine dair fermanı ulaştırdı. Posta Gaz-ze'den aynldığında Fahme vadisinde Yelboğa ile karşılaştı. Onu boğdu, sonra başını kesip sultana götürdü. Mısır diyanndan iki Emir Yelboğa ile Tavaşf nin mallanna, mülklerine el koymak üzere Dımaşk'a geldiler. Bunlar cidden kıymetli mücevherleri ve takıları teslim aldılar. Aynca Yelboğa'nın emlakinin ve Suku'l-HayPde inşaatına başlanılan camii'n-de vakfedilen eşyalarının satılması kararlaştırıldı. Meşhur haberlere göre bu camiye Babü'l-Ferec dışında yaptırdığı pasajı vakfetmiş, aynca Babü'l-Cabiye dışında ve eski sultan hanının batısındaki hamamı başka köylerdeki arazileri de bu camiye vakfetmişti. Daha önce kendisi bu hususta beyanat vermişti, Doğrusunu Allah bilir, Sonra diğer taraftarları Hama'dan çağırıldılar. Yakalanıp Mısır diyarına sevkedildiler. Sonra haklarında her hangi bir haber duyulmadı. Ne şekilde öldürüldükleri de bilinemedi.

Cemaziyelâhir ayının onsekizinde sah sabahı Emir Seyfeddin Ergun Şah, naib olarak Haleb'ten Dımaşk'a geldi. Haleb'e de emir Fahred-din İyas el-Hacib naib olarak gitti. Ergun Şah büyük bir debdebede ve alayişle Dımaşk'a geldiğinde üzerinde bir hil'a ve iki uçlu sarık vardı. Şekil bakımından Tengiz'e benzemekteydi. Allah Tengiz'e rahmet etsin. Ergun Şah Dârüssaâde Sarayına indi. Orada hüküm vermeye, memleketi idare etmeye başladı. Sehanıetli ve kararlı bir kimseydi.

Cemaziyelâhir ayının yirmiüçünde perşembe günü Emevî Ca-mii'nde ve Babü'n-Nasır dışında Emir Kara Sungur'un cenaze namazı kılındı. Namazda kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler ve emirler de hazır bulundular. Cenaze, Kerimî Camii'nin yakınındaki Meydan-ı Hassa'da bulunan türbesine defnedildi.

Beraet gecesinde de adet gereği kandiller yakıldı ama kıtlık hüküm sürdüğünden, yağmurlar yağmadığından,, ürünler az

olduğundan insanlar, kendi evlerinde kandil yakmadılar. Çünkü her şey pahalıydı. Bir ntl (460 gram) zeytin yağı dortbuçuk dirheme satılıyordu. Susam yağı, sabun, prinç, iğde gibi şeylerin de her bir nth üç dirheme satılıyordu. Diğer gıda maddeleri ve yiyecekler de bu fiyatlarda seyrediyorlardı. Sadece etin fiyatı biraz normaldi ki o da iki dirhem ve bir çeyreğe satılmaktaydı. Havranlıların çoğu uzak beldelerden geliyorlar, zahirelik buğday toplamak için Dımaşk'a giriyorlardı. Çünkü Havran'da bir avuç elenmiş buğday, dört dirheme satılmaktaydı. Onlar gayet sıkıntı içindeydiler. İşin sonunu ancak Allah hayreyleyebilir. Adamın biri sefere çıkacağı zaman kendi şahsı, atı ve bineği için su bulması çok zordu. Çünkü yollardaki suların tamamı tükenmişti. Kudüs'e gelince orası daha sıkıntı ve kıtlık içindeydi.
Bu senenin şaban ayının yirmisinden sonra noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, yağmur yağdırarak kullarının imdadına yetişti. Hamd ve minnetler O'nadır. Böylece kullan ve beldeleri ihya etti. Vadilerde ve ırmaklarda su meydana geldiğinden insanlar artık kendi vatanlarına dönmeye başladılar. Daha önce içinde bir damla su bulunmayan Zer' sarnıcı suyla doldu. Bu müjde, saltanat naibine ulaştırıldı. Anlatıldığına göre o zamanda ülkenin her tarafında su meydana gelmişti. Beni Hilal dağlarında çok miktarda kar vardı. Dımaşk çevresindeki dağlara gelince buralarda da çok miktarda kar vardı. Kalpler rahatlamış, genişlik ve bolluk meydana gelmişti. Hamd ve minnet Allah'adır. Takvimin sayfaları da o günlerde kasımın son gününü gösteriyordu.
Bu senenin ramazan ayının yirmibirinde sah günü Şeyh İzzeddin Muhammed el-Hanbelî, Salihiye'de vefat etti. Bu zat Muzaffer Camii'nin hatibi olup meşhur ve salih kimselerdendi. Allah rahmet etsin. Cenâb-ı Allah dünya hayatında ve ahirette de kavl-i salih ile onu sebat ettirip kendisine hüccetini telkin etti. [6]

Muzafferin Öldürülmesi Ve Nasır Hasan B. Nasırın Saltanat Tahtına Geçmesi

Ramazan ayının yirmisinden sonra Gkzze naibi Dımaşk naibine postayla haber göndererek Sultan Melik Muzaffer Hacı b. Nasır Mu-hammed'in öldürüldüğünü, onunla emirler arasında ihtilaf meydana geldiğini, emirlerin onu Kubbetü'n-Nasır'da yalnız bıraktıklarını, onunsa azıcık maiyetiyle birlikte üzerlerine yürüdüğünü ve hemen öldürüldüğünü oradaki bir mezarlığa cesedinin sürüklenip gömüldüğünü bildirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre cesedi paramparça edilmiştir. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Cuma günü akşamleyin Mısır diyarından, Dımaşk'a bir emir geldi. Bu zat, kardeşi Sultan Nasır Hasan b. Sultan Nasır Muhammed b. Kala-vun adına bey^t alacaktı. Gelişi sebebiyle Mansure kalesinde sevinç davulları çalındı. Şehir bütünüyle süslendi. O esnada imkan bulan insanlar da hemen evlerini süslediler. Hamd ve minnet Allah'adır. Ama cumartesi sabahı girildiğinde şehrin tamamı eksiksiz bir şekilde süslenmişti, ittifakın ve ülfetin meydana gelişi ve birliğin sağlanışı için Allah'a hamd olsun.
Şevval ayının yirmisinde sah günü Haleb naibi Emir Fahreddin İyas, göz altına alınmış olarak Dımaşk'a geldi. Dârüssaâde'de saltanat naibiyle görüştü. Sonra horlanıp itilip kakılarak kaleye konuldu. Rivayete göre o durumunu Dımaşk naibine havale etmişti. Dımaşk naibi onun hakkında neyi uygun görecek olursa kendisi de bunu kabul edeceğini bildirmişti. Bir hafta kadar Mansure kalesinde kaldı. Sonra posta vasıtasıyla Mısır diyarına sevkedildi. Kendisine ne yapıldığı bilinmemektedir.
Zilkade ayının üçünde pazartesi gecesi büyük hadis hafizi, İslâm tarihçisi muhaddislerin şeyhi Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Osman es-Zehebî, Ümmü Salih türbesinde vefat etti. Pazartesi günü öğlen namazından sonra Dımaşk Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Ba-bü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Onun vefatı ile hadis şeyhlerinin ve hafizlarının sonu gelmiş oldu. Allah ona rahmet etsin.
Zilkade ayının onaltısında pazar günü Ümmü Salih türbesinde Şeyh Şemseddin ez-Zehebî'nin yerine ders verdi. Allah bu türbeyi vakfedene rahmet etsin. Derste önde gelen fakihler ve bazı kadılar da hazır bulundular. Gerçekten kalabalık bir dinleyici topluluğu vardı. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu derste İmam Ahmed b. Hanbel'in; Şafiî, Malik, Zührî, Abdurrahman b. Ka'b b. Malik, Abdurrahman'ın babası Ka'b Tarikî'yle Rasûlullah (s.a.v.)'den rivayet etmiş olduğunu şu hadis-i şerifi ele aldı: "Mü'minin canı cennet ağacına konmuş bir kuştur. Diriltilece-ği güne kadar o ağaçta bekler ve o günde diriltilen cesedine, girer."
Zilkade ayının ondokuzunda çarşamba günü saltanat naibi, evlerin avlularından eşya yağmalayan bir grup insanın ellerinin kesilmesini emretti. Bunlardan onbirinin elleri kesildi. On tanesi de çivilenip kırbaçlandılar ve ağır bir şekilde dövülerek terbiye edildiler. Doğrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [7]

Hicretin Yediyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu sene başında Mısır'ın ve Şam'ın Sultam Melikü'n-Nasır Nasi-rüddin Hasan b. Melikü'l-Mansur; bunun Mısır diyarındaki naibi Emir Seyfeddin Yelboğa, veziri de Mencük idi. Kadılarına gelince bunlar İz-zeddin b. Cemaa eş-Şafrî, Takiyyüddin el-Ahnaı el-Malikî, Alaeddin b. Türknanî el-Hanefî, Muvaffaküddin el-Makdisî el-Hanbelî idi. Sır kâtibi, Kadı Alaeddin b. Muhiddin b. Fadlullah el-Ömerî, Şam naibi Emir Seyfeddin Ergun Şah en-Nasırî, baş hacib Emir Tuğurdemir el-İsmailî idi. Dımaşk'taki kadılara gelince onlar da şunlardı: Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî eş-Şafiî, Kadilkudat Necmeddin el-Hanefî

Kadilkudat Celaleddin el-Masîatî el-Malikî, Kadilkudat Alaeddin b. Menca el-Hanbelî idi. Sır kâtibi, Kadı Nasirüddin el Halebî eş-Şafn idi. Bu zat aynı zamanda Haleb kadıaskeri ve Haleb'teki Esediye Medrese-si'nin müderrisi idi. Ama bununla birlikte Dmıaşk'ta ikamet ediyordu. Ülkenin etrafında belaların meydana geldiğine dair peşpeşe haberler ortaya çıktı. Kırım'da korkunç bir durumun meydana geldiği, orada bir çok insanın öldüğü haberi Dımaşk'a ulaştı. Sonra bu bela ve musibetin Frank ülkesine sirayet ettiği, hatta Kıbrıslıların çoğunun veya buna yakın miktarının öldükleri, aynı şekilde Gazze'de de korkunç bir durumun vuku bulduğu söyleniyordu. Gazze naibinin de Dımaşk naibine gelen mütalâasında aşura gününden safer ayma kadar 10.000.000 kadar insanın öldüğü bildiriliyordu. Bu senenin rebiyülevvel ayının yedisinde cuma günü namazdan sonra Buharî okundu. Kadılar ve bir grup insanlar bunu dinlediler. Bundan sonra kurrâlar Kur'an-ı Kerim'den birer hizip okudular. İnsanlar bu bela ve veba musibetinin ülkeden kalkması için dua ettiler. Çünkü bu hastalığın Şam mıntıkasının sahil taraflarında ve ülkenin diğer mıntıkalarında kol gezmekte olduğunu duymuşlar, bunun Dımaşk'a da sıçramasından korkmaya başlamışlardı. Allah, Dı-maşk'ı korusun ve himaye etsin. Mamafih bu hastalık sebebiyle Dı-maşk'ta da bir grup insan ölmüştü.

Rebiyülevvel ayının dokuzunda sabahleyin insanlar, Emevî Ca-mii'nin sahabe mihrabında toplandılar. Nuh suresini kendi aralarında taksim ederek 3.363 kez okudular. Çünkü bir adam rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüş, Rasûlullah (s.a.v.) ona bu sureyi bu miktarda okumalarını tavsiye etmişti. Aynı ayda Taun sebebiyle bir çok insan öldü. Her gün 100'den fazla insan ölüyordu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.!)

Hastalık bir eve girince aile efradının çoğu ölmeden o evden çıkmıyordu, ama şehir nüfusunun çokluğuna göre yukarıda söylemiş olduğum 100 sayısı yine de azdır. Bu ayın bu günlerinde büyük bir topluluk oldu. Hatip de rebiyülâhir ayının altısında cuma gecesi akşam namazından itibaren bütün namazlarda veba salgınının uzaklaşması için kunut okumaya ve dua etmeye başlandı. Bu sebeple insanlar Allah'a boyun büküp yalvarmaya, huşu göstermeye tazarru ve niyazda bulunmaya, O'na yönelmeye başladılar. Bu ayda ölü sayısı cidden çoğaldı. Günde 200'deh fazla ölü gömülüyordu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Ölülerin sayısı kat kat arttı. İnsanların işleri görülmez oldu. Ölüler defnedilemez oldu. Cenaze masrafları cidden ağır geliyordu. İnsanlar mutazarrır oldular. Özellikle yoksullar bu işin altından kalkamaz hale geldiler. Çünkü bir ölüyü teçhiz edip kefenlemek ve gömmek için çok masraf gerekiyordu. Saltanat naibi; naaş tahtalarının, yıkamanın ve ölüyü taşımamn bedava yapılmasına karar verdi ve bu husus rebiyülâhir ayının onaltısında pazartesi günü duyuldu.

Çok sayıda naaş tahtası vakıf olarak şehrin bir çok tarafına dağıtıldı. İnsanlar böylece biraz kolaylığa kavuştular. Ama ölülerin sayısı da gün be gün artıyordu. Yardımına baş vurulacak zat yüce Allah'tır.

Rebiyülâhır ayının yirmiüçünde pazartesi günü şehirde insanların üç gün oruç tutup dördüncü günde, yani cuma gününde Mescidü'i-Ka-dem yanına gidip toplanmaları, orada Allah'a yalvarıp yakarmaları ve bu veba salgınının uzaklaştırılmasını Allah'tan dilemeleri emredildi. Bunun üzerine insanların çoğu oruç tuttular. Camide uyudular. Geceyi ihya ettiler. Tıpkı ramazan ayında yaptıkları gibi camide geceleyin zikre başladılar. Ayın yirmiyedisinde cuma sabahı insanlar her bir yoldan çıkıp Mescidü'l-Kadem'in yanına gittiler. Yahudiler, Hristiyanlar, Sami-riler, yaşlı adamlar, acuzeler, çocuklar, yoksullar, emirler, büyükler, kodamanlar, kadılar sabah namazından sonra gelip orada toplandılar. Yüce Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Gün doğup biraz yükselinceye kadar yakarışlarını ve niyazlarını devam ettirdiler. O gün mahşeri andıran bir gündü.

Cemaziyelevvel ayının onunda perşembe günü öğle namazından sonra hatip onaltı cenazenin namazını bir defada kıldırdı, insanlar da bundan ükrüp paniğe kapıldılar, O gün veba hastalığı, şehirde ve Banliyölerinde 300'e yakın kişinin canını almıştı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Namazdan sonra Emevî Camii'nde de onbeş ölünün cenaze namazı bir defada kılınmıştı. Başka bir yerde de onbir kişinin cenaze namazı bir defada kılınmıştı. Allah hepsine rahmet etsin.

Cemaziyelevvel ayının yirmibirinde pazartesi günü saltanat naibi köpeklerin öldürülmesine dair karar çıkardı. Köpekler şehrin her tarafını doldurmuşlar, çoğu kez insanlara zarar vermişler, yollarını geceleyin kesmişlerdi. Sağı solu her tarafı pislemişler, bu yüzden Dımaşk'ta bela umumi hale gelmiş ve bundan sakınmak da zorlaşmıştı. Ben de köpeklerin öldürülmesine dair varid olan hadislerden bir cüz derledim Ancak imamların, bu hadisin nesh edildiğine dair ihtilaflarını da naklettim. Hz. Ömer hutbesinde güvercinlerin boğazlanmasını ve köpeklerin öldürülmesini emrederdi. İmam Malik de İbn Vehb'den yaptığı rivayette, belirli bir beldede köpeklerin öldürülmesinin maslahat gereği olarak imamın izin vermesi durumunda caiz olacağını söylemiştir.

Cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde pazartesi günü şeyhimiz Hafız el-Mizzî'rîin oğlu Zeyneddin Abdurrahman, hocası olduğu Nuriye Darü'l-Hadisinde vefat etti. Sufîye Mezarlığı'nda babasının mezarına defnedildi.

Cemaziyelâhir ayının ortalarında Ölümler çoğaldı. Çok insan öldü. Yardımına baş vurulacak olan zat Yüce Allah'tır. Havastan ve avamdan tanıdığımız ve tanımadığımız bir çok insan vefat etti. Allah hepsine rahmet etsin ve onları cennetine koysun. Yardımına baş vurulacak olan zat Yüce Allah'tır. Emevî Camii'nde çoğu günlerde 100'den fazla cenazenin namazı kılmıyordu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve. O'na dönücüleriz.) Bazı ölüler camiye dahi getirilemiyor-du Şehir çevresinde ve uzak mıntıkalarda ise ölenlerin sayısını ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir, Allah hepsine rahmet etsin, amin.

Cemaziyelâhir ayının yirmiyedisinde pazartesi günü Sebabiye Medresesi'nin banisi gezgin tacirlerden Sadr Şemseddin b Sabab vefat etti. Bu medrese Zahiriye yakınlarında ve Adiliyetü'l-Kebire Medresesi'nin kıble tarafında bulunan bir Kur'an

yurdudur. Uzun zamanlardan beri burası harap vaziyetteydi. Mezkur tacir Şemseddin burayı onarıp Kur'an yurdu ve Hanbelîler için de Darü'l-Hadis haline getirdi. Burayı vakfetti. Burası için gelir sağlayacak yerleri de buraya vakıf olarak bağladı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Receb ayının sekizinde cuma günü Emevî Camii'nde namazdan sonra Kadı Alaeddin b. Kadı Şehbe'nin gıyabî cenaze namazı kılındı. Sonra kırkbir cenazenin namazı bir defada kıldırıldı. Bu cenazelerin cami içine alınmasına imkan kalmadı. Aksine bazı ölüler Babüssirr dışına götürüldüler. Hatip ile nakip de oraya giderek hepsinin cenaze namazını orada kıldırdılar. Gerçekten orası mahşerî bir yeri andırıyordu. Büyük bir ibretti. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Aynı günde tacir Feridun da vefat etti. Bu zat Babü'l-Cabiye dışında Bahadır As'm türbesinin karşısındaki medreseyi yaptırmıştı. Medresenin duvarları renkli taşlardandı. Burayı Kur'an-ı Azim için bir yurt haline getirmiş ve buraya güzel gelir getirici vakıfla/bağlamıştı. Hizmeti şükranla karşılanan meşhur bir kimseydi. Allaty kendisine rahmet etsin. Makamım da âli kılsın.

Receb ayının üçünde cumartesi günü Şeyh Ali el-Mağrib'in Kas-yun'daki Efremî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Kendisi de Sefih Me-zarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Bu zat, Takiyyüddin b. Teymi-ye'nin arkadaşlanndandı. Abid, zahid ve takvalı bir kimseydi. Dünyada resmî bir görev üstlenmedi. Malı mülkü de yoktu, fetihlerde elde edilen ganimetlerden birazı kendisine verilir, o da bunları azar azar harcardı. Tasavvufla iştigal ederdi. Vefat edince geride bir hanımı ve üç çocuğu kaldı. Allah kendisine rahmet etsin.

Receb ayının yedisinde çarşamba günü sabahleyin Muzafferi Camii'nde Hanbelî kadısının naibi Kadı Zeyneddin b. Necih'in cenaze namazı kılındı. Kasyun Mezarlığına defnedildi. Kadılıkta şükranla anılacak şekilde görev ifa etmişti. Çok faziletleri vardı. Dindar ve abid bir. kimseydi. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin arkadaşlanndandı. Onunla Kadı eş-Şafiî arasında bazı işlerden Ötürü ihtilaflar meydana gelmiş sonra barışmışlardı.

Receb ayının onikisinde pazartesi günü öğle ezanından sonra Dı-maşk'a ve çevresinde havayı sarartan, şiddetli toz savuran bir fırtına koptu. Daha sonra hava karardı. Ortalık zifiri bir karanlığa büründü, insanlar bu durumda çeyrek saat kadar kalıp Allah'tan eman dilemeye, mağrifet taleb etmeye ve ağlamaya başladılar. Bununla birlikte aralarına şiddetli ve yaygın bir ölüm de sirayet etti. insanlar bu durumun, içinde bulundukları taunun sonu olacağım ümit ettiler, ama iş daha da şiddetlenmişti. Yardımına baş vurulacak olan zat Yüce Allah'tır. Emevî Camii'nde namazları kılman cenazelerin sayısı 150'yi buldu. Hatta bunu da geçti. Şehrin diğer taraflarında ölenlerin ve buraya getirilmeyenlerin, ayrıca zımmilerden de ölenlerin sayısı da bunun dışındadır. Şehrin banliyölerinde ölenlere gelince bunlar daha fazlaydılar. Hatta bir çok günlerde ölenlerin sayısının 1.000'i bulduğu söylenmektedir. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Aynı günde öğle namazından sonra Muzafferi Camii'nde Şeyh İbrahim b. Muhib'in de cenaze namazı kılındı. Bu zat, Emevî Camii'nde ve Tengiz Camii'nde hadis okuturdu. Meclisinde çok sayıda insan toplanırdı. Çünkü salih bir kimseydi. Faydalı ve güzel vaazlar verirdi. Kasyun Mezarlığına defnedildi. Cenaze merasimine çok sayıda insan katılmıştı. Allah rahmet etsin.

Receb ayının yirmiyedinci gecesinde yani miraç gecesinde Emevî Camii'nde dinî merasim düzenlendi. Ama ölen kimselerin çokluğundan cemaat burada toplanamadı. Ayrıca hastalan ve ölüleriyle de uğraştıklarından buraya gelme imkanını bulamamışlardı. Bu gecede bir grup insan şehir dışında çadırlarda kalmışlar ve kapılar kapanınca da şehre girememişlerdi. Adet üzere Babü'n-Nasır'a gelmişler, şehre girmek istemişlerdi. İki kapı arasında çok sayıda insan toplanınca çokları vefat etti. O zamanlarda cenaze merasimlerine gelen insanların çoğu merasim esnasında Ölüyorlardı. Bu da tıpkı ona benzemişti. Saltanat naibi bu durumdan hoşlanmadı, öfkelendi. Çıkıp onları orada görünce toplanmalarını emretti. Sabah olunca da gözlerine mil çekilmesini emretti. Sonra onları affetti. Fakat şehir mütevellisini şiddetle dövdürdü. Naibinin de geceleyin gözüne mil çektirdi. Babü'n-Nasır kapıcısının da gözlerine mil çektirdi ve yatsıdan sonra kimsenin dışarıda dolaşmamasını emretti. Sonra da bu hususta onlara müsamaha gösterdi.

Şaban ayı başında insanların çoğu ölüyorlardı. Şehir kokuşmuştu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Şaban ayının onüçünde perşembe günü Matraziyyîn'deki büyük Kaymiriye Medresesinin müderrisi Şeyh Şemseddin b. Salah vefat etti. Cuma gününde yani şaban ayının ondördünde aralarında şehir muhtesibi ve aynı zamanda Dmıaşk'm büyük reislerinden Kadı İmadüddin b. Şirazî'nin de bulunduğu çok sayıda cenazenin namazı kılındı. Kadı İmadüddin bir zaman Emevî Camii'nin nazırlığını ve vakıflar nazırlığını da Deruh'te etmişti. Hatta bu iki görevi aynı zamanlarda yürüttüğü de olmuştu. Namazdan sonra Kasyun Mezarlığı'na defnedildi.

Şevval ayının yirmisinden sonra naib Emir Karaboğa Düveddar, Hakr- i Simak batısındaki evinde vefat etti. Evinin yanında kendisi için bir türbe ve bir de mescit yaptırmıştı. Evinin yanındaki yeni pazarı da kendisi yaptırmış ve burası için biri doğuda, diğeri de batıda olmak üzere iki kapı yaptırmış, kıymetli bir yerde bulunduğundan ötürü bu çarşıya çok para sarfetmişti. Ancak daha sonra buraya ihtiyaç kalmadığından buradaki dükkanlar terkedilip harabeye döndü. Cenaze namazında emirler ve kadılar da hazır bulundular. Oradaki türbesine defnedildi. Geride çok miktarda mal ve eşya bıraktı. Bunları saltanat naibi olan mahdumu aldı.

Zilkade ayının yedisinde salı günü Emevî Camii'nin hatibi Taced-din Abdürrahim b. Kadı Celaleddin Muhammed b Abdürrahim el-Kazvinî, Darü'l-Hitabe'de vefat etti. İki gün kadar hasta yattı ve diğer insanlara isabet eden tauna yakalandı. Aile efradının tamamı cariyeleri ve çocukları da aynı şekilde öldüler. Kendisinden iki gün sonra kardeşi Sadreddin Abdü'l-

Kerim de vefat etti. Hatip Taceddin'in cenaze namazı, aynı günde öğlen namazından sonra Babü'l-Hitabe'de kılındı ve Suriye'deki aile mezarlığına babasının ve kardeşleri Bedreddin Muhammed ile Cemaleddin Abdullah'ın yanma defnedildi Allah hepsine rahmet etsin.
Zilkade ayının dokuzunda perşembe günü hatiplik sebebiyle kadılar ve müftü olan bir çok fakih, saltanat naibinin yanında toplandılar. Şeyh Cemaleddin b. Mahmud b. Cümle de bu meclise çajğırıldı. Saltanat naibi onu hatipliğe tayin etti. Yürütmekte olduğu bazı görevleri elinden alarak başkalarına dağıttı. Kadı Bahaeddin Ebü'1-Beka da Zahiriyetü'l-Berraniye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. Elindeki diğer görevleri alınıp başkalanna taksim edildi. Elinde hatiplikten başka görevi kalmadı. O günde insanlara Öğle namazım kıldırdı. Daha sonra cuma günü sabahleyin kendisine hil'at giydirildi ve cuma günü insanlara namaz kıldırıp kural gereği hutbe irâd etti.
Arafe gününde -ki bu aynı zamanda cumartesi günü idi- Kadı Şiha-büddin b. Fadlullah vefat etti. Bu zat, Mısır'da ve Şam'da sır katipliği yapmıştı. Daha sonra bu görevden azledilmiş ve başka bir göreve atanmadan vefat etmiş, geride çok miktarda mal ve mülk bırakmıştı, reis ve zengin bir kimseydi. Kasyun Mezarlığı'nm Rükniye'ye yakın doğu kısmında muazzam bir konak yaptırmıştı. Kendisine inşa katiplerinin reisliği verilmişti. Zamanında Kadı Fadıl'a benziyordu. Çok güzel ifadelerle yazılmış eserleri vardır. Müzakeresi güzel, hazır cevap, hafızası sağlam, dili fasih, ahlakı güzel bir kimseydi. Alimleri ve yoksulları severdi. Vefat ederken elli yaşını aşmamıştı. Babü'l-Feradis dahilindeki evlerinde vefat etti. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı. Yağmuri-ye Medresesi yakınına kardeşinin ve babasının yanma Sefih Mezarlı-ğı'na defnedildi. Allah kendisini bağışlasın ve affetsin.
Aynı günde Şeyh Abdullah b. Reşik el-Mağribî de vefat etti. Bu zat, şeyhimiz allame İbn Teymiye'nin eserlerini tasnif eden ve yazan bir kimseydi. İbn Teymiye'nin yazısından daha güzel yazardı. İbn Teymiye'nin gözünden bir şey kaçacak olursa bu ona hemen uyanda bulurdu. Seri yazardı ve yazısında hata olmazdı. Dindar ve abid bir kimseydi. Çokça Kur'an okurdu. Güzelce namaz kılardı. Çoluk çocuğu vardı, vefat ederken borçluydu. Allah rahmet etsin ve onu bağışlasın, amin. [8]

Hicretin Yedîyüzellînci Senesi

Bu senenin başında Mısır, Şam, Haremeyn' ve diğer mıntıkaların Sultanı, Melikü'n-Nasır Hasan b. Nasır Muhammed b. Kalavun idi. Bunun Mısır diyarındaki naibi ve memleket idarecisi aynı zamanda Atabeği, Seyfeddin Yelboğa, Mısır diyarının kadıları, önceki senede adları anılan kadılar; Şam naibi Emir Seyfeddin Ergun Şah en-Nasırî; Dımaşk kadıları ise Önceki senede adları anılan kadılar idi. Hatip ile muhtesip-ten başka diğer yöneticiler de değişmemişti.
Allah'a hamd olsun ki bu senede taun biraz azaldı. Hicretin 749. senesinde 500'e ulaştıktan sonra miras divanları bu senede yirmiye kadar indi. Sonraları daha da azaldı. Ama tamamen ortadan kalkmadı.
Muharrem ayının dördünde çarşamba günü Fakih Şihabüddin Ah-med b. Sika, oğlu ve kardeşi taun yüzünden aynı saatte öldüler. Hepsinin cenaze namazı kılındı ve bir mezara defnedildiler. Yüce Allah kendilerine rahmet etsin.
Muharrem ayının yirmibeşinde çarşamba günü sahibimiz şeyh, imam, alim, abid, zahid, nasik, huşulu insan Nasirüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdü'l-Kadir b. Said es-Salih vefat etti. İmadiye Medresesi'nin müderrisiydi, çok faziletlere sahipti. Selefin yolundaydı. Çokça ibadet eder, Kur'an okur, geceleyin namaz kılar, süku-netli ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Yaklaşık kırküç yaşındaydı. Allah kendisine rahmet etsin ve makamını âlî kılsın.
Safer ayının üçünde çarşamba günü Muhaddis Takiyyüddin b. Ra-fi, Nuriye Darü'l-Hadis'inin hocalığına başladı. Dersinde faziletli kimselerden bir topluluk, kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler dinleyici olarak hazır bulundular. Bu sene olaylarından bahsedeceklerimiz bu kadardır. Doğrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [9]

Saltanat Naibi Ergun Şah'ın Tutuklanması

Rebiyülevvel ayının yirmiüçünde perşembe gecesi Dımaşk saltanat naibi Emir Seyfeddin Ergun Şah tutuklandı. Kendisi ailesi efradıyla beraber Ablak Sarayına intikal etmişti. Gece yarısı aniden Trablus nai-oı Emir Seyfeddin Olcayboğa el-Muzaffer en-Nasırî 1.000'lerce asker ve emirin başında Dımaşk'a baskın yapmış, sarayını çembere almış ve adamlarıyla birlikte saraya girmişti. Seyfeddin Ergun Şah ise cariyele-riyle birlikte yatağında uyumaktaydı. Yatağından çıkıp yanlarına varınca onu yakaladılar, zincire vurdular. Göz altına aldılar, sabah olunca, insanların olup bitenden haberleri yoktu, insanlar bu durumu duyunca birbirlerine anlattılar. Türkler de Emir Seyfeddin Olcayboğa'nın şehir dışında yanında toplandılar. Ergun Şahın eşyaları müsadere edildi. Akşam izzet içinde uykuya dalmış, ama sabahleyin zillet içinde uyanmıştı. Dün akşam saltanat naibi, fakat bu sabah yoksul ve düşkün oldu. Zelil düştü. Hüküm elinde bulunan ve mülkün sahibi olan Allah noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.
"Mülkün sahibi olan Allah'ım! mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsm." (âii İmrân, 26). "Kasabaların halkı gece uyurlarken azabımızın kendilerine gelmesinden güven demiydiler? Yahut kasabaların halkı, kuşluk vakti eğlenirlerken azabımızın kendilerine gelmesinden güven demiydiler? Onlar, Allah'ın düzeninden güvende miydiler? Allah'ın düzeninden ancak mahvolacak millet güvende olur." (ei-A'raf, 97/98).

Sonra rebiyülevvel ayının yirmidördünde cuma gecesi olunca Emir Seyfeddin Ergun Şah boğazlandı, ama intihar ettiğine dair tutanak tutulmuştu. Doğrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Çok Garip Bir Olay

Rebiyülevvel ayının yirmi sekizin de sah günü Dımaşk askerleriyle, Trablus naibi olan ve perşembe gecesi Dımaşk'a Emir Seyfeddin Ergun Şah'ı tutuklamaya gelen ve cuma gecesi de onu öldüren Emir Seyfeddin Olcayboğa arasında anlaşmazlık çıktı Kendisi Meydan-ı Ahdar'da ikamet etmeye başladı. Emir Seyfeddin, Ergun Şah'ın mallarını ve eşyalarım kendine alıp topladı Büyük emirler onun bu hareketini protesto ettiler. Malları, sultanın kalesine göndermesini istediler, ama o bunu kabul etmeyince durumundan kaygılanıp şüphelendiler. Emir Seyfeddin, Ergun Şahı tutuklayıp öldürmesi gerektiğine dair sultandar getirdiğini iddia ettiği mektuptan şüphelendiler. Üniformalarını giyip silahlanarak kale altında ve meydan kapılarında hazır vaziyete geçtiler, öte yandan kendisi de 100'ün altında olan adamlarıyla hazırol vaziyetine geçti. Bir rivayette anlatıldığına göre onun etrafindaki adamlar yetmiş, seksen veya doksan arasında idiler, intihar edercesine askerlerine saldırdılar. Suçsuz kimseler gibi kendilerini savunmaya da başladılar. Aslında kimseyi öldürmeye veya kimselerle savaşmaya yetkileri olduğuna dair bir fermanları da yoktu. Bu yüzden çoğu hezimete uğrayıp kaçtı. Bu sebeple askerlerden bir grup hatta bazı öncü komutanlar ki bunlardan biri de Emirü'l-Kebir Seyfeddin Olcayboğa el-Adilî idi. Öne çıktılar, bunun eli kesildi, yaşı doksana varmıştı. Diğer askerlerden ve hizmetçilerden de bazıları öldürüldü. Neticede Olcayboğa el-Muzafferî, öldürülmüş olan Ergun Şah'm tavlasından dilediği atları seçip aldı ve zelil olarak Mizze taraflarına gerisin geri döndü. Ama yanında Ergun Şah'ın malı ve eşyaları da vardı. Yoluna devam etti. Dımaşk askerlerinden hiç biri onu takip etmedi. Beraberinde hacib ve geçen senede de Haleb naibi olan Emir Fahreddin İyas vardı. Bunlar beraberlerindeki askerlerle birlikte
Trablus'a gittiler.
Öte yandan Şam ümerası sultana bir mektup yazarak olup bitenleri kendisine bildirdiler. Sonra-posta geldi ve sultanın olup bitenlerden hiç haberi olmadığını ve Emir Seyfeddin Olcayboğa'nın getirdiği mektubun da uydurma olduğunu bildirdi. Şam ordusundaki 4.000 askerin onu yakalamak üzere harekete geçmesine dair emir geldi ve bu askerlerin basma komutan olarak da Suğd naibi atandı. Bunlar, rebiyülâhır ayının ilk on gününde yola çıktılar. Rebiyülâhir ayının altısında çarşamba günü askerler, Seyfeddin Olcayboğa el-Adilî'yi yakalamak ve onunla savaşmak üzere yola koyuldular. Seyfeddin Olcayboğa, 1.000 askerin komutam olan bir emirdi. Rebiyülâhir ayının yedisinde perşembe gecesi Dımaşk'ta kalan askerlerin, sabahleyin mutlaka harekete geçmeleri gerektiğine dair ilanat yapıldı ve askerler sabahleyin büyük bir süratle harekete geçtiler. Emir Bedreddin el-Hadir de asıl naibe vekil olarak atandı ve naibler gibi Dârüssaâde Sarayında yönetimin başına geçti. Rebiyülâhir ayının onaltısında cumartesi gecesi akşamla yatsı arasında bu askeri birlik Seyfeddin Olcayboğa el-Muzafferi'yi esir alarak zelil ve hakir vaziyette Dımaşk'a getirdi. Aynı şekilde beraberlerinde, Emir Fahreddin İyas el-Hacib de esir olarak getirilmişti. Bunlar horlanarak Babü'n-Nasır'daki Dârüssaâde konağı karşısındaki köprüden götürülerek kaleye konuldular. O esnada naib vekili Emir Bedreddin el-Hadir de hazır bulundu. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır.
Rebiyülâhir ayının onsekizinde pazartesi günü bu ikisi kaleden çıkarılarak Sukü'l-Hayl'e götürüldüler ve askerlerin huzurunda öldürülüp cesetleri halk tarafından görülsün diye ağaca asıldı. Orada günlerce kaldıktan sonra indirilip Müslüman mezarlığına defnedildiler.
Cemaziyelâhir ayı başlarında halkın büyük bir kısmı Haleb naibi Seyfeddin Kutlu Şah'ın ölümüne sevindi. Çünkü tam zamanında Hama şehrinde çok kötü bir yönetim tarzı sergilemişti. Anlatıldığına göre kendisi ölen kimsenin erkek çocuğu veya başka mirasçısı bulunsa bile terekelere el koyarmış ve insanların mallarını açıkça gasp edermiş. Bu yüzden çok büyük servete sahip olmuş, Ergun Şah'm ölümünden sonra Dık naibliğine atanan Emir Seyfeddin Oraktiye'den sonra Haleb naibğine nakledilmişti. İnsanlar onu karşılamaya çıktılar. Kendisi Ha-leb'te kısa bir süre kaldıktan sonra öldü ve toplamış olduğu malları ne dünyasına ne de ahiretine yaradı.
Cemaziyelâhir ayının onbirinde perşembe günü Emir Seyfeddin Ayitmiş en-Nasırî, naib olarak Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Adet üzere önünde askerleri vardı. Eşik öptü ve kemer takıp kılıç kuşandı. Fermanı ve beratı orada kendisine verildi. Daha sonra naiblerin adetince merasim birliğinin yanında durdu. Sonra da Dârüssaâde Sarayına dönüp yönetimin başına geçti. İnsanlar onun Dımaşk'a atanmasına sevindiler. Şekli güzel, yaratılış, tam idi. İki buçuk aydan beri Şam şehri asıl bir na-ibten yoksun kalmıştı. Onun şehre girdiği günde tabılhane emirlerinden dördü hapse atıldılar. Şam naibi Ergun Şah'a karşı Olcayboğa el-Muzafferfye destek verip kendisiyle iş birliği yaptığından hapse atılan bu emirler Kasımı ve evlâd-ı ÂI-i Ebu Bekir'den idiler
Cemaziyelâhir ajanın onbeşinde cumartesi günü sultanın ataması, buna dair fermanı ve hil'atı Mısır diyarından Dımaşk'a göndermesi sebebiyle Kadı Nec-meddin b. Kadı İmadüddin et-Tarsusî el-Hanefî hüküm vermeye başladı.
Cemaziyelâhir ayının onaltısında salı günü Kadükudat Takiyyüd-din es-Sübkî ile Şeyh Şemseddin b. Kayyım el-Cevziye arasında Emir Seyfeddin b. Fadl Melikü'1-Arap vasıtasıyla kadilkudatın bahçesinde barış gerçekleşti. Kadilkudat Takiyyüddin, talak meselesinde çok fetva vermesi yüzünden Şemseddin b. Kayyım'a kızmıştı.
Cemaziyelâhir ayının yirmialtısmda cuma günü Emir Seyfeddin Ergun Şah'ın cesedi Sufiye Mezarlığı'ndan alınarak tarihi (saray) altında yaptırmış olduğu türbesine nakledildi. Türbenin tamamlanmasına ve ondan önce de mescidin tamamlanmasına

başlandı. Çünkü kendisi bunları tamamlayamadan Olcayboğa el-Muzafferî tarafından öldürülmüştü. Kendisini boğazlayıp öldürdüklerinde geceleyin Sufiye Me-zarlığı'na Şeyh Takiyyüddin b. Salah'm mezarının yakınına defnetmiş-lerdi. Daha sonra mezkur gecede türbesine nakledildi.

Receb ayının ondokuzunda cumartesi günü müezzinler, fecirden bir saat önce ezan okudular. İnsanlar da adetleri üzere imamların tertibine göre Emevî Camii'nde namazlarını kıldılar. Ama daha sonra vaktin henüz girmediğini görünce hatip, bütün imamların kıldırmalarından sonra fecir namazını yeniden kıldırdı. Bu, daha önce benzeri görülmemiş bir durumdu.

Şaban ayının sekizinde perşembe günü Kadilkudat Alaeddin b. Menca el-Hanbelî, Mismariye'de vefat etti. Öğle vakti Emev Camii'nde cenaze namazı kılındı. Daha sonra Babü'n-Nasır dışında da kılındı ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahme etsin.

Ramazan ayının ilk pazartesi günü sabahleyin Şeyh Cemaleddin el-Merdavî, Salihiye Medresesi'nden Dârüssaâde Sarayın çağırıldı. Bundan bir kaç gün Önce kendisinin, kendi mezhebinin kadılığına atandığına dair ferman, imzalanmış ve Dımaşk'a gönderilmişti. Bu münasebetle naibin ve diğer mezheplerin kadılarının huzurunda kendisine hil'at giy dirilecekti. Giydirilmek istenildi, görevi kabul etmesi teklif edildi, ama o kabul etmedi. Israr ettiler o da direttikçe diretti. Öfkeli halde saraydan çıkıp Salihiye'ye gitti. Bu yüzden insanlar ona daha fazla saygı göstermeye başladılar. O gün de diğer kadılar Dârüssaâde Sarayında kaldılar. Öğleden sonra yine kendisine haber saldılar. Salihi-ye'den Dârüssaâde Sarayına geldi. Israr ettiler. Nihayet görevi kabul etti. Hil'ati giydi ve camiye gitti. İkindiden sonra atanma fermanı orada okundu. Kadılar yanında toplandılar. İnsanlar kendisini tebrik ettiler. Dindar, iffetli, faziletli, güvenilir bir insan olduğundan bu göreve gelişine çok sevindiler. Bundan bir kaç gün sonra fakih Şemseddin Muham-med b. Müflih el-Hanbelî, Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî el-Makdisî'ye niyabeten hüküm verdi. İbn Müflih, Kadilkudat Cemaled-din'in damadı idi.

Zilkade ayının yirmisinden sonra fakih, imam, muhaddis, faydalı bilgiler sunan Eminüddin el-İcî el-Malikî, Nasınyetü'l-Cevvaniye Med-resesindeki Darü'l-Hadis'in şeyhliğine atandı. Bu görevi Beytü'l-mal vekili Sadr Eminüddin b. Kalanisî on devretmişti. Şeyhliğe atandığında verdiği ilk derste devlet büyükleri ve ayan tabakasına mensup kimseler yanında hazır bulundular.

Bu senenin sonlarında, tarime (saray) altındaki Emir Seyfeddin Ergun Şah'ın türbesinin yapımı tamamlandı. Bu zatx bir zamanlar Dı-maşk'm saltanat naibiydi. Türbenin ön tarafındaki camiin de yapımı tamamlandı. İnsanlar orada namaz kıldılar. Burası daha önce küçük bir mescitti. Genişletilip onarıldı. Büyük bir cami haline getirildi. Allah bu hayrını kabuJ buyursun

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [11]

Hicretin Yediyüzellibirincî Senesi

Bu sene başında Şam'ın ve Mısır'ın sultanı Nasır Hasan b. Nasır Muhammed b. Kalavun; Mısır'daki naibi Emir Seyfeddi Yelboğa; veziri de kardeşi Seyfeddin Mencük idi. Mısır kadıları ve sır kâtibi önceki senede adları anılan kimselerdi. Şam naibi, Emir Seyfeddin Ayitmiş en-Nasırî, kadılar da önceki senenin kadılarıydılar. Sadece Hanbelî kadısı değişmiş olup yenisi Cemaleddin Yusuf el-Merdavî idi. Sır kâtibi ve Şey-hü'ş-Şüyuh, Taceddin idi. Meclis katipleri de önceki senedekiler idi. Bunlara Şerefüddin Abdü'l-Vahhab b. Kadı Alaaddin b. Şemernuh

eklenmişti. Dımaşk'ın muhtesibi Kadı İmadüddin b. Asfur, vakıflar idaresinin başkanı Şerif, Emevî Camii'nin nazırı Fahreddin b. Afif, Dımaşk'ın hatibi de Cemaleddin Mahmud b. Cümle idi. Allah kendisine rahmet etsin.

Muharrem ayının onunda cumartesi günü saltanat naibi Dı-maşk'ta bir duyuru yaptırarak Mısır diyarından kendisine bir mektup geldiğini ve bu mektupta kadınların uzun ve geniş yenli elbiseler giymemelerinin, ipek abalar giymemelerinin, kısa elbise giymemelerinin em-redildiğini bildirdi ve Mısır diyarında bu konulara hassasiyet gösterilerek şiddetle üzerine gidildiği de bildiri maddelerine eklendi. Hatta anlatıldığına göre bu yüzden bazı kadınlar sulara atılıp boğulmuştu, doğrusunu Allah bilir.

Bu sene başında Tengiz'in karısının türbesinin kıble tarafında Ba-bü'l-Havvasîn mahallesindeki Kur'an okuma yurdunun onarımı tamamlandı. Burası cömert ve büyük komutanlardan İbn Hamza'nın azadlısı, Tavaşi Safîyyüddin Anber'in Medresesi'nin bir salonu idi. Allah bu hayrını kabul buyursun.

Cemaziyelevvel ayının onbeşinde pazar günü Şamiyetü'l-Cevvani-ye Medresesi'nin yakınında Emir Seyfeddin Tayyiban'm ev olan ve sonraları medreseye dönüştürülen Tayyibaniye Medresesi'nin açılışı yapıldı. Bu ev, Şamiyetü'l-Cevvaniye Medresesi'yle Ümmü Salih Arasında bir yerde olup, Emir Seyfeddin'in vasiyet ettiği malının üçte biriyle satın alındı ve medrese olarak açılışı yapıldı. Yol tarafına bakan duvarında bir pencere de açıldı. Bu gün Şeyh İmadüddin b. Şerefüddin burada vak-fedicinin vasiyeti üzerine ders verdi. Şeyh İmadüddin, Şeyh Kemaled-din b. Zemlekânî'nin amcası oğludur. Dersinde Kadilkudat Sübkî, Mâliki kadısı ve önde gelen bazı kimselerden oluşan bir cemaat hazır bulundu. Derste şu ayet-i kerimeyi ele aldı:

"Allah'ın insanlara verdiği rahmeti önleyebilecek yoktur." (ei-Fatır, 2).

Cemaziyelevvel ayının yirmialtısmda pazar gecesi akşam namazında Emevî Camii'nin müezzinlerinden sadece biri göreve geldi. Kendisiyle birlikte namaz için ikamet edecek diğer mesai arkadaşlarım bekledi. Kimse gelmedi. Sonra kendisi yalnız başına kamet getirdi. İmam ifti-tâh tekbirini alınca diğer müezzinler namazda iken gelip imama tabi oldular. Yaklaşık on kadar

müezzin geldi. Bu da otuz veya daha fazla sayıdaki müezzinin bu kadar lakayt olmalarını gösterir ki çok garip bir tutumdur. Otuz kadar veya daha fazla müezzinden sadece biri göreve gelmişti. Ulemadan bir kısmı böylesine hayret verici bir olayı şimdiye dek görmediklerini söylediler.
Cemaziyelâhir ayının onyedisinde pazartesi günü kadılar, Meş-hed-i Osman'da toplandılar, Fadıl el-Hanbelî, Şeyh Ebu Öme Yelbo-ğn/nın medresesine bitişik olan mutemide ait evde hakimlik görevini sürdürmekteydi. Aslında burası Dârü'l-Kur'an'a ilave yapılmak üzere vakfedilmişti. Buraya ayrıca fakirlere ait bazı vakıfları da bağlamıştı. Şafiî kadısı bunun sonunda Dârü'l-Hadis'e dönüşebileceğini düşünerek kendisini böyle yapmaktan men etmişti. Daha sonra burada başka bir kapı açarak "Bu evir tamamı yıkılmamıştır. Burayla ilgili olarak bu şekilde verilen hüküm doğru değildir. Zira Hanbelî Mezhebine göre vakıf binasının tamamı yakıldığı takdirde satılabilir. Geride kalan kısmından yararlanma imkanı kalmayınca satılması caiz olur. Hanefî kadısı da buranın eskiden olduğu gibi vakıf halinin devamına dair hüküm verdi. Şafiî ve Maliki kadıları da onun bu hümkünü onayladılar ve acayip şeyler cereyan etti.
Cemaziyelâhir ayının yirmiyedisinde çarşamba günü Ümmü Salih Medresesi'nin bitişiğindeki Tayyibaniye adını taşıyan yeni onarılmış medresesinin kapıcısı boğazlanmış olarak ölü bulundu. Mezkur medresede yanında bulunan bazı mallar alınıp götürülmüştü. Bunun faili bulunamadı. Kapıcı, salih ve şükranla anılan bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [12]

Şeyh Şemseddin B. Kayyım El-Cevziye'nin Biyografisi

Receb ayının önüçünde perşembe gecesi yatsı ezanı vaktinde sahibimiz şeyh imam allame Şemseddin Muhammed b. Ebu Bekir b. Eyyup ez-Zer'î vefat etti. Kendisi Cevziye'nin imamı ve buranın kayyımının oğluydu. Ertesi gün öğle namazından sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Babü's-Sağir Mezarbğı'nda annesinin^mezarının yanına defnedildi. Allah rahmet etsin Kendisi hicretin 691. senesinde doğmuş, hadis dinleyip ilimle iştigal etmiş, bir çok ilimde, özellikle tefsir, hadis, usul-ü fıkıh ve usul-ü hadiste ilerlemişti. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye, hicretin 712. senesinde Mısır diyarından Dımaşk'a geldiğinde derslerine devam etmiş, Şeyh İbn Teymiye'nin vefatına kadar kendisinden yararlanmış ve büyük miktarda ilim tahsil etmişti. Daha önceki tahsili de buna eklenince büyük bir alim olmuş, kendi babında bir çok ilimde eşsiz bir insan haline gelmişti. Ayrıca gece ve gündüz talebeler çokça yanına geliyor, ondan ders alıyorlardı. Allah'a çokça yalvarıp yakaran bir insandı. Kıraati güzel, huyu güzel, sevecen ve hiç kimseyi kıskanmayan, kimseye eziyet etmeyen, kimseyi ayıplamayan, kimseye Öfke duymayan bir insandı. Ençok kendisine arkadaşlık etmiş, onu en çok seven de ben olmuştum. Bu zamanımızda dünyada onun kadar çokça ibadet eden başka birini bilmiyorum. Namazda kendine has bir metodla uzun uzadı-ya durur, rüku'unu ve sücudunu uzatırdı. Bazan bir çok arkadaşı kendisini bu halinden ötürü kmardı. Ama o bu tutumundan vazgeçmezdi.
Allah rahmet etsin. İrili ufaklı bir çok eseri vardır. Kendi güzel yazısıyla da çok kitap yazmıştır. Başkasının onda birini dahi elde edemeyeceği çok sayıda selef ve halef kitabını elde etti. Kısaca bütün hal ve hareketlerinde, işlerinde ve durumlarında eşi bulunmaz ve parlak bir şahsiyet idi. Hayırlı hal ve güzel huy-u hakimdi. Allah kendisini bağışlasın ve kendisine rahmet etsin.
Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin benimsediği şekilde talak meselesinde fetva vermeye teşebbüs ederdi. Bu yüzden anlatımı burada uzun sürecek meseleler kendisiyle Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî ve diğerleri arasında cereyan etmişti. Vefat ettiğinde cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etmişti. Allah rahmet etsin. Cenaze merasiminde kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, havastan ve avamdan salih insanlar hazır bulunmuşlar, tabutunu taşımak için insanlar birbirlerine izdiham meydana getirmişlerdi. Vefat ederken altmış yaşını tamamlamıştı. Allah rahmet etsin.
Şaban ayının onikisinde pazartesi günü Şerefüddin Abdullah b. Şeyh İmam Allame Şemseddin b. Kayyım el-Cevziye, vefa eden merhum babasının yerine Sadriye Medresesi'nde faydalı bir ders verdi. İlmin ve alimlerin faziletine dair güzel açıklamalarda bulundu.
Bu konuda anlatacaklarım burada sona ermektedir. Doğrusunu Yüce Allah daha iyi bilir.
200 seneden beri misli görülmemiş olup bu senenin şaban ayında Emevî Camii'nde meydana gelen garip ve acaip bir hadise meydana geldi. Şöyle ki: Artık bu senenin beraet gecesinde Emevî Camii'nde diğer gecelerde olduğu gibi sadece bir kandil yakıldı. Önceki senelerdeki beraet gecelerinde ise bir çok kandil yakılmaktaydı. Bu adet iptal edildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu uygulamaya ilim ehli ve dindarlar çok sevindiler. Bu çirkin bid'atm iptali sebebiyle Yüce Allah'a şükrettiler. Çünkü bu sebeple şehirde çok kötülükler cereyan, ediyor, Emevî Ca-mii'ne sığınılıyordu. Sultan Melikü'n-Nasır Hasan b Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun'un fermanıyla bu çirkin adete son verildi. Allah, onun hükümdarlığını ebedi kılsın Devletini sağlanıl aştırsın. O zamanlar Mısır diyarında ikamet etmekte olan Emir Hüsameddin Ebu Bekir b. en-Necibî bu işi gerçekleşmesi için çok çaba sarfetmişti. Allah, yüzünü ak etsin. Ben de onun yanında bu bid'ate karşı Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kendi el yazısıyla yazdığı bir fetvayı ayrıca Şeyh Kemaled-din b. Zemlekânî'ye ait bir fetvayı ve başkalarına ait fetvaları gördüm. Hepsi de bu bid'atın ortadan kaldırılmasını öngörüyorlardı. Cenâb-ı Allah bu fetvaları uygulamaya koydurdu. Hamd ve minnet kendisinedir. Bu çirkin bid'at 450. hicrî seneden zamanımıza kadar insanlar arasına yerleşmişti. Nice fakihler, kadılar, müftüler, alimler, abidler, emirler, zahidler, saltanat naibîeri ve diğerleri bunu ortadan kaldırmak için uğraş vermişlerdi ama bu adetin ortadan kaldırılması, ancak bu senede müyesser oldu. Yüce Allah'tan bu çirkin adete son veren sultana uzun ömürler vermesini diliyoruz ki, Emevî Camii'nde beraet gecelerinde çok sayıda kandil yakma bid'atini ortadan

kaldırma durumunda zamanın sultanının öleceği safsatası zihinlerine yerleşmiş olan cahiller, bunun hakikatinin ve delilinin bulunmadığını, sadece mücerret bir vehim ve hayal olduğunu anlasınlar.
Ramazan ayı başında uzun zamanlardan beri fakihler ve medreselerle ilgili olarak misli görülmemiş garip bir olay cereyan etti. Şöyle ki: İbn Salih el-Hanbelî, Salihiye Medresesi'nde vefat etti. Elinde salihiye mahallesindeki Hanbelîlere ait Dahiy Medresesi'nin yan müderrisliği vardı. Diğer yarısı ise Şeyh Şerefüddin b. Kadı Şerefüddin el-Hanbelî'ye aitti. Bu zat Dımaşk'taki Hanbelîlerin şeyhiydi. Ferman çıkartarak diğer yan müderrisliği de eline geçirdi. Daha önceleri Hanbelî Kadıs Ala-eddin b. Menca'dan yetki almıştı. Bunun üzerine Kadilkudat Cemaled-din el-Merdavî el-Hanbelî, kendisine karşı çıkaral Dahiye Medrese-si'ne naibi Şemseddin b. Müflih'i atadı. Orada bu günün ilk saatlerinde kadilkudat ders verdi. Öte yandaı Şafiî, Malikî ve Hanbelî kadılan, adı geçen Şeyh Şerefüddinle birlikte saltanat naibinin yanma gittiler. Durumu ona anlattılar Şeyh Şerefüddin'in müderrisliğe atanmasına saltanat naibi karar verdi. Diğer kadılar ve bazı hacibler mezkur medreseye giderek Şeyh Şerefüddin'in hizmetinde bulundular. Dersini dinlediler. Faziletli insanlar ve ayan tabakasına mensup kimseler onun dersini dinlediler. O da dersinde bir çok faziletleri anlattı ve insanları istifade ettirdi. Dinleyiciler onun buraya müderris olmasına çok sevindiler.
Şevval ayında hacca gidenlerle birlikte bu senede Mısır diyarının naibi ve memleket idarecesi Emir Seyfeddin Yelboğa^en-Nasırî de bir grup ümerayla birlikte hacca gitmişti. İnsanlar yola/Koyulduktan sonra bir grup ümera Seyfeddin Yelboğa'nın kardeşi Eihir Seyfeddin Men-cük'e karşı harekete geçtiler. Seyfeddin Mencük, memleketin veziri ve saray üstadı olup aynı zamanda devletteki bir nevi ihtiyaç kapısıydı, ihtiyaç sahipleri, onun yanına altın ve hediyelerle giderlerdi. Harekete geçen emirler onu tutukladılar. Bu ayın sonunda bu haberi posta vasıtasıyla Şam'a ulaştırdılar. Bundan bir kaç gün sonra da Emir Seyfeddin Şeyhun Mısır'dan Dımaşk'a getirildi ve Dımaşk kalesine konuldu. Bu, Mısır devletinin büyük emirlerindendi. Bi gece sonra Dımaşk kalesinden alınarak İskenderiye'ye götürüldü. Doğrusunu Allah bilir. Posta haber getirerek Mencük'ün ve Şeyhun'un Şam'daki divanlarına el konulmasını bildirdi. Bu ikisinin selamette kalmalanndan ümit kesildi. Aynı şekilde gelen haberler de Yelboğa'nın da yolda tutuklandığı, kılıcının sultana gönderildiği bildiriliyordu.
Mısır diyanndan bir emir Dımaşk'a gelerek oradaki ümeraya, sultana itaat edeceklerine dair yemin ettirdi. Aynı şekilde Haleb'e giderek oradaki ümeraya da yemin ettirdi. Daha sonra Dımaşk'a döndü. Ardından dönüp Mısır diyarına gitti Naiblerden ve emirlerden çok miktarda mal ve para toplamıştı.
Bu senenin zilkade ayının yirmisinde perşembe günü iki büyük ve önde gelen Şamlı emir olan Şehabeddin Ahmed b. Subh ile Melik As, saltanat naibi ve ümeranın gözlerinin Önünde Dârüssaâde Sarayında tutuklanarak Mansure kalesine götürüldü Dârüssaâde Sarayından yaya olarak Darü'l-Hadis tarafından kale kapısına götürülerek orada zincire vurulup zindana atıldılar. Sultanın Mısır diyarında Kadı Alemüddin Zeynuru vezirliğe tayin ettiğine ve kendisine kıymetli bir hü'at giydirdiğine dair haber Dımaşk'a ulaştı. Önceki asırlardan bu yana böylesine kıymetli bir hil'atin bir vezire giydirildiği duyulmamıştı. Alemüddin Zeynur göreve başladı. Ümeraya ve önde gelen devlet erkanına da hil'at giydirildi. Aynı şekilde Emir Seyfeddin Tayboğa'ya da hil'at giydirildi ve Mısır diyarında Düveydariye görevine iade edildi. Önde gelen bir emir olarak yeniden bu göreve atanmış oldu.
Bu senenin zilhicce ayının ilk günlerinde Suğd naibi Şihabüddin Ahmed b. Müşiddü'ş-Şaraphanat'ın Mısır diyarına çağırıldığına dair haber etrafa yayıldı. O da bu çağrıya icabet etmedi. Ahdi bozdu. İçinde bulunduğu kaleyi tahkim etti. Çok miktarda takviye ve teçhizat edindi. Orada ikamet edişi ve çağrıya icabet etmeyişi sebebiyle de kalede bir çok eşyayı stok etti. Daha sonra posta Dımaşk naibine gelerek kendisinin ve bütün Dımaşk askerlerinin Şihabüddin Ahmed üzerine gitmeleri emrini tebliğ etti. Daha sonra Şihabüddin'i ele geçirmek için hazırlanan askerler harekete geçtiler. Sancaklarının altında yol almaya başladılar. Biraz yol aldıktan sonra saltanat naibi fikir değiştirerek onları Dımaşk'a geri çevirdi. Bu hususta büyük tecrübe sahibiydi. Daha sonra 4.000 kişilik bir süvari birliğini Suğd naibinin üzerine sevk etme karan alındı.
Bu senenin zilhicce ayının onikisinde perşembe günü Mina'da çok garip bir olay meydana geldi. Şöyle ki: Mısır emirleriyle Şam emirleri, Yemen hükümdarı Melikü'l-Mücahid'e karşı isyan ettiler. Muhasser vadisi yakınlarında savaştılar. Neticede Yemen hükümdarı Melikü'l-Mücahid esir alınarak zincire vurulup Mısır'a görderildi. Hacılardan gelen mektuplarda da bu durum anlatılıyordu.
Zilhicce ayının sonlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî'nin bazı köleleri ve adamlarıyla birlikte Haleb'ten yola çıktığına dair haber etrafa yayıldı. Haleb askerleri onu geri çevirmeye yeltendi-lerse de bunu başaramadılar, çokları yaralandı. Bir kısmı da öldürüldü. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Naib yoluna devam etti, amacı Seyfeddin Yelboğa ile hac dönüşü yolunda buluşmak ve onunla birlikte Dımaşk'a gelmekti. Şayet Dımaşk naibi Suğd şehrini kuşatmakla meşgul ise buraya aniden hürüm edip şehri ele geçireceklerdi. Beraberindekilerle birlikte yola kovulduğunda her taraftan yol kesiciler kendisini yakaladılar. Eşyalarım vasmaladılar. Az sayıdaki köleleriyle birlikte bir akıncı birliği halinde kaldılar Hama'ya uğradı ki, oranın naibim kovsun, ancak naib ona kar-direndi Kendini savundu, bu defa Humus'a uğradı, bizzat sultanın vanına gitmeyi düşündü. Humus naibi gelip bazı hacibler ve 1.000'lerce askerle kendisini karşıladı. Zilhicce ayının yirmiyedısında cuma günü namazdan sonra büyük bir debdebe ve alayişle Dımaşk'a girdi. Dârus-saâde Sarayına konuk oldu. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [13]

Hicretin Yediyüzelliikinci Senesi

Bu sene başında Şam, Mısır, Haremeyn ve buralara bağlı iklim ve beldelerin Sultanı, Melikü'n-Nasır Hasan b. Sultan Meli Muhammed b. Sultan Melik Mansur Kalavun es-Salihî idi. Mısır diyarmdaki naibi ise Emir Seyfeddin Yelboğa Harissü't-Tay idi. Bu zat Emir Seyfeddin Yelboğa Aruş'un yerine geçmişti. Yelboğa Aruş, Hicaz beldesine bir grup emirle birlikte hac etmek niyetiyle gimişti. Ancak yokluğunda sultan onu azletmiş, Şeyhunu tutuklayıp zindana atmış, aynı zamanda saray üstadı ve 1.000'lerce askerin komutanı Vezir Mencük'ü de tutuklamış, mallarını tasfiye etmiş, yerine vezirliğe Kadı Alemüddin b. Zeynur'u atamıştı. Emir Seyfeddin Tayboğa en-Nasıriye de Düveddarlık vazifesine yeniden atamıştı. O, Şam'da azledilişinden bu sene sonlarında yeniden göreve atanışına kadar ikamet etmişti.

Mısır'ın sır katibine ve kadılığına gelince bunlar da önceki senede adlan anılan kimselerdi.

Bu sene başında Suğd naibi, kaleyi tahkim etmiş, orada hazırlıklarını tamamlamış, lazım gelen gıda maddelerini, zahireleri, teçhizatı, silahları ve adamları tekmil etmiş, sultana baş kaldırıp savaş ilan etmişti. Mısır diyarından, Dımaşk'tan, Trablus'tan ve diğer yerlerden hülasa memleketin her tarafından askerler üzerine gelmişlerdi. Yelboğa ve beraberindeki askerlerin ve emirlerin Hicaz'da başlarına gelen olaylar, haber olarak her tarafa ulaştırılmıştı. Dımaşk naibi tedbirini almış olup insanlar onun maiyetiyle birlikte Şam'a gelip baskın yapmasından korkuyorlardı.

İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Gelen haberlerde Yemen sahibinin bu senede hac ettiği, kendisiyle Mekke valisi Aclan arasında çatışma çıktığı anlatılıyordu. Çünkü kendisi, kardeşi Baise'yi Mekke'ye vali olarak tayin ettirmek istiyordu. Mekke Valisi Aclan da bunu Mısırlıların büyük Emiri Seyfeddin Bez-lar'a ve beraberindeki emirlere şikayet etti. Onîar ise Seyfeddin Bez-lar'm kardeşi Seyfeddin Yelboğa'y tutuklamışlar ve zincire vurmuşlardı. Bu durumda Seyfeddin Bezlar'm onlara karşı başı büyüdü. Onları küçümsedi. Hafife aldı Onlar da hac menasikini ifa edinceye kadar bu duruma sabrettiler. Minâ'dan Mekke'ye ilk dönüş günü olan perşembe gününde onunla karşı karşıya geldiler. İki taraftan çok sayıda adam öldürüldü. Öldürülenlerin çoğu ise Yemenliydi. Bu çarpışma Muhasser vadisi yakınlarında cereyan etmişti. Hacılar korku içinde kalmışlar, Türklerin mağlup olmasından endişe etmişler ve neticede Bedevilerin kendilerini yağmalamasından, hatta öldürmesinden telaşa kapılmışlardı. Cenâb-ı Allah genişlik ihsan etti. Türkleri, Yemenlilere karşı muzaffer kıldı. Yemen hükümdarı Melikü'l-Mücahid bir dağa sığındı. Ancak dağ onu Türklere karşı korumadı. Aksine Türkler onu zelil ve hakir olarak esir alıp zincire vurdular. Halk da Yemenlilere hücum ederek çok eşyalarım yağmaladılar. Kıymetli kıymetsiz az veya çok hiç bir şeylerini bırakmadılar. Hepsini alıp götürdüler. Emirler, hükümdarın eşyalarını koruma altına aldılar ve atlarıyla develerini önlerine katıp götürdüler. Çok sayıda adamlarını, çok miktarda eşyalarım ve yüklerini yanlarına aldılar. Geçen senede Medine-i Nebeviye'yi kuşatma altına aldıklarında beraberlerinde bulunan küçük bir çocuğu da esir alıp boynuna zincir taktılar ve onu bağları içinde sevkedüen esir gibi önlerine katıp şevkettiler. Artık ülkelerine geri döndüler. Kendilerinden sonra uzun bir zamana kadar anlatılacak çirkin bir iş yapmış oldular.

Muharrem ayının yirmiüçünde salı günü eskiden beri devam eden adet ve yerleşik kural gereğince Şamlıların hac kafilesi Dımaşk'a girdi. Aynı günde Suğd şehri tarafından posta gelerek Emir Şihabeddin Ah-med b. Müşiddü'ş-Şerancatane'nin ele geçirildiği haberini verdi. Bu, Suğd şehrinde isyan etmiş, taşkınlıkta bulunmuş, şehri istila etmiş, süvari ve piyadeleri öldürmüş, kaleye erzak, silah, köle ve asker doldurmuştu. Ancak Yelboğa Aruşu'nun tutuklandığı haberini alınca bu asi nefisler boyun eğmiş, ateşleri sönmüş, serleri dinmiş, kararları açığa çıkmış, tevbeye ve isyandan dönmeye yönelmiş, selamete ve kurtuluşa rağbet etmiş, korkmuş, ama artık kaçıp kurtulma zamanı çoktan geçmişti. Tutuklanarak kılıcı sultana gönderilmiş, sonra kendisi de posta vasıtasıyla Sultan Melikü'n-Nasır'm yanına gitmek üzere yola koyulmuştu. Onun akıbetini güzel kılacak ve sultanın gönlünü kendisine meylettirecek olan zat, yüce Allah'tır.

Safer ayının beşinde pazar günü Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî, Haleb naibliğine yeniden atanarak göreve başlamak üzere Haleb'e git-mekden Dımaşk'a uğradı. Beraberinde Emir Seyfeddin Tayboğa ed-De-vaddar da vardı. Bu zat, Mısır diyarında görevliydi. Şam naibinin damadıydı. Şam naibi ve önde gelen emirler kendisini karşıladılar. Tayboğa ed-Devaddar Mescidü'1-Kasb mahallesindeki Dârımünci'de bulunan zevcesinin yanına konuk oldu. Burası Hanin b. Hander'in evi olarak biliniyordu. Geçen senede onarılmıştı.

Ergun el-Kâmilî ile Seyfeddin Tayboğa ikinci gecede Haleb'e yolcu oldular.

Rebiyülevvel ayının ondördünde çarşamba günü üç mezhebin kadısı toplanarak Hanbelî kadısını Şeyh Ebu Ömer Medresesi'nin civarında bulunan Mutemid'in eviyle ilgili olarak görüşmek üzere yanlarına çağırdılar. Çünkü Hanbelî kadısı bu evin vakıflığmm bozulmasına, kapısının yıkılmasına ve mezkur Kur'an okutma evine eklenmesine hüküm etmişti. Sultanın da bunu uygun gördüğüne dair fermanı gelmişti. Şafiî kadısı ise onu bu hükmünden vaz geçirmek için çabalamıştı. Sultanın bunu teyid edici fermanı gelince konuyu görüşmek üzere toplandılar. Ancak Hanbelî kadısı onların çağrısına uymamış ve toplantıya gelmemişti. Saltanat naibi gelmedikçe ben toplantıya gelmem demişti.

Rebiyülevvel ayının onbeşinde perşembe günü Kadilkudat Takiy-yüddin es-Sübkî'nin oğlu Kadı Hüseyin, Eşrefiye Darü'l-Hadis'inde babasının yerine ders verdi. Orada bazı muhaddislerin kendisi için tahric ettikleri hadisler okundu. Şehirde babasının bu görevi oğlu için bıraktığına dair haber yayıldı. Bu konuda çok şeyler söylendi. Bazılarının anlattığına göre Takiyyüddin es-Sübkî, oğlu için Gazali'ye ve Adiliye Medreselerinin de müderrisliğini bırakmış ve oğlunu buralarda kendi yerine görevlendirmişti. Doğrusunu Allah bilir.

Cemaziyelâhir ayının beşinde perşembe "gecesi seher vakti Büyük çarşının iki tarafında büyük bir yangın çıktı. Kıymetli dükkanlar, orakçıların ve kalburcuların mekânları yandı. Bu yangın Derbü'l-Kula'ya sonra da Derbü'1-Amid taraflarına kadar uzandı ve o mıntıkalar yerle bir oldu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Saltanat naibi de sabah ezanından sonra yangın yerine geldi ve yangının söndürülmesini emretti. Mütevelli, Şafiî kadısı ve hacipler de oraya geldiler. İnsanlar yangını söndürmeye çalıştılar. Şayet onu kendi haline bıraksalardı çok şeyi yakardı. Duyduğumuza göre bu yangında her hangi bir kimse kaybolmamıştı. Yalnız insanların çok miktarda eşyası, malı, mülkü telef olmuştu. Bu yangında Emevî Camii'nin 101 dirhem değerinde eşyası da yanmıştı. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Çok Garip Bir Olay

Cemaziyelevvel ayının onbeşinde pazar günü Hanbelî kadısı ,Yahudilerden bir topluluğu İslâm'a davet etti. Çünkü bunlar bir nevi İslamiyet ve Müslümanlarla alay etmişlerdi. Şöyle ki: Aralarından bir adamı ölüymüş gibi yaparak tabuta yatırmışlar, Müslümanlar gibi çevresinde tekbir getirmişler ve ihlas suresini okumaya başlamışlardı:
"Ey Muhammedi De ki O Allah bir tektir. Allah her şeyden müstağni ve her şey O'na muhtaçtır. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiç bir şey O'na denk değildir."
Onların böyle yaptıklarını, mahallelerinde bulunan bir Müslüman duymuş, onları saltanat naibine götürmüş, saltanat naibi de onları Hanbelî kadısına göndermişti. Durum onların İslâm'a davet edilmelerini gerekli kılmıştı. Neticede o gün onlardan üç kişi Müslüman olmuş, onlardan birine üç çocuk da tabi olarak İslâm'a girmiş oldu. İkinci günde sekiz kişi daha İslâm'a girmiş. Müslümanlar onları alıp çarşılarda pazarlarda tekbir ve tehlil getirerek dolaştırdılar. Çarşılarda ve pazarlarda bulunan esnaf ve tüccarlar da onlara çok şey verdiler. Onları Emevî Camii'ne götürerek namaz kıldılar. Sonra onları Dârüssaâde Sarayına götürdüler. Orada da kendilerine çok ihsanlarda bulunuldu. Sonra tehlil ve tekbir getirerek büyük bir kalabalık ve gürültüyle saraydan geri döndüler. O gün mahşerî bir gündü, hamd ve minnet Allah'adır.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir, doğrusunu Allah bilir. [15]

Sultan Melikü's-Salih Selahaddin B. Melîkü'n-Nasır Muhammed B. Melikü'l- Mansur Kalavun Es-Salihfnin Taht Geçişi

Receb ayının onu ile yirmisi arasında Mısır'dan gelen posta, Dı-maşkhlara Sultan Melikü'n-Nasır Hasan b. Nasır b. Kalavun'un emirlerinin ihtilaf ve başkaldırısı neticesinde azledilip yerine kardeşi Meli-kü's-salih Selahaddin'in tahta geçirildiği haberini ulaştırdı. Yeni sultanın annesi Saliha idi. Saliha, uzun bir süre Şam naibliği yapan Melikü'l-Ümera Tengiz'in kızıdır. Melikü's-Salih Selahaddin tahta geçtiğinde ondört yaşındaydı. Emirler ona bey'at yemini yapmaya geldiler. Bu münasebetle şehirde sevinç davulları çalındı ve adet gereği şehir süslendi. Anlatıldığına göre Melikü'n-Nasır Hasan boğulmuş, İskenderiye'de bulunan Şeyhun Mencük ve benzeri emirler geri dönmüşler, Yelboğa'ya da haber salınarak o da Mısır'a getirilmişti. Bilindiği gibi Yelboğa, hac dönüşünde Kerek'te zindana atılmış, Mısır'a döndüğünde o da, Kerek'te zindanda bulunan Yemen hükümdarı Melikü'l-Mücahid de Kerek zindanmdan çıkarılarak Hicaz diyarına dönmüştü. Tutuklandığında sultanın tarafında bulunan İmrahor ile Mengliboğa el-Fahrî gibi emirlere gelince bunlar tutuklanarak İskenderiye'ye gönderildiler.
Receb ayının onyedisinde cuma günü Dımaşk Camii'nde Melikü's-Salih adına hutbe okundu. Adet üzere saltanat naibi, emirler ve kadılar ona dua etmek için Emevî Camii'nin maksuresinde hazır bulundular.
Receb ayının yirmisinden sonra saltanat naibi Seyfeddin Ayitmiş, Dımaşk naibliğinden azledilerek Mısır diyarına çağırıldı. O da perşembe günü Mısır yoluna koyuldu. Şaban ayının onbirinde pazartesi günü Haleb diyarının naibi olan Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî Dımaşk'a geldi. Büyük bir debdebe ve alayişle gelişi esnasında emirler, önde gelen kimseler, görevli memurlar onu karşılamak için yola kadar çıktılar. Kimi onunla birlikte Haleb'e Hama'ya, Humus'a kadar gitti. O gün de , uzun zamanlardan beri misli görülmemiş acayip durumlar cereyan etti. Kararlı, şehametli, keskin iradeli bir kimse olduğundan ötürü insanlar onun göreve atanmasına sevindiler. Çünkü kendisinden önceki naib> gevşek ve otoritesi iayıf bir kimseydi. Seyfeddin Ergun, adet üzere Dârüssaâde Sarayına indi.
Cumartesi günü muazzam bir merasim ile saraydan çıktı. Uzun zamanlardan beri böylesine muazzam bir merasim görülmüş değildi. Ba-bü'1-Ferec taraflarına gittiğinde üç kadın ona Turhayın adındaki büyük bir emiri şikayet ettiler. O da Turhayın'ın atından indirilmesini emretti. Atından indirildi ve kadınlarla birlikte mahkemeye götürüldü.
Önceki senede olduğu gibi bu sene de Emevî Camii'nde kandil gecesi, kandillerin tamamının yakılma yasağı devam etti. Çünkü Sultan Nasır Hasan merhum böyle bir karar vermişti. Hayır sahipleri bu duruma çok sevindiler. Bu 300 seneden beri misli görülmemiş ve alışılmamış bir durumdu. Hamd ve minnet Allah'adır.
Aynı gün ve bir sonraki günde şehirde naibin şu duyurusu yapıldı:
"Bir askerin sarhoş olduğunu gören kişi onu atından indirip üniformasını üzerinden çıkarıp alsın bu durumdaki bir askeri Dârüssaâde Sarayına getirene o askerin ekmeği verilir."

İnsanlar bu duyuru sebebiyle sevindiler. İçkicileri ve sarhoşları sıkıştırdılar. Zorluklar kolaylaştı, ekmek ucuzladı, et de daha önce bir rıt-lı dört dirheme satılmaktayken artık ikibuçuk dirheme hatta daha ucuza satılır oldu. Naibin heybeti yüzünden yaşamla ilgili işler yoluna girip her şey kolaylaştı. Güzel nâmı yayıldı, insanlar arasında adaleti, iyi niyeti, sağlam anlayışı, adalet ve idrâkinin güçlü oluşu sebebiyle güzel bir şekilde anılır oldu.
Daha önce Suğd naibi iken isyan eden, İskenderiye'de tutuklanan ve bu sultanın iktidarı zamanında zindandan çıkarılıp Hama naibliğine atanan Emir Ahmed b. Şaddüşşeraphane, şaban ayının onsekizinde pazartesi günü Hama'ya gitmekteyken Dırnaşk'a uğradı. Dımaşk'm naibi ile birlikte merasim kıtasının önünde ve naibin sağ tarafında yürüdü. Onun hizmetine girmiş olarak Dârüssaâde Sarayına kadar önünde iki adamıyla birlikte yürüdü.
Şaban ayının yirmibirinde perşembe günü Emir Seyfeddin Yelbo-ğa, Haleb naibliğîne atanmış olup Haleb'e gitmekteyken Dımaşk'a uğradı. Daha Önce kendisi Mısır diyarında naib iken Hicaz'a hac için gittiğinde tutuklanmış ve Kerek'e hapsedilmişti. İşte bu, sultanın zamanında hapisten çıkarılıp Haleb'e naib olarak atanmıştı. Dımaşk'a gelişinde saltanat naibi tarafından karşılandı ve Dârüssaâde Sarayında misafir edildi. Otağı da Vat'ay-ı Berze'ye kuruldu. Meydan-ı Ahdar'da da kendisi için bir çadır kurulmuştu. [16]

Hicretin Yediyüzelliüçüncü Senesi

Bu sene başında Mısır diyarının, Şam beldelerinin, Haremeyn-i Şe-rifeyn'in ve buralara bağlı mıntıkaların Sultam Melikü's Salih Sela-haddin Salih b. Sultan Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun, halife de Mutedit Bi-Emrillah'tı Mısır diyarının naibi, Emir Seyfeddin Kubilay, Mısır'ın kadıları da önceki senede adlan anılan kimselerdi. Vezir ise Kadı ibn Zenbur idi. Memleketi idare eden ulü'l-emre gelince sultanın yaşı küçük olduğundan bunların arasından seçilen Seyfeddin Şeyhun, Taz ve Haraynüş idi. Bunların uygun görüşü alınmadan hiç bir işe karar verilemez olmuştu.
Dımaşk naibi, Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî, Dımaşk'm kadıları, Önceki senede adları anılan kimseler idi. Haleb beldesinin naibi, Emir Seyfeddin Yeîboğa Aruş; Trablus naibi; Emir Seyfeddin Beklemiş; Hama naibi Emir Şihabeddin Ahmed b. Müşidüşşeraphane idi. Bazı hacılar safer ayının dokuzunda Dımaşk'a dönebildiler ki bu çok nadir rastlanan bir durumdu. Müezzin Şemseddin b. Said'in Menziletü'l-ula'nın çok uzağındaki tabakhanede öldüğünü haber verdiler.
Bu senenin safer ayının onaltısmda pazartesi gecesi Bab-ı Cirun'un doğrusunda büyük bir yangın çıktı. Süslü ve büyük kafa dükkanları yandı, çevrede de her yer yandı ve bu yangın feci bir şekilde genişledi. Sarı tunçtan yapılma Bab-ı Cirun'a (cirun kapısı) kadar uzandı. Cami görevlileri koşup oradaki tunç kapıyı sökerek Meşhed-i Ali'de bulunan Maksuretü'l-Halebiye'ye ve anbara götürdüler, daha sonra üzerindeki tahtaları da demir baltalar ve güçlü pazularla söküp aldılar. Bu tahtaların son derece kuvvetli ve sağlam çam tahtaları olduğunu gördüler. Kapı şehrin güzelliklerinden ve sembollerinden olup 4.000 küsur seneden beri burada bulunduğundan insanlar çok üzüldüler. Doğrusunu Allah bilir. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [17]

Dımaşk'taki Meşhur Bab-I Cirun'un Tarihçesi

Bu kapı bu senedeki yangın yüzünden kırılıp yok oldu. Dımaşk Ca-mü'nin doğusunda bulunuyordu. Bundan daha geniş ve daha yüksek bir kapı ve bunun kadar muazzam bir yapı dünyada bilinmemektedir. Sarı tunçtan iki sembolü vardı ki, aynı zamanda bunlar sarı tunç çivilerle, yerlerine çakılmışlardı ki, bu kapı dünyanın harikalarından, Dımaşk'ın güzellik ve sembollerindendi. Yapısı muazzam ve mükemmeldi. Araplar ve diğer milletlerin insanları, şiirlerinde bu kapıdan bahsetmişlerdir. Bu kapıyı Cirun b. Sa'd b. Ad b. Us b. Adem b. Sa'd b, Nuh adında bir hükümdarın yaptırdığı söylenmektedir. Hz. İbrahim (a.s)'den önce hatta Semud kavminden ve Hud Peygamberden (a.s) Önce yapılmıştır. Hafiz İbn Asâkir ve diğerleri böyle derler. Kapının üst tarafında muazzam bir kale ve sağlam bir saray vardı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu kapıyı Süleyman Peygamber (a.s) için Cirun adında bir cin yapmıştır, ama birinci rivayet daha kuvvetli ve daha meşhurdur. Birinci rivayete göre bu kapı, yaklaşık 5.000 seneden beri yerinde durmaktaydı ama, kendiliğinden değil de adi eller tarafından yerinden sökülmesi, üzücü olmuştur. Safer ayının onaltısmda pazartesi gecesinin sabahında o tarafta çıkan bir yangının kıvılcımlarıyla tutuşmuş, cami görevlileri koşarak güç gösterisi yapıp kapıyı parçalamışlar ve tunç kaplamasını söküp almışlardı. İç kısmı da çam kerestesiyle doldurulmuştu. İçindeki tahtalar ve üstündeki kaplama sanki ustası tarafından henüz yeni yapılmıştı. O kadar sağlamdı, üzerine vurulan baltaların tesir etmediğini, çok güçlükle onu parçalayabüdiklerini gördüm. Onu ilk zamanın inşaları bu kadar uzun zamandan beri yerinde duran ve çeşitli ümmetlere ka-pılık görevini yapan bu eseri parçalamaya muktedir oldular, ama her şeyin bir vadesi vardır. Kulların Rabbi olan Allah'tan başka ilah yoktur. [18]

Bu Kapı Dörtbin Seneden Fazla Hatta Beşbin Seneye Yakın Bir Ömre Sahiptir

Hafiz İbn Asâkir, tarihinin baş kısmında Dımaşk şehrinin kuruluşuyla ilgili olarak Kadı Yahya b. Hamza tariki ile -ki bu kadı,

eski zamanlarda Dımaşk'a kadılık yapmış olup İbn Ömer ile Evzaî'nin öğrenci-lerindendi- şöyle bir rivayette bulunmuştur:
"Abdullah b. Ali kuşatmadan ve Emevilerin elinden alıp sahip olduktan sonra Dımaşk'm surlarını yıktırmış, orada surlar içinde Yunanca yazılı bir taş bulmuşlardı. Rahibin biri gelip bu taşın üzerindeki yazıyı onlara okumuştu. Taşta şunlar yazılı idi:
"Zorbaları kahrederek senin vasıtanla Cenâb-ı Allah, Cirun denen Babül-Berid kapısındaki kapıyı yıkıp surların çöktürdüğünde bu kapı 4.000 seneden sonra yıkılmış olacak ve böylece orada konforlu bir hayata kavuşulmuş olacaktır. Burayı ele geçiren kişinin adında ve babalarının adlarında beş tane ayın harfi bulunacaktır. İşte Cirun kapısı çöktüğünde umarım ki bunun karşılığı sana verilecektir."
Araştırdığımızda beş ayın harfini şu zatların adlarında bulduk: (A)bdullah b. (A)li b. (A)bdullah b. (A)bbas b (A)bdülmuttalib. Bu da Di-mask surlarının yapılışından 4.000 sene sonra Abdullah b. Ali tarafından yıkılacağını gerekli kılmaktaydı. Burası Tarihü'l-Kebir'de de anlattığımız gibi hicretin 132. senesinde yıkılmıştı. Yani Dımaşk surlarının yıkılışından Cirun kapısının çöküşüne kadar aradan 132 sene geçince toplam olarak Cirun kapısı 4.621 sene yerinde kalmıştı. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Asâkir'in, birilerinden naklen anlattığına göre Hz. Nuh (a.s.), tufandan sonra Harran'ı yaptırmış, ondan sonra da Dımaşk' yaptırmıştı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Dımaşk şehrini Zülkarneyn'in tavsiyesi üzerine kölesi Damaskus yaptırmıştır. Diğer bir rivayette ise Dümeşyik lakabını taşıyan ve Halil'in kölesi olan Ad, burayı yaptıran kişidir. Bu hususta başka kavillen de ileri sürülmüştür. Ama kuvvetli görüşe göre burayı Yunanlılar kurmuşlardır. Çünkü Dımaşk mabedle-rinin mihrapları, kuzey kutbuna yöneliktir. Daha sonra Hristiyanlar gelerek burada doğuya yönelip ibadet etmişlerdi. Bütün bunlardan sonra Müslümanlar gelip buraya hakim olmuşlar ve Kâbe-i Muazzama'ya yönelerek namaz kılmışlardır. İbn Asâkir'in ve diğerlerinin anlattıklarına göre Dımaşk şehrinin kapıları yedi tanedir. Bu kapılardan her birinde bir heykel bulunup bu heykeller için bayram yapılırdı. Kamer kapısı selamet kapısı olup buraya Feradi's-Sağir kapısı deniliyordu. Büyük Feradis kapısı ise Utarid gezegenine mahsustu.
Zühre gezegeni için ise Tuma kapısı kurulmuştu. Şarki kapısı, güneş içindi.
Babü'l-Cabiye denen kapı, Merih gezegeni içindi. Müşteri gezegeni için ise Cabiyetü's-Sağir kapısı kurulmuştu.
Keysan kapısı da Zuhal gezegenine mahsustu.
Receb ayının ilk günlerinde kale naibi Yelboğa Aruş'un Trablus naibi Beklemişle ittifak kurduğu haberi etrafa yayıldı. Haleb naibi Emir Ahmed b. Müşiddüşşaraphane, sultana isyan etmiş, nihayet Mısır diyarında devletin rükünleri olan Şeyhun ile Taz'ı tutuklamış ve bunlar Dımaşk naibi Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmili'ye göndermiş, o da bu işe yanaşmamış, sonra olup bitenleri bir mektupla Mısır diyarına bildirmişti. İnsanlar bu durumdan tedirgin olmuşlar ve sonucundan korkmaya başlamışlardı. Yardımına baş vurulacak zat, Yüce Allah'tır.
Receb ayının sekizinde pazartesi günü Dımaşk'ın saltanat naibi Ablak Sarayında emirleri toplantıya çağırmış ve Melikü's-Salih adına onlardan yeniden be/at almış, ona bağlı kalacaklarına yemin ettirmiş, onlar da yemin etmişler, emir dinleyip itaat edeceklerine dair söz vermişlerdi.
Receb ayının onyedisinde çarşamba gecesi, gelecek olan Haleblî askerlere ve onlarla beraber olan Trablus ve Hama askerlerine karşı Seni-yetü'l-ukabı korumak amacıyla Bika'dan toplanıp getirilen cebelî askerleri Drmaşk'a geldiler. Bunları yaklaşık 4.000 asker idi. Bu sebeple Berze halkı çok mutazarrır oldular. Çevredeki ekinler ve meyveler de telef oldu.
Receb ayının yirmisinde cumartesi günü saltanat naibi Seyfeddin Ergun ve beraberindeki Dımaşklı askerler, geceleyin Kesve taraflarına doğru yöneldiler ki, orada bulunan Müslümanlarla savaşsınlar. Şehirde bir tek asker dahi kalmamış hepsi Kesve yoluna koyulmuştu. Sabah olunca Dımaşklılar baktılar ki, ne naibleri ne de askerleri kalmış, şehir tamamen boşalmıştı. Geçici naibliğe Emir Seyfeddin Olcayboğa el-Adilî atanmıştı. Bahçelerde ve şehrin her tarafında, Akibiye taraflarında bulunan Dımaşklılar şehre taşındılar. Emirlerin çoğu da eşyalarını ailelerini ve çoluk çocuklarını Mansure kalesine taşıdılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Emir Yelboğa'nın beraberindeki askerlerle birlikte Dımaşk'a gelişi yaklaşınca insanlar paniğe kapıldılar. Onun geleceği yol üzerinde bulunan köylerin sakinleri de yerlerini, yurtlarım bırakıp taşındılar. Bu tedirginlik Salihiyt taraflarına, bahçgltrs v§ şshrin banliyölirins kadar iirayst itti. Sihrin kalt tarafindaki kapılan m©i§l& Babu'n=Nagır ili IabüW§ne v§ !abü'l=F§mdi§ kapandı. Bir çek mahalli gâMngb kaldı, Boşaldı. Buralarda yaşamakta elan imanlar ihtiyaç duydukları mallarını, sşyalarını va davullarım binskltra v§ hamallara yükl©y§r§k sihri taşıdılar. Asksrlarin öncü birliklerinin yol üzerindeki koylarda bulunan arpaları, samanları ve yemek içinde bazı/aavarları yağmaladıklarını duydular. Bundan ayrı olarak bazı cahiller de fesat ve bozgunculuk çıkardılar, insanlar bu yüzden çok korktular. Akılları karıştı. Eu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [19]

Yelboğa Aruş'un Dımaşk'a Girişi

Receb ayının yirmidördünde çarşamba günü Haleb naibi Seyfeddin Yelboğa Aruş, beraberindeki Halebli askerler ve diğerleriyle birlikte Dımaşk'a girdi. Yanında Trablus naibi Emir Seyfeddin Beklemiş, Hama naibi Emir Şihabüddin Ahmed Suğd naibi Emir Alaeddin Tayboğa Bor-kat da vardı. Anlatıldığına göre bu, Yelboğa'dan bir gün Önce yola koyulmuştu. Haleb'in ve diğer beldelerin bir çok kale naibleri çok sayıda Türk ve Türkmen de vardı. Dımaşk'ın Sukü'1-Hayl mıntıkasında

durdu. Burası kale altında bir yer olup sultan naiblerinin mekânı idi. Kendisiyle beraber gelen askerleri teftiş edip resmî geçitten geçirdi. Hepsi büyük bir alayişle üniformalarını giymiş olarak şehre girdiler. Beraberinde altmış veya daha fazla yahut daha eksik sayıda tabılhane emiri de vardı. Bu hususu gören bir çok kişi böyle demiştir. Daha sonra zevale yakın bir zamanda Mescidü'l-Kadem'in ön tarafında Yelboğa'nm kubbesinin ve oradaki ırmağın kenarında kendisi için kurulmuş olan çadırına gitti. O gün mahşeri ve korkunç bir gündü. Çünkü insanlar orada çok sayıda asker ve teçhizat görmüşlerdi. Dımaşk naibinin, bunlarla karşılaşmamak için beraberindeki adamlarıyla çekip gitmesini insanlar haklı buldular. Cenâb-ı Allah'tan bunların kalplerini Müslümanların yararına olacak şekilde birleştirmesini ve aralarında ittifak meydana getirmesini diliyoruz.
Yelboğa Aruş, kale naibi Emir Seyfeddin İbaci'ye haber göndererek Ergun'a ait yanında bulunan mallan göndermesini istedi. Ancak o bunu kabul etmedi. Kaleyi tahkim edip kapılarını kilitledi. Askerlerini piyade okçu ve benzeri sınıftan olan savaşçılarını gözetleme yerlerine yerleştirdi. Bazı mancınıkları da burçlara yerleştirdi ki, bunlarla kaleyi savunabilsin. Ayrıca Dımaşk halkına da dükkanlarını kapalı tutmalarını, kesinlikle açmamalarını emretti. Şehrin bir veya ikisi dışındaki bütün kapılarım da kilitledi. Gelen askerler ona karşı çok öfkelendiler. Bir çok kötülükler yapmaya yeltendiler. Sonra insanları korkutup ürkütmeye başladılar. Allah selamet versin, askerlerin öncü birlikleri ve asıl birlikleri, uğradıkları köylerden ve bahçelerle bağlardan kendileri ve binekleri için lazım gelen şeyleri ahp yemişler, bozgunculuk çıkarmışlar ve ekinleri de telef etmişlerdi. Bundan daha fazla kötülükler de irtikâb etmişlerdi. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Birçok köy yağmalanmış, kadınlar ve kızlar iffetlerini kaybetmişlerdi. Bela büyümüş, musibet artmıştı. Tüccarlara ve zengin olduğu söylenen kimselere gelince bunların çoğu mallarının müsadere edilmesinden korktukları için gizlenmiş, ortaya çıkmamışlardı. Akibetlerini hayır eylemesini yüce Allah'tan diliyoruz.
Şaban ayının başında şehir halkı şiddetli bir korku yaşamaktaydı. Köylüler ve banliyö sakinleri de eşyalarını, sığırlarını, davarlarını, çocuklarını ve kadınlarını taşımakla meşgul idiler. Şehrin, Babü'1-Fera-dis ile Cabiye kapıları dışındaki bütün kapıları kilitliydi. Her gün çok sayıda köyün ve Banliyö mıntıkalarının yağmalandığını duymaktaydık. Hatta Salihiye mahallesi halkının büyük bir çoğunluğu yahut bundan biraz daha azı taşınmışlardı. Aynı şekilde Akebiyeliler ve şehrin diğer banliyölerinin sakinleri de taşınmışlar, Dımaşk şehri içindeki arkadaşlarının ve tanıdıklarının yanma yerleşmişlerdi. Kimi de çocukları ve kadınlarıyla yol üzerlerine çökmüşlerdi. Güç ve kuvvet ancak Ulu ve Yüce Allah tarafından verilebilir. Kazan savaşını görmüş olan bir çok yaşlı "Bu vakit o vakitten daha zorludur" demişlerdi. Çünkü insanlar, kendi yaşamakta oldukları sene içindeki azıklarının temelini teşkil edecek olan ürünlerini ve meyvelerini geride bırakıp başka yerlere taşınmışlardı. Şehir halkına gelince, bunlar da kadınlarla fuhuş yapıldığını duyduklarından şiddetli bir panik yaşamaktaydılar. Namazlardan sonra onlara beddua ediyorlar, beddua ederken adlarını emirlerinin ve askerlerinin, onlara tabi olan kimselerin adlarını açıkça zikrediyorlar, yüce Allah'tan onlara bela indirmesini diliyorlardı. Kale naibi Emir Seyfeddin İbaci de her vakitte insanları teskine, azimlerini kuvvetlendirmeye, onlara müjde vermeye çalışıyordu. Mısır askerlerinin, sultan maiyetinde Dımaşk ordusunun bulunduğu Gazze'ye doğru hareket ettiklerini ve orada birleşip Dımaşk'a gelerek şehri ve halkı kurtaracağını söylüyordu. Bu müjdesi üzerine sevinç davulları çalmıyor, insanlar biraz ferahlayıp seviniyorlardı. Ama daha sonra bu haberlerin asılsızlığı ortaya çıkıyor, insanlar yeniden tedirgin oluyorlardı. Her gün ve her saatte güzel elbiselerini giyerek ümitle şehir dışına çıkıyorlar ve sultanın askerlerle birlikte gelmesini bekliyorlardı. Nihayet sultan geldi. Allah ona zafer nasip etsin. Onu güçlendirsin. Mescid-i Dübban yanında Önü sıra halılar serilmişti. Mansure kalesi girişine kadar yolunda halılar vardı. İşte buradan itibaren emirler bineklerinden inip önünde yaya yürümeye başladılar. Sultanın kendisi de çok kıymetli kırmızı bir kaban giymişti. Asil, eğitilmiş bir at üzerindeydi, çizilen yolun dışına çıkmıyordu. Güzel suretli makbul bir hayvandı. Sultanın üzerinde meliklik ve reislik vakarı vardı. Sultanlık nişanlarını takınmıştı. Başının üzerinde emirlerin büyüklerinden biri tarafından tutulmakta olan ibrişim gölgelik vardı. Onu gören insanlar yüksek sesle dua edip tekbir ve tehlil getiriyorlar, kadınlarsa zılgıt çalıyorlardı. Halk bu duruma çok sevindi, mahşeri bir gündü. Çok güzel bir durum yaşanılmaktaydı Allah bu güzel durumu Müslümanlara kutlu kılsın. Sultan, Mansure kalesine geçti. Halife Mu-tedid Ebü'l-Fetih b. Ebi Bekir el-Müstekfi Billah Ebu Rebi Süleynan b. Hakim Bi-Emrillah Ebu Abbas Ahmed de sultanla beraber Dımaşk'a gelmişti. Sultanın sol tarafında atı üzerinde gelmekteydi. Akşam Dima-ğiye Medresesi'ne indi. Diğer emirler Şam naibiyle beraber bulunuyorlardı. Emirlerin öncüleri olan Taz ve Şeyhun ise Yelboğa ve beraberindeki asileri takip etmekle meşgul idiler.
Ramazanın ikisinde cuma günü -Allah kendisini muzaffer kılsm-sultan, Emevî Camii'ne geldi. Orada saltanat naiblerinin namaz kıldıkları meşhedde cuma namazını kıldı. Allah kendisine güç ve kuvvet versin. Gelişinde ve gidişinde kendisine çok dualar edildi. Sevgi gösterilerinde bulunuldu. Allah onun hayrını kabul buyursun. Aynı şekilde ramazanın dokuzunda yine cuma namazını Emevî Camii'nde kendine mahsus yerde kıldı.
Ramazanın onunda cumartesi günü Dimağiye Medresesi'nde bulunan Halife Mutedid Billah Ebu Fetih b. Ebi Bekir b. Müstek Billah Ebu Rebi Süleyman b. Hakim Bi-Emrillah Ebu Abbas Ahmed'in ziyaretine gitti. Kendisine selam vedik. Bulunduğ medrese Babü'l-Ferec dahilin-deydi. Kendisine İmam Ahmed b. Hanbel'in Muhammed b. İdris eş-Şaflî'den kendi müsnedind rivayet ettiği bir cüz hadisi okudum. Şekli güzel, sözü tatlı, mütevazi, güzel anlayışlı ve ibaresi hoş bir gençti bu halife. Allah selefine de rahmet etsin.
Ramazanın ondördünde Haleb'ten posta geldi. Posta, Yelboğa'nın adamlarından tutuklananların kılıçlarını getirmişti.
Ramazanın onbeşinde perşembe günü Sultan Melikü's-Salih, Tarime Sarayından, Ablak Sarayına saltanat debdebesiyle ve

merasimle geldi. Cuma günü namazda hazır bulunmadı. Aksine mezkur sarayda namaz kılmakla yetindi. Cuma günü sabahleyin Emir Seyfeddin Şeyhun ve Taz, beraberlerindeki Haleb askerleriyle Dımaşk'a geldiler. Bunlar, beraberindeki az sayıdaki askeriyle Abdü'l-Kadir et-Türk-manî'nin ülkesine girdiğinden ötürü Yelboğa ve adamlarını yakalayamamışlardı. Sadece beraberindeki emirlerden bir kısmını esir almışlardı. Esir alınan emirler de zincire vurularak bu iki emir tarafından getirilmişlerdi. Şeyhun ile Taz, Ablak Sarayında bulunan sultanın yanına gidip eşik öperek selam verdiler ve bayram tebriklerini sundular. Taz, Ablak Sarayının kuzey doğusunda bulunan Ayıtmışm konağına, Ş©y-hun da Z&hiriy©tü'l»B©rraniy© yakınında lyaı ©l-Haoîb'ia konağına y©r-l©şti, Diğgr a§k©rl@r d© şghrin muhtelif yârlerin© dağıldılar,

İmir §©yf©ddin Irgun'a gidine© © di ııte|i terin© H&leb't© naib elar&k kalmaya davam ©tti, Halgb ngibliğin© atenmaıı il© ilgili yazılan firmanda kendinin© muazzam lakaplarla hitap sdildi, Kıymetli hil'at giydi. Aşın bir ikram ve itibar gördü ki, Yelboğa ve adamlarına karşı sultanın safında yer almakta devam etsin. Zaten kendisiyle Yelboğa arasında aşırı bir düşmanlık vardı.

Sonra sultan, beraberindeki Mısırlılar ve kendilerine katılan Şamlılarla birlikte Meydan-ı Ahdar'da bayram namazını kıldı Kadı Taced-din el-Münavî el-Mısrî onlara hutbe irâd etti. Bu zat, sultanın fermanıy-la Mısır kadı askerliğin e atanmış kendisine hil'at giydirilmişti.

Bu konuda anlatacağımız burada sona ermektedir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan Yüce Allah daha iyi bilir. [20]

Yelboğa'nın Adamlarından Yedi Emirin Öldürülmesi

Şevval ayının üçünde pazartesi günü ikindiden önce sultan, Ablak Sarayından, Tarime Sarayına geçti. Başının üzerinde gölgeliğini Emir

Bedreddin b. Hatir taşımaktaydı. Emir Bedreddin'in elinde bir de teber vardı. Sultan gidip Tarime Sarayında oturdu. Askerler kale altında, karşısında saf düzeninde beklediler. Haleb'ten getirilen emirler de oraya getirildi. Bunlar sırasıyla birer, birer getiriliyor, sonra sultanla istişare yapılıyor kimi hakkında şefaat ediliyor, kiminin de öldürülmesi isteniliyordu. Neticede hepsi öldürüldü. Bunlardan beşi tabılhane emiri ikisi de 1.000 kişilik askerlerin komutanlarıydılar. Aralarında bulunan Suğd naibi Bornak da vardı. Diğerleri için şefaatte bulundu ve onlar zindana götürüldüler. Şevval ayının beşinde çarşamba günü Dımaşklı beş emir daha yakalandı. Aradan çok olaylar geçti. Askerlerden bir grup da başkalarıyla anlaşarak bir isyan hareketine tevessül ettiler. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [21]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/327-331.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/331-335.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/336.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/336-338.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/339-343.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/343-347.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/347-348.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/348-354.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/355.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/355-356.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/356-359.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/359-361.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/361-365.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/365-367.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/368.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/368-370.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/370.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/371.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/371-373.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/373-376.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/376-377.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.

Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Sultanın Dımaşk'tan Mısır'a Dönüşü
Hicretin Yediyüzellîdördüncü Senesi
Çok Garip Bir Olay
Hicretin Yediyüzellibeşinci Senesi
Eşsiz Ve Benzersiz Garipliklerden Bîri
Melikü'n-Nâsır Hasan B. Melikü'n-Nâsır Muhammed B. Kalavun'un Tahta Dönüşü
Hicretin Yediyüzellialtıncı Senesi
Hicretin Yediyüzelliyedinci Senesi
Hicretin Yediyüzellisekizinci Senesi
Çok Tuhaf Bir Olay
Haleb Hastahanesini Yaptıran Ergun El-Kamilî'nin Vefatı
Emir Şeyhun'un Vefatı
Hicretin Yediyüzellidokuzuncu Senesi
Saltanat Naibi Mencük'ün Dımaşka Girişi
Dımaşk'taki Üç Kadfnın Azli
Mısır Diyarının Atabekü'l-Ümerası Emir Surkatmış'ın Tutuklanması
Kadıların Göreve İadesi
Mencük'ün Dımaşk Naibliğinden Azledilmesi
Hicretin Yediyüzaltmışıncı Senesi
Şam Naibi Emir Alî Mardanî'nin Tutuklanması
Havran Kasabasında Meydana Gelen Bir Olay
Saltanat Naibi Emir Seyfeddin İstedmür El-Bahnavî'nin Dımaşk'a Gelişi
Hicretin Yedîyüzaltmışbirînci Senesi

Sultanın Dımaşk'tan Mısır'a Dönüşü

Şevval ayının yedisinde cuma günü sultan, askerleriyle birlikte cuma namazını Emevî Camii'nde kılmak üzere Ablak Sarayından çıktı. Babü'n-Nasır'a vardığında bütün askerler bineklerinden inerek önünde yaya yürümeye başladılar. Çok çamurlu ve soğuk bir kış günüydü. Sultan, Emevî Camii'nde Mushaf-ı Osmanî'nin yanındaki Maksure'de namazını kıldı. Birinc safta onun yânında başka kimse yoktu. Aksine bütün emirler ardında saf tutmuşlardı. Hatibin hutbesini dinledi. Namaz kılındıktan sonra vakıfların öşürlerinin ısrbtst kılındığına dair bir fsr-man ©kundu. Yani böylte© bu öşür kaldırılmış öldü, Sultan da btrabt-rind©kü©rl© birlikte labüîn=Naır'dan Dimaşk sihrinin dışına çıktı. Askiriir d© bia©kl©rin§ binine© srtık muzaffer â§k©rl§riyl§ birlikte K©s= vt'yi doğru yenildi, S©lam©t v© bir afiyitk yela keyulduî&r. Sult&n Bımaşk'tar ayrıldığında Dımaşk'ta saltanat naibi jroktu. Yalnız naibin dönüşüne kadar orada vekâleten Emir Bedreddin/b. Hatir, işleri yürütüyordu. Nihayet sultanın salimen Mısır'a ulaştığına zilkade ayının sonlarında oraya büyük bir debdebe ve alayişle girdiğine dair haber geldi. Mısır'a girdiği gün, mahşeri bir günü andırıyordu. Emirlerin tamamına mTat giydirmiş, bu arada Emir Alaeddin el-Mardanî de Şam naib-liği hil'atini giymişti. Emir Alaeddin b. Zenbur tutuklanmış, vezirliğe de Sahip Muvaffakü'd-Din atanmıştı.

Zilhicce ayının beşinde cumartesi günü sabahleyin Emir Alaeddin Ali el-Camdar, Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Büyük bir debdebe ve alayişle şehre girdi. Dımaşk'a naib olarak atanmıştı. Önünde adet üzere emirler yürümekteydiler. Bahadır As'm türbesinin yanında durdu. Bütün askerler önünde resmi geçit yaptılar. Askerlerle birlikte Dârüssaâde Sarayına gitti. Önceki naiblerin adetine uygun olarak oraya indi. Cenâb-ı Allah onu Müslümanlar için mübarek bir.yüz kılsın.

Zilhicce ayının onüçünde cumartesi günü sultanın deveddarı Emir İzzeddin Moğoltay, Mısır'dan Dımaşk'a geldi, ve Ablak Sarayına indi. Askerleri Yelboğa ve adamlarının üzerine salmak amacıyla Haleb'e gitmek niyetindeydi.

Bu konuda anlatacağımız burada sona ermektedir. Doğrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [1]

Hicretin Yediyüzellîdördüncü Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam, Haleb, Haremeyn ve buralara bağlı mıntıkalarda Müslümanların sultanı, Melikü's-Salil Selahaddin Salih b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salih idi. Mısır diyanndaki naibi Emi Seyfeddin Kubilay idi. Memleket vezirleri ise Seyfeddin Şeyhun, Seyfeddin Taz, Seyfeddin Surkatrmş en-Nasırî; Mısı kadilkudatlan ve sır katibi ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî idi Yelboğa, Emir Ahmed ve Beklemiş'e gelince bunlar geçen senenin receb ayında yapacaklarını yapmışlar ve gizlice Zülkadir et-Türkmanî'nin himayesine girerek Belbislüerin beldesine sığınmışlardı. Daha sonra Zülkadir et-Türkmanî, Mısır sultanındaı korktuğundan bunlara tuzak kurmuş ve bunları mezkur Haleb naibine teslim etmişti. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Trablus naibi Emir Seyfeddin Ayıtmış idi. Bu zat daha öncede söylediğimiz gibi Trablustan önce Dımaşk naibliği yapmıştı. Durumlar değişti, nihayet sultan Dımaşk'ta bulunduğu esnada bunu Trablus naibliğine atamıştı.

Bu sene başında Yelboğa, Beklemiş ve Emir Ahmed'in Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun'un pençesine düştükleri ve Halel kalesinde tutuklu bulundukları, Emir Seyfeddin Ergun'un bunlar hakkında sultanın vereceği kararı beklediği, sağlam haberlerle

Dımaşk'a bildirildi. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler.
Muharrem ayının onyedisinde cumartesi günü Haleb'ten dönmekte olan Emir İzzeddin Moğoltay ed-Devaddar Dımaşk'a ulaştı Beraberinde asi Yelboğa'nm kesik başı da vardı. Yelboğa'mn iki arkadaşı ve eski Trablus naibi Beklemiş ile eski Hama naibi Emir Ahmed'in Haleb'e ulaşmalarından ve başları koparılıp Mısır'a gönderilmesinden sonra kendisinin de ele geçmesini Cenâb-ı Allah mümkün kılmıştı. Yelboğa bu iki arkadaşından sonra Haleb'e ulaşınca ikindiden sonra Sukü'l-Hayl'de arkadaşlarına ne yapılmışsa kendisine de saltanat naibinin ve bütün askerlerin önünde aynı şey yapılmıştı. Halk da taşlar üzerine çıkarak ona yapılanı seyrediyor ve öldürülüşüne seviniyorlardı. Müslümanların tamamı bu duruma memnun kalmışlardı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Rebiyülevvel ayının yirmi sekizin de cuma günü Şagor mahallesindeki Mescidü'l-Mizar'da yeniden cuma namazı kılmaya başlandı. Burada Cemaleddin Abdullah b. Şeyh Şemseddin b. Kayyım el-Cevziye hutbe irad etti. Sonra bu konu tartışıldı ve neticede mahalle halkı merasim gününde Sukü'l-Hayl'de halife sancaklarını camilerinden alıp müshafla-nyla birlikte saltanat naibinin yanına gittiler. Artık bundan böyle cuma namazlarının camilerinde devamlı olarak kılınmasını talep ettiler. Saltanat naibi de hemen o anda bu isteklerini kabul etti. Ancak daha sonra bunun caiz olup olmadığı hususunda tartışma ve çekişme meydana geldi. Neticede Hanbelî kadısı orada devamlı olarak cuma namazımn kılınmasına hükmetti. Bundan sonra uzun hadiseler cereyan etti.
Rebiyülâhir ayının yedisinde pazar günü Eminü'l-Kebir Seyfeddin Olcayboğa el-Adili vefat etti. Daha önceleri Babü'l-Cabiy dışında yaptırdığı türbesine defnedildi. Burası onun adıyla bilinen meşhur bir türbedir. Seyfeddin Olcayboğa yaklaşık altmış sene süreyle emirlik yapmıştı. Ergun Şah hadisesindeki nöbetinde eline bir darbe isabet etmiş ve buna rağmen görevi, saygınlığı ve ihtişamı devam etmiş, neticede bu tarihte vefat etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [2]

Çok Garip Bir Olay

Baalbek naibi Emir Nasirüddin İbn Akvas'ı tebrike gittiğimde, meclisinde bir genç gördüm. Orada bulunanlardan biri bu gencin daha önce kadın olduğunu, sonra erkeklik alametinin ortaya çıktığını, durumunun Trablus mıntıkasında meşhur olduğunu, bu halin Dımaşk'ta ve diğer beldelerde de duyulduğunu, insanların bunu dillerine doladıklarını anlattı. Genci gördüğümde başında bir Türk serpuşu vardı. Onu yanıma çağırdım ve meseleyi bana anlatan kişinin huzurunda kendisine "Senin durumun nasıl oldu?" diye sordum. Utandı, kadınlara benzer bir utanca büründü ve şöyle anlatmaya başladı:
"Daha Önce onbeş sene müddetle kadındım. Beni üç erkekle evlendirdiler, ama hiç biri benimle ilişkiye giremedi. Üçü de beni boşadı. Sonra bende garip bir hal meydana geldi. Memelerim küçülüp kayboldu. Gece gündüz beni uyku bastırıyordu. Sonra vajinamdan azar azar bir şey meydana çıkmaya ve büyümeye, nihayet penisi andırmaya başladı. İki yumurtalı testis de teşekkül etti."
Ben kendisine tenasül organı büyük mü, küçük mü olduğunu sorduğumda utandı. Sonra parmak kadar küçük olduğunu söyledi. Hamamcı olup olmadığını sorduğumda bu hal başına geleli iki kez hamamcı olduğunu, en son olarak da altı ay önce hamamcı olduğunu söyledi. Kadınların örgü örme, dokuma, sim çekme ve benzeri sanatlarını da güzelce bildiğini anlattı. Kendisine "Ser kadın vasfında iken adın neydi?"diye sorduğumda o zaman adının Nefise olduğunu söyledi. "Ya bu gün adın nedir?" diye sorduğumda da Abdullah olduğunu söyledi. Erkeklik alametleri belirdiğinde bu durumu ailesinden, hatta babasından gizlediğini söyledi. Ancak daha sonra onu dördüncü bir kocayla evlendirmek istediklerinde durumu annesine anlatmış, böylece ailesi durumdan haberdar olunca meseleyi Baalbek şehrinin saltanat naibine bildirmişlerdi. O da bu durumu tutanakla teshit etmişti. İşte böylece durumu etrafa yayılmıştı. Dımaşk'a gelmiş, saltanat naibinin huzuruna çıkmış, meseleyi o da kendisine sormuş ve tıpkı bana anlattığı gibi başından geçenleri Dımaşk'ın saltanat naibine de anlatmıştı. Hacib Seyfeddin Kahlan b. Akvas da onu yanına almış, ona asker üniformasını giydirmişti. Yakışıklı bir gençti. Yüzünde, hareketlerinde, yürüyüşünde, konuşmasında kadınsılık vardı. Dilediğini yapan Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. Bu, dünyada misli cidden çok az görülen bir olaydır. Önceleri penisi bir kuş yumurtasında kaybolacak kadar küçüktü. Bu yumurta çatlayıp yavru ortaya çıktığı gibi bunun da penisi azar azar ve yavaş yavaş büyümeye, nihayet zuhuru tekamül etmeye başlamıştı. İşte o zaman ailesi onun erkek olduğunu anlamıştı. Bana anlattığına göre penisi sünnet edilmiş şekilde ortaya çıkmış ve buna ay sünneti denilmişti. Bu durum çokça rastlanılan bir durumdur. Doğrusunu Allah bilir.
Receb ayının beşinde salı günü Emir İzzeddin Baktiye ed-Düvey-dar, Haleb'ten Dımaşk'a geldi, Haleb askerlerinin nâibleri ve o yöredeki kalilirin naibltri v§ aiktrliriyls birlikte Ytlboğa vs adamlarına §ulta-ni iiy&n itme işindi yarfam eta Zülkadir it=TurkmanWa p§fis§ git» tiklid habarisi virdi, Nttad© Ytlböğa ve arkadaşları pçen §§n§d§ Dı= m&fk'a |itirilmişigr, malları, mülkliri v© ify&Ian yağmalanmış £ı. Af-kirltr enua soğuklarını, yakanlarına vg Harsmîndskilerî di asir almaşlardı. Ayrıca çok miktarda koyun, sığır, köle, binek ve eşyayı da ganimet edinmişlerdi. Yelboğa, İbn Artena'ya sığınmış, ancak İbn Artena onu göz altına alıp hapsetmiş, sonra durumu sultana haber vermişti. İnsanlar, Halebli askerlerin çok sıkıntı çekip yorgunluğa maruz kalmalarından sonra rahat ve selamete kavuşmaları sebebiyle çok sevindiler.
Receb ayının onüçünde çarşamba günü İskenderiye'de Yelboğa'yla işbirliğine girmiş ve ona hizmet etmiş Emir Seyfeddin Melek Aci, Alaed-din Ali Simakdar, satılmış el-Celalî ve bunların beraberinde bulunan emirler, sultanın Mısır'a dönüşünden

sonra Dımaşk'a geldiler.
Ramazan ayı başında bir grup müftünün alimler tarafından ileri sürülen iki kavilden birine dayanarak fetva verdikleri görüldü. Yani Şafiîlerden olan ashabımıza ait kavle göre yıkılmış olan kiliselerin yeniden onarılmasının caiz olduğunu söylediler. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî onlara karşı çıktı ve bu şekilde fetva vermelerini men etti. Bu hususta ed-Desais fi'1-kenais adlı bir kitap yazdı. Bu kitabında yıkılmış kiliselerin yeniden yapılmasının caiz olmadığını, bunun men edilmesi gerektiğini anlattı. Ramazan ayının onbeşinde emir, Ebu'l-Gadir et-Türknanî, baskı ve gözetim altında Dımaşk'a getirildi. Geçtiğimiz senede bu yaptığı çirkin işler hususunda Yelboğa'ya destek vermişti. Naibin huzuruna çıkarıldı. Sonra aynı günde Mansure kalesine götürülerek hapsedildi. [3]

Hicretin Yediyüzellibeşinci Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam, Haremeyn ve buralara bağlı yörelerin, aynı zamanda Hicazın ve diğer yerlerin Sultam, Melikü's Salih Sela-haddin b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salihî idi. Sultan, Şam naibi Tengiz'in kızını oğluydu. Tengiz de Nası-riye devletinde naiblik yapmıştı.
Sultanın, Mısır diyarındaki naibi, Emir Seyfeddin Kubilay en-Nasirî, veziri de Kadı Muvaffaküddin idi. Mısır kadıları is Önceki senede adları anılan kimselerdi. Bunlardan biri Kadilkudat İzzeddin b. Ce-maa eş-Şafn idi. Bu senede Hicaz-ı Şerift mücavir olarak kalmıştı. Yerine Kadı Taceddin el-Münavî bakıyordu. Sır katibi, Kadı Alaeddin b. Fadlullah el-Adevî idi. Memleketin idarecileri ise şu üç emir idi: Seyfeddin Şeyhun, Surkatmış en-Nasırî ve Emirü'l-Kebir Deveddar İzzeddi Moğoltay en-Nasırî.
Bu senenin başında Emir Seyfeddin Şeyhun yaklaşık bir aydan beri işbaşı yapmış bulunuyordu. Dımaşk naibi, Emir Alaeddi Ali el-Mardanî idi. Dımaşk'ın kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Dımaşk divanlarının nazırı sahip Şemseddi Musa b. Tac İshak idi. Sır kâtibi, Kadı Nasirüddin b. Şeref Yakup idi. Şehrin hatibi, Cema-leddin Mahmud b. Cümle muhtesibi, Şeyh Alaeddin el-_Ensarî idi. Muh-tesip, Şeyh Bahaeddin b. İmamü'l-Meşhed'in yakınıydı. A^nı zamanda onu yerine Eminiye Medresesi'nde müderrislik de yapmaktaydı.
Rebiyülâhir ayında İskenderiye'de tutuklu bulunan ve sonra salıverilen Emir Alaeddin Moğoltay Dımaşk'a geldi. Bundan önce devlet kendisi iken artık şimdi Hamza Ayıtmış'ın yanında bulunması için Şam'a gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Hamza Ayıtmış ise Trablus'un naibiydi. Daha önce Mısır'da vezir olan Mencük, İskenderiye'de Moğoltay ile birlikte tutuklu bulunuyordu. O da Suğd şehrine sürgün edildi. Orada boş ve görevsiz kaldı. Nitekim Moğoltay da işsiz ve güçsüz olarak Trablus'ta ikamet etmekle emrolunmuştu. Bunlar, yüce Allah'ın vereceği hükmü beklemekteydiler.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Eşsiz Ve Benzersiz Garipliklerden Bîri

Cemaziyelevvel ayının onaltısmda pazartesi günü Hiîleli Rafizî-lerden biri Dımaşk Camii'ne (Emevî Camii'ne) gelerek Muhammed ailesine ilk zulmeden adama aralıksız peş peşe sövmeye başladı. İnsanlarla birlikte namaz kılmadı ve hazır olan cenazenin de namazını kılmadı. Kaldı ki o esnada insanlar namaza durmuşlardı. Kendisi ise sövgüsünü tekrarlıyor, sesini yükseltiyordu. Namazı tamamlayışımızdan sonra insanlar üzerine yürüdüler. Onu yakaladılar. Şafiîlerin kadilkudatı da bu cenaze namazını insanlarla biklikte kılanlardandı. Söven bu adamın yanına gittim ve " Muhammed ailesine zulmeden kimdir?" diye sordum. O da "Ebu Bekir Sıdîk'tır." diye cevap verdi. Sonra yüksek sesle insanlara duyurarak: "Allah Ebu Bekir'e Ömer'e, Osman'a, Muaviye ve Yezid'e lanet etsin." dedi ve bu sözünü de iki kez tekrarladı. Hakim onun zindana atılmasını emretti. Sonra Maliki kadısı onu huzuruna çağırtıp kırbaçladı. Dayak yerken dahi yüksek sesle ancak bir şakinin söyleyebileceği sözleri söylüyor, sövüp lanet okuyordu. Bu mel'unun adı Ah b. Ebü'l-Fadl b. Muhammed b. Hüseyin b. Kesir idi. Allah onu kahretsin ve rezil rüsvay kılsın. Sonra cemaziyelevvel ayının onyedinci günü olan perşembeye girildiğinde Dârüssaâde Sarayında onunla ilgili görüşmeyi yapmak üzere bir meclis kuruldu. Bu mecliste dört mezhebin kadıları hazır bulundu. Kendisi de meclise çağırıldı. Cenâb-ı Allah, Maliki kadısının onun öldürülmesine hüküm vermesini mukadder kıldı. Bunun üzerine çabucak yakalanarak kale altında boynu vuruldu. Halk onu yakarak kesik başını şehirde dolaştırıp teşhir etti ve "Bu, Resûlullah (s.a.v.)'ın ashabına şovenin cezasıdır" diye yüksek sesle duyuru yaptılar. Ben, Maliki kadısının evinde bu cahille münazara yaptım. Aşırı Rafîzîlerin bazı söylemelerini kendisinde gördüm. Kendisi, küfür ve zındıklıkla ilgili bazı sözleri İbn Mutahhar'ın arkadaşlarından almıştı. Allah onu da onları da kahretsin.
Bu ayda Zımmîlerin daha önce Hz. Ömer (r.a.) tarafından ileri sürülen şartlara uymaları gerektiğine dair olan sultanın mektubu Dı-maşk'a ulaştı.
Receb ayının onsekizinde cuma günü Emevî Camii'ndeki maksurede saltanat naibinin, Bedevî emirlerinin, büyük emirlerin ehli hail ve akdin, halkın huzurunda sultanın zimmîleri Hz. Ömer tarafından ileri sürülen şartlara riayet etmekle yükümlü olduklarına ve başka yükümlülükler altına girdiklerine dair göndermiş olduğu mektup okundu. Bu şartlardan bazıları şunlardı:
1- Zımmîler sultanî dairelerde çalıştırılmayacaklar. Emirlerin yanında da çalıştırılmayacaklar ve hiç bir görev kendilerine

verilmeyecek.
2- Zımmîlerden hiç birinin sarığının uzunluğu on zirayı geçmeyecek.
3-Atlara ve katırlara binmeyecekler. Sadece geniş semerli merkeplere binecekler.
4-Ancak çıngırak veya sarı tunç veya kurşundan yapılmış yüzükle alametlenerek topluluk arasına girebilecekler.
5- Kadınları, Müslümanların kadınlarıyla birlikte hamama giremeyecekler ancak kendilerine mahsus hamamlara girebilecekler.
6- Hristiyanların İzan, mavi ketenden; Yahudilerinin ise sarı ketenden olacak. Ayakkabılarından biri siyah, diğeri beyaz olacak.
7- Miraslanyla ilgili şer-i hükümler uygulanacak. Cemaziyelâhir ayının yirmisinde pazar gecesi Cabiye kapısı yandı. Müslümanların o mıntıkada bulunan gıda maddeleri, faydalı eşyaları telef oldu. Yangın Babü'l-Cevvanî'den Babü'l-Berrani'ye kadar uzandı.
Ramazan ayı başında şeyh, imam, alim Şemseddin b. Nakkaş el-Mısrî eş-Şafiî Dımaşk'a Emevî Camii'ne geldi. Vaaz meclisine ayandan, faziletli kimselerden ve halktan çok sayıda insan geldi. Konuşmasını ve akıcı ibaresini güzel bulup takdir ettiler. Konuşmasında dili hiç sürçmüyor, kelimeleri bir birine karıştırmıyor ve hiç duraksamıyordu. İkindiye yakın bir zamana kadar vaazını devam ettirdi.
Ramazanın üçünde pazar günü sabahleyin Dımaşk Camii'nin sah-nında Nesir kubbesinin altında Kadı Kemaleddin Hüseyin b Kadilku-dat Takiyyüddin es-Sübkî eş-Şafifnin ve naibinin cenaze namazları kılındı. Namazda saltanat naibi Emir Alaeddin Ali, şehir kadıları, ayan tabakasına mensup kimseler, devlet erkanı ve halktan da çok sayıda insan hazır bulundu. Cenaze merasimi kıskanılacak şekilde muazzam olmuştu. Babası kadilkudat da iki kişinin omuzlarına tutunarak namaza gelmişti. Hüzün ve gam emareleri üzerinde görülüyordu. Oğlunun cenaze namazını kıldırdı. Güzel ahlaklı, başkalarına karışmayan kendi nefsine yönelen, zararı başkalarına sirayet etmeyen bir kimse olduğundan insanlar onun ölümüne üzüldüler. Güzel hüküm venrdi. Bu hususta sicili çok temizdi. Bir çok medreselerde ders vermişti. Mesela Şamiye-tül-Berraniye ve Azraviye Merdereselerinde hocalık yapmış, fetva vermiş, karar çıkarmıştı. Nahiv, fıkıh, feraiz ve diğer ilimlerde otoriteydi. Kasyun Mezarlığında kendilerinin olduğu bilinen meşhur türbeye defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. [5]

Melikü'n-Nâsır Hasan B. Melikü'n-Nâsır Muhammed B. Kalavun'un Tahta Dönüşü

Şevval ayının ikisinde pazartesi günü ümeranın bir çoğu Emir Şey-hun ve Surkatmış'la anlaşarak Taz'ın avda bulunuşuna dair fırsat bilerek Melikü's-Salih Salih b. Nâsır'm hal' edilmesi -ki bunun annesi Ten-giz'in kızıydı-, yerine kardeşi Melikü'n-Nâsır Hasan'm geçirilmesi hususunda ittifak ettiler ve ittifakla aldıkları bu kararı uygulayarak Salih'i de göz altına alıp evine kapattılar. Sonra onu annesi Handa binti Emir Seyfeddin Tengiz'e -bilindiği gibi Tengiz daha önce Şam naibiydi-teslim ettiler. Avda bulunan Taz'ı da öldürdüler. Taz'ın kardeşi Senten ile Sultan Salih'in anne bir kadeşi Ömer Ahmed b. Bektimur es-Saki'yi tutukladılar. Böylece Mısır diyarında büyük bir kargaşa meydana geldi. Bununla birlikte posta bey'at haberini ancak şevvalin onüçünde perşembe günü Dımaşk'a ulaştırabüdi. Bu sebeple Emir İzzeddin Aydemir eş-Şemsî de Dımaşk'a geldi Naibe kıymetli bir hil'at giydirdikten sonra yeni sultan için bey'at aldı. Emirler de Darüssaâde Sarayında adet üzere bey'atlerini sundular. Şehirde sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Cuma günü minberde saltanat naibinin ve kadılarla devlet erkanının huzurunda yeni sultan adına hutbe okutuldu. Şevval ayının ondo-kuzunda perşembe gününün sabahında Emir Seyfeddin Mencük, Trablus naibliği görevine başlamak üzere yola çıkmış iken Dımaşk'a uğradı. Emir İzzeddin Aydemir ile birlikte Ablak Sarayına indi. Orada bir kaç gün kaldıktan sonra kendi beldesi olan Trablus'a yolcu oldu.
Şevval ayının yirmialtısmda perşembe sabahı Haleb naibliğine atanmış olan Seyfeddin Taz, Mısır diyarından bir cemaatla geldi ve Dımaşk'a uğradı. Saltanat naibi onu Kubeybat'ta bulunan Kerimüddin Camii'nin yakınına kadar giderek karşıladı Uğurlarken de Babü'1-Fe-radis yakınına kadar onunla birlikte gitti. Vat'ay-ı Berze'de konakladı ve geceyi orada geçirdi. Sabahleyin yoluna devam etti. Taz, Emir Şey-hun'un dengi idi. Ancak ona karşı galebe çaldı. Güçlendi ve onu Haleb'e gönderdi. Kendisi gayretli ve büyük işlere teşebbüs eden bir kimse olduğundan halk tarafından sevilen bir kimseydi. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştı. [6]

Hicretin Yediyüzellialtıncı Senesi

Bu senenin başında İslâm'ın ve Müslümanların Sultanı Melikü'n-Nâsır Hasan b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melikü'l Mansur Kala-vun es-Salihî idi. Mısır diyarında ne naib ne de vezir vardı. Mısır'ın kadıları önceki senede adları anılan kadılardı. Dımaşk'm naibi Emir Ali el-Mardanî idi. Dımaşk'm kadıları, hacibi, hatibi, sır kâtibi ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Haleb naibi Emir Seyfeddin Taz, Trablus naibi Mencük, Hama naibi İstedmür el-Ömerî, Suğd naibi Emir Şihabüddin b. Subh, Humus naibi Emir Nasirüddin İbn Akves ve Baalbek naibi, Hacı Kamil idi.
Safer ayının dokuzunda Emir Ergun el-Kâmilî tutuklanarak Mısır diyarına çağırıldı. Bu zat bir süre Dımaşk naibliği, sonra

Haîeb naibliği yapmıştı. Taz, Mısır diyarına naib olunca tutuklanıp İskenderiye'ye sevkedildi ve orada hapse atıldı.
Safer ayının ilk cumartesi gününde Kadı Taceddin Abdü'l-Vahhap b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî'nin Dımaşk ve Dımaşk'a bağlı mıntıkaların kadılığına atandığına dair ferman Dımaşk'a ulaştı. Babası hayatta iken tıpkı babasının kaide ve kuralına göre görev yapacaktı. Bu münasebetle insanlar kendisine selam verip tebrik etmek için yanına gittiler.
Rebiyülâhir ayının yirmialtısmda pazar günü sabahleyin Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî, oğlu Taceddin Abdü'l-Vahhab'm kadilkudat-lığa ve Eşrefiye Darü'l-Hadisi'nin hocalığına müstakil olarak atanmasından sonra bir mahfeye binerek Mısıı diyarına yolcu oldu. Beraberinde aile ve akrabalarından bir cemaat da vardı. Yamndakilerden biri torunu Kadı Bedreddin b. Ebu'l-Fetih idi. Başkaları da vardı, insanlar onu daha önce uğurlamışlar, kendisiyle vedalaşmışlardı. Kendisinde biraz zaafiyet vardı. Yolculuğa, yaşlılığı ve zaafiyeti yüzünden katlanamıya-cağından korkutmuşlardı.
Cemaziyelâhir ayının altısında cuma günü Öğlenden sonra Kadilkudat Takiyyüddin b. Ali b. Abdülkâfi b. Temmam es-Sübkî el-Mısrî eş-Şafiî'nin cenaze namazı kılındı. Bu zat pazartesi günü sabahleyin defne-- dilmişti. Vefat ederken doksanüç yaşını tamamlamış, doksandört yaşından da bir kaç ay almıştı. Onyedi sene kadar Dımaşk'ta hakimlik yapmış, sonra bu görevi oğlu Kadilkudat Taceddin Abdülvehhab'a devrederek bir mahfeye binip Mısır diyarına yolcu olmuştu. Mısır'a ulaştık-tan sonra bir aydan az bir süre ikamet etmiş, sonra vefat etmişti. Nitekim bu hususu önceki satırlarda da anlatmıştık. Sultanın baş sağlığı dileklerini ve oğlunun Yakubiye ve Kaymiriye Medreseleri'nin müderrisliğinde bırakıldığını ve gönlünü hoş etmek için onurlandırıcı bazı ifadelerini içeren mektubu Dımaşk'a ulaştı. İnsanlar da oğlunu adet üzere teselli edip baş sağlığı dileklerini sunmak üzere yanma gittiler. Kadilkudat es-Sübkî, gençliğinde Mısır diyarında hadis dinlemiş, sonra Şam'a göçmüş, kendini yetiştirmiş, kitap yazmış, hadis tahrio etmişti. Çok faydalı ve yayınlanmış bir çok eserleri vardı. Kadılık süresince de tasnifat-la meşgul olmuş, kitap yazmış, bu çalışmalarını vefatına kadar sürdürmüştü. Çokça Kur'an okurdu. Bana anlattığına göre kendisi gece de kalkıp namaz kılarmış. Allah kendisine rahmet etsin.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında yenik düşmüş olan Haçlıların Trablusgarp şehrini ele geçirdikleri haberi etrafa yayıldı. Maliki kadil-kudatının bir mektubunda okuduğuma göre Haçlılar Trablusgarp'ı bu senenin rebiyülevvel ayının başında cuma gecesi ele geçirmişlerdi. Bundan onbeş gün sonra Müslümanlar orayı yeniden ele geçirmişler ve onların Müslümanlardan öldürdüklerine nisbetle kat kat fazla sayıda Haçlıları öldürmüşlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır. Devlet yetkilileri Şam'a haber salarak esirleri kurtarma vakfindaki paralan istemişlerdi ki, bu paralarla Haçlıların ellerinde kalan Müslüman esirlerin kurtuluş akçelerini Ödeyip onları esaretten kurtarabilsinler.
Bu senenin receb ayının onbirinde çarşamba günü Maliki Kadısı Kadilkudat Cemaleddin el-Meslatî, Baalbek'e bağlı Re' köyünden Da-vud b. Salim adındaki bir Hristiyanın öldürülmesine hükmetti. Bu Hris-tiyan, Ahmed b. Nureddin Ali b. Gaz adında Lebve köyünden bir Müslü-manın şahitliği üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'a sövdüğünü, ona burada anlatılamayacak sözler sarfedip iftirada bulunduğunu itiraf edince aynı günde ikindi ezanından sonra Sukül-Hayl'de öldürüldü. İnsanlar da onu yaktılar. Cenâb-ı Allah mümin milletin gönlünü rahatlattı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Şaban ayının ondördünde pazar günü sabahleyin Kadı Bahaeddin Ebü'1-Beka es-Sübkî, Kaymıriye Medresesi'nde ders verdi Amcasının oğlu Kadilkudat Taceddin Abdü'l-Vahhab b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî bu görevi ona kendi rızasıyla devretmişti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulunmuşlardı. Derste şu ayet-i kerimeyi ele almıştı: "Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar." (ei-Haşr, 9). Aynı günde genç, faziletli, alim Cemaleddin Abdullah b. Allame Şemseddin b. Kayyim el-Cevziye el-Hanbelfnin cenaze namazı kılındı. Babü's-Sağir Mezarlığı'nda babasının yanma defnedildi. Cenazesi büyük bir kitle tarafından teşyi edilmişti. Çok güzel ve sağlam bilgilere sahipti. Harika ve sağlam bir zihni vardı. Fetva vermiş, ders vermiş, muidlik yapmış, münazaralarda bulunmuş, defalarca hacca gitmişti. Allah rahmet etsin. Mezarını rahmetle ıslatsın.
Şevval ayının ondokuzunda pazartesi günü gündüz Sukü'l-Katta-niyyin'de korkunç bir yangın çıktı. Saltanat naibi, hacibler ve kadılar yangın yerine geldiler. İtfaiyeciler ve gönüllüler ateşi söndürmeye çok çabaladılar. Nihayet ateşin şerri sakinleşti. Ama bu yüzden cidden çok sayıda ev ve dükkan da yandı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Ertesi gün yangın yerine gittiğimde ateş olduğu gibi duruyor, duman etrafa yayılıyor ve göklere yükseliyordu. İnsanlar çok miktarda su dökerek ateşi söndürmeye çalışıyorlardı. Ama ateş bir türlü sönmek nedir, bilmiyordu. Aksine duvarlar yıkılmış, meskenler harap olmuştu. Oralarda yaşayan insanlar da başka yerlere taşınmışlardı.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Hicretin Yediyüzelliyedinci Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam, Haremeyn ve diğer mıntıkaların Sultanı Melikü'n-Nâsır Hasan b. Melikü'n-Nâsır Muhammed b Melikü'l-ıviansur Kalavun es-Salihî idi. Mısır'da ne naib ne de vezir .vardı. Memleket işlerini ancak Emir Seyfeddin Şeyhu sonra da Emir Seyfeddin Suk-ratnıış, ondan sonra ise Emir İzzeddin Moğoltay ed-Devaddar yürümek-teyQÜer- Mısır'ı kadıları -Şafiî kadısı hariç- Önceki senede adları anılan kimselerdi. Yeni Şafiî kadısı, Müteveffa Takiyyüddin es-Sübkî'nin

oğlu Taceddin Abdülvehhab idi.
Haleb naibi Emir Seyfeddin Taz, Trablus naibi Emir Seyfeddin Mencük, Suğd naibi Emir Şihabüddin b. Sübh, Hama naib İstedmür el-Ömerî, Humus naibi Alaeddin b. Muazzam, Baalbek naibi Emir Nasi-
rüddin Akves idi.
Rebiyülevvel ayının ilk on gününde Emevî Camii'nin tabanının döşemelerinin onanım tamamlandı. Maksurenin ve kubbenir mozaiklerinin yıkanıp temizlenme işi de tamamlandı ve bunlar güzelce yerlerine konuldular. Kandillerin tabakları beyazlatıldı ve cidden güzel ışık vermeye başladılar. Bu işe teşvikte bulunan zat, tabılhane emirlerinden Alaeddin Aydoğmuş idi. O da saltanat naibinin bu hususta kendisine buyruk vermesi üzerine bu işe teşebbüs etmişti.
Rebiyülâhir ayının yirmisekizinde cuma günü Tengiz Camii'nde Emir Seyfeddin Barak Ercu'nun cenaze namazı kılındı ve Sufiye Mezar-lığı'na defnedildi. İdaresi güzel, çokça namaz kılan, çokça sadaka veren, hayrı ve hayır ehlini seven bir kimseydi. Şeyh Takiyyüddin b. Teymi-ye'nin en büyük arkadaşlarındandı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Oğulları Nasirüddin Muhammed ile Seyfeddin Ebu Bekir'den her birine on mızraklı asker verilmesi kararlaştırılmıştı. Nasirüddin sultan tavlasında babasının görevine atanmıştı. Cemaziyelevvel ayının ondördünde perşembe günü iki kardeş emir olan Nasirüddin Muhammed ile Seyfeddin Ebu Bekir'e -ki bunlar Emir Seyfeddin Barak'ın oğullanydı-•ar. Yüce Allah ona rahme etsin- On'ar askerin komutanlığı verildi ve bu münasebetle kendilerine hil'at giydirildi.
Cemaziyelevvel ayında münakale meselesinde Hanbelîler arasında anlaşmazlık meydana geldi. îbn Kadı Cebel Hanbelî, Emir Seyfeddin Toydemir el-İsmailî adındaki baş hacibin vakıf olan konağındaki malzemelerin ve eşyaların başka bir yere nakli hususunda hüküm verdi ve bu hükmünün gereği yapıldı. Şafiî, Hanefî ve Malikî kadıları da bunu onayladılar. Ancak Hanbelîlerin Kadısı Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî ei-Makdisî buna öfkelendi ve bu meseleyi görüşmek üzere bir kac otu-^una düzenledi. Oturumda uzun uzadıya konuşuldu. Çokları vakıf malarının naklinin zaruret durumunda caiz olabileceğini iddia ederek bunun Hanbelî Mezhebinde mevcut olduğunu ve İmam Ahmed'in bu hususta içtihadı bulunduğunu söylediler. Tabi vakfedilen maldan yararlanma imkanının bulunmaması durumunda bu hükmün geçerli olacağını söylediler. Bu hususta içtihadı bulunduğunu söylediler. Ama sadece maslahat ve ağır basan bir menfaat söz konusu olduğunda bunun caiz olmayacağını sözlerine eklediler. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin bu konuda söylediklerini kabule yanaşmadılar. Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye, ağır basan maslahat söz konusu olunca da İmam Ahmed b. HanbeFin bu durumda içtihadı bulunduğunu nakletmişti. Ancak bu nakli kabul etmediler. Şeyh İmadüddin b. Kesir de bu konuda eşsiz bir eser tasnif etti. Ben de baktım ve bunun son derece güzel ve faydalı bir eser olduğunu gördüm. Çünkü fıkıhtan anlayan bir kimse bu esere baktığında İmam Ahmed b. HanbeFin bu hususta ki görüşünün net olduğunu görecek ve hiç bir karışıklığa meydan verilmediğini anlayacaktır. İmam Ahmec b. Hanbel, oğlu Salih'in Yezid b. Avf tarikiyle şöyle bir rivayette bulunduğunu delil olarak ileri sürmüştür: Hz. Ömer, İbn Mes'ud'a bir mektup yazarak Kufe'deki büyük caminin hurmacılar çarşısının bulunduğu yere nakledilmesini, hurmacılar çarşısının da eski caminin yerine kurulmasını emretmiş ve bu emri yerine getirilmişti. Demek ki sırf maslahat gereğince de zaruret olmaksızın dahi eski mescit pazara dönüştürülmüş ve eski pazarın yerinde de yeni mescit kurulmuştu. Bu rivayetin senedinde Kasım ile Ömer arasında ve Kasım ile İbn Mes'ud arasında inkıta' vardır ama mezhep sahibi imam Ahmed bunu katiyetle ifade ederek bunu bir delil olarak ileri sürmüştür ve bu delil bu meselede açık ve kuvvetlidir.
Cenıaziyelevvel ayının yirmisekizinde pazartesi günü mecliste bu mesele üzerine karar verildi.
Cemaziyelevvel ayının yirmidördünde çarşamba gecesi BabüJl-Fe-rec dışında büyük bir yangın çıktı. Bu yüzden Taz ve Yelboğa'ya ait bir çok pasajlar yandı. Tengiz'in kızının Tavaşî adındaki pasajı da yandı. Buralarda bulunan bir çok ev ve dükkan da yanmış, insanların çok miktarda eşyası, bakırı ve ticaret emtiası telef olmuştu ki, değeri 1.000.000 veya daha fazla dinar tutarmdaydı. Paraları da bundan hariç tutmaktayız. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Bir çok kimsenin anlattıklarına göre bu pasajlarda çok aşırı derecede faizcilik, hile ve aldatma cereyan etmekteydi.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmiyedisinde mel'un Haçlıların Suğd şehrim istila ettiklerine dair haber Dımaşk'a geldi. Bunlar, yedi gemiyle Suğd şehrine gelmişler, ahalinin bir kısmını öldürmüşler, çok miktarda malı yağmalamışlar ve çok insanı esir almışlardı. Cuma günü fecir vaktinde insanların üzerine hücum etmişler, çok sayıda Müslüman öldürmüşler ve Müslümanların gemilerinden birini parçalamışlardı. Haçlılar cumartesi günü ikindiden Önce Suğd şehrine gelmişlerdi. Vali j ağjr yaralı olarak gelmişti. O esnada saltanat naibi Dımaşk, askerlerinin oraya gitmelerini emretmiş, o gecede askerler Suğd şehrine doğru
la koyulmuşlardı. Allah'a hamd olsun. Başlarında baş hacib vardı. Suğd naibi Emir Şüıabüddin b. Subh, Dımaşklı askerlere doğru gelmekteydi- Dımaşk askerleri onu geçip ilerlediler Haçlıların elde etmiş oldukları ganimet ve yakaladıkları esirlerle birlikte denizde Sayda kentinin karşısındaki bir adaya çıktıklarını gördüler. Haçlılar bu savaşta kendi eşraflarının çocuklarından bir genç ile yaşlı bir adamı Müslümanlara esir vermişlerdi. Esir düşen bu gencin babası, onları seferden men etmişti. İslâm ordusu onların elinde bulunan esirleri kurtarmak için onlarla yazıştı. Her esire karşı 500 dirhem kurtuluş akçesi vermeyi taah-hüd etti. Ordu bu amaçla esirleri kurtarma divanından 30.000 dirhem para almıştı ve böylece Haçlıların yanında bir tek esir dahi kalmamıştı. Hamd, sadece Allah'a mahsustur. Haçlıların esir verdiği genç, Müslümanlarla beraber kaldı. Müslüman oldu. Ancak yaralı ve yaşlı esir onlara geri verildi. Haçlı ordusu şiddetli bir susuzluğa maruz kalmıştı, Oradaki bir nehirde su içmek istediklerinde İslâm ordusu üzerlerine hücum etmiş v© onların nghirden bir tek damla su almalarına müsaade

etmemişti.
Onlar da salı gecesi yanlarındaki ganimetlerle birlikte ric'at edip
gitmişlerdi. Savaşta Öldürülen Haçlıların kesik başları Dımaşk'a gönderilerek kaleye dikildi. Bu arada Inas şehrinin de Haçlılar tarafından kuşatıldığına dair haber geldi. Bunlar şehrin çevresindeki koyun sürülerini ellerine geçirmişlerdi. Kaleyi de kuşatma altına almışlardı. Kale de aynı zamanda şehrin naibi de bulunuyordu. Anlatıldığına göre onlar İnas şehrinin ahalisinden bir çoğunu öldürmüşlerdi. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Haleb sahibi de büyük bir orduyla üzerlerine gitti Onu Haçlılara karşı muzaffer etmek, Allah'ın gücü ve kuvveti dahilindedir. Halk arasında Haçlıların İskenderiye'yi de kuşatmış olduklarına dair haber yayıldı. Ancak bu şu ana kadar gerçekleşmedi. Yardımına baş vurulacak olan zat, Yüce Allah'tır.
Cemaziyelâhir ayının dördünde cumartesi günü Öldürülen Haçlıların otuz küsur kesik başı Sayda şehrine getirilerek kalenin burçlarına dikildi. Müslümanlar buna çok sevindiler. Allah'a hamd olsun.
Cemaziyelâhir ayının yirmiikisinde çarşamba gecesi Babü's-Sağir dahilinde Mescidü'ş-Şenaşî'nin bitişiğindeki pazarda bulunan şekerha-nede de büyük bir yangın çıktı. Şekerhane ve çevresindeki binalar yandı. Yangın Ebu Nasır hamamına kadar uzandı. Mezkur çarşıya da sirayet etti. Oradaki mekanları da yaktı. Babü'l-Ferec dışındaki yangının şiddetine yakın veya daha şiddetliydi. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu b. Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Saltanat naibi yangın yerine geldi Vakit yatsı vaktiydi. Rüzgar kuvvetli esiyordu. Bu da güçlü ve bilgili olan Allah'ın takdirinin bir sonucuydu.
Cenıaziyelâhir ayının yirnıisekizinde salı gecesi rivayet şeyhlerinden İzzeddin Muhammed b. İsmail b. Ömer el-Hamevî vefa etti. Ertes gün de öğle namazından sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kıhnt ve Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi Hicretin 680. senesinin rebiyü levvel ayının ikisinde doğmuştu. Çok miktarda hadis toplamış ve ahi] ömründe bir cemaatten münferid rivayette bulunmuştu. Beyhakî'nü Sünenü'l-kebirî'nin nakledilişi ve okunup başkalarına dinletilişi, onui vefatıyla sona erdi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.
Receb ayının onbeşinde cuma gecesi Kasyun Mezarlığı'nda Salihi ye mahallesinde büyük bir yangın çıktı. Hanbelî Camii'nin kıble taraf doğu ve batı kuzey ve güney cihetlerinde bulunan çarşı tamamiyle yan di. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na do nücüleriz)
Ramazan ayının onbeşinde cuma günü Seyfeddin Yeiboğa en Nasırî'nin, Sukül-HayPın batı tarafında yaptırmış olduğu camide hut be irâd edildi. Aynı günde bu camiin açılışı yapıldı. Burası gayet derece de güzel ve alımlıydı. Hutbeyi irad eden zat, Şeyh Nasirüddin b. Rebvt el-Hanefî idi. Şeyh Şemseddin eş-Şafiî el-Musilî, bu görevi eline geçir inek için kendisiyle çekişmiş ve bu camiyi vakfeden Yelboğa'nın kendisine bu hususta yetki verdiğine dair sultanî yazılar izhar etmişti. Ancak İbn Rebve, kendisinin Şeyh Kıvamüddin el-İtkanî el-Hanefî'nin naibi olması sebebiyle ona karşı galip oldu. Çünkü Şeyh Kıvamüddin Mısır'da ikamet etmekte olup yanında Musilî'nin yetkisinden sonra İbn Rebve'yc verilmiş yeni tarihli bir yetki belgesi vardı Bunun üzerine İbn Rebve göreve sahip oldu. Aynı gün Dârüssaâde Sarayında siyah renkli bir hil'at giydi. Önünde siyah renkli ve halifeye mahsus sancaklar götürülerek saraya geldi. Müezzinler de o esnada adet üzere tekbir almaktaydılar. İbn Rebve el-Hanefî o gün Kur'an'm faziletlerinden bahseden güzel bir hutbe irad etti. Mihrapta Tâhâ suresinin baş kısmını okudu. Namazda emirlerden, avamdan, havastan, kadılardan birçok kimseler hazır bulundular. O gün mahşerî bir gündü. Ben yakınında namaz kılmış ve hutbesini dinlemiştim. Hayret ki ben zilkade ayında adamın birinin Trablus'taki bir arkadaşına gönderdiği bir mektuba vakıf oldum. Mektupta şunlar yazılıydı:
"Mahdum Şeyh İmadüddin Şam'ın sahil beldelerinde meydana gelen Trablus şehri ile Beyrut'un kazalarını ve Kesrevan mıntıkasını içine alan yangını bilmektedir. Bu yangın bütün dağlan yaktı. Vahşi hayvanlar Öldüler, vahşi hayvanların kaçıp sığınacakları bir yer kalmadı. Yangın günlerce devam etti. İnsanlar ateşin korkusundan deniz kıyısına kaçtılar. Çok miktarda zeytin ağacı da yandı. Yağmur yağınca ateş Yüce Allah'ın izniyle söndü. Yani bu senenin zilkade ayındaki yağmurlar yangını söndürdüler. Hayret ki bir ağaçtan kopan bir yaprak, bir evin bacasından içeriye düşmüş, evin içindeki eşyaları, elbiseleri, zinetleri çok sayıda ipeği yakmıştı. Bu beldelerin büyük bir kısmı Dürzilere ve Rafizî-
lere aitti.1'
Ben yazan Muhammed b. Balaban'a ait olan bu mektubun orijinalini yanımda bulundurmaktayım ve bu satırları o mektuptan nakletmişim. Bu senenin zilkade ayında Şeyh İsmail b. İzz el-Hanefî ile taraftarları olan Hanefiler arasında -onun muhakemelerde bazı kimselere haksızlık edişi yüzünden tartışma çıktı. Neticede asi ve suçlu bir kimse sıfatıyla üç gün müddetle hüküm meclisine çağırıldı. Gelmeyince Hanefî-lerin kadı naibi Şihabüddin el-Küfrî onun adalet vasfının düşürülmesine hükmetti. Sonra onun Mısır diyarına gittiğine dair haber ortaya çıkınca naib onu geri çevirmeleri için Mısır'a haber gönderdi. Getirtti, onu azarladı, sonra bırakıp evine gönderdi. Hanefîlerin kadilkudatı onun için şefaatçi oldu. Şefaati kabul edildi. Hamd ve minnet Allah'adır. [8]

Hicretin Yediyüzellisekizinci Senesi

Bu sene başında halife, Emirü'l-müminin Mutedid Billah Ebu Bekir b. Müstekfi Billah Ebu Rebi Süleyman el-Abbasî id Mısır, Şam, Ha-remeyn-i Şerifeyn ve diğer beldelerde İslâm'ın ve Müslümanlann Sultanı, Melikü'n-Nasır Hasan b. Melikü'n

Nasır Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salihî idi. Onun Mısır'da ne naibi ne de veziri vardı. İşleri iki büyük emi olan Seyfeddin Şeyhun ile Surkatmış idare etmekteydiler. Mısır'ın kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi.
Şam naibi Dımaşk'ta bulunup adı Emir Alaeddin Emir Ali el-Mardanî idi. Dımaşk'm kadılan ise Önceki senede adları anılar kimselerdi. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [9]

Çok Tuhaf Bir Olay

Bu senenin receb ayının yirmidördünde çarşamba günü Dımaşk Camii'nin bitişiğindeki Meşhed-i Ali de ve diğer yerlerde yaşayan bazı kimseler ayaklandılar. Fakir ve gariplerden oluşan bir topluluk da bunlara katıldı. Bunlar hep birlikte gidip meyhanelere içki ve esrar satan yerlere hücum ettiler, içki kaplanndan çoğunu kırdılar. Bu kaplardaki içkileri döktüler. Çok miktarda esran ve benzeri uyuşturucuları telef ettiler. Sonra Hakrisimak mıntıkasına gittiler. Orada bulunan Barzarî ve Kilaberi mıntıkalarındaki ayak takınılan bunlara hücum etti. İki taraf birbirine girdi. Tekme tokat birbirlerini dövmeye başladılar. Hatta bazı fasıklar kılıç dahi çektiler. Melikü'l-Ümera, şehrin valisine ve emniyet müdürüne içkicilerle esrarcılara yardımcı olmaları için emir verdi. Bunun üzerine bu görevliler de içkici ve esrarcılara yardımcı oldular. Gürültü patırtı çoğaldı. Bayraklar dikildi, etraflarında çok sayıda adam toplandı, akşama doğru bir grup nakip ve haznedar, ellerinde zincirlerle olay yerine geldiler. Emevî Camii'nin civarında yaşayanları yakalayıp demir tokmaklarla dövdüler ve onları şehirde dolaştırıp teşhir ettiler. Sonra da "İşte bu, sultanın bilgisi altında cereyan eden ama kendisini ilgilendirmeyen işlere bulaşanların cezasıdır." diye duyuru yapıldı. İnsanlar bu duruma hayret ettiler ve protestoda bulundular. Hatta halktan iki kişi bu duyuruyu yapanlara karşı çıkarak protesto ettiler. Askerlerden biri bunları debbusla vurup öldürdü. Diğeri de dövüldü. Anlatıldığına göre o da Ölmüştü. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun(Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)
Bu senenin şaban ayında Emir Seyfeddin Tenır el-Mihmandar'ın azadh cariyelerinden birinin yetmiş gün süreyle gebe kaldığı, sonra kar-nındakileri kırk günlük bir zaman dilimi içinde bazan peşpeşe günlerde, bazan aralıklı günlerde toplam olarak ondört kız doğurduğu, bunlardan ionra da erkek mi dişi mî olduğu belirsiz olan bir çocuk doğurduğunu söylemişlerdi..
Gelen haberlerde anlatıldığına göre Emir Seyfeddin Şeyhun -bu zat Mısır ve Şam'ın veziriydi- Sultan kölelerinden birinin kılıçlı saldırısına maruz kalmış, vücudunun bir çok yerinden yaralanmıştı. Yüzünden, elinden yara almış ve baygın halde yaralı olarak evine götürülmüştü. Ümeradan bir kısmı bu duruma öfkelenmiş hatta bazıları bineklerine binerek bu işi yapanları mübarezeye davet etmişlerdi. Ama karşılarına çıkan olmamıştı. Olay cidden büyümüş olup bu işi yapanın Emir Seyfeddin Surkatmış ile başkaları olduğu iddia edilmişti. Çünkü bu iş ancak onların desteğiyle yapılabilirdi. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Haleb Hastahanesini Yaptıran Ergun El-Kamilî'nin Vefatı

Bu zat, bu senenin şevval ayının yirmialtısında perşembe günü Ku-düs-ü Şerifte vefat etti ve Mesci-i Aksa'nın kuzey batısında yaptırmış olduğu türbeye defnedildi. Haleb'ten sonra bir müddet Dımaşk'ta naib-lik yapmış, sonra kökü Yelboğa'mn zamanına uzanan bir olay cereyan etmişti. Allah Yelboğa'yı kahretsin. Bundan sonra Ergun el-Kâmilî Ha-leb naibliğine atanmış, daha sonra bir süre İskenderiye'de hapsedilmiş, hapiste bir süre kaldıktan sonra salıverilmiş ve bu senede vefat edinceye dek Kudüs-ü Şerifte ikamet etmişti. Kendisini Şerif İbn Zerik de ta-zir etmişti. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Emir Şeyhun'un Vefatı

Emir Şeyhun'un, bu senenin zilkade ayının yirmialtısında cuma gecesi Mısır diyarında vefat ettiğine ve ertesi gün de kendi türbesine defnedildiğine dair haber Dımaşk'a ulaştı. Orada muazzam bir medrese yaptırmıştı. Bu medresede dört mezhebe mensup fakihleri okutmuş, ayrıca orada bir Dârü'l-Hadis yaptırmış, sufiler için de hankâh inşâ ettirmiş, buraya çok gelir getirici vakıfları bağlamış, ayrıca buraya bazı prensipler koymuş, sürekli kıraatte bulunulmasını şart koşmuştu. Vefat edince geride çok miktarda mal, eşya ve Mısır'la Şam'a bağlı bir çok beldelerde divanlar bırakmıştı. Geride bir kaç kızı ve zevcesi kalmıştı. Diğer malına, mezkur sultanın çocukları vela bağı sebebiyle mirasçı olmuşlardı. Vefatından sonra Mısır'da taraftan olan bir çok ümera tutuklanmıştı ki, bunların en meşhurları İzzeddin Baktay, Devaddar, İbn Ko-son, İbn Koson'un annesi ve aynı zamanda sultanın kız kardeşi vardı ki Koson'dan sonra Şeyhun bu kadınla evlenmişti. Doğrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin Yediyüzellidokuzuncu Senesi

Bu sene başında Müslümanların ve İslamiyetin Mısır diyarında, Şam'da, Har§meyn-i Şirifsyn'de, buralara bağlı mıntıkalardak Sultan, Melikü'n-Nasır Hasan b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melîkü'1-Man-sur Kalavun b. Abdullah es-Salihî idi. Öncel sayfalarda da anlattığımız gibi geçen senenin zilkade ayının yirmialtısında Emir Şeyhun'un vefatı sebebiyle sultan, güçlenmiş

ve etrafına hakim olmuştu. Hayatın çiçekleri olan bir çok altınlar, gümüşler, nişanlı atlar, davarlar, ekinler, köleler, silahlar, teçhizatlar, ticaret metalan, hülasa burada sayılması çok zor olan eşyalardan oluşan Şeyhun'un terekesi sultana miras kalmıştı, duyduğumuza göre Mısır diyarında şu ana kadar ne naib ne de vezir vardı. Mısır diyarının kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi.

Dımaşk'a gelince oranın naibi ve kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Hanefi'lerin kadısı değiştirilmiş o^tijp yeni Kadı Şerefiiddin el-Küfrî idi. Bu zat, Necmeddin et-Tusî!nin ge^en senenin şaban ayında vefatı üzerine bu göreve getirilmişti.

Haleb naibi Seyfeddin Taz, Trablus naibi Mencük, Hama naibi İs-tedmur el-Ömerî, Suğd naibi Şihabüddin b. Sübh, Humu naibi Sela-haddin Halil b. Hâdberk, Baalbek naibi ise Nasirüddin Akves idi.

Muharrem ayının ondördünde pazartesi günü sabahleyin dört binbaşı ile birlikte 4.000 kişilik bir askeri birlik, sultanın emrine uymaması durumunda Emir Taz'ı tutuklamak için göreve giden Haleb askerlerine yardım amacıyla yola çıktı. Muharremin yirmibirinde saltanat naibinin bir görevlisi, Hadid mıntıkasında kalan askerlerin bineklerine binerek

Sukü'l-Hayl'e gelmeleri için duyuru yaptı. Saltanat naibi Sukü'l-Hayl'de toplanan bu askerlerle birlikte Seniyyetü'1-Ukap tarafına gitti ki, Emir Taz'm şehre girişine mani olsun. Çünkü Emir Taz'ın askerleriyle birlikte Mısır diyarına gitmek üzere yola koyulduğu ve bu arada Dımaşk'a da uğraması kesinlik kazanmıştı. İnsanlar bu haberi duyunca tedirgin oldular. Dârüssaâde Sarayı boşaltıldı. İçindeki eşyalar, kadınlar, cariyeler ve çocuklar kaleye götürüldüler. Şehir içinde ikamet eden bir çok emir de evlerini koruma altına aldılar. İstihkâm tedbirleri aldılar. Babü'n-Nasır kilitlendi. İnsanlar bu durumdan ötürü biraz vehim-lendiler. Sonra Babü'l-Feradis ve Babü'l-Ferec dışındaki şehrin bütün kapılan hatta Babü'l-Cabiye de kilitlendi. Buras hacıların şehre girişlerinde en çok kullanılan bir kapıydı. Muharrem ayının üçünde cuma günü sabahleyin saltanat naibinin tahtırevanı Dımaşk şehrine girdi. İnsanların çoğu Emir Taz'm durumuyla meşgul olduğundan ötürü bunun farkına varmadılar. Sultan, Havran'daki aşiretlere de bu hususta gerekli emri vermişti. Bu arada Emir Seyfeddin Toydemir'in tutuklanıp Serha kalesine hapsedildiği haberi Dımaşk'a ulaştı. Bu, Havran diya-nndaki en büyük hacibti. Emir Cemaleddin el-Hacip de onun kılıcını getirdi ve kılıcı, Seniyyetü'l-Ukap'taki saltanat naibinin otağına götürdü. Emir Taz, askerleriyle birlikte Babü'l-Katife'ye geldi. Şam naibinin askerleriyle karşı karşıya durdu ama aralarında savaş olmadı. Allah'a hamd olsun. Sonra barış için elçiler gönderdi. Emir Taz teslim olmayı, on atlıyla birlikte sultana gitmeyi ve bu duruma son vermeyi kabul etti. Naib de onun için sultana mektup yazdı. Ona lütufkâr davranması için elinden geleni yaptı. Saltanat naibi ona kadıasker Şihabüddin'i gönderdi. Emir Taz da çocuğu, çocuğun annesi olan cariyesi ve kendi annesi için ona vasiyetini yaptı. Bu vasiyetine nazır olarak da Emir Alaeddin Emir Ali el-Mardanî ile Emir Surkatmış'ı tayin etti. Dimaşk'm saltanat naibi Muharrem ayının yirmidördünde cumartesi günü akşamla yatsı arasında Seniyyetü'l-Ukap'tan şehre döndü. İnsanlar onun için çokça dua ettiler ve bu duruma çok sevindiler. Aynı zamanda emir altına girip itaat edişi, beraberinde çok sayıda askeri bulunmasına rağmen savaşma-yışı, kendisini savaşmaya kardeşlerinin ve akrabalarının teşvik edişine rağmen savaşa girişmeyişi yüzünden de Emir Taz'a da çokça dua edildi. Ben saltanat naibi Emir Alaeddin Emir Ali el-Mardanî ile görüştüm. Şehirden çıkıp Seniyyütü'l-Ukap'a gidişi ve oradan da şehre dönüşüne kadar olup bitenlerin Özetini bana anlattı. Aralarında savaş çık-mayışı, Cenâb-ı Allah'ın Müslümanlara büyük bir lütufta bulunduğunu özetle anlatarak bana şöyle dedi:

"Emir Taz, Babü'l-Katife'ye vardığında biz de Lacin hanının yakınma konaklamıştık. Ona kölelerimden biriyle şu mesajı gönderdim: "Sultanın fermam gereğince sadece on atlıyla birlikte Mısır diyarına gitmelisin. Eğer bu şekilde şehre girecekseri ehlen ve sehlen derim sana. Ama böyle yapmazsan o zaman demek ki sen fitnenin kaynağısın."

Cuma gecesi askerlerimle birlikte hazır kıta vaziyette bekledim. O da aynı şekilde bekliyordu. Kölem onun kölesiyle birlikte yanıma döndü. Kölesi bana şu mesajı getirdi: "Mısır'dan kaç askerle gelmiş isem yine o kadar askerle Dımaşk şehrine girmek istiyorum" Ben kölesine, sultanın fermanı gereğince buna imkan yoktur. Sadece on eğerli atla gelebilir, dedim. Kölesi dönüp gitti. Mısır diyarından onunla birlikte gelen emir yanıma gelip şöyle dedi: "O, kuleleriyle birlikte şehre girmek istiyor. Dı-maşk'm Kesve mıntıkasına kadar gittikten sonra askerlerini orada bırakacak ve kendisi ferman gereğince sadece on atlıyla Mısır yoluna koyulacak." dedi. Ben, "Buna asla imkan yoktur, eğer onun yanında atlılar, piyadeler, silahlar ve teçhizatlar varsa ben de bunun kat kat fazlası vardır," diye karşılık verdim. Emir bana: "Ey efendim, onun kıymetini unutan bir kimse olma" deyince ben de " Bu duyduğundan başkası olmayacak" diye kesin cevap verdim. Emir dönüp gitti. Bir ok atımı kadar uzaklaştıktan sonra onların yanında bulunan casuslarımızdan biri yanıma gelip bana şöyle dedi: "Ey efendim, işte Hama ve Trablus askerleri ulaştılar. Beraberlerinde Emir Taz sebebiyle yola çıkmış olan Dımaşk askerleri de geldiler. Bunlarla Emir Taz, ittifak kurmuşlardı" işte o zaman ben askerlerimi hazırol vaziyetine geçirdim. İki keşifçiyi yola çıkardım ve onlara "Askerlere yaklaşın, sizi görebilecekleri noktaya kadar gidin ki, her taraftan kendilerini kuşatmış olduğumuzu zannetsinler. O zaman Emir Taz, eman dilediğine dair ulağını gönderdi. On atlıyla Mısır'a gitmeyi kabul ettiğini açıkça duyurdu. Diğer askerlerini Bab-ı Ka-tife'de bırakacağını söyledi. Günlerden cuma günüydü. Gece olunca ben silahlı askerlerimle birlikte sabaha dek hazır vaziyette bekledim. Bunun bir hile ve tuzak olmasından korktum. Casuslarımız geldiler ve onların oklarını, mızraklarını, bir çok silahlarını yaktıklarını haber verdiler. İşte o zaman Emir Taz'm emir dinleyip itaat altına girdiğini ve bütün buyrukları kabul ettiğini kesin olarak anladım. Cumartesi sabahı vasiyetini yaptı. On atlıyla yola koyulup Mısır diyarına yöneldi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Safer ayının yirmidördünde pazartesi günü Serhad kalesinde kendisi sebebiyle çok sekindiler. Kendisi ve insanlar, onun 1.000

askerin komutanı olarak ve ayrıca diğer bazı görevlere de atanarak saygın ve itibarlı halde Mısır diyarına gideceğini söylemekteydiler. Ancak safer ayının yirmiye dişinde perşembe günü insanlar bir sürprizle karşılaştılar. Şöyle ki: Baş hacib tutuklanıp Mansure kalesine atıldı. İnsanlar bu sevinçten sonra bu hüzünlü duruma şaştılar, ama Allah'ın dilediği olur.
Bu senenin rebiyülevvel ayının dördünde çarşamba günü hacib sebebiyle Emevî Camii'nin meşhedinde bir meclis akdedildi.
Perşembe günü hacib kaleden alınarak Darü'l-Hadise getirildi. Bazılarının kendisinden talep ettikleri haklarla ilgili dava sebebiyle kadılar da orada toplandılar. Sonra rebiyülevvel ayının dokuzunda pazartesi günü Mısır diyarından mezkur hacibi alıp götürmek üzere posta görevlisi geldi. Hacib Sultanî kalesinden çıkarılarak saltanat naibinin huzuruna getirildi. Saltanat naibinin ayaklarını öptü. Sonra çıkıp evine gitti ve aynı günde saygın vaziyette Mısır diyarına gitmek üzere yola koyuldu. Avamdan, ayak takımından ve serserilerden bir grup da yoluna çıkarak kendisi için dua ettiler. Bu da tarihin çok garip hadiselerinden biridir. Şöyle ki: bu adam, serhat zindanına atılması sebebiyle şiddetli bir cezaya çarptırılmış, sonra salıverilmiş, tekrar Dımaşk kalesine hapsedilmiş, yine salıverilmişti ki, bütün bu hadiseler bir ay kadar bir zaman içinde cereyan etmişti.
Sonra cemaziyelevvel ayının onikisinde pazar günü saltanat naibinin Dımaşk'taki görevinden azledildiğine dair haber geldi. O da pazartesi günü merasime katılmadı. Adeta sarayına da gitmedi. Sonra bu haberlerin kesin olduğu anlaşılınca kendisinin Haleb naibliğine gitmesi gerektiği ve Haleb naibinin Dımaşk'a geleceği bildirildi. Dindar, cömert, ilim ehline karşı muamelesi çok güzel oluşundan ötürü insanlar onun Dimaşk'tan ayrılışına çok üzüldüler. Ama etrafindakiler onun emirlerini uygtılanııyorlardı, Bu yüzden çok karışıklıklar ve fesat meydana gel* di. Ülkenin bir çok yerlerini huzursuz ettiler. İşler karıştı, bu sebeple ahali arasında çatışmalar dahi meydana geldi. Aşiretler ayaklandılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Cemaziyelevvel ayının yirmibeşinde cumartesi günü sabahleyin Emir Ali el-Mardanî onu tekrar naib rütbesiyle Dımaşk'a getirmek için yola koyuldu. Haleb'e yöneldi. Otağını Vat'ay-ı Berze'de kurdu. Onun gelişini seyretmek için insanlar şehir dışına çıktılar. O günde naibin şehir dışına çıkmasından az bir süre sonra Emir Seyfeddin Toydemir adındaki hacib, eski görevi olan haciblik vazifesine yeniden atanmış olarak büyük bir debdebe ve alayişle Mısır diyarından Dımaşk'a döndü. İnsanlar mum yakarak onu karşıladılar ve ona dua ettiler. Sonra aynı günde Melikü'l-Ümeranın hizmetine girmek için Vat'ay-ı Berze'ye gitti. Meli-kü'1-Ümeranın elini öptü. O da kendisine ve diğer emirlere hil'at giydirdi. İkisi barıştılar. Doğrusunu Allah bilir. [13]

Saltanat Naibi Mencük'ün Dımaşka Girişi

Mencük, cemaziyelâhir ayının yirmidördünde perşembe sabahı Haleb tarafından Dımaşk'a girdi. Önünde emirler ve askerler üzere yürümekteydiler. Mumlar yakıldı. İnsanlar onu karşılamaya çıktılar, kimi de geceyi damlarının üzerinde geçirmişlerdi. O gün çok muazzam bir gündü.
Bu senenin receb ayının sonlarında saltanat naibi Rabveye gitti. Kadılar ve yöneticiler de orada hazır bulundular. Müftülerin de oraya gelmeleri emredildi. O gün ben Rabve'ye çağırılanlar arasmdaydım. Ben de oraya gittim. Saltanat naibi o gün Rabve'de yapılan evlerin yıkılmasını, bu amaçla hamamların kilitlenmesini emretti. Anlatıldığına göre bu binalar oranın imar durumunu bozacak şekilde yapılmışlardı. Bu hamamın pislikleri, insanların su içmekte oldukları nehre akıtılmaktaydı. Neticede oradaki meskenlerin yerinde bırakılmasına ama Nevre ve Nas ırmaklarına artıkları akıtılan tesislerinin yıkılmasına ama Barada Irmağı'na artıkları akıtılan kolaylık tesislerinin yerlerinde bırakılmasına ittifakla karar verildi. İnsanlar da Radve'ye gitmekten tamamıyla vazgeçtiler. Aym günde kadınların yenlerinin daraltılmasına, nakliye ve kira işinde kullanılan merkeplerin boyunlarındaki çanların çıkarılmasına karar verildi.
Bu senenin şaban ayının ilk günlerinde cuma günü ikindiden sonra saltanat naibi Rahbiye'deki Rumî surlarının üzerine gitmek ve kontrol etmek amacıyla saraydan dışarı çıktı. Pazar halkı bu durumdan korkarak dükkanlarım tamamıyla kapattılar. Bunu saltanat naibinin emrettiğini zannederek yapmışlardı. Ancak saltanat naibi öfkelenerek bununla kendisinin alakasının olmadığını bildirdi. Sonra Mezkur surun yıkılmasının ve taşlarının Babü'n-Nasır dışında adalet sarayının bitişiğinde yapılmakta olan sanat evine nakledilmesini, buranın yanında bir de han yapılmasını emretti. Emri gereğince taşlar oraya taşındı.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Dımaşk'taki Üç Kadfnın Azli

Şaban ayının dokuzunda salı günü Mısır diyarından posta vasıtasıyla bir tezkere geldi. Bu tezkerede yeni kadılara selam gönderiliyor ve Şafiî, Hanefî ve Maliki kadılarının azledildiklerini^Şafiîlerin kadılığına Bahaeddin Ebü'1-Bekâ es-Subkfnin Hanefîlerin kadılığına Şeyh Ce-maleddin b. Sirac el-Hanefî'nin atandıklarını bildiriyordu, insanlar bunlara selam vermek ve kendilerini tebrik etmek için yanlarına gittiler. Bu münasebetle tören düzenlediler. Maliki kadısının ise Mısır diyarından geleceğini haber verdiler. Şaban ayının yirmiye dişinde cumartesi günü Mısır diyarından posta vasıtasıyla Şafiî kadısıyla Hanefî kadısına iki atanma fermanı ve iki de hil'at getirildi. Bunlar hil'atlarını giyerek Dârüssaâde Sarayından Emevî Camii'ne

geldiler ve Maksure mihrabında oturdular. Şafiî kadısı Kadükudat Bahaeddin Ebü'l-Beka'nm fermanını mihrabın karşısında Şeyh Nureddin b. Sarim adındaki mu-haddis kişi okudu. Kadilkudat Cemaleddin b. Sirac el-Hanefî'nin atanma fermanını ise yine aynı yerde Muhaddis Şeyh İmadüddin b. Sirac okudu. Sonra ikisi orada hüküm vermeye başladılar, sonra da Gazaliye Medresesı'ne giderek orada Kadilkudat Bahaeddin Ebü'1-Beka ders verdi. Hanefî kadısı da sağ yanında oturdu. Ben de orada hazır bulundum. Kadı, dersinde yevm-i şek orucunu anlattı. Sonra ikisi birlikte Nuriye Medresesi'ne gittiler. Mezkur Kadilkudat Cemaleddin orada ders verdi. Dersinde Kadilkudat Bahaeddin de hazır bulundu. Anlatıldığına göre, oradaki dersinde şu âyet-i kerimeyi ele aldı:
"Ey inananlar! Allah için şahid olarak adaleti gözetin". (en-Nisa, 135).
Sonra Kadı Bahaeddin, Adiliyetü'l-Kebire Medresesi'ne gitti. Orada da şu âyet-i kerimeyi anlatarak ders verdi:
"Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder." (en-Nisa, 58).
Ramazan ayının sekizinde çarşamba günü sabahleyin Maliki kadısı Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Aynı günde hil'at giydi. Emevî Camii'nin maksuresine geldi. Atanma fermanı orada kadıların ve ayan tabakasına mensup kimselerin huzurunda Muhaddis Şeyh Nureddin b. Sarim tarafından okundu. Malikîlerin kadılığına atanan zatın şeceresi şöyledir: Kadilkudat Şerefüddin Ahmed b Şeyh Şihabüddin Abdurrahman b. Şeyh Şemseddin Muhammed b. Asker el-Irakî el-Bağdadî. Defalarca Şam'a gelmiş sonra Bağdat'ta Kudbeddin el-Ahaviye niyabeten hakimlik yapmasının ardı sıra Mısır diyarını yurt edinmiş, babasından sonra Müstansıriye Medresesi'nde ders vermiş, Dimyat şehrinde de hakimlik yapmış, daha sonra Dımaşk Malikî kadılığına nakledilmişti. Güzel bir alim ve yaşlı kişi olup çok sevecendi. İbareleri yerli yerine oturturdu. Kendisiyle karşılaşıldığında güler yüzle mukabelede bulunurdu. Görevini şükranla anılacak şekilde iffetli, nezih ve âlicenab olarak yürütürdü. Allah onu muvaffak etsin, doğru yola iletsin. [15]

Mısır Diyarının Atabekü'l-Ümerası Emir Surkatmış'ın Tutuklanması

Bu senenin ramazan ayının yirmibeşinde cumartesi günü bize tutuklandığına dair haber ulaştı. Haberde anlatıldığına göre kendisi ramazanın yirmisinde pazartesi günü sultanın huzurunda tutuklanmıştı. Sonra onun öldürüldüğüne dair muhtelif rivayetler nakledildi. Yalnız kesin olan şu ki, malına, mülküne el konulmuş olup, arkadaşlarının ve tabiilerinin de malları müsadere edilmişti. Bu esnada dövülen ve işkence görenlerden biri de Kadı Ziyaeddin idi. Beytül-Abar hatibinin oğluyu İşkence altında can verdiğine dair haberler etrafa yayıldı. Mısır di-rına geıenler, özellikle Dımaşklılar kendisini ziyaret ederlerdi. Bir-rok görevlerde bulunmuştu. Ahir ömründe sultanın ülkesindeki bütün vakıfların nazırlığı kendisine verilmişti. Emevî Camii'nin yönetimi ve diğer yerlerin idaresinde de söz sahibi olmuş, bu sebeple kâtiplerden ve diğer yöneticilerden bir topluluğun erzakım kesmişti. Emir Surkatmış genel ve özel birçok işlere yönetici olarak karışmıştı. Ama neticede yine bu sebeple canını vermişti. Vefat ederken seksen yaşma yaklaşmıştı. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [16]

Kadıların Göreve İadesi

Surkatmış, Dımaşk'taki Şafiî, Hanefî ve Malikî kadılarını azletmiş, onlardan önce İbn Cemaa'yı da azlederek yerine İbn Akil' atamıştı. Surkatmış tutuklanınca sultan, kadıların eski görevlerine iade edilmelerine karar verdi. Bu haber Dımaşk'a ulaştığında üç kadı göreve dönüp hüküm vermeyi kabul etmediler. Yalnız onlar bayram gecesinde hilali gözetlemek amacıyla Emevî Camii'nde hazır bulunmuşlar ve bayram sabahında naible birlikte kadıların adeti üzere musallaya gitmişlerdi. Ama korkuluydular. Hüküm medreselerinden intikal etmişlerdi. Kadilkudat Ebü'1-Beka eş-Şafiî, Zuayferiye'deki bahçesine Kadilkudat İbn Sirac da Tadil'deki evine dönmüştü. Kadilkudat Şerefüddin el-Malikî ise Samsamiye dahilindeki Salihiye Medresesi'ne dönmüştü. Bu sebeple insanlar çok üzülmüşlerdi. Çünkü o, Mısır diyarından garip, fakir ve mütedeyyin bir kimse olarak gelmiş, cidden güzel görev ifa etmişti. Sonra onun azledilmemiş olduğu, eski görevine devam ettiği açığa çıktı. Bu sebeple arkadaşları ve kendisini sevenler çok sevindiler. İnsanların çoğu da bu duruma sevinmişlerdi. Şevval ayının dördünde pazar günü posta Dımaşk'a geldi. Gelirken Kadilkudat Taceddin b. Sübkfnin Şafiî kadılığına, Kadilkudat Şerefüddin el-Küfrî'nin Hanefî kadılığına atandıklarına, Kadilkudat Şerefüddin el-Malikî el-İrakfnin«ise Malikî kadılığı görevine devam etmesine dair fermanları da getirmişti. Çünkü sultan, Malikî Kadısı Şerefüddinî Şam kadılığına atandığını şifahen kendisine bildirdiğini ve onu bizzat kendisinin Dımaşk'a gönderdiğini hatırlamış, yaşantısını, kalbini, temiz bir kimse olarak bilmiş, onu övmüştü. Inşaallah da öyledir. İnsanlar onun bu durumuna çok sevindiler.
Zilkade ayının üçünde pazartesi günü, muhaddis Şemseddin Muhammed b. Sa'd el-Hanbelî vefat etti. Ertesi gün Sefil Mezarlığına defnedildi. Vefat ederken altmış yaşına yaklaşmıştı. Çok kitap yazmış, çok hadis tahriç etmişti. Hadis ricalinin ve müteahhirin şeyhlerden olan ra-vilerin adları hususunda güzel bilgisi vardı. Hafiz el-Berzalî için kendi şeyhlerinden büyük bir kısmının adlarını bildiren bir risale yazmıştı.
Ayrıca her bir şeyhinden bir veya daha çok sayıda hadis tahric etmiş, onlardan dinlediği hadisleri tesbit etmişti. Ancak bu eserini Berzalî'nin vefatına kadar tamamlayamamıştı. Yüce Allah ona rahmet etsin.

Bahaeddin İbn Mercanı de zilkade ayında vefat etti. Bu zat, önceleri-bir mescit olan Fevkani Camii'ni işleterek yeniden inşa etmişti, orada hutbe okutmuştu. Orada hicretin 748. senesinde ilk olarak ben hutbe irâd ettim. Bu zat biraz hadis de dinlemişti.
Yine bu ayda Arapların cömert ve güçlü emirlerinden Seyfeddin b. Fadl b. İsa b. Mühenna'nın öldürüldüğüne dair haber bize ulaştı. Bu zat tıpkı kendisinden önce babasının yaptığı gibi defalarca emirlik yapmıştı. Amcazadelerinden biri ona saldırmış, öldürme kasdı olmaksızın hayatına son vermişti. Bu hususta anlatılanlar böyledir, ama amcazadesi ona kılıç çekince bu kendini müdafaa etmek için üzerine atılınca, amcasının oğlu kılıcıyla bunun başına vurmuş ve başını yanmıştı. Bu olaydan sonra ancak bir kaç gün yaşayabilmiş, sonra vefat etmişti. Allah kendisine rahmet etsin.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [17]

Mencük'ün Dımaşk Naibliğinden Azledilmesi

Zilhicce ayının ikisinde pazar günü Mısır diyarından bir emir geldi. Yanında Dımaşk naibinin atanma fermanı vardı. Gelen bu Emir Seyfeddin Mencük idi. Suğd naibliğine atanmıştı. Ertesi günde, yani arefe gününde Dârüssaâde'den Suğd'a gitmek üzere Mizze düzlüğüne yöneldi. Bayramı Mizze düzlüğünde geçirdi. Sonra Suğd yoluna koyuldu. Fesatçılardan, içkicilerden ve başkalarından epey kimse onun başlarından çekilip gitmesine çok sevinmişlerdi. Bayram gününde sultanın ümeraya göndermiş olduğu mektup Dârüssaâde Sarayında okundu. Mektubunda Ali el-Mardanî'yi emirlerin üzerine naib olarak atadığını, bu sebeple ona alışmalarını, itaat etmelerini, saygı göstermelerini, övgü ve şükranla karşılamalarını emderiyordu. Emir Şihabeddin b. Sübh de Suğd naibliğinden gelerek Şamiyütü'l-Berraniye yakınında şehir dışındaki konağına indi. Zilhicce ayının yirmibirinde cumartesi günü posta Dımaşk'a gelerek haciblerin amiri Taydemir el-İsmalî'nin işsiz güçsüz olarak Hama'ya sürgün edildiğini, orada külhanda ikamet etmekle yükümlü kılındığını bildirdi. Doğrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Yediyüzaltmışıncı Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam ve buralara bağlı İslâmî beldelerinin Sultanı Melikü'n-Nasır Hasan b. Sultan Melikü'n-Nasır Muhammed b. Sultan Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salihî; bunun Mısır'daki kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi. Dımaşk'taki naibi, Emir Alaed-din Emir Ali el-Mardanî; Şam'daki kadıları, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Sadece Maliki Kadısı Cemaleddin el-Meslatî a'zledilerek yerine Şerefuddin el-İrakî atanmıştı. Baş hacib, Emir Şihabüddin b. Sübh idi. Dımaşk şehrinin hatiplerinin çoğu da önceki senede adları anılan
hatiplerdi.
Muharrem ayının üçünde çarşamba günü sabahleyin Dımaşk saltanat naibi Emir Alaeddin Emir Ali Haleb naibliğinden ayrılıp Dımaşk naibliğine gelip başladı. İnsanlar onun gelişine sevindiler. Yol ağzına giderek onu karşıladılar. Halk onun için şehrin bütün yollarında mumlar yaktı. Emir Şihabeddin b. Sübh, Suğd naibliğinden alınarak Dımaşk baş hacibliğine atanması münasebetiyle hil'at giydi.
Yirmiyedi zilhicce tarihini taşıyan bir hacı mektubu muharrem ayının onüçünde cumartesi günü Dımaşk'a ulaştı. Bu mektupta anlatıldığına göre Medine-i Nebevf ye vahşine sultanın hü'atini giydiği esnada iki fedai hücum etmişler ve sultan tahtı revaninin Medine'ye girişi esnasında onu Öldürmüşlerdi. Bunun üzerine sultanın köleleri Medine dahilindeki hacılara saldırarak mallarım yağmalamışlar, bazılarını da öldürerek şehir dışına çıkmışlardı. Bunlar askerlere karşı Medine şehrinin kapılarını kilitlemişler, bazılarını da yakmışlardı. Sultanın askerleri şehre girmiş ve halkı zalimlerin elinden kurtarmışlardı. Sultanın tahtı revanı bu ayın yirmisinde cumartesi günü adet olduğu üzere Dı-maşk'a girdi. Önünde Medine valisini öldürmüş olar/iki fedai de yürümekteydiler. Aşırı derecede Rafizî oluşundan ötürü sultan hakkında çok çirkin şeyler anlatılmıştı. Güya imkanı ve gücü olsa da Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'i, Peygamber Efendimizin hücresinden dışarı çıkara-cakmış. Buna benze daha bir çok çirkin ifadeler kullandığı söylenmişti. Çünkü bu sözleri doğru ise imanın olmadığına hükmedilir. Doğrusunu Allah bilir.
Safer ayının altısında salı günü sabahleyin baş hacib Emir Şiha-beddin b. Sübh ile oğullan -ki aynı zamanda bunlarda emir idiler- yakalanarak Mansure kalesinde hapsedildiler. Bundan bir kaç gün sonra Emir Nasirüddin b. Harbek Şihabüddin b. Sübh'u ayağından zincirli olduğu halde Mısır diyarına götürmüştü. Anlatıldığına göre yoldayken ayağındaki bu zincirler Nasirüddin tarafından çözülmüştü.
Safer ayının onüçünde pazartesi günü Trablus naibi Emir Seyfed-din Abdülgani Dımaşk'a geldi. Kaleye konuldu. Sonra onu Emir Alaed-din b. Ebi Bekir gözetim altında Mısır diyarına götürdü. Mencük'ün de sultan tarafından çağırılması üzerine Suğd şehrinden ayrılıp posta vasıtasıyla Mısır diyarına gittiği haberi Dımaşk'a ulaştı. Ancak Mısır yolundayken Gazze'ye bir beridlik mesafede beraberindeki adamlarıyla ve köleleriyle birlikte sultandan kaçıp Tih çölüne gitmişti, Gazze naibi durumdan haberdar olunca onu yakalatmak için çabalamış, ancak iş işten geçtiğinden onu yakalayamamıştı.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Alla bilir. [19]

Şam Naibi Emir Alî Mardanî'nin Tutuklanması

Bu olayın aslı şöyledir: Receb ayının yirmiikisinde çarşamba günü sabahleyin askerler silahlanıp kale altına gitmişlerdi. Tahrime taraflarında kalede sevinç davulları çalınmış, her taraftan tabılhaneye emirler gelmişti. İşleri yürüten de haciblerden Emir Seyfeddin Baydemir idi. Saltanat naibi Dârüssaâde Sarayı dahilinde bulunuyordu. Askerlerle onun arasında elçiler gidip geliyorlardı. Daha sonra naib saraydan çıkarak beraberindeki az sayıda adamıyla atlara bindirildi ve gözetim altında Mısır yoluna koyuldu. Babü'n-Nasır'dan geçmekteyken Şamlılardan biraz çekindi. İnsanlar ona acıdıklarından ve üzüldüklerinden ötürü ağlamaya başladılar, çünkü dindar bir kimseydi. Halka az eziyet etmişti. Alimlere, yoksullara ve kadılara da ihsanda bulunmuştu.
Receb ayının yirmiüçünde perşembe günü sabahleyin Emir Seyfeddin Tayboğa Hacı -bu, 1.000 askerin komutanıydı.- ile yine 1.000 askerin komutam olan Emir Seyfeddin Fatliha ed-Devaddar ve tabılhane emirlerinden Aîaeddin Aydoğmuş el-Mardanî tutuklandılar. Bunlar mezkur saltanat naibinin yanında görev yapmış, onun meclisinde bulunmuş, gece sohbetlerine katılmış, elçiliğini yapmış, askerlere onun adına komuta etmiş, tabılhaneye yön vermiş kimselerdi. Tutuklanıp Mansure kalesine konuldular, oradaki diğer tutuklu emirlerin yanma girdiler. Sonra Emir Ali'nin Gazze'yi geçtikten sonra geri döndüğü, kendisine Suğd naibliğinin verildiği haberi Dımaşk'a ulaşınca işler yoluna girdi. Bu duruma arkadaşları ve kendisini sevenler çok sevindiler.
jjısır'da receb ayının onaltısında perşembe günü Dıniaşk naibliğine atanarak bu münasebetle hü'at giymiş olan Emir Seyfeddin İstedmür pımaşk'a geldi. Bu zat bu görevden defalarca affını dilemiş, sultanın huzurunda yer öpmüş, ancak sultan istifasını kabul etmemişti. Seyfeddin İstedmür daha önce Şam naibliği yapmış olan Yelboğa el-Bahnavfnin kardeşiydi. Onun kızı bu gün sultanın zevcesidir.
Seyfeddin İstedmür bu ayın bitiminde perşembe günü Dımaşk'a gelerek Dârüssaâde Sarayına indi. Kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler kendisine selam ve sevgilerini sunmak, görevini tebrik etmek için yanına gittiler. Kendisine ziyafetler ve hediyeler sunuldu.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [20]

Havran Kasabasında Meydana Gelen Bir Olay

Bu ayda Cenâb-ı Allah onlara şiddetli bir azabı indirmişti. Şöyle ki: Bunlar Havran'daki en meşhur köyün halkı olup Şam naibinin yakın adamlarıydılar. Kendilerine Yemen Haleblileri, Benu Lepse, Benu Naşi denilmekteydi. Bulundukları yer gerçekten müstahkem bir kale idi ki, ipini koparan, fesat çıkaran, yol kesen, dinden çıkan herkes bunlara katılıyordu. Rüveyminli aşiretin şeytanlarından biri olan ve Denit adıyla tanınan Ömer isminde biri de bunlara sığındı. Bunlar çok hazırlık yaptılar. Aşireti yağmaladılar. Aynı zamanda Şengel Mengil adıyla tanınan genel vali üzerlerine hücum etti. Onları bu kötülüklerden vaz geçirip doğru yola iletmeye çalıştı. Ömer ed-Denit'i teslim etmelerini talep etti. Onlar bunu kabul etmediler, genel valinin askerleriyle çatışmaya yeltendiler. Kalabalık bir topluluktular, sayıları çoktu, genel vali bunların üzerine gitmedi. Kendisine takviye askerler göndermesi için saltanat naibine mektup yazdı. Saltanat naibi de tabılhane emirlerinden, mangalardan ve yüz kadar okçu askerden oluşan bir takviye birliğini genel valinin imdadına gönderdi. Genel vali bunları şehirlerinde ani bir şekilde bastırınca bunlar askerlerle savaşmak için toplandılar ve taşlarla, sopalarla hücuma geçtiler. Askerlerin şehre girmelerine engel oldular. Bunun üzerine Türkler her taraftan onları ok yağmuruna tuttular. Onlar da gerisin geri kaçtılar. Genel vali onlardan altmış kadar kişiyi esir aldı. Öldürülenlerinin başlarının koparılıp esirlerin boyunlarına asılmasını emretti. Bütün çiftçilerin evleri yağmalandı ve saltanat naibinin kölelerine teslim edildi. Ancak burada sadece 300 dirhem kadar değerinde mal zayi olmuştu. Bundan sonra genel vali, aşiret şeyhleriyle birlikte Busra'ya döndü. îbn Emir Selahaddin İbn Has Türk bu asilerle savaşmış olan tabılhane emirlerinden biri olup kendisiyle ilgili olarak yaptığı işlerin özetini anlatırken şöyle demişti: " Beraberimizde getirdiğimiz bu esirlerden biri yaralı olduğu için yürüyemez hale gelip yorulunca Mesaili bunun boğazlanıp asılmasını emderiyordu. Bu, defalarca uygulandı. Nihayet onlardan bir gencin de başı koparılıp kesik başı babasının boynuna asıldı. Babası çok yaşlı bir adamdı. İnnâ lillâh ve innâ iley-hi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Nihayet bunlar bu halde Busra'ya getirildiler. Bu esirlerden bir kısmı öldürüldü. Bir kısım kalede hapsedildi. Kesik başlan Busra kalesinin çevresindeki direklerin üzerine takıldı. Böylece o zamanlarda Havranlılara misli görülmemiş bir tenkil hareketi yapılmış oldu. Bütün bunlar, onların kendi elleriyle irtikap etmiş oldukları zulümlerinden ötürü meydana gelmişti. Yoksa Rabbin kullara zulmedici değildi. "Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından ötürü diğer bir kısmına böylece musallat ederiz." (ei-En'am, 129).
İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir, [21]

Saltanat Naibi Emir Seyfeddin İstedmür El-Bahnavî'nin Dımaşk'a Gelişi

Bu senenin şaban ayının onbirinde pazartesi günü sabahleyin Mısır diyarından gelen Emir Seyfeddin İstedmür el-Bahnavî, naib olarak Dımaşk'a vasıl oldu. İnsanlar onu karşıladılar. Onun için fevkalade bir karşılama töreni hazırladılar. Eşiği öpmek için bineğinden indiğinde ben de kendisini gördüm. Yanında Haleb naibliğine atanmış olan baş hacib Emir Seyfeddin Baydemir de vardı. Kıbleye yöneldi ve secdeye kapandı. O esnada kendisi için halılar serildi. Sonra bineğine binerken yine Baydemir yanında yer aldı ve merasim kıtasıyla birlikte Dârüs-saâdeye önceki naiblerin adetine uygun olarak gitti. Akşama doğru Emir Seyfeddin Baydemir'in Haleb naibliğine atanma fermam da Dımaşk'a ulaştı. Çarşamba günü ikindiden sonra posta Dımaşk'a geldi. Postada Kadı Bahaeddin Ebü'l-Beka ile çocuklarının ve aile efradının vazifesiz olarak Trablus'a sürgün edildiklerine dair ferman vardı. Bu, onun ailesinin ve akrabalarının çok ağrına gitti. İnsanların çoğu da onun için üzüldüler. Cuma gecesi yola koyuldu. Dımaşk'taki görevlerine vekil tayin edebileceğine dair kendisine izin verilmişti. Bu izne dayanarak büyük oğlu İzzeddin'i kendine vekil tayin etti.

Şevval ayında Şam'ın eski saltanat naibi Emir Seyfeddin Men-cük'ün kaçtığı haberi etrafa yayıldı ve hakkında bilgi elde edilemedi. Ancak bu vakitlerde onun bir fakir kişi kılığında Mardin'e bağlı Bahran beldesinde tutuklandığı haberi bize ulaştı. Hakkında gerekli karan vermesi için sultana gönderilmişti. İnsanlar bu duruma çok şaşırdılar. Son-
ra bunun gerçek olmadığı, Mencük diye zannederek yakaladıkian kişinin ona benzer bir fakir olduğu anlaşıldı.

Zilkade ayında Emir İzzeddin Feyyaz b. Mühenna Melikü'l-Arab'm, sultana isyan ederek Irak taraflanna yöneldiği haberi etrafa yayıldı- Bunun üzerine sultan, Rahbe'deki dört binbaşı komutasındaki 4.000 kişilik Dımaşklı askerlere, Haleb askerlerine ve diğerlerine emir göndererek bu asinin yakalanarak kendisine gönderilmesini istedi. Bu askerler olanca güçlerini harcadılarsa da onu yakalamaktan ve çöllerde onu takip etmekten aciz kaldılar. Zaten fırsat da kaçmıştı. Emir İzzeddin Feyyaz Irak diyarına girerek kendini kurtarmış, vakit daralmış, yakalanması adeta imkansız olmuştu. [22]

Hicretin Yedîyüzaltmışbirînci Senesi

Bu sene başında Müslümanların sultanı Melikü'n-Nâsır Hasan b. Melikü'n-Nâsır Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun Mısır'ın ve Şam'ın kadıları, önceki senede adlan anılan kadılar, Şam naibi Emir Seyfeddin îsdetmür idi. Bu zat Yelboğa el-Bahnavî'nin kardeşiydi. Sır kâtibi ise Kadı Eminüddin b. Kalanisî idi.

Muharrem ayı başında Şeyh Sslahaddin Alâî'nin, muharrem'in üçünda pazartesi gscasi Kudüs-ü Şerifte öldüğüne, ertesi gün da öğle namazından sonra Mescid-i Aksada cenaze namazının kılındığına ve Rahbe naibinin mezarlığına defin edildiğine dair haber Dımaşk'a ulaştı. Vefat ederken altmışaltı yaşındaydı. Kudüs'te ikamet ettiği süre zarfında Selahiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştı. Üç sene süreyle de Sükkeriye Dârü'l-Hadisinde şeyhlik yapmış, eser tasnif ve te'lifat ile uğraşmış derlemeler yapmış, hadis toplamış ve tahriç etmişti. Âli ve nazil isnadlarma, hadis cüzlerini tahric etmeye, faydalı bilgiler toplamaya dair güçlü bir istidadı vardı. Bu alanda otoriteydi. Fıkıh, lügat, arapça, edebiyat dallannda pay sahibiydi. Yazısı biraz zayıftı. Ama yine de doğru ve düzgün yazardı. Bir kaç tasnifatı vardı. Duyduğuma göre Dımaşk'taki Samsatiye hankahına bu tasnif eserlerini vakfetmiştir. Vefatından sonra Serahsiye Medresesi'nde hatip Burhaneddin b. Cemâa müderrislik ve nazırlık yapmıştır. Eski tarihlerde orayı yıktırarak daha güzel bir şekilde inşa ettirmişti.

Muharrem ayının altısında perşembe günü Berr Mütevellisi İbn Bahadır eş-Şeyrecî gözaltına alındı ve Azraviye Medresesi'ne konuldu. Kendisinin hacib Kanlan ve Kadı Hasan İle Birlikte Numan el-Bel-ka'dan bir şeyler talep ettiği iddia edildi Bu onlann düşmanları tarafından ortaya atılmış bir iddia idi. Ancak bu hususta her hangi bir şey ispatlanamadı, doğrusunu Allah bilir. Sonra bir adamın fernanlan tahrif ettiği ve uydurma fermanlar yazdığı ortaya çıktı. Bu sebeple Sarimiye Medresesi'nin müderrisi tutuklandı. Çünkü bu adam o medresede kalıyordu. Melikü'l-ümeranm huzurunda dövüldü. Aynı şekilde Şeyh Zeyneddin Zeyd el-Mağribî eş-Şafiî de yakalanıp sorgulandı. Anlatıldığına göre o da Ekriye Medresesi'ne atanmak için bir fermanı uydurup yazmasını o adamdan talep etmişti. Bu yüzden Şeyh Zeyneddin de dövüldü ve saray kapısındaki hapse atıldı. Aynı şekilde Emir Şihabüddin de hapse atıldı. Şehir mütevellisi olan Emir Şihabüddin göreve atanmak için bu sahtekara bir fermanı yazdırmıştı. Sır katibi bunu anlayınca durumu saltanat naibine iletti. O da kapıyı açtı ve hepsini saray kapısındaki hapse tıkadı.

Muharrem ayının onbeşinde cumartesi gecesi Dımaşk'a hacıların mektupları ulaştı. Bu mektuplarda bolluktan, ucuzluktan, güvenlikten haber veriliyordu. Hamd ve minnet Allah'adır.

Ayın yirmibirinde cumartesi gecesi akşam namazından sonra sultanın tahtırevanı Dımaşk'a girdi. Ardı sıra diğer hacılar da şehre girdiler. Çamurdan ve yakıcı sıcaktaki taşlık mıntıkalardan geçerken Hav-ran'da şiddetli bir yorgunluğa ve bitkinliğe maruz kalmışlardı. Ayrıca oradaki fitne ve kargaşa yüzünden bir çok develeri ellerinden alınmış, çok sayıda kadınları esir alınmıştı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Bu yüzden insanlar çok yorgunluk ve zahmetlerle karşılaşmışlardı.

Muharrem ayının yirmidördünde pazartesi günü uydurma fermanlar hazırlayan Sirac Ömer el-Kıftî eî-Mısrî'nin eli kesildi Anlatıldığına göre bu genç bir adam olup çok güzel ve ustaca yazı yazarmış. Bir kafese konulup deveye bindirilmişti. Elleri kesilmiş, ama yağda dağlan-mamıştı. Bu yüzden kesik yerden kan akmaya devam ediyordu. Onunla birlikte Şeyh Zeyneddin Zeyd de ters şekilde deveye bindirilmişti. Çıp-kk vi başı açıktı. Aynı şikîlda Badir t l=Humuşî d© başka bîr daveye bindirilmişti. Ayağında mesti, sırtında kabam vardı. Bu şekilde şehirde dolaştırılıp teşhir edildiler ve: "İşte bu, sultana karşı

iftira eden ve yalan ferman hazırlayanların cezasıdır." diye yüksek sesle duyuru yapıldı. Daha sonra Babü's-Sağir'de hapse atıldılar. Bundan önce saray kapısındaki hapishanede idiler. O hapishanedeyken alınıp şehirde dolaştırılmış ve teşhir edilmişlerdi. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [23]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/377-378.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/378-379.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/379-381.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/381.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/382-383.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/383-384.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/384-386.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/387-391.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/391.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/391-392.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/392.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/393.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/393-396.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/396-397.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/397-398.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/398-399.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/399-400.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/400.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/401-402.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/402-403.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/403-404.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/404-405.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/405-406.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Mencük'ün Tutuklanması
Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması
Feyyaz B. Mühenna'nın Ölümü
İbn Hilalin Kölesi Muallim Sencer İle İlgili Çok Garip Bir Olay
Saltanat Naibi İstedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması
Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dımaşk'a Gelişi
Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kaş Ve Bıyıklarını Traş Etmekten Men Edilmeleri
Hicretin Yediyüzaltmışikinci Senesi
Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Oluşu
Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslantı
Melîkü'l-Ümera Baydemirin Dımaşk'tan Çıkıp Gazze Yoluna Koyulması
Sultan Melik Mansur'un Secora Boğazı'nın Batısındaki Sekiye Gelmesi
Baydemir'in Kaleden Çıkış Sebebi Ve Çıkışının Şekli
Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikte Dımaşk'a Girişi
Sultanın Dımaşk'dan Mısıra Gidişi
Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi
Cidden Garip Bir Rüya
Halife Mutedid Billah'ın Vefatı

Mencük'ün Tutuklanması

Bir seneden beri Dımaşk havalisinde gizlenmekte olan Mencük ortaya çıkarılıp tutuklanmıştı.
Muharrem ayının yirmiyedisinde perşembe günü Nasih, saltanat naibi Emir Seyfeddin îstedmür'ün yanma gelerek Mencük'ün Dârü'ş-Serefl'l-âlâ'da gizlendiği haberini verince naib hemen bazı haciblerini ve has adamlarını oraya gönderdi. Görevliler gidip onu gözetim altında saraya getirdiler. Öyle ki, bazı görevliler arkadan yaklaşarak onu adeta kucaklamışlardı. Saltanat naibi onunla yüz yüze gelince onu karşıladı. İkramda bulundu ve tahtında yanına oturttu. Ona lütufkâr davrandı. Meşrubat içirdi ve yanında konuk etti. Oruçlu olduğu için, yanında iftar etmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Saltanat naibi ona kendi elbiselerini vermiş, sonra zincire vurup aynı gecede yani cuma gecesinde bir grup asker ve emirle birlikte sultana göndermişti. Onu muhafaza altında götüren emirlerden biri Emir Hacib Hüsameddin idi. Saltanat naibi, sabahleyin Mencük'ün kılıcın oğluyla birlikte sultana göndermişti. İnsanlar bu duruma çok şaşmışlardı. Hatta çokları onun uzak beldelerde kaybolduğunu sanmaktaydılar. Kendisinin Dımaşk'ta kılık değiştirerek insanlar arasında dolaşmakta olduğunu hiç kimse fark edememişti. Anlatıldığına göre kendisi kılık değiştirerek insanlar arasında dolaşıyor ve cuma günleri Dımaşk Camii'ne gelip orada namaz kılıyormuş, ama bütün bu tedbirler onu kaderden kurtaramamıştı. Her şeyin bir vadesi vardır.
Melikü'l-Ümera onun kılıcını ve kılık değiştirirken giydiği elbiseleri de sultana göndermişti. Onu bir grup hacib, emirler ve kalabalık askerler refakatinde zincire vurulmuş olarak muhafaza altında Mısır diyarına göndermişti. Melikü'l-Ümeranm oğlu Mısır'dan babasına gönderilmiş olan hediye, hü'at ve davarlarla birlikte babasının yanına dönmüştü. Bu arada Hacıbü'l-Hüccaba da hediyeler getirmişti. Emirler cuma günü bu hü'atleri giymişler, insanlar merasim yaparak mumlar yakmışlar, daha sonra Mencük'ün, sultanın huzuruna girdiğine, sultanın onu affedip ona mükemmel bir hil'at giydirdiğin©, emanete alman klıç-lannm, nişanlı atlarının, kıymetli ©Ibiselirinin, mallanma, paralarının kendisine iade edildiğine, kendisine eman verildiğine, emirlerin ve devlet büyüklerinin kendisine çeşitli armağanlar takdim ettiklerine dair peşpeşe sağlam haberler Dımaşk'a ulaştı. Emir Ali de Hama naibliğine atanmış olup Suğd şehrinden yola koyulmuş, Hama'ya gitmekteyken Dımaşk'a uğramış ve safer ayının dördünde perşembe gecesi Ablak Sarayına konuk olmuş ve pazar gecesi yani bu ayın yedisinde Hama yoluna koyularak Dımaşk'tan ayrılıp gitmişti.
Safer ayının onsekizinde perşembe-günü Kadı Bahaeddin Ebü'l-Beka, Trablus'tan Dımaşk'a eski vazifesine başlamak üzere geldi. Bu vazifesine döndüğüne dair olan sultan fermanı da yanındaydı. Babası Veliyyüddin bu görevini vekâleten yürütmekteydi. Kadilkudat Taced-din de Haristan mıntıkasına kadar gidip kendisini karşılamıştı. Daha sonra insanlar, konağına giderek onu tebrik ettiler. Vatanına dönüşünden ötürü çok sevindiler.
Bu ayın ilk günlerinde -ki bu senenin safer ayı aynı zamanda şubata denk gelmekteydi- çok miktarda kar yağdı. Aylardan beri susuz kalan bahçeler suya kandı. O zamana dek insanlar çok büyük zahmetlere katlanıp türlü meşakkatlere maruz kalarak ancak su elde edebiliyorlardı. Hatta bazan insanlar su yüzünden tekme tokat birbirlerine girişiyor, gürzler ile birbirlerini vuruyor ve bu yüzden de çok rezaletler meydana geliyordu. İnsanlar suya kavuşmak için çok masraflar yapıyorlardı. Aralık ve ocak aylarında, şubatın ilk günlerinde sular gayet az ve kıttı. Aynı şekilde Havran taraflarında da insanların çoğu çok uzak mıntıkalara giderek su ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Sonra Yüce Allah onlara lütfetti, kar yağdı, yağmurlar çoğaldı, dereler akmaya başladı. Nehirler suyla dolup taştı. Hamd ve minnet Allah'adır. Yağmurlar aralıksız yağmaya devam etti. Ocağın sonlarından şubatın sonuna kadar seller akmaya devam etti. Oysa aralıkta bir tek oluktan su akmış değildi.
Rebiyülevvel ayında Emir Seyfeddin Mencük, sultan için bir medrese ve Mescid-i Aksa'nın batı tarafında bir hankah yaptırmak üzere Kudüs'e gitti. Kendisi için altın yaldızla yazılan fermanı Dımaşk'a getirdi. İnsanlar bu fermanı gördüler. Ben de bunun bir nüshasını gördüm. Fermanda sultan ona gon derece tazimkâr ifadelerle hitap ediyor, onu övüyordu. Eski hizmetlerini şükranla anıyor, bu devlete yararlı bir kimse olduğunu ifade ediyor, önce yapmış olduğu hatalarını affettiğini

bildiriyordu. Hülasa onun biyografisini çok güzel ibarelerle anlatıyordu.
Rebiyülâhır ayının ilk günlerinde İbn Hilâl'in kölelerinden büyük servet sahibi Muallim Sencer'in 600.000 dirhem para cezasına çarptırıldığına dair olan sultan fermanı Dımaşk'a ulaştı. Babu'n-netifaniy-yîn'de medrese niyetiyle yaptırmakta olduğu inşaata el konuldu. Burayı öksüz mektebi olarak inşa etmesi emredildi. Ayrıca burası için geliri olan vakıf da tahsis etmesi istenildi. Memleketin büyük medreselerinden her birine de vakıfların gelirinden pay ayırması kararlaştırıldı ki, bu güzel bir maksattı. Muallim Sencer, divan başkanına teslim edildi ki, ondan mezkur meblağı çabucak tahsil etsin. Bunun üzerine Muallim Sencer ona 200.000 dirhemi peşin olarak Ödedi. Sonra da on askerin emi-riyle birlikte Mısır diyarına sevkedildi. [1]

Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması

Bu senenin rebiyülâhir ayının onbeşinde çarşamba günü Mısır diyarından bir emir Dımaşk'a geldi. Divanlardaki katiplerin insanlara sultan tarafından tahsis edilen maaşları ve sadakaları zimmetlerine geçirmeleri yüzünden haklarında soruşturma açılması için, sultan bu emirle birlikte Dımaşk'a bir ferman da göndermişti. Bu ferman gereğince Berraniye'deki adalet sarayında sorguya alındılar. Sorgulama neticesinde çok miktarda para cezasına çarptırıldılar. Öyle ki bu para cezasını ödemek için eşyalarını, kumaşlarını, yataklarını, emtialarını satmak mecburiyetinde kaldılar. Hatta satacak eşyası bulunmayanlar, kızlarını satmak için getirip tezgaha oturtuyorlardı. Bu durumu gören insanlar bu kızların babalarına acıdıklarından ağlaşıyor, feryadü figan ediyorlardı. Daha sonra bu katiplerden mali gücü olmayan, hiç bir eşyası olmayan yoksullar serbest bırakıldılar. Sahip, Müstevfî gibi rütbelere sahip olan büyükleri bu para cezasını ödemekle yükümlü kılındılar. Daha sonra tahsilat amacıyla sıkıştırıldılar. Baskı altına alındılar ve şiddetlice dövüldüler. Sahip, büyük bir meblağ ödemekle yükümlü kılındı. Öyle ki, kendisi bazı emirlerden, devlet büyüklerinden ve tüccarlardan ya bizzat gidip isteyerek veya mektup yazarak yardım talebinde bulundu. Onlar da kendisine ödemekle yükümlü olduğu meblağa yakın miktarda mali yardımda bulundular. Dövülmek için çırılçıplak edildikten sonra bu yardım kendisine ulaşmıştı. Ama tam dövüleceği esnada kendisini dövmekten vaz geçtiler ve Mısır diyarında bu cezasını ödeyecek meblağın bulunduğu haberi etrafa duyuruldu. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [2]

Feyyaz B. Mühenna'nın Ölümü

Bu senenin rebiyülâhir ayının onsekizinde cumartesi günü Feyyaz b. Mühenna'nın ölüm haberi Dımaşk'a geldi. İnsanların çoğu buna sevindiler. Bu müjde sultana da ulaştırıldı. Çünkü Feyyaz, sultana asi olmuş, cemaatten ayrılmış, nifak ve isyan diyarında cahiliyet ölümü üzere ölmüştü. İnsanlara zulüm yaptığı, hiç mazereti yokken ramazan ayında oruç bozduğu, adamlarına ve akrabalarına da böyîe yapmalarım emrettiğine dair bazı örnekleri daha önce size sunmuştuk. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Ölürken yetmiş yaşını aşmıştı.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [3]

İbn Hilalin Kölesi Muallim Sencer İle İlgili Çok Garip Bir Olay

Rebiyülâhir ayının yirmidördünde Muallim Sencer el-Hilalî 600.000 dirhem tutarındaki para cezasını ödedikten sonra serbest bırakıldı. Kurtuluşuna sevindiğinden Babü'n-nettafiyyîn'deki evinde geceyi geçirdi. Sabah olunca hamama gitti, o esnada sultanın ulağı Mısir'dan Dımaşk'a gelerek onun malına mülküne el konulmasına dair fermanı yetkililere tebliğ etti. Bunun üzerine hacibler, nakkibü'n-nükaba ve yardımcıları her taraftan gelip Muallim Sencer'in konağını kuşatma altına aldılar. Konağa ve içindeki eşyalara el koydular. Kendisini ve çocuklarım da gözetim altına aldılar. Kadınları, konaktan çok zor bir halde dışarı çıkarıldı. Üzerleri arandı, üzerlerindeki ziynetler, mücevherler, kıymetli eşyalar alındı. Orada ayak takımından ve halk tabakasına mensup kimselerden büyük bir topluluk teşekkül etti. Mallan teslim almak, gerekli tutanakları hazırlamak için bazı kadılar da şahitleriyle birlikte oraya geldiler. Kendisinden bu durumu bütün detaylarıyla öğrenmek için Muallim Sencerl de huzurlarına çağırdılar. Günün ilk saatlerinde konakta gümüş olarak 370.000 dirhem ele geçirildi. Sonra açılmamış başka sandıklar da bulundu. Vakit dar olduğu için bunların sayımı ve dökümü yapılamadı. Pazar günü de aynı şekilde sabahleyin işe başlandı, ancak pazar gecesi nöbetçiler kapılarda ve damlarda nöbet tuttular ki, geceleyin kimse bu konağa hücum etmesin. Muallim Sencer ile çocukları da göz altına alınarak Mansure kalesinde geceyi geçirdiler. Daha önceki musibetten yeni kurtulduğu halde yeniden bu büyük musibete maruz kalışından dolayı insanlar Muallim Sencer'e acıdılar.
Bu ayın sonlarında Emir Nasirüddin Muhammed b. Devaddar es-Sükkerî vefat eti. Bu, üstadının yanında büyük bir mertebeye ve yüksek makama sahipti. Görevinde büyük bir mutluluğa kavuşmuştu. Sonra Cenab-ı Allah, üstadının ona karşı kalbini karıştırdı. Üstadı onu dövdü. Malını müsadere etti. Görevden alıp hapse attı. Bu sebeple insanların nazannda da kadri azaldı. Neticede daha önceki kendisinin tebaası olan kimselerin yanına atıyla gidiyor, onlarla alış veriş yapıyor, karşılıklı konuşuyor, sonra ihtiyaç duyduğu eşyaları satın alıp bineğine yükleyerek evine götürüyordu. İnsanlar arasında bir nevi ibret haline

gelmişti. Daha öne© divgddarlık görevindi o kadar îzzst v© itibar sahibi olmuş, dünyâda yükıelip zsngin olmuş ikin bu hallin düşmüştü, Dünya işindi yükselen bir şeyi tekrar alçaltmak Allah'ın hakkıdır.
Cemaziyelevvel ayının onyedisinde pazar günü sabahleyin Muallim Sencer el-Hihalî ile oğulları tutuklu bulundukları Mansure kalesinden tahliye edildiler. Evleri ve eşyaları kendilerine teslim edildi. Ama kendisinin konağında bulunan 320.000 dirhem tutarındaki gümüş müsadere edilmişti. Ayrıca bu konu için bir mahkeme yapılması ve sadece sermayesini ele geçirebilmesi için hüccetleri mühürlenmişti. Bu işte şu âyet-i kerimenin hükmüne uyulmuştu. Şöyle ki:
"Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz." (el-Bakara, 279).
Ayrıca şehirde bir duyuru yapılarak Muallim Sencer'e, zekat Ödemediği riba muamelesi yaptığı için bu cezanın verildiği anlatıldı. Sultanm hacibi ve şehir mütevellisi de bu işte onunla müşterek çalışmışlardı. Diğerlerinin de bu yüzden cezalandırıldıkları, şehrin her tarafında halka duyuruldu.
Cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde divanlarda çalışan ve gözetim altına alınmış olan katiplerin memleketlerine ve ailelerine serbest bırakılıp gönderilmelerine dair sultanın fermanı Dımaşk'a geldi. İnsanlar bu katiplerin çekmekte oldukları eziyetten kurtuldukları ve ağır para cezasından muaf tutuldukları için sevindiler. Ancak bunlar salıverilmişler, para cezasından muaf tutulmuşlardı ama, görevlerine devam
edemiye çekler di.
Cemaziyelevvel ayının sonlarında Mısır diyarından gelmiş olan Şeyh Şihabeddin el-Makdisî, Emevî Camii'deki sahabe mihrabının karşısında vaaz verdi. İnsanlar vaazını dinlemek için toplandılar. Şafiî ve Malikî kadilkudatlan da vaazını dinlemek için Emevî Camii'ne gelmişlerdi. Vaiz Şihabeddin, Kur'an'm bir kaç âyetini tefsir etmiş, tefsir ederken de tasavvufî bazı şeylere akıcı, fasih, tatlı ifadelerle işaret etmişti. İfadeleri, yürekleri paralayan cinstendi. Çok faydalı ve güzel bilgiler vermişti. Memleketine döneceğini söyleyerek insanlarla vedalaştı. Dua ederken insanlar ayağa kalkıp dua ettiler. Ben de bir mecliste onu gördüm. Son derece güzel bir görünümü vardı. Edepliydi, konuşması güzeldi. Allah bizi de onu da ıslah etsin, amin.
Cemaziyelâhir ayının başlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Bay-demir, askerleriyle birlikte gaza için Sis ülkesine gitti. Allah ona zafer nasib etsin, onu güçlendirsin. Yine bu ayın başlarında kale halkı bir sabah Arap emirlerinin kaledeki meclislerinin üst taraflarından sarık ve iplere tutunarak hendeğe indiklerini ve Zülamiye köprüsünün yanından çıktıklarım gördüler. İki kişi kaçtı. Üçüncüsü yakalandı. Bu zindanda kaldı. Bu, onlar için ipleri ve sarkmada kullandıkları sarık bezlerini tutuyor, onlar da bu iplere v© larık bizlarini tutunarak aşağıya mvkı-yorlardı. Bu kaçma hadisesini saltanat naibi kali naibini kızarak protesto etti. Onun iki oğlunu ve kardeşini nakip (kontrol amiri) dövdü ve zindana attı. Bu olay sultana bir mektupla bildirilince sultan, kale naibinin görevden azledilip kaleden çıkarılmasını, altı yıllık görev süresince elde etmiş olduğu paraların hesabını vermesi için de Mısır'a gönderilmesini emretti. Biri nakip diğeri de saray üstadı olan iki oğlunu görevden azletti. Bunlar da aziz iken azledilip zelil oldular.
Cemaziyelâhir ayının onyedisinde pazartesi günü Emir Taceddin Cibril, Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in yanından Dımaşk'a geldi. Emir Seyfeddin Baydemir, Sis'e bağlı Tarsus ve Adana'yı fethetmiş, buraların anahtarlarını Cibril ile birlikte sultana göndermişti. Allah sultanı güçlendirsin. Daha sonra kısa süre içinde az bir zahmetle Seyfeddin Baydemir, başka bir ç«^k kaleyi de fethetmişti. Sır katibi Kadı Nasirüddin bu sebeple beliğ ve güzel bir nutuk irâd etti. Bana gelen bir mfektupta anlatıldığına göre Adana kilisesinin kapıları gemilere bindirilerek Mısır diyarına gönderilmişti.
Ben derim ki: Bu kapılar, daha önce Sefih mezarlığının yanındaki Nasıriye kapılarıydı. Sis hükümdarı, Kazan senesi dediğimiz hicri 699, senede bunları alıp götürmüştü. Müslümanlar bu senede bu kapıları kurtarıp geri getirmişlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu ayın sonlarında duyduğumuza göre Şeyh Kutbeddin Hermas Dımaşk'a uğramıştı. Bu zat, malı müsadere edilmiş, evi temele kadar yıkılıp indirilmiş, sultanın yanından uzaklaştırılarak Misyaf a sürgün edilmişti. İşte bu ayın sonlarında Dımaşk'a uğradığında Babü'l-Ferec dışındaki Celile Medrese si Jne konuk olmuştu. Ben de kendisine selam vermek için ziyaretine gittim. Yaşlı ve güzel bir kimseydi. Cidden güzel Arapça konuşuyordu. Faziletli bir insandı. Mütevazi ve mutasavvıf bir kimseydi. Allah akıbetini güzel kılsın. Daha sonra Celile Medrese-si'nden ayrılıp Azraviye Medresesi'ne geçti.
Receb ayının onyedisinde cumartesi günü sabahleyin Şeyh Şere-füddin Ahmed b. Hasan b. Kadi'l-Cebel el-Hanbelî, Mısır diyarına gitti. Bu zat, sultanın Kahiretü'l-Muizziye'de yaptırdığı medresede Hanbelî fakihlerine ders vermek üzere sultan tarafından Mısır'a çağırılmıştı. Yola çıkarken kadılar v§ ayan tabakasına mensup kimseler onu uğurlamak için şehir dışına çıkmışlardı. Allah ona selamet nasib etsin.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Saltanat Naibi İstedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması

Receb ayının yirmibeşinde çarşamba günü sabahleyin Dımaşk saltanat naibi Emir Seyfeddin İstedmür tutuklandı. Yelboğa el-Bah-navî'nin kardeşi olan Seyfeddin İstedmür, sultanın, küçük devaddarla Dımaşk'a gönderdiği ferman gereğince tutuklanmıştı. O gün kendisi İbn Babek meydanı tarafında dolaşmaktaydı. Yahudi ve Hristiyan mezarlığının bulunduğu tarafa geldiğinde

büyük hacib ve beraberindeki askerler onu çembere aldılar. Trablus tarafına gitmesi gerektiğini söylediler ve o tarafa gitmesi için de kendisini zorladılar. O da Dârüssaâde Sarayına dönme imkanı bulamadığı için Şeyh Raslan yolunun üst rara-fmdar Trablus'a yöneldi. Kendisini işsiz güçsüz bir şekilde Trablus'ta ikamet edecek şekilde sürgün etmişler ve Trablus'a gidinceye kadar kendisine refakat edecek askerleri de yanına vermişlerdi. Her şeye hükmetme gücünü elinde bulunduran Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. O dilediğini yapar. Bu karar neticesinde Dımaşk şehri naibsiz kaldı. Sultanın fermanı gereğince büyük hacib geçici olarak şehri yönetmeye başladı. Naibliğe Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir atandı.
Şaban ayında Haleb naibi Emir Seyfeddin BaydennYin Dımaşk na-ibliğine atandığına dair olan sultan fermanı Dımaşk'a ulaştı Bir grup Haleb askeriyle yola koyularak sultana itaat ettirmek üzere Emir Hiyar b. Mühenna'mn üzerine gitmesi emredildi Aynı şekilde Hama ve Humus emirlerine de bu işinde Emir Seyfeddin Baydemir'e yardımcı olmaları için emirname gönderildi Şaban ayının dördünde cuma günü bunlar Silmiye'de Emir Hiyar'la karşı karşıya geldiler. Birbirlerine tam yaklaşmadan karşılıklı atışmaya başladılar. Bu çatışmayı müşahede edenlerden Emir Taceddin Devaddar, Bedevilerin bu düzenli orduyu her taraftan kuşatma, altına aldıklarım bana anlattı. Çünkü Bedeviler yaklaşık 800 kadar kişiydiler. Hama, Humus ve Haleb'ten gelen Türkler 150 kişiydiler. Bedevilere ok atmaya başladılar. Onlardan büyük bir kısmını öldürdüler. Türklerden sadece bir kişi öldürüldü. Onu da Türklerden biri Bedevi zannederek bir ok atarak öldürmüştü. Sonra araya gece girdi. Türkler daire dışına çıktılar.
Türklerin ve bedevilerin mallan yağmalandı. Büyük bir fitne cereyan etti. Durumu kontrol altına almak, kayıpları telafi etmek amacıyla Dımaşk'tan bir kaç komutanın emri altında bir devriye birliği yola çıkarıldı. Saltanat naibi de orada onların gelişlerini beklemeye başladı. Masma lakabını taşıyan Emir Ömer b. Musa b. Mühenna, bedevilerin komutanı olarak Mısır diyarından geldi. Beraberinde Emir Bedreddin b. Cemmaz da vardı. Masma, Dımaşk'taki Ablak Sarayına indi. Emir Reml kendi adeti üzere Tuziye'ye indi. Sonra ikisi birlikte beraberlerindeki itaatkar bedevi devriye birliğiyle birlikte Emir Hiyar'ın üzerine gittiler. Beraberlerinde Dımaşk, Hama ve Humus askerleri de vardı. Bunlar Emir Hiyar'ın hakkından gelmeyi kafalarına koymuşlar, onu sultanın itaatine sokmaya karar vermişlerdi. Allah akıbeti hayreylesin. [5]

Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dımaşk'a Gelişi

Şaban ayının ondokuzunda cumartesi günü sabahleyin Emir Seyfeddin, askerleriyle birlikte Haleb yönünden Dımaşk'a girdi cumartesi gecesi Vat'ay-ı Berze'de kaldı. İnsanlar Hama'ya ve Hama yakınlarına kadar giderek onu karşıladılar. Önceki paragraflarda anlattığımız gibi onunla bedeviler arasında bir savaş cereyan etmişti. İşte bu günde Dımaşk'a büyük bir debdebe ve merasimle girdi. Adet üzere eşiği öptü ve Dârüssaâde Sarayına yaya olarak gitti. Etrafındaki maiyeti, kıymetli ve güzel elbiselerini giyinmişlerdi. Teçhizatları tamdı. Kıymetli silahlar taşıyorlardı. Şehamet, kararlılık, iyiliği emretme ve kötülüğü nehyetme gibi özellikleri bulunduğundan insanlar, Emir Seyfeddin'in Di-maşk'a saltanat naibi olarak gelişine çok sevindiler. Allah ona güç ve kuvvet versin, onu doğru yola iletsin.
Ramazan ayının onikisinde cuma günü Hanbelîler Kubaybat Ca-mii'nde hutbe okudular. Burada görev yapmakta olan Kad Şihabeddin Kadıasker el-Hanbelî, sultanın fermamyla azledildi. Çünkü sultan onun göreve atandığından bu zamana kadar sadece Hanbelîlere hizmet vermekle yetindiğini biliyordu.
Ramazanın onaltısında cuma günü Osman b. Muhammed öldürüldü. Bu, İbn Debadip ed-Dekkak adıyla meşhur olmuştu. Yalan söylemekte bir araya gelip anlaşmaları imkansız olan bir topluluğun şehade-tiyle bunun Rasûlullah (s.a.v.)'a çokça sövdüğü tesbit edilince, Maliki hakiminin huzuruna götürüldü. Aleyhinde bu iddia ileri sürüldü. Kor-kuyormuş gibi bir numara yaptı. Daha sonra suçu işlediği sabit görülünce demirle vurularak öldürüldü. Allah onu kahretsin. Onu rahmetinden uzak tutsun, ona merhamet buyurmasın.
Ramazanın yirmi altısında pazartesi günü Zübale adıyla çağırılan Muhammed Behtar, Peygamber (s.a.v.)'e sövdüğünden kâfirane davranışlarda bulunup iddialarda bulunduğundan öldürüldü. Anlatıldığına göre kendisi çokça namaz kılıp oruç tutarmış, ama bununla birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve müminlerin annesi Hz. Aişe ile Peygamber (s.a.v.) hakkında çok çirkin sözler sarfedermiş. İşte bu yüzden bu günde, Sukü'l-Hayl'de boynu vuruldu. Hamd ve minnet Allah'adır.
Şevval ayının onüçünde sultanın tahtırevanı hacca gitmek üzere saraydan hareket etti. Hac kafilesinin emiri, Nasirüddin b. Kara Sungur, kafilenin kadısı ise Şeyh Şemseddin Muhammed b. Sind idi. Bu zat muhaddis olup müftülük vazifesini ifa edenlerdendi.
Şevval ayının sonlarında Şagor mahallesinde terzilik yapmakta olan Hasan adındaki biri tutuklandı. Bunun mel'un Firavun'dan yana ifadeler sarfettiği ve onun Müslüman olarak öldüğünü iddia ettiği ileri sürüldü. Kendisi şu aşağıda nakledeceğimiz âyet-i kerimeye dayanarak Firavun'un boğulurken Müslüman olduğunu söylemişti:
"İsrail oğullarının inandığından başka Tanrı olmadığına inandım. Artık ben O'na teslim olanlardanım" (Yunus, 90).
Ancak o, yani terzi Hasan bu âyetin devamındaki ifadelerin manasını kavrayamamıştı:
"Şimdi mi inandın? Daha önce baş kaldırmış ve bozgunculuk etmiştin." (Yunus, 91).
Şu âyet-i kerimelerin de manasım kavrayamamıştı:
"Allah bunun üzerine onu dünya ve ahiret azabına uğrattı." (en-Nazi-at, 25).

"Ama Firavun o Peygambere karşı gelmişti de onu çok ağır bir şekilde tutup cezalandırmıştık." (ei-Muzemmii, 16).
Firavun'un en büyük kâfirlerden biri olduğunu isbatlayan daha bir çok ayet-i kerime ve hadis-i şerif mevcuttur. Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar da bu hususta müttefiktirler.
Zilkade ayının altısında cuma günü sabahleyin Mısır'dan Dı-maşk'a posta gelerek saltanat naibinin, Tengiz'in adeti üzere saygı ve ikram içinde sultan tarafından Mısır'a çağırıldığını haber verdi. Bunun üzerine saltanat naibi, yanına saraya layık kıymetli hediye ve armağanları alıp zilkade ayının ondordünde cumartesi günü sabehleyin yola çıktı. Çıktığında kadılar, önde gelen hacibler ve emirler onu yolcu ettiler. Zilhicce ayının başlarında saltanat naibi kendi eliyle bir mektup yazarak Dımaşk'taki Kadilkudat Taceddin eş-Şafifye gönderdi ve onu Kudüs'e davet etti. Hz. İbrahim'in mezarım ziyaret etmesini istedi Mektubunda ayrıca sultanın kendisine ihsan ve ikramda bulunduğunu, saygı gösterdiğini, at, davar, para, ürün, tahıl ve birçok eşya armağan ettiğini de bildiriyordu. Bunun üzerine kadilkudat, zilhicce ayının dördünde cuma günü altı posta atıyla yola koyuldu. Yanında münasip miktarda ve değerde hediyeler de vardı. Zilhiccenin onsekizinde cuma günü akşamleyin kendi bahçesine döndü.
Zilhicce ayında ve ondan önceki ayda bir çok mekanda cidden büyük sel baskınları meydana geldi. Bu baskınların izlerini Baalbek şehrinde gördük. Bu yüzden bir çok ağaç yıkılmıştı. Bir çok mekan tahrip olmuş ve parçalanmıştı. Sel baskınlarının izleri bir çok mekanlarda halen görülmekteydi. Mesela Ca'lus mıntıkasında meydana gelen sel baskını yüzünden cidden çok miktarda eşya telef olmuş ve bu baskınlar neticesinde yörenin kadısı, beraberindeki bazı seçkin kimselerle birlikte sular altında kalıp boğulmuştu. Bunlar bir tepe üzerinde durmakta iken aniden sel baskınıyla karşılaşmışlar. Bundan kurtulmayı başaramamışlar ve neticede can vermişlerdi. Hissetü Cemal nahiyesinde de bir sel baskını meydana gelmiş, bu yüzden bir çok ağaç, davar, üzüm bağı ve başka şeyler telef olmuştu. Haleb'te meydana gelen sel baskını yüzünden de Türkmenlerden ve diğerlerinden çok sayıda insan, erkek, çocuk, davar ve deve telef olmuştu. Ben bu felaketi gözüyle gören bir kimsenin mektubunda okudum. Onun anlattığına göre Haleb taraflarında dolu yağmıştı ki her birinin ağırlığı, yaklaşık 700 dirhem kadardı. Bazıları bundan daha iri, bazıları ise daha küçüktü.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [6]

Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kaş Ve Bıyıklarını Traş Etmekten Men Edilmeleri

Zaten bunu yapmak İbn Hazm'in anlattığına göre icma ile haram kılınmıştır. Ancak bazı fakihlerse bunun mekruh olduğunu ifade etmişlerdir.
Zilhicce ajanın onbeşinde salı günü sultanın mektubu Dımaşk'a geldi. Bu mektupta Kalenderilerin Müslüman kılığına bürünmeleri, Acemlerin ve Mecusilerin kılığını terk etmeleri emrediliyordu. Bu bid'atvari kılığı terk etmeden bu çirkin elbiseleri üzerlerinden çıkarıp atmadan bunlardan her hangi birinin sultanın ülkesine girmelerine imkan tanınmayacağı, bu fermana riayet etmeyenlerinse şer'an tazir edilecekleri, yerinden yurdundan sökülüp atılacakları bildiriliyordu. Bunların pis ve değersiz esrar içmekten de vaz geçmelerinin emderilmesi gerekiyordu. Bunu içip sarhoş olanlara had tatbik edileceğinin de bildirilmesi zorunlu hale gelmişti. Nitekim bazı fakihler bu yolda fetva vermişlerdir. Hülasa sultanın onlarla ilgili olarak gönderdiği ferman, çarşamba günü sabahleyin şehrin her tarafında duyuruldu.
Zilhicce ayının beşinde salı günü Cibras şehrinde Şeyh Ahmed b. Musa ez-Zer'fnin vefat ettiği haberim aldık. Bu zat, iyiliğ emredip kötülüğü yasaklamak işiyle görevlendirilmiş, sultan ve devlet kademeleri nezdinde insanların çıkarlarını gözeten bir insan olmuştu. Havas ve avam nezdinde itibarlıydı. Allah rahmet etsin.
Bu ayda Dımaşk'ta haciblik ve emirlik yapmış olup daha sonra bu görevlerinden azledilerek sultan tarafından Trablus'a sürgün edilmiş olan Emir Seyfeddin Kehlen b. Akves, Trablus'ta vefat etti.
Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir bu ayda Mısır diyarından Dımaşk'a döndü. Dönüşünde Kudüs-ü Şerife uğramış, aref günü ve Kurban Bayramının birinci günü orada kalmış sonra Ersof ormanlığının yolunu tutmuş, orada avlanmak istemiş, ancak sancılandığı için bunu yapamayınca yoluna hızla devam etmiş ve zilhicce'nin yirmibirinde pazartesi günü sabahleyin Dımaşk'a ulaşmış ve büyük bir debdebe ve alayişle şehre girmişti. Dönüşünü seyretmek için insanlar yola çıkmışlardı. Kendisi muazzam ve kıymetli dokumalı bir kaban giyinmiş olup adet gereğince önünde bayrak ve filamalan, muhafızları vardı. Halka iyilik ve ihsanda bulunmak, vakıfların durumunu ıslah etmek, bu hususta tıpkı Tengiz gibi yapmak istiyordu. Merhum Tengiz'in metodunu takip etmek niyetindeydi. [7]

Hicretin Yediyüzaltmışikinci Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam, Haremeyn-i Şerifeyn ve buralara bağlı mıntıkalarda İslâm'ın ve Müslümanların sultanı, Melikü'n Nasır
Hasan Kalavun es-Salihî idi. Sultanın Mısır diyarında naibi yoktu. Mısır'daki kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi Veziri Kadı İbn Hatip; Şam naibi Emir Seyfeddin Baydemir el-Harezmî; Dımaşk'm kadıları, hatibi, diğer eşrafı, ordu nazırı v muhtesibi ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Vezir İbn Kazvin'î, Sır katibi Kadı Eminüddin b. Kalanisî, Beytü'1-ma

vekili ise Kadı Selahaddin es-Suğdî idi. Bu zat meclisteki dört üyeden biriydi. Vakıflar idaresinin başkanı Emir Nasi-rüddin b. Fadlullah; baş hacib de Yusufî idi. Bu zat, Cinhar emiri olarak üzere Mısır diyarına gitmişti. Dımaşk şehrinin mütevellisi Nasirüddin; Nakibü'n-Nükabası ise İbn Şücaî idi.

Muharrem ayının altısında pazartesi günü sabahleyin Hama naibi Emir Ali, Mısır'a giderken Dımaşk'a uğradı. Ablak Sarayına indi. Sonra Düveydarı olan Yelboğa'nm konağına uğradı. Kassain'de bulunan bu konağın bazı odaları tamir edilip yenilenmişti. İnsanlar buradayken yanına gidip ziyaret ettiler. Kendisine selam verdiler. O da muharrem ayının dokuzuna, perşembe sabahına kadar orada kaldı. Sonra Mısır diyarına gitti.

Muharrem ayının ondokuzunda pazar günü, Şagor mahallesinden Hasan b. Hayyat, zindandan alınarak Maliki kadısının huzuruna getirildi. Firavun'dan taraf olduğuna dair iddialarda bulunuldu. Kendisi de bunu önce itiraf etti. Sonra ikinci kez, üçüncü kez tartışıp münazara yaparak bunu doğruladı. Kendisi okur yazar olmayan avam tabakasından cahil bir ihtiyardı. Bazı naslardan bahsediyordu, ama delilini güzelce ileri süremiyordu. Sadece muhayyilesinde bir şüphe meydana gelmişti. Boğulmak üzere iken Allah'ın azabını gördüğü ve ilâhî ceza ile kuşatıldığı esnada Firavun'un durumunu haber veren şu ayet-i kerimeyi delil olarak ileri sürüyordu:

"İsrail oğullarının inandığından başka Tanrı olmadığına inandım. Artık ben O'na teslim olanlardanım."

Cenâb-ı Allah da Firavun'a o zaman şöyle karşılık vermişti:

"Şimdi mi inandın? Daha önce başkaldırmış ve bozgunculuk etmiştin. Senden sonrakilere bir ibret teşkil etmesi için bu gün sadece senin cesedini çıkarıp (sahile) atacağız" dedik." (Yunus, 90-92).

Bu cahil adam Firavun'un o esnadaki imanının kendisine fayda vereceğine inanmıştı. Oysa Yüce Allah bir âyet-i kerimede bunun doğru olmadığını şöyle beyan buyurmuştur:

"Şiddetli azabımızı gördüklerinde: "Yalnız Allah'a inandık; O'na koştuğumuz eşleri inkar ettik" dediler. Ama, bizim şiddetli azabımızı görüp de Öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi. Bu, Allah'ın kulları hakkında Öteden beri yürürlükte olan yasasıdır. İşte inkarcılar o zaman hüsranda kaldılar." (Gafîr, 84-85).

"Doğrusu Rabbinin söz verdiği azabı hak edenler, can yakıcı azabı görene kadar kendilerine her türlü belge gelse bile inanmazlar." (Yunus,96-97).

Sonra başka bir günde kadının meclisine getirildiğinde sapıklığında yine ısrar ediyordu. Bunun üzerine kendisi kırbaçlandı. Tevbe ettiğini söyledi. Tekrar zincire vurularak zindana iade edildi. Üçüncü günde yine getirildiğinde zahiren tevbe ettiğini söylüyordu. Şehirde dolaştırılıp durumu ilan edildi. Sonra salıverildi.

Muharrem ayının ondördünde salı gecesi ay tutulmuş olarak, ama bulutların altında olduğu halde doğdu. Yatsı vakti gelince yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Ancak hatip yatsıdan önce küsuf namazını kıldırdı. Birinci rek'atte Ankebut sûresini, ikincisinde ise Yasin sûresini okudu. Sonra minbere çıkıp hutbe irâd etti. Yatsıdan sonra minberden indi.

Hacıların mektupları Dımaşk'a geldiğinde bu mektuplardan Hicaz taraflarında bolluk ve güvenliğin bulunduğunu öğrendik. Zilhicce ayının başından, hatta ondan birkaç gün öncesinden itibaren bu ayın yani muharremin sonlarına kadar sular artmaya devam etti. Durum yine eskiden olduğu gibiydi. Yaşlıların çoğunluğunun anlattıklarına göre böyle bir olay daha önceleri görülmüş değildi. Bunun sebebi de suyun bazı dağlardan gelip nehir yoluna kanalize olmasıydı.

Muharrem ayının yirmibirinde sah günü sultanın tahtırevanı öğleden önce Dımaşk'a girdi. Mekke'de mukim olan Emir Hac Şerek Timur el-Mardanî tutuklandı. Dımaşk'in devriye askerleri hacılarla birlikte Dımaşk'a döndüklerinde hemen o esnada Emir Kara Sungur komutasındaki devriyeler, Emir Hacı Şerek Timur'u zincire vurup posta vasıtasıyla Mısır diyarına gönderdiler. Bize ulaşan habere göre Mekke emiri Emir Sind, sultanın Kara Sungur komutasındaki askerlerine oyun oynamış onlara baskın yaparak bir kısmını Öldürmüş, atlarını da zapte-mişti. Neticede bunlar üzerlerinde hiçbir eşyaları kalmaksızın soyulmuş olarak Mısır diyarına döndüler. innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Şevval ayının başında Mısır'daki Nil nehrinin sulan, alışıla gelmişin dışında taşmış ve çok miktarda su göleti meydana gelmişti. Buna bağlı olarak hava bozmuş, fırtına kopmuş, bu yüzden ölümler çoğalmıştı. Her gün 2.000'den fazla insanının Öldüğü, hastalıkların çoğaldığı, çalışacak kimselerin azalması nedeniyle fiyatların yükseldiği, şekerin, suların, meyvelerin aşırı şekilde pahalılaştığı haberi bize ulaşmıştı. Sultan, şehir dışına çıkmış ve bu durumdan çok tedirgin olmuş, hastalanmış, sonra Allah'a hamd olsun ki afiyet bulmuştu.

Rebiyülâhir ayının üçünde Mısır diyarından Irak sahibinin elçisi İbn Haccaf, sultanın kızını istemek amacıyla Dımaşk'a geldi. Kendisine mehir olarak Bağdat memleketini vermesi, ayrıca sultana bir istihkak ödemesi şartıyla sultanın kızının kendisine verilebileceği ifade edildi. Elci beraberinde sultan ailesine çok miktarda armağan, hil'at ve mal da götürmüştü. Elçiye Beytü'l-mal'dan bir köyü satın alıp Dımaşk'ta Tava-vis yakınında yaptırmak istediği hankaha vakfetmesi emredildi. Elçiyi karşılamaya naib vekili olan Hacibü'l-Hüccap ile devlet erkânı ve ayan tabakasına mensup kimseler çıkmışlardı.

Rebiyülâhir ayında Mısır'da Sultaniye Medresesi için yaptırılan minarenin çöktüğünü duyduk. Bu minare cidden garip bir şekilde yapılmış muazzam bir eserdi. Burada medresenin kapısının kemeri üzerinde tek temel üzerine kurulmuş iki minare vardı. Minare çökünce medresedeki sanatkarlar, oradan gelip geçenler medresenin mektebinde okuyan çocukların çoğunu öldüler. Anlatıldığına göre oradaki çocuklardan sadece altısı kurtulabilmişti. Minarenin çökmesi nedeniyle yaklaşık 300 yahut daha fazla veya daha az sayıda insan Ölmüştü. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun, (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Rebiyülâhir ayının yirmi dokuzunda pazartesi günü saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, ormanlığı ıslah etmek, orada insanlara ezâ veren ağaçları sökmek, gereken yerlerini budamak için şehirden çıkıp ormanlığa gitti. Beraberinde emirler ve arkadaşları ve muhafız askerleri de vardı. Ormanlıkta kendileri, köleleri ve çocuklarıyla hep birlikte çalıştılar. Merc ve Gota gibi mahallelerde bulunan çiftçiler de onlara yardımcı olmak üzere ormanlığa getirildiler. Saltanat naibi müteakip aym onbeşinde cumartesi günü Dımaşk'a döndü. Ormanlığı çerden, çöpten, lüzumsuz dallardan temizleyip anndırmışlardı.
Yine bu ayda bazı dilenciler arasında garip bir olay meydana gelmişti. Şöyle ki: Fecirden Önce Melikü'l-Ümera Tengiz'ir hanımının Ba-bü'l-Havvasin'deki türbesinin yanında sadaka olarak dağıtılmakta olan ekmekleri alabilmek için dilenciler orada toplanmışlar ve kendi aralarında kavgaya tutuşmuşlardı. Sonra bir adama hücum ederek boğazını sıkmışlar, sonra da içinde biraz altınla 3.000 dirhem bulunan bir kesesini alıp götürmüşlerdi. Sonra da kargaşadan yararlanarak sıvışıp gitmişlerdi. Adam, yediği dayağın tesirinden ötürü bayılmıştı. Bir süre sonra ayıhnca orada kimseyi bulamamış, durumunu gidip şehrin mütevellisine şikayet etmişti. Ama bu soygunu yapanlar şu ana kadar ele geçirilememişlerdi. Bu para kesesini kendisinden gasbedip götürenlerden birinin bana anlattığına göre kendileri, bu 3.000 dirhemi nıüdarebe yapmak[8] amacıyla kendisinden almışlardı. Bunlardan 1.000 dirhemi Bendakî dirhemi idi. İki dinarın ağırlığı ise üç dinara denk gelmekteydi.
Cemaziyelevvel ayının beşinde cumartesi günü sabahleyin Kadil-kudat Şerefüddin el-Hanefî, Şeyh Ali b. Benna'yı huzuruna çağırdı. Şeyh Ali b. Benna, Emevi Camii'nde halka vaaz verirdi. Bir vaazında söz arasında merhum Ebu Hanife'ye sataşmıştı Bu sebeple Hanefî Kadil-kudatı Şerefüddin, onu huzuruna çağırmış ve tevbe etmesini istemişti, Sonra da halka vaaz vermesin yasaklamış, onu zindana atmış, aynı günde zindandan salıvermişti. Adı geçen Şeyh Ali b. Benna, zahid ve iffetli bir kimse olup Mısırlıydı. Hadis dinler ve okurdu. Vaaz türünden sözler sarfeder, inceliklerden ve ata sözlerinden bahsederdi. Halkın büyük bir çoğunluğu ona yönelmiş ve sözünü tatlı bulmuşlardı. Konuşmaları onların anlayış seviyesine uygun düşüyordu. Bazan vaazlarında halkı güldürürdü. Bir defasında ben de vaazını dinledim, gerçekten de sözleri kolay anlaşılır türdendi. Konuşmaları uzatırken kendisinin anlatmasının uygun olmayacağı şeyleri de işaret etmişti. İnsanı başarıya ancak yüce Allah' ulaştırır. Sonra cemaziyelevvel ayının sekizinde salı günü insanlara vaaz vermek için yerine gelip oturduğunda eski adetine göre konuşmaya başladı. Bu nedenle mezkur kadı da onu tekrar huzuruna çağırdı. [9]

Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Oluşu

Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Melik Muzaffer Hacı b. Melikü'n-Nasır Muharanıed b. Melikü'l-Mansur Kalavun l Abdullah es-Salihî. Bu zat sultan olmuş, amcası Melikü'n-Nasır Hasan b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melikü'l-Mansu Kalavun'un sultanlığı ise sona ermişti. Sultan Melikü'n-Nasır Hasan'ın tamahkârlığı ve hırsı artmış, halka kötü muamelede bulunmuş, onları sıkıntılı bir yaşam içine sürüklemişti. Çoğuna ihtiyaç olmayan büyük binalar yaptırmış, Bey-tü'1-mal'm parasına ve mülkünün çoğuna el koymuş, bu paralarla kendine çok miktarda köy ve çiftlik satın almıştı. Bu da insanların çok ağrına gitmişti. Ancak kadılardan, yöneticilerden, alimlerden, salihlerden hiçbiri bu nedenle ona hücum edememiş, protestoda bulunma cesaretini gösterememiş, kendisinin ve Müslümanların yararına olacak şekilde nasihatte bulunamamıştı. Cenâb-ı Allah ondan öç aldı. Askerlerini ona musallat kıldı. Halkının, havas ve avamının kalplerini ondan soğuttu. Çünkü kendisi onların erzaklarını, maaşlarım, ekmeklerini kesmiş, onlardan kestiklerini kendi has adamlarının maaşına ve erzakına eklemişti. Bu sebeple ona bağlı emirler, askerler, komutanlar, katipler, memurlar azalmış, erzakı azalan bu insanlar fakrü zaruret içine düşmüşlerdi. Kendilerinin, çocuklarının, bakmakla yükümlü bulundukları kimselerin de maaşlarına, ve erzaklarına el konulmuştu. İşte o zaman
Cenâb-ı Allah, Sultan Melikü'n-Nasır Hasan'ın ölümünü kendi has adamlarından Emirü'l-Kebir Seyfeddin Yelboğa el-Hasek vasıtasıyla mukadder kıldı, Şöyle ki: Sultan Melikü'n-Nasır Hasan, Emirü'l-Kebir Seyfeddin Yelboğa'yı tutuklamak istemiş bunun için gerekli hazırlığı yapıp, askerleriyle birlikte onun üzerine gitmiş, Kahire dışında onunla karşı karşıya gelmişti. Çadırların kurulu olduğu yerde karşılıklı çatışmadan sonra Sultan Melikü'n-Nasır Hasan hezimete uğramış ve iki taraftan da bir kısım asker ölmüştü. Sultan Melikü'n-Nasır Hasan, Cebel kalesine sığınmıştı. Sığınacak başka bir yer kalmamış, tedbirin de kader karşısında yararı olmamıştı. Askerler kaleyi tümüyle kuşatma altına alarak geceyi geçirdiler. Sultan Melikü'n-Nasır Hasan, atına binerek Kerek'e kaçmaya yeltendi. Ancak kale dışma çıkınca yakalanıp tutuklandı ve mezkur Haseki Yelboğa'nın konağına götürüldü. Bu, onun son ânıydı. Günlerden de cemaziyelevvel ayının dokuzu, yani çarşamba idi. Yapılan meşveret neticesinde yetki, Hasekilerden Emir Seyfeddin Yel-boğa'ya verildi. O da emirlerle yaptığı görüşmede Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Muzaffer Hacı'mn sultanlığına bey'at edilmesi kararım aldırdı. Yeni sultan adına hatibler hutbe okudular. Paralar da onun adına bastırıldı. Posta onun adına bey'ut edilmesi buyruğunu ülkenin her tarafına ulaştırdı. O zaman yeni sultan henüz oniki yaşındaydı. Ondört veya onaltı yaşında olduğuna dair çeşitli rivayetler de vardır. Yeni sultan babası Nasır Muhammed b. Kalavun'un zamanındaki uygulamalara dönülmesini, Melik Nasır Hasan'ın aldığı kararların tümünün ipta edilmesini ve onun kesmiş olduğu maaşların yeniden ödenmesini, kendisine atabek yapmak için İskenderiye zindanında bulunan Emir Taz ile Taşdemir el-Kasım'm huzuruna getirilmelerini emretti. Bu haber, bu ayın onaltısmda çarşamba günü sabahında Mısır diyarın-daki tabılhane emirlerinden Emir Seyfeddin Bezlar komutasındaki posta ile Dınıaşk'a ulaştı. Bunun üzerine kalede müjde davulları çalındı. Emirlerin müzisyenleri de konakların önünde müzik ziyafeti verdiler. Şehrin tümü süslendi.

Aynı günün sabahında Dârüssaâde Sarayında yeni sultan için bey'at alındı. Saltanat naibine de büyük şeref ifade eden hil'at gönderilmişti. Emirlerin, askerlerin, halkın çoğu bu duruma sevindiler. Emir ve hüküm, Allah'a mahsustur. Çünkü bir ayet-i kerimede Yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Ey Muhammed! De ki: Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın; dilediğini aziz kılar, dilediğini
alçaltirsm." (ÂI-İ İmran, 26).
Üzerinde Himyerice bir şiir yazılı olan bir taş bulunmuş ve bu taş götürülüp Memun'a okunmuştu. Taşın üzerindeki şiir şöyle idi:
"Gece ve gündüz bir birini takip ettikleri sürece, Gökteki yörüngelerinde bulunan yıldızlar boş yere dönmezler. Sadece nimetin bir hükümdardan başka bir hükümdara intikali için dönerler.
Oysa arşın sahibi olan hükümdarın hakimeyeti ebedî ve daimidir. Fani değil, ortaklı da değildir."
Rivayete göre Süleyman b. Abdülmelik b. Mervan, bir gün cuma namazına gitmek üzere evden çıkmıştı. Yaratılışı güzel, endamı hoştu. Yeşil bir elbise giymişti. Etine dolgun bir gençti. Etrafına, omuzlarına ve elbisesine bakıyor ve elbisesi çok hoşuna gidiyordu. Evin avlusuna vardığında gözdelerinden olan bir cariyenin kılığına bürünmüş bir cin, karşısına çıkıp ona şu şiiri okumuştu:
"Sen bakî kalacak olsaydın çok güzledin. Yalnız insan için ebedî hayat burada yoktur. Bildiğim kadarıyla sende hiç bir kuaur yoktur. Yalnız sen fanisin."
Namaza gitmiş, Emevî Camii'nin minberine çıkıp insanlara hutbe irâd etmişti. Gür sesliydi. Camideki herkese sesin duyurabiliyordu, Hutbesini minber üzerinde irâd etti. Smi azar azar kısılmaya başladı, Öyle ki, hükümdar mahfelinds bulunanlar dahi sesini duyamaz oldular, Namazı kıldıktan sonra evine götürüldü. Çin'in kılığına büründüğü gözdesi yanma geldiğinde, ona, "Sen namazdan önce bana o iki beyiti nasıl okudun, onlar nasıl beyitlerdi?" diye sormuş, gözdesi de, "Ben sana her hangi bir şey okumuş değilim!" demişti. Bunun üzerine Süleyman b. Abdülmelik, "Allahüekber! Demek ki o karşıma çıkan o kişi, vallahi ölüm haberini bana vermiştir!" dedi ve kendisinden sonra amcasının oğlu Ömer b. Abdülaziz'in halife olmasını vasiyet etti. Allah rahmet etsin. Cemaziyelevvel ayının yirmialtısmda cumartesi sabahı azledilmiş olan Trablus naibi ile eski Dımaşk naibi Emir Seyfeddin İstedmür, ikamet etmekte oldukları Trablus'tan Dımaşk'a geldiler ve Dârüssaâde Sarayına girdiler. Saltanat naibi onlar için karşılama töreni düzenlemedi. Yine bu ayda Dımaşk'ta Babünnatıfaniyyin'in batısındaki revakın trabzanları yenilenip, duvarları ve mihrabı beyaza boyandı. Trabzanla-rm arasına penceremsi delikler de açılmıştı. Mağrip ezanından sonra orada okunan Kur'an için vakıf kuruldu. Anlatıldığına göre bir adam buranın onarımı ile ilgili bir rüya görmüş, rüyasını gidip saltanat naibine anlatmış, o da buranın onanlıp ıslah edilmesini emretmişti. Bu rüyada bu mekânın bitişiğindeki pencerelere kadar uzanan medrese binasının onarımı da isteniyordu. Burayı daha önce Alemüddin b. Hilal yaptırmıştı. Ancak onun malı müsadere edilip kendisi tutuklandığında burası elinden alınarak sultanın mülküne katılmıştı. Onlar da bu temeller üzerine binayı kurup doğu tarafında beş pencere, ön tarafında da bir kapı içinde bir mihrap ile Irak modeli bir sarnıç yaptırmışlardı. Duvarlarım siyah ve beyaz taşlarla örmüşler, üst tarafim da kireçle badana yapmışlardı. Böylece son derece güzel bir bina meydana gelmişti. Sultan Nasır Hasan buranın öksüzler için bir mektep haline getirilmesini emretmiş, fakat öldürüldüğü için bu emri yerine getirilememişti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık.
Bu sene cemaziyelâhir ayının ortalarında saltanat naibi, Dımaşk şehrinde bir duyuru yaptırarak kadınların dışarıda tesettürlü halde dolaşmalarını elbiselerinin altına izar giymelerini, zinetlerini ve ellerini açığa çıkarıp göstermemelerini emretti. Kadınlar da bu emre uydular. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur,
Arap emiri Cebbar b. Mühenna büyük bir debdebe ve alayişle Dımaşk'a geldi. Saltanat naibi yola kadar gidip onu karşıladı Cebbar b. Mühenna, sultanın şerefli kapısına gitmekteydi.
Receb ayının sonlarında Gazze naibliğinden alınıp Dımaşk haci-bü'1-hüccaplığına atanan Emir Seyfeddin Timur el-Mihmandar Dımaşk'a geldi. Kendisine hadbü'l-hüccaphk görevinin yamsıra Dımaşk ordusunun sağ cenah komutanlığı da verildi.
Bu ayda saltanat naibi bir çok harçları kaldırdı. MuhtesipUrden yarım dirhemden fazla alman günlük harcı da iptal etti. Her cenazenin teçhizi için alman üçbuçuk dirhemi de affetti. Pasajdaki gasilhaneyi parasız hizmet veren bir yer haline getirdi ve burada yıkanan ölüler için ücret alınmasını emretti. Hurma çağlasının satılmasında zorluk çıkarılmasını ve ürünlerin pahalanması için de bir kısmının yok edilmesini yasakladı. Böylece bu sene insanlar ucuzluğa ve bolluğa kavuştular. Hatta denildiğine göre bir kantar hurma on dirheme satılır olmuştu.
Şaban ayında Emir Cebbar b. Mühenna, Mısır diyarından Dımaşk'a geldi ve Ablak Sarayına konuk oldu. Onu saltanat naibi karşıladı. Birbirlerine ikramda bulundular. Bir kaç gün sonra Emir Cebbar, Dımaşk'tan ayrıldı.
İskenderiye hapishanesinde bulunan emirler, şaban ayının yedisinde cuma sabahı Dımaşk'a geldiler. Aralarında Emir Şihabüddin b. Subh, Seyfeddin Taydemir el-Hacip, 1.000 askerin komutanı olan Tay-beraf ve Ömer Şah da vardı.
Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, -Allah onu güçlü kılsın-Müslümanların zararına olan bazı harçları iptal etmeye devam etti. Duyduğuma göre o, -Allah kendisine imkân verdiği takdirde- bu harçların tümünü kaldırmak niyetindeymiş, dileriz ki Allah kendisine bu güç ve imkanı verir. [10]

Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslantı

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, memleketin idarecisi Haseki ve Mısır diyarının atabeki Emir Seyfeddin Yelboğa'y içten içe düşman bilmeye başladı. Onun kendisini Şam'dan uzaklaştırma çabası içine düştüğü vehmine kapıldı. Hatta bu hususta bazı duyumlar da almıştı. Bizim naibimiz; kuvvetli ve kararlı bir şahsiyet sahibi idi. Sultana itaate devam etmekle birlikte kendisinde Seyfeddin Yelboğa'ya karşı itaatsizlik emareleri görülmüştü. Bu nedenle Yelboğa, onun emir dinlemeyip, itaat etmediği gerekçesiyle azledilmesine çalışmıştı. Ancak o esnada Dımaşk'taki Mansure kalesinin naibi Emir Seyfeddin Bortal en-Nasırî vefat edince, saltanat naibi, bu kaleyi tümüyle teslim almak için adamlarını ve maiyetini kaleye göndermiş, sonra kendisi de bizzat oraya gitmişti. Kalenin bir zamanlar fakihi, daha sonra naibi ve kalenin planlan, eşyaları, hakkında en çok bilgi sahabi olan Zeyneddin Züba-le'yi çağıttı. Onunla birlikte kaleyi dolaştı. Zeyneddin Zübale, burçları, anahtarları, kilitleri odaları, köşkleri, sarnıçları, teçhizatları ona gösterdi. İnsanlar bu dönemde böyle bir raslantıya hayret ettiler. Çünkü daha önce hiç bir naip böyle hareket etmemişti. Dârüssaâde Sarayının karşısındaki kapı açıldı. Saltanat naibi kaleye buradan girip çıkmaya başladı. Beraberinde hizmetçileri ve maiyet erkânı da vardı. Kalenin keşfini yapıyor, tamiratıyla ilgileniyor, lazım gelen şeyleri hallediyordu. Allah ona güç ve kuvvet versin.

Şaban ayının onbeşinde cumartesi günü saltanat naibi, âdet üzere selâm merasimine çıktı. Emir Seyfeddin İstedmür'ü yanına çağırdı. Seyfeddin İstedmür, daha önce Şam naibi olup onun konağında tutuklu gibiydi. Hiç törenlere çıkmıyor, kimse onu görmüyordu. Onu yanına alıp beraberinde tören yerine götürdü. Aynı şekilde Mısır'dan gelen emirlerden 1.000 askerin komutanı Tayberof ile hacib Toydemir de tören yerine geldiler. İbn Subh ile Ömer Şah'a ise cuma günü akşama doğru yola çıkıp, Sûkü'l-Hayl'e gittiler. Dârüssaâde'ye konuk edildiler. Hep birlikte güç birliği yapıp kendilerine kötülük yapmak isteyenlere karşı el birliği yapmaya söz verip yemin ettiler, kendilerinden birini azletmek veya Öldürmek isteyenlere karşı birlikte hareket etme hususunda anlaştılar. Kendileriyle savaşanla da savaşacaklardı. Sultanın, üstadları Melik Mansur b. Hacı b. Nasır b. Mansur Kalavun'un oğlu olduğunu söylediler. Hepsi saltanat naibinin bu hususta kendilerinden istediği hususlara riayet edeceklerine söz verip yemin ettiler. Sonra da yanından çıkıp gittiler, saltanat naibi de kendi âdeti üzere debdebe ve ihtişamı ile törene devam etti. Sonucu güzel kılması, ancak Allah'tan beklenir.

Şaban ayının onaltısında pazar günü sabahleyin Melikü'l-Ümera, tuz vergisini ve düğünlerden, törenlerden alman harçları kaldırdı.

Kadınların erkeklere, erkeklerin de kadınlara şarkı okumalarını yasakladı. Bu güzel bir uygulamaydı.

Bu ayın onsekizinde sah günü saltanat naibi Seyfeddin Baydemir, kale burçlarına mancınık kurdurmaya başladı. Kalenin dört tarafına, altı adet mancınık yerleştirdi. Kaledeki insanlar da dışarı çıkarıldı. Oraya Kürt, Türkmen ve diğer kavimlerden olan devriye askerleri yerleştirildi. Ayrıca çok miktarda gıda maddesi, eşya, savaş aleti ve benzeri şeyler de kaleye taşındı. Şayet kale kuşatma altına alınacak olursa bu esnada lazım gelecek malzeme de hazırlandı. Bahçelerin sahipleri kaleye mancınık kurulduğunu gördüklerinde paniğe kapıldılar. Çokları bahçelerini bırakıp şehre taşındılar. Bazıları da kıymetli mal ve eşyalarını şehirlilerin yanma emanet bıraktılar.

Fetva sormak amacıyla bana yazılı olarak şöyle bir soru gönderilmişti: "Bir hükümdarın bir köle satın alıp o köleye ihsanda bulunması, ona mal verip onu devlet kademesinde yükseltmesi, sonra o kölenin, efendisine hücum edip onu Öldürmesi, malını alıp vârislerini o maldan mahrum bırakması, kendisinin ise memleket tahtına geçmesi, tahta geçtikten sonra ülkenin naiblerinden bazılarına, -Öldürmek amacıyla-yanına gelmeleri için haber göndermesi durumunda, haber gönderilen bu naib onun yanma gitmese olur mu? Yahut kendi canını ve malını korumak için tahta geçen bu köle, hükümdarla savaşması durumunda öî-dürülürse şehit sayılır mı, sayılmaz mı? Öldürülen hükümdarın vârislerinin miras hakkını kurtarmak amacıyla uğraş veren kimse sevap kazanır mı? Onun kısasını tatbik etmek için çabalayan kimse sevap kazanır mı, kazanmaz mı? Bu hususta lütfen bize fetva (cevze) verin. Sizin sevabınızı da Allah versin."

Emirin yanından bu soruyu bana getirene dedim ki: "Eğer onun amacı kendisini Allah'a karşı olan sorumluluktan kurtarmaksa Cenâb-ı Allah onun niyetini ve amacını herkesten daha iyi bilir. Sonucunda bundan daha ağır bir mefsedete yol açacak belirli bir hakkı elde etmeye çalışmasın. Bu talebini normal yoldan elde edebileceği bir zamana kadar ertelesin. Ama bu fetvayı istemekteki maksadı, bununla devlet erkanını ve emirleri etrafında toplamak için güç sahibi olmaksa, o zaman bu fetvayı Önce büyük kadılardan ve alimlerden sorması gerekir. Bunlardan sonra diğer müftülere sorsun. Allah doğruya ulaşma hususunda başarı verecek olan yegane zattır."

Saltanat naibi, böylece bütün Şam ümerasını etrafında toplamıştı. Anlatıldığına göre bunların arasında onyedi tane de saltanat naibi vardı. Bunlar naible birlikte selâm merasiminde hazır bulunuyorlar, onunla Dârüssaâde Sarayına gidiyorlar, naib de orada bunlara ziyafet veriyor, onlarla sofrada yemek yiyordu. Kudüs'te ikâmet etmekte olan Emir Mencük Turçaksîn'in de saltanat naibine muvafakat ettiğine dair haber

Dımaşk'a ulaştı. Dımaşk saltanat naibi de ona elçi olarak Cibril'i gönderdi. Cibril geri geldiğinde Emir Mencük'ün, saltana naibine muvafakat ettiğini kendisine bildirdi. Ayrıca Mencük'ün, Gazze ve naibini hükmü altına, aldığım çok sayıda asker toplayıp yığmak yaptığını, çok kimseleri hizmetine soktuğunu, yollan kontrol altında tuttuğunu, kontrol etmeden kimsenin geçişine müsaade etmediğini de saltanat naibine bildirdi. Bununla karşılıklı mektuplaşmaların önünü almak istemişti. Adalet yerleşmiş, güven tesis edilmiş, hiç kimsenin korkusu kalmamıştı. Dımaşk ve çevre yerleşim birimlerinde de kimsenin kimseyi korkuttuğu, kimsenin kimseye saldırdığı ve malını yağmaladığı duyulmuyordu. Allah'a hamd olsun. Yalnız bazı bahçe sakinleri,

Dımaşk'taki Man-sure kalesinin üzerine altı adet mancınık kurulduğunu gördükleri için vehimlenip korkuya kapılmışlar, şehre taşınarak kıymetli mallarını şehirde ikamet eden bazı kimselere emanet etmişler, kendileri de korku nedeniyle orada ikamete başlamışlardı. Sonra saltanat naibi, dört mezhebin kadılarını ve bütün emirleri huzurunda topladı. Bunlar Sır kâtibine müşterek bir mektup yazdırarak sultandan razı olduklarını, ama Yelboğa'dan hoşnut olmadıklarını, onu istemediklerini, memleket idaresine onun bakmasını uygun görmediklerini ifade ettiler. Kadılar da bu hususta tanıklıkta bulundular. Mektubu Emir Tayboğa et-Ta-vil'in -ki bu zat Mısır diyanndaki Yelboğa'mn dengi idi- bir kölesiyls sultana gönderdiler. Meneük de saltanat naibine hab@r salarak Mısırlılarla savaşmak üzere askerleriyle birlikte yanına gelmesi için teşvikte bulundu. Şam naibi de onun emri altında savaşacak bir askeri birliği görevlendirdi. Bu akıncı birliği şaban ayının yirmidokuzunda cumartesi gecesi daha önce Şam naibliği yapmış olan İstedmür komutasında yola çıkarak Emir Mencük'e takviye için gitti. Sayıları 2.000 kadardı. Halkın anlattıklarına göre saltanat naibi de geride kalan askerlerle birlikte bunların peşi sıra gitti. Sonra bu 3.000 kişilik askerin ardı sıra bir askeri birlik daha ramazan ayının sekizinde salı gecesi yola çıktı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene şaban ayının yirmidördünde salı günü Mısırlı Şeyh Hafiz Alaeddin Moğultay vefat etti ve Mısır'daki Zeydaniye Mezarhğı'na, defnedildi. Bu zat çok miktarda kitap yazıp tasnif etmiş ve derleme yapmıştı. Yanında da çok miktarda kitap vardı. Allah rahmet etsin.

Bu sene ramazan ayı başında bir grup tüccar, Yelboğa'dan satın aldıkları şeker, polat ve züccaciye nedeniyle Babü'n-Nasır haricindeki adalet sarayına çağırıldılar. Bu kişiler bu malların kendilerinden geri alınacağından korktukları için bu çağrıya icabet etmeyince bazıları ha-cibin ve divan başkanının huzurunda dövüldü. Dövülenler arasında Şi-habeddin b. Savvaf da vardı. Sonra bu şahıslar ertesi gün salıverildiler. Böylece Cenâb-ı Allah onları genişliğe kavuşturdu.

Akıncı birliği salı gecesi yatsıdan sonra Irak, İbn Sübh ve İbn Turu-ğiye adındaki üç komutanın idaresi altında yola çıktı. Ramazanın onunda çarşamba günü Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan, Dımaşk'a girdi. Onu, Aksar mıntıkasına kadar giderek bizzat Melikü'l-Ümera Seyfeddin Baydemir karşıladı ve ikisi birlikte büyük bir debdebe ve alayişle Dımaşk'a girdiler. Tornan, Ablak Sarayına indi. Beraberindeki asker-lerse Yelboğa kubbesinin yanına gittiler. O esnada mancınıklar hâlâ kale üzerinde kurulu durmaktaydılar. Etrafta sıkı bir koruma vardı. Saltanat naibi de mükemmel bir şekilde korunmaktaydı. Perşembe sabahı Tornan Timur, kendisinden önce Gazze'ye gitmiş olan Şamlı askerler, Mencük ve maiyetiyle birleşmek için Melikül-Ümeraya ısrar etti. Melikü'l-Ümera, onun bu isteğini kabul etti. Aynı gün kendilerinden Önce bir grup askerin harekete geçmesini ve öncü olarak ilerlemesini emretti. Bu emir üzerine öncü birlik ilerledi. Fakat kalenin Darü'l-Hadis yanındaki kapısı kilitlendi. İnsanlar bu durumu yadırgayıp korktular. Allah, bu işin sonunu hayırlı kılsın. [11]

Melîkü'l-Ümera Baydemirin Dımaşk'tan Çıkıp Gazze Yoluna Koyulması

Saltanat naibi ile Trablus naibi, ramazanın onikisind© Emevî Ca» mii'nd© hutb© dinlsyip cuma namazı kıldılar. Sonra saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayına gitti. İkindiden sonra devriyeleri ile birlikte saraydan çıktı, onlara resmi geçit yaptırdıktan sonra tekrar Dârüssaâde Sarayına döndü ve geceyi orada geçirdi sabah namazını kılınca askerlerinin peşi sıra Trablus naibiyle birlikte yola koyuldu. Geride kalan bütün askerler, emirler, devriyeler ve muhafızlar da tümüyle yola çıktılar. Allah onları korusun. Aynı şekilde kadılar, sır kâtibi, Beytü'1-mal vekili ve diğer meclis katipleri de sefere çıktılar. Cumartesi sabahı olunca insanlar Dımaşk'ta hiç bir asker göremediler. Sadece geçici naib Emir Seyfeddin b. Hamza et-Türkmanî ile onun yakın olan Berr Valisi (yani Dımaşk'ın dış kısmıyla ilgilenen yönetici), şehir mütevellisi, Emir Bed-reddin Sadaka b. Evhad, şehrin muhtesibi, kadıların naibleri, kale naibi görevlerinin başında duruyorlardı. Mancınıklar da eski halleriyle yerlerinde durmaktaydı.

Pazar sabahı olunca kadılar erkenden Dımaşk'a gittiler. Melikü'l-Ümera ve Tornan Timur ise birlikte daha sonra Dımaşk'a döndüler. Hepsi de üniformalı ve silahlıydı. Her biri diğerinin kendisini tutuklamasından korkuyordu. Saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayına, Tornan Timur ise Ablak Sarayına gitti. İkindiden sonra Mencük ile Dımaşk'ın eski saltanat naibi İstedmür, zincire vurulmuş olarak Dımaşk'a getirildi. Bunları, Baydemir tarafından Mencük'ün üzerine gönderilen askerler bozguna uğratıp mağlup etmişlerdi. Bu işleri hacibül-hüccap Mihmandar Emir Seyfeddin Timur organize etmiş, Baydemir de Mısırlılara destek vermek için Mencük'ün üzerine hücum etmişti. Emir Seyfeddin Timur, Mencük'e, "Hepimiz Mısır Sultanının hizmetindeyiz. Bayde-mire destek vermek için sana itaat etmeyiz" demiş, karşılıklı atışmışlar, sonra da savaşmaya başlamışlardı. Mencük hezimete uğramış, Timur ile Mencük ve beraberlerindeki İbn Sübh ile Taydemir gibi komutanlar Dımaşk'a gelmişlerdi. Ayın onbeşinde pazartesi sabahı Tornan Timur ile Tayberof ve Dımaşk'taki diğer emirlerin izi ve eseri kalmamaştı. Hepsi Mısır Sultanına itaatlerini arzetmek üzere Mısır'a gitmişlerdi. Dımaşk emirlerinden sadece eski ümeradan İbn Kara Sungur, Baydemir, Mencük ve İstedmür kalmıştı. Kale herhangi bir saldırı için hazır olup mancınıklar da eskiden olduğu gibi kurulu vaziyette duruyordu. İnsanlar Baydemir'in kaleye girmesinden ötürü çok korkmuşlardı. Mısır askerlerinin gelişi esnasında Dımaşk'ta ve kalede, kuşatma esnasında yorgunluk ve sıkıntı meydana gelmiş, insanlar meşakkate maruz kalmışlardı. Allah bu işin sonunu hayreylesin.

Ramazanın onaltısmda pazartesi günü kalede sevinç davulları çalındı. Yelboğa Hasekî'nin sultan tarafından Şam'a sürgün

edildiği halka duyuruldu. Salı günü yatsıdan sonra sevinç davulları yine çalındı. Bütün bunlar olurken Mencük, Baydemir ve İstedmür adındaki üç komutan silahlanıp şehir dışına çıkıp geri geldiler. İnsanlar, bu anlatılanları doğrulayanlar ve yalanlayanlar olmak üzere iki kısma ayrılmışlardı. Ama gerçek olan kuşatma hazırlıklarının yapılmasıydı. înnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra bu sevinç davullarının çalmışının hiç bir gerçek temele dayanmadığı anlaşıldı. Kaleyi muhafaza etmek için gerekli tedbirler alındı. Taşlar, davarlar ve eşyalar oraya taşındı. Bu arada sultanın, Yelboğa ve Mısır askerleriyle birlikte Gazze taraflarına geldiği haberi Dımaşk'a ulaştı. İşte o esnada sahip, sır kâtibi, Şafiî kadısı, ordu nazırı, ordu nakipleri, şehir mütevellisi, Dımaşk'a naib olarak atanma fermanı gelmiş olan emiri karşılamak üzere Hama taraflarına gitmek üzere yola çıktılar. Şehirde sadece muhtesip ve kadılar kalmıştı. Başka bir yönetici ve hakim yoktu. İnsanlar tıpkı çobansız bir sürüye dönmüşlerdi. Bununla beraber işler yolunda yürümekteydi. Kimsenin kimseye saldırdığı yoktu. Bu arada Baydemir, Mencük ve İstedmür, kaleyi tahkim etme, teçhizat ve azık hazırlama işiyle meşgul idiler. Allah, emrini mutlaka yerine getirecektir. Nerede olursanız olun, sütreleri sağlam, burçları mükemmel ve müstahkem kalelerde olsanız bile ölüm sizi yakalar!

Ramazanın ondokuzun4a cuma günü Emir Baydemir, Meşhed-i Osman'ın Kemali penceresinin önünde cuma namazım kıldı Mencük de onun yanında ve kadıların yerinde namazını edâ etti. Orada haciblerden ve nakiplerden hiç kimse yoktu. Sadece bir kaç asker bırakılmıştı. Hepsi de sultam karşılamaya gitmişlerdi. Diğer görevliler ise yeni Şam naibi Emir Ali'yi karşılamak üzere Hama taraflarına gitmişlerdi. Namazı kıldıktan sonra Mencük, kaleye döndü. İstedmür, namaza gelmemişti. Çünkü kendisinin o esnada ayağının sakatlandığı söyleniyordu. Yahut da namazını kalede kılmıştı.

Ramazanın yirmisinde cumartesi günü aynı zamanda Seyyid olan ve sultan tarafından gönderilen bir elçi, Dımaşk naibinin yanına gelerek ona sultana muti mi, yoksa muhalif mi olduğunu sordu. Dımaşk naibi de güvendiği bir adamı; kaleyi istilâ etmek, orada hutbe irâd etmek, savaş aletlerini ve gıda maddelerini biriktirip stok etmek üzere kaleye gönderdi. Kalede mancınıklar ve sütreler yok edilmişti. Sultanın elçisi, Dımaşk naibine sultanî paraların nasıl kullanıldığını da sordu. Meli-kü'1-Ümera bütün sorulan cevaplandırdı, bu işlerle alâkası olmadığım söyledi. Kalede askerlerini, etrafı gözetlemek için bulundurduğunu ama kendisinin kaleye girmediğim ve kalenin kapılarının açık tutulduğu, kalenin mülkiyetinin sultana ait olduğunu, kendisinin sadece sultana karşı sorumlu olduğunu ifade etti. Cevabım yazıp postacı Ketkeldi ile Mısır'a gönderdi. Ketkeldi, Kutbeddin Deveddar'm kölesiydi. Onunla birlikte aynı günde on askerin emiri olan Sarimüddin'i de Mısır'a gönderdi.

Ramazan ayının yirmiikisinde pazartesi günü şehrin kapıları sabahtan, Öğleye kadar kilitli kaldı. O esnada sadece Babü'n-Nasır ile Ba-bü'1-Ferec açık tutulmaktaydı. İnsanlar şiddetli bir sıkıntı ve panik içindeydiler. İnnâ liîlâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Ama sultanın ve Asakir'i Mansure'nin Dımaşk'a gelmelerinin vakti yakın idi. Çarşamba sabahı, durum eskisi gibi, hatta daha kötü idi. Emir Seyfeddin Yelboğa el-Hasekî, Yelboğa kubbesinin yanına gitti. Askerlerinin bir ucu Seyf-i Dariya'da, diğer ucu ise Yelboğa kubbesinin yanındaydı. Büyük bir debdebe ve gösteriş içindeydi. Sultanın tahtırevanı o gün gecikti, gelmedi. Aynı gün Baydemir kaleye girdi ve orayı tahkim etti. Ramazanın yirmibeşinde perşembe günü Babü'n-Nasır ve Babü'l-Ferec dışındaki tüm şehir kapılan kilitli kalmakta devam etti. İnsanlar sıkıntı içinde ve muhasara altında kalmışlardı. Mısırlılar Bunyas Nehrini, oraya akan bir ırmağı ve Dârüssaâde Sarayına kadar uzanan su kanallaraıı kesmişlerdi. Onlar Banyas Nehrine akan ırmağın doldurulması için diğer kanallan kesmek mecburiyetinde kalmışlardı. Dımaşk halkı bu durumdan tedirgin oldu. Evlerindeki ve medreselerdeki sarnıçlan suyla doldurdular. Bir kırba su bir dirheme, bir tulum su yanm dirheme satılır oldu. Sonra aynı gün ikindi vakti kanallara su verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. İnsanlar biraz rahatlayıp ferahladılar. Cuma sabahı şehrin kapılan hala kilitliydi. Babü'n-Nasır ile Babü'l-Ferec güneş doğduğu halde henüz açılmamıştı. Yelboğa kendi yanındaki şu dört emiri; kale naibi Zeyneddin Zübaleyi, Melik Selahad-din b. Kâmili, Baydemir tarafından Rahbe naibliğine atanmış olan Şeyh Ali'yi ve başka bir emiri bu iş için Dımaşk'a gönderdi. Bunlar Dımaşk'a gelip şehrin kapılarının kilitlerini kırıp içeri girdiler. Baydemir bu durumu görünce şehrin anahtarlarını kendilerine gönderdi. [12]

Sultan Melik Mansur'un Secora Boğazı'nın Batısındaki Sekiye Gelmesi

Ramazan ayının yirmi altısında cuma günü sultan, maiyetindeki çok kalabalık bir grupla birlikte gelip, kızının amcası Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavun tarafından yaptırılmış olan sekiye oturdu. Emirler ve beldelerin naibleri, huzurunda yer almak ve elini öpmek için yanma geldiler. Haleb naibi ve Hama naibi Emir Alaeddin el-Mardanî de yanına gelenlerdendi. Emir Alaeddin el-Mardanî, o zaman Dımaşk naibliğine atanmış, atama fermanı Hama'da iken kendisine gönderilmişti. Ayın yirmiyedisinde cumartesi günü bu münasebetle Emir Alaeddin'e hil'at giydirildi. Hil'at giydirme merasimi üç kez tekrarlandı. O da sultanın elini öptü. Sağ yanında bineğine binmiş olarak merasim kıtasının önünden geçti. Şehir halkı da onu tebrike geldi. O esnada kale, Baydemir ta-rafından tahkim edilmiş vaziyetteydi. Kendisi cuma gecesi oraya girdi. Beraberinde Mencük İstedmür ve yardımcıları da vardı. Kaderin lisanı hâli ise Baydemir'e şöyle diyordu:

"Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde bulunsanız bile, ölüm size yetişecektir." (en-Nisâ, 78).

Pazar günü kadilkudatlar toplanarak kendisiyle ufak tefek şartlar üzerinde barış antlaşması yapmaları için kalede bulunan Baydemir'e ve yakınlarının yanma gönderildiler ve safahatım anlatacağımız bazı görüşmelerde bulundular. [13]

Baydemir'in Kaleden Çıkış Sebebi Ve Çıkışının Şekli

Ramazanın yirmi s eki zinde pazar günü kadilkudatlar, Şeyh Şere-füddin b. Kadilcebel el-Hanbelî, Şeyh Siraceddin el-Hind el-Hanefî (bu zat Mısır'da Hanefî kadıaskeri idi), Baydemir ve maiyetiyle barış görüşmesi yapmak üzere kaleye gittiler. Bunlar kuşatmadan, Suğd ile Baal-bek şehriden getirilen mancınıkların kurulmasından önce ileri sürecekleri şartlara uyması ve bu şartlar muvacehesinde barış yapılması için Baydemir ile görüşmek üzere görevlendirilmişlerdi. 6.000 kadar okçu hazır tutuluyordu. Kadılar ve beraberindekiler, Baydemir ile görüştüklerinde ona sultanın ve önde gelen emirlerin, banşa meyletmesi halinde aman yazısı yazacaklarını haber verdiler. O da ailesiyle birlikte Beytü'l-Makdis'e gitmeyi, Mencük'e geçimini temin edecek kadar Sis ülkesinin bir tarafının verilmesini, İstedmür'ün de Emir Seyfeddin Yelboğa el-Hasekî'ye paşmakçı başı olarak tayin edilmesini talep etti. Kadılar da eski hacib Emir Zeyneddin Cibril ile birlikte sultanın yanma döndüler. Sultana ve emirlere Baydemir'in şartlarını söylediler. BaydeimVin şartları kabul edildi. Bunun üzerine sultan ve emirler Cibril'e hil'at giydirdiler. O da kadıların hizmetine girdi. Onlarla birlikte Emir Üstboğa b. Ebu Bekrî ile birlikte kaleye döndüler ve hepsi geceyi orada geçirdiler. Sonra Emir Baydemir, çoluk çocuğu, ailesi ve eşyalarıyla birlikte Mute-riz'zin mmtıkasmdaki konağına taşındı. Ramazanın yirmidokuzunda pazartesi sabahı üç emir, Cibril ile birlikte kaleden çıktılar. Kadılar gidip kaleyi içindeki eşyalarla birlikte Emir Üstboğa b. Ebû Bekrî'ye teslim ettiler. [14]

Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikt Dımaşk'a Girişi

Ramazanın yirmidokuzunda pazartesi sabahı kadılar, Otağ-ı Şerife döndüler. Beraberlerinde kaledeki emirler de vardı. Sultan bunlara ve beraberlerinde bulunan maiyetlerine ve yakınlarına aman vermişti. Kadılar otağa girdiler. Diğer emirlerse başka bir tarafa alındılar. Dört kadıya hil'at giydirildi ve bunlar mecburen geri döndüler. Mezkur emirlere gelince onlar, zayıf atlara bindirildiler. Her birinin arkasında kendisini kemerinden tutmuş ve elinde kınından sıyrılmış bir hançer tutan birer hamal vardı. Bu hamallar, vatandaşlardan herhangi biri bu emirleri kurtarmaya kalkışacak olursa o kişiyi hançerle Öldürecekti. Bunlar, onların içinde bulundukları zillet ve meskeneti herkes müşahede etsin diye aşikâr bir vaziyette halkın arasına girdiler. İnsanlar yol boyunca bunları her taraftan onları kuşatma altına alıp seyrettiler. Bir çok kimse de bunları kurtarmak üzere harekete geçmişti. Bunların sayısı ise 100.000 kişiden fazlaydı. İnsanlar bu feci manzarayı gördüler. Hamallar bu emirleri, sarayın Bulunduğu Meydan-ı Ahdar'a kadar götürdüler ve onları oturttular. Bunlar altı kişiydiler. Üçü naib, biri Cibril, biri İstedmür'ün oğlu, altıncısı da adı bilinmeyen biriydi. Bunlar başlarına bir bela ve musibet geldiğini, dolayısıyla öldürüleceklerini zannetmişlerdi, înnâ lülâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Askerler, grup grup Dımaşk'a gönderildiler ve büyük bir debdebe ve alayişle Dımaşk'a girdiler. Savaş vuku bulmamıştı. Atlar, silahlar ve mızraklar, Nasır Nehrinin yanında duruyordu. Sultan ikindiden sonra şehre girdi. Üzerinde Buhara kumaşından yapılmış elbiseler vardı. Eski Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan Timur, sultanın başının üzerinde Şemsiyeyi ve teber silahını taşımakta, emirler de önünde yaya yürümekteydiler. Sultanın atının ayaklarının altına halılar serilmişti. Ardı sıra bando ve sevinç davulları çalınmaktaydı. Bu vaziyette Bedriye kalesine değil de Mansuriye'deki Mansure kalesine girdi. Orada hazırlanmış olan mancınıkları ve silâhları görünce, Baydemir'e ve adamlarına olan öfkesi daha da şiddetlendi. Tarime Sarayına indi. Orada memleket tahtına oturdu. Emirler ve naibler huzurunda durdular. Hak yerini buldu. Bir rivayette anlatıldığına göre amcası Salih, Dı-maşk'a ramazanın ilk gününde girdi. Kendisi ise yirmidokuzunda Dı-maşk'a girdi. Giriş nedeniyle insanlar şehri süslemeye başladılar.

Ramazanın bitiminde salı sabahı kurdukları tuzakları boşa çıkmış olan emirler, gazaba uğramış olarak kaleye nakledildiler. Bunlar müs-lümanlara kötü niyetle tuzak kurmuşlar, fakat tuzakları sonuçsuz kalmıştı. Horlanıp hakir kılınmak suretiyle ayrı ayrı kale burçlarına hapsedildiler. Daha önce orada hâkim olup güvende iken şimdi korkulu ve horlanmış vaziyette tutuklanmışlardı İdarecilikten hapse düştüler, aziz iken zelil oldular. Bunların kaçıp gizlenen adamları ise, şehirde araştırılmaya başlandı. Her hangi birinin yerini gösteren kimseye bol miktarda para veya devlet görevi ve emirlik verileceği vaad edildi. Aynı gün sır katibi Reis Eminüddin b. Kalanisî de göz altına alınarak kendisinden 1.000.000 dirhem istendi ve kale naibi Emir Zeyneddin Zübale'ye teslim edildi. Emir Zeyneddin Zübale yeniden kale naibliğine atanmış ve îbn Kara Sungur'un komutasındaki askerler ve yetkiler kendisine verilmişti. Sultan, Emir Zeyneddin Zübale'ye, Eminüddin b. Kalanisî'y 1.000.000 dirhemi ödeyinceye kadar işkence altında tutmasını emretmişti. Sultan ve emirleri, bayram namazını Meydan-ı Ahdar'da kıldılar. Orada sultan için büyük bir çadır kurulmuştu. Namazdan sonra Kadı Taceddin es-Savî eş-Şafiî hutbe irâd etti. Bu zat Asakir-i Mansure'deki Şafiîlerin kadılık görevini yapmaktaydı. Emirler de sultanla birlikte medrese kapısından kaleye gittiler. Kendileri için orada büyük bir sofra kuruldu. Yemekten sonra konaklarına ve köşklerine döndüler. O gün sultanın yanı başında muhafaza amacıyla bir teber (baltayı andıran bir silah) taşıyan Dımaşk naibi Emir Ali'ye, muazzam bir hil'at giydirildi. Aynı gün eski Trablus naibi Emir Tornan Timur, tutuklanarak Emir Baydemir'in yanına götürüldü. Onunla beraber oldu. Daha sonra Mısırlıların yanına döndü. Onlardan özür diledi. Onlar da halk arasında zahiren kendisinin özrünü

kabul ettiler. Kendisi, sultanın geliş gününde ekmekçi ile birlikte sultanın yanıbaşında ekmek taşımıştı. Daha sonra onu horlayıp tahkir ederek Humus naibliğine atadılar. Humus'a gitmek üzere yola çıktığında Kabon'a varır varmaz onu yakalatıp geri getirdiler. Baydemir'den aldığı 100.000 dirhemi kendisinden talep ettiler.
Sonra onu Humus'a yine naib olarak gönderdiler.
Perşembe günü bir grup tevaşî (hadım) ile hasekilerden oluşan Mısır askerlerinin, Hüseyin Nasır'ı başlarına sultan yaptıkları daha sonra kendi aralarında anlaşmazlığa düşüp çatıştıkları, sonra çatışmanın sona erip Hüseyin Nasır'm daha önce tutuklu bulunduğu yere götürüldüğü ve nihayet Cenâb-ı Allah'ın bu âsi grubun şer ateşini söndürdüğü haberi etrafa yayıldı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu günün akşamında Kadı Nasirüddin b. Yakup, Sır katipliği görevine getirildi ve kendisine hil'at giydirildi. Bunun yanı sıra medresenin müderrisliği ile azledilip malı müsadere edilen Reis Alaeddin b. Kalanisî'nin yerine şeyhü'ş-şüyuhluk görevi de kendisine verildi. İnsanlar yeniden vazifeye getirilmesi nedeniyle Kadı Nasirüddin b. Ya-kub'u tebrike gittiler. Şevval ayının üçünde cuma günü sabahleyin bir grup Şam ümerası tutuklandı. Bunlar arasında Hacib Selahaddin ile Hacibü'l-Kebir'in kardeşinin oğlu Mihmandar Hacib Hüsameddin, Timur, Nasirüddin b. Melik Selahaddin b. Kâmil, İbn Hamza, Turhanî, ik kardeş emir olan Tâyboğa Züfer ile Belcat da vardı. Bunların tümü tabıl-hanede (saltanat orkestrasında) görevliydiler.
Şevval ayının yedisinde salı günü Mansure kalesindeki Arap emirlerinden onaltısı tutuklandı. Tutuklananlar arasında bir zamanlar Arap emirliği yapan Ömer b. Musa b. Mühenna el-Musamma ile Muay-kıl b. Fadl b. Mühenna ve diğerleri de vardı Anlatıldığına göre bunların tutuklanma sebebi şuydu: Fadl ailesinden bir grup, Haleb'e sevkedilen Emir Seyfeddin el-Ahmedî'nin yoluna çıkarak onun bazı eşyalarını gas-betmişler, bu yüzden az daha aralarında savaş çıkacaktı. Şevval ayının dokuzunda perşembe gecesi akşam namazından sonra, Türklerden ve Araplardan ondokuz emir zincire vurulmuş olarak posta vasıtasıyla Mısır diyarına gönderildi. Gönderilenler arasında Baydemir, Mencük, İs-tedmür, Cibril, Selahaddin el-Hacip Hüsameddin el-Hacip, Belcek ve diğerleri de vardı. Bunları yaklaşık 200 silahlı süvari koruyordu. Mısır'a götürülmek üzere yola sevkedildiler. Aralarında Lakuş'un çocuklarının da bulunduğu bir grup bahadır, bunları muhafaza etmekle emrolun-muşlardı.
Kendisinden talep edilen paraların bir kısmını Ödemesi nedeniyle Eminüddin b. Kalanisî, Kale'deki nezarethaneden salıverildi ve kalan para cezası da affedildi. Evine döndü. İnsanlar kurtuluşu nedeniyle kendisini tebrik ettiler. [15]

Sultanın Dımaşk'dan Misıra Gidişi

Şevval ayının onunda cuma günü sabahleyin Yelboğa el-Hase-kî'nin birliği büyük bir debdebeyle yola çıktı. İnsanlar o zamana kadar asil atlardan, kölelerden ve muazzam teçhizattan oluşan böylesine güçlü bir askerî birlik görmemişlerdi. Askerî kıtaların çoğu ondan bir gün önce yola çıkmışlardı. Sultan da öğle ezanından önce Emevî Camii'ne gelmiş, beraberindeki Mısır ümerası ve Şam naibiyle birlikte Meşhed-i Osman'da namaz kılmış, namazdan hemen sonra Babü'n-Nasır'dan şehir dışına çıkıp Kesve yolundan Mısır'a hareket etmişti. İnsanlar âdet üzere yollarda ve damlarda toplanıp onu seyre başlamışlardı. Bu nedenle her taraf süslenmişti. Süslemelerin çoğu Kuyumcular ve Havvasin çarşısında hâlâ duruyordu. Babü'l-Beriddeki süslemelerde on gün kadar yerlerinde kaldı.
Şevvalin onbirinde cumartesi günü yemden muhtesipliğe iade edilen Şeyh Alaeddin el-Emsarî'ye hil'at giydirildi. İmadüddin b Şeyrecî ise bu görevden azledildi. Şevvalin onaltısında perşembe günü âdet üzere Emir Mustafa el-Birî nezaretindek tahtırevan saraydan çıktı. Perşembe ve cuma günleri Dımaşk'ta dört emir vefat etti. Bunlar Taşdemir Vefer, Tayboğa el-Febel, 1.000 askerin komutanı olan Nevruz ile Timur el-Mihmandardı. Bu da 1.000 askerin komutanı, Hacibü'l-Hüccap ve bir zamanların Gazze naibi idi. Sonra Mısırlılar kendisine karşı harekete geçtiler ve onu emirlikten azlettiler. Hastalandı, hastalığı bu cuma günü vefat edinceye kadar sürdü. Cumartesi günü Suriye'de yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. Ancak türbenin içine değil de kapısının önüne defnedildi. Sanki oraya emaneten bıkarılmış, veya orayı yaptırdığına pişman olmuştu. Çünkü orası Müslümanların mezarlarının üst tarafin-daydı. Allah kendisine rahmet etsin.
Şevval ayının yirmisinde pazartesi günü Emir Nasirüddin b. Lakuş vefat etti ve Kubeybat Mezarlığı'na defnedildi. Daha önce Baalbek'te ve Humus'ta naiblik yapmıştı. Daha sonra kendisi ve kardeşi Kehlan'dan haber alınamamış, bunlar çeşitli beldelere sürgün edilmişlerdi. Sonra Emir Yelboğa onları affetmiş, onları tabılhane emirliklerine iade etmişti. Çok geçmeden Nasirüddin ellialtı yaşında vefat etmiş, Allah'ın rahmetine kavuşmuştu. Geride çok güzel eserler bırakmıştı. Akabetürrüm-mane yanında bir han yaptırmıştı. Baalbek'te de bir camisi, bir hamamı, bir hanı ve daha başka eserleri vardı.
Ayın yirmialtısmda pazartesi günü Kadı Nureddin Muhammed b. Kadilkudat Bahaeddin b. Ebi'1-Bekâ eş-Şafiî, Atabekiye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi sultanın fermanıyla kendisine babası devretmişti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Derste şu ayet-i kerimeyi ele aldı: "Hac, bilinen aylardadır." (ei-Bakara, 197).
Aynı gün Kadı Necmeddin Ahmed b. Osman en-Nablusî eş-Şafiî İbn Cabî ise Asraniye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi müsadere altına alınan Kadı Eminüddin b. Kalanisî, ona devretti.
Şevvalin yirmidokuzunda pazartesi günü sabahleyin Kadı Veliy-yüddin Abdullah b. Kadı Bahaeddin Ebü'1-Bekâ, Revaniye ve Kaymeri-ye Medreselerinde ders verdi. Bu medreselerdeki görevi sultanın fermanı üzerine kendisine babası devretti. Dersinde

kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.
Şevval ayının bitiminde perşembe günü sabahleyin Şeyh Esed b. Şeyh el-Kürdî, bir deveye bindirilerek Dımaşk şehrinde ve banliyölerinde dolaştırılıp teşhir edildi ve, "İşte sultana karşı aleyhte haraketlerde bulunan ve sultanın naiblerini yoldan çıkaran kimsenin cezası budur!" diye duyuru yapıldı. Sonra deveden indirilerek bir merkebe bindirildi. Yine merkep üzerinde şehirde dolaştırılıp teşhir edildi ve aynı duyuru tekrarlandı. Daha sonra zindana atılarak kendisinden bol miktarda para cezası talep edildi. Kendisi, Baydemir'in ve adamlarının avanesinden idi. Baydemir'in hakimiyeti zamanında Dımaşk kalesini teslim alan kişiydi.
Zilkade ayının onbirinde pazartesi günü sabahleyin Kadilkudat Bedreddin b. Ebü'l-Feth'e kadıaskerük nil'ati giydirildi. Bu makam Alaeddin b. Şimirnuh'tan boşalmıştı. İnsanlar kendisini tebrik ettiler. O da elinde bulunan hâkimlik ve müderrislik görevlerine ek olarak bu görevi de yürütmeye başladı. Zünnari mıntıkasında katıra binip göreve gitti.
Zilkade ayının onsekizinde pazartesi günü Salihiye'deki Rükniye Medresesi'nin müderrisliği yeniden Kadilkudat Şerefüddin el-Küfrî el-Hanefî'ye verildi. Sultanın bu hususiaki fermanı gereğince kendisi bu görevi Kadı İmadüddin b. İz'den devraldı. Kendisine hil'at giydirildi. İnsanlar mezkur medresede gidip kendisini tebrik ettiler.
Zilhicce ayında Aclon taraflarındaki çiftçiler arasında kargaşa çıktığı, bunların çatıştıkları, Yemenlilerden ve Kaysîlerden bir grup insanın öldürüldüğü, Aclon'un doğusundaki Ayn-ı Hitâ'mn tahrip edilip yıkıldığı, bu mıntıkadaki ağaçların kesildiği ve burasının tamamen harabeye döndüğü haberi etrafa yayıldı.
Zilhiccenin yirmiikisinde cumartesi günü Dımaşk şehrinin kapıları öğleye kadar kilitli kaldı. İnsanlar bu durumu protesto ettiler. Bunun sebebi de, Şark illerine kaçmak isteyen Kesboğa adındaki bir emirin göz altına alınmış olmasıydı. Kendisi için ihtiyatî tedbir karan alınıp aranmaya başlanmıştı. Nihayet onu yakalayıp tutukladılar.
Zilhiccenin yirmi altısında çarşamba gecesi Emir Seyfeddin Taz, Kudüs'ten Dımaşk'a geldi ve Ablak Sarayına yerleşti. İskenderiye ha-pishanesindeyken gözlerine mil çekilmiş, bu yüzden görmez olmuş, sonra da -önceki sayfalarda da değindiğimiz gibi- hapishaneden salıverilmiş, oradan ayrılıp Beyt-i Makdis'e gitmiş, ve bir süre orada kalmıştı. Daha sonra kendisine Turhanlık (reslik) payesi verildiğine, Mısır dışında sultanın dilediği beldesine gidip yerleşebileceğine dair bir ferman gönderildi. O da Dmıaşk'a gelerek Ablak Sarayına yerleşti. Saltanat naibi, yardımcıları ve sınıflarına göre insanlar yanına gidip kendisine selâm verdiler. Ama o hiç kimseyi göremiyordu. Şahsı için Dımaşk'ta bir ev satın almak veya kiralamak niyetindeydi. [16]

Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu sene başında Mısır'ın, Şam'ın, Haremeyn-i Şerifeyn'in ve buralara bağlı İslâmî beldelerin sultanı, Melikü'l-Mansur Selahaddin Mu-hammed b. Melikü'l-Muzaffer Emir Hacı b. Melikü'l-Mansur Kalavun idi. Sultan henüz yirmi yaşına varmamış bir gençti. Memleketin idarecisi Emir Yelboğa idi. Sultanın kontrolü altında görev yapmaktaydı. Mısır diyarının naibi Taşdemir, kadıları önceki senede adları anılan kişiler, vezir ise Seyfeddin Kazvine idi. Seyfeddin ağır hastaydı. Dımaşk naibi Emir Alaeddin el-Mardanî, Dımaşk'ın kadıları ise, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Hatip, Beytü'1-mal vekili ve muhtesip ise Alaeddin el-Ensarî idi. Bu zat önceki sene bu göreve yeniden getirilmişti. Baş hacib Kumarı, alt derecedeki hacib ise Süleymanî idi, Mısırlı bir başka hacib de vardı. Sır kâtibi Kadı Nasirüddin Muhammed b. Yakup el-Halebî, Emevî Camii'nin nazın ise Kadı Takiyyüddin b. Meracil idi. Kadilkudat Taceddin eş-Şafiî'nin bana anlattığına göre kendisi bu sene başında Suğd şehrindeki Hanefî ve Şafiî kadılarını değiştirmiş, Hama, Trablus ve Suğd şehirlerinde Şafiî ve Hanefî kadılar görevlendirilmişti.
Muharrem ayının ikisinde onbeş günlük bir aynlıktan sonra saltanat naibi Dımaşk'a geldi. Ferir mıntıkasına korku salan, onlann öncülerinden bir kısım kişiyi tutuklayıp hapse attı. Kendisinin Aclon beldesindeki aşiretler üzerine de yürüdüğü haberi etrafa yayıldı. Ancak ben yanma gidip kendisine bu durumu sorduğumda o, ferir mıntıkasının ötesine gitmediğini, aşiretlerin banşıp ittifak ettiklerini, devriye askerlerin henüz orada bulunduklarını bana anlatarak şöyle dedi:
"Bedeviler Türklerin sınırına baskın yapmış, fakat Türkler onlan bozguna uğratıp onlardan çoğunu öldürmüşlerdi. Sonra Arapların bir pusu kurduklan ortaya çıkınca Türkler, Sarh vadisine akın düzenlemiş, onlan orada çembere almışlardı. Bundan sonra Arabîler kaçıp gitmişler ve Türklerden bir kişiyi dahi öldürememişlerdi. Sadece bir Türk emirini yaralamışlardı. Bedevilerden ise elliden fazla kişi öldürülmüştü."
Dımaşk hacılan muharremin ikisinde pazar günü döndüler. Sultanın kafilesi ise pazartesi gecesi yatsıdan sonra şehre girdi. Adet üzere onu karşılamaya çıkan olmadı. Çünkü kafile dönüş yolundayken Be-riz'den Dımaşk'a kadar şiddetli bir soğukla pençeleşmiş, hatta denildiğine göre bu yüzden yüze yakın kişi canından olmuştu. İnnâ hllâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Hacılar, Hicaz bölgesinde bol miktarda ürün ve ucuzluk olduğunu, insanların güvenliğinin sağlandığını, Mekke sahibi Aclan'm kardeşi Nefse'nin ise Öldüğünü haber verdiler. Kardeşi Adil Aclan'a karşı taşkınlık ettiğinden ötürü o yörelerin insanlan Nefse'nin ölümüne çok sevinmişlerdi. [17]

Cidden Garip Bir Rüya

Hicrî 763. senede muharrem ayının yirrniikisinde pazartesi gecesi rüyamda Şeyh Muhiddin en-Nevevî merhumu gördüm Kendisine, "Ey efendim! Niçin İbn Hazm'ın musannef eserlerinden bir kısmını Mühez-zep şerhiniz dahil etmediniz?" diye sordum. O da İbn Haznı'ı sevmediğini ifade eden bazı sözler sarfetti. Kendisine dedim ki: "Bu hususta haklısınız. O, usûl ve fürûunda iki zıddın uçlarını bir araya getirmiştir. Fürû'atta kupkuru bir Zahirî'dir. Usûlde ise Karmatîler gibi sıvı ve akıcıdır, yani çok elastikidir." Ben böyle derken sesimi o kadar yükseltmiştim ki uyurken dahi sesimi duydum. Sonra ona hurmalığa benzer yeşil bir yeri, hatta şekil bakımından hurmalık kadar güzel olmayan bir yeri, ne ürün elde etmek, ne de davar otlatmak için elverişli olmayan bir yeri gösterdim ve: "İşte İbn Hazm'ın ekip biçtiği yer burasıdır." dedim. O da "Bak bakalım, orada meyve veren bir ağaç veya yararlı bir ekin görüyor musun?" diye sordu. Ben de, "Ay ışığında orası oturmaya elverişli bir yerdir" diye karşılık verdim. Gördüğüm rüya buydu. Sonra aklımda kaldığına göre ben rüya halindeyken İbn Hazm'a ait o yeri Şeyh Muhiddin en-Nevevî'ye gösterdiğimde İbn Hazm da orada oturuyordu, ama susmuş, konulmuyordu.

S&ftr ayının ytaiüçüsdt pgrş§mb§ günü K&dî Imadüddin b. Şeyrecî'yg, muhtiiipliğ© yenidan dönmesi n©daniyla hil'at giydirildi. Alaeddin el-Ensarî, hastalığı sebebiyle muhtesiplik görevini yapamadığından bu görev, Kadı İmadüddin'e verilmişti. İnsanlar âdet gereği gidip Kadı İmadüddin'i tebrik ettiler.

Safer ayının yirmıaltısında cumartesi günü Şeyh Alaeddin el-Ensarî, Eminiye Medresesi'nde vefat etti. Cenaze namazı öğle namazından sonra Emev^Camii'nde kılındı ve Babü's-Sağir Mezarlığı'ndaki Cerrah Camii'nin mihrabının arka tarafındaki türbeye defnedildi. Vefat ettiğinde kırk yaşım aşmıştı. Eminiye Medresesi'nde ders vermiş, iki kez muhtesiplik yapmıştı. Geride küçük çocuklar ile bol miktarda mal ve para bırakmıştı. Allah onu affetsin ve rahmetiyle örtsün. Vefatından sonra sultanın fermanı gereği yerine Kadilkudat Taceddin b. Sübkî
atandı.

Safer ayının yirmisinden sonra Kadilkudat Maliki el-Ahnaî Mısır'da vefat etti. Yerine kardeşi Burhaneddin b. Kadilkudat Alemüddin el-Ahnaî atandı. Bunların babalan Şafiî idi. Kadilkudat Burhaneddin Mısır'da muhtesiplik görevini de hakkıyla yürütmüştü. Maliki kadilku-datlığı görevine ek olarak hazine nazırlığı görevi de kendisine verildi. Rebiyülevvel ayının dördünde pazar günü sabahleyin Kadilkudat Taceddin Ebu Nasr Abdülvehhab b, Kadilkudat Takiyyüddin b. Hasan b. Abdülkâfî es-Sübkî eş-Şafiî, vefat eden muhtesip Şeyh Alaeddin'in yerine Emmiye Medresesinde müderrisliğe başladı. Allah ona rahmet etsin.

Kadilkudat Taceddin Ebu Nasır'ın dersinde alimler, emirler, fakih-ler ve avam tabakasından bazı kimseler dinleyici olarak hazır bulundular. Muazzam bir ders oldu. Derste şu ayet-i kerime ele alındı.

"Yoksa Allah'ın lûtfundan insanlara verdiği (vahiyler) yüzünden onları kıskanıyorlar mı?" (en-Nisâ, 54).

Ayetten güzel hükümler çıkardı. Çeşitli ilimlerden misaller verdi. Konuşurken dili sürçmedi, takılmadı, kendini zorlamadı, faydalı ve güzel ifadeler kullandı. Derste bulunan herkes onu takdir etti. Hatta bazı
büyükler şimdiye kadar böyle güzel bir ders dinlemediklerini ifade ettiler.

Rebiyülevvel ayının yirmibeşinde pazartesi günü Sadr Burhaneddin b. Lü'lü' el-Havzî, Kassain rnıntıkasındaki evinde vefa etti. Sadece bir gün hasta yatmıştı. Cenaze namazı ertesi gün öğle namazından sonra Dımaşk Camii'nde kılındı. Onu Babü'n Nasır'dan şehir dışına çıkardılar, Saltanat naibi lOmir Ali de eânazenin yanma ğML Senrâ dinagayi Bâbü's-İağîr Megâflığf na ğötürerik babasının nii^ârının yanma defnettiler. Mürüvvetli, halkla birlikte hareket sd©n(devlet nezdmda itibârı olan, saltanat naibi ve diğerlerinee de hüsn-ü kabulle karşılanan, âlimleri ve hayır ehli kimseleri seven, hadis derslerine ve hayırlı konuşmaları dinlemeye devam eden bir kimseydi. Mal ve servet sahibiydi. Hayırlar yapmıştı. Vefat ederken seksen yaşma yaklaşmıştı. Allah rahmet etsin.

Mısır diyarından Dımaşk'a gelen posta, Şeyh Şemseddin Muhanı-med b. Nakkaş el-Mısrî'nin Mısır'da kırk yaşlarında vefa ettiğini haber verdi. Bu zat meşhur bir vaiz, mahir ve fasih bir edip olup hem nahivci, hem de şairdi. Çeşitli ilimlerde otoriteydi. Düzgün cümleler kullanma gücüne sahipti. Devlet erkânının yanma rahatça girip çıkardı. Büyük bir servete sahip olmuştu. Allah rahmet etsin.

Postanın verdiği haberler arasında bir zamanlar Şam'da Maliki kadılığı yapmış olan, sonra bu görevden alınarak Mısır'da hazine nazırlığına atanan Kadilkudat Şerefüddin el-Malikî el-Bağdadfnin de vefat haberi vardı. Mısır'da hazine nazırlığına atandığında kendisine yetip artacak kadar bol maaş bağlanmıştı. Bu göreve gelmesine herkes çok sevinmişti.

Rebiyülâhir ayının onyedisinde pazar günü Reis Eminüddin Mu-hammed b. Sadr Cemaleddin Ahnıed b. Reis Şerefüddin Muhammed b. ICalanisî, vefat etti. Dımaşk şehrinin hayatta kalan reislerinden ve büyüklerinden biriydi. Babası ve amcası Alaeddin gibi o da bir çok büyük görevler ifa etmişti. Seleflerinin fevkine çıkmış, bir süre kadıaskerlik yapmış, Beytü'1-mal vekilliği görevini yürütmüştü. Daha sonra Şey-hü'ş-Şüyuhluk, Nasiriye ve Şamiyetü'l-Cevvaniye medreselerinin mü derrisliğiyle birlikte Sır kâtipliği görevine de atanmıştı. Otuzaltı seneden beri Asraniye Medresesi'nde ders vermekteydi. Geçen sene sultan Dımaşk'a geldiğinde onu büyük görevlerden azletti ve 200.000 dirhem para cezası ödemekle yükümlü kıldı, o da emlâkinin büyük bir kısmım sattı. Elinde hiçbir görev kalmadı. O günden sonra da toplumdan uzak bir hayat yaşadı ve aniden vefat etti. Aklî dengesini az da olsa yitirmiş, ama kimse bunun farkına varmamıştı. İkindi namazından sonra Dımaşk Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Natifaniyyin'den çıkarılarak Kasyun'daki aile mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. Rebiyülâhir ayının onsekizinde pazartesi günü sabahleyin Kadı Cemaleddin b. Kadilkudat Şerefüddin el-Küfrî el-

Hanefî'ye hil'at giydirildi. Kadılıkta babasına ortak kılındı. Sultanın onun Kadilkudat unvanı aldığına dair fermanı da postayla Dımaşk'a ulaştı. Bunun üzerine o, Dârüssaâde Sarayında hü'at giydi. Beraberinde Kadilkudat Taceddin gs-Sübkî olduğu halde Nuriy© Medresesi'ne gitti, mucitte oturdu, Orada Kur'âft okundu, kindim de Kur'an okudu. Ancak bu bir d§r§ değildi. İnsanla babasıyla birlikte kendisin© verilin göriv nsdaniyk onu tebrike geldiler.

Salı günü sabahleyin şeyh, abid, nasik, salih, büyük alim Fethüd-din b. Şeyh Zeyneddin el-Farukî vefat etti. Bu zat Eşrefiy Dârü'1-Hadi-si'nin imamı, oradaki eserlerin koruyucusu ve Emevî Camii'nin de müezziniydi. Doksan yaşma yaklaşmıştı Ömrünü hayır yaparak, Kur'an okuyarak, namaz kılarak ve insanlarla bir arada bulunarak geçirmişti. Aynı günün sabahında cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Nasır'dan çıkarılarak Salihiye tarafina götürüldü ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin.

Cemaziyelevvel ayının onunda pazartesi günü sabahleyin Şam naibi Karâboğa Devaddar es-Sağir'in idaresindeki posta Dımaşk'a geldi. Yanında Şeyh Cemaleddin Yusuf b. Kadilkudat Şerefüddin el-Küf-rî'nin, babasının görevi bırakması nedeniyle Hanefî Kadilkudatlığına atandığına dair fermanı da getirmişti. Şeyh Cemaleddin bu nedenle Dârüsaâde Sarayında hil'at giyd ve Maliki kadısının alt tarafina oturtuldu. Sonra hep birlikte Emevî Camii'ndeki mahfelin yanma geldiler. Atanma fermanı orada muhtesip vekili Şemseddin b. Sübkî tarafından okundu. Kendisi de arkadaşlarından Şemseddin b. Mansur ile Bedreddin b. Harraş'ı kendine kadı vekili olarak tayin etti. Sonra Maliki kadı-sıyla birlikte Nuriye Medresesi'ne gitti, orada ders verdi

Babası onun dersinde ve atanma fermanının okunuşuyla hil'at giyme merasiminde hazır bulunamamıştı. [18]

Halife Mutedid Billah'ın Vefatı

Cemaziyelevvel ayının onu ile yirmisi arasında Kahire'de vefat etti. perşembe günü cenaze namazı kılındı. Bana bu haberi kardeşi Kadilku-dat Taceddin eş-Şafn, Şeyh Bahaeddin'in göndermiş olduğu mektuba dayanarak verdi. Allah ikisine de rahmet etsin. [19]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/406-408.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/408-409.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409-412.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/412-413.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/413-415.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416.

[8] Kâr ortaklığı hesabına dayalı olarak işletme.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416-420.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/420-423.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/424-427.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/427-430.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430-431.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/431-433.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/433-436.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/436-437.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/437-440.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/440.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Mencük'ün Tutuklanması
Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması
Feyyaz B. Mühenna'nın Ölümü
İbn Hilalin Kölesi Muallim Sencer İle İlgili Çok Garip Bir Olay
Saltanat Naibi İstedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması
Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dımaşk'a Gelişi
Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kaş Ve Bıyıklarını Traş Etmekten Men Edilmeleri
Hicretin Yediyüzaltmışikinci Senesi
Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Oluşu
Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslantı
Melikü'l-Ümera Baydemirin Dımaşk'tan Çıkıp Gazze Yoluna Koyulması
Sultan Melik Mansur'un Secora Boğazı'nın Batısındaki Sekiye Gelmesi
Baydemir'in Kaleden Çıkış Sebebi Ve Çıkışının Şekli
Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikte Dımaşk'a Girişi
Sultanın Dımaşk'dan Mısıra Gidişi
Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi
Cidden Garip Bir Rüya
Halife Mutedid Billah'ın Vefatı
Mütevekkil Alâllah'ın Hilafete Geçişi
Garipliklerden Biri
Emîh Ali'nin Dîmaşk Naibliğînden Azledîlîşi
Kadilkudat Taceddin Abdülvjihhab B. Sübkî Eş-Şafiî'nîn Mısır Diyarına Çağrılışı
Bir Başka Gariplik
Saltanat Naibi Seyfeddin Taşdemir'in Dımaşk'a Girişi
Kardeşi Kadilkudat Taceddin B. Abdülvehhab'ın Yerine Tayin Edilen Kadilkudat Bahaeddin Ahmed B. Takiyyüddinin Dımaşk'a Gelişi
Hicretin Yediyüzaltmışdördüncü Senesi
Koyun Harçlarının Yarıya İndirilmesi Müjdesi
Gariplik Ve Acaipliklerden Biri
Melikü'l-Eşref Nasirüddin Şaban'ın Sultanlığı
Hatip Cemaleddin Mahmud B. Cümle'nin Vefatı Ve Yerine Taceddin'în Hitabet Görevine Başlaması
Saltanat Naibi Mengliboğa'nın Dımaşka Girişi
Hicretin Yediyüzaltmışbeşinci Senesi
Kapatılışından Yaklaşık İkiyüz Sene Sonra Keysan Kapısının Açılışı
Şam'ın Fethinden Beri Dımaşk Surları Dahilinde İkinci Kez Hutbe Okunuşu
Hicretin Yediyüzaltmışaltıncı Senesi
Murdar Rafizî'nin Öldürülmesi
Veliyyüddin İbn Ebi'l-Bekâ Es-Sübkî'nin Kadı Naiblîğine Atanması
Kadilkudat Bahaeddin Es-Sübkî'nin, İzzeddin B.Cemâa'nın İstifasından Sonra Mısır Kadılığına Atanması
Beledi Ve Meclup Neyinden Örülmüş Pamuktan Alınan Harçların Lağvedilmesi
Hicretin Yediyüzaltmışyedinci Senesi
Lanetli Haçhların İskenderiye'yi İstilâ Etmeleri
Kadilkudat Taceddin Es-Sübkî Sebebiyle Bir Meclîs Düzenlenmesi
Kadilkudat Taceddin Es-Sübkî'nin Dımaşk'a - Dönüşü
Mısır Diyarındaki Emirler Arasında Meydana Gelen Bir Olay
Bağdat İle İlgili Bir Hadise
Kadilkudat İzzeddin Abdülaziz B. Hatim Eş-Şafiî'nin Vefatı
Emevî Camiî'nde Tefsir Dersinin Verilmesi
Saltanat Naibi'nin Mısır Diyarına Gitmesi
Emirü'l-Kebir Yelboğa'nın Öldürülmesi

Mencük'ün Tutuklanması

Bir seneden beri Dımaşk havalisinde gizlenmekte olan Mencük ortaya çıkarılıp tutuklanmıştı.
Muharrem ayının yirmiyedisinde perşembe günü Nasih, saltanat naibi Emir Seyfeddin îstedmür'ün yanma gelerek Mencük'ün Dârü'ş-Serefl'l-âlâ'da gizlendiği haberini verince naib hemen bazı haciblerini ve has adamlarını oraya gönderdi. Görevliler gidip onu gözetim altında saraya getirdiler. Öyle ki, bazı görevliler arkadan yaklaşarak onu adeta kucaklamışlardı. Saltanat naibi onunla yüz yüze gelince onu karşıladı. İkramda bulundu ve tahtında yanına oturttu. Ona lütufkâr davrandı. Meşrubat içirdi ve yanında konuk etti. Oruçlu olduğu için, yanında iftar etmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Saltanat naibi ona kendi elbiselerini vermiş, sonra zincire vurup aynı gecede yani cuma gecesinde bir grup asker ve emirle birlikte sultana göndermişti. Onu muhafaza altında götüren emirlerden biri Emir Hacib Hüsameddin idi. Saltanat naibi, sabahleyin Mencük'ün kılıcın oğluyla birlikte sultana göndermişti. İnsanlar bu duruma çok şaşmışlardı. Hatta çokları onun uzak beldelerde kaybolduğunu sanmaktaydılar. Kendisinin Dımaşk'ta kılık değiştirerek insanlar arasında dolaşmakta olduğunu hiç kimse fark edememişti. Anlatıldığına göre kendisi kılık değiştirerek insanlar arasında dolaşıyor ve cuma günleri Dımaşk Camii'ne gelip orada namaz kılıyormuş, ama bütün bu tedbirler onu kaderden kurtaramamıştı. Her şeyin bir vadesi vardır.
Melikü'l-Ümera onun kılıcını ve kılık değiştirirken giydiği elbiseleri de sultana göndermişti. Onu bir grup hacib, emirler ve kalabalık askerler refakatinde zincire vurulmuş olarak muhafaza altında Mısır diyarına göndermişti. Melikü'l-Ümeranm oğlu Mısır'dan babasına gönderilmiş olan hediye, hü'at ve davarlarla birlikte babasının yanına dönmüştü. Bu arada Hacıbü'l-

Hüccaba da hediyeler getirmişti. Emirler cuma günü bu hü'atleri giymişler, insanlar merasim yaparak mumlar yakmışlar, daha sonra Mencük'ün, sultanın huzuruna girdiğine, sultanın onu affedip ona mükemmel bir hil'at giydirdiğin©, emanete alman klıç-lannm, nişanlı atlarının, kıymetli ©Ibiselirinin, mallanma, paralarının kendisine iade edildiğine, kendisine eman verildiğine, emirlerin ve devlet büyüklerinin kendisine çeşitli armağanlar takdim ettiklerine dair peşpeşe sağlam haberler Dımaşk'a ulaştı. Emir Ali de Hama naibliğine atanmış olup Suğd şehrinden yola koyulmuş, Hama'ya gitmekteyken Dımaşk'a uğramış ve safer ayının dördünde perşembe gecesi Ablak Sarayına konuk olmuş ve pazar gecesi yani bu ayın yedisinde Hama yoluna koyularak Dımaşk'tan ayrılıp gitmişti.

Safer ayının onsekizinde perşembe-günü Kadı Bahaeddin Ebü'l-Beka, Trablus'tan Dımaşk'a eski vazifesine başlamak üzere geldi. Bu vazifesine döndüğüne dair olan sultan fermanı da yanındaydı. Babası Veliyyüddin bu görevini vekâleten yürütmekteydi. Kadilkudat Taced-din de Haristan mıntıkasına kadar gidip kendisini karşılamıştı. Daha sonra insanlar, konağına giderek onu tebrik ettiler. Vatanına dönüşünden ötürü çok sevindiler.

Bu ayın ilk günlerinde -ki bu senenin safer ayı aynı zamanda şubata denk gelmekteydi- çok miktarda kar yağdı. Aylardan beri susuz kalan bahçeler suya kandı. O zamana dek insanlar çok büyük zahmetlere katlanıp türlü meşakkatlere maruz kalarak ancak su elde edebiliyorlardı. Hatta bazan insanlar su yüzünden tekme tokat birbirlerine girişiyor, gürzler ile birbirlerini vuruyor ve bu yüzden de çok rezaletler meydana geliyordu. İnsanlar suya kavuşmak için çok masraflar yapıyorlardı. Aralık ve ocak aylarında, şubatın ilk günlerinde sular gayet az ve kıttı. Aynı şekilde Havran taraflarında da insanların çoğu çok uzak mıntıkalara giderek su ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Sonra Yüce Allah onlara lütfetti, kar yağdı, yağmurlar çoğaldı, dereler akmaya başladı. Nehirler suyla dolup taştı. Hamd ve minnet Allah'adır. Yağmurlar aralıksız yağmaya devam etti. Ocağın sonlarından şubatın sonuna kadar seller akmaya devam etti. Oysa aralıkta bir tek oluktan su akmış değildi.

Rebiyülevvel ayında Emir Seyfeddin Mencük, sultan için bir medrese ve Mescid-i Aksa'nın batı tarafında bir hankah yaptırmak üzere Kudüs'e gitti. Kendisi için altın yaldızla yazılan fermanı Dımaşk'a getirdi. İnsanlar bu fermanı gördüler. Ben de bunun bir nüshasını gördüm. Fermanda sultan ona gon derece tazimkâr ifadelerle hitap ediyor, onu övüyordu. Eski hizmetlerini şükranla anıyor, bu devlete yararlı bir kimse olduğunu ifade ediyor, önce yapmış olduğu hatalarını affettiğini bildiriyordu. Hülasa onun biyografisini çok güzel ibarelerle anlatıyordu.

Rebiyülâhır ayının ilk günlerinde İbn Hilâl'in kölelerinden büyük servet sahibi Muallim Sencer'in 600.000 dirhem para cezasına çarptırıldığına dair olan sultan fermanı Dımaşk'a ulaştı. Babu'n-netifaniy-yîn'de medrese niyetiyle yaptırmakta olduğu inşaata el konuldu. Burayı öksüz mektebi olarak inşa etmesi emredildi. Ayrıca burası için geliri olan vakıf da tahsis etmesi istenildi. Memleketin büyük medreselerinden her birine de vakıfların gelirinden pay ayırması kararlaştırıldı ki, bu güzel bir maksattı. Muallim Sencer, divan başkanına teslim edildi ki, ondan mezkur meblağı çabucak tahsil etsin. Bunun üzerine Muallim Sencer ona 200.000 dirhemi peşin olarak Ödedi. Sonra da on askerin emi-riyle birlikte Mısır diyarına sevkedildi. [1]

Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması

Bu senenin rebiyülâhir ayının onbeşinde çarşamba günü Mısır diyarından bir emir Dımaşk'a geldi. Divanlardaki katiplerin insanlara sultan tarafından tahsis edilen maaşları ve sadakaları zimmetlerine geçirmeleri yüzünden haklarında soruşturma açılması için, sultan bu emirle birlikte Dımaşk'a bir ferman da göndermişti. Bu ferman gereğince Berraniye'deki adalet sarayında sorguya alındılar. Sorgulama neticesinde çok miktarda para cezasına çarptırıldılar. Öyle ki bu para cezasını ödemek için eşyalarını, kumaşlarını, yataklarını, emtialarını satmak mecburiyetinde kaldılar. Hatta satacak eşyası bulunmayanlar, kızlarını satmak için getirip tezgaha oturtuyorlardı. Bu durumu gören insanlar bu kızların babalarına acıdıklarından ağlaşıyor, feryadü figan ediyorlardı. Daha sonra bu katiplerden mali gücü olmayan, hiç bir eşyası olmayan yoksullar serbest bırakıldılar. Sahip, Müstevfî gibi rütbelere sahip olan büyükleri bu para cezasını ödemekle yükümlü kılındılar. Daha sonra tahsilat amacıyla sıkıştırıldılar. Baskı altına alındılar ve şiddetlice dövüldüler. Sahip, büyük bir meblağ ödemekle yükümlü kılındı. Öyle ki, kendisi bazı emirlerden, devlet büyüklerinden ve tüccarlardan ya bizzat gidip isteyerek veya mektup yazarak yardım talebinde bulundu. Onlar da kendisine ödemekle yükümlü olduğu meblağa yakın miktarda mali yardımda bulundular. Dövülmek için çırılçıplak edildikten sonra bu yardım kendisine ulaşmıştı. Ama tam dövüleceği esnada kendisini dövmekten vaz geçtiler ve Mısır diyarında bu cezasını ödeyecek meblağın bulunduğu haberi etrafa duyuruldu. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [2]

Feyyaz B. Mühenna'nın Ölümü

Bu senenin rebiyülâhir ayının onsekizinde cumartesi günü Feyyaz b. Mühenna'nın ölüm haberi Dımaşk'a geldi. İnsanların çoğu buna sevindiler. Bu müjde sultana da ulaştırıldı. Çünkü Feyyaz, sultana asi olmuş, cemaatten ayrılmış, nifak ve isyan diyarında cahiliyet ölümü üzere ölmüştü. İnsanlara zulüm yaptığı, hiç mazereti yokken ramazan ayında oruç bozduğu, adamlarına ve akrabalarına da böyîe yapmalarım emrettiğine dair bazı örnekleri daha önce size sunmuştuk. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Ölürken yetmiş yaşını aşmıştı.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [3]

İbn Hilalin Kölesi Muallim Sencer İle İlgili Çok Garip Bir Olay

Rebiyülâhir ayının yirmidördünde Muallim Sencer el-Hilalî 600.000 dirhem tutarındaki para cezasını ödedikten sonra serbes bırakıldı. Kurtuluşuna sevindiğinden Babü'n-nettafiyyîn'deki evinde geceyi geçirdi. Sabah olunca hamama gitti, o esnada sultanın ulağı Mısir'dan Dımaşk'a gelerek onun malına mülküne el konulmasına dair fermanı yetkililere tebliğ etti. Bunur üzerine hacibler, nakkibü'n-nükaba ve yardımcıları her taraftan gelip Muallim Sencer'in konağını kuşatma altına aldılar. Konağa ve içindeki eşyalara el koydular. Kendisini ve çocuklarım da gözetim altına aldılar. Kadınları, konaktan çok zor bir halde dışarı çıkarıldı. Üzerleri arandı, üzerlerindeki ziynetler, mücevherler, kıymetli eşyalar alındı. Orada ayak takımından ve halk tabakasına mensup kimselerden büyük bir topluluk teşekkül etti. Mallan teslim almak, gerekli tutanakları hazırlamak için bazı kadılar da şahitleriyle birlikte oraya geldiler. Kendisinden bu durumu bütün detaylarıyla öğrenmek için Muallim Sencerl de huzurlarına çağırdılar. Günün ilk saatlerinde konakta gümüş olarak 370.000 dirhem ele geçirildi. Sonra açılmamış başka sandıklar da bulundu. Vakit dar olduğu için bunların sayımı ve dökümü yapılamadı. Pazar günü de aynı şekilde sabahleyin işe başlandı, ancak pazar gecesi nöbetçiler kapılarda ve damlarda nöbet tuttular ki, geceleyin kimse bu konağa hücum etmesin. Muallim Sencer ile çocukları da göz altına alınarak Mansure kalesinde geceyi geçirdiler. Daha önceki musibetten yeni kurtulduğu halde yeniden bu büyük musibete maruz kalışından dolayı insanlar Muallim Sencer'e acıdılar.

Bu ayın sonlarında Emir Nasirüddin Muhammed b. Devaddar es-Sükkerî vefat eti. Bu, üstadının yanında büyük bir mertebey ve yüksek makama sahipti. Görevinde büyük bir mutluluğa kavuşmuştu. Sonra Cenab-ı Allah, üstadının ona karşı kalbini karıştırdı. Üstadı onu dövdü. Malını müsadere etti. Görevden alıp hapse attı. Bu sebeple insanların nazannda da kadri azaldı Neticede daha önceki kendisinin tebaası olan kimselerin yanına atıyla gidiyor, onlarla alış veriş yapıyor, karşılıklı konuşuyor, sonra ihtiyaç duyduğu eşyaları satın alıp bineğine yükleyerek evine götürüyordu. İnsanlar arasında bir nevi ibret haline gelmişti. Daha öne© divgddarlık görevindi o kadar îzzst v© itibar sahibi olmuş, dünyâda yükıelip zsngin olmuş ikin bu hallin düşmüştü, Dünya işindi yükselen bir şeyi tekrar alçaltmak Allah'ın hakkıdır.

Cemaziyelevvel ayının onyedisinde pazar günü sabahleyin Muallim Sencer el-Hihalî ile oğulları tutuklu bulundukları Mansure kalesinden tahliye edildiler. Evleri ve eşyaları kendilerine teslim edildi. Ama kendisinin konağında bulunan 320.000 dirhem tutarındaki gümüş müsadere edilmişti. Ayrıca bu konu için bir mahkeme yapılması ve sadece sermayesini ele geçirebilmesi için hüccetleri mühürlenmişti. Bu işte şu âyet-i kerimenin hükmüne uyulmuştu. Şöyle ki:

"Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz." (el-Bakara, 279).

Ayrıca şehirde bir duyuru yapılarak Muallim Sencer'e, zekat Ödemediği riba muamelesi yaptığı için bu cezanın verildiği anlatıldı. Sultanm hacibi ve şehir mütevellisi de bu işte onunla müşterek çalışmışlardı. Diğerlerinin de bu yüzden cezalandırıldıkları, şehrin her tarafında halka duyuruldu.

Cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde divanlarda çalışan ve gözetim altına alınmış olan katiplerin memleketlerine ve ailelerine serbest bırakılıp gönderilmelerine dair sultanın fermanı Dımaşk'a geldi. İnsanlar bu katiplerin çekmekte oldukları eziyetten kurtuldukları ve ağır para cezasından muaf tutuldukları için sevindiler. Ancak bunlar salıverilmişler, para cezasından muaf tutulmuşlardı ama, görevlerine devam
edemiye çekler di.

Cemaziyelevvel ayının sonlarında Mısır diyarından gelmiş olan Şeyh Şihabeddin el-Makdisî, Emevî Camii'deki sahab mihrabının karşısında vaaz verdi. İnsanlar vaazını dinlemek için toplandılar. Şafiî ve Malikî kadilkudatlan da vaazını dinlemek için Emevî Camii'ne gelmişlerdi. Vaiz Şihabeddin, Kur'an'm bir kaç âyetini tefsir etmiş, tefsir ederken de tasavvufî bazı şeylere akıcı, fasih, tatlı ifadelerle işaret etmişti. İfadeleri, yürekleri paralayan cinstendi. Çok faydalı ve güzel bilgiler vermişti. Memleketine döneceğini söyleyerek insanlarla vedalaştı. Dua ederken insanlar ayağa kalkıp dua ettiler. Ben de bir mecliste onu gördüm. Son derece güzel bir görünümü vardı. Edepliydi, konuşması güzeldi. Allah bizi de onu da ıslah etsin, amin.

Cemaziyelâhir ayının başlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Bay-demir, askerleriyle birlikte gaza için Sis ülkesine gitti. Allah ona zafer nasib etsin, onu güçlendirsin. Yine bu ayın başlarında kale halkı bir sabah Arap emirlerinin kaledeki meclislerinin üst taraflarından sarık ve iplere tutunarak hendeğe indiklerini ve Zülamiye köprüsünün yanından çıktıklarım gördüler. İki kişi kaçtı. Üçüncüsü yakalandı. Bu zindanda kaldı. Bu, onlar için ipleri ve sarkmada kullandıkları sarık bezlerini tutuyor, onlar da bu iplere v© larık bizlarini tutunarak aşağıya mvkı-yorlardı. Bu kaçma hadisesini saltanat naibi kali naibini kızarak protesto etti. Onun iki oğlunu ve kardeşini nakip (kontrol amiri) dövdü ve zindana attı. Bu olay sultana bir mektupla bildirilince sultan, kale naibinin görevden azledilip kaleden çıkarılmasını, altı yıllık görev süresince elde etmiş olduğu paraların hesabını vermesi için de Mısır'a gönderilmesini emretti. Biri nakip diğeri de saray üstadı olan iki oğlunu görevden azletti. Bunlar da aziz iker azledilip zelil oldular.

Cemaziyelâhir ayının onyedisinde pazartesi günü Emir Taceddin Cibril, Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in yanındaı Dımaşk'a geldi. Emir Seyfeddin Baydemir, Sis'e bağlı Tarsus ve Adana'yı fethetmiş, buraların anahtarlarını Cibril ile birlikte

sultana göndermişti. Allah sultanı güçlendirsin. Daha sonra kısa süre içinde az bir zahmetle Seyfeddin Baydemir, başka bir ç«^k kaleyi de fethetmişti. Sır katibi Kadı Nasirüddin bu sebeple beliğ ve güzel bir nutuk irâd etti. Bana gelen bir mfektupta anlatıldığına göre Adana kilisesinin kapıları gemilere bindirilerek Mısır diyarına gönderilmişti.
Ben derim ki: Bu kapılar, daha önce Sefih mezarlığının yanındaki Nasıriye kapılarıydı. Sis hükümdarı, Kazan senesi dediğimiz hicri 699, senede bunları alıp götürmüştü. Müslümanlar bu senede bu kapıları kurtarıp geri getirmişlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu ayın sonlarında duyduğumuza göre Şeyh Kutbeddin Hermas Dımaşk'a uğramıştı. Bu zat, malı müsadere edilmiş, evi temele kadar yıkılıp indirilmiş, sultanın yanından uzaklaştırılarak Misyaf a sürgün edilmişti. İşte bu ayın sonlarında Dımaşk'a uğradığında Babü'l-Ferec dışındaki Celile Medrese si Jne konuk olmuştu. Ben de kendisine selam vermek için ziyaretine gittim. Yaşlı ve güzel bir kimseydi. Cidden güzel Arapça konuşuyordu. Faziletli bir insandı. Mütevazi ve mutasavvıf bir kimseydi. Allah akıbetini güzel kılsın. Daha sonra Celile Medrese-si'nden ayrılıp Azraviye Medresesi'ne geçti.
Receb ayının onyedisinde cumartesi günü sabahleyin Şeyh Şere-füddin Ahmed b. Hasan b. Kadi'l-Cebel el-Hanbelî, Mısır diyarına gitti. Bu zat, sultanın Kahiretü'l-Muizziye'de yaptırdığı medresede Hanbelî fakihlerine ders vermek üzere sultan tarafından Mısır'a çağırılmıştı. Yola çıkarken kadılar v§ ayan tabakasına mensup kimseler onu uğurlamak için şehir dışına çıkmışlardı. Allah ona selamet nasib etsin.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Saltanat Naibi İstedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması

Receb ayının yirmibeşinde çarşamba günü sabahleyin Dımaşk saltanat naibi Emir Seyfeddin İstedmür tutuklandı. Yelboğa el-Bah-navî'nin kardeşi olan Seyfeddin İstedmür, sultanın, küçük devaddarla Dımaşk'a gönderdiği ferman gereğince tutuklanmıştı. O gün kendisi İbn Babek meydanı tarafında dolaşmaktaydı. Yahudi ve Hristiyan mezarlığının bulunduğu tarafa geldiğinde büyük hacib ve beraberindeki askerler onu çembere aldılar. Trablus tarafına gitmesi gerektiğini söylediler ve o tarafa gitmesi için de kendisini zorladılar. O da Dârüssaâde Sarayına dönme imkanı bulamadığı için Şeyh Raslan yolunun üst rara-fmdan Trablus'a yöneldi. Kendisini işsiz güçsüz bir şekilde Trablus'ta ikamet edecek şekilde sürgün etmişler ve Trablus'a gidinceye kadar kendisine refakat edecek askerleri de yanına vermişlerdi. Her şeye hükmetme gücünü elinde bulunduran Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. O dilediğini yapar. Bu karar neticesinde Dımaşk şehri naibsiz kaldı. Sultanın fermanı gereğince büyük hacib geçici olarak şehri yönetmeye başladı. Naibliğe Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir atandı.
Şaban ayında Haleb naibi Emir Seyfeddin BaydennYin Dımaşk na-ibliğine atandığına dair olan sultan fermanı Dımaşk'a ulaştı. Bir grup Haleb askeriyle yola koyularak sultana itaat ettirmek üzere Emir Hiyar b. Mühenna'mn üzerine gitmesi emredildi. Aynı şekilde Hama ve Humus emirlerine de bu işinde Emir Seyfeddin Baydemir'e yardımcı olmaları için emirname gönderildi.
Şaban ayının dördünde cuma günü bunlar Silmiye'de Emir Hiyar'la karşı karşıya geldiler. Birbirlerine tam yaklaşmadan karşılıklı atışmaya başladılar. Bu çatışmayı müşahede edenlerden Emir Taceddin Devaddar, Bedevilerin bu düzenli orduyu her taraftan kuşatma, altına aldıklarım bana anlattı. Çünkü Bedeviler yaklaşık 800 kadar kişiydiler. Hama, Humus ve Haleb'ten gelen Türkler 150 kişiydiler. Bedevilere ok atmaya başladılar. Onlardan büyük bir kısmını öldürdüler. Türklerden sadece bir kişi öldürüldü. Onu da Türklerden biri Bedevi zannederek bir ok atarak öldürmüştü. Sonra araya gece girdi. Türkler daire dışına çıktılar.
Türklerin ve bedevilerin mallan yağmalandı. Büyük bir fitne cereyan etti. Durumu kontrol altına almak, kayıpları telafi etmek amacıyla Dımaşk'tan bir kaç komutanın emri altında bir devriye birliği yola çıkarıldı. Saltanat naibi de orada onların gelişlerini beklemeye başladı. Masma lakabını taşıyan Emir Ömer b. Musa b. Mühenna, bedevilerin komutanı olarak Mısır diyarından geldi. Beraberinde Emir Bedreddin b. Cemmaz da vardı. Masma, Dımaşk'taki Ablak Sarayına indi. Emir Reml kendi adeti üzere Tuziye'ye indi. Sonra ikisi birlikte beraberlerindeki itaatkar bedevi devriye birliğiyle birlikte Emir Hiyar'ın üzerine gittiler. Beraberlerinde Dımaşk, Hama ve Humus askerleri de vardı. Bunlar Emir Hiyar'ın hakkından gelmeyi kafalarına koymuşlar, onu sultanın itaatine sokmaya karar vermişlerdi. Allah akıbeti hayreylesin. [5]

Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dımaşk'a Gelişi

Şaban ayının ondokuzunda cumartesi günü sabahleyin Emir Seyfeddin, askerleriyle birlikte Haleb yönünden Dımaşk'a girdi. cumartesi gecesi Vat'ay-ı Berze'de kaldı. İnsanlar Hama'ya ve Hama yakınlarına kadar giderek onu karşıladılar. Önceki paragraflarda anlattığımız gibi onunla bedeviler arasında bir savaş cereyan etmişti. İşte bu günde Dımaşk'a büyük bir debdebe ve merasimle girdi. Adet üzere eşiği öptü ve Dârüssaâde Sarayına yaya olarak gitti. Etrafındaki maiyeti, kıymetli ve güzel elbiselerini giyinmişlerdi. Teçhizatları tamdı. Kıymetli silahlar taşıyorlardı. Şehamet, kararlılık, iyiliği emretme ve kötülüğü nehyetme gibi özellikleri bulunduğundan insanlar, Emir Seyfeddin'in Di-maşk'a saltanat naibi olarak gelişine çok sevindiler. Allah ona güç ve kuvvet versin, onu doğru yola iletsin.
Ramazan ayının onikisinde cuma günü Hanbelîler Kubaybat Ca-mii'nde hutbe okudular. Burada görev yapmakta olan Kad

Şihabeddin Kadıasker el-Hanbelî, sultanın fermamyla azledildi. Çünkü sultan onun göreve atandığından bu zamana kadar sadece Hanbelîlere hizmet vermekle yetindiğini biliyordu.
Ramazanın onaltısında cuma günü Osman b. Muhammed öldürüldü. Bu, İbn Debadip ed-Dekkak adıyla meşhur olmuştu. Yalan söylemekte bir araya gelip anlaşmaları imkansız olan bir topluluğun şehade-tiyle bunun Rasûlullah (s.a.v.)'a çokça sövdüğü tesbit edilince, Maliki hakiminin huzuruna götürüldü. Aleyhinde bu iddia ileri sürüldü. Kor-kuyormuş gibi bir numara yaptı. Daha sonra suçu işlediği sabit görülünce demirle vurularak öldürüldü. Allah onu kahretsin. Onu rahmetinden uzak tutsun, ona merhamet buyurmasın.
Ramazanın yirmi altısında pazartesi günü Zübale adıyla çağırılan Muhammed Behtar, Peygamber (s.a.v.)'e sövdüğünden kâfirane davranışlarda bulunup iddialarda bulunduğundan öldürüldü. Anlatıldığına göre kendisi çokça namaz kılıp oruç tutarmış, ama bununla birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve müminlerin annesi Hz. Aişe ile Peygamber (s.a.v.) hakkında çok çirkin sözler sarfedermiş. İşte bu yüzden bu günde, Sukü'l-Hayl'de boynu vuruldu. Hamd ve minnet Allah'adır.
Şevval ayının onüçünde sultanın tahtırevanı hacca gitmek üzere saraydan hareket etti. Hac kafilesinin emiri, Nasirüddin b. Kara Sungur, kafilenin kadısı ise Şeyh Şemseddin Muhammed b. Sind idi. Bu zat muhaddis olup müftülük vazifesini ifa edenlerdendi.
Şevval ayının sonlarında Şagor mahallesinde terzilik yapmakta olan Hasan adındaki biri tutuklandı. Bunun mel'un Firavun'dan yana ifadeler sarfettiği ve onun Müslüman olarak öldüğünü iddia ettiği ileri sürüldü. Kendisi şu aşağıda nakledeceğimiz âyet-i kerimeye dayanarak Firavun'un boğulurken Müslüman olduğunu söylemişti:
"İsrail oğullarının inandığından başka Tanrı olmadığına inandım. Artık ben O'na teslim olanlardanım" (Yunus, 90).
Ancak o, yani terzi Hasan bu âyetin devamındaki ifadelerin manasını kavrayamamıştı:
"Şimdi mi inandın? Daha önce baş kaldırmış ve bozgunculuk etmiştin." (Yunus, 91).
Şu âyet-i kerimelerin de manasım kavrayamamıştı:
"Allah bunun üzerine onu dünya ve ahiret azabına uğrattı." (en-Nazi-at, 25).
"Ama Firavun o Peygambere karşı gelmişti de onu çok ağır bir şekilde tutup cezalandırmıştık." (ei-Muzemmii, 16).
Firavun'un en büyük kâfirlerden biri olduğunu isbatlayan daha bir çok ayet-i kerime ve hadis-i şerif mevcuttur. Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar da bu hususta müttefiktirler.
Zilkade ayının altısında cuma günü sabahleyin Mısır'dan Dı-maşk'a posta gelerek saltanat naibinin, Tengiz'in adeti üzere saygı ve ikram içinde sultan tarafından Mısır'a çağırıldığını haber verdi. Bunun üzerine saltanat naibi, yanına saraya layık kıymetli hediye ve armağanları alıp zilkade ayının ondordünde cumartesi günü sabehleyin yola çıktı. Çıktığında kadılar, önde gelen hacibler ve emirler onu yolcu ettiler. Zilhicce ayının başlarında saltanat naibi kendi eliyle bir mektup yazarak Dımaşk'taki Kadilkudat Taceddin eş-Şafifye gönderdi ve onu Kudüs'e davet etti. Hz. İbrahim'in mezarım ziyaret etmesini istedi. Mektubunda ayrıca sultanın kendisine ihsan ve ikramda bulunduğunu, saygı gösterdiğini, at, davar, para, ürün, tahıl ve birçok eşya armağan ettiğini de bildiriyordu. Bunun üzerine kadilkudat, zilhicce ayının dördünde cuma günü altı posta atıyla yola koyuldu. Yanında münasip miktarda ve değerde hediyeler de vardı. Zilhiccenin onsekizinde cuma günü akşamleyin kendi bahçesine döndü.
Zilhicce ayında ve ondan önceki ayda bir çok mekanda cidden büyük sel baskınları meydana geldi. Bu baskınların izlerini Baalbek şehrinde gördük. Bu yüzden bir çok ağaç yıkılmıştı. Bir çok mekan tahrip olmuş ve parçalanmıştı. Sel baskınlarının izleri bir çok mekanlarda halen görülmekteydi. Mesela Ca'lus mıntıkasında meydana gelen sel baskını yüzünden cidden çok miktarda eşya telef olmuş ve bu baskınlar neticesinde yörenin kadısı, beraberindeki bazı seçkin kimselerle birlikte sular altında kalıp boğulmuştu. Bunlar bir tepe üzerinde durmakta iken aniden sel baskınıyla karşılaşmışlar. Bundan kurtulmayı başaramamışlar ve neticede can vermişlerdi. Hissetü Cemal nahiyesinde de bir sel baskını meydana gelmiş, bu yüzden bir çok ağaç, davar, üzüm bağı ve başka şeyler telef olmuştu. Haleb'te meydana gelen sel baskını yüzünden de Türkmenlerden ve diğerlerinden çok sayıda insan, erkek, çocuk, davar ve deve telef olmuştu. Ben bu felaketi gözüyle gören bir kimsenin mektubunda okudum. Onun anlattığına göre Haleb taraflarında dolu yağmıştı ki her birinin ağırlığı, yaklaşık 700 dirhem kadardı. Bazıları bundan daha iri, bazıları ise daha küçüktü.
Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [6]

Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kaş Ve Bıyıklarını Traş Etmekten Men Edilmeleri

Zaten bunu yapmak İbn Hazm'in anlattığına göre icma ile haram kılınmıştır. Ancak bazı fakihlerse bunun mekruh olduğunu ifade etmişlerdir.
Zilhicce ajanın onbeşinde salı günü sultanın mektubu Dımaşk'a geldi. Bu mektupta Kalenderilerin Müslüman kılığına bürünmeleri, Acemlerin ve Mecusilerin kılığını terk etmeleri emrediliyordu. Bu bid'atvari kılığı terk etmeden bu çirkin elbiseleri üzerlerinden çıkarıp atmadan bunlardan her hangi birinin sultanın ülkesine girmelerine imkan tanınmayacağı, bu fermana riayet etmeyenlerinse şer'an tazir edilecekleri, yerinden yurdundan sökülüp atılacakları bildiriliyordu. Bunların pis ve değersiz esrar içmekten de vaz geçmelerinin emderilmesi gerekiyordu. Bunu içip sarhoş olanlara had tatbik edileceğinin de

bildirilmesi zorunlu hale gelmişti. Nitekim bazı fakihler bu yolda fetva vermişlerdir. Hülasa sultanın onlarla ilgili olarak gönderdiği ferman, çarşamba günü sabahleyin şehrin her tarafında duyuruldu.
Zilhicce ayının beşinde salı günü Cibras şehrinde Şeyh Ahmed b. Musa ez-Zer'fnin vefat ettiği haberim aldık. Bu zat, iyiliğ emredip kötülüğü yasaklamak işiyle görevlendirilmiş, sultan ve devlet kademeleri nezdinde insanların çıkarlarını gözeten bir insan olmuştu. Havas ve avam nezdinde itibarlıydı. Allah rahmet etsin.
Bu ayda Dımaşk'ta haciblik ve emirlik yapmış olup daha sonra bu görevlerinden azledilerek sultan tarafından Trablus'a sürgün edilmiş olan Emir Seyfeddin Kehlen b. Akves, Trablus'ta vefat etti.
Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir bu ayda Mısır diyarından Dımaşk'a döndü. Dönüşünde Kudüs-ü Şerife uğramış, arefe günü ve Kurban Bayramının birinci günü orada kalmış sonra Ersof ormanlığının yolunu tutmuş, orada avlanmak istemiş, ancak sancılandığı için bunu yapamayınca yoluna hızla devam etmiş ve zilhicce'nin yirmibirinde pazartesi günü sabahleyin Dımaşk'a ulaşmış ve büyük bir debdebe ve alayişle şehre girmişti. Dönüşünü seyretmek için insanlar yola çıkmışlardı. Kendisi muazzam ve kıymetli dokumalı bir kaban giyinmiş olup adet gereğince önünde bayrak ve filamalan, muhafızları vardı. Halka iyilik ve ihsanda bulunmak, vakıfların durumunu ıslah etmek, bu hususta tıpkı Tengiz gibi yapmak istiyordu. Merhum Tengiz'in metodunu takip etmek niyetindeydi. [7]

Hicretin Yediyüzaltmışikinci Senesi

Bu sene başında Mısır, Şam, Haremeyn-i Şerifeyn ve buralara bağlı mıntıkalarda İslâm'ın ve Müslümanların sultanı, Melikü'n Nasır
Hasan Kalavun es-Salihî idi. Sultanın Mısır diyarında naibi yoktu. Mısır'daki kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi Veziri Kadı İbn Hatip; Şam naibi Emir Seyfeddin Baydemir el-Harezmî; Dımaşk'm kadıları, hatibi, diğer eşrafi, ordu nazırı v muhtesibi ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Vezir İbn Kazvin'î, Sır katibi Kadı Eminüddin b. Kalanisî, Beytü'1-ma vekili ise Kadı Selahaddin es-Suğdî idi. Bu zat meclisteki dört üyeden biriydi. Vakıflar idaresinin başkanı Emir Nasi-rüddin b. Fadlullah; baş hacib de Yusufî idi. Bu zat, Cinhar emiri olarak üzere Mısır diyarına gitmişti. Dımaşk şehrinin mütevellisi Nasirüddin; Nakibü'n-Nükabası ise İbn Şücaî idi.
Muharrem ayının altısında pazartesi günü sabahleyin Hama naibi Emir Ali, Mısır'a giderken Dımaşk'a uğradı. Ablak Sarayına indi. Sonra Düveydarı olan Yelboğa'nm konağına uğradı. Kassain'de bulunan bu konağın bazı odaları tamir edilip yenilenmişti. İnsanlar buradayken yanına gidip ziyaret ettiler. Kendisine selam verdiler. O da muharrem ayının dokuzuna, perşembe sabahına kadar orada kaldı. Sonra Mısır diyarına gitti.
Muharrem ayının ondokuzunda pazar günü, Şagor mahallesinden Hasan b. Hayyat, zindandan alınarak Maliki kadısının huzuruna getirildi. Firavun'dan taraf olduğuna dair iddialarda bulunuldu. Kendisi de bunu önce itiraf etti. Sonra ikinci kez, üçüncü kez tartışıp münazara yaparak bunu doğruladı. Kendisi okur yazar olmayan avam tabakasından cahil bir ihtiyardı. Bazı naslardan bahsediyordu, ama delilini güzelce ileri süremiyordu. Sadece muhayyilesinde bir şüphe meydana gelmişti. Boğulmak üzere iken Allah'ın azabını gördüğü ve ilâhî ceza ile kuşatıldığı esnada Firavun'un durumunu haber veren şu ayet-i kerimeyi delil olarak ileri sürüyordu:
"İsrail oğullarının inandığından başka Tanrı olmadığına inandım. Artık ben O'na teslim olanlardanım."
Cenâb-ı Allah da Firavun'a o zaman şöyle karşılık vermişti:
"Şimdi mi inandın? Daha önce başkaldırmış ve bozgunculuk etmiştin. Senden sonrakilere bir ibret teşkil etmesi için bu gün sadece senin cesedini çıkarıp (sahile) atacağız" dedik." (Yunus, 90-92).
Bu cahil adam Firavun'un o esnadaki imanının kendisine fayda vereceğine inanmıştı. Oysa Yüce Allah bir âyet-i kerimede bunun doğru olmadığını şöyle beyan buyurmuştur:
"Şiddetli azabımızı gördüklerinde: "Yalnız Allah'a inandık; O'na koştuğumuz eşleri inkar ettik" dediler. Ama, bizim şiddetli azabımızı görüp de Öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi. Bu, Allah'ın kulları hakkında Öteden beri yürürlükte olan yasasıdır. İşte inkarcılar o zaman hüsranda kaldılar." (Gafîr, 84-85).
"Doğrusu Rabbinin söz verdiği azabı hak edenler, can yakıcı azabı görene kadar kendilerine her türlü belge gelse bile inanmazlar." (Yunus,96-97).
Sonra başka bir günde kadının meclisine getirildiğinde sapıklığında yine ısrar ediyordu. Bunun üzerine kendisi kırbaçlandı. Tevbe ettiğini söyledi. Tekrar zincire vurularak zindana iade edildi. Üçüncü günde yine getirildiğinde zahiren tevbe ettiğini söylüyordu. Şehirde dolaştırılıp durumu ilan edildi. Sonra salıverildi.
Muharrem ayının ondördünde salı gecesi ay tutulmuş olarak, ama bulutların altında olduğu halde doğdu. Yatsı vakti gelince yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Ancak hatip yatsıdan önce küsuf namazını kıldırdı. Birinci rek'atte Ankebut sûresini, ikincisinde ise Yasin sûresini okudu. Sonra minbere çıkıp hutbe irâd etti. Yatsıdan sonra minberden indi.
Hacıların mektupları Dımaşk'a geldiğinde bu mektuplardan Hicaz taraflarında bolluk ve güvenliğin bulunduğunu öğrendik. Zilhicce ayının başından, hatta ondan birkaç gün öncesinden itibaren bu ayın yani muharremin sonlarına kadar sular artmaya devam etti. Durum yine eskiden olduğu gibiydi. Yaşlıların çoğunluğunun anlattıklarına göre böyle bir olay daha önceleri

görülmüş değildi. Bunun sebebi de suyun bazı dağlardan gelip nehir yoluna kanalize olmasıydı.
Muharrem ayının yirmibirinde sah günü sultanın tahtırevanı öğleden önce Dımaşk'a girdi. Mekke'de mukim olan Emir Hac Şerek Timur el-Mardanî tutuklandı. Dımaşk'in devriye askerleri hacılarla birlikte Dımaşk'a döndüklerinde hemen o esnada Emir Kara Sungur komutasındaki devriyeler, Emir Hacı Şerek Timur'u zincire vurup posta vasıtasıyla Mısır diyarına gönderdiler. Bize ulaşan habere göre Mekke emiri Emir Sind, sultanın Kara Sungur komutasındaki askerlerine oyun oynamış onlara baskın yaparak bir kısmını Öldürmüş, atlarını da zapte-mişti. Neticede bunlar üzerlerinde hiçbir eşyaları kalmaksızın soyulmuş olarak Mısır diyarına döndüler. innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Şevval ayının başında Mısır'daki Nil nehrinin sulan, alışıla gelmişin dışında taşmış ve çok miktarda su göleti meydana gelmişti. Buna bağlı olarak hava bozmuş, fırtına kopmuş, bu yüzden ölümler çoğalmıştı. Her gün 2.000'den fazla insanının Öldüğü, hastalıkların çoğaldığı, çalışacak kimselerin azalması nedeniyle fiyatların yükseldiği, şekerin, suların, meyvelerin aşırı şekilde pahalılaştığı haberi bize ulaşmıştı. Sultan, şehir dışına çıkmış ve bu durumdan çok tedirgin olmuş, hastalanmış, sonra Allah'a hamd olsun ki afiyet bulmuştu.
Rebiyülâhir ayının üçünde Mısır diyarından Irak sahibinin elçisi İbn Haccaf, sultanın kızını istemek amacıyla Dımaşk'a geldi Kendisine mehir olarak Bağdat memleketini vermesi, ayrıca sultana bir istihkak ödemesi şartıyla sultanın kızının kendisine verilebileceği ifade edildi. Elci beraberinde sultan ailesine çok miktarda armağan, hil'at ve mal da götürmüştü. Elçiye Beytü'l-mal'dan bir köyü satın alıp Dımaşk'ta Tava-vis yakınında yaptırmak istediği hankaha vakfetmesi emredildi. Elçiyi karşılamaya naib vekili olan Hacibü'l-Hüccap ile devlet erkânı ve ayan tabakasına mensup kimseler çıkmışlardı.
Rebiyülâhir ayında Mısır'da Sultaniye Medresesi için yaptırılan minarenin çöktüğünü duyduk. Bu minare cidden garip bir şekilde yapılmış muazzam bir eserdi. Burada medresenin kapısının kemeri üzerinde tek temel üzerine kurulmuş iki minare vardı. Minare çökünce medresedeki sanatkarlar, oradan gelip geçenler medresenin mektebinde okuyan çocukların çocuğu öldüler. Anlatıldığına göre oradaki çocuklardan sadece altısı kurtulabilmişti. Minarenin çökmesi nedeniyle yaklaşık 300 yahut daha fazla veya daha az sayıda insan Ölmüştü. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun, (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Rebiyülâhir ayının yirmi dokuzunda pazartesi günü saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, ormanlığı ıslah etmek, orada insanlara ezâ veren ağaçları sökmek, gereken yerlerini budamak için şehirden çıkıp ormanlığa gitti. Beraberinde emirler ve arkadaşları ve muhafiz askerleri de vardı. Ormanlıkta kendileri, köleleri ve çocuklarıyla hep birlikte çalıştılar. Merc ve Gota gibi mahallelerde bulunan çiftçiler de onlara yardımcı olmak üzere ormanlığa getirildiler. Saltanat naibi müteakip aym onbeşinde cumartesi günü Dımaşk'a döndü. Ormanlığı çerden, çöpten, lüzumsuz dallardan temizleyip anndırmışlardı.
Yine bu ayda bazı dilenciler arasında garip bir olay meydana gelmişti. Şöyle ki: Fecirden Önce Melikü'l-Ümera Tengiz'in hanımının Ba-bü'l-Havvasin'deki türbesinin yanında sadaka olarak dağıtılmakta olan ekmekleri alabilmek için dilenciler orada toplanmışlar ve kendi aralarında kavgaya tutuşmuşlardı. Sonra bir adama hücum ederek boğazını sıkmışlar, sonra da içinde biraz altınla 3.000 dirhem bulunan bir kesesini alıp götürmüşlerdi. Sonra da kargaşadan yararlanarak sıvışıp gitmişlerdi. Adam, yediği dayağın tesirinden ötürü bayılmıştı. Bir süre sonra ayıhnca orada kimseyi bulamamış, durumunu gidip şehrin mütevellisine şikayet etmişti. Ama bu soygunu yapanlar şu ana kadar ele geçirilememişlerdi. Bu para kesesini kendisinden gasbedip götürenlerden birinin bana anlattığına göre kendileri, bu 3.000 dirhemi nıüdarebe yapmak[8] amacıyla kendisinden almışlardı. Bunlardan 1.000 dirhemi Bendakî dirhemi idi. İki dinarın ağırlığı ise üç dinara denk gelmekteydi.
Cemaziyelevvel ayının beşinde cumartesi günü sabahleyin Kadil-kudat Şerefüddin el-Hanefî, Şeyh Ali b. Benna'yı huzuruna çağırdı. Şeyh Ali b. Benna, Emevi Camii'nde halka vaaz verirdi. Bir vaazında söz arasında merhum Ebu Hanife'ye sataşmıştı Bu sebeple Hanefî Kadil-kudatı Şerefüddin, onu huzuruna çağırmış ve tevbe etmesini istemişti, Sonra da halka vaaz vermesin yasaklamış, onu zindana atmış, aynı günde zindandan salıvermişti. Adı geçen Şeyh Ali b. Benna, zahid ve iffetli bir kimse olup Mısırlıydı. Hadis dinler ve okurdu. Vaaz türünden sözler sarfeder, inceliklerden ve ata sözlerinden bahsederdi. Halkın büyük bir çoğunluğu ona yönelmiş ve sözünü tatlı bulmuşlardı. Konuşmaları onların anlayış seviyesine uygun düşüyordu. Bazan vaazlarında halkı güldürürdü. Bir defasında ben de vaazını dinledim, gerçekten de sözleri kolay anlaşılır türdendi. Konuşmaları uzatırken kendisinin anlatmasının uygun olmayacağı şeyleri de işaret etmişti. İnsanı başarıya ancak yüce Allah' ulaştırır. Sonra cemaziyelevvel ayının sekizinde salı günü insanlara vaaz vermek için yerine gelip oturduğunda eski adetine göre konuşmaya başladı. Bu nedenle mezkur kadı da onu tekrar huzuruna çağırdı. [9]

Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Oluşu

Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Melik Muzaffer Hacı b. Melikü'n-Nasır Muharamed b. Melikü'l-Mansur Kalavun l Abdullah es-Salihî. Bu zat sultan olmuş, amcası Melikü'n-Nasır Hasan b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melikü'l-Mansu Kalavun'un sultanlığı ise sona ermişti. Sultan Melikü'n-Nasır Hasan'ın tamahkârlığı ve hırsı artmış, halka kötü muamelede bulunmuş, onları sıkıntılı bir yaşam içine sürüklemişti. Çoğuna ihtiyaç olmayan büyük binalar yaptırmış, Bey-tü'1-mal'm parasına ve mülkünün çoğuna el koymuş, bu paralarla kendine çok miktarda köy ve çiftlik satın almıştı. Bu da insanların çok ağrına gitmişti. Ancak kadılardan, yöneticilerden, alimlerden, salihlerden hiçbiri bu nedenle ona hücum edememiş, protestoda

bulunma cesaretini gösterememiş, kendisinin ve Müslümanların yararına olacak şekilde nasihatte bulunamamıştı. Cenâb-ı Allah ondan öç aldı. Askerlerini ona musallat kıldı. Halkının, havas ve avamının kalplerini ondan soğuttu. Çünkü kendisi onların erzaklarını, maaşlarım, ekmeklerini kesmiş, onlardan kestiklerini kendi has adamlarının maaşına ve erzakına eklemişti. Bu sebeple ona bağlı emirler, askerler, komutanlar, katipler, memurlar azalmış, erzakı azalan bu insanlar fakrü zaruret içine düşmüşlerdi. Kendilerinin, çocuklarının, bakmakla yükümlü bulundukları kimselerin de maaşlarına, ve erzaklarına el konulmuştu. İşte o zaman

Cenâb-ı Allah, Sultan Melikü'n-Nasır Hasan'ın ölümünü kendi has adamlarından Emirü'l-Kebir Seyfeddin Yelboğa el-Hasek vasıtasıyla mukadder kıldı, Şöyle ki: Sultan Melikü'n-Nasır Hasan, Emirü'l-Kebir Seyfeddin Yelboğa'yı tutuklamak istemiş bunun için gerekli hazırlığı yapıp, askerleriyle birlikte onun üzerine gitmiş, Kahire dışında onunla karşı karşıya gelmişti. Çadırların kurulu olduğu yerde karşılıklı çatışmadan sonra Sultan Melikü'n-Nasır Hasan hezimete uğramış ve iki taraftan da bir kısım asker ölmüştü. Sultan Melikü'n-Nasır Hasan, Cebel kalesine sığınmıştı. Sığınacak başka bir yer kalmamış, tedbirin de kader karşısında yararı olmamıştı. Askerler kaleyi tümüyle kuşatma altına alarak geceyi geçirdiler. Sultan Melikü'n-Nasır Hasan, atına binerek Kerek'e kaçmaya yeltendi. Ancak kale dışma çıkınca yakalanıp tutuklandı ve mezkur Haseki Yelboğa'nın konağına götürüldü. Bu, onun son ânıydı. Günlerden de cemaziyelevvel ayının dokuzu, yani çarşamba idi. Yapılan meşveret neticesinde yetki, Hasekilerden Emir Seyfeddin Yel-boğa'ya verildi. O da emirlerle yaptığı görüşmede Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Muzaffer Hacı'mn sultanlığına bey'at edilmesi kararım aldırdı. Yeni sultan adına hatibler hutbe okudular. Paralar da onun adına bastırıldı. Posta onun adına bey'ut edilmesi buyruğunu ülkenin her tarafına ulaştırdı. O zaman yeni sultan henüz oniki yaşındaydı. Ondört veya onaltı yaşında olduğuna dair çeşitli rivayetler de vardır. Yeni sultan babası Nasır Muhammed b. Kalavun'un zamanındaki uygulamalara dönülmesini, Melik Nasır Hasan'ın aldığı kararların tümünün iptal edilmesini ve onun kesmiş olduğu maaşların yeniden ödenmesini, kendisine atabek yapmak için İskenderiye zindanında bulunan Emir Taz ile Taşdemir el-Kasım'm huzuruna getirilmelerini emretti. Bu haber, bu ayın onaltısmda çarşamba günü sabahında Mısır diyarın-daki tabılhane emirlerinden Emir Seyfeddin Bezlar komutasındaki posta ile Dınıaşk'a ulaştı. Bunun üzerine kalede müjde davulları çalındı. Emirlerin müzisyenleri de konakların önünde müzik ziyafeti verdiler. Şehrin tümü süslendi. Aynı günün sabahında Dârüssaâde Sarayında yeni sultan için bey'at alındı. Saltanat naibine de büyük şeref ifade eden hil'at gönderilmişti. Emirlerin, askerlerin, halkın çoğu bu duruma sevindiler. Emir ve hüküm, Allah'a mahsustur. Çünkü bir ayet-i kerimede Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Ey Muhammed! De ki: Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın; dilediğini aziz kılar, dilediğini
alçaltirsm." (ÂI-İ İmran, 26).

Üzerinde Himyerice bir şiir yazılı olan bir taş bulunmuş ve bu taş götürülüp Memun'a okunmuştu. Taşın üzerindeki şiir şöyle idi:

"Gece ve gündüz bir birini takip ettikleri sürece, Gökteki yörüngelerinde bulunan yıldızlar boş yere dönmezler. Sadece nimetin bir hükümdardan başka bir hükümdara intikali için dönerler.
Oysa arşın sahibi olan hükümdarın hakimeyeti ebedî ve daimidir. Fani değil, ortaklı da değildir."

Rivayete göre Süleyman b. Abdülmelik b. Mervan, bir gün cuma namazına gitmek üzere evden çıkmıştı. Yaratılışı güzel, endamı hoştu. Yeşil bir elbise giymişti. Etine dolgun bir gençti. Etrafına, omuzlarına ve elbisesine bakıyor ve elbisesi çok hoşuna gidiyordu. Evin avlusuna vardığında gözdelerinden olan bir cariyenin kılığına bürünmüş bir cin, karşısına çıkıp ona şu şiiri okumuştu:

"Sen bakî kalacak olsaydın çok güzledin. Yalnız insan için ebedî hayat burada yoktur. Bildiğim kadarıyla sende hiç bir kuaur yoktur. Yalnız sen fanisin."

Namaza gitmiş, Emevî Camii'nin minberine çıkıp insanlara hutbe irâd etmişti. Gür sesliydi. Camideki herkese sesin duyurabiliyordu, Hutbesini minber üzerinde irâd etti. Smi azar azar kısılmaya başladı, Öyle ki, hükümdar mahfelinds bulunanlar dahi sesini duyamaz oldular, Namazı kıldıktan sonra evine götürüldü. Çin'in kılığına büründüğü gözdesi yanma geldiğinde, ona, "Sen namazdan önce bana o iki beyiti nasıl okudun, onlar nasıl beyitlerdi?" diye sormuş, gözdesi de, "Ben sana her hangi bir şey okumuş değilim!" demişti. Bunun üzerine Süleyman b. Abdülmelik, "Allahüekber! Demek ki o karşıma çıkan o kişi, vallahi ölüm haberini bana vermiştir!" dedi ve kendisinden sonra amcasının oğlu Ömer b. Abdülaziz'in halife olmasını vasiyet etti. Allah rahmet etsin. Cemaziyelevvel ayının yirmialtısmda cumartesi sabahı azledilmiş olan Trablus naibi ile eski Dımaşk naibi Emir Seyfeddin İstedmür, ikamet etmekte oldukları Trablus'tan Dımaşk'a geldiler ve Dârüssaâde Sarayına girdiler. Saltanat naibi onlar için karşılama töreni düzenlemedi. Yine bu ayda Dımaşk'ta Babünnatıfaniyyin'in batısındaki revakın trabzanları yenilenip, duvarları ve mihrabı beyaza boyandı. Trabzanla-rm arasına penceremsi delikler de açılmıştı. Mağrip ezanından sonra orada okunan Kur'an için vakıf kuruldu. Anlatıldığına göre bir adam buranın onarımı ile ilgili bir rüya görmüş, rüyasını gidip saltanat naibine anlatmış, o da buranın onanlıp ıslah edilmesini emretmişti. Bu rüyada bu mekânın bitişiğindeki pencerelere kadar uzanan medrese binasının onarımı da isteniyordu. Burayı daha önce Alemüddin b. Hilal yaptırmıştı. Ancak onun malı müsadere edilip kendisi tutuklandığında burası elinden alınarak sultanın mülküne katılmıştı. Onlar da bu temeller üzerine binayı kurup doğu tarafında beş pencere, ön tarafında da bir kapı içinde bir mihrap ile Irak modeli bir sarnıç yaptırmışlardı. Duvarlarım siyah ve beyaz taşlarla örmüşler, üst tarafim da kireçle badana yapmışlardı.

Böylece son derece güzel bir bina meydana gelmişti. Sultan Nasır Hasan buranın öksüzler için bir mektep haline getirilmesini emretmiş, fakat öldürüldüğü için bu emri yerine getirilememişti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık.
Bu sene cemaziyelâhir ayının ortalarında saltanat naibi, Dımaşk şehrinde bir duyuru yaptırarak kadınların dışarıda tesettürlü halde dolaşmalarını elbiselerinin altına izar giymelerini, zinetlerini ve ellerini açığa çıkarıp göstermemelerini emretti. Kadınlar da bu emre uydular. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur,
Arap emiri Cebbar b. Mühenna büyük bir debdebe ve alayişle Dımaşk'a geldi. Saltanat naibi yola kadar gidip onu karşıladı Cebbar b. Mühenna, sultanın şerefli kapısına gitmekteydi.
Receb ayının sonlarında Gazze naibliğinden alınıp Dımaşk haci-bü'1-hüccaplığına atanan Emir Seyfeddin Timur el-Mihmandar Dımaşk'a geldi. Kendisine hadbü'l-hüccaphk görevinin yamsıra Dımaşk ordusunun sağ cenah komutanlığı da verildi.
Bu ayda saltanat naibi bir çok harçları kaldırdı. MuhtesipUrden yarım dirhemden fazla alman günlük harcı da iptal etti. Her cenazenin teçhizi için alman üçbuçuk dirhemi de affetti. Pasajdaki gasilhaneyi parasız hizmet veren bir yer haline getirdi ve burada yıkanan ölüler için ücret alınmasını emretti. Hurma çağlasının satılmasında zorluk çıkarılmasını ve ürünlerin pahalanması için de bir kısmının yok edilmesini yasakladı. Böylece bu sene insanlar ucuzluğa ve bolluğa kavuştular. Hatta denildiğine göre bir kantar hurma on dirheme satılır olmuştu.
Şaban ayında Emir Cebbar b. Mühenna, Mısır diyarından Dımaşk'a geldi ve Ablak Sarayına konuk oldu. Onu saltanat naibi karşıladı. Birbirlerine ikramda bulundular. Bir kaç gün sonra Emir Cebbar, Dımaşk'tan ayrıldı.
İskenderiye hapishanesinde bulunan emirler, şaban ayının yedisinde cuma sabahı Dımaşk'a geldiler. Aralarında Emir Şihabüddin b. Subh, Seyfeddin Taydemir el-Hacip, 1.000 askerin komutanı olan Tay-beraf ve Ömer Şah da vardı.
Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, -Allah onu güçlü kılsın-Müslümanların zararına olan bazı harçları iptal etmeye devam etti. Duyduğuma göre o, -Allah kendisine imkân verdiği takdirde- bu harçların tümünü kaldırmak niyetindeymiş, dileriz ki Allah kendisine bu güç ve imkanı verir. [10]

Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslantı

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, memleketin idarecisi Haseki ve Mısır diyarının atabeki Emir Seyfeddin Yelboğa'y içten içe düşman bilmeye başladı. Onun kendisini Şam'dan uzaklaştırma çabası içine düştüğü vehmine kapıldı. Hatta bu hususta bazı duyumlar da almıştı. Bizim naibimiz; kuvvetli ve kararlı bir şahsiyet sahibi idi. Sultana itaate devam etmekle birlikte kendisinde Seyfeddin Yelboğa'ya karşı itaatsizlik emareleri görülmüştü. Bu nedenle Yelboğa, onun emir dinlemeyip, itaat etmediği gerekçesiyle azledilmesine çalışmıştı. Ancak o esnada Dımaşk'taki Mansure kalesinin naibi Emir Seyfeddin Bortak en-Nasırî vefat edince, saltanat naibi, bu kaleyi tümüyle teslim almak için adamlarını ve maiyetini kaleye göndermiş, sonra kendisi de bizzat oraya gitmişti. Kalenin bir zamanlar fakihi, daha sonra naibi ve kalenin planlan, eşyaları, hakkında en çok bilgi sahabi olan Zeyneddin Züba-le'yi çağıttı. Onunla birlikte kaleyi dolaştı. Zeyneddin Zübale, burçları, anahtarları, kilitleri odaları, köşkleri, sarnıçları, teçhizatları ona gösterdi. İnsanlar bu dönemde böyle bir raslantıya hayret ettiler. Çünkü daha önce hiç bir naip böyle hareket etmemişti. Dârüssaâde Sarayının karşısındaki kapı açıldı. Saltanat naibi kaleye buradan girip çıkmaya başladı. Beraberinde hizmetçileri ve maiyet erkânı da vardı. Kalenin keşfini yapıyor, tamiratıyla ilgileniyor, lazım gelen şeyleri hallediyordu. Allah ona güç ve kuvvet versin.
Şaban ayının onbeşinde cumartesi günü saltanat naibi, âdet üzere selâm merasimine çıktı. Emir Seyfeddin İstedmür'ü yanına çağırdı. Seyfeddin İstedmür, daha önce Şam naibi olup onun konağında tutuklu gibiydi. Hiç törenlere çıkmıyor, kimse onu görmüyordu. Onu yanına alıp beraberinde tören yerine götürdü. Aynı şekilde Mısır'dan gelen emirlerden 1.000 askerin komutanı Tayberof ile hacib Toydemir de tören yerine geldiler. İbn Subh ile Ömer Şah'a ise cuma günü akşama doğru yola çıkıp, Sûkü'l-Hayl'e gittiler. Dârüssaâde'ye konuk edildiler. Hep birlikte güç birliği yapıp kendilerine kötülük yapmak isteyenlere karşı el birliği yapmaya söz verip yemin ettiler, kendilerinden birini azletmek veya Öldürmek isteyenlere karşı birlikte hareket etme hususunda anlaştılar. Kendileriyle savaşanla da savaşacaklardı. Sultanın, üstadları Melik Mansur b. Hacı b. Nasır b. Mansur Kalavun'un oğlu olduğunu söylediler. Hepsi saltanat naibinin bu hususta kendilerinden istediği hususlara riayet edeceklerine söz verip yemin ettiler. Sonra da yanından çıkıp gittiler, saltanat naibi de kendi âdeti üzere debdebe ve ihtişamı ile törene devam etti. Sonucu güzel kılması, ancak Allah'tan beklenir.
Şaban ayının onaltısında pazar günü sabahleyin Melikü'l-Ümera, tuz vergisini ve düğünlerden, törenlerden alman harçları kaldırdı.
Kadınların erkeklere, erkeklerin de kadınlara şarkı okumalarını yasakladı. Bu güzel bir uygulamaydı.
Bu ayın onsekizinde sah günü saltanat naibi Seyfeddin Baydemir, kale burçlarına mancınık kurdurmaya başladı. Kalenin dört tarafına, altı adet mancınık yerleştirdi. Kaledeki insanlar da dışarı çıkarıldı. Oraya Kürt, Türkmen ve diğer kavimlerden olan devriye askerleri yerleştirildi. Ayrıca çok miktarda gıda maddesi, eşya, savaş aleti ve benzeri şeyler de kaleye taşındı. Şayet kale kuşatma altına alınacak olursa bu esnada lazım gelecek malzeme de hazırlandı. Bahçelerin sahipleri kaleye mancınık kurulduğunu gördüklerinde paniğe kapıldılar. Çokları bahçelerini bırakıp şehre taşındılar. Bazıları da kıymetli mal ve eşyalarını şehirlilerin yanma emanet bıraktılar.

Fetva sormak amacıyla bana yazılı olarak şöyle bir soru gönderilmişti: "Bir hükümdarın bir köle satın alıp o köleye ihsanda bulunması, ona mal verip onu devlet kademesinde yükseltmesi, sonra o kölenin, efendisine hücum edip onu Öldürmesi, malını alıp vârislerini o maldan mahrum bırakması, kendisinin ise memleket tahtına geçmesi, tahta geçtikten sonra ülkenin naiblerinden bazılarına, -Öldürmek amacıyla-yanına gelmeleri için haber göndermesi durumunda, haber gönderilen bu naib onun yanma gitmese olur mu? Yahut kendi canını ve malını korumak için tahta geçen bu köle, hükümdarla savaşması durumunda öî-dürülürse şehit sayılır mı, sayılmaz mı? Öldürülen hükümdarın vârislerinin miras hakkını kurtarmak amacıyla uğraş veren kimse sevap kazanır mı? Onun kısasını tatbik etmek için çabalayan kimse sevap kazanır mı, kazanmaz mı? Bu hususta lütfen bize fetva (cevze) verin. Sizin sevabınızı da Allah versin."
Emirin yanından bu soruyu bana getirene dedim ki: "Eğer onun amacı kendisini Allah'a karşı olan sorumluluktan kurtarmaksa Cenâb-ı Allah onun niyetini ve amacını herkesten daha iyi bilir. Sonucunda bundan daha ağır bir mefsedete yol açacak belirli bir hakkı elde etmeye çalışmasın. Bu talebini normal yoldan elde edebileceği bir zamana kadar ertelesin. Ama bu fetvayı istemekteki maksadı, bununla devlet erkanını ve emirleri etrafında toplamak için güç sahibi olmaksa, o zaman bu fetvayı Önce büyük kadılardan ve alimlerden sorması gerekir. Bunlardan sonra diğer müftülere sorsun. Allah doğruya ulaşma hususunda başarı verecek olan yegane zattır."
Saltanat naibi, böylece bütün Şam ümerasını etrafında toplamıştı. Anlatıldığına göre bunların arasında onyedi tane de saltanat naibi vardı. Bunlar naible birlikte selâm merasiminde hazır bulunuyorlar, onunla Dârüssaâde Sarayına gidiyorlar, naib de orada bunlara ziyafet veriyor, onlarla sofrada yemek yiyordu. Kudüs'te ikâmet etmekte olan Emir Mencük Turçaksîn'in de saltanat naibine muvafakat ettiğine dair haber
Dımaşk'a ulaştı. Dımaşk saltanat naibi de ona elçi olarak Cibril'i gönderdi. Cibril geri geldiğinde Emir Mencük'ün, saltana naibine muvafakat ettiğini kendisine bildirdi. Ayrıca Mencük'ün, Gazze ve naibini hükmü altına, aldığım çok sayıda asker toplayıp yığmak yaptığını, çok kimseleri hizmetine soktuğunu, yollan kontrol altında tuttuğunu, kontrol etmeden kimsenin geçişine müsaade etmediğini de saltanat naibine bildirdi. Bununla karşılıklı mektuplaşmaların önünü almak istemişti. Adalet yerleşmiş, güven tesis edilmiş, hiç kimsenin korkusu kalmamıştı. Dımaşk ve çevre yerleşim birimlerinde de kimsenin kimseyi korkuttuğu, kimsenin kimseye saldırdığı ve malını yağmaladığı duyulmuyordu. Allah'a hamd olsun. Yalnız bazı bahçe sakinleri, Dımaşk'taki Man-sure kalesinin üzerine altı adet mancınık kurulduğunu gördükleri için vehimlenip korkuya kapılmışlar, şehre taşınarak kıymetli mallarını şehirde ikamet eden bazı kimselere emanet etmişler, kendileri de korku nedeniyle orada ikamete başlamışlardı. Sonra saltanat naibi, dört mezhebin kadılarını ve bütün emirleri huzurunda topladı. Bunlar Sır kâtibine müşterek bir mektup yazdırarak sultandan razı olduklarını, ama Yelboğa'dan hoşnut olmadıklarını, onu istemediklerini, memleket idaresine onun bakmasını uygun görmediklerini ifade ettiler. Kadılar da bu hususta tanıklıkta bulundular. Mektubu Emir Tayboğa et-Ta-vil'in -ki bu zat Mısır diyanndaki Yelboğa'mn dengi idi- bir kölesiyls sultana gönderdiler. Meneük de saltanat naibine hab@r salarak Mısırlılarla savaşmak üzere askerleriyle birlikte yanına gelmesi için teşvikte bulundu. Şam naibi de onun emri altında savaşacak bir askeri birliği görevlendirdi. Bu akıncı birliği şaban ayının yirmidokuzunda cumartesi gecesi daha önce Şam naibliği yapmış olan İstedmür komutasında yola çıkarak Emir Mencük'e takviye için gitti. Sayıları 2.000 kadardı. Halkın anlattıklarına göre saltanat naibi de geride kalan askerlerle birlikte bunların peşi sıra gitti. Sonra bu 3.000 kişilik askerin ardı sıra bir askeri birlik daha ramazan ayının sekizinde salı gecesi yola çıktı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.
Bu sene şaban ayının yirmidördünde salı günü Mısırlı Şeyh Hafiz Alaeddin Moğultay vefat etti ve Mısır'daki Zeydaniye Mezarhğı'na, defnedildi. Bu zat çok miktarda kitap yazıp tasnif etmiş ve derleme yapmıştı. Yanında da çok miktarda kitap vardı. Allah rahmet etsin.
Bu sene ramazan ayı başında bir grup tüccar, Yelboğa'dan satın aldıkları şeker, polat ve züccaciye nedeniyle Babü'n-Nasır haricindeki adalet sarayına çağırıldılar. Bu kişiler bu malların kendilerinden geri alınacağından korktukları için bu çağrıya icabet etmeyince bazıları ha-cibin ve divan başkanının huzurunda dövüldü. Dövülenler arasında Şi-habeddin b. Savvaf da vardı. Sonra bu şahıslar ertesi gün salıverildiler. Böylece Cenâb-ı Allah onları genişliğe kavuşturdu.
Akıncı birliği salı gecesi yatsıdan sonra Irak, İbn Sübh ve İbn Turu-ğiye adındaki üç komutanın idaresi altında yola çıktı. Ramazanın onunda çarşamba günü Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan, Dımaşk'a girdi. Onu, Aksar mıntıkasına kadar giderek bizzat Melikü'l-Ümera Seyfeddin Baydemir karşıladı ve ikisi birlikte büyük bir debdebe ve alayişle Dımaşk'a girdiler. Tornan, Ablak Sarayına indi. Beraberindeki asker-lerse Yelboğa kubbesinin yanına gittiler. O esnada mancınıklar hâlâ kale üzerinde kurulu durmaktaydılar. Etrafta sıkı bir koruma vardı. Saltanat naibi de mükemmel bir şekilde korunmaktaydı. Perşembe sabahı Tornan Timur, kendisinden önce Gazze'ye gitmiş olan Şamlı askerler, Mencük ve maiyetiyle birleşmek için Melikül-Ümeraya ısrar etti. Melikü'l-Ümera, onun bu isteğini kabul etti. Aynı gün kendilerinden Önce bir grup askerin harekete geçmesini ve öncü olarak ilerlemesini emretti. Bu emir üzerine öncü birlik ilerledi. Fakat kalenin Darü'l-Hadis yanındaki kapısı kilitlendi. İnsanlar bu durumu yadırgayıp korktular. Allah, bu işin sonunu hayırlı kılsın. [11]

Melîkü'l-Ümera Baydemirin Dımaşk'tan Çıkıp Gazze Yoluna Koyulması

Saltanat naibi ile Trablus naibi, ramazanın onikisind© Emevî Ca» mii'nd© hutb© dinlsyip cuma namazı kıldılar. Sonra saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayına gitti. İkindiden sonra devriyeleri ile birlikte saraydan çıktı, onlara resmi geçit yaptırdıktan sonra tekrar Dârüssaâde Sarayına döndü ve geceyi orada geçirdi sabah namazını kılınca askerlerinin peşi sıra Trablus naibiyle birlikte yola koyuldu. Geride kalan bütün askerler, emirler, devriyeler ve muhafızlar da tümüyle yola çıktılar. Allah onları korusun. Aynı şekilde kadılar, sır kâtibi, Beytü'1-mal vekili ve diğer meclis katipleri de sefere çıktılar. Cumartesi sabahı olunca insanlar Dımaşk'ta hiç bir asker göremediler. Sadece geçici naib Emir Seyfeddin b. Hamza et-Türkmanî ile onun yakın olan Berr Valisi (yani Dımaşk'ın dış kısmıyla ilgilenen yönetici), şehir mütevellisi, Emir Bed-reddin Sadaka b. Evhad, şehrin muhtesibi, kadıların naibleri, kale naibi görevlerinin başında duruyorlardı. Mancınıklar da eski halleriyle yerlerinde durmaktaydı.

Pazar sabahı olunca kadılar erkenden Dımaşk'a gittiler. Melikü'l-Ümera ve Tornan Timur ise birlikte daha sonra Dımaşk'a döndüler. Hepsi de üniformalı ve silahlıydı. Her biri diğerinin kendisini tutuklamasından korkuyordu. Saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayına, Tornan Timur ise Ablak Sarayına gitti. İkindiden sonra Mencük ile Dımaşk'ın eski saltanat naib İstedmür, zincire vurulmuş olarak Dımaşk'a getirildi. Bunları, Baydemir tarafından Mencük'ün üzerine gönderilen askerler bozguna uğratıp mağlup etmişlerdi. Bu işleri hacibül-hüccap Mihmandar Emir Seyfeddin Timur organize etmiş, Baydemir de Mısırlılara destek vermek için Mencük'ün üzerine hücum etmişti. Emir Seyfeddin Timur, Mencük'e, "Hepimiz Mısır Sultanının hizmetindeyiz. Bayde-mire destek vermek için sana itaat etmeyiz" demiş, karşılıklı atışmışlar, sonra da savaşmaya başlamışlardı. Mencük hezimete uğramış, Timur ile Mencük ve beraberlerindeki İbn Sübh ile Taydemir gibi komutanlar Dımaşk'a gelmişlerdi. Ayın onbeşinde pazartesi sabahı Tornan Timur ile Tayberof ve Dımaşk'taki diğer emirlerin izi ve eseri kalmamaştı. Hepsi Mısır Sultanına itaatlerini arzetmek üzere Mısır'a gitmişlerdi. Dımaşk emirlerinden sadece eski ümeradan İbn Kara Sungur, Baydemir, Mencük ve İstedmür kalmıştı. Kale herhangi bir saldırı için hazır olup mancınıklar da eskiden olduğu gibi kurulu vaziyette duruyordu. İnsanlar Baydemir'in kaleye girmesinden ötürü çok korkmuşlardı. Mısır askerlerinin gelişi esnasında Dımaşk'ta ve kalede, kuşatma esnasında yorgunluk ve sıkıntı meydana gelmiş, insanlar meşakkate maruz kalmışlardı. Allah bu işin sonunu hayreylesin.

Ramazanın onaltısmda pazartesi günü kalede sevinç davulları çalındı. Yelboğa Hasekî'nin sultan tarafından Şam'a sürgün edildiği halka duyuruldu. Salı günü yatsıdan sonra sevinç davulları yine çalındı. Bütün bunlar olurken Mencük, Baydemir ve İstedmür adındaki üç komutan silahlanıp şehir dışına çıkıp geri geldiler. İnsanlar, bu anlatılanları doğrulayanlar ve yalanlayanlar olmak üzere iki kısma ayrılmışlardı. Ama gerçek olan kuşatma hazırlıklarının yapılmasıydı. innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra bu sevinç davullarının çalmışının hiç bir gerçek temele dayanmadığı anlaşıldı. Kaleyi muhafaza etmek için gerekli tedbirler alındı. Taşlar, davarlar ve eşyalar oraya taşındı. Bu arada sultanın, Yelboğa ve Mısır askerleriyle birlikte Gazze taraflarına geldiği haberi Dımaşk'a ulaştı. İşte o esnada sahip, sır kâtibi, Şafiî kadısı, ordu nazırı, ordu nakipleri, şehir mütevellisi, Dımaşk'a naib olarak atanma fermanı gelmiş olan emiri karşılamak üzere Hama taraflarına gitmek üzere yola çıktılar. Şehirde sadece muhtesip ve kadılar kalmıştı. Başka bir yönetici ve hakim yoktu. İnsanlar tıpkı çobansız bir sürüye dönmüşlerdi. Bununla beraber işler yolunda yürümekteydi. Kimsenin kimseye saldırdığı yoktu. Bu arada Baydemir, Mencük ve İstedmür, kaleyi tahkim etme, teçhizat ve azık hazırlama işiyle meşgul idiler. Allah, emrini mutlaka yerine getirecektir. Nerede olursanız olun, sütreleri sağlam, burçları mükemmel ve müstahkem kalelerde olsanız bile ölüm sizi yakalar!

Ramazanın ondokuzun4a cuma günü Emir Baydemir, Meşhed-i Osman'ın Kemali penceresinin önünde cuma namazım kıldı Mencük de onun yanında ve kadıların yerinde namazını edâ etti. Orada haciblerden ve nakiplerden hiç kimse yoktu. Sadece bir kaç asker bırakılmıştı. Hepsi de sultam karşılamaya gitmişlerdi. Diğer görevliler ise yeni Şam naibi Emir Ali'yi karşılamak üzere Hama taraflarına gitmişlerdi. Namazı kıldıktan sonra Mencük, kaleye döndü. İstedmür, namaza gelmemişti. Çünkü kendisinin o esnada ayağının sakatlandığı söyleniyordu. Yahut da namazını kalede kılmıştı.

Ramazanın yirmisinde cumartesi günü aynı zamanda Seyyid olan ve sultan tarafından gönderilen bir elçi, Dımaşk naibinin yanına gelerek ona sultana muti mi, yoksa muhalif mi olduğunu sordu. Dımaşk naibi de güvendiği bir adamı; kaleyi istilâ etmek, orada hutbe irâd etmek, savaş aletlerini ve gıda maddelerini biriktirip stok etmek üzere kaleye gönderdi. Kalede mancınıklar ve sütreler yok edilmişti. Sultanın elçisi, Dımaşk naibine sultanî paraların nasıl kullanıldığını da sordu. Meli-kü'1-Ümera bütün sorulan cevaplandırdı, bu işlerle alâkası olmadığım söyledi. Kalede askerlerini, etrafı gözetlemek için bulundurduğunu ama kendisinin kaleye girmediğim ve kalenin kapılarının açık tutulduğu, kalenin mülkiyetinin sultana ait olduğunu, kendisinin sadece sultana karşı sorumlu olduğunu ifade etti. Cevabım yazıp postacı Ketkeldi ile Mısır'a gönderdi. Ketkeldi, Kutbeddin Deveddar'm kölesiydi. Onunla birlikte aynı günde on askerin emiri olan Sarimüddin'i de Mısır'a gönderdi.

Ramazan ayının yirmiikisinde pazartesi günü şehrin kapıları sabahtan, Öğleye kadar kilitli kaldı. O esnada sadece Babü'n-Nasır ile Ba-bü'1-Ferec açık tutulmaktaydı. İnsanlar şiddetli bir sıkıntı ve panik içindeydiler. İnnâ liîlâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Ama sultanın ve Asakir'i Mansure'nin Dımaşk'a gelmelerinin vakti yakın idi Çarşamba sabahı, durum eskisi gibi, hatta daha kötü idi. Emir Seyfeddin Yelboğa el-Hasekî, Yelboğa kubbesinin yanına gitti. Askerlerinin bir ucu Seyf-i Dariya'da, diğer ucu ise Yelboğa kubbesinin yanındaydı. Büyük bir debdebe ve gösteriş içindeydi. Sultanın tahtırevanı o gün gecikti, gelmedi. Aynı gün Baydemir kaleye girdi ve orayı tahkim etti. Ramazanın yirmibeşinde perşembe günü Babü'n-Nasır ve Babü'l-Ferec dışındaki tüm şehir kapılan kilitli kalmakta devam etti. İnsanlar sıkıntı içinde ve

muhasara altında kalmışlardı. Mısırlılar Bunyas Nehrini, oraya akan bir ırmağı ve Dârüssaâde Sarayına kadar uzanan su kanallaraıı kesmişlerdi. Onlar Banyas Nehrine akan ırmağın doldurulması için diğer kanallan kesmek mecburiyetinde kalmışlardı. Dımaşk halkı bu durumdan tedirgin oldu. Evlerindeki ve medreselerdeki sarnıçlan suyla doldurdular. Bir kırba su bir dirheme, bir tulum su yanm dirheme satılır oldu. Sonra aynı gün ikindi vakti kanallara su verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. İnsanlar biraz rahatlayıp ferahladılar. Cuma sabahı şehrin kapılan hala kilitliydi. Babü'n-Nasır ile Babü'l-Ferec güneş doğduğu halde henüz açılmamıştı. Yelboğa kendi yanındaki şu dört emiri; kale naibi Zeyneddin Zübaleyi, Melik Selahad-din b. Kâmili, Baydemir tarafından Rahbe naibliğine atanmış olan Şeyh Ali'yi ve başka bir emiri bu iş için Dımaşk'a gönderdi. Bunlar Dımaşk'a gelip şehrin kapılarının kilitlerini kırıp içeri girdiler. Baydemir bu durumu görünce şehrin anahtarlarını kendilerine gönderdi. [12]

Sultan Melik Mansur'un Secora Boğazı'nın Batısındaki Sekiye Gelmesi

Ramazan ayının yirmi altısında cuma günü sultan, maiyetindeki çok kalabalık bir grupla birlikte gelip, kızının amcası Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavun tarafından yaptırılmış olan sekiye oturdu. Emirler ve beldelerin naibleri, huzurunda yer almak ve elini öpmek için yanma geldiler. Haleb naibi ve Hama naibi Emir Alaeddin el-Mardanî de yanına gelenlerdendi. Emir Alaeddin el-Mardanî, o zaman Dımaşk naibliğine atanmış, atama fermanı Hama'da iken kendisine gönderilmişti. Ayın yirmiyedisinde cumartesi günü bu münasebetle Emir Alaeddin'e hil'at giydirildi. Hil'at giydirme merasimi üç kez tekrarlandı. O da sultanın elini öptü. Sağ yanında bineğine binmiş olarak merasim kıtasının önünden geçti. Şehir halkı da onu tebrike geldi. O esnada kale, Baydemir ta-rafından tahkim edilmiş vaziyetteydi. Kendisi cuma gecesi oraya girdi. Beraberinde Mencük İstedmür ve yardımcıları da vardı. Kaderin lisanı hâli ise Baydemir'e şöyle diyordu:
"Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde bulunsanız bile, ölüm size yetişecektir." (en-Nisâ, 78).
Pazar günü kadilkudatlar toplanarak kendisiyle ufak tefek şartlar üzerinde barış antlaşması yapmaları için kalede bulunan Baydemir'e ve yakınlarının yanma gönderildiler ve safahatım anlatacağımız bazı görüşmelerde bulundular. [13]

Baydemir'in Kaleden Çıkış Sebebi Ve Çıkışının Şekli

Ramazanın yirmi s eki zinde pazar günü kadilkudatlar, Şeyh Şere-füddin b. Kadilcebel el-Hanbelî, Şeyh Siraceddin el-Hindî el-Hanefî (bu zat Mısır'da Hanefî kadıaskeri idi), Baydemir ve maiyetiyle barış görüşmesi yapmak üzere kaleye gittiler. Bunlar kuşatmadan, Suğd ile Baal-bek şehriden getirilen mancınıkların kurulmasından önce ileri sürecekleri şartlara uyması ve bu şartlar muvacehesinde barış yapılması için Baydemir ile görüşmek üzere görevlendirilmişlerdi. 6.000 kadar okçu hazır tutuluyordu. Kadılar ve beraberindekiler, Baydemir ile görüştüklerinde ona sultanın ve önde gelen emirlerin, banşa meyletmesi halinde aman yazısı yazacaklarını haber verdiler. O da ailesiyle birlikte Beytü'l-Makdis'e gitmeyi, Mencük'e geçimini temin edecek kadar Sis ülkesinin bir tarafının verilmesini, İstedmür'ün de Emir Seyfeddin Yelboğa el-Hasekî'ye paşmakçı başı olarak tayin edilmesini talep etti. Kadılar da eski hacib Emir Zeyneddin Cibril ile birlikte sultanın yanma döndüler. Sultana ve emirlere Baydemir'in şartlarını söylediler. BaydeimVin şartları kabul edildi. Bunun üzerine sultan ve emirler Cibril'e hil'at giydirdiler. O da kadıların hizmetine girdi. Onlarla birlikte Emir Üstboğa b. Ebu Bekrî ile birlikte kaleye döndüler ve hepsi geceyi orada geçirdiler. Sonra Emir Baydemir, çoluk çocuğu, ailesi ve eşyalarıyla birlikte Mute-riz'zin mmtıkasmdaki konağına taşındı. Ramazanın yirmidokuzunda pazartesi sabahı üç emir, Cibril ile birlikte kaleden çıktılar. Kadılar gidip kaleyi içindeki eşyalarla birlikte Emir Üstboğa b. Ebû Bekrî'ye teslim ettiler. [14]

Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikte Dımaşk'a Girişi

Ramazanın yirmidokuzunda pazartesi sabahı kadılar, Otağ-ı Şerife döndüler. Beraberlerinde kaledeki emirler de vardı. Sultan bunlara ve beraberlerinde bulunan maiyetlerine ve yakınlarına aman vermişti. Kadılar otağa girdiler. Diğer emirlerse başka bir tarafa alındılar. Dört kadıya hil'at giydirildi ve bunlar mecburen geri döndüler. Mezkur emirlere gelince onlar, zayıf atlara bindirildiler. Her birinin arkasında kendisini kemerinden tutmuş ve elinde kınından sıyrılmış bir hançer tutan birer hamal vardı. Bu hamallar, vatandaşlardan herhangi biri bu emirleri kurtarmaya kalkışacak olursa o kişiyi hançerle Öldürecekti. Bunlar, onların içinde bulundukları zillet ve meskeneti herkes müşahede etsin diye aşikâr bir vaziyette halkın arasına girdiler. İnsanlar yol boyunca bunları her taraftan onları kuşatma altına alıp seyrettiler. Bir çok kimse de bunları kurtarmak üzere harekete geçmişti. Bunların sayısı ise 100.000 kişiden fazlaydı. İnsanlar bu feci manzarayı gördüler. Hamallar bu emirleri, sarayın Bulunduğu Meydan-ı Ahdar'a kadar götürdüler ve onları oturttular. Bunlar altı kişiydiler. Üçü naib, biri Cibril, biri İstedmür'ün oğlu, altıncısı da adı bilinmeyen biriydi. Bunlar başlarına bir bela ve musibet geldiğini, dolayısıyla öldürüleceklerini zannetmişlerdi, înnâ lülâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Askerler,

grup grup Dımaşk'a gönderildiler ve büyük bir debdebe ve alayişle Dımaşk'a girdiler. Savaş vuku bulmamıştı. Atlar, silahlar ve mızraklar, Nasır Nehrinin yanında duruyordu. Sultan ikindiden sonra şehre girdi. Üzerinde Buhara kumaşından yapılmış elbiseler vardı. Eski Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan Timur, sultanın başının üzerinde Şemsiyeyi ve teber silahını taşımakta, emirler de önünde yaya yürümekteydiler. Sultanın atının ayaklarının altına halılar serilmişti. Ardı sıra bando ve sevinç davulları çalınmaktaydı. Bu vaziyette Bedriye kalesine değil de Mansuriye'deki Mansure kalesine girdi. Orada hazırlanmış olan mancınıkları ve silâhları görünce, Baydemir'e ve adamlarına olan öfkesi daha da şiddetlendi. Tarime Sarayına indi. Orada memleket tahtına oturdu. Emirler ve naibler huzurunda durdular. Hak yerini buldu. Bir rivayette anlatıldığına göre amcası Salih, Dı-maşk'a ramazanın ilk gününde girdi. Kendisi ise yirmidokuzunda Dı-maşk'a girdi. Giriş nedeniyle insanlar şehri süslemeye başladılar.

Ramazanın bitiminde salı sabahı kurdukları tuzakları boşa çıkmış olan emirler, gazaba uğramış olarak kaleye nakledildiler. Bunlar müs-lümanlara kötü niyetle tuzak kurmuşlar, fakat tuzakları sonuçsuz kalmıştı. Horlanıp hakir kılınmak suretiyle ayrı ayrı kale burçlarına hapsedildiler. Daha önce orada hâkim olup güvende iken şimdi korkulu ve horlanmış vaziyette tutuklanmışlardı İdarecilikten hapse düştüler, aziz iken zelil oldular. Bunların kaçıp gizlenen adamları ise, şehirde araştırılmaya başlandı. Her hangi birinin yerini gösteren kimseye bol miktarda para veya devlet görevi ve emirlik verileceği vaad edildi. Aynı gün sır katibi Reis Eminüddin b. Kalanisî de göz altına alınarak kendisinden 1.000.000 dirhem istendi ve kale naibi Emir Zeyneddin Zübale'ye teslim edildi. Emir Zeyneddin Zübale yeniden kale naibliğine atanmış ve îbn Kara Sungur'un komutasındaki askerler ve yetkiler kendisine verilmişti. Sultan, Emir Zeyneddin Zübale'ye, Eminüddin b. Kalanisî'y 1.000.000 dirhemi ödeyinceye kadar işkence altında tutmasını emretmişti. Sultan ve emirleri, bayram namazını Meydan-ı Ahdar'da kıldılar. Orada sultan için büyük bir çadır kurulmuştu. Namazdan sonra Kadı Taceddin es-Savî eş-Şafiî hutbe irâd etti. Bu zat Asakir-i Mansure'deki Şafiîlerin kadılık görevini yapmaktaydı. Emirler de sultanla birlikte medrese kapısından kaleye gittiler. Kendileri için orada büyük bir sofra kuruldu. Yemekten sonra konaklarına ve köşklerine döndüler. O gün sultanın yanı başında muhafaza amacıyla bir teber (baltayı andıran bir silah) taşıyan Dımaşk naibi Emir Ali'ye, muazzam bir hil'at giydirildi. Aynı gün eski Trablus naibi Emir Tornan Timur, tutuklanarak Emir Baydemir'in yanına götürüldü. Onunla beraber oldu. Daha sonra Mısırlıların yanına döndü. Onlardan özür diledi. Onlar da halk arasında zahiren kendisinin özrünü kabul ettiler. Kendisi, sultanın geliş gününde ekmekçi ile birlikte sultanın yanıbaşında ekmek taşımıştı. Daha sonra onu horlayıp tahkir ederek Humus naibliğine atadılar. Humus'a gitmek üzere yola çıktığında Kabon'a varır varmaz onu yakalatıp geri getirdiler. Baydemir'den aldığı 100.000 dirhemi kendisinden talep ettiler.

Sonra onu Humus'a yine naib olarak gönderdiler.

Perşembe günü bir grup tevaşî (hadım) ile hasekilerden oluşan Mısır askerlerinin, Hüseyin Nasır'ı başlarına sultan yaptıkları daha sonra kendi aralarında anlaşmazlığa düşüp çatıştıkları, sonra çatışmanın sona erip Hüseyin Nasır'm daha önce tutuklu bulunduğu yere götürüldüğü ve nihayet Cenâb-ı Allah'ın bu âsi grubun şer ateşini söndürdüğü haberi etrafa yayıldı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu günün akşamında Kadı Nasirüddin b. Yakup, Sır katipliği görevine getirildi ve kendisine hil'at giydirildi. Bunun yanı sıra medresenin müderrisliği ile azledilip malı müsadere edilen Reis Alaeddin b. Kalanisî'nin yerine şeyhü'ş-şüyuhluk görevi de kendisine verildi. İnsanlar yeniden vazifeye getirilmesi nedeniyle Kadı Nasirüddin b. Ya-kub'u tebrike gittiler. Şevval ayının üçünde cuma günü sabahleyin bir grup Şam ümerası tutuklandı. Bunlar arasında Hacib Selahaddin ile Hacibü'l-Kebir'in kardeşinin oğlu Mihmandar Hacib Hüsameddin, Timur, Nasirüddin b. Melik Selahaddin b. Kâmil, İbn Hamza, Turhanî, ik kardeş emir olan Tâyboğa Züfer ile Belcat da vardı. Bunların tümü tabıl-hanede (saltanat orkestrasında) görevliydiler.

Şevval ayının yedisinde salı günü Mansure kalesindeki Arap emirlerinden onaltısı tutuklandı. Tutuklananlar arasında bir zamanlar Arap emirliği yapan Ömer b. Musa b. Mühenna el-Musamma ile Muay-kıl b. Fadl b. Mühenna ve diğerleri de vardı Anlatıldığına göre bunların tutuklanma sebebi şuydu: Fadl ailesinden bir grup, Haleb'e sevkedilen Emir Seyfeddin el-Ahmedî'nin yoluna çıkarak onun bazı eşyalarını gas-betmişler, bu yüzden az daha aralarında savaş çıkacaktı. Şevval ayının dokuzunda perşembe gecesi akşam namazından sonra, Türklerden ve Araplardan ondokuz emir zincire vurulmuş olarak posta vasıtasıyla Mısır diyarına gönderildi. Gönderilenler arasında Baydemir, Mencük, İs-tedmür, Cibril, Selahaddin el-Hacip Hüsameddin el-Hacip, Belcek ve diğerleri de vardı. Bunları yaklaşık 200 silahlı süvari koruyordu. Mısır'a götürülmek üzere yola sevkedildiler. Aralarında Lakuş'un çocuklarının da bulunduğu bir grup bahadır, bunları muhafaza etmekle emrolun-muşlardı.

Kendisinden talep edilen paraların bir kısmını Ödemesi nedeniyle Eminüddin b. Kalanisî, Kale'deki nezarethaneden salıverildi ve kalan para cezası da affedildi. Evine döndü. İnsanlar kurtuluşu nedeniyle kendisini tebrik ettiler. [15]

Sultanın Dımaşk'dan Mısıra Gidişi

Şevval ayının onunda cuma günü sabahleyin Yelboğa el-Hase-kî'nin birliği büyük bir debdebeyle yola çıktı. İnsanlar o zamana kadar asil atlardan, kölelerden ve muazzam teçhizattan oluşan böylesine güçlü bir askerî birlik görmemişlerdi. Askerî kıtaların çoğu ondan bir gün önce yola çıkmışlardı. Sultan da öğle ezanından önce Emevî Camii'ne gelmiş, beraberindeki Mısır ümerası

ve Şam naibiyle birlikte Meşhed-i Osman'da namaz kılmış, namazdan hemen sonra Babü'n-Nasır'dan şehir dışına çıkıp Kesve yolundan Mısır'a hareket etmişti. İnsanlar âdet üzere yollarda ve damlarda toplanıp onu seyre başlamışlardı. Bu nedenle her taraf süslenmişti. Süslemelerin çoğu Kuyumcular ve Havvasin çarşısında hâlâ duruyordu. Babü'l-Beriddeki süslemelerde or gün kadar yerlerinde kaldı.

Şevvalin onbirinde cumartesi günü yemden muhtesipliğe iade edilen Şeyh Alaeddin el-Emsarî'ye hil'at giydirildi. İmadüddin b Şeyrecî ise bu görevden azledildi. Şevvalin onaltısında perşembe günü âdet üzere Emir Mustafa el-Birî nezaretindek tahtırevan saraydan çıktı. Perşembe ve cuma günleri Dımaşk'ta dört emir vefat etti. Bunlar Taşdemir Vefer, Tayboğa el-Febel, 1.000 askerin komutanı olan Nevruz ile Timur el-Mihmandardı. Bu da 1.000 askerin komutanı, Hacibü'l-Hüccap ve bir zamanların Gazze naibi idi. Sonra Mısırlılar kendisine karşı harekete geçtiler ve onu emirlikten azlettiler. Hastalandı, hastalığı bu cuma günü vefat edinceye kadar sürdü. Cumartesi günü Suriye'de yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. Ancak türbenin içine değil de kapısının önüne defnedildi. Sanki oraya emaneten bıkarılmış, veya orayı yaptırdığına pişman olmuştu. Çünkü orası Müslümanların mezarlarının üst tarafin-daydı. Allah kendisine rahmet etsin.

Şevval ayının yirmisinde pazartesi günü Emir Nasirüddin b. Lakuş vefat etti ve Kubeybat Mezarlığı'na defnedildi. Daha önce Baalbek'te ve Humus'ta naiblik yapmıştı. Daha sonra kendisi ve kardeşi Kehlan'dan haber alınamamış, bunlar çeşitli beldelere sürgün edilmişlerdi. Sonra Emir Yelboğa onları affetmiş, onları tabılhane emirliklerine iade etmişti. Çok geçmeden Nasirüddin ellialtı yaşında vefat etmiş, Allah'ın rahmetine kavuşmuştu. Geride çok güzel eserler bırakmıştı. Akabetürrüm-mane yanında bir han yaptırmıştı. Baalbek'te de bir camisi, bir hamamı, bir hanı ve daha başka eserleri vardı.

Ayın yirmialtısmda pazartesi günü Kadı Nureddin Muhammed b. Kadilkudat Bahaeddin b. Ebi'1-Bekâ eş-Şafiî, Atabekiye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi sultanın fermanıyla kendisine babası devretmişti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Derste şu ayet-i kerimeyi ele aldı: "Hac, bilinen aylardadır." (ei-Bakara, 197).

Aynı gün Kadı Necmeddin Ahmed b. Osman en-Nablusî eş-Şafiî İbn Cabî ise Asraniye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi müsadere altına alınan Kadı Eminüddin b. Kalanisî, ona devretti.

Şevvalin yirmidokuzunda pazartesi günü sabahleyin Kadı Veliy-yüddin Abdullah b. Kadı Bahaeddin Ebü'1-Bekâ, Revaniye ve Kaymeri-ye Medreselerinde ders verdi. Bu medreselerdeki görevi sultanın fermanı üzerine kendisine babası devretti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.

Şevval ayının bitiminde perşembe günü sabahleyin Şeyh Esed b. Şeyh el-Kürdî, bir deveye bindirilerek Dımaşk şehrinde ve banliyölerinde dolaştırılıp teşhir edildi ve, "İşte sultana karşı aleyhte haraketlerde bulunan ve sultanın naiblerini yoldan çıkaran kimsenin cezası budur!" diye duyuru yapıldı. Sonra deveden indirilerek bir merkebe bindirildi. Yine merkep üzerinde şehirde dolaştırılıp teşhir edildi ve aynı duyuru tekrarlandı. Daha sonra zindana atılarak kendisinden bol miktarda para cezası talep edildi. Kendisi, Baydemir'in ve adamlarının avanesinden idi. Baydemir'in hakimiyeti zamanında Dımaşk kalesini teslim alan kişiydi.

Zilkade ayının onbirinde pazartesi günü sabahleyin Kadilkudat Bedreddin b. Ebü'l-Feth'e kadıaskerük nil'ati giydirildi. Bu makam Alaeddin b. Şimirnuh'tan boşalmıştı. İnsanlar kendisini tebrik ettiler. O da elinde bulunan hâkimlik ve müderrislik görevlerine ek olarak bu görevi de yürütmeye başladı. Zünnari mıntıkasında katıra binip göreve gitti.

Zilkade ayının onsekizinde pazartesi günü Salihiye'deki Rükniye Medresesi'nin müderrisliği yeniden Kadilkudat Şerefüddin el-Küfrî el-Hanefî'ye verildi. Sultanın bu hususiaki fermanı gereğince kendisi bu görevi Kadı İmadüddin b. İz'den devraldı. Kendisine hil'at giydirildi. İnsanlar mezkur medresede gidip kendisini tebrik ettiler.

Zilhicce ayında Aclon taraflarındaki çiftçiler arasında kargaşa çıktığı, bunların çatıştıkları, Yemenlilerden ve Kaysîlerden bir grup insanın öldürüldüğü, Aclon'un doğusundaki Ayn-ı Hitâ'mn tahrip edilip yıkıldığı, bu mıntıkadaki ağaçların kesildiği ve burasının tamamen harabeye döndüğü haberi etrafa yayıldı.

Zilhiccenin yirmiikisinde cumartesi günü Dımaşk şehrinin kapıları öğleye kadar kilitli kaldı. İnsanlar bu durumu protesto ettiler. Bunun sebebi de, Şark illerine kaçmak isteyen Kesboğa adındaki bir emirin göz altına alınmış olmasıydı. Kendisi için ihtiyatî tedbir karan alınıp aranmaya başlanmıştı. Nihayet onu yakalayıp tutukladılar.

Zilhiccenin yirmi altısında çarşamba gecesi Emir Seyfeddin Taz, Kudüs'ten Dımaşk'a geldi ve Ablak Sarayına yerleşti. İskenderiye ha-pishanesindeyken gözlerine mil çekilmiş, bu yüzden görmez olmuş, sonra da -önceki sayfalarda da değindiğimiz gibi- hapishaneden salıverilmiş, oradan ayrılıp Beyt-i Makdis'e gitmiş, ve bir süre orada kalmıştı. Daha sonra kendisine Turhanlık (reslik) payesi verildiğine, Mısır dışında sultanın dilediği beldesine gidip yerleşebileceğine dair bir ferman gönderildi. O da Dmıaşk'a gelerek Ablak Sarayına yerleşti. Saltanat naibi, yardımcıları ve sınıflarına göre insanlar yanına gidip kendisine selâm verdiler. Ama o hiç kimseyi göremiyordu. Şahsı için Dımaşk'ta bir ev satın almak veya kiralamak niyetindeydi. [16]

Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu sene başında Mısır'ın, Şam'ın, Haremeyn-i Şerifeyn'in ve buralara bağlı İslâmî beldelerin sultanı, Melikü'l-Mansur Selahaddin Mu-hammed b. Melikü'l-Muzaffer Emir Hacı b. Melikü'l-Mansur Kalavun idi. Sultan henüz yirmi yaşına varmamı

bir gençti. Memleketin idarecisi Emir Yelboğa idi. Sultanın kontrolü altında görev yapmaktaydı. Mısır diyarının naibi Taşdemir, kadıları önceki senede adları anılan kişiler, vezir ise Seyfeddin Kazvine idi. Seyfeddin ağır hastaydı. Dımaşk naibi Emir Alaeddin el-Mardanî, Dımaşk'ın kadıları ise, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Hatip, Beytü'1-mal vekili ve muhtesip ise Alaeddin el-Ensarî idi. Bu zat önceki sene bu göreve yeniden getirilmişti. Baş hacib Kumarı, alt derecedeki hacib ise Süleymanî idi, Mısırlı bir başka hacib de vardı. Sır kâtibi Kadı Nasirüddin Muhammed b. Yakup el-Halebî, Emev Camii'nin nazın ise Kadı Takiyyüddin b. Meracil idi. Kadilkudat Taceddin eş-Şafiî'nin bana anlattığına göre kendisi bu sene başında Suğd şehrindeki Hanefî ve Şafiî kadılarını değiştirmiş, Hama, Trablus ve Suğd şehirlerinde Şafiî ve Hanefî kadılar görevlendirilmişti.

Muharrem ayının ikisinde onbeş günlük bir aynlıktan sonra saltanat naibi Dımaşk'a geldi. Ferir mıntıkasına korku salan, onlann öncülerinden bir kısım kişiyi tutuklayıp hapse attı. Kendisinin Aclon beldesindeki aşiretler üzerine de yürüdüğü haberi etrafa yayıldı. Ancak ben yanma gidip kendisine bu durumu sorduğumda o, ferir mıntıkasının ötesine gitmediğini, aşiretlerin banşıp ittifak ettiklerini, devriye askerlerin henüz orada bulunduklarını bana anlatarak şöyle dedi:

"Bedeviler Türklerin sınırına baskın yapmış, fakat Türkler onlan bozguna uğratıp onlardan çoğunu öldürmüşlerdi. Sonra Arapların bir pusu kurduklan ortaya çıkınca Türkler, Sarh vadisine akın düzenlemiş, onlan orada çembere almışlardı. Bundar sonra Arabîler kaçıp gitmişler ve Türklerden bir kişiyi dahi öldürememişlerdi. Sadece bir Türk emirini yaralamışlardı. Bedevilerden ise elliden fazla kişi öldürülmüştü."

Dımaşk hacılan muharremin ikisinde pazar günü döndüler. Sultanın kafilesi ise pazartesi gecesi yatsıdan sonra şehre girdi. Adet üzere onu karşılamaya çıkan olmadı. Çünkü kafile dönüş yolundayken Be-riz'den Dımaşk'a kadar şiddetli bir soğukla pençeleşmiş, hatta denildiğine göre bu yüzden yüze yakın kişi canından olmuştu. İnnâ hllâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Hacılar, Hicaz bölgesinde bol miktarda ürün ve ucuzluk olduğunu, insanların güvenliğinin sağlandığını, Mekke sahibi Aclan'm kardeşi Nefse'nin ise Öldüğünü haber verdiler. Kardeşi Adil Aclan'a karşı taşkınlık ettiğinden ötürü o yörelerin insanlan Nefse'nin ölümüne çok sevinmişlerdi. [17]

Cidden Garip Bir Rüya

Hicrî 763. senede muharrem ayının yirrniikisinde pazartesi gecesi rüyamda Şeyh Muhiddin en-Nevevî merhumu gördüm Kendisine, "Ey efendim! Niçin İbn Hazm'ın musannef eserlerinden bir kısmını Mühez-zep şerhiniz dahil etmediniz?" diye sordum. O da İbn Hazn'ı sevmediğini ifade eden bazı sözler sarfetti. Kendisine dedim ki: "Bu hususta haklısınız. O, usûl ve fürûunda iki zıddın uçlarını bir araya getirmiştir. Fürû'atta kupkuru bir Zahirî'dir. Usûlde ise Karmatîler gibi sıvı ve akıcıdır, yani çok elastikidir." Ben böyle derken sesimi o kadar yükseltmiştim ki uyurken dahi sesimi duydum. Sonra ona hurmalığa benzer yeşil bir yeri, hatta şekil bakımından hurmalık kadar güzel olmayan bir yeri, ne ürün elde etmek, ne de davar otlatmak için elverişli olmayan bir yeri gösterdim ve: "İşte İbn Hazm'ın ekip biçtiği yer burasıdır." dedim. O da "Bak bakalım, orada meyve veren bir ağaç veya yararlı bir ekin görüyor musun?" diye sordu. Ben de, "Ay ışığında orası oturmaya elverişli bir yerdir" diye karşılık verdim. Gördüğüm rüya buydu. Sonra aklımda kaldığına göre ben rüya halindeyken İbn Hazm'a ait o yeri Şeyh Muhiddin en-Nevevî'ye gösterdiğimde İbn Hazm da orada oturuyordu, ama susmuş, konulmuyordu.

S&ftr ayının ytaiüçüsdt pgrş§mb§ günü K&dî Imadüddin b. Şeyrecî'yg, muhtiiipliğ© yenidan dönmesi n©daniyla hil'at giydirildi. Alaeddin el-Ensarî, hastalığı sebebiyle muhtesiplik görevini yapamadığından bu görev, Kadı İmadüddin'e verilmişti. İnsanlar âdet gereği gidip Kadı İmadüddin'i tebrik ettiler.

Safer ayının yirmıaltısında cumartesi günü Şeyh Alaeddin el-Ensarî, Eminiye Medresesi'nde vefat etti. Cenaze namazı öğle namazından sonra Emev^Camii'nde kılındı ve Babü's-Sağir Mezarlığı'ndaki Cerrah Camii'nin mihrabının arka tarafındak türbeye defnedildi. Vefat ettiğinde kırk yaşım aşmıştı. Eminiye Medresesi'nde ders vermiş, iki kez muhtesiplik yapmıştı. Geride küçük çocuklar ile bol miktarda mal ve para bırakmıştı. Allah onu affetsin ve rahmetiyle örtsün. Vefatından sonra sultanın fermanı gereği yerine Kadilkudat Taceddin b. Sübkî
atandı.

Safer ayının yirmisinden sonra Kadilkudat Maliki el-Ahnaî Mısır'da vefat etti. Yerine kardeşi Burhaneddin b. Kadilkuda Alemüddin el-Ahnaî atandı. Bunların babalan Şafiî idi. Kadilkudat Burhaneddin Mısır'da muhtesiplik görevini de hakkıyla yürütmüştü. Maliki kadilku-datlığı görevine ek olarak hazine nazırlığı görevi de kendisine verildi. Rebiyülevvel ayının dördünde pazar günü sabahleyin Kadilkudat Taceddin Ebu Nasr Abdülvehhab b, Kadilkudat Takiyyüddin b. Hasan b. Abdülkâfî es-Sübkî eş-Şafiî, vefat eden muhtesip Şeyh Alaeddin'in yerine Emmiye Medresesinde müderrisliğe başladı. Allah ona rahmet etsin.

Kadilkudat Taceddin Ebu Nasır'ın dersinde alimler, emirler, fakih-ler ve avam tabakasından bazı kimseler dinleyici olarak hazır bulundular. Muazzam bir ders oldu. Derste şu ayet-i kerime ele alındı.

"Yoksa Allah'ın lûtfundan insanlara verdiği (vahiyler) yüzünden onları kıskanıyorlar mı?" (en-Nisâ, 54).

Ayetten güzel hükümler çıkardı. Çeşitli ilimlerden misaller verdi. Konuşurken dili sürçmedi, takılmadı, kendini zorlamadı, faydalı ve güzel ifadeler kullandı. Derste bulunan herkes onu takdir etti. Hatta bazı

büyükler şimdiye kadar böyle güzel bir ders dinlemediklerini ifade ettiler.
Rebiyülevvel ayının yirmibeşinde pazartesi günü Sadr Burhaneddin b. Lü'lü' el-Havzî, Kassain rnıntıkasındaki evinde vefa etti. Sadece bir gün hasta yatmıştı. Cenaze namazı ertesi gün öğle namazından sonra Dımaşk Camii'nde kılındı. Onu Babü'n Nasır'dan şehir dışına çıkardılar, Saltanat naibi lOmir Ali de eânazenin yanma ğML Senrâ dinagayi Bâbü's-İağîr Megâflığf n götürerik babasının nii^ârının yanma defnettiler. Mürüvvetli, halkla birlikte hareket sd©n(devlet nezdmda itibârı olan, saltanat naibi ve diğerlerinee de hüsn-ü kabulle karşılanan, âlimleri ve hayır ehli kimseleri seven, hadis derslerine ve hayırlı konuşmaları dinlemeye devam eden bir kimseydi. Mal ve servet sahibiydi. Hayırlar yapmıştı. Vefat ederken seksen yaşma yaklaşmıştı. Allah rahmet etsin.
Mısır diyarından Dımaşk'a gelen posta, Şeyh Şemseddin Muhanı-med b. Nakkaş el-Mısrî'nin Mısır'da kırk yaşlarında vefa ettiğini haber verdi. Bu zat meşhur bir vaiz, mahir ve fasih bir edip olup hem nahivci, hem de şairdi. Çeşitli ilimlerde otoriteydi. Düzgün cümleler kullanma gücüne sahipti. Devlet erkânının yanma rahatça girip çıkardı. Büyük bir servete sahip olmuştu. Allah rahmet etsin.
Postanın verdiği haberler arasında bir zamanlar Şam'da Maliki kadılığı yapmış olan, sonra bu görevden alınarak Mısır'da hazine nazırlığına atanan Kadilkudat Şerefüddin el-Malikî el-Bağdadfnin de vefat haberi vardı. Mısır'da hazine nazırlığına atandığında kendisine yetip artacak kadar bol maaş bağlanmıştı. Bu göreve gelmesine herkes çok sevinmişti.
Rebiyülâhir ayının onyedisinde pazar günü Reis Eminüddin Mu-hammed b. Sadr Cemaleddin Ahmed b. Reis Şerefüddi Muhammed b. ICalanisî, vefat etti. Dımaşk şehrinin hayatta kalan reislerinden ve büyüklerinden biriydi. Babası ve amcas Alaeddin gibi o da bir çok büyük görevler ifa etmişti. Seleflerinin fevkine çıkmış, bir süre kadıaskerlik yapmış, Beytü'1-mal vekilliği görevini yürütmüştü. Daha sonra Şey-hü'ş-Şüyuhluk, Nasiriye ve Şamiyetü'l-Cevvaniye medreselerinin mü derrisliğiyle birlikte Sır kâtipliği görevine de atanmıştı. Otuzaltı seneden beri Asraniye Medresesi'nde ders vermekteydi. Geçen sene sultan Dımaşk'a geldiğinde onu büyük görevlerden azletti ve 200.000 dirhem para cezası ödemekle yükümlü kıldı, o da emlâkinin büyük bir kısmım sattı. Elinde hiçbir görev kalmadı. O günden sonra da toplumdan uzak bir hayat yaşadı ve aniden vefat etti. Aklî dengesini az da olsa yitirmiş, ama kimse bunun farkına varmamıştı. İkindi namazından sonra Dımaşk Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Natifaniyyin'den çıkarılarak Kasyun'daki aile mezarlığına defnedildi. Allah rahme etsin. Rebiyülâhir ayının onsekizinde pazartesi günü sabahleyin Kadı Cemaleddin b. Kadilkudat Şerefüddin el-Küfrî el Hanefî'ye hil'at giydirildi. Kadılıkta babasına ortak kılındı. Sultanın onun Kadilkudat unvanı aldığına dair fermanı da postayla Dımaşk'a ulaştı. Bunun üzerine o, Dârüssaâde Sarayında hü'at giydi. Beraberinde Kadilkudat Taceddin gs-Sübkî olduğu halde Nuriy© Medresesi'ne gitti, mucitte oturdu, Orada Kur'âft okundu, kindim de Kur'an okudu. Ancak bu bir d§r§ değildi. İnsanla babasıyla birlikte kendisin© verilin göriv nsdaniyk onu tebrike geldiler.
Salı günü sabahleyin şeyh, abid, nasik, salih, büyük alim Fethüd-din b. Şeyh Zeyneddin el-Farukî vefat etti. Bu zat Eşrefiy Dârü'1-Hadi-si'nin imamı, oradaki eserlerin koruyucusu ve Emevî Camii'nin de müezziniydi. Doksan yaşma yaklaşmıştı Ömrünü hayır yaparak, Kur'an okuyarak, namaz kılarak ve insanlarla bir arada bulunarak geçirmişti. Aynı günün sabahında cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Nasır'dan çıkarılarak Salihiye tarafına götürüldü ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin.
Cemaziyelevvel ayının onunda pazartesi günü sabahleyin Şam naibi Karâboğa Devaddar es-Sağir'in idaresindeki posta Dımaşk'a geldi. Yanında Şeyh Cemaleddin Yusuf b. Kadilkudat Şerefüddin el-Küf-rî'nin, babasının görevi bırakması nedeniyle Hanefî Kadilkudatlığına atandığına dair fermanı da getirmişti. Şeyh Cemaleddin bu nedenle Dârüsaâde Sarayında hil'at giyd ve Maliki kadısının alt tarafina oturtuldu. Sonra hep birlikte Emevî Camii'ndeki mahfelin yanma geldiler. Atanma fermanı orada muhtesip vekili Şemseddin b. Sübkî tarafından okundu. Kendisi de arkadaşlarından Şemseddin b. Mansur ile Bedreddi b. Harraş'ı kendine kadı vekili olarak tayin etti. Sonra Maliki kadı-sıyla birlikte Nuriye Medresesi'ne gitti, orada ders verdi Babası onun dersinde ve atanma fermanının okunuşuyla hil'at giyme merasiminde hazır bulunamamıştı. [18]

Halife Mutedid Billah'ın Vefatı

Cemaziyelevvel ayının onu ile yirmisi arasında Kahire'de vefat etti. perşembe günü cenaze namazı kılındı. Bana bu haberi kardeşi Kadilku-dat Taceddin eş-Şafn, Şeyh Bahaeddin'in göndermiş olduğu mektuba dayanarak verdi. Allah ikisine de rahme etsin. [19]

Mütevekkil Alâllah'ın Hilafete Geçişi

Mutedid'in vefatından sonra yerine oğlu Mütevekkil Alâllah Ali Ebu Abdillah Muhammed b. Mutedid Ebu Bekir Ebü'1-Feth b Müstekfî Billah Ebu Rebî Süleyman b. Hakim Biemrillah Ebü'l-Abbas Ahmed'e hilafet bey'atı sunuldu. Allah onun seleflerin rahmet etsin. " Cemaziyelevvel ayında Mısır diyarından bir elçi, halife sancakları, sultan sancakları, fermanlar, hil'atler ve armağanlarla birlikte Mısır sahibi tarafından, adına hutbe okutulması için Sincar ve Musul sahiplerine gönderildi. Dımaşk'taki Kadilkudat Taceddin eş-Şafiî es-Sübkî de kendi yanından bu beldenin kadılarına birer ferman gönderdi. Bunu bana Kadilkuda Taceddin anlatmıştır, Bu, daha önce benzeri görülmemiş garip bir uygulama idi. Doğrusunu Allah bilir.

Csmmdyglâhir ayında aaltanut naibi, haeibliri, Nakibü'n-Nukaba-lan, Bir kâtibi v§ yakınları ilg birlikti Mgreüfüıute gitti B§r&b§rindi orada bîr gür© ikamet atma niyetinde olanlar da vardı. O isnada Mısır diyarından postayla bir emir geldi. Bunlar hemen Dımaşk'a döndüler. Cemaziyelânir ayının yirmibirinde pazar sabahı şehre girdiler. Saltanat naibi âdet üzere merasim kıtasının yanma gitti. Emir Seyfeddin Yelboğa es-Salihfye hil'at giydirdi. Bu defa Mısır diyarından Seyfeddin Kahlan'ın yerine Deveddar'a hil'at giydirilmesine dair kesin emir geldi. Aynı gün Sadr Şemseddin b. Merka'ya da hil'at giydirildi. Meclis tevki divanının başkanlığına ve buna ek olarak başka görevlere de atandı. Bu görevlere atandığına dair ferman Mısır diyarından geldi. Aynı günde Kadilkudat Şemseddin el-Küfrî el-Hanefî'nin Malikîlerin kadilkudatı-nın üst tarafında oturtulmasına dair karar çıktığı haberi etrafa yayıldı. Ancak Şemseddin el-Küfrî, o gün mecliste hazır bulunmadı. Bu, Maliki kadilkudatımn onun üst tarafında oturtulmasının emredilişinden sonra olmuş bir şeydi.

Receb ayının ikisinde Kadilkudat Cemaleddin Yusuf b. Muhammed el-Makdisî el-Hanbelî'nin meşihat naibi olan damadı kadı imam, alim Şemseddin b. Müfiih el-Makdisî el-Hanbelî elli yaşlarında vefat etti. Kadı Şemseddin b. Müfnh'in, Kad Cemaleddin Yusuf un kızından erkek ve kız olmak üzere yedi çocuğu olmuştu. Yüksek derecede bir âlim, fazilet sahibi, bir çok ilimde özellikle füruat ilminde otoriter bir şahsiyetti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebinin naklinde yegane müracaat kaynağıydı. Bir çok eser tasnif etmişti. Bunlardan ei-Mukanna adlı eseri otuz cilde yakındır. Bunu bana Kadilkudat Cemaleddin anlatmıştı. Şeyh Mecdüddin b. Teymiye'nin Mahfûzat-u Ahkam adlı eseri üzerine iki ciltlik bir talik yazmıştı. Bunlardan ayrı faydalı bir çok eser ve talika-tı daha vardı. Cenaze namazı, receb ayının ikisinde perşembe günü öğle namazından sonra Muzafferi Camifnde kılındı ve Şeyh Muvaffak Me-zarlığı'na defnedildi. Cenazesi kalabalık bir topluluk tarafından teşy edilmişti. Cenaze merasiminde bütün kadılar ve ayan tabakasına mensup önde gelen kimseler de hazır bulunmuşlardı. Allah ona rahmet etsin. Makamını âlî kılsın.

Receb ayının dördünde cumartesi günü sabahleyin saltanat naibi, kendisine ve kölelerine edepsizlik yaptıklarından ötürü Kabr-i Atike mahallesi halkından bir topluluğu falakaya yatırdı. Bunlar mahallelerinde bulunan bir camide onarım yapıldıktan sonra hutbe okunması esnasında saygısızlık yapmışlardı. Bazı züğürtler de bu camiyi ele geçirip Rakkaseler için bir salon haline dönüştürmek istemişlerdi. Hanbelî kadısı ise burayı tekrar cami haline getirerek içine minber konulması hükmünü vermişti. Mahalle sakinlerinin tamamına yakını burasının oyun yeri haline dönüştürülmek istenmesinden çok rahatsız olmuşlar, bunu büyük bir günah sayarak çok kötü sözler sarfetmişlerdi, Saltanat naibi, kötü niyetli bu kişütrdgn bazılarını huzuruna çağırtmış vt onları gürzlerle dövdürtrik şehirde onlar alayhine duyuru yaptırmıştı. Halktan bazı kimseler de bunları protesto etmişlerdi.

Akşam namazından sonra yapılan hadis derslerinin bundan sonra böyle Nesir kubbesi altındaki kürsüde verilmesi, ayrıca orada Kur'an-ı Kerim okunması da hükme bağlandı. Buraya görevli olarak da Kadı Imadüddin b. Şirazî'nin oğullarından bir tayin edildi. Şeyh İmadüddin b. Sirac da aynı yerde hadis dersi vermeye başladı. Kendi el yazımla yazdığım Siret-i Nebeviye'yi de oradaki dinleyicilere okudu. Çok sayıda insan dinleyici olarak burada toplandılar. Bu uygulama receb ayının ilk on gününde\başladı. [20]

Garipliklerden Biri

Receb ayında Tebriz ve Horasan taraflarından bir Acem genci Dımaşk'a geldi. Buharfyi, Müslim'i, Camiü'l-Mesânid'i Zemahşerî'nin Keşşafim ve bu diğer hususiaki diğer eserleri ezberlemiş olduğunu, hatta diğer ilimlere dair bazı eserleri de ezberinde bulundurduğunu söyledi. Receb ayı bitiminde çarşamba günü Emevî Camii'nin kuzey duvarının yanında, Külase kapısının bitişiğinde Sahih-i Buharî'nin başından ezbere okumaya başladı ve Kitâbül-İlm'e kadar geldi. Ben de elimdeki Buharî nüshasından onu dinleyip takip ediyordum. Gerçekten güzel okudu. Yalnız bazı kelimelerde Acem oluşundan ötürü ufak tefek hatalar yaptı. Avamdan, havastan ve muhaddislerden bir cemaat da gelip onu dinlediler. Hepsi de bu duruma hayret ettiler ve: "Eğer Buharî'nin geri kalan kısmını da bu şekilde okuyacak olursa, bu cidden büyük bir olay olur" dediler. İkinci gün yani şabanın ilk gününde mezkur yerde tekrar toplandık. Şafiîlerin kadilkudatı ve bir grup faziletli insan da oraya geldi. Avamdan bazı kimseler de gelip onların etrafını kuşattı. O da âdet üzere Buharî'yi okumaya başladı. Yalnız ilk günkü kadar uzun süre okumadı. Bazı hadisleri de atladı. Lafizlann bazısında telaffuz hatası yaptı. Hanefî ve Malikî kadıları gelince biraz da onların huzurunda okudu. Halk onu çember içine almış, durumu hayretle durumu izlemeye başlamıştı. Bazıları da yanına yaklaşarak ellerini öpüyordu. İcazet yoluyla onun okuduğu hadisleri dinleyip yazmama çok sevindi ve: "Aslında ben memleketimden sırf seni ziyaret etmeye, senden icazet almaya gelmiştim, senin ünün bizim memleketimizde çok yaygındır, adın da hayli şöhretlidir" dedi. Sonra cuma gecesi Mısır'a döndü. Kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler ikram olarak ona 1.000 dirhem para Virdiltr. [21]

Emîh Ali'nin Dîmaşk Naibliğînden Azledîlîşi

Şaban ayının onbirinde pazartesi günü posta Mısır diyarından Dı-maşk'a geldi. Emir Ali'nin Dımaşk naibliğinden azledilmiş olduğuna dair bir ferman getirdi. Bunun üzerine Emirler, Dârüssaâde Sarayında toplantıya çağrıldılar. Sultanın ferman-ı şerifi orada naib Emir Ali'nin huzurunda onlara okundu ve Emir Ali'ye postayla getirilen hil'at giydirildi. Dume köyü ile Trablus'taki

bir köy kendisine ikta olarak verildi. Sonra da Dımaşk, Kudüs veya Hicaz'da ikâmet edebileceği bildirildi. Aym gün Emir Ali, adamları ve köleleriyle birlikte Dârüssaâde'ye taşındı. Kassain mıntıkasında yenilediği ve Düveydarı Yelboğa'nm bazı ilavelerde bulunduğu konağa yerleşme kararı aldı. Burası gerçekten muazzam bir konaktı. Görevden alınışı nedeniyle insanlar üzüntülerini bildirmek için ziyaretine gittiler. [22]

Kadilkudat Taceddin Abdülvjihhab B. Sübkî Eş-Şafiî'nîn Mısır Diyarına Çağrılışı

Hicretin 763. senesinde şaban ayının onbirinde akşama doğru, Ivîısır diyarından gelen posta Kadilkudat Taceddin'in Mısır'a çağrılış haberini kendisine tebliğ etti. Dımaşk'm naib vekili baş Hacib Kurnan de onun yanına giderek hemen yola çıkmasını söyledi. O da ertesi güne kadar müsaade istedi ve bu isteği kabul edildi. Bu arada kendi yerine kardeşi Şeyh Bahaeddin b Sübkî'nin Şam kadılığına atandığı haberi de Dımaşk'a ulaştı. O da kız kardeşinin oğlu Kadilkudat Taceddin'i kendisine naib olarak atadığını, gerekli hazırlığı yapıp yola çıkması için haber gönderdi. İnsanlar onun ayrılışına üzüldüklerini bildirmek ve kendisiyle vedalaşmak için yanına geldiler. O da şaban ayının onikisinde pazartesi günü ikindiden sonra postayla Mısır diyarının yolunu tuttu.. Önünde kadilkudatlar ve ayan tabakasına mensup kimseler de vardı. Kadilkudat Bahaeddin Ebü'1-Bekâ es-Sübkî, onu Cesvere mıntıkasına kadar uğurladı. [23]

Bir Başka Gariplik

Şaban ayının yirmisinde salı günü Şafiîlerin şeyhi, Şeyh Allame Kenıaleddin b. Şerişî'nin bahçesine davet edildi. Burada aralarında Beytü'1-mal vekili, şeyh imam allame Selahaddin es-Sıfdî, şeyh, imam allame Şemseddin el-Musılî eş-Şafiî, Şeyh Ebu İshak el-Firuzabadî'nin zürriyetinden ve lügat bilginlerinden Şeyh imam allame Mecdüddin Muhammed b. Yakup eş-Şirazî, faziletli ve belagat sahibi bilginlerden hatip imam allam© Sadreddin b. İzz 1-Hanefî, baliğ, kurrâ ve muhâddis şeyh imâm alkffli Nureddifl Âli b, g-SârimMn ete bulunduğu Önd gelen bir grup şahiiyat hazır bulundular, Bunlar Tamimi el-Bsrmekî'mn Nasiriye'deM vakıf eserler arasında bulunan kırk küsur ciltlik Kitabü'l-Müntehâ adlı eserini oraya getirdiler. Toplantıda Şeyh Kemaleddin b. Şerişni'nin oğlu allame Bedreddin Muhammed de hazır bulundu. Hepimiz etrafında toplandık. Her birimiz o kırk küsur ciltlik eserin birer cil-dini elimize aldık. Sonra allame Bedreddin Muhammed'e bu eserde İs-tişhad için delil olarak ileri sürülen şiirleri sormaya başladık. O da bu şiirlerden her biri hakkında faydalı ve açıklayıcı bilgiler vererek konuşmaya başladı. Dinleyiciler ve orada hazır bulunanlar, onun lügatteki delil ve şahitlerin tümünü ezberlediğine, ancak çok az sayıda şaz olan şahit ve delilleri ezberlememiş olduğuna kesin olarak kanaat getirdiler. Bu, çok hayret verici garipliklerden ve irap hususundaki en muazzam örneklerdendir. [24]

Saltanat Naibi Seyfeddin Taşdemir'in Dımaşk'a Girişi

Ramazan ayının ilk cumartesi günü kuşluk vakti, önünde hacibleri ve. bütün askerleri olmak üzere saltanat naibi Seyfeddin Taşdernir,
Dımaşk'a girdi. Sûkü'l-Hayl'e doğru ilerledi. Orada tahtırevana binip Babüssirr yanında indi. Eşiği öptü, sonra insanlar önünde, kendisi arkada olmak üzere yürüyerek Dârüssaâde Sarayına gitti. Orada yaptığı ilk icraat, Salihiye Valisini cuma namazına giderken öldüren katilin idam edilmesi emrini verişi oldu. Bu katil önce kaçmış, insanlar onu kovalamışlar, kendisi de kovalayanların bir kısmını öldürmüş, bir kısmım da yaralamıştı. Sonra etrafına büyük bir kalabalık yığılınca yakalanmıştı. İdam edildikten sonra onu Salihiye'ye götürüp dolaştırdılar. Sağlığında bir çok kimseyi öldürmüş olduğu açığa çıktı. [25]

Kardeşi Kadilkudat Taceddin B. Abdülvehhab'ın Yerine Tayin Edilen Kadilkudat Bahaeddin Ahmed B. Takiyyüddinin Dımaşk'a Gelişi

Bu zat salı günü öğleden sonra Dımaşk'a geldi. Önce Melikü'1-Üme-raya uğrayıp selâm verdi. Sonra Darü'l-Hadise gitti. Orada namaz kıldı. Oradan da yürüyerek Rükniye Medresesi'ne geldi. Orada aynı zamanda kadıasker olan kardeşi Kadilkudat Bedreddin b. Ebi'l-Feth'in yanma konuk oldu. İnsanlar hoş geldin demek için yanma gittiler. Kendisine kadilkudat lakabıyla hitap edenlerden hoşlanmıyordu. Çok mütevazî ve zahid bir kimseydi. Memleketinden, çocuklarından ve ailesinden ayrıldığına çok üzülüyordu. Bu üzüntüsü, yüzünden de anlaşılıyordu.
Şevval ayının onsekizinde perşembe günü sultanın kafilesi hacca gitmek üzere yola çıktı. Bu kafilenin emiri Melik Selahaddin b. Melik Kâmil b. Saîd el-Adîl ©1-K©bîr idi. Kafilenin kadısı ise Baalbek'teki Emi» niye Msdrüisi'nin müdgmsi Şty iah&iddin b, Ssb' idi.
Bu ayda müeâhitkrlg ilgili olarak Takaviys Midrüüi'ain vakfa-dilmesi karara bağlandı. Melikü'l-Ümeranm huzurunda dört mezhebin kadılarına bu hususta izin verildi.
Zilkade ayının üçünde pazar gecesi Sır kâtibi, Şeyhü'ş-Şüyuh, Dı-maşk'taki Nasıriyetü'l-Cevvaniye ve Şâmiyetü'l-Cevvaniye medreselerinin ve Haleb'teki Esediye Medresesi'nin müderrisi Kadı Nasirüddin Muhammed b. Yakup, vefat etti. Bu za Haleb'te de Sır katipliği ve kadı-askerlik yapmıştı. Şeyh Kemaleddin ez-Zemlekânî'nin Haleb kadılığı yaptığı zamanda kendis fetva da vermişti. Hicretin 727. senesi içinde kendisine fetva izni verilmişti. Hicretin 707. senesinde doğmuş, Ten-bih'i, usûle ve Arapça'ya dair Muhtasar-ı İbn Hacib'i okumuştu. Keskin zekâlı ve ilimle hemhal olan, ilmî araştırmalar yapan, cömert karakterli, elden geldiğince ihsanda bulunan bir kimseydi. Kendisinde kötülük alametleri görülmezdi. Dindar ve iffetli bir insandı. Bir zamanlar çok ağır bir yemin ederek bana asla kötü işler yapmadığını, bunların aklından dahi geçmediğini, zina işlemediğim, sarhoş edici şeyleri içmediğini,esrar çekmediğini ifade etmişti. Allah ona rahmet etsin, makamını âlî kılsın.
Cenaze namazı zilkade ayının dördünde pazartesi günü öğleden sonra kılındı. Cenazesi Babü'n-Nasır'dan şehir dışına çıkarılarak Suriye mezarlığına defnedildi. Saltanat naibi de Dârüssaâde Sarayından çıkarak cenazenin yanma gitti. Ölümüne herkes çok üzüldü. Ona rahmet dilediler. Kendisinden sonra boşalan medreselerinin müderrisliklerine atanmak için bir grup fukaha çok uğraş verdi. [26]

Hicretin Yediyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu sene başında Mısır'da, Şam'da, Hicaz'da ve buralara bağh bölgelerde Müslümanların Sultanı Melikü'l-Mansur Selahaddin Muhammed b. Melikü'l-Mansur el-Muzafferî Hacı b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salihî id Onun kontrolü altında memleketi Atabekü'l-Asakir Seyfeddin Yelboğa idare ediyordu. Mısır kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Yalnız Şafiî Kadısı İbn Cemaa ile Hanbelî kadısı Muvaffaküddin, Hicaz-ı Şerifte bulunuyorlardı. Dımaşk naibi Emir Seyfeddin Taşdemir el-Mansurî; Dı-maşk'taki Şafiflerin Kadilkudatı ise Şeyh Bahaeddin b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî idi. Bunun kardeşi Kadilkudat Taceddin ise Mısır'da ikamet etmekteydi. Dımaşk'taki Hanefi'lerin Kadilkudatı, Şeyh Cemaleddin b. Kadilkudat Şerefüddin el-Küfrî idi. Bu görevi ona babası devretmiş, kendisi ise Rükniye Medresesi'ne yerleşerek orada kendini ibadete ve Kur'an okumaya vermişti. Dımaşk'taki Malikîlerin Kadilkudatı, Cemaleddin el-Meslatî, Hanbelîlerin Kadilkudatı, Şeyh Cemaleddin el-Merdavî Mahmud b. Cümle idi. Dımaşk muhtesibi, Şeyh İmadüddin b. Şeyrecî, Sır kâtibi, Cemaleddin Abdullah b. Esir idi. Bu zat, Nasirüddin b. Yakup'tan boşalan bu görev için-geçen sene sonunda Mısır'dan Dımaşk'a gelmişti. Dımaşk'm divanlarının nazırı Bedreddin Hasan b. Nablusî; Hazine nazırı ise Kadı Takiyyüddin b. Meracil idi. Sultanın kafilesi -yağmurdan korkulduğu için- Muharrem ayının yirmiikisinde cuma günü ikindiden sonra Dımaşk'a girdi. Günlerden beri şiddetli yağmurlar yağmaktaydı. Bu yüzden Havran'da ve diğer yerlerde çok miktarda ürün telef olmuştu. Meşatih'te de aynı durum görülmüştü. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Muharrem ayının yirmiyedisinde çarşamba gecesi yatsıdan önce Dımaşk'taki Mânsure kalesinin kapılan kapatılmadan Babü'l-Ferec tarafından bir süvari içeri girdi ve kalenin iç kapısına doğru ilerledi. Herhangi bir kişi izin almaksızın Mansure kalesine

giremesin diye Babü'i-Ferec'de ve Babü'n-Nasır'da kapılara zincir gerilmişti. Ancak mezkur süvari, Babü'l-Ferec'deki geril zinciri kopardı, sonra diğer kapıya gelerek oradaki zinciri de kopardıktan sonra Babü'n-Nasır'dan çıkıp gitti.
Yüzü peçeli olduğu için tanınamadı.
Safer ayının onbirinde Mısır diyarından Dımaşk'a posta geldi 1.000 kişilik askerin komutanı olan Emir Seyfeddin Zübale saygılı bir ifadeyle Mısır diyarına davet ediliyordu. Kendisi daha önce meydana gelen bir olay nedeniyle kale naibliğinden azledilmişti. Posta ayrıca sultandan bir ferman daha getirmişti. Buna göre halkın Emevî Carnii'nde genişletme ve ilâve yapılması isteği kabul edilmiyordu. Çünkü Emevî Camii'nin nazırı Sahip Takiyyüddin b. Meracil, Surkatmış'ın zamanında yapılan bu müracaatın geçersiz sayılması için çabalamıştı.
Şam mıntıkasında Şafnlerinin Kadilkudatı Şeyh Bahaeddin b. Sübkî, bu sene safer ayının onaltısında pazar günü Dımaşk'tan Mısır'a gitti. Onu kadılar ve ayan tabakasına mensup kişiler yolcu ettiler. Gitmeden önce, bize kardeşi Kadilkudat Taceddin'in Mısır diyarında kadi-lik hil'ati giydiğini ve Şam'a gelmeye hazırlandığını, kendisinin Mısır'a vardığında onun da yola çıkacağını, ama kardeşinin Şam'ı pek sevmediğini anlattı.
Kadı Selahaddin es-Sıfdî, safer ayının ondördünde cuma gecesi Mütenebbî'nin kasidesindeki şu beyti ters yönden ele alarak okudu. Mü-tenebbi'nin şiiri şöyleydi:
"Yiğit kişi uykulara ve rüyalara dalmayı, alışkanlık haline getirdiğinde onun için uğranılacak en kolay yer, vuslattır."
Kadı Selahaddin ise bunu ters yüz ederek şöyle bir şiir meydana getirmiştir:
"Dımaşk'a girmek bize bir değişiklik kazandırır.
Oraya girmek sanki çöle girmek gibidir.
Garip kişi Dımaşk'a dalmayı alışkanlık haline getirdiğinde
Onun için uğranılacak en kolay yer, rüyalardır."
Bu güçlü bir şiir ve açık bir tersiştirmedir. Hem lâfız hem de mânâ cihetiyle bu açıkça görülmektedir.
Safer ayının yirmibirinde cuma gecesi Dakkakî Hastahanesinde, caminin civarında muazzam bir çardak kuruldu. Tavanı biraz alçak olup kerpiçle yapılmıştı. Dört kemeri alaca taştan örülmüştü, üst tarafi-na ışık pencereleri açılmış, kıble tarafında ise çok derin bir eyvan yapılmış ve tümü beyaz kireçle sıvanmıştı. Çardakta anbarlar ile bir takım tesislerin yanısıra yataklar, yorganlar ve güzel eşyalar da vardı. Allah bunu yaptıranın mükafatım artırsın. Avamdan ve havastan bir çok insan bu çardağa geldi. Bir sonraki cuma da namazdan sonra saltanat naibi oraya geldi ve gördüğü yapıyı takdirle karşıladı. Buranın önceki hali kendisine anlatılınca Nasır'm yaptığı bu binayı daha çok takdir etti.
Rebiyülâhır ayı başında yeniden Şam kadılığına atanan Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Rebiyülâhir ayının ondördünde salı günü şehre girdi ve önce Dârüssâade Sarayında bulunan saltanat naibine uğrayıp selam verdi. Oradan çıktıktan sonra Kas-sain'de bulunan Emir Ali'nin konağına gitti. Ona da selam verdikten sonra zevaldan Önce Adiliye Medresesi'ne geldi. Sonra avamdan ve havastan bir çok insan gelip kendisine selâm verdi ve bu göreve yeniden atanışından ötürü kendisini tebrik etti. O da onlara sevgi gösteriyor ve hoş geldiniz diyordu. Rebiyülâhir ayının onaltısında perşembe günü sabahleyin Dârüssaâde Sarayında büyük bir merasimle hil'at giydi ve Adiliye Medresesi'ne gitti. Atanma fermanı kadıların ve ayan tabakasına mensup kimselerin huzurunda orada okundu. Halk, meddahlar ve şairler kendisini tebrik ettiler.
Kadilkudat Taceddin, Hüseyin b. Melikü'n-Nasır'm ölüm haberini verdi ve onun erkek çocuğu olmadığını bildirdi. Bir çok emir ve devlet büyüğü bu duruma sevindiler. Çünkü Hüseyin b. Melikü'n-Nasır çok hiddetli bir kimse olup çok çirkin işler irtikap etmişti. Kadilkudat Taceddin ayrıca Kadı Fahreddin Süleyman b. Kadı îmadüddin b. Şeyrecî'nin ölüm haberim de verdi. Kadı Fahreddin Süleyman'ın babası yaşlanıp zayıf düştüğünden ötürü kendi isteğiyle Dımaşk muhtesipliği-ni oğluna devretmiş ve bu münasebetle Mısır diyarında Kadı Fahred-din'e hil'at giydirilmişti. Artık posta vasıtasına binip Dımaşk'a gelmesi an meselesiydi. Fakat hastalandı, hastalığı bir iki gün sürdükten sonra da vefat edip yüce Allah'ın rahmetine kavuştu. Babası bu duruma çok üzülmüş, insanlar da babasına başsağlığı dileklerini sunmuşlardı. Babasının sabırlı ama ağlayan, ağlarken de yüce Allah'a istircada bulunan yani innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) diyen bir kimse olduğunu gördüm. [27]

Koyun Harçlarının Yarıya İndirilmesi Müjdesi

Bu müjdeyle birlikte Sadeddin Macid b. Tac İshak'ın Dımaşk divanlarının nazırlığına atandığı ve kendisinin Mısır diyarından geleceği müjdesi de halka verildi. İnsanlar onun bu göreve atamşma, önceki nazırın azledilişine, görevden ayrılıp memleketine gidişine çok sevindiler. Sadeddin Macid, Dımaşk'a gelirken beraberinde daha önce her koyundan dörtbuçuk dirhem harç alınmaktayken artık bunun yarıya indirildiğine ddir sultan fermanım da getirmişti. Bu müjde rebiyülâhir ayının yirmisinde^ pazartesi günü Dımaşk şehrinde halka duyuruldu, insanlar buna çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır. Müjdeyi duyanlar bu işe sebep olanlara çokça duâ ettiler. Çünkü, böylelikle et ucuzlayacak, ticaret çoğalacak, divan da daha önce koyunlardan aldığı harçların karşılığında ticari vergi toplayacaktı. Cenâb-ı Allah çeşitli ticaretler için heyetlerin Dımaşk'a akın akın gelmesini takdir buyurdu. Sultan divanı da zekât ve vekalet vergilerini toplayarak büyük gelir sağladı. Bir çok gemi Dımaşk'a geldi. Daha önce koyunların harcı adı altında toplanan paranın on katı para toplandı. Sonra bu husus cuma günü namazdan

sonra halka tebliğ edildi.
Rebiyülâhır ayının yirmisinde pazar günü fakih Şemseddin b. Sıfdî, Dârüssaâde Sarayında Tevavis hankâhı mesafesi sebebiyle dövüldü. Kendisi aynı zamanda Şeyhü'ş-Şüyuh da olan Sır katibinden şikayetçi olan Tevavis hankâhmdaki bir cemaatla beraber saraya gelmiş, onlarla birlikte hankâhı vakfeden vâkıfın şartlarıyla ilgili olarak hankâh sakinlerine ağır gelen hususları dile getirmiş, ancak konuşurken kaba ifadeler kullanmıştı. Bu nedenle dövülmek üzere yere yatırılmış, ancak araya ricacıların girmesi üzerine bu işten vazgeçilmişti. Konuşmaya yeniden devam edince yine ileri geri sözler sarfetmiş, affedilmesi için ricacılar tekrar araya girince yine afîedilmişti. Üçüncü kez konuşmaya başlayınca yine uygunsuz konuşmuş, bu defa yere yatırılarak dövülmüş, sonra da zindana atılması emredilmişti. İki veya üç gece sonra zindandan salıverilmişti.
Rebiyülâhır ayının yirmialtısmda pazar sabahı Şafîîlerin kadilku-datı, kendi medreselerinde ders verdi. Sır kâtibi Kadı Nasirüddin'in vefatından sonra kardeşinin tesbit ettiği vakfin şartı gereğince bu dersi Nasiriyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimselerden bir grup ile bazı kadılar da hazır bulundular. Derste fetih sûresini açıklamaya başladı. Burada sûrenin ilk âyetiyle ilgili olarak babasının tefsiri okundu.
Cemaziyelevvel ayı başında cuma günü sabah namazından sonra Emevî Camifnde büyük imamla birlikte Kadı Kutbeddin Muhanımed b. Hasan'ın cenaze namazı da kılındı. Kutbeddin Muhamnied, Humus hakimiydi. Kayın biraderi Kadilkuda Taceddin es-Sübkî eş-Şafn ile görüşmek için Dımaşk'a gelmiş, orada hastalanmış ve vefat etmişti. Ba: bü'1-Ferec haricinde ikinci kez cenaze namazı kılınmış, sonra oradan alınarak Kasyım Mezarhğı'na götürülmüştü. Vefat ettiğinde sekseniki yaşını geçmiş, az da olsa hadis rivayet etmişti. Allah rahmet etsin.
Cemaziyelevvel ayının üçünde pazar günü Mısır diyarına çağrılmış olan Haleb'in Hanefî ve Hanbelî kadıları ile hatibi, Şeyh Şihabeddin el-Ezraî, Şeyh Zeyneddin el-Barinî ve bunların beraberindeki bir kaç kişi daha Mısır'a giderken Dımaşk'a uğradılar. Orada İkbaliye Medrese-si'ne indiler. Şafiî Kadilkudatı Kemaleddin eî-Mısrî de kendileriyle birlikteydi. Cemaziyelevvel ayının onunda cumartesi günü Dınıaşk'tan ayrılıp Mısır'a gitmek üzere yola koyuldular.
Perşembe günü kale naibi Emir Zeyneddin Zübale, büyük bir debdebe ve alayiş içersinde posta vasıtasıyla Mısır'dan Dımaşk'a geldi. İnsanlar yol ağzına kadar gidip ellerinde mumlarla kendisini karşıladılar.
O da Dârüzzeheb'e indi. İnsanlar yeniden kale naibliğine atanması nedeniyle yanına gidip selâm verdiler ve kendisini tebrik ettiler. Bu onun aynı göreve üçüncü kez atanmasıydı. Çeşitli zamanlarda bu görevde iken takdire şayan faaliyetlerde bulunmuş, bu görevini başarıyla yürütmüştü.
Cemaziyelevvel ayının yirmibirinde perşembe günü saltanat naibi, Şafiî ve Hanefî kadıları, Sir katibi ve ümera ile ayan tabakasına mensup kimselerden oluşan bir cemaat ile birlikte Emevî Camii'ndeki mahfelde namaz kıldı. Sultanın, her koyundan alınan harçların miktarını yarıya indirdiğine dair göndermiş olduğu mektubu saray kapısında okundu. Bunu duyanlar Veliyyü'1-Emre ve bu karan vermesine sebep olan kimselere çokça duâ ettiler. [28]

Gariplik Ve Acaipliklerden Biri

Bu ayda suların çoğalması nedeniyle nehir sulan yükseldi. Beredi ırmağından akan sular, at pazarı yanındaki merasim yerini tümüyle kapladı. Öyleki, orada kayıklar yüzmeye başladı. İnsanlar, kabaklara binerek yüzüyorlar, kayıklarla bir taraftan diğer tarafa geçiyorlardı. Bu durum bir kaç cuma devam etti. Saltanat naibi ve askerler merasime gelemediler. Bazan saltanat naibi, merasim için Tarime Sarayının altında duruyordu. Ömrüm boyunca böyle bir su taşkını görmemiştim. Bu sula-nn taşması nedeniyle o mıntıkadaki bir çok yapı ve ev yıkıldı. Sular altında kalan bir çok değirmen işlemez oldu.
Cemaziyelevvel ayının yirmisinde salı gecesi yatsıdan sonra Sadr Şemseddin Abdurrahnıan b. Şeyh İzzeddin b. Menca et Tenuhî vefat etti. Cenaze namazı öğleden sonra kılındı ve Sefih Mezarhğı'na defnedildi.
Aynı günün sabahında da Yelboğa Camii'nin hatibi Şeyh Nasirüd-din Muhammed b. Ahmed el-Konevî el-Hanefî vefat etti. Öğle namazım müteakiben cenaze namazı kılındı ve Sufiye Mezarhğı'na defnedildi. Vefatından sonra yerine Kadilkudat Kemaleddin el-Küfrî el-Hanefî
atandı.
Aynı günün ikindi vaktinde ise Dımaşk'taki meclis üyelerinden Kadı Alaeddin b. Kadı Şerefüddin b. Kadı Şemseddin b. Şihap Mahmud el-Halebî vefat etti. Çarşamba günü cenaze namazı kılındı ve Sefih Mezar-lığı'na defnedildi.
Cemaziyelevvel ayının yirmiüçünde cuma günü, Yelboğa Ca-mii'nde vefat eden merhum Şeyh Nasirüddin b. Konevfnin yerine Kadilkudat Cemaleddin eî-Küfrî el-Hanefî hutbe irad etti. Saltanat naibi Emir Seyfaddin Taşdemir ile birlikte Kadilkuda Tacaddin eş-Şafiî d© camid© hazır bulundu. Bir grup emir ile ayan tabakasına mensup kimseler de hutbe dinleyip orada namaz kıldılar. O gün gerçekten muazzam bir gündü. Camiide mahşeri bir kalabalık toplanmıştı. İbn Nebate, beliğ ve fasih güzel bir hutbe irad etti. Hutbesinde oldukça zor bir terkipler kullandı.
Cemaziyelâhir ayının onbeşinde cumartesi günü, Emir Seyfeddin Yelboğa'nın gönderdiği çağrı mektubuna dayanarak Hanbelî Kadısı Şeyh Şerefüddin, Mısır diyarına gitmek üzere yola çıktı.
Recep ayının ikisinde salı günü, Yahudi mahallesindeki damların birinden iki sarhoş yere düştü. Bunlardan biri Müslüman, diğeri ise Yahudi idi. Müslüman o anda can verdi. Yahudinin ise gözü çıktı, eli kırıldı. Allah ona lanet etsin. Saltanat naibinin

huzuruna götürüldü. Ancak cevab verecek durumda değildi.
Şeyh Şerefüddin İbn Kadil Cebel, Gazze'ye yakın bir yere vardığında Mısır diyarında veba salgını baş gösterdiğini duya duymaz Kudüs-ü Şerife geri döndü. Sonra memleketine gitti. Böylece sünnetin emrine uydu. Mısır diyarında şiddetli bir veba salgını çıktığına, günde 1.000 kişinin öldüğüne, Kadilkudat Taceddin el-Menavî ile Kâtibü'l-Hikem İbn Furat'm oğullarının ve tüm aile fertlerinin öldüklerine, diğer meşhur kimselerin de can verdiklerine dair bir çok mektup Dımaşk'a geldi. İnnâ îillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Receb ayının sonlarında Ebu Hatim b. Şeyh Bahaeddin es-Sübkî el-Mısrî'nin de aralarında bulunduğu bir cemaatın Mısır'd Öldüklerine dair haber Dımaşk'a ulaştı. Ebu Hatim, yirmi yaşını doldurmamış bir gençti. Mısır'ın bir kaç medresesinde ders vermiş, hatiblik yapmıştı. Babası onu genç yaşta kaybetti. İnsanlar onun ölümüne üzüldüler. Babasına acıdılar. Dımaşk'taki Şafiî Kadısı Kadilkudat Taceddin es-Sübkî'ye de başsağlığı dileklerini sundular. Bu arada Haleb Maliki Kadilkudat Şihabüddin Ahmed er-Ribahî'nin de ölüm haberi geldi. Bu zat bu göreve iki kez atanmış, sonra azledilince Haleb Kadılığına yeniden atanabilmek için gerekli çabayı sarfedebilme imkanını bulmak maksadıyla Mısır'a giderek bir süre Mısır'ı yurt edinmişti. Ancak bu sene ölüm onu yakaladı. Kendisiyle birlikte iki oğlu da vefat etti.
Şaban ayının altısında cumartesi günü saltanat naibi, bir grup ümerayla birlikte Hıyar b. Mühennâ'nm adamları olar Bedevilerin ve bunların etrafında toplanan âsilerin uzaklaştırılıp cezalandırılması için Tedmür taraflarına sefer düzenledi. Bu âsilerin bir kısmı Tedmür şehrini tahrip etmiş, ağaçlarının çoğunu yakmış, bir çok eşyayı yağmalamış ve itaatin dışına çıkmışlardı. Bunlar, iktalarınm kesilmesi, mülklerine el konulması sebebiyle isyan etmişlerdi. Saltanat naibi, onları bu yörelerden uzaklaştırmak için maiyetiyle birlikte o tarafa doğru ilerledi. Saltanat naibinin beraberinde tabılhane emirlerinden Hamza b. Hayyat da vardı. Bu daha Önce Hıyar b. Mühennâ'nın hacibiydi. Ancak onun yanından ayrılmış, ona karşı Hasek Emirü'l-Kebir Yelboğa'nın yanında cephe almış ve naibin, kendisine emirlik ve büyük makam vermesi durumunda Hıyar b. Mühennâ'yı yakalayıp başını koparark kendisine getireceğini vaad etmişti. Kendisine emirlik verilince o da sultanın, askerlerin Hıyar b. Mühennâ ve adamlarının üzerine sevkedilmesi-ni emreden bir fermanını alıp Dımaşk'a gelmiş ve yukarıda da anlattığımız gibi saltanat naibiyle birlikte Hıyar b. Mühennâ'nm bulunduğu tarafa doğru ilerlemişti. Tedmür'e vardıklarında Sedevîler, Şam naibinin önünden sağa ve sola kaçmışlar, ondan korktuktan için onunla yüz yüze gelememişlerdi. Sadece Hamza b. Hayyat'm bulunduğu tarafa hücum ediyorlardı. Sonra Bedevilerin gece vakti askerlere baskın yaptıklarını, bir grup askeri öldürdüklerini, bir grubunu yaraladıklarını, bir grubunu da esir aldıklarım duyduk. İnnâ Îillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [29]

Melikü'l-Eşref Nasirüddin Şaban'ın Sultanlığı

Melikü'l-Eşref Nasirüddin Şaban b. Hasan b. Melikü'n Nasır Mu-hammed b. Kalavun, bu sene şaban ayının onbeşinde sal günü sultanlık
tahtına oturdu.
Hicretin 764, senesinde şaban ayının ondokuzunda Mısır diyarından bir emir Dımaşk'a gelerek Ablak Sarayına indi. Melikü'l-Mansur b. Muzaffer Hacı b. Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun'un tahtını yitirip tutuklanarak zindana atıldığım ve yirmi yaşına yaklaşmış olan Melikü'l-Eşref Şaban b. Hüseyin Nasır b. Mansur Kalavun'a sultanlık bey'atı yapıldığını söyledi. Bunu üzerine Dımaşk'taki Mansure kalesinde sevinç davulları çalındı. Pazar günü insanlar uyandıklarında şehrin süslendiğini gördüler. Kadilkudat Taceddin ile Dımaşk divanlarının nazırı Sahip Saadeddin'in bana anlattıklarına göre şaban ayının onbeşinde salı günü Melikü'l-Mansur sultanlıktan azledilip konağına konulmuş, sonra da Melikül-Eşref Nasirüddin Şaban memleket tahtına oturtulmuş ve kendisine"bey'at edilmişti. O gün şimşekler çakmış, çok yağmur yağmış, oluklardan sular boşalmış, yollarda göletler meydana gelmişti. Tarih de haziranın beşini gösteriyordu. İnsanlar bu duruma çok şaşırmışlardı.
Şaban ayının başında Mısır'da veba salgını meydana gelmiş, salgının en fazla görüldüğü yer Yahudiler mahallesi olmuştu. Burada her gün yaklaşık elli insan ölüyordu. Yardımına başvurulacak olan yegane zat yüce Allah'tır.
Ramazan ayının yedisinde salı günü Bedevilerin, Rahbe'ye giden devriye askerlerine hücum ettikleri, onların bir kısmını öldürüp mallarını yağmaladıkları, bir kısmını da yaraladıkları haberi etrafa yayıldı. Yeni sultana -Allah onu Müslümanlara mübarek kılsın- bey'at etmek amacıyla bütün emirler Dımaşk'a geldi. Daha sonra Bedevi baskını karşısında yenik düşen bir grup ümerâ da perişan ve zelil bir halde Dımaşk'a girdi. Bunların ardı sıra Mısır'dan Dımaşk'a posta geldi. Perişan haldeki bu emirlerin ve askerlerin Tedmür'de saltanat naibiyle birlikte olan askerlerin, yanına dönmeleri emrini getirdi. Dönmemeleri durumunda ağır cezaya çarptırılıp iktalannın kesileceği tehdidinde bulundu.
Ramazan ayında Taun sebebiyle musibet büyüdü. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun. (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve OJna dönücüleriz.) Hastalığın en fazla tesirli olduğu yer Yahudilerin bulunduğu bölge idi. Şaban ayının başından ramazan ayının basma kadar geçen süre zarfında 1.000 kadar lanetli ve murdar Yahudi geberip gitti. Nitekim Beytü'1-mal vekili Kadı Selahaddin es-Sıfdî de bana bu haberi vermişti. Daha sonra ramazan ayında Yahudilerin büyük bir kısmı daha Öldü. Müslümanlardan ve Zimmîlerden de yaklaşık seksen kişi hayatını kaybetti.
Ramazanın onbirinde cumartesi günü öğleden sonra Şeyh Muammer Sadr Bedreddin Muhammed b. Rakkak İbn Cucî ile Şey

Selahaddin Muhammed b. Şakir el-Leysî'nin cenaze namazlarını kıldık. Şeyh Selahaddin kendi sanatında zirve kişiydi Yaklaşık on ciltlik bir tarih hazırlamıştı. Faydalı müzakerelerde bulunurdu. Allah kendisini bağışlasın ve ona rahmet etsin. [30]

Hatip Cemaleddin Mahmud B. Cümle'nin Vefatı Ve Yerine Taceddin'în Hitabet Görevine Başlaması

Hatip Cemaleddin Mahmud pazartesi günü öğleden sonra ikindiye yakın bir zamanda vefat etti. İkindi namazını cemaate onur yerine Ka-dilkudat Taceddin es-Sûblrî eş-Şafiî kıldırdı. Sabah namazını da cemaate yine bu zat kıldırdı ve Maide sûresinir son kısımlarındaki, "Allah peygamberleri toplayacağı gün..." (Maide, 109) mealindeki ayet-i kerimeyi okudu. Sonra güneş doğup kerahet vakti sona erdikten sonra Babü'1-Hi-tabe yanında Hatip Cemaleddin'in cenaze namazını kıldırdı. Camide büyük bir cemaat toplanmıştı. Cenaze Babü'I-Berit'ten çıkarılıp mezarlığa götürüldü. Salihiye mıntıkasında cenaze törenine Kadilkudat Taceddin ile birlikte avam ve havastan büyük bir halk kitlesi iştirak etmişti. Şafiîlerin kadilkudatı bu esnada bazı cahillerden edepsizce sözlere ve kötü muameleye hedef olmuştu. Bu nedenle onlardan bazıları yakalanıp tehdit edildiler. Kendisi o gün öğle namazında hazır bulundu. Aynı şekilda diğer günlerde de öğle ve ikindi vakitlerinde Emevî Camii'ne gelerek fakihîerin ve ayanın mahfelinde namaz kılıyordu. Cuma günü onun yerine Kadilkudat Şeyh Cemaleddin hutbe irâd etti Taceddin ise bu görevden men edildi. Nihayet bu atamayla ilgili sultan fermanı Dımaşk'a geldi.

Pazartesi günü ikindiden sonra İbn Nakip adıyla tanınan Baalbek-li Şeyh Şihabeddin Ahmed b. Abdullah'ın cenaze namaz kılındı ve Sufi-ye Mezarlığına defnedildi. Vefat ettiğinde yetmiş yaşına yaklaşmıştı. Kıraat, nahiv, sarf ve Arapça'da yüksek bir âlimdi. Fıkıhta ve diğer ilimlerde de söz sahibiydi. Vefatından sonra Ürnm-ü Salih Medresesi'ndeki Şeyhü'l-Kurralık görevine Şemseddin Muhammed b. Lebban, Eşrefiye türbesindeki görevine de Şeyh Eminüddin Abdülvahhab b. Salar atandı.

Şevval ayının altısında çarşamba günü saltanat naibi; Rahbe ve Tedmür taraflarından dönüp Dımaşk'a geldi. Beraberinde Mühen-nâ'nm yakınları olan ve Bedevilerin savaşında çarpışmış olan askerler
de vardı.

Şevval ayının onunda pazar gecesi Beytü'1-mal vekili ve meclis üyesi Şeyh Selahaddin Halil b. Aybek vefat etti. Cenaze namazı pazar sabahı Emevi Camii'nde kılındı ve Sufiye Mezarlığına defnedildi. Çeşitli ilimlere vakıftı. Çok sayıda tarih, lüga ve edebiyat kitabı yazmış, derlemiş, tasnif etmiş, bunların sayısı 200 cildi bulmuştu.

Bu ayın onunda cumartesi günü kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler, Dârüssaâde Sarayında toplanarak Kadilkudat Taceddin es-Sübkî'nin Emevî Camii'ne hatip olarak atanmasına razı olduklarını bir kağıda yazarak imzaladılar. Saltanat naibi de bu hususu bir mektupla Mısır'a, sultanlığa bildirdi.

Aynı onbirinde saltanat naibi Seyfeddin Taşdemir'in Dımaşk naib-liğinden azli kesinleşti ve Sıfd şehrinin naibliğine gitmesi emredildi. O da ailesini saraydan alıp Dımaşk'm Şark-ı Alâ mıntıkasında bulunan Tayboğa konağına yerleştirdi. Kendisi de Sıfd şehrine gitmek üzere Miz-ze düzlüğüne yöneldi:

Şevval ayının ondördünde perşembe günü hacıları yolcu etmek üzere büyük bir kalabalık şehir dışına çıktı. Bunlarla birlikte sultanın tahtı revam da yola çıkmıştı.

Şevvalin yirmibirinde perşembe günü Kadilkudat Taceddin eî-Meslatî el-Malikî'nin kardeşinin oğlu, damadı, hakimlikteki mutlak naibi, yokluğunda da kadılık ve müderrislik görevlerini kendisine vekaleten yürütmekte olan Kadı Eminüddin Ebu Havyan, vefat etti.

Bu ayın sonlarında meydana gelen garip vakalardan biri de şuydu; kadınların ve avam tabakasına mensup bir çok kimsenin arasında dolaşan habere göre, adamın biri rüyasında Peygamber (s.a.v.)'i Bab-ı Şarkî dışındaki Mescid-i Dırar'm yanında bulunan dut ağacının yanında görmüştü. Bu rüyayı duyan kadınlar da hemen o ağacının yanına giderek ona Halluk denen bir esans terkibini sürmüşler ve o ağacı güzelce kokulamışlardı. Veba hastalığından şifa bulmak için yapraklarını da almışlardı. Ancak bu rüyanın doğru olmadığı ve sahih bir şekilde rivayet edilmediği ortaya çıktı.

Zilkade ayının yedisinde cuma günü Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Dımaşk Camii'nde beliğ ve fasih bir hutbe irâd etti Avamdan bazı kimselerin hutbe esnasında kargaşa çıkaracaklarını zannediyordu, ama hiç kimse ne konuştu, ne de sesini çıkardı. Sadece vaaz esnasında ve diğer konuşmalar sırasında gürültü çıkarıldı. Bunlar hatibi, hutbesini ve hutbeyi beliğ bir şekilde irad edişini, aynı zamanda onun heybetli oluşunu takdirle karşılamışlardı. Bundan sonra Kadilkudat Taceddin es-Sübkî hutbe okumaya devam etti.

Zilkade ayının onsekizinde salı günü Kmevî Camii'nin ve diğer bazı yerlerin nazırı Sahip Takiyyüddin Süleyman b. Meraci vefat etti. Bu zat Tengiz'in hakimiyeti zamanında Emevî Camii'nin nazırlığı görevinde bulunmuştu. Caminin batı tarafındaki kıble duvarını imar etmiş, mermerlerinin tümünü ikmal etmişti. Kıble duvarında Hanefîler ve Hanbelîler için birer mihrap açtırmış, camide bir çok eser meydana getirmişti, Himmet sahibi» güvenilir, kararlı, girişken, takdire şayan meşhur bir kimseydi. Seksen yaşım aşmıştı, Vefat edince Kubeybat'tâkî evinin kargısında yaptırmış olduğu türbey© defnedildi,

2ilkad§ ayının ândekuzundâ çarşamba günü BarbÜl--Hae©r Mesd-di'nin imamı Şayh B&hâeddin Abdülvâhbab ©l=Ahmimf il Mıırî vefat etti, Cenaze namazı ikindiden sonra Emevî Camii'nd© kılındı ve kuşçuların yanında bazı fakirlerin barındığı zaviyenin bitişiğindeki İbn Hallaç Kasn'na defnedildi. Usûl-ü fıkıhta otoriteydi. Kelâma dair bir kitap tasnif etmişti. [31]

Saltanat Naibi Mengliboğa'nın Dımaşka Girişi

Zilkade ayının yirmiyedisinde perşembe günü saltanat naibi Mengliboğa, Haleb'ten naib olarak atandığı Dımaşk'a geldi. Büyük bir törenle şehre girdi. Ancak bedenen hasta idi. Bedevilerle yapılan savaşta çok yorgun düşmüştü. Âdet gereğince Dârüssaâde Sarayına indi.
Zilhicce ayının başında pazartesi günü Kadilkudat Taceddin es-Sübkî eş-Şafiîye, Dımaşk Camii'nde hitabet görevine atanması sebebiyle hil'at giydirildi. Her cuma burada hutbe irad etmeye (okumaya) başladı.
Zilhiccenin ikisinde salı günü Kadı Fethüddin b. Şehid, Dımaşk'a geldi. Hil'at giydi. İnsanlar onu tebrike gittiler.
Perşembe günü Sır kâtibi Kadı Fethüddin b. Şehid, Sümeysatiye Meşihatı'na gitti. Orada kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de vardı. Öğleden sonra kendisine hil'at giydirildi. Ertesi gün âdet gereğince yine orada hazır bulundu. Aynı gün Beytü'1-mal vekili Şeyh Cema-leddin b. Ruhavî ile Şeyh Şihabüddin ez-Zührî'ye Dârü'l-Adil'de fetva vermesi münasebetiyle hil'at giydirildi. [32]

Hicretin Yediyüzaltmışbeşinci Senesi

Bu sene başında Mısır diyarının, Şam'ın, Haremeyn'in ve buralara bağlı mıntıkaların sultanı Melikü'l-Eşref Nasirüddin Şaban b. Seyyidî Hüseyin b. Sultan Melikü'n-Nasır Muhammed b. Mansur Kalavun es-Salihî idi. Henüz on yaşındaydı. Onun kontrol altında memleketi Emi-rü'1-Kebir Nizamülmülk Seyfeddin Yelboğa el-Haseki idare ediyordu. Mısır'ın kadıları, önceki senede adları anılan kimseler; Mısır'ın veziri ise Fahreddin b. Kazvinî idi.
Dımaşk naibi, Emir Seyfeddin Mengliboğa eş-Şemsî idi ki, bu zatın idaresi ve yaşantısı şükranla karşılanıyor, takdir ediliyordu. Dımaşk'm kadıları, önceki senede adları anılan kadılar; Divanlarının nazırı Sahip Saadeddin Macid; Ordu nazırı Alamüddin Davud; Sır katibi Kadı Fed-hüddin b. Şehid; Beytü'1-mal vekili de Kadı Cemakddin b, Ruhavî idi.
Bu sene başında taun hastalığı insanlar arasında hâlâ varlığını iürdürmikteydi Yalnız birag hâfiflgmi^ ve agalmıştt Allah'a hâmd el Cumartesi günü Kadilkudat Bahaeddin Ebü'1-Bskâ ü-Sübkî, İmir Yelboğa'nın çağrısı üzerine Mısır'a gitti. Gelen çağrı mektubunda onun bazı isteklerinin karşılanacağı bildiriliyordu. Kendisinden sonra Kadilkudat Taceddin hâkim ve hatip olarak muharremin ondördünde pazartesi günü posta atıyla Dımaşk'a geldi. Bunlardan Mısır'a gelmeleri emredilen Şeyh Şerefüddin b Kadilcebel el-Hanbeli ile Şeyh Zeyneddin el-Menfelütî de Mısır'a gitmek üzere yola çıktılar.
Muharremin onu ile yirmisi arasındaki giyılerden birinde sahibimiz Şeyh Şemseddin b. Attar eş-Şafiî vefat etti. Faziletli ilimle iştigal eden keskin zekâlı bir kimseydi. Kendi yazısıyla faydalı ve güzel bir çok talikatta bulunmusJ;u^<Dımaşk Camii'nin Meşhed-i Ali b. Hüseyin tarafındaki zindanda imamlık, Emevî Camii'nde ise yöneticilik yapardı. Bu görevlerin yanı sıra medreselerde fakihlik yapmış, Vedâiye Darü'1-Ha-disinde de müderrislik görevini ifa etmişti. Vefat ederken elli yaşını geçmiş, hiç evlenmemişti.
Muharremin yirmidördünde Şamlıların hac kafilesi geri döndü. Bunlar Hicaz yöresinde bu sene de bolluk ve güvenliğin bulunduğunu övgü ve şükranla anlatıyorlardı. Allah'a hamd olsun.
Safer ayının onbirinde pazar günü sahibimiz Şeyh İmadüddin İsmail b. Halife eş-Şafiî, Fethiye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimselerden ve faziletli insanlardan bir grup da hazır bulundu. Derste şu ayet-i kerimeyi ele aldı:
"Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, Allah'ın katında ayların sayısı onikidir." (et-Tevbe, 36).
Safer ayının onbeşinde perşembe günü Dımaşk şehrinde duyuru yaptırılarak; zimmîlerin küçük sarık takmaları, resmî görevlerde çalış-tırılmamaları, atlara ve katırlara binmemeleri, ancak geniş semerli merkeplere binebilecekleri, hamamlarda kendilerinin ve kadınlarının boynuna çıngırak takmaları diğerinden ayrılması için ayakkabılarından birinin renginin siyah olması emredildi. Müslümanlar bu duruma sevindiler ve bu emri verene dua ettiler.
Rebiyülevvel ayının üçünde pazar günü Kadilkudat Taceddin, Mısır diyarından Dımaşk'a geldi. İnsanlar onu karşıladılar. Selametle geri geldiğinden ötürü onu tebrik ettiler. Kadılık ve hatiplik görevine devam etmeye başladı.
Rebiyülevvelin yedisinde perşembe günü kadı sahip el-Behnesî, Dımaşk divanlarının nazırlığına atandı, bu münasebetle kendisine hil'at giydirildi ve insanlar tarafından tebrik edildi. O da kararlı ve otoriter bir eda ile görevine başladı, bir çok cihetlerde yolcular için faaliyetlerde bulundu.
Rebiyülevvel ayının onbirinde pazartesi günü, Kadilkudat Bedred-d'in b. Feth, Dımaşk'ta Şafiîlerin kadilkudathğı görevine atanmak amacıyla posta vasıtasıyla Mısır diyarına gitti, Dayısı Kadilkudat Taceddin, onun lehine bu görevden kendi rızasıyla ayrılmış ve bu makamı boşaltmıştı.
Rebiyülevvel ayının beşinde perşembe günü Babü'l-Ferec dışındaki köprünün koruma siperi yandı. Kapıdaki taşlar da yangından nasiplerini aldılar ve böylece kapı genişledi. Saltanat naibi ile büyük hacib, yangın söndürme esnasında hazır bulundular. Kale naibi ve diğer yöneticiler de oraya gelmişlerdi. Aynı günün sabahında nehrin suları yağmurların çok yağması nedeniyle aşın şekilde arttı. Sûkü'l-Hayl'in tümü sular altında kaldı ve bu sular Babü'l-Feradis dışına kadar uzandı, Yel-boğa

Camii'nin yanındaki tahta köprü ile Zülabiye Köprüsü de bu suların çarpması sonucu parçalandı.
Ayın onikisinde perşembe günü Hacibü'l-Hüccap Kumarı, Dârüs-saâde'deki görevinden alındı. Kadılar da ondan uzaklaştılar. Az sayıdaki insanla birlikte evine geri döndü. Halk bu duruma çok sevindi. Çünkü şer'î hükümler aleyhine bol bol ahkâm keserdi.
Bu ayın sonlarında Kadı Taceddin el-Menavî'nin Mısır diyarında vefat ettiği, yerine Kadilkudat Bahaddin b. Ebü'1-Beka es~Sübkfnin atandığı haberi etrafa yayıldı. Kadıaskerlik ve Beytü'1-mal vekilliği görevleri de kendisine verildi. Bu günlerde Şeyh Siraceddin el-Belkinî'nin Şeyh Bahaeddin Ahmed b. Kadilkudat es-Sübkî ile birlikte Şam Adalet Sarayında müftü olara görevlendirildikleri duyuldu. Kendisi daha önce Şam kadılığı da yapmıştı. Daha sonra saygın ve muazzam bir şekilde Mısır diyarına döndü. Kardeşi Taceddin ise Şam'a geldi. Belkinî ile birlikte Hanefîler için adalet sarayındaki müftülüğe Şeyhâ adıyla meşhur Şemseddin b. Saiğ de atandı ve Hanefî müftüsü oldu.
Rebiyülevvel ayının yedisinde pazartesi günü Şeyh Nureddin Mu-hammed b. Şeyh Ebu Bekir Kavvam, Kasyun dağ eteklerindeki zaviyesinde vefat etti. Ertesi günü de insanlar cenazesini teşyî etmeye gittiler. Faziletli alimlerden olup Şafiî Mezhebinin fakihiydi. Babasından sonra senelerce Nasiriyetü'1-Berraniye Medresesi'nde ve Babü'l-Ferec dahilindek Düveydarî hankâhmda ders verdi. Medreselere gider, oralarda ders verirdi. Necibiye Medresesi'nde yanımıza da gelmişti. Sünneti çok seven ve güzelce anlayanlardandı. Allah kendisine rahmet etsin.
Cemaziyelevvel ayı başında Kadilkudat Taceddin eş-Şafiî, Derbü'l-Kıbeli'de açılan medresedeki Darü'l-Hadisin şeyhliğine atandı. Burası, vakfedicisi olan Cemaleddin Abdullah b. Muhammed b. İsa et-Ted-mürfnin konağıydı. Bu zat, Emir Taz'ın üstadıydı. Burada Hanbelîler için de ders verdirdi. Müderris olarak Şeyh Burhaneddin İbrahim b. Kayyım el-Cevziy görevlendirildi. Kendisi de derste bazı Hanbelîler ile birlikte hazır bulundu. Daha sonra anlatımı burada uzun sürecek olayları cereyan etti. Saltanat naibi, Hanbelî zabıt görevlilerini derste hazır bulundurdu. Her birinden ayrı ayrı sicilleri ve zabıtları nasıl tuttuklarını sordu. Onlar da bu hususta karışık cevaplar verince aleyhlerinde tutanak tuttu. İnsanların çoğu bunların aleyhinde çirkin sözler sarfetti-ler. Bunların tuttukları sicillerde, zabıtlarda büyük farklılıklar ve muhalefet vardı. Sonra Emir Taz'ın ailesinin burayı vakfeden Cemaleddin et-Tedmürî'den çok alacaklı olduğu anlaşıldı. Malikî kadısından, Hanbelî kadısının bu vakıfla ilgili olarak verdiği hükmü iptal etmesi istendi. Ancak o bu hususta tereddüt etti. Ayın yirmibirinde pazartesi günü kadıların dördünün de kapılarında görev yapan vekillerin azledildiklerine dair ferman okundu ve bunlar görevlerinden ayrılıp gittiler.
Cemaziyelâhir ayının sekizinde perşembe günü Birî adıyla tanınan ve Hanbelîlerin Şeyhiolan Şemseddin, Salihiye mahallesinde vefat etti. İkindiden sonra Muzafferî Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Sefih Me-zarlığı'na defnedildi. Vefat ettiğinde seksen yaşına yaklaşmıştı.
Cemaziyelâhir ayının ondördünde Dârüssaâde Sarayında büyük bir oturum düzenlendi. Bu oturumda dört mezhebin kadıları ile bir grup müftü de hazır bulundu. Tedmuriye Medresesi sebebiyle ben de oraya çağırıldım ve oturumda hazır bulundum. Vakfedicinin yakınları da oraya gelmişler ve vakfedicinin, medresenin üçte birini kendilerine vakfettiğini iddia etmişlerdi. Hanbelî kadısı bunların iddiası üzerinde durmuş, onlara şiddetle karşı koymuştu.
Recep ayının ilk on gününde Dımaşk'ı çekirgeler istilâ etmiş, bunlar gün geçtikçe çoğalmış, her tarafa yayılmışlardı. Çevrede birçok üzüm bağı ile gölgelik ve ekin telef olmuş, büyük bir bozgun ve felâket yaşanmıştı.
Şaban ayının üçünde pazartesi günü kadılar ve Beytü'1-mal vekili, inceleme yapmak üzere Bab-ı Keysan'a gittiler, durum değerlendirmesi yaptılar. Saltanat naibi, insanların gelip geçmelerinde kolaylık sağlanması için orayı açmak niyetindeydi. [33]

Kapatılışından Yaklaşık İkiyüz Sene Sonra Keysan Kapısının Açılışı

Şaban ayının yirmialtısında çarşamba günü saltanat naibi ve kadılar, Keysan kapısının yanında toplandılar. Sanatkarlar, Mısır diyarından gelen sultanın fermanı, saltanat naibinin emri ve kadıların da bu hususta izni üzerine kapıyı açma çalışmalarına başladılar. Ramazan ayı başladığında onlar hala çalışmalarını sürdürüyorlardı.
Şaban ayının yirmisinden sonra muhaddis ve büyük alim, aynı zamanda bir çok önemli eserin müellifi, Şerif Şemeiddin Muhammed b, Ali b. Masan b. Hamza el-Haaeni vefat etti, Bi| mi hadis okumuş, dinle* fflig, derlemiş, İmam Ahmgd b HaabePin mümıedmdgki hadis ricalinin adlarına dâir eser yağmış, yin§ hâdii ricalinin adlarıyla ilgili faydalı bir kitabı özetlemişti. Kendi mülkiyetinde bulunan Torna kapısı dahilindeki konağını Darü'î-hadis olarak vakfetmiş, buraya hadis şeyhi olarak Bahaeddin Kasım b. Asâkir'i atamıştı. Buharı okumaları ramazan ayı sonunda tamamlandı.
Emevî Camii'ndeki sahabe mihrabı yanında Buharı okuyan Şeyh İmadüddin b. Sirac ile Şeyh Bedreddin b. Şeyh Cemaleddi eş-Şerişî arasında ihtilaf meydana geldi. Bunlar Yebtez kelimesinin telaffuzu hususunda şahitler önünde birbirleriyle tartıştılar. Biriktirmek anlamına gelen bu kelime, başka bir nüsha da ise yetiru şeklinde yazılmıştı. İbn Sirac, Hafiz el-Mizzî'den yaptığ nakilde bunun doğrusunun aziz anlamına gelen yebtez şeklinde olduğunu söyledi ve Hafiz el-Mizzî'yi doğruladı. Şeyh Bedreddin'e de bu hususta tartışacağı biri varsa onun da Hafiz İbn Mizzî olması gerektiğim belirtti. Kendisi Hafiz İbn Mizzî'den taraf olunca diğeri sanki Hafiz İbn Mizzî'nin düşmanıymış gibi bir durum ortaya çıktı. Söz uzadı, sonunda Şeyh Cemaleddin kalkıp Sufiye metoduna göre başını açtı. İbn Sirac, Şeyh Bedreddin'e iltifat etmeyince ikisi birlikte Şafiî kadısının

huzuruna gittiler ve orada duruşma yapıldı. Uzun tartışmalardan sonra Hafiz el-Mizzî'nin sözü doğru çıktı. Sonra barıştılar, bu serler de böylece sönmüş oldu.
Ramazan ayında ölümler çoğaldı. Günde yaklaşık 100 kişi, bazan yüzden daha fazla kişi hayatını kaybediyordu. Tanıdıklarımızdan ve
arkadaşlarımızdan ölenler vardı. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bahçelerde çekirgeler çoğaldı. Bu yüzden felaket büyüdü, çok miktarda ürün, meyve ve sebze telef oldu. Fiyatlar yükseldi. Ürünler azaldı. Eşyaların değeri arttı. Pekmezin bir kantarı 200 dirhemden fazlaya satılır oldu. Pirinç bundan daha yüksek fiyatla satılmaya başladı. Keysan kapısının açılışı tamamlandı. Ona Babü'l-Kibeli adı verildi. Oradaki köprü kaldırılarak Salike yoluna yerleştirildi. Genişliği on marangoz ziramdan daha fazla olduğu için iki tarafında koruma siperi yapılması gerekiyordu. Yaya ve süvariler oradan giriş yaptılar. Kapı gayet güzel olmuştu. Halk Yahudi mahallesine giden yola koyuldular. Artık girişler kolaylaştı. Halk, Yahudi mahallesine giden yolu kullanmaya başladı. Artık girişler kolaylaştı. Böylece, Yahudilerin hilelerinden, dumanlarından, pisliklerinden tuzaklarından kurtuldular, bu mübarek kapı sayesinde hayli rahatladılar.
Şevval ayı başında çekirgeler ülkenin bir çok eşyasını, sebzesini, ağaçlarını telef etmişlerdi. Şam halkı da bu bozgundan nasibini almış, fiyatlar yükselmiş, ölümler ve yokluk devam etmekteydi. Ağlaşmalar, feryad-ü flganlar çoğalmıştı. Birçok dost ve ahbabı kaybetmiştik ama, bir süre ionra ölümler azaldı. Hastalık ve çekirgeler tesirlerini yitirdiler, Zilkad© ayında -Allah'a hamd elgun= ölümler iyiden iyiye asaldı. Günlük ölü sayısı yirminin, altına düştü,
Şevvalin dördünde Kahire'den getirtilen bir fil ile bir ssürafa Di-mask şehrine sokuldu. Meydan-ı Ahdar yakınındaki Kasr-Ablak'ın yanında durduruldu. İnsanlar âdet gereği bunları görmeye gittiler.
Şevvalin dokuzunda cuma günü İbn Hudarî adıyla bilinen Bağdat muhaddisi ve vaizi Şeyh Cemaleddin Abdüssamed b. Hali el-Bağdadî'nin cenaze namazı kılındı. Bu zat ehl-i sünnet velcemaattandı. Allah rahmet etsin. [34]

Şam'ın Fethinden Beri Dımaşk Surları Dahilinde İkinci Kez Hutbe Okunuşu

Br durum îiçüncü cuma gününde tahakkuk etti. Sonra bu işin bu sene zilkade ayının yirmidördünde olduğu anlaşıldı. Hutbe, Derbü'l-Belâğa'daki Derbü'l-Hacer mescidinin Ön tarafında, Şam naibi Seyfed-din Mengliboğa'nın yenilediği ve onardığ camide okundu. Burası Bab-ı Keysan dahilindeydi ve açılışı yeni yapılmıştı. Halk bu mescide Şazurî mescidi diyordu. İbı Asâkir'in tarihinde ise buraya Mescid-i Şehrezorî denilmektedir. Bu mescit eskimiş, köhneleşmiş ve uzun zamandan beri de terkedilmişti. Buraya çok az sayıda insan geliyordu. Şam naibi, genişletme ve onarma faaliyetlerine mescidin kıble tarafından ve tavanından başladı. Şimal tarafındaki avlusu parke taşlarıyla döşendi. Revaklan cami revakı şekline sokuldu. Dahildeki kapıları âdet gereği eski haliyle bırakıldı. Bunun iç tarafında, doğu ve batı olan ayrıca kemerleri ve sütunları bulunan büyük bir revak vardı. Burası çok eskiden kiliseydi. Hicretin 500. senesinden önce sahiplerinden alınarak mescit haline getirilmiş ve günümüze kadar bu halde kalmıştı. Onarımı tamamlanıp oraya kanallardan su bağlanınca içine bir minber yapıldı. O gün saltanat naibi saraydan çıkıp taht-ı revana binerek şehre girdi. Bab-ı Key-san'dan Yahudi mahallesine hareket etti. Oradan da mezkur camiye geldi. Kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, havas ve avamdan bir takım kişiler, saltanat naibinin etrafında halka oluşturdular. Buranın hatipliğine Naciye Medresesinin müderrisi, Emevî Camii'ndeki Hanefî imamı Şeyh Sadreddin b. Mansur el-Hanefî atandı. Birinci ezan okunduğunda henüz mescide gelmemişti. O gün cemaate saltanat naibinin emri üzerine Kadilkudat Cemaleddin el-Hanefî el-Küfrî, hutbe irâd etti. Zilhicce ayı başında Cenâb-ı Allah, Dımaşklılar vebadan kurtardı. Hamd ve minnet O'nadır. Her ne kadar bazı ölümler olduysa da, bunlar normal ölümlerdi. Artık kimse vebaya yakalanmıyordu. Ölümler, normal ve mutad hastalıklar yüzünden oluyordu. [35]

Hicretin Yediyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu sene başında Sultan, Melik Eşref Nasirüddin Şaban idi. Mısır'da ve Şam'daki devlet erkâm yine önceki senede adları anılan kimselerdi. Sultanın kafilesi muharrem ayının yirmidördünde pazartesi günü sabahleyin hacdan döndü. Anlattıklarına göre dönüşte şiddetli bir kıtlığa maruz kalmışlar, develer ölmüş, bir kısmı da kaçmıştı. Kafileyle birlikte Mısır diyarından Kadilkudat Bedreddin b. Ebi'1-Feth de gelmişti. Bu zatın Halid Taceddin ile birlikte olduğu zaman müstakil olarak, ondan sonra ise yalnız başına hüküm vereceğine dair atanma fermanı kendisinden önce Dımaşk'a ulaşmıştı.
Saltanat naibi, muharrem ayında Teym vadisindeki Meşgara ve Telbitasa köylerinin tahrip edilmesini emretti. Bu iki köydeki insanlar isyan etmişler ve yer yüzünde bozgunculuk çıkarmışlardı. Bunların bulundukları yerler çok müstahkem olduğundan ötürü kendilerine ulaşmak çok zor oluyordu. Ancak çok Bahadır süvariler bunlara ulaşabiliyordu. Nihayet bu iki köy tahrip edildi. Bu köylerin yerine vadinin aşağı taraflarında iki köy inşa edildi. Öyle ki hakimin hükmü ve çağrısı buraya kolaylıkla ulaşabiliyordu. Melik Selahaddin b. Kâmil'in bana anlattığına göre Telbitasa köyünde 1.000 süvari görev yapmıştı. Bunların enkazı günlerce ve 500 merkep ile vadinin aşağı tarafına taşınmıştı.
Safer ayının altısında cuma günü namazdan sonra Kadilkudat Cemaleddin Yusuf b. Kadilkudat Şerefüddin Ahmed b. Akdalkudat b. Hüseyin ei-Mizzî el-Hanefî'nin cenaze namazı kılındı. Bu zat yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak kırküç

yaşında vefat etmişti. Hanefîlerin kadilkudatlığını yapmış, Yelboğa Camii'nde hatiplik görevinde bulunmuştu. Aynı zamanda Nefisiye Medresesi'nin şeyhliğine de atanmış, Hanefîlere ait bir çok medresede ders vermişti. Bab-ı Keysan dahilinde yen onarılan camide saltanat naibinin huzurunda ilk hutbe irad eden de kendisi olmuştu.
Safer ayında Şeyh Cemaleddin Ömer b. Kadı Abdülhay b. İdris el-. Hanbelî vefat etti. Bu zat Bağdat'ın muhtesibi ve oradak Hanbelîlerin kadısı idi. Rafizîler kendisine karşı komplo kurup onu vezaret kapısının önünde ağır ve feci bir şekilde dövmüşlerdi. O da bu yüzden vefat etmişti. Allah rahmet etsin. Hakkı tutan, iyiliği emreden, kötülüğü men eden kimselerdendi. Rafizîlere ve diğer bid'adçılara karşı direnen ve onları prostesto eden kimselerin önde gelenlerindendi.
Safer ayının dokuzunda çarşamba günü Şeyh Şemseddin b. Sind, Nefisiye hankâhımn meşihatı görevine başladı. Yanında Kadilkudat Taceddin ile önde gelen bazı kimseler de hazır bulundular. Derste Uba-de b. Samit'in rivayet ettiği şu hadisi nakletti:
"Fatihayı okumayan kimsenin namazı kılınmış sayılmaz." Bu hadisin senedini Kadilkudat Taceddin'e dayandırdı.
Mısır diyarından Dımaşk'a gelen posta Kadilkudat Taceddin'in Mısır'a çağrıldığını bildirdi. O da kendisi yola çıkmadan önce aile efratmı develere bindirerek rebiyülevvel ayının onbirinde cuma günü yola çıkardı. Onlar Mısır'da bulunan bazı yakınlarını ziyaret edeceklerdi. Kendisi ise Dımaşk'ta ikamete devam etti. Saltanat naibinin Rahbe'den gelişim bekledi. Saltanat naib gelince kendisi de posta vasıtasıyla Mısır'a gitti.
Cemaziyelâhir ayının onbeşinde pazartesi günü Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, posta vasıtasıyla Mısır'dan Dımaşk'a döndü İnsanlar yola kadar giderek onu karşıladılar. Selametle geldiğinden ötürü gidip kendisine selam verdiler ve tebrik ettiler. [36]

Murdar Rafızî'nin Öldürülmesi

Safer ayının onyedisinde perşembe günü sabahleyin Emevî Ca-mü'nde Mahmud b. İbrahim eş-Şirazî adında birinin Hz. Eb Bekir ile Hz. Ömer'e sövdüğü ve onları açıkça lanetlediği görüldü. Bu adam Malikî Kadısı Kadilkudat Cemaladdin el Meslatî'ye götürüldü. Kadı kendisinden tsvbe etmesini istedi. Bu arada falakacılar, oraya getirtti. Tevbe etmeyince kendisine bir darbe vuruldu. Bunun üzerine adam, "lâ ilahe illallah Ali veliyyullah" dedi. İkinci darbeyi vurduklarında ise Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e lanet okudu. Halk öfkeden neredeyse onu parçalayacak hale gelmişti. Orada bulunanlar bunun üzerine ona şiddetlice vurmaya başladılar. Adam ölecek hale geldi. Kadı onları geri çekmeye çalıştıysa da bunu başaramadı. O Murdar Rafizî de sahabîlere sövüp lanet okumaya başladı ve "Onlar sapıklıktaydılar"dedi. Oradan alınıp saltanat naibinin huzuruna götürüldü ve sahabîlerin sapıklıkta olduklarını söylediğine dair aleyhinde şahitlik yapıldı. O zaman kadı onun öldürülmesine hükmetti. Şehir dışına götürüldü. Orada boynu vuruldu. Halk da cesedini yaktı. Allah onu kahretsin. Önceleri Ebu Ömer Medre-sesi'nde ilim tahsil edenlerdendi. Ancak daha sonra Rafizî olduğu ortaya çıktı. Hanbelî kadısı onu kırk gün hapsetti. Fakat bunun bir yararı olmadı, her yerde sahabîlere açıkça sövüyor, başkalarına da onlara sövmelerini emrediyordu. Nihayet o gün mezhebini Emevî Camii'nde açıkça ilân etti ve bu yüzden de ellibeş yaşında öldürüldü. Kendisinden öncekileri yüce Allah kahrettiği gibi onu da kahretsin. [37]

Veliyyüddin İbn Ebi'l-Bekâ Es-Sübkî'nin Kadı Naiblîğine Atanması

Bu günün sonunda yani safer ayının onsekizinde perşembe günü Kadilkudat Veliyyüddin İbn Kadilkudat Bahaeddin b. Ebü'l-Beka, Ka-dilkudat Taceddin'in yerine naib olarak Adiliyetü'l-Kebîre Medrese-si'nde Akdelkudat Şemseddin el-İzzî ve Akdel Kudat Bedreddin b. Hü-veybe ile birlikte hüküm vermeye başladı. Kadilkudat Bedreddin b. Ebü'1-Feth de kadı naibiydi Ancak o, atanma fermanında Kadiîkudat Taceddin ile birlikte müstakil hüküm vermekle görevlendirilmişti.
Safer ayının yirmiikisinde pazartesi günü saltanat naibi şehrin mütevellisi Emir Nasirüddin b. Avî'yi huzuruna çağırarak bazı suçlardan ötürü onu cezalandırdı. Bu yüzden İbn Avî, naibin huzurunda şiddetli olmasa da omuzlarına darbeler vurularak hafifçe dövüldü, sonra da azledildi. Saltanat naibi, Emir Alemüddin Süleyman'ı da huzuruna çağırdı. Bu zat on askere komuta eden emirlerdendi, Emir Alamüddin, Drmaşk'ta divanların başkanlığını, Kudüs ve Halil kentlerinin nazırlığını ve daha başka büyük görevleri de ifa etmişti. Babası Şeyh Fahred-din Osman b. Şeyh Safiyyüddin Ebü'l-Kasim et-Temimî el-Hanefî ise ta bılhane ümerasındandı. Basra'daki Eminiye ve Hakimiye medreselerinin müderrisliği, 100 seneden fazla bir zamandan beri bu ailenin elinde bulunuyordu. Saltanat naibi Emir Alemüddin'i -isteği olmamamasma rağmen- zorla şehir mütevelliliğine atadı ve ona hil'at giydirdi. Daha önceleri de bu görevi takdire şayan bir şekilde ifa etmişti. Halk onu beğenmiş, dindarlığı, güvenilirliği ve iffeti nedeniyle takdir etmişti. Bu göreve yeniden atanmasına insanlar çok sevindiler. Allah'a hamd olsun. [38]

Kadilkudat Bahaeddin Es-Sübkî'nin, İzzeddin B.Cemâa'nın İstifasından Sonra Mısır Kadılığına Atanması

Mısır diyarından gelen posta, Kadilkudat İzzeddin Abdülaziz b. Kadilkudat Bedreddin b. Cemâa'nın bu ayın onaltısında pazartesi günü kadılıktan istifa ettiğini haber verdi. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir ^Tel-boğa, kendisini görevde kalmaya ikna

etmeleri için emirleri ona gönderdi. Fakat ikna edilemedi. Daha sonra kendisi de kadılar ve ayan tabakasına mensup kimselerle onun yanına gitti. Gönlünü almaya çalıştılar. Fakat İbn Cemâa, bir türlü bu görevi kabul etmedi ve istifada kararlı olduğunu söyledi. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir, "Bari senden sonra bu göreve ehil olacak birini belirle" deyince, ibn Cemâa şöyle dedi: "Bu göreve sadece bir kişiyi atamayın, ondan başka kimi dilerseniz atayın."
Kadilkudat Taceddin es-Sübkî'nin bana anlattığına göre Kadilkudat İzzeddin onlara, İbn Akil'i atamamalarını tavsiye etmişti. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir Yelboğa, kadilkudatlığa Bahaeddin Ebü'l-Bekâ'yı tayin etmiş, ancak o Önce buna yanaşmamış fakat sonradan kabul ederek, hil'at giymiş ve cemaziyelâhir ayının yirrniüçünde pazartesi günü göreve başlamıştı. Ebül-Bekâ'nm elinde bulunan kadıaskerliğe ise Kadilkudat Şeyh Bahaeddin b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî
getirilmişti,
Receb ayının yedisinde pazartesi günü Şeyh Esed el-Mervahî'nin hadimi Şeyh Ali el-Mervahî vefat etti. Bu zat çok mürüvvetli olup iyiliği emreder, kötülüğü men eder, naiblerinin yanına girer, valilere ricada bulunur, ricası kabul edilirdi. İnsanlar tarafından hüsn-ü kabulle karşılanırdı. İyilikleri, sadakaları ve muhtaçlara ihsanları çoktu. Büyük bir sermayeye sahipti. Bununla ticaret yapardı. Uzun bir süre hasta yaşadı. Nihayet bu günde vefat etti ve cenaze namazı öğle namazından sonra Emevî Camii'nde kılındı. Cenazesi oradan alınıp Kasyun Mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.
Şaban ayının yirmiye dişinde salı sabahı, daha önce Şam naibliği yapmış olan Emir Seyfeddin/Baydemir Dımaşk'a geldi ve Firuz minaresinin yanındaki konağına gitti. Dârüssaâde Sarayında saltanat naibine uğrayıp selâm verdikten sonra oradan ayrıldı. İnsanlar yanına gidip kendisine hoş geldin diyerek selâm verdiler. İki tabılhane de emirlik, 1.000 askerin komutanlığı, Gazze'den Şam'ın uç noktasına kadar genel valilik görevi kendisine verildi. Ayrıca Melikü'l-Ümera da kendisine çokça ikramda bulundu. Yeniden göreve gelişine insanlar çok sevindiler.
Emevî Camii'nde ve oradan ayrı altı yerde daha Buharı hatimleri indirildi. Bu hatimler, Şeyh İmadüddin b. Kesir'in huzurunda aynı günde tamamlandı. Birincisi sabahleyin gün doğuşundan önce Mescid-i İbn Hişam'da, ikincisi Nesir kubbesinin altında üçüncüsü Nuriye Medrese-si'nde, dördüncüsü öğleden sonra Tengiz Camii'nde, beşincisi İzziye Medresesinde, altıncısı da köşkte yapıldı. Bu hatimler, ikindiden sonra Melikü'I-Ümera Emir Ali'nin Kassam mahallesindeki konağında akşama yakın bir zamanda tamamlandı ve sultanın zevcesi Sit Esma binti Vezir b. Sel'as'a bağışlandı. Babuzziyare dahilindeki Hanbelîler mihrabında da Sahih-i Müslim okundu. İşleri kolaylaştıracak, asan edecek ve yardım edecek olan yegane zât, yüce Allah'tır. Diğer ümeranın konaklarında ve başka mekanlarda da bu hadis kitapları okundu. Ancak geçmiş senelerde böyle bir uygulama yoktu, Hamd ve minnet Allah'adır.
Şevval ayının onunda salı günü Şeyh Nureddin Ali b. Ebi'l-Heyca el-Kerekî eş-Şobekî ed-Dımaşkî eş-Şafiî vefat etti. Biziml birlikte okumuş ve yazmış bir kimseydi. Ben onunla birlikte onbir yaşımdayken Kur'an'ı hatmettim. Bu zat iffet ve muhafazakarlık havası içinde büyüdü. Şeyh Bedreddin b. Sihan'ın yanında kıraat-ı seb'ayı okudu. Ancak bu kıraatlere göre Kur'an'ı hatmetmeyi tamamlayamadı. Nevevî'nin Minhac'ıyla ilgilendi. Çok kısmını okudu. Bu kitaptan nakiller yapar ve cevaplar verirdi. İnce ruhluydu. İnsanlar bu nedenle onu severler, onun meclisinde bulunmaya çalışırlardı. Kur'an-ı Kerim'den müteşabih âyetleri güzel bir şekilde cevap olarak verirdi. Kur'an'ı çok okurdu. Namazı güzelce edâ eder, gecelerini namaz kılarak geçirirdi. Meşehed-i İbn Hişam'da senelerce Sahih-i Buharî'yi okudu ve bu eser üzerinde maharet kazandı. Gür sedalı fasih ibareli idi. Sonra Emevî Camii'nde Halebi-ye meşihatına atandı. Caminin kuzey duvarındaki biç kaç kürsü üzerinde ders verdi. Avam ve havas tarafîndan hüsnü kabul görürdü. Emevî Camü'nin sahabe mihrabında ramazanın son on gününü bir kaç kurra ile birlikte geçirir, geceleri orada ihya ederdi. Bu sene,bayram gecesini mezkur mihrapta yalnız başına ihya etti. Sonra hastalandı. Hastalığı beş gün sürdü. Şevvalin onunda salı günü Öğleden sonra Derb-i Amid'deki evde altmışbeş yaşında vefat etti. ikindiden sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü's-Sağir Mezarhğı'nda babasının yanma kendilerine mahsus türbeye defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etmiş, Ölümüne insanlar çok üzülmüşlerdi. Allah rahmet etsin. Geride Âişe adında yedi yaşında bir kız çocuğu bıraktı. Ona da Kur'an'ın Tebareke cüzüne kadar olan kısmını okutmuş ve Nevevî'nin kırk hadisini ezberletmişti. Allah o kızcağıza babasının ölümü nedeniyle teselli versin. Babasına da rahmet etsin, âmin.
Şevval'in onikisinde perşembe günü Şamlıların hac kafilesi yola çıktı. Kafilenin enıiri tabılhane ümerasından Emir Alaeddin Ali b. Alenıüddin el-Hilalî idi.
Şevvalin ondördünde cumartesi günü Şeyh Abdullah el-Malatî vefat etti. Bu zat Emevî Camii'nde Külase bölümünde yaşardı. Tanınmış bir insandı. Fakihlere özgü bazı eşya ve aletleri vardı. Harirîlere has bir kılıkla dolaşırdı. Şekli ve şemali, insanlara rahatsızlık verecek tarzdaydı. Bazı kimseler onun salih bir insan olduğuna inanırlardı, ama ben tabiat ve şeriat bakımından ondan hoşlanmayanlardandım.
Zilkade ayının yirmibeşinde perşembe günü Meşrik tarafından posta geldi. Postada su güğümleri de vardı. Bunların içinde ise o yörenin suyu bulunuyordu. Bu suyun bir özelliği de, Simürmür adındaki bir kuşun bu suyu takip ederek suyun bulunduğu yere gelmesiydi. Bu kuş sarı tüylü olup atmacaya benzerdi. Bir memlekete çekirge geldiğinde bu kuş hemen gelip o çekirgeyi yer ve yok ederdi. Yahut da çekirge onu görür görmez hemen başka yere çekip giderdi. Ama ben bu durumu görmedim.
Zilhicce ayının ortalarında Darü'l-Hicare yakınında atölye olarak kullanılan pasajın yapımı tamamlandı. Burası Sûküddehşe'nin kıble tarafindaydı. Açılışı yapıldı ve kadın elbisesi yapan sanatkarlara kiraya verildi. Bütün bu işler Emevî Camü'nin nazırı Melikü'l-Ümeranın emri üzerine yapılmıştı. Allah ona rahmet etsin. Mezkur caminin idarî işleriyle ilgilener

Sadr İzzeddin es-Sayrefî'nin bana anlattığına göre, bu pasajın yapımına caminin bütçesinden yaklaşık 30.000 dirhem harcanmıştı. [39]

Beledi Ve Meclup Neyinden Örülmüş Pamuktan Alınan Harçların Lağvedilmesi

Bu ayın sonlarında Beledî ve Celp nevinden örülme pamuktan alınan harçların lağvedildiğine dair sultan fermanı Dımaşk'a geldi ve şehirde halka duyuruldu. Bu fermanı çıkaran zâta çokça dualar yapıldı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır. [40]

Hicretin Yediyüzaltmışyedinci Senesi

Bu sene başında Mısır'ın, Şam, Haremeyn-i Şerifeyn ve buralara bağlı mıntıkaların Sultam, Meîikü'l-Eşref b. Hüseyin b Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun idi. O^ı yaşım biraz geçmişti. Askerlerin atabeyi ve ülkenin idarecisi, Emir Seyfeddin Yelboğa el-Hasekî, Mısır'daki Şafiîlerin kadilkudatı. Bahaeddin Ebül-Beka es-Sübkî, diğer kadılar ise Önceki senede adları anılan kimselerdi. Dımaşk'ın naibi Emir Seyfeddin Mengiboğa, Dımaşk'ın kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi Sadece Hanefî kadısı değiştirilmiş yerine Cemaleddin b. Sirac getirilmişti. Hatiplik, Kadilkudat Taceddin eş-Şafiî'nin elinde bulunuyordu. Sır kâtibi ve Şeyhü'ş-Şüyuh ise, Kadı Fehüddin b. Şehit idi. Beytü'l-mal vekili de Şeyh Cemaleddin b. Ruhav idi.
Sultanın kafilesi cuma günü ikindiden sonra akşama yakın bir vakitte Dımaşk'a döndü. Şehir halkının çoğu bunun farkına varamadı. Çünkü Dımaşk'm naibi, Fırat taraftarında Serha'da bulunuyordu. O, Irak meliki Sultan Üveys zamanından beri Hıya b. Mühenna'nm ikta arazileri olan Kübeysat'ı tahrip etmek için görevlendirilen askeri birliklere karşı koymak için oralara gitmiş bulunuyordu. [41]

Lanetli Haçlıların İskenderiye'yi İstilâ Etmeleri

Bu ayın yirmisinden sonra Dımaşk'ta bulunan bazı Haçlılar göz altına alınarak Mansure kalesinde hapse atıldılar. Bunun sebebi ise, Haçlıların bir kaç gemi ile İskenderiye şehrini kuşatma altına almak istemeleriydi. Kıbrıs sahibinin de onlarla birlikte olduğu, Mısır ordusunun İskenderiye şehrini korumak üzere onlara karşı hücuma geçtiği, orayı koruyup himaye ettiği bildiriliyordu. Halk İskenderiye'den sonra bir kaç gün daha bekledi. Mamiye adındaki Tatar emiri orayı kuşattı. Haçlılardan yardım istedi ve onlardan bir grubun desteğini alarak zor kullanıp şehri fethetti. Ahalinin bir kısmını öldürdü. Çok miktarda malı ganimet edindi. Mamiye, böylece oraya mâlik oldu.
Bu ayın bitiminde Şeyh Burhaneddin İbrahim b. Şeyh Şemseddin b. Kayyım eî-Cevziye, Mizze'deki bahçesinde kırkseki yaşında vefat etti. İkindiden sonra Cerrah Camii'nde cenaze namazı kılındı. Babü's-Sa-ğir Mezarlığında babasının mezarının yanma defnedildi. Kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, avamdan ve tüccarlardan bir çok kimse, cenaze merasiminde hazır bulundular. Bu merasime büyük bir kalabalık iştirak etmişti. Nahivde, fıkıhta ve diğer bazı ilimlerde babasının yolunu takip ederek yüksek ve faziletli bir alim olmuştu. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. Kendisi Sadriye ve Tedmüriye Medreselerinde müderrislik, Emevî Camii'nde ve îbn Salhan Camii'nde ise hatiplik yapmıştı. Vefat ederken geride 100.000 dirheme yakın para bırakmıştı.
Safer ayı cuma günü ile başladı. Bazı siyer alimlerinin bana anlattıklarına göre bu ayın ilk günü olan cumada, Merih dışındaki diğer gezegenler akrep burcunda toplanmışlardı. Uzun senelerden beri böyle bir durum tahakkuk etmemeşti. Merih'e gelince o daha önce yay burcuna girmişti.
Ayrıca İskenderiye şehrinde meydana gelen feci durumla ilgili haberler Dımaşk'a ulaştı. Orayı Haçlılar istilâ etmişlerdi. Allah onlara lanet etsin. Haçlılar, muharrem ayının yirmiikisinde çarşamba günü oraya ulaşmışlar, orada ne naib, ne de asker görmüşlerdi. Denizi muhafaza edecek, İskenderiye halkına yardım edecek kimse de yoktu. Cuma günü sabah erkenden şehrin giriş kapılarım yaktıktan sonra içeri girdiler. Etrafta bozgunculuk yaparak, fesatlık çıkardılar. Adamları öldürdüler, malları gasbettiler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Hüküm, ulu ve yüce Allah'a aittir. Cuma, cumartesi, pazar, pazartesi ve sah, beş gün orada kaldılar. Çarşamba sabahı Mısır askerleri oraya geldi. Haçlıları geri püskürttüler. Allah, Haçlılara hanet etsin. 4.000 kadar İskenderiyeliyi esir almışlar, altın, ipek, baharat ve diğer haddi evsafı anlatılamayacak çok miktarda eşyayı ahp götürmüşlerdi. Sultan ve Emirü'1-Ke-bir Yelboğa da aynı gün öğle vakti İskenderiye'ye geldiler. Ama musibet büyümüş, ganimetlerin tümü denizlerdeki gemilere yüklenmişti. Emirlerin feryad-ü figanları, ağlaşmaları, şikayet ve aman dileyişlerine dair sesleri duyuluyor, yüce Allah'a sığınıyor, ondan ve Müslümanlardan medet dilerken yürekleri paralayan cinsten ağıtlar yakıyorlardı. Öyle ki, bu sesleri duyan herkesin gözleri yaşanyordu. En sağır kulaklar bile onların bu feryadını duyuyordu. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu haberler Dımaşklılara ulaşınca onlar bu duruma çok üzüldüler. Cuma günü hatib de bu olayları minber üzerinde anlatırken

oradakiler kendilerine hâkim olamayarak ağlaşmaya başladılar.
Bu arada Mısır diyarından Dımaşk'taki saltanat naibine sultanın fermanı ulaştı. Bu fermanla Şam'daki bütün Hristiyanların tutuklanması, İskenderiye'de harabeye dönüşen yerlerin onarımı için mallarının dörttebirinin alınması emrediliyordu. Ayrıca bu paralarla gemiler de onarılacak ve Haçlılara karşı sefer düzenlenecekti. Bunun üzerine yetkililer Hristiyanlan tahkir ettiler. Onları evlerinden zorla alıp göz altına aldılar. Hristiyanlar öldürülmekten korktular. Kendilerine ne yapılacağını, kendilerinden ne istenildiğini bilmiyorlardı. Her biri bir tarafa kaçmaya başladılar. Müslümanların yaptığı bu hareket, şer'î değildi. Şeriate dayandığını söylemek de caiz değildir.
Safer ayının onaltısmda cumartesi günü, saltanat naibiyle görüşmek üzere Meydan-ı Ahdar'a çağrıldım. Aynı gün ikindiden sonra saltanat naibinin küre oyunu sona erdikten sonra kendisiyle görüştüm. Bana ilgi gösterdi. Kendisini görüşü ve anlayışı olgun bir kimse olarak gördüm. Konuşması güzel, sohbeti hoştu. Hristiyanlara yaptıkları bu hareketlerin caiz olmadığını kendisine anlattığımda o, Mısır fukahasının Emirü'l-Kebir'e bu yolda fetva verdiklerini söyledi. Ben de, "Bu şer'an caiz olmayacak davranışlardandır. Her hangi bir kimsenin bu yolda fetva vermesi de caiz olmaz, onlar bize cizye ödedikleri, alçalıp horlandıkları, Zimmilik statüsünde bulundukları, İslâm dininin hükümleri dimdik ayakta durduğu sürece kendilerinden almış olduğumuz cizye dışında bir tek dirhem dahi almamız caiz olmaz. Emir bunu rahatlıkla bilecek durumda biridir" dediğimde o, "Ne yapayım bu hususta bana emir gelmistir, emre muhalefet etmem imkansızdır" dedi. Ben de ona bir çok örnekler verdim. Meselâ, Kıbrıslıların gerilla hareketlerine girdiklerini gerekçe göstererek, onları cezalandırıp tehdit etmesini, böyle yapmasının caiz olacağını, şayet onları tehdit etmese bile Süleyman Peygamberin (a.s.), "Bana bıçağı getirin ki onu ikiye böleyim!" demesi gibi tehditlerde bulunabileceğini anlattım. Bu önerilerimi beğendi. Kendisinin de kalbinde bu gibi şeyleri geçirdiğini, benim sanki onun kalbini okumuş gibi olduğumu söyledi. Bunu Mısır diyarına, sultanlığın muvafakatini almak için yazılı olarak önerdiğini, yazısının on güne kadar cevaplandırılacağını sandığını, dolayısı ile cevabı bekleyeceğini ifade etti. Bana son derece hüsnü kabul gösterdi, iyi davrandı, bir çok ikramda bulundu. Allah rahmet etsin. Sonra rebiyülevvel ayının ilk günlerinde Dârüssaâde Sarayında kendisiyle yine görüştüm. Sultanın, Haçlılarla savaşmak için gemilerin yapılmasını kendisine emrettiğini bildirdi. Hamd ve minnet Allah'adır. Fakat pazar sabahı kiliselerinde toplanmış olan Hristi-yanları huzuruna aldı. Bunlar yaklaşık 400 kişi idiler. Onlara mallarının ne kadar olduğunu sordu. Doğruyu söylemeleri için yemin ettirdi. Sonra da mallarının miktarını öğrenince dörttebirini devlete vermelerini emretti. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Sonra valilere kendi mıntıkalarında bulunan Hristi-yanları toplayarak onların da mallarının dörttebirini tahsil etmelerini emretti. Hristiyanlarm mallarım alıp Kudüs'te toplamaları için her tarafa emirler gönderdi.
Rebiyülevvel ayının başında Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî eş-Şafiî Kahire'ye gitti. Rebiyülevvel ayının beşinde çarşamba günü . Dârüssaâde Sarayında saltanat naibiyle tekrar görüştüm. Ona sultanlıktan kendisine nasıl bir cevap geldiğini sordum. O da Kıbrıs'a sefer yapmak ve Haçlılarla savaşmak için gemiler yapılmasını emreden fer-man-ı şerifin geldiğini ifade etti. Hamd ve minnet Allah'adır.
Saltanat naibi, bu ayın son cumasında kerestecilerin ve marangozların Beyrut yakınlarındaki ormana giderek gemi yapmaya başlamalarını emretti.
Aynı gün Şerif et-Teadanî'nin Baderaiye Medresesi'nin kuzeyinde ve Kâs hamamının bitişiğinde vakfetmiş olduğu Dârül-Kur'an'ın açılışı yapıldı. Orada ayrıca hadis dersleri de verilecekti. O gün Kadilkudat Ta-ceddin es-Sübkî de açılışta hazır bulundur. [42]

Kadilkudat Taceddin Es-Sübkî Sebebiyle Bir Meclîs Düzenlenmesi

Rebiyülevvel ayının yirmisinde pazartesi günü Kadilkudat Taced-din eş-Şafiî İbn Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî'ye yapılan bazı isnatîar nedeniyle Dârüssaâde Sarayında büyük bir oturum düzenlendi. Ben de oraya çağrıldım. Üç mezhebin kadıları ile dört mezhebe mensup bazı alimler, Şam naibi Seyfeddin Mengliboğa'nın huzurunda toplandılar. Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Mısır'a saltanat makamına gitmişti. Yalnız kendisi hakkında gerekli soruşturmanın yapılması ve bir oturum düzenlenmesi için saltanat naibine mektup yazmıştı. Sonra aleyhinde iki tutanak tutulmuştu. Bunların ikisi bir birine zıttı. Biri onun lehinde diğeri ise aleyhinde idi. Aleyhinde olan tukanakta, Maliki ve Hanbelî kadılarının ve bir grup kişinin yazıları vardı. Bu tutanakta ona çok ağır şeyler isnad ediliyordu. Diğer tutanakta ise çeşitli mezheplere mensup kimselerin yazıları vardı ki, bunlar onu övmüşlerdi. Bu tutanakta benim de, "Ben, onda hayır ve iyilikten başka bir şey görmedim." mealinde yazım vardı. Çağrılanlar, toplantıya geldiklerinde saltanat naibi, Taceddin es-Sübkî'nin alehtarları ile aleyhtarlarının ayrı ayrı yerlerde oturmalarını emretti. Böylece iki taraf birbirinden ayrıldı. Karşı karşıya gelip oturdular. Yalnız Sübkî'nin naibleri olan Kadı Şem-seddin el-Guzzî ile Bedreddin b. Vehbe ve bir kısım kişi bu işte tarafsız olduklarını söyleyip bir kenara çekildiler. Ancak Hanbelî Kadilkudatı Cemaleddin, tutanakta onun hakkında yazmış olduğu şeylerin sabit olduğunu ifade edince, orada hazır bulunan bazı kimseler, onun bu sözlerinin geçerli olacağını ifade ettiler. Bunun üzerine kadı el-Guzzî, Hanbelî Kadilkudatı Cemaleddin'e, "Senin Kadilkudat Taceddin es-Sübkî'ye düşmanlığın sabittir!" diye çıkıştı. Bunun üzerine sesler yükseldi, gürültü koptu, tartışmalar ve ileri geri karşılıklı konuşmalar çoğaldı. Malikî Kadilkudatı Cemaleddin de Hanbelî kadilkudatının

söylediklerine benzer şeyler söyledi. Ona da hemen hemen aynı cevaplar verildi. Meclisteki oturum uzadı ve bir karara varılamadan dağıldı. Ben kapıya vardığımda saltanat naibi, dönmemi emretti. Geri geldiğimde üç mezhebin kadılarının ve iki taraftan bazı kimselerin hala oturmakta olduklarını gördüm. Saltanat naibi, kendileri ile Kadilkudat Taceddin es-Sübkî arasında bir anlaşma yapılmasını önerdi ve iki kadının iddialarından vazgeçmelerini tavsiye etti. Şeyh Şerefüddin b. Kadil Cebel ile ben de aynı öneride bulunduk. Mâlikî kadilkudatı biraz yumuşadı. Ama Hanbelî kadilkudatı kesinlikte bunu yapmayacağını söyledi. Meclis yine bir karara varılamadan dağıldı. Sonra cuma günü ikindiden sonra saltanat naibinin isteği üzerine huzurunda yeniden toplandık. Nihayet iki taraf barışa razı oldu. Saltanat naibiyle birlikte yapılan mütalâada Mısır'a nasıl cevap yazılacağı hususu görüşüldü ve bu durum posta vasıtasıyla Mısır'a bildirildi. Sonra rebiyülâhır ayının ondokuzunda cuma günü namazdan sonra Dârüssaâde Sarayında yeniden toplandık. Üç mezhebin kadısı ile diğer cemaatler de bu toplantıda hazır bulundular. Saltanat naibi, oradaki kadılarla Mısır'da bulunan Şafiî kadısı arasında barışın gerçekleştirilmesi için çaba sarfetti. Yine muhalefet meydana geldi. Uzunca konuşmalar cereyan etti. Nihayet bunların bir kısmı teskin edildi. Bu husus, müteakip aydaki hadiselerden bahsedilirken anlatılacaktır.

Rebiyülâhir ayı başında Dımaşk'ta ordu nazırlığı görevini sürdüren Muallim Davud, vefat etti. Vefatından önce divanların nazırlığı görevi de kendisine verilmişti. Ondan Önce hiç bir kimseye bu iki görev birlikte verilmemişti. Askeri işleri, askerlerin adlarını, iktalann yerlerini en iyi bilen kimselerdendi. Babası Yahudi idi. O da ordu nazırlarına naiblik yapmıştı. Muallim Davud ölmeden on sene önce Müslüman olmuştu. Zahiren iyi bir insandı. Ama kalbini ve iç âlemim yüce Allah daha iyi bilir, Muallim Davud, vefatından bir ay kadar önce hastalanmıştı. Nihayet rebiyülâhır ayı başında elli yaşında vefat etti. Cenaze namazı Emevî Camii'nde ikindiden sonra Nesir kubbesinin karşısında kılındı. Daha sonra Bahuş'taki bahçesinde hazırlatmış olduğu türbesine götürülüp defnedildi.

Bu ayın ilk günlerinde Mısır'dan Dımaşk'a ferman-ı şerif geldi. Bu fermanda daha önce Hristiyan kadınlarından tahsil edilen mal ve paraların kendilerine iadesi emrediliyordu.

Rebiyülâhir ayının onbeşinde pazartesi günü-Allah kendisine güç versin- saltanat naibi, Zimmîlerin bahçelerine baskın yapılmasını emretti. Yapılan baskınlar neticesinde bu bahçelerdeki kırbalarda ve tulumlarda hayli fazla sıkılmış şarap bulundu ve bunların hepsi de döküldü. Hamd ve minnet Allah'adır. Öyle ki sokaklarda ve caddelerde içki akmaya başladı. Tuza nehri şarapla dolup taştı. Yanlarında şarap tesbit edilen Zimmîler, haraç ödemenin yamsıra büyük para cezasına da çarptırıldılar.

Bundan bir kaç gün sonra da Dımaşk şehrinde bir duyuru yaptırılarak Zimmî kadınların Müslüman kadınlarla birlikte aynı hamamlara girmemeleri, aksine kendilerine mahsus hamamlara girmeleri, Zimmî erkeklerin de Müslüman erkeklerle aynı hamamlara girmeleri durumunda ise Zimmîlerin boyunlarına çıngırak ve halka takmaları emredildi. Zimmî kadınların da giydikleri ayakkabıların renk bakımından bir birlerine muhalif olması, örneğin birinin beyaz olması durumunda diğerinin sarı veya başka bir renkten olması zorunlu kılındı.

Rebiyülâhir ayının ondokuzunda cuma günü üç mezhebin kadıları ile bir grup müftü, saltanat naibinin huzuruna çağrıldılar. Şafiîler tarafından iki naib Kadı Şemseddin el-Guzzî ile Kadı Bedreddin b. Vehbe, Şeyh Cemaleddin b. Kadı ez-Zebedanî, b kitabın yazan Şeyh İmadüd-din b. Kesir, Şeyh Bedreddin Hasan ez-Zer'î, Şeyh Takiyyüddin el-Farukî; diğer taraftan is Kadilkudat Cemaleddin el-Malikî ile Kadil-kudat Cemaleddin el-Hanbelî, Şeyh Şerefüddin b. Kadil Cebel el-Hanbelî, Şey Cemaleddin b. Şerişî, Şeyh İzzeddin b. Hamza b. Şeyhü's Sülâmiye el-Hanbelî, İmadüddin el-Hanaî saltanat naibini huzurundaki toplantıya katıldılar. Dârüssaâde Sarayının baş tarafındaki salonda saltanat naibiyle görüştük. Saltanat naibi, salonun üst tarafında oturdu. Biz de çevresinde oturduk. Söze şöyle başladı:

"Biz Türkler, anlaşmazlığa düşüp birbirimize hasım olduğumuzda âlimlerin yanına gelirdik. Onlar da aramızı bulur, bizi banştırırlardı. Ama şimdi öyle bir hale gelmişiz ki, âlimler anlaşmazlığa düşüp birbirlerine hasım olmuşlar, bunlann arasım kim bulacak ve bunlan birbirleriyle kim barıştıracak?" Sonra Şafiî kadısının aleyhinde çirkin sözler söyleyen kimseleri kınamaya başladı. Bu durumun ancak düşmanlann işine yarayacağını ve onları sevindireceğini anlattı. Kadıların birbirleriyle barışmalarını önerdi. Bazıian buna karşı şiddetle direndiler, münakaşa ve tartışma cereyan etti. Sonra bazı konular üzerine konuşuldu. Neticede saltanat naibi şöyle dedi: «Sizler yüce Allah'ın, "Allah geçmiş-tekileri atfetmiştir" (Maide, 95) mealindeki kavlini duymadınız mı?» Onun bu sözü üzerine kalpler yumuşadı. Sır katibine de, bu mecliste konuşulanları bilgi için yazıp Mısır diyarına göndermesini emretti. Sonra bu halde meclisten ayrıldık. [43]

Kadilkudat Taceddin Es-Sübkî'nin Dımaşk'a - Dönüşü

Cemaziyelevvel ayının yirmidokuzunda çarşamba günü Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Kesve tarafından Dımaşk'a geldi. Ayan tabakasına mensup bir cemaat, geliş yoluna giderek onu karşıladı. Kesve'ye vardığında karşılayıcıları daha da arttı. Hanefîlerin Kadilkudatı Şeyh Cemaleddin b. Sirac da onu karşılayanlar arasındaydı. Şahure boğazına yaklaştığında sayısız bir çok insan onu karşılamaya geldi. İnsanlar, büyük bir sevinç ve mutluluk içindeydiler. Cesvere'ye geldiğinde Hali-fe'nin görevlileri ile cami görevlileri de onlara katıldı. Müezzinler karşılama esnasında tekbir getiriyorlardı. İnsanlar, gerçekten büyük bir. mutluluk içindeydiler. Babü'n-Nasır'a yaklaştığında sağanak halde yağmur yağıyor, cemaat ise yollara sığmıyordu. Hepsi de ona dua ediyor, gelişine seviniyorlardı. Dârüssaâde Sarayına uğrayıp saltanat naibine selâm verdi. İkindiden sonra

da Emevî Camii'ne gitti. Yanında ve etrafında çok sayıda mum yakılmıştı. Reisler, halktan daha fazlaydı.
Cemaziyelâhir ayının onikisinde cuma günü, Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Dârüssaâde Sarayına gitti. Saltanat naibi, Malik ve Hanbelî kadılarını da oraya çağırmıştı. Aralarını bulup barıştırdı. Üç'ü birden saraydan çıkıp yürüyerek Emevî Camii'ne gittiler. Darü'l-Hitabe'ye girip orada toplandılar. Şafiî kadısı onları konuk etti. Daha sonra onun hutbesini dinlediler. Gerçekten ilini dolu, beliğ ve fasih bir hutbe irad etti. Sonra üç'ü birlikte camiden çıkıp Malikî kadısının Cevva'daki evine gittiler. Malikî kadısı onlara evde hazır bulunan şeyleri ikram etti. Bizleri doğru yola ulaştıracak olan zat, yüce Allah'tır.
Bu ayın ilk günlerinde Mısır'dan sultanın fermanı geldi. Bu fermanda sultan, Dımaşk emirine, ikta arazilerinin yansını kendisine ayırmasını, diğer yansını ise askerlerine tahsis etmesini emrediyordu. Böylece askerlere büyük bir rahatlık ve imkân sağlanmış oluyordu. Nihayet adalet gerçekleşti. Allah'a hamd olsun. Ayrıca sultan bu fermanında Dımaşk emirine, askerleri savaşa hazır tutmasını, ok atımı ve ya-nş hususunda eğitmesini, alarm verildiği zaman savaşa hazır olmalan-m sağlamasını da emretti. Onlar da Haçlılarla savaşmak için gerekli hazırlıkları yapmaya başladılar. Nitekim bir ayet-i kerimede yüce Allah şöyle buyurmuştur:
«Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar (savaş araçlan, jipler, kamyonlar, tanklar, uçaklar, toplar, füzeler ve her türlü savaş malzemesi) hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız tam olarak size ödenir hiç haksızlığa uğratılmazsınız.» (ei-Enfâi, 60).
Bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) minber üzerindeyken, "Dikkat edin, ayet-i kerimede geçen kuvvet, atmaktır", Başka bir hadis-i şerifte ise, "Atın, bineklere binin ama atmanız benim daha hoşuma gider." diye buyurmuştur.
Pazartesi günü öğleden sonra Dârüssaâde Sarayında Mısır diya-nndan gelen ferman-ı şerif gereğince Kadilkudat Cemaleddin el-Mer-davi el-Hanbelfnin durumunun görüşülmesi için bir oturum düzenlendi. Meclisinde hazır bulunan bazı bilir kişiler, onun, mezhebin şartlannı tekmil etmeksizin bazı vakıflan sattığına ve bu hususta bazı güçlükler çıkardığına dair ifade vermişlerdi. [44]

Mısır Diyarındaki Emirler Arasında Meydana Gelen Bir Olay

Cemaziyelâhir ayının yirmisinden sonra Mısır diyannda bir grup ümeranın Emir Seyfeddin Tayboğa et-Tavil ile birlikte hareket ederek Emirü'l-Kebir Yelboğa el-Hasekî'ye karşı çıktıkları haberi Dımaşk'a ulaştı. Emirü'l-Kebir Yelboğa da onlara karşı gelmek için Kubbetü'l-Kasr'a gitmiş, iki taraf orada karşı karşıya gelmiş, savaşmışlar, bir çok insan ölmüş, bir kısmı da yaralanmıştı. Sonuçta Tayboğa et-Tavil, yaralı olarak ele geçirilmişti. Bu arada Düveydar Siirtli Ergun ile bir grup tabılhane emiri ve 1.000'er kişilik askerleri birliklerin komutanları da
tutuklanmışlardı. Emirü'l-Kebir Yelboğa ise güç ve kuvvetini muhafaza etmekte devam etmiş, muzaffer olmuştu. Hamd ve minnet Allah'adır. Receb ayının ikisinde cumartesi günü eski Dımaşk naibi Emir Seyfeddin Baydemir, Emir Yelboğa'nın çağnsı üzerine Mısır diyanna gitti. Emir Yolboğa Haçlılarla savaşmak ve Kıbns'ı fethetmek için deniz seferine çıkması hususunda kendisinden destek istedi. [45]

Bağdat İle İlgili Bir Hadise

Bağdat'ın reislerinden ve tüccarlarından Şeyh Abdurrahman el-Bağdadî ile yine Bağdatlı olup meşrubat simsarlığı yapan Şeyh Şiha-beddin el-Attar'm bana haber verdiklerine göre Irak ve Horasan hü-kümdan Üveys'in Bağdafı, Tavaşî Mercan'ın elinden almasından sonra Üveys, Tavaşî (Hadim) Mercan'ı huzuruna getirtmiş, ona ikramda bulunmuş ve armağanlar ihsan etmişti. Sonra bu fitnenin kaynağının, vezirin kardeşi Emir Ahmed olduğu hususunda görüş birliğine varılmıştı. Sultan bu defa vezirin kardeşi Emir Ahmed'i huzuruna getirtmiş ve karnına bir bıçak saplayarak bağırsaklannı parçalamış, sonra da bazı emirlere onu öldürmelerini emretmişti. Ve Emir Ahmed'i böylece öldürtmüştü. Neticede Ehl-i Sünnet bu hadisede büyük bir güç ve zafer kazanmış oldu. Bab-ı Ezec mahallesinin sakinleri, Bab-ı Ezec'in tahtalarını yakmışlar ve olaylar böylece sakinleşmişti. Ayrıca Yüce Allah'ın Şeyh Cemaleddin el-Enbarî'yi öldüren Rafizî vezirim de birkaç gün sonra helak etmesi sebebiyle sevinmişler ve gönülleri rahatlamıştı. [46]

Kadilkudat Îzzeddin Abdülaziz B. Hatim Eş-Şafiî'nin Vefatı

Şaban ayının biri ile onu arasında Mısır diyarından bir mektup geldi. Bu mektupta Kadilkudat Bedreddin Muhammed b Cemâa'nın Mek-ke-i Mükerreme'de vefat ettiği anlatılıyordu. Mezkur zat, cemaziyelâhir ayının onunda vefat etmiş, onbirinde de Bab-ı Muâlla Mezarlığı'na defnedilmişdi. Sahip Şeyh Muhiddin er-Rahabî'nin bana anlattığına göre merhum Kadilkuda İzzeddin Abdüiaziz, şu sözü çok tekrarlarmış: "Keşke ben azledildikten sonra Mekke'de veya Medine'de ölsem." Cenâb-ı Allah onun bu isteğini böylece yerine getirmişti. Kendisi geçen sene istifa edip Mekke-i Mükerreme'ye hicret etmiş, sonra Rasûlullah

(s.a.v.)'i ziyaret etmek için Medine-i Münevvere'ye gitmişti. Kadilkudat İzzeddin Abdülaziz, hicretin 694. senesinde doğmuş ve bu sene yetmişüç yaşında Mekke-i Mükerreme'de Kur'ân okurken vefat etmişti. Dünyada çok yüksek makamlara yükselmiş ve şeref sahibi olmuştu. Bir çok mansıplara atanmış, büyük medreselerde müderrislik görevi ifa etmiş, sonra da istifa ederek kendinidDadete vermiş, Haremeyn-i Şerifeyn'de mücavir olarak yaşamıştı. Allah, kendisine rahmet etsin. Onun için benim bazı mersiyelerde söylediğim şu sözü söylemek uygun düşer:
"Sanki ölümün, sana önceden bildirilmişti.
Sen de onun için en hayırlı azığı hazırlamıştın."
Şevval ayının dokuzunda salı günü Mihail lakaplı Patrik Beşşâre yanıma geldi. Şam'daki baş piskoposlann kendisini Antakya Patriğinin yerine Dımaşk'a patrik yapmak istediklerini, bu hususta kendisine bey'atlerini sunduklannı bildirdi. Ben de bunun kendi dinlerine göre bid'at bir şey olduğunu, patriklerin biri İskenderiye'de, biri Kudüs'te, biri Antakya'da, biri de Rûmiye'de olmak üzere dört tane olduğunu, Rûmiye Patrikliğinin Kostantiniyye'ye nakledildiğini, ama o zamanlar bunu bir çok Hristiyann protestо ettiğini, bu zamanda kendilerinin yapacakları bu icadın daha büyük bir bid'at olacağını kendisine ifade ettim. Ancak o bunun gerçekten Antakya Patrikliğine mukabil olacağım, Şam-ı Şerifte ikametine izin verildiğini söyleyerek kendini savundu. Çünkü saltanat naibi ona, kendigi ve dindaşları adına Kıbrıs sahibine bir mektup yazmasını, bu mektubunda, Kıbrıs sahibinin İskenderiye şehrine tecavüzü sebebiyle başlarına büyük musibetlerin, cinayetlerin, rüsvayhkların ve felaketlerin çöktüğünü anlatmasını emretmişti. Kıbrıs sahibine ve İstanbul melikine yazmış olduğu mektupları bana gösterdi ve okudu. Allah ona da mektupların kendilerine yazıldığı kimselere de lanet etsin! Dinleri, Meliki, Yakubî ve Nasturî Hrisuyanlarının inançları üzerine onunla biraz konuştum. Franklar ve Kiptiler de Yakubîlere bağlı idiler. Onun bu konulardan biraz anladığını gördüm. Ama neticede o, Allah'ın lanetlediği en büyük kafirlerden biriydi.
Bu ayda Irak'ın ve Horasan'ın meliki Sultan Üveys b. Şeyh Hasan, Bağdat şehrini kendisine isyan eden naibi Tavaş Mercan'dan geri aldı. Üzerine büyük bir askerî birlik ile hücuma geçince Mercan kaçtı. Üveys de debdebeli ve alayişli bir şekilde Bağdat'a girdi. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü.
Şaban ayının yirmiyedisinde cumartesi günü Emir Seyfeddin Bay-demir, 1.000 askerin emiri ve Yelboğa'nm elinde bulunan Dımaşk di-vanlarının ve diğer görevlerin başkanı, amiral ve tersane amiri gibi görevleri uhdesine almış olarak Mısır diyanndan Dımaşk'a geldi. Hemen demircilerin ve marangozlann toplatılarak ağaç kesmek üzere Beyrut'a gönderilmelerini emretti. Bu sanatkarlar ramazanın ikisinde çarşamba günü Beyrut'a gitmek üzere yola çıktılar. Kendisi de peşlerinden gitti. Beyrut'ta onlarla buluşmak niyetindeydi. Sonra bunlann ardı sıra başka marangoz, demirci, hamal ve diğer zenaatkârlar da Beyrut'a gönderildiler. Merkebe binen her kimi buldularsa onu merkebinden indirip Bika tarafına şevkettiler. Zenaatkârlan ve diğer işçileri başka işlerde çalıştırdılar. Bu yüzden büyük bir musibet meydana geldi. Bu insanla-nn aileleri ve çocuklan ağlaşmaya başladılar. Kendilerine peşin ücret de ödenmedi. Oysa âdet gereği ailelerine ve çocuklanna harçlık olarak bırakabilmeleri için kendilerine bir miktar ücretin peşin olarak ödenmesi gerekiyordu.
Ramazanın dördünde cuma günü sultanın fermanı ve Sıfd naibi, aynı zamanda Yelboğa'nın kardeşi İstedmür'ün kararnamesi gereği Ta-kiyyüddin b. Kadilkudat Şerefüddin el-Küfrî'nin yerine Yelboğa Ca-mii'nde Burhaneddin el-Makdisî el-Hanefî hutbe irâd etti. Bu husus Ta-kiyyüddin'in kendisine, dedesine ve bağlılarına çok zor geldi. Hutbeyi çok sayıda insan dinledi.
Ramazanın yirmidördünde perşembe günü Kadilkudat Şerefüddin b. Kadil Cebel'in, Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî'nin azledilmesi üzerine Hanbelî kadılığına atandığına dair ferman okundu. Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî ile birlikte Malikî kadilkudatı da, önceleri cereyan etmiş ve kendilerine nisbet edilen bazı suçlar nedeniyle görevlerinden azledilmişlerdi. Kadilkudat Şerefüddin'in atanma fermanı okunurken yanında Şafiî ve Hanefî kadıları da hazır bulundular. Malikî kadısı ise o sırada itikafa girdiği için onîann yanma gelemedi. Zaten o da Hama kadısının görüşüne dayanılarak görevden azledilmişti. Salihiye mahallesinde ve diğer yerlerde bir çok serler ve kanşıklıklar meydana geldi.
Ramazan ayının otuzunda çarşamba günü sabahleyin Kadilkudat Siriyyüddin İsmail el-Malikî'ye hil'at giydirildi. Bu za Hama'dan Dımaşk'a gelerek Kadilkudat Cemaleddin el-Meslatî'nin azledilmesi üzerine Malikî kadılığına atanmıştı. Atanma fermanı Emevî Camii'nin Malikîler mahfelinde okundu, yanında kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.
Şevval ayının yedisinde çarşamba günü sabahleyin Emir Hıyar b. Mühennâ, kendisiyle askerler arasında uzun süren savaşlardan sonra artık emir dinleyip itaat etmek üzere Dımaşk'a geldi. Bütün bunlar saray basamaklarına ayak basmak içindi. Yalnız tutuklanıp hapse atılmaktan ve öldürülmekten korkuyordu. Bütün bu olanlardan sonra şevvalin yedisinde Emirü'l-Kebir Yelboğa ile banşmak üzere Mısır diyan-na gitmekteyken Dımaşk'a da uğradı. Kendisini hacibler, mihmandar-, lar ve halk karşıladı. İnsanlar onu görmek için âdeta birbirleriyle yanşıyorlardı. Hama naibi Ömer Şah ile birlikte Ablak Sarayına geldi İkinci gün Mısır diyanna birlikte gittiler. Beytü'l-mal vekili Kadı Veliyyüddin Abdullah, Mısır diyanmn Şafiî kadilkudatı olan babası Bahaeddin b. Ebü'l-Bekâ'nm bir mektubunu bana okudu. Bu mektupta anlatıldığına göre Emirü'l-Kebir, İbn Tolon Camii'nde Hanefiler için yedi müderrisin görev yaptığı bir medreseyi onarıp yenilemişti. Bu medreselerde okuyan fakihlerden her birine aylık, kırk dirhem para ile bir ölçek buğday tahsis etmişti. Hanefîlerden başka bir cemaat da bu dersleri dinlemek amacıyla Hanefî Mezhebine geçmişlerdi. [47]

Emevî Camiî'nde Tefsir Dersinin Verilmesi

Şevval ayının yirmisekizinde çarşamba günü sabahleyin Allame Şeyh İmadüddin b. Kesir, Emevî Camii'nde tefsir ders vermeye başladı. Dersin verildiği yeri, daha önce Melikü'l-Ümera saltanat naibi Emir Seyfeddin Mengliboğa, caminin vakı gelirlerini sarfederek onarmıştı. Allah ona rahmet etsin. Buradaki talebelere aylık on dirhem, muidlere ve yetkili katibe yirmi dirhem, müderrise de seksen dirhem maaş bağlandı. Saltanat naibi, dersi dinlemeye geldiğinde çok miktarda da sadaka dağıttı. Derste kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. İlk derste Fatiha'nın tefsiri işlendi. O gün gerçekten mahşerî bir gündü. Hamd ve minnet Allah'adır. Muvaffakiyet ve iffet de ancak Allah'ın sayesindedir. Hanbelîlerin Kadısı Şeyh Şerefüddin Ah-med b. Hasan b. Kadil Cebel el-Makdisî, divanların nazırı Sadeddin b. Tac İshak, Sır katibi Fethüddin b. Şehi (ki bu zat aynı zamanda Şey-hü'ş-Şüyuh idi), Şam ordularının nazırı Burhaneddin b. Hillî, Beytü'l-mal vekili Kadı Veliyyüddin b. Kadilkudat Bahaeddin Ebü'1-Beka da bu derste dinleyici olarak hazır bulundular. [48]

Saltanat Naibi'nin Mısır Diyarına Gitmesi

Ayın yirmibirinci gecesinde Taşdemir Düveydar Yelboğa, postayla Dımaşk'a geldi, doğrudan Dârüssaâde Sarayına gitti. Yatsıdan sonra saltanat naibiyle birlikte yanlarında hacibleri ve bazı duacı insanlar da olduğu halde yürüyerek Mısır diyarına hareket ettiler. Yelboğa ona ikramda bulundu. Ondan Haleb naibliğine gitmesini istedi. O da bunu kabul etti. Sencer el-İsmailî'nin konağına konuk oldu. Oradan da Haleb'e yolcu oldu. Orada kendisiyle görüştüm. İnsanlar onun bu durumuna üzüldüler. Yokluğunda yerine Emir Seyfeddin Zübale vekalet etti. Nihayet Muiz es-Seyfî Taşdemir Abdülganî Dımaşk'a naib olarak geldi.

Muharremin yirmialtısında cumartesi günü hakim naibi Kadı Şemseddin b. Mansur el-Hanefî vefat etti. Babü's-Sağir Mezarlığına defnedildi. Seksen yaşma yaklaşmıştı.

Bu günde veya bir sonraki günde evkaf nazın Kadı Şihabüddin Ah-med b. Vezvaze de Salihiye'de vefat etti.

Safer ayının üçünde cuma sabahı şehirde bir duyuru yapılarak muhafiz birliği askerlerinin tamamının Beyrut'a düzenlenecek sefere katılmaları istendi. İnsanlar bu iş için toplandılar, silahlanıp Mizze düzlüğüne gittiler. Melikü'l-Ümera Ali de maiyetiyle birlikte Babü'l-Cabiye dahilindeki konağından hareket etti. Güzel bir görünümü vardı, silahlanmıştı. Oğlu Emir Nasirüddin Muhammed ve korumaları da berabe-rindeydi. Naib vekili ve hacibler, otağına kadar ona eşlik ettiler. Bu konuyu onunla görüşüp istişarede bulundular. Bazı kimseler ise gönüllü olarak sefere çıktılar. O günde âdet gereği Kadilkudat Taceddin eş-Şafiî, insanlara bir hutbe irâd etti ve onları cihada teşvik etti. Kölelerinin başlarına miğfer, vücutlarına zırh giydirdi. Kendisi de insanlarla birlikte Beyrut'a gitmek niyetindeydi. Hamd ve minnet Allah'adır. Akşam olunca insanlar evlerine döndüler. Denizde görülen gemilerin savaş gemileri olmayıp ticaret gemileri olduklarına dair haber gelince rahatladılar. Ama savaşa muazzam bir şekilde hazırlandıkları görüldü. Allah'a hamd olsun.

Safer ayının başında pazar gecesi, son zamanlara kadar Haleb na-ibliği yapmış olan Emir Seyfeddin Şerişî, askerlerin gözetimi altında Dımaşk'a getirilerek Dârüssaâde Sarayına götürüldü. Burada Ha-leb'teki naiblik görevinden azledilerek Trablus'a sevkedildi. Onu Trablus'a götürmekle Emir Alaeddin b. Subh görevlendirildi.

Bu sene safer ayının yedisinde salı günü Şeyh Cemaleddin b. Neba-te Mısır'daki Melikü'l-Mansur Kalavun Hastahanesinde vefat etti. O kendi zamanındaki şairlerin sancaktan idi.

Safer ayının sekizinde gece vakti saray hapishanesinde bulunan tutuklular kaçtılar. Aynı günün sabahında yöneticiler, onları yakalamak için peşlerine adam saldılar. Kaçanlann çoğu yakanarak şiddetlice falakaya yatınldılar ve tekrar zindana iade edildiler.

Safer ayının onbeşinde çarşamba günü Dımaşk şehrinde duyuru yapılarak Franklann tüfek, ok ve benzeri şeylerle muamele etmemeleri emredildi. Aynı günün akşamında Dârüzzehep konağında naib vekili Emir Zeyneddin Zübale ile görüştüm. Kıbrıs sahibinin yıldız falına baktırdığını ve Kıbns'ın elinden alınacağım gördüğünü postanın kendisine anlattığını söyledi. Bunun üzerine Kıbns sahibi, yanında bulunan Müslüman esirleri iki gemiye bindirip Yelboğa'ya göndermiş ve yanında yaşlı veya küçük bir Müslümanı gizleyenin öldrüleceğini ilan etmişti. Onun amacı, ülkesindeki bütün esirleri Kıbrıs'tan göndermekti.

Ayın onbeşinde çarşamba günü akşamleyin Kadilkudat Cemaleddin el-Meslatî el-Malüa, Mısır diyanndan Dımaşk'a geldi. Bu zat daha önce de Maliki kadılığı yapmış, geçen sene ramazan ayının sonlannda azledilmiş, hacca gitmiş, sonra kendisine yardımcı olacak birini bulmak amacıyla Mısır diyanna gitmiş, fakat kendisini kabul edecek birini bulamamıştı. Bazı hacibler onun aleyhinde iddialarda bulunmuş ve kendisi kötü durumlarla karşılaşmıştı. Sonra Şam'a gitmiş ve Emevi Ca-mii'nin kuzeyindeki Kamiliye türbesine konuk olmuş, oradan da kızının evine geçmişti. Aleyhinde davalar, iddialar, talepler çok olduğu gibi kendisiyle uzlaşanlar da olmuştu. Allah akibetini hayreylesin.

Pazar günü ikindiden sonra Emir Seyfeddin Tayboğa et-Tavil, Ku-düs-ü Şeriften Dımaşk'a geldi. Ablak Sarayına konuk oldu. İki veya üç gün sonra atanma fermanı Mısır diyarından gelince Hama naibliğine gitti. Emir Seyfeddin Megliboğa'nm Dımaşk naibliğine karşı Halep naibliğine atandığına dair haberler de Dımaşk'a ulaştı. Dımaşk'ta kendisine oldukça fazla ikram ve bağışlarda bulunulduğu, itibar gösterildiği, çok miktarda mal, para, at, kumaş ve anlatımı imkansız denecek kadar hediye bahşedilmişti. Dımaşk'ta da Mısır baş hacibi Emir Seyfeddin Akça Timur Abdülganî görevinin başında bırakılmış, haciblik

görevinin kendisinden boşalması üzerine bu göreve, Yalboğa'nın saray üstadı Emir Alaeddin Tayboğa atanmıştı. Bu üç emire aynı günde hü'at giydirilmişti.
Rebiyülevvel ayının onbirinde pazar günü Dımaşk şehrinde Haçlıların yeniden İskenderiye şehrine saldırdıkları haberi yayıldı. Mısır diyarından gelen posta da bu haberi verdi. Bunun üzerine Dımaşk'ta bulunan Haçlı Franklar göz altına alınarak kaleye hapsedildiler. Mallarına ve mülklerine de el konuldu. Kadilkudat Taceddin eş-Şafiî'nin bana verdiği habere göre bu işin aslı şuymuş: Venedikli yedi ticaret gemisi Mısır'a gelmişler, orada alış veriş yapmışlardı. Emirü'l-Kebir Yelboğa, bu gemilerden birinin Kıbrıs sahibine ait olduğunu duyunca, "O gemiyi bana teslim edin" diye Franklara haber göndermişti. Ancak Franklar bu emri yerine getirmemişler ve gemilerinin başlarına koşmuşlardı. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir peşlerine savaşçılarla dolu altı gemi takmıştı. Bu altı gemi ile Haçlıların gemileri denizde karşılaşmışlar, iki taraftan bir çok insan ölmüştü. Ama Haçlıların ölüleri Müslümanların ölülerinden daha fazlaydı. Sonra Haçlılar, beraberindeki eşyalarla birlikte kaçıp gitmişlerdi. Dımaşk naibi de olan emir Ah Mübarek, askerleri, oğlu ve köleleriyle birlikte alayiş ve debdebe içinde Dımaşk'a geldi. Daha sonra dönüp gitti. Saltanat naibi faaliyetine devam etti. Nihayet gidip Beyrut'ta durdu. Beyrut'un işlerini düzene soktu ve çabucak geri döndü. Frankların savaşmak üzere Trablus'a geldiklerini ve limandaki Müslüman gemilerinden birini zaptettiklerini, sonra da bunu yaktıklarını haber aldım. Bu olay Müslüman halkın gözleri önünde cereyan etmişti. Ancak Müslümanlar gemiyi savunamamış ve onlara karşı koyamamışlardı. Franklar geri dönüp gitmişler, üç Müslümanı da esir almışlardı. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun. [49]

Emirü'l-Kebir Yelboğa'nın Öldürülmesi

Emirü'l-Kebir Yelboğa'nın Mısır diyarından gelen iki esirle birlikte Rebiyülâhir ayının onikisinde çarşamba günü Öldürüldüğü haberi, ayın onyedisinde pazartesi gecesi Dımaşk'a ulaştı. Köleleri ona hücum etmişler ve aynı günde onu öldürmüşlerdi. Bu yüzden devlet düzeni bozulmuş, 1.000 askerin komutanı olan bazı komutanlarla, tabılhane emirlerinden çoğu tutuklanmış, işler karışmış zorlu ve kötü haller cereyan etmişti. Neticede bu işin yükünü Emir Seyfeddin Taydemir en-Nizamî üstlenmiş, böylece sultanın tarafı kuvvetlenmiş, işler yoluna girmişti. Mısır'daki emirlerin çoğu bu olaya sevinmişlerdi. Saltanat naibi de Beyrut'tan Dımaşk'a geldi. Müjde davullarının çalınmasını emretti. Şehir süslendi. Mansure kalesinde tutuklu bulunan Franklar salıverildi. Ancak insanlar buna pek önem vermediler.
Benim rastladığım tarihî bilgilerin sonuncusu budur. Hamd, sadece Allah'a mahsustur. Allah'ın salât-ü selâmı, Peygamberimiz Muham-med'e, onun âline ve ashabına olsun. [50]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/406-408.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/408-409.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409-412.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/412-413.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/413-415.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416.
[8] Kâr ortaklığı hesabına dayalı olarak işletme.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416-420.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/420-423.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/424-427.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/427-430.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430-431.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/431-433.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/433-436.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/436-437.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/437-440.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/440.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/440-441.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/441-442.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/442-443.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/433

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/443-444.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/444-445.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/444-445.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/445-447.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/447-449.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/449-451.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/451-452.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/452-454.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/454-455.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/455-458.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/458-459.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/459-460.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/460-461.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/461-462.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/462-463.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/463-465.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/465.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/465-466.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/466-468.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/468-471.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/471-472.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/472-473.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/473.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/473-476.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/476.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/476-478.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/478-479.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESÎR

Çelik YAYINEVİ

Hicretin İkiyüzkırküçüncü Senesi
İbrahim B. Abbas
Hicretin İkiyüzkırkdördüncü Senesi
Hicretin İkiyüzkırkbeşinci Senesi
İbn Ravendi
Zünnun El-Mısrî
Hicretin İkîyüzkırkaltıncı Senesi
Dabül B. Alî
Ahmed B. Ebi'l-Havarî
Hicretin İkiyüzkırkyedinci Senesi
Mütevekkil Alallah1n Biyografisi
Muhammed El-Muntasır B. Mütevekkil'in Halifeliği
Nahivci Ebu Osman El-Mazinî
Hicretin İkiyüzkırksekizînci Senesi
Müstain Billah'ın Halifeliği
Hicretin İkiyüzkırkdokuzuncu Senesi
Ali B. El-Cehm
Hicretin İkiyüzellinci Senesi
Hicretin İkiyüzellîbirinci Senesi
Hicretin İkiyüzelliikinci Senesi Müstain'den Sonra Mütevekkil Alallah'ın Oğlu Mutez Billahtn Hilafete Geçmesi
Müstain'in Öldürülmesi
Hicretin İkiyüzelliüçüncü Senesi
Sirri Es-Sakatî
Hicretin İki Yüzelî Dördüncü Senesi
Ebü'l-Hasan Ali El-Hadi
Hicretin İkiyüzellibeşinci Senesi
Halife Mutez'in Ölümü
Mühtedı Bıllahtn Hilafeti
Ehl-İ Beyt'ten Olduğunu İddia Eden Başka Bir Haricinin Basra'da İsyan Etmesi
Hicretin İkiyüzellibeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mutezile'den Kelamcı Cahiz
Muhammed B. Kerram
Hicretin İkiyüzellialtıncı Senesi
Mühtedi Billah'ın Hal' Edilmesi Ve Mutemid Ahmed B. Mütevekkilin Hilafete Geçişi
Mutemid Alallah'ın Halifeliği

Hicretin İkiyüzkırküçüncü Senesi

Bu senenin zilkade ayında, halife Mütevekkil Alallah, ikamet etmek üzere Irak'tan Şam'a gitti. Şam'da iken kurban bayram vakti oldu. Iraklılar, halifenin kendi aralarından çıkıp gitmesine çok üzüldüler.
Bununla ilgili olarak Yezid b. Muhammed el-Mühellebî, şöyle bir şiir söylemiştir:
"Öyle sanıyorum ki Şam şehri Irak'a karşı yürek soğutup sevindi, halifenin Irak'tan ayrılıp Şam'a gelişi nedeniyle.
Eğer halife Irak'ı ve sakinlerini terkederse, işte o zaman güzel ve zarif Irak, boşanmış kadın gibi olur, belaya uğrar."
Bu senede daha önceki senenin hac emiri ve aynı zamanda Mekke valisi olan zat insanlara haccettirdi.
İbn Cerir'in de dediği gibi bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İbrahim b. Abbas da vardır. [1]

İbrahim B. Abbas

Bu zat, köy divanlarının mütevellisi idi.
Asıl adı şöyledir: İbrahim b. Abbas b. Muhammed b. Sol es-Solî. Şair ve katipti. Muhammed b. Yahya es-Solî'nin amcasıydı
Dedesi Sol Bekir, Gürcan meliki idi. Aslen oralıdır. Sonradan Mecusi olmuştu. Daha sonra da Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süfra vasıtasıyla Müslüman oldu.
İbrahim b. Abbas'm bir şiir divanı vardır. îbn Hallikan bunu söylemiş v© bu divanından bazı şiirleri güzel bulup seçmiştir:
"Nice musibetler var kî, yiğit adam o musibetler karşısında sıkıntıya düşer. Oysa Allah katında o sıkıntılar için kurtuluş vardır.
Sıkıldıkça sıkılır, halkaları daraldıkça da genişler. Ben o sıkıntıların genişliğe açılacağını hiç sanmazdım."
Sen benim gözlerimin siyahı idin, bakan kişi sana ağladı.
Senden sonra dileyen ölsün, ama ben senin için tedbirli davranıp herşeyden sakınıyordum."
İbrahim'in güzel şiirlerinden biri de vezir Mutasını Muhammed b. Abdülmelik b. Zeyyad'a yazdığı şu şiiridir:
"Sen benim bu zamana göre kardeşim oldun. Zaman benden yüz çevirince sen de bana karşı düşman oldun, savaşmaya başladın.
Daha önce zamanı sana karşı yeriyordum. Ama şimdi seni zamana karşı yeriyorum.
Daha önce seni musibetler zamanında sığınılacak biri olarak görüyordum.
İşte şimdi senden aman dilemeye başladım."
"Yaşantının huzur içinde ve dingin olması, aileye ve vatana nefsini meylettirmekten seni alıkoymasın.

İndiğin zaman her beldede ailene bedel başka bir aile, vatanına bedel başka bir vatan bulursun."
İbrahim b. Abbas, bu senenin şaban ayının ortasında Samarra'da vefat etti. Hassan b. Muhalled b. Cerrah, Halife İbrahim b
Şaban ve Haşim b. Feycur da bu senenin zilhicce ayında vefat ettiler.
Ben derim ki: Ahmed b. Said er-Ribatî, sofilerin liderlerinden Haris b. Esed el-Muhasibî, İmam Şafiî'nin arkadaşlarında
Harmele b. Yahya et-Tecibî, Abdullah b. Muaviye el-Cumahî, Muhammed b. Ömer el-Adenî, Harun b. Abdullah el-Hamman
ve Hennad b. Sırrî de bu senede vefat ettiler. [2]

Hicretin İkiyüzkırkdördüncü Senesi

Halife Mütevekkil bu senenin safer ayında halifelik debdebesi ile Dımışk şehrine girdi. Bu, görülecek bir gündü. Dımışk'ta
ikamete niyetlenmişti. Hükümdarlık divanlarının oraya taşınmasını, orada saraylar yapılmasını emretti. Kendisi için Darıya
yolunda bir saray yapıldı. Orada bir müddet ikamet etti. Fakat daha sonra soğuk ve rutubetli olduğu için bu ülkenin havasını
beğenmedi. Suyunun Irak suyuna, havasının Irak havasına nisbetle ağır olduğunu hissetti. Yazın zevalden sonra rüzgarların
çıktığını, sonra gittikçe şiddetlenip havanın tozlandığını ve gecenin üçte birine kadar bunun devam ettiğini gördü. Orada
pirelerin de çok olduğunu farketti. Kış mevsiminde çok miktarda yağmur ve şaşırtıcı derecede kar yağdığını gördü. Maiyetinin
kalabalık oluşu sebebiyle fiyatlar yükseldi; yağmur ve karın çoklugundan ötürü üreticiler ürünlerini pazara getiremez oldular.
Bu durumlardan dolayı halife çok sıkıldı. Sonra Büyük Boğa'yı Bizans'a gazaya gönderdi. Dımışk'ta iki ay on gün müddetle
ikamet edişinin ardından, sene sonunda Samarra'ya döndü. Bağdatlılar buna çok sevindiler.
Bu senede, Rasûlullah (a.a.v.)'ın önünde taşınmakta olan mızrak
getirilip halife Mütevekkile sunuldu. O da buna çok sevindi. Bu mızrak, bayramlarda ve önemli günlerde Rasûlullah (s.a.v.)'m
önünde tutulup götürülürdü. Daha önce bu mızrak, Necaşi'nin idi. O, bunu Zü-beyr b. Avvam'a hediye etmişti. Zübeyr de
Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etmişti. Halife Mütevekkil, muhafız kuvvetleri komutanına emir vererek bu mızrağın, Rasûlullah
(s.a.v.)'m Önü sıra dikilip götürülüşü gibi kendisinin de önünde götürülmesini istedi.
Bu senede halife Mütevekkil, tabip Bahtiyaşu'a gazablandı. Onu sürgün etti, malını müsadere etti.
Bu senede kendisinden daha önce bahsedilen Abdüssamed, insanlara haccettirdi.
Bu senede Müslümanların kurban bayramıyla Hristiyanların paskalyası ve Yahudilerin de fıtır bayramı aynı güne rastladı. Bu
da çok hayret verici bir durumdu.
Bu senede Ahmed b. Meni', İshak b. Musa el-Hutemî, Hamid b. Mes'ade, Abdülhamid b. Sinan, Ali b. Hicr, vezir Muhamme
b. Abdülmelik ez-Zeyyad, "İslahu'l-Mantık" adlı eserin sahibi Yakup b. es-Sekkit gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [3]

Hicretin İkiyüzkırkbeşinci Senesi

Bu senede halife Mütevekkil, Mahuze şehrinin inşasını ve nehrinin kazılmasını emretti. Anlatıldığına göre, bu şehir ile orada
Lü'lüe adıyla yapılan hilafet sarayının inşasına 2.000.000 dinar sarfetmiştir.
Bu senede ülkenin çeşitli yerlerinde çok miktarda deprem görüldü. Mesela, Antakya'da meydana gelen depremden ötürü 1.500
ev yıkıldı. Antakya surlarındaki burçlardan doksan küsuru da yıkıldı. Çeşitli mıntıkalarından ürkütücü sesler duyuldu. İnsanlar
hemen evlerinden çıkıp kaçtılar. Antakya yakınında Akra adıyla bilinen dağ parçalanıp denize gömüldü. Deniz suları kabardı.
Pis kokulu ve siyah bir duman göklere yükseldi. Antakya'ya bir fersahlık mesafedeki nehrin suları kurudu. Nereye gittiği
bilinemedi.
Ebu Cafer b. Cerir'in anlattığına göre, bu senede Tenis halkı da gürültülü sesler duymuşlar ve birçok insan ölmüştü.
Ayrıca bu senede Urfa, Rakka, Harran, Re'sü'1-Ayn, Humus, Dı-mıŞK, Tarsus, Masisa, Adana ve Şam sahillerinde de
depremler meydana gelmişti. Lazkiye şehri de sarsılmış, oradaki evlerin tümü sakinlerinin üzerine çökmüştü. Orada çok az
sayıda insan kalmıştı. Cebele mıntıkası da ahalisiyle birlikte yere göçmüştü.
Bu senede Mekke'deki Mişaş pınarının suyu kurumuş; öyle ki, Mekke'de bir kırba suyun fiyatı seksen dirheme kadar
yükselmişti. Sonra halife Mütevekkil oraya bol miktarda para göndererek pınarı kazdırmış ve su çıkarmıştı.
Bu senede İshak b. Ebi İsrail, kadı Süvvar b. Abdullah ve Hilal er-Razî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.
Bu senede Necah b. Seleme vefat etti. Bu zat, tevki divanının reisliğini yapmaktaydı. Bu divan, vali ve diğer görevlilerin
hesaplarına bakardı. Necah, Mütevekkilin yanında yükselip itibar sahibi olmuştu. Fakat sonradan bir işe bulaştı ve bu nedenle
Mütevekkil onun mallarını, mülklerini müsadere etti. İbn Cerir, bunun hikayesini uzun uzadıya anlatmaktadır.
Bu senede Ahmed b. Abde ed-Dabbî, Mekke kurrası Ebü'1-Hays el-Kavvas, Ahmed b. Nasr el-Nisaburî, İshak b. Ebi İsrai
İsmail b. Musa b. bintü's-Süddî, Zünnun el-Mısrî, Abdurrahman b. İbrahim Duhaym, Muhammed b. Rafi', Hişam b, Ammar v
Ebu Türab en-Nahşebî gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [4]

İbn Ravendi

Zındık bir kimseydi. Asıl adı, Ahmed b. Yahya b. İshak Ebü'l-Hü-seyin b. Ravendi idi. Ravend, Kaşan beldesine bağlı bi köyün adıdır. İbn Ravendi, daha sonra Bağdat'a geldi ve orada yetişti. Bağdat'ta zındıklığa dair kitaplar tasnif ederdi. Fazile ve üstünlüğü vardı, ama bu faziletini kendisine dünya ve ahirette fayda vermeyecek, bilakis zarar verecek yollarda kullandı.
Hicretin 298. senesi olaylarından bahsederken İbn Cevzî'nin anlattığına bakarak bu kişinin biyografisini uzun uzadıya anlattık. Ama burada da bundan söz ettik. Çünkü İbn Hallikan, bunun bu senede vefat ettiğini söylemiştir. 0, bu kişinin hakkındaki bilgileri karıştırmış, bunu bir tenkide tabi tutmamış, bilakis Övüp şöyle demiştir:
«Bu, Ebü'l-Hasan Ahmed b, İshak er-Ravendî'dir. Meşhur âlimdir. İlmi kelama dair makalesi vardır. Kendi çağındaki faziletl insanlardan biriydi. 114 kadar eseri vardır. Bunlardan biri Mutezilîleri yeren "Fadihatu'l-Mutezile"dir. "Kitabü't-Taç, Kitabuz-Zümrüde, Kita-bü'1-Kaseb" ve diğer eserleri de vardır. Kelam âlimlerinden bir topluluğa yaptığı konuşmalar ve güzel sözleri vardır. Kelamcıların kendisinden naklettiklerine göre, kendi şahsına münhasır bir kelam mezhebi vardır.
İbn Ravendi, hicretin 245. senesinde Malik b. Tavk el-Tağlibî'nin evinde vefat etti. Bağdat'ta öldüğü de söylenir.»
Ben bu sözleri harfi harfine İbn Hallikan'dan naklettim; ki, bunlar yanlıştır. İbn Cevzî, bunun hicretin 298. senesinde vefa ettiğini söylemiştir. Nitekim bunun uzun bir biyografisini ileride anlatacağız. [5]

Zünnun El-Mısrî

Asıl adı, Sevban b. İbrahim'dir. Sevban b. Feyz b. İbrahim olduğu da söylenir. Künyesi Ebü'l-Feyz'dir. Mısırlıdır. Meşhu meşayihten-dir. îbn Hallikan, onun biyografisini "el-Vefeyat" adlı eserinde anlatmıştır. Onun faziletlerine ve bazı durumlarına dair açıklamalarda bulunmuş, bu senede vefat ettiğini bildirmiştir. Bundan bir sene sonra vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Hicretin 248. senesinde vefat etmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet daha vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Kendisi, İmam Malik'ten "Muvatta"ı rivayet edenler arasında sayılmaktadır. İbn Yunus, "Tarihu Mısır" adlı eserinde bundan bahsetmiştir. Babası Nobeli idi. Ahmim halkından olduğu da söylenir. Hikmet sahibi, fesahatli bir kişiydi.
Anlatıldığına göre tevbe edişinin sebebi kendisine sorulduğunda şöyle demiştir: "Bir gün; kör bir toygar kuşunun yuvasından yere indiğini, yerin yarılarak biri altın, diğeri gümüş iki kabın ortaya çıktığını, bu kaplardan birinde susam diğerinde de su bulunduğunu ve o kuşun susamı yeyip suyu içtiğini gördüm. Bu nedenle tevbe ettim."
Bir defasında onu halife Mütevekkil'e şikayet etmişlerdi. Mütevekkil de onu Mısır'dan Irak'a çağırdı. Huzuruna getirtti. Yanma girdiğinde Mütevekkil'e vaaz verdi. O kadar tesirli sözler söyledi ki, Mü-tevekkil'i ağlattı. Bunun üzerine halife Mütevekkil de ona ikramda bulunarak memleketine geri gönderdi. [6]

Hicretin İkîyüzkırkaltıncı Senesi

Bu senenin aşura gününde halife Mütevekkil, Mahuza şehrine girdi. Oradaki hilafet köşküne yerleşti. Önce kurraları çağırdı sonra ses sanatçılarını çağırdı, bunlara bağışlarda bulundu, sonra kendilerini gönderdi. Bu, görülecek bir gündü.
Bu senenin safer ayında Müslüman esirlerle Bizanslı esirler için fidyeler ödendi. Esirler serbest bırakıldı. 4.000 kadar Müslüman esir, fidyeleri verilerek kurtarıldı.
^ Bu senenin şaban ayında Bağdat'ta yirmibir gün süren şiddetli yağmurlar görüldü. Belh diyarına, içinde taze kan görüler yağmurlar
yağdı. Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zenibî insanlara haccettirdi. Yine bu senede Muhammed b. Abdullah b. Tahir, ayanla birlikte haccetti ve hac işlerini yürüttü.
Bu senede Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî, Hüseyin b. Ebi Hasan el-Mervezî, meşhur kurralardan Ebu Amr ed-Durî v Muhammed b. Musaffa el-Humusî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [7]

Dabül B. Alî

Dabül b. Ali b. Rezin b. Süleyman el-Huzaî. Huzaahların azatlısı idi. Ciddiyetsiz ifadeler içeren, ama belagatli ve mübalağal methiyeler yazan, hicivde daha çok sert ifadeler kullanan bir şairdi.
Bir gün, cimri bir kişi olarak tanınan katip Sehl b. Harun'un yanma gitmişti. Sehl, adamlarına öğle yemeğinin getirilmesini emretti. Bir tabakta bir horoz getirdiler. Fakat horoz çok sertti. Çok şiddetli bastırıldığı takdirde ancak bıçak onu kesebiliyordu. Ete diş geçmiyordu. Önüne koyduklarında horozun başı yoktu.
Sehl, aşçıya kızarak şöyle dedi:
- Sen ne yaptın, bunun başı nerede?
- Yemeyeceğini sandığım için attım.
- Yazıklar olsun sana! Ben bunun ayaklarını atanlara kızıyorum, başını atana nasıl kızmayacağım! Başında dört duyu organı

vardır. Başındaki dili ile öter. Gözlerinin güzelliğine bak hele! Onlarla ilgili darbımeseller vardır. İbiği ile uğur elde edilir. Onun kemiği diğer kemiklerden daha hoştur. Eğer sen yememişsen getir buraya.
- Nerede olduğunu bilmiyorum.
- Ben biliyorum, horozun başı senin kanundadır. Allah seni kahretsin!

Bu manzarayı gören Dabül, katip Sehl b. Harun'u birkaç beyitle hicvetmiş ve bu hicviyesinde onun cimriliğini anlatmıştır. [8]

Ahmed B. Ebi'l-Havarî

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Abdullah b. Meymun b. Ayyaş b. Haris Ebü'l-Hasan et-Tağlibi el-Gatafanî. Meşhur zahid âlimlerden namlı âbidlerden ve iyiliği şükranla karşılanan salih halli kimselerdendi. Açıkça görülen kerametleri vardı.
Aslen Kûfeliydi. Şam'a gelip yerleşti. Ebu Süleyman ed-Dara-nî'-den ders alarak icazet aldı. Hadisleri, Süfyan b. Uyeyne Veki' ve Ebu Usame ile diğer bazı kimselerden rivayet etti. Ebu Davud, İbn Mace, Ebu Hatim, Ebu Zür'a ed-Dımışkî, Eb Zür'a er-Razî ve diğer birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulundular.
Ebu Hatim, ondan bahsetmiş ve onu övmüştür. Yahya b. Maîn onun hakkında şöyle demiştir: "Öyle sanıyorum ki, Cenâb-ı Allah, onun yüzü suyu hürmetine Şamlılara yağmur yağdırıyor."
Cüneyd b. Muhammed de onun için şöyle demiştir: "O, Şamlıların
fesleğeni idi."
İbn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'ye söz vererek ona asla muhalefet etmeyeceğin ve onu kızdırmayacağını söylemişti. Bir gün geldiğinde Ebu Süleyman'ın insanlara hadis okuduğunu görmüş ve ona: "Ey efendim, işte tandırı yaktılar, ne emredersin?" diye sormuş, Ebu Süleyman insanlarla meşgul olduğu için ona cevap vermemiş, Ahmed bu sorusunu ikinci kez tekrarlamış; cevap alamayınca üçüncü kez tekrarladığında Ebu Süleyman ona: "Git tandırda otur!" demiş, sonra Ebu Süleyman hadis okumaya devam ederek insanlarla meşgul olmuştu. Bir süre sonra ne dediğinin farkına varmış ve yanında bulunanlara şöyle demişti: "Ben demin Ahmed'e "git ve tandırda otur." dedim. Korkarım ki, gidip öyle yapmıştır. Haydi oraya gidelim." Böyle dedikten sonra kalkıp yanındaki adamlarla birlikte tandırın yanma gitmiş. Ahmed'in tandırda oturmakta olduğunu ve vücudunun bir tek kılının dahi yanmadığını
görmüşler.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre, Ahmed b. Ebi'l-Havarî'nin bir gün bir çocuğu doğmuş, ama çocuğa yedirecek ve giydirecek bir şeyi yoktu. Hizmetçisine: "Git de bizim için biraz un ödünç al ve getir." demiş. O esnada adamın biri 200 dirhem para getirerek Ahmed'in önüne bırakmış. Tam bu sırada bir başkası gelip: "Ey Ahmed, bu gece benim bir çocuğum dünyaya geldi, ama hiç param yok." demişti. Ahmed gözlerini semaya dikip: "Ey Rabbim, ey Mevlam, bu kadar da acele olur mu?" demiş ve o adama: "Şu dirhemleri al da git." demiş ve dirhemlerin hepsini o adama vermiş, kendisine bir dirhem dahi bırakmamıştı. Ailesi için unu ödünç almıştı.
Hizmetçisinin rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî, cihad için serhadde gitmiş, onun gidişinden sonra günün erken saatinden zeval vaktine kadar hediyeler peşpeşe evine gelmişti. Sonra o gelen hediyeleri gurup vaktine kadar insanlara dağıtmış, sonra da şöyle demişti: işte böyle ol. Allah'ın gönderdiklerini reddetme, ama kendine de bir Şey saklama!"
Me'mun'un zamanında Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeleri *Çm Şam'da insanlar imtihana tabi tutulduklarında Ahmed b Ebi'l-Havarî, Hişam b. Ammar, Süleyman b. Abdurrahman ve Abdullah b. ^ekvan da, ifadeleri alınmak üzere vilayete çağrılmışlardı. Ahmed b. ^Dil-Havarî dışındaki herkes Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul etmişti. Ahmed kabul etmediği için taş ocağına hapsedilmiş, sonra
ölümle tehdit edilmişti. O da tevriye sanatını kullanarak onları aldatıp cevap vermişti. Bundan sonra serbest bırakılmıştı. Allah ona rahmet etsin.
Bir gece, sınırda nöbet tutarken, "Allah'ım! Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz." mealindeki ayeti sabaha dek tekrarlamıştı. Kitaplarının tümünü denize atmış ve şöyle demişti:
"Ey kitaplarım, sizler Allah'ı ve ona giden yolu bulmam için bana güzel birer delil idiniz. Ama aranılanı (medlulü) bulduktan sonra delil ile meşgul olmak o zaman aranılana ulaşmayı engeller."
Ahmed'in şu güzel sözleri de vardır:
«Allah'ı bulmak için Allah'tan başka delil yoktur.
İlim, hizmet âdabını öğrenmek için tahsil edilir.
Dünyayı tanıyan kişi dünyada zahid olur. Ahireti tanıyan kişi de ahirete rağbet eder. Allah'ı tanıyan kişi de onun hoşnutluk ve rızasını tercih eder.
Dünyaya irade ve sevgi ile bakan kimsenin kalbindeki zühd ve yakin nurunu Cenâb-ı Allah çıkarıp atar.»
Ahmed b. Ebi'l-Havarî diyor ki: «Bu yola erişmemin ilk zamanında Ebu Süleyman ed-Daranî'ye dedim ki:
- Bana bazı tavsiyelerde bulun.
- Sen mi tavsiye istiyorsun?
- Evet, inşaallah.

- Bütün istekleri hususunda nefsine muhalefet et. Çünkü nefis, kötülükleri emredicidir. Müslüman kardeşlerini horlamaktan uzak dur. Allah'ın taatını kendin için bir örtü yap. Ondan korkmayı da kendine prensip edin. Ona karşı ihlaslı olmayı azim edin. Doğruluk, güzel birşeydir. Benden şu tek cümleyi al, sakın bu cümleden ayrılma ve gafil kalma: "Bütün vakitlerinde, hallerinde ve fiillerinde Allah'tan utanan kimseyi, Allah, kendi veli kullarının makamına yükseltir."
Ben bu kelimeleri bütün vakitlerde hatırlar, tekrarlar ve gereğini yapmasını da nefsimden talep ederdim.»
Sahih rivayete göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî bu senede vefat etmiştir. Hicretin 230. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet bulunduğu gibi, başka bir senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet daha vardır. Doğrusunu Allah bilir. [9]

Hicretin İkiyüzkırkyedinci Senesi

Bu senenin şevval ayında halife Mütevekkil Alallah, oğlu ve veliahdı olan Abdullah el-Mutez'e, cuma günü halka hutbe irad etmesini emretti. O da tesirli ve muazzam bir hutbe irad etti. Muntasır, bundan olumsuz yönde etkilendi, babasına ve kardeşine öfkelendi. Bunu duyan babası da onu huzura alıp hakaret etti. Başına ve yüzüne darbeler vurulmasını emretti. Kardeşi Mutez'den sonraki dönem için olan veliahdlıktan da onu azlettiğini açıkça ilan etti. Bunun üzerine Muntasır'ın öfkesi öncekine nispetle daha da şiddetlendi.
Ramazan bayramı günü gelince Mütevekkil Alallah, insanlara hutbe irad etti. Hastalığından ötürü vücudunda zafiyet vardı. Sonra saraydan dört mil ötede kendisi için hazırlanan çadırına gitti ve oraya yerleşti. Bayramın üçüncü gününde gece sohbeti ve içki meclisi için âdeti üzere nedimlerini huzuruna davet etti. Bundan sonra oğlu Muntasır ile bir grup komutan ona suikast yaptılar. Şevval ayının dördünde çarşamba gecesi çadırına girdiğinde oğlu Muntasır, babasını öldürdü. Bir rivayete göre ise, onu bu senenin şaban ayında öldürmüşlerdir. Deri postu üstünde iken hep birden üzerine saldırarak kılıç darbeleriyle onu öldürmüşler, sonra da yerine oğlu Muntasır'ı halifeliğe nasbetmişlerdi. [10]

Mütevekkil Alallah1n Biyografisi

Mütevekkil Alallah'ın asıl adı, Cafer b. Mutasını b. Reşid b. Mu-hammed el-Mehdi b. Mansur el-Abbasî'dir. Mütevekkili annesi, Şü-ca adındaki bir cariye olup akıl ve izan bakımından kadınların en yüksek derecelisi idi.
Mütevekkil Alallah, hicretin 207. senesinde Femüssulh'ta doğdu. Kardeşi Vasık'tan sonra hicretin 232. senesinin zilhicce ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü halifeliğine bey'at edildi.
Hatib Bağdadî, onun tariki ile Abdullah'tan rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Merhametten yoksun olan hayırdan da yoksun olur."
Sonra Mütevekkil şu şiiri de okudu:
"Yumuşak huyluluk ve merhamet uğurdur. Ağırbaşlılık mutluluktur. Sen yumuşak huylulukta ve merhamette devam et, başarıya ulaşırsın.
Rivayetsiz akılda da hayır yoktur. Şüphe, gevşekliktir. Eğer serbestlik ve rahatı istiyorsan bu böyledir."
İbn Asakir, "Tarih'mde dedi ki: "Mütevekkil Alallah, babası Mu-tasım'dan ve Kadı Yahya b. Eksem'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Şair Ali b. Cehm ve Hişanı b. Ammar ed-Dımışkî hadis rivayet etmişlerdir! Halifeliği zamanında Mütevekki Şam'a gelmiş ve Hanya'da bir saray inşa ettirmiştir.
Günün birinde Mütevekkil, adamın birine şöyle demişti:
"Kendisine itaat etmeleri için halifeler halka gazaplamrlar. Ben ise, beni sevmeleri ve bana itaat etmeleri için halka yumuşak davranıyorum."
Ahmed b. Mervan el-Malikî, Ahmed b. Ali el-Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mütevekkil, Ahmed b. Mazil ile diğer âlimlere haber göndererek onlan yanma davet etti, onlan kendi sarayında topladı. Sonra hususi odasından çıkıp yanlarına gelince hepsi ayağa kalktılar. Ahmed b. Mazil ise kalkmadı. Bunun üzerine halife, yanında bulunan Ubeydul-lah'a: "Herhalde bu bize bey'at etmeyi uygun görmüyor, öyle değil mi?" diye sordu. Ubeydullah da: "Ey mü'minlerin emiri, öyle ama gözünde biraz zayıflık var. Belki de seni göremedi." deyince Ahmed b. Mazil şu cevabı verdi:
- Ey mü'minlerin emiri, benim gözümde zayıflık yoktur. Ben seni Allah'ın azabından kurtarmak istedim. Zira, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:
"Adamların kendisine saygı için kıyam etmelerini isteyen kimse Cehennem'deki yerini hazırlasın!"
Ahmed'in bu cevabı üzerine Mütevekkil, gelip yanında oturdu.» Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre şair Ali b. Cehm, halife Müte-vekkil'in huzuruna geldiğinde Mütevekkil'in elinde iki tane inci vardı, bunları evirip çeviriyordu. Şair Ali de şu kasidesini okudu:
"Urve'nin kuyusuna uğradığında onun suyundan çekip iç."
Mütevekkil de 100 dinar değerinde olan sağ elindeki inciyi ona verdi. Sonra şair Ali, şu şiirini okudu:
"Samarra'da bir emir var;
Denizler onun denizinden su alırlar.

Her olayda onun gazabından korkulur ve onun yardımı umulur.
Sanki o Cennet ve Cehennem'dir.
Hükümdarlık onda ve onun oğullarında olacaktır,
Geceler ve gündüzler devam ettiği sürece.
Her iki eli cömertlikte birbirinin kuması gibidir.
Cömertlik hususunda ellerinden biri diğerini kıskanır;
Sağ eli ne verirse,
Sol eli de onu verir."
Bunun üzerine Mütevekkil, sol elindeki inciyi de ona verdi. Ibn Asakir, Ali b. el-Cehmin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mütevekkil'in gözdelerinden Fethiye, yanağına misk kokusuyla Mütevekkilin asıl adı olan "Cafer" adım yazıp huzuruna girmişti. Bunu gören Mütevekkil, biraz düşündükten sonra şu şiiri okumuştu:
"Yanağının üzerine misk kokusuyla Cafer adını yazan,
Misk kokusunu kalbime en tesirli şekilde yerleştirdi.
Sen misk kokusu ile yanağının üzerine bir satır yazdın;
Ben de kalbimin üzerine birkaç satır yazdım.
Ey gizlilikte ümidi ve arzusu Cafer olan;
Allah, dişlerinin arasından sana Cafer suyunu içirsin.
Ey hükümdarın mülkiyetinde bulunan;
Sen ona gizli aşikâr her zaman itaat edensin."
Sonra Mütevekkil, yanındaki araba emir verdi o da bu şiiri besteleyip kendisine okudu.»
Fetih b. Hakan dedi ki: «Bir gün Mütevekkil'in yanına gittim. Başını önüne eğmiş, düşünüyordu. Kendisine şöyle dedim:
- Ey mü'minlerin emiri, neyin var, niçin düşüncelisin? Allah'a yemin ederim ki, dünyada senden daha rahat yaşayan senden daha sakin kafalı olan biri yoktur.
- Nasıl yokmuş! Geniş bir evi, salih bir zevcesi ve hazırda geçimliği bulunan, bizi tanımayan, kendisine eziyet vermediğimiz, bize ihtiyacı olmayan, kendisini horlamadığımız bir kişi benden daha rahat bir yaşantı içindedir.»
Mütevekkil, halkı tarafından sevilen, sünnet âlimlerinin yardımına koşan bir kimseydi. Bazıları mürtedler tarafından öldürüldüğü için onu Ebu Bekir es-Sıddık (r.a.)'a benzetmişlerdi. Çünkü o, hakka yardım eder ve dine dönünceye kadar insanları zorlardı. Emevilerin haksızlıklarını telafi edip hak sahiplerine haklarını iade ettiği için de bazıları onu Ömer b. Abdülaziz'e benzetmişlerdi. O; sünneti ortaya koymuş, bid'atı yok etmeye çalışmıştı. Bid'atçılarm ateşlerini söndürmüştü. Bid'atlar yayılıp meşhur olduktan sonra onun zamanında geçersiz kılınmış ve yok edilmeye çalışılmıştı. Allah ona rahmet etsin.
Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüştü. Nur içinde oturuyordu. Adam diyor ki:
«Kendisine şöyle sordum:
- Sen Mütevekkil misin?
- Evet Mütevekkilim.
Rabbin sana nasıl muamele etti?
- Beni bağışladı.
- Ne sebeple bağışladı?
7- Azıcık ihya ettiğim sünnet nedeniyle beni bağışladı.»
ımed b. Hanbelin oğlu Salih'ten rivayet olunduğuna göre o, Mütevekkil'in vefat ettiği gecede adamın birinin semaya yükselerek şöyle dediğini nakletmiş:
"Bir hükümdar, adil hükümdar olan Allah'ın yanına sevkedildi.
O hükümdar faziletli olup atfederek insanlara lutufta bulundu, zulm etmedi."
Amr b. Şeyban el-Halebî dedi ki: Mütevekkil'in öldüğü gecede birinin şöyle dediğini işittim:
"Ey cesetler diyarında gözleri uyuyan;
Gözyaşlarını dök ey Amr b. Şeyban.
Şu pislikler grubunu görüyor musun ki onlar,
Haşimi sülalesinden gelen Feth b. Hakan'a neler yaptılar, görüyor musun?
Mazlum olarak Allah'ın huzuruna vardı, bütün sema halkı onun için üzüldü.
Ondan sonra üzerimize fitneler gelecek.
Bekleyin o fitneleri ki, görün nasıl fitnelerdir!
Cafer'e ağlayın, halifenize ağlayın.
Bütün insanlar ile cinler de onun için ağladılar."
Sabah olunca gördüğüm bu rüyayı halka anlattım. Nitekim Mütevekkil'in ölüm haberi bize ulaştı. O gecede öldüğü söylendi. Ondan bir ay sonra kendisini rüyada gördüm. Aziz ve Celü olan Allah'ın huzurunda duruyordu.
Kendisine sordum:
- Rabbin sana nasıl muamele etti?

- Beni bağışladı.
- Neden ötürü bağışladı?
- Azıcık ihya ettiğim sünnetten ötürü bağışladı.
- Şimdi burada ne yapıyorsun?
- Oğlum Muhammed'in buraya gelmesini bekliyorum ki, yumuşak huylu, ulu ve yüce Allah'ın huzurunda onunla davalaşayım!"
Önceki sayfalarda Mütevekkil'in nasıl öldürüldüğünü, ayrıca onun bu senenin, yani hicri 247. senenin şevval ayının dördünde çarşamba gecesi Mütevekkiliye'de (Mahuza'da) öldürüldüğünü anlatmıştık. Cenaze namazı çarşamba günü kılındı. Caferiye'ye defnedildi. Öldürüldüğünde kırk yaşındaydı. Ondört sene on ay üç gün süreyle halifelik yaptı. Esmer tenli, güzel gözlü, nahif bedenli, hafif şakaklı, boyu kısaya yakın bir kimseydi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Muhammed El-Muntasır B. Mütevekkil'in Halifeliği

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Muhammed el-Muntasır ve bir grub ümera, halife Mütevekkil'e suikast tertib ettiler. Babası Mütevekkil öldürülünce geceleyin Muhammed el-Muntasır'ın halifeliğine bey'at edildi. Çarşamba sabahı yani şevval ayının dördüncü gününde de halktan kendisinin halifeliği için bey'at alındı.
Muhammed el-Muntasır, kardeşi Mutez'e haber gönderip huzuruna getirtti. Mutez de ona bey'at etti. Mutez, babasından sonraki dönemin veliahdı idi. Ama Muhammed el-Muntasır onu sıkıştırdı ve korkuttu. Bunun üzerine el-Mutez de ona halifelik selamı verip bey'at etti. Muhammed el-Muntasır ondan bey'at alınca, ona ilk söylediği şey, babasının öldürülmesi işinde Feth b. Hakan'ı suçlaması oldu. Feth'i de öldürdü. Sonra memleketin her tarafına, kendisine bey'at edilmesi için emir gönderdi.
Halifeliğinin ikinci gününde Ebu Amre Ahmed b. Said'i, haksızlıkların halledileceği mahkemenin (mezalim mahkemesinin) reisliğine atadı. Şairin biri, bu konuda şöyle dedi:
"Ey İslâm ülkesi, siz zayi oldunuz. Halkın mezalim mahkemesinin başına Ebu Amre tayin edildiğinde; O bu ümmetin emin kişisi oldu. Oysa ona, bir deve kığı bile emanet edilemez!"
Muhammed el-Muntasır'a Mütevekkiliye'de bey'at edildi. Orada on gün kaldı. Sonra bütün komutanları ve maiyetiyle birlikte Samar-ra'ya döndü.
Bu senenin zilhicce ayında Muhammed el-Muntasır, amcası Ali b. Mutasını'ı vali tayin ederek Samarra'dan Bağdat'a gönderdi.
Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî, insanlara haccettirdi.
Bu senede İbrahim b. Said el-Cevheri, Süfyan b. Veki' b. Cerrah ve Seleme b. Şebib gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [12]

Nahivci Ebu Osman El-Mazinî

Asıl adı, Bekr b. Muhammed b. Osman el-Basrî idi. Zamanındaki nahivciîerin üstadı idi. Bu ilmi Ebu Ubeyde, Asmaî, Eb Zeyd el-En-sâri ve diğer âlimlerden öğrendi. Ebu 1-Abbas el-Müberred de bu ilmi ondan öğrendi ve kendisinden birçok rivayetlerde bulundu. Nahivle ilili olarak Mazinî'nin pek çok eserleri vardır.
Takva, zühd, mutemedlik ve güvenilir olmak bakımından fıkıhçı-lara benzerdi.
Müberred'in rivayetine göre zimmilerden biri, Ebu Osman'a yüz dinar verip bu para karşılığında Sibeveyhî'nin kitabını kendisine o-kumasını istemişti. Ama Ebu Osman bunu kabul etmemişti. Bazıları bu parayı kabul etmeyişinden ötürü onu kınamışlardı. Ama o şöyle cevap vermişti: "Kitapta Allah'ın bazı ayetleri bulunduğundan Ötürü onu okuma karşılığında ücret almayı kabul etmedim."
Bundan bir süre sonra cariyenin biri Vasık'ın huzurunda şu şiiri okumuştu:
"Ey zulümkar, sizin zulmünüze uğrayan bir adamdır. Selama merhaba ile karşılık vermek zulümdür."
Vasık'ın huzurunda bulunan nahivciler, bu beytin irabında çeşitli fikirler ileri sürdüler. Şiirde geçen "recül" kelimesinin merfu veya mansub olacağını hususunda ihtilaf ettiler. Mansub ise hangi amille mansub edildiğini sordular. Bunun isim mi yoksa başka bir şey mi olduğunu belirleyemediler. Şiiri okuyan cariye ise, Mazin'in şiiri kendisine bu şekilde ezberlettiğinde ısrar etti. Bunun üzerine halife Vasık, Ebu Osman el-Mazinî'ye haber gönderip yanına çağırttı.
Huzuruna vardığında Vasık ona şöyle sordu:
- Sen Mazinli misin?
- Evet.
- Temimlilerin Mazin'inden mi, Rebialıların Mazin'inden mi, yoksa Kayslılann Mazin'inden misin?
- Rebialıların Mazin'indenim."
Ebu Osman diyor ki: «Sonra halife Vasık, kendi lügatımla benimle konuşmaya başladı. Bana: "Besmüke? (Senin adın ne?)" diye sordu. Rebiah Mazinliler, "be" harfini "mim"e, "mim" harfini de "be"ye çevirerek konuşurlardı. Adım Bekir olduğuna göre bu isimdeki "be" harfini "mim"e çevirerek adımın "Mekr" olduğunu söylemekten hoşlanmadım. Ona: "Adım Bekir'dir" diye cevap verdim. "Bekir" kelimesindeki "be" harfini "mim"e çevirmeden düzgün olarak telaffuz ettiğime şaştı, ama ne demek

istediğimi anlamıştı. Bana şöyle sordu:
- Yukarıdaki şiirde geçen "recül" kelimesi hangi amil ile nasb edilmiştir?
-a, "Recül" kelimesi, masdar olan "musab" kelimesinin mamulüdür. Bu nedenle mansub olmuştur.»
Orada bulunan Yezidî, Ebu Osman el-Mazinî'ye sataştı, ama Ma-zinî onu mağlup etti. Deliller ileri sürerek onu susturdu Bunun üzerine halife Vasık ona 1.000 dinar verdi ve onu saygı ve hürmetle ailesine gönderdi. Yüce Allah, Sibeveyhî'nin Kur'ân ayetleri içeren kitabını 100 dinar karşılığında zimmiye okumadığından ötürü, 100 dinar verine ona 1.000 dinar verdi. Bire on kazanmış oldu.
Müberred, Ebu Osman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir adama Sibeveyhî'nin kitabım başından sonuna kadar okuttum Kitabın sonuna geldiğimizde adam bana şöyle dedi: "Ey üstad, Allah sana hayır ve mükafat versin. Bana gelince; vallahi ber bu kitaptan bir harf dahi anlamadım!"»

Ebu Osman, bu senede vefat etti. Fakat 248. senede vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. [13]

Hicretin İkiyüzkırksekizînci Senesi

Muntasır, Vasıf et-Türkî'yi Bizanslılarla savaşmak üzere Anadolu'ya gönderdi. Bunun sebebi şuydu: Bizans imparatoru Şam'a yönelmişti. Bunun için Muntasır, Vasıfı hazırlamış; ona bol miktarda asker, teçhizat ve para vermişti. Ayrıca Bizanslılarla savaşı sona erdirdikten sonra sınırda dört yıl müddetle ikamet etmesini emretmişti. Irak valisi Muhammed b. Abdullah, büyük bir kitap yazarak ona göndermişti ki, bu kitabında insanları savaşa teşvik edip rağbetlendiren birçok ayetler vardı.
Bu senenin safer ayının bitimine yedi gün kala cumartesi gecesi Muntasır, Abdullah el-Mutez ile Müeyyed İbrahim'i veliahtlıktan azletti. Kendilerini bu muameleye şahit tuttu. Halifelik yapmaktan aciz olduklarına dair ikrarlarını aldı. Müslümanların kendilerine yapmış oldukları veliahdlık bey'atmdan sorumlu olmadıklarına dair ifade verdiler. Ama bundan önce Muntasır, kendilerini tehdit edip ölümle korkutmuştu. Onlar çaresiz kaldıkları için bu ikrarda bulunmuşlardı.
Muntasır'ın amacı, bazı Türk komutanların tavsiyesi üzerine oğlu Abdülvehhab'ı veliahdlığa geçirmekti. Halkm, ayanın, kadıların, komutanların ve kabile reislerinin huzurunda oğlunu veliahd tayin ettiğine dair bir nutuk irad etti. Oğlu Abdülvehhab'ı veliahtlığa tayin ettiğini bildiren mektuplarını, halk öğrensin diye memleketin her tarafına göndeıdi. Bu olayın minberler üzerinden halka duyurulmasını, ilan yerlerine yazılmasını emretti. Allah, işini başa çıkarır.
Halife Muntasır, veliahdlığı kardeşlerinin elinden alıp kendi oğluna vermek istemişti ama, kader ona muhalefet etti ve onu yalanladı. Çünkü babasının öldürülmesinden sonra kendisi ancak altı ay yaşayabildi. Bu senenin safer ayının sonlarına doğru bir hastalığa yakalandı ve sonunda öldü.
Muntasır, rüyasında bir merdivene çıktığım, merdivenin yirmibe-Şinci basamağına vardığını görmüştü. Bu rüyasını bir yorumcuya an-
latmış, o da kendisine: "Yirmibeş sene müddetle halifelik yapacaksın." demişti, ama ömrü bu senede sona erdi.
Adamın biri dedi ki: «Bir gün Muntasır'ın huzuruna vardığımızda onun şiddetle ağlayıp inlediğini gördüm. Arkadaşlarından biri niçin ağladığını sorunca şöyle dedi: "Rüyada babam Mütevekkil'i gördüm. Bana şöyle diyordu: "Yazıklar olsun sana ey Muhammed! Beni öldürdün. Bana zulmettin, hakkımı gasbettin. Halifeliği zorla elimden al-din. Allah'a yemin ederim ki benden sonra çok az günler yaşayacak, sonra Cehennem'e gideceksin!" İşte bu rüyayı gördükten sonra göz-yaşlarını tutamıyorum, rahat olamıyorum."
İnsanları kandırıp onları fitneye düşüren arkadaşlarından biri bu rüya sebebiyle ona dedi ki: "Bu bir rüyadır. Doğru da olabilir, yalan da olabilir. Kalk, içki sofrasına oturalım ki, hüzün ve kederin gitsin." Muntasır da içki sofrası kurulmasını emretti. Sofra kuruldu, nedimler geldi, içki içmeye başladılar. Ama onun artık gücü ve şevki kırılmıştı. Ölünceye kadar donuk ve şevksiz oldu, kendini bir türlü to-parlayamamıştı.»
Ölümüne neden olan hastalığın ne olduğunu kesin olarak söyle-yemediler. Kimi başında bir hastalık peyda olduğunu, kulağına yağ damlatıldığını, bu yağın dimağına ulaşması nedeniyle ölümünün ça-buklaştığım söyledi. Kimi de midesinin şiştiğini, şişkinliğin kalbine de sirayet ettiğini, bu nedenle vefat ettiğini söyledi. Kimi boğazında bir yara meydana geldiğini, on gün süren bu hastalıktan sonra öldüğünü söylemiştir. Kimi ise, hacamatçının zehirli bir neşterle kanını aldığını ve bu nedenle aynı günde vefat ettiğini söylemiştir.
ibn Cerir dedi ki: «Arkadaşlarımızdan birinin anlattığına göre o hacamatçı evine döndüğünde vücudunda ateş meydana gelmiş, talebelerinden birini yanına çağırarak vücudundan kan almasını emretmiş. Talebesi de üstadının makasını alarak onunla vücudundan kan almıştı. Üstadı işin farkında değildi. Allah hacamatçıya bu durumu unutturmuştu, hatırlayamadı. Sonra Muntasır'dan kan alırken kullandığı zehirli neşterle kendisinden kan alındığını gördü. Ama artık iş işten geçmiş; zehir, vücuduna sirayet etmişti. Ölürken bu suçunu itiraf etmişti, zaten kendisi de aynı gün ölmüştü.»
İbn Cerir'in anlattığına göre halife Muntasır'ın annesi ölüm hastalığında yatmakta olan oğlunun yanına gitmiş ve: "Durumun nasıl?" diye sormuş, oğlu da: "Dünyam da ahiretim de gitti." demişti.
Anlatıldığına göre Muntasır, hayattan ümidini kesip çevresinde ziyaretçilerin kendisini kuşattıklarını görünce şu şiiri okumuştu:

'Elde ettiğim dünyalığa nefsim sevinmedi; Ama ben yüce Rabbin huzuruna gider oldum."
Halife Muntasır, hicretin 248. senesinin rebiyülahir ayının bitimine beş gün kala pazar günü ikindi vakti yirmibeş yaşında vefat etti Yirmialtıncı seneden altı ay yaşadığı da söylenir. Ama sadece altı ay halifelik yaptığı hususunda ihtilaf yoktur.
İbn Cerir'in kendi arkadaşlarından birinden naklettiğine göre halife Muntasır hilafete geçtiğinde halk: "O, halifelikte altı aydar fazla kalmayacak." diyormuş. Bu süre, babasını halifelik için öldüren kişinin halifelik süresi idi. Nitekim Şireveyh b. Kisra da hükümdar olmak için babasını öldürdükten sonra ancak altı ay hükümdarlık yapmış ve sonra da ölmüştü.
Muntasır, iri gözlü, burun kemeri yüksek, kısa boylu, heybetli ve güzel bedenli idi. Annesi Habeşiye er-Rumiye'nin tavsiyesi üzerine o, Abbasilerden mezarı belli olan ilk halife oldu.
Onun güzel sözlerinden biri şudur:
"Allah'a yemin ederim ki, batıl yolda olan kişi asla yücelmez. Ay onun alnından doğsa bile yükselemez. Haklı kişi de bütün dünya ona karşı birleşip cephe kursa bile asla alçalmaz ve zelil olmaz." [14]

Müstain Billah'ın Halifeliği

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mutasım. Muntasır'ın vefat ettiği günde kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Bütün hall kendisine bey'atını sunduktan sonra Türklerden az sayıda kimselerden oluşan bir grup çıkıp: "Ya Mutez, ya Mansur!" demeye başladılar. Bunların etrafında bir grup halk toplandı. Ordunun büyük bir kısmı Müs-tain'den yana olup olaya müdahale etti. İki taraf birkaç gün süreyle şiddetlice savaştılar. Sonra da her iki gruptan adamlar öldürüldü. Bağdat'ın birçok yerleri yağmalandı cidden çok ve yaygın fitneler cereyan etti. Sonra Müstain düzeni sağlayıp otoritesini kurdu. Bazı görevlileri azledip yerlerine yeni görevliler tayin etti. Bazı kimselerle münasebetlerine son verip bazı kimselerle deyeni münasebetler kurdu. Emirler ve yasaklar verdi. Fakat bu hal birkaç gün sürdü. Uzun müddet devam etmedi.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Büyük Boğa öldü. Müstain Bil-lah, onun yerine oğlu Musa b. Boğa'yı tayin etti. Büyü Boğa'nın çok yararlı faaliyetleri, kıymetli eserleri, yüksek himmeti görülmüştü. Doğuda ve batıda peşpeşe gazalar yapmıştı. Kıymeti 10.000 dinarı bulan eşyaları ve emtiası miras kalmıştı. Kıymeti 3.000 dinarı bulan on tane mücevher de bırakmıştı. Ayrıca halis altın ve gümüşle süslenmiş üç cübbesi vardı.
Bu senede Humuslular, valilerine karşı ayaklandılar ve saldırıya geçtiler. Onu Humus'tan sürdüler. Halife Müstain de Humusluların önde gelenlerinden yüz kişiyi yakaladı, sonra da şehrin surlarının yıkılmasını emretti.
Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî, insanlara haccettirdi.
Bu senede Ahmed b. Salih, Hüseyin b. Ali el-Kerabisî, Abdülceb-bar b. Alâ, Abdülmelik b. Şuayb, İsa b. Hamnıad Muhammed b. Hu-meyd er-Razî, Ebu Küreyb, Muhammed b. Yezid Ebu Hişam er-Rifaî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.
Muhammed b. Yezid'in dedesi Ebu Hişam'ın asıl adı Ebu Hatim Sehl b. Muhammed b. Osman b. Yezid el-Cüşernî'dir. Bu zat nahivci ve lügatçı olup çok sayıda eseri vardı. Lügat ilminde parlak bir sima idi. Ebu Ubeyd ile Asmaî, onunla ilgilendiler. Fakat o, daha ziyade Ebu Zeyd el-Ensârî'den rivayetlerde bulunmuştur. Müberred, İbn Dü-reyd ve diğerleri de kendisinden ilim tahsil ettiler. Salih bir kimse olup çok sadaka verirdi. Kur'ân-ı Kerim'i çok okurdu. Her gün bir dinar sadaka verir, her hafta bir hatim indirirdi. Çok şiirleri vardı. Şiirlerinden biri şudur:
"Onun güzel yüzünü açığa çıkardılar. Ona meftun olanları ayıplayıp kınadılar.
Eğer beni korumak isteselerdi onun güzel yüzünü örterlerdi."
Bu zat, bu senenin muharrem ayında vefat etmiştir. Receb ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [15]

Hicretin İkiyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu senenin receb ayının ortasında cuma günü Müslümanlarla Rumlar Malatya yakınında karşı karşıya geldiler. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Bu savaşta her iki taraftan da çok sayıda insan öldürüldü. Müslümanların komutanı Ömer b. Abdullah b. Akta, beraberinde 1.000 kadar Müslüman savaşçıyla birlikte Öldürüldü. Aynı şekilde islâm ordusundaki komutanlardan biri olan Ali b. Yahya el-Ermenî de öldürülmüştü. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Bu iki komutan İslâm'a yardımcı olanlarının en büyüklerinden idiler.
Bu senenin safer ayının ilk gününde, Bağdat'ta büyük bir fitne koptu. Şöyle ki: Halk, hilafet işine el koyan ve Mütevekkil' öldüren; Muntasır'ı, ondan sonra da Müstain'i pençelerine alan bir grup komutandan rahatsız olmuş, onlara karşı ayaklanmıştı. Hapishaneye hücum ederek oradaki mahkumları çıkarmışlar, iki köprüden birine gizidip birini yıkmışlar, diğerini de ateşe vermişlerdi. Halkın tümünün ayaklanması için çağrıda bulunmuşlar, bu çağrı neticesinde etraflarında büyük bir kalabalık toplanmış ve gidip birçok yerleri yağmala-mışlardı. Bu olaylar Bağdat'ın doğu tarafında cereyan etmişti. Sonra varlıklı kimseler, Bağdatlılardan çok miktarda mal ve para toplayarak Müslümanları öldüren düşmanlara karşı savaşmaları için sınıra gidecek askerlerin ihtiyaçlarını karşılama işine koyuldular. Cibal, Ahvas, Fars ve diğer yerlerden insanlar, Rumlarla savaşmak üzere sidip toplandılar. Çünkü halife ve askerleri Bizans'la savaşmaya, İslâm düşmanlarını öldürmeye asla teşebbüs

etmemişlerdi. Hilafet tarafı zayıflamış, halife ve askerleri şarkıcı cariyeleri dinlemek ve eğlenceye dalmakla meşgul olmuşlardı. İşte halk buna öfkelenmiş ve yukarıda anlattığımız isyan hareketini başlatmıştı.
Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine dokuz gün kala Samarra halkı zindana hücum ederek oradaki hükümlüleri çıkarıp serbest bırakmışlardı. Onlar da Bağdatlılar gibi isyana girişmişlerdi. Kendilerine "Zürafa" denilen bir grup asker isyancıları bastırmak üzere hücuma geçince halk onları bozguna uğratmıştı. İşte o esnada Vasıf, Küçük Boğa ve bütün Türk komutanları isyancıların üzerine hücuma geçmiş ve halktan çok sayıda insan öldürmüşlerdi. Uzun süren fitneler cereyan etmiş, neticede fitne alevleri sönmüş, kargaşa dinmişti.
Bu senenin rebiyülahir ayının ortalarında Türkler arasında da bir fitne koptu. Şöyle ki: Halife Müstain, hilafet işlerinin idaresini ve beytülmahn paralarının harcanmasını üç kişinin eline bırakmıştı. Bunlar da şu kişilerdi: Türk Atamış, bu halifenin en has adamlarından olup vezir makammdaydı. Halife Müstain'in oğlu Abbas da bunun yanında eğitim görüyor ve Farsça öğreniyordu. İkincisi de Şahek adındaki hadimdi. Üçüncüsü ise halifenin annesiydi. Halife, annesinin her istediğini veriyordu Annesinin Seleme b. Said adında Hristi-yan bir katibi vardı.
Atamış, israfa başladı. Beytülmaldaki paraların çoğunu harcadı. Neticede beytülmalda hiçbir şey kalmadı. Türkler buna kızdılar. Onu kıskandılar. Müstain'in yanmdayken onu hilafet sarayında çembere alıp hücuma geçtiler. Müstain, Atamış'ı onlara karşı koruyamadı. Türkler de onu horlayıp küçülterek yakaladılar, Öldürdüler. Mallarını, eşyalarını ve evlerini yağmaladılar. Halife Müstain de Atamış'tan sonra yerine Ebu Salih Abdullah b. Muhammed b. Yezdad'ı vezirliğe tayin etti. Küçük Boğa'y Filistin'e, hadim Vasıfi ise Ahvaz'a vali tayın etti. Çok kargaşalar ve fitneler cereyan etti. Halifenin gücü azaldı, zayıfladı.
Bu senenin cemaziyelahir ayının üçünde perşembe günü, Samar-ra daki Mağribliler harekete geçtiler. Toplanıp bir araya geldiler,ama sonra dağıldılar.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının bitimine beş gün kala cuma günü (6 Temmuz) Samarra'da şiddetli sağanak yağmurlar yağdı. Şimşekler çaktı, peşpeşe yıldırımlar düştü, etrafi kara bulutlar kapladı. Yağmurlar sabahtan, akşam güneşin sararmasına kadar aralıksız yağdı.
Bu senenin zilhicce ayında Rey şehrinde şiddetli bir deprem meydana geldi. Bu depremin ardı sıra meydana gelen korkunç sarsıntı nedeniyle evler yıkıldı. Çok sayıda insan Öldü. Reylilerin hayatta kalanları da çöle çıktılar.
Bu senede Mekke valisi Abdüssamed b. Musa b. Muhammed b. İmam İbrahim insanlara haccettirdi.
Bu senede Eyyüb b. Muhammed el-Vezzan, "Sünen" kitabının sahibi Hasan b. Sabbah el-Bazzar, Hafiz Reca b. Merca, "Tefsir i Ke-bir"in sahibi Abd b. Humeyd ve Amr b. Ali el-Fellas gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [16]

Ali B. El-Cehm

Ali b. el-Cehm b. Bedr b. Mesud b. Esed el-Kuraşi es-Samî. Same b. Lüey el-Horasanî evladındandır. Same b. Lüey, asle Horasanlıdır, ama sonraları gelip Bağdat'a yerleşmiştir.
Ali b. el-Cehm meşhur şairlerden, muteber diyanet ehli kimselerdendir. Çok güzel şiirler ihtiva eden bir şiir divanı vardır. Ancak bu şiirlerinde Hz. Ali'ye haksız hücumlarda bulunmuştur. Mütevekkil'in has adamlarındandı, ama Mütevekkil daha sonra ona gazablanarak Horasan'a sürgün etti ve Horasan valisine de onu soyduktan sonra kırbaçlamasını emretti. Vali de bu emri yerine getirdi.
Ali b. Cehm'in güzel şiirlerine şu örneği verebiliriz:
"Öyle bir belâ ki hiçbir belâ ona denk olamaz.
Öyle bir düşmanlık ki, asaletli ve dindar kimseler bu düşmanlığı gösteremez.
Koruyamadığı ırzını sana mubah kılar.
Ve seni korunmuş bir ırzın bahçesinde de otlatır."
Kendisini yerdiği zaman Mervan b. Hafsa onun yergisi ile ilgili olarak şöyle demişti:
"Senin ömrüne yemin ederim ki Cehm b. Bedr şair değildir. O, şiirden uzak olduğu halde şairlik iddiasında bulunuyor. Ama benim babam onun annesinin komşusu idi.
:tslam taht
Bu, şairlik iddiasında bulununca ben onun hakkında şüpheye kapıldım."
Ali b Cehm önceleri Şam'a gelmiş, sonra Irak'a gitmişti. Haleb'i cti&inde Beni Kelb kabilesinden bazı kimseler ona saldırmışlar, o İL onlarla boğuşmuş ve ağır yaralanmıştı ki, bu yaralanma neticesinde ölmüştü. Cebinde şu şiirin yazılı olduğu bir kağıt görmüşlerdi:
"Uzak diyardaki garibe acıyın. O kendi nefsine ne yapabildi ki? Dostlarından ayrıldı. Ondan sonra dostları hayattan yararlanıp fayda göremediler."
Ali b. Cehm, bu senede kendisine yapılan saldırı nedeniyle vefat etmişti. [17]

Hicretin İkiyüzellinci Senesi

Bu senede Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib isyan etti. Ebü'l-Hüseyin Yahya'nın annesi, Ümmü Hüseyin Fatıma binti Hüseyin b. Abdullah b, İsmail b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib idi
Bu isyan hareketinin nedeni şuydu:
Ebü'l-Hüseyin Yahya, şiddetli bir yoksulluğa maruz kalmıştı, Fakr-u zaruret içindeydi. Sanıarra'ya giderek Vasıftan kendisine erzak vermesini istedi. Ne var ki Vasıf ona çok ağır sözler söyledi. O da Küfe'ye döndü.
Burada bedevilerden bir grup etrafına toplandı, Kûfelilerden de bir grup insan gelip onun yanında yer aldı. Feluce'ye gidip konakladı. Etrafındaki insanların sayısı orada daha da çoğaldı.
Bunun üzerine Irak valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir, Kûfe'deki naibi Ebu Eyyüb b. Hasan b. Musa b. Cafer b Süleyman'a mektup yazarak Ebü'l-Hüseyin Yahya ile savaşmasını emretti. Fakat bundan önce Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer, adamlarından bir grupla birlikte Küfe'ye girdi. Beytülmalı teslim aldı. Fakat orada 2.000 dinar ve 70.000 dirhemden başka para bulamadı. Bu paralan aldı. Küfe'de durumu gittikçe kuvvetlendi. Oradaki iki zindanı açıp mahkumları serbest bıraktı. Halifenin naiblerini de Kûfe'den kovdu. Mallarını ellerinden aldı.
Ebü'l-Hüseyin Yahya'nın durumu, Kûfe'de cidden güçlendi. Etrafında Zeydilerden ve diğerlerinden bir grup teşekkül etti. Sonra şehirden çıkıp Küfe sevadına gitti. Daha sonra tekrar Küfe'ye döndü. Vechülfüls lakabıyla bilinen Abdurrahman b. Hattab onunla karşılaştı. Şiddetli bir şekilde savaşa tutuştu. Neticede Vechülfüls hezimete uğradı. Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer, Kûfe'ye girdi ve halkı, âl-i Mu-hammed'den Rızaya bey'at etmeye çağırdı. Durumu cidden kuvvetlendi. Kûfelilerden çok sayıda insan gelip etrafında toplandı. Ayrıca Bağdat halkından ve diğerlerinden olan Şiîler de onu lider kabul ettiler. Ehl-i Beyt'ten olup ortaya çıkan ve daha önce isyan edenlerden daha fazla sevdiler onu.
O da silah, savaş aleti ve savaşçı toplamaya başladı. Küfe naibi şehirden kaçıp gitti. Fakat dışarıda bir yerde bekledi. Bu esnada halife tarafından, Muhammed b. Abdullah b. Tahir komutasında büyük bir askeri birlik takviye olarak geldi. Bunlar dinlendiler, atlarını topladılar.
Receb ayının 12. gününde, bazı görüşü kıt kimseler, Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'e, askerleriyle birlikte çıkıp Hüseyin b. İsmail'le savaşmasını ve askerlerini bozguna uğratmasını tavsiye ettiler. O da kalabalık bir askeri birliğin başında yola koyuldu. Ordusunda çok sayıda süvari ve piyade vardı. Kûfelilerden bazı silahsız kimseleri de ordusuna katmıştı. Yahya b. Ömer, Hüseyin b. İsmail'in üzerine gitti. İki taraf gecenin sonunda, zifiri karanlıkta şiddetli bir şekilde savaşa tutuştular. Şafak doğduğu sırada Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'in adamları bozguna uğramışlardı. Atı kendisini sırtından yere attı, sonra sırtına birkaç çifte yurdu. Yere düştü. Yakalayıp başını keserek emire gönderdiler. Emir İbn Tahir de ertesi sabah onun kesik başını Abdurrahman b. Hattab'm kardeşi Ömer b. Hattab ile halifeye gönderdi. Kesik başı gündüzün bir saatinde Samarra'da bir yere dikildi. Sonra Bağdat'a gönderildi. Orada da köprü yanında bir direğe geçirildi. Ama kalabalık çok olduğundan ötürü kesik başı ortalarda bırakıl-mayıp sütunun üzerinden alınıp silah ambarına konuldu.
Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'in kesik başı Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in yanma götürüldüğünde halk fetih ve zaferinden ötürü onu tebrike gitmeye başladı. O esnada Ebu Haşim Davud b. Heysem el-Caferî de Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e gidip şöyle dedi:
- Ey Emir! Sen öyle bir adamın Öldürülmesi nedeniyle tebrik ediliyorsun ki, şayet Rasûlullah (s.a.v.) hayatta olsaydı, bu adamın öldürülmesi nedeniyle insanlar ona başsağlığı dileyeceklerdi!
Muhammed b. Abdullah b. Tahir, bu sözleri karşısında Ebu Haşim Davud'a.cevap vermedi. Sonra Ebu Haşim Davud el-Caferî şu şiiri okuyarak huzurdan çıkıp gitti:
"Ey Beni Tahir, Ebü'l-Hüseyin Yahya'nın cesedinin etini yeyin ama onun eti hastalıklıdır.
Peygamber (s.a.v.)'in evladının eti, afiyetle yenilecek bir et değildir.
Öyle bir intikam ki talibi Allah ola;
O intikam mutlaka tam bir şekilde alınacaktır, alınması da layıktır."
Hanfe, Küfe naibi Hüseyin b. İsmail'e bir komutanını gönderdi. Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer öldürüldükten sonra bunlar Kûfe'ye girdiler. Komutan, Kûfelilerin boyunlarını kılıçla vurmak istedi, ama useyın b. İsmail ona engel oldu. Siyah, beyaz herkes ölümden kur-
tulup güvene kavuştu ve Cenâb-ı Allah bu fitne ateşini söndürdü.
Bu senenin ramazan ayında Hasan b. Zeyd b. Muhammed b. İsmail b. Hüseyin b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib, Taberistan taraflarında isyan etti.
İsyan sebebi şuydu: Yahya b. Ömer öldürülünce Halife Müstain, Taberistan'm bir mıntıkasını Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e ikta' olarak vermişti. Muhammed b. Abdullah b. Tahir de Cabir b. Harun adındaki Hristiyan bir katibini o ikta' arazileri kendisi adına teslim almak üzere Taberistan'a göndermişti. Cabir b. Harun Taberistan'a varınca, halk buna cidden üzüldü ve Hasan b. Zeyd'e haber salarak duruma el koymak üzere gelmesini istediler. Hasan b. Zeyd, Taberistan'a gelince kendisine bey'at ettiler. Etrafında Deylemlilerden bir cemaat ve o mıntıkaların komutanlarından bir grup toplandı. Daha sonra Hasan b. Zeyd, maiyetini ardına katarak Taberistan'ın Amil şehrine gitti, orayı zorla ele geçirdi. Haracını topladı. Durumu cidden kuvvetlendi.
Bir zaman sonra oradan çıkarak bölgenin emiri Süleyman b. Abdullah'la savaşmaya gitti. İkisi karşı karşıya geldiler. Aralarında birçok çarpışma cereyan etti. Neticede Süleyman, misli görülmemiş bir şekilde bozguna uğradı. Ailesini ve malını

terkedip gitti. Cürcan'a dönmedi. Hasan b. Zeyd, Sariye şehrine girdi. Oradaki malları ve eşyaları ganimet edindi. Süleyman'ın çoluk çocuğunu ve aile efradını da bineklere bindirerek izzet ve ikram ile yola koydu. Böylece Hasan b. Zeyd, Taberistan'ın tümüne hakim oldu. Sonra Rey'e asker gönderdi. Orayı da ele geçirdi. Oradaki Tahirileri şehirden kovdu. Sonra Heme-dan askerine de haber saldı. Halife Müstain bu durumdan haberdar olunca -ki o zaman onun hilafet işlerini Vasıf et-Türkî yürütüyordu-çok kederlenip üzüldü. Hasan b. Zeyd ile savaşmak üzere ordu hazırlanması için çalışmaları başlattı.

Bu senenin arefe gününde Rey şehrinde Ahmed b. İsa b. Hüseyin es-Sağir b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ve İdris b Musa b. Abdullah b. Musa b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib isyan ettiler.

Bayram gününde Ahmed b. İsa insanlara bayram namazını kıldırdı ve halkı âl-i Muhammed'den Rıza'ya bey'ata davet etti Muhammed b. Ali b. Tahir onunla savaştı. Ahmed b. İsa onu mağlub etti ve durumu cidden kuvvetlendi.

Bu senede Humuslular, valileri Fadl b. Karin'e karşı hücuma geçtiler ve receb ayında onu öldürdüler. Halife Müstain de Humuslular üzerine Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı şevketti. Musa, Resten mıntıkasında onlarla savaştı. Humuslulan bozguna uğrattı ve halkın bir kısmını öldürdü. Birçok yerleri yaktı. Önde gelenleri esir aldı.

Bu senede Fars diyarında Şakiriler ve askerler ayaklandılar. Abi, b. İshak b. İbrahim'e karşı hücuma geçtiler. Abdullah, onlardan kaçıp gitti. Kendisi kaçınca evi yağmalandı. Ayaklananlar, Muhammed b. Hasan b. Karin'i de öldürdüler.

Bu senede Halife Müstain, Cafer b. Abdülvahid'e gazablanarak onu Basra'ya sürgün etti.

Bu senede hilafet merkezindeki Emevilerden bir kısmının rütbeleri düştü.

Bu senede Mekke emiri Cafer b. Fadl insanlara haccettirdi.

Bu senede Ebu Tahir Ahmed b. Amr b. Şerh, meşhur kurralardan Bezzî, Haris b. Miskin, Ebu Hatim es-Sicistanî, İyad b Yakub er-Re-vacî, "Kelam" adlı eserin ve diğer bazı eserlerin sahibi Amr b. Bahr el-Cahiz, Kesir b. Ubeyd el-Humusî ve Nasr b. Ali el-Cehdemî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [18]

Hicretin İkiyüzellîbirinci Senesi

Bu senede Müstain ile Küçük Boğa ve Vasıf, Bağir et-Türkî'yi Öldürmeye karar verdiler. Bağir et-Türkî, Mütevekkil'i bizza öldüren büyük komutanlardandı. Mütevekkil'i öldürdüğünden ötürü ikta arazileri çoğaltılmış, yetkileri artırılmıştı. Bağir et-Türkî öldürülmüş, katibi Hristiyan Delil b. Yakub'un evi yağmalanmış, kendisinin de mallarına ve mahsûllerine el konulmuştu. Halife Müstain bir gemiye binerek Samarra'dan Bağdat'a hareket etti. Onun oradan ayrılması nedeniyle işler bozuldu, düzen al üst oldu. Bu hadise bu senenin muharrem ayında vuku bulmuştu. Halife gidip Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in evine konuk oldu.

Bu senede Bağdat askerleriyle Samarra askerleri arasında çok çirkin hadiseler ve fitneler cereyan etti. Samarra halkı Mutez'e bey'ata davet edildi. Bağdatlılar, Müstain'in yönetimi altında düzen kurdular. İşler yoluna girdi.

Mutez ile kardeşi Müeyyed, zindanlardaki hükümlüleri serbest bıraktılar. Samarra halkı Mutez'e bey'at etti. O da Samarra'dak bey-tülmalda bulunan 500.000 dinarı aldı. Müstain'in annesinin hazine-sindeki 1.000.000 dinara da el koydu. Abbas b. Müstain'in 600.000 dinarını ele geçirdi. Mutezin Samarra'da durumu cidden kuvvetlendi.

Müstain, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e, Bağdat'ı istihkam etmesini, iki surda ve hendekte tedbirler almasını emretti. Bu işler !Çm 330.000 dinar harcadı. Her kapıya bir muhafiz koydu. Surların ezerine beş adet mancınık diktirdi. Bunlardan biri "Gadban" adındaki mancınıktı ki, cidden çok büyüktü. Ayrıca altı arrade de koydurdu. (Arradeler mancınıkları andıran savaş aletleriydi.) Birçok silah ve hazırlandı. Düşman askerleri Bağdat'a giremesinler diye her taraftaki köprüler atıldı.

Mutez, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e mektup yazarak onu kendisi yanında yer almaya davet etti. Babası Mütevekkil'in ondan aldığı kesin söz ve teminatları ve babasından sonra kendisinin veliahtlığına dair bey atı hatırlattı, ama Muhammed b. Abdullah ona iltifat etmedi, teklifini geri çevirdi. Anlatımı burada uzun sürecek bir çok delil ileri sürdü.

Müstain ile Mutez'den her biri ayrı ayrı Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya mektuplar göndererek onu kendi taraflarına davet ettiler Musa o zaman, Hunıuslularla savaşmak için Şam taraflarında bulunuyordu. Müstain ile Mutez'in her biri onu, kendi seçkin adamlarına mahsus sancaklarla onurlandırdılar. Müstain ona mektup yazarak hemen yerine bir vekil bırakarak Bağdat'a yanma gelmesini istedi. O da hemen bineğine binerek Samarra'ya gitti ve Müstain'e karşı Mutez'in cephesinde yer aldı. Aynı şekilde Küçük Boğa'nın oğlu Abdullah da babasının yanından, Bağdat'tan kalkıp Mutez'in yanına gitti. Diğer komutanlar ve Türkler de aynı yolu izlediler.

Mutez, kardeşi Ebu Ahmed b. Mütevekkii'i Müstain'le savaşma işinde görevlendirdi. Bu iş için ona büyük bir askeri birlik verdi. O da 5.000 kişiden oluşan Türkler ve diğerleri ile Bağdat tarafına gitti. Cuma günü Akbera'da namazı kıldı, kardeşi Mutez'in başarısı için dua etti. Sonra bu senenin safer ayının 7'sinde pazar gecesi Bağdat'a ulaştı. Askerler orada toplandılar. Ebu Ahmed'in ordusunda bulunan Bazincana adındaki biri bu durumla ilgili olarak şöyle bir şiir söylemişti:

"Ey Tahir'in oğulları! Allah'ın askerleridir bunlar; Ölüm bunlar arasında yaygındır.

Önlerindeki askerlere gelince liderleri Ebu Ahmed'dir. O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!"

Sonra aralarında çok uzun süren savaşlar ve cidden korkunç fitneler cereyan etti. İbn Cerir bunları uzun uzadıya anlatmıştır. Bundan sonra Mutez, Musa b. Arşinas'la birlikte 3.000 askeri, kardeşi Efc>u Ahmed'e takviye olarak gönderdi. Bu takviye

birlik, rebiyülevvel ayının bitimine bir gece kala Ebu Ahmed'e ulaştı. Bunlar Bağdat'ın batı tarafında Katrubel yanında durdular. Ebu Ahmed ile adamları ise Babü'ş-Şemmasiye yanında durmaktaydılar. Savaş alevleri sön-meksizin yanıyor, çarpışmalar cidden zorlu bir şekilde devam ediyordu. İki taraftan da adamlar ölüyordu.
İbn Cerir dedi ki: Anlatıldığına göre Mutez, kardeşi Ebu Ahmed'e bir mektup yazarak Bağdatlılarla yapmakta olduğu savaşta pasif davrandığından ötürü onu şöyle kınamıştı:
"Ölüm işi için üzerimizde yol vardır.
Zamanda da bizim için bazen genişlik, bazen darlık vardır.
Günlerimiz halk için ibrettir.
Bu günlerden bazısında sabahleyin, bazısında geceleyin baskın
yaparız.
Bu günlerden bazıları bizler için musibettir. Bu musibet nedeniyle küçük çocuklar dahi ihtiyarlarlar.
Bu zorlu günlerde dost dostu bırakıp gider.
Geniş bir sur ki, onun zirvesi vardır. Gözler ona bakamazlar.
Engin bir deniz ki, yine gözler onu tam göremezler.
Helak edici bir savaş ve öldürmeye hazır bir kılıç,
Şiddetli bir korku ve müstahkem bir kale.
Sabahleyin uzun uzadıya bir ünleyici "Silah başına, silah başına!.." diye ünler, ama kimse uykudan uyanamaz.
Neticede biri yere düşer, biri yaralanır, biri yanar, biri de boğulur.
Biri ölür, biri cansız yere düşer, diğerini de mancınıklar tırmalarlar.
İşte burada gasplar var, burada yağmalar;
Burada daha önce mamur olan evler harap hale gelir.
Bizi bir yola sevkettiklerinde,
O yolun bize karşı kapatıldığını görürüz.
Allah'a yemin ederim ki, ey kardeşim, umduğum amaca ulaşacağız.
Allah'a yemin ederim ki, onun sayesinde bizler gücümüzün üstündeki işleri de başaracağız."
îb'n Cerir dedi ki: "Bu şiir, hal' edilen Emin ve Memun fitnesi ile ilgili olarak Ali b. Ümeyye tarafından söylenmiştir diye bir rivayet vardır." Bağdat'ta Mutez'in kardeşi Ebu Ahmed ile Müstain'in vekili Muhammed b. Abdullah b. Tahir arasında fitne ve savaş devam etti. Bu senenin geride kalan ayları boyunca Bağdat şiddetli bir sıkıntı ve aman vermez bir kuşatma altında kalmıştı. İki taraftan da müteaddit Çarpışmalarda ve uğursuz günlerde çok sayıda adam ölmüştü. Bazan kbu Ahmed'in tarafı galib geliyor, şehrin bazı kapılarını ele geçiriyorlar; bunlara karşı Tahinler yani Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in askerleri hücuma geçiyor ve onları kapıların yanından uzaklaştırıyor-ardı. Onlardan bazı askerleri öldürdükten sonra mevzilerine dönü- onlara karşı büyük bir sabırla savunma savaşı veriyorlardı.
azıklarının azalması ve şehir dahiline kervanların seyrek
olarak gelmesi nedeniyle Bağdatlılar zayıflamaya başladılar. Güçleri gittikçe azaldı.
Ayrıca bu sıralarda halk arasında, bu senenin sonunda, Muham-med b. Abdullah b. Tahir'in Müstain'i halifelikten hal' edip Mutez'e bey'at etmek istediğine dair bir şayia yayıldı. Ama Muhammed b. Abdullah b. Tahir, kendisinin asla böyle bir niyeti olmadığını söyleyerek Halife Müstain'den ve halktan özür diledi. Bu işle alakası olmadığına çok ağır yeminler etti. Halk onun suçsuz olduğuna bir türlü inanamadı. Ayak takımından bazı kimseler İbn Tahir'in evinin etrafında toplandılar. Halife de orada bulunuyordu. Halifeden kendilerine görünmesini istediler ve ona İbn Tahir'den razı olup olmadığını soracaklarını söylediler. Gürültüler çok yükseldi. Nihayet halife, kalabalığın bulunduğu yerin üst tarafındaki bir pencereden peygamber hırkasını giyinmiş ve kırbacı da eline almış olarak karşılarına çıktı ve onlara şöyle hitab etti:
"Üzerimdeki şu hırkanın ve elimdeki şu kırbacın sahibinin hakkı için evlerinize geri dönmenizi ve İbn Tahir'den memnun olmanızı yemin ederek sizden istiyorum. Çünkü o benim nazarımda suçsuzdur!"
Halifenin bu konuşması üzerine gürültü dindi. Halk dönüp evlerine gittiler. Sonra halife, İbn Tahir'in evinden hadim Rızk'ın evine geçti. Bu hadise zilhicce ayının başlarında vuku bulmuştu. Kurban bayramı gününde halife, İbn Tahir'in evinin karşısındaki Cezire'de halka bayram namazı kıldırdı. Halife o gün insanların huzuruna çıktı. Önünde mızraklı muhafızlar üzerinde Peygamber hırkası, elinde de kırbacı vardı. Bağdat'ta yaşanan o gün, görülmesi gereken bir gündü. Halk cidden çok sıkıntıya düşmüştü. Kuşatma altında kalmış, fiyatlar yükselmiş, kıtlık başgöstermişti. Halk hem korku, hem de açlık tehlikesinin baskısı altındaydı. Cenâb-ı Allah'tan dünya ve ahiret-te afiyet diliyoruz.
İşler gittikçe tehlikeli boyutlar aldı, durum şiddetlendi. Çoluk çocuk aç kalıp erkekler güçlerini yitirdi. Artık başka çare kalmadığını anlayınca İbn Tahir, halife Müstain'i hal' etme niyetini açığa vurdu. Her ne kadar ona bu niyetini sarahaten söylemiyorsa da imalı konuşmaya başladı. Bundan sonra da açıkça yüzüne karşı bu niyetini dile getirdi. Onunla tartışmaya başladı ve şöyle dedi:
"Peşin olarak alacağın bir miktar mal ve para karşılığında ayrıca her sene ihtiyacın ve benimsediğin miktarda sana haraç verilmesi mukabilinde halifelikten feragat etmen maslahat gereğidir."
Nihayet zirvede bu tartışmalar devam etti. Neticede Müstain, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in önerisine olumlu cevap verdi.

O da kendisini halifelikten hal' ettiğine dair fermanı yazdı. Zilhicce ayının bitimine on gün kala cumartesi günü Muhammed b. Abdullah b. Tahir? Rusafe'ye gitti. Kadıları, fıkıhçıları topladı. Müstain'in, Mu-hanınıed b. Abdullah b. Tahir'e vekâlet verdiğine şahid olsunlar diye nları gruplar halinde Müstain'in huzuruna soktu. Hacipler ve hiz-tçiler ^e huzura girip şahid oldular. Sonra Muhammed b. Abdullah b. Tahir, Müstain'den hilafet cevherini teslim aldı. Gecenin bir kısmına kadar onun yanında kaldı. Sabah olunca insanlar çeşit çeşit fitnekârlıklar ve fesat içeren sözler söylemeye başladılar. İbn Tahir'e gelince o da Müstain'in yazmış olduğu mektubu bir ümera topluluğuyla Samarra'da bulunan Mutez'e gönderdi. Bu cemaat, Mutez'in yanma vardığında Mutez kendilerine ikramda bulunup hil'atler giydirdi, kıymetli armağanlar verdi.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Kazvin ve Zencan diyarında Ehl-i Beyt'ten Hüseyin b. Ahmed b. İsmail b. Muhammed b. İsmail el-Er-kat b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib (Kevkebî diye
tanınırdı) isyan etti.

Bu senede Musa b. Ubeydullah el-Hasenî'nin ablasının oğlu İsmail b. Yusuf el-Alevî de isyan etti. Bu isyancılarla ilgil açıklamalar ileride gelecektir.

Bu senede yine Talibilerden Hüseyin b. Muhammed b. Hamza b. Abdullah b. Hüseyin b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib de Kûfe'de isyan etti. Halife Müstain bunun üzerine Müzahim b. Hakan'ı şevketti. Yapılan savaş neticesinde Talibilerden olan Alevi Hüseyin bozguna uğradı ve adamlarından çoğu öldürüldü.

Müzahim, Kûfe'ye girdiğinde orada 1.000 kadar evi yaktı. İsyancıların mallarım yağmaladı. İsyancı Hüseyin b. Muhammed'in bazı cariyelerini sattı. Bunlar azad olmuşlardı.

Bu senede İsmail b. Yusuf b. İbrahim b. Abdullah b. Hasan b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Mekke'de isyan etti. Mekke valisi Cafer b. Fadl b. İsa b. Musa, şehir dışına kaçtı. Evi yağmalandı. Arkadaşlarının evleri de talan edildi. Askerlerden ve diğer Mekkelilerden bir grup öldürüldü.

ismail b. Yusuf, Ka'be'deki altın, gümüş, esans ve örtüleri aldı. Halktan da 200.000 dinar aldıktan sonra Medinetü1 n-Nebeviyye'ye gitti. Medine valisi Ali b. Hüseyin b. Ali b. İsmail, onun önünden ka-Çip gitti. Daha sonra İsmail b. Yusuf bu senenin receb ayında Mekke'ye döndü. Halkı muhasara altına aldı. Öyle ki halk, açlıktan ve susuzluktan ötürü helak oldu. Üç okka ekmek bir dirheme, bir rıtıl (460 gr-) et dört dirheme, bir içim su üç dirheme satılmaya başladı. Mekikler onun yüzünden çok belalara maruz kaldılar.

ismail b. Yusuf, Mekke'de elliyedi gün ikamet ettikten sonra Cid-
ye geçti. Oradaki tüccarların mallarını yağmaladı ve bineklere el °yau. Mekkelilere gönderilen azıkları kesti. Sonra Mekke'ye döndü.

Müslümanlara bu yaptığı zulüm nedeniyle Allah ona hayır mükâfat vermesin.

Arefe günü olunca insanlar ne gece ne de gündüz vakti arefede vakfe yapma imkânını bulamadılar. İsmail b. Yusuf hacılardan 1.100 kişiyi öldürdü, mallarını yağmaladı. O sene arefede ondan ve beraberindeki haramilerden başkası vakfe yapamadı. Allah onların yaptığı farz ve nafile ibadetlerden hiçbirini kabul buyurmasın. Bu senede hilafet otoritesi cidden zayıfladı.

Bu senede İshak b. Mansür el-Gönenç, Hamid b. Zenceveyh, Arar b. Osman b. Kesir b. Dinar el-Humusî ve Ebü'1-Beka Hişa b. Abdül-melik el-Yezenî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [19]

Hicretin İkiyüzelliikinci Senesi Müstain'den Sonra Mütevekkil Alallah'ın Oğlu Mutez Billahtn Hilafete Geçmesi

Bu senenin başında halifelik Ebu Abdullah Muhammed el-Mutez b. Cafer el-Mütevekkil b. Muhammed el-Mutasım b. Haru er-Re-şid'in eline geçti. Mutez'in asıl adının Ahmed olduğu söylenir. Zübeyr olduğuna dair bir rivayet de vardır.

Müstain kendini hilafetten hal' edip Mutez'in hilafetine bey'at edince, bu senenin muharrem ayının 4'ünde cuma günü hatipler Bağdat camilerinde minberler üzerinde halkı Mutez Billah'ın halifeliğine bey'ata davet ettiler. Müstain de Rusafe'den kalkıp aile efradı ve cari-yeleriyle birlikte Hasan b. Sehl'in köşküne taşındı. Bu esnada Said b. Reca, maiyetindeki bir grup insanla yanma giderek Müstain'den peygamber hırkasını ve kırbacı alıp Mutez'e gönderdi. Sonra Mutez, Müstain'e haber göndererek yanında bulunan kıymetli mücevherden imal edilmiş iki yüzüğü istedi. Bu yüzüklerden birine "Burç" diğerine de "Cebel" deniliyordu. Müstain bunları Mutez'e gönderdi. Sonra Müstain, Mekke'ye gitmek istedi, ama buna imkân bulamadı. Basra'ya gitmek istedi. Kendisine: "Basra mıntıkası vebalıdır." denildi. O da, "Halifeliği bırakmak daha şiddetli bir vebadır." diye cevap verdi. Sonra Vasıt'a gitmesine izin verildi. 400 kadar muhafız refakatinde Vasıt'a gitti.

Halife Mutez, Ahmed b. Ebi İsrail'i vezirliğe tayin etti. Ona kaftan giydirdi, başına da taç koydu.

Bağdat'ta düzen sağlanıp halife Mutez'e tamamen bey'at edilip halk itaat altına alınınca her taraftan oraya azık gelmeye başladı. Halkın erzak ve yiyeceği bollaştı. Ebu Ahmed de muharrem ayının 12'sinde cumartesi günü oradan ayrılıp Samarra'ya gitti. Yola çıkarken Muhammed b. Abdullah b. Tahir, büyük komutan ve emirlerle onu uğurladı. Ebu Ahmed de ona beş hu"at ve bir kılıç armağan edip Bağdat'a geri gönderdi.

İbn Cerir, şairlerin Mutez için yazdıkları övgüleri ve hal' edilmesinden sonra Müstain'e yazdıkları hicviyeleri nakletmiştir. Meselâ Muhammed b. Mervan b. Ebi'l-Cenub b. Mervan, şairlerin âdeti olduğu üzere şu şiirinde Mutez'i övmüş, Müstain'i de yermişti:

"Yönetim Mutez'in eline geçti, Müstain de eski haline döndü.
O da hakimiyetin kendisine ait olmadığını ve kendi kendini aldattığını biliyordu.
Mülkün sahibi olan Allah ona hükümdarlığı verdi, sonra da elinden aldı.
Ey Müstain! Allah sana bir mülk verdi, ama bu mülkü yine senin elinden aldı.
Halifelik Müstain'e uygun değildi.
O evli olup da bir başka kadınla müt'a nikâhlı yapan birine benziyordu.
İnsanlar nazarında ona yapılan bey'at ne çirkin bir bey'attı.
Onun hal' edildiğini söyleyen insanların sözü en güzel sözdü.
Keşke gemiler onun gövdesini taşırlarken denize atsalardı onu.
Onu denize atan kaptana canım feda olsun.
Senden önce nice hükümdarlar insanları yönettiler.
Onlar ne kadar eğri yola gittilerse de senin kadar gitmediler.
Senin yüzünden insanlar sıkıntıya düştüler, ama senden sonra genişliğe kavuştular.
Cenâb-ı Allah, darlıktan sonra genişlik yaratır.
Şenden sonra üzerimizdeki kötülükleri gideren hükümdarın,
Üzerindeki kötülükleri Allah gidersin ve onu korusun."
Halife Mutez, Samarra'dan Bağdat valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e bir mektup göndererek Vasıf ile Boğa'nın ve onların maiyetinde yer alan kimselerin adlarının divandan düşürülmesini emretti ve bu ikisini öldürmeye karar verdi. Sonra onlar gelip Mutez'in gönlünü aldılar. O da onları affetti ve onlardan hoşnud oldu.
Bu senenin receb ayında Mutez, Müeyyed lakabıyla tanınan kardeşi İbrahim'i.veliahdlıktan hal' edip kendisine kırk kırbaç vurdurduktan sonra hapse attı. Kardeşi Ebu Ahmed'i de hapse attı. Cuma günü olunca da Müeyyed'i hal' ettiğini hutbede insanlara duyurdu, na, kendini veliahtlıktan hal' ettiğine dair bir yazı yazmasını'emret-• Müeyyed bundan onbeş gün sonra da vefat etmişti. Bir rivayette atıldığına göre Müeyyed bir samur kürküne konularak kürkün iki tarafı bağlanmış ve Müeyyed sıkıntıdan Ölmüştü.
- Başka bir rivayette anlatıldığına göre Müeyyed başına vurulan kar topaklarından Ötürü donup ölmüştü. Zindandan çıkarılarak kendisine böyle bir işkence türü tatbik edilmişti. Üzerinde kar topaklarının darbe izi görülmemiş, kadılar ve ayan tabakasından bazı kimseler getirilerek vücudunda darbe izi bulunmadığına şahit tutulmuş, sebepsiz ve darbesiz öldüğüne dair imzaları alınmış, sonra kefenine sarılıp bir merkebe bindirilerek annesine gönderilmiş, annesi de onu defnetmişti. [20]

Müstain'in Öldürülmesi

Bu senenin şevval ayında Mutez, valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e mektup göndererek Müstain'in üzerine gönderilmek üzere bir askeri birlik hazırlamasını emretmişti. Vali de Ahmed b. Tolon et-Türkî'yi bu işle görevlendirmiş ve Müstain'e göndermişti. Ahmed b. Tolon, ramazanın bitimine altı gün kala yola koyulup Müstain'in yanına gitmiş ve şevvalin 3'ünde onu alıp Katol'a götürmüş, sonra da öldürmüştü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre, ölünceye kadar dövülmüş ve dayak altında can vermişti. Dicle ırmağına atılarak boğulmak suretiyle öldüğü veya boynuna vurularak öldüğü yolunda çeşitli rivayetler vardır.
İbn Cerir'in anlattığına göre Müstain, kendisini öldürmek istediği zaman Said b. Salih et-Türkî'den iki rekat namaz kılmak için izin istemiş, o da kendisine bu izni vermişti. Namazın son secdesinde iken onu secde halinde öldürmüş ve cesedini namaz kıldığı yere defnetmişti. Mezarının yeri gizlenmiş, kimseye söylenmemiş, kesik başı Mu-tez'e gönderilmişti. Mutez, satranç oynamaktayken Müstain'in kesik başı huzuruna götürülmüş ve kendisine: "Bu hal1 edilenin kesik başıdır." denilmiş, o da: "Bir kenara bırakın, oyunumu tamamladıktan sonra bakacağım." demişti. Oyununu tamamladıktan sonra kesik başa bakmış ve defnedilmesini emretmişti. Sonra da onu öldüren Said b. Salih'e 50.000 dirhem verilmesini emretmiş ve Salih'i Basra yardın işleri müdürlüğüne tayin etmişti.
Bu senede Mekke'de isyan hareketi başlatan, Harem'de dinsizlik faaliyetleri icra etmiş olan Alevi İsmail b. Yusuf Ölmüştü. Allah onu bu senede acil olarak helak etmiş ve ona asla mühlet vermemişti.
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bu senede Ahmed b. Muhammed el-Mutasım (yani Müstain) öldü.
Bu senede İshak b. Behlül, Ziyad b. Eyyüb, Muhammed b. Beş-şar, Gunder, Musa b. Müsennâ ez-Zemin, bir de Yakub b İbrahim ed-Devrakî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [21]

Hicretin İkiyüzelliüçüncü Senesi

Bu senenin receb ayında Mutez, Hemedan taraflarında bulunan ^.bdülaziz b. Ebi Dülef le savaşmak üzere yola koyulması için Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı 4.000 kişilik bir askeri birliğin başında yola çıkardı. Abdülaziz b. Ebi Dülef isyan etmiş ve halifeye başkaldırmıştı. Etrafında Hemedanlılardan 20.000 kadar adam vardı. Neticede Musa ve ordusu, bu senenin sonunda

Abdülaziz b. Ebi Dülef i feci bir şekilde bozguna uğrattılar. Bu senenin ramazan ayında Kereç mıntıkasında aralarında ikinci bir savaş cereyan etti. Abdülaziz b. Ebi Dülef yine bozguna uğradı. Adamlarından çoğu öldürüldü ve kadınlarından, çocuklarından çoğu esir alındı.
Müslümanlar, Abdülaziz b. Ebi Dülefin annesini de esir alarak Mutez'e yetmiş yük kesik baş ve çok sayıda bayrak gönderdiler. Abdülaziz b. Ebi Dülef ten, istila etmiş olduğu birçok beldeleri geri aldılar.
Bu senenin ramazan ayında halife Mutez, Boğa eş-Şerabî'ye kaftan giydirdi. Başına taç koydu ve iki nişan taktı.
Bu senenin ramazan bayramında Bevazie denen yerde büyük bir savaş vuku buldu. Şöyle ki: Müşavir b. Abdülhamid Bevazic'de hakimiyetini ilan etti. Etrafında 70 kadar Harici toplandı. Bendar et-Ta-berî adında bir adam da 300 kadar askeriyle ona karşı hücuma geçti. İki taraf şiddetle savaştılar, elli kadar Harici Öldürüldü. Bendar'ın da 200 adamı öldürüldü. 50 adamı öldürüldüğü yolunda zayıf bir rivayet de vardır. Bendar da ölüler arasındaydı. Allah ona rahmet etsin. Sonra Müşavir, Hülvan'a yöneldi. Gidip Hülvanîılarla savaştı. Horasanlı hacılar da Hülvanlılara yardım ettiler. Müşavir onlardan 400 kadar kişiyi öldürdü. Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin. Kendisinin de birçok adamı öldürüldü.
Bu senenin şevval ayının bitimine üç gün kala Vasıf et-Türkî öldürüldü. Halk onun Samarra'daki evini ve çocuklarının evlerini yağmalamak istedi, ama bunlara imkân verilmedi. Halife ona ait şeyleri Boğa eş-Şerabî'ye verdi.
Bu senenin zilkade ayının 14. gecesinde ay tutulması görüldü. Öyle ki aym çoğu görünmez oldu. Işığı söndü. Ay tutulması sona erince Bağdat'ta bulunan Irak valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir öldü. Ölüm sebebi, başında ve boğazında çıkan çıbanlardı. Bu yüzden Ölmüştü.
Cenaze namazı kılınmak üzere cesedi getirildiğinde oğlu Tahir ile kardeşi Ubeydullah ihtilafa düştüler. Namazı kimin kıldıracağı hususunda anlaşamadılar. Nihayet kılıçlar çekildi, halk birbirini taşlamaya başladı. Gürültüler yükseldi. "Ya Tahir, ya Mansur!" diye bağırıp
çağırmaya başladılar. Ubeydullah, etrafında önde gelenler ve halkın ekâbiri bulunduğu halde doğru tarafına yöneldi, evine gitti. Cenaze namazını Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in oğlu Tahir kıldırdı. Zaten cenaze namazını kıldırmasını babası ona vasiyet etmişti. Mutez, olup bitenlerden haberdar olunca hil'atleri ve valilik yetkisini Ubeydullah b. Abdullah b. Tahir'e gönderdi. Ubeydullah kendisini hiî'atle-: ri getiren adama 50.000 dirhem armağan verdi. - :
Bu senede Halife Mutez, kardeşi Ebu Ahmed'i Rey şehrinden önce Vasıta, sonra Basra'ya sürgün etti. Sonra da Bağdat'a getirtti. -
Bu senenin zilkade ayının sonunda pazartesi günü Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile hicretin 251. senesinde ortaya çıkıp o zamandan beri isyan hareketini sürdürmekte olan Hüseyin b. Ahmed eî-Kevkebi et-Talibî, Kazvin'de karşılaştılar. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Sonra Kevkebî bozguna uğradı. Musa, Kazvin şehrini geri aldı. Kevkebî de Deylem şehrine kaçtı.
İbn Cerir'in bu svaşa katılan bir şahıstan naklederek anlattığına göre Kevkebî, Musa ordusuyla karşı karşıya geldiğinde adamlarına tahtası olmayan deri kalkanları kendilerine siper etmelerini emretmişti. Mızraklar bu deri kalkanlara tesir etmiyordu. Büyük Boğa'nın oğlu Musa da kendi adamlarına, yanlarında bulunan nefti yere döküp savaşa devam etmelerini, bir süre sonra karşı tarafa, bozguna uğramış izlenimi vermelerini emretti. Onlar da bu emri aldılar. Bir süre savaştıktan sonra bozguna uğramış gibi geriye doğru kaçmaya başladılar. Kevkebî'nin adamları da bunları kovalamak üzere peşlerine düştüler. Neftin dökülmüş olduğu yerin ortalarına geldiklerinde Musa kendi adamlarına nefte ateş verip tutuşturmalarını emretti. Onlar da ateşi tutuşturdular. Kevkebî'nin adamları kısa bir süre sonra yanmaya ve hızla geriye doğru kaçmaya başladılar. Musa ve askerleri onların üzerine hücuma geçtiler. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Kevkebî'nin kendisi de Deylem'e kaçtı. Musa, Kazvin şehrini teslim aldı.
Bu senede Abdullah b. Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî insanlara haccettirdi.
Bu senede Ebü'l-Eş'as ve Ahmed b. Said eeUDariinî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [22]

Sirri Es-Sakatî

Büyük mutasavvıflardandır. Maruf el-Kerhî'nin talebesidir. Ha-şirn, Ebu Bekir b. Ayyaş, Ali b. Arab, Yahya b. Yeman, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden hadis nakletti. Ablasının oğlu Cüneyd b. Muhammed, Ebü'l-Hasan en-Nevrî, Muhammed b. Fad b. Cabir es Sakatı ve bir grup kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
Ticaret yaptığı bir dükkânı vardı. Bir cariye oraya uğradı. O cari-ve efendilerine bir şey satın alıp içine koymak üzere yanında getirmiş olduğu bir kabı kırmıştı. Ağlıyordu. Sırri ona kırdığı kabın yerine başka bir kab alması için bir miktar para verdi. Üstadı Maruf, onun bu cariyeye yaptığı iyiliği gördü ve kendisine: "Allah dünyayı sana sevimsiz kıldı." dedi ve Sırri o günden itibaren zahid oldu.
Sırri dedi ki: «Bir bayram günü, üstadım Marufla karşılaştım. Yanında üstü başı perişan, küçük bir çocuk vardı. Yoksul olduğu her halinden belliydi. Üstadıma sordum:
- Üstadım; bu kimdir, neyin nesidir?
- Bu çocuk, ceviz oynamakta olan bir grup çocuğun yanında duruyordu. Kendi kendine bir köşeye çekilip düşüncelere dalmıştı. Ona dedim ki: Ey çocuk! Niçin sen de bunlar gibi oynamıyorsun? Bana: "Ben yetimim. Oynamak için ceviz satın alacak paran

yok." diye cevap verdi. Ben de onu yanıma alıp getirdim ki, ceviz satın alacak kadar bir şeyler kendisine toplayayım ve böylece sevinsin.
Ben, üstadım Marufa dedim ki:
- Kendisine bir şeyler giydireyim ve ceviz satın alacak kadar biraz da para vereyim; olmaz mı?
- Sen bunu yapar mısın?
- Evet.
- Öyleyse al, çocuk sende kalsın. Allah kalbini zengin kılsın.» Sırri dedi ki: Dünya benim gözümde o kadar küçülmüştür ki, o, benim gözümde en küçük şeydir."
Bir defasında Sırri'nin dükkânında bir miktar badem vardı. Adamın biri gelip pazarlık yaptı ve bademin Ölçeğini 63 dinara satın aldı. Sonra adam bademi alıp gitti. Fakat başka yerlerde bademin ölçeğinin 90 dinara satıldığım gördü. Gelip Sırri'ye "Ben bademi senden 90 dinara satın alacağım." dedi. Sırri ise ona şu karşılığı verdi:
- Ben ölçeğini 63 dinara satmak için seninle pazarlık yaptım ve anlaştık. Şimdi daha fazlasına satamam.
- Ben senden 90 dinara satın almak istiyorum.
- Hayır 63 dinardan fazlasına satamam.
Akıllılığın ve dürüstlüğün gereği olarak ben bu bademin ölçeğini 90 dinara senden satın almalıyım."
Sırri, 63 dinardan fazla bir fiyatla satmamakta kararlı görülünce, adam bademi satın almadan gitti.
Uünün birinde bir kadın Sırri'nin yanına gelip şöyle dedi: Muhafızlar oğlumu alıp götürdüler. Senden ricam şudur ki; mu z kuvvetleri komutanına haber salsan da oğlumu dövmemesi için ^adabuhmsan."
Kadının bu ricası üzerine Sırri kalkıp namaza durdu. Namazı uzattı, fakat kadının içi yanıyordu. Sırri, namazını tamamladıktan sonra kadın ona: "Allah rızası için oğluma yardımcı ol." dedi. Sırri de ona: "Zaten ben de senin işinle ilgileniyordum." diye cevap verdi. Henüz namaz kıldığı yerden kalkmamıştı ki, başka bir kadın, oğlu tutuklanan kadının yanına geldi ve ona: "Müjdeler olsun sana! Oğlun serbest bırakıldı. Şimdi evde seni bekliyor." dedi. Kadın da oradan ayrılıp gitti.
Sırri dedi ki: "Allah'a karşı günah işlemeyeceğim ve hiç kimsenin de bana minnetinin olmayacağı bir yiyecek yemek istiyorum. Ama böyle bir yiyecek de bulamıyorum."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Sırri şöyle demiştir: "Otuz seneden beri canım bakla yemek istiyor, ama bulamıyorum."
Sırri dedi ki: «Dükkânımın bulunduğu çarşıda bir yangın çıktı. Dükkânımın bulunduğu tarafa koşmaya başladım. Yoldayken adamın biri bana rastladı ve: "Müjdeler olsun sana! Dükkânına ateş düşmemiş, dükkânın hasar görmemiş." dedi. Ben de: "Elhamdülillah" dedim. Fakat daha sonra o hamdimi düşünmeye başladım. Çünkü ben dünyalığımı kurtardığım için Allah'a hamdetmiştim. O esnada bulundukları sıkıntılı halde dükkânı yanan kimselere yardımcı olmamıştım. İşte otuz seneden beri bu günahım için Allah'tan mağfiret diliyorum.»
Sırri dedi ki: «Bir gece virdimi okuyup namazımı kıldım. Sonra mihrapta ayaklarımı uzattım. Bu sırada bana: "Ey Sırri Hükümdarların karşısında da böyle oturabiliyor musun?!" diye seslenildi. Ben de ayaklarımı toplayıp: "Senin ululuğuna ve üstünlüğüne yemin ederim ki ey Rabbim, bundan sonra artık ayaklarımı ebediyen uzatmayacağım!" dedim.»
Cüneyd-i Bağdadî şöyle demişti: «Sırri es-Sakatî'den daha âbid birini göremedim. Doksansekiz yaşma kadar uzanıp uyuduğunu görmedim. Ancak Ölüm hastalığında iken ayaklarım uzatmıştı. Hastalığı esnasında ziyaretine gittim, "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:
"Hastalığımı tabibime nasıl şikâyet ederim? Bana gelen, tabibimden gelmiştir!"
Kendisini rüzgârlandırmak için yelpazeyi elime aldım ve sallamaya başladım. Bana şöyle dedi: "İçim yanmaktayken bu yelpazenin serinliğini nasıl hissederim?!" Böyle dedikten sonra şu şiiri okumaya başladı:
"Kalbim yanıyor, gözyaşlarını akıyor.
Sıkıntı zerimde toplanıyor, ama sabrım dağılıp gidiyor.
Kararı olmayan kimsenin istikrarı nasıl olur?
Hevesim bana karşı cinayet işledi. Şevkim bende ıstırap meydana
getirdi.
Ya Rab! Eğer beni genişliğe kavuşturup rahatlatacak bir şey var-
sa
Ruhum bedenimde bulundukça bana bu lutfunu bahşet."
Kendisine: "Bana tavsiye de bulun." dedim. O da şu tavsiyelerde bulundu: "Şerli kimselerle arkadaşlık etme. İyi ve hayırlı kimselerin meclislerine katılmakla da sakın ola ki Allah'ı zikirden uzak durma."
Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Sırri es-Sakatî, hicretin 253. senesinin ramazan ayının 6'sında salı günü sabah ezanından sonra vefat etmiş ve aynı günün ikindi namazından sonra vefat etmiş ve aynı günün ikindi namazından sonra Şüveynezi mezarlığına defnedil-miştir. Mezarı herkesçe bilinen ve tanınan bir yerdedir. Cüneyd-i Bağdadî'nin mezarı da onunkinin yambaşmdadır.
Ebu Ubeyde b. Haryobe'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir:
"Rüyada Sırri'yi gördüm. Kendisine dedim ki:
- Allah sana nasıl muamele etti?

- Beni ve cenazeme katılan herkesi bağışladı.
- Ben de senin cenazene katılan ve namazını kılan kimselerdendim.
Cebinden bir liste çıkardı, baktı ama, orada adamı göremedi. Ben de kendisine dedim ki:
- Hayır, ben senin cenazene katıldım, iyi bak. Listenin alt tarafına baktı, adımı haşiye kısmında gördü."
Ibn Hallikan'm naklettiği bir kavle göre Sırri es-Sakatî, hicretin 251. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 256. senesinde vefa ettiğine dair zayıf bir rivayette vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Ibn Hallikan dedi ki: Sırri es-Sakatî, çok şiir söylerdi:
Sevdiğimi iddia ettim. O zaman sevgi bana dedi ki: Sen beni yalanladın. Bakıyorum ki vücudunun bütün organları et dokudur.
Deri, bağırsaklara ve iç organlara yapışmadıkça sevgi iddiasında bulunulamaz.
Vücut zayıflayıp çağıranın çağrısına icabet edecek gücü bulmadıkça,
Aşık olduğunu kimse söyleyemez." [23]

Hicretin İki Yüzelî Dördüncü Senesi

Bu senede halife Mutez, Boğa eş-Şerabî'nin öldürülmesini emretti. Başını önce Samarra'da, sonra da Bağdat'ta sütun üzerin dikip teşhir etti, cesedini yaktı. Mallarına ve ürünlerine el koydu.
Bu senede halife Mutez, Ahmed b. Tolon'u Mısır valiliğine tayin etti. Ahmed, Mısır'daki meşhur caminin banisidir.
Bu senede Ali b. Hüseyin b. İsmail b. Abbas b. Muhammed insanlara haccettirdi.
Bu senede Ziyad b. Eyyüb el-Hisyanî ve Ali b. Muhammed b. Musa er-Rıza gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Ali b Muhammed b. Musa er-Rıza, cemaziyelahir ayının bitimine dört gün kala pazartesi günü Bağdat'ta vefat etti. Ebu Ahmed el· Mütevekkil onun cenaze namazını kendi adıyla bilinen Ebu Ahmed caddesinde kıldırdı ve Ali, Bağdat'taki evine defnedildi.
Bu senede veat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Abdullah el-Mahremî ve Mevhil b. İhab da bulunmaktadır [24]

Ebü'l-Hasan Ali El-Hadi

Ebul-Hasan Ali el-Hadi b. Muhammed el-Cevad b. Ali er-Rıza b. Musa el-Kazım b. Cafer es-Sadık b. Muhammed el-Bakır l Ali Zeyne-labidin b. Hüseyin eş-Şehid b. Ali b. Ebi Talib. Oniki imamdan biridir. Hasan b. Ali el-Askerî'nin babasıdır. Cahil yalancı, günahkâr ve sapık fırka tarafından ortaya çıkması beklenmektedir.
Abid ve zahid bir kimseydi. Mütevekkil onu Samarra'ya nakletti. Orada yirmi sene ve birkaç ay müddetle ikamet etti ve bu sene orada vefat etti.
Bir zaman Mütevekkile, Ebü'l-Hasan Ali'nin evinde silahlar ve birçok kimselerden gelen çok sayıda mektuplar bulunduğu ihbar edildi. Bunun üzerine Mütevekkil oraya bir grup asker gönderdi. Ansızın evine baskın yapan askerler onun yün bir hırka giyinmiş olarak kuru toprak üzerinde oturmuş ve kıbleye yönelmiş olduğunu gördüler. Onu bu halde alıp Mütevekkilin huzuruna götürdüler. Mütevekkil içki sofrasında idi. Ebü'l-Hasan Ali, huzurunda durdurulunca Mütevekkil ona saygı göstermiş, ikramda bulunmuş, yanıbaşında oturtmuş, elindeki içki bardağını ona sunmuştu. Ebü'l-Hasan Ali ise, şu karşılığı vermişti: "Ey mü'minlerin emiri! Bu içki denen şey karnıma girmemiş, etime ve kanıma karışmamıştır. Beni bundan affet." Mütevekkil de onu içki içmekten muaf tutmuş, sonra ona: "Bana bir şiir oku." demiş. O da şu şiiri okumuştu:
"Dağların tepelerinde geceledîler, güçlü adamlar onları korudular. Fakat dağların zirveleri onlara yarar sağlamadı. Onları belalardan kurtaramadı.
Onur ve şereften sonra onlar bulundukları saraylarından yere indirildiler. Bir çukura konuldular. Konuldukları yer, ne kötü bir yerdir.
Mezara defnedilmelerinden sonra bir ünleyici onlara şöyle seslendi:
Nerede taçlar, nerede zinetler, nerede has adamlar!...
Nerede üzerlerine perde çekilen, başlarına taç konulan o parlak yüzler.
İçlerine konuldukları zamanda mezarlar o parlak yüzlerin üzerine kurtları saldılar. Kurtlar onları yeyip tüketmek için birbirleriyle savaştılar.
Onlar dünyada iken uzun bir süre yedikten sonra mezara konuldular ve bu uzun hayattan sonra yenilmeye başladılar."
Ebü'l-Hasan'ın bu şiirinden sonra Mütevekkil toprağı ıslatacak derecede ağladı. Çevresinde bulunanlar da ağladılar. İçki sofrasının kaldırılmasını emretti, Ebü'l-Hasan'a 4.000 dinar verilmesini görevlilere emretti. Ondan helallik diledi ve onu saygı, ikram ve izzet içinde evine gönderdi. Allah Ebü'l-Hasan'a rahmet etsin. [25]

Hicretin İkiyüzellibeşinci Senesi

Bu senede Müilih ile Hasan b. Zeyd et-Talibî arasında bir savaş cereyan etti. Müflih, Hasan'ı bozguna uğratıp Taberistan'ın Amül şehrine girdi. Hasan b. Zeyd'in evlerini yaktı. Sonra peşisıra Dey-lem'e gitti. ; ;
Bu senede Yakub b. Leys ile Ali b. Hüseyin b. Kureyş b. Şebel arasında da şiddetli bir savaş vuku buldu. Ali b. Hüseyin kendi tarafından Tavk b. Mugalles adında birini Hüseyin b. Kureyş'in üzerine gönderdi. Tavk, bir- aydan fazla süreyle onu sıkıştırdı. Fakat daha sonra Yakub, Tavk'ı mağlup edip esir aldı. Adamlarının önde gelenlerini de esir aldı. Sonra Ali b. Hüseyin'in yanma gitti ve onu esir aldı. Beldesi olan Kirman şehrini de hükmü altına alarak elinde bulunan Horasan'a bağlı Sicistan beldesine kattı.
Sonra Yakub b. Leys, Mutez'e kıymetli hediyeler gönderdi. Binek hayvanları, şahinler ve kıymetli elbiseleri hediye olarak ona sundu.
Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Süleyman b. Abdullah b. Tahir'i Bağdat ve Sevad valiliklerine atadı.
Senede Salih b. Vasıf, Mutez'in katibi Ahmed b. İsrail'i, Mutez'in annesi Kabiha'nın katibi Hasan b. Muhalled'i ve Ebu Nuh İs b. İbrahim'i yakaladı. Bunlar beytülmahn paralarını yemek hususunda anlaşmışlardı. Bunlar divanda çalışan kimseler idiler. Salih b. Vasıf bunları yakaladı ve kendisine bol para ödemekle yükümlü olduklarına dair yazılarını ve imzalarını aldı. Bu da Mutez'in rızası dışında oluyordu. Salih bunların mallarını, mahsûllerini ve çiftliklerini ihtiyati tedbir altına aldı. Onlara hain katipler denildi. Halife Mutez de istemeyerek bunların yerlerine başkalarını tayin etti.
Bu senenin receb ayında İsa b. Cafer ile Ali b. Zeyd el-Haseniyan Kûfe'de ayaklandılar. Orada Abdullah b. Muhammed b Davud b. İsa'yı öldürdüler. Kûfe'de durumları cidden kuvvetlendi. [26]

Halife Mutez'in Ölümü

Bu senenin receb ayının bitimine üç gün kala halife Mutez Billah hal' edildi. Şaban ayının ikinci gecesinde de öldüğü açıklandı. Hal' sebebi şuydu: Askerler toplanarak kendisinden erzaklarını taleb ettiler, ama onlara verecek bir şeyi yoktu. Askerlere vermek üzere başkalarından ödünç para istedi, ama kimse vermedi. O da yanında para bulunmadığını askerlere açıkladı. Türkler onu hal' etme hususunda ittifak ettiler. Huzurlarına çıkması için kendisine haber gönderdiler. Mutez, ilaç içtiğini ve huzurlarına çıkamayacağını, vücudunda zafiyet bulunduğunu söyleyerek özür beyan etti. Kendisini görmek isteyenlerin yanına gelmelerini istedi. Bazı ümera, huzuruna gittiler. Gürzlerle ona vurmaya başladılar. Ayaklarından tutarak onu sürüyüp dışarı çıkardılar. Üzerinde kana bulanmış yırtık bir gömlek vardı. Mutez'i, bu şiddetli sıcaklarda hilafet sarayının ortasında durdurdular. Öyle ki, şiddetli sıcaktan dolayı altına etmeye başladı. Pisliği ayaklarının arasında görüldü. Bazıları onu tokatlıyor, o da ağlıyordu. Kendisini döven adam ise: "Hilafetten feragat et!" diyordu. Halk toplanmıştı.
Daha sonra onu çok dar bir hücreye soktular. Çeşitli işkenceler tatbik ettiler. Nihayet o da hilafetten feragat etti. Kendisinden sonra Mühtedi Billah hilafete geçti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Sonra onu, kendisine çeşitli işkenceler tatbik edecek cellatlara teslim ettiler. Üç gün süreyle aç ve susuz bıraktılar. Sonra kuyu suyundan bir içimlik istedi, ama kendisine su verilmedi. Daha sonra onu kireç içinde bulunan bir bodruma soktular. Kireç batağına bastırdılar. Böylece can verip öldü, ama cesedinde darbe izi bulunmaksızın onu kireçten çıkardılar. Ayan ve eşraftan bir grup adamı, vücudunda darbe izi bulunmaksızın öldüğüne şahid tuttular. Bu hadise bu senenin şaban ayının ikisinde cumartesi günü vuku bulmuştu.
Cenaze namazını Mühtedi Billah kıldırdı. Kardeşi Muntasır'la birlikte Kasrü's-Savami' yanına defnedildi. Vefatında yirmidör yaşındaydı. Dört sene altı ay yirmiüç gün süreyle halifelik yaptı. Uzun boylu, iri yarı, ölçülü endamlı, burun kemeri kalkık, yuvarlak yüzlü, yakışıklı, güleç şimali, beyaz tenli, siyah ve kıvırcık saçlı, gür sakallı, güzel gözlü, dar kaşlı, pembe yüzlü biri idi.
İmam Ahmed b. Hanbel, onun yüksek zekâlı, iyi anlayışlı biri olduğunu söyleyerek övmüştür. Babasının sağlığında iken yanına geldiğinde ona ders verip eğitmişti. Nitekim bu hususu İmam Ahmed b. Hanbel'in biyografisini anlatırken açıklamıştık.
Hatib Bağdadî, Ali b. Harb'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mutez'in huzuruna girdim. Ondan daha güzel yüzlü bir halife görmedim. Onu gördüğümde secdeye kapandım. Bana: "Ey ihtiyar! Sen Allah'tan başkasına mı secde ediyorsun?!" diye sordu Ben de ona şu cevabı verdim: Ebu Asım Dahhâk b. Muhalled en-Nebil, Ebu Bek-re'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir "Rasûlullah (s.a.v.)j kendisini sevindiren bir şey gördüğü veya hoşuna gidecek bir müjde aldığı zaman Aziz ve Celil olan Allah'a şükür için secde ederdi."»
Zübeyr b. Bekkâr dedi ki: "Mutez'in yanma gittim. O zaman halife idi. Gittiğimi duyunca acelece çıkarak geldi ve ben karşıladı. Ayağı sürçtü. Bunun üzerine şöyle bir şiir okudu:
"Yiğit adam dilinin sürçmesi nedeniyle ölür, ama kişi, ayağının sürçmesi nedeniyle ölmez.
Ağzından çıkan bir sürçme, başına isabet eder.
Ama ayağındaki sürçme kısa bir süre sonra iyileşir."
îbn Asakir'in anlattığına göre halife Mutez, babası Mütevekkil'in sağlığında Kur'ân-ı Kerim okumayı iyice öğrenince babası emirler, ileri gelenler ve reisler gizlice bir toplantı yaptılar. Çocuk yaştayken minbere oturup babasına hilafet selamı verip hutbe irâd edince hilafet sarayında havas ve avam tabakalarına altın, gümüş ve mücevherler saçıldı. O zaman etrafa savrulan mücevherlerin kıymeti 100.000 dinardı. Bir o kadar da altın saçılmıştı. Ayrıca 1.000.000 dirhem saçılmıştı. Sonra çeşitli

kaftanlar, sergiler ve kumaşlar hediye olarak dağıtılmıştı ki, bunların sayısını bilmek imkânsızdır. O, görülmeye değer bir vakitti. Hilafet sarayında ondan daha güzel ve göz alıcı bir eğlence tertiplenmemişti. Halife, oğlu Mutez'in annesi Kabiha'ya kıymetli kaftanlar giydirmiş, ona bol miktarda armağanlar ve bahşişler vermişti. Ayrıca oğlunun eğitmem Muhammed b. İmran'a da cidden Çok miktarda mücevher, altın, gümüş ve kumaş vermişti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [27]

Mühtedı Bıllahtn Hilafeti

Mühtedi Billah Ebu Muhammed Abdullah Muhammed b. Vasık b. Mutasım b. Harun. Mutez'in, kendisinin huzurunda hilafetten feragat etmesinden ve hilafet görevini yürütmekten aciz olduğuna dair ikrarda bulunmasından sonra bu senenin receb ayının bitimine bir gece kala çarşamba günü halifeliğine bey'at edildi. Kendisi halifelik yükünü omuzlamaya arzulu olduğunu açıkladı. Asıl adı Muhammed b. Vasık Billah'tır. Sonra elini uzattı, bütün halk onun halifeliğine bey'at etti. Bundan sonra havas tabakası da onun halifeliğine bey'at etti. Havastan sonra avam tabakası da minber üzerinde ona bey'atla-rını sundular. Mutez bir yazı yazarak, hilafetten feragat ettiğine, bu işi yürütmekten aciz olduğuna ve Mühtedi'ye bey'atını sunduğuna şahadet ettiğine dair beyanda bulundu.
Bu senenin receb ayınm sonunda Bağdat'ta korkunç bir fitne meydana geldi. Halk, Bağdat valisi Süleyman b. Abdullah b Tahir'e hücum etti. Samarra'da Mühtedi'nin hilafetine bey'at edildiğinden haberleri olmadığı için de Mutez'in kardeşi Ahmed b. Mütevekkilin hilafetine bey'at etmeleri için herkese çağrıda bulundular. Bu fitne nedeniyle Bağdatlılardan çok sayıda adam öldürüldü, çoğu da suda boğuldu. Daha sonra Mühtedi'nin hilafetine bey'at edildiğine dair haber kendilerine ulaşınca sakinleştiler. Ancak bu haber şaban ayının 7'sinde kendilerine ulaşmıştı. Bundan sonra düzen sağlandı ve Mühtedi'nin hilafet işi yerine oturdu.
Bu senenin ramazan ayında Mutez'in annesi Kabiha'nın yanında bol miktarda para ve kıymetli mücevher bulunduğu görüldü. Bunların miktarı 1.000.000 dinar civarındaydı. Ayrıca yanında misli görülmemiş, bir su tası iriliğinde zümrüt ile ölçekler dolusu emsalsiz kızıl yakut görülmüştü.
Komutanlar, Mutez'den maaşlarının Ödenmesi ve erzaklarının temin edilmesi için 50.000 dinar istemişler ve Salih b. Vasıf ı öldürmeyi kendisine garantilemişlerdi. Fakat Mutez'in yanında onlara verecek para yoktu. Annesi Kabiha'dan -ki Allah onu kahretsin- ödünç para istemiş, fakat annesi ona ödünç para vermemiş, yoksul olduğunu söyleyip cimrilik yapmıştı. Fakat daha sonra oğlu Mutez öldürülüp çeşitli nahoş hareketler cereyan ettiğinde, yukarıda bahsettiğimiz mallar yanında ortaya çıktı. Çok miktarda altın, gümüş ve kapları vardı. Yıllık geliri 10.000 dinar civarındaydı. Önceleri oğlunun düşmanı Salih b. Vasıfin yanında gizleniyordu. Daha sonra bu adamla evlendi. Salih'e şöyle beddua ediyordu:
'Allah'ım! Salih b. Vasıfi rezil rüsvay eyle. O benim sırlarımı açığa vurdu. Irzımı payimal etti, oğlumu öldürdü, düzenimi altüst etti, aldı. Beni memleketimden uzaklara gurbete düşürdü. Bana çok kötülükler yaptı."
Sonra Mühtedi Billah'ın halifeliği yerleşti. Allah'a hamdolsun ki bu, düzgün bir hilafetti.
' Mühtedi, bir gün komutanlara ve ümeraya şöyle dedi:
'Yıllık geliri 10.000 dinarı bulan bir annem yoktur. Onu anne olarak kabul etmiyorum. Ben sadece bana yetecek kadar azık istiyorum. Daha fazlasını istemiyorum. İstediğim, kardeşlerim içindir. Çünkü onlar gerçekten fakr-ü zaruret içindedirler."
Bu senenin ramazan ayının bitimine üç gün kala perşembe günü Salih b. Vasıf, vezir Ahmed b. İsrail'in ve daha Önce Hristiyan olup Müslüman olduğunu söyleyen ve Kabiha'nın katibi olan Ebu Nuh İsa b. İbrahim'in dövülmesini emretti. Mallan elinden alındıktan sonra bunlardan her birine beşyüzer kırbaç vuruldu. Sonra da katıra ters bindirilerek şehirde dolaştırıldılar. Bu halde iken Öldüler. Bu icraat, Mühtedi'nin rızası dışmdaydı. Ama o, işin başında bulunan Salih b. Vasıf a karşı koyamıyor ve zayıf olduğu için işe el atamıyordu.
Bu senenin ramazan ayında yine Bağdat'ta Muhammed b. Evs'in taraftarları olan Şakiriler ve diğer askerlerle halk arasında bir fitne meydana geldi. Halktan 100.000 kadar kişi toplandı. İki taraf arasında kırbaçlamalar, mızraklaşmalar ve ok atışmaları cereyan etti. Çok sayıda adam öldürüldü. Sonra Muhammed b. Evs ile adamları bozguna uğradılar. Halk, onlardan ele geçirdikleri ve 2.000.000 frank civa-nnda bir değer ifade eden mallarını yağmaladı. Sonra Muhammed b. Evs, Bağdat'tan dilediği bir yere gitmek üzere çıkarıldı. Korku içinde Bağdat'tan kovulmuş olarak çıkıp gitti. Çünkü halk onun gidişatından memnun değildi. Zorba ve inatçı bir kimseydi. Zorluk çıkaran bir şeytan olup habis bir kimseydi, fasık ve despot idi.
Halife; şarkıcıların ve çalgıcıların Samarra'dan sürgün edilmelerini, sultanın sarayındaki aslanların, kaplanların, yırtıcı hayvanların, av için beslenen köpeklerin öldürülmesini, eğlence toplantılarının iptal edilmesini, haksızlığa uğrayanların haklarının iade edilmesini, iyiliğin emredilip kötülüğün yasaklanmasını emretti ve halkın huzurunda meclis düzenledi. Hükümranlığı Şam'ın ve diğer beldelerin her tarafında cari oldu.
Sonra halife, yanında bulunan Türk görevli ve askerlere karşı
£ûç kazanmak amacıyla Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı yanma çağırdı.
öylece hilafetin sağlamlaşmasını düşünüyordu. Ancak Musa, bulun-
ugu yerlerde cihadla meşgul olduğundan ötürü bu çağrıya icabet

edemeyeceğini söyleyerek mazeret beyan etti. [28]

Ehl-İ Beyt'ten Olduğunu İddia Eden Başka Bir Haricinin Basra'da İsyan Etmesi

Bu senenin şevval ayının ortasında Basra dışında Ali b. Muham-med b. Ahmed b. İsa b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Eb Talib olduğunu iddia eden ama aslında doğru söylemeyen, Abdülkays kabilesinin ücretli bir işçisi olan ve gerçek adı Ali b. Muhammed b. Abdurra-him, annesi de Kurra binti Ali b. Rahib b. Muhammed b. Hakim el-Esedî olan, Hüzeyme kabilesin mensup olup Rey şehrinin köylerinden olan bir kişi Basra'da ortaya çıkıp isyan etti. İbn Cerir böyle demiştir.
Yine aynı zat şöyle demiştir: «Bu adam, hicretin 249. senesinde de Necdeyn'de ortaya çıkmış ve kendisinin Ali b. Muhammed b. Fadl b. Hüseyin b. Abdullah b. Abbas b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia etmişti. Hecer mıntıkasında halkı kendisine itaata davet etmiş ve He-cerlilerden bir cemaat kendisine tabi olmuştu. Bu sebeple çok savaşlar ve büyük fitneler vuku bulmuştu.
Bu ikinci isyanında etrafına Basra dışında çorak ve kurak arazilerde ikamet eden bir grup zenci toplandı. Onları alıp Dicle'den karşı kıyıya geçirerek Dinari'de konakladı. Beraberindekilerden bazılarına kendisinin Küfe taraflarında öldürülen Hüseyin'in babası Yahya b. Ömer olduğunu söylüyordu. Kur'ân'dan İsra, Kehf, Sâd ve Nebe' sûrelerini bir saatte ezberlediğini başkalarının bu sûreleri uzun bir sürede dahi ezberleyemediklerini iddia etmişti.
Bir gün, çölde nereye gideceğini düşünmekte iken, bulutlardan kendisine seslenilerek Basra'ya gitmesi gerektiğinin söylendiğini, kendisinin de bu sese kulak vererek Basra'ya yöneldiğini söylemişti. Basra'ya yaklaştığında, halkın Sadiye ve Bilaliye olarak iki gruba ayrıldıklarını görmüş, bir tarafi diğerine karşı kullanabilmek için, bunlardan bir tarafa yamanmaya niyetlenmişti, ama bunu yapamamıştı. Daha sonra Bağdat'a göçmüş ve orada bir sene ikamet etmiş, Muhammed b. Ahmed b. İsa b. Zeyd'e mensub olmuştu.
O, adamlarının kalplerindeki düşünceleri ve niyetleri bildiğini, bunu Cenâb-ı Allah'ın kendisine bildirdiğini iddia ediyordu. Bazı basit, cahil ve ayak takımı kimseler ona tabi olmuşlardı.
Sonra ramazan ayında Basra'ya dönmüş, etrafında çok sayıda adam toplanmıştı, ama bu adamları arasında savaşacak kabiliyette kimseler yoktu. Basra taraflarından kendilerine asker geldi. Hep birlikte toplanarak savaştılar. Bu Haricinin ordusunda sadece üç kılıç vardı, karşılarındaki orduda ise çok sayıda teçhizat, asker ve aletler vardı. Bununla birlikte bu Haricinin adamları o askerleri mağlub ettiler. Karşı taraftaki askerler 4.000 savaşçı idiler.
Bundan sonra Harici ve adamları Basra'ya gittiler. Ciba halkından bir adam ona bir at hediye etti, ama atın üzerine koyacak bir eğer ve ağzına takacak bir gem bulamadı. Atın boynuna bir ip takarak sırtına bindi, ağzım lifle bağladı. Sonra bir adamı ölümle tehdit ederek ondan 150 dinar ve 1.000 dirhem aldı. Bu onun bu beldede yaptığı ilk yağma idi. Sonra diğer bir adamdan üç beygir aldı. Başka bîr yere giderek oradan da silah ve eşya gasbetti. Sonra az sayıda silaha ve ata sahip ordusuyla yola koyuldu. Bunun ardısıra kendisiyle Basra valisi arasında müteaddit savaşlar cereyan etti. Basra valisini ve askerlerini bozguna uğrattı. Böylece gücü arttı, adamları çoğaldı. Otoritesi yayıldı, askerleri fazlalaştı. Bununla beraber halkın malına taarruz etmiyor, kimseye eziyet vermiyordu. O sadece sultanın malını almak istiyordu.
Savaşlarından birinde adamları müthiş bir hezimete uğradılar, sonra gelip etrafında toplandılar. Toparlandıktan sonra da Basralıla-ra yeniden hücum ettiler. Onları bozguna uğrattılar. Bir kısmını öldürüp bir kısmını esir aldılar. Yanma getirilen her esiri mutlaka öldürüyordu.
Zamanla durumu kuvvetlendi. Basralılar ondan korkmaya başladılar. Halife, bu zencilerin lideri Harici ile savaşmaları için Basra'ya takviye kuvvetleri gönderdi. Sonra adamlarından biri, beraberindeki askerlerle birlikte Basra'ya hücum etmesini, zor kullanarak şehire girmesini kendisine tavsiye edince o, adamlarının görüşlerini zayıf bulup şöyle dedi: "Şehirin yakınında duralım. Onlar bizim şehire girmemizi taleb etsinler ve bizi çağırsınlar."»
Bununla Basralılar arasında cereyan eden hadiseleri ve savaşları inşaallah önümüzdeki sene olaylarından bahsederken anlatacağız.

Bu senede Ali b. Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi. [29]

Hicretin İkiyüzellibeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mutezile'den Kelamcı Cahiz

Gözleri pırtlak olduğu için, pırtlak gözlüler anlamına gelen Cahilye fırkası kendisine nispet edilir.- Kendisine Hadekî de denilirdi.
Vırkin görünümlü, itikadı bozuk bir kimse olup ona birtakım bid'atr ve dalâletler nispet edilirdi. İnancı çok zayıftı. Hatta onun adına
ı darb-ı meseller söylenmiştir. Parlak zekası ve üstün yönleri varirçok ilimleri iyice Öğrenmiş, derli toplu bilgiler içeren, zihninin Vetıne tasarrufunun sağlamlığına delâlet eden birçok kitaplaryazmıştı. En kıymetli kitaplarının başında "Kitabü'l-Hayevan, Kita-bü'1-Beyan ve't-Tebyîn" gibi eserleri gelmektedir.

İbn Hallikan dedi ki: "Bu iki eser, onun en güzel eserleridir." Böyle dedikten sonra İbn Hallikan onun biyografisini kendisinden naklettiği hikâyelerle uzun uzadıya anlatmıştır. Ahir ömründe felç olduğunu ve kendisinin şöyle dediğini nakletmiştir: "Sol tarafım felç olmuştur. Sol tarafımı makaslarla kesecek olsalar dahi duymam. Sağ tarafım ise artık çürümek üzeredir. Üzerine bir sinek konsa dahi bana acı verir. İçimde taşlar var. Üzerimden doksanaltı sene geçti. Bu çok şiddetli bir hastalıktır." Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:
"Yaşlı iken sen gençlik günlerindeki gibi zinde olmayı mı umuyorsun?!
Nefsin seni yalanladı. Eskimiş ve çürümüş bir elbise, yeni elbise gibi değildir."
Bu senede Abdullah b. Abdurrahman Ebu Muhammed ed-Darimî, Abdullah b. Haşim et-Tusî, halife Ebu Abdillah Mutez b Mütevekkil, Saika lakabıyla tanınan Muhammed b. Abdürrahim gibi meşhur şahsiyetler vefat
ettiler. [30]

Muhammed B. Kerram

Kerramiye fırkası kendisine nisbet edilir. Peygamber (s.a.v.) ile ashabı ve diğerleri adına hadis uydurmayı caiz saydığı söylenir. Asıl adı Muhammed b. Kerram b. Arraf b. Hüzame b. Berra, Ebu Abdillah es-Sicistanî el-Abid'dir. Beni Türal kabilesinden olduğu söylenir. Adının Muhammed b. Kirram olduğu da söylenir. Ölünceye kadar Beyt-i Makdis'te ikamet etmiştir. Başka birisi ise bunun Nisaburlu bir şeyh olduğunu söylemiştir. Ama Ebu Abdillah el-Hakim ile İbn Asakir'in sözlerinden anlaşıldığına göre, doğrusu bu ikisi de aynı kimsedir.
İbn Kerram; Ali b. Hacred ve Ali b. İshak el-Hanzali es-Semer-kandı'den rivayetlerde bulunmuştur. Muhammed b. Mervan İbrahim b. Yusuf el-Makinanî, Melek b. Süleyman el-Herevî, Ahmed b. Harb, Atik b. Muhammed el-Cisrî, Ahmed b. Ezher en Nisaburî, Ahmed b. Abdullah el-Hasarî, Muhammed b. Temim el-Karyanî kendisinden tefsir dinlemişlerdi. Ahmed b. Abdullah el-Hasarî ile Muhammed b. Temim el-Karyanî, yalancı ve hadis uydurmacısıdırlar.
Muhammed b. İsmail b. İshak, Ebu İshak b. Süfyan, Abdullah b. Muhammed el-Kıratî, İbrahim b. Haccac en-Nisaburî d kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
Hakim'in anlattığına göre Muhammed b. Karram, Tahir b. Ab-
dullah'ın zindanında hapsedilmişti. Kendisini serbest bıraktıklarında Şam'ın sınır bölgesine gitmiş, sonra Nisabur'a dönmüştü. Muhammed b. Tahir b. Abdullah, kendisini hapse atmış ve uzun süre hapiste tutmuştu. Cuma namazına gitmeye hazırlanır, gardiyana gidip: "Bırak da cumaya gideyim." der, ancak gardiyan ona izin vermeyip şöyle derdi: "Biliyorsun ki seni burada alıkoymak, başkasının emridir."
Başkasının anlattığına göre Muhammed b. Kerram, Beyt-i Makdis'te dört sene müddetle ikamet etmiştir. İsa peygamberin meşhedi yanındaki direğin bitişiğinde vaaz vermek üzere oturur, etrafında çok sayıda cemaat toplanır, sonra onlara şöyle derdi: "îman, amelsiz bir kavildir." Böyle demesi üzerine cemaat onu terketti. Beyt-i Makdis valisi de onu Zağr mıntıkasına sürgün etti, orada öldü. Cesedi Beyt-i Makdis'e nakledildi. Bu senenin safer ayında ölmüştü. Hakim'in ifadesine göre İbn Kerram, Beyt-i Makdis'te geceleyin ölmüş ve peygamberlerin mezarı yanında Eriha kapısında defhedilmişti. Beyt-i Makdis'te 20.000 kadar arkadaşı vardı. Doğrusunu Allah bilir. [31]

Hicretin İkiyüzellialtıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının 12'sinde pazartesi günü sabahleyin Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Samarra'ya geldi. Muazzam bir ordu ile şehre girdi. Ordusunu merkez, sağ ve sol cenah şeklinde tabiye etmişti. Bunlar, Mühtedi'nin haksızlıkları giderip hak sahiplerine haklarını vermek için kurduğu meclisin bulunduğu hilafet sarayına geldiler, halifenin huzuruna girmek için izin istediler. İznin gelmesi bir saat kadar gecikti. Bunlar da halife Mühtedi'nin kendilerine bir tuzak kurmak ve Salih b. Vasıf ı üzerlerine musallat kılmak amacıyla kendilerini Samarra'ya çağırdığını sandılar. Hücum ederek içeri girdiler ve yabancı dille (Türkçe) hitap etmeye başladılar. Sonra daha da ileri giderek halife Mühtedi'yi alıp horlayarak başka bir saraya götürdüler, mallarını yağmaladılar. Bu esnada Mühtedi, Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya: "Neyin var? Yazıklar olsun sana! Ben seninle güçlenip Salih b. Vasıla karşı koruyabilmek için buraya gelmem istemiştim." dedi. Musa da ona: "Sana bir zarar gelmeyecek. Yalnız bu tutumunun aksine kötü bir niyetin olmadığım yemin ederek bana söyle." dedi. Halife Mühtedi de ona yemin etti. Herkes rahatladı. İkinci kez şifahi olarak ona bey'atlarım sundular. Salih'le işbirliği yaparak kendilerine bir kötülük yapmayacağına dair ondan kesin söz aldılar ve böylece anlaştılar.
Sonra Mutez'in durumunu ve Salih b. Vasıf in öldürdüğü kâtip-r e diğer adamların durumlarını görüşmek, bu konuda tartışmak ^acıyla gelmesi için Salih b. Vasıf a haber gönderdiler. O da yanlarına geleceğine dair söz verdi. Sonra adamlarından bir grup emir ile toplantı yaptı. Halife Mühtedi'ye ve Musa'ya karşı asker toplama hazırlığına başladı ve o gece gizlendi. O anda nereye gittiği bilinemedi. Memleketin her tarafında münadiler ona seslendiler. Onu gizleyenleri tehdit ettiler. Ama o, ileride de anlatacağımız gibi safer ayının sonuna kadar gizlenmeye devam etti.
Bu senede Süleyman b. Abdullah b. Tahir, Bağdat naibliğine iade edildi. Vezir Abdullah b. Muhammed b. Yezdad, Hasan b.

Muhalled'e teslim edildi. Salih b. Vasıf onu bu iki adamla birlikte öldürmek istemişti. O, vezirliğe dönünceye kadar zindanda kaldı.
Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya ve adamlarına, Salih b. Vasıfın nerede bulunduğu hususundaki haberin gelmesi gecikince birbirlerine: "Şu adamı (yani halifeyi) hal' edelim." dediler. Ama aralarından bazıları: "Siz oruç tutan, namaz kılan, içki içmeyen, fuhuş işlemeyen bir adamı mı öldüreceksiniz?! Vallahi bu diğer halifeler gibi değildir. Buna yapacağınız kötülük hususunda halk size uymayacaktır." dediler. Aralarında bu tür konuşmalar geçtiğini duyan halife Mühtedi halkın huzuruna çıktı. Kılıcını kuşanmıştı, tahta oturdu. Büyük Boğa'nın oğlu Musa'yı ve adamlarım huzuruna çağırtıp onlara şöyle dedi:
«Bana karşı suikast yapmak hususunda ittifak ettiğinizi duydum. Allah'a yemin ederim ki karşınıza, ölülere sürülen hanut kokusunu sürünerek, ölüme hazırlanarak çıkıp geldim. Oğluma iyi bakmasını kardeşime vasiyet ettim. İşte kılıcım! Vallahi kabzasını elimle tuttuğum sürece karşıma çıkanı vuracağım. Yemin ederim ki vücudumdan bir tüy koparılacak olursa onun karşılığında sizden biri ölecektir! Ya da çoğunuz öldürülecektir.
Dininiz yok mu sizin? Utanmıyor musunuz? Hayatınız da mı yok? Halifelere karşı bu hücum, Aziz ve Celil olan Allah'a karşı bu cür'et daha ne zamana kadar devam edecek? Basiretiniz yok mu sizin? Doğru dürüst bir şekilde hükmünü yürütmek isteyen ve size güzel bir gidişat sergileyen bir kimse ile batmanlarca şarap içip, aranızda sarhoş olan kimse sizin nazarınızda aynıdır ve siz içkicilere karşı tavır koymuyorsunuz. Böyleleri sizden ve zayıflardan mallarınızı alıyorlar. İşte evim! Gidin bakın. Benim kardeşlerimin ve benimle akrabalığı olan kimselerin evinde hilafet aletlerinden, sergilerinden, halılarından herhangi bir şey görebilecek misiniz acaba?! Bizim evlerimizde, halktan herhangi birinin evinde bulunabilecek şeylerden başka bir şey bulamazsınız. Siz benim Salih b. Vasıftan haberim olduğunu iddia ediyorsunuz. O da sizlerden biri idi. Gidin araştırın, öğrenin, hakkından gelin. Bana gelince ben onun hakkında bilgi sahibi değilim. Nerede olduğunu bilmiyorum.»
Asiler: "Öyleyse bu hususta bize yemin et." deyince halife Mühtedi onlara şu karşılığı verdi: "Tamam, size yemin edeceğim. Ama Haşi-jîiilerin, kadıların, adalet sahibi kimselerin, rütbelilerin huzurunda vann cuma namazı kılınırken size yemin edeceğim."
Asiler onun bu konuşmasına biraz memnun olup yumuşar gibi oldular. Bu senenin safer ayının bitimine sekiz gün kala pazar günü Salih b. Vasıfi yakalayıp öldürdüler ve kesik başını Mühtedi Billah'a getirdiler. O da akşam namazını henüz kılmıştı. Sadece, "Onu defnedin." demekle yetindi. Sonra teşbihine ve zikrine devam etti.
Pazartesi sabahı Salih b. Vasıfın kesik başı bir mızrağa geçirildi ve şehrin her tarafında dolaştırılarak yüksek sesle: "Bu, efendisini öldürenin cezasıdır." denildi. İşler gittikçe bozuldu, fitne büyüdü. Nihayet halife Mühtedi hal' edilip öldürüldü. Allah ona rahmet etsin. [32]

Mühtedi Billah'ın Hal' Edilmesi Ve Mutemid Ahmed B. Mütevekkilin Hilafete Geçişi

Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Müşavir eş-Şari'nin o taraflarda fesat çıkardığını duyunca yanına Müflih ile Türk Bayık Bey alarak büyük bir ordu ile yola koyuldu. Harici Müşavirle savaştı. Ancak onu ele ge-çiremediler. Müşavir onlara yakalanmadan kaçıp gitmişti. Onlar gelmeden Önce orada çok çirkin işler yapmıştı. Geldiklerinde ise onu yakalayamamışlardı .
Halife, Türkleri birbirine düşürmek istedi. Bayık Bey'e mektup yazarak ordunun komutasını Büyük Boğa'nın oğlu Musa'dan devralıp kendisinin komuta etmesini ve orduyu Samarra'ya getirmesini emretti. Halifenin mektubu kendisine ulaştığında Bayık Bey bu mektubu Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya okumuş; Musa, halife Mühtedi'ye şiddetli bir öfke duymaya başlamıştı.
Bayık Beyle Musa, görevlerini bırakıp halifeye karşı bir ittifak kurdular ve Samarra'da bulunan halifenin yanına gitmek üzere yola çıktılar. Halife Mühtedi, onların gelmekte olduklarını duyunca Mağ-riblilerden, Ferganalılardan, Eşrasyelilerden Erzekşiyelilerden ve Türklerden bir ordu teşkil etti. Ordunun başına geçerek onlara karşı yola koyuldu. Halifenin gelmekte olduğunu duyunca Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Horasan yoluna saptı. Bayık Bey de halifeye itaat edip enirini dinleyeceğini izhar etti. Receb ayının 12'sinde halifenin huzu-una girip emrini dinleyeceğini, ona itaat edeceğini söyledi.
Huzura çıktığında, halifenin çevresinde komutanlar ve Haşimileın önde gelenleri bulunuyordu. Bayık Bey'i öldürmek hususundaki nkırlerini sordu. Salih b. Ali b. Yakub b. Ebi Cafer el-Mansur, halife-
Şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, halifelerden hiçbiri senin şecaat recene ulaşamadı. Ebu Müslim el-Horasanî, bu adamdan daha şerli ve askerleri de bununkinden daha çok biri idi. Mansur onu öldürdüğünde fitne dinmiş, taraftarlarının sesi de kısılmıştı."
Salih'in bu konuşmasından sonra Mühtedi, Bayık Bey'in boynunun vurulmasını emretti. Sonra başını kestirip Türklerin üzerine attı. Türkler bu durumu görünce bunu büyük bir hakaret ve zulüm saydılar. Ertesi gün Bayık Bey'in kardeşi Tagotyan'ın etrafında toplandılar. Halife de beraberindeki askerleriyle onların üzerine yürüdü. Karşı karşıya geldiklerinde halifenin etrafında bulunan Türkler, karşı taraftaki ırkdaşlarınm ve arkadaşlarının saflarına katılarak halifeye karşı birleşik bir cephe oluşturdular. Halife Mühtedi onlara saldırdı ve 4.000 kadar kimseyi öldürdü. Sonra onlar halifeye saldırarak onu ve beraberindeki askerleri bozguna uğrattılar. Halife, yenilmek üzere bulunduğu sırada, elinde yalmkılıcı olarak şöyle sesleniyordu: "Ey insanlar! Halifenize bakın!"
Mühtedi, yardım işlerinden sorumlu Ahmed b. Cemil'in evine gitti ve silahını orada bıraktı. Beyazlar giyindikten sonra gidip

gizlenmek istedi. Ama Ahmed b. Hakan daha atik davranarak onu yakaladı ve kaçmasına fırsat vermedi. Mızrakladı, böğrüne bir kargı vurdu. Sonra onu bir bineğe bindirdi. Yanında bir güdücü vardı. Üzerinde gömlek ve şalvarı vardı. Onu bu halde iken Ahmed b. Hakan'ın evine soktular. Orada bulunanlar, suratını tokatlayıp yüzüne tükürmeye başladılar. Üzerindeki 600.000 dinarı alıp onu bir adama teslim ettiler. Adam da testislerine basıp ezmeye başladı. Nihayet orada can verdi. Allah rahmet etsin. Halife Mühtedi, bu senenin receb ayının bitimine oniki gün kala, perşembe günü öldürülmüştü.
Bir seneden beş gün eksik müddetle halifelik yaptı. Hicretin 219. senesinde doğmuştu. Hicretin 215. senesinde doğduğuna dair başka bir rivayet de vardır.
Halife Mühtedi, esmer tenli, nahif bedenli, biraz kamburumsu, güzel sakallı bir kimseydi. Künyesi, Ebu Abdillah idi Öldürüldükten sonra cenaze namazını Cafer b. Abdülvahid kıldırdı ve cesedi, Munta-sır b. Mütevekkil mezarlığına defnedildi.
Hatib Bağdadî dedi ki: Mühtedi, halifeler arasında gidişatı en güzel olan, en sağlam yolda bulunan, en takvalı, en âbid, en zahid bir kimseydi. Bir tek hadis rivayet etmiştir ki, o da İbn Abbas'tan nakledilmiştir. Şöyle ki: «Abbas (r.a.) dedi ki:
- Ya Rasûlallah, şu işte (İslâmiyet'te) bizim için ne vardır?
- Benim için peygamberlik, sizin için de halifelik vardır, bu iş sizinle açıldı, sizinle kapanacaktır.»
Rasûlullah (s.a.v.), Abbas (r.a.)'a ayrıca şöyle demişti: "Seni seven şefaatıma nail olur, sana buğz eden şefaatıma nail olmasın!"
Hatib Bağdadînin rivayetine göre adamın biri kendi hasmına karşı yardımını istemek üzere halife Mühtedi'ye başvurmuş; o da iki hasım arasında adaletle hükmedince, yardım için başvuran adam şu şiiri okumaya başlamıştı:
"Onu, aranızda hükmetsin diye hakem kıldınız, O aym ondördü gibi güler yüzlü ve parlaktır. Hükmünde asla rüşvet kabul etmez. Cezalandırılacak kimsenin de gözyaşına bakmaz."
Mühtedi, o adama şöyle dedi: «Ey adam! Allah senin sözünü gü-zelleştirdi. Güzel söz söyledin ama senin söylediklerine aldanacak değilim. Ben bir hüküm vermek üzere meclisime oturmadan önce mutlaka şu ayet-i kerimeyi okurum: "Kıyamet günü doğru teraziler kurarız. Hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile yapılanı ortaya koyarız. Hesap gören olarak biz yeteriz." (ei-
Enbiyâ,47.).»
Bu konuşmasından sonra çevresinde bulunan insanlar ağlamaya başladılar. O günkü kadar çok sayıda adamın ağladığı hiç görülmemişti.
Ravinin biri dedi ki: "Halife Mühtedi, hilafete geçtiğinden öldürüldüğü güne kadar visal orucu tutardı. Allah ona rahmet etsin."
Mühtedi, Emevi halifelerinden Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti döneminde izlediği takvan yolu izlemeyi çok severdi. Onun gibi dünyadan el etek çekmekten, kendini çokça ibadete vermekten, aşırı bir ihtiyat yolunu takib etmekten hoşlanırdı. Şayet yaşasaydı ve kendisine yardımcılar bulsaydı, o da mümkün olduğu kadarıyla Ömer b. Abdü-laziz gibi halifelik yapacaktı. Halifeleri tahkir edip zelil kılan Türkleri yok etmek niyetini taşıyordu. Çünkü onlar hilafet makamının saygınlığını yok etmişlerdi.
Ahmed b. Said el-Ümevî dedi ki; «Biz Mekke'de bir mecliste oturmaktaydık. Yanımda bir cemaat vardı. Nahiv ilminden ve Arapların şiirlerinden bahsediyorduk. O esnada deli olduğunu sandığımız bir adam gelip bize şu şiiri okudu:
Ey nahiv ilminin kaynağı olan sizler! Hiç utanmıyor musunuz?! Siz bu işle meşgul oluyorsunuz ama halk daha büyük bir işle meşgul oluyor. imamınız (halifeniz) öldürüldü, cesedi yerde yatıyor.
islâm'ın düzeni alt üst oldu.Sizlerse şiir ve nahiv üzerine eğilmektesiniz.Güzel yolda yüksek sesle çığırtkanlık yapıyorsunuz!"
Deli sandığımız adamın gelip bize bu şiiri okuduğu günün tarihini bir tarafa kaydettik. Sonradan öğrendiğimize göre halife Mühtedi o günde öldürülmüştü. O gün, hicri 256. senenin receb ayının bitimine ondört gün kala pazartesi günüydü.» [33]

Mutemid Alallah'ın Halifeliği

Asıl adı, Ahmed b. Mütevekkil Alallah'tır. İbn Fütyan diye de tanınır. Bu senenin receb ayının 13'ünde salı günü Emir Yarçuh'un evinde Mühtedi'nin hal'inden birkaç gün önce kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Sonra recebin 8'inde pazartesi günü umumi bir bey'at yapıldı. Recebin bitimine yirmi gün kala Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile Müflih, Samarra'ya gelip ona bey'at ettiler. Sonra Musa gidip kendi evine yerleşti. Böylece oradaki fitne ateşi söndü.
Alevi olduğunu iddia eden zenci lidere gelince, o, Basra'da kuşatma altına alınmıştı. Halifenin askerleri onu çember altında tutuyorlardı. O her gün Basrahlara eziyet ediyor, mallarını ganimet olarak alıyor, kendilerine gemilerle gelen yiyeceklere ve gıda maddelerine el koyuyordu. Bundan sonra Übülle, Abadan ve diğer beldeleri istila etti. Basralılar ondan çok korktular. Kuvveti gittikçe fazlalaştı. Bu gücünü ve durumunu sene sonuna kadar devam ettirdi.
Bu senede Ali b. Zeyd et-Talibî adında bir adam Kûfe'de isyan etti. Halifenin askerleri üzerine geldiler. Ali b. Zeyd onları bozguna uğrattı. Kûfe'de durumu kuvvetlendi, fitne büyüdü.
Bu senede Muhammed b. Vasıl et-Temimî, Ahvaz valisi Haris b. Sima eş-Şerabî'ye saldırdı. Onu öldürdü ve Ahvaz şehrini istilâ etti.
Bu senenin ramazan ayında Hasan b. Zeyd et-Talibî, Rey şehrine ve bağlı kasabalara hakim oldu. Büyük Boğa'nın oğlu Musa

şevval ayında bunun üzerine gitti. Yola çıkan Musa'yı halife de uğurladı.
Bu senede Dımışk kapısında vali Amacur ile İbn İsa b. eş-Şeyh arasında büyük bir savaş cereyan etti. Dımışk valisi Amacur'un yanında ancak 400 kadar süvari vardı. İbn İsa'nın ise 20.000'e yakın askeri vardı. Amacur bunu mağlub etti. Halife, Şam mıntıkasını terket-sin diye onu Ermeniye taraflarına vali tayin etti. Halifenin bu görevlendirmesini kabul edip Şam'dan ayrıldı ve gitti.
Bu senede Muhammed b. Ahmed b. İsa b. Mansur insanlara haccettirdi. Hacılar arasında Ebu Ahmed b. Mütevekkil de vardı. Yalnız bu biraz acele edip Samarra'ya döndü. Zilhicce ayının bitimine üç gün kala çarşamba gecesi şehre girdi.
Bu senede halife Mühtedi vefat etti. Allah ona rahmet etsin.
Diğer vefat eden meşhur şahsiyetler de şunlardır: [34]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/9.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/9-10.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/10-11.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/11-12.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/12-13.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/13.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/13-14.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/14.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/14-16.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/16-17.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/17-21.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/21.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/21-23.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/23-25.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/25-26.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/26-28.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/28-29.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/30-33.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/33-38.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/38-40.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/40.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/41-42.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/42-45.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/46.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/46-47.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/47-48.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/48-49.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/50-51.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/52-53.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/53-54.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/54-55.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/55-57.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/57-60.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/60.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Zübeyr B. Bekkar
İmam Buharı
Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesi
Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Arefe B. Yezid
Hicretin İkiyüzellisekizinci Senesi
Hicretin İkiyüzellidokuzuncu Senesi
Hicretin İkiyüzaltmışıncı Senesi
Hicretin İkiyüzaltmışbirinci Senesi
İmam Müslim'in Biyografisi
Bayezid-İ Bestamî
Hicretin İki Yüz Altmış İkinci Senesi
Hicretin İkiyüzaltmışüçüncü Senesi
Hicretin İkiyüzaltmışdördüncü Senesi
Ebu Zür'a
Hicretin İkiyüzaltmışbeşinci Senesi
Yakub B. Leys Es-Saffar
Hicretin İkiyüzaltmışaltıncı Senesi
Hicretin İkiyüzaltmışyedinci Senesi
Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Zenci Liderinin Şehrini İstila Etmesi
Hicretin İkiyüzaltmışsekizinci Senesi
Hicretin İkîyüzaltmışdokuzuncu Senesi
Hicretin İkiyüzyetmişinci Senesi
Ahmed B. Tolon
Hasan B. Zeyd El-Alevî
Davud B. Ali
İbn Kuteybe Ed-Dineverî
Hicretin İkîyüzyetmişbîrinci Senesi
Boran
Hicretin Îkiyüzyetmişîkinci Senesi
Müneccim Ebu Ma'şer
Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesi
Hicretin Îkiyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Abdurrahman B. Hakem El-Ümevî
Halef B. Ahmed B. Halid
Kazvinli İbn Mace
Hicretin Îkiyüzyetmişdördüncü Senesi
Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesi
Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Bekir Ahmed B. Muhammed El-Haccac
Ahmed B. Muhammed B. Galib
Ahmed B.Mülaib
Ebu Said Hasan B. Hüseyin
İshak B. İbrahim B. Hami
Abdullah B. Yakub B. İshak Et-Temimî
Ebu Davud Es-Sicistanî
Hicretin İkiyüzyetmişaltıncı Senesi
Baki B. Mahled

Zübeyr B. Bekkar

Zübeyr b. Bekkar b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr b. Avvam el-Kureşi ez-Zübeyrî.
Mekke kadısıydı. Bağdat'a geldi, orada hadis rivayet etti. Kureyş ensabı hakkında bir kitabı vardır. Neseb ilmini iyi bilirdi. Bu ilimle ilgili çok hacimli eserleri vardır. İbn Mace ile başkaları ondan hadis rivayet etmişlerdir. Darekutnî ve Hatib Bağdadî, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Hatib, onu ve kitabını övmüştür. Zübeyr, bu senenin zilkade ayında Mekke'de seksendört yaşında vefat etti. [1]

İmam Buharı

İmam Muhammed b. İsmail el-Buharî, "Sahih-i Buharî" diye bilinen eserin sahibidir. Biyografisini, onun Sahih'ini şerhederke baş taraflarda teferruatlı bir şekilde anlatmıştık. Burada biyografisinden bir nebze bahsedeceğiz. Şöyle ki: Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğire b. Bezdehbeh el-Cûft, Cûfilerin mevlasıdır. Künyesi, Ebu Ab-dillah'tır. Buharalıdır. Hadi hafızıdır. Kendi zamanındaki hadisçile-rin imamıdır. O zamanda bu ilimde kendisine uyulan bir kimseydi. Benzerlerinden ve akranlarından önde idi. "Sahih-i Buharı" adlı eserini okumakla bulutlardan, yağmur yağdırmaları dilenilir. Alimler onun eserindeki hadislerin sahihliği ve makbul oluşu hususunda ic-ma etmişlerdir. Bütün Müslümanlar da bu doğrultuda fikir beyan etmişlerdir.

İmam Buharı, hicri 194. senenin şevval ayının 13'ünde cuma gecesi doğmuştur. Kendisi küçük yaşta iken babası vefat etmiştir. Annesi tarafından yetiştirilmiştir. Mahalle mektebinde iken annesi ona hadis ezberleme fikrini aşılamıştı. Onaltı yaşında iken meşhur kitapları okudu. Hatta denilir ki; o henüz çocuk yaşta iken 1.000 hadis ezberlemiş ve bunları peşpeşe duraksamadan okurmuş.

Onsekiz yaşındayken hacca gitmiş, Mekke'de ikamet ederek hadis toplamaya başlamıştı. Bundan sonra gidebildiği memleketlere seyahat ederek oradaki hadis âlimleriyle görüşmüş ve binden fazla hadis âliminden hadis rivayet etmiştir. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Hatib Bağdadî, Ferberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Benimle birlikte Sahih'i İmam Buharı1 den 70.000 kadar kiş dinlemişti, ama onlardan geriye sadece ben hayatta kaldım." . .buharı, Ferberî tariki ile hadis rivayet etmiştir. Nitekim, bugündü insanlar da onun tariki ile Hammad b. Şakir, İbrahim b. Ma'kil ve ahır b. Muhalled'den rivayetlerde bulunmuşlardır.

İmam Buharî'den hadis rivayet eden bir başka âlim de Ebu Talha Mansur b. Muhammed b. Ali el-Berdi en-Nesefî'dir. Neselî hicretin 329. senesinde vefat etmiştir. Emir Ebu Nasr b. Makula, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. "Sahih-i Müslim" adlı eseri dışında Müslim de Buharî'den hadis rivayet edenler arasındadır. Müslim, onun Öğrencisi olduğunu söyler ve ona saygı gösterirdi. Tirmizî de "Cami" adlı eserinde ondan hadis rivayet etmiştir. Bazılarının ifadesine göre "Sünen" adlı eserinde Neseî de ondan rivayette bulunmuştur.

İmam Buharî, Bağdat'a sekiz defa gelmişti. Her defasında İmam Ahmed b. Hanbel'le görüşür, İmam Ahmed onu Bağdat'ta kalmaya teşvik eder, Horasan'da ikamet edişinden ötürü onu kınardı.

Buharî, geceleyin uykudan uyanır, kandili yakar ve aklına gelen faydalı bir şeyi yazıp kayda geçirir, sonra kandilini söndürüp tekrar uykuya dalardı. Bir daha uyanıp kalkar, bir daha uyanıp kalkardı. Öyle ki bir gecede yirmi kez kadar uyandığı ve aklına gelen şeyi yazıp tekrar uyuduğu vakidir. Küçük yaşta iken gözlerine bir hastalık isabet etmişti. Annesi rüyada İbrahim Peygamberi (a.s.)'i görmüş, İbrahim peygamber (a.s.) ona şöyle demişti: "Ey kadın! Kendisi için çok dua ettiğinden (veya çok ağladığından) ötürü Cenâb-ı Allah, oğluna gözlerini geri verdi!" Annesi sabahleyin uyandığında oğlunun gözlerinin açılmış olduğunu gördü.

İmam Buharî dedi ki: "Dün düşünmeye başlamıştım; baktım ki, 200.000 senetli hadis yazmışım."

İmam Buharî, eserlerinde geçen bu hadislerin tümünü ezbere bilirdi. Bir defasında Semerkand'a gitmiş, orada 400 kadar hadis âli-miyle görüşmüştü. Onlar, hadislerin senetlerini birbirine karıştırmışlar, Şamlıların senetlerini Iraklıların senetleri ile karıştırmışlar, senetlerde adı geçen adamları birbirine karıştırmışlar, hadislerin metinlerini başka senetlere yamamışlardı. Sonra bu karışık senetli hadisleri Buharî'ye okumuşlar, Buharî de o hadislerin senetlerini seçip ayırmış ve o karışık senetli hadisleri düzeltmişti. Semerkand hadisçi-leri de ona itiraz etmemişler ve senet veya metin hususunda bir yanlışını bulamamışlardı. Sonra aynı şeyi Bağdat hadisçilerine karşı da yapmıştı. Anlatıldığına göre İmam Buharî, bir kitaba bir defa bakınca onu hemen ezberlermiş. Bu konuda birçok haberler varid olmuştur. Zamanının âlimleri, şeyhleri ve akranları onu övmüşlerdir.

İmam Ahmed b. Hanbel, "Horasan onun gibisini çıkarmadı." demiştir.

Ali b. el-Medinî: "Buharî, kendi gibi birini görmemiştir." demiştir.

îshak b. Raheveyh: "Eğer Buharî, Hasan-ı Basrî'nin zamanında yaşasaydı; insanlar hadiste, marifetinde ve fıkhında ona muhtaç oluriardı." demiştir.

Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr:

"Onun mislini görmedik." demişlerdir.

AH b. Hacer: "Onun misli bulunduğunu bilmiyorum." demiştir. Mahmud b. en-Nazr b. Sehl eş-Şafiî şöyle demiştir: "Basra'ya Şam'a, Hicaz'a ve Kûfe'ye gittim. Buraların âlimlerini gördüm. Muhammed b. İsmail el-Buharî'den bahsedildiğinde bu âlimler onu kendilerinden üstün görürlerdi."

Ebul-Abbas ed-Daulî, şöyle demiştir: «Bağdatlılar, İmam Buha-e şöyle bir şiir yazıp gönderdiler:

"Kendileri için yaşadığın müddetçe Müslümanlar hayır içindedirler.

Sen yok olduktan sonra artık hayır yoktur."» Fellas: "Buharî'nin bilmediği hadis, hadis değildir." demiştir. Ebu Nuaym Ahmed b. Hammad: "O, bu ümmetin fakihi idi." demiştir. Yakub b. İbrahim ed-Devrekî de böyle demiştir.

Bazıları onu fıkıh ve hadiste İmam Ahmed b. Hanbel ile İshak b. Raheveyh'ten üstün görmüşlerdir.

Kuteybe b. Said: "Yeryüzünün doğusundan ve batısından birçok kimseler yanıma geldi. Ama Muhammed b. İsmail el-Buharî gibisi yanıma gelmedi." demiştir.

Mürecca b. Reca ise şöyle demiştir: "Buharî'nin âlimlere üstünlüğü, erkeklerin kadınlara olan üstünlüğü gibidir. Yani o kendi zamanındaki âlimlere nisbetle bu kadar üstündü. Kendisinden önceki sa-habi ve tabiî âlimlerine gelince, tabii ki onlardan üstün değildi. O, Cenâb-ı Allah'ın yeryüzünde yürüyen ayetlerinden (mucizelerinden)

biri idi."

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî: "Muhammed b. İsmail el-Buharî; bizden daha fakih, bizden daha âlim idi. İlme bizden daha çok dalmıştı. Bizden daha çok ilim tahsil etmişti." demiştir.

Ishak b. Raheveyh: "O, benden daha ileri görüşlü ve basiretli idi."

demiştir.

Ebu Hatim er-Razî: "Muhammed b. İsmail, Irak'a girenlerin en
âlimi idi." demiştir.
Abdullah el-İclî dedi ki: "Ebu Hatim ile Ebu Zür'a'mn onun yanı-
"5 S^ip oturduklarını ve onun söylediklerini dinlediklerini gördüm.
Müslim, onun mertebesine ulaşmamıştı. O, Muhammed b. Yahya ez-
ühelî den şu kadar ve şu kadar daha fazla bilgili idi. Utangaç ve fa-
zıLetli idi, herşeyi güzel bilirdi."
Başkası dedi ki: "Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'nin, bazı isimle-ve illetleri İmam Buharî'ye sorduğunu gördüm. O bu hususlarda ok gibi delici bir bilgiye sahipti. Sanki İhlas-ı Şerifi okur gibi bu soruları kolayca cevaplıyordu."
Ahmed b. Hamdun el-Kassar dedi ki: «Müslim b. Haccac'ın Buha-rî'nin yanına gelip gözlerini öptüğünü ve şöyle dediğin gördüm: "Bırak, ayaklarını da öpeyim ey üstatların üstadı, mühaddislerin seyyidi ve hadislerin seyyidi ve hadis illetlerinin tabibi."
Böyle dedikten sonra keffaret-i meclisle ilgili hadisteki illeti ona sordu. Buharî de bu hadisteki illeti ona anlattı. Sözünü tamamladıktan sonra Müslim ona: "Seni ancak hasetçi kimse sevmez, dünyada senin gibi başka büyük bir âlim bulunmadığına tanıklık ederim."»
Tirmizî şöyle demiştir: «Irak'ta ve Horasan'da hadislerdeki illetin manasını, tarihini, senet bilgisini Buharî'den daha iyi biler birini görmedim. Bir gün Abdullah b. Münir'in yanındaydık. Buharî'ye: "Allah seni bu ümmetin süsü kıldı." dedi. Bu fikrin orada bulunanlar da kabul ettiler.»
İbn Hüzeyme dedi ki: "Gök kubbenin altında Rasûlullah (s.a.v.)'m hadisini, Muhammed b. İsmail el-Buharî'den daha iyi bilip daha iyi muhafaza eden başka birini görmedim."
Hafızasının sağlamlığı, âlimliği, fakihliği, takvası, zahidliği, abid-liği hususunda âlimlerin İmam Buharî'ye yaptıkları övgüleri burada tümüyle anlatmaya çalışırsak konu uzayacaktır. Biz kronolojik hadiseleri bir an evvel anlatmak ihtiyacında olduğumuzdan ötürü bunu kısa kestik. Yardımına başvurulan zât, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'tır.
İmam Buharî, son derece utangaç, şecaatli, cömert, takvalı, fani bir diyar olan dünyadan el etek çeken, ama baki bir diyar olan ahire-te yönelip rağbet eden zahid bir kimseydi.
İmam Buharî dedi ki: "Allah'ın huzuruna çıkarken gıybetini yaptığımı iddia eden ve bu hususta benden hakkını isteyen bir kimse bulunmayacağını ümid ediyorum."
"Tarih" adlı eserden ve onda anlattığı cerh, ta'dil ve diğer şeylerden sorulduğunda kendisi şöyle cevap vermişti: «Bunun diğeri ile ilgisi yoktur. Peygamber (s.a.v.) efendimiz, sahabelerden birinin, yanına gelmek için izin istemesi anında şöyle demişti: "Ona izin verin. O ne kötü bir aşiret kardeşidir." Biz bunları rivayet olarak naklettik. Kendi kafamızdan nakletmiş değiliz.»
Allah rahmet etsin, İmam Buharî her gece onüç rekat namaz kılardı. Ramazan ayında her gece bir hatim indirirdi. Gayretli bir kimse olup helal malı vardı. Bu malını gizli, aşikâr infak ederdi. Gece gündüz çok sadaka verirdi. Duası müstecaptı. Doğru yoldaydı. Onurlu bir kişiliği vardı.
Sultanlardan biri, çocuklarına ders vermesi için onu kendi sarayı-
na çağırmıştı, ama saraya gitmemiş ve sultana şu haberi göndermişti: "İlim de, hilını de bulunduğu yerde kalır. Taliplisi oraya gelir." Yani siz ilim öğrenmek istiyorsanız yanıma gelin.
Sultan Halid b. Ahmed ez-Zühelî, Buhara'da Zahirîlerin naibi idi. İniam Buharî'nin bu sözüne alınmıştı. Ayrıca bu sırada Muhammed b Yahya ez-Zühelî, sultana bir mektup göndererek güya Buharî'nin Kur'ân-ı Kerim'in mahluk olduğunu iddia ettiğini söylemişti. Daha önce Muhammed b. Yahya ez-Zühelî ile İmam Buharî arasında bu konuda tartışma cereyan etmişti. İmam Buharî bununla ilgili olarak "Kitabü Ef ali'1-İbad" adlı eserini tasnif etmişti. İşte Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'nin gönderdiği mektubu da bahane eden sultan, halkı İmam Buharî'yi dinlemekten menetti. Ama halk ona çok saygı gösteriyordu. İmam Buharî, kendi ailesinin yanma gelmek üzere Buha-ra'ya girdiği günde halk onu karşılamaya çıkmış, üzerine altın ve gümüş saçmışlardı. Hadis imla etmek ve okumak için özel bir meclisi vardı. Burada hadis dersleri verirdi. Onu dinlemekten menedilen halk, sultanın bu yasağına uymadı. Bunun üzerine sultan onu Buha-ra'dan sürgün etme emrini verdi. İmam Buharî de memleketini ter-kedip gitti. Sultan Halid b. Ahmed'e beddua etti. Bir ay geçmeden İbn Tahir, sultan Halid b. Ahmed'in katır üzerinde Bağdat'a getirilmesini görevlilere emretti. Böylece sultan Halid'in hükümranlığı sona erdi. Bağdat'ta zindana atıldı Ölünceye kadar orada kaldı ve bu hususta sultandan yana olan herkes mutlaka şiddetli bir belâya maruz kalmıştı.
İmam Buharî, kendi beldesinden uzaklaşıp gitmiş, Semerkand'a iki fersah mesafede Horteng beldesine yerleşmişti. Orada bir yakım vardı, onun yanında kaldı. Dinde fitneleri gördüğü zaman Cenâb-ı Allah'tan canım almasını diliyordu. Zira bir hadis-i şerifte şöyle buyu-rulmuştur: "Bir kavme fitne düşürmek istediğin zaman ey Rabbim, bizleri fitneye bulaşmadan vefat ettir."
Horteng'e yerleştikten sonra hastalandı ve ramazan bayramı gecesinde -cumartesi gecesi- yatsı vaktinde vefat etti. Bayram günü öğle namazından sonra cenaze namazı kılındı. Yani hicretin 256. senesinde vefat etti. Gömleksiz, sarıksız, üç beyaz beze sarılarak kefenlendi. Bu şekilde kefenlenmesi için vasiyeti vardı. Defnedildiği zaman mezarından misk kokusundan daha güzel bir koku saçıldı ve bu günlerce böyle devam etti. Sonra da mezarının hizasında beyaz haleler görülmeye başlandı. Vefatında altmışiki yaşındaydı. Allah rahmet etsin.
Kendisinden sonra bütün Müslümanlar için faydalı bir ilim bı-Ktı. Bıraktığı ilim kesintiye uğramadan zamanımıza kadar ulaş-

Ştır. Bu da onun hayatta iken yaptığı iyi işlerden ve salih amellerden Ötürüydü. Zira Rasûlullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:
"Ademoğlu öldüğünde ameli kesilir ancak şu üç şey hariç: Bunlardan biri, kendisinden yararlanılan ilimdir..."
Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Fasih şairlerden biri onun hakkında ne güzel söylemiş:
"Sahih-i Buharî var ya;
Eğer hakkını verecek olurlarsa mutlaka altın suyu ile yazılması gerekir.
O, hidayetle körlüğü birbirinden ayırır.
O, yok olmaya ve helak olmaya karşı bir seddir.
Ondaki senetler gökteki yıldızlar gibidir. *
Senetleri hadis metni önünde yıldız koru gibidir.
O eser sayesinde Rasülullah'ın dininin terazisi doğruldu.*
Araplardan sonra Acemler ona uydular.
Şüphesiz o ateşe karşı bir perdedir.
Rıza ile gazabı birbirinden ayırdeder.
Mustafa'ya bir ince perdedir.
Şüpheleri açığa çıkaran vazıh bir nastır.
Ey âlim! Bilesin ki bütün âlimler,
Onun eserinin rütbesini, diğer bütün rütbelerden üstün kılmakta ittifak etmişlerdir.
Ey Buharî! Topladığın hadislerle bütün hadis âlimlerini geride bıraktın;
Ve yarışı sen kazandın.
Ravilerden zayıf olanları reddettin, yalancılıkla itham edilenlerin rivayetlerini kabul etmedin.
Hadisleri sıralamada çok güzel bir yol takip ettin; bablara ayırmakta da hayret verici bir sanat gösterdin.
Arzu ettiğin şeyi Mevlân sana verdi.
Bağışında senin payını yüksek tuttu." [2]

Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesi

Halife Mutemid bu senede Yakub b. Leys'i; Belh, Toharistan, buraya bağlı Kirman, Sicistan ve Sind gibi yerlere vali olarak tayin etti.
Bu senenin safer ayında halife Mutemid, kardeşi Ebu Ahmed'i Küfe, Mekke, Medine, Yemen, oraya bağlı mıntıkaların ve Mekke yolunun kontrolünden sorumlu kıldı ve buralara vali tayin etme yetkisini verdi. Bu senenin ramazan ayında Bağdat, Irak sevadı, Vasıt, Dicle mıntıkası, Basra, Ahvaz ve Fars'a vali atama yetkisini kendisi ne devretti.
Bu senede hacib Said ile zencilerin başına geçen Alevi, Basra diyarında karşılaştılar. Hacib Said, onun hezimete uğrattı Elindeki esirleri kurtardı ve bol miktarda mal ve parayı ondan geri aldı. Etraflıda toplanan zencileri de son derece tahkir etti. Sonra zenciler geceleyin Said'e baskın yaptılar. Askerlerinden çoğunu öldürdüler. Bir rivayette anlatıldığına göre Said b. Salih'in kendisi de bu vak'ada öldürülmüştür. Sonra bu zenciler, Mansur b. Cafer el-Hayyat ve maiyetindeki büyük bir ordu ile savaştılar. Liderleri olan ve Talibi olduğunu iddia eden ama aslında yalan söyleyen kişi Mansur'un ordusunu
mağlub etti.
îbn Cerir dedi ki: Bu senede Bağdat'ta Bereketü'z-Zelzel denen mahallede çok miktarda kadım boğarak Öldüren bir adam yakalandı. Bu önce kadınlarla ilişki kuruyor, sonra onları boğuyor, üzerlerindeki zinet eşyalarını ve paralarını yağmalıyordu. Yakalanıp Mutemid'in huzuruna götürüldü. Orada kendisine 2.400 kırbaç vuruldu. Cellatlar testislerine, kendilerine özgü bir değnekle vurmadan canını vermedi. Sert ağaçtan yapılmış değnekle testislerine vurduklarında Ölmüştü, Sonra Bağdat'a götürülerek orada asılmış, bir müddet asılı durduktan sonra cesedi indirilip yakılmıştı.
Bu senenin şevval ayının 14. gecesinde ay tutuldu. Ayın çoğu görünmez oldu. O günün sabahında, habis zencinin adamları zorla Basra'ya girdiler, ahalinin çoğunu Öldürdüler. Basra valisi Buğrak ve beraberindekiler kaçıp gittiler. Zenci, Basra camiini ve birçok evleri yaktı. Askerleri, oradaki mal ve eşyaları yağmaladılar. Bundan sonra zenci ve Haricinin adamlarından İbrahim b. Mühellebî: "Eman isteyen kimse buraya gelsin!" diye yüksek sesle bir duyuru yaptı. Etrafında Basralılardan çok kimseler toplandılar. Bunu bir fırsat bildi. Hiyanet etti ve onların Öldürülmesini emretti. Tek tük adamlar kur-tulabildüer, ama çokları öldürüldü. Zenci, Basralılardan bir grubu çembere almıştı. Bu sırada birbirlerine, şunu öldürelim diye işarette bulunuyorlar ve kılıçlarına el atıyorlardı. Ama zenci, Öldürülmekte olan kimselerin kelime-i şahadetlerine ve zenci adamlarının da gülüşüp bağrışmalarına baktığı için bunların yaptıklarını görmüyordu. "Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz."
Asiler, birkaç gün müddetle Basra'nın her tarafında bu kötü icra-atlarını sergilediler. Bu günler çok uğursuz günlerdi. Halk onların önünden sağa sola kaçışır oldu. Her biri bir tarafa gitti. Zorbalar dağ-*ar arasına doldurdukları ekinleri ve diğer otları ateşe verdiler. Hayvan, insan ve diğer her ne varsa Basralılara ait bütün eşyalar bu ateşte yanıp kül oldu. Büyük Camii de

yakmışlardı. Ayandan, edip-fâraen, fazıl kimselerden, hadisçi ve âlimlerden çok sayıda insan öl-
dürmüşlerdi. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn.
Bu murdar adam Fars halkına da büyük belâlar götürdü. Sonra Basralılara bol miktarda erzak geldiğini duydu. Basrahlar önceleri erzak sıkıntısı çekmekte iken artık rahatlığa kavuşmuşlardı. Kendilerine erzak geldiğini duyunca onları kıskandı.
İbn Cerir'in rivayetine göre kendisini duyan bir adam, o Harici zencinin şöyle dediğini nakletmiştir: «Basralılara beddua ettim Bana gelen, ama sahibi görünmeyen bir ses şöyle demişti: "Basrahlar senin için kenarından kopanp yiyeceğin bir ekmek gibidirler. Eğer ekmeğin yarısı kırılırsa Basra harab olur." İşte ben bu sesi duyduktan sonra ekmeğin ay, kırılmasının da tutulma olduğunu tevil ettim.» Onun bu sözleri adamlarının dilinde dolaşıyordu. Nihayet onun dediği gibi gerçekten ay tutuldu. Şüphesiz onun bir cini vardı. Kendisine bu tür şeyleri haber veriyordu. Nitekim Müseylemetü'l-Kezzab'ın da böyle bir cin vardı.
Zencilerin, Basralılara hücumu esnasında bu murdar Harici, maiyetindeki adamlarına şöyle demişti: "Bu sabah Cenâb-ı Allah'a yalva-rarak Basralılara beddua ettim. Basra şehri gök ile yer arasında orta bir yere yükseltilerek bana gösterildi. Ben de Basralıların savaştıklarını ve meleklerin benim adamlarımın yanında onlara karşı yer aldıklarını, benim Basralılara karşı muzaffer olduğumu, meleklerin benimle birlikte savaştıklarını, askerlerimin sebat edip savaşlarımda beni desteklediklerini gördüm!"
Basra'daki Aleviler yanma geldiklerinde, kendisini o zaman Yahya b. Zeyd'e nisbet etti. Ama Yahya b. Zeyd'in nesebinden geldiğine dair sözleri kesinlikle yalandır. Zira Yahya b. Zeyd'in kendisinden sonra, süt emmekte olan küçük bir kızdan başka bir kimsesi hayatta kalmamıştı. Cenâb-ı Allah, bu lanetli Hariciyi kahretsin. Bu ne kadar da yalancı, facir ve haindir!
Bu senenin zilkade ayının başında halife, Müvelled adıyla bilinen Emir Muhammed komutasında büyük bir askeri birliği zencilerin lideri Harici ile savaşmak üzere harekete geçirdi. Emir Muhammed yolda giderken Betaih diyarına korku salan oraları hükmü altına alan, yolları korkulu hale getiren Sa'd b. Ahmed el-Bahilî'yi yakaladı. Bu senede Muhammed b. Vasıl, Fars diyarında halifeye muhalefet ederek oraları istilâ etti.
Bu senede Besil el-Saklabi denen bir Rum, Bizans imparatoru Mihail b. Tofü'e suikast yaptı. Onu öldürdü ve Bizans'ı istilâ etti. Mi-hail, Bizans'ta yirmiidört yıl müddetle imparatorluk yapmıştı. Bu senede Fadl b. İshak el-Abbasî insanlara haccettirdi [3]

Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Arefe B. Yezid

Bu, rivayet edilen meşhur cüz'ün sahibidir. Vefat ederken 110 yaşındaydı. 107 yaşında vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. On oğlu vardı ki, onları Aşere-i Mübeşşere'nin adlarıyla adlandırmıştı. Yahya b. Main ile diğerleri onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Hicretin 150. senesinde İmam Ahmed b. Hanbel'in ders meclisine devam etti. Bu senede 107 yaşında iken vefat etti.
Zenciler, Ebu Said el-Eşecc ile Yezid b. Ahrem et-Taî ve Revasî'yi, Basralılarla birlikte öldürmüşlerdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Müslim'in üstadlarından biri olan Ali b. Haşrem'dir. Müslim, bu zattan çok hadis rivayet etmiştir.
Nahiv ve lügat âlimi Abbas b. Ferec Ebü'1-Fadl er-Riyaşî de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. Bu zat Arapların tarihini, savaşlarını ve siyeri bilirdi. Birçok ilimlere vakıf olup sika ve âlim bir kimseydi. Asmaî'den, Ebu Ubeyde ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İbrahim el-Harbî, Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Bu senede zenciler tarafından Basra'da Öldürüldü. İbn Hallikan, "el-Vefeyât" adlı eserinde bu zattan bahsetmiştir.
Asmaî'nin rivayetine göre Abbas b. Ferec şöyle demiştir:
«Bir a'rabi yanımıza uğradı, kaybolan oğlunu arıyordu. Kendisine: "Oğlunun evsafını bize anlat." dedik, o da: "Yüzü altın gibi parlak bir çocuktu." dedi. Biz de: "Onu görmedik." diye cevap verdik. Az sonra omuzuna bir çocuk almış olarak yanımıza geldi. Çocuk kazan dibi gibi simsiyahtı. Adama: " Eğer bize bunu sormuş olsaydın sana yerini gösterirdik. Çünkü bu çocuk sabahtan beri şuracıkta çocuklarla oynuyordu." dedik. Sonra Asmaî şöyle bir şiir okudu:
"Seher vakti gece soğuyunca ve de sapasağlam kişi soğuktan titreyince o zaman delikanlının yatağı ne güzel olur.
Cenâb-ı Allah, babanın gözüne çocuğunu hoş gösterdiği gibi öyle bir yatağı gönüle hoş gösterir."» [4]

Hicretin İkiyüzellisekizinci Senesi

Senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala pazartesi ü halife, kardeşi Ebu Ahmed'i, Mısır, Kinnesrin ve Avasım bölgesine tayin etti. Rebiyülahır ayının başında perşembe günü cülus yaptı. Kardeşine ve Müflih'e kaftan giydirdi. Bu ikisini büyük bir ordu ile Basra'ya şevketti. Ordunun askerleri fazla ve teçhizatı da yeterince idi. Bu iki komutan zencilerle şiddetlice savaştılar. Cemaziyelevvel ayının ortasında Müflih öldürüldü. Başlıksız bir ok göğsüne isabet etmiş ve cansız düşmüştü.

Cenazesi Samarra'ya götürülüp oraya defne-dilmişti.
Bu senede Yahya b. Muhammed el-Bahranî adındaki bir komutan, zencilerin büyük liderini esir alıp Samarra'ya götürdü. Burada halife Mutemid'in huzurunda dayağa yatırıldı ve kendisine 200 kırbaç vuruldu. Sonra da elleri ve ayakları çaprazlama kesildi, kılıç darbesi ile boğazlandı, sonra da yakıldı. Zencilerle yapılan korkunç bir savaşta Ebu Ahmed'in askerleri onu esir almışlardı. Allah onları kahretsin.
Zencilerin lideri, onun durumundan haberdar olunca çok üzüldü ve sonra şöyle dedi: «Onunla ilgili olarak bana şöyle hitab edilmişti: "Onun öldürülmesi senin için daha hayırlıdır." Çünkü o şımarık bir kimseydi. Ganimet mallarının seçkinlerini kendisine ayırıp saklıyordu.»
Zencilerin lideri, kendi adamlarına şöyle diyordu: "Bana peygamberlik teklif edildi. Ancak bu görevi hakkıyla ifa edememekten korktum ve bu nedenle kabul etmedim."
Bu senenin rebiyülahır ayında Said b. Ahmed el-Bahilî, halifenin huzuruna vardı. Orada kendisine yediyüz kırbaç vuruldu Kırbaç altında can verdi. Sonra darağacına asıldı.
Bu senede zenci liderin adamlarından yirmidört kişi ve bir kadı, Samarra'da Babü'1-Amme yanında öldürüldü.
Bu senede Muhammed b. Vasıl, sultana itaate döndü. Fars diyarının haracını getirip ödedi. Böylece işler yoluna girdi.
Bu senenin receb ayı sonlarında Ebu Ahmed ile zenciler arasında büyük bir savaş cerayan etti, bu savaşta iki taraftan da çok kimseler Öldürüldü.
Sonra Ebu Ahmed, bulunduğu yerin havasım beğenmedi. Vasıt'a gidip şaban ayının başlarında oraya yerleşti. Bu sırada orada şiddetli bir deprem meydana geldi. Birçok evler yıkıldı. 20.000'den fazla adam öldü.
Bu senede Bağdat, Samarra, Vasıt ve diğer şehirlerde halk arasında büyük bir veba salgım ve ölüm görüldü. Bağdat'ta kifa' denile-en bir hastalık belirdi.
Bu senenin ramazan ayının 7'sinde perşembe günü Samarra'da Babü'1-Amme yanında selefe söven bir adam yakalandı Kendisine 1.000 kırbaç vuruldu ve kırbaç altında can verdi.
Bu senenin ramazan ayının 8' inde Emir Yarçuh vefat etti. Cena-namazını halifenin kardeşi Ebu İsa kıldırdı. Cafer b, Mutemic Alallah aa onun cenazesinde hazır bulundu.
Bu senede Horasan'da, Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile Hüseyin b. 7eyd'in adamları arasında korkunç bir savaş cereyan etti Musa, onlara feci bir mağlubiyeti tattırdı.
Bu senede Mesrur el-Belhî ile Harici Müşavir arasında bir savaş meydana geldi. Mesrur, Müsavir'i bozguna uğrattı Adamlarından çoğunu esir aldı.
Bu senede önceki senelerdeki gibi, Fadl b. îshak insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Büdeyl, Ahmed b.

Hafs, Ahmed b. Sinan el-Kattan, Muhammed b. Yahya ez-Zühelî ve Yahya b. Muaz er-Razî vefat ettiler. [5]

Hicretin Îkiyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senenin rebiyülahır ayının bitimine dört gün kala cuma günü Ebu Ahmed b. Mütevekkil, Vasıt şehrinden Samarra'ya döndü. Zencilerle savaşı sürdürmesi için Müvelled lakabıyla tanınan Muhammed'i yerine halef bıraktı. Muhammed, şecaat ve şehamet sahibi bir kimseydi.
Bu senede halife, Küfe naibine bir grup asker gönderdi. Bunlar gidip onu boğazladılar ve mallarına el koydular. 40.000 dinar parasını aldılar.
Bu senede Şerkebul-Cemal denilen bir adam, Merv şehrim istila etti, orayı yağmaladı, durumu kuvvetlendi, oradaki tabileri de güçlendiler.
Bu senenin zilkade ayının bitimine onüç gün kala Büyük Boğa'nın oğlu Musa, zencilerle savaşa girişti. Mutemid onu uğurlamaya çıktı ve kendisine kaftan giydirdi.
Abdurrahman b. Müflih, vali olarak Ahvaz şehrine gitti. Ayrıca Büyük Boğa'nın oğlu Musa'ya, pis zenci lideri ile yapılacak savaşta yardımcı olmakla da görevlendirildi. Abdurrahman b. Müflih, zenci li-öen habisi bozguna uğrattı. Birçok zenciyi öldürdü. Onlardan çoğunu ua esir aldı. İçlerine Öyle büyük bir korku saldı ki, bir daha onun karşısına çıkma cesareti gösteremediler. Habis, adamlarını olanca gücüyle savaşa teşvik ettiyse de bu teşvikin bir yararı olmadı. Sonra Abdurrahman b. Müflih, zenci lideri habisin öncü birliklerinin komu-anı Ali b. Eban el-Mühellebî ilç karşılaştı. İkisi arasında anlatımı ZUı sürecek savaşlar cereyan etti. Sonunda zenciler bozguna uğra-^ar. Allah'a hamdolsun.
Ali b. Eban, lideri habisin yanına, mağlup ve ezilmiş olarak geri döndü. Abdurrahman da esirleri Samarra'ya gönderdi. Halk bunları halifeye ulaşmalarından Önce yakalayıp öldürdü. Mallarını yağmaladı.
Bu senede Bizans imparatoru, Sumaysat şehrine, oradan da Malatya'ya gitti. Buraların halkı onunla savaştılar ve onu bozguna uğrattılar. Büyük komutanlarından birini de öldürdüler. İmparator hüsran içinde memleketine döndü.
Bu senede Yakub b. Leys, Nisabur'a girdi. Herat'ta halifelik iddiasında bulunan ve bu iddiasını otuz seneden beri sürdüren Hariciyi mağlub edip yakaladı, öldürdü. Kesik başını bir mızrağa geçirip ülkenin her tarafında dolaştırdı. Kesik başının

yanında bir de durumunu anlatan bir yazı vardı.
Bu senede İbrahim b. Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Yakub b. Süleyman b. İshak b. Ali b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi.
Bu senede, aralarında İbrahim b. Yakub b. İshak Ebu İshak el-Cürcanî'nin de bulunduğu bazı meşhur şahsiyetler vefat ettiler.
Bu zat, Dımışk'ın hatibi ve imamı ve büyük âlimi idi. Faydalı ve meşhur eserleri vardı. Eserlerinden biri "el-Mütercem"dir ki bunda çok derin ilimler ve faydalı bilgiler vardır. [6]

Hicretin İkiyüzaltmışıncı Senesi

Bu senede İslâm ülkelerinde şiddetli bir kıtlık görüldü. Öyle ki birçok şehirlerin ahalisi başka yerlere göçtüler. Mekke'de mücavirlerden hiçbiri kalmadı. Hepsi Medine'ye ve diğer şehirlere göçtüler. Mekke valisi de şehri terkedip gitti. Bağdat'ta bir ölçek buğdayın fiyatı 120 dinara kadar yükseldi ve bu durum aylarca devam etti.
Bu senede zencilerin lideri, Küfe valisi Ali b. Zeyd'i öldürdü.
Bu senede Rumlar, Müslümanların elinden Lü'lüe kalesini aldılar.
Bu senede İbrahim b. Muhammed b. İsmail insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Hasan b. Muhammed ez-Zafe-ranî, Abdurrahman b. Şeref, kendisine nispet edilen Rahbe adlı arazinin sahibi Malik b. Talk, Oklides'in kitabını Arapçaya tercüme edip Sabit b. Kurra'dan sonra onu düzelten Huneyn b. İshak el-Abbadî vefat ettiler. Huneyn, ayrıca "el-Macestî" kitabını ve diğer bazı tıbbi eserleri Yunancadan Arapçaya tercüme etmişti. Me'mun, bu işe çok önem veriyordu. Memun'dan önce Cafer el-Bermekî de bu işe titizlikle eğilmişti. Huneyn'in tıpla ilgili birçok eserleri vardı. "Mesail-i Huneyn" adlı eser kendisine nispet edilir. Kendi branşında cidden parlak bir şahsiyetti. Bu senenin safer ayının 6'smda salı günü vefat etti. îbn Hallikan böyle demiştir. [7]

Hicretin İkiyüzaltmışbirinci Senesi

Bu senede Hasan b. Zeyd, Deylem'den Taberistan'a yöneldi. Ya-kub b. Leys'le işbirliği yaparak kendisine karşı cephe aldıklarından ötürü Şalos şehrini yaktı.
Bu senede Harici Müşavir, Horasan yolunun emniyetim sağlamakla görevli Yahya b. Hafs'ı Horasan'da cemaziyelahir ayında öldürdü. Mesrur el-Belhî bunun üzerine gitti. Sonra ardından Ebu Ah- b. Mütevekkil gidince Müşavir kaçtı ve yakalanamadı.
Bu senede Fars diyarını istila eden İbn Vasıl ile Abdurrahman b. fh arasında bir çarpışma meydana geldi. İbn Vasıl, Abdurrah-ı mağlup edip yakaladı. Taşdemir de onun maiyetindeki askerle-oldürdü. Sadece birkaç asker hayatını kurtarabildi. Sonra İbn Vasil, Büyük Boğa'nın oğlu Musa ile savaşmak üzere Vasıt'a gitti. Musa, halifenin oradaki valisine müracaat ederek fitneler nedeniyle kendisini doğu eyaletinin valiliğinden affetmesini istediğini halifeye iletmesini söyledi. Halife de onu bu görevden azletti. Yerine kardeşi Ebu Ahmed'i tayin etti.
Bu senede Ebü's-Sâc, zencilerle savaşmak üzere harekete geçti. İki taraf şiddetlice savaştılar. Zenciler Ebü's-Sâc'ı ve beraberindeki askerleri mağlub ettiler. Ahvaz şehrine girdiler. Ahalinin bir kısmım öldürdüler, birçok evleri yaktılar. Sonra Ebü's-Sâc, Ahvaz valiliğinden azledildi. Zenciler orayı tahrib ettiler. Halife de İbrahim b. Si-ma'ı, Ahvaz valiliğine tayin etti.
Bu senede Mesrur el-Belhî? zencilerle savaşmak üzere görevlendirildi.
Bu senede halife, Nasr b. Ahmed b. Esed el-Lübanî'yi Maveraün-nehr, Belh taraflarına tayin etti ve ramazan ayında bu hususta fermanını yazıp gönderdi.
Bu senenin şevval ayında Yakub b. Leys, îbn Vasıl ile savaşmak üzere harekete geçti. İki taraf zilkade ayında savaşa tutuştular. Yakub, İbn Vasıl'ı hezimete uğrattı. Askerlerini yakaladı. Adamlarını ve hareminden bazı kadınları esir aldı. 40.000.000 dirhem değerinde mallarım aldı. Ayrıca o beldelerin ahalisinden olup kendisine yardımcı olan ve kendisiyle işbirliği yapanları da öldürdü. Cenâb-ı Allah böylece onun vasıtasıyla o mıntıkalardaki fitneyi sona erdirdi ve durumu düzelttirdi.
Bu senenin şevval ayının 12'sinde Mutemid Alallah, oğlu Cafer'i kendisinden sonraki dönem için veliaht tayin etti ve ona Mufavviz İlallah adını verdi. Onu Mağrib diyarına tayin etti. Musa b. Boğa'yı da ona yardımcı olarak görevlendirdi. İfrikiyye Mısır, Şam, Cezire, Musul, Ermeniye valiliklerine ve Horasan yolunun emniyetine adamlar tayin etme işini ona bıraktı.
Halife, oğlu Cafer Mufavviz İlaîlah'dan sonraki dönem için Ebu Ahmed el-Mütevekkil'i tayin etti ve ona Muvaffak Billah lakabını taktı. Doğu eyaletinin yönetimini ona bıraktı. Mesrur el-Belhî'yi ona yardımcı olarak görevlendirdi. Bağdat, Sevad Küfe, Mekke, Medine, Yemen, Kesker, Dicle, Ahvaz, Fars, İsfahan, Kerh, Dinever, Rey, Zen-can, Sind valiliklerine ve Mekke yolunun emniyetine görevliler tayin etme yetkisini kendisine verdi. Bu hususta fermanını yazdırıp ülkenin her tarafında okuttu. Fermanın bir nüshası da Ka'be'ye asıldı.
Bu senede Fadl b. İshak insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Süleyman er-Ruhavî, Ahmed b. Abdullah el-İclî, Hasan b. Ebi'ş-Şevarib (bu Mekke'de vefat etmişti), Davud b. Süleyman el-Caferî, Şuayb b. Eyyüb, Mühtedi Bil-

Vm kardeşi Abdullah b. Vasık, Ebu Şuayb es-Susî, büyük mutasav-1 flardan Ebu Yezid el-Bestamî, Ali b. İşkâb, kardeşi Ebu Muham-d "Sahih-i Müslim" adlı eserin sahibi Müslim b. Haccac vefat ettım[8]

İmam Müslim'in Biyografisi

Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburî. Büyük hadis imamlarından ve hafızlarındandır. Birçok âlimlere göre "Sahih-Buharî"den sonra gelen en büyük hadis kitabı olan "Sahih-i Müslim" adlı eserin sahibidir. Mağriblilere ve doğu eyaletinder Ebu Ali en-Nisaburî'ye göre Sahih-i Müslim, Sahih-i Buharî'den daha üstündür. Eğer -azı müstesna olmak üzere- Sahih-Müslim'de taliklerin bulunmadığını ve Müslim'in aynı konudaki hadislerin tümünü serdettiğini, Buha-rî'deki gibi hadisleri çeşitli bablara bölmediğini söyleyerek Sahih-i Müslim'in Sahih-i Buharî'den üstün olduğunu ifade etmek istemişler-se bu kadarı da Buharî'nin senetlerinin kuvvetliliğine ve onun kendi Cami'inde ravilerin kendi şeyhine muasır olup ondan hadis dinlediklerini şart koşarak naklettikleri sahih hadisleri seçmiş olmasına denk bir özellik olamaz. Çünkü Müslim, kitabında bu ikinci şarta riayet etmemiştir. Oysa bu ikinci şart, hadis ilimlerinde uyulması gereken bir şart olarak yer almıştır. Ben bunu Buharî'nin şerhinin ilk kısımlarında detaylı olarak anlatmıştım.
Özetle diyecek olursak Müslim; Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'a gitti, birçok topluluklardan hadis dinledi. Kimlerden hadi dinlediğini şeyhimiz Hafiz el-Mizzî, "et-Tehzib" adlı eserinde mu'cem harflerine gö-reiki mertebe halinde sıralamıştır.
Birçok topluluklar Müslim'den hadis rivayet etmişlerdir. Tirmizî, kendi "Cami" adlı eserinde ondan bir hadis rivayet etmiştir ki, o hadis de Muhammed b. Amr, Ebu Seleme, Ebu Hüreyre tarikiyle Rasûlullah (s.a.v.)'tan rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Ramazan ayı için şaban hilalini gün sayarak belirleyin."
Ayrıca Salih b. Muhammed, Abdurrahman b. Ebi Hatim, İbn Hu~ zeyme, İbn Said ve Ebu Avane el-İsferayinî de ondan hadi naklet-mişlerdir.
Hatib Bağdadî dedi ki: İbn Yakub'un bana naklettiğine göre Müs-
d. Haccac, "Sahih" adlı eseriyle ilgili olarak şöyle demiştir: Ben bu sahih müsnedimi, başkaları tarafından da dinlenmiş hadisten meydana getirip tasnif ettim."
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Ebu Ali Hüseyin b. Ali en-Ni-r^urî şöyle demiştir: "Gök kubbenin altında hadis ilm konusunda Uslim b. Haccac'ın kitabından daha sahih bir eser yoktur."
Müslim'den İshak b. Raheveyh'in yanında bahsedilmiş, o da Müslim'i överek şöyle demişti: "Bu nasıl bir adammış böyle!"
İshak b. Mansur, Müslim'e şöyle demişti: "Allah seni Müslümanlar için hayatta bıraktığı müddetçe hayırdan yoksun kalmayacağız."
Hadisçilerden ve diğerlerinden bir grup ulema cemaati Müslim'i övmüşlerdir.
Ebu Abdillah Muhammed b. Yakub el-Ahrem şöyle demiştir: "Hadiste sabit olan şeylerden Buharı ile Müslim'in farkına varmadıkları çok nadir olmuştur."
Hatib Bağdadî, Ebu Amr Muhammed b. Hamdan el-Hirî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ebü'l-Abbas Ahmed b. Said b. Ukde el-Hafiz'a, Buharî ve Müslim'den hangisinin daha âlim olduğunu sordum. Bana şu cevab verdi: "Buharı de âlimdi, Müslim de âlimdi." Bu soruyu defalarca ona sordum, o da bana aynı cevabı verdi. Sonra şöyle dedi: "Ey Ebu Amr! Şamlılarla ilgili olarak Buharî bazan yanılmıştır. Şöyle ki: O; Şamlıların kitaplarını alıp bakmış, bazan onlardan birini künyesi ile zikretmiş, sonra başka bir yerde aynı adamı asıl adıyla zikretmiş, böylece aynı adamın iki kişi olduğu zannı meydana gelmişti. Müslim'e gelince, onun bu tür yanlışlıkları yaptığı çok nadirdir, çünkü o maktula-rı da mürselleri de yazmıştır."»
Hatib Bağdadî dedi ki: "Müslim ancak Buharî'nin yolunda durmuş, onun ilmine bakmış ve onun hizasına gelmiştir."
Buharî, son zamanlarında Nisabur'a geldiğinde Müslim ona arkadaşlık etmiş, sık sık yanma gidip gelmişti.
Abdullah b. Ahmed b. Osman es-Sayrafî bana dedi ki: «Ebu Hasan ed-Darekutnî'nin şöyle dediğini işittim: "Eğer Buhar olmasaydı Müslim ne giderdi ne de gelirdi (yani onun adından söz edilmezdi)."»
Hatib Bağdadî, Ebu Hamid Ahmed b. Hamdan el-Kassar'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Duydum ki Müslim b. Haccac, Muhammed b. İsmail el-Buha-rî'nin yanma gelmiş, iki gözünün arasını öpüp şöyle demiş "Bırak, ayaklarını da öpeyim ey üstadlarm üstadı ve hadisçilerin efendisi ve de illetleri hususunda hadisin tabibi! Muhammed b. Selam, Ebu Hü-reyre tariki ile Peygamber (s.a.v.)'den meclisin keffaretine dair bir hadis rivayet etmiştir. Bu hadisin illeti nedir?"
Buharî, Müslim'e cevaben şöyle demişti: "Bu, güzel bir hadistir. Ancak dünyada bu konuda bundan başka bir hadis bilmiyorum. Yalnız bu illetlidir."»
Ben derim ki: Ben bu hadisi olduğu gibi rivayet ettim. Bunun rivayet tariklerini, lafızlarını, metinlerini ve illetlerini de zikrettim.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Müslim, İmam Buharî'yi savunurdu. Son-
ra Buharî ile Muhammed b. Yahya ez-Zühelî arasında Kur'ân'ın lafzı-nın da kadim olup olmadığı hususunda ihtilaf meydana geldi. Buharî aleyhinde Nisabur'da bu konuda ileri geri konuşuldu. Bir gün Züheli, meclisinde Müslim b. Haccac'm da

bulunduğu bir esnada etrafındaki arkadaşlarına şöyle dedi: "Kurân'm lafzı konusunda Buharî'nin sözlerine uyan kimse varsa meclisimizden ayrılıp gitsin." O esnada Müslim hemen kalkıp meclisi terketti. Sonra Zühelî'den dinlediği hadisleri topladı ve ona iade etti. Zühelî'den asla rivayette bulunmadı. Ne Sahih'inde ne de diğer eserlerinde Zühelî'den hadis rivayet etmiş değildir. Aralarındaki soğukluk kuvvetlendi. Şunu da belirtelim ki, Buharî'nin kendisi Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'yi terketmemiş, aksine hem Sahih'inde hem de diğer eserlerinde ondan hadis rivayet etmiş, onu mazur görmüştür. Allah ona rahmet etsin.» Hatib Bağdadî, Müslim'in Ölüm sebebini şöyle anlatır: «Hadis müzakeresi için bir oturum düzenlendi. Bir gün o mecliste kendisine bir hadis soruldu. Hadisi bilemedi ve cevap veremedi. Kalkıp evine döndü. Kandili yaktı ve aile etradma: "Bu gece yanıma hiç kimse gelmesin." dedi. Kendisine bir sepet hurma hediye edilmişti. Hurmalar yanındaydı. Bir hurmayı alıp yiyiyor, bir hadisi keşfediyordu. Sonra bir hurma daha alıp yiyor, bir hadis daha keşfediyordu. Sabaha kadar böylece hurmaları yemeye ve hadislerin manasını çözmeye çalıştı. Sabah olduğunda, farkında olmaksızın hurmaların tümünü yemişti. Bu sebeple vücudunda biraz ağırlık ve hastalık meydana geldi. Pazar akşamı vefat etti. Hicretin 261. senesinin receb ayının bitimine beş gün kala, pazartesi günü Nisabur'da defnedildi. İmam Şafiî'nin vefat ettiği senede, hicretin 204. senesinde doğmuştu. Vefatında elliyedi yaşındaydı. Allah ona rahmet etsin.» [9]

Bayezid-İ Bestamî

Asıl adı Tayfur b. İsa b.Ali'dir. Sofiye meşayinindendir. Dedesi Mecusiydi, Müslüman oldu. Bayezid'in salih ve âbid kardeşleri vardı ki, kendisi onların en üstünü idi. Kendisine; "Marifete neyle ulaştın?" diye sorulduğunda: "Aç karın ve çıplak bedenle ulaştım." diye cevap
vermişti.
Bayezid şöyle derdi: "Nefsimi Allah'a itaata davet ettim, ama o öenım davetime icabet etmedi. Onu bir sene susuz bıraktım."
Bayezid bir defasında şöyle demişti: "Bir adamın havada uçacak „ ac*ar keramet sahibi olduğunu görseniz bile, iyiliği emredip kötülü-&1 yasaklamak, şer'i hadleri korumak ve şer'i ölçülere uymak huşu-n(*a nasıl olduğunu görmeden ona aldanmayın,"
Hallikan dedi ki: "Bayezid-i Bestamî'nin meşhur makamatı,
mücahedeleri ve zahir kerametleri vardı. Hicretin 261. senesinde vefat etti."
Ben derim ki: Kendisinden, asli manasından uzaklaştırılmış, nakıs birtakım sözler nakledilmiştir. Fıkihçıların ve sofilerin çoğu bu sözlerini yorumlamışlar ve onu çok uzak manalara hamletmişlerdir. Bazıları da onun bu sözleri cezbe ya da sekerat halinde söylediğini ifade etmişlerdir. Bazı âlimlerse onu bid'atçı ve hatalı olarak görmüşlerdir. Onun en büyük bid'atları ortaya attığım ve bunun da kendisinin fasid bir itikada sahib olduğunu gösterdiğini söylemişlerdir. Güya onun kalbinde gizli olan fasid bir inanç varmış, bu da bazı vakitlerde ortaya çıkarmış. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin İki Yüz Altmış İkinci Senesi

Bu senede Yakub b. Leys, büyük bir askeri birlikle geldi. Zor kullanarak Vasıt şehrine girdi. Halife Mutemid de bizzat onunla savaşmak için Samarra'dan yola çıktı. Bağdat ile Vasıt arasında orta bir yerde iken kardeşi Ebu Ahmed el-Muvaffak onun imdadına yetişti. Ebu Ahmed'in komutasında büyük bir ordu vardı. Bu ordunun sağ cenah komutanı Büyük Boğa'nın oğlu Musa sol cenah komutanı da Mesrur el-Belhî idi. İki taraf, bu senenin receb ayında günlerce savaştılar. Aralarında büyük bir savaş cereyan etti. Sonra Yakub ile adamları mağlub oldular. Bu mağlubiyet Hristiyanların Şaaneyn bayramında olmuştu. Bu savaşta çok sayıda adam öldürüldü. Ebu Ahmed, Yakub b. Leys'in mallarından bol miktarda altın, gümüş, misk ve binek hayvanım ganimet olarak aldı. Anlatıldığına göre halife ve ordusu, Yakub b. Leys'in ordusunda, üzerinde iki haç bulunan bayraklar görmüşlerdi.
Bundan sonra Mutemid, Medain'e döndü. Muhammed b. Tahir'i Bağdat valiliğine iade etti ve ona 500.000 dirhem verilmesini emretti.
Bu senede Yakub b. Leys, Fars diyarını istila etti, orada vali olarak bulunan İbn Vasıl kaçıp gitti.
Bu senede zencilerin lideri ile halife ordusu arasında çok sayıda savaşlar cereyan etti.
Bu senede Ali b. Muhammed b. Ebi'ş-Şevarib kadılığa atandı.
Bağdat'ın iki yakasının kadılığı Kadı İsmail b. İshak'a verildi.
Bu senede Fadl b. İshak el-Abbasî insanlara haccettirdi.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Mekke'de terzilerle boncukçular arasında kavga meydana geldi. İki taraf, terviye gününde veya ondan bir gün önce kavgaya tutuştular ve onyedi kadar kişi öldü. Halk bu kavga nedeniyle haccedememekten korktu. Sonra iki taraf, hac sonrası devam ettirmek üzere kavgaya ara verdiler.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Salih b. Ali b. Yakub b. Mansur (rebiyülahir ayında), Ömer b. Şebbe en-Nümeyrî Muhammed b. Asım, meşhur hadislerle dolu "Müsned"in sahibi Yakub b. Şeybe vefat ettiler. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin İkiyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senede çeşitli beldelerde birçok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlardan biri de zencilerle yapılmıştı. Allah onlara lanet etsin. Halifenin komutanlarından bazıları bunları çeşitli yerlerde kuşatma altına aldılar. Geride kalan zencileri de baştan sona öldürdüler.
Bu senede Sakalibe (Slavlar), Lü'lüe kalesini Bizans azgınına "teslim ettiler.
Bu senede Şerkebü'l-Cemal'in kardeşi, Nisabur'u istila etti ve oradaki vali Hüseyin b. Tahir'i kovdu. Halktan mallarının üçte birini zorla aldı. Allah onu kahretsin.
Bu senede Fadl b. İshak el-Abbasî insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Müşavir b. Abdülhamid eş-Şarî adındaki Harici öldü. Meşhur yiğitlerden ve bahadırlardandı. Bedevilerden ve diğerlerinden çok kimseler gelip etrafında toplanmışlardı. Uzun süre hükmünü icra etti. Nihayet Allah onun canını aldı.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden hilafet veziri olan Ubeydullah b. Yahya b. Hakan da vefat etti. Kendisini (Samarra şehrinin) Meydan (mahallesinde) Reşik adında bir hizmetçi vurmuş, bineğinden tepe üstü yere düşmüş, beyni kulaklarından ve burnundan fırlamış, üç saat sonra da vefat etmişti. Cenaze namazını Mütevekkil'in oğlu Ebu Ahmed el-Muvaffak kıldırmış ve mezarlığa kadar yaya gitmişti. Bu hadise bu senenin zilkade ayının 10'unda cuma günü vukubulmuştu. Ertesi gün vezirliğe Hasan b. Muhalled geçmek istemiş, ama Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Samarra'dan gelerek onu azletmiş, yerine Süleyman b Vehb'i atamıştı. Müteveffa vezir Ubeydullah b. Yahya b. Hakan'ın evini de Kayıghg adıyla bilinen komutana teslim etmişti.
Bu senede Ahmed b. Ezher, Hasan b. Ebi'r-Rebi ve Muaviye b. Salih el-Eş'arî gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [12]

Hicretin İkiyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ebu Ahmed ile Büyük Boğa'nın oğlu Musa, Samarra'da askeri birliklerini teçhiz ettiler ve safer ayının ikisinde geceleyin yola çıktılar. Halife Mutemid de onları uğurlamak üzere şehir dışına kadar çıktı. Bunlar Bağdat yoluna koyuldular. öagdat'a ulaştıkları sırada Büyük Boğa'nın oğlu Musa vefat etti. Genazesi oradan Samarra'ya getirilip defnedildi.
Bu senede Muhanımed b. Müvelied, Süleyman b. Cami ile savaşmak üzere Vasıt mıntıkasına atandı. Süleyman, Vasıt şehrine zencilerin lideri tarafından vali olarak atanmıştı. İbn Müvelled uzun süren savaşlardan sonra onu hezimete uğrattı.
Bu senede İbn ed-Deyranî, Dinever şehrine gitti. Dülef b. Abdüla-ziz b. Ebi Dülef ile İbn İyaz ona karşı birleştiler ve kendisini hezimete uğrattılar. Mallarını yağmaladılar. O da zincirlere vurulmuş olarak yerine geri döndü.
Büyük Boğa'nın oğlu Musa vefat edince halife, onun tarafından atanan vezir Süleyman b. Harb'i (Vehb'i) görevden azletti Prangaya vurdurarak hapse attı. Kendisinin ve yakınlarının evlerinin yağmalanmasını emretti. Hasan b. Muhalled'i de vezirliğe iade etti. Bağdat'ta bulunan Ebu Ahmed bu durumdan haberdar olunca beraberindeki askerlerle Samarra'ya geldi. Orada bulunan kardeşi Mutemid, şehrin batı yakasında istihkam tedbirleri aldı. Terviye gününde Ebu Ahmed'in askerleri, Mutemid'in bulunduğu tarafa geçtiler. Ancak iki taraf arasında çarpışma meydana gelmedi. Süleyman b. Vehb'in vezirliğe iade edilmesi şartıyla anlaştılar. Hasan b. Muhalled, Samar-ra'dan kaçtı. Malları yağmalandı. Mütevekkil'in oğlu Ebu İsa önce gizlendi sonra ortaya çıktı. Ebu Ahmed'den korktukları için bazı emirler de Samarra dışına kaçtılar.
Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa b. İsa el-Haşi-mi el-Kufî insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb ve Şafiî'den hadis rivayet eden Mısırlı İsmail b. Yahya el-Müzenî vefat ettiler. Bu zatın biyografisini "Tabakatu'ş-Şafiiyyin" adlı eserde anlatmışızdır. [13]

Ebu Zür'a

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında bulunan Ebu Züra'mn asıl adı Ubeydullah b. Abdülkerim er-Razî'dir. Meşhur hadis hafızlarmdandır. Anlatıldığına göre o, 700.000 hadis ezberlemiştir. Fakih ve takvalı bir kimseydi. Zühd, tevazu ve huşu ehli insanlardandı. Kendi zamanının insanları, onun dindarlık ve muhafazakarlığını söyleyerek onu övmüşler ve akranlarından Önde olduğuna şahadet etmişlerdi. Gençliğinde, İmam Ahmed b. Hanbel'le buluştuğunda, imam Ahmed b. Hanbel onunla müzakere yapmakla yetindiğinden Ötürü sadece farz namazları kılar, mendupları kılmazdı.
Ebu Zür'a, bu senenin zilhicce ayının sonunda pazartesi günü vefat etti. Hicretin 200. senesinde doğmuştu. 190. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Bu zatın biyografisini "et-Tekmü" adlı eserimizde teferruatlı olarak anlatmışızdır.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Dımışk kadısı İsmail b. Aliyye, İmam Şafiî'den rivayette bulunanlardan Mısırlı Yunus b Abdülalâ eS-Sadafî de vefat ettiler. Bu zatın biyografisini "et-Tekmü" adlı eserimizde ve "Tabakat" adlı eserimizde anlatmışızdır.
Bu senede Mütevekkil Alallah'ın gözdelerinden Ümmü Mutez Ka-biha da vefat etti. Başka gözdelerde görülmemiş derecede çok ve kıymetli mücevherler, inciler, altınlar ve takılar toplamıştı. Sonra oğlu Mutez öldürülmüş ve bu mücevherlerinin tümü

elinden alınıp yağmalanmış ve asker nafakası olarak dağıtılmıştı. Oğlu Mutez kendisinden 50.000 dinar istemiş, ancak o cimrilik yaparak bu parayı vermemişti. Ama sonra da bütün mallan yağmalanmıştı. Ümmü Mutez Ka-biha, bu senenir rebiyülevvel ayında vefat etti. [14]

Hicretin İkiyüzaltmışbeşinci Senesi

Bu senede Ebu Ahmed tarafından atanmış İbn Leyseveyh ile Süleyman b. Cami arasında bir savaş cereyan etti. İbn Leyseveyh zenci lideri tarafından atanan İbn Cami'i mağlub etti. Adamlarından bir kısmını öldürdü, 47 adamını da esir aldı. Birçok gemilerim yaktı. Bol miktarda mallarını da ganimet edindi.
Bu senenin muharrem ayında Mısır diyarının valisi Ahmed b. To-îon, Antakya şehrini kuşatma altına aldı. Antakya'da Sima et-Tavil adında bir vali vardı. Ahmed b. Tolon şehri bu validen zorla aldı. Kendisine Bizans imparatorundan hediyeler geldi. Gelen hediyeler arasında bazı Müslüman esirler de vardı. Her bir esirin yanında bir mushaf vardı. Bunlar arasında, daha önce sınır boylarının valisi olan Abdullah b. Reşid b. Kâvus da vardı. Böylece bütün Şam mıntıkasının hakimiyeti Mısır diyarıyla birlikte Ahmed b. Tolon'un eline geçti. Zira Dımışk valisi İmahor vefat edince Ahmed b. Tolon Mısır'dan oraya doğru yola koyuldu. İmahor'un oğlu, Remle'ye kadar gelerek onu karşıladı. Ahmed b. Tolon da onu Dımışk'ta bıraktı. Sonra Dımışk'a gitti Şehirde bir müddet kaldıktan sonra Humus'a geçti. Orayı da teslim aldıktan sonra Haleb'e gitti, orayı da eline geçirdi Halep'ten sonra Antakya'ya gitti ve şehri Sima et-Tavil'in elinden aldı.
Mısır'da, yerine oğlu Abbas'ı vekil bırakmıştı. Abbas, babasının Şam'dan Mısır'a doğru gelmekte olduğunu duyunca beytülmaldaki »ütün paraları aldı. Bu hususta birkaç kişi de kendisine yardımcı oldu. Sonra Abbas babasının itaatından çıkarak Rakka'ya gitti. Adam-annı da yanma aldı. Babası onu, horlanmış ve tahkir edilmiş olarak yakalayacak bazı kimseleri peşine gönderdi. Görevliler onu yakalayıp Mısır'a getirdiler. Babası onu hapsetti, arkadaşlarından bir kısmını da öldürdü.
Bu senede Kasım b. Mahat adında biri, Dülef b. Abdülaziz b. Ebi Dülef el-İclî'nin üzerine gitti. Onu öldürerek İsfahan'ı istil etti. Fakat daha sonra Dülef in adamları kuvvetlenerek hücuma geçtiler ve Kasım'ı Öldürüp başlarına Ahmed b. Abdülaziz'i geçirdiler.
Bu senede Muhammed el-Müvelled, muharrem ayında Yakub b. Leys'in üzerine gitti. Onu yakaladı. Halife de Yakub'un mallarının, ürünlerinin ve emlâkinin yağmalanmasını emretti.
Bu senede zenciler Numaniye'ye girdiler; insanları öldürdüler her tarafı yaktılar. Sonra Cercera'ya gittiler. Halk onlardan rahatsız oldu. Sevad halkı Bağdat'a girdi.
Bu senede Ebu Ahmed Amr b. Leys, Horasan, Fars, İsfahan, Si-cistan, Kirman ve Sind şehirlerinin valiliğine atandı. Buna dai ferman ve kaftan ile armağanlar kendisine gönderildi.
Bu senede zenciler Tüster şehrini kuşattılar. Neredeyse şehiri ele geçireceklerdi. O esnada Tekin el-Buharî üzerlerine yürüdü. Henüz sefer elbisesini üzerinden çıkarmamıştı. Zencilerle savaştı. Onlardan bir kısmını öldürdü. Onlara eşi görülmemiş bir hezimeti tattırdı. Zencilerin komutanı Ali b. Eban el-Mühellebî, yenik düşerek kaçtı.
İbn Cerir dedi ki: "Bu savaş, meşhur Gevdek Kapısı savaşıdır."
Sonra Ali b. Eban el-Mühellebî, Tekin el-Buharî ile mektuplaşmaya başladı. Kendisine ve zencilerin liderine meyilli olduğunu bildirdi. Tekin de onun çağrısına icabet etti. Haberi Mesrur el-Belhî'ye ulaşınca, o da ona doğru yürüdü. Kendisine eman verdiğini açıkladı. Nihayet onu yakalayıp zincire vurdu. Etrafındaki askerleri dağıldı. Bir kısmı zencilerin tarafına, bir kısmı da Muhammed b. Ubeydullah el-Kürdî tarafına gitti. Bir başka grup da kendilerine eman vermesinden sonra Mesrur el-Belhî'nin askerleri arasına katıldı. Onun yerine valiliğe, Ağartmış adında bir adam atandı.
Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa el-Abbasî insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Mansur er-Remadî vefat etti. Abdürrezzak'm ravisi idi. İmam Ahmed b. Hanbel'le arkadaşlık etmişti. Abdallardan sayılırdı. Altmışüç yaşında vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Sâdân b. Nasr, Abdullah b. Muhammed el-Mahzumî, Ali b. Harb et-Tâi el-Musilî, Ebu Hafs en-Nisaburî, Ali b. Muvaffak ez-Zahid ve Muhammed b-Sahnun da bulunmaktadır.
"el-Kâmil fi't-Tarih" adlı eserinde İbnü'1-Esir dedi ki:
«Bu senede Ebu Ubeyde'nin arkadaşı Ebü'1-Fadl Abbas b. Ferec er-Riyaşî ile Asmaî, Basra'da zenciler tarafından öldürüldüler.» [15]

Yakub B. Leys Es-Saffar

Akıllı bahadırlardan ve hükümdarlardan biriydi. Birçok beldeler fethetti. Zencilerin liderinin bulunduğu Recah şehrini de fethetmişti. Zenci lider, oniki kişinin taşıdığı altın bir taht üzerinde oturarak taşınırdı. "Mekke" diye adlandırdığı yüksek bir dağın tepesinde bir evi vardı. Nihayet Yakub onu yakalayıp öldürdü, şehrini ele geçirdi. Böylece şehir halkı da teslim oldu. Ama sonraları Yakub, halifenin itaati dışına çıkınca Ebu Ahmed el-Muvaffak onunla savaştı.
Yakub vefat edince, kardeşi Amr b. Leys'i, Bağdat ve Samarra muhafız kuvvetlerinin komutanlığı ile birlikte onun görevine

tayin ettiler. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [16]

Hicretin İkiyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senenin safer ayında İsa Tekin, Rey şehrini ele geçirdi. Şehrin valisini sınır dışı etti. Sonra Kazvin'e geçti. Kazvinliler onunla barış anlaşması yaptılar. O da şehire girdi ve onlardan bol miktarda mal aldı. Sonra Rey'e döndü. Rey halkı onu şehire girmekten menettilerse de o, halka karşı zor kullanarak şehire girdi.
Bu senede Bizans'ın bir askeri birliği, Rebia diyarının bir tarafına hücum ederek bazı insanları öldürdüler. Bir kısmını esir alıp onlara işkence yaptılar. 250 kadar kişiyi esir aldılar. Çinliler ve Musullular harekete geçerek üzerlerine yürüyünce Bizanslılar onlardan kaçıp kendi ülkelerine döndüler.
Bu senede Amr b. Leys, Ubeydullah b. Tahir'in yönetiminde bulunan Bağdat ve Samarra şehirlerinin muhafız kuvvetleri komutanlığına atandı. Ebu Ahmed, ona kaftan gönderdi. Amr b. Leys de ona kaftan gönderdi. Ayrıca iki altın sütun hediye etti. Kendisi, müteveffa kardeşi Yakub'un yetkili olduğu yerlerde görev yapacaktı.
Bu senede Ağartmış, Tüster'de bulunan Ali b. Eban el-Mühellebî ile savaşmak üzere harekete geçti. Ali b. Eban el-Mühellebî'nin taraftarı olup zindanda bulunan komutanları yakalatıp öldürttü. Sonra Ali b. Eban'ın üzerine gitti. İki taraf defalarca ve şiddetlice savaştılar. Neticede Ali b. Eban el-Mühellebî galip geldi ve Ağartmış'ın adamlarından birçoğunu öldürdü, bazılarını esir aldı, onları da öldürdü. Kesik başlarını zenci liderine gönderdi. Bu kesik başlar, zenci liderinin şehrinde mızraklara geçirildi. Allah, zenci liderini de, Ali b. Eban'ı da kahretsin.
Bu senede Humuslular, valileri İsa el-Kerhî'ye saldırarak şevval ayında onu öldürdüler.
Bu senede Hasan b. Muhammed b. Cafer b. Abdullah b. Hüseyin el-Asgar el-Ukaylî, Taberistan halkını kendisine bey'ata çağırdı. Onlara Hüseyin b. Zeyd'in esir alındığını söyleyerek, artık kendisinden başka bu hilafet işini yürütecek bir kimsenin kalmadığını bildirdi. Halk da ona bey'at etti. Hüseyin b. Zeyd bu durumdan haberdar olunca üzerine yürüdü ve onunla savaştı. Neticede onu öldürüp hem kendisinin hem de taraftarlarının mallarım yağmaladı, evlerini yaktı.
Bu senede Medine ve çevresinde Caferilerle Aleviler arasında fitne koptu. Şehire Ehl-i Beyt'ten ve Taberistan'ı istilâ eden Hasan b. Zeyd'in sülalesinden bir adam hakim oldu. Caferilerle Alevilerin savaşması nedeniyle Medine'de çok kötülükler cereyan etti ki, bunların anlatımı burada çok uzun sürer.
Bu senede bedevilerden bir grup, Ka'be'nin Örtüsüne saldırıp yağmaladılar. Bazıları zenci liderine gittiler. Hacılar bunlardan çok bela ve sıkıntılar, nahoş hareketler gördüler.
Bu senede Bizanslılar, Rebia diyarına yine hücum ettiler.
Bu senede zenci lideri, Râmehürmüz şehrine girdi. Zenciler uzun süren savaştan sonra orayı fethettiler.
Bu senede İbn Ebi's-Sâc, Mekke'ye girdi. Mahzumî onunla savaştı. Ancak İbn Ebi's-Sâc onu mağlub etti, evini yaktı, mallarını yağmaladı. Bu hadise, bu senenin terviye gününde cereyan etmişti. Sonra Haremeyn'in yönetimi halife tarafından İbn Ebi's-Sâc'a tevcih edildi.
Bu senede Harun b. Muhammed insanlara haccettirdi.
Bu senede Endülüs ve Mağrib ülkesinin halifesi olan Muhammed b. Abdurrahman, askerleri Atlas Okyanusu'na açılsınlar ve çevredeki bazı ülkelere gidip savaşsınlar diye Kurtuba nehrinde gemiler yapılmasını emretmişti. Ancak yapılan gemiler Atlas Okyanusu'na açıldıklarında kırılıp parçalandı. Gemideki askerlerden çok azı kurtula-bildi, çoğu boğuldu.
Bu senede Müslümanların ve Bizanslıların donanmaları, Sicilya adası yakınlarında karşılaştılar ve savaşa tutuştular. Müslümanlardan çoğu bu savaşta Öldürüldü. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.
Bu senede İbn Tolon'un kölesi Lü'lü', Musa b. Atamışla savaştı. Lü'lü1 onu mağlub edip esir aldı ve efendisi Ahmed b. Tolon'a gönderdi. O zamanlar Ahmed b. Tolon, Şam, Mısır ve İfrikiye valisi idi. Halife onu bu bölgelere vali olarak atamıştı. Sonra sözü edilen Lü'lü1 ile bir grup Bizanslı savaştılar. Lü'lü', Bizanslılardan çoğunu öldürdü.
İbn Esir dedi ki: «Bu senede fitnelerin ve savaşların çokluğu, hilafet makamının zayıflaması sebebiyle komutanların ve askerlerin birçok beldeleri istila etmeleri, halifenin kardeşi Ebu Ahmed'in de zencilerle yapılan savaşla meşgul olması sebebiyle halk çok büyük sıkıntılara düştü.»
Bu senede teşrinisani (kasım) ayında cidden şiddetli bir sıcaklık görüldü. Sonra da şiddetli bir soğuk meydana geldi. Öyle ki, bütün sular dondu.
Bu senede İbrahim b. Rume, İsfahan kadısı Salih b. Ahmed b. Hanbel, Cehmiye mezhebinin abidlerinden Muhammed b. Şücâ el-Belhî ve Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakikî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [17]

Hicretin İkiyüzaltmışyedinci Senesi

Bu senede Ebul-Ahmed el-Muvaffak, oğlu Ebü'l-Abbas'ı 10.000 kadar süvari ve piyadeden oluşan, giysileri ve üniformaları çok güzel ve mükemmel olan bir askeri birliğin başında zencilerle savaşa gönderdi. İki taraf arasında çeşitli zamanlarda ve gerçekten şöhretli olan savaşlar cereyan etti ki, bu savaşların anlatımı burada uzun sürecektir. İbn Cerir, bu savaşları kendi

tarihinde uzun uzadıya anlatmıştır.
Özetle diyecek olursak, neticede Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, galib geldi ve zencilerin istila ettiği Vasıt şehri ile Dicle arazilerini geri aldı. Kendisi genç yaştaydı. Henüz savaş tecrübesi yoktu, ama Cenâb-ı Allah onu korudu, ona ganimet ihsan etti, muzaffer kıldı. Kelimesini yüceltti. Attığım hedefine ulaştırdı, duasına icabet etti. Onun eliyle fethi gerçekleştirdi. Nimetini üzerine tam yağdırdı. İşte bu genç, ileride halifeliğe geçecekti. Amcası Mutemid'den sonra hilafet makamına oturacaktı. Nitekim bu husus ileride anlatılacaktır.
Sonra Allah'ın dininin yardımcısı Ebu Ahmed el-Muvaffak, bu senenin safer ayında büyük bir orduyla Bağdat'tan çıkıp yola koyuldu. Rebiyülevvel ayında Vasıt şehrine girdi. Oğlu onu karşıladı ve beraberindeki askerlerin durumunu anlattı. Askerlerin kendisine samimi davrandıklarını, cihad yükünü yüklendiklerini söyledi. O da askerlerin ve komutanlarının tümüne kıymetli kaftanlar giydirdi. Sonra bütün askerlerle birlikte, kendisinin inşa edip Menia adını verdiği şehirde bulunan zenci liderinin üzerine yürüdü. Zenciler liderlerini savunmak için şiddetlice savaştılar, ama Ebu Ahmed onları mağlub etti. Şehirlerine zorla girdi. Onlar da kaçıp gittiler. Peşlerine adamlar taktı. Onları Bataih'a kadar kovalayıp yakaladılar. Kimini öldürdüler, kimini de esir aldılar.
Ebu Ahmed, Menia şehrinde çok ganimetler ele geçirdi. Esir ahn-fftış 5.000 kadar Müslüman kadını kurtardı. Bu kadınların Vasıftaki akrabalarına gönderilmelerini emretti. Şehrin surlarının yıkılmasını, hendeğinin doldurulmasını da emretti. Daha önceleri bir şer odağı °lan bu yerleri bir çöl haline getirdi.
Sonra Muvaffak, zenci liderine ait Mansura şehrine yürüdü. Ora-1a Süleyman b. Cami vardı. Muvaffak ve askerleri oray kuşattılar.
Şehir halkı savunma savaşı verdi, iki taraftan çok adam öldürüldü. Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, Ahmed b. Hindî'nin mızrağın zenci liderinin komutanlarından birine fırlattı. Beyninden vurup onu öldürdü. Öldürülen komutan, zenci liderinin en büyük komutanlarındandı. Bu durum zencilerin çok ağırına gitti.
Muvaffak'ın askerleri, bu senenin rebiyülahir ayının bitimine üç gün kala cumartesi günü sabahleyin zenci liderinin şehrini kuşattılar. Askerleri çok güzel şekilde tabiye edilmişti. Muvaffak, askerlerin önüne çıktı. Dört rekat namaz kıldı. Cenâb-ı Allah'a yalvarıp yakardı. Sonra kuşatmayı şiddetlendirdi. Cenâb-ı Allah, zencileri hezimete uğrattı ve Muvaffak hendeğe ulaştı. Oranın çok müstahkem şekilde muhafaza altına alınmış olduğunu gördü. Şehrin çevresine beş hendek kazmış, beş sur yapmışlardı. Her bir suru aştığında diğer surun üzerinde bulunan zenciler surları savunmaya başladılar. Muvaffak ve askerleri onları mağlub edip diğer sura geçiyordu. Böylece şehre ulaştılar. Zencilerden çoğunu öldürdüler, kalanları kaçıp gittiler. Süleyman b. Cami ve akrabalarının zenci kadınlarını ve çocuklarını esir aldılar. Ellerinde bulunan Müslüman kadın ve çocuk esirleri kurtardılar. Bu esirler, Basra ve Küfe halkından olup 10.000 kadar idiler. Bunları kurtarıp ailelerine gönderdi. Allah ona hayır mükâfat versin.
Sonra şehrin hanlarının, surlarının yıkılmasını, hendeklerinin ve nehir yataklarının doldurulup tıkanmasını emretti. Orada onyedi gün kaldı. Kaçan askerlerin peşini takip için kendi askerlerini gönderdi. Yakalanıp getirilen zenciler mutlaka yumuşak bir lisanla hakka davet ediliyordu. Bu davete icabet eden askerler Müslüman komutanlardan birinin emrine veriliyordu. Maksat, bunları dine ve hakka döndürmekti. Davete icabet etmeyen, hapsedilip öldürülüyordu.
Daha sonra Muvaffak, Ahvaz'a gitti. Halkı şehirden uzaklaştırdı, eşraftan çoğunu öldürdü. Bunlar arasında Ebu İsa Muhammed b. İbrahim el-Basrî de vardı. Bu, halkın kendisine itaat ettiği bir reisti. Muvaffak bunların mallarının çoğunu ganimet olarak aldı. Lanetli zenci liderine mektup göndererek, onu yaptığı kötülüklerden, işlediği zulümlerden, peygamberlik ve risalet iddiasından, şehir tahrib etme cürmünden, haram tenasül organlarını helal sayma şirretinden vazgeçip tevbeye davet etti. Hakka dönmesi durumunda ona eman vereceğini bildirdi. Ama zenci lideri onun bu çağrısına cevap vermedi. [18]

Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Zenci Liderinin Şehrini İstila Etmesi

Ebu Ahmed el-Muvaffak, zenci liderine mektup yazıp onu hakka davet ettiği halde onun Ebu Ahmed'i küçümseyip davetine icabet et-
"büyük îslâm tarihi
memesi üzerine Ebu Ahmed hemen büyük bir askeri birlikle yola koyuldu. Askeri birliği 50.000 savaşçı kadardı. Zenci liderinin bulunduğu Muhtare şehrine yöneldi. Şehrin son derece muhkem olduğunu gördü. Etrafı çok miktarda kuşatma aletleriyle çevriliydi. Zenci liderinin etrafında 300.000 kadar kılıçlı, mızraklı, sapanlı savaşçı toplanmış ti.
Muvaffak, oğlu Abbas'ı öne geçirdi. Ebü'l-Abbas ilerledi, nihayet
hükümdar köşkünün alt tarafına gidip durdu. Orayı şiddetli bir kuşatma altına aldı. Zenciler onun cesareti karşısında şaşkına döndüler. Sonra zenciler her taraftan gelip onun üzerine çullanarak hücum ettiler. Ama Ebü'l-Abbas onları hezimete uğrattı. Zenci liderinin büyük komutanlarından Behbuz'u mızrak ve taş atarak yerinde durdurdu, ileri atılamaz hale getirdi. Bundan sonra zenci liderinin komutanlarından bir grup Muvaffak'ın tarafına geçti. Muvaffak onlara ikramda bulundu, kıymetli kaftanlar verdi.
Sonra Muvaffak, eman vereceğini bildirerek zencilerden çoklarım kendi tarafına geçmeye teşvik etti. Zencilerin lideri buna

meyletmedi, fakat askerlerinden çoğu Muvaffak'ın tarafına geçti. Muvaffak da zenci liderinin şehrinin karşısında bir şehir kurdu ve Muvaffakiye adını verdi. Eşyaların, tüccarların oraya taşınmasını emretti. Muvaffakiye şehrine çeşitli eşyalar yığıldı, öyle ki daha önce hiçbir şehirde bu kadar mal ve eşya bir araya gelmemişti. Şehrin şanı yüceldi. Orada çeşitli erzak, ticaret, meslek ve diğer maişet aletleri doldu. Muvaffak bu şehri zenci lideriyle yapacağı savaşta kendisine faydası olsun diye inşa etti. Sonra iki taraf arasında büyük savaşlar cereyan etti. Savaş ateşleri yanmaya devam etti. Nihayet bu sene sona erdiği hal-de'Muvaffak ve askerleri murdar zenci liderini ve şehrini kuşatma altında tutmaya devam ettiler. Daha önce beraberinde bulundukları halde zenci liderinin çok sayıda adamları kendisine karşı cephe aldılar. Komutan, asker ve hassa kullarından 50.000 kadarı Muvaffak'ın tarafına geçtiler. Muvaffak ve adamları gittikçe kuvvetlenip artıyor, zafere yaklaşıyorlardı. Nihayet muzaffer oldular.
Bu senede Harun b. Muhammed el-Haşimî, insanlara haccettirdi.
Bu senode İsmail b. Sibeveyh, İshak b. İbrahim b. Sazan, Yahya b. Nasr el-Holanî, Abbas et-Tarkafî, Halef b. Hişam el Bezzar'm arkadaşı Muhammed b. Hammad b. Bekr b. Hammad Ebu Bekr el-Makar-rî (rebiyülevvel ayında Bağdat'ta vefa etti), Muhammed b. Aziz el-%lî, Yahya b. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî Hankân, Yunus b. Ha-"lD gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Adı geçen Yunus, Ebu Da-vud et-Teyalisî'nin "Müsned"ini kendisinden rivayet etmiştir. [19]

Hicretin İkiyüzaltmışsekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında, Seccan lakabıyla tanınan ve zenci liderinin büyük komutanlarından olup zenciler tarafından mutemed biri olarak kabul edilen Cafer b. İbrahim eman diledi. Muvaffak da ona eman verdi. Kendisine sığınmış olmasına sevindi, ona kaftan giydirdi. Sonra da emir vererek harekete geçirdi. Cafer, gemiye binerek zenci liderinin köşkünün karşısına geçip durdu. Halka yüksek sesle seslenerek zenci liderinin yalancı ve facir olduğunu, onun boş bir gurura kapıldığını, maiyetindekileri aldattığını bildirdi. Bu sebeple zencilerden çoğu gelip eman dilediler. Böylece zenci savaşının ateşi sönmeye yüz tuttu, rebiyülahir ayında bu savaş harareti söndü.
Bu esnada Muvaffak, adamlarına, surları kuşatmalarını ve surları geçtikten sonra kendisinden emir almadan şehre girmemelerini emretti. Surları deldiler, gedik açtılar. Ama emri beklemeden acele şehre girdiler. Zenciler de onlarla savaşmaya başladılar. Müslümanlar onları bozguna uğratıp şehrin ortasına kadar ilerlediler, ama o esnada pusularda gizlenmiş olan ve Müslümanların kendilerinden habersiz olduğu bazı savaşçılar her taraftan ortaya çıkıp geldiler. Müslümanlardan çoğunu öldürdüler. Üzerlerindeki eşyaları yağmaladılar. Geri kalan Müslümanlar firar ettiler. Muvaffak da emrini dinlemeyip acelece şehire girmiş olmalarından ötürü askerleri kınadı. Öldürülen askerlerin çoluk çocuklarına erzak dağıttı. Bu da halkın çok hoşuna gitti. Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, zencilere erzak getiren bir grup bedeviyi yakaladı ve Öldürdü. Ayrıca Behbuz b. Abdullah b. Ab-dülvehhab'ı da yakalayıp öldürdü. Behbuz, büyük komutanlardan biri olduğu için Müslümanlar onun öldürülmesini çok büyük bir fetih alameti saydılar. Zenciler için de bu büyük bir musibet oldu.
Amr b. Leys, Ebu Ahmed el-Muvaffak'a 300.000 dinar para, 50 ölçek misk, 50 ölçek anber, 200 ölçek öd ağacı, 1.000 dinar kıymetinde gümüş, çeşitli elbiseler ve çok sayıda köleler gönderdi.
Bu senede İbn Saklebiye adıyla bilinen Bizans imparatoru Malatya şehrini kuşattı. Bu esnada Maraşlılar Malatyalılara yardım ettiler. Bunun üzerine murdar imparator ziyan ve hüsran içinde kaçıp gitti.
İbn Tolon'un valisi, Anadolu sınırlarına hücum etti ve Rumlardan 17.000 kişiyi öldürdü.
Bu senede Harun insanlara haccettirdi.
Yine bu senede Ahmed b. Abdullah el-Hacistanî Öldürüldü.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Seyyar, Ahmed b. Şeyban, Ahmed b. Yunus ed-Dabbî, İsa b. Ahmed el-Belhî, Maliki fi-kıhçısı Mısırlı Muhammed b. Abdullah b. Abdülhakem vefat etti. Bu zât, İmam Şafiî ile arkadaşlık etmiş ve ondan rivayetlerde bulunmuştur. [20]

Hicretin Îkîyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senede Muvaffak Billah, zenci liderinin şehrini tahrib etmeye çok çaba harcadı. Şehrin pek çok yerlerini tahrib etti. Askerleri şehre geçme imkânını buldular. Ancak bu esnada, Kartas adındaki bir Ru-mun eliyle atılan bir ok Muvaffak'ın göğsüne isabet etti. Bu ok onu neredeyse öldürecekti. Durum sarsıldı, ama kendisi yine dayanıp sebat etti, askerlerini savaşa teşvik etti. Sonra kendi yaptırdığı Muvaf-fakiye şehrinde günlerce kalıp tedavi gördü. Bu arada durum alt üst oldu. Halk, zenci liderinden korkmaya başladı. Muvaffak'a, Bağdat'a dönmesini tavsiye ettiler, ama o bunu kabul etmedi. Hastalığı şiddetlendi. Sonra Cenâb-ı Allah, şaban ayında ona afiyet ihsan etti ve şifa buldu. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler.
Muvaffak, iyileşir iyileşmez hemen koşup kuşatmaya devam etti. Murdar zenci liderinin, Müslümanlarca tahrib edilen surları onardı-ğını gördüler. Muvaffak bu surların ve çevresinin yeniden tahrib edilip yıkılmasını emretti. Kuşatmaya devam etti. Nihayet şehrin batı tarafı ele geçirildi. Zenci liderinin köşkleri ve komutanlarının evleri tahrib edildi. Mallarından çok miktarda eşya ganimet edildi ki, bunun evsafı anlatılamaz. Zencilerin kadınları esir alındı. Ellerindeki esir Müslüman kadın ve

çocuklardan çoğu kurtarıldı. Muvaffak bunların izzet ve ikram içinde ailelerine gönderilmesini emretti. Zenci lideri, şehrin batı yakası Müslümanların eline geçtikten sonra şehrin doğu tarafına geçti. Gemilerin kendi tarafına ulaşmalarına engel olması için köprüler yaptırdı. Muvaffak, bu köprülerin tahrib edilmesini emretti.
Bu senenin sonuna kadar kuşatma devam etti. Nihayet şehrin doğu kısmı da teslim almdı, malları ve eşyaları ele geçirildi. Murdar zenci lideri, arkasına bakmadan kaçıp gitti. Çocuklarını, kadınlarını ve eşyalarını bıraktı. Muvaffak da orayı ele geçirdi. Bunun anlatımı cidden uzun sürecektir. İbn Cerir, bu olayları teferruatlı olarak anlatmış, ibn Esir ise özetlemiştir. İbn Kesir de bunu kısaca anlatmıştır. Doğrusunu Allah bilir ve insanı doğruya muvaffak kılan Allah'tır. Dönüş O'nadır.
Halife Mutemid, kardeşi Ebu Ahmed'in hilafet işlerine el koyduğunu, hüküm verip emir ve yasaklar vaz'ettiğihi, heyetlerin ona gittiklerini, malların ve haracın ona gönderildiğini, valileri onun tayin edip azlettiğini görünce Ahmed b. Tolon'a mektup yazarak bu durumdan şikâyetçi oldu. Ahmed b. Tolon da halife Mutemid'e mektup yaza-
rak kalkıp Mısır'a yanına gelmesini söyledi. Mısır'a gelmesi durumunda ona yardımcı olacağım, onunla birlikte hareket edeceğini söyledi. Mutemid de kardeşi Muvaffak'ın yokluğunu fırsat bilerek cema-ziyelevvel ayında bir grup komutanla birlikte yola koyuldu.
İbn Tolon, halifeyi karşılamak için Rakka'ya bir grup asker göndermişti. Halife, Musul ve Cezire mıntıkasının valisi İshak b Kün-dac'ın sınırlarına girince Kündac, onu İbn Tolon'a gitmekten menedip yanında hapsetti. Beraberindeki komutanlara oyun oynadı. Halife de bu yaptığından ötürü onu şiddetle kınadı. Fakat neticede Kündac onu ve beraberindeki komutanları Samarra'ya dönmek mecburiyetinde bıraktı. Onlar da horlanmış ve alçalmış bir halde oraya geri döndüler. Muvaffak, bu durumdan haberdar olunca İshak b. Kündac'a teşekkür etti ve onu Ahmed b. Tolon'un yetkili olduğu yerlerle birlikte Ifrikıye'nın uç kısmına kadar yetkili vali olarak tayin etti. Kardeşine de mektup yazarak halka umumi hutbe irad ettiği esnada İbn Tolon'u lanetlemesini istedi. Mutemid onun bu isteğine gönülsüz de olsa uymak mecburiyetinde kaldı. Çünkü İbn Tolon hutbelerde Muvaffakın adının anılmasını yasaklamış ve onun adını hutbelerden çıkarmıştı.
Bu senenin zilkade ayında Mekke'de Muvaffak'ın adamlarıyla İbn Tolon'un adamları arasında çarpışma meydana geldi, İbn Tolon'un 200 adamı Öldürüldü, diğerleri kaçtılar. Muvaffak'ın adamları onların eşyalarından çoğunu yağmaladılar.
Bu senede bedeviler hacıların yolunu kestiler. Onlardan yükleriy-le birlikte 5.000 deveyi gasbettiler.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Munkiz el-Kinanî, Mutasım'ın azatlısı olup Cafer b. Maşer el-Mutezilî'den ders alan ve Mutezile mezhebinin propagandacılarından olan Ahmed b. Hallad, Bişr el-Merisî'nin arkadaşı Süleyman b. Hafs el-Mutezilî, Ebü'l-Hü-zeyl el-AUaf, Ermeniye ve Diyarbekir valisi İsa b. Şeyh b. Selil eş-Şeybanî, zayıf ravilerden biri olan Eb Ferve Yezid b. Muhammed er-Ruhavî vefat ettiler. [21]

Hicretin İkiyüzyetmişinci Senesi

Bu senede zenci liçleri öldürüldü. Allah onu kahretsin. Öldürülmesi şöyle olmuştu:
Muvaffak, zenci liderinin şehri Muhtare'yi fethedip oradaki malları ganimet edindikten, erkeklerini öldürdükten, kadınlarını ve çocuklarını esir aldıktan sonra zenci lideri, savaşın ve kavganın ortasından kaçıp gitti. Kaçak, kovulmuş ve kötü bir halde bir memlekete gitti. Muvaffak da zafer ve galibiyet havası içinde Muvaffakiye şehrine döndü.
Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lüe, efendisini terkedip itaat beyan ederek Muvaffak'ın yanına geldi. Bu senenin muharrem ayının üçünde huzuruna vardığında Muvaffak ona ikramda bulundu ve saygı gösterdi. Bağışta bulundu. Kaftan giydirdi ve ihsar bulunarak onu kendisinden önce zenci lideri ile savaşmak üzere harekete geçirdi. Muvaffak'ın kendisi de büyük bir orduyla peşi sıra yola kofuldu. Murdar zenci liderinin üzerine gittiler. O, başka bir yerde kendini gizlemiş ve bulunduğu yerde istihkam tedbirleri almıştı. Ama Muvaffak, onu kuşatma altına aldı. Nihayet horlanmış olarak bulunduğu yerden kovdu, orasını istila etti. Mal ve ganimetleri ele geçirdi. Sonra müfrezelerini ve askerlerini zenci liderinin peşine taktı. Askerleri, zenci liderinin maiyetindeki hassaları, cemaatleri ve çok sayıda askerleri esir aldılar. Esir almanlar arasında Süleyman b. Cami de vardı. Bunun esir alınmasına insanlar çok sevinip Allah'a hamd-ü senada bulundular, tekbir getirdiler. Zafer ve fetih sebebiyle Allah'ın sânını yücelttiler.
Muvaffak, beraberindeki askerleriyle birlikte murdar zenci liderine büyük bir saldırı gerçekleştirdi. Adamlarının çoğunu öldürdü. Savaş henüz sona ermeden müjdeci, savaş anında zenci liderinin Öldürüldüğü haberini getirdi. Ayrıca İbn Tolon'un kölesi Lü'lüe ile birlikte zenci liderinin kesik başını da getirdi. Bu kesik başın, maiyetindeki komutanların şahadetiyle zenci liderine ait olduğu kesinlik kazanınca Muvaffak, Cenâb-ı Allah'a şükür secdesine kapandı. Sonra dönüp Muvaffakiye şehrine gitti. Murdar zenci liderinin kesik başı da beraberinde idi. Süleyman b. Cami de yanında esir idi. Bu halde şehre gir-1 ki bu görülmesi gereken güzel bir gündü. İslâm ülkelerinin doğu-ünda ve batısındaki Müslümanlar bu zafere sevindiler.
Sonra zenci liderin oğlu Anklayi ile bu savaş ateşini tutuşturan Eban b. Ali el-Mühellebî esir alınmış olarak Muvaffak'ın huzuruna getirildiler. Beraberlerinde 5.000'e yakın esir de vardı. Müslümanların sevinci doruğa çıktı. Muvaffak'm göğsüne bir mızrak fırlatan Kar-tas da Râmehürmüz şehrine kaçmıştı. Orada yakalanarak Muvaf-fak'ın yanına gönderildi. Muvaffak'm oğlu Ebü'l-Abbas Ahmed de onu öldürdü. Zenci liderinin hayatta kalan adamlarının tevbe etmeleri istenildi. Tevbe ettiklerinde Muvaffak onlara eman verdi ve güvende oldukları insanlara duyuruldu. Zenciler nedeniyle memleketini terke-den kimselerin

memleketlerine dönmeleri ilan edildi. Sonra Muvaffak Bağdat'a gitti. Oğlu Ebü'l-Abbas, insanlar görsünler diye murdar zenc liderinin kesik başını ondan önce Bağdat'a götürmüştü. Muvaffak bu senenin cemaziyelevvel ayının bitimine oniki gece kala Bağdat'a girdi. Bu, görülmesi gereken güzel bir gündü. Böylece yalancı zenci liderinin iktidarı sona ermiş oldu. Allah onu kahretsin.
Murdar zenci lideri, hicretin 255. senesi ramazan ayının bitimine dört gün kala çarşamba günü ortaya çıkmıştı. Hicretin 270. senesinin safer ayının ikisinde, cumartesi günü öldürüldü. Ondört sene dört ay altı gün süreyle hüküm sürmüştü. Hamd ve minnet Allah'adır.
Zenci hakimiyetinin sona ermesi ve onlara karşı kazanılan zaferlerle ilgili olarak çok şiirler söylenmişti. Bunlardan biri de Yahya b. Muhammed el-Eslemî'nin şu şiiridir:
"Ben derim ki, müjdeci öyle bir savaşın zafer haberini getirdi ki bu haberde anlatılan zafer, İslâm'ın çöken kuvvetini yükseltti.
Müslümanların memleketi istila edildikten sonra oraları düşma-nelinden kurtaran komutana Allah en hayırlı mükafatları versin.
O esnada Allah'ın dinine kimse yardım etmezken o komutan yalnız başına yardım etti, dinin çürüyen kısımlarını yeniledi.
Gevşeyen hilafeti güçlendirdi. Hilafet ki, izzetten sonra çökmüştü. İşte o komutan düşmanları helak eden bir öcü aldı.
Tahrib edilip ortadan kaldırılan memleketleri tekrar şenlendirdi.
Daha önce kesintiye uğrayan ganimetleri tekrar elde etti.
Yağmalanan ve yakılan şehirler, defalarca tahrib edilen beldeler geri geldi. Kuvveti tekrar eski haline döndü.
Bu zaferle Müslümanların gönlündeki intikam hissi yatıştırıldı.
Böylece ağlayan gözler dinip aydınlandı.
Bu vesileyle Allah'ın kitabı bütün mescitlerde okunmaya başladı. Talibilerin duası ise müstecap olmadı.
O, kendi dostlarından ve nimetlerinden yüz çevirdi. Dünya lezzetlerine boş verdi ve gazi oldu."
Bu senede Rumlar, 100.000 savaşçıyla harekete geçtiler. Tarsus yakınlarına gelip ordugah kurdular. Müslümanlar onlara karşı çıkarak geceleyin üzerlerine baskın yaptılar ve bir gecede sabaha kadar 70.000 kadar Rumu öldürdüler. Allah'a hamdolsun. Rumların başındaki başkomutan öldürüldü. Geride kalanların çoğu yaralandı. Müslümanlar onlardan altın ve gümüş haçları elde ettiler. En büyük haçları som altındandı. Mücevherlerle taçlanmıştı. Ganimetler arasında dört altın koltuk, ikiyüz gümüş kürsü ve çok sayıda kaplar vardı. Ayrıca onbinlerce ibrişim sancak vardı. Müslümanlar bol miktarda ipek ve para elde ettiler. 15.000 binek, eğer, silah, kılıç da ganimetler arasındaydı. Kılıçlar altın ve gümüşle süslüydüler. Hamd Allah'adır.
Bu senede vefat eden mehur şahsiyeterden bazıları şunlardır: [22]

Ahmed B. Tolon

Künyesi, Ebü'l-Abbas'tır. Mısır diyarının emiriydi. Orada kendi adıyla bilinen Tolon Camii'nin banisidir. Bu camii Ahmed b Tolon'un kendisi yaptırmıştı. Dımışk, Avasım ve sınır boylarında uzun süre hüküm sürdü. Babası Tolon, Buhara valisi Esed es-Samanî'nin hicri 200. senede halife Me'mun'a hediye ettiği Türklerdendi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre babası hicretin 190. senesinde Harun Re-şid'e hediye edilmişti.
Ahmed, hicretin 214. senesinde doğdu. Babası Tolon, hicretin 230. senesinde vefat etti. Hicretin 240. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. İbn Hallikan'm anlattığına göre Ahmed, Tolon'un oğlu değildir. Ancak Tolon onu evlatlık edinmişti. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Asakir'in anlattığına göre Ahmed, Haşim adındaki Türk bir cariyeden doğmadır. Kendisi iffet, riyaset, Kur'ân dersleri almak, kötülüklerden korunmak havası içinde yetiştirildi. Sesi güzeldi. Haramı ve münkeratı irtikab ettiklerinden ötürü Türk çocuklarını ayıplardı. Annesi Haşim adında bir cariye idi.
Yine îbn Asakir'in naklettiğine göre bazı Mısırlı âlimler, Tolon'un, Ahmed'in babası olmadığını söylemişlerdir. Tolon, onu evlad-lık edinmişti. Çünkü Ahmed son derece dindar ve güzel sesle Kur'ân okuyan bir kimse idi. Asaleti ve kötülüklerden uzak duruşu, küçüklüğünde belli idi.
Bir defasında Tolon, Ahmed'i hükümet konağına bir iş için göndermişti. Ahmed hükümet konağına vardığında, orada bulunan To-°n un cariyelerinden birinin bir hizmetçiyle fuhuş halinde olduğunu sordu. İşini görür görmez hemen Tolon'un yanma döndü ve konakta gördüğü fuhuş halinden bahsetmedi. Ancak konakta fuhuş işleyen cariye, Ahmed'in, gördüğü durumu Tolon'a anlatacağından şüphelenip korktu ve Tolon'a gidip şöyle dedi: "Az Önce falan mekanda iken Ah-med bana geldi, beni baştan çıkarmak istedi. Ben de ondan kaçıp köşküme gittim!"
Tolon, cariyenin doğru söylediğine inandı. Ahmed'i çağırdı ve bir mektup yazıp mühürledi. Mektubu komutanlardan birine götürmesini emretti. Yüzüne karşı bir şey söylemedi. Cariyenin anlattıklarından da ona bahsetmedi. Mektupta şöyle yazılıydı: "Hamili mektup sana gelir gelmez boynunu vur, kesik başını bana hemen gönder!"
Ahmed mektubu alır almaz Tolon'un yanından çıkıp gitti. Mektupta neler yazılı olduğunu bilmiyordu. Yolda gitmekte iken fuhuş yapan o cariye kendisini yanına çağırdı. Ahmed, görevi ile meşgul olduğunu söyledi. Mektubu bir komutana götüreceğini ifade ettiyse de cariye: "Hele yanıma gel, seninle görülecek bir işim var." dedi. Tolon'a anlattığı şeylerin nasıl karşılandığını kesin olarak anlamak istiyordu. Tolon'a bir mektup yazsın diye Ahmed'i yanında alıkoydu. Sonra Ah-med'den, yanındaki mektubu

gideceği yere göndermek üzere istedi. Ahmed de mektubu verdi. Cariye o mektubu kendisiyle fuhuş yapan hizmetçiye teslim ederek bahsedilen komutana götürmesini söyledi. Cariye mektupta, bir Ödül verilmesi emri bulunduğunu sanmıştı ve kendisiyle fuhuş yapan o hizmetçinin bu ödülü almasını istiyordu. Hizmetçi mektubu alıp o komutana götürdü. Komutan mektubu okur okumaz hizmetçinin boynunun vurulmasını görevlilere emretti ve kesik başını Tolon'a gönderdi. Tolon bu duruma şaştı ve: "Ahmed nerede?" diye sordu. Onu arattı. Ahmed huzuruna varınca Tolon kendisine şöyle sordu: "Vay sana! Az önce yanımdan çıkıp gittikten sonra neler yaptın, mektubu ne yaptın?" Ahmed de karşılaştığı olayı olduğu gibi anlattı.

Fuhuş yapan cariye, kendisiye fuhuş yapan hizmetçinin kesik başının Tolon'a gönderildiğini duyunca korkuya kapıldı ve Tolon'un durumu anladığından korktu. Hemen gidip özür diledi, bağışlanmasını istedi. Hizmetçi ile işlediği fuhuştan ötürü kendisini affetmesini taleb etti. Gerçeği itiraf etti. Ahmed'e isnad ettiği suçun asılsız olduğunu anlattı. Böylece Ahmed, Tolon'un nazarında itibar kazandı.

Tolon, kendisinden sonra Ahmed'in makamına geçmesini vasiyet etti. Sonra Mısır diyarının naibliği Mutez'e verildi. Mutez, hicri 254. senenin ramazan ayının bitimine yedi gün kala çarşamba günü Mısır'a girdi. Halka ihsanda bulundu. Beytülmaldar ve zekat paralarından onlara harcadı. Bazı senelerde Mısır diyarından 4.000 dinar gelir elde edildi.

Mısır'daki Büyük Cami, Mutez tarafından inşa edildi. Mutez, o caminin inşaatına 120.000 dinar sarfetti. İnşaat, hicri 257 senede tamarnlandı. Hicri 256. senede tamamlandığına dair zayıf bir rivayet
de vardır.

Ahmed b. Tolon'un, havas ve avam tabakasının katıldığı ve her gün kurulan bir sofrası vardı. Kendi öz malından her ay 1.000 dinarı sadaka verirdi. Vekili bir gün ona şöyle demişti: "Yanıma, üzerinde çarşafi, güzel elbiseleri ve güzel görünümü olan bir kadın gelip dileniyor, ben de ona veriyorum. Sen buna ne dersin?" Ahmed ona: "Elini sana açan herkese ver." diye cevap vermişti.

Ahmed, sağlam Kur'ân hafizlarındandı. Güzel sesi vardı.

İbn Hallikan'ın anlattığına göre o, 18.000'den fazla adamı huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürtmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

60.000 dinar harcayarak bir tımarhane yaptırmıştı. Meydan için de 150.000 dinar sarfetmişti. Cidden bol miktarda sadaka verirdi. Fazlasıyla ihsanda bulunurdu. Emir Mahor'dan sonra hicretin 264. senesinde Şam'a hâkim oldu. Şamlılara çok isanda bulundu.

Kendisi Şam'da iken, Meryem Kilisesi yanında bir yangın meydana gelmiş, bizzat oraya gitmişti. Beraberinde Ebu Zür'a Abdurrah-man b. Amr el-Hafiz ed-Dımışkî, kâtibi Ebu Abdillah Ahmed b. Mu-hammed el-Vasıtî de vardı. Kâtibine kendi öz parasından 70.000 dinarı, evi ve eşyası yanan kimselere sarfetmesini emretti. Kâtip de onlara para yardımında bulundu. Geride 14.000 dinar kaldı. Bu paranın da hisseleri oranında felaketzedelere dağıtılmasını emretti. Sonra bütün Şam ve Şam'a bağlı mmtıkalardaki yoksullara bol miktarda para yardımı yapılmasını emretti. Bir fakirin payına en azından bir dinar düşmüştü. Allah ona rahmet etsin.

Sonra Antakya'ya gitti. Orayı kuşatma altına aldı. Antakya valisi Sima'yı öldürdü ve şehri -önceki sayfalarda anlattığımız gibi- ele geçirdi.

Bu senenin zilkade ayı başında Mısır'da vefat etti. Manda yoğurdu yediğinden ötürü vücudunda bir hastalık meydana gelmişti. Manda yoğurdunu çok severdi. Bu sebeple boğazında bir ur meydana geldi. Hekimler uru dağladılar ve bu yoğurdu yememesini tavsiye ettiler. Ama bu tavsiyeyi dinlemedi, gizlice manda yoğurdu yemeye devam etti. Bu yüzden vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Geride cidden çok miktarda mal, eşya ve binek bıraktı. 10.000 dinar ve bol miktarda gümüş bırakmıştı. Otuz çocuğu vardı. Bunlardan onyedisi erkekti. Kendisinden sonra yerine oğlu Humaraveyh geçti. Nitekim onun yönetimiyle ilgili açıklamalar ileride verilecektir. Ah-^ed b. Tolon'un 7.000 kölesi vardı. Katır, at, deve gibi 7.000 hayvanı v&rdı. Daha fazla miktarda olduğu da söylenir.

İbn Hallikan dedi ki: "Muvaffak b. Mütevekkil, zenci lideriyle yaptığj savaşla meşgul olduğundan ötürü Ahmed b. Tolon ülkeye ha-
kim oldu. Muvaffak, kardeşi halife Mutemid'in naibi idi."

Bu senede meşhur şahsiyetlerden "Kitabü'l-Harac" adlı eserin sahibi Ahmed b. Abdülkerim b. Sehl, Ahmed b. Abdullah b. el-Berkî Üseyd b. Asım el-Cemal (zilhicce ayında), Bekkâr b. Kuteybe el-Mısrî vefat ettiler. [23]

Hasan B. Zeyd El-Alevî

Taberistan valisi idi. Bu senenin receb ayında vefat etti. Ondokuz sene, sekiz ay, altı gün müddetle valilik yaptı. Kendisinden sonra yönetimin başına kardeşi Muhammed b. Zeyd geçti.

Hasan b. Zeyd; cömert, eli açık, fıkıh ve Arapçayı iyi bilen bir kimseydi. Bir defasında şairin biri ona yazdığı bir methiyede şu cümleyi kullanmıştı:

'Allah bir, İbn Zeyd de bir'dir."

Hasan b. Zeyd ona şu cevabı vermişti: "Sus, Allah senin ağzını kapatsın. Öyle diyeceğine şöyle demeliydin:

"Allah birdir, İbn Zeyd de kuldur."
Böyle dedikten sonra tahtından indi. Allah'ın huzurunda secdeye kapandı. Yüzünü toprağa sürdü ve o şaire armağan vermedi.
Şairlerden biri onu övmüş ve kasidesinin başında şöyle demişti:
"Bir müjde deme, lakin iki müjde vardır. Biri davetçinin parlak alnı, diğeri de mihrican günüdür."
Hasan b. Zeyd, ona Öyle demişti:
- Birincisiyle değil de ikinci mısra ile şiirine başlamış olsaydın daha güzel olacaktı ve şiirine "lâ" harfiyle başlaman senin için uygun değildir.
- Dünyada lâ ilahe illallah sözünden kıymetli bir söz yoktur ve o söz de "lâ" harfiyle başlamaktadır.
- Doğru söyledin.
Böyle dedikten sonra o şaire kıymetli bir armağan verilmesini emretti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hasan b. Ali b. Affan el-Amirî de vardır. [24]

Davud B. Ali

Aslen İsfahanhdır. Sonra Bağdat'a yerleşmiştir. Zahirî nkıçısıdır. Zahirîlerin imamıdır. Ebu Sevr, İbrahim b. Halid, İshak b Raheveyh, Süleyman b. Harb, Abdullah b. Seleme el-Ka'nebî, Müsedded b. Mü-serhed ve daha başka birçok âlimlerde rivayetlerde bulunmuştur. Oğlu fakih Ebu Bekir ve Zekeriya b. Yahya es-Sâcî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
Hatib Bağdadî dedi ki: "Davud b. Ali, fıkıhçı ve zahid bir kimseydi. Kitaplarında çok hadis vardır. Bu da onun ilmini gösterir. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Hicretin 200. senesinde doğmuştu."
Ebu İshak es-Seyranî, "Tabakat" adlı eserinde der ki: «Davud b. Ali, İsfahan asıllıdır, ama Kûfe'de doğmuş, Bağdat'ta yetişmiştir. Bağdat'ta ilmi reislik payesi kendisine verildi. Meclisine 400 yeşil sarıklı âlim katılırdı. İmam Şafiî'ye aşırı tutkundu. Onun menkıbelerini
tasnif etti.»
Başkası dedi ki: "Davud b. Ali, çok güzel namaz kılardı. Namazında son derece huşulu ve tevazulu idi."
Ezdî dedi ki: "Onun rivayet ettiği hadisler metruktür." Ama bu sözünde Ezdî'ye uyulmamıştır.
Ama rivayete göre İmam Ahmed b. Hanbel, onun Kur'ân hakkındaki sözleri ve Kur'ân'm mahluk olduğuna dair sarfettiğ ifadeleri nedeniyle onu eleştirmiştir ve bunu da İmam Buharî'ye nisbet etmiştir. Allah ikisine de rahmet etsin.
Ben derim ki: Davud b. Ali, meşhur fıkıhçılardandı, ama sahih kıyası reddettiğinden ötürü kendini dar bir çerçeveye soktu. Sıkıntıya düştü. Fıkhın birçok konularında çıkış yolu bulamadı. Kesin sözler söylemek ve nassm manasını anlamaksızın mücerred ifadeler kullanmak mecburiyetinde kaldı. Çünkü zahire uyuyordu. Kıyasçı fıkıhçılar ondan sonra kendisine muhalefet hususunda çeşitli görüşler ileri sürdüler. Onun muhalif olduğu bir konuda icmaın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tartıştılar. Bu hususta çeşitli kaviller ileri sürdüler. O kavilleri burada anlatmaya gerek yoktur.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İmam Şafiî'nin arkadaşı Süleyman el-Muradî'nin oğlu Rebi vefat etti. Onun biyografisin Tabaka-tü'ş-Şafiiye'de anlatmıştık.
Mısır'da hicretin 246. senesinden bu seneye kadar hakimlik yapan Bekkâr b. Kuteybe de vefat etti. Ahmed b. Tolon'un zindanında iken bu senede vefat etmişti. Bu zat, Muvaffak'ın hal'ini kabul etmediğinden ötürü Ahmed b. Tolon tarafından hapse atılmıştı. Âlim, âbid ve zahid bir kimseydi. Çok Kur'ân okur, nefsini sorgulardı. Vefatından sonra Mısır'da kadılık makamı üç yıl süreyle boş kaldı. [25]

İbn Kuteybe Ed-Dineverî

Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî. Dinever kadısı idi.
ahıvcı ve lügatçıydı. Eşi olmayan eserlerin sahibiydi. Faydalı ve birçok ilimleri içeren eserleri vardı. Bağdat'ta çalıştı. Orada İshak b. Raeveyh ile onun tabakasındaki âlimlerden hadis dinledi. Ebu Hatim es-Sicistanî ile arkadaşlarından lügat ilmin Öğrendi. Eserler yazdı, te'lifatta bulundu. Eserleri arasında "Kitabü'l-Maarif', Ebu Muhammed b. Seyyid el-Batalyevsî'ni şerhettiği "Edebü'l-Kâtib", "Müşkilü'l-Kur'ân ve'1-Hadis", "Garîbü'l-Kur'ân ve'1-Hadis", "Uyûnü'l-Ahbar", "İslahu'l-Galat "Kitabü'1-Hayl", "Kitabü'l-Envar", "Kitabü'l-Müselseİ ve'1-Cevabat", "Kitabü'l-Meysir ve'1-Kidah" gösterilebilir. Bu sened vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 213. senesinde doğdu. Altmış yaşını geçmeden vefat etti. Oğlu Ahmed onun bütün eserlerini nakletmiştir. Hicretin 321. senesinde oğlu Ahmed Mısır kadılığına atanmıştı ve bir sene sonra da orada vefat etmişti. Allah ikisine de rahmet etsin.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Muhammed b. İshak b. Cafer es-Seffar, Muhammed b. Eşlem b. Vare, Cüneyd'in arkadaşlarından Mus'ab b. Ahmed Ebu Ahmed es-Sofi vefat ettiler. Bu senede lanetli ve İbn Saklebiye diye bilinen Bizans imparatoru öldü.

Bu senede İsmail b. Musa, Endülüs'ün Laride şehrini inşa etti. [26]

Hicretin İkîyüzyetmişbîrinci Senesi

Bu senede halife, Amr b. Leys'i Horasan valiliğinden azletti ve minberlerden lanetlenmesini emretti. Horasan valiliğini Muhammed b. Tahir'e verdi. Ayrıca Amr b. Leys'in üzerine bir askeri birlik gönderdi. Fakat Amr, bu birliği hezimete uğrattı.
Bu senede Ebü'l-Abbas Mutedid b. Muvaffak Ebu Ahmed ile Ahmed b. Tolon'un oğlu Humaraveyh arasında bir savaş cereyan etti. Şöyle ki: Humaraveyh, babası Ahmed'in vefatından sonra Mısır ve Şam yönetimi ele alınca, halife tarafından üzerine Cezire valisi İshak b. Kündac ile İbn Ebi's-Sâc komutasında bir askeri birlik gönderildi. İki taraf savaştı. Fakat Humaraveyh Şam şehrini onlara teslime yanaşmadı. Onlar da Ebü'l-Abbas b. Muvaffak'tan yardım istediler. Ebü'l-Abbas yardıma geldi Humaraveyh'i mağlup etti. Dımışk şehrini teslim aldı. Sonra Remle'de bulunan Humaraveyh'in peşine gitti. Onu Tavahin suyu yakınında yakaladı ve savaştılar. Bu nedenle bu savaşa Tavahin Savaşı denilmiştir. İlk başta zafer Ebü'l-Abbas'tan tarafta göründü. Humaraveyh yenilmeye yüz tuttu. Savaş maydanm-dan kaçtı, ardına bakmadan gitti. Mısır diyarına girdi. Ebü'l-Abbas ile adamları, onun ordugahında bıraktığı malları yağmalamakla meşgul iken, Humaraveyh'in pusuda yatmakta olan bir askeri müfrezesi gelip saldırdı. Mısırlı askerler kılıçla üzerlerine saldırarak onlardan çoğunu Öldürdüler. Ebü'l-Abbas'm birliği hezimete uğradı. Ebü'l-Abbas el-Mutedid de kaçtı, Şam'a gitti. Şamlılar ona şehrin kapısını açmadılar. O da dönüp Tarsus'a gitti. Mısır ve Irak orduları komutansızlarak birbirleriyle savaşa devam ettiler. Sonra Mısırlılar muzaffer °ldular. Çünkü onlar Humaraveyh'in kardeşi Ebü'l-Aşair'i başlarına komutan yapmıŞİarcu- Dımışk'a ve Şam'ın diğer bölgelerine hakim oldular. Bu da en tuhaf savaşlardan biri idi.
Bu senede Mağrib ülkelerinden Endülüs'te çok savaşlar cereyan
Bu senede Hüseyin b. Cafer b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'in oğulları Muhammed ile Ali, Medine'-Ve girdiler, Medinerilerden bir kısmını öldürdüler. Çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiler. Peygamber Mescidi'nde dört hafta cuma namazı kılınamadı. İnsanlar cemaata gelemediler. Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.
Mekke'de bir başka fitne meydana geldi. İnsanlar Mescid-i Ha-ram'm kapısı önünde birbirleriyle savaştılar.
Bu senede Harun b. Musa insanlara haccettirdi.
Bu senede İbn Main'in ve diğer cerh ve ta'dil imamlarının talebesi Abbas b. Muhammed ed-Dineverî, Abdurrahman b Muhammed b. Mansur el-Basrî, Muhammed b. Hammad et-Tahranî, Muhammed b. Sinan el-Avfî ve Yusuf b. Müslim gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Me'mun'un zevcesi Boran da vardı: [27]

Boran

Me'mun'un zevcesi idi. Asıl adının Hatice olduğu, Boran'ın ise ona bir lakab olarak takıldığı söylenir. Ama sahih kavle göre asıl adı Boran'dır.
Me'mun, hicretin 206. senesinde Femüssulh şehrinde kendisiyle gerdeğe girdi. Bu sırada Boran on yaşındaydı. Babası Boran'ın ve düğüne katılan kimselerin üzerine bir kağıt üzerine koymuş olduğu misk küreleri saçtı. Her küre üzerinde bir köyün veya bir cariyenin veya bir kölenin veya bir atın adı yazılıydı. Her kim bu kürelerden hangisini ele geçirirse o kürenin üzerinde yazılı olan şey kendisine verildi. Bunlar, düğüne katılan herkesin üzerine saçıldı. Ayrıca dinarlar ve misk şişeleri de dağıtıldı. Misk ve anber kokuları her tarafa saçıldı. Me'mun'a ve askerlerine Femüssulh'ta ikamet ettikleri müd-«et zarfında 5.000.000 dirhem sarfedildi.
Me nıun, buradan ayrılıp gideceği esnada Boran'ın babası kendire dirhem para ve ayrıca Femüssulh'u ikta' olarak verdi.
raege girdiklerinde Boran on yaşındaydı. Me'mun tahta oturdu-
mü a,°nun İÇ*11 altın bir hasır serdiler. Ayaklarının üzerine 1.000
svher tanesi döktüler. Orada bir içecek kabı vardı. Altından olan
bu kapta kırk ölçek ağırlığınca anber kokusu vardı. Me'mun: "Bu israftır." dedi. Fakat mücevher tanelerinin ışıdıklarını görünce şöyle dedi: "Allah, Ebu Nüvas'ı kahretsin. Çünkü o şarabı vasfederken şöyle demiş:
"Şarabın üzerindeki irili ufaklı kabarcıklar;
Sanki yer üzerindeki altından çakıl taneleri gibidirler."
Böyle dedikten sonra Me'mun, gelin Boranın kucağına inci konulmasını emretti ve: "Bu benim sana hediyemdir, şimdi dileğini söyle." dedi. Boran'in ninesi de gelin Boran'a: "Efendine dileğini söyle. O, konuşmanı istiyor." deyince Boran dedi ki: "Mü'minlerin emirinden, amcası İbrahim b. Mehdi'yi affetmesini istiyorum." Me'mun da amcası İbrahim'i affetti. Sonra Me'mun onunla cinsel ilişkide bulunmak isteyince Boran'ın âdet halinde olduğu görüldü.
Bu hadise ramazan ayında meydana gelmişti.Boran, hicretin 271. senesinde seksen yaşında vefat etti. [28]

Hicretin Îkiyüzyetmişîkinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Kazvin valisi Ezgütekin, 4.000 savaşçının başında Taberistan valisi Muhammed b. Zeyd el-Alevî'nin üzerine yürüdü. Daha önce kardeşi Hasan b. Zeyd ile de savaşmıştı. Muhammed b. Zeyd, Rey şehrinde bulunuyordu Etrafında Deylemli-lerden ve diğer kabilelerden çok sayıda asker vardı. İki taraf şiddetli bir savaşa tutuştular. Ezgütekin, Muhammed b. Zeyd'i mağlub etti. Ordugahmdaki eşyaları ganimet edindi. 6.000 askerini öldürdü. Rey şehrine girdi. Şehri ele geçirdi. Halkın 100.000 dinarına el koydu. Şehrin çeşitli mıntıkalarına naiblerini tayin etti.
Bu senede Ebü'l-Abbas b. Muvaffak ile Tarsus sınır şehrinin valisi hadim Yazman arasında bir savaş meydana geldi. Tarsuslular Ebü'l-Abbas'a saldırarak onu şehirden uzaklaştırdılar. O da Bağdat'a döndü.
Bu senede Hamdan b. Hamdun ile Harun eş-Şarî, Musul şehrine girdiler. Harun eş-Şarî, Musul'un Büyük Camii'nde onlar namaz kıldırdı.
Bu senede zencilerin geride kalanları Basra şehrinde harekete geçerek: "Ey Anklayi, ey Masur!" diye yüksek sesle çağırmaya başladılar. Anklayi, zenci liderinin oğluydu. Zencilerin önde gelenlerinden Süleyman b. Cami, Eban b. Ali el-Mühellebî ve bir grup asker Muvaf-fak'm ordusunda bulunmaktaydılar. Muvaffak bunları Basra'daki asi zencilerin üzerine şevketti. Bunlar gidip onları öldürdüler. Kesik başlarını alıp Bağdat'a götürdüler. Bedenleri de asıldı. Böylece serleri sona erdi, fitneleri dindi.
Bu senede Medine'de düzen sağlandı. Halk tekrar şehre döndü.
Bu senede Endülüs'te çok savaşlar cereyan etti. Rumlar, Endülüs'teki Müslümanların ellerinden iki büyük şehri aldılar. înnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.
Bu senede yazar Said b. Mahled, Fars diyarından Vasıt şehrine geldi. Muvaffak, komutanlara onu karşılamalarını emretti. Said büyük bir gösterişle şehre girdi. Ama kendisinde şaşkınlık ve aşırı bir hayret hali görüldü. Muvaffak, kısa bir süre sonra onun, ailesinin ve yakınlarının yakalanmasını, mallarına el konulmasını emretti. Yerine kâtib olarak Ebü's-Sakar İsmail b. Bülbülü tayin etti.
Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak, insanlara haccettirdi. Bu zat, uzun süreden beri hac emirliğini sürdürüyordu.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Velid b. Hashas, "Siref'i Yunus b. Bükeyr tarikiyle İbn İshak b. Yesar'dan ve diğerlerinden nakleden Ahmed b. Abdülcabbar b. Muhammed b.Utarid el-Utaridi et-Temimî, Ebu Anbe el-Hicazî, Süleyman b Seyf, Muvaf-fak'ın zindanında bulunan veziri Süleyman b. Vehb, İbn Asım en-Ne-bil'den rivayette bulunan Şube b. Bekkâr Mekhale lakabıyla bilinen ve Yahya b. Main'in talebelerinden olan Muhammed b. Salih b. Ab-durrahman el-Emmatî, Muhammed b. Abdülvehhab el-Ferrâ, Muhammed b. Ubeyd el-Münadî ve Muhammed b. Avf el-Humusî vefat ettiler. Bu sene vefat edenler arasında, Ebu Ma'şer adındaki müneccim de vardı: [29]

Müneccim Ebu Ma'şer

Asıl adı, Cafer b. Muhammed el-Belhî'dir. Astroloji sanatında çağının üstadı idi. Astroloji ile ilgili meşhur eserleri vardır. "Medhal", Zeyc", "Ülûf' ve diğer bazı meşhur eserler onundur. Teysir ve ahkâmla ilgili açıklamaları da vardır.
ibn Hailikaıı dedi ki: Onun hayret verici derecede isabetli bazı sözleri vardır. Onun isabetli remillerinden biri şöyle idi: Hükümdarlardan biri bir adamı yakalamak için aratmaya başlamıştı, adamı öldürmek istiyordu. Adam korkusundan kaçıp gizlendi. Yalnız, Ebu Ma şer'in remil atarak yerini tesbit etmesinden korkuyordu. Bir leğe-kan doldurdu. Leğenin ortasına altundan bir havan yerleştirdi. vanın üzerine de kendisi oturdu. Hükümdar, Ebu Ma'şer'i huzuru-Çagırdı. Saklanan bu adamın yerini bulmasını ona emretti. Ebu Şer remil atıp araştırdıktan sonra: "Bu gerçekten şaşılacak bir du-m- Bu adam, altundan bir dağ üzerine oturmuş. Dağ da bir kan denizinin tam ortasındadır. Dünyada da böyle bir yer yok." dedi. Sonra tekrar remil attı, aynı durumu gördü. Hükümdar da bu duruma şaştı. Memlekette duyuru yaptırarak kaçak adamın güvende olacağını kendisine eman verildiğini bildirdi. Adam hükümdarın huzuruna gidince hükümdar ona: "Nerede saklandın?" diye sordu. Adam da yaptığı oyunu anlattı. Herkes hayret içinde kaldı.
Şu da var ki; recez ilmine, söz san'atına ve azaların ihtilacına dair yazılan ve Cafer b. Muhammed es-Sadık'a nisbet edilen eserler, aslında sözünü ettiğimiz Cafer b. Ebi Ma'şer'e aittir. Cafer-i Sadık'a ait olduğunu söyleyenler yanılmaktadırlar. Doğrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede, daha önce müttefik olan Musul valisi İshak b. Kündac ile Kinnesrin ve havalisinin valisi İbn Ebi's-Sâc arasında ihtilaf meydana geldi. İbn Ebi's-Sâc, Mısır valisi Humaraveyh'le mektuplaştı. Ülkesinde onun adına hutbe irad ettirdi Humareveyh de Şam'a geldi. İbn Ebi's-Sâc onunla buluştu. Sonra İshak b. Kündac üzerine yürüdü. İki taraf karşı karşıya gelince savaşmaya başladılar. İshak b. Kündac hezimete uğrayınca Mardin kalesine kaçtı. Karşı taraf onu kovaladı ve gelip Mardin'de onu kuşatma altına aldı. Sonra İbn Ebi's-Sâc galip oldu. Musul, Cezire ve çevresini istila etti. Humaraveyh adına buralarda hutbe okuttu. Durumu cidden kuvvetlendi.
Bu senede Muvaffak, Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lü'ü yakaladı. Onu 400.000 dinar para cezasına çarptırdı ve parayı tahsil etti. Sonra onu zindana attı. Lü'lü: "Benim zenginlikten başka suçum yok." dedi. Daha sonra horlanmış ve yoksul olarak

zindandan çıkarıldı. Harun b. Humaraveyh'in zamanında Mısır'a döndü. Beraberinde sadece bir köle vardı. Beygire binmiş olarak Mısır'a girdi. İşte bu, efendisinin nimetine nankörlük eden kimsenin cezasıdır.
Bu senede Bizans imparatorunun çocukları, babalarına suikast yaparak öldürdüler. Yerine oğullarından birini imparatorluk makamına geçirdiler. [31]

Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Abdurrahman B. Hakem El-Ümevî

Endülüs'ün sahibiydi. Altmışbeş yaşında vefat etti. Otuzdört sene, onbir ay müddetle hükümdarlık yaptı. Beyaz tenli, pembemsi yüze sahip, orta boylu, kısa boyunlu, kına ve mersin yaprağına benze-
yen keten bitkisini karıştırıp saçını boyayan, akıllı, benzer şeyleri birbirinden ayırdedebilen bir kimseydi. Otuzüç erkek evlad bıraktı. Kendisinden sonra oğlu Münzir tahta geçti. Münzir, halka iyi davrandı, halk da onu sevdi. [32]

Halef B. Ahmed B. Halid

Mutemid'in zamanında Horasan emiriydi. İmam Muhammed b. İsmail el-Buharî'yi Buhara'dan kovup süren işte buydu. İmar Buharı, kendisine beddua etmiş, bu da asla iflah olmamıştı. Valilikte bir aydan daha az bir süre kalmış, sonra kendisi, malı ve eşyası ablukaya alınarak bir merkebe bindirilmiş, memleketinde dolaştırılarak teşhir edilmiş, sonra da zindana atılmıştı. Uzun süre zindanda kalmış, nihayet bu senede Ölmüştü. Hadis ve sünnet ehli kimselere sataşanın
cezası budur.
Bu senede ayrıca İshak b. Yesar, İmam Ahmed b. Hanbel'in amcası olan Hanbel b. İshak gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. Kendisi, İmam Ahmed b. Hanbel'den rivayette bulunan meşhur ravi-lerdendir. Ancak bu zat, bazı nakil ve rivayetleri hususunda itham edilmiştir. Tarsuslu Ebu Ümeyye, sofiye meşayihinden Ebü'1-Feth b. Şahref de bu senede vefat ettiler. Ebü'1-Feth; faydalı sözlerin, harika hallerin ve kerametlerin sahibiydi.
İbnü'1-Esir, "el-Kâmü" adlı eserinde: "Sünen sahibi Ebu Davud da bu senede vefat etti." derken yanılmıştır. Çünkü Ebu Davud, ileride de anlatılacağı gibi hicretin 275. senesinde vefat etmiştir. Bu senede ayrıca İbn Mace de vefat etmişti: [33]

Kazvinli İbn Mace

Bu zat "Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid b. Mace adıyla bilinir.
Meşhur "Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Bu kitabı onun ilmine, ameline, hadis ilminde ileri derecede olduğuna, keşiflerinin çokluğuna, usûl ve füruda sünnete uyduğuna delâlet etmektedir.
Eseri, otuz iki kitap (bölüm) ve 1.500 babdır. 4.000 kadar hadis ihtiva eden kitabındaki hadislerin hemen hemen tümü sağlam senetlidir. Rivayet olunduğuna göre Ebu Zür'a er-Razî, onun eserinde sadece on küsur hadisi tenkid etmiştir. Bunların mevzu veya münker olduğu da söylenebilir. İbn Mace'nin ilimle yüklü bir tefsiri ve sahabeler döneminden kendi çağına kadarki olayları anlatan bir tarihi de vardır.
Kazvinli Ebu Yala Halil b. Abdullah dedi ki: "Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid b. Mace, Rebia kabilesinin müttefikidir. Hadiste âlimdi. Çeşitli eserleri vardı. Tarih ve Sünen gibi meşhur eserleri bilinmektedir. Irakeyn'e, Mısır ve Şam'a hadis ilmi için seyahatlerde bulundu." Böyle dedikten sonra Ebu Ya'lâ, İbn Mace'nin hocalarından da bazılarının adlarını anmıştır ki, onların biyografilerini "et-Tekmü" adlı eserimizde anlatmışızdır. Hamd ve minnet Allah'adır.
İbn Sibeveyh, Muhammed b. İsa es-Seffar, İshak b. Muhammed, Ali b. İbrahim b. Seleme el-Kattan, dedem Ahmed b. İbrahin Süleyman b. Yezid gibi büyük mütekaddimin uleması, İbn Mace'den rivayetlerde bulunmuşlardır.
Başkaları dediler ki: "İbn Mace, hicretin'273. senesinin ramazan ayının bitimine sekiz gün kala pazartesi günü altmışdört yaşında vefat etti. Sah günü de defnedildi. Cenaze namazını kardeşi Ebu Bekir kıldırdı ve diğer kardeşi Ebu Abdillah, oğlu Abdullah b. Muhammed b. Yezid'le birlikte defin işini üstlendi. Allah ona rahmet etsin. [34]

Hicretin İkiyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Fars diyarında Ebu Ahmed el-Muvaffak ile Amr b. Leys arasında savaş ilanı yapıldı. Ebu Ahmed onun üzerine yürüdü, ancak Amr, onun önünden şehir şehir, belde belde kaçtı. Ebu Ahmed onu kovaladı. Ancak karşı karşıya gelemedikleri için aralarında herhangi bir savaş meydana gelmedi. Amr b. Leys'in öncü birlikleri komutanı Ebu Talha Şerkebü'l-Cemal, Ebu Ahmed el-Muvaffak'm safları arasına girdi. Sonra geri dönmek istedi. Fakat Ebu Ahmed onu tutukladı. Mallarını oğlu Ebü'l

Abbas el-Mutedid'e mubah kılıp verdi. Bu hadise, Şiraz'a yakın bir yerde cereyan etti.
Bu senede Tarsus valisi hadim Yazman, Bizans topraklarına girip gaza yaptı. Bizans'ın derinliklerine doğru ilerledi. Çoklarını öldürdü. Bol miktarda ganimet elde ederek salimen geri döndü.
Bu senede Ferganah Sıddık, Samarra şehrine girdi, oradaki tüccarların evlerini yağmaladı ve geri döndü. Bu adam daha önce yolların emniyetini sağlamakla görevliyken tam tersine yol kesicilik yapmaya başladı. Samarra'daki askerler ona karşı direnemediler.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Ahmed b. Yahya Ebu İshak vefat etti. "el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî ondan bahsedereken şöyle demiştir: "İbrahim b. Ahmed, hafiz ve fazıl bir kimseydi. Harmele'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti."
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İshak b. İbrahim b. Ziyad Ebu Yakub el-Mukrî (rebiyülevvel ayında); Adem b. İyas'tan, İbn Said'den ve İbn Semmak'tan rivayetlerde bulunup sika bir ravi olan Eyyüb b.
Süleyman (ramazan ayında); Affan'dan, Ebü'n-Nadr'dan, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulunup Mehamilî, İbn Mahled ve Buharî'nin de kendisinden rivayetlerde bulundukları sika bir ravi olan Hasan b. Mükrim b. Hassan b. Ali el-Bezzar yetmişüç yaşında ramazan ayında; Yezid b. Harun ile diğerlerinden rivayetlerde bulunup Mehamilî ile İbn Mahled'in de kendisinden rivayetlerde bulundukları Halef b. Muhammed b. İsa Ebü'l-Hüseyin el-Vasıtî vefat ettiler. Bu zat, Kerdus'ta vefat etmişti. İbn Ebi Hatim, bu zatın doğru sözlü; Darekutnî de sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Bu senenin zilhicce ayında seksen küsur yaşında vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Şebabe, Yezid b. Harun gibi kişilerden rivayetlerde bulunup Mehamilî, İbn Sem-mâk ve Ebu Bekir eş-Şafunin de kendisinden rivayetlerde bulundukları sika ravilerden Abdullah b. Ruh b. Ubeydullah b. Ebu Muhammed el-Medainî, cemaziyelahir ayında vefat etti. Bu zat, Ayderus lakabıyla tanınıyordu.
Abdullah b. Ebu Said Ebu Muhammed el-Verrak da bu senede vefat etti. Bu zat aslen Belh şehrinden olup Bağdat'a yerleşmişti. Şü-reyh b. Yunus, Affan, Ali b. Ca'd ve diğer hadisçilerden rivayetlerde bulundu. İbn Ebi'd-Dünya, Bağavî ve Mehamilî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika bir ravi olup ahbara dair bilgisi olan, edip ve güzel hususiyetleri bulunan bir zat idi. Bu senenin cemaziyelahir ayında Vasıfta, yetmişyedi yaşında vefat etti.
Muhammed b. İsmail b. Ziyad Ebu Abdillah da bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasındadır. Künyesinin Ebu Bekir ed-Dola-bî olduğu da söylenir. Ebü'n-Nadr, Ebü'l-Yeman ve Ebu Mesher'den dersler aldı, rivayetlerde bulundu. Hüseyin el-Münadî, Muhammed b. Mahled ve İbn Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika bir ravi idi. [35]

Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında İbn Ebi's-Sâc ile Humaraveyh arasında Dımışk'ın doğusunda Seniyyetü'1-Ukab yanında şiddetli bir savaş cereyan etti. Humaraveyh, İbn Ebi's-Sâc'ı mağlub edip hezimete ugrattı. ibn Ebi's-Sâc'm Humus'ta malları ve eşyaları vardı. Humaraveyh ondan önce bazı adamlarını Humus'a gönderdi. Orada İbn Ebi's-ac a ait mallan ele geçirdi ve îbn Ebi's-Sâc'm Humus'a girmesini engelledi. Bunun üzerine İbn Ebi's-Sâc, Haleb'e gitti. Fakat Humara-J^yh onu Haleb'e girmekten de engelleyince bu defa Rakka'ya gitti, urnaraveyh onu izledi. Sonra Musul'a gitti. Orada Humaraveyh'in busundan ötürü gizlenmeye başladı. Fakat Humaraveyh peşisıra
m
Musul'a da geldi. İbn Ebi's-Sâc orada ayakları çok uzun bir taht yaptırdı. O tahtı Fırat nehrine yerleştirip üzerinde oturdu.
Bu sırada İbn Kündac, kendisini yakalamaya ümitlendi. Yakalayıp mallarını ganimet edinmek için peşine düştü. Fakat bunu yapamadı. Bazı günler karşı karşıya geldiler. İbn Ebi's-Sâc, ona karşı muazzam bir dayanıklılık gösterip sabretti. Sonra İbn Kündac dönüp Bağdat'a, Muvaffak'm yanına gitti. Muvaffak ona ikramda bulundu ve kaftan giydirdi. Birlikte Cebel'e gidip sohbet ettiler. Bundan sonra İshak b. Kündac, Cezire'den Diyarbekir'e döndü.
Bu senenin şevval ayında Ebu Ahmed el-Muvaffak, oğlu Ebü'l-Abbas el-Mutedid'i hükümet konağına hapsetti. Bunun sebebi de şuydu: Ebu Ahmed onu bir yerlere göndermek istemiş. O ise amcası Mu-temed tarafından atandığı Şam'dan başka bir yere gitmeye razı olmamıştı. Oğlu Mutedid gitmeyince, Ebu Ahmed onun zindana atılmasını emretti. Ebü'l-Abbas'm zindana atılması üzerine bazı komutanlar ayaklandılar. Bağdat'ta düzen bozuldu. Muvaffak da Bağdat'a giderek halka şöyle dedi: "Siz oğluma, benden daha şefkatli olduğunuzu mu sanıyorsunuz?" Onun böyle demesi üzerine halk sakinleşti, sonra kalabalık dağılıp gitti.
Bu senede Rafı, Muhammed b. Zeyd el-Alevî'nin üzerine gitti. Cürcan şehrini elinden aldı. Muhammed b. Zeyd el-Alevî de Estera-bad'a kaçtı. Rafi gidip onu orada senelerce kuşatma altına aldı. Orada kıtlık başgösterdi. Fiyatlar yükseldi. Öyle ki, bir dirhem ağırlığındaki tuz iki dirhem paraya satılır oldu. Muhammed b. Zeyd, Estera-bad'dan geceleyin Sariye'ye kaçtı. Rafi uzun süren savaşlardan sonra birçok şehirleri onun elinden aldı.
Bu senenin muharrem ya da safer ayında Endülüs emiri Münzir b. Muhammed b. Abdurrahman el-Ümevî, altmışdört yaşında iken vefat etti. Bir yıl, onbir ay müddetle Endülüs'te hüküm sürmüştü. Esmer tenli, uzun boylu bir kimse olup yüzünde çiçek hastalığının izleri vardı. Cömert, övgüye layık, şairleri seven, onlara bol para armağanı veren bir kimseydi. Ölümünden sonra yerine kardeşi Muhammed geçti. Muhammed'in zamanında Endülüs ülkesi fitne ve şerre boğuldu. Nihayet üeride de

anlatılacağı üzere helak oldu. [36]

Hicretin İkiyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Bekir Ahmed B. Muhammed El-Haccac

Mervez şehrindendi. İmam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşıydı. Zeki kimselerdendi. İmam Ahmed onu diğer arkadaşlarının tümünden önde tutardı. Bir işi olunca onu gönderir ve: "Dilediğin gibi konuşabilirsin." derdi. İmam Ahmed vefat ettiğinde gözlerini kapayan kişi bu zat olmuştu. Ayrıca İmam Ahmed'i yıkayanlar arasında da bulunmuştu. İmam Ahmed'den birçok meseleler nakletti. Samarra'ya çağrıldığında İmam Ahmed'le birlikte onun için büyük bir şeref hasıl olmuştu. Kendisine 50.000 dinar verilmiş, fakat o bu parayı kabul etmemişti. [37]

Ahmed B. Muhammed B. Galib

Gulam-i Halil diye tanınan Ahmed b. Muhammed b. Galib b. Huld b. Mirdas Ebu Abdillah el-Bahilî. Basralıdır ama Bağdat'a gidip yerleşmişti. Süleyman b. Davud eş-Şazkonî, Şeyban b. Ferruh, Kurrâ b. Habib'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İbn Semmak, İbn Mahled ve başkaları da kendisinden rivayetlerde bulundular. Belirsiz şeyhlerden münker hadisler rivaye ettiğinden ötürü Ebu Hatim ve başkaları onu münker saymışlardır.
Ebu Hatim: "O, hadis uyduranlardan değildi. Salih bir adamdı." demiştir. Ebu Davud ile birden fazla hadisçi onu yalancı saymışlardır. İbn Adiy'in rivayetine göre, Ebu Bekir Ahmed b. Haccac, insanların kalplerini yufkalaştırmak amacıyla hadis uydurduğunu itiraf ettiğini söylemiştir. Ebu Bekir b. Muhammed; âbid ve zahid bir kimseydi. Sırf bakla yiyerek geçinirdi, Vefat ettiği zaman Bağdat çarşısında-ki dükkanların tümü kapatılmış ve halk onun namazını kılmaya ve cenazesini defnetmeye gitmişti. Sonra bir kayığa bindirilerek Basra'ya uğurlanmış ve bu senenin receb ayında Basra'da defnedilmiş ti. [38]

Ahmed B.Mülaib

Yahya b. Main'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Sika bir ravi olup dindar, âlim ve faziletli bir kimseydi. Onun sayesinde çok hadis yayıldı. [39]

Ebu Said Hasan B. Hüseyin

Ebu Said Hasan b. Hüseyin b. Abdullah b. es-Sükkerî. Nahivci ve lügatçiydı. Çeşitli eserleri vardır. [40]

İshak B. İbrahim B. Hami

K î,.^Unyesi Ebu Yakub'dur. Nisaburludur. İmam Ahmed b. Hanimien yakın arkadaşlanndandır. Mihnet zamanında İmam Ahmed Hanbel onun yanında gizlenmişti. [41]

Abdullah B. Yakub B. İshak Et-Temimî

Musulluydu. Aktarlık yapardı. İbnü'1-Esir dedi ki: "Abdullah b. Yakub, çok hadis rivayet eden ve Hakim'e göre adaletli bir ravi idi."
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Yahya b. Ebi Talib de bulunmaktadır. [42]

Ebu Davud Es-Sicistanî

"Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Asıl adı Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Yahya b. İmran Ebu Davud es-Sicista-nî'dir.
Hadis ilmini öğrenmek ve hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahat eden hadis imamlarından biridir. Hadis topladı, tasnif etti. Sahih senetlerle nakletti, telif etti. Şam'da, Mısır'da, Cezi-re'de, Irak'ta, Horasan'da ve daha başka birçok şehirlerde hadis âlimlerinden dersler aldı. Hadis dinledi. Ulema arasında elden ele dolaşan meşhur "Sünen"i vardır. Ebu

Hamid el-Gazalî, onun Sünen'iyle ilgili olarak: "Bir müçtehid bu eseri tanımakla yeteri kadar Peygamber hadisini öğrenmiş ve elde etmiş olur." demiştir. Aralarında Ebu Bekir Abdlullah, Ebu Abdirrahman en-Neseî ve Ahmed b. Süleyman en-Neccar gibi kimselerin bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Süleyman en-Neccar dünyada ondan en son rivayette bulunan kimsedir.
Ebu Davud Basra'da yaşadı. Bağdat'a defalarca geldi. Orada Sünen adlı kitabını yazdı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu kitabım Bağdat'ta tasnif etmiş, İmam Ahmed b. Hanbel'e arz etmiş, o da kitabım beğenmiş ve makbul bir eser saymıştır.
Hatib Bağdadî, Ebu Davud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'ın 500.000 hadisini yazdım. Bunlardan Sünen adlı kitabıma yerleştirdiklerimi seçtim. Bu kitabımda 4.800 hadisi bir araya getirdim. Hadislerin sahih olanlarını, sahiha benzer ve yakın olanlarını kitabıma aldım. Kişinin dini için bunlardan şu dört hadis yeterlidir:
"Ammeller ancak niyetlere göredir."
"Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri bırakması iyi Müslüman olduğunu gösterir."
"Kişi kendi nefsi için istediğini kardeşi için de istemedikçe mümin olamaz."
"Helal da açıktır haramda açıktır. Bu ikisi arasında bazı karışık ve şüpheli şeyler vardır."»
Ebu Bekir el-Hallal dedi ki: "Ebu Davud Süleyman b. Eş'as es-
TOyükTslâm tarihi
Sicistanî, kendi zamanında önce gelen bir imamdı. İlimleri kaynaklarından çıkarmak ve görmek yerli yerine koymak hususunda, kimseler onu geçememişlerdi. Takvalı bir kimse idi. İmanı Ahmed b. Hanbel ondan bir hadis dinledi. Ebu Davud o hadisi hatırlıyordu. Ebu Bekir el-İsfahanî ile Ebu Bekir b. Saduka, onun şanının yüce olduğunu söylerler ve kendi zamanında hiç kimse için söylemedikleri güzel hususiyetleri onun için söylerlerdi."
Ben derim ki: İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebu Davud'dan dinlediği hadis, Hammad b. Seleme tariki ile Ebu Ma'şer ed Darimî'nin babasından rivayet edilen şu hadistir;
"Rasûlullah (s.a.v.)'a, atire kurbanını hükmünü sordular, o da bunu güzel ve müstahsen saydı."
İbrahim el-Harbî ile diğerleri dediler ki: "Demir nasıl Davud peygambere yumuşatıldı ise, hadis de Ebu Davud'a öylece yumuşatıldı."
Başkası dedi ki: "Ebu Davud, İslâmiyet'in hadis hafızlarından biridir. Hadisin illetlerini ve senetlerini iyi bilen kimselerdendir, İbadetin, iffetin, salihliğin, takvanın en yüksek derecesinde bulunuyordu. Hadisin önde gelen büyük âlimlerindendi."
Başkası dedi ki: "İbn Mesud hazretleri, davranışı ve hareketleri hususunda Peygamber (s.a.v.)'e benzerdi. Alkame de bu hususta İbn Mesud'a benzerdi. İbrahim de Alkame'ye benzerdi, Mansur da İbrahim'e benzerdi. Süfyan da Mansur'a benzerdi Veki' de Süfyan'a benzerdi. Ahmed de Veki'e benzerdi. Ebu Davud da Ahmed (b. HanbeD'e benzerdi."
Muhammed b. Bekr b. Abdürrezzak dedi ki: «Ebu Davud'un elbisesinin bir yeni geniş, bir yeni dardı. Kendisine: "Bu nedir Allah sana rahmet etsin?" diye sorduklarında: "Şu geniş yenim kitaplar içindir, diğer yenimin geniş olmasına ihtiyaç yoktur." cevabını verirdi.»
Ebu Davud, hicretin 202. senesinde doğdu. Hicretin 275. senesinin şevval ayının bitimine ondört gün kala cuma günü Basra'da yet-mişüç yaşında vefat etti. Süfyan-ı Sevrî'nin mezarının yanına defnedildi. Biyofr afi sini, "et-Tekmil" adlı eserimizde anlatmış ve âlimlerin onu Övdüklerini nakletmişizdir.
Bu senede şair Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Anbes ed-Da-rcurî vefat etti. Bu zat, çok güzel hususiyetleri bulunan dinda bir Kimseydi. Hicivciydi. Güzel şiirlerinden biri şudur:
Nice ümitsiz hasta vardır ki onu tedavi eden tabibin ve ziyaretçi-enmn vefatından sonra bir müddet daha yaşar.
Kuşa tuzak kurulur ama çabucak kaçıp kurtulur. Belâ, avcının »aşına çöker!" [43]

Hicretin İkiyüzyetmişaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında Amr b. Leys, Bağdat muhafız kuvvetleri komutanlığına iade edildi. İsmi halıların, kürsülerin perdelerin, yatakların üzerine yazıldı. Daha sonra silindi ve görevinden alındı. Yerine Ubeydullah b. Tahir atandı.
Bu senede Muvaffak, İbn Ebi's-Sâc'ı, Azerbaycan valiliğine atadı.
Bu senede Harun eş-Şarî adındaki Harici, Musul şehrine yöneldi. Şehrin doğusuna ordugah kurdu. Musul'u kuşatma altına aldı Halk yanına gidip eman diledi. O da Musul'u bırakıp geri döndü.
Bu senede Haremeyn ve Taif valisi Harun b. Muhammed el-Ab-basî insanlara haccettirdi. Yemen hacıları dönüş esnasında bir yerde mola vermekte iken farkında olmadıkları anda bir sel gelip onları boğdu. İçlerinden kurtulan olmadı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
İbnü'l-Esir'in "el-Kâmil"; İbnü'l-Cevzî'nin de "el-Muntazam" adlı eserlerinde anlattıklarına göre; bu senede Basra'da Ben Şakik tepesi diye bilinen bir tepenin üzerinden bir kaya parçası koparak nehire yuvarlanmış ve düştüğü yerde havuz misali yedi mezarı ortaya çıkarmıştı. Bu mezarlarda yedi sağlam ceset görülmüş. Kefenleri miski andıran bir koku saçmıştı.

Cesetlerden biri gençti ve omuzlarına,kadar uzanan saçları sapasağlam duruyordu. Az önce su içmiş gibi dudağının üzerinde ıslaklık vardı. Gözleri sürmelenmiş gibiydi. Böğründe bir darbe izi vardı. Seyircilerden biri onun saçından biraz almak istemişti. Fakat saçı sanki diri insanmki gibi sağlamdı. O cesetleri oldukları gibi yerlerinde bırakmışlar ve üzerlerini kapatmışlar.
Bu senede vefat etmiş olan meşhur şahsiyetler arasında tanınmış "Müsned"in sahibi Hafiz Ahmed b. Hazim b. Ebi Üzre de vardır. Bu zat, çok hadis nakletmiştir. Rivayeti yüksektir.
Bakî b. Mahled de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasındaydı: [44]

Baki B. Mahled

Künyesi, Ebu Abdirrahman'dır. Endülüslüdür. Büyük hadis hafızıdır. Fıkha göre bablanmış bir hadis Müsned'i vardır. Bu eserinde 1.600 sahabeden rivayette bulunmuştur. İbn Hazm, onun Müsned'ini İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden üstün görmüştür. Bence bu, üzerinde tartışılacak bir husustur. Kuvvetli görüşe göre İmam Ah-med'in kitabı onunkinden daha sağlam senetli ve daha derli topludur.
Bakî b. Mahled, Irak'a göçtü, İmam Ahmed'den ve Irak'taki diğer hadis imamlarından hadis dinledi. Başka yerlerdeki imamlardan da hadis dersleri aldı. 234'ü aşkın üstadı vardır. Başka eserleri de bulunmaktadır. Salih, âbid, zahid ve duası müstecab bir kimseydi.
Kadının biri ona gelip şöyle demişti:
- Franklar oğlum esir aldılar. Ona olan özlemimden ötürü geceleri uyuyamıyorum. Onu esaretten kurtarmak için, birkaç evim var onları satmak istiyorum. İstersen bu evlerimi satmak için bazı kimselerle görüş ki, evimi satayım, elde ettiğim parayı oğlumun esaret fidyesi olarak ödeyeyim de oğlumu kurtarayım. Çünkü ne gecem kaldı ne gündüzüm. Ne uyuyabiliyorum ne sabredebiliyorum. Ne rahatım
kaldı, ne de kararım.
- Olur, hele git, inşaallah senin işinle ilgileneceğim.
Kadın gitti. Bakî, başını önüne eğip dudaklarını hareket ettirerek kadının Frankların elinde tutsak bulunan oğlu kurtulsun diye Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti.
Kadın gittikten pek az sonra oğluyla birlikte Bakî b. Mahled'in yanına döndü ve şöyle dedi: "Allah sana rahmet etsin, oğlumun haberini kendisinden dinle."
Bakî, kadının oğluna: "Senin durumun nasıldı?" diye sordu, o da şöyle anlattı:
«Ben, hükümdara hizmet eden kişiler arasındaydım. Zincire vurulmuştum. Bir ara yürümekte iken ayaklarımdaki zincirler kopup düşüverdi. Görevli gardiyan üzerime yürüdü, bana sövdü ve: "Ayağındaki zincirleri niye çıkardın?" diye sordu. Ben de: "Vallahi farkında değilim, ama zincir ayağımdan düştü. Ben de hiç duymadım." diye cevap verdim. Demirciyi getirdiler. Zinciri tekrar sağlamlaştırdılar, çivisini pekiştirdiler ve eski haline getirdiler. Kalkıp yürümeye başladım. Zincir ayağımdan yine düştü, yine onarıp eski haline getirdiler, sağlamlaştırdılar. Yürümeye başladığımda yine ayağımdan düştü. Bu durumu rahiplerine sordular ve rahip: "Onun annesi var mı?" diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. Rahip: "Annen sana dua etmiş, duası kabul edilmiş." dedi ve görevlilere beni serbest bırakmalarım söyledi. Onlar da beni serbest bıraktılar. İslâm ülkesine gelinceye kadar da beni bir muhafızla gönderdiler.»
Bakî b. Mahled, kadının oğluna, ayağındaki zincirlerin ne zaman Çözülüp düştüğünü sordu. Çocuğun anlattığına göre, Bakî onun için
t ettiği esnada ayağındaki zincirler çözülüp düşmüştü. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Said b. Mah-
adındaki bir kâtip de vardır. Bu zat çok sadaka verir, çok namaz
irdi. Ebü'l-Ferec b. Cevzî onu övmüştür. İbnü'1-Esir, "el-Kâmil" ad-tarihinde onun aleyhinde konuşmuş, onun bunak ve ahmak olduğu-u söylemiştir. Bir kimsenin hem bunak olup hem de çok namaz kılıp v°k sadaka vermesi mümkündür.Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî de vardır. Bu zat, daha sonra Bağdat'a yerleşmişti. Âlim, edip, hafiz ve zeki kimselerdendi. Biyografisini önceki kısımlarda anlatmışızdır. Sika bir ravi olup asaletli bir kimseydi. İlim ehli kimseler, evinde İbn Kuteybe'nin eserlerinden biri bulunmayan kimsenin ilimden nasibi olmadığını söylemişlerdir.
İbn Kuteybe'nin Ölüm sebebi şuydu: Sıcak bir lokma helva yemiş helvanın çok sıcak olduğunu görünce şiddetli bir çığlık atmış, sonra bayılıp yere düşmüş, öğle vaktine kadar baygın kalmış, sonra ayılmış ve habire kelime-i şahadet getirmeye başlamış. Sonra da bu senenin receb ayının ilk gecesinde seher vakti vefat etmişti. Son nefesini verinceye kadar kelime-i şahadet getirmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre İbn Kuteybe, hicretin 270. senesinde vefat etmiştir, ama sahih rivayete göre bu senede vefat etmiştir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında, hadis hafızlarından Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah Ebu Kalabe er-Riyaşî de vardır. Ebu Muhammed künyesi ile çağrılırdı, ama Ebu Kalabe lakabı daha çok kullanılıyordu. Yezid b. Harun'dan, Ruh b. Ubade'den, Ebu Davud et-Teyalisî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Said, Mehamilî, Buharı, Ebu Bekir eş-Şafi

ve daha başkaları da kendisinden hadis dinlediler. Doğru sözlü, âbid bir kimseydi. Her gün 400 rekat namaz kılardı. 60.000 hadisi ezbere rivayet etmişti. Bazılarında kasıt olmayan yanlışlıklar vardı. Bu senenin şevval ayında, seksenal-tı yaşında vefat etti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Ahmed b. Ebi'l-Avvam, Muhammed b. İsmail es-Sayiğ, Yezid b. Ab-düssamed, müezzin Ebü'r-Redad Abdullah b. Abdüsselam b. Ubeyd de vardır. Bu, Mısır'da vefat etti. Ölçek sahibi idi Kendisine ve zürri-yetine teslim edilen bu ölçek günümüze kadar mevcudiyetini devam ettirmiştir. İbn Hallikan böyle demiştir. Doğrusunu Allah bilir. [45]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/61.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/61-66.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/66-68.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/69.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/69-71.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/71-72.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/73.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/73-75.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/75-77.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/77-78.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/78-79.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/79.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/79-80.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/80-81.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/81-82.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/83.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/83-85.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/85-86.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/86-87.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/88-89.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/89-90.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/91-93.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/93-96.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/96.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/96-97.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/97-98.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/98-99.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/99-100.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/100-101.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/101-102.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/102.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/102-103.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/103.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/103-104.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/104-105.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/105-106.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/106-107.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/108.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/109.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/110.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/110-112.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin İkiyüzyetmişyedincî Senesi
Ahmed B. İsa
Ebu Hatim Er-Razî
Muhammed B. Hasan B. Musa
Muhammed B. Sa'dân
Yakub B. Süfyan B. Harran
Arib El-Me'muniye
Hicretin İkiyüzyetmişsekizinci Senesi
Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Biyografisi
Hicretin İkiyüzyetmişdokuzuncu Senesi
Mutemid Alallahtn Biyografisi
Tarihçi Belazurî
Mutedid'in Halifeliği
Tirmizî
Hicretin İkiyüzseksenınci Senesi
Bu Senede Bağdat'ta Hilafet Sarayının Yapılması
Ahmed B. Muhammed B. İsa B. Ezher
Nahivcilerin Üstadı Sibeveyhî
Hicretin İkiyüzseksenbirinci Senesi
İshak B.İbrahim
Ebu Bekir Abdullah B. Ebi'd-Dünya El-Kureşî
Hicretin İkiyüzseksenikinci Senesi
İsmail B. İshak
Humaraveyh B. Ahmed B. Tolon
Ebu Muhammed Eş-Şa'ranî
Muhammed B. Kasım B. Hallad
Hicretin İkiyüzseksenüçüncü Senesi
Şair İbn Er-Rumî
Şair Buhtürî
Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesi
Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Mübarek Ebu Amr El-Müstemlî
İshakb. Hasan
Hicretin İkiyüzseksenbeşinci Senesi
Hicretin İkîyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. İshak
Nahivci Müberred
Hicretin İkiyüzseksenaltıncı Senesi
Karmatîlerin Başı Ebu Said El-Cenabî'nin Ortaya Çıkışı
İshak B. Muhammed B. Ahmed B. Eban
Bakî B. Mahled
Hasan B. Beşşar
Muhammed B. İbrahim
Muhammed B. Yunus
Yakub B. İshak
Hicretin İkiyüzseksenyedinci Senesi
Muhammed B. Zeyd El-Alevî
Ahmed B. Amr B. Ebu Asım Ed-Dahhak
Hicretin İkiyüzseksensekizînci Senesi
Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bişr B. Musa B. Salih
Sabit B.Kurra
Hasan B. Amr B. Cehm
Ubeydullah B. Süleyman B. Vehb
Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesi
Halife Mutedid Billah

Hicretin İkiyüzyetmişyedincî Senesi

Bu senede Tarsus valisi Yazman, Humaraveyh adına hutbe okuttu. Ona bol miktarda altın ve muazzam armağanlar hediye ettiğini bildirdi.
Bu senede Humaraveyh'in adamlarından bir heyet Bağdat'a geldi.
Bu senede Bağdat mezalim mahkemesinin başına Yusuf b. Yakub atandı ve halka duyuru yapılarak, hasmı, emir Nasır Lidinillah el-Muvaffak da olsa veya herhangi bir kimse de olsa haksızlığa uğrayan kim varsa bu mahkemeye gelmesi istenildi. Yusuf b. Yakub, insanlara güzel muamelede bulundu. Misli görülmemiş derecede kesin bir Kararlılık gösterdi.
Bu senede ismi önceki senelerde de anılan hac emiri insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden ibrahim b. Sara Ishak b. Ebi'l-Ayneyn, İbn Semmaa'dan sonra Bağdat kadılığına geçen Ebu İshak el-Kûfî vefat ettiler. Bu zat, Mualla b. Ubeyd ile diğerlerinden hadis dinlemişti. İbn Ebi'd-Dünya ile başkaları da

kendisinden hadis dinlemişlerdi. Vefatı sırasında doksanüç yaşındaydı. Sika bir ravi olup faziletli, dindar ve salih bir kimseydi. [1]

Ahmed B. İsa

Künyesi Ebu Said el-Harraz'dı. İbadeti, mücahedesi vera1 ve murakabesi ile meşhur sofilerden biriydi. Bu konuda eserler vardı. Sıkıntılı hallere dayanıklılığı, harika halleri ve kerametleri vardı. İbrahim b. Edhem'in arkadaşı İbrahim b. Beşşar'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Ali b. Muhammed el-Mısrî ve bir cemaat da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Onun bazı güzel sözlerini nakletmek istiyorum, şöyle ki:
"Allah'tan korkan kimselerin gözleri yaşardığında onlar, gözyaşları ile Allah'la yazışmış olurlar."
"Afiyet halinde iyi ve kötü kimse belli olmaz, ama bela inince o zaman kimin iyi kimin kötü olduğu belli olur."
"Dış durumla muhalif olan her iç durum, batıldır."
"Geçmiş vakitle meşgul olmak, içinde bulunulan vakti zayi etmek demektir."
"İyi kimselerin sevap getirecek iyi işleri, Allah'a çok yakın olan mukarreb kimseler için günah sayılır."
"Kazadan öne rıza, tefviz yani kişinin işini Allah'a havale etmesi demektir. Ama kaza vukuu anında rıza göstermek teslimiyettir."
Beyhakî'nin rivayetine göre, Peygamber'imizin (s.a.v.): "Kalpler kendisine ihsanda bulunan kimseyi sevmek doğrultusunda yaratılmışlardır." hadisini kendisine sorduklarında Ahmed b. İsa şöyle demişti: "Hayret ediyorum o kimseye ki Allah'tan başka kendisine ihsan edici bir zatı görmediği halde nasıl olur da ona tamamiyle meyletmez?"
Ben derim ki: Bu hadis, sahih değildir, ama ifade ettiği manalar, en güzel manalardır.
Ahmed b. İsa'nın oğlu Said dedi ki: Babamdan bir danik (dirhe-ın altıda biri) gümüş istedim. Babam bana dedi ki: "Ey oğulcuğum,
ret. Eğer baban, hükümdarların kendisinin kapısına gelmelerini

isteseydi hükümdarlar buna karşı çıkmaz, mutlaka babanın kapısına gelirlerdi. Ama baban bunu istemedi (dünyalığa meyletmedi)." İbn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. İsa şöyle demiştir: «Bir defasında şiddetli derecede acıktım. Allah'tan yemek isteyeyim, dedim. Ama sonra kendi kendime: "Bu, tevekküle aykırıdır." dedim. Allah'tan sabır istemeye azmettim, ama o esnada görünmezlerden bir ses bana şöyle dedi:
"O, bize yakın olduğunu, kendisine gidenleri zayi etmeyeceğini söylüyor.
Sıkıntı halinde sabır gösterip bizden konukluk istiyor.
O bizi görmediği gibi sanki biz de kendisini görmüyormuşuz!"
Kalkıp yürümeye başladım ve azıksız olarak fersahlarca yol ka-t ettim.»
"Seven kimse, sevgilisinin herşeyi ile yetinip teselli bulur, ama onu takib eder. Haberlerini sormamazhk etmez. Ondan haberdar olmadan teselli bulmaz."
Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:
"Size onu soruyorum, haber veren var mı?
Sevgilim Numan'm Mekke'den sonra nereye gittiğini bilmiyorum. Ailesinin nerede çadır kurduğunu, Allah'ın hangi beldesine yöne-lip göçtüklerini bilseydim;
O zaman rüzgarın peşine takılarak bulunduğu yere giderdim. Yıldızların yanında da olsa peşine düşmekten vazgeçmezdim."
Ahmed b. İsa, bu senede vefat etti. Hicretin 274. senesinde, 286. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Ama sahih olan birinci rivayettir.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Hafiz İsa b. Abdullah b. Sinan b. Zekveyh b. Musa et-Teyalisî vefat etti. Bu zat, Rual lakabıyla tanınırdı. Affan'dan ve Ebu Nuaym'dan hadis dinledi. Ebu Bekir eş-Şafiî ile diğerleri de kendisinden hadis dinlediler. Darekutnî, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. Bu senenin şevval ayında, seksendört yaşında vefat etti. [2]

Ebu Hatim Er-Razî

Muhammed b. İdris b. Münzir b. Davud b. Mehran Ebu Hatim el-Hanzeîi er-Razî. Hadisin illetlerini, cerh ve ta'dili bilen sebatkâr hadis imamlarından ve hafızlarındandır. Ebu Zür'a'nm çağdaşı ve akra Allah ikisine de rahmet etsin. Birçok kimselerden hadis dinle-,. ülkeleri ve şehirleri dolaştı. Büyük hadis âlimlerinden rivayetler-ap bulundu. Aralarında Rebi b. Süleyman ile Yunus b. Abdülalâ'nın , bulunduğu bir grup ondan hadis rivayet ettiler. Bağdat'a geldi. Orada hadis neşretti. Bağdatlılardan İbrahim el-Harbî, İbn Ebi'd-Dünya, Mehamilî ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulundular.
Ebu Hatim, oğlu Abdurrahman'a şöyle demişti: "Ey oğulcuğum, ben hadis taleb etmek için yaya olarak 1.000 fersahtan fazla yol yürüdüm."
Anlatıldığına göre bazı zamanlarda o harcayacak para bulamaz-

nıış- Bir zaman üç gün aç kalmış, yiyecek bir şey bulamamış, nihayet arkadaşlarından birinden yanm dinar ödünç almıştı.
Âlim ve fıkıhçılardan birçoğu onu övmüşlerdir. Meclisine katılan hadis hafızlarına ve diğerlerine meydan okur ve şöyle derdi:
"Bilmediğim sahih bir hadisi bana nakleden kimseye bir dirhem vereceğim. Benim amacım, bilmediğim bir hadisi dinlemektir." Bu şekilde meydan okuduğu halde bilmediği bir hadisi kendisine söyleyen kimse çıkmazdı. Meclisinde hazır bulunanlardan biri de Ebu Zür'a er-Razî idi.

İbn Ebi Hatim, bu senenin şaban ayında vefat etti. [3]

Muhammed B. Hasan B. Musa

Muhammed b. Hasan b. Musa b. Hasen Ebu Cafer el-Küfî el-Har-raz. Cündî lakabıyla tanınırdı. Büyük bir "Müsned"i vardı Ubeydul-lah b. Musa, Ka'nebî, Ebu Nuaym ve diğer bazı hadis âlimlerinden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Said, Mehamilî v

İbn Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika bir ravi olup doğru sözlü bir kimseydi. [4]

Muhammed B. Sa'dân

Muhammed b. Sa'dân Ebu Cafer er-Razî. 500'den fazla hadis âliminden hadis dinledi, ama kendisi az sayıda hadis nakletti. Bu senenin şaban ayında vefat etti.
Ibnü'l-Cevzî'nin ifade ettiğine göre; iki Muhammed b. Sa'dân var-*r*;bunlardan biri Muhammed b. Sa'dân el-Bezzar'dır ki meşhur değildir. Diğeri ise nahivci Muhammed b. Sa'dân'dır ve bu zat nıeşhur-ur. Hicretin 201. senesinde vefat etmişti.
el-Kâmü" adlı eserinde îbnu 1-Esir dedi ki:
y «Şülerden İmam Fesevî diye bilinen Yakub b. Süfyan b. Harran, mevîlerin azatlısı Yakub b. Yusuf b. Ma'kü, bu senede vefat ettiler.
Bu zat, Ebü'l-Abbas Ahmed b. el-Asamm'in babasıdır. Bu senede ayrıca Me'mun'un meclisinde şarkı okuyan Arib de vefat etti

Bir rivayette anlatıldığına göre sözü edilen Arib, Cafer b. Yahya el-Bermekî'nin kızıdır.» [5]

Yakub B. Süfyan B. Harran

Yakub b. Süfyan b. Harran Ebu Yusuf b. Ebi Muaviye el-Farisi el-Fesevî. Çok hadis dinledi. 1.000'den fazla sika hadis şeyhinden rivayetlerde bulundu. Kendilerinden hadis rivayet ettiği üstadları arasında Hişam b. Ammar, Duhaym, Ebü'l-Mücahir, Süleyman b. Abdur-rahman (Bu son iki zât Dımışklıdır), Said b. Mansur, Ebu Asım, Mek-ki b. İbrahim, Süleyman b Harb, Muhammed b. Kesir, Ubeydullah b. Musa ve Ka'nebî vardır.
"Sünen" adlı eserinde Neseî, Ebu Bekir b. Ebu Davud, Hasan b. Süfyan, İbn Harraş, İbn Hüzeyme, Ebu Avane el-İsferayinî v diğerleri de kendisinden hadis rivayet ettiler.
Yakub, "Tarih ve Marifet" kitabım ve diğer faydalı kitabları tasnif etmiştir. Hadis talebi uğruna çok uzak beldelere seyahat etmiştir. Bu uğurda otuz yıl müddetle kendi vatanından uzakta gurbet hayatı yaşamıştır.
İbn Asakir, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Gurbete düştüğüm zamanlarda idi, bir gece kandil ışığında hadis yazmaktayken gözüme bir şey değdi. Artık kandilin ışığında dahi önümü göremez oldum. Gözümü kaybettiğime, bu nedenle artık hadis yazamayacağıma, gurbetteki sıkıntılarıma ağladım. Sonra uyku bastırdı, uyudum. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. "Sana ne olmuş?" diye sordu. Ben de gurbetteki halimi artık hadis yazamayacağımı söyleyerek kendisine şikâyetimi arzettim. Bana: 'Tanıma yaklaş." dedi, ben de yaklaştım. Elini gözlerimin üzerine koydu ve sanki Kur'-ân'dan bir ayet okumaya başladı. Sonra uyandığımda görmeye başladım. Oturup Cenâb-ı Allah'ı teşbih ettim.»
Ebu Zür'a ed-Dımışkî, Hakim Abdullah en-Nisaburî, onu övmüşler ve: "O, Fars diyarında hadis ehlinin imamıdır." demişlerdir.
Yakub b. Süfyan, Nisabur'a geldi. Üstadlarımız ondan hadis dinlediler. Bazıları onun Şii olduğunu söylediler.
İbn Asakir'in anlattığına göre Fars valisi Yakub b. Leys, Yakub b-Süfyan'ın Osman b. Affan aleyhinde konuştuğunu duymuş ve onun huzuruna getirilmesini emretmişti. Huzuruna getirildiğinde veziri ona şöyle demişti:
"Ey emir! Bu adanı bizim şeyhimiz Osman b. Affan es-Secezî aleyhinde değil, sahabe Osman b. Affan aleyhinde konuşuyor " Vezirin bu
^|aması üzerine vali: "öyleyse bırakın bunu, benim sahabelerle ne im var. Sahabeden bana ne. Ben şeyhimiz Osman b. Affan es-Secezî 1 leyhinde konuştuğunu sanmıştım da bu sebeple onu buraya getirtmiştim." dedi.
Ben derim ki: Yakub b. Süfyan'ın Hz. Osman aleyhinde konuştuğuna dair bu iddianın sahih olduğunu sanmıyorum. Çünkü Yakub b. Süfyan, kadri yüce bir muhaddis ve imamdı. Ebu Hatim'den bir ay önce receb ayında Basra'da vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Adamın biri vefatından sonra onu rüyasında görmüş ve: "Rabbin sana nasıl muamelede bulundu?" diye sormuş, Yakub da şu cevabı vermiş: "Beni bağışladı ve yeryüzünde yazdığım gibi semada da hadis yazmamı emretti. Ben de dördüncü sema katında oturdum. Aralarında Cebrail (a.s.)'in de bulunduğu bir melek cemaatı etrafımda oturdular, benim okuduğum hadisleri altın kalemlerle yazıyorlar." [6]

Arib El-Me'muniye

İbn Asakir, "Tarih"inde bunun biyografisini anlatmıştır. Bazılarından naklen anlatıldığına göre Arib, Cafer el-Bermekî'nin kızıdır. Bermekî iktidarının yıkılması esnasında kendisi küçük yaşta olduğundan ötürü çalınıp götürülmüş, sonraları Me'mun b. Reşid'e satılmıştı.
Hammad b. İshak'ın rivayetine göre Arib'in babası şöyle demiştir:
"Ondan daha güzel yüzlü, ondan daha edepli, daha güzel sesli, daha güzel şiir okuyan, daha güzel satranç oynayan, daha iyi tavla bilen bir kadın görmedim. Bir kadında görmek istediğin parlak ve zarif hususiyeti onda mutlaka görürsün."
Arib, muktedir bir şairdi. Belagat ve fesahat sahibiydi. Me'mun ona aşıktı. Me'mun'dan sonra Mutasım da ona tutuldu. Faka kendisi, Muhammed b. Hammad adında bir adama aşıktı. Bazan onu hilafet sarayına gizlice sokar ve onunla buluşurdu. Allah onu lanetlesin.
ibn Asakir, onun bazı çirkin hallerini anlatmıştır. Arib daha sonra Salih el-Münzir'e aşık olmuş, onunla gizlice evlenmişti. Salih hakkında şiirler söylerdi. Bir defasında halife Mütevekkil'in huzurunda Şiirlerinde Salih'ten bahsetmişti, ama Mütevekki onun kim olduğunu bilmiyordu. Cariyeleri ona gülüyorlardı. Mütevekkil de onları kı-nayarak şöyle diyordu: "Ey birbirleriyle flört yapan cariyeler, bunun yaptığı sizinkinden daha iyidir."
İbn Asakir, Arib'in birçok şiirlerini nakletmiştir. Şiirlerinden biri,
ummaya yakalanan Mütevekkili ziyaretine gittiğinde okuduğu şu Şiiridir;
"Yanıma geldiler, halifenin hasta olduğunu söylediler. Ben de-"Aşk ateşi göğsümde tutuşuyor" dedim.
Keşke halife Cafer'in (Mütevekkil'in) humması bende olsaydı.
Ben hummaya yakalansaydım, bu hastalıktan ötürü kazanacağım sevap da halifeye verilseydi.
Halifenin hummaya yakalandığının söylenmesi benim için hüzün olarak yeter. Ben hüzünden ölmedim, ama bundan sonra sabredeceğim.
Halife Cafer'e feda olayım.
Bu da halifeye sunduğum azıcık bir şükrandır."
Halife Mütevekkil şifa bulunca, Arib tekrar ziyaretine gitti ve ona şu şiiri okudu:
"Hastalıktan kurtarıp sana şifa ihsan eden Allah'ın nimetlerine şükürler olsun. Artık şifa buluşun devamlı olsun.
Senin şifa bulmanla günler tekrar eski güzelliğine kavuştular.
Cömertlik ve kerem bahçesinin bitkileri canlandılar.
Bugüne kadar senden daha sağlıklı ve halkın hukukuna daha fazla riayet eden başka bir halife görülmemiştir İslâm tarihinde.
Cenâb-ı Allah, Cafer'i aramızda uzun süre yaşatsın.
Onun yanağının aydınlığıyla gece karanlığı giderilir. Bu da bizim için ışık olarak yeter."
Halife Mütevekkil'in şifa bulmasıyla ilgili olarak Arib şu şiiri de söylemişti:
"Sapıklık ve küfür üstadlarına rağmen halife Cafer'e (Mütevek-kil'e) şifâ ihsan eden Allah'a hamdettik.
O, dolunay gibidir, bir süre tutuldu sonra kurtulup açığa çıktı.
Onun selamete kavuşması, dinimiz için izzet ve kuvvettir.
Onun hastalanması ise dinimiz için bel kırıcı bir felakettir.
Sen hastalanınca bütün halk hastalandı.
Şiddetli panikten ötürü şehirler kapkaranlık oldu.
Halk senin ayılıp kendine geldiğini görünce;
Onlar da ayılıp kendilerine geldiler. Sanki ateş koru üzerinde uyumaktaydılar.
Cafer selamette olunca dünyamız da selamette olur.
Zamanın sonuna kadar Cafer selamette ve afiyette olsun.
O öyle bir devlet başkanıdır ki, halka lütuf ve ihsanda bulundu, cömertlik yaptı.
Takvaya yakın, yalandan ve günahtan da uzaktır."
Arib'in çok parlak şiirleri vardır. Hicretin 181. senesinde doğmuş-Hicretin 277. senesinde doksanaltı yaşında Samarra'da vefat etti. [7]

Hicretin İkiyüzyetmişsekizinci Senesi

İbn Cevzî dedi ki: Bu senenin muharrem ayında kuyruklu yıldız

Bu senede Nil nehrinin suyu çekildi. Bu daha önce hiç görülmemişti. Geçmiş zamanların haberleri arasında da böyle bir şeye rastlamadık. Bu nedenle fiyatlar cidden çok yükseldi.
Bu senede Abdullah b. Süleyman'a, vezirlik kaftanı giydirildi.
Bu senenin muharrem ayında Muvaffak, gazadan döndü. Halk onu karşılamak için Nahrevan'a kadar gitti. Fakat Muvaffak nikris hastalığına yakalanmış olarak Bağdat'a geldi. Safer ayının ilk günlerinde evinde kaldı. Birkaç gün sonra da vefat etti.
Bu senede Karmatîler harekete geçtiler. Bunlar dinsiz, Fars felsefecilerinin tabileri olup Zerdüşt ile Mazdek'ın peygamberliğine inanan zındık bir fırka idi. Zerdüşt ile Mazdek, bazı haram şeyleri mubah sayıyorlardı. Bundan sonra her fitne çığırtkanının peşine adamları takılıp batıl yola gittiler.
Bunlar, daha çok Rafizilere musallat oluyor, onları ifsad ediyor ve kendi taraflarına, batıl yola çekiyorlardı. Çünkü Rafîziler insanların en kıt akıllıları idiler. Kendilerine îsmailîler deniliyordu. Çünkü onlar Cafer es-Sadık'ın oğlu İsmail el-A'rec'e mensub idiler. Kendilerine Karmatîler de deniliyordu. Karmat b. Eş'as el-Bakkâr'a nisbeten bu adı alıyorlardı.
Anlatıldığına göre reisleri, davetinin başlangıcı sırasında kendisine uyan kimselere, kurmakta olduğu hile ve tuzaklardan haberdar olamasmlar diye günde elli vakit namaz kılmalarını emrediyordu. Bundan sonra reisleri on iki nakip seçti. Tabileri için uyacakları bir metod ve davet tarzı belirledi. Halkı Ehl-i Beyt'in imamına bey'ata davet etti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre, katıksız küfrü kalplerinde gizleyip Rafiziliklerini izhar ettikleri için kendilerine Batınî denilmişır- Ayrıca, Babek el-Hürremî'ye mensubiyetleri nedeniyle Hürremî
Ve Babekî de demliyordu. Babek, Mutasım'ın hilafeti zamanında ortaya çıkmış ve öldürülmüştü. Abbasilere benzemek ve bir bakıma dallara muhalefet etmek için kendi alametleri olan kırmızı renkli elbi-
er giydiklerinden ötürü kendilerine Muhammire de denilmişti. Ab-sıiere renk bakımından muhalefet etmişlerdi. Çünkü Abbasiler siyah elbiseler giyerlerdi.
unlara, İmam el-Masum'dan bazı şeyleri öğrendikleri sebebiyle,
Talimiye de denilir. Bunlar re'yi terketmiş, aklın icablarını bir tarafa bırakmışlardı. Yedi gezegenin bu âlemin idaresini yürüttüğünü söylediklerinden ötürü kendilerine (yediciler anlamına gelen) Seb'iye de denilmektedir. Bu yedi gezegen şunlardır: Birinci gök tabakasında Ay, ikinci gök tabakasındaki Utarit, üçüncü gök tabakasındaki Züh-re, dördüncü gök tabakasındaki Güneş, beşinci gök tabakasındaki Merih, altıncı gök tabakasındaki Müşteri ve yedinci gök tabakasındaki Zuhal.
İbn Cevzî dedi ki: «Babekîlerden bir topluluk var ki, anlatıldığına göre bunlar her sene bir gece, kadınlı erkekli bir araya gelip toplanırlar. Sonra ışığı söndürür ve kadınları kapmaya başlarlar. Bir erkek hangi kadını yakalarsa o kadın kendisine helal olur ve: "Bu, Cenâb-ı Allah'ın bize mubah kıldığı bir avdır." derlerdi. Allah onlara lanet etsin.»
İbn Cevzî, bunların sözlerini ve fikirlerini detaylı olarak açıklamıştır. Ondan önce, meşhur kelamcı Ebu Bekir el-Bakillanî Batınîle-re reddiye olarak "Hetkü'l-Esrar ve Keşfü'l-Esrar" adlı kitabını yazmış ve onların Mısır'da Fatımîler zamanındaki kadılarından birinin yazdığı, "el-Belağü'1-A'zam ve Namusü'l-Ekber" adını verdiği kitabı tenkid etmiştir. Adı geçen kitap, onaltı dereceye ayrılmıştır. Birinci dereceye göre Batınî kişi, kendisiyle görüşen kişinin Ehl-i Sünnet olması durumunda, önce Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan üstün ve faziletli olduğunu söylemelidir. Eğer kendisiyle görüşen Ehl-i Sünnet kişi bu görüşe muvafakat ederse sonra Hz. Ali'nin Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'den de üstün olduğunu söylemelidir. Eğer Ehl-i Sünnetten olan adam bunu da kabul ederse bu defa Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e haksızlık ettiklerinden ötürü Hz, Ebu Bekir'le Hz. Ömer'i sövmelidir. Bundan sonraki aşamada da bütün İslâm ümmetini bu fikre muvafakat ettiklerinden ötürü cahil ve hatalı saymalıdır. Artık bundan sonra da açıktan açığa İslâm dinine tenkid oklarım yöneltmeli ve İslâmiyet'i eleştirmelidir.
Bahsedilen kadı, kitabında Batınî kimsenin görüştüğü Ehl-i Sünnet kimselere konuşma esnasında bazı şüphe ve dalâletleri ileri sürmesini söylemektedir ki, bu tür şüphe ve dalâletleri ancak çok cahil, geri zekalı, bahtsız kimseler makbul sayarlar. Nitekim yüce Allah, bununla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:
"İçinde yörüngeler bulunan göğe andolsun ki, ey inkarcılar; siz, şüphesiz aykırı görüştesiniz. Bundan dönebilecek kimseler döndürülür." (ez-Zâriyat, 7-9.) Yani ancak sapık olan kimseler, sizin ileri süreceğiniz bu şüphe ve dalâletlerle sapıklığa sürüklenirler.
"Sizler ve taptığınız şeyler, Cehennem'e girecek kimseden başkasını Allah'a karşı azdırıcı değilsiniz." (es-Sâffat, 16-63.)
"Aldatmak için birbirlerine cazip sözler fısıldayan cin ve insan şeytanlarını her peygambere düşman yaptık. Bu şeytanlar, ahirete inanmayanların kalplerinin o sözlere yönelmesi, ondan hoşnud olması ve kendilerinin işledikleri suçları işlemeleri için böyle yaparlar. Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. Sen onları iftiraları ile baş başa birak." (el-Enâm, 112-113.)
Bunlarda ve bunlara benzer diğer bazı ayetlerde anlatıldığına göre batıla, cehalete, sapıklığa, masiyetlere ancak insanların şerlileri uyarlar. Nitekim şairin biri şöyle demiş:
"O hiç kimseye hükmedip istilâ edemez.
Ancak zayıf ve mecnun kimselere hükmedebilir."
Bundan sonra onların küfür, zındıklık, zayıflık gibi bazı makamları vardır. Aklı kıt, dini yönü zayıf olan kimselerin bu gibi şeyleri düşünülmesi halinden kendi nefsini uzak tutması gerekir. Çünkü bu, iblisin onlara karşı açtığı küfür ve cehalet türleridir. İblis onlardan bazılarına daha önce bilmediği bazı şeyleri ifade etmiştir. Nitekim şairin biri şöyle demiştir:
"Ben kısa bir zaman İblisin askeri oldum. Sonra İblis benim askerlerim arasına katıldı."
Kısaca diyeceğimiz şudur ki, bu grup, bu senede harekete geçti. Sonra durumları kuvvetlendi. Onların yüzünden işler gittikçe

bozuldu. Neticede Mescid-i Haram'a girdiler. Hacıların kanlarını Mescid-i Haram'm ortasında Ka'be'nin çevresinde akıttılar Hacer-i Esved'i kırıp yerinden söktüler ve hicretin 317. senesinde kendi memleketlerine götürdüler. Hicretin 339. senesine kadar yanlarında kaldı. Bu mübarek taş, yirmiiki sene müddetle Ka'be'deki yerinden uzakta kaldı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz).
Bütün bunlar halifenin gevşekliğinden, Türklerin hilafet maka-nını oyuncak haline getirmelerinden, İslâm ülkesini istila etmelerinden ve işlerin alt üst olmasından ötürüydü.
Bu senede iki mühim olay meydana geldi. Bunlardan biri Karma-tılerin harekete geçmesi; diğeri de İslâm pehlivanı, Allah dinin yardımcısı Ebu Ahmed el-Muvaffak'ın vefatıydı. Allah ona rahmet etsin, kendisinden sonra Cenâb-ı Allah, oğlu Ebul-Abbas Ahmed'i Müslümanlar için hayatta bıraktı. Ebü'l-Abbas'm lakabı Mutedid idi. Şeha-mtli ve şecaatli bir kimse idi. [8]

Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Biyografisi

Kendisine "Allah'ın dininin yardımcısı" anlamına gelen, emir Nasır Lidinillah deniliyordu. Ayrıca Muvaffak lakabı da vardı. Talha b. Mütevekkil Alallah Cafer b. Muhammed el-Mutasım b. Harun er-Re-şid de deniliyordu. Hicretin 229. senesinin rebiyülevvel ayının ikisinde çarşamba günü doğdu. Kardeşi Mutemid halife olunca, kardeşi Cafer'den sonra onu veliahd tayin etti ve ona Muvaffak Billah lakabını verdi. Bu zat, zenci liderini öldürüp askerlerini dağıttıktan sonra, "Allah'ın dininin yardımcısı" anlamana gelen, Nasır Dinillah lakabını aldı. Kendisine akd ve hail heyetinin başkanlığı, vali atama ve azletme yetkisi verildi. Haraçlar toplanıp kendisine teslim edilirdi. "Alla-hım, emir Nasır Lidinillah Ebu Ahmed el-Muvaffak Billah'ı ıslah et ki; o, Müslümanlığın veliahdı ve mü'minlerin emirinin kardeşidir."
Fakat kardeşi Mutemid'den altı ay önce vefat etti. Derin bir akıl sahibi ve iyi bir idareciydi. Kadıları yanında oturtur ve halkın şikâyetlerini dinlerdi. Mazlumun hakkını zalimden alırdı. Edebiyatı, ne-seb ilmini, fıkhı, devlet yönetimini ve diğer ilimleri bilirdi. Cidden çok büyük eserleri ve güzellikleri vardı.
Ölüm sebebi, sefer esnasında nikris hastalığına yakalanmasıydı. Bağdat'a hasta halde geldi. Safer ayının başlarında evinde kaldı. Hastalığı arttı, ayakları şişti. Ayaklan aşırı derecede büyüdü. Üzerine kar ve benzeri soğutucu şeyler konuluyordu. Hareket edemediği için başkaları onu tahtırun üzerine oturtuyorlardı. Nöbetleşe kırk kişi onun vücudunu kaldırıp indirmekle meşgul oluyordu. Bir gün onlara şöyle dedi: "Muhakkak benden usandığınızı biliyorum. Keşke ben de sizlerden biri gibi yeyip içsem, rahatça uyuyabilseydim. Benim divanımda 100.000 rızık bekleyen vardır. Bunlar benim verdiğim paralarla geçimlerini sağlıyorlar. Ama bunların arasında benden daha perişan halde biri yoktur!"
Sonra bu senenin safer ayının bitimine sekiz gün kala perşembe gecesi Hüseyni Kasrı'nda vefat etti. İbn Cevzî'nin ifadesine göre vefat ederken yaşı, kırkyedi seneden bir ay ve birkaç gün noksandı.
Ebu Ahmed el-Muvaffak vefat edince, komutanlar ondan sonraki dönem için oğlu Ebul-Abbas Ahmed'e bey'at için bir araya gelip toplandılar. Mutemid, babasından sonraki dönemin veliahdı olduğundan ötürü bey'at aldı. Minberler üzerinde onun adına hutbe okundu. Babasının sahip olduğu vali atama ve azletme, işleri halledip çözme yetkisi kendisine verildi ve Mutedid Billah lakabını aldı.
Bu senede İdris b. Süleym el-Fak'asi el-Musilî vefat etti. İbnü'l-Esir'in ifadesine göre bu zat, çok hadis rivayet eden salih bir kimsedir.
Bu senede Cezire valisi İshak b. Kündac da vefat etti. Bu, görüş sahibi bir kimseydi. Vefat edince oğlu Muhammed onun makamına
atandı.
Bu senede Tarsus naibi Yazman, Bizans'ta kuşatma altında tuttuğu bir beldeden kendisine mancınıkla atılan bir taşla yaralanarak receb ayında vefat etti. Tarsus'a defnedildi. Kendisinden sonra yerine sınır boyu valiliğine Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon'un emri üzerine Ahmed el-Cuaytî atandı. Humaraveyh, kısa bir süre sonra onu bu görevden azlederek yerine amcası oğlu Musa b. Tolon'u atadı.
Bu senede Abduh b. Abdurrahim Öldü. Allah onu kahretsin. İbn Cevzî'nin ifadesine göre bu adam, şaki biri olup Bizans illerinde çok gaza yapmıştı. Gazanın birinde Müslümanlar Bizans ülkesinin bir beldesini kuşatma altında tutmakta iken bu şaki, Rum kadınlarından birine gözü takılmış, kaledeki bu kadına tutulmuş, onunla haberleşe-rek kendisine nasıl kavuşabileceğini sormuş, kadın da: "Eğer Hristi-yan olup yanıma gelirsen senin olurum." demiş, o da kadının bu isteğini yerine getirmişti. Müslümanlar bir de ne baksınlar, bu şaki Ab-duh'un Rum kadınının yanında olduğunu görmüşler. Bu sebeple çok kederlenip üzülmüşler ve aşırı derecede eseflenmişlerdi. Bir süre sonra kalede o kadınla birlikte iken Müslümanlar yanına uğramışlar ve ona şöyle sormuşlar: "Ey adam! Kur'ân'ın ne oldu, ilmin ne oldu, orucun ne oldu, cihadın ne oldu, namazın ne oldu?!" O da şöyle cevap vermiş: «Bilesiniz ki, Kur'ân'ın şu ayeti dışında tümünü unuttum:
"İnkâr edenler, keşke Müslüman olsaydık temennisinde bulunacaklardır. Bırak onları yesinler, zevk alsınlar; ümid onları avundursun; ileride öğrenecekler." (el-Hicr, 2-3.) Artık, benim Rumlar arasında malım ve çocuklarım vardır.» [9]

Hicretin İkiyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının sonlarında Cafer el-Müfevviz veli-ahdlıktan hal' edildi. Mutemid'den sonraki dönem için Ebul· Abbas Mutedid b. Muvaffak müstakil veliahd tayin edildi. Şahitlerin huzurunda onun adına hutbe okundu. Mutedid'i tebrik eder Yahya b. Ali, bu konuda şöyle bir şiir söyledi:
"Tercih edildiğin yeni akidle seni tekrik ediyorum.
Seni faziletini daha iyi bilen Rabb sevmiştir.
Sen bu gün veliahd olduysan;
Yarın bizim büyük önderimizsin.
Seni veliahd yapana minnet duyarız.
Sana düşmanlık eden kırılır ve burnu yere sürtülür.
Dinin direğinde biraz eğrilik vardı.
Bu göreve atanmanla bu eğrilik düzeltildi.
Ülkenin yüzü güldü ve sevindi.
Karanlıklar bu görevle aydınlandı.
Sahib olduğun göreve sımsıkı sarıl.
Çünkü sen insanlar için bu görevde sağlam birisin."
Bu senede Bağdat'ta duyuru yapılarak kıssacıların, tarikatçıların, astrologların ve benzerlerinin mescitlerde, yollarda oturmalarına izin verilmeyeceği bildirildi. Kelam, felsefe ve cedel ilmiyle ilgili kitapların halk arasında satılmasının yasaklandığı ilan edildi. Bu da İslâm sultanı Ebü'l-Abbas Mutedid'in himmet ve gayretiyle oldu.
Bu senede Harun eş-Şarî ile Beni Şeyban arasında Musul'da bir savaş cereyan etti. İbnü'1-Esir bu savaşı "el-Kâmil" adl eserinde teferruatlı olarak anlatmıştır.
Bu senenin receb ayının 19'unda pazartesi gecesi Mutemid Alal-lah vefat etti. [10]

Mutemid Alallahtn Biyografisi

Mü'minlerin emiri Mutemid b. Mütevekkil b. Mutasını b. Reşid. Mutemid'in asıl adı Ahmed'dir. Babası Mütevekkilin adı da Cafer'dir. Dedesi Mutasım'ın adı ise Muhammed'dir. Mutemid Alallah, yirmiüç sene altı gün müddetle halifelik yaptı. Vefatında elli yaşını birkaç ay geçmişti. Kardeşi Muvaffak'tan altı ay büyüktü. Kardeşinin ölümünden sonra bir senelik bir zamanı doldurmadan vefat etti.
Kendisi ve kardeşinin, halife oldukları halde yönetimde pek etkileri yoktu. Öyle ki, bir gün Mutemid 300 dinar istemişti, ama bu para kendisine verilmemişti. Şairin biri bu konuda şöyle demişti:
"Hayret ki hayret! Halifeliğe bak. Az bir şeyi dahi halifeye vermiyorlar.
Oysa onun adıyla dünyalar alınıyor. Fakat elinde bundan hiçbir şey yoktur.
Bütün mallar kendisine getirilir ama,
Kendisine getirilen şeylerin az bir kısmı dahi eline geçmiyor!"
Mutemid, Samarra'dan Bağdat'a taşınan ilk halifedir. Artık ondan sonra halifelerden hiçbiri Samarra'ya dönmediler, Bağdat'ta ikamet ettiler.
İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Mutemid'in ölüm sebebi, vefat ettiği gecede çok şarap içmiş ve aşırı derecede yemek yemiş olmasıydı.
Bağdat'ın Hüseyni Kasrı'nda vefat etmişti. Vefatı sırasında Mutedid, kadıları, ayan ve eşrafı saraya çağırmış, kardeşi Mutemid'in normal bir ölümle vefat ettiğine onları şahid tutmuş, sonra yıkayıp kefenlemiş ve cenaze namazını kıldırmıştı. Namazı kıldırıldıktan sonra Samarra'ya götürülüp defnedümişti. Ertesi sabah da Mutedid'e bey'at edildi.
Bu senede tarihçi Belazurî de vefat etti: [11]

Tarihçi Belazurî

Asıl adı Ahmed b. Yahya b. Cabir b, Davud Ebü'l-Hasan'dır. Künyesinin Ebu Cafer, Ebu Bekir el-Bağdadi el-Belazur olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. Kendisine nisbet edilen tarih kitabının yazandır. Hişam b. Anrnıar, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Ebu Rebi ez-Zehranî ve bir cemaattan ders almıştır. Yahya b. Nedim, Ahmed b. Ammar, Ebu Yusuf Yakub b. Nuaym b. Karkara el-Ezdî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
İbn Asakir dedi ki: "Belazurî, edip bir kimseydi. Güzel eserler meydana getirdi. Me'mun'a birçok methiyeler yazdı Mütevekkü'in meclislerinde hazır bulundu. Mutemid'in zamanında vefat etti. Ömrünün son zamanlarında hevesleri ve vesveseleri meydana geldi."
İbn Asakir'in rivayetine göre Belazurî şöyle demiştir:
«Mahmud el-Verrak bana dedi ki: "Öyle bir şiir oku ki, senin adını devam ettirsin ve günahı da senden kalkıp gitsin."

Onun bu teklifi üzerine ben şu şiiri okudum:
"Ey nefis, ölüme hazırlan, kurtuluşa koş. Akıllı kişi hazırlıklı olandır.
Sen ancak iğreti bir malsın ve kısa bir süre sonra sahibine iade edileceksin.
Çünkü iğreti mallar sahiplerine iade edilirler.
Sen gaflete dalıyorsun; oysa hadiseler gaflete dalmazlar.
Sen eğlenceye dalıyorsun, oysa ölümler hazırlanıyor.
Payı mezar olan kişinin yeryüzünde ne şansı, ne payı, ne hükmü vardır?
Ölüm kaynağında ebediyeti umma.
Sana ölümü mutlaka getirecek olan bir diyarda daimi kalmayı ümid etme.
Nefeslerin sayılı olduğu günlerde, kişi nasıl olur da lezzet bulabi.[12]

Mutedid'in Halifeliği

Mü'minlerin emiri Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ahmed el-Muvaffak b. Cafer el-MütevekkiI. Abbasilerin seçkin halifelerinden v büyük devlet a damların dan di. Receb ayının bitimine on gün kala Mutemid'in öldüğü gecenin sabahında kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Halifelik makamı sarsılmış ve çürümeye yüz tutmuştu. Ama Cenâb-ı Allah onun vasıtasıyla, onun adaleti, şehameti ve cüreti sayesinde halifeliğe canlılık verdi.
Mutedid, Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb'i vezirliğe atadı. Azatlısı Bedri de Bağdat muhafiz kuvvetleri komutanlığına getirdi Bu sırada Amr b. Leys'in hediyeleri geldi. Amr, kendisini Horasan valiliği-ne atamasını istedi. O da bu isteği yerine getirdi. Ona kaftan, sancak ve benzeri valilik nişanlarını gönderdi. Amr bunları üç gün müddetle evine dikti, çok sevinmişti.
Mutedid, Rafi b. Herseme'yi Horasan valiliğinden azletti. Sonra Amr b. Leys oraya gitti. Rafi'i şehir şehir takip etmeye v kovalamaya başladı. Nihayet ileride de anlatılacağı gibi onu hicretin 283. senesinde öldürdü ve kesik başını Mutedid'e gönderdi. Böylece Horasan valiliği müstakil olarak Amr'm eline geçmiş oldu.
Bu senede Cessas lakabıyla tanınan Hüseyin b. Abdullah, Mısır'dan Mutedid'e Humaraveyh'in gönderdiği muazzam hediyeler getirdi. Mutedid de Humaraveyh'in kızıyla evlendi. Babası, bu kıza misli duyulmamış bir çeyiz hazırladı. Hatta denildiğine göre çeyizinde 100 altın havan vardı. Bütün bunlar Mısır'dan Bağdat'taki hilafet sarayına gelinle birlikte getirildi. Bu gerçekten görülmesi gereken bir gündü.
Bu senede Ahmed b. İsa b. Şeyh, Mardin kalesini ele geçirdi. Burası daha Önce İshak b. Kündac'm hakimiyeti altındaydı.
Bu senede Harun b. Muhammed el-Abbasî insanlara haccettirdi. Bu hac, onun insanlara yaptırdığı en son hac olmuştu. Bu za hicretin 264. senesinden beri hac emirliği yapmaktaydı.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden emirü'l-mü'minin Ahmed el-Mutemid, Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, "Tarih" ve diğer eserlerin sahibi Ahmed b. Züheyr b. Hayseme vefat ettiler. Bu zat, Ebu Nuaym'dan ve Affan'dan ders almıştı. Hadis ilmini Ahmed b Hanbel ve Yahya b. Main'den öğrenmişti. Neseb ilmini Mus'ab ez-Zübeyrî'den, tarihi Ebul-Hasan Ali b. Muhammed el-Medainî'den, edebiyatı Muhammed b. Selam el-Cumahî'den öğrenmişti. Sika, hafiz, zaptı sağlam, meşhur bir kimseydi "Tarih"inde çok faydalar ve eşsiz bilgiler vardır. Begavî, Ibn Said, İbn Ebi Davud, İbn Münadî gibi şahıslar kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Ahmed b. Züheyr, hicretin 279. senesinin cemaziyelevvel ayında doksandört yaşında vefat etti.
Bu senede Ebu Abdillah es-Sofî de vefat etmişti. Bu zatın birçok harika halleri ve kerametleri vardı.[13]

Tirmizî

Asıl adı, Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk'tır. Asıl adının, Muhammed b. İsa b. Yezid b. Sevre b. es-Seken veya Muhammed b. İsa b. Sevre b. Şeddad b. İsa es-Sülemi et-Tırnızî olduğu da söylenir. Âmâ idi. Bir rivayette anlatıldığına göre âmâ olarak doğmuştur. Kendi zamanında hadis ilminin imamlarındandı. Meşhur olmuş birçok eseri vardır. "el-Cami", "eş-Şemâü", "Esmâü's-Sahabe" ve benzeri eserler onundur. Birçok ülkelerde âlimlerin müracaat kaynağı olan ve Kütüb-ü Sitte'den biri kabul edilen "el-Cami" adlı hadis kitabı da ona aittir.
İbn Hazm'ın, Ebu İsa et-Tırnızî'yi tanımaması, Tirmizî'ye zarar vermez. Zira İbn Hazm, "Muhalla" adlı eserinde "Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî de kimmiş?!" demiştir. Onun Tirmizî'yi tanımaması, Tirmizî'nin kadrini düşürmez. İlim ehli onu büyük bir âlim olarak bilirler. Aksine bu ifadeyi kullanması, İbnHazm'm hadis hafızları na-zarmdaki mertebesini düşürmüştür.
"Gündüzü ispatlamak için delile ihtiyaç duyulursa, o zaman zihinlerde birşey nasıl sahih olur?"
"et-Tekmil" adlı eserimizde Tirmizî'nin üstadlarım anlatmıştık. Aralarında Muhammed b. İsmail el-Buharî, "Müsned" adlı eserin sahibi Heysem b. Küleyb eş-Şâşî, Muhammed b. Mahbub el-Mahbubî, Muhammed b. Münzir b. Şükr gibi şahsiyetleri de bulunduğu birçok âlim kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
"Ulumü'l-Hadis" adlı kitabında Ebu Ya'lâ Halil b. Abdullah el-Halili el-Kazvinî dedi ki:
"Hafiz Muhammed b. İsa b. Sevre b. Şeddad. Kendisinin hadis
hafızı olduğu hususunda ulema ittifak etmiştir. Onun "Sünen"i ve

Cerh ve Ta'dil" kitabı vardır. Ebu Mahbub ile birçok değerli âlim kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Emaneti, imameti ve âlimliğiyle meşhurdur. Hicretin 280. senesinden sonra vefat etmiştir."

Hafız Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Süleyman el-Gun-Car, "Buhara Tarihi" adlı eserinde dedi ki:

«Hafız Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk es-Sülemi et-Tirmizî. Buhara'ya geldi, orada hadis ilmi öğrendi. "Cami ve "Ta-r adlı eserlerin sahibidir. Hicretin 279. senesinin receb ayının nde pazartesi gecesi Tirmiz'de vefat etti.»

Hafız Ebu Hatim b. Hayyan, Tirmizî'yi sika raviler arasında saymış ve: "O, hadis toplayan, tasnif eden, hıfzeden ve iy hatırlayan bir kimseydi." demiştir.

Tirmizî dedi ki: «Buharî, Atiye'nin Ebu Said kanalıyla rivayet ettiği şu hadisi benden dinleyip yazdı: Rasûlullah (s.a.v), Hz Ali'ye şöyle demiştir: "Benden ve senden başkasına bu mescitte cünüp olarak durmak helâl olmaz."»

İbn Yakaza, "Takyid" adlı eserinde Tirmizî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben bu müsnedimi sahih hadislerden tasnif ettim. Hicaz âlimlerine sundum; beğendiler. Irak âlimlerine sundum; beğendiler. Horasan âlimlerine sundum; onlar da beğendiler. Bir kimsenin evinde bu kitap varsa sanki evinde konuşan bir peygamber vardır."

Dediler ki: «Tirmizî'nin "Cami" adlı eseri 151 bölümden (kitaptan) ibarettir. "İlel" adlı kitabını Semerkand'da tasnif etti. Bu kitabını hicretin 270. senesinin kurban bayramında tamamladı.»

İbn Atiyye şöyle demiştir «Muhammed b. Tahir el-Makdisî bana dedi ki:

«Ebu İsmail Abdullah b. Muhammed el-Ensârî'nin; "Tirmizî'nin kitabı bence Buharî'nin ve Müslim'in kitaplarından daha nurludur ve aydınlık saçıcıdır." dediğini duydum. Kendisine, niçin böyle dediğini sorduğumda şu cevabı verdi: "Çünkü Buharî'nin ve Müslim'in kitaplarından tam olarak yararlanabilmek için kişinin hadis ilmini tam olarak bilmesi gerekir. Tirmizî'nin kitabına gelince o, kitabındaki hadisleri şerhedip açıklamıştır. Bu nedenle fıkıhçı olsun hadisçi olsun başkası olsun herkes bu kitaptan yararlanabilir."»

Ben derim ki: Tirmizî'nin durumundan öyle anlaşılıyor ki o, hadis ilmini öğrenmek, hadis toplamak için seyahatler yapıp hadis dinledikten, yazdıktan, müzakere yapıp tartışmalarda bulunduktan ve tasnifat yaptıktan sonra gözlerini kaybetmiştir. Sahih ve meşhur rivayete göre o bu senenin receb ayında, kendi şehri olan Tirmiz'de vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Hicretin İkiyüzsekseninci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Mutedid, kendisine sığınıp eman almış zenci komutanlarından birini öldürdü. Bunun adı Seleme olarak biliniyordu. Anlatıldığına göre Seleme, kendisinin dahi tanımadığı bir adam için halkı bey'ata davet etmiş, toplumu fesada sürüklemişti. Hilafet makamına çağrılmış ve suçunu ikrar etmesi, kendisi için bey'at aldığı adamın adını vermesi istenilmiş. Fakat suçunu ikrar etmemiş ve adını söylemesini istedikleri adamı tanıtmamış, sonra da: "Eğer o adam şimdi ayaklarımın altında gizli olsa bile yine de adını size açıklamam." demişti. Bunun üzerine Mutedid emir vermiş, bir direğe bağlanmış, sonra ateşte vücudu kızartılmış, nihayet derisi dökülmüştü. Bundan sonra boynunun vurulmasını ve ağaca asılmasını ferman buyurmuştu. Bu hadise, muharrem ayının 7'sinde cereyan etmişti.

Safer ayının başında Mutedid, Bağdat'tan harekete geçerek Musul'da bulunan Beni Şeyban kabilesinin üzerine gitti. Nobaz dağı yanında onları şiddetli bir tazyik altına aldı. Onları kırıp geçirdi. Mute-did'in yanında, şarkı söyleyerek develeri neşeyle yürüten bir adam vardı ki, bu sefer esnasında gecenin birinde Mutedid'e şöyle bir şarkı okumuştu:

"Nobaz dağı yanındaki savaşı gördüğümde ağlamak istedim. Beni gördüğü zaman Rahman'a tekbir ve tehlil getirdim. Dedim ki:
Senin gölgende, güven ve rahatlık içinde kendilerine ahitte bulunduğun kimseler nerede?
Dedi ki: Gittiler, beni yerlerinde bıraktılar.
Gece ve gündüzün akıp gitmesine karşı kim ebedi kalabilir?!"

Bu senede Mutedid, Hulvan geçidinin genişletilip kolay geçit verir bir hale getirilmesini emretti. Bu iş için 20.000 dinar harcandı. İnsanlar o geçitten geçerken çok sıkıntı çekiyor ve zorlanıyorlardı.

Bu senede Mutedid, Mansur Camii'nin Mansur Köşkü'yle birleştirilerek genişletilmesini emretti. Bu iş için de 20.000 dina harcadı.Mansur Köşkü, daha önce bu Mansur Camii'nin kıble tarafında bulu-nuyordu. Bu iki bina arasında onyedi kapı açtı Camiin kıblesinde bulunsun diye minber ve mihrabı mescide yöneltti.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Mutedid'in azatlısı Bedir, Bedriye diye bilinen Mansur Köşkü'nün gölgeliklerini genişletti.» [15]

Bu Senede Bağdat'ta Hilafet Sarayının Yapılması

Bağdat'ta bu senede hilafet sarayını ilk olarak inşa ettiren Mute-did oldu. Abbasi hilafetinin sonuna kadar bu köşkte ilk ikamet eden de kendisi oldu. Bu köşk daha Önce Hasan b. Sehl'e aitti ve Haseni Kasrı adıyla biliniyordu. Daha sonra Hasan'm kız Boran'ın mülkiyetine geçti, Bu hatun, Me'mun'un eşiydi. Boran burayı tamir ettirdi. Mutedid, bu köşkten ayrılmasını kendisine

söyledi. O da bu isteği yerine getirdi. Boran, bu köşkün dağılıp pörsüyen ve çatlayan kısımlarını onardı. Çeşitli sergiler tefriş etti. Kendisine uygun cariye ve hizmetçileri yerleştirdi. Orada zamana göre depolanması uygun görülen iştah çekici yiyecekleri hazırlattı. Sonra köşkün anahtarlarını Mute-did'e gönderdi.
Mutedid köşke girdiğinde, gördüğü bu ihtişam karşısında dehşete kapıldı. Sonra kendisi de köşkü genişletti. İlaveler yaptı. Çevresine sur çektirdi. Köşkün alanı, Şiraz şehrinin yüzölçümü kadardı. Mutedid meydanı yaptırdı. Sonra Dicle kıyısında bir köşk inşa ettirdi. Bilahare Müktefi de o köşkün giriş kapısı üzerine muhteşem bir taç figürü yaptırdı. Muktedir hilafete geçince bu köşke çok büyük ilaveler yaptırdı. Ama bütün bunlardan sonra köşk yıkılıp harabeye döndü. Sanki orada kimseler yaşamamıştı. Köşkün kalıntıları meydanı ve Bağdat'ı tahrib eden Tatarların zamanına kadar kaldı. Tatarlar, Bağdat'taki hür kadınları ve erkekleri esir aldılar. Bu husus hicretin 656. senesi olaylarından bahsedilirken anlatılacaktır.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Öyle anlaşılıyor ki Boran, bu köşkünü Mutedid'e değil de Mutemid'e hibe etmiştir. Çünkü Boran Mutedid'in zamanına kadar yaşamamıştır. Ne zaman vefat ettiği önceki sayfalarda anlatılmıştı.»
Bu senede Erdebil'de altı kez deprem meydana geldi. Şehrin evleri yıkıldı. Yüz ev bile ayakta kalmadı. Yıkıntılar altında 150.000 kişi can verdi. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede Rey ve Taberistan şehirlerinin kaynak suları kurudu. Oyie ki, üç ölçek su bir dirheme satılır oldu. Fiyatlar cidden yükseldi.
Bu senede İsmail b. Ahmed es-Samanî, Türk illerine gaza yaptı. Türklerin hükümdarının bulunduğu şehri fethetti. Aralarında karısı ve babasının da bulunduğu 10.000 kadar kişiyi esir aldı. Çok miktarda binek, eşya ve malları ganimet edindi. Her süvarinin payına 1.000 hera ganimet düştü.
Bu senede Ebu Bekr Muhammed b. Harun b. İshak el-Abbasî insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Şafiî fıkıhçısı ve ibadeti, zahid-V&i ile tanınmış Ahmed b. Ebi fnıran, Musa b. İsa Ebu Cafer vefat ettiler. Ahmed b. İmran, Hanefi-i rin büyük âlimlerindendi. Ebu Cafer et-Tahavî'nin hocası Muham-led b. Semmaa'dan fıkıh öğrendi. Âmâ idi. Ali b. Ca'd'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Mısır'a geldi Ezberlediği hadisleri orada okudu. Bu senenin Muharrem ayında Mısır'da vefat etti. "Tarih-i Mısır" adlı eserde îbn Yunus, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. [16]

Ahmed B. Muhammed B. İsa B. Ezher

Vasıt kadısı idi. "Müsned" adlı eserin sahibidir. Müslim b. İbrahim, Ebu Seleme et-Tebuzekî, Ebu Naim ve Ebu Velid'den ve başka birçok kimselerden rivayetlerde bulunmuştur. Sebatkâr, sika bir ravi idi. Muhammed b. Hasan'm arkadaşı Ebu Süleyman el-Cüzcanî'den fıkıh öğrendi. Mutez'in hilafeti zamanında Bağdat'ın doğu yakasında kadılık yaptı.
Muvaffak hilafete geçince, ondan ve Kadı İsmail'den, ellerinde vakıf olarak bulunan yetim mallarını kendisine vermelerini istedi. Kadı İsmail bu emri hemen yerine getirdi, fakat Ahmed b. Muhammed b. İsa emri hemen yerine getirmedi. Yanında bulunan malları, reşid olduğu kanaatına vardığı yetimlere teslim etti. Sonra bu mallar kendisinden yine istenilince: "Benim yanımda yetim malı yoktur. Bütün malları sahiplerine teslim ettim." dedi. Bunun üzerine kadılıktan azledildi. O da evine kapandı. Bu senenin zilhicce ayında vefat edinceye kadar evinde ibadetle meşgul oldu. Vefatından sonra adamın biri kendisini rüyasında görmüştü. Şöyle ki: O, Rasûlullah (s.a.v.)'ın huzuruna girmiş, Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp onunla musafaha yapmış ve gözlerinin arasını öpmüş ve: "Sünnetim ve eserimle amel eden kimseye merhaba!" demişti.
Bu senede babasının gece meclisinde bulunan Cafer b. Mutedid, Muvaffak'ın azatlısı Raşid (Dinever şehrinde vefat etti cenazesi Bağdat'a getirildi.), Bişr el-Merisî'nin Cehmiye mezhebine ait tevilleri ve ^d'atlarına reddiye olarak bir eser yazan ve "Tabakatü'ş-Şafiyye" adlı kitapta kendisinden bahsettiğimiz Osman b. Said el-Darimî, büyük ^°mutanlardan hadim Mesrur, yine bu senenin ramazan ayında Mu-£ad b. İsmail et-Tirmizî (Güzel eserlerin sahibiydi.), şeyhimiz meşhur hadisçi Hilal b. Mualla vefat ettiler. Hilal'in rivayet ı hadislerden bazıları bize ulaşmıştır. [17]

Nahivcilerin Üstadı Sibeveyhî

Bir rivayette anlatıldığına göre o, hicretin 277. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 288., 261. ve 274. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Sibeveyhî'nin asıl adı, Ebu Bişr Ömer b. Osman b. Kanber'dir. Beni Haris b. Ka'b kabilesinin müttefikidir. Rebi b. Ziyad el Harisi el-Basrî'nin müttefiki olduğu da söylenir. Yakışıklılığı, yanaklarının pembeliği nedeniyle kendisine Sibeveyhî adı verilmişti. Yanakları elmayı andırıyordu. "Sibeveyh" kelimesi de Farsçada "elma kokusu" demektir. Sibeveyh, meşhur ve büyük âlimlerdendir. Kendi zamanından günümüze kadar nahivcilerin üstadıdır. Bütün insanlar onun nahiv ilmine dair yazdığı meşhur kitabından yararlanırlar. Bu kitabı birçok kimse tarafından şerhedilmiştir, ama onu bütün incelikleriyle anlayanlar çok azdır.
Sibeveyhî, bu ilmi Halil b. Ahmed'den öğrendi. Onun derslerine devam etti. O derse gelirken, Halil: "Bıkmayan ziyaretçiye merhaba." derdi. Sibeveyhî ayrıca İsa b. Ömer, Yunus b. Habib, Ebu Zeyd el-Ensârî, Ebü'l-Hattab el-Ahfeş el-Kebir'den ve

daha başkalarından da dersler aldı.
Kisaî'nin, Harun Reşid'in oğlu Emin'e hocalık yaptığı zamanda Basra'dan Bağdat'a geldi. Halife onları bir araya getirdi. Nahi meselelerinden bazıları üzerinde tartıştılar. Neticede Kisaî şöyle demişti: «Arapların şöyle bir sözü vardır: "Ben zenburun bal arısından daha şiddetli ısırdığını zannederdim ama, sonunda anladım ki zenbur ile bal arısı aynı şeylermiş."»
Sibeveyhî dedi ki: "Benimle bedeviler arasında öyle münasebetler ve benzerlikler meydana geldi ki, Arap olmayıp da Araplar arasına katılan kimselerden hiçbiri için bu gerçekleşemez."
Emin, üstadı Kisaî'ye yardımcı olmak istedi. Bu hususu bedevilerden birine sordu. O da Sibeveyhî'nin dediklerini doğruladı Emin bu durumdan hoşlanmadı ve Sibeveyhî'ye dedi ki: "Kisaî, senin aksini söylüyor." Sibeveyhî de: "Dilim, onun dediklerini söylemek hususunda bana itaat etmiyor." dedi. Emin dedi ki: "Gelip Kisaî'nin sözünü doğrulamanı istiyorum." Sibeveyhî ona itaat etti. Oturum, Kisaî'nin doğru söylediğine dair bedevinin şahitlik etmesiyle son buldu.
Sibeveyhî, hatayı kendinde buldu ve onların kendisine karşı cephe aldıklarını anladı. Bağdat'tan göçtü, Şiraz'a bağlı Beyda köyünde vefat etti. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre o bu köyde doğmuş ve bu senede Sare şehrinde vefat etmiştir. Hicretin 277. senesinde, 288. senesinde, 291. senesinde, 294. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vefatı sırasında kırk kü-
sur yaşındaydı. Otuziki sene. yaşadığına dair zayıf bir rivayet daha vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Mezarının üzerinde şu beyitlerin yazılı olduğu rivayet edilmiştir:
"Uzun süren ziyaretlerden sonra dostlar gittiler, ziyaretgah uzakta kaldı. Seni mezara teslim ettiler ve dağılıp gittiler. Seni en ıssız çölde yalnız başına bıraktılar.
Seninle dostluk ve arkadaşlık yapmadılar, sıkıntını gidermediler. Allah'ın hükmü yerine geldi; sen de mezara gömüldün. Dostların senden yüz çevirip gittiler." [18]

Hicretin İkiyüzseksenbirinci Senesi

Bu senede Müslümanlar, Bizans'a girdiler. Ganimetler elde ederek salimen geri döndüler.
Bu senede Rey ve Taberistan'daki suların çekilmesi son safhaya geldi. Buralarda fiyatlar cidden yükseldi. İnsanlar kıtlığa düştüler. Öyle ki birbirlerini yemeye başladılar. Kişi kendi oğlunu ve kızını yemek mecburiyetinde kalıyordu. înnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).
Bu senede Mutedid, Hamdan b. Hamdun'un elinde bulunan Mardin kalesini kuşatıp zorla fethetti. Oradaki eşyaları ganime edindi. Sonra tahrib edilmesini emretti ve yıktırdı.
Bu senede Mısır diyarının sultanı Humaraveyh'in kızı Katrünne-dâ, büyük bir alayla ve beraberinde getirmiş olduğu çok miktardaki çeyizle Bağdat'a geldi. Anlatıldığına göre çeyizinde gümüşten, kumaştan ve diğer sayılamayacak şeylerden ayrı olarak 100 altın havan vardı; Bütün bunlardan başka babası, Mısır'da bulunmayıp Irak'ta bulunan ve ihtiyaç duyduğu şeyleri satın alması için 1.500.000 dinar
gondei inişti.
Bu senede Mutedid, Cebel ülkesine gitti. Oğlu Ali el-Müktefi'yi Rey, Kazvin, Azerbaycan, Hemedan ve Dinever valiliklerine atadı. Kâtipliğine ae Ahmed b. Asbağ'ı verdi. Ömer b. Abdülaziz b. Ebi Dü-lefi de İsfahan, Nihavend ve Kerh valiliğine atadı Sonra Bağdat'a
döndü.
Bu senede Muhammed b, Harun b. İshak, insanlara haccettirdi.
Ecfer mıntıkasında hacılar şiddetli bir yağmura yakalandılar ve Çokları boğuldu. Öyle ki bir kişi, kumlar içinde boğuluyor, hiç kimse
onu kurtaramıyordu.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Hasan b. Düzeyi ve-at etti. Hadis hafızı ve çeşitli kitapların müellifi idi. Bu kitaplarm-aii kiri, Sıffin Savaşım anlatan hacimli bir kitaptır. Ahmed b. Muhammed et-Tâî de cemaziyelevvel ayında Küfe şehrinde vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İshak b. İbrahim de vardı: [19]

İshak B.İbrahim

İbn Cîlî adıyla tanınır. Hadis dersleri aldı. İnsanlara hadisle fetva verirdi. Zekâ ve hafıza sağlamlığıyla nitelenirdi.
Bu senede Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya da vefat etmişti. [20]

Ebu Bekir Abdullah B. Ebi'd-Dünya El-Kureşî

Beni Ümeyye'nin azatlısıdır. Asıl adı, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan b. Kays Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya'dır.
Hadis hafızıdır. Her ilimde eseri vardır. Faydalı, yaygın ve meşhur birçok eserleri bulunmaktadır. Eserlerinin sayısı 100'ü geçmektedir. Hatta 300'e yakın eser verdiği söylenmiştir. Daha fazla sayıda veya daha az sayıda eseri olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. İbrahim b. Münzir el-Hizamî, Halid b. Harraş, Ali b. el-Ca'd'dan ve diğer bazı kimselerden ders aldı Mutedid'in eğitmeni idi. Mutedid'in oğlu ve Müktefi Billah lakabını alan Ali'nin de eğitmeni idi. Günlük onbeş dinar ücre alırdı. Doğru sözlü, mürüvvet sahibi, hafızası sağlam bir hadis hafızı idi. Lâkin Salih b. Muhammed Hazre, onu şu sözleriyle eleştirmiştir: "O, Muhammed b. İshak el-Belhî denen adamdan rivayetlerde bulunmuştur. Oysa Muhammed b. İshak yalancıdır Meşhur şahsiyetlere isnadda bulunur, sözler uydurur ve münker hadisler rivayet eder."
İbn Ebi'd-Dünya şiir de yazardı. Bir gün arkadaşları, yanlarına gelmesi için onu beklemekteydiler. Fakat yağmur yağdı gidişine engel oldu. O da onlara şu satırları yazıp gönderdi:
"Ey dostlarım; gözüme ve kulağıma yemin ederim ki sizi görmeyi arzuluyorum.
Sizi nasıl unutabilirim. Kalbim sizin yanınızdadır ama şu yağmur aramıza bir engel olarak girdi."
Ebu Bekir Abdullah b. Ebi'd-Dünya, bu senenin cemaziyelevvel ayında yetmiş yaşında vefat etti. Kadı Yusuf b. Yakub, cenaze namazını kıldırdı. Şaniziye'de defnedildi. Allah ona rahmet etsin
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Abdurrahman b. Amr ile Ebu Zür'a el-Basri ed-Dımışkî de bulunmaktadır Ebu Zür'a, büyük bir hadis hafızıydı. İbnü'l-Mevaz adıyla meşhur olmuş-
tu- Malikî fıkıhçısıydı. Malikî mezhebine dair ihtiyaratı vardır. Bunlardın biri, namaz kılarken Rasûlullah (s.a.v.)'a salat-ü selam getirmenin vacip olduğuna dair görüşüdür. [21]

Hicretin İkiyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının 5'inde, sah günü Mutedid, zevcesi Humaraveyh'in kızı Katrünnedâ ile gerdeğe girdi Katrunnedâ, Bağdat'a amcası ve İbnü'l-Cessas ile birlikte gelmişti. Halife Mutedid o zaman Bağdat'ta değildi. Daha sonra gelip onunla gerdeğe girdi. Bu gün, görülmeye değer bir gündü. Kalabalığın çokluğundan ötürü insanlar sokaklardan geçmekten menedilmişlerdi.
Bu senede Mutedid, daha önce nevruz günlerinde ateş yakmalarına, su dökmelerine gibi Mecusilerin davranışlarına benzer davranışlarda bulunmalarına müsaade edilen halkı bu tür davranışlarda bulunmaktan menetti. Çiftçilerin hediyelerinin bu gün çalışmayan kimselere verilmesini menetti ve bu işi haziranın ll'ine erteledi. Haziranın ll'ine bu nedenle "Mutedid'in nevruzu" denildi. Bu karar bütün beldelere mektupla bildirildi.
Bu senenin zilhicce ayında İbrahim b. Ahmed el-Mazeraî, Dımışk'tan Bağdat'a geldi. Halifeye, Humaraveyh'in, hizmetçiler tarafından yatağında boğazlandığını ve yerine oğlu Haneş'i geçirildiğini, sonra onu da öldürüp evini yağmaladıklarını bildirdi. Haneş'ten sonra da Humaraveyh'in diğer oğlu Harun'u geçirdiklerini, Harun'un her sene halifeye 1.500.000 dinar vermeyi taahhüd ettiğini söyledi. Mutedid de bunu tasdik etti.
Müktefi hilafete geçince, Harun'u azletti. Yerine Muhammed b. Süleyman el Vasıkî'yi atadı. Tolonilerin mallarını tasfiye etti. Bu da
onların son dönemi oldu.
Bu senede Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lü1 hapisten salıverildi. Bir zaman insanların en zengini, en şereflisi, en itibarlısı iken çok al-, çalmış ve zelil olmuş bir halde Mısır'a döndü.
Bu senede insanlara önceki senelerin hac emiri haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Davud Ebu Hanife ed-Dineverî vefat etti. Lügat âlimiydi. "Kitabun-Nebat" adl eserin sahibidir.
Bu senede İsmail b. İshak da vefat etti. [22]

İsmail B. İshak

İsmail b. İshak b. İsmail b. Hammad b. Zeyd Ebu İshak el-Ezdî. Kd idi. Basralı idi, ama Bağdat'ta büyüdü. Müslim b. İbrahim, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ka'nebî aynca Ali b. el-Medinî'den dersler aldı. Hafiz, fakih bir kimse olup Malik mezhebine mensuptu. Eserler derleyip tasnif etti. Tefsir, hadis, fıkıh ve diğer ilimlerle ilgili birçok eserleri de şerhetti.
Mütevekkilin hilafeti zamanında Suvar b. Abdullah'tan sonra kadılığa tayin edildi. Sonra azledildi. Bir süre sonra tekrar kadılığa iade edildi ve kadıların lideri oldu. Bu senenin zilhicce ayının bitimine sekiz gün kala, çarşamba gecesi ani bir ölümle vefat etti. Seksen yaşını aşmıştı. Allah ona rahmet etsin.
Bu senede vefat eden tanınmış şahsiyetler arasında meşhur "Müsned'm sahibi Haris b. Muhammed b. Ebi Üsame ve Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon da vardı. [23]

Humaraveyh B. Ahmed B. Tolon

Babası Ahmed'den sonra hicretin 271. senesinde Mısır diyarının yönetimine geçti. Muvaffak'm zamanında Mutedid onunla Remle'de savaşmıştı. Said mıntıkasında savaşmış olduğu da söylenir. Bu husus önceki kısımlarda anlatılmıştı. Daha sonra Mutedid halifeliğe geçince Humaraveyh'in kızıyla evlendi ve ikisi dost oldular. Bu senenin zilhicce ayında hadım hizmetçilerden biri Humaraveyh'e suikast yaptı. Onu yatağında boğazladı. Çünkü Humaraveyh onu kendi cariyelerinden biriyle fuhuş yapmakla itham etmişti. Böylece Humaraveyh otu-ziki yaşında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Harun b Humaraveyh geçti. Tolonî sülalesinin sonuncu hükümdarı oldu.

İbnü'1-Esir'in anlattığına göre Osman b. Said b. Halid Ebu Said ed-Darimî, bu senede vefat etmiştir. Bu zat Şafiî mezhebin mensuptu. İmam Şafiî'nin arkadaşı Buvaytî'den fıkıh öğrendi. Doğrusunu Allah bilir.

Yemen hükümdarı Fadl b. Yahya b. Muhammed b. Müseyyeb b. Musa b. Züheyr b. Yezid b. Keysan b. Badam'ın bu senede vefat ettiğini önceki sayfalarda anlatmışız dır. Badam, Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman olmuştu.

Bu senede Ebu Muhammed eş-Şa'ranî de vefat etti: [24]

Ebu Muhammed Eş-Şa'ranî

Edebiyatçıydı, fakihdi, âbid ve hafiz bir kimseydi. Hadis ilmini öğrenmek için çeşitli yerlere seyahatlar yaptı. Yahya b. Main'in Öğrencisiydi. Cerh ve ta'dil ile diğer konularda kendisinden faydalı bilgiler nakletti. Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî, Halef b. Hişam el-Bezzar'dan da ilim tahsil etti. Lügat ilmini İbn Arabi'den öğrendi. Sika bir ravi idi. Güvenilir büyü bir şahsiyetti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. j£asım da bulunmaktadır: [25]

Muhammed B. Kasım B. Hallad

Muhammed b. Kasım b. Hallad Ebü'1-Aynâ el-Basrî. Âmâ idi. Şair edip, belagath bir âlim kişiydi. Lügatçıydı. Asmaî'ni talebesiydi. Künyesi, Ebu Abdillah idi. Kendisine Ebü'1-Aynâ denilmesinin sebebi suydu: "Ayna" kelimesinin ismi tasgiri sorulduğunda: "Bunun ismi tasgiri, Uyeyna'dır." demişti. Edebiyat, hikâyeler ve güzel vecizelerle ilgili tam bir bilgisi vardı. Hadise gelince, bu hususta az bir bilgiye sahipti. [26]

Hicretin İkiyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Mutedid, Harici Harun eş-Şarî ile savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. Yapılan savaşta Harun'u ele geçirdi ve adamlarını bozguna uğrattı. Bu durumu Bağdat'a bir mektupla bildirdi. Halife Mutedid Bağdat'a döndüğünde Harun eş-Şarî'nin idam edilmesini emretti. O, Sufrilerdendi. İdam edilirken Harun şöyle demişti: "Müşrikler hoşlanmasalar da hüküm ancak Allah'ındır."

Hasan b. Hamdan, bu savaşta halifenin safları arasında Haricilere karşı savaştı. Halife de babası Hamdan b. Hamdun'u Mardin kalesini zaptedişinden bu yana zindanda tuttuğu halde- zindandan salıverdi ve ona kaftan giydirdi, ihsanda bulundu.

Bu senede halife Mutedid, memleketin her bir yanma ferman gönderdi, Kadı Ebu Hazim'in fetvasına dayanarak miras taksimatında farz sahiplerinden arta kalan malın, ölünün asabesi olmaması durumunda zevilerhama verilmesini bildirdi. Ebu Hazim, fetvasında Şöyle demişti: "Bu hüküm, Zeyd b. Sabit dışında bütün sahabelerin ittifakı ile verilen bir hükümdür. Ancak Zeyd b. Sabit, bu durumda arta kalan mirasın beytülmala verilmesi gerektiği görüşüne kail olmuştur."

Bu fetvasında Kadı Ebu Hazim'e, Ali b. Muhammed b. Ebi'ş-Şe-varib de muvafakat etmişti. Kadı Yusuf b. Yakub ise her ikisine muhalefet etmiş ve Zeyd b. Sabit'in görüşünü benimsemişti. Fakat halife Mutedid, Kadı Yusuf b. Yakub'a iltifat etmedi ve bu sözünü nazar-ı kibara almayıp Ebu Hazim'in fetvasını geçerli kıldı. Ama bununla be-faber, Yusuf b. Yakub'u Bağdat'ın doğu yakası kadılığına atadı. Ona ^i kaftanlar giydirdi. İbn Ebi'ş-Şevarib'e muvafakat ettiğinden ötürü Ebu Hazim'i birçok yerlerin kadılıklarına tayin etti ve kıymetli kaftanlar giydirdi.

Bu senede Müslümanlarla Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Böylece Bizanslıların elinde bulunan 2.504 esir kurtarıldı.

Bu senede Slavlar, Rumları Konstantiniye'de kuşatma altına aldılar. Bizans imparatoru, elinde bulunan Müslüman esirlerden yardım istedi. Onlara çok miktarda silah verdi. Müslüman esirler onlarla birlikte Slavlara karşı savaşa çıktılar ve Slavları hezimete uğrattılar. Sonra Bizans imparatoru elinde bulunan bu Müslüman esirlerin suikastından korktu. Onları çeşitli memleketlere gönderip dağıttı.

Bu senede Amr b. Leys, bazı işleri için Nisabur'dan çıktı. Yerine Rafi' b. Herseme'yi vekil bıraktı. Rafı1 de Nisabur camilerinin minberlerinde halkı, Muhammed b. Zeyd el-Muttalibî'ye, ondan sonraki dönem için de oğlunun veliahtlığına bey'ata

davet etti. Amr, geri döndü ve onu Nisabur'da kuşatma altına aldı. Kuşatmayı sürdürdü. Nihayet onu Nisabur'dan çıkardı ve şehir kapısında öldürdü.
Bu senede halife Mutedid, Ömer b. Abdülaziz b. Ebi Dülef le savaşması için veziri Ubeydullah b. Süleyman'ı harekete geçirdi Vezir, Ömer b. Abdülaziz'e ulaşınca Ömer kendisinden eman diledi. Vezir aman verdi ve onu yakalayıp beraberinde halifeye götürdü. Komutanlar kendisini karşıladılar, halife de kaftan giydirip ihsanda bulundu.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İbrahim b. Mehran Ebu İshak es-Sakafi es-Sirac en-Nisaburî vefat etti. İmam Ahmed b Hanbel, bu zatın evine gidip gelirdi. Kendisi Bağdat'ın batı yakasında Katiatür-rebi mıntıkasında ikamet ederdi. İmam Ahmed b. Hanbel'e halı serer, yanında iftar ettirirdi. Güvenilir, âbid, âlim ve sika şahsiyetlerdendi. Bu senenin safer ayında vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında îshak b. İbrahim b. Muhammed b. Hazim Ebü'l-Kasım el-Cîlî de bulunmaktadır. Bu, daha önceki senelerde adı geçen İshak b. İbrahim'den başka bir şahıstır. Davud b. Amr'dan, Ali b. Ca'd'dan ve birçok kimselerden ders adı. Darekutnî, onu gevşek buldu ve: "Bu, kuvvetli biri değildir." dedi. Bu senede seksen yaşına ayak basmak üzereyken vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yunus et-Tüsterî de bulunmaktadır. Bu zat, mutasavvıf imamlardandı. Zünnun el-Mısrî ile görüştü. Bunun güzel sözlerinden biri şudur:
"Dün öldü, bugün can çekişiyor, yarın ise henüz doğmamıştır."
Şairlerden biri de buna benzer şöyle bir söz söylemiştir:
"Geçen geçmiştir artık, beklenen ise henüz gelmemiştir. Sadece içinde bulunduğun şu an, senin için önemlidir."
Sehl, Muhammed b. Suvar'dan ders aldı. Anlatıldığına göre Sehl, hicretin 273. senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında hadis ilmini öğrenmek için çeşitli yerlere seyahatlerde bulunan Abdurrahman b. Yusuf b. Said b. Harraş Ebu Muhammed Hafiz el-Mervezî de bulunmaktadır. Bu zat hadis hafizlarından, cerh ve ta'dilde söz sahibi olanlardandı. Kendisinde biraz Şiîlik bulunduğu söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

Hatib Bağdadî, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: "ilim tahsili için yaptığım seyahatlarm bazısında çok susadığımdan ötürü beş kez idrarımı içmek zorunda kaldım."
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ali b. Muhammed b. Ebi'ş-Şevarib ile Samarra kadısı Basralı Abdülmelik el-Ümevî de bulunmaktadır. Abdülmelik, bir süre kadi'l-kudatlık görevini de yürütmüştü. Ebü'l-Velid'den, Ebu Amr'dan ve Havsî'den dersler aldı. Neccad, İbn Said ve İbn Kani' de kendisinden ders alıp hadis dinlediler. İnsanlar ondan çok bilgiler naklettiler. [27]

Şair İbn Er-Rumî

Bir şiir divanı vardır. Asıl adı, Ali b. Abbas b. Cüreyc Ebü'l-Ha-san'dır. Fakat İbn er-Rumî mahlasıyla tanınmıştır. Abdullah b. Cafer'in azatlısıdır. Meşhur şairlerdendir. Şiirinden bazı örnekler sunalım:
"Cimrileri övdüğün zaman sen başkalarında bulunan fazileti onlara hatırlatmış oluyorsun.
Böylece onlara uzun bir keder ve hasreti hediye etmiş oluyorsun. Bu durumda sana azık vermeseler yeridir."
"Zaman sana sağlık şalvarını giydirirse,
Lezzetli ve tatlı gıdalardan da mahrum kalmazsan,
Artık lüks içinde yaşayanlara imrenme.
Çünkü zaman onlara ne kadar giydiriyorsa bir o kadarını da çe-
ahyor onlardan."
Senin ne kadar dostun varsa o kadar da düşmanın vardır. Şu
çok fazla dost edinme. Hastalığın ve dertlerin çoğu, demekten veya içmekten olur. Yarın dostun apaçık bir düşmana dönüşürse, "Unu yadırgama, çünkü işler devamlı değişir.
Eğer çok şey senin hoşuna gidiyorsa,
Çoklarıyla dostluk yapmak, doğruluktandır.
Ama senin çok gördüğün şey nadirdir.
Mutlaka elbise giyiniş kurtlarla karşılaşırsın.
Şu halde çoklarından uzak dur.
Nice çoklar var ki insanı tiksindirir.
Nice az da var ki insanın hoşuna gider.
Büyük su gölleri ayıplanacak bir şey değildir.
Ama az ve tatlı su ile de insan susuzluğunu giderebilir."
"Atadan gelme asaletin bir faydası yoktur. Kişi ancak kazandığı şeyle asalet sahibi olur.
Beni ancak yaptığım işlerden ötürü cezalandır.
Ama şerefin soy gibi atadan oğula geldiğini de sanma.

Kişi ancak yaptığı iyi şeylerle lider ve efendi olabilir.
Aksi takdirde birçok şerefli ve asil babalarını, dedelerini saysa da o asil olamaz.
Dal, her ne kadar meyve veren bir kökten gelmekteyse de meyvesi yoksa,
İnsanlar onu odun sayarlar.
Şerefli kimseler, yüksek şahsiyetleri ile şeref elde edebilirler.
Yoksa annelerini ve babalarını söylerek şerefli olamazlar."
"Kalbim hasta tarafından, şikâyetçi ve hastadır.
Kendisine şikâyette bulunduğum zat merhametli ise kalbimin hastalığını söylüyorum ona.
Onun yüzünde ebedi bir parlak gündüz vardır.
Onun saçlarında da kapkaranlık bir gece vardır.
O yönelip geldiğinde sanki dolunay parlıyor.
Yürürken de sanki dal sağa sola salmıyor.
Seslenince de geyik gibi seslenir.
Gözlerim onunla mutlu oldu ve tatlılığı uzadı.
Nice azap ve işkence var ki onu mutlu kimseler işlerler.
Baktın, gönüle yöneldin, okunu gönüle vurdun.
Sonra o ok benim tarafıma yöneldi, nerdeyse can verecektim.
Vay halime, bir bakarsa eğer yüzünü çevirip gittiğinde oklar isabet ederler. Onların darbeleri çok acı verir.
Ey kanımı mubah sayan ve bana acımayı yasaklayan;
Senin mubah kılışın ve yasaklayışm adilane değildir."
"Görüşleriniz, yüzleriniz, kılıçlarınız,
Olaylarda söz sahibidirler; yıldızlar menettikleri zaman.
Bunların hidayet yolu için bir nevi işaret oldukları biliniyor. Bunlar kandildir, karanlığı aydınlatırlar. Diğerleri ise şeytanlara atılan taşlardır."
Anlatıldığına göre İbnü'r-Rumî, hicretin 221. senesinde doğmuş ve bu senede vefat etmiştir. Bundan bir sene sonra veya hicretin 276. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır.
Ölüm sebebinin şu olduğu anlatılır: Mutedid'in veziri Kasım b. Abdullah, bunun hicvinden ve dilinden korkuyordu. Adamın birine tenbihleyerek huzurunda ona zehirli bir şey yedirmesini istedi. İb-nü'r-Rumî, zehirli nesneyi yeyince zehirlendiğini anladı, meclisi ter-ketmek üzere kalktı. Vezir Kasım: "Nereye gidiyorsun?" diye sorunca: "Beni gönderdiğin yere gidiyorum." cevabım verdi. Vezir Kasım: "Babama selam söyle." deyince İbnü'r-Rumî: "Ben, Cehennem'e gitmiyorum; orada işim yok." diye karşılık verdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Süleyman b. Harb Ebu Bekir el-Bağendi el-Vasıtî de vardır. Bu zat, hadis hanzlarındandı. Ebu Davud kendisine hadis sorardı. Buna rağmen onu eleştirmişler, zayıf bir hadisçi olduğunu söylemişlerdir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Muhammed b. Galib b. Harb Ebu Cafer ed-Dabbî'dir. Bu zat, Tenhan lakabıyla tanınırdı. Süfyan'dan, Kebisa'dan ve Ka'nebî'den hadis dinledi. Sika ravilerdendir. Darekutnî, onun bazan hata yaptığım söylemiştir. Bu senenin ramazan ayında, doksan yaşında vefat etti. [28]

Şair Buhtürî

Meşhur divanın sahibidir. Asıl adı, Velid b. Ubade'dir ya da İbn Ubeyd b. Yahya Ebu Abbad et-Tâî olduğu söylenir. Aslı Menbic'ten-dir. Bağdat'a geldi. Halife Mütevekkil'i ve reisleri övdü. Medhiyeleri-nin mersiyelerinden daha iyi olduğu söylenir. Bunun sebebi kendisine sorulduğunda şöyle cevap vermişti: "Medhiye, bir şeyler ümid et-mek üzere yazılır. Mersiye ise vefa borcunu ödemek üzere yazılır ki ikisi arasında çok fark vardır."
Şiirlerini Müberred, İbn Dürüstveyh ve İbn Merzüban rivayet etmişlerdir. Kendisine: "Ebu Temam'm senden daha yüksek bir şair olduğunu söylüyorlar." dediklerinde: "Ebu Temmam olmasaydı ben ekmek yiyemezdim. Ebu Temmam bizim üstadımızdır." demişti.
Buhtürî; güçlü, fasih ve belagat sahibi bir şairdi. Asıl memleketi an Menbic'e döndü ve bu senede orada vefat etti. Bundan sonraki enede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefatında sekse yaşındaydı. [29]

Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Rafi b. Herseme'nin kesik başı Bağdat'a getirildi. Halife, bu kesik başın Bağdat'ın doğu yakasında Öğleye kadar, batı yakasında da geceye kadar bir sütuna dikilmesini emretti.
Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Muhammed b. Yusuf b. Yakub'a kaftan giydirdi ve İbn Ebi'ş-Şevaribm ölümünden beş ay ve birkaç gün sonra onun yerine kadı olarak tayin etti. Bu beş aylık süre zarfında Ebu Cafer el-Mansur şehrinin kadılığı boş kalmıştı.
Bu senenin rebiyülahır ayında Mısır'da şiddetli bir karanlık oldu, ufukta da bir kızarıklık görüldü. Öyle ki, kişi, arkadaşının yüzüne bakıyor, yüzünün aşırı derecede kırmızı renge büründüğünü görüyordu. Duvarlar da aynı şekilde kırmızı renge bürünmüşlerdi. O gün ikindiden geceye kadar o halde beklediler. Sonra çöle çıkarak Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Nihayet Cenâb-ı Allah bu karanlığı ve kızarıklığı üzerlerinden giderdi.
Bu senede halife Mutedid, Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin minberlerde lanetlenmesine karar verdi. Veziri Abdullah b. Vehb onu bundan sakındırdı ve şöyle dedi: "Halk ona rahmet dilerken ve sokaklarında, pazarlarında camilerinde ondan memnuniyetlerini dile getirirken böyle yapacak olursan kalben bunu protesto ederler."
Mutedid onun bu uyarısına iltifat etmedi ve bu emri verdi. Fermanın altını imzalayıp Muaviye'yi lanetlemeleri için hatiplere gönderdi. Bu fermanında Muaviye'nin ve oğlu Yezid'in kötülüklerini anlattı. Emevilerden bir grubu da yerdi. Bu hususta bazı uydurma hadisler nakletti. Bu fermanı Bağdat'ın iki tarafında da okundu. Halk, Muaviye'ye rahmet okumaktan ve ondan memnuniyetlerini dile getirmekten menedildi.
Fakat vezir Abdullah b. Vehb, Mutedid'i bu yaptığından sakındır-maya yine devam etti ve söz arasında ona şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, senin bu yaptığını önceki halifelerden hiçbiri yapmamıştır." Vezir, halkı Talibilere rağbet ettirenlerdendi. Onlar için davetin kabul edilmesini isteyenlerdendi. Halife Mutedid, tahtına zarar gelmesinden korktuğu için kızarak da olsa bu işten vazgeçti. Cenâb-ı Allah, bu vezirin Hz. Ali'yi kafir sayan Nasibîlerden biri olmasını mukadder kılmıştı. Bu da Mutedid'in hatalarından biri olmuştu.
Halkın, kıssacıların, müneccimlerin, cedelcilerin etrafında toplanmamalarına dair bir emir yayınladı ve bu hususta halka duyuru yapıldı. Nevruz kutlamalarına dair hazırlıklara girişmemeleri emredildi. Ama daha sonra bu kutlamalar serbest bırakıldı. Halk, gelip geçenlerin üzerine su dökmeye başladı. Bu işi daha da ilerletip aşırıbklar yeltendiler. Öyle ki, askerlerin ve muhafızların bile üzerlerine su dökmeye başladılar. Bu da Mutedid'in hatalarından biri olmuştu.
İbn Cevzî dedi ki: Bu senede müneccimler kış mevsiminde yağacak olan çok miktardaki yağmurlardan, akacak sellerden ve nehirlerin kabarmasından ötürü ülkenin birçok yerlerinin sular altında kalacağını söyleyerek halkı korkuttular. Halk da bundan korktuğu için dağ başlarında kendilerine birer mağara edindiler. Ama Cenâb-ı Allah müneccimleri yalancı çıkardı ve bu sene çok az yağmur yağdı. Bu sene kadar az yağmur yağmış başka bir sene yoktu. Su kaynaklarındaki sular dibe çekildi, kurumaya yüz tuttu. Her tarafta insanlar kıtlığa maruz kaldılar. Öyle ki, Bağdat'ta ve diğer beldelerdeki insanlar defalarca yağmur duasına çıktılar.
Bu senede hilafet sarayında yalınkılıç bir adam geceleyin ortaya çıktı. Onu yakalamak istediklerinde kaçarak sarayın bazı yerlerine, ekinlerin, ağaçların ve burgaçların arasına sapıp gitti. Yakalanamadığı için durumu anlaşılamadı. Mutedid bundan çok rahatsız oldu ve hilafet sarayının surlarının yenilenmesini, surlara bekçiler konulmasını istedi. Muhafızların her tarafta dikkatli olmalarını emretti. Ama bunun bir yararı olmadı. Sonra büyücüleri, büyü ilmiyle uğraşanları, astrologları huzuruna çağırdı. Kaçan adamın yerini tesbit etmelerim istedi. Bunlar her ne kadar uğraştılarsa da bir yarar sağlayamadılar. Adamı bulamadılar.
Fakat aradan bir süre geçtikten sonra onu ele geçirdiler. Bu kişinin, Mutedid'in gözdelerinden bir cariyeye aşık olan buruk testisli bir hizmetçi olduğunu gördüler. Gözde cariye o kadar güzeldi ki, ona ulaşılamazdı. Uzaktan dahi ona bakılamazdı. Meğer, çeşitli renklerden takma sakallar yapan bu hizmetçi, her gece bir sakal takıp ürkütücü giysiler giyinerek korku verici bir şekilde ortaya çıkıyor, cariyeleri paniğe uğratıyormuş. Hizmetçiler de korktukları için hep birlikte onun üzerine saldırmışlar, yakalanmak üzere iken daracık burgaçlardan birine sapıp kaçmıştı. Herkes eline, yenine veya bu iş için hazırladığı yerlerde sakladığı şeyleri alıp üzerine atıyordu. Böylece onun, bu işi ortaya çıkarmak için görevlendirilen hizmetçilerden biri olduğu anlaşıldı. Arkadaşlarına, şuna buna: "Ne haber?" diye soruyor, elinde kılıcı ile güya o kaçağı yakalamak ister gibi yapıyor ve paniğe kapıl-mışçasına davranıyordu. Gözdeler bir araya gelip toplandıklarında maşukasına bakıyor, ona kaş göz işareti yapıyor; maşukası da ona **arŞi işaretler veriyordu. Bu durumu halife Muktedir'in zamanına Kadar devam ettirdi. Muktedir onu bir müfreze ile Tarsus'a gönderdiğinde maşukası olan cariye kendisini jurnalleyince durumu ortaya ^kt. Allah onu helak etsin.
Bu senede Mısır ordusu, Harun b. Humaraveyh'e karşı ayaklanıp
ihtilal yaptı. Harun, durumu düzeltmesi için babasının komutanlarından biri olan Ebu Gafer b. Eban'ı işin başına geçirdi. Daha önceleri babasının zamanında da dokuz ay müddetle bey'at etmeyip isyan eden Dımışk şehri üzerine Bedir el-Hamnıamî ve Hasan b. Ahmed el-Mazeraî komutasında büyük bir ordu gönderdi. Bunlar Dımışk'ı düzene soktular. Valiliğe Tafh b. Hif fi tayin edip Mısır'a döndüler. İşler cidden karışmıştı. [30]

Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Mübarek Ebu Amr El-Müstemlî

Nisaburlu idi. Zahiddi. Hakemveyh el-Abid lakabıyla tanınırdı. Kuteybe'den, Ahmed'den, İshak'dan ve diğerlerinden ders aldı Ellial-tı üstaddan hadis dinleyip yazdı.
Yoksul birisiydi. Eski püskü elbiseler giyerdi. Fakat zahiddi. Bir gün müzakere meclisinde bulunan Ebu Osman Said b İsmail'in yanına gitti. Ebu Osman onu görünce ağladı ve meclisinde bulunanlara şöyle dedi: "İlim ehlinden büyük bir adamır elbiselerinin eski püskü-lüğü beni ağlattı. Sözünü ettiğim zat o kadar büyüktür ki, ben burada onun adım anamayacağım."
Ebu Osman'ın bu konuşması üzerine meclisinde bulunanlar yüzüklerini, dirhemlerini, elbiselerini' ortaya atıp yığdılar. Öyle ki, Ebu Osman'ın Önünde çok miktarda mal, eşya ve para toplandı. O esnada Ebu Amr el-Müstemlî ayağa kalkıp meclistekilere şöyle dedi: "Ey insanlar! Şeyh Ebu Osman'ın kasdettiği adam benim. Eğer ben günahla itham edilmekten korkmasaydım onun gizlediği adı (kendimi) ben de gizlerdim."
Şeyh Ebu Osman, onun bu ihlası karşısında hayrete düştü. Sonra Ebu Amr, toplanan mal, para ve eşyaları aldı. Mescidin kapısından henüz dışarı çıkmamıştı ki, o mal ve paraların tümünü yoksullara ve muhtaçlara sadaka olarak dağıttı.
Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [31]

İshakb. Hasan

İshak b. Hasan b. Meymun b. Sa'd Ebu Yakub el-Harbî. Affan'-dan, Ebu Nuaym'dan ve daha başkalarından ders aldı. İbrahim el-Harbî'den üç yaş büyüktü. İshak vefat edince vefat haberi şehirde duyuruldu. Halk, cenaze namazını kılmak için evine yöneldi. Halktan bazı kimseler vefat edenin İbrahim el-Harbî olduğunu sandılar ve İbkhnin evine yöneldiler. İbrahim ise: "Burası sizin gitmek istediği-r. yer değildir, ama kısa bir süre sonra buraya da geleceksiniz." de-!r Gerçekten de İbrahim ondan sonra bir sene kadar dahi yaşamadan vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında sıka ve salih h'r zat olan İshak b. Muhammed b. Yakub ez-Zührî de vardı. Doksan vaşında vefat etmişti.
İshak b. Musa b. İmran el-Fakih Ebu Yakub el-Isfarayinî eş-Şafiî •ıe Abdullah b. Ali b. Hasan b. İsmail Ebu 1-Abbas el Haşimî de bu selede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. Abdullah b. Ali, Bağdat nuıhtesipliği ve Rusafe Camii imamlığı gibi görevleri de yürütüyordu.
Basralı Attab b. Üseyd'in evladından Abdülaziz b. Muavîye el-Attabî de bu senede vefat etmişti. Bu zat, Bağdat'a gelmiş ve Ezher es-Sümman ile Ebu Asım en-Nebîl'den hadis dersi almıştı.
"Bad" lakabıyla tanınan Yezid b. Heysem b. Tahman Ebu Halid ed-Dahhak da bu senede vefat etti. Îbnü'l-Cevzî dedi ki: «Buna "Bad" değil de "Bâdî" demek daha uygun olur. Çünkü bu, kardeşiyle ikiz doğmuş ama kardeşinden önce dünyaya gelmişti. Bu sebeple kendisine "Bâdî" demek gerekir.» Bad, Yahya b. Main ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Sika bir ravi olup salih bir insandı. [32]

Hicretin İkiyüzseksenbeşinci Senesi

Bu senede Salih b. Müdrik et-Tâî, Ecfer mıntıkasında hacılara saldırdı. Mallarını ve kadınlarını ellerinden aldı. Anlatıldığına göre hacılardan 1.000.000 dinar değerinde eşya gaspetmişti.
Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala pazar günü Küfe taraflarında, gökte şiddetli bir karanlık belirdi. Sonra yıldırımlar ve şimşeklerle birlikte eşi görülmemiş bir yağmur yağdı. Bazı köylere yağmurla birlikte siyah ve beyaz taşlar da düştü. Tanelerinin ağırlığı 150 dirhem olan dolular yağmaya başladı. Rüzgârlar, Dicle çevresindeki hurma ağaçlarıyla diğer ağaçlan söktü. Dicle'nin suyu aşırı derecede kabardı, öyle ki, Bağdat'ın bile sular altında kalmasından korkuldu.
Bu senede Muvaffak'ın azatlısı hadim Ragıb, Bizans'a gaza yaptı. Birçok kaleler fethetti; kadın, çoluk çocuk birçok kimseler esir aldı. Esir aldığı erkeklerden de 3.000'ini öldürdü. Sonra muzaffer ve man-sur olarak salimen geri döndü.
Bu senede Muhammed b. Abdullah b. Davud el-Haşimî, insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Amid valisi Ahmed b. İsa b. 9eyh vefat etti. Kendisinden sonra yerine Muhammed geçti Mutedid,oğlu Muhammed el-Müktefi Billah ile birlikte Amid'e, Muhammed'in üzerine yürüdü ve onu kuşatma altına aldı Muhammed de emir dinleyip itaat ederek onun huzuruna vardı. Mutedid, kendisinden şehri teslim aldı. Ona kaftan giydirip aile efradına ikramda bulundu. Sonra oğlunu Amid'de vekil bırakarak Kinnesrin'e ve Avasım'a yürüdü Harun b. Humaraveyh'in kendisine gönderdiği mektuba dayanarak şehirleri teslim aldı. Harun, ona bu hususta izin vermiş ve anlaşma yapmıştı.
Bu senede İbnu 1-İhşid, Tarsus halkı ile birlikte Bizanslılara karşı gazaya girişti. Cenâb-ı Allah, onun vasıtasıyla birçok

kalelerin fethini Müslümanlara müyesser kıldı. Allah'a hamdolsun. [33]

Hicretin İkîyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. İshak

İbrahim b. İshak b. Beşir b. Abdullah b. Rüstem, Ebu İshak el-Harbî. Fıkıh, hadis ve diğer ilimlerde önde gelen imamlarda biri idi. Zahid ve âbid bir kişiydi. İmam Ahmed b. Hanbel'den ders aldı ve ondan birçok rivayetlerde bulundu.
Darekutnî dedi ki; «İbrahim b. İshak el-Harbî, her ilim dalında eser vermiş, her ilimde parlak bir şahsiyet haline gelmişti Doğru sözlüydü. Zühdü, takvası ve ilmi hususunda Ahmed b. Hanbel'Ie mukayese edilirdi.»
İbrahim b. İshak'ın güzel sözlerinden bazı örnekler verelim:
"Her ümmetin akıllıları şu görüşte karar kıldılar: Kaderle birlikte gitmeyen kişi yaşantısından memnun olmaz."
"Kişi odur ki, kederini kalbinde gizler ve çoluk çocuğuna açıklamaz. Bende kırk seneden beri başağrısı var ama bunu hiç kimseye söylemedim. Yirmi seneden beri tek gözümle görebiliyorum ama bunu da hiç kimseye bildirmedim."
Rivayet edildiğine göre İbrahim b. İshak el-Harbî, yetmiş küsur sene yaşamış, bu müddet zarfında aile efradından ne sabah ne de akşam yemeği istememişti. Aksine kendisine birşey getirilirse yet, yoksa ertesi geceye kadar aç kalırdı. Anlatıldığına göre, bazı ramazanlarda kendi nefsine ve çoluk çocuğuna sadece bir dirhem ve dört buçuk danik (dirhemin altıda biri) harcardı. Onun nefis yiyeceklerden pek haberi yoktu. Sadece ateşte pişirilmiş patlıcan veya turp ezmesi ve benzeri şeyler yerdi.
Mü'minlerin emiri Mutedid ona bazan 10.000 dirhem para gönderir, ama o bu parayı kabul etmeyip geri çevirirdi-Elçi parayı tekrar kendisine getirip: "Halife diyor ki: Bu parayı tarndik1 yoksul komşularına dağıtsın." deyince İbrahim şu cevabı verirdi: "Biz bu parayı toplamadık. Bunun toplanmasının hesabı da bize sorulmayacaktır. Böyle olunca dağıtımından da sorumlu olmayacağız. Müminlerin emirine de ki: Ya bizi kendi halimize bıraksın, ya da biz OIıun memleketinden göç ederiz."
Can çekiştiği sırada arkadaşlarından bazıları onu ziyarete geldiler. Kızı kalkıp içinde bulundukları sıkıntı ve yoksulluğu şikâyet etti. Rvde yiyecek olarak sadece kuru ekmekle tuz bulunduğunu söyledi. Bazan tuzu bile bulamadıklarını ifade etti. Bunun üzerine İbrahim, kızma şöyle dedi: "Ey kızcağızım! Sen yoksulluktan mı korkuyorsun? Su köşeye bak, şurada yazmış olduğum 12.000 cüz vardır. Her gün bunlardan birini bir dirheme satabilirsin. 12.000 dirhemi bulunan kimse yoksul değildir."
İbrahim b. İshak el-Harbî, bu senenin zilhicce ayının bitimine yedi gün kala vefat etti. Cenaze namazım Kadı Yusuf b. Yakub, Enbar kapısında kıldırdı. Cemaatı cidden çoktu. [34]

Nahivci Müberred

Muhammed b. Yezid b. Abdülekber Ebü'l-Abbas el-Ezdî es-Süma-lî. Nahivci Müberred diye de tanınır. Basrahdır. Lügatta ve Arap edebiyatında büyük bir âlimdi. Bu ilmi, Mazinî'den ve Ebu Hatim es-Si-cistanî'den öğrendi. Sebatkâr ve sika bir ravi idi Sa'leb'e düşmandı. Edebiyatla ilgili "el-Kâmil fi'l-Edeb" adlı bir eseri vardı. Validen kaçıp Ebu Hatim'in yanında çöpler içerisinde gizlendiği için kendisine Müberred adı verilmişti.
Müberred demiştir ki:
«Bir gün, Rakka'da arkadaşlarımla birlikte akıl hastalarının ziyaretine gittik. Aralarında yeni yetme bir genç vardı. Üzerinde kıymetli giyecekler vardı. Bizi görünce: "Allah sizi yaşatsın, siz kimlerdensiniz?" diye sordu. Biz Iraklı olduğumuzu söyleyince: "Babam Irak'a ve İraklılara feda olsun. Ya siz bana bir şiir okuyun, ya da ben size okuyayım." dedi. Kendisine: "Sen bize oku." deyince akıl hastası genç bize şu şiiri okumaya başladı:
Allah biliyor ki ben üzüntülüyüm. Üzüntümü dağıtacak bir vesile bulamıyorum. Benim iki ruhum vardır; biri bir şehirde, diğeri başka bir şehirde, ikametin ruhuma fayda verdiğini sanmıyorum. Sabır buna fayda vermiyor, dayanıklılık da buna güç vermiyor. Uzakta olan ruhumun buradaki ruhum gibi olduğunu sanıyorum. O ruhum da, buradaki ruhumun hissettiklerini hissediyor."
Kendisine: "Vallahi, bu şiirin güzeldir. Bize biraz daha şiir oku." dedim. Genç şu şiiri okumaya başladı:
"Sabaha yakın kervanlarını çöktürdüklerinde;
Kervanlarına yük yüklediklerinde, deve benim hevesimi ve aşkımı harekete geçirdi.
Perde gerisinden ona bakmaya başladım.
O da bakışlarım üzerimde tuttu. Bakarken güzlerinden yaşlar ba-şanıyordu.
Kızıl dudaklı anem ağacının dallarını andıran parmaklan ile benimle vedalaştı.
Ben de kendisine şöyle seslendim: Ey deve, ayakların sevgiliyi taşıyıp götürmesin.
Vay gurbeteki halime! Bana ve onlara nasıl bir felaket geldi.
Bu gurbet diyarında uzaklık aramıza girdi, onlar göçüp gittiler.
Ey deveye binen sevgili! Çabuk ol ki, onlarla vedalaşayım.
Ey deveye binen göçücü, senin şu göçüşünde ecel vardır.

Ben ahdime sadıkım, dostluklarımı bozmadım.
Ah, keşke şu uzun ahid olmasaydı ve onlar gurbete gitmeselerdi."
Benimle birlikte olan öfkeli adamlardan biri o gence: "Onlar Öldüler." deyince genç: "Öyleyse, ben de ölürüm." dedi.
Arkadaşım: "Sen bilirsin." deyince genç gerindi, oradaki sütunlardan birine yaslandı ve vefat etti. Biz kendisini defnetmeden
oradan ayrılmadık. Allah ona rahmet etsin.»
Müberred, yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. [35]

Hicretin İkiyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin rebiyülahır ayında Amid şehri İbnü'ş-Şeyh'in elinden teslim alındı. Amid'de ordugah kurmuş olan Mütedid'e Harun
b. Ah-med b. Tolon'un Mısır'dan gönderdiği mektup ulaştı. Mektupta kendisinin Mısır diyarının emirliğinde bırakılması
karşılığında Kinnesrin ve Avasım şehirlerinin de Mutedid'e teslim edileceği bildiriliyordu. Mutedid bunu kabul etti. Sonra
Irak'a gitmek üzere Amid'den ayrıldı ve Amid surlarının yıkılmasını emretti. Bazı kısımlar yıkıldı, ama tamamı yıkılamadı.
İbn Mutez, Amid'i fethedişi nedeniyle Mutedid'i tebrik edip şöyle bir şiir okumuştu:
"Selamette ol ey mü'minlerin emiri. Hep kıskanılacak ve imrenilecek halde ol. Zaferin kutlu olsun.
Nice hadiseler için ayağa kalktın, ilerledin, zaman geride kaldı. Sen öyle bir aslansın ki, avların da aslandır. Senin pençen hep
nların vücuduna takıldığı için tırnakların kana bulanmıştır, muzaffersin."
Halife Mutedid, Bağdat'a döndüğü sırada kendisine Nisabur'dan Amr b. Leys'in hediyeleri geldi. Halife, bu senenin
cemaziyelahir ayının bitimine sekiz gün kala perşembe günü Bağdat'a ulaşmıştı. Nisa-bur'dan gelen bu hediyeler 4.000.000
dirhem kıymetindeydi. Ayrıca binekler, eğerler, silahlar ve diğer eşyalar da vardı.
Bu senede İsmail b. Ahmed es-Samanî ile Amr b. Leys savaştılar. Savaşın nedeni şuydu: Amr b. Leys, Rafi b. Herseme'y
öldürüp kesik başını halifeye gönderdiğinde halifeden elinde bulunan Horasan valiliğine ek olarak Maveraünnehir valiliğini de
kendisine vermesini istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi. İşte Maveraünnehir valisi İsmail b. Ahmed es-Samanî buna
kızdı ve rahatsız oldu. Durumu bir mektupla halifeye bildirdi: "Sen geniş bir dünyaya hükümdar oldun, elimde bulunan şu
Maveraünnehir vilayetini bana bırak."
Halife, onun bu dileğini kabul etmeyince, İsmail b. Ahmed büyük bir ordu ile halifenin üzerine yürüdü. İki taraf Belh şehri
yanında karşı karşıya geldiler. Aralarındaki savaşta Anır'm adamları hezimete uğradılar, kendisi de esir düştü. İsmail b.
Ahmed'in huzuruna getirildiğinde İsmail ayağa kalktı, gözlerini öptü. Başını yıkatıp kaftan giydirdi. Kendisine eman verdi ve
bu durumu bir mektupla halifeye bildirerek, ne yapması gerektiğini sordu. Halife, gönderdiği cevabi mektupta, Amr b. Leys'in
eşyalarını ve mallarını teslim almasını ve bunların kendisine bırakılacağını söyledi. Daha önceleri Amr'ın sadece mutfak
takımı 600 deve ile taşınırken sonunda kendisi zincirlere vurulup zindana atıldı. Daha da tuhafı, Amr'ın beraberinde 50.000
savaşçı vardı. Bu savaşçılardan hiçbiri yaralanmadı ve esir düşmedi, sadece kendisi esir düştü. İşte bu da tamahkarlığına
mağlub olan kimsenin cezasıdır. Hırsı onu ileriye sevketmiş, nihayet yoksulluğun zilletine düşürmüştü. Bu, Cenâb-ı Allah'ın
her tamahkar kişiye uyguladığı yasasıdır. Hakkı olmayan şeye tamahlanan kimse bu yasaya tabi olur. Dünyalığın daha fazlasını
isteyen kimsenin akibeti budur. [36]

Karmatîlerin Başı Ebu Said El-Cenabî'nin Ortaya Çıkışı

Karmatîler, zencilerden daha murdar ve daha fesatçı idiler. Ebu aıd el-Cenabî bu senenin cemaziyelahir ayında Basra
taraflarında rt çıktı. Etrafında bedevilerden ve başka kimselerden çok sayıda insan toplandı. Kuvveti ve şevketi cidden
arttı. Çevresindeki köy ve kasaba insanlarını öldürdü. Sonra Basra'ya yakın Katif e vararak şehre girmeye niyetlendi. Halife
Mutedid de Katif naibine mektup ya_ zarak şehrin surlarını sağlamlaştırmasını emretti. Onlar da surları onarıp burçları
yenilediler ve sağlamlaştırdılar. Bu iş için 4.000 dinar kadar para sarfettiler. Katif ve Basra, böylece Karmatîlere karşı
korunmuş oldu.
Ebu Said el-Cenabî ve beraberindeki Karmatîler, Hecer ve çevresindeki mıntıkalara galib olup oraları istila ettiler. C
mıntıkalarda çok bozgunculuk yaptılar.
Ebu Said el-Cenabî, aslen gıda maddesi simsarı idi. Gıda maddesi satar ve halkın paralarım hesaplardı. Hicretin 281
senesinde kendisine, Yahya b. el-Mehdi adında bir adam geldi ve Katif halkım Meh-di'ye bey'ata davet etti. Ali b. Alâ b.
Hamdan ez-Ziyadî adında bir adam onun bu davetine icabet etti. Halkın Mehdi'ye bey'at etmesi için yaptığı davet hususunda
ona yardımcı oldu ve destek verdi. Katif teki Şiîleri toplantıya çağırdı. Onlar da bu çağrıya icabet edip toplandılar. Çağrıya
icabet edenler arasında mel'un Ebu Said ei-Cenabî de vardı. Daha sonra güçlendiler. Bunların aralarından da Karmatîler
ortaya çıktılar. Onun çağrısına icabet edip etrafında kenetlendiler. O da başlarına emir oldu. Bu işte danışılan bir lider haline
geldi. Aslı, bu bölgede bulunan Cenaba beldesindendir. İleride kendisinin ve adamlarının durumu hakkında bilgi verilecektir.
"el-Muntazam" adlı eserin sahibi (İbnü'l-Cevzî) der ki:
«Bu senede meydana gelen acaip olaylardan biri şudur ki; kadının biri Rey şehri kadısına gelip kocasında 500 dinar mehir

alacağı bulunduğunu idda etti. Kocası ise böyle bir borcunun bulunmadığını söyledi. Kadın kendisini doğrulayan beyyineyi ortaya koyunca, kadı: "Yüzünü aç ki, senin bu adamın zevcesi olup olmadığını anlayalım." dedi. Kadı bu talebinde ısrar edince, karısının yüzü açılıp başkaları tarafından bakılmasın diye koca: "Hayır, yüzünü açmayın; karım bu iddiasında haklıdır, doğru söylüyor." dedi ve karısının iddia ettiği gibi, 500 dinar mehir borcu bulunduğunu ikrar etti.
Kocasının bu sözleri üzerine kadın, sırf yüzüne yabancı erkekler tarafından bakılmasın diye bu borcu kabullendiğini anladı ve: "Kocam, dünyada ve ahirette benim borcumdan beraat etmiştir." dedi.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında şeyhimiz ez-Zehebî'nin de anlattığına göre Ahmed b. İsa Ebu Said el-Harraz bulunmaktadır. İbnü'l-Cevzî, onun hicri 277. senede vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [37]

İshak B. Muhammed B. Ahmed B. Eban

Künyesi Ebu Yakub en-Nehai el-Ahmer'dir. Şia'nın İshakiye kolu
kendisine nisbet edilir.
İbn Nobahtî, Hatib Bağdadî ve İbnü'l-Cevzî'nin anlattıklarına gö-re bu adam Hz. Ali'nin ilahlığma ve ilahlığın kendisinden sonra Hz. jîasan'a, ondan sonra da Hz. Hüseyin'e intikal ettiğine inamrmış. Onun inancına göre bu ilahlık, her vakitte ortaya çıkarmış. Bu kâfi-rane inancına kızıllardan bazıları uymuşlardı. Allah, ona da tabileri-
ne de lanet etsin.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ona Ahmer (Kızıl) denmesinin sebebi şuymuş: Kendisi alacalı olduğundan Ötürü bu alaca rengini değiştirecek ilaçları tenine sürermiş.
Nobahtî, onun küfre dair büyük sözlerini nakletmiştir. Allah, ona lanet etsin. Mazinî'den, onun ve tabakasının durumlarını anlatan bazı hikâyeler nakledilmiştir. Bu gibi hikâyeler, nakledilmeyecek kadar basit ve değersiz şeylerdir. Ancak, onu kınamak ve yermek için anla-tılabilir. [38]

Bakî B. Mahled

Bakî b. Mahled b. Yezid Ebu Abdurrahman el-Endelüsî. Hadis hafizlarındandı. Garp ulemasından dır. Tefsir'i, Müsned'i ve Sünen'i vardır. İbn Hazm tarafından; İbn Cerir'in Tefsir'ine, Ahmed b. Han-bel'in Müsned'ine ve İbn Ebi Şeybe'nin Musannaına tercih edilen bazı eserlerin sahibidir. Ancak İbn Hazm'ın bu görüşü, tartışılabilecek
bir görüştür.
Hafiz İbn Asakir, "Tarih"inde, Bakî b. Mahled'den övgüyle bahsetmiş, iyiliklerini anlatmış, kendisini hafizasının sağlamlığı ve nıuh-kemliği ile nitelemiştir. Duasının müstecab olduğunu söylemiştir. Allah ona rahmet etsin. Bu senede, yetmişbeş yaşında vefat ettiğini kaydetmiştir. [39]

Hasan B. Beşşar

Künyesi, Ebu Ali el-Hayyat idi. Ebu Bilal el-Eş'arî'den rivayetlerde bulundu. Ebu Bekir eş-Şafiî de kendisinden rivayetlerd bulundu, öıka bir ravi idi. Bir zaman hasta olmuş idi. Rüyasında adamın birisinin kendisine şöyle dediğini gördü: «"Lâ"yı ye ve "Lâ"yı sürün.» Bu özleri şu ayet-i kerime ile tefsir etmişti:
«Bu, ne yalnız doğuda ve de yalnız batıda bulunan bereketli zey-ln ağacından...» (en-Nûr, 35.)
Bu tefsiri yaptıktan sonra hastalığına ilaç olsun diye zeytin yedi ve zeytinyağı içti ve bu hastalığından şifa bulup kurtuldu. [40]

Muhammed B. İbrahim

Muhammed b. İbrahim Ebu Cafer el-Enmatî. Murabba diye tanınırdı. Yahya b. Main'in Öğrencisiydi. Sika bir ravi idi. Hadi nafizi idi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında; Abdürrahim er-Rakkî, musannif Muhammed b. Vaddah, "Müsned" adlı eserin sahibi Ali b. Abdülaziz el-Bağavî ve Muhammed b. Yunus da bulunmaktadır: [41]

Muhammed B. Yunus

Muhammed b. Yunus b. Musa b. Süleyman b. Ubeyd b. Rabia b. Kedim Ebü'l-Abbas el-Kuraşi el-Basrî el-Kedimî. Nuh b Ubade'nih karısının oğluydu. Hicretin 183. senesinde doğdu. Abdullah b. Davud el-Harbî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî

Ebu Davud et-Teyalisî, Asmaî ve diğer bazı kimselerden ders aldı. İbn Semmak ile Neccad da kendisinden dars alıp rivayetlerde bulundular. Kendisinden en son hadis nakleden kişi, Ebu Bekir b. Malik el-Katifi'dir.
Çok garip hadis rivayet eden bir hadis hafızı idi. Rivayetlerinde garip hadisler bulunduğundan ötürü bazı kimseler onu eleştirdiler. Biyografisini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışızdır.
Bu senenin cemaziyelahir ayının ortasında, cuma günü, namazdan Önce, 100 yaşım aşkın bir halde vefat etti. Cenaze namazını Kadı Yusuf b. Yakub kıldırdı. [42]

Yakub B. İshak

Yakub b. İshak b. Nahbe Ebu Yusuf el-Vasitî. Yezid b. Harun'dan hadis dinledi. Bağdat'a geldi. Orada dört hadis nakletti. Halka, ertesi gün hadis okuyacağını vaad etti ama o gece 112 yaşında vefat etti.
Zehebî'nin anlattığına göre Velid Ebu Ubade el-Buhtürî de bu senede vefat etmiş meşhur şahsiyetlerdendir. Bu zattan, hicri 283. senenin olaylarından bahsederken söz etmiştik. Nitekim İbnü'l-Cevzî de vefatını böyle demiştir. Doğrusunu Allah bilir. [43]

Hicretin İkiyüzseksenyedinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Ebu Said ei-Cenabî komutasındaki Karmatîler'in durumu güçlendi. Adam öldürüp esir aldılar Hecer Ülkesini alt üst edip fesat çıkardılar. Halife de üzerine Abbas b. Amr el-Ganevî komutasında büyük bir ordu gönderdi. Abbas'ı, sözünü ettiğimiz Ebu Said el-Cenabî ile savaşması için Yemame ve Bahreyn'e emir tayin etti. İki taraf burada karşılaştılar. Abbas'ın 10.000 savaşçısı vardı. Ebu Said, hepsini esir aldı. Bu ordudan sadece komutan Abbas kurtuldu. Diğer askerler ise tamamiyle onun huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürüldüler. Allah onu kahretsin. Bu cidden hayret verici bir durumdu. Amr b. Leys ile yapılan savaştaki durumun tam tersi idi. Çünkü Amr b. Leys, sayıları 50.000 olan adamları arasında sadece kendisi esir alınmış, diğerleri ise kurtulmuşlardı.
Anlatıldığına göre Abbas, adamları Ebu Said tarafından öldürülürken kendisi seyirci olarak bakıyordu. Esir almanlar arasında Ebu Said'in yanında günlerce tutuklu kaldı. Sonra Ebu Said onu serbest bıraktı, bineğe bindirdi ve: "Adamına (halifeye) git ve bu gördüklerini
ona anlat." dedi.
Bu hadise, bu senenin şaban ayının sonlarında cereyan etmişti. Halk bu duruma gerçekten çok üzüldü, terdirgin oldu. Basralılar Ebu Said'in üzerine gitmeye kalkıştılarsa da Basra valisi Ahmed el-Vasikî onları bundan alıkoydu.
Bu senede Bizanslılar, Tarsus'a hücum ettiler. Tarsus valisi İb-nü'l-İhşid vefat etmiş, geçen sene sınırları muhafaza etmekle Ebu Sabiti görevlendirmişti. Bizanslılar o tarafa hücum etmeye tamahlandı-lar ve askerlerini o tarafa yığdılar. Ebu Sabit onlara karşı çıktıysa da direnme gücü gösteremedi. Bizanslılar onun adamlarından bir kısmını öldürdüler. Kendisini de diğer esirlerle birlikte tutsak aldılar. Sınır boyundaki halk, İbnü'l-Arabi'ye giderek onu başlarına emir tayin ettiler. Bu hadise bu senenin rebiyülahır ayında vuku bulmuştu.
Bu senede Muhammed b. Zeyd el-Alevî de öldürülmüştü: [44]

Muhammed B. Zeyd El-Alevî

Taberistan ve Deylem vahşiydi. Öldürülme sebebi şuydu: İsmail ss-Semanî, Amr b. Leys'i mağlup edip muzaffer olduğunda Muhanı-n*ed b. Zeyd, İsmail'in kendi sınırım aşmayacağını, Horasan'ın kendisine kalacağını sanarak Horasan'a gitmek üzere vilayetini bırakıp yola koyuldu. İsmail, kendisinden önce Horasan'a gitti ve ona yazdığı mektupta; vilayetine sahip olmasını, başka yerlere tecavüz etmemesini bildirdi. Fakat Muhammed b. Zeyd, bu uyarıyı kabul etmedi ve İsmail'in üzerine Rafi b Herseme'ye niyabet eden Muhammed b. Ha-run komutasında bir askeri birlik gönderdi. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde Muhammed b. Harun, hile yaparak İsmail'den kaçtı. İsmail'in askerleri de onun peşine düşüp yakalamaya çalıştılar. Muhammed b. Harun'un askerleri geri döndüler, hezimete uğradılar. İsmail, onların ordugâhında bulunan eşyaları yağmaladı. Muhammed b. Zeyd de ağır yaralar aldı. Bu sebeple birkaç gün sonra vefat etti. Oğlu Zeyd, esir alındı, İsmail b. Ahmed'e gönderildi. İsmail ona ikramda bulundu ve armağan verilmesini emretti.
Kendisinden söz ettiğimiz Muhammed b. Zeyd, faziletli, dindar bir kimse olup yönettiği ülkede güzel bir yönetim tarzı sergiliyordu. Fakat kendisinde Şiîlik vardı.
Bir gün birinin adı Muaviye, diğerininki de Ali olan iki hasım huzuruna çıktılar. Muhammed b. Zeyd onlara: "Aranızda verilecek hüküm bellidir." dedi. Muaviye de ona şu karşılığı verdi: "Ey emir, bizim isimlerimize aldanma. Benim babam Şiilerin önde gelenlerinden ve büyüklerinden idi. Memleketimizdeki Ehl-i Sünnet ile geçinmek için bana Muaviye adını verdi. Şu hasmım da Hz. Ali'nin en büyük düşmanlarından birinin oğludur. Babası size karşı takiyye yapmak için kendisine Ali adını

vermiştir."
Muhammed b. Zeyd, bu cevap karşısında gülümsedi, her ikisine de ihsanda bulundu.
"el-Kâmil" adlı eserinde İbnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İshak b. Yakub b. Ömer b
Hattab b. el-Adevî de vardır. Bu zat, Cezire'de Diyar-ı Rabia'nın emiri idi. Yerine oğlu Abdullah b. Heysem b. Abdullah b
Mutemir geçti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Ali b. Abdü-laziz el-Bağavî'dir. Bu zat, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam'n
arkadaşıydı.
Mehdi b. Ahmed b. Mehdi el-Ezdî el-Musilî de ayandan olup bu senede vefat etmişti.»
İbnü'1-Esir ile Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin anlattıklarına göre, Mutedid'in zevcesi Katrünneda bintü Humaraveyh b. Ahmed b
Tolon da bu senede vefat etmiştir. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Katrünneda, bu senenin receb ayının yedisinde vefat etmiş ve
Rusafe'de, sarayın içinde defnedilmiştir.
Yakub b. Yusuf b. Eyyüb b. Ebu Bekir el-Mutavvaî de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. Bu zat, Ahmed b.
Hanbel'den ve Ali b. el-Medinî'den hadis dinledi. Neccad ile Huldî de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Her gün İhlâs
sûresini otuzbin yahut kırkbin kere okumayı vird edinmişti.
Ben derim ki: Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında sünnetin ve çeşitli eserlerin sahibi Ebu Bekir b. Ebi Asım da
bulunmaktadır. Bu zatın biyografisini şöylece anlatabiliriz: [45]

Ahmed B. Amr B. Ebu Asım Ed-Dahhak

Dedesi Dahhak, Nebil'in oğludur. Ahmed b. Amr'm künyesi Ebu Bekir'dir. Hadisle ilgili birçok eserleri vardır. Bunlardan biri
Selef metoduna göre yazılmış bulunan «Kitabü's-Sünne fi Ahadi's-Sıfat»tır. Kendisi hadis hafızı idi. Salih b. Ahmed'den sonra
İsfahan kadılığına atandı. Daha önce hadis ilmini öğrenmek ve hadis toplamak için çeşitli memleketlere gidip dolaşmıştı. Ebu
Türab en-Nahşebî ile diğer sofiye meşayihine arkadaşlık etmişti. Bir defasında şöyle muazzam bir keramet göstermişti:
Kendisi ve iki büyük salih insan, bir yolculuğa çıkmışlardı. Beyaz bir kum yığınının yanma gelip mola vermişlerdi. Ebu Bekir
Ahmed, bu beyaz kumları eliyle tutup öpmüş ve şöyle demişti: "Allah'ım, bize şu kumların beyazlığında bembeyaz bir helva
nasib et." Kısa bir süre sonra bedevinin biri elinde o kumların beyazlığı renginde bir tabak dolusu helva getirmişti. Ebu Bekir
Ahmed ve arkadaşları da o helvayı yemişlerdi.
Ebu Bekir Ahmed b. Amr, şöyle derdi:
«Meclisime bid'atçı, iddiacı, eleştirici, dil uzatıcı, lânetleyici, kötü sözler söyleyen, hayâsız, Şafiî'den ve hadis ashabından
sapan kimseler gelmesin.»
Ebu Bekir Ahmed b. Amr, bu senede İsfahan'da vefat etti. Vefatından sonra adamın birisi onu rüyasında, namaz kılarken
görmüştü. Namazını tamamladıktan sonra adam ona: "Rabbin sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermişti:
"Aziz ve Celil olan Rabbim, benimle ünsiyet kurup arkadaşlık ediyor." [46]

Hicretin İkiyüzseksensekizînci Senesi

Bu senede üst üste birçok âfet ve musibetler meydana geldi. Şöyle ki: Rumlar, kara ve deniz askerlerinden oluşan büyük bir
ordu ile Rakka'ya hücuma geçtiler. Birçok kimseleri öldürdüler ve 15.000 kadar kadın ve çocukları esir aldılar.
Azerbaycan'da şiddetli bir veba salgını görüldü. Öyle ki, kimse kimseyi defnedemeyecek hale geldi. Ölüler defnedilmeksizin
yollarda bırakıldılar.
Bu senede Erdebil'de, ikindi vaktinden sonra başlayıp gecenin ilk uÇte birlik dilimine kadar devam eden şiddetli bir fırtına
meydana geldi. Fırtınadan sonra da kuvvetli bir deprem oldu. Bu hal Erde-bıî de günlerce devam etti. Evler ve binalar yıkıldı
kimi de yer altına göçtü. Yıkıntılar altında ölenlerin sayısı 150.000 kişiyi buldu. İnnâ Ulah ve innâ ileyhi râciûn.
Bu senede Karmatîler Basra'ya yaklaştılar. Halk, onlardan çok korktu. Basra'dan göç etmeye kalkıştılar. Ama vali, şehri
terketmele-rine izin vermedi. [47]

Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bişr B. Musa B. Salih

Esed kabilesindendir. Künyesi, Ebu Ali'dir. Hicretin 190. senesinde doğdu.
Ravh b. Ubade'den bir hadis diledi. Hevde b. Halife, Hasan b. Musa el-Eşyeb, Ebu Nuaym, Ali b. el-Ca'd, Asmaî v
diğerlerinden çok hadis dinledi. İbnü'l-Münadî, İbn Muhalled, İbn Said, Neccad, Ebu Amr ez-Zahid, Huldî, es-Sülemî, Eb
Bekir eş-Şafiî, Îbnü's-Sav-vaf ve daha başkaları da kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler.

Bişr; sika, güvenilir bir hadis hafızı ve ravisi idi. Gece yatağa yatarken bile aklında hep hadis vardı. İmam Ahmed b. Hanbel ona ikramda bulunurdu.
Bişr'in şiirlerinden biri şudur:
"Zayıfladım, sekseni aşan kimse zayıflar. Daha önce normal karşılanan filleri artık yadırganır. Zincire vurulmuş esir gibi ağır ağır yürür. Prangalara vurulmuş kimse gibi adımlarını ufak atar." [48]

Sabit B.Kurra

Sabit b. Kurra b. Harun (ya da Zahrun) b. Sabit b. Küdam b. İbrahim es-Sabü. Harranh filozoftur.
Çeşitli eserleri vardır. Bunlardan biri de yazmış olduğu "Öklides" kitaplarıdır ki, Huneyn b. İshak el-Abbadî bunu Arapçaya tercüme etmiştir. Aslen sofi biri idi. Fakat daha sonra sofiliği bırakıp felsefe ile meşgul olmuş ve felsefede yüksek mevkilere ulaşmıştır. Bağdat'a gelmiş ve orada ün salmıştır. Müneccimlerle birlikte halifenin huzuruna Sabiîlik dinine bağlı olarak girerdi.
Torunu Sabit b. Sinan'ın da güzel yazılmış bir tarihi vardır. Kendisi belagat sahibi, maharetli bir âlimdi.
Amcası İbrahim b. Sabit b. Kurra da parlak bir tabip idi. İrfan sahibiydi. Kadı İbn Hallikan, bunların tümünün biyografisini bir senede anlatmıştır. [49]

Hasan B. Amr B. Cehm

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dı. Şiî idi. Rafîzilerden değil de Mansur'un taraftarı olan Şiîlerden idi. Ali b. el-Medinî, Bişr el-Ha gibi zatlardan hadis dinleyip rivayet etti. Ebu Amr b. Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. [50]

Ubeydullah B. Süleyman B. Vehb

Halife Mutedid'in veziri idi. Onun nazarında itibar sahibi idi. Ölümü, Mutedid'i çok sarstı. Yerine kimi tayin edeceğini derin derin düşünmeye başladı. Başlarına gelen olayın acısını hafifletmek ve teselli etmek için yerine oğlu Kasım b. Ubeydullah'ı tayin etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında büyük Şafiî ulemasından Enmatî lakabıyla tanınan Ebu 1-Kasım Osman b Said b. Beşşar da vardı. Bu zatı, "Tabakatü'ş-Şafiyye"de anlatmışızdır.
Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa b. İsa Ebu Musa el-Haşimî de vefat etmişti. Bu zat, uzun seneler hac emirliği yapmıştı. Hadis dinledi, hadis rivayet etti. Bu senenin ramazan ayında Mısır'da vefat etti. [51]

Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Küfe sevadında Karmatîler fesad çıkardılar. Bazı valiler, bunları mağlup edip reisleri Ebü'l-Fevaris'i yakalayarak Mute-did'e gönderdiler. Ebü'l-Fevaris, halife Mutedid'in huzurunda Abbas'a sövdü. Mutedid de dişlerinin sökülmesini kollarının kesilmesini emretti. Sonra her iki kolu ayaklarıyla birlikte kesildi, böylece öldürüldükten sonra Bağdat'ta asıldı.
Bu senede Karmatiler büyük bir grup halinde Dımışk'a saldırdılar. Harun b. Humaraveyh tarafından atanmış olan Dımışk valisi To-ğaç b. Cef bunlarla savaştı. Ancak bunlar onu defalarca bozguna uğrattılar. Fesatları gittikçe büyüdü. Bu, Karmatîler nezdinde kendisinin Muhammed b. Abdullah b. İsmail b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia eden Yahya b. Zikreveyh »Behreveyh'in liderliğinde yapılan bir hareketti. Ancak o, bu iddiasında yalan söylüyordu. Bu işte kendisine 100.000 kişinin tabi oldu-£Tunu, devesinin manen güdüldüğünü, hangi tarafa yönelirse o taraftaki insanlara karşı muzaffer olacağım iddia etmişti. Bu iddiasını taraftarları doğru saymışlar ve ona "Şeyh" lakabını takmışlardı. Beni Asbağ kabilesinden, Fatimiler adım alan bir grup da kendisine tabi °l*nuşlardı. Halife bunların üzerine büyük bir ordu şevketti. Bunlar,
üzerlerine gönderilen orduyu bozguna uğrattılar. Sonra Rusafe'ye geçtiler. Rusafe Camii'ni yaktılar, geçtikleri her köyü ve kasabayı yağmaladılar. Bu halde Dımışk'a kadar ulaştılar. Dımışk valisi onlarla savaştıysa da valiyi defalarca hezimete uğrattılar. Adamlarından çoğunu öldürdüler. Çok miktarda mallarını yağmaladılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûun (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).
İşte bu şiddetli ve sıkıntılı halde halife Mutedid bu senenin rebi-yülevvel ayında vefat etti. [52]

Halife Mutedid Billah

Ahmed b. el-Emir Ebu Ahmed el-Muvaffak. Nasır Lidinillah lakabını almıştı. Babası, Ebu Ahmed'in asıl adı Muhammed idi Talha olduğu da söylenir. Talha, Mütevekkil Alallah lakabını alan Cafer'in oğluydu. Cafer Mutasım'm, Mutasını da Harur Reşid'in oğluydu. Mu-tedid'in künyesi Ebü'l-Abbas'tı. Hicretin 242. senesinde doğdu. 243. senede doğduğuna dair zayıf bi rivayet de vardır. Annesi bir cariye idi.

Mutedid, esmer tenli, nahif bedenli, endamı düzgün, kır saçlı, sakalının ön tarafı uzun, başında da beyaz ben bulunan bir kimseydi. Hicretin 279. senesinin receb ayınm bitimine onbir gün kala, pazartesi sabahında halifeliğine bey'at edildi. Bey'at edildikten sonra kendisi, Abdullah b. Uzheb b. Süleyman'ı vezirliğe, İsmail b. İshak'ı kadılığa tayin etti. Yusuf b. Yakub ile İbn Ebi'ş-Şevarib'i de kadılıklara tayin etmişti.

Amcası Mutemid'in zamanında, hilafet makamının gücü azalmıştı. Mutedid bu makama geçince halifelik makamını güçlendirdi. Nüfuzunu yüceltti. Aydınlık saçan fenerini yükseltti. Kureyş adamlarından, akıl, cesaret, atılganlık, tedbir, şecaat ve fazilet bakımından önde biri idi. Babası da öyleydi.

İbn Cevzî'nin rivayetine göre Mutedid, seferlerinden birinde içinde hıyar tarlası bulunan bir köyden geçmekte iken tarla sahibi halifeden imdat dileyerek yüksek sesle çığlık attı. Halife Mutedid, o kimseyi huzuruna çağırdı ve durumu sordu. Adam şöyle dedi:

- Askerlerden bazıları tarlamdan hıyar alıp götürdüler.
- Sen onları tanıyor musun?
- Evet.

Halife askerlerinin hepsini ona gösterdi. Askerlerden üçünü tanıdı. Halife de bu üç askerin zincire vurulup hapsedilmelerini emretti. Sabah olunca askerler, üç kişinin yol ortasında asılı olduklarını gördü. Ordudaki herkes bu durumu kınadı ve ayıpladı. Halifenin böyle yapmaması gerektiğini söylediler. Hıyar aldıkları için şu üç kişi öldürülür mü? diye itirazda bulunmaya başladılar. Kısa bir süre sonra halife Mutedid, gece sohbetlerinde bulunan Havas'a, bu durumu emirlerin hazır bulundukları esnada nazik bir lisanla kınamasını em-retti. Havas, bu emir üzerine gece vakti halifenin huzuruna girdi. Ümera, mecliste toplantı halindeydi. Halife, Havas'm ne demek istediğini anlamıştı, ona şöyle dedi:

- Ey Havas, söylemek istediğin şeylerin ne olduğunu biliyorum. .__Ey müminlerin emiri, bana eman ver ki konuşayım.
- Sen emandasm.
- İnsanlar kan akıtma hususunda senin çok çabuk karar verdiğini söyleyerek seni kınıyorlar.
- Vallahi, ben halifeliğe geçtiğimden beri haksız yere asla kan
akıtmadım.
- Senin hizmetçin olan ve hainliği asla görülmeyen Ahmed b.
Tayyib'i niçin öldürdün?
- Yazıklar olsun sana! O beni, ikimiz başbaşa bulunduğumuz bir sırada dinsizliğe ve Allah'ı inkara davet etti. Bana bu daveti yaparken kendisine: "Ey adam, ben bu şeriatın sahibinin amcası oğluyum ve ben onun hilafet makamında bulunuyorum. Eğer kafir olursam onun kabilesinin dışına çıkarım!" dedim ve kafirliği, zındıklığı nedeniyle onu öldürdüm.
- Peki tarladan hıyar çaldıkları için o üç kişiyi ne diye Öldürdün?
- Vallahi Öldürdüğüm o üç kişi, hıyar hırsızlığı yapanlar değildi. Öldürdüğüm üç kişi hırsızdılar. Adam öldürmüşler, başkalarının mallarını gasbetmişlerdi. Ölümü haketmişlerdi. Ben de bu yüzden zindancıya emir gönderdim, onları zindandan getirtip öldürdüm. Ama başkalarının tarlalarına zarar vermesinler, halka tecavüzde bulunmasınlar, eziyet vermekten sakınsınlar diye askerleri korkutmak için öldürdüğüm üç kişinin hıyar hırsızı oldukları izlenimini verdim.

Bu karşılıklı konuşmadan sonra halife Mutedid, hıyar hırsızlığı yapan o üç kişinin zindandan çıkarılmasını emretti. Tevbe ettirdikten, kendilerine kaftan giydirdikten, erzaklarını tekrar kendilerine verdikten sonra onları serbest bıraktı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Mutedid bir gün sefere çıktı. Babü'ş-Şemma-Sıye de ordugah kurdu. Askerlere, halkın bahçelerinden herhangi bir-Şey almamalarını sıkı sıkıya tenbihledi. O esnada siyahi bir adam bir s&lkım hurma çaldığı gerekçesiyle huzuruna getirildi. Mutedid uzun uzadıya düşündükten sonra siyahi adamın boynunun vurulmasını
diretti. Sonra oradaki ümeraya dönüp şöyle dedi: «Halk benim bu yaptığımı kınıyor ve diyorlar ki: Rasûlullah (s.a.v), "Meyve ve hurma lrsızhğı yapma nedeniyle el kesme cezası yoktur." demiş. Evet, Rasûlullah (s.a.v) bu hırsızlığı yapanların ellerini kesmekle yetinmemiş, aksine onları Öldürmüştür. Ben bu adamı hırsızlık yaptığı nedeniyle Öldürmedim. Aksine bu, zencilerden biri olup babamın sağlığın» da eman almış biri idi. Müslümanlardan biriyle ağız münakaşası yapmış, sonra vurup Müslümanın elini kesmiş ve o adam da bu yüzden ölmüştü. Ama babam, zencileri bizlere ısındırmak, gönülllerini kazanmak için, ölen o Müslümanın kanım talep etmemişti. İşte ben de eğer iktidara gelirsem bu adamı mutlaka öldürmeye yemin etmiştim. Bunu ancak şu anda ele geçirebildim ve ölen Müslümanın kanına bedel olarak bunu öldürdüm.»

Ebu Bekir el-Hatib, Kadı İsmail b. İshak'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mutedid'in yanına gittim. Yanıbaşmda parlak yüzlü Rum gençleri vardı. Onlara baktım. Mutedid onlara baktığımı gördü. Yanından kalkmak istediğimde oturmamı işaret etti. Bir süre daha oturdum. Etrafında kimse kalmayınca bana şöyle dedi: "Ey Kadı! Allah'a yemin ederim ki, uçkurumu asla harama açmadım."»

Beyhakî, Kadı İsmail b. İshak'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir gün Mutedid'in yanma gittim. Bana bir kitap verdi. Kitabı okuduğumda içinde bir adamın derlediği ruhsatların bulunduğunu göldüm. Bu ruhsatlar, âlimlerin hataen vermiş oldukları ruhsatlardı.
Kendisine dedim ki:
- Ey mü'minlerin emiri, bu derlemeyi ancak zındık bir kimse yapmıştır.
- Nasıl?
- Mut'a nikahını mubah kılan kişi, şarkı okumayı mubah kılma-mıştır. Şarkı okumayı mubah kılan kişi de bu şarkının çalgı aletleri eşliğinde okunmaması şartım koşmuştur. Alimlerin hatalarını derleyip toparlayan sonra bunlara göre amel eden kimsenin dini^gider.
Benim böyle demem üzerine halife Mutedid o kitabın yakılmasını emretti.
Hatib Bağdadî, hadim Safi el-Ceremî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mutedid'le birlikte, ben önde, o arkada yürüyerek dağınık ve düzensiz bir eve gittik. O evde Mutedid'in oğlu Muktedir Cafer oturuyordu. Etrafında da on kadar cariye ve kendi yaşıtı olan arkadaşları vardı. Önünde de içinde bir salkım üzüm bulunan gümüş bir tabak vardı. Üzüm o zaman az bulunduğu için çok kıymetliydi. Salkımdan bir tane koparıp yiyor, sonra etrafındaki arkadaşlarına da birer tane verip yediriyordu. Mutedid, onu orada bıraktı. Evin bir tarafına çekilip kederli bir şekilde oturdu.
Kendisine dedim ki:
- Neyin var ey mü'minlerin emiri?
- Allah'a yemin ederim ki, utanmak ve cehennem ateşi olmasaydı ben bu çocuğu öldürürdüm. Çünkü bunun öldürülmesinde ümmetin çıkarı vardır.
- Allah korusun ey mü'minlerin emiri, sakın böyle birşey yapma-
Yazıklar olsun sanşe'ey Safî! Şu çocuk gördüğüm kadarıyla di-g.er çocuklara cömert davranıyor. Çocukların karakterinde cimrilik vardır, cömertliğe yanaşmazlar, oysa bu son derece cömert davranıyor. İnsanlar benden sonra başlarına benim çocuklarımı geçireceklerdir. Benden sonra hilafete oğlum Müktefi geçecek. Onun, hastalıklı olması sebebiyle hilafetteki günleri uzun sürmeyecektir. Onda domuz hastalığı vardır, kısa bir süre sonra ölecek, yerine işte şu oğlum Cafer geçecektir. Bu ise hilafete geçince, beytülmaldaki paraların tümünü, kendilerine tutkun olduğundan ötürü gözdelere ve yaşıtları olduğu için arkadaşlarına dağıtacak. Müslümanların işleri zayi olacak. Sınırlar muhafizsız kalacak. Fitne, anarşi, kötülük ve serler; bir de Hariciler çoğalacaktır!»
Safi dedi ki: "Vallahi, ben Mutedid'in bu söylediklerini harfi harfine müşahede ettim."
İbnü'l-Cevzî, Mutedid'in hizmetçilerinden birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mutedid bir gün öğle vakti uyumaktaydı, biz de tahtının çevresinde oturuyorduk. Aniden panik içinde uyandı, sonra bize seslendi. Hemen yanına gittik.
Bize dedi ki: "Yazıklar olsun size! Haydi, Dicle kıyısına gidin,1 orada bekleyin. Size doğru gelen ilk boş tekneyi durdurun, kaptanını alıp yanıma getirin ve tekneyi de koruma altında tutun."
Hemen Dicle kıyısına gittik, küçük bir teknenin bize doğru geldiğini ve boş olduğunu gördük. Kaptanım tutuklayıp halifenin huzuruna getirdik. Kaptan, halifeyi görünce neredeyse ölecek gibi oldu. Halife ona bağırınca canı çıkacak gibi oldu. Halife ona dedi ki:
"Yazıklar olsun sana ey mel'un! Bugün öldürdüğün kadınla araraş-da geçeni bana doğruca anlat. Yoksa boynunu vururum!"
Kaptan biraz tereddüt geçirdikten sonra şöyle dedi:
"Evet, ey mü'minlerin emiri, bugün seher vakti sıralarında, teknemde iken bir kadın yanıma geldi. Onun gibi güzel bir kadın görme-mıştim. Üzerinde çok kıymetli elbiseler, bol miktarda mücevher ve zi-netler vardı. Ona meylettim, üzerine çullandım, ağzını kapattım ve °nu suda boğdum. Üzerindeki bütün zinetleri ve kumaşları aldım. akat yağmaladığım eşyaları evime götürmekten korktum. Zira gö-ürdüğüm takdirde kadının durumunun açığa çıkacağını düşündüm. Şyaları Vasıt'a götürmek istedim. İşte o esnada bu hizmetçin karşıma çıktı. Arkadaşlarıyla birlikte beni yakaladı."
Mutedid: "Kadının zinetleri nerede?" diye sorunca kaptan: "Teknenin göğsündeki kamış hasırın altında." dedi.
Halife bize, gidip zinetleri getirmemizi emretti. Zinetleri getirdik Gerçekten büyük paralara tekabül eden bol miktarda zinetler vardı Halife, kadını boğduğu yerde kaptanın boğulmasını emretti. Kadının ailesine de gelip mallarını teslim almaları için duyuru yaptırdı. Bağ-dat caddelerinde ve sokaklarında üç gün süreyle bu hususta duyuru yapıldı. Bu üc günden sonra kadının ailesi geldi. Kadının zinetleri ve paralan kendilerine eksiksiz olarak teslim edildi.
Sonra hizmetçileri, halife Mutedid'e: "Ey mü'minlerin emiri, sen bu durumu nasıl bildin?" diye sordular. O da şu cevabı verdi:
"Şurada uyumakta iken rüyamda beyaz saçlı, beyaz sakallı ve beyaz giysili yaşlı bir adamın şöyle seslendiğini duydum: "Ey Ahıed, ey Ahmed! Bu saatte Dicle kıyısında bu tarafa gelmekte olan ilk teknenin kaptanını yakala ve ona; bugün öldürdüğü ve üzerindeki eşyaları yağmaladığı kadının durumunu sor ve kendisine haddi tatbik et." İşte bu gördüğünüz hadise, bu rüya üzerine cereyan etti ve siz de olanları gördünüz."»
Mutedid'in hacibi Semerkandh Cuayf dedi ki: "Bir av partisinde efendim Mutedid'Je beraberdim. Askerlerden uzaklaşmıştı yanında benden başka kimse yoktu. O esnada bir arslan karşımıza çıktı. Bizim tarafa yöneldi. Mutedid bana dedi ki:
- Ey Cuayf, bugün bir yararlılık gösterebilecek misin? -- Hayır, vallahi gösteremem.
- Öyleyse atımı tut da ineyim.

- Olur.
Ben böyle dedikten sonra atını tuttum. O da indi eteğinin ucunu kemerine soktu. Kılıcım çekti. Kınını aslanın tarafına fırlattı Aslan, kının üzerine atıldı. Mutedid ona bir kılıç darbesi vurarak ön ayaklarından birini uçurdu. Aslan, ayağının acısıyla uğraşırken Mutedid onun kafasına ikinci bir kılıç darbesi vurdu. Kafasını yardı. Arslan yere düşüp öldü. Mutedid aslanın leşine yaklaştı, kılıcının kınını aslanın tüyleriyle sildi. Sonra bana doğru geldi. Kılıcını kınına soktu. Atma bindi. Birlikte askerlerin yanma döndük. Vefatına kadar beraberinde bulundum. Bu olayı hiçbir kimseye anlattığını duymadım. Onun hangi Özelliğine hayran kalacağımı bilemiyorum. Şecaatma mı, yoksa bu yaptığı cesaretli işe aldırmayışma mı ve bunu hiç kimseye anlatmayışına mı, yoksa o gün kendisinin yerine aslana karşı çıkmayıp korkaklık gösterdiğime mi şaşayım? Ben o gün canımın kıymetini düşünerek korkaklık gösterdim ama, vallahi o bu yüzden beni hiçbir zaman kınamadı."
İbn Asakir'in rivayetine göre, Ebu Hüseyin en-Nevrî bir tekneye binmiş? teknede içki varmış. Kaptana: "Bu nedir ve kimindir?" diye sorunca kaptan: "Bu Mutedid'in içkisidir." demiş. Ebü'l-Hüseyin kalkıp içki küplerini elindeki değnekle kırmaya başlamış, hepsini kır-mış, sadece bir küpü sağlam bırakmış. Kaptan, "İmdat!" diye feryad etmiş, askerler yardıma gelip Ebü'l-Hüseyin'i tutuklamışlar ve Mutedid'in huzuruna götürmüşler.
Mutedid ona şöyle sorar:
- Sen kimsin, necisin?
- Ben muhtesibim (emniyet müdürüyüm). __Seni bu göreve kim atadı?
- Ey mü'minlerin emiri, seni halifeliğe atayan beni bu göreve
atadı!
Halife Mutedid başını önüne eğer, sonra kaldırıp şöyle der:
- Seni bu işi yapmaya sevkeden sebep neydi?
- Sana zarar gelmesini istemediğim ve sana acıdığım için böyle
yaptım.
Mutedid başını önüne eğer, sonra kaldırıp şöyle der:
- Peki bütün küpleri kırdın da ne diye birini kırmadın?
- Önceki küplerin hepsini yüce Allah'ın şanını yüceltmek ve emirlerine saygı göstermek için cesaret gösterip kırdım ve bu hususta hiç kimseye de aldırış etmedim. Sonuncu küpü kırmaya geldiğimde, içime bir kendimi beğenmişlik duygusu girdi. Senin gibi bir hükümdara karşı koyduğumu düşünerek böbürlenmeye başladım. İşte o yüzden sonuncu küpü kırmadım.
- Haydi git, seni serbest bıraktım. Bundan sonra dilediğin çirkinliği menetme hakkına ve yetkisine sahip kıldım seni.
- İşte şu andan itibaren kötülükleri değiştirme azmim gevşedi.
- Neden?
- Çünkü daha önce ben sırf Allah rızası için kötülükleri değiştirip engellemeye çalışıyordum. Şimdi ise artık bir nevi görevli kılındığım için kötülükleri değiştirmek ve engellemekle kendimi yükümlü görüyorum.
- İhtiyacını söyle.
- Beni buradan salimen çıkar ve gitmek istediğim yere gönder.. Halife Mutedid görevlilere emir verdi. Onu Basra'ya gönderdi.
Fakat Basra'da, halkın, Mutedid'in nezdinde ihtiyaçları olduğu zaman kendisini ortaya koymalarından korktuğu için gizlendi. Mutedid vefat edince Bağdat'a döndü.
Kadı Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdülvahid el-Haşimî, yaşlı bir tüccarın şöyle dediğini nakletmişti:
«Emirlerden birinde alacağım vardı. Hakkımı ödemeyi geciktirdi.
Vermek istemedi. Her istediğimde de karşıma çıkmıyor, kölelerine emir veriyor, bana eziyet ettiriyordu. Kendisini vezire şikayet ettim. Onlar da hakkımı kendisinden alamadılar. Daha fazla inkar etti ve ödemekten kaçındı. Ben de kendisindeki alacağımdan ümidimi kestim. Bu yüzden üzüldüm. Onu kime şikayet edeceğimi şaşkın halde düşünmekte iken, adamın biri bana dedi ki: "Şu mescidin imamı olan falan terziye gitsen o senin hakkını tahsil eder." (Mescidin imamı, imamlığının yanısıra terzilik de yapıyormuş.) Kendisine dedim ki: "Şu terzi adam. şu zalime karşı ne yapabilir! Devlet ricali bile ondan hakkını alamadıktan sonra şu terzi mi alacak?" Adam bana dedi ki: "O terzi, borçlunu kendilerine şikayet ettiğin bütün devlet ricalinden daha fazla onun nazarında korkulu ve kesin hüküm sahibi biridir. Haydi sen o terziye git. Belki o seni bu sıkıntıdan kurtarır."
Ben terziyi önemsemedim, ama yine de yanma gittim; durumumu, ihtiyacımı ve o zalim borçludan gördüğüm haksızlığı kendisine anlattım. Terzi benimle birlikte borçlunun yanma geldi. Borçlu emir onu görünce ayağa kalktı. Ona saygı gösterip ikramda bulundu ve alacağım parayı hemen gidip getirdi, eksiksizce ödedi. Terzi ona hiç baskı yapmamıştı. Yalnız ona şöyle demişti: "Bu adamın hakkını öde, yoksa ezan okurum!" Terzinin böyle demesi üzerine, borçlu emirin yüzünün rengi değişti ve hakkımı bana hemen ödedi.
Ben ö terzinin eski püskü elbiseler giymiş olmasına, bünyesinin zayıflığına rağmen borçlu emirin kendisine nasıl itaat gösterdiğine şaştım. Alacağımı tahsil ettikten sonra kendisine bir miktar para vermeyi te'klif ettim, ama kabul etmedi ve şöyle dedi: "Eğer ben bunu isteseydim sayılamayacak kadar malım ve param olurdu." Kendisine durumunu sordum ve beğendiğimi söyledim. Durumunu anlatması için ısrar ettim, o da şöyle dedi:

"Benim bu kadar tesirli oluşumun sebebi şuydu: Bu çevrede komşumuz olan ve devletin yüksek makamlarından birinde görev yapan yakışıklı genç bir Türk emir vardı. Bir gün evinin önünden hamamdan' çıkmış, kıymetli ve güzel elbiseler giyinmiş güzel bir kadın geçti. Kalkıp kadını yakalamak istedi. Sarhoştu, kadının peşine düştü. Onunla muradına ermek için kadını zorla evine sokmak istedi, ama kadın onun isteğine olumlu cevap vermedi. Aksine olanca sesiyle bağırıp şöyle dedi: "Ey Müslümanlar! Ben evli bir kadınım, bu adam da beni zorla evine sokup benimle yatmak istiyor. Oysa kocam, kendisinin evinden başka bir evde geceyi geçirmem halinde beni boşamaya yemin etmiştir. Eğer ben burada geceleyecek olursam kocamdan boşanırım ve bu nedenle de günlerin, zamanın temizleyemeyeceği, gözyaşlarının yıkayamayacağı bir utanç lekesi bana bulaşır!"
İşte ben de hemen gidip o Türk emirinin yanına vardım. Kadını onun elinden kurtarmak istedim. Elindeki bir debbusla başıma vurdu ve kafamı kırdı, kadını eline geçirip zorla evine soktu. Ben de eve döndüm, basımdaki kanları yıkadım ve yaramı sardım. Cemaata yatsı namazını kıldırdım, sonra onlara dedim ki: "Bu adam, bildiğiniz kötü işi işledi. Haydi benimle gelin de kendisini bu yaptığı kötülükten vazgeçirelim. Kadını da elinden kurtaralım."
Cemaat benimle birlikte kalkıp o Türk emirinüv evine geldi. Evine hücum ettik. Bir grup kölesi, ellerindeki değnek ve debbuslarla üzerimize hücum ettiler. Cemaatı dövmeye başladılar. Kendisi de kölelerinin arasından çıkıp üzerime geldi. Beni şiddetle dövdü, vücudumdan kanlar akıttı. Biz son derece horlanmış, ezilmiş olarak evinden çıktık.
Evime döndüm. Vücudumdaki ağrıların şiddetinden, akan kanların çokluğundan ötürü yolu bulamayacak hale gelmiştim. Nihayet eve girip yatağıma uzandım, ama bir türlü uyuyamadım. Kadıncağızı geceleyin onun elinden kurtarıp evine göndermek ve kocasının evinde geceyi geçirmesini sağlamak, boşanmasına engel olmak için ne yapabileceğimi düşündüm. Ama şaşkın haldeydim. O esnada emirin fecrin doğduğunu zannetmesi, böylece evinden çıkıp gitmesi, kadının da fırsattan istifade oradan ayrılıp kocasının evine gitmesini temin etmek için hemen kalkıp -vakti gelmediği halde- sabah ezanını okumayı düşündüm. Minareye çıktım. Hem Türk emirinin kapısına bakıyor, hem de ezan Öncesi âdetime göre konuşuyordum. Kadının o evden çıkıp çıkmadığını görmek istiyordum. Sonra ezan okumaya başladım. Ka-dın dışarı çıkmadı. Sonra eğer kadın bu ezam duyup da dışan çıkmasa bile sabahın kesinlikle girdiği zannetmeleri için namaza durmaya karar verdim. O esnada etrafıma bakınmakta ve kadının çıkıp çıkmadığını gözlemekte iken caminin yanındaki yolun süvarilerle dolduğunu, piyade askerlerin geldiğini gördüm. Askerler: "Bu saatta*. ezan okuyan adam nerede?" diye soruyorlardı. Ben: "İşte, ben buradayım!" dedim. O zalim emire karşı bana yardımcı olmalarını istiyordum. Bana: "İn" dediler, ben de minareden indim. "Mü'minlerin emirinin huzuruna gel!" dediler. Beni yakalayıp halifenin huzuruna götürdüler. Kendimi savunamadım, nihayet alıp beni huzura soktular. Halifenin hilafet makamında oturduğunu görünce korkudan sarsıldım ve şiddetli bir paniğe kapıldım. Halife: "Yaklaş!" dedi, yaklaştım. Bana: Korkuların dinsin, kalbin sakinleşsin." dedi. Çok lütufkar davrandı. Nihayet sakinleştim, korkularım gitti. Sonra şöyle sordu:
- Şu saatte ezan okuyan sen misin?
- Evet, ey mü'minlerin emiri.
- Şu saatte ezan okumaya seni sevkeden sebep neydi? Oysa ge-eenın daha yarıdan azı bile geçmemiş. Senin bu saatte ezan okumandan ötürü oruçlular, misafirler, namaz kılanlar ve diğerleri vakti şaşırırlar.
- Ey mü'minlerin emiri, eğer bana eman verecek olursan durumumu anlatırım.
- Sen güvendesin, sana eman verdim.
Ben de ona durumumu anlattım. Anlattıktan sonra halife şiddetlice gazaplandı ve o Türk emiri ile evinde alıkoyduğu kadının hemen her ne halde olurlarsa olsunlar huzura getirilmelerini emretti. İkisi çarçabuk huzura getirildiler. Kadını güvendiği kadınlarına ve muhafızlarına teslim ederek evine gönderdi ve kocasına, kadını affedip bağışlamasını, ona iyi davranmasını, kadının zorlanarak başkasının evinde alıkonulduğunun kendisine bildirilmesini emretti. Sonra o genç Türk emirine dönüp şöyle dedi:
- Senin ne kadar erzakın var, yanında ne kadar para var, ne kadar cariyelerin ve zevcelerin var?
Türk emiri de büyük rakamlar verdi. Sonra Mutedid ona şöyle sordu:
- Yazıklar olsun sana! Allah'ın sana bahşettiği nimetler sana yetmiyor muydu ki Allah'ın yasakladığı şeylere riayet etmedin? Hududunu aştın. Sultana karşı cür'etkar davrandm. Yine bütün bunlar sana yetmiyor muydu ki, seni kötülükten meneden ve sana ijâliği tavsiye eden'bir terziye kötü davrandm, onu dövdün, horladın, vücudundan kanlar akıttın?!
Türk emir, verecek cevap bulamadı. Halife, onun ayaklarının zincire vurulmasını, boynuna pranga takılmasını, sonra da çuvala konulmasını emretti ve huzurunda şiddetlice debbus darbeleri ile dövdürdü. Öyle ki onun öleceğinden korktum. Sonra onu bu halde Dicle nehrine atmalarını emretti. Bu artık onun hayatının sonu oldu.
Daha sonra halife, muhafız kuvvetleri komutanı Bedr'e, o Türk emirinin evindeki malların, paraların alınıp beytü'1-mala konulmasını emretti ve o terziye de şöyle dedi: "Bundan böyle büyük küçük her ne kötülük görürsen şu adam (Böyle derken muhafız kuvvetleri komutanını gösterdi.) işlese bile bütün kötülükleri bana bildireceksin, tabi eğer fırsat bulup benimle görüşme imkanın olursa bana bildirirsin, ama görüşme imkanını bulamazsan seninle aramızdaki işaret ezan olsun. Şu andaki gibi olsa bile, dilediğin anda ezan oku."
Terzi diyor ki: "İşte bu nedenledir ki, ben devlet ricalinden herhangi birine ne emir verirsem mutlaka enirimi yerine getirirler, onlara neyi yasaklarsam mutlaka -Mutedid'in korkusundan ötürü- o yasağa uyarlar. Fakat o zamandan şu ana kadar öyle bir saatte ezan okumaya ihti\ aç duymadım."»

Vezir Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb dedi ki: "Bir gün Mutedidin yanındaydım, hizmetçilerden biri onun yanıbaşında durmuş, elindeki yelpaze ile onu serinletiyor, sinekleri kovuyordu. Fakat bir ara yelpaze, halifenin takkesine değdi, takke başından yere düştü, gen bu durumdan cidden korktum, ama halife buna aldırış etmedi, ^sine takkesini alıp başına koydu. Sonra oradaki görevlilerden birine dedi ki: "Şu zavallıya deyin, gidip istirahat etsin. Çünkü uyuklamaya başlamış. Ayrıca, yelpaze ile beni serinletip sinekleri kovacak olan görevlilerin sayısını da arttırın."

Vezir, bu olay üzerine dedi ki: "Yumuşak huyluhığu nedeniyle halifeyi övdük ve kendisine şükranlarımızı sunduk, ama o şöyle dedi: "Bu zavallı kasıtlı olarak yelpazeyi takkeme vrrmadı ki, bu uyukla-nııştı. Ancak kasıtlı davranan kimse kınanıp cezalandırılır, yanılan ve dalgınlığa düşen kimse kınanmaz ve cezalandırılmaz."

Semerkandlı hacib Cuayf dedi ki: "Halife Mutedid'e, veziri Ubeydullah b. Süleyman'ın ölüm haberi gelince secdeye kapand ve uzun bir süre secde halinde kaldı. Kendisine: "Ey mü'minlerin emiri, vezirin Ubeydullah sana hizmet eder, samimi olarak sana yardımcı olurdu. Ölüm haberini duyunca neden secdeye kapandın?" diye sordular. O da şu cevabı verdi:

"Onu vezirlikten azletmediğim ve kendisine eziyette bulunmadığımdan ötürü şükür için Allah'a secde ettim."

Ubeydullah b. Süleyman; iyi görüşlü, kuvvetli bir zekaya sahip biri idi. Mutedid onun yerine Ahmed b. Muhammed b. Furat' vezir tayin etmek istedi. Ancak muhafız kuvvetleri komutanı Bedr onu bu kararından vazgeçirdi. Yerine oğlu Kasım b. Ubeydullah'ı tayin çtme-sini tavsiye etti. Bu tavsiyesinde ısrar edince, Mutedid, Kasım'ı vezirliğe tayin etti. Tayin haberini göndermekle birlikte babasının ölümü nedeniyle onu teselli etti. Başsağlığı diledi ve yeni görevi oian vezirliğini kutladı.

Kasım b. Ubeydullah, vezirlik makamına geçti. Aradan rok geçmeden Müktefî, babası Mutedid'den sonra halifelik makamına geçti. Bedr'i öldürdü. Mutedid, bu ikisi arasındaki düşmanlığı ince bir perde gerisinden seyrediyordu. Bu da onun kuvvetli bir feraseti ve büyük bir önsezisi idi.

Muhafiz kuvvetleri komutanı Bedr, bir gün topluca masiyet işlemiş bir grubu halife Mutedid'in huzuruna getirdi. Mutedid bunlara nasıl bir ceza vereceği hususunda vezirine danıştı. Veziri de: "Bunların bir kısmının asılması, bir kısmının da yakılması gerekir." deyince Mutedid şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana, bunlara karşı katılığını görünce gazabım soğudu. Bilmez misin ki halk, Allah tarafından sultana verilen bir emanettir, Allah bunların hakkım sultandan soracaktır?" Sonra bu kimselere vereceği ceza hakkında vezirin tavsiyesine uymadı.

Bu iyi niyetinden dolayıdır ki halife Mutedid, halifeliğe geçtiğinde beytü'lmalda bir kuruş para yoktu. Memleketin durumu bozulmuştu, Araplar her tarafta fesat çıkarıyorlardı. Ama o doğru görüşü ve iyi niyeti ile bu işleri düzene soktu. Beytü'1-mal para ile doldu memleketin her tarafında düzen sağlandı.

Halife Mutedid, vefat eden bir cariyesine çok üzüldüğü için şöyle bir şiir söylemişti:

"Ey sevgili,
Sen öyle bir sevgiliydin ki, artık senden sonra sevgilim olmayacaktır.
Gözümden uzaktasın ama kalbime yakınsın.
Senden sonra artık eğlencelerden hiç payım olmayacaktır.
Her ne kadar uzakta olsan da kalbimin sana olan duygusunu denetlemek için yine kalbim görevlendirilmiştir.
Kaybolduğundan beri hayatım,
Tatsız hale gelmiştir.
Senden sonra görmelisin beni, nasıl feryad edip ağıt yakıyorum.
Gönlümün içinde alevlenen bir hüzün yangını vardır.
Hayattayken her ne kadar hoş hale getirmiş idiysen de şimdi nefsimin rahat ve hoş olduğunu göremiyorum.
Bana isyan edecek gözyaşını kalmadı.
Emrime uyacak sabrım da kalmadı."

Yine aynı cariye için şöyle bir şiir daha söylemişti:

"Saray için ağlamıyorum ama bir defa bu sarayda ikamet etmiş ola& (sevgili) için ağlıyorum.
Onu kaybetmekle felek bana ihanet etti. Daha önce ben ona inanmıştım. . Sabrımla vedalaştım. Artık onunla beraber kalbim de göçüp gitti."

İbnü'l-Mutez, mezkûr cariyenin vefatı nedeniyle Mutedid'e bir teselli ve başsağlığı şiiri yazmıştı:

"Ey hidayet imamı, hayatın uzun olsun. Sağlıklı bir ömür yaşa.
Sen nimetlere şükretmeyi, musibetler anında teslimiyet göstermeyi bize öğretmiştin.
Geçip gidenlerden Ötürü teselli bul.
Daha önce sevinç kaynağı olan şey artık şimdi büyük bir sevaba dönüştü.
Kendimiz ölüp de senin yaşamana razıyız.
Ve bu hususta ben kendimi büyük bir şans sahibi görürüm.
Mevlasına itaat halinde iken ölen kimse,
Büyük bir kurtuluş elde etmiş ve şereflice ölmüştür."

Mutedid'in vefatı nedeniyle Ebü'l-Abbas Abdullah b. el-Mutez el-Abbasî şu güzel ağıdı yakmıştı:

"Ey felek yuh sana! Sen hiçbir dostu benim için hayatta bırakmadın.
Sen yavrusunu yiyen kötü bir annesin.

Allah'tan mağfiret diliyorum, bütün bunlar kaderdir.
Hiçbir şeye muhtaç olmayan, herşeyin kendisine muhtaç olduğu bir ve tek Rab olan Allah'a razı oldum.
Ey karanlık toprakta, diyardan uzakta ve Zahiriye mezarlığında yalnız başına kalan!
Daha önce bir araya getirip sevkettiğin ordular nerede?
Sayılamayacak kadar çok olan hazineler nerede?
Heybetinle doldurduğun ve görenlerin sarsıntıya kapıldığı saltanat tahtı nerede?
Sağlamca inşa ettiğin ve som altın sütunların parladığı, ışık saçtığı saraylar nerede?
O askerlerin ki; seri ve büyük yanaklarından köpük saçılan erkek develeri koştura koştura yormuşlardı.
Kuvvetlerini kırdığın düşmanlar nerede?
Zayıflattığın, onları bir deri bir kemiğe dönüştürdüğün aslanlar nerede?
Kapında bekleşen heyetler nerede?
O heyetler ki, kuşlar gibi kapma gelip dolaşırlar ve kovulurlardı.
Rütbelerine göre kapında duran adamların nerede?
Onlardan kimi çekip gitti, devesine atlayıp göçtü ve mutlu oldu.
Ayaklarını kana buladığın rahvan atlar nerede?
O atlar ki, senin erkek aslanlarını sırtlarında taşırlardı seferlere.
Kendilerine beyin yedirdiğin kargı ve mızraklar nerede?
Sen öldükten beri o mızraklar ne bir kalbe ne de bir ciğere saplandılar.
Fırlatılan kılıçlar ve oklar nerede?
Onlar ki yakın veya uzak, dilediğin kimselere isabet ederlerdi.
Sapasağlam ve güzel surları yıkan, yerle bir eden sel misali mancınıklar nerede?
İcat ettiğin o işler nerede?
Affin asla fayda vermediğini kabul etmezdin sen.
Nerede o bahçelerin ki, arklarında sular akar ve öten kuşlar o bahçelere gelirdi?
Ceylan gibi güzel kokular saçan o cariyeler nerede?
Yollarda akıp gider ve süslü püslü elbiselerle görünürlerdi.
Nerede eğlence meclisleri, nerede yakutu andıran gümüş işlemeli kaselerdeki içkiler?
Bozulduğunda Abbasoğullarının hükümranlığını düzeltmek üzere düşmanlara saldırmak nerede kaldı?
Düşmanları her defasında kahreder, zorba ve asileri ezip geçerdin.
Ama sonra yok olup gittin, artık geride izin dahi kalmadı. Kimse seni göremez oldu.
Sanki bu dünyada hiç yaşamamış gibi oldun.
Yapmış olduğun iyiliklerden başka hiçbir şey geride kalmadı.
İnsanoğlunun hakimiyeti devam etmez, ebedi kalmaz."
İbn Asakir'in tarihinde şöyle bir olay anlatılır:
«Bir gece Mutedid'in yanında nedimleri toplandılar. Eğlence sona erip Mutedid gözdelerinin yanına gittikten ve eğlenceye katılanlar uykuya daldıktan sonra hizmetçinin biri onları uykularından uyandırıp şöyle dedi: Mü'minlerin emiri size diyor ki, kendisi eğlence meclisi sona erdikten sonra uyuyamaz olmuş. Bir beyit yazmış ama ikincisini yazamamış, zorlanmış. Kim bu ikinci beyiti yazar ve birinciye uydu-rursa ona armağan verecek. Birinci beyit şudur:
"Sirayet eden hayal için uyandığımızda gördük ki, Orası çorak bir yerdir, mezar da uzaktadır."
Eğlence meclisine katılmış olup uykuya dalanlar kalkarak yataklarının üzerinde oturdular, ikinci beyiti ne şekilde yazacaklarını düşünmeye başladılar. Onlardan biri hemen ortaya atılıp şöyle dedi:
"Gözüme dedim ki, uykuya alış ve yat; Belki geceleyin bir hayal sana dönüp gelir."
Hizmetçi bu beyiti alıp Mutedid'e götürdüğünde, bunun yerli yerinde yazılmış güzel bir beyit olduğunu gördü ve sahibine kıymetli armağan verilmesini emretti.»
Mutedid bir gün şairlerden birine, Basralı Hasan b. Münir el-Ma-zinî'nin şu şiirinin muazzam olduğunu söyledi:
"Uykuyu kaçırıp beni uyuyamaz hale getirene yanıyorum.
Kalbimin acılarına acı kattı.
Güneş sanki onun yanlarından doğup ortaya güzelce çıktı.
Ya da ay onun yenlerinden parlayıp çıktı.
Yüzünde bir maske var ki, kötülüğünü ve çirkinliğini yok ediyor.
Kalbler de itibar sahibi yapıyor onu, her nerede ortaya çıkarsa."
Bu senenin rebiyülevvel ayında Mutedid'in sancıları şiddetlendi. Hadim Yunus ve diğer büyük emirler, vezir Kasım b. Ubeydullah'm anında toplandılar. Halkın Mutedid Billah'ın oğlu Müktefi Billah'm halifeliğine bey'atlerini yenilemeleri hususunda istişare yaptılar ve bunu kararlaştırdılar. Sonra Müktefi Billah'a yapılan bey'at te'kid edildi, kesinleştirildi ve bunda da çok hayırlar oldu.
Mutedid can çekişirken kendi kendine şu şiiri okumuştu:

"Dünyadan istifade et, çünkü çekip gideceksin.
Neşeli ve hoş olduğu sürece onun bu taraflarını al ve gerisini bırak.
Sakın zamana da güvenme, çünkü ben ona güvenmiştim.
Zaman bende bir güç bırakmadığı gibi her türlü hakkımı da alıp götürdü.
Ben erkeklerin ileri gelenlerini öldürdüm.
Hiçbir düşmanı affetmeyip hiç kimsenin de isyanına göz yummadım.
Saltanat sarayını her türlü isyancıdan temizledim.
Onların bir kısmını doğuya, bir kısmını da batıya gönderdim ve dağıttım.
Belirli bir süre sonra izzet ve şerefe kavuştum.
Böylece halk tümüyle bana boyun eğip itaat etti.
Topladığım bütün bu mal mülk bana hiç yarar vermedi.
Şu mülk sahipleri ve hayatta kalanlar için hiç de güzel bir akibet görmüyorum.
Ölümünden sonra Rahman'ın nimetlerine mi kavuşacağım,
Yoksa O'nun ateşine mi atılacağım, işte bunu bilmiyorum."
Halife Mutedid, bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine sekiz ü kala, pazartesi gecesi vefat etti. Henüz elli yaşına varmamıştı, z sene, dokuz ay, onüç gün süreyle halifelik yaptı. Ali el-Mükte- Cafer el-Muktedir ve Harun adında üç erkek evlat ve onbir kız ev- bıraktı. Kızlarının sayısının onyedi olduğu da söylenir. Beytü'l-d 17.000.000 dinar bırakmıştı. Lüzumsuz yere para sarfetmezdi. nedenle bazıları onu cimri saymışlardı. Bazı kimselerse onu Cabir

b. Senüre'nin rivayet ettiği hadiste geçen raşid halifelerden lardir. Doğrusunu Allah bilir. [53]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/112-113.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/113-114.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/114.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/115.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/115-116.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/116-117.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/117-119.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/119-121.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/122-123.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/123-124.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/124-125.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/125.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/126-127.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/127-128.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/129-130.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/130-131.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/131.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/132-133.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/133-134.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/134.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/134-135.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/135.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/135-136.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/136.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/136-137.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/137.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/137-139.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/139-141.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/141.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/142-144.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/144.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/144-145.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/145-146.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/146-147.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/147-148.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/148-149.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/149-150.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151-152.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152-153.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/153-154.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/155.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/155-156.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/156.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/156.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157-158.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/158-172.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Müktefi Billah Ebu Muhammed'in Halifeliği
Bedir
Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hüseyin B. Muhammed
Ammare B. Vesime
Harun B.Leys
Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesi
Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İmam Ahmed B. Hanbel'in Oğlu Abdullah
Muhammed B. Abdullah Ebu Bekir Ed-Dakkak
Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesi
Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Yahya B. Zeyd B. Seyyar
Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesi
Hicretin Îkiyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Abdullah B. Müslim El-Keccî
Hicretin İkiyüzdoksanüçüncüsbısi
Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şair Ebü'l-Abbas En-Naşi
Ubeyd B. Muhammed B. Halef
Nasr B. Ahmed B. Abdülaziz
Hicretin İkiyüzdoksandördüncü Senesi
Lanetli Zikreveyh'in Öldürülmesi
Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hüseyin B.Muhammed B.Hatim
Salih B.Muhammde B.Amr
Muhammed B.İsa B.Muhammed
Muhammed B.İmam B.İshak B.Raheveyh
Muhammed B. Nasr Ebu Abdillah El-Mervezî
Musa B. Harun B. Abdillah
Hicretin İkiyüzdoksanbeşinci Senesi
Halife Müktefi Billah'ın Biyografisi Ve Vefatı
Hafız El-Muammerî
Abdullah B. Hasan
Ebu Cafer Et-Tirmizî
Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesi
Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafız Ahmed B. Muhammed B. Zekeriyya
Ebu Bekir El-Esrem
Halef B. Amr B. Abdurrahman B. İsa
Halife Ve Şair İbn Mutez
Muhammed B. Hüseyin B. Habib
Muhammed B. Davud B. Cerrah
Hicretin İkiyüzdoksanyedincî Senesi
Hicretin İkiyüzdoksanyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Davud B. Ali
Muhammed B. Osman B. Ebi Şeybe
Muhammed B. Tahir B. Abdullah
Musa B. İshak
Yusuf B. Yakub
Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesi
Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Ravendi
Cüneyd B. Muhammed B. Cüneyd (Cüneyd-İ Bağdadî)
Vaiz Sâîd B. İsmail B. Saîd B. Mansur Ebu Osman
Semnun B. Hamza
Safi El-Harbî
İshak B. Huneyn B. İshak
Hüseyin B. Ahmed B. Muhammed B. Zekeriya
Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesi
Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Nasr B. İbrahim Ebu Amr El-Haffaf
Behlül B. Îshakb. Behlül
Hüseyin B. Abdullah
Muhammed B. İsmail
Muhammed B. Ebi Bekr
Nahiyci Muhammed B. Ahmed B. Keysan
Muhammed B. Yahya
Fatıma El-Kahramane
Hicretin Üçyüzüncü Senesi
Hicretin Üçyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahves B. Fadl

Ubeydullah B. Abdullah B. Tahir
Şair Sinavberî
İbrahim B.Ahmed
Hicretin Üçyüzbîrincî Senesi
Hicretin Üçyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Halid Eş-Şafiî
Cafer B. Muhammed
Ebu Said El-Cenabi El-Karmatî
Ali B. Ahmed Er-Rasibî
Muhammed B. Abdullah B. Ali
Hicretin Üçyüzikinci Senesi
Hicretin Üçyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bişr B. Nasr B. Mansur
Cariye Bed'a
Kadı Ebu Zür'a Muhammed B. Osman Eş-Şafiî
Hicretin Üçyüzüçüncü Senesi
Hicretin Üçyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Neseiahmed B.Ali
Hasan B.Süfyan
Rüveym B. Ahmed
Züheyr B. Salih
Ebu Ali El-Cübbaî
Şair Ebu Hasan B. Bessamî
Hicretin Üçyüzdördüncü Senesi
Hicretin Üçyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Lebid B. Muhammed
Yusuf B. Hüseyin B. Ali
Yemut B. Müzri1 B. Yemut
Hicretin Üçyüzbeşinci Senesi
Hicretin Üçyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Ahmed Ebu Musa
Hicretin Üçyüzaltıncı Senesi
Hicretin Üçyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Ahmed B. Haris
Ahmed B. Ömer B. Seric
Ahmed B. Yahya
Hasan B. Yusuf B. İsmail
Abdullah B. Ahmed B. Musa
Muhammed B. Babşaz

Müktefi Billah Ebu Muhammed'in Halifeliği

Müktefî Billah'ın asıl adı Ali'dir. Mü'nınlerin emiri Mutedid Bi]J lah'ın oğluydu. Babası Mutedid'in bu senenin rebiyülevve ayında ve fatından sonra halifeliğine bey'at edildi. Kendisinden ve Hz. Ali b Ebi Talib'den başka Ali adında bir halife yoktur. Ebu Muhammed künyesini de sadece kendisi, Hz. Hasan ve Hadi ile el-Müstedi Billah almışlardı. Müktefî Billah halifeliğ geçtiğinde, fitneler çoğaldı ve ülkenin her tarafına yayıldı.

Bu senenin receb ayında ülkede çok şiddetli bir deprem meydanai geldi. Bu senenin ramazan ayında seher vakti, gökten çok sayıda yıldızlar düştü. Gün doğuncaya kadar bu durum devam etti.

Halifelik kendisine geçtiğinde Müktefî Billah, Rakka'da bulunu-! yordu. Vezir ve ümeranın büyükleri, kendisine bu hususta bir yazı yazdılar. Bu yazıyı alır almaz Bağdat yoluna koyuldu ve halkın kendisini karşıladığı muazzam bir günde Bağdat'a girdi. Bu senenin ce-l nıaziyelevvel ayının sekizinci, pazartesi günüydü. Bugün Amr b. Leys es-Seffar'ın öldürülmesini emretti. Amr, onun babasının zindanında tutuklu bulunuyordu. Babasının hükümlüler için yaptırdığı zindanların yıkılmasını ve yerine bir cami yapılmasını ferman buyurdu. Aynı günde vezir Kasım b. Ubeydullah b. Süleyman'a altı hil'at giydirdi ve kılıç kuşandırdı. Halifeliğe geçtiğinde yirmialtı yaşından birkaç ay almıştı.

Bu senede Karmatîler, ülkenin bazı taraflarına yayıldılar. Hacıların yollarını kestiler, bazıları kendilerine emirü'l-mü'minin unvanını taktılar. Mük tefi üzerlerine büyük bir ordu gönderdi ve onların itaat altına alınmaları için çok para harcadı. Cenâb-ı Allah, böylece onların serlerinin bir kısmını söndürdü.

Bu senede Muhammed b. Harun, İsmail b. Ahmed es-Samanî'nin itaatmdan çıktı. Onun öldürülmesindan sonra Rey halk Muhammed b. Zeyd et-Talibî ile yazışma yaptı. Muhammed onlara ısrar edince şehri ona teslim ettiler. O da gelip Rey şehrini istila etti. İsmail b. Ahmed es-Samanî de büyük bir orduyla Muhammed b. Zeyd'in üzerine yürüdü, onu mağlub etti. Kovulmuş ve yerilmiş olarak Rey şehrinden çıkardı.

"el-Muntazam" adlı eserde İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin zü-hicce ayının 9'unda halk ikindi namazını kılıyorlardı. Yaz mevsiminde idiler ve üzerlerinde yazlık giysiler vardı. O sırada cidden soğuk bir rüzgar esti. Öyle ki, insanlar ateşle ısınmak ihtiyacım duydular-

ve kaim elbiseler giydiler. Tıpkı kış mevsiminde olduğu gibi dondu."

İbnü'1-Esir dedi ki: "Humus şehrinde de böyle bir durum meyda-eldi. Basra'da fırtına esti. Çok hurma ağaçlarını kökünde söktü, yerde çöküntü meydana geldi ve bu çöküntünün altında 7.000 kişi ibnü'l-Cevzî ile İbnü'1-Esir dediler ki: «Bu senenir receb ayında Bağdat'ta peşpeşe depremler meydana geldi. Sonra şehir sakinleşti.»
Bu senede Fadl b. Abdülmelik insanlara haccettirdi.
Bu senede büyük mutasavvıflardan İbrahim b. Muhammed b. İbrahim vefat etti. İbnul-Esir'in ifadesine göre bu zat, Sırrı es Sakatî'-nin akranlarındanmış. Bir defasında şöyle demiş: "Keder ve üzüntünün bir zerresini Allah'a arzetmen, senin içir güneşin üzerine doğduğu şeyden, yani bütün dünyadan daha hayırlıdır."
Bu senede fazlaca cinsel ilişkide bulunmasından ötürü vücudunda kuruluk ve mizaç bozukluğu meydana gelen Ahmed b. Muhammed el-Mutedid Billah, vefat etti. Tabipler, bedenini nemlendirecek ve yumuşatacak bir reçeteyi kendisine tavsiye ettilerse de o bunun tam tersini yaptı ve kuvvetini kaybetti, neticede vefat etti.
Mutedid'in kölesi ve ordu komutanı Bedir. [1]

Bedir

Vezir Kasım, halifeliği Mutedid'in evlatlarından başkasına geçirmeye azmetmiş, bu niyetini Bedir'e de açmıştı. Ama Bedir buna yanaşmamıştı.
Mutedid'in oğlu Müktefî halifeliğe geçince, vezir Kasını, Bedir'in başına bir gaile açmaya yemin etti ve Bedir'in öldürülmes işini Mük-tefi'ye hoş gösterdi. Müktefi de bunu kabul etti ve görevlileri göndererek Bedir'in mallarına ve ürünlerine el koydurdu. Bedir, Vasıfta bulunuyordu. Vezir Kasım da ona eman gönderdi ve gelmesini istedi. Bedir bu emana inanarak geldiğinde vezir Kasım, bu senenin ramazan ayının altısında cuma günü, kendisini Öldürecek cellatları üzeri-ne gönderdi ve onu öldürttü. Sonra başını kestirdi, cesedi ise yerde kaldı.
Ailesi gelip cesedini aldılar ve bir tabuta koyarak Mekke'ye götü-% defnettiler. Çünkü o, kendisinin Mekke'ye defnedilmesini vasiyet ti. Vefatından önce, bütün kölelerini azat etmişti. Kendisini ölek istediklerinde iki rekat namaz kılmıştı. Allah ona rahmet etsin. [2]

Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Muhammed

Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Fehm b. Muhriz b İh rahim el-Hafiz el-Bağdadî. Halef b. Hişam'dan, Yahya b Mani'den" Muhammed b. Sa'd'dan ve diğerlerinden ders aldı, rivayetlerde bulundu. Hanetî ve Tomarî de kendisinder rivayetlerde bulundular. Beraberinde bulunmayan, derslerine devam etmeyen kimselere hadis nakletmezdi. Hadis nakletmede çok zorluk çıkarırdı. Haberler, nesepler, şiirler ve hadis ricalinin isimleri hususunda derin bilgisi vardı Fıkıhta Iraklıların mezhebine meyilliydi. Darekutnî, onun kuvvetli bir ravi olmadığını söylemiştir. [3]

Ammare B. Vesime

Ammare b. Vesime b. Musa Ebu Rifaa el-Farisî. "et-Tarih Ale's-Sünen" adlı eserin sahibidir. Mısır'da doğdu, Leys'in kâtib Ebu Salih'ten ve diğerlerinden hadis rivayet etti. [4]

Harun B.Leys

Harun b. Leys es-Seffar. Büyük ümeradandı. Müktefi Billah'ın Bağdat'a ilk gelişi esnasında zindanda öldürüldü. [5]

Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesi

Bu senede "Şeyh" lakabıyla tanınan Yahya b. Zikreveyh b. Behre-veyh Ebu Kasım el-Karmatî, büyük bir taraftar grubuyla Rakka'ya geldi. Oralarda bozganculuk yaptı. Halife de 20.000 süvariden oluşan büyük bir askeri birliği onun üzerine şevketti.
Bu senede halife, Bağdat'tan ikamet amacıyla Samarra'ya gitmek üzere harekete geçti. Ancak vezir, onu bu görüşünden vazgeçirdi. O da Bağdat'a döndü.
Bu senede Mağriblilerden Zerka adında bir adam, ateşli bir ok fırlatarak Dımışk kapısında Yahya b. Zikreveyh'i öldürdü. Onun öldürülmesine halk sevindi. Ateşli ok vücuduna isabet edip onu yakarak öldürmüştü. Mağribli adam Mısır askerleri arasında

idi.
Yahya b. Zikreveyh'in öldürülmesinden sonra, yerine kardeşi Hüseyin geçerek Karmatîlerin idaresini ele aldı. O kendine Ahmed adını, Ebü'l-Abbas künyesini ve Emirü'l-Mü'minin lakabım takmış, Kar-matîler de ona itaat etmişlerdi. Dımışk' kuşatma altına aldı. Belirli miktarda mal ve para vermek üzere Dımışklılar onunla barış antlaşması yaptılar. Bundan sonra Humus'a gitti, orayı fethetti, Humus minberlerinde onun adına hutbe okundu. Bundan sonra Hama'ya ve Maarratu n-Numan'a gitti. Oralardaki halkı mağlup etti. Mallarını ve kadınlarını ele geçirip kendine mubah saydı. Binekleri ve mektepler-deki çocukları öldürüyor, beraberindeki askerlerin o yöredeki kadınlarla cinsel ilişkide bulunmasını mubah kılıyordu. Öyle ki bir kadınla birçok adamı zina yapıyordu. Kadın çocuk doğurunca da o zinakar erkeklerden her biri diğerini babalıkla kutluyordu.
Şam halkı, bu mel'undan çektikleri eza ve cefayı bir mektupla halifeye bildirdi. Halife de bunların üzerine kalabalık bir askeri birliği şevketti. Bu askeri birliğe bol miktarda para harcadı. Kendisi de ramazan ayında yola koyuldu, Rakka'ya geldi. Askerleri, Karmatîlerle savaşmaları için her bir tarafa yaydı.
Karmatîlerin lideri, kendi adamlarına şöyle mektup yazıyordu:
"Abdullah el-Mehdi Ahmed b. Abdullah el-Mehdi el-Mansur en-Nasır Lidinillah el-Kaim Biemrillah el-Hakim Bihükmilla ed-Dai İla Kitabillah ez-Zab an Harimillah el-Muhtar min Veledi Rasûlillah.Hidayete erdiren Allah kulu Mansur'un oğl Allah'ın dininin yardımcısı, Allah'ın emrini yerine getiren, Allah'ın hükmüyle hükmeden Allah'ın kitabına davet eden, Allah'ın sınırını koruyan ve Rasûlul-lah'ın seçkin evladı, hidayete erdirici Allah kulu Ahmed'den....)."
Kendisinin Hz. Ali'nin ve Fatıma'nm zürriyetinden geldiğini iddia ediyordu, ama yalan söylüyordu. Allah onu kahretsin. Uyduruk-çuydu o. Önce Kureyş'e, sonra da Haşimoğullarma en azılı bir düşmandı. Silmiye'ye girdi. Orada Haşimilerden hiçbirini hayatta bırakmadı. Onları ve çocuklarını öldürdü. Kadınlarını askerlerine peşkeş çekti.
Bu senede sınır boyu halkının şikayetleri üzerine Muzaffer b. Cenah, yerine Ebu Amir Ahmed b. Nasr, Tarsus sınırını muhafaza etmekle görevlendirildi.
Bu senede Fadl b. Muhammed el-Abbasî insanlara hacettirdi. [6]

Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İmam Ahmed B. Hanbel'in Oğlu Abdullah

Künyesi, Ebu Abdirrahman eş-Şeybanî idi. İmam, hafız, zaptı sağlam, babasından ve diğer hadisçilerden çok hadis rivaye eden sika bir ravi idi. İbn Münadi'nin ifadesine göre babası İmam Ahmed b. Hanbel'den onun kadar çok hadis rivayet eden başka biri yoktur. Babasının "Müsned" adlı eserinden 30.000, tefsirinden 120.000 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden bazılarını sema, bazılarını icazet yoluyla nakletmiştir. Rivayetlerinin toplandığı eserlerden bazıları şunlardır: "en-Nâsih ve'1-Mensûh, el-Mukaddem ve'1-Muahhar fî Kitabil-lah ve't-Tarih, Hadisi Seb'a ve Karâmat-ı Kurrâ, el-Menâsiku 1-Kebir, el Menasikü's-Sağir, Hadisu ş-Şüyûh."
Büyük üstadlanmızm Abdullah b. İmam Ahmed b. Hanbel'in lehinde şahadette bulunduklarını hep görürdük. Onun hadis ricalini, hadis illetlerini, isim ve künyeleri iyi bildiğini söylerlerdi. Irak'ta ve diğer yerlerde hadis aramaya devam ettiğini, seleflerinin de bu hususta onun lehinde ikrarda bulunduğunu söylerlerdi. Hatta bazıları, onun babasından daha fazla hadis bildiğini ve hadisi daha çok işittiğini söyleyerek onu aşırı bir şekilde övmüşlerdir.
Abdullah hastalandığında kendisine: "Nereye defnedilmek istiyorsun?" diye sormuşlardı. O da şu cevabı vermişti: "Benim aklımda bulunan sahih bir hadise göre Katiye'de bir peygamber medfunmuş. Bir peygamberin civarına defnedilmek, benim için babamın civarına defnedilmekten daha hoştur."
Bu senenin cemaziyelahir ayında, yetmişyedi yaşında vefat etti.
Tslitekim babası da aynı yaşta vefat etmişti. Cenazesine büyük bir halk kitlesi katılmıştı. Cenaze namazını kardeşi oğlu Züheyr kıldırma ve Babü't-Tîn mezarlığına defnedilmişti. Yüce Allah ona rahmet
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden bazılanda şunlardır:
Abdullah b. Ahmed b. Said Ebu Bahr er-Ribati el-Mervezî. Ebu Türab en-Nahşebî ile arkadaşlık etti. Cüneyd-i Bağdadî on övердi.
Ömer b. İbrahim Ebu Bekir el-Hafız. Ebü'1-Ezan adıyla tanınırdı. Sika, zaptı sağlam ve sebatkar bir ravi idi.
Muhammed b. Hüseyin b. Ferec Ebu Meysere el-Hemedanî, "Müsned" adlı eserin sahibidir. Meşhur sika ravilerden ve musanniflerden idi. [7]

Muhammed B. Abdullah Ebu Bekir Ed-Dakkak

Büyük mutasavvıflardan ve sofi abidlerindendi.
Rivayete göre Cüneyd-i Bağdadî, onun hakkında şöyle demiştir:
«Rüyada iblisi gördüm, çıplak gibiydi. Kendisine: "İnsanlardan utanmıyor musun, ne diye çıplak dolaşıyorsun?" diye sordum,

o da et-rafindakileri insan kabul etmeyerek şöyle cevap verdi: "Eğer bunlar insan olsalardı çocukların topla oynadıkları gibi ben de bunlarla oynamazdım. İnsan dediklerin bunlardan başka bir topluluktur." Ben kendisine: "Peki, o dediğin insanlar nerede?" diye sorduğumda İblis şu cevabı verdi: "İşte gerçek insanlar, Şanizi Mescidi'nde bulunmaktadırlar. Onlar kalbimi hasta edip acıttılar. Bedenimi yordular, her saldırdığımda onlar Aziz ve Celil olan Allah'a yöneldiler. Ben de neredeyse yanacaktım!"
Ben uykudan uyanır uyanmaz elbiselerimi giyip Şanizi Mescidi'-ne gittim. Orada üç kişinin oturmakta olduklarım ve başların yamalı cübbelerinin içine soktuklarını gördüm. Onlardan biri başını kaldırıp bana baktı ve şöyle dedi: "Ey Ebul-Kasım, habis İblis'in sözlerine aldanma, sana her söylenen sözü kabul edecek misin sen?"
Baktım ki onlar şu zatlardı: Ebu Bekir ed-Dakkak, Ebü'l-Hüseyin en-Nurî ve Ebu Hamza Muhammed b. Ali b. Aleviye b Abdullah el-Cürcanî.»

Bunların sonuncusu, Şafiî fıkıhçısı olup Müzenî'nin talebesi idi. Ibnü'1-Esir böyle demiştir. [8]

Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesi

Bu senede Karmatîlerle halife ordusu arasında büyük bir savaş Cereyan etti. Halife ordusu Karmatîleri hezimete uğrattı reisleri
B. İslâm Tarihi, C. XI, F. 12
Benli Hasan b. Zikreveyh'i esir aldılar. Adamlarının önde gelenlerinden büyük bir grupla birlikte halifeye gönderildi. Meşhur bir file bindirilerek Bağdat'a sokuldu. Halife de yüksek bir davul yapılmasını emretti. Bu davula oturtularak adamlarıyla birlikte halifenin huzuruna getirildi. Halifenin gözleri önünde boyunları vuruldu. Ağzıma enli bir tahta konulmuş ve bu tahtanın iki ucu ensesine atılan bir iple sıkı sıkıya bağlanmıştı. Sonra oturmakta olduğu davuldan yere indirildi. Kendisine ikiyüz kırbaç vuruldu. Sonra da elleri ve ayakları kesilip dağlandı. Daha sonra yakıldı, başı koparılıp bir değneğin ucuna geçirilerek Bağdat'ın her tarafında dolaştırıldı. Bu hadise, bu senenin rebiyülevvel ayında vukubulmuştu.
Bu senede Türkler büyük bir orduyla Maveraünnehir beldelerine hücum ettiler. Müslümanlar geceleyin onlara baskın yaptılar. Çok adamlarını öldürdüler. Sayılamayacak derecede esirler aldılar.
"Allah inkar edenleri kinleri ile geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar." (el-Ahzâb, 25.)
Bu senede Bizans imparatoru, her birinin arkasında 10.000 asker bulunan on haçı İslâm ülkesinin üzerine şevketti. Bu ordu İslâm ülkesinin sınırlarına saldırdı. Çok sayıda Müslümanı öldürdüler. Kadınları, çoluk çocuğu esir aldılar.
Bu senede Tarsus valisi, Bizans ülkesine hücum etti. Antakya şehrini fethetti. Burası deniz kıyısında büyük bir şehir olup Rumlar nazarında İstanbul'a eşdeğerdi.
Tarsus valisi, Bizanslıların elinde esir bulunan 5.000 Müslümanı kurtardı. Bizanslıların altmış gemisini ele geçirdi. Bol miktarda ganimet elde etti. Gazilerden her birine 1.000'er dinar ganimet düştü.

Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccettirdi. [9]

Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Yahya B. Zeyd B. Seyyar

Künyesi Ebu 1-Abbas eş-Şeybanî idi. Şeyban kabilesinin müttefiki idi. Saleb lakabım almıştı. Nahiv ve lügatte Kûfelilerin imamı idi. Hicretin 200. senesinde doğdu. Muhammed b. Ziyad el-Arabî, Zübeyr b. Bekkar, Kavarirî ve diğer bazı şahsiyetlerden ders aldı. İbnü'1-En-barî, İbn Arefe ve Ebu Amr ez-Zahid de kendisinden ders aldılar; rivayetlerde bulundular. Sika, hüccet, dindar, sahih, doğruluğu ve hafi-za sağlamlığıyla meşhur bir kimse idi. Anlatıldığına göre o, Kava-rirî'den 100.000 hadis dinlemiştir.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının bitimine onüç gün kala cumartesi günü, doksanbir yaşında vefat etti.
İbn Hallikan dedi ki: «Onun ölüm sebebi şuydu: Camiden çıkarken elinde bakmakta olduğu bir kitap vardı. Kendisinde şiddetli bir sachrlık vardı. Kitaba bakmaktayken bir at kendisine çarptı ve derin t,jr çukura düşürdü. Beyni sarsıldı ve ertesi gün vefat etti. Allah ona rahmet etsin.»
Ahmed b. Yahya, "el-Fasih" adlı kitabın müellifidir. Bu, hacimce küçük ama faydaca büyük bir eserdir. "el-Musavver" adlı kitap da onundur. " İhtilâftı'n-Nahviyyîn, Maâni'l-Kur'ân, Kitabu 1-Kıraat, Ma-âni'ş-Şi'r" ve diğer bazı eserler de ona aittir. Şu şiirin onun olduğu söylenir:
"Nefse yem olduktan sonra onu terkedersen,
Yemi olduğun ve kendisini terkettiğin nefis artık ne kadar yaşayabilir?
O, otun suda kaldığı bir süre kadar kalabilir, ya da suyun devamlı akışı yanında onun sesi ne kadar çıkabilirse o kadar yaşayabilir.
Benim kendimi zorlayarak sabretmiş olduğumu söyleyerek seni aldattı.

Nefiste, beni ve seni öldürecek şeyler vardır.
Eğer bendeki dertler kayalarda olsaydı, kayalar sarsılırdı.
Rüzgarlarda olsaydı rüzgarlar esmezdi, sıkıntılı yaşam uzardı.
Sabret, belki Allah bizi bir araya getirir.
O zaman ben senden gördüğüm kederlerin şikayetçisi olurum."
Bu senede vezir Kasım b. Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb vefat etti. Bu, Mutedid'in hilafetinin son günlerinde babasının vefatından sonra vezirliğe geçmişti. Sonra da Mutedid'in vefatı nedeniyle oğlu Müktefi'ye vezirlik yapmıştı. Bu senenin ramazan ayında hastalanınca zindana emir gönderdi ve oradaki Muttalibileri serbest bıraktı. Kendisi de zilkade ayında vefat etti. Vefat ederken otuzüç yaşma yaklaşmıştı. Halifenin nazarında kıymetli ve itibarlı bir kimseydi. 700.000 dinar değerinde mal bırakmıştı.
Bu senede vefat eden diğer meşhur şahsiyetlerden bazıları şunlardır:
Muhammed b. Muhammed b. İsmail b. Şeddad Ebu Abdillah el-üasrî el-Kadî, Vasıt kadılığı yapmıştı. Cebruî lakabı ile tanınmıştı. Müsedded'ten, Ali b. el-Medinî'den, ibn Nümeyr'den ve diğerlerinden ^adis rivayet etti. Sika ravilerden, adil ve güvenilir kadılardandı.
Muhammed b. İbrahim el-Boşencî, Muhammed b. Ali es-Sayiğ,
meşhur kurralardan ve büyük âlimlerden Kunbül de bu senede vefat ettiler. [10]

Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesi

Bu senede Harun b. Humaraveyh ile savaşmak üzere halife Mük-tefi tarafından gönderilen Muhammed b. Süleyman, 10.000 savaşça ile birlikte Mısır'a girdi. Harun, karşısına çıktı ve savaştılar. Muhammed b. Süleyman onu mağlub etti. Tolonoğulları ailesinden onyedi erkeği topladı ve onları öldürdü, mallarına ve mülklerine el koydu. Böylece Mısır diyarında Toloni devleti sona erdi. Muhammed b, Süleyman, fetih haberini Müktefî'ye bir mektupla bildirdi.
Bu senede geçmiş yıllardan beri hac emirliği görevini yürüten Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccetirdi. [11]

Hicretin Îkiyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Abdullah B. Müslim El-Keccî

Uzun bir ömür yaşayan nıeşayihten biri idi. Meclisine gözlüklüler dışında mürekkep okkasını beraberinde getiren 50.000 kişi katılırdı. Onun okuduğu hadisleri yedi kişi yüksek sesle tekrarlayarak etrafındaki insanlara duyurur, böylece hadisleri yazdırırlardı. Bazı kimse-lerse oturmak için yer bulamadıklarından ötürü ayakta durarak hadis yazarlardı. Her 10.000 hadis okudukça bir sadaka verirdi. Hadisleri okuma işini tamamladıktan sonra 1.000 dinar masrafla gerçekleştirdiği sofrasını kurar ve şöyle derdi: "Bugün Rasûlullah (s.a.v.)'a şahitlik yaptım, sadece benim şahidliğim kabul edildi. Aziz ve Celil olan Allah'a şükür için bu sofrayı kurmam gerekmez mi?"
İbnü'l-Cevzî ile Hatib Bağdadî, Ebu Müslim el-Keccî'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
«Bir gece evden çıktım. Bir hamama uğradım. Cünüp idim. İçeri girdim. Hamamcıya: "Henüz içeriye girmiş bir kimse var mı?" diye sordum. Hamamcı: "Hayır" diye cevap verince hamama girdim. Kapıyı açınca içeriden birinin: "Ey Ebu Müslim Müslüman ol selamet bul." dediğini sonra da şu şiiri okuduğunu duydum:
"Ey Rabbim, bahşettiğin bir nimetten ya da defettiğin bir azaptan ve beladan ötürü sana hamdolsun.
Dilersin, dilediğini yaparsın ve kimsenin duymadığı yerlerde sen sesleri duyarsın."
Ben bunu duyar duymaz hemen geri döndüm ve hamamcıya: "Hani henüz içeri kimse girmediğini söylemiştin!" dedim. O da: "Evet, ne var?" diye sorunca, ben: "İçeriden birinin şöyle ve şöyle dediğini işittim." dedim. Hamamcı: "Sen onu duydun mu?" diye sordu. Ben de: "Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine hamamcı şöyle dedi: "Efendim, sözünü ettiğin, cinlerden biridir. Bazan bize görünür, güzel sözler, öğüt içeren kelimeler söyler ve şiirler okur." Ben: "Onun ezberinde kalan bir şiiri var mı?" diye sordum, o da: "Evet" dedi. Sonra onun şiirlerinden birini okudu:
"Ey aşırı derecede günah işleyen kişi, yavaş ol bakalım.
Ne zamana kadar bilmeden günah işlemeye devam edeceksin?
Çirkin fiiller işleyerek ama aslında iyi yaptığını sanarak Aziz ve Celil olan Allah'ı daha ne kadar gazablandıracaksın?
Arş'm üzerindeki Rabbin, kendisinden razı olup olmadığını bilmeyen kişinin gözleri nasıl rahatça kapanıp uykuya dalar?"
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında, Hanefi kadısı Abdülhamid b. Abdülaziz Ebu Hatim de bulunmaktadır. Seçkin kadılardan ve meşhur nkıhçıîardandı. Önde gelen büyük âlimlerden biriydi. Takva sahibi, nezih, dindar, güvenilir ve kendini günahlardan çok koruyan bir müslümandı. İbnü'l-Cevzî'nin "el-Muntazam" adlı eserinde anlattığına göre, bu zatın güzel fiilleri ve güzel eserleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [12]

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncüsbısi

Bu senede Karmatîler, Fırat yolunda Benli Hu-teinin kardeşinin etrafında toplandılar. Bilindiği üzer; !:i3eyın matî, önceki senede öldürülmüştü. Bunlar mem'.o'v yaptılar. Fesat çıkardılar, sonra Taberiye'ye yöne!:, ki bunların şehire girmelerine engel olmaya çalış::!: kullanarak şehire girdiler, oradaki erkeklerin çor;: miktarda malı gasp ettiler. Sonra çöllere dönd;'.-. başka grup da Heyt şehrine girdiler, azı müstesn:: yi Öldürdüler. 3.000 deveyle taşıdıkları bol miktar: Halife Müktefi, bunların üzerine asker gönderdi, :e ve boynunu vurdurdu.
Yemen'de Karmatîler'den Daiye adında biri :. kazandı. San'a şehrini kuşatma altına aldı, zor ku. di. Ahalinin bir kısmını öldürdü. Sonra Yemen:: üzerine yürüdü, çokça fesat çıkardı. İnsanlardan San'alılar onunla savaştılar. Onu mağlub edip! Kendisi kaçıp Yemen'in diğer bazı şehirlerine saya naib olarak Muzaffer b. Haccac'ı gönderdi. Muzaffer oraya gitti ama Daiye, Ölünceye kadar orada kaldı.
Bu senenin kurban bayramında, Karmatîlerden bir grup Kûfe'ye girerek önceki sene Bağdat'ta idam edilen Hüseyin'i kastederek: "Hüseyin'in öcünü alacağız!" diye yüksek sesle bağırdılar. Parolaları da Hüseyin'le birlikte öldürülenlerin adları "Ya Ahmed, ya Muhammed" idi. Halk bunların peşisıra musalladan Kûfe'ye girdiler. Bunları taşlamaya başladılar. Bunlardan yirmi kadar kişiyi öldürdüler. Diğerleri de alçalmış olarak geri döndüler.
Bu senede Mısır'da Halicî adında bir adam ortaya çıktı. Halifeye isyan etti. Askerlerden bir kısmı da etrafında toplandılar. Halife, Dımışk valisi Ahmed b. Kayıglığ'a emir gönderdi. Bu işi halletmesini istedi. Ahmed de bunun üzerine gitti. İkisi Mısır dışında savaştılar. Halicî, Ahmed b. Kayıglığ'ı eşi görülmemiş bir hezimete uğrattı. Bunun üzerine halife, Halicî'nin üzerine ikinci bir ordu gönderdi. Bu ordu, Halicî'yi bozguna uğratıp yakaladı ve halifenin yetkili kıldığı emi-re teslim etti. Böylece Halicî'nin çırası söndü. Askerler, Mısır diyarının idaresiyle meşgul olmaya başladılar.
Karmatîler, çocuklara muallimlik yapan Abdullah b. Said komutasında başka bir askeri birliği Basra'ya gönderdiler. Abdullah b. Said, Basra'ya, Ezriat'a ve Besni'ye yöneldi. Buraların ahalisiyle savaştı, sonra onlara eman verdi. Onlar kendisine güvendikten sonra, savaşçılarını öldürdü; çoluk çocuklarını, kadınlarını esir aldı. Dımışk'a girmeye niyetlenerek oraya yöneldi. Dımışk valisi Ahmed b. Kayıg-lığ'ın vekili Salih b. Fadl, onunla savaştı. Fakat Karmatî, onu hezimete uğrattı ve Salih'i, diğer askerlerle birlikte öldürdü. Dımışk'ı kuşatma altına aldı, ama fethetme imkanı bulamadı.
Oradan Taberiye'ye döndü. Taberiye halkının çoğunu öldürdü. Bol miktarda malı gasbedip yağmaladı. Sonra Karmatîler Heyt şehrine doğru yürüdüler ve orada önceki sayfalarda anlattığımız işleri yaptılar. Heyt'ten sonra kurban bayramında Kûfe'ye gittiler.
Bütün bunları, kendi beldesinde Karmatîler kavmi arasında gizlenen Zikreveyh b. Mehreveyh'in tavsiyesi ve işareti üzerine yaptılar. Zikreveyh'i aramaya başladıklarında o gizlenmek için hazırlattığı bir kuyuya indi. Kuyunun kapısında bir tandır yaptırdı. Oraya bir kadını görevlendirdi. Kadın tandırı yakıp ekmek yapmaya başladı. Kimse onun orada olduğunu asla hissedemedi ve Zikreveyh'in nerede olduğunu hiç kimse bilemedi.
Halife, onun üzerine bir askeri birliği şevketti. Zikreveyh bunlarla bizzat savaştı. Kendisine itaat eden kimseler de onun yanında yer alarak halifenin askerleriyle savaştılar ve hezimete uğrattılar, çok mallarını ganimet edindiler. Böylece Zikreveyh'in durumu güçlendi ve kuvveti arttı. Halife, üzerine başka bir askeri birlik gönderme çağrısında bulundu ve ileride anlatacağımız olaylar meydana geldi.
Bu senede Horasan ve Maveraünnehir valisi İsmail b. Ahmed es-Samanî, Türk illerinden bir çoğunu tahrib etti.
Bu senede Bizanslılar, Halep'in bazı kazalarına hücum ettiler. Oradaki ahalinin bir kısmını öldürdüler, mallarım yağmaladılar, bazı kimseleri de esir aldılar.
Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccettirdi. [13]

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şair Ebü'l-Abbas En-Naşi

Asıl adı, Abdullah b. Muhammed'dir. Ebü'l-Abbas, onun künyesi-dir. Mutezile mezhebine mensuptur. Aslen Enbarlıdır. Bir müddet Bağdat'ta ikamet etmiş, sonra Mısır'a göçmüş ve orada vefat etmiştir. Sağlam bir zihni vardı. Şairlere, mantıkçılara ve faraziyecilere karşılık verirdi. Güçlü bir şairdi, yalnız heveskar biriydi. Rasûlullah (s.a.v.)'ın nesebine dair güzel bir kasidesi vardır ki, bunu "Siref'te anlatmıştık.
İbn Hallikan dedi ki: "Aralarında mantık ilmi de olmak üzere bu çok ilimde âlimdi. Çeşitli ilimlere dair bir kasidesi vardır ki bu kaside 4.000 beyiti içermektedir. Çeşitli eserleri ve çok miktarda şiirleri vardır." [14]

Ubeyd B. Muhammed B. Halef

Künyesi, Ebu Muhammed el-Bezzar'dır. Ebu Sevr'in arkadaşlarından olan bir fıkıhçıdır. Ebu Sevr'in fıkhını iyi bilirdi Güvenilir, sıka ve yüksek şahsiyetlerdendi[15]

Nasr B. Ahmed B. Abdülaziz

Künyesi, Ebu Muhammed el-Kindî'dir. Nasrek adıyla bilinen meşhur bir hadis hafızı idi. Buhara valisi emir Halid b. Ahmed ez-Zü-helî, onu yanına almıştı. Nasr da onun için "Müsned" adlı hadis eserini tasnif etmişti. Bu senede Buhara'da vefat etti [16]

Hicretin İkiyüzdoksandördüncü Senesi

Zikreveyh, bu senenin muharrem ayında adamlarıyla birlikte yo-(Bu Bölüm Eksiktir.) [17]

Lanetli Zikreveyh'in Öldürülmesi

(Bu Bölüm Eksiktir.) [18]

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

(Bu Bölüm Eksiktir.) [19]

Hüseyin B.Muhammed B.Hatim

(Bu Bölüm Eksiktir.) [20]

Salih B.Muhammde B.Amr

(Bu Bölüm Eksiktir.) [21]

Muhammed B.İsa B.Muhammed

(Bu Bölüm Eksiktir.) [22]

Muhammed B.İmam B.İshak B.Raheveyh

(Bu Bölüm Eksiktir.) [23]

Muhammed B. Nasr Ebu Abdillah El-Mervezî

Bağdat'ta doğdu, Nisabur'da büyüdü, Semerkand'ı vatan edindi Sahabe ve tabiilerin ihtilafları hususunda insanların en bilgilisi idi Sahabe ve tabiilerden sonra İslâm imamlarından biri idi. Ahkamı iyi bilen biriydi. Çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Fayda verici çok meşayihten ders alıp hadis dinledi. Yüklü bilgilerle dolu, faydalı kitaplar tasnif etti. İnsanların en güzel namaz kılanı ve namazda en çok huşulu olanıydı. Namaza dair büyük bir kitap tasnif etmiştir.
Hatib Bağdadî, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mekke'ye gitmek üzere Mısır'dan çıkıp yola koyuldum. Bir gemiye bindim. Yanımda bir cariye vardı. Gemi battı, eşyalarım zayi oldu. Zayi olan eşyalarım arasında 1.000 cüzüm vardı. Ama ben ve cariye kurtulduk. Bir adaya sığındık. Orada su aradık ama bulamadık. Başımı cariyenin dizi üzerine koyup uzandım, Hayattan ümidimi kestim. Biz o halde iken, elinde su testisi bulunan bir adam bize doğru geldi ve: "Al, iç" dedi. Testiyi alıp içtim. Sonra cariyeye de içirdim. Testi sahibi adam sonra gitti. Ama nereden geldiğini ve nereye gittiğini anlayamadım. Daha sonra yüce Allah bize yardım etti. Bizi o sıkıntılı halden kurtardı.»
Muhammed b. Nasr, insanların en âlicenabı ve en cömerti idi. İsmail b. Ahmed, her sene ona 4.000, kardeşi İshak b. Ahmed 4.000, Se-merkand halkı da 4.000 dinar para yardımında bulunurlardı, ama o bütün bu paraları Allah yolunda infak ederdi. Kendisine: "Şu paralardan birazını başına gelebilecek beklenmedik durumlar için sakla-san olmaz mı?" dediklerinde şu cevabı vermişti: "Sübhanallah! Ben Mısır'da iken yıllık yirmi dirhem harcama yapardım, öyle zaman ol-duki bu parayı da bulamadım. Artık şimdi ne diye bunları infak etmeyeyim?"

Muhammed b. Nasr el-Mervezî, İsmail b. Ahmed es-Samanî'nin yanına gittiğinde, İsmail kalkıp ona ikramda bulunurdu İsmail'in kardeşi İshak, onu bu aşırı saygısından ötürü ayıplayarak: "Sen Horasan hükümdarı olarak hüküm meclisinde oturmaktayken, şu adam için ayağa mı kalkıyorsun?" demişti.
İsmail b. Ahmed diyor ki: "O gece uyudum, ama kardeşimin bana söyledikleri kalbimi meşgul etmişti. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. Bana dedi ki: "Ey İsmail! Muhammed b. Nasr'a saygı gösterdiğinden ötürü senin ve evladının hükümdarlığı kalıcı ve sabit olacak, ama Muhammed b. Nasr'ı küçümsediği için de kardeşinin hükümdarlığı yıkılacaktır."
Muhammed b. Nasr, Muhammed b. Cerir et-Taberî ve Muhammed b. Münzir, Mısır diyarında bir evde oturup hadis yazıyorlardı. O gün yiyecek birşeyleri yoktu. Dışarı çıkıp kendilerine yiyecek getirecek olan birini tesbit etmek için aralarında kur'a çektiler. Kur'a, Mu-hammed b. Nasr'a çıktı. O da kalkıp namaza durdu. Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti. Vakit, Öğle istirahati vaktiydi. O esnada Mısır valisi Tolon'a (ya da Tolon'un oğlu Ahmed) rüyasında Rasûlullah (s.a.v.) söyle demişti: "O muhaddislere yetiş! Çünkü onların yanında yiyecek birşeyleri yoktur!" Mısır valisi hemen uyanmış ve: "Buralarda hangi hadisçiler var?" diye sormuş, kendisine mezkûr üç hadisçinin adını vermişler. O da hemen onlara 1.000 dinar göndermişti. Görevli memur bu parayı hemen götürüp onlara teslim etmiş, böylece Cenâb-ı Allah sıkıntılarım gidermiş, işlerini kolaylaştırmıştı. Daha sonra To-lon, onların çalıştıkları evi satın alıp orada bir mescid inşa etmiş ve orayı hadisçilere tahsis etmiş, oraya bol gelir getiren bir vakıf kurmuştu.
Biyografisini nakletmekte olduğumuz Muhammed b. Nasr, yaşlanmıştı, ama çocuğu yoktu. Cenâb-ı Allah'tan kendisine bir evlat na-sib etmesini dilemişti. Bir gün adamın biri kendisine gelerek bir oğlu olacağını müjdelemişti. O da ellerini kaldırıp Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şu ayet-i kerimeyi okumuştu:
«Kocamışken, bana İsmail'i veren Allah'a hamdolsun.» (ibrahim, 39.)
Yanında bulunan kimseler onun bu ayeti okuyuşundan şu faide-leri elde etmişlerdi:
a- Yaşlanıp Aziz ve Celil olan Allah'a dua ettikten sonra onun için bir erkek evlat doğacaktı.
b- Tıpkı Rasûlullah (s.a.v.)'m, oğlu İbrahim'e doğumunun yedinci gününü beklemeden doğduğu günde İbrahim adını taktığı gibi, kendisi de bu oğluna doğduğu günde İsmail adını vermişti.
c- İbrahim Halilullah'a uyarak, onu örnek alarak doğan ilk oğluna İsmail adını vermişti. [24]

Musa B. Harun B. Abdillah

Künyesi Ebu İmran'dır. Babası Hammal lakabıyla meşhur olmuştu. Hicretin 214. senesinde doğmuştur. İmam Ahmed b. Hanbe ile Yahya b. Maîn'den ve diğerlerinden hadis dinlemişti. Hadis hıfzı ve hadis ricalini tanıma hususunda asrının imamı idi. Son derece takvamı, heybetli, sika bir ravi olup sağlam senetle rivayette bulunurdu. Mısırlı Hafiz Abdülgani b. Said, onun hakkında şöyle demiştir: "Hadis konusunda insanların en güzel ve en Övgüye layık konuşanları Ali b. el-Medinî, sonra Musa b. Harun sonra da Darekutnî1-dir." [25]

Hicretin İkiyüzdoksanbeşinci Senesi

Bu senede Müslümanlarla Rumlar arasında esir mübadelesi yapıldı. Kurtarılan Müslüman esirlerin sayısı, kadınlı ve erkekli olmak üzere 3.000'e yakındı.
Bu senenin safer ayının ortasında, Horasan ve Maveraünnehir valisi İsmail b. Ahmed es-Samanî vefat etti. Bu zat akıllı adaletli, halkına iyi muamele eden, yumuşak huylu, âlicenâb bir şahsiyetti. Muhammed b. Nasr el-Mervezî'ye ihsanda bulunur, saygı gösterir, kendi hükümdarlık meclisinde oturmaktayken gelişi esnasında ona kıyamda bulunurdu. Vefat ettikten sonra yerine oğlu Ahmed geçti. Halife, ona bir tebrik gönderdi.
Bir gün İsmail b. Ahmed, halktan bazı kimselerle oturmakta iken neseplerle övünmekten bahsedildi. Kendisi ise şöyle dedi: «Övünmek ancak amellerle olur. Kişinin babası, dedesi ve memleketi ile değil de bizzat kendi şahsının yaptığı işlerle övünmesi gerekir. Nitekim şairin biri şöyle demiştir:
"Ben dedelerimle değil kendi gayretimle yükseldim."
Bir başka şair ise şöyle demiştir:
"Benim ahlakım ve edebim benim için bir övünç vesilesi olarak yeter. Ben ne Haşimilerdenim ne de Araplandanım.
Yiğit odur ki; "İşte ben buyum" der, yoksa "Babam şöyleydi, böyleydi" diyen yiğit değildir."»
Bu senenin zilkade ayında halife Müktefi Billah Ebu Muhammed b. Mutedid vefat etti. [26]

Halife Müktefi Billah'ın Biyografisi Ve Vefatı

Mü'minlerin emiri Müktefi Billah b. Mutedid b. Emir Ebi Ahmed el-Muvaffak b. Mütevekkil Alallah. Önceki sayfalarda d anlattığımız gibi halifeler arasında Hz. Ali (r.a.)'den ve bundan başka Ali adını taşıyan biri yoktur. Yine halifeler arasında Hz.

Hasan'dan ve kendisinden başka Ebu Muhammed künyesini taşıyan da yoktur. Kendisi hicretin 264. senesinin receb ayında doğdu.
Hicretin 289. senesinin rebiyülahir ayının bitimine onbir gece kala, cuma günü, babasından sonra ve babasının sağlığında kendisinin halifeliğine bey'at edildi. O zaman kendisi yirmibeş yaşındaydı.
Orta boylu, yakışıklı, ince yüzlü, güzel saçlı, uzun ve aynı zamanda geniş sakallı biri idi. Babası Mutedid vefat edip kendisi halifeliğe geçince, şairlerden biri huzuruna giderek ona şu şiiri okumuştu:
"Musibetlerin en büyüğü bir halifenin ölmesidir.
Bağışların en yükseği de onun yerine bir halifenin geçmesidir.
Ölen halife kendi vücudu ile bulutları suladı.
Ona devamlı saygı ve selamlar olsun.
Onun yerine geçen halifenin varlığını Allah devam ettirsin. Sonsuz bağışlarını da arttırıp sürekli kılsın.
Yeni halife sayesinde emeller gerçekleşir ve ondan faydalar, sürekli ve kesintisiz olarak gelip tamamlanır.
Yeni halife Müktefi Billah'tır, ihtiyacı olan kişi kendisine yöneldiğinde ihtiyacımı karşılar."
Müktefi Billah, bu şiiri okuyan şaire kıymetli bir armağan verilmesini emretti. Kendisi de şiir söylerdi. Şiirlerinden biri şudur:
"Keşke yoluma çıkacak şeyleri bilsem, kim bendeki aşkı ve tutkunluğu bilebilir?
Aşık olduğum daha önce benim kölemdi, ama ona olan aşkım beni ona köle yaptı.
Azad etmek benim huyumdur ama,
Ona olan aşkımdan ötürü onu azad edemiyorum."
Müktefi Billah'm yüzüğünün kaşında "Ali el-Mütevekkil Alâ Rab-bih (Rabbine tevekkül eden AH)" diye yazılı idi. Oğullar şunlardı:
Muhammed, Cafer, Abdüssamed, Musa, Abdullah, Harun, Fadl, İsa, Abbas ve Abdülmelik.
Onun zamanında Antakya şehri fethedildi. Burada çok sayıda Müslüman esir vardı.
Müktefi Billah, hastalanıp ölüm döşeğine yattığı zaman kardeşi Ebu Fadl Cafer b. Mutedid'i sordu. Duyduğuna göre kardeş buluğa ermişti. Bu nedenle, bu senenin zilkade ayının onbirinde cuma günü onu huzuruna getirtti. Kadıları da huzura aldı ve onları kendine şahit tutarak hilafet işini kendisinden sonra kardeşine devrettiğini beyan etti ve ona Muktedir Billah lakabını taktı. Kendisi de üç gün sonra veya başka bir rivayete göre cumartesi günü akşam namazından sonra vefat etti. Öğle ile ikindi arasında vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Vefatı, bu senenin zilkade ayının onikisinde vuku-bulmuştu. Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in evine defnedildi. Vefat ederken otuziki yada otuzüç yaşındaydı. Altı sene altı ay ondokuz &ün süreyle halifelik yaptı. Kendi öz malından 600.000 dinarın sadaka olarak verilmesini vasiyet etti. Bu paraları küçük yaşta toplamış-h-
Domuz hastalığına yakalanmış ve bu nedenle vefat etmişti. Allah °na rahmet etsin.
İsmail b. Ahmed vefat edip vefat haberi halife Müktefî'ye ulaştırıldığında Müktefi, Ebu Nuvas'm şu şiirini okudu:
"Zaman onun gibilerini asla hayatta bırakmıyor. Heyhat, heyhat onun durumu gerçekten acaipti." [27]

Hafız El-Muammerî

"Amelü'1-Yevm ve'1-Leyle" adlı eserin sahibidir. Asıl adı Hasan b. AH b. Şebib Ebu Ali el-Muammerî'dir. Hadis hafızı idi
Hadis Öğrenmek ve toplamak için çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Hadis üstadlarından ders alıp hadis dinledi.
Aralarında Ali b. el-Medinî, Yahya b. Maîn gibi üstadlarm bulunduğu bir grup hadis hafızına yetişti. İbn Saib, Neccad ve Cüledî gibi şahıslar da kendisinden hadis rivayet ettiler.
ilimde derya idi. Büyük hadis hafızlarındandı. Doğru sözlü, sebatkar bir kimseydi. Yaşı ilerlediğinden, sekseni aştığından ötürü dişlerini altın tellerle bağlatmıştı. Önceleri kendisine Ebü'l-Kasım künyesi ile hitab edilirdi. Ama daha sonra Ebu Ali künyesi ile hitab edilmeye başladı.
Berti tarafından Kasr şehrinin ve bağlı kazaların kadılığına tayin edildi. Annesi Ümmü Hasan binti Ebu Süfyan, Muammer b Raşid'in zevcesi olduğundan ötürü kendisine Muammeri lakabı takıldı.
Muammeri, "Amelü'1-Yevm ve'1-Leyle" adında güzel bir kitap tasnif etmiştir. Bu senenin muharröm ayının bitimine onbir gece kala, cuma gecesi vefat etti. [28]

Abdullah B. Hasan

Abdullah b. Hasan b. Ahmed b. Ebi Şuayb (Ebu Şuayb'ın asıl adı Abdullah'dır.) b. Müslim el-Ümevi el-Harranî.
Abdullah b. Hasan, müeddep bir kişi olup hadisçiydi. Babası da hadisçiydi. Hicretin 286. senesinde doğdu. Babasından dedesinden, Affan b. Müslim'den ve Ebu Hayseme'den hadis dinledi. Doğru sözlü, sika ve güvenilir bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti.
Önceki sayfalarda kendisinden bahsedilen Ali b. Ahmed el-Mük-tefi Billah da bu senede vefat etti. [29]

Ebu Cafer Et-Tirmizî

Asıl adı Muhammed b. Muhammed b. Nasr Ebu Cafer et-Tirmi-zî'dir. Şafiî fıkıhçısıydı. İlim ve zühd erbabından idi Darekutnî, onun sika bîr ravi olduğunu söylemiştir. İbadetine düşkün, güvenilir bir kimse idi. Kadı Ahmed b. Kamil, onur hakkında şöyle demişti: "Şafiî aShabından Irak'ta ondan daha tesirli, daha takvalı biri yoktur."
Yoksul bir kimse olup, çok az yemek yerdi. Takvalıydı, sabırlıydı. Her ay dört dinar nafakası vardı. Kimseden birşey istemezdi. Ömrünün son deminde bunamıştı ve bu senenin muharrem ayında vefat etti. [30]

Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında komutanlardan, askerlerden ve ümeradan bir grup toplanarak Muktedir'i halifelikten hal' edip yerine Abdullah b. el-Mutez'i hilafete geçirme kararı aldılar. Muktedir de, kendisi sebebiyle kan akıtılmasın düşüncesiyle onların bu kararına uydu. Muktedir, çelik çomak oynamakta olduğu bir sırada, Hasan b. Hamdan, suikast amacıyla onun üzerine yürüdü. Muktedir, çığlığı duyunca hilafet sarayına koşup kapıyı askerlerin yüzüne kapadı ve kilitledi. Ümera, ayan ve kadılar, Muharremi'nin evinde toplanıp Abdullah b. el-Mutez'e bey'at ettiler ve kendisine hilafet unvanıyla hitab edildi. Murtaza Billah lakabını aldı.
Solî dedi ki: "Ona, Murtaza Billah değil de Muntasıf Billah lakabını taktılar."
İbn Mutez, Ebu Ubeydullah Muhammed b. Davud'u vezirliğe tayin etti. Muktedir'e, hilafet sarayından çıkıp İbn Tatar'ın evine taşınmasına dair emrini gönderdi. Muktedir de onun emrini dinleyip itaat etti. Hasan b. Hamdan, ertesi gün -teslim almak için- hilafet sarayına gitti ve sarayı Muktedir'den teslim almak istedi. Ama oradaki hizmetçiler ve maiyet erkanı onunla savaştılar, sarayı teslim etmediler. Sonunda Muktedir'i yenik düşürdüler. O da kendi ailesini, malını uzun çabalar neticesinde kurtarabildi. Ardından Musul'a göçtü.
Fakat, İbn Mutez'in ve grubunun düzeni bozuldu. İbn Mutez, yerleşmek amacıyla Samarra'ya taşınmak istedi. Ama ümeradan hiç biri bu kararında kendisine uymadı. O da İbn Cessas'ın evine girdi, ondan eman diledi. İbn Cessas, ona eman verdi. Şehirde yağmalamalar meydana geldi, insanlar düzen tanımaz oldular.
Muktedir, îbn Mutez'in adamlarına askerler göndererek onları tutuklattı. Çoklarını öldürdü. İbn Furat'ı vezirliğe iade etti Mukte-dir'in halifeliğine yeniden bey'at edildi. Muktedir, İbn Cessas'ın evine görevlileri göndererek orayı teslim aldı. İbn Mutez ile İbn Cessas'ı huzuruna getirtti. İbn Cessas'tan çok miktarda parayı alıp müsadere etti. Müsadere ettiği paralar 16.000.000 dirhem civarındaydı. Sonra °nu serbest bıraktı. İbn el-Mutez'i tutukladı. Rebiyülahir ayının ikinci gecesinde İbn el-Mutez'in ölüm haberi halka duyuruldu. Cenazesi çıkarıldı, ailesine teslim edildi ve defnedildi. Muktedir, bu fitneyi çıkarmaya çalışan diğer şahısları, insanların niyetleri bozulmasın düşüncesiyle affetti.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Emin ile Muktedir dışında, halifelikten hal' edildikten sonra tekrar halifeliğe iade edilen başka bir halife bulunmamaktadır."
Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine dört gün kala, cumartesi günü Bağdat'a çok miktarda kar yağdı. Öyle ki, damların üzerinde dört parmak kadar kar yükseldi. Bu da Bağdat'ta cidden görülmemiş büyük bir olaydı. Bu sene nihayete ermeden halk, yağmurların normal zamanından sonraya ertelenip gecikmesi nedeniyle yağmur duasına çıktılar.
Bu senenin şaban ayında hadim Yunus'a hil'at giydirildi ve Rumlarla savaşması için Tarsus'a gitmesi emredildi.
Bu senede Muktedir, Yahudi ve Hristiyanlardan hiç kimsenin hükümet dairelerinde çahştırılmamalarım, evlerine kapanmakla yükümlü kılınmalarını, bornozu andıran kendilerine mahsus kisveyi giymelerim, omuzları arasına tanınmalarını sağlayıcı yamaları koymalarını emretti. Her nerede görülürlerse zillet ve alçaklığa maruz bırakılmalarını da buyurdu.
Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Haşimî, insanlara haccettirdi. Hacı adaylarının çoğu, yollardaki su kıtlığından ötürü hacca gideme-den geri döndüler. [31]

Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Ahmed B. Muhammed B. Zekeriyya

Hafiz Ahmed b. Muhammed b. Zekeriya b. Ebi Attab Ebu Bekir el-Bağdadî. Ahu Meyimin diye de bilinir. Nasr b. Ali el Cehdem ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Taberanî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Hadis nakletmekten imtina ederdi. Ancak müzakereler esnasında kendisinden hadis dinlenirdi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. [32]

Ebu Bekir El-Esrem

Ahmed b. Muhammed b. Hani et-Taî el-Esrem. İmam Ahmed b. Hanbel'in talebesiydi. Affan'dan, Ebu Velid'den, Ka'nebî'den Ebu Nu-aym'dan ve birçok kimselerden ders alıp hadis dinledi. Hafız, doğru
sözlü, hafızası sağlam bir kimseydi. Hafızasının sağlamlığı ve çabuk kavrayışı nedeniyle İbn Maîn, onun ebeveyninden birinin cinlerden olduğunu söylemiştir.
Hadis illetleri, nasih ve mensuhla ilgili kitapları vardır. İlimde
derya şahsiyetlerden idi, [33]

Halef B. Amr B. Abdurrahman B. İsa

Künyesi, Ebu Muhammed el-Ekberî idi. Hadis dinledi. Zerafet sahibi bir kimseydi. Otuz yüzüğü, otuz da bastonu vardı. Ayın her gününde ayrı bir yüzük takar ve ayrı bir bastonu kullanırdı. İkinci ayda da yine aynı şekilde sırayla bu nesneleri kullanırdı. Evinde asılı bir kırbacı vardı. Bunu niçin astığını kendisine sorduklarında: "Çoluk çocuğu korkutmak için." diye cevap verirdi. [34]

Halife Ve Şair İbn Mutez

Abdullah b. Mutez Billah Muhammed b. Mütevekkil Alallah Cafer b. Mutasını Billah Muhammed b. Reşid. Künyesi Ebü'l Abbas'tı. Haşimi ve Abbasi sülalesindendi. Güçlü bir şairdi. Fesahat ve belagat sahibiydi. İyiliği sağlama, şerri defetme hususunda insanların önderi idi. Müberred'den ve Sa'leb'den hadis dinledi. Hikmet, edebiyat konusunda kendisinden çok şeyler nakledilmiştir. Şu sözler ona aittir:
«Yılanın nefesleri günahlardır.
Dünya ehli kimseler, bir kervan gibidirler ki, uykuda oldukları halde kendileri yürütülüp sevkedilirler. Çoğu kez tamahkarlık yaparlar, ama birşey elde edemezler.
Su içen kişi bazan suya kanmadan boğazına takılır.
Kanaat sınırını aşan kimseye çok mal fayda vermez.
Fazla mal elde etmek için rekabete girişen kimsenin zenginlik düzeyi yükseldikçe bela ve musibeti de artar.
Hırs, bir kimseyi mal toplamak tutkusuyla harekete geçirirse, bu uğraşması onu yorar ve hasta kılar.
Hırs; insanın kadrini eksiltir, payını da artırmaz.
İnsanların en bedbahtı, sultana en yakın olanıdır. Nitekim ateşe en yakın olan şey yanmaya en yakın olan şeydir.
Dünya izzeti hususunda sultana ortak olan kimse, ahiret zilletinde de ona ortak olur.
Hasetçinin senin sevindiğin zamanda kederlenmesi, intikam ola-
sana yeter.
Fırsat çabucak elden kaçar, ama geri dönmesi çok uzak bir ihtifaldir.
Sırların bırakıldığı yerler çoğalınca zayi olma ihtimali de artar.
Azledilmek, yöneticilerin ne kadar şaşkın oldukları hususunda senin için bir Öğüttür.
Sabırsızlanmak, sabretmekten daha yorucudur.
Affin yüzünü, affettiğin kimseyi kınayarak lekeleme.
Ölünün terekesi, varisleri için bir izzettir, ama kendisi için zillettir.»
Onun bu manaya uygun şiirlerinden bazıları da şunlardır:
"İster malının üzerine koş ve elinde topla, istersen saç. Kişi dünyada kalıcı değildir.
Nice mal toplayıp keselerinin ağzını bağlayan kişi var ki, O malları miras terazisine konulmuştur."
"Ey zenginlik ve kahredici iktidar sahibi, emri kesin geçerli devlet erkanı!
Ey Adenıoğullanmn şeytanları! Ey günah yolunda kullanılan şehvetin köleleri! Bekleyin, dünyayı görün; işte o, yüz çevirip gitmektedir. Az bir süre sonra ahiret doğacaktır."
"Ey nefis ağla ve ölmeden önce tevbe et.
Felek bizi birbirimizden ayırmadan ve aramıza mesafe koymadan tevbeni yap.
Ben ölüp de ardım sıra ağıtçılarım matem tuttukları zaman bana ihanet etme.
Ahdime vefa gösteren kişi odur ki,
Ben öldükten sonra bana vefakarlık gösterendir."
Solî dedi ki: «İbn Mutez, babası halifenin sağlığında bir cariyeye baktı, onu çok beğendi ve ona olan aşkından ötürü hastalandı. Babası ziyaretine gelince ona: "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu. O da şu şiiri okumaya başladı:
"Ey kınayanlar, beni kınamayın.
Sevgilimin güzel yüzüne bakın, bana hak vereceksiniz.
Bakın bakalım hele; ondan daha güzel birini görebilecek misiniz?
Eğer onun bir benzerini görürseniz o zaman beni kınayın."

Halife, bu hikayenin aslım araştırdı. Cariyenin durumunu öğrendi, sonra efendisine haber saldı. Huzuruna getirtti, cariyeyi 7.000 dinara ondan satın alıp oğluna gönderdi.»
Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu senenin rebiyülevvel ayında Muktedir'i hilafetten azledip yerine Abdullah b. el-Mutez'i halifeliğe geçirmek amacıyla ümera ve kadılar toplandılar. Abdullah b. Mutez'e bey'at edip ona Murtaza ve Muntasıf Billah lakabını taktılar. O halifelikte, ancak bir gün ya da bir günden az bir süre kalabildi. Sonra Muktedir galip oldu ve kendisine karşı isyan edenlerin çoğunu Öldürdü. İbn Mutez'i de yanında sarayda tutukladı ve başına hadim Yunus'u nöbetçi olarak dikti. İbn Mutez, bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde öldürüldü. Anlatıldığına göre o ömrünün son gününde iken hasta halde şu şiiri inşad etmiştir:
"Ey nefis, sabret; belki akibetin hayrolur.
Dünyamf uzun süren bir güvenlikten sonra sana ihanet etti.
Seher vakti bir kuş yanımızdan geçti, kendisine dedim ki:
Sana ne mutlu, keşke senin yerinde ben olaydım, sana ne mutlu.
Eğer doğuya doğru gidiyorsan, Serat kıyısına selam söyle, eğer oraya gidiyorsan.
Ölüm bağlarına bağlanmış ve kurtuluşuna imkan olmayan selamımı oraya ulaştır.
Kan ağlıyor bu eli kolu bağlı kimse.
Nice kimseler güvendedir, ama ölüm onlara gelir.
Nice kimseler bağlardan kurtulur ama yine tuzağa düşer.
Öyle sanıyorum ki, bugün ömrümün son günüdür.
Yakında ağıtçılar benim ölümüme ağlayacaklardır."
Öldürülmek için infaz yerine getirildiğinde şu şiiri okumaya başladı:
"Öldürülmemize sevinenlere de ki; yavaş olun. Sizin de önünüzde musibet ve felaketler vardır. Bu felektir, mutlaka sizin de ondan alacağınız felaket payı vardır."
İbn Mutez'in öldürüldüğü, bu senenin rebiyülahir ayının ikinci gecesinde ortaya çıktı.
İbn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve "Ta-bakatü'ş-Şuara, Kitabü Eş'ari'l-Mülük, Kitabu 1-Âdab Kitabü'l- Bedi', Kitab fi'1-Ginâ" gibi eserlerin ona ait olduğu bildirmiştir. Yine onun anlattığına göre, ümeradan bir grup Muktedir'i hal' edip İbn Mutez'in halifeliğine bey'at etmişler ve İbn Mutez, bir gün bir gece halifelikte dalmış, sonra durumu sarsılmış, düzen bozulmuştu. Kendisi, İbn Ces-Sas el-Cevherî'nin evinde gizlenmiş. Daha sonra ortaya çıkarılıp öldürülmüş ve İbn Cessas, 2.000 dinar para cezasına çarptırılmıştı. Bundan sonra İbn Cessas'ın geride 600.000 dinarı kalmıştı.
İbn Mutez, esmer renkli, yuvarlak yüzlü bir kimse olup saçını siyaha boyardı. Elli sene yaşadı. Onun bazı hikmetli sözlerinin ve şür_ lerinin mevcud olduğu söylenir. Allah ona rahmet etsin. [35]

Muhammed B. Hüseyin B. Habib

Künyesi Ebu Hüseyin el-Vadiî'dir. Kadılık yapmış olup "Müsned" adlı hadis kitabının sahibidir. Küfe halkmdandır. Bağdat'a gelmiş orada Ahmed b. Yerbuî, Yahya b. Abdülhamid, Cendel b. Valik gibi âlimlerden hadis dersi almıştır. İbn Saib, en-Neccad ve el-Mehamilî de ondan hadis dinleyip rivayetlerde bulunmuşlardır. Darekutnî onun sika bir ravi olduğunu ve Kûfe'de vefat ettiğini söylemiştir. [36]

Muhammed B. Davud B. Cerrah

Künyesi Ebu Abdillah'tır. Katiplik yapmıştır. Vezir Ali b. İsa'nın amcasıdır. Halifelerin yaşantısına ve tarihe dair bilgisi çoktu. Bu hususta insanların en bilgilisi idi. Bu konularda eserleri vardır. Ömer b. Şeybe'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin re-biyülevvel ayında elliüç yaşında vefat etmiştir. [37]

Hicretin İkiyüzdoksanyedincî Senesi

Bu senede Kasım b. Sima, yaz mevsiminde Anadolu tarafına gazaya gitti. Hadim Yunus, Bizanslıların elinde bulunan Müslüman esirlerin fidyelerini verip kurtardı.
İbn Cevzî'nin Sabit b. Sima'dan naklettiğine göre o, Muktedir'in halifeliği zamanında Bağdat'ta pazuları ve bilekleri olmayan elleri omuzlarına bitişik olan bir kadın görmüştü. Bu kadın, omuzlarına bitişik olan elleriyle bir iş işleyemiyordu. Ancak diğer kadınların elleriyle işledikleri ip örme, saç tarama ve benzeri işleri ayaklarıyla yapıyordu.
Bu senede Bağdat'ta yağmurların yağması gecikti. Bu nedenle fiyatlar yükseldi. Gelen haberlere göre bu senede Mekke'de büyük bir sel baskını meydana gelmiş, evlerin duvarları sular altında kalmış, Zemzem kuyu taşmıştı. Böyle bir durum bundan önce hiç görülmemişti.

Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi. [38]

Hicretin İkiyüzdoksanyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Davud B. Ali

Künyesi, Ebu Bekir'dir. Fıkıhçıdır. Babası da fıkıhçıydı. Zahirî mezhebine mensuptu. Âlim, parlak zekalı, edip, şair ve maharetli bir fıkıhçıydı. "Kitabü'z-Zühre" adlı eser ona aittir. Babasının rahle-i tedrisinde okudu. Onun mezhebine ve yoluna tabi oldu. Onun gidişatını benimsedi. Babası da onu çok sever, yakınında tutardı.
Rüveym b. Muhammed dedi ki: «Bir gün Davud'un yamndaydık, sözünü ettiğimiz bu oğlu ağlayarak yanına geldi. Babası "Neyin var?" diye sorunca oğlu Muhammed: "Çocuklar bana çalıkuşu adını takıyorlar!" dedi. Bunun üzerine babası güldü, ama Muhammed daha da öfkelendi ve babasına: "Sen bana bu adı takan çocuklardan daha zararlısın." dedi. Babası onu bağrına basıp şöyle dedi: "Lâ ilahe illallah. Lakaplar ancak semadan gelir ey oğlum, sen ancak bir çalıkuşu-sun."»
Babası vefat edince onun yerinde oturdu ve ders vermeye başladı. Ama insanlar onu bu işi yapamayacak kadar küçük gördüler.
Adamın biri bir gün, içki haddini sorunca şu cevabı verdi: "Kişi içki nedeniyle anlayışını kaybeder ve gizli sırrını açıklarsa işte o zaman sarhoş sayılır. İçki haddine tabi tutulur."
Meclisinde hazır bulunanlar onun bu cevabını güzel buldular ve bu nedenle o, halkın nazarında büyüdü.
"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Davud, Muhammed b. Cami ya da başka bir rivayete gere Muhammed b. Zuhruf adında bir çocuğu sevmekle mübtela oldu, ama bu sevgisinde ve aşkında iffeti ve dini elden bırakmadı. Fakat bu sevgisi ve aşkı böylece devam etti. Nihayet bu sebeple vefat etti.»
Ben derim ki: O, bu haliyle İbn Abbas'tan rivayet edilen şu hadisin kapsamına girmiştir:
"Bir kimse aşık olur da aşkını gizler, iffetli davranır ve bu halde ölürse şehid olarak ölmüş olur."
Anlatıldığına göre o, iffetli olmak şartıyla aşkı mubah sayarmış. Bizzat kendi ifadesiyle o, katipler sınıfına girdiğinden beri aşık olmuş Ve küçük yaşta bu konuda "Kitabü'z-Zühre" adlı eseri tasnif etmiştir. Babasının bu hususta kendisinden şüphelenmesi üzerine o aşık olduğunu inkar etmişti.
O ve Ebü'l-Abbas b. Şüreyh, Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf un huzurunda çok tartışır ve münazara yaparlarmış. Hall bunla-rı*ı ikisinin tartışmalarını ve münazaralarını güzel bulurmuş. Bir gün tartışma ve münazara esnasında îbn Şüreyh ona şöyle demiş:
- Sen Kitabü'z-Zühre'yi yazdın ama, ben bu hususta senden daha şöhretliyim.
- Sen Kitabü'z-Zühre'yi öne sürerek beni ayıplıyorsun, ama sen bırak onu güzelce okumayı, onun kokusunu bile alamıyorsun. Çünkü biz onu şaka olsun diye derledik. Ama sen ciddiyetle onun gibi bir kitabı derle de görelim seni.
Kadı Ebu Ömer dedi ki: «Bir gün, ben ve Ebu Bekir b. Davud, binek üzerinde dolaşmakta iken cariyenin biri onun şiirlerinden birini okuyarak karşımıza çıktı. Şiir şöyle idi:
"Hasta kimsenin kendisini teselli eden dostuna ve sevgilisine yaptığı şikayet gibi, ben de senin telef ettiğin bir gönlü sana şikayet ediyorum.
Hastalığım günler ilerledikçe fazlalaşıyor.
Sense benim karşılaştığım büyük musibeti azımsıyorsun.
Allah bana acıyarak aşk yolunda öldürülmemi haram kıldı.
Ey benim katilim olan sen! Beni zulmen öldürmeyi helal sayıyorsun."
Ebu Bekir dedi ki: "Onu geri getirmenin yolu nedir?" Ben de: "Heyhat, artık kervanlar onu alıp götürdüler." dedim.»
Muhammed b. Davud, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Allah ona rahmet etsin.
Ibn Şüreyh, onun için sunulan başsağlığı dileklerini kabul etmek üzere meclis kurup oturdu ve şöyle dedi: "Merhum Muhammed b. Davud'un dilini yiyen topraktan başka hiçbir şeyi övmeyeceğim." [39]

Muhammed B. Osman B. Ebi Şeybe

Künyesi Ebu Cafer'di. Yahya b. Mani'den, Ali b. el-Medinî'den ve diğer bazı kimselerden hadis rivayet etti. İbn Said, Huldî Bağendî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Tarihe ve diğer ilimlere dair çeşitli eserleri vardır.
Salih b. Muhammed Cezre ve başkaları, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ise onun yalancı olduğunu bildirmiş ve: "O, apaçık bir yalancıdır." demiş ve ondan rivayetlerde bulunan kimselerin nasıl bu rivayetleri yaptıklarına şaştığını belirtmiştir.
Muhammed b. Osman, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [40]

Muhammed B. Tahir B. Abdullah

Muhammed b. Tahir b. Abdullah b. Hasan b. Mus'ab. Emirlik ve ihtişam hanedanmdandı. Önce bir müddet Irak valiliğin yürüttü, sonra Horasan valiliğine atandı. Yakub b. Leys, hicretin 258. senesinde onunla savaştı ve kendisini mağlub edip esir aldı. Dört sene müddetle, gittiği her tarafa onu beraberinde götürüp dolaştırdı. Sonra savaşlardan birinde Muhammed b. Tahir ondan kurtuldu. Kaçıp gitti. Bu senede vefat edinceye kadar Bağdat'ta ikamet etti. [41]

Musa B. İshak

Musa b. İshak b. Musa b. Abdullah Ebu Bekir el-Ensârî el-Huta-nıî. Hicretin 210. senesinde doğdu. Babasından, İmam Ahme b. Hanbel'den, Ali b. el-Ca'd'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi genç yaşta iken, bazı kimseler ondan hadis dinlediler ve huzurunda Kur'ân okudular. Şafiî mezhebine mensuptu. Ahvaz kadılığına tayin edildi. Sika bir ravi olup faziletli, iffetli, fesahatti ve çok hadis rivayet eden bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. [42]

Yusuf B. Yakub

Yusuf b. Yakub b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Hallac-ı Mansur'u öldüren Kadı Ebu Ömer'in babasıdır. Âlimlerin büyüklerinden ve önde gelenlerindendi. Hicretin 208. senesinde doğdu. Süleyman b. Harb, Amr b. Merzuk, Hedbe ve Müsedded'den ders aldı. Sika bir ravi idi. Basra, Vasıf ve Bağdat'ın doğu yakasının kadılığını yaptı. İffetli, nezih ve son derece hürmetkar bir kimseydi.
Günün birinde halife Mutedid'in hizmetçilerinden biri yanma geldi. Bir davası vardı, ama hasmının üst tarafında oturdu. Kadının mübaşiri ona, hasmı ile aynı seviyede bulunmasını söyleyince hizmetçi, halife nezdindeki itibarına güvenerek nazlandı. Ama kadı onu azarladı ve: "Bana üvendireyi getirin ki şu köleyi satayım, bedelini de halifeye göndereyim!" dedi. Kadının mübaşiri gelip elinden tuttu ve onu hasmryla aynı yere oturttu. Muhakeme sona erince hizmetçi, halife Mutedid'in yanına döndü. Huzurunda ağladı. Mutedid ona: "Neyin var?" diye sordu. O da durumu anlattı. Kadının kendisini satmak istediğini söyledi. Halife Mutedid de şöyle dedi: "Vallahi, eğer seni satacak olsaydı satış muamelesini onaylardım ve seni asla geri istemezdim. Çünkü senin, benim nazarımda şeriatın mertebesini yok edecek bir özelliğin yok. Şeriat, saltanatın direği ve dinlerin de kıvamıdır."
Yusuf b. Yakub, bu senenin ramazan ayında vefat etti. [43]

Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Kasım b. Sima, Rum illerinden gelip Bağdat'a girdi Beraberinde esirler ve kafirler vardı. Getirdiği esirlerin ellerinde altın haçlarla işlenmiş bayraklar vardı.
Bu senede Horasan naibi Ahmed b. İsmail b. Ahmed es-Sanıanî hediyeleriyle birlikte Bağdat'a geldi. Getirdiği hediyeler arasında 120 köle vardı ki, kölelerin ellerinde mızrakları, silahları ve savaş için ihtiyaç duydukları teçhizatları, ayrıca elli şahin, elli de deve vardı ve bu develer kıymetli kumaşlarla yüklüydü. Getirilen hediyeler arasında elli batman misk ve diğer kokular vardı.
Bu senede Kadı Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi'ş-Şevarib, felç oldu. Yerine, Bağdat'ın doğu yakası ve Kerh kadılığına oğlu Muhammed atandı.
Bu senenin şaban ayında biri Ebü'l-Kebire, diğeri de Sümerî diye bilinen iki kişi yakalandı ki, bunların rablik iddiasında bulunan Muhammed b. Bişr'in adamları olduğu söyleniyordu.
Bu senede Rumların Lazkiye şehrine saldırdıklarına dair haberler geldi. Ayrıca Musul civarında, sarımtırak renkte şiddetli bir rüzgar estiğine ve bu rüzgarın sıcaklığı nedeniyle çok sayıda insanın öldüğüne dair haberler geldi.
Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi. [44]

Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Ravendi

Meşhur zındıklardan biriydi. Babası Yahudiydi. Müslüman olduğunu izhar etti. Anlatıldığına göre babası, tıpkı oğlunun Kur'ân'a düşmanlık gösterip inkar ettiği gibi Tevrat'ı tahrif etmişti. Kur'ân'a reddiye olsun diye "Damiğ" adlı bir kitap tasnif etmişti. "Zümrüde" diye adlandırdığı, şeriata itiraz ve reddiye kitabını yazmıştı. Yine bu konuda, "et-Tac" adında bir kitap daha yazmıştı. "Kitabü'l-Ferid, Ki-tabü İmametü Mafdul el-Fadil" diye bilinen eserler de ona aittir.

Onun bu kitaplarına reddiye olarak bazı kimseler eserler yazdılar. Bunlar arasında kendi zamanında Mutezile mezhebinin şeyhi olan Ebu Ali Muhammed b. Abdülvehhab el-Cübbaî de bulunmaktadır. O bu hususta çok güzel ve faydalı bir eser yazmıştı. Oğlu Ebu Haşim Abdüsselam b. Ebi Ali de bu hususta reddiyeler yazmıştı.
Şeyh Ebu Ali dedi ki:
"Bu beyinsiz, cahil, mülhid İbn Ravendî'nin kitabını okudum. Ki-
tabında beyinsizlikten, yalandan ve iftiradan başka birşey görmedim. Âlemin kadimliği, saniin reddedilişi, Dehriye mezhebinin doğruluğu, tevhid ehline reddiye, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in rasûllüğünün redde-dilişine dair onyedi konuda kitaplar yazmıştı. Peygamber Efendimizin risaletinin asılsızlığını söylemiş, Kur'ân'a dil uzatmıştı. Yahudi ve Hristiyanlara dair bir kitap yazmış, onların dinlerini Müslümanlara Ve İslâm'a daha üstün görmüştü. Bu eserlerinde Muhammed (s.a.v.)'-in peygamberliğinin iptali hususunda Yahudi ve Hristiyanları destekleyici deliller ileri sürmüştü. Ayrıca İslâm'dan çıktığına dair kesin ifadeler içeren kitaplar da telif etmişti. İbn Cevzî, ondan bu tür nakillerde bulunmuştur."
"el-Mrntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, onun zındıklığına, ayetlere ve şeriat hükümlerine dil uzatışına dair bazı sözlerini aktarmış ve bu hususta ona reddiyeler yazmıştı. Ama onun eserleri o kadar basit ve değersizdir ki bakmaya bile değmez. Cahilliğine, sözlerinin saçmalıklarına, beyinsizliğine, hakkı batıl gösterişine bakmak ve bunlara karşı deliller ileri sürmek hiç de değecek şeyler değildir.
Küfrü, günahların büyüklerini işleyişi, hakkı hafife alması ve komik ifadeler kullandığına dair bazı hikayeler kendisine isnad edilir ki, bunların bir kısmı bizzat kendisine aittir, bir kısmı da kendisi gibi kimselerin ona isnad ettikleri şeylerdir. Onun yolunda ve mesleğinde bulunan, onun gibi kafir olan, kalpleri küfük ve zındıklıkla dolu bazı kimselerin gülünç kalıplarla ifade ederek ona isnad ettikleri bazı şeyler de vardır. Aslında münafik olduğu halde Müslüman olduğunu iddia eden kimseler arasında böyleleri çoktur ki, bunlar, Rasûlullah'ı, onun dinini ve kitabını alaya alırlar. Yüce Allah bunlar hakkında şöyle buyurmuştur:
«Onlara soracak olursan, "Biz andolsun ki eğlenip oynuyorduk." diyecekler. De ki: "Allah'la, ayetleriyle, Peygamberiyle mi alay ediyordunuz? Özür beyan etmeyin, inandıktan sonra inkar ettiniz." (et-Tevbe,65-66.)
Ebu İsa el-Verrak, İbn Ravendî'nin arkadaşıydı. Allah ikisine de lanet etsin. Halk bunların durumlarını Öğrenince sultan, Ebu İsa'yı yakalattırdı ve onu zindana attırdı. Ölünceye kadar zindanda kaldı. İbn Ravendî'ye gelince o, kaçıp Yahudi İbn Lavi'ye sığındı. Yanında kaldığı müddet zarfında onun için "ed Damiğ li'1-Kur'an" adlı kitabını yazdı. Bu kitabı tamamladıktan sonra birkaç gün yaşadı. Sonra öldü. Allah ona lanet etsin. Bir rivayette anlatıldığına göre o yakalanıp idam edilmiştir.
Ebü'1-Vefa b. Akil dedi ki: "Güvenilir bir kitapta okuduğuma göre °» otuzaltı sene yaşamıştır. Bununla birlikte, bu kısa ömründe rezaletlere dalmış, çok çirkin işler irtikab etmiştir. Allah ona lanet etsin,
onu kahretsin, kemiklerine de rahmet etmesin."
"el-Vefayet" adlı eserinde İbn Hallikan ondan bahsetmiş, ama kö-tülüklerini söylememiş, bu hususa hiç temas etmemişti. Sanki onun bu şeylerden hiç haberi yoktu. İbn Hallikan'in âdeti; şairlerin biyog-rafilerini uzun uzadıya anlatmak, âlimlerin biyografilerini ise kısa tutmaktır. Zındıklara gelince, onların zındıklıklarından bahsetmez.
İbn Hallikan, İbn Ravendî'nin hicri 245. senede öldüğünü söylemiştir. Fakat bu fahiş bir hatadır. Sahih rivayete göre o bu senede ölmüştür. Nitekim İbn Cevzî ile diğerleri de böyle demişlerdir. [45]

Cüneyd B. Muhammed B. Cüneyd (Cüneyd-İ Bağdadî)

Künyesi Ebu Kasım el-Hazzaz'dır. Kendisine el-Kavarirî denildiği de söylenir. Aslen Nihavendlidir. Bağdat'ta doğmuş, orada büyümüş olup Hüseyin b. Arefe'den hadis dinlemiş, Ebu Sevr İbrahim b. Halid el~Kelbî'den de fıkıh dersleri almıştır. Kendisi yirmi yaşında iken Ebu Sevr'in huzurunda fetva verirmiş.

Cüneyd'in biyografisini "Tabakatü'ş~Şafîiye"de anlatmışızdır. Haris el-Muhasibî ile dayısı Sırri es-Sakatî'nin arkadaşı olmakla meşhur olmuştur. Kendini ibadete vermişti. Bu sebeple Cenâb-ı Allah, ona birçok ilimlerin kapılarını açtı. Sofiye mesleğinden bahsetti. Her gün üçyüz rekat namaz kılmayı ve 30.000 teşbih getirmeyi kendine vird edindi. Kırk sene müddetle yatağa uzanmadı. Kendi zamanında başkalarına nasib olmayacak kadar derin ilme sahip oldu. Faydalı ilimler Öğrendi. Salih ameller işledi.

Çeşitli ilimlerden haberdardı. Kendisine bir soru yöneltildiğinde asla duraklamaz ve verdiği cevapta da yanılmaz, hata etmezdi. Hatta bir meselede çeşitli vecihlerle cevap verirdi ki, bu cevaplar diğer âlimlerin aklından bile geçmezdi. Tasavvufta ve diğer fenlerde de aynı şekilde derin vukufu vardı.

Ölüm hastalığına yakalandığında bile namaz kılmaya, Kur'ân okumaya devam etti. Kendisine: "Bu halde bari kendine acı kendini yorma." dediklerinde; "Şu anda bu işe benden daha muhtaç biri yoktur. Artık amel defterimin dürülmesi zamanı gelmiştir." diye cevap vermişti.

İbn Hallikan dedi ki: "Cüneyd, fıkıh ilmini Ebu Sevrî'den öğrendi." Anlatıldığına göre o, Süfyan-ı Sevrî'nin mezhebine salik olmuştur.

İbn Serih, ona arkadaşlık eder ve yanından ayrılmazdı. Hatta başkalarının aklından geçmeyecek fikhi bilgileri ondan öğrendi. Anlatıldığına göre bir defasında ona bir soru sorulmuş, o da bu soruya çeşitli yönlerden birçok cevaplar vermişti.

İbn Serih ona: "Ey Ebü'l-Kasım, ben bu sorunun sadece üç cevabını anlayabildim, sen verdiğin diğer cevaplan da yeniden bana tekrarla." demiş, o da verdiği cevapları başka cevaplar ekleyerek tekrarlamıştı. İbn Serih: "Vallahi, ben bugüne kadar bu cevapları duymamıştım. Sen yine tekrarla." deyince Cüneyd, yeniden başka cevaplar ekleyerek eskilerini tekrarladı. Bu defa İbn Serih: "Ben böyle cevapları duymamışım, sen bunları bana tekrar oku ki, yazayım." deyince Cüneyd ona şöyle demişti: "Eğer tekrar sana söyleyebilecek olsam ben kendim yazarım." Yani, bunları kalbime ilham eden ve dilimle telaffuz ettiren Cenâb-ı Allah'tır. Yoksa ben bunları başkalarından ders alarak veya kitaplardan okuyarak öğrenmiş değilim. Bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın bana bir lütfudur ki, bana ilham ediyor ve dilime getiriyor.

İbn Serih ona: "Sen bu ilmi .nereden öğrendin?" diye sorunca Cüneyd şu cevabı vermişti: "Yüce Allah'ın huzurunda kırk sene müddetle oturduğumdan ötürü bu ilmi öğrendim."

Sahih rivayete göre Cüneyd, Süfyan-ı Sevrî'nin mezhebine salik olmuş, onun yolundan gitmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Cüneyd'e, arifin kim olduğunu sorduklarında şu cevabı vermişti: "Sustuğun halde senin sırrını söyleyebilen kimsedir."

Cüneyd şöyle demişti: "Bizim şu mezhebimiz kitap ve sünnetle mukayyedtir. Bir kimse Kur'ân okumayıp hadis yazarsa bu mezhebimizde ve yolumuzda ona uyulmaz."

Adamın biri Cüneyd'in elinde sağa sola sallayıp oynattığı bir teşbih görmüş ve ona: "Bu kadar şerefli olduğun halde teşbihle mi oynu-yorsun?" diye sormuş. Cüneyd de şu cevabı vermişti: "Ben bu teşbih ile Allah'a ulaştım, artık bu yoldan ayrılmam."

Dayısı Sırri ona: "İnsanlara vaaz ver, onlarla konuş." demiş, ancak o kendini buna ehil görmemişti. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ın kendisine, "İnsanlara vaaz ver." dediğini duyunca, ertesi sabah dayısının yanma gitti, vaaz verebileceğini söyledi. Dayısı Sırri ona: "Rasûlullah (s.a.v) sana emir vermeden bu hususta beni dinlememiştin." diye karşılık verdi. Cüneyd de artık o günden sonra halka vaaz vermeye başladı.

Bir gün Hristiyan bir genç Müslüman kılığına bürünerek yanına geldi ve ona: "Ey Ebü'l-Kasım; Rasûlullah (s.a.v.)'m şu hadisinin manası nedir?" diye sordu. Hristiyan gencin manasını sorduğu hadis Şuydu:

«Mü'minin ferasetinden sakının, çünkü o Allah'ın nuru ile bakar.» Cüneyd başını önüne eğdi, sonra kaldırıp şöyle dedi: "Müslüman °1> artık Müslüman olmanın vakti gelmiştir!" Bunun üzerine o Hristiyan genç hemen Müslüman oldu.

Cüneyd dedi ki: «Bir odada oturmakta olan bir cariyeden duyduğum şu beyitlerden yararlandığım kadar başka hiçbir şeyden yararlanmış değilim. Cariyenin okuduğu beyitler şunlardı;

«"Ayrılık bana bela elbiselerini hediye etti" dediğimde sen diyorsun ki; "Eğer ayrılık olmasaydı aşk hoş olmazdı."

Ben; "Aşk ateşi bu gönlümü yaktı!" dediğimde sen bana diyorsun ki: "Aşk ateşi gönlün şerefidir."

Ben: "Ne günah işledim ki?" dediğimde sen bana cevaben diyorsun ki: "Senin hayatın günahtır, Öyle bir günah ki başka günahlarla mukayese edilemez.»

Evet, cariyeden bu beyitleri dinleyince çığlık atıp yere düştüm ve bayıldım. Ev sahibi yanıma geldi, ayıldığımda bana: "Ey efendim, sana ne oldu?" diye sordu. Ben de: "Cariyeden dinlediğim beyitler beni bu hale getirdi." diye cevap verdim. Ev sahibi: "Cariye benden sana armağan olsun." deyince ben: "Armağanını kabul ettim. O, Allah rızası için hürdür." dedim. Sonra cariyeyi alıp bir erkekle evlendirdim. O erkeğe öyle salih bir evlat doğurdu ki, o oğlu, otuz kez yaya olarak Mekke'ye gidip haccetti.» [46]

Vaiz Sâîd B. İsmail B. Saîd B. Mansur Ebu Osman

Rey şehrinde doğdu, orada yetişti. Sonra Nisabur'a taşındı. Vefatına kadar orada kaldı. Bağdat'a da gitmişti. Anlatıldığına göre duası müstecab olan bir kimseymiş.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Abdülkerim b. Hevazin'in bize naklettiğine göre Ebu Osman şöyle demiş: "Kırk seneden beri Cenâb-Allah hoşlanmadığım bir hale beni sokmadı ve kızacağım bir duruma da intikal ettirmedi."»
Ebu Osman şu şiiri okurmuş:
"Kötü yaptım, iyi yapmadım, günah işledim, sevap işledim, kaçıp sana geldim.
Kulun efendisinin elinden kaçıp gidebileceği bir yer var mı ki? Kul bağışlanmayı ümid eder, eğer bu ümidi boşa çıkarsa, Yeryüzünde ondan daha ziyana uğramış biri yoktur."
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Said b. İsmail'e: "Sence sevap kazanman hususunda sana en fazla ümit veren amelin hangisidir?" diye sormuşlar. O da şu cevabı vermiş:
«Rey'de iken yetişip delikanlılık çağıma geldiğimde ailem beni ev-
lendirmek istedi, ama ben onların bu isteklerine icabet etmedim. O sıralarda bir kadın bana gelip şöyle dedi: "Ey Ebu Osman sana o ka-a&x aşık olmuşum ki, artık uykularım kaçtı, rahatım kalmadı. Kalpleri elinde tutan Allah rızası için benimle evlenmeni istiyorum."
Ben ona: "Senin baban var mı?" diye sordum, o da: "Evet" diye ce-vap verdi. Babasının yanına gittim, kızıyla evlenme talebinde bulundum- Şahitleri çağırdı, şahitler huzurunda kızıyla evlendim. Gerdeğe girdiğimde kadının tek gözlü, topal, çirkin ve biçimsiz bir yaratılışı olduğunu gördüm ve: "Allah'ım, bana takdir ettiğin bu eşten ötürü sana hanıdolsun." dedim. Ailem, o kadınla evlendiğimden Ötürü beni kı-nıyordu. Ama ben, ona fazlasıyla ihsan ve ikramda bulunuyordum. Hatta eşim bazan beni yanında alıkoyuyor ve bazı meclislere gitmeme engel oluyordu. Dahası, bazan kendimi ateş közü üzerindeymişim gibi hissediyordum. Ama bu durumumu ona açıklamıyordum. Bu hal onbeş sene kadar devam etti. Onu kalbinde bana olan sevgisinden daha kıymetli tuttum, hukukuna riayet ettim. İşte bu yaptığım işten büyük sevap kazanacağımı ümid ediyorum.» [47]

Semnun B. Hamza

Babasının Abdullah olduğu da söylenir. Sofi meşayihindendi. Her gün ve gecede 500 rekat namaz kılmayı kendine virdi edinmişti. Şu şiirinden ötürü kendine yalancı Semnun adını takmıştı:
"Senden başkasında payım yoktur.
Nasıl dilersen dile, beni öylece imtihan et."
Küçük abdestini yapmakta zorlanıyordu. Okullara uğrar ve küçük çocuklara: "Amcanız Semnun'a yalancı diye bağının!"derdi.
"Kelam Metin fi'1-Mahabbe" adlı eser ona aittir. Ahir ömründe vesveseye yakalandı. "Kelam fi'1-Mahabbe Müstakim" adlı eser de ona aittir. [48]

Safi El-Harbî

Abbasi devletinin büyük ümerasından biriydi. Hastalandığında kölesi Kasımın yanında birşeyi bulunmadığına dair vasiyette bulundu. Ama vefat edince kölesi Kasım, ona ait 100.000 dinar para ile altınla işlenmiş 720 kemeri götürüp vezire teslim etti. Bunu yaptığından dolayı, kölesi Kasım'ı emirlikte bıraktılar, eski itibarına sahip kıldılar. [49]

İshak B. Huneyn B. İshak

Künyesi Ebu Yakub'tur. Abbadi kabilesine mensuptur. Bu kabile Cezire taraflarındaki kabilelerdendir. Hem kendisi hem de babası tabipti. Kendisine ve babasına ait tıbbi eserler vardır. Babası, Aristoto-les'in ve diğer Yunan filozoflarının eserlerini Arapçaya tercüme ediyordu.
İshak, bu senede vefat etti. [50]

Hüseyin B. Ahmed B. Muhammed B. Zekeriya

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Şiidir, Mehdi Abdullah b. Meymun için propaganda yapmıştı. Halkı ona bey'ata davet etmişti Hüseyin, Fati-müerden olduğunu iddia ediyordu, ama tarihçilerin birçoğu onun Sü-lemiye'de boyacı bir Yahudi olduğunu söylemişlerdir. Kısaca diyeceğimiz şudur ki; Hüseyin Ebu Abdillah eş-Şiî, yoksul bir halde malsız, taraftarsız ve adamsız olarak İfrikiye'ye gitti. Tuzaklar kurmaya başladı. Nihayet hükümdarlığı Ebu Nasr Ziyadetullah'ın elinden aldı. Ebu Nasr

İfrikiye'de Ağlebi hanedanının son hükümdarı idi.
Hüseyin b. Abdullah hükümdarlığı ele geçirince, doğu illerinde bulunan hizmetçisi Mehdi'yi yanına çağırdı. Mehdi yanına gitti, ama çok uzun süren zahmetlerden sonra ona ulaşabildi. Yolda iken hapsedildi, ama bu Şii Hüseyin onu kurtardı. Kardeşi Ahmed onu bu yaptığından ötürü kınadı ve: "Sen ne yaptın? Bu adamı ortak etmeden hükümdarlığı yalnız başına eline geçirseydin daha iyi olmaz mıydı?" dedi. Onu bu yaptığına pişman edince, Hüseyin, Mebdi'ye tuzak kurmaya çalıştı. Mehdi bunun farkına varınca bu senede Kayrevan'a bağlı Rukade şehrinde ikisini öldürttü.
İbn Hallikan, bu hususta özetle böyle demiştir. [51]

Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senede üç kuyruklu yıldız görüldü. Bunlardan biri ramazan ayında, ikisi de zilkade ayında görüldüler. Günlerce gökte göründükten sonra yok oldular."
Bu senede Fars diyarında veba salgını görüldü. Bu nedenle 7.000 kişi öldü.
Bu senede halife, vezir Ali b. Muhammed b. Furat'a gazaplandı; onu vezirlikten azletti, evinin yağmalanmasını buyurdu. İbn Furat'm evi çok çirkin bir şekilde yağmalandı. Halife, Ebu Ali Muhammed b-Abdullah b. Yahya b. Hakan'ı vezirliğe tayin etti Ebu Ali Muhammed, Mutedid'in bir cariyesine 100.000 dinarvaad etmişti. Cariye de
onun vezirliğe atanmasına çalıştı.
Bu senede halifeye, Mısır diyarından, Horasan'dan ve diğer şehirlerden çok miktarda hediyeler geldi. Hediyelerden bir kısmı şunlardı: Mısır'dan 500.000 dinar. Bu para, oradaki bir hazineden çıkarılıp getirilmişti. Buna herhangi bir mani çıkmamıştı, ama bazı cahil halk ve beyinsizler ortalığı karıştırmak, bu hususta tamahkarlık gösterenlerin ve basit kimselerin mallarını yemek için; bu paranın Mısır'dan hile ve tuzak kurularak alınıp zorla getirildiğini iddia etmişlerdi. Bu Mısır hazinesinde, dört karış uzunluğunda, bir karış genişliğinde bir insan kaburga kemiği de görülmüştü. Anlatıldığına göre bu kaburga kemiği, Âd kavmi insanlarına aitmiş. Doğrusunu Allah bilir. Mısır'dan getirilen hediyeler arasında, memesi süt veren bir keçi timsali de varmış. Ayrıca İbn Ebi's-Sac'ın gönderdiği bir halı varmış ki, uzunluğu yetmiş zira, genişliği altmış zira imiş. Bu halı on senede dokunmuştu. Çok kıymetliydi
Horasan'dan gönderilen hediyeleri ise Ahmed b. İsmail b. Ahmed es-Samanî göndermişti. Bunların da kıymeti ve miktarı cidden çoktu.
Bu senede uzun süreden beri hac emirliği yapmakta olan Fadl b, Abdülmelik el-Abbasî insanlara haccettirdi. [52]

Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Nasr B. İbrahim Ebu Amr El-Haffaf

Hadis hafızı idi. 100.000 hadis müzakere ederdi. İshak b. Rahe-veyh ile onun sınıfındaki hadisçilerden ders aldı, hadis dinledi. Otuz küsur sene müddetle çok oruç tuttu. Çok sadaka verirdi. Dilencinin biri ondan para isteyince ona iki dirhem verir, dilenci Allah'a hamde-dince bu defa beş dirhem verir, dilenci yine Allah'a hamdedince bu defa sadakayı on dirheme çıkarırdı. Dilenci Allah'a hamdettikçe o sadakanın miktarını yükseltir, nihayet yüz dirheme çıkarırdı. Dilenci ona: "Allah seni korusun ve uzun ömürlü kılsın." deyince, o da şu cevabı verirdi: "Allah'a yemin ederim ki, sen hamdine devam ettiğin sürece ben -10.000 dirhemi de bulsa- senin sadakam artıracağım!" [53]

Behlül B. Îshakb. Behlül

Behlül b. İshak b. Behlül b. Hassan b. Sinan Ebu Muhammed et-Tenuhî. İsmail b. Ebi Üveys'ten, Said b. Mansur'dan, Mus'a ez-Zü-beyrî'den ve diğerlerinden hadis dinledi, ders aldı. Sonuncuları Hafiz Eb Bekir el-İsmaili el-Cürcanî olmak üzere bir cemaat da ondan rivayetlerde bulundular. Sika, zabtı sağlam, hitabelerinde belagat ve fesahat ile konuşan bir hadis hafızı idi.
Bu senede doksanbeş yaşında vefat etti. [54]

Hüseyin B. Abdullah

Hüseyin b. Abdullah b. Ahmed Ebu Ali el-Hirakî. Fıkıhta "el-Muhtasar" adlı eserin sahibidir. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebine mensuptur. Mervezî'nin halifesi idi. Bu senenin ramazan bayramı gününde vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanına defnedildi. [55]

Muhammed B. İsmail

Muhammed b. İsmail Ebu Abdillah el-Mağribî. 97 kere yaya olarak hacca gitti. Karanlık gecede bile, tıpkı gündüz vakt yürüyen bir kimse gibi yalınayak yürürdü. Yola gidenler ona tabi olurlar, peşinden giderlerdi. Onlara yolda kılavuzluk yapardı. Şöyle demişti: "Uzun senelerden beri asla bir karanlık görmedim." Çokça yaya yürümesine rağmen ayakları sanki bakımlı bir gelinin ayakları gibiydi. Faydalı, güzel sözleri vardı. Vefat ederken şeyhi Ali b. Rezî'nin yanıbaşına defnedilmeyi vasiyet etti. İkisi de Tur dağmdadırlar.
Ebu Nuaym dedi ki: "Ebu Abdillah el-Mağribî, uzun bir ömür yaşayanlardandı. 120 yaşında vefat etti. Mezarı, üstadı Ali b Rezî'nin mezarının bitişiğinde, Tur-i Sina dağındadır."
Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail dedi ki:
"Amellerin en faziletlisi, vakıfları yaşatmaktır."
"Fakir o kimsedir ki, kainatta hiçbir dayanağı olmayıp bir mesnede başvurmaz. Ancak, kendisinden yardım istemesi ve kendisinin de ona yardım etmesi için onu fakir kılan Allah'a iltica etmesi bundan müstesnadır. Nitekim Allah, onu kendisine muhtaç kılmakla azarla-mıştır."
"İnsanların en alçağı, zengine dalkavukluk eden ve ona mütevazi görünendir. İnsanların en üstünü de bir yoksula karşı tevazu gösteren, ya da ona olan hürmetini muhafaza edendir." [56]

Muhammed B. Ebi Bekr

Muhammed b. Ebi Bekr b. Ebi Hayseme Ebu Abdillah. Kendisi de babası da hadis hafızı idiler. Tarih derleme hususunda babası ondan yardım görüyordu. Keskin bir anlayışa ve zekaya sahipti. Mütehassıs bir hadis hafızı idi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. [57]

Nahiyci Muhammed B. Ahmed B. Keysan

Çok rivayetlerde bulunan hadis hafızlarından biridir. Hem Küfe-İllerin hem de Basralıların nahivdeki metodunu bilirdi. îbr Mücahid onun hakkında şöyle demiştir: "îbn Keysan, nahiv üstadları Müber-red ile Sa'leb'den daha iyi nahiv bilirdi." [58]

Muhammed B. Yahya

Künyesi Ebu Said idi. Dımışk'ta yaşadı. İbrahim b. Said el-Cev-herî'den, Ahmed b. Meni'den, İbn Ebi Şeybe'den v diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Ebu Bekr en-Nakkaş ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulundular. Bu zat hakkında "kefenini taşıyan" denilirdi. Bu husus, Hatib Bağdadî'nin şu sözlerinden anlaşılmaktadır: «Duyduğuma göre Muhammed b Yahya vefat etti. Cenazesi yıkanıp kefenlendi. Namazı kılınıp defnedildi. Gece vakti olunca bir kefen hırsızı gelip mezarını açtı. Kefeninin bağını çözünce Muhammed b. Yahya kalkıp oturdu. Hırsız da korkarak kaçıp gitti. Muhammed b. Yahya kalkıp kefenini aldı. Mezardan çıkıp kendi evine yöneldi. Kapıya vardığında aile efradının ağlamakta olduklarını duydu. Kapıyı çaldı. "Kim o?" diye sorduklarında, "Ben falanım." diye cevap verdi. Içeridekiler: "Ey adam, bizi daha fazla üzmen doğru değil Buna hakkın yok." dedilerse de o yine: "Kapıyı açın, vallahi ben Muhammed b. Yahya'yım!" dedi. içeridekiler sesini tamdılar. Kapıyı açıp onu gördüklerinde büyük bir sevince kapıldılar. Allah, üzüntülerini sevince dönüştürdü. Sonra Muhammed b. Yahya, başından geçenleri ve kefen hırsızının gelip mezarı açtığını kendilerine anlattı. Demek ki, ona bir kalp sektesi isabet etmiş, hakikaten ölmemişti. Cenâb-ı Allah, kendi güç ve kuvveti ile, o kefen hırsızını ona göndermiş; hırsız, mezarını açmış; bu da onun hayata dönmesine sebep olmuştu. Bu olaydan sonra birkaç sene daha yaşamış ve bu senede vefat etmişti.» [59]

Fatıma El-Kahramane

Halife Muktedir, bir defasında ona gazablanmış ve malına, mülküne el koymuştu. Ondan 200.000 dinar para almıştı.
Fatıma, bu senede, kendisine ait bir tekneden nehire düşerek boğulmuştu. [60]

Hicretin Üçyüzüncü Senesi

Bu senede Dicle nehrinin suyu çoğaldı. Bağdat'a çok fazla yağmur düştü.

Cenıaziyelahir ayının bitimine yedi gün kala, çarşamba gecesi çok sayıda yıldız sağa sola kaydı.
Bağdat'ta hastalıklar çoğaldı. Köpekler, hatta kurtlar çölde ku-durdular, kuduz oldular. Gündüz vakti insanlara saldırıyorlardı. Isırdıklarını da kuduz ediyorlardı.
Dinever'de, Tel diye bilinen bir dağ yana kaydı. Altından çok miktarda su çıktı. Birçok köy sular altında kaldı.
Lübnan dağının bir parçası kopup denize düştü.
Bu senede bir katır gebe kaldı ve bir yavru doğurdu.
Bu senede Hallaç Hüseyin b. Mansur asıldı. Dört gün süreyle ipte canlı kaldı. Bağdat'ın doğu yakasında iki gün, batı yakasında da iki gün asılı kaldı.
Bu hadise bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu.
Bu senede uzun senelerden beri hac emirliği yapmakta olan Fadl b. Abdülmelik el-Haşimi el-Abbasî insanlara haccettirdi Allah sevabını versin ve haclarını kabul buyursun. [61]

Hicretin Üçyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahves B. Fadl

Ahves b. Fadl b. Muaviye b. Halid b. Gassan Ebu Ümeyye el-Gila-bî. Basra'da ve diğer yerlerde kadılık yaptı.
Babasından tarih rivayet etti. Bir defasında İbn Furat'ın yanında gizlendi. Vezirliğe iade edildiğinde İbn Furat onu Basra Ahvaz ve Vasıt kadılığına tayin etti. İffetli, nezih bir kimseydi.
İbn Furat iktidardan düşünce, Basra valisi onu yakalayıp zindana attırdı. Vefat edinceye kadar zindanda kaldı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Ahves b. Fadl'dan başka zindanda ölen bir kadı bulunduğunu bilmiyoruz." [62]

Ubeydullah B. Abdullah B. Tahir

Ubeydullah b. Abdullah b. Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab Ebıı Ah-îıied el-Huzaî. Bağdat valiliğine atandı. Zübeyir b. Bekkar'dan hadis rivayet etti. Solî ile Taberanî de ondan hadis rivayet ettiler. Edip ve fazıl bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:
"Aşıklar arasındaki uzaklık ve gurbet hakkı için,
Mektuplaşmalar uzaklığın gözlerini ısıtır.
Yakınlıkta ömür tükenmez.
Karşılıklı ziyaretleşmeler kalpteki aşk ateşini söndürür."
Ubeydullah'm gözde cariyelerinden biri hastalanmıştı. Canı kar yemek arzulamıştı. Fakat bütün aramalara rağmen sadece bir kişinin yanında kar bulmuşlardı. Ubeydullah'm vekilharcı gidip o adamla pazarlık yaptı. Bir ölçeğini ancak 5.000 dirheme vereceğini söyledi. Çünkü onların kara ihtiyaçları olduğunu biliyordu. Vekilharç, fikrini sormak için Ubeydullah'm yanma döndü. Adamın bir ölçek karı 5.000 dirhemden aşağıya vermediğini söyleyince Ubeydullah: "Yazıklar olsun sana! Ne kadar para istiyorsa ver ve karı satın alıp getir!" dedi. Vekilharç, kar sahibinin yanına döndü. Bu defa adam: "Hayır, bir ölçek karı ancak 10.000 dirheme satarım." dedi. Vekilharç bir ölçek karı 10.000 dirheme satın aldı. Getirip cariyeye yedirdiler. Sonra cariye bir miktar daha kar yemeyi arzuladı. Bu defa vekilharç dönüp 10.000 dirheme bir ölçek daha satın aldı. Daha sonra üçüncü kez gidip bir ölçek daha satın aldı. Kar sahibinin yanında ancak iki ölçek kar kalmıştı. Kendisi de, "10.000 dirheme bir ölçek kar yedim." demek için iki Ölçekten birini yedi. Yanında sadece bir ölçek kaldı. Ubeydullah'm vekilharcı tekrar geldi. Bu defa o bir ölçeklik karı ancak 30.000 dirheme satabileceğini söyledi. Vekilharç son ölçeği de ondan 30.000 dirheme satın alıp götürdü, cariyeye yedirdi. Cariye iyileşip şifa buldu ve bol miktarda parayı sadaka olarak dağıttı. Efendisi Ubeydullah da kendilerine kar satan adamı çağırdı ve bu sadakalardan ona bol miktarda para verdi. Bundan sonra o karcı adam zengin oldu. Ubeydullah da onu yanında çalıştırdı. Doğrusunu Allah bilir. [63]

Şair Sinavberî

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Furat Ebu Bekr ed-Dabbi es-Sinavberî el-Hanbelî. Hafız İbn Asakir, onun güzel şiir yazan bir Şair olduğunu, Ali b. Süleyman el-Ahfeş'ten nakillerde bulunduğunu söylemiştir. Sonra onun güzel şiirlerine şu örneği vermiştir:
"Ne uyumayı ne de uyanık kalmayı istiyorum.
Vücudumda can bulunan kimse bu iki şeyle bilinir.
Uzun süre ağlayıp gözyaşı döktüğümden dolayı,
Artık gözyaşı dökemiyorum.
Benim bir meleğim var ama sureti görünmüyor.

Ancak gözlerim onun için tuzak kurup beklerse görebilir.
Onun yanaklarındaki ateşli parıltıyı öpmeye niyetlendim.
Ama kendisine yaklaşırsam yanmaktan korktum."
Şu şiir de ona aittir:
"Öyle bir güneş ki, kainatın güneşine benziyor. Yanağındaki parıltı güneşin ışığı gibidir. Güneş onun ağzında batıyor, ama o,
Bundan sonra onun yanaklarında doğacaktır."
Hafiz el-Beyhakî, şeyhi Hakim tarikiyle Ebü'1-Fadl Nasr b. Mu-hanımed et-Tusî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Şair Eb
Bekir es-Sinevberî, bize şu şiiri okudu:
"Gençliğin ve şarkıcı cariyelerin yaptıklarını, ihtiyarlık yıktı. Ağaran saçları boya ile örttü.
Abanoz, fildişine dönüştü, gözler ve kalpler de dönüşüm sergilediler.
Güzel olduğu halde şahine kızmak ve kargaya sevgi duymak, bozuk bir düşüncedir."»
İbn Asakir'in rivayetine göre şu şiir de Sinevberî'ye aittir. Sinev-berî'nin küçük yaştaki bir çocuğu sütten kesilmiş ve çocuk
annesinin memesine hasret kaldığından ötürü ağlamaya başlamış, Sinevberî de onun için şu şiiri dile getirmişti:
"Annesinden, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevdiği şeyden onu yoksun bıraktılar.
Gıdasından onu mahrum ettiler. Oysa daha önce bu süt onun için mubahtı, elinin altında idi.
Hayret ki, yaşı küçük olduğu halde aşkı biliyor.
Ayrılık ona yol gösterdi." [64]

İbrahim B.Ahmed

İbrahim b. Ahmed b. Muhammed b. Mevlid Ebu İshak es-Sofî.
Yüksek derecedeki vaizlerdendi. Hadis âlimlerindendi. Hadis rivayet etti. Dımışklı Ebu Abdillah b. Cela, Cüneyd ve diğe
bazı hadisçilerle arkadaşlık etti. Temmam b. Muhammed, Ebu Abdirrahman es-Sülenî gibi şahsiyetler de ondan hadis rivayet
ettiler. İbn Asakir onun şu şiirlerini nakletmiştir:
"Aramızdaki mesafeler uzak da olsa benim sana vereceğim bir
pay vardır.
Bu paya yakında olmasına rağmen başka bir sevgili kavuşamaz.
Gözlerim senden başkasına karşı perdelenmiş tir.
Senden başkasına kalbim aşık olamaz, çünkü rakibi ve onu kontrol edeni vardır.
Senin aşkın gözlerime ve kalbime hoş gösterilmiştir.
Aşkta parlaklık ve hile karışımı vardır.
Tabibin yakında olması hastaya ne yarar verir.
Çünkü onu sen hasta ettin, tabib de sensin."
Şu şiir de ona aittir:
"Susmak insanı bütün belalardan korur.
Bir kimse susma nimetine kavuşursa ganimetlerin en üstününe kavuşmuş demektir.
Evet, kelimesini söylemek kadar kişilerin başına büyük bir bela gelmiş değildir.
Şu dil sürçmesi var ya, insanı mahveder.
Dil sürçmesi ayak sürçmesinden daha tehlikelidir.
Dilini tut ki telef olmayasm.
Nice sözler var ki yüksek şahsiyetleri alçaltır." [65]

Hicretin Üçyüzbîrincî Senesi

Bu senede Hüseyin b. Hamdan, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans'ın birçok beldelerini, kalelerini fethetti. Sayılamayacak kada
Rum öldürdü.
Bu senede Muktedir, Muhammed b. Abdullah'ı vezirlikten azletti. Yerine İsa b. Ali'yi atadı. İsa, seçkin vezirlerden, adalet ve
ihsana meyilli, doğru yoldaki insanlardan, hakka yönelen şahsiyetlerdendi.
Bu senede Bağdat'ta temmuz ve ağustos aylarında kan hastalıkları çoğaldı. Bu nedenle Bağdatlıların birçoğu vefat etti.
Umman valisinin hediyeleri Bağdat'a ulaştı. Gönderilen hediyeler arasında beyaz bir katır ve siyah bir ceylan vardı.
Şaban ayında, Muktedir ata binerek Şemmasiye kapısına kadar gitti. Sonra Dicle kıyısındaki evine döndü. Bu, onun halkın gözü
önünde ata ilk binişi oldu.
Bu senede vezir Ali b. İsa, Karmatîlerin reisi Ebu Said Hasan b. Behram el-Cenabî ile mektuplaşmak için halife Muktedir'de
izin istedi. Halife de bu hususta ona izin verince vezir, Ebu Said'e uzun bir mektup yazdı. Mektubunda onu emir dinleyip itaat
etmeye çağırdı. Namaz ve zekatı terketmesi, münker fiilleri irtikab etmesi; Allah'ı zikreden teşbih ve tahmidde bulunan

kimseleri horlaması, dinle alay etmesi, hür kimseleri köle edinmesi nedeniyle onu kınadı. Bu yaptıklarından vazgeçmemesi durumunda onunla savaşacağını bildirdi ve onu ölümle tehdit etti. Mektubu ona gönderdi.
Ancak bu mektup ona ulaşmadan önce hizmetçilerinden biri Ebu Said'i öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Said'ı geçmesini vasiyet etti, ancak diğer oğlu Ebu Tahir Süleyman, kardeşi Said'i nıağlub ederek zorla tahta geçti.
Ebu Tahir Süleyman, vezirin gönderdiği mektubu okuyunca şu cevabı verdi:
"Bize isnad ettiğiniz şeylerden hiçbiri bizde mevcut değildir. Ancak bizi sevmeyenler bu hususta bize iftirada bulunmuşlardır. Eğer halife Allah'ı inkar ettiğimizi iddia ediyorsa, ne diye bizi emrini dinlemeye ve kendisine itaate davet ediyor?"
Bu senede Hallaç Hüseyin b. Mansur, kendisi bir deveye, kölesi de başka bir deveye bindirilerek teşhir maksadıyla Bağdat'a getirildi. Yanında bulunan dinleyicilerden biri: "İşte bu Karmatîlerin dailerin-den (propagandacılarından) biridir. Kendisini iyi tanıyın!" diye duyuru yapıyordu.
Sonra hapsedildi. Bir süre sonra vezirin meclisine getirildi. Vezir onunla tartıştı. Bir de ne görsünler, Hallaç Kur'ân okumuyor, hadisi bilmiyor, fıkıhtan hiç anlamıyor, lügattan, haberlerden, tarihten, şiirden hiç bilgisi yok!
Ona yapılan isnadlardan biri şuydu: Yapılan aramalarda üzerinde yazılı bir kağıt görmüşler, bu kağıtları okuyarak çeşitli rumuzlarla insanları sapıklığa, cehalete davet ediyormuş. Mektuplaştığı kimselerin çoğuna mektubunun başında: "Tebareke zünnur eş şa'şaani" (Işığı her tarafa saçılan nurun sahibi mübarek ve kutludur.) diye yazıyordu. Vezir ona dedi ki: "Temizlenme ve taharet hükümlerini ve farzları öğrenmen, senin için, ne demek olduğu anlaşılmayan mektupları yazmandan daha uygun olur. Senin edebiyata ne ihtiyacın var?"
Bundan sonra vezir emir verdi. Onu diri diri sehpaya astılar. Bu asmaktaki maksat onu Öldürmek değil, teşhir etmekti. Bir süre sonra sehpadan indirilip hilafet sarayına götürüldü. Orada oturtuldu. Hilafet makamına, kendisinin sünnete bağlı zahid bir kimse olduğu görüntüsünü verdi. Nihayet hizmetçiler ve diğer hilafet sarayında çalı-gan bazı cahiller ona aldandılar. Öyle ki, onun elbiselerine el ve yüz sürüp ondan uğur kapmaya çalışır oldular. Neticede fukaha ve mutasavvıfların çoğunun icmaı ile öldürülmesine hüküm verildi ve öldürüldü.
Senenin son günlerinde Bağdat'ta şiddetli bir veba salgını meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda insan Öldü. Özellikle Harbiye mıntıkasında bu hastalık daha şiddetli bir etki meydana getirdi. Herkes evinin kapısını kilitledi.
Bu senede önceki senelerin hac emiri insanlara haccettirdi. [66]

Hicretin Üçyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Halid Eş-Şafiî

Ebu Bekir el-İsmailî'nin talebelerindendir. Zahid bir insandı, oldukça ilim sahibi biriydi. [67]

Cafer B. Muhammed

Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Mustafa Ebu Bekir el-Feryabî. Dinever kadısı idi. İlim tahsili için birçok yerleri dolaştı. Çok sayıda üstadlardan ders aldı. Kuteybe, Ebu Küreyb, Ali b. el-Medinî gibi âlimlerden ders aldı. Ebu Hüseyin b. Münada Neccad, Ebu Bekr eş-Şafiî ve diğer bazı kimseler de ondan ders alıp rivayetlerde bulundular.
Bağdat'ı vatan edindi. Sika, hüccet ve hafız idi. Meclisine katılanların sayısı 30.000 kadardı. Kendisinden hadis dinleyip yazanlar ise 300'den fazlaydı. Kendisinden hadis dinleyenler ve sohbetine katılanlar 10.000 kişi kadardı. Bu senenin muharrem ayında doksandört yaşında vefat etti.
Vefatından beş sene önce kendi şahsı için bir mezar kazmıştı. Ölmeden önce bu mezarının yanma gelip dururdu. Ama vefat ettikten sonra o mezara değil de başka bir yere defnedildi. Her nerede ise Allah ona rahmet etsin. [68]

Ebu Said El-Cenabi El-Karmatî

Asıl adı Hasan b. Behram'dır. Karmatîlerin reisidir. Allah onu kahretsin. Bahreyn ve bağlı mıntıkalarda sözü geçerdi. [69]

Ali B. Ahmed Er-Rasibî

Vasıt, Şehrizor ve diğer mıntıkaları yönetiyordu. Vefat edince geride 1.000.000 dinar, 100.000 dinar değerinde altın ve gümüş kaplar 1.000 sığır, 1.000 baş kadar at, katır ve deve bıraktı. [70]

Muhammed B. Abdullah B. Ali

Muhammed b. Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Ebi'ş-Şevarib. Ahmed lakabıyla tanınırdı.
Kardeşi felç olunca, onun yerine vekalet ederek Mansur şehrinin kadılığını yürüttü. Bu senenin cemaziyeleyvel ayında vefat etti. Babası da bu senenin receb ayında vefat etti. İkisinin vefatları arasında yetmişüç gün vardı ve aynı yere defnedildiler.
Ebu Bekir Muhammed b. Harun el-Berdai el-Hafiz b. Naciye de bu senede vefat etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [71]

Hicretin Üçyüzikinci Senesi

Bu senede hadim Munis'in, Rumlara şiddetli bir darbe vurduğuna dair mektubu geldi. Rumlardan 150 komutam esir almıştı. Müslümanlar buna çok sevindiler.
Bu senede halife Muktedir beş çocuğunu sünnet ettirdi. Bu sünnet düğününe 600.000 dinar harcadı. Onlardan önce ve onlarla beraber birçok öksüz çocuğu da sünnet ettirdi. Onlara para ve giysi vererek ihsanda bulundu. Bu da güzel ve hayırlı bir şeydi.
Halife Muktedir, Ebu Ali b. el-Cessas'a 16.000.000 dinar para cezası verdi. Ayrıca ondan kıymetli kaplar ve elbiseler de aldı.
Halife, çocuklarını mektebe gönderdi. Bu, cidden görülmesi gereken güzel bir gündü.
Bu senede vezir, Bağdat'ın Harbiye mıntıkasında bir akıl hasta-hanesi yaptırdı ve bu binanın inşaatına çok para sarfetti. Allah hayrını kabul etsin ve ona mükafatını versin.
Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi.
Bedeviler ve Karmatîlerin bir grubu hacdan dönen hacıların yollarını kestiler. Onlardan çok miktarda para gasbettiler. Bir kısmını öldürdüler. 200'den fazla hür kadını esir aldılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.). [72]

Hicretin Üçyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bişr B. Nasr B. Mansur

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Şafiî fıkıhçılarındandır. Mısırlı olup Arek'in kölesi diye bilinirdi. Arek, sultanın posta işlerine bakan hizmetçisinin adıdır. Bişr'i beraberinde Mısır'a getirmiş, orada vefat edinceye kadar ikamet ettirmişti. [73]

Cariye Bed'a

Güzel şarkı söyleyen bir cariye idi. Kendisini satın almak için halifelerden biri onun hanımefendisine 120.000 dinar teklif etmişti. Ancak kendisi hanımefendisinden ayrılmak istememişti. Bu nedenle hanımefendisi vefat ederken kendisini azad etmişti. Kendisi de bu senede vefat etmişti. Vefat ettiğinde bir erkeğin sahip olamayacağı kadar çok mal ve mülk bırakmıştı. [74]

Kadı Ebu Zür'a Muhammed B. Osman Eş-Şafiî

Önce Mısır'da, sonra Dımışk'ta kadılık yaptı. Şam'da ilk olarak Şafiî mezhebine göre hüküm veren kadı kendisidir. Bu mezheb Şam'da yayan da odur. Çünkü Şamlılar, Evzaî'nin vefatından bu seneye kadar Evzaî mezhebine göre hareket ediyorlardı. Yine de Evzaî'nin mezhebinden ayrılmayan, onun mezhebinde sebat eden birçok Şamlı vardı.
Kadı Ebu Zür'a; sika, güvenilir, adaletli, önde gelen kadılardandı. Aslen Yahudi idi, sonradan Müslüman olmuş ve bu mertebeye yükselmişti. Onun biyografisini "Tabakatu ş-Şafiye"de de anlatmışızdır. [75]

Hicretin Üçyüzüçüncü Senesi

Bu senede Muktedir Billah, Haremeyn-i Şerifeyn (Kabe-i Muazzama ile Mescid-i Nebevi) için çok miktarda mal ve mül vakfetti. Vakfettiğine şahid olsunlar diye huzuruna kadıları ve ayandan bazı kimseleri getirdi.
Bu senede hacılara yolda tecavüz etmiş, mallarını gasbetmiş olan bazı bedeviler esir alınarak Bağdat'a getirildiler. Halk, kendini tutamayıp bunlara saldırdı ve bunları öldürdü. Bir kısmı yakalanıp cezalandırıldı. Çünkü onlar sultana karşı bir nevi başkaldırmalardı.
Bu senede Bağdat'taki marangozlar çarşısında büyük bir yangın meydana geldi. Çarşının tümü yandı.

Bu senenin zilhicce ayında Muktedir, onüç gün süreyle hasta yattı. Uzun süren halifeliği boyunca, bundan başka bir hastalığa yaka-lanmamışti.
Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi.
Vezir, hacılara kötülüklerinin dokunmasından korktuğu için oyalamak amacıyla Karmatîlere bir mektup yazdı. Bazı katipler, Karma-tüerle yazıştığından ötürü veziri itham ettiler. Ama durum açıklığa kavuşunca ve amacı belli olunca, vezirin halk nazarında itibarı cidden yükseldi. [76]

Hicretin Üçyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Neseiahmed B.Ali

Ahmed b. Ali b. Şuayb b. Ali b. Sinan b. Bahr b. Dinar Ebu Abdir-rahman en-Neseî. "Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir.
Kendi çağında imamdı. Emsallerinden önde gelirdi. Zamanının faziletli âlimlerinden ve şahsiyetlerinden daha üstündü. İlim tahsil etmek ve hadis toplamak için çeşitli şehirlere seyahat etti, Mütahas-sıs imamlarla görüştü. Onlardan hadis dinledi. Kendilerinden şifahi olarak rivayette bulunduğu üstadlarının ders halkalarına katıldı. Onun üstadlarını "Tekmil" adlı kitabımızda sıralamış ve onların da biyografilerini anlatmışız dır. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur.
Çok sayıda hadis içeren "Sünen-i Kebir "i derlemiş ve hacimce ondan defalarca daha küçük olan kitabını onun içinden seçip telif etmişti ki, ben bu iki kitabı da dinlemişimdir. Bu Sünen'ini tasnif ederken, işi son derece itina ile yürütmüş; sadakattan, imandan, ilim ve irfandan asla ayrılmamıştır. Hafızası sağlam bir zattı.
Darekutnî'nin onun hakkında şöyle dediğini Hakim bize nakleder: "Ebu Abdirrahman en-Neseî, kendi çağdaşlarından, hadis ilmi ile meşhur olan kimselerden önde gelir. Kendi hadis kitabına "Sahih" adını verirdi."
Ebu Ali el-Hafiz da Neseî için şöyle demiştir: "Hadis ricalini seçme hususunda Neseî'nin, Müslim b. Haccac'ınkinden daha zor şartları vardı. O İslâm âleminin hadis imamlarındandı. O, tartışmasız büyük bir hadis imamıdır."
Ebu Hüseyin Muhammed b. Muhafiz el-Hafiz, Neseî hakkında şöyle demiştir: "Mısır'daki şeyhlerimizin Neseî'nin önceliği ve imamlığı hususunda itirafta bulunduklarını işittim. Onu, gece gündüz iba-
TAJttım
eden, hac ve cihada aralıksız devam eden bir kimse olarak niteliyorlardı."
Neseî hakkında başka biri şöyle demiştir: "Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Dört zevcesi ve iki cariyesi vardı, çokça cinsel ilişkide bulunurdu. Güzel yüzlü, parlak renkli idi."
Anlatıldığına göre Neseî, hür zevceleri için nasıl birer gece ayırmış ise cariyeleri için de birer gece ayırırdı.
Darekutnî dedi ki: «Ebu Bekir b. Haddad, çok hadis rivayet eden bir kimsedir, ancak Neseî'den başka birinden hadis rivaye etmemiştir ve Neseî hakkında: "Kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasında ben onu hüccet olarak benimsedim." demiştir.»
İbn Yunus dedi ki: "Neseî, hadiste imamdı. Sika, güvenilir, hafızası sağlam, sebatkar bir kimseydi. Hicretin 302. senesinde Mısır'dan
çıktı."
İbn Adiy dedi ki: «Fakih Mansur ile Ahmed b. Muhammed b. Se-lame et-Tahavî'nin şöyle dediklerini işittim: "Abdurrahman en-Neseî, Müslümanların imamlarından biridir."»
İmamların birçoğu da aynı şekilde Neseî'yi övmüşler, onun faziletli ve hadis ilminde önde gelen bir üstad olduğuna tanıklık etmişlerdir. Humus şehrinde hakimlik yaptı. Ben bunu, "Mu'cemu'l-Evsat" adlı eserinde Taberanî'nin rivayetine dayanarak şeyhimiz Mizzî'den duydum. Çünkü Taberanî, Mu'cemu'l-Evsat adlı eserinde Neseî'den bir rivayette bulunurken şöyle demiştir: "Humus hakimi Ahmed b. Şuayb (yani Neseî) bize rivayette bulundu ki..."
Anlatıldığına göre Neseî'nin dört karısı varmış. Kendisi son derece yakışıklıymış. Yüzü kandil gibi parlakmış. Her gün bir horoz yer, üzerine helal olan kuru üzümden yapılan naki (bir meşrubat) içermiş. Anlatıldığına göre o, biraz Şiiliğe meyilli imiş. Denilir ki: Neseî, Dımışk'a gitmiş. Ahali, kendilerine Muaviye'nin fazilet ve üstünlükleri konusunda birşeyler anlatmasını istemiş, ama o şöyle demiş: "Muavi-ye kendim kurtarsır hele bakalım! Bir de onun hakkındaki fazilet ve üstünlüklerden mi bahsedeceğim?" Böyle demesi üzerine halk kalkıp onun testislerine vurmaya başlamış. Nihayet onu, büyük camiden çıkıp kaçmak mecburiyetinde bırakmışlar. Bunun üzerine Dımışk'tan ayrılıp Mekke'ye gitmiş ve bu senede vefat etmişti. Mezarı Mekke'dedir. Hakim, Muhammed b, îshak el-İsafahanî tariki ile onun üstadla-nndan böyle nakilde bulunmuştur.
Darekutnî, Neseî hakkında şöyle demiştir: "O, kendi çağında Mısır meşayihinin fikhı en iyi bileniydi. Sahih hadisi sahih olmayandan en iyi seçen oydu. Hadis ricalini en iyi tanıyan da oydu. Bu mertebeye yükseldiğinde onu çekemediler. O da çıkıp Remle'ye gitti. Kendisine Muaviye'nin faziletleri sorulduğunda cevap vermedi. Bunun üzerine
halk onu büyük camide dövdü. Kendisi de, "Beni Mekke'ye götürün." dedi. Hasta halde onu Mekke'ye götürdüler ve orada maktul ve şehid olarak vefat etti. Ahir ömründe kendisine şehitlik fazileti ve üstünlüğü nasib olmuştu. Hicretin 303. senesinde Mekke'de vefat etti."
Hafiz Ebu Bekir Muhammed b. Abdüîgani b. Nokta'nın kendi el yazısı ile yazmış olduğu "Takyid" adlı eserinde ve Hafiz Ebu

Amir Muhammed b. Sadun el-Abderî'nin de kendi eliyle yazmış olduğu yazısında şöyle denilmektedir: "Ebu Abdirrahman en-Neseî, Filistin'in Remle şehrinde hicri 303. senenin safer ayının onüçünde, pazartesi günü vefat etti ve Beyt-i Makdis'e defnedildi."
İbn Hallikan'm ifadesine göre Neseî, bu senenin şaban ayında vefat etmiştir. Hz. Ali'nin ve Ehl-i Beyt'in faziletlerine dair "el-Hasais" adlı kitabı tasnif etmiştir. Çünkü o Dımışk'a geldiğinde, halkın Hz. Ali (r.a.)'den nefret ettiğini görmüştü. Halk kendisine Muaviye'nin faziletlerini anlatmasını teklif edince o, ağzına geleni söylemiş; bu nedenle halk onun testislerine vurmuş, o da bu yüzden vefat etmişti."
İbn Yunus ile Ebu Cafer et-Tahavî de böyle diyerek onun bu senenin safer ayında Filistin'de vefat ettiğini bildirmişlerdir.
Neseî, yaklaşık hicri 214. ya da 215. senede doğmuştur. Seksen-sekiz sene yaşamıştı. [77]

Hasan B.Süfyan

Hasan b. Süfyan b. Amir b. Abdülaziz b. Numan b. Ata Ebü'l-Ab-bas eş-Şeybani en-Nesevî. Horasan muhaddisi idi. Hadist ve fıkıhta meşhur bir âlimdi. İlim tahsili uğruna çeşitli şehirlere seyahat etti. Ebu Sevr'den fıkıh öğrendi. Onun mezhebinde fetva vermeye başladı. Nadr b. Şümeyl'in arkadaşlarından edebiyatı öğrendi. Kendisi Horasan'da bulunduğu esnada başkaları onun yanına gelirler, ondan ders alırlardı.
Başından geçen garip hadiselerden biri şudur: Kendisi ve bazı arkadaşları, hadis toplamak için Mısır'a seyahat ederlerken sıkıntıya düşmüşler, yiyecekleri kalmamıştı. Öyle ki, üç gün aç kalmışlar, yiyecek birşey veya erzak satın almak için para bulamamışlardı. Dilenmek mecburiyetinde kalmışlardı, fakat iffetleri buna müsaade etmemişti. Ama erzak elde etmek için dilenmek mecburiyeti ile karşı karşıya gelmişlerdi. Bu işi hangisi üstlenecek diye kendi aralarında kur'a çekmişlerdi. Kur'a kendisine düşmüştü. Kalkmış, mescidin bir köşesine çekilmiş, uzun süren iki rekat namaz kılmış, sonra Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarıp medet dilemiş, onun büyük isimlerini söyleyerek lutfunu dilemişti. Namazını tamamlar tamamlamaz mescide güzel görünümlü, parlak yüzlü bir genç girmiş ve: "Hasan b. Süfyan
nerede?" diye sormuş, o da: "Benim!" diye cevap verince genç şöyle demişti: "Emir Tolon size selam söylüyor. Sizi ihmal ettiği, kusurlu davrandığı için sizden Özür dileyerek herbirinize şu yüzer dinarı gönderdi."
Hasan b. Süfyan diyor ki: Kendisine; "Emiri bize bu parayı göndermeye sevkeden sebep nedir?" diye sorduk, genç şu cevabı verdi: "Emir bugün halvete çekilmek istedi. Az önce kendisi uyumakta iken elinde mızrak bulunan bir süvari gökten inip evine girmiş ve mızrağın ucu ile böğrüne dürtüp: "Kalk! Hasan b. Süfyan ile arkadaşlarına koş. Kalk, onlara koş! Kalk, onlara koş Onlar, üç günden beri falan mescitte aç durmaktadırlar!" Emir Tolon o süvariye: "Sen kimsin?" diye sorunca: "Ben, Cennet hazini Rıdvan'ım!" diye cevap vermiş. Emir Tolon da hemen uykudan uyanmış. Böğürleri şiddetlice ağrıyordu ve hemen bu parayı size benimle gönderdi."
Parayı gönderdikten sonra Emir Tolon da Hasan b. Süfyan ve arkadaşlarını ziyarete gelmiş, bulundukları mescidin çevresini satın alıp oraya gelecek hadis ehli kimseler için vakfetmişti. Allah hayrım kabul buyursun, mükafatını versin.
Hasan b. Süfyan hazretleri, hadis ilminde imamdı. Hafizdı. Aralarında İbn Cerir et-Taberî ile diğerlerinin de bulunduğu bazı hadis hafızları onun ders halkasına katılmışlardı. Huzurunda hadis okurlarken, onun hadis ilminin derecesini ölçmek için, senetleri ters çevirerek okuyorlardı. Ama onlar yanlış okudukça Hasan b. Süfyan, yanlışlarını düzeltiyor ve doğruyu gösteriyordu.
O zaman kendisi yetmiş yaşındaydı. Yetmiş yaşına vardığı halde hafızası sağlamdı. Hadislerinden hiçbiri şaz değildir. Hadis ricalinden bahsederken Abesî'nin Kûfeli, Ayşî'nin Basralı, Anesî'nin de Mısırlı olduğunu söylemişti. [78]

Rüveym B. Ahmed

İbn Muhammed b. Rüveym b. Yezid olduğu da söylenir. Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Tasavvuf imam-larındandı. Kur'ân'ı ve manalarını iyi bilen bir âlimdi. Davud b. Ali ez-Zahirî'nin mezhebine mensuptu.
Bazıları dediler ki: «Rüveym, dünya sevgisini içinde kırk sene gizledi, yani o kırk sene müddetle kendini tasavvufa verdi, sonra İsmail "îshak, Bağdat kadılığına tayin edilince onu kendi kapısına vekil tayin etti. Rüveym de tasavvufu bırakıp kasab, dibeki ve benzeri cinsten ipekli elbiseler giydi. Ata bindi, güzel yiyecekler yedi, evler inşa etti.» [79]

Züheyr B. Salih

Züheyr b. Salih b. İmam Ahmed b. Hanbel.
Babasından hadis rivayet etti. Ebu Bekir Ahmed b. Süleyman en-Neccad da kendisinden hadis rivayet etti. Sika bir ravi idi Genç yaşta vefat etti. Darekutnî böyle demiştir. [80]

Ebu Ali El-Cübbaî

Mutezilîlerin şeyhidir. Asıl adı, Muhammed b. Abdülvehhab Ebu Ali el-Cübbaî'dir. Kendi zamanında Mutezile firkasının şeyhi idi. Ebü'l-Hasan el-Eş'arî onun yanında ders gördü, ama sonra ondan ayrıldı. Cübbaî'nin çok büyük ve hacimce geniş bir tefsiri vardır. Tefsirinde garip yorumları bulunmaktadır. İmam Eş'arî, bu hususta ona reddiye yazmış ve şöyle demiştir: "Kur'ân, sanki Cübbaîlerin diline göre mi nazil olmuş?"

Ebu Ali, hicri 235. senede doğdu ve hicri 303. senede vefat etti. [81]

Şair Ebu Hasan B. Bessamî

Asıl adı, Ali b. Ahmed b. Mansur b. Nasr b. Bessam el-Bessamî'-dir. Hicivde büyük bir şairdi. Hicvetmediği kimse kalmamıştı. Öyle ki babasını, annesi Ümame binti Hamdun en-Nedim'i bile hicvetmişti.
İbn Hallikan, onun birçok şiirlerini nakletmiştir. Şiirlerinden biri, halife Mütevekkil'in Hz. Hüseyin'in mezarını tahrib etmesine ve mezar yerine ekin ekilmesine, mezarının izinin silinmesine dair emir verişine dairdir. Ebu Hasan, Hz. Ali (r.a.)'ye ve onun oğluna karşı gayretli bir savunucu idi. Hz. Hüseyin'in hicri 236. senede mezarının tahrib edilmesi vak'ası vuku bulunca şu şiiri söylemişti:
"Allah'a yemin ederim ki, Emeviler kendi peygamberlerinin kızının oğlunu haksız yere öldürmüşlerdir.
Ama Hz. Hüseyin'in babasının soyundan gelenler de aynı şeyi yaptılar. İşte Hüseyin'in kabri yıkılmıştır.
Abbasiler, Hz. Hüseyin'i öldürme işinde Emevilere ortak olamadıklarına üzülmüşler ve vücudu çürüdükten sonra dahi onu rahat bırakmamışlardır." [82]

Hicretin Üçyüzdördüncü Senesi

Bu senede halife Muktedir, veziri Ebu Hüseyin Ali b. İsa b. Cer-rah'ı azletti. Çünkü bu vezir ile Ümmü Musa el-Kahraman arasında
şiddetli bir nefret meydana gelmişti. Bunun üzerine vezir, görevden affını istedi. Muktedir de onu azletti. Ama malına, mülküne dokunulmadı. Ebü'l-Hasan b. Furat, vezirlik talebinde bulundu. Azledildikten beş sene sonra vezirliğe iade edildi. Halife Muktedir de bu senenin terviye gününde ona yedi hil'at giydirdi. 300.000 dirhem para, ayrıca on takım elbise, at, katır, deve gibi birçok binekler verdi. Harim mm-tıkasındaki evi ona verdi. O da gidip oraya yerleşti. Vezirliğe atandığı gecede bir ziyafet verdi. Bu ziyafette 40.000 rıtl (bir rıtl 460 gr) kar, şerbetlere konularak sarfedildi.
Bu senenin ortalarında Bağdat'ta zerneb denilen bir hayvanın ortaya çıktığı, geceleyin şehri dolaşıp küçük çocukları yediği, uyumakta olan kimselere saldırıp bazı erkeklerin ellerini, kadınların memelerini kopardığına dair haberler yayıldı. İnsanlar da korkularından damlara çıkıp tunç havanları ve diğer bazı nesneleri birbirine vurarak o hayvanı ürkütmek istediler. Öyle ki, geceleyin Bağdat'ın doğusundan batısına kadar her tarafında gürültü patırtı sesleri gelmeye başladı. Halk, kendi çocukları için hurma ağacının dallarından mahfazalar yaptılar. Hırsızlar bu kargaşayı fırsat bildiler, duvarları delip evlere girerek mal ve para çaldılar. Halife, insanlar bunu görüp sakinleşsin-ler diye su sığırlarından birinin yakalanıp köprü üzerine asılmasını emretti, emir yerine getirildi. Halk bunu görünce sakinleşti. Artık evlerine döndüler ve bu kargaşadan kurtulup rahatlanmı buldular.
Bu senede tabib Sabit b. Sinan, Bağdat'taki akıl hastahanelerinin idaresini yürütme görevine atandı. O zaman Bağdat'ta beş akıl hasta-hanesi vardı. Bu tabip, aynı zamanda tarihçiydi.
Bu senede Horasan'dan halifeye bir mektup geldi. Mektupta anlatıldığına göre Horasanlılar, hicri yetmişinci senede öldürülen şehitlerin mezarlarını bulduklarını söylüyorlardı. Bu şehitlerin adları, kulaklarına takılmış kağıt parçaları üzerine yazılıydı. Cesetleri de şehid edildikleri gündeki gibi hâlâ taptaze vaziyette idi. Allah onlardan razı olsun. [83]

Hicretin Üçyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Lebid B. Muhammed

Lebid b. Muhammed b. Ahmed b. Heysem b. Salih b. Abdullah b. Husayn b. Alkame b. Nuaym b. Utarid b. Hacib. Künyesi Ebü'l-Hasan et-Temimî idi. Lakabı Ferruce idi, Bağdat'a geldi ve orada yetişti. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi. [84]

Yusuf B. Hüseyin B. Ali

Künyesi Ebu Yakub er-Razî'dir. İmam Ahmed b. Hanbel'den hadis dinledi. Zünnun ile arkadaşlık etti. Bu zat, Zünnun'un İsnı-
A'zam'ı ezberlemiş olduğunu duydu. Kendisine de öğretmesi için yanma gitti. Olayın bundan sonrasını kendisinden dinleyelim:
«Yanına gittiğimde Zünnun beni küçümsedi, sakalım çok uzundu. Yanımda uzunca bir su tulumu da vardı. Bir gün adamın biri
Zünnun'un yanma geldi. Onunla tartıştı. Zünnun'u susturdu. Ben de o adama: "Şeyhi bırak, bana bak, benimle tartış." dedim
Adam bana yöneldi, onunla tartıştım ve onu susturdum. Bunun üzerine Zünnun gelip önümde oturdu. O yaşlı bir adam, bense
genç biriydim. Benden özür diledi, bir sene müddetle kendisine hizmet ettim. Sonra bana İsm-i A'zam'ı öğretmesini istedim,
benden kaçmadı ve bana öğreteceğine söz verdi. Bundan sonra yanında altı ay daha kaldım. Sonra üstü kapalı bir tabağı bana
verdi, tabağın üzerinde ayrıca bir mendil vardı ve bana: "Şu tabağı falan arkadaşıma götür." dedi. Yolda giderken, şu tabağın
içinde ne var? diye düşünmeye başladım. Köprüye ulaştığımda kapağını açtım. Bir de ne göreyim, tabakta bir fare vardı.
Kapak açılınca fare kaçıp gitti, çok Öfkelendim ve: "Zünnun benimle alay etti." dedim. Öfke ile yanına döndüm, o da bana
şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Ben seni denemek istemiştim. Bir fareyi muhafaza etme hususunda güvenilir bir kimse
olmadığına göre İsm-i A'zam'ı muhafaza hususunda asla güvenilir olamazsın. Haydi yanımdan git, artık seni görmeyeyim."»
Kendisinden bahsetmekte olduğumuz Yusuf b. Hüseyin er-Razî, vefat ettikten bir süre sonra bir arkadaşı tarafından rüyada
görülmüş. Arkadaşı ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sorduğunda Yusuf şu cevabı vermiş: "Öleceğim esnada;
Allah'ım ben insanlara nasihat verdim ama kendim o nasihatlara uymadım, dediğim için Allah beni bağışladı. Nefsim fiilen
bana hainlik etmiş olsa da o hainliği başkalarına sözlü nasihat verdiğime bağışladı." [85]

Yemut B. Müzri1 B. Yemut

Künyesi Ebu Bekir el-Abdî'dir. Abdülkays kabilesindendir. Sevrî mezhebine mensuptur. Cahiz'in kız kardeşinin oğludur.
Bağdat'a geldi, orada Ebu Osman el-Mazinî'den, Ebu Hatim es-Sicistanî'den ve Ebu Fadl er-Riyazî'den hadis dinledi. Tarihten
edebiyattan ve hikmetli sözlerden haberdardı. Adını Muhammed olarak değiştirdi, ama ilk adı daha çok kullanıldı. Bir hastayı
ziyarete gidip kapısını çaldığında ıçeridekiler, "Kim o?" diye sorduklarında, asıl adı olan Yemut ani "Ölüyor" kelimesinden
uğursuzluk kapmasınlar diye adını söylemez, sadece "Müzri'nin oğluyum." derdi. [86]

Hicretin Üçyüzbeşinci Senesi

Bu senede Bizans imparatorunun elçisi esir değişimi ve barış takibinde bulunmak üzere Bağdat'a geldi. Elçi genç bir adamdı
Beraberinde yaşlı biri de vardı. Yirmi köle onlara refakat etmekteydi. Bağdat'a geldiğinde cidden büyük bir olayla karşılaştı.
Şöyle ki: Halife düşmanlarını ne kadar korkuttuğunu elçiye göstermek amacıyla askerlerin ve halkın toplanmasını emretmişti.
Askerlerden 160.000 kişi toplanmıştı. Bunların kimisi süvari, kimisi piyade idi. Halifenin bunlardan başka, diğer şehirlerde
komutanlarıyla birlikte bulunan askerleri de vardı. Bunlar silahlarını ve teçhizatlarını tam olarak kuşanıp ortaya çıkmışlardı.
Halifenin 4.000'i beyaz tenli, 3.000'i de siyah tenli olmak üzere 7.000 kölesi vardı. Son derece kıymetli ve güzel elbiseler
giyinmişler, zinetlerini takınmışlardı. O gün halifenin 700 hacibi vardı. Dicle nehrinde teyarat, zayarib, zemriyat adıyla
adlandırılan çok sayıda süslü kayıklar vardı.
Elçi, hilafet sarayına girdiğinde dehşetli ve göz alıcı bir manzarayla karşılaştı. Gözleri kamaştıran süsleri ve ihtişamı
müşahade etti. Hacibin yanına vardığında onu halife zannetti, ama kendisine onun hacib olduğu söylendi. Vezirin yanma
vardığında son derece heybetli olduğunu gördü, onu halife zannetti. Fakat onun da vezir olduğu kendisine söylendi. Hilafet
sarayı, misli duyulmamış bir şekilde süslenmişti. Sarayda o gün 38.000 perde vardı, bunların 10.500 tanesi altın yaldızlıydı.
Sarayda 22.000 halı serilmişti ki, bunların misli görülmemişti. İnsanlara alışmış, evcilleşmiş vahşi hayvanlar vardı. Öyle ki,
insanların ellerinden yiyecekleri alıp yiyorlardı. 100 tane yırtıcı canavar vardı.
Bundan sonra elçi, ağaç adasına girdi. Burası bir su gölü gibi olup suyun ortasında altın ve gümüşten imal edilmiş, onsekiz dalı
bulunan bir ağaç vardı. Bu dalların çoğu altından yapılmıştı. Dallarda, budaklan altın ve gümüş ile inci ve yakuttan yapılmış
renkli yapraklar vardı. Bu yaprakların ve dalların üzerine su akıtıldığı için çeşitli sesler çıkıyordu. Ağaç tümüyle diğer canlı
ağaçlar gibi acayip hareketlerle sağa sola eğiliyor ve göreni dehşete düşürüyordu.
Elçi, bundan sonra firdevs diye bilinen mekana götürüldü. Orada ^a çeşitli mefruşat ve hadsiz hesapsız aletler vardı ki,
bunların güzelliklerini tasvir etmek imkansızdır. Sarayın dehlizlerinde 18.000 altın JŞİemeli zırh vardı. Elçi bunların yanından
geçtikçe ve çeşitli mekanlara uğradıkça irkiliyor, gözleri kamaşıyordu.
Nihayet halife Muktedir Billah'ın bulunduğu mekana ulaştı.
Halife Muktedir, abanozdan yapılmış bir taht üzerinde oturmaktaydı. Ayaklarının altına, altın ipler üzerine işlenmiş bir sergi
serilmişti. Tahtın sağ ve sol tarafına yedişer mücevherden ibaret salkımlar asılmıştı ve bunlar en kıymetli mücevherlerden
yapılmıştı. Her mücevher tanesinin ışığı gündüz ışığı gibi etrafa saçılıyordu. Bunlardan bir tanesinin dahi kıymetini kimseler
takdir edemez ve bedelini hiç kimse ödeyemezdi.
Elçi ve beraberindeki heyet, halifenin tahtına yüz zira mesafede durduruldu. Vezir Ali b. Muhammed b. Furat, halifenin Önünde

ayakta duruyordu. Tercüman ise vezirin biraz aşağısında durmaktaydı. Vezir, tercümana hitab ediyor, tercüman ise vezire ve halifeye hitab ediyordu. İşleri bittikten sonra halife, vezir ile tercümana, her birinin içinde 5.000 dirhem bulunan elli kese bahşiş verdi ve onlara hil'at giydirdi.
Sonra elçiler halifenin huzurundan alınıp sarayın diğer yerlerinde gezdirildiler. Dicle kıyısında fil, zürafa, yırtıcı hayvan ve kaplan şeklinde yapılmış çeşitli kayıklar vardı. Dicle ırmağı hilafet sarayının ortasından geçiyordu. Bu da bu senede meydana gelen en garip olaylardan biridir.
Bu senede Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi. [87]

Hicretin Üçyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Ahmed Ebu Musa

Nahivciydi, Kûfeliydi. Cahiz adıyla bilinirdi. Sa'leb ile arkadaşlık etti. Bu arkadaşlık kırk sene sürdü. Sa'leb'in vefatından sonra onun ders halkasını devam ettirdi.
"Garibü'l-Hadis" adlı eseri tasnif etti. "Halku'l-İnsan", "Vuhuş", "Nebat" gibi eserler de ona aittir. Dindar ve salih bir kimseydi. Ebu Amr ez-Zahid ondan rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta vefat etti. Babü't-Tibn'e defnedildi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hafiz Abdullah Bişreveyh, İmran b. Mücaşi, Ebu Halife Fadl b. Habbab Kasım b. Zekeriya b. Yahya el-Mutarriz de bulunmaktadır. Bu, sika ve sebatkar ravilerden biri olup kurra idi. Ebu Küreyb'ten ve Süveyd b. Sa-id'den rivayetlerde bulundu. Huldî ve Ebü'l-Cuanî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Bağdat'ta vefa etti. [88]

Hicretin Üçyüzaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının ilk gününde Muktedir'in annesinin yaptırdığı akıl hastahanesinin açılışı yapıldı. Buraya yönetici olarak Sinan b. Ebet tayin edildi. Ayrıca buraya doktorlar, hizmetçi ve kay-vunılar atandı. Bu hastahanenin aylık masrafı 600 dinardı. Sinan, halifeye bir akıl hastahanesi yapılmasını tavsiye etmiş, o da bu tavsiyeye uyup hastahaneyi inşa etmiş ve "Muktediri Akıl Hastahanesi" admı vermişti.
Bu senede Anadolu'ya gazaya gitmiş komutanların, Bizans'ta birçok kaleleri fethettiklerine dair haberler geldi.
Bu senede Muktedir'in Öldüğü şayiası yayılarak halk paniğe kapıldı. O da bunu yalanlamak için büyük bir heyetle saraydan çıkıp bineğine bindi ve Süreyya mıntıkasına kadar gitti. Babü'l-Amme'den geri dönüp geldi. Halk kendisini görsün diye çok uzun bir süre oralarda durdu. Sonra tekrar Şemmasiye kapısına kadar gitti. Oradan da Dicle'deki hilafet sarayına döndü Böylece fitne dindi.
Bu senede halife Muktedir, Hamid b. Abbas'ı vezirliğe tayin etti. Ona hil'at giydirdi. Hamid, kendi şahsına ait 400 kölesini arkasına katarak saraydan çıktı ve yerine gitti. Birkaç gün sonra onun vezirlik yapamayacağı anlaşıldı. Kendisine işleri yürütsün ve emirleri infaz edip gerekli yardımı sağlasın diye Ali b. İsa yardımcı olarak verildi. Ebu Ali b. Mukle de Hamid b Abbas'ın yanında katiplik yapanlardan biri idi. Sonra bütün yetki Ali b. İsa'ya devredildi ve ertesi sene o müstakil bir vezir oldu.
Bu senede Muktedir'in annesi Seyyide, ev işlerinin idaresini yürüten Bitemli adındaki kadına, Rusafe'de yaptırmış olduğu türbede her cuma günü oturmasını ve kendisine aktarılan şikayetlerle ilgilenmesini, meclisine kadıların ve fıkıhçılarm gelip hazır olmalarını emretti.
Bu senede yine Fadl el-Haşimî insanlara haccettirdi. [89]

Hicretin Üçyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Ahmed B. Haris

Künyesi Ebü'l-Kasım el-Kilabî'dir. Şafiî mezhebine mensuptur. Haris b. Miskin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Salih bir adamdı. Şafiî mezhebine intisab etti. Uzlete çekilmekten ve içine kapanık bir hayat yaşamaktan hoşlanırdı. Bu senenin şaban ayında vefat etti.
Uzun bir ömür süren ve çok hadis rivayet eden tasavvuf şeyhlerinden Ahmed b. Hasan da bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. [90]

Ahmed B. Ömer B. Seric

Künyesi Ebü'l-Abbas'tır. Şiraz kadılığı yaptı. 400 kadar eser tasnif etti. Şafiî mezhebi ınıamlarmdandı. Kendisine, Bazü'l Eşheb (Bozdoğan) lakabı takılmıştı. Ebü'l-Kasını el-Enmatî'den, Müzeni ve diğer Şafiî ashabından fıkıh öğrendi. Onu vasıtasıyla Şafiî mezhebi, İslâm ülkesinin birçok yerlerine yayıldı. Bu zatın biyografisini "Tabakatü'ş-Şafiiyye"de anlatmışızdır. Bu senenin cemaziyelevvel ayında elliyedi yaşından altı ay almış olarak vefat etti.
İbn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Ömer, rebiyülevvel ayının yirmi-beşinde pazartesi günü vefat etti. Vefat ederken elliyedi yaşından üç ay almıştı. Mezarı, ziyaret edilen bir yerdir.» [91]

Ahmed B. Yahya

Künyesi Ebu Abdillah el-Cellad'dır. Bağdatlıdır. Ama Şam'a gidip yerleşti. Ebu Türab en-Nahşebî, Zünnun el-Mısrî gib zatlarla arkadaşlık etti. Ebu Nuaym'dan senetleriyle hadis rivayet etti.
Ahmed b. Yahya dedi ki: «Ben, genç yaşlarımda annemle babama dedim ki: "Beni Aziz ve Celil olan Allah'a hibe etmenizi istiyorum." Onlar da: "Seni Allah'a hibe ettik." dediler. Yanlarından ayrılıp gittim, uzun bir süre onlardan uzak kaldım. Sonra aydınlık ve mehtaplı bir gecede, yatsı vakti evimize döndüm. Kapıya geldim. Kapıyı vurdum. Annemle babam içeriden: "Kim o?" diye seslendiler. Ben de: "Ben oğlunuz falanım!" dedim, ama onlar: "Bizim bir oğlumuz vardı. Onu Aziz ve Celil olan Allah'a hibe etmiştik. Biz Arabız, hibe ettiğimizi geri almayız." dediler ve bana kapıyı açmadılar.» [92]

Hasan B. Yusuf B. İsmail

Hasan b. Yusuf b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Yala idi. Kadı Ebu Ömer Muhammad b. Yusu un kardeşidir. Ürdün'de kadj tayin etme yetkisi de kendisine verilmişti. [93]

Abdullah B. Ahmed B. Musa

Abdullah b. Ahmed b. Musa b. Ziyad. Künyesi, Ebu Muhammed el-Cevalikî'dir. Kadılık yapmıştır. Abdan lakabıyla tanınır Ahvazh-dır. Hicretin 216. senesinde doğdu.
Hafızası sağlam, hadis hafızlarındandır. 100.000 hadis ezberlemiştir. "el-Meşayih ve'1-Ebvab" adlı eseri derlemiştir. Hedbe'den, Ka-H b. Talha'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Sa-id Mehamilî ve başkaları da kendisinder rivayetlerde bulunmuşlardır. [94]

Muhammed B. Babşaz

Künyesi, Ebu Ubeydullah'tır. Basralıdır, Bağdat'a gidip yerleşti. Orada Ubeydullah b. Muaz el-Anberî'den, Bişr b. Muaz el İkdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Rivayet ettiği hadisler arasında garip ve rnünker hadisler de vardır. Bu senenin şevval ayında vefat etti. [95]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/172-173.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/173.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/175-176.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/176-177.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/177.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/177-178.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/178-179.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/180.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/180-181.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/181-183.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183-184.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/184.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/186-187.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/187.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/188.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/188-189.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192-193.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/193-194.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/194.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/194-195.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/195.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/195-198.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/199-200.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/200.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/202.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/200-204.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/204-206.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/206-207.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/207.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208-209.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/209.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/209-210.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/212.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/212.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/213.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/213-214.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/214-215.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/215-217.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219-220.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/220-222.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/222-223.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224-225.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/225.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/226.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/226-227.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/227-228.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/228.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/229.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/229-230.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230-231.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Muhammed B. Hüseyin B. Şehriyar
Muhammed B. Halef B. Hayyan
Mansur B. İsmail B. Ömer
Ebu Nasr El-Muhib
Hicretin Üçyüzyedînci Senesi
Hicretin Üçyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ali B. Müsenna
İshak B. Abdullah B. İbrahim
Zekeriya B. Yahya Es-Sacî
Ali B. Sehl B. Ezher
Hicretin Üçyüzsekizinci Senesi
Hicretin Üçyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Süfyan
Ahmed B. Es-Salt
Abdullah B. Sabit B. Yakub
Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesi
Hallacın Biyografisi
Hallacın Hilelerine Örnekler
Hallacın Öldürülmesi
Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Büyük Mutassavvıflardan Ebü'l-Abbas B. Atâ
Hicretin Üçyüzonuncu Senesi
Ebu Bişr Ed-Dolabî
Taberî
Hicretin Üçyüzonbîrinci Senesi
Hicretin Üçyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hallal Ahmed B. Muhammed B. Havin
Ebu Muhammed El-Cerirî
Maânî'l-Kur'ân Adlı Eserin Sahibi Zeccac
Mutedid'in Azatlısı Bedr
Hamid B. Abbas
İbn Huzeyme
Hicretin Üçyüzonikinci Senesi
Hicretin Üçyüzonîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Hamiş
Ali B. Muhammed B. Furat
Muhammed B. Muhammed B. Süleyman B. Haris B. Abdirrahman
Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesi
Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ali B. Abdülhamid B. Abdullah B. Süleyman
Hafiz Ebü'l-Abbas Es-Serrac
Hicretin Üçyüzondördüncü Senesi
Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesi
Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Cessas El-Cevherî
Abdullah B. Muhammed El-Kazvinî
Ali B. Süleyman B. Mufaddal
Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesi
Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Benan B. Muhammed
Hicretin Üçyüzonyedinci Senesi
Karmatîlerin Hacer-Î Esved'i Alarak Kendi Memleketlerine Götürmeleri

Muhammed B. Hüseyin B. Şehriyar

Künyesi Ebu Bekir el-Kattan'dır. Aslen Belhlidir. Fellas'tan ve Bişr b. Muaz'dan rivayetlerde bulundu. Ebu Bekir eş-Şafiî v Muhammed b. Ömer b. el-Ciabî de kendisinden rivayetlerde bulundular. İbn Naciye, onun yalancı olduğunu söylemiştir. Darekutnî ise: "Onda sakıncalı bir durum yoktur." demiştir. [1]

Muhammed B. Halef B. Hayyan

Muhammed b. Halef b. Havyan b. Saduka b. Ziyad. Künyesi, Ebu Bekir ed-Dabbî idi. Kadılık yapmıştır. Veki' adıyla tanınır Âlim, fazıl bir zat olup tarih bilgisi vardı. Nahivci, kurra ve fakih idi.
Çeşitli eserleri vardır. "Kitabu Adedi Âyil Kur'ân" (Kur'ân ayetlerinin sayısı) adlı eser ona aittir. Ahvaz kadılığı yaptı. Hasar b. Are-fe'den, Zübeyir b. Bekkar'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Ahmed b. Kamil, Ebu Ali es-Savvaf ve diğerler kendisinden rivayetlerde bulundular. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
"İlim talebesi günün birinde kitaplarda ebedi kalacak birşeyi ilimden isterse,

Ben önler için paçaları sıvayıp gayretle çalışırını; okkam kula-fcm, defteri de kalbim olur," [2]

Mansur B. İsmail B. Ömer

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Fakir idi. Şafiî imamlarındandı. Bu mezheple ilgili çeşitli eserleri vardır. Güzel şiir yazardı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Onun şiirlerinde Şiilik kokusu vardır." Askerlik yapardı. Fakat bir zaman sonra gözlerini kaybedince Remle'yG gidip yerleşti. Daha sonra Mısır'a geldi, orada vefat etti. [3]

Ebu Nasr El-Muhib

Sofi şeyhlerin dendi. Kerem sahibi, cömert ve mürüvvetli bir kimseydi. Bir dilencinin: "Rasûlullah'm hatırına bana birşeyler verin " dediğini işitince, izarını ortadan yardı ve yarısını dilenciye verdi. İki adım attıktan sonra tekrar dilenciye döndü ve izarının ikinci yansını da ona verdi ve: "Bu, çok birşey değildir." dedi. [4]

Hicretin Üçyüzyedînci Senesi

Bu senenin safer ayında Kerh mıntıkasında büyük bir yangın meydana geldi. Bu yangın nedeniyle çok sayıda insan Öldü.
Bu senenin rebiyülahir ayında 150 kadar müslüman esir Bağdat'ın Kerh mıntıkasına getirildi. Bunları emir Bedir el-Hamnan kurtarmıştı.
Bu senenin zilkade ayında çok parlak ışıklar saçan büyük bir yıldız üç parçaya bölünerek düştü. Düşmesinden sonra havada bulut bulunmadığı halde şiddetli bir yıldırım sesi duyuldu. İbn Cevzî, böyle demiştir.
Bu senede Karmatîler Basra'ya girdiler, orada çok bozgunculuk yaptılar.
Bu senede Hamid b. Abbas vezirlikten azledildi. Yerine üçüncü kez Ebü'l-Hasan b. Furat vezirliğe iade edildi.
Bu senede halk zindanların kapılarını kırdı ve oradaki mahkumları çıkardı. Güvenlik kuvvetleri, mahkumları yakalayıp tekrar zindana attılar. Kurtulan mahkum olmadı.
Bu senede Ümmü Musa el-Kahramane'nin kardeşi Ahmed b. Abbas, insanlara haccettirdi. [5]

Hicretin Üçyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali B. Müsenna

Künyesi, Ebu Ya'lâ'dır. Musulludur. Meşhur "Müsned"in sahibidir. İmam Ahmed b. Hanbel'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Seçkin bir hadis hafızı idi. Güzel tasnif edilmiş eserleri vardır. Rivayetlerinde adildir, zaptı sağlamdır. [6]

İshak B. Abdullah B. İbrahim

Adı, İshak b. Abdullah b. İbrahim b. Abdullah b. Seleme'dir. Künyesi, Ebu Yakub el-Bazzar'dır. Kûfelidir. Şam'a ve Mısır'a seyahatlerde bulundu. Çok sayıda kitap yazdı. "Müsned" adlı hadis kitabını tasnif etti. Bağdat'a yerleşti. Sika ravilerdendir. Hafiz İbn Muzaffer ondan hadis rivayet etmiştir. Bağdat'a geldi. Taberanî, Ezdî ve diğer hadis hafızları kendisinden rivayetlerde bulundular. Kendisi de sika ve arif bir hadis hafızı idi. Hicretin 307. senesinde Halep'te vefat etti. [7]

Zekeriya B. Yahya Es-Sacî

Fıkıhçıdır, muhaddistir. Sünnet ve hadiste Ebü'l-Hasan el-Eş'a-rî'nin şeyhidir. [8]

Ali B. Sehl B. Ezher

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. İsfahanlıdır. Daha Önceleri lüks bir hayat yaşardı, ama sonraları abid ve zahid bir kimse oldu Günlerce bir-şey yemediği vakidir. Şöyle derdi:
"Allah aşkı beni yemekten ve içmekten alıkoydu."

"Ben başkalarının hastalık ve marazlr. ölmeleri gibi ölmem. Benim ölümüm, bir çağrıya icabet nedeniyle olacaktır. Çağrılacağım, ben de o çağrıya icabet edip gideceğim."
Gerçekten de ölümü kendisinin dediği gibi oldu. Bir ara bir cemaatle oturmakta iken, ansızın "lebbeyk!" (Buyur Allah'ım!) dedi ve cansız yere düştü.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında "Müsned" sahibi Muhammed b. Harun er-Ruyanî, İbn Düreyc el-Akberî v Heysem b. Halef de bulunmaktadır. [9]

Hicretin Üçyüzsekizinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta fiyatlar yükseldi, pahalılık meydana geldi. Halk huzursuz oldu. Ayaklanarak vezir Hamid b. Abbas'ın köşküne yürüdü. Çünkü halife, ovadaki verimli arazileri vezir Hamid'e iltizam olarak vermişti. Yani oraları işleterek gelirini vezirin kendisi elde edecekti. Fiyatlar işte bu nedenle yükselmiş, pahalılık meydana gelmişti. Halk, ayaklandığı cuma gününde hatibe saldırdı, onu hutbe okumaktan menetti. Minberler kırıldı, güvenlik görevlileri öldürüldü. Çok sayıda köprüler yakıldı. Bunun üzerine halife, ayaklanan halk Jle savaşılmasını askerlere emretti. Sonra da Hamid b. Abbas'a yapılan iltizam fermanını bozdu. Böylece fiyatlar düştü. Bir ölçek buğday beş dinardan eksiğe satılır oldu. Halkın gönlü rahatladı ve fitne dindi. Herkes sakinleşti.
Bu senenin temmuz ayında şiddetli bir dolu yağdı. Öyle ki, insanlar damların üzerinden inip evlerin içine kapandılar, yorganlara bürünerek ısınmaya çalıştılar. Bu senenin kış mevsiminde insanlarda aşırı şekilde balgam meydana geldi ve şiddetli soğuklar görüldü. Öyle ki, bazı hurmalıklar bundan zarar gördü.
Bu senede Kahramane'nin kardeşi Ahmed b. Abbas, insanlara haccettirdi. [10]

Hicretin Üçyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Süfyan

Bu zat, fıkıhçı idi. Haccac b. Müslim'den, "Sahih-i MüslinTi rivayet etmiştir. [11]

Ahmed B. Es-Salt

Ahmed b. es-Salt b. Mugallez Ebü'l-Abbas el-Hamanî. Hadis uyduranlardan biridir. Dayısı Cebbare b. Mugallez, Ebu Nuaym Müslim b. İbrahim, Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Ebu Ubeyd Kasım b. Sel-lam'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Ancak kendisi, Ebu Hanife ve diğer zatlar hakkında hadisler uydurmuştur. Yahya b. Marn, Ali b. el-Medinî, Bişr b. el-Haris'ten de tümü yalan olan haberler nakletmiştir. Ebul-Ferec İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Ebü'l-Fevaris bana: "Ahmed b. es Salt, hadis uydururdu." dedi.»
îshak b. Ahmed el-Huzaî, Mufaddal el-Cündî ve Abdullah b. Muhammed b. Vehb ed-Dineverî de bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasındadır. [12]

Abdullah B. Sabit B. Yakub

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Kurra ve nahivciydi. Tuz şehrindendir. Ama sonraları Bağdat'a gelip yerleşmiştir. Amr b. Şebbe'den rivayetlerde bulunmuştur. Ebu Amr b. es-Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Abdullah'ın güzel şiirlerinden biri şudur:
"Eğer hafızan sağlam değil, bilinçli biri de değilsen, O zaman Beyt hakkındaki ilminin faydası olmaz.
Cehaletle, bilgisizce meclise gelip katılıyorsun. Ama senin kitaplardaki ilmin emanettir, iğretidir. Bir kimse kendi zamanında böyle olursa, Onun zamanı geriye doğru gider." [13]

Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Bağdat'ta bir zındıkın öldürülmesi nedeniyle birçok mahallelerde yangınlar meydana geldi. Öldürülen zındıkın taraftarları, çok yerleri ateşe verdiler. Bu nedenle halkın çoğu öldü.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında halife Muktedir, hadim Mu-nis'i Mısır ve Şam valiliklerine atadı. Ona Muzaffer lakabını taktı ve bu hususu ülkenin bütün şehirlerine mektuplarla duyurdu.

Bu senenin zilkade ayında Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Ta-berî, kendisine eleştiri alarak yönelttikleri bazı hususlarda Hanbeli-lerle tartışmak üzere, vezir İsa b. Ali'nin evine getirildi. Fakat Han-beliler, münazara için oraya gelmediler.
Bu senede vezir Hamid b. Abbas, kıymeti 100.000 dinar olan ve Naura adını taktığı bir bahçeyi halifeye takdim etti. Oradaki meskenlere çok kıymetli halılar serdi.
Bu senede Hallaç diye bilinen Hüseyin b. Mansur Öldürüldü. Aşağıda onun biyografisini, yaşayışını ve ne şekilde öldürüldüğünü, haksızlık yapmadan, ilaveler yapmadan, kendi arzularımıza kapılmadan, insaf ve adaletle kısaca anlatacağız. [14]

Hallacın Biyografisi

Onun söylemediği sözleri ona isnad etmekten, sözleri ve fiillerinde ona iftira etmekten Allah'a sığınarak deriz ki:
Hallacın asıl adı, Hüseyin b. Mansur b. Muhamma el-Hallac'dır. Künyesi, Ebu Muğis'tir. Ebu Abdillah olduğu da söylenir Dedesi, Fars'ın Beyda kentinden Muhamma adında Mecusi bir kimsedir. Vasıfta yetişti. Tüster'de yetiştiği de söylenir. Ama daha sonra Bağdat'a geldi. Mekke'ye gidip geldi, yazın ve kışın orada mescidin ortasında mücavir olarak yaşadı. Çeşitli senelerde bu halde yaşayışını sürdürdü. Nefsiyls mücahede edip zahmetlere katlanırdı. Mescid-i Haram'ın ortasında gök kubbenin altında otururdu. Tam bir sene boyunca iftar vakitlerinde bir parça ekmek yeyip azıcık su içerek gıdasını temin ederdi. Yazın şiddetli sıcaklarda Ebu Kubeys dağında bir kayanın üzerine otururdu. Cüneyd b. Muhammed, Amr b. Osman el-Mekkî ve Ebu Hüseyin en-Nurî gibi, sofilerin önde gelen simalarıyla arkadaşlık etti.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Sofiler, onun hakkında farklı görüşler ileri sürerek ihtilafa düşmüşlerdir. Çokları Hallac'ın kendilerinden olduğunu kabul etmemişlerdir; ama önde gelenleri Ebü'l-Abbas b. Atâ el-Bağdadî, Muhammed b. Hafif eş-Şiraz ve İbrahim b. Muhamihed en-Nasrabazî en-Nisaburî gibi bazı sofiler ise onu kendilerinden saymışlardır. Durumunu makbul görmüşler, sözlerini bir araya getirin derlemişlerdir. Hatta İbn Hafif demiş ki: "Hüseyin b. Mansur el-Hal-lac, Rabbani bir âlimdi."»
Asıl adı Muhammed b. Hüseyin olan Ebu Abdirrahman es-Sülemî ise şöyle demiştir: «Ruhla ilgili olarak Hallac'm bir sözünü nakleden ve bu sözü nedeniyle onu kınayan bir adama, İbrahim b. Muhammed en-Nasrabazî'nin şöyle dediğini işittim: "Eğer peygamberlerden ve sıddıklardan sonra tevhid ehli bir kişi varsa o da Hallac'dır."»
Ebu Abdirrahman, Mansur b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şiblî'nin şöyle dediğini duydum: "Ben ve Hüseyin b. Mansur aynı şeydik. Yalnız o açığa vurdu, bense gizledim." Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hallac'm idam edildiğini gören Şiblî, onun cesedine hitaben: "Ben seni âlemlerden nehyetmemiş miydim?" demiştir.»
Hatib Bağdadî dedi ki: "Onu kendilerinden saymayan sofiler, onu -yaptığı bazı işlerde- gözbağcılığına ve inancı hususunda da zındıklığa nisbet etmişlerdir. Onun şu ana kadar yaşayan bazı arkadaşları vardır ki, onu mübalağalı bir şekilde yüksek bir adam olarak göstermekte ve yapmadığı bazı işleri ona nisbet etmektedirler. Aslında Hallaç, tatlı konuşan biri idi, tarikata meyilli şiirleri vardı."
Ben derim ki: Öldürülüşünden bu yana insanlar Hallac'm durumu hakkında çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Fıkıhçıların birçoğu, âlimler ve imamların onu öldürmek gerektiği ve onun kafir olarak Öldürüldüğü, yalancı, hakkı batıl gösteren, gözbağcılık yapan biri olduğu hususunda icma ettiklerini bildirmişlerdir. Sofilerin çoğu da bu görüştedirler. Ama yukarıda da anlatıldığı gibi sofilerin bir kısmı onun hakkında güzel sözler söylemişlerdir. Ne var ki, dış görünümü onları aldatmıştır. Onun iç kısmına ve sözünün gerçek anlamına vakıf olamamışlardır. Hallaç, ilk zamanlarda kendini ibadete veren Rabbani bir kimse idi. Ama ilimden nasibi yoktu, kendi durumunu ve yaşantısını Allah'ın rızasına ve takvaya dayandırmamış ti. Bu nedenledir ki, ıslah ettiğinden çok ifsad ettiği gerçektir.
Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Bozulan âlimlerimizde Yahudilere benzerlik vardır. Bozulan âbidlerimizde de Hristiyanlara benzerlik vardır. Bu nedenledir ki Hallac'm kafasına hulul (yani ilahın insanının içine girmesi) ve ilah ile insanın birleşmesi (vahdet-i vücud) inancı girmişti. Bu nedenle çözüntüye uğrayan sapık kimselerden biri oldu.
Başka yollardan gelen bir rivayette anlatıldığına göre Hallac'ın durucu altüst olmuş, çeşitli şehirlere seyahatlerde bulunmuş, bütün bu seyahatlerinde halka, kendisinin Aziz ve Celil olan Allah'a davet eden biri olduğunu göstermişti.
Sahih bir rivayette anlatıldığına göre o, Hindistan'a gitmiş ve rada büyücülüğü öğrenmiştir. "Ben, büyü ile insanları Allah'a davet diyorum." demişti. Hindistanlılar ona mektup yazarlarken, Muğis diye hitap ediyorlardı. Muğis, insanın imdadına koşar zat demektir. Serkisanlılar ise ona mektup yazarlarken Mukit, adıyla hitap ediyorlardı. Mukit; her canlıya azığını veren zat demektir. Horasanlılar onunla mektuplaşırken kendisine Mümeyyiz adıyla hitap ediyorlardı. Farshlar onunla mektuplaşırlarken kendisine Abdullah ez-Zahid lakabıyla hitap ediyorlardı. Huzistanlılar onunla mektuplaşırlarken kendisine Ebu Abdillah ez-Zahid Hallacu'l-Esrar diye hitab ediyorlardı. Bazı Bağdatlılar, yanlarında bulunduğu esnada kendisine Musta-lim (kesici) diyorlardı. Basralılar ise, ona Muhayyir diye hitab ediyorlardı. Muhayyir, insanı şaşkına çeviren demektir. Ahvazlıların ona Hallaç adını takmalarının sebebi, onun kalblerindeki düşünceleri keşfetmesi idi ya da şu sebepten ötürü ona Hallaç adını takmışlardı: Bir defasında o, pamuk diden bir halaca giderek şöyle demişti:
- Şu işimi görmek için falan yere gider misin?

- Gördüğün gibi ben burada pamuk ditmekle meşgulüm.
- Sen işimi görmeye git de, ben senin yerine pamukları diderim. Adam Hallacın işini görmeye gitmişti, ama çabucak geri döndüğünde ambardaki bütün pamukların didilmiş olduğunu gördü!
Anlatıldığına göre Hallaç, elindeki sopa ile pamuklara işaret etmiş ve pamuklar kozalarından ayıklanmıştı.
Bu hikayenin doğruluğu ve Hallac'a nisbeti hususunda şüphe vardır. Her ne kadar o böyle şeyleri yapmışsa da bu hikayenin ona ait olduğu şüphelidir. Çünkü şeytanlar kendi adamlarına yardım eder, onların hizmetlerini görürler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre, babası da hallaçlık yapmış olduğundan ötürü Hallaç Mansur, o pamukları kısa bir sürede ditmişti.
Onun, işin başlangıcında hulul itikadına sahip olduğunu gösteren birçok deliller vardır. Bu delillerden bazıları onun şu şiirleridir:
"Yumuşak ve hoş misk kokusu ile anberin birleştirilerek yaratı-hşları gibi senin ruhun da benim ruhumla birleştirilerek yaratıldı.
Sana bir şey dokunursa bana da dokunur, ben de onu hissederim, sen ve ben diye ayrılamayız."
"Senin ruhun, şarabın berrak suyla karıştırılışı gibi benim ruhumla karıştırıldı.
Sana birşey dokunursa bana da dokunur, her halde ben ve sen aynıyız." etti.
"Seni kendi içinde kendi sırrında tahkik ettim, lisanım sana hitab
Bazı manalarda birleştik, bazı manalarda ayrıldık. Saygınlığın seni gözlerin görmesinden perdelemişse de; Sana olan aşkın seni iç organlarıma kadar yaklaştırmıştır."
Hallac'm şu şiirim İbn Atâ'ya okumuşlardı:
"Ben seni istiyorum ama sevap için değil
Ben seni azap için istiyorum.
Ben bütün maksatlarıma kavuştum.
Sadece azaptan duyacağım lezzetli vecdi elde edemedim."
Bu şiiri dinledikten sonra İbn Atâ şöyle demişti: "İşte bununla aşkın acısı, külfetlerin ağırlığı, esefin yangım artar. Bu netleşip hakkın tatlı aşk şarabına ulaşınca işte o zaman gözden devamlı surette yaşlar akar."
Hallac'ın şu şiiri Ebu Abdillah b. Hafife okunmuştu:
"Maddi âlemlerini izhar eden Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.
Onun lahutî sırrı yükseldi ve parlak ışıklar saçıp âlemi deldi.
Sonra halkı ve yaratıkları içinde zahiren göründü, tıpkı yiyen ve içen insanlar suretinde göründü.
Öyle ki, yaratıkları onu gözleriyle gördüler, kaş göz arasında bir anda görünür gibi oldu."
Bu şiiri dinledikten sonra Ebu Abdillah b. Hafif dedi ki: "Böyle diyen kimseye Allah lanet etsin!" Kendisine bunun Hallac'a ait bir şiir olduğu söylenince o: "Hayır, bu ona nisbet edilmiş bir şiir olmalıdır." dedi.
Şu şiir de ona nisbet edilmiştir: .
"Yakında benden hal hatır soracaksın, senden sonra karşılaştığım keder ve hüzünleri öğreneceksin.
Ben ne halde olduğumu biliyorsam eğer, yok olayım. Nasıl olmadığımı da biliyorsam yine yok olayım."
İbn Hallikan dedi ki: "Bu şiirin Hallac'a değil de Semnun'a ait olduğu rivayet edilir."
Şu şiir de Hallac'a aittir:
"Gözlerim senden başkasının aşkına uykusuz kalır veya ağlarsa; O zaman gözlerime umduğu ve ümid ettiği şeyler verilmesin.
Eğer kalbimde senden başkasının aşkı gizliyse nefsim temizlenmesin.
Arzu ve emellerin bahçesi senin yanaklarında parıldamakta ve
görünmektedir."
Şu aşağıdaki şiir de Hallac'a aittir:
"Dünya beni aldatıyor, sanki onun halini bilmiyormuşum gibi. Hükümdar kendi sınırlarına yaklaşılmasını yasakladı. Ben de onun helal kıldığı, serbest bıraktığı yerlere yaklaşmaz oldum. Onun muhtaç olduğunu gördüm, lezzetini ona bağışladım."
Hallaç, çeşitli elbiseler giyerdi; bazen sofi elbisesi, bazan pejmürde elbiseler, bazan asker elbisesi giyerdi. Zenginlerin, hükümdarların ve askerlerin çocuklarıyla arkadaşlık ederdi. Arkadaşlarından biri onu bir defa eski püskü elbiseler içinde görmüştü. Elinde bir baston ve bir de su tulumu vardı. Seyahate çıkmaktaydı. Arkadaşı ona: "Ey Hallaç, bu ne hal?!" diye sorunca, Hallaç şu şiiri okumaya başlamıştı:
"Dün yoksulların elbisesini giyinerek akşamlamıştım, ama o elbiseler hür ve cömert bir kimsenin üzerinde çürüyüp gittiler.
Bir hali eski haline göre değişmiş olarak görürsen sakın aldan-mayasm.
Benim helak olan ya da yükselen bir nefsim vardır, senin ömrüne yemin ederim ki, ben çok büyük bir işe doğru gitmekteyim."
Şimdi de Hallac'm güzel sözlerinden bazı örnekler verelim:
Adamın birisi gelerek, Allah kendisine fayda versin diye ondan bir tavsiyede bulunmasını istemişti. Hallaç da ona şu tavsiyede bulunmuştu:
"Nefsine dikkat et, eğer sen onu hak ile meşgul etmezsen o seni haktan alıkoyup oyalar."
Adamın biri de ona şöyle demişti:
- Bana Öğüt ver.

- Vacip kıldığının hükmü ile, hakla beraber ol."
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Hallaç şöyle demiştir:
"Öncekilerin ve sonrakilerin ilimleri şu dört cümleye dayanır:
1- Yüce Allah'ı sevmek,
2- Az şeyi sevmemek,
3- Allah katından indirilen Kur'ân'a tabi olmak,
4- İyi halden kötü hale döndürülmekten korkmak."
Ben derim ki: Hallaç, bunlardan üçüncü ve dördüncü makamlarda sapmıştır. Çünkü o Kur'ân'a tabi olmamış ve istikamet üzerede olmamıştır. Aksine o, iyi halden sapıp eğriliğe, bid'ata ve sapıklığa yönelmiştir. Allah'tan afiyet diliyoruz.
Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Amr b. Osman el-Mekkî'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir:
«Mekke sokaklarından birinde Hallaçla beraber yürümekte ve Kur'ân okumaktaydım. O, benim okuyuşumu duyunca: "Ben de buna benzer sözler söyleyebilirim!" dedi. Bunu duyunca hemen kendisinden ayrılıp gittim.»
Hatib Bağdadî, Ebu Zür'a et-Taberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanlar Hüseyin b. Mansur eî-Hallac hakkında ik kısma ayrılmışlardır. Kimi onu kabul etmiş, kimi de reddetmiştir. Ama Mu-hammed b. Yahya er-Razî'nin şöyle dediğini işittim: "Ben, Amr b. Osman'ın Hallac'ı lanetlediğim ve: "Eğer gücüm yetseydi onu ellerimle öldürürdüm!" dediğini işittim Kendisine: "Ey şeyh, sen Hallac'ın aleyhinde bir delile rastladın mı?" diye sorduğumda o şöyle cevap verdi: "Ben Allah'ın kitabından bir ayet okudum. Bunu duyan Hallaç: "Ben de bunun gibi bir telifte bulunabilir ve bunun gibi sözler söyleyebilirim!" dedi.»
Ebu Zür'a et-Taberî, Ebu Yakub el-Akta'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Kızımı Hüseyin el-Hallac'la evlendirdim. Çünkü Hallac'ın iyi yolda olup kendini ibadete veren bir kimse olduğunu zannetmiştim. Ama biraz zaman geçtikten sonra onun hilekar, büyücü, murdar ve kafir biri olduğunu anladım!»
Ben derim ki: Ebu Yakub el-Akta, kızını Mekke'de Hallaç ile ev-lendirmişti. Kızı Ümmü Hüseyin binti Ebi Yakub el-Akta'dır Hal-lac'la evlenen kızı Ahmed adında bir çocuk dünyaya getirdi.
Ebul-Kasım el-Kuşeyrî, "er-Risale" isimli eserinde, "Meşayihin Kalplerinin Hıfzı" adlı babda şöyle demiştir:
«Amr b. Osman, Mekke'de iken Hallac'ın yanına gitmişti. Hallaç elindeki bir kağıda bir şeyler yazmaktaydı. Amr kendisine "Ne yazıyorsun?" diye sorduğunda Hallaç: "İşte Kur'ân'a karşı bir şeyler yazıyorum." demiş, Amr da ona beddua etmişti Hallaç, ondan sonra iflah olmamıştı. Amr, kızını Hallaçla evlendirdiğinden ötürü Ebu Yakub el-Akta'ı kınamış ve protesto etmişti. Memleketin birçok yerlerine mektuplar yazarak Hallac'ı lanetlemiş ve insanları ondan sakınmaya çağırmıştı. Hallaç, İslâm ülkesinin çeşitli beldelerine başıboş bir hal-je gitmiş, serserice dolaşmış, sağı ve solu fesada vermişti. Kendisinin, insanları Allah'a davet eden bir kimse olduğu izlenimini vermiş e çeşitli hilelere başvurmuştu. Bu yaramaz tavrını devam ettirmiş, nihayet Cenâb-ı Allah, suçlular topluluğunun üzerinden geri çevrile-meyen azabını onun tepesine indirmişti. Ancak bir zmdıkm omuzları araşma inen şeriat kılıcı ile öldürülmüştü. Cenâb-ı Allah bu şeriat kılıcını sıddık bir kimseye musallat etmeyecek kadar adildir. Kaldı ki Hallaç, Kur'ân-ı Azim'e saldırmış, Beled-i Haram'da Cebrail (a.s.)'in onu inzal ettiği yerde yani Mekke'de Kur'ân'a muarazada bulunmak istemişti. Oysa Cenâb-ı Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:
"Ve orada (Mescid-i Haram'da) zulnı ile yanlış yola saptırmak isteyeni, can yakıcı bir azaba uğratırız." (el-Hac, 25.)
Tabii ki onun yaptığından büyük bir saptırma düşünülemez.
Hallaç, inatçılığı hususunda Kureyş kafirlerine benzetilmiştir. Nitekim yüce Allah, Kureyş kafirlerinden bahsederken şöyle buyurmuştur:
«Ayetlerimiz kendilerine okunduğu zaman onlar: "İşittik, işittik! İstesek biz de aynını söyleyebiliriz; bu sadece eskilerin masallarıdır" derlerdi.» (el-Enfâl, 3i.).» [15]

Hallacın Hilelerine Örnekler

Hatib Bağdadî, şöyle rivayet etmiştir:
«Hallaç, kendi has adamlarından birini, Cebel beldesine gidip orada halka kendini âbid, salih ve zahid bir kimse olarak göstermesini emretti. Halk, onun âbid, salih ve zahid bir kimse olduğunu görüp kendisine yönelerek onu severek bağlandığında, onlara, aniden gözlerinin kör olduğunu söylemesini ve gözünü yummasını; aradan birkaç gün daha geçtikten sonrada kötürüm olduğunu söylemesini ve kesinlikle ayağa kalkmamasını, onu tedavi etmeye çabalamaları halinde ise onlara şöyle demesini emretti: "Ey iyiliksever cemaat! Bu yaptıklarınızın bana hiç faydası olmayacaktır." Böyle dedikten sonra aradan birkaç gün geçince onlara, Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyasında gördüğünü ve kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu söylemesini tembihledi: "Senin şifa bulman, ancak kutubun elleri ile mümkün olacaktır ve kutub, falan ayın falan gününde sana gelecektir, °nun evsafı şöyle şöyledir."
Hallaç, yola çıkardığı adamına, falan ayın falan gününde onun bulunduğu şehire geleceğini de bildirdi. Adam kendisine emredilen Şhi gitti. Orada ikamete başladı. Kendini ibadete verdi. Salih bir olduğunu halka gösterdi. Kur'ân okumaya başladı. Bir müddet bu halde ikamet ettikten sonra halk onun veli bir kişi olduğuna inanıp onu sevdi. Bir süre sonra onlara gözlerini

kaybettiğini söyledi gözlerini kapattı. Bir süre böylece kaldı. Aradan bir müddet geçtikten sonra da kötürüm olduğunu söyleyip yere çöktü ve hiç kalkmadı. Bütün imkanları seferber ederek onu tedavi etmeye çalıştılarsa da bundan hiçbir fayda elde edilemedi. Adam onlara dedi ki: "Ey iyiliksever cemaat! Sizin bu yaptıklarınızın bana hiçbir faydası dokunmayacaktır ve bu hiçbir sonuç vermeyecektir. Çünkü ben rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. Bana: "Senin afiyete erip şifa bulman ancak kutub sayesinde mümkün olacaktır. O falan ayın falan gününde sana gelecektir." dedi.»

Önceleri elinden tutarak onu mescide götürüyorlardı, ama daha sonra kötürüm olunca onu sırtlarına alıp taşıyarak götürmeye başladılar. Kendisine ikram ettiler. Derken, söylediği vakit gelip çattı. Zaten o zamanı, Hallaçla aralarında kararlaştırmışlardı. Hallaç, gizlice bu şehre geldi. Üzerinde beyaz yün elbiseler vardı. Mescide girdi. Bir sütunun yanına çöküp kendini ibadete verdi. Hiç kimseye bakmıyordu. Halk, o hasta kişinin kendilerine anlattığı evsafa bakarak Hallac'ı tamdılar. Hemen koşup selam verdiler, eteğine el, yüz sürdüler. Sonra o afiyet ve şifa beklemekte olan kötürüm adamın yanına gittiler, yabancı birinin mescide geldiğini bildirdiler. Hasta adam: "Evsafını bana söyleyin." deyince Hallac'ın evsafını anlattılar. Hasta adam şöyle dedi: "İşte, Rasûlullah (s.a.v.)'m rüyamda bana anlattığı ve kendisinin elinden şifa bulacağımı söylediği adam odur! Beni hemen ona götürün."

Hasta adamı alıp mescide, Hallac'ın yanma götürdüler. Birbirlerini tamdılar, konuştular. Hasta rolü yapan adam Hallac'a: "Ey Abdullah'ın babası! Ben rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm..." dedi ve güya görmüş olduğu rüyayı ona anlattı. Hallaç da ellerini semaya kaldırıp onun için dua etti, sonra kendi avucuna biraz tükürüp eliyle hasta adamın gözlerine sürdü. Gözleri hemen açıldı. Sanki daha Önce gözleri hiç kör olmamış ve hastalanmamış gibi görmeye başladı. Sonra tükürüğünden birazını alıp kötürüm olan ayaklarına sürdü, adam hemen ayağa kalkıp yürümeye başladı. Sanki hiç kötürüm olmamış gibiydi. Herkes onu seyrediyordu. Şehrin ümera ve büyükleri de oradaydılar. Büyük bir kalabalık ve gürültü meydana geldi. Cemaat tekbir getirip tesbihde bulundular. Hallac'a da, kendilerine gösterdiği yalan ve batıl kerametinden dolayı büyük bir saygı gösterdiler.

Hallaç, bir müddet yanlarında kaldı. Ona ikram ve saygı gösterdiler. Kendi mallarından ne isterse ona vereceklerini söylediler ve kendilerinden mallarını istemesini de gönülden arzuladılar. Hallaç o şehirden ayrılıp gitmek istediğinde ona çok miktarda para toplayıp vermek istedilerse de o; "Benim dünyaya ihtiyacım yoktur. Ben bu mertebeye dünyayı terketmekle ulaşabildim. Fakat, şu hasta adamınızın Tarsus sınırında cihadda olan abdal kardeş ile ashabı vardır, onlar hacca gitmek, sadaka vermek isteyebilirler. Bu parayı onlara gönderin. Belki bu paranızla güçlenip bazı hayırlı işler yaparlar, dedi. Kötürüm rolü yapan adamı da: "Şeyh efendi doğru söylüyor. Cenâb-ı Allah, gözlerimi bana geri verdi ve afiyet ihsan etti. Artık kalan ömrümü Allah yolunda cihad etmek ve abdal, salih kardeşlerimizle birlikte Allah'ın beytini haccetmek yolunda sarfedeceğim." dedi. Sonra da gönüllerinden koparak topladıkları o paraları Hallac'a vermeleri için onları teşvik etti. Fakat Hallaç aralarından çıkıp gitti, o kötürüm rolü yapan adamı ise aralarında bir müddet daha kaldı. Nihayet binlerce altın ve gümüşten müteşekkil çok miktarda mal ve parayı toplayıp ona verdiler. O da bu paraları alınca vedalaşarak şehri terketti ve Hallacın yanma gitti. İkisi bu mal ve paraları kendi aralarında paylaştılar.»

Adamın birinin şöyle dediği rivayet edilir:

«Hallac-ı Mansur'un, birçok harika hallerinin olduğunu duyuyordum. Kendisini bu hususta denemek istedim. Yanına gittim, selam verdim. Bana: "Şu anda canın birşey yemek istiyor mu?" diye sordu. Ben de: "Taze bir balık yemek istiyorum." dedim. Hemen evine girdi. Bir saat kadar kayboldu, sonra yanıma geldi. Elinde taze bir balık vardı. Balık canlıydı, elinde çırpınıyordu. Kendisinin ayakları ise ça-murlanmıştı. Bana: "Allah'a dua ettim, bana şu balığı getirebilmem için derin vadilere gitmemi emretti. Ben de derin vadilere daldım, ayaklanmda gördüğün çamur işte ondan Ötürüdür." dedi. Kendisine dedim ki: "Eğer sana kesin olarak inanmamı istiyorsan, izin ver de evinin iç kısımlarını kontrol edeyim. Eğer benim içeriye girmiş olduğum şu kapıdan başka dışarıya açılan bir kapı veya pencere gibi bir geçit yoksa, mesele yok, sana inanırım. Aksi takdirde inanmam."

Hallaç, bana: "İçeri gir ve kontrol et." dedi. İçeriye girdim, kapıyı kilitledi ve beni gözetlemeye başladı. Evi dolaştım, başka bir yere veya dışarıya açılan herhangi bir geçit göremedim. Balığı nasıl getirdiğine şaştım. Sonra bir baktım ki, karşı tarafta bir perde var! Perdeyi oynattım, aralandı. Perdenin gerisinde bir geçit gördüm. İçeriye girdiğimde muazzam bir bostana vardım. Orada eski yeni, çeşitli meyveler ve mahsûller vardı. Ama bütün bu meyveleri ve ürünleri güzelce ttıuhafaza etmesini bilmişti. Orada yenmeye hazır birçok şeyler gördüm. Ayrıca büyük bir su sarnıcı gördüm ki, içinde irili ufaklı çok miktarda balık vardı! Sarnıca girip bir balık çıkardım. Tıpkı Hallac'ın ayaklan gibi benim de ayaklarım çamurlandı. Balığı aldım ve Hallacın yanma döndüm. Kendisine: "Kapıyı aç da yanına geleyim, çünkü artık sana inandım." dedim. Ama, kendisi gibi ayaklarım lanmış ve elimde bir balıkla görünce, beni öldürmek üzere koşarak peşimden geldi. Elimdeki balığı yüzüne çarpıp kaçtım ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın düşmanı! Sen beni bu hususta bugün çok yordun." Kendisinden kurtulup gittim.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hallaç, yine benimle karşılaştı. Gülerek bana: "Sakın gördüklerini kimseye söylemeyesin yoksa yatağında bile olsan, seni öldürecek birini sana gönderirim." dedi. Ben de sırrını ifşa ettiğim takdirde beni öldüreceğine inandım. Dolayısıyla kendisi idam edilinceye kadar bu olayı kimselere anlatmadım.»

Günün birinde Hallaç, bir adama şöyle dedi: "Bana iman et ki, sana bir serçe göndereyim. Öyle bir serçe ki, onun bir habbe ağırlığındaki tersini bir men (180-280 miskal arasındaki bir ölçek) bakır üzerine koyduğunda o bakır, altına dönüşür." Adam da ona şu cevabı verdi: "Sen bana iman et de sana bir fil göndereyim, o fil sırtüstü uzandığında ayakları semaya kadar uzansın, onu saklamak istediğinde de alıp gözlerinden birinin içine koyup saklayabilirsin!" Hallaç, adamın bu cevabı karşısında şaştı,

donup kaldı, bir cevap veremedi.
Hallaç, Bağdat'a geldiğinde halkı kendisine inanmaya davet etti. Onlara şeytani halleri, gözbağcılığını ve bazı olağanüstü fiilleri gösterdi. Çoğunlukla ona Rafiziler inanıyorlardı. Çünkü onların akılları kıttı. Ayırım güçleri zayıftı, hak ile batılı birbirinden ayırd edemiyorlar di.
Günün birinde Rafizilerin reislerinden birini yanına çağırdı ve onu kendisine imana davet etti. Rafızi reis de ona şöyle dedi: "Ben kadınları seven bir adamım, ama başım keldir, kalan saçlarım da ağarmıştır. Eğer bendeki bu kusuru giderebilirsen sana iman ederim ve senin masum imam olduğuna inanırım. Dilersen peygamber olduğunu, dilersen de Allah olduğunu bile söylerim!" Adamın bu cevabı karşısında Hallaç şaşkına döndü ve cevap veremedi.
Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî dedi ki: "Hallaç, kılıktan kılığa girerdi. Bazan ferace giyer, bazan kaftan giyer, bazan da bornoz giyerdi. Hangi topluluğun yanma giderse onlara göre elbise giyerdi. Gittiği kimseler Ehl-i Sünnet iseler onlara göre; Rafız veya Mutezili iseler onlara göre; sofi iseler onlara göre, fasık kimseler iseler de onlara göre elbiseler giyerdi. Ahvaz'da ikamet ettiğinde kudret dirhemleri dediği bazı dirhemler sarfetmeye başladı. Bunu Şeyh Ebu Ali el-Cübbaî'ye sorduklarında o şu cevabı vermişti: "Bütün bunlar insanın hile ile elde edebileceği birtakım şeylerdir. Ama onu hiçbir yere geçit vermeyen kapalı bir eve koyun, sonra da ondan iki demet diken bulup getirmesini isteyin. Bakın bakalım bunu yapabiliyor mu?" Hallaç bunu duyunca Ahvaz'dan ayrılıp gitti.»
Hatib Bağdadî, "Tarih"inde İsmail b. Ali el-Hatib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hallaç Hüseyin b. Mansur adında bir adamın adı duyulmaya başladı. O, aleyhinde yapılan bir jurnal nedeniyle sultanın hapsin-devdi. Ali b. İsa'nın birinci vezirliği zamanında hapsedilmiş idi. Hal-lac'ın çeşitli zındıklıkları ve hilekarlıkları anlatılıyordu. İnsanları saptırdığı söyleniyordu. İnsanları büyücülük, göz bağcılığına benzer şeylerle aldatıyor, peygamber olduğunu iddia ediyordu.
Yakalandığı zaman vezir Ali b. İsa, onun durumunu belirledi. Onunla ilgili malumatı halife Muktedir Billah'a aktardı. Fakat Hallaç kendisine yapılan isnatları kabullenmedi. Halife de onu Rahbe-tü'1-Cisr'de günlerce işkenceye maruz bıraktı. Her gün sabahleyin onu diri diri ağaca asıyor, sonra indiriyor ve hakkında söylenenleri halka duyuruyordu. Asıldığı ağaçtan indirildikten sonra tekrar zindana gönderiliyordu.
Uzun seneler zindanda kaldı. Ama bir zindandan diğer bir zindana naklediliyordu. Çünkü bir zindanda uzun süre kalması halinde, mahkumları saptırmasından korkuluyordu. Nihayet son olarak sultanın sarayında hapsedildi. Bu sırada sultanın kölelerinden bir grubu baştan çıkardı. Onlara kötü fikirler aşıladı, çeşitli hilelerle onları kendine meylettirdi. Neticede onlar da kendisini himaye edip savunmaya ve güzel yiyecekler getirerek onu beslemeye başladılar. Sonra katiplerden ve diğer görevlilerden bir gruba haber gönderdi, onlar da onun çağrısına icabet ettiler. Durumu güçlendi. Nihayet rablık iddiasında bulundu. Adamlarından bir grup sultana jurnallendi. Bunun üzerine yakalandılar. İçerinden birisinin yanında söylenenlerin doğruluğunu tasdik edici mahiyette mektuplar bulundu. Onlar da bunu dilleriyle itiraf ettiler.
Hallac'm haberi her tarafa yayıldı. İnsanlar onun öldürülmesi gerektiğini söylediler. Halife, onun vezir Hamid b. Abbas'a teslim edilmesini; vezire de onu kadıların, âlimlerin huzuruna getirip durumunu açığa çıkarmasını, adamlarla yüzleştirilmesini emretti. Bu hususta uzun uzaciıya karşılıklı konuşmalar cereyan etti. Sonra halife onun durumunu iyice anladı. Hakkında söylenenlerin doğruluğuna kanaat getirdi. Bu husus, kadıların huzurunda tesbit edildi. Alimler onun Öldürülmesi gerektiğine dair fetva verdiler. Halife, öldürülüp ateşte yakılmasını emretti. Hicretin 309. senesinin zilkade ayının bitimine do-^uz gün kala, salı günü, Bağdat'ın batı yakasındaki emniyet dairesi-ne getirildi. Orada kendisine 1.000 kırbaç vuruldu. Sonra elleri ve ayakları kesildi. Boynu vuruldu. Cesedi ateşte yakıldı. Kesik başı ye-n* köprünün surları üzerine dikildi. Elleri ve ayakları da asıldı.»
Ebu Abdirrahman b. Hasan es-Sülemî, Ebu Bekir b. Memşaz'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Dinever'de bir adam yanımıza geldi, yanında bir dağarcık vardı Gece gündüz bu dağarcığını yanından ayırmıyordu. Arkadaşlarımız onun bu durumundan kuşkulandılar. Dağarcığını açıp baktılar, içinde Hallac'a ait bir mektup buldular. Mektubun baş kısmında şöyle yazılıydı: "Rahman ve rahimden falan oğlu falana."
Mektupta Hallaç, onu dalalete ve kendisine iman etmeye davet ediyordu.
Bu mektup Bağdat'a gönderildi. Mektuptaki ifadeler Hallac'a soruldu. O da kendisinin yazmış olduğunu itiraf etti.
Kendisine şöyle dediler:
- Sen daha önce peygamberlik iddia ediyordun, şimdi de ilahlık ve rabiık mı iddia ediyorsun?
- Hayır, ama bu ifadeler bizce vahdet-i vücudun ta kendisidir yazan ancak Allah'tır. Ben ve elim ise onun birer aletiyiz!
- Senin bu görüşünü paylaşan birileri var mı?
- Evet, İbn Atâ, Ebu Muhammed el-Harirî ve Ebu Bekir eş-Şiblî de benim görüşümü paylaşmaktadırlar.
Bu durum Ebu Muhammed el-Harirî'ye sorulduğunda o: "Böyle diyen kafirdir." dedi. Ebu Bekir eş-Şiblî'ye sordular, o da "Böyle diyen bir adam konuşmaktan menedilir." dedi. İbn Atâ'ya sorduklarında ise o şu karşılığı verdi: "Hallac'ın bu konuda söyledikleri doğrudur." Böyle demesi üzerine kendisine işkence edildi, nihayet bu yüzden Öldü.»
Ebu Abdirrahman es-Sülemî, Muhammed b. Abdurrahman er-Ra-zî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Vezir Hamid b. Abbas, Hallac'ı huzuruna getirdiğinde ona itikadını sordu, o da itikadını içeren ifadeleri yazılı olarak verdi. Vezir bunu Bağdat nkıhçılarma sordu. Onlar bunu protesto ettiler. Bu inanca sahip olan bir kimsenin kafir olacağım söylediler.

Vezir de şöyle dedi: "Ebü'l-Abbas b. Atâ da öyle diyor." deyince fıkıhçılar: "Öyle diyen bir kimse kafirdir." diye karşılık verdiler.
Sonra vezir, İbn Atâ'yı kendi makamına çağırdı, İbn Atâ gelip vezirin makamında baş köşede oturdu. Vezir ona Hallac'ın demin nakletmiş olduğumuz sözlerinin hükmünü sordu. O da şu cevabı verdi: "Böyle demeyen kimse itikadsızdır!" Vezir ona şu karşılığı verdi: "Yazıklar olsun sana! Sen böyle sözleri ve böyle bir inancı tasvip mi ediyorsun?" İbn Atâ, onun bu sorusunu şöyle cevapladı: "Sen bunlardan ne anlarsın, sen ancak insanların mallarını gasbedip onlara zulmeder ve onları öldürürsün. Sen nerede, bu efendilerin ve velilerin sözlerini anlamak nerede!"
Bunun üzerine vezir, İbn Atâ'nın yüzünün tokatlanmasını, ayakkabılar111111 çıkarılmasını ve kafasına vurulmasını emretti. Görevliler bu emri yerine getirdiler. Nihayet İbn Atâ'nm burun deliklerinden kan aktı. Vezir onun zindana atılmasını emretti. Kendisine: "Senin hu muameleni halk tasvib etmez, bundan rahatsız olurlar." demeleri -zerine îbn Atâ evine gönderildi. İbn Atâ da: "Allah'ım, veziri öldür, İlerini ve ayaklarını kestir!" diye beddua etti. Yedi gün sonra İbn Atâ Öldü. Bir süre sonra da vezir çok feci bir şekilde öldürüldü. Elleri '
ayakları kesildi, evi yakıldı. Halk, vezirin Öldürülmesinin kendi "nançlarına göre İbn Atâ'nm bedduası nedeniyle olduğuna kanaat getirdi. Sevdikleri bir kimseye eziyet edilmesinin buna neden olacağını söylediler. Hatta bazı ilim cemaatleri de İbn Arabi'ye veya Hüseyin el-Hallac'a ve diğerlerine eziyet etmenin buna yol açtığını söylediler ki bu da falan adamın günahı nedeniyle olmuştur diye beyanda bulundular. Bağdat âlimleri, Hallac'ın kafirliğine ve zındıklığına ve bu sebeple öldürülüp asılmasına ittifakla karar verdiler ki, o zamanın Bağdat âlimleri, dünyada sayılır kimselerdi.»
Ebu Bekir Muhammed b. Davud ez-Zahirî dedi ki: «Ebu Bekir'in Öldürülmesinden önce, Hallaç ilk defa yakalandığınd kendisine Ebu Bekir'in durumunu sordular, o da şu cevabı verdi: "Eğer Allah'ın peygamberi (s.a.v.)'ne indirdiği Kur'ân ve onun getirdiği şeriat hak ise, Hallac'ın söyledikleri batıldır." Ebu Bekir Muhammed, Hallac'a karşı şiddetli tavır takınanlardandı.»
Ebu Bekir es-Solî dedi ki: «Hallac'ı gördüm, onunla konuştum. Onun ukalalık yapan bir cahil, mübalağa yapan bir geri zekalı iddiacı bir habis, zahidlik görüntüsü sergileyen ama dünyaya rağbet eden, facir ama ibadet ediyormuş izlenimi veren biri olduğunu gördüm."
Hallaç, ilk defasında asılıp dört gün müddetle sehpada kaldığında ve durumu halka ilan edildiğinde bazıları onun bir sığıra bindirilmiş olarak sehpanın yanma getirildiğini görmüşler ve onun: "Ben Hallaç değilim. Ona benzetüdiğim için ber yakalandım, ama o kaçıp gitti." dediğini söylemişlerdir.
Darağacımn yanına getirildiğinde asılacağı esnada şöyle dediği rivayet edilir:
"Ey yardım edici Allah'ım. Aramızdaki dostluk nedeniyle bana yardım et. Aramızdaki dostluk nedniyle bana yardım et."
Asılı iken de şöyle dediğini bazıları naklederler: "İlahi, ben rağbetler diyarmdayım. Şu tuhaflıklara bak! İlahi, sana eziye edenleri sevdiğine göre, senin yolunda eziyet görenleri kim bilir ne kadar seversin!" [16]

Hallacın Öldürülmesi

Hatib Bağdadî ve diğerleri dediler ki: Hallaç, Bağdat'a son gelişinde sofilerle arkadaşlık etti ve sofiliğe intisab etti. O zaman Hanaid b. Abbas vezir idi. Hallacın saray erkanından, haciblerden bazılarını dalalete sürüklediğini, hacib Nasr el-Kaşverî'nir bir kısım kölelerini de yoldan çıkardığını duydu. Güya Hallaç onlara, ölüleri dirilttiğini cinlerin kendisine hizmet ettiklerini, dilediği ve arzuladığı şeyleri kendisine getirdiklerini iddia etmiş ve birkaç ölü kuşu dirilttiğini söylemişti.
Muhammed b. Ali el-Kınaî adındaki bir katibin Hallac'a ibadet ettiğini ve insanları Hallac'm itaatma davet ettiğini duyan vezir Ha-mid, o adamı arattırdı, yerini tesbit etti. Evini kuşatma altına alıp onu yakaladı. Adam, Hallac'ın müridlerinden olduğunu itiraf etti. Evinde yapılan aramalarda Hallac'm kendi eliyle yazdığı yazıların ipek sayfalar üzerine altın yaldızla yazılmış ve çok kıymetli ciltle ciltlenmiş olduğunu gördüler. Bu evde ayrıca, içinde Hallac'm tersi, sidiği, bazı eşyaları ve yediği ekmekten bir parçanın da bulunduğu bir kap gördüler. Vezir Hamid, Muktedir'den Hallaçla ilgili olarak konuşma müsaadesi istedi. Muktedir de ona bu izni verdi ve Hallac'ın işini halletmesini emretti.
Vezir Hamid, Hallac'm taraftarlarından bir grubu makamına çağırarak onları korkutup tehdit etti. Onlar da kendi inançlarına göre Hallac'm, Allah'la beraber bir ilah olup Ölüleri dirilttiğini itiraf ettiler. Kendileri Hallaçla bu konuları tartıştıklarını, bunu onun yüzüne karşı anlattıklarını, ancak Hallac'm bütün bunları inkar edip kendilerini yalanladığını ve şöyle dediğini de naklettiler: "Rablık veya peygamberlik iddiasında bulunmaktan Allah'a sığınırım. Ben ancak Allah'a ibadet eden, onun için çok oruç tutan, çok namaz kılan ve hayırlı işler yapan bir kimseyim. Bundan başka bir iş yaptığımı asla kabul etmiyorum."
Hallac'm sırtında siyah bir zırh, ayaklarında da on üç zincir bağı vardı. Zırh ve zincir bağları, dizlerine kadar uzanmıştı. Bununla beraber her gün ve gecede 1.000 rekat namaz kılıyordu.
Vezir Hamid b. Abbas'ın yakalamasından önce Hallaç, hacib Nasır el-Kaşverî'nin evinde bulunuyordu. İnsanların onunla görüşmesine engel çıkarılmıyordu. Kendine bazen Hüseyin b. Mansur, bazen de Muhammed b. Ahmed el-Farisî adını takıyordu. Hacib Nasr ona al-danmış ve onun salih bir kimse olduğunu sanmıştı. Bir defasında onu halife Muktedir Billah'ın yanına götürmüş ve Hallaç, Muktedirdeki bir sancı için okuyup üflemiş, Muktedir de tesadüfen iyileşmişti. Aynı şekilde Muktedir'in annesi Seyyide hastalandığında Hallaç, ona da okuyup üflemiş ve Seyyide iyileşmişti. Böylece Hallacın işler

yoluna girmiş, artık sultanın sarayında itibar kazanmıştı. Aleyhindeki konuşmalar etrafa yayılınca Muktedir onu vezir Hamid b. Abbas'a teslim etti. O da ayaklarına zincirler vurarak onu hapsetti. Onun aleyhinde fetva vermeleri için fıkıhçıları toplantıya çağırdı. Onlar da Hal-lac'ın kafirliği, zındıklığı, sihirbazlığı, uydurukçu biri olduğu hususunda ittifak ettiler.

Hallac'a tabi olmuş ve ona inanmış iki salih adam bilahare ondan koptular. Bunlardan biri Ebu Ali Harun b. Abdülaziz el-Uracî, diğeri de ed-Debbas adıyla bilinen biri idi. Bunlar onun rezaletlerini ve insanları davet ettiği yalan, günah, büyü ve uyduruk birçok şeyleri anlattılar. Aynı şekilde Hallac'ın oğlu Süleyman'ın zevcesi de vezirin huzuruna çağırıldığında o da Hallac'ın birçok rüsvaylıklarmı dile getirdi. Gelininin anlattığına göre, bir defasında kendisi uyumakta iken Hallaç onun üzerine atılmıştı, gelin uyanır uyanmaz Hallaç ona: "Haydi namaza kalk." demişti, ama aslında geliniyle cinsel ilişkide bulunmak istemişti.

Yine bir defasında kendi kızına, kendisine secde etmesini emretmiş, kızı da: "Hiç insan insana secde eder mi?" deyince Hallaç: "Evet, gökte bir ilah bulunduğu gibi yerde de bir ilah vardır." demiş, sonra da ona oturmakta olduğu hasırın altından dilediği bir şeyi çıkarıp almasını söylemişti. Kızı hasırı kaldırınca altında keseler dolusu dinarlar görmüştü.

Hallaç, vezir Hamid b. Abbas'ın evinde tutuklu iken kendisine vermek için kölenin biri elinde bir tabak yemekle yanma gitmişti. Fakat Hallac'ın gövdesinin büyüyerek evin içini doldurduğunu ve tabandan tavana kadar uzadığını görmüş ve korkup şiddetli bir paniğe kapılmış, elindeki yemeği düşürmüş ve adeta sıtmaya yakalanmış gibi olup geri dönmüş, birkaç gün de hasta yatmıştı.

Hallac'm hakkında karar vermek için yapılan duruşmaların sonuncusunda Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf hazır bulunmuş, Hallac'ı huzuruna getirmiş ve adamlarından bazılarının evlerinde yapılan aramalarda ele geçirilen bir mektubu kendisine göstermişti. Mektupta Hallaç şunları yazmıştı:

"Bir kimse hacca gitmek ister de buna imkan bulamazsa kendi evinin içinde bir beyt yaptırsın. Ancak ona pislik değmesin ve başkalarının oraya girmesine imkan verilmesin. Hac mevsimi olduğunda o adam üç gün oruç tutsun ve o beyti tıpkı Allah'ın Beyti'ni tavaf eder gibi tavaf etsin. Sonra hacıların Mekke'de yaptıkları işleri kendi evinde yapsın. Bundan sonra otuz öksüz çocuğu çağırıp onlara yemek yenirsin, onlara bizzat hizmette bulunsun. Sonra her birine birer gömlek giydirsin. Her birine yedi (ya da üç) dirhem versin. Bunu yaptığı takdirde tıpkı haccetmiş gibi olur."

"Yine bir kimse üç gün oruç tutar da sadece dördüncü günde hindiba yaprağı ile iftar ederse, ramazan ayının tümünü oruçlu geçirmiş gibi olur."

"Bir kimse gecenin başından sonuna kadarki süre içinde iki rekat namaz kılarsa, gece boyunca namaz kılmış gibi olur."

"Bir kimse şehitlerin ve Kureyşlilerin mezarlarının yanında on gün kalıp namaz kılar, dua eder, oruç tutar, sonra da orucunu arpa ekmeği ve tuz ile açarsa, bundan sonra ömrü boyunca ibadet etmesine gerek kalmaz."

Kadı Ebu Ömer, bu mektubu gösterdikten sonra Hallac'a şöyle sordu:

- Sen bunları nereden çıkarıyorsun?

- Hasan-ı Basrî'nin "el-İhlas" adlı kitabından çıkardım.

- Yalan söylüyorsun ey öldürülmesi helal olan kişi! Seni Öldürmek helaldir. Çünkü biz Hasan-ı Basrî'nin Mekke'de el-İhlas adlı kitabım duyduk, ama onun kitabında böyle birşeyler yoktur.

Bundan sonra vezir Hamid, Kadı Ebu Ömer'e dönüp şöyle dedi: "Sen bu adama: "Ey öldürülmesi helal olan! Seni öldürmek helaldir." dedin, bu ifadeni şu kağıda yaz." Böyle dedikten sonra ısrar etti. Ona kalem ve kağıt verdi. O da aynı ifadeleri kağıda geçirdi. Vezir Hamid, duruşmada hazır bulunan diğerlerinin de ifadelerini kağıda geçirdi ve bunları halife Muktedir'e onaylatmak için gönderdi.

Hallaç, duruşmada hazır bulunanlara şöyle diyordu: "Benim sırtım, Allah'ın koruma altına aldığı bir candır, kanım haramdır. Kanımı mubah kılmak için çeşitli tevillerde bulunmaya hakkınız yoktur. Bu helal değildir, benim itikadım İslâm'dır, Ehl-i Sünnet mezhebin-denim. Ebu Bekir, Ömer'e; Ömer, Osman'a; Osman, Ali'ye; Ali, Tal-ha'ya; Talha, Zübeyr'e; Zübeyr, Sa'd'a Sa'd, Said'e; Said, Abdurrah-man b. Avf a; Abdurrahman b. Avf, Ebu Ubeyde b. Cerraha nisbetle daha üstündür. Kağıtlar üzerine yazı yazan kimseler nezdinde benim sünnetle ilgili kitaplarım vardır. Kanımı akıtmaktan Allah'tan korkun, Allah'tan!"

Fakat, onun bu söylediklerine hiç aldırış etmiyorlardı. O, sözlerini tekrarlıyor, ama onlar kendi yazılarını yazmakla meşgul oluyorlardı. Sonra Hallaç, zindana geri gönderildi.

Muktedir'in onayı, üç gün gecikti. Nihayet vezir Hamid bu hususta kötü zanna kapıldı. Halifeye bir mektup yazarak: "Hallac'n durumu her tarafa yayıldı. Herkes onun halkı fitneye sürüklediği hususunda ittifak etmiştir." dedi. Gelen cevapta Hallac'ı, güvenlik kuvvetleri komutam Muhammed b. Abdüssamed'e teslim etmesi ve komutanın ona 1.000 kırbaç vurması emrediliyordu. Ölürse ne alâ. Ölmediği takdirde de boynunun vurulması emir buyuruluyordu.

Vezir Hamid, buna sevindi. Güyenlik kuvvetleri komutanını çağırıp Hallac'ı ona teslim etti. Kendisini Bağdat'ın batı yakasında bulunan güvenlik kuvvetleri komutanlığı karargahına götürüp teslim etsinler ve bu arada ellerinden kaçıp kurtulanlasın diye, refakatine bir grup k°"le verdi. Hallac'ı teslim etme işi bu senenin zilkade ayının bitimine altı gün kala, salı günü yatsıdan sonra olmuştu. Hallaç, sekerli bir katıra bindirilmiş, etrafına güvenlik görevlilerinden bir grup sıralanmıştı. Nihayet götürülüp aynı gecede güvenlik kuvvetleri komutanının karargahına teslim edildi. Anlatıldığına göre o geceyi namaz kılıp dua etmekle geçirmişti.

Ebu Abdirrahman es-Sülemî, Ebu Hadid el-Mısrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hallaç, öldürüleceği gece kalkıp namaza durdu ve Allah'ın dilediği miktarda namaz kıldı. Gecenin sonu olunca ayağa kalkıp abasına büründü. Ellerini kıbleye doğru uzatarak, ezberlenmesi caiz olan bazı sözler söyledi ki, aklımda kaldığı kadarıyla söyledikleri şunlardı:
"Biz senin akisleriniz, şahitleriniz. Eğer izzetini bizim üzerimize sarkıtacak olsaydın dilediğin kadar senin şanın ve meşietin zuhur ederdi. Sen gökte de ilahsın, yerde de ilahsın. Dilediğine tecelli edersin. Meşietinde en güzel surette görünür ve tecelli edersin. Tecellin-deki surette, konuşan bir ruh vardır. O ruh; ilim, beyan ve kudrette konuşur. Sonra senin şahidine doğru yolu buldum. Çünkü ben senin zatındaki aşkım. Sen nasılsın, onu bilirim. Zatın zatıma hulul ederek temessül ettiğinde seni bilirim. Kendi zatımla yine kendi zatıma insanları davet ettim, ilimlerimin ve mucizelerimin hakikatlerini izhar ettim. Miraçlarımda yaratıklarımdan yüz çevirip ezeliyatımın arşlarına yükseldim. Ben şimdi mahkeme huzuruna getirildim, öldürüldüm, idam edildim, yakıldım, küllerim çöllere ve nehirlere savruldu. Buhur ağacının bir dalı benim teceligahımm helak yeri olacaktır ki, orası dağlardan daha büyük olacaktır benim için."
Böyle dedikten sonra da şu şiiri okumaya başladı:
"Ölen bazı nefislerin ölüm haberlerini sana veriyorum ki, onların şahitleri, mekanın gerisindedir. Hatta ezeldedir.
Bazı kalplerin ölüm haberlerini veriyorum ki, uzun süre üzerlerine vahiy yağmurları yağdı ve hikmet denizlerine dönüştüler.
Senden gelen hakikatleri aktaran dilin ölümünü sana haber veriyorum.
Geçip gitti, ama hatırası vehimlerde tıpkı yok oluş gibi oldu.
Sana bir beyanın ölüm haberini veriyorum ki, bütün fesahat sahiplerinin sözleri onun karşısında hareket edemez ve sözleri anlaşılamaz oldu.
Sana akılların işaretlerinin ölüm haberini veriyorum ki, onlardan geride sadece çürümüş bilgiler kaldı.
Seni sevenin ve huyu güzel olanın ölüm haberini veriyorum sana
Onun bineği öfkeyi yutmada idi.
Hepsi geçip gittiler. Geride ne kendileri ne de izleri kaldı.
Hepsi geçip gittiler. Yok oldular, irem bahçelerine döndüler.
Geride giysilerini giyen bazı toplulukları bıraktılar.
Ama o topluluklar da hayvanlardan hatta davarlardan daha kördürler."»
Dediler ki: Hallaç, geceyi geçirdiği evden çıkarılıp öldürülmeye götürülürken şu şiiri okudu:
"Her yerde ikametgah aradım,
Ama hiçbir yerde rahat bir ikametgah bulamadım.
Zamandan bazı şeyler tattım, zaman da benden bazı şeyler tattı.
Zamandan tattığım şeylerin kimi acı, kimi tatlıydı.
Tamahıma uydum, tamahkârlığım beni kendime köle yaptı.
Eğer kanaatkar olsaydım hür yaşardım."
Anlatıldığına göre Hallaç bu şiiri, darağacma götürüldüğünde söylemiştir. Meşhur rivayete göre ise evden çıkarılırken söylemiştir.
Onu asmak için darağacına götürdüklerinde, ayaklarında onüç bukağı bulunduğu halde salınarak yürüdü. Sağa sola salınıp şu şiiri okumaya başladı:
"İçki sofrasmdaki arkadaşım asla zulmetmiş değildir ve zulümle alakası yoktur.
O, misafirin ev sahibiyle içki içişi gibi içer.
İçki kasesi aralarında dolaştığında adam öldürmek için kullanılan deri pöstekiyi ve kılıcı hemen getirtir.
İşte ejderha ile yazın içki içen kişinin durumu böyledir."
Bu şiiri okuduktan sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu:
"Ona inanmayanlar, acele olmasını beklerler; inananlar ise korku ile titrerler ve onun gerçek olduğunu bilirler." (eş-Şûrâ, ıs.)
Bundan sona hiç konuşmadı ve kendisine yapılanlar yapıldı.
Dediler ki: Sonra huzura getirildi. Kendisine 1.000 kırbaç vurulduktan sonra elleri ve ayaklan kesildi. Kendisine bütün bunlar yapılmakta iken bir tek kelime dahi konuşmadı. Yüzünün rengi bile değişmedi. Anlatıldığına göre kendisine her bir kırbaç vurulurken o, "Pir, bir!" (Ahad, ahad!) diyormuş.
Ebu Abdirrahman, İsa el-Kassar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Öldürülürken son olarak şu sözü söyledi: "Tek olana, tek olanı
birlemek yeter." Onun bu sözünü duyan âlimler ona çok acıdılar ve bu sözünü güzel buldular.»
Sülemî, Hallac'm arkadaşı Ebu Fatik el-Bağdadî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hallac'm öldürülmesinden üç gün sonra rüyada kendimi Aziz ve Celü olan Allah'ın huzurunda duruyor gördüm. O esnada Rabbime: "Yâ Rab, Hüseyin b. Mansur el-Hallac'a ne oldu?" diye sordum. Rab-bim de bana şu cevabı verdi: "Onu mane keşfettim, halkı kendisine davet etti. Ben de onu gördüğün şu mertebeye getirdim."»
Bazılarının anlattıklarına göre Hallaç öldürülürken çok sızlanmış ve çok ağlamıştı. Doğrusunu Allah bilir.
Hatib Bağdadî, Ebu Ömer b. Hayeviye'nin şöyle dediğini rivayet
etmiştir:

«Hüseyin b. Mansur el-Hallac, öldürülmek üzere bulunduğu yerden çıkarılıp götürüldüğü sırada ben de halkla birlikte peşine takıldım, araya sokuldum. Nihayet onu görebildim, yanına yaklaştım. O esnada kendi adamlarına: "Bu durumdan korkmayın. Çünkü ben otuz gün sonra size tekrar döneceğim." diyordu. Öldürüldü, ama geri
dönmedi.»
Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre, Hallaç kırbaçlanmakta iken güvenlik kuvvetleri komutanı Muhammed b. Abdüssamed'e şöyle demişti: "Bırak da sana İstanbul'un fethi değerinde bir öğüt vereyim." Komutan ona şu cevabı vermişti: "Senin buna benzer başka sözler söylediğin bana anlatılmıştır ama seni dayaktan kurtarmamın hiç çaresi yoktur."
Böyle dedikten sonra elleri ve ayakları kesildi, başı koparıldı, cesedi yakıldı ve külü Dicle nehrine atıldı. Kesik başı Bağdat'ta, köprü üzerinde iki gün süreyle bir direğin üzerine geçirildi. Sonra alınıp Horasan'a götürüldü ve oralarda dolaştırılıp teşhir edildi. Adamları onun otuz gün sonra kendilerine döneceğini sanıyorlardı.
Bir iddiaya göre adamın biri, öldürüldüğü günün akşamında Hal-lac'ı Nahrevan yolunda bir merkebe binmiş giderken görmüş ve Hallaç o adama şöyle demiş: "Şu adamlar benim kırbaçlanıp öldürüldüğümü sanıyorlar. Oysa ben ne kırbaçlandım, ne de öldürüldüm. Sadece bana benzer bir adamı yakaladılar ve kendisine gördüğünüz işkenceleri yaptılar."
Adamları, cahilliklerinden ötürü: "Hallaç değil de onun düşmanlarından biri öldürüldü!" diyorlardı. Bu sözler, zamanın âlimlerinden birine nakledildiğinde o şöyle demişti: "Hallac'ı Nahrevan yolunda merkeb üzerinde gördüğünü söyleyen adamın sözü doğru olsa bile ona görünen Hallaç değildir, aksine insanları bu vesile ile saptırmaları için Hallaç kılığında şeytan ona görünmüştür. Nitekim Hristi-yanlar da İsa peygamberin benzeri birini çarmıha germiş oldukları halde İsa peygamberi çarmıha gerdiklerini sanarak sapıklığa sürüklenmişlerdi."
Hatib Bağdadî dedi ki: «Hallac'm öldürülüp külünün Dicle'ye sa-vurulduğu senede Dicle nehrinin suyu fazlasıyla yükseldi. Taraftarları: "Hallac'm yakılan bedeninin külü sulara karıştığı için Dicle nehrinin suyu kabardı." dediler. Halk tabakası, öteden beri buna benzer saçmalıkları ifade ederler.
Bağdat'ta, öldürülmesinden sonra, "Hallac'm kitapları alınıp satılmasın!" diye bir duyuru yapıldı.
Hallaç, hicri 309. senenin zilkade ayının bitimine altı gün kala salı günü Bağdat'ta öldürüldü.»
İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde Hallac'tan bahsetmiş, insanların onun hakkında ihtilafa düşüp farklı görüşler ileri sürdüğünü nakletmiştir. Gazalî'nin de "Mişkâtü'l-Envâr" adlı eserde ondan bahsettiğim, sözlerini tevil edip uygun manaya yorumladığını ifade etmiştir. Sonra da İmamü'l-Haremeyn'den nakiller yaparak onun Hallacı yerdiğini ve Hallaç ile Cenabî ve İbn Mukaffa'm, insanların inançlarım bozma hususunda ittifak ettiklerim, bu üçünün çeşitli yerlere dağılıp gittiklerini, Cenabî'nin Hecer ve Bahreyn'de ifsad faaliyetlerini sürdürdüğünü, İbn Mukaffa'm Türk illerine gidip ifsad faaliyetlerin sürdürdüğünü, Hallac'm ise Irak'a gittiğini söylediğini anlatmıştır. Iraklıların batıla aldanmayışlarmdan ötürü İbn Mukaffa ile Cenabî'nin Hallaç aleyhinde ölüm hükmünü verdiklerini de İma-mü'1-Haremeyn'in söylediğini İbn Hallikan rivayet etmiştir. Ancak İbn Hallikan, bunun doğru olmadığını, çünkü İbn Mukaffa'm halife Seffah ile Mansur zamanlarında, Hallac'dan çok önceleri, yani hicri 245. senede veya daha önce Öldüğünü söylemiştir.
Belki de İmamü'l-Haremeyn, asıl adı Atâ olduğu halde Ömer adını kullanan İbn Mukaffa el-Horasanı'nin Hallaçla ittifak ettiğini kas-detmiştir. Bu Horasanlı İbn Mukaffa, rablık iddiasında bulunmuş ve hicretin 163. senesinde kendini zehirleyerek ölmüştür ki, bunun da Hallac'la aynı zamanda yaşamış ve bir araya gelmiş olması mümkün değildir.
İmamü'l-Haremeyn'in sözünü tashih etmek istersek deriz ki: Aynı zamanda bir araya gelip insanların akidelerini bozmak ve onları dalâlete sürüklemek hususunda ittifak etmiş olan üç kişi; Hüseyin b. Mansur el-Hallac, Ebu Cafer Muhammed b. Al (İbn Sem'anî) ve Haccac tarafından öldürülen Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Hasan b. gehram el-Cenabî el-Karmatî'dir. Bunların sonuncusu, Hacer-i Es-ved'i Ka'be'den almış, Zemzem kuyusunu köreltmiş, Ka'be'nin örtülerini alıp yağmalamıştı. Bunların; daha önceleri de teferruatlı olarak anlattığımız ve İbn Hallikan'm ise özetle anlattığı gibi aynı zamanda bir araya gelmiş olmaları mümkündür. [17]

Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Büyük Mutassavvıflardan Ebü'l-Abbas B. Atâ

Asıl adı, Ahmed b. Muhammed b. Atâ el-Edmî'dir. Yusuf b. Musa el-Kattan'dan, Mufaddal b. Ziyad'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Sapıklık hususunda bazı itikadlarında Hallac'a muvafıktı.
Sözünü ettiğimiz Ebü'l-Abbas, her gün bir hatim indirirdi. Ramazan ayı geldiğinde her gün ve gecede üç hatim indirirdi. Ayrıca Kur'-ân-ı Kerim'i baştan sona doğru okuyarak ayetlerin manalarını düşünür ve araştırırdı. Ama Kur'ân'ı bu şekilde onyedi sene okuduğu halde sonuna ulaşıp hatmini tamamlayamamış ve vefat etmişti.
Bu adam, bazı görüşlerinde Hallac'la benzerlik arz ettiğinden, ona muvafakatini izhar ettiğinden ötürü, vezir Hamid b. Abbas kendisini şiddetle dövmüş, yüzünü tokatlamış, ayakkabılarını çıkararak başına vurmuştu. Öyle ki, burun deliklerinden kan akmış ve yedi gün sonra da bu sebeple vefat etmişti. Vezir Hamid'e, elleri ve ayakları kesilip feci bir şekilde öldürülmesi için beddua etmişti. Bir süre sonra da vezir Hamid bu şekilde öldürülmüştü.

Bu senede Ebu İshak İbrahim b. Harun adındaki Harranlı tabip ve Ebu Muhammed Abdullah b. Hamdun en-Nedim gibi meşhu şahsiyetler de vefat ettiler. [18]

Hicretin Üçyüzonuncu Senesi

Bu senede Yusuf b. Ebi's-Sâc, tutuklu bulunduğu zindandan salıverildi. Malları kendisine geri verilip eski görevine iade edildi. Ayrıca başka bazı şehirler de onun yönetimine bırakıldı. Her sene beytü'l-mala 500.000 dinar ödemekle yükümlü kılındı.
Görevine iade edildikten sonra hadim Munis'e haber göndererek, Ebu Bekr b. Edmî adındaki kurramn yakalanıp kendisine gönderilmesini istedi. Bu zat, Yusufun zindana atıldığı hicri 261. senede gidip karşısında şu ayeti okumuştu:
"Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, işte böyle yakalar." (Hûd, 102.)
Arandığını duyan Ebu Bekir, Yusuf b. Ebi's-Sâc'in işkence yapmasından korktu. Hadim Munis'ten kendisini yakalamamasını ve ona göndermemesini rica etti. Hadim Munis, ona kormamasını söyleyerek: "Git, alacağın ödüle ben de ortak olacağım." dedi.
Ebu Bekir, Yusuf b. Ebi's-Sâc'm huzuruna gittiğinde ona şu ayeti okudu:
«Hükümdar: "Onu bana getirin yanıma alayım." dedi.» (Yûsuf, 54.) Bu ayeti okumasından sonra Yusuf b. Ebi's-Sâc ona şöyle dedi: «Zindana atıldığın ve teşhir edildiğin zaman okumuş olduğun şu ayeti okumanı daha çok istiyorum: "Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, böyle yakalar." (Hûd, 102.) Çünkü okumuş olduğun o ayet, benim tevbe etmeme ve Aziz ve Celil olan Allah'a yönelmeme sebep oldu. İşte karşında beni bu halimle görüyorsun.»
Böyle dedikten sonra Ebu Bekir'e bol miktarda para verilmesini emretti ve ona ihsanda bulundu.
Bu senede vezir Ali b. İsa hastalandı, Muktedir'in oğlu Harun onu ziyarete geldi. Babasının selamını tebliğ etti. Vezir de onun geleceği yola halı döşettirdi. Muktedir'in oğlu evine yaklaşınca karşılamaya gitti. Harun da ona babasının selamını tebliğ etti. Hadim Munis de halifenin oğlu Harun'la birlikte gelmişti. Daha sonra gelen haberde, halife Muktedir'in de bizzat onu ziyarete gelmek üzere olduğu bildirildi. Fakat vezir, hadim Munis'ten rica etti. Halifenin zahmet edip gelmemesini istedi. Daha sonra kendisi büyük meşakkatlara katlanarak yola çıktı ve gidip halifeye selam verdi.
Bu senede Musa'nın annesi Kahramane yakalandı. Taraftarları da tevkif edildiler. Kendisinden 1.000.000 dinar para alınıp beytü'l-mala konuldu.
Bu senenin rebiyülahir ayının bitimine on gün kala perşembe günü halife Muktedir, İbn Eşnanî lakabıyla tanınan hadis hafızlarından ve fıkıhçılardan Ebu Hüseyin Ömer b. Hüseyin b. Ali eş-Şeybanî'yi kadılığa atadı. Ama üç gün sonra da azletti Bu zat daha önce Bağdat muhtesibi idi.
Bu senede Bağdat güvenlik kuvvetleri komutanı Muhammed b. Abdüssamed azledildi. Yerine Nazük atandı ve kendisine hil'at giydirildi.
Bu senenin cemaziyelahir ayında başak burcunda, kuyruğu iki zira uzunluğunda bir kuyruklu yıldız görüldü.
Bu senenin şaban ayında Mısır valisi Hüseyin b. el-Mardanî'nin hediyeleri Bağdat'a ulaştı. Bu gelen hediyeler arasında sü emen yavrusu bulunan bir dişi katır ve dili burnunun ucuna uzanan bir köle
vardı.
Bu senede Müslümanların Bizans ülkesinde bazı yerleri fethettiklerine dair mektuplar minberlerde okundu.
Bu senede Vasıt şehrinin onyedi mıntıkasında yerin varıldığı haberi geldi. Bu yarıkların en büyüğünün 1.000 zira, en küçüğünün ise 200 zira uzunluğunda olduğu ve büyük köylerden 1.300'ünün sular altında kaldığı gelen haberler arasındaydı.
Bu senede İshak b. Abdülmelik el-Haşimî insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Bişr ed-Dolabî de bulunmaktadır: [19]

Ebu Bişr Ed-Dolabî

Muhammed b. Ahmed b. Hammad Ebu Said Ebu Bişr ed-Dolabî. Ensâr'ın azatlısı idi. Verrak lakabıyla tanınırdı. Hadi hafızlarının önde gelenlerindendir. Tarihe ve diğer ilimlere dair güzel tasnifleri vardır. Birçok kimseden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Yunus, onun Çığlık atıp bayıldığını söylemiştir.

Ebu Bişr, hac için gittiği Mekke ile Medine arasında Arek mıntıkasında bu senenin zilkade ayında vefat etti. [20]

Taberî

İmam Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir b. Galib Ebu Cafer et-Taberî. Hicretin 224. senesinde doğdu. Esmer tenli, ir gözlü, uzun D°ylu, fasih dilli bir zattı. Büyük bir topluluktan hadis rivayet etti.
Hadis öğrenmek ve toplamak amacıyla çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Önemli bilgilerle dolu "Tarih"ini tasnif etti. Benzeri bulunmayan mükemmel bir eser olan "Taberî Tefsiri" de ona aittir. Usul ve füru ile ilgili başka birçok yararlı eserleri

de vardır. Bunların en güzeli "Tehzîbü'l-Âsâr"dır ki, tamamlanmış olsaydı artık başka bir kitaba ihtiyaç duyulmayacaktı. Bu kitapta faydalı birçok bilgiler vardır ama tamamlanmamıştır.
Rivayet olunduğuna göre kırk sene müddetle her gün kırk varak yazı yazdığını bizzat kendisi ifade etmiştir.
Hatib Bağdadî dedi ki: «İbn Cerir, Bağdat'ı yurt edindi ve Ölünceye kadar orada kaldı. Önde gelen büyük âlimlerden biriydi Sözü ile früküm verilir; onun marifetine, bilgisine ve faziletine başvurulurdu. Çağdaşlarından hiçbirinin ortak olamayacağı kadar çok ilimleri toplamıştı. Allah'ın kitabını ezberlemiş olup bütün kıraatları bilirdi. Kur'ân'ın derin manalarını görürdü. Ahkâmda fakih, sünende âlimdi. Sünnetin rivayet yollarım, hangisinin sahih, hangisinin illetli, hangisinin nasih, hangisinin mensuh olduğunu bilirdi. Sahabelerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelen kuşakların kavillerinden, tarihten, insanların savaşlarından ve haberlerinden bilgisi vardı.
"Tarihü'1-Ümem ve'1-Mülûk" adlı meşhur tarih kitabı, hiç kimsenin benzerini tasnif edemediği tefsir ve konusunda ondan başka doyurucu bir kitap göremediğim "Tehzîbü'1-Asâr" ona aittir. Ancak Tehzîbü'1-Asâr adlı eserini tamamlayamamıştır. Usulü fikha ve fikhı teferruata dair çok kitapları ve benimsenecek kavilleri vardır. Kendisinden ezberlediğim bazı meseleleri var ki, ondan başkası bu konuda hüküm vermemiştir.»
Hatib Bağdadî, İsferayinli fikihçı Şeyh Ebu Hamid Ahmed b. Ebi Tahir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Bir adam, İbn Cerir et-Taberî'nin tefsirini görmek için Çin'e gitse bile yeridir."
Hatib Bağdadî, imamlar imamı Ebu Bekir b. Huzeyme'nin, İbn Cerir et-Taberî'nin tefsirini birkaç sene içinde baştan sonra mütalaa ettikten sonra şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yeryüzünde İbn Ce-rir'den daha âlim biri bulunduğunu bilmiyorum. Hanbeliler ona haksızlık etmişlerdir."
Hadis âlimlerinden hadis dinleyip defterine yazmak üzere Bağdat'a giden bir adam -ki Hanbelîler kimsenin kendisiyle görüşmesini istemedikleri için bu adamın İbn Cerir et-Taberî ile görüşme imkânı olmamıştı- şöyle demişti: "Eğer İbn Cerir'den hadis dinleyip yazarsan diğer âlimlerin tümünden hadis dinleyip yazmandan senin için daha hayırlı olur."
Ben derim ki: İbadette, zahidlikte, takvada ve hakkı yerine getirefje hiçbir kınayıcımn kınamasına aldırış etmezdi. Güzel sesli olup n-ı Kerim'i usulünce okurdu. Ayrıca kıraat ilminde mükemmel
bilgi vardı. Büyük ve salih kimselerdendi. İbn Tolon'un zamanında Mısır'da bir araya gelen Muhamnıed b. İshak b. Huzeyme Muham-med b. Nasr el-Mervezî, Muhamnıed b. Harun er-Ruyanî gibi meşhur muhaddisler arasında îbn Cerir de bulunmaktadır. Bunların biyografilerini Muhammed b, Nasr el-Mervezî'den bahsederken anlatmıştık. Bunlar kalkıp namaza durmuşlardı. Allah kendilerine rızıklarını göndermişti.
Günün birinde halife Muktedir, üzerinde bütün âlimlerin ittifak edebileceği şartlarda bir vakfiye yazdırmak istemişti kendisine böyle bir vakfiyeyi ancak Muhammed b. Cerir et-Taberî'nin yazabileceğini söylemeleri üzerine o, Taberî'yi yanına çağırmış ve bu vakfiyeyi yazmasını istemiş, o da yazmıştı. Bunun üzerine halife, kendisini yakınına oturtmuş ve ona kıymet verip şöyle demişti:
- Bir ihtiyacını bana söyle ki karşılayayım.
- Benim herhangi bir ihtiyacım yoktur.
- Bana mutlaka bir ihtiyacını söylemeli veya bir şey istemelisin.
- Mü'minlerin emirinden dileğim şudur ki; güvenlik kuvvetleri komutanına emir versin de cuma günü dilencilerin camideki maksureye girmeleri engellensin.
Halife onun isteği doğrultusunda güvenlik kuvvetlerine gerekli emri verdi.
İbn Cerir, babasının Taberistan'da kendisine miras olarak bıraktığı bir köyün geliri ile geçiniyordu. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
"Mali sıkıntıya düştüğümde bunu arkadaşım bile farkedemez .
Kendimi zengin gösteririm. Böylece dostum da kendini zengin gösterir.
Utanmam, yüz suyumu dökmeme manidir.
Alacağımı taleb etme hususunda da arkadaşıma yumuşak davranırım.
Eğer yüz suyumu dökmekten çekinmeseydim, Zenginliğe daha kolay yoldan ulaşabilirdim."
Şu şiir de ona aittir:
iki huy var ki onları hiç beğenmiyorum: Biri zenginin şımarıklığı» diğeri de yoksulun alçalışıdır. Zengin olduğunda şımarma, Yoksul düştüğünde de zamana hayret et."
İbn Cerir et-Taberî, hicri 310. senenin şevval ayının bitimine iki gün kala, pazar akşamı, seksenbeş ya da seksenaltı yaşında iken vefat etti. Başında ve sakalında çok miktarda siyah kıllar vardı. Kendi evine defnedildi. Çünkü bazı Hanbelî avamı ve ayak takımı, onun gündüz vakti defnedilmesini engellemişler ve onu Rafizilikle suçlamışlardı. Bazı cahillerse onu dinsizlikle itham etmişlerdi. Haşa, o bütün bu isnad ve ithamlardan uzaktır. Aksine o Allah'ın kitabı ve Ra-sûlullah'ın sünnetini bilmek ve amel etmek hususunda büyük İslâm imamlarından biridir. Ancak ayak takımından bazı Hanbelîler, Zahirî fıkıhçısı Ebu Bekir Muhammed b. Davud'un onu büyük günahlarla suçlayıp Rafizilikle itham etmesi doğrultusunda hareket etmişlerdir. Vefatı esnasında çeşitli beldelerden ve şehirlerden insanlar Bağdat'a gelmişler ve onu kendi evine defnetmişlerdi. İnsanlar, vefatından aylarca sonrasına kadar mezarını ziyarete gelip üzerine cenaze namazını kıldılar.
Gadir-i Hum mıntıkasında Rasûlullah (s.a.v.)'ın söylediği sözlerini iki büyük ciltte bir araya getirip derlemişti. Ayrıca

Hadisü't-tayr derlemesi de ona aittir. Abdest alırken ayaklan yıkamayıp da sadece meshetmenin caiz olduğuna dair kavli ona nisbet ederler. Ona göre güya ayakları yıkamak vacip değilmiş. Böyle bir kavil ondan meşhur olarak nakledilmiştir. Bazı âlimlerse iki tane İbn Cerir bulunduğunu, bunlardan birinin Şii olup ayak meshine, dair mezkûr kavlin buna ait olduğunu, ama biyografisini anlatmakta olduğumuz İbn Ceririn bu türlü niteliklerden münezzeh olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddiayı ileri süren âlimlere göre tefsirde sözü esas alınan ve biyografisini anlatmakta olduğumuz İbn Cerir et-Taberî, ayakların abdest esnasında yıkanmasının ve yıkanmakla birlikte ovalanmasının vacip olduğunu söylemiştir. Yalnız o, ovalamak kelimesi ile meshi kasdetmiş-tir. İnsanların çoğu onunu maksadını anlayamamışlardır. Maksadını anlayanlarsa onun ayakları yıkamakla birlikte meshi yani ovalamayı kasdettiğini bildirmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
Vefatı nedeniyle İbn Cerir'in üzerine çok ağıt yakan âlimler olmuştur ki, bunlardan biri de İbn Arabi'dir. Bu zat, İbn Cerir için şöyle bir ağıt yakmıştı:
"Büyük bir olay, çok önemli bir hadise ki, çok sabredicilerin sabırlarını kırmıştır.
İlimlerin öldüğü duyuruldu. Muhammed b. Cerir'in ölüm haberi geldi.
Yıldızlar kaydı. Öyle yıldızlar ki, onlar parlaktılar. Şekilleri fani olup gittiler.
Işıkları parlak olup karanlık gecenin örtüsünü aralıyorlardı.
Parlak aydınlıkları ezilip yok oldu.
Sonra ovaları sarp ve geçit vermez yerler haline geldiler.
Ey Ebu Cafer (Taberî), sen övgüye layık bir halde bu dünyadan göçüp gittin.
Ciddiyet ve gayrette hiç gevşemedin, gevşeklik göstermedin.
Çalışıp çabalamanın ücretini bolca alacaksın.
Takva için çabaladın, çaban meşkûr olsun.
Bu çaban sayesinde Cennet-i Adn'da gıbta ve sevinç içinde ebedi kalmayı hak ettin."
İbn Cerir et-Taberî için Ebu Bekir b. Düreyd de uzun bir mersiye yazmış ve bu mersiyeyi Hatib Bağdadî tamamıyla nakletmiştir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [21]

Hicretin Üçyüzonbîrinci Senesi

Bu senede Karmatîlerin emiri Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî, geceleyin 1.700 süvari ile Basra'ya girdi. Kılda örülme merdivenleri şehrin surlarına atarak surlara tırmandı ve şehire zorla girip kapıları açtı. Karşılaştığı adamların tümünü öldürdü. İnsanların çoğu ondan kaçtılar. Kendilerini suya attılar. Çokları suda boğuldu. Ebu Tahir, Basra'da onyedi gün kaldı. İnsanların bir kısmını öldürdü, Kadınları ve çocukları esir aldı. Beğendiği mallan da gasbetti. Sonra kendi memleketi olan Hecer'e döndü. Halife, onun üzerine her asker gönderdiğinde Ebu Tahir kaçıyor ve bulunduğu şehri boş olarak terkediyordu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).
Halife Muktedir, bu senede Hamid b. Abbas ile Ali b. İsa'yı vezirlikten azledip Ebu Hasan b. Furat'ı üçüncü kez vezirliğe iade etti. Hamid ile Ali b. Abbasi da ona teslim etti. Hamid'e gelince; yeni vezirin yani Ebu Hasan b. Furat'ın oğlu Muhsin Muktedir'e giderek 500.000.000 dinarı kendisinden tahsil etmeyi tekeffül edeceğini söyledi ve Hamid'i kendisine teslim etmesini istedi. Halife Muktedir de Hamid'i ona teslim etti. Muhsin, Hamid'e çeşitli işkenceler tatbik etti. Ondan sayılamıyacak derecede çok miktarda para ve mal aldı. konra onu, mallarına el koysunlar diye bazı görevlilerle birlikte Va-sıta gönderdi. Yolda gitmekte iken ona zehir içirmelerini emretti. Görevliler de Hamid'in kendilerinden istediği rafadan bir yumurtayı zehirleyerek kendisine yedirdiler. O da bu yüzden bu senenin ramazan ayında öldü.
Ali b. İsa'ya gelince, ondan 300.000 dinar para cezası tahsil edil-öı. Ayrıca kendi katiplerinden bir kısmından da para cezası alındı.
Bunlardan ve Kahramane'den müsadere edilen altınların miktarı tir) den çok olup milyonları geçti. Ayrıca bazı eşyalar, mülkler, binekle altın ve gümüş kaplar da bunlardan zorla alındı.
Vezir İbn Furat, halife Muktedir Billah'a hadim Munis'i yanı dan uzaklaştırıp Şam'a göndermesini tavsiye etti. Hadim Munis " had için gittiği Bizans'tan yeni gelmişti. Oralarda birçok kaleleri v" şehirleri fethetmiş, cidden çok miktarda ganimetler getirmişti Ts^ var ki halife, vezirin bu tavsiyesine uymuştu. Hadim Munis, halife den, ramazan ayı çıkıncaya kadar kedisine Bağdat'ta kalma müsaadesini vermesini istemişti. Hadim Munis, halifeye, vezirin oğlunun insanlara işkence ettiğini, mallarına el koyduğunu bildirmişti. Fakat yine de halife, hadim Munis'e Bağdat'tan çıkıp Şam'a gitmesini emretti.
Bu senede çekirgeler çoğaldı ve birçok ekinleri bozdu.
Bu senenin ramazan ayında halife, miras taksimatında arta kalan kısmın zevi'l-erhama verilmesini emretti.
Bu senenin ramazan ayında Babü'l-Amme'de zındıkların 204 çuval dolusu kitapları yakıldı. Yakılan kitaplar arasında Hallac'ın ve diğerlerinin tasnif ettikleri eserler de vardı. Bu yakma sırasında, kitapların süslenmesinde ve tezhibinde kullanılmış çok miktarda altın zayi oldu.
Bu senede vezir Ebü'l-Hasan b. Furat, Derbil Fadl mıntıkasında bir akıl hastahanesi yaptırdı. Bu hastahaneye her ay kendi parasından 200 dinar harcıyordu. [22]

Hicretin Üçyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hallal Ahmed B. Muhammed B. Havin

Bu zatın künyesi, Ebu Bekir el-Hallal'dır. "el-Kitabü'1-Cami li Ulûm-i İmamAhmed" adlı kitabın yazarıdır. İmam Ahmed b Han-bel'in mezhebiyle ilgili olarak bunun gibi başka bir kitap tasnif edilmemiştir. Hallal, Hasan b. Arefe'den, Sa'dan b. Nasr'dan ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. Bu senenin ikinci gününde, cuma günü namazdan önce vefat etmiştir. [23]

Ebu Muhammed El-Cerirî

Mutasavvıf imamlardan biridir. Asıl adı, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin Ebu Muhammed el-Cerirî'dir. Büyük sofilerdendir Sırr-i es-Sakatî ile arkadaşlık etmiştir. Cüneyd-i Bağdadî de ona saygı gösterir ve ikramda bulunurdu. Cüneyd can çekişirken Cerirî'nin gelip yanında oturmasını istedi. Cerirî, Hallac-ı Mansur'un durumu hakkınca kesin birşey söyleyememiş, ancak onur hakkında iyi ifadeler kullanmıştır. Şu da var ki Cerirî, salihliği, dindarlığı ve güzel edebi ile yad edilen bir kimsedir. [24]

Maânî'l-Kur'ân Adlı Eserin Sahibi Zeccac

Asıl adı İbrahim b. Sirri b. Sehl Ebu İshak ez-Zeccac'dır. Faziletli, dindar ve güzel akide sahibi bir kimseydi. Güzel eserle vermiştir. "Ma'âni'l-Kur'ân" aldı kitap ve birçok faydalı eserler ona aittir. İlk zamanlarında camcılık yapardı. Sonra nahiv ilmine sempati duydu. Müberred'in yanma gitti. Üstadı Müberred'e her gün bir dirhem veriyordu. Sonra Zeccac zenginleşti malı çoğaldı. Müberred'e verdiği günlük bir dirhemi vefat edinceye kadar kesmedi.
Zeccac, Kasım b. Ubeydullah'ı da eğitmiş ve yetiştirmişti. Kasım vezirliğe nasbedilince, insanlar Zeccac'ın yanma geliyorlar ve vezir Kasıma sunması için ona bazı isteklerini içeren pusulalar veriyorlardı. Bu sebeple onun yanında 40.000 dinardan fazla para birikti. Hicri 311. senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti.
Ebu Ali el-Farisî, kendisinden nahiv dersleri aldı. İbn Kasım b. Abdurrahman b. İshak ez-Zeccacî de kendisinden nahiv ders aldığından ötürü Zeccacî adıyla anılmıştı. Bu zat "el-Cümel fi'n-Nahv" adlı kitabın sahibidir. [25]

Mutedid'in Azatlısı Bedr

Asıl adı, Bedr el-Hammamî'dir. Kendisine Büyük Bedir de denilirdi. Son zamanlarında Fars valiliği yaptı. Kendisinden sonra oraya oğlu Muhammed vali olarak atandı. [26]

Hamid B. Abbas

Vezirlik yapmıştı. Muktedir, hicretin 306. senesinde onu vezirliğe nasbetti. Çok malı ve köleleri vardı. Fazla masraf yapardı. Cömertti, eli açıktı, mürüvveti boldu. Fazla savurgan olup yoksullara bol armağanlar verdiğine dair hikayeler nakledilmektedir. Bununla beraber yine de çok büyük bir servet biriktirmişti. Kendisine ait bir bodrumda binlerce altın bulunmuştu. Oraya her gün girdiğinde 1.000 dinar bırakırdı. Bodrum dinarla dolunca üzerini kapattı. Kendisi gözden düşüp malına el konulduğunda, bodrumda para sakladığına dair ihbarlar yapıldı. Görevliler orayı açtıklarında, cidden çok miktarda dinar buldular ve çıkardılar.
Hakkında nakledilen menkıbelerin en önemlisi, onun, Hallac-ı Mansur'un öldürülmesi hususunda ihbarcılık yapanlardan biri olduğudur.
Vezir Hamid b. Abbas, bu senenin ramazan ayında zehirlenerek öldürüldü.
Bu senede "Sahih" adlı kitabın sahibi Ömer b. Muhammed Bah-ter el-Bahterî de vefat etti. [27]

İbn Huzeyme

Asıl adı Muhammed b. İshak b. Huzeyme b. Muğire b. Salih b Bekr es-Sülemî'dir. Muhsin b. Müzahim'in azadlısıdır. Künyesi Ebu Bekir b. Huzeyme'dir. İmamlar imamı lakabını almıştır.
Çeşitli ilimlerde derya idi. Birçok şehri dolaştı, çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunarak hadis toplamaya ve ilim tahsil etmeye gayret sarfetti. Çok kitaplar yazıp tasnif etti, derledi. "Sahih" adlı kitabı, kitapların en kıymetlilerinden ve en faydalılarındandır. İctihad sahibi müctehitlerden biridir. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, "Tabakatü'ş-Şafiiyye" adlı kitapta onur

şöyle dediğini nakletmiştir: "Onaltı yaşıma vardığımdan bu yana hiçbir kimseyi taklit etmedim."
Tabakatü'ş-Şafiiyye adlı kitabımızda, İbn Huzeyme'nin biyografisini uzun uzadıya anlattık. O, Mısır'da aç kalan iki Muhammed'den biridir ki, Allah, kıldıkları namazın bereketine kendilerine rızık ihsan etmişti. Diğer Muhammed ise, Muhammed b. Nasr el-Mervezî idi. Bunların başından geçen bu hadiseye benzer başka bir hadiseyi de Hasan b. Süfyan'ın biyografisinden bahsederken anlatmıştık.

Bu senede tıpla ilgili "el-Musannefü'1-Kebir" adlı kitabın sahibi tabib Muhammed b. Zekeriya da vefat etti. [28]

Hicretin Üçyüzonikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Karmatîlerin reisi melun Ebu Ta-hir el-Hüseyin b. Ebi Said el-Cenabî, Allah'ın Beyt-i Haranı'nı tavaf edip geri dönen hacılara saldırdı, yollarını kesti, onlar da savunmak için kendisiyle savaştılar. Mallarını, canlarını ve ırzlarını korumaya çalıştılar. Ama Karmatî Ebu Tahir, onlardan çoğunu Öldürdü. Öldürdüğü adamların sayısını ancak Allah bilir. Kadınlarını ve çocuklarını da esir aldı. Dilediği mallarım da kendine ayırdı. Gasbettiği malların değeri 1.000.000 dinarı bulmaktaydı. Bir o kadar da ticaret eşya ve emtiası gasbetmişti. Hacıların bineklerini, azıklarını, mallarını, kadınlarını ve çocuklarım, bu uzak çölde ellerinden aldıktan sonra onlan susuz, azıksız ve bineksiz olarak kendi hallerine bırakmıştı. Bunla-rı Küfe valisi Ebü'l-Heyca Abdullah b. Hamdan müdafaa etmeye çalışmışsa da Karmatî Ebu Tahir, onu bozguna uğratıp esir almıştı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râcıun: (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.). Karmatî Ebu Tahir'in maiyetinde 800 savaşçı vardı. O zaman kendisi onyedi yaşındaydı. Allah onu kahretsin.
Bu hacıların soygun ve katliam haberleri Bağdat'a ulaştığında; kadınları, aileleri ve yakınları kalkıp feryad-ü figan etmeye, saçlarını başlarını yolmaya, yüzlerini tokatlamaya başladılar. Vezirin ve oğlunun zulmü neticesinde zillete maruz kalan kimselerin kadınları da bunlara katıldılar. O gün Bağdat'ta son derece feci bir gün yaşandı.
Halife bu durumu sorunca, kendisine, feryad-ü figan edenlerin; yolda soyguna uğrayıp öldürülen hacıların kadınları ile İbn Furat tarafından malları müsadere edilen kimselerin kadınları olduğu söylendi. Hacib Nasr İbnu**1**-Kaşverî, halifeye gelip vezirin aleyhinde konuşarak şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, sen muzaffer bir komutan olan hadim Munis'i yanından uzaklaştırdığından ötürü cesaretlenen bu Karmatî lider ayaklandı ve buraları ele geçirmeye tamahlandı. Hadim Munis'i buradan uzaklaştırmanı sana tavsiye eden de vezir İbn Furat'tır."
Bunun üzerine halife, İbn Furat'a şöyle haber gönderdi: "İnsanlar, bana samimi davrandığın halde senin aleyhinde konuşuyorlar." Böyle dedi ve gönlünü hoş etmek için yanına gelmesini söyledi. Oğluyla birlikte bineklerine binerek halifenin yanma gittiler ve huzura girdiler. Halife onlara ikramda bulundu, gönüllerini hoş tuttu. Halifenin yanından çıktılarında hacib Nasr onlara çok hakaretlerde bulundu. Diğer büyük komutanlar da aynı şekilde onlara harakette bulundular. Vezir, normal âdeti üzere kendi makamına gidip oturdu. Halkın idaresiyle uğraştı. Gerekli hükümleri verdi, ama o geceyi kendi durumunu düşünerek geçirdi. Sabahleyin de düşünceli halde güne başladı ve şu şiiri okudu:
"Açıkgöz ve basiretli de olsa, Sabahlamış da olsa ne olacağını bilmez.
Hayır önünde mi çıkacak, yoksa arkasında mı olacak? İşte bunu bilemez."
Sonra aynı günde halife tarafından gönderilen iki komutan gelip evinin haremlik kısmına girdiler, onu başı açık, zelil, küçültülmüş ve utanılacak bir halde horlanmış olarak evden çıkararak bir kayığa bindirip Bağdat'ın öbür tarafına götürdüler. İnsanlar bu durumu anlayınca, vezir İbn Furat'ı tuğla parçalarıyla taşladılar. Camiler kapandı. Mabedlerin çoğu tahrip edildi İnsanlar cuma namazını kılmadılar. Vezir İbn Furat'tan 2.000.000 dinar, oğlundan da 3.000.000 di nar devlete borçlu olduklarına dair yazılı ifade alındı. İkisi güvenlik kuvvetleri komutanı Nazük'e teslim edildiler. Bu miktardaki paralar kendilerinden alındıktan sonra tutuklandılar. Daha sonra halife ha dim Munis'e haber gönderdi. Hadim Munis Bağdat'a geldiğinde vezir İbn Furat ile oğlu ona teslim edildiler. O da ikisine son derece hakaretlerde bulundu, dövdü. Onu ve asla iyilik yapmamış olan suçlu oğlunu cezalandırdı. Bundan sonra ikisi de öldürüldü.
Daha sonra Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Muhanımed b. Yahya b. Hakan Ebü'l-Kasım, bu senenin rebiyülevvel ayının dokuzunda vezirliğe atandı.
Hadim Munis Bağdat'a girdiğinde, büyük bir alâyişle girmişti Yeni vezir İbn Hakan'a ricada bulunarak, kovulmuş halde San'a'ya sürülen Ali b. İsa'nın geri getirilmesini istedi. Bundan sonra hadim Munis, Mekke'ye döndü. Yeni vezir İbn Hakan ona haber göndererek Şam'ın ve Mısır'ın durumuna bakmasını istedi.
Bu arada halife, hadim Munis'e, Karmatîlerle savaşmak üzere Küfe'ye hareket etmesini emretti. Gitmesi ve gerekli masrafları yapması için de ona 1.000.000 dinar gönderdi. Öte yandan Karmatî, esir aldığı hacıları serbest bıraktı. Bunlar 2.000 erkek ve 500 kadındı. Bunlarla birlikte Küfe valisi Ebü'l-Heyca da esirlikten affedilerek serbest bırakıldı. Halifeye mektup yazarak Basra ve Ahvaz yönetiminin kendisine verilmesini istedi, ancak halife onun bu isteğini kabul etmedi. Hadim Munis büyük bir askeri birlikle Küfe tarafına gitti. Orada durum sakinleşti. Kûfe'den kalkıp Vasıt'a gitti. Küfe'de yerine vekil olarak hadim Yakut'u bıraktı. Neticede işler yoluna girdi ve düzen sağlandı.
Bu senede Küfe ile Bağdat arasında bir adam ortaya çıkarak kendisinin Muhammed b. İsmail b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia etti. Bedevilerden ve ayak takımından bazı kimseler de onun bu iddiasını

doğruladılar, etrafında toplandılar. Böylece bu senenin şevval ayında durumu kuvvetlendi. Vezir, onun üzerine bir askeri birlik şevketti. Bu askerler onunla yaptıkları savaşta kendisini bozguna uğrattılar, adamlarından bir kısmını öldürdüler. Geride kalanlar ise dağılıp gittiler. Sözü edilen bu iddiacı kişi, İsmailiye mezhebinin reislerinin ilki idi.
Bağdat güvenlik kuvvetleri komutanı Nazük, Hallacın arkadaşlarından Haydere, Şa'ranî ve İbn Mansur adındaki üç kişiy yakaladı. Bunlardan, sahip oldukları görüş ve itikadlarmdan geri dönmelerim taleb etti, ancak bunlar vazgeçmeyince, Nazük boyunlarını vurdu ve onları Bağdat'ın doğru yakasında idam etti.

Bu senede halkın Karmatîlerden çok korkmaları nedeniyle Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [29]

Hicretin Üçyüzonîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Hamiş

Künyesi Ebu İshak'tır. Vaiz ve zahid bir kimseydi. İnsanlara öğüt verirdi. Onun güzel sözlerinden biri şudur: "Sakınmaya karşı Allah'ın kazası güler. Emele karşı ecel güler. Tedbire karşı takdir güler. Uğraşıp yorulmaya karşı da kısmet güler." [30]

Ali B. Muhammed B. Furat

Halife Muktedir onu vezirliğe tayin etti. Sonra azletti, yine tayin etti, yine azletti, yine tayin etti, yine azletti, yine tayin etti. Sonra onu bu senede öldürdü. Oğlunu da öldürdü. Çok büyük bir servete sahipti. 10.000.000 dinarı vardı. Çiftliklerinden her sene 1.000.000 dinar kazanırdı. 5.000 kadar âbid ve âlim kişiye, her ay kendilerine yetecek miktarda nafaka verirdi.
Vezirlikten ve hesap ilminden iyi anlardı. Anlatıldığına göre o bir günde 1.000 mektuba gözatmış 1.000 evrak imzalamıştı. Bunu görenler hayrete düşmüşlerdi. Son derece mürüvvet sahibi ve cömert bir kimseydi. Maiyetinde çalışanlara güzel muamelede bulunurdu. Ancak bunun yamsıra bazı kimselere haksızlık eder ve mallarını zorla alırdı. Allah da, zalim olan kasaba halklarını aziz ve muktedir bir kimsenin yakalayışı gibi onu yakaladı.
Eli açık bir kimseydi. Bol ihsanlarda bulunur, muhtaçlara harçlık verirdi. Bir gece muhaddisler, sofiler, edebiyatçılar, onun yanında müzakerede bulunmuşlardı. Bu gruplardan her birine 20.000 dinar vermişti.
Adamın biri onun adına bir mektup yazarak Mısır valisine götürmeye hazırlanmıştı. Mektupta Mısır valisine, hanıil-i mektuba iyilik ve ihsanda bulunması emrediliyordu. Ancak bu mektup adamın üzerinde yakalandı. Vezir onun sahte mektup yazdığını bildiği için, meclisinde hazır bulunan kimselere, kendisi adına mektup yazan bu adama nasıl bir muamele yapılması gerektiğini sordu. Bazıları elinin kesilmesini, bazıları baş parmağının kesilmesini, bazıları çok şiddetlice dövülmesini tavsiye ettiler. Vezirin kendisi ise: "Bütün bu tekliflerinizden daha iyi bir yol yok mudur?" dedi. Sonra mektubu alıp üzerine: "Evet, bu yazı bana aittir. Hamil-i mektup da en has arkadaşlarımdandır. Yapabileceğin bütün iyilikleri mutlaka kendisine yap." <jj_ ye yazdı. Mektup Mısır valisine ulaşınca, vali, mektubu getirene büyük ihsanlarda bulundu ve 20.000 dinar kadar para verdi.
Vezir İbn Furat, bir gün katiplerinden birini huzuruna çağırarak şöyle dedi:
"Yazıklar olsun sana. Ben senin hakkında çok kötü düşünüyorum. Her vakit seni yakalamak ve malına el koymak istiyorum, ama rüyada bir parça ekmekle karşıma çıkıp beni bu icraatımdan vazge-çirdiğini görüyorum. Birkaç geceden beri rüyamda seni yakalamak istediğim halde bu ekmeği bana göstererek kendini koruduğunu görüyorum. Askerlere seni öldürmeleri için emir veriyorum, sana her mızrak atışlarında veya bir darbe vurduklarında elindeki ekmek parçasını kalkan olarak onlara karşı kullandığını ve darbelerden etkilenmediğini görüyorum. Bu ekmeğin hikayesini bana anlat hele."
Katip dedi ki: "Ey vezir, küçüklüğümden beri annem her gece yastığımın altına bir parça ekmek koyardı, sabah olunca o ekmeği başımın sadakası olarak bir yoksula verirdim. Annem vefat edinceye kadar bu hal böyle devam etti. O vefat ettikten sonra bu defa ben kendim her gece yatarken yastığımın altına bir ekmek parçası koyuyor, sabah olunca da o ekmeği alıp bir yoksula sadaka olarak veriyorum." Vezir, onun bu durumunu beğenip takdir etti ve şöyle dedi: "Vallahi, bugünden sonra asla sana kötülüğüm dokunmayacaktır. Artık senin hakkında iyi niyet sahibi oldum, seni sevmeye başladım."
İbn Hallikan, vezir Ali b. Muhammed b. Furat'm biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve bizim onun hakkında anlattığımız şeylerin bir kısmını da nakîetmiştir. [31]

Muhammed B. Muhammed B. Süleyman B. Haris B. Abdirrahman

Künyesi, Ebu Bekir el-Ezdî'dir. Vasıt şehrindendir. Bağendî lakabıyla tanınırdı. Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr'den, İbı Ebi Şey-be'den, Şeyban b. Ferruh'tan, Ali b. el-Medinî'den, Şamlı, Mısırlı, Kû-feli, Basralı ve Bağdatlı birçok kimselerde hadis dinlemiştir. Hadis öğrenmek uğruna uzak memleketlere seyahatlerde bulunmuş ve kendini ilim tahsiline vakfetmiş, bu hususta çok çabalar sarfetmişti. Hatta anlatıldığına göre o, namazda ve uykuda, farkında olmaksızın bazı hadisleri senetleriyle okurmuş. Namazda böyle yaparken yanında bulunanlar "Sübhanallah" diyerek onu uyarırlarmış ve o da namazda olduğunu

anlarmış.
Şöyle dermiş: "Ben hadisten 300.000 meseleye cevap verdim ve başka meseleye de geçmedim."
Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, Rasûlullab (s.a.v.)'ı rüyasında görmüş ve ona şöyle demişti:
- Ya Rasûlallah! Hadislerde Mansur mu yoksa A'meş mi daha sebatlı bir ravidir?
- Mansur..."
Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, hadislerde tedlis (hadislerin senetlerini birbirine karıştırma ve sabit olmayan asılsız senetleri nakletmek) ile ayıplanıyordu. Öyle ki Darekutnî: "O, çok tedlis yanan biri idi. Duymadığını rivayet ederdi. Hatta baz hadisleri de çalmıştır." demiştir. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesi

İbn Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayının bitimine bir gece kala Bağdat'ın güneyinden kuzeyine doğru güneşin batışından önce bir yıldız kaydı. Kainat aydınlandı. Öyle ki, yıldırım sesini andıran bir gürültü meydana geldi.»
Bu senenin safer ayından halife, Rafizilerden bir cemaatın Berasi Mescidi'nde toplandıklarını, bunların sahabelere sövdüklerini, cumayı kılmadıklarım, Karmatîlerle yazıştıklarını, Küfe ile Bağdat arasında bir yerde ortaya çıkan Muhammed t*. İsmail'e bey'ata davet ettiklerini, onun Mehdi olduğunu söylediklerini, Muktedir'den ve ona tabi olanlardan uzak bulunduklarına dair ifadeler kullandıklarını haber aldı. Bunlar için gerekli tedbirlerin alınmasını emretti ve âlimlere mezkûr mescid hakkındaki fetvalarını sordu. Bunlar da orasınınm Mescid-i Dırar olduğuna dair fetva verdiler. Rafizilerden elegeçirilen-ler, şiddetle dövüldüler. Bunların durumları halka ilan edildi. Mezkûr Berasi Mescidi'nin yıkılması emredildi ve Nazük tarafından yıkıldı. Vezir Hakanî de emir verdi. Yıkılan o mescidin yeri mezarlık haline getirildi. Orada mevaliden bir cemaat defnedildi.
İnsanlar bu senenin zilkade ayında hacca gitmek üzere yola koyulduklarında Karmatî lider Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Ce-nabî yollarım kesti. Hacı adaylarının çoğu memleketlerine geri döndüler. Anlatıldığına göre bazıları ondan eman dilediler. O da hacca gitmeleri için onlara eman verdi.
Halifenin askerleri, onunla ne kadar savaştılarsa da, çok güçlü olduğundan ve inatçı bir yapıya sahip bulunduğundan ötürü bu savaşların bir yararı olmadı. Bağdatlılar da bundan rahatsız oldular. Bağdat'ın batı yakasında yaşayanlar, bunlardan korktukları için doğu yakasına taşındılar. Karmatî, Küfe şehrine girdi. Orada bir ay ikamet etti. Halkın hoşuna giden mal ve kadınlarını gasbetti.
İbn Cevzî dedi ki: Bu senede Bağdat'ta hurma ürünü çoğaldı. Öyle ki, sekiz ntl (yaklaşık 4 kg.) hurma, bir habbe gümüşe satılır oldu. Hurmanın bir kısmı kurutuldu ve Basra'ya sevkedildi.
Bu senede halife Muktedir, veziri Hakanî'yi, bir sene altı ay iki gün görevde bıraktıktan sonra azletti. Yerine Ebu Kasım Ahmed b Ubeydullah b. Ahmed b, Hatib el-Hasibî'yi atadı. Çünkü bu zat, Hasan b. Furat'm zevcelerinden birinin malını dağıtıp harcamıştı. Bu mal 700.000 dinadı. Hasibî, Ali b. İsa'ya Mısır ve Şam mıntıkalarının yönetimini üstlenmesini emretti. O Mekke'de ikamet etmekte idi. Bazan Mısır ve Şam taraflarına gidiyor ve gerekli düzenlemeleri yapıyor, sonra Mekke'ye dönüyordu. İşleri bu yolla idare ediyordu. [33]

Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ali B. Abdülhamid B. Abdullah B. Süleyman

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Gadairî'dir. Kavarirî'den ve Abbas el-Anberî'den hadis dinledi. Güvenilir ve sika abidlerdendi.
Şöyle demişti: «Bir gün Sırri es-Sakatî'ye gittim, kapısını vurdum. Kapıya çıktı. Ellerini kapının iki tarafına dayayarak şöyle dedi: "Allahını, beni senin ibadetinden alıkoyan kimseyi meşgul et." Onun bu duası sayesinde berekete nail oldum. Halep'ten Mekke'ye kırk kez yaya olarak gidip haccettim ve yine yaya olarak geri döndüm.» [34]

Hafız Ebü'l-Abbas Es-Serrac

Muhamnıed b. İshak b. İbrahim b. Mehran b. Abdullah es-Sakatî. Sakif kabilesinin azathsıdır. Künyesi, Ebü'l-Abbas es Serrac'tır.
Sika hadis imamlarından ve hafizlarındandır. Hicretin 218. senesinde doğdu. Kuteybe'den, İshak b. Raheveyh'den, çok sayıda Horasanlı, Bağdatlı, Kûfeli, Basralı ve Hicazlılardan hadis dinledi. Kendisinden daha önce doğmuş, daha Önce vefat etmiş ve yaşça kendisinden daha büyük oldukları halde Buharî ile Müslim de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.
Cidden faydalı birçok eserleri vardır. Duası müstecap olan kimselerdendi. Rüyasında bir merdivene tırmandığını ve doksandokuz basamak çıktığını görmüştü. Bu rüyasını her kime tabir ettirmişse hepsi de kendisine, doksandokuz sene

yaşayacağım söylemişlerdi. Gerçekten de o kadar yaşamıştı. Kendisi seksenüç yaşındayken oğlu Ebu Amr dünyaya gelmişti.
Hakim, oğlu Ebu Amr'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mescide babamın yanına gittiğimde insanlar onun çevresinde oturmaktaydılar, onlara şöyle diyordu: "Ben seksenüç yaşımdayken bir gecede işte bu oğlumu kazandım."» [35]

Hicretin Üçyüzondördüncü Senesi

Bu senede Bizans imparatoru Domestikos, sınırlarda yaşayan Müslüman halka mektuplar yazarak kendisine haraç ödemelerini istedi. Müslümanlar onun bu isteğini kabul etmeyince bu senenin basında askerleriyle birlikte üzerlerine yürüdü ve ülkede bozgunculuk yaptı. Malatya şehrine girdi. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Orada onaltı gün müddetle ikamet etti. Malatyalılar Bağdat'a gelerek halifeden Domestikos'a karşı yardım istediler.
Bağdat'ın iki mıntıkasında yangın meydana geldi. Bu yüzden iki yangın yerinde de çok sayıda insan öldü. Yangın yerlerinden birinde 1.000 ev ve dükkân yandı. Sonra İmparator Domestikos'un ölüm haberi geldi. Bu mektup minberler üzerinde okundu. Ayrıca Mekke'den de bir mektup geldi. Bu mektupta halkın, Karmatîlerin kendilerine yaklaşmaları nedeniyle son derece huzursuz olduğu anlatılıyordu. Halk bu yüzden Mekke'yi bırakıp Taife ve çevredeki diğer yerleşim alanlarına göçmüştü.
Bu senede Nusaybin'de büyük bir fırtına esti. Bu yüzden çok sayıda ağaç kökünden söküldü ve evler yıkıldı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin şevval ayının sekizinde (kanun-i evvelin 7'sinde) pazar günü Bağdat'ta çok miktarda kar yağdı. Bu nedenle şiddetli bir soğuk meydana geldi. Öyle ki, hurma ağaçlarının ve diğer çeşitli ağaçların çoğu telef oldu. Yağlar, hatta içecekler dondu. Gülsulan, sirkeler, haliçlerdeki sular ve Dicle ırmağının suyu da dondu. Bazı hadis âlimleri, Dicle nehrinde donan sular üzerinde hadis okumak için oturum düzenlediler. Orada hadis okuyup yazdılar. Sonra yağan yağmurlar nedeniyle soğuğun şiddeti kırıldı ve bütün soğuklar, karlar, buzlar yokoldu Allah'a hamdolsun.
Bu senede hacılar Horasan'dan Bağdat'a geldiler. Hadim Munis, Karmatîlerin Mekke'ye hücum ettiklerini gerekçe olarak ileri sürüp mazeret beyat etti. Hacca gitmemelerini söyledi. Onlar da geri döndü-te. Bu senede Irak tarafından hacca giden olmadı. Gitme imkanı bu-
Bu senenin zilkade ayında halife, veziri Ebü'l-Abbas el-Hasibî'yi bır yıl iki ay vezirlik yaptıktan sonra azletti. Yakalanıp hapse atılmasını emretti. Çünkü vezir Ebü'l-Abbas görevini ihmal etmiş, vezirlik feriyle ilgilenmemiş, halkın yararına olan işlere bakmamıştı. Zira o, Per gece içki içmekle meşgul oluyor, sabaha mahmur olarak başlıyor, ayı ile kötüyü birbirinden ayırd edemiyordu. Devlet işlerim vekillerine bırakmış, onlar da kendisine ihanet edip kendi çıkarları doğrultu, sunda çalışmışlardı.
Halife onu azlettikten sonra vezirliğe atayacağj Ali b. İsa gelinceye kadar vekaleten Ebü'l-Kasım Ubeydullah b. Mu-hanımed el-Kelvezanî'yi vezirliğe atadı. Sonra Dımışk'ta bulunan Ali b. İsa'nın getirilmesini emretti. O da büyük bir gösterişle Bağdat'a geldi. Genel ve özel bütün faydalı işleri, maslahatları yürütmeye başladı, işleri yoluna koydu. Düzen sağlandı. Ali b. İsa, Hasibî'yi çağırıp onu tehdit etti, kınadı ve Aziz ve Celil olan Allah'a karşı gelip hususi hayatını kötü yaşamasından, halkın idaresini kötüye sevkettiğinden ötürü onu kadıların ve ayandan olan zevatın huzurunda yerdi. Onunla münakaşa etti. Sonra onu zindana gönderdi.
Bu senede Said lakabıyla tanınan Nasr b. Ahmed es-Sam'anî, Rey mıntıkasını ele geçirdi. Orada hicretin 316. senesine kadar ikamet etti.
Said, bu senenin yaz mevsiminde Tarsus'tan Bizans'a doğru gazaya gitti. Ganimetler elde edip askerleriyle birlikte salimen geri döndü.
Bu senede Iraklılar Karmatîlerin hücumu korkusundan ötürü hacca gitmediler.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Bağdat halife sarayının yakınındaki Babü'n-Nobî kapısının muhafızı Sa'd en-Nobî, safer ayında vefat etti. Onun yerine kardeşi aynı kapının muhafızlığına tayin edildi ve bunlardan sonra bu kapı onların adıyla anılır oldu.
Bu senede Muhammed b. Muhammed el-Bahilî, Muhammed b. Ömer b. Lübabe el-Karmatî, Hanefî mezhebine göre ferai ilmini iyi bilen Nasr b. Kasım Ebü'1-Leys vefat ettiler. Nasr; Kavarirî'den hadis dinlemiş, ders almıştı. Sika bir ravi olup Ebu Hanife hazretlerinin mezhebine göre feraizi iyi bilirdi. Allah'a yakın, kadri yüce bir zattı. [36]

Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesi

Bu senenin safer ayında yeni vezir Ali b. İsa, Dımışk'tan Bağdat'a geldi. Halk kendisini yolda karşıladı. Bir kısmı onu karşılamak için Enbar'a kadar gitti. Bir kısmı daha yakınlarda durdu. Halifenin huzuruna girdiğinde halife onunla güzelce konuştu. Sonra vezir kendi makamına döndü. Halife ardından, ona halılar, kumaşlar, çeşitli sergiler ve 20.000 dinar para gönderdi. Ertesi gün de saraya gelmesini emretti. Saraya vardığında halife ona hü'at giydirdi. AH b. İsa, hil'atı giydikten sonra şu şiiri okudu:
"İnsanlar ancak dünya ile ve dünyanın sahibi ile beraber olurlar. Dünya bir kimseden yüz çevirince onlar da o kimseden yüz çevi Dünyanın kardeşini (dünyalığı olanı) tazim edip sayarlar. Ama bir gün dünya o kimseye hoşlanmadığı bir şekilde

saldırırsa omar da o kimseye saldırırlar."
Bu senede Bağdat'a, Bizanslıların Samsat'a girip oradaki bütün mallan yağmaladıklarına ve oraya imparatorun otağını kurduklarına büyük camide çan çaldıklarına dair bir mektup geldi. Halife de hadim Munis'e, askerleri hazırlayıp oraya sefere gitmesini emretti ve ona kıymetli hü'atler giydirdi. Bir süre sonra Müslümanların, Samsat'a saldıran Rumlara karşı hücuma geçip onların çoğunu öldürdüklerine dair mektup geldi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Hadim Munis, harekete geçmek üzere hazırlandığında, hizmetçilerden biri yanına gelip halifenin -vedalaşmak üzere saraya gitmesi anında- onu yakalatmaya niyetlendiğini bildirdi. Sarayda, kendisinin içine düşmesi için bir çukur kazıldığı ve çukurun, üzerine bir halı serilerek gizlendiği anlatıldı. O da saraya gitmekten vazgeçti. Her taraftan komutanlar yanma geldiler ve halifeye karşı onunla birlik oldular. Halife de ona kendi el yazısı ile bir mektup göndererek duyduğu bu haberin doğru olmadığına dair yemin etti. Bunun üzerine hadim Munis'in gönlü hoş oldu ve köleleriyle birlikte saraya gitti.
Saraya girdiğinde, halife onunla güzelce konuştu, onu şanına yaraşır bir şekilde karşıladı. Kendisine karşı gönlünün hoş olduğuna, kalbinde ona karşı asla kötü bir niyet bulunmadığına, kendisine karşı bildiği eski safiyane düşünceleri muhafaza ettiğine yemin etti. Bundan sonra hadim Munis saygı ve ikram görmüş olarak saraydan çıktı. Halifenin oğlu Abbas, vezir, hacib Nasr hizmetçileriyle birlikte onu uğurlamaya çıktılar. Ümera ve komutanlar, maiyet erleri gibi onun önünde tekbirler getirdiler. Yola çıkış günü, cidden görülmeye değer muazzam bir gündü. Bizanslılarla savaşmak üzere sınır boyuna yöneldi.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında, birçok kadınları boğarak öldüren bir adam yakalandı. Bu adam astrolog olduğunu, gaipten haber verdiğini ileri sürüyordu. Bu özelliği nedeniyle kadınlar ona yöneldiler. Bir kadınla yalnız başına tenhada buluşunca, onunla fuhuş yapıyor, sonra da elindeki bir kirişle onu boğuyordu. Bu işlerde karısı da kendisine yardımcı olmuştu. Boğup öldürdüğü kadınları kendi evinde kazdığı bir çukura defnediyordu. O çukur dolunca, başka bir eve ta-Şmmış, orada da aynı işi yürütmeye devam etmişti. Son olarak ikamet etmekte olduğu evde yakalandığında, bu evde onyedi kadını boğup defnettiği ortaya çıkarıldı. Daha önce ikamet etmiş olduğu evler de araştırılınca çok sayıda kadını öldürüp oralara defnettiği tesbit edildi. Kendisine bu yüzden 1.000 kırbaç vuruldu, sonra da boğularak öldürüldü.
Bu senede Rey beldelerinde, Deylemliler ortaya çıktılar. Allah onları kahretsin. Bunların bir reisi vardı. İdarelerini ele almıştı. Kendisine Merdavic deniliyordu. Altından bir taht üzerine oturmuş, önünde de gümüşten bir taht vardı ve: "Ben, Davud oğlu Süleyman'ım." diyordu. Reylilere, Kazvinlilere ve İsfahanlılara cidden çok kötü muamelelerde bulunmuştu Kadınları ve beşikteki çocukları öldürüyor halkın mallarını gasbediyordu. Son derece zorba olup yüce Allah'ın yasaklarına karşı da cür'etkar biriydi. Türkler onu öldürdüler. Allah Müslümanları onun şerrinden böylece korudu ve Müslümanları rahata kavuşturdu.
Bu senede Yusuf b. Ebi's-Sâc ile Ebu Tahir el-Karmatî arasında Küfe şehri yakınlarında bir savaş cereyan etmişti. Ebu Tahir, Yusuf tan önce oraya gitmiş ve Yusuf ona: "Emir dinle ve itaat et. Yoksa şevval ayının 9'unda cumartesi günü savaşa hazır ol!" mealinde bir mektup yazdı. Ebu Tahir de: "Haydi gel öyleyse!" diye cevap yazdı. Yusuf onun üzerine doğru yürüdü.
İki ordu karşı karşıya geldiklerinde Yusuf, Karmatî ordusunu küçük gördü. Yusuf b. Ebi's-Sâc'm maiyetinde 20.000 asker bulunuyordu. Karmatî'nin ise 1.000 süvari ve 500 piyade askeri vardı. Yusuf: "Şu köpeklerin değeri ne ki!" diyerek onları küçümsedi ve hemen katibe, -savaş henüz başlamadan önce- fetih müjdesini bir mektupla halifeye bildirmesini emretti. Fakat iki taraf savaşa tutuşunca Karma-tîler büyük bir sebat gösterdiler. Karmatî, bineğinden inip adamlarını savaşa teşvik etti. Yusuf un maiyetindeki halife ordusunu hezimete uğrattılar ve komutan Yusuf b. Ebi's-Sâc'ı esir aldılar. Halifenin ordusundaki askerlerin çoğunu öldürdüler. Kûfe'yi de istila ettiler.
Bu haberler Bağdat'a ulaştı. Halk arasında, Karmatîlerin Bağdat'ı ele geçirmek istediklerine dair haberler yayıldı. Bağdatlılar bundan son derece tedirgin oldular ve bunun gerçek olduğuna inanarak halifenin huzuruna varıp şöyle dediler:
"Ey mü'minlerin emiri! Mal, ancak Allah düşmanlarıyla savaşmak hususunda kullanılmak için biriktirilir ve saklanır. Böyle bir durum sahabelerin zamanından sonra asla meydana gelmemişti ve bundan daha feci bir halle karşılaşılmamıştır. Şu kafir Karmatî, hacıların yolunu kesmiş, insanların hacca gitmelerine engel olmuştur. Defalarca Müslümanları öldürmüştür. Beytü'l-malda da para yoktur. Ey mü'minlerin emiri, Allah'tan kork ve hanımefendiyle (annenle) görüş-Belki musibetler için biriktirdiği parası vardır. İşte şimdi o paraları kullanmanın tam zamanıdır."
Bundan sonra halife, annesinin yanına gitti. Annesi önce söze başladı ve halife talepte bulunmadan önce kendisine 500.000 dinar verdi- Beytü'l-malda da bir o kadar vardı. Halife bunları Kar-rnatîlerle savaşacak ordunun teçhizinde kullanması için vezire teslim ptti. Bundan sonra vezir, komutan Büleyk idaresinde 40.000 kişilik Djr ordu teçhiz etti. Karmatîler bunu duyunca Bağdat'ın yollarını kestiler. Bağdat'a girmek istediler, ama bu imkanı bulamadılar. Nihayet Büleyk onlarla karşılaştı. Fakat kısa sürede Büleyk ve askerleri hezimete uğradılar. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.)
Bu arada Yusuf b. Ebi's-Sâc da Karmatîlerin yanında zincire vurulmuş olarak çadırda tutuluyordu. Savaş alanım seyrediyordu. Karmatî lider Ebu Tahir çadıra döndüğünde Yusuf a: "Sen kaçmak mı istedin?" dedi ve emir verip Yusuf un boynunu vurdurdu.
Karmatîler, Bağdat tarafından Enbar'a döndüler. Sonra Heyt'e doğru gittiler. Bağdatlılar onlardan kurtuldukları için çokça sadaka verdiler. Halife, halifenin annesi ve vezir, Karmatîleri üzerlerinden savan Allah'a şükrettiler.
Fatımî olduğunu iddia eden Mehdi, Mağrib beldelerinde oğlu Ebü'l-Kasım'ı bir orduyla harekete geçirdi. Ama askerler hezimete uğradı. Adamlarından çoğu öldürüldü.

Yukarıda adı geçen Mehdi, kendi şehri Mehdiye'yi bu senede kurdu.
Bu senede Abdurrahman b. ed-Dahil, Endülüs'ün Tuleytula şehrini kuşatma altına aldı. Bu şehrin halkı Müslümandı ama ahidlerini bozmuşlardı. Abdurrahman, orayı zor kullanarak fethetti ve ahalinin bir kısmını öldürdü. [37]

Hicretin Üçyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Cessas El-Cevherî

Asıl adı, Hüseyin b. Abdullah b. Cessas el-Cevherî, Ebu Abdil-lah'tır. Bağdatlıdır. Büyük bir servete sahipti. Bu servetinin kaynağı Ahmed b. Tolon ailesinden gelmektedir. Ahmed onu mücevherci yapmıştı. Mısır'da eline geçen kıymetli mücevherleri satar ve pazarlardı, «öylece cidden büyük bir kazanç sağladı.
Ibn Cessas dedi ki: "Bir gün İbn Tolon'un kapısında duruyordum, ^hramane dışarı çıktı. Eline, üzerinde 100 mücevher tanesi buluta*1 bir gerdanlık almıştı. Bu mücevherlerden her biri 2.000 dinar desendeydi, Kahramane bana dedi ki: "Şu gerdanlığı almanı ve hac-ım ufaltmanı istiyorum. Çünkü bu istenilenden daha büyük ve göze hoş görünmüyor." Gerdanlığı elinden alıp evime götürdüm. Üzerinde-ki büyük mücevherleri onda. bir kıymetine indirecek şekilde küçülttüm ve götürüp Kahramane'ye teslim ettim. Böylece ben de büyük bir kazanç sağladım. Aslında o bunları küçülttürürken mücevher kırıntılarını telef etmek istiyordu. Mücevherlerin değeri 200.000 dinar tuta-rındaydı."
Günün birinde halife Muktedir zamanında, İbn Cessas büyük bir para cezasına çarptırıldı. Kendisinden 16.000.000 dinar alındı, ama yine de geride büyük bir serveti kalmıştı. Tüccarlardan biri onun bu durumunu şöyle anlatıyor:
"Yanma gittim. Evin içinde deli gibi dolaştığım gördüm. Kendisine sordum:
- Sana ne olmuş, neyin var?
- Yazıklar olsun sana! Benden şu kadar ve şu kadar para aldılar, canımın çıktığını hissediyorum adeta.
Kendisini azarladım. Teselli etmeye başladım ve ona şöyle dedim:
- Geride kalan evlerin, bahçelerinn, çiftliklerin 700.000 dinar tutarındadır. Ayrıca yanında ne kadar mücevher ve eşya var; onu da bana doğru söyle bakalım.
Yapılan tesbit sonunda 300.000 dinar malı olduğunu gördüm. Ayrıca sikkeli altın ve gümüşleri de bundan hariçti. Kendisine dedim ki:
- Bağdat'taki tüccarlardan hiçbiri senin kadar zengin değildir. Ayrıca devlet erkanı nazarında da, halk nazarında da büyük bir itibara sahipsin!
Bu sözlerim karşısında biraz teselli buldu ve rahatladı. Yemek yemeğe başladı. Çünkü üç günden beri hiçbir şey yememişti."
İbn Cessas, Muktedir'in annesi Seyyide'nin aracılığı sayesinde Muktedir'in kendisine verdiği para cezasından kurtuluşunu şöyle anlatır:
"Sarayda yüz çuvala baktım. Mısır'dan getirilmiş hurda, eski püs-kü eşyalar vardı bu çuvalların içinde. Bunlar sarayın ardiyesine bırakılmıştı. Bunların arasında bulunan bir çuvalda Mısır'dan getirilmiş 1.000 dinarım vardı ki, kimse bunun farkında değildi. Bunu Muktedir'in annesinden istemiş, bana hibe etmesini arzetmiştim. O da bu hususta oğlu Muktedirle konuştu, Muktedir de bunu bana verdi. Teslim aldığımda içindeki altınlardan bir tanesinin dahi eksihnediğini gördüm."
Bununla birlikte İbn Cessas, sözlerinde ve fiillerinde son derece aptal biriydi. Aptallığını ispatlayan birçok sözleri ve hareketleri nakledilmiştir. Anlatıldığına göre o, kendisine aptal denilsin diye kasıtlı olarak böyle davranırmış. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, olsun diye böyle davranırmış. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [38]

Abdullah B. Muhammed El-Kazvinî

Abdullah b. Muhammed el-Kazvinî bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biridir. [39]

Ali B. Süleyman B. Mufaddal

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Ahfeş'tir. Müberred'den, Sa'leb'den, Ye-zi-dî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Rüyanı, Muafa ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Nakillerinde son derece güvenilir, sika bir ravi idi. Mali durumu zayıftı. Ebu Ali b. Mukle'nin aracılığına başvurdu. Ebu Ali gidip kendisine maaş bağlaması için vezir Ali b. İsa'dan ricada bulundu, ancak vezir onun bu talebini uygun bulmadı. Ali b. Süleyman, son derece mali sıkıntıya düştü. Öyle ki, çiğ lahana yemeye başladı. Bu senenin şaban ayında çokça çiğ lahana yediğinden ötürü ani bir ölümle öldü.
Kendisinden bahsettiğimiz bu zat, Küçük Ahfeş'tir. Ortanca Ah-feş'e gelince o, Sibeveyhî'nin öğrencisi Said b. Mes'ade'dir. Büyük Ah-feş ise, Ebü'l-Hattab Abdülhamid b. Abdülmecid'dir ki, o da Hecerli-dir. Bu zat, Sibeveyhî'nin, Ebu Ubeyd'in ve

diğerlerinin üstadıdır.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre "el-Usûl fi'n-Nahv" adlı kitabın sahibi nahivci Ebu Bekr Muhammed b. Sirri es-Sirac b senede vefat etmiştir. İbnü'1-Esir böyle demiştir. Muhammed b. el-Müseyyeb ei-Ergiyanî de bu senede vefat eden meşhu şahsiyetlerdendir. [40]

Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesi

Bu senede Karmatüerin lideri Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî, ülkede fesat çıkardı. Rahbe'yi kuşatıp oraya zorl girdi ve ahalinin bir kısmını öldürdü. Karkisyalılar ondan eman dilediler. Onlara enıan verdi. Müfrezelerini çevredeki bedevilere gönderdi ve onlardan bir kısmını öldürdü. Öyle oldu ki, insanlar onun namını duyar duymaz kaçıyorlardı. Bedevilere bir vergi tarhetti. Bu vergiyi her sene Hecer'e göndereceklerdi. Kişi başına iki dinar baş vergisi ödemekle yükümlü kılındılar.
Karmatî lideri, Musul çevresinde de fesat çıkardı. Sancar ve ahalisini fesada boğdu. Bu mıntıkaları tahrib etti, insanları öldürdü, ballarını yağmalayıp talan eti. Hadim Munis, onun üzerine yürüdü. * akat ikisi karşı karşıya gelemediler.
Karmatî lider Ebu Tahir, kendi memleketi olan Hecer'e döndü ve orada Dar-ı Hicret adını verdiği bir saray yaptırdı. İnsanları Mağrih ülkesinin Mehdiye şehrinde bulunan Mehdi adına bey'ata çağırdı Durumu güçlendi. Taraftarları çoğaldı. Bunlar Irak sevadmdaki köy lere ve kasabalara baskın yapıyor, ahaliyi öldürüyor ve mallarını ya& malıyorlardı. Küfeye girmeye niyetlendi. Orayı ele geçirmek istedi ama bunu başaramadı. Vezir Ali b. İsa, bu Karmatî liderin İslâm ül' kesinde yaptığı işleri görüp ona karşı koyacak gücü kendisinde bulamayınca vezirlikten istifa etti. Çünkü halife ve ordusunun bu adama karşı koyamayacak kadar zayıf olduğunu görüyordu. Bu nedenle vezirlikten istifa etti.
Bu sırada meşhur katip Ali b. Mukle, vezirliğe atanmak için çaba sarfetti. Nasr el-Hacib ile Abdullah el-Beridî'nin tavsiyes üzerine vezirliğe tayin edildi. Sonra halife, hadim Munis komutasında büyük bir orduyu Karmatîlerin üzerine şevketti. Bu ordu Karmatîlerle yaptığı savaşta çok sayıda adam öldürdü. Önde gelenlerinden birçok Kar-matîyi de esir aidi. Hadim Munis onları Bağdat'a getirdi. Bayrakları yere yatırılmış ve üzerlerine de şu ayet yazılmıştı:
"Biz, memlekette güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak istiyorduk." (el-Kasas, 5.)
Halk, Karmatîlerin öldürülüp bir kısmının esir alınmasına çok sevindi. Bağdatlılar bundan çok memnun oldular. Irak diyarında güçlenip etrafa yayılan Karmatîler, artık kırılmış ve bozguna uğramışlardı.
Bundan sonra Karmatîler, başlarına Hirris b. Mesud'u lider yaptılar. Fatımilerin atası olan ve Mağrib ülkesinde ortaya çıkar Meh-di'ye bey'atta bulunmaya insanları davet ettiler. Bunlar, yalancı da-vetçilerdi. Nitekim âlimlerden bir kısmı da böyle demişlerdir. Bununla ilgili detaylı açıklamalar yeri geldiğinde verilecektir.
Bu senede hadim Munis ile halife Muktedir arasında bir soğukluk meydana geldi. Çünkü güvenlik kuvvetleri komutanı Nazük ile Muktedirin dayısı oğlu Harun b. Arib arasında bir çatışma meydana gelmişti. Harun, Nazük'ü mağlub etmiş ve halk arasında Harun'un emirü'l-ümera olacağına dair bir haber yayılmıştı. Hadim Munis, bunu duyunca, acele olarak Rakka'dan Bağdat'a döndü. Halife ile görüştü ve neticede anlaştılar. Sonra halife, Harun'u, hilafet sarayına nakletti. Böylece halife ile hadim Munis arasındaki soğukluk daha da arttı. Komutanların bir kısmı, bu yüzden hadim Munis'in tarafına geçtiler. Hadim Munis ile halife arasında elçiler gidip geldi. Bu senenin sonu, bu vaziyette geldi. Bütün bu olup bitenler, yönetimin zayıflığından, düzenin bozukluğundan, fitnenin artmış olup memleketin her tarafına yayılışından ötürü meydana gelmişti.
Bu senede Alevi davetçilerniden Rey valisi Hüseyin b. Kasım, peylenı valisi tarafından öldürüldü. Bunların sultanı da mücrim ve günahkar Merdavic idi. Allah onu kahretsin. [41]

Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Benan B. Muhammed

Benan b. Muhammed b. Hamdan b. Said. Künyesi, Ebü'l-Hasan1-dır. Zahid bir kimseydi. Hammal diye bilinirdi. Çok kerametleri vardır. Halk nazarında büyük bir mertebesi vardı. Sultanın verdiği hiçbir şeyi kabul etmezdi.
Bir gün, İbn Tolon'un kötülüklerini sayarak kınadı ve ona iyilikleri emretti. İbn Tolon da bu yüzden gazablanarak, görevlilere onu aslanın Önüne atmalarını emretti. Fakat aslan gelip onu kokluyor ve geri çekiliyordu. Bundan sonra İbn Tolon, aslanın önünden kaldırılmasını görevlilere emreti. Bu yüzden halk ona saygı göstermeye başladı. Bazı kimseler, aslanın önüne atıldığı zamanki halini ona sorduklarında şöyle anlatmıştı: "O sırada hiçbir sıkıntım olmadı. Yalnızca, yırtıcı hayvanların artıklarını, bu artıkların temiz mi yoksa necis mi olduğu hususunda âlimlerin ihtilaflarını düşündüm."
Anlatıldığına göre adamın biri yanma gelerek ona: "Bir adamdan 100 dinar alacağım vardır. Ancak ona bu parayı verdiğime ilişkin vesikayı kaybettim. Korkarım ki adam da bana olan borcunu inkar edecektir. Vesikamı bana geri göndermesi için Allah'a dua etmeni senden diliyorum." dedi. Benan da o adama şu cevabı verdi: "Ben yaşlanmış, kemikleri incelmiş bir adamım. Helva seviyorum. Haydi git bana bir ölçek helva satın al ve getir ki senin için dua edeyim." Adam gidip bir ölçek

helva satın aldı. Sonra Benan'a getirdi. Benan, içinde helvanın bulunduğu kağıdı açınca o adamın kaybettiği borç vesikası olduğu görüldü. Adama: "Vesikan bu mu?" diye sorunca adam: "Evet" diye cevap verdi. Benan da ona şöyle dedi: "Haydi, borç vesikanı al. Helvayı da götür. Çocuklarına yedir."
Vefat ettiği vakit bütün Mısırlılar ona olan saygılarından ve ikramlarından ötürü cenazesine katılmışlardı.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Muhammed b. Akil el-Belhî, Ebu Bekir b. Ebu Bekir es-Sicistanî (Bunu hem kendisi hem de babası hadis hafızı idiler.), Müslim üzerine müstahrec olarak "Sahih" adlı hadis kitabım yazan Ebu Avane Yakub b. İshak b. ibrahim el-İsferayinî bulunmaktadır. Bu zat, çok hadis rivayet eden badis hafızlarından ve meşhur imamlardandı.
Hacib Nasr da bu senede vefat etmişti. Bu zat seçkin emirlerd biri olup akıllı ve dindar bir kimseydi. Karmatîlerle yapılar saaşt kendi malından 100.000 dinar harcamıştı. Sevabım Allah'tan umarak bizzat kendisi de bu savaşa katılmış ve bu senede yolda iken vefat et misti. Halife Muktedir'in hacibi idi. [42]

Hicretin Üçyüzonyedinci Senesi

Bu senede halife Muktedir hilafetten hal' edildi. Yerine Kahir Muhammed b. Mutedid Billah geçti.
Bu senenin muharrem ayında hadim Munis ile Muktedir Billah arasındaki soğukluk fazlalaştı. İş büyüdü. Neticede Muktedi hilafetten hal' edildi. Yerine Kahir Muhammed b. Mutedid geçirildi. Kahir Muhammed'e halifelik bey'atı yapıldı, ona halife olarak selam verildi ve kendisine Kahir Billah lakabı takıldı. Bu hadise bu senenin muharrem ayının ortasında, cumartesi gecesi vukubuldu.
Hilafete geçen Kahir Billah, vezirliğe Ali b. Mukle'yi atadı. Muktedir'in evini yağmalattı ve oradan birçok şey gasbettirdi Muktedir'in annesine ait olup türbesinde gömülmüş olan 500.000 dinarı da alarak beytü'1-mala götürdüler. Hilafet sarayı kuşatma altına alınıp Muktedir ile annesi, teyzesi, has adamları ve cariyeleri saraydan dışarı çıkarıldılar. Oradaki hacipler ve hizmetçiler kaçıp gittiler.
Nazük, güvenlik kuvvetleri komutanlığına ek olarak hacipliğe de atandı. Muktediri, halifelikten feragat ettiğine dair bir yazı yazmaya zorladı. Bu yazıyı yazdırırken Muktedir'e, ümera ve ayandan bir cemaatı şahid tuttu. Yazılan feragat yazısı Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf a teslim edildi. Kadı, aldığı bu yazıyı oğlu Hüseyin'e verip: "Bu yazıyı muhafaza et ve Allah'ın yaratıklarından hiç kimseye gösterme." dedi.
Muktedir, iki gün sonra halifeliğe dönünce kadı bu yazıyı ona iade etti. Muktedir de bu yararlılığından ötürü ona teşekkür etti ve onu kadi'l- kudatlığa tayin etti.
Muharrem ayının 16'sında pazar günü, Kahir Billah halifelik makamına oturdu. Vezir Ebu Ali b. Mukle, gelip önünde oturdu Ülkenin vilayetlerindeki valilere, Muktedir'in yerine Kahir'in hilafete geçtiğine dair mektuplar yazdı. Ali b. İsa'yı zindandan salıverdi. Kendisine yardım eden ümera topluluğunun ikta' arazilerini fazlalaştırdı. Bunlar arasında Ebü'l-Heyca b. Hamdan da vardı.
Pazartesi günü olunca askerler gelip erzaklarını istediler, kargaşa çıkardılar. Gidip Nazük'ü yakalayıp öldürdüler. Nazük bu esnada sarhoşluktan henüz ayılmamıştı. Öldürüp sonra da ağaca astılar. Vezir İbn Mukle, kaçıp gitti. Hacipler de "Ya Muktedir! Ya Mansur!" diye ünleyerek kaçıp gittiler. O gün Munis burada değildi. Askerler, jyîunis'in kapısına gelerek ondan Muktedir'i kendisine teslim etmesini istediler. O da kapıyı kilitledi ve hizmetçileri ile birlikte askerlere İcarşı onu korumaya çalıştılar. Munis, Muktedir'i onlara teslim etmenin artık kaçınılmaz olduğunu görünce; Muktedir'e, evinden çıkmasını söyledi. Muktedir ise bunun kendisine karşı kurulmuş bir tuzak olmasından korktu. Sonra kendini toparlayarak cesaretini toplayıp evden dışarı çıktı. Adamları onu omuzlarına alıp hilafet sarayına götürdüler.
Saraya geldiklerinde Muktedir, kendileri için bir eman yazısı yazdırmak üzere kardeşi Kahiri ve Ebü'l-Heyca b. Hamdan' sordu. Kısa bir süre sonra Hadim, yanma geldi. Beraberinde Ebü'l-Heyca'nın kesik başı da vardı. Ebü'l-Heyca'nm baş vücudundan kopartılmış ti. Kardeşi Kahir'i huzuruna çağırttı, onu Önünde oturttu. Gözlerini öptü ve: "Kardeşim, senin bir suçun yok. Senin bu işe zorlanarak sürüklendiğini biliyorum." dedi. Kahir: "Ey mu minlerin emiri, Allah rızası için canımı bağışla." deyince Muktedir: "Korkma, Rasûlullah (s.a.v.)'-ın hakkı için benden sana asla bir kötülük ulaşmayacaktır." karşılığını verdi.
Bu arada İbn Mukle, vezirliğe dönerek bütün memleketlere mektup yazıp Muktedir'in hilafete döndüğünü, işlerin tekrar eskisi gibi düzeldiğini bildirdi. Nazük ile Ebu 1-Heyca'nın kesik başları her tarafta dolaştırılarak, "Bu, efendisine isyan edenin başıdır." denildi. Ebü's-Seraya b. Hamdan da Musul'a kaçtı.
İbnü'n-Nefis, Muktedir'e karşı en amansız düşmanlardan biriydi. Muktedir halifeliğe dönünce, Îbnü'n-Nefis kılık değiştirerek hemen Bağdat'tan çıkıp gitti ve Musul'a vardı. Oradan da Ermeniyye'ye gitti, sonra Konstaniyye'ye gidip orada ailesiyle birlikte Hristiyanlığa geçti.
Munis'e gelince o, Muktedir'e kalben düşman değildi, ancak zorlandığı için asi ümeraya uymuştu. Bu nedenle Muktedir onun evinde iken bir zulüm görmemişti. Muktedir'e haksızlık yapmamış, aksine gönlünü hoş tutmuştu. Dileseydi, evindeyken askerler onu istediklerinde öldürebilirdi. Bu nedenledir ki Muktedir, halifeliğe döndüğünde Munis'in evine gitti ve geceyi orada onun

yanında geçirdi. Zira Muktedir kendisine çok güveniyordu. Sonra Ebu Ali b. Mukle'yi vezirlikte bıraktı. Muhammed b. Yusufi kadi'l-kudatlığa tayin etti. Kardeşi Muhammed'i (Kahir'i), annesinin yanında göz hapsinde tuttu. Ona son derece iyi davranıyordu, ikramda kusur etmiyor ve ona cariyeler satın alıyordu. [43]

Karmatîlerin Hacer-Î Esved'i Alarak Kendi Memleketlerine Götürmeleri

Bu senede Irak kafilesi, emirleri Mansur ed-Deylemî maiyetinde hac için yola çıktılar ve salimen Mekke'ye ulaştılar. Her taraftan ve her yoldan gelmiş olan hacı kafileleri Mekke'de bir araya geldiler.
Bu sırada Karmatî lideri Ebu Tahir, terviye gününde (yani zilhicce ayının sekizinde) ansızın çıkıp oraya geldi, hacıların mallarını yağmaladı, kanlarını mubah sayıp akıttı. Mekke'de, çevresinde, mahallelerinde, Mescid-i Haram'dâ ve Ka'be'nin içinde çok sayıda hacı Öldürüldü.
Karmatîlerin mel'un lideri Ebu Tahir, Ka'be'nin kapısında oturdu. İnsanlar, onun çevresinde yere yatırılıp Öldürülüyordu. Kılıçla haram ayda, Mescid-i Haram'dâ terviye gününde insanların vücutlarını kesip biçiyordu ki, terviye günü günlerin en şereflisidir. Bu esnada Karmatî lideri: "Ben Allah'ım, ben Allah ileyim, yaratan benim, yaratıkları yok eden de benim!" diyordu. İnsanlar kaçıp Ka'be'nin örtüsüne yapışıyorlardı, ama bu da onları ölümden kurtarmıyordu. Aksine onlar bu halde iken de öldürülüyorlardı. Hacılar tavaf ediyorlar, tavaf halinde iken de öldürülüyorlardı. O gün, hadis ehli âlimlerden biri Ka'be'yi tavaf ediyordu. Tavafım tamamladıktan sonra kılıçlara yakalandı. Öldürülüp yere düştüğü esnada da şu şiiri okuyordu:
"Sevenleri, kendi diyarlarında öldürülüp yere yıkılmış vaziyette görürsün.
Tıpkı ashab-ı kehf gibi, onlar mağarada ne kadar kaldıklarım bilmiyorlar."
Karmatî lideri -Allah ona lanet etsin- işini tamamlayıp hacılara yaptığı kötülükleri yaptıktan sonra, ölülerin Zemzem kuyusuna defnedilmesini emretti. Çokları da düşüp öldükleri yerde Harem'in, Mescid-i Haram'ın her neresinde iseler oraya defnedildiler. Onlar ne güzel ölülerdi. Onlar ne güzel yatıp uyumuşlardı. O defnedildikleri yer ve mekan ne güzel bir mekandı. Bununla beraber ölüler yıkanmadan defnedildiler. Üzerlerine cenaze namazı da kılınmadı. Çünkü onlar ihramlıydılar. Hakikatte de şehid idiler.
Zemzem kuyusunun üzerindeki kubbe yıkıldı. Karmatî lideri, Ka'be kapısının sökülmesini, Ka'be örtüsünün çıkarılmasını parçalara ayrılarak oradaki askerlere dağıtılmasını emretti. Ayrıca bir adamına Ka'be'nin damına çıkıp altın oluğu da sökmesini emretti. Ama adam tepeüstü yere düşüp öldü ve Cehennem'e gitti. Bunun üzerine mel'un Karmatî lideri, altın oluğu sökmekten vazgeçti. Sonra Hacer-i gsved'in sökülmesini emretti. Bir adam gelip elindeki balyozla Hacer-i Esved'e vurdu ve "Ebabil kuşları nerede ?! Ebrehe askerlerine atılan sert taşlar nerede ?!" dedi. Sonra Hacer-i Esved'i söktü. Memleketlerine giderlerken beraberlerinde götürdüler. Bu taş 22 sene müddetle yanlarında kaldı. Sonra geri getirildi. Nitekim bu hususu, hicretin 339- senesi olaylarından bahsederken ileride anlatacağız. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.).
Karmatî lideri, memleketine dönerken Hacer-i Esved'i de beraberinde götürmüştü. Mekke emiri, kendi aile efradı ve askerleriyle birlikte peşine takılmış ve Ka'be'deki yerine koymak üzere Hacer-i Esved'i geri vermesini rica etmiş, bunun için de yanındaki bütün mal ve paraları ona vermişti. Ama Karmatî lideri, onun bu isteğine olumlu cevap vermemişti. Bu nedenle Mekke emiri onunla savaşmış, ancak Karmatî lideri onu ve aile efradından çoğunu, ayrıca Mekkelileri ve askerlerini de öldürmüştü. Sonrada Hacer-i Esved'i ve gasbettiği hacı mallarını yanma alıp memleketine doğru yoluna devam etmişti.
Bu mel'un, Mescid-i Haram'da öyle bir dinsizlik yapmıştı ki, daha önce hiç kimse onun bu yaptığını yapmadığı gibi, daha sonraları da hiç kimse onun bu yaptığını yapmamıştı. Tıpkı şu ayette anlatıldığı gibi: "O gün hiç kimse Allah'ın azab ettiği gibi azab edemez. Hiç kimse O'nun vurduğu bağ gibisini bağlayamaz." (ei-Fecr, 25-26.)
Kafir ve zındık olduklarından ötürü bu çirkin işleri yapmışlardı. Bunlar, bu senede Mağrib'te, İfrikiyye ülkesinde ortaya çıkan Fatımi-ler ile işbirliği içinde olup onlardan yana idiler. Fatımilerin liderine, Mehdi lakabı takılmıştı. Asıl adı, Ebu Muhammed Ubeydullah b. Meymun el-Kaddah'tı. Mehdi, daha önce Sülenıiye'de Yahudi bir boyacı idi. Müslüman olduğunu iddia etti. Sonra Sülemiye'den kalkıp İf-rikiyye'ye gitti. Orada kendisinin Fatımi sülalesine mensup bir şerif olduğunu ileri sürdü. Berberilerden ve diğer bazı cahillerden çok sayıda cemaatler de onun bu iddiasını tasdik ettiler. Böylece onun bir devleti oldu. Sicilmase şehrine hakim oldu. Sonra yeni bir şehir kurdu ve bu şehire "Mehdiye" adım verdi. Başkent olarak burayı kabul etti. Karmatîler, işte onunla haberleşiyorlar ve insanları onun halifeliğine bey'ata davet ediyorlardı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre onlar bunu, siyaset ve hakikati olmayan bir devlet için yapıyorlardı.
İbnü'l-Esir'in anlattığına göre sözünü ettiğimiz Mehdi, Mekke'de yaptığı işlerden ötürü Ebu Tahir'e kınayıcı bir mektup göndermiştir. Zira Karmatîlerin yaptığı bu kötü işlerden ötürü halk onların aleyhlerinde konuşmaya başlamış ve içlerinde gizledikleri çirkin niyetleri ve sırları açığa çıkmıştı. Bu nedenle Mehdi, Ebu Tahir'e; Mekke'den alcuğı Hacer-i Esved ile diğer malları iade etmesini emretti. Ebu Tahir de onun emrini dinleyip itaat edeceğine ve tavsiyelerini yerine ge. tireceğine dair bir mektup yazıp gönderdi.
Hadis âlimlerinden biri, Karmatîlerin eline esir düşmüş ve bir süre yanlarında kalmıştı. Sonra Cenâb-ı Allah onu kurtarıp genişliğe kavuşturmuştu. Bu hadis âlimi, onların akıllarının kıtlığına ve dinsizliklerine dair acaip şeyler anlatmıştır. Elinde esir

olarak bulunduğu kimse ise kendisine son derece büyük saygı gösteriyor ve hizmette bulunuyordu ama sarhoş olunca da arbede çıkarıyordu. Hadis âlimi diyor ki:
«Bir gece o, sarhoş iken bana: "Muhammed'iniz hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ben: "Bilmiyorum." cevabını verince o: "Muham-med iyi bir siyasetçiydi." diye cevap verdi. Sonra: "Ebu Bekir hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ben de "Bilmiyorum." diye cevap verdiğimde o, "Ebu Bekir, zayıf ve hakir biriydi. Ömer ise kaba ve sertti. Osman'a gelince, o ahmak bir cahil idi. Ali'ye gelince, o budala biriydi. Kalbinde ilim bulunduğuna dair iddiasını hiç kimse doğru bulmamaktadır. O bunu bir kelime, şunu bir kelime olarak bilme imkanına sahip değil miydi?" dedi. Sonra da: "Bütün bunlar budala idiler." dedi. Ertesi sabah olunca bana: "Bu söylediklerimi sakın hiç kimseye bil-dirmeyesin!" dedi.»
İbnü'l-Cevzî, bunu "el-Muntazam" adlı eserinde anlatmıştır.
Ravinin biri der ki: «Ben terviye günü tavaf mahallinde Mescid-i Haram'da bulunuyordum. Adamın biri yanıbaşımda duruyordu. Kar-matîler ona saldırıp Öldürdüler. Sonra yüksek sesle bağırarak: "Ey eşek! Şu Beyt'imize giren güvendedir demiyor musunuz? Hani güven nerede?" diye sordu. Ben kendisine: "Cevabımı dinle hele." dedim. O da: "Haydi söyle bakalım." deyince ben: "Bu adamın öldürülmesini Allah murad etti." dedim. Sonra o adama eman verdiler. Atının başını eğip gitti.
Bazıları burada bir sual sordular. O ravi dedi ki: "Cenâb-ı Allah, Hristiyan olan Ashab-ı Fil'e Mekke'de adam öldürmelerin helal kıldı, ama onlar bile bu Karmatîlerin Mekke'de yaptıklarını yapmamışlardı."»
Bilindiği gibi Karmatîler, Yahudilerden de Hristiyanlardan da Mecusilerden de putperestlerden de daha şerlidirler. Onlar Mekke'de hiç kimsenin yapmadıklarını yaptılar. Ashab-ı Fil'e çabucak ceza verildiği halde bunlara ne diye çabucak ceza verilmedi?
Buna cevaben denilir ki: Ashab-ı Fil, Beyt'in şerefini ortaya koymak için çabucak cezalandırıldılar. Zira Beyt-i Haram'ın bulunduğu belde olan Mekke'de yüce bir peygamber ortaya çıkarılarak Ka'be'nin yüksek şerefi açıklanmak istenildi. Ashab-ı Fil bu mukaddes beldeyi tahkir etmek istediklerinde -ki Cenâb-ı Allah orayı şereflendirmek ve orada yüce Peygamberi ortaya çıkarmak istemişti- onları acilen helak etti. Çünkü önceki şeriatler oranın faziletini isbatlayan hükümler ortaya koymamışlardı. Ama Ashab-ı Fil, Mekke'ye girip orayı harap edecek olsalardı, kalpler oranın faziletli bir yer olduğunu kabul etmeyecekti.
Fakat şu Karmatîlere gelince; bunlar, şeriatların Mekke'nin saygınlığını kabul etmelerinden ve bu hususta kaideleri yerleştirmelerinden sonra bu çirkin işleri icra etmişlerdi. Mekke'nin ve Ka'be'nin şerefli bir yer olduğu zarurat-ı diniyyeden olarak bilinmektedir. Her mümin de biliyor ki, şu Karmatîler Harem-i Şerifte büyük cürümler işlemişler ve son derece dinsizlik yapmışlardı ve onlar mülhid ve kafirlerin en büyüklerindendi. Nitekim bu husus Allah'ın kitabında ve Rasûlünün sünnetinde de açıklanmaktadır. İşte bu nedenle Karmatîlerin acilen azaplandırılmalarına gerek kalmamış, bilakis yüce Rab onların azabını gözlerin faltaşı gibi açılıp donakalacağı kıyamet gününe ertelemiştir. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, zalim ve kafirlere süre tanır, onları istidrac yollarına koyar, sonra da Aziz ve Muktedir bir zata yaraşırcasına onları yakalar.
Nitekim Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu Cenâb-ı Allah, zalime süre tanır. Sonra onu yakaladı mı artık onu hiç bırakmaz."
Böyle dedikten sonra şu ayet-i kerimeleri okudu:
"Sakın Allah'ı, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma. Gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne kadar onları ertelemektedir." (İbrahim, 42.)
"İnkar edenlerin diyar diyar gezip refah içinde dolaşması sakın ey Muhammed seni aldatmasın. Az bir faydalanmadan sonra onların varacakları yer Cehennem'dir. O ne kötü duraktır." (Âi-i imrân, 196-197.)
"Onları az bir süre geçindiririz, sonra da ağır bir azaba sürükleriz." (Lokman, 24.)
"Onlar için dünyada bir müddet geçinme vardır. Sonra dönüşleri bizedir. İnkârlarına karşılık onlara çetin azap tattıracağız." (Yûnus, 70.)
Bu senede Bağdat'ta Ebu Bekir el-Mervezi el-Hanbelî ile avam tabakasından bir grup arasında fitne meydana geldi. Bunlar şu ayet-i kerimenin tefsiri üzerinde anlaşmazlığa düşmüşlerdi:
"Belki de Rabbin seni övülecek bir makama yükseltir (ya Muhammed)." (el-İsrâ, 79.)
Hanbeliler, burada "övülecek makam" diye Türkçeye çevirdiğimiz Makam-ı Mahmud'un şöyle açıklanabileceğini söylemişlerdi: "Cenâb-ı Allah, hesap yerinde Peygamber (s.a.v.)'i yanında oturtacaktır."
Diğerleri dediler ki: "Makam-ı Mahmud'dan kasıt, büyük şefaat bakamıdır."
İşte iki taraf bu nedenle anlaşmazlığa düştüler ve birbirlerinden siradam öldürdüler. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.).
Sahih-i Buharî'de de anlatıldığı gibi Makam-ı Mahmud'dan kasıt büyük şefaat makamıdır. Yani Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, ahirette Cenâb-ı Allah'ın kullar arasında hüküm vermesi esnasında şefaatta bulunacaktır ki, bütün mahlukatın hatta İbrahim peygamberin bile yönelip rağbet edeceği bir makamdır bu. Öncekiler ve sonrakiler de bu makama yönelip birşeyler dileyeceklerdir.
Bu senede Musul'da geçimle ilgili olarak halk arasında fitne meydana geldi. Fitne her tarafa yayıldı. Musul'da çok kötülükler ortaya çıktı. Sonra bu fitne ateşi söndü.

Bu senede Horasan'da, Sasaniler ile Said lakabını taşıyan emirleri Nasr b. Ahmed arasında fitne meydana geldi.
Bu senenin şaban yanında Musul'da bir Harici ortaya çıkıp isyan etti. Bir başka Harici de Bevaric mıntıkasında ortaya çıktı. Bu mıntıkaların ahalisi bu Haricilerle savaştılar. Nihayet serleri dindi, taraftarları dağıldı.
Bu senede Müflih es-Sâci ile Bizans imparatoru Domestikos karşılaştılar. Yapılan savaşta Müflih onu hezimete uğrattı ve onu Bizans'a kadar kovaladı. Müflih, Bizanslılardan çok sayıda adam öldürdü.
Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir fırtına esti. Bu fırtına, Hicaz kumlarını andıran kızıl bir kül getiriyordu. Bağdat'taki evler bu külle doldu. [44]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231-232.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/232.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/232.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/232.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/233-234.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/234.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/234-235.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/235.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/235-241.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/241-257.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/248-255.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/255.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/256-257.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/257.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/257-261.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/261-262.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/262.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/262-263.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263-264.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/264.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/264-267.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/267.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/267-268.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/268-269.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/269-270.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/270.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/270-271.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/271-272.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/272-275.
[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/275-277.
[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277-279.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/279-280.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/280-281.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/282-286.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Üçyüzonyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Hasan B. Ferec
Ahmed B. Mehdi B. Remîm
Bedr B. Heysem
Abdullah B. Muhammed B. Abdülaziz
Muhammed B. Ebi'l-Hüseyin
Tarihi Kelamcı Kabı
Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesi
Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. İshak
Yahya B. Muhammed B. Said
Hasan B. Ali B. Ahmed
Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hüseyin B. Abdurrahman El-Antakî
Ali B. Hüseyin B. Harb B. İsa
Muhammed B. Fadl B. Abbas
Muhammed B. Sa'd
Yahya B. Abdullah
Hicretin Üçyüzyirminci Senesi
Muktedir Billah'ın Biyografisi
Kahirin Halifeliği
Hicretin Üçyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Umeyr B. Cevsa
İbrahim B. Muhammed B. Ali
Ebu Ali B. Hayzuran
Abdülmelik B. Muhammed B. Adiy
Maliki Kadısı Ebu Ömer Muhammed B. Yusuf
Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesi
Büveyh Oğulları Devletinin Ortaya Çıkışı
Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed.B. Muhammed B. Selame
Ahmed B. Muhammed B. Musa
Muktedir Billah'ın Seyyide Lakabıyla Tanınan Annesi Şuğeb
Abdüsselam B. Muhammed
Ahmed B. Hasan B. Düreyd B. Atahiye
Hicretin Üçyüzyirmiikinci Senesi
Kahirin Hal1 Edilmesi, Gözlerini Mil Çekilip İşkenceye Tabi Tutulması
Radi Billah Ebü'l-Abbastn Halifeliği
İfrikiyye Hakimi Mehdî'nin Ölümü
Hicretin Üçyüzyirmiîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Abdullah B. Müslim B. Kuteybe
Muhammed B. Ahmed B. Kasım Ruzbarî
Muhammed B. İsmail
Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesi
Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Nahivci Nefteveyh
Abdullah B. Abdüssamed B. Mühtedi Eillah
Abdülmelikb. Muhammed B. Adîy
Ali B. Fadl B. Tahir
Muhammed B. Ahmed B. Esed
Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesi
Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kurra İbn Mücahid
Şair Cahze El-Bermekî

Hicretin Üçyüzonyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Hasan B. Ferec

Ahmed b. Hasan b. Ferec b. Süfyan Ebu Bekir. Nahivciydi. Nahivde Kûfelilerin ilmini iyi bilirdi. Nahivle ilgili eserler vardır. [1]

Ahmed B. Mehdi B. Remîm

Abid ve zahid bir şahsiyetti. İlim tahsili uğruna 300.000 dirhem harcadı. Kırk sene müddetle yatağa uzanıp yatmadı.
Hafiz Ebu Nuaym'ın anlattığına göre, Ahmed b. Mehdiye gecenin birinde bir kadın gelip şöyle demiş: "Başıma bir bela geldi Zinaya zorlandım, benimle zina ettiler ve zina neticesinde hamile kaldım. Ama karnımdaki çocuğun senden olduğunu söyledim

ve senin kocanı olduğunu halka anlattım. Senden hamile kaldığımı bildirdim. Şimdi
Sen benim ayıbımı ört ki Allah da senin ayıplarını Örtsün. Beni rezil rüsvay etme."
Olayın bundan sonrasını Ahmed b. Mehdi'nin kendisinden dinleyelim:
«O kadının böyle demesi üzerine sesimi çıkarmadım, sustum, lümselere birşey söylemedim. Bir süre sonra kadın doğurunca mahalleliler ve mahalle mescidinin imamı gelip -oğlum doğduğu için- be-ni tebrik ettiler. Ben de sevindiğimi onlara gösterdim. Müjdeyi getirdikleri için iki dinara tatlı alıp tebrikime gelenlere yedirdim. Ayrıca mahalle imamı ile her ay o kadına -çocuğa sarfetsin diye- iki dinar gönderiyor ve şöyle diyordum: "Benden hatuna selam söyle. Yalnız, ayrılmamıza neden olan bir hadise vukubulduğu için şimdi ayrı yaşıyoruz." Bu durum iki sene böyle devam etti. Sonra çocuk öldü. Mahalleli gelip başsağlığı diledi. Ben de üzülür gibi davrandım. Bir süre sonra çocuğun annesi daha Önce kendisine göndermiş olduğum nafaka paralarını bana getirdi. Bu paraları bir kesede toplamıştı. Bana dedi ki: "Allah senin ayıplarını örtsün ve sana hayır mükafat versin. İşte bana göndermiş olduğun dinarları da getirdim." Ben de kadına şu cevabı verdim: "Ben o paraları çocuğa yardım olsun diye gönderi-yordum. O şimdi öldü ama, sen onun yasını tutuyorsun. Paralar senin olsun. Bunları dilediğin gibi harca." Ben böyle dediğim halde kadın paraları bırakıp gitti.» [2]

Bedr B. Heysem

Bedr b. Heysem b. Halef b. Halid b. Raşid b. Dahhak b. Numan b. Muhrik b. Numan b. Münzir. Künyesi, Ebü'l-Kasım el-Belhî'dir. Kû-feli bir kadıdır. Bağdat'a gelip yerleşti. Orada Ebu Küreyb'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kırk yaşını aştıktan sonra hadis dinlemeye ve toplamaya başladı. Asil ve sika bir ravidir. 107 yıl yaşadı ve bu senenin şevval ayında Kûfe'de vefat etti. [3]

Abdullah B. Muhammed B. Abdülaziz

Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz b. Merzüban b. Sabur b. Şa-hinşah. Künyesi, Ebü'l-Kasım el-Bağavî'dir. İbn binti Meni diye takınır. Hicretin 213. ya da 214. senesinde doğdu.
Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam'ı gördü, ama ondan hadis dinlemedi. Ahmed b. Hanbel'den, Ali b. el-Medinî'den, Yahya b. Maîn'den, i b. Ca'd'dan, Halef b. Hişam el-Bezzar'dan ve birçok üstadlardan hadis dinledi. Beraberinde İbn Maîn'den dinlemi olup yazdığı hadis-* içeren bir cüz vardı. Hafız Musa b. Harun, bu cüzü ahp Dicle'ye attı ve: "Üçünü bir araya getirmek istiyor." dedi.
Abdullah b. Muhammed, seksenyedi üstaddan hadis dinledi. Güvenilir, zaptı sağlam, hafız bir hadisçiydi. Hadis hafızlarından rivayetlerde bulundu. Çeşitli eserleri vardır.
Hafız Musa b. Harun dedi ki: "İbn binti Meniy (yani Abdullah b Muhammed) sika ve doğru sözlü bir ravi idi."
Hafız Musa'ya: "İyi ama, burada onun aleyhinde konuşan bazı kimseler var." dediklerinde o şöyle cevap vermişti: "Onu çekemiyorlar. İbn binti Meniy haktan başka hiçbir şey söylemezdi."
İbn Ebi Hatim ile diğerleri dediler ki: "Abdullah b. Muhammed'in hadisleri sahih kapsamına girer."
Darekutnî dedi ki: "Bağavî (Abdullah b. Muhammed), hadis konusunda az konuşurdu ama konuştuğunda da sözü saca çakılan çivi gibi yerine otururdu."
İbn Adiy, ondan "Kamil" adlı eserinde bahsetmiş ve şöyle demiştir: "Onun yadırgamış olduğum bazı sözleri vardır. Münker saydığım bazı hadisler rivayet etmiştir, ama bununla beraber biraz hadis bilgisi ve tasnifatı vardır."
İbnu 1-Cevzî de bu sözü nedeniyle İbn Adiy'yi eleştirmiş ve Abdullah b. Muhammed'in, bu senenin ramazan bayramı gecesinde 103 yaşım birkaç ay geçmiş ömrünü noktalayıp vefat ettiğini söylemiştir. Bu yaşına rağmen onun hafızası, işitmesi, gözü ve dişleri sağlam, aynı zamanda cariyelerle cinsel ilişkide bulunabilen bir kimse olduğunu ifade etmiştir. Abdullah b. Muhammed, bu senede Bağdat'ta vefat etti. Babu t-Tibn mezarlığına defnedildi. Allah ona rahmet etsin, makamını yüce kılsın. [4]

Muhammed B. Ebi'l-Hüseyin

Muhammed b. Ebi'l-Hüseyin b. Muhammed b. Osman. Şehid oldu. Hadis hafızı idi. Künyesi Ebul-Fadl el-Herevî'dir. îbn Ebi Sa'd diye tanınır.
Bağdat'a geldi. Orada Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'den hadis dinledi. Hafız İbn Muzaffer de kendisinden hadis rivaye etti. Mu-hamed b. Ebi'l-Hüseyin; sebatkâr, güvenilir, işini sağlam yapan, sika bir hadis hafızı idi. Sahih-i Müslim'deki or küsur hadis üzerine münakaşaları vardır.
Karmatîler, bu senede Mekke'de terviye gününde öldürdükleri kimselerle birlikte onu da öldürdüler. Allah onu rahmetiyle yarlığa-sın ve makamını yüce kılsın. [5]

Tarihi Kelamcı Kabı

Ebü'l-Kasım Abdullah b. Ahmed b. Mahmud el-Belhi el-Ka'bî. Ke-lamcı idi. Beni Ka'b kabilesine mensuptur. Mutezil
âlimlerindendir. Ka'biye taifesi kendisine nisbet edilir.
İbn Hallikan dedi ki: «Ka'bî, büyük kelamcılardandı. İlmi Kelama dair seçkin eserleri vardır. O, Cenâb-ı Allah'ın fiillerini
Allah'ın ihtiyarı ve meşieti olmaksızın meydana geldiğini iddia ederdi.»
Ben derim ki: Ka'bî, birkaç yerde Kur'ân nassına muhalefet etmiştir. Oysa yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer." (el-Kasas, 68.)
"Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı."{ei-Enâm, 112.)
"Biz dilesek herkese hidayet verirdik. "(es-Secde, 13.)
"Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklılarına, yola gelmelerini emrederiz." (el-isrâ, 16.)
Bunlara benzer daha birçok akli ve nakli sarih deliller ve zarure-ten bilinen bazı veriler vardır. [6]

Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesi

Bu senede halife Muktedir, veziri Ebu Ali b. Mukle'yi azletti. Ebu Ali, iki sene dört ay üç gün müddetle vezirlik yapmıştı
Azledildikten sonra yerine Süleyman b. Hasan b. Muhammed tayin edildi. Ali b. İsa da onunla beraber nazır oldu.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Ebu Ali b. Mukle'nin evi yandı. Ebu Ali, o evi yaptırmak için 100.000 dinar harcamıştı
Yangın sırasında halk evindeki tahtaları, demirleri, kurşunları ve diğer eşyaları yağmaladılar. Halife de ayrıca ona 200.000
dinar para cezası verdi.
Bu senede halife, Bağdat'ta hilafet sarayında bulunan piyade askerleri kovdu. Çünkü Muktedir düşürüldükten birkaç gün sonra
tekrar halifeliğe döndüğünde bunlar, onun aleyhinde ileri geri konuşmaya başladılar ve: "Bir kimse bir zalime yardımcı olursa
Cenâb-ı Allah o zalimi kendisine musallat kılar, bir kimse eşeği dama çıkarırsa artık indiremez." dediler. Bunun üzerine halife
Muktedir, bunların saraydan çıkarılmalarını, hatta Bağdat'tan sürgün edilmelerini emretti. Bağdat'ta ikamet eden piyadeleri
cezanlandıracağını bildirdi. Bunların birçok yakınlarının evleri yakıldı. Bazı kadınları ve çocukları da yandılar. Son derece
horlanmış ve tahkir edilmiş vaziyette Bağdat'tan çıkıp gittiler, Vasıt'a yerleştiler. Ama orada da asilik yaptılar. Vasıt valisini
şehirden kovdular. Hadim Munis üzerlerine giderek onlara şiddetli bir azap tattırdı. Birçoklarını öldürdü. Artık bundan sonra
kendilerine gelemediler.
Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Musul valisi Nasıru'd-Dev-le b. Hamdan'ı azletti. Yerine amcaları Said ile Nasr b
Hamdan'ı tayin etti. Onu da Diyar-ı Rebia'ya, Nusaybin'e, Sincar'a, Habur ve Ra'sü'l-Ayn'a tayin etti. Ayrıca Meyyafarikin ile
Erzen'i de onun hakimiyetine bıraktı. O, her sene halifeye vereceği belirli miktardaki para karşılığında bu görevlere atandı. Bu
parayı vereceğini taahhüd etti
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bevaric mıntıkasında Salih b Mahmud adında bir kişi isyan etti. Beni Malik kabilesinden
bir grup etrafında toplandı. Sonra Sincar'a giderek orayı kuşattı. Şehire zorla girdi. Halkın mallarının çoğunu gasbetti. Orada
bir hutbe irad etti Vaaz ve nasihatta bulundu. Söylediği sözler arasında şunlar da vardı* "Ebu Bekir ile Osman'ı veli tanırız
Hüseyin'le alakamız yoktur Mestler üzerine meshi caiz görmüyoruz." Sonra yoluna devat etti ve İslâm ülkesinde fesat çıkardı
Nasr b. Hamdan, onun üzerine yürüdü. Yapılan savaşta iki oğluyla birlikte onu esir alıp Bağdat'a götürdü. Çok feci hallerle
karşılaştı ve ünü her tarafa yayıldı.
Musul mıntıkasında da bir başka asi ortaya çıktı. Kendisine 1000 kişi tabi oldu. Nusaybinlileri kuşatma altına aldı. Halk ona
karşı çıktı ve onunla savaştı. Ama asi, onlardan 100 kişiyi öldürdü. 1.000 kişiyi de esir aldı. Sonra onları kendine köle yaptı.
Ahaliden 400.000 dirhem parayı zorla aldı. Nasirü'd-Devle onun üzerine yürüdü. Kendisiyle savaşarak mağlup etti ve esir
aldı. Onu da diğer asi gibi Bağdat'a gönderdi.
Bu senede halife, oğlu Harun'a hil'at giydirdi, vezirler ve askerler de onu uğurladılar. Halife onu Fars, Kirman, Sicistan
valiliklerine atadı ve ikramlarda bulundu. Diğer oğlu Ebü'l-Abbas er-Razî'ye de hii'at giydirdi. Mağrib, Mısır ve Şam
vilayetlerini de ona verdi. Hadim Munis'i de ona yardımcı olarak tayin etti.
Bu senede Abdüssemi b. Eyyüb b. Abdülaziz el-Haşimî insanlara haccettirdi. Hacılar, gidiş ve dönüşte Karmatî
saldırılarından zarar görmesinler diye Gıfaretü Bedraka yolundan gittiler. [7]

Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İshak

Ahmed b. İshak b. Behlül b. Hasan b. Ebi Sinan Ebu Cafer et-Te-nuhî. Hanefi mezhebine mensub bir kadı idi. Sika ve adi

ravilerden-di. Herkesin beğendiği meşhur bir fıkıhçı idi. Çok hadis dinledi. Ebu Küreyb'den sadece bir hadis rivayet etti
Nahiv âlimiydi. İbaresi fasih, şiiri güzel ve ahkâm hususunda da övülen bir kimseydi.
Bir zaman, halife Muktedirin annesi Seyyide bir vakıf tesis et-;. bunun vakfiyesini Ahmed b. İshak'ın yanında tescil ettirmişti
b. İshak da bu vakfiyenin bir nüshasını kendi yanındaki mah-CTnîe kararlarının muhafaza edildiği sepete bırakmıştı. Sonra
Seyyi-JL vakfı bozmak istemiş ve Kadı Ahmed b. İshak'tan, elinden alıp yok tmek düşüncesiyle, vakıf senedini kendisine
getirmesini istemişti. Kadı Ahmed b. İshak, perdenin arkasına geldiğinde Seyyide'nin makamı anladı ve ona: "Bu mümkür
değildir. Çünkü ben Müslümanları hazinedarıyım. Ya beni kadılıktan azleder yerime başka birini ta-vin edersiniz, ya da bu
yapmak istediğinizi yapmaktan vazgeçersiniz. Ben hakim iken bunu yapmanızın imkanı yoktur." dedi.
Seyyide de Ahmed b. İshak'ı, oğlu Muktedir'e şikayet etti. Muktedir annesinin isteğini yerine getirmesi için Kadı Ahmed b
İshak'tan ricada bulundu, ama Kadı Ahmed ona durumu anlatınca Muktedir de annesinin yanma dönüp şöyle dedi: "Anacığım
bu adam kolay kolay gözden çıkarılacak biri değildir. Azledilmesine ve oyuncak haline getirilmesine de imkan yoktur."
Seyyide, Kadı Ahmed'den memnun oldu ve böyle yaptığından ötürü ona teşekkür mesajı gönderdi. Kadı Ahmed de bunur
üzerine şöyle dedi: "Bir kimse Allah'ın emrini kulların emrinin üstünde tutarsa, Allah, kulların şerrinden onu korur ve kulların
hayırlarını, iyiliklerini ona nasib eder."

Ahmed b. İshak, bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [8]

Yahya B. Muhammed B. Said

Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Ebu Cafer el-Mansur'un kölesiydi. Hadis dinlemek ve toplamak için çeşitli yerlere seyahatlerde
bulundu. Hadis dinledi. Hafızasına yerleştirdi ve yazdı. Büyük hadis hafızlarından ve rivayet şeyhlerindendir. Büyük
âlimlerden bir topluluk, ondan hadis dinleyip yazdılar. Hafızasının, fıkhının, kavrayışının derinliğine ve sağlamlığına delalet
eden eserleri vardır. Yetmiş yaşında iken bu senede Kûfe'de vefat etti. [9]

Hasan B. Ali B. Ahmed

Hasan b. Ali b. Ahmed b. Beşşar b. Ziyad.
İbn Allaf ed-Darir en-Nahrevanî diye bilinir. Meşhur şairdir. Mu-tedid'in gece sohbetlerine katılanlardan biridir. Bir kedisi
vardı. Bu kedi, komşularının güvercinlerini yuvalarından çıkarıp yemişti. Bu Sebeple komşusu kediyi Öldürünce kedisi için
meşhur bir mersiye yaz-ÎUıŞtı. Bu mersiyede incelikler, edebi sanatlar vardı. Anlatıldığına gö-re o, bu kedisini öldüren İbr
Mutez'i kasdetmişti, ama halife Muktedir'den korktuğu için mersiyeyi ona nisbet etmeye cesaret gösteren^ misti. Zira kedisini
öldüren kişi İbn Mutez'di. Altmışbeş beyitlik mer" siyenin baş kısmı şöyledir:

"Ey kedi, bizden ayrıldın artık geri gelmedin. Sen benim nazarımda evlat gibiydin." [10]

Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında hacılar Bağdat'a döndüler. Hadim Munis de büyük bir askeri birlikle hacca gitmişti.
Karmatîlerden korktuğu için bu askerleri korumacı olarak beraberinde götürmüştü Müslümanlar buna çok sevindiler. O gün
Bağdat'ı süslediler. Hadim Munis için çadırlar ve otağlar kuruldu. Munis yolda iken, Karmatîle-rin az ileride oldukları
haberini alınca beraberindekilerle birlikte ana yoldan ayrıldı. Boğazlara, vadilere daldı. Günlerce sapa yollardan gitti.
Beraberindeki hacılar o sapa yollardan ve ıssız yerlerden geçmekte iken çok acaip şeyler, görülmemiş bazı varlıklar ve son
derece iri kemikler gördüler. Ayrıca taşlaşmış bazı insanlar da gördüler. Bir kadının, içinde ekmek pişmekte olan bir tandır
üzerinde durduğunu ve böylece taşa dönüştüğünü, tandırın da taşlaştığını gördüler. Hadim Munis, anlatacağı şeylere halife de
inansın ve onu tasdik etsin diye bu gördüğü şeylerden bazılarını alıp halifeye götürdü.
İbnü'l-Cevzî, "eî-Muntazam" adlı eserinde böyle der.
Anlatıldığına göre, hadim Munis ve beraberindeki hacıların gördükleri bu taşlaşmış insanlar Ad kavminden veya Şuayb
kavminden yahud Semud kavminden idiler. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede halife Muktedir, veziri Süleyman b. Hasan'ı bir yıl iki ay dokuz gün vezirlik yaptıktan sonra azletti. Yerine Ebu 1-
Kasım Abdullah b. Muhammed el-Kelvezanî'yi vezir tayin etti. Onu da iki ay üç gün sonra azletti. Yerine Hüseyin b. Kasım'ı
tayin etti. Bir süre sonra onu da görevden aldı.
Bu senede halife ile hadim Munis arasında bir dargınlık meydana geldi. Çünkü halife, Muhammed b. Yakut adındaki güvenlik
kuvvetleri komutanını muhtesibliğe tayin etmişti. Hadim Munis ona: "Muh-tesibliğe ancak kadılar ve adil kimseler tayin
edilebilir. Bu adam bu göreve uygun değildir." dedi. Bu görüşünde halifeye ısrar etti. Nihayet halife de Muhammed b. Yakut'u
hem muhtesiblikten, hem de güvenlik küvetleri komutanlığından azletti. Durum böylece düzeldi. İkisi barıştılar. Ama bu
senenin zilhicce ayında yine birbirlerine küstüler. Bu küskünlük giderek arttı. Nihayet ileride de anlatılacağı i halife

Muktedirin öldürülmesiyle sonuçlandı.
Bu senede Tarsus valisi Sümel, Rumlara büyük bir baskın yaptı. Onlardan çok kimseyi öldürdü. 3.000 kadar Rumu esir aldı Cidden ok miktarda altın, gümüş ve ipek ganimet elde etti. Bundan bir süre qonra ikinci kez onlara baskın yaptı.
Ermeni İbn ed-Deyranî, Rumlara mektup yazarak, onları İslâm -Ikesine girmeye teşvik etti. Müslümanlara karşı onlara yardın vaadinde bulundu. Bunun üzerine Rumlar, büyük bir orduyla İslâm ülkesine hücum edip girdiler. Ermeniler de onlara katıldılar. Bunun -zerine zamanın Azerbaycan valisi ve Yusuf b. Ebi's-Sac'ın kölesi Münih, bunların üzerine yürüdü. Kendisine katılan gönüllü birçok skerle birlikte îbn ed-Deyranî'mn memleketine hücum etti. 100.000 kadar Ermeniyi öldürdü, çok sayıda esir aldı. Bol miktarda malı ganimet edindi. İbn ed-Deyranî, oralardaki bir kaleye sığınarak kendini koruma altına aldı. Bu durumu bir mektupla Rumlara bildirerek imdat istedi. Rumlar, Sumaysat'a varıp orayı kuşatma altına aldılar. Sumaysatlüar &a Musul valisi Said b. Hamdan'a haber gönderip yardım istediler. Vali, çabucak onların yardımına geldi, Rumların Su-maysat'ı fethetmek üzere olduklarını gördü. Rumlar onun gelişini duyunca hemen Sumaysat'tan kaçıp Malatya'ya gittiler. Orayı yağmaladılar. Sonra da ziyan içinde kendi ülkelerine döndüler. Beraberlerinde Hristiyanhğa geçmiş Bağdatlı İbnü'n-Nefis de vardı. İbn Hamdan, peşlerine düştü. Bizans sınırlarına girdi. Çok sayıda Rumu öldürdü. Çok esir aldı. Bol miktarda eşyay ganimet edindi.
İbnü'1-Esir dedi ki: Bu senenin şevval ayında Tikrit şehrinde büyük bir sel baskını görüldü. Bu 400 ev sular altında kaldı Sayılarını ancak Cenâb-ı Allah'ın bildiği kadar çok insan boğuldu. Birbirlerinden ayırd edilemediklerinden ötürü Müslümanlarla Hristiyanlar bir arada defnedildiler.
Bu senede Musul'da ortalığı kırmızı renge bürüyen şiddetli bir rüzgar esti. Sonra ortalık siyaha büründü. Öyle ki gündüzleyin insanlar birbirleini göremez oldular ve kıyametin koptuğunu sandılar. Sonra Cenâb-ı Allah'ın Musul üzerine gönderdiği bir yağmur ile ortalık açıldı. Aydınlık meydana geldi. [11]

Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Abdurrahman El-Antakî

Hüseyin b. Abdurrahman Ebu Abdillah el-Antakî. Şam sınır boylarının kadısı idi. İbnü's-Sabunî diye tanınır. Meşhur ve güvenilir bir hd ravisi idi. Bağdat'a geldi. Orada hadis topladı. [12]

Ali B. Hüseyin B. Harb B. İsa

Uzun bir süre Mısır kadılığı yaptı. Güvenilir, âlim bir kimseydi Kadıların seçkinlerinden ve âdiUerindendi. Ebu Sevr'in mezhebin göre fıkıh öğrenmiş idi. "Tabakatü'ş-Şafiiye" adlı eserde kendisinden bahsetmişizdir. Kadılıktan affını istedi. Hicretin 311. senesinde bu istifası kabul edildi ve Bağdat'a döndü. Bu senenin safer ayında vefat edinceye kadar burada ikamete devam etti. Cenaze namazını Ebu Sa-id el-İstahrî kıldırdı. Kendi evine defnedildi.
Darekutnî dedi ki: «Sahih adlı eserinde Ebu Abdirrahman en-Ne-seî, Ali b. Hüseyin'den hadis rivayet etmiştir. Belki de o kendisinden yirmi sene kadar Önce vefat etmişti. Neseî, onun üstünlük ve faziletlerini anlatmıştır. Allah ona rahmet eylesin.» [13]

Muhammed B. Fadl B. Abbas

Muhammed b. Fadl b. Abbas Ebu Abdillah el-Belhî. Zahid bir kimseydi. Anlatıldığına göre o, kırk sene müddetle kendi nefs arzuları uğruna bir tek adım dahi atmamıştır. Aziz ve Celil olan Allah'tan utandığı için, birşeye bakıp da beğenmişlik yapmamıştır. Otuz sene müddetle omuzundaki meleklere, kendi amel defterine
çirkin bir amel yazdırmamış tır. [14]

Muhammed B. Sa'd

Muhammed b. Sa'd b. Ebu Hüseyin el-Verrak. Ebu Osman en-Ni-saburî'nin arkadaşıydı. Fıkıhçıydı. Muamelat üzerind konuşurdu. Onun güzel sözlerinden biri şudur:
"Gözünü Allah'ın haram kıldığı şeylere karşı yuman kimsenin dilinde Cenâb-ı Alah bir hikmet meydana getirir ve o hikmetli sözü dinleyen kimse hidayete kavuşur. Şüpheli şeylere karşı gözünü yuman kimsenin kalbini Cenâb-ı Allah bir nurla aydınlatır ve o nur sayesinde kendisi Allah'ın razı olacağı yollara koyulur." [15]

Yahya B. Abdullah

Yahya b. Abdullah b. Musa Ebu Zekeriya el-Farisî. Mısır'da b. Süleyman'dan hadis dinleyip yazdı. Güvenilir, adil bir hadis ravisı idi. Hakimler nezdinde doğru sözlü biriydi. [16]

Hicretin Üçyüzyirminci Senesi

Bu senede halife Muktedir Billah öldürüldü. Bunun sebebi şuydu:
Hadim Munis, bu senenin muharrem ayında, halifeye kızarak köleleri ve maiyetiyle beraber Bağdat'tan çıkıp Musul yoluna koyuldu. Yolda iken kölesini, halifenin yanında neler olup bittiğini Öğrenmesi için Bağdat'a gönderdi. Kölesiyle birlikte halifeye, "Ey mü'minlerin emiri..." diye hitap ettiği bir mektup gönderdi.
Köle Bağdat'a ulaşınca, vezir Hüseyin b. Kasım -ki o, Munis'in en büyük düşmanlarından idi- mektubu kendisine vermesin köleye emretti. Ama köle, mektubu ona vermedi ve sadece halifeye verebileceğini söyledi. Vezir köleyi huzuruna aldı ve halifeye söylemesi gerekenleri kendisine söylemesini buyurdu. Köle yine: "Efendim Munis bana böyle emretmedi." deyince vezir ona ve efendisi Munis'e sövdü. Dövülmesini ve 300.000 dinar para cezasına çarptırılmasını emretti. Bu hususta yazılı ifadesini aldı. Hadim Munis'in evinin yağmalanmasını da emretti. Ayrıca hadim Munis'in ikta arazilerinin, mal ve mülkünün de müsadere edilmesini emretti. Böylece büyük miktarda bir servet meydana geldi.
Bu yüzden vezirin, halife Muktedir nezdinde itibarı arttı. Halife ona Amidü'd-Devle lakabını taktı, adını dirhemlerin ve dinarların üzerine yazdırdı. Böylece vezir cidden büyük imkanlara kavuştu. Bazı görevliler tayin etti, bazı görevlileri ise azletti, bağladı kesti, çeşitli işler yaptı. Ama bu durum çok kısa sürdü. Halifenin kendisinden hoşnutluğu kısa oldu, Harun b. Arib'e ve Muhammed b. Yakut'a haber göndererek, hadim Munis'in yerine onları huzura çağırdı. Hadim Munis, yoluna devam etti. Nihayet Musul'a girdi. Arap emirlerine: "Halife beni, Musul'a ve Diyar-ı Rebia'ya tayin etti." dedi. Etrafında çok sayıda adam toplandı. Onlara bol miktarda para sarfetti. Daha önce de onlara ihsanları çok olmuştu.
Bu durumu haber alan vezir, Musul ve çevresinin yöneticileri olan Hamdan ailesine mektup yazarak onunla savaşmalarını emretti. Onlar da 30.000 süvari ile harekete geçerek Munis'in üzerine yürüdüler. Munis ise 800 köle ve hizmetçisi ile karşılarına çıktı ve onları hezimete uğrattı. Onlardan sadece Davud adında en bahadır bir adamı öldürdü. Hadim Munis, onu küçüklüğünde beslemişti. Sonra Munis
Musul'a girdi. Her taraftan askerler gelip ona itaatlerini arzettüer Çünkü hadim Munis daha önce onlara ihsanda bulunmuştu Bağdatlı, Şamlı, Mısırlı ve bedevi askerler gelip ona itaatlerini arzettüer. Nihayet maiyetinde büyük bir ordu meydana geldi.
Adı geçen vezire gelince, onun hainlik ve acizliği ortaya çıktı. Bu yüzden bu senenin rebiyülahir ayında Muktedir onu azletti. Yerine Fadl b. Cafer b. Muhammed b. Furat'ı tayin etti. Bu, Muktedir'in son veziri idi.
Hadim Munis, Musul'da dokuz ay kaldı. Sonra bu senenin şevval ayında halife Muktedir'den, askerlerin erzakını istemek ve onlara insaflı davranmasını taleb etmek için ordusuyla birlikte Bağdat'a yöneldi. İlerledi, önce keşif kuvvetlerini gönderdi. Sonra gelip Bağdat'ın Şemmasiye kapısında konakladı. İbn Yakut ile Harun b. Arib, zorlama neticesinde istemeyerek ona karşı geldiler. Öte yandan halifeden annesinden ödünç para alıp askerlerin erzakım dağıtması için talepte bulunuldu. Fakat halife: "Annemin yanında para kalmadı." dedi ve Vasıt'a kaçmaya niyetlendi. Bağdat'ı Munis'e bırakmayı, durum düzeldikten sonra oraya geri dönmeyi planladı. İbn Yakut, kendisini bu planından vazgeçirdi ve Munis ile askerlerinin karşısına çıkmasını tavsiye etti. Onların halifeyi görmeleri halinde tümünün Munis'i bırakıp yanına geleceklerini söyledi.
Halife de istemeyerek bineğine bindi. Munis'i karşılamaya geldi. Önünde fıkıhçılar ve ellerinde açılmış Kur'ân sahifeleri vardı. Halife, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in hırkasını giymişti. Etrafında insanlar vardı. Savaş alanından uzakta yüksek bir tepe üzerinde durdu ve halka şu duyuru yapıldı: "Kim Munis'in askerlerinden birinin başını getirirse ona beş dinar verilecektir. Kim bir esir getirecek olursa ona on dinar verilecektir."
Sonra halifenin komutanları savaş alanına gelmesini istediler; ama o bir türlü savaş alanına gelmeye yanaşmadı. Yapılan ısrarlar neticesinde -her ne kadar şiddetle reddettiyse de- savaş alanına geldi. Gelir gelmez askerler hezimete uğrayıp geri döndüler, ona bakmadılar. Onu ilk karşılayan kişi, hadim Munis'in komutanlarından Ali b. Büleyk oldu. Kendisini görür görmez bineğinden indi. Huzurunda yeri öptü ve: "Allah seni bu günde buraya gelmeye teşvik edenleri lanetlesin." dedi. Sonra halifeyi Mağribli Berberilerden bir grubun korumasına verdi.
Ali b. Büleyk, halifeyi onlara bırakıp gittikten sonra Berberiler silahlarını çektiler. Halife : "Yazıklar olsun size, ben halifeyim, beni tanımıyor musunuz?" dedi. Berberiler: "Ey alçak, seni tanıyoruz, sen ancak iblisin halifesisin. Bizlerden birinin kesik başım getiren askere beş dinar vereceğine ilişkin duyuru yaptırmadın mı?" dediler. Onlardan biri kılıcıyla halifenin omuzuna vurdu. Halife bu darbe ile yere düştü. Bir başkası da onu boğazladı. Cesedini ise oracakta bıraktılar. Üzerindeki herşeyi, hatta donunu bile yağmaladılar. Yerde yatmış, avret yeri açık vaziyette kalmıştı. Nihayet adamın biri gelip avretini otla örttükten sonra oraya defnetti. İzini kaybetti.
Mağribliler, Muktedir'in kesik başını bir direğin ucuna takıp yukarı kaldırdılar. Ona lanet okudular. Onu hadim Munis'e götürdüklerinde -hadim Munis o vakada hazır bulunmamıştı- kesik başa baktı ve kendi yüzünü, başını tokatlayıp: "Yazıklar

olsun size, vallahi böyle yapmanızı emretmemiştim. Allah sizi lanetlesin, vallahi tümümüz öldürüleceğiz!" dedi. Sonra bineğine binip gitti. Burası yağmalanmasın diye, hilafet sarayının yanında durdu. Abdülvahid b. Muktedir, Harun b. Arib, Raik'in oğulları hep Medain'e kaçtılar.
Munis'in bu hareketi, etraftaki hükümdarların İslâm halifesine saldırı hususunda tamahlanmalarına, hilafet otoritesinin zayıflamasına yol açtı. Fakat şu da var ki, Muktedir, aşırı para harcıyor, israfta bulunuyor, kadınlara itaat edip vezirleri azlediyordu. Onun bu davranışları hilafet otoritesinin zayıflamasına sebep olmuştu. Hatta denilir ki o, 80.000.000 dinara yakın parayı fasit amaçlar için sarfetmiştir. [17]

Muktedir Billah'ın Biyografisi

Soy kütüğü şöyledir: Cafer b. Ahmed el-Mutedid Billah Ahmed b. Ebi Ahmed el-Muvaffak b. Cafer el-Mütevekkil Alallah b Muhammed el-Mutasım b. Harun er-Reşid. Künyesi, Ebu Fadl idi. Abbasi halifele-rindendi. Hicretin 282. senesinin ramaza ayının bitimine sekiz gece kala, cuma gecesinde doğdu. Annesi Şuğeb adında bir cariye idi. Oğlunun halifeliği zamanında Seyyide lakabıyla lakaplandı.
Muktedir Billah, kardeşi Müktefi'den sonra hicretin 295. senesinin zilkade ayının 14'ünde, pazar günü halifelik bey'atı aldı. C zaman kendisi onüç yaşından bir ay ve birkaç gün almıştı. Bu nedenle askerler hicri 296. senenin rebiyülevvel ayında küçüklüğünü ve bulûğa er-ttieyişini ileri sürerek onu hal' etmek ve yerine Abdullah b. el-Mutez'i halifeliğe geçirmek istediler, ama bunu başaramadılar. Bu iş -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- ikinci günde bozuldu. Sonra onu hicri 317. senenin muharrem ayımda hal' ettiler. Yerine kardeşi Muhammed el-Kahir'i halife yaptılar. Ama o da ancak iki gün halifelikte kalabildi. Sonra Muktedir Billah yine halifeliğe döndü.
Muktedir Billah; orta boylu, güzel yüzlü, güzel gözlü, omuzlarının arası geniş, güzel saçlı, yuvarlak yüzlü, pembe tenli, güzel huylu, saçı ^e Şakakları ağarmış, eli açık, cömert bir adamdı. İyi bir aklı, geniş "ir zekası, sağlam bir zihni vardı. Nafakaları bol verirdi. Hilafet ve riyaset işlerindeki rüsumatı fazlalaştırdı. Birşey ne kadar fazlalaşlr sa fazlalaşsın, sonunda mutlaka eksilir.
Muktedir Billah'ın sarayında 11.000 hadım hizmetçi vardı. Ayr, ca Saklebilerden, Farslardan, Rumlardan ve Sudanlılardan da birçok hizmetçiler vardı. Sarayında, ağaç evi denen bir bölüm vardı ki, ora da cidden çok eşya ve emtia vardı. Hicretin 305. senesi olaylarından bahsederken Bizans hükümdarının Bağdat'a gelişindeki hadiseleri anlatırken bu bölümden de bahsetmiştik.
Halife Muktedir Billah, bir gün bir gemiye bindi. Sık sık yemek yerdi. Yemeğin çabucak getirilmesini istedi. Fakat yemek gecikince kaptana: "Baksana! Senin yanında yiyecek birşey var mıdır?" diye sordu. Kaptan: "Evet." diye cevap verdi, sonra biraz oğlak eti ile güzel pişirilmiş yufka ekmeği ve başka yiyecekler getirdi. Halife bu yemeği beğendi. Sonra kaptanı çağırdı ve: "Yanında helva var mı? Çünkü ben yemekten sonra helva yemeden doyduğumu hissedemiyorum." dedi. Kaptan: "Ey mü'minlerin emiri, bizim helvamız hurma ve yağ usare-sidir." diye cevap verdi. Muktedir: "Ben bunu yiyemem." dedi. Sonra kendisine istemiş olduğu yemek getirildi, bunları da yedi. Helva getirildi, helvayı da yedi. Artanı tayfalara verdi. Ardından, şayet günün birinde gemiye binecek olursa o yemekten yesin, binmese de tayfalar yesin diye her gün 200 dirhem sarfedilerek yemek yapılmasını emretti. Bundan sonra kaptan, her gün 200 dirhem masraf ederek yemek yaptırıyordu. Bu hal birkaç sene böyle devam etti. Ama Muktedir, o günden sonra gemiye bir daha binmedi.
Muktedir'in has adamlarından biri, oğlunu sünnet ettirmeye karar verdi. Çok muazzam hazırlıklar yaptı. Güzel şeyler hazırladı. Sonra halifenin annesinden, düğünde davetlilere göstermek üzere, gümüşten yapılmış bir köy maketini istedi. Muktedir'in annesi de oğlunun yanında lütufta bulunarak bu gümüş köy maketini o adama tümüyle hediye etti. Bu maketteki bütün evler, yollar, sığırlar, develer, binekler, kuşlar, atlar, ekinler, meyveler, ağaçlar, nehirler; bir köyde bulunması gereken her türlü şeyler, hep nakışlı gümüşten yapılmıştı. Halife, sofrasının o adamın evine taşınmasını ve taze balıktan başka bir yemeğin yapılmamasını emretti. Düğün sahibi de 300 dinara taze balık satın aldı ve Muktedirin sofrasına 1.500 dinar para harcadı. Bu masrafların tümünü Muktedir'in kendisi karşıladı.
Halife Muktedir, Mekke ve Medine halkına, memurlara, işçilere bolca sadaka verip ihsanda bulunur, çokça nafile namaz kılıp oruç tutar ve ibadette bulunurdu. Ama o, yine de kendi arzu ve şehvetlerim herşeye tercih ediyor, cinsel arzularının emri dışına çıkmıyordu.
Birçok görevliler tayin ediyor, birçoğunu da azlediyordu. Renkten renge bürünüyordu. Nihayet hadim Munis'in kölesi tarafından Öldülünceye kadar bu tutumu devam etti. Hicri 320. senenin şevval ayının bitimine iki gece kala, Bağdat'ın Şemmasiye kapısı yanında öldü-rüldü. Bu sırada otuzsekiz yaşındaydı. Yirmidört sene onbir ay ve on-dört gün müddetle halifelik yaptı. Kendisinden önceki halifelere nis-betle, en fazla hilafet makamında kalan oydu. [18]

Kahirin Halifeliği

Muktedir Billah öldürülünce, hadim Munis, Muktedir'in annesinin gönlü hoş olsun diye, Muktedir oğlu Ebü'l-Abbas'ı halifeliğe geçirmeye niyetlendi. Ancak hazırda bulunan ümera topluluğu onu bu niyetinden vazgeçirdiler. Ebu Yakub İshak b. İsmail en-

Nobahtî dedi ki: "Bu kadar yorulduktan ve çaba sarfettikten sonra, annesi ve dayıları olan, her hususta onlara itaat edip onlara danışacak olan bir çocuk halifeye mi bey'at edeceğiz?" Böyle dedikten sonra Muktedir'in kardeşi Muhammed b. el-Mutedid'i getirdiler. Kadılar, emirler ve vezirler onun halifeliğine bey'at ettiler. Ona Kahir Billah lakabım taktılar. Bu hadise, bu senenin şevval ayının bitimine iki gece kala, perşembe günü seher vaktinde vuku buldu.
Kahir Billah, Ebu Ali b. Mukle'yi vezirliğe tayin etti. Sonra Ebu Cafer Muhammed b. Kasım b. Abdullah'ı, ondan sonra Ebu l Abbas'ı, ondan sonra da Hasibî'yi vezirliğe tayin etti. Muktedir'in adamlarının mallarım müsadere etmeye, çocuklarım aratmaya başladı.
Muktedir'in annesi Seyyide'yi, istiska hastalığına yakalanmış ve oğlunun öldürülüp avret yeri açık bir halde yatmakta olduğu haberini aldığından ötürü sancıları daha da fazlalaşmış olduğu halde makamına çağırttı. Seyyide, günlerce hiçbir şey yememişti. Ancak kadınlar ona öğüt verince azıcık tuz ekmek yemişti. Bütün bunlara rağmen yine de Kahir Billah, Seyyide'yi makamına çağırttı, ne kadar malı olduğuna dair ikrarını aldı. Kadın da hanımlara mahsus zinet eşyalarını, takılarını ve giysilerini söyledi. Fakat paralardan ve mücevherlerden bahsetmedi. Bu hususta ikrarda bulunmayıp: "Eğer para ve mücevherlerim olsaydı oğluma bile teslim etmezdim." dedi. Kahir Billah, dövülmesini emretti; dövüldü. Ayaklarından asıldı ve şiddetli işkenceler yapıldı. Nihayet o, emlakini sattığına dair ifade verdi ve bu ifadesine başkaları da şahit oldular. Askerler alacaklı bulundukları maaşlarına karşılık emlakine el koydular. Kahir Billah vakıflarını satmasını istedi, ama Seyyide buna yanaşmadı. Kesinlikle satmayacağını söyledi. Sonra Kahir Billah, aralarında Ebü'l-Abbas, Harun, Ab-t>as, Ali, Fadl ve İbrahim'in de bulunduğu Muktedir'in çocuklarından bîr gurubu makamına çağırttı. Mallarının müsadere edilip hapse atılmalarını emretti ve onları hacibi Ali b. Büleyk'e teslim etti.
Vezir Ali b. Mukle, güçlendi. Görevlere adam atadı. Bazı görevlileri azletti, bir müddet görevden uzaklaştırıp yine geri verdi. Beridi" leri de valilikten azletti. [19]

Hicretin Üçyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Umeyr B. Cevsa

Künyesi Ebu 1-Hasan'dır. Şamlıdır. Hadis hanzlarındandır. Zeki hadis ravilerindendir. [20]

İbrahim B. Muhammed B. Ali

İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Betha b. Ali b. Mukle. Künyesi Ebu İshak et-Temimî'dir. Bağdat muhtesibliği yapmıştır. Abbas ed-Durî'den, Ali b. Harb'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Faziletli ve sika bir ravidir.
Bir gün Kadı Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf un evinin önünden geçerken davacılarla davalıların onun kapısında bekleşmekte olduklarını, güneşin de üzerlerinde epeyce yükselmiş olduğunu gördü ve hacibini kadıya göndererek ona şöyle demesini emreti: "Ya bu adamların yanma gelip davalarını halledersin, ya da -eğer mazeretin varsa- çıkıp başka bir vakitte muhakeme için senin yanma gelsinler diye kendilerine mazeretini anlatırsın." [21]

Ebu Ali B. Hayzuran

Şafiî fıkıhçısı idi. Şafiî mezhebinin imamlarından biridir. Asıl adı, Hüseyin b. Salih b. Hayran'dır. Takvalı ve büyük bir fıkıhçıdır. Kadılık makamı kendisine teklif edildi ama kabul etmedi. Bunun üzerine vezir Ali b. İsa, onun kapısını onaltı gün müddetle mühürledi. Öyle ki, ailesi içecek suyu ancak komşu evlerden temin edebildi. Çünkü dışarı çıkamıyorlardı. Buna rağmen yine de kadılık makamını kabul etmedi. Vezir de şöyle dedi: "Biz böyle yapmakla insanların şunu anlamasını istedik ki; memleketimizde, kendisine doğuda ve batıda dünya kadılığı tekif edildiği halde bu makamı kabul etmeyen kimseler vardır."
Ebu Ali, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Biyografisini "Ta-bakatü'ş-Şafiiye" adlı eserde yeterince anlatmıştık. [22]

Abdülmelik B. Muhammed B. Adiy

Esterabadh fıkıhçıdır. İslâm ümmetinin imamlarından ve hadis hafızlarındandır. Bu zatın da biyografisini "Tabakatü'ş-Şafiiye" adlı eserde anlatmı sızdır. [23]

Maliki Kadısı Ebu Ömer Muhammed B. Yusuf

Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Ebu Ömer onun künyesidir. Bağdat'ta ve oraya bağl mıntıkalarda kadılık yaptı. İslâm ümmetinin, marifet, fesahat, belagat, akıl ve riyaset hususunda önde gelen imamlarmdandı. Öyle ki, onun aklı örnek gösterilirdi. Birçok üstadlardan hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğer hadis hafızları da ondan hadis rivayet ettiler. İnsanlar fıkıh ve hadis hussunda ondan birçok ilim elde ettiler.
Hicretin 317. senesinde kadi'l-kudatlığa tayin edildi. Çok sayıda eserleri vardır. Hacimli bir hadis müsnedi derlemiştir. Hadis okumak üzere meclise oturduğunda babası yaşındaki Ebu 1-Kasım el-Bağavî sağ tarafına, İbn Said sol tarafına, Ebu Bekir en Nisaburî önüne ve diğer hadis hafızları da kürsüsünün çevresinde otururlardı. Anlatıldığına göre, onun verdiği hükümlerden hatalı bulunan ve eleştiriye tabi tutulan hüküm görülmemiştir.
Ben derim ki: Onun en doğru hükmü, hicretin 309. senesinde Hüseyin b. Mansur el-Hallac'ı Öldürmesi olmuştur. Nitekim bu husus Önceki sayfalarda anlatılmıştır.
Kadı Ebu Ömer, güzel huylu, iyi geçimli bir kimse idi. Bir gün arkadaşları yanında toplanmışlardı. Kendisine satm alması içir elli dinar fiyatında bir kumaş getirildi. Yanında oturanların bu kumaşı çok beğenmeleri üzerine, takke yapan bir adamı yanma çağırıp ona bu kumaşı, meclisinde oturmakta olan adamlardan herbirine bir takke çıkacak şekilde kesmesini emretti.
Onun gerçekten güzel menkıbeleri vardır. Allah rahmet eylesin. Bu senenin ramazan ayında yetmişsekiz yaşında vefat etti. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve: "Rabbin sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da kendisine şu cevabı vermişti: "Rab-kim, salih kişi İbrahim el-Harbî'nin duası bereketi ile beni bağışladı." [24]

Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesi

Bu senenin safer ayında halife Kahir, yol kesen bir adamı yakala-txP huzuruna getirtmiş ve huzurunda ona 1.000 kırbaç attırmış, son-ra da boynunu vurdurmuştu, adamlarının da ellerini ve ayaklarını kestirmişti. Bu senede halife Kahir, içki içilmesini, şarkıcıların şarkı okumalarını yasaklamış, şarkı okuyan cariyelerin ucuz fiyata satılmalarını ve bunların kalitesiz şarkıcılar olduklarının söylenmesini emretmişti.
İbnü'1-Esir dedi ki: "O böyle yaptı, çünkü şarkı dinlemeyi çok seviyordu. Böyle yaparak şarkıcıları ucuza almak istemişti Böyle bir ahlaktan Allah'a sığınırız."
Bu senede halk arasındaki bir şayiaya göre hacib Ali b. Büleyk'in minberler üzerinde Muaviye'ye lanet okunmasını isteyeceği söyleniyordu. Hacib bunu duyunca Hanbelilerin reisi Berbeharî Ebu Mu-hammed adındaki vaize, bu isteğini yerine getirmes için haber saldı. Ancak Berbeharî kaçıp gizlendi. Hacib Ali de onun adamlarının yakalanıp Basra'ya sürgün edilmelerini emretti.
Bu senede halife, veziri Ali b. Mukle'yi tazim ederek kendisine "Muhterem" ve "Mükerrem" lakablarıyla hitab etti. Sonra vezir ile hadim Munis, Ali b. Büleyk ve bir grup ümera, halife Muktedir'i hal' edip yerine Ebu Ahmed el-Müktefi'yi geçirmek hususunda danışarak müşavere yaptılar ve Ebu Ahmed'e kendi aralarında gizlice bey'at ettiler. Kahir Billah'ın ve maiyetinin erzakını kıstılar ve onu çabucak yakalamak istediler. Halife Kahir de Tarif el-İşkerî aracılığıyla bu durumdan haberdar oldu ve bunları yakalamak için büyük bir çaba içine girdi. Muzaffer komutan hadim Munis, onun pençesine düştü. Onu görmeden hapse atılmasını, evlerine ve emlakine el konulmasını emretti. Hadim Munis'te, biraz acelecilik, cür'et, fevrilik, cehalet ve ahmaklık vardı. Halife Kahir onun yerine Tarif el-İşkerî'yi emirü'l-ümeralığa ve ordu komutanlığına tayin etti. Tarif daha önce de hadim Munis'in düşmanlarından biriydi. Halife Kahir ayrıca Ali b. Bü-leyk'i de yakaladı. Vezir İbn Mukle kaçtı. Onun yerine Ebu Cafer Mu-hammed b. Kasım b. Ubeydullah, bu senenin şaban ayı başında vezirliğe atandı. Halife ona hil'at giydirdi. İbn Mukle'nin evinin yakılmasını emretti. Bağdat'ta talan ve yağma meydana geldi, fitne koptu. Halife Kahir, Ebu Ahmed el-Müktefi'nin iki duvar arasına konulup üzerinin kireç ve tuğla ile örülmesini emretti. Ebu Ahmed, diri diri bu daracık yere konuldu ve nihayet orada öldü. Kaçıp gizlenenler için tellal şu duyuruyu yaptı: "Bunları evinde gizleyip saklayan kimse de öldürülecek ve evi yıkılacaktır!"
Ali b. Büleyk de yakalandı. Halifenin huzurunda koyun gibi boğazlandı. Başı alınıp bir leğene konuldu ve halife Kahir onu alıp babası Büleyk'in yanma götürdü. Önüne bıraktı. Babası Büleyk oğlu Ali'nin kesik başını görünce ağladı ve öpmeye başladı Halife Kahir, Büleyk'in de oğlu gibi boğazlanmasını emretti. O da boğazlandı. Sonra iki kesik başı bir leğene koyup hadim Munis'in yanma götürdü.
Hadim Munis o iki kesik başı görünce kehme-i şahadet getirdi ve katillerine lanet okudu. Halife Kahir: "Şu köpeği de ayaklarından tutup sürüyün!" dedi. Hadim Munis'i yakalayıp boğazladılar. Kesik başını alıp leğene koydular. Bu üç kesik baş, Bağdat şehrinde dolaştırılıp teşhir edildi ve şu duyuru yapıldı: "Bu, imama ihanet eden ve devlette fesadlık yapanların cezasıdır!" Sonra kesik başlar silah deposuna götürüldü.
Bu senenin zilkade ayında halife Kahir, vezir Ebu Cafer Muhanı- b. Kasım'ı tutuklayıp zindana attırdı. Vezirin kulunç ağrısı var-d! Onsekiz gün zindanda kaldıktan sonra vefat etti. Vezirliği üç ay, oniki gün sürmüştü. Halife onun yerine Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdullah b. Süleyman el-Hasibî'yi vezirliğe tayin etti. Sonra hadim Munis ile İbn Büleyk'a karşı halifeye yardımc olan Tarif el-İşkerî'yi de tutuklayıp zindana attırdı. Bu nedenledir ki, "Bir kimse bir zalime yardımcı olursa Allah o zalimi de kendisine musallat kılar." denilmiştir. el-İşkerî, Kahir'in hal' edilişine kadar zindanda kaldı.

Bu senede Mısır valisinin öldüğü ve yerine oğlu Muhammed'in geçtiğine dair bir haber Bağdat'a geldi. Halife Kahir, valiliğin onayladığına bir alamet olsun diye ona hil'at gönderdi. [25]

Büveyh Oğulları Devletinin Ortaya Çıkışı

Bunlar üç kardeştiler: İmadü'd-Devle Ebu Ali el-Hasan, Rüknü'd-Devle Ebu Ali el-Hüseyin ve Muizzu d-Devle Ebu Hüseyin Ahmed. Bunlar Ebu Şüca'm oğullarıydılar. Ebu Şüca'ın şeceresi ise şöyledir: Ebu Şüca Büveyh b. Kabahüsrev b Temmam b. Kum b. Şirzil el-As-gar b. Şirgideh b. Şirgil b. Sisan b. Behramgur el-Melik b. Yezdücürd el-Melik b. Sabu Zilektaf el-Farisî. Emir Ebu Nasr b. Makula da kendi kitabında bunların neseplerini böyle bildirmiştir.
Bunlar, Deylem'e komşu olduklarından ötürü kendilerine Dey-lemliler de denilmiştir. Bir zamanlar Deylemlilerin arasında yaşamışlardı.
Babaları Ebu Şüca Büveyh, yoksul bir balıkçı idi. Balık avlar, oğulları da odun toplarlardı. Karısı vefat edince bu üç oğlu öksüz kaldılar, hem ölen karısı hem de öksüz kalan bu çocukları için çok üzüldü. Bir ara arkadaşı Şehriyar b. Rüstem ed-Deylemî'nin yanında oturmakta iken müneccimin biri geçiyordu. Çağırıp ona şöyle dedi: "Çok garip bir rüya gördüm. Bu rüyayı bana tabir etmeni istiyorum. Şöyle ki: Küçük abdestimi yapıyordum, penisimin ucundan büyük bir ateş çıktı. Öyle ki neredeyse göklerin ucuna kadar ulaşıyordu. Sonra bu ateş üç kola ayrıldı, her koldan da etrafa kıvılcımlar saçıldı. Öyle ki birçok kıvılcımlar meydana geldi. Bütün dünya bu ateşle aydınlandi. Memleketlerin ve kulların bu ateşe boyun eğip teslimiyet arzettik-lerini gördüm!"
Münecccim ona dedi ki: "Bu çok büyük bir rüyadır. Bunu ancak bol para karşılığında sana tabir ederim." Ebu Şüca: "Vallahi yanımda sana verecek bir şey yoktur. Sadece şu ata sahibim. Al, senin olsun " deyince Müneccim ona rüyasını şöyle tabir etti: "Bu rüya gösteriyor ki, senin sulbünden üç hükümdar çıkacaktır. Sonra bu hükümdarlardan her birinin sülalesinden de çok sayıda hükümdarlar ortaya çıkacaktır." Böyle tabir edince Ebu Şüca müneccime: "Yazıklar olsun sana! Sen benimle alay mı ediyorsun?!" diyerek çıkıştı ve oğullarına ona tokatlamalarını emretti. Sonra da ona on dirhem verdi. Müneccim de onlara: "Bunu, siz hükümdar iken yanınıza geleceğim zaman hatırlayın." dedi ve onları bırakıp gitti. Bu da tuhaf bir durumdu.
Bu üç kardeş Taberistan'da Makan b. Kani adındaki bir hükümdarın yanında idiler. Merdavic, bu kişiye musallat oldu ve hükümdarın gücü zayıfladı. Bunlar hükümdarın yanından ayrılıp gitmek ve onu kendi akibeti ile başbaşa bırakmak hususunda aralarında müşavere yaptılar. Neticede yanından bir grup ümera ile birlikte çıkıp gittiler, Merdavic'in maiyetine girdiler.
Merdavic, onlara ikramda bulundu ve onları çeşitli illere vali olarak tayin etti. İmadü'd-Devle Ali Büveyh'e Kerh naibliğin verdi. O da orada güzel bir yönetimde bulundu. İnsanlar etrafında toplandılar, onu sevdiler. Kerh valisi onunla savaştı, İmadü'd-Devle onu görülmemiş bir şekilde hezimete uğrattı ve İsfahan'ı istila etti. Beraberinde sadece 700 süvari vardı İsfahan'da 10.000 süvariyi mağlup etti. Halkın gözünde büyüdü.
Merdavic, bunu duyunca ondan korkup tedirgin olmaya başladı. Üzerine bir askeri birlik şevketti. Onu İsfahan'dan çıkardılar. Bunun üzerine İmadü'd-Devle, Azerbaycan üzerine yürüdü ve orayı valisinin elinden aldı. Cidden çok miktarda mal ve para elde etti. Sonra birçok şehirleri ele geçirdi. Meşhur oldu, namı her tarafa yayıldı. Güzel bir idare ile memleketi idare etti, insanlar sevgi ve tazim ile ona yöneldiler. Etrafında cidden çok büyük sayıda asker toplandı. Dünya makamlarını katederek yükselmeye devam etti. Nihayet kardeşleriyle birlikte Bağdat'ı Abbasi halifelerinin elinden aldılar ve orada hüküm sahibi oldular. Yöneticilerin atama ve azil işlerini ellerine aldılar. Vergiler onlara Ödendi, her hususta onların hakemliğine başvuruldu. Nitekim bu hususu ileride detaylı olarak anlatacağız. Yardımına başvurulacak olan zat yüce Allah'tır. [26]

Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed.B. Muhammed B. Selame

Ahmed b. Muhammed b. Selame b. Seleme b. Abdülmelik Ebu Cafer et-Tahavî. Hanefi fıkıhçısıydı. Faydalı eserleri sahibidir. Sika ve sebatkar hadis ravilerindendir. Derin bir ilme sahip hadis hafızı idi- Mensub olduğu Taha köyü Mısır'dadır. Kendisi Müzenî'nin kız kardeşinin oğludur. Bu senenin zilkade ayı başında sekseniki yaşında vefat etti. Ebu Said es-Semnanî'nin anlattığına göre, o hicretin 229. senesinde doğmuştur. Buna göre vefat ederken doksan yaşını aşmış olması gerekir. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Hallikan'm e^Vefeyat adlı eserinde anlattığına göre bu zatın, dayısı Müzenî'nin mezhebinden çıkıp Ebu Hanife'nin mezhebine geçiş sebebi şudur: Dayısı bir gün ona: "Vallahi senden hiçbir şey olmaz!" demiş. O da kızıp dayısını bırakmış ve Hanefi âlimlerinden Ebu Cafer b. Ebi İmran'ın yanına gidip ilim tahsil etmeye başlamış. Nihayet Hanefi fıkhını iyice öğrenmiş yüksek bir şahsiyet haline gelmiş. Zamanının âlimlerinin üstünce bir seviyeye çıkmış, çok sayıda kitaplar tasnif etmiştir. Bunlar arasında "Ahkâmü'l-Kur'ân", "İhtilaflı 1-Ule-ma", "Ma'âni'1-Âsar" ve "Tarih-i Kebir" vardır. Şartlarla ilgili bir kitap daha yazmıştır. Hanefi fıkhında yüksek bir şahsiyetti. Kadı Ebu Abdillah Muhammed b. Abdullah'ın katipliğini yapmış, Kadı Ebu Ubeyd b. Harbeveyh onu adil bir şahıs olarak kabul etmiştir. O şöyle derdi: "Allah dayım Müzenî'ye rahmet etsin, eğer

hayatta olsaydı benden bir şey olmayacağına dair yaptığı yemin için keffaret öderdi."
Ahmed b. Muhammed b. Selame, bu senenin zilkade ayının başında vefat etti ve Karafe'ye defnedildi. Mezarı orada herkesçe bilinmektedir. Allah ona rahmet etsin. İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış; hicri 268. senede Dımışk'a geldiğini, Dımışk kadısı Ebu Ha-zim'den fıkıh öğrendiğini söylemiştir. [27]

Ahmed B. Muhammed B. Musa

Ahmed b. Muhammed b. Musa b. Nadr b. Hakim b. Ali b. Zürbi Ebu Bekir. İbn Ebi Hamid adıyla bilinir. Beytülma müdürlüğü yapmıştır. Abbas ed-Durî'den ve birçok kimselerden hadis dinleyip rivayet etmiş. Darekutnî ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulunmuşlar-<*ır. Sika, doğru sözlü bir ravi, cömert ve övülen bir kimse idi.
Günün birinde ilim ehli bir adam, çok büyük borç altında kaldığından ötürü aşırı bir sevgiyle tutkun olduğu cariyesini satmak mecburiyetinde kalmış. Fakat cariyeyi satıp parasını aldıktan sonra cariyeden ayrıldığına son derece pişman olmuş ve ne yapacağını bilemez hale gelmişti. Sonra cariyeyi sattığı adam da onu bir başkasına satmış ve neticede cariye, kendisinden bahsetmekte olduğumuz İbn Ebi Hamid'in eline geçmişti, İbn Ebi Hamid, beytülmahn idaresine bakmaktaydı. Cariyeyi, bor yükü altında ezildiğinden ötürü satan ilk sahibi, bazı dostlarını araya koyarak İbn Ebi Hamid'den cariyeyi geri vermesini rica etmiş ve cariyeyi çok sevdiğini, kendisinin de ilim ehli bir insan olduğunu, ödeyemeyecek kadar borç yükü altında kaldığından ötürü cariyeyi satmak mecburiyetinde kaldığını söylemişti.
Bu sözleri söyledikten sonra İbn Ebi Hamid adeta şuurunu yitirmişti. Çünkü karısı bu cariyeyi kendisinin bilgisi olmadan satın almış ve istibrasmı beklemişti ki, kocası İbni Ebi Hamid'e hediye olarak takdim etsin. O gün de cariyenin istibrasmm (rahminin temizlenmesinin) son günüydü. Karısı, o cariyeye güzel elbiseler giydirmiş, zi-netler takıp süslemiş ve kocası için hazırlamıştı. Cariye adeta bir ay parçası haline gelmişti, çok güzeldi.
Arkadaşı, cariyeyi geri vermesi için ona rica edip durumunu anlattığında meseleden haberi olmadığı için İbn Ebi Hamid adeta şaşkına dönmüş, sonra durumu öğrenmek için karısının yanına dönmüştü. Eve girdiğinde cariyenin kendisi için h; zırlanmış olduğunu gördü. Onu bu halde görünce çok sevinmişti. Çünkü onun bu halde süslenmesini, ilk efendisine vermek için uygun görmüştü. Süslenen cariyeyi yanına alıp götürdü. Karısı ise cariyeyi -cinsel ilişkide bulunmak amacıyla- beraberinde götürdüğünü sanmıştı. Cariyeyi bu haliyle ilk efendisine götürdü ve ona: "Bu senin cariyen mi?" diye sordu. Kocası onu bu göz alıcı güzelliği ve süslü haliyle görünce dili titremeye, kelimeleri karıştırmaya, aklım adeta oynatmaya başladı. Çünkü cariye çok güzel görünümlü idi. "Evet, cariye benimdir." deyince İbn Ebi Hamid: "Al, Allah sana mübarek etsin." dedi.
Adam buna çok sevindi ve: "Efendim, bir adamı benimle gönder de cariyenin bedelini ona teslim edeyim." dedi. İbn Ebi Hamid: "Hayır, onun bedelini almaya ihtiyacımız yoktur. Cariye sana helal olsun. Bedelini kendine ve ona harca. Çünkü bedelini verdiğin takdirde yine yoksul düşmenden ve borç altında kaldığından ötürü onu tekrar sana geri vermeyecek birine satmandan korkuyorum." dedi. Adam: "Efendim, cariyenin üzerindeki şu zinetleri ve takıları ne yapacağız?" diye sorunca İbn Ebi Hamid: "Bunları ona hediye ettik, bu hediyeler artık bize geri gelmez. Bunu istemeyiz." dedi ve ona dua etti. Adam buna cidden çok sevinip cariyesini aldı.
Kendisiyle vedalaşmak istediği zaman İbn Ebi Hamid, cariyeye: "Şimdi beni mi yoksa şu efendini mi daha çok seviyorsun?" diye sor-
du. Cariye de şu cevabı verdi: "Siz bana iyilikte bulunup ihsan ettiniz. Bana yardımcı oldunuz. Allah size hayır mükafat versin. Ama şu efendime gelince, eğer onun benden elde ettiğini ben ondan elde etmiş olsaydım onu büyük paralar karşılığında bile satmazdım ve onun hakkında asla kusur işlemezdim." Orada bulunanlar küçük yaştaki bu cariyenin böyle güzel konuşmasını beğenip takdir ettiler. [28]

Muktedir Billah'ın Seyyide Lakabıyla Tanınan Annesi Şuğeb

Emlakinden yıllık 1.000.000 dinar gelir sağlardı. Bundan daha fazlasını hacıların yiyecek ve içeceklerine, hacılara refakat eden taliplere, yolların ve geçiş yerlerinin kolaylaştırılmasına harcardı. Oğlunun hilafeti zamanında son derece ihtişamlı ve sözü geçerliydi. Oğlu öldürüldüğünde kendisi hastaydı. Oğlunun öldürülmesi, hastalığını daha da fazlalaştırdı. Kocası Mutedid'in oğlu ve kendi oğlu Mukte-dir'in kardeşi Kahir hilafete yerleştiğinde -ki o, Kahir'i annesi öldükten sonra yanına alıp beslemişti- Muktedir için ricada bulunmuş ve yanma almıştı. Ona ikramda bulunuyor ve onun için cariyeler satın alıyordu.
Kahir, oğlu Öldürülüp yerine geçtiğinde, Şuğeb hasta olduğu halde onu büyük işkencelere maruz bırakmış, nihayet onu başaşağı vaziyette ayaklarından asmıştı. Bu halde iken idrarı geliyor ve idrarı yüzüne gözüne bulaşıyordu. Mallarının ne kadar olduğunu ikrar etsin diye kendisine bu işkence yapılmıştı. Ama buna rağmen sandıklarında elbiselerinden, zinet ve takılarından başka hiçbir şey bulunamamıştı. Bulunan bu eşyaları da 130.000 dinar değerindeydi. Bundan başka emlaki de vardı. Bunların satılmasını Kahir emretmiş ve satılması hususunda vekalet verdiğine dair şehadette bulunsunlar diye bazı kimseleri şahitlik için getirtmişti. Ama o bu halde iken şahidler onun yüzüne bakmaya ve eşkal tesbiti yapmaya yanaşmamışlardı.
Halifenin emri ile perde kaldırılmış ve şahitler gelerek ona: "Sen Mutedid'in cariyesi ve Muktedirin annesi Şuğeb misin?" diye

sormuşlar, o da uzun uzadıya ağladıktan sonra; "Evet" diye cevap vermişti. Şehitler de onun eşkalini: "Siyah tenli, dar alınlı, ihtiyar bir kadın." diye yazmışlar. Sonra da ağlamaya başlayarak; zamanın insanı nasıl değiştirdiğini, devranın nasıl döndüğünü, dünyanın imtihan ve bela yeri olduğunu, dünyadan ümid edilen şeylerin korkulan şeylere karşı denk olamayacağını, doğan dünyalığın batmaktan kurtulamayacağı-nı, dünyaya yönelen kimseyi dünyanın kendi ateşiyle yakacağım dü-Şünmeye başladılar.
Kahir ise bu hatunun daha Önce kendisine yaptığı iyilikleri hiç
hatırlamadı. Allah bu hatuna rahmet etsin ve günahlarını affetsin Bu hatun yani Şuğeb, bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Rusafe'ye defnedildi. [29]

Abdüsselam B. Muhammed

Abdüsselam b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Sellam b. Halid b Himran b. Eban. Osman b. Affan'm azathsıdır. Künyesi, Ebu Haşini b. Ebi Ali el-Cübbaî'dir. Kendisi kelama, babası da kelama idi. Kendisi de, babası da Mutezilî idiler. Mutezile'nin Haşimiye taifesi kendisine nisbet edilir. Babasının bazı eserleri olduğu gibi kendisinin de Mutezililiğe dair eserleri vardır. Hicretin 247. senesinde doğdu, 321. senesinin şaban ayında vefat etti.
İbn Hallikan dedi ki: «Onun Ebu Ali adında bir oğlu vardı ki bir gün Sahib b. Abbad'in yanına gitti. Sahib ona ikramda bulunup saygı gösterdi ve ona bazı meseleleri sordu. O da: "Bilmiyorum demek, ilmin yarısıdır." diye cevap verdi. Sahib ona şu karşılığı verdi: "Doğru söyledin, baban da senden önce böyle diyerek ilmin yansım bilmediğini söylemişti."» [30]

Ahmed B. Hasan B. Düreyd B. Atahiye

Künyesi, Ebu Bekir b. Düreyd'dir. Ezd kabilesine mensuptur. Lügat ve nahiv âlimiydi. Maksure adlı şiirin sahibidir. Meşhur bir şairdir. Hicretin 223. senesinde Basra'da doğdu, ilim tahsili ve edebiyat öğrenmek için çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Babası varlıklı kimselerdendi. Orada yaşlamncaya kadar ikamet etti. Nihayet bu senede Bağdat'da vefat etti.
Abdurrahman b. Ahi'l-Asmaî'den, Ebu Hatim'den ve Riyaşî'den rivayetlerde bulundu. Ebu Said es-Sayrafî, Ebu Bekir b. Sazan Ebu Ubeydullah b. Merzüban ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Anlatıldığına göre bu şair, âlimlerden daha bilgili idi. Ancak aşırı şekilde şarap içerdi.
Ebu Mansur el-Ezherî dedi ki: "Yanma gittim, sarhoş olduğunu gördüm, bir daha da ziyaretine gitmedim."
Darekutnî'ye onun hakkında sorduklarında: "Onun aleyhinde konuşmuşlardır." dedi.
İbn Şahin dedi ki: "Yanına giderdik, evinin duvarlarına astığı ud-ları, eğlence aletlerini, saf şarabı görünce utanırdık. O zaman kendisi doksanı aşıp 100 yaşına yaklaşmıştı."
Ahmed b. Hasan bu senenin şaban ayının bitimine oniki gün kala çarşamba günü vefat etti. Aynı günde Mutezilî Ebu Haşim b. Ebi Ali el-Cübbaî de vefat etmiş, ikisinin üzerine cenaze namazı kılınmış ve Hayzuran mezarlığına defnedilmişlerdi. O zaman insanlar: "Bugün, lügat âlimi ile kelam âlimi öldü." demişlerdi. O gün, çok yağmurlu bir İbn Düreyd'in eserleri, yirmi ciltlik bir eser olan "el-Cemhere fi'l-Lüga", "Kitabü'l-Matar", "Maksure"dir. Ayrıca Maksur ve memduda dair başka bir kaside ve diğer eserler. Allah onu affetsin. [31]

Hicretin Üçyüzyirmiikinci Senesi

Bu senede Bizans imparatoru 50.000 askeriyle birlikte Malatya'ya hücum etti. Şehri kuşatma altına aldı, sonra halka eman verdi. Şehire girdikten sonrada çoğunu öldürdü ve sayılamayacak derecede çok sayıda insanı esir aldı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn. (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede gelen haberler arasında Merdavic'in İsfahan'ı Ali b. Büveyh'in elinden aldığı, Ali b. Büveyh'in Errecan'a gittiği ve orayı ele geçirdiği vardı. İbn Büveyh, halifeye haber göndererek itaatini ve ona yardımcı olacağını, şayet imkan bulursa hilafet sarayının şerefli eşiğini öpeceğini, izin verildiği takdirde halifenin huzuruna çıkacağını, sonra da Şiraz'a gidip İbn Yakut'la beraber olacağını bildirdi. Bundan sonra Şiraz'a gitti ve orasını vali İbn Yakut'la şiddetle savaştıktan sonra ele geçirdi.
Bu savaşta İbn Büveyh, İbn Yakut ve adamlarını mağlub etti. Onlardan bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Güçlenince esirleri serbest bıraktı, onlara ihsanda bulundu, hil'at giydirdi. Halka adaletle davrandı. Yanında çok miktarda mal ve para vardı ki, bunları Isfahan, Kerh, Hemedan ve diğer mıntıkalardan elde etmişti. Alice-nâb, cömert bir adamdı, etrafında bulunan askerlere bol maaş verirdi. Sonra o Şiraz'da iken bir zaman yoksul düştü. Askerler ondan erzaklarını taleb ettiler. O da hakimiyet ve nizamının çözüntüye uğramasından korktu. Bir gün, akibetini ve içinde bulunduğu durumu düşünerek sırt üstü uzanmıştı. Böyle uzanmış iken tavandaki yarıklardan birinden bir yılanın çıktığını ve başka bir yarığa girdiğini gördü. Tavandaki yarıkların kapatılmasını emretti. Adamları bu işle uğraşırlarken, tavanda çok miktarda yaklaşık 500.000 dinar kadar altın buldular. Bu paraların bir kısmını askerlere sarfetti. Yine de yanında Çok miktarda para kaldı.

Yine bir gün şehrin çevresinde dolaşmaya çıkmıştı. Geçmiş ihsanların yaptıkları binalara bakmak ve onlardan ibret almak istiyordu. Dolaşmakta iken atının bastığı yer çöktü. Oranın kazılmasını emretti ve kazıldığında orada da çok miktarda para buldular.
Bir terziye, kendisine bir elbise yapsın diye kumaş vermişti. Ania terzi elbisenin dikimini geciktirince huzuruna getirilmesini emretti Terzi huzura gelip durduğunda onu tehdit etmeye başladı. Ama terzi sağırdı, iyi duyamıyordu ve kendisine şöyle hitab etti: "Allah'a yemin ederim ki ey hükümdar; Ibn Yakut'a ait sadece yanımda oniki sandık vardır, ama sandıkların içinde ne bulunduğunu bilmiyorum."
İbn Büveyh, sandıkların getirilmesini emretti. Getirilen sandıklar açıldığında içlerinde 300.000 dinara yakın para bulunduğunu gördüler. Ayrıca Yakub b. Leys'e ait birçok emanet malları da buldu ki bu mallar arasında sayılamayacak ve evsafı belirtilemeyecek kadar çok kıymetli şeyler vardı.
Böylece İbn Büveyh'in durumu kuvvetlendi, hakimiyeti büyüdü. Bütün bunlar, Cenâb-ı Allah'ın -açlık ve yokluktan sonra- onun için murad ettiği ve takdir kıldığı dünyevi saadetle ilgili şeylerdi.
"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer." (el-Kasas, 68.)
Veziri İbn Mukle, Radi'ye mektup yazarak mıntıkasmdaki arazileri senelik 1.000.000 dinara ikta olarak kendisine vereceğini bildirdi. Radi de buna olumlu cevap vererek kabul etti. O da Radi'ye hil'atlar, sancak ve hükümdarlık nişanlan gönderdi.
Bu senede halife Kahir, İshak b. İsmail en-Nobahtî ile Ebü's-Se-raya b. Hamdan adındaki iki büyük komutanı öldürdü. İshak ümeraya Kahir'in halifeliğe geçirilmesini daha önceleri tavsiye eden kişiydi. Ebü's-Seraya ise babasının en küçük oğlu idi.
Kahir'in bunları öldürmesinin sebebi şuydu: Bunlar daha önceleri iki şarkıcı cariyenin pa-zarlanması esnasında Kahir'e nisbetle şarkıcılara daha fazla para vereceklerini söyleyerek pazarlığı kızıştırmışiardı. Kahir de bu yüzden onlara öfkelenmişti. Onları bir gece sohbetine davet etti. Güzel kokular sürünerek huzuruna geldiler. Fakat Kahir onların sohbet meclisi yakınındaki bir kuyuya atılmalarını emretti. Kendisine her ne kadar yalvarıp yakardılarsa da Kahir onlara merhamet etmedi. Onları kuyuya attınp kuyunun ağzını kapattırdı. [32]

Kahirin Hal1 Edilmesi, Gözlerini Mil Çekilip İşkenceye Tabi Tutulması

Bunun sebebi şuydu: Vezir Ali b. Mukle, hadim Munis'in yakalanması esnasında kaçarak kendi evinde gizlenmişti. Askerlerle gizlice mektuplaşıyor, haberleşiyor ve onları Kahir'e karşı kışkırtıyordu. Ayrıca onları Kahir'in zulmünden, safvetinden, cüretkarlığından, insanları amansız yakalayişmdan ötürü korkutuyordu. Kahir'in kendi hilafet sarayında büyük komutanları yakalayıp içine atmak için hücreler hazırladığını, öldürmek içinde içine yuvarlayacağı tehlikeli yerler yaptırdığını bildirdi ve bu hususta bazı örnekler verdi. Onları Ka-jür'i yakalamaya teşvik etti.
Büyük komutanlar bunun üzerine bir araya gelip toplandılar ve hemen Kahir'in hakkından gelmek hususunda görüş birliği yaptılar. Sima adıyla bilinen komutanla birlikte harekete geçerek hilafet sarayına yürüdüler, kuşatma altına aldılar. Sonra diğer kapılardan içeri hücum ederek mahmur vaziyette ve hamamın damında gizlenen Ka-hir'i yakaladılar. Tarif el-İşkerî'nin makamında hapsettiler. Tarifi de zindandan çıkardılar. Vezir Hasibî ise, kadın kılığına bürünerek çıkıp gitti. Bağdat şehrinin düzeni bozuldu. Her taraf yağmalandı. Bu hadise bu senenin cemaziyelevvel ayının üçünde, cumartesi günü vuku-bulnıuştu ki, bu ayda Muktedir'in annesi Şuğeb de vefat etmişti. Şu-ğeb'in vefatı ile Kahir'in yakalanıp gözlerine mil çekilmesi ve çeşitli işkencelere maruz bırakılması arasında sadece bir senelik bir süre geçmişti. Cenâb-ı Allah, böylece Şuğeb'in intikamını ondan aldı.
Sonra komutanlar, Kahir'in huzura getirilmesini emrettiler. Huzura getirildiğinde gözlerine mil çektiler. Öyle ki gözleri yanaklarının üzerine aktı. Böylece İslâm tarihinde misli işitilmemiş büyük bir hadise meydana gelmiş oldu. Gözlerine mil çektikten sonra komutanlar onu serbest bıraktılar. Bazan hapsediliyor, hazan salıveriliyordu. Hicretin 333. senesine kadar yaşadıktan sonra öldü. Yoksul düşmüştü. Hatta bir gün Mansur Camii'nde kalkıp dilenmişti. Cemaattan biri ona 500 dinar vermişti. Anlatıldığına göre o, kendisine böyle yapanları çirkin göstermek için dilenmişti. Onun biyografisini ölümünden bahsederken anlatacağız. [33]

Radi Billah Ebü'l-Abbastn Halifeliği

Radi Billah Ebü'l-Abbas Muhammed b. el-Muktedir Billah. Askerler Kahiri hal' edip gözlerine mil çektiklerinde Ebü'l-Abbas Muhammed b. Muktedir Billah'ı huzura getirip hilafet bey'atında bulundular ve ona Radi Billah lakabını taktılar. Ebu Bekir es-Solî ona, Mardi Billah lakabının takılmasını tavsiye ettiyse de bunu kabul etmediler, Radi Billah'a bu senenin cemaziyelevvel ayının altısında çar* samba günü bey'at edildi. Âmâ olan Kahir'i getirdiler, Gözlerine mil çekilmişti. Radî'nîn huzurunda durdu. Ona hilafet selamım verdi. Hilafet alametlerini ona teslim etti. Radi de hilafet yükünü omuzladı. Radi -ileride de anlatılacağı gibi- seçkin halifelerden biri oldu.
Radi, Ebu Ali b. Mukle'yi huzuruna getirtti. Onu vezirliğe tayin etti. Ali b. İsa'yı da onunla beraber nazırlığa atadı. Kahir tarafından hapse atılan bütün mahkumları serbest bıraktı. Kahir'in tabibi isa'yı huzuruna getirtti ve onu 200.000 dinar para

cezasına çarptırdı ve Kahir'in ona bıraktığı emanetleri teslim aldı. Bu emanetler çok miktar da, altın, gümüş ve kıymetli mücevherlerden ibaretti.
Bu senede İsfahan'da Merdavic'in durumu kuvvetlendi. İnsanlar onun Bağdat'ı almak istediğini, Bahreyn valisi ve Karmatîleri reisi ile işbirliği içinde olduğunu, bu ikisi ile devleti Araplardan alarak Acemlere teslim etmek hususunda bir ittifakta bulunduklarını söylediler.
Merdavic kendi reayasına, özellikle has adamlarına kötü muamelede bulunuyordu. Onlar da kendisine karşı cephe oluşturdular ve onu öldürdüler. Öldürme işini en has adamlarından ve kölelerinden Yahküm üstlenmişti. Allah, onun yüzünü ak etsin. Yahküm, Hacer-i Esved'i Karmatîlerin elinden kurtaran kişidir. Bu mübarek taşı onlardan 50.000 dinara satın almış ve Ka'be'deki yerine koymuştu. Emir Yahküm, Merdavic'i öldürünce Ali b. Büveyh'in durumu kuvvetlendi. İnsanlar nazarında kadri yüceldi. Onun akibeti ile ilgili açıklama ileride verilecektir.
Kahir hal' edilip hilafete Radi geçince, Muktedir'in dayısı oğlu ve Mah, Küfe, Dinever ile Masebazan valisi olan Harun b Arib hilafete göz dikti. İnsanları kendisine bey'ata davet etti. Etrafında çok sayıda asker ve komutan toplandı. Mal topladı durumu kuvvetlendi. Bağdat'a yöneldi. Haciblerin reisleri, bütün Bağdat askerleri ile birlikte ona karşı çıktı. İki taraf savaştı Savaşın devam ettiği günlerden birinde Harun b. Arib, Muhammed b. Yakut'u esir düşürmek için bir tuzak kurmak amacıyla etrafı dolaşmaya çıkmıştı. Atı sırtını kam-burlaştırıp adeta kendini bir köprü şekline sokarak onu nehire attı. Kölesi de onu vurup öldürdü, başını koparıp Muhammed b. Yakut'a götürdü. Adamları hezimete uğradılar, Muhammed b. Yakut, dönüp Bağdat'a girdi. Harun b. Arib'in kesik başı bir mızrağın ucuna geçirilmişti. İnsanlar bu durumu görünce çok sevindiler. O gür cidden görülmesi gereken muhteşem bir gündü.
Bu senede Bağdat'ta Ebu Cafer Muhammed b. Ali eş-Şelmeganî adında bir adam ortaya çıktı. Kendisine İbnü'l-Arefe d deniliyordu. Anlatıldığına göre o, Hallac-ı Mansur'un iddia ettiği uluhiyyet davasında bulunuyordu. Muktedir'in halifeliği zamanında da Hamid b. Abbas'm nezdinde onu yakalamışlardı. Tenasüh inancına sahip olduğunu söyleyerek onu itham ettiler, ama o bunu kabul etmemişti.
Bu defa Radi Billah, onu huzuruna çağırttı ve halkın anlattığı şeylerin doğru olup olmadığım sordu. O da bir kısmını inkar etti sonra bir kısmını da ikrar etti. Ulema cemaati, bu sözlerinden vazgeçip tevbe etmemesi durumunda kanının helal olacağına dair fetva verdiler, ama o tevbeye yanaşmadı. Kendisine seksen kırbaç vuruldu. Sonra boynu vuruldu ve Hallacın gittiği yere gönderildi. Kendisiyle beraarkadaş İbn Ebi Avn da öldürüldü. Allah ona lanet etsin.
Bu mel'un, Şelmeganî'nin iddia ettiği küfür hususunda onu tasdik eden ve ona tabi olan kimseler arasındaydı. İbnü'1-Esir, "el-Ka-mil" adlı eserinde bu kafirlerin mezheplerini detaylı ve güzel bir şekilde açıklamış ve mezheplerini Nusayriye mezhebine benzetmiştir.
Şaş mıntıkasında peygamberlik iddiasında bulunup harikalar ortaya koyan ve birçok hileler izhar eden bir adam ortaya çıkmış, askerler gelip onu öldürmüşlerdi. Böylece çıkardığı fitne sönmüştü. [34]

İfrikiyye Hakimi Mehdî'nin Ölümü

Bu senede İfrikiyye hakimi ve yalancı Fatimi halifelerinin ilki Mehdi Ebu Muhammed Ubeydullah öldü. Alevi olduğunu iddia ediyor ve Mehdi lakabını kullanıyordu. Mehdiye şehrini inşa etmiş ve orada bu senede altmışüç yaşında ölmüştü. Rukade'ye girdiğinden ve imamlık iddiasında bulunduğundan ölümüne kadar hakimiyeti yirmidört sene bir ay yirmi gün sürmüştü. Şehametli ve yürekli bir adamdı. Kendisine muhalif olan, kendisine düşmanlık eden ve kendisiyle savaşan bir cemaatı mağlub etmişti.
Kendisi öldükten sonra hilafet işini oğlu Ebü'l-Kasım üstlenmişti. Ebü'l-Kasım, Kaimbiemrillah lakabını almıştı. Babas öldüğünde, işleri yoluna koyuncaya kadar ölümünü halktan gizlemiş, işler tam istediği gibi rayına oturduktan sonra açıklamıştı. Bundan sonra insanlar da ona başsağlığı dileklerini sunmuşlardı. O da babası gibi şehametli ve yürekli bir adamdı. Ülkeler fethetmiş, müfrezelerini Bizans'a kadar göndermişti. Mısır diyarını ele geçirmeye niyetlenmiş, ama bunu başaramamıştı. Mısır diyarını ancak torunu ve Kahire şehrinin banisi Muiz el-Fatımî ele geçirmişti. Nitekim Allah dilerse bunu ileride anlatacağız.
İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde dedi ki: «Sözünü ettiğimiz bu Mehdi'nin nesebi hususunda cidden çok ihtilaflar vardır. "Kayre-van Tarihi" adlı eserin sahibi demiş ki: "Onun soy kütüğü şöyledir: Ubeydullah b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib."
Başkaları ise onun soy kütüğünü şöyle belirtmişlerdir: "Ubeydul-!ah b. Taki Hüseyin b. Vefi b. Ahmed b. Radi Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. İsmail b. Cafer es-Sadık."»
Soy kütüğünün daha başka isimlerden oluştuğunu söyleyenler de vardır.
Muhakkikler, nesebi hakkında ileri sürdüğü iddiaları reddetmektedirler.
Ben derim ki: Aralarında İsferayinî, Kadı Bakillanî ve Kudurî'nin
de bulunduğu birkaç imam, bunların iddia ettikleri gibi neseplerinin sahih olmadığını söylemişlerdir. Ubeydullah el-Mehdi'nin babası Sü-lemiye'de Yahudi bir kuyumcu idi. Adının Sa'd olduğu söylenir. Kendisine Ubeydullah lakabını takan kişi, üvey babası Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Meymun el-Kaddah'tır. Kaddah denilmesinin sebebi, gözleri

güzelleştiren bir sürmeci oluşundan ötürüdür Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi bu beldelerde onun için zemin hazırlayan kişi, Şiî Ebu Abdillah'tır. Sonra onu buralara çağırmıştı, o da doğu tarafından buraya geldiğinde Sicilmase valisinin pençesine düşmüş, vali kendisini zindana attırmıştı. Şiî Ebu Abdil-îah, onun için çok çaba sarfetmiş, nihayet onu valinin elinden kurtarmış ve yönetimi teslim etmişti. Fakat daha sonra Şiî Ebu Abdillah yönetimi ona verdiğine pişman olmuş ve onu Öldürmek istemişti. Ubeydullah onun bu niyetini anlayınca Şiî Ebu Abdillah'a katilleri göndermiş ve kardeşiyle birlikte onu Öldürtmüştü.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Şiî Ebu Abdillah, Ubeydullah Mehdi'nin bulunduğu zindana girdiğinde Sicilmase valisinin onu öldürdüğünü görmüş ve zindanda tanınmayan başka bir mahkumla karşılaşmış, onu alarak insanların huzuruna çıkarmıştı. Çünkü o, insanlara Mehdi'nin Sicilmase zindanında mahpus olduğunu ve onun uğruna savaştığını söylemişti. Onu insanların huzuruna çıkardığında: "İşte Mehdi budur!" demişti. O adama da kendisine tenbihlediği şeylerden başka bir söz söylememesini, aksi takdirde onu öldüreceğini bildirmişti. Böylece insanlar onu Mehdi diye kabul ettiler. Durumu kuvvetlendi. İşte Mehdi kıssası budur. Bunlar da onun sülalesinden-dirler. Doğrusunu Allah bilir.
Sözünü ettiğimiz bu Mehdi, hicretin 260. senesinde doğmuştur. Daha önce veya daha sonra doğduğuna dair zayıf rivayetler de yardır. Doğum yeri Sülemiye'dir. Kûfe'de doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır, doğrusunu Allah bilir. Sicilmase dönüşünde Rukade ve Kayre-van şehirlerindeki camilerin minberlerinde hicri 297. senenin rebiyü-lahir ayının bitimine yedi gün kala cuma gününde ilk olarak onun için dua ©dildi. Geçen Senede yani hicri 296, sinenin zilhicce ayında orada ortaya çıktığında o yörelerdeki Abbasi hakimiyeti d© sona ermişti. Mehdi ve sülalesinin hakimiyeti hicri 567, senede Adid'in hükümdarlığa geçişine kadar devam etmişti.
Mehdi, kendi kurduğu Mehdiye şehrinde bu senede meşhur rivayete göre altmış yaşını aşmış olarak rebiyülevvel ayının ortasında vefat etti. Cenâb-ı Allah, insanların mezarlarında dirilip haşir yerine gittikleri kıyamet gününde amir ile memur arasında hükmünü verecektir. [35]

Hicretin Üçyüzyirmiîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Müslim B. Kuteybe

Bu zat Dinever şehrindendir. Mısır kadılığı yapmıştır. Babasından naklettiği hadisleri meşhur kitaplarına dere etmiştir. Kendisi bu senenin rebiyülevvel ayında Mısır kadısı iken vefat etmiştir. [36]

Muhammed B. Ahmed B. Kasım Ruzbarî

Muhammed b. Ahmed b. Kasım Ebu Ali er-Ruzbarî. Adının Ahmed b. Muhammed olduğu veya Hüseyin b. Hemmam olduğu hususunda çeşitli rivayetler varsa da sahih olan rivayete göre asıl adı Ahmed b. Muhammed1 dir. Bağdat asıllı olup Mısır'a yerleşmiştir. Reislerin, vezirlerin ve divan kâtiplerinin soyundan gelmektedir. Cüneyd-i Bağdadî ile arkadaşlık etmiş, ondan hadis dinlemiş ve birçok hadisi hafızasına yerleştirmiştir. İbrahim el-Harbî'den fıkıh, Sa'İeb'den de nahiv ilmini öğrenmiştir. Çok sadaka verir, yoksullara ihsanda bulunurdu. Yoksul birine birşey vermek istediği zaman o şeyi avucuna koyar ve yoksulun elinin alt tarafına götürürdü. Sonra yoksul o şeyi onun elinden alırdı. Böyle yapmakla, yoksulun elinin kendisinin elinin altında olmamasını isterdi.
Ebu Nuaym dedi ki: Ebu Ali er-Ruzbarî'ye, şarkı ve eğlence sözlerini dinleyip kendisinin durumların değişikliği ile etkilenmeyen bir mertebeye ulaştığını iddia eden bir kimsenin durumunu sorduklarında şu cevabı vermişti: "Evet, o bir mertebeye ulaşmıştır ama Cehen-nem'in Sakar tabakasına ulaşmıştır!"
Ebu Ali er-Ruzbarî dedi ki: "İşaret açıklamak demektir. Onda işaret edilenden gelen vecd vardır, başka şey yoktur. Hakikatte illetler, işareti tashih ederler, illetler hakikat olmayan şeylerden uzaktırlar.
Kötülük yaptığın halde sana iyilik yapılması, aldanmışlığını gösterir, O gaman sen Allah'a yörıeüp tevbe etmezim. Zannedersin ki, hatalarm bağışlanmış ve hakikatler de sana açıklanmıştır,
Gönüller, hakkı müşahede etme arzusuna kapıldılar ve gönüllere hakkın isimleri bırakıldı. Tecelli zamanına kadar gönüller hakkın zatını bırakıp isimlere yöneldiler. İşte şu ayetin sırrı da budur:
"En güzel isimler Allah'ındır. O'na o isimlerle dua edin." (ei-A'râf,180.)
İşte gönüller bu isimlerle oyalandılar ve hakkı idrak edemediler. Cenâb-ı Allah, isimlerini ortaya koyup halka açıkladı ki, aşıklarının Şevki onunla dinsin. Ariflerin kalpleri onunla ünsiyet peyda etsinler.
Sabretmeyen kimsenin rızası da olmaz. Şükretmeyen kimsenin kemali olmaz. Arifler, Allah ile onun muhabbetine kavuştular, nimet lerine şükrettiler. Allah'a müştak olanlar, aşklarının tadını mükaşef esnasında tadarlar. Allah'ın yakınlığına visal ruhu ile kavuşmak bal dan daha tatlıdır.
Üç şey kendisine nasib olan kimse, âfetlerden korunmuş demektir: Kanaatkar bir kalp ile birlikte aç bir karna sahip olmak, hazırda bulunan bir zahidlikle birlikte sürekli yoksulluk, devamlı bir kanaatle birlikte eksiksiz bir sabır.

Dünyayı kazanmakta nefislerin zilleti; ahireti kazanmakta ise nefislerin izzeti vardır. Fani dünyayı elde etmek için alçalmayı, baki olan ahireti elde etmek yolunda yükselişe ve izzete tercih eden kimseye çok şaşıyorum.
"Herşeyimi kaybetsem dahi hiç hayret etmem. Bende kalan bazı şeylerin nasıl bende kaldığına şaşıyorum. Telef olan canının geri kısmını tutmaya bak;

Canın bedeninden ayrılmadan önce kalan kısmına sahip ol, işte bu son nefes demidir," [37]

Muhammed B. İsmail

"Dokumacıların hayırlısı" anlamına gelen "Hayrü'n-nessac" Ebü'l-Hasan es-Sofî diye tanınırdı. Salih hallerin sahibi, meşhu kerametleri ortaya koyan büyük şeyhlerdendir. Sırri es-Sakatî ve diğer meşa-yih ile arkadaşlık etmiştir. 120 sene yaşamıştır. Vefat edeceği zaman evinin köşesine bakıp: "Allah sana rahmet etsin; sen de emir kulusun, ben de emir kuluyum. Bana verilen emir mutlaka yerine gelecektir. Ama benim vereceğim emir yerine gelmeyebilir de." dedikten sonra kalkıp abdest almış, namaza durmuş, namazını uzatmış ve vefat etmişti. Allah ona rahmet etsin. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş; o da şu cevabı vermişti: "Çekilmez olan dünyanızdan kurtulup rahatımızı bulduk." [38]

Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesi

Bu senede İbn Şenbuz adındaki kurra, vezir Ali b. Mukle'nin huzuruna getirildi. Bazı şaz kıraatlerde bulunduğundan ötürü fıkıhçılar ve kurralardan bir cemaat onu suçladılar. O da bu suçlamaların bir kısmım kabul etti, bir kısmını kabul etmedi. Tevbe etmesi istenildi ve yaptıklarından vazgeçtiğine dair yazılı ifade verdi. Kendisine vezirli b. Mukle'nin emri üzerine yedi kırbaç vuruldu. Sonra Basra'ya sürgün edildi. İbn Şenbuz vezire: "Elleri kopsun, düzeni boğulsun." diye beddua etti ve bu bedduası kısa zamanda gerçekleşti.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Bağdat'ın doğu ve batı yakasının güvenlik kuvvetleri komutanı İbnu 1-Haresî; Hanbel vaizlerinden Ebu Muhammed el-Berbeharî taraftarlarından iki kişinin dahi bir araya gelmemesi için duyuruda bulundu ve onun adamlarından bir kısmını hapse attırdı. İbn Berbeharî, bir süre gizlendi ve ortaya çıkmadı.
"el-Muntazam" adlı eserinde Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin
mayıs ayında bulutlar yığıldı. Sıcaklık cidden şiddetlendi ve mayıs ayının son gününde (cemaziyelahirin yirmibeşinde) şiddetli bir fırtına esti. Dünya karardı ve bu karanlık ikindi sonrasına kadar devam etti. Daha sonra biraz hafifledi, yatsıdan sonra ise eski normal haline
döndü.
Bu senede askerler erzaklarının geç verildiğinden şikayetçi olarak vezir Ali b. Mukle'nin evine hücum ettiler. Duvarlarını delerek anbarlarmdaki erzakı aldılar. Mevazün yolunda yangın çıktı. Halkın birçok eşyası yandı. Halife Radi, onların zayi olan mallarının bedelini
verdi.
Bu senenin ramazan ayında bir ümera grubu toplanarak Cafer b. Müktefî'ye bey'at ettiler. Vezir, durumlarından haberdar olup Cafer'i hapse attı, evini yağmalattı. Ona bey'at eden ümera cemaatini hapse attı, böylece bu fitne ateşi söndü.
Bu senede hacılar Emir Lülü himayesinde hacca gittiler. Yolda Ebu Tahir el-Karmatî karşılarına çıktı. Çoklarını öldürdü, onlardan hezimete uğrayanlar da Bağdat'a döndüler. Bu senede Irak yolundan hacca gidiş iptal edildi.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede Bağdat ve Kûfe'ye misli görülmemiş miktarda çok yıldız düştü. Daha önce buna yakın sayıda bile yıldız düşmemişti.»
Bu senede pahalılık görüldü, öyle ki bir ölçek buğday 120 dinara kadar satılır oldu.
Sahih rivayetlere göre, bu senede Merdavic b. Ziyad ed-Deylemî öldürüldü. Allah onu kahretsin. Hem kalbi hem de gidişat bozuk bir kimseydi. Süleyman (a.s.)'ın ruhunun kendisine hulul ettiğini iddia ederdi. Altından bir tahtı vardı, üzerinde oturur, Türkleri karşısında durdururdu. Onların Süleyman peygamberin emrine girmiş cinler olduklarını söylerdi. Askerlerine fena muamelede bulunur, onlara son derece hakaret ederdi. Askerleri fırsat bulup onu hamamda feci bi-Çİmde öldürünceye kadar bu tutumunu devam ettirdi. Kölesi Türk Yahküm onu öldürdü. Rüknü'd-Devle b. Büveyh onun yanında rehine
idi. Öldürülünce serbest bırakıldı. Yahküm, rehine ve tutukluları ha lifenin izni ile zindandan çıkarıp Bağdat'a götürdü, sonra bunlar Bas" ra'ya gidip oraya yerleştiler.
Deylemlilere gelince, onlar Merdavic'in kardeşi Şemgir'e haber göndererek yanlarına gelmesini istediler, Gittiğinde kendisini yalına yak yolda karşıladılar. Mülkleri ve hakimiyetleri yok olmasın diye onu başlarına hükümdar yaptılar. Şemgir'e karşı Horasan ve Hora-san'a bağlı mıntıkaların valisi Melik Said Nasr b. Ahmed es-Samanî karşı çıktı. Onunla savaştı, çok sayıda beldeyi onun elinden aldı.
Bu senede halife Kaim Biemrillah el-Fatımî, bir orduyu İfrikiy-ye'den deniz yoluyla Frank taraflarına şevketti. Bu ordu Cenova şehrini fethetti. Bol miktarda ganimet elde edip salimen geri döndü.

Bu senede İmadü'd-Devle, İsfahan'a asker şevketti ve istila etti Cebel mıntıkasını da ele geçirdi. Memleketi cidden genişledi.
Bu senede Horasan'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Çok sayıda insan öldü, öyle ki ölüleri defnetme işinin üstesinden gelemediler. Bunu kara kara düşünmeye başladılar.
Bu senede Musul valisi Nasiru d-Devle Ebu 1-Hasan b. Hamdan, amcası Ebü'1-Alâ Said b. Hamdan'ı öldürdü. Çünkü amcası Musul'u onun elinden almak istiyordu. Halife de ona karşı veziri Ali b. Muk-le'yi büyük bir orduyla şevketti. Nasirü'd-Devle kaçtı. Vezir İbn Muk-le'nin Musul'da ikameti uzun sürüp Nasirü'd-Devle'yi ele geçireme-yince bu defa Bağdat'a geri döndü Böylece Musul şehri Nasiru d-Dev-le'nin elinde kaldı. Halifeye haber göndererek o mıntıkayı kendisine bırakmasını teklif etti Bu teklifi kabul edildi ve durum eskisi gibi devam etti.
Bu senede hacılar yola çıktılar. Karmatî, yollarını kesti, onlarla savaştı, mağlub etti. Hacılar ondan eman dilediler. O da Bağdat'a geri dönmeleri koşuluyla onlara eman verdi ve geri döndüler. Bu sene bütün hacı adayları hacca gidemediler. [39]

Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Nahivci Nefteveyh

Asıl adı, İbrahim b. Muhammed b; Arefe b. Süleyman b. Muğire b. Habib b. Mühelleb b. Ebi Süfra el-Ezdf dir. Künyesi, Ebu Abdillah el-Atikî'dir. Nahivci Nefteveyh diye tanınr. Nahiv ilmine dair eserleri vardır. Hadis dinlemiş ve hadis ulemasından rivayetlerde bulunmuş, sika raviler de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Doğru sözlü bir zattı. Güzel şiirleri vardır.
Hatib Bağdadî der ki: «Nefteveyh bir bakkala uğramış ve: "Ey ih-Hvar Derbürrasin'e nereden gidilir?" diye sormuş, ancak 'Derbürra-flin1 derken 'Derburrevasi'ni kasdetmişti. Bakkal komşusuna dönüp «öyle demiş: "Allah oğlumu kahretsin, pancarı almaya gitti, ama gecikti. Şimdi pancar yanımda olsaydı pancar demetiyle şu adamın suratına vururdum!"
Bakkal böyle deyince Nefteveyh ona cevap vermeyip hemen dükkanın önünden çekip gitmişti.
Nefteveyh, bu senenin safer ayında seksenüç yaşında vefat etti. Hanbelilerin reisi Berbeharî cenaze namazını kıldı ve Dar-ı Küfe mezarlığına defnedildi. Ebu Ali el-Kalî, "el-Emalî" adlı eserde onun için şu şüri okumuştur:
"Senin iki yanağından Ötürü kalbim yufkaldı. Benim gönlüm senin kirpiklerinin kuvveti karşısında çok zayıf düşmüştür.
Kendi nefsine işkence edene niçin acımıyorsun.
O, kendine haksız yere zulmediyor, arzusu ise sana yöneliyor."»
İbn Hallikan dedi ki: «Nefteveyh'in hakkında el-İmâme, İ'cazü'l-Kur'ân ve diğer kitapların sahibi meşhur kelamcı Ebu Muhammed Abdullah b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin el-Vasıtî demiş ki: "Bir fasıkı görmek istemeyen kimse Nefteveyh'i görmemeye gayret sarfetsin. Allah onu, kendi adının yarısı (neft) ile yaksın, geride kalan yarısı (veyh) ile de kendine İmdat!' diye bağırtsın."»
Saalibî dedi ki: "Çok çirkin olduğundan ötürü ona Nefteveyh adı verilmiştir."
İbn Haîeveyh dedi ki: "Nefteveyh'den başka adı İbrahim ve künyesi de Ebu Abdillah olarak bilinen başka bir kimse yoktur." [40]

Abdullah B. Abdüssamed B. Mühtedi Eillah

Abdullah b. Abdüssamed b. el-Mühtedi Billah el-Haşimi el-Abba-sî- Beşşar b. Nasr el-Halebî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti.
Darekutnî ile diğerleri de ondan hadis rivayet ettiler. Sika ve faziletli bir Şafiî fıkıhçısı idi. [41]

Abdülmelikb. Muhammed B. Adîy

Künyesi, Ebu Nuaym el-Esterabadî'dir. Bu da hem muhaddis de Şafiî fıkıhçısı idi. Bu senede seksenüç yaşında vefat etti. [42]

Ali B. Fadl B. Tahir

Ali b. Fadl b. Tahir b. Nasr b. Muhammed Ebü'1-Hasan ed-Delhî Hadis toplamak uğruna çok yerlere seyahatlerde bulundu Güvenili bir hadis hafızı idi. Ebu Haşim er-Razî ile diğerlerinden hadis dinle di. Darekutnî ile diğerleri de ondan hadis dinleyip rivayet ettiler[43]

Muhammed B. Ahmed B. Esed

Muhammed b. Ahmed b. Esed Ebu Bekir el-Hafiz. İbn Bestibnan adıyla bilinir. Zübeyr b. Bekkar ile diğerlerinden hadi rivayet etti Darekutnî ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulundular. Bu senede seksen yaşını aşmış olarak vefat etti. [44]

Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede askerler gelip hilafet sarayını çembere aldılar ve: "Halife Radi bizzat dışarı çıksın, yanımıza gelsin ve cemaata namaz kıldırsın." dediler. Halife de çıkıp onlara namaz kaldırıp hutbe irad etti.
Köleler, vezir İbn Mukle'yi yakaladılar ve halifeden, onun yerine başka birini vezirliğe tayin etmesini istediler. Halife seçimi onlara bırakınca, Ali b. İsa'yı seçtiler. Ama halife onu vezirliğe atamayı kabul etmedi. Kardeşi Abdurrahman b. İsa'yı tavsiye etti ve onu vezirliğe atadı. İbn Mukle'nin evi yakıldı. Kendisi de Abdurrahman b. İsa'ya teslim edildi ve şiddetli bir dayağa yatırıldı. 1.000.000 dinar para cezasını kabul ettiğine dair yazılı ifadesi alındı.
Sonra Abdurrahman b. İsa vezirlikte aciz kaldı, elli gün görevde kaldıktan sonra azledildi. Vezirliğe Ebu Cafer b. Kasım el-Kerhî atandı. Ali b. İsa'dan 100.000 dinar müsadere etti. Kardeşi Abdurrahman b. İsa'dan da 70.000 dinar müsadere etti Kendisi de üçbuçuk ay sonra vezirlikten azledildi. Yerine Süleyman b. Hüseyin atandı. Sonra o da azledilerek yerine Ebu Fadl b. Cafer b. Furat atandı. Bir sene önce İbn Mukle'nin evini yaktığı gibi kendisinin de bir sene sonra aynı günde evi yakıldı Bütün bunlar Türklerin ve kölelerin işi karıştırmalarından ötürü meydana gelmişti.
ibn Mukle'nin bu senede evi yakıldığında adamın biri onun evinin duvarına şu şiiri yazmıştı:
"Günler hakkında hüsn-ü zanda bulundun, o günler güzel olduklarında.
Ama hiçbir gün, kaderin sana neler getireceğini düşünerek kork-madın.
Günlerin selametle geçiyordu ama sen o günlere aldandın. Gecelerin safi olduğu zaman bulanıklık meydana gelir."
Bu senede hilafet otoritesi cidden zayıfladı. Halife Radi, Vasıfta bulunan Muhammed b. Raik'a haber göndererek kendisine Bağdat prnirliğini vermek üzere yanına gelmesini istedi. Ayrıca haraç işlerini ve bütün memlekette, resmi dairelerde gelirler idaresini yürütmesini İstedi- Onun için bütün minberler üzerinde adına hutbe okunmasını emretti ve ona hil'at verdi. İbn Raik de bütün bu olumlu teklifler üzerine Bağdat'a Merdavic'in kölesi Türk Yahkün adındaki komutanla birlikte geldi. Merdavic'in öldürülmesine o yardım etmişti.
İbn Raik, bütün Irak mal ve mülkün idaresini eline aldı. Beytül-mahn paralarını kendi evine taşıdı. Vezirin hemen hemen hiç yetkisi kalmadı. Hilafet otoritesi cidden zayıfladı, çevre vilayetlerin valileri bağımsızca hareket etmeye başladılar. Bağdat ve Bağdat'ın kazaları dışında halifenin hiç hakimiyeti kalmadı. İbn Raik görevde iken halife hiçbir şeye nüfuz edemiyor, bir işe tek başına karar veremiyor ve sözü de dinlenmiyordu. İbn Raik ona ancak ihtiyaç duyduğu para, nafaka ve diğer şeyleri gönderiyordu.
İbn Raik'ten sonra gelen bütün büyük komutanların da durumu böyle oldu. Halifeye başkaldırmıyorlardı ama diğer vilayetlerle Basra İbn Raik'in emrinde idi. Oralara dilediği kimseleri tayin ediyordu. Huzistan vilayeti Ebu Abdillah el-Beridî'nin emrinde idi. İbn Yakut da bu senede elinde bulunan Tüster ve diğer şehirlere hakim oldu. Buraların mal ve ürünlerine el koydu. Fars vilayeti, Îmadü'd-Devle b. Büveyh'in elindeydi, ama Merdavic'in kardeşi Şemgir onunla çekişiyor ve yönetimi elinden almaya çalışıyordu. Kirman vilayeti Ebu Ali Muhammed b. İlyas b. el-Yesa'ın; Musul, Cezire, Diyarbakır, Mudar-ı Rebia şehirleri Beni Hamdan'ın; Mısır ve Şam Muhammed b. To-ğac'ın; İfrikiye ve Mağrib vilayetleri, Kaim Biemrillah b. Mehdi el Fatımî'nin elindeydi. Bu, "Emirü'l-mü'minin" lakabını kullanıyordu. Endülüs ülkesi Abdurrahman b. Muhammed'in elindeydi Bu da "Na-sırü'l-Ümevî" lakabını taşıyordu, Horasan ve Maveraünnehir, Said Nasr b. Ahmed es-Samanî'nin; Taberistan ve Cürcan şehirleri ise ^eylemlilerin elinde idi. Bahreyn, Yemame ve Hecer de Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî el-Karmatî'nin hakimiyetinde bulunuyordu.
.. Bu senede Bağdat'ta büyük bir kıtlık ve yokluk meydana geldi. Öyle ki, beş gün müddetle yenecek ekmek bulunamadı. Bu yüzden Ç°k sayıda Bağdatlı öldü. Ölenlerin çoğu da zayıf kimselerdi. Ölüler atılıyorlar, onları defnedecek kimse bulunamıyordu. Bir tabuta
cenaze yükleniyordu. Bazan ikisinin arasına bir çocuk ölüsü de konuluyordu. Bir mezar kazıldığı ve içinin genişletilerek birçok ölü konulduğu da vaki idi. İsfahanlılardan 200.000'e yakın kişi Öldü.
Bu senede Umman'da bir yangın meydana geldi. Bu yangında 1.000 siyahi ve beyazlardan da çok sayıda insan yandı. Bu yangında telef olan mallar arasında 400 yük kafur yanmıştı.
Halife, Ahmed b. Kayıglığ'ı Şam naibliğinden azletti. Buranın yönetimini Mısır naibi İbn Toğac'a verdi.
Bu senede Adüdü'd-Devle Ebu Şüca' Fena Hüsrev b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh, İsfahan'da doğdu. [45]

Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kurra İbn Mücahid

Ebu Bekir Ahmed b. Musa b. Abbas b. Mücahid. Kurra idi. Kıraat imamlarından biridir. Birçok kimselerden hadis rivayet etti Dare-kutnî ile başkaları da ondan rivayetlerde bulundular. Güvenilir, sika bir ravi idi. Bağdat'ın doğu yakasında yaşadı. Saleb dedi ki: "Asrımızda Allah'ın kitabını ondan daha iyi bilen biri hayatta kalmadı."
Bu senenin şaban ayının bitimine on gün kala çarşamba günü vefat etti. Perşembe günü defnedildi.
Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında Kur'ân okurken görmüş ve ona: "Sen ölmedin mi?" diye sormuş o da şu cevabı vermişti: "Evet, öldüm. Ama dünyada iken, her hatimin sonunda beni mezarımda Kur'ân okuyan kimselerden biri kılsın diye Allah'a dua ediyordum. İşte ben bu yüzdendir ki mezarımda Kur'ân okuyan kimselerden biri olmuşum."
Allah ona rahmet etsin. [46]

Şair Cahze El-Bermekî

Ahmed b. Cafer b. Musa b. Yahya b. Halid b. Bermek el-Bermekî. Künyesi, Ebü'l-Hasan en-Nedim'dir. Şair Cahze diy tanınır.
Usta bir edebiyatçı ve tarihçiydi. Çeşitli ilimlere vakıf olup az bilinen şeylerden haberdardı. Güzel şarkı okurdu. Onur şiirlerinden örnekler verelim:
"Dünya kendi kendine şöyle seslendi, ama âlemde duyan biri varsa eğer:
Nice emel sahibi kimse var ki onun emelleri boşa çıktı.
Nice mal toplayan kimse var ki topladıkları darmadağın oldu."
Hükümdarlardan biri onun şahsına ödeme yapılması için bir sarrafa bir pusula yazıp gönderdi. Fakat şair Cahze bu parayı tahsil ede-nieyince hükümdara bir mektup yazarak durumu şöyle anlattı:
"Sizin bağışlarınız parmak uçları ve ellerle yazılan pusulalar ile
oluyorsa,
Bu pusulaların bana hiçbir faydası olmuyor.
Ben de "bir milyon dirhem al" diye yazıyorum sana işte."
Şair Cahze, çok cimri ve haris bir kimse olan arkadaşlarından birini kınayıp şöyle hicvetmişti:
"Bizim bir arkadaşımız var; cimrilikte insanların en zirvede olanıdır.
Kendisine Fadl adı verilmiştir, ama o faziletli değildir.
Dostun dostunu davet edişi gibi beni de davet etti.
Bir dostun bir dosta gidişi gibi ben de onun yanma gittim.
Yemeğe oturduğumuzda gördüm ki o,
Sanki onun vücudunun organlarından birini yiyecekmişim gibi bana bakıyor.
Bazen öfkeleniyor bazen kölesine sövüyordu.
Ben de sırf benim yüzümden ötürü öfkelenip sövdüğünü anlıyordum.
Bir lokma yiyebilmek için elimi sofraya gizlice uzatıyordum.
Ama bana öfkeyle baktığını görünce sebzelerle oynayıp vakit geçiriyordum.
Derken elim bir suç işledi, (yani bir lokma yedim).
Bu da açlığın aklımı gidermesinden ötürü olmuştu.
Elim bir tavuğun buduna uzandı.
O daha tez davranarak budu kendine çekti, ellerim de benim ayağımı çekti."
Onun kuvvetli şiirlerinden biri de şudur:
"Göçüp gittiniz, nice inlemelerden ve sızlanmalardan sonra insanlar sizin için üzüldüğümü açıkça anladılar.
Daha önce kirpiklerimi ağlamaktan azad etmiştim.
Ama şimdi size olan özlemim, onları yine köleliğe döndürdü."
îbn Hallikan, onun şu güzel ve parlak şiirini de nakletmiştir: "Sevgiliye dedim ki: Uyanık iken bana cimri davrandın;
Bari aşıkma rüyada cömert davran.
Sevgilim de bana dedi ki: Sen de uyuyacaksın ve rüyada seni ziyaret edeceğimi mi umuyorsun?"
Ona Cahze lakabım takan kişi, Abdullah b. el-Mutez'dir. Çünkü onun gözleri çok çirkindi.
Cahze'yi yerenlerden biri şöyle demiştir:
"Cahze uyurken satrançtaki filden ve yengeçten daha fazla bir şekilde gözleri dışarıya doğru firlar.
Onun gece içki sofrasına oturanlar, size acıyorum!
Kulaklarınızı lezzetlendirmek için gözlerinizin rahatsızlanmasına katlanın artık."
Cahze, hicretin 326. senesinde Vasıfta vefat etti. Hicretin 324. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. [47]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/286.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/286-287.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/287.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/287-288.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/288.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/289.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/289-290.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/290-291.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/291.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/291-292.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/292-293.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/293.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/295-297.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/297-299.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/299-300.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301-303.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/303-304.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/305.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/305-307.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/307-308.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/308.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/308-309.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/309-310.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/310-311.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/311-313.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/313-314.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/315.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/315-316.
[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/316.
[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/316-318.
[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/318-319.
[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/319.
[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/319.
[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320.
[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320.
[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320-322.
[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/322.
[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/322-324.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.

Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Zahirî Fıkıhçısı İbn Mugalles
Ebu Bekir B. Zîyad En-Nisaburî
Affan B. Süleyman
Ebü'l-Hasan El-Eş'arî
Muhammed B. Fadl B. Abdullah
Harun B. Muktedir
Hicretin Üçyüzyirmibeşincî Senesi
Hicretin Üçyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Hasan
Abdullah B. Muhammed B. Süfyan
Muhammed B. İshak B. Yahya
Muhammed B. Harun El-Askerî
Hicretin Üçyüzyirmialtıncı Senesi
Hicretin Üçyüzyirmiyedinci Senesi
Hicretin Üçyüzyirmiyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Kasım B. Cafer B. Rahim
Hüseyin B. Kasım B. Cafer
Osman B. Hattab
Muhammed B. Cafer
Hafız Ebu Muhammed Abdurrahman B. Ebi Hatim
Hicretin Üçyüzyîrmisekizinci Senesi
Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Muhammed Cafer El-Mürteiş
Ebu Said El-İstahrî
Ali B. Muhammed Ebü'l-Hasan El-Müzeyyen Es-Sağir
Ahmed B. Abdürabbîh
Ömer B. Ebi Ömer Muhammed B. Yusuf B. Yakub
Kurra İbn Şenbuz
Muhammed B. Ali B. Hasan B. Abdullah
Ebu Bekir Îbn Enbarî
Ümmü İsa
Hicretin Üçyüzyirmidokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzyirmîdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. İbrahim
Beckem Et-Türkî
Ebu Muhammed El-Berbehari
Yusuf B. Yakub
Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İshak B. Muhammed
Hüseyin B. İsmail B. Muhammed
Ali B. Muhammed B. Sehl
Şeyh Ebu Salih Müflih El-Hanbelî
Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesi
Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sabit B. Sinan B. Kurra Es-Sabiî
Muhammed B. Ahmed B. Yakub
Muhammed B. Muhalled B. Cafer
Mecnun El-Bağdadî
Hicretin Üçyüzotuzikînci Senesi
Ahmed B. Muhammed B. Said
Ahmed B. Amir El-Merveruzî
Hicretin Üçyüzotuzüçüncü Senesi
Müstekfi Billah Abdullah B. Müktefi B. Mutedidin Halifeliği
Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesi
Büveyh Oğulları Devletinin İlk Aşaması Ve Bağdat'a Hakim Oluşları
Halife Müstekfi Billahtn Yakalanıp Hal' Edilmesi
Muti Lillahtn Halifeliği
Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ömer B. Hüseyin
Muhammed B. İsa
Muhammed B. Muhammed B. Abdullah
İhşid Muhammed B. Abdullah B. Toğaç
Ebu Bekir Eş-Şiblî
Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesi
Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Hamaveyh B. Hüseyin
Abdurrahman B. Ahmed B. Abdullah
Abdülselam B. Rağban
Ali B. Îsa B. Davud B. Cerrah
Muhammed B. İsmail
Harun B. Muhammed

Ebü'l-Abbas B. Kadı Ahmed
Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesi
Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Hüseyin B. Münadî
Solî Muhammed B. Abdullah B. Abbas
İbnetüş-Şeyh Ebü'z-Zahid El-Mekkî
Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesi
Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullah B. Muhammed B. Hamdeveyh
Meşhur Katip Kudame
Muhammed B. Ali B. Ömer
Muhammed B. Mutahhar B. Abdullah
Hicretin Üçyüzotuzsekizîncî Senesi
Ebü'l-Hasan Ali B. Büveyh'in Biyografisi
Hicretin Üçyüzotuzsekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. İsmail B. Yunus
Müstekfi Billah
Ali B. Memşad B, Sahnun B. Nasr
Ali B. Muhammed B. Ahmed B. Hasan
Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Davud B. Babşâz
Halife Kahir Billah
Muhammed B. Abdullah B. Ahmed
Farabî
Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesi
Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Eşheb B. Abdülaziz
Ebü'l-Hasan El-Kerhî
Muhammed B. Salih B. Yezid
Mansur B. Karatekin
Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesi
Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mansur El-Fatımî

Zahirî Fıkıhçısı İbn Mugalles

Meşhur fıkıhçılardandır. Kendi mezhebinde yararlı eserleri vardır. Ebu Bekir b. Davud'dan fıkıh Öğrendi. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ile Ali b. Davud el-Kanterî, Ebu Kalabe er-Riyaşî ve diğer şahsiyetlerden hadis rivayet etti. Sika bir ravi idi Fıkıhçı ve faziletli bir insandı. Davud ez-Zahirî'nin ilmini, bulunduğu mıntıkalara yayan kişi odur. Sekte'de vefat etti. [1]

Ebu Bekir B. Zîyad En-Nisaburî

Abdullah b. Muhammed b. Ziyad b. Vasıl b. Meymun. Ebu Bekir, onun künyesidir. Şafiî fıkıhçısıdır, NisaburludurT'Eban b Osman'ın azatlısıdır. Irak, Şam ve Mısır'a seyahatlerde bulundu. Bağdat'a yerleşti. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'den, Abbas ed-Durî'den ve diğer bazı kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî ile birden fazla hadis hafızları da ondan rivayetlerde bulundular.
Darekutnî dedi ki: "Şeyhlerimiz arasında hadislerin senet ve metinlerini ondan daha iyi hıfzeden biri görülmemiştir. Şeyhlerimizin en fakihi idi. Müzeni ve Rebi ile arkadaşlık etti."
Abdullah b. Batte dedi ki: "İbn Ziyad'ın meclisinde hazır bulunurduk. Onun meclisine 30.000 kadar kişi mürekkep okkası ile gelirlerdi."
Hatib Bağdadî, Ebu Bekir b. Ziyad en-Nisaburî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ben kırk sene müddetle ancak diz üstü çömelerek uyuyan birini biliyorum. O, her gün beş buğday tanesi ile karnını doyururdu ve yatsı abdesti ile sabah namazını kılardı." Böyle dedikten sonra sözünü söyle sürdürdü: "Ben Ümmü Abdurrahman'ı (kendi cariyesini) tanımadan önce bütün bunları yapıyordum. Ah, beni evlendiren adama ne diyeyim ki!" Bundan sonra da şöyle dedi: "Ama beni evlendiren kişi bana iyilik yapmak istemişti."
Ebu Bekir b. Ziyad bu senede seksenaltı yaşında vefat etti. [2]

Affan B. Süleyman

Affan b. Süleyman b. Eyyüb Ebü'l-Hasan et-Tacir. Mısır'da ikamet etti ve orada geliri hadisçilere harcanmak üzere bir vakı tesis etti. Bu vakfin gelirlerinden Aşere-i Mübeşşere'nin soyundan gelen kimseler de yararlanacaklardı. Allah onlardan razı

olsun. Dünyalığı bol olan bir tüccardı. Hakimler nezdinde şahadeti makbuldü.
Bu senenin şaban ayında vefat etti. [3]

Ebü'l-Hasan El-Eş'arî

Bağdat'a geldi. Zekeriya b. Yahya es-Sâcî'den hadis, îbn Sü-reyc'den de fıkıh öğrendi. Onun biyografisini "Tabakatü'ş-Şafiiyye" adlı eserde anlatmışızdır. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, Şeyh Ebu İshak el-Mervezî'nin der halkasına katılır, onun derslerini dinlermiş. Eş'arî, önceleri Mutezilî idi. Ama Basra'da minber üzerinde bu mezhepten ayrıldığını ve tevbe ettiğini söyledi. Sonra da Mutezilîlerin rezalet ve çirkinliklerini ortaya koydu. "el-Mu-ciz" ve diğer bazı kitaplar ona aittir.
Rivayete göre İbn Hazm şöyle demiştir: "Eş'arî'nin yazmış olduğu ellibeş eser vardır. Yıllık geliri 17.000 dirhemdi. O insanların en şakacısı idi. Hicretin 270. senesinde doğdu."
Hicretin 260. senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 324. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 330. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Hicretin 330. senesinden sonraki birkaç sene içinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de bulunmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Muhammed B. Fadl B. Abdullah

Künyesi, Ebu Zer et-Temimî'dir. Cürcan reisidir. Çok hadis dinlemiştir, Şafiî mezhebine mensubtur. Evi, âlimlerin toplantı yeri idi, kendi zamanındaki ilim talebelerine çok lütuflarda bulunmuştur. [5]

Harun B. Muktedir

Halife Radi'nin kardeşidir. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Kardeşi Radi kendisi için çok hüzünlendi ve onu tedavi edemeyen tabip Bahtiyeşu b. Yahya'nın Enbar'a sürgün edilmesini emretti Çünkü Bahtiyeşu'un onu kasıtlı olarak iyi tedavi etmediğine dair suçlamalar vardı. Sonra Radi'nin annesi onun için şefaatçi oldu. Radi de onu sürgünden geri getirdi. [6]

Hicretin Üçyüzyirmibeşincî Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Radi ve emirü'l-ümera Mu-hamnıed b. Raik, Ahvaz valisi Ebu Abdillah el-Beridî ile savaşmak üzere Vasıt'a yöneldiler. Ebu Abdillah, Ahvaz'a musallat olmuş, haracı ödememeye başlamıştı. İbn Raik, Vasıt'a ulaştığında Hucariye askerleri isyan ettiler. Onunla savaştılar, İbn Raik de üzerlerine Bec-kem'i musallat kıldı. Beckem, onları ezdi, bir kısmı Öldü. Kılıç artıkları da Bağdat'a geri döndüler. Güvenlik güçleri komutanı Lü'lü, onların karşısına çıktı Çoklarını kuşatma altına aldı, evlerini yağmaladı. Artık onlardan başkaldıran bir kimse kalmadı. Bunların beytül-malden alacakları maaşı tümüyle kesti. Halife ile İbn Raik, Ebu Abdillah el-Beridî'ye tehdit mektupları gönderdiler. Bunun üzerine her sene 360.000 dinar ödemeyi kabul etti ve Adüdü'd-Devle b. Büveyh ile savaşmak için asker hazırladığını bildirdi.
Fakat halife döndükten sonra Ebu Abdillah el-Beridî, hiçbir şey göndermedi. İbn Raik de Beckem ile Bedir el-Hüseynî'y onunla savaşmak üzere harekete geçirdi. İki taraf arasında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar ve olaylar cereyan etti. Sonra Ebu Abdillah el-Beridî, İmadü'd-Devle'ye sığındı. Ondan eman diledi. Beckem de Ahvaz mıntıkasını istila etti. Bunu üzerine İbn Raik, oranın haracını idare işini ona verdi. Sözünü ettiğimiz Beckem, öldürücü bir yiğitti.
Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Beckem'e hil'at giydirdi ve Bağdat'ta ona emirlik payesi verdi. Onu Meşrik'den Horasan'a kadar olan mıntıkaların valiliğine tayin etti, [7]

Hicretin Üçyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan

Künyesi, Ebu Hamid eş-Şarkî'dir. Hicretin 240. senesinde doğdu. Hafızası sağlam, ezberinde çok hadis bulunan, kadri yüce ve çok kez
haccetmiş olan büyük bir hadis hafızı idi. Hadis toplamak maksadıyla çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Birçok yerleri dolaştı. Büyük hadis âlimlerinden hadis dinledi.
Bir gün İbn Kuzeyine, ona bakarak şöyle dedi: "Ebu Hamid'in hayatta olması, insanların Rasûlullah (s.a.v.)'a yalan isnad

etmelerine engeldir." [8]

Abdullah B. Muhammed B. Süfyan

Künyesi, Ebü'l-Hasanel-Hazzaz'dır. Nahivciydi. Müberred ve Sa'-leb'den hadis dinledi. Sika bir ravidir. Kur'ân ilimlerine dair çok faydalı eserleri vardır. [9]

Muhammed B. İshak B. Yahya

Künyesi, Ebü't-Tîb'dir. Nahivcidir. Ebü'1-Vefa, onun tarihe dair çok güzel eserleri bulunduğunu söylemiştir. Haris b. Ebi'l-Müber-red'den, Üsame'den, Sa'leb'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. [10]

Muhammed B. Harun El-Askerî

Künyesi, Ebu Bekir'dir. Ebu Sevr'in mezhebinin fikhını öğrenmiş ve bu mezhebe bağlı bir fakih olmuştur. Hasan b. Arefe'den Abbas ed-Durî'den, Darekutnî'den, Acurî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Üçyüzyirmialtıncı Senesi

Bu senede Bizans imparatorundan halife Radi'ye bir mektup geldi. Mektubun aslı Rumca yazılmıştı, Arapça açıklaması da vardı. Rumca kısım altın yaldızla, Arapça kısım ise gümüş yaldızla yazılmıştı. Özeti, imparatorun Radi ile mütareke isteği idi. Bu mektupla birlikte çok miktarda kıymetli hediyeler de göndermişti. Halife, onun bu isteğine olumlu cevap verdi. 6.000 kadar kadm-erkek Müslüman esir Bedendon nehri üzerinde serbest bırakıldı.

Bu senede vezir Ebü'1-Feth b. Furat, Bağdat'tan Şam'a göçtü, vezirliği bıraktı. Yerine Ebu Ali b. Mukle atandı. Ebü'1-Feth1 i yönetimi °ıdden zayıftı. İbn Raik'le birlikte iken onun sözü hiç geçmiyordu, İbn f^aik'den kendisi için emlakinden feragat etmesini talep etmiş ancak ft>n Raik onun bu isteğini yerine getirmekte ağır davranmıştı. O da bunun üzerine Beckem'e mektup yazarak onu Bağdat'a tamahlandırmış ve İbn Raik'in yerine geçmesini teklif etmişti. İbn Mukle ise hali. fe'ye mektup yazarak İbn Raik ile İbn Mukatil'i kendisine tslim etmesini istemiş ve onlar için 2.000 dinar vereceğim taahhüd etmişti. Bu haber İbn Raik'e ulaşınca onu yakalayıp elini kesti ve: "Bu, yeryüzün de bozgunculuk yaptı." dedi.

Sonra İbn Mukle, halife Radi'ye kendisini vezirliğe tayin etmesin' tavsiye etti, elinin kesilmiş olmasının yazı yazmaya engel olmayacağını, kendisinin kalemi kesik olan sağ eline bağlayarak yazı yazabildiğim bildirdi. İbn Raik, İbn Nukle'nin yukarıdaki satırlarda naklettiğimiz mektubunu Beckem'e yazdığını ve İbn Mukle'nin kendisine beddua ettiğini duydu. Bunun için yakalayıp dilini keserek onu dar bir yerde hapsetti. Yanında hizmetçisi bile yoktu. Suyu kendisi bizzat kuyudan çekiyordu. Kovayı sol eliyle tutuyor, ağzına götürüyor ve dişleriyle kovanın kenarından tutup su içiyordu. Çok sıkıntı ve zahmetlerle karşılaştı. Bu hapishanede yalnız başına vefat etti ve hapsedildiği yere defnedildi. Sonra ailesi onun cenazesini istedi ve defnedildiği yerden çıkarılarak kendi evine götürülüp defnedildi. Daha sonra oradan da alınarak başka bir yere nakledildi.

İbn Mukle çok garip şeylerle karşılaşmıştı. Şöyle ki: Üç kez vezirlik yapmış, üç kez azledilmişti. Üç halifeye vezirlik yapmıştı Üç yere defnedilmiş, üç kez sefere çıkmıştı. İkisinde sürgün olarak bir defasında da görevli olarak gitmişti. Görevli iken Musul'a gönderilmişti.

Bu senede Beckem, Bağdat'a geldi. Radi ona emirü'l-ümeralık unvanını verdi ve onu İbn Raik'in yerine geçirdi. Sözünü ettiğimiz Beckem, Makan b. Kali ed-Deylemî'nin veziri Ebu Ali el-Arız'm kölelerin-dendir. Makan, onu veziri Ebu Ali el Arız'dan istemiş, vezir de ona Beckem'i hibe etmişti. Bundan sonra Beckem, Makan'dan ayrılmış, Merdavic'in yanına gitmişt ve önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Merdavic'i öldürenler arasına katılmıştı.

Halife, emirul-ümeralığa tayin ettiğinde onu hadim Munis'in konağına yerleştirmişti. Durumu cidden kuvvetlenmiş, itibarı yükselmişti. Böylece o İbn Raik'ten de ayrılmış oldu. Onun görevi bir sene on ay ve onaltı gün sürmüştü.

Bu senede İmadud-Devle b. Büveyh, kardeşi Muizzü'd-Devle'yi harekete geçirmiş, o da Ebu Abdillah el-Beridî'ye ait olup Beckem tarafından istila edilmiş olan Ahvaz'ı geri alarak Ebu Abdillah el-Beridî'ye teslim etti.

Bu senede Veşmgir ed-Deylemî'nin komutanlarından olan Leşke-rî, Azerbaycan'ı istila edip Rüstem b. İbrahim el-Kürdî'nin elinden aldı. Rüstem, İbn Ebi's-Sâc'ın adamlarındandı. Leşkerî, uzun süren bir savaştan sonra Azerbaycan'ı ele geçirdi.

Bu senede Karmatîlerin durumu cidden bozuldu. Birbirlerini öl-
dürmeye başladılar. Bu nedenle de yeryüzünde fesad çıkaramadılar. Kendi halleriyle başbaşa kaldılar. Ülkeleri olan Hecer'e kapandılar, başka bir yere gidemediler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ahmed b. Ziyad b. Abdurrah-man el-Endülüsî vefat etti. Babası İmam Malik'in

arkadaşlanndandı. İnıam Malik'in fikhım ilk olarak Endülüs'e sokan zat budur. Kendisine kadılık teklif edilmişti, ama kabul etmemişti. [12]

Hicretin Üçyüzyirmiyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Radi, Musul valisi Nasirü'd-Devle Hasan b. Abdullah b. Hamdan ile savaşmak için Musu yoluna koyuldu. Önden de emirul-ümera Beckem'i yola çıkarmıştı. Ayrıca kadi'l-kudat Ebü'l-Hüseyin Ömer b. Muhammed b Yusuf u da Bec-kem'le birlikte göndermişti. Kadi'l-kudat Ebü'l-Hüseyin, halifenin emri üzerine Bağdat'ta yerine oğlu kadı Ebı Nasr Yusuf b. Ömer'i vekil bırakmıştı. Faziletli ve âlim bir şahsiyetti. Beckem, Musul'a ulaştığında Hasan b. Abdullah b Hamdan ile savaşmaya başladı ve onu mağlup etti. Halife de Musul ve Cezire'yi ona bıraktı ve Beckem, orada valiliğe başladı. Muhammed b. Raik'e gelince o, halifenin Bağdat'ta bulunmayışını fırsat bilerek 1.000 kadar Karmatî ile işbirliği yapıp Bağdat'a girdi ve orada çok bozgunculuk yaptı, yalnız hilafet sarayına ilişmedi. Sonra halifeye haber salarak ondan barış ve kendi işlediği suçlar için de af talebinde bulundu. Halife onun bu talebini uygun karşıladı. Ona kadi'l-kudat Ebu Hüseyin Ömer b. Yusufu gönderdi. İbn Raik de Bağdat'tan göçtü. Halife, cemaziyelevvel ayında Bağdat'a girdi, Müslümanlar buna çok sevindiler.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında (1 martta) bol miktarda yağmur ve iri taneli dolular yağdı ki, dolulardan her biri iki okkaya yakın ağırlıktaydı. Yağışlar bir müddet devam etti. Bu yüzden Bağdat'ta birçok ev yıkıldı.
Bu senede Bağdat'ta çok miktarda çekirge görüldü.
Hicretin 317. senesinden bu seneye kadar hac seferleri, Irak yolundan yapılmıyordu. Şerif Ebu Ali Muhammed b. Yahya el-Alevî, Karmatîler nezdinde insanların hacca gitmeleri için ricada bulundu. Karmatîler, yürekliliğinden ve âlicenâb bir kimse olduğundan ötürü onu çok seviyorlardı. O, Karmatîlere, hacı adaylarının herbirinin bir deve için beş dinar, mahfeli develer için de yedişer dinar parayı vermesini teklif etti, onlar da bu şartı kabul ettiler. Bu senede hacılar, bu şarta riayet ederek hac seferine çıktılar. Hacca gitmek için yola koyulanlar arasında Şeyh Ebu Ali b. Ebi Hüreyre de vardı. Bu zat Şafi imamlarındandı. Karmatîlerin yanından geçerken Karmatîler ondan bir nevi bekçilik parası olan ücreti istediler. O da devesinin başını geri çevirerek Bağdat'a döndü ve: "Ben cimrilik yaptığım için değil, bu toprak bastı parası talep edilince hac vecibesi benden sakıt olduğu için geri döndüm." dedi.
Bu senede Endülüs'te fitne meydana geldi. Endülüs hükümdarı ve Nasır Lidinillah lakabım taşıyan Abdurrahman ei-Emevî veziri Ahmed'i öldürdü. Buna çok kızan Şenterin şehrinin valisi, Ahmed'in kardeşi Ümeyye b. İshak irtidad etti. Hristiyan ülkesine girdi, onların hükümdarı Rodmir ile görüştü. Müslümanların sınırlarındaki gedikleri ve açık yerleri onlara bildirdi. Büyük bir Galiçya ordusuyla Müslümanların üzerine yürüdü.
Abdurrahman, bunların karşılarına çıktı ve şiddetli hücumlar yaparak Galiçya askerlerinden çoğunu öldürdü. Sonra Franklar, Müslümanlara karşı saldırılarını tekrarladılar. Kendi zayiatlarına yakın sayıda Müslüman askeri öldürdüler. Ardından Müslümanlar Gaüç-ya'ya peşpeşe saldırılarda bulundular ve onlardan sayılamayacak kadar çok asker öldürdüler.
Daha sonra Ümeyye b. İshak bu yaptığına pişman oldu ve Abdur-rahman'dan eman diledi. Abdurrahman da ona eman verdiğine dair mektubunu gönderdi. Ümeyye geldiğinde Abdurrahman onu kabul etti ve kendisine saygı gösterdi. [13]

Hicretin Üçyüzyirmiyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Kasım B. Cafer B. Rahim

Künyesi, Ebu Ali ed-Dımışkî'dir. Babası muhaddisti. Kendisi tarihçiydi ve tarihe dair eserleri vardır. Abbas b. Valid el-Beyrutî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bu senenin muharrem ayında Mısır'da, seksen küsur yaşında vefat etti. [14]

Hüseyin B. Kasım B. Cafer

Hüseyin b. Kasım b. Cafer b. Muhammed b. Halid b. Bişr Ebu Ali el-Kevkebî.
Katiplik yapmıştır. Tarihçi ve edebiyatçı bir kişi idi. Ahmed b. Ebi Hayseme'den, Ebü'l-Ayna'dan ve İbn E bi'd-Dünya'd ar rivayetlerde bulundu. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. [15]

Osman B. Hattab

Osman b. Hattab b. Abdillah Ebu Amr el-Belevi el-Mağribî el-Eşec. Ebü'd-Dünya diye bilinir.
Bu zat, hicretin 300. senesinden sonra Bağdat'a geldi ve kendisinin Hz. Ebu Bekir es-Sıddık'm hilafetinin ilk zamanında

Mağrib'te doğduğunu iddia etti. Babasıyla birlikte Hz. Ali'nin ziyaretine gittiğini yolda aşırı derecede susadıklarını, babası için su aramaya gittiğinde bir su kaynağı görüp oradan su içip yıkandığını, sonra su içirmek için babasının yanma gittiğinde babasının vefat ettiğini gördüğünü anlattı. Sonra kendisinin yalnız başına Hz. Ali'nin yanına gittiğini, onun dizini Öpmek istediği sırada dizinin başına çarpıp başını yaraladığını ve bu nedenle kendisine Eşec (yaralı) dendiğini söyledi.
İnsanların bir kısmı, bu hususlaki iddialarının doğru olduğunu söylediler ve içinde Hz. Ali'nin hadislerinin rivayet edildiği bir nüshayı kendisinden rivayet ettiler. Bu rivayetlerin doğruluğu hususunda Hafiz Muhammed b. Ahmed b. Müfid de onu tasdik etti ve bunları kendisinden rivayet etti. Ama Hafiz Muhammed b. Ahmed'in dedesi VEüfid, Şiîlikle itham edilen bir kimsedir Kendisinin de Hz. Ali'ye in-;isabı sebebiyle, bu iddialarında onu müsamaha ile karşılamıştır. Onun dışındaki eski-yeni bütün muhaddisler topluluğu, bu hususta onu yalanlamışlar ve bu iddialarını reddedip rivayet ettiği hadis nüshasının uydurma olduğunu kesin ifade ile bildirmişlerdir. Bunların arasında Ebu Tahir Ahmed b. Muhammed es-Selefî ile şu hadis üs-tadlarımız da bulunmaktadır: Zamanın otoritesi Şeyhü'l-İslam Ebü'l-Abbas İbn Teymiye, Ebü'l-Haccac el-Mizzî, İslâm tarihçisi Hafiz Ebu Abdillah ez-Zehebî. Ben bu hususu "Tekmil" adlı kitabımda açıkça ifade ettim. Hamd ve minnet Allah'adır.

Müfid dedi ki: "Eşec, bu senede (hicretin 327. senesi) kendi beldesine dönerken vefat etmiştir." Doğrusunu Allah bilir. [16]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Sehl Ebu Bekir el-Haraitî. "Makamat" adlı eserin sahibidir. Aslen Samarralıdır, ama sonraları Şam'a gelip yerleşmiş ve orada hadis ilmini yaymıştır. [17]

Hafız Ebu Muhammed Abdurrahman B. Ebi Hatim

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de, hadis hafızı Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim Muhammed b. er-Razî'-dir. "Kitabü'l-Cerh ve't-Ta'dil" adlı eserin sahibidir ki, bu eser hadis ilminde yazılan en kıymetli kitaplardan biridir. Bütün nakillleri toplayan önemli tefsir de ona aittir ki, ilimde İbn Cerir et-Taberî ile diğer müfessirlerin tefsirlerine üstün gelmiştir ve üstünlüğü zamanımıza kadar devam etmiştir. Fıkıh kitaplarına göre sıralanmış "Kitabü'l-İlel" de ona aittir. Ayrıca birçok faydalı eserleri daha vardır. Abid za-hid, takvalı çok kerametleri olan, hafizası sağlam büyük bir zattı. Allah ona rahmet etsin.
Bir defasında namaz kıldırmıştı, selam verdiğinde cemaattan biri ona: "Namazı çok uzattın, ben secdede yetmiş kez teşbih getirdim." deyince Abdurrahman ona şu cevabı vermişti: "Ama vallahi, ben secde halinde sadece üç teşbih getirdim."
Bir defasında sınır boyundaki bir şehrin surları yıkılmıştı. Abdurrahman b. Ebi Hatim, insanlara: "Bunu onarmayacak mısınız?" demiş ve onları, suru onarmaya teşvik etmişti. Ama onların işi ağırdan aldıklarını görünce: "Kim bu suru onarırsa ben Allah'ın onu Cen-net'e sokacağına dair garanti vereyim?!" demişti. Orada bulunan bir tüccar kalkıp: "Bu garantiyi verdiğine dair bana bir yazı yaz, suru onarmak için sana işte şu 1.000 dinarı vereyim." demişti. Abdurrahman da ona bu garantiyi verdiğine dair bir yazı yazıp vermişti. Sur o parayla onarılmıştı. Bir süre sonra o tüccar adam vefat etmişti. İnsanlar onun cenaze törenine geldiklerinde kefeninin içinden bir kağıt parçası uçmuştu. Kağıdı alıp baktıklarında Abdurrahman b. Ebi Ha-tim'in ona yazdığı garanti yazısı olduğunu ve arkasında da şu ibarenin yazılmış olduğunu gördüler: "Senin bu garantini onayladık ama bir daha böyle yapma," Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [18]

Hicretin Üçyüzyîrmisekizinci Senesi

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayının başında, Bağdat'ın kuzey ve batı taraflarında havada şiddetli derecede bir kızarıklık ve bu kızarıklık içinde, çok sayıda beyaz ve uzun ışık sütunları görüldü.»
Bu senede Bağdat'a, Rüknü'd-Devle Ebu Ali Hasan b. Büveyh'in Vasıt'a ulaştığına dair haber geldi. Halife ile Becker kendisiyle savaşmak üzere Vasıt'a doğru yola koyuldular. Rüknü'd-Devle onlardan korkup Ahvaz'a döndü, onlar da Bağdat'a geri döndüler.
Bu senede Rüknü'd-Devle b. Büveyh, İsfahan şehrini Merdavic'in kardeşi Veşmgir'in elinden aldı. Oraya hakim oldu. Çünkü o zamanlarda Veşmgir'in askerleri çok azdı.
Bu senenin şaban ayında Dicle'nin suları cidden fazlalaştı ve Bağdat'dın batı tarafına yayıldı. Çok sayıda ev yıkıldı. Enbar tarafında da Dicle'nin suları etrafı istila etti ve çok sayıda köy, sular altında kaldı. Bu nedenle çölde de çok sayıda hayvan ve canavar Öldü.
Bu senede Beckem, Abdullah el-Beridî'nin kızı Sara ile evlendi. O zaman vezir Muhammed b. Ahmed b. Yakub, Bağdat'ta bulunuyordu. Sonra vezaretten ayrılıp yerine Süleyman b. Hasan atandı. Beridî de Vasıt ve kazalarının 600.000 dinar yıllık haraç ödeme karşılığında kendisine bırakılmasını istedi.
Bu senede Kadi'l-kudat Ebu Hasan Ömer b. Muhammed b. Yusuf vefat etti. Yerine oğlu Ebu Nasr Yusuf b. Ömer b. Muhammed

b. Yusuf atandı. Halife Radi, bu senenin şaban ayının bitimine beş gün kala perşembe günü ona hu"at giydirdi.
Ebu Abdillah el-Beridî, Vasıt'a gittiğinde Beckem'e bir mektup yazarak onu, Cebel mıntıkasını fethetmeye ve Ahvaz'ı da İmadü'd-Devle b. Büveyh'in elinden almak için kendisine yardımcı olmaya teşvik etti. Ama onun yegane amacı, Beckem'i Bağdat'tan uzaklaştırmak ve orayı onun elinden almaktı. Beckem, askerleriyle Bağdat'tan ayrılıp gittiğinde Beridî'nin kendisine kurduğu tuzaktan haberdar oldu ve hemen Bağdat'a döndü. Büyük bir orduyla Beridî'nin üzerine yürüdü. Onu ansızın yakalamak için bütün yolları kesti.
Beckem, bir kayığa binmiş, katibi de yanında duruyordu. Aniden bir güvercin onların bulundukları kayığa düştü. Kuyruğunda bir mektup bulunuyordu. Beckem alıp okuduğunda mektubun, yanında bulunan katip tarafından komutan Beckem'in durumunu anlatmak üzere Beridî'nin adamlarına yazılmış olduğunu ve gördü. Beckem katibe: "Yazıklar olsun sana, bu senin yazın değil mi?" dedi. Katip inkar edemeyip: "Evet." diye cevap verdi. Beckem de onun öldürülmesini emretti. Katip öldürüldü ve cesedi Dicle'ye atıldı.
Beridî, Beckem'in gelmekte olduğunu duyunca hemen Basra'ya kaçtı. Orada da durmayarak başka yere gitti. Beckem, Vasıt'ı istila ettiği sırada Deylem, onun Cebel'de geride bıraktığı askerlere musallat oldu. Onlar da çabucak Bağdat'a dönüp kaçtılar.
Bu senede Muhammed b. Raik, Şam'ı istila etti. Önce Humus'a girdi, şehri ele geçirdi. Sonra Şam'a geldi. Orada Bedir b Abdullah el-İhşid vardı. Bu zat Bedir el-İhşidî diye tanınıyordu. Asıl adı Muhammed b. Toğac'dı. İbn Raik onu zorla Şam'da çıkarıp kovdu. Şehi-re hakim oldu. Sonra da askerleriyle birlikte Remle'ye yürüdü. Orayı da ele geçirdi. Remle'den sonra Mısır'ın Ariş bölgesine gitti. Oraya girmek istedi, ancak Muhammed b. Toğaç el-İhşidî onun karşısına çıktı. Orada iki tarafı savaştı. İbn Raik, Muhammed b. Toğaç'ı hezimete uğrattı. Adamları yağma ile meşgul oldular. Mısırlıların çadırlarına girdiler, Mısırlılarsa onlara hücum ederek onlardan çok sayıda askeri öldürdü. İbn Raik yetmiş kadar adamı ile kaçtı. Perişan halde Dımışk'a girdi. Muhammed b. Toğaç onun üzerine kardeşi Nasr b. To-ğaç'ı bir ordu ile gönderdi. Zilhicce ayının dördünde Lecun mıntıkasında savaştılar. İbn Raik, Mısırlıları hezimete uğrattı. Öldürdüğü adamlar arasında İhşid'in kardeşi Nasr b Toğaç da vardı. İbn Raik onu yıkayıp kefenledi ve Mısır'a kardeşinin yanma gönderdi. Onunla birlikte oğlunu da göndermişti. Ona yazdığı mektupta Nasr'ı öldürmek istemediğine dair yemin etmiş ve Nasr'ın öldürülmesinin kendisine çok zor geldiğini bildirmişti ve mektubunda: "İşte oğlumu sana gönderiyorum, istersen kardeşinin öldürülmesi karşılığında oğluma kısas tatbik et." demişti. İhşid Muhammed b. Toğaç da İbn Raik'in oğluna ikramda bulunmuş ve Remle ile Mısır arasındaki kısımların İhşid'e ait olması, İhşid'in de her sene İbn Raik'e 140.000 dinar göndermesi, Remle'den Dımışk'a kadar olan kısımlarmsa İbn Raik'e ait olması hususunda barış antlaşması yaptı. [19]

Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Muhammed Cafer El-Mürteiş

Sofiye meşayihindendir. Hatib Bağdadî böyle demiştir.
Ebu Abdirrahman es-Süiemî dedi ki: «Ebu Muhammed Cafer el-Mürteiş'in asıl adı, Abdullah b. Muhammed Ebu Muhammed en-Nisaburî'dir. Servet sahibi bir kimse idi. Ama servetini ve malını bırakıp Cüneyd-i Bağdadî, Ebu Hafs ve Ebu Osman'la arkadaşlık etti. Bağdat'ta ikamette bulundu, nihayet sofiye meşayihinden biri oldu. Bağdat'ın acaipliklerinin şunlar olduğu söylenir: Şiblî'nin işaretleri, Mürteiş'in nükteleri ve Cafer el-Havas'm hikayeleri.»
Ebu Cafer es-Saiğ, Mürteiş'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir kimse kendi amellerinin kendisini Cehennem ateşinden kurtaracağını veya kendisini ilahi rızaya kavuşturacağını zannederse, kendi nefsi ve amelleri için tehlike teşkil etmiş olur. Bir kimse Allah'ın lutfuna güvenirse Allah onu ilahi rıza mertebelerinin en yükseğine ulaştırır.»
Mürteiş'e; "Falan adam su üzerinde yürüyor!" denildiğinde o şu cevabı vermişti: "Nefsin heveslerine muhalefet etmek, su üzerinde yürümekten ve havada uçmaktan daha büyük bir keramettir."
Mürteiş, Şoniziye Mescidi'nde hastalanıp ölmek üzere can çekişirken borcunu hesapladılar ve onyedi dirhem borçlu olduğunu tesbit ettiler. Yanındakilere şöyle dedi: "Şu eski püskü elbiselerimi satın ve bunun parasıyla borcumu ödeyin. Cenâb-ı Allah'tan bana kefen nasib etmesini umuyorum. Ben yüce Allah'tan şu üç şeyi dilemiştim: Beni yoksul olarak vefat ettirmesini, içinde bulunduğum şu mescitte ruhumu almasını, -çünkü bu mescitte birçok insanla arkadaşlık kurdu- vefat ederken de yanımda sevip kendisiyle ünsiyet kurabileceğim insanları bulundurmasını diledim."
Böyle dedikten sonra gözlerini yumdu ve ruhunu teslim etti. [20]

Ebu Said El-İstahrî

Ebu Said el-İstahrî Hasan b. Ahmed b. Yezid b. İsa b. Fadl b. Ye-sar. Ebu Said el-İstahrî, onun künyesidir. Şafiî imamlanndandır. Za-hid nazik ve âbid bir kimseydi. Kum şehrinde kadılık yaptı. Sonra Bağdat muhtesipliğine atandı, Bağdat şehrinde dolaşır ve sokaklar arasında dolaşmakta iken katırı üzerinde namazını kılardı. Cidden az şeyle kanaat eden bir

insandı. Biyografisini, "Tabakatü'ş-Şafiiye" adlı eserde anlatmışız dır. "Kitabü'l-Kada" adlı eseri vardır ki, bu konuda benzeri bir eser tasnif edilmemiştir. Doksan yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [21]

Ali B. Muhammed Ebü'l-Hasan El-Müzeyyen Es-Sağir

Sofiye meşayihindendir. Aslen Bağdatlıdır. Cüneyd-i Bağdadî ve Sehi et-Tüsterî ile arkadaşlık etti. Bu senede vefat edinceye kadar Mekke'de mücavir olarak kaldı.
Kendi şahsından bahsederken şöyle demiştir: «Tebük mıntıkasında bir kuyuya vardım. Kuyuya yaklaştığımda ayağım kaydı ve içine düştüm. Beni gören bir kimse yoktu. Kuyunun dibinde, üzerinde du-, rabileceğim yüksekçe bir çıkıntı gördüm. Oraya tutunup "Eğer ölürsem, bari insanların içtiği suyu kirletmeyeyim." dedim ve kendimi teskin edip ölümü hoş görmeye başladım. O halde iken bir yılan çıktı, üzerime sarktı, kuyruğunu vücuduma doladı, sonra beni çekip kuyudan çıkardı. Sonra kendisi süzülüp gitti. Ama nereye gittiğini bilemiyorum, nerden geldiğini de anlamamıştım.»
Sofiye meşayihi arasında Ebu Cafer el-Müzeyyen el-Kebir adında biri daha vardır ki, o da Mekke'de mücavir olarak yaşamış ve orada vefat etmiştir. O zat da âbid kimselerdendi.
Hatib Bağdadî, Cafer el-Hindî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haclarımdan birinde Müzeyyen el-Kebir ile vedalaştığım sırada kendisine: "Bana manevi azık ver." dedim. O da bana şöyle cevap verdi: "Birşeyi kaybettiğin zaman de ki; ey insanları geleceğinde şüphe bulunmayan kıyamet gününde bir araya getirip toplayacak olan yüce Rabbim! Sen vaadine muhalefet etmezsin. Bana kaybetmiş olduğum falan şeyi buldur." Sen böyle dersen Allah, kaybettiğin o şeyi sana buldurur."
Kettanî'nin de yanma gittim. Onunla da vedalaştım ve bana manevi azık vermesini istedim. O da bana, kaşı üzerinde nakış bulunan bir yüzüğü verdi ve şöyle dedi: "Kederlendiğin zaman şu yüzüğün kaşına baktığın takdirde kederin gider."
Ben, Müzeyyen el-Kebir'in bana öğrettiği duayı her ne zaman okuduysam duam kabul buyuruldu. Kettanî'nin verdiği yüzüğün kaşına da her ne zaman baktıysam, kederim gitti. Bir gün, Semriye'de iken şiddetli bir fırtına esti. Bakmak için yüzüğü çıkardım, ama kaybettim, nereye gittiğini anlayamadım. Allah bana, kaybetmiş olduğum yüzüğü buldursun diye Müzeyyen el-Kebir'in bana öğrettiği yitik bulma duasını okudum. Duayı okuduktan sonra evime döndüğümde eşyalarımı araştırdım ve yüzüğün elbiselerim arasında olduğunu gördüm.» [22]

Ahmed B. Abdürabbîh

Bu zatın şeceresi şöyledir: Ahmed b. Abdürabbih b. Habib b. Ce-rir b. Salim Ebu Ömer el-Kurtubî. Hişam b. Abdurrahman b Muavi-ye b. Hişam b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakim el-Ümevî'nin azatlısı-dır. Çok hadis rivayet eden faziletli insanlardan önceki ve sonraki nesillerin haberlerini bilen âlimlerdendir. "el-İkdu 1-Ferid" adlı kitabın sahibidir. Onun bu kitabı, birçok faziletlere yol göstermekte ve birçok mühim bilgileri içermektedir. Yalnız birçok sözleri, kendisinde Şiîlik bulunduğuna delalet etmektedir. Emevilere karşı allerjisi olduğu görülmektedir ki, bu, onun için yadırganacak bir haldir. Çünkü o, Emevilerin azathlarındandı. Kendisinden beklenen şey, onlara düşmanlık etmek değil, dostluk beslemekti.
İbn Hallikan'm ifadesine göre Ahmed b. Abdurabbih'in güzel şiirler içeren bir divanı vardır. İbn Hallikan, onun tüysüz oğlanlara ve kadınlara tutkun olduğunu gösteren birçok şiirler nakletmiştir. Ahmed b. Abdürabbih, hicretin 246. senesinin ramazan ayında doğdu ve bu senenin cemaziyelevvel ayının 18'inde pazar günü, Kurtuba'da vefat etti. [23]

Ömer B. Ebi Ömer Muhammed B. Yusuf B. Yakub

Bu zatın şeceresi şöyledir: Ömer b. Ebi Ömer Muhammed b. Yusuf b. Yakub b. Hammad b. Zeyd b. Dirhem Ebü'l-Hüseyin el-Ezdî. Malikî fakihi ve kadısı idi. Yirmi yaşında iken babasından niyabet aldı. Kur'ân ve hadis hafızı idi. Malikî mezhebine göre fıkıh ve feraiz öğrenmişti. Hesap, lügat, nahiv ve şiir bilgisi vardı. "Müsned" adlı eseri tasnif etti. Bu yüzden kendisine anlayış kuvveti, zeka güzelliği ve ahlak üstünlüğü nasib oldu. Gerçekten yüksek dereceli ve güzel şiirleri vardır. Kadılıkta şükranla karşılanacak bir tutum sergilemişti. Adaletli ve güvenilir bir imamdı.
Hatib Bağdadî, Muafa b. Zekeriya el-Cerirî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Biz, Kadı Ebu Hüseyin hazretlerinin meclisinde hazır bulunuyorduk. Bir gün meclisine gelip normal âdet üzere kendisini beklemeye koyulduk. Kapısının önünde oturuyorduk. O esnada bir bedevinin de kapıda oturmakta olduğunu gördük. Sanki bir ihtiyacı varmış gibiydi. Biz oturmakta iken, bir karga gelip avludaki hurma ağacının üzerine konup öttü, sonra uçup gitti. Bedevi dedi ki: "Şu karga, bu ev sahibinin yedi gün sonra vefat edeceğini bildiriyor." Böyle demesi üzerine bedeviyi oradan kovduk. O da kalkıp gitti.
Sonra kadıdan izin geldi, içeri girmemize müsaade edildi. Girdiğimizde, kadı'mn yüzünün renginin değişmiş olduğunu ve kederlendiğini gördük. Kendisine: "Ne haber?" diye sorduğumuzda şu cevabı verdi: "Dün rüyada bir şahsın şöyle dediğini gördüm:
«Hammad b. Zeyd ailesinin evlerine git,
Ehline ve nimetlere selam olsun.»
Bu rüyadan Ötürü biraz sıkıldım."
Biz de kendisi için dua edip meclisinden ayrıldık. Bundan yedi gün sonra, yani bu senenin şaban ayının 17'sinde perşembe günü, otuzdokuz yaşında vefat etti ve defnedildi. Cenaze namazını oğlu Ebu Nasr kıldırdı. Babasından sonra kadılığa da o geçti."
Solî dedi ki: «Kadı Ebü'l-Hüseyin, genç yaşta olmasına rağmen büyük bir ilmî mertebeye yükseldi. Vefat ederken halife Radi onun için ağladı ve bizi de ağlamaya teşvik edip şöyle dedi: "Ben, herhangi bir şeyden dolayı sıkıldığımda o beni teselli ederdi. Vallahi, ondan sonra artık benim için hayatın tadı kalmamıştır." Halife Radi de ondan sonra bu senenin rebiyülevvel ayı ortasında vefat etti. Allah, ikisine de rahmet etsin. Halife Radi de genç yaşta vefat etmişti.» [24]

Kurra İbn Şenbuz

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Ahmed b. Eyyüb b. Salt Ebü'l-Hasan. İbn Şenbuz adıyla bilinirdi. Ebu Müslim el-Keccî'den Bişr b. Musa'dan ve birçok kimselerden rivayette bulundu. Kur'ân kıraatın-da bazı okuyuş çeşitleri seçti ki, bu okuyuşu reddedilmiştir. Ebu Bekir el-Enbarî, onun hakkında bir reddiye yazmıştır ve vezir ibn Mukle'nin sarayında onun için bir muhakeme meclisi akdedildiğini, onun dayağa yatırıldığını ve nihayet bazı okuyuş şekillerinden vazgeçtiğini anlatmıştır. Kendisinin kıraati şazdı ki, çağdaşı olan bazı kurralar onun bu kıraatini reddetmişlerdir. İbn Şenbuz, bu senenin safer ayında vefat etti. Dövülmesini emrettiği zaman o, vezir İbn Mukle'ye beddua etmişti. Ondan sonra İbn Mukle de iflah olmadı O da çeşitli işkencelere maruz bırakıldı. Eli ve dili koparıldı. Hapse atıldı. Nihayet İbn Şenbuz'un öldüğü bu senede o da öldü.
Şimdi de meşhur yazarlardan vezir İbn Mukle'nin biyografisini verelim: [25]

Muhammed B. Ali B. Hasan B. Abdullah

Künyesi Ebu Ali'dir. Vezir İbn Mukle diye meşhur olmuştur. Ömrünün ilk zamanlarında durumu zayıf ve malı az bir kimseydi. Derken zamanla vezirliğe geçti ve üç halifeye; Muktedi'ye, Kahir'e ve Ra-di'ye vezirlik yaptı. Üç kez de vezirlikten azledildi.

Ahir ömründe eli ve dili koparıldı ve hapse atıldı. Suyu sol eli ve dişleri ile içiyordu. Sol eliyle kabı ağzına götürüyor, su kabının kenarını dişiyle tutuyor ve suyu öylece içebiliyordu. Bununla beraber kesik olmasına rağmen sağ eliyle yazı yazabiliyordu. Tıpkı eli sağlam bir kimse gibi yazıyordu. Yazısı çok güzel ve sağlamdı. Nitekim yazısının düzgünlüğü ile meşhur olmuştur. Vezirliği zamanında onun için bir sara^ yapılmıştı. Sarayın temelinin atılacağı esnada bir grup müneccimi inşaat alanına getirmişti. Müneccimler temelin falanca vakitte atılmasını tavsiye etmişlerdi. Yine onların tavsiyelerine uyularak sarayın duvarları iki yatsı arasında örülmeye başlanmıştı. Sarayın inşası tamamlandıktan kısa bir süre sonra saray harab oldu ve enkaz haline geldi. Nitekim bu durumu önceki kısımlarda anlatmıştık ve yıkılan sarayın duvarları üzerine yazılan yazılardan da söz etmiştik.
Vezir İbn Mukle'nin cidden büyük bir bahçesi vardı. Birkaç fidanlık alana sahip olan bu bahçenin tümü, ibrişim şebeke ile örülmüştü. Bahçede kumru, papağan, bülbül, tavus, kanarya ve diğer birçok kuş çeşidi vardı. Ayrıca arazisinde ceylanlar, yaban sığırları, devekuşları ve diğer birçok hayvanlar vardı. Bu bahçesi ve emlaki, güzellik ve parlaklığını, kıymetini kısa bir süre sonra kaybederek zayi oldu. İşte bu, Cenâb-ı Allah'ın, fani diyar olan dünyaya ve gurura meyleden al-danmış cahillere uyguladığı kanunudur. İbn Mukle, sarayını ve bahçesini inşa edip oraya bol miktarda dünya metamı yerleştirdiği zaman şairin biri bu hususta şöyle bir şiir söylemişti:
"ibn Mukle'ye de ki: Aceleci olma, sabırlı ol, sen batıl ve boş rüyalar içindesin.
Çalışıp çabalayarak insanların evlerinin taşlarıyla bir saray inşa ediyorsun ama bu saray birkaç gün sonra ele geçirilip yıkılacaktır.
Sen müşteri yıldızının saadetini tercih etmeye devam ediyorsun, bu saray için,
Oysa hükümdar Behram'm uğursuzluğu gibi nice uğursuzluklar sana da gelebilir.
Kur'ân ve Batlamyus, işi sağlama bağlama ve ahde vefa konusunda asla bir araya gelmiş değillerdir."
İbn Mukle, nihayet Bağdat vezirliğinden azledildi, evi tahrip edildi. Bahçesindeki ağaçlar söküldü. Eli kesildi, sonra da dili koparıldı ve kendisine 1.000.000 dinar para cezası verildi. Bundan sonra da yalnız başına zindana atıldı. Yaşı ilerlemiş, vücudu zayıflamış, bazı organlarım kaybetmiş ve sıkıntıya uğramış olmasına rağmen yanında kendisine hizmet edecek bir kimse yoktu. Öyle ki, içebilmek için suyu derin kuyudan bizzat kendisi çekiyordu. Kovanın ipini sol eliyle tutup ağzına götürüyor ve kovanın kenarını ağzıyla tutup içiyordu. Konforlu bir hayatın tadını aldıktan sonra çok sıkıntı ve zahmetlere katlandı.
Elinin kesilmesi ile ilgili olarak şu şiiri söylemişti:
"Hayattan usanmadım ama yeminlerine güvendim. Fakat gel gör ki sağ elim kesildi.
Dünyamı verip onlardan dinimi satın aldım, nihayet onlar;
Beni dinimden mahrum bıraktıktan sonra dünyalarından da mahrum bıraktılar.
Elimden geldiğince onların canlarını muhafaza etmeye çeliştim, fakat;
Gel gör ki onlar beni korumadılar.
Sağ el gittikten sonra hayatın tadı yoktur.
Ey hayat; sağ elim kesildi sen de kesil."
Elinin kesilmesinden ötürü çok ağlıyor ve şöyle diyordu: "Ben sağ elimle Kur'ân'ı iki kez yazdım ve yine sağ elimle halifeye hizmet ettim. Ama sonra hırsızların eli kesilir gibi benim elim kesildi." Böyle dedikten sonra da şu şiiri okuyordu:
"Ey insan! Vücudunun bir kısmı öldükten sonra geri kalan kısmının öleceğini düşünerek ağla.
Çünkü bir kısmı öldükten sonra geri kalan kısmının da ölmesi yakın olur."
Vezir İbn Mukle -Allah onu affetsin- sultanın sarayındaki hapis, hanesinde Öldü ve oraya defnedildi. Sonra oğlu Ebül-Hüseyin, babasının kendi evine nakledilmesini istedi. Mezarını açıp cesedini çıkardılar ve oğlu onu götürüp kendi evine defnetti. Sonra Dinariye adıyla bilinen zevcesi onu kendi evine götürüp defnetmek istedi. Bu isteği kabul edildi. İbn Mukle, mezarından ikinci kez çıkarıldı ve zevcesinin evine götürülüp defnedildi. Böylece üçüncü kez defnedilmiş oldu. Elli-altı yaşında iken vefat etmişti. [26]

Ebu Bekir Îbn Enbarî

u zatın şeceresi şöyledir: Muhammed b. Kasım b. Muhammed b. Bişar b. Hasan b. Beyan b. Semmaa b. Ferve b. Katan b Duame Ebu Bekir el-Enbarî. "Kitabü'1-Vakf ve'1-İbtida" adlı eserin sahibidir. Bundan başka birçok faydalı eserleri daha vardır. Arap dilinde, tefsirde, hadiste ve diğer birçok ilimde derya idi. Kedimî'den, Kadı İsmail'den, Sa'leb'den ve diğerlerinden ders aldı.
Güvenilir, doğru sözlü ve edip bir kimseydi. Dinî yönü kuvvetli, faziletli ve Ehl-i Sünnet'ten bir insandı. Nahivde ve edebiyatta çok bilgiliydi. İnsanlar arasında hafızası en sağlam olandı. Nahve ve edebiyata dair ezberlediği bilgiler birçok ciltleri içeriyordu. Öyle ki, hafızasında bulunan bilgiler, develer yükünce kitaplar kadardı. Zihnini ve hafızasını korumak için ceviz, badem, fındık gibi şeylerden başka birşey yemez, suyu da ancak ikindiye yakın bir zamanda içerdi. Anlatıldığına göre o yüzyirmi tefsiri ezberlemiş ve rüya tabirini de bir gecede ezberlemişti. Cumadan cumaya 10.000 varaklık yazıyı ezberlerdi. Bu senenin kurban bayramı gecesinde vefat etti. [27]

Ümmü İsa

Ümmü İsa binti İbrahim el-Harbî. Âlim ve faziletli bir kadındı. Fıkıhta fetva verirdi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve babasının mezarının yanına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [28]

Hicretin Üçyüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında halife Radi Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedir Billah Cafer b. Mutedid Billa Ah-med b. Muvaffak b. Mütevekkil b. Mutasım b. Reşid el-Abbasî vefat etti. Bu zat, 6 cemaziyelevvel hicri 322. sened amcası Kahir'den sonra halifeliğe geçti. Annesi Zalum adında Rum bir cariye idi.
Radi Billah, hicretin 297. senesinin receb ayında doğdu. Altı yıl, on ay, on gün süreyle halifelik yaptı. Vefat ettiğinde otuzbir sene ve on aylık ömrünü noktaladı. Esmer tenli, siyah saçlı, kısa boylu, nahif bedenli bir kimse idi. Saçları düzdü, yüzü biraz uzuncaydı. Sakalının on kısmı sıktı. Saçlarında incelik vardı. Kendisini görenlerden biri onu böyle vasfetmiştir.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Radi Billah'ın birçok faziletleri vardı. Birkaç hususta kendisinden önceki halifelerin özelliklerine sor verdi. Şöyle ki: O, şiir okuyan en son halife oldu. Ordunun ve beytülmalin idaresini düzgün yürüten ve bu işlerle ilgilenen er son halife o oldu. Cuma günü minber üzerinde hutbe irad eden en son halife o oldu. Meclis kurup nedimleri ile sohbet eden en son halife o oldu. Nafakası, armağanları, bağışları, hazineleri, mutfakları, meclisleri, hizmetçileri, arkadaşları ve tüm yönetimi kendisinden Önceki halifelerin belirlediği tarzda yürüyen en son halife de o oldu."
Başkası dedi ki: Radi Billah, fesahatli, belağatli, cömert, övgüye layık bir kimse idi. Muhammed b. Yahya es-Solî'nin kendisinden duymuş olduğu en güzel sözlerinden biri şudur:
"Allah için bazı kavimler var ki onlar hayır anahtarlarıdırlar. Yine bazı kavimler de var ki onlar şer anahtarıdırlar. Allah bir kimseye hayır dilerse onu hayır ehli kimselere yöneltir ve onu bize ulaşma vesilesi kılar. Biz de o kimsenin ihtiyacını karşılarız ve o kişi kazandığımız sevaba ve şükrana ortak olur. Allah bir kimseye de şer dilerse o kimseyi bizden başkasına yöneltir ve o kişi şer işleyenlerin günahına . ortak olur. Her durumda yardımına başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır."
Radi Billah'ın, kardeşi Müttaki'ye, okulda iken yapmış olduğu en güzel mazeret yazılarından biri şudur: Muttaki, okulda iken Radi Bil-lah'a haksızlık etmişti. Oysa Radi, yaşça ondan daha büyüktü. Bunun üzerine Radi, ona şöyle bir özür mektubu yazmıştı:
«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ben sana köle olduğumu zorunlu olarak itiraf ediyorum. Sen de kardeşim olduğunu lütfen kabul ediyorsun. Köle suç işler, efendi affeder. Zira şairin biri şöyle demiştir:
"Ey sebepsiz yere gazablanan,
Kına bakalım hele, senin kınaman da benim hoşuma gider.
Bana haksızlık ettiğin halde,
Yine de sen Allah'ın bütün kullarına göre benim için en kıymetli
olansın."»
Bu mektubu aldıktan sonra kardeşi Muttaki, yanma gelip üzerine kapanmış, ellerini öpmüş, sonra ikisi kucaklaşıp barışmışlardı.
İbnü'l-Esir'in, "el-Kamil fi't-Tarih" adlı eserinde naklettiği şu gti-zel şiir de Radi Billah'a aittir:
"Gözlerim onu ucuyla süzdüğünde benim yüzüm sararır onunsa utançtan yüzü kızarır
Sanki onun yanağında benim vücudumdan nakledilmiş kan vardır.
Radi Billah vefat ettiğinde babası Muktedir ona şu ağıdı yakmı<
"Eğer diri bir insan bir ölüye mezar olabilseydi,
İç organlarımı onun kemikleri için mezar ederdim.
Eğer ömrüm benim dilediğimce uzun olsaydı ve kader de bana yardımcı olsaydı ben ömrümü onunla paylaşırdım.
Nefesimi ona verir ve kemikleri çürüten mezarda onunla yanyana yatardım.
Ve vücudum senin vücudunu yağmurlara, aslanlara karşı korur ve seni dolunay altında mehtapta beklerdim."
"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî de onun için şu şiiri yazmıştı:
"İsrafçılığından ötürü beni çok kınama. Övgülerin kârı şerefli kimselerin ticaret malıdır. Âlicenaplıkların getirdiği şeylere önceden sahip oldum. Seleflerimin tesis ettiği binayı daha da sağlamlaştırdım. Ben o kimselerdenim ki, onların avuçları, Yokluğa ve mahrumiyete alışkındır."
Hatib Bağdadî'nin Ebu Bekir Muhamnıed b. Yahya es-Solî tariki ile rivayet etmiş olduğu şu şiir de Radi Billah'a aittir:
"Bütün berraklıklar bulanıklığa gider.
Bütün güvenlikler tehlikeli hallere gider.
Gençliğin akibeti ölüm ya da ihtiyarlıktır.
İhtiyarlık ise insanları uyarıp korkutan bir vaizdir.

Ey gurur dalgaları arasında şaşırıp yolunu kaybeden emel sahibi!
Bizden öncekiler hani nerede? Altınları, gümüşleri, mallan mülkleri çürüyüp yok oldu, izleri silindi.
Bütün ömrü tehlikelerle geçen kimseyi ahiret günü hesap yerinde göreceksin.
Ey Rabbim! Ben senin nezdinde sevapları biriktirdim.
Senin yanındaki birikimin kıymetli olduğunu biliyorum ve ümidim de odur.
Ey Rabbim ben, vahyin surelerde açıkladıklarına inanmışım.
Faydalı şeyleri terkettiğimi ve zararlı şeyleri tercih ettiğimi kabulleniyorum.
Ey Rabbim, ey bağışlayıcıların en hayırlısı! Günahlarımı bağışla."
Radi Billah, bu senenin rebiyülevvel ayının onaltmcı gecesinde is-tıska hastalığından öldü. Ölmeden önce, Vasıfta bulunan Beckem'e haber salarak küçük oğlu Ebü'l-Fadl'ı veliahd tayin etmesini istedi. Ancak bu isteği yerine gelmedi, vefatından sonra insanlar onun kardeşi Muttaki Billah İbrahim b. Muktedir'e halife olarak bey'at ettiler. Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kaderdir. Müttaki'nin kardeşi Radi vefat edince kadılar ve ayandan olan kimseler Beckem'in evinde toplanarak kimi hilafete geçirecekleri hususunda müşavereye başladılar. Hepsi de Müttaki'yi halife seçmek hususunda görüş birliği ettiler ve onu hilafet sarayına getirip ona bey'at etmek istediler. O da yerde iki rekat istihare namazı kıldı. Sonra kürsüye çıktı, oradan da tahta çıktı. İnsanlar, bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala, çarşamba günü ona bey'at ettiler.
Muttaki, halife olduktan sonra hiç kimseye değişik bir muamelede bulunmadı. Herhangi bir kimseye haksızlık etmedi. Hiçbir şeyi değiştirmedi. Adı gibi Muttaki oldu. Çok oruç tuttu ve çok namaz kıldı. Kendini ibadete verdi. "Sohbet meclislerime ve eğlence toplantılarıma kimsenin gelmesini istemiyorum. Arkadaş olarak bana Mushaf-ı Şerif yeter. Ondan başka bir sohbet arkadaşı istemiyorum." dedi. Bu yüzden eğlence meclislerinin müdavimleri, şairler, vezirler ondan koptular ve emir Beckem'in etrafında kenetlendiler. Beckem, onlarla oturup sohbet ediyor, bunlar da onun yanında şiirler söylüyorlardı. Beckem, Acem olduğundan ötürü şairlerin şiirlerinin çoğunu da anlamı-yordu. Meclistekilerin arasında Sinan b. Sabit es-Sabiî adında bir hekim vardı. Beckem, kendisindeki aşırı öfkeyi ona anlatarak şikayette bulundu. Sinan da Beckem'in bu gazabını dindirmeye ve ahlakını güzelleştirmeye çalıştı. Bazan onun kan akıtmasına böylelikle engel oluyor, kendisini sakinleştirip nefsini terbiye ediyordu.
Muttaki Billah, güzel yüzlü, mutedil yaratılışlı, kısa burunlu, beyaz tenli, birazda pembemsi renge sahip bir kimseydi. Saçı kumral ve kıvırcıktı. Sakalı sık, gözleri şehla idi. İffetli kimseydi. Asla içki ve içmedi. Adı gibi takvalı oldu. Allah'a hamdolsun.
Muttaki, hilafete geçtikten sonra Vasıfta bulunmakta olan Bec-
tı'e hü'at gönderdi. Kendisini yetkili kıldığına dair fermanını ülkenin her tarafına ulaştırdı.
Bu senede Ahvaz tarafında Ebu Abdillah el-Beridî ile Beckem savaştılar. Bu savaşta Beridî onu nıağlub etti ve öldürdü. Durumu sağ-lamlaştı. Halife de Beckem'in mallarına el koydu. El koyduğu mallan arasında 1.100.000 dinar para da vardı. Beckem, Bağdat'ta iki sene sekiz ay dokuz gün süreyle hüküm sürmüştü. Sonra Beridî, Bağdat'ı ele geçirmeye tamahlandı. Halife Muttaki de onu bu niyetinden vazgeçirmeleri için askerlere bol miktarda para verdi ve kendisi de bizzat ona karşı harekete geçti. Bağdat'a girmesine engel olmak için yola çıktı. Beridî onu dinlemedi ve ramazan ayının ikisinde Bağdat'a girdi. Şefi mıntıkasında konakladı.
Muttaki, onun durumunun kesinlik kazandığını görünce onu tebrike adam gönderdi. Ayrıca yiyecek ve erzak da gönderdi. Ona emi-rü'1-ümera unvanıyla değil de vezir unvanıyla hitab etti. Beridî de ona haber salarak 500.000 dinar vermesini istedi. Halife vermek istemeyince Beridî onu tehdit etti ve Muiz'e, Müstain'e, Mühtedi'ye ve Kahir'e yaptıklarını hatırlattı. Aralarında elçiler gidip geldiler. Neticede halife Muttaki istemeyerek de olsa ona bu parayı gönderdi.
Beridî, Bağdat'ta iken halife onunla görüşmedi. Nihayet Beridî oradan çıkıp Vasıt'a gitti. Vasıt'a gidiş sebebi de şuydu: Deylemliler ona karşı harekete geçmişler ve liderleri Gürtekin'in etrafında toplanıp kenetlenmişler ve evini yakmaya niyetlenmişlerdi. Bu arada Beridî'nin askerlerinin bir kısmı kendisini bırakıp firar etmişlerdi ki, onlara Beckemiye deniliyordu. Zira Beridî, halifeden para almış, ama bu paradan o askerlere hiçbir pay vermemişti. Beckemîlerden bir başka grup da ona muhalefet etmişler ve Deylemlilerle birleşerek iki grup haline gelmişlerdi. Neticede Deylemlilerin etrafında toplanıp kenetlenmişler, birleşik bir cephe meydana getirmişlerdi. Bu yüzdendir ki Beridî ramazanın son gününde Bağdat'tan hezimete uğramış olarak çıkıp gitti.
Gürtekin, Bağdat idaresini ele aldı. Halife Müttaki'nin huzuruna girdi. Halife de ona emirü'l-ümeralık unvanını verdi. Ona hil'at giydirdi. Halife Muttaki, Ali b. İsa ile kardeşi Abdurrahman'ı huzuruna çağırdı. İşlerin idaresini -vezirlik unvanı vermeksizin- ona bıraktı. Sonra Gürtekin, Türklerin reisi ve Beckem'in kölesi Bekbek'i yakalayıp boğdu. Sonra halk Deylemlilerden şikayetçi olup yakınmaya başladılar. Çünkü Deylemliler, onların evlerini ellerinden alıyorlardı-Halk bu durumu Gürtekin'e şikayet etti, ama Gürtekin onların şikayetlerini dikkate almadı. Bunun üzerine halk, hatipleri camilerde na-maz kıldırmaktan menettiler. Deylemlilerle halk savaştı. İki taraf-tanda çok sayıda adam öldü.
Öte yandan halife Muttaki, Şam valisi Ebu Bekir Muhanımed b.
Raik'e haber salarak gelip kendisini hem Deylemlilerden hem de Beridî'den kurtarmasını istedi. O da ramazan ayının yirmisinde büyük bir orduyla Bağdat'a hareket etti. Beckemiye Türklerinden bir grup da ona iltihak etti. Musul'a ulaştığında Nasirü'd-Devle b. Hamdan onun yolundan saptı. İkisi arasında elçiler gidip geldi, sonra ba-nştılar. İbn Hamdan ona 100.000

dinar verdi. İbn Raik Bağdat'a yaklaştığında kendisiyle savaşmak üzere Gürtekin, askerleriyle birlikte ona karşı çıktı. İbn Rail batı tarafından Bağdat şehrine girdi. Gürtekin de askerleriyle geri döndü ve şehrin doğusundan Bağdat'a girdi. Sonra ikisi savaşmak üzere Bağdat şehrinde karşı karşıya geldiler. Halk, Gürtekin'e karşı İbn Raik'e destek verdi. Deylemliler hezimete uğradılar, onlardan çok sayıda insan öldürüldü. Gürtekin de kaçıp gizlendi. Böylece İbn Raik duruma hakim oldu. Halife ona hii'at giydirdi, ikisi birlikte Dicle'ye taraf harekete geçtiler. İbn Raik, Gürte-kin'i yakaladı ve onu hilafet sarayındaki zindana attı.

İbnül-Cevzî dedi ki: Bu senenin cemaziyelevvel ayının onikisinde cuma günü halk Berasi Camii'nde cuma namazı kılmak üzere toplandı. Halife Muktedir kendi zamanında bu camiye baskın yaptırarak orada karşıtlarına sövmek ve küfretmek üzere toplanan bir Şiî cemaatı görmüş ve camii yaktırmıştı. Cami harap halde kalmıştı, nihayet halife Radi'nin zamanında Beckem orayı onarmıştı. Sonra halife Muttaki, üzerinde Reşid yazılı olan bir minberi oraya koydu ve insanlar orada cuma namazını kıldılar ve hicretin 450. senesinden sonrasına kadar da orada cuma namazları kılındı.

Bu senenin cemaziyelahir ayının yedinci gecesinde çok şiddetli bir soğuk meydana geldi. Şimşekler çaktı. Mansur sarayının yeşil kubbesi çöktü. Bu kubbe Bağdat'ın tacı ve Abbasilerin büyük bir eseri idi. Bunu ilk hükümdarları inşa ettirmişti. Yapılışı ile çöküşü arasında 187 senelik bir zaman geçmişti.

Bu senenin ekim, kasım, aralık ve ocak aylarında sadece bir defa yağmur yağmıştı. O da toprağı ıslatmamıştı. Bu yüzden Bağdat'ta kıtlık meydana geldi. Öyle ki, bir ölçek buğday 130 dinara kadar satılır oldu. Halk kıtlığa maruz kaldı. Açlıktan ölmeye başladılar. Ölenler Çok idi. Bu yüzden birçok cesed aynı mezara; yıkanmadan ve üzerlerine namaz kılınmadan defnediliyorlardı. Akarlar ve ev eşyaları en ucuz fiyata satılmaya başladı. Öyle ki, bir dinar değerindeki bir eşya bir dirheme satılır oldu. Bir kadın, rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) o kadına, insanların yağmur duasına çıkmalarını ve bu amaçla sahrada istiska namazını kılmalarını söylemesi için gerekli emri vermişti. Halife de bu emre uyulması hususunda gerekli fermanı yayınladı, insanlar istiska namazını kıldılar. Yağmur yağması için dua ettiler. Bundan sonra yağmur yağdı. Fırat nehrinin suyu daha önce misli görülmemiş şekilde kabardı. Abbasiye mezarlığı sular altında kaldı. Sular Bağdat'ın caddelerini doldurdu, eski ve yeni köprüler yıkıldı. Kürtler, bir grup Horasanlı kafilenin yolunu kestiler. Onlardan 3.000 dinar değerinde eşyayı gasbettiler. Bunların çoğu Beckem et-Türkî'nin malıydı.

Bu senede insanlar hac yoluna koyuldular, sonra Medine-i Mü-nevvere'deki Alevilerden bir adamın isyan edip insanları kendisine bey'ata davet etmesi sebebiyle yoldan döndüler. [29]

Hicretin Üçyüzyirmîdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Tezmürd. İbn Süreyc'in arkadaşlarından bir fakihti. Bir zaman hamama gitmişti. Hamamdan çıktıktan hemen sonra hamamın damı çökmüş, ona birşey olmamıştı. Fakat daha sonra kendisi de eceli gelip normal Ölümle vefat etmişti. [30]

Beckem Et-Türkî

Bağdat emirü'l-ümerası idi. Büveyh oğullarından önce Bağdat'ta emirlik yapmıştı. Akıllı bir kimseydi. Arapçayı anlar ama konuşamazdı ve: "Arapça konuştuğum takdirde hata yapmaktan korkuyorum. Reis bir adamın hata yapması ise çok çirkin olur." derdi. Bununla beraber ilmi ve âlimleri severdi, servet sahibi bir kimseydi, çok sadaka verirdi. Bağdat şehrinde bir akıl hastahanesi inşa etmeye başladı. Ama bu inşaat tamamlanmadı. Kendisinden sonra Adüdud-Devle b. Büveyh inşaatı devam ettirdi.

Beckem şöyle derdi: "Adalet, sultanın dünya ve ahiretteki kazancıdır."

Beckem, çok zaman parasını çölde, yer altına gömüp saklardı. Vefat ettikten sonra o paraların nereye gittiği bilinmemektedir. Ra-di'nin nedimleri, Vasıfta iken Beckem'in etrafında toplanmışlardı. Beckem, Vasıt şehrinin gelirlerini 800.000 dinar karşılığında halifeden almıştı. Nedimleri onun etrafında toplanırlar, tıpkı bir halifey-mişcesine onun gece sohbetlerine katılırlardı. Ama onların söylediklerinin çoğunu anlamazdı. Tabip Sinan b. Sabit es-Sabiî onun huyunu yumuşatmıştı. Öyle ki, ahlakı güzelleşmiş, zorbalığı azalmıştı, ama bundan sonra da çok kısa bir süre yaşamıştı.

Bir defasında adamın biri onun huzuruna girmiş, ona öğüt vermiş ve onu ağlatmıştı. Bunun üzerine Beckem ona 100.000 dirhem verilmesini görevlilere emretmişti. Görevli o parayı alıp adama götürmüştü. O esnada Beckem de meclisinde bulunan adamlara şöyle de-inişti: "Adamın bu parayı kabul edeceğini sanmıyorum, o bu parayı istemiyor. Bu adam dünyayı ne yapsın? Bu, ibadetle meşgul olan bir adamdır, dirhemleri ne yapsın?" Kısa bir süre sonra görevli köle geri döndü. Yanında götürdüğü para yoktu. Beckem ona: "Adam parayı kabul etti mi?" diye sordu, köle: "Evet." diye cevap verince Beckem söyle dedi: "Biz avcıyız ama olta değişik."

Beckem, bu senenin receb ayının bitimine yedi gün kala vefat etti. Ölüm sebebi de şuydu: Avlanmak için çöle çıkmıştı. Bir

Kürt grubuyla karşılaşmış, onları horlamıştı. Onlar da kendisi ile vuruşmaya başlamışlar ve Kürdün biri onu öldürmüştü.
Beckem, Bağdat'ta iki sene, sekiz ay, dokuz gün süreyle emirlik yapmıştı. Ölümünden sonra 2.000.000 küsur dinar bırakmıştı. Muttaki Lillah, bu paraların tümünü almıştı. [31]

Ebu Muhammed El-Berbehari

Hanbeli mezhebine mensup âlim, zahid, fakih ve vaiz bir kimse idi. Mervezî ile Sehl el-Tüsterî'nin arkadaşıydı. Hoşlanmadığ bir sebepten ötürü babasının 70.000 dinar tutarındaki mirasını kabul etmemişti. Bid'atçılara ve masiyet ehli kimselere karşı amansız bir düşmandı. Kadri yüce bir kimseydi. Havas ve avam tabakası ona saygı gösterirdi.
Bir gün, vaaz vermekte iken hapşırmca cemaat onun için hayır duada bulunarak: "Allah sana rahmet etsin." dedi. Cemaati duyan diğer kimseler de ona bu duayı yaptılar. Nihayet bütün Bağdat halkı ona bu duayı tekrarlayıp okudular. Bu, hayır duada bulunan insanların sesleri nihayet hilafet sarayına ulaşınca, halife onu kıskandı. Devlet erkanından bir grup insan ise halife nezdinde onun aleyhinde konuştular. Halife, onu yakalamaları için görevlileri harekete geçirdi. O da Boran'm kız kardeşinin yanında bir ay kadar gizlendi. Daha sonra bir hastalığa yakalandı ve gizlendiği yerde vefat etti. Boran'm kız kardeşi, hizmetçisine emir vererek onun için cenaze namazını kıldırdı. Namaz kılman evde beyaz giysili adamlar dolup taştılar ve Berbeharî o eve defnedildi. Sonra Boran'm kız kardeşi de öldükten sonra onun yanına defnedilmeyi vasiyet etti. Berbeharî vefat ederken doksanaltı yaşındaydı. Allah rahmet etsin. [32]

Yusuf B. Yakub

Yusuf b. Yakub b. İshak b. Behlül Ebu Bekir el-Ezrak. Mavi gözlü olduğu için kendisine Ezrak denilmişti. Tenüh kabilesindendi. Katip, lik yapmıştır. Dedesinden, Zübeyr b. Bekkar'dan, Hüseyin b. Are-fe'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Kanaatkarane bir yaşantısı vardı. Çok sadaka verirdi. Anlatıldığına göre o, 100.000 dinar sadaka vermiştir. İyiliği emredip kötülüğü nehyeden bir kinısev di.
Darekutnî ve diğer hadis hafızları ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika ve adaletli bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında doksa-niki yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [33]

Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında baş tarafı batıya, kuyruğu da doğuya yönelik bir kuyruklu yıldız göründü. Bu, cidden büyük bir yıldızdı. Kuyruğu da saçaklı idi. Onüç gün semada kaldıktan sonra kayboldu.»
Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında bir ölçek buğdayın fiyatı 200 dinara kadar yükseldi. Yoksullar leş yemeye başladılar. Kıtlık devam etti, çok sayıda insan öldü, yollar kesildi, insanlar hastalık ve yoksullukla meşgul oldular, ölüleri defnedemez oldular, eğlencelerden ve oyunlardan uzak kaldılar, sonra kırbadan boşalırcasma sağanak yağmurlar yağdı, Dicle'nin suyu 20.3 zira kadar yükseldi.
"el-Kamil" adlı eserinde İbnü'l-Esir'in anlatttığına göre; bu senede Muhammed b. Raik ile Beridî arasında soğukluk meydana geldi. Çünkü Beridî, Vasıt şehrinin haracını ödememişti. Bunun üzerine İbn Raik onun yanındaki malları teslim almak üzere Vasıt'a doğru yola çıktı. Neticede ikisi arasında anlaşma yapıldı ve İbn Raik Bağdat'a döndü. Askerler erzaklarını taleb ettiler, ama o cidden mali sıkıntı içinde idi. Bir kısım Türk cemaatı da onu bırakıp Beridî1 nin saflarına iltihak ettiler. Bu nedenle İbn Raik'in tarafı zayıfladı. Önceden Beridî'ye Bağdat'ta vezir unvanıyla yazılar yazıyordu. Sonra onun vezirlik unvanını iptal etti Böylece Beridî ona karşı daha da öfkelendi ve Bağdat'ı ele geçirmeye niyetlendi ve kardeşi Ebü'l-Hüseyin'i bir ordu ile Bağdat'a şevketti. İbn Raik, halife ile birlikte hilafet sarayına sığındılar ve orada kendilerini koruma altına aldılar. Büyük ve küçük mancınıklar hilafet sarayım dövmeye başladı. Dicle de bu mancınıkların atış alanı içinde bulunuyordu. Bağdat halkı tedirgin oldu. İnsanlar gece gündüz birbirlerinin mallarını yağmalamaya başladılar. Ebu Abdullah el-Beridî'nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin de ordusuyla birlikte Bağdat'a geldi, Bağdatlılar, karada ve Dicle'de onunla savaştılar. İş cidden büyüdü. Bu arada halk kıtlık, veba ve ölümle yüzyüze gelmişti. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ye O'na dönücüleriz.).
Sonra halife ve İbn Raik -beraberlerinde halifenin oğlu Mansur da olmak üzere- cemaziyelahir ayında hezimete uğradılar ve yirmi kadar süvari ile Musul'a yöneldiler.
Ebü'l-Hüseyin el-Beridî, hilafet sarayını işgal etti. Oradaki maiyet erkanını öldürdü. Malları yağmaladı. Öyle ki, yağmalama işi harem kısmına kadar uzandı. Ama âmâ olan Kahir'e ilişmediler. Gürte-kin'i hapisten çıkardılar. Ebü'l-Hüseyin, onu kardeşi Beridî'ye gönderdi. Bu onun hayatının sonu oldu. Kendisi de İbn Raik'in oturduğu hadim Munis'in evine yerleşti. Askerler Bağdat'ı açıkça talan ettiler Bunlar evlere baskın yapıyorlar ve oralarda buldukları malları gasbe-diyorlardı. Zulüm çoğaldı, kıtlık baş gösterdi. Fiyatlarda cidden büyük bir pahalılık meydana geldi. Ebü'l-Hüseyin, buğday ve arpaya vergi tarh etti. Bağdat halkı -daha önce yaptıklarından ötürü- açlık ve korku acısını tattılar.

Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'nin beraberindeki Karmatilerden de büyük bir topluluk vardı. Bunlar şehirde büyük bir bozgun meydana getirdiler. Onlarla Türkler arasında uzun süren savaşlar cereyan etti. Türkler onları mağlub edip Bağdat'tan çıkardılar, halkla Ebü'1-Hüse-yin'in askerleri olan Deylemliler arasında savaş cereyan etti.
Bu senenin şaban ayında durum vahimleşti, meskenler yağmalandı, gece gündüz halk yağmaya maruz kaldı, Beridî'nin askerleri yollara çıkıp köylerden getirilen ürünlere ve hayvanlara el koydular. Misli duyulmamış bir zulüm cereyan etti.
İbnü'1-Esir dedi ki: "Biz bunları anlattık ki zalimler, çirkin haberlerinin nakledileceğini ve kendilerinden sonra da yeryüzünde ve kitaplarda baki kalacağını, kendilerinin bu kötü haberlerle yad edilip ayıplanacaklarını ve kınanacaklarını bilsinler. Bu onlar için dünyada bir rüsvaylıktır. Ahirette de haklarında verilecek hüküm Allah'a aittir. Bunları anlattık ki, zalimler, şayet Allah için olmasa bile bu kötü hatıralarla yad edilmemek için zulmü terketsinler."
Halife Bağdat'ta iken Musul valisi Nasirü'd-Devle b. Hamdan'a haber salarak takviye kuvvet istedi ve onu Beridî'ye karş kışkırttı. Nasirü'd-Devle de takviye kuvvet olarak büyük bir orduyla kardeşi Seyfü'd-Devle Ali'yi gönderdi. Seyfü'd-Devle Tikrit'e vardığında halife ile Ibn Raik'in Bağdat'tan kaçıp oraya geldiklerini gördü ve onlarla birlikte kardeşinin yanma geri döndü.
Seyfü'd-Devle, halifeye çok hizmetlerde bulundu. Musul'a ulaştıklarında Nasirü'd-Devle şehirden çıktı ve şehrin doğusuna yerleşti. Halifeye armağanlar ve yiyecekler gönderdi. Ama İbn Raik'in kendisine bir komplo kurmasından korktuğu için halifenin yanına gelmedi. Halife de oğlu Ebu Mansur'u ve İbn Raik'i selam için kendisine gönderdi. Bu ikisi Nasirü'd Devle'nin yanma vardıkları zaman Nasirü'd-Devle, görevlilerine halifenin oğlu Ebu Mansur'un başına altın ve gümüş saçmalarını emretti. Ebu Mansur'la İbn Raik onun yanında bir saat kadar oturduktan sonra kalkıp geri döndüler. Halifenin oğlu bineğine bindiğinde İbn Raik de onunla birlikte binmek istedi. Nasirü'd-Devle ise ona: "Bugün yanımda kal da ne yapacağımız hakkında düşünüp karar verelim." dedi. İbn Raik özür dileyip halifenin oğluyla geri döneceğini söyledi. Çünkü Nasirü'd-Devle'nin kendisine bir kötülük yapmasından kuşkulanıp korkmuştu.
Ancak Nasirü'd-Devle İbn Hamdan, onun yeninden tuttu. İbn Raik geri çekilince yeni koptu, acele ile bineğine binip kaçmak isteyince atından yere düştü. Nasirü'd-Devle, onun öldürülmesini emretti ve öldürüldü. Bu hadise, bu senenin receb ayının bitimine yedi gün kala pazartesi günü vukubulmuştu. Halife de Nasirü'd-Devle İbn Hamdan'a haber göndererek yanına çağırttı Hil'at giydirip o gün kendisine Nasirü'd-Devle lakabını taktı ve emirü'1-ümeralığa tayin etti. Kardeşi Ebu 1-Hasan'a da hil'a giydirdi. Ona da o gün, Seyfü'd-Devle lakabını taktı.
İbn Raik öldürülüp ölüm haberi Mısır İhşidi Muhammed b. To-ğaç'a ulaşınca Muhammed b. Toğaç Dımışk'a hareket etti ve orayı İbn Raik'in naibi Muhammed b. Yezdad'm elinden aldı. Dımışk'ta böylece iki teke boynuzlaşmamış oldu. İbn Raik'in ölüm haberi Bağdat'a ulaşınca Türklerin çoğu -kötü muamelesinden ve bozuk niyetinden ötürü- Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'yi terkettiier. Allah onu kahretsin.
Ayrılan bu Türkler, halifenin ve İbn Hamdan'ın yanına gittiler. Böylece halife onlar sayesinde kuvvetlendi. Halife ile İbn Hamdan, Bağdat'a hareket ettiler. Şehre yaklaştıklarında Ebu Abbdillah el-Beridî'-nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin korkup kaçtı Halife Muttaki -beraberinde İbn Hamdan olmak üzere- büyük bir orduyla bu senenin şevval ayında Bağdat şehrine girdi Müslümanlar buna çok sevindiler.
Halife, Ebü'l-Hüseyin tarafından Samarra'ya sürgün edilmiş olan Bağdatlılara haber gönderip geri getirtti. Bağdatlıların önde gelenleri daha önce terketmiş oldukları şehirlerine geri döndüler. Halife, Ebu îshak el-Fezarî'yi vezirliğe iade etti. Tüzün'ü de Bağdat'ın doğu yakası güvenlik kuvvetleri komutanlığına tayin etti.
Nasirü'd-Devle, kardeşi Seyfü'd-Devle'yi bir askeri birlikle Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'nin peşine takarak onu kovalattı. Seyfü'd Devle onu Medain yakınında yakaladı. İkisi uğursuz günlerde şiddetlice savaştılar. Neticede Ebü'l-Hüseyin, kardeşi Beridî'nin yanına, Vasıt'a gitti. Nasirü'd-Devle, bizzat kendisi takibe koyulup Medain'e gitti ve kardeşi Seyfu d-Devle'ye destek verdi Ama Seyfü'd-Devle, bir kez daha Beridî'nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin tarafından hezimete uğratıldı. Nasirü'd-Devle ona tekrar takviye askerler verdi. Nihayet Beridî'yi bozguna uğrattı ve adamlarının önde gelenlerinden bir grubu esir aldı. Çoklarını da öldürdü. Sonra Ebu Abdillah el-Beridî ile savaşması için kardeşi Seyfü'd-Devle'yi Vasıt'a gönderdi. Beridî, böylece hezimete uğradı. Kardeşi Basra'ya gitti. Seyfü'd-Devle, Vasıt şehrini teslim aldı. Bundan sonra ne yaptığı hususunda gelecek sene olaylarından bahsederken gerekli açıklamalarda bulunacağız.
Nasirü'd-Devle'ye gelince; Bağdat'a geri döndü ve zilhicce ayının onüçünde şehre girdi. Önünde develere bindirilmiş esirler vardı. Müslümanlar bu durum karşısında sevinip sükun buldular, rahatladılar Nasiru d-Devle de halkın idaresi ile meşgul oldu. Dinarın ayarını düzeltti. Çünkü dinarın önceki ayarının bozulduğunu görmüştü. İbrizi-ye adını verdiği dinarları bastırdı. Bir dinar onüç dirheme satılır oldu. Oysa daha Önce bir dinar on dirheme satılıyordu.
Halife, Bedir el-Harşenî'yi haciblikten azledip yerine Selame et-Tolonî'yi tayin etti. Bedir'i, Fırat yolunun korumasıyla görevlendirdi. Bunun üzerine o da Mısır İhşid'inin yanına gitti, îhşid ona ikramda bulundu ve Dımışk valiliğine atadı. Nihayet orada vefat etti.
Bu senede Rumlar Halep yakınma kadar geldiler. Bir kısım insanları Öldürdüler, 15.000'e yakın kişiyi esir aldılar. İnnâ lillâh ve in-na ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede Tarsus valisi Rum ülkesine girdi. Bir kısım Rumu öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Onların bazı meşhur komutanlarını ve birçok askerlerini esir almıştı. Allah'a hamdolsun. [34]

Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İshak B. Muhammed

İshak b. Muhammed b. Yakub en-Nehrecorî. Sofiye meşayihin-dendir. Cüneyd b. Muhammed ve diğer sofiye önderleriyle arkadaşlık etmiş ve Mekke'de vefat edinceye kadar mücavir olarak yaşamıştır. Onun güzel sözlerinden biri şudur:

"Dünyanın çölleri ayaklarla katedilir, ahiret çölleri ise gönüllerle katedilir." [35]

Hüseyin B. İsmail B. Muhammed

Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Sard b. Eban Ebu Abdiüah ed-Dabbi el-Kadi el-Mehamilî. Şafiî fıkıhçısıdı muhaddis-tir, çok hadis dinlemiştir. İbn Uyeyne'nin yetmiş kadar arkadaşına ulaşmıştır.
İmamlardan bir cemaatten rivayetlerde bulunmuş, Darekutnî ile bazı raviler de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Meclisine 10.000 kadar kişi katılırdı. Doğru sözlü, dindar, fakih ve muhaddisti. Altmış sene müddetle Küfe kadılığı yaptı. Fars ve bağlı mıntıkaların kadılığı da ona tevdi edildi. Sonra bütün bu görevlerden istifa edip evine kapandı. Sadece hadis dinlemeye ve dinletmeye kendini vakfetti. Bu senenin rebiyülahir ayında doksanbeş yaşında vefat etti.
Bir büyüğün huzurunda, bir Şiî ile münazara yapmıştı. Şiî; Bedir, Uhud, Hendek, Hayber ve Huneyn savaşlarında Hz. Ali'nin konumunu ve cesaretini anlatmaya başladı. Sonra Mehamilî'ye: "Sen Hz. Ali'yi tanıyor musun?" diye sordu. Mehamilî de şu cevabı verdi: "Evet, tanıyorum ama Bedir savaşında sen Ebu Bekir es-Sıddık'ın nerede olduğunu biliyor musun? O, gölgelikte reis makamında Rasûlullah'ın yanında bulunuyordu ve onu koruyordu. Hz. Ali ise cephede savaşıyordu. Faraza Hz. Ali öldürülseydi, onun öldürülmesi sebebiyle ordu bozguna uğramazdı. Ama Ebu Bekir öldürülseydi ordu bozguna uğrardı. Bu nedenle Ebu Bekir, Rasûlullah'ın yanında reis makamında bulunuyor, Ali ise cephede savaşıyordu." Bu cevap karşısında Şiî sustu. Mehamilî, sözünü şöyle sürdürdü:
"Rasûlullah'tan sonra namazı, zekatı, abdestı rivayet eden bizler; malı, kölesi ve aşireti olmayan Ebu Bekir'i Ali'ye tercih ettik. Çünkü Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'ı koruyor, onun uğrunda kendini siper ediyordu. Sahabeler, Ebu Bekir'in kendilerinin en hayırlısı olduğunu bildikleri için onu Ali'ye takdim ettiler." Bu cevap karşısında da Şiî susmuş, birşey diyememişti. [36]

Ali B. Muhammed B. Sehl

Künyesi Ebü'l-Hasan es-Saiğ'dir. Zahid, âbid ve keramet sahibi bir kimse idi. Rivayete göre Memşad ed-Dineverî, onu çölde şiddetli sıcaklarda namaz kılarken, bir kartalın sıcağın şiddetine karşı korumak için kanadını üstüne gerip onu gölgelediğini görmüştü.
İbnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede, meşhur kelamcı Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş'arî vefat etti. O, hicretin 260. senesinde doğmuştu. Ebu Musa el-Eş'arî evladmdandır.»
Ben derim ki: Sahih rivayete göre, Eş'ari hicretin 224. senesinde vefat etmiştir.
Bu senede Muhammed b. Yusuf b. Nadr el-Herevî de vefat etti. Şafiî fıkıhçısı idi. Hicretin 229. senesinde doğmuştu. İmam Şafii'nin ashabından Rebi b. Süleyman'dan ders almıştı.
Ben derim ki: Bu senede Ebu Hamid b. Bilal, Zekeriya b. Ahmed el-Belhî, Hafiz Abdülgafir b. Seleme, Bağdat emiri Muhammed b. Ra-ik gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [37]

Şeyh Ebu Salih Müflih El-Hanbelî

Dımışk'ın doğu kapısının dışında bulunan Ebu Salih Mescidi'ni vakfeden kimseydi. Kerametleri, harika halleri ve makamatı vardı Asıl adı, Müflih b. Abdullah Ebu Salih el-Müteabbid'dir.
Şeyh Ebu Bekir b. Said Hamdune ed-Dımışkî ile arkadaşlık etmiş, ondan terbiye almıştır. Muvahhid b. İshak b. Berrî, Ebu Hasan Ali b. el-Acce (mescidin kayyımı idi), Ebu Bekir b. Davud ed-Dineveri ed-Dakkî kendisinden rivayetlerde bulundular.
Hafiz İbn Asakir, Şeyh Ebu Salih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rükam dağının çevresinde dolanıp kulları arıyordum. Bir kayanın üzerine oturmuş, başını Önüne eğmiş bir adama rastladım. Kendisine: "Burada ne yapıyorsun?" diye sordum. O adam ise: "Bak ve gözet." diye cevap verdi. "Yanında bakıp gözeteceğin sadece şu sopa ve taşlar var." dediğimde şu cevabı verdi: "Hayır, şunlara değil, kalbimden geçenlere bak ve Rabbimin emirlerini gözet. Yoksa seni yanıma gönderene yemin ederim ki, gözünü benden başka tarafa çevir." Kendisine dedim ki: "Olur, ama bana yararlanacağım bir öğüt ver de seni bırakıp gideyim." O da bana şu Öğüdü verdi:
"Birinin kapısına bağlanan kişi o kapının sahibine hizmette sebat eder. Ölümü çokça anan kişi çokça pişman olur. Başkalarına

değil de Allah'a güvenen ve Allah'tan dileyen kişi yokluktan emin olur." Böyle dedikten sonra o adam beni bırakıp gitti.»
Ebu Salih dedi ki: «Altı veya yedi gün kadar hiçbir şey yemeyip içmedim. Şiddetlice susadım. Mescidin arkasındaki ırmağa gittim, suya baktım ve Rabbimin: "Onun Arş'ı su üzerinde idi." (Hûd, 7.) mealindeki ayet-i celilesini hatırladım, susuzluğum gitti. Öylece on günü tamamladım.»
Yine Ebu Salih dedi ki: «Kırk gün müddetle su içmedim. Kırk günü tamamladıktan sonra içtim. Yanımda duran bir adam, artığımı alıp karısına götürdü ve ona: "Kırk gün müddetle su içmeyen ve kırk günü tamamladıktan sonra su içen bir adamın artığını al ve iç." dedi. Bu durumu yüce Allah'tan başka bilen olmamıştı.»
Yine Ebu Salih dedi ki: «Dünya kalblere haramdır, nefislere helaldir. Baş gözü ile bakman helal olan her şeye kalb gözünle bakman haram olur. Beden, kalbin örtüşüdür, kalb gönlün örtüşüdür, gönül vicdanın örtüşüdür, vicdan sırrın örtüşüdür, sır Allah'ı bilip tanımanın örtüşüdür.»
Ebu Salih'in çok menkıbeleri vardır, Allah ona rahmet etsin. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [38]

Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesi

Bu senede Seyfü'd-Devle, Vasıt şehrine girdi. Beridî ve kardeşi £bu 1-Huseyin, onun karşısında yenik düşmüşlerdi. Sonra Türkler geyfu d-Devle'ye muhalefet ettiler. O da Vasıftan kaçıp Bağdat'a gitti Kardeşi emirü'l-ümera onun durumundan haberdar olunca Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. Bu sırada evi yağmalandı. Bağdat'ta onüç beş gün süreyle hüküm sürmüştü Kardeşi Seyyidü'd-Devle ise, o-nun Bağdat'tan çıkışından sonra Bağdat'a gelmiş ve Babüharp'te konaklamış, halifeden de Tüzün'le savaşmak için kendisine destek olacak mali yardımda bulunması talebinde bulunmuştu. Halife kendisine bu amaçla 400.000 dirhem gönderdi. Bu paraları kendi adamlarına dağıttı. Sonra Tüzün'ün gelmekte olduğunu duyunca Bağdat'tan çıktı.
Tüzün, bu senenin ramazan ayının 25'inde Bağdat'a girdi. Halife ona hil'at giydirdi ve onu emiru 1-ümeralığa tayin etti. Böylece Tüzün Bağdat'a hakim olmuş oldu. Bu sırada Beridî de Vasıt şehrine geri döndü. Tüzün'ün oradaki adamlarını şehir dışına çıkardı. Tüzün'ün esirleri arasında Seyfud-Devle'nin Sümal adındaki kölesi de vardı. Tüzün -durumunu ona anlatsın ve Hamdan ailesinin yanında itibarı yükselsin diye- Sümal'i, efendisi Seyfü'd-Devle'ye gönderdi.
Bu senede Neşe' mıntıkasında büyük bir deprem meydana geldi. Çok sayıda binalar yıkıldı. Çok sayıda insan Öldü.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin eylül ve ekim aylarında Bağdat'ta, nefes kesecek derecede şiddetli.sıcaklar görüldü. Bu senenin şafer ayında Rumların Erzen ve Meyyâfarikin'e (Silvan'a) geldiklerine dair haberler ulaştı. Rumların o mmtıkalardak insanları esir aldıkları da gelen haberler arasındaydı.
Bu senenin rebiyülahir ayında halife Müttaki'nin oğlu Ebu Man-sur İshak, 100.000 dinar ve 1.000.000 dirhem mehirle Nasiru d-Devle b. Hamdan'ın kızı Ulviye ile nikah akdi yaptı. Bu nikahta Nasiru d-Devle'nin kendisi hazır bulunmamış, kendisine vekaleten Ebu Abdil-lah Muhammed b. Ebi Musa el-Haşimî hazır bulunmuştu.
Nasirud-Devle, üzerinde Nasiru d-Devle Abd-i Ali Muhammed ibaresi yazılan para bastırmıştı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede kıtlık meydana geldi. Pahalılık başgösterdi. Öyle ki, insanlar köpek eti yemek mecburiyetinde kaldılar. İnsanlar büyük belaya maruz kaldılar. Sonra cidden çok miktarda çekirge görüldü. Öyle ki, elli rıtl (23 kg) çekirge bir dirheme satılır °ldu. İnsanlar bu kıtlık esnasında çekirgeden yararlanarak sıkıntılarını bir nebzecik olsun hafiflettiler.»
Bu senede Bizans imparatoru halifeye bir mektup göndererek Urfa Kilisesi'nde bulunan ve Hz. İsa'ya ait olan mendili kendisine göndermesini istedi. Mektupta anlatıldığına göre bu mendil ile İsa pey. gamber yüzünü silmiş ve yüzünün sureti mendil üzerindeymiş. Bu mendil kendisine gönderildiği takdirde çok sayıda Müslüman esiri salıvereceğini bildirdi. Halife de âlimleri toplantıya çağırdı ve bu hususu onlarla görüştü. Kimi: "Biz İsa'ya ve onun hatıralarına onlardan daha layıkız. İsa peygamberin mendilinin Bizans imparatoruna gönderilmesi Müslümanlar için bir zillet ve dinde bir gevşemedir," dedi.
Vezir Ali b. İsa ise şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, Müslüman esirleri kafirlerin elinden kurtarmak, bu mendilin Urfa Kilisesi'nde kalmasına nisbetle Müslümanlar için daha yararlı ve hayırlıdır."
Bunun üzerine halife İsa peygamberin mendilinin Bizanslılara gönderilmesini ve Müslüman esirlerin Bizanslıların elinden kurtarılması için gerekenin yapılmasını emretti.
Solî dedi ki: «Bu senede Bağdat'a ulaşan haberlerde Karmatî'nin bir çocuğunun doğduğu ve Ebu Abdillah el-Beridî'nin ona çok hediyeler sunduğu, hediyeler arasında mücevherle işlenmiş altın bir beşik bulunduğu anlatılıyordu. Bu beşiğin yatağı altın ve yakutlarla dokunup işlenmişti, daha başka hediyeler de vardı.»
Bu senede Bağdat'ta protestolar çoğaldı ve sahabeleri kötü biçimde anlatan ve yad eden kimselerin başının belaya gireceği ilan edildi.
Halife, İmadu d-Devle b. Büveyh'e hil'atler gönderdi. O da bu hil'-atleri kabul edip kadı ve ayanın huzurunda giydi.
Bu senede Horasan ve Maveraünnehir valisi Said Nasr b. Ahmed b. İsmail es-Samanî vefat etti. Bu zat ölümünden onüç ay önce verem hastalığına yakalanmıştı. Kendi evinde ibadet evi diye adlandırdığı bir oda hazırlamıştı. Temiz giysilerini giyip yalınayak o ibadet yerine gidip namaz kılar, Allah'a yalvarıp yakanr, niyazda bulunur ve çokça namaz kılardı. Vefat edinceye kadar günahlardan ve çirkinliklerden uzak durdu. Allah ona rahmet etsin. Ondan sonra yerine oğlu Nuh b. Nasr es-Samanî geçti

ve Emirü'l-Hamid lakabını aldı.
Muhammed b. Ahmed en-Nesefî de bu senede öldürüldü. Kendisi, Nuh b. Nasr'ın huzurunda eleştiride bulunduğu için idan edilmişti. [39]

Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sabit B. Sinan B. Kurra Es-Sabiî

Künyesi, Ebu Said'dir. Tabiplik yapmıştır. Kahir Billah'ın huzurunda Müslüman olmuş, ama ne kendisinin oğlu ne de aile efradından hiç kimse Müslüman olmamıştı. Kendisi tıpta ve birçok ilimlerde ileri merhalelere ulaşmıştı. Bu senenin zilkade ayında midesindeki hazımsızlık hastalığından vefat etti. Tabipliği ona yarar sağlamadı ve Ölüm ona da geldi. Şair bu konuda ne güzel söylemiş:
"Eliyle ilaç yapana de ki:
Başına geldiği zaman takdiri geri çevriebilir misin?! Tedavi eden de, tedavi edilen de, ilacı kendi eliyle yapan da, ilacı Satm alan da hep öldüler."
"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, Eş'arî'nin bu senede vefat ettiğini anlatmış, onun aleyhinde konuşmuş ve onu eleştirmiştir. Nitekim bütün Hanbeliler, öteden beri Eş'arîlerin aleyhinde konuşurlar. Bu onlar için bir âdet olagelmiştir. Yine İbnü'l-Cevzî'nin mezkûr eserde anlattığına göre Eş'arî, hicretin 260. senesinde doğmuş ve hicretin 331. senesinde vefat etmiş, Cübbaî ile kırk sene arkadaşlık ettikten sonra ondan ayrılmış, Bağdat'ta vefat etmiş ve Meşra-atüssirvani mezarlığına defnedilmiş tir. [40]

Muhammed B. Ahmed B. Yakub

Muhammed b. Ahmed b. Yakub b. Şeybe b. Salt es-Sedusî. Sedus kabilesinin mevlasıdır. Künyesi Ebu Bekir'dir. Dedesinden Abbas ed-Durî'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etmiştir. Ebu Bekir b. Mehdi de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika bir ravidir.
Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Muhammed b. Ahmed b. Ya-kub'un babası, oğlunun doğduğu zamanda müneccimlere burcunu tesbit ettirmiş ve ne kadar yaşayacağını hesaplatmış, onlar da: "Şu kadar sene yaşayacak." demişlerdi. Babası da onun için bir kuyu hazırlamış ve kuyuya müneccimlerin bildirdiği Ömrünün günleri sayısınca birer dinar atmış. Kuyu dolunca başka bir kuyu kazmış, onu da aynı şekilde doldurmuş. Sonra üçüncü kuyuyu hazırlamış ve oraya da her gün oğlunun ömrünün günleri sayısınca üçer dinar bırakmış. Fakat buna rağmen o paraların oğluna bir yararı olmamış, yoksul düşmüş ve insanlardan dilenmeye başlamış. O, hadis dinleme meclisine Peştemal sarınmaksızm sadece bir aba giyinerek gelir ve meclisteki-le*" ona azığını temin etmesi için sadaka verirlerdi. Mutlu kişi, yüce Allah'ın mutlu kıldığı insandır. [41]

Muhammed B. Muhalled B. Cafer

Künyesi Ebu Ömer ed-Durî'dir. Aktarlık yapardı. Bağdat'ın va-r°Şİarmdaki Dur mahallesinde yaşardı. Hasan b.
Bekkar, Müslim b. Haccac ve diğer şahıslardan hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile bir cemaat de ondan hadis rivayet ettiler. Sika bir ravi idi. Keskin zekalı, çok rivayetli, diyaneti şükranla karşılanacak bir dindar ve ibadetiyle meşhur olmuş bir kişiydi Bu senenin cemazi-yelevvel ayında vefat etti. Vefat ederken yetmişyedi seneyi tamamlamış ayrıca sekiz ay ve onbir gün yaşamıştı. [42]

Mecnun El-Bağdadî

İbn Cevzî, Ebu Bekir eş-Şiblî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mecnunu Rusafe Camii'nin yanında çıplak halde gördüm Halka şöyle diyordu: "Ben Allah'ın divanesiyim. Ben Allah'ın divanesiyim." Kendisine dedim ki: "Niçin üzerine bir şeyler örtünüp camiye girmiyor ve namaz kılmıyorsun?" Benim bu soruma karşı şu şiiri okudu:
"Bizi ziyaret et, hukukumuzun gereğini yerine getir, diyorlar; oysa benim durumum onların bendeki haklarını düşürmüştür.
Onlar durumumu görüp de benden bıkmadılar, halimden tiksinmediler.
Ama ben onları kendimden bıkıp usandırdım." [43]

Hicretin Üçyüzotuzikînci Senesi

Bu senede halife Muttaki, Tüzün'e gazablanarak Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. O esnada Tüzün Vasıfta bulunuyordu. O, kızın
Ebu Abdillah el-Beridî ile evlendirmiş ve onunla birlik olup halifeye karşı bir güç oluşturmuştu. Sonra da İbn Şirzad'ı 30(
askerle Bağdat'a göndermiş, İbn Şirzad orada bozgunculuk yapmış, çeşitli ilişkileri koparmış, kendince yeni ilişkiler kurmuştu.
Halife Müttaki'ye müracaat etmeksizin kendi başına hüküm sürmüştü. Halife Muttaki de bunlara gazablandığı için; aile
efradını, çocuklarını, vezirini ve kendisine tabi olan emirleri peşine takarak Beni Hamdan ailesinin yanma, Musul'a gitmişti.
Seyfü'd-Devle halifeyi Tikrit'te karşılamıştı. Sonra Nasirü'd-Devle de Tikrit'e, onun yanına gelmişti.
Halife Muttaki Bağdat'tan çıktığı esnada, İbn Şirzad orada çok karışıklıklar meydana getirmiş, halka zulmetmiş ve mallarına e
koymuştu. Bu yaptığıklarını da Tüzün'e bildirmişti. Sonra çabucak Tikrit'e yönelmiş, orada Seyfü'd-Devle'yi e savaşmış ve onu
mağlup etmiş» onun ve kardeşi Nasirü'd-Devle'nin de ordugahını ele geçirmişti. Sonra Seyfü'd-Devle, Tüzün'e tekra
saldırmış, ama Tüzün onu yine hezimete uğratmıştı. Halife Muttaki ile Nasirü'd-Devle ve Seyfü'd-Devle de mağlubiyet
uğramaları üzerine Musul'dan çıkıp Nusaybin'e git"
mislerdi. Tüzün de arkalarından gelerek Musul şehrine girmiş ve halifeye haber göndererek rızasını taleb etmişti. Halife de
ona gönderdiği cevapta: "Beni Hamdan'la barışmadıkça benim rızamı elde edemezsin." demesi üzerine Tüzün onlarla barış
yapmıştı. Nasirü'd-Devle, halifeden 3.600.000 dinar karşılığında Musul şehrini iltizam olarak almıştı- Tüzün b. Büveyh
Bağdat'a dönmüş; halife ise, Beni Ham-dan'ın yanında ikamete devam etmişti.
Bu sırada Tüzün'ün yokluğundan istifade eden Muizzü'd-Devle b. Büveyh, birçok Deylemli askerle birlikte Vasıt şehrine
gelmişti. Tüzün de acelece olarak Vasıt'a dönmüş ve on günden fazla bir süreyle Muizzü'd-Devle'yle savaşmıştı. Neticede
Muizzü'd-Devle bozguna uğramış, malları yağmalanmış, askerlerinin çoğu öldürülmüş, adamlarının önde gelenlerinden bir
kışımı da esir alınmıştı. Sonra Tüzün daha önce yakalanmış olduğu sar'a hastalığı ile yeniden karşılaşmış ve kendi canının
derdine düşerek Bağdat'a dönmüştü.
Bu senede Ebu Abdillah el-Beridî, kardeşi Ebu Yusuf u öldürdü. Bunun sebebi şuydu: Beridî'nin elinde bulunan mallar ve
paralar azalmış, kardeşi Ebu Yusuf tan ödünç istemiş ve Yusuf da ona azıcık ödünç vermiş, sonra onu kınamış ve askerlerin
parasını iyi tasarruf edemediğinden ötürü onu ayıplamıştı. Neticede askerler Ebu Yusuf un tarafına meyletmişler, Ebu Yusuf da
onların birçoğunu kardeşinden koparmıştı. Ebu Abdillah el-Beridî, askerlerinin Ebu Yusuf a bey'at etmelerinden korktu ve
kölelerinden bir kısmını Ebu Yusuf a göndererek onu bir suikast neticesinde öldürttü. Bundan sonra Ebu Abdillah el-Beridî,
kardeşi Ebu Yusuf un evine gitmiş, onun bütün mallarını ve eşyalarını almıştı. Aldığı malların ve eşyaların değeri takriben
300.000.000 dinardı. Ama kendisi de bundan sonra ancak sekiz ay yaşadı. Sonra şiddetli bir humma hastalığına yakalandı ve
bu senenin şevval ayında vefat etti.
Yerine kardeşi Ebü'l-Hüseyin geçti. Allah onu kahretsin. O, kendi adamlarına kötü muamelede bulundu. Bunun üzerine
adamları ona karşı ayaklandılar. O da Karmatîlere sığındı ve onlardan eman diledi. Allah onları da kahretsin. Kendisinden
sonra yerine Vasıt, Basra ve buralara bağlı Ahvaz şehri ile diğer yerlere hükmetmek üzere Ebü'l-Kasım b. Ebi Abdillah el-
Beridî geçti.
Halife Muttaki Lillah'a gelince o, Beni Hamdan'ın yanında Musul'da ikamet ederken Beni Hamdan ailesi kendisinde
sıkıldıklarını ye onun buradan ayrılıp gitmesini istediklerini açıktan açığa duyurdular. O da Tüzün'e mektup yazarak sulh
yapmak istediğini bildirdi. Tüzün, kadı ve ileri gelenleri ile bir toplantı yaptı. Bunlar halifenin Mektubunu okuduklarında, onun
emrini dinleyip kendisine itaat ede-Ceğini bildirdi. Kendisine ve beraberlerindekilere saygı ve ikram gös-
tereceğine dair bir yazı yazıp yemin etti. Önümüzdeki sene olayların, dan bahsederken, halifenin Bağdat'a girişinden
bahsedeceğiz.
Bu senede bir grup Rus askeri deniz yoluyla Azerbaycan taraflarına geldiler. Berdaa'ya hücum edip kuşatma altına aldılar ve
mağlub ettikten sonra baştan sona Öldürdüler. Mallarını ganimet edindiler Güzel buldukları kadınları da esir aldılar. Sonra
Merağa'ya yöneldiler. Orada çok miktarda meyve ve ürün buldular ve yediler. Fakat şiddetli bir vebaya yakalandılar. Bu
yüzden çokları öldü. Bir Rus askeri öldüğünde onu elbisesi ve silahı ile gömüyorlardı. Müslümanlar da onun giysi ve silahını
alıyorlardı. Sonra Merzüban b. Muhammed üzerlerine hücum etti ve onlardan bir kısmını öldürdü.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Rum hükümdarı Domestikos Re'sü'l-Ayn'a 80.000 askerle geldi. Şehire zorla girdi, oradaki
malları yağmaladı. Müslümanları öldürdü, 15.000 kadar kişiyi esir aldı, orada üç gün müddetle ikamet etti. Her taraftan
Araplar oraya hücum ettiler. Onunla şiddetlice savaştılar, nihayet o da Re'sü'l-Ayn'dan geri çekildi.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ta fiyatlar aşırı şekilde yükseldi. Sonra o kadar çok yağmur yağdı ki, bazı binalar
yıkıldı, yıkıntılar altında çok sayıda insan öldü. Hamamların, mescitlerin çoğu insan azlığından ötürü kapandı. Akarın kıymeti
azaldı, Öyle ki bir dinar değerindeki akar bir dirheme satılır oldu. Evler boşaldı. Tellallar evlerde oturacak kimselere, harab
olmaktan korumaları için üstelik ücret veriyorlardı. Geceleyin hırsızlar evlere baskınlar yapmaya başladılar. Öyle ki insanlar
davul ve zurnalarla evleri beklemek mecburiyetinde kaldılar, Her tarafta fitneler çoğaldı. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn
(Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız.
Bu senenin ramazan ayında Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said Hasan el-Cenabi el-Heceri el-Karmatî öldü. Bu, Karmatîleri
reisi idi. Allah onu kahretsin. Ka'be'nin içinde ve çevresinde bulunan hacıları öldüren, Ka'be'nin örtüsünü yağmalayan,
kapısını ve zinetlerini alıp götüren, Hacer-i Esved'i bulunduğu yerden çıkarıp Hecer şehrine götüren kişi budur. Hacer-i

Esved, ondokuz sene müddetle yanında kalmıştı. Allah onu kahretsin.
Bu Karmatî reisi öldükten sonra yerine üç kardeşi Ebü'l-Abbas el-Fadl, Ebul-Kasım Said ve Ebu Yakub Yusuf geçtiler, Ebü'l-Abbas, zayıf bedenli bir kimse olup kitap okumaya meyilli idi. Ebu Yakub oyun ve eğlenceye meyilli idi. Bununla beraber bu üç kardeşin görüşleri, fikirleri aynıydı ve hiçbir hususta anlaşmazlığa düşmüyorlardı. Yedi vezirleri vardı, bu vezirleri de ittifak içindeydiler.
Bu senenin şevval ayı içinde Ebu Abdillah el-Beridî öldü. Müslüyanlar diğerinden kurtulup rahatlarım buldukları gibi bundan da kurtularak rahatlarını buldular.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Hafiz Ebü'l-Abbas b. Ukde de vefat etti. [44]

Ahmed B. Muhammed B. Said

Ahmed b. Muhammed b. Said b. Abdirrahman Ebü'l-Abbas el-Kû-fî, İbn Ukde adıyla meşhurdur. Sarf ve nahivde ibareler zorlaştırdığı ve zor ibareler kullandığı için kendisine bu lakabı vermişlerdi. Takva ve ibadette de son derece titiz bir kimseydi. Büyük hadis hafızların-dandı. Çok hadis dinlemiş ve hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulunmuş, birçok hadis âliminden hadis dinlemişti. Ta-beranî, Darekutnî, İbn Cuabi, İbn Adiy, İbn Muzaffer ve İbn Şahin de ondan hadis dinlediler.
Darekutnî dedi ki: "Kûfeliler, İbn Mesud'un zamanından İbn Uk-de'nin zamanına kadar gelen kimseler arasında İbn Ukde'den daha çok hadis hıfzeden birinin görülmediği hususunda ittifak etmişlerdir. Anlatıldığına göre o, 600.000 kadar hadis ezberlemiştir. Bunlardan 300.000'i Ehl-i Beyt'in faziletleri ile ilgilidir ki, bunlar arasında kimi sahih kimi de zayıftır. Kitapları 600 deve yükü kadardı. Bununla beraber onda Şiîliğe ve Galiye mezhebine meyil olduğu söylenir. İyi bir adam değildi."
İbn Adiy, onun hadis nüshalarını hazırlayıp hadis şeyhlerine vermiş ve bu nüshalardaki hadisleri rivayet etmelerini onlara tavsiye etmiştir.
Hatib Bağdadî, Ebu Ömer b. Hayeviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İbn Ukde, Rafizilerin bulunduğu Berasi Camii'nde oturur, sahabelerin (ya da Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in) aleyhinde konuşurdu. Bu yüzden ondan hadis rivayetini terkettim. Ondan hiç hadis nakletmedim."
Ben derim ki: İbn Ukde ile ilgili olarak "et-Tekmil" adlı kitabımızda yeterli bilgileri vermişimdir. O, hicri 332. senenin zilkade ayında vefat etti. [45]

Ahmed B. Amir El-Merveruzî

Ahmed b. Amir b. Bişr b. Hamid el-Merveruzî. Merveruz'a mensuptur. "Ruz" bir nehir adıdır. Şafiî fıkıhçısı idi. Ebu İshak el Merve-zînin talebesi idi. Ebu İshak da Mervezî Şahvan'a mensuptur ki, ora-Sı bu mıntıkalarda en büyük kent durumundadır.
Ahmed b. Amir'in "Muhtasar-ı Müzeni" üzerine bir şerhi ve "el. Cami' fi'l-Mezheb" adlı kitabı vardır. Usul-ü fikha dair eser tasnif etmiştir. Geniş ilme sahip bir imamdı. Bu senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [46]

Hicretin Üçyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede halife Muttaki, Bağdat'a döndü. Hilafetten hal' edildi ve gözlerine mil çekildi.
Halife, Musul'da ikamet etmekte iken Mısır ve Şam beldelerinin hükümdarı îhşid Muhammed b. Toğaç'a haber salarak yanına gelmesini emretti. İhşid Muhammed b. Toğaç da bu senenin muharrem ayının ortasında yanma geldi. Ona son derece hürmetkar davrandı. Huzurunda köleler gibi hareket ediyordu. Halife, bineğine binerek gitmekte iken o, yaya olarak halifenin yanısıra yürüyordu. Sonra halifeye, kendisiyle birlikte Mısır'a gelmesini veya Şam'da ikamet etmesini teklif etti. Keşke bu teklifi kabul etseydi, ama ne yazık ki halife bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine halifeye Musul'da kalmasını, Tü-zün'ün yanına gitmemesini önerdi. Tüzün'ün hile ve tuzağına yakalanmaması için ona uyarıda bulundu. Fakat halife onun bu uyarısını da kabul etmedi. Sonra veziri Ebu Hüseyin b. Mukle de ona aynı teklifte bulundu, fakat onun teklifini de dinlemedi.
İbn Toğaç, halifeye çok miktarda kıymetli armağanlar sundu. Emir ve vezirlere de aynı şekilde armağanlar sundu. Sonra memleketine döndü. Halep'ten geçerken Halep valisi Ebu Abdillah b. Said b. Hamdan şehirden çıkıp bir kenara çekildi. İbn Mukatil orada bulunuyordu. Dönüşüne kadar İhşid onu Mısır'da vekil bırakmıştı.
Halifeye gelince; o Rakka'dan çıkıp Dicle nehrinden Bağdat'a gitti. Tüzün'e haber salarak yaptığı yemine bağlı olup olmadığını öğrenmek istedi. O da yeminini tekrarlayıp tekid etti. Bağdat'a yaklaştığında Tüzün askerleriyle birlikte onu karşılamaya çıktı. Halifeyi görür görmez huzurunda eğilip yeri öptü ve ona yaptığı yemine sadık olduğunu gösterdi. Onu kendi yanma getirdi. Fakat bunun ardından, halifenin maiyetinde bulunan büyük emirleri etkisiz hale getirdi ve halifenin gözlerine mil çekilmesini emretti. Halifenin gözlerine mil çekildi. Mil çekilirken, halife öyle büyük bir çığlık attı ki, hareminde-ki kadınlar bunu duydular. Yüksek sesle çağrışıp ağlaşmaya başladılar. Tüzün, haremindeki kadınlar halifenin çığlığım duymasınlar diye debdebelerin (davul gibi yüksek ses ve gürültü çıkaran aletlerin) çalınmasını emretti. Bundan sonra acele olarak Bağdat'a döndü ve Müstekfi'ye bey'at etti.
Muttaki; üç sene, beş ay, yirmi gün süreyle halifelik yaptı. Başka bir rivayete göre üç sene, onbir ay müddetle halifelik yapmıştır. Onun biyografisini vefatından bahsederken anlatacağız. [47]

Müstekfi Billah Abdullah B. Müktefi B. Mutedidin Halifeliği

Müttaki'nin gözlerine mil çektirdikten sonra Bağdat'a dönen Tüzün, Müstekfi'yi yanma çağırdı. Ona bey'at etti ve Müstekfi Billah lakabını taktı. Müstekfi'nin asıl adı, Abdullah'tı. Kendisine bu senenin safer ayının son on günü içerisinde bey'at edildi. Tüzün, onun önünde oturdu, Müstekfi de ona hil'at giydirdi. Müstekfi; güzel suretli, orta boylu, endamı ve yüzü güzel, pembe tenli, burun kemeri kalkık, şa-kaklarındaki tüyleri az olan bir kimse idi. Kendisine halifelik bey'atı yapıldığı gün kırkbir yaşında idi. Sonra Müttaki'yi huzuruna çağırdı. Muttaki ona bey'atım sundu, yeni halife aba ve kırbacı kendisinden teslim aldı. Ebu 1-Ferec Muhammed b. Ali es-Samirî'yi vezirliğe atadı. Ama bu vezirin yetkisi yoktu, aslında işleri idare eden İbn Şirzad idi. Muttaki de hapse atıldı.
Müstekfi, Ebu Kasım Fadl b. Muktedir'i aratmaya başladı. Ebü'l-Kasım, Müstekfi'den sonra hilafete geçen kişidir ve lakabı da Muti Billah'tır. Müstekfi onu arattı, ama o gizlendi ve Müstekfi'nin halifeliği müddetince ortaya çıkmadı. Müstekfi de onun Dicle kıyısındaki evinin yıkılmasını emretti.
Bu senede, Kaim el-Fatimî öldü, yerine oğlu Mansur İsmail geçti. O da babasının ölümünü bir süre gizledi, nihayet durun açığa çıkınca durumu açıkladı. Sahih rivayete göre ise Kaim, bundan bir sene sonra vefat etmiştir. Ebu Yezid el-Haricî bu senede onlarla savaşmış ve onların elindeki birçok büyük şehirleri almış; onlar da Ebu Yezid'i defalarca hezimete uğratmışlardı. Ama o bir süre sonra tekrar adamlarını toplayıp karşılarına çıkıp savaşıyordu. Bizzat Mansur da onunla savaşlara girişti. Anlatımı burada uzun sürecek savaşlar bu iki taraf arasında cereyan etti. İbnü'1-Esir, bu savaşların safahatını "el-Kâmil" adlı eserinde teferruatlı olarak anlatmıştır.
Bir zaman Mansur'un ordusu bozguna uğramış ve yanında sadece yirmi asker kalmıştı. Ama Mansur yine bizzat çarpışmaya girişmişti. Kendisini neredeyse öldürecek iken o Ebu Yezid'i hezimete uğratmış ve büyük bir sebat göstermiş, böylece halkın nazarında büyümüş, saygı ve heybeti artmıştı. Kayrevan mıntıkasını Ebu Yezid'in elinden kurtarmıştı. Bıkmadan savaşa devam etmiş, nihayet onu ele geçirip öldürmüştü. Ebu Yezid'in kesik başı kendisine getirildiğinde Mansur, Allah'a şükür için secdeye kapanmıştı. Sözünü ettiğimiz Haricî Ebu Yezid; çok çirkin suretli, topal, kısa boylu ve İslâm milletine karşı son derece düşman azılı bir kafir^idi.

Bu senenin zilhicce ayında Ebü'l-Hüseyin el-Beridî öldürüldü sonra darağacma asıldı ve ondan sonra da yakıldı. Çünkü c
Bağdat'a gelip Tüzün ile Ebu Cafer b. Şirzad'dan kendi kardeşi oğluna karşı yardım istemiş, onlar da kendisine yardın
edeceklerine dair söz vermişlerdi. Bundan sonra da Tüzün ile İbn Şirzad'ın arasını açmak için uğraşmaya başlamıştı, ibr
Şirzad bu durumu öğrenince, onu zindana attırıp dayağa yatırdı. Sonra bazı fıkıhçılar onun kanının helal olduğuna dair fetva
verince İbn Şirzad onun öldürülmesini, darağacma asılmasını emretti, sonra da onu yaktı. Böylece Beridîlerin devranı sona
erdi, hakimiyetleri yok oldu.
Bu senede Müstekfi'nin annesi, daha önce halife olan Kahir'in saraydan çıkarılmasını ve İbn Tahir'in evine konulmasını
emretti. Kahir yoksul düşmüş, öyle ki yanında örtüneceği bir abadan başka giysisi, ayağında da tahta bir takunyadan başka bir
eşyası kalmamıştı.
Bu senede hem sıcaklar hem de soğuklar şiddetli olmuştu.
Bu senenin receb ayında Muizzü'd-Devle, Vasıt şehrine gitmişti. Tüzün ondan haberdar olunca, Müstekfi ile birlikte peşine
takılmışlardı. Muizzü'd-Devle de onların gelmekte olduklarım duyunca kendi memleketine döndü. Halife, Vasıt'ı teslim aldı ve
onu Ebu 1-Kasım b. Ebi Abdillah'a ikta olarak verdi. Ardından Tüzün ile halife, bu senenin şevval ayında Bağdat'a döndüler.
Bu senede Seyfü'd-Devle Ali b. Ebü'l-Heyca Abdullah b. Hamdan Halep'e gitti ve orayı Yenes el-Munisî'den teslim aldı. Daha
sonra, Humus'a gitti. Orasını da ele geçirmek istiyordu. Ama İhşid Muham-med b. Toğaç'ın askerleri, İhşid'in kölesi Kâfu
komutasında oraya geldiler ve Kinnesrin'de savaştılar. İki taraftan biri diğerini mağlub edemedi ve Seyfü'd-Devle Cezire'ye
döndü. Sonra Halep'e gitti ve hakimiyetini orada yerleştirdi. Rumlar, büyük bir orduyla üzerine geldiler. Yapılan savaşta
Seyfü'd-Devle galip oldu ve Rumlardan çoğunu öldürdü. [48]

Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında, halife Müstekfi Billah, kendi lakabına "İmamü'I-Hak" lakabını ekledi ve bunu tedavülde olaı
paralar üzerine de yazdırdı. Hatipler cuma günleri minberler üzerinde onun için dua ettiler.
Bu senenin yine muharrem ayında Türk Tüzün, Bağdat'taki evinde vefat etti. İki sene dört ay on gün müddetle emirlik yapmıştı
İbn Şirzad da onun kâtibi idi. Ancak İbn Şirzad, mallarını tasfiye etmek için Heyt şehrinde bulunuyordu. Tüzün'ün ölün
haberini duyunca Nasiru d-Devle b. Hamdan'a bey'at etmek istedi. Askerler kazan kaldırıp isyan ettiler ve İbn Şirzad'ı
başlarına emir olması için akid yaptılar. O da safer ayının başında Bağdat'a gelip Harp kapısında karargah kurdu. Bütür
askerler yanına gittiler. Onu emir tanıdıklarına dair yemin ettiler. Halife, kadılar ve ayan da ona bu hususta yemin verdiler.
Sonra İbn Şirzad halifenin yanına gitti. Halife ona "Emirü'l-Ümera" unvanıyla hitab etti. Askerlerin erzakını artırdı. Nasirü'd
Devle'ye de haber salarak haraç ödemesini istedi. Nasirü'd-Devle ona 500.000 dirhem para ve ayrıca halka dağıtmak üzerede
erzak gönderdi. İbn Şirzad başa geçince bazı emirler verdi, yasaklamalarda bulundu, bazılarını azletti, atamalar yaptı, bazı eski
ilişkileri koparıp yeni ilişkiler tesis etti. Üç ay yirmi gün süreyle mutlu yaşadı. Sonra Muiz-zü1 d-Devle b. Büveyh'in
askerleriyle birlikte Bağdat'a gelmekte olduğu haberini alınca halife ile gizlendi. Nasirü'd-Devle b. Hamdan'la birlikte olmak
için askerler de Bağdat'ı bırakıp Musul'a gittiler. [49]

Büveyh Oğulları Devletinin İlk Aşaması Ve Bağdat'a Hakim Oluşları

Muizzü'd-Devle Ahmed b. Hasan b. Büveyh, büyük bir ordu ile Bağdat'a doğru yürüdü. Şehre yaklaştığında halife Müstekf
Billah ona hediyeler ve armağanlar gönderdi. Elçiye: "Kendisinden memnun olduğumu ve Musul'a giden Türklerin şerrinde
korktuğum için gizlendiğimi kendisine söyleyin." dedi. Muizzud-Devle'ye hil'at ve armağanlar gönderdi.
Muizzü'd-Devle, bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat'a girdi. Şemmasiye kapısı yanında karargah kurdu. Ertesi gün
halifenin huzuruna girip bey'atını sundu. Müstekfi billah; ona Muizzü'd-Devle, kardeşi Ebü'l-Hasan'a İmadu d-Devle, kardeş
Ebu Ali el-Hasan'a da Rüknü'd-Devle lakabını verdi ve lakaplarını dirhemlerle dinarlar üzerine yazdırdı. Muizzu d-Devle'nin
kendisi hadim Munis'in evine, Dey-lemlilerden oluşan adamları da halkın evlerine yerleştiler. Halk onlardan çok sıkıntı çekti.
Muizzü'd-Devle, İbn Şirzad'a eman verdi. İbn Şirzad ortaya çıkınca, onu haraç işlerinin başına getirdi. Halifeye de nafakalar
için günlük 5.000 dirhem para bağladı. İşler bu nizam üzere yoluna girdi. Doğrusunu Allah bilir. [50]

Halife Müstekfi Billahtn Yakalanıp Hal' Edilmesi

Bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikinci gününde Muizzü'd-Devle hilafet sarayına girdi, halifenin tahtı önünde oturdu.
Deylemli-lerden iki kişi gelip ellerini halifeye uzatıp yakaladılar ve onu kürsüsünden indirdiler. Sonra onu yerde sürükleyerek
çektiler. Sarığı boynuna takıldı. Muizzü'd-Devle ayağa kalktı ve hilafet sarayı altüst oldu. Bu hercümerc, harem kısmına kadar
uzandı. İş cidden büyüdü Halife, yaya olarak Muizzü'd-Devle'nin evine götürülüp orada hapsedildi. Sonra Ebü'l-Kasım b
Muktedir getirilip kendisine hilafet bey'a-tı yapıldı. Müstekfi Billah'ın gözlerine mil çekildi ve zindana atıldı İleride

biyografisinden bahsedilirken anlatılacağı gibi, hicretin 338 senesinde vefat edinceye kadar zindanda kaldı. [51]

Muti Lillahtn Halifeliği

Muizzü'd-Devle Bağdat'a gelip Müstekfi'yi tutukladığında ve gözlerine mil çektirdiğinde Muktedir Billah'ın oğlu Ebü'l-Kasır el-Fadl'ı yanına çağırttı. Ebü'l-Kasım, Müstekfi'den kaçıp gizlenmişti. Müstekfi onu aratıyor ve yakalatmak istiyordu, ancak onu ele geçirmeyi başaramamıştı.
Anlatıldığına göre Ebü'l-Kasım el-Fadl, gizlice Muizzü'd-Devle ile görüşmüş ve onu Müstekfi'ye karşı kışkırtmış, neticede i kendisinin halifeliğe geçmesi ile sona ermişti. Müstekfi'nin gözlerine mil çekildikten sonra Muizzü'd-Devle, Ebü'l-Kasım el-Fadl'ı yanına çağırmış ona hilafet bey'atını sunmuş ve Muti Lillah lakabını takmıştı. Sonra emirler, ayan ve halk da bey'atlarını sundular.
Hilafet otoritesi cidden zayıflamış, artık halifenin emir verme ve yasaklama yetkisi kalmamıştı. Veziri dahi yoktu, sadece ikta arazilerinin işleri ile ilgilenen bir kâtibi vardı. Devlet ve memleket işleri gelir ve giderler hep Muizzü'd-Devle'nin kontrolünde idi.
Çünkü Büveyh oğulları ve beraberlerindeki Deylemliler, son derece zalim idiler. Abbasilerin yönetimi, Alevilerden gasbettiğine inanıyorlardı. Hatta Muizzü'd-Devle, halifeliği Abbasilerden alıp Alevile-re intikal ettirmeye niyetlenmişti. Bu hususta arkadaşları ile istişareler yapmıştı. Hepsi de onun bu fikrini desteklemişlerdi. Ancak bir adam -ki bu onlar arasında görüşü en doğru olandı- ona: "Bunu yapmanı uygun görmüyorum." deyince Muizzü'd-Devle: "Neden?" diye sormuş, adam da şu cevabı vermişti:
"Çünkü bu, senin ve taraftarlarının sahih bir şekilde başa geçtiğine inanmadığınız bir halifedir. Böyle olunca, eğer sen adamlarına bunu öldürmelerini emredecek olursan öldürürler. Ama Alevilerden bir adamı halifeliğe geçirecek olursan, sen ve adamların onun halifeliğinin sahih olduğuna inanırsınız. Şayet adamlarına o Alevi halifeyi Öldürmelerini emredecek olursan senin bu emrine itaat etmezler. Buna karşılık o halife senin öldürülmeni emredecek olursa adamların seni öldürürler!"
Muizzü'd-Devle, bu işin inceliğini anlayınca ilk kararından vazgeçti ve halife Muti Lillah'ı hal1 edip halifeliği Alevilere intikal ettirmekten Allah için değil de dünyalık için vazgeçti.
Sonra Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile Muizzü'd-Devle b. Büveyh arasında savaş meydana geldi. Nasirü'd-Devle, Muizzü'd Devle ile halifenin Akbera'ya gitmelerinden sonra gelip Bağdat'a girdi. Şehrin önce doğu yakasını, sonra da batı yakasını ele geçirdi. Muizzü'd-Devle ile beraberindeki Deylemlilerin durumu cidden zayıfladı. Sonra ftluizzü'd-Devle, Nasirü'd-Devle'ye bir tuzak kurup onu mağlub etti, adamlarını da hezimete uğrattı. Bağdat şehrini yağmaladı. Şehirde tüccarlara ve diğerlerine ait malları ele geçirdi. Gasbettiği malların kıymeti yaklaşık 10.000.000 dinar tutarında idi. Bunun arkasından Nasirü'd-Devle ile Muizzü'd-Devle arasında barış anlaşması yapıldı. Nasirü'd-Devle İbn Hamdan, kendi şehri olan Musul'a döndü.
Muizzü'd-Devle, Bağdat'ta otoritesini kurdu. Sonra haberlerini kardeşi Rüknü d-D evle'ye ulaştırmak için postalar kullanmaya başladı. Halk bu işe kendini iyiden iyiye verdi ve çocuklarını postacılık sanatını öğrenme hususunda teşvik ettiler. Hatta bazı kimseler bir günde otuz küsur fersahlık mesafeyi katediyordu. Yarışçılar, pehlivan ve dövüşçüler buna şaşıyorlardı. Diğer mürüvveti bozuk, aklı kıt olan kimselerden başkasının yarar göremediği bu tür bazı sanat erbabı da buna hayret ettiler. Halk, çocuklarına yüzme ve benzeri spor dallarını da öğretmeye başladı. Muizzü'd-Devle'nin huzurunda davullar çalınıyor, pehlivanlar güreşiyordu. Kendisinin bulunduğu ikametgahın çevresinde bu çeşit eğlenceler sürekli olarak tertipleniyordu. Bütün bunlar cahillik, akılsızlık ve laubalilikten başka bir şey değildi. Bir zaman sonra Muizzü'd-Devle, askerlerin erzakını temin etmede sıkıntılarla karşılaştı. Onlara maaş yerine bazı arazileri ikta olarak verdi ki, bu da ülkenin harab olmasına ve ihya edilmemesine yol açtı. Sadece bazı itibarlı kimselerin ellerindeki bir kısım araziler mamur halde kalmıştı.
Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Öyle ki, insanlar leşleri, kedi ve köpekleri yer oldular. Bazı kimseler çocukları Çalıp boğazlıyor, pişirip etlerini yiyorlardı. Bu nedenle de halk arasında salgın hastalıklar çoğaldı. Kimse kimseyi defnedemez oldu. Ölüler yollarda bırakılıyor, çoklarını köpekler yiyorlardı. Evler ve akarlar ekmek karşılığında satılıyordu. İnsanlar Bağdat'ı bırakıp Basra'ya göçtüler. Bunların kimisi yolda öldü, kimisi de Basra'ya ulaştıktan kısa bir süre sonra öldü.
Bu senede Kaim b. Emrillah Ebü'l-Kasım Muhammed b. Abdullah el-Mehdi vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Mansur İsmail geçti. Mansur İsmail; akıllı, fikri sağlam, cesaretli bir kimse idi. Nitekim, önceki sene hadiselerinden bahsederken söz etmiştik. O, bu Se nenin şevval ayında vefat etti. Sahih rivayet budur.
Bu senede Mısır ve Şanı valisi İhşid Muhammed b. Toğaç, altmış küsur yaşında Dımışk'ta vefat etti. Yerine oğlu Ebü'l-Kasım Ebu Cür geçti. Ancak yaşı küçük olduğundan Kâfur İhşid'i atabek, yaptı. Ata bek bütün memleketin idaresini, bütün işleri kontrolünde tutuyordu Mısır'a doğru gitti. Seyfü'd-Devle b. Hamdan ise, ardından Dımışk'a hücum etti ve orayı İhşid'in adamlarının elinden aldı. Buna çok sevindi. Dımışk'ta bulunan Türk feylesofu Muhammed b. Muhammed b. Nasr el-Farabî ile görüştü.
Seyfü'd-Devle, bir gün Şerif el-Ukaylî ile birlikte Dımışk'ın çevresinde dolaşıyordu. Dımışk'ın Gota mıntıkasına baktı ve "Bütün buraların sultan divanına ait olması gerekir." dedi. Böyle demekle sanki o buraları sahiplerinin elinden alacağını ima etmiş oldu. Bu söz, Ukay-lî'nin kalbinde bir öfke meydana getirdi ve gidip bunları Dımışklılara iletti. Onlar da Kâfur el-İhşid'e mektup yazarak yardım istediler. Kâfur İhşid, büyük bir ordu ile oraya geldi. Seyfü'd-Devle'yi Dımışk'tan sonra da Halep'ten

kovdu. Kendi yerine Halep'te bir naib bırakarak Dımışk'a döndü. Orada da Bedr el-İhşid'i naib bıraktı. Kâfur el-İhşid, Mısır' döndüğünde Seyfü'd-Devle tekrar Halep'e hücum ederek orayı ele geçirdi, ama Dımışk'ta onun tamahlanacağı bir şey kalmadığı için Dımışk'a hücum etmedi. Sözünü ettiğimiz Kâfur el-îhşid'i, Mütenebbî hem hicvetmiş, hem de medhetmişti. [52]

Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ömer B. Hüseyin

İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebine göre yazılan "el-Muhtasar fi'1-Fıkh" adlı eserin sahibidir. Bu eseri, Kadı Ebu Ya'lâ b Ferra ile Şeyh Muvaffakuddin b. Kudame el-Makdisî şerhetmişlerdir.
Ömer b. Hüseyin el-Hırakî, fakihlerin ve âbidlerin önde gelenle-rindendi. Çok faziletli ve çokça ibadet eden bir kimseydi Şehirde çok kötülükler meydana geldiği ve sahabelere sövüldüğü için Bağdat'ı terkedip başka yere hicret etmişti. Kitaplarını da Bağdat'ta bırakmıştı. Ancak kitaplarının bulunduğu ev yakılınca bütün eserleri de yanmıştı. Kendisi Dımışk'a gitmiş ve bu senede vefat edinceye kadar Dımışk'ta kalmıştı. Mezarı, Babü's-Sağir'de olup şehitlerin mezarına yakın bir yerdedir, ziyaret edilmektedir.
el-Muhtasar fi'1-Fıkh adlı eserinin hac bölümünde der ki: "Hacca giden kişi Ka'be'yi tavaf ederken Hacer-i Esved'in bulunduğu yere ge"
lir, şayet yerinde ise Hacer-i Esved'i Öper." Böyle demişti; çünkü bu kitabını yazarken Hacer-i Esved'i Karmatîler hicretin 327. senesinde Spedip memleketlerine götürmüşlerdi ve bu mübarek taş ancak hicretin 337. senesinde yerine iade edilmiştir. Nitekim bu husus ilerice yeri gelince anlatılacaktır.
Hatib Bağdadî, Kadı Ebu Ya'lâ'nın kendisine şöyle dediğini nak-
letmiştir:
"Ömer b. Hüseyin el-Hırakî'nin çok eserleri vardı. Hanbeli mez-hebiyle ilgili çok rivayetlerde bulunmuştu. Ancak bu eserleri ve riva-vetleri ortaya çıkmadı. Çünkü o, şehirde sahabelere çok sövüldüğü için Bağdat'ı bırakıp başka yere hicret etmiş ve kitaplarım Bağdat'ta bırakmıştı. Kitaplarının bulunduğu ev yakılınca kitapları da yanmış ve kendisinden sonra Bağdat dışına çıkıp yayılamamışlardı.'"
Hatib Bağdadî, Ömer b. Hüseyin el-Hırakî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mü'minlerin emiri Hz. Ali (r.a.)'ı rüyada gördüm. Bana dedi ki:
- Zenginlerin fakirlere tevazu göstermeleri ne kadar da güzeldir!
- Ey mü'minlerin emiri, bana biraz daha söyle.
- Bundan daha güzeli, fakirlerin zenginlere karşı tekebbür göstermeleridir."
Böyle dedikten sonra Hz. Ali (r.a.), elini kaldırdı. Avucunda şun-lann yazılı olduğunu gördüm:
"Daha önce ölü idin, dirildin. Yakında yine Öleceksin. Ebediyet yurdu için bir ev yap Fani diyarda da bir ev bırak."»
İbn Batte dedi ki: "Ömer b. Hüseyin el-Hırakî, Dımışk'ta hicretin 334. senesinde vefat etti. Mezarını ziyaret ettim. Allah ona rahmet etsin." [53]

Muhammed B. İsa

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Hanefî fıkıhçısı olup kendi zamanında Iraklıların önde gelen büyük imamlarındandı. Bağdat'ta halife Muttaki, sonra da Müstekfi'nin zamanlarında kadılık yaptı. Sika ve faziletli bir kimseydi. Servet sahibi biri olduğunu zannederek hırsızlar evine baskın yaptılar. Hırsızlardan biri ona öldürücü bir darbe vurunca acının şiddetinden kendini yere attı, sonra vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Vefatı bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu. [54]

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah

Künyesi Ebü'1-Fadl es-Sülemî'dir. Vezirlik yapmış; fakih, muhad-dis v© şair bir şahsiyetti. Çok miktarda hadis dinlemiş, derlemiş ve tasnif etmişti. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı, teheccüd namazım ve eser yazmayı asla terketmezdi. Cenâb-ı Allah'tan kendisine şehitliği nasib etmesini çok isterdi. Sultanın vezirliğine tayin edildi, askerler onun makamına giderek erzaklarını istediler, kapısında çok sayıda asker toplanmıştı. Berberi çağırdı, başını traş ettirdi, koku süründü. Kefenini giyip namaza durdu. Askerler içeri girdiler. Secde halinde iken onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Vefatı bu senenin rebiyülahır ayında vuku buldu. [55]

İhşid Muhammed B. Abdullah B. Toğaç

Künyesi, Ebu Bekir'dir. İhşid; kendisinin lakabıdır ki, hükümdarlar hükümdarı anlamına gelir. Ona bu lakabı, Halife Rad takmıştı, çünkü o Fergana meliki idi. Oraya hükmeden her hükümdara İhşid adı verilirdi. Aynı şekilde Uşrusiye hükümdarlarına Afşin, Harezm hükümdarlarına Harzemşah, Cürcan hükümdarlarına Sevük, Azerbaycan hükümdarlarına İsbahan, Taberistan hükümdarlarına da Aslan adı verilirdi.
"el-Muntazam" adlı eserinde İbnu 1-Cevzî, Süheylî'nin şöyle dediğini nakleder:
«Araplar, Cezire ile birlikte Şam hükümdarlarına -eğer kafir ise-Kayser adını verirlerdi, Fars hükümdarlarına da Kisra Yemen hükümdarlarına Tübba, Habeş hükümdarlarına Necaşi, Hindistan hükümdarlarına Batlemyus, Mısır hükümdarlarına Firavun, İskenderiye hükümdarlarına Mukavkis adını verirlerdi.»
İhşid Muhammed b. Abdullah b. Toğaz Dımışk'ta vefat etti Cenazesi Beytu 1-Makdis'e götürülüp defnedildi. Allah ona rahme etsin. [56]

Ebu Bekir Eş-Şiblî

Sofiye meşayihindendir. Asıl adı hususunda ihtilaf edilmiştir. Kimi Dülef b. Cafer, kimi Dülef b. Cahder, kimi ise Cafer b. Yunus olduğunu söylemişlerdir. Aslı, Horasan'ın Uşrusiye şehrine bağlı Şeble köyündendir. Samarra'da doğmuştur. Babası halife Muvaffakın baş hacibi, dayısı da İskenderiye naibi idi. Hayrü'n-Nessac'm teşviki ile tevbe etmişti. Hayrü'n-Nessac, ona öğüt verir, vaazda bulunurdu. Sözleri onun kalbine tesir etmiş ve hemen tevbe etmişti. Sonra derviş ve şeyhlerle arkadaşlık etmiş, önde gelenlerinden biri olmuştu.
Cüneyd-i Bağdadî: "Şiblî, bunların tacıdır." demiştir.
Hatib Bağdadî, Ali b. Müsennâ et-Temimî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Bir gün Şiblî'nin evin© gittim, heyecanlıydı. Şöyle bir şiir okuyordu:
"Senden uzak kalmaya sabredüemez, daha önce sana yakın olmaya alışkın olan kişi buna katlanamaz.
Daha önce aşkına müptela olan kimse senden ayrı kalmaya dayanamaz».
Göz seni görmese de kalp seni görür."
Onun harika halleri ve kerametleri olduğu anlatılmıştır. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi a, Hallac'a isnad edilen bazı sözlerle ilgili olarak üzerinde hiç düşünmeksizin şüpheye katılanlardandı. Hallac'm ilhad ve ittihada dair sözleri, onu kendisi hakkında kuşkulandırmıştı.
Vefat edeceği zaman can çekişirken hizmetçisine şöyle demişti "Zimmetime geçmiş bazı dirhemler oldu ama ben o dirhemlerin sahibi yerine sadakalar verdim. Fakat yine de bu benim kalbimi meşgul ediyor, bundan başka bir şey düşünemez hale geldim."
Böyle dedikten sonra hizmetçisine, kendisine abdest aldırmasını emretmiş; hizmetçisi ona abdest aldırmıştı; ama sakalını hilâlleme-mişti. Bunun üzerine Şiblî, -dili tutulmuş olarak- elini kaldırdı ve sakalını hilâllemeye başladı.
İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde ondan bahsetmiş ve onun bir gün Cüneyd'in yanına gidip huzurunda durduğunu, ellerini birbirine çarpıp şu şiiri okuduğunu hikaye etmiştir:
"Beni vuslata alıştırdılar, vuslat tatlı bir şeydir.
Sonra beni yârdan uzaklaştırma darbesine çarptırdılar. Uzaklaşmak çok zordur.
Beni kınarken suçumun aşırı sevgi ve aşk olduğunu söylediler. Bu ise suç değildir.
Hayır, yâr ile karşılaşma ve vuslat anındaki boyun eğme hakkı için derim ki;
Aşıkın mükâfatı ancak sevilmesidir."
Rivayete göre Ebu Bekir eş-Şiblî şöyle demiştir: «Cuma günü Ru-safe Camii'nin kapısında çıplak bir deli gördüm, şöyle diyordu: "Ben Allah'ın divanesiyim!" Kendisine: "Niçin örtünüp camiye girmiyor ve °rada cuma namazı kılmıyorsun?" dediğimde şu şiiri okudu:
"Diyorlar ki; bizi ziyaret et ve hakkımızın gereğini yerine getir. Oysa benim durumum onların bendeki haklarım düşürmüştür.
Halimi görüp de benden ve halimden tiksinmezlerse , Ben onları kendimden tiksindiririm."
Hatib Bağdadî, "Tarih"inde anlattığına göre Ebu Bekir eş-Şiblî şu şiiri kendi nefsine hitaben okumuştur:
"Gençlik gitti, onunla birlikte sevgili de gitti. Kirpiklerde birbiriyle boğuşan iki damla gözyaşı meydana geldi.
Olaylar bana insaflı davranmadılar. İki veda edici şeyle bana darbelerini vurdular, oysa benim iki kalbim yok ki!"
Ebu Bekir eş-Şiblî, bu senenin bitimine iki gece kala, bir cuma gecesi vefat etti. Seksenbeş yaşındaydı. Bağdat'ın Hayzurar mezarlığına defnedildi. Allah ona rahmet etsin. Doğrusunu Allah bilir. [57]

Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesi

Bu senede Halife Muti Lillah, hilafet sarayına yerleşti. Muizzü'd-Devle b. Büveyh ile Nasirü'd-Devle b. Hamdan bu hususta anlaştılar.
Nasirü'd-Devle ile Tekin et-Türkî savaştılar, defalarca çarpıştılar. Nasirü'd-Deyle, Tekin'i ele geçirdi ve huzurunda gözlerine

mil çektirdi. Böylece Musul ve Cezire'de hakimiyeti güçlendi. Rüknü'd-Devle ise Rey şehrini istila edip orayı Horasanlıların elinden aldı. Büveyh oğullarının hakimiyet alanı cidden genişledi. Böylece Rey, Cebel, İsfahan, Fars, Ahvaz ve Irak memleketleri ellerine geçmiş oldu. Musul ve Cezire'ye bağlı Diyar-ı Rebia ile diğer yerlerin ikta gelirleri kendilerine gönderilir oldu. Sonra Muizzü'd-Devle ile Ebü'l-Kasım el-Beridî'-nin askerleri savaştılar. Beridî'nin taraftarları bozguna uğradılar. İleri gelen şahsiyetlerinden çok kişi esir alındı.
Bu senede sınır boylarının Seyfü'd-Devle b. Hamdan'a bağlı emiri Nasır el-Müstemlî vasıtası ile Bizanslılarla Müslümanlar arasında, esir mübadelesi yapıldı. Böylece 2.500 kadar Müslüman esir kurtarılmış oldu. Hamd ve minnet Allah'adır. [58]

Hicretin Üçyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Hamaveyh B. Hüseyin

Esterabadh kadıdır. Çok hadis rivayet etmiş ve başkalarına hadis okumuştur. Hadis yazdırmak için kendisine ait bir meclisi vardı. Kendi beldesi olan Esterabad'da uzun süre kadılık yaptı. Seher vakitlerinde çokça ibadet edenlerdendi. Zerafet ve şakacılık hususunda kendisi örnek gösterilirdi. Cariyesinin kucağında ani bir ölümle Öldü. [59]

Abdurrahman B. Ahmed B. Abdullah

Künyesi, Ebu Abdullah el-Hatelî'dir. İbn Ebi'd-Dünya ile diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve asil bir hadis hafızı idi. 50.000 kadar hadis ezberleyip rivayet etmiştir. [60]

Abdülselam B. Rağban

Abdüsselam b. Rağban b. Abdüsselam b. Habib b. Abdullah b. Rağban b. Feyd b. Temim. Künyesi Ebu Muhammed el Kelbî'dir. Cinlerin horozu anlamına gelen "Dîkülcin" lakabıyla lakaplanmıştır. Şairdi, ciddiyetsiz sözler sarfetmiştir. Şiîydi. Anlatıldığına göre o, Beni Temim kabilesinin azathsıdır. Şarap ve başka şeylerle ilgili kuvvetli şiirleri vardır. Ebu Nüvas, onun şarapla ilgili şiirlerini güzel bulmuştur. [61]

Ali B. Îsa B. Davud B. Cerrah

Künyesi, Ebü'1-Hasan'dır. Halife Muktedir ile Halife Kahir'in vezirliklerini yapmıştır. Hicretin 245. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Taberanî ile diğerleri de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Güvenilir, asil, faziletli ve iffetli bir ravi idi. Çokça Kur'ân okur, oruç tutar ve namaz kılardı. İlim ehlini sever, onlarla çok oturup kalkardı. Aslen Farslıydı. Hallac-ı Mansur'a karşı kıyam edenlerin, aleyhinde bulunanların en büyüklerindendi.
Rivayete göre o şöyle demiştir: "700.000 dinar kazandım ama, bunun 680.000'ini hayır yoluna harcadım."
Bağdat'tan sürgün edilip Mekke'ye gittiğinde Ka'be'yi tavaf etti. Safa ve Merva arasında sa'y yaptı. Şiddetli sıcaklar esnasında bu ibadetleri yaptıktan sonra evine gitti. Kendini yere atıp: "Allah için karlı bir şerbet arzuluyorum." dedi. Arkadaşlarından biri kendisine: "Burada karlı şerbet bulunmaz." deyince o şöyle dedi: "Biliyorum, ama in-şaallah Allah bunu bize gönderir. Akşama kadar sabredeceğim."
Bunun ardından henüz tam akşam olmadan, gündüz vakti bulutlar gelip gökyüzünde yığıldılar. Yağmur ve çok miktarda dolu yağdı. Arkadaşı onun için doluları bol miktarda toplayıp sakladı. Çünkü ve-
zir Ali b. İsa oruçluydu. Akşam olunca topladığı doluları kendisine getirdi. Mescide geldiğinde arkadaşı ona karlı, çeşit çeşit şerbetler getirdi. Vezir Ali b. İsa, bu şerbetleri çevresindeki sofi ve mücavirlere içirmeye başladı. Kendisi hiç içmedi. Evine döndüğünde arkadaşı, kendisi için saklamış olduğu karlı şerbetleri sundu ve içmesi için yemin verdi. Uzun çabalamalardan ve ısrarlardan sonra ancak içirebil-diler. Bu olay üzerine: "Mağfiret temenni etseydim keşke." dedi. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
"Başıma gelen musibetlere sevinerek bana durumumu soran veya sormadan da bu musibetlerime sevinen kimseye gelince bilsin ki;
Bu musibetler benim şahsımda bu depremlerin korkunçluğuna karşı çok sabreden hür bir kadının oğlu gibi bir şahsiyet meydana getirmiştir."
Ebü'l-Kasım Ali b. Hasan et-Tenuhî, babası tariki ile bir cemaatın şöyle dediklerini rivayet etmiştir:
«Kerhli bir aktar vardı. Bu adam, sünnete bağlılığı ile tanınmıştı. Bir zaman 400 dinar kadar borçlandı. Dükkanını kapattı çalışamaz duruma geldi. Gidip evine kapandı, çok uzun geceler Allah'a yalvarıp yakardı, niyazda bulundu, namaz kıldı. O

gecelerden birinde Rasûlul-lah (s.a.v.)'ı rüyasında gördü. Rasûlullah ona şöyle diyordu: "Vezir Ali b. İsa'ya git, sana 400 dinar vermesini kendisine emrettim."
Sabah olunca aktar, vezirin kapısına gitti. Ama kapıdakiler onu tanımıyorlardı, Oturup beklemeye başladı. Belki biri onun vezirin yanına girmesine izin verir ümidiyle bekliyordu. Uzun süre bekledikten sonra oradan ayrılmaya karar verdi. Sonra kapıcılardan birine dedi ki: "Vezire git şöyle de: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gören bir adamım, gidip bu rüyamı vezire anlatmak istiyorum." Kapıcı ona: "Rüya sahibi sen misin? Vezir de seni bulmaları için birçok adamını etrafa gönderdi." dedi. Sonra kapıcı içeriye girip durumu vezire anlattı. Vezir de: "Onu hemen yanıma getir." dedi. Aktar içeri girdi. Vezir onu karşıladı; durumunu, adını, eşkalini, evini sordu. Aktar da bu soruların hepsini cevapladıktan sonra vezir ona şöyle dedi.
- Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. Sana 400 dinar vermemi emretti. Ama seni kime soracağımı bilemiyordum. Seni tanımıyordum, nerede bulunduğunu da bilmiyordum. Şu ana kadar seni aramaları için birçok adamımı etrafa gönderdim. Kendin yanıma geldiğin için Allah sana hayır ve mükâfat versin."
Böyle dedikten sonra vezir, adamlarına hemen 1.000 dinar getirmelerini emretti ve aktara dönüp şöyle dedi: "Şu 400 dinarı, Rasûlullah (s.a.v.) emrettiği için sana veriyorum, şu 600 dinarı da hibe olarak veriyorum."
Aktar: "Olmaz, Rasûlullah (s.a.v.)'ın bana emrettiği 400 dinardan fazlasını almam, çünkü ben onun emrettiği bu 400 dinarda hayır ve bereket olacağını ümid ediyorum." dedi. Sonra Vezirden 400 dinarı aldı. Vezir de: "İşte, sadakat ve kesin inanç budur." dedi.
400 dinarı alıp gittikten sonra alacaklılarına paralarını ödemeyi teklif etti, ancak onlar: "Sana üç sene daha mühlet tanıyoruz. Bu para ile dükkanını aç ve çalışıp kazanmaya devam et." dedilerse de o mutlakajbu paranın bir kısımını onlara vermekte ısrar etti. Kendilerine 200 dinar verdi, kalan 200 dinarla da dükkânım açtı, çalışmasına devam etti. Bir sene geçmeden 1.000 dinar kazandı.»
Vezir Ali b. İsa'yla ilgili çok salihane ve ihlash haberler vardır. Bu senede doksan yaşında vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettiğine dair rivayetler de vardır, doğrusunu Allah bilir. [62]

Muhammed B. İsmail

Muhammed b. İsmail b. İshak b. Bahr Ebu Abdillah el-Farisî. Şafiî fıkıhçısı idi. Sika, sebatkar ve faziletli bir zattı. Ebu Zür' ed-Dı-nıışkî ile diğerlerinden hadis rivayet etti. Darekutnî ile başkaları da ondan rivayetlerde bulundular. Kendisinden en son rivayet eden kişi Ebu Ömer b. Mehdi'dir. Muhammed b. İsmail bu senenin şevval ayında vefat etti. [63]

Harun B. Muhammed

Harun b. Muhammed b. Harun b. Ali b. Musa b. Amr b. Cabir b. Yezid b. Cabir b. Amir b. Üseyd b. Temim b. Sabh b. Zühel b. Malik b. Said b. Habne Ebu Cafer. Kadı Ebu Abdillah Harun b. Hasan'ın babasıdır. Dedeleri, eski zamanlarda Umma hükümdarları idiler.
Dedesi Yezid b. Cabir, İslâmiyet dönemine yetişti. Müslüman oldu ve İslâmiyeti güzelce yaşadı. Kendisinden bahsettiğimiz bu Harun, ailesinden ayrılıp Umman'dan Bağdat'a gelen ilk kişi olmuştur. Bağdat'ta hadis rivayet etmiş, babasından da rivayetlerde bulunmuştur. Faziletli ve her ilme fazlasıyla vakıf bir zattı. Evi, çeşitli günlerde âlimlerin toplandığı bir yerdi. Paralarını âlimlere sarfederdi. Bağdat şehrinde yüksek bir mertebesi ve saygınlığı vardı. Darekutnî, onu Çok övmüş ve onun hakkında şöyle demiştir: "Nahivde, lügatte, şiirde, ttiaanil Kur'ân'da ve ilm-i kelamda meşhur bir şahsiyettir."
İbnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Sol es-Solî de vefat etti. Bu zat, edebiyata ve tarihe vakıf bir kimse idi.»
İbnü'l-Cevzî, bundan bir sene sonra vefat ettiğini söylemiştir. [64]

Ebü'l-Abbas B. Kadı Ahmed

Ebü'l-Abbas b. Kadı Ahmed b. Ebi Ahmed et-Taberî. Şafiî fıkıhc siydi. İbn Süreyc'in talebesidir. "et-Telhis ve Kitabü'l-Miftah" ona ait" tir. Bu, muhtasar bir eser olup Ebu Abdillah el-Hüseyin tarafından şerhedilmiştir. Ebu Abdillah es-Sencî de bu eseri şerhetmiştir. Babası, insanlara haberleri ve eserleri anlatırdı. Kendisi Tarsus kadılığı yaptı. İnsanlara öğüt verirdi. Bir defasında huşua kapıldı ve bayılıp yere düştü. Bu senede vefat etti. [65]

Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede Muizzü'd-Devle, halife Muti Lillah'ı da yanma alarak Bağdat'tan çıktı ve Basra'ya gitti. Basra'yı, Ebü'l-Kasım b

Beridî'nin elinden kurtardı. Ebü'l-Kasım ile adamlarının çoğu oradan kaçtılar. Muizzü'd-Devle, şehri istila etti. Karmatîlere haber salarak memleketlerini ellerinden alacağını söyleyip onları tehdit etti. Halifenin ik-tama bazı çiftlikleri de ilave etti. Yıllık 200.000 dinar vereceğini söyledi. Bundan sonra Muizzü'd-Devle, Ahvaz'da bulunan kardeşi İma-dü'd-Devle ile görüşmek isteyerek yanına gitti, Huzuruna vardığında yeri öptü ve karşısında uzun bir süre ayakta durdu. Kardeşi oturmasını söylediyse de oturmadı. Sonra halifenin beraberinde bulunmak için Bağdat'a döndü. İşler iyice yoluna girdi.
Bu senede Rüknü'd-Devle, Taberistan ve Cürcan şehirlerini Dey-* lem hükümdarı Merdavic İn kardeşi Veşmgir'in elinden aldı. Veşmgir de Horasan'a gidip Horasan valisinden yardım istedi. Bununla ilgili açıklama ileride verilecektir. [66]

Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Hüseyin B. Münadî

Adı, Ahmed b. Cafer b. Muhammed b. Ubeydullah b. Yezid'dir.
Dedesinden, Abbas ed-Durî'den, Muhammed b. İshak es-Sağa-nî'den hadis dinleyip rivayet etti. Güvenilir, sika, hüccet ve doğru sözlü bir ravi idi. Çok eserleri vardır. Birçok ilimle ilgili kitaplar derlemiştir, ama insanlar ondan çok az şey dinlemişlerdir. Çünkü sert ahlaklı biri idi. Kendisinden en son rivayette bulunan kişi Muhanımed b. Faris el-Lügavî'dir. İbnü'l-Cevzî, Ebu Yusuf el-Kaddusî'-nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ebü'l-Hüseyin b. Münadî, Kur'ân ilimlerine dair 440 küsur kitap tasnif etmiştir. Sözlerinde lüzumsuz ve anlamsız kelimeler yoktu. Aksine o kelimeleri seçerek konuşurdu. Rivayet ve dirayet ilmini bir araya getirmişti.»
îbnu 1-Cevzî dedi ki; «Onun tasnifatına bakan kimse, ilminin fazlalığını, derin ilme sahip olduğunu anlar ve kitaplarında, başka eserlerde görülmeyen faydalı bilgiler elde eder.»
Ebü'l-Hüseyin, bu senenin muharrem ayında seksen yaşında vefat etti. [67]

Solî Muhammed B. Abdullah B. Abbas

Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Muhammed Sol Ebu Bekir es-Solî. Edebiyat âlimlerindendir. Hükümdarların haberleri hakkında güzel bilgileri vardı. Halifelerin devirleri, eşrafın haberleri, şairlerin sınıf ve tabakaları hakkında da güzel bir bilgiye sahipti. Ebu Da-vud es-Sicistanî'den, Müberred'den, Sa'leb'den, Ebü'l-Ayna1 dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Çok rivayetleri vardı. Hafizası sağlam ve kitap tasnifatmda da maharetli bir âlimdi. Korkunç denecek kadar çok kitapları vardı. Birkaç halifenin mescidinde bulunup sohbetlerine katıldı ve yanlarında itibar sahibi oldu. Dedesi Sol'un ailesi de Gürcan'ın hükümdarları idiler. Sonra onun oğulları büyük yazarlardan oldular. Sözünü ettiğimiz Solî'nin itikadı sağlam, gidişatı güzeldi. İyi şiir yazardı. Darekutnî ile diğer hadis hafızları kendisinden rivayetlerde bulundular. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
"Onun hatırına, ona benzeyen kimseleri de sevdim. Maşukun her parçası benim için maşuktur. Öyle ki cismime onun gözlerinden akan yaşları anlattım. Sanki benim hastalığım onun gözlerinden çalınmıştır."
Solî, Bağdat'tan bir iş için çıkıp Basra'ya gitti ve bu senede orada vefat etti. [68]

İbnetüş-Şeyh Ebü'z-Zahid El-Mekkî

Bu hatun, Mekke'de ikamet eden ve kendini ibadete veren âbid-lerdendi. Babasının zenbil örerek kazandığı paralardan her sene kendisine gönderdiği otuz dirhem ile nafakasını temin ederdi. Bir defasında babası ona bu parayı kendi arkadaşlarından biriyle göndermişti. Parayı götüren, bu hatunun nafakasına destek olmak amacıyla kendi parasından da yirmi dirhem ekleyerek ona elli dirhem vermişti. Kadıncağız bu durumdan şüphelenince adama şöyle sormuştu:
- Babamın gönderdiği paraya kendi parandan ekledin mi? Rızasını kazanmak için haccetmekte olduğun zatın hakkı için bana doğruyu söyle.
- Evet, yirmi dirhem ekledim.
- Paranı al ve götür. Benim buna ihtiyacım yoktur. Eğer bunu hayır yapmak amacıyla eklemiş olmasaydın sana beddua ederdim. Çünkü sen beni bu sene aç bıraktın ve seneye kadar benim çöplüklerden başka bir yerde rızkını kalmamıştır.
- Babanın sana göndermiş olduğu şu otuz dirhemi al. Benim yirmi dirhemimi kabul etmeyebilirsin.
- Hayır, babamın gönderdiği para senin paranla karışmıştır ve senin paranın helal mi yoksa haram mı olduğunu bilmiyorum.
Adam diyor ki: «Ben o parayı babasına geri götürdüm. Ama babası da kabul etmedi ve bana şöyle dedi: "Ey adam, bana karşı geldin ve tavsiyeme uymadın, kızımı da zorda bıraktın. Şü parayı al ve sadaka olarak dağıt."» [69]

Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesi

Bu senede Muizzü'd-Devle Bağdat'tan Musul'a hareket etti. Nasi-rü'd-Devle onun önünden kaçıp Nusaybin'e gitti. Muizzü'd Devle b. Büveyh bu senenin ramazan ayında Musul'u ele geçirdi. Halka zulüm yaptı, mallarını gasbetti. Halk ona çok beddua etti. Sonra memleketin tümünü Nasirü'd-Devle b. Hamdan'ın elinden almaya karar verdi. O esnada kardeşi Rüknü'd-Devle Horasanlıların kendisine yaptığı saldırıya karşı yardım etmesi için ona haber gönderdi. O da Nasirü'd-Devle ile barış yaparak Cezire ve Şam mıntıkalarının gelirlerinden her sene kendisine 8.000.000 dirhem verilmesini ve memleketin bütün camilerinin minberlerinde kendisi ile kardeşleri İmadü'd-Devle ve Rüknü'd-Devle adına hutbe okutmasını şart koştu. Bu şartlar yerine getirildi. Muizzü'd-Devle Bağdat'a geri döndü. Kardeşine büyük bir orduyu takviye olarak gönderdi ve halifeden de onu Horasan valiliğine tayin ettiğine dair bir ferman alıp ulaştırdı.
Bu senede Halep valisi Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Bizans sınırlarına girdi. Büyük bir Bizans ordusuyla karşılaştı. İki tara şiddetlice savaştılar. Seyfü'd-Devle hezimete uğradı. Bizanslılar onun ve adamlarının mallarım yağmaladılar. Tarsus halkına da çok eziyetlerde bulundular. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında Dicle ırmağının suyu, 21,3 zira kadar yükseldi.» [70]

Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullah B. Muhammed B. Hamdeveyh

Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nuaym b. Hakem Ebu jyhıhammed el-Bey'. Bu zat, Hakim Ebu Abdillah en Nisaburî'nin babasıdır. Altmışüç sene müddetle müezzinlik yaptı ve yirmiiki gazveye katıldı. Âlimlere 100.000 dirhem harcadı. Geceleri çok namaz kılar, çokça sadaka verirdi. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ile Müslim b. Haccac'ın sohbetinde bulundu. îbn Huzeyme ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senede doksanüç yaşında vefat etti. [71]

Meşhur Katip Kudame

Kudame b. Cafer b. Kudame Ebü'l-Ferec. Büyük bir yazardı. Haraca ve yazı sanatına dair eserleri vardır. Bu konuda âlimle onu örnek aldılar. Bazı konularda Sa'leb'den sorular sordu. [72]

Muhammed B. Ali B. Ömer

Muhammed b. Ali b. Ömer Ebu Ali el-Müzekkir. Nisabur'da vaizlik yaptı. Kendileriyle karşılaşmadığı bazı hadis âlimlerinden hadisler rivayet etti, ama bunları tedlis etti; bir şeyler karıştırdı. Bu senede 107 yaşında vefat etti. Allah onu affetsin. [73]

Muhammed B. Mutahhar B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Menca idi. Maliki mezhebine dair feraiz fakihi idi. Maliki mezhebinin fıkhına dair bir kitap yazmıştır. Ayrıca benzeri az feraiz eserleri yazmıştır. Edebiyatçıydı. Doğru sözlü ve faziletli bir imamdı. Allah ona rahmet etsin. [74]

Hicretin Üçyüzotuzsekizîncî Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Şiîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. Kerh mıntıkası yağmalandı.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Ebü's-Saib Utbe b. Ubeydullah el-Hemedanî, kadi'l-kudatlığa atandı.
Bu senede bazı suçlardan ötürü cezaya çarptırılmış olan İmran Şahin adındaki birisi isyan ederek halifeden kaçıp Betaih mıntıkası na gitti. Bu kişi, avladığı balık ve kuşları yiyerek azığım teinin ediyordu. Zamanla etrafında avcılardan ve yol kesicilerden bir grup toplandı. Böylece güçlendi. Ebü'l-Kasım b. Beridî de onu bu mıntıkalara vali tayin etti. Muizzü'd-Devle b. Büveyh, veziri Ebu Cafer b. Büveyh ed-Damirî komutasında onun üzerine bir askeri birlik gönderdi. Ancak bu avcı İmran onu mağlup etti ve askerlerin mallarını ganimet edindi. Böylece avcı İmran b. Şahin'in gücü fazlalaştı. Bu arada vezir ansızın İmadü'd-Devle b. Büveyh'in ölümü ile karşılaştı ve şaşkınlığa uğradı. [75]

Ebü'l-Hasan Ali B. Büveyh'in Biyografisi

Büveyhoğullarının en büyüğü olup onlardan hükümdarlığa geçen ilk şahıs idi. Akıllı, maharetli ve gidişatı güzel bir kimse olup lider şahsiyetli idi. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi ilk olarak hicretin 322. senesinde ortaya çıkmıştı. Ama bu senede hastalığı ilerledi, acıları fazlalaştı. Öleceğini anladı. Sahip olduğu servet, hakimiyet, mal ve adam çokluğu ona fayda vermedi ve Allah'ın onun hakkında takdir ettiği Ölümü de kendisinden uzaklaştırmada. Deylemli Türk ve Acem askerleri de ona yardımcı olmadılar. Aksine kendilerine en fazla muhtaç olduğu bir zamanda etrafından uzaklaştılar. Herşeye muktedir, herşeyi kahredici ve herşeyi bilen Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yüce bir hükümdardır.
Ebü'l-Hasan Ali b. Büveyh'in erkek evladı yoktu. Kardeşi Rük-nü'd-Devle'ye haber salıp oğlu Adüdü'd-Devle ile birlikte yanma gelmelerini ve kendisinden sonra onu veliaht tayin etmeyi istediğini bildirdi. Kardeşi yanma geldiğinde çok sevindi ve bütün askerleriyle onu karşılamaya çıktı. Kardeşini hükümet konağına getirdiğinde tahtına oturttu. Kendisi de komutanlardan biri gibi karşısında durdu ki kardeşinin kendisinin emirleri, vezirleri ve yardımcıları nezdinde şanı yücelsin. Sonra sahip olduğu beldeler ve mallar hususunda onun için bey'atta bulundu. Memleketini ve halkını idare etme hakkını ona verdi. Bu adamları arasında önde gelen komutanlar da vardı. Böyle yapmakla kardeşinin itibarım yükseltmek istemişti. Kardeşi de önde gelen bazı kimseleri yakalamaya başladı. Adüdü'd-Devle'nin hakimiyeti sağlansın ve işler onun namı hesabına yoluna girsin diye bunların kimini öldürdü, kimini de hapse attırdı.
Sonra İmadü'd-Devle, bu senede elliyedi yaşında iken Şiraz'da vefat etti. Onaltı sene müddetle hüküm sürmüştü. Kend zamanındaki hükümdarların en hayırlısı idi. Akranlarına nisbetle ilerideydi. Yarım kazanmıştı. Emirü'l-ümera idi. Halifeler ona bu unvanıyla mektup yazarlardı. Kardeşi Muizzü'd-Devle'ye gelince, onun namına Irak ve gevad mıntıkasında hüküm sürüyordu.
İmadü'd-Devle yani Ebü'l-Hasan Ali b. Büveyh vefat edince vezir Ebu Cafer ed-Damirî, avcı İmran b. Şahin ile savaşmakta vazgeçti. Muizzü'd-Devle ona mektup yazarak Şiraz'a gitmesini ve oranın yönetimini ele almasını emretti. Zayıflayıp gücünü kaybettikten sonra İmran böylece yeniden güçlendi. Onun durumunu yeri gelince teferruatlı olarak anlatacağız. «[76]

Hicretin Üçyüzotuzsekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. İsmail B. Yunus

Künyesi, Ebu Cafer el-Muradî'dir. Mısırlıdır. Nahiv âlimi idi. Nahhas lakabıyla tanınır. Lügatçı, tefsirci ve edebiyatçıydı Tefsire ve diğer ilimlere dair çok eserleri vardır. Hadis dinleyip rivayet etti. Mü-berred'in arkadaşlarıyla karşılaştı. Bu senenin zilhicce ayında vefat
etti.
İbn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Muhammed b. İsmail, bu senenin zilhicce ayının beşinde cumartesi günü vefat etti. Ölün sebebi şuydu: Ölçeğin yanında oturmuş, birşeyler kesip biçiyorken oradan geçmekte olan vatandaşın biri onun Nil nehrine büyü yapmakta olduğunu sanarak ayağıyla ona bir tekme vurdu. Bu yüzden o da suya düşüp boğuldu ve cesedinin nereye gittiği bilinemedi.»
Nahiv ilmini; Ali b. Süleyman el-Ahvez, Ebu Bekir el-Enbarî, Ebu İshak ez-Zeccac, Nafteveyhî ve diğerlerinden öğrend Faydalı eserleri vardır. "Tefsirul-Kur'ân", "en-Nasih ve'1-Mensuh", "Şerhu Ebyât-ı Si-beveyh" gibi eserler ona aittir. "Şerhu Ebyât-ı Sibeveyh" gibi bir eser başkalarınca tasnif edilmiş değildir. "Şerhul-Muallakat ve'd-Devavin el-Aşere" ve diğer baz eserler de ona aittir. Neseî'den hadis rivayet etmiştir. Cidden cimri bir kimseydi, ama insanlar onun ilminden yararlandılar. [77]

Müstekfi Billah

Halife Müstekfi Billah Abdullah b. Ali el-Müktefi Lillah. Bir sene, dört ay, iki gün süreyle halifelik yaptı. Sonra hal' edilerel gözlerine mıü çekildi. Bu senede kendi evinde tutuklu iken vefat etti. Vefatı sırasında kırkaltı yaşından iki ay almıştı. [78]

Ali B. Memşad B, Sahnun B. Nasr

Künyesi Ebü'l-Madil'dir. Kendi zamanında Nisabur'un muhaddiai idi. Birçok şehirlere seyahatlerde bulundu. Çok âlimlerden ders aldı Hadis dinledi, Kendisi de hadis rivayet etti. 400 cüzden oluşan "Müs-ned" adlı eseri tasnif etti. İşini son derece muhkem yapmak, hafızası sağlam olmak, çokça ibadette bulunmak, haramlardan fazlasıyla sakınmak, Allah'tan korkan bir kimseydi. Başka eserleri de vardı. Ravi. nin biri diyor ki: "Seferde ve hazarda onunla arkadaşlık ettim, meleklerin onun aleyhinde bir günahı kayda geçirdiklerini bilmiyorum."

Onun 200 küsur cüzden oluşan bir tefsiri vardır. Hiçbir hastalığı yok iken, hamama gitmiş ve orada ansızın vefat etmişti. Vefatı bu seninin şevval ayının ondördünde cuma günü vuku bulmuştu. Allah ona rahmet etsin. [79]

Ali B. Muhammed B. Ahmed B. Hasan

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Bağdatlı vaizdir. Mısır'a göçmüş, orada ikamet etmiş ve nihayet Mısırlı olarak tanınmıştı. Çok hadis dinleyip toplamıştı. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Vaaz meclisi vardı. Bu meclise kadınlar ve erkekler gelirlerdi. Kadınlar, yüzünün güzelliğini görmesinler diye yüzüne peçe takıp konuşurdu. Ebu Bekir en-Nakkaş, onun vaaz meclisine gelmiş ama bir tarafta gizlenmişti. Konuşmasını dinledikten sonra kalkıp kendini göstermiş ve ona hitaben: "Senden sonra başkasının kıssa anlatması haramdır." demişti.
Hatib Bağdadî dedi ki: "Ali b. Muhammed, sika, güvenilir, arif bir ravi idi. Leys ile İbn Lehia'nın hadislerini derledi. Onun zühde dair çok kitapları vardı. Bu senenin zilkade ayında, seksenyedi yaşında iken vefat etti. Doğrusunu Allah bilir." [80]

Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu mübarek senenin zilkade ayında Hacer-i Esved, Ka'be'deki yerine iade edildi. Bilindiği gibi, Karmatiler hicretin 317 senesinde onu Ka'be'deki yerinden alıp götürmüşlerdi. O zamanda Karmatîlerin hükümdarı Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Saic Hüseyin el-Cenabî idi. Bu hadise meydana geldiğinde Müslümanlar bunu büyük bir musibet saydılar. Emir Beckem et-Türkî Hacer-i Esved'i Ka'be'deki yerine koymaları için Karmatîlere 50.000 dinar vermeyi teklif etti, ama onlar yine de o mübarek taşı yerine iade etmediler ve: "Biz onu emirle aldık, yine ancak o emri bize veren zat ikinci bir emir verirse yerine iade ederiz." dediler. Hicretin 317. senesinde onu Ka'be'deki yerinden a]ıp Kûfe'ye götürdüler ve Küfe Camii'nin yedinci sütununun üzerine astılar ki, herkes onu orada görebilsin, Ebu Tahir'in kardeşi de üzerine şu yazıyı yazmıştı: "Biz bu taşı emirle Ka'be'den alıp getirdik v© sonra da insanların, hacları ve menasikleri tamamlansın diye emir üzerine yerine iade ettik." Sonra o mübarek taşı çıplak bir devenin sırtına koyarak Mekke'ye gönderdiler. Zilkade ayında, bu mübarek taş Ka'be'deki yerine ulaştı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu mübarek Hacer-i Esved, yirmiiki sene süreyle Ka'be'deki yerinden ^ayrı kalmıştı. Yerine getirilmesine Müslümanlar çok sevindiler. Karmatîlerden birçoğunun anlattıklarına göre; o taşı Ka'be'den alıp Kûfe'ye götürürlerken birkaç deveye yüklemişlerdi. Ancak develer o mübarek taşın altında çöküp yere yığılmış ve hörgüçleri yara bere içinde kalmıştı. Ama Ka'be'ye geri gönderdiklerinde onu bir deve yavrusuna yüklemişlerdi ve o yavru hiç de zorlanmamıştı.
Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan, 30.000 kadar askerden oluşan büyük bir orduyla Bizans üzerine yürüdü. Sınırları aşıp ülkenin derinliklerine ve uzak mesafelere gitti. Bir çok kaleler fethetti. Bazı rumları öldürdü. Bazılarını esir aldı. Çok miktarda ganimet elde ettikten sonra geri döndü. Rumlar onun çıkış yolunu tuttular. Beraberindeki askerlerden çoğunun öldürdüler ve kalanları da esir aldılar. Edindiği ganimetleri geri aldılar. Seyfü'd-Devle'nin kendisi ise az sayıda ki birkaç arkadaşıyla kurtuldu.
Bu senede vezir Ebu Cafer ed-Damiri vefat etti. Muizzu d-Devle, onun yerine Ebu Muhammed Hüseyin b. Muhammed el Mühellebî'yi cemaziyelevvel ayında vezirliğe tayin etti.
Yine bu senede îmran b. Şahin adındaki avcı âsinin durumu kuvvetlendi. Muizzü'd-Devle onun üzerine peşpeşe ordular şevketti, ancak birbiri ardınca bozguna uğradılar. Sonra Muizzü'd-Devle onunla barış yapmaya ve onu bulunduğu yerlere vali tayin etmeye yöneldi ve ileride de anlatacağımız bazı durumlar meydana geldi. [81]

Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Davud B. Babşâz

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Mısırlıydı. Bağdat'a geldi. İnsanların en faziletlerinden ve âlimlerinden oldu. Hanefî mezhebine mensuptu. Geniş bir zekâsı, kuvvetli bir kavrayışı vardı. Hadis yazdı. Sika bir ravi idi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Şoniziye mezarlığına defnedildi. Henüz kırk yaşına varmamıştı. [82]

Halife Kahir Billah

Muhammed Kahir Billah b. Mutedid Billah. Bir sene altı ay yedi gün süreyle halifelik yaptı. Zorba ve çabuk intikam alan bir kimseydi Veziri Ebu Ali b. Mukle, ondan korkup gizlendi ve Türklerin yanında onun aleyhinde faaliyetlerde bulunmaya başladı. Bunun üzerine Türkler onu hal' edip gözlerine mil çektiler. Bir süre hilafet sarayına bırakıldı. Sonra hicretin 330

senesinde oradan alınıp İbn Kahir'in evine götürüldü. Yoksul düşmüş, şiddetli derecede muhtaç olmuştu Hatta bazı günlerde dilendiği de vakidir. Bu senede elliiki yaşında vefat etti ve babası Mutedid'in mezarının yanma defnedildi. [83]

Muhammed B. Abdullah B. Ahmed

Künyesi, Ebu Abdillah es-Seffar'dır. İsfahanlıdır. Kendi çağında Horasan'ın muhaddisi idi. Çok hadis dinledi. İbn Eb Dünya'dan bazı hadisleri rivayet edip kendi kitaplarına nakletti. Duası müstecap bir insandı. Kırk küsur sene müddetle başını göğe hiç kaldırmadı. Bunu da utandığından dolayı böyle yapıyordu ve şöyle diyordu: "Adım Muhammed, babamın adı Abdullah, annemin adı Amine'dir." Kendisinin adının Peygamber Efendimizinkine, babasının adının Peygamber Efendimizin babasının adına, annesinin adının da Peygamber Efendimizin annesinin adına muvafik olması nedeniyle çok sevinirdi. [84]

Farabî

Künyesi Ebu Nasr'dır. Türk filozofudur. Musikiye dair bilgisi herkesten daha fazlaydı. Öyle ki, musiki sanatı sayesinde dinleyicilere ulaşabiliyor, onları etki altına alabiliyordu. Dilerse ağlayan veya gülen veya uyuyan kimseyi harekete geçirirdi. Felsefede ustaydı. "Te-fakkuhu İbn Sina" isimli eser, onun kitapları arasında yer alır.
Fafabî, insanların bedenen değil de ruhen haşrolunacaklarma inanırdı ve ancak âlim ruhların haşredileceklerini, cahil ruhların ise haşredilmeyeceklerini söylerdi. Onun bu hususta Müslümanlara ve kendisinden önceki felsefecilere aykırı bir inanışı ve metodu vardı. Eğer bu inançla ölmüş ise, Alemlerin Rabbinin laneti onun üzerine olsun.
Ibnü'l-Esir'in "el-Kâmil" adlı eserinde ifade ettiğine göre Farabî, Dımışk'ta ölmüştür. Kokuşmuş ve manen çirkin bir kimse olduğundan ötürüdür ki İbn Asakir, "Tarih"inde ondan bahsetmemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [85]

Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesi

Bu senede Umman valisi birçok gemi dolusu askerle hücuma geçerek Basra'yı ele geçirmek istedi. Ebu Yakub el-Hecerî de onun yardımına gelmişti. Ancak vezir Ebu Muhammed el-Mühellebî, karşı koyarak onu Basra'dan geri çevirdi. Adamlarından bir kısmını esir aldı. Birçok gemilerini ganimet edindi ve bu gemileri, içindeki esirlerle birlikte önüne katıp Dicle ırmağından getirdi. Büyük bir alayişle bu ganimetlerle beraber Bağdat'a girdi. Allah'a hamdolsun.
Bu senede, tıpkı Hallac-ı Mansur gibi zındıklığından ötürü öldürülen Ebu Cafer b. Ebi'l-İz'in adamlarından biri yakalanıp vezir Ebu Muhammed el-Mühellebî'nin huzuruna çıkarıldı. Bu adam Ebu Cafer b. Ebi'l-İz'in ileri sürdüğü iddiaları sürdürüyordu. Bağdatlı bazı cahiller de ona uymuşlar ve onun rablık iddiasını doğrulamışlardı. İddiasına göre peygamberlerle sıddıklarm ruhları güya kendilerine intikal ediyormuş. Evinde onun bu iddialarını içeren bazı kitaplar da bulundu.
Fakat bu adam, öleceğini anlayınca -Muizzu d-Devle b. Büveyh'in huzuruna götürülmesini sağlamak amacıyla- Şiî olduğunu iddia etti. Çünkü Muizzü'd-Devle b. Büveyh, Raflzileri severdi. Allah onu kahretsin. Böyle dediğinden ötürü vezir, Muizzü'd-D evle'den korktuğu ve Şiîlerin kendisine karşı ayaklanacağından endişe ettiği için ona bir şey yapamadı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Kendisine birşey yapmadı ama onun ve taraftarlarının mallarına el koydu ve bu mallara; "Bunlar zındıkların mallarıdır." dedi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin Ramazan ayında mezhep nedeniyle büyük bir fitne koptu." [86]

Hicretin Üçyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Eşheb B. Abdülaziz

Eşheb b. Abdülaziz b. Ebi Davud b. İbrahim Ebu Ömer el-Amirî. Ömer b. Rüey'ye nisbet edildiğinden ötürü kendisine Eb Ömer el-

Amirî denilmiştir. Meşhur fakihlerdendi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. [87]

Ebü'l-Hasan El-Kerhî

Meşhur Hanefi imamlarmdandır. Hicretin 260. senesinde Bağdat'ta doğdu. Ebu Hanife'nin fikhını okudu. Ülkede Hanefi'lerin reisliği makamına yükseldi. Kendini ibadete vakfeden, çok namaz kılan çok oruç tutan, yoksulluğa sabreden ve insanların ellerinde bulunan mallara rağbet etmeyen bir kimseydi. Ayrıca Mutezilelikte de reis durumundaydı. İsmail b. İshak el-Kadi'den

hadis dinledi. Hayve ile İbn Şahin de ondan hadis rivayet ettiler.
Ömrünün sonlarında felç oldu. Arkadaşlarının bir kısmı toplandılar ve -hastalığında kendisine yardımcı olsun, mali destekte bulunsun diye- durumunu Seyfü'd-Devle b. Hamdan'a mektupla bildirmek hususunda aralarında müşavere ettiler. Ebü'l-Hasan arkadaşlarının bu niyetlerini anlayınca başını göğe kaldırıp şöyle dedi: "Allah'ım, rızkımı ancak daha önce bana alıştırdığın yerlerden gönder. Başkasına muhtaç etme beni." Böyle dedikten sonra Seyfü'd-Devle'nin gönderdiği para kendisine ulaşmadan vefat etti. Seyfü'd-Devle ona 10.000 dirhem göndermişti. Ancak bu para onun vefatından sonra geldi ve arkadaşları bu senenin şaban ayında o parayı sadaka olarak dağıttılar. Kendisi seksen yaşında vefat etmişti. Cenaze namazını arkadaşı Ebu Temmam Hasan b. Muhammed ez-Zeynebî kıldırdı. Vasıtiler nehri kıyısında Derbi Ebi Zeyd mezarlığına defnedildi. [88]

Muhammed B. Salih B. Yezid

Künyesi, Ebu Cafer el-Verrak'tır. Çok hadis dinledi. Sağlam bir zekası ve hafızası vardı. Sika ve zahid bir kimseydi. Ancak kendi el emeğiyle kazandığı parayı verdi. Gece namazını asla terketmezdi. Arkadaşlarından biri şöyle demiştir: "Birçok seneler onunla arkadaşlık ettim, Aziz ve Celil olan Allah'ı razı edecek işlerden başka bir iş yaptığını görmedim. Kendisine soru sorulmadan konuşmazdı. Gecenin çoğunu namazla geçirirdi." [89]

Mansur B. Karatekin

Emir Nuh es-Samanî tarafından Horasan ordularının komutanlığına tayin edilmişti. Yakalandığı bir hastalıktan kurtulamayıp bu senede vefat etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o peşpeşe, günlerce içki içmiş ve bu sebeple ölmüştür.
Kendisinden sonra ordu komutanlığına Ebu Ali el-Muhtac ez-Zü-cacî atanmıştı. Bu zat, "el-Cümel" adlı nahiv kitabının musannifidir. Künyesi, Ebu 1-Kasım Abdurrahmaı b. İshak'tır. Nahivci ve lügatçıy-dı. Aslen Bağdatlıdır. Sonra Dımışk'a yerleşmiştir. el-Cümel adlı çok faydalar içeren nahiv kitabının musannifidir. Bu kitabı Mekke'de yazmıştır. Kitabın her bir babını yazdıktan sonra Ka'be'yi tavaf eder ve insanların bu kitaptan faydalanmaları için dua ederdi. Nahiv ilmini önce Muhammed b. Abbas el-Yezidî'den, sonra Ebu Bekir b. Dü-reyd ve İbnü'l-Enbarî'den öğrendi. Hicretin 337. senesinin recel ayında Dımışk'ta vefat etti. 339. senede veya 340. senede vefat ettiğine dair çeşitli rivayetler de vardır. Taberiye'de vefat ettiğine dair başka bir rivayet de bulunmaktadır. el-Cümel kitabının üzerine birçok şerhler yazılmıştır ki bunların en güzeli ve en derli toplusu İbn Usfur tararından yazılmış olanıdır. Doğrusunu Allah bilir. [90]

Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesi

Bu senede Bizanslılar Suruç'u ele geçirmişler, halkını öldürüp mescidlerini yakmışlardı.
İbnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede Umman valisi Musa b. Vecih Basra'ya hücum etti, ancak önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi vezir Mühellebî ona karşı koydu ve şehire girmesine engel oldu.»
Bu senede Muizzü'd-Devle, vezirini cezalandırdı ve ona yüzelli kırbaç vurdurdu. Ancak onu azletmedi, aksine hapse atıp kapısına nöbetçi diktirdi.
Bu senede Mısırlılarla Iraklılar Mekke'de çatıştılar ve Mısır valisi adına hutbe okuttular. Sonra Iraklılar onları mağlub ederek Rük-nü'd-Devle b. Büveyh adına hutbe okuttular. [91]

Hicretin Üçyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mansur El-Fatımî

Ebu Tahir İsmail b. Kaim Biemrillah Ebü'l-Kasım Muhammed b. Ubeydullah el-Mehdi. Mağrib ülkesinin hükümdarıydı. Otuzdokuz yaşında vefat etti. Yedi sene ve onaltı gün müddetle halifelik yapmıştı. Akıllı, cesaretli, atılgan bir kimseydi. Cesareti, atılganlığı ve metaneti hususunda kendisiyle boy ölçüşemeyecek olan Ebu Yezid el-Hari-cî'yi mağlup etti. Fesahat ve belagat sahibi bir kimseydi. İrticalen hutbe okurdu.
İbnü'l-Esir'in "el-Kâmil" adlı eserinde anlattığı gibi, ölüm sebebi vücudundaki hararet azlığı idi. Tabipler onun tedavisi hususunda ihtilafa düşmüşler ve çaresiz kalmışlardı. Kendisinden sonraki dönem için Muiz el-Fatımî'yi veliaht tayin etti. Muiz ileride de açıklaması ve adı verilecek olan Muizziye Kahiresinin banisi idi. O zaman kendisi yirmidört yaşındaydı. O da yürekli, akıllı ve ileri görüşlü bir kimseydi. Berberilerden ve o çevredeki mıntıkaların ahalisinden olan kimselerin çoğu ona itaat ettiler. O da kölesi Cevher el-Kaid'i gönderdi ve Cevher onun adına Mısır'a sınırdaş olan Kahire'yi inşa etti ve orada onun için bir hükümet konağı inşâ etti. İki bloktan oluşan bu konak ileride de anlatılacağı gibi hicretin 364. senesinde inşa

edilmişti. [92]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/324.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/324-325.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326-327.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327-329.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/329-330.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/330.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/330.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331-332.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/332-334.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/334-335.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/335.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/335-336.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/336.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/336-337.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/337-338.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/338-340.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340-346.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/346.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/346-347.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/347.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/347-348.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/349-352.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/352.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/352-353.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/353.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/354.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/355-356.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/356-357.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/357.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/357-358.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/358.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/358-361.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/361.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/361-362.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/362-363.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/364-365.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365-366.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/366-368.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/368-369.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/369.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370-372.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/372.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/372-373.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373-375.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/375.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/375-376.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376-377.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/377.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/377-378.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/378-379.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379-380.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/380-381.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/381.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/381.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382-383.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/383.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/385.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/385-386.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386-387.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/387.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/387-388.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.

Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

İsmail B. Muhammed B. İsmail B. Salih
Ahmed B. Muhammed B. Ziyad
İsmail B. Kaim B. Mehdi
Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesi
Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ali B. Muhammed B. Ebil-Fehm
Muhammed B. İbrahim
Muhammed B. Musa B. Yakub
Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesi
Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ahmed
Ali B. Muhammed B. Ukbe B. Hümam
Muhammed B. Ali B. Ahmed
Ebü'l-Hayr Et-Tınanî
Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesi
Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Osman B. Ahmed
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Ahmed B. Batte B. İshak El-İsfahanî
Muhammed B. Muhammed B. Yusuf B. Haccac
Ebu Bekir B. Haddad
Ebu Yakub El-Ezraî
Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesi
Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Gulam-I Sa'leb
Muhammed B. Ali B. Ahmed B. Rüstem
Ahmed B. Muhammed B. İsmail
Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesi
Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Abdullah B. Hüseyin
Hasan B. Halef B. Şâzan
Ebü'l-Abbas El-Asam
Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesi
Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Zübeyr B. Abdurrahman
Ebu Said B. Yunus
Nahivci İbn Dürüstveyh
Muhammed B. Hasan
Muhammed B. Ali
Hicretin Üçyüzkırksekizinci Senesi
Hicretin Üçyüzkırksekizînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Şeyban El-Karmikînî
Ebu Bekir En-Neccad
Cafer B. Muhammed B. Nusayr B. Kasım
Muhammed B. İbrahim B. Yusuf B. Muhammed
Muhammed B. Cafer B. Muhammed B. Fudale
Ebu Muhammed Abdillah B. Ahmed
Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kâtip Cafer B. Harb
Hafız Ebu Ali
Hassan B. Muhammed B. Ahmed B. Mervan
Hamd B. İbrahim B. Hattab
Abdülvahid B. Ömer B. Muhammed B. Ebi Haşim
Ebu Ahmed El-Assal
Hicretin Üçyüzellinci Senesi
Hicretin Üçyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Nuh B. Abdülmelik Es-Samanî
Endülüs Hükümdarı Abdurrahman El-Ümevî
Ebu Sehl B. Ziyad El-Kattan
İsmail B. Ali B. İsmail
Ahmed B. Muhammed B. Said
Temmam B. Muhammed B. Abbas
Hüseyin B. Kasım
Abdullah B. İsmail B. İbrahim
Utbe B. Abdullah
Muhammed B. Ahmed B. Hayyan
Ebualiel-Hazin
Hicretin Üçyüzellibirincî Senesi
Hicretin Üçyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Muhammed B. Harun
Da'lec B. Ahmed B. Da'lec B. Abdurrahman

Abdülbaki B. Kani'
Tefsirci Ebu Bekir En-Nakkaş
Ebu Bekir El-Harbî
Hicretin Üçyüzelliikinci Senesi
Ermeni Hükümdarı Nikofor (Domestikos)'Un Biyografisi
Hicretin Üçyüzellıüçüncü Senesi

İsmail B. Muhammed B. İsmail B. Salih

Künyesi Ebu Ali es-Seffar'dır. Muhaddislerdendir. Müberred ile karşılaştı ve onunla arkadaşlık ederek tanındı. Hicretin 247 senesinde doğdu. Hasan b. Arefe'den, Abbas ed-Durî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu bir cemaat kendisinden rivayetlerde bulundu. Seksendört sene ramazan orucunu tuttu. Bu senede doksandört yaşında vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [1]

Ahmed B. Muhammed B. Ziyad

Ahmed b. Muhammed b. Ziyad b. Yunus b. Dirhem Ebu Said b. el-Arabî. Mekke'de yaşadı. Harem şeyhi oldu. Cüneyd b Muhammed, en-Nurî ve diğerleriyle arkadaşlık etti. Hadis müsnedi ve sofiye ile ilgili kitaplar tasnif etti. [2]

İsmail B. Kaim B. Mehdi

Mansur el-Ubeydî lakabıyla lakaplandı. Fatımî olduğunu iddia etti. Mağrib ülkesinin hükümdarlığım yaptı. Kahire şehrinin kurucusu Muiz'in babasıdır. Kendisi de Mağrib ülkesinde Mansuriye şehrini kurmuştur.
Onunla ilgili olarak Ebu Cafer el-Mervezî şöyle demiştir: «Ebu Yezid el-Haricî'yi bozguna uğrattığı seferine ben de kendisiyle birlikte çıkmıştım. Yolda gitmekte iken bir ara mızrağı yere düştü. İnip yerden kaldırdım ve ona uzattım. Sonra yolda giderken şairin şu sözünü okuyarak onunla şakalaştım:
'Asasını yere bıraktı ve orada ikamet etti. Tıpkı yolcunun dönüş esnasında gözünün aydınlanışı gibi rahatladı."
O da bana şöyle dedi: "Niçin Cenâb-ı Allah'ın buyurduğu ayet-i kerimeyi okumadın? Şunu okusaydın daha iyi olurdu:
"Biz de Musa'ya: "Asam koyuver" dedik, o da koyuverdi: Hemen onların uydurduklarını yutmaya başladı. Hak tahakkuk etti Onların yaptıkları boşa gitti. İşte orada yenildiler, küçük düştüler." (ei-A'râf, 117-120.)
Ben kendisine dedim ki:
- Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in kızının oğlusun. Bildiğin şeylerin sadece bir kısmını söyledin. Bense bildiklerimin en üstününü söyledim.
Ibn Hallikan dedi ki: «Böyle bir hadise, Abdülmelik b. Mervan hakkında da cereyan etmişti. O, Haccac-ı Zalim'e, Mescid-Aksa için bir kapı inşa etmesini ve üzerine de kendi adını yazmasını emretmişti. Bu emir üzerine Haccac onun için bir kapı inşa etmiş, sonra da kendi adına da bir kapı inşa ettirmişti. Kapı inşaatı tamamlandıktan sona Abdülmelik'in adına yaptırılan kapının üzerine bir yıldırım düşmüş ve kapıyı yakmıştı. Bunun üzerine Abdülmelik Irak'ta bulunan Haccac'a bir mektup yazarak bu konuda ne düşündüğünü sormuş, Haccac da ona şu cevabı göndermişti:
"Ben ve senin durumu yüce Allah'ın şu ayet-i kerimesinde verdiği misale benzemektedir:
"Ey Muhammed! Onlara, Adem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: İkisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kabul edilmeyen; Andolsun seni öldüreceğim' deyince kardeşi: Allah ancak sakınanların takdimesini kabul eder1 demişti." (ei-Mâide, 27.)
Halife, bu cevabı üzerine Haccac'dan memnun ve hoşnud olmuştu.»
Mansur, bu sene görülen şiddetli soğuklardan ötürü ölmüştür. Doğrusunu Allah bilir. [3]

Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesi

Bu senede Halep valisi Seyfü'd-Devle, Bizans topraklarına girdi. Bizanslılardan çok sayıda adam öldürdü. Bir kısmım da esir aldu. Bol miktarda ganimet elde edip salimen geri döndü.
Bu senede Mekke'de hacılar arasında anlaşmazlık meydana geldi. Ibn Toğac'm adamlarıyla Muizzü'd-Devle'nin adamları arasında çarpışmalar cereyan etti. Iraklılar, İbn Toğac taraftarlarını mağlub edip Muizzü'd-Devle adına hutbe okuttular. Haccın tamamlanmasından sonra yine ihtilafa düştüler. Iraklılar, yine İbn Toğac'ın adamlarını mağlub ettiler. Horasanlılarla Samaniler arasında çok savaşlar çere-

yan etti ki "el-Kâmü" adlı eserinde İbnü'I-Esir bu savaşları bütün sa-fahatıyla detaylı olarak anlatmaktadır. [4]

Hicretin Üçyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ali B. Muhammed B. Ebil-Fehm

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Tenuh kabilesindendir. Kadı Ebü'l-Ka-sim et-Tenuhî'nin dedesidir. Hatib Bağdadî'nin şeyhidir. Antakya'da doğdu. Bağdat'a geldi ve orada Ebu Hanife'nin mezhebine göre fıkıh öğrendi. Mutezile ekolüne göre kelamı bilirdi İlm-i nücumu da bilir, şiir okurdu. Ahvaz'da ve diğer şehirlerde kadılık yaptı. Bağavî'den ve diğerlerinden hadis dinledi.
Zeki, kavrayışlı, hafızası sağlam bir kimseydi. Henüz onbeş yaşında iken, şair Da'bül'ün kasidesini bir gecede ezberledi ki, bu kaside 600 beyit idi. Ertesi sabah kasideyi ezbere okuyunca babası kalkıp onu kucakladı. Gözlerinin ortasından öptü ve şöyle dedi: "Ey oğulcuğum, bu uzun kasideyi bir gecede ezberlediğini sakın kimseye söyleme ki sana nazar değmesin."
İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Muhamed, vezir Mühelle-bî'nin nedimi idi. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm ziyaretine gitti Sey-fü'd-Devle ona ikram ve ihsanda bulundu. O da Seyfü'd-Devle'ye kendi güzel şiirlerinden bazılarını okudu. Okuduğu şiirlerinden biri şarapla ilgili şu şiiri idi:
"Sana gelen sanki güneşten yaratılmış ve gündüzleyin bir bardak içinde zuhur etmiştir.
Havadır ama kurudur, sudur ama akar değildir.
O kaseyi elinde dolaştıran kişi sanki güneşin zevale veya gündüze meyledişi gibi bir parlaklık saçar.
Yasemin zırhına bürünmüş ve yeniden sanki nar çiçeği rengine bürünmüştür." [5]

Muhammed B. İbrahim

Muhammed b. İbrahim b. Hüseyin b. Hasan b. Abdülhailak Ebü'l-Ferec el-Bağdadî. Şafiî fıkıhçısıydı. İbn Sekre adıyl tanınırdı. Mısır'a yerleşti, orada hadis rivayet etti. Ebü'1-Feth b. Mesrur, ondan hadis rivayet etmiş ve kendisinde biraz gevşeklik (leyyin) bulunduğunu söylemiştir. [6]

Muhammed B. Musa B. Yakub

Muhammed b. Musa b. Yakub b. Me'mun b. Harun Reşid. Künyesi, Ebu Bekir'di. Hicretin 268. senesinde Mekke valiliğin tayin edildi. Sonra Mısır'a geldi. Orada Ali b. Abdülaziz el-Bağavî'den, İmam IVtalik'in "Muvatta" adlı hadis kitabını okud ve rivayet etti. Güvenilir bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında Mısır'da vefat etti. [7]

Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesi

Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan ile Domestikos arasında bir savaş meydana geldi. Domestikos'un adamlarından bir kısm öldürüldü. Aralarında büyük komutanların bulunduğu bir grup adamı da esir alındı. Öldürülenler arasında Domestikos'un oğlu Konstantin de vardı. Bu savaş bu senenin rebiyülevvel ayında yapıldı.
Sonra Domestikos çok asker topladı ve bu senenin şaban ayında Seyfü'd-Devle ile tekrar karşı karşıya geldi. Aralarında büyük savaşlar ve şiddetli çarpışmalar cereyan etti. Zafer Müslümanların oldu. Cenâb-ı Allah, kafirleri yardımsız bırakıp hezimete uğrattı. Onlardan çok sayıda adam öldürüldü ve reislerinden bir grup esir alındı. Esir almanlar arasında Domestikos'un damadı ve kızının oğlu da vardı.
Bu senede insanlar çeşitli çok hastalıklara hammaya ve boğaz ağrılarına müptela oldular.
Bu senede Horasan ve Maveraünnehir valisi Emir Hamid b. Nuh b. Nasr es-Samanî vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğl Abdül-melik geçti. [8]

Hicretin Üçyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ahmed

Künyesi Ebu Ali'dir. Katiplik yapmıştır. Mısırlıdır. Ebu Ali er-Ruzbarî ve diğerleriyle arkadaşlık yapmıştır. Osman el-Mağribî onun büyük bir insan olduğunu ifade edip şöyle derdi: "Katip Ebu Ali, Allah yolunun yolcularındandır."
Hasan b. Ahmed'in Ebu Abdirrahman es-Sülemî tarafından nakledilen güzel sözlerinden biri şudur:
"Sevgi rüzgarlarının kokusu, gizleseler bile sevenlerin üzerinden etrafa saçılır, her ne kadar bunu gizleseler de bunun delilleri ortaya çıkar. Her ne kadar üzerini perdeleseler de açığa çıkar."

Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:
"İnsanların nefisleri onun zikrini bir sır olarak gizleseler de,
Onun kokusu, konuştuklarında ortaya çıkar.
Nefesleri o güzel kokuyu çıkarıp ortaya çıkar.
Misk kokusunun sırrı rüzgara bırakıldığında hiç gizlenir mi?" [9]

Ali B. Muhammed B. Ukbe B. Hümam

Künyesi Ebü'l-Hasan eş-Şeybanî'dir. Kûfelidir. Bağdat'a geldi ve orada bir cemaatten hadis dinledi. Darekutnî de kendisinden hadis dinleyip rivayet etti. Sika ve adaletli bir ravi idi. Çok Kur'ân okuyan fakih bir kimseydi. Yetmişüç sene müddetle hakimlerin huzurunda şahidlik yaptı. Şahadeti hakimler nezdinde makbuldü. Hamza ez-Zeyyad Camii'nde yetmiş küsur sene müezzinlik yaptı. Daha önce babası da aynı şekilde orada bir o kadar süreyle müezzinlik yapmıştı. [10]

Muhammed B. Ali B. Ahmed

Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Abbas el-Kerhî. Edip bir kimseydi. Âlim, zahid ve takvalıydı. Her gün Kur'ân'ı hatmederdi Devamlı oruç tutardı. Abdan'dan ve akranlarından hadis dinleyip rivayet etti. [11]

Ebü'l-Hayr Et-Tınanî

Abid ve zahid bir kimseydi. Arap asıllıdır. Antakya'nın kazalarına bağlı Tınan köyünde ikamet ederdi. Eli kesik olduğu için kendisine "Akta" (kesik) denilirdi. Daha önce Cenâb-ı Allah'a bir söz vermiş, ama bu sözünü bozmuştu. Bir zaman tesadüfen çölde dolaşmakta, tenhalarda ibadet etmekte iken bir hırsız topluluğuyla birlikte yakalandı ve onlarla beraber eli kesildi. Harika halleri ve kerametleri vardı. Sağlam olan tek eliyle zenbil dokurdu. Adamın biri yanına gitmiş ve onun bu durumunu görünce hayatta olduğu müddetçe bu durumunu kimseye anlatmaması için ondan söz almıştı. Adam da ona bu hususta kesin söz vermiş ve sözüne bağlı kalmıştı. [12]

Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede Bağdat, Vasıt, İsfahan ve Ahvaz şehirlerinde kan, safra ve vebadan oluşan bir hastalık salgın halinde insanlara musallat oldu. Bu yüzden birçok insan öldü. Öyle ki her gün 1.000'e yakın kişi toprağa veriliyordu.
Bu senede çok miktarda çekirge baskını oldu. Bunlar sebzeleri, meyveleri ve ağaçlardaki yapraklan yeyip tükettiler.
Muharrem ayında Muizzü'd-Devle, kendisinden sonra emirü'l-umera olması için oğlu Ebu Mansur Bahtiyar'ı veliaht tayin etti.
Bu senede Azerbaycan taraflarında bir adam ortaya çıkıp gaybı bildiğini iddia etti. Bu kişi, et yemeyi ve hayvani ürünleri haram kılıyordu. Bir defasında adamın biri onu evine konuk etti ve ona iç yağı karıştırılmış bir tarhana çorbası takdim etti. O da bu çorbayı yedi. Ev sahibi, sofrada bulunanların tümünün huzurunda ona dedi ki: "Sen gaybı bildiğini iddia ediyorsun, ama bu çorba senin haram kıldığın iç yağı ile yapılmıştır. Bunu neden bilemedin?!" Bundan sonra insanlar onun etrafından dağılıp gittiler.
Bu senede Muiz el-Fatımî ile Endülüs hükümdarı Abdurrahman Nasır el-Ümevî arasında çok savaşlar cereyan etti. Bu savaşların tüm safahatını İbnü'1-Esir anlatmıştır. [13]

Hicretin Üçyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Osman B. Ahmed

Osman b. Ahmed b. Abdullah b. Yezid Ebu Amr ed-Dakkak. İbn Semmak adıyla bilinirdi. Hanbel b. İshak ile diğerlerinden hadis rivayet etti. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve sebatkâr bir ravi idi. Kendi eliyle birçok eserler yazdı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Babü't-Tibn mezarlığına defnedildi. Cenazesine 50,000 kişi katılmıştı. [14]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebu Cafer es-Sümmanî'dir. Kadılık yapmıştır. Hicretin 361. senesinde doğdu. Bağdat'a yerleşti ve orada hadis rivaye etti. Güvenilir, cömert, güzel sözlü ve âlim bir kişiydi. Iraklıların mezhebine tabiydi. Evi âlimlerin toplantı yeriydi. Sonra Musul kadılığına tayin edildi ve bu senenin rebiyülevvel ayında orada vefat etti. [15]

Muhammed B. Ahmed B. Batte B. İshak El-İsfahanî

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Nisabur'a gidip yerleşti. Sonra İsfahan'a döndü.
Burada sözünü ettiğimiz bu zat, Abdullah b. Batte el-Akberî değildir. Çünkü Abdullah b. Batte el-Akberî, bu kişiden önce yaşamış olup Taberanî'nin şeyhidir. Ama kendisinden bahsetmekte olduğumuz ikinci İbn Batte ise Taberanî'den rivayette bulunmuştur ve
Hanbelî fakihidir. Dedesi İbn Batte b. İshak Ebu Said de muhaddis-lerden idi. İbnü'l-Cevzî, "el Muntazam" adlı eserinde ondan bahsetmiştir. [16]

Muhammed B. Muhammed B. Yusuf B. Haccac

Künyesi, Ebü'n-Nadr'dır. Fakihtir. Tus şehrindendir. Âlim, güvenilir ve abid bir şahsiyettir. Gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılardı. Azığından fazlasını sadaka olarak verirdi. İyiliği emredip kötülüğü yasaklardı. Hadis toplamak amacıyla uzak iklimlere ve beldelere seyahatlerde bulundu. Geceyi üç kısma ayırmıştı. Bir kısmı uyku, bir kısmı eser yazmak, bir kısmı da okumak içindi. Vefatından sonra adamın bir onu rüyasında görmüş ve oria: "Amacına ulaşabildin mi?" diye sormuş o da şu cevabı vermişti: "Evet, vallahi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanındayız. Hadisle ilgili eserlerimi ona arzettim. O da kabul etti." [17]

Ebu Bekir B. Haddad

Şafiî fıkıhçısıdır. Asıl adı Muhammed b. Ahıned b. Muhammed Ebu Bekir b. Haddad'dır. Şafiî imamlarındandır. Neseî'den rivayetlerde bulunmuş ve: "Ben onu kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasında bir hüccet olarak benimseyip kabul ettim." demiştir. İbn Had-dad, füruatla ilgilenen bir fakihti. Muhaddis, nahivci, ibaresi fasih, görüşü keskin ve füruata dikkatle nazar eden bir zattı. Füruatla ilgili benzersiz bir eseri vardır. Ebu Ubeyd b. Harbeveyh'e vekaleten Mısır kadılığı yaptı. "Tabakatü'ş-Şafiiyye" adlı kitapta kendisinden bahsetmişiz dir. [18]

Ebu Yakub El-Ezraî

İshak b. İbrahim b. Haşim b. Yakub en-Nehdî.
İbn Asakir dedi ki: «Ebu Yakub el-Ezraî yani İshak b. İbrahim, Ezruat haklmdandır. Ezruat, Belka'ya bağlı bir şehirdir. Sika raviler-den ve Allah'ın salih kullarındandır. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Hadis toplayıp rivayet etti. Dımışk'ın en önde gelen şahsiyetlerinden, abidlerinden ve âlimlerinden bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etti.»
İbn Asakir, onun salihliğine ve harikulade bir şahsiyet olduğuna delalet eden bazı durumlarını ve sözlerini nakletmiştir. Onun sözlerinden biri şudur:
"Cenâb-ı Allah'tan gözlerimi almasını diledim. İşte kör oldum, abdest alırken sıkıntı çektiğimde Cenâb-ı Allah'tan gözlerimi bana tekrar geri vermesini diledim. İşte gözlerimi bana tekrar verdi."
Ebu Yakub el-Ezraî, bu senede Dımışk'ta vefat etti. İbn Asakir de bunun sahih olduğunu söylemiştir. Vefat ederken doksan küsur yaşındaydı. [19]

Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesi

Bu senede Ruzbihan, Muizzü'd-Devle'ye başkaldırdı, Ahvaz taraflarına çekildi. Daha Önce kendisiyle savaşmakta olan Mühellebî'nin maiyetindeki bir grup asker de bu isyancıya iltihak ettiler.
Muizzü'd-Devle bunu duyunca bir türlü inanamadı. Çünkü o Ruzbihan'a iyilikte bulunmuş, zelil olduktan sonra kendisinin kadrini yüceltmişti. Ama daha sonra durumun gerçek olduğunu anlayınca onunla savaşmak üzere yola çıktı. Halife Muti Lillah da, Nasirü'd-Devle b. Hamdan'dan korktuğu için onun peşine takıldı. Onun, oğlu Ebu 1-Merca Cabir'le birlikte bir ordu hazırlayıp harekete geçirdiğini ve ele geçirmek üzere Bağdat'a sevkettiğini duymuştu.

Muizzü'd-Devle, hacibi Sebüktekin'i Bağdat'a gönderdi. Kendisi de Ruzbihan'm üzerine hücum etti. İkisi şiddetle savaştılar Muizzü'd-Devle, Ruzbihan'ı hezimete uğrattı. Adamları darmadağın oldu ve Ruzbihan'ın kendisi, Muizzü'd-Devle tarafından esir alınıp Bağdat'a getirilerek zindana atıldı. Sonra da geceleyin onu zindandan çıkarıp boğdurdu. Çünkü Deylemliler onu zorla zindandan çıkarmaya kasdetmişlerdi. Böylece Ruzbihan ile kardeşlerinin adı sanı yokoldu. Daha önce o ateş gibi parlamış ve etrafa ün salmıştı.
Türkler, Muizzü'd-Devle'nin yanında itibar sahibi oldular. Dey-lemlilerse itibarlarını yitirdiler. Çünkü Ruzbihan ile kardeşleri meselesinde Deylemlilerin hainlikleri ortaya çıkmşıtı. Muizzü'd-Devle bunu anladığı için onları gözden çıkardı.
Bu senede Seyfü'd-Devle Bizans'a girdi. Birçok Bizanslıyı öldürdü. Bir kısmını esir alıp Halep'e döndü. Bizanslılar buna çok öfkelendiler. Asker toplayıp Meyyafarikin'e (Silvan'a) hücum ettiler. Bir kısım halkı öldürüp bir kısmını esir aldılar. Evleri yakarak geri döndüler. Deniz yoluyla Tarsus'a doğru gittiler. Orada ahaliden 1.800 kişiyi öldürdüler. Bir kısmım esir alıp köylerin çoğunu yaktılar.
Bu senede Hemedan'da şiddetli bir deprem meydana geldi. Bu yüzden evler yıkıldı. Kasr-ı Şirin, bir yıldırım nedeniyle ikiye bölündü. Yıkıntılar altında çok sayıda insan öldü.
îsfahanhlarla Kumlular arasında Kumluların sahabelere sövmeleri nedeniyle büyük bir fitne meydana geldi. İsfahanlılar, Kumluların üzerine hücum ederek onlardan çoğunu öldürdüler. Tüccarların mallarını yağmaladılar. Rüknü'd-Devle de Kumlulara karşı gazaba geldi. Çünkü kendisi Şii idi. İsfahan halkı Kumluların çok miktardaki malına el koydular. [20]

Hicretin Üçyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Gulam-I Sa'leb

Asıl adı, Muhammed b. Abdülvahid b. Ebi Haşim, Ebu Amr ez-Zahid Gulam-ı Sa'leb'dir. Kedimî'den, Musa b. Selh el Veşşa'dan ve diğer kimselerden hadis rivayet etti. Bir cemat de kendisinden rivayetlerde bulundu. Kendisinden en son rivayette bulunan zat, Kbu Ali b. Şazan'dır.
Gulam-ı Sa'leb, çok ilim sahibi, zahid, hafızası sağlam, güçlü bir kimseydi. Ezberlediği hadislerin çoğunu kendisi yazdı, ezberlediklerini hafızasında sağlam bir şekilde muhafaza etti. Çok garip hadisler rivayet ettiğinden ötürü bazı raviler onu yalancılıkla itham ettiler.
Kadı Ebu Ömer'in çocuğunu terbiye edip eğitiyordu. Onunla kadı arasında şöyle bir hikaye geçmişti:
Gulam-ı Sa'leb Ebu Amr, ezberindeki otuz meseleyi şahidleri ve Arap edebiyatındaki delilleri ile yazdırıyordu. Bu meselelerden bazısı için cidden garip karşılanan iki beyiti şahid olarak gösterdi. Kadı Ebu Ömer, bu beyiti, Ali b. Düreyd ile Îbnü'l-Enbarî ve İbn Muksim'e okudu. Ama onlar da bu iki beyitten hiçbir şey anlamadılar. Hatta İbn Düreyd: "Bunu Ebu Amr kendi kafasından uydurmuştur." dedi.
Ebu Amr geldiğinde Kadı Ebu Ömer, İbn Düreyd'in kendisi hakkında söylediklerini ona nakletti. Ebu Amr, kadıdan Arap divanlarına dair kitaplarını kendisine getirmesini istedi. Söz konusu otuz meseleyi araştırdı ve bunlardan her biri için Arap edebiyatından birer şahid buldu. Sonra dedi ki: "O iki garip beyite gelince, efendim Sa'leb senin de hazır bulunduğun bir mecliste bize okumuştu. Babam o beyitleri senin falanca defterine yazmıştı." Kadı Ebu Ömer, o defteri getirtti. Açıp baktıklarında o iki beyiti defterde gördüler. İbn Düreyd bundan haberdar olunca artık zahid bir şahsiyet olan Ebu Amr'a dil uzatmadı. Ölünceye kadar onun adını dahi ağzına almadı.
Ebu Amr (Gulam-ı Sa'leb) bu senenin zilkade ayının onüçür.de pazar günü vefat etti, pazartesi günü defnedildi. Maruf el-Kerhî'nin Bağdat'taki mezarının karşı tarafındaki sıraya defnedilmişti. h ona rahmet etsin. [21]

Muhammed B. Ali B. Ahmed B. Rüstem

Künyesi, Ebu Bekir el-Madraî'dir. Katiplik yapmıştır. Hicretin 255. senesinde Irak'ta doğdu. Babası ve kardeşi Ahmed'le birlikte Mısır'a gitti. Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon'un haraç işleri müdürlüğünü yaptı. Daha sonra bu zat, insanların önde gelenlerinden ve büyüklerinden biri oldu. Ahmed b. Abdülcebbar ile onun tabakasında bulunan kimselerden hadis dinledi.
Hatib Bağdadî, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Banim kapımda katiplerden yaşlı bir adam vardı. Kendisi artık emekli olmuş, vazife yapmıyordu. Bir gün rüyamda babamı gördüm. Bana şöyle diyordu: "Ey oğulcuğum, sen Allah'tan korkmuyor musun? Sen kendi keyfine bakıyor, lezzetlerinle meşgul oluyorsun. İnsanlarsa senin kapında açlıktan ve çıplaklıktan ötürü adeta helak olmak üzeredirler. İşte falan adam var ya, onun şalvarı parçalanmıştır. Yenisini alacak güçte değildir. Sen onun durumunu ihmal etme. Onunla ilgilen."
Uykudan panik içinde uyandım. O yaşlı adama iyilikte bulunmaya niyetlendim. Sonra tekrar uykuya daldım.
Görmüş olduğum rüyayı artık unutmuştum. Bir ara ben hükümet konağına gitmekte iken babamın rüyada bana hatırlattığı o adamın zayıf bir bineğe binmiş olduğunu gördüm. Adam beni görünce bineğinden inmek istedi. Fakat şalvarı yırtık olduğundan ötürü baldırını gördüm. Şalvarsız bir mest giymişti. Bu durumunu görünce rüyayı hatırladım. Adamı yanıma çağırdım ve ona

1.000 dinar ve biraz da giyecek verdim. Ayrıca vazifesi karşılığında ona 200 dinar aylık bağladım. İleride de ona ayrıca iyilikte bulunacağıma dair kendisine söz verdim.» [22]

Ahmed B. Muhammed B. İsmail

Ahmed b. Muhammed b. İsmail b. İbrahim Tabataba b. İsmail b. İbrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali-b. Ebi Talib eş-Şerif el Haseni er-Ressi Ebü'l-Kasım el-Mısrî. Şairdi. Mısır'daki Talibilerin nakibi idi. Onun şiirlerinden biri şudur:
"Kadın bir hayal esintisine dedi ki: Beni ziyaret etti ve geçip gitti. Allah için onun evsafını ver; ne eksik söyle ne de fazlalaştır.
Ben de dedim ki: Onu gördüm, keşke susuzluktan ölseydi ve bana Şöyle dedi: Dur, şu suya gelme.
Kadın dedi ki: Doğru söyledin. Sevginin ve aşkın vefası onun adetidir. "Ey ciğerimin üzerine" diyene şu serin su verilseydi."
Ahmed b. Muhammed, bu senenin bitimine beş gün kala sah cesi vefat etti. [23]

Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesi

Bu senede sahabelere sövdükleri için Karmatîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adam Öldürüldü.
Bu senede deniz suyu seksen zira', başka bir rivayete göre bir kulaç kadar alçaîdı. Daha önce görülmeyen bazı dağlar ve adalar ortaya çıktı.
Bu senede Irak'ta, Rey'de, Cebel'de, Kum'da ve benzeri yerlerde peşpeşe devam eden birçok depremler meydana geldi ve bunlar kırk gün kadar devam etti. Bir ara sakinleşiyor sonra yeniden sarsıntı meydana geliyordu. Bu sebeple birçok binalar yıkıldı, çok sular yeraltına çekildi. Çok insan canından oldu.
Bu senede Muizzü'd-Devle b. Büveyh, Musul'daki Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile savaşmak üzere hazırlığa girişti. Nasirü'd Devle kendisine mektup yazarak her sene belli miktarda mal ve para vermeyi taahhüt etti. Muizzü'd-Devle sustu. Ama Nasirü'd-Devle bu kadar ta-ahhüd altına girmiş iken Muizzü'd-Devle ondan vazgeçmedi. İleride de anlatılacağı gibi ertesi sene onun üzerine tekrar hücuma geçti.
Bu senenin ekim ayında insanların vücutlarının muhtelif yerlerinde şişkinlikler, burunlarında ve boğazlarında hastalıklar ve ani ölümler meydana geldi. Öyle ki bir hırsız, bir eve girmek için duvardan bir gedik açmış, bu gedikte ölmüştü. Yine bir kadı, cübbesini giyip mahkemeye çıkmak üzereyken mestlerinden birini giymiş, diğerini daha giyemeden bulunduğu yerde yığılıvermiş ve ölmüştü. [24]

Hicretin Üçyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Hüseyin

Künyesi Ebu Hüreyre el-Özrî'dir. Hadis şeyhlerinin huzurunda hadis yazardı. Ebu Müslim el-Keccî'den ve diğerlerinden hadi dinleyip yazmıştır. Güvenilir bir ravidir. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [25]

Hasan B. Halef B. Şâzan

Künyesi, Ebu Ali el-Vasıtî'dir. İshak el-Ezrak'dan, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Buharı, Sahih'inde ondan hadis rivayet etmiştir. Hasan b. Halef, bu senede vefat etti.
İbnü'l-Cevzî'nin, "el-Muntazam" adlı eserinde bu senede vefat eden kimselerden bahsederken ondan böyle söz ettiğini gördüm. Doğrusunu Allah bilir. [26]

Ebü'l-Abbas El-Asam

Asıl adı, Muhammed b. Yakub b. Yusuf b. Makil b. Sinan b. Ab-dillatwel-Ümevî'dir. Emevilerin azatlısıdır. Künyesi Ebü'l-Abbas el-Asam'dır. Hicretin 247. senesinde doğdu. Zühelî'yi gördü, ama ondan hadis dinleyemedi.
Babası kendisini İsfahan'a, Mekke'ye Mısır'a, Şam'a, Cezire'ye, Bağdat'a ve diğer şehirlere götürdü. Oralarda birçok hadi âliminden hadis dinledi. Sonra otuz yaşında Horasan'a döndü. Büyük bir mu-haddis oldu, ancak daha sonra kulağı sağırlaştı. Bu hastalığı şiddetlendi. Öyle ki yanında bir eşek anırsa bile duyamazdı. Mescidinde otuz sene müddetle müezzinlik yaptı. Yetmişaltı sene müddetle hadis nakletti. Hadisçilerin dedeleriyle torunlarını bir araya getirdi. Sika, doğru sözlü, güvenilir,

zaptı sağlam bir hadisçiydi. Vefatından bir ay Önce gözlerini kaybetti. Ezbere 14.000 hadis ve 7.000 hikaye bilirdi. Doksandokuz yaşında iken vefat etti. [27]

Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesi

Bu senenin nisan ayında Bağdat'ta ve diğer doğu illerinde deprem meydana geldi. Bu yüzden çok insan öldü. Çok evler yıkıldı
Nisan ayının sonu ile mayıs ayında çok miktarda çekirge ortaya çıktı. Bunlar yaz ürünlerini ve meyvelerini telef ettiler.
Bu senede Bizanslılar Diyarbakır ve Silvan şehirlerine girdiler. 1500 kişiyi öldürdüler. Samsat şehrini alıp tahrib ettiler.
Bu senenin muharrem ayında Muizzü'd-Devle Musul'a giderek orayı Nasirü'd-Devle'nin elinden aldı. Nasirü'd-Devle peşinde gitti. O da kardeşi Seyfü'd-Devle'nin yanına Halep'e gitti. Sonra Seyfü'd-Devle, Muizzü'd-Devle'ye haber salarak kendisi il kardeşi arasında bir barış yapılmasını istedi. Nasirü'd-Devle'nin yıllık 2.900.000 dinar vermesi şartıyla aralarında barış antlaşması yapıldı. Antlaşma yapıldıktan sonra Muizzü'd-Devle Bağdat'a döndü.
Ülkenin her tarafında Rafizilik yayılmış, Büveyh oğullarıyla Beni Hamdan ve Fatimîler, sahabelere söver olmuşlardı. Bütün Mısır, Şam, Irak, Horasan ve diğer memleketlerin hükümdarları Rafizi olmuşlardı. Hicaz ve diğer ülkelerle Mağrib ülkes ahalisinin büyük bir kısmı da Rafizi olmuşlardı. Bunların halklarının çoğu sahabelere sövüyor ve onları tekfir ediyorlardı.
Bu senede Muiz el-Fatımî, azatlısı komutan Ebü'l-Hasan Cevher'i büyük bir orduyla harekete geçirdi. Beraberinde Ziri b. İna es-Sinhacî de vardı. Bunlar Mağrib ülkesinin uç taraflarında birçok yerleri fethettiler ve nihayet Atlas Okyanusu'na kadar vardılar. Komutan Cevher, kendisi için okyanustan bir balık avlanmasını emretti Yakalanan balık bir su testisinin içine konularak Muiz el-Fatınî'ye gönderildi. Komutan Cevher, bundan sonra onun nezdinde itibar sahibi oldu ve kıymeti arttı. Vezir mertebesine yükseldi. [28]

Hicretin Üçyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zübeyr B. Abdurrahman

Zübeyr b. Abdurrahman b. Muhammed b. Zekeriya b. Salih b. İbrahim. Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Esterabadhdır. Hadi toplamak için çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu, hadis dinledi. Hasan b. Süf-yan'dan, İbn Huzeyme'den, Ebu Ya'lâ'dan ve diğer bazı kimselerden, hadis dinledi.
Hafızası sağlam, doğru sözlü bir hadis hafızı idi. Şerhler ve bab-lar tasnif etti. [29]

Ebu Said B. Yunus

"Tarihu Mısır" adlı kitabın sahibidir. Asıl adı Abdurrahman b. Yunus b. Abdu 1-A'lâ es-Sadefî'dir. Mısırlıdır. Tarihçidir.
Çok hadis rivayet eden bir hadis hafızıdır. İnsanların günlerini, savaşlarım ve tarihlerini iyi bilen bir kişiydi. Mısırlılar ve Mısır'a gelen kimseler için cidden faydalı bir tarihi vardır.
Ebü'l-Hasan Ali adında bir oğlu vardı. Bu oğlu müneccimdi. Yıldızların hareketlerini gösteren bir cetveli (zeyc) vardı ki, bu ilimle uğraşan kimseler bu cetvele müracaat ederlerdi. Tıpkı hadisçilerin de onun babasının kavillerine, tarihine müracaat ettikleri gibi.
Ebu Said b. Yunus, hicretin 281. senesinde doğdu ve bu senenin cemaziyelahir ayının 26'sında pazartesi günü Kahire'de vefat etti. [30]

Nahivci İbn Dürüstveyh

Abdullah b. Cafer b. Dürüstveyh b. Merzüban Ebu Muhammed eİ-Farisî. Nahivciydi. Bağdat'a yerleşti. Abbas ed-Dûrî'den İbn Kuteybe'den ve Müberred'den ders aldı. Darekutnî ve diğer hadis hafiz-ları ondan hadis dinlediler. Birçok kimseler onu Övdüler. Onu övenler arasında Ebu Abdillah b. Mendeh de vardır.
İbn Dürüstveyh, bu senenin safer ayında vefat etti. İbn Hallikan, onun faydalı birçok eseri bulunduğunu ve bu eserlerin Arap edebiyatına, nahiv ilmine ve diğer ilimlere dair olduğunu söylemiştir. [31]

Muhammed B. Hasan

Mıahammed b. Hasan b. Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Abdül-melik b. Ebi'ş-Şevarib. Ebü'l-Hasen el-Kuraşi el-Ümevî

Bağdat kadısı idi. Güzel ahlaklı bir kimse olup çokça hadis toplamak uğruna büyük bir gayret sarfetmiştir. Bununla birlikte, idarecilik ve hakimlik yaparken rüşvet aldığı söylenmiştir. Allah rahmet eylesin. [32]

Muhammed B. Ali

Künyesi, Ebu Abdillah el-Haşimî'dir. Dımışkh olup hatiplik yapmıştır. Öyle sanıyorum ki Dımışk'ın Babu s-Sağir tarafındak Hare-tü'1-Hatip mıntıkası ona nisbet edilir. İhşid'in döneminde Dımışk hatipliği yaptı. Genç, güzel yüzlü, endamı hoş, ahlâkı olgun bir kimseydi. Bu senenin rebiyülevvel ayının 27'sinde cuma günü vefat etti. Cenazesine saltanat naibi ve sayılamayacak derecede çok insanlar katıldılar. Babu s-Sağir mezarlığına defnedildi. İbn Asakir böyle demiştir. [33]

Hicretin Üçyüzkırksekizinci Senesi

Bu senede Rafizilerle Ehl-i Sünnet arasında fitne koptu ve bu yüzden çok sayıda insan öldü. Babu t-Tâk'da yangın meydana geldi. Dicle'de Musul hacılarından çoğu boğuldu. Boğulanlar 600 kişi kadardırlar.
Bu senede Bizanslılar, Tarsus, Urfa ve çevre mıntıkalara hücum ettiler. Çok kimseleri öldürüp çok kimseleri de esir aldılar. Malları ganimet olarak alıp geri döndüler.
Bu senede çok az yağmur yağdı. Kıtlık meydana geldi. Fiyatlar yükseldi. İnsanlar yağmur duasına çıktılar ama yağmur yağmadı. Mart ayında çok miktarda çekirge sürüsü ortaya çıktı. Bunlar sebzeleri yeyip tükettiler. Halkın durumu cidden zorlaştı. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz.
Bu senede Muizzü'd-Devle, Musul'dan Bağdat'a döndü. Kızını kardeşi oğlu Müeyyedü'd-Devle ile evlendirdi ve onu beraberinde Bağdat'a götürdü. [34]

Hicretin Üçyüzkırksekizînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Şeyban El-Karmikînî

Cebel mıntıkasında sofiye şeyhi idi. Ebu Abdillah el-Mağribî ile arkadaşlık etti. Onun güzel sözlerinden biri şudur: "Korku kalbe girip yerleşirse kalpteki şehvet yerlerini yakar ve kalbin dünyaya rağbetini kovar." [35]

Ebu Bekir En-Neccad

Ahmed b. Süleyman b. Hasan b. İsrail b. Yunus Ebu Bekir el-Neccad. Fakihti. Hanbelî imamlarmdandı. Hicretin 253 senesinde doğdu. Abdullah b. Ahmed, Ebu Davud, Bağendî, İbn Ebi'd-Dünya ve daha birçok kimselerden ders aldı.
Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere yalınayak ve yaya olarak seyahatlerde bulundu. "Müsned" adlı hadis kitabını derledi. Sünenle ilgili büyük bir kitap tasnif etti.
Mansur Camii'nde iki ders halkası vardı. Biri fıkıh dersi için, diğeri de hadis yazdırmak içindi. Darekutnî, İbn Rızkaveyh, İbn Şahin, Ebu Bekir b. Malik el-Katiî ve diğerleri ondan hadis rivayet ettiler.
Senenin tümünü oruçlu geçirir, her gece iftarını bir parça ekmekle açar ve bir lokmayı ayırıp bir tarafa bırakırdı. Cuma gecesi olunca, biriktirdiği bu lokmaları yer ve o gecenin ekmeğini de sadaka olarak yoksullara verirdi. Bu senenin zilhicce ayının 20'sinde cuma gecesi doksanbeş yaşında vefat etti. Bişr el-Hafî'nin mezarının yanına defnedildi. Allah ona rahmet etsin. [36]

Cafer B. Muhammed B. Nusayr B. Kasım

Künyesi Ebu Muhammed el-Havvas'tır. Huldî lakabıyla tanınırdı. Çok hadis dinledi. Çok hadis rivayet etti. Altmış defa hacca gitti. Güvenilir, doğru sözlü, dindar bir kimse idi. [37]

Muhammed B. İbrahim B. Yusuf B. Muhammed

Künyesi Ebu Ömer ez-Zeccac'dır. Nisaburludur. Ebu Osman, Cü-neyd-i Bağdadî, en-Nurî, Havvas ve diğer bazı zatlarl arkadaşlık yaptı. Mekke'de ikamet etti. Sofiye şeyhi oldu. Altmış defa haccetti. Anlatıldığına göre o, Mekke'de, kırk sene müddetle büyük ve küçük abdestini mutlaka Harem dışına çıkarak bozardı. [38]

Muhammed B. Cafer B. Muhammed B. Fudale

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Fudale b. Yezid b. Abdil- Ebu Bekir el-Edmî. Şarkı sözleri yazarıdır. Güzel sesliydi Kur'ân-ı Kerim'i güzel okurdu. Kur'ân okuduğunda sesi geceleyin çok uzaklardan duyulurdu.
Bir defasında Ebü'l-Kasım el-Bağavî ile birlikte hacca gitti. Medine'de iken Mescid-i Nebeviye'ye girdiler. Orada yaşlı v âma ve bir adamın cemaata yalan ve uydurma haberler anlattığını gördüler. Bağairî: "Bu adamın sözlerini inkâr etmek gerekir." dedi. Arkadaşlarından biri kendisine şöyle dedi: "Şu anda sen Bağdat'ta değilsin ki bu adamın sözlerini inkâr ettiğin zaman insanlar senin sözlerini kabul etsinler ve seni tanısınlar. Burada seni çok az kimse tanır. Oysa bu adamı dinleyen cemaat kalabalıktır, ama kanaatınıca Ebu Bekir el-Edmî'ye söyle de o Kur'ân okusun. Böylesi daha iyi olur."
Ebü'l-Kasım, Ebu Bekir el-Edmî'ye Kur'ân okumasını söyledi, o da okumaya başladı. Daha Euzü Besmele'yi tamamlamada insanlar o yaşlı ve kör adamın etrafından dağılıp Ebu Bekir'in yanına geldiler, onu dinlemeye başladılar; adamın yanında hiç kimse kalmadı. O da güdücüsünün elinden tutup: "Beni buradan götür. Nimetler işte böylece ortadan yok olurlar." dedi.
Ebu Bekir el-Edmî, bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine iki gece kala çarşamba günü vefat etti. Vefat ederken seksensekiz yaşındaydı.
Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermişti.
- Beni huzurunda durdurdu, çok zorlu durumlarla karşılaştım.
- Dünyada iken güzel sesle Kur'ân okuduğun halde orada zorlu durumlarla mı karşılaştın?
- Güzel sesle Kur'ân okumak kadar bana zarar veren başka bir şey olmadı. Çünkü ben onu dünyalık için okumuştum.
- Peki akıbetin nice oldu?
- Yüce Allah bana hitaben buyurdu ki: "Ben seksenli yaşlara ulaşmış kimseleri azaplandırmamak için kendi nefsime yemin ettim." [39]

Ebu Muhammed Abdillah B. Ahmed

Ebu Muhammed Abdillah b. Ahmed b. Ali b. Hasan b. İbrahim b. Tabataba b. İsmail b. İbrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali b Ebi Talib el-Haşimi el-Mısrî. Mısırlıların önde gelen büyük şahsiyetlerindendi. Evinde sürekli helva yapılırdı. Bir adam da helva için orada hep badem kırmakla meşgul olurdu. İnsanlar onun evinden belli miktarda helva alma hakkına sahiptiler. Kimine hergün, kimine cumadan cumaya, kimine de aydan aya helva gönderilirdi. Kâfur İhşid'in her gün ondan iki kâse helva ve bir yufka ekmek alma hakkı vardı.
Muiz el-Fatımî, Kahire'ye gelip kendisiyle karşılaştığında ona şöyle sormuştu:
- Efendimiz hangi aileye mensuptur?
- Şehir halkına mensubum!
Saraya girdiğinde eşrafı topladı ve kılıcını yarısına kadar kınından çekerek: "İşte benim nesebim budur." dedi. Sonra eşrafın üzerine altm saçtı ve: "İşte, soyum budur." dedi. Onlar da: "Duyduk ve itaat ettik." dediler.
Sahih rivayete göre Muiz'e bu sözleri söyleyen kişi bu zatın oğludur ya da başka bir şeriftir. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü bu zat bu senede altmışiki yaşında vefat etti. Muiz ise Mısır'a ancak hicretin 362. senesinde gelmişti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [40]

Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu senede İsa b. Müktefî'nin oğullarından biri Azerbaycan'da ortaya çıktı ve Müstecir Billah lakabını alarak Âl-Muhammed'den Rı-za'ya bey'at çağrısında bulundu. Çünkü o zaman Merzuban'ın devletinde düzen altüst olmuştu. İki tara şiddetlice savaştıktan sonra Müstecir'in taraftarları bozguna uğradılar. Kendisi de esir alındı ve öldü. Böylece onun işi sona ermiş oldu.
Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Bizans sınırlarına girerek çok sayıda Bizanslıyı öldürdü, birçok kaleler fethetti ve birçok şehri yaktı. Bazı kimseleri esir aldı. Bir miktar ganimet elde ettikten sonra geri döndü. Bizanslılar onun yolunu kestiler ve geri dönmesine engel oldular. Adamlarım kılıçtan geçirdiler. Kendisi ancak büyük mücadelelerden sonra 300 kadar süvarisi ile birlikte kurtulabildi.
Bu senede Bağdat'ta Rafizilerle, Ehl-i Sünnet arasında büyük bir fitne koptu. Bu yüzden çok insan öldü. Bu senenin sonunda Mısır Hakimi İhşid'in oğlu Atogur vefat etti. Ondan sonra yerine kardeşi Ali geçti.
Bu senede Ahvaz ile Vasıt şehirlerinin hakimi Ebü'l-Kasım Abdullah b. Ebi Abdillah el-Beridî vefat etti.
Bu senede Mısır hacıları Mekke'den dönerlerken bir vadiye konakladıkları bir sırada aniden sel gelip onları yakaladı ve hepsini denize döktü.
Bu senede 200.000 kadar Türk Müslümanlığı kabul etti ve bunlara "Türkiman" (Türk+iman) denildi. Sonra bu bileşik kelime hafifletilerek "Türkman" şeklinde telaffuz edildi. [41]

Hicretin Üçyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kâtip Cafer B. Harb

Büyük bir serveti vardı. Vezirlik makamına yakın bir mertebede idi. Bir gün bineğine binmiş ve maiyetiyle yoldan geçmekte iken bir adamın şu ayet-i kerimeyi okuduğunu işitti:
"İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve ondan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?" (ei-Hadid, 16.)
Bu ayeti duyunca: "Allah'ım, evet zamanı geldi!" diye çığlık attı. Bu çığlığı tekrarladı. Sonra ağlamaya başladı. Bineğinden indi. Elbiselerini üzerinden çıkarıp bir tarafa attı. Dicle suyuna girdi. Vücudunu suyun içinde gizledi. Haksız yere başkalarından gasbetmiş olduğu malları tümüyle hak sahiplerine dağıttı. Artanı da sadaka olarak verdi. Öyle ki, üzerinde hiçbir şey kalmadı. Oradan geçmekte olan bir adam ona iki elbiseyi sadaka olarak verdi. O da o sadaka elbiselerini giyinip nehirden çıktı. Kendini ölünceye kadar ilim ve ibadete vakfetti. Allah rahmet etsin. [42]

Hafız Ebu Ali

Hafiz Ebu Ali b. Ali b. Yezid b. Davud en-Nisaburî. Sağlam hadis hafizlarından ve güzel eserler veren hadis imanılarındandı. Darekutnî: "O, müzehhep bir hadis imamıydı." demiştir.
İbn Ukde, ona gösterdiği kadar başka bir kimseye tevazu göstermezdi. Hafiz Ebu Ali, bu senenin cemaziyelahir ayında elliiki yaşında vefat etti. [43]

Hassan B. Muhammed B. Ahmed B. Mervan

Künyesi, Ebü'l-Velid'dir. Kureyşlidir. Şafiî mezhebine mensuptur. Kendi zamanında Horasan'da hadis ehlinin imamıydı. Onların en zahidi ve en atidiydi. Fıkıh ilmini İbn Süreyc'den öğrendi. Hadisi de Hasan b. Süfyan'dan ve diğerlerinden öğrendi Faydalı eserleri vardır. Biyografisini "Tabakatü'ş-Şafiiye" adlı eserde anlatmışızdır. Bu senenin rebiyülevvel ayının beşinde, cuma gecesi yetmişiki yaşında vefat etti. [44]

Hamd B. İbrahim B. Hattab

Künyesi, Ebu Süleyman el-Hattabî'dir. Çok hadis dinleyip rivayet etti. Güzel eserler hazırladı. Bunlardan biri "Me'alim" adl eseridir Bu eserinde Ebu Davud'un Sünen'ini şerhetmiştir. Buharî'nin şerhini yaptığı "el-A'lâm" adlı eser ile "Garibü'l-Hadis adlı eser de ona aittir Güzel bir zekâsı, derin bir ilmi vardı. Arap edebiyatını, nıa'aniyi ve fıkhı iyi bilirdi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
"Hayatta olduğun sürece bütün insanlarla iyi geçin, çünkü sen idaret etme dünyasındasın.
Başkalarıyla iyi geçinen kimse rahat yaşar, iyi geçinmeyen kimse ise kısa bir süre sonra pişmanlıklara arkadaş olur."
Ebü'l-Ferec İbn Cevzî de onun biyografisini harfi harfine böyle anlatmıştır. [45]

Abdülvahid B. Ömer B. Muhammed B. Ebi Haşim

Kıraat ilmini en iyi bilenlerdendi. Bu hususta tasnifatı vardır. Güvenilir ve sika ravilerdendi. İbn Mücahid'den, Ebu Bekir b Ebi Davud'dan rivayetlerde bulundu. Ebü'l-Hasan el-Hammanî de ondan rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin şevval ayında vefat etti ve Hayzuran mezarlığına defnedildi. [46]

Ebu Ahmed El-Assal

Hafiz Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Süleyman b. Muham-med. Ebu Ahmed el-Assal el-İsfahanî. Büyük hadi hafizlarından, imamlarından ve önde gelen ulemadandır. Hadis dinleyip rivayet etti, başkaları da ondan hadis dinleyip rivayet ettiler. İbn Mendeh dedi ki: "Dün hadis âliminden hadis dinleyip yazdım ama onun kadar zeki, onun kadar işini muhkem yapan başka birini görmedim."
Ebu Ahmed es-Assal, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan

yüce Allah daha iyi bilir. [47]

Hicretin Üçyüzellinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Muizzü'd-Devle b. Büveyh, idrarını yapmama hastalığına yakalandı. Bundan çok rahatsız olup ızdırap çekti. Arkadaşı Sebüktekin ile veziri Mühellebî'yi bir araya getirdi. Onları barıştırdı ve oğlu Bahtiyara iyi davranmalarını vasiyet etti.
Sonra bu hastalıktan şifa buldu ve Ahvaz'a gitmeye niyetlendi. Çünkü bu hastalığının Bağdat'taki hava ve sudan kaynaklandığına inanıyordu. Kendisine Ahvaz'da ikamet etmesini ve havasının temiz ve suyunun berrak olduğu yüksek yerinde bir saray inşa etmesini tavsiye ettiler.
Bunun üzerine Muizzü'd-Devle, 13.000.000 dirhem harcayarak bir saray inşa ettirdi. İnşaat masraflarını karşılamak için bazı adamlarından para alma ihtiyacını hissetti. Anlatıldığına göre toplam masraf 2.000.000 dinarı bulmuştu. İnşaat henüz devam etmekte iken ve kendisi oraya yerleşemeden vefat etti. Bu sarayın inşası için Bağdat'taki hilafet alametlerinden, köşklerinden çoğunu yıktı. Yıkılanlar arasında Samarra'daki Maşuk Sarayı da vardı. Mansur ve Rusafe şehirlerindeki köşkleri ve demir kapıları söktürdü. Bu demir kapıları Ahvaz'daki kendi sarayına taşıttı. Ama sevinci tamamlanmadan öldü. O, murdar bir Rafızi idi.
Bu senede Kadı Ebü's-Saib Utbe b. Abdullah öldü. Emlakine el konuldu. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Abdillah Hüseyin b. Ebi'ş-Şevarib kadı olarak atandı. Yeni kadı Ebu Abdullah, bu görev karşılığında her sene Muizzü'd-Devle'ye 200.000 dirhem vermeyi ta-ahhüd etti. Muizzü'd-Devle de ona hil'at giydirdi. Kadı, beraberine debbabeler ve borazanlar olarak konağına gitti. Kadılığı harç karşılığında devletten ilk alan ve bu görevde rüşvet kabul eden ilk kişi o oldu. Doğrusunu Allah bilir. Bu sebepten ötürü halife Muti Lillah, onun huzuruna girmesine ve heyetle birlikte gelmesine izin vermedi. Sonra Muizzü'd-Devle, güvenlik kuvvetleri komutanlığını ve muhte-sipliği de harç karşılığında başkalarına verdi.
Bu senede Antakya'dan bir kafile harekete geçerek Tarsus'u ele geçirmek istedi. Aralarında Antakya valisi de bulunuyordu. Franklar onlara karşı hücuma geçtiler ve onları baştan sona kılıçtan geçirdiler. Sadece vali, bedeninin birkaç yerinden yara alarak kurtulabildi.
Bu senede Seyfü'd-Devle'nin kölesi Neca, Bizans ülkesine girdi. Bir kısım Rumu öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. [48]

Hicretin Üçyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Nuh B. Abdülmelik Es-Samanî

Horasan, Gazne ve Maveraünnehir valisi idi. Atından düştü ve öldü. Kendisinden sonra yönetime kardeşi Mansur b. Nuh es-Samanî geçti. [49]

Endülüs Hükümdarı Abdurrahman El-Ümevî

Lakabı, Nasır Lidinillah idi. Elli sene, altı ay müddetle halifelik yaptı. Vefat ederken yetmişüç yaşındaydı. Geride onbir çocuk bıraktı.
Beyaz tenli, güzel yüzlü, iri bedenli, gövdesi uzun, bacakları kısa bir kimseydi. Mağrib ülkesine giren Emevi evladından ilk olarak "Emirü'1-Mü'minin" lakabını alan kişi o oldu. Irak'taki halifelerin zayıfladıklarını, Fatımilerin yönetime zorbalıkla el koyduklarını görünce Mağrib'e, oradan da Endülüs'e geçti. Vefatından yirmiüç sene önce Emirü'l-Mü'minin lakabını aldı. Vefat ettiğinde kendisinden sonra yerine oğlu Hakem geçti ve Muntasır lakabını aldı.
Nasır Lidinillah Abdurrahman, Şafiî mezhebine mensup, ibadete yönelen, şair bir kimseydi. Onun kadar uzun süre halifelik yapan başka biri bilinmemektedir. Elli sene müddetle halifelik yapmıştı. Ancak Mısır hükümdarı Müstansır b. Hakim el-Fatımî ondan daha uzun süre hüküm sürmüştür. Onun hakimiyet süresi -ileride de anlatılacağı gibi- altmış sene sürmüştü. [50]

Ebu Sehl B. Ziyad El-Kattan

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ziyad Ebu Sehl el-Kattan. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi. Çokça Kur'ân okurdu. Kur'ân'ın manalarını çok güzel çıkarırdı. Meselâ, şu aşağıda nakledeceğimiz ayet-i kerimeyi delil alarak Mutezilîlerin kafir olduklarını iddia etmişti:
«Ey inananlar! Yolculuğa çıkan veya savaşa giden kardeşleri hakkında: "Onlar yanımızda olsalardı ölmezler ve

öldürülmezlerdi" diyen inkarcılar gibi olmayın ki, Allah bunu onların kalblerinde bir hasret olarak bıraksın. Dirilten de öldüren de Allah'tır.» (Âi-i imrân, 156.) [51]

İsmail B. Ali B. İsmail

İsmail b. Ali b. İsmail b. Beyan. Ebu Muhammed el-Hatebî. İbn Ebi Üsame'den Abdullah b. Ahmed'den, Kevkebî'den v diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile başkası da ondan rivayetlerde bulundular. Sika, faziletli, asaletti, insanların savaşlarını, tarihlerini bilen bir hadis hafızı idi. Senelere göre sıralanmış kronolojik bir tarihi vardır. Edebiyatçı, akıllı, zeki, doğru sözlü bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında seksenbir yaşında vefat etti. [52]

Ahmed B. Muhammed B. Said

Ahmed b. Muhammed b. Said b. Ubeydullah b. Ahmed b. Said b. Ebi Meryem Ebu Bekir el-Kuraşi el-Verrak. İbn Fatis adıyl da bilinir. Güzel yazı yazmakla şöhret bulmuştu. İbn Cevsa için hadis yazardı. İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış ve bu senenin şevval ayının 25'inde vefat ettiğini bildirmiştir. [53]

Temmam B. Muhammed B. Abbas

Temmam b. Muhammed b. Abbas b. Abdülmuttalib Ebu Bekir el-Haşimi el-Abbasî. Abdullah b. Ahmed'den hadis rivayet etti İbn Rız-kaveyh de ondan hadis rivayet etmiştir. Bu senede seksenbir yaşında vefat etti. [54]

Hüseyin B. Kasım

Künyesi, Ebu Ali et-Taberî'dir. Şafiî fıkıhçısıdır. İhtilaf hususunda fikirlerini yazan imamlardan biridir ve bu hususta ilk eser veren de kensidir. "el-İzah fi'1-Mezheb", "Kitab fil-Cedel", "Usulü'1-Fıkh" ve benzeri eserleri vardır. Biyografisini "Tabakat' adlı kitapta anlatmı-şızdır. [55]

Abdullah B. İsmail B. İbrahim

Abdullah b. İsmail b. İbrahim b. İsa b. Cafer b. Ebi Cafer el-Man-sur el-Haşimî. İmamdı. İbn Büveyh adıyla bilinirdi. Hicreti 263. senesinde doğdu. İbn Ebi'd-Dünya'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. İbn Rızkaveyh de kendisinden hadis rivayet etti Mansur Ca-mii'nde uzun süre hatiplik yaptı. O camide, hicretin 330. senesinde ve ondan bir önceki senede bütün yıl olmak üzere hatiplik yaptı. Sonra o camide 330. senede Vasık hutbe irad etti. İkisi de Mansur'a neseb ba-

kımından eşit olarak ulaşırlar. Abdullah b. İsmail, bu senenin safer ayında vefat etti. [56]

Utbe B. Abdullah

Utbe b. Abdullah b. Musa b. Abdullah Ebü's-Saib. Henıedanhdır Şafiî mezhebine mensubtur. Kadılık yapmıştır. Faziletli ve yüksek bir şahsiyete sahipti. Bazı işleri karıştırırdı. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve kendisine: «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Rabbim beni bağışladı ve bazı işleri karıştırdığımdan ötürü affedip beni Cennet'e gönderdi. Sonra da bana: "Ben 80'li yaşlarda ölen kimseleri azaplandır-mamak için kendime söz verdim." buyurdu.»

Bu zat Şafiîlerden Bağdat kadi'l-kudathğım yapan ilk şahıstır. Doğrusunu Allah bilir. [57]

Muhammed B. Ahmed B. Hayyan

Künyesi Ebu Bekir'dir. Dihkanlık1 yapmıştır. Bağdatlıdır. Ama sonra Buhara'ya gidip yerleşmiş ve orada Yahya b. Ebi Talib'den, Hasan b. Mükerrem'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bu senede seksenyedi yaşında vefat etti. [58]

Ebualiel-Hazin

Bu senenin şaban ayında vefat etti ve evinden defineler bulundu. Başkalarının yanında da emanet paralan ve malları görüldü. Servetinin toplam değeri takriben 400.000 dinardı. Doğrusunu Allah bilir. [59]

Hicretin Üçyüzellibirincî Senesi

Bu senede Bizanslılar, Domestikos komutasında 200.000 savaşçıyla Halep'e girdiler. Bunun sebebi şuydu: Bizanslılar, Halep'e ansızın hücum etmişler, Seyfü'd-Devle b. Hamdan da maiyetinde hazır bulunan savaşçılarla ona karşı koymuş, ancak Domestikos'un askerleri çok olduğundan ötürü ona karşı direnememişti. Seyfü'd-Devle'nin askerlerinden çoğu öldürülmüştü. Seyfü'd-Devle, sabırsız bir kimse olduğundan beraberindeki az sayıda askerle geri dönüp kaçmıştı.
Domestikos, ilk olarak Seyfü'd-Devle'nin Halep şehri dışındaki evini istila etti. Allah onu kahretsin. O evdeki sayılamayacak kadar çok mal ve eşyalarla savaş aletlerini, teçhizatlarını ele geçirdi. Ora-(1) Dihkan: Köy reisi, Belediye reisi, vali gibi muhtelif manalar ifade eder.daki kadınları, çocukları ve diğerlerini esir aldı. Sonra Halep kalesini kuşatma altına aldı. Şehir halkı ona karşı büyük bir savaş verdi. Rumlardan çok sayıda asker öldürdüler.
Bir ara Rumlar, Halep surlarında büyük bir gedik açtılar. Sonra bu gediğin üzerine güçlerini yığarak hücum ettiler. Müslümanlar da onlara karşı saldırıya geçtiler ve onları gedikten uzaklaştırdılar. Gece karanlığı bastırınca Müslümanlar o gediği kapattılar ve sabah olunca eski haline döndürdüler. Surları kuvvetle muhafaza ettiler.
Sonra Müslümanlar, bazı emniyet görevlilerinin ve serseri takı-mınm^ehir içinde bozgunculuk yapıp evleri yağmaladıklarını duyunca evlerine döndüler ve karşılaştıkları bozguncuları öldürdüler. Bu tür serseri takımı ve emniyet görevlileri, Müslüman halktan çok sayıda adam öldürdüler. Mallarını yağmaladılar. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Ayrıca Müslümanların ellerinde esir bulunan Rumları da kurtardılar ki, bunlar 1.400 kadar kişiydiler.
Esir Rumlar, kılıçlarını alıp Müslümanlara karşı hücuma geçtiler ve hücuma gelen Bizanslı Rumlardan daha fazla Müslümanlara zarar verdiler. 10.000 kadar erkekli, kızlı, çocuğu ve çok sayıda kadını esir aldılar. 2.000 kadar genç delikanlıyı da esirler arasına katıp mescitleri yakıp yıktılar. Petrol kuyularına su döküp petrolün yeryüzüne taşmasına yolaçtılar. Ele geçirebildikleri herşeyi mahvettiler. Ele gçi-remediklerini de yaktılar. Şehirde dokuz gün kaldılar. Orada çok berbat işler yaptılar. Bütün bunlara da şehirdeki emniyet görevlileriyle serseri takımı sebebiyet vermişti. Allah onları kahretsin.
Hükümdarları İbn Hamdan, Rafizi olup Şiîleri sever ve Ehl-i Sünnete buğzederdi. Böylece Halepliler, çeşitli musibetlere maruz kaldılar.
Sonra Domestikos, Seyfü'd-Devle'den korktuğu için Halep'den ayrılmaya niyetlendi. Kardeşi oğlu ona: "Kaleyi ve insanların mallarını bırakıp nereye gidiyorsun? Kaldı ki, kaledeki insanların çoğu da kadındır." dedi. Domestikos: "Umduğumuzdan fazlasını elde ettik. Kalede savaşçılar ve muharip erkekler vardır." deyince kardeşi oğlu: "Oraya mutlaka gitmemiz gerekir." diye cevap verdi. Bunun üzerine Domestikos: "Öyleyse kaleye sen git." dedi.
Domestikos'un kardeşi oğlu bir askeri birlikle kuşatmak için kaleye tırmandı, oradaki Müslümanlar onu taşladılar ve askerlerin arasında onu o anda öldürdüler. Bunun üzerine Domestikos gazablandı ve elindeki Müslüman esirlerin -ki sayılan 2.000'e yakındı- huzuruna getirilmesini emretti ve boyunlarını vurdurdu. Allah ona lanet etsin.
Bundan sonra geri döndü ve daha önce bu senenin muharrem ayında Ayn-ü Zerbe'ye girdiler. Halk ondan eman dileyince onlara eman verdi. Ardından halkın hepsinin mescide girmesini emretti.
Evinde kalanların öldürüleceğini bildirdi. Halk da tümüyle mescide girdi. Sonra Domestikos onlara: "Bugün herkes dilediği yere gidebilir Burada kalanlar öldürülür!" dedi. İnsanlar korku içerisinde mescid-den çıkmak için birbirlerini sıkıştırdılar ve izdiham meydana geldi Sıkışıklıktan Ötürü çok sayıda adam Öldü. Şehir dışına çıkıp nereye gideceklerini bilemediler. Halkın çoğu yollarda Öldü. Sonra cami yıkıldı. Minber kırıldı. Şehrin çevresindeki 40.000 kadar hurma ağacı kesildi. Şehrin surları ve az önce sözü edilen evler yıkıldı. Şehir çevresinde bulunan 54 kale fethedildi. Bunların kimi kılıç zoruyla, kimi de aman verilerek ele geçirildi.
Melun Domestikos, çok sayıda Müslüman Öldürdü. Esir alınanlar arasında Münbic valisi Ebu Firas b. Said b. Hamdan d vardı. Sey-fü'd-Devle tarafından atanmış olan bu vali, meşhur bir şairdi. Güzel bir şiir divanı vardı. Domestikos Ayn-ü Zerbe'de yirmibir gün kaldı. Sonra Kayseri'ye gitti. Tarsuslulardan 4.000 kişi, valileri İbn Zeyyad komutasında ona karşı koydular. Domestikos da onların çoğunu öldürdü. Bu arada Hristiyanların oruç mevsimi gelip çattı. Oruçla meşgul olunca seferlerine ara verdi. Oruç mevsimi sona erdikten sonra yine ansızın Halep'e saldırdı ve olup bitenler meydana geldi ki, bunları önceki kısımda anlatmıştık.
Bu senede Rafizilerin avam tabakası mescitlerin kapılarına Mua-viye b. Ebi Süfyan (r.a)'m lanetlenmesi ile ilgili yazılar yazdılar. Ayrıca şu yazıları da yazmışlardı: «Fatıma'dan hakkını gasbedene (ona Fedek arazisini vermeyen Ebu Bekir'e) Allah lanet etsin. Hz. Abbas'ı şura meclisinden çıkarana (Hz. Ömer'e) Ebu Zer el-Gıfarî'yi sürgün edene (Hz. Osman'a) Allah lanet etsin.» Allah sahabelerden razı olsun, onları lanetleyenleri de lanetlesin.
Hz. Hasan'ı dedesinin yanma defnetmeye müsaade etmeyen Mer-van b. Hakem'e de lanet ibaresi yazdılar. Bütün bunlardan

haberdar olan Muizzu d-Devle, bu tür yazıların yazılmasına karşı çıkmadı. Bu yazıları değiştirmedi. Sonra Ehl-i Sünnet'in bu yazıları sildiklerini ve yerine «Allah, Muhammed ailesine zulmedenleri baştan sona lanetlesin.» ibaresini yazdıklarını ve Muaviye'nin adını açıkça zikredip lanetlediklerini duydu. Bu tür yazıların yazılmasını kendisi emretmişti. Allah onu kahretsin. Onun taraftarları olan Rafizüeri de kahretsin, şüphesiz bunlar yardım görmeyeceklerdir.
Aynı şekilde Seyfü'd-Devle b. Hamdan da Halep'te bu tür yazıların yazılmasına taraftar oldu. Çünkü kendisinde Şiîlik ve Rafiziliğe meyil vardı. Şüphesiz Cenâb-ı Allah, bu gibilerine yardım etmeyecektir. Aksine -heveslerine tabi olduklarından, efendilerini, büyüklerini, babalarını taklid edip peygamberlerini ve âlimlerini terket tiklerin den Ötürü- düşmanlarını kendilerine musallat edip onlara galip kılacaktır. Bu nedenledir ki Fatımîler -ki aralarında Rafîziler ve diğerleri de vardır- Mısır ve Şam diyarını hakim olduklarında Franklar da Şam sahillerine ve Şam mıntıkasının tümüne hatta Kudüs'e gelip istilâ ettiler.
Müslümanların hakimiyetinde Halep, Humus, Hama, Dımışk ve buralara bağlı bazı kazalardan başka bir yer kalmamıştı. Bütün sahil boyu ve diğer yerler Frankların eline geçmişti. Hristiyan çanı ve İncil sembolleri kalelerin zirvesine nakşedildi ve takıldı. Mescidlerdeki İmam mekânları ve diğer şerefli mevkiler Örtülüp kapatıldı. Bunlarla birlikte4nsanlar büyük bir kuşatma ve dinî bir baskı altına alındılar. Müslümanların elindeki bu şehirlerin ahalisi, gece ve gündüz Franklardan yana şiddetli bir korku içindeydiler. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bütün bu belalar, günah işlemenin bir cezası idi. Peygamberlerden sonra mahlu-katın en hayırlısıolan sahabelere açıkça sövmenin belâsı idi.
Bu senede sahabelere sövme nedeniyle Basra halkı arasında da büyük bir fitne meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda insan öldürüldü.
Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Ayn-ü Zerbe şehrini yeniden tamir edip kurdu. Kölesi Necca'yı harekete geçirdi. O da Bizans sınırlarını açtı ve orada Bizanslılardan çok sayıda adam öldürdü ve büyük bir kalabalığı esir aldı. Ganimet elde edip salimen geri döndü. Hacibi-ni de bir askeri birlikte Tarsus'a şevketti. Bunlar da Bizans sınırlarına girdiler. Ganimet ve esir elde ederek salimen geri döndüler.
Bu senede Muiz el-Fatımî, Mağrib ülkesindeki Tabermin kalesini fethetti. Burası, Frank ülkesinin en müstahkem mevkii idi. Yedi buçuk ay süren kuşatma sonucunda burayı ele geçirdi. Sonra Franklar Girit adasına yöneldiler. Girit ahalisi Muiz'den yardım istedi. Muiz de onlara bir askeri birlik göndedi. Giritliler, bu askeri birliğin takviyesi sayesinde Franklar karşısında galip oldular. Hamd ve minnet Allah'adır. [60]

Hicretin Üçyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Muhammed B. Harun

Hasan b. Muhammed b. Harun el-Mühellebî. Muizzud-Devle b. Büveyh'in veziriydi. Ona onüç sene müddetle vezirlik yaptı. Yumuşak huylu, âlicenâb ve vakur bir kimseydi.
Ebu İshak es-Sadî, şöyle anlatmıştır:
«Bir gün onun yanındaydım. Kendisi için yapılmış ve üzerleri gayet güzel süslenmiş bir mürekkep okkası ve sehpa getirildi. Orada bulunan Ebu Muhammed Fadl b. Abdullah eş-Şirazî, gizlice bana şöyle dedi: "Benim buna çok ihtiyacım var. Keşke bunu bana verse de satsam ve parasıyla yararlansam." Ben de ona: "Peki, bunu sana verse kendisi ne ile yazacak?" dedim. O da: "Hazinesine gidersen orada ne kadar çok okka bulunduğunu görürsün." dedi. Vezir, bize kulak verdiği için sözlerimizi duymuş. Ama biz farkında değildik. Akşam olunca mürekkep okkasını ve sehpasını Ebu Muhammed eş-Şirazî'ye gönderdi. Ayrıca on takım elbise ve 5.000 dirhem de para göndermiş, başka hediyeler de eklemişti.
Başka bir gün yine vezir Hasan b. Muhammed'in yanındaydık. Yeni okkasına kalemini batınp evrakları imzalıyordu. Bu sırada bize bakıp: "Bu yeni okkayı hanginiz istersiniz?" dedi. Biz de utandık. O gün kendi aramızda konuştuğumuz şeyleri duyduğunu anladık ve dedik ki: "Allah vezire bu okkadan hayır göstersin ve bize bunun bir benzerini hibe edebilmesi için Allah veziri hayatta bıraksın."»
Hasan b. Muhammed el-Mühellebî, bu senede altmışdört yaşında vefat etti. [61]

Da'lec B. Ahmed B. Da'lec B. Abdurrahman

Künyesi, Ebu Muhammed es-Sicistanî'dir. Horasan, Hülvan, Bağdat, Basra, Küfe ve Mekke'de hadis âlimlerini dinledi. Varlıklı kimselerden olup başkalarına iyilik ve ihsanda bulunmakla şöhret bulmuştu. Sadaka-i cariyeleri, hadisçiler için Bağdat ve Sicistan'da tahsis ettiği vakıfları vardı. Bağdat'ta büyük bir evi vardı. Şöyle derdi: "Dünyada Bağdat gibi güzel bir şehir, Bağdat'ta da Katia gibi güzel bir semt, Katia'da da Ebu Halefin evi gibi güzel bir ev yoktur. Ama Ebu Halefin evi benim evim gibi olamaz."
Darekutnî, onun müsnedini tasnif etmiştir. Bir hadisten şüphelendiğinde onu tümüyle terkederdi. Darekutnî şöyle demiştir:

«Üstadlarımız arasında ondan daha sebatkâr biri yoktur. İlim erbabına ve ihtiyaç sahiplerine cidden çok miktarda para verirdi. Tüccarlardan biri ondan 10.000 dinar borç aldı. O parayla ticaret yaptı. Üç sene içinde o paradan 30.000 dinar kazandı. Da'lec'in 10.000 dinarını alıp cebine koydu ve Da'lec'in yanına geldi. Da'lec ona güzel bir ikramda bulundu. Yemek verdi. İkram işi sona erdikten sonra Da'lec ona: "Hayrola, niçin geldin?" diye sorunca; borçlu tüccar: "Bana lütfedip vermiş olduğun 10.000 dinarını sana getirdim." dedi. Da'lec ona şu cevabı verdi:
- Sübhanallah, ben o parayı bana geri getirmen için vermedim. Git ailene harca.
- Ben vermiş olduğun 10.000 dinarla 30.000 dinar para kazandım ve bu parayı o kazancımdan alıp sana getirdim.
- Git, Allah bu 10.000 dinarı sana mübarek kılsın.
- Malın bu kadar iyilik yapmana nasıl imkân veriyor. Sen bu parayı nereden kazandın?
- Ben gençliğimde hadis toplamakla meşgul iken denizci bir tüccar yanıma gelip bana 1.000.000 dirhem verdi ve şöyle dedi: "Bu parayla ticaret yap, ne kazanırsan seninle paylaşırım, ama zarar edecek olursan zararı sadece ben karşılayacağım. Allah adına bana söz veresin ki eğer bir ihtiyaç sahibi veya kapatılması gereken bir ihtiyaç gördüğün takdirde o ihtiyacı sadece benim paramla karşılamalısın. Şimdi ben bir deniz seferine gideceğim. Eğer ölürsem param senin yanında kalsın ve sana koştuğum şartlara riayet etmelisin ve hayatta bulunduğum sürece bunu sakın kimseye de söyleme." Ben o adam hayatta olduğu sürece bu durumu kimselere anlatmadım.»

Da'lec, bu senenin cemaziyelahir ayında doksandört veya doksan-beş yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [62]

Abdülbaki B. Kani'

Abdülbaki b. Kani' b. Merzuk. Ebü'l-Hasan el-Ümevî. Emevilerin azathsıdır. Haris b. Üsame'den hadis dinleyip rivayet etti Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayette bulundular. Güvenilir bir hadis hafızı idi ama ömrünün sonunda değişti.

Darekutnî dedi ki: «Abdülbaki, hata yapar ve hatasında da ısrar ederdi.» Bu senenin şevval ayında vefat etti. [63]

Tefsirci Ebu Bekir En-Nakkaş

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ziyad b. Harun b. Cafer, Ebu Bekir en-Nakkaş. Tefsirci ve kurrâ idi. Ebu Dücane Sima b. Hareşe'nin azathsıdır. Aslen Musulludur. Tefsir ve kıraat ilminde derin bilgisi vardı. Çeşitli memleketlere giderek birçok üstadlardan hadis dinledi. Ebu Bekir b. Mücahid, Huldî, İbn Şahin, İbn Rızkaveyh ve diğer bazıları kendisinden hadis rivaye ettiler. Kendisinden en son hadis rivayet eden kişi İbn Şazan'dır.
Ebu Bekir en-Nakkaş, kendi başına, münker bazı hadisler rivayet 6tmiştir. Hatasının çokluğuna rağmen Darekutnî onu sika bir ravi saymıştır. Ancak sonraları bu görüşünden vazgeçmiştir. Bazıları ise Nakkaş'ın yalan söylediğini açıkça ifade etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
"Şifaü's-Sudur" adım verdiği bir tefsiri vardır. Bazıları bu tefsire,
Sikamu's-Sudur adını vermişlerdir.
Ebu Bekir en-Nakkaş, şahıs olarak abid, salih ve ibadetlerine önem veren bir kimseydi. Can çekişirken yanında bulunan bir kimse onun bir dua okuduğunu, sonra sesini yükselterek şu ayet-i kerimeyi üç kez tekrarladığını söylemiştir:
"Çalışanlar bunun için çalışsın." (es-Sâffât, 6i.)
Bu ayet-i kerimeyi üç kez tekrarladıktan sona ruhunu teslim etti. Allah ona rahmet etsin.

Ebu Bekir en-Nakkaş, bu senenin şevval ayının ikisinde salı günü vefat etti. Darekutn semtinde bulunan evine defnedildi. [64]

Ebu Bekir El-Harbî

Asıl adı, Muhammed b. Said'dir. Zahid bir kimseydi. İbn Darir adıyla da tanınır. Güvenilir, salih ve abid bir kimseydi. Onun güzel sözlerinden biri şudur:

"Şehvetlere karşı direndim. Nihayet kendi şehvetimde diğer şehvetlere karşı direnir oldu." [65]

Hicretin Üçyüzelliikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda, Muizzud-Devle b. Büveyh; dükkanların kapatılmasını, kadınların kıldan örülme kaba elbiseler giyinerek sokaklara çıkmalarım, yüzlerini açmalarını, saçlarını dağıtmalarını, yüzlerini tokatlamalarını, Hz. Hüseyin için ağıt yakmalarını emretti. Şiilerin çokluğu ve sultanın da onlarla birlikte oluşu nedeniyle Ehl-i Sünnet bunlara karşı koymadı.
Bu senenin zilhicce ayının 10'unda Muizzud-Devle b. Büveyh, Bağdat'ın süslenmesini, çarşı pazarların bayramlardaki gib

geceleyin de açılmasını, mancınıkların kurulmasını, borazanların çalınmasını, ümera kapısında ateş yakılmasını, emniyet yanında da meşaleler kurulmasını ve Gadir-i Hum gününün bayram gibi sevinçle kutlanmasını emretti. Bu, cidden görülmesi gereken muhteşem bir gündü. Ancak açıkça çirkin ve münker bir bid'attı.
Bu senede Bizanslılar Urfa'ya saldırdılar. Ahalinin bir kısmını Öldürüp bir kısmını esir aldılar. Yüklü ganimetler elde ederek geri döndüler. Sonra Bizanslılar hükümdarlarına suikast yaptılar. Onu öldürüp yerine başkasını geçirdiler.
Ermeni hükümdarı ve asıl adı Nikofor olan Domestikos öldü. Bu, Halep'i ele geçiren ve orada çirkinlikler icra eden kişiydi Bunun yerine de başkasını geçirdiler. [66]

Ermeni Hükümdarı Nikofor (Domestikos)'Un Biyografisi

Hicretin 356. senesinde ölmüştü. 355. veya 352. senede öldüğüne dair zayıf rivayetler de vardır. Allah kendisine rahmet etmesin.
Bu mel'un, hükümdarların en katı kalplisi, en azılı kafiri, en güçlüsü ve aynı zamanda en şevketlisiydi. Kendi zamanında Müslümanlarla en çok savaşan ve Müslümanlardan en fazla adam öldüren kişi de oydu. Allah ona lanet etsin.
Hükümdarlığı zamanında Müslümanların sahil memleketlerinin çoğunu istilâ etmiş ve çoğunu da zorla almıştı. Ele geçirdiği bu Müslüman kentlerini Bizans hakimiyetine katmıştı. Çünkü o zamanın Müslüman yöneticileri kusurluydular. Aralarında çirkin bid'atlar vardı. Havas ve avamdan olanların isyanları ortaya çıkmış, bid'atlar her tarafa yayılmış, Rafizilik ve Şiîlik çoğalmış, Müslümanlar arasında Ehl-i Sünnet'ten olanlar kahra uğramışlardı. İşte bu sebepledir ki, düşmanlar Müslümanları mağlup etmişler ve ellerindeki ülkeleri zorla ele geçirmişlerdi. Ülkeden ülkeye firar etmiş olan Müslümanlar şiddetli bir korkuya kapılmış, sıkıntılı bir hayata maruz kalmışlardı. Düşmanların baskınından korkmadıkları bir geceleri yoktu. Yardımına başvurulacak olan zat, yüce Allahtır.
Nikofor (Domestikos), 200.000 savaşçıyla hicretin 351. senesinde ansızın Halep'e baskın yapmış, şehir içinde dolaşmıştı, Halep valisi Seyfu d-Devle onun önünden kaçıp gitmiş, o lânetli de şehri zorla ele geçirmişti. Ahaliden kadın erkek, ancak sayılarını Allah'ın bildiği miktarda insan öldürmüştü. Seyfu d-Devle'nin Halep şehri dışındaki evini yıkmış, mallarını, eşyalarını, teçhizatlarını ganimet edinmiş ve Halep'te güç bulmuştu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Nikofor, Müslümanlarla ve İslâmiyetle savaşmakta aşırı gitmiş, bu uğurda çok çabalar harcamıştı. Hüküm yüce ve ulu Allah'a aittir. Mel'un Nikofor, hangi şehire giriyorsa oradaki savaşçıları ve diğer adamları öldürüyor, kadınları ve çocukları esir alıyor, şehrin camisini kendi atları için tavla ediniyor, camideki minberi kırıyor, minareyi yıkıyordu. Bütün bunları süvari, piyade ve diğer askerleriyle yapıyordu. Bunu âdet haline getirmişti. Nihayet Cenâb-ı Allah, karısını ona musallat etti. Karısı onu, evinin ortasında kendi cariyeleriyle işbirliği yaparak öldürdü. Böylece Cenâb-ı Allah, İslâmiyeti ve Müslümanları onun belâsından kurtarıp rahata kavuşturdu. Müslümanların üzerindeki belâ bulutlarını giderdi. Domestikos'un düzenini altüst etti. Nimet ve lütuf sahibi olan Allah'tır. Her halükârda hamd Allah'a aittir.
Bu senede Konstantiniye hükümdarı ile Domestikos öldü. Böylece Müslümanların sevinci doruğa ulaştı. Güvenlik meydana geldi. Ni-meti ile salih amellerin tamamlandığı ve kötülüklerin yok olduğu Allah'a hamdolsun ki, onun rahmeti sayesinde günahlar bağışlanır.
Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Bu lanetli Nikofor denen ve Domestikos lakabını alan Ermeni hükümdarı, halife Mut Lillah'a bir kaside göndermişti. Bu kasideyi ona katiplerinden biri yazmıştı. O katip, Allah'ın zelil kılıp alçalttığı ve yardımsız bıraktığı; kalbini, kulağını mühürlediği, gözüne perde çektiği, İslâm'dan ve İslâm'ın aslından uzaklaştırdığı kimselerdendi. Bu lânetli Nikofor sözünü ettiğimiz kaside ile övünüyor, Müslümanlara ve İslâmiyete sövüyor, İslâm ülkesinde yaşayan kimseleri, memleketlerini tümüyle, hatta Harem-i Şerifi kısa sürede ele geçireceğini söylemekle tehdit ediyordu. Oysa kendisi hayvanlardan daha aşağı, daha sapık, daha zelil biriydi. Kendisi iffetli Meryem'in oğlu İsa peygamberin dinine yardım etmekte olduğu iddiasmdaydı. Bu kasidesinde Rabbinin yüksek ikram ve selamlarına mazhar olan Rasûlullah (s.a.v.)'a da sataşıyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'a ahirete dek salat-ü selam olsun.
Ben o zamanın insanlarından birinin bu kasideye cevap verdiğini duymadım. Ya bu kaside meşhur değildi, ya da yazarı cevap verilmeye değmez biriydi. Çünkü o, inatçı ve inkarcı biriydi. Manzumesi, kendisinin inatçı bir şeytan olduğunu ispatlıyordu. Ancak bundan bir süre sonra Ebu Muhammed b. Hazm ez-Zahirî ona faydalı ve güzel bir cevap verme şerefine mazhar olmuştu. O bu kasidenin asılsız olan bütün bölümlerine, batıl olan bütün sözlerine doğru cevaplar vermişti. Allah rahmetini Ebu Muhammed'in mezarına yağdırsın. Makamı ve son durağını Cennet kılsın.
O Ermeni mel'unun kasidesini burada nakledecek, ondan sona da muzaffer ve mübarek İslâmî kasideyi ona cevap olarak aktaracağım. Ermeni kâfir, kendi hükümdarının dili ile aşağıdaki kasideyi dile getirmişti. Allah ikisine de dindaşlarına da tümüyle lanet etsin. Âmin, ey âlemlerin Rabbi.
Ben, İbn Asakir'in el yazısı ile kağıda geçirmiş olduğu o kasideyi size naklediyorum. O da bu kasideyi Ferganî'nin "Sılatu's-Sıla" adlı kitabından aktarmıştır:
"Mesihî ve temiz hükümdardan Haşimi ailesinden olan hükümdarların sonuncusuna,

Faziletli ve itaatkâr hükümdara ve müşküller için büyük çözümleri umana,
Duymadın mı benim ne yapacağımı?
Ama gevşeklik musibeti, akıllıca iş yapmana engel oldu,
Üstlendiğin görevi terkedip uykuya dalmış isen,
Ben üzerime düşen görevi yaparken uyumam.
Sınırlarınızda -gevşeklik ve zaafınızdan ötürü- sadece işaretler kalmıştır.
Ermeni sınırlarının tümünü sadakatli ve aslanları andıran yiğitlerimizle fethettik.
Atlarımızı, gemlerini sakız gibi çiğner halde bıraktık.
Onlar Cezire'deki bütün sınırlara ve Kin nesrin'deki ordulara, Avasım'a, Malatya'ya,
Samsat'a, Gerger'e hücum etmeye alışkındırlar.
Denizjerde de sınırdaki yerleri fazlasıyla fethetmişlerdir.
Kızıl topraklı Hades'te askerlerim dolaştı.
Caferi'den sonra Keysum'u bütün sınırlarıyla ele geçirdik.
Oradaki nice aziz ahaliyi zelil kıldık;
Onların kimi köle, kimi hizmetçi oldu.
Suruç setlerini topluluklarımızla tahrip ettik.
Bütün ayaklar üzerinde duran ve yücelen bir rütbemiz vardır.
Urfalılar da bize sığındılar. Bölük pörçük oldular. İnsanı vasfe-den bir topluluk olarak mendil çekip teslim oldular
Re'sü'1-Ayn, sabahleyin miğferlerini taktırarak askerlerini bize şevketti. Biz de kafalarına vurarak savaştık.
Dara'yı, Silvan'ı, Erzen'i, kuşatma altına aldık.
Atlarımızla onlara acılar tattırdık.
Girit'e de gemilerimiz ulaştı. Köpüklü ve dalgalı denizin sırtına binerek oraya vardık.
Ahalisini esir aldık; yumuşak ve uzun saçlarını salıveren kadınlarını da önümüze kattık.
Burada da Ayn-ı Zerbe'yi zorla fethettik.
Evet, bütün zorba ve zalimleri helak ettik.
Halep'e uzandık, onun içine girdik; yıkıcı savaşçılarımızın tümü oranın surlarını yıktı.
Kadınları, sonra kızları alıp önümüze kattık. Çocuklarını da hizmetçi köleler gibi esir aldık.
Seyfu d-Devle ile Nasır Lidinillah denen valileriniz oradan kaçıp yüz üstü süründüler
Akıllıca Tarsus'a da meylettik. Oradakilere acıyı, boğazlarının sonuna kadar tattırdık.
Nice hür ve izzetli yüce kimseler -ki, etraflarında nimetler vardı-onları da esir aldık.
Boyun eğdirip başı açık bir şekilde mehir vermeksizin onları haremimize kattık. Hakimin hükmü olmadan onları eş edindik.
Nice leşi yerde uzanmış halde bıraktık; kan akıtıyorlardı. Dilleriyle boğazları arasından kan geliyordu.
Yolda, nice savaşlarda bahadırlarınız yok oldu.
Onları da hayvanları sürer gibi zorla önümüze katıp sürdük.
Eryah şehrinize, onun içine hücum ettik. Asık suratlı talazların altında oraları ezip geçtik.
Yüksek yerlerini alçalttık, şeklini değiştirdik. Daha Önce nimetler içindeki insanlarını ve hayvanlarını bambaşka bir hale döndürdük.
Orada baykuşlar öter oldu, sesleri yankılandı.
Baharda o sadanın peşi sıra güvercin ağıtları duyuldu.
Antakya da benden uzak değildir.
Orayı da bir gün haremini çiğneyerek fethedeceğim,
Atalarımın meskeni Dımışk'tır. Ben oraya hakimiyetimizi kendi mührümle döndüreceğim.
Mısır'ı da zor kullanarak kılıcımla fethedeceğim.
Oradaki mallanmı ve hayvanlarımı alacağım.
Kâfura hak ettiği cezayı, tarak makas ve kan alıcı kupalar kurarak vereceğim.
Ey Hamdan ailesi, paçalarınızı sıvayın!
Bulutları andıran Rum orduları üzerinize gelmektedir.
Kaçarsanız kana susayan hükümdardan onurluca kurtulursunuz.
Nusaybin'i, Musul'u, atalarımın vatanı Cezire'yi de fethedeceğim, orası bizim cetlerimizin mülküdür
Samarra'yı, Kûsâ'yı, Akbara'yı, Tikrit'i, Mardin'i, Avasım'ı fethedeceğim.
Oradaki erkekleri tümüyle öldürecek, oradaki malları ve kadınları ganimet edineceğim.
Ey Bağdatlılar; vay halinize, siz de paçaları sıvayın!
Tümünüz müstaz'afsmız, hiçbir hedefiniz yoktur.
Deylemî'nin hakimiyetine ve Rafiziliğine razı oldunuz.
Deylemli kölelere kul oldunuz.
Ey Remle sakinleri; vay halinize! Hayvan otlatmak üzere San'a diyarına geri dönün.

Alçalmış olarak, Hicaz toprağına dönen Bizans topraklarını faziletli ve âlicenap kimselere bırakıp gidin.
Bağdat'a doğru askerlerimi sevkedecek, onlar da çok bağışta bulunan efendilerin diyarı olan Babü Tâk'a varacaklardır.
Ben oranın üst tarafını yakacak, surlarını yıkacak, istemeyenlere rağmen çoluk çocuklarını esir alacağım.
Oradaki mallan ganimet edinecek, insanlarım esir alacağım.
Oradakileri intikam kılıcıyla öldüreceğim!
Askerlerimle acelece Ahvaz'a yürüyeceğim ki,
Orada bulunan ipekleri ve sıcak günlerde yüzü yakan ibrişimleri elde edeyim.
Oraları talan edip ateşe verecek, köşklerini yıkacağım.
Öncekilerin yaptığı gibi çoluk çocuklarını ve kadınlarını esir alacağım.
Oradan da Şiraz'a ve Rey'e gideceğim. Bunu bilin!
Horasan benim sarayımdır..Askerleri de haremimdir.
Şâs'a, Belh'e gideceğim; Havat'a, Fergana'ya, Merv'e, Mehazim'e uğrayacağım.
Sâbur'u ve kalelerini yıkacağım.
Yüzü sıcaktan yakan bir günde oraya uğrayacağım.
Kirjnanı ve Sicistan'ı unutmuyorum
Uzaktaki Kabil'i ve Acemlerin mülkünü de ele geçireceğim.
Askerlerimle birlikte Basra'ya da yürüyeceğim.
Oranın, gemilerin hareketinden ötürü gürültüsü ve göz alıcı bir parlaklığı vardır.
Oradan da Irak'ın ortasındaki Vasıt'a ve Küfe'ye uğrayacağım.
Askerlerimizin azimli olduğu bir günde oraları ele geçireceğim.
Oradan çıkıp acelece Mekke'ye gideceğim.
Kesif karanlığı olan, geceleri andıran askerlerimle Mekke'ye gireceğim!
Orayı bir zaman teslim alıp muktedirce ele geçirecek ve orada bütün âlem için hakkı tatbik eden bir kürsüde oturacağım.
Necid'i tümüyle Tihame'yi, Mezhic'i, Kahtan'ı hakimiyetim alanına alacağım.
Yemen'in tümüne gaza yapacak; Zübeyd'i, San'a'yı, Sâda'yı ve Te-haim'i ele geçireceğim.
Oraları insansız, nimetler içinde yüzen ahaliden yoksun ve harap halde bırakacağım.
Yemenlilerin bütün malına ve Karmatilerin mahrumiyet günlerinde yığdıkları mallara sahip olacağım.
Bizimle şereflenen Kudüs'a döneceğim.
Orası yüce bir mekandır. Aslı aabît ve kaimdir, dimdik ayakta duruyor.
Tazim amacıyla secdeye kapanmak için tahtıma çıkacağım.
O zaman yeryüzündeki bütün hükümdarlar karşımda hizmetçiler gibi kalacaklardır.
Orada bütün yeryüzü Müslümanlardan temizlenecek ve bizim gibi temiz dinli lider kimselere kalacaktır. Anlayışsızlardan dünya kurtulacaktır.
Yöneticileriniz zulmettiklerinde ve siz büyük günahları açıkça işlediğinizde size karşı bize zafer ihsan edildi.
Kadılarınız dinlerini satarak makam satın aldılar.
Yakub'un oğlu Yusuf un ucuz bir fiyata satılışı gibi dinlerini ucuz bir kadılık makamı karşısında sattılar.
Size düşman olanlar zahiren yalancı şahitlikte bulunup iftira attılar. Rüşvet karşılığında yalan söylediler. Size karşı güçlü olanların yanında yer aldılar
Allah'ın yerini doğusuyla batısıyla fethedecek ve haçın dinini keskin kılıcımın yardımıyla her tarafa yayacağım.
İsa göklerin üzerinde yüceldi, tahtı semâvatm üstündedir.
Kıyamet gününde onu dost edinen kimseler kurtuluşa ereceklerdir.
Sizin adamınız da toprağa düşecek, üzerine toprak saçacağım... halifenizi öldüreceğim!
O, toprak içinde çürümüş bir vücuda dönecektir.
Siz taraftarları da ölümünden sonra ona sövecek, iftirada bulunacak ve saygınlığını hiçe sayacaksınız."
Evet, kaside bu cümlelerle sona eriyor. Allah bunu yazanı lanetlesin ve Cehennem'e atsın.
«O gün zalimlere, özür beyan etmeleri fayda vermez, lanet onlaradır. Yurdun kötüsü de onlaradır.» (ei-Mü'min, 52.)
Bu kasideyi yazan kişi kıyamet gününde ölmeyi isteyecek ve çılgın alevli Cehennem ateşine bırakılacaktır.
«O gün zalim kimse ellerini ısırıp: "Keski Peygamberle beraber bir yol tutsaydım. Vay başıma gelene! Keşke falancayı dost edinnıe-seydim. Andolsun ki beni, bana gelen Kur'ân'dan o saptırdı. Şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakıyor." der.» (ei-Furkân, 27-29.)
Bu durumdaki kişi eğer bu halde ölürse kâfir olarak ölür.
Şimdi bu kasideye, Endülüslü Zahirî fıkıhçısı Ebu Muhammed b. Hazm'ın irticalen verdiği cevabı aktaracağız. Onu görenlerin dediklerine göre, kâfirin kasidesini duyduğunda Allah, Rasûlü ve dini hesabına öfkelenerek irticalen bu kasidesini söylemişti. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, makamım âli kılsın. Günahlarını bağışlasın. Kasidesi şudur:
"Âlemlerin Rabbi Allah'a ve Haşimi iülâlesinden olan Ranûlul-lah'ın dinin© sığınıp Allah'tan himaye bekleyenden,
Hadi Billah Muhammed et-Taki'den,

Doğru yolu bulup İslâmiyeti en güzel bir şekilde ayakta tutandan, ki Allah'ın selameti onun üzerine peşpeşe gelsin ve bu selamet bütün âlemlerin haşrolunacağı güne kadar devam etsin.
Muhammed el-Hadi'den, sapıklık ve iftira ile konuşan Acemlerin iftiracısı Nikofor'a!
Öyle bir halifeye çağrıda bulundun ki, onun komutanları, avucun-
da tozlanmış resimler gibidirler.
Musibetler hilafeti döneminde başına çöktüler.
Nitekim ondan önceki hükümdarların da başlarına musibetler yağdılar.
Bu nikbetten ve musibetten ötürü âlicenap ve gayretli, aynı zamanda asillerin oğlunun payına musibetler düşmüştür.
Eğer o önceki durumunda ve atalarının zamanındaki gücünde olsaydı,
Size kâselerle zehir içirirdi.
Umulur ki Cenâb-ı Allah, kendi dininin insanlarına şefkat gösterir de;
Bu yüzden ülkenin çürümüş yerleri yenilenir.
O zaman siz yere yüzüstü kap aklanır dmız ve hakikaten bu, Allah'ın lutfuyla olurdu. O hakimler hakimidir.
O zaman onu andığınızda sizi bir utanç bürür,
Sizden tartışmacı her ağız susar, konuşamaz olur.
Hücum ederek mallarınızı yağmaladık. Siz de hücumumuzdan ansızın kaçıp kurtuldunuz. Zayıf azimli kimseler gibi davrandınız.
O esnada sevinç ve neşe içinde âdeta uçtunuz.
Prensipleri eksik ve horlanmış kimseler gibi davrandınız.
Bu durum ancak aklında zayıflık bulunan kimselerde görülür.
Zaman boylelerindeki güzellikleri de başka tarafa çevirir.
İşleri tartıştığımızda güçsüz kalırsınız.
Cahillere zalimin devleti yaraşır.
İhtilaflar aramızda fitne ateşlerini, onların Türkleri ve Deylenıli-leri ile birlikte köleleri hesabına alevlendirdi;
Nankörlük edip hak tanımaz oldular. Kendilerini hayvanların durumlarından yükseklere çıkaranların iyiliğini unuttular.
Ev sahibinin uykuya dalışını fırsat bilen hırsızlar gibi siz o zaman etrafımıza hücum edip saldırdınız.
Bütün Şam mıntıkasını amansız bir darbe ve en büyük bir güçle elinizden çekip almadık mı?
Mısır'ı, Kayrevan diyarını, Endülüs'ü kafalarınıza vura vura zorla almadık mı?
Durumunuz zayıfken dalgalı denizlerdeki Sicilya adasını da elinizden almadık mı?
İstemediğiniz halde, size rağmen mukaddes yerlerinizi, evlerinizi alıp elde etmedik mi?
Beytilahm'i, Kumame'yi ele geçirdik. Şimdi oralar büyük Müslüman liderlerin ellerindedir.
İskenderiye diyarındaki serkisiniz, Kudüs'teki kürsünüz zorla, hoşunuza gitmemesine rağmen elimize geçti. Konstantiniye kürsüsü de yoklara karıştı.
Elde ettiğiniz bütün diyarları tümüyle geri almamız ve şereflice izzetle elde etmemiz kaçınılmazdır,
Yezid, sizin diyarınızın ortasına Konstantiniye kapısına keskin kılıçlarıyla inmedi mi?
Mesleme de ondan sonra aslanlar gibi kükreyen bahadır akserle-riyle oraları ayak altında çiğnetmedi mi?
Sizi Konstantiniye'de geçen asırda inşâ ettirdiği mescidimizde al-çaltıp köleler gibi çalıştırmadı mı?
O mescit ki, hükümdarınızın sarayının bitişiğindeydi.
Bilesiniz ki bu, keskin kılıçlara sahip bahadırların hakkıdır.
Hükümdarınız, Harun Reşid'e; mağluplara özgü vergiyi ve borçlular gibi cizye vermedi mi?
Mısır'da sizi görülmeye değer gücünüzle yağmalayıp talan ettik.
Orada Rahman olan Allah, büyük merhametiyle bizleri kayırdı.
Beyti Yakub'a, Dume sahiplerine oradan da Atlas Okyanusu'na varıp denizlerin dalgalarına kadar uzandık.
Siz hiçbir cuma bizim toprağımıza hücum edebildiniz mi?
Cenâb-ı Allah bunu yapmanıza engel oldu, ey hezimete uğrayanların kalıntıları!
Sizin sadece kuruntularınız vardır ve ahmakça düşlerinizden, uykuda uyuyanların rüyalarından başka bir şeyiniz de yoktur
Yavaş olun bakalım. Hilafetten sonra artık nur kalmaz. Sadece ezenlerin yüzlerini tozlandıran bir sefer kalır.
İşte o zaman kahraman baskıncıların atları sizi ezdiğinde nereye varacağınızı görürsünüz.
Geçmişlerin âdetlerince karanlık gecelerde sizler bizim için ganimetler sınıfına gireceksiniz.
Sizler bizden parmakla sayılabilecek miktarda esirler aldınız, ama sîzin elimizde bulunan esirlerini» bulutlardan ın©n yağmur damlaları sayısıneadır.
Şayet elimizde bulunan esirlerinizi birisi saymaya kalkışacak olursa aciz kalır.
Yağmur serpintilerini kimler sayabilir?
Hamdan'm oğlu Nasır ile Seyfü'd-Devle ve Kâfur sayesinde sizler,
En rezil, en pis amaçlara ulaştınız ve küçücük yerleri elde ettiniz.
Soysuz ve hacamatçının oğullarına hücum ettiniz.
Ama onların itibarı ancak kan emen sivrisineğinki kadardır.

Fakat bundan önce Dimyane'ye veya aslanlar gibi atıcı olan Er-bat mıntıkasına gitseydiniz ya!
Cürcan reisleri, sizleri geceler boyunca önlerine kattılar ve size acıları içirdiler.
Prenslerinizi kızlar gibi esir alıp önlerine kattılar, tıpkı ağaçlıklı kumsallardaki geyikler gibi.
Ama bizi Heraklius'a ve ikramda bulunan yüksek hükümdarlara sorun.
Tenuh, Kayser ve diğerleri bizi size anlatacaklardır.
Nice yüksek tabakadaki kadınları esir aldığımızı da sizlere bildireceklerdir.
Ne kadar müstahkem kaleler fethettiğimi ve sizi ne kadar yaslara boğduğumuzu da söyleyeceklerdir
Hakir ve iftiracıları bırak. Onları lider sayma, onların Öne çıkma iddiaları da olamaz.
Heyhat! Samarra ve Tikrit elinizden çıktı.
Cebel mıntıkasını da yitirdiniz. Artık oralar sizin için boş kuruntulardan başka bir şey değildir.
Oraları artık zayıf kimselerin temenni edeceği yerlerdir. Artık oraları düşündükçe boğazınız sıkılacaktır.
Bağdat'ı yeni bir pazar olarak ele geçirmek istiyorsunuz. Orası damızlık develer için bile bir aylık yoldur ki, o develer güçlü olup karşılaştıkları herşeyi ezerler.
Bağdat, zühd, ilim ve takva ehlinin mahallidir.
Orası her âlim kişinin seçtiği bir menzildir.
Şarap rengini andıran kumsalı bırakın, artık orası parlak ve mukavemetli Müslümanların elindedir.
Şam'dan da vazgeçin. Orada büyük bir İslâm ordusu vardır.
O ordunun askerleri, uçan kuşların içinden uçup geçtikleri bulutlar gibidir. Sanki onlar ayakları üzerinde uzaklaşırlar. * Öyle bir darbe ki, küfre bütün mezelletleri indirir.
Sikkecinin beyaz dirhemlere damga vuruşu gibi, küfre de zillet damgası vurur.
Hicaz taraflarında isa, bulutlardan inen sicim gibi yağmurları andıran büyük ordular vardır.
O ordularda Adnan oğullarından cömert, âlicenap ve bahadır askerler vardır.
Kahtan boyundan da ataları asil olan kimseler vardır.
Kudaalîlardan bir cemaatla karşılaşırsanız, kupkuru şeyleri bile paralayan aslanlar görmüş gibi olursunuz.
Sabahladığınızda size daha önce beraber iken karşılaştıkları sıcak dostluğu hatırlatırlar.
Bir zamanlar onlar asil atları sizin tarafınıza doğru sürüyorlardı.
Sizler de sanki ganimetler içinde, garantide imişcesine geldiniz.
Yakında size öyle topluluklar gelecek ki,
Kentleri elde etme hatıralarını size unutturacaklardır.
Mallarınız ve canlarınız onlara helaldir.
Ancak kanınızı akıtmak ve malınızı ganimet edinmekle göğüslerdeki hararet diner.
Arazileriniz onlar için hak olacak ve o hakkı kendi aralarında paylaşacaklardır.
Nitekim bir zamanlar adil ölçülerle onlar bunu yapmışlardı.
Horasan'dan bir cemaat ansızın üzerinize gelirse;
Şiraz'dan, Rey'den ayakları sağlam basan askerler size hücum ederse;
O zaman sizin yapacağınız tek şey vardır ki, onu da size hatırlatıyoruz: Zillet ve korkudan parmakları ısırmak!
Uzun süre sizi diyarınızda ziyaret etmişlerdi, bir yıllık yoldan çarpıcı atlarıyla gelmişlerdi.
Sicistan ve Kirman'a gelince; buralar öncelikle geri alınacaktır.
Kabil ve Hülvan ise zayıf kişilerin bile elde edebileceği yerlerdir.
Fars'ta ve Sus'ta büyük ve kalabalık ordular vardır.
İsfahan'da sel gibi akan parlak şimali askerler vardır.
Eğer bunların hepsi size gelecek olurlarsa,
Hayvanatın reisleri olan aslanların avına dönersiniz.
Parlak Basra'da ve yükselen Kûfe'de bir de Vasıfta büyük askeri birlikler vardır.
Buralarda sayı ve teçhizat çokluğu bakımından kumsallardaki kum taneleriyle boy ölçüşebilecek kalabalık ordular vardır.
Bunlara düşmanlık eden kimse artık rahatını bulamaz.
Allah'ın Mekke'deki Beytine gelince; Allah orayı kayırmış, şereflendirmiş, bütün mahlukat için onurlu bir yer kılmıştır.
Bütün yeryüzü ahalisi inanarak orayı kutsal bir yer sayar.
Yeryüzünü bir yüzük sayarsanız, orası yüzüğün kaşı gibidir.
Rahman olan Allah orayı hakkıyla savunur.
Oraya yan gözle bakmak bile mümkün değildir.
Habeşlilerin askerleri orada, filleriyle birlikte Ebabil kuşlarının çakıl taşlarıyla helak oldular.
Öyle ki, Ebrehe'nin askerleri orada sel gibi akan büyük bir kalabalık teşkil etmekteydiler,
Ama Harem-i Şerif ve Batha'dakî binalar korundular.
Mustafa (a.s.)'m kabr-i şerifi, hoş kokulu bir ortamdadır.
Orayı karanlık geceleri andıran büyük bir askeri kitle korumaktadır.

O kitleyi yüksek melek orduları komutaları altına alıp savunmaktadırlar; onlar namaz kılan, oruç tutan her Müslümanı müdafaa ederler.
Karşınıza çıkacak olursak; asırların canlıların kemiklerini darmadağın edişi gibi, biz de sizi çürümüş kemiklere döndürürüz.
Müstahkem mevki olan Yemen'de hücum edici bahadırlar vardır.
Karşınıza çıkacak olurlarsa sizi lokma lokma yutarlar.
Yemame diyarının iki tarafında, ellerinde hüccet bulunan boylu, boslu, güçlü bir topluluk vardır.
Sizi ve güçlü Karmatileri; akıllı ve uğurlu bir devlet sayesinde mahvettik.
O devletin başında hakkın halifesi Nasirüddin vardı.
O £llah yolunda kınayıcıların kınamasından çekinmezdi.
Onun ataları Hz. Abbas'ın evladına kadar uzanır.
Onların tümünde genel bir övünç kaynağı vardır; o övünç onlarda köpüklü bir dalga gibidir ve yumuşaktır.
Onlar öyle hükümdarlardır ki, şansları hep zaferle yar olmuştur.
Onların geçmişlerine de geleceklerine de "Hoş geldiniz" diyoruz.
Onların mahalli, Kudüs mescidinde vaya Bağdat menzillerinde âlicenap kimselerin mahallidir.
Adiy ve Teym kabilesi de Esedoğulları'nm yüksek tabakalarından olan bu yüksek ve salih kimselere de "Hoş geldiniz" diyoruz.
Yine onlara: "Siz, ne hoş insanlarsınız." diyoruz.
Onların geçmişteki hayırlı kimselerine de merhabalar diyoruz.
Onlar ki, İslama kötlü bir zaferle yardım ettiler.
İstemeyenlere rağmen onlar beldeleri fethettiler.
Yavaş olun bakalım, Allah'ın vaadi gerçekleşecektir.
Küfür ehlini paramparça olmaya, lokmalar haline gelmeye mecbur edecektir
Konstantiniye ve komşu bölgeleri fethedilecek ve sizi parçalayıcı kartalların pençesine düşüreceğiz.
Çin ve Hind'i, Türk ve Hazar mıntıkasının askerleriyle zor kullanıp fethedeceğiz.
Rahman'ın bize verdiği sözler gerçektir.
Hasta akıllıların emelleri gibi değildir.
Sizin diyarınızın ve beldelerinizin en uç noktalarına kadar sahip olacak ve size delici mızrakların zilletini arkadaş kılacağız,
Neticede islâmiyet'in hükmünün, vurucu askerleriyle haryere yayıldığı görülecektir.
Ey teslis inancına ve dinine bağlı kimse! Ey yardımdan mahrum kalmış kişi! Ey akıldan ve makul şeylerden uzak insan!
Sen, günahı apaçık olan şeylerle İslâmiyet'i mukayese mi ediyorsun?
Başkasının emrine giren bir mahlukun dinine bağlanıyorsun, öyle mi?
Vay senin haline! Senin helakin dünyalara gizli değildir.
İncilleriniz uydurmadır. Bu İndilerde öncekilerin sözleri karmakarışık hale gelmiş ve onlar büyük günahlar işlemişlerdir.
Haça her zaman secde ediyorsunuz, ey hayvan akıllı kimseler!
Tanrınız diye iddia ettiğiniz İsa'yı sapıklığınız nedeniyle çarmıha gerdiniz.
Bunu en rezil ve en günahkâr Yahudilerin elleriyle yaptırdınız.
Biz İslâm dinine bağlı olup Rabbimizin bir olduğuna inanırız.
Başka hiçbir din sahibinin dini, İslâm'a mukavemet edemez.
Muhammed (s.a.v.)'in hidayet getiren risaleti,
Haksızlıkları ortadan kaldırmakla gerçekleşmiş ve doğruluğu anlaşılmıştır.
Hükümdarlar onun bütün mevsimlerde temiz ve gerçek olan burhanını, delilini görünce;
Gönüllü olarak onun dinine bağlandılar.
Nitekim San'a'daki devlet hakimi ve güçlü adamların bulunduğu Amman halkı da İslâm'a teslim oldular.
Diğer Yemenli hükümdarlar da teslim olup İslâm'a girdiler.
Bahreyn beldesindeki Lehazim kavmi de Müslüman oldular.
Korkudan veya bir menfaat ummaktan dolayı değil; bunlar ihlas-la Allah'ın dinine icabet ettiler.
Yoksa bunlar, yoksul kimsenin avucuna girecek bir menfaate de göz dikmiş değillerdi.
Gönüllü ve kendi rağbetleriyle yakîni inanca sahip oldular; karşıtları susturan.
Burhanlara kesin inanarak taçları başlanna koydular.
İslâm'ın ilâhı da güçlü bir zaferle dinimizi korudu.
İslâm düşmanlarını da develerin tabanları altında ezdirdi. *
İslâm peygamberi fakir olup yalnızdı; bir aşiret ona yardımcı ol-
Ona laf atan v© onun sıkıntılı haline sevinen kimseler© karşı da hiçbir topluluk onu savunmadı.
Onun yanında, kendisine yardımcı olan kimseye verilecek bir mal da yoktu.
Ne korkan kişinin savunması, ne de teslimiyet vardı onda.
Kendisine yardımcı olan kimselere özel olarak bir mal vermeyi de vaad etmedi.
Aksine o, en güçlü koruyucu tarafından korunmuştu.

Güçlü ve esir alıcı kimselerin kuvveti,
Onu hakkı söylemekten alıkoymadı ve hiçbir zalimin eli de onun cismine zarar veremedi.
Ama sizin peygamberiniz İsa'ya iftira ettiler, yalan söyleyip sapıkhkta bulundular.
Her tokat vuran kişi onun yüzünü tokatladı.
Oysa siz onun sizin Rabbiniz olduğunu iddia etmiştiniz.
Vay sizin bu sapıklığınıza! Kıyamette kör olacaksınız.
Cenâb-ı Allah, kendisinin bir eşi ve oğlu olacağını kabul etmedi.
Neticede küfrün propagandacıları pişmanlık içinde olacaklardır.
Bunlara rağmen İsa, Allah'ın kulu, peygamber ve şerefli bir kimsedir.
Allah'ın yarattığı bir varlıktır. İddiacıların sözlerine inanılmaz.
Hiç Rabbin (İsa'nın) yüzü tokatlanır mı?
Sizin bu dininiz yok olsun!
Siz böyle demekle bütün zalimlerin üstüne çıkarak daha zalim oldunuz.
Peygamber Muhammed (s.a.v.), nice mucizeler ortaya koydu.
Onun ortaya koyduğu bilgiler şirki ezip geçti.
Bütün insanlar onun hakkını desteklemekte eşittirler.
Hayır, herkese bağışta o adeta hizmetçi gibiydi.
Araplar, Habeşler, Farslar, Berberiler, Kürtler...
Bütün bunlar onun rahmet kadehini ele geçirdiler.
Kiptiler, Enbatiler, Hazarlılar, Deylemliler,
Rumlar; onun uğruna fırtınalara ve belalara katlandılar.
Geçmişlerinin küfrünü kabul etmediler.
Kalıcı bir saadet şansını elde ettiler.
Bu saadet sayesinde hak dine tümüyle girdiler.
İlâhın ahkâmına boyun eğdiler.
Ondan önce Danyal'm gördüğü rüyanın yorumu böylece doğrulanmış oldu ve bu kaçınılmaz idi.
Hintliler, Sindiler, Müslüman olup hidayet dinine girdiler.
Acemlerin dinini reddettiler.
Göklerdeki ay bir mucize olarak onun emri ile ikiye bölündü.
Elindeki bir ölçek buğdayla bütün bir cemaatın karnı doydu.
Avucunun ortasından pınar gibi su aktı.
O su ile büyük bir kalabalık olan askerlerini suya kandırdı.
Akılların tasdikini gerektiren şeyleri mucize olarak ortaya koydu.
Ayaklı hayvanların iddiası gibi boş iddialarda bulunmadı.
Güneş doğduğu ve karanlık gecelerde onun peşinden geldiği sürece Allah'ın selamı onun üzerine olsun.
Onun delilleri ve burhanları güneş gibidir; sizin sözlerinize benzemez.
Sizler cevher ile teslisin unsurlarını birbirine karıştırdınız,
Bizim kadim ve hadis olan herşey hakkında bilgimiz vardır.
Sizlerse yuları açıkça görünen eşeklersiniz.
Siz anlamı zayıf, nazmı gevşek, soğuk ama yutağı geniş bir şür ortaya koydunuz.
Ama bizimkisi, içinde zümrütler, inciler, yakutlar bulunan ve usta bir sanatkâr tarafından işlenen bir gerdanlık gibidir."
Bu senede (hicretin 352. senesinde), İbn Ebi'ş-Şevarib kadılıktan azledildi. Sicilleri bozuldu. Kadılığı zamanında verdiğ
hükümler iptal edildi. Yerine Ebu Bişr Ömer b. Ektem b. Rızk atandı. İbn Ebi'ş-Şevarib'in her sene verdiği harçtan kendis
muaf tutuldu.
Bu senenin zilhicce ayında yağmurlar geciktiğinden ötürü insanlar yağmur duasına çıktılar, ama yağmur yağmadı.
"el-Muntazarr" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, tarihçi Sabit b. Sinan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kendilerine güvendiğim bir cemaatın bana anlattığına göre bazı Ermeni komutanları, hicretin 352. senesinde Nasirü'd-Devle
b. Hanı-dan'a, yaşları yirmibeş olan iki Ermeniyi babalarıyla birlikte göndermişlerdi. Bu adamların iki göbekleri, iki karınları,
iki mideleri vardı; ama doymaları ve suya kanmaları değişik orandaydı. Bunlardan biri kadınlara diğeri ise oğlan çocuklarına
meylederdi. Bu nedenle aralarında anlaşmazlık ve tartışma meydana geliyordu. Hatta bazen Öyle oluyordu ki, bunlardan biri
diğeri ile konuşmamaya yemin ediyor, günlerce küsülü kalıyorlar, sonra barışıyorlardı. Nasirü'd-Devle bunlara 2.000 dirhem
para verdi. Kendilerine hil'atlar giydirdi ve onları İslâm'a davet etti. Rivayete göre bunların ikisi de Müslüman olmuşlardır.
Nasirü'd-Devle, insanlar onları görsünler diye bu ikisini Bağdat'a göndermek istedi. Ama bu niyetinden vazgeçti. Daha sonra
bu ikisi babalarıyla birlikte memleketlerine döndüler, Biri hastalanıp öldü, kokuştu, diğeri hayatta kaldı; ama bir türlü ölen
kardeşinden kurtulması mümkün olmadı. İkisi böğürlerinden birbirlerine yapışık idiler. Nasirü'd-Devle bunları birbirinden
ayırmayı düşündü. Bu amaçla tabipleri topladı, fakat bu mümkün olmadı. Biri Ölünce, babalan diğerini ondan ayırmak

hususunda şaştı, ne yapacağım bilemedi. Bir müddet sonra, Ölenin acısına dayanamayıp kederlenen diğer kardeş de hastalandı ve öldü. İkisi bir mezara defnedildiler.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ömer b. Ek-sem b. Ahmed b. Hayyan b. Bişr Ebu Bişr el-Esedî de vardır. Bu zat, hicretin 284. senesinde doğdu. Halife Muti zamanında Ebü's-Saib Ut-be b. Ubeydullah'ın yerine vekâleten kadılığa atandı. Sonra kadi'1-ku-datlık mertebesine terfi etti. Şafiîlerden Ebü's-Saib'den sonra, kadi'I-kudatlığa sadece o atanmıştır. Kadılıkta çok iyi bir gidişatı vardı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [67]

Hicretin Üçyüzellıüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının ortasında Rafiziler -önceki senelerde de yaptıkları gibi- Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Bu nedenle Rafizilerle, Ehl-i Sünnet arasında şiddetli bir çarpışma meydana geldi, mallar yağmalandı.
Bu senede Seyfü'd-Devle'nin kölesi Neca, kendisine karşı isyan etti. Şöyle ki: Neca, geçen sene, Harranlılara baskın yaparak mallarını gasbetmiş, onlardan çok miktarda mal ve para almış, isyan bayrağını çekip Azerbaycan'a doğru yürümüş, oranın bir kısmını Ebü'l-Verd adındaki bir a'rabinin elinden almış, Ebü'l-Verd'i öldürmüş ve onun mallarının çoğunu gasbetmişti. Böylece gücü fazlalaşmıştı. Sey-fü'd-Devle, onun üzerine yürüdü ve kendisini yakaladı, öldürülmesini emretti. Görevliler tarafından Seyfü'd-Devle'nin huzurunda öldürülerek cesedi pisliklerin arasına atıldı.
Bu senede Domestikos, Misis'e gelip şehri kuşattı. Surları deldi. Şehir halkı ona karşı memleketlerini savundular. Domestikos da oraya bağlı büyük bir köyü yaktı, çevresinde bulunan ahaliden 15.000 kişiyi öldürdü. Askerleri Adana ve Tarsus şehirlerinde büyük bir fesat çıkardılar. Kendisi de ülkesine geri döndü.
Bu senede Muizzü'd-Devle, Musul'a ve Cezire-i îbn Ömer'e hücum etti. Musul'u ele geçirdi. Orada bir müddet ikamet etti. Musul valisi ona haber salarak barışmak istediğini bildirdi. Valinin kendisine her sene bir miktar mal ve para vermesi, ayrıca Nasirü'd-Dev-le'nin oğlu Ebu Tağlib'in kendisinden sonraki dönem için veliahd olması şartıyla barış antlaşması yaptılar. Bundan sonra Muizzü'd-Devle, İbnü'l-Esir'in detaylı olarak anlattığı birçok işlerin yapılmasından sonra Bağdat'a göndü.
Bu senede Deylem ülkesinde Hz, Hüseyin evladından olup İbnü'r-Rai adıyla meşhur olan Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyi isyan etti. Etrafında çok sayıda adam toplandı, insanları kendisine bey'ata çağırdı ve Mehdi lakabını aldı. Aslen Bağdatlıydı, ama Deylem ülkesinde namı yükseldi. İbn Nasır el-Alevî ondan kaçtı.
Bu senede Ermeni hükümdarı Domestikos'la birlikte Bizans imparatoru Tarsus'a hücum etti. Şehri bir süre kuşatma altında tuttular. Bu yüzden burada pahalılık başgösterdi. Halk vebaya yakalandı ve çokları öldü. Bundan sonra kuşatmacılar da geri döndüler.
"Allah, inkâr edenleri kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar. Savaşta; inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah, kuvvetli olandır, güçlü olandır." (ei-Ahzâb, 25.)
Bunlar İslâm ülkesini tümüyle istilâ etme azmindeydiler. Çünkü İslâm ülkesinin hükümdarı ve yöneticileri iyi kimseler değillerdi. Sa-
habeler hakkında kötü düşünceleri vardı, ama Cenâb-ı Allah İslara ülkesini korudu, Rumlar da ziyan içinde geri döndüler.
Bu senede Sicilya'da Muhtar savaşı meydana geldi. Şöyle ki: 100.000'e yakın Frank ve Rum askerleri Sicilya'ya hücum ettiler. Sicilyalılar da Muiz el-Fatımî'ye haber salarak ondan yardım istediler. O da bir filo ile üzerlerine takviye askeri gönderdi. Bu adada Müslümanlarla müşrikler arasında büyük bir savaş cerayan etti. İki. taraf da sabahtan ikindiye kadar dayanıklılık gösterdiler. Sonra Rum komutanı Moil Öldürüldü. Bu yüzden Rum askerleri cepheden firar edip hezimete uğradılar. Müslümanlar onlardan çok sayıda asker öldürdü. Franklar derin bir su vadisine düştüler. Çokları boğuldu. Geri kalanlarda gemilere bindiler ve döndüler, Sicilya valisi Ahmed, peşlerine gemileri taktı. Onları denizde yakaladı ve yakaladıklarını öldürdü. Müslümanlar bu savaşta çok mal, eşya, silah ve hayvanı ganimet olarak elde ettiler. Ganimetler arasında üzerinde şu ibarenin yazılı olduğu bir kılıç bulunmaktaydı: "Bu Hind kılıcının ağırlığı 170 mıskaldır. Bununla Rasûlullah (s.a.v.)'in huzurunda uzun süre savaşılmıştır." Bu kılıcı da armağanlar arasına katarak İfrikiye'ye Muiz el-Fatımî'ye gönderdiler.
Bu senede Karmatîler, Taberiye'yi Mısır ve Şam hakimi İhşid'in elinden almak için hücum ettiler. Bu arada Seyfü'd-Devle'den -silah yapımında kullanmak üzere- kendilerine demir yardımında bulunmasını istediler. O da Rakka şehrinin çelikten mamul kapılarını söktü. Ayrıca, pazarlarda ve satıcıların ellerinde bulunan okkaları da topladı ve bütün bunları Karmatîlere gönderdi. Onlar da, "Bu kadarı bize yeter." diye bildirdiler.
Bu senede Muizzü'd-Devle, halifeden izin isteyerek hilafet sarayını gezip dolaşmak istedi. Halife kendisine bu izni verdikten sonra saraya girip dolaşmaya başladı. Halife de hizmetçisini ve muhafızını onunla birlikte saraya gönderdi. Sarayın içinde dolaşmaya başladılar. Fakat Muizzü'd-Devle, bir ara korkuya kapıldı ve işi bir an evvel bitirmek için çabucak dolaşmaya başladı. Kendisine bir suikast yapılmasından ve sarayın dehlizlerinde öldürülmekten korkmuştu. Derken hemen saraydan çıktı ve salimen kurtulduğundan ötürü Allah'a şükür için 10.000 dirhem sadaka verdi. O günden itibaren halife Mu-ti'e olan sevgisi daha da fazlalaştı. Sarayda gördüğü hayret verici şeylerden biri, cidden güzel bir kadın suretinde yapılmış olan bir heykeldi ki, tunçtan yapılan bu heykelin çevresinde hizmetçi kılığında küçücük heykelcikler vardı. Bunlar Muktedir'in zamanında halifeye getirilmiş ve cariyeler ve kadınlar buna bakıp eğlensinler diye saraya konulmuştu. Muizzü'd-Devle, bunu halifeden istemeye

niyetlendi ama, sonra başka düşüncelerle bundan vazgeçti.
Bu senenin zilhicce ayında Kûfe'de bir adam ortaya çıkıp isyanda bulundu ve kendisinin Alevi olduğunu iddia etti. Yüzüne peçe takıyordu. Bu yüzden kendisine peçeli anlamına gelen «Müteberki1» adı verildi. Fitnesi büyüdü, namı her tarafa yayıldı. Onun bu isyanı, Mu-İzzü'd-Devle'nin Bağdat'ta bulunmadığı ve Musul işiyle uğraştığı bir zamana denk geldi. Muizzü'd-Devl Bağdat'a dönünce Müteberki' saklandı ve başka yerlere gitti. Bundan sonra başarılı bir sonuç elde edemedi. [68]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388-389.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/389-390.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/390.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/390.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391-392.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393-394.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394-395.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/395-396.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/396.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/397.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/397-398.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398-399.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/399.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/399-400.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400-401.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/403.
[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/403-404.
[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/404.
[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405-406.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/406.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/406.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/407-408.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409-410.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410-413.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/413-414.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/414-415.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/415.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/415-415.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/416.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/416.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/417-430.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/431-433.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Üçyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bekkâr B. Ahmed
Ebu İshak El-Cehmî
Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesi
Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Meşhur Şair Mütenebbî
Muhammed B. Hibban
Muhammed B. Hasan B. Yakub
Muhammed B. Abdullah B. İbrahim
Hicretin Üçyüzellibeşincî Senesi
Hicretin Üçyüzellibeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Davud
Muhammed B. Hüseyin
Ebu Bekir B.Ciabî
Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesi
Muizzü'd-Devle B. Büveyh'în Vefatı
Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Ferec El-İsfahanî
Süyfü'd-Devle
İhşid Kafur
Ebu Alı El-Kalî
Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesi
Hicretin Üçyüzellîyedinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhur Şahsiyetler
Ömer B. Cafer B. Abdillah
Muhammed B. Ahmed B. Ali B. Muhalled
Kâfur B. Abdullah El-İhşidî
Hicretin Üçyüzellisekizinci Senesi
Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin
Muharib B. Muhammed B. Muharib
Ebü'l-Hüseyin Ahmed B. Muhammed
Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesi
Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Süleyman B. Ahmed B. Eyyüb
Şair Refa Ahmed B. Sırrı Ebü'l-Hasan
Muhammed B. Cafer
Muhammed B. Hasan B. Abdillah El-Acurî
Muhammed B. Cafer B. Muhammed
Muhammed B. Davud Ebu Bekir Es-Sofi
Muhammed B. Ferhanî
Ahmed B.Feth
Hicretin Üçyüzaltmışbirînci Senesi
Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Said B. Ebi Said El Cenabı
Osman B. Ömer B. Hafif
Ali B. İshak B. Halef
Ahmed B. Sehl
Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesi
Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sirri B. Ahmed B. Ebi's-Sırrî
Muhammed B. Hanî
İbrahim B. Muhammed
Said B. Kasım
Muhammed B. Hasan B. Kevser B. Ali
Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesi
Mutinîn Hal' Edilip Tai'in Halifeliğe Geçmesi
Muiz El-Fatımî İle Hüseyin Arasındaki Savaş
Muiz El-Fatımî'nin, Dımışk'ı Karmatîlerin Elinden Kurtarması
Fasıl
Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abbas B. Hüseyin
Ebu Bekir Abdülazîz B. Cafer
Ali B. Muhammed
Şair Ebu Firas B. Hamdan .
Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesi
Dımışk Şehrinin Fatımîlerin Elinden Alınması
Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Türkhacib Sebüktekin
Hicretin Üçyüzaltmışbeşinci Senesi
Hicretin Üçyüzaltmışbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Cafer B Muhammed B. Selem

Sabit B.Sinan
Hüseyin B. Muhammed B. Ahmed
Ebu Ahmed B. Adiy El-Hafiz
Muiz El-Fatımî
Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesi
Sebüktekin'in Hakimiyetinin Başlangıcı
Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Yakub Yusuf
Hüseyin B. Ahmed
İsmail B. Nüceyd
Hasan B.Büveyh
Muhammed B. İshak
Muhammed B. Hasan
Kadı Münzir El-Belütî
Ebü'l-Hasan Ali B. Ahmed
Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesi

Hicretin Üçyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bekkâr B. Ahmed

Bekkâr b. Ahmed b. Bekkâr b. Beyan b. Bekkâr b. Dürüstveyh b. İsa. Kurra idi. Abdullah b. Ahmed'den hadis rivayet etti, Eb 1-Hasan el-Hammanî de kendisinden rivayet etti. Güvenilir bir ravidir. Altmış seneden fazla bir süreyle Kur'ân okuttu. Allah ona rahmet etsin. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmiş yaşını aşıp seksen yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Hayzuran mezarlığına Ebu Hanife'nin mezarının yanına defnedildi. [1]

Ebu İshak El-Cehmî

Hicretin 250. senesinde doğdu. Hadis dinleyip rivayet etti. Kendisine hadis okuması teklif edildiğinde, 100 yaşını aşmadıkça hadis okumayacağına yemin ederdi. Allah, onun bu yeminini yerine getirdi. 100 yaşını aştıktan sonra hadis okumaya ve rivayet etmeye başladı. 103 yaşında bu senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [2]

Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Şiîler, önceki âdetlerini devam ettirerek Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Dükkanlar kapatıldı, etrafa mendiller asıldı. Kadınlar saçlarım başlarını açıp sokaklara çıktılar. Ağıtlar yakıp çarşıda pazarda Hz. Hüseyin için yüzlerini tokatladılar. Oysa bu, İslâmiyette hiç de ihtiyaç duyulmayan bir zorlama idi. Eğer bu övünülecek bir iş olsaydı, bu ümmetin ilkleri ve hayırlıları bunu yaparlardı. Kaldı ki, onlar bunlara nisbetle bu işe daha lâyık idiler.
«Eğer hayırlı bir iş olsaydı bu hususta onlar bizden öne geçemezlerdi.» (el-Ahkâf, 11.)
Ehl-i Sünnet, İslâm büyüklerine uyar ve asla bid'at çıkarmaz. Sonra Ehl-i Sünnet bu yüzden Rafizilere hücum etti. Rafîzileri yuvası olan Berasa Mescidi'ne baskın yaptı. Ve orada bulunan bazı Rafizi -leri Öldürdüler.
Bu senenin receb ayında Bizans imparatoru büyük bir orduyla Misis'e geldi. Zor kullanarak orayı ile geçirdi. Halkın bir kısmını öldürdü. Geride kalanları esir aldı, önüne katarak götürdü. Bunlar 200.000'e yakın kişiydiler. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Bundan sonra imparator Tarsus'a geldi. Halk kendisinden eman diledi. Onlara eman verdi. Ancak Tarsus'u terkedip gitmelerini, başka yere taşınmalarını emretti. Tarsus'un Büyük Camii'ni kendi atları için tavla edindi. Minberi yaktı. Caminin kandillerini kendi memleketinin kiliselerine taşıttı. Tarsuslularının bir kısmı onun yanına katılıp Hristiyanlığa geçtiler. Allah ona lanet etsin. Tarsuslularla Misis-lilere daha önce büyük bir belâ ve kıtlık ile şiddetli bir veba isabet etmişti. Öyle ki, onlardan günde 800 kişi ölüyordu. Bu da yetmezmiş gibi Bizans imparatorunun hücumu karşısında daha büyük bir musibete maruz kaldılar. Yağmurdan kaçarken doluya yakalandılar. Bizans imparatoru, İslâm ülkesine daha yakın olabilmek amacıyla Tarsus'ta ikamete niyetlendi. Sonra bu iş kendisi için zor gelince, Konstantini-ye'ye gitti. Beraberinde ve hizmetinde Ermeni hükümdarı mel'un Do-mestikos da vardı.
Bu senede hacıların kafile başkanlığı, Talibilerin nakibi Ebu Ah-med Hasan b. Musa el- Musevî'ye verildi. O, Razi ile Murtaza'nm babasıdır. Nakiblik ve hac emirliğine atandığına dair ferman yazılıp kendisine verildi.
Bu senede Muizzü'd-Devle'nin kız kardeşi vefat etti. Halife de bir gemiye binerek başsağlığı için Muizzü'd-Devle'nin yanına geldi. Muiz-zü'd-Devle onun huzurunda yeri öptü. Gelişinden ötürü ona şükranlarını sundu. Bu sadakat ve samimiyetinden ötürü ona teşekkürlerini bildirdi.
Bu senenin zilhicce ayının 12'sinde Rafîziler -Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi- âdet üzere Gadir-i Hum bayramın

kutladılar.
Bu senede İbnü'l-Ahvazî adındaki bir adamın desteği ile Reşik en-Nesimî Antakya'yı istila etti. Reşik, değirmen kiralayıp çalıştıran bir kimseydi. İbnü'l-Ahvazî, Antakya'yı alması için onu tamahlandır-dı ve bu uğurda ona çok mal verdi. Seyfü'd-Devle'nin Meyyafarikin işiyle uğraşmakta olduğunu, Halep'e dönemeyeceğini söyledi. Sonra ikisi birlikte Antakya'yı aldıktan sonra ordularıyla Halep üzerine yürüdüler. Kendileri ile Seyfü'd-Devle'nin Halep vali vekili arasında büyük savaşlar cereyan etti. Reşik, şehri ele geçirdi. Vali vekili kaleye sığındı. Sonra Seyfü'd-Devle'nin, Beşşare adındaki kölesi komutasında gönderdiği takviye kuvvet, vali vekiline ulaştı. Reşik bozguna uğradı. Atından düştü. Bedevilerden biri tez davranarak onu öldürdü. Başını koparıp Halep'e götürdü. Bundan sonra İbnü'l-Ahvazî yalnız başına Antakya'ya döndü. Halep'te emir olarak Rumlardan Dezber adında birini, daha sonra halife kılmak amacıyla da "Üstad" adını verdiği bir Aleviyi bıraktı. Ancak Halep vali vekili Kar'uye bunların amiri pozisyonunundaki İbnü'l-Ahvazî'nin üzerine hücum etti. İkisi şiddetlice savaştılar. İbnü'l-Ahvazî onu mağlup etti ve Antakya'da hakimiyetini kurdu. Seyfü'd-Devle Halep'e döner dönmez orada sadece bir gece kaldı. Sonra Antakya üzerine yürüdü. İbnü'l-Ahvazî onun karşısına çıktı. İkisi şiddetle savaştılar. Dezber ile İbnü'l-Ahvazî bozguna uğradılar. Esir alındılar ve Seyfü'd-Devle ikisini de öldürdü.
Bu senede Karmatîlerden Mervan adında bir adam -ki bu, Seyfü'd-Devle tarafından atanan ve yolların muhafizlığını yapıp güvenliğini sağlayan bir kimseydi- Humus'ta ayaklandı. Orayı ve çevresini ele geçirdi. Halep'ten Emir Bedir komutasında bir ordu onun üzerine hücuma geçti. İki taraf savaştılar. Bedir ona zehirli bir ok atarak okunu isabet ettirdi. Fakat o esnada Mervan'm adamlarıda Bedir'i esir aldılar. Mervan huzurunda onu eli kolu bağlı vaziyette öldürttü. Ama bundan bir kaç gün sonra da Mervan'm kendisi de öldü. Adamları dağıldılar.
Bu senede Sicistan halkı, valileri Halef b. Ahmed'e isyan ettiler. Şöyle ki: Vali Halef b. Ahmed, hicretin 353. senesinde hacca gittiğinde yerine vekil olarak Tahir b. Hüseyin'i bırakmıştı. Ancak Tahir ondan sonra valiliğe göz dikti ve halkla ittifak kurdu. Asıl vali Halef b. Ahmed, hacdan döndüğünde Tahir b. Hüseyin şehri ona teslim etmedi ve asi oldu. Halef b. Ahmed bunun üzerine Buhara'ya, Emir Mansur b. Nuh es-Samanî'nin yanma gidip ondan yardım istedi. Emir Munsur, onunla birlikte bir askeri birliği Sicistan'a gönderdi. Bu askeri birliğin komutam Sicistan şehrini Tahirin elinden kurtarıp vali Halef b. Ahmed'e teslim etti. Halef b. Ahmed, âlimleri seven ve kendisi de âlim olan bir kimseydi. Ancak Tahir b. Hüseyin, gidip asker topladı ve tekrar gelip Halef b. Ahmed'i muhasara altına alarak Sicis-tan'ı onun elinden aldı. Halef b. Ahmed de tekrar Emir Mansur es-Samanî'nin yanına döndü. Emir Mansur, şehri ikinci kez geri alacak bir komutanı ve askeri birliği Sicistan'a gönderdi. Şehri tekrar kurtarıp Halef b. Ahmed'e teslim ettiler.
Halef b. Ahmed, Sicistan'da hakimiyetini kurduktan sonra Buhara emiri Mansur'a gönderilmesi gereken hediyeler ve armağanlarla hü'atleri göndermedi. Emir Mansur da onun üzerine asker şevketti. Halef bir kaleye sığındı. Buna Irak kalesi deniliyordu. Dokuz sene süreyle askerler onu kuşatma altında tuttukları halde onu ele geçire-mediler. Çünkü kale son derece müstahkem, geçit vermez, yüksek ve çevresindeki hendekleri de derin olan bir kaleydi. Halef b. Ahmed'in bundan sonraki durumu, ileriki kısımlarda anlatılacaktır.
Bu senede Türklerden bir grup Hazar ülkesine hücum etti. Ha-zarlılar onlara karşı Harezmlilerden yardım istediler. Harezmliler de* "Eğer Müslüman olursanız size yardım ederiz." dediler. Hükümdarları hariç olmak üzere Hazarhların tümü Müslüman oldular. Harezmliler de onlarla birlik olup Türklere karşı savaştılar. Türkleri oradan uzaklaştırdılar. Bundan sonra Hazar hükümdarı da Müslüman oldu. Hamd ve minnet Allah'adır. [3]

Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Meşhur Şair Mütenebbî

Ahmed b. Hüseyin b. Abdüssamed Ebü't-Tîb el-Cu'fî. Mütenebbî adıyla tanınan meşhur şairdir. Babası îdanüssaka adıyla tanınırdı. Babası Mekkelilere kendi devesi üzerinde su taşırdı. Yaşlı bir adamdı. İbn Makula ve Hatib'e göre babasının adı İdan'dır. Ama başka bir rivayete göre ise Aydan'dır. Doğrusunu Allah bilir.
Mütenebbî, 306. hicri senede Kûfe'de doğdu. Şam'ın Badiye mıntıkasında büyüdü. Edebiyat öğrendi. Edebiyatta kendi çağdaşlarının fevkine çıktı. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm yanma gitti. Onu övdü, onun yanında değeri yükseldi. Sonra Mısır'a gitti, İhşid'i övdü. Sonra da onu yerip yanından kaçtı. Bağdat'a geldi. Bazı Bağdatlıları övdü. Sonra Küfeye geldi, İbnü'l Amid'i övdü. İbnu 1-Amid ona 30.000 dinar armağan verdi. Sonra Mütenebbî Fars ülkesine gitti. Adüdü'd-Devle b. Büveyh'i övdü. Adüdü'd-Devle de ona 200.000 dinara yakın armağan verdi. Başka bir rivayetle anlatıldığına göre Adüdü'd-Devle ona 30.000 dinar kadar armağan vermiş, sonra ona şöyle bir tuzak kurmuştu: "Adüdü'd-Devle b. Büveyh'in mi, yoksa Seyfü'd-Devle b. Ham-dan'ın mı armağanları daha güzeldir?" diye kendisine bir soru soruldu. O da şu cevabı verdi: "Adüdü'd-Devle'nin armağanı daha çoktur, ama o bu armağanı verirken kendini zorlayıp yapmacık hareketler yapıyor. Fakat Seyfu d-Devle'ninki her ne kadar daha az ise de o gönül hoşluğuyla veriyor. O, armağan verme tabiatına sahiptir. Fakat bu, yapmacıklık içinde armağan veriyor, bununkisi sunidir."
Bu cevabı Adüdu d-Devle'ye aktarıldığında öfkelendi. Ona bedevilerden bir grubu musallat etti. Onlar da kendisi Bağdat'a

dönmekte iken yolda karşısına çıktılar.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mütenebbî, karşısına çıkan bedevilerin lideri îbn Fatik el-Esedî'yi hicvetmişti. C bedeviler yol ke-sicilik yapıyorlardı. Bu nedenle Adüdü'd-Devle onlara, Mütenebbî'nin yolunu kesmelerini, onu öldürmelerini ve beraberindeki mallarını almalarını tenbihlemişti. Onlar da bu senenin ramazan ayının bitimine Üç gün kala çarşamba günü, başka bir rivayete göre ramazımn bitimine beş gün kala çarşamba günü, diğer bir rivayete göre şaban ayında altmış süvari ile yoluna çıktılar. Kendisi bir armut ağacının altında mola verip dinlenmekteydi. Yemek için sofrasını kurmuştu. Yanında oğlu Muhsin ile onbeş kölesi de vardı. Baskıncıları görünce onlara: "Ey Arapların eşrafı, buyurun yemeğe!" dedi. Kendisiyle konuşmadıklarını görünce kötülük yapacaklarım hissetti. Silahına ve atma koştu. Atına binip silahını eline aldı. Bir saat kadar çarpıştılar. Çarpışma esnasında oğlu Muhsin ve bazı köleleri Öldürüldü. Kendisi kaçmak isteyince kölelerinden biri ona şöyle çıkıştı:
- Nereye gidiyorsun? Oysa bir zamanlar sen şöyle demiştin: "At, gece ve sahra beni tanır. Vurmak, darbe atmak, kağıt ve kalem de beni tanır."
- Yazıklar olsun sana. Sen beni öldürdün (ölümüme sebebiyet veriyorsun).
Böyle dedikten sonra geri döndü. Ancak baskıncıların lideri boynuna bir mızrak fırlatıp onu öldürdü. Sonra baskıncılar üzerine geldiler ve onu canı çıkıncaya kadar mızrakladılar. Sonra da beraberindeki mal ve eşyaları alıp götürdüler. Bu hadise, Numaniye'ye yakın bir yerde cereyan etmişti. Mütenebbî o zaman Bağdat'a dönmekteydi. Numaniye'ye defnedildi. Ölümünde kırksekiz yaşındaydı.
İbn Asakir'in anlattığına göre Mütenebbî öldürüldüğü konaktan bir konak önceki mevkide iken, bedevilerden bazıları kendilerine elli dirhem verdiği takdirde kendisini gizleyeceklerini söylemişler; ancak cimriliği, kibri ve yiğitlik iddiasında bulunuşu bu parayı onlara vermesine mani olmuştu.
Mütenebbî'nin nesebi Cu'fî idi, onların sulbünden geliyordu. Ama Semave'ye Humus'a yakın bir yerde Beni Kelb kabilesinin yanmday-ken Alevi olduğunu iddia etmiş. Daha sonra kendisine vahiy indirilen bir peygamber olduğu iddiasında bulunmuş, o kabilenin cahillerinden ve aşağı tabakasından bir topluluk ona tabi olmuştu. Kendisine Kur'-ân nazil olduğunu ileri sürmüş ve şu örneği onlara göstermişti:
"Gezen yıldıza, dolaşan feleğe, geceye ve gündüze yemin ederim ki kâfir ziyandadır. Sen kendi yoluna devam et ve senden Önceki Rasûllerin izini takib et. Çünkü Cenâb-ı Allah, kendi dininden çıkan kimselerin kökünü senin vasıtanla kazıyacaktır. Onun yolundan şa-şanları senin aracılığınla yok edecektir."
Bu da onun saçmalıklarının, ziyanının ve kaybının çokluğuna bir örnektir. Eğer bir kafiyeye bağlı kalsaydı münafik onu nifakla; hicivci de onu yalancılık ve bahtsızlıkla överdi ve kendisi de şairlerin en büyüğü, fasihlerin en fasihi olurdu. Ama o cahilliği ve kıt aklı ile hareket ederek âlemlerin Rabbinin sözüne benzer sözler söylemeye yeltendi. Oysa cinler, insanlar ve bütün yaratıklar âlemlerin Rabbinin kitabındaki sûrelerden en kısasının benzerini ortaya koymaya çalışsalar bile bunu beceremezler.
Onun Semave'de ortaya çıktığına ve bazı geri zekâlıların onun etrafında toplandıklarına dair haber etrafa yayılınca, İhşid oğulları tarafından atanan Humur valisi Lü'lü' -Allah onun yüzünü ak etsin-karşısına çıktı ve onunla savaştı, topluluğunu dağıttı. Onu horlanmış ve kovulmuş olarak esir aldı. Uzun bir süre zindanda tuttu. Bu yüzden Mütenebbî zindanda hastalandı Neredeyse helak olacaktı. O zaman vali onu huzuruna çağırdı ve tevbe etmesini istedi. İddia ettiği peygamberliğinin asılsızlığını itiraf ettiğine, bütün bunlardan ötürü tevbe edip İslâm dinine döndüğüne dair bir yazı yazdırdı. İmzasını aldı. Bundan sonra onu serbest bıraktı.
Daha sonraları bu durumlar kendisine hatırlatıldığında, imkânı varsa bunu inkâr ediyor, yoksa Özür dileyip mahçub oluyordu. Kendisi, yalancılığına ve ortaya attığı iddiaların iftira ve bühtan olduğuna delalet eden "Mütenebbî" (yalancı peygamber) adıyla meşhur olmuştu. Bu da onun yalancılığını gösteren en büyük delildi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Şairin biri onu hicvederek şöyle demiştir:
"Sabah akşam insanlardan fazilet taleb eden bir şair için daha nasıl bir fazilet olsun ki,
Bir zamanlar Kûfe'de su satarak yaşadı, bir zamanlar da yüz suyunu satarak yaşadı."
Mütenebbî'nin meşhur bir divanı vardır. Bu divanında parlak ve manalı şiirler vardır ki, daha önce bunların benzerleri görülmemiştir. Bunlar gerçekten orijinal ve şahika eserlerdir. Mütenebbî, zamanımız şairleri arasında tıpkı eski şairler arasındaki İmrü'ül-Kays gibidir. Anlatıldığı gibi o benim nazarımda bu işten, yani şiirden iyi anlayan uzman bir kişidir.
Ebul-Ferec İbnul-Cevzî, "el-Muntazam" adlı eserinde Müteneb-bî'ye ait güzel bulduğu bazı şiirleri nakletmiştir. Kend mıntıkasının şeyhi Hafiz İbn Asakir de onun güzel bulduğu bazı şiirlerini nakletmiştir. Meselâ Îbnü'l-Cevzî, onun şu şiirini çok güzel bulmuştur:
"Hastalığı kin ve düşmanlık olan aziz kişi hastalığına esir düştü. Öyle bir hastalık ki, o yüzden daha önceleri aşıklar da öldüler. Bakmak isteyen bana baksın. Benim görüntüm aşkın kolay olduğunu sananlar için bir uyarıcıdır.
Onun aşkı benim damarlarımda kan gibi dolaştı.
Ve beni hiçbir şeyle ilgilenmez hale getirdi.
Hastalık benim cesedimde hiçbir tüy bırakmadı ki,
O tüyün üzerinde mutlaka hastalığı gösteren bir fiil vardır.
Sanki senden taraf bir gözetici benim kulaklarımı tıkadı.

Ve kınamaların sesi kulaklarıma asla girmez.
Sffhki gecenin uykusuzluğu benim gözlerimi aşık kılıyor.
İkisinin arasında her ayrılıkta bizim için vuslat vardır."
"Onun şiirinden üç öreği çözdüm.
Geceleyin bana gecelerimi dört olarak gösterdi.
Semadaki aya yüzüyle baktı.
Sanki aynı zamanda bir arada bulunan iki ayı bana gösterdi."
"Bütün cahüiye devri insanları,
Benim şiirime ulaşamadılar ve Babil benim sinirimi duymadı.
Nakıs bir insan senin yanında beni yerecek olursa;
Bilesin ki onun bu yermesi, benim olgun bir insan olduğuma tanıklıktır.
Konuşmayı iyi beceremediği halde fasih biri kabul ettikleri kimsenin çağındaki bu insanlar, beni ve şiirimi nasıl anlayacaklar?!"
"Hür kimsenin, dostluğu ve sadakati zorunlu olan kimseyi kendisi için düşman olarak görmesi, dünyanın belâsındandır."
"Nefisler büyüklük taslayacak olurlarsa,
Bedenler onların maksadını anlamakta zorluk çeker ve yorulurlar."
"Bir kimse dünya ile uzun süre arkadaşlık ederse gözleri eşyayı ters görmeye başlar,
Öyle ki, dünyanın doğrusunu yalan görür,"
"Gördüğünü al ama duyduğunu bırak.
Çünkü güneşin doğması, seni bulutlardan müstağni kılar."
Mütenebbî, hükümdarlardan birin överken şöyle demişti: yor
"Yıldızlar geçip gidiyor; gözler de onlara bakıp faltaşı gibi açıh-
O yıldızlar uğurlu hükümdara doğru uçup gidiyor.
Tacında ay, zırhında aslan bulunan bir beşer için hüzünlendiler o yıldızlar. Hükümdarın zırhmdaki aslanın tırnaklarında kan vardır.
Huyu tatlıdır gerçekleri katıdır.
Yeryüzünüdeki çakıl taneleri sayılabilir belki, ama onun iyilikleri sayılamaz."
"Ey ümid ettiğim şeyler hususunda kendisine sığındığım ve korktuğum şeylerden de kendisine iltica ettiğim hükümdar! Senin kırdığın bir kemiği insanlar onaramazlar Senin onardığın bir kemiği de insanlar kıramazlar."
Duyduğuma göre şeyhimiz allame Şeyhülislâm Ahmed b. Tey-miye -Allah ona rahmet etsin- Mütenebbî'nin bir mahluk için bu kadar abartılı ifadeler kullanmasını hoş görmez ve şöyle dermiş: "Bu gibi ifadeler ancak noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah için kullanılabilir."
Allame Şemsü'd-Din b. Kayyim -Allah ona rahmet etsin- Takiy-yü'd-Din'in şöyle dediğini duyduğunu bana haber verdi: "Ben bu iki beyiti bazan secdede okudum ve bunların içerdikleri zillet ve teslimiyet manaları ile Allah'a yalvarıp niyazda bulundum."
İbn Asakir, Mütenebbî'nin biyografisinden bahsederken onun şu şiirlerini nakletmiştir:
"Beni sana muhtaç biriymişim gibi mi gördün ki, Beni horladm ve can alacak yerimden vurdun beni. Sen kınanacak değilsin, kınanan benim. Çünkü ben emellerimi yaratıcıdan başkasına arzettim."
İbn Hallikan dedi ki: "Bu iki beyit Mütenebbî'nin divanında mevcut değildir. Hafiz el-Kindî, bunları sahih bir senedle ona nisbet etmiştir."
Şu şiirler de Mütenebbî'ye aittir:
"Başkaları tarafından elde edilmek istenilen bir şerefe sahip olduğunda;
Yıldızların mertebesindeki bir şereften daha aşağı bir şerefe kanaat etme.
Basit bir iş için de yüksek bir iş için de ölümün tadı aynıdır."
"Ben aşk için rüşvet taleb eden biri değilim.
Çirkin bir aşk için de mükâfat ümid edilir.
Ben senin sevgine kavuşacak olursam artık herşey benim için kolaydır.
Çünkü toprağın üzerinde bulunan her şey eninde sonunda toprak olacaktır."
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Mütenebbî, hicretin 306. senesinde Kûfe'de doğmuş ve 354. senesinin ramazan ayında öldürülmüştür.
İbn Haîlikan dedi ki: "Mütenebbî, hicretin 354. senesinde Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm yanından ayrıldı. Çünkü İbn Halevey elindeki bir anahtarla onun yüzüne vurmuş ve yüzünü kanatmıştı. Kâfur İh-şid'i övmüş ve yanında dört sene müddetle kalmıştı. Mütenebbî, kendi kölelerinden bir toplulukla birlikte kafile halinde bineğine binip dolaşırdı. Kâfur onun kendisine bir suikast yapmasından vehimlendi. Mütenebbî de bu yüzden korkup Mısır'dan kaçtı. Kâfur onu yakalatmak istedi ama bunu başaramadı. Kâfur'a: "Bu kimdir ki, kendisinden korkuyorsun?" denildiğinde şu cevabı vermişti: "Mütenebbî, Mu-hammed (s.a.v.)'den sonra peygamber olmak isteyen bir adamdır. Bu kimsenin kalkıp Mısır diyarının hükümdarı olmayı arzulamayacağı ne malum?

Çünkü hükümdarlık peygamberlikten daha aşağı ve daha küçük bir mertebedir."
Bundan sonra Mütenebbî, Adüdü'd-Devle'nin yanına gitti. Onu övdü. Adüdü'd-Devle de ona bol miktarda para ve mal verdi Daha sonra onun yanından ayrılıp gitti. Yolda Fatik b. Ebi Cehl el-Esedî karşısına çıktı. Onu, oğlu Muhsin'i, kölesi Münih'i bı senenin ramazan ayının bitimine altı gece kala (başka bir rivayete göre ise iki gece kala) çarşamba günü Bağdat sevadında öldürdü. Şairler onun için ağıt yaktılar. Alimler onun şiir divanım ve lügatim ele alarak üzerine altmış tane veciz ve kolay şerhler yaptılar. [4]

Muhammed B. Hibban

"Sahih" adlı eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban b. Muaz b. Mabed Ebu Hatir el-Bestî. "el-Envâ ve't-Takasım" adlı eserin sahibidir. İçtihadda bulunan, çeşitli eserleri olan büyük hadis hafızlarmdandır. Çok memleketlere seyahatlerde bulundu, birçok üstaddan ders aldı. Sonra kendi beldesinin kadılığına tayin edildi ve bu senede vefat etti. "Peygamberlik kesbidir (yani kazanılarak elde edilen bir mertebedir)." dediği için ve bazı görüşleri yüzünden onu eleştirmişlerdir. Ancak bu iddia felsefi bir saçmalıktır. Fakat bu sözün ona ait olup olmadığım Allah bilir. Ben, Ta-bakatü'ş-Şafiyye adlı eserde kendisinden bahsetmişimdir. [5]

Muhammed B. Hasan B. Yakub

Muhammed b. Hasan b. Yakub b. Hasan b. Hüseyin b. Muksirn Ebu Bekir b. Muksim. Kurra idi. Hicretin 205. senesind doğdu. Birçok üstadlardan hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Kıraat ilmini en iyi bilenlerden biridir. Kûfelilerin metoduna göre yazılmış bir nahiv kitabı vardır ki, buna "el-Envar" adını vermiştir. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Onun gibisini görmedim. Onun bundan başka eserleri de vardır. Ancak herkes nezdinde caiz olmayar kıraatlerde bulunduğu sebebiyle bazı kimseler onu eleştirmişlerdir. O, Kur'-ân'ın yazılışına ters düşmeyen ve mana bakımından da uygun olan her kıraatin caiz olacağı görüşündeydi. Örnek olarak, şu ayet-i kerimeyi göstermişti:
"Ümitsizliğe düşünce, konuşmak üzere bir kenara çekildiler." (Yusuf, 80.)
Bu ayet-i kerimede geçen "neciyyâ" kelimesi, kişilerin kendi aralarında fısıldaşarak konuşmaları anlamına gelir. Ancak bu hususta Muhammed b. Hasan şöyle demişti: «Ayetteki "neciyyâ" kelimesi "ne-cibâ" şeklinde okunacak olursa bu, necabetten gelir ki daha güçlü ve daha kuvvetli bir mana verir."
Fakat bilahare bu gibi düşüncelerinden vazgeçtiği hususunda bazı iddialar ve yazılar vardır, ama bununla birlikte o ölünceye kadar bu düşüncelerinden vazgeçmemiştir.» İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. [6]

Muhammed B. Abdullah B. İbrahim

Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Abdurabbih b. Musa Ebu Bekir eş-Şafiî. Hicretin 260. senesinde Cebelan'da doğdu. Çoc hadis dinledi.
Bağdat'ta yaşadı. Sika, sebatkâr ve çok rivayetlerde bulunan bir hadisçiydi, Darekutnî ve diğer hadis hafızlan ondan ders aldılar. Deylemliler, sahabelerin faziletlerinin anlatılmasını açıkça yasakla^ dıkları zaman kendisi onlara muhalefet ederek Mansur şehrindeki camide sahabelerin faziletlerine dair hadisleri okuyordu. Babü'ş-Şani Mescidi'nde de aynı şekilde sahabelerin faziletlerinden bahsediyordu. Bu senede doksandört yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [7]

Hicretin Üçyüzellibeşincî Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler âdetleri üzere Bağdat'ta çirkin bid'atlarını ve apaçık dalaletlerini icra ederek matem tuttular.
Bu senede Karnıatîler, Hecerlileri Umman'dan kovdular.
Bu senede Rumlar Diyarbakır'a hücum ettiler, orayı kuşatma altına aldılar ama şehri ele geçiremediler. Şehir halkından 300 kişiyi öldürdüler, 400 kişiyi de esir aldılar, sonra Nusaybin'e gittiler.
Çu senede Seyfü'd-Devle, Araplarla birlikte bulunduğu yerden kaçmaya niyetlendi. Ancak sonra Rumların gelişi gecikince yerinde sebat etti. Fakat ne de olsa dehşetli bir korkuya kapılmıştı, büyük bir sarsıntı geçirmekteydi.
Bu senede 10.000 küsur Horasanlı asker, Rumlarla gaza yapmak istediklerini söyleyerek Rüknü'd-Devle'nin yanma geldiler. Rüknü'd-Devle b. Büveyh onlara ikramda bulundu. Onlara inandı. Fakat onlar bir fırsatını bularak kendisine karşı hücuma geçtiler. Deylemlileri ele geçirdiler. Rüknü'd-Devle, onlarla savaştı ve onları mağlup etti. Çünkü azan belasını bulur. Çokları kaçıp gittiler.

Bu senede Muizzu d-Devle durumu kuvvetlendiği zaman İmran b. Şahin'le savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Vasıt'a gitti Gerçekten de o zaman o mıntıkalarda îmran b. Şahin'in namı yayılmıştı. Fakat Muizzü'd-Devle'nin hastalığı fazlalaştı Savaşmak üzere yerine birini vekil bırakıp kendisi Bağdat'a döndü ve ileriki kısımlarda da anlatılacağı gibi bir sene sonra Bağdat'ta vefat etti.
Bu senede Deylem diyarından Ebu Abdillah b. ed-Daî'nin durumu kuvvetlendi. Abid ve nazik bir kimse olduğu izlenimini yarattı. Yün elbiseler giydi. Bütün memleketlere hatta Bağdat'a mektuplar göndererek insanları, Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabına şovenlere karşı Allah yolunda cihada davet etti.
Bu senenin cemaziyelahir ayında, miras hesaplarında kalan fazlalıkların beytülmaldan Önce zevilerhama verilmesi gerektiğine dair duyuru yapıldı.
Bu senede Seyfü'd-Devle ile Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Böylece Rumların elinde bulunan çok sayıda eğir kurtarıldı ki, bu esirler arasında Seyfü'd-Devle'nin amcası oğlu Ebu Firas b. Said b. Hamdan, Kadı Ebül-Heysem b. Hısn d vardı. Esir değişimi bu senenin receb ayında yapılmıştı.
Bu senede Muizzü1 d-Devle b. Büveyh, bir hastane yaptırmaya teşebbüs etti ve inşaatı başlattı. Bu binanın sürekli olması için çok miktarda vakıflar tesis etti.
Bu senede Beni Süleym kabilesi Şamlı, Mısırlı, Mağribli hacılarının yollarını kestiler, onlardan yükleriyle birlikte 20.000 deveyi gasb ettiler ki, bu develerin üzerinde değeri takdir edilemeyecek kadar çok mallar ve eşyalar vardı. Tarsus kadısı İbn Havatimî de bunlar arasındaydı ki, onun 120.000 dinar altını vardı, bu altınlar da gasbedildi. O, hac dönüşünde Şam'dan Irak'a taşınmaya niyetlenmişti. Halkın çoğu da böyle bir niyeti taşıyordu. Beni Süleym kabilesi bunların develerini ellerinden aldıktan sonra onları çölde malsız, mülksüz, parasız olarak açıkta bıraktılar. Bunlardan kurtulan çok az oldu. Çoğu yollarda yığılıp kaldı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn.
Bu senede Irak tarafındaki hacılara Talibilerin nakibi Ebu Ah-med haccettirdi. [8]

Hicretin Üçyüzellibeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Davud

Hasan b. Davud b. Ali b. İsa b. Muhammed b. Kasım b. Hasan b. Zeyd b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebu Abdillah el-Alev el-Hasenî.
Hakim dedi ki: «Ebu Abdillah, kendi zamanında Horasan'da Ra~ sûlullah (s.a.v.) ailesinin şeyhi ve yine kendi döneminde âlimlerin Önderiydi. Çokça namaz kılar, sadaka verir, sahabeleri severdi. Bir süre onunla arkadaşlık ettim. Hz. Osman'ı her anısında mutlaka ondan "şehid" diye söz eder ve ağlardı. Hz. Aişe'yi de her anısında mutlaka: "Sıddik'ın kızı Sıddika'dır, Allah sevgilisinin sevgilisidir." der ve ağlardı, îbn Huzeyme'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Ecdadı, Horasan'da ve oraya bağlı diğer yerlerde yaşamış olup asil ve necip kimselerdi.»
"Rasûlullah (s.a.v.)'m Ehl-i Beyt'indendirler. Bu, onlar için bir lu-tuftur. Beni Maad kabilesinin boyunları onlara karşı eğiktir." [9]

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Hasan b. Yahya b. Hasan b. Vad-dah Ebu Abdillah el-Enbarî. Şairdi. Vaddahî lakabıyla meşhur olmuştu. Kendisi Mehamilî'den, İbn Muhalled'den ve Ebu Ravh'dan hadis dinlediğini söylemiştir. Hakim, onun şiirlerinden bir kısmını rivayet etmiştir. Zamanındaki şairlerin en üst tabasmdaydı. Onun şiirlerinden biri şudur:
"Cenâb-ı Allah, Kerh kapısı mahallesinin evlerine, menzillerine ve sakinlerine bulutlardan sağanak yağmurları yağdırıp içirsin.
Kûva'daki Dimnetü't-Dâr'm ağlayıcısı ve onun Me'seb'deki komşusu Ümmü Rebab,
Eğer Kerh mahallesinin arsalarını veya oraya konup yerleşmiş olanları görseydiler;
Dehul ile Havmel mıntıkalarını anmaktan vazgeçerlerdi." [10]

Ebu Bekir B.Ciabî

Muhammed b. Ömer b. Selem b. Bera b. Sebure b. Seyyar Ebu Bekir^el-Ciabî. Musul kadısı idi. Hicretin 284. senesinin safe ayında doğdu. Çok üstadlardan hadis dinledi. Ebü'l-Abbas b. Ukde'nin yanında okudu ve hadis ilmini ondan öğrendi. Ondan ayrıca biraz da Şiîlik kaptı. Çok rivayetlerde bulunan bir hadis hafızı idi.
Anlatıldığına göre o, 400.000 hadisi sened ve metinleriyle ezberlemişti. 600.000 hadisi de müzakere ederdi. Mürsel, maktu birçok hadisleri ezberinde tutardı. Bir bu kadar hikayeyi de ezberlemişti. Hadis ricalinin adlarını, cerh ve tadillerini, ölüm

tarihlerini, mezheplerini ezbere bilirdi. Öyle ki, bu hususta kendi zamanının insanlarını geride bırakmış, akranlarının üzerine çıkmıştı. Hadis yazdırmak için oturum düzenler ve insanlar onun evinin yanında büyük bir kalabalık teşkil ederlerdi. Hadislerin senet ve metinlerini ezbere yazdırırdı, ama cidden sağlam ve doğru olarak yazdırırdı. Üstadı İbn Ukde gibi Şiîliğe meyilli olduğu söylenirdi. Babu 1-Basra'da Şiilerin mahallesinde otururdu. Darekutnî'ye onu sorduklarında: "Ebu Bekir iş karıştırdı." demişti. Ebu Bekir el-Berkanî de onun hakkında şöyle demiştir: "Garip hadisler rivayet etmiştir. Onun Şiîliğe mensub olduğu da bilinmektedir." Böyle dedikten başka, onun dini yönünün zayıf olduğunu, içki içtiğini ifade etmişti. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu Bekir b. Ciabî, can çekiştiği esnada kitaplarının yakılmasını vasiyet etmiş ve bu vasiyeti uyarınca kitapları yakılmıştı. Kendi kitaplarının yanı sıra halkın onun yanında emanet bulunan birçok kitapları da yakılmıştı. Bu yaptığı da kötü bir işti. Cenazesi evinden çıkarıldığı zaman Rafîzilerden ağıtçı Sekine onun cenazesi üzerine ağıt yakmaya başlamıştı. [11]

Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesi

Bu senenin başında halife Muti Lillah'tı. Sultan da Muizzü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî idi. Rafiziler, aşure gününde icad ettikleri ağıt ve matem bid'atlarını Hz. Hüseyin için icra ettiler. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştı. [12]

Muizzü'd-Devle B. Büveyh'în Vefatı

Bu senenin rebiyülevvel ayının 13'ünde Ebü'l-Hasan Ahmed b Büveyh ed-Deylemî vefat etti. Kendisine Muizzü'd-Devle deniliyordu Rafiziliğini izhar etmişti. Mide hastalığından ötürü ölmüştü. Yediği içtiği hiçbir şey midesinde kalmıyordu. Öleceğini hissedince tevbe edip Aziz ve Celil olan Allah'a yöneldi. Yaptığı haksızlıkların çoğundan pişman oldu. Gasbettiği malları ve hakları sahiplerine iade etti Malından çok miktarda sadaka verdi. Kölelerinden büyük birçoğun-luğu azad etti. Oğlu Bahtiyar İzzü'd-Devle'yi de veliaht tayin etti.
Bir âlimle görüşmüştü. Alim ona sünnetten bahsetmiş ve Hz. Ali'nin kendi kızı Ummü Külsüm'ü Hz. Ömer'le evlendirdiğini söylemişti. Muizzü'd-Devle de: "Vallahi, ben bunu hiç duymamıştım." dedi ve sünnete döndü. Sünnete tabi oldu. Namaz vakti geldiğinde o âlim kişi yanından ayrılıp gideceği esnada Muizzü'd-Devle ona şöyle sordu:
- Nereye gidiyorsun?
- Namaza gidiyorum.
- Niçin burada kılmıyorsun?
- Hayır.
- Neden?
- Çünkü senin bu evin başkalarının malı idi ve sen burayı gas-bettin!
Muizzü'd-Devle onun bu cevabını güzel buldu.
Muizzü'd-Devle, yumuşak huylu, âlicenap ve akıllı bir kimseydi. Ellerinden biri kesikti. Şiraz'da bulunan kardeşi Rüknü'd-Devle ile hızlıca haberleşebilmek için çok koşan postacıları ilk çalıştıran ve bu teşkilatı ilk kuran devlet adamı Muizzü'd-Devle olmuştu. Bu çeşit postacılar onun âdeta gözdeleri haline gelmişti. Bağdat'ta yanında iki usta ve hızlı koşucu postacı vardı ki, bunlardan biri Fadl, diğeri de Barğuş adında idi. Ehl-i Sünnet'in tuttuğu Fadl, Şiilerin tuttuğu da Barğuş idi. Bunların çeşitli yararlılıkları olmuştu.
Muizzü'd-Devle vefat edince Kureyş mezarlığının bulunduğu Ba-bü't-Tin'e defnedildi. Oğlu, taziye için oturdu, ama bu üç gün zarfında yağmurlar ardı arkası kesilmeksizin yağmaya devam etti. İzzü'd-Dev-le, emirlerin reislerine bu müddet zarfında bol miktarda mal ve para gönderdi ki, devlet erkânı kendisine bey'at sunulup otoritesi sağlanıncaya kadar kendisine karşı muhalefette el birliği yapmasınlar. Bu da onun dahiliğinin bir işaretiydi.
Muizzü'd-Devle, elliüç sene yaşadı. Yirmibir sene, onbir ay, iki gün süreyle hüküm sürdü. Hakimiyeti döneminde; miras hesaplarından arta kalan mal ve paraların, beytülmalden Önce zevi'l-erhama verilmesine dair bir duyuru yaptırmıştı.
Muizzü'd-Devle'nin vefat ettiği gecede halktan biri, görünmezlerden gelen bir sesin şöyle dediğini duymuştu:
"Nefsinin talep ve muradını Ebü'l-Hüseyin'e tebliğ ettiğinde, Gecelerin olaylarından emin olup musibetlere karşı hüccetlere karşı hüccet edindiğin zaman,
Alçağın eli sana uzandı ve seni rütbelerin arasından çekip aldı."
Muizzü'd-Devle vefat edip yerine oğlu İzzü'd-Devle geçtikten sonra İzzi&l-Devle oyuna, eğlenceye yöneldi. Kadınlarla fazlaca meşgul oldu. Böylece düzeni bozuldu. Ona karşı muhalif sesler yükselmeye başladı. Horasan valisi Mansur b. Nuh es-Samanî bu durumda Büveyh oğullarının hakimiyet sahalarına göz dikti. İzzü'd-Devle'nin üze-jrine Veşmgir komutasında büyük bir askeri birlik şevketti.
Rüknü'd-Devle b. Büveyh bunu öğrenince oğlu Adüdü'd-Devle'ye 've kardeşi oğlu İzzü'd-Devle'ye haber salarak Veşmgir'e karşı çıkmalarını ve bu hususta kendisine askeri destek vermelerini istedi. Onlar da Veşmgir üzerine çok sayıda asker şevkettiler. Rüknü'd-Devle de Veşmgir'e karşı harekete geçti. Ancak Veşmgir, ona tehdit haberleri gönderdi ve: "Eğer seni ele

geçirirsem sana ve adamlarına şöyle ve şöyle yapacağım!" dedi. Rüknü'd-Devle ise, gönderdiği cevabi mektupta: "Ama ber seni ele geçirirsem sana ihsanda bulunur ve suçlarını bağışlarını." dedi. Neticede Rüknü'd-Devle galip oldu, Cenâb-ı Allah Veşmgir'in şerrini ondan uzaklaştırdı. Şöyle ki: Veşmgir serkeş bir ata binerek avlanmaya çıkmıştı. Bir domuz ona hücum edince at ürküp kaçtı ve üzerinde bulunan Veşmgir'i yere fırlattı. Veşmgir'in kulaklarından kan aktı ve o anda öldü. Askerleri de dağıldı.
Veşmgir'in oğlu Rüknü'd-Devle'ye haber salarak eman diledi. Ayrıca mal ve adamlarda gönderdi. Rüknü'd-Devle söylemiş olduğu iyilikleri ve ihsanatı gerçekten yaptı. Vaadim yerine getirdi. Cenâb-ı Allah, Samanîlerin tuzaklarını boşa çıkardı ve kendisini kurtardı. Bu da Rüknü'd-Devle'nin niyetinin temiz ve iyi olması sebebiyle idi. Doğrusunu Allah bilir. [13]

Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Ferec El-İsfahanî

"el-Eganî" adlı kitabın sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed b. Heysem b. Abdurrahman b Mervan b. Muhammed b. Mervan b. Hakem el-Ümevî. "el-Eganî" ve "Eyyamü'l-Arab" gibi kitapların sahibidir. Eyyamu 1 Arab adlı kitabında Arapların 1.700 kadar savaşından bahsetmiştir. Güzel yazan, edip ve şair bir kimseydi. İnsanların tarihini ve savaşlarını bilirdi. Fakat kendisinde biraz Şiîlik vardı.
İbnü'l-Cevzî: "Onun gibisine güvenilmez. Çünkü o kitaplarında aşkı gerekli bir şeymiş gibi gösteren ve içki içmenin basit bir iş olduğunu bildiren açık ifadeler kullanmış ve bizzat kendisinin de bu gibi işler içinde olduğunu anlatmıştır. Onun el-Eganî kitabını inceleyen bir kimse, her türlü çirkinlik ve münkeratı görebilir." demiştir.
Ebü'l-Ferec, Muhammed b. Abdullah b. Butayn'den ve başka birçok kimselerden hadis rivayet etmiştir. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Ebü'l-Ferec, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Hicretin 284. senesinde doğmuştu. O senede şair Buhtürî de vefat etmişti. İbn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve el-Eganî, el-Müzarat ve Eyyamü'l-Arab gibi eserlerini de örnek olarak zikretmiştir. [14]

Süyfü'd-Devle

Kendisinde biraz Şiîlik bulunmakla birlikte şecaatli kumandanlardan ve çok; ihsanları olan hükümdarlardan biriydi. Birkaç sene müddetle Dımışk'ta hüküm sürdü. Onunla ilgili şöyle gariplikler vardır: Hatibi, "el-Hutebu'n-Nebatiye" adlı kitabın musannifiydi ki, bela-gatlı ve fesih edebiyatçılardan biriydi. Şairi Mütenebbî idi. Çalgıcısı ve müzisyeni Ebu Nasr el-Farab idi. Seyfü'd-devle, âlicenâb, cömert ve bol bağışta bulunan bir kimseydi. Kardeşi, Musul valisi Nasirü'd-Devle için şu şiir yazmıştı:
"Sana üst makamı hibe ettim sen de bunun ehliydin, İnsanlara: "Ağabeyimle aramda fark vardır" dedin Bende bu görev için bir eksiklik yoktur. Ama hakkimdan feragat ettim, görev sana kaldı. Benim ikinci gelmeme rıza göstermez misin? Senin yarışı kazanmana rıza göstersem?"
Şu şiir de Seyfü'd-Devle'ye aittir:
"Onun gözlerinden yaş yerine kan aktı.
Bana "Sen ona daha ne kadar zulmedeceksin?" dedi.
Gözünü ondan çevirip sana baktı, sen de;
Bakış oklarınla onu yaraladın.
Vehimlerin üzdüğü kimse, bu acılara nasıl dayanabilir?"
Seyfü'd-Devle felç olduğundan ötürü öldü. Başka bir rivayete göre idrarını yapamadığından ötürü ölmüştür. Halep'te vefat etti. Tabutu Silvan'a götürüldü ve oraya defnedildi. Elliüç yaşında vefat etmişti.
Ondan sonra oğlu Seyfü'd-Devle Ebü'l-Mealî eş-Şerif, Halep'e sa-hib oldu. Bir süre sonra babasının kölesi, Ebu 1-Mealî'y karşı harekete geçti. Onu etkisiz hale getirip Halep'ten kovarak Silvan'a annesinin yanına gönderdi. Fakat Ebü'l-Mealî eş-Şerif ileride anlatılacağı gibi- bir süre sonra tekrar Halep'e dönmüştür.
İbn Hallikan, Seyfü'd-Devle'nin birçok sözlerini nakletmiş ve hak-kında^söylenen bazı şeyleri de aktarmıştır. İbn Hallikan'ın ifadesine göre, Seyfü'd-Devle'nin kapısındaki kadar başka hiçbir hükümdarın kapısında bu kadar çok sayıda şair toplanmamıştır. Seyfü'd-Devle, şairlere çeşitli armağanlar vermiştir.
İbn Hallikan'a göre Seyfü'd-Devle, hicretin 303. senesinde doğmuştur. 301. senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır, Kendisi hicretin 330. senesinden sonra Halep'e sahib olmuştur. Bundan önce de geniş bir mıntıkaya hakimdi. Ancak durumlar değişti. Nihayet Halep'i de mülküne kattı. Orayı İhşid'in tayin ettiği vali Ah-med b. Said el-Kilabî'nin elinden almıştı.
Seyfü'd-Devle bir gün yanındakilere şöyle demişti:
- Hanginiz benim sözümü onaylayacak? Ama şu sözümü onaylayacak birinizin bulunacağını sanmıyorum: "Cismim sana olsun ona peşpeşe içir ama kanımı helal kılmazsın değil mi?"

Kardeşi Bedih'e Ebu Firas şu cevabı vermişti:

- Sen bütün yönetime hakim olsan bile şu hükümdarlar Rafizi-dirler ve bu sözlerin en çirkinidir." [15]

İhşid Kafur

Muhammed b. Toğaç el-İhşidî'nin kölesidir.
Muhammed b. Toğaç'm vefatından sonra, oğlunun yaşı çok küçük olduğu için, onun yerine İhşid Kâfur, Mısır ve Dımışk valiliğini ele aldı ve buraları Seyfü'd-Devle ve ondan sonraki diğer hükümdarlar adına yönetti.
Muhammed b. Toğaç el-İhşidî'nin mezarının üzerine şu ibare yazılmıştı:
"Şu günlerin akışına bak, neler yaptı. Yaşayan nicelerini yok etti. Kendisi de yok oldu. Saltanat günlerinde dünyaları güldü. Yok olup gittiklerinde hep ağlayıp sızladı." [16]

Ebu Alı El-Kalî

"el-Emalî" adlı eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: İsmail b. Kasım b. Abdun b. Harun b. İsa b. Muhammed b. Süleyman.
Künyesi, Ebu Ali'dir. Kadılık yapmıştır. Lügatçı bir kişiydi. Eme-vilerin azatlığıdır. Abdülmelik b. Mervan'ın azatlısıydı. Kalî kelimesi de onun Kula'ya mensubiyetini ifade eder. Silvan'da doğdu. Burası Diyarbakır'a bağlı bir mıntıkadır. Hadisi Ebu Ya'lâ el-Musilî'den ve diğerlerinden öğrendi. Nahiv ve lügat ilmini îbn Düreyd, Ebu Bekir el-Enbarî, Nefteveyh ve diğerlerinden öğrendi. Meşhur bir eser olan el-Emalî'yi tasnif etti. Alfabetik sıraya göre 5.000 varak üzerine yazdığı bir tarihi ve lügata dair başka eserleri vardır. Bağdat'a geldi orada ders aldı. Sonra Kurtuba'ya göçtü. Bu senede altmışsekiz yaşında vefat edinceye kadar orada birçok kitaplar tasnif etti. İbn Halli-kan böyle demiştir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Ali Muhammed b. İlyas da vardır. Bu zat; Kirman şehrinin ve oraya bağlı kazaların valisi idi. Adüdü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle, Kirman şehrini Muhammed b. İlyas'ın el-Yesa', İlyas ve Süleyman adındaki üç oğlunun elinden aldı. Büyük hükümdar -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- Veşmgir idi.
Bu senede hükümdarlardanda Hasan b. Firuzan vefat etti. Bu sene gerçekten de hükümdarların ölüm senesi olmuştu. Çünkü bu senede Muizzu d-Devle, Kâfur ve Seyfud-Devle vefat ettiler.
İbnü'1-Esir dedi ki: "Bu senede Ermenistan hükümdarı Nikoforos ve Bizans imparatoru Domestikos da öldüler." Bu husus daha önceki sayfalarda da anlatılmıştı. [17]

Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta ve diğer mıntıkalarda çıkan bir haberlerde, Muhammed b. Abdullah adını taşıyan ve Mehdi lakabını takman sonra da kendisinin, beklenen Mehdi olduğu iddiasında bulunan bir adamın ortaya çıktığı anlatılıyordu. Güya bu adam insanları iyiliğe davet ediyor, kötülükten sakındırıyordu. Şiîlerden bazı kimseler de onun propagandasını yaparak halkı ona bey'ata çağırıyor ve: "Bu bizim şia-mızdan, grubumuzdan bir Alevidir." diyorlardı.
Bu adam, o zaman Mısır'da, Kâfur el-İhşidî'nin yanında bulunuyordu. Kâfur el-İhşidî, ona ikramda bulunuyordu. Ona iyi davrananlardan ve ikramda bulunanlardan biri de hacib Sebüktekin idi. Se-büktekin Şiî idi ve onun Alevi olduğunu zannediyordu. Bağdat'a gelmesi ve ülkeyi onun adına ele geçirmesi için bir mektup yazdı. O da Irak'a yönelerek Mısır'dan ayrıldı.
Hacib Sebüktekin, Enbar yakınında onu karşıladı. Fakat kendisini görünce, Muhammed b. Müstekfi Billah el-Abbasî olduğun anladı. Alevi değil de Abbasi olduğu kesinlik kazanınca onun hakkında taşımakta olduğu düşüncelerden vazgeçti. Böylece onun durumu sarsıldı. Planı bozuldu. Adamları da her bir tarafa dağılıp gittiler. Bunun üzerine Muizzü'd-Devle'nin yanına gitti. Muizzü'd-Devle ona eman verdi ve sonra onu Muti Lillah'a teslim etti. Muti Lillah da burnunu kesti. Böylece onun haber söndü. Hiçbir tarafta bundan sonra ondan bahsedilmedi.
Bu Senede bir grup Antakya'ya hücum etti. Oraya gelen bazı kimseleri öldürdüler. Ayrıca ahaliden de 12.000 kişiyi öldürüp memleketlerine döndüler, hiç kimse karşılarına çıkamadı.
Bu senenin aşura gününde Rafiziler Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Gadir-i Hum gününü de bayram olarak kutlayıp sevinç ve neşelerini izhar ettiler.
Bu senenin ekim ayında insanlarda maşiri denen bir hastalık görüldü ve bu yüzden çok insan öldü.
Bu senede hacıların develerinin çoğu susuzluktan yolda öldü. Develerin çok az bir kısmı Mekke'ye ulaşabildi. Hatta ulaşan develerin çoğu da hacdan sonra öldüler.
Bu senede Seyfu d-Devle'nin oğlu Ebü'l-Mealî Şerif, dayısı ve babasının amcası oğlu Ebu Firas ile savaştı.
İbnü'1-Esir bu hususta şöyle dedi: "Doğrusu hükümdarlık kısırdır." diyen çok doğru söylemiş.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler orasında İbrahim el-Muttaki Lillah da vardır. Bu zat halife oldu. Sonra hicretin 330

senesinde hal' edildi. Bu seneye kadar evine kapanmış halde yaşadı ve bu senede vefat etti. Altmış yaşında hayata gözlerini yumdu. Kendi evine defnedildi. [18]

Hicretin Üçyüzellîyedinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhur Şahsiyetler

Ömer B. Cafer B. Abdillah

Ömer b. Cafer b. Abdillah b. Ebi's-Sırrî. Künyesi, Ebu Cafer'dir. Basrahdır. Hadis hafızıdır. Hicretin 280. senesinde doğdu Ebü'1-Fadl b. Habbab'tan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Uydurduğu 100 hadis eleştiriye tabi tutulmuştur. Darekutnî dedi ki: "Onun eleştiriye tabi tutulan hadislerine baktım; onun söylediklerinin doğru olduğunu gördüm." [19]

Muhammed B. Ahmed B. Ali B. Muhalled

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Soyca Cevherî'dir. Kendisi, İbnü'1-Mu-harrem adıyla meşhur olmuştur. İbn Cerir et-Taberî'nin arkadaşla-rındandır. Kedimî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur.
Evlenip gerdeğe girdiğinde, bir tarafa oturup hadis yazmaya başlamıştı. Kayınvalidesi gerdek odasına gelerek önündeki mürekkep okkasını alıp bir tarafa fırlatmış ve şöyle demişti: "Bu, kızım için yüz kumadan daha zararlıdır!"
Muhammed b. Ahmed b. Ali bu senede doksanüç yaşında vefat etti. Hadiste zayıf bir ravidir. [20]

Kâfur B. Abdullah El-İhşidî

Sultan Muhammed b. Toğaç'ın kölesiydi. Muhammed b. Toğaç onu bir Mısırlıdan onsekiz dinara satın almış, sonra onu gözdesi kılıp yanında tutmuştu. Diğer köleleri arasında onu seçmiş ve has adamı kılmıştı. Sonra oğulları yönetime geçtiklerinde onu Atabek kılmıştı. Oğullarının ölümünden sonra hicretin 355. senesinde yalnız başına yönetime geçti. Memleket onun hakimiyetine geçti. Mısır, Şam ve Hicaz diyarlarında minberler üzerinde ona dua edildi.
Şehametli, şecaatli, zeki ve güzel yönetim sergileyen bir kimseydi. Şairler onu övdüler. Onu öven şairler arasında Mütenebbî de vardı. Böylelikle Mütenebbî ondan armağanlar elde etti, servet sahibi oldu. Daha sonra Kâfur ona gazaplandı. Mütenebbî de onu hicvederek yanından ayrılıp Adüdü'd-Devle'nin yanma gitti. Kâfur, Mısır'daki meşhur türbesine defnedildi. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebü'l-Hasan Ali b. İhşid geçti. Hz. Fatıma evladı olduklarını iddia eden Fa-tımiler —ileride de anlatılacağı gibi- Mısır ülkesini onun elinden aldılar. Kâfur, iki sene üç ay müddetle hakimiyet sürmüştü. [21]

Hicretin Üçyüzellisekizinci Senesi

Bu senenin aşura gününde Rafiziler, Hz. Hüseyin'e matem tutma ve Gadir-i Hum gününde sevinç ve sürür içinde kutlamalarda bulunma bid'atlarını icra ettiler.
Bu senede büyük bir kıtlık meydana geldi. Neredeyse ekmek hiç bulunamaz hale gelmişti. İnsanlar ölmek üzereydiler.
Bu senede Rumlar memlekette çok fesat çıkardılar. Humus'u yaktılar. Orada bütün mıntıkayı fesada sürüklediler. Ve Müslümanlardan 100.000'e yakın kişiyi esir aldılar. İnnâ lillah ve İnnâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Bu senede Rum komutanı, Ebü'l-Hüseyin Cevher Muiz el-Fatımî tarafından harekete geçirilerek büyük bir orduyla şaban ayının bitimine onüç gün kala salı günü Mısır'a girdi. Cuma günü olduğunda Mısır'da ve oraya bağlı mıntıkalarda minberler üzerinde Muiz el-Fa-timî adına hutbe okundu.
Komutan Cevher, müezzinlere ezan okurlarken "Hayye âlâ hayrü amel" (haydin hayırlı amele) demelerini ve imamların da birinci selamı yüksek sesle telaffuz etmelerini emretti. Bütün bunlar, Kâfur'un ölümünden sonra Mısır'da halkın etrafında toplanabileceği bir lideri kalmamasından ve onları zayıf düşüren şiddetli bir kıtlığın meydana gelişinden ötürü olmuştu.
Bütün bu olup bitenlerden Kâfur'un taraftarları haberdar olduklarında komutan Cevher'in Mısır'a girmesinden önce Mısır'dan kaçıp gittiler. O da herhangi bir kimseyle vuruşmaksızın, savaşmaksızm ve bir savunmayla karşılaşmaksızm Mısır'a girdi. Böylece Fatımiler, Mısır diyarına hakim oldular.
Bu senede komutan Cevher, Muizziye Kahiresini inşa etti. Orada ileride de anlatacağımız gibi iki sarayı da inşa ettirdi ve bu senede efendisi Muiz el-Fatımî adına imamlıklara atamalar yaptırdı.
Sonra komutan Cevher, Cafer b. Felah'ı büyük bir orduyla Şam'a şevketti. Bunlar orada şiddetlice savaştılar. Dımış'ta vali olarak Şerif Ebü'l-Kasım b. Ya'lâ el-Haşimî bulunuyordu. Şamlılar buna itaat ediyorlardı. Şerif Ebü'l-Kasım, Abbasileri uzun süre savundu. Neticede Şam'da da Muiz adına hutbeler okundu. Şerif Ebü'l-Kasım da Mısır diyarına hücum etti. Hasan b

Toğaç'ı ve ümeradan bir topluğu esir aldı. Bunları İfrikiye'de bulunan Muiz'e gönderdi.
Böylece Fatımiler hicretin 360. senesinde Dımışk'a hakim oldular. Orada yüz seneden fazla bir süreyle ezanda "Hayye alâ hayril amel" (haydin hayırlı amele) diye okundu. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'e lanet ifade eden yazılar, oralardaki camilerin kapılarına yazıldı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn.
Bu durum böylece bir süre devam etti. Nihayet Türklerin ve Kürtlerin devleti ve komutanları Nureddin eş-Şehid ile Selahaddin b. Eyyübî buna son verdiler.
Bu senede Rumlar Humus'a girdiler. Halkın çoğunun şehirden kaçıp gittiklerini gördüler. Şehri yaktılar. Orada ve çevre mıntıkalarda kalan 100.000'e yakın insanı esir aldılar. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn. (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Bu senenin zilhicce ayında İzzü'd-Devle, babası Muizzu d-Devle b. Büveyh'i evinden alıp Kureyş mezarlığındaki türbesine taşıdı. [22]

Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler yine çirkin bid'at-larını icra ettiler. Hz. Hüseyin'in yasını tuttular. Dükkânlar ve çarşılar kapatıldı. Hayat durdu. Kadınlar saçlarını başlarını açıp çarşı pazarlarda dolaştılar. Hz. Hüseyin'e ağıt yakarak yüzlerini tokatladılar. Dükkânların ve çarşıların muhtelif yerlerine mendiller asıldı. Ortalığa samanlar döküldü.
Bu senede Rumlar Antakya'ya girdiler. Yaşlı veya genç halkı öldürdüler. 200.000'e yakın çocuk ve genci esir aldılar. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Bütün bunları melun Ermeni hükümdarı Nikofor düzenlemişti. Ama bunun sorumlusu da ülkeye hakim olan ve ülkede fesad çıkaran Rafi-zi hükümdarlardı. Allah onları kahretsin.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ermeni hükümdarı Nikofor işi azıttı. Taşkınlığa başladı. Bu murdar heTif, kendisinden önceki hükümdarın karısıyla evlenmişti. Bu kadının da önceki kocasından doğmuş iki oğlu vardı. Nikofor bunları hadım edip daha sonra hükümdar olamasmlar diye kiliseye hapsetmek istedi. Anneleri bu durumdan haberdar olunca Nikofor'un aleyhinde çalışmaya başladı. Ümerayı ona musallat kıldı. Ümera da kendi aralarında birleşerek uyumakta iken onu öldürdüler ve başlarına önceki hükümdarın iki oğlundan büyük olanını geçirdiler.»
Bu senenin rebiyülevvel ayında Ebu Bekir Ahmed b. Seyyar kadılıktan ayrıldı. Yerine eski kadılardan Ebu Muhammed b Maruf yeniden atandı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senede Dicle'nin suyu azaldı. Kuyuların suları da kurudu."
Bu sene de Şerif Ebu Ahnıed adındaki nakib insanlara haccettirdi.
Bu senenin zilhicce ayınHa bir yıldız düştü, yeryüzünün her tarafını aydınlattı. Güneş gibi ortalığa ışık saçtı. Sonra da yıldırım gibi bir ses duyuldu.
İbnü'1-Esir dedi ki: Bu senenin muharrem ayında Dımışk'ta, Mısır'ı ele geçirdikten sonra komutan Cevher'in gönderdiği Cafe b. Fe-lah'ın emri üzerine Muiz el-Fatımî adına hutbe okundu. Ebu Muhammed Hasan b. Abdillah b. Toğaç, Remle'de Cafer b Felah'la savaşmış, Cafer b. Felah, kendisini mağlup ederek esir almış ve komutan Cev-her'e göndermişti. Komutan Cevher de onu İfrikiye'de bulunan Mu-iz'ze göndermişti.
Bu senede Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile oğlu Ebu Tağlib arasında bir kırgınlık meydana gelmişti. Bunun sebebi de şuydu Muizzü'd-Devle b. Büveyh öldüğünde Ebu Tağlib ve taraftarları Bağdat'ı ele geçirmeye niyetlenmişlerdi. Fakat Ebu Tağlib'in babası Nasirü'd-Devle ona şöyle demişti: "Muizzü'd-Devle, oğlu İzzü'd-Devle'ye bol miktarda mal ve para bırakmıştır. Bu mal ve para onun elinde bulunduğu sürece ona güç yetiremezsiniz. Bu serveti tüketmesine kadar bekleyin. Çünkü o savurgan biridir. İflas ettiği zaman üzerine yürürseniz onu nıağlub edersiniz." Bu sözü nedeniyle oğlu Ebu Tağlib kendisine kızıp düşmanca duygular beslemeye başladı. Babasının aleyhinde bulundu. Nihayet onu kalede zindana attı.
riasiru d-Devle'nin oğullan kendi aralarında ihtilafa düşüp gruplara ayrıldılar ve ellerinde bulunan toprakları korumakta zayıf kaldılar. Bunun üzerine Ebu Tağlib, İzzü'd-Devle'ye haber göndererek, yıllık 1.000.000 dinar verme karşılığında Musul'u kendisine bırakmasını istedi. Babası Nasirü'd-Devle de bu senede vefat edince artık Ebu Tağlib, Musul'da müstakil hükümdar olarak oraya sahip oldu. Ancak kardeşleriyle aralarında muhalefet ve muharebeler devam etti.
Bu senede Rum hükümdarı Trablus'a girdi. Şehrin birçok yerlerini yaktı ve ahalinin bir kısmım Öldürdü. Trablus valisi bu hükümdarın şiddetli bir zalim olduğunu bildiğinden ötürü ahaliyi şehirden çıkarmıştı. Rumlar valiyi esir aldılar. Bütün malına ve mülküne el koydular. Cidden büyük bir servet sahibiydi. Trablus'tan sonra kıyı şeridindeki şehirlere hücum ettiler. Köyler hariç onsekiz şehri ele geçirdiler. Oradaki Müslüman halkın çoğu onların baskısıyla Hristiyanh-ğa geçti. İnnâ Hilâli ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Rumlar daha sonra, Humus'a geldiler. Şehri yakıp mal ve mülkü yağmaladılar. Ahaliyi esir aldılar. İki ay kadar Humus'ta kaldılar. İstedikleri şehri ele geçiriyor, yakalayabildikleri kadar insanı esir alıyorlardı. Bunların heybet ve korkusu insanların kalplerine yerleşti. Daha sonra Rum hükümdarı beraberinde çoluk çocuk 200.000 kadar esiri de alarak memleketine döndü. Dönüş sebebi; askerlerinin arasında hastalıkların çoğalması ve askerlerinin çoluk çocuklarını Özle-mesiydi. Cezireye bir

müfreze gönderdi. Bu müfreze oraları yağmaladı ve halkın bir kısmım esir aldı.
Seyfu d-Devle'nin kölesi Karguveyh, Halep'i istila etmiş ve üstadının oğlu Şerifi kovmuştu. O da hakimiyeti altında bulunan Tarife gitmiş, ancak ahali onun şehre girmesine müsaade etmeyince bu defa Silvan'a, annesinin yanına gitmişti. Annesi, Said b. Hamdan'ın kızıydı. Bir süre yanında kaldı. Tekrar Hama'ya döndü ve orayı ele geçirdi. Oradan da iki yıl aradan sonra Halep'e döndü. Rumlar, bu senede Şam'da fesat çıkarınca Halep'i vermek üzere Karguveyh onlarla anlaşma yaptı. Onlara bir miktar para ve armağanlar gönderdi. Bundan
sonra Rumlar Antakya'ya döndüler, orayı ele geçirdiler. Ahalinin büyük bir kısmını öldürdüler. Geride kalanların çoğunu da esir alarak Halep'e hücum ettiler. O esnada Ebü'l-Mealî Şerif, Halep'te bulunan Karguveyh'i kuşatma altına almıştı. Ebü'l Mealî Şerif, Rumlardan korkup kaçtı. Rumlar, Halep'i kuşatarak şehri ele geçirdiler. Kaledeki askerler ise burasını Rumlara karşı savundular. Sonra her sene kendilerine verilecek belirli miktardaki mal, para ve hediyeler karşılığında Karguveyh ile barış antlaşması yaptılar. Şehri ona teslim edip geri döndüler.
Bu senede İfrikiye'de bulunan Muiz el-Fatımî'ye, Ebu Hazar adında biri isyan etti. Muiz de askerleriyle birlikte bizzat kendisi ona karşı harekete geçti, onu kovdu. Sonra Ebu Hazar gelip ondan eman diledi. Muiz de eman verdi ve onu bağışladı.
Bu senede komutan Cevher'in elçisi Muiz'in yanına gelerek Mısır'ın fethedildiği ve onun adına hutbe okunduğu müjdesini verdi ve onun Mısır'a davet edildiğini bildirdi. Muiz buna çok sevindi. Şairler onu övdüler. Övenler arasında şair Muhammed b Hanı de vardı. Mu-hammed b. Hanî, onu şu beyitle başlayan kasidesinde şöyle övmüştü:
"AbbasoğuHarı Mısır'ın fethedildiğini söylüyorlar. Abbasoğullarına de ki, iş artık tamamlandı."
Bu senede Bağdat valisi İzzü'd-Devle, avcı İmran b. Şahin'i kuşatmaya azmetti, ama bunu başaramadı. Neticede onunla barıştı ve Bağdat'a döndü.
Bu senede Karguveyh ile Şerif Ebü'l-Mealî barıştılar. Karguveyh Halep'te, oraya bağlı mıntıkalarda -ki daha Önce oralarda Muiz el-Fatımî adına hutbe okunuyordu-, Humus'ta ve Dımışk'ta onun adına hutbe okuttu. Mekke'de Muti Lillah ile Karmatîle adına, Medine'de Muiz el-Fatımî adına hutbe okunuyordu. Ebu Ahmed el-Musevî de Medine dışında Muti adına hutbe okutuyordu.
İbnü'1-Esir'in anlattığına göre Nikoforos bu senede öldü. Ondan sonra Bizans imparatorluğuna kendisinden önceki hükümdarın oğlu geçti. Önceki hükümdarın adı Domestikos'tu.
Domestikos, bir Müslüman çocuğuydu. Babası Tarsus'un seçkin Müslümanların dan biri olup İbnü'l-Fukas adıyla tanınırdı. Fakat Domestikos Hristiyanlığa geçmişti. Hiristiyanlar nezdinde itibarı yükseldi ve neticede imparator oldu. Müslümanlara karşı en azılı, en şiddetli düşmanlardandı. Birçok şehri savaşarak Müslümanların elinden almıştı. Aldığı şehirlerin bazıları şunlardı: Tarsus, Adana, Ayn-ı Zerbe, Misis... Sayılarını ancak Allah'ın bildiği miktarda Müslüman Öldürdü ve esir aldı. [23]

Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin

Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. İshak b. İbrahim b. Abdillah Ebu Ali es-Sevvaf. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den ve onun tabakasındaki kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî'nin de aralarında bulunduğu bir grup hadisçi ondan rivayetlerde bulundular. Darekut-nî: gözlerim, sağlam rivayet ve dindarlık hususunda Muhammed b. Ahmed gibisini görmedi." demiştir.
Muhammed b. Ahmed, bu senede seksendokuz yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [24]

Muharib B. Muhammed B. Muharib

Künyesi, Ebü'l-Alâ idi. Muharib b. Dessar soyundan gelen Şafiî fi-kıhçısıydı. Sika, güvenilir ve âlim bir şahsiyetti. Cafer el Feryabî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. [25]

Ebü'l-Hüseyin Ahmed B. Muhammed

İbnü'l-Kattan adıyla meşhur olmuştur. Şafiî imamlarındandır.
İbn Süreyc'den, ondan sonra da Şeyh Ebu 1-İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Ebü'l-Kasım ed-Daranî'nin ölümünden sonra yalnız başına mezhep reisliği yaptı. Usul-ü fikha ve füruata dair eserler tasnif etti. Bağdat'a göçtü. Orada incelemeler yaptı. Ders verdi. Çok sayıda kitaplar yazdı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. [26]

Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'u olan aşura gününde Rafiziler, geçmiş âdetlerine uyarak Hz. Hüseyin'e yas tutma gibi haram bid'at-larını icra ettiler.
Bu senenin zilkade ayında Karmatîler Dımışk'ı ele geçirdiler. Dımışk valisi Cafer b. Felah'ı öldürdüler. Karmatîlerin reis ve emiri, Hüseyin b. Ahmed b. Behram'dı. Bağdat'ta bulunan İzzud-Devle ona çok miktarda silah ve teçhizat yardımında bulunmuştu. Sonra Karmatîler, Remle'ye giderek orasını ele geçirdiler. Orada muhafiz olarak bulunan Mağribliler kaleye sığınıp istihkam tedbirleri aldılar. Karmatîler, onları kuşatma altında tutacak bir miktar askerlerini bırakıp ârabilerden, İhşidlerden ve Kâfurilerden büyük bir askeri birlikle Kahire'ye doğru ilerlediler. Aynü'ş-Şems'e vardıklarında komutan Cevher'in askerleriye şiddetli bir savaşa tutuştular ve muzaffer oldular. Mağriblileri büyük bir kuşatma altına aldılar. Bundan sonraki günlerden birinde Mağribliler Karmatî ordusunun sağ cenahına saldırarak kendilerini bozguna uğrattılar. Karmatîler de Şam'a giderek orada bulunan Mağriblileri sıkı şekilde kuşatma altına aldılar. Komutan Cevher, kendi taraftarlarına onbeş gemi ile erzak gönderdi. Karmatîler bu gemilerin onunu ele geçirdiler. İkisini de Franklar ele geçirmişlerdi. Aralarında çok olaylar cereyan etti.
Karmatîlerin emiri Hüseyin b. Ahmed b. Behram, bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:
"Mağribli adamlar kendilerinden korktuğumu iddia ettiler. Şu halde onlarla yapılacak savaşta benim kanım akacaktır. Ey Mısır diyarı! Eğer senin toprağım kendi kanımla sulamazsanı, Nil'in suyu bana haram olsun."
Bu senede Ebu Tağlib b. Hamdan, otuz yaşında iken Bahtiyar Iz-zü'd-Devle'nin kızıyla evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi ve nikah, bu senenin safer ayında kıyıldı.
Bu senede Müeyyedü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle, Sahib Ebü'l-Ka-sım b. Abbad'ı vezirliğe tayin etti. Sahib Ebü'l-Kasım d memleket işlerini güzelce idare etti.
Bu senede Dımışk'ta ve diğer Şam mıntıkalarında ezanda "Hayye alâ hayril amel" (haydin hayırlı amele) ibaresi okundu.
Dımışk valisi Cafer b. Felah'm biyografisinden bahseden İbn Asa-kir şöyle demiştir:
«Fatımîlerden emirliğe geçen ilk kişi odur. Ebu Muhammedel-Ekfanî, Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. Şiram'ın şöyle dediğini nakletmiştir: Hicri 360. senenin safer ayının beşinde perşembe günü Dımışk Camii'nde ve şehrin diğer minarelerinde müezzinler, ezanda hayye ale'l-felah cümlesinden sonra hayye alâ hayril amel cümlesini de okudular. Bunu onlara, Cafer b. Felah emretmişti. Onlar da emrine karşı gelememişler, korkmalarından dolayı bu emre icabet zorunluluğu duymuşlardı.
Cemaziyelahir ayının sekizinde cuma günü ise, müezzinler ezan ve ikamette tekbirleri ikişer ikişer olmak üzere dört defa okudular. İkamet esnasında da hayye alâ hayril amel cümlesini okumakla em-rolunmuşlardı. Halk bunu hiç de hoş karşılamadı, ama Allah'ın hükmüne karşı sabrettiler.»

Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Süleyman B. Ahmed B. Eyyüb

Künyesi, Ebü'l-Kasım et-Taberanî'dir. Büyük hadis hafızı olup Kebir, Evsat ve Sağir adlı üç mu'cemin sahibidir. Kitabü's-Sünne, Kitabı Müsned-i Şamiyyin ve diğer faydalı eserler ona aittir. 100 sene yaşadı Bu senede İsfahan'da vefat etti. İsfahan kapısında Humme-tü's-Sahabi mezarlığına defnedildi. Ebü'İ-Ferec İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.
İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Kasım et-Taberanî, 1.000 hadis üstadından ders aldı ve hadis dinledi. Bu senenin zilkade ayının bitimine iki gece kala cumartesi günü vefat etti. Bu senenin şevval ayında vefat ettiğime dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 260. senesinde doğdu, bu senede 100 yaşındayken vefat etti.» [27]

Şair Refa Ahmed B. Sırrı Ebü'l-Hasan

Kinde kabilesine mensup olup Musullu bir şairdir.
İbnü'1-Esir, onun bu senede Bağdat şehrinde vefat ettiğini söylemiştir. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre ise şair Refa, hicretin 362. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [28]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Heysem b. İmran b. Yezid Ebu Bekir b. Münzir. Aslen Enbarlıdır. Ahmed b. Halil b Bercalî'den, Muhammed b. Avam er-Riyahî'den, Cafer b. Muhammed es-Saiğ'den ve Ebu İsmail et-Tirmizî'den hadis dinledi İbnü'l-Cevzî dedi ki: Muhammed b. Cafer, bunlardan en son rivayette bulunan kişidir.
Anlatıldığına göre Muhammed b. Cafer'in dedeleri iyi insanlar-mış. Bu husus babasının yazısı ve sahih bir şekilde duyduğu bilgilerle sabittir. Ebu Amr el-Basrî ondan naklettiği hadisleri seçmiştir. Muhammed b. Cafer, doksan yaşını aşmış olarak bu senenin aşura gününde ani bir ölümle vefat etmiştir. [29]

Muhammed B. Hasan B. Abdillah El-Acurî

Muhammed b. Hasan b. Abdillah Ebu Bekir el-Acurî. Cafer el-Feryabî'den, Ebu Şuayb el-Harranî'den, Ebu Müslim el Keccî'den ve diğer bazı üstadlardan hadis dinledi. Sika, doğru sözlü, dindar bir zattı. Faydalı birçok eserleri vardır. "el-Erbaun el-Acuriye" adlı eser onun bu faydalı eserlerinden biridir. Hicretin 330. senesinden önce Bağdat'ta yaşadı. Sonra Mekke'ye taşınarak orada otuz sene ikamet ettikten sonra bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [30]

Muhammed B. Cafer B. Muhammed

Künyesi, Ebu Amr'dır. Zahid bir kimseydi. Çok hadis dinledi. Bu uğurda uzak memleketlere seyahatlerde bulundu. Büyük hadis hafızları da kendisinden hadis dinlediler.
Az şeylerle yetinen fakir bir kimseydi. Fakirlerin mezarları için kerpiç dökerdi. Bir ekmek, bir turp veya soğanla karnını doyururdu. Gecenin tümünü namaz kılarak geçirirdi. Doksanbeş yaşında iken bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [31]

Muhammed B. Davud Ebu Bekir Es-Sofî

Dakkî adıyla meşhur olmuş olup aslen Dineverlidir.
Bağdat'ta ikamet etmiş, sonra oradan ayrılıp Dımışk'a göçmüştür. Ali b. Cahid'in yanında kıraat ilmini öğrenmiş, Muhammed b. Cafer el-Harai-tî'den (bu zat İbnü'l-Cela'ın arkadaşıdır) ve Dak-kak'dan hadis dinlemiştir. Bu senede 100 yaşını aşmış olarak vefat etti. [32]

Muhammed B. Ferhanî

Muhammed b. Ferhan b. Zerviye el-Mervezî. Tabipti. Bağdat'a geldi. Orada babasından münker hadisler rivayet etti Cüneyd'den ve İbn Merzuk'dan rivayetlerde bulundu. İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Zarif ve yakışıklı bir kimseydi. Yalnız onun hadis uydurduğu iddia edilmiş ve bu hususta suçlanmıştır." [33]

Ahmed B.Feth

Kendisine İbn Ebi'1-Feth el-Hakanî de denilir. Künyesi, Ebü'l-Ab-bas en-Neccad idi. Dımışk Camii'nin imamıydı.
İbn Asakir dedi ki: «O, âbid ve salih bir kimseydi. Anlatıldığına göre bir cemaat onu ziyarete gelmiş, içeride onun bir sancıdan Ötürü ah çektiğini duymuş ve bu durumunu yadırgamışlardı. İçeriden çıkıp ziyaretçilerin yanına geldiğinde onlara şöyle demişti: "Ah kelimesi kendisinden feyiz ve ruhaniyet taleb edilen yüce zâtın adıdır." Bu sözü, onu ziyaretçilerin gözünde daha da büyütmüştü.»
Ben derim ki: Onun bu söylediği söz gerçekten onun tarafından söylenilmiş midir, değil midir? Bu bilinmemektedir. Aksine bu hususta masum kimseden, Rasûlullah'tan gelen sahih bir hadise ihtiyaç vardır. Zira yüce Allah'ın adları sahih kavle göre tevkifidir. Rastgele kelimeler ona isim olarak takılamaz. [34]

Hicretin Üçyüzaltmışbirînci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafîziler yine o çirkin bid'-atlarını icra ederek Hz. Hüseyin'in matemini tuttular.
Bu senenin muharrem ayında Rumlar Cezire ve Diyarbakır'a baskın düzenlediler. Urfahların bir kısmını öldürdüler. Nusaybin'e varıncaya kadar o bölgelerde kimi insanları Öldürüp kimilerini esir aldılar, birçok malları ganimet olarak ele geçirdiler. Buraların valisi Ebu Tağlib b. Hamdan, hiç karşı koymadı, memleketi savunmadı. Zaten buna gücü de yoktu. Bu esnada Cezireliler Bağdat'a gittiler. Halife Muti Lilllah ile diğer devlet büyüklerinin yanına gitmek, yardımlarını istemek ve imdat dilemek istediler. Bağdatlılar onlar için ağıt yaktılar, onlarla birlikte halifenin yanma geldiler, ama görüşme imkânını bulamadılar. Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle de avla meşgul oldu, bunlarla görüşmedi. Elçiler peşine gittiler ama o, insanları dağıtması için hacib Sebüktekin'i gönderdi. Bunun üzerine halktan büyük bir çoğunluk savaş için hazırlığa başladı. Ebu Tağlib'e mektup yazarak askerler için azık hazırlamasını istedi. O da sevindiğini bildirdi. Halk savaş için hazırlandığında Rafizilerle Ehl-i Sünnet arasında şiddetli bir fitne koptu. Ehl-i Sünnet, Rafizilerin Kerh nıntıkasındaki evlerini yakarak "Bütün kötülük sizden kaynaklanıyor!" dediler. Hırsızlarla yağmacılar da Bağdat'a hücum ederek halkın mallarını

yağmaladılar. Nakib Ebu Ahmed el-Musevî ile vezir Ebu Fadl eş-Şirazî de birbirlerine ters düştüler.
Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle, halifeye haber göndererek bu savaşta kullanmak üzere bir miktar para göndermesini talep etti. Halife şöyle cevap verdi:
"Haraç gelirleri eğer bana gelseydi ben Müslümanların ihtiyaç duydukları parayı veririm. Ama sen o haraç gelirlerini Müslümanların zaruret duymadıkları yerlere harcıyorsun. Benimse sana gönderecek param yok."
Aralarında elçiler gidip geldiler. Bahtiyar, halifeye ağır sözler sarfedip onu tehdit etti. Neticede halife ona bir şeyler göndermek ihtiyacını hissetti. Kendi giydiği bazı elbiseleri ve ev eşyalarını sattı. Sarayının tavanındaki bazı süsleri söküp sattı. Böylece 400.000 dirhem elde etti. Bu paraları gönderince Bahtiyar aldı ve kendi ihtiyaçlarına sarfetti. Savaşı da iptal etti. Bunun üzerine halk halifeye kızdı. Rafizi İbn Büveyh'in halifeden parayı alıp cihadı terketmesine çok üzüldüler. Allah, Müslümanlar için yaptığı şeyden ötürü ona hayır mükâfat vermesin.
Bu senede Ebu Tağlib b. Hamdan, Mardin kalesini teslim aldı. Oradaki malları Musul'a nakletti.
Bu senede Horasan valisi Mansur b. Nuh es-Samanî, Rüknü'd-Devle b. Büveyh ve oğlu Adüdü'd-Devle ile barış anlaşması yaptı ve her sene bu ikisinin kendisine 150.000 dinar göndermelerini şart koştu. Rüknü'd-Devle'nin kızıyla da evlendi. Kendisine sayılamayacak kadar çok hediye ve armağanlar gönderdi.
Bu senenin şevval ayında Muiz el-Fatımî; aile efradı, maiyeti ve askerleri ile birlikte Mısır'a gitmek üzere Mağrib diyarındaki Mansur şehrinden ayrıldı. Tabii daha önce komutanı Cevher onun için orada işleri yoluna koyup zemin hazırlamış ve köşkünü inşa ettirmişti.
Muiz, Mağrib diyarına, oralara bağlı mıntıkalara, Sicilya'ya ve oraya bağlı yörelere vekil olarak bazı görevlileri bıraktı. Şairi Mu-hammed b. Hani el-Endülüsî'yi de yanma alarak Mısır yoluna koyuldu. Ancak şairi yolda iken vefat etti. Muiz, gelecek senenin ramazan ayında Kahire'ye ulaştı.

Bu senede Şerif Ebu Ahmed el-Musevî insanlara haccettirdi. Bu zat, bütün Talibilerin nakibi idi. [35]

Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Said B. Ebi Said El Cenabı

Künyesi, Ebü'l-Kasim'dı. Karmatîlerden olup Hecerlidir. Kendisinden sonra Karmatîlerin reisliğine kardeşi Ebu Yakub Yusuf geçti. Çünkü o sülalede kardeşinden başka biri hayatta kalmamıştı. [36]

Osman B. Ömer B. Hafif

Künyesi, Ebu Ömer'dir. Kurrâdır. Derrac lakabıyla meşhur olmuştu. Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan rivayette bulunmuştur. Kıraat fıkıh, dirayet ve diyanet ehli bir kimse olup güzel bir yaşayışı vardı. Salih ve âbid kimselerden sayılırdı. Bu senenin ramazan ayında bir cuma günü vefat etti. [37]

Ali B. İshak B. Halef

Künyesi, Ebü'l-Hüseyin el-Kattan'dır. Merahi mahlasıyla tanınan bir şairdir. Şiirlerinden biri şudur:
"Kalk, onlar aşıktırlar, bir araya geldiler.
Ayrılıktan sonra birleştiler. Çünkü ayrılık musibetine maruz kalmışlardı.
Tekrar sevince döndüler, belalardan emin olarak. Onlarda bir ruh vardır, ama o ruh iki bedene girmiştir." [38]

Ahmed B. Sehl

Ahmed b. Sehl b. Şeddad Ebu Bekir el-Mahremî. Ebu Halife'den, Cafer el-Feryabî'den, ibn Ebi'l-Fevaris'ten, İbn Cerir'den v diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî, İbn Rızkaveyh ve Ebu Nuaym da kendisinden rivayette bulundular. Berkanî, Ibnü'l- Cevzî ve diğerleri onun zayıf bir ravi olduğunu söylemişlerdir. [39]

Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler yine Hz. Hüseyin'e ağıt yakarak matem tuttular. Dükkânlara, çarşı ve pazarlara mendiller asıldı. Dükkânlar kapatıldı.
Bu senede fakih Ebu Bekir er-Razi el-Hanefî ile Ebü'l-Hasan Ali b. İsa er-Rummanî ve İbn Dakkak el-Hanbelî, İzzü'd-Devl Bahtiyar b. Büveyh'in yanında toplandılar. Onu Rumlarla savaşmaya teşvik ettiler. O da Rumlarla savaşmak için bir orduyu harekete geçirdi. Ce-nâb-ı Allah, o orduyu muzaffer kıldı, Rumlardan çok sayıda adam öldürdüler. Kesik başlarını Bağdat'a gönderdiler. Böylece insanların gönülleri rahatladı.
Bu senede Rumlar, hükümdarlarıyla birlikte Diyarbakır'ı kuşatmak üzere harekete geçtiler. Diyarbakır'da vali olarak Ebü'l-Heyca b, Hamdan'm kölesi Hezermert bulunuyordu. Vali, Ebu Tağlib'e mektup yazarak yardım istedi. Ebu Tağlib de ona kardeşi Ebü'l-Kasım Hibe-tullah Nasirü'd-Devle b. Hamdan'ı gönderdi. Bu ikisi birleşerek ramazan ayının son gününde daracık bir yerde, atların hareket etmesine imkân olmayacak bir alanda Rumlarla şiddetlice savaştılar. Rumlar kaçmaya yöneldiler, ama kaçamadılar. Rumların çok sayıda askerlerini öldürdüler. Domestikos esir alınarak zindana atıldı. Ertesi sene hastalanıp ölünceye kadar zindanda kaldı. Ebu Tağlib tedavi etmek için tabipleri topladıysa da Domestikos'a bir fayda sağlayamadı.
Bu senede Bağdat'ın Kerh mıntıkasında yangın çıktı. Bunun sebebi şuydu: Zekât toplama memurlarından biri halktan bir adam vurup öldürmüştü. Halk da Türklerden bir cemaatle birleşerek zekât memurunun peşine düşmüşlerdi, ama memur onlardan kaçıp bir eve sığınmıştı. Onu evden çıkarıp öldürmüşler ve evi yakmışlardı. Bunun üzerine sünnete taassup derecesinde bağlı olan vezir Ebü'1-Fadl eş-Şirazî, hacibini Kerh mıntıkasmdaki halkın üzerine göndermiş, o da onların evlerine ateş bırakmış ve oradaki birçok evler, mallar, 300 dükkân, otuzüç mescit, 17.000 insan yanmıştı!
Bunun üzerine Bahtiyar, kendisini vezirlikten azlederek yerine Muhammed b. Bakiyye'yi tayin etmiş. Halk, bu duruma çok şaşmışlardı. Çünkü bu adam, onlar nazarında düşük biri olup hiç saygınlığı yoktu. Babası Kusa köyünde bir çiftçi idi. Kendisi İzzü'd-Devle'ye hizmet edenlerden biriydi. Yemeğini takdim eder, yemek sonrasında elini yıkarken havlusunu tutardı. Böylelikle sonunda vezirlik makamına tayin edildi. O, kendisinden öncekine nisbetle halka daha çok zulüm eden bir,, vezir oldu. Zamanında Bağdat'ta hırsızlar çoğaldı, işler bozuldu.
Bu senede İzzü'd-Devle ile hacibi Sebüktekin arasında anlaşmazlık meydana geldi. Fakat daha sonra kinleri kalplerinde kaldığı halde yine de barıştılar.

Bu senede Muiz el-Fatımî, Mısır diyarına girdi. Beraberinde atalarının tabutları da vardı. Şaban ayında İskenderiye'ye ulaştı Onu orada Mısır'ın önde gelen şahsiyetleri karşıladılar. Halka irticalen beliğ bir hutbe irad etti. Mısırlıların fazilet ve şereflerini anlattı. Fakat yalan ifadeler kullandı. Çünkü hutbesinde, "Doğrusu Cenâb-ı Allah, halka, kendileri ve devletleri sayesinde yardım etti." demişti. Ya-nıbaşmda oturmakta olan Mısır diyarının kadısının anlattığına göre Muiz el-Fatımî kendisine şöyle bir soru yöneltmişti:
- Benden daha üstün bir halife gördün mü?
- Ey mü'minlerin emiri, sen hariç bu kadar faziletli ve üstün başka bir halife görmedim.
- Sen haccettin mi?
- Evet.
- Rasûlullah.fs.a.v.yın mezarını ziyaret ettin mi?
- Evet.
- Ebu Bekirle Ömer'in mezarlarını da ziyaret ettin mi?
Kadı diyor ki: «Kendisine ne cevap vereceğimi bilemedim. Baktım ki oğlu Aziz de büyük komutanlarla beraber duruyor. Dedim ki:
- Mü'minlerin emiri (yani sen) nasıl ki, senden sonraki dönemin veliahdı olan oğluna selam vermekten beni alıkoymuşsa aynı şekilde Rasûlullah (s.a.v.)'ın mezarını ziyaret etmek de beni Ebu Bekir'le Ömer'in mezarını ziyaret etmekten alıkoydu.
Bu cevabı verdikten sonra kalkıp selam verdim ve meclisten ayrılıp gittim. Böylece meclis; benim ayrılmamla başkalarının gelip oturabilmesi için genişlemiş oldu.»
Bundan sonra Muiz el-Fatımî, İskenderiye'den ayrılıp Mısır'a gitti. Ramazan ayının beşinde Mısır'a girdi, Kasreyn'e konakladı Anlatıldığına göre o mülkünün ilk mahalline girdiğinde Aziz ve Celil olan Allah'a bir şükran ifadesi olarak secdeye kapanmıştı.
Muiz el-Fatımî'nin Mısır'da verdiği ilk hüküm şöyle olmuştu:
Kâfur el-İhşidî'nin karısı, altınla dokunmuş, incilerle süslenmiş bir kabanı Yahudi bir kuyumcuya emanet olarak bıraktığını, ancak kuyumcunun bu emaneti inkâr ettiğini söylemişti. Muiz de o kuyumcuyu huzuruna çağırmış ve durumu sormuştu. Fakat kuyumcu, yine inkârında devam edince, evinin kazılmasını ve oradaki eşyaların çıkarılmasını emretmişti. Evini kazdıklarında mezkûr kabanı, bir çömleğe konulmuş olarak yer altına gömülmüş vaziyette buldular. Muiz, bu kabanı kadına teslim etti. Kabana hiç ilişmeksizin sahibine kolaylıkla teslim edilmesini sağladı. Fakat bilahare kadın o kabanı getirip kendisine takdim etmek istedi, ama o kabul etmedi. Halk da onun bu davranışını güzel buldu.
Sahih hadiste sabit olduğuna göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu Cenâb-ı Allah bu dini, facir bir adamla da kuvvetlendirir." [40]

Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sirri B. Ahmed B. Ebi's-Sırrî

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Kindî'dir. Musulludur. er-Reffa mahla-sıyla tanınan bir şairdir. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'ı, diğer hükümdar ve ümerayı methetmiştir, Bağdat'a gelip yerleşti ve bu senede orada vefat etti. Hicretin 346., 345. veya 344. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir takım rivayetler de vardır. Onunla Muhammed b. Said arasında düşmanlık vardı. Muhammed b. Said'in kendisinin şiirlerini çaldığım iddia ederdi. Şair Şacim gibi bir divanı vardı ve şarkı okurdu. Divanının hacmi büyük olsun diye Halidilerin şiirlerinin bir kısmını da bu divanına eklemişti.
İbn Hallikan dedi ki: «Sırri er-Reffa'nın cidden büyük bir şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:
"Aydınlık ve, ince bir yüzle kırağı yağdırır. İki topluluk karşı karşıya gelince çok cesaretli olur. Evleri -içinde ikamet ettiği sürece- çok geniştir. Ama ordusuyla birlikte oralardan ayrılıp gittiğinde çöl dahi insana daracık olur."» [41]

Muhammed B. Hanî

Endülüslü şairlerdendir. Muiz el-Fatımî Mısır'a gelirken kendisini Kayrevan'dan yanına almıştı. Ancak yolda iken ölmüştü Deniz kıyısında, bu senenin receb ayında ölü olarak görüldü. Nazmı kuvvetli bir şairdi, ancak yaratıkları mübalağalı bir şekilde övdüğünden ötürü birçok âlim onu tekfir etmişlerdir. Muiz'i metheden şiirlerinden biri şöyledir:
"Senin dilediğin olur, kaderlerin dilediği değil. Hüküm ver. Kahredici ve bir olan sadece sensin."
Bu, küfrün en büyüğüdür. Allah onu kahretsin. Rezil rüsvay eylesin. O bir şiirinde de şöyle demişti:
"Uzun bir süre onun üzengisinin altında Cibril sıkışmıştı." Onun şiirlerinden biri de şudur. Ancak İbnü'1-Esir, bu şiiri onun divanında görmediğini söylemiştir:
büyüdüler, azametli oldular.
Yüksekliklerin sahibi Allah da onun sayesinde yüceldi. Ondan başka herşey bir rüzgar gibidir."

Bazı taraftarları, ona bağlılıklarından vazgeçtiklerini söyleyerek Özür dilemişlerdir.

Ben derim ki: Şayet gerçekten böyle bir ifade kulanmışsa ne dünya da ne de ahirette onun kurtuluşu ve mazereti yoktur. [42]

İbrahim B. Muhammed

İbrahim b. Muhammed b. Şecnune b. Abdillah el-Müzekkî. Hadis hafızlarından biridir. Hadis ilmine ve kendi aile efradına bo miktarda para harcadı. Rivayet ettiği hadisleri insanlara duyurdu. Hadis yazdırmak için Nisabur'da bir meclis hazırladı. Doğuda ve batıdaki birçok hadis üstadına uğrayarak onlardan hadis dinledi. Üstadları arasında İbn Cerir ile İbn Ebi Hatim d vardı.
İbrahim b. Muhammed'in meclisine büyük hadisçilerden çoğu katılırdı. Buraya katılanlar arasında, Ebü'l-Abbas el-Asamm v emsalleri vardı. İbrahim b. Muhammed, bu senede altmışyedi yaşında vefat etti. [43]

Said B. Kasım

Said b. Kasım b. Halid. Künyesi, Ebu Amr el-Berdaî idi. Hadis hafızlarından biridir. Darekutnî ve diğerleri kendisinden hadi rivayet ettiler. [44]

Muhammed B. Hasan B. Kevser B. Ali

Künyesi, Ebu Bahr el-Berbeharî'dir. İbrahim el-Harbî, Temmam, Bağendî, Kedimî ve diğerlerinden hadisler rivayet etti. İb Rızkaveyh ve Ebu Nuaym gibi kimseler de ondan hadis rivayet ettiler.
Darekutnî, onun bazı hadislerini seçerek rivayet etti ve: "Benim kendisinden rivayet ettiğim hadisleri ile yetinin. Başka hadislerini nakletmeyin. Çünkü onun dinlediği hadislerin bir kısmı sahih, bir kısmı ise fasiddir." dedi.
Kendi zamanının hadis hafızlarının birkaçı; hadislerin sahih ve fasidini birbirine karıştırması, dalgınlığı nedeniyle onu eleştirmişlerdir. Hatta bazıları onu yalancılıkla da itham etmişlerdir.
"O fazlasıyla azametli oldu. İsa, Âdem ve Nuh da onun sayesinde[45]

Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senenin Aşura gününde Rafiziler yine çirkin bid'atlarını icra edip Hz. Hüseyin yasım tuttular. Bağdat'ta, Ehl-i Sünnet il Rafiziler arasında büyük bir fitne koptu. İki taraf da kıt akıllı ya da akılsız idiler. Doğruluktan uzaktaydılar. Çünkü Ehl-i Sünnet'ten bir grup, bir kadını bir deveye bindirerek ona Aişe adını verdiler. Kendilerinden bazıları da Talha, Zübeyr gibi adlan takındılar ve, 'Ali'nin taraftarlarıyla savaşıyoruz." dediler. Bu sebeple iki taraftan çok sayıda adam öldürüldü. Hırsızlar ve yankesiciler şehri fesada boğdular. Mallar yağmalandı. Sonra bunlardan bir grup yakalandı, öldürülüp idam edildi ve fitne ateşi söndü.
Bu senede Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle, Musul'u ele geçirdi. Kızını da Ebu Tağlib b. Hamdan'm oğluyla evlendirdi.
Bu senede Basra'da Deylemliler ile Türkler arasında fitne koptu. Deylemliler, iktidar kendi ellerinde olduğundan dolay Türkleri nıağ-lub ettiler. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Elebaşılarını hapsedip mallarının çoğunu yağmaladılar.
İzzü'd-Devle, ailesine mektup yazarak: "Ben yanınıza geleceğime dair size bir mektup göndereceğim. Mektubum ulaştığında matem tutmuş gibi görünün ve taziye kabul etmek için de meclis kurup oturun. Taziyelerini bildirmek üzere Sebüktekin yanınıza geldiğinde onu hemen yakalayın. Çünkü o, Türklerin başıdır." dedi.
Mektup Bağdat'a geldiğinde İzzü'd-Devle'nin aile efradı matem tutar gibi gölündüler ve taziye kabulü içinde meclis kurup oturdular. Ancak Sebüktekin bunun bir tuzak olduğunu anladı ve onlara yaklaşmadı. Böylece onunla İzzü'd-Devle arasındaki düşmanlık artık gün yüzüne çıktı. Bundan hemen sonra Türkleri etrafına alarak İzzü'd-Devle'nin evini iki gün süreyle kuşatma altına aldı. Sonra İzzü'd-Devle'nin aile efradı köşkten indiler. Sebüktekin de oradaki malları yağmaladı ve onları Dicle'ye v Vasıt'a sürgüne gönderdi. Halife Muti'i de onlarla birlikte göndermeye karar vermişti. Ancak halife araya ricacılar soktu. Ricacıların ısrarı üzerine halifeyi affetti ve onu sarayında bıraktı.
Böylece Sebüktekin ve Türkler Bağdat'ta güçlendiler. Türkler, Deylemlilerin evlerini yağmaladılar. Sebüktekin halkın liderlerine hü'at giydirdi. Çünkü onlar Deylemlilere karşı onun yanında yer almışlardı. Ehl-i Sünnet, Şiilere karşı kuvvetlendi Kerh mahallesini ikinci kez yaktılar. Çünkü orası Rafizi mahallesi idi. Sünnet-i seniy-ye, Türkler vasıtasıyla kuvvetlendi. Mut hilafetten hal' edildi. Yerine oğlu geçti. Bunu inşaallah ileride anlatacağız. [46]

Mutinîn Hal' Edilip Tai'in Halifeliğe Geçmesi

İbnü'l-Esir'e göre zilkade ayının 13'ünde, İbnü'l-Cevzî'ye göre zilkade ayının 19'unda salı günü Muti Lillah felç olup dil ağırlaştığın-dan Ötürü halifelikten hal' edildi. Sebüktekin ona halifelikten feragat etmesini, yerinede oğlu Tai'i geçirmesini söyledi. O da bunu kabul etti. Hilafet sarayında hacib Sebüktekin'in eliyle Tai'in halifeliğine beyl at edildi. Babası yirmidokuz sene halifelik yaptıktan sonra halifelikten hal' edilmiş ama yerine oğlu halife olmuş oldu.
Tai'in adı, Ebu Bekir Abdülkerim b. Muti Ebü'l-Kasım'dı. Abdül-kerim adında ondan başka biri halife olmuş değildir ve yine ondan başka babası hayatta iken halifeliğe geçen biri daha yoktur. Ondan ve Hz. Ebu Bekir es-Sıddık'tan başka Ebu Beki künyesini taşıyan bir halife de yoktur. Abbas oğulları arasında ondan daha yaşlı biri halifeliğe geçmemiştir. Halifeliğe geçtiği sırada kırksekiz yaşındaydı. Annesi, Gays adında bir cariye idi. Kendisi halifeliğe geçtiğinde annesi hayattaydı.
Tai', halifelik bey'atını Peygamber Efendimizin hırkasını giyinmiş, atma binmiş ve önünde de Sebüktekin ile ordu hazır vaziyette beklerken kabul etti. Ertesi gün de Sebüktekin'e hükümdar hil'atını giydirdi, ona Nasırü'd-Devle lakabını taktı ve emirlik filaması verdi. Kurban bayramı günü olunca da Tai1 siyahlar giyinerek bineğine binip mescide gitti. Bayram namazından sonra halka güzel ifadeler içeren kısa bir hutbe irad etti. İbnü'l-Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinde anlattığına göre halife Muti Lillah, hilafetten hal' edildikten sonra "şeyhü'1-fazü" unvanını aldı. [47]

Muiz El-Fatımî İle Hüseyin Arasındaki Savaş

Muiz el-Fatımî, Mısır diyarında otoritesini kurduktan, orada Kahire ve Kasreyn şehirlerini inşa edip hakimiyetin güçlendirdikten sonra Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî büyük bir taraftar kitlesiyle Ah-sa'dan hareket ederek onun üzerine yürüdü. Şam mıntıkasından geçerken Arap emiri Hassan b. Cerrah et-Taî de bütün Şamlı Araplarla birlikte onun saflarına katıldı.
Muiz el-Fatımî, bu durumu duyunca hasımlarının çokluğu ve kalabalık oluşu sebebiyle korkuya kapıldı. Ne yapacağını bilemedi. Karmatî'ye mektup yazarak gönlünü kazanmak istedi ve ona şöyle dedi: "Senin babaların, öteden beri babalarımın iyiliğine çalıştılar ve halkı onların yanında yer almaya çağırdılar. Davetimiz birdir. İkimiz de aynı yolun yolcularıyız." Mektubunda ayrıca onun ve atalarının faziletlerini saymaya başladı. Karmatî lideri de ona şu cevabı gönderdi:
"Çokça faziletlerden bahseden ama sonucu çok az olan mektubun, bize ulaştı. Mektubunun ardısıra biz de sana doğru geliyoruz, vesselam!"
Karmatîler ve onlara katılan Şamlı Araplar Mısır diyarına vardıklarında orada çok fesat çıkardılar. Adam öldürdüler. Bozgunculuk yağma ve talan yaptılar. Muiz el-Fatımî ne yapacağım bilemedi. Şaşkına döndü. Askerleri de onlara karşı direnemedi. Zayıf kaldı. Bunun üzerine hile ve tuzak kurmaya yeltendi. Arap emiri Hassan b. Cer-rah'a haber salıp ona vaatlerde bulundu. Eğer karşısmdakileri birbi^ rinden ayırıp onları parçalayacak olursa kendisine 100.000 dinar vereceğini söyledi. Hassan da ona haber göndererek: "Vaad ettiğin parayı bana gönder, sen de maiyetindeki adamlarla buraya gel. Geldiğin zaman ben komutamdaki adamlarımla Karmatîlerden ayrılırım. Böylece Karmatîlerin gücü kalmaz. Sen de onu dilediğin gibi onları e-sir alırsın." dedi.
Muiz ona keseler içinde 100.000 dinar gönderdi. Ama bunların çoğu sahteydi. Dinarları bakırdan yaptırmış, altın suyuna batırmıştı ve bu sahte dinarları keselerin alt taraflarına yerleştirmiş, üst taraflarına ise halis dinarlar koymuştu. Parayı gönderdikten hemen sonra kendisi de askerleriyle birlikte oraya gitti. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Hassan, maiyetindeki adamlarıyla birlikte gruptan ayrıldı. Böylece Karmatîlerin tarafı zayıfladı. Muiz el-Fatımî ona karşı güçlendi ve onu kılıçtan geçirdi. Karmatîler hezimete uğradılar. Çok perişan ve zelil halde Ezriat'a döndüler. Muiz de peşlerine 10.000 süvari ile, Karmatîlerin kökünü kazısın ve ateşlerini söndürsün diye komutan Ebu Mahmud b. İbrahim'i taktı. [48]

Muiz El-Fatımî'nin, Dımışk'ı Karmatîlerin Elinden Kurtarması

Karmatîler hezimete uğradıktan sonra Muiz el-Fatımî bir müfrezeyi Zalim b. Mevhub b. el-Ukaylî komutasında Dımışk'a şevketti. Bu müfreze şehri şiddetli bir kuşatmadan sonra Karmatîlerin ©Ünden teslim aldı. Vali Ebü'l-Heyca el-Karmatî ve oğlu tutuklandılar. Ayrıca Fatımîler aleyhinde konuşan ve: "On okum olsa bunlardan birini Rumlara, dokuzunu da Fatımîlere atarım!" diyen Nabluslu Ebu Bekir adında biri de tutuklandı, Muiz'in huzurunda öldürülüp derisi yüzüldü ve içine saman doldurulduu. Sonra da gövdesi asıldı.
Komutan Ebu Mahmud, Karmatîlerle yaptığı savaşı tamamladıktan sonra Dımışk'a geldi. Zalim b. Mevhub onu şehir dışında karşılayıp ikramda bulundu ve Dımışk'ın dış tarafında konaklattı. Ancak adamları Dımışk'ın Gota mıntıkasını yağmaladılar. Fesad çıkardılar,
çiftçilerin mallarını talan ettiler ve yolları kestiler. Gota mıntıkasının ahalisi de yağmaların çoğalmasından ötürü şehir içine taşındılar, bir grup cenazeyi getirip şehre bıraktılar. İzdiham meydana geldi. Çarşılar kapandı. Halk bunlarla savaşmaya hazırlandı. Mağriblilerle karşı karşıya geldiler. İki taraftan da bir grup insan öldürüldü. Halk defalarca hezimete uğradı.

Mağribliler, Babü'l-Feradis mahallesini yaktılar. Çok miktarda mal ve ev yandı. Aralarındaki bu savaş hicretin 364. senesine kadar sürdü. Zalim b. Mevhub'un azledilip Ebu Mah-mud'un kız kardeşinin oğlu Ceyş b. Samsama'nm valiliğe atanmasına kadar^ehir defalarca yakıldı. Kanallar kesildi. Şehire gelen su yollan tahrib edildi. Açlıktan ve susuzluktan birçok fukara yollarda öldüler. Valiliğe Muiz el-Fatımî tarafından hadim Reyyan et-Tavaşî atanıncaya kadar bu durum devam etti. Bu kişi valiliğe atanınca gönüller rahatladı. Allah'a hamdolsun. [49]

Fasıl

Türkler Bağdat'ta güçlenince Ahvaz'da ikamet etmekte olup Bağdat'a giremeyen Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle ne yapacağın şaşırdı. Amcası Rüknü'd-D evle'ye haber salarak yardım istedi. O da veziri Ebü'1-Feth b. Amid komutasında bir askeri birliğ ona takviye olarak yola çıkardı. Bahtiyar, amcası Rüknü'd-Devle'ye yardım için haber salmış, ancak bu askeri birliğin gelmesi gecikmişti. Bunun üzerine İmran b. Şahin'e haber salmış, o, yardım çağrısına icabet etmemişti, Ebu Tağlib b. Hamdan'a haber salmış, o, yardım edeceğini söylemişti, ama içinde Bağdat'ı ele geçirme niyeti vardı.
Türkler, büyük bir kalabalık halinde halife Muti ve babası da beraberlerinde olmak üzere Bağdat'tan çıktılar. Vasıt'a vardıklarında Muti vefat etti. Birkaç gün sonra Sebüktekin'de vefat etti. Bunların cenazeleri Bağdat'a gönderildi. Türkler Alptekin adındaki bir komutanın etrafında toplandılar. Durumları kuvvetlenmişti. Bahtiyar'la karşı karşıya geldiler. Bahtiyar'ın durumu cidden zayıflamıştı. Amcası oğlu Adüdü'd-Devle ona karşı güçlenmiş, Irak'ı elinden almış ve düzenini alt-üst etmişti..
Bu senede Mekke ve Medine'de Muiz el-Fatımî adına hutbe okundu.
Bu senede Beni Hilal kabilesinden ve Araplardan bir grup, hacıların yolunu kestiler. Çok sayıda hacı öldürdüler ve kurtular hacı adayları da hacca gidemediler.
Bu senede Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra'nm tarihi tamamlandı. Bu tarih kitabı, hicretin 295. senesinden itibaren başlıyordu ki, bu sene, Muktedir'in hilafete geçtiği ilk seneydi.
Bu senede Vasıt şehrinde şiddetli bir deprem meydana geldi.
Bu senede Şerif Ebu Ahmed el-Musevî insanlara haccettirdi. Ancak kendisiyle birlikte Irak tarafından gelen kimselerden başkası bu senede hacedememişti. Çünkü Medine yolu kesilmişti. [50]

Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abbas B. Hüseyin

Künyesi, Ebu 1-Fadl es-Siracî'dir. İzzü'd-Devle Bahtiyar b. Muiz-zü'd-Devle b. Büveyh'in veziridir. Sünnet-i seniyyeyi muhafaza eden ve ona yardım eden bir kimseydi. Efendisi İzzü'd-Devle ile ters düştü. Bunun üzerine İzzü'd-Devle onu vezirlikten azledip yerine Muham-nıed b. Bakiyye el-Baba'yı atadı ve Abbas'ı hapsetti. Abbas bu senenin rebiyülahir ayında ellidokuz yaşında hapiste öldürüldü. Kendisine çok zulüm yapılmıştı. Doğrusunu Allah bilir. [51]

Ebu Bekir Abdülazîz B. Cafer

Gulam lakabıyla tanınan meşhur Hanbelî fıkıhçısıdır. Hanbelî mezhebinin önde gelen şahsiyetlerindendi. Çeşitli eserleri, derlemeleri ve münazaraları vardır. Ebü'l-Kasım el-Bağavî'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Seksen yaşını aşmış olarak vefat etti. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre onun 100 cüzden müteşekkil "el-Mukanna"; seksen cüzden müteşekkil "eş-Şafi" adlı eserleri vardır. İmam Şafiî ile seyahatlerde bulunmuş, ona muhalefet etmiştir. Ayrıca "Kitabü'l-Kavleyn", "Muhtasarü's-Sünne" gibi eserler ile tefsire, usule dair diğer eserler vermiştir. [52]

Ali B. Muhammed

Künyesi, Ebü'l-Feth'dir. Best şehrindendir. Meşhur şairdir. Güçlü ve sağlam şiirler içeren bir divanı vardır. Tibak ve cinas sanatlarında meşhurdu. Orijinal şiirleri vardır. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, alfabetik sıraya göre yazılmış şiirlerinden bazı örnekler vermiştir:
"Az bir rızıkla kanaat edersen,
İnsanlar arasında kendisine öfke duyulmayan hür bir kimse olarak yaşayabilirsin.
Ey günlük azığım, diğer günlerimin de azığı senden sonra gelecek olursa,
Artık ben inci ve yakutlara sahip olamadığımdan ötürü üzülmem."
dur.

"Ey benim gittiğim yola tabi olmak için mezhebimi soran kişi! Bilesin ki, benim yolum hak yoludur; hevesleri söküp atma yolu-Şimdi benim bu yoluma girecek bir kimse var mıdır dersin?"
"Morgun tabiatını gayret içinde olarak dinlendir ve onu biraz da latifelerle teselli et.
Ama latife yapacak olursan, yemeğe ne kadar tuz konuluyorsa latifeler de o kadarcık olsun." [53]

Şair Ebu Firas B. Hamdan .

Meşhur bir şiir divanı vardır. Kardeşi Seyfü'd-Devle onu Harran ve Münbic naipliklerine atadı. Bir defasında Rumlarla savaştı. Rumlar onu esir aldılar, sonra Seyfü'd-Devle onu esaretten kurtardı. Bu senede kırksekiz yaşında vefat etti. Güzel manalar içeren şiirleri vardır. Ölümünden sonra kardeşi Seyfü'd-Devle ona şu ağıdı yakmıştı:
"Kişi musibetlere maruzdur. Bedeni mezara gömülmedikçe musibetler sona ermezler.
Uzun süre yaşayan kişi ailesi arasında kıymetten düşer. Çabuk ölen kişi de, eziyetleri nefsinde bulur."
Bu şiiri okuduğu esnada yanında bir Arap vardı. Arab'a; "Sen de bu anlamda ama başka kelimelerden oluşan bir şiir söyle." deyince a'rabi şöyle bir şiir okudu:
"Uzun süre yaşamayı temenni eden kişi, Dostlarını kaybetmek hususunda sabırlı olsun. Yaşayan kimse, düşmanları için istediği şeyi kendi nefsinde görür."
İbnü's-Sai, bu beyitlerin Seyfü'd-Devle tarafından kardeşi Ebu Fi-ras için söylendiğini ifade etmiştir. İbnü'l-Cevzî ise bunların Ebu Fi-ras'ın kendisine ait olduğunu, a'rabinin de her ikisi vefat ettikten sonra bu sonuncu beyitleri söylediğini ifade etmiştir.
Ebu Firas'm şu şiirleri de çok dikkat çekicidir:
"Gayretleri zirveye ulaştığında kavmim beni kaybedecektin Karanlık gecede dolunay kaybolur. Doğanın yanında yumuşak huylu kartal ve yapabilir. Keşke benim yaptıklarımı başkası da yapsaydı da kavmim onunla yetinselerdi."
"Aslanlarına köpeklerin hakim olduğu bir menzilde bulunduğumuzdan ötürü durumumuzu Allah'a şikayet ediyorum.
Ey Rabbim, keşke sen bana tatlı davransan da, hayat varsın acı olsun.
Keşke sen benden hoşnud olsanda varsın bütün halk bana düşman olsun.
Keşke benimle senin arandaki ilişkiler düzgün olsun da, Benimle dünyalar arasındaki ilişkiler varsın bozuk olsun." [54]

Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senede Adüdü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh, babasının veziri Ebü'1-Feth b. Amid'le birlikte Vasıt'a geldi Alptekin, maiyetindeki Türklerle onun önünden kaçıp Bağdat'a gitti. Adüdü'd-Devle, Türklerin peşine takıldı ve Bağdat'ın doğu yakasına gelip konakladı. Bahtiyar'a da Bağdat'ın batı yakasında konaklamasını emretti. Türkleri şiddetli bir kuşatma altına aldı. Arap emirlerine de şehrin etrafi-nı kuşatmalarını, Bağdat'a azık gelmesine engel olmalarını emretti. Fiyatlar yükseldi, pahalılık baş gösterdi. Hırsızların ve yağmacıların çoğalmasından ötürü insanlar yaşayamaz hale geldiler. Alptekin de yiyecek elde etmek için onlara baskın yaptı. İşler cidden zorlaştı. Sonra Türkler'le Adüdü'd-Devle karşı karşıya geldiler. Adüdü'd-Devle onları kırıp geçirdi. Türkler Tikrit'e kaçtılar. Adüdü'd-Devle Bağdat'ı ve oraya bağlı mıntıkaları istila etti Türkler Tikrit'e kaçarlarken halifeyi de Bağdat'tan alıp götürmüşlerdi. Adüdü'd-Devle onu hilafet sarayına geri getirdi ve ona ikramda bulundu. Kendisi de hükümet sarayına yerleşti.
Bahtiyar'ın durumu cidden zayıfladı. Yanında hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Kapısını kilitledi, hacibleri ve katipleri kapısından kovdu. Kendisi de emirlikten istifa etti. Bunu Adüdü'd-Devle ile görüşüp anlaştıktan sonra yaptı. Görünürde Adüdü'd-Devle onun göreve gelmesini istedi. Fakat gizlice bunu kabul etmemesini tavsiye etti. O da görevi kabul etmedi Aralarında elçiler gidip geldi. Bahtiyar görünürde görevi kabul etmemeye kesin kararlı idi. Fakat Adüdü'd-Devle, halka Bahtiyar'ın acizlikten ve yönetim yükünü omuzlayama-maktan Ötürü görevi kabul etmediğini bildirerek onu zor durumda bıraktı. Bahtiyar'm, aile efradının ve kardeşlerinin tutuklanmalarını emretti. Halife Tai' de buna çok sevindi. Adüdü'd-Devle, pörsüyen hilafet makamına saygı gösterdi. Hilafet sarayını onardı. Öyle ki sarayda her yer şenlendi. Halifeye mallar, paralar, kıymetli ve güzel eşyalar gönderdi. Aşırı giden, başkaldıran fesatçı Türkleri, hırsızlarla yankesicileri öldürdü.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede Bağdat şehri hırsızlar ve yankesiciler nedeniyle büyük bir belaya uğradı. Bunlar Babü'ş-Şai çarşısını yaktılar, çok miktarda mal elde ettiler. Atlara binerek komutan la-kapiarını takındılar. Pazarlarda ve yollarda güvenliği ihlal ettiler. Onlar nedeniyle gerçekten büyük bir bela meydana geldi. Güçlenmişlerdi. Öyle ki, onlardan biri olup daha önce zayıf ve güçsüz biri olan siyahi bir kişi ortaya çıktı. Güçlendi, servet sahibi oldu; bir cariyeyi 1.000 dinara satın aldı. Cariyeyi evine götürdükten sonra onunla cinsel ilişki kurmak istedi. Cariye onun bu isteğine boyun eğmedi. Cariyeye şöyle sordu:
- Benim neyimden hoşlanmıyorsun?
- Senin her tarafından tiksiniyorum.
- Peki ne yapmamı istiyorsun?
- Beni sat.

- Bundan daha iyi bir yol yok mu?
Böyle dedikten sonra cariyeyi alıp kadı'nın yanına götürdü, onu azad etti ve ayrıca ona 1.000 dinar para verip serbest bıraktı. Halk, güçlülüğü ve fasıklığı ile birlikte onun bu kadar yumuşak huylu ve cömert oluşuna şaştı.
Bu senenin muharrem ayında Bağdat'a, Mekke ve Medine'de hac mevsimi esnasında Muiz el-Fatımî adına hutbe okunup Tai adına okunmadığına dair haberler ulaştı.
Bu senenin receb ayında Bağdat'ta pahalılık baş gösterdi. Fiyatlar yükseldi, öyle ki şeker 170 küsur dinara satılır oldu.
Bu senede Adüdü'd-Devle b. Büveyh'in durumu sarsıldı. Askerleri dağıldı, elinde Bağdat şehrinden başka bir yer kalmadı Babasına haber salarak bu durumdan şikayetçi oldu. Babası da gönderdiği cevapta amcası oğlu Bahtiyar'a ihanet ettiğinder ötürü onu kınadı, Bunun üzerine mektubu alınca, amcası oğlunu zindandan çıkardı, ona hil'at giydirdi. Onu eski görevine iade etti. Ayrıca Irak'ta kendisi adına naiplik yapıp onun için hutbe okunmasını şart koştu. Kendisiyle birlikte kardeşi Ebu İshak'ı ordu komutanlığına tayin etti. Çünkü Bahtiyar işleri idare edemeyecek kadar zayıf biri idi. Sonra kendisi Bağdat'tan çıkıp Fars diyarına gitti. Bütün bunları babasının emri üzerine yaptı. Çünkü amcası oğluna ihanet ettiğinden ötürü babası ona çok kızmıştı. Bu hususta ona defalarca mektup yazmıştı.
Adüdü'd-Devle, Bağdat'tan çıkıp Fars diyarına gittiğinde babasının veziri Ebü'1-Feth b. Amid'i terketti. İzzü'd-Devle Bahtiyar Bağdat'ta otoritesini kurup Irak'a hakim olduktan sonra amcasının oğlu Adüdü'd-Devle'ye verdiği sözleri unuttu, taahhütlerini yerine getirmedi. Aksine eski sapıklığını sürdürdü, Rafizilik ve diğer pis yolları terke tme di.
Bu senenin zilkade ayının onunda perşembe günü halife Tai' İz-zü'd-Devle'nin kızı Şahbaz ile evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi.
Bu senenin zilkade ayının sonunda Kadı Ebü'l-Hasan Muham-med b. Salih b. Ümmü Şeyban görevden azledildi. Yerine Ebu Mu-hammed Maruf atandı.
Bu senede hac emiri Fatımîlerdendi. Haremeyn'de (Mekke ve Medine'de) halife Tai' adına değil de hac emiri adına hutbe okundu. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [55]

Dımışk Şehrinin Fatımîlerin Elinden Alınması

İbnü'I-Esir'in el-Kamil adlı eserinde anlattığına göre; Muizzü'd-Devle'nin kölesi Alptekin, efendisine isyan etmiş, etrafında Deylemli-lerden, Türklerden ve bedevilerden birçok asker toplanmıştı. Sözü edilen Alptekin, bu sene Dımışk'a gelmişti Dımışk'ta Fatımîlerin valisi hadim Reyyan bulunuyordu. Alptekin Dımışk'ın dışarı mıntıkasına konakladığında Dımışk'ın büyükleri, yaşlıları ve eşrafı onun yanına geldiler. Fatımîlerden çektikleri zulmü, baskıyı, muhalif itikadı ona anlattılar. Dımışk'ı Fatımîlerin elinden kurtarmak için olanca çabayı göstermesini istediler. O zaman Alptekin şehiri ele geçirmeye kesin karar verdi, uğraşısını devam ettirdi. Nihayet hadim Reyyan'ı Dımışk'tan çıkardı. Oradaki şer erbabım kırıp geçirdi. İyilik ve hayır ehli kimselerin şanım yüceltti. Halka adaletle hükmetti, oyun ve eğlence erbabının kökünü kazıdı. Daha önce şehirde fesat çıkaran Merc ve Gota halkının mallarını yağmalayan, onları haraca bağlayan bedevilerin ellerini bağlayıp kötülüklerine engel oldu.
İşler Alptekin vasıtasıyla yoluna girip Şamlıların idaresi düzelince, Muiz el-Fatımî ona bir mektup göndererek bu çabasını şükranla karşıladığım bildirdi. Kendisine hil'at giydirmek ve kendi tarafından onu naib olarak atamak üzere yanına gelmesini taleb etti. Ancak Alptekin bu çağrıya olumlu cevap vermedi. Aksine Muiz adına Şam'da hutbe okunmasına son verdi. Tai' el-Abbasî adına hutbe okutmaya başladı. Sonra Sayda şehrine gitti. Orada İbnü'ş-Şeyh yönetiminde Mağriblilerden bir grup hall vardı. Aralarında Mevhub el-Ukaylî'nin oğlu Zalim de vardı. Zalim, daha önce Muiz el-Fatımî tarafından atanmış Şam valisiydi. Ancak halka adil bir muamelede bulunmamış ve valilik görevinden düşmüştü.
Alptekin, Sayda halkını kuşatma altına aldı. Şehri ele geçirinceye kadar kuşatmayı sürdürdü. Onlardan 4.000 kadar eşrafı öldürdü. Sonra Taberiye'ye gitti, oraya da aynı muameleyi tatbik etti. O esnada Muiz el-Fatımî, Alptekin'in yanına gitmeye karar verdi. Bu iş için asker toplamakta iken Muiz -ileride de anlatılacağı gibi- hicretin 365. senesinde vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Aziz geçti. Böylece Alptekin Şam'da Muiz gailesinden kurtularak rahatladı. Durumu kuvvetlendi, otoritesi güçlendi.
Sonra Mısırlılar, Alptekin'le"savaşmak ve Şam'ı onun elinden alması için komutan Cevher'i üzerine göndermeye karar verdiler. İşte o zaman Şamlılar Alptekin'e yemin ederek Fatımîlere karşı yanında yer alacaklarını söylediler. Kendisine samimi davranacaklarını, onu terketmeyeçeklerini bildirdiler. Komutan Cevher gelip Şam'ı yedi ay süreyle şiddetli bir kuşatma altına aldı. Alptekin'in göz kamaştıran kahramanlığım gördü. İş uzayınca bazı Dımışklılar Alptekin'e, Ah-sa'da bulunan Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî'ye mektup yazıp yardımına gelmesi talebinde bulunmasını tavsiye ettiler. Alptekin, Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî'ye mektup yazınca Hüseyin onun yardımına geldi. Cevher ise, onun geldiğini duyunca, artık biri şehir içinde diğeri de şehir dışındaki iki düşman arasında kalamayacağını anladı. Remle'ye yönelerek Şam'ı terketti.
Alptekin ve Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî, 50.000 kadar askerle peşine düştüler. Remle'ye üç fersahlık mesafede Tavvahin nehri yakınında karşılaştılar. Cevher'i Remle'de kuşatma altına aldılar. Yiyecek ve içecek azlığı nedeniyle Cevher'in durumu cidden zorlaştı. Öyle ki kendisi ve beraberindekiler neredeyse öleceklerdi. Cevher, Alptekin'den at üzerinde bir araya gelip

görüşmek istediğini bildirdi. Alptekin onun bu isteğini kabul etti. Gevher adamlarıyla birlikte üstadının yanma dönmesine müsaade edilmesi için çok rica etti. Kendisinin ve adamlarının dönmelerine müsaade edilmesi durumunda Alptekin'i üstadının yanında iyilikle anacağını bildirdi. Ancak bu sözlerini Kar-matî'ye duyurmadı. Cevher, dahi bir kişiydi. Alptekin, onun bu isteğini kabul etti. Ancak Karmatî onu bu fikrinden dolayı pişman etti ve şöyle dedi: "Doğru görüş şudur ki; baştan sona ölmelerine dek bunları kuşatma altında tutalım. Bunu bıraktığımız takdirde üstadının yanına gidecek, sonra da asker toplayıp tekrar üzerimize gelecektir. O zaman kendilerine güç yetiremeyiz."
Gerçekten de Hüseyin el-Karmatî'nin dediği gibi oldu. Çünkü Alptekin, onu kuşatma çemberinden çıkarıp üstadı Aziz'in yanına gidince; üstadını, bizzat gelerek Alptekin'le savaşması için teşvik etti.
Bu ısrarını sürdürünce Aziz, dağlar misali büyük bir ordu ile harekete geçti. Askerleri, teçhizatı, ağırlık ve malları çoktu. Bu ordunun öncü birliğinin komutanı da Cevher'di. Öte yandan Alptekin ile Hüseyin el-Karmatî de askerleri ve bedevi savaşçıları toplayıp Remle'ye doğru yürüdüler. Hicretin 367. senesinin muharrem ayında savaşmaya başladılar.
İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Aziz el-Fatımî, Alptekin'in göz kamaştıran şecaatini gördü. Bunun üzerine ona haber salarak şayet kendisine itaat edip yanına dönecek olursa onu askerlerinin başkomutanı yapacağını, ona son derece iyilik ve ihsanda bulunacağını bildirdi. Alptekin de iki saf arasında atından inip Aziz'e doğru yöneldi ve yeri öptü, sonra da ona şu haberi gönderdi: "Eğer bu sözü bu durumdan önce söylemiş olsaydın, hemen kabul eder ve itaatına girerdim, ama bundan sonra bu sözü kabul etmeme imkan yoktur." Böyle dedikten sonra atına bindi ve Aziz'in ordusunun sol kanadına saldırdı, orayı dağıttı. Süvari ve piyadeler darmadağın oldular. O esnada Aziz, ordunun merkezinden çıkıp ortaya geçti, sağ kanada emir verdi. Bu kanat, Alptekin ve Hüseyin el-Karmatî'nin birleşik ordusuna şiddetli bir saldın gerçekleştirince Karmatî tarafı bozguna uğradı. Diğer Şamlılar da onlann akibetlerine uğradılar. Mağribliler bunların peşlerine düştüler. Kimini öldürüyor, kimini esir alıyorlardı.
Aziz, bulunduğu yerden ayrılıp beraberindeki askerleriyle birlikte Şamlıların çadırlarına geldi. Kaçanların peşlerine müfrezelerini taktı. Bir esir getirildiğinde onu getirene mutlaka hil'at giydiriyordu. Ayrıca Alptekin'i getirecek olana da 100.000 dinar vereceğini vaad etti. Derken Alptekin şiddetle susadı, arkadaşı .Müferrec b. Dağfel'e uğradı, ondan su istedi, Müferrec ona su verdi ve onu evine konuk etti. Öte yandan gizlice Aziz'e haber salarak aradığı adamın yanında olduğunu ve 100,000 dinarı göndermesini, gelip aradığı adamı götürmesini istedi. Aziz ona 100.000 dinar para ve bir de Alptekin'i teslim alacak görevlileri gönderdi.
Alptekin kuşatma altına alınınca mutlaka öldürüleceğini anladı. Ama bir anda kendisini Aziz'in huzurunda gördü. Aziz ona son derece ikramda bulundu. Mallarını ve paralarını tamamiyle ona iade etti. Malından ve parasından hiçbir şey eksilmemişti. Ayrıca Alptekin'i en has arkadaş ve komutanları arasına kattı. Onu evinin bitişiğindeki bir eve yerleştirdi. Mısır'a saygı ve ikram içinde geri götürdü. Orada kendisine bol miktarda ikta araziler verdi. Ayrıca Hüseyin el-Karmatî'ye de haber salarak yanına gelmesi durumunda Alptekin'e yaptığı gibi ona da ikramda bulunacağını bildirdi. Ancak Hüseyin korktu ve Mısır'a gitmedi. Ama Aziz ona, kendisinin şerrinden kurtulmak için 20.000 dinar para gönderdi ve her sene bu kadar para göndereceğini bildirdi.
Alptekin, Aziz'in yanında saygı ve ikram görerek yaşadı. Nihayet onunla vezir İbn Kils arasında anlaşmazlık meydana geldi. Vezir ona düşman oldu, zehir içirdi ve bunun üzerine Alptekin vefat etti. Aziz bu durumu Öğrenince vezire öfkelendi ve onu kırk küsur gün hapiste tuttu. Ayrıca ondan 500.000 dinar para cezası tahsil etti. Ama onsuz idareyi yürütemeyeceğini anlayınca tekrar vezirliğe iade etti.
İbnü'l-Esir'in anlattıklarının hülasası budur. [56]

Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Türkhacib Sebüktekin

Muiz ed-Deylemi'nin azatlısı ve hacibi iken onun yanında mertebesi yükseldi. Nihayet halife Tai' onu emirliğe tayin etti. Ona hil'at giydirdi ve onun için bir sancak yaptırdı. Ona, Nurü'd-Devle lakabını taktı. Bu makamda iki ay, onüç gün süreyle kaldı. Vefat edince Bağdat'a defnedildi. Evi Bağdat'taki Darü'l-Mülk Sarayı'dır. Burası cidden büyük bir saraydır.
Bir defasında Sebüktekin attan yere düşmüş, beli kırılmıştı. Tabip onu tedavi etmiş, nihayet belini düzeltmişti. Namaz kılabiliyordu, ancak rüküa eğilemiyordu. Kendisini tedavi eden tabibe çok para vermiş ve ona şöyle demişti: "Ağrılarımı, sızılarımı ve senin beni tedavi edişini hatırlayınca sana mükafat vermemeye imkan yok. Ama ayaklarını sırtımın üzerine koyup bastırışını hatırladığımda da sana çok öfkeleniyorum.
Sebüktekin, bu senenin muharrem ayının bitimine yedi gün kala salı gecesi vefat etti. Çok miktarda servet bıraktı: 1.000.000 dinar, 10.000.000 dirhem, iki sandık dolusu mücevher, onbeş sandık dolusu billur, kırkbeş sandık dolusu altın kap, 130 altın yıldız -ki bunlardan her biri 1.000 dinar ağırhğmdaydı-, 600 gümüş kürsü, 4.000 ipek elbise, 10.000 attabi ve dibeki giysisi, 300 çuval yatak, 3.000 at, 1.000 deve, 300 köle, kırk hizmetçi ve ayrıca arkadaşı Ebu Bekir el-Bezzar'm yanına emanet olarak bıraktığı paralar... [57]

Hicretin Üçyüzaltmışbeşinci Senesi

Bu senede Rüknü'd-Devle b. Büveyh yaşlandığı için ülkesini oğullarına paylaştırdı. Fars, Kirman ve Errecan vilayetlerini oğlu Adü-du d-Devle'ye, Rey ve İsfahan vilayetlerini oğlu Müeyyedü'd-Devle'ye, Hemedan ve Dinever vilayetlerini oğlu Fahrü'd Devle'ye bıraktı. Oğlu Ebü'l-Abbas'ı da diğer oğlu Adüdü'd-Devle'nin himayesine verdi ve ona iyi davranmasını vasiyyet etti.
Bu senede Kadi'l-Kudat Ebu Muhammed b. Maruf, Bağdat'ta İz-zü'd-Devle'nin sarayında -İzzü'd-Devle'nin emri üzerine halkın davalarını halletmek üzere meclis kurdu. İzzü'd-Devle'nin huzurunda davacılar arasında hüküm verdi.
Bu senede Aziz el-Fatımî tarafından atanan Mısır emin; Mekkeli-leri kuşatma altına alıp onları şiddetli bir muhasara altında tuttu. Oralarda fiyatların cidden yükselmesine neden olduktan sonra insanlara haccettirdi.
İbnu I-Esir'in anlattığına göre bu senede Muiz el-Fatımî'nin İfri-kiye valisi Yusuf Belikkin, Septe şehrine gidip yüksek bir dağdan şe-hiri gözetlemiş, şehiri hangi taraftan kuşatacağını düşünmeye başlamış, neticede yarım gün süreyle şehri kuşatma altına almış, halka çok şiddetli ve korkulu anlar yaşattıktan sonra oradan ayrılıp Mağrib diyarında Basra adında bir şehre hücum etmiş, oraların yıkılıp yağmalanmasını emretmiş, sonra Berguvata şehrine doğru yürümüştü. Bergüvata'da, İsa b. Ümmü'l-Ensar adında bir hükümdar bulunuyordu. Büyücü ve göz bağcı bir adam olduğundan ötürü çok zorlu anlar yaşattı. Peygamber olduğunu iddia etti. Halk da ona itaat etti. Uymaları için onlara bir şeriat vaz' etti. Yusuf Belikkin onlarla savaştı, onları bozguna uğrattı ve o faciri öldürdü. Mallarını yağmaladı, kadınlarını ve çoluk çocuklarını esir aldı. O zamanda o mıntıkaların insanlarının anlattıklarına göre, oralarda esir alman kadınlardan daha güzel kadın görülmemiştir. [58]

Hicretin Üçyüzaltmışbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Cafer B Muhammed B. Selem

Künyesi Ebu Bekir el-Hanbelî'dir. Büyük bir "Müsned"i vardır. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den, Ebu Muhammed el Keccî'den ve diğer bazı kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika bir ravi idi. Doksan yaşına merdiven dayamış iken bu senede vefat etti. [59]

Sabit B.Sinan

Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra es-Sabiî. İbnü'l-Esir'in el-Kamil adlı eserinde anlattığına göre tarihçidir. Bu senede vefat etmiştir. [60]

Hüseyin B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi, Ebu Ali el-Masercesî'dir. Hadis hafızıdır. Hadis toplama uğruna birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Çok üstadlardan hadis dinledi. 1.300 cüzden müteşekkil bir "Müsned" tasnif etti. Bu müsne-dinde hadislerin rivayet yollarını ve illetlerini anlattı. "el-Megazi ve'l-Kabail" adlı eseri vardır. Sahih'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre; onun ailesinden ve selefinden ondokuz muhaddis vardır. Bu senenin receb ayında vefat etti. [61]

Ebu Ahmed B. Adiy El-Hafız

Ebu Abdillah b. Muhammed b. Ebi Ahmed el-Cürcanî Ebu Ahmed b. Adiy. Büyük ve faydalı eserler veren bir hadis hafızıydı. Bilgili, cevval, çok nakilde bulunan, birçok yerlere hadis toplamak için seyahatlerde bulunan bir imamdı. "Kitabü'l-Kamil fi'l-Cerh ve't-Ta'dü" adlı eser ona aittir. Buna benzer daha önce böyle bir kitap yazılmamıştı ve bu şekilde bir kitap bilahare de yazılmış değildir. Hamza, bu hususta Darekutnî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "O kitapta fazla değil, insana yetecek bilgiler vardır."
Ebu Ahmed b. Adiy, Ebu Hatim er-Razî'nin vefat ettiği senede, yani hicretin 277. senesinde doğdu ve bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [62]

Muiz El-Fatımî

Kahire şehrinin kurucusu Maad b. İsmail b. Said b. Abdillah Ebu Temim. Hz. Fatıma soyundan geldiğini iddia ederdi. Mısı

diyarının hakimi, ve oraya hakim olan ilk Fatımîdir. İfrikiye ve oraya bağlı Mağrib diyarına ilk hükümdar olan kişidir. Hicretin 358. senesinde komutan Cevher'i, önü sıra Mısır'a göndermişti. Cevher, Mısır diyarını, uzun süren savaşlardan sonra Kâfur el-îhşidî'nin elinden aldı. Böylece Fatımîlerin Mısır'da hakimiyeti kuruldu. Komutan Cevher, Muiz el-Fatımî için Kahire şehrini ve payitaht olan Kasran'ı inşa etti. Sonrada hicretin 362. senesinde Muiz adına hutbe okuttu.
Bütün bunlardan sonra Muiz büyük bir orduyla Mısır'a geldi. Beraberinde Mağrib'in büyük komutanları da vardı. İskenderiye şehrine indiğinde halkın eşrafı onu karşılamaya çıktılar. Orada onlara beliğ bir hutbe irad etti. Hutbesinde mazlumun zalimdeki hakkını alacağını, mazluma yardımcı olacağını iddia etti. Nesebiyle övündü. Cenâb-ı Allah'ın kendileri vasıtasıyla bu ümmete rahmet ettiğini ifade etti. Bununla beraber o zahiren ve batınen Rafizilik mezhebine mensuptu.
Nitekim Kadı Bakillanî, onların mezheplerinin sırf küfür olduğunu ifade etmiştir. İtikadları Rafizilikti. Devlet erkanı, ona itaa edip yardımcı olanlar da aynı durumdadırlar. Allah onları ve Muiz'i kahretsin. Muiz, büyük bir abid ve muttaki kişi olan Ebu Bekir en-Nab-lusî'yi huzuruna çağırmıştı. Zahid ve takvalı olan bir kişi olan Ebu Bekir huzura vardığında Muiz ona şöyle demişti: "Duyduğuma göre sen demişsin ki; yanımda on ok olsa bunların dokuzunu Rumlara birini de Mısırlılara atardım."
Ebu Bekir "Ben böyle demedim," deyince Muiz onun sözünden vazgeçtiğini sanmış ve: "Ya ne dedin?" diye sormuş, Ebu Bekir de şu cevabı vermişti: "Ben şöyle dedim: On okun dokuzunu size, birini de Rumlara atmak gerekir!" Muiz: "Neden böyle dedin?" diye sorunca Ebu Bekir şu karşılığı vermişti:
"Çünkü sizler bu ümmetin dinini değiştirdiniz, salih kimseleri Öldürdünüz, ilahi nuru söndürdünüz, size ait olmayan şeylere sahiplik iddiasında bulundunuz!"
Bunun üzerine Muiz onun birinci günde teşhir edilmesini, ikinci günde şiddetli kırbaç darbeleriyle dövülmesini, üçüncü günde ise derisinin yüzülmesini emretti. Bir Yahudi getirildi. Derisini yüzmeye başladı, ama Ebu Bekir, Kur'ân okuyordu. Yahudi demiş ki: "Ona acımaya başladım. Derisini yüzerken kalbinin hizasına geldiğimde kalbine bir bıçak sapladım ve öldü." Allah ona rahmet etsin. Ona şehid deniliyordu. Bugüne kadar Nabluslular'da şehid oğulları ailesi vardır ki onun soyundan gelirler. Bu ailede hâlâ hayır kalıntıları vardır.
Allah kahretsin; Muiz, cesaretli, güçlü, akıllı, azimli, siyasetçi bir kimseydi. Adaletli olduğunu ve hakka yardımcı olduğunu söylerdi. Bununla birlikte onun, yıldızların hareketlerine dayanarak işlerini programlayan, buna inanan bir müneccimi vardı. Müneccimi kendisine şöyle demişti: "Bu senede senin başından korkulu bir hal geçecek. Bunun için yeryüzünün altına inip gizlen ki, bu sene rahatlık ve belasızca senin üzerinden geçsin."
Müneccimin böyle demesi üzerine Muiz yeraltında kendisi için bir bodrum yaptırdı. Ümerayı huzuruna çağırıp oğlu Nizar'a itaat etmelerini vasiyet etti. Oğluna Aziz lakabını taktı, yeraltından çıkıp kendilerine dönünceye kadar yönetimi oğluna bıraktı. Ümera da bu hususta oğluna bey'at ettiler. Bundan sonra Muiz bodruma indi. Bir sene kadar orada gizlendi. Mağribliler gökte bir bulut gördüklerinde şayet binek üzerindeyseler bineklerinden inip bulutu selamlardı. Çünkü o bulutun içinde Muiz'in bulunduğunu zannediyorlardı.
"Firavun, milletini küçümsedi, ama onlar kendisine yine de itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir milletti." (ez-Zuhruf, 54.)
Muiz, bir sene sonra yeryüzüne çıktı. Hükümdarlık makamında oturdu ve eski âdetine göre bir süre daha hakimiyet sürdü. Ama bu hakimiyeti uzun sürmedi, aksine gelişi kesin olan ilahi takdir onu hemen yakaladı. Kendisi için taksim edilen rızkına (ölümüne) kavuştu. Bu senede vefat etti.
Mısır'dan önceki Mağrib hakimiyeti ile Mısır hakimiyeti, toplam olarak yirmiüç sene, beş ay, on gün sürmüştü. Bu, hükümdarlığının iki sene dokuz ayı Mısır'da, gerisi de Mağrib diyarında geçmişti. Toplam olarak kırkbeş sene, altı ay yaşamıştı, Çünkü o, tfrikiye'de hicretin 319. senesinin ramazan ayının onunda doğmuş ve hicretin 365, senesinin rebiyülahır ayının ondokuzunda Mısır'da ölmüştü. [63]

Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senede Rüknü'd-Devle b. Ali b. Büveyh, doksan yaşını aşmış olarak vefat etti. Kırk küsur sene süreyle hüküm sürmüştü Ölümünden bir sene önce memleketini oğullarına paylaştırmış ti. Nitekim bunu önceki sayfalarda da anlatmıştık.
Bir defasında İbnü'1-Amid kendi sarayında bir ziyafet vermişti. Saray, misafirlerle dolup taşmaktaydı. O ziyafete Rüknü'd-Devle, oğulları ve devlet erkânı da gelmişti. Rüknü'd-Devle işte o ziyafet esnasında oğlu Adüdü'd-Devle'yi veliaht tayin etti Adüdü'd-Devle de D eylemlilerin âdeti icabı kardeşlerine ve diğer ümeraya hu" at ve giysiler giydirdi. Onlar da kendi âdetleri icabı onun etrafına fesleğenler saçtılar. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.
Rüknü'd-Devle'nin artık yaşı ilerlemişti. Bu ziyafetten sonra bir sene geçmeden vefat etti. Yumuşak huylu, ağırbaşlı, çok sadaka veren, âlimleri seven, iyilik sever, cömert ve başkalarını kendi nefsine tercih eden, iyi geçimli karizmatik bir liderdi. Halkına ve akrabalarına şefkatliydi.
Oğlu Adüdü'd-Devle iktidara geçince, orayı amcası oğlu Bahti-yar'm elinden almak için Irak'a yöneldi. Çünkü kendisi kötü niyetli ve muamelesi bozuk biriydi. İkisi bu senede Ahvaz'da karşı karşıya gelip savaşmaya başladılar. Adüdü'd-Devle, Bahtiyar'ı bozguna uğrattı; mallarını, mülklerini elinden aldı. Basra'ya da asker gönderip orayı ele geçirdi ve Basra'nın Rebia

ve Mudar kabilelerinden oluşan ahalisinin arasını düzeltti. Çünkü bu iki kabile arasında 120 sene kadar önceden başlayan bir anlaşmazlık vardı. Mudarlılar Adüdü'd-Devle'den taraf idiler. Rebialılar ise ona karşıydılar. Sonra iki kabile onun gölgesi altında birleşip uzlaşmaya vardılar. Kuvveti çoğaldı. Bahtiyar gücünü yitirdi. Veziri İbn Bakiyye tutuklandı. Çünkü o, Bahtiyar'ı bir tarafa bırakıp kendisi yönetime âdeta el koymuştu. Malları kendi hazinesinde toplamıştı. Adüdü'd-Devle de İbn Bakiyye'nin hazinesinde bulduğu malları ve eşyaları aldı. Orada hiçbir şey bırakmadı. Aynı şekilde Rüknü'd-Devle de babasının veziri Ebü'l-Feth b. Amid'i tutukladı. Ona daha önceden kin besliyordu. Bunun hikayesi önceki sayfalarda anlatılmıştı. İbn Amid'in de yeryüzünde hiçbir malı, mülkü, parası kalmadı. Büyükler ve devlet erkanı ondan korkarlardı. Îbnü'1-Amid, son derece fasık ve asi bir kimseydi. Kader ona ihanet etti. Onu sultanın gazabına maruz bıraktı. Biz ise Rahman'ın gazabından sakınırız.

Bu senenin şevval ayı ortasında Horasan ve Buhara emiri Man-sur b. Nuh es-Samanî vefat etti. Bu zat, onbeş sene süreyle valilik yapmıştı. Kendisinden sonra yerine Ebü'l-Kasım Nuh geçti. O esnada Ebül-Kasım onüç yaşındaydı ve Mansur lakabını aldı.

Bu senede Hakim Mustansır Billah b. Nasır Lidinillah Abdurrah-man el-Ümevî vefat etti. Bu zat, hayırlı ve bilgili hükümdarlardandı. Fıkıh, kelam ve tarih bilgisi vardı. Alimleri sever, onlara ihsanda bulunurdu. Vefatında yaşı, altmışüç seneyi yedi ay geçiyordu. Ömrünün onbeş sene, beş ayını halifelikte geçirmişti.

Hakim Mustansır Billah'ın vefatından sonra yerine yirmi yaşında olan Hişam adındaki oğlu geçti ve Müeyyed Billah lakabını aidi. Zamanında ihtilaflar başgösterdi. Halk isyana kalkıştı ve onu bir süre hapse attılar ve sonra hapisten çıkarılıp tekrar halifeliğe getirildi. Yönetimi, hacibi Mansur Ebu Amir Muhammed b. Ebi Amir el-Meafi-rî, oğulları Muzaffer ve Nasır üstlendiler. Halka güzel muamelede bulundular. Adaletli davrandılar. Düşmanlarla savaştılar. Bu hal yir-mialtı sene kadar böylece sürdü. İbnu 1-Esir bu meyanda onların bazı haberlerini uzun uzadıya nakletmiştir.

Bu senede Halep, Ebü'l-Mealî Şerif b. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm eline geçti. Babası vefat ettiğinde o yönetimin başına geçti. Ama köleleri Karguveyh ona başkaldırdı. Yönetimi ele geçirdi ve onu ülke dışına çıkardı. Ondan korktuğu için onu hep kontrol altında tutuyordu. Ama bir süre sonra Ebü'l-Mealî, Hama'ya gelip yerleşti. Rumlar Hu-mus'u tahrib ettiler. Orayı onarmaya ve düzeltmeye çalıştı. Sonra oraya yerleşti. Bilahare Karguveyh'in başı sıkışınca halk ona karşı ayaklandı ve Halep halkı Ebü'l-Mealî'ye bir mektup göndererek Hu-mus'tan Halep'e gelmesini istedi. O da Halep'e gitti. Şehri dört ay süreyle kuşatma altında tuttuktan sonra fethetti. Ancak Halep kalesin-deki askerler ona karşı direndiler. Bekcür oraya sığınmış ve kendini korumak için gerekli istihkam tedbirlerini almıştı. Sonra kendisine eman vermesi ve Humus'a tayin etmesi şartıyla Ebü'l-Mealî ile bir barış anlaşması yaptı. Bunun üzerine Dımışk naipliğine tayin edildi. Kasr-ı Bekcürî diye bilinen, Dımışk dışındaki çiftlik ona nisbe edilir. [64]

Sebüktekin'in Hakimiyetinin Başlangıcı

Sebüktekin, Gazne hükümdarı Mahmud'un babasıdır. Ebu İshak b. Alptekin'in azatlısıydı. Gazne ordusunun ve oraya bağlı Samanile-rin komutanıydı. Bu, Muizzü'd-Devle'nin hacibi değildir. Çünkü Mu-izzü'd-Devle'nin hacibi olan diğer Sebüktekin bundan bir sene önce vefat etmişti. Nitekim bu husus önceleri de anlatılmıştır. İkinci Sebüktekin'e gelince; efendisi vefat ettiğinde kendisinden sonra ne oğullarından ne de kavminden hükümdarlığa elverişli birini bırakmamıştı. Bunun üzerine askerler -hükümdarlığa elverişli, hayırlı ve güzel yaşantısı olduğundan ötürü- Sebüktekin'e bey'at etme hususunda anlaştılar. Çünkü Sebüktekin, akıllı, yürekli, dindar bir kimseydi. Hakimiyet onun eline geçti ve otoritesini kurdu. Hakimiyet ondan sonra oğlu Said Mahmud b. Sebüktekin'in elinde devam etti. Sebüktekin Hindistan'la da savaştı. O ülkenin birçok kalelerini fethedip bol miktarda ganimet elde etti. Çok sayıda putlarını ve ibadet vasıtalarını kırdı. Maiyetindeki ordusuyla büyük savaşlar gerçekleştirdi. Hindistan'ın hükümdarı Caybal onun üzerine yürüdü. Caybal'ın askerleri, dağları ve ovaları dolduruyordu. Sebüktekin onu iki kez bozguna uğratıp perişan bir halde ülkelerine dönmek mecburiyetinde bıraktı.

İbnü'l-Esir'in el-Kamil adlı eserinde anlattığına göre Sebüktekin, savaşlardan birinde Hindistan'ın büyük hükümdarı Caybal ile karşılaştığında yakınlarında Bağurek boğazında bir pınar vardı. Hintlilerin âdet ve inanışlarına göre o pınara bir pislik düştüğü zaman gök kararır, şimşekler çakar ve yağmurlar yağardı. Bu hal, pınarın o pislikten temizlenişine kadar devam ederdi. Sebüktekin o pınara bir pislik atılmasını emretti. Pınar düşmana daha yakındı. Pislik atılınca gök kardı, şimşekler çaktı, yağmurlar yağdı. Nihayet Hintliler, ziyan içinde ülkelerine geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Hindistan hükümdarı, Sebüktekin'e haber göndererek barışmak istediğini bildirdi. Sebüktekin, oğlu Mahmud'un karşı koymasına rağmen kendilerine verilecek bol miktarda para, birçok beldeler ile birlikte elli fû ve kavmin eşrafından da bazı kimselerin rehine olarak teslimi karşılığında banş yapabileceğim bildirdi. [65]

Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Yakub Yusuf

Ebu Yakub Yusuf b. Hüseyin el-Cenabî. Hecer ülkesinin hakimi ve Karmatîlerin lideriydi. Vefatından sonra kavminden altı kişi onun yerine geçtiler. Onlara "sadat" adı veriliyordu. Bunlar Ebu Yakub'urî-ölümünden sonra ülke idaresinde bir uzlaşma içinde oldular. İhtilafa düşmediler, yönetimi rahatlıkla sürdürdüler. [66]

Hüseyin B. Ahmed

Hüseyin b. Ahmed b. Ebi Said el-Cenabi Ebu Muhammed el-Kar-matî.
İbn Asakir onun hakkında dedi ki: Ebu Said'in asıl adı Hüseyin b. Behram'dır. Hüseyin b. Ahmed olduğu da söylenir. Asler Farshdır.
Hüseyin b. Ahmed, hicretin 357. senesinde Şam'ı ele geçirdi. Bir sene sonra Ahsa'ya döndü. Hicretin 360. senesinde tekra Şam'a döndü ve Cafer b. Felah'ın askerlerini kırıp geçirdi. Cafer, Muiz el-Fatımî tarafından Şam'a tayin edilen ilk vali idi Hüseyin b. Ahmed onu öldürdükten sonra Mısır'a yöneldi. Hicretin 361. senesinin rebiyülevvel ayı başında Mısır'ı kuşatma altına aldı. Bu kuşatmayı aylarca sürdürdü. Şam'da, Zalim b. Mevhub'u halef bırakmıştı. Sonra Ahsa'ya gitmişti. Oradar Remle'ye dönmüş ve bu senede orada ölmüştü. Doksan yaşını geride bırakmıştı. O, zahiren Abdülkerim Tai1 Lillah el-Abbasî'ye itaat ediyordu. İbn Asakir, onun parlak ve derin manalar içeren bazı şiirlerini nakletmiştir. Bu şiirlerinden biri aralarında savaş patlak vermeden Cafer b. Felah'a yazdığı şu şiirdir ki, bu derin manalar içeren güzel bir şiirdi:
"Mektuplar mazereti ortadan kaldırır, elçiler haber verir, hakka uyulur, hayır ise övülen bir şeydir.
Savaş sakindir, at rahvandır, iyi cinstendir, barış, adi ve müpte-zel bir şeydir, gölge ise uzamıştır.
Dönüp gelirseniz dönüşünüz kabul edilir, ama bunu yanaşmazsanız işte şu semer artık bağlanmıştır ölümlerin üzerine.
Ya da Dımışk'ı bize verirler, kapı kapalıdır geri çevrilirler.
Ben öyle bir adamım ki davullara, deflere neylere ve udlara önem vermem.
İçki ve uyuşturucu maddeler üzerine sofra kurmam.
Güzel gözlü kadınlara ve içki sofrasına da düşkün değilim.
Karnı tok olarak gecelemem.
Aç karınlı, yorgun ve bitkin kimse benim arkadaşımdır.
Dünya beni tamahkarlığa bir gün olsun sürükleyememiştir.
Vaadler de beni aldatmamıştır."
Şu şiir de ona aittir:
"Ey şerefli beldede yaşayan kişi.
Bu şehrin kalelerine, mağaralarına güvenen kişi.
Bunlarla övünme; yüce kişi ancak kendi nefsiyle, atlarıyla, piyade ve kılıçlarıyla övünsün, şereflensin.
En yüksek çadırların üzerine kurulan beyaz çadırlarla Övünsün. Komşulan ve ağırladığı misafirleriyle övünsün.
Biz öyle bir kavimdeniz ki, savaş alevleri tutuştuğunda darbe ve hücumlanyla gönüllere su serperiz.
Eski şerefi kendimize mal etmeyiz, ancak ona yeni şerefler katarsak övünürüz."
Bu senede Kabus b. Veşmgir; Cürcan'ı, Taberistan'ı ve buralara bağlı mıntıkaları ele geçirdi.
Bu senede halife Tai', İzzü'd-Devle b. Büveyh'in kızı Şehbaz ile gerdeğe girdi. Cidden görkemli bir düğün yapılmıştı.
Bu senede Nasirü'd-Devle b. Hamdan'm kızı Cemile büyük bir alayla hacca gitti. Bu haccı darbımesel haline gelmişti Giderken 400 mahfe yaptırmış ve kendisinin hangi mahfenin içinde olduğu biline-memişti. Kabe-i Muazzama'ya vardığında yoksullara ve mücavirlere 10.000 dinar para saçtı. Mücavirlere, Haremeyn'deki yoksullara elbiseler giydirdi. Gidişinde ve dönüşünde çok paralar harcadı.
Bu senede Irak hacılarına Şerif Ahmed b. Hüseyin b. Muhammed el-Alevî haccettirdi. Bu zat, hicretin 380. senesine kadar hac emirliği yaptı. Bu senede Mekke ile Medine'de Abbasiler adına değil de, Mısır hakimiyetini ellerinde bulunduran Fatımîler adına hutbe okundu. [67]

İsmail B. Nüceyd

İsmail b. Nüceyd b. Ahmed b. Yusuf Ebu Amr es-Sülemî.
Cüneyd-i Bağdadî ve diğerleriyle arkadaşlık etti. Hadis rivayet etti, sika bir ravi idi. Güzel sözlerinden biri şudur: "Kendisin gördüğün takdirde seni doğru yola iletmeyen kimse, ahlaklı ve iyi bir kimse değildir."
Şeyhi Ebu Osman, bir ara muhtaç düştü. İhtiyacım gidermeleri için arkadaşlarına ricada bulundu. Ama İbn Nüceyd ona, içinde 1.000 dirhem bulunan bir kese getirdi. Şeyhi Ebu Osman o keseyi aldı ve etrafında bulunan arkadaşlarına teşekkür etti. İbn Nüceyd şeyhine şöyle dedi: "Ey efendim; sana vermiş olduğum bu para annemindi, gönlü razı olmadığı halde bu parayı ondan alıp sâna getirdim. Şimdi senden bu parayı bana geri vermeni istiyorum, götürüp anneme teslim edeyim." Ebu Osman, parayı İbn Nüceyd'e teslim etti. Ama gece olunca parayı tekrar şeyhi Ebu Osman'a getirdi ve: "Bu parayı kendi ihtiyacını gidermen için sarfetmeni ve hiç kimseye de bundan bahsetmemeni istiyorum." dedi.

Ebu Osman şöyle derdi: "Ben, Ebu Amr b. Nüceyd'in himmet ağacının meyvelerini devşiriyorum." Yüce Allah hepsine rahme etsin. [68]

Hasan B.Büveyh

Hasan b. Büveyh Ebu Ali Rüknü'd-Devle. Mide hastalığına yaka-landı. Bu senenin muharrem ayının yirmisekizinde cumartes gecesi vefat etti. Kırkdört sene, bir ay, dokuz gün süreyle hüküm sürdü. Vefatında yetmişsekiz yaşındaydı. Yumuşak huylu, âlicenab biriydi. [69]

Muhammed B. İshak

Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Eflah b. Rafi b. Rafi b. İbrahim b. Eflah b. Abdurrahman b. Rufaa b. Rafi Ebü'l-Hasan e Ensârî ez-Zurkî. Ensâr'ın nakibi idi. Ebü'l-Kasım el-Bağavî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sika bir ravi idi, Ensâr'ı tarihini, savaşlarını ve menkıbelerini bilirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti.

Muhammed B. Hasan

Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. İsmail Ebü'l-Hasan es-Serrac. Kadı Yusuf b. Yakub'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendini ibadete vermiş bir kimseydi. Kötürüm oluncaya kadar namaz kıldı. Gözlerini yitirinceye dek ağladı. Bu senenin aşura gününde vefat etti. [70]

Kadı Münzir El-Belütî

Allah ona rahmet etsin. Endülüs kadi'l-kudatı idi. İmam, âlim, fe-sahatli, hatip, şair, edip ve faziletli bir kimseydi. Çeşitli hayırları, takva ve zühdü nefsinde toplamıştı. Çok güzel eserleri ve güzel sözleri vardı. Bîr defasında şöyle demişti: "Aden peygamberin içinde yaşadığı sonra oradan düştüğü cennet, yeryüzündedir, Oenâb-ı Allah'ın ahirette kullan için hazırladığı cennet, o cannet değildir." Kadı Mün-zir'in bu hususta müstakil bir eseri vardır.
Nefislere tesir eden tatlı sözler söylerdi. Bir gün Nasır Lidinülah Abdurrahman el-Ümevî'nin huzuruna gitti. Nasır, Medinetü'z Zeh-ra'yı ve oradaki sarayları inşa etmişti. Kendisi için de orada muazzam ve görkemli bir saray yaptırmıştı. Sarayını gül desenleriyle, perdelerle, çeşitli zinetlerle süslemişti. Yanında devlet erkanı ve ümerası da toplanmıştı. Kadı Münzir gelip yanıbaşma oturdu. Meclistekiler
oturmakta oldukları sarayın yapısını övmeye başladılar. Kadı Münzir ise susmuştu, konuşmuyordu. Hükümdar ona dönüp: "Ey Ebü'l-Ha-kem, sen ne diyorsun?" diye sordu. Kadı ağlamaya başladı, gözyaşları sakalının üzerine kadar aktı ve şöyle cevap verdi:
«Öyle sanıyorum ki, Cenâb-ı Allah şeytanı bile senin kadar rezil rüsvay etmemiştir. İçinde bulunduğun bu durum seni dünyada da ahirette de helak etmiştir. Allah sana bu kadar ihsanda bulunmuş ve seni halkın çoğuna üstün kılmış iken yine de şeytana uydun ve şeytan seni kafirlerin, fasıkların durumuna soktu. Oysa yüce Allah bir ayet4 kerimede şöyle buyuruyor:
"Eğer bütün insanlar (küfre meyledip) tek bir ümmet olma durumuna gelmeyecek olsaydı, Rahman olan Allah'ı inkar edenlerin evlerinin tavanlarını, üzerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapılarını, izerine yaslanacakları kerevitleri gümüşten yapar ve altın bezeklerle İşlerdik." (ez-Zuhruf, 33-34.).»
Bu ayeti okumasından sonra hükümdar hüzünlenip başını önüne eğdi, ağlamaya başladı ve: "Allah sana hayır versin ve Müslümanlar arasında senin gibileri çoğaltsın." dedi.
Senelerden birinde kıtlık meydana gelmişti. Yağmur yağmıyordu, hükümdar yağmur duasına gelmesi için Kadı Münzir'e haber saldı. Ulak mektubu kendisine getirdiğinde: "Sen gelirken hükümdar ne durumdaydı?" diye sordu. Ulak: "Ben gelirken o son derece huşulu, Allah'a çok yalvarıp yakarır bir durumdaydı." cevabını verdi. Kadı Münzir de: "Öyleyse, vallahi size yağmur yağacak. Çünkü yeryüzündeki zorbalar boyun eğip teslim olduklarında gökyüzündeki güçlü Allah merhamete gelir." dedi. Sonra da kölesine: "Halkı namaza çağır." diye emir verdi. Halk yağmur duasının yapılacağı yere geldi. Kadı Münzir de gelip minbere çıktı. Halk onu seyrediyor ve söylediklerine kulak veriyordu. Onlara yöneldiğinde ilk olarak şu ayet-i kerimeyi okuyarak hitab etti:
"Size selam olsun. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalık işlerde arkasından tevbe eder ve nefsini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır. O, bağışlar ve merhamet eder." (öi-Bn'âm, 54,)
Bu ayeti defalarca tekrarladı. Cemaat da ağlamaya ve feryad etmeye, tevb© idip Allah'a yönelmeye başladı. Yalvarış ve yakarışlarını devam ettirdiler. Nihayet yağmur yağdı. Evlerine dönerlerken ayakları sulara batıyordu, [71]

Ebü'l-Hasan Ali B. Ahmed

Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Merzüban. Şafiî fıkıhçısıydı. Ebu 1-Hüseyin b. I^attan'dan fıkıh öğrendi. Şeyh Ebu Hamid el İsferayinî
de ondan fıkıh Öğrendi.
İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Hasan Ali; takvalı ve zahid bir kimseydi. Üzerinde hiçbir kul hakkı yoktu. Mezhepte itiba sahibiydi. Bağdat'ta ders verirdi. Bu senenin receb ayında vefat etti.» [72]

Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesi

Bu senede Adüdü'd-Devle Bağdat'a girdi. İzzü'd-Devle Bahtiyar da oradan çıkıp gitti. Adüdü'd-Devle onu takip etmek üzer peşine takıldı. Halifeyi de beraberine almak istedi. Halife gitmek istemeyince onu yerinde bıraktı. Adüdü'd-Devle, İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın peşinden gitti. Onu yakalayıp esir aldı, sonra da hemen öldürdü. Böylece İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın hakimiyeti yıkıldı. Devleti son buldu. Adüdü'd-Devle Bağdat'a hakim oldu. Orada otoritesini kurdu. Halife kendisine kıymetli hil'atler bilezik ve takılar verdi. Ayrıca biri gümüş, diğeri de altın sırmalı iki sancak verdi. Bunlar ancak veliahtlara Özgü şeylerdi. Halife ona ayrıca kıymetli armağanlar da göndermişti. Adüdü'd-Devle de buna karşılık halifeye bol miktarda altın ve gümüş gönderdi. Bağdat'a ve çevresindeki beldelere hakim oldu.
Bu senede Bağdat şehri defalarca sarsıldı. Deprem geçirdi, Dicle suyu çok fazlalaştı. Bu yüzden çok sayıda insan öldü.
Adüdü'd-Devle'ye denildi ki: "Bağdatlılar, taun hastalığı ve Rafî-zilerle Ehl-i Sünnet arasındaki savaşlar, ayrıca meydana gelen yangın ve sel felaketindeki boğulmalar nedeniyle azaldılar."
Adüdü'd-Devle de şöyle dedi: "Halk arasındaki fitneyi şu kıssacı-lar ve vaizler alevlendiriyorlar!" Bundan sonra bir ferman yayınlayarak hiç kimsenin kıssa anlatmamasını, vaaz vermemesini, sahabelerden birinin adını vererek hiç kimsenin dilenmemesini emretti. "Kişi Kur'ân okuyabilir, ona bu nedenle herhangi bir kimse bahşiş verirse alır, ama kendisi isteyemez." dedi ve bu ferman hükümleri Bağdat'ta ve çevresinde uygulandı.
Sonra Adüdü'd-Devle'ye bildirildi ki; vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Se-mun -ki o salih insanlardan biriydi- fermana uymamış, vaaz terket-memiş, eski âdetini sürdürmektedir. Adüdü'd-Devle onu yakalayıp huzuruna getirecek bir görevliyi gönderdi. Kendisi de devlet erkanı arasında vaiz Ebü'l-Hüseyin'den hoşlanmayacağı bir şey duymamak için yalnız başına kaldı. Etrafındakilerin meclisten ayrılmalarını emretti. Öte yandan saraya gelen vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun'a da: "Hükümdarın huzuruna vardığında mütevazice konuş ve huzurunda yeri öp." denildi. O da hükümdarın huzuruna girdiğinde onun yalnız başına oturmakta olduğunu gördü. Tabii daha önce hacib içeriye girmiş, vaizin huzura alınması için izin istemişti. Bundan sonra vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun içeri girmiş ve okuyuşunu şu ayet-i kerimeyle başlatmıştı:
"Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca böyle yakalar."(Hûd, 102.)
Bundan sonra vaiz yüzünü İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın sarayının bulunduğu tarafa çevirdi ve şu ayet-i kerimeyi okudu:
"Sonra onların ardından, nasıl davranacağınıza bakmak için sizi yeryüzünde onların yerine geçirdik." (Yûnus, 14.)
Bundan sonra Adüdü'd-Devle'ye öğüt verdi. Onunla konuştu. Adüdür'd-Devle de çok ağladı ve ona şükranlarını sundu. Vaiz onun yanından çıkıp gittiğinde Adüdü'd-Devle, hacibine dedi ki: "Git, 3.000 dirhem para, on kat elbise al ve vaize ver, eğer kabul ederse o zaman başını vurup bana getir!"
Hacib diyor ki: «Paraları ve elbiseleri alıp vaize götürdüm. Kendisine: "Bunları hükümdar sana gönderdi." dedim. O da şu cevabı verdi: "Benim bunlara ihtiyacım yoktur. İşte şu üzerimdekini, insanların karşısına çıkarken giyerim. Eve dönerken dürüp bir tarafa bırakırım. Bir evim vardır, babadan kalmadır. Onu kiraya vererek geçimimi sağlıyorum. Hükümdarın bana gönderdiği bu armağanlara da ihtiyacım yoktur."
"Bunları kendi ailenin yoksullarına dağıt." dediysem de o bunu kabul etmeyip şu karşılığı verdi: "Hükümdarın ailesinin fakirleri benim ailemin fakirlerine nazaran bu paraya daha çok layık ve müsta-haktırlar."
Hükümdara döndüm, vaizin söylediklerini ona aktardım. Ne yapacağımı söylemesini istedim. O da bir süre sustu. Sonra: "Onu bizden kurtaran ve bizi de ondan kurtaran Allah'a hamdolsun." dedi.»
Daha sonra Adüdü'd-Devle, İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın veziri İbn Bakiyye'yi yakaladı. Onun bir filin altına yatırılmasını emretti. Fil de onu ayaklayarak ezip öldürdü. Sonra İbn Bakiyye bu senenin şevval ayında Bağdat'ın köprü başında idam edildi, Ebü'l-Hüseyin b. Enbarî ona şu ağıtı yaktı:
"Hayattayken de öldükten sonra da yüce olmak; senin hakkına yemin ederim ki bu mucizelerden biridir.
Sanki insanlar bağışta bulunduğun zamanlarda heyetler halinde gelip senin yanında durmuş gibidirler.
Sanki sen onlara hutbe irad ediyorsun.
Onlar da namaza durmak üzeredirler.
Ellerini boş olarak onlara uzattın.
Tıpkı onlara bağış verirken elini uzattığın günlerdeki gibi..." [73]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433-436.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/436-441.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/441-442.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/442.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/442.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/443-444.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/444.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/444-445.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/445.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/445.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/446-447.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/447-448.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/448-449.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/449.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/450.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/450-451.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/451.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452-453.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/454-456.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/458-459.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/459.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/459.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461-462.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463-465.
[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/465.
[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/466-467.
[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.
[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.
[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.
[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/468.
[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/469.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/469-470.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/470-471.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/471-472.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472-473.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/473-474.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/474-476.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/476-479.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/479.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/479-480.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/480.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/480.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481-483.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/483-484.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/485.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/485-486.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/486-487.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/487-488.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488-489.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/489-490.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/490-491.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın Öldürülmesi
Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bahtiyar B. Büveyh Ed-Deylemî
Muhammed B. Abdurrahman
Hicretin Üçyüzaltmışsekizincî Senesi
Kassamüt-Türab Dımışk'ı Ele Geçiriyor
Hicretin Üçyüzaltmışsekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Akikî
Ahmed B. Cafer
Temim B. Muiz El-Fatımî
Ebu Said Es-Sayrafi
Abdullah B. İbrahim
Abdullah B. Muhammed B. Verka
Muhammed B. İsa
Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Zekeriya
Ahmed B. Atâ B. Ahmed
Abdullah B. İbrahim
Muhammed B. Salih
Hicretin Üçyüzyetmişinci Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Bekir Er-Razî
Muhammed B. Cafer
İbn Haleveyh
Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmaîlî
Hasan B. Salih
Hasan B. Ali B. Hasan
Abdullah B. Hüseyin
Abdülaziz B. Haris
Ali B. İbrahim
Ali B. Muhammed El-Ahdeb El-Müzevvir
Şeyh Ebu Zeyd El-Mervezî
Muhammed B. Hafif
Hicretin Üçyüzyetmişikinci Senesi
Adüdü'd-Devle İle İlgili Bazı Haberler
Muhammed B. Cafer
Hicretin Üçyüzyetmişüçüncü Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Büveyh Müeyyedü'd-Devle
Belkin B. Ziri B. Münadî
Saîd B. Selam
Abdullah B. Muhammed
Hicretin Üçyüzyetmişdördüncü Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat1 Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafız Ebü'l-Feth
Hatip B. Nebate El-Hazza
Hicretin Üçyüzyetmişbeşinci Senesi
Hicretin Üçyüzyetmîşbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebu Ali B. Ebu Hüreyre
Hüseyin B. Ali
Ebü'l-Kasım Ed-Darikî
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Hasneveyh
Muhammed B. Abdullah B. Muhammed B. Salih
Hicretin Üçyüzyetmişaltıncı Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Hüseyin B. Ali
İshak B. Muktedir Billah
Cafer B. Müktefi Billah
Ebu Ali El-Farisî
Steyte
Hicretin Üçyüzyetmişsekizinci Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ali B. Sabit
Kadı Halil B. Ahmed
Ziyad B. Muhammed
Hicretin Üçyüzyetmişdokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şerefü'd-Devle

Muhammed B. Cafer B. Abbas
Abdülkerim B. Abdülkerim
Muhammed B. Mutarrif
Hicretin Üçyüzseksenınci Senesi
Hicretin Üçyüzseksenınci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Yakup B. Yusuf
Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesi
Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Hasan B. Mehran
Abdullah B. Ahmed B. Maruf
Cevher B. Abdullah
Hicretin Üçyüzseksenikînci Senesi
Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Abbas
Ebu Ahmed El-Askerî
Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesi
Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. İbrahim
Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesi
Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Hilal
Abdullah B. Muhammed
Ali B. İsa B. Ubeydullah
Muhammed B. Abbas B. Ahmed B. Kazzaz
Muhammed B. İmran B. Musa B. Ubeydullah
Hicretin Üçyüzseksenbeşînci Senesi
Hicretin Üçyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sahib B. Abbad
Hasan B Hamid
Vaiz İbn Şahin
Hafız Darekutnî
Abbad B. Abbas B. Abbad
Ukayl B. Muhammed B. Abdülvahid
Muhammed B. Abdullah B. Sekre
Yusuf B. Ömer B. Mesrur
Yusuf B. Ebi Said
Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesi
Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. İbrahim
Ebu Talib El-Mekkî
Mısır Hükümdarı Aziz
Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesi
Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ubeydullah
Abdullah B. Muhammed B. Abdullah
İbn Zevlak
İbn Batte Ubeydullah B. Muhammed
Ali B. Abdülaziz B. Müdrik
Fahrü'd-Devle B. Büveyh
Vaiz İbn Semun
Samanilerin Son Hükümdarı Nuh B. Mansur
Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed
Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesi
Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hattabî
Hüseyin B. Ahmed B. Abdullah
Samsametü'd-Devle
Abdülaziz B. Yusuf El-Hattan
Muhammed B. Ahmed
Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesinde ' Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Zahid B. Abdullah
Abdullah B. Muhammed B. İshak

İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın Öldürülmesi

Adüdü'd-Devle Bağdat'a girip şehri teslim aldığında, İzzü'd-Devle Bahtiyar; alçalmış ve kovulmuş olarak bir grup kılıç artığ insanla birlikte Bağdat'tan çıkıp gitti. Şam'a gidip orayı ele geçirmeyi planlıyordu. Adüdü'd-Devle ise -aralarındaki dostluk ve haberleşmelerden dolayı- Ebu Tağlib'e ilişmemesi için Izzü'd-Devle'ye yemin ettirmişti. İzzü'd-Devie, Bağdat'tan çıkıp giderken beraberinde Hamdan b. Nasi-rü'd-Devle b. Hamdan da vardı. Hamdan, İzzü'd-Devle'ye Musul şehrini Ebu Tağlib'i

elinden almasını hoş gösterdi. Ebu Tağlib bunu duyunca İzzu d-Devle'ye şu haberi gönderdi: "Eğer kardeşim oğlu Hamdan b Nasirü'd-Devle'yi bana gönderecek olursan şahsım ve askerlerimle seni memnun ederim. Öyle ki, Bağdat'ı bile Adüdü'd-Devle'den alıp sana veririm." Bunun üzerine Bahtiyar İzzü'd-Devle, Hamdan'ı yakalayıp amcası Ebu Tağlib'e gönderdi. Ebu Tağlib de onu kalelerden birinde zindana attı.
Daha sonra Adüdü'd-Devle Bahtiyar, İzzü'd-Devle ve Ebu Tağlib'in kendisiyle savaşmak üzere ittifak kurduklarını duydu Ordusunu harekete geçirerek bizzat üzerlerine geldi. Gelirken halife Tai'i de yanına almak istedi, ancak halife kendisini bundan affetmesini istedi. O da halifeyi yerinde bırakıp yalnız kendisi düşmanlarının üzerine yürüdü. İki taraf karşı karşıya gelince onlarla savaştı. Ebu Tağlib ile Bahtiyar İzzü'd-Devle'yi kırıp geçirdi. Hezimete uğrattı, Bahtiyarı yakalayıp esir aldı ve hemen öldürdü, Musul ve kazalarını ele geçirdi. Beraberinde çok miktarda erzak da getirmişti. Ebi Tağlib'i belde belde, şehir şehir kovaladı. Peşine her tarafta müfrezeler taktı. Kendisi de hicretin 368. senesinin sonuna kadar Musul'da ikamet etti. Silvan Diyarbekir ile Rebia beldelerini de fethetti. Mudar beldelerini de Ebu Tağlib'in valilerinin elinden aldı, Rahbe'yi de onlardan aldı. Geri kalan mıntıkaları da Halep hükümdarı Sa'dü'd-Devle b. Seyfü'd-Dev-le'ye verdi. Kendisi de Sa'du d-Devle'y musallat oldu. Musul'dan ayrılışında oraya Ebul-Vefa'yı naib olarak bıraktı, Kendisi Bağdat'a döndü. Halife ve eşraf onu şehir dışında karşıladılar. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.
Bu senede meydana gelen önemli olaylardan biri de Aziz b, Muiz el-Fatımî ile Dımışk valisi Muizzü'd-Devle'nin köles Alptekin arasında meydana gelen savaştır. Aziz b. Muiz el-Patimî, Alptekin'i mağlup edip esir almış ve beraberinde izzet ve ikram içinde Mısır'a götürmüştü. Aziz, Dımışk şehrini ve kazalarını ele geçirmişti. Bununla ilgili teferruatlı açıklama hicretin 364. senesi olaylarından bahsedilirken verilmiştir.
Bu senede Kadı Abdülcebbar b. Ahmed el-Mutezilî, Rey şehrinin
ve Müeyyedü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle'nin hakimiyeti altında bulunan yerlerin kadi'l-kudatlığma atanarak kendisine hil'at giydirildi. Bu zatın güzel eserleri vardı. "Delâilü'n-Nübüvve, Umudü'l-Edille" ve diğer bazı eserleri bunlardandır.
Bu senede Mısırlıların naibi ve Yusuf b. Belikkin'in kardeşi emir Badis b. Zirî insanlara haccettirdi. Bu zat, Mekke'ye girdiğinde, hırsızlar toplanıp yanına gittiler ve bu sene kendisine dilediği miktarda para vermeleri şartıyla hac mevsiminde dilediklerince hırsızlık yapmalarına göz yummasını istediler. O da bu isteklerini kabul eder gibi görüldü ve: "Hepiniz, eksiksiz olarak toplanıp yanıma gelin ki, size bu hususta garanti vereyim." dedi. Otuz küsur hırsız toplanıp yanma geldiler. Onlara: "Gelmeyeniniz kaldı mı?" diye sorunca onlar: "Vallahi, gelmeyenimiz kalmadı." diye yemin ettiler. O da hemen hırsızların tutuklanmalarını ve hepsinin ellerinin kesilmesini emretti. Gerçekten çok güzel yapmıştı.
Bu senede Hicaz'da artık Abbasiler adına değil de Fatımîler adına hutbe okundu. [1]

Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bahtiyar B. Büveyh Ed-Deylemî

Babasının ölümünden sonra yirmi yaşını azıcık geride bırakmış iken hükümdarlığa geçti. Endamı güzel, güçlü, yürekli bir kimseydi. Anlatıldığına göre o, güçlü bir sığırı ayağından yakalar ve hiç kimsenin yardımı olmaksızın kaldırıp yere vururdu. Aslanların inlerine hücum ederdi, ama oyuna, eğlenceye, lezzetlere yönelmeye çok düşkündü. Amcası oğlu onu Ahvaz'da mağlub ettiğinde kendisinden aldığı şeylerden biri de çok sevdiği tüysüz genç bir kölesiydi. Bahtiyar onsuz yaşayamaz hale gelmişti. O olmadan hayattan tad almıyordu. Amcası oğluna haber salarak bu kölesini kendisine geri vermesi için ricada bulunmuştu. Ayrıca bu isteğini yerine getirmesi için de ona bol miktarda para, armağan ile kıymetleri takdir edilemeyecek iki ud çalan cariye göndermişti. Amcası oğlu da mezkur köleyi kendisine geri göndermişti. Ama bunun üzerine halk kendisini çok kınadı, gözlerindeki itibarı düştü, Çünkü kendisi şöyle diyordu: "Şu köleyi kaybedişim, Bağdat'ı hatta bütün Irak diyarını kaybedişimden daha çok ağırıma gitmiştir!"
Nitekim bundan sonra amcası oğlu onu tekrar yakalayıp esir aldı ve hemen öldürdü. Bahtiyar topu topu otuzaltı sene yaşamıştı. Ömrünün onbir sene ve birkaç aylık kısmını da hükümdarlıkta geçirmişti.
O, Bağdat'ta Rafiziliği ortaya çıkaran kişidir ve bu nedenle orada bir çok fitneler, serler cereyan etmişti. Nitekim bu husus Önceki kısımlarda da anlatılmıştır. [2]

Muhammed B. Abdurrahman

Künyesi Ebu Bekir'dir. Kadılık yapmıştır. îbn Karia adıyla meşhur olmuştur. Sindiye kadılığım yapmıştır. Fesahatli bir kimseydi.
dur:
"Koğuculuk yapan kimse hakkında benim bir çarem vardır, ama yalancı kimseye karşı çarem yoktur.
Uydurma sözler sarfeden kimseye karşı çarem çok azdır."
Beraberce yürüdüklerinde arkadaşına şöyle derdi: "Seni geride bırakıp öne geçecek olursam bilesin ki ben hacibin gibiyim.

Ama geride kalacak olursam, bu zaten vaciptir. Böyle olması gerekir."

Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine on gün kala cumartesi günü vefat etti. [3]

Hicretin Üçyüzaltmışsekizincî Senesi

Bu senenin şaban ayında Tai' Lillah, halifeden sonra Bağdat'ta minberlerde Adüdü'd-Devie için dua edilmesini, fecir vaktinde, akşam ve yatsı vakitlerinde de kapısında davul çalınmasını emretti. İb-nu 1-Cevzî'nin ifadesine göre bu olay Büveyh oğullarından bir başkası için de yapılmıştır. Muizzü'd-Devle, halifeden kendi kapısında da davul çalınmasını istedi, ancak halife bu hususta ona izin vermedi. Bu senede Musul'da ikamet etmekte olan İzzü'd-Devle, Amid, Rahbe ve Ebu Tağlib b Hamdan'ın diğer beldelerini fethetti. Sonra zilkade ayının sonunda Bağdat'a girdi. Halife ve ayan onu yolda karşıladılar. [4]

Kassamüt-Türab Dımışk'ı Ele Geçiriyor

Alptekin Mısır diyarına gittiğinde Dımışklılardan Kassamu t-Tü-rab adında biri harekete geçip isyan etti. Alptekin daha önceleri onu meclisine yakın kılmış, onu sırlarına ortak etmişti. Ama Kassamu t-Türab Dımışk'ı istila etti. Halk ona boyun eğdi. Mısır'dan Aziz'in askerleri gelip onu kuşatma altına aldılar. Ama ele geçiremediler. Ebu Tağlib b. Nasirü'd-Devle b. Hamdan gelip onu kuşatma altına aldı, ama Dımışk şehrini ele geçiremedi. Kayba uğramış halde Taberiye'ye döndü. Onunla Beni Ukayl ve diğer Arap kabileleri arasında uzun savaşlar cereyan etti. Neticede Ebu Tağlib öldürüldü. Beraberinde kız kardeşi ve karısı Cemile bintü Seyfü'd-Devle de vardı. Bu iki kadın Halep'te bulunan Sa'dü'd-Devle b. Seyfü'd-Devle'y gönderildiler, Sa'dü'd-Devle kız kardeşini yanına aldı, Cemüe'yi Bağdat'a gönderdi, Orada hapse atıldı ve kendisinden büyük miktarda para alındı, Kas-samü't-Türab'a gelince -o Yemen'den Beni Harîb b. Ka'b kabilesin-dendi- Şam'da ikamet etti Yıkılan surları onardı ve birkaç sene müd-detl# şehrin idaresini yürüttü. Camide oturum düzenler, halk gelip yanında toplanırdı. Onlara iyilikleri emreder, kötülükleri yasaklardı. Halk da onun emirlerine ve yasaklarına riayet ederdi.
İbn Asakir'in ifadesine göre; Kassam aslen Telfîta köyünden bir çiftçi idi.
Ben derim ki: Halk ona Kasimü'l-Zebbal adını verirdi, o paylaştırıcı idi. Çöpçü gübresi değildi. Aksine Menin köyünü yakınındaki Telflta köyünden olup çiftçiydi. Başlangıçta o Ahmed b. Mestan adında bir Şamlının adamlarından ve taraftarlarındandı. Sonra güçlendi, vali ve ümeraya galebe çaldı. Nihayet hicri 376. senenin muharrem ayının onyedisinde perşembe günü Mısır'dan Türk Beliktekin geldi. Onu yakalamak istedi. Şam'ı ele geçirdi. Kendisi de bir süre gizlendi, sonra ortaya çıkınca Beliktekin onu esir alıp zincirlere vurarak Mısır'a gönderdi. Sonra onu serbest bıraktı. Ona ihsanda bulundu ve Kassam, Mısır'da saygın bir halde ikamete devam etti. [5]

Hicretin Üçyüzaltmışsekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Akikî

Dımışk'ın Babü'l-Berid mahallesinde bulunan ve kendisine nisbet edilen hamam ile külliyenin sahibidir. Asıl adı Ahmed b. Hasan b. Akiki b. Da'kin b. Abdillah b. Hüseyin el-Asgar b. Ali b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib eş-Şerif Ebü'l-Kasım Hüseyin el Akikî'dir.
İbn Asakir dedi ki: «Akikî, Dımışk'taki eşrafın önde gelenlerin-dendi. Babü'l-Berid mahallesindeki külliye ve hamam ona nisbet edilir. Anlatıldığına göre o bu senenin cemaziyelevvel ayının dördünde salı günü vefat etmiş ve ertesi gün defne dilmiştir. Cenazesi nedeniyle şehirdeki bütün işyerleri kapanmıştı. Cenazesine Dımışk naibi Bek-cür ve adamları da katılmış, Babü's-Sağir dışına defnedilmişti.»
Ben derim ki: Melik Zahir Baybars, onun evini satın almış, bir medrese ve hadis evi haline getirmişti. Mezarını da orada bir türbe halinde inşa etmişti. Bu hadise ileride de anlatılacağı gibi hicretin 670. senesi sonlarında vuku bulmuştu [6]

Ahmed B. Cafer

Ahmed b. Cafer b. Malik b. Şebib b. Abdillah Ebu Bekir b. Malik el-Katiî. Bağdat'ın Katiatü't-Dakik semtin dendir. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ile diğer eserlerini, oğlu Abdullah'tan rivayet etmiştir. Daha başka üstadlardan da hadis rivayet etmiştir. Çok hadis rivayet eden sika bir ravi idi. Darekutnî, İbn Şahin, Berkanî, Ebu Nuaym ve Hakim de ondan hadis rivaye etmişlerdir. Hiç kimse ondan hadis rivayet etmekten imtina etmemiştir. Bazıları onu eleştir-mişlerse de bu eleştirilere kulak verilmemiştir. Çünkü onun kitapları, Katia semti siyah sular altında kalıp her tarafı sel götürdüğü zaman yokolmuşlardı. Bazıları onun hadislerini diğer nüshalardan nak-letmişlerdir. Bu onun için bir kusur değildir. Çünkü sular altında kalan

kitaplarına diğer nakiller belki ters düşebilirler. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına göre o ahir ömründe bir değişikliğe uğramış ve başından neler geçtiğini anlayamaz hale gelmiştir. Vefat ederken doksan yaşını geride bırakmıştı. [7]

Temim B. Muiz El-Fatımî

Ebu Temim künyesini taşırdı. Babasının ve kardeşi Aziz'in kurduğu devletin en büyük komutanlanndandı. Başından şöyle garip bir hadise geçmişti: Bağdat'a adam göndermiş ve gönderdiği adam onun için büyük parayla şarkıcı bir cariye satın almıştı. Cariye huzuruna getirildiğinde Temim, arkadaşlarını konağına misafir etmiş, sonra getirilen cariyeye şarkı okumasını emretmişti. Bağdat'ta bir adamı seven ve ona aşık olan cariye şu şarkıyı okudu:
"Hevesin intikalinden sonra ona ışıkları buralarda parıldayan bir şimşek göründü.
Sancağın yakınlarında ve çevresinde o ışıklardan ötürü ele geçirilmesi zor zerrecikler göründü.
Nasıl ışıldadığını görmek istedi ama o şimşeğe bakamaz hale geldi. Hüznü ona şiddetlice vurdu.
Gözyaşları da onun kipriğinin açılmasına müsaade etmedi."
Cariye ona daha başka şarkılar da okudu. Temim'in neşesi ayyuka çıktı ve cariyeye: "Mutlaka benden bir dilekte bulun." dedi. Cariye de: "Beni Bağdat'a göndermeni diliyorum, orada da bu beyitleri okuyayım." dedi. Temim buna çok üzüldü ama verdiği sözü yerine getirmekten ve cariyenin dileğini kabul etmekten başka bir çare bulamadı. Cariyeyi adamlarından biriyle Bağdat'a gönderdi. Adam cariyeyi muhafaza ile görevlendirilmişti. Irak yolundan onu Bağdat'a götürdü. Sabahleyin Bağdat'a girecekleri sırada karanlıklar içinde cariye kayıplara karıştı. Adam onun nereye gittiğini anlayamadı. Temim durumdan haberdar olunca çok üzüldü ve bu durum ağırına gitti. Pişmanlığın fayda vermediği bir sırada çok pişman oldu. [8]

Ebu Said Es-Sayrafî

Nahivciydi. Asıl adı, Hasan b. Abdullah b. Merzüban'dır. Kadılık yapmıştır. Bağdat'ta yaşamış ve kadı vekilliği yapmıştır. Sibevey-hî'nin kitabını şerhetmiş, "Tabakatü Nühat" adlı eseri telif etmiştir. Ebu Bekir b. Düreyd'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Babası Mecusi idi. Ebu Said; Arap edebiyatını, nahvi, kıraat ilmini, feraizi, hesabı ve diğer ilimleri bilirdi. Zahid bir kimseydi. Kendi el emeğiyle elde ettiğinden başka birşey yemezdi. Her gün on varakı on dirheme yazar ve geçimini böylece sağlardı. Basralı nahivcilerin ilimlerini çok iyi bilirdi. Fıkıhta da Iraklıların mezhebine mensuptu. Kıraati İbn Mücahid'in kıraatına göre okurdu. Lügatta İbn Düreyd'e bağlıydı, nahivde İbn Serrac ile İbn Merzüban'a bağlıydı. Bazıları onun Mutezilî olduğunu söylemişlerse de başkaları onun böyle bir fikri olmadığını söylemişlerdir. Bu senenin recep ayında seksendört yaşında vefat etti ve Hayzuran mezarlığına defnedildi. [9]

Abdullah B. İbrahim

Abdullah b. İbrahim b. Ebi'l-Kasım er-Reyhanî. Endeberî diye de bilinir. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Bu seyahatlerinden birinde İbn Adiy ile karşılaştı. Sonra Bağdat'a yerleşti. Orada Ebu Ya'lâ'dan, Hasan b. Süfyan'dan İbn Hu-zeyme'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Sebatkar ve sika bir ra-vi olup eserleri vardır. Berkanî ondan rivayetlerde bulunmuş, onu hayırla yadedip övmüştür. Zahid bir kimseydi. Berkanî'nin ifadesine göre, Abdullah b. İbrahim'in hane halkının katığı bakla çorbası ve ekmekten ibaretti. Berkanî onun kıt kanaat geçindiğini, zahid ve takva-lı biri olduğunu söylemiştir. Bu senede doksanbeş yaşında vefat etti. [10]

Abdullah B. Muhammed B. Verka

Künyesi, Ebu Ahmed eş-Şeybanî'dir. Emirlik yapmıştır. Hanefi. İslâm Tarihi, C. XI, F. 32
dandandır. Doksan sene yaşadı, İbn Arabî, onun kadınları tavsif ederken şöyle bir şiir okuduğunu söylemiştir:
"Kadın eğri kaburgalardan ibarettir. Onu doğrultamazsm, eğri kaburgayı doğrultmak demek onu kırmaktır.
Bunlar genç adama hem zayıflığı hem iktidarı verebilirler mi? Bunların zayıflık ve iktidarları hayret verici bir şey değil midir?"
Ben derim ki: Abdullah b. Muhammed, şürindeki bu manayı şu sahih hadisten almıştır:
"Kadın, eğri kaburgadan yaratılmıştır, kaburga kemiklerinin en eğrisi en üstte bulunanıdır. Onu doğrultmaya kalkışırsan kırarsın. Ondan yararlanmak istersen eğri haliyle yararlanırsın." [11]

Muhammed B. İsa

Muhammed b. İsa b. Amreveyh el-Celudî. Sahih-i Müslim'i İbrahim b. Muhammed b. Süfyan el-Fakih tariki ile Müslim b Haccac'dan rivayet etmiştir. Zahid kimselerdendi. Kitap istinsahı ile elde ettiği paralarla geçimini sağlardı. Seksen yaşma varmış iken bu senede vefat etti. [12]

Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında kırk seneden beri Batiha diyarının hükümdarlığını yürütmekte olan emir Ömer b. Şahin vefat etti O bu ülkeyi gücüyle ele geçirmişti. Emirler, melikler, halifeler onun karşısında aciz kalmışlardı. Askerleri, müfrezeleri defalarca üzerine göndermişler, ama bütün bu hücumları püskürtmüş, askerleri kırıp geçirmişti. Gün be gün kuvveti artmıştı. Kırk sene müddetle hakimiyetini böylece sürdürmüştü. Bütün bunlara rağmen yatağında normal bir ölümle dünyadan ayrılmıştı. Korkakların gözleri kapanmasın! Vefatından sonra yerine oğlu Hasan geçti. Adüdü'd-Devle, Batiha diyarını onun elinden almaya kasdetti. Üzerine muazzam teçhizat ve silahlarla donatılmış müfrezeler şevketti, ama Hasan b. Ömer b. Şahin bu müfrezeyi de yendi. Neredeyse tümünü telef edecekti, ama son anda Adüdü'd-Devle haber gönderip her sene ona bir miktar para vermek şartıyla barış yaptı. Bu da çok acaip hallerdendir.

Bu senenin safer ayında uzun senelerden beri hac emirliği yapmakta olan Şerif Ebu Ahmed Hasan b. Musa el-Musevî - Talibilerin nakibi idi- yakalandı. Sırları ifşa etmekle ve İzzü'd-Devle tarafından kendisine kıymetli bir gerdanlık emanet olarak bırakılmakla itham edildi. İzzü'd-Devle'ye sırları bildirmek için el yazısı ile yazmış olduğu mektubu yanında buldular. Ama o, kendi yazısı olmadığını, uydurma olduğunu iddia etti. Gerdanlığı ise İzzü'd-Devle'nin kendisine verdiğini itiraf etti. Gerdanlık ve mektup elinden alındı. Nakiplikten azledildi, yerine başkası atandı. Mazlum bir kimseydi.

Yine bu senenin safer ayında Adüdü'd-Devle, Kadi'l-kudat Ebu Muhammed b. Marufu azledip yerine başkasını atadı.

Bu senenin şaban ayında Mısır'dan özel ulak vasıtasıyla birçok mektuplar geldi. Adüdü'd-Devle bu mektuplara karşı iyi niyetli ve samimi olduğuna dair ifadeler içeren cevaplar gönderdi. Sonra Adüdü'd-Devle, halife Tai'den kendisine yeniden hil'at giydirilmesini, mücevherler verilmesini, yazışmalarda unvanına Tacü'd-Devle ibaresinin eklenmesini istedi. Halife Tai' de onun bu isteğini kabul etti. Daha Önce başkalarına verilmemiş çeşitli hil'atleri kendisine giydirdi. Halifenin huzurunda Adüdü'd-Devle'nin yeri öpmesine müsaade edildi. Ayrıca halifenin özel kalemindeki işleri yürütme, yeryüzünün doğusunda ve batısındaki Müslümanların çıkarlarını gözetme, idarelerini yürütme yetkisi de verildi. Bu merasime ayandan çok kimseler katılmıştı. Bu cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Bu senenin ramazan ayında Beni Şeyban ve diğer kabilelerden olan bedevilere asker sevkedildi. Bu bedeviler bozguna uğratıldılar. Başlarında komutan olarak Münebbih b. Muhammed el-Esedî vardı. Bu komutan otuz küsur seneden beri Aynü't-Temr kalesinde kendisini koruma altına almıştı. Ülkeleri ve malları ganimet edildi.

Bu senenin zilkade ayının bitimine yedi gün kala salı günü, halife Tai' Lidinillah, Adüdü'd-Devle'nin büyük kızıyla evlendi. 100.000 dinar tutarındaki bir mehirle ayanın huzurunda nikah yapıldı. Adüdü'd-Devle'nin nikahtaki vekili el-İzah ve't-Tekmile adlı eserin sahibi, nahiv âlimi Ebu Ali Hüseyin b. Ahmed el-Farisî idi. Nikah akdindeki hutbeyi Kadı Ebu Ali Hasan b. Ali et Tenuhî irad etti.

İbnü'1-Esir dedi ki: Bu senede Adüdü'd-Devle Bağdat'ı yeniden onarıp güzelleştirdi. Mescitleri ve sahnelerle toplant yerlerini yeniledi. Fıkıhçılara, muhaddislere, tabiplere, hesapçılara ve diğerlerine bol miktarda erzak verdi. Aile reislerine, hanedandan olan şerefli kimselere ikramda bulundu; yardım etti. Mülk sahiplerine de evlerini ve hanelerini tamir etmelerini emretti. Yolları düzeltti. Hacıların Bağdat'tan Mekke'ye gittikleri yolu onardı. Yol harçlarını kaldırdı. Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimselere yardım gönderdi. Veziri Hristiyan Nasr b. Harun'a da kilise ve havraları onarması için izin verdi. Hristiyan yoksullarına da bol miktarda para yardımında bulundu.

Bu senede Hasneveyh b. Hüseyin el-Kürdî vefat etti. Bu zat, elli
sene müddetle Dinever, Hemedan ve Nihavend taraflarını hakimiyeti altında tutmuştu. Güzel bir yönetim sergilemişti, Mekke'de, Medine'de ve diğer yerlerdeki fakirlere bol miktarda sadaka verirdi. Vefat ettiğinde kendisinden sonra oğulları arasında ihtilaf başgösterdi. Düzenleri bozuldu. Adüdü'd-Devle onların birçok beldelerini ele geçirdi, O mmtıkalardaki gücü arttı.

Bu senede Adüdü'd-Devle büyük bir orduyla kardeşi Fahrü'd-Devle'nin ülkesine hücum etti. Çünkü o, Fahrü'd-Devle'nin İzzü'd-Devle ile kendisine karşı ittifak kurduklarını haber almıştı. Kardeşi Fahrü'd-Devle'nin ülkesini, Hemedan ile Rey şehirlerini ve bu ikisi arasındaki beldeleri ele geçirdi. Bunları diğer kardeşi Müeyyedü'd-Devle'ye teslim etti. Onu kendi adına naib tayin etti. Sonra Hasne-veyh el-Kürdî'nin memleketine gitti. Oraları teslim aldı Hasneveyh'in mallarını, zahirelerini ele geçirdi. Mal ve zahireleri cidden çoktu. Hasneveyh'in bazı çocuklarını hapsetti. Bazılarını esir aldı.

Hakkari Kürtleri üzerine de asker şevketti. Oraların bir kısmını ele geçirdi. Şanı yüceldi, şöhreti yükseldi. Ancak bu seferinde başağı-rısı hastalığına yakalanmıştı. Daha Önce Musul'dayken de bu hastalıkla karşılaşmıştı. Bunu bir süre gizlemişti. Ama nihayet aşırı derecede unutkan oldu ve bazı hadiseleri ancak fazlaca kafa yorduktan sonra hatırlayabiliyordu. Dünyanın insana verdiği sevinç, verdiği zarardan daha azdır:

"Dünya öyle bir diyardır ki, bugün seni güldürecek olursa; Yarın mutlaka ağlatır. Böylesi bir diyar yok olsun." [13]

Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Zekeriya

Ahmed b. Zekeriya Ebü'l-Hasan. Lügatçıydı. Lügat konusunda, "Kitabü'l-Mücmel" ve diğer eserlerin sahibidir. Vefatından ik gün önce şöyle bir şiir okumuştu:
"Ya Rab! Günahlarımı, beni ve açığa vurduğum herşeyi ilminle kuşatmışsın.
Ben tevhid ehliyim, lakin günahlarımı da ikrar ediyorum.
Tevhid ehli oluşuma ve günahlarımı ikrar edişime bakarak beni bağışla." [14]

Ahmed B. Atâ B. Ahmed

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Rüzbarhdır. Ebu Ali er-Rüzbarî'nin kız kardeşinin oğludur. Hadisleri senetleriyle rivayet etmiştir. Sofiye mezhebini eleştirirdi. Bağdat'tan Sur'a intikal etti ve bu senede orada vefat etti. Ahmed b. Atâ şöyle demişti:
«Rüyada bir adamın bana şöyle dediğini gördüm: "Namazda en sahih olan şey nedir?" Ben de ona: "Niyetin sahih olmasıdır." dedim. Bir başkasını şöyle derken işittim: "Kastedilen şeyi görmek, kastı görmekle tam olarak sakıt olur."»
Ahmed b. Atâ şöyle demiştir: «Zıt kimselerle aynı mecliste oturmak, insanın ruhunu eritir. Aynı evsaftaki kimselerle aynı mecliste oturmak akıllara fikir aşısı yapar. Ama mecliste kendisiyle oturmakta olduğun herkes, arkadaşlığa münasip değildir. Arkadaşlığa münasip olan herkese de sırlar verilemez. Sırlar ancak çok güvenilir, emir kimselere verilebilir.
Namazda huşu sahibi olmak kurtuluşun amelidir. Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Mü'minler saadete ermişlerdir. Onlar namazda huşu içindedirler." (ei-Müminûn, 1-2)
Namazda huşûu terketmek, münafıklığın ve kalbin harab oluşunun alametidir. Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur:
"İnkarcılar elbette kurtulamazlar." (el-Mü'mînûn, 117.).» [15]

Abdullah B. İbrahim

Abdullah b. İbrahim b. Eyyüb b. Masi Ebu Muhammed el-Bezzaz. Hadisleri senedleriyle rivayet etti. Bu şekilde rivayet ettiğ hadisler çoktur. Doksanbeş sene yaşadı. Sika ve sebatkar bir ravidir. Bu senenin receb ayında vefat etti. [16]

Muhammed B. Salih

Muhammed b. Salih b. Ali b. Yahya Ebu Î-Hasan el-Haşimî. İbn Ümmü Şeyban diye bilinir. Alim ve faziletli bir kimseydi Çeşitli eserleri vardır. Çok eskilerden beri Bağdat kadılığı yapagelmişti. Yaşayışı sağlamdı. Bu senede yaşı yetmişi aşmış seksene yaklaşmış iken vefat etti. [17]

Hicretin Üçyüzyetmişinci Senesi

Bu senede Müeyyedü'd-Devle, kardeşi Adüdü'd-Devle'ye Sahib b. Abbad'i gönderdi. Adüdü'd-Devle onu şehir dışında karşıladı, ikramda bulundu. İleri gelenlere, ona saygı göstermelerini emretti. Sahib'e hil'at giydirdi. İktalarım artırdı. Onunla birlikte kardeşi Müeyyed'e çok miktarda hediyeler gönderdi.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Adüdü'd-Devle Bağdat'a döndü. Halife Tai' onu karşıladı. Onun için çadırlar kurdurdu. Çarş pazarı süsletti.
Yine bu ayda Yemen hükümdarının Adüdü'd-Devle'ye gönderdiği hediyeler Bağdat'a ulaştı. Bu senede Mekke ve Medine'de hutbeler Mısır hakimi Aziz b. Muiz el-Fatımî adına okunuyordu. [18]

Hicretin Üçyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Bekir Er-Razî

Asıl adı, Ahmed b. Ali'dir. Ebu Bekir onun künyesidir. Hanefî fi-kıhçısıdır. Razî, onun nisbetidir. İmam Ebu Hanife'nir ashabından-dır. "Kitabü Ahkâmi'l-Kur'ân" adlı eserin ve diğer faydalı eserlerin sahibidir. Ebü'l-Hasan el-Kerhî'nin talebisidir. Abid, zahid ve takvah bir kimseydi. Kendi zamanında Hanefî mezhebinin reisliğini yapmıştı. Çeşitli memleketlerden talebeler yanına gelip kendisinden ders aldılar. Ebü'l-Abbas el-Asamm'dan, Ebü'l-Kasım et-Taberanî'den hadis dinledi. Halife Tai', onu kadılığa atamak istedi, ama bu görevi kabul etmedi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Cenaze namazını Ebu Bekir Muhammed b. Musa el-Harezmî kıldırdı. [19]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Zekeriya Ebu Bekir el-Ver-rak. Gunder lakabını taşıyordu. Cevval ve ilim uğruna çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunan bir kimseydi. Fars ve Horasan diyarlarında çok hadis dinledi. Bağendî'den, İbn Said'den İbn Düreyd'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Hafiz Ebu Nuaym el-îsfaha-nî de kendisinden hadis rivayet etti Sika bir hadi» hafızı idi. [20]

İbn Haleveyh

Asıl adı, Hüseyin b. Ahmed b. Haleveyh'dir. Ebu Abdullah onun künyesidir. Nahivci ve lügatçıydı. Eserleri vardır. Asler Hemedanlı-dır, sonra Bağdat'a gelip orada hadis âlimlerinden ders almıştır. îbn Düreyd, İbn Mücahid, Ebu Ömer ez-Zahid gibi zatlardan hadis dinle-mi^, Ebu Said es-Sayrafî'den ders almıştır. Sonra Halep'e gitmiş ve orada Hamdan ailesinin yanında itibar kazanmıştı. Seyfü'd-Devle onu meclisinde bulundurur ve ona ikramda kusur etmezdi. İbn Hale-veyh'in Mütenebbî ile münazaraları vardır. İbn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve adlarını sıralamıştır. Eserleri arasında "Kitabü Leyse fi Kelami'1-Arab" adlı bir kitap vardır. Bu kitaba böyle bir ad verilmesinin sebebi; kitabında, "Arap edebiyatında böyle bir söz yoktur." sözünü çokça söylemiş olmasıdır. Ayrıca "Kitabü Âl" diye bir eseri de vardır. Bu kitabında oniki imamın biyografisini anlatmıştır. Kur'ân-ı Kerim'in otuz sûresinin irabım yapmıştır. Bürey-diye mezhebiyle ilgili açıklamalar, şerhler yapmış ve diğer eserler de vermiştir. Güzel şiiri vardı. Vefatına bir hastalığı sebep olmuştu. [21]

Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ın Kerh mıntıkasında bir yangın meydana geldi.
Bu senede Adüdü'd-Devle'nin çok kıymetli bir eşyası çalındı. Halk Adüdu d-Devle'nin şiddetli bir heybete sahip olmasına rağmen onun bu eşyasını çalan hırsızın cür'eti karşısında şaşkına dönmüştü. Sonra bununla birlikte hırsızı araştırmışlar, ama bulamamışlardı.
Anlatıldığına göre Mısır hükümdarı, Adüdu d-Devle'nin o kıymetli eşyasını çalan hırsızı bizzat göndermişti. Doğrusunu Allah bilir. [22]

Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmaîlî

Ahmed b. İbrahim b. İsmail b. Abbas Ebu Bekir el-İsmaili el-Cür-canî. Büyük bir hadis hafızı idi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi; rivayet etti, hadislerin tahricini yaptı, eser tasnif etti. Faydalı ve güzel eserler ortaya koydu. Güzel tenkitler yaptı. İtikadı sağlam bir kimseydi. Çok faydalar içeren ve Buharî'nin Sahih'i üzerine bir kitap tasnif etti. Bu kitabında önemli bilgiler vardır.
Darekutnî dedi ki: "Birçok defalar onun yanma gitmeye niyetlendim, ama nasib olmadı."
İsmailî, yetmişdört yaşındayken bu senenin receb ayının onunda cumartesi günü vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [23]

Hasan B. Salih

Künyesi Ebu Muhammed es-Sebiî'dir. İbn Cerir'den, Kasim'dan, Muterrez'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî ve Berkanî de kendisinden hadis rivayet ettiler. Güvenilir, çok hadis rivayet eden bir hadis hafizi idi. Rivayeti güçlü, sağlam olmayan hadisleri rivayet etmezdi. [24]

Hasan B. Ali B. Hasan

Hasan b. Ali b. Hasan b. Heysem b. Tahman Ebu Abdillah eş-Şa-hid. Badi lakabıyla meşhurdur. Hadis dinledi, sika bir rav idi. Dok-sanyedi sene yaşadı. Ömrünün onbeş senesini, başkası tarafından güdülen bir âmâ olarak yaşadı. [25]

Abdullah B. Hüseyin

Abdullah b. Hüseyin b. İsmail b. Muhammed Ebu Bekir ed-Dab-bî. Bağdat'ta kadılık yaptı. İffetli, nezih ve dindar bi kimseydi. [26]

Abdülaziz B. Haris

Abdülaziz b. Haris b. Esed b. Leys Ebü'l-Hasan et-Temimî. Han-belî fıkıhçısıydı. İlmi kelama dair eserleri vardır. Hadi dinledi, birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Hatib Bağdadî onun hadis uydurduğunu söylemiştir. Ancak İbnü'l-Cevzî, bunu reddedip şöyle demiştir: "Hatib Bağdadî, Ahmed b. Hanbel'in taraftarları ve arkadaşları hakkında hep böyle der. Hatib'in bu sözleri kendisinden naklettiği üstadı Ebu 1-Kasım Abdülvahid b. Esed el-Akberî'dir ki, sözüne güvenilmez. Çünkü o Mutezilî idi. Hadis ehlinden değildi ve o kişi, kafirlerin Cehennem'de ebedi kalmayacaklarını söylerdi."
Ben derim ki: Bu garip bir sözdür. Çünkü Mutezilîler; kafirlerin, hatta büyük günah işleyen kimselerin de Cehennem'de ebedi kalacaklarını söylerler.
İbn Batte de Abdülaziz b. Haris'in kelam ilmine dair bazı sözlerini nakletmiş tir. [27]

Ali B. İbrahim

Ali b. İbrahim Ebü'l-Hasan el-Husuri es-Sofî. Bağdat'ta mutasavvıfların şeyhi idi. Vaizlik yaptı. Aslı Basra'dandır. Şiblî ve diğerleriyle arkadaşlık yapmıştır. Camide halka vaaz verirdi. Yaşlandığında Mansur Camii'nin karşısında onun için bir konak yapıldı. Sonra arkadaşı Mervezî ile tanındı. Ancak cumadan cumaya camiye gelir oldu. Tasavvufa dair güzel sözleri vardır. İbnü'l-Cevzî'nin rivayetine göre o şöyle demiştir:
"Benden bana ne var? Bende benim için ne var ki korkayım ya da umayım? Allah eğer (bana) merhamet edecek olursa kendi malına merhamet etmiş olur, eğer azab edecek olursa yine kendi malına azab
etmiş olur."
Ali b. İbrahim, seksen küsur yaşında iken bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Bağdat'ın Dar-ı Harb mezarlığına defnedildi [28]

Ali B. Muhammed El-Ahdeb El-Müzevvir

Güzel yazı yazardı. Başkasının yazısını ve imzasını aslından far-kedilmeyecek şekilde taklid edebilirdi. Birisinin yazısını veya imzasını taklid ettiğinde o kişi bunun kendisine ait olduğundan hiç şüphe etmezdi. Bu yüzden insanlar büyük belalarla karşılaştılar. Sultan defalarca onun elini mühürletti. Fakat yine de onunla başedilemedi. Yazı ve imza taklit ederdi. Bu senede vefat etti. [29]

Şeyh Ebu Zeyd El-Mervezî

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Ebu Zeyd el-Mervezî. Zamanında Şafiîlerin şeyhi idi. Çağdaşlarının fıkıh zühd, ibadet ve takva hususunda imamı ve önderi idi. Hadis dinledi. Bağdat'a geldi, orada hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğerleri ondan hadis dinlediler.
Ebu Bekir el-Bezzar dedi ki: "Hac yolunda Ebu Zeyd'le karşılaştım. Meleklerin onun aleyhinde amel defterine bir günah yazdıklarını
sanmıyorum."
Şeyh Ebu Zeyd'in biyografisini Tabakatu ş-Şafiiyye adlı eserde tamamen anlatmışımdır.
Şeyh Ebu Nuaym dedi ki: "Şeyh Ebu Zeyd el-Mervezî, bu senenin recep ayının onüçünde cuma günü Merv şehrinde vefat etti. [30]

Muhammed B. Hafif

Künyesi, Ebu Abdillah eş-Şirazî'dir. Meşhur sofilerdendir. Cerirî, İbn Atâ ve diğerleriyle arkadaşlık etti.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Telbisü İblis adlı kitapta onun İbahiye mezhebine mensub olduğunu isbatlayan bazı hikayeler nakletmişimdir." [31]

Hicretin Üçyüzyetmişikinci Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin muharrem ayında Adüdü'd-Dev-le'nin kendi evine ve bahçesine çektirdiği su akmaya başladı."
Bu senenin safer ayında Adüdü'd-Devle'nin Bağdat'ın batı yakasında inşa ettirdiği hastahanenin açılışı yapıldı. Adüdü'd-Devle, buraya tabib ve hizmetçiler atadı. Ayrıca çok miktarda ilaç, şurup ve bitkiler getirildi.
Bu senede Adüdü'd-Devle vefat etti. Adamları onun oğlu Samsa-me gelinceye kadar vefatını gizlediler. Samsame geldikten sonra vefatını açıkladılar ve onu yerine geçirdiler. Halifeye de bu durumu haber verdiler. Bunun üzerine halife, Samsame'ye hil'at ve atama fermanını gönderdi. [32]

Adüdü'd-Devle İle İlgili Bazı Haberler

Ebu Şüca b. Rüknü'd-Devle Ebu Ali Hüseyin b. Büveyh ed-Deyle-mî. Bağdat'ın ve diğer şehirlerin emiriydi. İlk olarak Şahinşah" unvanını alan o idi. Şahinşah, hükümdarlar hükümdarı anlamına gelir. Sahih hadiste Peygamberimizin (s.a.v.) şöyle buyurduğu sabittir:
"Allah katında en alçak isim, "hükümdarlar hükümdarı" adını alan kişinin ismidir."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Peygamber (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Hükümdarlar hükümdarı, hüküm ancak kendisinin olan Aziz ve CelilAllah'dır!"
Bağdat'ta kendisi için davul çalınan ve hutbelerde halifenin adının yanı sıra adı okunan ilk kişi, Adüdü'd-Devle'dir. İbn Hallikan'ın anlattığına göre şairler, Adüdü'd-Devle'yi muazzam övgülerle övmüşlerdir. Onu öven şairler arasında Mütenebbî de vardır.
Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdullah es-Selamî, bir kasidesinde Adüdü'd-Devle'yi şöyle övmüştür:
"Yeryüzünün bütün genişliği senin için dürüldü.
Dürülen mesafeler kısaldı ve konağın her taraftan görülür oldu.
Ben karanlıklarda kesin olarak şuna azmettim;
Tıpkı kartalların toplanıp bir araya gelişi gibi üç şeye azmettim:
Emellerimi bir hükümdarlıkla müjdeledim ki, o hükümdarlık bütün halkı gölgesi altına almıştı.
Emellerimi bir diyarla müjdelemiştim ki, orası da dünyadır.

Emellerimi bir gün ile müjdelemiştim ki, o da bütün zamanı içine alır."
Mütenebbî şöyle demişti: â
"O en son amaçtır, emel seni görmektir. Dünya senin menzilindir. Sense bütün mahlukat gibisin."
Ebu Bekir Ahmed el-Errecanî bir kasidesinde onu şöyle övmüştü:
"Onu gördüm, sanki bütün insanlığı bir adamın şahsında görmüş gibi oldum.
Bütün zaman bir saate sığdınlmıştı. Bütün yeryüzü de bir eve sığdırılmıştı."
Kardeşinin kölesi Alptekin ona mektup yazarak Fatımîlerle sava-şabilmesi için Dımışk'a kendisine takviye askeri birlikler göndermesini istemişti. Adüdü'd-Devle de ona şöyle bir mektup yazdı: "Onurun seni aldattı. Bütün gayretin bu oldu. Aşırı fiillerden sakın. Belki böylece doğru yolu bulup sakinleşirsin."
İbn Hallikan dedi ki: "Adüdü'd-Devle bu mektubunda bedii sanatları olanca gücüyle kullanmıştı."
Daha önce hiç kimseye nasip olmayacak şekilde halife ona tazimde bulunmuştu. Adüdü'd-Devle, Bağdat'ı ve yolları onardı. Düşkünlere ve muhtaçlara bol miktarda nafaka verdi. Nehirler açtırdı. Adüdi hastahanesini inşa ettirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'ın şehri Medine'nin etrafını, surlarla ördürdü. Bütün bunları beş senelik Irak hakimiyeti esnasında gerçekleştirdi. Akıllı, faziletli, heybetli, himmetli ve iyi bir siyasetçi idi. Ancak şer'i işlerin idaresinde haddi aşardı. Bir cariyeye aşıktı. Cariye onu memleket idaresinden aciz koydu. Bunun üzerine cariyenin boğulmasını emretti. Bir kölesinin bir adamın karpuzunu gasbettiğini duyunca kölesini bir kılıç darbesiyle ikiye böldü. Bu gerçekten bir mübalağadır. Ölüm sebebi sar'a hastalığıydı. Ölüm hastalığına yakalandığında sadece şu ayet-i kerimeyi okudu ve başka birşey söylemedi:
"Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı." (ei-Hâkka, 28.)
Ölünceye kadar hep bunu okudu.
İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre; Adüdü'd-Devle, ilim ve fazileti severdi. Yanında Öklides'in kitabı ve Ebu Ali el-Farisî'nin "el-İzah ve't-Tekmile" adlı nahiv kitabı okunurdu. Ebu Ali, bu kitabı onun için yazmıştı.
Adüdü'd-Devle bir defasında bahçesine gitmiş ve: "Keşke yağmur yağsaydı." demiş ve yağmur yağmaya başlayınca o da şu şiiri okumuştu:
"Şarap ancak yağmur yağarken içilir. Cariyeler ancak seher vaktinde şarkı okurlar.
O şarkı okuyucular ki, bütün yasakları ortadan kaldırırlar.
Çalgının tellerine yumuşak yumuşak vururlar.
Oynar, çiçek gibi saçılırlar, gözleri de iridir.
Çeşitli giysiler giyinirler ve eteklerini yerden sürürler.
İnsanı vecde getirirler nağmeleriyle,
Kederleri kaldırıp yok ederler, düşünceliye ümit aşılarlar.
Kaseleri doğdukları yerden çıkarıp getirirler.
içkiyi fevkalbeşer kimselere içirirler.
Adüdü'd-Devle, bu ülkenin temellerini kurdu.
Hükümdarlar hükümdarıdır, kadere galip gelmiştir!
Allah onu yeryüzünün hükümdarları karşısında muzaffer kılsın.
Zaferi de ay doğduğu sürece kolaylaştırsm.
Çocuklarına da hayır göstersin.
Hükümdarlık giysisi gururla üzerlerinde dursun."
Allah onu da, şiirini de, çocuklarını da kahretsin. Çünkü o bu beyitlerinde Allah'a karşı cüretli ifadeler kullandı. Sonra da iflah olmadı. Anlatıldığına göre o "kadere galip gelmiştir!" sözünü sarfederken Cenâb-ı Allah canını alıp öldürmüştür.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre, yukarıdaki beyitler onun huzurunda okunmuş, sonra da kendisi ölüp gitmiştir.
Adüdü'd-Devle bu senenin şevval ayında kırkyedi veya kırksekiz yaşında ölmüş. Cenazesi Meşhed-i Ali'ye götürülmüş ve orada defne-dilmiştir. Kendisinde Rafizilik ve Şiîlik vardı. Meşhed-i Ali'deki mezarının üzerine şu ibare yazılmıştı:
"Burası, memleketin tacı, Adüdü'd-Devle Ebu Şüca b. Rüknü'd-Devle'nin mezarıdır. Ahirette halasa ümitlendiği için şu muttaki imamın yanı başına defnedilmeyi istemiştir."
"O gün, herkesin kendi derdine düşüp çabalayacağı ve herkesin işlediğinin haksızlığa uğratılmadan kendisine ödeneceği bir gündür." (en-Nahl, ııı.) Allah'a hamdolsun. Muhammed'e ve onun temiz nesline de salat-ü selamlar olsun.
Adüdü'd-Devle öldüğü esnada Kasım b. Ubeydullah'm şu şiirini okumuştu:
"Koca adamları öldürdüm, hiçbir düşmanı hayatta bırakmadım. Onun yolunda ve inancında olan hiç kimseye mühlet tanımadım. Memleketi savurganlarla müptezel kimselerden arındırdım. Onları doğuya ve batıya dağıtıp şevkettim. Onur ve yükseklikte yıldızlar mertebesine vardığımda, Bütün halk bana boyun eğip köle olduğunda, 0 Ölüm bana bir ok fırlattı ve kuvvetimi, ateşimi söndürdü.
İşte şimdi çukurumda atıl vaziyette bırakılmış bulunmaktayım. Dinimi ve dünyamı sefahat uğrunda tükettim. Şimdi bu mezarda benden daha bahtsız kim vardır?"
Sonra bu beyitlerle şu ayeti tekrarlamaya başladı. Nihayet vefat etti: "Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı." (el-Hâkka, 28.)

Oğlu Samsame, siyah elbiseler giyinmiş olarak yerde oturup taziyeleri kabul etmeye başladı. Halife de taziyelerini bildirmek üzere oraya geldi. Kadınlar günlerce çarşı pazar ve sokaklarda saçlarını başlarım açıp ona ağıt yaktılar. Taziyeler sona erdiğinde oğlu Samsame hilafet sarayına gitti. Halife ona yedi hu"at, tac, bilezikler ve benzeri nişanlar taktı. Ona Şemsü'd-Devle lakabım verdi. Babasının görevine atadı. O gün, görülmesi gereken cidden muazzam bir gündü. [33]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Ahmed b. Cafer b. Hasan b. Vehb Ebu Bekir el-Cerirî. Zevcu 1-Hurre adıyla meşhurdur. İbn Cerir'den Bağa-vî'den, İbn Ebi Davud'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Rızka-veyh, İbn Şahin ve Berkanî de kendisinden hadi dinleyip rivayet ettiler. Adaletli, kadri yüce, sika ve güvenilir ravilerdendi.
İbnü'l-Cevzî ile Hatib Bağdadî'nin anlattıklarına göre; Muhammed b. Cafer'e Zevcul-Hurre adının verilmesi şu sebebe dayanmaktadır: Muhammed b. Cafer, babasının çalıştığı ve Muktedir Billah'm zevcesine ait mutfağa gider, orada çalışırdı. Muktedir Billah vefat ettiğinde karısı, para cezalarından ve diğer cezalardan salim kaldı. Rahat yaşadı. Büyük bir servet vardı.
Muhammed b. Cafer ise genç ve yakışıklı biriydi. Mutfak malzemelerinden bir kısmını alıp başının üzerine koyar ve diğer hizmetçilerle birlikte mutfağa gidip çalışırdı. Hareketli ve göz alıcı güzelliğe sahip biriydi. Kahramane ile anlaştı, nihayet Kahramane onu mutfak katipliğine terfi ettirdi. Sonra da hanımefendinin çiftliklerine vekil tayin edildi. Çiftliklere bakar, malların kontrolünü yapardı. Derken hanımefendi perde gerisinden onunla konuşmaya başladı. Gönlü ona takıldı. Sevdi, aşık oldu. Kendisiyle evlenmesini istedi. Ama Muham-med b. Cafer kendini ona denk göremedi, mertebece ondan düşük olduğunu gördü. Bunun kötü sonucundan korktu. Ancak hanımefendi onu cesaretlendirdi. Kendisiyle evlenme seviyesine gelecek münasip bir eş olabilmesi için hizmetçiler ve uşaklar tutup çalıştırsın diye ona bol miktarda para verdi. Bundan sonra da kadılara ve ileri gelenlere hediyeler vererek onu gözlerinde yükseltti ve evlenmeye münasip bir eş haline getirdi. Sonra da onunla evlenmeye karar verdi. Kadıların huzurunda onunla evlenmeye razı olduğunu bildirdi. Fakat hanımefendinin velileri buna itiraz ettiler. Hanımefendi ise onlara hediyeler vererek gönüllerim kazandı ve bu işe razı etti. Nihayet Muhammed b. Cafer'le gerdeğe girdi. Uzun bir süre onunla evlilik hayatı yaşadı. Fakat Muhammed'den önce vefat etti.
Muhammed b. Cafer, ondan 300.000 dinar kadar miras elde etti. Hanımının ölümünden sonra uzun bir süre yaşadı. Nihayet bu senede o da vefat etti. Doğrusunu Allah bilir. [34]

Hicretin Üçyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede Bağdat'ta pahalılık baş gösterdi, fiyatlar çok yükseldi. Öyle ki, bir kürr[35] buğday 4.800 dirheme satılır oldu. İnsanların çoğu açlıktan öldüler. Yollar bu yüzden ölen kimselerle doldu. Cesetler her tarafi, yolları ve sokakları kaplamıştı. Fakat zilhicce ayı gelince hayat biraz kolaylaştı. Bu sırada Müeyyedü'd-Devle b. Rüknü'd-D evle'-nin ölüm haberi geldi. Vezir Ebü'l-Kasım b. Abbad, Müeyyedü'd-Dev-le'nin kardeşi Fahrü'd-Devle'ye durumu bildirdi ve onu kardeşi Mü-eyyedü'd Devle'nin yerine hükümdarlığa geçirdi. Fahrü'd-Devle de Ebü'l-Kasım'ı yine vezirlikte bıraktı. Karmatiler Adüdü'd-Devle'nin ölüm haberini duyunca Küfe ile birlikte Basra'yı ele geçirmek üzere hücum ettiler, ama başaramadılar. Fakat bol miktarda mal ve para alıp barış anlaşması yaptılar ve memleketlerine geri döndüler. [36]

Hicretin Üçyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Büveyh Müeyyedü'd-Devle

Büveyh Müeyyedü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle. Babasının sahip olduğu ülkenin bir kısmına hakimdi. Ebü'l-Kasım b. Abbad veziri idi.
Müeyyedü'd-Devle, amcası Muizzü'd-Devle'nin kızıyla evlenmiş ve bu evlilik için 700.000 dinar para harcamıştı. Bu cidden bir israftı. [37]

Belkin B. Ziri B. Münadî

Himyerli ve Sinhaci kabilesindendir. Yusuf adını da taşırdı. Muiz el-Fatımî'nin büyük komutanlarındandı. Muiz, Kahire'ye giderken İf-rikiye'de onu halef bırakmıştı. Güzel bir idare tarzı ve yaşayışı vardı. 400 cariyeye sahipti. Bir gecede ondokuz çocuğu doğduğuna dair kendiline müjde verilmişti. Kendisi, Badis el-Mağribî'nin dedesidir. [38]

Saîd B. Selam

Künyesi, Ebu Osman el-Mağribî'dir. Aslen KayreVanlıdır. Şam'a gelmiş, Ebu Hayr el-Akta ile arkadaşlık etmiş, birkaç sene de Mekke'de mücavir olarak yaşamıştı. Hac mevsimlerinde pek göze çarp-mazdı. Kerametleri vardı. Ebu Süleyman el-Hattab ve diğerleri onu övmüşlerdir. Güzel ve salih halleri olduğuna dair rivayetler vardır. Yüce Allah rahmet etsin. [39]

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Osman b. Muhtar b. Muhammed el-Mirri el-Vasıtî. İbn Saka diye tanınırdı. Abdan'dan Ebu Ya'lâ el-Musilî'den, İbn Ebi Davud'dan ve Bağavî'den hadis rivayet etti. Sağlam bir hafızası ve zekası olan bir hadis hafızıdır. Bağdat'a geldi orada bir çok meclislerde ezbere hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğer bazı hadis hafızları onun meclisine katılırlar, rivayet ettiği hadisleri reddetmezlerdi. Yalnız bir defasında Ebu Ya'lâ'dan rivayet ettiği bir hadisi reddettiler. Sonra o hadisi Dabbî'nin el yazısı ile gördüler ve tıpkı onun rivayet ettiği şekilde olduğunu tesbit ettiler. Böylece Abdullah b. Muhammed ithamdan kurtuldu. [40]

Hicretin Üçyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Samsame ile amcası Fahrü'd-Devle arasında bir barış anlaşması yapıldı. Halife, Fahrü'd-Devle'ye hü'at ve armağanlar gönderdi.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin receb ayında Derbiriyah'ta bir düğün yapıldı. Düğün sırasında evin tavam davetlilerin üzerine çöktü. Oradaki kadınların çoğu öldü. Yıkıntılar altından çok sayıda ceset çıkarıldı, büyük bir musibet oldu.» [41]

Hicretin Üçyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat1 Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Ebü'l-Feth

Hafiz Ebü'1-Feth Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. Hüseyin el-Ezdî. Musullu idi. Cerh ve ta'dille ilgili eser tasnif etti. Eb Ya'lâ'dan ve onun tabakasındaki hadisçilerden rivayetlerde bulundu. Zamanındaki hadis hafızlarının çoğu onun zayıf bir ravi olduğunu söylemişler. Bazıları ise onun Bağdat'a geldiğinde, İbn Büveyh'ten rivayet ettiği iddiasıyla hadis uydurduğunu söylemişlerdir. Bu hadisi senedi ile Peygamberimizi (s.a.v.) ulaştırarak şöyle demişti: "Cebrail (a.s.), bu emirin (İbn Büveyh'in) kılığına bürünerek Peygamber efendimize gelirdi." Bu hadisi uydurduğu için İbn Büveyh ona birçok armağanlar ve çok sayıda dirhemler vermişti.
Şaşılacak durum şudur ki, eğer bu hadis sahih olarak söylenmiş ise en az miktarda akıl ve anlayışı olan kimseler dahi bunu nasıl olmuş da kabul etmişlerdir?! İbnü'l-Cevzî, onun bu senede vefat ettiğini söylemiştir. Hicretin 369. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [42]

Hatip B. Nebate El-Hazza

Kudaa kabilesinin batnmdan gelmektedir. Bir rivayette anlatıldığına göre Seyfü'd-Devle b. Hamdan'ın zamanında Halep hatipliğini, İyad el-Farikî yapmıştır. Bu nedenle hutbe divanmdaki hutbelerinin çoğu cihdla ilgilidir. Daha önce onun bu divanı gibi başka bir divan yazılmış olmadığı gibi inşaallah daha sorıra da onun bu eserine benzer bir eser yazılamayacaktır. Meğer ki Allah yazılmasını dilemiş olsun. Çünkü Hatip b. Nebate fesahatli, belağatli, dindar ve takvalı bir kimseydi. Şeyh Tacüddin el-Kindî'nin rivayetine göre Hatip b. Nebate bir cuma günü riya hutbesini irad etmiş, sonra cumartesi gecesi Ra-sûlullah (s.a.v.)'ı mezarlıkta ashabından bir grupla birlikte görmüştü. Rasûîullah (s.a.v.) kendisine taraf gelmiş ve: "Hatipler hatibine merhaba" demiş. Sonra da oradaki mezarları işaret ederek İbn Nebate'ye şöyle demişti: "Sanki bunlar göz aydınlığı olmadılar ve hiç yaşamadılar. Kendilerini yaratan Allah öldürdü. Kendilerini konuşturan Allah susturdu. Ama onları daha önce yarattığı gibi yeniden yaratacaktır. Dağıttığı gibi yeniden toparlayacaktır." Rasûîullah (s.a.v.)'m bu sözünü İbn Nebate tamamlamış, nihayet şu ayet-i kerimeye gelmişti:
"Böylece sizi insanlara şahid ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık (İbn Nebate bu cümleyi okurken sahabeleri göstermişti) Peygamber de size şahit ve örnektir. (Böyle derken de Rasûlullah (s.a.v.)'ı göstermişti)." (el-Bakara, 143.) Bu ayeti okumasından sonra Rasûlullah (s.a.v.), İbn Nebate'ye: "Güzel söyledin, güzel söyledin, yaklaş bakalım, yaklaş bakalım." demiş; yüzünü öpmüş, ağzına tükürmüş ve: "Allah seni muvaffak kılsın." demişti. İbn Nebate de büyük bir sevinçle

uykudan uyanmıştı. Yüzünde nur ve heybet vardı. Bu rüyayı gördükten sonra ancak onyedi gün yaşamıştı. Bu süre zarfında hiçbir şey yememişti. Ölünceye kadar kendisinden misk kokusu gibi güzel bir koku saçılıyordu. Allah rahmet etsin.

rfîbn Ezrak el-Farikî dedi ki: "İbn Nebate, hicretin 335. senesinde doğdu. Hicretin 374. senesinde vefat etti." [43]

Hicretin Üçyüzyetmişbeşinci Senesi

Bu senede halife, Samsame'ye emirlik unvanını verdi. Koluna ve göğsüne nişanlar taktı, altın eğer üzerinde oturttu.
Bu senede Karmatîlerin İshak ve Cafer adında iki komutanının büyük bir askeri birlikle Küfe'ye girdiklerine, halkı rahatsız ettiklerine dair haberler geldi. Çünkü bunlar çok belalı ve saldırgan kimselerdi. Adüdü'd-Devle cesaretli bir kişi olduğu halde işi geçiştirmeye çalışıyordu. Vasıt şehrinin arazilerinden bir kısmını bunlara ikta olarak vermişti. Ondan önce İzzü'd-Devle de bu yola başvurmuştu. Samsame ise bunların üzerine asker şevketti ve çokça fesat çıkardıkları o yöreden kendilerini uzaklaştırdı. Halkın onlara karşı yüreklerinde taşıdıkları korku silindi.
Bu senede Samsametü'd-Devle, ibrişim elbise giyenlerden vergi alınmasını kararlaştırdı. İnsanlar Mansur Camii'nde toplanarak cuma gününün tatil edilmesini istediler. Neredeyse aralarında fitne kopacaktı. Bundan affedildiler.
Bu senenin zilhicce ayında Müeyyedü'd-Devle'nin ölüm haberi geldi. Samsame taziye için meclis kurup oturdu. Halife gelip taziyelerini bildirdi. Samsame, halifenin huzurunda kıyam edip yeri öptü ve ikisi taziye hususunda güzel sözler sarfettiler. [44]

Hicretin Üçyüzyetmîşbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu Ali B. Ebu Hüreyre

Asıl adı Hasan b. Hüseyin'dir. Şafiî meşayihindendir. Şafiî mez-hebiyle ilgili garip seçmeleri çoktur. Biyografisini Tabakatü'ş-Şafiiye adlı kitapta anlatmışız dır. [45]

Hüseyin B. Ali

Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Yahya Ebu Ahmed en-Nisaburî. Hasnek adıyla meşhur olmuştu. İbn Huzeyme'nin yanında talebelik etmiş ve ondan terbiye almıştı. îbn Huzeyme onu kendi çocuklarından önde tutar, başkalarına vermediği kıymeti ona verirdi. İbn Huzeyme sultanın meclislerine katılmadığı zaman Hasnek'i kendi yerine vekil olarak gönderirdi.
İbn Hüzeyme vefat ettiğinde Hasnek yirmiüç yaşındaydı. Ondan sonra uzun bir ömür sürdü. İbadet ve Kur'ân okuma hususunda insanların en gayret göstereni idi. İkamet halinde de yolculuk halinde de gece namazım asla terketmezdi. Çok sadaka verir, çok namaz kılardı. İbn Huzeyme'nin abdestini ve kıldığı namazları anlatırdı. Zenginler arasında ondan daha güzel namaz kılan biri yoktu. Allah rahmet etsin. Vefat ettiğinde cenaze namazını Hafiz Ebu Ahmed en-Ni-saburî kıldırdı. [46]

Ebü'l-Kasım Ed-Darikî

Abdülaziz b. Abdullah b. Muhammed Ebü'l-Kasım ed-Darikî. Kendi zamanında Şafiî imamlarından biriydi. Nisabur'a geldi Sonra gidip Bağdat'a yerleşti. Vefat edinceye kadar orada kaldı, Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî: "Ebü'l-Kasım'dan daha fakih birini görmedim." demiştir.
Hatib Bağdadî'nin ifadesine göre Ebü'l-Kasım'a bir fetva sorulduğunda o, uzun uzadıya düşündükten sonra cevap verirmiş Verdiği fetvalar bazen Şafiî veya Hanefîlerin hükümlerine ters düştüğünde kendisine niçin böyle fetva verdiğini sorarlar, o da şöyle cevap verirmiş: "Vay halinize! Falan zat falanca zatın aracılığıyla rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.)'m sözünü tutmak, Şafiî ve Hanefî mezheblerinin içtihadlarma uymaktan daha evladır. Şafiî ve Hanefî mezheplerine muhalefet etmek, hadise muhalefet etmekten daha kolaydır."
İbn Hallikan dedi ki: «Şafiî mezhebinde onun ilminin metanetine ve sağlamlığına delalet eden çok sağlam vecihleri ve kavilleri vardır. Mutezilîlikle itham edilirdi. İlmi Şeyh Ebu İshak el-Mervezî'den, hadisi ana tarafından dedesi Hasan b. Muhammed ed Darikî'den öğrendi. Hasan b. Muhammed, Ebu Hamid el-İsferayinî nin üstadlarmdan biridir. Bağdat'ın ve diğer memleketlerin âlimlerinin çoğu ondan ilim tahsil etmişlerdir.»
Ebü'l-Kasım ed-Darikî, bu senenin şevval ayında vefat etti. Zilkade ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken yetmiş küsur yaşındaydı. Allah rahmet etsin. [47]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Hasneveyh

Künyesi, Ebu Sehl'dir. Nisaburludur. Hasnevî adıyla bilinir. Şafiî fıkıhçısıdır, edebiyatçı ve muhaddistir. Kendisini ilgilendirmeyen şeylerle alakadar olmaz ve kendi nefsiyle meşgul olurdu. [48]

Muhammed B. Abdullah B. Muhammed B. Salih

Künyesi Ebu Bekir'dir. Malikî fıkıhçısıdır. İbn Ebi Amreveyh'ten, Bağ^ndî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan ve diğerlerinde hadis dinleyip rivayet etti. Berkanî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Malikî mezhebiyle ilgili açıklamaları içeren eserleri vardır. Malikî mezhebinin reisliğini yapmıştır. Kendisine kadılık görevi teklif edilmiş ama o bunu kabul etmemişti. Ebu Bekir er-Razi el-Hanefî'ye bu görevin verilmesini tavsiye etmişti. Ama o da bu görevi kabul etmemişti.
Muhammed b. Abdullah, bu senenin şevval ayında seksenaltı yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [49]

Hicretin Üçyüzyetmişaltıncı Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta yılanlar çoğaldı. Bu nedenle birçok kimse öldü.»
Bu senenin rebiyülevvel ayının yedisinde (20 temmuz) çok miktarda yağmur yağdı, şimşekler çaktı.
Bu senenin receb ayında fiyatlar aşırı derecede yükseldi. Musul'da büyük bir depremin meydana geldiği ve bu sebeple birçok binanın yıkıldığı, ahaliden çok kimselerin hayatım kaybettiğine dair haber geldi.
Bu senede Samsametü'd-Devle ile kardeşi Şerefü'd-Devle karşı karşıya gelip savaştılar. Şerefü'd-Devle galip gelerek Bağdat'a girdi. Halife kendisini karşıladı ve selamette olmasını dileyip onu tebrik etti. Sonra Şerefü'd-Devle, Samsametü'd-Devle'nin gözüne mil çekmek için bir fırça getirilmesini istedi. O esnada Samsametü'd-Devle vefat etti. Şerefü'd-Devle yine de vefatından sonra gözlerine mil çektirdi. Bu da cidden garip bir olaydır.
Bu senenin zilhicce ayında Kadi'l-kudat Ebu Muhammed b. Maruf, Kadı Hafız Ebu Hasan ed-Darekutnî ile Ebu Muhammed b. Uk-be'nin şahitliklerini kabul etti. Anlatıldığına göre Darekutnî bu duruma pişman olmuş ve şöyle demiştir: "Daha önceleri Ebu Muhammed b. Maruf, Rasûlullah (s.a.v.)'ın bir hadisini okuduğumda benim şahitliğimi yalnız olarak kabul ederdi. Ama daha sonra hadis nakletmemle birlikte yanımda bir başkası da olmadıkça şahidliğimi kabul etmez oldu." [50]

Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesi

Bu senenin safer ayında halifenin huzurunda kadı ve devlet erkanının da hazır bulunduğu bir meclis düzenlendi ve bu mecliste halife Tai' ile Şerefü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle arasındaki bey'at yenilendi. Bu görülmesi gereken cidden muazzam bir gündü.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Şerefü'd-Devle evinden çıkıp hilafet sarayına gitti. Şehri süsledi, davullar, defler ve borazanlar çaldırdı. Halife ona hil'at giydirdi. Koluna şerit taktı ve yanındaki iki sancağı kendisine verdi. Ayrıca onu sarayın idaresiyle de görevlendirdi.
Şerefü'd-Devle ile birlikte saraya gelenler arasında Kadı Ebu Mu-hammed Ubeydullah b. Ahmed b. Maruf da vardı. Halife onu görün' ce şöyle dedi:
"Gelen dostlara merhaba,
Bizimle ünsiyet kurdukları vuslattan, bizi yoksun bırakıp, yalnız başımıza terketmişlerdi."
Kadı Ebu Muhammed de halifenin huzurunda yeri öptü. Bey'at işi tamamlanınca Şerefü'd-Devle, kız kardeşi ve halifenin zevcesinin yanına gitti. İkindiye kadar yanında kaldı. Cemaat onu bekliyordu, sonra dışarı çıktı ve tebrikleri kabul etmek için kendi evine gitti.
Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bunun peşi sıra çok sayıda insan öldü.
Bu senede Şerefü'd-Devle'nin Türk bir cariye olan annesi vefat etti. Halife gelip ona taziyelerini sundu.
Bu senede Şerefü'd-Devle'nin ikiz oğulları doğdu. [51]

Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Hüseyin B. Ali

Künyesi Ebu Hamid el-Mervezî'dir. İbn Taberî diye bilinir. Hadis hafızıydı. Çokça ibadet ederdi. İşini sağlam yapan, hadis hakkında iyi bilgisi olan Hanefi bir fıkıhçıydı. Ebu Hüseyin el-Kerhî'den ders aldı. Fıkıh ve tarihle ilgili kitaplar yazdı.
Horasan kadi'l-kudatlığı yaptı, daha sonra Bağdat'a geldi. O zaman yaşı çok ilerlemişti. Halka hadis nakletti. İnsanlar ondan

hadis dinleyip gazdılar. Onu dinleyip hadis yazanlar arasında Darekutnî de vardı. [52]

İshak B. Muktedir Billah

Bu senenin zilhicce ayının onyedisinde cuma gecesi altmış yaşında vefat etti. Cenaze namazını oğlu Kadir Billah kıldırdı. C zaman o halifeydi. Ninesi ve Muktedir'in annesi Şuğeb'in türbesine defnedildi. Cenazesine halife ve Şerefü'd-Devle'nin önd gelen adamları ve emirler katıldılar. Şerefü'd-Devle, halifenin taziyelerini iletti ve hastalığından ötürü gelemeyeceğini bildirip özür diledi. [53]

Cafer B. Müktefi Billah

Bu zat faziletli bir kimseydi. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biridir. [54]

Ebu Ali El-Farisî

Nahivciydi. "el-İzah" adlı eserin ve diğer birçok eserlerin sahibidir. Fars diyarında doğdu. Sonra Bağdat'a geldi Hükümdarlara hizmet etti. Adüdü'd-Devle1 nin nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Öyle ki, Adüdü1 d-Devle: "Ben nahiv ilminde Ebu Ali'nin kölesiyim." derdi.
Bu zat, büyük bir servet elde etti. Bazıları onu Muteziiîlikle itham etmişlerdir, ama kendi taraftarlarından bir grup onu Müber- red'den daha üstün saymışlardır. Kendisinden ders alanlar arasında Ebu Osman b. Cinnî ve diğerleri de vardır. Bu senede doksan küsur yaşında iken vefat etti. [55]

Steyte

Steyte binti Kadı Ebu Abdillah Hüseyin b. İsmail el-Mahamilî. Ümmü Abdüvahid künyesini taşırdı.
Kur'ân okudu, fıkıh, feraiz, hesap, nahiv ve diğer ilimleri de hafızasına yerleştirdi. Kendi zamanında Şafiî mezhebini en iyi bilenlerden biriydi. Şeyh Ebu Ali b. Ebi Hüreyre ile birlikte Şafiî mezhebine göre fetva verirdi.
Şahsı itibariyle faziletli bir hatun olup çokça sadaka verir, hayırlı işlere koşardı. Hadis de dinledi. Bu senenin receb ayında doksan küsur yaşında vefat etti. [56]

Hicretin Üçyüzyetmişsekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta çok miktarda insanın Ölmesine neden olan büyük bir kıtlık meydana geldi ve şabar ayına kadar devam etti. Fırtınalar ve kasırgalar habire esiyordu. Öyle ki, bu yüzden çok sayıda ev yıkıldı, birçok gemi battı. Dahası Coha mıntıkasında dalgalar nedeniyle birçok tekneler karaya vurdu. Bu, umumi bir musibet ve korkunç; bir olaydı. C esnada Basrahlar ise şiddetli bir sıcaklığa maruz kaldılar. Öyle ki, sıcaklara dayanamayan birçok insan Basra yollarında yığılıp kalmış ve canlarını vermişlerdi. [57]

Hicretin Üçyüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ali B. Sabit

Künyesi, Ebu Abdullah'tır. Kurra'*dır. Âmâ olarak doğdu. İbnü'l-Enbarî'nin meclisine gelir, onun söylediklerini dinleyip hafızasına yerleştirirdi. Başkalarına yazdırdığı hadisleri kendisi ezberlerdi. Güzel giyinen, zarif bir kimseydi. Kıraati seb'a ile ilgili olarak yazdığı bir kasidesinde Şatıbî'yi geride bırakmıştır. Nakkaş, bunu gördüğü zaman çok beğenmişti. O zamanın kıraat şeyhleri de kasidesini ele alıp incelemişlerdi. [58]

Kadı Halil B. Ahmed

Kendi zamanında Hanefîlerin şeyhi idi. Fıkıh ve hadiste önderdi. İbn Cerir'den, Bağavî'den, İbn Said'den ve diğerlerinde hadis dinledi. Bu nedenle meşhur nahivci Halil b. Ahmed'in adını aldı. [59]

Ziyad B. Muhammed

Ziyad b. Muhammed b. Ziyad b. Heysem Ebü'l-Abbas el-Hurhanî. Hurhan, Komes'e bağlı bir köyün adıdır. Cürcan ise oray bağlı bir cemaatın adıdır. Hurcanî de Komes'e bağlı bir başka köyün adıdır. "el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, bu köylerin adlarını zikretmiştir. [60]

Hicretin Üçyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senede Şerefu d-Devle b. Adüdu d-Devle b. Büveyh ed-Deyîemî vefat etti. Hastalığı ağır olup şiddetli sancılar çektiğinde ötürü Şere-
fü'd-Devle, tabiplerin tavsiyesi üzerine sağlıklı bir havası olan Muiz-zü'd-Devle'nin sarayına taşınmıştı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında hastalığı fazlalaştı ve vefat etti. Kendisinden sonra oğlu Ebu Nasr'ı veliaht tayin etti.
Halife Tai1 Lillah, bir tekneye binerek babasının ölümü nedeniyle Ebu Nasr'a taziyelerini bildirmeye geldi. Ebu Nasr, Türkler ve Dey-lemliler halifeyi karşıladılar. Ebu Nasr, halifenin huzurunda yeri Öptü. Diğer askerler de aynı şeyi yaptılar. Halife, teknesinde durmakta, . karşılayıcılar onun tarafına yönelerek yeri öpmekteydiler. Reis Ebü'l-HüseyİN Ali b. Abdülaziz, halifenin yanından kalkıp Ebu Nasr'ın yanına geldi ve babasının ölümü nedeniyle halifenin ona taziyelerini sunduğunu bildirdi. Ebu Nasr da halifenin huzurunda yeri ikinci kez öptü. Elçi Ebü'l-Hüseyin de halifeye dönüp Ebu Nasr'ın teşekkürlerini arzetti Tekrar halifenin yanından kalkıp Ebu Nasr'ın yanına geldi ve halifenin vedalaştığım bildirdi. Ebu Nasr da üçüncü kez yeri öptü ve halife dönüp gitti.
Cemaziyelevvel ayanın onaltısmda Emir Ebu Nasr, halife Tai' Lil-lah'ın huzuruna çıktı. Beraberinde eşraf, ayan, kadılar ve emirler de vardı. Halife revakta oturdu. Emir Ebu Nasr yanına vardığında halife ona yedi hil'at giydirdi. En üstteki hil'at, siyah renkliydi. Başına siyah bir sarık, boynuna bir nişan, eline de iki bilezik taktı. Hacibler ellerinde kılıçlar ve kemerlerle önünde yürüdüler. Ebu Nasr yeri ikinci kez öptü. Kendisi için bir kürsü getirildi, üzerine oturdu. Reis Ebü'l-Hasan da Ebu Nasr'ın yeni görevine atandığım bildiren fermanı okudu. Halife Tai'e bir sancak sunuldu. O da eliyle sancağın ucunu bağladı ve onu Bahaü'd-Devle ve Ziyaü'l-Mille lakabını taktı.
Sonra Ebu Nasr askerlerle birlikte halifenin sarayından çıkıp hükümet konağına döndü. Vezir Ebu Mansur b. Salih'i görevinde bıraktı. Ona kaftan giydirdi.
Bu senede Bağdat'ın batı yakasında Katiatü Ümmü Cafer semtinde büyük bir cami inşa edildi. Bu camiin yapılış hikayesi şöyledir:
Bir kadın rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı bu camiin yerinde namaz kılarken görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) namaz kılarken elini oradaki bir duvara dayamıştı. Sabah olup kadın uyanınca rüyayı hatırlamış, bunu etrafındakilere anlatmış, onlar da Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek elinin izini o duvarda görmüşlerdi. Kadın bu nedenle orada bir mescidin temelini attı. Fakat aynı günde vefat etti. Şerif Ebu Ahmed el-Musevî, o mescidi yenileyip büyük bir cami haline getirdi ve insanlar bu senede orada namaz kıldılar. [61]

Hicretin Üçyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şerefü'd-Devle

Şerefü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî. Babasından sonra Bağdat'a hakim oldu. Hayrı sever, serden tiksinirdi. İnsanlara ağır para cezası verilmemesini emretti. İstiska hastalığına yakalandı, bu hastalığı ilerledi. Nihayet bu senenin cemaziyelahir ayının ikisinde cuma gecesi yirmidokuz yaşından beş ay almış iken vefat etti. İki sene sekiz ay süreyle hakimiyet sürdü. Tabutu babasının Meşhed-i Ali'deki türbesine götürüldü. Bunların hepsinde Şiîlik ve Rafizilik vardı. [62]

Muhammed B. Cafer B. Abbas

Künyesi Ebu Cafer idi. Ebu Bekir en-Neccar künyesini de taşırdı. Hunder lakabını da almıştı. Ebu Bekir en-Nisaburî'den v

onun tabakasındaki hadisçilerden rivayetlerde bulunda. Kur'ân'ın manalarını güzelce anlardı, güvenilir insanlardandı. [63]

Abdülkerim B. Abdülkerim

Abdülkerim b. Abdülkerim b. Büdeyl Ebü'1-Fadl el-Huzai el-Cür-canî. Bağdat'a geldi ve orada hadis rivayet etti.
Hatib Bağdadî dedi ki: "Abdülkerim, kıraat ilmi ile ilgilenirdi ve hadislerin senedlenne dair eser tasnif etti. Sonra anlatıldığına göre o bunları karıştırır hale gelmiş ve rivayetlerinde güvenilirliğini yitirmişti. Harflerle ilgili bir kitap uydurmuş ve bunu Ebu Hanife'ye nis-bet etmişti. Darekutnî ile bir cemaatın yazılı ifadelerinden anlaşıldığına göre bu kitap uydurmadır, asılsızdır."
Bundan sonra Abdülkerim'in iç yüzü açığa çıktı. Bağdat'tan ayrılıp Cebel'e gitti orada da durumu herkes tarafından anlaşıldı ve evi kuşatma altına alındı. Daha Önce kendine Cemil adım vermişti ama sonraları Muhammed adını kullanmaya başladı. [64]

Muhammed B. Mutarrif

Muhammed b. Mutarrif b. Musa b. İsa b. Muhammed b. Abdillah b. Seleme b. İyaz Ebü'l-Hüseyin el-B.ezzar. Hadis hafızı id Hicretin 300. senesinin muharrem ayında doğdu. Çeşitli memleketlere seya-hatlarda bulundu. İbn Cerir'den, Bağavî'den ve birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu birçok hadis hafızı da kendisinden rivayetlerde bulundular.
Darekutnî, ona çok saygı gösterir ve huzurunda herhangi bir yere yaslanmazdı.
Muhammed b. Mutarrif, güvenilir ve sebatkar bir hadisçiydi. Bu ilimde kıdemi olup hadis âlimlerinin bir kısmını eleştirirdi. Sonra bu senede vefat etti ve cemaziyelevvei (yahut cemaziyelahir) ayının üçünde cumartesi günü defnedildi. [65]

Hicretin Üçyüzsekseninci Senesi

Bu senede Şerif Ebu Ahmed Hasan b. Musa el-Musevî, Talibilerin nakibül-eşraflığına, mezalim divanı başkanlığına ve hac emirliğine tayin edildi. Bu hususta fermanı yazıldı. O da oğulları Murtaza Ebü'l-Kasım ile Rıza Ebu Hüseyin'i nakiplikler vekaleten tayin etti, kendilerine hil'at giydirdi.
Bu senede Bağdat'ta hırsızlar büyük bir bela haline geldiler. İnsanlar her mahallede bir komutanın emrinde bölükler halinde teşkilatlandılar ve bunlarla savaşmaya başladılar. Servetler gasbedildi, peşpeşe evlere baskınlar yapıldı. Büyük evler yakıldı, gündüzleyin Dücac nehrinde bir yangın meydana geldi ve bu sebeple halkın çok miktarda malı yandı. Doğrusunu Allah bilir. [66]

Hicretin Üçyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Yakup B. Yusuf

Künyesi, Ebu 1-Futuh'tu. Dedesinin adı Keleş'tir. Mısır hakimi Aziz'in veziri idi. Şehametli, himmetli, idareci, sözü geçerli keskin zekalı bir kimseydi. Hizmetçileri onun emrini mutlaka yerine getirirlerdi. Mısır Aziz'i onu memleketin idaresinin başına vezir olarak atadı. Hastalandığında Aziz onu ziyarete geldi. Vezir ona memleketin idaresi hususunda vasiyette bulundu. Ölünce onu sarayına defnetti ve defin işini bizzat kendi eliyle yaptı. Ona çok hüzünlendi. Ona olan aşırı üzüntüsü nedeniyle divanını günlerce kapalı tuttu. [67]

Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesi

Bu senenin şaban ayının ondokuzunda cumartesi günü halife Tai' Liilah yakalandı. Yerine Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir İs-hak b. Muktedir Billah halifeliğe geçti. Şöyle ki: Halife Tai' Liilah kendi âdeti üzere halifelerin karşılandığı revakta oturdu. Melik Ba-haü'd-Devle de tahta oturdu. Sonra halifeyi kılıcının kemerinden tutup tahttan indirecek görevlileri gönderdi. Görevliler gidip onu kılıcının kemesinden yakalayıp tahttan indirdiler. Bir örtüye sarıp hükümet konağının ambarına indirdiler. O esnada halk yağma ile meşgul iken bu hadise cereyan etti. Meydana gelen olayın ne olduğunu, nelerin cereyan ettiğini çokları anlamadılar. Öyle ki insanlar yakalana-nan kimsenin memleket büyüğü Bahaü'd-Devle olduğunu sandılar. Hazineler yağmalandı, hilafet sarayının birçok eşyası talan edildi. Ayanın, kadıların, önde gelen şahsiyetlerin elbiselerine kadar yağmalandı. O gün cidden büyük bir hadise meydana geldi. Bahaü'd-Devle kendi konağına döndü. Halife Tai'e bir mektup yazarak hilafetten hâl' edildiğini bildirdi ve onun kendiliğinden halifelikten feragat ettiğine, eşrafı ve diğerlerini şahid tuttu.

Sonra da halifeliği Kadir Bil-lah'a teslim etti. Bu durum çarşılarda, pazarlarda insanlara duyuruldu. Deylemlilerle Türkler tez davranıp bey'at merasimi talebinde bulundular. Bahaü'd-Devle ile bu hususta haberleştiler. Bu iş cuma gününe kadar uzandı. Bunlar minberlerde Bahaü'd-Devle'nin adına hutbe okunmasına engel oldular, aksine şöyle dua edilmesini sağladılar: "Allah'ım, kulun ve halifen Kadir Billah'ı ıslah et."
Bundan sonra Bahaü'd-Devle Türklerle Deylemlilerin önde gelenlerini razı etti. Kendisi için bey'at aldırdı. Böylece işler yoluna girip ittifak sağlandı. Bahaü'd-Devle, hilafet sarayındaki kapların, eşyaların ve diğer malzemelerin kendi konağına taşınmasını emretti ve hilafet sarayı herkese serbest olarak açıldı. Dileyen dilediğini alıp götürdü. Sarayın bazı yerlerini tahrib ettiler. Bazı eşyalarını, zinetleri-ni söküp aldılar.
Şunu da belirtelim ki halife Kadir, Batiha diyarına önceki halife Tai'in önünden kaçıp gitmişti. Bağdat'a dönüşünde Deylemliler kendilerine bey'at fermanı gelmedikçe onun içeri girmesine engel olacaklarını söylediler. Aralarında uzun maceralar meydana geldi. Sonra halife Kadirin şehre girmesine razı oldular. O da Bağdat'a girdi. Daha önceki halife Tai'in elinden kaçıp gittiği Batiha'da üç sene kalmıştı. Bağdat'a gelişinin ikinci gününde tebrikleri kabul etmek için makamına oturdu. Methiyeleri ve kasideleri dinledi. Bu hadise şevval ayının son kırk gününde vukubulmuştu. Bundan sonra Bahaü'd-Dev-le'ye kaftan giydirdi ve özel kalemiyle ilgili işleri ona havale etti.
Halife Kadir Billah, halifelerin hayırlılarından, âlimlerin önde gelenlerinden biriydi. Çokça sadaka veren ve güzel itikad sahibi bir kimseydi. Sahabelerin faziletleri ile diğer bazı iyilikleri içeren bir kaside yazdı. Bu kasidesi, hadisçiler arasında Mehdi Camii'nde her cuma günü okunurdu. Halifeliği süresince o kasideyi dinlemek için Mehdi Camii'nde toplanırlardı.
Sabık el-Berberî'ye ait şu beyitleri halife Kadir, çok zamanlar terennüm ederdi:
"Allah'a yemin ederim ki, olacak şeylerle ilgili olarak Cenâb-ıAllah'ın takdiri önceden hükme bağlanmıştır. Ey kişi! Senin rızkın da garanti altına alınmıştır.
Sana verilecek olan rızık için çok uğraşıyorsun ama senden sorulacak şeyleri bir tarafa bırakıyorsun.
Sanki sen hadiselerden emin gibisin.
Görmez misin ki, dünya yok olacak ve orada yaşayanlar da ölüyorlar.
Bu dünyadan ayrılacağın gün için gerekli salih amelleri işle ey hain.
Ve muhakkak surette şunu bil ki; sen, yığdığın malları başkaları için depoluyorsun.
Ey dünyayı şenlendiren kişi! Ölümün hiç kimseyi bırakmayacağı bir diyarı mı şenlendiriyorsun sen?
Ölüm öyle bir şeydir ki, sen de onun hak ve gerçek olduğunu biliyorsun.
Ama onu hatırlayıp da önemsemiyorsun.
Doğrusu şu ki; ölüm bir kimseye geleceği zaman ondan fikir sormaz ve ondan izin de istemez!"
Bu senenin zilhicce ayının 13'ünde (Gadir-i Hum) gününde Rafi-zilerle Sünniler arasında çarpışma meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adam öldü.
Basralılar da ayaklanarak sultanın bayrağını yaktılar. Bu suça iştirak etmekle suçlanan bir topluluk bu yüzden öldürüldü ve başkalarına caydırıcı bir ceza olsun diye köprüler üzerine asıldılar.
Bu senede Mekke emiri Ebü'l-Fütuh Hüseyin b. Cafer el-Alevî ayaklanarak halife olduğunu iddia etti. Kendine Raşid Billah adını taktı. Mekkeliler onun etrafında toplandılar, kendisine destek verdiler. Bu iş için vasiyette bulunan bir adamın malları ve mülkleri kendisine verildi. Böylece işi yoluna girdi. Bir kılıç kuşandı ve kuşandığı kılıcın Zülfikar olduğunu söyledi. Eline bir kırbaç aldı ve bunun da Rasûlullah (s.a.v.)'a ait olduğunu söyledi.
Daha sonra, Şam Araplannın da yardımını sağlamak için Remle diyarına yöneldi. Onu Rahbe'de karşıladılar. Huzurunda yere öptüler ve, "Emirül-Mü'minin" unvanını kullanarak selam verdiler, iyiliği emredip kötülükleri yasakladı. Hadleri tatbik etti.
Bu senede Mısır valisi Hakim -ki bu, babası Aziz'den sonra tahta geçmişti- Şam Araplarına çeşitli armağanlar göndererek gönüllerini kazandı, ayrıca onlara yüzlerce, binlerce altın göndereceğini de söyledi. Aynı şeyi Hicaz Araplarına da yaptı. Onların da gönüllerini kazandı ve Mekke'ye bir emir tayin etti. O emire de 50.000 dinar gönderdi. Böylece Mısır valisi Hakim'in durumu düzeldi, kuvvetlendi. Raşid'in işleri bozuldu. Bunun üzerine işe başladığı yer olan kendi ülkesine geri döndü. Oradan çıktığı gibi oraya avdet etmiş oldu. Durumu gerçekten zayıfladı, düzeni bozuldu. Neticede adamları da etrafından dağılıp gittiler. [68]

Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Hasan B. Mehran

Künyesi Ebu Bekir'dir. Kurradır. Bu senenin şevval ayında sek-senaltı yaşında vefat etti. Vefat ettiği bu günde feylesof Ebü'l-Hasan el-Amirî de vefat etmişti. Salih kimselerden biri vefatından sonra Ah-med b. Hasan b, Mehran'ı rüyasında görmüş ve ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Cenâb-ı Allah bana sual sorarken Ebu Hasan el-Amirî yanıbaşımda idi ve ayağa kalktı. Bana: "İşte Cehennem'e senin yerine bu girecektir. Bu, senin için feda olacaktır!" denildi.» [69]

Abdullah B. Ahmed B. Maruf

Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Bağdat kadi'l-kudatı idi. İbn Sa-id'den rivayetlerde bulundu. Hallal, Ezherî ve diğerleri d kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika, akıllı ve zeki âlimlerdendi. Endamı güzel, giysisi düzgün, mal ve para karşısında iffetli bir kimseydi. Yetmişbeş yaşında vefat etti. Cenaze namazım Ebu Ahmed el-Musevî beş tekbir ile kıldırdı. Sonra oğlu, Mansur Camii'nde cenaze namazını kıldırdı. Namaz kıldırırken dört tekbir aldı. Abdullah b. Ahmed daha sonra kendi evine defnedildi. Allah onu affetsin. [70]

Cevher B. Abdullah

Büyük komutanlardandır. Kahire'nin kurucusudur. Aslen Erme-nidir. Katip diye bilinir. Kâfur el-İhşidî'nin Ölümünden sonra Mısır'ı ele geçirdi. Efendisi Aziz el-Fatimî onu hicretin 358. senesinin rebiyü-levvel ayında Mısır'a doğru yola koymuştu. O da o senenin şaban ayında 100.000 savaşçı ile Mısır'a ulaştı. Beraberinde Kahire'nin imarı için sarfetmek üzere getirdiği 200 sandık dolusu para da vardı. İhşidlilerle yapılan savaşta onları yendi. Mısırlılara yeniden eman verdi. Kendisi de şaban ayının 18'inde salı günü şehre girdi. Mısır'ı boydan boya yarıp geçti ve Kahire'nin bugünkü mahalline gelerek ordugah kurdu. Aynı gece Kasreyn'i inşa etti ve bir cuma sonra efendisi adına hutbe okuttu. Abbasiler adına hutbe okunmasına son verdi. Hutbesinde oniki imamdan bahsetti. Ezanda, "Hayye alâ hayril amel" cümlesinin de okunmasını müezzinlere emretti. Halka çok iyi davrandı. Her cumartesi günü vezir İbn Furat ve kadı ile meclis kuruyordu. Kahire şehrinin tamamlanması için çok çaba sarfetti. Kısa sürede Ez-her Camii'nin inşaatını tamamladı ve hicretin 361. senesinde orada hutbe okuttu. Oraya Camiul-Ezher deniliyordu. Sonra Cafer b. Fe-lah'ı Şam'a gönderdi. Cafer, Şam'ı ele geçirdi.
Sonra hicretin 362. senesinde efendisi Muiz geldi, Kasreyn'e yerleşti. Cevher'in mertebesi, efendisi Muiz'in yanında gün be gün yükselmişti. Fakat bu senede vefat etti. Yerine başkomutanlığa Hüseyin geçti ki o, Hakim'in en büyük komutanlarmdandı. Ama daha sonra hicretin 401. senesinde onun eliyle öldürüldü. Eniştesi Kadı Abdüla-ziz b. Numan da öldürüldü. Öyle sanıyorum ki, bu kadı, "Belağü'1-Ek-ber ve Namusu A'zam" adlı kitabı tasnif eden kişidir. Bu kitapta iblisin bile yapamadığı küfür ifadelerini kullanıp kafirliğini izhar etmiştir. Ebu Bekir el-Bakillanî, -Allah kendisine rahmet etsin- bu kitaba karşı bir reddiye yazmıştı. [71]

Hicretin Üçyüzseksenikînci Senesi

Bu senenin muharrem ayının onunda vezir Ebu Hasan Ali b. Mu-hammed el-Kevkebî -bu, İbn Muallim diye biliniyordu ve sultana karşı otoriter olup onu pençesine almıştı- Kerh halkına ve Babü't-Tak'ta yaşayan Rafizilere, aşura gününde icra ettikleri bid'atları bir daha yapmamalarını emretti. Hz. Hüseyin'in yasını tutmak amacıyla dükkanların üzerine mendiller asmak, çarşıyı pazarı kapatmak, kepenk indirmek, ağıt yakmak gibi bid'atları bir daha uygulamamalarım kesinlikle emretti. Onlar da artık buna son verdiler. Allah'a hamdolsun.
Bu vezir, Ehl-i Sünnet'ten idi. Ancak tamahkardı. Adaleti hususunda sabıkalı olan şahitlerin şahitliklerini kabul etmeyeceğine dair bir karar çıkardı. Yalnız İbn Marufun şahitliğini kabul edeceğini bildirdi. Bu insanlar, şahitliklerinin kabul edilmesi için çok paralar sar-fettiler. Neticede vezir Ebü'l-Hasan için bir miktar para topladılar ve kendisine rüşvet olarak verdiler. O da bu kimselerin şahitliklerinin kabulüne devam kararı verdi.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Deylemlilerle Türkler, İbn Mu-allim'in (vezir Ebu Hasan'm) aleyhinde harekete geçtiler Çadırlarından çıkıp Babü'ş-Şemmasiye'ye geldiler. Orada Bahaü'd-Devle'ye haber gönderip İbn Muallim'i kendilerine teslim etmesini istediler. Kendilerine kötü muamelede bulunduğunu söylediler. Bahaü'd-Devle de onu günlerce savundu, koruma altında tuttu. Deylemliîer ve Türkler ısrarla onu istemeye devam ettiler. Nihayet Bahaü'd-Devle onu bir iple boğdu. İbn Muallim can verdi ve muharrem ayında defnedildi.
Bu senenin receb ayında halifelikten hal' edilen Tai' Lillah, halife Kadir'e teslim edildi. Halife Kadir de onun hilafet sarayında bir odaya konulmasını, kendisine hediye ve armağanlar verilmesini, ayrıca bol miktarda erzak götürülmesini emretti. Halifelikte iken giydiği elbiselerin, süründüğü kokuların, yediği yemeklerin kendisine temin edilmesini de istedi ve onu koruma altına aldı. Hizmetçiler tahsis etti. Sabık halife Tai', sanki halifelikte imişçesine; yemekte, giymekte, faalife Kadir'i sıkıntıya sokuyor, ondan çok şeyler istiyordu. Halife Kadir de ona her türlü yiyecek ve giyeceği temin etti. Zindanda vefat edinceye kadar bu hal devam etti.
Bu senenin şevval ayında halife Kadir'in bir erkek çocuğu dünyaya geldi. Buna Ebü'1-Fadl Muhammed b. Kadir Billah adını verdiler. Kendisinden sonraki dönem için onu veliahtlığa tayin etti ve ona Galip Billah lakabını taktı. Ancak o, halifeliğe geçemedi.
Bu esnada Bağdat'ta pahalılık baş gösterdi. Öyle ki, bir rıtl (460 gr.) ekmek kırk dirheme, bir turp bir dirheme satılır oldu.
Bu senenin zilkade ayında Sahibü's-Sefra el-Arabî ayaklandı ve gidişlerinde dönüşlerinde hacıların korumasını üstlendi

Yemame'de, Bahreyn'de, Kûfe'de halife Kadir adına hutbe okunacağını taahhüt etti. İstediği kabul edildi. Halife ona kaftan para, kap ve diğer eşyalar gönderdi. [72]

Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Abbas

Muhammed b. Abbas b. Muhammed b. Muhammed b. Zekeriya, b. Yahya b. Muaz Ebu Ömer el-Kazzaz.
îbn Hayve diye meşhur olmuştur. Bağavî'den, Bağendî'den, İbn Said'den ve birçok kimselerden hadis dinledi, Darekutnî onu eleştirdi. Önde gelen bazı şahsiyetler, kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Sika, güvenilir, dindar, müteyakkız, mürüvvet sahibi bir kimseydi. Birçok büyük kitabı kendi eliyle yazdı. Doksan yaşına yaklaşmış iken bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. [73]

Ebu Ahmed El-Askerî

Hasan b. Abdullah b. Said. Ebu Ahmed onun künyesidir. Arap di-
li ve edebiyatında, nahivde ve az elde edilir bilgilerde Önder bir kimseydi. Bu ilimlerde faydalı eserler tasnif etmiştir. "Tasnif adlı eser ve diğer bazı eserler ona aittir.
Sahib b. Abbad, onunla buluşmuş; o, Sahib'e ikramda bulunmuş ve karşılıklı şiirler okumuşlardı. Ebu Ahmed, doksan yaşında bu senede vefat etti. İbn Hallikan böyle demiştir.
İbnü'l-Cevzî ise onu hicretin 387. senesinde vefat eden tanınmış kişiler arasında anmıştır. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [74]

Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senede halife Kadir Billah, Harbiye Mescidi'nin tamir edilip içine hah döşenmesini, hutbelerde ve diğer hususlarda diğer camilerle aynı statüye kavuşturulmasını -âlimlere danışıp uygun fetva aldıktan sonra- emretti.
Hatib Bağdadî dedi ki: "Cuma günü Bağdat'a gittiğimde şehrin Medine, Rusafe, hilafet sarayı, Berase, Kafciatü Ümmü Cafe ve Harbiye Mescidlerinde cuma namazı kılındığını gördüm. Bu durum hicretin 451. senesine kadar devam etti. Sonra Berase mescidinde cuma kılınmaz oldu.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Meşraatül Kattanin semtinde Bahaü'd-Devle'nin inşa ettirdiği köprü tamamlandı. Kendisi bizzat köprünün üzerinden geçerek açılışı yaptı. O mekanları süsletmişti.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Beled tarafındaki Türklerle Deylemliler, erzakları ve maaşları geciktiğinden ve fiyatlardaki pahalılık aşırı derecede yükseldiğinden ötürü ayaklandılar. Bu durumu Bahau d-Devle'ye bildirdiler. O da ihtiyaçlarını gidererek olayları yatıştırdı.
Bu senenin zilkade ayının ikinci perşembe gününde halife Kadir Billah, Bahaü'd-Devle'nin kızı Sekine için 100.000 dina mehir vererek evlendi. Bahaü'd-Devle'nin vekili Şerif Ebu Ahmed el-Musevî idi. Ancak halife gerdeğe girmeden gelin hanım vefat etti.
Bu senede vezir Ebu Nasr Sabur b. Ezdeşir, Kerh'teki bir evi satın alıp tamir ettirdi. Oraya birçok kitaplar getirtti ve bu kütüphaneyi Darü'1-İlim adını vererek fıkıhçılara vakfetti. Öyle sanıyorum ki burası fıkıhçılar için vakfedilen ilk medresedir. Burasının tesisi Nizamiye Medresesi'nden çok önceleri olmuştur.
Bu senenin sonlarına doğru fiyatlar yükseldi. Pahalılık başgöster-di, geçim zorlaştı ve çoluk çocuk aç kaldı. [75]

Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Hasan b. Sazan b. Harb b. Mehran Ebu Bekir el-Bezzar. Bağavî'den, İbn Said'den İbn Ebi Davud'dan, İbn Dü-reyd'den çok hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî, Berkanî, Ezherî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Dinleyişi sağlam, sebatkar, çok hadis rivayet eden, araştırmacı, takvalı bir kimseydi. Bu senede seksenbeş yaşında vefat etti. Allah, ona rahmet etsin. [76]

Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesi

Bu senede Bağdat'ta hırsızlar, yağmacılar, yankesiciler, Bağdat'ı büyük bir fesada boğdular. Halkın mallarını, kıymetli eşyalarım gece gündüz yağmaladılar. Çok yerleri yaktılar, esnaftan haraç toplamaya başladılar. Askerler bunların peşlerine takıldılar ama bunun bir faydası olmadı. Bu soyguncular devleti hiç hesaba katmadılar, yağmacılıklarını devam ettirdiler. İnsanları öldürdüler, kadınları, çocukları, her tarafta korkutup ürküttüler. Bunlar gemi azıya alınca sultan Ba~ haü'd-Devle, bunları sıkı takibe başladı. Bunun üzerine Bahaü'd-Devle'nin ve görevlilerin önünden kaçmaya başladılar, Halk da bunların şerlerinden kurtulup rahata erdi. Öyle sanıyorum ki, bazı kimseler bu hikayeleri Ahmed ed-Denef tariki ile anlatmışlardır ya da bu hırsızlık olaylarına karışanların bizzat kendilerinden nakletmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senenin zilkade ayında Şerif el-Musevî ile iki oğlu Talibilerin nakibliğinden azledildiler.
Bu senede Irak hacı adaylarının kafilesi hac vakti geçtikten sonra yoldan geri döndüler. Çünkü Useyfir el-Arabî (hacıların güvenliğini üstlendiği halde) yolda karşılarına çıkmış ve hacı adaylarına, hilafet sarayından kendisi için bastırılıp gönderilen dinarların sahte olduğunu, kaplamasının altın olup içinin başka madenden ibaret olduğunu söyledi ve bu sahte dinarların yerine hacı adaylarının kendisine gerçek dinarlar vermelerini istedi. Aksi takdirde onların hacca gidemeyeceklerini bildirdi. Hacı adayları da ona bu parayı vermediler. Hacca gitmelerine imkan tanıması gerektiğini söylediler. Fakat o,, yola devam edemeyeceklerini bildirdi, onlara engel oldu. Nihayet hac vakti geçti. Artık hacca ulaşamayacakları dar bir zamana girdiler ve memleketlerine geri döndüler. Bunlardan hiçbiri hacca gidemedi.
Aynı şekilde Şam ve Yemen kafîlelerindeki hacı adaylarından dâ" hiçbiri haccedemedi. Sadece Mısırlılarla, Mağribliler haccetme imkanı buldular. Arefe gününde Şerif Ebü'l-Hüseyin ez-Zeynebi Muhammed b. Ali b. Ebi Temmanı ez-Zeynebî Abbasilerin nakibliğine tayin edildi. Tayin fermanı, kadı ve ayanın hazır bulunduğu bir mecliste halifenin huzurunda okundu. [77]

Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Hilal

Çeşitli eserlerin sahibi meşhur yazar ve Sabitlerin önde gelenlerinden olan bu zatın soy kütüğü şöyledir: İbrahim b. Hilal b İbrahim b. Zehrun b. Habun Ebu İshak el-Harranî. Halifenin ve Muizzü'd-Devle b. Büveyh'in mektuplarını yazardı. Vefa edinceye kadar Sabiî dininden ayrılmadı. Bununla beraber ramazanda oruç tutar ve Kur'ân'ı ezbere okurdu. Cidden güzel bir şekilde ezberlemişti. Mektuplarında Kur'ân ayetlerini de yazdığı olurdu. Müslüman olması için onu her ne kadar teşvik ettilerse de Müslüman olmadı. Güzel şiir yazardı. Yetmiş yaşını aşmış iken bu senenin şevval ayında vefat etti. Şerif Rıza onun için bir ağıt yaktı ve şöyle dedi: "Onun faziletleri için ağıt yaktım, ama aslında onun faziletleri yoktur. Fazilete ehil de değildir. Keramet ve kıymeti olmayan bir kimsedir." [78]

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Nafî b. Mükerrem Ebü'l-Abbas el-Bes-tî. Zahid bir kimseydi, atalarından kendisine büyük bir servet miras kaldı. Ama bütün bunları iyilik ve hayır yoluna sarfetti. Çokça ibadet eden bir kimseydi. Anlatıldığına göre o yetmiş sene müddetle ne bir duvara, ne de herhangi bir şeye yaslanmamış, yastığa dayanmamış-tır. Nisabur'dan yalınayak ve yaya olarak hacca gelmişti. Şam'a gelmiş ve Beytu 1-Makdis'te aylarca ikamet etmiş, sonra Mısır'a ve Mağ-rib ülkesine gitmiş oradan hacca gitmiş, sonra da kendi memleketi olan Best'e geri dönmüştü. Memleketinde bir miktar malı mülkü kalmıştı, onları da sadaka olarak dağıtıp tüketti. Can çekişirken sancılanmaya başladı. Kendisine niçin bu sancılara sabredemeyip dayanamadığını sorduklarında şöyle cevap vermişti: "İleride büyük ve korkunç durumlarla karşılaşacağımı şimdiden görüyorum, o korkulu hallerden nasıl kurtulacağımı bilemiyorum!"
Bu senenin muharrem ayında seksenbeş yaşında vefat etti. Onun
vefat ettiği gecede bir kadın, ölmüş olan annesini rüyasında süslenmiş ve güzel elbiseler giyinmiş olarak görmüş ve annesine şöyle sormuş: 'Anacığım, niçin bu kadar süslenmişsin?" Annesi ona şu cevabı vermiş: "Abdullah b. Muhammed adında Bestli zahid yanımıza geleceği için bayram hazırlığı içindeyiz." Yüce Allah ona rahmet etsin. [79]

Ali B. İsa B. Ubeydullah

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Nahivcidir. Rummanî adıyla meşhur olmuştur. İbn Düreyd'den rivayetlerde bulunmuştur. Nahiv, Arap dili ve edebiyatı, mantık ve kelamda deha idi. Büyük bir tefsiri vardır. Kadı fbn Marufun yanında şahidlik yapmış, İbn Maruf onun şahidli-ğini kabul etmişti. Tenuhî ile Cevheri kendisinden rivayetlerde bulunmuştur.

İbn Hallikan dedi ki: "Bu zata Rummanî adı verilmesinin sebebi ya nar (rumman) satmasından ötürüdür, ya da Vasıftaki Kasru'-r-Rumman'dan geldiği içindir."
Ali b. İsa, bu senede seksensekiz yaşında vefat etti. Şaniziye mezarlığında Ebu Ali el-Farisî'nin mezarının yanma defnedildi [80]

Muhammed B. Abbas B. Ahmed B. Kazzaz

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Yazar, muhaddis ve güvenilir bir ravi-dir.
Hatib Bağdadî dedi ki: "O sika bir ravi idi. Çok eser yazdı, kendi zamanında hiç kimsenin derleyemediği kadar eser derledi Duyduğuma göre o 100 tefsir ve 100 de tarih yazmış ve onsekiz sandık dolusu kitap bırakmıştır ki, bunların çoğu kendi el yazması kitaplardır. Çalınanlar da hariç. Hafızası son derece sağlamdı. Yine de ezberlerini kitapla karşılaştıran bir cariyesi vardı." Yüce Allah ona rahmet etsin. [81]

Muhammed B. İmran B. Musa B. Ubeydullah

Künyesi Ebu Abdillah'tır. İbn Merzüban lakabıyla meşhur bir katiptir. Bağavî'den, İbn Düreyd'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Seçkin sözlerin ve edebi eserlerin sahibidir. Güzel ilimlere dair eserler tasnif etti. "Kitabü Tafdili'l-Kilâb alâ Kesirin Mimmen Le-bise's-Siyab" (Köpeklerin elbise giyen birçok kimselerden üstün* olduğuna dair kitap) adlı eserin sahibidir.
Üstadları ve diğer kimseler onun meclisine katılırlar, geceyi onun evinde geçirirler, onun verdiği yataklarda uyurlar, ikram ettiği yemeği yerlerdi. Adüdü'd-Devle onun evinin Önünden geçerken mutlaka
ona selam verir, Öyle geçerdi ve içeriden çıkışına kadar kapısında beklerdi. Ebu Ali el-Farisî onun hakkında şöyle demiştir: "Muham-med b. İmran, dünyanın güzelliklerindendi."
Akikî, "O sika bir raviydi." demiş, buna karşı Ezherî ise:"O sika değildi." demiştir. İbnü'l-Cevzî ise onun hakkında şöyle bir ifade kullanmıştır: "Muhammed b. İmran, yalancılardan değildi. Ancak kendisinde Şiîlik ve Mutezilîlik vardı. Hadis rivaye metodlarmdan sima' ile icazeti birbirine karıştırırdı." Muhammed b. İmran, seksen yaşını aşmış iken bu senede vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [82]

Hicretin Üçyüzseksenbeşînci Senesi

Bu senede Rüknü'd-Devle b. Büveyh'in oğlu, Kafi lakabını taşıyan Ebü'l-Abbas Ahmed b. İbrahim ed-Dabbi'yi, Sahib İsmail b. Abbad'ın vefatından sonra vezirliğe tayin etti. Bu, meşhur vezirlerdendi.
Bu senede Bahaüddevle, Kadı Abdülcebbar'ı tutukladı ve onu büyük bir para cezasına çarptırdı, müsadere edilen ve satılar malları arasında 1000 taylesan ve 1000 madeni elbise vardı.
Bu senede, bundan önceki ve sonraki senede Irak kafilesi haccetmedi. Mekke ve Medine'de Fatımîler adına hutbe okundu. [83]

Hicretin Üçyüzseksenbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sahib B. Abbad

İsmail b. Abbad b. Abbas b. Abbad b. Ahmed b. İdris et-Talekanî. Künyesi, Ebü'l-Kasım'dı. Kafi'l-Küfat lakabıyla meşhur bir vezirdi. Müeyyedü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh'in vezirliğini yaptı. İlim, fazilet, cömertlik, âlimlere ve yoksullara ihsanda bulunmak bakımından çok büyük bir şahsiyetti. Her sene ilim ehline harcanmak üzere Bağdat'a 5.000.000 dinar gönderirdi. Edebiyatta otoriteydi. Çeşitli ilimlere dair eserleri vardı. Çok miktarda kitap biriktirdi. Kütüphanesindeki kitapları 400 deve ile taşınırdı. Büveyh oğullarının vezirlerinden-onun kadar faziletli başka bir kimse yoktur. Büveyhoğullan devleti 120 sene birkaç ay müddetle yaşadı. Sahib b. Abbad, efendisi Müeyyedü'd-Devle ile onun oğlu Fahru d-Devle'nin hizmetinde bulunurken keskin zekası ve iyi idaresi sayesinde elli kale fethetti. Şer'i ilimleri sever, felsefeden ve ona benzer olan ilm-i kelamdan, bid'at ürünü görüşlerden hiç hoşlanmazdı. Bir defasında ishale yakalandı. Tuvalete her gittiğinde çıkarken oraya on dinar bırakırdı ki temizlikçiler bu hastalığından ötürü rahatsız olmasınlar. Bu para sayesindedir ki temizlikçiler onun bu hastalığının uzun sürmesini istemişlerdi. Şifa bulduğunda evindeki bütün eşyaları yoksullara mubah kıldı. İsteyenin istediği eşyayı alıp götürmesine izin verdi. Evinde 50.000 dinar kadar değerinde eşya vardı.
Büyük üstadlardan, âli senetli hadisleri dinleyip rivayet etti. Bir zamanlar hadis yazdırmak için bir meclis düzenledi. İnsanlar gelerek hadis dinlediler ve yazdılar. Bu meclise önde gelen ümera da katılmıştı. Kendisi hadis dinleyip yazmak için gelen

misafirlerin huzuruna çıktığında fakihlere özgü kisveyi giydi. Sultan adına yaptığı işlerde işlediği hatalardan ötürü tevbe edip artık Allah'a yönelmiş olduğuna cemaatı şahit tuttu. Yetişip kendini bildiği günden bugüne kadar babasının ve dedesinin bıraktıkları mirasla geçimini sağladığını halka anlattı. Ama sultanların işledikleri hatalardan ötürü kendisi pişmanlık duyup tevbe etmiş halde iken sultanların huzuruna girerdi. Kendi evinde tevbe yeri diye adlandırdığı bir odası vardı. Âlimler de onun sağlam bir şekilde tevbe ettiğine dair yazılı tanıklıkta bulundular. Hadis yazdırırken meclisine çok sayıda insanlar katılırdı. Kendisinden hadis dinleyip yazanlar arasında o gün Kadı Abdülcebbar el-Hemedanî ve benzeri büyükler, faziletli kimseler, önde gelen fıkıhçı ve muhaddisler de vardı. Kazvin kadısı ona çok kıymetli kitapları hediye olarak gönderdi. Bu hediyeleriyle birlikte şu şiiri de bir kağıda yazıp göndermişti:

"Amidî, Kafi11-Küfat'ın (Sahib Abbad'ın) kulu ve kölesidir. Çünkü o Önde gelen kadıların en akıllısıdır.
Yüksek meclise kıymetli kitaplar ve güzelliklerle dolu eserlerle hizmet etti."

Bu hediyeler kendisine ulaştığında Sahib Abbad bunlardan sadece bir kitabı alıp kabul etti. Gerisini iade etti. Mektubunun altına da şu beyitleri yazdı:

"Gönderilen hediyeler arasında sadece bir kitabı kabul ettik. Gerisini aynen iade ettik.
Ben çok malları ganimet edinecek biri değilim. Benim tabiatım "ver" demek değil, "al" demektir."

Bir defasında içki meclisinde oturdu. Saki ona bir kâse sundu, içmek istediğinde hizmetçilerinden biri: "Elindeki şu şarap zehirlidir." dedi. O da: "Senin bu sözünü doğrulayacak bir şahit var mı?" diye sorunca hizmetçi: "Deneyebilirsin." diye cevap verdi. Kimin üzerinde bunu deneyebileceğini sorunca hizmetçi: "Saki üzerinde dene." Diye karşılık verdi. Sahib Abbad: "Yazıklar olsun sana, ben böyle bir şeyi helal görmüyorum. Saki üzerinde bunu denemek caiz olmaz." dedi. Hizmetçi: "Öyleyse bir tavuk üzerinde dene." diye karşılık verince Sahib Abbad: "Hayır, hayvana işkence yapmak da caiz olmaz." dedi. Sonra bardakta bulunan içkinin yere dökülmesini emretti ve sakiye: "Bugünden sonra konağıma girme!" dedi, ama ona yaptığı yardımları da kesmedi.

Vezir Ebü'1-Feth İbn Zilkifayeteyn onun aleyhinde girişimlerde bulundu. Nihayet Müeyyedü'd-Devle onu vezirlikten azletti Ebü'l-Feth de hemen onun yerine geçti. Bu bir süre böyle devam etti. Bir gece arkadaşları Ebü'l-Feth'in meclisinde toplanıp eğlenmekte iken o, sevincinin doruğuna ulaşmıştı. Meclisinde her türlü lezzet ve zevk onun için hazırlanmıştı. Bazı beyitler nazmetti. Şarkıcılar o yazdığı beyitleri kendisine okudular. Çok sevindi. Neşelendi ve kendinden geçti. Beyitler şunlardı:

"İlahımıza dua ettim, yüce şahsiyetlere çağrıda bulundum. Onlar bu duama ve çağrıma icabet ettiklerinde kadehi istedim.
Ve gençliğimin en güçlü demlerinde "İşte bu sevinmek anı ve zamanıdır" dedim.
Kişi kendi arzu ve emellerine kavuşunca;
Artık onun gideceği başka bir yol kalmaz."

Bundan sonra arkadaşlarına: "Yarın sabah yine içki içmeye yanıma gelin." dedi. Kalkıp yatak odasına geçti, sabah olmadan Müeyyedü'd-Devle onu tutukladı, evindeki bütün maî ve eşyaları müsadere etti. Ebü'l-Feth'e, insanlara ibret olacak muamelede bulundu ve Sahib b. Abbad'ı, vezirliğe yemden atadı.

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre Sahib b. Abbad can çekişirken hükümdar Fahrü'd-Devle b. Müeyyedü'd-Devle, bazı hususlarda kendisinin tavsiyelerini almak üzere onu ziyarete geldi. Sahib b. Abbad ona şu tavsiyeleri verdi:

"Yaptığım işleri aynı şekilde devam ettirmeni, hiçbir değişikliğe gitmemeni sana tavsiye ediyorum. Eğer benim yaptığım işleri aynıyla devam ettirecek olursan bu işler baştan sona sana nisbet edilir, ama değiştirecek olursan Önceki iyilikler sana değil de bana nisbet edilir. Ama iyiliklerin hep sana nisbet edilmesini arzuluyorum. Her ne kadar bunları sana öneren ben isem de bu iyiliklerin sana mal edilmesini istiyorum."

Bu sözleri Fahrü'd-Devle'nin hoşuna gitti ve Sahib b. Abbad'ın tavsiyelerine uydu. Sahib b. Abbad, bu senenin safer ayının bitimine altı gün kala, cuma günü, yatsı vaktinde vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: "Kendisi, 'Sahib' unvanını alan ilk vezirdir. Ondan sonraki vezirlere de bu unvan verildi. Ebü'1-Fadl b. Amid'le çokça arkadaşlık ettiğinden ötürü ona bu ad verildi ve vezirliği boyunca bu unvanı kullandı."

"en-Naci" adlı kitabında Sabiî dedi ki: "Ona, Sahib unvanını takan kişi Müeyyedü'd-Devle'dir. Çünkü o küçük yaştan beri onun arkadaşı (sahibi) idi. O zamandan beri ona sahip unvanını takardı. Hükümdarlığa geçtiğinde onu vezirliğe tayin etti ve yine bu adını kullandı. Bu ad böylece kullanılmaya devam etti ve bu adla meşhur oldu. Kendisinden sonraki vezirlerede bu unvan verildi"

Buildan sonra İbn Hallikan, Sahib b. Abbad'ın iyilik, fazilet ve üstünlüklerinden bir nebzecik nakletmiş, insanların onu övdüklerini söylemiş ve onun birçok eserlerini saymıştır. Eserleri arasında "el-Muhit fi'1-Luğa" adlı yedi ciltlik bir kitap vardır ki, lügatların çoğunu ihtiva eder. İbn Hallikan, onun şarapla ilgili bazı şiirlerim de nakletmiş tir:

"Cam kâse inceldi, şarap berraklaştı; İkisi birbirine benzediler, işler karıştı. Sanki bu şaraptır, cam kâse değildir. Sanki bu da cam kâsedir, içinde şarap yoktur."

İbn Hallikan dedi ki: "Sahib b. Abbad, bu senede altmış yaşma yaklaşmış iken Rey şehrinde vefat etti. Cenazesi İsfahan'a taşındı. Allah ona rahmet etsin." [84]

Hasan B Hamid

Künyesi, Ebu Muhammed'di. Edebiyatçıydı, şairdi. Yüksek hasletleri çok olan cevval bir kimseydi. Ali b. Muhammed b. Saic el-Mu-silî'den rivayetlerde bulundu. Surî de kendisinden rivayetlerde bulundu. Doğru sözlü ve samimi bir kimseydi. Bağdat'a gelişinde Müte-nebbî onu evinde misafir etmiş, iyilik ve ihsanda bulunmuş. Öyle ki, Mütenebbî ona: "Eğer tacir bir büyücü olsaydım seni överdim." demişti. Ebu Muhammed (Hasan b. Hamid) usta bir şairdi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
"Kesadı, revacı beklemeksizin yükseklikleri içtim param çoğaldığında eksilttim.
Ben kazanç sahiplerinden değilim, param her çoğaldığında mutlaka harcadım." [85]

Vaiz İbn Şahin

Ömer b. Ahmed b. Osman b. Muhammed b. Eyyüb b. Zazan. Künyesi, Ebu Hafs'tır. Bu künyesi ile meşhur olan bir vaizdir. Çoi hadis dinledi. Bağendî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan, Bağavî'den, İbn Said'den ve başka bazı üstadlardan hadis dinleyip rivayet etti. Güvenilir ve sika bir ravi idi. Bağdat'ın doğu yakasında yaşardı. Birçok eseri vardır. Anlatıldığına göre o, 330 kitap tasnif etmiştir. Bu eserleri arasında 1.000 cüzlük bir tefsiri, 1.500 cüzlük bir hadis müsnedi, 150 cüzlük bir tarihi, 100 cüzlük bir zühd kitabı vardır. Bu senenin zilhicce ayında doksan yaşında yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [86]

Hafız Darekutnî

Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdi b. Mesud b. Dinar b. Abdillah. Büyük hadis hafızı ve bu mesleğin üstadı idi.
Kendisinden kısa bir süre öncesine ve ondan da zamanımıza kadar böyle büyük bir hadis hafızı yoktur. Birçok üstadlardan hadis dinleyerek derledi, kitaplar tasnif etti, telif etti; güzel ve faydalı eserler meydana getirdi. Hadisleri ve hadis ricalini iyice gözden geçirdi. İlletlerini araştırdı, tenkidini yaptı.
İtikadı sağlam bir kimseydi. Zamanının nadir insanlarındandı. Nev'i şahsına münhasır bir kimseydi. Hadis ricalinin adlan hadis rivayet sanatı, illet, cerh, ta'dil, güzel eser tasnif etme, telif etme, geniş rivayet ve dirayete de tam muttali olmak hususunda zamanının imamı ve önderiydi.
Kendi alanında en güzel eserlerden biri olan meşhur kitabı vardır. Onun gibisi daha önce yazılmamıştır. Ancak onun ilim deryasından istifade eden, onun gibi çalışan kimseler, o kitabın şekline benzer kitaplar meydana getirebilirler.
Hafız Darekutnî'nin "el-İlel" adlı kitabı vardır. Bu kitabında neyin doğru neyin yanlış, neyin sevap neyin fasit, neyin muttasıl neyin mürsel, neyin münkati neyin mu'dal olduğunu açıklamıştır. Onun "el-İfrad" adlı kitabı da vardır ki, bırakın onun gibisini telif etmeyi, ancak sahalarında bir ve tek olan eleştirici, otoriter hadis imamları ancak onu anlayabilirler. Onun daha başka eserleri de vardır ki, bu eserleri gerdanlıklara takılan zinetler gibidir.
Küçüklüğünden beri göz kamaştıran bir hafizaya, delici bir zekaya, denizi andıran bir bilgi birikimine sahip olmakla nitelenirdi. Bir defasında halka hadis yazdıran İsmail es-Seffar'ın meclisine katıldı. Kendisi de bir hadis cüzünü istinsah ediyordu. O mecliste bulunan hadisçilerden biri ona: "Sen kitap istinsahı yapıyorsun, şu anda hadis dinlemen sağlıklı olamaz." deyince Darekutnî ona: "Benim yazdırılan hadisleri anlamam, senin anlamandan daha güzel ve daha sağlamdır." dedi. Sonra o adam Darekutnî'ye: "Şu mecliste bu üstadın yazdırdığı hadisleri ezbere okuyalım mı?" diye sordu. Darekutnî şu karşılığı verdi: "Üstad, şu ana kadar onsekiz hadis yazdırdı. Bunlardan ilki falan ve falan tarikiyle rivayet edilen hadisti."
Bundan sonra Darekutnî, orada yazdırılan onsekiz hadisi, eksiksiz olarak senet ve lafızlarıyla okudu. O mecliste bulunan insanlar da buna hayret ettiler.
Hakim Ebu Abdillah en-Nisaburî: "Darekutnî gibi biri görülmemiştir." dedi.
İbnü'l-Cevzî de şöyle demiştir: "Hadis bilgisi, karaat ilmi, nahiv, fıkıh, şiir, adalet, inanç sağlamlığı, imamlık gibi hasletleri şahsında toplamıştı."
Bu senenin zilkade ayının yedisinde salı günü yetmişyedi yaşından iki gün daha fazla yaşamış iken vefat etti. Ertesi gün Marut el-Kerhî mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.
İbn Hallikan dedi ki: "Darekutnî Mısır'a göçtü, orada Kâfur el-İh-şidî'nin veziri Ebü'1-Fadl Cafer b. Hunzabe ve Hafi Abdülganî -Müs-ned'ini tamamlaması için- kendisine yardım ettiler. Ayrıca Ebü'1-Fadl Cafer çok ikramda bulundu. Böylece büyük bir servete sahip oldu.
Darekutnî adı, Bağdat'ın büyük bir mahalesi olan Darü'1-Kutn'-dan gelmektedir. (Hafız Darekutnî orada yaşardı.)
Abdülgani b. Said ed-Darir dedi ki: "Hadis sahasında kendi zamanında Ali b. el-Medinî, kendi zamanında Musa b. Harun ve yine kendi zamanında Darekutnî gibi otoriter olarak konuşan başka kimseler görülmemiştir."
Darekutnî'nin kendisine sordular: "Kendin gibi birini görebildin mi?" Şöyle cevap verdi: "Bir tek ilim sahasında kendimden daha üstün birini görmüşümdür, ama benim vakıf olduğum birkaç ilim sahasında benden daha bilgili ve üstün birini görmedim."
Hatib Bağdadî, Emir Ebu Nasr Hibetullah b. Makula'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rüyada Ebü'î-Hasan ed-Darekutnî'nin

halini ve ahiretteki akıbetini sordum. Bana şu cevap verildi: "Ona cennette de imam deniliyor ve bu adla çağrılıyor." [87]

Abbad B. Abbas B. Abbad

Künyesi, Ebü'l-Hasan et-Talekanî'dir. Geçen sayfalarda kendisinden bahsedilen vezir İsmail b. Abbad'm babasıdır. Ebu Halife Fadl b. Habbab'tan ve diğer Bağdatlı, İsfahanlı, Razlılardan hadis dinledi, oğlu vezir Ebü'1-Fadl el-Kasım ve Ebu Bekir b Merdeveyh de kendisinden hadis rivayet ettiler. Abbad'ın ahkâmü'l-Kur'ân'a dair kitabı
vardır. Kendisi ve oğlu bu senede vefat ettiler. Allah rahmet etsin. [88]

Ukayl B. Muhammed B. Abdülvahid

Ebü'l-Hasan el-Ahnef el-Ekberî. Meşhur şairdir. Bir divanı vardır. Eşsiz güzelliktedir, Îbnü'l-Cevzî, el-Muntazam adl eserinde onun güzel şiirlerinden şunu nakletmiş tir:
"Kınayıcının kınaması benim için ölümden de zordur. Kınayıcınm kınamasından daha zor olan şey, yanıma gelmiş iken dostun benden yüz çevirip gitmesidir.
Bu ikisinden de zor olan şey, alçaklardan nevale istemektir."
Şu şiir de Akil b. Muhammed'e aittir:
"Uzun süren kederden kurtulup izzet ve rahatlığı isteyen kişi,
İnsanlardan ayrılıp yalnız yaşasın ve az şeye razı olsun.
Az şeyi kendine yeterli görsün.
Akıllılık da, fazla şeyleri terketmektir. Bunu böyle görsün.
Yalnızlık hastalığını güzel bir sabırla tedavi etsin.
Yaşadığı sürece dedikodular hususunda kimseyle tartışmasın, dedikodulara da katılmasın.
Susmayı tercih etsin, çünkü susmak, akılları süsleyen bir şeydir.
Büyüklenmeyi kibirli kimselere bıraksın, kendisi şöhretten uzak, kendi halinde yaşamaya razı olsun.
Bu nasıl bir hayattır ki;
Alçakça bir halde kişi sabahlıyor.
Düşmanın hücumu bir tarafta, cahillerle işi idare ile geçiştirmek başka bir tarafta,
Dostlardan sıkıntı ve hastalıklar geliyor.
Öte yandan bıkkınlık ve usanç meyveleri devşiriliyor.
Kötü zanlardan sakınmak gerekiyor.
Bir yandan da kınayıcılar kınıyor.
Düşmanların kahrı çekiliyor.
Ağır sıkıntılar altına giriliyor.
Her ne yoldan ne olursa olsun insanları tanıdığıma öf diyorum.
Sonuç olarak diyorum ki:
Cimriden cömertlik ve müsamaha beklenmez.
Şayet ondan cömertlik görülürse bu, çok kalın ve rahatlatıcı bir gölge olur." [89]

Muhammed B. Abdullah B. Sekre

Ebü'l-Hüseyin el-Haşimî. Ali b. Mehdi'nin oğullarındandır. Zarif ve şakacı şairlerdendir. Haşimîlerin nakipliğine vekale ediyordu. Ali adında bir erkek ve Aize adında bir kadın huzuruna gelerek davalaş-tılar. Dava konusu bir deve idi. Muhammed b. Abdullah onlara şu cevabı verdi: "İşin sonu hileye varmasın diye ben bu mesele hakkında hüküm vermeyeceğim." Onun şiirlerinden örnekler sunalım:
"Bir insan suretindedir, ona dört şeyi sıfat olarak verdim ki bunlar başkalarında bir arada bulunmazlar: ' Yüzü dolunaydır, şakaklarından misk kokusu saçılıyor. Tükürüğü şaraptır, gerdanı ise kar gibi beyazdır."
Muhammed b. Abdullah hamama gitmişti. Ayakkabıları çalındı, yalınayak evine döndü ve şöyle dedi:
"Kokusu ve sıcaklığı her ne kadar çok fazlaysa da İbn Musa'nın hamamını sana şikayet edip yeriyorum.
Hırsızlar orada çoğaldılar. Öyle ki, orada dolaşan kimseler ve yıkananlar ya ayakkabılarını kaybedip yalınayak kalırlar, ya da elbiselerini kaybedip çıplak kalırlar.
Ben orada elbisemi kaybetmedim, ama Muhammed olarak hamama girdim, beşer olarak çıktım." [90]

Yusuf B. Ömer B. Mesrur

Künyesi Ebü'1-Feth el-Kawas'tır. Bağavî'den, İbn Ebi Davud'dan, İbn Said'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti Hallal, Eş'arîj Bağdadî, Tenuhî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve sebatkar bir ravi idi. Abdallardan sayılırdı.
Darekutnî dedi ki: "Küçük yaştayken de onun vesilesiyle uğur ve bereket arardık."
Yusuf b. Ömer, bu senenin rebiyülahır ayının bitimine üç gün kala seksenbeş yaşında vefat etti. Babı Harb mezarlığına defnedildi. [91]

Yusuf B. Ebi Said

Yusuf b. Ebi Said es-Sayrafî. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Nahiv âlimiydi, babasının Sibeveyhî'nin kitabı üzerine yaptığ şerhi tamamladı. İlim ve diyanette merci idi, kendisine başvurulurdu. Bu senenin rebiyülevvel ayında ellibeş yaşında vefat etti. [92]

Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında Basralılar eski bir mezarı açtılar. Mezarda elbisesi ve kılıcı ile taptaze bir ölü gördüler. Bu cesedin Zü-beyr b. Avvam'a ait olduğunu zannedip çıkardılar. Kefenleyip yeniden defnettiler. Mezarının yanında bir mescit inşa ettiler. Burası için çok vakıflar tesis edildi. Türbenin içi serildi, aydınlatıldı. Hizmetçi ve kayyumlar tayin edildi.
Bu senede Hakim el-Ubeydî, babası Aziz b. Muiz el-Fatımî'den sonra Mısır diyarına hakim oldu, ama o zaman kendisi onik yaşından altı ay almıştı. Memleketi, hadim Ercuvan ile devlet sekreteri Hasan b. Ammar idare ettiler. Hakim biraz daha büyüyüp idareye hakim olunca bu ikisini öldürdü, yerlerine başkalarını tayin etti. Sonra birkaç kişiyi daha öldürdü. Nihayet otoriteyi ele geçirdi. Nitekim bu hususu ileride de anlatacağız.
Bu senede Mısırlılar tarafından tayin edilen hac emiri insanlara haccettirdi ve onlar adına hutbe okundu. [93]

Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Muhammed b. Yahya b. Sahreveyh Ebu Ha-mid b. îshak el-Müzekki en-Nisaburî. Asam'dan ve onun sınıfındaki kimselerden hadis dinledi. Küçüklüğünden beri çok ibadet ederdi. Ömründe yirmidokuz sene peşpeşe aralıksız oruç tuttu. Hakim dedi ki: "Bence melekler onun aleyhinde defterine hiçbir günah yazmamışlardır."
Bu senenin şaban ayında altmışüç yaşında vefat etti. [94]

Ebu Talib El-Mekkî

"Kûtü'l-Kulüb" adlı kitabın sahibidir. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Atiye Ebu Talib el-Mekkî'dir. İnsanlara dinin hükümlerini hatırlatan bir vaizdi. Zahid, kendini ibadete veren, salih bir adamdı. Çok kimselerden hadis dinleyip rivayet etti. Atabekî dedi ki: "Ebu Talib, salih bir kimse olup kendini ibadete vermişti. Kûtü'l-Kulüb adını verdiği bir kitap tasnif etti. Bu kitabında aslı olmayan hadisler nakletti. Bağdat Camii'nde insanlara vaaz verirdi."
İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre; Ebu Talib aslen Cebellidir, ama Mekke'de yetişmiş, sonra babası Ebü'l-Hasan b. Salim vefa edince
Basra'ya gelmiş, daha sonra da Bağdat'a gitmiştir. İnsanlar etrafında toplanmışlar, kendisinin vaaz vermesi için bir meclis düzenlemişlerdi. Bir konuşmasında hata yapmış ve insanların kendisini terketme-lerine neden olmuştu. Konuşmasında şöyle demişti: "Mahluklara yaratıcıdan daha zararlı biri yoktur." Böyle demesi üzerine insanlar onu terketmiş, bid'atçı olduğunu söylemişlerdi. Kendisi de artık halka vaaz vermekten vazgeçmişti.
Ebu Talib, semai mubah sayardı. Bundan ötürü Abdüssamed b. Ali onun aleyhinde bulunmuş, yanma gitmiş, bu görüşünden ötürü onu kınamış ama Ebu Talib ona şu şiiri okumuştu:
"Ey gece; sende yorucu şeyler ne kadar çoktur.
Ey sabah, keşke yaklaşmasan."
Abdüssamed öfkelenerek yanından çıkıp gitmişti.
Ebü'l-Kasım b. Serat dedi ki: "Ölmek üzere iken şeyhimiz Ebu Talib el-Mekkî'nin yanma gittim. Kendisine şöyle dedim:

- Bana vasiyette bulun.
- Eğer son nefesimde durumum hayırla neticelenirse cenazemin üzerine badem ve şeker saç.
- Durumunun hayırla neticelendiğini nasıl anlayacağım?
- Yanımda otursun, seninle el ele tutuşuruz, eğer elim elinde iken ruhumu teslim edersem, bilesin ki durumum hayırla neticelenmiştir.
Bu dediğini yaptım. Vefat anı yaklaşınca elimi şiddetle sıktı ve öylece ruhunu teslim etti. Cenazesi kaldırıldığında naaşmm üzerine badem ve şeker saçtım."

İbnul-Cevzî dedi ki: "Ebu Talib, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti, mezarı Rusafe Camii'nin avlusundadır." [95]

Mısır Hükümdarı Aziz

Nizar b. Muiz Maad Ebi Temim. Nizar, Ebu Mansur künyesini, Aziz lakabını taşırdı. Kırkiki yaşında vefat etti. Babasında sonra yirmibir sene beş ay on gün süreyle hükümdarlık yaptı. Kendisinden sonra da; -Allah kahretsin- oğlu Hakim, yönetimir başına geçti. Sapık, saptırıcı, zındık Hakimiye firkasının kendisine nisbet edildiği kişi işte bu Hakim'dir. Dürzilerden olup Hestker'in tabileri olan Vadi't-Teym ahalisi de ona nisbet edilirler. Hestker, Hakim'in kolesiydi. Hakim onu Vadi't-Teym ahalisine göndermiş, o da o ahaliyi yalın bir küfre davet etmiş, ahali onun bu davetine icabet etmişti. Allah'ın laneti hepsinin üzerine olsun. Aziz'e gelince; o, İsa b. Nastoros adında bir Hristiyanı ve Mişa adında bir Yahudiyi vezirliklere atadı. O zamanda bu vezirler sayesinde Hristiyan ve Yahudiler, Müslümanlar
karşısında güçlendiler. Öyle ki kadının biri bir ihtiyacı hususunda Aziz'e şöyle bir mektup yazmıştı:
"İsa b. Nastoros vasıtasıyla Hristiyanları ve Mişa vasıtasıyla da Yahudileri güçlendirip bu iki vezir sebebiyle Müslümanları zillete düşüren ey emir! Benim bu sıkıntımı ve uğradığım haksızlığı ortadan kaldır."
İşte o zaman Aziz, o iki veziri tutukladı. Hristiyanlardan- da 300.000 dinar para cezası tahsil etti.
Bu senede Adüdü'd-Devle'nin kızı ve halife Tai'in zevcesi vefat etti. Terekesi, kardeşinin oğlu Bahaü'd-Devle'ye gönderildi. Terekede çok miktarda mücevher vardı. Doğrusunu Allah bilir. [96]

Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Fahrü'd-Devle Ebul-Hasan Ali b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh vefat etti. Yerine dört yaşındaki oğlu Rüsten hükümdarlığa geçirildi. Ancak oğlunun yaşı küçük olduğundan ötürü memleket idaresini Fahrü'd-Devle'nin has adamları yürüttüler.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında lügatçı Ebu Ahmed el-Askerî de bulunmaktadır. [97]

Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ubeydullah

Hasan b. Ubeydullah b. Said b. Ahmed el-Askerî. Lügatçıydı, kendi branşında ve hazırladığı eserlerde allame idi. Lüga alanında faydalı eserler verdi. Anlatıldığına göre, Mutezile mezhebine eğilimi vardı. Sahib b. Abbad ve Fahrü'd-Devle onun bulunduğu beldeye geldiklerinde kendisi çok yaşlanmıştı. Sahib, ona şu beyitlerin yazılı olduğu bir mektup gönderdi:
"Bizi ziyarete yanaşmadığınız ve 'Artık zayıfladık, yalnız başımıza gelemeyiz" dediğiniz zamanda biz,
Uzak diyarlardan sizi ziyarete geldik.
içinde bakireler ve bekaretini kaybetmiş olan kadınların bulunduğu nice menzillerimiz vardır.
Soruyoruz size, bizi ağırlayacak yeriniz var mıdır?
Uzunca bir süre kaldığımız halde bizden usanmayacağınız ve uyuklayarak bıkkınlık göstermeyeceği bir eviniz var mıdır?
İbn Reşid'in kızını tekeffül ettim. Sanki o beni kendisine benzetmeye ve beni sıkıntılı hale koymaya kasdetmiştir.
Akıllıca bir işe niyetlendim ama buna güç yetiremiyorum. Kervan ile hareketin arasına engel olmuştur."
Bu mektubu okuduktan sonra Hasan b. Ubeydullah, katırına zorlukla bindi ve Sahib b. Abbad'm bulunduğu yere gitti. Onu kend çadırında vezirlik işleriyle meşgul halde gördü. Bir tepeye çıktı, sonra olanca sesiyle şöyle bağırdı:
"Güzel kokular saçan çadırın bana kapalı olduğunu görüyorum.
Uzun süreden beri o kapının kilidini açamadım.
Sanki arası, arzedilen bir firdevs cennetidir.
Ama benim temiz bir amelim yok ki oraya girebileyim."
Sahib onu duyunca: "Ey Ebu Ahmed! Bu cennete girebilirsin. Çünkü senin daha önce işlediğin temiz amellerin vardır." dedi Hasan b. Ubeydullah çadıra girdiğinde Sahib ona ihsanda bulundu.

Hasan b. Ubeydullah, bu senenin terviye (8 zilhicce) gününde vefat etti.
İbn Hallikan dedi ki: "Hasan b. Ubeydullah, hicri 293. senenin şevval ayının onaltısmda perşembe günü doğmuş ve hicretin 382. senesinin zilhicce ayının yedisinde cuma günü vefat etmiştir." [98]

Abdullah B. Muhammed B. Abdullah

Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Ubeydullah b. Ziyad b. Mehram. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Şairdi İbn Sellal diye tanınır, çünkü dedesi halifelerden birine kar hediye etmiş, o halifenin nezdinde itibar sahibi olmuş ve karcı anlamına gelen Sellac adıyla meşhur olmuştu.
Sözünü ettiğimiz Ebü'l-Kasım Abdullah b. Muhammed, Bağa-vî'den ve İbn Said ile Ebu Davud'dan hadis dinledi. Tenuhî Ezherî, Akikî ve diğer hadis hafızlarından rivayetlerde bulundu.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu bazı muhaddisler onu itham etmişler ve onun senetler terkib edip kişiler adına hadis uydurduğunu söylemişlerdir."
Abdullah b. Muhammed, bu senenin rebiyülevvel ayında ani bir ölümle vefat etti. [99]

İbn Zevlak

Hasan b. İbrahim b. Hüseyin b. Hasan b. Ali b. Huld b. Raşid b.
Ubeydullah b. Süleyman b. Zevlak. Künyesi, Ebu Muhammed el-Mıs-rî'dir. Hadis hafızıdır. Mısır kadılarıyla ilgili, Ebu Öme Muhammed b. Yusuf b. Yakub el-Kindî'nin kitabının zeyli olarak bir kitap tasnif etti. Bu eserim hicretin 246. senesine kadar tamamladı. İbn Zevlak, Kadı Bekkar'ın eserine de bir zeyl yazdı ve bunu hicretin 386. senesine kadar tamamladı ki bu zaman Muhammed b. Numan'm zamanıydı. Bu zat Fatımîlerin kadısı idi. "el-Belağ" adlı eserin musannifidir. Bu eserinde Kad Bakillanî'ye reddiyelerde bulunmuştu. O, Abdülaziz b. Numan'm kardeşidir. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Zevlak, bu senenin zilkade ayının sonlarında seksenbir yaşında vefat etti. [100]

İbn Batte Ubeydullah B. Muhammed

İbn Batte Ubeydullah b. Muhammed b. Himran. Künyesi Ebu Ab-dillah el-Akberî'dir. İbn Batte namıyla meşhur olmuştur Hanbeli âlimlerindendir. Çeşitli ilimlere dair yüklü bilgilerle mücehhez birçok eserin sahibidir. Bağavî'den, Ebu Bekir en-Nisaburî'den, İbn Said'den ve çeşitli memleketlerdeki birçok âlimden hadis dinledi. Aralarında bulunduğu bir hadis hafızları topluluğu da kendisinden rivayetlerde bulundular. Birçok imam onu övdü. İyiliği emredip kötülüğü yasaklayan kimselerdendi.
Adamın biri rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüş ve şöyle demiş:
- Ey Allah'ın Rasülu, mezhepleri karıştırdım. Hangisine gireceğimi bilemez hale geldim ne yapayım?
- Ebu Abdillah İbn Batte'nin yoluna koyul!
Sabah olunca adam bu rüyasını kendisine müjdelemek için İbn Batte'nin yanına gitti. İbn Batte, adamı görünce gülümseyerek daha adam konuşmadan kendisine üç kez: "Rasûlullah (s.a.v.) doğru söylemiştir." dedi.
Hatib Bağdadî, İbn Burhan el-Luğavî adıyla meşhur üstadı Ab-dülvahid b. Ali el-Esedî'nin İbn Batte'yi eleştiren ve on cerheden bazı sözleri nedeniyle kendisi de İbn Batte'yi eleştirmiş, onun aleyhinde konuşmuştur. Öte yandan İbn Cevzî de İbn Batte'yi savunmak için bazı üstadlanna dayanarak Hatib Bağdadî'nin eleştirisini yapmıştır. İbn Ebi'1-Vefa b. Ukayl'in ifadesine göre İbn Burhan, Mürcie'den ve Mutezile'den biridir. Ona göre kafirler Cehennem'de ebedi kalmayacaklardır. Mürcie ve Mutezile mezhebinin mensupları böyle demişlerdir. Ancak bu görüşlerine sebep olan husus şudur: Cehennem'de ebedi kalmanın manası azablandırmak değil, intikam almak olur. Bunun ise ilahi adaletle uyuşan bir anlamı yoktur. Kaldı ki Cenâb-ı Allah; kendisinin bağışlayıcı, esirgeyici ve merhamet edenlerin en fazla merhamet edeni olduğunu söylemiştir. Bundan sonra İbn Ukayl b. Burhan'a reddiyelerde bulunmaya başladı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Böyle birini cerhetmek nasıl kabul edilebilir?" Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî, senediyle birlikte İbn Bat-te'den rivayette bulunarak onun Mucem'i, Bağavî'den duyduğunu söylemiş, ayrıca ispat edenin inkar edene nispetle öncelikli olduğunu
bildirmiştir.
Hatib Bağdadî dedi ki: Abdülvahid b. Burhan İbn Batte tariki ile Enes'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İlim taleb etmek her müslümana farzdır."
Hatib dedi ki: «Bu, İmam Malik'in rivayet ettiği hadise göre batıldır ve İbn Batte'ye nisbet edilir.»
4 İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Buna iki vecihle cevap verilebilir: Birincisi şu ki; bu hadis İbn Burhan'ın el yazısı ile görülmüştür. el-Kıdh adlı eserde Hatib der ki: "Kendisi başlangıçta üstadım olan İbn Batte'den ilim öğrenmiştir."
İkinci veçhe göre; îbn Burhan, icmaa muhalif şekilde eleştiride bulunmuş ve İbn Batte'yi tenkid etmiştir. Büyük âlimlerden

nakledildiğine göre salih ve duası müstecap olan bir kimse hakkında eleştiride bulunmak nasıl kabul edilebilir? Hevesimize esir olmaktan Allah'a sığınırız.» [101]

Ali B. Abdülaziz B. Müdrik

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Berdaî'dir. Ebu Hatim'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Büyük serveti vardı, ama dünyay terketti, ahirete yöneldi. Mescidde itikafa girdi. Çok namaz kılan ve ibadet eden bir kimseydi. [102]

Fahrü'd-Devle B. Büveyh

Fahrü'd-Devle b. Büveyh Ali b. Rüknü'd-Devle Ebu Ali Hasan b. Büveyh ed-Deylemî. Rey şehrine ve oraya bağlı mıntıkalar hakim oldu. Kardeşi Müeyyedü'd-Devle vefat ettiğinde vezir İbn Abbad ona mektup yazarak idare merkezine çabucak gelmesini istedi. O da oraya hemen gitti. Vezir İbn Abbad, kardeşinin vefatından sonra onu hemen hükümdarlığa geçirdi. Fahrü'd-Devle de İbn Abbad'ı vezirlikte bıraktı.
Fahrü'd-Devle, kırkaltı yaşında vefat etti. Bu ömrünün onüç sene on ay yedi gününü hükümdarlıkta geçirdi. Büyük bir serve bıraktı. Altınlar 3.000.000 dinara yakındı. Bıraktığı mücevherler 15.000 parça kadardı ve değeri 3.000.000 altın dinara yakındı. Ayrıca 1.000.000 dinar ağırlığında altın kaplar, 3.000.000 dirhem ağırlığında gümüş kaplar, 3.000 yük kumaş ve elbise, 1.000 yük ağırlığında silah, 1.500 yük ağırlığında hah ve mefruşat ve de sayılamayacak derecede hükümdarlara layık çeşitli eşyalar bıraktı.
Bununla beraber öldüğü gece malını elde edemediler. Kefenini dahi ancak mescitte mücavir olarak bulunan bir adamın elbisesinden kesip biçerek hazırladılar. Onu bir tarafa bırakıp yeni hükümdarı işbaşına geçirmekle meşgul oldular. Nihayet kendisinden sonra oğlu Rüstem hükümdarlığa geçti. Bu arada onun cenazesi kokuştu. Kimse onun yanma artık yaklaşamadı. Onu iplerle bağlayıp kalenin merdivenlerinden sürüdüler. Bİöylece vücudu paramparça oldu. Bu da onun için tam bir ceza idi. [103]

Vaiz İbn Semun

Muhammed b. Ahmed b. İsmail Ebu Hüseyin b. Semun. Salih ve âlimlerden biri olup vaizlik yapardı. Kendisine; hikmetl konuşan adam denilirdi. Ebu Bekir b. Davud'dan ve onun tabakasındaki kimselerden rivayetlerde bulundu. Vaaz ve muamelat hususunda derin vukufu vardı. Keramet ve keşifleri görülmüştür.
Bir gün minberde vaaz verirken alt tarafta Ebu 1-Feth b. Kavvas bulunuyordu ki, o da meşhur salih insanlardandı. Ebü'1-Fetl bir ara uyuklayınca İbn Semun vaazına ara verdi. Nihayet Ebü'1-Feth uyandı, uyandığında İbn Semun ona şöyle sordu:
- Rüyanda Rasûlullah (s.a.v.) mi gördün?
- Evet.
- İşte ben de seni uykundan uyandırmamak için konuşmama ara verdim.
Bir adamın kızı hastalanmıştı, ölmek üzereydi. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördü. Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle dedi: "İbr Semun'un yanma git, evine gelsin, kızın için dua etsin. Allah'ın izniyle kızın şifa bulacaktır."
Sabah olunca adam, İbn Semun'un evine gitti. İbn Semun onu görür görmez ayağa kalktı. Elbiselerini giydi ve onunla birlikte evden dışarı çıktı. Adam onun vaaz meclisine gitmekte olduğunu sanıyordu. Kendi kendine: "Bu davetimi yoldayken kendisine söylerim, evime gelmesini söylerim." diyordu. İbn Semun, adamın evinin önünden geçerken kapıyı açıp içeri girdi. Hasta kızın getirilmesini istedi. Dua etti ve evden ayrılıp gitti. Kız da hemen o anda şifa buldu.
Halife Tai' Lillah, bir gün İbn Semun'a gazablanmış ve onu yakalayıp huzuruna getirmelerini emretmişti. İbn Semun'un başına bir felaket gelmesinden korkuldu. Fakat İbn Semun huzura varır varmaz oturdu ve vaaza başladı. Çoğunlukla Hz. Ali'nin sözlerim nakletti. Halife ağladı, öyle ki hıçkırıkları başkaları tarafından duyuldu. Sonra İbn Semun, ikram görmüş olarak halifenin huzurundan ayrılıp gitti. Sonra halifeye; "Onu çağırdığında gazablanmış olduğunu görmüştük." dediler. Halife şu karşılığı verdi:
"Onun, Hz. Ali aleyhinde konuştuğunu duymuştum ve cezalandırmak istemiştim. Ama yanıma geldiğinde en fazla Hz. Ali'den bahsetti onun sözlerini nakletti. Onun muvaffak bir kimse olduğunu anladım. Bana yeterince vaaz verdi, kalbimde ona karşı duyduğum kini
yatıştırdı."
Adamın biri rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı ve yanı başında Meryem oğlu İsa (a.s.)'i görmüştü. İsa (a.s.) Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Benim /ümmetimde derin âlimler yok mudur? Benim ümmetimde manastır sahipleri yok mudur?" diyordu. O böyle demekte iken, bir ara vaiz İbn Semun da yanlarına gelmişti. Rasûlullah (s.a.v.), onu görür görmez İsa (a.s.)'a: "Senin ümmetinde böyle biri var mıdır?" diye sordu. İsa

(a.s.) da sustu.
İbn Semun hicretin 300. senesinde doğdu ve bu senenin zilkade ayının ondördünde perşembe günü vefat etti. Kendi evine defnedildi.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Defnedilişinden iki sene sonra bulunduğu yerden çıkarılıp Ahmed b. Hanbel mezarlığına nakledildi. İk sene sonra evindeki mezarından çıkarıldığında kefenleri henüz çürüme-mişti. Allah rahmet etsin. [104]

Samanilerin Son Hükümdarı Nuh B. Mansur

Adı, Nuh b. Mansur b. Nuh b. Nasr b. Ahmed b. İsmail'dir. Künyesi, Ebul-Kasım es-Samanî'dir. Horasan, Gazne v Maveraünnehir'e hakim oldu. Onüç yaşındayken hükümdarlığa geçti. Ömrünün yirmi-bir sene dokuz ayını hükümdarlıkta geçirdi. Sonra has adamları onu yakalayıp yerine kardeşi Abdülmelik'i geçirdiler. Sonra da Mahmud b. Sebüktekin, onlara hücum etti ve hükümdarlığı ellerinden aldı.
Samanı sülalesi 160 sene müddetle hüküm sürdü, ama bu senede hakimiyetleri yıkıldı. İş, bundan önce de bundan sonra da Allah'ın elindedir; O'na aittir. [105]

Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed

Ebü't-Tîb Sehl b. Muhammed b. Süleyman b. Muhammed b. Süleyman es-Sa'lukî. Şafiî fıkıhçısıydı. Nisaburlularm imamı ve mıntıkaların şeyhi idi. Meclisine 500 kişi gelirdi ki, bunların ellerinde mürekkep okkaları vardı. Gelenler yazı yazmak için mürekkep okkaları getirirlerdi. Ebü't-Tîb, meşhur rivayete göre bu senede vefat etmiştir. Hafiz Ebu Ya'lâ el-Halilî, "el-İrşad" adlı eserinde dedi ki: "Ebü't-Tîb hicretin 460. senesinde vefat etmiştir." Doğrusunu Allah bilir.[106]

Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta çok miktarda dolu yağdı. Öyle ki; hamamdaki sular bile dondu Hayvanların sidikleri yollarda dondu."
Bu senede Ebu Talib Fahrü'd-Devle'nin halifeye bey'at ettiği, gelen elçiler vasıtasıyla halifeye arzedildi. Halife de bey'atını kabul etti ve ona Mecdü'd-Devle ve Kehfü'1-Ümme lakabını takarak Rey mıntıkasının emirliğine tayin etti. Ayrıca kaftanlar ve sancaklar gönderdi. Aym şekilde Bedir b. Hasneveyh'in de bey'atını kabul etti. Ona Nasi-rüddin ve'd-Devle lakabım taktı. Çok sadaka veren bir kimseydi.
Bu senede İbn Vessab adıyla bilinen ve dedesi Tai'e nisbet edilen Ebu Abdillah b. Cafer, hilafet sarayındaki zindandan kaçıp Batiha'ya gitti. Batiha valisi Mühezzebü'd-Devle onu himaye etti. Sonra Kadir Billah onun gönderilmesini emretti. Zincirler vurulmuş olarak Bağdat'a getirildi ve zindana atıldı. Zindandan tekrar kaçıp Geylan'a gitti. Orada kendisinin Tai' Lillah olduğunu iddia etti. Halk onun sözüne inanıp bey'at ettiler ve Öşürleri ödediler. Diğer hilafet haklarım da yerine getirdiler. Fakat bir ara Geylanlılardan bir kişi Bağdat'a geldi. Durumu sorup onun Tai' olmadığını anladı. Geylan'a döndüğünde durumu anlattı. Böylece Ebu Abdillah'ın durumu bozuldu. Halk onu ter-ketti. O da Geylan'dan ayrılmak mecburiyetinde kaldı.
Bu senede Mısırlıların emiri insanlara haccettirdi. Mekke ve Medine'de Hakim Ubeydî adına hutbe okundu. Allah onu kahretsin. [107]

Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hattabî

Ebu Süleyman Hamed (veya Ahmed) b. Muhammed b. İbrahim b. Hattab el-Hattabî el-Bestî. Önde gelen meşhur şahsiyetlerde ve çok hadis rivayet eden müctehid fakihlerden biridir. "Ma'alimü's-Sünen", "Şerhü'l-Buharî" ve benzeri eserleri vardır. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
"Hayatta olduğun müddetçe bütün insanlarla iyi geçin, idare et; çünkü sen ancak idare etme diyarın dansın.
Başkalarıyla işi geçiştirip idare eden kimse rahatını bulur. İdare etmeyen ise kısa süre sonra pişmanlıklarla arkadaş olur."
Hattabî, bu senenin rebiyülevvel ayında Best şehrinde vefat etti. İbn Hallikan böyle demiştir. [108]

Hüseyin B. Ahmed B. Abdullah

Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Bekir b. Abdullah es-Sayrafî. Büyük hadis hafızıdır. İsmail es-Saffar'dan İbn Semmak'dan, Neccad'dan Haldî'den ve Ebu Bekir eş-Şaşî'den hadis dinledi. İbn Şahin, Ezherî ve Tenuhî de kendisinde hadis dinleyip rivayet ettiler. Ezheri'nin ifadesine göre kendisi; Hüseyin b. Ahmed'in yanına gitmiş, önünde büyük hadis cüzleri görmüştü. "Bir senedi okuyacağı zaman ezbere okurdu. Bir metni okuyacağı zaman da senediyle birlikte ezbere okurdu ve ben bu durumunu defalarca gördüm." demiştir.
Bütün rivayet ettiği hadisleri sened ve metinleriyle kitaplarında olduğu gibi eksiksizce ezbere okumuştur.
Sika bir ravi idi. Onu çekemeyenler, onun aleyhinde konuştular.
Hatib Bağdadî'nin ifadesine göre; İbn Fevaris onu, hadis üstadla-rından dinlediği hadislere ilave yapmakla ve hadislere sened kısmında bazı kişilerin adlarını eklemekle, maktu hadisleri muttasılmış gibi göstermekle itham etmiştir. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmiş-bir yaşında vefat etti. [109]

Samsametü'd-Devle

Samsametü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle. Fars diyarının valisi idi. Amcası oğlu Ebu Nasr b. Bahtiyar ona karşı harekete geçip ayaklandı. Samsametü'd-Devle, amcası oğlunun önünden kaçıp bir Kürt cemaatına sığındı. Bunlar onu alıp beldelerine götürürlerken hazinesine el koydular, eşyalarını elinden aldılar. Sonra Ebu Nasr b. Bahti-yar'ın adamları gelip onu yakalayarak öldürdüler. Başını kestiler ve Ebu Nasr'a götürdüler. Ebu Nasr, huzuruna onun kesik başını koyduklarında, bu kesik başına bakarak: "Bu, senin babanın açtığı bir çığırdır." dedi.
Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında meydana geldi. Samsa-me'nin başı kesildiğinde kendisi otuzbeş yaşındaydı. Ömrünün dokuz sene birkaç ayını hükümdarlıkta geçirmişti. [110]

Abdülaziz B. Yusuf El-Hattan

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Adüdü'd-Devle'nin inşa katipliğini yapmış, sonra onun oğlu Bahaü'd-Devle'ye beş ay müddetle vezirlik yapmıştır. Konuşması şiir gibiydi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. [111]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. İbrahim Ebü'1-Feth. Gulam eş-Şenbuzî diye bilinir. Kıraat âlimi olup tefsiri iyi bilirdi. Anlatıldığına göre o, 50.000 beyit şiir ezberlemiştir. Kur'ân'dan delil niteliğinde birçok ayetleri de ezberinde tutardı. Bununla beraber onun Ebü'l-Hüseyin b. Şenbuz'dan yaptığı rivayetlerinde kusurlar bulunduğunu söyleyerek kendisini eleştirmişlerdir. Darekutnî, onun aleyhinde konuşmuştur.
Muhammed b. Ahmed, bu senenin safer ayında vefat etti. Hicretin 331. senesinde doğmuştu. [112]

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Horasan ülkesine hücum etti. Hükümdarlığı Samanilerin elinden aldı. Bu senede ve bundan önceki senelerde onlarla defalarca savaştı. Nihayet onların adlarını ve cisimlerini o bölgeden tümüyle silip yok etti. Samani hakimiyeti sona erdi. Bundan sonra Mahmud b. Sebüktekin, Maveraünnehir'deki büyük Türk hakanı Faik'in ölümünden sonra Türk hükümdarı ile savaşmaya azmetti. İkisi arasında çeşitli hadiseler ve savaşlar cereyan etti.
Bu senede Bahaü'd-Devle, Fars ve Huzistan'ı istila etti.
Bu senede Şiîler, kendi iddialarına göre zilhicce ayının onsekizin-ci günü olan Gadir-i Hum gününde etrafı süsleyerek bayram kutlamaları yapmak istediler. Ancak öte taraftan Ehl-i Sünnet'e mensub bazı cahil gruplar da onlarla savaştılar ve bu günde Peygamber (s.a.v.) ile Ebu Bekir hazretlerinin hicret yolunda mağarada kuşatma altına alınmış olduklarını iddia ettiler. Bunlarınki de cahillikti. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ile Hz. Ebu Bekir (r.a.) hicret senesinin rebiyülevvel ayında o mağarada üç gün müddetle ikamet etmişlerdi. Oradan çıktıktan sonra Medine yoluna koyulmuşlar ve sekiz gün sonra Medine'ye girmişlerdi. Medine'ye girişleri ise rebiyülevvel ayının onikisindeydi. Bu kesin olarak bilinen bir husustur. Şiîler, aşura gününde Hz. Hüseyin'in matemini tutmak istediklerinde yine Ehl-i Sünnete mensub cahil bir grup onlara karşılık verdiler ve muharremin onikinci gününde Mus'ab b. Zübeyr'in öldürüldüğünü iddia ederek Şiilerin Hz. Hüseyin'e yaptıkları gibi onlar da Mus'ab b. Zübeyr'e matem tuttular. Şiilerin Hz. Hüseyin'in mezarını ziyaret edişleri gibi bunlar da Mus'ab b. Zübeyr'in mezarım ziyaret ettiler. Bu da bid'ata bid'atla karşılık vermektir. Oysa bid'at ancak sahih sünnetle ortadan kaldırılabilir.
Bu senede semayı kalın bulutlar kapladı. Fırtınalar esti. Şiddetli şekilde dolular yağdı. Öyle ki, Bağdat'ın birçok hurmalıkları telef oldu ve bu hurmalıklar ancak iki sene sonra normal ürün verebildiler.

Bu senede Irak kafilesini Şerif Rıza ile Murtaza hacca götürdüler. Ancak Arabilerin emiri İbn Cerrah onları tutukladı. Onlar da kendi paralarından 9.000 dinar fidye vererek kendilerini kurtardılar. [113]

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesinde ' Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zahid B. Abdullah

Zahid b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. İsa es-Serahsî.
Kurra, fakih ve muhaddisti. Horasan'da kendi asrının şeyhi idi. İbn Mücahid'in kıraatına göre okudu.
Şafiîlerin imamı Ebu İshak el-Mervezî'den fıkıh Öğrendi. Ebu Bekir b. el-Enbarî'den lügat, edebiyat ve nahiv öğrendi. B
senenin rebiyülahir ayında doksanaltı yaşında vefat etti. [114]

Abdullah B. Muhammed B. İshak

Abdullah b. Muhammed b. İshak b. Süleyman b. Muhalled b. İbrahim b. Mervez Ebü'l-Kasım. İbn Habbabe adıyla meşhu olmuştur.
Bağavî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan ve bunların tabakasındaki kimselerden rivayetlerde bulunmuştur. Sika, güvenilir ve sened-leri sağlam olan bir ravi idi.
Hicretin 299. senesinde Bağdat'ta doğdu ve bu senenin cemaziye-levvel ayında, doksan yaşında vefat etti. Cenaze namazını Şafiîlerin şeyhi Ebu Hamid el-İsferayinî kıldırdı. Mansur Camii mezarlığına defnedildi. [115]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/492-493.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/493-494.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494-495.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/495-496.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/496.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/496-497.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497-498.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/498.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/498-500.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/500.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502-503.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503-504.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504-505.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506-509.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/509-510.

[35] Kürr: Irak bölgesine ait bir ölçek. Altı eşek yükü kadardır. (Çeviren)

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/510.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/510-511.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/512.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/512-513.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/513.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/513.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/514.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/514.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515-516.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/516.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/516-517.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/519.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520-521.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522-525.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525-526.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/526-527.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/527.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/527-528.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/528.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/529.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/529-530.
[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/530.
[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/530-531.
[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531.
[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531.
[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531-532.
[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/532.
[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/532-535.
[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/535.
[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/536.
[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/536-537.
[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/537-538.
[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/538.
[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.
[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.
[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.
[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540.
[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540.
[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540-541.
[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/541-542.
[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/542.
[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/542-543.
[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/543.
[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/543-544.
[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/544-545.
[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/545.
[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/545-546.
[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/546-547.
[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/547.
[106] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/547-548.
[107] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/548.
[108] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/548-549.
[109] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/549.
[110] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/549.
[111] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550.
[112] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550.
[113] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550-551.
[114] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/551.
[115] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/551.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESÎR

Çelik YAYINEVİ

Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesi
Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed
Ubeydullah B. Osman B. Yahya
Hüseyin B. Muhammed B. Halef
Abdullah B. Ahmed
Ömer B. İbrahim
Muhammed B. Abdullah B. Hüseyin
Muhammed B. Ömer B. Yahya
Üstad Ebü'l-Fütuh Bürcuvan
Cerirî
İbn Faris
Ümmü Selame
Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesi
Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cafer B. Fadl B. Cafer
Şair İbn Haccac
Abdülaziz B. Ahmed B. Hasan El-Cezerî
İsa B. Vezir Ali B. İsa
Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesi
Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Cinnî
Ali B. Abdülaziz
Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesi
Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Ahmed B. Muhammed
Tâî1 Lillah Abdülkerîm B. Muti
Muhammed B. Abdurrahman B. Abbas B. Zekeriya
Muhammed B. Abdullah
Meymune
Hicretin Üçyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebualiel-İskâfî
Hicretin Üçyüzdoksanbeşinci Senesi
Hicretin Üçyüzdoksanbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Ahmed B. Musa B. Cafer
Muhammed B. Ebi İsmail
Ebu Hüseyin Ahmed B. Faris
Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesi
Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Said El-İsmailî
Muhammed B. Ahmed
Ebu Abdillah B. Mendeh
Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesi
Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdüssamed B. Ömer B. İshak
Ebü'l-Abbas B. Vasıl
Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesi
İbn Mes'ud'un Mushafının Yakılması
Komame Kilisesi'nin Tahrib Edilmesi
Hicretin Üçyüzdoksansekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Muhammed El-Bacî
Abdullah B. Ahmed
Şair Bebğa
Muhammed B. Yahya
Bedîüzzaman
Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesi
Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullah B. Bekr B. Muhammed B. Hüseyin
Muhammed B. Ali B. Hüseyin
Ebü'l-Hasan Ali B. Ebi Said
Halife Kadir Billah'ın Annesi Temenna
Hicretin Dörtyüzüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Nakip Ebu Ahmed El-Musevî
Haccac B. Hürmüz Ebu Cafer
Ebu Abdillah El-Kummî
Ebü'l-Hüseyinb.Refa
Hicretin Dörtyüzbirinci Senesi
Hicretin Dörtyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Muhammed B. Ubeyd
Vezir Amidü'l-Cüyuş
Halef El-Vasıtî

Ebu Ubeyd El-Herevî
Ali B. Muhammed B. Hüseyin
Hicretin Dörtyüzikinci Senesi
Bağdat İmamları Ve Âlimlerinin Fatımîlerin Nesebini Eleştirmeleri
Hicretin Dörtyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Hasan B. Ali
Osman B. İsa Ebu Amr El-Bakillanî
Muhammed B. Cafer B. Muhammed
Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed
Hicretin Dörtyüzüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ali Ebül-Hasan El-Leysî
Hasan B. Hamid
Hüseyin B. Hasan
Feyruz Ebu Nasr
Kabus B. Veşmgir
Kadı Ebu Bekir El-Bakillanî
Muhammed B. Musa B. Muhammed
Hafız Ebü'l-Hasan Ali B. Muhammed
Hafız İbn Farazî
Hicretin Dörtyüzdördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ahmed
Ali B. Said El İstahrî
Hicretin Dörtyüzbeşinci Senesi
Hicretin Dörtyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bekir B. Sazan B. Bekir
Bedir B. Hasneveyh B. Hüseyin
Hasan B. Hüseyin B. Hamkân
Abdullah B. Muhammed B. Abdullah B. İbrahim
Abdurrahman B. Muhammed
Ebu Nasr Abdülaziz
Abdülaziz B. Ömer
Hakim En-Nisaburî
Hicretin Dörtyüzaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebu Hamid El-İsferayinî
Ebu Ahmed El-Farazî
Şerif Rıza
Badis B. Mansur El-Himyerî
Hicretin Dörtyüzyedinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Yusuf B. Dost
Vezir Fahrü'l-Mülk
Hicretin Dörtyüzsekizinci Senesi
Hicretin Dörtyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şebaşî Ebu Nasr
Hicretin Dörtyüzdokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Recâ B. İsa B. Muhammed
Abdullah B. Muhammed B. Ebi Allan

Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesi

«enede Sicistan diyarında bir altın madeni bulundu. Bu ma- v!,v«lar gibi çukurlar kazıyorlar ve som altın çıkarıyorlardı.
bu denede Fars diyarının emiri Ebu Nasr b. Bahtiyar öldürüldü. un iilkevi Bahaud-Devle istila etti.
R ı İenede halife Kadir Billah, Vasıt şehrinin ve kazalarının kadı-- Fbu Hazim Muhammed b. Hasan el-Vasıtî'yi tayin etti.
Tayin f fmatı hilafet sarayında okundu. Halife Kadir Billah ona uzun ve riizel bir tavsiye yazısı yazdı. Bu tavsiyeyi el-Muntazam adlı eserinde ftmu 1-Cevzî nakletmiştir ki, bu tavsiyede öğütler, emirler, yasaklar vardı ve bunlar cidden güzel şeylerdi. [1]

Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ebi Musa Ebu Bekir el-Haşimî. Malikî nkıhçısıydı.
Medain'de ve diğer şehirlerde kadılık yaptı. Mansur Camiinde hatiplik yaptı. Çok hadis dinledi. Büyük bir cemaat kendisinder

rivayetlerde bulundu. Darekutnî de ondan rivayetlerde bulunmuştur, iffetli, nezih, sika, dindar bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında yetmişbeş başında vefat etti. [2]

Ubeydullah B. Osman B. Yahya

Künyesi, Ebü'l-Kasım ed-Dakkak'tır. İbn Hanifa diye bilinir.
Allame Kadı Ebu Ya'lâ b. Ferrâ dedi ki: "Hanifa onun dedesinin adıdır. Hanifa değil de Halifa şeklinde rivayet edenler de olmuştur. Çağlam bir sema' (işitme) yoluyla hadis dinlemiştir. el-Ezherî de kenesinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika, güvenilir, güzel ahlaklı bir seydi. Onun gibi birini göremedik." [3]

Hüseyin B. Muhammed B. Halef

Hüseyin b. Muhammed b. Halef b. Ferrâ. Kadı Ebu Ya'lâ'nın babasıdır. Salih ve fakih bir kimseydi. Ebu Hanife mezhebine mensuptu. Hadisi senetleriyle rivayet etti. Oğlu Ebu Hazim Muhammed b. Hüseyin de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur [4]

Abdullah B. Ahmed

Abdullah b. Ahmed b. Ali b. Ebi Talib el-Bağdadî. Mısır'a gitti. Orada hadis rivayet etti. Hafız Abdülgani b. Said el-Mısrî kendisinden hadis dinledi. [5]

Ömer B. İbrahim

Ömer b. İbrahim b. Ahmed Ebu Nasr. Kettanî adıyla meşhur olmuştur. Kurradır. Hicretin 300. senesinde doğdu. Bağavî'den İbn Mücahid'den ve İbn Said'den rivayetlerde bulundu. Ezherî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika güvenilir ve salih bir kimseydi. [6]

Muhammed B. Abdullah B. Hüseyin

Muhammed b. Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah b. Harun. Künyesi, Ebu Hüseyin ed-Dakkak'tı. îbn Ahi Mimi diye meşhur olmuştur. Bağavî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bir cemaat da kendisinden hadis dinleyip rivayet etmiştir. İhtiyar biri olmakla birlikte doksan yaşında vefat edinceye kadar hadis yazmaya devam etti. Sika, güvenilir, dindar, faziletli ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Bu senenin şaban ayının yirmisekizinde cuma gecesi vefat etti. [7]

Muhammed B. Ömer B. Yahya

Muhammed b. Ömer b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Alevilerin şerifi Ebu 1-Hüseyin diye bilinir. Kû-felidir.
Hicretin 315. senesinde doğdu. Ebü'l-Abbas b. Ukde'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bağdat'a yerleşti. Çok malı, çiftliği büyük bir geliri ve hizmetçileri vardı. Yüksek himmet sahibi bir kimseydi. Zamanında Talibilerin lideriydi.
Adüdü'd-Devle, bir zamanlar onun malını müsadere etti. Mallarının büyük bir kısmına el koydu ve onu zindana attı. Sonra Şerefü'd- b Adüdü'd-Devle serbest bıraktı. Daha sonra Bahaü'd-Devle ^ f 000 000 dinar para cezasına çarptırdı ve zindana attırdı. Arka-olU\ qerbest bırakıp Bağdat naipliğine atadı. Anlatıldığına göre, Sin med b. Ömer'in geliri yıllık 2.000.000 dinar tutarında idi. Cid-K^ bir itibar sahibi idi. [8]

Üstad Ebü'l-Fütuh Bürcuvan

Fatımîlerden Aziz Hakim'in iktidarı döneminde Mısır yönetimde tır Kahire'deki Harret-ü Bürcuvan ona nisbet edilir.
h leri Aziz b. Muiz'in kölesiydi. Sonra Hakim'in yanında sözü ge-rlf emri dinlenen bir devlet büyüğü haline geldi. Daha sonra öldü-Ç"lmesi emredildi. Sarayda Emir Reydan tarafından öldürüldü. Ba-bu 1-Fütuh dışındaki Reydaniye bu emire nisbe edilir. Emir Reydan, karnına bir bıçak saplayarak onu öldürmüştü. Ebü'l-Fütuh Bürcuvan cok miktarda eşya ve kumaşı tereke

olarak bıraktı. Terekesi arasında 1 000 tane beydaki kumaşından yapılmış şalvar ve 1.000 ipek uçkur vardı. İbn Hallikan böyle demiştir. Hakim, onun Öldürülmesinden sonra yerine komutan Cevher'in oğlu Hüseyin'i atadı. [9]

Cerirî

Muafa b. Zekeriya b. Yahya b. Hamid b. Hammad b. Davud Ebu Ferec en-Nahrevanî. Kadılık yapmıştır. îbn Tarrar el-Cerir diye bilinir. Çünkü İbn Cerir et-Taberî'nin talebesidir. Onun mezhebine, meşrebine tabi olmuştur. Ona nisbet edilir. Bağavî'den, İbn Said'den ve başkalarından hadis dinledi. Bir cemaat da kendisinden rivayette bulundu. Sika, güvenilir, âlim faziletli, çok edebli ve çeşitli ilimlerden haberdar bir kimseydi. Birçok eserleri vardır. "el-Müsemma bi'1-Celis ve'1-Enis" adlı kitap ona aittir. Bu kitabında faydalı birçok bilgiler vardır.
Şafiî imamlarından Şeyh Ebu Muhammed el-Bakillanî şöyle derdi: Muafa bir meclise gelince bütün ilimler de oraya gelmiş olur. Bir iŞi mahnm üçte birinin insanların en âlimine verilmesini vasiyet ederse, o malın Muafa'ya verilmesi vacip olur."
Bir başkası dedi ki: «Faziletli insanlardan oluşan bir cemaat, re-ı birinin evinde toplandılar, aralarında Muafa da vardı. "İlim-den biri üzerine müzakere yapalım mı?" diye birbirlerine sordular. ^unun üzerine Muafa, kütüphanesinde çok kitaplar bulanan ev sayi-ne: Kölene söyle de falan falan kitapları bize getirsin, o kitaplar .,, e müzakere yapalım." dedi. Mecliste hazır bulunanlar onun Ş ilimlere vakıf olduğunu görünce hayret ettiler.»
Hatib Bağdadî dedi ki: «Şeyh Ebu Tîb et-Taberî, bize şu şiiri okudu ve bunun Muafa tarafından kendi nefsine hitaben söylendiğini bildirdi:
"Bak hele sen, beni kıskanana de ki:
Kime karşı edepsizlik ettiğini biliyor musun sen?
Sen, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a karşı edepsizlik ettin!
Çünkü sen onun bana bahşettiği şeye razı olmuyorsun.
Beni kıskandığın için bana daha fazla vererek beni mükafatlandırdı.
Ve hayır taleb etmenin yollarım sana karşı kapattı."»
Cerirî, bu senenin zilhicce ayında, seksenbeş yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [10]

İbn Faris

"el-Mücmel" adlı eserin sahibidir. Bu senede vefat etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o hicretin 395. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [11]

Ümmü Selame

Kadı Ebu Bekir Ahmed b. Kamil b. Halef b. Şenhara'mn kızıdır. Ümmü Feth künyesini de taşır. Muhammed b. İsmail en Naslanî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ezherî, Tenuhî, Ebu Ya'lâ b. Ferrâ ve diğerleri de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Dindarlığı, fazileti ve hanımefendiliği hususunda birçok kimseler onu övdüler. Hicretin 298. senesinin receb ayında doğdu. Bu senenin yine receb ayında doksaniki yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [12]

Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesi

Bu senede halife Kadir Billah, kendisinden sonraki dönem için oğlu Ebü'l-Fadl'ı veliaht tayin etti ve onun için veiiahdlık bey'atı aldı. Ayrıca minberlerde, kendisinden sonra oğlu Ebü'l-Fadl'a da dua edildi. Ebü'l-Fadl'a Galip Biîlah lakabı takıldı Veliahd tayin edildiğinde Galip Billah sekiz sene birkaç aylık yaşma henüz ulaşmıştı. Ama halifeliğe geçemedi.
Bunun sebebi de şuydu: Abdullah b. Osman el-Vakıfî adında biri, Türk illerinin bazı mıntıkalarına gitti. Kadir Billah'ın kendisini velitayin ettiğini iddia etti. O mıntıkalarda onun adına hutbe
h rnaya başladılar. Halife Kadir Billah, bu durumdan haberdara Abdullah b. Osman'ı yakalatmak istedi. Bunun için adamlar
- 'derdi. O da çeşitli yerlere kaçtı. Artık hükmü geçmez oldu. Sonra
fkümdarlardan biri onu yakalayıp bir kalede zindana attı ve ölün-kadar orada kaldı. Bu nedenle halife Kadir Billah oğlu Ebü'l-Fdl'a veiiahdlık bey'atı aldırdı. Bu senenin zilkade ayının onsekizin-
,a Derşembe günü Emir Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah doğdut te halifelik ileride buna nasip olacaktı. Bu, halife Kair
Biemril-Bu senede Emir Hüsamu d-Devle, Enbar şehrinde Mukalled b, Müseyyeb'i bir suikast yaparak öldürdü. O beldelerd namı yayıldı, sanı yüceldi. Memlekette söz sahibi oldu. Ama kaçınılmaz kader gelip çattı ve Türk kölelerinden biri onu öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Karvaş geçti.

Bu senede insanlara Mısırlılar haccettirdiler. [13]

Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cafer B. Fadl B. Cafer

Cafer b. Fadl b. Cafer b. Muhammed b. Furat Ebul-Fadl. İbn Hanzabe diye bilinir. Vezirlik yapmıştır. Hicretin 308. senesinde Bağdat'ta doğdu. Mısır'a gidip yerleşti. Orada Kâfur el-İhşid'e vezirlik yaptı. Babası da Muktedire vezirlik yapmıştı Muhammed b. Harun el-Harezmî'den ve onun tabakasındaki Bağdatlılardan hadis dinledi. Bağavî'nin rivayet ettiği hadisler işitti, ama onun yanında bulunamadı. Onun rivayet ettiği hadisleri bana ulaştıranı zengin ederim." aedi. Mısır'da hadis yazdırmak için bir meclis düzenlemişti. Bu ne-
enledir ki, Darekutnî Mısır'a gitmiş, onun yanında konuk olmuş ve onun için Müsned hazırlamıştı. Böylece büyük bir serve sahibi oldu.
arekutnî ve diğer büyük hadisçiler kendisinden rivayetlerde bulun-
u ar. Cafer b. Fadl'ın güzel şiirlerinden biri şudur:
n ersini zelil kılan, aslında ona hayat verir, neşelendirir, geceyi ona kızarak geçirmiş olmaz. Rüzgarların esintisi şiddetlenince; adece ağaçların tepelerine vurur."
fat ntıHallikan dedi ki: "Cafer b. Fadl, bu senenin safer ayında ve Bu senenin rebiyülevvel ayında sekseniki yaşında vefa etti. Ku-rafe mezarlığına defnedildi, veya kendi evine defnedildi diyenler de vardır. Medine-i Nebeviye'de kendisi için bir ev satın aldığı ve arasının kendisine bir türbe olarak hazırlandığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Oraya nakledildiğinde daha önce hayatta iken kendilerine ihsanda bulunmuş olduğundan ötürü eşraf, cenazesini karşılamaya geldi. Cenazesini, Ka'be'nin etrafında dolaştırarak tavaf ettiler, sonra Arafat'a götürerek vakfe yaptırdılar. Daha sonra Medine'ye geri getirip türbesine defnettiler. [14]

Şair İbn Haccac

Hüseyin b. Ahmed b. Haccac Ebu Abdillah. Şakacı ve müstehcen kelimeler kullanan bir şairdi. İnsanın dili onun şiirlerin telaffuz etmekten, kulakları da dinlemekten haya ediyor.
Babası büyük amillerdendi. Kendisi de İzzü'd-Devîe'nin zamanında Bağdat muhtesipliği yaptı. Bu muhtesiplik için altı veki tayin etti. Kendisi müstehcen şiirler yazmakla meşgul oldu. Yalnız şunu belirtelim ki; lafız bakımından şiiri sağlamdır. Son derece rezil-rüsvay manalar içeren kelimeleri dizme hususunda büyük kabiliyeti olduğunu şiirleri gösteriyor. Bir defasında Mısır hükümdarını övmüş, hükümdar ona 1.000 dinar armağan göndermişti.
İbn Hallikan, onun Bağdat muhtesipliğinden azledilerek yerine Ebu Said el-İstahrî'nin atandığını söylemekteyse de bu, itiba edilmeyecek zayıf bir kavildir. Çünkü Ebu Said, hicretin 328. senesinde vefat etmiş bir kimsedir. Hal böyle olunca nasıl olur da İbn Haccac muhtesiplikten azledilir de yerine Ebu Said el-İstahrî atanır? Bu, ortaya atılması imkânsız bir iddiadır. Ayrıca şu da var ki, İbn Haîli-kan'm kendisi şair İbn Haccac'ın bu senede; Istahrî'nin de hicri 328. senede vefat ettiğini söyleyen kişidir.
Şerif Rıza, İbn Haccac'ın güzel şiirlerini bir divanda toplamıştır. Vefat ettiğinde o ve diğer şairler İbn Haccac için ağı yakmışlardı. [15]

Abdülaziz B. Ahmed B. Hasan El-Cezerî

Harem kadısı idi. Hilafet sarayında ve diğer yerlerde de kadılık yaptı. Davud'un mezhebine Zahirîliğe mensup bir kimseydi.
Latifeci bir kimseydi. Bir zaman iki vekil mahkeme için huzuruna gelmişlerdi. Duruşma esnasında vekillerden biri ağladı. Kadı ona: "Bana vekaletnameni göster." dedi. Adam vekaletnameyi verdi. Kadı alıp okudu. Sonra vekile: "Müvekkilin kendisi adına ağlama yetkisini sana vermemiş!" deyince mahkemedekiîer güldüler. Vekil de utanarak mahkeme salonundan çıkıp gitti. [16]

İsa B. Vezir Ali B. İsa

b Vezir Ali b. İsa b. Dayud b. Cerrah. Künyesi, Ebü'l-Kasım'-Raedathdır. Babası Ali b. İsa, büyük vezirlerdendi. Kendisi d d"rf Taî'ye kâtiplik yaptı. Çok hadis dinledi. Sema'ı (hadis dinle-vfsahihti. Çok ilimlere vakıftı. Mantıki, felsefeyi ve ilahiyatı iyi ^l Felsefecilerin yolundan gittiği için onu itham ettiler. Güzel biri şudur:
"Nice ölü vardır ki, ilim sayesinde diri kaldı.
Hayatta kalan nice kişi vardır ki, cahillik ve azgınlık nedeniyle

ölü gibidir.
Ebediyete kavuşmak için ılım elde edm. Cahilce bir hayatı Önemsemeyin."

İsa hicretin 302. senesinde doğdu ve bu senede seksendokuz yaşında vefat etti. Bağdat'taki evine defnedildi. [17]

Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Yemimi'd-Devle Mahmud b. Se-büktekin, Hind ülkesine gazaya gitti. Hindistan hükümdarı Caybol büyük bir orduyla Yemimi'd-Devle Mahmud'un üzerine yürüdü. İki taraf şiddetlice savaştılar. Cenâb-ı Hak, Müslümanlara fethi nasib etti. Hintliler hezimete uğradılar. Hükümdarları Caybol esir düştü. Müslümanlar onun boynundar 80.000 dinar değerindeki gerdanlığı aldılar. Ayrıca onlardan çok miktarda ganimet elde ettiler. Birçok beldeleri de fethettiler.
Sonra Müslümanların sultanı Yemimi'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, onu daha da tahkir etmek ve horlamak amacıyla memleketinin ahalisi ve diğer insanlar onu zelil halde görsünler diye Hint hükümdarı Caybol'ı serbest bıraktı. Caybol, kendi üikesine döndüğünde tapmakta oldukları ateşin içine kendini attı ve yandı. Allah ona lanet etsin.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat halkı Hristiyanlara hücum ettiler. Kiliselerini yağmaladılar. Katiatu t-Dakik mmtıkasmda-Ki bu kiliselerini yaktılar. Kilisenin duvarları halkın üzerine yıkıldı. Müslüman kadın erkek ve çocuklardan bir kısmı duvar altında kalarak öldüler.
Bu senenin ramazan ayında Bağdat'ta hırsızlar çoğaldı. Vurgun-r> y^alar> hırsızlık olayları başladı. Fitne yayıldı.
bnü'1-Cezvî dedi ki: «Bu senenin zilkade ayının üçünde pazartesi cesı gökten bir yıldız düştü, etrafı gece boyunca ay gibi aydınlattı.
Sonra ışığı gitti, ama cirmi 2x2 zira' boyutunda göze görünür şekilde dalgalandı. Bir saat sonra da kayboldu."
Bu ayda Horasan hacıları, Hicaz'a gitmek üzere Bağdat'a geldiler. Ancak, bedevilerin o mıntıkalarda fesad çıkardıklarını duydular. Yardımcıları, işlerini yürütecek nazırları olmadığı için geri döndüler. Bu senede doğu eyaletinden hiç kimse hacca gidemedi.
Bu senenin arefe gününde Bahaü'd-Devle'nin ikiz oğulları doğdu. Bunlardan biri yedi sene sonra Öldü. Diğeri, babasından sonra tahta geçti ve Şerefü'd-Devle lakabını aldı.
Bu senede Mısırlılar insanlara haccettirdiler. [18]

Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Cinnî

Ebü'1-Feth Osman b. Cinnî el-Musilî. Nahivci ve lügatçıydı. Nahiv ve lügat ilmine dair elde dolaşan kıymetli eserlerin sahibidir. Cinnî, Rum bir köle idi. Süleyman b. Fehd b. Ahmed el-Ezdi el-Musilî'nin kölesiydi. Onun nesebiyle ilgil şiirlerinden biri şudur:
"Ben nesepsiz de olsam halk arasında ilmim bana bir neseptir.
Kaldı ki ben büyük efendi, asil şahsiyetlere mensubum, nesebim onlardan geliyor.
Onlar Kayserlerdir; konuştuklarında, hadiseler meydana getiren zamanı kahredip çürütürler.
Peygamber onlar için dua etmiştir. Peygamberin duası onlar için şeref olarak yeter."
Ibn Cinnî, Bağdat'ta ikamet etti. Safer ayının ikinci gecesi olan cuma gecesinde vefat edinceye kadar orada ilim dersleri verdi.
Ibn Hallikan dedi ki: «Anlatıldığına göre o, tek gözlü imiş. Bu hususta da şöyle bir şiiri vardır:
"Benden vazgeç, artık benim günahım yoktur. Kötü niyetli olduğumu ispatlayacak bir suçum yoktur. Senin ömrüne yemin ediyorum ki ağlayışım, Diğer gözümü de kaybetme endişesinden Ötürüdür. Seni görmeme korkusu olmasaydı, diğer gözümün de açık kalmasında bir fayda olmazdı."
Bu beyitlerin başkasına ait olduğu, ancak İbn Cinnî tarafından
pti rivayet edilir. Yine onun güzel suretli ama tek gözlü bir kö-Okvkında şöyle güzel bir şiiri vardır: İG h^Onun bir gözü var ki, bütün gözlere değer.
R r gözü var ki, diğer gözler tarafından nazara uğramıştır."»
senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında tanınmış usta . ^ü'1-Hasan el-Cürcanî de vardır. [19]

Ali B. Abdülaziz

Rev kadısı idi. Hadis dinledi. Çeşitli ilimlerde terakki etti. Niha-et insanlar onun ilimde tek olduğunu ikrar ettiler. Onun güzel şiirleri de vardır. Şiirlerinden bazı örnekler sunalım:
"Bana diyorlar ki, sende tutukluk ve inkıbaz vardır.

Onlar sadece zillet ve alçaklık durumundan geri duran bir adamı
görüyorlar.
İnsanları görüyorum ki, kendilerine yaklaşan kimse onların yanında küçülüyor.
İzzeti nefsi kendisine ikramda bulunan kişi; ikram görür, saygınlık kazanır.
İlmin hakkını veremedim. Her bir tamah ortaya çıktığında;
Ben o tamahkarlığı kendim için merdiven yaptım.
Bana bu tamahkarlıktır denildiği zaman dedim ki:
Gördüm ama sıcaklığın kendisi susuzluğu taşıyıp getiriyor.
ilme hizmet hususunda ruhumu müptezel hale getirmedim;
Ki karşılaştığım herkese hizmet edeyim.
Hayır, kendim hizmet görmek için böyle yaptım.
Ben ruhumu bir fidan gibi dikip onu zillet içinde devşirmek bahtsızlığına düşmem.
O zaman cahilliğe uymak, daha akıllıca bir iş olur.
Eğer ilim ehli kimseler ilmi korusalardı, ilim de onları korurdu.
kğer ilmi halk sırasında yüceltselerdi, kendileri de yücelirlerdi, j, Ama umi tahkir ettiler. İlim hakaret görüp küçüldü. Tamahkar-iarıyla ilmin hayat bulacağı yerleri de kirlettiler. Nihayet ilim onla-ra surat astı."
lezzetini eve kapanıp kitaplarla arkadaş oluncaya kadar
damadım.genini nazarımda ilimden daha lezzetli birşey yoktur, ndan başka bir arkadaş da aramıyorum."
"Darlık zamanında nefsin şehvetlerine harcamak üzere mal ve para borç almak istersen;
Kendi nefsinden, depoladığı sabrı sana harcamasını iste ve genişlik zamanını bekle.
Eğer böyle yaparsan zengin olursun.
Ama bunu yapmaya yanaşmazsan,
Bundan sonra elde edemeyeceğin herşey için geniş bir mazeretle karşılaşırsın."

Ali b. Abdülaziz, bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. Tabutu Cürcan'a taşındı. Orada defnedildi. [20]

Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesi

İleride de anlatılacağı gibi bu senede Tai' Lillah vefat etti.
Bu senede Amidü'l-Cüyuş, Şiîleri aşura gününde Hz. Hüseyin'in matemim tutmaktan; Babü'l-Basra ile Babü'ş-Şai mıntıkalarında oturmakta olan cahil Sünnileri de bundan sekiz gün sonra yaptıkları Mus'ab b. Zübeyr'in matemini tutmaktar menetti. İki taraf da bu yasağa riayet ettiler. Hamd ve minnet Allah'adır.
Muharrem ayının sonlarında Bahaü'd-Devle, veziri Ebu Galib Muhammed b. Halefi vezirlikten azletti. Ona 100.000 kaşar dinarı tutarında para cezası verdi.
Bu senenin safer ayının başlarında Bağdat'ta fiyatlar cidden yükseldi. Buğday bulunamaz oldu. Öyle ki, bir ölçek buğday 120 dinara satılır oldu.
Bu senede Amidü'l-Cüyuş, Samarra'ya gitti ve Seyyidü'd-Devle Ebu Hasan Ali b. Mezyed'i huzuruna çağırdı. Senelik 40.00(dinar para vermesini şart koştu. O da bu şarta uyacağım bildirdi ve kendi memleketinin başında kaldı.
Bu senede Mecdü'd-Devle b. Fahrü'd-Devle'nin veziri Ebü'l-Abbas ed-Dabbî, Rey şehrinden kaçarak Bedir b. Hasneveyh'i yanına gitti. Bedir ona ikramda bulundu. Ebü'l-Abbas'in kaçışından sonra Mecdü'd-Devle, vezirliğe Ebu Ali el-Hatîr'i atadı.
Bu senede Mısır Aziz'i Hakim, Dınıaşk ve Şam ordularının başına Ebu Muhammed el-Esved'i naib olarak atadı. Fakat dah sonra bu naibin Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e söven Mağribli bir adamı cezalandırdığını ve onu şehirde teşhir etmek amacıyla dolaştırdığını duydu. Bunun kötü sonucundan korktu ve haber gönderip onu naiblikten azletti. Bir hile ile onu naiblik görevinden uzaklaştırmış oldu.

Bedevilerin yol kesmesi ve hacılara saldırıp mallarını yağmalamaları nedeniyle bu senede Irak'tan kimse hacca gitmedi. [21]

Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Ahmed B. Muhammed

İbrahim b. Ahmed b. Muhammed Ebu îshak et-Taberî. Maliki fi-vdı Bağdat'taki cerh ve ta'dil ehlinin öncülerinden ve kurralatadlarındandı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Darekutnî on-?n 500 cüz dolusu hadis rivayet etmiştir. Alicenâb ve faziletli bir kimse olup ilim ehlinin önde gelenlerinden di. [22]

Tâî1 Lillah Abdülkerîm B. Muti

Bunun hal' edilişi önceki kısımlarda anlatılmış, başından geçenler açıklanmıştı. Bu senenin ramazan bayramı gecesinde yetmişbeş veya yetmişaltı yaşında vefat etti. Ömrünün onyedi sene, altı ay ve beş gününü halifelikte geçirdi. Vefat edince cenaze namazını halife Kadir kıldırdı. Namazını kıldırırken beş tekbir aldı. Memleketin büyükleri cenazeye katıldılar. Cenazesi Rusafe'ye defnedildi. [23]

Muhammed B. Abdurrahman B. Abbas B. Zekeriya

Künyesi, Ebu Tahir el-Muhlis'tir. Büyük rivayet şeyhidir. Bağa-vî'den, İbn Said'den ve birçok kimselerden hadis dinleyip rivayet etmiştir. Berkanî, Ezherî, Hallal ve Tenuhî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika ve salih kimselerdendi. Bu senenin ramazan ayında seksensekiz yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [24]

Muhammed B. Abdullah

Ünyesi' Ebüı-Hasan es-Sülemî'dir. Yüksek tabakadan bir şair-ır' MeŞhur şiirleri, Adüdü/d-Devle ve bazılarına medhiyeler vardır. [25]

Meymune

Kur'ân hafızı ve vaizedir. Bir gün vaaz verir- i elbiseyi göstererek bu elbisesini kırkyedi seneden be- Y6 k'ç değiştirmediğini, kumaşının da annesi tarafından ed"U' k"İŞİ üzerindeki elbiseyi giyinmiş olarak Allah'a isyan
!gı takdirde o elbisenin çabucak eskimeyeceğini söyledi. E U Abdüssanıed> Şöyle bir olay anlatır:
unızın duvarı yıkılmak üzereydi. Anneme: "Bir usta çağıralım da şu duvarı onarsın." dedim. Annem de bir kağıt parçası alıp üzerine bir şeyler yazdı. Sonra o kağıdı duvarın bir yerine yerleştirmemi emretti. Ben de kağıdı alıp o duvarın bir deliğine yerleştirdim. Kağıt orada yirmi sene kaldı. Annem vefat edince kağıdın üzerine neler yazdığını öğrenmek istedim. Kağıdı delikten çıkarıp bakmak istediğimde yere düştü. Kaldırıp baktım, şunlar yazılıydı: "Doğrusu, zeval bulmasın diye gökleri ve yeri tutan Allah'tır." (ei-Fatır, 4i.) Ey gökleri ve yeri tutan Allah'ım, şu duvarı da yıkılmasın diye yerinde tut."»

Bu senede Bahaü'd-Devle, Şerif Ebu Ahmed el-Hüseyin b. Ahmed b. Musa el-Musevî'yi kadilkudatlığa, hac emirliğine v mezalim mahkemesinin başkanlığı ile Talibilerin nakibliğine atadı. Kendisine Ta-hirü'l-Evhad Zevi'l-Menakıb lakabını taktı. Bu atama işi Sirac kentinde yapılmıştı. Atanmayla ilgili yazı Bağdat'a ulaştığında halife Kadir onun kadilkudatlığa atanmasına izin vermedi. Bu nedenle de şerif Ebu Ahmed'in kadilkudatlığı askıda kaldı.
Bu senede Melik Ebü'l-Abbas b. Vasıl, Batıha diyarına hakim oldu. Mühezzebü'd-Devle'yi oradan çıkarıp kovdu. Şehr elinden almak için Zaimü'l-Cüyuş onun üzerine yürüdü, ancak İbn Vasıl, Zaimü'l-Cüyuş'u hezimete uğrattı. Mallarını v eşyalarını yağmaladı. Onun hazine çadırında ele geçirdiği mallar arasında 30.000 dinar ve 50.000 dirhem para da vardı.
Bu senede Irak kafilesi büyük bir şaşaa ve sayılamayacak kadar bir kalabalık halinde Hicaz yoluna koyuldu. Ancak yolda Bedevilerin emiri Usayfir karşılarına çıktı, yollarım kesti. Yanına cidden güzel Kur'ân okuyan iki genç gönderdiler. Bunlardan birinin adı Ebü'l-Ha-san er-Refa, diğerininki ise Ebu Abdillah b. ez-Zücacî idi. Bunlar cidden güzel Kur'ân okuyan kimsele idiler. Hacılardan ne kadar yol bacı alacağı hususunda kendisiyle konuşmak ve hacca gitmelerine izin vermesi için rızasını almak amacıyla Usayfir'in yanma gönderildiler. Huzuruna varıp oturduklarında ikisi birlikte yüksek ve insanı kendinden geçiren bir sesle aşir okudular. Usayfir onların okuyuşu karşısında dehşete kapıldı. Okuyuşlarını çok beğendi ve onlara şöyle dedi:
- Bağdat'taki geçiminiz nasıldır?
- İyidir. İnsanlar bize hep ikramda bulunur, bize altın gümüş ve armağanlar gönderirler.
- Size bir günde 1.000.000 dinar veren oldu mu hiç?
- Hayır, 1.000 dirhem bile veren olmadı.
- Öyleyse şu anda herbirinize 1.000.000 dinar veriyorum ve beraberinizde gelen bütün hacıların da Mekke'ye gitmelerine izin ve-
sizler olmasaydınız onlardan 1.000.000 dinar bile al-gitmelerine izin vermezdim.
fir o iki Kur'ân okuyucusu nedeniyle hacıların gitmelerine H verdi ve Bedevilerden hiçbiri hacılara sataşmadı. İnsanlar a hacca gittiler ve o iki okuyucuya şükranlarını sundular. Her-°T fat'ta vakfe yaparlarken o iki okuyucu Cebelü'r-Rahme üze-j uazzam bir edâ ile Kur'ân-ı Kerim okudular. Diğer memleket-" >ı cılarının da oraya akın etmesiyle büyük bir izdiham meydana 'eIi!r nsanlar ağlayıp feryad ve figan ettiler. Bu gelenler Iraklılara a'\ ki' "Bu iki adamı aynı seferde beraberinizde getirmeniz doğru ı 1 Çünkü bir taarruz karşısında ikisinin de Ölmesi muhtemeldir. R^vüzden bunlardan birini beraberinizde

getirip diğerini de memlekette bırakmanız gerekir ki, şayet yolda biri öldürülecek olursa diğeri hayatta kalsın."
Önceki senelerde de olduğu gibi bu senede hac emirliğini Mısırlılar yaptılar ve hutbeleri onlar okuttular. Irak emiri bedevilerin baskınından ve yağma hareketlerinin çokluğundan korkarak Medine'ye uğramadan acilen Bağdat'a dönmeye karar verdi. Fakat bu, hacıların çok ağırına gitti. O iki okuyucu, Medine-i Nebevî yoluna dönülen cadde üzerinde durarak şu ayet-i kerimeleri okumaya başladılar:
"Medinelilere ve çevrelerinde bulunan bedevilere, savaşta Allah'ın peygamberinden geri kalmak, kendilerini ona tercih etmek yaraşmaz. "(et-Tevbe, 120.)
İnsanlar bunların okuyuşu üzerine yüksek sesle feryad edip ağlamaya başladılar. Ortalığı velveleye verdiler. Develer boyunlarını bu iki Kur'ân okuyucusuna doğru uzattılar. İnsanlar hep birden, başlarında emirleri de olmak üzere Medine-i Nebevî yoluna koyuldular. Gidip Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret ettiler ve salimen memleketlerine geri döndüler. Hamd ve minnet Allah'adır.
..,, İIci Kur'ân okuyucusu, memleketlerine döndüklerinde veliy-birl k^ VG gÜZeI Mr Kuran okuyucusu olan Ebu Bekir b Behlül ile ir ıkte kendilerini ramazanda teravih kıldırmakla görevlendirdi, oku enıIlde namaz kılan cemaat çoğaldı. Gerçekten de güzel Kur'ân pıytfî ^rdl" Namazı fazlasıyla uzatıyorlardı. İmamlığı nöbetleşe ya-vihi ar û rekatta otuz kadar ayet okuyorlardı. Cemaatleri tera-kısrnı ° . J>ecen'n ük üçte biri sona erdiğinde, ya da yarıya yakın bir geçtiğinde tamamlayabiliyorlardı.
gun ^n Behlül, Mansur Camiinde şu ayet-i kerimeyi okudu: gönüllerinin Allah ı anması ve O ndan inen gerçeğe zamanı daha gelmedi mi?" (ei-Hadid, 16.) Sağa sola yal-diye snrXLaOlan bir sofi îbn Benlül'e doğru uzanarak: "Nasıl dedin?" ı- İbn Behlül, ayet-i kerimeyi tekrarlayınca sofi: "Evet, vallahi zamanı geldi artık!" dedi ve düşüp Öldü. Allah rahmet eylesin.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Böyle bir hadise, İbn Refa'mn şeyhi Ebü'l-Hasen b. Haşşab'ın başından da geçmiştir. O Ebu Bekir b Ademî'nin. talebesiydi. İbn Haşşab, cidden güzel Kur'ân okuyan bir kimseydi. Şu ayeti Rusafe Camii'nde okudu:
"İnananların gönülerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı gelmedi mi?" (ei-Hadîd, 16.)
Orada bulunan bir sofi vecde geldi ve: "Vallahi zamanı geldi!" dedi. Oturup bunun üzerine ağladı, sonra da sesi kesildi. Baktıklarında ölmüştü! Allah rahmet etsin.» [26]

Hicretin Üçyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebualiel-İskâfî

Muvaffak lakabını taşırdı. Bahaü'd-Devle nezdinde itibarlı bir kimseydi. Bahaü'd-Devle onu Bağdat'a naib tayin etti. O da Yahudilerden çok miktarda mal aldı. Sonra Batiha'ya kaçtı. Orada iki sene müddetle ikamet etti. Tekrar Bağdat'a geldi. Bahaü'd-Devle kendisini vezirliğe tayin etti. Savaşta yürekli, muzaffer bir kimseydi. Fakat bir müddet sonra Bahaü'd-Devle onu cezalandırdı ve bu senede öldürttü. Ölümünde kırkdokuz yaşındaydı. [27]

Hicretin Üçyüzdoksanbeşinci Senesi

Bu senede Mühezzebü'd-Devle Batiha'ya döndü. İbn Vasıl ona engel olmadı. Ancak her sene Bahaü'd-Devle'ye 50.000 dina vermesini şart koştu.
Bu senede İfrikiye'de büyük bir kıtlık meydana geldi. Öyle ki, bir kısmı yokluktan başka yerlere göçtü, bir kısmı da kıtlığın şiddetinden ötürü öldüler. Cenâb-ı Allah'tan afiyet ve mutlu son diliyoruz. Amin.
Bu senede yolda hacılara şiddetli bir susuzluk isabet etti. Öyle ki hacıların çoğu öldüler. Bu senede Mekke ve Medine'de hutbeler Mısırlılar adına okunuyordu. [28]

Hicretin Üçyüzdoksanbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Ahmed B. Musa B. Cafer

Künyesi, Ebu Nasır'dır. Buharahdır. Melahimî diye bilinir. Hadis ricat harındandır. Bağdat'a geldi.
M hmud b. İshak tariki ile Buharî'den rivayetlerde bulundu. AyS vsem b. Küleyb ile diğerlerinden de rivayetlerde bulundu, kendisinden hadis rivayet etti. Hadis ashabının önde ge-di. Bu senenin şaban ayında seksen yaşını aşmış iken Bu-vefat etti. [29]

Muhammed B. Ebi İsmail

Muhammed b. Ebi İsmail Ali b. Hüseyin b. Hasan b. Kasım Ebu-el-Alevî. Hemedan'da doğdu. Bağdat'ta yetişti. Cafer el Huldî diğerlerinden hadis yazdı. Nisabur'da da Asamm'dan ve diğerle-
nden hadis dinledi. Ali b. Hüreyre'den Şafiî fikhım öğrendi. Sonra
Şam'a gitti. Sofilerle arkadaşlık etti. Onların büyüklerinden biri oldu.
Defalarca yalnız başına hacca gitti. Bu senenin, muharrem ayında vefat etti. [30]

Ebu Hüseyin Ahmed B. Faris

Ebu Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekeriya b. Muhammed b. Habib. Lügatçıydı. Râz şehrindendir. "el-Mücmel fi'1-Lüğa" adlı eserin sahibidir. Hemedan'da ikamet ederdi. Güzel risaleleri yardır. "el-Maka-mat" adlı eserin sahibi, bedi' ilmini ondan öğrendi. Ebu Hüseyin'in güzel şiirlerinden biri şudur:
"Güçlü bir sıcak rüzgar bizim tarafa esti. O sevgili Türktür. Türk bir erkeğe mensubtur.
İnsanı baştan çıkaran kırpık gözünün ucuyla uzun uzadıya bize bakar.
O göz, nahivcinin hüccetinden daha güçlüdür." Şü şiir de Ebu Hüseyin'e aittir:
.«n zorunlu olan ve altından kalkacağını sanmadığın bir ı^acıru gidermek için birini gönderecek olursan,
ir hekimi oraya gönder ve ona bir tavsiyede de bulunma. nekim var ya, dirhemin ta kendisidir."
SeneIbn Hallikan dedi ki: "Ebu Hüseyin Ahmed b. Faris, hicretin 396. bjr esırtde Vefat etti. Hicretin 395. senesinde vefa ettiğine dair zayıf ayet de vardır. Ama meşhur olan, birinci rivayettir." [31]

Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin şaban ayının başında bir cuma gecesi büylüklük ve fazla ışık saçıcı olması bakımından Zühre yıldızını andıran bir yıldız kıble cihetinin sol tarafında dalgalı bir halde doğdu. Ay gibi yeryüzünü aydınlattı ve zilkade ayının

ortalarına kadar gökte göründü. Sonra kayboldu."
Bu senede Muhammed b. Ekfanî, Bağdat kadılığına atandı. Bu senede Halife Kadir Billah, Karvaş b. Ebi Hasan'ı Küf emirliğinde bıraktı ve ona Mutemedü'd-Devle lakabım taktı.
Bu senede Şerif Rıza, Talibilerin nakipliğine atandı ve Rıza, Zü'l-Hüsneyeyn lakabını aldı. Kardeşi Murtaza da Zü'1-Mecdey lakabını aldı.
Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Oradaki büyük şehirleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Hükümdarlardan Kiraşî'yi fetih esnasında kaçarken yakalayıp esir aldı. Putlarını kırdı. Karşı koymasına rağmen beline bir kemer bağlayıp sıktı. Serçe parmağını kesti. Sonra da onu tahkir etmek, İslâm'ın ve Müslümanların azametini açıklamak maksadıyla serbest bıraktı.
O senede hutbeler Hakim el-Ubeydî adına okunuyordu. Hutbede yeni bir uygulamaya gidilerek hatip, Hakim'in adını okurken insanların tümü saygı için ayağa kalkıyorlardı. Mısır'da da bu uygulamaya gidildi. Ayrıca Hakim için cemaat secdeye kapanıyordu. Hakim'in adı geçerken camide namaz kılanlar ve sokakta dolaşanlar secdeye kapanıyorlardı. Allah onu lanetlesin ve kahretsin. [32]

Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Said El-İsmailî

İbrahim b. İsmail Ebu Said el-Cürcanî. İsmailî lakabıyla meşhur olmuştur. Bağdat'a geldiğinde Darekutnî hayattaydı. Babası Ebu Bekir el-İsmailî'den ve Asamm b. Adiy'den hadis rivayet etti. Hallal ve Tenuhî de kendisinden hadis rivayet ettiler. Sika, faziletli ve Şafiî mezhebinin fakihi olup Arapçayı iyi bilen, ilim ehline cömertçe davranıp bağışlarda bulunan, takvalı ve kendi memleketinde reis bir kimseydi. Kendisinden sonra reislik çocuklarına intikal etti.
Hatib Bağdadî, Şeyh Ebu Tîb'in onun hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Said el-İsmailî Bağdat'a geldiğinde fıkıhçılar onun için iki düzenlediler. Bu oturumlardan birini Ebu Hamid el-Isfera- ise Ebu Muhammed el-Bacî yönetti. Bacı, Kadı Muafa b. ei-Cerin'ye haber salarak bu meclise gelip şeref vermesini % Mektubu oğlu Ebü'1-Fadl ile göndermiş ve elinin üzerine de şu iti yazmıştı:
"Yüce kadı dostuna ve arkadaşına ikramda bulunursa, teşekkür icin bir yer bulacaktır.
Benim bir ihtiyacım var... oğlum gelip onu anlatacak ve bu ihtiya-! gidermeye lütfetmesini dileyecektir."
Cerirî de Bacî'nin oğlu ile Bacî'ye şu cevabı göndermişti:
"Sözü dinlenip emrine itaat edilen şeyh bizi davet etti. Biz de gönüllü olarak itaat edip ona geleceğiz çünkü o, merasimler hazırlıyor.
İşte ben yarın onun evine taraf geleceğim. Onun belirttiği yere süratle koşup geleceğim."
Ebu Said el-İsmailî, bu senenin rebiyülahir ayında Cürcan'da akşam namazım mihrapta kılmakta iken ani bir ölümle vefat etti Fati-ha'nın "İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn" ayetlerini okurken ruhunu teslim edip vefat etti. Allah rahmet etsin. [33]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Muhammed b. Buhayr Ebu Amr el-Müzekkî. Hadis hafızı idi Nisa-burludur. Hîrî lakabıyla meşhur olmuştur. İlim tahsili için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Müzakeresi sağlam, sika, sebatkâr bir ravi idi. Bağdat'ta ve diğer şehirlerde hadis rivayet etti. Bu senenin şaban ayında yetmişüç yaşında vefat etti. [34]

Ebu Abdillah B. Mendeh

Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya b. Mendeh u Akdillah el-İsfahanî. Hadis rivayeti hususunda sebatkâr ve hafi- S^'sağlam bir kimseydi. Uzak diyarlara gitti. Hadis dinledi. Tarih zJ*i- en-Nasih ve'1-Mensuh" adlı eseri vardır. Ebul-Abbas Cafer b. narnmded- Mendeh'ten hafızası daha sağlam bir kimse
Abdillah, bu senenin safer ayında İsfahan'da vefat etti. [35]

Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesi

Bu senede Ebu Rekve, Mısır Azizi Hakim el-Ubeydî'ye karşı ayaklandı. Bu ayaklanma hikâyesinin Özeti şudur:
Ebu Rekve, Hişam b. Abdülmelik b. Mervan el-Ümevî'nin sülalesinden olup asıl adı Velid idi. Seferlerinde sofilere uyarak

beraberinde küçük bir su tulumu (rekve) taşıdığından ötürü kendisine Ebu Rekve lakabı takılmıştı. Mısır'da hadis dinleyip derledi. Sonra Mekke'ye gidip ikamet etti. Oradan da Yemen'e göç etti. Daha sonra Şam'a gitti. Bu esnada kendisine uyar kimselerden gayretli ve him-metli olduğunu ve Hişam sülalesine destek vermeye müsait olduğunu gördüğü kimselerden de bey'at alıyordu. Daha sonra Mısır'ın, Arapların yaşadığı mıntıkalarından birinde ikamet ederek takva ve ibadet ehli bir kimse olduğu görünümünü verip çocuklara ders vermeye ve bazı gayb haberlerini bildirmeye başladı. Öyle ki, halk ona boyun eğip cidden saygı gösterdi.

Daha sonra insanları kendi şahsına bey'ata davet etti ve kendisinin Emevî olup hilafetine davet edilen bir kimse olduğunu söyleyerek halkı bey'ata çağırdı. Halk da onun çağrısına icabet edip ona "Emi-rü'1-Mü'minin" diye hitab etmeye başladı. Şaı bi Emrillah el-Munta-sır min Adâillah lakabını aldı. Büyük bir kalabalıkla Rakka'ya gitti. Rakka halkı onun için 200.000 dinar kadar para topladı. Sonra bazı emanetleri inkar etmekle suçlanan bir Yahudiyi yakalayıp ondan da 200.000 dinar para aldı. Rakkahlar onun adına dirhem ve dinar bastırdılar. Cuma günü insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde Mısır Azizi Hakim'i lanetledi. Bunu çok güzel yapmıştı.

Ebu Rekve'nin etrafında 16.000 kadar asker toplandı. Hakim, onun durumunu ve etrafında toplanan askerleri duyunca Ebu Rekve'nin öncü kuvvetleri komutanı Fadl b. Abdullah'a 500.000 dinar ve 5,000 elbise göndererek gönlünü kazanmaya ve onu Ebu Rekve'nin safından ayırmaya çalıştı. Bu para ve mallar Ebu Fadl'a ulaştığında o, Ebu Rekve'nin safından ayrıldı ve Ebu Rekve'ye: "Biz Mısır Aziz'i Hakim'e güç yetiremeyiz. Sen aramızda bulunduğun müddetçe de senin yüzünden bizi heD kovalayacaktır. İyisi mi sen kendine bir yer seç." dedi. Ebu Rekve de kendisini iki süvari refakatinde Nobe'ye göndermesini istedi. Nobe hükümdarı ile dostluğu ve arkadaşlığı bulunduğunu anlattı. Ebu Fadl, onu iki süvari refakatinde Nobe yoluna koydu. Ama daha sonra peşine adam takarak onu Mısır Azizi Hakim'e gönderdi. Ebu Rekve, Hakim'in huzuruna vardığında Hakim onu bir deveye bindirip şehirde dolaştırarak teşhir etti ve ikinci gün de öldürdü. Bundan sonra Hakim, Ebu Fadl'a ikramda bulundu. Ona birçok arazileri ikta olarak verdi. Ebu Fadl hastalandığında Hakim onu kez ziyaret etti. İyileşince de onu öldürdü ve arkadaşı Ebu ettiği yere şevketti. Bu, timsahın mükafatıdır. Rek rı ^n ramazan ayında Karvaş görevden azledildi. Yerine ^^j n Aij b. Yezid atandı. Ona, Senedü'd-Devle lakabı verildi. r enede Yemimi'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, Türk hüküm-Horasan diyarından mağlub bir şekilde kovdu ve Türklerden v kimseyi öldürdü.

Bu senede Ebu 1-Abbas b. Vasıl Öldürülüp başı Bahaü'd-Devle'ye derildi Sonra Horasan ve Fars'da dolaştırılıp teşhir edildi ?on r> senede hacca gitmekte olan kimselere yolda cidden karanlık 'vah bir fırtına musallat oldu. Ayrıca Bedevilerin emiri İbn Cer-V h da yollarını keserek onları hacca gitmekten menetti. Bu sebeple hacca gidemediler, memleketlerine geri döndüler. Terviye gününde (8 zilhicce) memleketlerine ulaştılar. Bu senede Mekke ve Medine'de Mısır hükümdarı adına hutbe okundu. [36]

Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdüssamed B. Ömer B. İshak

Ebü'l-Kasım ed-Dineverî. Vaiz ve zahid bir kimseydi. Kur'ân okurdu. Ebu Said el-İstahrî'den Şafiî fikhını öğrendi. Neccad'dan hadis dinledi. Saymerî de kendisinden rivayette bulundu. Sika ve salih bir kimseydi. Nefis mücahedesi, doğruluk, iffet, takva ve zühd konusunda kendisi örnek gösterilirdi. Emri bi'l ma'ruf nehy-i anil münker-de öncülerdendi. Güzel vaaz vermek ve vaazının kalplere tesir edişi hususunda da ideal bir örnek olmuştu. Bir gün adamın biri ona 100 dinar getirip vermek istemiş, fakat o: "Benim buna ihtiyacım yok." demişti. Adam da: "Öyleyse, al da arkadaşlarına dağıt." deyince Ab-üssamed: "Yere bırak." demişti. Adam yere bırakınca meclisinde bu-unan adamlara Abdüssamed: "Her biriniz ihtiyacı kadarını alsın." tük^rT Oradakiler de ihtiyaçları kadar aldılar. Nihayet 100 dinar old e? bundan kısa bir süre sonra oğlu gelip evde bazı ihtiyaçları ugunu söyleyip yakındı. Abdüssamed de oğluna: "Bakkala git ve Wyrek ntl (115 gr) hurma al." dedi.

şa arnın biri onun bir tavuk ve helva satın aldığım görmüş, buna süz coŞ V^,tak*k etmeye başlamıştı. Fakat onun aldığı bu eşyaları ök-

Abdh buîunan dul bir kadına teslim ettiğini görmüştü, vün £ssamed b- Ömer, ücret karşılığında aktarlar için topalak otu basl r? " Ve k°ylece geçimini sağlardı. Can çekişirken şöyle deme-1: 'Efendim, işte seni bu an için sakladım."

Bu senenin zilhicce ayının bitimine yedi gün kala salı günü vefat etti. Mansur Camii'nde cenaze namazı kılındı ve İmam Ahmed Me-zarhğı'na defnedildi. [37]

Ebü'l-Abbas B. Vasıl

Seyraf ve Basra valilikleri yapmıştır. Daha önceleri Kerh'te hizmet, ederdi. Kendisinin ileride hükümdar olacağını söyler, bu yüzden arkadaşları onunla alay ederlerdi. İçlerinden biri; "Hükümdar olursan bana ne vereceksin?" diye sorar, başkası:

"Hükümdar olursan beni bir göreve tayin et." der, bir başkası: "Beni hizmetçin olarak çalıştır." der, bir diğeri de: "Hükümdar olursan bana hil'at giydir." derdi. Kaderin cilvesi olarak durumlar değişti. Nihayet o, Seyraf ile Basra hükümdarlığına geçti. Mühezzebü'd-Devle'nin elinden Batiha ülkesini aldı. Onu ülke dışına sürdü. Öyle ki, Mühezzebü'd-Devle giderken bir ineğe binmek mecburiyetinde kalmıştı. Ebü'l-Abbas b. Vasıl o mıntıkaları istila etti. Ahvaz şehri üzerine yürüdü. B ah aü'd-D evle'yi hezimete uğrattı. Fakat daha sonra Bahaü'd-Devle onu ele geçirip şaban ayında Öldürdü. Kesik başını ülkede dolaştırdı. [38]

Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin Hindistan'a gazaya gitti. Birçok kaleleri fethetti, bol miktarda mal ve kıymetli mücevherleri ganimet edindi. Elde ettiği ganimetler arasında otuz zira' uzunluğunda onbeş zira' genişliğinde içi gümüşle dolu bir mahzen de vardı. Gazne'ye döndüğünde bu ganimetleri kendi evinin sahnında sergiledi ve hükümdarın elçilerine, oraya girmeleri için izin verdi. Elçiler içeri girip o ganimetleri görünce şaşarak hayret içinde kaldılar.
Bu senenin rebiyülahir ayının onbirinde çarşamba gecesi Bağdat'a çok miktarda kar yağdı. Öyle ki kar kalınlığı bir buçuk zira'ı buldu ve bu karlar haftalarca kaldı. Sonra eridi. Ayrıca Tikrit, Küfe, Abadan ve Nehrevan şehirlerine de kar yağmıştı.
Yine bu senenin rebiyülahir ayında çok sayıda hırsızlık vakaları meydana geldi. Öyle ki mescitlerden ve müzelerden de hırsızlık yapıldı. Sonra güvenlik görevlileri bu hırsızların çoğunu yakalayıp ellerini kestiler, gözlerine de mil çektiler. [39]

İbn Mes'ud'un Mushafının Yakılması

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre; Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin fetvasına dayanılarak İb Mesuderinin mushafi yakılmıştır.
pnin receb ayının onunda Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasın-"~ "t bir kavga meydana geldi. Bunun sebebi de şuydu: Haşimi-da büyü ^n Muallim lakabıyla meşhur olan Şiîlerin fakihi Ebu
lerden jy£unainmed b. Numan'a, Derb-ü Rebah'taki mescidinde hü-f 'sler ona sövüp hakaretlerde bulunmuşlardı. Bunun üzerine M llim'in taraftarları ayaklanmışlar, Kerh mahallesinin halkı tete geçmiş ve hep birlikte Kadı Ebu Muhammed el-Ekfânî vh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin evlerine hücum etmişler, böyle-ile !?ey ^^ büyük kavgalar cereyan etmişti. Şiîler Abdullah b. Me-06 rT olduğunu iddia ettikleri, ama diğer bütün mushaflara aykırı Sr bir mushafi getirmişlerdi. Eşraf, kadılar ve fakihler receb ayının bitimine bir gece kala cuma gecesi toplanmışlar ve bu mushaf kendilerine arzedilmişti. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî ile fıkıhçılar bu mushafm yakılmasını tavsiye etmişler ve bu tavsiye hepsinin huzurunda yerine getirilerek Abdullah b. Mesud'a ait olduğu iddia edilen mushaf yakılmıştı. Şiîler buna çok öfkelenmişler ve şaban ayının on-beşinci gecesi olan berat gecesinde bu işi yapanlara beddua edip söv-müşlerdi. Şiî gençlerinden bir grup da kendisine eziyet etmek maksadıyla Şeyh Ebu Hamid'in evine hücum ettiler. O da evinden çıkıp Da-rü'l- Katan'a göçmüştü. Bu gençler "Yâ Hakim, yâ Mansur!" diye naralar atmaya başlamışlardı. Halife bunu duyunca gazaba gelmiş ve Ehl-i Sünnete yardımcı olsunlar diye adamlarını göndermişti. Şiîlerin birçok evleri yakıldı ve sert hareketler cereyan etti. Amidul-Cüyuş, Şiîlerin fakihi İbn Muallim'i sürgün etmek için Bağdat'a gönderildi. O da gidip İbn Muallim'i Bağdat'tan ihraç etti. Sonra oraya şefaatçiler girdiler. Affedilmesini sağladılar. Kıssacılar da Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali adına sualler ve cevaplara değinmekten menedildi-ler. Şeyh Ebu Hamid eskiden olduğu gibi kendi evine döndü.
Bu senenin şaban ayında Dinever'de şiddetli bir deprem meydana geldi ve bu yüzden çok evler yıkıldı. Halkın birçok eşya ve emtiası te-O t ı v' Dakukî' Tikrit ve Şiraz'da ortalığı karartan bir fırtına esti. Çok karardı- Birçok evler, hurmalıklar ve zeytinlikler telef oldu. dü A a a insan Öldü. Şiraz şehrinin bir kısmı yıkılıp harabeye dön-_ Aynca aynı şehirde bir sarsıntı meydana geldi. Bu yüzden deniz-gemılerin çoğu battı. Vasıt şehrinde de tanesi 106 dirhem ağırlı-dolular yağdı. Bu senenin ramazan (mayıs) ayında dam-ukları akıtacak derecede Bağdat'a yağmur yağdı. [40]

Komame Kilisesi'nin Tahrib Edilmesi

enede Hakim, Kudüs'te bulunan Hristiyanlara ait Konıame Kilisesi'nin tahrip edilmesini emretti ve halkın oradaki malları eşyaları alabileceğini söyleyip yağmalamalarına müsaade etti. Bunun sebebi de Hristiyanların Hz. İsa'nın Ölümden dirilip kalkacağı gün diye kutladıkları bayram gününde halkı aldatmak için yaktıkları ateşti. Onlar bu ateşin gökten indiğini cahillerine yutturuyorlardı. Aslında bu ateş ibrişim iplerine mercimek yağı sürülmesi ve kibrit ile diğer şeylere yağ sürülmesi neticesinde yakılan bir ateşti. Bunu gayet ustalıkla yaparak halk tabakasına ve cahil kimselere yutturuyorlardı. Şu zamana kadar da o kilisenin yerinde aynı ateşi yakarlar.
Aynı şekilde bu senede Mısır'da da birkaç kilise yıkıldı ve Hristi-yanlara da şu çağrı yapıldı: "İslama girmek isteyeniniz girsin. Girmek istemeyeniniz ise Bizans'a güven içerisinde geri dönsün. Ama burada kendi dinine bağlı olarak kalmak isteyeniniz olursa o da bazı şartlara tabi olacaktır. Örneğin göğsüne haç asarak dolaşacak ve bu haç tahtadan olup dört rıtl (460

gr.) ağırlığında olacaktır. Yahudilere gelince onlardan da kendi dinine bağlı olarak Mısır'da kalmak isteyenler altı rıtl ağırlığında bir buzağı başı heykelini göğüslerinde taşıyacaklardır. Hamamlarda da bunlardan herbirinin boynunda beş rıtl ağırlığında bir su kırbası, ayrıca çanlar da bulunacaktır ve bunlar asla ata binemiyeceklerdir..."
Bütün bunlardan sonra Hakim, yıktırdığı kiliselerin yeniden inşa edilmesini emretti ve gayrı müslimlerden İslama girmiş olanların da tekrar eski dinlerine dönmelerine izin verdi ve şöyle dedi: "Biz mescitlerimizi, kalbi ve niyeti bilinmeyen kimselerin içeri girip ibadet etmelerinden arındırıyoruz." Allah onu kahretsin, [41]

Hicretin Üçyüzdoksansekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Muhammed El-Bacî

Asıl adı Abdullah b. Muhammed el-Bacî'dir. Buharalı ve Harezm-lidir. Şafiî imamlanndandır. Ebü'l-Kasim ed-Darikî'den fıkıh Öğrendi ve onun yerine ders verdi. Edebiyat, fesahat ve şiiri çok güzel bilirdi. Bir defasında ziyaret için arkadaşlarından birinin evine gitti. Arkadaşını evde bulamayınca şu beyitleri yazdı:
"Evine geldik ama buluşma işini tamamlayamadık. Bu ayrılıktan dolayı Cenâb-ı Allah'tan hayır diliyoruz.
Sen kaybolmadığında ben kayboluyorum. Ben kaybolmadığımda da sen kayboluyorsun.
Sanki ayrılığımız başkaları tarafından ayarlanmış gibidir."
M hammed bu senenin muharrem ayında vefat etti. Biyog-EbUTabakatu ş-Şafiiyye adlı eserde anlatmişızdir. [42]

Abdullah B. Ahmed

Hah b Ahnıed b. Ali b. Hüseyin. Künyesi, Ebu'l-Kasım'dır.lakabıyla meşhurdur. İbn Said'den en son hadis rivayet Saydelanı a ravjierdendir. Ezherî de kendisinden rivayetlerde eden kışı Güvenilirj sjka ve salih bir kimseydi. Bu senenin recep yaşını aşmış olarak vefat etti. [43]

Şair Bebğa

Abdülvahid b. Nasr b. Muhammed Ebü'l-Ferec el-Mahzumî. Beb-m lakabını taşırdı. Bu senenin şaban ayında vefat etti Edebiyatı iyi bilen, faziletli, güçlü bir şairdi. Şiirlerinden biri şudur:
"Ey yaratılış huyu birbirine benzeyen kişi,
Gözler ancak sana yönelir,
Gözyaşlanmdan oluşan güller senin yanaklarından çalınmıştır.
Bedenimin hastalığı da senin kaşlarından çalınmıştır.
Vücudumda can kalmadı ki senin aşkını ona şikayet edeyim.
Ancak vücudunda can kalan kişi şikayet edebilir." [44]

Muhammed B. Yahya

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Cürcanlıdır. Âlim, zahid, âbid kimselerdendir. Ebu Bekir er-Razî ile münazara yapmıştır, Katiatü'r-Rebi mıntıkasında ders verirdi. Ahir ömründe felç oldu, vefat ettiğinde Ebu Hanife'nin yanma defnedildi. [45]

Bedîüzzaman

el-Makamat" adı eserin sahibidir. Asıl adı Ahmed b. Hüseyin b. Yahya b. Said'dir. Künyesi, Ebü'l-Fadl'dır. Hemedanlıdır. Bediüzza-man adıyla meşhur hadis hafızıdır. "er-Resailu r-Raika" ve "el-Maka-rî'n m aİka adh eserlerin sahibidir. Onun el-Makamat'ı ile Hand aynı tarzdadır- Harirî, daha sonra onun izini takip el"akamatmı yazmış ve onun üstünlüğünü itiraf edip Önce oluşUnu şükranla ifade etmiştir.
fUZZaman İbn Faristen lü£at öğrendi. Sonra ortaya çıktı. Fa-x> resahatli kimselerdendir. Anlatıldığına göre; kendisine zehir içirilmiş, bu nedenle kalp sektesi geçirmişti. Ölüp ölmediğini anlamadan acelece onu defnetmişlerdi. Sonra mezarında, canlı olup feryadını işitmişlerdi. Bunun üzerine hemen açmışlar, ama mezarın korkulu halinden ötürü, kendi çenesini tutmuş halde iken öldüğünü görmüşlerdi. Bu hadise bu senenin cemaziyelahir ayının onbirinde cuma günü meydana gelmişti. Yüce Allah ona

rahmet etsin. [46]

Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senede Rahbe naibi Ali b. Sümal, Hakim el-Ubeydî tarafından öldürüldü. Onu asıl öldüren kişi ise İsa b. Halat el-Ukayl idi. Halep valisi Abbas b. Mirdas da İsa b. Halatı Rahbe'den sürgün etti.
Bu senede Amr b. Abdülvahid, Basra kadılığından azledildi. Yerine Ebü'l-Hasan b. Ebi'ş-Şevarib tayin edildi. İnsanlar gidip Amr b. Abdülvahid'i teselli ediyor öte taraftan da Ebü'l-Hasan b. Ebi'ş-Şeva-rib'i tebrik ediyorlardı. Bu hadiseyle ilgili olaral el-Usfurî şöyle bir şiir söylemiştir:
"Benim yanımda hoş ve zerafetli bir söz var.
Böyle sözler şarkı olabilir.
İki kadıyla ilgili sözüm var.
Biri teselli ediliyor, diğeri tebrik ediliyor.
Teselli edilen, artık azledildik ama rahatımızı bulduk;
Tebrik edilense beni zorla bu göreve getirdiler, diyor.
Ama ikisi de yalan söylüyor.
Bizlerden kim doğru söylüyor ki?!"
Bu senenin şaban ayında şiddetli bir fırtına esti. Bağdat'ın yollarına kızıl çamurlar döktü.
Bu senede hacılar ortalığı karartan bir fırtınaya maruz kaldılar. Bedeviler yollarını kesip hacca gitmelerine engel oldular. Nihayet hac vakti geçince onlar da geri döndüler.
Beni Hilal, Basra hacılarından 600 kadar kişiyi yakalayıp üzerlerindeki paralardan 1.000.000 dinar kadarını gasbettiler.
Bu senede Hicaz'da Mısırlılar adına hutbe okunuyordu. [47]

Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullah B. Bekr B. Muhammed B. Hüseyin

Künyesi, Ebu Ahmed et-Taberanî'dir. Mekke'de, Bağdat'ta ve
ka beldelerde hadis dinledi. İkram gören, âlicenab bir kimşeydi ve Abdülgani b. Said kendisinden hadis dinlediler. sonra, Şam'da Banyas dağı yakınında bir yerde ikamet etti.ha sonr, Ş
bu senenin rebiyülevvel ayında vefat edinceye kadar yüce Al ibadetle meşgul oldu. [48]

Muhammed B. Ali B. Hüseyin

Künyesi, Ebu Müslim'dir. Vezir İbn Hanzabe'nin kâtibidir. Bağavî'den, İbn Said'den, İbn Düreyd'den, İbn Davud'dan, İb Arefe'den, İbn Mücahid'den ve daha başka kimselerden rivayetlerde
bulundu.
Bağavî'nin arkadaşlarından en son vefat eden o oldu. ilim, hadis,
marifet ve anlayış erbabmdandı. Bazıları onun Bağavî'den yaptığı rivayetleri eleştirmişler ve güya onun rivayetlerinin çoğunun bozuk olduğunu iddia etmişlerdir. Surî'nin anlattığına göre o, ömrünün son demlerinde bunamıştır. Rivayetleri birbirine karıştırmıştır. [49]

Ebü'l-Hasan Ali B. Ebi Said

Abdülvahid b. Ahmed b. Yunus b. Abdüla'lâ es-Sadefî. Mısırlıydı. Dört ciltlik "ez-Zeycü'1-Hakimî" adlı kitabın yazarıdır. Babası büyük hadis hafızlarındandı.
Mısır için de faydalı bir tarih yazmıştır ki, âlimler bu kitabı müracaat kaynağı olarak kabul ederler. Kendisi ise astroloji ile meşgul olmuş ve bu alanda büyük mesafeler katetmiştir. Rasat ilmiyle son derece titizlikle ilgilenmişti ama bununla beraber dalgın ve hali perişan bir kimseydi. Eski püskü elbiseler giyerdi. Basma çok kaba bir sarık sarar, üzerine bornoz giyer, merkebe binerdi. Onu görenler, ha-me gülerlerdi. Ama Hakim'in huzuruna girdiğinde Hakim ona saygı gösterir ve kendi nefsiyle ilgilenmediğini ispatlayacak kadar dünyaa ehlırıden habersiz bir yaşayışı olduğunu kendisine an-
Adaletli bir şahiddi. Güzel şiirler yazardı. İbn Hallikan'ın ifadesi-ne göre şu güzel şiir ona aittir:
zaman rüzgarın esintisine, sevgilisinin ağzına müştak

aşık gibi aşk mektubumu nefesimle gönderiyorum. evgüinm ağzının tükürüğüyle nefisler dirilirler.
ı SİYe ve kokusuyla dünyanın hoş olduğu kimse sayesinde aşkım yenilenir.
Bu aşkım onun gözlerinden, bakışlarından ve kaşlarından ötürü zayıflayıp başka taraflara göçüp gider.
Ömrüme yemin ederim ki, ondan sonra artık ben içmez oldum.
Çok uzun süre uzakta ve gurbette kalışı nedeniyle artık onu kaybettim." [50]

Halife Kadir Bîllah'ın Annesi Temenna

Bu hatun, Abdülvahid b. Muktedir'in cariyesi idi. Abide ve saliha hatunlardandı. Faziletli ve dindardı. Bu senenin şaban ayının yirmi-ikisinde perşembe gecesi vefat etti. Oğlu Kadir Billah, cenaze namazını kıldırdı. Cenazesi yatsıdan sonra Rusafe'ye götürüldü. [51]

Hicretin Dörtyüzüncü Senesi

Bu senenin rebiyülahir ayında Dicle'nin suyu çok azaldı. Öyle ki, üzerinde bazı adalar görünmeye başladı. Bu adaların üzerinden S milerle geçmek imkansız hale geldi. Üzne ve Raşidiye arasındaki bağlantı koptu. Halife bu mekanların kiraya verilmesini emretti.
Bu senede Hz. Ali'nin türbesinin etrafına sur yapıldı. Bu surun inşaat ustalığım Ebu İshak el-Ecanî yaptı. Şöyle ki, Ebu Muhammed b. Şehlan hastalanmış ve iyileştiği takdirde bu suru yaptırmayı adamıştı. O da iyileşip şifa bulunca bu adağını yerine getirdi.
Bu senenin ramazan ayında halife Kadir Billah eline kırbacı alıp hırkasını giyinerek halkın huzurunda oturdu. Şeyh Ebu Hamid el-İs-ferayinî gelip onun huzurunda yer öptü ve şu ayet-i kerimeyi okudu:
"İkiyüzlüler, kalplerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haberler yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, andolsun ki seni onlarla mücadeleye davet ederiz." (el-Ahzâb, 60.)
Orada bulunan insanlar ağlaştılar. Sevinç içinde kalkıp evlerine döndüler.
Bu senede Hakim'in Medine'de bulunan Cafer b. Muhammed es-Sadık'ın evini açtırıp oradaki bir mushafi ve aletleri aldığı haberi geldi. Bu ev, sahibini vefatından o güne kadar açılmamıştı. Mushafla birlikte büyük ve demir çemberle kuşatılmış bir bardak, Hayzuran'm zırhı, bir mızrak ve de taht vardı. Bütün bunlar Alevi bir topluluk ta-rafından Mısır'a götürüldü. Hakim onlara çok miktarda harçlık ve avarlar verdi, tahtı geri gönderdi, ama diğer eşyaları aldı ve: "Ben bunları almaya daha fazla hak sahibiyim." dedi. Onlar da kendisini 11 ^ beddua ederek tahtı geri götürdüler. Hakim orada bir ilim evi h filîlî:ıçılan oraya oturttu. Üç sene sonra ise burasını yıktı ve - nan Akıncılar, hadisçiler ve hayır ehli birçok kimseyi öl-
onar,U çenede Mısır'da kendi adına yaptırılmış olan Hakim Camii'ni fereklİ Bu rar taht vli
tez^natı yaptırdı.
2İlhicce avında Müeyyed Hişam b. Hakem b. Abdur-iüip uzun süre hapiste kaldıktan sonra tek- Bu senede Mekke ve Medine'de, Mısır ve Şam a*na hutbe okunuyordu. [52]

Hicretin Dörtyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Nakip Ebu Ahmed El-Musevî

Hasan b. Musa b. Muhanımed b. İbrahim b. Musa b. Cafer el-Mu-sevî. Rıza ile Murtaza'nın babasıdır. Talibilerin nakibliğin defalarca tayin edilip azledildi. Yine görevine iade edildi. Yaklaşık beş kere atanıp azledildi. Sonra ahir ömründe yine bu göreve atandı ve dok-sanyedi yaşında bu senede vefat etti. Cenaze namazını oğlu Murtaza kıldırdı ve Meşhed-i Hüseyin'e defnedildi. Oğlu Murtaza, başlangıç ve sonu çok kuvvetli beyitlerden teşekkül eden güzel bir kasideyle ona şu ağıdı yakmıştı:
"Gecelerin taşıdığı ve sabahların akşamlara ilettiği ilahi selam, Lüey kabilesinden asaletli bir cesedin üzerine olsun. . Çünkü o, ibadet ve iyiliğin kaynağıydı. Öyle bir yiğitti ki, helâlden başka bir şeyle doymadı. Azığı da sadece mubah şeylerdi. Elbisesi günah kirlerine bulaşmadı. Hiç kötülükler ona ilişmedi. Sırtı günah yüklerinden yana çok hafiftir. Azaları da günahlardan yana çıplaktır. İşlerin en yükseğine özlemi vardı. Başarı kapısına yöneltilmişti.
O öyle kimselerdendi ki kalpleri Allah'ın zikriyle şenlenirdi. Cisimlerinde bedenlerinde takva vardı. Dinin ve takvanır yardımına koşarlardı." [53]

Haccac B. Hürmüz Ebu Cafer

Bahaü'd-Devle tarafından Irak naipliğine atanmıştı. Bedevi ve Kürtlerle savaşma hususunda Haccac'm yardımcısıydı. Adüdü d-Dev-le'nin hakimiyeti zamanında da önde gelen kimselerdendi. Savaşa dair tam bir tecrübe ve uzmanlığı, keskin bir zekası, tam bir yiğitliği, şecaati, yüksek himmeti ve doğru görüşleri vardı. Hicretin 372. senesinde Bağdat'tan çıktığında orada fitneler çoğaldı. Bu senede Ahvaz şehrinde 105 yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [54]

Ebu Abdillah El-Kummî

Mısırlı bir tacirdi. Cidden büyük bir serveti vardı. Vefatında, te dinardan fazla para ve diğer eşyalar vardı. Hicaz 'lT1 Ha vefat etti. Medine-i Nebeviye'de Hz. Hasan'ın mezarının defnedildi. Allah onlardan razı olsun. [55]

Ebü'l-Hüseyinb.Refa

Kurra idi. Hicretin 394. senesinde olaylarından bahsedilirken H'sinin biyografisinden ve kıraatından bahsedilmişti. Kur'ân'ı en sesle okuyanlardandı. Sesinde bir tatlılık vardı. Kur'ân'ı tatlı İle okurdu. Yüce Allah ona rahmet etsin. [56]

Hicretin Dörtyüzbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının dördünde cuma günü Musul'da vali Karvaş b. Mukalîed Ebi Meni, halkına kahırlandığından ötürü Mısır valisi Hakim ei-Ubeydî adına hutbe okuttu. İbnü'l-Cevzî bu hutbeyi harfi harfine nakletmiş tir. Hutbenin sonunda da hatipler Mısır valisi Hakını'in ataları Mehdi, onun oğlu Kaim, onun oğlu Mansur, onun oğlu Muiz, onun oğlu Aziz sonra da onun oğlu ve zamanın valisi Hakim'e dua ettiler. Dualarını fazlaştırdılar. Özellikle Hakim'e daha çok dua ettiler. Aynı şekilde Musul'un Enbar, Medain ve diğer kazalarında da Hakim'e dua edildi.
Bunun sebebi şuydu: Mısır hakimi, Karvaş'a mektuplar, elçiler ve hediyeler göndererek onu kendi tarafına çekmeye, gönlünü kazanmaya çalışmıştı. Nihayet Karvaş da yapacağını yaptı, hutbeyi onun adına okuttu. Halife Kadir Billah el-Abbasî durumdan haberdar olunca Karvaş'a bir mektup yazarak bu yaptıklarından ötürü onu kınadı. Bahaü'd-Devle de Amidu 1-Cüyuş'a Karvaş'la savaşması için 100.000 amar para verdi. Karvaş bundan haberdar olunca, görüşünden geri dönerek yaptığına pişman oldu ve kendi memleketinde Hakim adına nutbe okutmaya başlattı.ül-Cevzî dedi ki: "Bu senenin receb ayının bitimine beş gün
1 Dicle nin suyu cidden fazlalaştı. Bu artış ramazan ayma kadar n etti. Suyun yüksekliği 21.3 zira'a ulaştı ve Bağdat'ın birçok ev-
sular altında kaldı." u senede vezir Ebu Halef Bağdat'a döndü ve Fahrü'l-Mülk'e
g ^Cuyuş lakabı verildi, kendisi Sei?ede Ebü'!-Feth Hasan b. Cafer el-Alevî isyan etti. Halkı
in "!_ y ata davet etti ve RaSid Billah lakabını aldı.
Iraklılardan hacca giden olmadı ve Mekke ile Medi-valisi Hakim adına hutbe okundu. [57]

Hicretin Dörtyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Muhammed B. Ubeyd

Künyesi, Ebu Mesud'dur. Dımaşklıdır. Büyük hadis hafızıdır. Bu-harî ve Müslim'in Sahihleri üzerine yapılmış bir şerh olaı "el-Etraf' adlı kitabın yazarıdır. Bağdat, Basra, Küfe, Vasıt, İsfahan ve Horasan gibi çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu Hadis derledi. Doğru sözlü, sadakatli hadis hafızlarındandı. Güvenilir ve zaptı sağlam bir kimseydi. Çok az hadis rivaye etmiştir. Ebü'l-Kasım, Ebu Zer el-Herevî, Hamza es-Sehmî ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenii receb ayında Bağdat'ta vefat etti ve cenaze namazını Ebu Hamid el-îsferayini'nin kıldırmasını vasiyet ettiği için o kıldırdı. Sikek'e yakın Mansur Camii mezarlığına defnedildi.

İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış ve onu övmüştür. [58]

Vezir Amidü'l-Cüyuş

Hasan b. Ebi Cafer. Hürmüz'ün üstadıdır. Hicretin 350. senesinde doğdu. Babası Adüdü'd-D evle 'nin haciblerindendi Bahaü'd-Devle onu hicri 392, senede vezirliğe tayin etti.
Bu sıralarda her tarafta fitne kazanları kaynamaktaydı. Amidü'l-Cüyuş, ülkeye sükunet getirdi, düzeni sağladı. Hırsızları, yankesicileri ve yağmacıları korkuttu. İşler yoluna girdi. Bir gün, kölelerinden birine bir tepsinin içine dirhem doldurmasını, üzerini kapatmaksızm Bağdat'ın bir ucundan diğer ucuna bütün sokakları dolaşarak götürmesini emretti. Eğer bir kimse kendisine saldıracak olursa bu tepsiyi ve dirhemleri ona vermesini, yalnız o yeri tesbit etmesini tenbihledi. Köle de bir tepsiye dirhemleri doldurarak Bağdat'ı baştan sona dolaştı. Hiç kimse ona saldırmadı. Vezir Amidü'i-Cüyuş bu duruma sevindi. Allah'a hamd-ü senada bulundu.
Vezir Anıidü'l-Cüyuş, Rafizüeri aşura gününde matem tutmaktan, Gadir-i Hum bayramı denilen zilhiccenin onsekizinci gününde de şenlikler düzenlemekten menetti. Adil ve insaflı bir kimseydi. [59]

Halef El-Vasıtî

Bu da "el-Etraf adlı bir eserin sahibidir. Asıl adı, Halef b. Mu-hammed b. Ali b. Hamdun'dur. Künyesi, Ebu Muhammed'dir Vasıtlı-dır. Çeşitli ülkelere ve beldelere seyahatlerde bulundu, birçok hadis üstadından hadis dinledi. Sonra Bağdat'a döndü. Oradan da Şam ve
tti İnsanlar onun seçtiği hadisleri kendisinden dinleyip yaz-tylısıgl • ^ guharî ve Müslim'in sahihleri üzerine "el-Etraf" adlı dılar. Bu z ^ Tam bir marifet ve sağlam bir hafıza sahibiydi, bir şerh y det sonra Bağdat'a dönüp orada ticaretle meşgul oldu. i oraşmaktan vazgeçti. Nihayet bu senede vefat etti. Allah onu ilimle ugı affetsixı. el-Ezherî, kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. [60]

Ebu Ubeyd El-Herevî

'Taribul-Kur'ân" ve "Garibü'l-Hadis" adlı eserlerin sahibidir. Şe- : Ahmed b. Muhammed b. Ebu Ubeyd el-Abdî. Ebu Ubeyd el-Herevı.
Arap edebiyatçısı idi. Parlak bir zekâya ve ilme sahipti. Edebiyat ve lügatte insanların en bilgililerindendi. Kur'ân'm ve hadislerin garip kelimelerinin bilinmesine dair yazdığı eserler onun bu konuda ne kadar derin bilgilere sahip olduğunu göstermektedir. Ebu Mansur el-Ezherî onun öğrencilerin dendir. İbn Hallikan dedi ki: "Gezip dolaşmayı sevdiği ve yalnız başına kaldığı zamanlarda caiz olmayan işleri yaptığı, lezzet ve eğlence meclislerinde edebiyatçılarla oturup kalktığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Allah onu affetsin."
Ebu Ubeyd, hicri 401. senenin receb ayında vefat etti.

İbn Hallikan'ın ifadesine göre, Bestli şair de bu senede veya bundan bir sene önce vefat etmiştir ki biyografisi şöyledir: [61]

Ali B. Muhammed B. Hüseyin

Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Yusuf. Şair ve yazar idi.
ibn Hallikan, onun şöyle dediğini nakletmiştir. "Bozuk işlerini ve kötülüklerini düzelten kişi, kendisini kıskanan kişinin burnunu yere sürtmüş olur. Kendi öfkesine yenilen kişi edebini kaybetmiş olur. Öf-
ndığırıde kendini tutman, büyük bir mutluluğa ve şansa sahip ol-mandır. Ölüm insanın emeline güler. Rüşvet, ihtiyaç iplerini dağıtır, etin sınırı, kişiye yetecek miktardaki rızıkla yetinmesidir."
s>u şiir Ali b. Muhammed'e aittir:
M^L^11 çalı§tırinak ve yazmak için kalemini harekete geçirirse, ^ğını harekete geçiren bütün atılgan ve cesaretlileri sana

He V parma^an kir deri parçası üzerinde yazmaya başlarsa,rkesın yazdıkları, onun yazdıklarına köle olduklarını itiraf eder.
"Ünsiyet kurmak için bir toplulukla konuşacak olursan, Tabii ki geçmişten, gelecekten onlara bahsedersin. Ama onların herhangi bir sözüne düşmanca karşılık verme. Çünkü onların karakterleri düşmanlığa karşı düşmanlıkla mukabele etmeye yöneliktir." [62]

Hicretin Dörtyüzikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında vezir Fahrü'1-Mülk Rafizilere, o çirkin bid'atlarını, apaçık rezaletlerini yapmalarına izin verdi Hz. Hüseyin'in matemini tutup ona ağıt yakmalarına, dükkanların üzerine mendilleri asmalarına, kepenklerin sabahtan akşama kadar indirilmesine, kadınların saçı başı açık vaziyette yanaklarını tokatlayarak tıpkı cahiliyet adetlerindeki gibi, Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin için yas tutmalarına izin verdi. Allah ona hayır mükâfat vermesin. Ceza günü olan kıyamet gününde de yüzünü karartsın. Allah, doğrusu duaları duyandır.
Bu senenin rebiyülahir ayında halife Kadir Billah, Katıatu d-Da-kik mıntıkasmdaki Mescidu 1-Keff in onarılmasını, en güze hale getirilmesini emretti. Emir yerine getirildi. Mescid, cidden büyük masraflar yapılarak süslendi. İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [63]

Bağdat İmamları Ve Âlimlerinin Fatımîlerin Nesebini Eleştirmeleri

Bu senenin rebiyülahir ayında Bağdat imam ve uleması bir oturum düzenlediler. Mısır hükümdarları olan Fatımîlerin soylarını tetkik ettiler. Onların aslında Fatımî olmadıklarını, neseblerinin Ubeyd b. Sa'd el-Ceremî'ye dayandığını bir bildiri halinde neşrettiler. Bu bildiriye âlimler, kadılar; eşraftan, salih kimselerden, fakihlerden, nıu-haddislerden, adalet erbabı kimselerden birçokları imza attılar ve hep birlikte Mısır'da hükümdarlık yapmakta olan Hakim'in asıl adının Mansur b. Nizar olduğunu Hakim kelimesinin onun lakabı olduğunu ifade ettiler. Cenâb-ı Allah onu kahretsin. Rezil rüsvay etsin. Hakim'in asıl adının Mansur b. Nizar b. Maad b. İsmail b. Abdullah b. Said olduğu açıklandı. Allah ona saadet vermesin. O, Mağrib diyarına gittiğinde orada Ubeydullah adıyla ortaya çıktı ve Mehdî lakabını takındı. Onun selefleri de Haricî propagandacıları idiler. Hz. Fatı-ma soyundan geldiğini iddia ettiler. Aslında onların Hz. Fatıma (r.a) ve Hz. Ali (r.a) ile hiçbir bağlantıları yoktur. Hz. Ali ve Hz. Fatıma, onların batıl iddialarından münezzeh ve uzaktırlar. Onların iddiaları aS1lsızdır ve yalandır. Hz. Ali'nin soyundan gelen hiçbir aileyi tanımazlar bile. Bunlara sadece yalancı Haricîler demek gerekir. Bunla-rm batıl ve asılsız inkarları da Medine ve Mekke'de yaygın olarak bilinmektedir. Bunlar evvelemirde Mağrib diyarında ortaya çıkmışlardır. Hiç kimse bunları Hz. Ali'nin soyu ile karıştırmaman veya iddialarını doğrulamamalıdır. Mısır'da şu anda hüküm süren Hakim ve ataları kâfir, fasık, facir, dinsiz, zındık, İslâmı inkâr eden, İslâmî hükümleri uygulamayan, Mecusî ve Saneviye'ye meyilli kimselerdir. İslâmî hadleri uygulamayıp tenasül organlarını nikah akdi olmaksızın mubah kılan, içkiyi helal sayıp kan akıtan, peygamberlere söven, Selef-i Salihini lanetleyen, rabhk iddiasında bulunan kimselerdir.
Bu bildiriye birçok kimse imza atmıştı. Alevilerden Murtaza, Rıza, İbn Ezrak el-Musevî, Ebu Tahir b. Ebü't-Tîb, Muhamme b. Mu-hammed b. Amr b. Ebi Ya'lâ; kadılardan Ebu Muhammed b. Ekfanî, Ebü'l-Kasım el-Cezerî, Ebü'l-Abbas b. eş-Şiverî fıkıhçılardan Ebu Hamid el-İsferayinî, Ebu Muhammed b. Kesfelî, Ebu 1-Hasan el-Ku-durî, Ebu Abdillah es-Saymerî, Eb Abdillah el-Beydavî, Ebu Ali b. Hamkan; şahitlerden Ebü'l-Kasım et-Tenuhî ve diğer birçok kimse imza attılar. Ebü'l-Ferec İbn Cevzî böyle demiştir.
Ben derim ki: Bunların yalancı olup Hz. Fatıma'nm soyundan gelmedikleri, yukarıdaki büyük şahsiyetler, âlimler, faziletli imamlar tarafından ifade edilmiştir. Nitekim bunların Hz. Ali'nin soyundan gelmedikleri ve iddia ettikleri gibi Hz. Fatıma'ya neseplerinin uzanmadığı, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın sözünden de anlaşılmaktadır. Kûfeliler kendisine bey'at edeceklerine dair mektup yazdıkları ve Hz. Hüseyin de bu mektuplara dayanarak Irak'a gitmek istediği zaman Abdullah b. Ömer hazretleri ona şöyle demişti:
"Sen oraya gitme, onların seni öldürmelerinden korkuyorum. Senin deden, dünya ve ahiretten birini seçmek muhayyerliğine sahip kılınmıştı da dünyayı bırakıp ahireti seçmişti. Sen de onun vücudunun bir parçasısm. Allah'a yemin ederim ki, ne sen ne senin haleflerin, ne de aile efradından hiçbiriniz dünya iktidarına sahip olamayacaksınız."
Bu büyük sahabinin makul ve yönlendirici sahih sözü Ehl-i Beyt'-ten sadece Muhammed b. Abdullah el-Mehdî'ye halifeliğin nasib olacağını gerekli kılmaktadır ki, o da, ahir zamanda Hz. İsa'nın yere inmesi esnasında olacaktır. Çünkü Ehl-i Beyt'in dünyadan vazgeçiril-meleri ve dünya pisliklerine bulaşmamaları mukadder kılınmıştı. Bilindiği gibi bu Fatımîler, Mısır diyarında uzun bir süre hüküm sürmüşlerdi. İşte bu da onların Ehl-i Beyt'ten olmadıklarını ispatlayan apaçık ve kuvvetli bir delildir. Nitekim Bağdat'ın Önde gelen meşhur fıkıhçıları da bunu kesin olarak ifade etmişlerdir..
Kadı Bakillanî, bunların Ehl-i Beyt'ten olmadıklarını ispatlayan ve "Keşfü'l-Esrar ve Hetkü'l-Estar" adını verdiği eserinde rezalet ve çirkinliklerini açıklamış, kalplerinde gizledikleri çirkinlikleri ve ka-bih sözlerini açığa vurmuştur. Kadı Bakillanî bunlardan bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır: "Onlar Rafizîliklerini açığa vuran ama halis küfürlerini içlerinde saklayan bir

topluluktur." Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Bu senenin receb, şaban ve ramazan aylarında Vezir Fahrü'l-Mülk, yoksullara, düşkünlere, şehitlik ve mescitlerde duran bazı kimselere çok miktarda sadaka dağıttı. Bizzat kendisi de mescit ve şehitlikleri ziyaret etti. Bazı mahpusları serbest bıraktı. Çokça ibadet yaptığını gösterdi. Sukü'd-Dakik mantıkasmda büyük bir evi tamir etti.
Bu senenin şevval ayında şiddetli bir fırtına esti. Bu fırtına neticesinde birçok hurmalıklar söküldü. Diğer bahçelerdeki ağaçlar da telef oldular. Toplam 10.000 hurma ağacı telef oldu.
Gazne hükümdarı Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'in ordusuyla birlikte düşman toprağına gittiği ve çölde susuz kaldıkları, nihayet susuzluk nedeniyle baştan sona hepsinin ölmek üzere oldukları bir esnada Cenâb-ı Allah'ın kendilerine bir bulut gönderip yağmur yağdırdığı, bu yağmur suyuyla hepsinin kana kana su içip hayvanlarına da içirdikleri ve kaplarını doldurduklarına dair haber geldi. Bundan sonra düşmanlarıyla karşılaşmışlardı. Düşmanlarının yanında 600 kadar fil vardı, ama düşmanları hezimete uğratmışlar, onlardan bol miktarda ganimet etmişlerdi. Allah'a hamd olsun.
Bu senede Şiîler, zilhiccenin onsekizinci günü Gadir-i Hum bayramını kutladılar. Dükkânları süslediler. Vezir ve birçok Türklerin yardımıyla güçlendiler. [64]

Hicretin Dörtyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Hasan B. Ali

Hasan b. Hasan b. Ali b. Abbas b. Nobaht Ebu Muhammed en-Nobahtî. Hicretin 320. senesinde doğdu. Mehanılî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Berkanî de kendisinden rivayetlerde bulundu. Şiî ve Mutezilî idi. Ancak ben onun doğru sözlü, sadakatli bir kimse olduğunu anlamışımdır. Ezherî de kendisinden rivayetlerde bulundu ve onun Rafizî olup kötü yola gittiğini söylemiştir. Akikî ise, onun, hadis ilminde yoksul biri olup Mutezilîliğe geçtiğini ifade etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [65]

Osman B. İsa Ebu Amr El-Bakillanî

Meşhur ve büyük zahidlerdendir. Hurmalığı vardı. Orada ve tarlasında çalışır, kendi el emeği ile kazandığı para ile geçinirdi. Son derece zahid bir kimse olup çokça ibadet ederdi. Ancak cumadan cumaya kendi mescidinden çıkıp cemaatle cuma namazını kılar, sonra tekrar mescidine dönerdi. Mescidindeki kandilleri yakmak için yağ bulamazdı. Emirlerden biri, mescidindeki kandileri yakması için bir miktar zeytinyağını hediye olarak kabul etmesini teklif ettiğinde Şeyh Osman bunu kabul etmedi. Şeyh Osman vefat ettiğinde dostlarından biri, mezarının bitişiğindeki mezarlardan birinde yatmakta olan bir ölüyü rüyasında görmüş ve onun nerede olduğunu kendisine sorduğunda komşusu olan ölü şu cevabı vermişti: «Osman b. İsa mezarına konulduğunda birinin: "Onu Firdevs-i A'lâ'ya, Firdevs-i A'lâ'ya götürün!" diye bağırdığını işittik.»
Osman b. İsa, bu senenin receb ayında seksenaltı yaşında vefat etti. [66]

Muhammed B. Cafer B. Muhammed

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Harun b. Ferve b. Naciye. Künyesi, Ebu 1-Hasan'dır. Nahivciydi. İbn Neccar et-Temim diye bilinir. Kûfelidir. Bağdat'a geldi. İbn Düreyd'den, Solî'den, Nefteveyh'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında yetmişyedi yaşında vefat etti. [67]

Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed

Sehl b. Muhammed es-Sa'lukî. Nisaburludur. Ebu Ya'lâ el-Halilî dedi ki: "Ebu t-Tîb Sehl b. Muhammed, Nisabur'da vefa etti."
Ebü't-Tîbın biyografisini hicretin 387. senesi olaylarından bahsederken anlatmıştık. [68]

Hicretin Dörtyüzüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının onaltısmda Şerif Rıza Ebü'l-Hasan el-Musevî diğer emirlerin de hazır bulunduğu bir toplant esnasında Talibilerin nakipliğine atandı. Atanma fermanı vezir Fahrü'l-Mülk'ün evinde ayanın huzurunda okundu. Kendisine siyah kaftan giydirildi. O, kendisine siyah kaftan giydirilen ilk Talibi nakibi oldu.
Bu senede Beni Haface'nin emin Ebu Kalenbe -Allah kahretsin-Ve kavminin önde gelen bazı reisleri esir olarak getirildiler

Bunlar bu senede ve bundan önceki senede Mekke'den dönmekte olan hacıların yollarını kesmişler ve hacıların su içtikleri kaynakları kurutup oralara hanzel (Ebucehil karpuzu) denen acı bir bitkiyi koymuşlardı. Öyle ki, 15.000 kadar hacı susuzluktan Ölmüştü. Geride kalanları da yakalayıp kendi binek hayvanlarının güdücülüğüne tayin etmişler, onları perişan hale sokmuşlar, yanlarındaki mallan gasbetmişlerdi. Bunlar vezirin evine getirildiklerinde vezir onları hapse attı. Susuz bıraktı. Sonra onları berrak suyu gördükleri ve içmelerine müsaade etmediği, bu nedenle tam cezalarını bulup susuzluktan ölmelerine sebebiyet vermiş olduğu halde astı. Bunu Enes hazretlerinin Buharî ve Müslim'de rivayet edilen hadisine uyarak güzel bir uygulama olarak gerçekleştirmişti. Daha sonra vezir, Beni Haface tarafından tutuklanan hacıları getirtti. Bu hacıların kadınları evlenmişler, malları miras olarak paylaşılmıştı. Bunları tekrar ailelerine iade etti. Mallarını ve eşlerini kendilerine geri verdi.
Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin ramazan ayında doğu tarafından batı tarafına ay ışığı gibi ışık saçan, sonra gökte paramparça olan ve bir müddet gökte duran bir yıldız görüldü.
Bu senenin şevval ayında Hristiyan reislerinden birinin karısı öldü. Ağıtçı kadınlar ortaya çıkıp feryad ve figan ettiler. Açıkça haç taşıdılar. Haşimilerden biri bu durumu protesto edince o Hristiyan reisin kölelerinden biri elindeki bir debbusla Haşimînin kafasına vurdu, kafasını yardı. Müslümanlar bunu görünce ayaklandılar, hezimete uğrayan Hristiyanlar kendilerine ait oradaki bir kiliseye sığındılar. Müslüman halk oraya girdi, kilisedeki malları yağmaladı. Oradaki Hristiyan evleri de tahrib ettiler. Şehirde bulunan Hristiyanları kovaladılar. Nasih ile İbn Ebi İsrail'e hücum ettiler. Bunların köleleri Müslümanlarla savaştılar Bu yüzden Bağdat'ta büyük bir fitne meydana geldi. Müslümanlar çarşı pazarda mushafları ellerine alıp dolaştırdılar. Birkaç gün süreyle her taraf tatil edildi. Hristiyanlar halifeden yardım istediler. O da İbn Ebi İsrail'in huzura getirilmesini emretti Ama İbn Ebi İsrail gelmek istemedi. Halife Bağdat'tan çıkmaya niyetlendi. Fitne cidden üyüdü. Hristiyanların birçok ev yağmalandı. Sonra İbn Ebi İsrail huzura getirildi. Çok miktarda para sarfetti; affedildi. Böylece fitne ateşi dindi.
Bu senenin zilkade ayında Gazneli Mahmud'un halifeye bir mektubu geldi. Mahmud, mektubunda Mısır valisi Hakim'den kendisine bir mektup ve elçi geldiğini, mektubunda kendisini itaate davet ettiğini, kendisinin ise o mektuba tükürüp yakılmasını emrettiğini ve elçiye söylenebilecek en ağır sözleri söylediğini anlatıyordu.
Ebu Nasr b. Mervan el-Kürdî; bu senede Amid, Meyyafarikin (Silvan) ve Diyarbekir valiliğine getirildi. Kendisine bi gerdanhk ve iki kol şeridi takıldı. Nasirü'd-Devle lakabı verildi.
Yol emniyeti olmadığından ve Fahrü'1-Mülk de arazileri ıslah ile meşgul olduğundan Ötürü bu senede Irak ve Horasan'dan hiç kimse
hacca gidemedi.
Bu senede Endülüs'te Emeviler tekrar hakimiyeti ele geçirdiler. Hükümdarlığa Süleyman b. Hakem b. Süleyman b Abdurrahman Nasır el-Ümevî geçti ve Müstain Billah lakabını aldı. Halk Kurtuba şehrinde ona bey'at etti.
Bağdat'ın ve diğer bazı mıntıkaların hakimi olan Bahaü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî bu senede vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Sultanü'd-Devle Ebu Şüca geçti.
Bu senede büyük Türk hükümdarı İlig Han vefat etti, yerine kardeşi Doğan Han geçti.
Bu senede Şemsü'l-Mealî Kabus b. Veşmgir kış mevsiminde üzerinde kışlık giyecekler olmadığı halde soğuk bir eve girdi ve bu nedenle orada vefat etti. Kendisinden sonra yerine Menuçehr geçti ve ona Feleku 1-Mealî lakabı takıldı.
Bu senede Mahmud b. Sebüktekin adına hutbe okundu.
Şemsü'l-Mealî Kabus, âlim, faziletli, edip ve şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:
"Zamanın hadiseleriyle bizi azarlayana de ki: Zaman ancak Önemli kimselere karşı inad eder. Görmez misin ki denizin üzerinde leşler dolaşır, Ama altında, derinliklerde inciler yerleşir. Hadiselerin eli bize değip bize zarar verecek olursa, Bilinsin ki gökte sayısız yıldızlar vardır; Ama sadece ay ile güneş tutulur."
Şu güzel şiir de ona aittir:
"Adın geçince hatıraların, sana olan sevgimi harekete geçirir.
Bu nedenle kalbimde senin tesirini hissederim.
Bütün organlarımda senin aşkın vardır.
Sanki vücud organlarımın her biri bir kalb olarak yaratılmıştır." [69]

Hicretin Dörtyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali Ebül-Hasan El-Leysî

Batiha'da kalıp halife Kadir'e mektup yazardı. Katiplik yapardı.
Sonra halife Kadir tarafından haraç ve posta divanının katipliğine getirildi. Kur'ân'ı çok güzel ezberlemişti. Sesi ve okuyuşu güzel, meclis arkadaşlığı hoştu. Zarif manalarla konuşurdu. Çok güler ve şaka yapardı.
Bir gün Şerif Rıza, Şerif Murtaza ve ileri gelenler ile birlikte, hükümdarlardan birini karşılamaya gitmişti. Yolda giderlerken karşılarına birkaç hırsız çıkıp onlara ateş tutuşturulmuş paçavralar fırlattılar ve: "Ey kahpelerin kocaları!" diye laf attılar. Bunun üzerine Leysî: "Bu kimseler herhalde casusların bildirmesi sebebiyle karşımıza çıkmışlardır." deyince diğerleri: "Ser

bunu nereden biliyorsun?" diye sordular. O da şu karşilğı verdi: "Yoksa bizim kahpelerin kocaları olduğumuzu nereden biliyorlar?!" [70]

Hasan B. Hamid

Hasan b. Hamid b. Ali b. Mervan el-Verak el-Hanbelî. İmam Ah-med'in arkadaşlarının müderrisi ve kendi zamanında onların fakihi idi. Meşhur eserleri varır. "el-Cami fi İhtüafi'l-Ulema" adlı 400 cüzlük kitabı, "Usulü'1-Fıkh ve'd-Din" adlı eseri vardır Ebu Ya'lâ b. Ferrâ onun eserleri üzerinde çalışmıştır. Nefislere büyük tesiri vardı. Sultan nezdinde itibarlı ve önde gelen bir kimseydi. Dokumacılık yaparak kendi el emeğiyle elde ettiği kazançla geçimini sağlardı. Ebu Bekir eş-Şafiî'den, İbn Malik el-Katiî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Bu senede hacca gitti.
İnsanlar yolda susadıklarında o, şiddetli sıcaklarda yoldaki bir taşa yaslandı. Adamın biri ona azıcık su getirdi. îbn Hamid ona; "Bu suyu nereden getirdin?" diye sordu. Adam da: "Şimdi sormak zamanı değildir, al iç." dedi. İbn Hamid: "Doğru söylüyorsun. Şimdi Aziz ve Celil olan Allah ile buluşma vakti ve içme zamanıdır." dedi, ama içe-meden hemen vefat etti. Allah rahmet etsin. [71]

Hüseyin B. Hasan

Hüseyin b. Hasan b. Muhammed b. Halim Ebu Abdillah el-Hali-nıî. "el-Minhac fi Usuli'd-Diyane" adlı eserin sahibidir.
Şafiî meşayihindendir. Cürcan'da doğdu ve Buhara'ya nakledildi. Çok hadis dinledi. Nihayet kendi çağında muhaddislerin reisi unvanını aldı. Buhara kadılığı yaptı.
ibn Hallikan dedi ki: "Maveraünnehir'de muhaddisler reisliği ona verildi. Şafiî mezhebinde güzel fetvaları vardır."
Hakim Ebu Abdillah, kendisinden rivayetlerde bulundu. [72]

Feyruz Ebu Nasr

Bahaü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle. ed-Deylemî lakabını aldı. Bağdat ve diğer şehirlerin valiliğini yaptı. Halife Tâî'i yakalayıp hal' eden ve Kadir Billah'ı hilafete geçiren odur. Para cezası vermek ve mal müsadere etmekten hoşlanırdı. Kendisinden önce Büveyhilerden hiçbirinin toplayamayacağı kadar mal topladı. Cidden cimriydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında Ernecan'da vefat etti. Vefatı sırasında kır-kiki yaşını üç ay geçmişti. Sar'a hastalığına yakalanmıştı. Meşhed'de, babasının mezarının yanına defnedildi. [73]

Kabus B. Veşmgir

Devlet erkânı ona karşı cephe olarak oğlu Menuçehr'e bey'at ettiler ve onu önceki kısımlarda anlattığımız gibi öldürdüler.
Yıldız falına bakıp oğlunun kendisini öldüreceğini anladı. Ama öldürecek oğlunun Dârâ olduğunu zannetti. Çünkü Dârâ'nın kendisine muhalefet ettiğini görüyordu. Memıçehr'in ise kendisine itaatkar olduğunu gördüğünden Menuçehr'in kendisini öldüreceğini hiç sanmıyordu, ama ölümü Menuçehr tarafından oldu. Önceki kısımlarda, onun zamanında geçen hadiselerden bahsederken şiirinden bazılarını örnek olarak sunmuştuk. [74]

Kadı Ebu Bekir El-Bakillanî

Muhammed b. Tîb Ebu Bekir el-Bakillanî. Şafiî mezhebine men-sub olup kelamcılarm reisi idi. İnsanların en çok kelam bilen ve kelama dair eser verenidir. Anlatıldığına göre o, ömrünün uzun bir süresinde her gece yirmi varak yazı yazmadan yatağına girip uyuma-mıştır. Kendisinden birçok eserler nakledilmiştir. "et-Tabsire", "Da-kaikü'l-Hakaik", "et-Temhid fi Usuli'1-Fıkh", "Şerhul-İbane" gibi büyük faydalar içeren irili ufaklı eserleri vardır. Eserlerinin en güzeli, Batiniliğe reddiye olarak yazdığı ve "Keşfü'l-Esrar fi Hetki'l-Estar" adını verdiği kitaptır. Onun füruat hususundaki mezhebinin Şafiî mi Malikî mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu hususları anlatan Ebu Zer el-Herevî'dir. Başka bir rivyette anlatıldığına göre o fetva ya-zarmış. Bu fetvaları da Muhammed b. Tîb el-Hanbelî yazmıştır ki, bu cidden gariptir.
Bakillanî, son derece zeki ve kavrayışlı bir kimseydi. Hatib Bağdadî ile diğer tarihçilerin anlattıklarına göre Adüdü'd-Devle onu bir Mektupla Bizans imparatoruna elçi olarak göndermişti. Saraya vardığında, imparatorun huzuruna ancak rükua varır gibi eğilerek alçak bir kapıdan girilebildiğini görmüştü. Bakillanî bunun, imparatorun huzuruna giren kimselerin ancak Aziz ve Celil olan Allah'a rüku eder gibi eğilerek girmesi için yapılmış olduğunu anladı. Hemen geri dönerek, geri geri yürüyüp

kapıdan içeri girdi, imparatorun yanına yaklaştığında da yüzünü ona dönüp selam verdi. İmparator onun ne derece zeki, bilgili ve anlayışlı olduğunu anladı ve ona saygı gösterdi.
Anlatıldığına göre imparator onun aklını çelmek, kendinden geçirmek için urğul denen nefesli bir müzik aleti getirtip yanında çaldırmak istedi. Böylece onun zevkten kendinden geçerek hafif hareketlerde bulunmasını bekliyordu. Bakillanî bunu anlayınca, imparatorun huzurunda yakışıksız bir hareket yapmaktan korktu ve müzik sesine kulak vermeyip kendi ayağım yaraladı ve kan akmasına sebep oldu. Ayağının ağrısıyla meşgul olduğundan ötürü müzik aletinden zevk almadı. Tabii ki yakışıksız ve hafif hareketlerde bulunmadı. İmparator buna çok şaştı. Sonra durumu araştırdı. Neticede onun, müziğin verdiği şevkten etkilenmeyişinin, ayağını yaralamış olması sebebiyle olduğunu anladı. Böylece onun ne kadar yüksek himmetli ve azimli bir kimse olduğunu kabul etti. Çünkü bu müzik aletini dinleyen herkes, istese de istemese de kendinden geçiyor, zevkten dört köşe oluyordu.
Papazlardan bazıları imparatorlarının huzurunda Bakillanî'ye şu soruyu sordular:
- Peygamberinizin iftiraya uğrayan zevcesi Aişe'ye ne olmuştu? Bakillanî hiç duraksamadan onlara şu cevabı verdi:
- Aişe'yle Meryem iftiraya uğradılar. Aziz ve Celil olan Allah onların suçsuzluklarını açıkladı. Aişe, kocası olan, ama çocuk doğurmayan bir kadındı. Meryem ise kocasız olduğu halde bir çocuk doğurdu. Şu halde Aişe'nin Meryem'e nisbetle daha suçsuz olması gerekir. Ama her ikisi de kendilerine yapılan iftiralardan uzak ve suçsuz kadınlardır. Fasid bir zihne bu hususta bir kuşku gelecek olursa, yani Aişe'nin suçlu olduğu ihtimali verilecek olursa Meryem'in ona nisbetle daha çok kuşku uyandırması gerekir. Ama Allah'a hamd olsun ki her ikisi de semadan gelen ilahi vahiy ile suçsuz ve temiz iki kadın olarak tanıtılmışlardır. Allah'ın selamı ikisinin de üzerine olsun.
Bakillanî, Ebu Bekir b. Malik el-Katiî'den, Ebu Muhammed b. Masî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî bir gün onu öpüp şöyle demişti: "Bu, heves sahiplerine batıl şeylerini reddeden, geri çeviren bir kimsedir." Böyle dedikten sonra onun için dua etmişti.
Kadı Bakillanî, bu senenin zilkade ayının bitimine yedi gün kala cumartesi günü vefat etti. Kendi evine defnedildi. Sonraları Babü'l-Harb mezarlığına nakledildi. [75]

Muhammed B. Musa B. Muhammed

Ebu Bekir künyesini taşırdı. Harezmlidir. Hanefi'lerin şeyhi ve fa-kihi idi. Ahmed b. Ali er-Razî'den ilim tahsil etti. Bağda Hanefî reisliği kendisine verildi. Hükümdarlar nezdinde saygı gören bir kimseydi. Rıza ile Saymerî'nin talebelerindendir.
Ebu Bekir eş-Şafiî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sika, dindar, güvenilir ve selef usulüne göre güzel namaz kılan bir kimseydi. İtikad hususunda şöyle derdi: "Bizim dinimiz acuzelerin dinidir. Kelamla ilgili söyleyecek bir şeyimiz yoktur." Fesahatli ve güzel ders veren bir kimseydi. Defalarca kadılık makamına tayin edilmesi için kendisine teklifte bulunuldu, ama bu teklifi kabul etmedi.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının onsekizinde cuma gecesi vefat etti. Derbü'l-Abdih mıntıkasmdaki evine defnedildi. [76]

Hafız Ebü'l-Hasan Ali B. Muhammed

Hafiz Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Halef el-Amiri el-Kabisî. "et-Telhis" adlı eserin musannifidir. Aslen Kazvinlidir, ama daha çok Kabisî olduğu söylenmiş ve böyle tanınmıştır. Çünkü amcası, Kabisi-ye sarığını sarardı. Bu sebeple onlara Kabisî denildi. Hadis ilminde hafız ve parlak ilim sahibi bir kimseydi. Kadri yüce, salih bir insandı. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat ettiğinde insanlar geceler boyunca mezarı başında durup Kur'ân okudular ve ona dua ettiler. Birçok yerlerden şairler gelip ona ağıt yaktılar. Rahmet dilediler.
Bir münazara meclisinde başkalarına ait şu şiiri okumuştu:
"Babanın hayatına yemin ederim ki, yüksek nesep insanı âlicenaplığa ulaştırmaz; dünyada âlicenap kimse vardır.
Ama memleketin otları kuruyup sarardığında artık o kuruyan otları hayvanlar yer."
Böyle dedikten sonra ağladı. Yine ağladı ve şöyle demeye başladı: "işte ben o kuruyan otlardanım, işte ben o kuruyan otlardanım..." Allah rahmet etsin. [77]

Hafız İbn Farazî

Ebü'l-Velid Abdullah b. Muhammed b. Yusuf b. Nasr el-Ezdi el-Farazî. Künsiye kadılığı yapmıştır. Çok şeyler dinlemiş, derlemiş ve bir tarih kitabı yazmıştır. Kitabında; uzlaşılan, ihtilaf edilen konuları, nisbetleri benzeyen ve karıştırılan kimseler ile diğer hususlarda gerekli açıklamalar yapmıştır. Kendi zamanının allamesi idi. Berbe-riler tarafından şehid edildi. Yaralı iken kendi kendine şu sahih hadisi okuduğunu duymuşlardı:
"Bir kimse Allah yolunda yaralanırsa -Allah kendi yolunda kimin yaralandığını en iyi bilendir- kıyamet gününde yarası

kanayarak huzura getirilir. Kanı kan rengidir ama kokusu misk kokusudur."
O, Ka'be'nin örtüsü yanında Cenâb-ı Allah'tan şehidlik dilemişti. Allah da bu dileğini yerine getirdi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
"Günahların esiri senin kapında bekliyor.
Yaptıklarından ötürü korkuyor, sen onun durumunu biliyorsun. Günahlardan ötürü korkuyor onun azgınlığı sence malumdur. Ama yine de senden ümid ediyor, hem umuyor, hem korkuyor. Senden başka kimden ümid edilir, kimden sakınılır. Senin verdiğin hükme kimse muhalefet edemez. Ey efendim, defterimde yazılan şeylerden Ötürü beni rezil rüsvay etme.
Kıyamet ve hesap gününde sayfalar açıldığında ; Akrabaların dost ve aşiretin terkedip geri döndüğü esnada, Mezar karanlığında sen benim yar ve dostum ol. Umduğum geniş affin eğer bana günahımdan ötürü darahrsa, İşte o zaman ben heîâk olurum!" [78]

Hicretin Dörtyüzdördüncü Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının başında perşembe günü halife Kadir Billah hilafet ihtişamıyla oturdu. Huzurunda Sultanü'd-Devle'yi ve hacibleri durdurdu. Sultanü'd-Devle'ye adet üzere yedi hil'at giydirdi ve başına siyah bir sarık taktı. Ayrıca murassa taç ve bir de kılıç kuşandırdı. Boynuna gerdanlık ve koluna da iki şerit taktı. Eliyle iki sancak hazırlayıp verdi. Sonra bir kılıç verip hizmetçisine: "Bu kılıcı beline tak; onun ve neslinin şerefi olacaktır. Bu kılıçla yeryüzünün doğusunu ve batısını fethedecektir." dedi. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü. Meclise kadılar, emirler ve vezirler katılmışlardı.
Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Fetihler yaptı. Hintlilerin askerlerini öldürdü. Bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Halifeye mektup yazarak elinde bulunan Horasan ve diğer beldelerin valiliğine kendisini tayin etmesini istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi.
Bu senede Haface oğulları Kûfe'de fesat çıkardılar. Küfe valisi Fbü'l-Hasan b. Mezyed onlara karşı hücuma geçti. Bir kısmını öldürdü Muhammed b. Yeman ile reislerinden bir topluluğu esir aldı. Diğerleri hezimete uğradılar. Cenâb-ı Allah üzerlerine sıcak bir rüzgar saldı. Bu yüzden onlardan 500 kişi helak oldu.
Bu senede Ebu 1-Hasan Muhammed b. Hasan el-Efsasî insanlara haccettirdi. [79]

Hicretin Dörtyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ahmed

Hasan b. Ahmed b. Cafer b. Abdillah. İbn Bağdadî adıyla meşhur olmuştur. Hadis dinledi. Zahid ve abid bir kimse olup çokça mücahe-dede bulunurdu. Uyku bastırmadıkça uyumazdı. Hamama gitmez ve elbiselerini de ancak su ile yıkardı. Başka temizleyici maddeler kullanmazdı. Dedesi, Hüseyin b. Osman b. Ali Ebu Abdillah'tır. Dedesi kurra idi. Gözlerini kaybetmişti. Bunlara Mücahidî denilir.
Hasan b. Ahmed, îbn Mücahid'den küçük yaştayken Kur'ân öğrendi ve onun hayatta kalan en son arkadaşlarından biri oldu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında 100 yaşını aşmışken vefat etti. Zeradin mezarlığına defnedildi. [80]

Ali B. Said El İstahrî

Mutezile mezhebinin ulemasındandır. Kadir Billah için "Batini-ye'ye Reddiye" adlı eseri tasnif etti. Halife Kadir Billah, ona çok kıymetli armağanlar verdi. Ali b. Said, Derb-ü Rebah'ta ikamet ederdi. Bu senenin şevval ayında seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [81]

Hicretin Dörtyüzbeşinci Senesi

Bu senede Mısır valisi Hakim, kadınların evlerinden çıkmalarını, damlardan veya pencerelerden başlarını sokağa uzatıp bakmalarını, ayakkabıcıların onlara ayakkabı yapmalarını, kadınların hamama gitmelerini yasakladı. Bu yasağa muhalefet eden bazı kadınları öldürdü, hamamları üzerlerine yıktırdı. Erkeklere aşık olan veya erkeklerin kendilerine aşık olduğu kadınların durumlarını, adlarını, kendilerine sataşan erkeklerin adlarını tesbit ettirmek için bazı yaşlı kadınları görevlendirdi. Bu yasağa riayet etmeyen bir kadın tesbit ettiği takdirde onun hayatını söndürüyor ve öldürüyordu. Sonra bizzat kendisi de gece gündüz bu işi tesbit etmek için şehirde dolaştı. Fasık-
hklarını tesbit ettiği bazı kadın, erkek ve delikanlıları durdurdu. Durum sıkıntılı bir hal aldı. Kadınlar cidden zor durumda kaldılar. Fa-sıklar da aynı şekilde sıkıntıya düştüler. Aşıklardan biri diğerine nadir haller dışında ulaşamadı.

Bir erkeğe çok tutkun olan kadının biri, aşıkına ulaşamadığı için neredeyse çıldırmak üzereydi. Kadilkudat Malik b. Sa'd el-Farikî'nin huzuruna gitti. Hakim adına yemin ederek kendisini dinlemesini istedi. Kadilkudat da ona acıdı, onu dinlemeye başladı. Kadın yalanla, hile ve tuzak kurarak ağlamaya başladı ve şöyle dedi: "Ey kadı; benim bir kardeşim var, başka da kimsem yok. Ama o şimdi can çekişiyor. Hakim'in senin üzerindeki hakkı için beni bu erkek kardeşimin evine ulaştırmanı senden diliyorum ki, ölmeden önce onu görebileyim. Allah senin sevabını versin."
Kadı ona çok acıdı ve maiyetindeki iki adama, bu kadına refakat ederek onu istediği eve götürmelerini emretti. Kadın önce kendi evine gidip kapıyı kilitledi. Anahtarı komşu kadına verdi ve kadı'nm iki görevlisiyle birlikte yola koyuldu. Nihayet kardeşim dediği aşıkının evine vardı. Kapıya vurup içeri girdi. Görevlilere de: "Artık dönebilirsiniz, burası kardeşimin evidir." dedi. İçeri girince aşık olduğu erkekle karşılaştı. Sevdiği erkek sordu: "Nasıl yanıma gelebildin?" Kadın da yaptığı hileyi ona anlattı. Erkek onun bu hilesine şaşıp kaldı.
Akşam olunca kadının kocası eve geldi. Kapının kilitli olduğunu, evde kimsenin bulunmadığını gördü. Durumu komşuya sordu. Komşusu da kendilerine kardeşinin evine ziyarete gittiğini söylemiş olduğunu anlattı. Adam hemen kadıya gidip yardım istedi ve: "Şu anda karımı senden istiyorum. Yoksa durumu Hakim'e bildiririm. Çünkü karımın erkek kardeşi yoktur. O, aşıkının yanma gitmiştir!" dedi. Kadı bu durumun sonucundan korktu. Hemen Mısır Hakim'inin huzuruna gitti, ağlamaya başladı. Hakim ona durumu sordu. O da kadının kendisine kurduğu tuzağı anlattı. Hakim kadım eve götüren o iki görevliye, hemen gidip o kadınla aşıkını her ne halde iseler yakalayıp getirmelerini emretti. Görevliler gittiler. Kadınla erkeğin sarhoş vaziyette kucak kucağa olduklarım gördüler ve alıp Hakim'in huzuruna getirdiler. Hakim onlara durumlarını sordu. Onlar da tatmin edici olmayan mazeretler ileri sürmeye başladılar. Hakim, kadının çölde yakılmasını emretti. Erkeğe de ağır bir dayak attırarak öldürttü. Bundan sonra kadınlara karşı şiddet tedbirlerini daha da fazlalaştırdı. Onları keler deliğinden daha dar tedbirler altına soktu. Bu durum ölünceye kadar devam ettirdi. İbn Cevzî böyle demiştir.
Bu senenin receb ayında Ebü'l-Hasan Ahmed b. Ebiş-Şevarib, Ebu Muhanımed el-Ekfanî'nin ölümünden sonra Hadr kadılığına atandı.

Bu senede Fahrüd-Devle, Şarkiye Medresesi'ni onardı, demir parmaklıklarla muhafaza altına aldı. [82]

Hicretin Dörtyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bekir B. Sazan B. Bekir

Künyesi, Ebü'l-Kasım'dır. Kurra ve vaiz idi. Ebu Bekir eş-Şafiî'-den ve Cafer el-Huldî'den hadis dinledi. Ezherî ve Hallal d kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Sika, güvenilir, salih, abid ve zahid bir kimseydi. Geceleri namaz kılardı. Yüksek ahlak sahibiydi. Seksen küsur yaşında vefat etti ve Babü'1-Harb mezarlığına defnedildi. [83]

Bedir B. Hasneveyh B. Hüseyin

Künyesi, Ebu Necm el-Kürdî'dir. Dinever ve Hemedan mıntıkasında seçkin hükümdarlardandı. İyi bir devlet adamı ve siyasetçiydi. Çokça sadaka verirdi. Halife Kadir, ona Ebu Necm künyesini taktı, Nasirü'd-Devle lakabını verdi. Ona bi sancak hazırlayıp teslim etti.
Memleketinin şehir ve kasabalarında son derece güven ve huzur vardı. Öyle ki, yolculardan birinin hayvanı kendisini taşıyamayacak kadar yorulduğunda, hayvanı çölde yüküyle birlikte bırakıp kendisi yola devam eder, hayvan sonradan sahibinin yanına giderdi. Uzun zaman geçse bile hayvanın üzerindeki yükten birşey eksilmezdi.
Memlekette bazı emirleri bozgunculuk yaptılar. Onlar için güzel bir ziyafet tertipleyerek nefis yemekler takdim etti. Ama sofraya ekmek getirtmedi. Emirler ekmek beklemeye koyuldular. Ekmeğin geciktiğini gördüklerinde durumu sordular. O da onlara şu cevabı verdi: "Siz ekinleri telef eder ve ekincilere haksızlık ederseniz, size ekmek nereden gelsin? Bugünden sonra herhangi bir kimsenin bozgunculuk yaptığını duymayayım. Yoksa onun kanını akıtırım!"
Bir defasında yolculuğa çıkmış iken bir adamın sırtındaki odun yükünü ağlayarak taşımakta olduğunu gördü. Adama sordu: "Neden ağlıyorsun?" "Yanımda iki ekmeğim vardı, onları yiyecektim. Ama askerlerden biri elimden alıp götürdü." "Görürsen o askeri tanır mısın?" diye sordu. Adam: "Evet." dedi. Onu alıp boğazın daracık bir yerinde durdurdu. Askerlerin tümünü önünden geçirtti. Ekmeği alan asker geçerken adam: "İşte ekmeğimi götüren budur!" dedi. Bedir, askere, kdn inmesini, adamın taşıdığı odun yükünü kendisinin sırtına
şehre kadar götürmesini emretti. Asker, çok miktarda para verip odunu taşımaktan kurtulmak istediyse de, diğerleri ona bakarak kendilerine çekidüzen versinler ve edeplensinler diye kabul etmedi.
Bedir b. Hasneveyh, her cuma günü yoksullara ve dullara 20.000 dirhem sarfederdi. Her ay ölüleri kefenlemek için 20.000 dirhem, her sene kendi annesi ve Adüdü'd-Devle adına yirmi kişiyi bedel olarak hacca gönderip onlara 1.000 dinar sarfederdi. Çünkü hükümdarlığa geçmesine Adüdü'd-Devle sebep olmuştu. Ayrıca her sene Hemedan ve Bağdat'ta; yolda kalmış kimselere ayakkabı yapmaları, bineklerinin nallarını bedava çakmaları için demirci ve kunduracılara 3.000 dinar verirdi. Her

sene Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimselere sadaka dağıtılmak, atelyeleri onarmak, Hicaz yolundaki su kaynaklarını ıslah etmek ve kuyular kazdırmak için 100.000 dinar sarfederdi. Yolda ve seferlerde bir su kaynağına rastladığı takdirde o su kaynağının yanında mutlaka bir köy kurdururdu. Kendi zamanında 2.000 küsur mescid ve han inşa ettirdi. Diğer rtıescid ve hanları onardı. Bunlardan ayrı olarak fakihlere, kadılara, müezzinlere, eşrafa, şehitlere, yoksullara, düşkünlere, dullara, öksüzlere ve birçok tabakadan muhtaçlara maaş bağladı. Bununla beraber o çok namaz kılar, zikir yapardı. Allah yolunda gaza için hazır tuttuğu 20.000'den fazla bineği vardı. Bu senede seksen küsur yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. Meşhed-i Ali'ye defnedildi. 140.000 dinar ve 40.000 küsur dirhem miras bıraktı. Yüce Allah rahmet etsin. [84]

Hasan B. Hüseyin B. Hamkân

Künyesi Ebu Ali el-Hemedanî'dir. Bağdat'taki Şafiî fıkıhçılarm-dandı. Önceleri hadisle ilgilendi. Ebu Hamid el-Mervezî v Ezherî, ondan hadis dinleyip rivayet ettiler. Zayıf bir ravi idi. [85]

Abdullah B. Muhammed B. Abdullah B. İbrahim

Künyesi, Ebu Muhammed el-Esedî'dir. İbn Ekfanî diye meşhur olmuştur. Bağdat kadiîkudatlığı yapmıştır. Hicretin 316 senesinde doğdu. Kadı el-Mehamilî'den, Muhammed b. Haleften, İbn Ukde'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Berkan ve Tenuhî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Anlatıldığına göre; ilim elde etmek için 100.000 dinar para harcamıştır. İffetli, nezih, ırzı sağlam bir kimseydi. Bu senede seksenbeş yaşında
vefat etti. Bazan vekâleten, bazan asaleten kırk sene müddetle kadılık yaptı. Allah rahmet etsin. [86]

Abdurrahman B. Muhammed

Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Abdillah b. İdris b, Said. Hadis hafızı idi. Esterabadlıdır. İdrisî adıyla meşhu olmuştur. Him ve hadis elde etmek için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunmuştur. İlim ve hadisle ilgilendi. Asamm'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Semerkand'da ikamet etti. Semerkand tarihi hakkında bir eser yazdı ve Darekutnî'ye sundu. Darekutnî bu eseri beğendi.
İdrisî, Bağdat'ta hadis rivayet etti. Ezherî ve Tenuhî kendisinden hadis dinlediler. Güvenilir bir hadis hafızı idi, [87]

Ebu Nasr Abdülaziz

Ebu Nasr Abdülaziz b. Ömer b. Ahmed b. Nebate. Meşhur şairdir. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'ı medhetti. Onun Katib b Nebate'nin kardeşi olduğunu sanıyorum, ama başkası da olabilir. Şu meşhur beyitin sahibidir:
"Kılıçla ölmeyen bir kişi başka bir şeyle ölür. Sebepler çeşitlidir ama Ölüm birdir." [88]

Abdülaziz B. Ömer

Abdülaziz b. Ömer b. Muhammed b. Nebate Ebu Nasr es-Sa'dî. Şairdir. Onun gibi güzel şiir yazan yoktur. Şu şiir ona aittir:
"Düşmanı yenemezsen onunla idare et. Ve onun huyuna suyuna göre git. Bu tam bir uzlaşma olur. Tıpkı suyun ateşle uyuşması gibi. Oysa su ateşin zıddıdır. Bu tam olgunluk verir. Aslında ateş yakıcıdır."
Bu senede Süfyan-ı Sevri mezhebinden olan fakih Abdülgaffar b. Abdurrahman Ebu Bekir b. Dineverî vefat etti. Kendisi Bağdat'ta Mansur Camii'nde Süfyan-ı Sevrî mezhebine göre fetva veren en son kişiydi. Mansur Camii'nin idaresi kendisinde sorulurdu. Bu senede vefat etti. Hakim Camii'nin arka tarafına defnedildi. [89]

Hakim En-Nisaburî

"el-Müstedrek" adlı eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nuaym b Hakim b. Ebu Abdillah el-Hakim ed-Dabbî. Hadis hafızıydı. İbn Bey' diye meşhur olmuştu. Nisaburludur. İlim ehlinden olu hafızası sağlam bir hadis âlimiydi. Hicretin 321. senesinde doğdu. İlk olarak hicretin 330. senesinde hadis dinlemeye başladı. Çok üstadlardan hadis dinledi. Çeşitli memleketleri dolaştı. Büyük küçük kitaplar tasnif etti. Şu eserler ona aittir: Buharî ve Müslim'in Sahih'leri üzerine yazılmış "el-Müstedrek", "Ulumü'l-Hadis", "el-İklü", "Tarih-i Nisabur".
Birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Darekutnî, İbn Ebi Fe-varis ve diğerleri onun üstadlarıdır. Dindar, güvenilir,

sağlam, hafızası mazbut, uzlete çekilen, takvalı bir kimseydi.
Ama Hatib Bağdadî, onun hakkında şöyle demiştir:
«İbn Bey'de, (yani Hakim en-Nisaburî'de) Şiîliğe meyil vardı. Ebu İshak İbrahim b. Muhammed el-Ermevî bana dedi ki: Hakim Ebu Ab-dillah en-Nisaburî, Buharî ve Müslim'in şartlarına uygun sahih hadisler olduğunu ileri sürdüğü bazı hadisler rivaye etmiştir. Bunların Buharî ve Müslim'in sahihlerinde bulunmaları gerektiği düşüncesin-deydi. Hadisü't-Tayr ile, "Ben kimir mevlası isem Ali de onun mevla-sıdır." hadisi bunlara Örnek gösterilebilir.
Hadis ilmi erbabı, onun bu tür hadisleri rivayet etmesini hoş görmemişler, onun sözlerine iltifat etmemişler; bu yaptıklarını da kınamışlardır.
Muhammed b. Tahir el-Makdisî, Hakim en-Nisaburî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hadisü't-Tayr, Sahih'te yer almamıştır ama aslında sahihtir."
İbn Tahir ise şöyle demiştir: "Bu mevzu bir hadistir, ancak Kûfeli bazı meçhul kimseler bunu rivayet etmişlerdir."
Enes ise: "Hakim bunu bilmiyor, o cahildir, ya da yalancı bir inatçıdır." demiştir.»
Ebu Abdirrahman es-Sülemî de şöyle bir ifade kullanmıştır: «Ha-kim'in yanına gittim. Kendisi, Kerramîlerden ötürü dışarı çıkamıyor-du. Kendisine: "Muaviye'nin faziletine dair bir hadis rivayet etsen de içinde bulunduğun şu sıkıntıdan kurtulsan." dedim. Ama o: "Böyle bir şey benden meydana gelmez." diye cevap verdi.»
Hakim en-Nisaburî, bu senede seksendört yaşında vefat etti.
Soy kütüğü şöyledir: Yusuf b. Ahmed b. Kec Ebul-Kasım. Kadılık yapmıştır. Şafiî imamlarındandır. Şafiî mezhebinde garip fetvaları vardır. Cidden büyük nimet sahibiydi. Bedir b. Hasneveyh tarafından Dinever kadılığına atandı.
Bedr'in ölümü arkasından ülkenin düzeni bozulduğu zamanlarda, bazı hırsızlar ve yağmacılar ona hücum ettiler. Bu senenin ramazan aymm yirmiyedinci gecesinde onu öldürdüler. [90]

Hicretin Dörtyüzaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının başında salı günü Ehl-i Sünnet ile Ranzîle*" arasında büyük bir fitne meydana geldi. Vezir Fahrü'1-Mülk, oan-zîlerin Aşura gününde dükkanlara mendil asıp ağıt yakmaları gibi bid'atlerini işlemelerine müsaade ederek bu fitneyi dindirdi.
Yine bu senenin muharrem ayında Basra'da şiddetli bir veba salgının baş gösterdiğini, mezarcılarla diğer insanların Ölüleri defnedemez hale geldiklerine dair bir haber Bağdat'a geldi. Bu arada Basra'da haziran ayında bir bulutun şehri kapladığı ve şiddetli yağmurların yağdığı da, gelen haberler arasındaydı.
Bu senenin safer ayının üçünde cumartesi günü Murtaza, Talibîlerin nakibliğine ve mezalim divanının başkanlığına, hac emirliğine ve kardeşi Rıza'mn sahip olduğu görevlere atandı. Atanma fermanı ayan meclisinde okundu. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir
gündü.
Yine bu senede hacılardan 14.000'inin susuzluk yüzünden öldüğü, 6.000'inin de kurtulduğu, bunların susuzluktan ötürü deve sidiği içtikleri haberi geldi.
Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Kılavuzlar, onu garip beldelere götürdüler. Sular altında kalan bir diyara vardılar. Günlerce kendisi ve askerleri sudan geçtiler, bir çok askeri boğulduktan sonra kendileri kurtuldular. Büyük yorgunluk ve sıkıntılardan sonra Horasan'a döndü.
Bu senede Bedevilerin yol kesmeleri ve bozgunculuk yapmaları yüzünden Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi.

Hicretin Dörtyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu Hamid El-İsferayinî

Şafiîlerin imamıdır. Asıl adı Ahmed b. Muhammed'dir. Kendi zamanında Şafiî mezhebinde önder bir kişiydi. Hicretin 344. senesinde doğdu. Küçük yaşta hicretin 363 veya 364, senesinde Bağdat'a geldi. Ebül-Hasan b. Merzüban'dan fıkıh öğrendi. Sonra Ebü'l-Kasım ed-Darikî'den ders aldı. Durumlar onu terakki ettirdi. Nihayet Şafiîlerin reisliği payesini aldı. Sultan ve halk nezdinde itibarı büyüdü. Fakih ve imamdı. Kadri yüce, asaletli bir kimseydi. Müzeni, onun Talib adlı eseri üzerine elli Ciltlik bir şerh yazmıştır.Usulü fıkha dair başka bir ta'liki de vardır. Ismailî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur.
Hatib Bağdadî dedi ki; «Onu bir kaç defa gördüm. Ders halkasına katıldım. Abdullah b. Mübarek'in Katiatü'r-Rebi semtinde bulunan mescidinde ders veriyordu. Ezeccî ve Hallal bize ondan hadis rivayet ettiler. Ders halakasma 700 fıkıh talebesinin katıldığını duydum. İnsanlar onun hakkında «Eğer İmam Şafiî onu görseydi çok sevinirdi» diyorlardı. Ebü'l-Hasan el-Kuddur dedi ki; «Şafiî mezhebinde Ebu Hamid'den fıkhı daha iyi bilen bir kimse görmedim.» Onun hakkında «Ebu Hamid, İmam Şafiî'den daha ileri görüşlü ve fıkhı daha iyi bilendi» demiştir.
Ebu İshak da şöyle dedi: «Bu söz sadece Kuddurî'nin görüşü değil-dir.Çünkü Ebu Hamid ve emsali, İmam Şafiî'ye nisbetle

şairin anlattığı şu durumdadırlar:
«Onlar Mekke'de Nevfel kabilelerinin arasına konakladılar.
Bense evlerden uzak çölde konakladım.»
İbn Hallikan dedi ki: «Ebu Hamid'in et-Talikatü'l-Kübra, Kitabu'l-Bustan gibi eserleri vardır. Kitabü'l-B ustan küçük bi eserdir ama içinde garip bilgiler vardır. Bazı münazaralar esnasında fıkıhçılar ona taarruzda bulunmuşlar, ama Şeyh Ebu Hamid onlara şu şiirle karşılık vermişti:
«Halkın huzurunda açıkça cereyan eden ve yere saçılan bir cefa.
Öte taraftan gizlice dilenen bir Özür. İşte bu Özür kusuru daha da perçinler.
Bütün cefalarını gizlice özür dileyerek yok edebileceğini sanan kişi daha büyük bir yanılgı içine düşmüştür.»
Ebu Hamid el-İsferayinî bu senenin şevval ayının bitimine onbir gün kala cumartesi gecesi vefat etti. Cenaze namazı sahra da kılındıktan sonra kendi evine defnedildi. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Üzerine çok ağlandı. Daha sonra hicretin 411. senesinde Babü'l-Harb mezarlığına nakledildi.

İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre, o, altmışbir sene birkaç aylık bir ömür yaşamıştır. [91]

Ebu Ahmed El-Farazî

Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Mehran. Künyesi Ebu Müslim el-Farazî'dir. Kurrâ idi. Mehamilî'den, Yusuf b Yakub'dan hadis dinledi. Ebu Bekir b. el-Enbarî'nin meclisine katıldı. İmam ve sıka bir kimse olup takvalı, vakarlı, çok hayır işleyen, çok Kur'ân okuyan bir insandı. Sonra hadis dinledi. Şeyh Ebu Ahmed el-İsferayinî'nin yanma gittiğinde Şeyh, yalınayak kalkıp onu mescidin kapısında karşılardı. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [92]

Şerif Rıza

Muhammed b. Tahir Ebu Ahmed Hüseyin b. Musa Ebü'l-Hasan el-Alevî. Bahaü'd-Devle, kendisine Rıza Zü'l-Hisbetey lakabını taktı. Kardeşi Murtaza'ya da Zü'l-Mecdeyn lakabını taktı. Babasından sonra Bağdat'ta Talibilerin nakibliğine atandı Güçlü ve meşhur bir Şairdi. Eli açık, cömert bir kimseydi. Bazıları dediler ki: Şerif Rıza bir çok şiirinde Kureyş şairlerinden daha üstündü. Onun güzel şiirlerinden bazı örnekler sunalım:
«Onuru dilediğin şey ile satın al. Onur pahalı sayılmaz. Onuru beyaz renkli kılıçlarla ya da uzun mızraklarla satın al. Onuru parayla satın alan kişi, Akla göre aldatılmış sayılmaz.
Mal ancak adamların ihtiyaçlarını karşılamak için saklanır. Delikanlı yiğit odur ki,
Parayı yüksekliklerin ve şerefin bedeli yapar.» «Ey dallar üzerinde öten ban kuşu! Ağıdm beni heyecanlandırmadı ey ban kuşu.
Gönlümün kendine tutkun olduğu kimseye bildirirmisin ki, Serbest olan, esirin ihtiyacını karşılar. Öyle bir cinayet ki, bizi telef eden dahi onu işlememiştir. Veda gününde vay o caniye ne kadar da özlem duyuyorum ben. Zi-selem günlerinin hatıraları olmasaydı, Rame'de aşamalı yaşantım ve vatanım olmasaydı.
Aşk ateşini ciğerimde çakmazdım.
Göz yaşıyla da kirpiklerimi ıslatmazdını.»
Rıza'ya nisbet edilen bir kaside de vardır ki Rıza o kasidesinde Hakim el-Ubeydî'nin yanında olmayı temenni eder, babasını hatırlar, babasının yanında olmayı arzular, kendi durumunu ve babasının yanındaki mertebesini gördüğünde bu arzuları duyar. Halife de onun böyle bir kasideyi yazdığını duyunca onu babasının yanına göndermek ister ki ihtiyacını karşılasın ve insanlar da onun durumunun nasıl olduğunu anlasınlar.
Rıza o kasidesinde şöyle demişti:
«Mısır'da Alevî bir halife varken. Ben düşman toprağında zillet elbisesi giyiyorum. Onun babası benim babam, onun efendisi de benim efendimdir. Uzak diyarlarsa bana zulmedip beni bitirdiler.» Halife Kadir bu kasideyi duyunca huzursuz oldu. Babası Musavî'ye haber göndererek onu kınadı. Oğlu Rıza'ya da haber salarak bu kasideyi bir kez daha söylememesini emretti. Rafizîlere gelince onların gücü, ortalığı yalan dolanla doldurmaktı. Rıza'nın babası Müsavi, oğluna dedi ki; «Her ne kadar böyle bir kasideyi inşâd etmemişsen de Mısır'daki Ha-kim'in soysuz ve nesepsiz olduğunu ifade eden beyitler söyle»
Oğlu Rıza, babası Musa'ya «ben bu işin sonucundan korkarım» dedi ve babasının kendisine söylemesini emrettiği şeyleri söylemedi. Halife de bu hususta onlara peşpeşe mektuplar gönderdi, ama onlar böyle bir kasidenin kendileri tarafından inşad edilmediğini ifade ettiler. Nihayet Halife onlara Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî ile Kadı Ebu Bekir'i gönderdi. Onlar da yemin ederek Rıza'nın böyle bir kasideyi inşad etmediğini ifade ettiler. İşin iç yüzünü en iyi bilen Cenâb-ı Allah'tır.
Şerif Rıza bu senenin muharrem ayının beşinde kırkyedi yaşında vefat etti. Cenazesine vezir ve kadılar katıldı. Cenaze namazını vezir kıldırdı. Mescidü'l-Enbari'deki kendi evine defnedildi. Onun görevlerini kardeşi Murtaza üstlendi. Yetkileri daha da fazlalaştırıldı. Kendisine ilave makamlar verildi. Murtaza, vefat eden kardeşi Rıza için güzel ağıtlar yaktı. [93]

Badis B. Mansur El-Himyerî

Ebü'1-Muiz Münazir b. Badis, İfrikiye hakiminin naibidir. Babası da orada naiblik yapmıştır. Hakim ona Nasirü'd-Devl lakabını takmıştı. Himmetli, satvetli, saygın bir kimseydi. Bir mızrağı elinde salladığında mutlaka kırardı. Bu senenin zilkade ayının sonunda çarşamba gecesi ani bir ölümle vefat etti. Anlatıldığına göre salih insanlardan biri o gecede ona beddua etmiş ve o da bu yüzden aynı gecede ölmüştür. Kendisinden sonra yerine oğlu Münazir geçti. [94]

Hicretin Dörtyüzyedinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Kerbela'da Hz. Hüseyin'in şehitliği yandı. Bu arada revaklar da yangından nasiplerini aldılar Bunun sebebi oradaki bazı kimselerin türbeye iki mum getirip yakmaları ve o mumların geceleyin yere düşüp etrafın ateş almasıydı. Neticede olanlar oldu.
Yine bu ayda, Bağdat'ta Darü'1-Kutn ile Babü'l-Basra mahallesindeki bir çok yerler ve ayrıca Samarra Camii de yandı.
Bu senede Mescid-i Haram'daki Rükn-ü Yemani taşının çatladığı, Medine'deki Peygamber türbesinin önündeki duvarın yıkıldığı, Kudüs'te Hz. Peygamber'in miraca çıktığı kayanın üzerine büyük ku-bebnin çöktüğüne dair haberler geldi. Bunlar çok garip ve hayret verici rastlantılardı.
Bu senede İfrikiye'deki şiiler öldürüldüler. Malları yağmalandı.
Onlardan ancak bilinmeyen bazı kimseler hayatta kalabildi.
Bu senede Endülüs'te Alevîler devleti kuruluş aşamasına girdi. Devletin başına Ali b. Hamud b. Ebi'l- îs el-Alevî geçti Muharrem ayında Kurtuba'ya girdi. Süleyman b. Hakem el-Emevî'yi ve onun babasını Öldürdü. Süleyman'ın babası Salih bi ihtiyardı. İnsanlar, Ali b. Ha-mud'a beyat ettiler ve ona Mütevekkil Alallah lakabını taktılar. Sonra o bu senenin zilkade ayının sekizinde hamamda iken öldürüldü. Öldürülürken kırksekiz yaşındaydı. Kendisinden sonra devletin başına kardeşi Kasım b. Hamud geçti ve Me'mun lakabım aldı. Altı sene müddetle hüküm sürdü. Ondan sonra kardeşi Yahya b. İdris hükümdarlığa geçti. Daha sonra Emeviler bu devlete hakim oldular. Nihayet Müslümanların yönetiminin başına Ali b. Yusuf b. Tafşin geçti.
Bu senede, Harezmşah Me'mun b. Me'mun'dan sonra Harezm diyarının hükümdarlığına Mahmud b. Sebüktekin geçti.
Bu senede Sultanü'd-Devle Ebü'l-Hasan Ali b. Fadl er-Rame hürmüzî, Fahrü'1-Mülk un yerine vezirliğe tayin edildi Kendisine hil'at giydirildi.
Bu senede yolların ve memeleketin fesad içinde oluşu yüzünden Mağrib diyarından hiç kimse hacca gidemedi. [95]

Hicretin Dörtyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Yusuf B. Dost

Künyesi Ebu Abdillah el-Bezzar'dır. Hadis hafızlarından ve Maliki mezhebi fukahasmdandır. Darekutnî'nin huzurunda hadis müzakere eder, hadis ilminden bahsederdi. Anlatıldığına göre Dârekutnî bu yüzden onu eleştirmiştir. Ondan başkasını da aşın olmayacak şekilde eleştirmiştir. Ezberi dedi ki: «Ahmed b. Yusuf un kitaplarının yeni olduğunu gördüm. Eski kitaplarının kaybolduğunu söylerdi. İbn Şahin Hay-yan ve Muhlis onun yanında iken hadisleri ezbere yazdırırdı.» Bu senenin ramazan ayında seksendört yaşındayken vefat etti. [96]

Vezir Fahrü'l-Mülk

Muhammed b. Ali b. Halef Ebu Galib, Vasıtlıydı. Babası sarraftı. Durumlar değişti. Nihayet Bahaü'd-Devle'nin vezirliğine yükseldi. Bol miktarda mal ve mülk edindi. Büyük bir ev yaptırdı. O eve Fahriye adı verilmişti. Orası daha önceleri Halife Muttaki Lillah'a aitti. Muttaki Lillah orayı yaptırmak için çok para harcamıştı. Vezir Fahrü'1-Mülk, çok cömert, çok sadaka veren âli cenap bir kimseydi. Bir günde 1.000 yoksula elbise giydirdi. Çok ta namaz kılardı. Berat gecesinde helva dağıtan ilk kişi odur. Kendisinde şiiliğe meyil vardı. Sultanü'd-Devle, Ahvaz şehrinde onu para cezasına çarptırdı ve ondan 600.000 dinardan fazla para tahsil etti. Ayrıca emlâk, mücevher ve emtiayı da ondan aldı. Onu Sultanü'd-Devle öldürdü. Öldürüldüğünde ellüki sene bir kaç aylık ömrü vardı. Bir rivayette anlatıldığına göre onun öldürülmesinin sebebi şuymuş. Kölelerinden biri bir adamı öldürmüştü. Adamın karısı kendisine gelip şikâyetçi olmuş, uğradığı zulmü anlatmıştı. Ama kendisi o kadına dönüp bakmamıştı bile. Kadın bir gün ona demişti ki «Ey vezir sana anlattığım olay var ya, hani sen ona dönüp bakmıştın bile. İşte ben o durumu Aziz ve Celil olan Allah'a arzettim. Şimdi Allah'ın bu işe karar vermesini bekliyorum.»
Vezir Fahrü'1-Mülk yakalandığında «Vallahi o kadının-Allah'a ar-zettiği mesele, Allah tarafından karara bağlandı» demişti ve

olanlar olmuştu. [97]

Hicretin Dörtyüzsekizinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta Ehl-i Sünnet ile Rafizîler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bu savaşta iki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Bu senede Ebü'l-Muzaffer b. Hakan, kardeşi Doğan Han'ın ölümünden sonra Maveraünnehir'e ve diğer yerlere hakim oldu ve Şere-fü'd-Devle lakabını aldı. Kardeşi Doğan Han, dindar ve faziletli bir kimse olup ilim ehlini ve din çok severdi. Türklerle defalarca savaştı. Onlardan 200.000 savaşçıyı öldürdü. 100.000 de esir aldı. Altın ve gümüş kaplar ile çin yapısı kaplar ganimet edindi ki, bu kapların benzerini başkaları görmemişlerdi. Ebü'l-Muzaffer Şerefü'd-Devle vefat edince Türk hükümdarları doğu illerine hücum ettiler, orada boy gösterdiler.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Mühez-zebü'd-Devle Ali b. Nasr, babasının ölümünden sonra Bataih diyarının başına geçti. Amcası oğlu onunla savaştı. Onu mağlub edip öldürdü. Ama amcası oğlu da uzun süre hükümdarlıkta kalamadı. Nihayet öldürüldü. Sonra bu mıntıkalar Bağdat sahibi Sultanü'd-Devle'nin eline geçti. Bir çoklar buralara tamahlamp Vasıt'a gelerek konakladılar. Türklerle birlikte onlarla savaştılar.
Bu senede Nuru'd-Devle Ebül-Ağar Debis b. Ebi'l-Hasan Ali b. Mez-yed, babasının Ölümünden sonra tahta geçti.
Bu senede Sultanü'd-Devle Bağdad'a geldi. Namaz vakitlerinde davul çaldırdı. Daha önce böyle bir adet görülmemişti. 50.000 dinar mehir vererek Karvaş'ın kızıyla evlendi. Ülkede güven kalmadığı ve düzen bozulduğu için Iraklılardan hiç kimse hacca gidemedi. Çünkü Bedeviler fesat çıkarmışlar, devlet te zayıflamıştı. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'I-Cevzî, Hibetulîah b Hasan et-Taberî'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hicretin 408. senesinde halife Kadir Billah, Mutezilî fıkıhçılanndan tevbe etmelerini istedi, bunlar Ha eski görüşlerinden vazgeçtiklerini, Mutezililikten ve Rafizîlikten ayrıldıklarını, islâm'a muhalif sözler söylemeyeceklerini açıkladılar. Halîfe de onların bu hususta yazılı beyanlarım aldı. Bunlar ne zaman bu beyana muhalefet edecek olurlarsa başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırılmalarının helal olacağına dair ikrarda bulundular. Mahmud b Sebüktekin, halifenin bu konudaki emrine uydu. Horasan'da ve diğer beldelerdeki valileri de emrettiği hususları yerine getirdiler. Mutezilî, Rafizî, İsmailî, Karmatî, Cehmiye ve Müşebbihe mezhebine mensub kimseleri idam etmek hapsetmek, sürgün etmek hususunda halifenin buyruğunu yerine getirdi. Onların minberler üzerinde lanetlenmelerini emretti. Bütün bidatçı grupları sürgün etti. Memleketinden uzaklaştırdı. Bu hususta yapılan bu uygulama İslâm'da bir kanun haline geldi. [98]

Hicretin Dörtyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şebaşî Ebu Nasr

Şerefü'd-Devle1 nin azathsıydı. Hacipliğini yapmıştı. Bahaü'd-Devle ona Said lakabını takmıştı. Çok sadaka verir, hayır ve hasenat yolunda vakıflar tesis ederdi. Nitekim çok miktarda ekin, meyve ve haraç getiren büyük bir çiftliğini hastahane için vakfetmişti. Köprüler, hendekler , maristan ve Nasıriye gibi tesisleri ile daha bir çok hayır kurumlarını yaptırmıştı. Vefat ettiğinde İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarlığına defnedildi. Mezarının üzerine kubbe falan yapılmamasını vasiyet etti. Ama vasiyetine uymadılar. Üzerine bir kubbe yaptırdılar. Yapılan bu kubbe vefatından yedi sene sona çöktü, kadınlar mezarının başında toplanıp ağlamaya başladılar. Eve döndüklerinde onlardan yaşlı ve lider konumunda olan biri uyudu, rüyasında bir Türk askerinin mezarından çıkıp kendilerine doğru geldiğini, elinde bir gürz bulunduğunu, bu gürzle onlara hücum ederek ağıt yakmaktan vazgeçmelerini emrettiğini gördü. Kadın ona iyi bakınca onun hacip Şebaşî Ebu Nasr olduğunu anladı ve panik içinde uykusundan uyandı. [99]

Hicretin Dörtyüzdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının onyedisinde perşembe günü hilâfet Sarayındaki bir toplantıda Ehl-i Sünnet mezhebine dair bir kitaptaki bazı kısımlar okundu. Bu kısımlar arasında, «Kur'ân'ın mahluk olduğunu söyleyen kimse kafirdir ve kanı helaldir» diye bir ibare de vardı.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının ortasında tuzlu denizin suları kabardı. Sular Übülle'ye kadar yaklaştı, iki gün sonra da Basra'ya girdi.
Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Hindistan hükümdarıyla karşılaştı. Savaşa tutuştular. Aralarında büyük bir savaş cereyan etti. Sonra Hindistanlılar hezimete uğradılar. Savaş sona erdi. Müslümanlar yakaladıkları Hindlileri dilediği gbi öldürmeye, onlardan büyük miktarda mücevher, altın ve gümüş gibi malları yağmalamaya başladılar. Onlardan 200 fil elde ettiler. Kaçanları kovaladılar. Bir çok atelyeleri yıktılar. Sonra Mahmud b. Sebüktekin muzaffer olarak Gazne'ye

döndü. Bedeviler, bozgunculuk yaptıklarından bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi. [100]

Hicretin Dörtyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Recâ B. İsa B. Muhammed

Künyesi Ebü'l-Abbas el-Ensenavî'dir. Ensena, Mısır'ın bir köyünün adıdır. Reca Bağdad'a geldi. Orada hadis topladı. Hadi hafızları da kendisinden hadis dinlediler. Sıka, güvenilir, fakih, adaletli, hakimler nez-dinde şahidliği kabul edilen, beğenilen ve Maliki mezhebi fıkahasından idi. Daha sonra memleketine döndü. Orada seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [101]

Abdullah B. Muhammed B. Ebi Allan

Künyesi Ebu Ahmed'dir. Ahvaz kadılığı yapmıştır. Servet sahibi bir kimseydi. Peygamber (s.a.v.)'in mucizelerine dair bir kitabı vardır ki, bu kitabında 1.000 mucizeden bahsetmiştir. Mutezile mezhebinin büyük alimlerindendir. Bu senede seksendokuz yaşındayken vefat etti. [102]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/19.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/19.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/19.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/20.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/20.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/20.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/20.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/20-21.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/21.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/21-22.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/22.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/22.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/22-23.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/23-24.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/24.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/24.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/25.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/25-26.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/26-27.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/27-28.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/28.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29-30.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/30-32.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/32.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/32.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/32-33.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/33.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/34.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/34-35.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/35.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/35.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/36-37.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/37-38.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/38.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/38.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/38-39.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/39-40.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/40-41.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41-42.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/42.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/42-43.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/43.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/43-44.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/44.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/45.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/46.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/46.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/46-47.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/47.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/47.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/48.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/48.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/48-49.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/49.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/49-50.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/50.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/50-52.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/52-53.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53-55.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/55-56.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/56.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/56.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/57.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/57.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/57-58.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/59.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/59.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/59-60.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/60-61.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/61.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/61.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/61-63.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/63.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/63-64.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/64.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/64-65.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/65.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/65.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/65.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/66.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/67-68.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/68.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/69-70.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/70.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/70-71.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/71.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/71-72.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/72-73.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/73.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/73-74.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/74.

[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/74.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Ali B. Nasr
Abdülganî B. Saîd
Muhammed B. Emiri'l-Mü'minin
Muhammed B. İbrahim
Hicretin Dörtyüzonuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Musa B. Mürdeveyh
Hibetullah B. Selame
Hicretin Dörtyüzonbirincî Senesi
Melun Hakim'in Öldürülmesi
Hicretin Dörtyüzonikînci Senesi
Hicretin Dörtyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Sa'd El-Malinî
Hasan B. Hüseyin
Hasan B. Mansur B. Galib
Hüseyin B. Amr
Muhammed B. Ömer
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed
Ebu Abdurrahman Es-Sülemî
Ebu Ali Hasan B. Ali Ed-Dakkak
Şair Sarı' Ed-Dellal
Hicretin Dörtyüzonüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Bevvab El-Kâtib
Ali B. İsa
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed
İbn Numan
Hicretin Dörtyüzondördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Fadl B. Şehlan
Hasan B. Muhammed B. Abdullah
Ali B. Abdullah B. Cehdem
Kasım B. Cafer B. Abdülvahid
Muhammed B. Ahmed B. Hasan
Muhammed B. Ahmed
Hilâl B. Muhammed
Hicretin Dörtyüzonbeşinci Senesi
Hicretin Dörtyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Ömer B. Hasan
Ahmed B. Muhammed B. Ahmed
Ubeydullah B. Abdullah
Ömer B. Abdullah B. Ömer
Muhammed B. Hasan B. Ebü'l-Hasan
Hicretin Dörtyüzonaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sabur B. Erdeşir
Osman En-Nisaburî
Muhammed B. Hasan B. Salihan
Melik Şerefü'd-Devle
Şair Tihamî
Hicretin Dörtyüzonyedinci Senesi
Hicretin Dörtyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah
Cafer B. Ebban
Ömer B. Ahmed B. Abdeveyh
Ali B. Ahmed B. Ömer B. Hafs
Sâid B. Hasan
Kaffal El-Mervezî
Hicretin Dörtyüzonsekizinci Senesi
Hicretin Dörtyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah
Hüseyin B. Ali B. Hüseyin
Muhammed B. Hasan B. İbrahim
Ebü'l-Kasım El-Lalkânî
Ebü'l-Kasım B. Emiri'l-Mü'minin El-Kâdir
Şerif İbn Tabataba Ebu İshak
Kuddurî
Hicretin Dörtyüzondokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hamza B. İbrahim B. Abdullah
Muhammed B. Muhammed B. İbrahim B. Muhalled
Mübarek El-Enmatı

Ebü'l-Fevaris B. Bahaü'd-Devle
Ebu Muhammed B. Sad
Kelamcı Ebu Abdillah
Şair İbn Galbun
Hicretin Dörtyüzyirminci Senesi
Hicretin Dörtyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ebu'l-Kayn
Ali B. İsa B. Ferec B. Salih
Esedlpd-Devle
Hicretin Dörtyüzyirmibîrinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Abdullah B. Ahmed
Hüseyin B. Muhammed El-Halî'
Büyük Ve Adil Hükümdar Mahmud B. Sebüktekin
Hicretin Dörtyüzyirmiikinci Senesi
Kaim Bi-Emrillah'ın Hilafeti
Hasan B. Cafer
Abdülvehhab B. Ali
Hicretin Dörtyüzyirmiüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ruh B. Muhammed B. Ahmed
Ali B. Muhammed B. Hasan
Muhammed B. Tayyib
Ali B. Hilâl
Hicretin Dörtyüzyirmidördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Hüseyin B. Ahmed
Hicretin Dörtyüzyirmibeşinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Ahmed B. Galib
Ahmed B. Muhammed B. Abdurrahman B. Said
Ebu Ali El-Bendenbecî

Ali B. Nasr

Ali b. Nasr b. Ebi'l-Hasan Mühezzebü'd-Devle. Batiha diyarının hükümdarıdır. Birçok yüksek hasletleri vardır. Sıkıntıl zamanlarda insanlar onun memleketine sığınırlar, O da onları barındırır ve onlara ihsanda bulunurdu. Onun en büyük menkibelerinden biri, halife Ka-dir'in, halife Tai'den kaçıp yanma gidip konakladığında halife Kadir'e iyilik ve ihsanda bulunmasıydı. Kadir Billah'ı misafir etmiş, ona iyilik ve ikramda bulunmuş, tekrar halifeliğe geçişine kadar ona hizmette kusur etmemişti. Bu hizmeti, halife Kadir nezdinde minnetle hatırlanan bir itibar sebebi olmuştu. Otuziki sene bir kaç ay müddetle Batiha diyarının hükümdarlığım yaptı. Bu makamda iken yetmişiki yaşında vefat etti. Neşter vurup kolundan kan aldırdığında kolu şişmiş ve bu yüzden de vefat etmişti. [1]

Abdülganî B. Saîd

Abdülgani b. Said b. Ali b. Bişr b. Mervan b. Abdülaziz Ebu Muham-med el-Ezdî. Mısırlıydı. Hadis hafızıydı. Hadisi v hadis ilimlerini iyi bilirdi, hadisle ilgili bir çok meşhur eseri vardır.
Hafiz Ebu Abdillah es-Surî dedi ki: «Sahasında Abdülgani b. Said gibisini gözlerim görmedi.» Darekutnî dedi ki: «Mısır'da kendisine Abdülgani denen genç gibi birini görmedim. O sanki bir ateş parçası idi.»
Abdülgani'nin namı gittikçe yayılmaya, ünü de gittikçe artmaya başladı. Hafiz Abdülgani bir kitap yazdı ki, o, kitabında Hakim'in vehimlerinden bahsediyordu. Hakim bu kitabı görünce insanlara okumaya başladı ve Abdülgani'nin fazilet ve üstünlüğünü itiraf edip ona teşekkür etti. Kendisindeki eleştiri konusu kusurlarını giderdi. Allah rahmet
etsin.
Abdülgani b. Said, hicretin 302. senesinin zilkade ayının bitimine iki gece kala doğmuş, bu senenin safer ayında vefat etmişti. Allah rahmet etsin. [2]

Muhammed B. Emiri'l-Mü'minin

Künyesi Ebu'1-Fald idi. Babası tarafından veliahd tayin edilmiş, adına para bastırılmış, minberler üzerinde onun
adına hutbe okunmuştu. Kendisine Galib Billah lakabı verilmişti. Fakat halifeliğe geçmesi mukadder olmamıştı. Bu senede yirmiyedi yaşında vefat etti. [3]

Muhammed B. İbrahim

Muhammed b. İbrahim b. Muhammed b. Yezid Ebü'1-Feth el-Bezzar Tarsusludur. İbn Basrî diye bilinir. Bir çok hadis ulemasından hadis dinledi. Kudüs'te ikamet ederken Sûrî de ondan hadis dinledi. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi. [4]

Hicretin Dörtyüzonuncu Senesi

Bu senede Bağdad'a Yemi nü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'in mektubu geldi. Mektubunda, bir sene önce Hindistan'da fethettiği yerleri sıralıyor, Hindistan'ın bir şehrine girdiğini, o şehirde 1.000 müstahkem saray ile 1.000 put evi (mabedi) bulunduğunu söylüyordu. Orada çok miktarda put olduğu, putların üzerindeki altın süslemelerin 100.000 dinar tutarında olduğu, 1.000'den fazla gümüşten put bulunduğu, ayrıca orada çok büyük bir putun mevcut olduğu, cahillikleri sebebiyle o putun 300.000 seneden beri orada bulunduğunu söylediklerini de bildiriyordu. Mahmud b. Sebüktekin bütün bunları ve sayılamıyacak derecede çok şeyleri ganimet edindiklerini, mücahitlerin de bu gazvede çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiklerini, şehri baştan sona yaktıklarını, geride sadece kalıntılar kaldığını, öldürdükleri Hintlilerin sayılarının 50.000'i bulduğunu, 20.000 kadar Hintlinin Müslüman olduğunu, esir alınan kölelerin beşte birinin 53.000 olduğunu, 356 fil ele geçirdiklerini, 20.000.000 dirhem ve çok miktarda altın elde ettiklerini anlatıyordu.
Bu senenin rebiyülahir ayında Ebü'l-Fevaris'in atama fermanı okundu. Kendisine Kıvamü'd-Devle lakabı takıldı. Ayrıca hil'atler giydirildi. Kirman valiliğine atandı. Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi. [5]

Hicretin Dörtyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Musa B. Mürdeveyh

Ahmed b. Musa b. Mürdeveyh b. Furek. Künyesi Ebu Bekir'dir. İsfa-hanhdır. Hadis hafızıdır. Bu senenin ramazan ayında vefa etti. [6]

Hibetullah B. Selame

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Âma idi. Kurrâ ve müfessir bir kimsedir. Tefsir hususunda insanların en bilgilisi ve hafizaca en sağlam olanıdır. Mansur Camii'inde bir ders halakası vardı. İbn Cevzî onun şöyle dediğini rivayet eder: «Kendisinden kıraat dersi aldığımız bir üstadımız vardı. Arkadaşlarından biri vefat etmiş, sonra o, bu arkadaşım rüyasında görmüş ve ona şöyle sormuştu:
- Allah sana nasıl muamele etti?
- Beni bağışladı.
- Münker ve Nekir ile aranda neler geçti?
- Beni oturtup bana sual sorduklarında Cenâb-ı Allah onlara şöyle
dememi bana ilham etti. «Ebu Bekir ile Ömer'in yüzü suyu hürmetine beni bırakıp gidin»
Onlardan biri diğerine dedi ki: «Bu adam iki büyük insanın adına bize yemin verdi. Bunu bırakıp gidelim» böyle dedikten sonra beni bırakıp gittiler. [7]

Hicretin Dörtyüzonbirincî Senesi

Bu senede Mısır Hakimi öldü. Şevval ayının bitimine iki gece kala salı gecesi Mısır hükümdarı Hakim b. Muiz el-Fatimî'nin ölümü üzerine müminler ve müslümanlar sevinip müjdelendiler. Çünkü o çok zorba, inatçı, azılı bir şeytandı. Şimdi onun çirkin niteliklerinden ve lanetli yaşamından kesitler sunacağız. Allah, onu rezil rüsvay etsin:
Fiillerinde, hükümlerinde, sözlerinde istikrarsız ve zorba bir kimseydi. Tıpkı Firavun gibi ilahlık iddiasında bulunmaya yeltendi. Ha-tib'in minber üzerinde kendisinin adının okuması esnasında insanların saf halinde ayağa kalkıp kendisine ve adına saygı göstermelerini emretti. Bütün ülkede, hatta Mekke ve Medine'de de bu emir uygulandı ve Mısır halkına da kendisinin adı okunduğu zaman secdeye kapanmalarını, hatta sokaktaki bi-namaz (namaz kılmayan) halk takımının da o secde esnasında camilerdeki müslümanlarla birlikte Hakim için secdeye kapanmalarını emretti. Onlar cuma gününde camiye gelip namaz kılmadıkları ve Allah'a secde etmedikleri halde Hakim'e secde ediyorlardı. Bir ara ehli kitabın da zorla İslama girmelerini emretti. Sonra dinlerine dönmelerine izin verdi. Kiliselerini yıktı. Sonra onardı. Kudüs'teki Ko-mame Kilisesi'ni tahrib etti

Sonra yeniden onardı, medreseler inşa etti. Oralara fakihleri ve ulemayı atadı. Sonra da onları öldürdü ve o medreseleri yıktı. Halkın, gündüz dükkanlarını kapatmalarım, geceleyin açmalarım emretti. Halk buna uzun bir süre uydu. Hatta bir defasında gündüz çarşıdan geçmekteyken bir adamın marangozluk yaptığını gördü. Yanıbaşına gidip durdu ve ona «Sizi gündüz çalışmaktan menetme-nıiş miydim?» diye sordu. Marangoz da şu cevabı verdi: «Ey efendim, insanlar gündüz çalıştıklarında geceleyin eğlenirler. Geceleyin çalıştıklarında da gündüz eğlenirler. Benim bu yaptığım da bir nevi eğlencedir»

Hakim ona gülümsedi ve cezasız bıraktı. İnsanlar tekrar eski hallerine döndüler. Bütün bunlar, onun yasaları ve gelenekleri değiştirmesi, halkın da kendisine itaat edip etmediklerini denemek içindi ki, bundan daha şerli, daha musibetvari işlere doğru ilerlesin. Emniyet işlerini bizzat kendisi yürütürdü. Merkepten başka bir bineğe binmezdi, merkebe binerek sokakları, caddeleri, devriye gibi dolaşırdı. Bir işte hilekârlık yapan birini tesbit ederse beraberinde dolaştırdığı Mesud adlı siyahi kölesine o hilekârla fuhuş yapmasını emrederdi ki, bu da çok çirkin, daha önce benzeri görülmemiş lanetli bir iştir.

Kadınların evlerinden çıkmalarını yasaklamıştı. İçki yapılmasın diye üzüm bağlarını kökten kesip koparmıştı. Halkı mulûhiyye pişirmekten ve bazı eğlencevari gevşekliklerden menetti ki bunların en hoşa gideni kadınların evden çıkmaması idi. Buna dahi müsaade etmedi. İçkiden tiksindi. Halk ona çok kızıyordu. Ona ve atalarına dokunacak şekilde hikayemsi bazı sövgüleri kağıtlara yazıp gönderiyorlardı. Bu kağıtları okuduğunda halka karşı öfkesi daha da artıyordu. Hatta Mısırlılar kağıttan bir kadın heykeli yaptılar. Ayakkabısı ve peştemah ile tıpkı bir kadını andırıyordu. Elinde de Hakim'e lanet ve muhalefet içeren söv-gülerle diğer bazı ifadelerin yazılı olduğu bir kağıt vardı. Hakim bunu görünce canlı bir kadın sandı. Yanına yaklaştı. Elindeki kağıdı alıp okuduğunda kendisine olan sövgüleri gördü ve çok öfkelendi. Kadının öldürülmesini emretti. Ama kağıttan bir heykel olduğunu görünce Öfkesine öfke kattı. Sonra Kahire'ye vardığında Sudanlılara, Mısır'a gidip orayı yakmalarını oradaki mallan, eşyaları ve kadınları yağmalamalarını emretti. Onlar da gidip bu emri yerine getirdiler. Mısırlılar onlarla üç gün müddetle savaştılar. Evlerinde ve haremlerinde ateş yanıyordu, ama o, bu üç gün zarfında her gün dışan çıkıyor, uzaklarda durup manzarayı seyrediyor, ağlıyor ve «Bu kölelere böyle yapmalannı kim emretti?» diyordu. Sonra halk, camilerde toplandı. Mushaflan ellerine alıp kaldırdılar. Aziz ve Celil olan Allah'a durumlanm arz edip medet dilediler. Türkler ve doğu halkı onlara acıdılar. Onlann tarafına geçtiler onlarla omuz omuza Sudanlı kölelere karşı savaştılar. Evlerini ve haremlerini savundular. Durum çok korkulu ve müthiş bir hal aldı. sonra Hakim melunu, bineğine binip geldi ve iki taran birbirinden ayırdı. Köleleri Mısırlılara saldırmaktan menetti. Onlann yaptıklarından habersiz olduğunu, kendisinin bilgisi ve izni dışında bu suçlan irtikâb ettiklerini ifade etti. Ama gizlice onlan bu işe teşvik ediyor ve onlara silah veriyordu. Savaş sona erdiğinde Mısır'ın yaklaşık üçte biri yanmıştı. Yarısına yakın kısmı yağmalanmıştı. Çok sayıda kadın ve kız esir alınmış, onlarla çirkin işler yapılmış, fuhuş irtikâb edilmişti. Hatta bazı kadınlar ve kızlar rezil rüsvay olmaktan korktuklan için intihar etmişlerdi. Erkekler, esir düşen kendi hane halkım yakınlarını ve kadınlannı parayla satın
aldılar.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hakim'in zulmü daha sonra fazlalaştı. Nihayet rablık iddiasında bulunmaya yeltendi. Bazı cahiller onu gördüklerinde «Ey bir, ey tek, ey dirilten, ey öldüren!» diyorlardı. Allah hepsini kahretsin. [8]

Melun Hakim'in Öldürülmesi

Hakim'in şerri, bütün halka, hatta kızkardeşine de bulaştı. Kızkar-deşini fahişelikle itham ediyor ve ona çok ağır sözler söylüyordu. Kız-kardeşi ona öfkelendi ve onu öldürmeye çalıştı. Komutanlann en büyüğü olan İbn Devvas ile haberleşti. İkisi Hakim'i öldürüp yok etme hususunda anlaştılar. İbn Devvas, yanındaki cesaretli iki siyahi köleyi bu işle görevlendirdi ve onlara şöyle dedi; «Falan gece Mukattam dağında bulunun. Çünkü o gecede yıldızlara bakmak için Hakim oraya gelecektir. Beraberinde de sadece üzengicisi ve küçük yaştaki kölesi olacaktır. Hem Hakim'i hem de üzengicisi ile kölesini öldürün» karar böyle verildi. Mezkûr gece Hakim, annesine şöyle demişti: «Bu gece üzerimde büyük bir sıkıntı var. Eğer bundan kurtulacak olursam seksen sene kadar ya-şanm. Ama yine de benim eşyalanmı yanına taşı, en fazla da kızkarde-şimden korkuyorum. Onun sana da kötülük yapmasından endişe duyuyorum» Annesi, Hakim'in eşyalannı kendi yanma taşıdı. Hakim'in san-dıklannda üçyüzbin kadar dinar ve başka mücevherler de vardı. Annesi ona dedi ki: «Ey efendimiz madem durum senin dediğin gibidir. O halde bana acı ve bu gece o yere gitme» Annesi onu çok seviyordu. Hakim ona «hayır mutlaka gitmeliyim» dedi. Hakim kendi adetince her gece sarayın çevresini dolaşırdı. Bu gecede dolaştı. Sonra saraya döndü. Gecenin son üçte birlik dilimine kadar uyudu. Sonra uyandı. Eğer bu gece o dağa gitmezsem çatlanın» dedi. Hemen atına bindi. Çocuk yaştaki kölesi ve üzengicisi de ona refakat ettiler. Mukattam dağına tırmandı. İbn Dev-vas'ın iki kölesi, karşısına çıktılar. Onu bineğinden indirip ellerini ve ayaklannı kestiler, karnını yardılar ve onu efendileri İbn Devvas'a getirdiler. İbn Devvas'da cesedi alıp Hakim'in kızkardeşine götürdü. Kız-kardeşi de onu kendi evine defnetti. Büyük komutanlan, ileri gelenleri ve veziri çağınp durumu onlara anlattı. Onlar da Hakim'in oğlu Ebül-Hasan Ali'ye bey'at ettiler. Ebü'l-Hasan Ali'ye Zahir Li İzaz-Dinillah lakabım verdiler. Ancak Zahir, Dımaşk'da bulunuyordu. Halası onu çağırdı ve halka şöyle demeye başladı «Hakim bana demişti ki: Ben yedi gün süreyle buradan aynlacak, sonra size döneceğim» Halk sâkinleşti. Sonra Hakim'in kızkardeşi Hakim'in iki üzengicisine, dağa gitmelerini, tekrar geri dönmelerini ve halka; «Biz Hakim'i falanca yere bıraktık» demelerini sonra da gidip annesine «biz Hakim'i falanca yere bıraktık» demelerini emretti. Onlar bu emri yerine getirdiler. Nihayet halk

sakin-leşti. Hakim'in kızkardeşi, Zahir Li İzazi Dinillah'ı öne sürdü. Dımaşk'tan oraya gelmesi için kendisine 1.000.000 dina ve 2.000.000 dirhem gönderdi. Zahir gelince de ona dedesi Ebü'l-Muiz'in tacını ve şahane bir elbise giydirdi. Onu tahta oturttu. Emirler ve reisler ona be^at ettiler. O da emirlere ve reislere bolca armağanlar ve paralar verdi. Hakim'in kızkardeşi, İbn Devvas'a da kıymetli ve muazzam mTatler giydirdi. Sonra da üç gün sureyle kardeşi Hakim'in vefatı sebebiyle taziyetleri kabul etti. Bunun ardısıra da İbn Devvas'a bir grup asker gönderdi ki kılıçlarıyla onun huzurunda bekleyip hizmetinde bulunsunlar. Sonra da bir gün ona «Sen bizim efendimizin katilisin» demelerini ve kılıçlarıyla onu paramparça etmelerini emretti. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Hakim'in kızkardeşi, Hakim'in öldürülmesi sırrından haberdar olan herkesi öldürttü. Heybeti büyüdü, saygınlığı arttı. Devlet kademesindeki etkisi fazlalaştı. Sebat buldu. Hakim, öldürüldüğü gün otuzyedi yaşındaydı. Ömrünün yirmibeş senesini hükümdarlıkla geçirmişti. [9]

Hicretin Dörtyüzonikînci Senesi

Bu senede Kadı Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed es-Simnanî, Bağdat muhtesibliğine ve miras meselelerine bakan mahkemenin başına atandı, kendisine siyah kaftan giydirildi.
Bu senede alimlerden ve müslümanlardan bir cemaat, büyük hükümdar Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'e dediler ki: «Sen yeryüzü hükümdarlarının en büyüğüsün, her sene küfür diyarından bir grup beldeyi fethediyorsun. İşte hac yolu senelerden beri işlemez olmuştur. Burayı açman, diğer beldeleri fethetmene nisbetle daha öncelikli bir vecibedir»
Yeminü'd-Devle Mahmud, Kadilkudat Ebu Muhammed en-Nasihî'yi bu sene hac emiri olarak görevlendirdi ve bedevilere dağıtması için 30.000 dinar para verdi ki bedeviler hacılara ilişmesinler. Ayrıca çok miktarda sadaka da göndermişti. Hacı adayları Kadı Ebu Cafer refakatinde yola koyuldular. Çöle geldiklerinde bedeviler yollarını kestiler. Kadı Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed 5.000 dinar vererek bedevilerle anlaşma yaptı. Onlar da hacılara ilişmediler. Ancak büyükleri Cemmaz b. Ubey hacıları yakalamaya yeltendi, atına bindi, bir tur attı, Arapların şeytanlarını uyandırıp, harekete geçirdi. Semerkandlı İbn Affan denilen bir köle ona bir mızrak fırlatıp kalbine isabet ettirdi ve Cemmaz cansız olarak yere düştü. Bunun üzerine bedeviler dağılıp gittiler. İnsanlar da rahatça hac yoluna devam ettiler. Gidip hac ibadetlerini eda ettiler. Salimen memleketlerine geri döndüler. Hamd ve minnet Allah'adır. [10]

Hicretin Dörtyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Sa'd El-Malinî

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail b. Hafs Ebu Sa'd el-Malinî. Malin, Herat'a bağlı bir köyün adıdır. Ebu Sa'd çok hadis rivayet eden, hadis toplamak amacıyla bir çok memleketlere seyahatlerde bulunan ve bir çok hadis kitabı yazan bir hadis nafiziydi. Sıka, doğru sözlü, salih ve güvenilir bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında Mısır'da vefat etti. [11]

Hasan B. Hüseyin

Hasan b. Hüseyin b. Muhammed b. Hüseyin b. Ramin. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Esterabâd'lıdır. Bağdad'a geldi. Orada İsmailî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Büyük bir Şafiî fi-kıhçısıdır. Faziletli ve salih bir kimseydi. [12]

Hasan B. Mansur B. Galib

Vezirlik yapmıştır. Zü's-Saadeteyn lakabını almıştır. Hicretin 353. senesinde Seyraf ta doğdu. Sonra Bağdad'a geldi. Vezir oldu. Daha sonra öldürüldü. Babası 80.000 dinar para cezasına çarptırıldı. [13]

Hüseyin B. Amr

Künyesi Ebu Abdillah el-Gazzal'dır. Neccad, Huldî ve İbn Semmâk ile diğerlerinden hadis dinledi. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ondan hadis dinleyip yazdım. Sika, salih ve zikir esnasında çok ağlayan bir kimseydi.» [14]

Muhammed B. Ömer

Künyesi Ebu Bekir el-Anberî'dir. Şairdir, edebiyatı kuvvetli, zarif ve güzel şiirler yazan bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:
«Zamana ve zamanın ehline baktım, bu bana yetti. Zamana ve zamanın ehlini tanıdım. Yüksek mi yoksa alçak mı olduğumu da anladım. Bu yüzden dostu kendimden uzaklaştırdım. Artık ne o beni görüyor ne de ben onu. Onun elindeki şeylerden alakamı kestim. Artık onun elindeki şeylere ümit beslemiyorum. Güçlü ve galib adama şaştılar ki.
Yakına, uzak olan şeyi verdi, hibe etti.
Sıkıntılar arasından sıvışıp gitti.
Ama galibiyet ikinci kez onun eline geçmez ki.»
İbnül-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Ömer mutasavvıftı. Sonra mutasavvıflardan ayrıldı, onlarla alakasını kesti. Telbisü İblis adlı kitapta anlattığım bazı kasidelerle onları yerdi.»
Muhammed b. Ömer, bu senenin cemaziyelevvel ayının onikisinde perşembe günü vefat etti. [15]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kavk b. Abdillah b. Zeyd b. Halid. Künyesi Ebül-Halid el-Bezzar'dır. İbn Rızkavey adıyla meşhur olmuştur. Hatib Bağdadî dedi ki: «O, hicretin 403. senesinde kendisinden hadis dinleyip yazdığım ilk üstadımdır.»
O, Kur'ân'ı okuyup incelediğini, Şafiî mezhebine göre fikhı öğrenip araştırmalar yaptığım anlatırdı. Doğru sözlü, güvenilir, çok hadis dinleyip, çok hadis yazan bir kimseydi. İtikadı güzeldi. Gidişatı hoştu. Sürekli Kur'ân okurdu, bid'atçılara karşı katıydı
Bir zaman kendini hadise verdi ve şöyle derdi:
«Dünyayı sadece Allah'ı zikredip Kur'ân okumak ve size hadis nakletmek için seviyorum»
Emirlerden biri ulemaya bir miktar altın göndermişti. Ondan başka bütün alimler, gönderilen altınları kabul ettiler, ama o hiç kabul etmedi. Bu senenin cemaziyelevvel ayının onaltısında pazartesi günü seksenye-di yaşında vefat etti. Maruf-u Kerhî mezarlığının yakınma defnedildi. [16]

Ebu Abdurrahman Es-Sülemî

Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Musa Ebu Abdurrahman es-Sülemî. Nisaburluydu. Asanım ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Bağdat uleması da ondan rivayet ettiler. Örneğin Ezherî, Eş'arî ve diğerleri ondan hadis rivayet edenler arasındadırlar. Beyhakî ve diğerleri de ondan hadis rivayet ettiler. İbnü'l-Cevzî dedi ki:
«Sofilerin haberleriyle ilgilenirdi. Onlar için sofiye metoduna göre bir tefsir yazdı.
Sünen ve tarihi de vardır. Hadis ulemasının adlarını, biyografilerini ve hadis bablannı derlemiştir. Nisabur'da meşhur bir evi vardı. Orada sofiler bulunurdu. Mezarı da oradadır. Sonra rivayet konusunda kendisinin zayıf biri olduğu hususunda insanların kendisine eleştiri yönelttiklerini anlattı. Hatip, Muhammed b. Yusuf el-Kattan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ebu Abdurrahman es-Sülemî sıka ve güvenilir değildi. Asamm'dan da çok hadis dinlemiş değildir.»
Vefatından sonra Hakim en-Nisaburî ondan çok sayıda hadis rivayet etti. Sofiler için hadis uydururdu.
İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Sülemî, bu senenin şaban ayının üçünde vefat etmiştir. [17]

Ebu Ali Hasan B. Ali Ed-Dakkak

Ebu Ali Hasan b. Ali ed-Dakkak Nisaburluydu. İnsanlara vaaz verir, hallerden ve marifetten bahsederdi. Şu sözler ona aittir:
«Dünyası için bir kimseye tevazu eden insamn dininin üçte ikisi gider. Çünkü o tevazu gösterdiği adama dili ve organlarıyla teslimiyet ar-zedip alçalmıştır. Şayet o adama kalbinde tevazu gösterirse veya ona saygı göstermek gerektiğine inanırsa, dininin tamamı gider.»
Ebu AH şu âyet-i kerime hakkında da şöyle bir açıklamada bulunmuştur:
«Artık beni anın. Ben de sizi anayım.» (el-Bakara, 152).
«Hayatta iken beni anın ki ölüp toprak altına girdiğinizde de ben sizi anayım. Çünkü o zaman yakınlarınız, dostlarınız ve arkadaşlarınız sizden uzaktadırlar.»
«En büyük belâ, senin istemen ama başkalarının seni istememesidir. Senin başkalarına yaklaşman ama başkalarının seni kovup uzak-laştırmasıdır.»
Şu ayet-i kerime okunduğunda da alttaki şiiri inşad etmiştir:
«Onlara sırt çevirdi, «Vah! Yusuf a yazık oldu, dedi.» (Yusuf, 84).
«Biz Leyla ile aklımızı kaçırdık, ama o bizden başkasına sevdalanıp aklını kaçırdı.
Bir başkası da bize tutkun olup aklını kaçırmıştır. Ama biz onu istemiyoruz.»

Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisi üzerine de şöyle demişti:
«Cennet zorluklarla çevrelenmiştir.»
Bu cennet bir yaratık olduğu halde çok zorluklara katlanılarak ona ulaşılabileceğine göre ezeli olan Allah'a nasıl ulaşılabileceğini varın siz düşünün.»
Şu hadis üzerine de şöyle demişti:
«Kalbler kendisine iyilikte bulunana karşı sevgi duyma meyli ile yaratılmışlardır.»
«Hayret ediyorum! İnsan Allah'tan başka kendisine iyilik ve ihsanda bulunan bir zatı göremediği halde nasıl oluyor da bütün varlığıyla Allah'a meyledip yönelmiyor?»
Ben derim ki: Onun bu hadis üzerine söylediği sözler güzeldir ama, hadisin kendisi sahih değildir. [18]

Şair Sarı' Ed-Dellal

Ebül-Hasan Ali b. Ubeyd el-Vahid. Bağdatlı bir fıkıhçıdır. Aynı zamanda müstehcen kelimeler içeren şiirlerin sahibidir. Sarf ed-Dellal diye meşhur olmuştur. ĞavanîzüY-Rikaateyn'in katilidir. Maksure (ya)sı ile satırları son bulan bir kasidesi vardır. O bu kasidesiyle İbn Büreyd'in maksuresine tariz de bulunmuştur. Kaside şöyledir:
«Bin yük elbise
Düşkün kimse için çekirdek toplamaktan daha faydalıdır.
Kesmeden horozu pişiren kimseye gelince
Horozu tencereden uçar gider ve gidebildiği yere kadar gider.
Gözlerine iğne batan kimseye
O anda sor bakalım: körlük nasılmış?
Sakal yüzde çıkan bir tüydür.
Enseden çıkan saç yumağı da aynı şeydir.»
Bu kasideyi, kıskanılmasına sebep olan beyitle sona erdirmişti:
«İlim sahibi olamayan ve zenginlik fırsatını da kaçıran kimse varya O ve köpek aynı durumdadırlar.»
Sari' ed-Dellal, hicretin 412. senesinde Mısır'a geldi. Orada halife Zahir Li İzazi Dinillah b. Hakim'i medhetti ve bu seneni receb ayında
vefat etti. [19]

Hicretin Dörtyüzonüçüncü Senesi

Bu senede çok garip ve büyük bir musibet meydana geldi. Şöyle ki: Hakını'in adamlarından Mısırlı biri, Mısır hacılarından bir grupla birlikte kötü bir iş yapmak hususunda anlaştılar. Müzdelife'den ilk geliş gününde bu adam KaTbe'yi tavaf etti. Hacer-i Esved'e gelip öpeceği esnada elindeki bir gürzle o mübarek taşa peşpeşe üç darbe vurdu ve «Ne zamana kadar şu taşa ibadet edeceğiz? Ne Muhammed, ne de Ali, beni yapacağım bu işten alıkoyamıyacaktır. Bu gün şu beyti yıkacağım» dedi ve titremeye başladı. Orada bulunanların çoğu ondan korkup geri çekildiler. Çünkü uzun boylu, iriyarı, kızıl tenli, kumral saçlı biriydi. Mescid-i Haramın kapısında da bir grup süvari vardı. Bunlar o saldırganlara engel olacak kimseleri etkisiz hale getirmek için beklemekteydiler. Ona kötülük yapacak biri çıkarsa onu da safdışı edeceklerdi. Fakat Yemenlilerden bir adam o saldırgana yanaştı. Elindeki hançeriyle onu paramparça etti ama taraftarları gelip Yemenliyi aralarına alıp öldürdüler.
Onu da param parça ettiler. Ateşle yaktılar. Arkadaşlarını yakalayıp bir kısmım öldürdüler. Mekkeliler de Mısır kafilesini yakalayıp öldürdü. fallarını yağmaladı. Bu yağma işi başkalarına da sirayet etti. Büyük bir fitne ve önü alınmaz bir kargaşa meydana geldi. Beldelerin en şereflisinde dinsizliğe meyleden bu grup, yakalandıktan sonra fitne dindi, yalnız bu arada Hacer-i Esved'den tırnak büyüklüğünde üç parça düşmüştü. Düşen parçaların alt tarafında sarıya çalan bulanık bir renk görünmüştü. Ama haşhaş gibi sevimli ve hoş bir görüntüsü vardı. Beni Şeybe kabilesi bu parçaları alıp misk ve zamkla yoğurdular, meydana gelen yarıkları böylece doldurdular. Hacer-i Esved tekrar birbirini tuttu ve şu ana kadar varlığını devam ettirmektedir ancak çatlaklar, iyi bakanlar tarafından görünmektedir.
Bu senede Müeyyedü'1-Mülk Ebu Ali Hasan tarafından yapılan has-tahanenin açılışı yapıldı. Bu vezir, Vasıfta bulunan Şerefül-Mülk'ün veziri idi. Müeyyedü'1-Mülk bu hastahane için yiyecek, içecek, ilaç ve diğer ihtiyaç malzemelerini de temin etti. Finansmanını sağladı. [20]

Hicretin Dörtyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Bevvab El-Kâtib

Kendisine nisbet edilen meşhur yazı stilinin mucididir. Asıl adı Ali b. Hilal Ebül-Hasan b. Bevvab'dır. Vaiz Ebü'l-Hüseyin b Semun'un arkadaşıdır. Dirdarhğı ve güvenirliği hususunda İbn Bevvab'ı bir çok kimse övmüştür. Yazı stili ve metoduna gelince onun şöhreti, bunu açıklamamızı yersiz kılmaktadır. Hattı (yazısı, hüsnü hat) Ebu Ali b. Muk-le'nin yazısından daha açıktı. İbr Mukle dışında ondan daha iyi yazabilen kimse yoktu. Çeşitli beldelerde bugün insanlar onun stiline göre yazı yazmaktadırlar. Ancak çok az kimse bundan hariçtir.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «îbn Bevvab bu senenin cemaziyelahir ayının yırmibeşinde cumartesi günü vefat etti. Babül-Harb mezarlığına defnedildi.»
Vefatından dolayı bazı kimseler ona ağıtlar yaktılar.
«Onun güzelleştirdiği kalblerde, vefatı yüzünden yangın vardır.
Onun aydınlattığı gözler bugün onun yokluğu yüzünden uyuyamaz hale gelmişlerdir.
Onun vedalaştığı hayatta bugün güzellik kalmamıştır.
Onun ayrıldığı gece içinde hoş bir vakit olan seher de mi artık yoktur.»
ibn Hallikan dedi ki: «Babası perdedarhk yaptığı için kendisine süt-n denilirdi. Ona kapıcının oğlu da denilir. Yazı yazmayı Abdullah b. Muhammed b. Esed b. Ali b. Said el-Bezzar'dan öğrendi. Esed de yazıyı Neccad'dan ve diğer üstadlardan öğrenmişti. Hicretin 40. senesinde vefat etmişti. İbn Bevvab'a gelince o bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Hicretin 423. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefatı için şairin biri ona şu ağıdı yakmıştı:
«Yazarlar seni kaybettikleri için yokluğu hissettiler
Bunun doğruluğunu günler de tasdik etti.
Bu sebepledir ki okkalar, üzüntülerinden dolayı karardılar.
Kalemler de sana olan üzüntülerinden ötürü yarılıp çatladılar.»
İbn Hallikan'ın anlattığına göre arapça yazıyı ilk yazan kimse İsmail Peygamber' dir. Anlatıldığına göre Kureyşlilerden de Arapçayı ilk yazan kişi Harb b. Ümeyye b. Abdişşems'dir. O, arapça yazıyı Hireli Eşlem b. Sedire'den öğrenmişti ve Harb yazı ustası Eşlem b. Sedire'ye bu yazıyı kimden Öğrendiğini sorduğunda o da Meramir b. Merve olduğunu söylemişti ki Meramir, Enbarlı bir adamdır. O, Arapça yazıyı ayrık yazan kişidir. Heysem b. Adiy dedi ki: «Himyerlilerin müsned adını verdikleri bir yazı çeşidi vardı ki bu, birbirinden ayrık olmayan ve aksine bitişik olan harflerin yazılışı şeklindedir. Himyerliler halk tabakasını yazı yazmaktan men ederlerdi. İnsanların kullandıkları yazı çeşidi oniki sınıftır: Arapça, Himyerce, Yunanca, Farsça, Romanca, İbranice, Rumca, Kıptice, Berberice, Hintçe, Endülüsçe ve Çince. Fakat bu yazı çeşitlerinin çoğ kaybolmuştur. Bunları bilen kimseler çok azdır. [21]

Ali B. İsa

Ali b. İsa b. Süleyman b, Muhammed b. Ebban Ebü'l-Hasan el-Farisî. Sükkeri adıyla meşhur olmuş şairdir. Kur'an'ı ezberlemiş ve kıraat ilmini öğrenmişti. Ebu Bekir el-Bakillanî ile arkadaşlık etti. Şiirlerinin çoğu sahabilerin övgüsüne ve Rafizîlerin yergisine aittir. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Maruf el-Kerhî mezarlığının yakınına defnedildi. Mezarının üzerine kendisine ait şu beyitlerin yazılmasını vasiy-yet etti.
«Ey nefis, ey nefis! Beni helak etmek için daha ne zamana kadar çalışacaksın ve utanılacak işleri yapacaksın.
Allah'tan kork ve haram yerlere gitmekten sakın. Zorlu hesab gününden de kork. Yaşantmdaki selamet seni aldatmasın. Çünkü selamette olan kişi musibetlere maruz kalabilir.
Her canlı mutlaka ölecektir. Ölüm şerbetinin sunulduğu kâseyi edibin hilesi geri çeviremez.
Bilesin ki ölümün bir vakti vardır ve o hemen gelecek olup ondan kurtuluş yoktur.
Haşir yerinde dostu sevmek, yakalanmak için aranılan korkulu bir emandır.» [22]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Mansur Ebu Cafer el-Bey', Atikî adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 331. senesinde doğdu. Bir süre Tarsus'ta ikamet etti. Orada ve başka yerlerde hadis dinledi. Az miktarda hadis rivayet etti. [23]

İbn Numan

Rafizî imamiye mezhebinin şeyhi ve onlar için eserler tasnif eden, onların koruyuculuğunu yapan bir kimsedir. Çevre hükümdarlarının yanında itibarı vardı. Çünkü o zamanın insanlarının çoğu şiiliğe meyilliydiler, meclisine çeşitli taifelerden çok sayıda alim katılırdı. Öğrencileri arasında Şerif Rıza ile Murtaza da vardı. Bu senede vefatından sonra Şerif Rıza ona şu kasidesiyle ağıt yakmıştı:
«Artık hangi iri yarı adam kılıcım çekecektir?

Kim manaların ağızlardaki mühürünü açacaktır?
Sakinleşen akılları artık kim harekete geçirecek?
Zekaları ve anlayışları kim açacaktır?
Bela ve musibetler batağına daldıktan sonra kılıçlan kim çekecektir?
Sadık dosta kim görüş bildirecektir?> [24]

Hicretin Dörtyüzondördüncü Senesi

Bu senede Melik Şereftı'd-Devle Bağdad'a geldi. Halife onu karşılamaya çıktı. Beraberinde emirler, kadılar, fakihler, vezirler ve reisler de vardı. Şerefü'd-Devle, halifenin yanma yaklaştığında huzurunda yeri öptü. Bunu defalarca tekrarladı. Orada bütün askerler beklemekteydi, iki tarafta halk sıralanmıştı.
Bu senede Yeminü'd-Devle Mahnıud b. Sebüktekin halifeye bir nıektup göndererek yine Hindistana girdiğini, orada bir çok beldeleri fethettiğini, bir çok Hintliyi Öldürdüğünü, bazı Hintli hükümdarların kendisiyle barış anlaşması yaptıklarını, kendisine kıymetli hediyeler sunduklarını, hediyeler arasında çok miktarda filler bulunduğunu, yine sunulan hediyeler arasında kumru şeklinde bir kuşun bulunduğunu, bu kuşun zehir katılmış yemeklerin konulduğu bir sofraya yakın konulması halinde gözlerinin yaş akıttığım sunulan hediyeler arasında bir de taşın bulunduğunu, bu taşın bir yere sürülmesi halinde istenilen amacın gerçekleşeceğini, bunun büyük yaralara sürülmesi halinde o yaraların hemen iyileşip kapandığını bildirdi.
Bu senede Iraklılardan bir grup insan hac yoluna koyuldu. Ancak Şam yoluna geldiklerinde ihtiyaçlarından ötürü geri döndüler. [25]

Hicretin Dörtyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Fadl B. Şehlan

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Rame hürmüzlüdür. Sultanü'd-Dev-le'nin veziridir. Hz. Hüseyin'in şehitliği yanında göz kamaştırıcı ve insanı hayrette bırakıcı suru yaptıran zat budur. Bu senenin şaban ayında öldürüldü.[26]

Hasan B. Muhammed B. Abdullah

Ebu Abdullah el-Keşgali et-Taberî. Şafiî fakihidir. Ebü'I-Kasım Ed-Darikî'den fıkıh dersleri aldı. Zekî, faziletli, salih ve zahid bir kimseydi. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin vefatından sonra onun mescidinde ders verdi. Aslında bu mescid, Bağdat'ın KatiatüY-Rebi mahallesinde bulunup Abdullah b. Mübarek'e aitti. Talebeler onun yanında ikram görürlerdi. Talebelerinden biri ona ihtiyacım arzetti. Yokluktan ötürü ona şikâyette bulundu. Babasının kendisine göndermekte olduğu harçlığın geciktiğini bildirdi. O da bu talebesinin elinden tutup onu tüccarlardan birine götürdü. Talebesi için tüccardan elli dinar borç istedi. Tüccar «Bir şeyler yemeden size bu parayı vermem» dedi. Onlara çeşitli yemekler sundu. Bu taamları yediler. Sonra cariyesine «Ey cariye! Bana biraz para getir» dedi. Cariyenin getirdiği paraları tarttı. Elli dinar olduğunu gördü ve bu elli dinarı Şeyh Hasan b. Muhammed'e teslim etti. Kalkıp tüccarın yanından ayrılacak olduklarında öğrencinin yüzünün renginin değiştiğini gören Hasan b. Muhammed ona «Neyin var?» diye sordu. Öğrencisi de şu cevabı verdi:
«Ey efendim, şu cariyenin aşkı kalbime doldu.» Hemen öğrencisini alıp tekrar tüccara döndü ve ona «başka bir belaya uğradık» dedi. Tüccar da «neymiş o bela?» diye sordu. Hasan b. Muhammed şöyle cevap verdi: «Bu fakih Öğrencim senin cariyene aşık oldu.» Tüccar, cariyeye yanlarına gelmesini emretti. Cariye gelince onu fakihe teslim etti ve şöyle dedi: «Senin öğrencinin ba cariyeye aşık olduğu gibi belki bu cariye de senin öğrencine aşık olmuştur.» Kısa bir süre sonra o öğrenciye babasının gönderdiği 600 dinarlık harçlık geldi. Tüccarın elli dinarlık borcunu ve ayrıca cariyenin bedelini ödediler. Bu, Şeyh Hasan b. Muhammed'in aracılığıyla olmuştu.

Şeyh Hasan b. Muhammed b. Abdillah, bu senenin rebiyülahır ayında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [27]

Ali B. Abdullah B. Cehdem

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Cehdemî'dir. Mekkeli bir sofidir. Behçetü'l-Esrar adlı eserin sahibidir. Mekke'deki sofilerin şeyhi idi ve orada vefat etti. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ali b. Abdullah'ın yalancı olduğu söylenmiştir. Anlatıldığına göre o, Regaib namazıyla ilgili hadisi uydurmuştur»[28]

Kasım B. Cafer B. Abdülvahid

Künyesi Ebu Ömer el-Haşimi'dir. Basralıdır. Orada kadılık yapmıştır. Çok miktarda hadis dinlemiştir. Sıka ve güvenilir bir kimseydi. Ebu Ali el-Lü'lüî'den, Ebu Davud'un Sünen'ini rivayet etmiştir. Bu senede seksen yaşını aşmış olarak vefat etti. [29]

Muhammed B. Ahmed B. Hasan

Muhammed b. Ahmed b. Hasan b. Yahya b. Abdülcebbar Ebü'l-Fe-rec. Şafiî kadısı idi. İbn Semike diye meşhur olmuştur Neccad'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Sıka bir ravi idi. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [30]

Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebu Cafer en-Nesefî'dir. Kendi zamanında Hanefîlerin alimi idi. Münazara ve hilafa dair metodu vardı. Fakir ve zahid bir kimseydi. Fakirliğinden ve muhtaçlığından dolayı bir gece çok huzursuz ve sıkıntılı olarak yatağa girdi. Fıkhî teferruatla ilgili bir problem kafasına takıldı. Düşünmeye başladı. Nihayet çözümünü buldu. Sevincinden kalkıp oynamaya başladı ve «benim bu zevkim nerede, hükümdar nerede?» dedi. Karısı da durumunu sordu. O da meseleyi ona anlatınca karısı onun durumuna hayret etti. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Allah rahmet etsin. [31]

Hilâl B. Muhammed

Hilâl b. Muhammed b. Cafer b. Sa'dan. Ebü'1-Feth el-Haffar. İsmail es-Seffar'dan, Neccad'dan ve İbn Savvaf tan hadis dinledi. Sıka bir ravi idi. Bu senenin safer ayında doksaniki yaşında vefat etti. [32]

Hicretin Dörtyüzonbeşinci Senesi

Bu senede vezir, bütün Türkleri, Araplar arasındaki başka ırklardan olan kimseleri, Şerif Murtaza'yı, Nizamü'l-Hazre Ebü'l-Hasan ez-Zeynebî'yi, Kadilkudat Ebü'l-Hasan b. Ebi'ş-Şevarib'i ve şahitleri huzuruna davet etti. Bu, Şerefü'd-Devle'ye olan biatlerini yenilemek içindi. Halife bundan haberdar olunca bu beyatın kendisine karşı kötü bir amaçla yapılacağı vehmine kapıldı. Kadıya ve reislere haber salarak vezirin bu meclisine gitmemelerini emretti. Bu yüzden halife ile Şerefü'd-Devle'nin arası açıldı. Sonra anlaşıp barıştılar. Her biri diğerine be/atı-nı yeniledi. Bu senede ne Irak'tan ne de Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi. Yalnız Mahmud b. Sebüktekin'in komutanlarından biri bu sene hacca gitti. Mısır hükümdarı Hakim, ona, Mahmud b. Sebüktekin'e sunulmak üzere büyük bir hil'at gönderdi. O da Mahmud b. Sebüktekin'in yanma döndüğünde bu hediyeyi ona sundu. Ancak Mahmud b. Sebüktekin bu hü'ati Bağdad'a halifeye gönderdi. Halife Kadir de bunu ateşte yaktı. [33]

Hicretin Dörtyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ömer B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Ferec el-Madel'dir. İbn Mesleme diye meşhur olmuştur. Hicretin 337. senesinde doğdu. Babasından, Ahrned b Kâmil'den, Neccad'dan, Cehdemî'den, Dalüc'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sika bir ravi idi. Bağdad'm doğu yakasında yaşadı. Her sene başında, yani muharrem ayında hadis yazdırmak için bir meclis düzenlerdi. Akıllı, faziletli, kültürlü bir kimseydi. İlim ehli kimseler onun evine gitmeyi adet haline getirmişlerdi. Ebu Bekir er-Razî'den fıkıh öğrendi. Senenin bütün günlerini oruçlu geçirirdi. Her gün yedi cüz Kur*ân okurdu ve bu yedi cüzlük Kur'ân'ı geceleyin teheccüd namazında tekrarlardı. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. [34]

Ahmed B. Muhammed B. Ahmed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Kasım b.İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Said b. Ebban ed-Dabbî Ebü'l-Hasan el Mahamilî. Mahamilî nisbeti, insanların yolculukta bindikleri mahfenin arapça karşılığı olan mahmil kelimesinden gelmektedir. Ebu Hamid el-İsferayinî'den fıkıh öğrendi. Fıkıhta yükseldi. Nihayet üstadı onun için «Ahmed b. Muhammed fikhı benden daha iyi hafızasına yerleştirdi» demişti. Ahmed b. Mu-hammed'in meşhur tasnif eserleri vardır. Nitekim; el-Lübab, el-Evsat, el-

Muknî gibi eserler ona aittir. Münazaraya dair kitapları da vardır.
Ebu Hamid'in eserleri üzerine talikler yazmıştır.
İbn Hallikan dedi ki:
«Ahmed b. Muhammed, hicretin 368. senesinde doğdu. Bu senenin rebiyülahir ayının bitimine dokuz gün kala çarşamba günü genç yaşta vefat etti. [35]

Ubeydullah B. Abdullah

Ubeydullah b. Abdullah b. Hüseyin Ebü'l-Kasım el-Haffaf. İbn Na-kib diye meşhur olmuştu. Sünet imamlarındandır. Şiî fakih İbn Mual-lını'in ölüm haberini duyduğunda şükür secdesine kapanmıştı ve tebrikleri kabul etmek için oturmaya başlamıştı. Sonra da şöyle demişti: «İbn Muallim'in ölümünü gördükten sonra artık ne zaman ölürsem öleyim umurumda değil.»
Uzun bir zaman sabah namazını yatsı abdestiyle kıldı.
Hatib Bağdadi: «Ona hangi senede doğduğunu sordum. O da hicretin 305. senesinde doğduğunu söyledi.» der.
Muktedir, Kahir, Rıza, Muttaki Lillah, Müstekfi, Muti, Tai, Kadir, Galib Billah gibi veliahtlık beyatlerinde kendileri için hutbe irad ettiği halifelerden daha meşhurdur. Namı onlannkinden daha yaygındır. Bu senenin şaban ayının sonunda 110 yaşında vefat etti. [36]

Ömer B. Abdullah B. Ömer

Künyesi Ebu Hafs ed-Dellal'dır. Şiblî'nin şu şiiri okuduğunu duydum, demiştir:
«Sevinci fazla olan çok eski bir şeyi hatırladık. Onun yaptıklarını duyduk.
Dostum, eğer nefislerin kederi azıcık devam edecek olursa bizce o cinayettir.
Kişi baki kalmak için dünyayı arzular.
Ama arzulayan kişi arzulanandan Önce ölüp yok olur.» [37]

Muhammed B. Hasan B. Ebü'l-Hasan

Muhammed b. Hasan Ebü'l-Hasan el-Aksasi el-Alevî. Hac emirliği hususunda Şerif Rıza'nm naibi idi. Senelerce insanlar haccettirdi. Fe-sahatli bir şairdi. Zeyd b. Ali b. Hüseyin sülale sindendir. [38]

Hicretin Dörtyüzonaltıncı Senesi

Bu senede Bağdat'ta hırsızlar ve yağmacılar çoğalıp kuvvetlendiler. Evleri açıkça yağmalamaya başladılar. Sultanın otoritesini hiçe saydılar.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat, Irak ve diğer yerlerin hakimi Şerefü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî vefat etti. Bundan sonra Bağdat'ta fitneler çoğaldı. Ambarlar ve hazineler yağmalandı. Daha sonra Celalü'd-Devle Ebu Tahir, yönetimin başına geçince etraf sakinleşti. Otorite sağlandı. Celalü'd-Devle'nin adına minberlerde hutbe okundu. Ama kendisi o esnada Basra'da bulunuyordu. Kendisine Şerefü'1-Mülk Ebu Said b. Makûla vezirlik yapıyordu ve bu vezire hil'at giydirdi. Sonra da kendisine Alemü'd-Din, Sa'dü'd-Devle, Eminü'l-Mille, Şerefu'1-Mülk lakabı takıldı. Kendisine birden çok lakap takılan ilk kişi oldu. Sonra Halife'den babası Sultanü'd-Devle'nin veliahdı Ebu Kalicar adına biat edilmesi talebinde bulundu. Fakat halife bu onayı geciktirdi. Sonra da istekleri doğrultusunda onayladı ve bundan sonra hutbeler cuma gününde yani bu senenin onaltı şevvalinde Ebu Kalicar adına okundu. Sonra hırsızlar ve yağmacılar Bağdat'ta gemi azıya aldılar. Gece gündüz evlere baskın yaptılar. Para cezasına çarptırılan kimselerin dayak yeyi-şi gibi halk bunlardan dayak yemeğe başladı. İmdat dilediler. Ama kimse yardımlarına gelmedi. İş günbegün fenalaştı, zorlaştı. Bağdat'taki güvenlik kuvvetleri kaçıp gittiler. Türklerin de bir faydası olmadı. Yol ağızlarına barikatlar kuruldu. Ama bu da yarar sağlamadı. Şerif Murta-za'nın evi yakıldı. O da bu evinden başka bir eve geçti. Bağdat'ta fiyatlar çok yükseldi. Aşırı derecede bir pahalılık meydana geldi. Bu senede Iraklılardan ve Horasanlılardan kimse hacca gitmedi. [39]

Hicretin Dörtyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sabur B. Erdeşir

Bahaü'd-Devle'ye üç kez vezirlik yaptı. Şerefu'd-Devle'ye de vezirlik yaptı. Doğru yolda olan, para hırsı bulunmayan, çok hayır yapan, hatırı hoş bir yazardı. Müezzinin ezan okuduğunu duyunca artık hiçbir şey onu namaza gitmekten alıkoyamazdı. Hicretin 381. senesinde ilim için bir külliye vakfetti. Oraya çok sayıda kitap koydu. Büyük bir gelir sağladı. Orası için gelir sağlayan bir vakıf kurdu. Bu ilim yuvası yetmiş sene yaşadı. Hicretin 450. senesinde Tuğrul Bey'in Bağdat'a gelişi esnasında yakıldı. Mahallesi iki sur arasındaydı. Güzel geçimli bir kimseydi. Ancak şımarıp azgınlık yapmalarından korktuğu için görevlilerini ve valilerini çabuk azlederdi, doksan yaşma merdiven dayamışken bu senede vefat etti. [40]

Osman En-Nisaburî

Osman en-Nisaburî el-Cedavî, vaiz idi. İbnü'I-Cevzî dedi ki: «Vaazla ilgili bir çok kitaplar tasnif etti. Ama bunlar çok soğuk kitaplardı. Bunların içinde birçok uydurma hadis ve rezilce sözler vardı. Ancak o salih hayırlı bir kimseydi. Halifeler ve hükümdarlar yanında itibarlıydı. Mahmud b. Sebüktekin onu görünce saygı için ayağa kalkardı. Bulunduğu mahalle zalimlere karşı koruma altına alınmıştı. Memleketi olan Nisabur'da bir salgın meydana gelmiş, bu yüzden çok insanlar ölmüştü. Ölüleri ücretsiz yıkıyor ve sevabım Allah'tan bekliyordu. Yaklaşık 10.000 kadar kişiyi yıkamıştı. Allah rahmet etsin. [41]

Muhammed B. Hasan B. Salihan

Künyesi Ebu Mansur'du. Şerefîi'd-Devle ile Bahaü'd-Devle'ye vezirlik yaptı. Güzel geçimli, hoşça namaz kılan, sadakatli bir vezirdi. Namaz vakitlerine çok dikkat ederdi. Şairlere ve alimlere ihsanda bulunurdu. Bu senede yetmişaltı yaşında vefat etti. [42]

Melik Şerefü'd-Devle

Ebu Ali b. Bahaü'd-Devle Ebu Nasır b. Abdü'd-Devle b. Büveyh, Ateşli bir hastalığa yakalandı. Bu senenin rebiyülahir ayının bitimine sekiz gün kala yirmiüç yaşında vefat etti. Yirmidört yaşından üç ay yirmi gün almıştı.[43]

Şair Tihamî

Ali b. Muhammed et-Tihamî Ebü'l-Iîasan. Meşhur bir şiir divanı vardır. Oğlunun küçük yaşta ölmesinden dolayı şöyle bir ağıt yakmıştı:
«Ölümün hükmü halka geçer.
Bu dünya baki kalma yeri değildir
Beni çekemedikleri için hased edenlerin
Göğüslerinde meydana gelen sıkıntı ateşinden ötürü
Onlara çok acıyorum.
Allah'ın bana verdiği nimetlere baktılar
Gözleri Cennet'e bakıyor.
Ama kalbleri Cehennem ateşindedir.»
Tihamî'nin dünyayı yermeye dair şöyle bir şiiri de vardır:
«Dünya sıkıntılar üzerine kurulmuştur.
Sense onu pisliklerden ve sıkıntılardan arınmış olarak elde etmek istiyorsun.
Zamanı kendi tabiatının tersine sokmaya çalışan kişi
Şu içerisinde ateş koru arayan kimseye benzer.
İmkânsız bir şeyi umduğun zaman
Aslında sen uçurumun kenarında bir bina yapmayı umuyor gibi olursun.»
Şair Tihamî, oğlunun Ölümünden sonra şöyle demişti:
«Ben düşmanlarımla komşuluk ediyorum. O ise Rabbiyle komşuluk yapıyor.
Onun komşusu ile benim komşularım arasında çok uzak bir mesafe var.»
İbn Hallikan'ın anlattığına göre şair Tihamî vefat ettikten sonra adamın biri onu rüyasında güzel bir halde görmüş ve ona «sen bu mertebeye neyle ulaşabildin?» diye sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Şu beyitle bu mertebeye ulaştım.»
«Onun komşusuyla benim komşularım arasında çok uzak bir mesafe vardır.» [44]

Hicretin Dörtyüzonyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının yirmisinde Türklerle Bağdat'taki hırsız ve yankesici takımları arasında bir savaş cereyan etti. Türkler bunlara debbabelerle tıpkı savaşta olduğu gibi hücum ettiler. Hırsızların, yankesicilerin saklandıkları bir çok evler yakıldı. Kerh mahallesinin büyük bir kısmı yakıldı. Ahalinin malı yağmalandı. Bu yağma hareketleri başka yerlere de taştı. Büyük bir fitne koptu. Sonra ikinci fitne ateşi dindi. Kerh mahallesi sakinlerine 100.000 dinar para cezası verildi. Çünkü bunlar fitneyi ve şerri alevlendirmişlerdi.
Bu senenin rebiyülahır ayında Ebu Abdillah Hüseyin b. Ali es-Saymerî, Kadilkudat İbn Ebi'ş-Şevarib'in huzurunda şahitlik yaptı. Ama şahidliği, Kadilkudat'm huzurunda kendisine isnad edilmiş olan mutezililikten tevbe ettikten sonra kabul edildi.
Bu senenin ramazan ayında bir yıldız kaydı. Kayarken yıldırım gibi ses verdi.
Bu senenin şevval ayının sonunda misli görülmemiş bir şekilde dolu yağdı ve bu yağış zilhicce ayının yirmisine kadar devam etti. Bu süre boyunca sular dondu. İnsanlar büyük bir sıkıntıya maruz kaldılar. Yağmurların yağması ve dolayısıyla Dicle suyunun yükselmesi gecikti. Zirai ürünler azaldı. İnsanların çoğu artık çalışamaz hale geldiler.
Ülkede karışıklıkların cereyan etmesi ve devlet otoritesinin zayıflamasından dolayı bu senede Irak ve Horasan'dan kimse hacca gidemedi. [45]

Hicretin Dörtyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi'ş-Şevarib Ebü'l-Hasan el-Kureşî el-Umevî ibn Ekfanî'den njki sene sonra Bağdat kadilkudatlığma atandı. İffetli ve nezih bir irimseydi. Ebu Ömer ez-Zahid'den ve Abdulbaki b. Kanî'den hadis dinle-ı- Ancak kendisi hadis rivayet etmedi. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.
Hatib Bağdadi, Üstadı Ebü'1-Alâ el-Vasitî'nin bu hususta şöyle de-diğini "vayet etmiştir: «Ahmed b. Muhammed b. Abdullal Ebü'l-Hasan, Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi'ş-Şevarib sülalesinden Bağdat'ta kadılık yapan en son kişidir. Çünkü İbn Ebi'ş Şevarib'in sülalesinden yirmidört kişi Bağdat şehrinde yöneticilik yapmıştı. Bunlardan bazısı da Bağdat'ın kadilkudatlığını yapmışlardı.»
Ebü'1-Alâ dedi ki: «Heybet, üstünlük, nezahet, haramlardan ve kötülüklerden uzak durmak, şeref ve haysiyet bakımından Ebü'l-Hasan gibisini görmedik.»
Kadı Maverdî, onun kendisinin arkadaşı ve dostu olduğunu söylemiştir. Hayırsever insanlardan biri Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Ha-san'a 200 dinar verilmesini vasiyet etmiş, Kadı Maverdî bu parayı alıp kadı Ahmed b. Muhammed'e götürmüş ancak Kadı Ahmed b. Muhammed bu parayı kabul etmemişti. Maverdî her ne kadar ısrar etmişsede bunu ona kabul ettirememişti ve Ahmed b. Muhammed Kadı Maver-dî'ye şöyle demişti: «Allah aşkına hayatta olduğun sürece bu durumu kimseye anlatma.» Maverdî de onun bu tavsiyesine uymuş, ancak vefatından sonra onun durumunu insanlara anlatmıştı. Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Hasan bu paraya ve daha azma muhtaç olduğu halde yine de kabul etmemişti. Allah rahmet etsin. Bu senenin şevval ayında vefat etti. [46]

Cafer B. Ebban

Künyesi Ebu Müslim el-Hatelî'dir. İbn Batte'den hadis dinledi. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'den Şafiî fikhını öğrendi, sıka ve dindar bir kimseydi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [47]

Ömer B. Ahmed B. Abdeveyh

Künyesi Ebu Hazim el-Hüzelî'dir. Nisaburlu'dur. İbn Nüceyd'den, Ismailî'den ve diğer bazı kimselerden hadis dinledi. Hatil Bağdadi ve diğerleri de kendisinden dinlediler. İnsanlar onun ifadelerinden ve seçkin sözlerinden yararlanırlardı. Bu senenin ramazan bayramında vefat etti. [48]

Ali B. Ahmed B. Ömer B. Hafs

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Kurrâ idi. Hammamî lakabıyla tanınmıştır. Necad'dan, Huldî'den, İbn Semmâk'tan ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, faziletli, güzel itikadı olan bir kimseydi. Kıraat senetleri hususunda başkalarının kendisine katılmadığı nakilleri vardı. Bu senenin şaban ayında seksendokuz yaşında vefat etti. [49]

Sâid B. Hasan

Sâid b. Hasan İbn İsa er-Rib'î el-Bağdadî.
el-Kali fi'1-Emali adlı esere metod bakımından benzeyen ve lügatle ilgili Kitabü'l-Fusus adlı eserin sahibidir. Bu eserini Mansur b. Ebi Arnir'e ithaf etmiş o da kendisine 5.000 dinar ödül vermişti. Daha sonra Mansur'a onun yalancı ve itham altında biri olduğu söylenmişti. Bununla ilgili olarak şairin biri şöyle demiştir.
«Fusus kitabı suya daldı ve battı. Ağır olan her şey işte böyle batar.» Sâid bunu duyunca şu cevabî beyiti yazdı. «Kitabım asli unsuruna avdet etti.
Çünkü yüzük ve mücevher kaşları, ancak denizin dibinden çıkarılır.»
Ben derim ki: «Sâid, bu kitabına el-Füsus adını, Cevheri nin Sihah'ı-na benzetmek için vermiştir. Ama o fasahet, belagat ve ilmine rağmen yalancılıkla itham edilmişti. Bu yüzden insanlar onun kitabını beğenmediler ve kitabı meşhur olmadı. Zarafetli, şakacı, hazırcevap bir kimseydi. Kendisine hakaret etmek amacıyla âmâ biri ona «Hurtekal ne anlama gelir?» diye sormuş, o da başını bir süre önüne eğmiş ve o âmânın bu kelimeyi kendi yanından uydurduğunu anlamış, sonra başım kaldırıp ona şu cevabı vermişti: «Hurtekal, sadece âmâların kanlarıyla cinsel ilişkide bulunan, başka kadınlara sataşmayan kimse anlamına gelir.» Amâ adam bu cevap karşısında mahcup olmuş, orada hazır bulunanlar da gülmüşlerdi. Sâid b. Hasan bu senede vefat etti. Allah affetsin. [50]

Kaffal El-Mervezî

Büyük Şafiî imamlarından dır. İlim, zühd, hafıza sağlamlığı, eser verme hususunda önde gelen büyük imamlardandır. Horasaniye tarikatı ona nisbet edilir. Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî, Kadı Hase-neyn, Ebu Ali es-Sebhî onu arkadaşlanndandır.
İbn Hallikan dedi ki: «İmamü'l-Haremeyn ondan ilim tahsil etmiştir.» İbn Hallikan'ın bu sözü tartışma götürür, çünkü İmamü'l-Hare-meyn'in yaşı ondan ders almasına ihtimal vermemektedir. Kaffal bu senede doksan yaşında vefat etti ve Sicistan'a defnedildi. İmamü'l-Haremeyn ise ileride de anlatılacağı gibi 419. hicri senede doğdu. Kendiline Kaffal denmesinin sebebi ilk zamanlarda asma kilit yapmasından dolayıdır. Otuz yaşına vardıktan sonra ilimle iştigal etmiştir. Yüce Allah rahmet etsin. [51]

Hicretin Dörtyüzonsekizinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'a çok miktarda ekin ve ürünün felaketine sebep olan dolu yağdı. Bu yüzden bir çok insan ve hayvan
ölmüştü.
İbnül-Cevzî dedi ki: «Anlatıldığına göre dolu tanelerinden her biri yaklaşık 920 gr. veya daha fazla idi. Vasıt'a yağan doluların tanesi de bir kaç rıtl ağırhğmdaydı. Bağdat'a düşen dolu tanelerinden her biri yumurta iriliğindeydi.» Bu senenin rebiyülahir ayında Türk köleler halifeye müracaat ederek kendilerine hakarette bulunan ve zamanında da yönetimin bozulmasına sebep olan ahlaksız Ebu Kâlicar'ı başlarından almasını, komutanlığa Celalü'd-Devle'yi atamasını istediler. Zaten Celalü'd-Devle daha önce de onların komutanlığını yapmakta iken halife tarafından azledilmişti. Halife onların bu isteklerini geciktirdi. Ebu Kâlicar'a tedbir alması için mektup yazdı ki, çabucak Bağdat'a gelsin ve firsat kaçırılmış olmasın. Fakat Türk köleler halifeye İsrar ederek Cela-lü'd-Devle'yi başlarına atamasını istediler ve Celalü'd-Devle adına Bağdat'ta hutbe okuttular. İş artık önü alınamaz hale gelmiş, düzen bozulmuştu. Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'den halife'ye bir mektup geldi. Bu mektupta şunlar anlatılıyordu: Mahmud b. Sebüktekin yine Hindistan'a gazaya gitmiş, orada Somanat adındaki büyük putu kırmıştı. Hintliler her uzak mıntıkadan oraya ziyarete geliyorlarmış. Tıpkı hacıların Ka'be-i Muazzama'ya gelip ziyaret edişleri gibi, hatta daha fazla saygı gösteriyorlarmış o putlarına. Putun yanında infakta bulunuyor, çok miktarda sadakalar veriyorlardı ki bunun evsafi ve miktarı bilinemez. Ayrıca o puta 10.000 köy ve bir meşhur şehir vakıf olarak verilmişti. Hazineleri mal ve parayla dolmuştu. Kendisine hizmet eden 1.000 kişi vardı. Ayrıca o putu ziyarete gelen hacıların başlarını traş eden 300 berber, ayrıca kapısında davul ve borazan çalındığında oynayan 300 oyuncu vardı. Orada putun evkafından elde edilen gelirleri yiyen ve geçimlerini böylece sağlayan binlerce mücavir vardı. Puttan uzaklarda bulunan Hintlilerin tek arzusu bir gün firsat bulsa da gelip o putu ziyaret etmekti. Ama uzun mesafeler, çöller, bir çok afetler ve manialar onları engelliyordu. Sonra Sultan Mahmud b. Sebüktekin bu putun haberini ve insanların ona ibadet ettiklerini, bir çok Hintlinin onu ziyaret yoluna koyulduklarını duyunca oraya gitmek hususunda Allah'a istiharede bulundu. Tehlikeli çölleri, insanı belaya sürükleyen mıntıkaları düşündü.
Sonunda askerleriyle oraya yönelmeye, o korkunç mesafeleri katetme-ye azmetti. Askerlerine çağrıda bulundu. 30.000 savaşçı bu çağrıya icabet etti. Gönüllüler de vardı. Cenâb-ı Allah onları tehlikelerden korudu. Nihayet o putun bulunduğu yere ulaştılar. Ona ibadet eden insanların bulunduğu sahaya konakladılar. Orasının büyük bir şehir genişliğinde olduğunu gördüler, orayı çabucak ele geçirdiler ve o mıntıkada yaşayanlardan 50.000 kişiyi öldürdüler. Putu yerinden söktüler. Altında ateş yaktılar. Hintlilerden bir çoğu bu büyük putu kırmayıp kendilerine bırakması karşılığında Sultan Mahmud b. Sebüktekin'e büyük paralar teklif ettiler. Bazı komutanları Sultan Mahmud'a bu putu bırakıp teklif edilen parayı almasını önerdiler; ancak Sultan Mahmud «Aziz ve Celil olan Allah'a istihare yapmadan bu hususta karar veremem» dedi. Sabah olunca da şöyle bir açıklamada bulundu: «Bu işi düşündüm. Sonunda şu karara vardım: Kıyamet günü olduğunda putları kıran Mahmud nerede? diye çağırılması benim için dünyalığa kavuşmak uğruna put kırmayıp öylece bırakan adam denilmesinden daha hoşuma gider» Böyle dedikten sonra azmetti ve o putu kırdı. Allah rahmet etsin. Kırdıktan sonra putun içinde o kadar çok mücevher, inci, altın buldular ki, bunların değeri putu kırmaması durumunda kendisine teklif edilen paralardan kat kat fazlaydı. Cenâb-ı Allah'tan ahirette bir daniki[52] dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha hayırlı olan bol sevabı diliyoruz. Mahmud b. Sebüktekin bunu yapmakla birlikte dünyada yâd-ı cemil sahibi oldu. Allah ona rahmet etsin, makamım âli kılsın.
Bu senenin ramazan ayının üçünde cumartesi günü Celalü'd-Devle Bağdad'a geldi. Halife onu Diclede bir gemide karşıladı Beraberinde ekâbir ve ümera da vardı. Celalü'd-Devle, halifenin huzuruna vardığında yeri defalarca öptü. Sonra hükümet konağına gitti. Halife de kendi sarayına döndü. Celalü'd-Devle namaz vakitlerinin üçünde tıpkı Adü-dü'd-Devle, Samsamü'd-Devle, Şerefü'd-Devle ve Bahaü'd-Devle zamanlarında olduğu gibi davul çalınmasını emretti. Halife ise beş vakit namazda kendisi için davul çalınmasını emrediyordu. Celalü'd-Devle de bu üç vakit davul çaldırmayı kendisi için de beş vakite çıkartmak istedi, ancak kendisine «böyle yapman halife ile eşitlik iddiasında bulunduğun anlamına yorumlanabilir» dediler. Sonra o, beş vakitte de kendisi için davul çaldırmaya karar verdi.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede şiddetli dolu yağdı öyle ki sular, ne-biz, bineklerin sidiği ve büyük su kaynaklan dondu.

Dicle kıyısı da donmuştu. Bu senede Irak'tan kimse hacca gidemedi.» [53]

Hicretin Dörtyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Mühtedi Billah gbu Abdillah eş-Şahid. Hicretin 386. senesinde Mamu Camii'nde hutbe okudu. Bir çok cumalarda aynı hutbeyi okudu. İnsanlar onun sesini duyunca ağlayıp feryad-ü figan ediyorlar, büyük bir huşu içinde oluyorlardı. [54]

Hüseyin B. Ali B. Hüseyin

Künyesi Ebül-Kasım el-Mağribî'dir. Vezirlik yapmıştır. Mısır'da hicretin 390. senesinin zilhicce ayında doğdu. Mısır hükümdarı Hakim, babasını ve amcası Muhammed'i öldürünce kendisi oradan kaçtı ve önce Mekke'ye sonra Şam'a gitti. Bi çok yerlerde vezirlik yaptı. Güzel şiirleri vardır. Salihlerden biri ile müzakere yaparken o salih adam kendisine şu şiiri okumuştu:
«Zengin olarak yaşamak istersen monoton olma ve aynı halde kalma. Aksi takdirde o bulunduğun halden daha aşağısına razı olmuş olursun.»
Bu şiiri dinledikten sonra makamı ve saltanatı bıraktı; uzlete çekildi. Arkadaşlarından biri kendisine «gençliğin en güçlü zamanında makam, saltanat ve mevkii ne diye bıraktın?» deyince o şu şiiri okuyarak cevap vermişti:
«Bir zamanlar cahillik ve serserilik yolculuğundaydım.
Artık bana şecaat geldi.
Bütün günahlardan tevbe ettim.
Belki bu söz eskiden işlediğim günahları siler.
Kırkbeşten sonra bu işlere son verdim.
Bilesiniz ki evveli olmayan ilâh yücedir.»

Hasan b. Ali bu senenin ramazan ayında 45 yaşında Silvan'da vefat etti ve Meşhed-i Ali'ye defnedildi. [55]

Muhammed B. Hasan B. İbrahim

Künyesi Ebu Bekir el-Verrak'tı. İbn Haffaf diye meşhur olmuştur. Katilden ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bazıları onu, hadis metinlerini ve senedlerini uydurmakla itham etmişlerdir. Hatib Bağdadî ve diğerleri böyle dediler. [56]

Ebü'l-Kasım El-Lalkânî

Hibetullah b. Hasan b. Mansur er-Razî. Aslen Taberî'dir. Şeyh Ebu Hanıid el-İsferayinînin talebelerindendir. Zekâsı ve hafizası sağlamdı. Hadisle ilgilendi. Hadise dair bir çok eser verdi, ama kitapları meşhur olmadan ölüm onu çabuk yakaladı. "Sünnet ve Şerefi" adlı bir kitabı vardı. Selef-i salihin'in sünnete bakış açılarını bu kitabında anlatmıştır. Bu senenin ramazan ayında Dinever'de vefat etti. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da «Beni affetti» diye cevap verince adam "Hangi sebeple seni affetti?" diye ikinci bir soru sormuş, o da şu cevabı vermişti: «Azıcık ihya ettiğim sünnet sebebiyle beni afetti.» [57]

Ebü'l-Kasım B. Emiri'l-Mü'minin El-Kâdir

Halife Kadirin oğludur. Bu senenin cemaziyelahir ayında pazar gecesi vefat etti. Cenaze namazı bir kaç kez kılındı, insanlar onun cenazesine katılıp yürüdüler. Babası onun ölümüne çok üzüldü. Önceleri çalınmakta olan davul bir kaç gün süreyle sustu. Şairdi. Güzel şiirleri vardır. [58]

Şerif İbn Tabataba Ebu İshak

Üstad Ebu İshak el-İsferayinî İbrahim b. Muhammed b. Mehran el-İmam el-Allame Rükneddin. Şafiî fıkıhçısı ve kelamadı İtikad ve fikha dair eserleri vardır. İtikada dair Camiu'1-Celi ve usul-ü fikha dair et-Ta-likatü'n-Nafia adlı eserler ona aittir.

Başka eserleri de vardır. Ebu Bekir El-İsmailî'den, Dalec'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Beyhakî, Şeyh Ebu Tayyib et Taberî, Hakim en-Nisaburî de ondan hadis rivayet ettiler. Nisaburî onu çok övmüştür. Şerif İbn Tabataba bu senenin aşura gününde Nisabur'da vefat etti. Sonra kendi memleketine nakledildi ve oranın şehidliğine defnedildi. [59]

Kuddurî

Hanefî mezhebinde meşhur kudduri kitabının sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdan Ebü'l-Hasan el-Kuddurî. Ezberlenen muhtasar bir eserin, (Kuddurî) kitabının sahibidir. İlimde yüksek bir imamdı Sebatkâr ve münazaracıydi. Kuddurî, Ebu Hamid el-İsferayinî'yi över ve «O, Şafiîden daha bilgili ve münazarası ondan daha sağlamdır» diyordu.
Kuddurî bu senenin receb ayının beşinde pazar gönü ellialtı yaşında vefat etti. Hanefî fikıhçısı Ebu Bekir el-Harezmî'nin mezarının bitişiğine defnedildi. [60]

Hicretin Dörtyüzondokuzuncu Senesi

Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında huzursuzluk meydana geldi. Askerler ona karşı ayaklanarak vezirinin evini yağmaladılar. Aralarında uzun süren hadiseler cereyan etti. Neticede onu şehirden kovmaya karar verdiler. Ona cılız bir beygir hazırladılar. O da gündüz elinde bir kuş olarak şehirden çıkmaya hazırlandı. Kimse ona dönüp bakmıyor ve onu düşünmüyordu. Beygire bineceği esnada ona ve pejmürde haline acıdılar. Gelip huzurunda yeri öptüler. Böylece işleri bozulduktan sonra tekrar yoluna koyulmuş oldu.
Geçen sene dolu yağmış olduğundan bu sene cidden hurma azaldı. Üç rıtl (yaklaşık 1380 gr.) hurma bir celali dinarına satılır oldu. Bu senede de çok dolu yağdı. Bu yüzden yine bir çok hurmalık telef oldu. Doğu illerinden ve Mısır'dan kimse hacca gidemedi. Ancak Horasan'dan bir grup deniz yoluyla Mekran şehrinden hareket edip Cidde'ye vardı, ve haccetti. [61]

Hicretin Dörtyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hamza B. İbrahim B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Hattab'dır. Müneccimlik yapmıştır. Bahaü'd-Devle ve müneccimler nezdinde itibarlı bir şahsiyetti. Vezirler dahi ondan korkar ve onu bazı işleri için aracı yaparlardı, ama daha sonra gözden düştü. Saraydan uzaklaştırıldı. Nihayet Samarra'nın Kerh mıntıkasında garip, yoksul ve felçli olarak vefat etti. Malı, mülkü, itibarı ve aklı gitmişti. [62]

Muhammed B. Muhammed B. İbrahim B. Muhalled

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Tacirlik yapmıştır. Önceki ulemanın çoğundan hadis dinlemiştir. Yüksek senetleri yalnız başına rivayet etmiştir. Büyük bir servet sah biydi. Bağdat'ta para ezasına çarptırılmaktan ve malına el konulmasından korktuğu için Mısır'a taşındı. Orada bir sene ikamet etti. Tekrar Bağdat'a döndü. Fakat tesadüf eseri, bulunduğu mahalle halkı para cezasına çarptırıldı. Mallarına el konuldu. Kendisi de yoksul düşecek oranda para cezasına çarptırıldı. Vefat ettiğinde kendisi için kefen alınamadı. Hiç miras bırakmamıştı. Halife Kadir Billah onun için kefen göndermişti. [63]

Mübarek El-Enmatı

Vefat ettiğinde üçyüz bin dinar kadar parası vardı. Bağdat'taki bir kızından başka mirasçısı yoktu. Kendisi Mısır'da vefat etti. [64]

Ebü'l-Fevaris B. Bahaü'd-Devle

Zalim bir kimseydi. Sarhoş olduğunda arkadaşlarından birini yeya vezirini ah etmeyeceğine ve bu durumu kimseye anlatmayacağına dair talak üzerine yemin ettirdikten sonra 200 tokmakla döverdi. Rivayete göre adamları onu zehirlenmişlerdir. Öldüğünde kardeşi Kâlicar'm parolasını yüksek sesle okumuşlardı. [65]

Ebu Muhammed B. Sad

Kâlicar'ın veziriydi. Ona Muizzü'd-Devle, Felekü'd-Devle, Reşidü'l-Ümme, Veziru'l-Vüzera, İmadü'1-Mülk lakaplarını takt
Ama daha sonra Celalü'd-Devle'ye teslim etti. Celalü'd-Devle de onu tutuklayıp zindana attı ve zindanda vefat etti. [66]

Kelamcı Ebu Abdillah

O da bu senede vefat etmiştir. İbnü'l-Cevzî, onun biyografisini kısaca anlatmıştır. Ben, bu zat hakkında bu kadar bilgiye
rastladım. [67]

Şair İbn Galbun

Abdülmuhsin b. Muhammed b. Ahmed b. Galib Ebu Muhammed eş-Şâmi es-Sûrî. Büyük şairdir. Güzel bir şiir divanı vardır
Reislerden biri için çok beliğ bir kaside yazdı. Sonra bu kasideyi Zû Nimeteyn adında başka bir reise sundu. Fakat bu defa c
kasideye bir beyit ekledi. Eklediği beytinde şöyle diyordu:
«Bütün menkibeler sana aittir.
Sen ne diye sadece iki menkibeyle yetindin?»
Reis, ona kıymetli bir ödül verdi. Reise «bu adam bu kasideyi senin hakkında söylememiştir» dedilerse de reis «sadece bu
sonuncu beyit, başlı başına bir kasidedir» diye cevap vermişti.
Şair İbn Galbun, yanına konuk olduğu cimri bir adam hakkında şöyle bir şiir yazmıştı:
«Bir kardeşim ki, yanına konuk olmam onu yaralamıştır. Tıpkı onun da beni yaralamış olması gibi. Feleğin hükmü gereği
misafir olarak onun yanında geceledim. Feleğin hükmünde hür kimse için bir çıkaş yonı vardır.
Ev sahibim ilk olarak benimle konuşmaya başladığında o
Kederinden adeta sarhoş olmuştu
Ayık halde değildi.
Bana sordu: «Niçin gurbete düştün?»
Dedim ki: Sözü nasihat ve basan sağlayan Rasûlullah buyurdu ki:
«Yolculuk edin ganimet bulun»
Ev sahibi de dedi ki:
Rasûlullah hadisin tamamını şöyle getirdi:
«Oruç tutun sıhhat bulun.» [68]

Hicretin Dörtyüzyirminci Senesi

Bu senede Bağdat'ın doğu tarafına şiddetli yağmurlar yağdı. Bu arada iri taneli dolular da yağdı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu dolulardan bir tanesinin ağırlığı 150 rıtl olarak tahmin edildi ve düştüğü yerde yaklaşık bir zira
derinliğinde çukur meydana getirdi.»
Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'in mektubu Bağdat'a ulaştı. Mektubunda o, kendisinin Rey'deki Batınî ve Rafizîlerden çol
kimseleri öldürdüğü, bir çoklarını feci şekilde astığı, Batınî ve Rafizîlerin reisleri Rüstenı b; Ali ed-Deylemî'nin mallarını
yağmaladığı, onun yaklaşık bir milyon dinar kadar parasına el koyduğunu anlatıyordu. Rüstem'in elli kadar karısı vardı.
Bunların hepsi de hür kadınlardı. Bunlardan erkekli kızlı otuzüç çocuğu doğmuştu. Batınîlere göre dörtten fazla kadınla
evlenmek mubahtı.
Bu senenin receb ayında çok ışık saçan, çok gürültüler meydana getiren bir çok yıldız kaydı.
Bu senede Bağdat'ta hırsızlık ve yağmalama olayları çoğaldı. Güvenlik yetkilileri bu olaylar karşısında güçsüz kaldılar. Bu
işleri yapanlara karşı mukavemet gösteremediler.
Bu senenin receb ayının onsekizinde pazartesi günü Dicle'nin suyu çok aşağılara çekildi. Nehir yatağında az miktarda su kaldı.
Değirmenler tahıl öğütemez oldular.
Bu günde kadılar, alimler hilafet sarayında toplandılar. Onlara, Kadir Billah'ın derlediği kitap okundu. Bu kitapta pğütler,
mev'izeler ve Basralılann mezheplerinin tafsili açıklamaları ile bid'at ehli kimselere reddiyeler vardı. Yine bu kitapta
Kur'ân'ın mahluk olduğunu söyleyenlerin fasıklığı, Bişr el-Merrisî ile Abdülaziz b. Yahya el-Kettanî arasındaki münazaraların
evsafı anlatılıyordu. Sonuç kısmında yine öğütler veriliyor, iyilikler emrediliyor, kötülüklerden nehyediliyordu. Dinleyicilerin
dinledikleri hususlara muvafakat ettiklerine dair yazılı ifadeleri alındı.
Bu senenin zilkade ayının başında yine pazartesi günü alimler ve kadılar toplandı. Onlara uzunca bir yazı daha okundu. Bu
yazıda sünnet klanıyor, ehli bid'ate reddiyede bulunuluyor ve yine Bişr el-Merrisî ne Abdülaziz b. Yahya el-Kettanî arasındaki

münazara aktarılıyordu, fvilikler emrediliyor, kötülükler nehyediliyor, sahabilerin fazileti anla-İ hvor, Ebu Bekir es-Sıddîk ile Ömer b. Hattab hazretlerinin de fazilet üstünlükleri dile getiriliyordu. Oturum ancak yatsıdan sonra sona Vrdi dinleyicilerin, dinledikleri hususlara muvafakat ettiklerine dair eazıh beyanları alındı. Şiilerin hatipleri azledildi. Ehl-i Sünnet hatipleri görevlere atandılar. Bundan ve diğer hayırlı işlerden ötürü hamd ve minnet Allah'adır.
Berasa Mescidi'nde bir fitne meydana geldi. Cemaat, Sünnî hatibi tuğlalarla dövdü. Öyle ki burnunu kırdılar. Omuzunu yerinden çıkardılar. Halife, ehli sünnete yardımcı oldu. Şiîleri horlayıp zelil kıldı. Nihayet Şiîler gelip bu yapılanlardan ötürü özür dilediler. Bu işi ancak ayak takımlarının yaptığını ifade ettiler.
Bu senede Iraklılardan ve Horasanlılardan hiç kimse hacca gidemedi. [69]

Hicretin Dörtyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ebu'l-Kayn

Künyesi Ebu Ali ez-Zahid'dir. Abidlerden, zahidlerden ve keramet sahibi kimselerdendir. Vezirlerden biri huzuruna girdi. Elini öptü. Vezir, onun elini öptüğünden ötürü kınandı. O da şöyle karşılık verdi: «Sadece Aziz ve Celil olan Allah'a açılan ve uzanan bir eli nasıl Öpmem!» [70]

Ali B. İsa B. Ferec B. Salih

Künyesi Ebü'l-Hasan er-Rib'îdir. Nahivciydi. Arapçayı ilk olarak Ebu Said es-Seyrafî'den, sonra da Ebu Ali el-Farisî'de öğrendi. Yirmi sene onun yanında kaldı. Şöyle derdi: «Ona deyin ki; eğer o maşrıkten mağribe kadar gitse bile kendisinden daha iyi nahiv bilen birini bulamaz.»
AH b. İsa, bir gün Dicle kıyısında dolaşmakta iken Şerif Rıza ile Mur-taza'nın bir gemide Osman b. Cinnî ile berabe gezindiklerini gördü, onlara «Osman'ın sizinle beraber bulunması, Ali'nin de sizden uzakta olup Fırat kıyısında dolaşması çok hayret verici durumlardandır» onlar da gülüp "Bismillah" dediler.
Ali b. İsa bu senenin muharrem ayında doksaniki yaşında vefat etti. Babü'd-Deyr'de defnedildi. Anlatıldığına göre cenazesine sadece üç kişi katılmıştır. [71]

Esedlpd-Devle

Ebu Ali Salih b. Mirdas b. İdris el-Kilabî. Halep'teki Beni Mirdas kabilesinden hükümdar olan ilk kişidir. Bu şehri hicreti 417. senesinin zilhicce ayında Zahir b. Hakim el-Ubeydî'nin naibinin elinden almıştır. Daha sonra Mısır'dan büyük bir ordu gelerek kendisiyle savaşmış ve hicretin 419. senesinde onu öldürmüşlerdi. Daha sonra yerine torunu Nasr vali olmuştu. [72]

Hicretin Dörtyüzyirmibîrinci Senesi

Büyük mücahid, gazi ve Hindistan fatihi Mahmud b. Sebüktekin adındaki azametli hükümdar bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Bu zat, İslâm ülkesinin sınırlarını koruyan, uç bölgelerini muhafaza eden, mansur ve müeyyed bir gazi idi. Lakabı Yeminü'd-Devle, künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Adı da Mahmud b. Sebüktekin'di. Gazne'nin ve o yöredeki büyük mıntıkaların hakimi, Hindistan beldelerinin çoğunun fatihi, putlarının kırıcısı, Hintlilerin canlarının alıcısı ve en büyük sultanlarım mağlub edendi. Rahmetli Mahmud b. Sebüktekin iki sene kadar hastalık çekti, ama bu süre zarfında yatağa uzanıp yatmadı. Yastığa yaslanmadı. Aksine hasta halde otururken bir yere yaslanırdı. Bu da onun şehametinden, cesaretinden, azminin kuvvetinden dolayıydı. Vefat ederken altmış yaşındaydı. Allah rahmet etsin. Kendisinden sonraki dönem için oğlu Muhammedi veliaht tayin etmişti. Ancak oğlu Muham-med hükümdar olamamıştı. Kardeşi Mesud b. Mahmud ona karşı isyan etmiş, hükümdarlık talebinde bulunmuş, kâfir beldelerinin irili ufaklı kasabalarından kendisinin fethettiklerinin yanısıra babasının da memleketlerini istila etmişti. Böylece bu senenin sonunda o mıntıkaların doğusunda ve batısında hakimiyet onun eline geçti. Her taraftan ona elçiler, hükümdarlarının temsilcisi olarak selam getiriyor; saygı ve ikram gösteriyor, tam teslimiyet arzediyorlardı. Babası Mahmud b. Sebükte-kin'in biyografisi ileriki sayfalarda anlatılacaktır.
Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'in Hindistan'a gönderdiği birlik, oranın bir çok şehirlerini fethetmişti. Özellikle Nersi şehr büyük bir şehir olup oraya 100.000 savaşçıyla girmişlerdi. Bu savaşçıların bir kısmı süvari bir kısmı piyadeydi. Şehrin aktarlar ve mücevherciler çarşısını gündüz tamamıyla yağmalamışlar, ancak bir çok koku, esans, misk, mücevher, inci ve yakutu taşıma imkânını bulamamışlardı. Bütün bu işler olup biterken o şehrin ahalisinin bir çoğu bundan haberdar olmamıştı. Çünkü şehir çok büyüktü. Uzunluğu bir Hint konağı, genişliği de yine bir Hint konağı kadardı. Burada çeşitli mallar

armağanlar elde etmişlerdi ki bunların haddi ve evsafı belirtilemez. Hatta denilir ki savaşİar burada elde ettikleri altın ve gümüşü ölçeklerle paylaşmışlardı. Daha Önce buraya hiçbir İslâm ordusu gelememişti. Ne bu seneden önce e de bu seneder sonra oraya ulaşan başka İslâm ordusu yoktur. Burası Hindistan'ın mal ve zenginlik bakımından en büyük şehriydi. Hatta an-1 tıldığ1118 göre buradan mal ve erzak bakımından imkânı daha çok baş-- kjr şehir yoktur. Bununla beraber ahalisi kâfir olup putlara tapardı. Müslümandan dünyaya selam. Burası, hükümdarın bulunduğu şehir-M Müslümanlar buradan erkek ve kız çocukları, köleleri esir almışlardı ki sayılan belirtilemiyecek kadar çoktur.
Bu senede yine Rafizîier çirkin bid'atlerini aşura gününde icra ettiler. Çarşı pazara bornozlarını, mendillerim astılar, dükkânlarım kapattılar, Hz. Hüseyin'e sokaklarda ve caddelerde ağıt yakıp ağladılar. Ehli Sünnet de ellerine aldıkları demir çubuklarla bunların üzerine saldırdı. İki taraf şiddetlice savaştı ve her iki taraftan da çok sayıda insanlar öldürüldü. Aralarında belâsı her tarfa sıçrayan fitne ve serler cereyan etti.
Bu senede Mü'minlerin Emiri Kadi Billah hastalandı. Kendisinden sonraki dönem için Ebu Cafer Kaim Bi-Emrillah kadıların, vezirlerin ve emirlerin huzurunda veliahd tayin etti. Hutbe veliahd adına okundu. Veliahdın adı tedavüldeki paraların üzerine yazıldı.
Bu senede Bizans İmparatoru 100.000 savaşçısıyla İstanbul'dan yola koyuldu. Haleb'e geldi. O esnada Haleb valisi Şebelü'd Devle Nasr b. Salih b. Mirdas'tı. Bizanslılar Haleb'e bir günlük mesafede konakladılar. Bizans İmparatoru bütün Şar mıntıkasını istila edip oraları tekrar hıristiyanlığa kazandırmaya azmetmişti. Oysa Rasûlullah (s.a.v.) «Kis-ra öldükten sonra artık başka bir kisra gelmeyecektir. Kayser öldükten sonra da başka bir kayser gelmeyecektir.» demişti. Kayser, Şam mıntı-kasıyla birlikte Bizans'ın hükümdarlığını yapan imparatorun unvanıydı. Ama bundan sonra Bizanslılar kayser göremiyeceklerdi. İmparator -Yukarıda da belirttiğimiz gibi- Haleb yakınında konakladığında Cenâb-ı Allah onları şiddetli bir susuzluğa maruz bıraktı. İttifakları bozuldu. Görüşleri arasına muhalefet girdi. Şöyle ki: İmparatorun beraberinde Domestikos da bulunuyordu. İmparatoru öldürüp ondan sonra yalnız başına kendisi yönetimin başına geçmek amacıyla askerlerden kir grupla işbirliği yapıp anlaştı. İmparator bunu anlayınca hemen Bizans'a geri döndü. Bedeviler onları kovalamaya ve gece gündüz onları yağmalamaya başladılar. Onlardan elde ettikleri ganimetler arasında 400 tane mahfel, para ve kumaş gibi hükümdara ait eşyalarla yüklü deve de vardı. Bizanslı askerlerin çoğu açlık ve susuzluktan öldü. Bizans ordusu her taraftan yağma ve talana maruz kaldı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu senede Celalü'd-Devle Vâsıt şehrini ele geçirdi. Oraya oğlunu naib tayin etti. Veziri Ebu Ali b. Makûla'yı da Bataih'e sevk etti. Vezir orayı fethetti. Deniz yoluyla Basra'ya doğru gitti. Basra'da o esnada Ebu Kalicar'ın naibi bulunuyordu. Basralılar bunları hezimete uğrattılar. Bundan sonra Celalü'd-Devle bizzat kendisi Basra'ya hücum etti. Bu senenin şaban ayında şehre girdi. Bu senede Gazne'ye büyük bir sel baskını geldi. Bu sel baskını neticesinde bir çok ekin ve ağaç yok oldu.
Bu senenin ramazan ayında Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin bir milyon dirhem sadaka verdi. Daha önce babasının adeti üzere fıkıhçıla-ra ve alimlere bol miktarda erzak dağıttı. Birçok beldeyi de fethetti. Böylece memleketinin sınırları çok genişledi, sânı büyüdü. Memleketinin temelleri güçlendi. Askerleri ve yardımcıları çoğaldı. Bu senede bir çok Kürt Bağdat'a girdi. Bunlar Türklerin atlarını geceleyin çalıyorlardı. Halk bunlara karşı tedbir aldı. Kürtler sultanın atı da dahil olmak üzere bütün atları alıp götürdüler.
Bu senede Bağdat köprüsü İsa nehri üzerine düştü.
Bu senede Basra kapısına yerleşmiş Türklerle Haşimiler arasında savaş meydana geldi. Haşimiler mushafları ellerine alıp kaldırdılar. Türkler yine de onları ok yağmuruna tuttular. Büyük bir musibet meydana geldi. Sonra iki taraf barıştı.
Bu senede hırsızlık ve yağma hareketleri çoğaldı. Evler açıkça basıldı. Kürt hırsızlar ve yankesiciler çoğaldı.
Bu senede yine hacca gidilmedi. Sadece Irak'tan küçük bir grup bedevilerle birlikle çöldeki develere binerek hacca gittiler. [73]

Hicretin Dörtyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Ahmed

Vaizdi. Künyesi Ebül-Havan'dı. İbn Ekrat adıyla meşhur olmuştur. Kerametleri ve güzel muameleleri vardı. Cezireliydi. Ama Şam'a yerleşti. Kıssacılarm oturduğu Rufadatü'l-Kayliye mıntıkasında halka vaaz verirdi. İbn Asâkir böyle demiştir. Yine İbn Asâkir dedi ki: «Ahmed b. Abdullah, bir çok vaaz kitabı tasnif etti. Bir çok hikayeler nakletti ve şu beyitleri inşad ettiğini de kendisinden işittim:
«Ben günahlarla meşgul oldum. Artık lezzetleri ne yapayım. Sevgilisine kavuşan kişi bayram eder. Başkası edemez. İnsanlar sevinç, neşe ve hoş kokularla reyhan içinde oldular. Ama ben, ağıt, hüzün ve keder içinde kaldım. Onlar battıktan sonra yeniden doğan aylarını görünce sevindiler. Benimse hilalim gayp perdelerinin arkasında gizlenmektedir. Bu sebeple lezzetlere dedim ki, kaybol, sonra yine kaybol.
Dünyada keder ve üzüntüyü kendime nasip edindim.
Ey hayatım ve ölümüm
Ey bahtsızlığım ve tabibim!

Genişlik içinde senin aşkınla yanan bir nefis için çaba harca.» [74]

Hüseyin B. Muhammed El-Halî'

Şairdi güzel bir şiir divanı vardır, uzun bir Ömür yaşadı bu senede vefat etti. [75]

Büyük Ve Adil Hükümdar Mahmud B. Sebüktekin

Künyesi Ebu'l-Kasım'dır. Yeminü'd-Devle Eminü'l-Mille lakabını almıştır. Gazne'nin ve oraya bağh mıntıkalarır hükümdarıydı. Askerlerine Şamaniler denilirdi. Çünkü babası onlara hükümdarlık yapmıştı. Hicretin 337. senesinde babası vefat ettikten sonra Mahmud, Samanile-rin başına geçti. Askerlerine ve diğer halk tabakasına güzelce, adilce muamelede bulundu. İslâmın zaferi için büyük çabalar harcadı. Hindistan'da ve diğer bir çok yerlerde büyük fetihlerde bulundu. Şan yüceldi. Memleketi genişledi. Reayası çoğaldı. Adaletinden ve cihad edişinden ötürü hakimiyet süresi uzadı. Tabiî buna Allah'ın lutfiınun da katkısı olmuştu. Memleketinin diğer mıntıkalarında Kadir Billah adına hutbe okunurdu. Mısır'dan Fatim elçileri ona mektuplar ve hediyeler getirirlerdi ki, onu kendi taraftarları yapsınlar. Ama o, getirilen mektupları ve hediyeleri yakardı. Ne kendisinden Önce ne kendisinden sonra hiçbir hükümdara nasib olmayacak şekilde Hindistan'da kâfir şehirlerinden bir çoğunu fethetti. Sayılamıyacak ve ölçü altına alınamayacak kadar altın, inci ve mücevheratı ganimet edindi. Yine çok miktarda esir aldı. Bir çok putları kırdı. Putlardaki zinetleri ganimet edindi. Bütün bunlar önceki senelerin olaylarından bahsedilirken detaylı olarak anlatılmıştır. Kırdığı Hindistanlıların putlarından meşhur biri vardı ki ona Som-nan deniliyordu. Bu putun üzerinde 20.000.000 dinar değerinde altın zi-net vardı. Hindistan'ın Saynal adındaki en büyük hükümdarını da mağ-lub etmişti. Müslüman olmayan Türklerin İlig Han adındaki büyük hakanını da hezimete uğratmış, Saman hakimiyetini yıkmıştı. Samanîler Semerkand ve çevresinde âleme hükmetmişler, sonra helak olmuşlardı.

Ceyhun nehri üzerinde bir köprü yaptırdı ki diğer hükümdarlar ve halifeler bunu yapacak güçte değillerdi. Bu köprü inşaatına 2.000.000 dinar sarf etti. Bunu başkaları yapamamışlardı.

Mahmud b. Sebüktekin'in ordusunda 400 savaşçı fil vardı. Bu da cidden muazzam ve korkunç bir şeydir. Anlatımı burada uzun sürecek faaliyetlerde bulunmuştu. Bununla beraber o son derece dindar, ırzı temiz bir kimseydi, günahlardan ve^ünah işleyenlerden hiç hoşlanmaz, onlarla arkadaşlık etmez, seslerini dahi duymak istemezdi. Onun memleketinde herhangi bir kimse günah işlemeye, içki içmeye ve daha başka kötülükleri irtikâb etmeye cesaret edemezdi. Oyun ve eğlencelerden ve bu işlerle uğraşanlardan hiç hoşlanmazdı. Alimleri, hadisçileri sever onlara ikramda bulunur, onlarla beraber oturup kalkardı. Hayır yapan dindar ve salih kimseleri de sever onlara ihsanda bulunurdu. Önceleri Hanefîydi. Sonra İmamü'l-Haremeyn ve diğerlerinin anlattıklarına göre Ebu Bekir el-Kaffal es-Sağir vasıtasıyla Şafiîliğe geçmişti. İtikadda Keramiye mezhebine mensuptu. Meclisine katılanlar arasında Muhammed b. Heysem de vardı. Muhammed b. Heysem'le Ebu Bekir b. Fu-rek arasında arş meselesi üzerine Sultan Mahmud'un huzurunda münazaralar cereyan etmişti. Bunu İbnü'l-Heysem kendi eserinde anlatmıştır. Bu münazaralar neticesinde Sultan Mahmud, İbn Heysem'in görüşüne taraftar olmuş, İbn Furek'i beğenmemiş konuşmalarından ötürü ona düşman olmuş, memleketten sürgün edilmesini emretmişti. Çünkü İbn Furek Cehmiye'nin görüşüne muvafakat ediyordu.

Sultan Mahmud b. Sebüktekin, adil ve mazbut bir kimseydi. Adamın biri gelip ona şöyle bir şikayette bulundu: Sultan Mahmud b. Sebük-tekin'in kızkardeşinin oğlu gelip kendisinin evine ve hane halkına her zaman hücum ediyor, kendisini evden dışarı çıkarıyor, karısıyla halvet oluyordu. Adam ne yapacağını şaşırmıştı. Bu durumu yetkililerden her kime şikayet ediyorsa şikayet ettiği yetkili, hükümdardan korktuğu için durumu hükümdara anlatmaya cesaret edemiyordu.

Sultan Mahmud b. Sebüktekin bu meseleyi duyunca çok öfkelendi. Adama dedi ki: «Yazıklar olsun sana ama bundan sonra yeğenim senin evine gelecek olursa sen hemen koş bana gel, durumu bana bildir. Ama yanıma gelmene engel olacak yetkililere bu durumu sakın anlatma. Yeğenim geceleyin de olsa sizin eve gelirse mutlaka yanıma gel ve durumu bana bildir.»

Sonra Sultan Mahmud, mabeyincilerini çağırdı ve onlara «Bu adam gece veya gündüz her ne zaman yanıma gelmek isterse sakın ona engel olmayasınız.» dedi. Adam da sultana dua edip sevinerek saraydan ayrıldı. Bir veya iki gece geçmeden sultanın genç yeğeni yine o adamın evine hücum etti, adamı evden kovdu. Karısı ile halvet oldu. Adam ağlayarak saraya geldi. Kendisine hükümdarın uyumakta olduğunu söylemeleri üzerine adam «Hükümdar gece veya gündüz her ne zaman yanma gelecek olursam kendisiyle görüşmeme engel olmamanızı size söylemişti» deyince hükümdarı uyandırdılar. Hükümdar o adamla birlikte yeğeninin bulunduğu yere gitti. Yanına hiç kimseyi almadı. İçeri girdiklerinde yeğeninin o adamın karısıyla aynı yatakta olduğunu gördü. Yatağın yanında yanmakta olan bir mum vardı. Hükümdar mumu söndürdü. Sonra gelip yeğeninin başını kopardı ve adama «haydi, bana biraz su getir» dedi. Adam suyu getirdi. Hükümdar içti. Sonra gitmeye kalktı. Adam ona şöyle dedi:

- Allah aşkına söyler misin, mumu neden söndürdün?
- Yazıklar olsun sana öldürdüğüm adam kızkardeşimin oğludur. Onu boğazlarken mum ışığında da olsa görmek istemedim.
- Peki niçin acelece su getirmemi istedin?

- Sen bu durumu bana anlattığından beri hakkını vermeden ve sana yardım etmeden yemek yememeye ve su içmemeye yemin etmiştim. Durumu bana anlattığından bu yana susuzdum. İşte bu yaptığımı gördün. Ondan sonra su istedim.
Adam ona dua etti. Sultan Mahmud da sarayına döndü. Kimsenin bundan haberi olmadı.
Sultan Mahmud mizaç bozukluğu hastalığına yakalandı. Bununla birlikte iki sene müddetle ishal oldu. Bu süre zarfında yatağa uzanmadı. Bir şeye yaslanmadı. Çok güçlüydü. Ayrıca hastalığı şiddetli ve mizacı bozulmuş olduğundan yatağa uzanamıyordu. Yanına konulan bir yastığa dayanıyordu. Böylece hükümdarlık meclisinde oturuyor, normal adeti üzere halk arasında hükmünü veriyordu. Nihayet bu senenin rebi-yülahir ayının bitimine yedi gün kala perşembe günü altmışüç yaşında vefat etti. Ömrünün otuzüç senesini hükümdarlıkta geçirdi. Çok miktarda servet bıraktı. Terekesi arasında yetmiş rıtl (yaklaşık 32 kilo 200 gr.) mücevher vardı ki, bunun kıymeti büyüktü. Allah taksiratını affetsin ve onu bağışlasın. Kendisinden sonra yerine oğlu Muhammed geçti ondan sonra da hakimiyet diğer oğlu Mesud'un eline geçti. Mesud babasına benzedi.
Bazı alimler Sultan Mahmud'un yaşantısı, hükümdarlığı, fütuhatı hususunda eserler tasnif etmişlerdir. [76]

Hicretin Dörtyüzyirmiikinci Senesi

Bu senede halife Kadir Billah vefat etti. Yerine oğlu Kaim Bi-Emril-lah halife oldu. Bununla ilgili açıklama ileride verilecektir.
Bu senede Sünnilerle Rafizîler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Sünniler onlara galip oldular. Rafizîlerden çokların öldürdüler. Kerh mahallesini ve Şerif Murtaza'nm evini yağmaladılar. Halk, Rafizîlere yardım ettikleri iddiasıyla Yahudilerin evlerini yağmaladı. Yağma hareketleri bir çok eve sıçradı. Fitne çok yayıldı. Bundan sonra da sakinleşti.
Bu senede şehrin ücra köşelerinde ve dört bir yanında hırsızlarla yankesiciler büyük bir bela halinde yayıldılar. Bir çok kötü işlere cüret ettiler. Gizli açık bir çok evi ve yerleri yağmaladılar. Bunu gece gündüz durmaksızın yaptılar. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [77]

Kaim Bi-Emrillah'ın Hilafeti

Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah. Babası Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedir b. Mutedid b. Emin Ebu Ahmed el-Muvaffak b. Mütevekkil b. Mu'tasım b. Reşid b. Mehdi b. Mansur'un bu senenin zilhicce ayının on-birinde pazartesi günü vefat etmesi üzerine kendisinin halifeliğine be-yat edildi. Babası seksenaltı yıl on ay onbir gün yaşamıştı. Kendisinden Önce ve sonra hiçbir halife bu tadar yaşamamıştı. Bu zat ömrünün kırk-bir sene üç aylık kısmını halifelikte geçirmişti. Kendisinden öncekilerden de hiç biri bu kadar uzun süre halifelik yapmış değildir. Annesi Temenna adında bir cariye idi. Bu hatun Abdülvahid b. Muktedir'in cari-yesiydi.
Kadir Billah yumuşak huylu, cömert, ilim ehlini, dindarları ve salih kimseleri seven, iyiliği emreden ve kötülüğü yasaklayan bir kimseydi. İtikadda da selefi idi. Bu hususta onun halka okunan birçok eserleri de vardır. Beyaz tenli, güzel görünümlü, uzun ve geniş sakallı biriydi. Sakalına kına yakardı. Geceleri namaz kılar, çokça sadaka verirdi. Sünneti ve ehli sünneti çok severdi. Bidati ve bidatçileri de düşman görürdü. Çokça oruç tutar, ikta arazilerinin gelirlerinden fakirlere yardım ederdi. Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan, Mansur Camii ile Ru-safe Camii'nde bulunan yoksullara da yardım gönderirdi. Halktan birinin kılığına bürünerek evinden çıkar, salih insanların mezarlarını ziyaret ederdi. Hicretin 381. senesi olaylarından bahsederken Kadir Billah'in yaşantısından güzel ve salihane kesitler nakletmiştik. Vefatından sonra musibetin büyüklüğü nedeniyle yedi gün müddetle taziye için oturdular. Ayrıca oğlu Kaim Bi-Emrillah'a yapılan beyatı pekiştirmek istediler.
Kaim Bi-Emrillah'm annesi Katrü'n-Neda idi. Bu kadın Ermem idi. Bu senede oğlunun halifeliğini gördü.
Kaim Bi-Enırülah Hicretin 391. senesinin zilkade ayının onsekizin-de cuma günü doğmuştu. Bu senede kadıların, emirlerin ve ekâbirin huzurunda halifeliğine beyat edildi. Kendisine ilk beyat eden kişi Şerif Murtaza idi ve ona şu beyitleri okudu:
«Bir da"ğ göçüp gittiyse de.
Senin gibi yere kök salmış bir dağ vardır bizim için
Dolunayı kaybetme musibetine uğramışsak da
Senin gibi parlak ışık saçan bir güneş kalmıştır bizim için.
Şu sevinç mahallinde yine de hüznümüz vardır.
Ağlama yerinde nice gülüşler vardır
Ey bir el tarafından kınına sokulan keskin kılıç
Senden sonra artık bizim için kınından sıyrılmış keskin bir kılıç vardır.
Beyatı yapmak için bu meclise geldiğimizde
Senin rehberliğinle hidayet yollarını tanıdık.
Genç yaşta olmakla birlikte sen olgun bir kimsesin
Ve gençliğin değilde ihtiyarlığın vakarı ile bize mukabelede bulundun-»
Kaim Bi-Emrillah'a beyat yapıldığında Türkler ulufe istediler ama halifenin yanında onlara verecek para yoktu. Çünkü babası

ona bir şey bırakmamıştı. Bu yüzden halk arasında neredeyse fitne kopacaktı. Nihayet Sultan Celalü'd-Devle bu amaçla sarfetmesi için ona yaklaşık 3000 dinar para verdi. Halife, Ebu Talip Muhammed b. Eyyûb'u vezirliğe, İbn Maküla'yı da kadılığa atadı. Bu senede Kûfe'den araplarla birlikte yola koyulan küçük bir grup dışında doğu beldelerinden hiç kimse hacca gitmedi. Bu senede halife Kadir Billah'tan başka vefat eden meşhur şahsiyetler şunlardır: [78]

Hasan B. Cafer

Künyesi Ebu Ali b. Makûla'dır. Celalü'd-Devle'nin veziridir. Bir köle ve cariye ona suikast yaparak ellialtı yaşında iken onu öldürdüler. [79]

Abdülvehhab B. Ali

Abdülvehhab b. Ali b. Nasr b. Ahmed b. Hasan b. Harun b. Malik b. Tavk. Rahbe valisi idi. Tağlib kabilesinden olup Bağdatlıdır. Maliki mezhebi imamlarından ve musannıflarmdandır. Talebelerin ezberlediği telkin kitabı, iuru ve usule dair başka eserleri de vardır. Bir süre Bağdat'ta ikamet etti. Dariya ve Makesya'da kadılık yaptı. Daha sonra durumu sıkıntılı olduğundan Bağdat'tan çıktı. Mısır'a gitti. Mağribliler ona ikramda bulundular. Ona bol miktarda altın verdiler. O da cidden büyük bir servete sahip oldu. Bağdat'a özlem duyarak şöyle bir şiir okumuştu:
«Her yerde Bağdat'a selam olsun
Ona kat kat selamlar göndermek, onun benim üzerimdeki hakkıdır.
Allah'a yemin ederim ki bıkıp usandığımdan dolayı Bağdat'tan ay-nlmış değilim.
Ben onun iki yakasını da bilirim.
Ama Bağdat'ın her taran bana dar geldi.
Orada bana erzak yardımı ulaşmadı.
Bağdat bir sirke gibidir ki ona yaklaşmak istiyordum.
Ama onun ahlakı ters olup benden uzaklaşıyordu.»
Hatib Bağdadî dedi ki: «Kadı Abdülvehhab, İbn Semmâk'tan hadis dinledi ve yazdı. Sıka bir ravi idi. Maükîler ondan daha iy fıkıh bilen birini görmemişlerdir.»
İbn Hallikan dedi ki: «Abdülvehhab, Mısır'a vardığmda çok miktar da mal ve para elde etti. Durumu düzeldi, iştahla yediği bir yemekten hastalandı. Anlatıldı^na göre o bu hastahğ, esnanda yîtagînTfata
ZST: <<La ıIahe İIIallah-Tara ya« UVmtT:
Onun çok güzel şiirleri vardır aşka dair şiirlerinden biri şudur-
«Uyumakta olan sevgıhği öptüm, uyandı
Gelin şu hırsıza had tatbik edin, dedi
Ona dedim ki, sana kurban olayım. Seni gasbettim
Ama gasbedene sadece elde ettiğini geri verme cezasını tatbik ederler.
dir.
Al, ve ben günahkârı hadde tatbik etmekten vazgeç Buna da razı olmazsan ayrıca sana 1.000 dinar da vereyim. Sevgili kadın dedi ki: Akıllı kişinin vereceği kısas cezası Canının ciğerine tatbik edildiğinde onun için baldan daha lezzetli-
Sağ taranın uyudu. Sanki o, böğüre bağlanan bir kemerdir. Sol tarafim uyudu. Sanki o gerdanlığın ortasıdır. Bana dedi ki: Senin zahid olduğun söylenmişti öyle değil mi? Ona dedim ki: Evet öyledir. Zahidîiğe devam ediyorum»
İbn Hallikan şu şiirin de Kadı Abdülvehhab'a ait olduğunu söylemiştir:
«Bağdat, varlıklılar için hoş bir diyardır İflas etmiş kimseler içinse sıkıntılı bir diyardır Sokaklarında şaşkın şaşkın dolaşıyordum Sanki bir zındıkm evindeki mushaf gibiydim.» [80]

Hicretin Dörtyüzyirmiüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının altısında yağmurların yağışı geciktiğinden, memleket susuz kaldığından, bu yüzden insanların çoğunun Öldüğünden Bağdatlıların yağmur duasına çıkmaları için çağrı yapıldı. Aşure günü olduğunda da Rafizîler çirkin bidatlerini icra ettiler. Hz.Hü-seyin'e ağıt yaktılar. Bu törenler sebebiyle çarşı ve pazarlarla Bağdat'ın sokakları insanla dolup taştı.
Bu senenin safer ayında insanlar yağmur duasına çağinldılar. Ama Bağdat gibi geniş ve ahalisi de çok olan bir şehrin ahalisinin ancak yüzde biri bu çağrıya icabet etti.
Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında anlaşmazlık meydana geldi. Ona karşı ayaklandılar. Netice de Celalü'd-Devle'nin sürgün larak Basra'ya gitmesine karar verildi. Celalü'd-Devle, cariyelerinden &unu reddetti. Beraberinde bir kaç

tanesi kalmıştı. Rebiyülevvel ayı-ırı altısında pazartesi gecesi Bağdat'tan çıkıp gitti. Türk köleler Ebû Kalicara mektup yazarak kendilerine reis olarak Bağdat'a gelmesini 'stediler. Ebu Kalicar gelince Bağdat'ta düzen sağlandı. İnatçı ve , Erlerden bir tek kişi dahi kalmadı. Türk köleler Celalü'd-Devle'nin evini ve diğer yerleri yağmaladılar. Fakat Ebu Kalicar'ın geliş gecikti, sundan ki: Onun veziri, Bağdat'a gelmemesini ona tavsiye etmiş, o da vezirinin bu tavsiyesine uymuştu. Bu yüzden Bağdat'ta hırsız ve yankesiciler çoğalmış, durum büsbütün önüne geçilemez bir hal almıştı. Şehir bozulmuştu. Celalü'd-Devle de bazı elbiselerini çarşıda satacak kadar fakr-ü zarurate düşmüştü.
Ebu Kalicar Türklerden şüpheleniyor, kendisine bir kötülük yapmalarından korkuyor ve bunun için de onlardan rehineler istiyordu. Fakat bu hususta iki taraf anlaşamadı. İş uzadı. Nihayet Türk köleler Celalü'd-Devîe'ye mektup yazarak onun Bağdat'a geri gelmesini istediler ve ondan özür dilemeye başladılar. Eskiden olduğu gibi şehirde onun adına hutbe okuttular.
Öte yandan halife de Melik Ebu Kalicar'a elçiler gönderdi. Gönderdiği elçiler arasında kadı Ebu Hasan el-Maverdî de vardı Maverdî ondan çekinerek huzuruna vardı. Selam verdi. Büyük bir sorumluluk yüklenmişti. Ebu Kalicar, kadılardan kendisine "Sul-tan-ı Azam" ve "Malikü'1-Ümem" lakabım vermelerini isteyince Maverdî «bunun imkânı yoktur. Çünkü Sultanı Azam ve Maîikü'1-Ümem halifenin kendisidir» dedi. Sonra ona Melikü'd-Devle ünanmı takmaya karar verdiler. Ebu Kalicar, halifeye büyük armağanlar gönderdi. Maver-dî'nin halifeye götürdüğü bu armağanlar arasında 1.000.000 Saburi dinarı da vardı. Ayrıca binlerce dirhem de bu armağanlar arasına katılmıştı. Askerler halifeden ulufe talebinde bulundular. O bunu veremedi. Sonra askerler onun adına okunmakta olan hutbelerin artık okunmamasına karar verdiler. Cuma namazları kılınmadı. Ama ertesi cuma yine halifenin adına hutbe okundu. Şehir cidden karıştı. Hırsızlar ve yankesiciler çoğaldı.
Sonra rebiyülahir ayında halife, Celalü'd-Devîe'ye yemin ederek °na karşı iyi olduğunu, tıpkı onun istediği gibi sadık ve güzel bir düşünceye sahip olduğunu bildirdi. Sonra Celalü'd-Devle'nin nebiz içip sarhoş olması yüzden halife ile Celalü'd-Devle'nin arası bozuldu. Fakat sonra Celalü'd-Devle gidip halifeden özür diledi. Bozuştuktan sonra tekrar barışmış oldular.
Bu senenin receb ayında Bağdat'ta ve diğer Irak beldelerinde fiyatlar cidden yükseldi ve buralardan hiç kimse hacca gitmedi.
Bu senede Hindistan'da, Gazne'de, Horasan'da, Cürcan'da, Reyde ve İsfahan'da çok sayıda insan Öldü. Kısa bir süre zarfında buralardan 40.000 cenaze çıktı. Musul, Cebel, Bağdat taraflarında da çiçek hastalığından ötürü ölü sayısı fazlalaştı. Öyleki her evde mutlaka çiçek hastalığına yakalanmış bir insan vardı. Bu salgın haziran, temmuz, ağustos, eylül, ekim ve kasım aylannda devam etti. Yazın, güz mevsimine nisbet-le daha çok ölü vardı. el-Muntazam adlı eserinde İbnül-Cevzî böyle demiştir.
Bu senede İsfahanlı bir adam rüyasında birinin yüksek sesle «Ey Isfahan halkı!» diye seslendiğini sonra sustuğunu tekrar konuştuğunu sonra yine sustuğunu ardından tekrar konuşmaya başladığını görmüş, panik içinde uyanmış ve bu rüyasını halka anlattığında kimse bu rüyayı yorumlayamamıştı. Nihayet adamın biri Ebu'l-Ut ahiye'nin şiirini okumuş ve şöyle demişti:
«Ey Isfahan halkı! Ben Ebü'l-Utahiye'nin şiirindeki beyiti okumuştum:
«Felek bir zaman onlara bir şey demeyip sustu Ama sonra konuşuncada onlara kan ağlattı.»
Kısa bir süre sonra Gazneli Mahmud'un oğlu Melik Mesud geldi ve îsfahanlılardan çok adam öldürdü. Öyleki camilerde bulunan insanlar dahi öldürüldü.
Bu senede Melik Ebu Kalicar, Hadim Cendel'i mağlub edip Öldürdü. Ebu Kalicar onun memleketini istila etmiş orada Hadim Cendel'in sadece ismi kalmıştı. Memleket ondan kurtuldu.

Bu senede büyük Türk Hükümdarı ve Maveriünnehir mıntıkasının sahibi Kadir Han öldü. [81]

Hicretin Dörtyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ruh B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebu Zür'a er-Razî'dir. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ebu Zür'a bir cemaatten hadis dinledi. Hacdayken bize hadis okudu. Ben de okuduğu hadisleri dinleyip yazdım. Doğru sözlü, keskin zekâlı, edip bir kimseydi. Şafiî mezhebinin fıkhını iyi bilirdi. İsfahan kadılığı yaptı. Duyduğuma göre o, hicretin 423. senesinde Kerh'te vefat etmiştir.» [82]

Ali B. Muhammed B. Hasan

Ali b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Nuaym b. Hasan Basrî. Nuaymi adıyla meşhur olmuştur. Hadis nafizi, şair mütekellim ve Şafiîtaç. Berkanî dedi ki: «O her şeyde olgun bir şahsiyetti. Yalmz bir - uSuru vardı. Bir cemaatten hadis dinledi.» Onun şiirlerinden biri şudur:
«Namerdlerin avucu sana su vermeyip seni susuz bırakacak olursa, toklukta da, suya kanmışlıkta da kanaat sana yeter. Kanaatin seni doyurur ve suya kandırır. Ayağı topraklara, ama başı Süreyya yıldızına kadar uzanan bir kimNimete kavuşan kimseyi gördüğün zaman,
Onun elindeki nimeti başkalarından esirgediğini görürsün.
Hayat suyunu yani kanı akıtıp adam öldürmek,

Haya suyunu yere dökmekten arsızlık yapmaktan daha kolaydır.» [83]

Muhammed B. Tayyib

Muhammed b. Tayyib b. Sa'd b. Musa Ebu Bekir es-Sebbağ. Nec-cad'dan ve Ebu Bekir eş-Şafiî'den hadis dinledi. Doğr sözlü, sadakatli bir kimseydi. Hatib Bağdadînin anlattığına göre o, 900 kadınla evlenmiştir doksanbeş yaşında bu senede vefat etmiştir. [84]

Ali B. Hilâl

Meşhur kâtipti. İbn Hallikan'ın anlattığına göre bu senede vefat etmiştir. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi hicretin 413. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [85]

Hicretin Dörtyüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede hırsızlarla yankesiciler kuvvetlendiler. Serleri çoğaldı. Bir çok yağma hareketlerine giriştiler. Liderleri Bürcüminî'nin kuvveti fazlalaştı. Güvenlik kuvvetleri komutanını bir suikast neticesinde öldürdüler. Gece ve gündüz yağma hareketleri devam etti. İnsanlar evlerini bekçi gibi beklemeye başladılar. Halifenin sarayının da bekçileri çoğaltıldı. Şehrin surlarının etrafına bekçiler konuldu. Hırsızlarla yankesicilerin durumu büyük vehamet arzetti. Liderleri Bürcüminî kadınlara eziyet etmiyor, kadınların üzerlerindeki zinetleri almıyordu. Bu da zulümde bir nevi mertlik sayılıyordu. Nitekim şairin biri demişti:
«Merhamet et. Bazı serlerden sakın.
Şerrin bazısı bazısına nisbetle daha hafiftir.»
Bu sene Celalü'd-Devle, Basra şehrini ele geçirdi. Oraya oğlu Aziz'i naib tayin etti. Orada Aziz, babası Celalü'd-Devle adına hutbe okuttu.
Bu senede ve bundan sonraki senelerde hutbeler Ebu Kalicar adına değil, Celalü'd-Devle adına okundu. Sonra tekrar eski hale dönüldü. Ebu Kalicar Basra'da bulunan Celalü'd-Devle'nin oğlu Aziz'i kovdu.
Bu senede Türkler, Melik Celalü'd-Devle'ye karşı ayaklandılar ki erzaklarını ve maaşlarını ondan tahsil etsinler. Onu evinden çıkarıp mescide götürdüler. Haremini de evden çıkardılar. O da geceleyin Şerif Murtaza'nın evine gitti. Sonra Türkler onunla barıştılar. Ona itaat edip emrini dinleyeceklerine yemin ettiler. Onlar tekrar evine döndürdüler. Hırsızlarla yankesiciler çoğaldılar. Halka çok eziyette bulundular. Şehirde ve ülkede fesat çoğaldığından Iraklılardan ve Horasanlılardan hiç kimse hacca gidemedi. [86]

Hicretin Dörtyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Hüseyin B. Ahmed

Künyesi Ebu'l-Hüseyin'di. Vaizdi. İbn Semmâk adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 330. senesinde doğdu. Cafer el-Huldî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Mansur Camiinde ve Mehdi Camii'nde Vaaz verirdi. Sofiye metoduna göre konuşurdu. Bazı imamlar onu eleştirmişler ve yalancı olduğunu söylemişlerdir. Bu senede doksandört yaşında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [87]

Hicretin Dörtyüzyirmibeşinci Senesi

Bu senede Sultan Mahmud'un oğlu Mesud Hindistan'a gazaya gitti. Bir çok kaleleri fethetti. Fethettiği kaleler arasında müstahkem biri vardı ki, orayı kuşatma altına aldığında surlardan acuze ve büyücü bir kadın çıktı. Bir süpürgeyi eline alıp ıslattı ve İslâm ordusunun bulunduğu tarafa süpürgeyi silkeleyip sulan serpti. Sultan Mesud o gece şiddetli bir hastalığa yakalandı ve o kaleyi bırakıp geri çekildi. Geri çekilme esnasında tam bir şifaya kavuştu ve salimen Gazne'ye geri döndü.
Bu senede hırsızların ve yankesicilerle yağmacıların gemi azıya almaları üzerine Besasirî, Bağdat'ın doğu yakasını himayesine aldı.
Yine bu senede Sinan b. Seyfü'd-Devle, babasının vefatından sonra yönetimin başına geçti. Amcası Karvaş'm yanına giderek yönetimde ona yardımcı oldu. Tahtında oturmasını temin etti.

Bu senede, Bizans imparatoru Romanos öldü. Yerine hanedandan olmayan ve önceki zamanlarda sarraflık yapmış olan fakat Konstantin sülalesinden olan biri geçti.
Bu senede Mısır'da ve Şam'da çok depremler oldu. Bir çok binalar yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan bir çok insan canından oldu. Remle şehrinin de üçte biri yıkıldı. Camisi darmadağın oldu. Halk panik içinde şehri terketti. Şehir dışında sekiz gün kaldılar. Sonra durum sakinleşti ve yine tekrar şehre döndüler. Beyt-i Makdis'in Bazı duvarları yıkıldı. Davud Peygamberin mihrabının büyük bir parçası koptu. İbrahim Mes-cidi'nin de büyük bir kısmı yıkıldı. Hücre sağlam kaldı. Az kalan minaresi ve Gazze şehrinin minaresinin de tepe kısmı yıkıldı. Barzat kasabası ahalisi sığırları ve koyunlanyla birlikte yere battı. Aynı şekilde o yörede bulunan köy ve kasaba da yere battı. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.
Bu senede îfrikiye'de şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Nusaybin'de ortalığı karartan bir fırtma esti. Dut, ceviz ve unnab gibi bir çok ağacı yere devirdi. Taş, alçı ve kireçle yapılmış sağlam bir köşkü yerinden söküp içindeki insanlarla birlikte tarumar etti. İnsanların Ölümüne neden oldu. Bundan sonra el, parmak ve bilek kemiği büyüklüğünde yağmur ve dolular yağdı. O taraftaki denizin suyu üç fersah kadar dibe çekildi. Öyle ki insanlar denizdeki balıkları yakalamak için kovalamaya başladılar. Ama deniz aniden geri dönüp onları sular altında bırakıp boğdu.
Bu senede birçok insan boğularak Öldü. Öyle ki kapı, sahiplerinin üzerine kapanıyor, hepsi içeride boğularak ölüyordu. Bu olayların çoğu da Bağdat'ta cereyan etmişti. Bağdatlılardan zilhicce ayında 70.000 kişi
ölmüştü.
Bu senede Sünnilerle Rafizîler hatta hırsızlar ve yankesiciler arasında savaş meydana geldi. Hırsızlarla yankesiciler ehli sünnetten olan kısımlarının liderliğini İsfahanî'nin iki oğlu yapmaktaydı. Bunlar Kerh mahallesi sakinlerinin Dicle suyunu almalarım menetmişler, böylece Kerh mahallesi sakinleri sıkıntıya düşmüşlerdi. İbn Bürcümî ve kardeşi de bu senede öldürüldüler.
Bu senede Iraklılardan kimse hacca gidemedi. [88]

Hicretin Dörtyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ahmed B. Galib

Hadis hafızı idi. Berkanî adıyla meşhur olmuştur. Künyesi Ebu Bekir'dir. Hicretin 333. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla bir çok beldelere seyahatlerde bulundu. Cidden çok kitaplar derlerdi. Kur'an, hadis, fıkıh ve nahvi iyi bilen bir alimdi. Faydalı ve güzel hadis eserleri vermiştir.
Ezherî dedi ki: «Berkanî ölünce artık hadis ilmi de gider. Ben ondan daha sağlam bilgili birini görmedim.»
Bir başkası da dedi ki: «Hadis ehli arasında Berkanî1 den daha âbid birini görmedim.»
Berkanî receb ayının başında perşembe günü vefat etti. Cenaze namazını Ebu Ali b. Ebu Musa el-Haşinî kıldırdı. Bağdat'ın el Cami mezarlığına defnedildi. İbn Asâkir, onun şu şiirini nakletmiştir:
«Kendimi hadis kitaplarıyla teselli ediyorum.
Onlarla buluşmak için güzel bir vakit ayarlıyorum.
Kendimi hadis kitaplarım tasnif etmek ve hadis rivayet etmekle
Sürekli olarak meşgul ediyorum.
Bazan hadisleri üstadlara dayanarak tasnif ediyorum.
Bazan da müsned olarak tasnif ediyorum.
İçeriği ve gayreti ile tasnif ettiği Buhari'nin eserim rehber ediniyo-
rum.
Müslim'inkini de kendime rehber ediniyorum.
Çünkü o tasnifi ile halkın süsü ve zineti olmuştur.
Müslüman bir mürşiddir.
Benim için bunda sadece şu pay vardır:
Ben bunu doğru amaçlı bir heves ve aşk olarak görüyorum.
Peygamber Mustafa'ya salavat yazmakla da,
Ben sevap ve mükâfat umuyorum.» [89]

Ahmed B. Muhammed B. Abdurrahman B. Said

Künyesi Ebü'l-Abbas el-Ebyordî'dir. Şafiî imamlarından ve şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin talebelerindendir. Mansu Camii'nde fetva için bir meclisi vardı. Katiatü'r-Rebi mahallesinde ders verirdi. İbn Ekfanî'ye vekâleten Bağdat kadılığın yürüttü. Hadis dinledi. İtikadı güzel, yolu ve metodu hoş bir kimseydi. Dili fasih olup yoksulluğa karşı sabırlı idi. Yoksulluğunu başkalarından gizlerdi. Güzel şiir söylerdi. Tıpkı şu ayet-i kerime ile muttasıf olmuştu:

«Hayalarından dolayı kendilerini tanımayanların zengin saydıkları yoksulları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan -yüzsüzlük ederek- bir
şey İstemezler.» (el-Bakara, 273}.

Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman, bu senenin cemaziyelahir aymda vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [90]

Ebu Ali El-Bendenbecî

Hasan b. Abdullah b. Yahya Şeyh Ebu Ali el-Bendenbecî. Şafiî imamlarından ve Ebu Hamid el-İsferayinî'nın talebelerindendir. Arkadaşları arasında kendisi kadar fıkıh, inceleme, fetva verme hususunda yüksek bir alim yoktu. Bağdat'ta kadılık yaptı. Dindar ve takvalı bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [91]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/74-75.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/75.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/75.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/75.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/76.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/76.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/76-77.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/77-79.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/79-80.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/80.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81-82.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/82.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/82-83.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/83-84.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/84.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/84-85.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/85-86.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/86-87.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/87.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/87.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/87-88.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/88.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/88-89.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90-91.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91-92.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/92.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/92-93.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/93.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/93.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/93-94.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/84-85.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95-96.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/96.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/96-97.

[52] Danik dirhemin 6'da biri (1/6) dir.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/97-98.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/99.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/99.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/99.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102-103.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/104-105.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/105.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/105.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/106.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/106-108.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/108-109.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/109.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/109-110.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/111.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/112/113.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/113.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/113-114.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/114-116.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/116.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/116-117.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/117.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/117-118.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/118.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/119-120.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/120.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/120.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/121.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/121.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Abdülvahhab B. Abdülaziz
Garib B. Muhammed
Hicretin Dörtyüzyîrmîaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şair Ahmed B. Küleyb
Hasan B. Ahmed
Hasan B. Osman
Hicretin Dörtyüzyirjvıiyedinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. İbrahim Es Sealibî
Hicretin Dörtyüzyirmisekizinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmîsekizînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kuddurî Ahmed B. Muhammed
Hasan B. Şihab
Lütfullah Ahmed B. İsa
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Hasan
Şair Mehyar Ed-Deylemî
Hibetullah B. Hasan
Ebu Ali B. Sina
Hicretin Dörtyüzyirmidokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Saalibî
Üstad Ebu Mansur
Hicretin Dörtyüzotuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafiz Ebû Nuaym El-İsfehanî
Hasan B. Hafs
Hüseyin B. Muhammed B. Hasan
Abdülmelik B. Muhammed
Muhammed B. Hüseyin B. Halef
Muhammed B. Abdullah
Fadl B. Mansur
Hibetullah B. Ali B. Cafer
Ebu Zeyd Ed-Debbusî
El Hûfî
Hicretin Dörtyüzotuzbirinci Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B.Ahmed
Büşri El-Fatinî
Muhammed B. Ali
Hicretin Dörtyüzotuzikinci Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Hüseyin
Hicretin Dörtyüzotuzüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Behram B. Menafih
Muhammed B. Cafer B. Hüseyin
Gazneli Mahmud'un Oğlu Mesud
Hicretin Dörtyüzotuzdördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Zer El-Herevî
Muhammed B. Hüseyin
Hicretin Dörtyüzotuzbeşinci Senesi
Ebu Kalicar, Kardeşi Celalü'd-Devle'den Sonra Bağdat'ı Ele Geçiriyor
Hicretin Dörtyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hüseyin B. Osman
Abdullah B. Ebi'l-Feth
Sultan Celalü'd-Devle
Hicretin Dörtyüzotuzaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hüseyin B. Ali
Abdülvehhab B. Mansur
Şerif Murtaza
Muhammed B. Ahmed
Ebu Hüseyin El-Basri El-Mutezilî
Hicretin Dörtyü7otuzyedînci Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Faris B. Muhammed
Hatice Bînti Musa
Ahmed B. Yusuf Es-Seliki El-Münazî
Hicretin Dörtyüzotuzsekizinci Senesi

Hicretin Dörtyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebu Muhammed El-Cüveynî
Hicretin Dörtyüzotuzdokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah B. Ahmed
Abdülvahid B.Muhammed
Muhammed B. Hasan B. Ali
Muhammed B. Ahmed B. Musa
Muzaffer B. Hüseyin
Muhammed B. Ali B. İbrahim
Şeyh Ebu Alî Es-Sencî
Hicretin Dörtyüzkırkıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. İsa B. Muktedir
Hibetüllah B. Ömer
Ali B. Hasan
Muhammed B. Cafer B. Ebu'l-Ferec
Muhammed B. Ahmed B. İbrahim
Sultan Ebu Kalicar
Hicretin Dörtyüzkırkbirinci Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Mansur
Ali B. Hasan
Abdülvehhap B. Kadı Maverdî
Hafiz Ebu Abdullah Es-Surî
Hicretin Dörtyüzkırkikinci Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Alib. Ömer B. Hasan
Ömer B. Sabit Es-Semâninî
Karvaş B. Mukallid
Mevdud B.Mesud B. Mahmud B. Sebüktekin
Hicretin Dörtyüzkırküçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Muhammed B. Ahmed
Hicretin Dörtyüzkırkdördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ali
Ali B. Hüseyin B. Muhammed
Kadı Ebu Cafer
Hicretin Dörtyüzkırkbeşinci Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B.Ömer B. Ruh
İsmail B. Ali
Ömer B. Şeyh Ebu Talib El-Mekkî
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Ebi Temmam
Hicretin Dörtyüzkırkaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hüseyin B. Cafer B. Muhammed
Abdullah B. Muhammed B. Abdurrahman
Hicretin Dörtyüzkırkyedinci Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ali
Alı B. Muhsin B. Alı
Hicretin Dörtyüzkırksekizinci Senesi
Hicretin Dörtyüzkırksekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ali B. Ahmed B. Ali B. Silk
Muhammed B. Abdülvahid

Abdülvahhab B. Abdülaziz

Abdülvahhab b. Abdülaziz b. Haris b. Esed Ebu Sabah et-Temimî. Hanbelî nkıhçısı ve vaizdi. Babasından müteselsil olaral şu rivayette bulundu: «Şefkatli kişi odur ki, kendisinden yüz çevirene kendisi yönelir Lütufkâr odur ki, kendisinden istenilmeden başkalarına nevale verir-*
Abdülvehhab bu senenin rebiülevvel ayında vefat etti ve Ahmed b.
Hanbel mezarlığına defnedildi. [1]

Garib B. Muhammed

Garib b. Muhammed b. Müfti Seyfii'd-Devle Ebu Sinan. Paralar üzerine kendi adını yazdırdı. Devlette otoriter bir sultandı Vefat ettiğinde 500.000 dinar miras bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Sinan geçti. Sinan, amcası Karvaş'm desteğiyle güçlendi. Otoritesini sağladı. İşleri
yoluna koydu.

Garib b. Muhammed, bu senede Kerh-i Sabur'da yetmiş yaşında vefat etti. [2]

Hicretin Dörtyüzyîrmîaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında bedeviler yollan kesip Bağdad'm içlerine kadar girdiler. Çevreyi de istila ettiler. Öyle ki kadınların üzerlerindeki eşyaları dahi yağmalıyorlardı. Esir aldıkları kişiden kendini kurtarması için fidye vermesini istiyorlardı. Hırsızlarla yankesicilerle güçlendiler. Serleri çoğaldı.
Bu senenin safer ayında Dicle'nin suyu kabardı. Oyleki tarlalara taştı ve tarlaların üzerinde iki zira yükseklikte su görüldü.
Üç gün içinde Basra şehrinde 2.000'e yakın ev çöktü.
Bu senenin şaban ayında Mesud b. Mahmud'dan mektub geldi. Bu Mektubunda Hindistan'da büyük fetihler gerçekleştirdiği 50.000 kadar Hintliyi öldürüp 90.000'ini de esir aldığım anlatıyordu. Çok miktarda ganimet de elde etmişti.
Bu senede Bağdatlılarla hırsızlar ve yankesiciler arasında savaş Meydana geldi. Bağdat'ın bir çok yerlerinde yangın meydana geldi. Ya, deliği kapayamaz oldu.

Bu senede Horasanlılardan kimse hacca gidemedi. [3]

Hicretin Dörtyüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şair Ahmed B. Küleyb

Bu, aşk yüzünden ölenlerdendir. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, Şair Ahmed b. Küleyb'in aldanmış bir miskin kişi olduğunu, Beni Huld kabilesinden Eşlem b. Ebi'1-Ca'd adındaki bir köleye aşık olduğunu anlatır. Beni Huld kabilesinden vezirler çıkmıştır. Yani bunlar hükümdarların vezir ve hacipleriydiler. Şair Ahmed, aşık olduğu Eşlem için şiirler yazmış ve bu şiiri halkın dilinde dolaşmaktaydı. Bu genç Eşlem, alimlerin meclislerine gider, ilim tahsil ederdi. Şair Ahmed'in kendisine aşık olduğunu duyunca insanlardan utandı. Artık kalabalıklar arasından çekilip kendi evine kapandı. Hiç kimseyle görüşmez oldu. Şair Ahmed'in ona olan aşkı gittikçe fazlalaştı. Nihayet bu yüzden şiddetli bir hastalığa yakalandı. Öyle ki insanlar onu ziyarete geldiler. Durumunu anlayamadılar. Onu ziyaret edenler arasında alimler ve meşa-yih de vardı. Onu ziyaret eden alimlerden biri hastalığını sordu. O da şu cevabı verdi. «Siz de bunu biliyorsunuz. Neden dolayı hastalandığımın farkındasınız. Derdimi bildiğiniz gibi devamı da bilirsiniz. Eğer Eşlem beni ziyarete gelir, bana bir bakışla bakar ve ben de ona bir kez bakacak olursam iyileşip şifâ bulurum».
Ziyaretçi alim, bir kez dahi olsa gizlice Eşlem'in gelip Şair Ahmed'i ziyaret etmesinin yararlı olacağına kanaat getirdi. Gitti Bunu Es-lem'den ısrarla istedi. Nihayet Eşlem de, Şair Ahmed'i ziyaret etmeye razı oldu. Alim kişiyle birlikte yola koyuldu Şair Ahmed'in evinin bulunduğu yola ve mahalleye geldiklerinde köle Eşlem onun evine gitmekten utandı ve alim kişiye «ben onun yanma gitmem. Çünkü o benim adımı kötüledi. Burası şüpheli ve töhmetti bir yerdir. Ben de töhmetti yerlere girmekten hoşlanmam» dedi. Alim kişi, Şair Ahmed'in yanına gitmesi için Eslem'e ısrar etti ve olanca ağırlığım koydu «Şair Ahmed mutlaka ölecektir eğer ziyaretine gidersen ona hayat verirsin» dedi. Köle Eşlem de şu cevabı verdi: «Ölse de ben Allah'ın gazaplanacağı bir ziyarette bulunmam ve böyle töhmetli bir yere gitmem» dedi ve Şair Ahmed'i ziyarete gitmedi. Dönüp kendi evine gitti. Alim kişi de Şair Ahmed'in yanına gitti ve Eşlemle kendisi arasında geçenleri ona anlattı. Şair Ahmed'in bir kölesi, alim kişiyle köle Eşlem'in ziyarete gelmekte olduklarını görünce hemen gidip Şair Ahmed'e maşukunun gelmekte olduğu müjdesini verdi. Şair Ahmed buna çok sevindi. Ancak köle Eslem'in geri döndüğünü kesin olarak anladıktan sonra Şair Ahmed tedirgin oldu. Huzuru kaçtı, sözleri birbirine karıştı. Aralarını bulmak isteyen alim kişiye de şöyle dedi: «Ey Abdullah'ın babası, dinle ve okuyacağım şu şiiri kafana yerleştir» böyle dedikten sonra şu şiiri ona okudu:
«Eşlem! Ey hasta kişinin rahatlığı Şaşkın ve zayıf kişiye merhamet et Senin vuslatın, kalbim için Celil olan yaratıcının rahmetinden daha çok İştahla arzulanan bir şeydir.»
Alim kişi bu şiirinden dolayı ona «Yazıklar olsun sana! Yüce Allah'tan kork bu ne büyük günahtır?» deyince Şair Ahmed şu cevabı verdi: «İşte söylediklerimi duydun. Söz, bu duyduklarındır.» Bu cevabı duyunca alim kişi onun yanından çıkıp gitti. Evin orta kısmına vardığında bir feryad sesi duydu. Bu, ölüm feryadıydı. Bu çığlığı atarken Şair Ahmed ölmüştü. Onun bu yaptığı çok çirkin bir hata, apaçık ve büyük bir günahtı. Eğer tarihçiler onun bu olayını anlatmış olmasalardı ben burada anlatmazdım. Ama bu olayda akıl sahibi kimseler için bir ibret, basiretli kimseler için de bir uyarı vardır ki, yüce Allah'tan rahmetini ve afiyetini dilesinler, gizli açık fitnelerden O'na sığınsınlar ve O'ndan ölüm esnasında kendilerine güzel sonu nasib

etmesini dilesinler. Çünkü O, cömert ve âli cenaptır.
Humeydî, Saleb'e ait el-Fasih adlı kitabı Eslem'e hediye ederken Şair- Ahmed'in okumuş olduğu şu şiirini bana nakletti:
«Bu, Kitabü'l Fasih'tir.
Bunda çok güzel sözler vardır
Ben bunu gönüllü olarak sana hibe ettim.
Tıpkı ruhumu sana hibe ettiğim gibi.» [4]

Hasan B. Ahmed

Hasan b. Ahmed b. İbrahim b. Hasan b. Muhammed b. Sazan b. Harb b. Mehran el-Bezzar. Hadis alimlerindendi. Çok hadi dinledi. Sıka ve doğru sözlü bir kimseydi. Bir gün tanımadığı bir genç yanına gelerek şöyle dedi:
- Ben rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm, bana dedi ki: «Ebu Ali b. Şazan'a (Hasan b. Ahmed'e) git ona selam ver. Benim de selamımı ilet.»
Böyle dedikten sonra genç oradan ayrılıp gitti. Şeyh Hasan b. Ah-tned de ağlamaya başladı ve şöyle dedi: «Ben Rasûlullah'ın bana selam göndermesi kadar büyük bir lutfu hakedecek hayırlı bir amel işlediğimi sanmıyorum. Yalnız hadis dinlemek hususunda katlandığım sıkıntılara sabır gösterdiğimi ve adı her anıldığında Rasûlullah (s.a.v.)'e Salât-ü selam getirdiğimi biliyorum.»
Bundan iki veya üç ay sonra muharrem ayında seksenyedi yaşında vefat etti. Babü'd-Deyr mezarlığına defnedildi.[5]

Hasan B. Osman

Hasan b. Osman b. Ahmed b. Hüseyin b. Sure Ebu Ömer. Vaizdi.İbn Gulv adıyla meşhur olmuştur. Bir cemaattan hadis dinledi İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hasan b. Osman vaaz verirdi. Belagat sahibi bir kimseydi. Cömertti. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi.»
Şu şiir ona aittir:
«Sultanın yanına, izzet sarayına yoksul bir kişi olarak girdim. Atlılarım ve piyadelerimle haykırarak oraya gitmiş değildim. Dedim ki: Benim fakirliğimle sizin hükümdarlığınız arasındaki farka bakın.
Bu, iktidar ile menkubiyet arasındaki fark kadardır.» Hasan b. Osman, bu senenin safer ayında seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti. Bab-ı Harb mezarlığında ibn Semmak'ın mezarının yanına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. [6]

Hicretin Dörtyüzyirjvıiyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında yıkılan İsa köprüsünün onarımı tamamlandı. Bu onarımın masrafını Şeyh Ebü'l-Hüseyin el-Kuddurî üstlenmişti. Bu zât Hanefî alimlerindendi.
Bu senenin muharrem ayında ve sonraki günlerde hırsızlarla yankesicilerin durumu kuvvetlendi. Evlere baskınlar düzenlediler. Serleri cidden fazlalaştı.
Bu senede Mısır Hükümdarı Zahir Ebü'l-Hasan Ali b. Hakim el-Fatimî otuzüç yaşında vefat etti. Kendisinden sonra yerini yedi yaşındaki oğlu Mustansır geçti. Mustansır'm asıl adı Maad, künyesi Ebu Te-mim'di. Mustansır'm huzurunda memleket idaresini, ordu komutanı el-Efdal üstlendi. el-Efdal'ın asıl adı Bedir b. Abdullah el-Cenıalî idi. Zahir Ebü'l-Hasan, Sahil Ebü'l-Kasım Ali b. Ahmed el-Cerceraî'yi vezirliğe tayin etmişti. Sahip Ebül-Kasım'm iki eli de dirsekten kesikti. Vezirliğe hicretin 418. senesinde atanmış ve bu görevi Zahir'in iktidarı döneminde devam ettirmişti. Ondan sonra oğlu Mustansır'm da zamanında devam ettirmişti. Nihayet vezir Ebü'l-Kasım el-Cerceraî hicretin 436. senesinde vefat etti. Vefat edinceye kadar vezirlikte kalmıştı. Vezirliği esnasında büyük bir iffet sahibi olduğunu göstermiş, iffet yolundan ayrılmamıştı. eş-Şihab adlı kitabın sahibi Kadı Ebu Abdillah el-Kudaî ondan ilim öğrenmişti. Onun parolası «nimetlerinden ötürü Allah'a şükrederim ve O'na hamdederim»' idi. Ellerini dirseklerinden kesen kişi, Hakim'di- Hicretin 404. senesinde işlediği bir cinayetten Ötürü elleri ke-silmiş, sonra Hakim tarafından da hicretin 409. senesinde devlet görevlerinden birinde çalıştırılmıştı. Hakim hicretin 411. senesinin şevval ayının yirmiyedisinde vefat edince Cerceraî'nin durumu değişti. Nihayet hicretin 418. senesinde vezirliğe tayin edildi. Şairin biri onu hicvederek şöyle demişti:
«Ey bütün yetkileri kendinde toplayan kişi dinle ve konuş
Akıl zayıflığını ve ahmaklığı bir tarafa bırak
Sen kendini güvenilir insanlar arasında mı sayıyorsun?
Bütün sözlerinin de doğru olduğunu mu söylüyorsun?
İki elinin dirsekten kesilmesi

Dürüstlükten ve takvadan dolayı mı oldu? dersin.» [7]

Hicretin Dörtyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. İbrahim Es Sealibî

Salebî de denilir. Nisaburludur. Meşhur tefsircidir. Tefsirü'l-Kebir adlı eseri vardır. Peygamberlerin kıssalarına dair el-Arais adlı kitabı ve diğer kitapları da vardır. Çok hadis dinledi. Bu yüzden kitaplarında çok miktarda garip hadislere rastlanır. Nisabur Tarihi adlı eserde Abdülga-fir b. İsmali el-Farisî ondan bahsetmiş ve onu överek hakkında şöyle demiştir: «O, nakli sahih ve güvenilir bir kimsedir.» Hicretin 427. senesinde vefat etmiştir.
Başkası dedi ki: «Bu senenin muharrem ayının bitimine yedi gün kala çarşamba günü vefat etti. Hakkında çok salih rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin».

Sem'anî dedi ki: «Nisabur küçük bir kasabaydı. İkinci Sabur, oranın bir şehir olarak kurulmasını görevlilere emretti.» [8]

Hicretin Dörtyüzyirmisekizinci Senesi

Bu senede Halife, Ebu Temmara Muhammed b. Muhammed b. Ali ez-Zeynebî'ye MTat giydirdi ve babasının görevi olar Abbasilerin nakip-Üğine ve namaz imamlığına onu tayin etti.
Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında ihtilaf meydana geldi. Birbirlerinden koptular. Askerler onun ve Ebu Kalicar'ın adına hutbe okunmasına son verdirdiler. Fakat daha sonra tekrar adlarına hutbe okunmasına müsaade ettiler.
Ebül-Meâli b. Abdurrahim, Celalü'd-Devle tarafından vezirliğe tayin edildi. Celalü'd-Devle bununla birlikte bir çok kimseler de etrannda kurmay olarak toplamıştı. Kurmayları arasında Besasirî, Dibes b. Ali b. Mersed ve Karvaş b. Mukalled de vardı Bağdat'ın batı yakasına gelip konakladı. Nihayet orayı zorla ele geçirdi. Celalü'd-Devle'nin naibi Ebu Kalicar ile Celalü'd Devle, Kadilkudat Maverdî'nin yanında barıştılar. Ebu Kalicar'ın oğlu Ebu Mansur, Celalü'd-Devle'nin kızıyla evlendi ve ona 50.000 dinar mehir verdi. İkisinin görüşü bir oldu. İttifak kurdular. Böylece halkın durumu da iyileşti.
Bu senede Kumü's-Sulh mıntıkasında yağmur yağdı. Yağmurlarla birlikte her biri bir ntl veya iki rıtl (1 ntl, 460 gr'dır) ağırlığında balıklar da yağdı.
Bu senede Mısır hükümdarı, şayet Abbasî halifesi izin verirse Kûfe'deki bir nehir yatağının İslah edilmesi için para gönderdi Halife, fıkıhçıları topladı ve onlara, bu parayı nehir yatağının ıslahı için sarfe-dip edemeyeceğini sordu. Onlar da bunun müslümanların ganimeti olduğunu ve müslümanların yararına sarfedilebileceğini söylediler. Bundan sonra halife bu paranın müslümanların yararına sarfedilmesine izin verdi.
Bu senede Bağdat'ta hırsızlarla yankesiciler isyan ettiler. Bağdat'ın doğu yakasındaki hapishaneyi açtılar. Oradan bazı adamları salıverdiler. Güvenlik görevlilerinden onyedi kişiyi öldürdüler. Bu yüzden şehirde cidden fitne her tarafa yayıldı.

Memlekette ihtilaflar baş gösterdiğinden bu senede Irak'tan ve Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi. [9]

Hicretin Dörtyüzyirmîsekizînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kuddurî Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer Ebü'l-Hasan el-Kuddurî el-Bağdadî. Hanefî alimiydi. Hadis dinledi. Ama çok a miktarda hadis rivayet etti. H'atib Bağdadî dedi ki: «Ben ondan hadis dinleyip yazdım.» Vefatı önceki kısımlarda anlatıldı.

Vefat edince Bağdat'ın Derb-i Halef mmtıkasmdaki kendi evine defnedildi. [10]

Hasan B. Şihab

Hasan b. Şihab b. Hasan b. Ali Ebu Ali el-Akberî, Hanbelî fıkıhçısı ve şairdir. Hicretin 335. senesinde doğdu. Ebu Bekir b Malik'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Berkanî'nin de dediği gibi sıka ve güvenilir bir kimseydi. Kitap istinsahı yaparak geçimini sağlardı.
Anlatıldığına göre Mütenebbî'nin divanım üç gecede yazmış ve 200 dirheme satmıştır. Vefat ettiğinde sultan onun terekesinden -emlâki
hariç olmak üzere- 1.000 dinar almıştır.
Hasan b. Şihab, malının üçte birinin Malikî nkıhçılarma verilmesini vasiyet etmişti. Ancak bu vasiyeti yerine getirilmemiştir. [11]

Lütfullah Ahmed B. İsa

Künyesi Ebü'1-Fadl el-Haşimî'dir. Derb-i Reyhan'da hatiplik ve kadılık yaptı. Lisan sahibiydi. Âhir Ömründe gözlerin kaybetti. Hikâyeleri ve şiirleri ezbere naklederdi. Bu senenin safer ayında vefat etti. [12]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b.Ahmed b. Ali b. Musa b. Abdülmuttalib Ebu Ali el-Haşimî. Hanbelî imamlarından ve fazıl kimselerdendir. [13]

Muhammed B. Hasan

Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. Ali Ebü'l-Hasan el-Ehvazî. İbn Ali el-İsfahanî diye bilinir. Hicretin 345. senesinde doğdu Bağdat'a geldi. Ebü'l-Hasan en-Nuaymî onun hadislerinden birkaç cüzü onun için tahric etmiştir. Berkanî ondan hadis dinlemiş, ancak onun yalan söylediği açığa çıkmıştır. Hatta bazıları ona yalan dağarcığı adım vermiştir. Yedi sene müddetle Bağdat'ta ikamet etti sonra Ahvaz'a döndü ve orada vefat etti. [14]

Şair Mehyar Ed-Deylemî

Mehyar b. Merzeveyh Ebü'l-Hüseyin Farslı bir yazardır. Deylemli olduğu da söylenir. Mecusî idi. Sonra Müslüman oldu Ancak Rafizîlerin yoluna koyuldu. Rafizîlerin mezhebiyle ilgili kuvvetli şiirler nazmeder-di. Sahabilere ve diğer İslâm büyüklerine sövgü dolu şiirler yazardı. Hatta Ebü'l-Kasım b. Burhan, ona şöyle demişti; «Ey Mehyar! Sen Cehennemin bi köşesinden başka bir köşesine taşınmış oldun. Daha Önce nıecusi idin. Müslüman oldun ama şimdi de sahabilere söver oldun.» Evi, Kerh mahallesinin Derb-ü Rabah kısmmdaydı. Meşhur şiir divanı vardır. Güzel şiirlerinden bazı örnekler sunalım:
«Aranızda sabra yardımcı oluyorum. Çünkü o mağlub olmuştur içinizde.
Size uykuyu soruyorum uyku elinizden alınıp götürülmüştür.
Sizde, müsamaha göstereceğim bir kalp arıyorum.
Hibe edilen bir şey nasıl geri alınır ki!
Size olan sevgimin miktarını bilmiyordum.
Nihayet hicret ettim. Bazı hicretler var ki insanı edeplendirir.»
«Ey Gûr mıhtıkasmdaki komşumuz göçüp gittiniz ıssız yerler bilirim ki hüzünlü kişi nasıl gecelemiştir.
Göçüp gittiniz, kalpteki ateş hem bizde hem sizde eşitçe vardır. Ama kimi uykusuz, kimi uykudadır.
Hepsi göçüp gittiler.
Geride bazı kalpler bıraktılar ki
O kalbler onlara nasıl sabredeceğini bilemezler.
Vedalaşma bittikten sonradır ki ben bundan korkuyordum.
Artık yararlanacağım bir yere bakamaz oldum.
Vadiye bakıp ağladım ve suyundan mahrum oldum.
Onda nasıl su kalsın ki, çoğu kandır.»
İbnül-Cevzî dedi ki: Şiirlerinin çoğu güzel olduğundan dolayı bu kadarını örnek olarak nakletmekle yetindim.
Mehyar ed-Deylemî bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [15]

Hibetullah B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Hüseyin'dir. Hacip lakabıyla meşhurdur. Fazilet, edep ve diyanet ehli kimselerdendi. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Ey gece! zaman,
Hoşluğunda bütün yollara koyuldu.
Çünkü benim sevinçli ruhum,
Ulaşılamıyacak mertebelere ulaştı.
Dolunaya gelince, zaman rezil oldu.
Ondaki sırrı da açığa çıktı.
Sanki yıldızların parlaklığı,

Şulelenen bir alevdir ki hareket eder.
Gayb bazan parıldar.
Sanki o misklenmiş bir elbisedir.
Rüzgarların Dicle suyunu dalgalandırması,
Onu kıvrımlı bir elbiseye benzetir.
Misk kokusunun yayılması,
Sanki hareket eden nesim rüzgarını andırır.
Savrulan rüzgar,
Kalıplara dökülmüş çil çil altınları andırır.
Çiçek, bahçelerde gülümser.
Kendisine baktığında seni sevindirir.
Nefsimle anlaşarak hakkını vereceğimi söyledim.
Bu hususta şart koştum. Şarta uymak zorunludur.
Derken gece yenik düşüp gitti.
Sabah ta gülerek geldi.
Genç adam ileride terk edilecek olan,
Bu hayatta güzelce yaşamak ister.
Oysa zaman, onun ömrünün hesabım yapar.
İhtiyarlık geldiğinde artık hesap sona ermiş olur.» [16]

Ebu Ali B. Sina

Feylesof ve tabib idi. Asıl adı Hasan b. Abdullah b. Sina er-Reis'tir. Kendi zamanında tıp ilminde yüksek derecelere ulaşmıştı Babası Belh-lidir. Buhara'ya taşınmıştı. Orada ilim tahsil etti. Kur'ân'ı güzelce okuyup Öğrendi. Kur'ân'ı ezberlediğinde oı yaşındaydı. Hesap, cebir mukabele, öklides ve macesti ilimlerini iyice öğrendi, sonra Hekim Ebu Abdil-iah en-Natalî'den ilim tahsil etti. Tıp ilminde kendi zamanının insanlarının çok üstüne çıktı. İnsanlar yanma gelip ondan bir şeyler öğrenmeye çalıştılar. Kendisi o zaman onaltı yaşındaydı. Samanoğulları hükümdarlarından Nuh b. Nasr'ı tedavi etti. Hükümdar ona kıymetli armağanlar verdi. Onu kendi kütüphanesine yetkili kıldı. Kütüphaneyi araştırdığında orada başka yerlerde bulunamayacak güzel ve hayret verici muazzam eserler gördü. Anlatıldığına göre o, buradaki kitapların bir kısmının kendisine ait olduğunu söylemiştir. İlahiyat ve tabiiyâta dair
bir çok kitapları vardı.
İbn Hallikan dedi ki: «Onun yüz kadar irili ufaklı kitapları vardır. el-Kanun, eş-Şifâ, en-Necat, el-İşârât, Selaman, İnsan, Ha b. Yakzan gibi eserler ona aittir. İslâm felsefecilerindendi.»
ibn Hallikan onun kendi nefsiyle ilgili olarak yazmış olduğu şu şiirini bize nakletmiştir.
«Yüksek makamdan inip sana geldim.
O makam o kadar yüksekti ki:
izzetli bir yer, korunaklı bir makamdı.
Bütün ariflerin gözleri karşısında perdeli bir makamdı orası.
Şimdi o artık yüzünü açtı, perdeyi kaldırdı peçelenmedi.
Sıkıntılara katlanarak sana kavuştum.
Çoğu kez senden ayrı kalmaktan hoşlanmadım. O bir musibettir.»
Şu şiir de İbn Sina'ya aittir:
«Her gün bir öğün yemek ye
Sindirmeden yemek üstüne yemek yemekten sakın. Döl suyunu da elden geldiğince muhafaza et. Çünkü o hayat suyudur ve rahimlere akıtılır.»
Anlatıldığına göre o, kulunçtan ötürü rahatsız olup Hemedan'da vefat etti. İsfahan'da vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet varsa da Henıedan'da vefat ettiğine dair rivayet daha sahihtir. Bu senenin ramazan ayında cuma günü eîlisekiz yaşında vefat etti.
Ben derim ki, Gazzalî, onun sözlerini Makasidü'l-Felasife adlı eserde toplamış, sonra TehafÜtü'l-Felasife adh eserin yirmi yerinde bu sözlerine reddiyede bulunmuştur. Sözlerinden üçünde onu tekfir etmiştir. Tekfir ettiği noktalar şunlardır:
1- Alem kadimdir.
2- Cismani haşir yoktur.
3- Allah cüziyatı bilmez.
Gazzalî işte bu üç noktada İbn Sina'yı tekfir etmiş, diğer görüşlerinde onu bidatçi olarak itham etmiştir. Bir rivayette anlatıldığına göre İbn Sina öleceği esnada bu sakat görüşlerinden ötürü tevbe etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [17]

Hicretin Dörtyüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede Selçuklu Devleti kuruluş aşamasına geçti.
Bu senede Rüknü'd-Devle Ebu Talib Tuğrul Bey, Muhammed b. Mi-kail b.. Selçuk Nisabur'u istila edip tahta oturdu. Kardeş Davud'u da Horasan mıntıkasına gönderdi. Davud orayı hakimiyeti altına aldı. Orayı Melik Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin'i naibinin elinden aldı.
Bu senede Mısırlı askerler Halep valisi Şiblü'd-Devle Nasır b. Salih b. Mirdas'ı öldürüp Haleb'i ve oraya bağlı kazaları istil ettiler.
Bu senede Celalü'd-Devle, halifeden kendisine Melikü'd-Devle lakabını takmasını istedi. Halife önce bunu kabul etmediyse de bilahere kabul etti.
Bu senede halife kadılarla fıkıhçıları huzurunda topladı. Sonra hristiyanlann patriği ile Yahudilerin hahambaşısmı da toplantıya çağırdı. Gayri müslimlerin değişik kıyafet giymelerini emretti.
Bu senenin ramazan ayında Celalü'd-Devle'ye Şehinşahü'1-Azam Melikü'l-Mülûk lakabı halifenin emri üzerine takıldı ve minberlerde bu lakabı ile kendisine dua edildi. Halk bundan nefret etti. Hatiplere tuğla parçaları fırlattılar. Bu sebeple büyük bir fitne meydana geldi. Bu hususta kadılarla fıkıhçılardan fetva istenildi. Ebu Abdillah es-Saymerî bu gibi isimlerde kasıt ve niyetin muteber olacağını ve Cenab-ı Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurduğunu ifade etti.
«Allah size şüphesiz Talut'u hükümdar (melik) olarak gönderdi.» (ei-
Bakara, 247).
«Çünkü peşlerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar (melik) vardı.» (ei-Kehf, 79).
«Yeryüzünde melikler (hükümdarlar) bulunduğuna göre bunlardan kiminin kimine nisbetle daha üstün ve daha büyük olması mum-
kündur- Bunda yadırganacak bir husus yoktur. Bu, yaratıcı ile yaratı-lanlan birbirine benzetmek değildir.»
Kadı Ebu Tayyip et-Taberî de bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demenin caiz olduğunu, bunun yeryüzündeki hükümdarlar hükümdarı anlamına geldiğini, bir kimseye kâfilküfat ve kadilkudat demek nasıl caiz ise aynı şekilde bir hükümdara da Melikü'l-Mülûk demenin caiz olduğunu yazdı. Lafızda bunun yeryüzü hükümdarları için söylendiğini gösteren bir delil varsa zaten şüphe ortadan kalkmış olur. Mesela; insanlar dua ederlerken «Allahım, meliki İslah et» derler. Bu söz tabii ki mahluk olan hükümdara ait sayılır.
Temimi el-Hanbelî de buna benzer bir fetva verdi. el-Havi'1-Kebir adlı eserin sahibi Maverdî'ye gelince onun da bunu caiz gördüğü nakledilir. Ama İbnü'l-Cevzî ile Şeyh Ebu Mansur b. Salah'm Edeb'ü'l-Müfti adlı eserde kendisinden naklettiklerine göre Maverdî bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demeyi caiz görmemiş ve bu görüşünde ısrar etmiştir. Kendisi Celalü'd-Devle'nin dostu olup yamna sık sık gidip geldiği, onun nezdinde itibar sahibi olduğu halde yine de bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demenin caiz olmadığını söylemiştir. Sonra da Celalü'd-Devle'nin meclisine gitmekten imtina etmiş, nihayet bayram günü Celalü'd-Devle onu huzuruna davet etmiş; Maverdî de huzuruna girerken kendisine bir kötülük yapmasından korkarak girmiş; karşı karşıya geldikle-, rinde Celalü'd-Devle ona şöyle demişti.
«Benim dostum ve nezdimde itibarlı bir kimse olduğun halde diğer ulemanın bir hükümdara Melikü'l-Mülûk unvanının verilmesine muvafakat etmelerine senin katılmayışının sebebinin dindarlığın ve hakka tabi olman ve ayrıca hakkı herkesin hatırına ve gönlüne tercih edişin olduğunu biliyorum. Şayet bir kimseye hatır için fetva verecek olsaydın mutlaka benim hatırımı gözetirdin. Benim hatırımı gözetmeyip bu ulemanın fetvasına iştirak etmemiş olman, benim yanımdaki dostluk ve muhabbetini, makamının yüksekliğini daha da fazlalaştırmıştır»
Ben derim ki: Kadı Maverdî'yi bir hükümdara Melikü'l-Mülûk unvanının takılmasına muvafakat etmeme yoluna iten sebep bir çok kanallardan rivayet edilen sahih hadislerdir. Şöyleki: İmanı Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Kıyamet gününde Allah katındaki en alçak isim, Melikü'l-Mülûk (hükümdarlar hükümdarı) adını alan bir kimsenin adıdır.»
Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle
buyurmuştur:
«Kıyamet gününde Cenâb-ı Allah'ın en öfkelendiği ve O'nun nezdinde en habis kişi Melikü'l-Emlak (hükümdarlar hükümdarı) adını alan bir kişidir; melik ancak Aziz ve Celil olan Allah'tır.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasû-lullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Allah'ın gazabı bir peygamberin öldürdüğü kimseye karşı şiddetlenmiştir. Allah'ın gazabı Melik'ü'l-Emlak adım alan bir kimseye karşı da şiddetlenmiştir. Aziz ve Celil olan Allah'tan başka melik yoktur.» [18]

Hicretin Dörtyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Saalibî

Mansur Abdulmelik b. Muhammed b. İsmail es-Saalibi en-Nisabu-rî. Arap dili ve edebiyatında, tarihte yüksek bir şahsiyetti Nazım, nesir, belagat ve fesahat konusunda da büyük tasnif eserleri vardır. En büyük kitabı Yetimetü'd-Dehr fi Mehasini Ehli'l Asr'dır. Bu eserle ilgili olarak şairin biri şöyle demiştir:
«El yetime adlı eserdeki şiirlerin beyitleri
Çok eskilerde kalan fikirlerin büyük çocuklarıdır.
O fikirler öldüler. Bu çocuklar onlardan sonra yaşadılar.
Bu yüzden bunlara yetim adı verildi.»
Saalibî'ye bu adın verilmesinin sebebi kendisi tilki derileri diken bir usta olduğundan ötürüdür. Bilindiği gibi tilki kelimesinin arapçası sa-lebdir. Çoğulu da Saalib'tir

Saalibî'nin güzel ve çok şiirleri vardır. Hicretin 350. senesinde doğdu bu senede vefat etti. [19]

Üstad Ebu Mansur

Abdülkahir b. Tahir b. Muhammed el-Bağdadî. Şafiî fıkıhçısıydı. Usul ve fııruda imamlardandı. Bir çok ilimde ustaydı. Hesaı ve feraiz ilminde hatırı sayılır bir alimdi. Büyük bir serveti vardı. Servetinin tümünü ilim ehline harcadı, onyedi ilimde ders verip eser tasnif etti. Ebu İshak el-İsferayinî'den ders aldı. Nasır el-Mervezî, ile diğerleride kendisinden ders aldılar. [20]

Hicretin Dörtyüzotuzuncu Senesi

Bu senede Melik Mesud b. Mahmud ile Selçuklu meliki Tuğrul Bey karşı karşıya geldiler. Tuğrul Bey'in beraberinde kardeş Davud da vardı. İki taraf şaban ayında savaşa tutuştular. Mesud ikisini de mağlub etti. Çok sayıda askerlerini öldürdü.
Bu senede Harran ve Rahbe'de Şebih b. Reyyan, Kaim el-Abbasî adına hutbe okuttu. Buralarda Fatimi el-Ubeydî adın okunmakta olan hutbelere son verdirdi.
Bu senede Ebu Mansur b. Celâlü'd-Devle'ye Melikü'1-Aziz unvanıyla hitab edildi. O, Vâsıt şehrinde ikamet etmekteydi. Aziz Büveyh oğullarından Bağdat'a en son hakim olan hükümdardı. Büveyhilerin saltanatı bununla sona ermiştir. Çünkü onlar azgınlık ve taşkınlık yapıp hadlerini aşmışlar, Melikü'l-Emlâk unvanını kullanmışlardı. Cenâb-ı Allah kendilerine bahşettiği nimetleri ellerinden aldı. Hükümdarlığı başkalarına verdi. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır:
«Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu değiştirmez.» (er-Ra'd, İD.
Bu senede halife, Kadı Ebu Abdillah b. Makûla'ya onur hilati giydirdi.
Bu senede Bağdat'a bir karış kalındığında kar yağdı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayında Selçuk oğulları, Horasan ve Cebel mıntıkasına hakim oldular. Etraf paylaştılar. Bu, Selçuklu hakimiyetinin başlangıcı oldu»

Bu senede Irak'tan, Horasan'dan, Şam'dan, Mısırlılardan az sayıda insan hariç olmak üzere kimse hacca gitmedi. [21]

Hicretin Dörtyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Ebû Nuaym El-İsfehanî

Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Musa b. Mehran Ebu Nu-aym el-İsfahanî. Meşhur ve faydalı bir çok tasnif eserleri sahibi olup büyük bir hadis hafızıdır. Bir çok ciltten oluşan rivayetinin genişliğini ve üstadlarmm çokluğu ile hadis kaynaklarına muttali oluşunun kuvvet derecesini ispatlayan Hilyetü'I-Evliya adlı eser ona aittir. Mu'ce-mü's-Sahabe adlı eseri de vardır ki bu eser bizzat kendi el yazması ile benim yanımda mevcuttur. Sıfatü'l-Cenne, Delâilü'n-Nübüvve, Tıbb-ı Nebev ve diğer faydalı eserleri de vardır.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Ebu Nuaym sema yoluyla nakledilen hadislerle icazet yoluyla nakledilen hadisleri birbirine karıştırır, hangisinin sema yoluyla hangisinin icazet yoluyla nakledildiğini açıklamazdı»
Abdülaziz en-Nahşebî dedi ki: «Ebu Nuaym, Haris b. Ebi Üsame'nin müsnedini tamamiyle Ebu Bekir b. Hallad'dan dinlemi değildir. Ama o bunun hepsini rivayet etti.»
İbnül-Cevzî dedi ki: «Çok hadis dinledi. Çok eser tasnif etti. İtikatta Eş'arî mezhebine çok meyli vardı»
Ebu Nuaym, bu senenin muharrem ayının yirmisekizinde doksan-dört yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. İbn Hallikan'm ifadesine göre o, hicretin 336. senesinde doğmuştur. Yine İbn Hallikan'm ifadesine göre onun Tarih-i İsfahan adlı bir eseri vardır.
Ebu Nuaym, dedelerinden Mehran'm biyografisini anlatırken onun müslüman olduğunu, Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b Cafer b.Ebi Taliple vela bağlarının bulunduğunu, İsfahan kelimesinin farsça sahan olduğunu, bunun da askerlerin toplandığı yer

manasına geldiğini ve bu şehrin İskender tarafından kurulduğunu söylemiştir. [22]

Hasan B. Hafs

Hasan b. Hafs Ebü'l-Fütuh el-Alevî Emir-ü Mekke Hasan b. Hüseyin. Künyesi Ebu Ali el-Bürcümî'dir. Şerefii'd-Devle'ye il sene müddetle vezirlik yaptı. Sonra azledildi. Kendi zamamnda çok itibarlı bir kimseydi. Vâsıt şehrindeki hastahaneyi kurar zattır. Oraya tabipler tayin etti.İlaçlar ve şaraplar tahsis etti. Yetecek miktarda vakıf tesis edip oraya bağladı. Bu senede seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [23]

Hüseyin B. Muhammed B. Hasan

Hüseyin b. Muhammed' b. Hasan b. Ali b. Abdillah el-Müeddep. Künyesi Ebu Muhammed el-Hallal'dır. Sahih-i Buhari y İsmail b. Muhammed el-Keşmeyhenî'den dinledi. Başkalarından da hadis dinledi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat ett ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [24]

Abdülmelik B. Muhammed

Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah b, Muhammed b. Bişr b. tylehran. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Vaizlik yapmıştır Neccad'dan, Dalüc b. Ahmed'den, Acûrî'den ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. Sika ve doğru sözlü bir ravi idi. Hakimler nezdinde şahitlik yapardı. Sonra Allah'tan korktuğu ve bu işten hoşlanmadığı için bunu bıraktı ve rebiyülahır ayında doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Rusafe camiinde cenaze namazı kılındı. Cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. Ebu Talib el-Mekkî'nin mezarının yanıbaşma defnedildi. Oraya defnedilmeyi vasiyet etmişti. [25]

Muhammed B. Hüseyin B. Halef

Muhammed b. Hüseyin b. Halef b. Ferra Ebu Hazim. Künyesi Ebu Yala el-Hanbelî idi. Kadılık yapmıştır. Darekutnî ve İb Şahin'den hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadî dedi ki: «Rivayet hususunda kendisinde sakıncalı bir durum yoktu. Hadis dinleme ile ilgili bazı metodları olduğunu gördüm. Sonra duyduğumuza göre o Mısır'da hadisleri bir birine karıştırmış ve istinsah yapanlardan hadis sahifeleri satın alarak o sahi-feiere göre rivayetlerde bulunmuştur. Mutezile mezhebine meyilli idi, Mısır ülkesinin Tenis kasabasında vefat etti.» [26]

Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Abdullah Ebu Bekir ed-Dineverî. Zahiddi. Güzel bir yaşantısı vardı. İbn Kazvinî onu çok överdi. Bağda hükümdarı Cela-lü'd-Devle onu ziyaret ederdi. Bir defasında ondan 2.000 dinar toplam tutan olan tuz vergisini kaldırmasını istemiş, o da bu nedenle artık onu ziyaret etmez olmuştu. Muhammed b. Abdullah vefat ettiğinde bütün Bağdatlılar cenaze namazına katıldılar ve üzerine defalarca cenaze namazı kılındı. Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [27]

Fadl B. Mansur

Künyesi Ebu Rıza idi. İbn Zarif diye meşhur olmuştur. Zarif bir şairdi. Şiirlerinden biri şudur:
«Ey şiir söyleyenler, size nasihat verdim. Ben ancak nasihat veren adamı dahî sayarım. Zaman yüksek şahsiyetleri alıp götürdü. Bunda anlatımı uzun sürecek işler vardır. Nefsine cimriliği damga olarak vuran kişiden mi?
Sizler azık taleb ediyorsunuz.
Sizler son derece çirkin yüzleri,
Güzellik ve zarafetle methediyorsunuz.
İşte bundan ötürü rızkınızdan mahrum oluyorsunuz.
Çünkü sizler övgüde yalan söylüyorsunuz.
Kafiyelerinizi sağlam tutun.
Ben kafiyelerde başarıya ulaşan birinizi göremiyorum.
Söylediklerimden şüphe ediyorsanız.
O zaman akıllıca bir beyitle beni yalanlayın.» [28]

Hibetullah B. Ali B. Cafer

Künyesi Ebu'l-Kasım b. Makûla'dır. Sultan Celalü'd-Devle'ye defalarca vezirlik yaptı. Kur'ân hafızı idi. Şiirden ve tarihte haberdardı. Bu senenin cemaziyelahir ayında Heyt şehrinde boğularak öldü. [29]

Ebu Zeyd Ed-Debbusî

Abdullah b. Ömer b. İsa, Hanefî nkıhçısıydı. İlm-i hilafi vazJ eden ve onu ortaya çıkaran ilk alimdir. îbn Hallikan böyle demiştir. Kendisi bu hususta örnek gösterilirdi. Debbus, Buhara'ya bağlı kazalardan birinin köyüdür. Ebu Zeyd ed-Debbusî'nin Kitabü'l-Esrar ve't-Takvim lil-Edil-le adlı eseri vardır. Bundan başka tasniat ve talikatı da vardır. Rivayet olunduğuna göre o bir fakihle münazara yapmış, fakihi susturup cevapsız bıraktıkça fakih gülümsemiş veya gülmüştü. Ebu Zeyd de bu hususta şöyle bir şiir inşad etmişti:
«Anlayamıyorum; onu her susturduğumda, delilsiz bıraktığımda. O gülerek veya kahkaha atarak bana karşılık verdi. Eğer gülmek kişinin fakih olduğunu gösteriyorsa öyleyse çöldeki ayı ne kadar da fakihtir.» [30]

El Hûfî

Ebu'l-Hasan Ali b. İbrahim b. Said b. Yusuf el-Hûfî. Nahivciydi. Nahve dair büyük bir kitabı ve on ciltlik İrabu'l-Kur'an adlı eseri ve Kur'ân tefsiri vardır. Arapçada, nahivde, edebiyatta imamdı. Bu ilimlere dair çok tasnifatı vardır. İnsanlar onun bu eserlerinden yararlanmışlardır.
İbn Hallikan dedi ki: «Hûfî, Mısır'ın Şarkiye nahiyesine bağlıdır. Buranın kasabası Belbis şehridir. Buranın bütün kırsalına "huf' denir. Buraya bağlı insanlara Hûfî nisbeti takılır. Ebü'l-Hasan Ali, Şibrü'n-Nahle denen bir köydendir ki burası mezkur Şarkıya nahiyesine bağlıdır. Allah rahmet etsin. [31]

Hicretin Dörtyüzotuzbirinci Senesi

Bu senede Dicle suyu aşın derecede kabardı. Öyleki nehir üzerindeki köprü ve köprünün üzerindeki insanlar sulara kapılarak şehirin aşa-&! taraflarına sürektendiler, ama salimen kurtuldular.
Bu senede askerlerle Sultan Celalü'd-Devle arasında fitne koptu, ki taraftan da adamlar öldürüldü. Anlatımı burada uzun sürecek serler cereyan etti. Her taran kaplayan geniş bir fesad meydana geldi. Yama, deliği kapayamaz oldu. Bir çok ev

yağmalandı. Hükümdara saygı kalmadı. Kıtlık meydana geldi. Fiyatlar yükseldi.
Bu senede Melik Ebu Tahir, Hz. Hüseyin şehitliğini ziyaret etti. Bazı ziyaretgahlara yaya ve yalınayak gitti.
Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi.

Bu senede Melik Ebu Kalicar, veziri Adü'i Basra'ya şevketti. Vezir Adil orayı ele geçirdi. [32]

Hicretin Dörtyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B.Ahmed

İsmail b. Ahmed b. Abdullah Ebu Abdurrahman ed-Darir el-Hayrî. Nisaburludur. Önde gelen faziletli, zeki, güvenilir, sıka şahsiyetlerdendir. Hicretin 423. senesinde hacca gitmek üzere Bağdat'a geldi. Hatip üç oturumda Ebü'l-Heysem el-Keşmeyhen ve Ferberî tariki ile Buha-rî'den rivayet ederek Sahih-i Buhari'nin tümünü okudu. İsmail b. Ahmed bu senede doksan yaşın aşmış iken vefat etti. [33]

Büşri El-Fatinî

Büşri b. Mesis. Rum esirlerdendir. Beni Hamdan ümerası onu Mu-ti'nin kölesi Fatin'e hediye etmişti. Fatin de onu terbiy etmiş, edeplen-dırmişti. Büşrî bir çok üstaddan hadis dinledi. Hatib Bağdadî de ondan rivayetlerde bulundu ve onun hakkında şöyle dedi: «Büşri, doğru sözlü, sadakatli, salih ve dindar bir kimseydi.» Büşrî bu senenin ramazan bayramında vefat etti. Allah rahmet etsin. [34]

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Ahmed b.Yakub b. Mervan Ebü'1-Alâ el-Vasitî. Aslen Femüssuîh şehrindendir. Hadis dinledi, kıraatleri okudu ve rivayet etti. Kıraat ve hadisle ilgili rivayetleri hususunda kendisini eleştirmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Seksen yaşını aşmış iken bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [35]

Hicretin Dörtyüzotuzikinci Senesi

Bu senede Selçukluların şanı yüceldi. Hükümdarları Tuğrul Bey ile kardeşi Davud'un namı yayıldı. Bunlar Mikâil b.Selçu b.Boğak'ın oğullarıydılar. Dedeleri Boğak eski Türk meşayihindendi ki, onların taktikleri ve büyük hükümdarların yanında da itibarları vardı. Boğak'ın oğlu Selçuk asil ve şehametli bir kimse olarak yetişti. Babası onu hükümdara takdim etti. Hükümdar da ona şebasi lakabını taktı. Askerler ona itaat ettiler .İnsanlar boyun eğdiler. Öyleki hükümdarın kendisi de ondan korktu ve onu öldürmek isteyince Selçuk, İslâm diyarına kaçtı. Müslüman oldu. Onur ve üstünlüğü daha da arttı. Sonra hicretin 107 senesinde vefat etti. Arkada Aslan, Mikail ve Musa adında üç erkek evlat bıraktı. Mikail, kafir Türklerle savaşmaya kendin vakfetti. Nihayet bu savaşlarda şehid edildi. Tuğrul Bey, geride Muhammed Bey ile "Cafer Bey Davudu[36] bıraktı.
Bunların da amcazadeleri arasında şanları yüceldi. İman etmiş Türkler onların etrafında toplandılar ki o Türklere, iman etmiş olduklarından ötürü Türk-iman kelimelerinin bileşiği olan Türkman denildi. Bunlar Selçukluydular. Dedeleri de sözünü ettiğimiz büyük hükümdar Selçuk'tu. Bunlar Mahmud b. Sebüktekin'in ölümünden sonra Horasan'ı tümüyle ele geçirdiler Hayatta iken Mahmud bunlardan biraz korkardı. Vefat edince yerine oğlu Mesud geçti ve Selçuklularla savaştı. Fakat bu savaşların çoğunda Selçuklular onu hezimete uğrattılar. Böylece Horasan hakimiyetini tümüyle elde ettiler. Sonra Mesud, çölü onlara daraltacak şekilde kalabalık bir orduyla üzerlerine hücum etti, ama onlar bu orduyu kırıp geçirdiler. Davud da bir defa ona baskın yaptı. Mesud yenilgiye uğradı. Davud onun eşyalarını ve çadırlarını istila edip tahtına oturdu. Ganimetleri askerlerine paylaştırdı. Askerleri Me-sud'un ordugahında at üzerinde inmeden üç gün beklediler. Çünkü düşmanın ani bir baskın yapmasından korkuyorlardı. Böylece amaçlarını tam olarak gerçekleştirmiş ve arzuladıkları şeyleri bütünüyle elde etmiş oldular. Sonra Melik Mesud'un oradaki bazı kimseleri esir almak üzere Hindistan'a yönelmesi Selçukluları daha da mutlu kıldı. Mesud, Selçuklularla savaşmak için oğlu Mevdud'un maiyyetinde kalabalık bir orduyu geride bırakmıştı. Seyhun nehri üzerindeki köprüyü geçmekte iken askerleri onun eşyalarını yağmaladılar. Kardeşi Muhammed b. Mahmud'un etrafında toplandılar. Mesud'u halettiler, ama Mesud bu yağmacı askerlere hücum etti. Onlar la savaştı. Ancak askerler onu hezimete uğratıp esir aldılar. Kardeşi Muhammed ona dedi ki: «Vallahi bana yapmış olduğun kötülüğe karşı yine de seni öldürecek değilim. Ancak çoluk çocuğunla beraber ikamet edeceğin bir beldeyi seç.» Mesud da büyük bir kaleyi seçti; oraya yerleşti.
Sonra Melik Muhammed kendisinden sonraki dönem için oğlunu veliahd tayin etti. Askerler onun veliahdlığma beyat ettiler.

Oğlunun adı Ahmet'ti yalnız biraz kıt akıllıydı. Yusuf b. Sebüktekin'le anlaşarak amcası Mesud'u öldürmeye karar verdiler ki devlet sadece kendilerine kalsın ve hükümdarlığı böylece kamilen elde etmiş olsunlar. Ahmed, babası Muhammed'in bilgisi dışında amcası Mesud'a hücum etti ve onu öldürdü. Babası bu durumu öğrenince ona çok öfkelendi ve azarladı. Kardeşi oğluna da haber salarak özür diledi ve bu durumdan haberi olmadığına yemin etti. Olanların kendi bilgisi dışında cereyan ettiğini yeminle ifade etti. Öldürülen Mesud'un oğlu Mevdud da amcası Muhammed'e mektup yazarak şöyle dedi:
«Allah, senin bunak oğluna, yaşamasına yetecek kadar akıl nasib etsin. O, büyük bir suç işlemiş ve halife tarafından Seyyidü'l-Mülûk ve's-Selatin lakabıyla şereflendirilen babam gibi büyük bir insanın kanını akıtmaya cüret göstermiştir. Nasıl bir belaya düştüğünüzü ve ne gibi bir kötülüğü irtikâb ettiğinizi yakında öğreneceksiniz.»
«Haksızlık eden kimseler nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır.» (eş-Şuarâ, 227).
Bundan sonra amcasının ve oğlunun üzerine ordusuyla birlikte yürüdü. Onlarla savaştı, mağlup edip onları esir aldı. Amcası Muhammed ile oğlu Ahmed ve diğer amca oğullarının tümünü öldürdü. Sadece am-caoğulîarından Abdurrahman'ı ve önde gelen emirlerini öldürmedi. Orada Feth-Abaz adını verdiği bir kasaba kurdu. Oradan da Gazne'ye gitti ve şaban ayında Gazne şehrine girdi. Halka adaletle hükmetti. Dedesi Mahmud'un yönetim tarzım uyguladı. İnsanlar ona itaat ettiler. Etraf ülkelerin yöneticileri ona itaat edip tabi olacaklarına dair mektup-ler gönderdiler. Yalnız o kendi kavmini kendi eliyle helak etti. Bu da Selçukluların saadet örneklerindendir.
Bu senede Hammad'm oğulları İfrikiye hükümdarı Aziz Badis ile anlaşmazlığa düştüler. Aziz Badis bunların üzerine hücum etti. İki seneye yakın bir süre bunları kuşatma altında tuttu. Bu senede İfrikiye'de yağmurların gecikmesi sebebiyle şiddetli bir kıtlık meydana geldi.
Bu senede Bağdat'ta Rafizüerle Kerhli Sünniler arasında savaş meydana geldi. Bu savaşa Babül-Basra halkı da katıldı b gruplar arasında çok sayıda insan öldü.
Bu senede Irak'tan ve Horasan'dan hiç kimse hacca gitmedi. [37]

Hicretin Dörtyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Fadl b. Abbas Ebu Yala el-Basri es-Sûfî. Ömrünü gurbette ve yolculuklarda geçirdi. Hicretin 432 senesinde Bağdat'a geldi. Orada Ebu Bekir b. Ebi'l-Hadid ed-Dımaşkî'den, Ebü'l-Hüseyin b. Cemi el-Gassanî'den hadi rivayet etti. Sıka, sadakatli, dindar ve güzel şiir yazan bir kimseydi. [38]

Hicretin Dörtyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede Tuğrul Bey Cürcan ve Taberistan'ı zaptetti. Sonra güçlenmiş ve muzaffer olarak Nisabur'a döndü.
Bu senede Zahîrü'd-Devle b. Celâlü'l-Devle Ebu Cafer b. Kaleveyh, babasının vefatından sonra tahta geçti. Onunla kardeşler Ebu Kalicar ve Kürsanif arasında anlaşmazlık meydana geldi.
Bu senede Ebu Kalicar Hemedan'a girdi ve oradaki savaşlara son verdi. Bu senede Kürtler, maaşlarının Ödenmes geciktiğinden Bağdat'ta fesad çıkardılar.
Bu senede İsa nehri üzerindeki Beni Zurayk köprüsü ve aynı şekilde karşı taraftaki büyük köprü de yıkıldı.
Bu senede hacca gitmek istyen Bulgaristanlı bir adam Bağdat'a geldi. Kendisinin Bulgar büyüklerinden olduğunu söyledi Hilafet sarayında konuk edildi. Kendisine bolca erzak verildi. Kendisinin Türk ve Sak-lebi soyundan geldiğini, Türk illerinin uç noktasında yaşadıklarım, gündüzlerin kendi memleketlerinde altı saatlik kısa bir sürede bittiğini gecelerin de aynı şekilde kısa sürdüğünü, memleketlerinde pınarların, ekinlerin ve meyvelerin yağmur yağmaksızm ve sulama yapılmaksızın meydana geldiğini, yetiştiğini anlattı.
Bu senede halife Kadir'in derlediği el-İtikadüJl-Kadiri adlı eser alimlere okundu. Bu eserin, müslümanların itikadına uygun olduğuna dair alimlerden ve zahidlerden yazılı ifade alındı. Bu eserde anlatılanlara muhalefet edenlerin fasık ve kafir olacakları, yine aynı kişilerce ifade edildi. Bu beyanını ilk yazan kişi Şeyh Ebü'1-Hasan Ali b. Ömer el-Kazvinî oldu. Onda sonra diğer alimler bu beyanlarını yazı ile tevsik ettiler. Şeyh Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî bu eseri el-Muntazam adlı kitabında eksiksiz olarak nakletmiştir. Bu eserde selef itikadının güzel bir özeti vardır. [39]

Hicretin Dörtyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Behram B. Menafih

Ebu Mansur künyesini taşırdı. Ebu Kalicar'a vezirlik yaptı. İffetli nezih ve ırzını muhafaza eden yaşantısında adaletli olan bir

kimseydi. Firuzabad şehrinde bir kütüphanesini vakfetmişti ki bu kütüphanesinde 7.000 cilt eser vardı. Bunlardan 4.000'i Ebu Ali ve Ebu Abdillah b. Mukle'nin el yazısıyla yazılmıştı. [40]

Muhammed B. Cafer B. Hüseyin

Cehremi lakabıyla meşhur olmuştur. Hatib Bağdadî dedi ki: «Kendileriyle karşılaştığımız ve kendilerinden şiir dinlediğimiz şairlerden biridir. Güzel konuşurdu. Şiirlerinden biri şudur:
«Onun sağa sola dönüp dolaşmasından vay kalbimin haline
Ebediyete kadar biz onunla işkence göreceğiz.
Dediler ki: Sabredip onun aşkını gizledin
Eğer bende sabır olsaydı ona helal ederdim
Ben bu halde delirdim ama o bana aldırış etmedi.
Ben onun gözden kaybolmasına dayanamıyorum.
Onun razı ve hoşnud olması benim için hayat olarak yeter
Onun öfkelenip küsmesi de benim için ölümdür.» [41]

Gazneli Mahmud'un Oğlu Mesud

Gazne hükümdarlığı yapmıştır. Babası Mahmud da oranın hükümdarıydı. Mesud'u, amcası oğlu Ahmed b. Muhammed b Mahmud Öldürdü. Bunun üzerine Mesud'un oğlu Mevdud da amcasından ve amcasıoğ-lundan intikam aldı. Babasının katil Ahmed ve onun babası Muhammed ile diğer amcazadeleri ve onların aile efradıyla savaştı, onları mağ-lub etti. Amcasını ve amcaoğullarını öldürdü. Böylece işi tamamen eline aldı. Hükümdarlıkta rakibi kalmadı.
Ayrıca bu senenin receb ayında Halife Muttaki Billah'ın kızı da Harîmu'z-Zahir'de doksanbir yaşında vefat etti ve Rusafe mezarlığına defnedildi. [42]

Hicretin Dörtyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senede Sultan Celalü'd-Devle, Ebu Tahir'e cizyeleri toplama em-nnı verdi ve halifenin adamları tarafından cizye toplanmasının mene-dılmesini istedi. Halife Kaim Billah bundan rahatsız oldu ve Bağdat'tan çıkıp gitmeye karar verdi.
Bu senede Tebriz şehrinde büyük bir deprem meydana geldi. Şehrin kalesi, surları ve evleri yıkıldı. Hükümet konağının da bir çok köşkleri yıkıldı. Yıkıntılar arasında 50.000 kişi öldü. Halk, başlarına gelen musibetin şiddetinden ötürü bornoz giydi.
Bu senede Sultan Tuğrul Bey, Harezm, Dihistan, Tus, Rey, Cebel, Kirman ve Kazvin gibi bir çok doğu illerini istila etti. Bütü bu mıntıkalarda kendisi adına hutbe okundu. Sânı cidden büyüdü. Nâmı her tarafa yayıldı. Bu senede Semmâk b. Salih b Mirdas Halep şehrini Fatimîlerin elinden aldı. Mısırlılar, onun üzerine savaşçı askerlerini şevkettiler
Bu senede ne İrak'tan ne de başka yerlerden hiç kimse hacca gitmedi. Zaten önceki senelerde de giden olmamıştı. [43]

Hicretin Dörtyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Zer El-Herevî

Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Hafiz el-Malikî. Çok üstadlar-dan hadis dinledi. Hadis toplamak için birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Mekke'de ikamet etti. Sonra arap bir kadınla evlendi. Her sene hacca gelir, hac mevsimi esnasında Mekke'de ikamet eder, insanlara hadis naklederdi. Mağribliler Eş'arî mezhebini ondan öğrendiler. Kendisi Maliki mezhebini Bakillanî'den öğrendiğini söylerdi. Hadis hafızı idi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. [44]

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Cafer Ebu'1-Feth eş-Şey-banî el-Attar. Katit lakabıyla meşhur olmuştur. Bir çok memlekete seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi. Zarif bir hadis alimi idi. Tasavvuf yoluna koyuldu. Şöyle derdi:
«Doğduğumda bedevi adlarından biri, Katit adıyla adlandırılmışım. Sonra aile efradımdan biri bana Muhammed adım taktı.» [45]

Hicretin Dörtyüzotuzbeşinci Senesi

Bu senede azınlıklar tekrar halifenin görevlilerine cizye vermeye başladılar.
Bu senede Sultan Tuğrul Bey'in mektubu Celalü'd-Devle'ye geldi. Tuğrul Bey bu mektubunda halka iyi davranmasını ona emrediyor ve başına istemediği felaketleri getirmeden önce halkla iyi geçinmesini buyuruyor du. [46]

Ebu Kalicar, Kardeşi Celalü'd-Devle'den Sonra Bağdat'ı Ele Geçiriyor

Bu senede Celâlü'd-Devle Ebu Tahir b. Bahaü'd-Devle vefat etti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Sultanü'd-Devle Eb Kalicar b. Bahaü'd-Devle Bağdat'a hakim oldu. Emirlerinin ittifakı üzere kendisi adına Bağdat'ta hutbe okundu. Emirler Meli Aziz Ebu Mansur b. Cela-lü'd-Devle'yi Bağdat'dan kovdular. O da çeşitli şehirlere gitti. Memleketini bırakıp başka yerlerd dolaştı. Nihayet hicretin 441. senesinde vefat etti. Cenazesi alınıp Bağdat'a getirildi ve Kureyş mezarlığında babasının mezarının yanıbaşına defnedildi.
Bu senede Sultan Mevdud b. Mesud, Horasan'a büyük bir ordu şevketti, pavud oğlu Selçuklu Alpaslan bu orduyla savaştı.
Bu senenin safer ayında Müslümanların memleketlerine baskınlar yapan 10.000 kadar Türk müslüman oldu. Bunlar kurban bayramında 20.000 baş koyun kurban ettiler ve çeşitli beldelere dağıldılar. Çin taraflarında yaşayan Tatarların tehlikesinden de hiç kimse emin olamadı.
Bu senede Bizans İmparatoru Konstantiniyye'deki yirmi yaşından küçük bütün yabancıları sürgün etti.
Bu senede Maiz Ebu Temim, kendi ülkesi olan İfrikiye'de Abbasî halifesi adına hutbe okutmaya başladı. Fatimiler adına hutbe okunmasına son verdi. Fatimîlerin bayraklarını yaktı. Abbasî halifesi de ona hilat ve bayrak ile berat gönderdi. Bu ona bir onur, tazim ve övgü nişanesiydi.
Bu senede halife Kaim Bi-Emrillah, Ebu Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Maverdî'yi Celalü'd-Devle'nin Ölümünden önc Melik Tuğrul Bey'e gönderdi ki, onunla Celalü'd-Devle'nin ve Ebu Kalicar'ın arasını bulsun. Maverdî, Cürcan'a gitti. Orad Tuğrul Beyle buluştu. Tuğrul Bey de onu dört fersah öteden karşılamaya geldi. Bunu halifeye bir ikram olsun diye yapmıştı. Maverdî ertesi seneye kadar Tuğrul Bey'in yanında kaldı, sonra halifenin yanma geldiğinde Tuğrul Bey'in halifeye olan saygısından Ötürü kendisine itaat edip ikramda bulunduğunu bildirdi. [47]

Hicretin Dörtyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Osman

' Osman b" Sehl b- Ahd b- Abdülaziz b. Ebi Dülef el-İclî. y fibu Sa'd idi. Hadis toplamak amacıyla sıcak ülkelere seyahat e enlerdendi. Sonra bir müddet Bağdat'ta ikamet etti ve orada hadis ri-ye etti. Hatib Bağdadî kendisinden rivayetlerde bulunmuş ve onun ogru sözlü bir kimse olduğunu ifade etmiştir. Hüseyin b. Osman, âhir ömründe Mekke'ye göçtü. Bu senenin şevval ayında vefat edinceye dek orada ikamet etti. [48]

Abdullah B. Ebi'l-Feth

Abdullah b. Ebi'1-Feth Ahmed b. Osman b. Ferec b. Ezher. Künyesi Ebü'l-Kasım el-Ezherî'dir. Meşhur hadisçi ve nafizdi. İb Suvarî adıyla meşhur olmuştur. Ebu Bekir b. Malik'den ve adlarının sıralanması burada uzun sürecek olan bir cemaattan hadis dinledi. Sıka, doğru sözlü, dindar, itikadı ve yaşantısı güzel bir kimseydi. Bu senenin safer ayının ondokuzunda sah gecesi vefat etti. Vefat ederken ömrü seksen sene, yirmi gündü. [49]

Sultan Celalü'd-Devle

Celalü'd-Devle Ebu Tahir b. Bahaü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî. Irak hükümdarı idi. Abidleri sever, onları ziyaret eder, onlardan dua talep ederdi. Defalarca iktidardan düştü. Konağından çıkarıldı. Bir defasında da Bağdat'dan sürgün edildi. Tekrar oraya dönüp, iktidara geçiyordu. Nihayet ciğerinden hastalandı. Bu senenin şaban ayının beşinde cuma gecesi vefat etti. Vefat ederken ellibir sene ve bir kaç aylık ömrü vardı. Ömrünün onaltı sene ve onbir ayhk kısmım Irak hükümdarlığında geçirmişti. Doğrusunu Allah bilir. [50]

Hicretin Dörtyüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede Sultan Ebu Kalicar Bağdat'a girdi. Beş vakit namaz esnasında davul çalınmasını emretti. Daha Önce sultanlar böyl yaptır-mazlardi. Namaz vakitlerinden sadece üçünde yalnızca Sultan Adü-dü'd-Devle için davul çaldırıldı. Beş vakit namaz için sadece halifeye davul çaldınhrdı. Ebu Kalicar bu senenin ramazan ayında Bağdat'a girdi. Askerlere bol miktarda para dağıttı. Halifeye de 10.000 dinar gönderdi. Ordu komutanları Besasirî, Neşavirî ve Hemmam Ebu Lika'a da hilat giydirdi Halife, Ebu Kalicar'a Muhyi'd-Devle lakabını taktı. Hükümdarlarının emriyle bir çok memlekette onun adına hutbe okundu Heme-dan'da da onun için hutbe okundu ve Tuğrul Bey'in Hemedan'daki naibinin yetkisi kalmadı.
Bu senede Tuğrul Bey, Ebu'l-Kasım Abdullah el-Cüveynî'yi kendisine vezir olarak tayin etti. Bu, onun tayin ettiği ilk vezirdi.
Bu senede Mısır hükümdarı Ebu Nasır Yusuf Bağdat'a geldi. Yahu-diydi. Cercerainî'nin ölümünden sonra müslüman oldu.
Bu senede amcası Murtaza'nın vefatından sonra Ebu Ahmed b. Adnan b. Rıza, Talibilerin nakibliğine atandı.
Bu senede Ebu Tayyib et-Taberî Kerh kadılığına atandı. Babu't-Tak kadılığı da uhdesinde kaldı. Bu ek görev, Kadı Saymerî'nin vefatından sonra ona verildi.
Bu senede Reisü'r-Rüesa Ebü'l-Kasım b. Müslim, Halifenin Divanı adlı kitaba baktı. Ebü'l-Kasım, halifenin nezdinde büyü bir makam ve itibar sahibiydi.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [51]

Hicretin Dörtyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Ali

Hüseyin b. Ali b. Muhanımed b. Cafer Ebu Abdillah es-Saymerl Saymerî nisbeti, Basra'daki Saymer nehrinden gelmektedir. C nehrin kıyısında bir çok köy ve kasaba vardır. Hüseyin b. Ali, Hanefî imamla-rındandır. Önce Medain kadılığına, sonra Ribü'l-Kerh kadılığına atandı. Ebu Bekir el-Müfid'den, İbn Şahin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, keski zekâlı, tam akıllı, iyi geçimli, güzel ibadet eden, ulemanın hukukunu bilen bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında sek-senbeş yaşında vefat etti. [52]

Abdülvehhab B. Mansur

Abdülvehhab b. Mansur b. Ahmed Ebü'l-Hasan. İbnü'l-Müşterî adıyla meşhur olmuştur. Ahvazlıdır. Ahvaz'm ve oraya bağlı mıntıkaların kadılığını yapmıştır. Şafiî mezhebine mensuptur. Sultan nezdinde büyük bir itibarı vardı. Doğru sözlü, sadakatli, servet sahibi, mazbut yaşantısı olan bir kimseydi. [53]

Şerif Murtaza

Ali b. Hüseyin b. Musa b. Muhamnıed b. Musa b. Cafer b. Muham-med b. Ali b. Hüseyin b. AH b. Ebi Talib eş-Şerif el Musavî. Murtaza, Zil-Mecdeyn lâkabını taşırdı. Kardeşi Zi'1-Hasebeyn'den daha büyüktü. Güzel şiirleri vardır. İmamiye v Mutezile mezhebi ile ilgili şiirler yaz-jftiŞ, bu husuta münazaralar yapmıştır. Onun yanında bütün mezheplerle ilgili münazaralar yapılırdı. Şiiliğe, şiiliğin usul ve furûuna dair tasnif eserleri vardır. İbnü'l-Cevzî onun şiilikle ilgili şaz olan bazı kavilerini nakletmiştir. Mesela:
becde ancak yerin veya yer cinsinden olan şeylerin üzerine yapılabilir.
Istıcmar, yani taşla taharette bulunmak küçük abdest için değil de büyük abdest için yeterli olur.
Kitabî kadınlarla evlenmek haramdır.
Ehli kitabın kestikleri hayvanların etleri de yenilmez. Ehli kitabın ve diğer kâfirlerin yaptıkları yemekler de haramdır.
Boşama ancak iki şahidin huzurunda gerçeleşebilir. Şarta bağlı boşama durumunda bu şart gerçekleşse bile boşama tahakkuk etmez.
Yatsı namazım kılmayıp gecenin yansına kadar uykuda kalan kimsenin bu namazı kaza etmesi ve bu günahına keffaret olsun diye de ertesi gün oruç tutması vacip olur.
Kadın saçını kesecek olursa hataen adam öldürme keffareti gibi keffaret vermesi vacip olur.
Bir musibet esnasında elbisesini parçalayan kimsenin yemin keffareti vermesi vacip olur.
Bilmeksizin evli bir kadınla evlenen kimsenin beş dirhem sadaka vermesi vacip olur.
Hırsızın cezası parmak uçlarının kesilmesidir.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ben bu ifadeleri Ebu'1-Vefa b. Ukayl'in el yazısına bakarak naklettim ve bu gerçekten tuhaf fikirlerden ibaret bir şeydir. İcmaa aykırıdır. Bundan daha tuhafi, sahabilerin yerilmesidir. Allah sahabilerden razı olsun»
Bundan sonra o, Hz. Ömer'in, Hz.Osman'm, Hz.Aişe'nin, Hz. Haf-sa'nın kâfir olduklarını iddia eden çirkin sözlerini d nakletmiştir. Allah, Şerif Murtaza'yı ve benzeri pislik ve necis olan Rafîzîlerle kâfirleri -şayet bu günahlarından tevbe etmemişlerse- rezil rüsvay etsin.
İbnü'l Cevzî, Ebü'l-Kasım b. Burhan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şerif Murtaza'nın yanma gittim. Yüzünü duvara dönmüş şöyle diyordu: «Ebu Bekir ile Ömer yönetimin başına geçtiler Saptılar. Merhamet dilediler. Kendilerine merhamet edildi.» Ben de ona; «Yani müslü-man olduktan sonra mürted mi oldular demek istiyorsun?» dedim ve yanından kalkıp gittim. Evinin eşiğine varır varmaz bir hıçkırık attığını duydum. Bu senede seksenbir yaşında öldü.
İbn Hallikan, Şerif Murtaza'dan bahsetmiş, diğer şairleri Övdüğü gibi kendi adetine uyarak onu da övmüş ve kötülüklerin görmezden gelmiştir. Onun bazı parlak şiirlerini de nakletmiştir. Sonra da «denildiğine göre Nehcü'l-Belağa adlı kitabı uyduran Şerif Murtaza'dır» demiştir. [54]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Şuayb b. Abdullah b. Fadl. Künyesi Ebu Mansur er-Royanî'dir. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'ni dostudur. Hatib Bağdadî dedi ki; «Muhammed b. Ahmed Bağdat'ta yaşadı.
Orada hadis rivayet etti. Biz de kendisinden hadis dinleyip yazdık. Doğ-sözlü, sadakatli bir kimseydi. Katiatü'r-Reb mahallesinde ikamet 6Muhammed b. Ahmed bu senenin rebiülevvel ayında Bağdat'ta vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [55]

Ebu Hüseyin El-Basri El-Mutezilî

Muhammed b. Ah b. Hatib Ebu Hüseyin el-Basrî. Kelamcıydı. Mute-*le ulemasından olup onların savunucusu idi. Onlar yerenlere karşı büyük ve bir çok tasnif eser vererek karşı koydu. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. Cenaze namazını Kadı Ebu Abdillah es-Saymerî kıldırdı ve Şuneyzî mezarlığına defnedildi. Sadece bir hadis rivayet etmiştir Onu da Tarihinde Hatib Bağdadî nakletmiştir. Şöyle ki: Muhammed b. Ali b. Tayyib, Ebu Mesud el-Bedrî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«İnsanların nübüvvet kelamından elde ettikleri şey şudu~: Utanmadığın takdirde dilediğini yap.» [56]

Hicretin Dörtyü7otuzyedînci Senesi

Bu senede Selçuklu sultanı Tuğrul Bey, kardeşi İbrahim'i Cebel mıntıkasına gönderdi. İbrahim oraya hakim oldu. Cebel valis Kerşasif b. Alâü'd-Devle'yi oradan kovdu. O da gidip Kürtlerin saflarına katıldı. Sonra İbrahim, Dinever şehrine gitti. Oray da ele geçirdi. Dinever Valisi Ebü'ş-Şevki'yi şehirden kovdu. O da Hulvan tarafına gitti. İbrahim onu kovalayıp Hulvan'a gitti Zor kullanarak Hulvan'ı ele geçirdi. Kerşasif in oradaki evini yaktı. Mallarım ganimet edindi. O esnada Ebu Ka-licar Kendisine tabi olan kimselere baskınlar yapan Selçuklularla savaşmaya hazırlandı. Ancak bineği az olduğundan bu imkânı bulamadı. Çünkü bu senede atlara büyük bir afet gelmiş, 12.000 kadar at ölmüştü. Oyleki at leşlerinin çokluğundan Bağdat şehri kokmaya başlamıştı.
Bu senede Rafîzîlerle Sünniler arasında bir savaş meydana geldi, sonra iki taraf Bağdat'taki yahudilerin evlerini yağmalamak eski kiliseyi yakmak hususunda ittifak edip bir araya geldiler. O esnada Vâsıt şehrinde hıristiyan büyüklerinden biri öldü. Ailesi oradaki bir mescidin kapısı Önünde taziyet kabul etmek için oturdular. Cenazesini gündüz teşyi ettiler. Beraberlerinde kendilerini ve cenazeyi koruyan bir grup urk de yardı. Halk bunlara hücum etti. Bunları hezimete uğrattı. Cenazeyi ellerinden alıp kefeninden çıkardılar. Onu yakıp külünü Dicleye savurdular. Sonra da kiliseye gidip yağmaladılar. Türkler onları korunamadılar.
u senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [57]

Hicretin Dörtyüzotuzyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Faris B. Muhammed

Faris b. Muhammed b. Attaz. Dinever'in ve oraya bağlı beldelerin valisi idi. Bu senede vefat etti. [58]

Hatice Bînti Musa

Hatice binti Musa b. Abdullah. Vaize idi. Binti Bakkal diye tanınırdı. Ümmü Seleme künyesini taşırdı. Hatib Bağdadî dedi ki «Ondan dinlediğim hadisleri yazdım. Yoksul, saliha ve faziletli bir kadındı.» [59]

Ahmed B. Yusuf Es-Seliki El-Münazî

Şair ve yazardı. Ahmed b. Mervan el-Kürdî'nin veziriydi. Silvan ve Diyarbakır valilikleri yapmıştır. Faziletli, letafetli, yüksek bir şahsiyetti. Defalarca elçi olarak Konstantiniye'ye gidip geldi. Çok kıymetli kitaplar elde etti. Bunları Diyarbakır ve Silvan camilerine vakfetti. Bir gün Ebu Alâ el-Mearrî'nin yanma gitti. Ebu Alâ ona şöyle dedi:
- Ben, insanlardan ayrılıp uzlete çekilmek istiyorum. Çünkü onlar bana eziyet ediyorlar. Ben dünyayı onlara bıraktım.
- Ahireti de onlara bıraktın.
- Ahireti de mi Ey Kadı?
- Evet.
Eşine az rastlanılır kıymetli bir şiir divanı vardı. Muhterem Ahmed b. Yusuf onu bulmak istedi. Ama bulamadı. Ahmed b. Yusuf es-Selikî bu senede vefat etti. Nezaa vadisi hakkında şöyle bir şiiri vardır:
«Öyle bir vadi ki ısınan taşların sıcaklığından kurudu. Onu her tarafı kaplayan sağnak yağmurlar susuzluktan korusun. Kenarındaki bir ağacın altına konakladık. Sütten kesilen çocuğa emzikçi kadının gösterdiği şefkat gibi. O da bize şefkat gösterdi.
Susamış olduğumuz esnada bize berrak bir su içirdi. O su, içkiciye içkiden daha lezzetlidir.
Her ne zaman güneşin karşısına geldiysem o güneşi gözetleyip takip etti.
Nesim rüzgârının esmesine izin vermek için ateşe gölgesiyle engel oldu.
Çakıl taşları bekârların süsü gibi görülür. Ve güzel dizilmiş gerdanlığın yanında aranır»
İbn Hallikan dedi ki: Bu beyitler kendi babında eşsiz ve bedii beyitlerdir. [60]

Hicretin Dörtyüzotuzsekizinci Senesi

Bu senenin başında Bağdat'ta bir çok binek hayvanı öldü. Öyle ki bunların leşlerinin çokluğundan Bağdat şehri kokuştu.
İbnü'l- Cevzî dedi ki: «Bazan insanlar kendi bineklerini tedavi etmek için baytarları getiriyorlar, baytarlar da bineklerine arpa suyu içi-rerek tedavi ediyorlardı.»
Bu senede Sultan b. Tuğrul Bey İsfahan'ı kuşatma altına aldı. İsfa-hanlılar ona bir miktar para vermek üzere kendisiyle barış anlaşması yaptılar. Ayrıca onun adına İsfahan'da hutbe okunması da şart koşuldu ve bu şart yerine getirildi.
Bu senede Mühelhel, Karmisin ve Dinever şehirlerini ele geçirdi.
Bu senede Beni Haface kabilesine Receb b. Ebi Meni b. Sümal, Bed-ran b. Sultan b. Sümal'in ölümünden sonra hakim oldu
Bu bedeviler kadar insanları Allah'ın Ka'be'sinden mahrum bırakan başka kimseler yoktur. Allah bunlara hayır mükafat vermesin. [61]

Hicretin Dörtyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu Muhammed El-Cüveynî

Şafiîlerin imamıdır. Soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Yusuf b. Muhammed b. Hayseveyh Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî İmamü'1-Ha-remeyn Ebü'l-Meali Abdülmelik b. Ebi Muhammed'in babasıdır. Aslı Senbes kabilesindendir. Cüveyn, Nisabu şehrinin nahiyelerinden biridir. Ebu Muhammed el-Cüveynî, hadisi bir çok beldelerde bir grup alimden dinledi. Babasından edebiyatı, Ebu Tıyb Sehl b. Muhammed es-Sa'lukî'den de fikhı öğrendi. Sonra Merv'e gidip Ebu Bekir Abdullah b. Ahmed el Kaffal'dan ders aldı. Daha sonra Nisabur'a döndü ve münazara için bir oturum düzenledi. Heybetliydi. Huzurunda hep ciddiye hakimdi. Çeşitli ilimlere dair bir çok tasnif eserler verdi. Zahiddi. Dini emirleri muhafazada tavizsizdi. Öyle zamanlar olmuş ki zekâtı iki kez vermiştir. Ben onun biyog rafisini Tabakatü'ş-Şafnyye adlı eserde an-latmışımdır. İmamların onu methederken söyledikleri sözleri de aktar-ttuşımdır. Bu senenin zilkade ayında vefat etti.
İbn Hallikan dedi ki: «Çeşitli ilimleri içeren Tefsir-i Kebiri tasnif etti- Fıkıh ilmiyle ilgili et-Tabsire ve't-Tezkire adlı eser ona aittir. Muhta-sarü'l-Muhtasar, el-Fark ve'l Cem', es-Silsile ve daha bir çok eserleri tasnif etmiştir. Fıkıhta, usûlde, arap dili ve edebiyatında önde gelen bir alimdi. Bu senede vefat etti. Hicretin 434. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. el-Ensab adlı eserde Şemanı böyle demiştir. Vefat ederken ihtiyar denecek yaştaydı» [62]

Hicretin Dörtyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senede Tuğrul Bey ile Ebu Kalicar barıştılar. Tuğrul Bey onun kızıyla evlendi. Ebu Kalicar'ın oğlu Ebu Mansur da Tuğrul Bey'in kardeşi Davud'un kızıyla evlendi.
Bu senede Kürtler Ebu Şevk'in kardeşi Sürhab'ı esir alıp emirleri İbrahim Yınal'ın huzuruna getirdiler. İbrahim Yinal da onun gözlerinden birinin çıkarılmasını emretti.
Bu senede Ebu Kalicar, Batiha diyarını istila etti. Batiha valisi Ebu Nasr, kaçıp kurtuldu.
Bu senede Asfar et-Tağlibî adında bir adam ortaya çıkarak kendisinin kitaplarda adı zikredilen kimselerden olduğunu iddia etti ve bazı kimseleri yoldan çıkardı. Bazı beldelere hücum edip ganimet elde etti. Sağladığı ganimetlerle güçlendi. Daha sonra bir fırsatı bulunarak esir alındı ve Diyarbakır valisi Nasırü'd-Devle b. Mervan'a götürüldü. Nası-rü'd-Devle de onu tutuklayıp zindana attı. Zindan kapısını üzerine kapayıp sıvadı.
Bu senede Irak ve Cezire'de fazla sayıda ölen hayvanların leşleri sebebiyle veba hastalığı meydana geldi. Bu yüzden bir çok insan öldü. Öy-leki çarşılarda pazarlarda kimse görülmez oldu. Hastaları tedavi etmek için ihtiyaç duyulan şeyler çok azaldı. Musul'dan gelen bir mektupta anlatıldığına göre halktan sadece 400 kişi cuma namazı kılıyordu. Zimmi-lerden de sadece 120 kişi kalmıştı.
Bu senede şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Rafizîlerle Sünniler arasında Bağdat'ta savaş cereyan etti. Bu yüzden çok kimse Öldü.
Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi. [63]

Hicretin Dörtyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah B. Ahmed

Künyesi Ebü'l-Fadl'dır. Haşimî'dir. Harun Reşid neslindendir. Si-cistan kadılığı yapmıştır. Ğitrifi'den hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadî dedi ki: Kendi nefsine hitaben yanımda şu şiiri okudu:
«Dediler ki cömertlikte orta yolu tut. Sen insaflı birisin adaletlisin. İnsaflı kimse aşırı gitmez. Haksızlık etmez.
Onlara cevaben dedim ki: Ben cömertlikte ve âlicenaplıkta dalgalanan bayrakların sahipleri olan bir kavmin neslindenim.

Allah'a yemin ederim ki dedelerimin kurdukları binayı daha da güçlendireceğim. Dedem Harun Reşid'dir. Ondan önce de Mansur vardı.» [64]

Abdülvahid B.Muhammed

Abdülvahid b. Muhammed b. Yahya b. Eyyub Ebu'l-Kasım. Mutar-riz adıyla meşhur şairdir. Şiirlerinden biri şudur:
«Ey kul! Ne kadar günah ve suçun vardır?
Eğer sen bunları unutmuş olsan bile Allah bunları kayda geçirmiştir.
Ey kul! Mutlaka bir gün hesap yerinde dikileceksin. O hesap yerinde dikilmeyi hatırladığı zaman kalbin kanar. O günü kalbime hatırlattığımda ve kötü zanna kapıldığımda. Ben «Ey Rabbim beni bağışla» derim.» [65]

Muhammed B. Hasan B. Ali

Muhammed b. Hasan b. Ali b. Abdürrahim Ebu Sa'd. Celalü'd-Dev-le'ye altı kez vezirlik yaptı. Sonra Ceziretü İbn Ömer d ellialtı yaşında bu senede vefat etti. [66]

Muhammed B. Ahmed B. Musa

Künyesi Ebu Abdillah'tır. Vaizlik yapmıştır. Şirazlıdır. Hatib Bağdadî dedi ki:
«Bağdat'a geldi. Orada zahid ve takvalı bir kimse olduğunu gösterdi. Dünyadan el etek çekti. İnsanlar ona aldandılar. Meclisine çok sayıda adam katılırdı. Bir süre sonra kendisine sunulan hediyeleri kabul etmeye başladı. Malı çoğaldı. Kıymetli elbiseler giydi. Bazı işler yaptı. Taraftarları ve tabileri çoğaldı. Gazaya gitmek istediğini açıkladı. Bunun üzerine bir çok insan etrafında toplandı. Şehir dışında ordugah kurdu. Namaz vakitlerinde kendisi için davul çalınmaya başladı ve Azerbaycan taraflarına gitti. Etrafında çok sayıda adam toplandı. O mıntıkaların emirine benzedi. Bu senede Azerbaycan taraflarında öldü. Bağdat'ta hadis rivayet etti. Ben de kendisinden az sayıda hadisi dinleyip yazdım. Arkadaşlarımızdan biri onun hadis rivayetinde zayıf bir ravi olduğunu ıspatlayah bazı şeyler anlattı. O, bazılarına şu şiiri okumuştu:
«Her lezzet hususunda nefse itaat eder.
Ve akim, keremin dışına çıkarsam.
Her çağrılarında halka icabet edersen
Bilesin ki bütün bunlar seni haram ve çirkin işlere davet ederler.» [67]

Muzaffer B. Hüseyin

Muzaffer b. Hüseyin b. Ömer b. Burhan Ebül-Hasan el-Gazzal. Mu-hammed b. Muzafferden ve diğerlerinden hadis dinledi Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. [68]

Muhammed B. Ali B. İbrahim

Künyesi Ebü'l-Hattab el-Hanbelî'dir. Şairdir. Şiirlerinden biri şudur:
«Aşkın verdiği her hükme uyulur. Sevgilinin işlediği her cinayete tahammül edilir. Kişi aşka gelir, sitemde bulunur, şikayetçi olur. Vücudu zayıflatmayan bir aşk, sağlam değildir.»
Şam'a seyahate gitti. Maarratü'n-Numan'dan geçtiğinde Ebü'1-A'Ia el-Maarrî onu bir kaç beyitle övdü. O da irticalen ona cevap verdi. Yolculuğa çıkarken gözleri sağlamdı. Bağdat'a döndüğünde gözlerini kaybetmişti. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Anlatıldığına göre o, aşırı derecede bir Rafizî imiş. Doğrusunu Allah bilir. [69]

Şeyh Ebu Alî Es-Sencî

Hüseyin b. Şuayb b. Muhammed. Kendi zamanında Şafiîlerin şeyhi idi. Fıkıh ilmini Ebu Bekir el-Kaffal'dan öğrendi. İb Haddad'm Fürû adlı eserini şerh etti. Ondan önce de Şeyhi bu eseri şerhetmişti. Şeyhinden öncede Kadı Ebu Tıyb et-Taberî bu eseri şerhetmişti. Ebu Ali es-Sencî, İbn Kâs'ın et-Telhis adlı kitabı üzerine büyük bir şerh yazmıştır. el-Mecmu' adlı kitabı vardır. Gazali, el-Vasit adlı kitabında bundan alıntılar yapmıştır. İbn Hallikan dedi ki: «iranlılarla Horasanlıların metodunu birleştiren ilk zat Ebu Ali es-Sencî'dir»

Şeyh Ebu Ali es-Sencî, hicretin 430. senesinden bir kaç sene sonra vefat etmiştir. [70]

Hicretin Dörtyüzkırkıncı Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat Emin Ebu Kalicar vefat etti. Kendisi göldeyken hastalanmış ve vücudundan günde üç kez kan alınmıştı. Sonra bir mahfeye konulup Bağdat'a getirilmiş ve perşembe gecesi vefat etmişti. Köleler ambarlan ve hazineleri yağmalamışlar, cariyeler de çadırlan yakmışlardı. Sadece onun içinde bulunduğu çadıra dokunmamışlardı. Kendisinden sonra yönetime oğlu Ebu Nasr geçti ve ona el-Melikür-Rahim adım verdiler. Hilafet sarayına girdi. Halife ona yedi hil'at giydirdi. Kol nişanlan ve göğüs madalyalan taktı, başına da taç ve siyah sarık koydu. Bazı tavsiyelerde bulundu. Bundan sonra Melik Rahim kendi konağına döndü. İnsanlar onu tebrike geldiler.
Bu senede Şiraz şehrinin çevresine sur çekildi. Çevresinin uzunluğu onikibin zira', yüksekliği sekiz zira', genişliği ise altı zira idi. Surlarda toplam onbir kapı vardı.
Bu senede İbrahim Ymal Rum beldelerine gaza yaptı. 100.000 baş davan ve 4.000 zırhı ganimet olarak elde etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ganimet olarak elde ettiği zırhların sayısı 19.000'dir. Kendisiyle Konstantiniyye arasında sadece onbeş günlük bir mesafe kalmıştı. Elde ettiği ganimetleri 10.000 arabaya yükledi.
Bu senede Zahiretüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Halife Kaim Bi-Em-rillah'm adına babasından sonraki dönem için veliah olarak hutbe okundu ve halk tarafından kendisi çin "yaşasın" denildi.
Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünniler savaştılar. Bu yüzden Bağdat'ta anlatımı uzun sürecek fitneler cereyan etti. Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [71]

Hicretin Dörtyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. İsa B. Muktedir

Künyesi Ebu Muhammed el-Abbasî'dir. Hicretin 343. senesinin ayında d°ğdu. Müeddibi Ahmed b. Mansur es-Sükkerî'den, r Abdülvehhab el-Katip'ten hadis dinledi. Faziletli, dindar ve halifelerin haberlerini, aynı zamanda insanların tarihini ezberleyen, iyi bilen, salih bir kimseydi. Ele geçirmeye muktedir olduğu halde hilafete meyletmedi. Tahttan yüz çevirdi. Halifeliği, Kadir tercih etti. Hasan b. İsa bu senede doksanyedi yaşında vefat etti. Bab-ı Harb mezarlığına defnedilmesin vasiyet etti. O mezarlıkta imam Ahmed b. Han-bel'in mezarının yakınına defnedildi. [72]

Hibetüllah B. Ömer

Hibetullah b.Önıer b. Ahmed b. Osman. Künyesi Ebül-Kasım'dı. Vaizdi. İbn Şahin adıyla meşhur olmuştur. Ebu Bekir b Melek'den, İbn Masî'den ve Berkanî'den hadis dinledi. Hatib Bağdadî dedi ki: «Ben kendisinden hadis dinleyip yazdım. Doğr sözlü bir kimseydi»

Hicretin 351. senesinde doğdu. Bu senenin rebiülahir ayında vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığna defnedildi. [73]

Ali B. Hasan

Ali b. Hasan b. Muhammed b. Müntab Ebu Muhammed el-Kasım. İbn Ebi Osman ed-Dakkak adıyla meşhur olmuştur.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Katiî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Salih, sadakatli, dindar-bir alimdi, mezhebi ve gidişatı güzeidi» [74]

Muhammed B. Cafer B. Ebu'l-Ferec

Zü's-Saadet lakabını taşıyan vezirdi. Farsta ve Bağdat'ta Ebu Kali-car'a vezirlik yaptı. Engin bir mürüvvete sahipti. Güze şiirleri ve nesirleri vardı. Onun güzel davranışlarından biri şuydu: Adamın biri vefat etmiş geride sekiz aylık bir çocuk ve 100.000 dinara yakın bir mirası geride bırakmıştı. Sekiz aylık çocuğun vasisi veya bir başkası ona şöyle bir mektup yazmıştı:
«Falan adam öldü. Geride sekiz aylık bir çocuk ve 100.000 dinara yakın bir servet bıraktı. Eğer vezir hazretleri uygun görürse bu çocuk buluğa erinceye kadar servetini kendi hesabına emaneten alsın.»
Vezir Muhammed b. Cafer de kendisine gelen bu mektubun arkasına şöyle bir cevap yazmıştı:
«Ölen kimseye Allah rahmet etsin. Geride bıraktığı yetimin musibetini de Allah gidersin. Kalan mala gelince onu da yine Allah

nemalandır-sın. Jurnalcilik yapana Allah lanet etsin. Bizim yetim malına ihtiyacımız yoktur.» Vezir Muhammed b. Cafer bu senenin ramazan ayında tutuklanıp öldürüldü. Öldürülürken ellibir yaşındaydı. [75]

Muhammed B. Ahmed B. İbrahim

Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Gaylan b. Abdillah b. Gaylan b. Halim b. Gaylan. Talib el-Bezzar'ın kardeşiydi. Bi cemaatten hadis rivayet etti. Ebu Bekir eş-Şafn'den en son hadis rivayet eden kişidir. Sadakatli, doğru sözlü, dindar, salih, yaşı büyük olmakla birlikte nefsi kuvvetli bir kimseydi. 1000 dinarı vardı. Her gün bu dinarları eteğine boşaltır, elinde evirip çevirir, sonra yine yerine koyardı.
Darekutnî, onun rivayet ettiği hadislerden oluşan el-Cezaü'1-Gayla-niyat adlı bir eseri derlemiştir ki biz de o hadisleri kendisinden dinlemiştik. Muhammed b. Ahmed bu senenin şevval ayının altısında pazartesi günü doksandört yaşında vefat etti. Vefat ederken 100 yaşına da ulaştığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir. [76]

Sultan Ebu Kalicar

Asıl adı Merzüban b. Sultanü'd-Devle b. Bahaü'd-Devle'dir. Kırk yaşından fazla olarak bir kaç ay yaşamış iken vefat etti. Dör sene kadar müddetle Irak sultanlığı yaptı. Bir kalesi yağmalandı ki, o kalede bir milyon dinardan fazla parası vardı. Kendisinden sonra yerine oğlu Melik Rahim Ebu Nasr geçti. [77]

Hicretin Dörtyüzkırkbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının onunda Kerh mahallesi sakinlerine Hz. Hüseyin'in matemini tutmak ve bu hususta bid'atleri icra etmek yasaklandı. Bunlarla Babü'l-Basra sakinleri arasında haddinden fazla öldürme ve yaralama hadiseleri cereyan etti. Kerh mahallesi sakinleri mahallelerinin etrafına sur yaptırdılar. Ehl-i Sünnet'ten olanlar da Suku'l-Kaliâin üzerine bir sur yaptırdılar. Sonra her iki tarafta yaptırdıkları surları bozdular. Tuğlaları başka yerlere davul zurna çaldırarak götürdüler. Bu hususta aralarında karşılıklı övünmeler cereyan etti. Ağıza alınmayacak kötü sözler söylendi. Kimi sahabilerin faziletine, ki-l? 1 de onlann aleyhine olacak şiirler inşâd ettiler. "İnnâ lillah ve innâ 1 eyhı raciun" (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
onra iki taraf arasında anlatımı burada uzun sürecek kavgalar ce-1 T^ Bİr Ç°k eVİerİ yaktıIar- Bu senede Tuğrul Bey il kardeşi ara- lk meydana geldii Tu§Tul Bey'in kardeşi çok sayıda asker 1 B'le savaştı. Sonra Tuğrul Bey onu sığındığı bir ka-
Dört gÜn süren kuşatmadan sonra onu yenik kaleden indirdi; ama ona iyilik ve ikramda bulundu. Ya- sayg bir şekilde ikamet ettirdi.
Öte yandan Bizans imparatoru, Tuğrul Bey'e bir mektup yazarak İbrahim İnalın esir aldığı Bizanslı bir komutanın fidye karşılığında salıverilmesini istedi. Ona çok miktarda para gönderdi. Ama Tuğrul Bey de o esir komutanı hiçbir karşılık almaksızın bir jest yapıp salıverdi. Bizans imparatoru da onun bu jesti karşılığında ona çok hediyeler gönderdi ve İstanbul'daki bir mescidin onarımını emretti. Mescitte beş vakit namazla birlikte cuma namazları da kılınmaya başlandı. Orada Sultan Tuğrul Bey adına hutbe okundu. Bu hayret verici durumdan diğer hükümdarlar haberdar olunca Tuğrul Bey'e fazlaca saygı göstermeye .başladılar. Nasru'd-Devle de Cezire'de Tuğrul Bey adına hutbe okuttu.
Bu senede Mesud b. Mevdud b. Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin, babasının vefatından sonra küçük yaşta tahta geçti. Bir ka günlük iktidardan sonra amcası Ali b. Mesud lehine tahttan feragat etti. Bu da cidden garip bir olaydır.
Bu senede Mısırlılar Halep şehrini ele geçirdiler. Şehrin valisi Sü-mal b. Salih b. Mirdas'ı kovdular.
Bu senede Besasirî ile Beni Ukayl arasında savaş cereyan etti.
Bu senede Besasirî, Enbar şehrini Karvaş'ın elinden aldı. Şehrin idaresini düzene soktu.
Bu senenin şaban ayında Besasirî, Horasan yoluna koyuldu. Devran tarafına yöneldi ve orayı ele geçirdi orada çok miktarda malı ganimet olarak aldı.
Sadi b. Ebi'ş-Şevk orayı koruma tedbirleri ile müstahkem hale getirmişti.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin zilhicce ayında etrafı karartan bir bulut gökyüzünü kapladı. Ortalık gece vaktinden daha fazla karardı. Semanın kenarlarında ateş saçıcı ışık gibi bir aydınlık görüldü. İnsanlar bundan tedirgin olup korktular. Tazarru ve niyaza başladılar. Bir süre sonra geceleyin bu karartı zail oldu. Bundan önce de cidden şiddetli bir fırtına esmiş, birçok ağacı yerinden sokmuştu. Hilafet sarayında ve Sa-daret'te bir çok balkonu yıkmıştı.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi.

Hicretin Dörtyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Mansur

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Akikî adıyla meşhur olmuştur. Bu adı Akik adındaki dedesine nisbetle almıştır. İbn Şahin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Doksan yaşını aşmış olarak bu senenin safer ayında vefat etti. [78]

Ali B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Kasım el-Alevî'dir. İbn Muhyi's-Sünne diye meşhur olmuştur. Hatib Bağdadî dedi ki: «İbn Muzaffer'den hadi dinleyip yazdı. Doğru sözlü, dindar ve itikadı güzel bir kimseydi. Ücret karşılığında kitap istinsahı yapar, bununla geçimini sağladığı gibi sadaka olarak da dağıtırdı. Seksen yaşını aşmış iken bu senenin receb ayında vefat etti.» [79]

Abdülvehhap B. Kadı Maverdî

Ebü'I-Faiz künyesini taşırdı. Hicretin 431. senesinde ibn Makûla nezdinde şahitlik yaptı. İbn Makûla da babası Maverdî'y olan saygısından Ötürü şahitliğini kabul etti.

Abdülvehhab bu senenin muharrem ayında vefat etti. [80]

Hafız Ebu Abdullah Es-Surî

Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Muhammed Ebu Abdullah es-Surî. Hadis hafızı idi. Yaşlandıktan sonra hadis toplamaya başladı. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis yazdı ve tasnif etti. Hafiz Abdülgani el-Mısrî'den istifade etti. Abdülga-ni'nin de tasnifatmdan biraz nakledip derlemelerde bulundu. Büyük hadis alimlerindendi. Genç yaşta hadis toplamaya niyetlendi. Sonra yaşlıyken salih amel işleme hususunda insanların en kuvvetli iradesine sahip olanlardan biri haline geldi. Ramazan ve kurban bayramları günleri ile teşrik günleri dışında sürekli oruç tutardı. Ayrıca güzel ahlaklı ve iyi geçimli bir kimseydi. Gözlerinden birini kaybetmişti. Diğeri ile cüzleri ve ciltleri yazdı.
Ebu'l-Hasan et-Tayyurî dedi ki: «Anlatıldığına göre Hatib Bağdadî, Tarihi dışındaki kitaplarının çoğunluğunu Ebu Abdullah es-Surî'nin kitaplarından yararlanarak hazırlamıştır. Surî vefat ettiğinde oniki dağarcık dolduracak kadar kitaplarını kardeşinin yanında bırakmıştı. Hatib Bağdadî yanına gittiğinde kardeşi ona o kitapların bir kısmını vermişti. Hatip de bu kitapları bazı değişikliklere uğratarak kendi kitabı haline getirmişti. Hafiz Ebu Abdullah es-Surî'nin şiirlerine şu örneklen verebiliriz:
«Gençlik ardını dönüp parlaklığıyla birlikte gitti
ihtiyarlık hüzün ve kederleriyle birlikte geldi.
Gençliği kaybettiğimden dolayı kalbim üzüntülüdür.
ihtiyarlıkla karşılaştığından dolayı da hüzünlüdür.
Her ne kadar kader kendi hükmünde haksızlık etmemişse de
ihtiyarlık vakitsiz gelmemişse de
Ama o benim bu dünyadan göçeceğimi haber vererek geldi.
Ölümün yaklaşması yüzünden vay benim halime
İşlediğim günahlar olmasaydı.
İhtiyarlığın gelmesinden korkmazdım.
Ama benim sırtım ağırlaşmıştır.
Gençliğimde işlediğim günah ve taşkınlıklardan dolayı
Geçip giden gençliğe ağlayan
Ve zamanı gelen hoşluğa da çağrıda bulunan kimse
Ben gençliği kaybettiğimden ötürü
Yalnızlığa düştüğümden dolayı ağlamıyorum
Yalnız ben gençlik şeytanının sıçramaları yüzünden
İşlediklerime ağlıyorum
Eğer Rabbim rızasına alamet olacak şeyleri
Bende görmezse vay benim halime, eyvah bana!
Eğer işlediğim günah ve suçları rahmetle, bağışlamasıyla örtmezse
Vay benim halime, eyvah bana!
Eğer beni bağışlarsa durağım cennet olur.
Oraya Rabbimin razı olduğu kimseler yerleşirler.

Her ne kadar benim itaatim yoksa da
Ben Rabbimin ihsanı hususunda hüsn-ü zan sahibiyim.
Onun birliğini ikrar ediyorum.
İzzet ve hükümranlığını biliyorum
Bu hususta heva ve heves sahipleri ile
Fasık ve Allah düşmanlarına muhalifim
Sakinleri için hazırlanan bir menzile
Kavuşmayı ümid ediyorum.
Cenâb-ı Allah inkarcılarla
Cehennemin varlığım ikrar edenleri
Elbetteki bir araya getirmeyecektir.
Cehennemin varlığını ikrar edenleri imanları kurtarır.
İnkarcılar ise kayıp ve ziyan içinde cehenneme dönerler
İman edenler cennette nimet içinde olur.
İnkarcılar da şeytanlarryla arkadaş olurlar»
Şu şiir de Hafiz Ebu Abdullah es-Surî'ye aittir:
«Hadise karşı inatçılık edenlere
Hadisçileri ve hadisi savunanları kötüleyenlere de ki:
Sen bunu bilerek mi söylüyorsun? Yoksa bilmeyerek mi? Bunu bana açıkla
Çünkü cahillik ve bilgisizlik, beyinsiz kimselerin huyudur.
Dini batıllardan ve hilelerden koruyan kimseler hiç kötülenişler mi?
Bütün alimler ve fıkıhçılar onların kavil ve rivayetlerine müracaat ederler.»
Ölüm sebebi, vücudundan kan aldırması idi. Kan aldırdıktan sonra elleri şişmişti. Anlatıldığına göre kan alan kişinin neşteri başkalarına zarar vermek amacıyla zehirlenmişti, ama bu kaba davrandığı ve neş-terci de Öfkelendiği için bu zehirli neşteri vücuduna vurarak kan almış ve ölümüne yol açmıştı. Hastahaneye kaldırılmış ve orada vefat etmişti. Camiü'l-Medine mezarlığına defnedildi. Vefat ederken altmış küsur yaşındaydı. Allah ona rahmet etsin. [81]

Hicretin Dörtyüzkırkikinci Senesi

Bu senede Sultan Tuğrul Bey bir yıllık kuşatmadan sonra İsfahan'ı fethetti. Reydeki eşyalarım oraya taşıdı ve orayı ikamet yer yaptı. İsfahan'ın surlarının bir kısmım yıktırdı ve «Kuvveti az olan kimseler sura ihtiyaç duyarlar. Benim askerlerim ve kılıcım beni korurlar. Bunlar benim için kale gibidirler» dedi.
İsfahan'da Ebu Mansur Feramuz b. Alâü'd-Devle Ebu Cafer b. Kale-veyh vali olarak bulunuyordu. Tuğrul Bey onu burada çıkardı ve beldelerinden birini ona ikta' olarak verdi.
Bu senede Melik Rahim Ahvaz'a gitti. Fars askerleri ona itaat ettiler.
Bu senede Hariciler Amman'da ayaklandılar ve hükümet konağını yıktılar. Ebu Muzaffer b. Ebi Kalicar'ı esir aldılar.
Su senede Araplar Mustansır el-Fatimî'nin izniyle İfrikiye'ye girdiler. Onlarla Muiz b. Badis arasında uzun süren savaşla cereyan etti. Araplar orada senelerce fesat çıkardılar.
Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünnîler barıştılar. Hepsi Hz. Ali ile Hz. Hüseyin'in türbelerini ziyaret ettiler. Kerl mahallesinde bunların hepsi sahabilerden hoşnud olduklarını ifade edip onlara rahmet dilediler. Bu çok tuhaf bir olaydı. Yalnız takıyye nevinden bunu yapmış olmaları muhtemeldir.
Bu senede Bağdat'ta fiyatlar çok düştü ucuzluk meydana geldi.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [82]

Hicretin Dörtyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Alib. Ömer B. Hasan

Künyesi Ebul-Hasan el-Harbî idi. Kazvinî adıyla meşhur olmuştur, cretın 360. senesinin muharrem ayının başında yani Ebu Bekir el-Acurî'nin vefat ettiği gecede doğdu. Ebu Bekir b. Şazan'dan ve Ebu Hafs b. Hayeveyh'ten hadis dinledi. Çok akıll biriydi. Allah'ın salih kullarının önde gelenlerindendi. Çok kerametleri vardı. Kur'ân okur, hadis rivayet ederdi. Sadece namaz kılmak amacıyla evinden çıkıp camiye giderdi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Vefat ettiği günde Bağdat'ta bütün işyerleri kapandı. İnsanlar cenazesine katıldılar. O gün cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü. Allah rahmet etsin. [83]

Ömer B. Sabit Es-Semâninî

Nahivciydi. A'mâydı. el-Lüma' adlı eserin sarihidir. Nahvi çok iyi bilen bir alimdi. Nahivde otoriteydi. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Cinnî'den ders almış, onun kelamım şerh etmiştir. Nahiv sanatında ustaydı. Cudi dağının yanında Ceziretü İbn Ömer'de Semanın adındaki bir köyden olduğu için kendisine Semaninî denilmiştir. Bu köyün adı da Arapça'da seksen anlamına gelen Semânin olup bu isim, gemide Nuh Peygamberle birlikte bulunan seksen canlıdan gelmektedir. [84]

Karvaş B. Mukallid

Künyesi Ebül-Meni idi. Musul, Küfe ve Sevre beldelerinin vahşi idi. Zorba insanlardandı. Mısır hükümdarı Hakim bir zaman ona mektuplar yazmış, onu kendi tarafına çekmeye çalışmıştı. Ülkesinde de onun adına hutbeler okutmuş sonra bu uygulamadan vaz geçmişti. Halifeden özür dilemiş, halife de bu suçundan dolayı dilediği özrünü kabul etmişti. Bu zorba Karvaş, iki kız kardeşi kendi nikâhında tutmuştu. Araplar kendisini kınamışlar o da «Ben ne yaptım ki? Ben şer'an mubah olan bir şey yaptım.» demişti. Muiz el-Fatimî'nin zamanında iktidardan düşmüş, malı mülkü yağmalanmıştı. Öldüğünde kendisinden sonra kardeşi Kureyş b. Bedran b. Mukallid yönetime geçmişti. [85]

Mevdud B.Mesud B. Mahmud B. Sebüktekin

Mevdud b.Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin.Gazne hükümdarıydı. Gazne'de vefat etti. Vefatından sonra yerine amcası Abdürreşid b. Mahmud geçti. [86]

Hicretin Dörtyüzkırküçüncü Senesi

Bu senenin safer ayında Rafizîlerle Sünniler arasında savaş meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü Şoyleki: Rafizîler burçlar dikmişler, bu burçların üzerine altın yaldızla şu yazıyı yazmışlardı:
Muhammed ve Ali insanlığın en hayırlı sidir lar. Kim buna razı 1 ırsa şükretmiş, kim de olmazsa küfretmiş olur.»
Sünnîler Hz. Ali'nin adının Peygamber Efendimizin adıyla bırleşti-sini yadırgadılar. Bu sebeple iki taraf arasında savaş meydana gel-? bu savaş rebiyülevvel ayma kadar devam etti. Haşimilerden biri öl-?-V"ldü İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanına defnedildi. Defin-risonra Sünnîler mezarlıktan dönerlerken Musa b. Cafer'in türbesini gmaladılar. Musa'nın Muhammed el-Cevad'ın, Büveyh oğullarının ve oradaki vezirlerin mezarlarım yaktılar. Cafer b. Mansur'un, Muham-d el-Enıin'in, annesi Zübeyde'nin ve oradaki birçok mevtanın mezar-1 rı da yakıldı. Fitne her tarafa yayıldı. Haddi aştılar. Rafizîler de bir cok kötülük ve mefsedetle bunlara karşılık verdiler. Eski mezarları açtılar oradaki salih kimselerin cesetlerim yaktılar. Hatta İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarını da açmaya yeltendiler. Ancak nakip onları bundan menetti ve bu işin sonucundan korktu. Bu Rafizîlere Katiî adında bir eş-kiya musallat oldu. Bunların reislerini ve elebaşılarını takib ediyor, gündüz ansızın bunları öldürüyordu. Katiî nedeniyle de büyük bir bela yaşandı. Kimse onu ele geçir emiyordu. Son derece cesaretli, güçlü ve hilekâr bir kimseydi. Rafizîlerden Debis b. Ali b. Mezyed bu durumdan haberdar olunca halife adına hutbe okunmasına son verdi. Kendisine elçiler gönderilince tekrar halifenin adına hutbe okuttu.
Bu senenin ramazan ayında Tuğrul Bey'in elçileri, kendisine hil'at, nişan ve benzeri sultanlık alamerleri gönderme lütfunda bulunduğundan halifeye onun teşekkürünü getirdiler. Ayrıca Tuğrul Bey halifeye 20.000 dinar, maiyyetine 5.000 dinar, reisler reisine de 2.000 dinar para göndermişti. Tuğrul Bey, Rey şehrini onarırken oradaki bazı yerleri yıktığında altın ve mücevher gömüleri bulmuştu, bu mücevher ve altınlar sayesinde durumu kuvvetlendi, sânı yüceldi. [87]

Hicretin Dörtyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Şairdi. Basralıydı. Akbera'ya yakın bir köydendir. Ümmü Havran adıyla bilinen Basra şehri ile bu köyün adları aynıdır. Ama Muhammed daha sonra gelip Bağdat'a yerleşti. Meşhur bir kelamcıydı. Eşine az rastlanır vecizeleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Dünyayı ve şehvetlerini görünce ona meylediyoruz. Hiç bir kalb arzusuz ve emelsiz değildir. Gördüğün şeylerin süsü püsü seni aldatmasın. Etrafi ve omuzlan yumuşak bir hayat tazedir.
Fazla yaşamanın çoğu kederdir.
Sana en çok zarar veren şey, sevdiğin şeydir.

Sana yetecek kadar bir rızık kendiliğinden gelirse,
Onu al, zenginlik meradır, yiyip içmedir.
Azıcık erzak sana kendiliğinden gelirse bilki bunda selamet vardır.
Fazla erzakı ve serveti isteme. Çünkü onda savaş vardır.» [88]

Hicretin Dörtyüzkırkdördüncü Senesi

Bu senede, Mısır halifelerinin tezkireleri yazıldı. Bunların Rasû-lullah (s.a.v.)'e nesep bağı bulunmadığı ve yabancı kimseler oldukları söylendi. Bu tezkireler çok sayıda yazılıp neşredildi. Fıkihçılar, kadılar ve eşraf bu tezkirelere yazılı beyanlarını koydular.
Bu senede Ercan, Ahvaz ve bağlı mıntıkalarda büyük bir deprem meydana geldi. Bu deprem sebebiyle bir çok bina ve evlerin balkonları yıkıldı, Sözüne itimad edilir birinin anlattığına göre bu deprem esnasında kendisi eyvanının tavanının ayrıldığını bu çatlak yerden gökyüzünü gördüğünü sonra bu eyvanının tavanının tekrar eski haline geldiğini ve çatlağın kaybolduğunu söylemiştir.
Bu senenin zilkade ayında Sünnilerle Rafizîler arasında yeniden savaş meydana geldi. Bir çok yerleri yaktılar. İki taraftan da çok sayıda adam Öldürüldü. Rafizîler mescitlerinin duvarlarına şöyle yazılar yazdılar: «Muhammed ve Ali insanlığın en hayırlısıdırlar.»
Ezan okurken de «Hayye ala hayril amel» cümlesini eklediler. İki taraf arasında savaş cereyan etti. Katiî adındaki eşkiya Rafizîlere musallat oldu. Onun yüzünden rahat yüzü göremediler. Bu da kaderin bir cilvesi idi. [89]

Hicretin Dörtyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Vehb. Kurrâ b. Vakid Ebu Ali et-Temimî. Vaizdi. İbn Müzehheb adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 355. senesinde doğmuş, İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini, İmam Ahmed'in oğlu Abdullah b. İmam'dan dinlemiş olan Ebu Bekir b. Malik el-Katiî'den dinledi. Ebu Bekir b. Masî'den, İbn Şahin'den, Dâre-kutnî'den ve bir çok kimselerden hadis dinledi. Dindar ve hayırlı bir şahsiyetti. Hatib Bağdadî onun Ahmed b Hanbel'in Müsned'ini Katiî'den sıhhatli bir şekilde dinlediğini ancak bazı cüzlere kendi adını da ekledii söylemiştir. İbnü'l-Cevzî dedi ki:
«Bu onun hadis dinlemesini olumsuz yönde etkileyecek bir kusur " 'ldir.' Çünkü bu hadisleri dinlediği kesinlik kazanmış ise o zaman kelarak dinlediği hadislerin senetlerine kendi adını eklemesi caiz
° UI*Hatib Bağdadî, onu gereksiz bazı şeylerle ayıplamıştır. [90]

Ali B. Hüseyin B. Muhammed

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Şasi lakabıyla tanınmıştır. Bağdatlıdır. Basra'da ikamet etti. Kendisi ve amcası Basralılara tahakküm ettiler. Kendisi keramet ve mükaşefe ehli kimselerden olduğu vehmini meydana getirecek bazı hilelerde bulundu. Bunda yalancıydı. Allah kendisini de amcasını da kahretsin ayrıca murdar bir Rafizî ve Karmatî idi. Bu senede öldü. Hamd ve şükür Allah'adır. Nimetlerinden ötürü Allah'a şükrederiz. [91]

Kadı Ebu Cafer

Asıl adı Muhammed b. Ahmed b. Ahmed'dir. Künyesi Ebu Cafer es-Semmanî'dir. Kadılık yapmıştır. Eş'ari mezhebine bağlı kelamcılardan-dır. Dârekutnî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Faziletli, cömert ve alim bir şahsiyetti. Musul kadılığı yaptı. Evinde münazara meclisi vardı. Musul'da kadılık yaparken gözlerini kaybetti ve bu senenin rebiülev-vel ayında seksenbeş yaşına varmış iken orada vefat etti. Allah rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın. [92]

Hicretin Dörtyüzkırkbeşinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünniler arasında yeniden çarpışma meydana geldi. Etrafı ateşe verdiler. Fitne büyüdü Musibet, önü ah-namıyucak hale geldi.
Bu senede Muiz el-Fatimî'nin Irak'a hücum etmek üzere olduğuna dair haber Bağdat'a geldi.

Bu senede Şeyh Ebu Hasan el-Eşarî'nin şöyle ve şöyle dediği, dine ve sünnete uymayan şeyler söylediğine dair haberler sultan Tuğrul Bey'e ulaştırıldı. Tuğrul Bey de onun lanetlenmesini emretti ve Nisabur halkı da böyle diyen bir kimsenin (Ebu Hasan el-Eşarî'nin kâfir olacağını açıkça ilan ettiler. Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî Abdülkerim b. Hevazin bu durumdan sıkıntı duyup başlarına gelen musibetten ötürü Ehl-i Sünnete şikayet hususunda bir risale yazdı. Sultan Tuğrul Bey de aralarında Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî'nin de bulunduğu Eş'arî mezhebinin bazı reis-ierini yanına çağırdı. İşin bu noktaya ulaşmasının sebebini onlara sordu. Onlar da Eş'arî'nin böyle bir şey demediğini söyleyip inkâra kalkıştılar. Sultan Tuğrul Bey de «Biz sadece böyle diyenleri lanetledik» dedi. Uzun ve büyük bir fitne cereyan etti.
Bu senede Ebu Kalicar Şiraz şehrini istila etti. Orada bulunan kardeşi Ebu Sa'd'ı kovdu.
Bu senenin şevval ayında Besasirî, memlekette fesat ve bozgunculuk çıkaran Türklerle Bedevilerin üzerine hücum etti. Onları mağlup edip mallarını yağmaladı.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [93]

Hicretin Dörtyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B.Ömer B. Ruh

Künyesi Ebü'l-Hasan en-Nehrevanî'dir. Darphanede ayar işlerine bakardı. Güzel şiirleri vardır. Şöyle bir olaydan bahsetmiştir:
«Bir gün Nehrevan'da nehir kıyısında dolaşmaktaydım. Oradan geçmekte olan bir gemideki bir adamın şiir okuduğunu işittim. Adam şöyle bir şiir okuyordu:
«Yegane istekleri beni öldürmekti
Bu istekleri de bence çok basitti»
Adamı durdurdum ve ona «bu şarkına bir şeyler daha ekle bakalım» dedim. Adam da şu eklemeyi yaptı.
«Dostlar bana cefa etmeyi sürdererek galip oldular ve beni öldürmeye çalıştılar.
Beni terk etmekle de güzel uykuyu gözlerimden çaldılar, beni uykusuz bıraktılar.
Yegane istekleri beni öldürmekti.
Bu istekleri bence çok basittir.» [94]

İsmail B. Ali

İsmail b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Zenceveyh, Ebu Said er-Razî. Sümman adıyla meşhur olmuştu. Mutezil alimlerindendir. Çok hadis dinledi. 4.000 hadis üstadından hadis dinleyip yazdı. Mutezilî olmakla birlikte alim, arif ve faziletli bir kimseydi. Güzel sözlerinden biri şudur: «Hadis yazmayan kimse İslâm'ın tadını almamış demektir.» Hanefi mezhebine mensuptu. İlm-i hilafı, feraiz, hesap ve hadis ricalinin adlarını bilirdi.İbn Asakir kendi Tarih'inde onun biyografisini anlatmış, onu şükranla anmış ve uzunca övmüştür. [95]

Ömer B. Şeyh Ebu Talib El-Mekkî

Ömer b. Şeyh Ebu Talib el-Mekkî Muhammed b. Ali b. Atiye. Babadan ve İbn Şahin'den hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Ebu Cafer künyesini taşırdı. [96]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Ferec el-Ezher. Künyesi Ebu Ta-lib'ti İbn Sevadî adıyla meşhur olmuştur. Ebü'l-Kasım el Ezherî'nin kardeşidir. Seksen küsur yaşında bu senede vefat etti. [97]

Muhammed B. Ebi Temmam

Muhammed b.Ebi Temmam ez-Zeynebî. Nakibler nakibi idi. Bağdat'ta babasından sonra nakipliğe geçti. [98]

Hicretin Dörtyüzkırkaltıncı Senesi

Bu senede Sultan Tuğrul Bey, Azerbaycan'ı zaptettikten sonra Bizans üzerine gazaya gitti. Bizanstan ganimetler ve esirler elde etti. Güzel işler yaptı. Sonra salimen döndü ve Azerbaycan'da bir sene müddetle ikamet etti.
Bu senede Kureyş b. Bedran, Enbar şehrim ele geçirdi. Orada ve Musul'da Tuğrul Bey adına hutbe okuttu. Orada Besasirî'ni naiblerini kovdu.
Bu senede Besasirî savaş dönüşünde Beni Haface ile birlikte Bağdat'a girdi. Hilafete karşı nefret alametleri görüldü. Halife gönlünü hoş etmek için ona elçiler gönderdi.
Besasirî bu senenin zilhicce ayında Enbar üzerine yürüdü. Orayı ele geçirdi. Beraberinde Dübis b. Ali b. Mezyed'de vardı Bazı yerleri yıktı. Bazı yerleri yaktı. Sonra Halife kendisine hü'at giydirmek amacıyla Beyti Nûbe'ye gelmesine izin verdi. O da Beyt-i Nube karşısına geldi, ye-n öptü, sonra kendi evine döndü. İlerisine geçmeui. Böylece onunla halife arasındaki kırgınlık daha da fazlalaştı.
Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi. [99]

Hicretin Dörtyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Cafer B. Muhammed

Hüseyin b. Cafer b. Muhammed b. Davud. Künyesi Ebu Abdillah es-nî'dir. İbn Şahin'den, İbn Hayeveyh'ten ve Dârekutnî'den hadis dinledi. Sıka, güvenilir ve iyilik yapmakla meşhur olmuş bir kimseydi. Hayır işler, yoksulları araştırır, onlara çokça sadaka verirdi. Şahitlik yapması kendisinden istenilmiş, ancak buna yanaşmamıştı. Her ay kendi aile efradına on dinar harcardı. [100]

Abdullah B. Muhammed B. Abdurrahman

Künyesi Ebu Abdillah'tır. İsfahanlıdır. İbn Lebban adıyla meşhur olmuştur. Ebu Hamid el-İsferayinî onun talebelerindendir Kerh kadılığı yapmıştır. Halka teravih namazı kıldınrdı. Teravih sona erdikten ve cemaat dağıldıktan sonra kendisi yalnız başına fecre kadar namaz kılardı. Çoğu kez bir ay geçtikten sonra yatağa uzanıp yatmamıştı. Allah rahmet etsin. [101]

Hicretin Dörtyüzkırkyedinci Senesi

Bu senede Sultan Tuğrul Bey Bağdat'ı ele geçirdi. O, Selçukluların ilk hükümdarıydı. Bağdat'ı ve Irak beldelerini ele geçirdi.
Bu senede halife ile Besasirî arasındaki kırgınlık fazlalaştı. Türkler Besasirî'den şikâyetçi oldular. Reisü'r-Rüesa da onun aleyhinde ağzına geleni söyledi. Çirkin fiillerini anlattı. Mısırlılara itaat ettiğine dair onlarla mektuplaştığını ve Abbasilere itaatten vazgeçtiğini, onlara bağımlılıktan sıyrıldığını bildirdi. Halife de mutlaka onu öldürmek gerektiğini söyledi.
Bu senede Ahvaz taraflarında fiyatlar çok yükseldi. Pahalılık meydana geldi. Öyle ki Şiraz'da bir ölçek buğday 1.000 dinara satılır oldu.
Bu senede eski adet üzere Sünnîlerle Rafizîler arasında savaş meydana geldi. Uzun süren ve fasılasız olan bir savaş aralarında devam etti. Devlet iki tarafı da birbirinden ayıramadı.
Bu senede Eş'arilerle Hanbelîler arasında savaş meydana geldi. Hanbelî tarafi büyük bir kuvvete sahip oldu. Öyle ki Eş'arilerden hiç kimse cumaya ve diğer cemaat namazlarına gelemez oldu. Hatib Bağdadî dedi ki: Besasirî lakabıyla tanınan Türk Arslan Bey bu senede güçlendi. Türk kodamanlarından ona karşı gelen kimse yoktu. Ülkeyi istila etti. Namı her tarafa yayıldı. Arap ve Acem komutanları ondan korktular. Irak'ta, Ahvaz'da ve oraya bağlı yerlerde minberlerin çoğunda onun adına hutbe okundu. Ona dua edildi. Halife ondan onay almadan hiç bir işe karar veremez oldu. Sonra halife onun akidesinin bozuk olduğunu anladı. Türklerden bir cemaat, halifenin yanma gelerek Besasirî'nin hilafet sarayım yağmalamaya, halifeyi tutuklamaya niyetlendiğine şahitlik ttiler. O esnada halife de Tuğrul Beye mektup yazarak Irak'a gelmesi-6' 'stedi. Besasirî'nin etrafında askerlerin çoğu dağıldı ve acelece Bağ-nl , göndüler. Sonra bunlar Besasirî'nin konağına hücum etmeye ka- verdiler. Bağdat'ın batı yakasında bulunan konağını yaktılar. Binalı m yaktılar. Tuğrul Bey de hicretin 447. senesinin ramazan ayında Bağdat'a ulaştı. Emirler, vezirler ve hacipler onu yolda karşıladılar. Bü-vük bir alâyişle Bağdata girdi. Bağdat'ta önce onun adına sonra da Me-l'k Rahim adına hutbe okundu. Ama bundan sonra Melik Rahim adına hutbe okunmasına son verildi Melik Rahim tutuklanarak kaleye kapatıldı. O Büveyhîlerin son hükümdarıydı.
Büveyhîler yaklaşık kırk sene müddetle hüküm sürmüşlerdi. Melik Rahim altı sene on gün müddetle Bağdat'a hükmetmişti Tuğrul Bey, onarımını tamamladıktan sonra hükümet sarayına yerleşti. Adamları da Türklerin evlerine konuk oldular. Beraberinde sekiz fil vardı. Türklerle halk arasında savaş meydana geldi. Bağdat'ın doğu yakası tümüyle yağmalandı. Büyük bir musibet meydana geldi. Besasirî'ye gelince o halifeden kaçıp Rahbe beldesine gitti. Mısır hükümdarına mektup yazarak

onun adına Irak'ta propaganda yapmakta ısrarlı olacağını bildirdi. Mısır hükümdarı da onu Rahbe naibliğine atadı ki, amacını gerçek-leştirebilsin.
Bu senenin zilkade ayınm onunda salı günü Ebu Abdullah Muham-med b. Ali ed-Damiganî kadilkudatlığa atandı ve bu hususta kendisine hil'at giydirildi. Ondan önce Kadilkudatlığa îbn Makûla bakmaktaydı. İbn Makûla'nın vefatından sonra o göreve atandı.
Halife, Bağdat'a girişinden bir gün sonra Tuğrul Bey'e hil'at giydirdi. Tuğrul Bey de önünde davul ve zurnalarla sarayına döndü.
Bu senenin yine zilkade ayında Zahiretüd-Din Ebü'l-Abbas Mu-hamnıed b. Halife Kaim Bi-Emrillah vefat etti. O, babasının veliahdıydı. Vefatı büyük bir musibet oldu.
Bu senede Ebu Kâmil Ali b. Muhammed es-Suleyhî el-Hemedanî, Yemen'in bir çok beldelerini istila etti. Oralarda Fatimiler adına hutbe okutmaya başlayıp Abbasiler adına hutbe okunmasına son verdi.
Bu senede Oğuzlar memlekette çok bozgunculuk yaptılar. İnsanla-nn bineklerini yağmaladılar. Davarlarına el koydular. Öyle ki bir sığır beş kırata satılır oldu.
Bu senede Mekke'de kıtlık meydana geldi. Azık bulunamaz oldu. enab-ı Allah üzerlerine çekirge şevketti. Onlar da diğer gıda maddele-nne ve azıklara karşılık çekirgeleri yiyerek hayatta kalabildiler. u senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [102]

Hicretin Dörtyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Cafer b. Ali b. Muhammed b. Dülef b. Ebi Dülef el-İcli. Kadilkudatlık yapmıştır. İbn Makûla adıyla meşhur olmuştur. Şafiî mezhebine mensuptu. Basra kadılığı yaptı. Sonra da hicretin 420. senesinde Muktedir'in halifeliği zamanında Bağdat kadilkudatlığına. atandı. Muktedir'den sonra oğlu Kaim de onu vefatına kadar bu görevde bıraktı. O da bu senede yetmişdokuz yaşında vefat etti. Ömrünün yirmi-yedi senesini kadılıkta geçirdi. Irzını muhafaza eden, iffetli, dindar bir kimseydi. Ne halktan ne de halifeden hediye kabul etmezdi. O, Ebu Ab-dillah b. Mendeh'ten şu güzel şiiri dinlemiş olduğunu söylerdi:
«Yaşlandıktan sonra kısa bir süre gençleşir gibi oldu. Ama ihtiyarlık artık onu gençleştirenle di. Şakaklarını kına yakarak siyahlaştırdı. Ama kınanın siyahlığı ona yarar vermedi. Dostlara olanca letafetini izhar etti. Ama onlar ondan daha da fazla uzaklaştılar. Başladıktan sonra Allah'ın selamı bir daha gelsin. Gençliğin baharındaki günlere azmi bir gün dönüp gitti. Hasretimi sonra da üzüntümü kalbimde bıraktı.» [103]

Alı B. Muhsin B. Alı

Ali b. Muhsin b. Ali b. Muhammed b. Ebi'1-Fehm Ebü'l-Kasım et-Tenuhî.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Tenuh, Bahreyn'de bir araya gelen düşmanlarına karşı işbirliği ve yardımlaşma hususunda ittifak eden bir kaç kabilenin müşterek adıdır»
Ali b. Muhsin hicretin 355. senesinde Basra'da doğdu. Hicretin 370. senesinde hadis dinlemeye başladı. Gençliğinde hakimler nezdinde şa-hidliği kabul edildi. Medain'de ve diğer yerlerde kadılık yaptı. İhtiyatlı, sadakatli, doğru sözlü bir kimseydi. Ancak Mutezililiğe ve Rafizîliğe meyli vardı. [104]

Hicretin Dörtyüzkırksekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının bitimine sekiz gün kala perşembe günü halife, Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı'nm kızı Hatice ile nikahlandı. Hatice'ye 100.000 dinar mehir verdi. Nikâh akdine Emirü'1-Mülk el-Kündürî, Tuğrul Bey'in veziri, Aleviler Kadilkudat ed-Damiğanî, Ma-verdi ve Reisü'r-Rüesa İbn Mesleme de katıldılar. Şaban ayı olunca Rei-sü'r-Rüesa Tuğrul Bey'e gidip şöyle dedi: «Müminlerin Emiri sana diyor ki- Yüce Allah şöyle buyurmuştur: «Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder.» (en-Nisa, 58) ve müminlerin emiri emaneti onun kıymetli sarayına taşımamı bana emretti.»
Tuğrul Bey de «Emrini duydum ve itaat ettim» diye karşılık verdi. Halifenin annesi de gelini getirmek üzere Tuğrul Bey'in konağına gitti. Gelini alıp hilafet sarayına götürdü. Vezir Amidü'1-Mülk ile maiyyet erkânı da ona hizmet ettiler. Saraya girdiklerinde vezir, halifeye halası Hatice'ye (geline) iyilikte bulunup lütufkâr davranmasını rica etti. Gelin huzura girdiğinde halifenin önünde yeri defalarca öptü. Halife de onu yanına yaklaştırıp yanıbaşma oturttu. Ona kıymetli MTatler ve murassa bir tac giydirdi. Ertesi gün ona 100 ipek elbise, altın hızmalar ve altından bir tas hediye etti. Bu tasın içine mücevherler, yakutlar ve fi-ruzlar işlenmişti. Ayrıca kendi arazilerinden ona yıllık geliri 12.000 dinarı bulan bir kaç parça araziyi ve diğer yerleri ikta olarak verdi.

Bu senede Sultan Tuğrul Bey, Adüdiye Sarayının birçok yerlerini onardı. Onarım esnasında halk, Türklerin evlerini ve Bağdat'ın batı yakasındaki birçok yerlerde bulunan tahtaları yağmaladılar ve bu tahtaları ekmekçilere, ahçılara ve başkalarına sattılar.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Herkes korkmaya başladı. Çok yerler yağmalandı. Bu kıtlığın ardısıra birçok Ölüm vakaları meydana geldi. Çok insanlar öldü. Yıkanıp kefenlenmeksizin defnedildiler. Şuruplar ve hastaların kullanacağı ilaçlar bulunamaz oldu, insanların çoğu ölümle karşı karşıya geldi. İklim bozuldu. Hava ber-bad oldu.

Ibnül-Cevzî dedi ki: «Bu kıtlık ve veba Mekke'de, Hicaz'da, Diyarbakır'da, Musul'da, Bekir diyarında, Rum beldelerinde Horasan'da, Cebel de ve dünyanın bir çok yerinde görüldü «bu sözler İbnül-Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinde geçmektedir.»

Bu senede Mısır'dan Bağdat'a gelen bir mektupta anlatıldığına göre uç hırsız bazı evlerin duvarlarım delip içeri girmişler fakat evin içindeyken ölmüşlerdi. Sabah olunca halk bunlardan birinin duvardaki gediğin ağzında, ikincisinin merdiven başında, üçüncüsünün de almak üzere onçaladığı elbiselerin ve kumaşların yanında ölü olarak bulunduklarını görmüşienn. Elbise ve kumaş bohçalarının yanındaki hırsız bu boh-Çayı alamadan canını vermişti.

Bu senede Reis'ür-Rüesa, Kerh mıntıkasında siyah bayrakların dilmesini emretti. Halk bundan rahatsız oldu. Reis'ür-Rüesa Rafizîlere Çok eziyet ediyordu. Rafizîleri Tuğrul Bey'in veziri Amid'ül-Mülk el-^undüî savunuyordu.

Bu senede Bağdat'ta bir kuşluk vakti, şiddetli bir fırtına çıktı. Toz bulutları semayı kapladı. Dünya karardı, insanlar çarşı pazarlarda ve diğer yerlerde o vakitte lamba yakmak mecburiyetinde kaldılar.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayının ikinci onuncu gününde seher vakti kuyruklu bir yıldız görüldü. Göz tahminine göre kuyruğunun uzunluğu on zira', eni de on zira' kadardı. Bu yıldız receb ayının ortalarına kadar semada görüldü. Sonra kayboldu.

Anlatıldığına göre böyle bir yıldız Mısır tarafında da göze görünmüş, semada epeyi kalmıştı ve Mısırlılar bundan kurtulmak için hutbeler irad edip dualar okumuşlardı. Aynı şekilde Bağdat'ta da doğduğunda epey bir süre semada kalmış, yine bundan kurtulmak için hutbeler okunup dualar yapılmıştı»

Bu senede Rafîzîler ezan okurken «Hayye ala hayrıl amel» demekten menedildiler. Müezzinlerinin sabah ezanında «Hayye alel felah»tan sonra iki kez «Essalatü hayrün minen nevm» demeleri emredildi. Mes-cidlerinin kapılarının üzerinde yazılı olan «Muhammed ve Ali insanların en hayırlılarıdırlar» ibaresinin silinmesi emredildi ve silindi. Babül Basra'dan Babül Kerh'e kadar Rafizîlerin kasidehanları gelip sahabile-ri metheden kasideler okudular. Çünkü Rafizîler artık sahabilere hakaret edemiyecek hale gelmişlerdi. Daha önce Büveyhîler onlara takviye oluyor, onlara destek veriyorlardı, ama artık Büveyhoğullan hakimiyeti sona ermiş, devletleri yıkılmıştı. Onlardan sonra gelen Selçuklu Türkleri Ehl-i Sünneti seviyor Sünnilere destek oluyor, şanlarını yüceltiyorlardı. Allah övülen ve hamdedilendir. Bu sonsuza dek böyle olacaktır.

Reis'ür-Rüesa, Rafizîlerin Şeyhi Ebu Abdülah b. Celab'ın öldürülmesini emretti. Çünkü bu şeyh Rafizîliği aşın şekilde savunuyordu. Dükkanının kapısında öldürüldü. Ebu Cafer et-Tusî de kaçtı. Evi yağmalandı.

Bu senede Allah kahretsin Besasirî, Nurü'd-Devle Debis'le birlikte büyük bir ordunun başında bulunarak Musul'a geldi. Musul hükümdarı Kureyş'le savaştı. Tuğrul Bey'in amcası oğlu ve Anadolu hükümdarlarının atası Kutalmış, Musul hükümdarına yardımcı oldu. Ancak Besasirî ikisini de hezimete uğrattı. Ve şehri zorla ele geçirdi. Orada Mısır hükümdarları adına hutbe okuttu. Kâtibini de zindandan çıkardı. Kâtip de kendisine yaran olacağını sanarak Müslüman olduğunu söyledi. Ancak bunun ona yaran dokunmadı ve öldürüldü. Aynı şekilde Küfe, Vâsıt ve diğer beldelerde de Mısır hükümdarlan adına hutbe okundu.

Tuğrul Bey, Besasirî'nin işini bitirmek amacıyla Musul'a sefer düzenlemeye karar verdi. Ancak mali sıkıntılar ve şiddetli pahalılık yüzünden halife onu bundan vazgeçirmeye çalıştıysa da o bunu kabul etmedi ve büyük bir orduyla Musul'a doğru harekete geçti, ordusunda filler ve mancınıklar da vardı. Askerleri çok olduğundan köyleri ve kasabalan yağmala-
başladılar. Bazan geçtikleri yerlerde insanlann ırzlanna musal-fT oldular. Halife, Tuğrul Bey'e mektup yazarak bu işten vazgeçmelerimretti. O da gönderdiği cevabi mektubunda askerlerinin çokluğu ne-d* niyle otoritenin tam sağlanamadığım bildirdi ve mazeret beyan etti. Rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)i görmüş, ona selam vermiş ancak Rasûlullah ondan yüz çevirince o, Yâ Rasûlallah neden benden yüz çeviriyorsun diye sorunca Rasûlullah ona şu cevabı vermişti:

«Allah seni ülkelere hakim kılıyor sonra sen onun mahlukatma merhamet etmiyor ve Aziz ve Celil olan Allah'ın heybetinden de korkmuyor sun.»

Tuğrul Bey panik içinde uyanmış ve vezirine, askerlere adaletli dav-rannıalan hususunda çağn yapmasını emretmişti ki askerler hiç kimseye zulmetmesinler.

Musul'a yaklaştığında oraya yakın bir kaç beldeyi fethetti, sonra gidip Musul'u fethetti ve kardeşi Davud'a teslim etti. Oradan da Bekir beldelerine doğru yürüdü. Oradaki birçok yerleri fethetti.

Bu senede Mağrip diyannda Mülessimiler Devleti kuruldu. Bunlar İslâm'ı yücelteceklerini, hakkın kelimesini yükselteceklerini söylediler. Sicilmase, Sus ve buralara bağlı yerleri istila ettiler. Buralardaki ahalinin çoğunu öldürdüler. Mülessimilerin ilk hükümdan Ebu Bekir b. Ömer'di. Bu hicretin 462. senesinde vefat edinceye kadar Sicilmase'de kaldı. Vefatından sonra yerine oğlu Ebu Nasr Yusuf b. Tafşin geçti ve Emirül-Mü'minin lakabını aldı. Otoritesi kuvvetlendi. Mağrib diyannda şanı yüceldi.

Bu senede Bağdat'ta Zımmüer, sultanın emri üzerine değişik elbiseler giymekle emrolundular.

Bu senede ölümünden sonra Zahiretü'd-Din'in bir cariyesinden Ebü'l-Kasım Abdullah el-Muktedi bi-Emrillah adında bir erkek

çocuğu dünyaya geldi.
Yine bu senede Bağdat'ta ve diğer beldelerde geçmiş senelerden beri devam edegelen kıtlık ve buna bağlı ölüm haberleri çoğalarak devam etti. «Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun (Doğrusu biz Allah'a aitiz ve O'na dönücüleriz).»
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [105]

Hicretin Dörtyüzkırksekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ali B. Ahmed B. Ali B. Silk

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Müeddep'tir. el-Falî adıyla meşhur olmuş-ur- el-Emali adlı eserin sahibidir. Fale, İzpe'e yakın bi köyün adıdır. Alib. Ahmed bir süre Basra'da ikamet etti. Orada Ömer b.Abdülvahid el-Haşimî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sonra Bağdat'a geldi ve orayı vatan edindi. Kendi nefsinde sika, güvenilir, faziletleri çok bir kimseydi. Onun güzel şiirlerinden bazı örnekler verelim:
«Me dişlerdeki yüzler değişince
Daha önce görmeye alışık olduğum alimler yok olunca
Meclislerin öncekilerden başka şahıslarla kuşatıldığını gördüğümde
Ki onlar baştan sona veli ve baş kimselerdi.
İlerleyerek şu beyiti okudum. O esnada gözlerim de akan suyla aydınlanmıştı:
Çadırlar yine öncekilerin çadırları gibidir.
Ama mahallenin kadınlarının başka kadınlar olduğunu gördüm»
Şu şiir de ona aittir:
«Fakih ve müderris adını alan her hevesçi ve geri zekalı kişi
Ders vermek üzere öne geçmiştir.
İlim ehli kimselerin
Her mecliste yaygın olarak söylenen eski bir beyiti okumaları
Bence artık hak olmuştur:
«Zayıfladı. Oyleki onun zayıflığı nedeniyle otları açığa çıktı.
Ve her müflis kişi de o otu yiyerek zehirlendi.» [106]

Muhammed B. Abdülvahid

Muhammed b. Abdülvahid b. Muhammed es-Sabağ. Şafiî fıkıhçısı-dır. Bu, eş-Şamil adlı eserin sahibi değildir. eş-Şamil adl eserin sahibi Muhammed, bundan sonraki dönemlerde yaşamıştır. Biyografisini anlatmakta olduğumuz Muhammed b. Abdülvahid, Ebu Hamid el-îsfera-yinî'nin talebelerindendir. Medine Camii'nde fetva halkası vardı. Kadilkudat ed-Dâmigan el-Hanefi'nin huzurunda şahidlik yaptı. O da bunun şahitliğini kabul etti.
Muhammed b. Abdülvahid, İbn Şahin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sıka, güvenilir, kadri yüce bir zattı. Bu senede vefa etti. [107]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/121.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/121.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/122-123.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/123-124.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/124.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/124.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/124-125.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/125.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/125-126.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/126.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/126-127.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/127.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/127-128.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/128-129.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/129.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/129.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/129-130.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/132.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/132.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/132.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/132

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/132-134.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/134.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135-136.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/136.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/136.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/136.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.

[36] Çağrı Bey.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/138-139.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/140.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/140.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141-142.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/142.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/142.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/142.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/143.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/144.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/144.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/144-145.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145-146.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/146-147.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/147.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/147.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/148.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/148.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/148-149.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/149.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/149-150.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/150.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/150-151.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/151.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/151.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/151.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/152.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/152.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/152.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/153.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/153-154.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/154.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/154.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/154.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/155.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/155-156.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/156.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/157.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/157.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/157-158.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/159.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/159-160.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160-161.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/161-162.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/162.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/162-163.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/163.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/163.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/163-164.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/164.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/164.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165-166.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/166.

[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/166-167.

[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/168.

[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/168.

[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/168-171.

[106] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/171-172.

[107] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/172.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hilal B. Muhsin
Hicretin Dörtyüzkırkdokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Abdullah B. Süleyman
Üstad Ebu Osman Es-Sabunî
Hicretin Dörtyüzellinci Senesi
Hicretin Dörtyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Muhammed Ebu Abdullah Elunî
Tuğrul Beyin Kardeşi Davud
Ebu't-Tayyib Et-Taberî
Kadı Mâverdî
Reis'ür Rüesa Ebü'l-Kasım B. Mesleme
Mansur B.Hüseyin
Hicretin Dörtyüzellibirinci Senesi
Fasıl
Tuğrul Bey'in Besasirî'yi Öldürmesi
Arslan Ebu'l-Haris El-Besasiri Et-Türkî
Hasan B. Fadl
Ali B. Mahmud B. İbrahim B. Macire
Muhammed B. Ali
El-Venî El-Faradî
Hicretin Dörtyüzelliîkinci Senesi
Hicretin Dörtyüzelliîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Mansur El-Cilî
Hasan B. Muhammed
Muhammed B. Ubeydullah
Katrü'n-Nedâ
Hicretin Dörtyüzelliüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Mervan
Hicretin Dörtyüzellidördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzellîdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sümal B. Salih
Hasan B. Ali B. Muhammed
Hüseyin B. Ebu Yezid
Sa'd B. Muhammed B. Mansur
Hicretin Dörtyüzellîbeşinci Senesi
Tuğrul Beyin Halifenin Kızıyla Gerdeğe Girişi
Hicretin Dörtyüzellibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Züheyr B. Ali
Said B. Mervan
Melik Ebu Talib Tuğrul Bey
Hicretin Dörtyüzellialtıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Hazm Ez-Zahirî
B. Ali B. Burhan
Hicretin Dörtyüzelliyedinci Senesi
Hicretin Dörtyüzellisekizincî Senesi
Hicretin Dörtyüzellisekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafız Ebubekir El Beyhakî
Hasan B. Galib
Kadı Ebu Ya'lâ B. Ferra El-Hanbelî
İbn Seyyidih
Hicretin Dörtyüzellidokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. İsmail B. Muhammed
Hicretin Dörtyüzaltmışıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdülmelik B. Muhammed B. Yusuf B. Maksur
Ebu Cafer Muhammed B. Hasan Et-Tusî
Hicretin Dörtyüzaltmışbirinci Senesi
Hicretin Dörtyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Foranı
Hicretin Dörtyüzaltmışikinci Senesi
Hicretin Dörtyüzaltmışîkînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ali
Muhammed B. Ahmed B. Sehl

Hilal B. Muhsin

Hilâl b. Muhsin b. İbrahim b. Hilal. Künyesi Ebu'l-Hayr'dı. Katiplik yapmıştır. Sabiî idi. Tarihi vardır. Dedesi Ebu îshak es

Sabiî de risaleler sahibiydi. Babası da Sabiî'ydi. Ancak Hilal daha sonra müslüman oldu. İslâmiyeti güzelce yaşadı. İslâm'a girmeden de bazı hadis ulemasından hadis dinlemişti. Çünkü edep öğrenmek amacıyla yanlarına gidip gelirdi. İslâm'a girdikten sonra da onun ona çok yararı oldu. İbnül-Cev-
"'nin anlattığına göre bu, onun İslâm'a girmesine sebep olmuştu. Ve yi-Z1 İbnü'l-Cevzî onun İslâm'a girişini şöyle anlatır: 116
«Hilal b. Muhsin rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i defalarca görmüş-Rasûlullah onu hep Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet ediyor, Mâm'a girmesini emrediyor ve ona «Sen akıllı bir adamsın delillerle desteklenen İslâm dinini ne diye terke diyorsun?» diyor ve rüyada ona, nıklık halinde şahid olduğu bazı mucizeler gösteriyordu. Mesela ona sövle demişti: Senin karın erkek bir çocuğa hamiledir. Doğduğunda o çocuğa Muhammed adını ver» gerçekten de karısı bir erkek çocuk doğurmuş ve ona Muhammed adını vermiş, Ebü'l-Hasan künyesini de takmıştı.
Rasûlullah (s.a.v.), ona daha bir çok mucizeler göstermişti ki İbnü'l-Cevzî bunları sırasıyla anlatmıştır. İşte bu ikazlar ve mucizeler üzerine Hilal b. Muhsin Müslüman olmuş, islâmiyeti güzelce yaşamıştı. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Bu senede doksan yaşında vefat etti. Ömrünün kırk küsur senesini Müslüman olarak yaşadı.[1]

Hicretin Dörtyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu senede Bağdat'ta ve diğer beldelerde peşpeşe kıtlık ve ölümler meydana geldi. Öyle ki bir çok evler sahipsiz kaldı, içi boşaldı. Hatta evlerin kapılan içerideki kimselerin ölümü yüzünden kapandı. Yoldan geçenler hiç kimseyle karşılaşamaz oldular. Azık kıtlığından dolayı insanlar, leşleri ve kokuşmuş şeyleri yemek mecburiyetinde kaldılar. Bir kadının yanında küflenip yeşermiş bir köpek bacağı görüldü. Bunu yemek mecburiyetinde kalmıştı. Bir erkek de bir çocuğu tandırda kızartıp yemişti. Bir kuş leşi duvardan yere düşmüş; beş kişi onu kapışıp aralarında paylaşmış ve yemişlerdi.
^ Buhara'dan gelen bir mektupta anlatıldığına göre orada ve oraya bağh kazalarda bir günde 18.000 kişi ölmüştü ve bu veba sebebiyle o mıntıkalarda bu mektubun yazıldığı güne kadar bir buçuk milyon insanın öldüğü tesbit edilmişti. İnsanlar bu mıntıkalarda dolaşırlarken boş caddeler, ıssız yollar ve kilitli kapılarla karşılaşıyorlardı. Her taraf ıssızdı, insansız kalmıştı. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. Yine onun dediğine göre Azerbaycan'dan gelen haberler arasında o mıntıkalarda büyük bir V h /algmi meydana gelmişti. O beldelerde çok az sayıda insan bu vebadan kurtulmuştu. Ahvaz, Buvat ve buralara bağlı mıntıkalarda da veba salgını meydana gelmişti. Bütün ülke veba tehdidi altındaydı. Bunun en büyük sebebi de açlıktı. Yoksul kimseler köpekleri pişirip yiyor-ezarları açarak ölüleri çıkarıp pişirip yiyorlardı. İnsanların gece
gündüz meşguliyetleri sadece ölü eti yıkayıp teçhiz etmek ve mezara
mmekti. Bir çukur kazılıyor, oraya yirmi-otuz ceset defnediliyordu.
İnsan oturmakta iken kalbi kan basıncından ötürü çatlıyor, ağzına bir damla kan geliyor ve o anda ölüyordu. Bu durumu gören insanlar tevbe ettiler, mallarının çoğunu sadaka olarak dağıttılar, ama sadaka olarak vermek istedikleri paralarım kimse kabul etmiyordu. Fakire çok miktarda dinar, dirhem ve elbise veriliyor ama o «ben açlığımı giderecek bir parça ekmek istiyorum» diyordu. Ekmek bulunamıyordu. İnsanlar evlerindeki içkileri döktüler. Oyun ve müzik aletlerini kırdılar. İbadet etmek ve Kur'an okumak için mescidlere kapandılar. İçinde içki bulunup-ta bütün aile efradı ölmeyen ev sayısı gerçekten çok azdı. Yedi gün süreyle can çekişmekte olan bir hasta adamın yanma gidildi. Hasta adam evin bir tarafını parmağıyla gösterdi. Oraya gittiklerinde bir şarap küpü gördüler. Şarabı döktüler ve hasta adam o anda ruhunu teslim etti. Bir adam mescitte vefat etti. Yanında 50.000 dirhem para buldular. Bu para halka arzedildi ama hiç kimse bu parayı kabul etmedi ve paralar mescitte dokuz gün kaldığı halde hiç kimse bunu istemiyordu. Bir süre sonra dört kişi bu parayı almak için mescide girdiler ve paraları almak isterlerken düşüp öldüler. Bunlardan hiçbiri o mescitten diri çıkamadı aksine hepsi Öldüler.
Şeyh Ebu Muhammed Abdülcebbar b. Muhammed'in 700 fıkıh öğrencisi vardı. Kendisi vefat ettiği gibi onikisi hariç bütün öğrencileri de öldüler. Sultan Debis b.Ali barış yaptıktan sonra memleketine döndüğünde ahalisinin vebadan ötürü öldüğü ve orada çok az sayıda insan kaldığı için memleketinin harap olduğunu gördü. Adamlarından birini elçi olarak bir yere gönderdi. Bir grup insan onu yakalayıp öldürdüler. Pişirip etini yediler.
Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine yedi gün kala çarşamba günü Bağdat'ın Katiatü İsa mahallesi Sukut Taam, Kiniş, Ashabü's-Sıkt, Babü'ş-Şair, Aktarlar Çarşısı, Suku'1-Aris, Emmatiler, Haşşabiler çarşıları ile kasaplar ve hurmacılar pazarlarının yanısıra Suk-u Mihvel, Nehri Zeccac, Süveykat-ü Galip, Saffarm, Sabbağin ve diğer bir çok yerler yandı. Bu da insanların maruz kaldıkları açlık, kıtlık ve ölüm belasına ek bir musibet oldu. İnsanlar halden düştüler. Zayıfladılar öyleki bu yangının ateşi daha da fazlalaştı ve yapacağını yaptı. «İnnâ lillah ve İnnâ ileyhi raciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).»
Bu senede Bağdat'ta hırsızlar ve yankesiciler çoğaldı. Gündüz bile milletin paralarını gasbettiler. Gece-gündüz demeden evlere baskın yaptılar. Şiilerin sözcüsü kelama Ebu Cafer et-Tusî'nin evine de baskın yapıldı, kitapları ve eserleri ile sapıklık ve bidati hususunda kullanmakta olduğu defterleri yakıldı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu senede Sultan Tuğrul Bey Musul dönüşünde Bağdat'a geldi. Halk ve ileri gelenler onu yolda karşıladılar, Reis'ür-Rüesa halifeninmis olduğu mücevherle işlenmiş murassa bir hil'ati ona giydirdi.
o1 " il Bey yeri öptü. Bunlardan sonra hilafet sarayına girdi. Halife'nin

-gerdiği bir ata binerek yanına gitti. Huzura vardığında halifenin ye-
H°zira uzunluğunda bir tahta oturmuş olduğunu, Peygamber hırkasını
uzuna attığını, elinde de kırbacı tuttuğunu gördü. Yeri öptü. Hali-
f'vûn tahtından aşağıda daha alçak bir tahtta oturdu. Sonra halife; Re-
is'ür-Rüesa'ya dedi ki:
«Ona deki, müminlerin emin bu çabalarından oturu sem övüyor, vaptıklarmdan ötürü de sana teşekkür ediyor. Kendisine yakınlığı sebebiyle ünsiyet buluyor. O, Cenâb-ı Allah'ın kendisine vermiş olduğu beldelerine seni hakim tayin ediyor. Seni hâkim ve sultan olarak tayin etti-&i yerlerde Allah'a karşı gelmekten sakın, memleketi imar etmek için çaba sarfet. Kulların durumunu İslah et. Adaleti yay. Zulme engel ol.» Amidü'd-Devle, halifenin bu söylediklerini ona tercüme etti. O da kalkıp halifenin huzurunda yeri Öpüp şöyle dedi:
«Ben müminlerin emirinin hizmetçisi ve kölesiyim. Onun emir ve yasaklan doğrultusunda tasarrufta bulunacağım. Bana verdiği yetki ve görevden dolayı da şerefyâb olmaktayım. Bu işi başanyla yapmak için Allah'tan yardım ve muvaffakiyet diliyorum.»
Sonra halife, hiFat giymesi için ayağa kalkmasını söyledi. O da geniş alanda kalkıp bir odaya girdi. Üzerine yedi hil'a giydirildi. Başına taş konuldu. Tekrar huzura dönüp halife'nin elini öptükten sonra tahta oturdu. Halife'nin elini Öpmeğe çalıştıysa da başındaki tac buna engel oldu. Halife bir kılıç çıkarıp beline taktı ve kendisine şarkın ve garbın sultanı diye hitap edildi. Üç sancak getirildi. Halife bunlardan birini kendi eliyle bağlayıp ona teslim etti. Ferman getirilip halifenin huzurunda okundu. Halife ona, halka adilce davranmasını ve bu hususta Allah'tan korkmasını tavsiye etti. Tekrar kalkıp halifenin elini öpüp başına götürdü. Sonrada büyük bir debdebeyle saraydan çıkıp kendi konağına gitti. Giderken önünde hacipler ve tam tekmil askerleri vardı. İnsanlar ona saltanat tebriklerini sunup selam vermeye geldiler. O da halifeye büyük armağanlar gönderdi. Gönderdiği armağanlar arasında 50 000 dinar para, binekleri silahlan ve kuşaklanyla elli Türk köle, çe-Şitlı beşyüz elbise vardı. Tuğrul Bey, Reisü'r-Rüesa'ya da 5.000 dinar para ve elli parça kumaş ve diğer armağanlar sundu»
Bu senede Mısır hükümdan, veziri Ebu Muhammed Hasan b. Ab-
aurrahman el-Bazirî'yi tevkif etti. Onun devlete 3.000 dinar borçlu oldu-
pna dair yazılı ifadesini aldı. Seksen adamını gözaltına aldı. Tevkif edi-
en bu vezir, Hanefî fıkıhçısıydı. İlim ehline ve Mekke, Medine ahalesine
asanda bulunurdu. Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî onu methederdi. [2]

Hicretin Dörtyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Süleyman

Ahmed b. Abdullah b. Süleyman b. Muhammed b. Süleyman b. Ahmed b. Süleyman b. Davud b. Mutahhar b. Ziyad b. Rebia b Hars b. Rebia b. Enver b. Esham b. Erkanı b. Numan b. Adiy b. Gatafan b. Amr b. Berih b. Huzeyme b. Teymullah b. Esed b Vebre b. Tağlib b. Hulvan b. İmran b. Elhaf b. Kudaa Ebü'1-A'lâ el-Mearri et-Tenuhî. Şairdi. Zındıklıkla meşhur olmuştu Arap dilcisi idi. Şiir ve Arap diline dair divan ve tasnif eserleri vardır. Hicretin 363. senesinin rebiyülevvel ayının bitimine üç gün kala gün battıktan sonra cuma günü doğdu. Dört veya yedi yaşındayken çiçek hastalığına yakalandı. Gözünü kaybetti. Onbir ya da oniki yaşındayken şiir söylemeye başladı. Hicretin 399. senesinde Bağdat'a geldi. Bir yıl yedi ay süreyle orada ikamet etti. Sonra kovulmuş ve hezimete uğramış bir halde oradan çıkıp gitti. Çünkü o, dininin ilminin ve aklının kıtlığını gösteren şiirimsi bir sual sormuştu. Şöyle ki:
«Bir çelişkidir. Buna karşı sadece susmamız gerekiyor ve mevlâ-mıza cehennemden bizi koruması için sığınıyoruz.
Bir el cinayete uğradığı zaman diyeti 500 altın oluyor.
Peki ama bu el çeyrek dinarı çaldığı zaman ne diye kesiliyor?»
O, gerçekleri gözardı edip yalancılık yaptığından ötürü «elin diyeti 500 dinardır ama çeyrek dinarlık bir şeyi çaldığı zaman ne diye onu kesiyorsunuz?» diyordu. Bu da onun aklının kıtlığının, basiretinin kör oluşunun bir sonucu idi. Zira bir el cinayete maruz kaldığı zaman insanlar ona karşı taşkınlık yapmasınlar ve mütecaviz olmasınlar diye diyetinin çok olması uygundur. Ama o elin kendisi hırsızlık yaparak suç işleyecek olursa artık insanlar başkalarının mallarına göz koymasınlar, mülkiyet muhafaza altına alınsın diye kıymetinin ve diyetinin az olması elbetteki münasib olur. Bu sebeple bazıları demişler ki: «El, güvenilir olduğu zaman kıymetlidir, ama hain olduğu zaman kıymeti düşer.»
İşte fıkıhçılar bu şiiri ve benzer sözleri nedeniyle onu cezalandırmaya niyetlendiklerinde Ahmed b. Abdullah, kendi beldesine kaçıp gitti. Evine kapandı dışarı çıkmaz oldu. Bir gün halifenin yanında oturuyordu. Halife, Mütenebbî'aen hoşlanmıyor, onu küçültücü sözler sarfedi-yordu. Ahmed b. Abdullah, yani Ebu'1-Alâ da Mütenebbî'yi seviyor, onun şanını yüceltmeye çalışıyor ve onu övüyordu. Yine o mecliste iken Mütenebbî'nin adı geçti. Halife onu yerince Ahmed b. Abdullah, yani Ebü'1-Alâ şöyle dedi: Mütenebbî'nin hiç bir kasidesi ve şiiri olmasa bile şu cümle ile başlayan kasidesi onun üstün bir şair olduğunu göstermeye yeter:
«Ey münazil senin kalplerde tahtın vardır.»

Halife Öfkelendi ve Ahmed b. Abdullah'ın yani Ebü'l-Alâ'nm huzurundan çıkarılmasını emretti. Görevliler ayaklarından tutup onu yü-üstü sürükleyrek huzurdan çıkardılar. Görevliler onu çıkarırlarken halife «bu köpeğin mezkur kasideyle neyi kasdettiğini biliyor musunuz?» diye sordu. Sonra da sözünü şöyle sürdürdü: O deminki sözüyle Mütenebbî'nin şu kasidesini kasdetti:

«Kötü bir adam beni senin yanında yerecek olursa
Onun bu yermesi benim olgun kişi olduğumun delili olur.»

Yoksa Mütenebbî'nin bundan daha güzel kasideleri vardır. Ama o bunu kasdetti»

Bu da halifenin keskin zekâlı oluşundan dolayı idi. Çünkü O, Ahmed b.Abdullah'm yani Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin imal sözlerini anlamıştı. Ebul-Ala el-Maarrî'nin kendisi de zeki kimselerdendi. Ebü'1-Alâ El Mearrî, ömrünün kırkbeş senes boyunca et, süt, yumurta ve hayvani besinler yemiyordu. Brahman felsefecilerinin yolunu takib ediyordu. Anlatıldığına göre o sahil yollarından birinden gelmekte iken bir manastıra uğrayıp geceler. Manastır rahibinin yanında kalır, rahipte onu İslâm dini hususunda şüphelere sürüklemişti. Gıdasını nebatattan ve diğer şeylerden alırdı. En çokta mercimek yer, tatlı ihtiyacını ise pekmez ve incirle karşılardı. Kimsenin yanında yemek yemez ve «ama (kör) kişinin başkalarının yanında yemek yemesi, avretini açması gibidir» derdi. Anlattıklarına göre keskin zekalı bir kimse imiş ama bazıları onun hakkında bir takım uydurma şeyler naklederler. Şöyle ki: Onun oturmakta olduğu tahtının altına bir dirhem koymuşlardı. O da «ya gök bir dirhem kadar alçaldı. yahut yer bir dirhem kadar yükseldi» demişti. Yani tahtının altına konulan bir dirhem kadar yerden yükseldiğini hissetmiştir. Bunun aslı yoktur. Yine anlatıldığına göre o bir zamanlar bir seferden dönerken gözleri görmediği için yanındaki bir adam, altından geçmekte olduğu ağacın kafasına değmemesi için başını eğmesini ona söylemişti. Aradan bir zaman geçikten sonra tekrar aynı yerden geçerlerken gözleri görmediği halde o ağacın hizasına geldiğinde başım Önüne eğmişti. Yanındakiler ona niçin böyle yaptığını sorduklarında «burada bir ağaç yok mu?» diye sormuş. Onlar da «hayır» diye cevap vermişlerdi. Ama sonra oraya dikkatlice baktıklarında kesilmiş bir ağaç kökü gördüler. Bu da sahih değildir. Ebu'1-Alâ el-Mearri zeki idi, ama temiz bir insan değildi. Bir çok tasnif eserleri vardır. Ama çoğu şiirle ilgilidir. Bazı Şiirlerinde onun zındık, dinden kopmuş bir kimse olduğunu ispatlayan sözleri vardır. Bir takım insanlar onun için mazeret uydurup şöyle derer: «O, bunu şaka ve eğlence olsun diye söylerdi. Kalbinde olmayan şey-rı iliyle söylerdi. Ama kalbi temiz bir Müslümandı.»

İbn Ukayl, onun bu kötü sözlerini duyduğunda şöyle demişti: «Ebü'l-Alâ'yı İslâm diyarında insanlar tarafından kafir sayılmasını gerektirecek sözler sarfetmeye iten sebep nedir? Münafiklar akıl ve ilimleri az olduğu halde ondan daha iyi siyaset sahibidirler. Çünkü onlar, dünyada kabahatlerini gizlemişlerdir, ama kendisi insanların tasallutuna maruz kalmasına ve kendisim zındık saymalarına sebep olacak küfrünü izhar etmiştir. Allah da biliyor ki onun dışı da içi gibidir.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin el-Fusul ve'1-Ğayat adlı kitabını gördüm. Bu kitabı sûre ve ayetlere çatıyordu Kelimelerinin sonu itibarıyla alfabetik harf sırasına göre yazılmıştı. Son derece karışık ve soğuk ifadeleri vardı. Onun gözünü ve kalbini kor eden Allah noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. Yine onun Lazımsızın Lüzumu adını verdiği kitabına da baktım.»

Böyle dedikten sonra İbn Cevzî onun İslâm dinini küçümseyen ve horlayan şiirlerinden bazı örnekler sunmuştur:

«Akıllı bir kimse senin rızkından pay almadığı ve sen de deli ve ahmak kimseleri nzıklandırdığın zaman:
Ey göklerin Rabbi; Arzulamadığı şeyleri senden görüpte zındık olan bir adamın artık günahı olmaz.»

«Dikkat edin, bütün mahlukat sapıklıktadır.
Akıllı kimse kendisim çevreleyen şeylere dikkatle baktı.
Tevrat'ın sahibi Musa Öne geçti.
Ona iftira eden ziyana düştü.
Adamları dediler ki; ona vahiy gelmiştir.
Dikkatle bakan kimseler dediler ki: Hayır, o uydurmuştur
Benim taşları ziyaret edip haccedişim,
Eşeğin ayıbı gibidir ki yükseklerde görülür.
Akıllı kimse kendi aklına başvurduğu zaman,
Mezhepleri küçük görüp tahkir eder.»

«Hanife'nin izi silindi. Hristiyan hidayet buldu.
Yahudi zulmetti, mecusi saptı.
Yeryüzündeki iki kişiden biri akıllı ama dinsizdir.
Diğeri ise dindardır ama aklı yoktur.»

«Rasûllerin söylediklerini gerçek sanma
Onların söyledikleri yalan sözlerdir ki satırlara geçirdiler.
İnsanlar refah ve lüks bir yaşantı içindeydiler
Rasûller inanılması imkânsız şeyleri getirip bu yaşamı bulandırdı-lar.»

İbn Cevzî diyor ki: Ben de Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin bu şiirine şu karşılığı verdim:

«Rasûllerin söylediklerini yalan sayma. Aksine o sözler gerçektir ve bu gerçekleri tebliğ ettiler. İnsanlar daha Önce büyük bir cehalet içindeydiler. Rasûller hakkı getirip açıkladılar.»

Simdi yine Ebül-Alâ el-Mearrî'nin şiirlerinden örnekler sunmaya devam ediyoruz:
«Şeriatler aramıza kin bıraktılar.
Çeşitli düşmanlıkları bize miras bıraktılar.
Peygamberlik hükümleri olmasaydı Rum kadınlarının ırzları hiç Araplara mubah olur muydu?»
«Adem'e ya da oğullarına hamdetmiyorum.
Hepsinin hasis kimseler olduğuna şehadet ediyorum.»
«Ey yoldan çıkmışlar! Ayılın, kendinize gelin.
Sizin diyanetiniz öncekilerin hile ve tuzaklarından başka bir şey değildir.»
«Zamanın hadiseleri iki dostu birbirinden ayırır.
Ey tanrım! benimle bunun arasında hükmünü ver.
Canları kasten öldürmeyi yasakladın.
Ama canları almak için melekleri gönderdin.
İnsanların yeniden dirilişi olacağını söyledin.
Bu, insanları iki halde de kurtarmaz.»
«Güldük, gülmemiz bizim akılsızlığımızdan ötürü oldu.
Basite sakinlerinin ağlamaları hak oldu.
Günler bizi paramparça etti.
Kırık cam parçalarına dönüştük.
Ki o parçalar artık bir araya gelemezler.»
«Bazı işler varki akıllar onun karşısında hafif kalırlar.
Yiğit kişi kimin helak olacağını bilemez.
Muhammed'in kitabı Musa'nın kitabı.
Meryem oğlu İsa'nın İncil'i ve Zebur.»
«Topluluklar dediler ki: İlahınız halka İsa'sını ve Musa'sını göndermedi.
Bunlar ancak Rahman'ı bir geçim vasıtası kıldılar.
Dinlerini de insanlar arasında namus kıldılar, kanun haline getirdiler.»
Ibnül-Cevzî ve diğerleri Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin küfrünü ispatla- ^°k Siirlerini nakletmişlerdir. Hatta onun bu şiirlerinden bi laOnun kânrh"ğini, zındıklığım ve dinden kopmuşluğunu ispat-Anlatıldığına göre o, mezarının üzerine şöyle yazılmasını vasiyet etmiştir:
«Bunu babam bana karşı bir suç olarak işledi Bense hiç kimseye karşı suç işlemedim.»
Yani babası kendisinin annesiyle evlenmiş olduğundan ötürü onu bu dünyaya getirmişti ve bu yüzden o bu akibete uğramıştı. Ama kendisi güya hiç kimseye bu sebeple bir suç işlememişti. Bütün bunlar, onun Allah'ı inkâr ettiğini küfür ve ilhadını gösterir. Allah onu kahretsin. Bazılarının iddiasına göre o ömrünün sonunda bütün bu yaptıklarından vazgeçip tevbe etmiştir ve bu hususta mazeret dilediğini beyan eden bir kaside inşad etmiştir ki, bu kasidesinde söz konusu küfründen uzaklaştığını iddia etmiştir. İşte mezkur kasidesi şudur:
«Ey karanlık gecelerde sivrisineğin kanadını açışım gören Allah'ım
Ey sivrisineğin boğazmdaki damarların kökünü ve zayıf kemikler-deki iliği gören Allah'ım
Geçmiş zamanlarda benden sadır olan günahları silmeye vesile olacak.
Bir tevbeyi bana nasib ederek lütufta bulun.»
Ebu'1-Alâ el-Mearrî, bu senede Maaretü'n-Numan'da vefat etti. Vefat ederken seksenaltı yaşını tamamlamak için ondört günü kalmıştı. Arkadaşlarından ve öğrencilerinden bir grup onun için ağıt yakmışlardı. Mezarının yanı başında onun için seksen mersiye inşad edilmişti. Mersiyecilerden biri onun için şöyle demişti:
«Zahidliğinden ötürü sağlığında her ne kadar kan akıtmamış idiy-sen de.
Bu günü ölümün sebebiyle gözlerimden kan akıttım.»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ve Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin iyi bir insan olduğuna inanan ve onun için ağıt yakan bu kimseler ya onun durumunu gerçekten bilmiyorlardı ya da onun sapıklık mezhebinde ve yolunda bulunan kimselerdi.»
Ölümünden sonra arkadaşlarından biri rüyasında kör bir adamı görmüştü. Bu kör kişinin onıuzunda iki yılan vardı bu yılanlar onun göğsüne doğru uzanmışlar başlarını kaldırıp onun etinden koparıp yiyorlardı. O da bu durum karşısında imdat imdat diyordu.»
Ravinin biri dedi ki: Bu mülhid Mearrî'yi İbn Hallikan şairler hakkındaki adeti veçhiyle övmüş ve nesebinin yüksek olduğunu söylemiştir. İbn Hallikan onun birçok tasnif eserlerinin adını da vermiştir. Bazılarından nakledildiğine göre adamın biri onun el-Eyk ve'1-Gusun adlı kitabının 101. cildini görmüştür ki bu eseri Hemz ve Redf adıyla meşhur olmuştur. Ebü'1-Alâ el-Mearrî Arapçayı babasından öğrenmiş, Halepte de Muhammed b. Abdullah b. Sa'd adındaki nahiv aliminden nahiv ilmi-ö&renmiştir. Ebü'l-Kasım Ali b. Muhsin et-Tenuhî, Hatip Ebu
^keriyâ Yahya b. Ali et-Tebrizî de kendisinden nahiv öğrenmişlerdir.
Anlatıldığına göre o, kırkbeş sene müddetle feylesofların yolunu tuta-

\r et yememiştir ve mezarının üzerine şu ibarenin yazılmasını vasiyet
etmiştir
«Bu babamın bana karşı işlediği bir cinayettir.
Bense hiç kimseye karşı cinayet işlemedim.»
İbn Hallikan dedi ki: Onun bu sözü de feylesofların inancına göre hareket ettiğini göstermektedir. Çünkü feylesoflar da bu inançtadırlar. Onlara göre çocuk edinmek ve onu bu varlık alemine getirmek o çocuğa karşı işlenen bir suçtur. Zira bu dünyaya getirilen çocuk, hadiselere ve afetlere maruz bırakılmaktadır.
Ben derim ki: Bu da gösteriyor ki Ebü'1-Alâ el-Maarrî'nin itikadı değişmemiştir. O, ömrünün son demine kadar feylesofların inançlarına bağlı bir kimseydi. Sonra İbn Hallikan onun bazı güzel şiirlerim naklet-miştir. Bu güzel şiirlerinden biri şudur:
«Bir aletle kendin için rütbe taleb etme
Edebiyatçının kalemi ciddiyetsiz olduğunda o kalem öreke gibi olur
İki yıldız gökte durdular.
Birinin mızrağı var, diğeri mızraksızdır.» [3]

Üstad Ebu Osman Es-Sabunî

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: İsmail b. Abdurrahman b. Ahmed b. ismail b. Amir b. Abid en-Nisaburî. Hadis hafızı, tefsirci ve vaizdi. Hacca giderken Dımaşk'a uğradı. Orada hadis dinledi ve halka vazü nasihatte bulundu. îbn Asakir, onun biyografisini genişçe anlatmış ve onun güzel sözlerini, şiirlerini nakletmiştir. Güzel şiirlerinden biri şudur:
«Mallarınıza ve azıklarınıza el sürmediğim Sizden iyilik ve ihsan beklemediğim takdirde Sizler de benim kulu olduğum zatın kullarısınız Artık ne diye şu hür bedenimi yoracağım?»
ibn Asakir, İmamü'l-Harameyn'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: !fen Mekke'de iken mezhepler hususunda tereddüt gösteriyordum. Hangi mezhebe uyacağımı bilemiyordum. Rüyamda Peygamber (s.a.v.)'i gördüm bana şöyle buyurdu: «Sen Ebu Osman es-Sabunî'nin itikadına sarıl.» Allah ona rahmet etsin. [4]

Hicretin Dörtyüzellinci Senesi

Bu senede mundar Besasirî'nin fitnesi ortaya çıktı. Besasirî'nin asıl adı Arslan et-Türkî idi. Bu olay şöyle gelişmişti: Tuğrul Bey'in kardeşi İbrahim Yinal, Tuğrul Bey tarafından vali olarak tayin edilmiş olduğu Musul şehrini terkedip Cebel mıntıkasına gitti. Kardeşi Tuğrul Bey onu yanına çağırdı. Ona mTat giydirdi. Durumunu düzeltti, ama bu esnada Besasirî, Arap emiri Kurayş b. Bedran'la birlikte Musul'un üzerine yürüdü ve orayı ele geçirip kalesini tahrib etti. Sultan Tuğrul Bey sür'atle oraya gitti ve Musul'u bunlardan geri aldı. Besasirî ve Kurayş b. Bedran ondan korkup kaçtılar. Tuğrul Bey de onları Nusaybin'e kadar kovaladı. Kardeşi İbrahim Yinal ondan ayrıldı. Ona isyan etti ve Hemedan'a kaçtı. Bunu Besasirî'nin teşvikiyle yapmıştı Tuğrul Bey de askerlerini geride bırakıp kardeşinin peşinden gitti. Arkada bıraktığı askerleri dağıldılar. Ona tabi olanların sayısı azaldı. Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun ile,veziri el-Kündürî Bağdat'a döndüler. Sonra İbrahim Yinal'in Tuğrul Bey'e galip olduğu ye Tuğrul Bey'in Hemedan'da mahsur kaldığı haberi Bağdat'a ulaştı. İnsanlar bundan rahatsız oldular. Paniğe kapıldılar. Bağdat'ın düzeni bozuldu. Besasirî'nin Bağdat'a gelmekte olduğu ve En-bar'a yaklaştığı haberi de Bağdat'a ulaştı. Vezir Kündürî artık Bağ-dat'dan kaçmaya kesin karar vermişti. Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun onu yakalatmak istedi, ama o da yanından ayrılıp Bağdat'ın batı yakasına geçti. Evi yağmalandı. Bağdat'ın doğu ve batı yakalannı birleştiren köprü yıkıldı. Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun ordunun basma geçti ve kocası Tuğrul Bey'i kurtarmak amacıyla Hemedan'a gitti. Vezir Kündürî de Ebu Şirvan b. Tuman ve Tuğrul Bey'in zevcesi Hatun'un mezkur annesi ile birlikte geride kalan askerlerin başına geçerek Ahvaz tarafına gittiler. Bağdat'ta bir tek savaşçı asker kalmadı. Halife de oradan çıkmaya niyetlendi. Keşke çıkmış olsaydı, ama sonra sarayı ve ailesiyle birlikte Bağdat'ta ikamet etmek onun hoşuna gitti. Rahata aldanarak Bağdat'ta kaldı. Şehirde savaşçı askerler kalmayınca halka «Bağdat'tan göçmek isteyen dilediği yere gidebilir» diye duyuru yapıldı. İnsanlar tedirgin oldular. Kadınlar, erkekler ve çocuklar ağlamaya başladılar. İnsanların çoğu Bağdat'ın batı yakasına geçtiler. İki tarafı birleştiren köprü tahrip edilmiş olduğundan bir kişinin karşı tarafa geçiş parası bir ve iki dinarı tbnül-Cevzî dedi ki: «O gecede halifenin sarayının üzerinde toplu k rahatsız edici bir şekilde Öten on kadar baykuş uçtu. Reis'ür-Rüe-• a denildi ki: «Halife'nin Bağdat'ta savaşçı asker kalmayışı yüzün-
a denild
başka bir yere göçmesi maslahatın gereğidir.» Ancak halife bu öne- kabul etmedi. Şehri ve sarayı korumak için halktan bazı güvenlik dildi Bl hüküt kgd ilhkabu
e vlileri temin edildi. Bunlara hükümet konağından çok sayıda silah g°rildi Bu senenin zilkade ayının sekizinde pazar günü Besasirî Bağ-H t'a geldi. Beraberinde Mısır'ın beyaz sancakları ve bayrakları vardı. Rastaki bayrakların üzerinde Mustansır Billah Ebu Temim Maad Emi-ü'1-Mü'minin ibaresi yazılıydı. Kerh mahallesinin Rafizî sakinleri Besasirî'yi karşıladılar ve onun kendi mahallelerine gelmesini istediler. O da Kerh mahallesine girdi. Oradan geçerek Meşraatü Zaviya'ya geçti. Orada

ordugah kurdu. O esnada insanlar son derece açlık ve yokluk içindeydiler. Kurayş b. Bedran da 200 kadar süvari ile birlikte Babü'l-Basra mıntıkasına karargah kurdu. Besasirî, hırsızları ve yankesicileri topladı. Onları hilafet sarayını yağmalamaya azmettirdi. Kerh mahallesi sakinleri de Babü'l-Basra'daki Sünnîierin evlerini yağmaladılar. Kadil-kudat ed-Damiganî'nin ev de yağmalandı. Mahkeme sicilleri ve defterlerinin çoğu ele geçirilip aktarlara satıldı. Halifenin hizmetiyle ilgili kimselerin de evleri yağmalandı. Rafizîler ezan okurken tekrar «Hayye ale hayril amel» demeye başladılar. Bağdat'ın diğer taraflarında da cemaatle kılınan beş vakit namazların ve cuma namazının ezanlarında da bu şekilde ezan okundu ve Bağdat'ta halife Mustansır el-Ubeydî adına minberlerde ve diğer yerlerde hutbe okundu. Onun adına altın ve gümüş paralar bastırıldı. Hilafet sarayı kuşatma altına alındı. Reisü'r-Rüesa lakabını alan Vezir Ebü'l-Kasım el-Mesleme, beraberindeki güvenlik görevlileriyle birlikte sarayı savundu, ama bu savunma bir yarar sağlamadı. Halife siyah sarık ve abasını giyinip elinde yalın kılıcı, başında sancağı çevresinde de Abbasilerden bir zümre insan, yüzlerini başlarını saçlarım açıp saçmış cariyeler, mızraklarının başında musha-n şerif bulunan askerler, önündeki kılıçlı hizmetçilerle birlikte atma binip ortaya çıktı. Sonra da Arap emiri Kurayş b. Bedran'dan kendisini, aile efradını, veziri İbn Mesleme'yi koruması için taahhüt aldı. O da bu hususa ona teminat verip taahhüdde bulundu. Ve onu bir çadıra yerleştirdi. Besasirî, bu taahhüd ve eman verişi nedeniyle Kurayş b. Bedran'ı kınadı ve ona şöyle dedi:

«Biliyorsun ki daha önce halifeye karşı seninle aramızda bir anlaş-maya varmıştık. Bu anlaşma gereğince sen benden görüş almadan hiç ,ır hususta karar vermeyecektin. Ben de senden görüş almadan hiç bir
ususta karar vermeyecektim. Aramızda her ne suretle olursa olsun
undan başka bir hüküm geçerli olmayacaktı.»

Sonra Besasirî, Kasım b. Mesleme'yi yakalayıp feci şekilde azarlayıp kınadı. Onu şiddetlice dövdü, horlayıp yanında tutuklu bıraktı. Hilafet sarayının her tarafını yağmalattı. Saraydan aldıkları mücevherlerin, ipekli kumaşların, altınların, gümüşlerin, eşyaların, elbiselerin, bineklerin haddi hesabı yoktu. Sonra Besasirî ile Kurayş b. Bedran halifeyi Hadisetü Ane emir Muharriş b. Mücella en-Nedvî'ye göndermeye karar, verdiler. Muharriş, Kurayş b. Bedran'ın amcazade siydi. Dindar ve mürüvvetti bir kimseydi. Halife bu durumu duyunca Ku-rayş'ın yanma gitti. Bağdat'tan çıkmak istemediğini söyledi, ama bunun yararı olmadı. Kurayş onu kendisinin ve Besasirî'nin adamları refakatinde bir mahfeye bindirerek Hadisetü Âne'ye gönderdi. Halife oraya gitti ve Muharriş'in yanında tam bir sene kaldı. Yanında aile efradından da hiç kimse yoktu. Anlatıldığına göre halife oradaki ikameti ile ilgili olarak şöyle demiştir:

«Hadisetü Ane'de ikamet etmekte iken bir gece kalkıp namaza durdum. Kalbimde Allah'a yalvarmanın tatlılığım hissettim. Sonra kalbime doğduğu şekilde Aziz ve Celil olan Allah'a şöyle dua ettim:

«Allah'ım, beni vatanıma gönder. Aile efradım ve çoluk çocuğumla buluşmayı, bir araya gelmeyi bana nasib et. İnsanların ünsiyet bahçesini tekrar çiçeklendir. Akrabalık mıntıkasını şenlendir. Sıkıntıyı gider. Cefayı çembere al»

Ben böyle dua ettikten sonra Fırat kıyısından bir ses geldi. Sesin sahibi «Evet evet» diyordu. Kendi kendime «Bu bir başkasına seslenen bir adamın sesidir» dedim. Tekrar Allah'a yalvarıp yakarmaya başladım yine aynı sesin sahibinin «seneye kadar seneye kadar» dediğini duydum. Sonra kendi kendime «Bu gayıbtan gelen bir sestir. Bunu Cenâb-ıAllah, hadiselerin doğrultusunda konuşturuyor» dedim ve hadiseler gerçekten o doğrultuda cereyan etti.»

Gerçekten de halife bu senenin zilkade ayında kendi sarayından çıkıp Hadisetü Ane'ye gitmişti. Ertesi senenin zilkade ayında sarayına dönmüştü. Halife Kaim Biemrillah Hadisetü Ane'deki ikameti ile ilgili olarak durumunu anlatan şu şiirini inşâd etmişti:

«Kendilerine karşı ümit beslediğim kimseler beni yanılttılar. Ama sonradan bana dostluk gösterenlerin ismi cismi hatırımdan geçmemişti.
Zamanın hadiselerinden bir şeyler öğrenin.
Hiç kimsenin kimseye şefkat göstermediğini gördüm.
Zaman da sadece bana bir dem vaatte bulunulmuştur.
O demde muzaffer olacağım ama,
O dem ne zaman gelir.
Günüm geçiyor, her günümü tamamladığımda,
Yarın amacıma ulaşırım diye kendimi avutuyorum. Kahrolası nefis, hep ümitlerle rahatlıyor.
ve emellerle sabah akşam gıdalanıyor.»

Besasirî'ye ve onun Bağdat'ta yaptıklarına gelince o, kurban bayra-da bineğine bindi. Namaza gitti. Hatiplere ve müezzinlere beyaz elbiseler giydirdi. Adamlarına da aynı şekilde beyazlar giydirmişti. Banda Mısır sarığı vardı. Mısır halifesi adına hutbe okuttu. Rafizîler son derece memnun oldular. Irak'ın diğer mıntıkalarında da ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesi okundu. Besasirî, Bağdat'ın önde gelenlerinden büyük bir intikam aldı. Kendisine düşmanlık gösterenlerden bir kısmını boğdurdu. Taraftarlarına ve sempatizanlarına da bolca azıklar verdi Adaletli olduğu izlenimini verdi. Zilhicce ayının bitimine iki gece kala pazartesi günü Reisü'r-Rüesa lakabını taşıyan Vezir İbn Mesleme'yi huzuruna getirtti. İbn Mesleme, yün bir cübbe ve kırmızı keçeden bir fes giymişti. Boynunda deri kaplı muskalar vardı. Kızıl tüylü bir deveye bindirildi. Şehirde dolaştırıldı. Arkasında da onu kırbaçlayan kimseler vardı. Kerh mahallesinden geçirilmekte iken üzerine çöp kovaları boşaltıldı. Yüzüne tükürdüler. Lanetlediler, sövdüler. Hilafet sarayının karşısında durduruldu. O bu halde iken de şu ayet-i kerimeyi okuyordu:

«Ey Muhammed de ki: «Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın; iyilik elindedir. Doğrusu sen, her şeye kadirsin.» (ÂH îmrân, 26). Şehirde teşhir işi tamamlandıktan sonra askeri garnizona getirildi. Ona boynuzlan çıkarılmamış bir öküz derisi giydirdiler. Yanaklarına da çengel taktılar. Sonra sehpaya asıldı. Akşama dek çırpındı ve sonra vefat etti. Allah rahmet etsin. Son sözü şu olmuştu: «Beni said olarak yaşatan ve şehid olarak öldüren Allah'a hamdolsun.»

Bu senede Irak diyarında ekinlerin çoğunu telef eden ve bazı çiftçileri öldüren şiddetli dolular yağdı. Dicle suyu fazlasıyla kabardı. Yine bu senede mezkur fitneden bir ay önce Bağdat'ta şiddetli bir deprem meydana geldi. Evlerin çoğu yıkıldı. Bu depremin Hemedan, Vâsıt, Tikrit ve Ane mıntıkalarında da görüldüğüne dair haberler Bağdat'a geldi. Hatta depremin şiddetinden ötürü bazı değirmenlerin durduğuna söylenmişti- Bu senede Bağdat'ta yağmalama hadiseleri çoğaldı. Öyle ki başlardaki sarıklar dahi alınıp götürülüyordu. Şeyh Ebu Nasr b. Sabbağ'm sarığı ve taylesanı cuma namazına gittiği esnada başından alınıp götürüldü. Bu senenin sonlarında Tuğrul Bey, Hemedan'dan çıktı. Kardeşi ile savaştı ve onu mağlub etti. İnsanlar bu duruma sevindiler ve ferahladı-**lama bu sevinçlerini Besasirî'den korktukları için açığa vurmadılar. Tuğrul Bey, vefat eden kardeşi Davud'un oğullarının yardımına başvurdu. Bunlarla birlikte kardeşi İbrahim'le savaştı. Bunlar, İbrahim'i mağlup edip hicri 451. senenin başlarında esir aldılar. Hepsi amcaları Tuğrul Beyin etrafında toplandılar. O da bunlarla birlikte Irak taraflarına gitti ve hicretin 451. senesinde anlatacağımız hadiseleri gerçekleştirdiler. Bunu inşaallah ileride anlatacağız. [5]

Hicretin Dörtyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Muhammed Ebu Abdullah Elunî

Feraiz ilminde meşhurdu. Şeyhü'l-Harbî lakabını taşırdı. Şafiî mezhebine mensubtu. Besasirî fitnesinde Bağdat'ta öldürüldü ve arefe gününe rastlayan bir cuma gününde defnedildi.[6]

Tuğrul Beyin Kardeşi Davud

Davud, Tuğrul Bey'den yaşça daha büyüktü. Bu senede vefat etti. Yerine oğulları geçtiler. [7]

Ebu't-Tayyib Et-Taberî

Fıkıhçıydı. Şafiî alimiydi. Asıl adı Tahir b. Abdullah b. Tahir b. Ömer'dir. Hicretin 348. senesinde Taberistan'a bağlı Amil kasabasında doğdu. Cürcan'da Ebu Ahmed el-Gıtrifî'den, Nisabur'da Ebü'l-Hasan el-Masercesî'den hadis dinledi. Ebü'l Hasan'dan fıkıh öğrendi. Fıkıh öğrendiği şahsiyetler arasında Ebu Ali ez-Zücacî ve Ebü'l-Kasım b. Kec de vardı. Sonra Bağdat'a giderek Ebu Hamid el-İsferaini'den ders aldı. Muhtasarı ve İbn Haddad'm Furû'nu şerhetti, usul ve cedel ilmine dair eserler tasnif etti. Diğer bir çok faydalı ilimlere dair eserler de verdi. Bağdat'ta Darekutnî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ebu Abdullah es-Saymerî'nin vefatından sonra Rib'ül-Kerh'te kadılık yaptı. Sıka, güvenilir, dindar, takvalı bir kimseydi. Usul-ü fıkıh ile fıkhın furuatına dair çok bilgisi vardı. Güzel ahlaklı, iyi kalpli bir kimseydi. Gece gündüz ilim öğretmeye devam ederdi. Biyografisini Tabakatü'ş-Şafîîye adlı eserde vermişimdir. Üstadı olan ve kendisinden sonra ona hocalık yapmak üzere ders halkasında oturtan Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, onunla ilgili şöyle bir olay anlatmıştır: «Ebu Tayyib, dünyalık bakımından yoksul bir kimseydi. Tamir etmesi için bir mestini köşkere teslim etmişti. Ancak köşker, tamir işini geciktirmişti. Ebu Tayyib ona her uğradığında köşker mesti alıp suya batırıyor ve «yumuşadıktan sonra bunu dikeceğim» diyordu. Fakat Ebu Tayyib ona şöyle demişti: «Ben bunu tamir etmen için sana teslim ettim. Yoksa suya batırıp kendisine yüzme öğretmen için teslim etmedim.»

İb Hallikan'm anlattığna göre Ebu Tayyib ile kardeşinin müşterek bir sarıkları ve bir gömlekleri varmış, biri bunları giydiğinde diğeri evde oturur, dışarı çıkmazmış, kirlenen bu gömlek ile sarığı yıkadıklarında Ha her ikisi evde oturup bunların kurumalarım beklerlermiş. Ebu Tayyib de bu hususta şöyle bir şiir söylemiş:

«Bir kavim bedenlerinin elbiselerini yıkadıklarında yıkayıcının işini tamamlayışına dek evlerde beklerler ve evlerin duvarlarım elbise olarak giyerler.»

Ebu Tayyib bu senede 102 yaşında vefat etti. Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen aklı, zekâsı ve bedeni sağlamdı. Vefat edinceye dek ders verdi. Fetva verdi. Bir defasında bir gemiye binerek yolculuğa çıkmşıtı. Gemiden inerken kıyıya gençlerin yapamıyacağı bir şekilde atlamıştı. Kendisine «Bu ne ey Ebu Tayyib?» diye sorduklarında şu cevabı vermişti: «Bu, gençlikte kıymetini bilip muhafaza ettiğimiz ve yaşlılıkta bize fayda veren organlarımızın zindeliğidir.» Allah rahmet etsin. [8]

Kadı Mâverdî

el-Havi'1-Kebir adlı eserin sahibidir. Asıl adı Ali b. Muhammed b. Habib Ebü'l-Hasen el-Maverdî'dir. Basralıdır. Şafi alimidir. Usul, füru ve tefsire dair bir çok tasnif eserlerin, Ahkam-ı Sultaniye ve Edebü'd-Dünya ve'd-Din adlı kitapların müellifidir. Kendisi «fikhı 4.000 varakta genişçe anlattım» demiştir. Yani el-İkna adlı eserinde fikhı genişse anlattığını söylemek istemiştir. Birçok beldelerde hakimlik yapmıştı. Yumuşak huylu, vakarlı, edebli bir kimseydi. Edepli ve hayalı bir kimse olduğundan arkadaşlarından hiç biri ömrü boyunca onun kolunun sıvanmış olduğunu görmemişti. Biyografisini Tabakatü'ş-Şafiiye adlı eserde genişçe anlattım. Kendisi bu senede doksanaltı yaşında vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [9]

Reis'ür Rüesa Ebü'l-Kasım B. Mesleme

Ali b. Hasan b. Ahmed b. Muhammed b. Ömer. Halife Kaim Bi-Emrillah'ın veziri idi. Önceleri Ebu Ahmed el-Faradî'den v diğerlerindenhadis dinledi. Sonra cerh ve tadil ehli kimselerden oldu. Daha sonra Ka Bi-Emrillah onu nakipliğine aldı. Sonra vezir tayin etti. Ona Reisü'r-üesa, Şerefü'l-Vüzera, Cemalül-Vüzera lakabım taktı. Doğru görüşe,yüksek bir akla sahip olmakla birlikte bir çok ilimlere de vakıftı. Onikisene bir ay müddetle vezirlik yaptı. Sonra Besasirî onu Bağdat'ta teşhirip dolaştırdıktan sonra öldürdü. Ölürken elliiki yaşından beş ay al-!Ştı. Nitekim bu hususu önceki kısımlarda da anlatmıştık. [10]

Mansur B.Hüseyin

Künyesi Ebü'l-Evaris el-Esedî'dir. Cezire valisi idi. Orada vefat etti. Kendisinden sonra oğlunu yerine geçirdiler.[11]

Hicretin Dörtyüzellibirinci Senesi

Bu yılın başında Bağdat hala Besasirî'nin hakimiyeti altında bulunuyordu. Burada Mısır hükümdarı el-Fatimî adına hutbe okutuyordu. Abbasi halifesi ise Hadisetü Ane şehrinde bulunuyordu. Safer ayının onikisinde pazartesi günü Besasirî, Kadı Ebu Abdullah ed-Darniganî ile ayan ve eşraftan bir cemaatı huzurunda topladı. Mısır hükümdan Mus-tansır el-Fatimî adına onlardan bey'at aldı. Sonra bu heyetle birlikte hilafet sarayına girdi. Hilafet sarayının tacının yıkılmasını emretti. Bazı balkonlar yıkıldı. Sonra kendisine bu yaptığı işte faydadan çok zarar bulunduğu söylendi. O da bundan vazgeçti. Bundan sonra Küfe şehitliğini ziyarete gitti. Cafer nehrini geçmeye niyetlendi ki üzerinde olan nezri yerine getirmek üzere Hair'e geçsin. Sonra İbn Mesleme'nin cüssesini Harim-i Zahiri yakınına taşımalarını ve Dicleye atmalarını emretti.
Halifenin yaşı doksana varmış olup bir yerde gizlenmekte olan acuze annesi, Besasirî'ye bir mektup yazarak fakru zaruretini, sıkıntı ve ihtiyacını dile getirip şikâyetçi oldu. Besasirî de onu Harîme getirecek görevlileri gönderdi. Hizmetine iki cariye verdi. Her gün ona oniki ntl ekmek ve dört rıtl da et tahsisat olarak bağladı. (1 rıtl= 460 gr.) [12]

Fasıl

Sultan Tuğrul Bey, Hemedan'daki mahsuriyetinden ve kardeşi İbrahim'in elindeki esaretten kurtulup kardeşi İbrahim'i öldürdükten ve hakimiyetini kurup gönlünü rahatlattıktan sonra artık o mıntıkalarda rakibi kalmadı. Hakimiyeti elinden almak için kendisiyle çekişecek bir kimse de bulunmuyordu. Bundan sonra Kureyş b. Bedran'a bir mektup yazarak halifeyi kendi vatanına, sarayına iade etmesini emretti. Bunu yapmadığı takdirde başına büyük belalar getireceğini söyleyerek onu tehdit etti. Kureyş b. Bedran da ona bir mektup yazarak aklını çelmeye, gönlünü kazanmaya çalıştı ve mektubunda şunları yazdı: «Ben, Besasirî'ye karşı bütün gücümle senin yanındayım. Allah seni ona galip kı-lıncaya kadar seninle beraber olacağım. Ancak bu işte acele davranmadan ötürü halifeye bir zarar gelmesinden veya onun şerefine eksiklik gelmesinden korkuyorum. Ama yine de bana verdiğin emirleri olanca imkânlarımı kullanarak yerine getirmeye çalışacağım.»
Bundan sonra Kureyş, halifenin zevcesi Hatun'un sarayına iade pdilnıesini görevlilere emretti. Sonra da Besasirî ile haberleşerek halifenin kendi sarayına iade edilmesi hususunda rızasını almaya çalıştı ve Sultan Tuğrul Bey'den korktuğunu bildirdi ye gönderdiği haberde ona şöyle demişti:
«Sen bizi Mustansır el-Fatimî'ye itaate davet ettin. Bizimle onun arasında 600 fersahlık bir mesafe vardır. Şimdiye kadar ne elçisi ne de herhangi bir adamı yanımıza gelmedi. Kendisine gönderdiğimiz haberlere de aldırış etmedi. Bu meseleler üzerinde hiç düşünmedi. Şu Tuğrul Bey arkadan bizi gözetlemektedir. Yakınımızdadır. Bana bir mektup gönderdi. Mektubunda şunlar yazılıydı:
«Kıymetli, dinin bayrağı Emir Ebü'l-Meali Kureyş b. Bedran'a ki, o müminlerin emirinin dostudur.

Bu mektubu ona şarkın ve garbın hükümdarı muazzam Şehinşah Ebu Talib Muhammed b. Mikail b. Selçuk Tuğrul Bey göndermektedir.»
Mektubunun başında sultanın el yazısıyla yazılmış saltanat sembolü vardı. "Allah bana kâfidir. O ne güzel vekildir» mektubun baş kısmından sonraki bölümünde de şunlar yazılıydı:
«Şimdi kader bizi bütün din düşmanlarını yok etmeye muvaffak kıldı. Bundan böyle sadece efendimiz ve mevlamız müminlerin emiri Halife Kaim Bi-Emrillah'a hizmet görevimiz kalmaktadır. Onun tahtında onun devlet başkanlığı saltanatının gereklerini yerine getirmemiz icap etmektedir. Yegane görevimiz budur. Bir an dahi bu görevi aksatmayacağız. Biz doğunun askerleri ve atlarıyla bu büyük görevi ifa etmeye gelmekteyiz. Sen kıymetli emir, dinin bayrağı olan Kureyş'ten istediğimiz şudur ki; halifeye olan vefa borcunu tamamıyla ödeyesin. Onun hizmetinde bulunasm. Kapısından ayrılmayasın. Yâ onu onur ve izzetiyle Bağdat'taki hilafet sarayına getirir, huzurunda el pençe divan durup hükümlerini infaz eder, kılıcını, kalemini çekersin ki amacımız da budur ve o bizim halifemizdir. Bu hizmeti ona yapmak bizim için vecibedir. Bunu yaptıktan sonra seni bütün Irak mülkünün başına geçiririz. Karalarının ve denizlerinin genişliklerini sana tamamen devrederiz. Oraya Acem atlarından hiç birinin toynuğu artık basamaz. Ancak sana yardım ve destek vermek için gelmek isteyenler hariç, Ya bunu yaparsın ya da halifeyi bulunduğu kaleden başka bir yere nakledip kıymetli şahsiyetini biz gelip hizmetinde bulunma saadetine erinceye kadar muhafaza edersin. Şimdi ey kıymetli emir, sen bu ikisinden birini yapma seçeneğine sahipsin. Yahut bunları yapmazsın da istediğin yere gidersin o za-man biz gelip Irak'ın tamamını hakimiyetimiz altına alınz ve biz devlet başkanlığı görevinde halifeye vekalet ederiz. Gözlerimizi doğu memleketlerine dikeriz. Bizim amacımız ancak bununla gerçekleşir.»
Bu esnada Kureyş b. Bedran, halifenin yanında muhafaza edilmekte olduğu Muharriş b. Mücella'ya şöyle bir mektup gönderdi:
«Maslahat gereği halifeyi bana teslim etmen icap ediyor ki, onun sayesinde hem kendim hem de senin için Tuğrul Bey'den eman alabileyim.»
Muharriş, Kureyş'ın bu teklifini kabul etmedi ve şöyle dedi:
- Besasirî beni aldattı. Görmediğim şeyleri bana vaad etti. Ben halifeyi asla sana gönderecek değilim. Boynumda çok yeminler vardır. Bu yeminleri bozacak değilim.» Sözünü ettiğimiz bu Muharriş, salih bir insandı. Halifeye şöyle demişti:
«Maslahat gereği Bedir b. Mühelhel'in beldesine gitmeliyiz ve Sultan Tuğrul Bey'in durumuna bakmalıyız. Eğer galib olursa Bağdat'a gireriz. Ama öbür türlüsü olursa kendi başımızın çaresine bakarız. Çünkü burada kaldığımız takdirde Besasirî'nin buraya gelip bize musallat olmasından korkuyorum.»
Halife de ona «maslahatın gereği neyse onu yap» dedi. İkisi zilkade ayının onbirinde yola koyuldular ve Tıl Akbera kalesine ulaştılar. Sultan Tuğrul Bey'in elçileri onu kendisinin göndermiş olduğu hediyelerle karşıladılar. Öte yandan Sultan Tuğrul Bey'in Bağdat'a muzaffer olarak girdiğine dair haberler kendilerine ulaştı. Bağdat'a girdiği gün, cidden görülmeye değer muazam bir gündü. Yalnız askerler hilafet sarayı dışında kalan şehrin bütün mekânlarını yağmaladılar. Tüccarlardan çoğu yakalanıp mallarına el konuldu. Hükümet konağının imarına başladılar. Sultan Tuğrul Bey, çeşitli atlardan ve diğer hayvanlardan oluşan bir kısım binekleri halifeye gönderdi. Gönderdiği hediyeler arasında elbiseler, çadırlar ve yolculukta halifeye gerekli olacak şeyler de vardı. Bu armağanları vezir Amidü'1-Mülk el-Kündürî ile birlikte göndermişti. Halifenin bulunduğu mıntıkaya vardıklarında bu armağanları onun huzuruna varmadan başkalarıyla kendisine önceden gönderdiler ve şöyle dediler:
«Çadırları kurun. Halife kendi şanına layık elbiseleri giysin. Sonra varıp huzuruna girmek için izin isteyelim. O da uzun bir süreden sonra huzuruna girmemize müsaade etsin.»
Böyle yaptılar. Vezir ve beraberindekiler halifenin huzuruna girip önünde yer öptüler. Sultan Tuğrul Bey'in zafer ve selamette olduğunu ona haber verdiler. Bağdat'a geri döndüğünü söylediler. Vezir Amidü'l-Mülk de Sultan Tuğrul Beye bir mektup yazarak halifenin huzurunda yaptıklarını, orada cereyan eden merasimi ona anlattı ve halifeden de, Sultan Tuğrul Bey'in gönlünü ve gözünü tatmin etsin diye mektubun üst tarafına kendi damgasını vurmasını istedi. Vezir, halifenin okkasını getirdi. Beraberinde de bir kılıç vardı ve «Ey müminlerin emiri işte bu, kılıcın ve kalemin hizmetidir» dedi. Halife bu sözleri çok beğendi. Bu hevet bulundukları yerden iki gün sonra ayrıldı. Nehrevan'a vardıkla-nda beraberlerinde halife de bulunduğundan, Tuğrul Bey halifeyi karşılamak üzere şehir dışına kadar çıktı. Sultan Tuğrul Bey halife otağına vardığında huzurunda yedi kez yer öptü. Halife bir yastık alıp önüne bıraktı. Sultan Tuğrul Bey, yastığı alıp öptü. Sonra halifenin işareti üzerine yastığın üzerine oturdu. Halifeye, Büveyhilere mahsus kırmızı yakuttan bir teşbih takdim etti. Ayrıca büyük incilerden oniki tane çıkarıp verdi. Sultan Tuğrul Bey'in zevcesi Arslan Hatun -ki o, o esnada halifeye hizmet ediyordu- halifeden bu teşbihi çekmesini rica etti. Sonra Tuğrul Bey, halifenin ziyaretine geç gelişine mazeret olarak kardeşi İbrahim Yınal'ın isyan edişini, onunla meşgul olduğunu, onu öldürdüğü için geciktiğini bu arada büyük kardeşinin de öldüğünü ifade etti. Büyük kardeşinin Ölümünden sonra da onun oğullarının işlerini düzene koymu* olmasının da bu gecikmeyi daha fazlalaştırdığını söyledi. Ayrıca halife ye yaptığı hizmetlerden dolayı Muhar'e şükran borçlu olduğunu ve bun dan sonra inşaallah Besasirî köpeğinin peşine gidip onu öldüreceğini oradan da Şam'a gidip yaptığı kötülüklerin cezasını kendisine vermel için Mısır hükümdarının hakkından geleceğini ifade etti. Halife de bu iş lerde muvaffak olması için ona dua etti ve ona yanındaki bir kılıcı verdi Artık halifenin yanında o kılıçtan başka hilafet alameti kalmamıştı.
Bundan sonra Sultan Tuğrul Bey, diğer askerlere, halifeye hizmettt bulunmaları için izin verdi. Otağın çevresindeki perdeler kaldırıldı Türkler, halifeyi görünce yer öptüler. Sonra zilkade ayının bitimine beş gün kala pazartesi günü Bağdat'a girdiler. O

gün cidden görülmeye değer bir gündü. Bütün askerler, kadılar, ayan, eşraf, Tuğrul Bey beraberdiler. Tuğrul Bey halifenin katırının yularını tutmuştu. Onu hilafet sarayına kadar böylece götürdüler. Sonra halife saraya varınca Sultan Tuğrul Bey, Besasirî'nin peşine düşmek için ondan izin istedi. Sultan Tuğrul Bey onun Şam'a girmesine engel olmaları için Küfe taraflarına asker gönderdi. Kendisi de askerleriyle birlikte bu ayın, yani zilkade ayının yirmidokuzunda yola koyuldu.
Besasirî'ye gelince o, Vâsıt şehrinde ikamet etmekte, Sultan Tuğrul
ey le savaşmak için asker, teçhizat ve gelirleri toplamaktaydı. Onun
nazarında Sultan Tuğrul Bey ve askerleri korkulacak kadar değildiler.
enao-ıAllah onu helak etmek istediği için Tuğrul Bey ve ordusunu
onun gözüne küçük göstermişti. [13]

Tuğrul Bey'in Besasirî'yi Öldürmesi

Besas" rul Bey, Besasirî'nin peşine düşünce birinci müfrezesi
İki ta 1Ffyi sıt diyarında yakaladı. Beraberinde İbn Mezyed de vardı.
orada savaştılar. Besasirî'nin adamları kaçtılar, kendisi de bir
ata binip kaçtı. Kölelerden biri onu kovaladı. Elindeki bir oku atına vurdu. Yaralanan at Besasirî'yi yere nrlattı. Köle gelip Besasirî'nin yüzüne vurdu, ama onu tanıyamadı. Kemiskin adındaki bir başka asker Besasirî'yi esir aldı. Başını koparıp Sultan Tuğrul Beye götürdü. Türkler Besasirî'nin askerlerinden taşıyamıyacakları kadar çok malı ganimet olarak aldılar. Besasirî'nin kesik başı Sultan Tuğrul Bey'in yanına götürüldüğünde bu kesik başın Bağdat'a götürülmesini, bir mızrağın ucuna geçirilerek davullar, zurnalar ve kavallar eşliğinde her tarafta dolaştırılmasını, insanların çıkıp onu seyrederek ferahlamalarını istedi ve bu isteği yerine getirildi. Sonra da bir torpidoya konularak hilafet sarayının karşısına getirildi. Besasirî'nin beraberinde kendisiyle birlikte bu sefere çıkmış bazı Bağdatlılar da vardı. Onun Bağdat'a döneceğini zannetmişlerdi. Fakat bu savaşta onları da öldürülmüş, malları yağma-lanmıştı. Besasirî'nin çok azı dışında adamları kurtulamamışlardı. İbn Mezyed de beraberindeki bir kaç kişiyle birlikte Batiha'ya kaçtı. Yanında Besasirî'nin çocukları ve anneleri de vardı. Bedeviler mallarını yağmalamışlar, kendilerine hiçbir şey bırakmamışlardı. Sultan Tuğrul Bey'den, İbn Mezyed için eman istenildi ve o, Tuğrul Bey'le birlikte Bağdat'a girdi. Askerler Vâsıt, Basra ve Ahvaz arasındaki yerleri yağmala-mışlardı. Çünkü askerler çok kalabalık idiler.
Halifeye gelince o hilafet sarayına döndüğünde artık cinsel ilişkide bulunduktan sonra yıkanmadan yatağa girmemeye ve oruçlu iken kimsenin kendisine yemek getirmemesi ve getirilen yemeği kabul etmeyeceğine, abdest ve gusül alırken hiç bir kimseyi kendisine hizmet ettirmeyeceğine, aksine bütün bu işleri bizzat kendisinin yapacağına, kendisine eziyet veren kimselerden hiç birine mukabelede bulunmayacağına aksine kendisine zulmedenleri bağışlayacağına dair Allah'a söz verdi ve şöyle dedi: «Ey nefsim sana haksızlık ederek Allah'a isyanda bulunan kimseye ceza vermeyeceğim. Bu hususta senin yapacağın tek şey Allah'a itaat etmek olacaktır.»
Bu senede Sultan Alparslan b. Davud b. Mikâil b. Selçuk babasının vefatından sonra Harran'a girdi. Buna amcası Tuğrul Bey karar vermişti. Alparslan'ın Süleyman, Kavurt Bey ve Yakutî adında üç kardeşi vardı. Sultan Tuğrul Bey Süleyman'ın annesiyle evlendi.
Bu senede Mekke'de misli duyulmamış bir ucuzluk ve bolluk meydana geldi. Öyle ki buğday ve hurmanın 200'er rıtlı bir dinara satılır oldu.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [14]

Arslan Ebu'l-Haris El-Besasiri Et-Türkî

Bu Bahaü'd-Devle'nin kölelerindendi. Ondan önce de Besa şehrinden bir adamın kölesiydi. Besa şehrine nispetle kendisine Besasirî denildi Melik Muzaffer lakabını aldı. Sonra halife Kaim Bi-Emrillah'm nezdinde büyüdü. İtibar sahibi oldu. Halifesiz onsuz hiçbir işe karar vermi-vordu. Irak ülkesinin bütün minberlerinde onun adına hutbe okutuldu. Sonra asi oldu. Taşkınlık yaptı. İnatkâr oldu. Halifeye ve müslümanlara baş kaldırdı. Fatimîlerin hilafet propagandasını yaptı ve bu senede eceli tamam oldu. Hicretin 450. senesinin zilkade ayının altısında aile efradıyla birlikte Bağdat'a girdi. Bundan tam bir sene sonra yani hicretin 451. senesinin zilkade ayının altısında da Bağdat'tan çıktı. Daha sonra halife de bu senenin kanunievvel (aralık) ayının onikisinde salı günü Bağdat'tan çıktı. Besasirî de bundan bir şemsi sene sonra yine kanunievvel (zilhicce) ayının onsekizinde salı günü öldürüldü. [15]

Hasan B. Fadl

Künyesi Ebu Ali eş-Şermekanî'dir. Edebiyatçı, kurrâ ve hafızı Kur'an bir kimseydi. Çeşitli kıraatlere dair bilgisi vardı. Mal

durumu elverişli değildi. Sıkıntı içindeydi. Bir gün şeyhi İbn Allaf onun Dicle kıyısında marul yapraklarını toplayıp yediğini gördü. Onun mali sıkıntı içinde olduğunu ibn Mesleme'ye bildirdi. İbn Mesleme de bir kölesine emir vererek onun ibadet etmekte olduğu mescide giderek kapının anahtarının bir yedeğini bulmasını ve Hasan b. Fadl'm haberi olmaksızın mescidin depo kısmına her gün üç ntl simit ekmeği, bir kavun ve şe-kertathsı bırakmasını söyledi. Köle de bu emri her gün yerine getirmeye başladı. Ebu Ali eş-Şermekanî yani Hasan b. Fadl bunun Allah tarafin-dan kendisine bir ikram olarak gönderildiğini ve mescidinin deposunda ner gün gördüğü bu yemeklerin cennet taamı olduğunu sandı. Bunu bir zaman gizledi. Sonra da şu şiiri okumaya başladı.

«Bir kimseyi bir sırra vakıf ederler de o kişi o sırrı ifşa ederse Artık yaşadığı sürece sırlarını ona emanet etmezler Onu yanlarından uzaklaştırırlar. Artık yanlarına yaklaşamaz Artık onu değiştirirler. Dostları kendisine yabancılaşırlar.»

dünlerden bir gün şeyhi İbn Allaf onunla sohbet etmekteyken ona Ş°yle sormuştu: «Görüyorum ki şişmanlamışsın. Bunun sırrı nedir? Vunkü sen yoksul bir kimsesin?» Ebu Ali eş-Şermakanî imalı konuştu, Ç!K vermedi. Üstü kapalı sözlerle iş geçiştirmeye çalıştı. Açıkça konuş-di. Sonra şeyhi ona ısrar edince o, her gün mescidinin ambarında erıdisine yetecek kadar Cennet taamı gördüğünü ve bunun Allah tarardan kendisine ikram edildiğini söyledi. Şeyhi de «Sen İbn Mesîeme'yedua et Çünkü sana bu yemekleri gönderen kişi odur» diyerek işin iç yüzünü açıkladı. Ama kalbi kırıldı.Ebu Ali eş-Şermekanî bundan hoşlanmadı. [16]

Ali B. Mahmud B. İbrahim B. Macire

Künyesi Ebü'l-Hasan er-Revzenî'dir. Sofiye meşayihindendir. Ri_ batü'r-Revzenî ona nisbet edilir. Bu kervansaray, şeyhi Ebu'l-Hasan için inşa edilmişti. Ali b. Mahmud, Ebu Abdurrahman es-Sülemî ile arkadaşlık etti ve «bin şeyhin sohbetinde bulundum ve bu şeyhlerden her birinden bir hikaye ezberledim» demiştir. Hicretin 451. senesinin ramazan ayında seksenbeş yaşında vefat etti. [17]

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Feth b. Muhammed b. Ali b. Ebi Talib el-Harbî. el-Aşarî lakabıyla meşhur olmuştur. Çünkü uzun boyluydu. Darekut-nî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Güvenilir, dindar ve salih bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında seksen küsur yaşında vefat etti. [18]

El-Venî El-Faradî

Hüseyin b. Muhammed b. Abdillah Ebu Muhammed el-Venî. Veni, Cehistan ülkesinin şehirlerinden birinin bir köyüdür. el-Venî el-Faradî, Harbî'nin şeyhi idi. Harbînin künyesi Ebu Hakim olup asıl adı Abdullah b. İbrahim'dir. el-Venî, hesap ve feraizde büyük bir alimdi. İnsanlar onun bu ilminden istifade ettiler. el-Venî, Besasirî savaşında Bağdat'ta şehid edildi. Doğrusunu Allah bilir. [19]

Hicretin Dörtyüzelliîkinci Senesi

Bu senenin safer ayının onyedisinde perşembe günü Sultan Tuğrul Bey, Besasirî'yi öldürüp Vasıt şehrinden dönüşünde Bağdat'a geldi. Yine aynı ayın yirnıibirinde halife, sarayında oturdu. Tuğrul Bey'i davet etti. Büyük bir ziyafet verdi. Bu sofrada ümera ve halk tabakasına men-sub kimseler yemek yediler. Bu senenin rebiülevvel ayının ikisinde perşembe günü Sultan Tuğrul Bey de büyük bir ziyafet tertipleyerek halkı yemeğe davet etti.

Cemaziyelahir ayının dokuzunda salı günü Emir Uddetü'd-Din Ebül-Kasım Abdullah b. Zahiretü'd-Dîn b. Emirü'l-Mü'minin Kaim Bi Emrillâh ve halası Bağdat'a geldiler. O esnada Emir Uddetüd-Din dört yaşındaydı. Bunları Ebü'l-Ğenaim Bağdat'a getirmişti. Halk dedesine saygıdan ötürü onu karşılamaya çıkmıştı. Bir süre sonra hilafete ti Muktedi Biemrillah lakabını aldı.

geÇ Ru senenin receb ayında Ebü'l-Hasan Muhammed b. Hilal el-Attabî kütüphane yaptırarak vakfetti. Bu kütüphane Bağdat'ın batı yaka İbn Avf caddesinde bulunuyordu. Buraya 1000 kitap getirildi. Bu e Kerh mahallesinde yakılan Erdeşir kütüphanesinin yerine

ılmıştı.

Bu senenin şaban ayında Melik Mahmud b. Nasr, Halep şehrini ve

kalesini ele geçirdi. Şairler onu methettiler.

Yine bu senede Atiye b. Mirdas da Rahbe şehrini ele geçirdi. Halep ve Rahbe şehirlerini Fatimîlerin elinden almıştı.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. Yalnız bir grup Ku-fe'de toplanarak güvenlik görevlileri nezaretinde hacca

gitmişti. [20]

Hicretin Dörtyüzelliîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Mansur El-Cilî

Ebu Hamid'in talebelerindendir. Babü't-Tak ve saray kadılığı yaptı. Bir grup ulemadan hadis dinledi. Hatib Bağdadî dedi ki: «Biz de kendisinden hadis dinleyip yazdık. Sıka bir hadis ravisi idi» [21]

Hasan B. Muhammed

Hasan b. Muammed b. Ebi'1-Fadl Ebu Muhammed el-Fesevî el-Valî. Hadis dinledi. Valilik ve idare mesleğinde çok zeki bir kimseydi. Borç davalarında kimin suçlu kimin suçsuz olduğunu ince bir sanatla anlardı. Nitekim anlatıldığına göre o, hırsızlık suçuyla itham edilen bir grup maznunu huzurunda durdurmuş, su içmek için bir su testisi getirtmiş, bu testiyi yere çalarak karşısındakilerini ürkütmek istemişti. Karşısında bekleyen maznunların biri dışında hepsi tedirgin olmuşlardı, sükûnetini bozmayan kişiye hırsızlık yaptığını itiraf etmesini emretti ve «hırsız kişi cesaretli ve güçlü olur» dedi. Gerçekten de istifini bozmayan o kişinin hırsız olduğu açığa çıktı. Bir defasında bir adamı döverken adam ölmüştü. Kadı Ebu Tayyib nezdinde onun aleyhinde dava açılınca kadı ona kısas hükmünü verdi. Sonra bol miktarda para vererek fidye ödeyip kendini kurtardı. [22]

Muhammed B. Ubeydullah

PadMuhaniîned b. Ubeydullah b. Ahmed b. Muhammed b. Arus Ebü'l-dfî . v;"Bezzar- Bağdat'ta Malikî fıkıhçılarmın reisliğ kendisine verilYi kurralardandı. Müsned sahibi hadisçilerdendi. İbn Habane'den,Muhlis'ten ve İbn Şahin'den hadis dinledi Ebu Abdullah ed-Damiganı onun şahitliğini kabul etti. Muhammed b. Ubeydullah cerh ve tadil ehli kimselerdendi. [23]

Katrü'n-Nedâ

Kendisine Düca, Alem gibi adlar da verildi. Halife Kaim Bi-Emril-lah'ın annesiydi. Çok yaşlıydı. Doksan yaşına varmıştı Besasirî'nin zamanında fakrü zarurete düşmüş Besasirî de ona bol miktarda erzak vermiş ve iki cariyeyi onun hizmetine tahsis etmişti. Sonra Cenâb-ı Allah oğlu Kaim Bi-Emrillah'ı ona gönderip hilafete geçirerek gözlerini aydınlattı ve sonra oğluyla birlikte debdebe içinde hayatlarım devam ettirdiler ve bu senede vefat etti. Halife olan oğlu cenazesine geldi. Cenaze merasimi cidden muazzam oldu. Büyük bir kalabalık oluşmuştu. [24]

Hicretin Dörtyüzelliüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Tuğrul Bey, halifenin kızıyla evlenmeye talib oldu. Halife bundan rahatsız oldu ve «daha önce böyle bir adet cari olmamıştı» dedi. Ama bu işten kurtulmak istercesine çok miktarda eşya çeyiz talebinde bulundu. Mesela Tuğrul Bey'in ölen karısına ait Vasıt şehrindeki bir çok ikta arazilerin, üçyüz bin dinarın verilmesini ve Sultan Tuğrul Beyin Bağdat'ta sürekli ikamet etmesini, oradan bir gün dahi ayrılmamasını şart koştu. Bu şartların bir kısmı üzerinde ittifak edildi. Sultan Tuğrul Bey de kardeşi Davud'un kızı ve halifenin zevcesi ile halifeye 100.000 dinar, çok miktarda altın ve gümüş kaplar, cariyeler düğünde davetlilerin üzerine serpilmek amacıyla para ve mücevherler, 1.200 tane cevahir, 700 parça cevher gönderdi. Mücevher parçalarından her biri bir ilâ üç miskal ağır İlgındaydı. Sultan Tuğrul Bey, daha başka bir çok şeyler de gönderdi. Ancak şartların bazısına uyulmadığı gerekçesiyle halife, kızım vermeye yanaşmadı. Vezir Amidü'1-Mülk de hizmetkârı olduğu sultana öfkelendi. Aralarında uzun kavgalar cereyan etti. Sultan Tuğrul Bey halifeye bir mektup yazarak kardeşi Davud'un kızı Arslan Hatunu saraydan alıp kendi yanma hükümet sarayına götüreceğini bildirdi ki bu mesele kapansın. Bunun üzerine halife de Bağdat'tan göçmeye karar verdi. İnsanlar bu durumdan tedirgin oldular. Sultan Tuğrul Bey Bağdat erzak ambarı reisi Beriştak'a bir mektup yazarak ambardaki gözcülük görevinde kendisinden yana biraz müsamahakâr davranması, kendisinin taraftarlarına gıda yardımını çoğaltmasını istedi. Sonra da kardeşinin kızı ve halifenin hanımı Aslan Hatun'u hükümet konağına getirmeye kesin karar verdi. Onu getirmek için görevlileri saraya gönderdi. Bütün bunları halifeye kızdığından yaptı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında kötürüm bir Ham rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüştü. Rasûlullah'n berabe-a- de üç kişi daha vardı. Bunlardan biri gelip kendisine «Niçin ayağa k İkmıyo1*81111^ chye sormuş; kötürüm adam da «Kalkamam çünkü ben Vtürüm bir kimseyim» diye cevap vermişti. O adam kötürümün elinden tutup haydi kalk, demiş

kötürüm adam da ayağa kalkmıştı. Sonra da uyandığında ayaklarının eskisi gibi sağlam hale geldiğini görmüş ve sabah olunca işini görmek amacıyla dışarı çıkmıştı. Rahatça yürümeye
başlamıştı.»
Bu senenin rebiyüleahir ayında halife, Ebü'1-Feth Mansur b.
Ahmed b. Darest el-Ahvazî'yi vezirliğe tayin etti. Ona hii'at giydirdi ve vezaret meclisinde oturttu.
Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine iki gece kala güneş, bütün kursu kaybolacak şekilde tara olarak tutuldu. İnsanlar dört saat öylece beklediler. Öyle ki yıldızlar göründü. Kuşlar aşın karanlıktan dolayı uçmayı bırakıp yuvalarına döndüler.
Bu senede Ebu Temim b. Muizzü'd-Devle, İfrikiye ülkesine hakim
oldu.
Bu senede Nasrü'd-Devle'nin oğlu Ahmed b. Mervan el-Kürdî Diyarbakır'a hakim oldu.
Bu senede Kurayş b. Bedran, Musul ve Nusaybin şehirlerini ele geçirdi.
Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî Taîibilerin nakipliğine atandı. Kendisine hü'at giydirildi. Daha önce kâmil lakabını taşımaktayken bu defa Murtaza lakabı takıldı.
Bu senede Yahudi Ebu İshak b. Alâ, halifenin Sarsar'dan Evasî'ye kadar olan çiftliklerini yıllık 86.000 dinar para ve yaklaşık 17.000 ton hububat karşılığında mültezim olarak aldı.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [25]

Hicretin Dörtyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Mervan

Künyesi Ebu Nasr el-Kürdî1 dir. Diyarbakır ve Silvan hükümdarıydı- Halife Kadir ona Nasrü'd-Devle lakabını taktı. B mıntıkalara elliiki sene hükmetti. Kendi zamanında hiç kimseye nasib olmayacak kadar ttiureffeh bir hayat yaşadı. Akranlarından hiç kimse onun seviyesine ^™famadl' Kendisine hizmet edenlerden ayrı olarak 500 cariyesi vardı. 00 de hizmetçisi vardı. Yanında o kadar çok şarkıcı kadın vardı ki bun-ardan her birinin değeri 5.000 dinar veya daha fazlaydı. Meclisinde çalgı aletleri ve kaplar o kadar çoktu ki, değeri 200.000 dinar civarındaydı. Birçok hükümdarın kızıyla evlendi. Hükümdarlarla iyi geçinmeye çalışırdı. Bir düşmanı kendisine hücum edecek olunca ona kendisiyle barışmasını sağlayacak çok miktarda para gönderir ve düşmanı geri dönerdi.
Sultan Tuğrul Bey'e de Irak'a hakim olduğu zaman büyük hediyeler gönderdi. Gönderdiği hediyeler arasında Büveyh oğullarından büyük paraya satın aldığı yakut bir teşbih vardı. Ayrıca 100.000 dinar para ve diğer hediyelerde göndermişti.
Ebü'l-Kasım el-Mağribî'yi iki kez vezirliğe atadı. Ebu Nasr Muham-med b. Muhammed b. Cüheyr de ona vezirlik yapmıştı Ülkesi en güvenli ülkelerdendi. En güzel ve adaletin de en çok uygulandığı bir yerdi. Kış mevsiminde kuşlar acıktıklarında köylerdeki insanların yerlere tahıl taneleri serpiştirerek kuşları avlamaya başladıklarını duymuştu. O da erzak ambarlarının açılıp içindeki hububatın kış mevsimi süresince kuşlar için etrafa serpiştirilmesini emretti ve kuşlar onun ömrü müdde-tince kış mevsimlerinde azıklarını rahatlıkla temin edebildiler. Bu senede yani hicretin 453. senesinde seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti.
İbn Hallikan, Tarih adlı eserinde İbnü'l-Ezrak'ın şöyle dediğim rivayet etmiştir:
«Ahmed b. Mervan, bir kişi dışında reayasından hiç kimsenin malına el koymuş değildir. Lezzetlerle çok haşir neşir olmakla birlikte bir vakit namazını dahi kaçırmamıştı. 360 gözdesi vardı. Senenin her bir gecesinde bunlardan biriyle yatardı. Geride çok sayıda çocuk bıraktı. Bu senenin şevval ayının yirmidokuzunda vefat edinceye kadar bu halini sürdürdü. [26]

Hicretin Dörtyüzellidördüncü Senesi

Bu senede Tuğrul Bey etraf ülkelerin hükümdarlarına ve Kadilku-dat ed-Damiganî'ye mektuplar yazarak halifenin insafının azlığından, kendisine muvafakat etmeyişinden şikayetçi oldu ve halifeye bol miktarda para, erzak ve hediyeler sunduğunu ifade etti. Halife bundan haberdar olup Sultan Tuğrul Bey'in kendi valilerine mektuplar göndererek halifenin mallarına el koymalarını emrettiğini duyunca Sultan Tuğrul Bey'e bir mektup yazarak kızıyla evlenme isteğine olumlu cevap verdi. Sultân Tuğrul Bey bu mektubu alınca çok sevindi ve valilerine haber salarak halifenin mallarına el sürmemelerini, şayet mallarına el koymuş iseler serbest bırakmalarını istedi. Halifeyle Tuğrul Bey arasında fikir ayrılığı baş gösterdikten sonra tekrar anlaşmaya vardılar. Halife, kızının nikâh akdini yapması için bir başkasına vekâlet verdi. Nikâh akdi, Sultan Tuğrul Bey'in huzurunda Tebriz'de yapıldı. Büyük bir ziyafet •idi Vekaletname oraya geldiğinde Sultan Tuğrul Bey kalkıp saygı 11 nda bulundu. Vekaletnameyi görünce de yer öptü ve halifeye çok vaptı. Sonra nikah akdi 400.000 dinar mehir üzerine akdedildi, akdi bu senenin şaban ayının onüçünde perşembe günü yapıldı. guıtan Tuğrul Bey kardeşi Davud'un kızı ve halifenin zevcesi Ha-şewal ayında halifeye birçok armağan, bol miktarda altın ve mü-r çok kıymetli cevherler ile gönderdi. Ve Sultan Tuğrul Bey

halka kca «ben yaşadığım müddetçe artık halifenin kölesiyim. Üzerimdeki elbiselerden başka hiç bir şeye de sahip değilim» dedi.
Bu senede halife, vezirini azletti. Ebu Nasr Muhammed b. Muham-med b. Cüheyr'i, Silvan'dan getirterek vezirliğe tayin etti.
Bu senede ülkenin her tarafında bolluk ve refah görüldü. Ucuzluk meydana geldi. Öyleki Basra şehrinde 1.000 ntl (460 kg.) hurma sekiz
kırata satılır oldu.
Bu senede hiç kimse hacca gitmedi. [27]

Hicretin Dörtyüzellîdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sümal B. Salih

Lakabı Muizzü'd-Devle idi. Halep valisiydi. Yumuşak huylu, âli cenap, vakarlı bir kimseydi. Îbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre hizmetçisi elini yıkaması için yanma geldiğinde İbriğin ağzını Sümal'in dişine çarptı ve Sümal'in ön dişlerinden biri leğene düştü, ama Sümal onu affetti. [28]

Hasan B. Ali B. Muhammed

Künyesi Ebu Muhammed el-Cevherî idi. Hicretin 363. senesinin şaban aymda doğdu. Bir cemaattan hadis dinledi. Birçol hadis meşayihin-den ferdi rivayetlerde bulundu. Üstadlan olan hadis meşayihleri arasında Ebu Bekir b. Malik el-Katiî de vardır ki, en son olarak ondan hadis rivayet eden kişi kendisi olmuştur. Hasan b. Ali bu senenin zilkade ayında vefat etti. [29]

Hüseyin B. Ebu Yezid

Künyesi Ebu Ali ed-Debbağ'dır. Şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm kendisine «Yâ Rasûlallah beni İslân üzere vefat ettirmesi için Allah'a dua et» dedim. O da şöyle cevap verdi: «Ve de sünnet üzere vefat ettirmesi için.....» [30]

Sa'd B. Muhammed B. Mansur

Künyesi Ebü'l-Mehasin'dir. Cürcanlıdır. Eski bir reistir. Melik Mahmud b. Sebüktekin'e hicretin 410. senesi sınırlarında bi elçi göndermişti. Âlim ve fakih kimselerdendir. Bir cemaat ondan fıkıh öğrendi. Kendisi de bir cemaatten hadis rivayet etti. Birçok beldelerde onun için münazara meclisleri düzenlendi. Bu senenin receb ayında Asterabaz'da haksız yere öldürüldü. Yüce Allah rahmet etsin. [31]

Hicretin Dörtyüzellîbeşinci Senesi

Bu senede Tuğrul Bey Bağdat'a girdi. Halife onu karşılamaya niyetlendi. Sonra bundan vazgeçti. Kendisinin yerine veziri Ebı Nasr'ı karşılamaya gönderdi. Askerler yolda insanlara çok eziyetler vermişler, insanların ırzlarına musallat olmuşlar, hatta hamamlarda kadınlara hücum etmişlerdi. Halk büyük bir çabadan sonra onlardan kurtulabilmişti. İnnâ lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [32]

Tuğrul Beyin Halifenin Kızıyla Gerdeğe Girişi

Sultan Tuğrul Bey, Bağdat'a yerleşince veziri Amidü'l-Mülk'ü halifeye göndererek gelini kendi hükümet konağına getirmesini istedi. Ancak halife bunu kabul etmeyip şöyle dedi:
«Siz sadece şereflenesiniz diye kızımı Tuğrul Bey'le nikahlamak istemiştiniz ama görüyorum ki şimdi onu alıp gerdeğe sokmak istiyorsunuz.» Problemi çözmek için insanlar halifeyle sultan arasında mekik dokudular. Sultan Tuğrul Bey daha önce verdiği paralara ek olarak 100.000 dinar ve 150.000 dirhem para, ayrıca bir çok armağanlar ve kıymetli eşyalar da gönderdi. Safer ayının onbeşinde pazartesi gecesi Sultan Tuğrul Bey, halifenin kızıyla hükümet konağında gerdeğe girdi. Dicle'den hükümet konağına kadar olan yerlere çadırlar kuruldu. Davullar ve zurnalar çalındı. Gelinin hükümet konağına gelişi esnasında şenlikler düzenlendi. İçeriye girdiğinde altın işlemeli bir tahta oturtuldu. Yüzünde duvağı vardı. Sultan Tuğrul Bey içeriye girdi. Gelinin önünde durdu yeri öptü ancak gelin onun için ayağa kalkmadı ve duvağını da açmadı. Bunun üzerine Sultan Tuğrul Bey dönüp sarayın sahnına vardı. Hacipler ve Türkler sevinç ve sürurlarından oynuyorlardı. Tuğrul Bey, kendi kardeşi Davud'un kızı ve aynı zamanda halifenin hanımı ile geline iki kıymetli gerdanlık ve cidden çok büyük bir kızıl yakut parçası gönderdi. Ertesi gün yine gelinin yamna gelip yeri Öptü ve gelinin oturmakta olduğu tahtın yanında gümüşten bir taht üzerine oturdu. Bir süre bekledi, sonra yine odadan çıkıp gitti ve geline kıymetli ve çok sayıda cevher parçası, altınla işlenmiş bir de ferace gönderdi. Bir kaç gün hryle devam etti. Her gün gelinin yanma gidip yeri öpüyor ve karşısında t °ht üzerinde oturup bekliyor, sonra odadan çıkıp gidiyor ve geline yeni 3 aâan ve hediyeler gönderiyordu. Ancak geline ilişmemişti. Yedi gün böyle devam etti. Bu yedi gün zarfında her gün büyük ziyafetler veriyor-d Yedinci günde bütün ümeraya hil'atler giydirdi. Sonra bir sefere çık-
ası icap etti. Hastalandı. Gelinle birlikte sefer yerine gitmek ve sonra
lini tekrar Bağdat'a getirmek hususunda halifeden izin istedi. Halife Önce şiddetle karşı koyduysa da sonra buna izin verdi. Ama çok üzüldü. Tuğrul Bey de yeni gelinle birlikte sefere çıktı. Beraberinde hilafet sarayından sadece hizmetini gören üç kadın vardı. Gelin Bağdat'tan ayrıldığı için annesi çok üzülmüştü. Şiddetli elemlere maruz kalmıştı. Sultan Tuğrul Bey hastalığından ümid kesilmiş ve ölümle yüzyüze gelmiş olarak bu sefere çıktı.
Tuğrul Bey'in ramazan ayının sekizinde vefat etmiş olduğuna dair haber, ramazan ayının yirmi dördünde pazar gecesi, Bağdat'a ulaştı. Hırsızlar, yankesiciler, çapulcular harekete geçtiler. Amidî'yi ve 700 kadar adamını öldürdüler. Mallarım yağmaladılar. Gündüz cesetler üzerinde yeyip içmeye başladılar. Nihayet bu ay böyle devam etti ve sona erdi. Tuğrul Bey'in vefatından sonra kardeşinin oğlu Süleyman b. Davud için bey'at alındı. Tuğrul Bey hayattayken onun kendi yerine geçmesini açıkça ifade etmiş

ve vasiyette bulunmuştu. Çünkü Tuğrul Bey onun annesiyle evlenmişti. Herkes Süleyman b. Davud'a bey'at hususunda ittifak etti. Artık Süleyman'ın kardeşinden başka kimseden korkusu kalmamıştı. Kardeşi de Adüdü'd-Devle Alparslan idi. Askerler Adüdü'd-Devle Alparslan Muhammed b. Davud'a meyilliydiler. Cebel mıntıkasında onun adına hutbe okundu. Alparslan'ın yanında veziri Nizamü'l-Mülk Ebu Ali Hasan b. Ali b. İshak vardı. Kündürî, Alparslan'ın kuvvetli olduğunu görünce Rey şehrinde onun için hutbe okuttu. Ondan sonra da Alparslan'ın kardeşi Süleyman b. Davud için hutbe okuttu.
Sultan Tuğrul Bey, yumuşak huylu, çok tahammüllü, sırrı çok gizleyen bir kimseydi. Namazlarına çok dikkat ederdi. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutar, hep beyaz elbiseler giyerdi. Vefat ettiğinde yetmiş yaşmdaydı.Geride çocuk bırakmadı. Halife Kaim Bi-Emrillah'ın zamanında yedi sene onbir ay ve oniki gün süreyle hüküm sürdü. Tuğrul Bey vefat ettikten sonra düzen bozuldu. İşler alt-üst oldu. Bedeviler Bağdat sevadında ve Irak diyarında fesat çıkardılar. Etrafı talan ettiler. Ziraat, ancak çeşitli tehlikeleri göze alarak yapılabildi. İnsanlar bu durumdan teaırgin oldular.
Bu senede Vâsıfta ve Şam diyarında büyük bir zelzele meydana gel-lrablus şehrinin surlarının bir kısmı yıkıldı.
Bu senede çiçek hastalığı yüzünden birçok insan öldü. Ani ölümler de görüldü. Mısır'da şiddetli bir veba hastalığı görüldü. Her gün oradan 1.000 cenaze çıkıyordu.
Bu senede Yemen hükümdarı Sulayhî, Mekke'yi ele geçirdi. Erzakları oraya getirtti. Mekkelilere ihsanda bulundu.
Bu sene başında halifenin zevcesi Arslan Hatun Bağdat'tan ayrılıp amcasının yanma taşınma talebinde bulundu. Çünkü halife onu yalnız bırakmış ve itibarını düşürmüştü. Bu talebine karşı halife onu vezir Kündürî refakatinde amcasının yanına gönderdi. Arslan Hatun amcasının yanına vardığında ölmek üzere olan bir hastaydı. Amcası da halifeye onun için yaptığı yardımları hatırlatarak kınayıcı bir mektup gönderdi. Halife de buna karşı irticalen şu cevabı yazmıştı:
«Zindeliğim ve gençliğim gitti. Aşk benden yüz çevirdi. Gençliği geri getirmek makul bir amaç değildir, böyle bir şey istenilemez.
Geceler, bendeki her şeyi geri götürdüler. Geceler ve gündüzler insanı zayıflatırlar. Gençliğimde alıştığım şeylere âh ediyorum. Şarkıcı cariyelere benden selam olsun.» [33]

Hicretin Dörtyüzellibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Züheyr B. Ali

Züheyr b. Ali b. Hasan b. Hüzam. Künyesi Ebu Nasr el-Hüzanî'dir. Bağdat'a geldi. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'den fıkıh Öğrendi. Basra'da Kadı Ebu Ömer'den, Ebu Davud'un Sünen'ini dinledi. Çok hadis rivayet etti. Fetva da kendisine başvurulurdu. Müşkülleri hallederdi. Bu senede Serahs şehrinde vefat etti. [34]

Said B. Mervan

Amid valisi idi. Zehirlendiği söylenir. Silvan hükümdarı onu zehirleyeni parçalayarak intikamım almıştı. [35]

Melik Ebu Talib Tuğrul Bey

Muhammed b. Mikâil b. Selçuk Tuğrul Bey, ilk Selçuklu hükümdarıdır. Hayırlı bir kişi olup namazım vaktinin evvelinde kılar, namazlarını kaçırmazdı. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmayı sürdürürdü. Kendisine kötülük yapanları bağışlardı. Yumuşak huyluydu. Sırrı sağlamdı. Yaşantısında mutlu bir kimseydi. Mesud b. Mahmud zamanında asan diyarının tamamına hükmetti. Öz kardeşi Davud'u, ana bir i H si İbrahim b. İnal'ı ve kardeşinin oğullarını bir çok beldelere naip 1 ak tayin etti. Sonra halife onu Bağdat'a çağırdı. Nitekim bu hususla-nTnceki sayfalarda detaylı olarak anlatmıştık.
Sultan Tuğrul Bey bu senenin ramazan ayının sekizinde yetmiş yada vefat etti. Otuz sene hüküm sürdü. Hükümdarlığının sekiz seneden onsekiz gün eksik bir kısmım Irak'ta yaptı. [36]

Hicretin Dörtyüzellialtıncı Senesi

Bu senede Sultan Alparslan amcasının veziri Amidü'1-Mülk el-Kündürî'yi tutukladı ve onu kendi evinde hapsetti. Sonra onu öldürecek celladı üzerine şevketti. Vezirlikte Nizamülmülk'e itimad etti. Niza-nıülmülk, sadık bir vezir olup alimlere ve fakirlere ikramda bulunurdu.
Melik Şihabü'd-Devle Kutalmış isyan edip itaatin dışına çıktığında ve Alparslan'ı ele geçirmek istediğinde, Alparslan ondan korktu. Veziri Nizamüimülk ona şöyle dedi:
- Ey hükümdar! Korkma. Çünkü ben senin için öyle bir ordu hazırladım ki bu ordu hangi askerle savaşacak olursa onu mutlaka

kırıp geçer.
- Bu ordunun askerleri kimlerdir?
- Bu ordunun askerleri öyle kimselerdir ki senin için dua ederler, namazlarında ve halvetlerinde teveccühte bulunarak senin muzaffer olmanı dilerler. Onlar alimler, fakirler ve salih kimselerdir.»
Alparslan'ın böylece gönlü rahatladı. Kutalmış'm askerleriyle karşılaştığında onları hemen kırıp geçirdi. Kutalmış'ı hezimete uğrattı. Askerlerinden bir kısmını öldürdü. Kutalmış da bu savaşta öldürüldü. Böylece Alparslan tek otorite oldu. Herkes onun etrannda toplandı.
Bu senede Alparslan, oğlu Melikşah ile veziri Nizamüimülk u büyük bir ordunun başında Kerh mıntıkasına gönderdi. Bunlar oralarda birçok kaleleri fethettiler. Bol miktarda malları ganimet edindiler. Müslümanlar bunların zaferiyle sevindiler.
ygmnun, Maveraünnehir hükümdarı Büyük Han'ın kızıyla evlenmesi için mektup yazdı ve oğluyla Büyük Han'ın kızı gerdeğe girdi. Diğer oğlunu da Gazne hükümdarının kızıyla evlendirdi. Böylece Selçuklu
umdariyla Gazneli hükümdarının arası düzeldi. Aralarında ittifak meydana geldi.
u senede Alparslan, halifenin kızına, babasının yanma dönmesi ^f1"11 .ver<^ ve onu kazı kadı ve ümera refakatinde Bağdat'a gönderdi, e nin kızı da büyük bir alayişle Bağdat'a girdi. İnsanlar onu gör-e lcm yollara döküldüler. O gece şehire girdi. Halife ve ailesi bu duru-a Çok sevindiler. Halife, minberler üzerinde hutbelerde Alparslan'a dua edilmesini emretti. Duada şöyle denildi:
«Allah'ım! Muazzam Sultan Adüdü'd-Devle Tâcül-Mille Alparslan Ebu Şüca Muhammed b. Davud'u ıslah et, durumun düzelt.»
Sonra halife, Sultan Alparslan'a Nakibü'n-Nükaba Şerif, Tarrad b. Muhammed, Ebu Muhammed et-Temimî ve Hadim Muvaffak'la birlikte hil'atler ve nişanlar gönderdi. Böylece Sultan Alparslan, Irak üzerinde hakimiyetini tam olarak kurmuş oldu.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ta ortaya atılan bir dedikoduya göre bir grup Kürt avlanmak için çöle çıktıklarında siyah bir çadır görmüşler, bu çadırda tokat sesleri ve çağlıkîar duymuşlardı. Ayrıca birinin de; «Cinlerin hükümdarı Seydok öldü. Var mı onun için kendisini tokatlamayan bir belde halkı? Var mı onun için yas tutulmayan bir belde?» dediğini de duydular. Kötü kadınlar, Bağdat'ın içinden çıkıp mezarlıklara gittiler ve oralarda kendilerini üç gün süreyle tokatladılar. Elbiselerini parçaladılar. Saçlarını dağıttılar. Bazı fasık erkekler de oralara gidip böyle yaparak matem tuttular. Bu matem Vasıt, Huzistan ve diğer beldelerde de tutuldu. Bu, misli duyulmamış bir ahmaklıktır.»
Yine İbnü'l-Cevzî dedi ki:
«Bu senenin şaban ayının onikisinde cuma günü Abdüssamed'in taraftarlarından bir grup, Mutezile müderrisi Ebu Ali b. Velid'e hücum ettiler. Ona sövdüler. Küfürler sarf ettiler. Çünkü o, camide namaz kıldırmaktan ve insanlara Mutezile mezhebini öğretmekten geri duruyordu. Bu sebeple Abdüssamed'in taraftarları onu tahkir ettiler. Yerde sürüklediler. Mutezile mezhebi, Mansur Camii'nde lanetlendi. Ebu Said b. Ebi İmame de orada oturdu ve bunların yanında Mutezileyi lanetlemeye başladı.
Bu senenin şevval ayında Sultan Alparslan'ın büyük bir beldeye gaza yaptığına dair haber Bağdat'a geldi. Gaza yaptığı beldede 600.000 dehliz, 1.000 kilise ve manastır bulunuyormuş. O belde halkından çok sayıda insanı öldürmüş ve 500.000 kişiyi de esir almıştı.
Bu senenin zilkade ayında Bağdat'ta ye Irak'ın diğer beldelerinde şiddetli bir veba salgını meydana geldi. İlaçların fiyatı çok yükseldi. Temr hindi azaldı. Ekim ve kasım aylarında sıcaklık fazlalaştı.İklim bozuldu. Bu ayda Ebü'l-Ganaim Muammer b. Muhammed b. Ubeydullah el-Alevî Talibilerin nakipliğine atandı. Ayrıca hac ve mezalim işlerine bakmakla da görevlendirildi. Kendisine Zahir Zü'1-Menakıp lakabı da takıldı. Atanma fermanı büyük bir cemaatın huzurunda okudu.
Bu senede Iraklılar hacca gittiler. [37]

Hicretin Dörtyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Hazm Ez-Zahirî

Allame, İmam ve hadis nafizidir. Soy kütüğü şöyledir: Ebu Muhammed Ah b. Ahmed b. Ahmed b. Said b. Hazm b. Galib b. Salih b. Halef b. Maad b. Süfyan b. Yezid. Yezid b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb el-Ümevî'nin azatlısıdır. Dedesi aslen Farslıdır. Müslüman olmuş ve Mağrib diyanna girmiştir. Bunların asıl beldeleri Kurtuba idi. İbn Hazm, hicretin 384. senesinin ramazan ayının sonunda Kurtuba'da doğdu. Kur'an okudu. Faydalı ve şer'i ilimler Öğrendi. Bu ilimlerde büyük aşama kaydetti. Kend zamanındaki alimlerin fevkine çıktı. Meşhur kitaplar tasnif etti. Anlatıldığına göre o, 80.000 varaka yaklaşan 400 cilt kitap tasnif etmiştir. Edip, şair ve fesahatli bir kimseydi. Tıbba ve mantıka dair kitapları vardı. Vezirlik ve reislik ailesinden geliyordu. Ailesi itibarlı, zengin ve servet sahibiydi. İbn Hazm, Şeyh Ebu Ömer b. Abdilber en-Nemrî ile arkadaşlık etti. Şeyh Ebü'l-Velid Süleyman b. Halef el-Bacî'ye karşı cephe aldı. Aralarında anlatımı burada uzun sürecek münazaralar cereyan etti. îbn Hazm, dili ve kalemi ile alimlere çok tesir ederdi. Bu da zamanının insanlarında ona karşı kalplerde bir kin meydana

getirdi. Onunla uğraşmaya devam ettiler. Nihayet onu hükümdarlarının nazarında sevimsiz bir insan haline getirip hükümdarlarının gazabına maruz bıraktılar. Ve beldesinden kovdular. Bu senenin şaban ayında doksan yaşını aşmış olarak köyünde vefat etti. Tuhaftır ki teferruatta yolunu şaşıran bir Zahirî olduğu halde ne celî ne de hafi kıyası kabul etmezdi. Alimlerin nazarında onu düşüren de bu olmuştur. Bakışında ve tasarrufunda onu büyük hatalara sürekleyen şey kıyası kabul etmeyişiydi. Bununla beraber usul babında çok sağlam tevilleri vardı. Sıfat ayetlerini ve hadislerini güzel tevil ederdi. Çünkü o, ilk zamanlarda mantık ilminde büyük aşamalar kaydetmişti. Mantık ilmini Muhammed b. Hasan el-Mezheci el-Kinani el-Kurtubî'den öğrenmişti. İbn Makûla ve İbn Hallikan onu °yle anlatmışlardır. Ama bu sebeple o sıfatlar babında yalnış görüşlere sa«ıp olmuştu. [38]

B. Ali B. Burhan

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Nahivcidir. Cidden ahlakı çok bozuk bir nıseydi.Asla don giymedi. Başını örtmedi ve hiç kimsenin de bağışını ui etmedi. Anlatıldığına göre o tüysüz oğlanları öpermiş ki, bunda as*a şüphe yoktur.
ibn Ukayl dedi ki: «Abdülvahid, Mutezilî ve Mürciî idi. Kâfirlerin ehennem'de ebedi kalacaklarını kabul etmez ve şöyle derdi «Kendisinden intikam alınması caiz olmayan bir kimseyi sürekli azapta tutmak anlamsızdır. Kaldı ki Allah, kendini merhametli olmakla nitelemiştir.»
Cenâb-ıAllah'm şu kavli cehlini: «İçinde temelli ve ebedi kalacaklardır.» (et-Tevbe: ıoo) şöyle yorumlardı: «Yani orada ebedi zamanın bir diliminde kalacaklardır.»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Abdülvahid b. Ah b. Burhan, Rasûluilah'm ashabını eleştirir, onların aleyhinde konuşur ve müslümanlann itikadına muhalefet ederdi. Çünkü o, icmaa muhalefet etmiştir.» Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî onun bu konuda ve diğer konulardaki sözlerini nak-letmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [39]

Hicretin Dörtyüzelliyedinci Senesi

Bu senede Irak'tan bir topluluk güvenlik görevlileri nezaretinde hacca gittiler. Ancak Küfe'ye varınca daha ileri gidemediler ve geri döndüler.
Bu senenin zilhicce ayında Nizamiye Medresesi'nin yapımına başlandı. İnşaat alanım temin etmek için Meşraatü'z-Zevaya mıntıkasında ve Babü'l-Basra civarındaki bir çok evler yıkıldı.
Bu senede Temim b. Aziz ile Badis, Hammadoğullan, Araplarla Mağribliler arasında Sinhace ve Zinate'de çok savaşlar cereyan etti.
Bu senede Bağdatlılara nakip Ebü'l-Ğanaim haccettirdi.
Bu senede Amidü'1-Mülk Mansur b. Muhammed Ebu Nasr el-Kündürî öldürüldü. Bu, Tuğrul Bey'in veziriydi. Bir senede beri zindanda idi. Öldürüldüğünde cenazesi alınıp Tarisis şehrinin kasabalarından Kendere'ye götürülerek babasının mezarının yanma defnedildi. Kendere, Kazvin yakınındaki Kendere olmayıp Tarisis'e bağlı bir kasabanın adıdır.
Sultan Alparslan onun mallarına, ürünlerine ve eşyalarına el koydu. Amidü'1-Mülk el-Kündürî, zeki, fasih ve şair bir kimseydi.Bir çok faziletleri vardı. Hazırcevapdı. Tuğrul Bey onu, kızını istemek üzere halifeye gönderip de halife kızını vermek istemediğinde Amidü'1-Mülk el-Kündürî'ye şu şiiri okumuştu:
«Kişi her arzuladığı şeyi ele geçiremez.»
Vezir Amidü'1-Mülk el-Kündürî de ona bu şiirin devamını okumuştu:
«Rüzgarlar gemilerin arzulamadığı istikametlerde eserler.» Onun bu cevabı karşısında halife susmuş ve başım önüne eğmişti.
Vezir Amidü'1-Mülk el-Kündürî bu sende kırk küsur yaşında öldürüldü. Şiirlerinden biri şudur:
«İnsanlarda benimle yarışma hususunda bir sıkıntı var ise, Biline ki ölüm dünyayı insanlara genişletir.
Ben geçip gidiyorum ama benim ölümüme sevinen ve bu yüzden al-danan kişi de peşimden gelecektir.
Herkes ölüm şarabını zevkle içecektir.»
Sultan Tuğrul Bey, veziri Amidü'l-Mülk'ü Harzem Şah'm dul karısını kendisine istemesi için göndermişti, ama Amidül-Mülk un kendisi o kadınla evlenmişti. Sultan Tuğrul Bey de onun testislerini burdu (ha-dımlaştırdı) ve görevlilere emrederek penisim kestirip Harezm'de toprağa gömdürdü. Mervi Ruz'da öldürüp kanını akıttı. Cesedini Kendere kasabasına gönderip defnettirdi. Başı alınıp Nisabur'a götürüldü. Orada defnedildi. Kafatası da Kirman'a götürüldü.1 Ben şehadet ediyorum ki Cenâb-ıAllah, cesetlerin parçaları her nerede olurlarsa olsunlar haşir gününde bunları bir araya getirecektir. Her ne halde olurlarsa olsunlar, bu parçalar birleşecektir. Çünkü Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. [40]

Hicretin Dörtyüzellisekizincî Senesi

Bu senenin aşura gününde Kerh mahallesi sakinleri dükkanlarını kapattılar. Kadınlar Hz. Hüseyin'e ağıt yakıp matemini

tututlar. Nitekim öteden beri devam edegelen çirkin ve aykırı bidatlerini devam ettirdiler. Bu matemi tuttuklarında halk durumu protesto etti. Halife, bunların liderleri Ebu'l-Ganaim'i çağırarak onu azarladı. Ebu'l-Ganaim de durumdan haberi olmadığın söyleyerek mazeret beyanında bulundu. Şayet bilgisi olsaydı buna müsaade etmeyeceğim ifade etti. Kerh mahallesi sakinleri de divana akın akın gelerek özür dilediler. Sahabilere söven ve bidatleri ortaya koyan kimselerin kâfir sayılacağına dair bir ferman yayınlandı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayında Babü'1-Ezec mıntıkasında bir kız çocuğu doğdu. Bunun iki başı, ik yüzü, iki boynu ve dört eli vardı. Ama bedeni tamdı. Sonra vefat etti.
du senenin cemaziyelahir ayında Horasan'da günlerce devam eden
ir deprem meydana geldi. Bu deprem sebebiyle dağlar parçalandı. Bir
opluluk öldü. Birçok köy ve kasaba yere battı. İnsanlar çöle çıktılar ve
oraaa ikamete başladılar. Yale nehrinde bir yangın meydan geldi. Bu
yüzden 100 dükkân ve üç ev yandı. İnsanların malları telef oldu. Herkes
Mülkun ölümü ve organlarının kesilmesi ile ilgili bilgi doğru değildir. Zira, önaklann ittifak ettiklen gibi Amidü'1-Mülk, Sultan Alparslan tarafından ce hapis, sonra da öldürülmüştür. Bu da yeni vezir Nizamülmülk vasıtası ile olmuştur. (Z. Kazıcı). birbirlerinin eşyasını yağmaladı.
Bu senenin şaban ayında Dımaşk'ta bir savaş meydana geldi. Dı-maşk Camii'nin yakınındaki bir evi yaktılar. Bu yangının büyümesi yüzünden Dımaşk camii de yandı.»
İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. Meşhur ve sahih rivayete göre Dımaşk Camii'ndeki yangın bundan üç sene sonra hicretin 461 senesinin şaban ayının ortasında geceleyin meydana gelmiştir. Fatimî köleleri ile Abbasî köleleri savaşmışlar ve bu savaş esnasında hükümet konağına (Hadra sarayına) ateş bırakılmış ve konak yanmaya başlamıştı. Yangın büyümüş ve Dımaşk Camii'ne sirayet etmiş caminin tavanları çökmüş, süsleri, zinetleri yok olmuş, mermerleri telef olmuş, harabeye dönmüştü. Daha önce son derece muhkem ve sağlam yapılmış, avlusu güzel, meclisleri hoş, manzarası güzel bir yapı olan Hadra Sarayı adeta bir toprak yığınına dönüşmüştü. Zamanımıza kadar burada ancak sefil ve düşkün kimseler ikamet ederler, oysa daha önceleri orası hilafet merkezi ve hükümet sarayı idi. Orayı Ebu Süfyan oğlu Muaviye tesis etmişti. Ümeyye Camii'ne yan Dımaşk Camii'ne gelince yeryüzünde ondan daha güzel ve ondan daha hoş manzaralı bir bina yoktu. Nihayet yandı. Uzun süre harap halde kaldı. Sonra hükümdarlar onu onarıp yenilemeye başladılar. Adil Ebu Bekir b. Eyyub zamanında tabanı döşendi. Duvarları onarıldı. Hükümdarlar zamanımıza kadar hep güzelleştirmeye çalışmışlardır, ama şimdiki durumu önceki haline göre hiçbir şey gibidir. Emir Seyfettin Betkenz'in Abdullah en-Nasırî zamanına kadar bu caminin güzelleştirilmesine devam edildi. Yani onarım ve güzelleştirme çalışmaları hicretin 703. senesi sınırlarına kadar devam etti.
Bu senede Bağdat'ta fiyatlar çok düştü. Ucuzluk meydana geldi. Diclenin suyu göze görünür şekilde eksildi.
Bu senede Sultan Alparslan kendisinden sonraki dönem için oğlu Melikşah'ı tayin etti. Onun için bey'at aldı. Melikşah'ın önünde bayrak ve ümera yürümeye başladı. Cidden o bey'at gününde muazzam bir merasim yapılmıştı. O gün görülmeye değer bir gündü.
Bu senede Nurü'1-Hüda Ebu Talib Hüseyin b. Nizam el-Hazreteyn ez-Zeynebî insanlara haccettirdi ve Mekke'de mücavi olarak kaldı. [41]

Hicretin Dörtyüzellisekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Ebubekir El Beyhakî

Büyük hadis hafızıdır. Asıl adı ve şeceresi şöyledir: Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Abdullah b. Musa Ebu Bekir el-Beyhakî Kervanların başka şehirlere taşıdığı tasnif eserleri vardır. Hicretin 384. senesinde doğdu.hadiste, Kur'an ilimlerinde ve eser tasnif etmede zamanının Fıkıhta, östeı!ilen meşhur şahsiyetlerindendi. Fakih, muhaddis ve parılia dü Hakim Ebu Abdillah en-Nisaburî'den ilim tahsil etti. Başkadan da çok sayıda hadis dinledi. Çok faydalı bilgiler topladı ki, onun larT başkaları c zamana kadar ilimde zirveye ulaşamamışlardı. Onun V tettiğiilmî mesafeyi hiç kimse kat edememiş ti. Eserleri şunlardır:
* Sünen-i Kebir
* Nususu'ş-Şafiî (Bu iki eser on ciltte toplanmıştır.)
* Sünen-i Sağir
* el-Asar
* el-Medhal
* el-Adab ve Şuabü'1-Iman
* el-Hilafîyat
* Delâilu'n-Nübüvve
* el-Ba's ve'n-Nüşûr
Zahid bir kimse olup dünyalığı çok azdı. İbadetli ve takvahydı. Nisa-bur'da vefat etti. Tabutu bu senenin cemaziyelevvel

ayında Beyhak'a taşındı. [42]

Hasan B. Galib

Hasan b. Galib b. Ali b. Galib b. Mansur b. Sa'lûk Ebu Ali et-Temimî. İbn Mübarek adıyla meşhur olmuştur. Kurrâ idi. Eb Semun ile arkadaşlık etti. Kendisine karşı reddedilen şekillerde ve tarzlarda Kur'an kı-raatında bulundu. Yalanı tesbit edildi. Bunu ya kasten ya da hataen yapmıştı. Birçok rivayetlerinde itham edildi. Ebu Bekir el-Kazvinî de onu reddedenlerdendi îhzarcıbaşı, münker tarzlarda kıraatlerde bulunmaması için ona bir mektup yazmıştı. İbn Muhammed es-Semer-kandî, onur yalancı olduğunu söylemiştir. Bu senede sekseniki yaşında vefat etti. İbrahim el-Harbî'nin yanma defnedildi. İbn Hallikan dedi ki:
«Fıkhı Ebü'1-Feth Nasr b. Muhammed el-Ömeri el-Mervezî'den öğrendi. Sonra Hadis ilmine daha fazla merak sardı ve b ilimde meşhur oldu. Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu.» [43]

Kadı Ebu Ya'lâ B. Ferra El-Hanbelî

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Halef b. Ahmed el-Ferra. Kadılık yapnıtır. Künyesi Ebu Ya'la'dır. Hanbelî alimidir Furuat hususunda Hanbelî mezhebini yerleştirmiş ve esaslara bağlamıştır. Hicretin j*80. senesinin muharrem ayında doğdu. Çok hadis dinledi. İbn Habba-°e den hadis rivayet etti.
Ibnül-Cevzî dedi ki: «Ebu Ya'lâ, güvenilir alimlerin öncülerindendi.
İbn Makûla ve İbn Damigani'nin huzurunda şahitlik yaptı. Onlar da şahitliğini kabul ettiler. Hilafet hareminde kadılık yaptı Fıkıhta imamdı. Hanbelî mezhebine dair çok ve güzel eserleri vardır. Senelerce ders ve fetva verdi. Hanbelî mezhebinir reisliği kendisine verildi. Kendisinin ve arkadaşlarının tasnif eserleri yazıldı. Şahsında imameti, fıkhı, sadakati, güzel ahlakı, ibadeti, zühdü, huşuu, güzel davranışı ve kendisini ilgilendirmeyen şeyleri ağzına almayışı gibi meziyetleri topladı. Bu senenin ramazan ayının yirmisinde yetmişsekiz yaşında vefat etti, kadılar ve ayan onun cenaze merasimine katıldılar. O gün cidden çok sıcak bir gündü. Cenazesine katılanlardan bazıları oruçlarını bozmuşlardı.
Kadı Ebu Ya'lâ vefat ederken geride, Ubeydullah Ebü'l-Kasrm Ebü'l-Hüseyin ve Ebu Hazim adında üç erkek evlat bıraktı Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona: «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş o da parmaklarıyla sayarak şu cevabı vermişti: «Bana rahmet etti, beni bağışladı, bana ikramda bulundu, mertebemi yükseltti. Bunu ilminle mi yaptı? Hayır sadakatimle yaptı.» [44]

İbn Seyyidih

Lügatte el-Muhkem adlı eserin sahibidir. Künyesi Ebü'I-Hüse-jdn'dir. Asıl adı Ali b. İsmail el-Mersî'dir. Lügatte imam ve hafızdı. Amaydı. Arapçayı ve lügati kendisi gibi âma olan babasından öğrendi. Ebu Alâ Said el-Bağdadî'den ders aldı. Bir kaç ciltlik "Muhkem" adlı lügat kitabı vardır1. Altı ciltlik "Şerhül-Hamase" adlı eseri ve başka eserleri de vardır. Şeyh Ebu Ömer et-Temlenkî'ye Ebu Ubeyd'in Kitabü'1-Ga-rib'ini ezbere, okudu. İnsanlar buna şaştılar. Şeyh Ebu Ömer de onun ezbere okuyuşunu kitabı açıp takip etti. insanlar onun bu kitabı ezbere kuyusunu dinlediler. Bu senenin rebiyülevvel ayında altmış yaşında vefat etti. Hicretin 448. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet varsa da sahih olan rivayete göre bu senede vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [45]

Hicretin Dörtyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senede, Şerefü'1-Mülk lakabını taşıyan Ebu Said el-Müstevfî Bağdat'ta İmam Ebu Hanife'nin türbesini inşa ettirdi. Üzerin bir kubbe yaptırdı. Karşısında da bir medrese inşa ettirdi. Ebu Cafer b. Beyazı Ebu Hanife'nin türbesini ziyarete geldi ve ziyareti esnasında şu şiiri okudu:
«Görmezmisin ki ilim daha önceleri zayi olmuştu
Şu mezarda medfun olan zat ilmi toparladı
Aynı şekilde bu diyarlar da ölüydü
Ama bu diyarları Amid Ebu Sa'd'ın cömertliği diriltti.»
Bu senede çok şiddetli derecede sıcak bir rüzgar esti. Bu yüzden çok
Öldü. Anlatıldığına göre Bağdat'ta bu yüzden birçok limon ve tu-î-nnc ağacı telef oldu.
Bu senede, Maruf Kerhî'nin mezarı yandı. Bunun sebebi de şuydu: lk d htldğ için kendisine arpa
ezara kayyumluk yapan adam hastalandığı için kendisine arpa su"'sirayet etmiş ve bütün şehitlik yanmıştı.

i mezara.
kaynatılmış ve kaynatma esnasında ateş, mezarlığın ahşap kısımla-
senede Dımaşk'ta, Halep'te Harran'da, Horasan'da ve oraya bağirînıntıkalarda kıtlık meydana geldi. Bir çok hayvan öldü Hayvanların başlan ve gözleri şişiyordu. Öyle ki insanlar yabani eşekleri yakalayabiliyorlardı. Onlan yemekten tiksiniyorlardı.
el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki:
«Bu senenin zilkade ayının onunda cumartesi günü Amid Ebu Sa'd, Bağdat'taki Nizamiye medresesinde verilecek ders dinlemeleri için insanları topladı. Bu dersi vermek ve medresenin şeyhliğine (hocalığına) bakmak için Ebu İshak eş-Şirazî'yi tayin etti. İnsanlar tamamen toplanıp ders vermek üzere de Ebu îshak geldiğinde genç bir fakih onu karşılayıp «Ey efendim! Gasbedilmiş bir yerde ders vermeye mi geliyorsun?» dedi. Ebu İshak da oraya gelmekten vazgeçti ve evine döndü. Ondan sonra Şeyh Ebu Nasr ed-Dabbağ bu göreve atandı. O, bu medresede ders verdi. Nizamülmülk bu durumdan haberdar olunca Amid Ebu Sa'd'a öfkelendi ve Şeyh Ebu İshak'a haber göndererek onu Nizamiye'deki müderrisliğe tayin etti. Bu hadise b senenin zilhicce ayında cereyan etti. Ancak Şeyh Ebu İshak, Nizamiye medresesinde farz namazları kılmıyordu. Aksine, vakti geldiğinde oradan çıkıp başka bir mescide gidip namazını kılıyordu. Çünkü orasının gasbedilmiş olduğunu duymuştu. İbn Sabbağ ise Nizamiye medresesinde sadece yirmi gün süreyle ders vermiş, sonra Ebu İshak oraya geri gelmişti. Bu senenin zilkade ayında Yemen emin ve aynı zamanda Mekke sahibi Süleyhî, Yemenli bir emir tarafından öldürüldü. Öldürülmesinden sonra Abbasi halifesi Kaim Bi-Emrillah adına orada hutbe okundu.
Bu senede nakib Ebü'l-Ganaim insanlara haccettirdi. [46]

Hicretin Dörtyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. İsmail B. Muhammed

Künyesi Ebu Ali et-Tarsusî idi. Irak'ta uzun süre ikamet ettiği için kendisine Irakî denilmiştir. Ebu Tahir el-Muhlis'ten hadis dinledi. Ebu Muhammed el-Bakî'den sonra da Ebu Hamid el-İsferayinî1 den fıkıh öğrendi. Tarsus kadılığı yaptı. Parmakla gösterilecek faziletli ve fakih belerdendi. [47]

Hicretin Dörtyüzaltmışıncı Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki:
«Bu senenin cemaziyelevvel ayında Filistin diyarında bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Remle şehri harap oldu Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin bazı çıkıntıları yıkıldı. Depremin etkisi Vadi's-Sefer ve Hay-ber'de görüldü. Yer yarıldı. Alttaki bir çok defineler ortaya çıktı. Deprem, Rahbe ve Kûfe'de de hissedildi. Buralardaki tüccarlardan bazılarının gönderdiği mektuplarda anlatıldığına göre Remle şehri tamamen yere batmış, orada sadece iki ev hasardan kurtulmuştu. Deprem sebebiyle 15.000 kişi ölmüştü. Kudüs'teki kayalık (sahra) yarılmış tekrar eski haline gelip birleşmişti. Deniz ise bir günlük yol mesafesince suyunu çekmiş, kara görünmüştü. Suyun çekilip karanın ortaya çıktığı yerlerde birçok mücevher ve diğer şeyler görünmüştü. İnsanlar inip mücevheratı ve diğer eşyaları toplamaya başlamış iken sular eski yerine dönüp oradaki insanların çoğunu boğmuştu.
Bu senenin cemaziyelahir ayının ortasında Kadirî itikadı okundu. Bu kitapta ehli sünnetin mezhebi anlatılıyor bidatçiler reddediliyordu.
Buhara'lı muhaddis Ebu Müslim el-Keccî ise İbn Huzeyme'nin Ki-tabü't-Tevhid adlı eserini orada hazır bulunan cemaata okudu. Dinleyiciler arasında vezir İbn Cüheyr ile fıkıhçılar ve kelamcılardan oluşan bir cemaat de vardı. Bunlar bu eserlerde anlatılan hususlara muvafakat ettiklerini söylediler, sonra Kadirî itikadı, Şerif Ebu Cafer b. Muktedi Bil-lah'a Babü'l-Basra'da okundu. Çünkü o, bu kitabı musannifi olan Halife Kadir Bülah'tan dinlemişti.
Bu senede halife, Fahrü'd-Devle lakabım taşıyan veziri Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed b. Cüheyr'i azletti. Bir çok sebepten ötürü kendisini kınadığını belirten mektubunu gönderdi. Vezir de özür dileyip boyun eğerek halifeden merhamet diledi. Halife ona verdiği cevabta Bağdat'tan ayrılıp dilediği başka bir yere gidebileceğini söyledi. Vezir de İbn Mezyed'in yanına gitmeyi tercih etti. Adamları emlâkini sattılar. Karılarını boşadılar. Vezir ise çoluk çocuğunu ve ailesini yanına alıp Hille'ye gitmek üzere gemiye binmeye geldi. İnsanlar ağladığını görünce çevresinde ağlaşmaya başladılar. Hilafet sarayının önünden geçenekteyken defalarca yer öptü. Halife de pencerede onu seyrediyordu.
V ir ise ona «Ey mü'minlerin emiri! İhtiyarlığıma, garipliğime ve klarıma acı» diyordu. Bunun üzerine tekrar Debis b Mezyed'in ara-Ç°lC0i ile ertesi senede vezirliğe iade edildi. Şairler onu medhettiler. Ve-C1 1 Ğe iade edilişinden dolayı insanlar sevindiler. Göreve iadesi cidden Görülmeye değer muazam bir günde olmuştu. [48]

Hicretin Dörtyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdülmelik B. Muhammed B. Yusuf B. Maksur

Şeyhül-Ecel lakabını taşıyordu. Kendi zamanında iyiliği emredip kötülüğü nehyetmede, hayırlı fiilleri hemen işlemede layıkı olan kimselere iyilik yapmada, ehli sünnete iyi davranmada, buna karşı bidatçilere karşı şiddetle protestoda bulunup onları lanetlemede, iffetlerinden ötürü kendilerini izleyen yoksullara iyilikte bulunup sadaka vermede, bunu olanca gücüyle gizli yapmada parmakla gösterilecek yegane şahsiyetti. Onun garip hallerinden biri şuydu.
İbn Rıdvan'a mektup yazarak bir adama her gün on dinar vermesini emretmişti. Kendisi vefat ettiği zaman o yoksul kişi îbr Rıdvan'a gidip «Şeyhin bana tahsis ettiği parayı ver» demiş, ibn Rıdvan ise ona şu cevabı vermişti: «Şeyh vefat etti, artık sana para veremem.» Yoksul kişi Şey-hü'1-Ecel'in mezarının başına gitmiş, biraz Kur'an okuyup dua etmiş ve ona rahmet dilemişti. Mezardan ayrılıp evine döneceği esnada yerde bir kağıt parçası görmüştü. Kağıdı kaldırıp baktığında üzerinde on dinar yazılı olduğunu görmüş, kağıdı ahp İbn Rıdvan'a götürmüş ve olayı baştan sona anlatmıştı. İbn Rıdvan da «Bu kağıt bu gün şeyhin mezarım zi-yarete gittiğim esnada üzerimden düşmüştür. Ama al senin olsun. Her gün sana artık onar dinar vereceğim» demişti.
Şeyhü'1-Ecel Abdülmelik b. Muhammed bu senenin muharrem ayının ortasında altmışbeş yaşında vefat etti. Vefat edince cenazesine sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği derecede büyük bir kalabalık insan topluluğu katılmıştı. O gün cidden görülmeye değer bir gün-du. Yüce Allah rahmet etsin. [49]

Ebu Cafer Muhammed B. Hasan Et-Tusî

a fakihi idi- Meşhed-i Ali'ye defnedildi. Kerh mahallesindeki evi yakıldığında kitapları da yanmıştı. Hicretin 448. senesinden bu senenin uharrem ayına kadar Kerh mahallesinde ikamet etmişti. Bu senede rada vefat etti ve yine oraya defnedildi. [50]

Hicretin Dörtyüzaltmışbirinci Senesi

Bu senenin şaban ayının ortasında Dınıaşk Camii'nde yangın çıktı. Bunun sebebi şuydu: Fatimi köleleriyle Abbasi köleler kavgaya tutuşmuşlar, kavga esnasında Dımaşk Canıii'nin kıble cihetinden komşusu olan Hadra sarayına ateş bırakılmış, saray yanmış, yangın camiye sirayet etmiş, caminin tavanları çökmüş, altın işlemeli taşları yerlerinden düşmüş, işaret ve semboller değişmiş, yerde ve duvarlarında bulunan mozaikler düşmüş, tam zıt bir manzara ortaya çıkmıştı. Tavanın tamamı altın işlemeliydi ve damın üstünde kubbemsi tümsekler halindeydi. Duvarlar renkli resimli ve altın işlemeliydi ve duvarlara bütün dünya beldeleri işlenmişti. Öyle ki bir insan bir iklime veya bir beldeye gezmek amacıyla gitmek isterse o camiye geldiğinde gitmek istediği ülkenin veya beldenin resmini olduğu gibi orada görürdü. Artık oraya gitmeye ihtiyaç duymazdı. Ka'be'nin, Mekke'nin yakınındaki bütün yerlerin, mihrabın ve ülkelerin doğuda ve batıdakilerin bütün beldelerini duvardaki münasip bir yerde görürdü. Duvarlarda bütün ağaçların, meyveli ve meyvesizinin resmi yapılmıştı. Her ürün, kendi beldesinde ve vatanın-daki kısma işlenmiş ve resmi yapılmıştı. Caminin sahn tarafına açılan kısımlarına perdeler şarkıtılmıştı. Duvarların üçte birine kadar perde bırakılmış, duvarların diğer açık kalan kısımları ise renkli taşlarla süslenmişti. Tabanın bütünü renkli taşlarla süslenmişti. Döşeme taşlar yoktu. Öyleki dünyada Dımaşk Camii'nden daha güzel bir bina yoktu. Hiçbir hükümdarın saray dahi o kadar güzel değildi. Ama bu yangın çıkınca bu güzelim manzara tam tersi bir hale döndü. Artık caminin avlusunda ve tabanında kışın çamur, yazın toz toprak meydana geliyordu. Her taraf kazılmış, kendi haline terkedilmiş, çukurlar meydana gelmişti. Bu hal Adil Ebu Bekir b. Eyyub'un hüküm sürdüğü hicri 600. yıl sonralarına kadar devam etti. Her taraftan mermerler, taşlar, ahşap ve benzeri malzemeler düşmüş, birikintiler meydana gelmişti. Caminin dört bir yanında bu nahoş manzaralar görülüyordu. Nihayet Adil Nu-reddin Mahmud b. Zengî zamanında Kemaleddin eş-Şehrezorî buraları düzene soktu Çünkü Adil onu kadılıkla birlikte bütün vakıfların nazırlığına ve darphane reisliğine tayin etmişti. Bütün hükümdarlar bu camii yenilemeye ve güzelleştirmeye çalıştılar. Bu çalışmalar zamanımıza kadar devam etmiştir. Şam naibi Tengiz'in zamanında cami eski haline yakın bir görünüme kavuşturulmuştur. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi İbnül-Cevzî hicretin 458. senesi olaylarından bahsedişimiz esnasında bu duruma değinmiştir. İbn Saide o sene olaylarından bahsederken İbnü'l-Cevzî'ye uyarak böyle demiştir. İslâm tarihçisi şeyhimiz Zehebî ve bir kaç tarihçi de böyle demişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Hanbelîler kendi büyüklerinden olan Şeyh Ebü'1-Vefa b. TJkayl'i. mutezili kelamcısı Ebu Ali b. Velid'in yanına gidip gelişi sebe-h'vle Mutezililikle itham ederek cezalandırdılar. Oysa Ebü'1-Vefa, mezhebi ile ilgili bilgileri elde etmek için Ebu Ali'nin yanına gidip geliyordu, ama bu hevesi onu öyle bir belaya uğrattı ki neredeyse canından olacaktı Onunla Hanbelîler arasında uzun süren bir fitne meydana geldi. Bu vüzden Hanbelîlerden bir cemaat de eziyet gördü. Aralarındaki bu fitne hicretin 465. senesine kadar dinmedi. Ancak büyük bir husumetten ve kavgadan sonra kendi aralarında barıştılar.
Bu senede Dicle'nin suyu yirmibir ziradan daha yüksek seviyeye çıktı.Öyleki su Ebu Hanife'nin türbesine kadar girdi.
Bu senede Afşin'in Bizans'a girdiği ve Goriye'ye kadar ulaştığı, birçok adam öldürüp çok miktarda ganimet elde ettiğine dair haber Bağdat'a ulaştı.

Bu senede Kûfe'de büyük bir ucuzluk ve ürün bolluğu meydana geldi. Öyle ki kırk rıtl (18 kg 400 gr.) balık bir habbeye satılır oldu.

Bu senede Alevi nakibi Ebü'l-Ganaim insanlara haccettirdi. [51]

Hicretin Dörtyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Foranı

el-İbâne adlı eserin sahibidir. Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Şeceresi şöyledir: Abdurrahman b. Muhammed b.Ahmed b. Foran el-Forani el-Mervezî. Şafiî imamlarmdandır. Garip nakiller içeren el-İbâne adlı eserin musannifidir. Ancak bu kitapta benzersiz kavil ve rivayetler mevcuttur. Usul-ü fikha ve furuata dair geniş bilgisi vardı. Fıkhı Kaffal'dan öğrendi. Imamü'l-Harameyn'in yanma küçük yaşta gidip ders aldı, İma-mü'1-Harameyn ona pek iltifat etmedi. en-Nihaye'de onun çok hatalı yanlarını gördü. Ona kırgındı.
Halhkan dedi ki: İmamü'l-Harameyn her ne zaman en-Nihaye a lı kitaptan bahsederse şöyle derdi: «Bazı musannifler böyle dediler.
u hususta yamldılar.» Böyle derken o aslında Ebü'l-Kasım el-Foranî'yi kastediyor, onu eleştirmek istiyordu.
vefat °^.nî-^u senenin ramazan ayında yetmişüç yaşında Merv şehrinde el-Mea ; °^rencisi Ebu Sa'd Abdurrahman b Muhammed el-Me'mun raetü'ftK' el~*bane adk kitabının üzerine bir şerh yazarak buna Tetim-bağ'da ane adını verdi- Bu öğrencisi Ebu İshak'tan sonra ve İbn Sab-Kitabn T?°e ^zamive Medresesi'nde müderrislik yapmıştı. Bu şerhini Daha q ud kısmına kadar yazmış ve tamamlamadan vefat etmişti,
onra Es'ad el-Cilî ve diğerleri bunu tamamladılar. Ancak bunun
yazdığı kadar âlimâne yazamadılar. Hatta yakınına kadar yaklaşamadılar ve yazdıklarına da Tetimmetü't-Temimme adını verdiler. [52]

Hicretin Dörtyüzaltmışikinci Senesi

İbnü'l-Cevzi dedi ki: Bu senenin cemaziyeievvel ayının onbirinde salı günü (onsekiz mart) Remle'de ve oraya bağlı mıntıkalarda üç saat içinde büyük bir deprem meydana geldi. Bu mıntıkaların çoğu yere battı. Surları yıkıldı. Deprem, Kudüs ve Nablus'ta da görüldü. İlya yere battı. Deniz suları çekildi. Kara göründü. İnsanlar, suların çekildiği yerde yürümeye başladılar. Sonra sular tekrar eski yerlerine döndüler. Mısır Camii'nin zaviyelerinden biri yıkıldı. Bundan sonra iki deprem daha meydana geldi.
Bu senede, Bizans imparatoru 300.000 savaşçıyla Konstantiniy-ye'den Şam'a geldi. Menbic'te konakladı. Menbic ile Bizan sının arasındaki köyleri yaktı. Erkekleri öldürdü. Kadınları ve çocukları esir aldı. Halep'te ve diğer yerlerdeki müslümanlar büyük bir paniğe kapıldılar. İmparator buralarda onaltı gün kaldı. Sonra kayıp ve ziyan içinde Allah onu geri çevirdi. Çünkü yanında az miktarda azık vardı. Askerlerinin çoğu da açlık yüzünden ölmüşlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu senede Mekke emirinin nafakası azaldı. Sıkıntıya düştü. Kabe'nin örtüsü, oluğu ve kapısı üzerindeki altınları aldı. Bunlar dirhem ve dinar olarak bastırdı. Aynı şekilde Medine emiri de Mescid-i Ne-beviye'deki kandiller üzerinde bulunan altınları aldı.
Bu senede Mısır'da da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Halk, leşleri, ölüleri ve köpekleri yemek mecburiyetinde kaldı. Öyleki bir köpek beş dinara satılır oldu. Filler öldü. Leşleri yenildi. Binek hayvanları öldü. Mısır hükümdarının daha önce çok sayıda atları ve binekleri varken hepsi öldü. Sadece üç atı kaldı. Vezir bir gün katırından inip bir işe daldı. Kölesi açlıktan ötürü zayıf kaldığı için katırla ilgilenemedi. Üç kişi gelip katırı aldılar. Kesip etini yediler. Yakalanıp idam edildiler. Sabaha kadar sehpada asılı kaldıklarından, insanlar etlerini yediler, bundan dolayı kemikleri açığa çıkmıştı. Çocukları ve kadınları öldürüp etlerini satan, kafataslarını ve kemiklerini yere gömen bir adam yakalandı. Kendisi de öldürülüp eti yenildi.
Bedeviler şehir dışından gıda maddeleri getirip satıyorlardı, ancak ellerindeki mallar yağmalanmasın diye geceleyin şehire giriyorlardı. Gündüz şehre girmeye cesaret edemiyorlardı. Hiç kimse, ölüsünü gündüz defnetmeye cesaret edemiyordu. Korkusundan geceleyin gizlice defnediyordu ki mezarı açılıpta eti yenilmesin.
Mısır hükümdarı da muhtaç hale gelmişti. Yanındaki kıymetli eşyaları satmak mecburiyetinde kalmıştı. 11.000 zırhını, zinetlennıiş
90 000 kılıcını, 8.000 parça büyük billurunu, 75.000 parça eski ipeklisini tmak mecburiyetinde kaldı. Kadınların ve erkeklerin elbiseleri çok S uza satıldı. Emlak ve diğer şeyler de yok pahasına satılır oldu. Satılan , kıymetli şeylerin bir kısmı Besasirî savaşında Bağdat'ta ganimet olarak ele geçirilmiş olup halifeye ait idi.
Bu senede Sultan Alparslan'dan halifeye bir teklif geldi. Bunda ha-Vfenin oğlu veliahdın adının dinar ve dirhemler üzerine basılması isteniliyordu. Böyle yapıldı. Başka dinar ve dirhemler tedavülden kaldırıldı Bunlara da Emirî dinar ve dirhemleri denildi.

Bu senede Mekke valisi, Horasan'da bulunan Sultan Alparslan'a bir mektup göndererek Mekke'de Kaim Bi-Emrillah il Alparslan adına hutbe okunduğunu, artık Mısırlılar açjına hutbe okunmadığım bildirdi. Sultan Alparslan da ona 30.000 dinar ve kıymetli hil'atler gönderdi. Ayrıca her sene ona 10.000 dinar vereceğini de beyan etti.
Bu senede Amidü'd-Devle ibn Cüheyr, Rey şehrinde Nizamül-mülk'ün kızıyla evlendi.
Bu senede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi. [53]

Hicretin Dörtyüzaltmışîkînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Muhammed Ebü'l-Cevaiz, Vâsıtlıydı. Uzun süre Bağdat'ta yaşadı. Şair, edip ve zarif bir kimseydi. Hicreti 352. senesinde doğdu ve bu senede 110 yaşında vefat etti. Güzel şiirlerinden biri şudur:
«Eyvah, onun bana söylediklerine bakm Ahdine ihanet etti ve eğlenceye daldı.
Beni ona vakfedenin hakkı için yemin ederim ki o, oyun ve eğlenceye daldı.
Hatırımdan her geçtikçe o beni varlığıyla bürüdü ve eğlenceye daldı.» [54]

Muhammed B. Ahmed B. Sehl

Ibn Büşran adıyla meşhur olmuştur. Vâsıtlıdır. Nahivcidir. Hicreti 380. senesinde doğdu. Edebiyat bilginiydi. Lügatta kendisinden bilgi a mak ıçin insanlar uzak yerlerden yanma gelirlerdi. Güzel şiirleri var-r' Erlerine şu örnekleri verebiliriz:
y saraylar inşa eden kişi, yavaş ol bakalım, oıraz geri dur. Çünkü yiğidin sarayı ölümdür.
Saray inşa edenlerin düzeni sağlanmadı. Bütün işlerini tamamla-yamadılar.
Bütün sarayları darmadağın oldu.
Yaşam bir gölge gibidir.
Oradan oraya göçer, sabitliği yoktur.»
«Onlarla vedalaştım. Dünya da benimle vedalaşıyor.
Göçüp gittim. Onların beni hatırlamalarından başka ihtiyacım yoktur.
Dedim ki: Ey benimle onlar arasında bulunan lezzet!
Onları kaybettikten sonra hayatımın saflığı bozuldu.
Kalbimin onlara karşı ümitle tesellisi olmasaydı.
Onlar develerle giderlerken kalbimin çatladığını görürdüm.
Keşke onları götüren develer, ayrılış gününde boğazlansalardı.
O develerin etlerini çölde aç kimselere ziyafet olarak verirdim.
Ey ayrılık saati, artık yaklaştın.
Ey gurbet ateşi, sen alevlenen çılgın bir ateşsin.»
«Bütün mahlukat arasında bir dost aradım.
Samimi bir dost bulmaktan aciz kaldım.
Evet dost olarak adlandırılan kimseye bu ad mecazen verilir.
Gerçek dost diye bir mana bulunamaz.
Alemlerin dostluğunu üç talakla boşadım.
Dostluğu muhafaza hususunda ben serbest kaldım.» [55]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/172-173.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/173-175.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/176-181.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/181.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/182-186.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/186.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/186.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/186-187.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/187.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/187.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/188.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/188.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/188-191.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/191-192.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/193-194.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/194.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/194.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/194.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/194.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/194-195.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/195.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/195.-196.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/196-197.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/197-198.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/198-199.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199-200.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200-202.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/202.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/202.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/202-203.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/203-204.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/205.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/205-206.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/206-207.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/207-208.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/208-209.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/209.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/209-210.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/210.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/210-211.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/211.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/212-213.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/213.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/213.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/214-215.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/215-216.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/216-217.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/217.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/217-218.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Dörtyüzaltmışüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ali
Hassan B. Said
Emin B. Muhammed B. Hasan B. Hamza
Şeyhü'l-Ecell Ebu Ömer Abdu'l-Berr En-Nemirî
İbn Zeydun
Kerime Binti Ahmed
Hicretin Dörtyüzaltmışdördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
2ekeriya B. Muhammed B. Hayde
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Ahmed B. Şare
Hicretin Dörtyüzaltmışbeşinci Senesi
Alparslan'ın Vefatı, Yerine Oğlu Melikşahtn Geçmesi
Hicretin Dörtyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan Alparslan
Ebü'l-Kasım El-Kuşeyrî
İbn Surruba'r
Muhammed B. Ali
Hicretin Dörtyüzaltmışaltıncı Senesi
Bağdat'ın Sular Altında Kalması
Hicretin Dörtyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Den Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Hasan Es-Semnanî
Abdulazız B. Ahmed
El-Maverdiye
Hicretin Dörtyüzaltmışyedînci Senesi
Halife Kaim Bi-Emrillah1 İn Vefatı
Muktedi Bi-Emrîllahın Hilafeti
Hicretin Dörtyüzaltmışyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halife Kaim Bi Emrillah
Davudi
Ebu'l Hasan Ali B. Hasan
Hicretin Dörtyüzaltmışsekizinci Senesi
Hicretin Dörtyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Ali
Muhammed B. Kasım
Muhammed B. Muhammed B. Abdullah
Muhammed B. Nasr B. Salih
Mesud B. Muhsin
Tefsircî Vahidî
Nasır B. Muhammed
Yusuf B. Muhammed B. Hasan
Hicretin Dörtyüzaltmışdokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsfahdost B. Muhammed
Tahir B. Ahmed B. Babşaz
Abdullah B. Muhammed B. Abdullah
Hayyan B. Halef
Ebu Nasr Es-Secezî El-Vabilî
Muhammed B. Ali B. Hüseyin
Hicretin Dörtyüzyetmişinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Ahmed
Ahmed B. Muhammed
Ahmed B. Abdülmelik
Abdullah B. Hasan B. Ali
Abdurrahman B. Mendeh
Abdülmelik B. Muhammed
Şerif Ebu Cafer El-Hanbelî
Muhammed B. Muhammed B. Abdîllah
Hicretin Dörtyüzyetmişbirinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sa'd B.Alî
Süleym B. El-Cevzî
Abdullah B. Şem'un
Hicretin Dörtyüzyetmişikinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdülmelik B. Hasan
Muhammed B. Muhammed B. Ahmed
Heyyac B. Abdullah
Hicretin Dörtyüzyetmişüçüncü Senesi

Hicretin Dörtyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Ömer
Suleyhî
Muhammed B. Hüseyin
Yusuf B. Hasan
Hicretin Dörtyüzyetmişdördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Davud B. Sultan B. Melikşah
Kadı Ebü'l-Velîd El-Bacû
Ebü'l-Ağar Debis B. Ali B. Mezyed
Abdullah B. Ahmed B. Rıdvan
Hicretin Dörtyüzyetmişbeşinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdülvehhab B. Muhammed
İbn Makûla
Hicretin Dörtyüzyetmişaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebu İshak Eş-Şirazî
Tahir B.Hüseyin
Muhammed B. Ahmed B. İsmail
Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin B. Cerrade
Hicretin Dörtyüzyetmişyedinci Senesi
Hicretin Dortyuzyetmışyedıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Dubest
İbn Sabbağ
Mes'ud B. Nasır
Hicretin Dörtyüzyetmişsekizinci Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişsekizincî Senesinde Vefat Eden Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Hasan
Hasan B. Ali
Ebu Sa'd El-Mütevellî
İmamü'l-Haremeyn
Muhammed B. Ahmed B. Abdullah B. Ahmed
Kadı Ebu Abdullah Ed-Damiğanî
Muhammed B. Ali B. Muttalib
Muhammed B. Tahîr El-Abbasî
Mansur B. Debis
Hibetullah B. Ahmed B. Seybî
Hicretin Dörtyüzyetmişdokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir Ca'ber B. Sabık El-Kuşeyrî
Emir Cenfel Kutluğ
Ali B. Feddal El Muşaciî
Ali B. Ahmed Et-Tüsterî
Yahya B. İsmail El-Hüseynî
Hicretin Dörtyüzsekseninci Senesi

Hicretin Dörtyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senede Bizans İmparatoru Romanos, dağları andıran Rumlarla Kerhlilerden ve Franklardan oluşan büyük bir orduyla İslâm ülkesine yöneldi. Yanında çok sayıda askeri teçhizatı, 35.000 komutanı, (her komutanın maiyyetinde 200.000 süvari vardı), 35.000 Frank askeri, Kons-tantiniyye'de ikamet eden 15.000 şövalye, 100.000 gedik delici, 1.000 levazımcı, 400 tane at nah ve çivi taşıyan arabası, silah, eğer arrade ve mancınık taşıyan 1.000 arabası vardı. Mancınıklardan herbiri 1.200 savaşçıya bedeldi. Onu bu savaşa azmettireni Allah kahretsin. İslâm'ı ve müslümanlan hezimete uğratmaya onu kışkırtanı Allah lanetlesin. Romanos ve askerleri yola koyuldular. Nihayet Bağdat'a ulaştılar. Naibi, halifeye iyi davranmasını tavsiye etti ve ona «Bu yaşlı adama merhamet et. Bu bizim dostumuzdur» dedi. Sonra Irak ve Horasan mıntıkasını ele geçirdiler Şam'a, Şamlılara aniden hücum ettiler. Orayı müslümanlarm ellerinden aldılar. Kader şöyle diyor:
«Ey Muhammedi Senin hayatına andolsun ki onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı.» {ei-Hicr, 72).
Sultan Alparslan 20.000'e yakın askeriyle Ahlat yakınlarındaki hva düzlüğünde zilkade ayının bitimine beş gün kala çarşamba günü R manos'un ordusuyla karşı karşıya geldi. Sultan Alparslan Bizanslı kerierin çokluğunu görünce ürktü. Fakih Ebu Nas Muhammed b. Abdülmelik el-Buharî, savaşın cuma günü hatiplerin mücahitlere dua A cem esnada zeval vaktinden sonra başlatılmasını teklif etti. Belirle-Gen vakit gelip iki ordu karşı karşıya durduğunda ve savaşçılar yüzyüze 11 kliklerinde Sultan Alparslan atından inip Aziz ve Celil olan Allah'a fecde etti. Yüzünü toprağa sürdü. Allah'a yalvarıp yakardı. Zafer diledi. Cenâb-ı Allah ta müslümanlara zaferini müyesser kıldı. Yapılan savaş neticesinde müslümanlar düşmana saldırarak çok sayıda Bizans askerini Öldürdüler. İmparator Romanos'u Rum bir köle esir aldı. Esir alındıktan sonra Sultan Alparslan'ın huzuruna getirildiğinde Alparslan ona elindeki kırbaçla üç kez vurdu ve şöyle sordu:

- Eğer ben senin eline esir düşseydim bana nasıl muamele ederdin?
- Her türlü kötülüğü yapardım.
- Peki benim sana nasıl muamele edeceğimi düşünüyorsun?
- Ya öldürürsün ya da ülkende beni sokak sokak, diyar diyar dolaştırıp teşhir edersin veyahut benden kurtuluş akçesi alıp affeder, beni ülkeme geri gönderirsin.
- Hayır sadece kurtuluş akçesini alıp seni affedeceğim. Bizans imparatoru kurtuluş akçesi olarak 1.500.000 dinar ödedi.
Sultan Alparslan'ın huzurunda ayakta durdu. Sultan ona biraz su içirdi. Sonra Romanos onun huzurunda yeri öptü. Bunu Alparslan'a saygı için yaptı. Alparslan da ihtiyaçlarını karşılaması için ona 10.000 dinar verdi ve onu bir grup komutanla birlikte yola koydu. Kendisi de bir fersah öteye kadar bizzat uğurladı. Muhafaza etmeleri için onu ülkesine kadar ulaştıracak askerleri de refakatine verdi. Muhafiz askerlerin ellerinde üzerinde "Lâ ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah" Kelime-i Tevhidi'nin yazılı olduğu bayraklar vardı.
Romanos ülkesine vardığında Bizanslıların onu bırakıp başka birini başlarına geçirdiklerini gördü. Sultana haber salarak özür diledi. Ay-nca 300.000 dinara yakın altın ve mücevher gönderdi. Kendini dünyadan kopardı. Zahidane bir hayat yaşadı. Yün hırka giydi. Sonra Ermeni hükümdarından yardım istedi. Ermeni hükümdarı da onu yakalayıp gözlerine mil çekti ve Sultan Alparslan'ın gözüne girmek için Romanos u ona gönderdi.
Bu senede Mahmud b. Mirdas, halife Kaim ve Sultan Alparslan adına hutbe okuttu. Sultan Alparslan da ona hü'atler, hediyeler armağan-
r £°nc*erdi. Tarrad'la birlikte ona bir ferman da göndermişti, h r?U ®enede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi. Mekke'de al«e Kaim Bi-Emrillah adına hutbe okundu. 100 seneden beri orada

Fatımîler adına hutbe okutulmaktaydı. Artık onlar adına hutbe okunmasına son verildi. [1]

Hicretin Dörtyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdi Ebu Bekir el-Hatib el-Bağdadî. Meşhur hadis hafizlanndandır. Tarih-i Bağdat'ın ve diğer bir çok eserin sahibidir ki eserleri altmış'a yaklaşmaktadır. Hatta 100 tasnif eseri bulunduğu da söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Künyesi Ebu Bekir Hatib Bağdadî'dir. Evet, Hatib Bağdadî hicretin 391. senesinde doğdu. 392. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. İlk olarak hicretin 403. senesinde hadis dinlemeye başladı. Bağdat'ta yetişti. Ebu Tayyib et-Taberî'den ve Şeyh Ebu Hamid el-İsferainî'nin arkadaşlarının bir çoğundan fıkıh dersleri aldı. Çok hadis dinledi. Basra'ya, Nisabur'a İsfahan'a, Hemedan'a, Şam'a ve Hicaz'a seyahatlerde bulundu. Kendisine hatib adı verildi. Çünkü o, Derbi Reyhan Camii'nd hutbe irad ederdi. Mekke'de Kadı Ebu Abdullah Muham-med b. Sülame el-Kudaî'den hadis dinledi. Sahih-i Buharî'yi İmar Ah-med'in kızı Kerime'nin huzurunda beş günde okudu.
Bağdat'a döndü. Vezir Ebü'l-Kasım b. Mesleme'nin yanında itibar sahibi oldu. Hayber Yahudileri kendilerinden cizye alınmayacağına dair Peygamber mektubu bulunduğunu iddia ettiklerinde Vezir Ebü'l-Kasım b. Mesleme, Hatib Bağdadîye bu uydurma mektubu gösterdi. Hatip de şöyle cevap verdi:
- Bu uydurma bir mektuptur.
- Uydurma olduğunu ispatlayacak delilin nedir?
- Çünkü bu mektupta Muaviye b. Ebi Süfyan'm şahitliğinden söz edilmektedir. Oysa Muaviye, Hayber savaşında henüz Müslüman olmamıştı. Çünkü Hayber savaşı hicretin yedinci senesinde vuku bulmuştu. Muaviye, hicretin sekizinci senesinde Mekke'nin fetni zamanında müslüman olmuştur. Yine bu mektupta Sâ'd b. Muaz'ın şahidliğin-den bahsedilmektedir. Oysa Sa'd, Hayber savaşından önce hicretin beşinci senesinde vefat etmiştir.»
İnsanlar, Hatib Bağdadî'nin bu konuşmasını takdirle karşıladılar.
Hicretin 450. senesinde Bağdat'ta Besasirî savaşı meydana geldiğinde Hatib Bağdadî Şam'a gitti. Dımaşk'ta Emevi Camii'ni doğu tarafındaki minaresinin alt tarafında insanlara hadis okumaya başladı. Gür sesliydi. Sesi caminin her tarafından duyuluyordu. Bir gün insanla-
tt Abbas'ın faziletlerinden bahsederken Fatimî taraftarları olan R3 fziler ona hücum ettiler. Onu öldürmek istediler. O da Şerif ez-7nebî'den kendisine eman vermesini diledi. Şerif de onu himayesine İH Sonra Dımaşk'tan gitti. Sur şehrinde ikamet etti. Ebu Abdillah es- "'i birçok tasnifatım zevcesinden emanet alarak kendi el yazısıyla etti. Sonra Bağdat'a döndü. Dinlediği ve duyduğu bazı şeyleri Allh't kdii 1000 di
1 kletti. Cenâb-ı Allah'tan kendisine 1.000 dinar vermesini ve Mansur Tamü'nde tarjh okutmasını dilemişti. 1.000 dinara yahut o miktara yakın altına sahip oldu. Can çekişirken yanında 200 kadar dinar vardı. Bu paraların hadisçilere verilmesini vasiyet etti. Sultandan da bunu onaylamasını rica etti. Çünkü geride mirasçı bırakmayacağını ifade etti. Sultan da onun bu isteğini kabul etti.

Hatib Bağdadî'nin faydalı birçok eserleri vardır: Tarih-i Bağdat, Ki-tabü'l'Kifaye, el-Câmi, Şerefu Ashabi'l-Hadis, el Müttafak ve'1-Müfte-rak, es-Sabit ve'1-Lahid, Telhisü'l-Müteşabih fi'r-Resm, Fadlü'î-Vasıl, Rivayetü'1-Abâ Ani'1-Ebnâ Rivayetü's-Sahabe ani't-Tabiin, İktizâül-İlm li'1-Amel. el-Fakih vel-Mütefakkih.
İbnü'l-Cevzî, onun eserlerini el-Muntazam adlı kitabında sıralamış ve şöyle demiştir: «Denilir ki bu eserlerin çoğu Ebu Abdullah es-Surî'ye aittir. Yahut Ebu Abdullah es-Surî bunları yazmaya başlamış, Ancak Hatib Bağdadî bunları tamamlamış ve kendisine ait olduklarını söylemiştir.»
Hatib Bağdadî'nin kıraati güzel lafızları fasihti. Edebiyatı bilir, şiir söylerdi. Önceleri Hanbelî mezhebine mensub olup bu mezhebin savunuculuğunu yapardı. Daha sonra Şafiîliğe intikal etti. Ardından da Hanbelî mezhebinin taraftarlarını elden geldiğince eleştirmeye ve imam Ahmed b. Hanbel'in adamlarının aleyhinde konuşmaya başladı. Onları kötülemekte acaip desiseleri vardı.
Sonra Îbnül-Cevzî, İmam Ahmed'in arkadaşlarım savunmaya ve Hatib Bağdadinin bu hususda işlediği ayıpları ve yaptığ desiseleri anlatmaya başladı. Onun dünya muhabbeti beslediğini, dünya ehline me-yılu olduğunu uzun uzadıya açıkladı ve onun güzel anlamlı sağlam vezinli bir kasidesini şiirlerine örnek olarak nakletmiştir:
yemin ederim ki bir evin resmi beni hüzünlendirmedi. H UruP baktım; şarkıcıların resimleri de beni hüzünlendir-
evguının kaldığı çadırın izi de gözlerimden yaş akıtmadı. A tu ^ar^cı okuyanların hatırası beni hiç de hüzünlendirmedi. ^ŞK hiçbir gün bana hakim olamadı.
en de ona karşı koymadım; O benim yulanmı salıverdi, kendime tamahlandırmadım.
Aşkın Öldürdüğü nice kimseler vardır. Bunların sayısı belirsizdir.
Aşk beni serbest bıraktı.
Onun aşıklara ne gibi kötülükler yaptığım,
Onların ne kadar alçaklıklarını bilirim.
Samimi ve menfaat beklemeden dostluk gösterecek bir kardeş aradım.
Ayıpsız kusursuz ve dilini de tutan birini istedim.
Ama karşılaştığım her kardeşte mutlaka uzaklıkta ve yakınlıkta nifak gördüm.
Zamanımız daki insanlarda hayır yoktur.
Onlarda anlam ifade etmeyen suretler görürsün.
Hepsi bu niteliktedirler.
Sadece bir iki kişi gösterebilirim. Falan samimidir, falan samimidir
diyebilirim.
Zamanın felaketleri karşısında bana muvafakat edecek hiç bir kimse göremeyince zamanımın boşluğundan dolayı kendim feragatte bulunarak sabrettim.
Karşılaştığım musibetlerden ötürü sızlanmadım.
Zorlu hallerde miskinlik göstermedim.
Yeter artık benden vazgeçmez misin? demedim.
Aksine ben yürekli, kalbi metin, direniş gösteren biri oldum.
İffetimi korudum. Kılıcımın ve mızrağımın ucuyla gelen rızıktan başka bir rızkı tercih etmedim.
Alevler içinde aranan bir izzet,
Cennetler içindeki zilletten daha lezzetlidir benim için.»
İbn Asâkir, kendi tarihinde Hatib Bağdadî1 nin biyografisini kendi adeti üzere güzelce nakletmiş ve onun şu şiirini de bize Örnek olarak göstermiştir:
«Ey Dünya kardeşi, dünyanın aldatıcı süsüne aldanma. Sevinci burada peşin olarak verilen yaşamın lezzetlerine de heveslenme.
Zaman o kadar çabuk dönmektedir ki,
Onun yaptıkları, insanlara apaçık görünmektedir.
Nice bal içen var ki onun ölümü o baldadır.
Nice kılıç kuşanan var ki, o kılıcıyla boğazlanmıştır.»
Hatib Bağdadî bu senenin zilhicce ayında pazartesi günü kuşluk vaktinde öldü. Vefat ederken yetmişiki yaşındaydı. Bağdat'ın Nizamiye medresesi civarında Derbü's-Silsile'deki evinde ruhunu teslim etti. insanlar onun cenazesine katıldılar. Naaşı taşındı. Naaşım taşıyanlar arasında Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî de vardı. Hatib'in cenazesi Bişr-i flfî'nin mezarının yanına defnedildi. O mezarı daha önce bir başkası , jj şahsı için hazırlatmıştı. Ona bu mezarını Hatib'e bırakmasını söy-1 diler. Adam cimrilik yaptı. Kabul etmeyince orada hazır bulunanlardan biri kendisine şöyle sordu:
- Allah aşkına söyle. Sen ve Hatib, Bişr'in yanında oturacak olursanız Bişr hanginizi kendi yanına oturtur?
- Hatib'i oturtur.
- Öyleyse bu mezarı Hatib'e bağışla.
Adam da mezarını Hatib'e bıraktı. Hatib oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın.
Hatib, kendisi ve emsalleri hakkında şöyle denen bir kimsedir:

«Her tarih üzerinde çalıştın.

Nihayet adının tarihe yazıldığını gördün.» [2]

Hassan B. Said

Hassan b. Said b. Hasan b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Mu-hammed b. Meni b. Halid b. Abdurrahman b. Halid b Velid el-Mahzumî el-Menîî. Gençliğinde ticaretle zühdü bir arada yürütürdü. Öyle ki kendi zamanının insanlarının fevkine çıktı. Sonra ticareti bıraktı. İbadete, zühde, iyiliğe, sadaka vermeye, insanlarla güzel ilişkiler kurmaya ve diğer hayrata yöneldi. Mescidler ve hanlar yaptırdı. Sultan yanma gelir, ondan uğur ve bereket ürhid ederdi. Kıtlık meydana geldiğinde her gün bol miktarda yemek ve ekmek dağıtır, fakirlere sadaka verirdi. Her sene 1.000 kadar yoksula elbise ve cübbe giydirirdi. Aynı şekilde dullara ve diğer yoksul kadınlara da elbise giydirirdi. Öksüz kızlara ve yoksul kimselerin kızlarına da çeyiz hazırlardı. Nisabur'daki bir çok harçları, vergileri, sultani rüsumları kaldırdı. Kendisi de son derece eski püskü elbiseler içinde dolaşırdı. Arzu ve emellerini terketti. Şehvetlerin peşine düşmedi. Nihayet bu halinde bu senede Mervi Ruz şehrinde vefat etti. Allah onu kendi rahmetiyle örtsün derecesini yükseltsin, emeğini boşa götürmesin. [3]

Emin B. Muhammed B. Hasan B. Hamza

bünyesi Ebu Ali el-Caferfdir. Kendi zamanında şia fakihi idi. Asıl ™« Muhammed b. Vişah b. Abdullah Ebu Ali'dir. Ebu Temmam ammed b AH b . Ebu Temmam
b" AH b' Hasan ez-Zevnebî'nin azatlısıdır. Hadis dinledi. 1 ve Şairdi. Mutezile'ye ve Rafiziliğe mensub olduğu söylenir, en biri şudur:
n biri şudur:
ı' ?sJ;Pn.ta§ıılıaya başladım. Zayıflık beni bu bastonu taşımaya zor- Ş egi^r Yaşlılkt ötüü fldğ i
lamı ?sJ;Pn.ta§ıılıaya başladım. Zayıflık beni bu bastonu taşımaya zor-v« k Ş ı egi^r- Yaşlılıktan ötürü zayıfladığım için de bu bastonu taşıma-ya bulamış değilim.

Ama ben mukim kimsenin sefere çıkmak üzere olduğunu bildirmek için baston taşımayı kendime zorunlu kıldım. [4]

Şeyhü'l-Ecell Ebu Ömer Abdu'l-Berr En-Nemirî

Muazzam ve güzel tasnif eserlerin sahibidir. et-Temhid, el-İstizkâr, el-İstiab ve diğer eserler ona aittir. [5]

İbn Zeydun

Şairdi. Asıl adı Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. Galip b. Zeydun Ebul-Velid'dir. Usta şairdir. Endülüs'ün Kurtuba şehrindendir. İşbili-ye valisi Mutemed b. Abbad ile irtibat kurdu. Onun yanında itibar sahibi oldu. Vezir rütbesinde müşavirlik yaptı. Hem ona hem oğlu Ebu Bekir b. Ebul-Velid'e vezirlik yaptı. İbn Zeydun, Kaside-i Firakiye'nin sahibidir. Kasidesinde şöyle der:
«Birbirimizden ayrıldık ayrılalı, göğüslerimiz gözyaşlarına doymadı.
Size olan özlemimizden ötürü gözlerimizin yaşı kurumadı. - Sizinle fısıldaşırken gönüllerimiz üzüntüden nerdeyse duracak hale gelmişti eğer sabretmeseydik.
Bizden uzak oluşunuzdan ötürü günlerimiz karardı.
Daha önce sizinle beraberken gecelerimiz bembeyazdı aydınlıktı.
Dün bir aradayken ayrılmaktan endişe etmiyorduk. Ama bu gün buluşmayı dahi ümid edemiyoruz.»
Uzun bir kaside olan Firakiye kasidesinde insanı ağlamaya teşvik eden kuvvetli bir sanat vardır. Bunu okuyan veya dinleyen herkes ağlamaya karşı kendini tutamaz. Zira mutlaka herkesin başından; dostundan, akrabasından veya sevgilisinden ayrılıp vedalaşma gibi bir olay geçer.
Şu şiir de İbn Zeydun'a aittir:
«Eğer istersen benimle senin aranda hiçbir sır kaybolmaz.
Bütün sırlar etrafa yayılsa da bizimki yayılmaz.
Ey payını bana satan kişi!
Hayatını dahi bana peşkeş çeksen.
Ben ortak sırdaki payımı satmam.
Bütün insanların kalplerinin taşımaya güç yetifemiyeceğini,

Benim kalbime yüklesen o taşımaya güç yetirir.
Bu da senin için yeterlidir.
Sen aciz kalsan ben taşırım.
Sen dayanamazsan ben dayanıp sabrederim.
Sen yücel, ben küçüleyim. Sen dönersen ben yönelirim. Sen söyle, ben dinleyeyim. Sen emret, ben itaat edeyim.»
İbn Zeydun bu senenin receb ayında vefat etti. Oğlu Ebu Bekir, Mu-temid b. Abbad'a vezirlik yapmaya devam etti. Nihayet İbı
Yasin, hicretin 484. senesinde Kurtuba'yı onun elinden aldı ve o da o savaşta öldürüldü. İbn Hallikan böyle demiştir. [6]

Kerime Binti Ahmed

Kerime binti Ahmed b. Muhammed b. Ebi Hatim el-Merveziye. Alim ve Saliha bir kadındı. Keşhinî'den Sahih-i Buhari'y dinledi. Hatib Bağdadî, Ebu Muzaffer es-Semanî ve diğer alim imamlar da bu hanımın huzurunda Sahih-i Buhari'yi okudular [7]

Hicretin Dörtyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senede Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, Hanbelîlerle elbirliği yaparak fesatçılara ve içki satanlara karşı ayaklandı. Fahişe kadınların icrai sanat yapmalarına engel olunmasını istedi. O ve taraftarları sultana bu hususta mektup yazdılar. Sultan ise aksi cevaplar gönderdi.
Bu senede Bağdat'ta büyük bir deprem meydana geldi. Yer, altı kez sarsıldı.
Bu senede şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Buna bağlı olarak ta çok sayıda hayvan öldü. Öyle ki Horasan'da çobanın biri sabahleyin sürüsünü otlatmaya götürmek için kalktığında sürüdeki bütün hayvanların öldüğünü görmüştü. Büyük bir sel baskını ve yağan iri taneli dolular sebebiyle Horasan'da çok miktarda ekin ve ürün yok oldu.
Bu senede halifenin oğlu Emir Uddetü'd-Din, Sultan Alparslan'ın kızı Sefra Hatunla Nisabur'da evlendi. Sultan Alparslan'ı vekili Niza-mülmülk, Emir Uddetü'd-Din'in vekili de Amidü'd-Devle b. Cüheyr idi.
.ıkan a^di yapıldığında davetlilerin üzerine kıymetli mücevher taneleri saçıldı. [8]

Hicretin Dörtyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

2ekeriya B. Muhammed B. Hayde

lal • Uyesi ^u Mansur'dur. Nisaburludur. Kendisinin Hz. Osman sü-esınden geldiğini iddia ederdi. Ebu Bekir b. Zeheb'den hadis rivayet

etti. Sıka bir ravi idi. Bu senenin muharrem ayında seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. [9]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssaıned b. Mühtedi Billah. Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Haşimî soyundandır. Man-sur Camii'nin hatibi idi. Uzun kalensuve giyenlerdendi. İbn Rızka-veyh'ten ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Hatib Bağdadî de kendisinden hadis rivayet etti. Sika ve adil bir ravi idi. Kadı İbn Damiganî ile İbn Makûla'mn huzurunda şahitlik yaptı. Bunlar da onun şahitliğini kabul ettiler. Bu senede seksen yaşında vefat etti. Bişr-i Hafî'nin mezarının yanına defnedildi. [10]

Muhammed B. Ahmed B. Şare

Muhammed b. Ahmed b. Şare b. Cafer Ebu Abdullah. İsfahanlıdır. Düceyl şehrinde kadılık yaptı. Şafiî mezhebine mensubtu Ebu Amr b. Mehdî'den hadis rivayet etti. Bağdat'ta vefat etti. Vâsıt'a bağlı Düceyl kasabasına cenazesi nakledildi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Hicretin Dörtyüzaltmışbeşinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının onbirinde perşembe günü Ebül-Vefa b. Muhammed b. Ukayl el-Ukaylî el-Hanbelî divana getirildi

Bu, Mute-zililikten tevbe ettiğini, Hallac-ı Mansur'un hak ve hayır ehli kimselerden olduğuna dair inancından vazgeçtiğini, bu hususta yazdığı cüzden vazgeçtiğini, Hallac-ı Mansur'un, kendi çağının alimlerinin zındıklığına dair icma sebebiyle öldürüldüğünü, bu icmaı yapan alimlerin onu öldürmek ve onu zındıklıkla suçlama hususunda isabetli olduklarını, Hallacın hatalı olduğunu beyan eden bir yazı yazdı. Oradaki katiplerden bir topluluğu bu yazıya şahit tuttu. Sonra divandan ayrılarak Şerif Ebu Cafer'in evine gitti. Ona selam verdi. Barıştı. Özür diledi. Şerifte ona saygı gösterdi. [12]

Alparslan'ın Vefatı, Yerine Oğlu Melikşahtn Geçmesi

Bu senenin başında Sultan Alparslan Maveraünnehir'e gaza yapmaya giderken bir konakta Yusuf el-Harezmî adındaki bir adama ga-zaplandı. Onu huzuruna getirtti. Yaptığı bazı işlerden ötürü onu azarladı. Sonra da yere dört kazık çakılmasını ve bu kazıklar arasında çarmıha gerilmesini emretti. Yusuf da «Ey Muhannes! Benim gibi biri böyle mi öldürülür?» deyince Sultan Alparslan ona çok hiddetlendi onun ileri-götürülmesini emretti. Yerden ok ve yay alarak ona bir ok attı. Fakat oku ona isabet ettiremeyince Yusuf dönüp ona doğru gelmeye başladı. Sultan da tahtından kalkıp yere indi. Ondan korktuğu için yere inerken aVaeı tükezledi. Yere düştü. Yusuf yan tarafına sakladığı bir hançeri çekip sultana sapladı. Askerler yetişip Yusuf u öldürdüler, ama sultan çok a^r yaralanmıştı. Bu senenin rebiyülevvel ayının onunda cumartesi
günü vefat etti.
Anlatıldığına göre Sultan Alparslan Buhara'dan geçmekteyken askerleri Buharalılann pek çok eşyalarını yağmalamışlar, bu yüzden Bu-haralılar ona beddua etmişler ve o da ölmüştü.
Alparslan vefat edince oğlu Melikşah babasının saltanat tahtına oturdu. Ümerâ onun huzurunda durdular. Vezir Nizamülmülk ona «Konuş Ey sultan!» deyince Melikşah söyle dedi:
« Yaşlılarınız babamdır. Orta yaşlılarınız kardeşimdir. Küçükleriniz oğlumdur. Daha Önce yapmadığım iyilikleri size yapacak ve daha önce göstermediğim faaliyetleri sizinle beraber göstereceğim.»
Ümera ve heyet sustular. Melikşah sözünü tekrarlayınca onlar emir dinleyip itaat edeceklerini söylediler. Yönetim işini Vezir Nizamülmülk üstlendi. Askerlerin maaşına 700.000 dinar ekledi. Merv şehrine doğru yürüdü. Sultan Alparslan'ı orada defnettiler. Alparslan'ın ölüm haberi Bağdat'a ulaşınca halk onun için yas tuttu. Çarşı ve pazarlardaki işyerleri kapandı. Halife de üzüldüğünü belirtti. Sultan Alparslan'ın kızı ve halifenin zevcesi, elbiselerini çıkararak toprak üzerine oturdu. Melikşah'ın mektubu halifeye ulaştı. Mektubunda babasının ölümü sebebiyle üzüldüğünü belirtiyordu. Irak'ta ve diğer yerlerde kendisi adına hutbe okutulmasını istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi.
Melikşah, Vezir Nizamülmülk'e kıymetli hil'atler giydirdi. Ona çok armağanlar verdi. Verdiği armağanlar arasında 20.000 dinar para da vardı ve Nizamülmülk'e büyük komutan, Ata anlamına gelen Atabe-kü'1-Cüyuş lakabını taktı. Güzel bir yönetimde bulundu.
Alparslan'ın kardeşi Kavurt, kardeşi Alparslan'ın ölüm haberini «uyunca kardeşi oğlu Melikşah'la savaşmak üzere büyük bir orduyla harekete geçti. İki taraf karşı karşıya gelip savaşa tutuştular. Ka-J^rtun askerleri hezimete uğradılar. Kendisi de esir düştü. Kardeşioğ-lu Melikşah onu azarladı. Sonra onu tutukladı ve onu öldürmeleri için cellatları harekete geçirdi.
, . u Senede Kerh mahallesi sakinleriyle Babül-Basra ve Kalayın ma-allesi sakinleri arasında büyük bir kavga meydana geldi İki taraftan a çok sayıda adam öldürüldü. Kerh mahallesinin büyük bir kısmı yan-*• Kerh mahallesinin mütevellisi, Bab'ül-Basra mahallesinin sakinlerinden intikam aldı. Bu yaptıklarından ötürü ceza olarak onlardan çok miktarda mal ve para aldı.
Bu senede Beyt-i Makdis'te Abbasiler adına propaganda yapıldı. Onlara bey'ate davette bulunuldu.
Bu senede Semerkand valisi Muhammed Tekin, Tirmiz şehrini ele geçirdi. Bu senede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi. [13]

Hicretin Dörtyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan Alparslan

Sultan-ı Alem lakabım taşırdı. Babası Davud Çağrı Bey'dir. Çağrı Bey de Mikâil b. Selçuk et-Türkî'nin oğludur. Sultan Alparslan geniş bir memleketin hükümdarıydı. Amcası Tuğrul Bey'den sonra yedi sene, altı ay ve bir kaç gün süreyle hüküm sürdü. Adil bir hükümdardı. İnsanlara güzel muamele ederdi. Âlicenâb, merhametli ve şefkatliydi. -Yoksullara karşı yufka yürekliydi. Aile efradına, arkadaşlarına ve emri altında çalışan herkese ihsanda bulunurdu. Nimetler kendisine devamlı ve kesintisiz geldiğinden çok dua ederdi. Çok sadaka verirdi. Her ramazan ayında yoksullara 15.000 dinar para yardımında bulunurdu. Kendisinin zamanında cinayet işlendiği, kimsenin malının gasbedildiği bilinmemektedir. Kimsenin malına el koymadı. Reayadan haracı iki taksitte alırdı. Bunu da onlara karşı yufka yürekli olduğundan yapardı. Jurnalcinin biri, veziri Nizamülmülkun aleyhinde ona bir mektup yazdı. Kölelere kötü davrandığını söyledi. Halka eziyet ettiğini bildirdi. Alparslan, Ni-zamülmülk'ü huzuruna çağırıp ona şöyle dedi: «Bu adamın dediği eğer doğruysa ahlakını düzelt ve kendini toparla, eğer yalan söylemişse de hatasını affet.»

Alparslan, halkın malım muhafaza etmeye çok özen gösterir, bu hususta titiz davranırdı. Kölelerinden birinin, adamlarından birinin izarı-m aldığını duyunca köleyi idam etti. Diğerleri sultanın bu konuda acımasız olduğunu anlayınca başkalarının malına göz dikmekten sakındılar.
Sultan Alparslan vefat ederken geride Melikşah, Ayaz, Nekşer, BÖ-ribars, Arslan, Argu, Sara, Aişe ve adını bilmediğimiz bir kız çocuğu bıraktı.
Sultan Alparslan bu senede kırkbir yaşında vefat etti. Rey şehrinde babasının mezarının yanma defnedildi. Allah rahmet etsin. [14]

Ebü'l-Kasım El-Kuşeyrî

Risale-i Kuşeyriye adlı eserin sahibidir. Asıl adı Abdülkerim b.
Hevazin b. Abdülmuttaüb b. Talha'dır. Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Annesi Beni Süleym kabilesindendir. Kendisi küçük yaştayken babası vefat tmişti. Arap dili ve edebiyatını öğrendi. Şeyh Ebu Ali ed-Dakkak'm sohbetinde bulundu. Ebu Bekir b Muhammed et-Tusî'den fıkıh öğrendi Ebu Bekir b. Furek'ten kelam öğrendi. Çok tasnif eser yazdı. Tefsir, risale gibi eserleri vardır. Risalesinde salih meşayihten bir grubun biyografisini verdi. İmamü'l-Harameyn ve Ebu Bekir el-Beyhakî ile birlikte hacca gitti. İnsanlara vaaz ve öğüt verirdi. Bu senede yetmiş yaşında Nisabur'da vefat etti. Şeyhi Ebu Ali ed-Dakkak'ın mezarının yanma defnedildi. Aile efradından herhangi biri onun kütüphanesine ancak bir kaç sene sonra girebildi. Ona olan saygılarından ötürü vefatından sonra kütüphanesine hemen girmemişlerdi. Bir kaç sene geçtikten sonra girmişlerdi. Kendisine hediye edilen bir ata binerdi. Vefat ettiğinde o atı üzüntüsünden ötürü yem yemedi. Bir kaç gün böylece yaşadıktan sonra o at da öldü. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. İbn Hallikan da onu çok övmüş, onun şiirlerinden bazı örnekler sunmuştur:
«Allah o vakte rahmet suyunu içirsin ki sizinle başbaşaydım.
O esnada ünsiyet bahçesinde aşkın ağzındaki dişler gülümsemek-ten Ötürü görünüyorlardı.
. Bir zaman öyle kaldı. Gözler aydınlanıp rahatladılar. Ama öyle bir güne düştüm ki şimdi gözlerden yaşlar akıyor.»
«Aramızda bir ayrılış saatinde görseydin ki ne halde vedalaşıyor-duk.
O zaman anlardın ki gözyaşlarının da dili vardır.
İnsanların gözyaşlarıyla da konuşabildiklerini görürdün.»
«Uzun aşka müptela olan kimse teselliyi tadar.
Leyla'dan başka onun tadacağı bir şey yoktur.
Onun vuslatında en çok elde ettiğim şey, kuruntulardır.
Asılsız olan bu kuruntular bir ışık gibi çarpıp geçerler.» [15]

İbn Surruba'r

Şairdir, asıl adı Ali b. Hüseyin b. Ali b. FadTdır. Künyesi Ebu Man-sur'dur. İbn Surruba'r lakabıyla meşhur bir katiptir Nizamülmülk ona «Sen Surruba'r değil Surrudür'sün» derdi (Surruba'r dışkı kesesi, Sur-rudür ise inci kesesi demektir). Şairin biri İbn Surruba'r'ı hicvederek Şöyle demişti:
«Önceleri insanlar senin babana lakap takmış. Cimriliğinden ötürü ona Surruba'r adını takmış iseler. Onun tuttuğu dışkıları yerden toplayarak ona eziyet ediyor. Ve topladığın bu dışkılara şiir diyorsun.»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu şiir, İbn Surruba'r'a karşı aşırı bir haksızlıktır. Çünkü onun şiirleri son derece güzeldir». Böyle dedikten sonra İb-nül-Cevzî, SurrubaVa ait güzel şiirler nakletmiştir. Biz de onun naklettiği şiirlerden birini örnek olarak sunuyoruz:
«Ey Numan'ın mıntıkasında yaşayan ve konuşanlar
Dostlardan bahsetmek, eğlence ve zevktir.
Sizden taraf estikçe bütün rüzgarları kontrol ediyorum.
Onlardan misk kokusu alıyorum.
Sizin diyarınız misk ve ıtırdır.»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «İbn Surruba'r, Kur'an'ı ezberledi. İbn Şiran'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Çok sayıda hadis rivaye etti. Günün birinde annesiyle birlikte bir bineğe bindiler. Şoniziye'de bu binekten düşüp bir kuyuya yuvarlandılar ve öldüler. Berer mıntıkasında defnedildiler. Bu hadise bu senenin safer ayında vuku bulmuştu. Ben, İbn Akil'in el yazısından okuduğuma göre İbn Akil,"Surruba'r bizim Ru-safe'de komşumuzdu» demiştir. İbn Surruba'r mülhidîikle itham edilirdi. İbn Hallikan onun şiirlerinden çok örnekler sunmuş, sanatında onu övmüştür. Onun durumunu elbetteki yüce Allah daha iyi bilir. [16]

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Muhtedi Billah. Künyesi Ebü'l-Hüseyin'di. İbn Arif diy meşhur olmuştur. Hicretin 370. senesinde doğdu. Darekutnî'den hadis dinledi. Dünyada en son ondan hadis rivayet eden, kendisi olmuştur. İbn Şahin'den de rivayette bulundu. Başka bir çok hadis alimini de dinledi. Sıka, dindar çok namaz kılan, çok oruç tutan bir kimseydi. Kendisine Haşimoğul-larının rahibi denilirdi. Derin bir ilmi ve büyük bir aklı vardı. Çok Kur'an okurdu. Yufka yürekliydi. Çok gözü yaşlıydı. Talebeler bir çok memleketten yanma geldiler. Sonra kulakları ağır duymaya başladı, insanlara Kur'an ve hadis okurdu. Gözlerinden birini de kaybetti. Onal-tı yaşındayken hutbe okumaya başladı. Hicretin 406. senesinde hakimler nezdinde şahitlik yaptı. Hicretin 409. senesinde hakimlik görevine başladı. Yetmişaltı sene müddetle Mansur Camii'nde ve Rusafe Ca-mii'nde hatiplik yaptı. Ellialtı sene hakimlik yaptı. Bu senenin zilkade ayının sonunda doksan yaşım aşmış iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Vefatından sonra onun hakkında güzel rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin, Bağışlasın. Bizi de onu da merhametiyle örtsün. Günahlarımızı yarlığa-sın. Yüce Allah, kullara yakındır. Dualara icabet edendir. Merhametlidir. Çok sevendir. [17]

Hicretin Dörtyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senenin safer ayında halife, halkın karşısında cülus yaptı. Yanı-basında torunu Emir Uddetü'd-Din Ebü'l-Kasım Abdullah b Mühtedi Billah da duruyordu. O günde Uddetü'd-Din onsekiz yaşındaydı. Son de-reCe yakışıklıydı. Bu cülus merasimine ümera, büyükler ve ileri gelenler de gelmişlerdi. Halife kendi eliyle Sultan Melikşah'ın sancağım hazırladı Bu merasim çok kalabalık olmuştu. İnsanlar birbirlerine selâmet ve iyi dileklerini sundular. [18]

Bağdat'ın Sular Altında Kalması

Bu senenin cemaziyelahir ayında çok miktarda yağmur yağdı. Kuvvetli ve peşpeşe gelen sel baskınları oldu. Dicle'nin suyu kabardı. Öyleki Bağdat'ın büyük bir kısmı sular altında kaldı. Sel, hilafet sarayına ulaştı. Cariyeler saçlarım başlarım yolarak saraydan dışarı firladılar. Bağdat'ın batı yakasına gittiler. Halife de meclisinden kaçtı. Gidecek bir yol bulamadı. Hizmetçilerden biri onu tahtın üzerine koydu. O gün büyük bir belâ ve korkunç bir durumla karşılaşılmıştı. Halkın çok mah telef olmuştu. Yıkıntılar altında Bağdatlılardan ve gariplerden çok sayıda adam ölmüştü. Sular üzerinde tahtalar, ağaçlar, vahşi hayvanlar, yılanlar çok miktarda gelmişti. Bağdat'ın iki tarafında da çok sayıda ev çökmüş, bir çok mezar sular altında kalmıştı. Hayzuran Mezarlığı ile Ahmed b. Hanbel Mezarlığı tamamen su altında kalmıştı. Adudi hastanesinin pencerelerinden içeriye sular akmış, Musul'da da sel bir çok e§yayı yok etmişti. Sincar surları yıkılmış ve sur kapısı dört fersahlık öteye süreklenmişti.
Bu senenin zilhicce ayında Basra'da şiddetli bir firma kopmuş, bu yüzden 10.000 kadar hurma ağacı kökünden sökülmüştü. [19]

Hicretin Dörtyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Den Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan Es-Semnanî

g , nefî mezhebine mensuptur. İtikadda da Eş'arî mezhebine men-dat İT?" i°nu'l-Cevzî «bu cidden garip bir durumdur» demişti Kadilku-ne t DarmSarıî'nin kızı ile evlenmiş, kadilkudat da onu kadı vekilliği-di 9 aJnıştı- Akraed b. Muhammed güvenilir asil ve itibarlı bir kimsey-• öeKsen yaşını aşmış iken bu senede vefat etti. [20]

Abdulazız B. Ahmed

Abdülaziz b. Ahnıed b. Ali b. Süleyman. Künyesi Ebu Muhammed el-Kenanî'dir. Hadis hafızıdır. Dımaşklıdır. Çok sayıda hadis dinledi. Ezbere hadis yazdırır, imla ettirirdi. Hatib Bağdadî, ondan sadece bir hadis dinleyip yazmıştır. Kendi beldesinde itibarlı ve saygın bir kimseydi. Sıka, asil ve kadri yüce bir ravi idi. [21]

El-Maverdiye

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre bu kadın Basralıdır. Saliha ve çok yaşlı bir kadındı. Kadınlar ondan öğüt alırlardı. Yazar ve okurdu. Ömrünün elli senesinde gündüzleri hiç birşey yemez, geceleri de uyumazdı. Bakla ekmeğiyle geçimini sağlardı. Biraz kuru incir yerdi, tazesini yemezdi. Biraz da üzüm ve zeytin yağı yerdi. Az miktarda et yediği de vaki-dir. Vefat ettiğinde şehir

halkı cenazesine katılmıştı. Salihler mezarlığına defnedümişti. [22]

Hicretin Dörtyüzaltmışyedînci Senesi

Bu senenin safer ayında halife Kaim Bi-Emrillah şiddetli bir hastalığa yakalandı. Boğazı şişti. Kan aldırmaya yanaşmadı Veziri Fahrü'd-Devle bu hususta ona ısrar edince kan aldırdı. Durumu düzeldi. İnsanlar onun hastalığı yüzünden tedirgin olmuşlardı. Durumu düzelince sevinmişlerdi.
Bu senede büyük bir sel baskını görüldü. Bu sebepten insanlar büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Önceki sel baskınında yıkılan Bağdat evlerinin çoğu henüz onarılmamışken bu defa ikinci bir sel baskınına maruz kaldılar ve sahraya çıkıp tepebaşlarında, yağmur altında oturdular. Rahbe'de de büyük bir veba salgım görüldü. Bu yüzden Rahbelile-rin 10.000 kadarı öldü. Aynı şekilde Vâsıt, Basra, Huzistan, Horasan ve diğer yerlerde de veba salgını görülmüştü. Doğrusunu Allah bilir. [23]

Halife Kaim Bi-Emrillah1 İn Vefatı

Bu senenin receb ayının yirmi sekizinde perşembe günü basur yüzünden halifenin vücudundan kan aldırıldı. Bunu öteden beri yaptırmaktaydı. Kan aldırdıktan sonra uykuya daldı. Kan aldırdığı yer patladı. Uyandı. Gücünü kaybetmişti. Artık iyileşmesinden ümid kesilmişti. Torunu ve veliahdı Uddetü'd-Din Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed b. Kaim'i yanına çağırdı. Kadıları ve fakihleri huzura davet etti. Onu kendisinden sonraki dönem için veliahd tayin ettiğine onları ikinci kez şahid tuttu. Onlar da şahitlik yaptılar. Bundan sonra şaban ayının onü-
çünde perşembe gecesi vefat etti. Vefat ederken kırkdokuz sene, sekiz ay sekiz günlük ömrünü noktaladı, kırkdört sene, sekiz ay, yirmibeş OTİn süreyle halifelik yapmıştı. Ondan Önce hiç bir Abbasi halifesi bu kadar uzun süre hilafette kalmış değildi Kendisinden önce halifelik yapan babasına göre dört sene fazla halifelik yaptı. İkisinin toplam süresi sek-senbeş sene altı aydı. Bu da bütün Emevi hakimiyeti kadardı.
Kaim Bi-Emrillah, yakışıklı, güzel yüzlü, beyaz tenli, pembemsi bir renge sahip, fesahatti, takvalı, zahid, edip, belağatli, şair ve yazardı. Nitekim onun şiirlerinden bir kısmını önceki sayfalarda nakletmişizdir. Hicretin 450. senesinde Hadisetü Ane'de ikamete mecbur tutulmuştu. Adaletli olup insanlara çok ihsanda bulunurdu. Allah rahmet etsin.
Vefat edince vasiyeti üzere Şerif Ebu Cafer b. Ebi Musa el-Hanbelî onu yıkadı, yıkadığında âna çok miktarda mal ve para teklif edildi. Ama o bunları kabul etmedi. Mezkur perşembe sabahında namazını kıldırdı. Halife Kaim, dedesinin mezarlarının yanma defnedildi. Sonra Rusa-fe'ye nakledildi. Mezarı şu ana kadar ziyaret edilmektedir. Vefatı sebebiyle bütün çarşı ve pazardaki işyerleri kapatıldı. Dükkanların üzerine bornozlar asıldı. Haşimi kadınları ve diğer kadınlar ona ağıt yaktılar. Vezir İbn Cüheyr ve oğlu, taziye için oturdular. İnsanlar matem tutarak elbiselerini parçaladılar. O gün çok zorlu bir gündü. Yas üç gün sürdü. Kaim Bi-Emrillah, Abbasoğulları arasında diyaneti, itikadı ve devlet yönetimi bakımından seçkin bir kimseydi. Besasirî fitnesine maruz kaldı. Bu yüzden evinden çıkıp gitti. Ailesinden, çocuklarından ve vatanından uzakta yaşadı. Tam bir sene müddetle Hadisetü Ane'de ikamet etti. Sonra Cenâb-ı Allah onu tekrar hilafete ve nimete kavuşturdu. Şair şöyle demiştir:
«Cenâb-ı Allah onları tekrar nimetlerine kavuşturdu.
Çünkü onlar Kureyşidirler. Onlar gibi kimse yoktur.»
Onun yaşantısından güzel örnekler önceki sayfalarda anlatılmıştı. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur:
«Andolsun ki Süleyman'ı denedik hükümdarlığını zayıf düşürdük. Sonra eski haline döndü» <es-Sâd, 34).
Müfessirlerin, es-Sâd sûresinde anlattıklarım özetledik: Bu, Abbasi kıssasında ve hicretin 450. ve 451. senelerinde cereyan eden Besasirî fitnesinde de detaylı açıklamalarda bulunduk. [24]

Muktedi Bi-Emrîllahın Hilafeti

Ebü'l-Kasım Uddetü'd-Din Abdullah b. Emir Zahiretü'd-Din Ebü'l-Kasım Muhammed b. Halife Kaim Bi-Emrillah b. Kadir el Abbasî. Annesi Arcuvan adında Ermeni bir kadındı. Ona Kurratü'1-Ayn denirdi. u °ğlunun ve bundan sonra Müstazhir ve Müsterşid adındaki iki oğlunun halifeliklerini gördü.
Muktedi'nin kendisi ana rahminde iken babası vefat etmişti. Annesi bir erkek çocuğu doğurduğunda dedesi ve Müslümanlar çok sevinmişlerdi. Çünkü Cenâb-ı Allah hilafeti Kadiri hanedanında bırakarak muhafaza altına almış bulunuyordu. Bunlardan başkaları ise çarşı pazarlarda müptezel hareketlerde bulunuyor, halk arasına karışıyorlardı. İnsanların kalpleri bu gibi kimselerin hilafete geçmelerine razı değildi, Muktedi Bi-Emrillah, dedesi Kaim Bi-Emrülah'ın gözetiminde büyüdü. Onu layık olduğu şekilde eğitip büyüttü. Onu en güzel karakterlere sahip kılarak yetiştirdi. Allah'a hamd olsun.
Muktedi hilafete geçtiğinde yirmi yaşındaydı. Son derece yakışıklıydı. Yaratılışı ve ahlakı güzeldi. Bu senenin şaban ayının onüçünde cuma günü kendisine bey'at edildi. Sarayın Darü'ş-Şecere kısmında oturdu. Beyaz gömlek giydi. Başına beyaz ve güzel bir sarık taktı. Elinde bir kırbaç vardı. Vezirler, emirler, eşraf ve önde gelen kimseler ona gelip beyitlerini sundular. Ona

ilk be/atini sunan kişi Ebu Cafer b. Ebi Musa el-Hanbelî oldu. bey'atini sunduğunda ona şu şiiri okudu:
«Bir efendi göçüp gidince yerine bir başka efendi gelir.»
Sonra gürültü koptu. Bu şiirin ardından neler söylediği anlaşılamadı. Halife'de şöyle dedi:
«Seçkin ve yüksek şahsiyetlerin söylediklerini söyleyip yapar.» Meşhur şeyhlerden Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, Şeyh Ebu Nas b. Sabbağ (bu ikisi Şafii idiler), Şeyh Ebu Muhammed et-Temimi el-Hanbelî ona bey'at ettiler. Sonra Muktedî Bi-Emrilla çıkıp halka ikindi namazım kıldırdı. Bir saat sonra da dedesinin tabutu sukün ve vakar ile ortaya çıkarıldı. Çağrışıp bağrışma olmadı. Dedesinin cenaze namazını kıldırdı. Cenaze mezarlığa taşındı.
Muktedi Bi-Emrillah, yürekli ve şecaatli bir kimseydi. Zamanı rahat ve sükûn içinde geçti, rızık bollaştı. Hilafet otorites kuvvetlendi. Bütün hükümdarlar, ona bey'at ettiler. Karşısında zayıf ve cılız kaldılar. Mekke'de, Medine'de, Şam'da, Kudüs'te ve bütün İslâm beldelerinde onun adına hutbe okundu. Urfa'da ve Antakya'daki müslümanlar düşman elinden kurtarıldılar. Bağdat ve diğer İslâm şehirleri onarıldı. İbn Cüheyr, sonra da Ebu Şüca vezirliğe atandı. Ebu Şüca'dan sonra Ibn Cübey yeniden vezirliğe getirildi. Kadısı da Damiganî idi. Sonra Ebu Bekir eş-Şaşî kadılığa getirildi. Bunlar, seçkin vezir ve kadılardı. Allah'a hamdolsun.
Bu senenin şaban ayında Bağdat'taki fesatçılar, kötülük yapanlar sürgün edildiler. Bunların, kötülük yaptıkları, rezalet irtikâb ettikleri hususunda ikrarda bulunmaları emredildi. Meyhaneler, fuhuş yerleri ve gazinolar tahrip edildi. Bu kötü işleri irtikâb edenler alçaltıhp tahkir edilerek Bağdat'ın batı yakasına yerleştirildiler. Hamamların burçları tahrip edildi. Buralarda oynamak menedildi. Hamama giden insanların avretlerini muhafaza etmeleri emredildi. Hamamcıların artık suları Dicle'ye dökmeleri yasaklandı. İçme suları kirletilmesin diye hamamların artık sularının kazılan çukurlara dökülmesi yükümlülüğü getirildi.
Bu senenin şevval ayında Bağdat'ın müteaddid mahallelerinde yangın çıktı. Hilafet sarayına da yangın düşmüş, Bağdat'ır birçok evleri ve dükkânları yanmıştı. Vâsıt'ın da dokuz mıntıkasında yangın çıkmış, bu nedenle seksendört ev ve altı han ile bir çok eşya yanmıştı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede sultan Melikşah için büyük bir rasathane yaptırıldı. Burada astronomlardan bir cemaat toplandı. Bu rasathane için çok para sarfedildi. Rasathane, Sultan Melikşah'ın ölümüne kadar faaliet gösterdi. Sonra iptal edildi.
Bu senenin zilhicce ayında Mısır hükümdarı daha Önce memleketindeki kıtlık sebebiyle zayıflamış, otoritesini kaybetmiş iken kuvvetini toparlayınca artık Mısır'da Abbasiler adına hutbe okutulmasına son verildi ve Mısır hükümdarı adına hutbe okutuldu. Mısır'daki kıtlık sebebiyle hükümdarın otoritesi zayıflamıştı, ama ürün bollaşıp ucuzluk meydana geldiğinde insanlar tekrar onun etrafında toplandılar. Mısır'da yaşam güzelleşti. Mekke'de de kırk sene ve beş aylık bir süreden beri Abbasiler adına hutbe okutulmaktaydı. Yeri gelince tekrar bu konuya değinilecektir.
Yine bu senenin zilhicce ayında Sevad mıntıkasında şiddetli bir veba görüldüğünden, Dicle suyunun azalmasından ötürü halk oradan kaçışmaya başladı.
Bu senede Şerif Ebu Talib el-Hüseyni b. Muhammed ez-Zeynebî insanlara haccettirdi. Mekke'de ve Medine'de halife Mukted adına bey'at aldı. [25]

Hicretin Dörtyüzaltmışyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halife Kaim Bi Emrillah

Asıl adı Abdullah'tır. Biyografisini vefatından bahsederken anlatıştık. Bu senede vefat etti. [26]

Davudi

-i Buhari'nin ravisi olan bu zatın şeceresi şöyledir: Abdurrah- b. Muhammed b. Muzaffer b. Muhammed b. Davud b. Ebi'l Hasan kbı Talha ed-Davudî. Hicretin 374. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Şeyh Ebu Hamid el-İsferayinî'den ve Ebu Bekir el-Kaffal'dan fıkıh Öğrendi. Ebu Ali Ed-Dakkak ile Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin sohbetinde bulundu. Çok hadis yazdı Ders verdi. Fetva verdi. Eser tasnif etti. İnsanlara va'zu nasihatlerde bulundu. Nazımda ve nesirde otorite idi. Bununla berabe çokça zikrederdi. Dili yüce Allah'ı zikretmekten ayrı durmazdı. Bir gün vezir Nizamülmülk yanına geldi. Önünde oturdu. Şeyh Davudi ona şöyle dedi:
«Allah seni kullarının başına hakim kıldı. Yarın kıyamet gününde bu hususta Allah sana soru yönelttiğinde ne cevap vereceğini şimdiden düşün.»
Davudi, bu senede doksan yaşını aşmış iken Yuşah'ta vefat etti. Onun güçlü ve güzel şiirlerinden biri şudur:
«İnsanlarla bir araya gelip toplanmakta nur vardı. Ama şimdi nur gitti. Karanlık bastırdı. İnsanlar da, zaman da bozuldu. İnsanlara ve zamana selam olsun.» [27]

Ebu'l Hasan Ali B. Hasan

Ebü'l-Hasan Ali b. Hasan b. Ali b. Ebi't-Tıyb el-Bahrezzî. Meşhur şairdir. Önceleri Şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî'den der aldı. Sonra onu terkedip yazarlığa ve şairliğe yöneldi. Akranlarım geride bıraktı. Yükseldi. Meşhur şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Akrepleri yanaklarında yıldız gibi duran, Şakaklarının ısırışından şikayetçiyim ben. Ön dişlerini görünce ağlıyordum ber babam varken, Şimdi ben yetimken nasıl gülmeye devam ederiz?» [28]

Hicretin Dörtyüzaltmışsekizinci Senesi

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin şaban ayında kum ve çakıl fırtınasından sonra çekirge sürüsü Bağdat'ı istila edip ürünleri yedi. İnsanlar eziyetlere maruz kalıp acıktılar. Açlık yüzünden keçi boynuzunu darı unuyla karıştırarak yediler. Veba salgını meydana geldi. Sonra Cenâb-ı Allah çekirgelerin etrafi istila etmelerine, ekin tahrip etmelerine mani oldu. Çekirgeler bundar sonra zarar vermeksizin oralardan geçip gidiyorlardı. Neticede bolluk meydana geldi. Fiyatlar ucuzladı. Dımaşk'ta da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu kıtlık üç sene devam etti.
Bu senede Melik Nasr Mahmud b. Salih b. Mirdas Menbic şehrini ele geçirdi. Oradaki Rumları kovdu. Bu hadise zilkad ayında cereyan etti. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu senede Aksis, Drmaşk şehrini ele geçirdi. Orada Mustansır el-Ubeydî'nin naibi olarak bulunan Mualla b. Haydar kaçıp Banyas şehrine gitti. Dımaşk'ta artık halife Muktedî adına hutbe okunmaya başlandı. Mısırlılar adına hutbe okunmasına son verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Mısır hükümdarı Mustansır, naibini yanma çağırdı ve bu senede zindanda vefat edinceye kadar onu hapsetti.
Ben derim ki: Aksis, Atsız b. Of el-Harezmî'dir. Kendisine Melikü'I-Muazzam lakabı verilmişti. O, Şam mıntıkasın Fatimilerin elinden kurtaran ilk kişidir. Orada ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesinin okunmasına engel oldu. Daha önce Dımaşk'm ve sair Şam mıntıkasının minberlerinde de 106 sene müddetle ezanda "Hayye ala hayril amel" ibaresi okunuyordu. Ayrıca camilerin ve mescitlerin kapılarının üzerinde sahabilere lanet içeren ibareler yazılıydı. Sultan, müezzinlere ve hatiplere, sahabilerden razı olduklarını bildiren ifadeler kullanmalarım emretti. Adaleti yaydı. Sünneti kuvvetlendirdi. O, Dımaşk'ta ilk kale inşa eden zattır. Daha Önceleri orada müslümanlann düşmanlardan kaçıp sığınacakları bir kale yoktu. Of bu gün Babü'l-Hadid denilen yerde kaleyi inşa ettirdi. Bu kale Rıdvan Sarayının karşısında bulunuyordu. Hicrî 469. senede bu kalenin inşasına başlandı. Kendisinden sonra Selçuklu sultanı Alparslan'ın oğlu Muzaffer hükümdar Tutuş bu kalenin inşaatını tamamladı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.
Bu senede Küfe şehrinin kendisine ikta olarak verildiği, Emir Sekini Cenfel et-Türkî, insanlara haccettirdi. Bu hükümdara Tavil lakabı verilmişti. Haface'yi hezimete uğratıp kaçmasına sebep olmuştu. Hafa-ce kaçmakta iken beraberinde sadece onaltı Türk vardı. Kaçıp salimen Mekke'ye ulaştı. Mekke'nin varoşlarına vardığında kölelerinden bazıları evlere baskın yaptılar. Mekkelilerden çok sayıda adam öldürdüler. Onları çirkin ve feci bir hezimete uğrattılar. Bundan sonra Haface, Za~ hir'de konakladı. İbn Sâi, Tarih'inde böyle demiştir.
Bu senenin zilhicce ayında tekrar Abbasiler adına hutbe okunmaya başlandı. Mısırlılar adına hutbe okunmasına son verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. [29]

Hicretin Dörtyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Ahmed b. İsa b. Musa Ebu Temmam b. Ebi'l- b. Kadi Ebu Ali el-Haşimî. Haşimîlerin nakibi idi. Şeri Ebu Cafer Musa'nın amcası oğludur. Şerif Ebu Cafer, Hanbelî fakihi idi.
Muhammed b. Ali hadis rivayet etti. Ebu Bekir b. Abdülbaki kendisinden hadis dinledi. Muhammed b. Ali bu senede vefat etti ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [30]

Muhammed B. Kasım

Muhammed b. Kasım b. Habip b. Abdus Ebu Bekir es-Seffar. Nisa-burludur. Hakim'den, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den ve başka hadis şeyhlerinden hadis dinledi. Ebu Muhammed el-Cüveynî'den fıkıh öğrendi. Onun yokluğunda ders verirdi. [31]

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Muhammed b. Abdullah Ebü'l-Hüseyin el-Beydavî eş-Şafiî. Ebu Tayyib et-Taberî'nin damadıdır. Hadis dinledi Hayırlı, güvenilir ve sıka bir ravi idi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Cenaze namazını Şeyh Ebu Nasr b. Sabbağ kıldırdı Ebu Abdullah ed-Damiganî de onun cenaze namazım kıldı ve Muhammed b. Muhammed, Bağdat'ın Katiatü'l-Kerl mıntıkasında ki evine defnedildi. [32]

Muhammed B. Nasr B. Salih

Halep emirinin oğludur. Hicretin 459. senesinde oraya hakim oldu. Suret ve davranış bakımından insanların en güzeliydi. [33]

Mesud B. Muhsin

Mesud b. Muhsin b. Hasan b. Abdürrezzak b. Cafer el-Beyadî. Şairdi. Şiirlerinden bazıları şunlardır:
«Yardımcı bir arkadaşım yoktur geceden başka,
Aksine o, hicranla üzerime uzandığında da arkadaşımdır.
Sevgiliden sonra şikayetimi ona yaparım.
O da bana sabahtan sonra şikayetini söyler.»
«Ey beni terkedişinden ötürü uzun süre hastalığa maruz kaldığım sevgili.
Nihayet ziyaretçilerden de kendimi gizledim.
Uzun süre geceleri uykusuzlukla arkadaşlık kurdum.
Gözlerimin kirpiklerini unuttum. Artık nasıl uyurum.
Yusuf Peygamber, güzelliğiyle başkalarının ellerinin kesilmesine sebep oluyorduysa,
Sen de güzelliğin sebebiyle ciğerleri parçalıyorsun.» [34]

Tefsircî Vahidî

Asıl adı Ali b. Hasan b. Ahmed b. Ali b. Büveyh el-Vahidî'dir. İbn
Hallikan dedi ki: «Kendisine Vahidî nisbetinin takılmasının sebebini bilemiyorum.» Vahidî'nin el-Basit, el-Vasit ve el-Veciz adında üç tefsiri vardır. Gazali de kitaplarının adını ondan almıştır. Vahidî'nin Esba-bü'n-Nüzul, et-Tahbir fi Şerhi'l-Esmâ'il-Hüsnâ adlı eserleri de vardır. Mütenebbî'nin divanını şerhetmiştir: Bu divan çokları tarafından şer-hedilmişse de onun bu şerhi kadar muazam bir şerh yoktur. Tasnifatm-da saadete nail olmuştu. İnsanlar onun eserlerinin güzelliği hususunda ittifak etmişler, müderrisler derslerinde onun eserlerini okutmuşlardır. Tefsiri, Saalibî'den öğrendi. Bir süre hastalandı. Sonra bu senenin cemaziyelahir ayında Nisabur'da vefat etti. [35]

Nasır B. Muhammed

Nasır b. Muhammed b. Ali Ebu Mansur et-Türki es-Safirî. Hafiz Muhammed b. Nasır'm babasıdır. Kur'an okumuş, çok hadi dinlemiştir. Mansur Camii'nde Hatib Bağdadînin yanında tarih okumuştur. Ze-rafetli, güleç yüzlü bir kimseydi. Bu senenir zilkade ayında otuz yaşına varmadan genç yaşta vefat etti. Şairin biri ona uzun bir kaside ile ağıt yakmıştı ki İbnü'l-Cevzî bu ağıdın tamamım el-Muntazam adlı eserinde nakletmiştir. [36]

Yusuf B. Muhammed B. Hasan

Künyesi Ebül-Kasım'dır. Hemedanlıdır. Hadis dinlemiş, hadis derlemiş, hadis eserleri tasnif etmiştir. Rivayetler kendisinder yayılmıştır. Bu senede doksan yaşma yaklaşmış iken vefat etti. [37]

Hicretin Dörtyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senede Dımaşk kalesinin onarımına başlandı. Melikü'1-Muaz-zam Atsız b. Of el-Harezmî Dımaşk şehrini geçen sened Ubeydilerin elinden alınca bu müstahkem kalenin inşasına başladı. Kalenin yerinde şehrin bu günkü giriş kapılarından biri vardı ki, buna Babü'l-Hadid demliyordu. Bu kapı Rıdvan Sarayının karşısında idi ve Berranî denen su sarnıcının yanındaydı Burçlanndan bazıları yükseldi. Ama tamamlanmadı. Nihayet Alparslan'ın oğlu muzaffer hükümdar Tutuş, şehire ha-kiT d a bU kalenin in§asmı tamamladı. Güzelleştirdi. Orada hü-M h a*7ç*n ^ıc*van sarayını yaptırdı ve bu sarayın inşası Nureddin anmud

b. Zenginin zamanına kadar sürdü. Selahattin b. Yusuf b. Ey-rin ° ?r£i hakim olunca kalede yeni bir şeyler yaptırdı. Bu inşaat işle-nak H ı Ibn Mukaddem baktı ve oraya hükümet için muazzam bir ko-kale dİ' S°nra Selahaddin-i Eyyübî'nin kardeşi Melik Adil'de bu
yl Çocuklarıyla paylaştı. Bunlardan her biri orada bir burç yaptırdı.
Burcu sağlamlaştırıp yükseltti. Sonra Melik Zahir Baybars, ön taraftaki batı burcunu yeniledi. Daha sonra Eşref Halil b Mansur'un zamanında da şimal tarafındaki kısımlar mavi kubbe ve çevresi kaleye eklendi.
Bu senenin muharrem ayında halife şiddetli bir hastalığa yakalandı. İnsanlar tedirgin oldular. Halife de bineğine binip halkın karşısına çıktı. Halk onu ayan beyan görünce sakinleşti.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Dicle'nin suyu fazlalaştı. Yirmibir buçuk zira' kadar yükseldi. İnsanlar mallarını taşıdılar. Telef olmasından korktular. Bu yüzden mallarım hilafet sarayına götürdüler. Kaim Bi-Enırillah'ın tabutu geceleyin Rusafe'deki türbesine taşındı.
Bu senenin şevval ayında Hanbelîlerle Eş'arîler arasında çatışma meydana geldi. Şöyle ki: İbn Kuşeyrî Bağdat'a gelmiş Nizamiye medresesinde oturarak Hanbelîleri eleştirmeye, aleyhlerinde konuşmaya başlamış, onları Mücessime mezhebine mensup olmakla itham etmişti. Ebu Sa'd es-Sufî de bu hususta ona destek vermişti. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî de onunla aynı görüşleri paylaşmıştı. Nizamülmülk'e bir mektup yazarak Hanbelîlerden şikâyetçi olmuş, onlara karşı kendilerine yardımcı olmalarını istemişti. Bir cemaatle Hanbelîlerin şeyhi Şerif Ebu Cafer b. Ebu Musa'nın mescidine giderek onunla görüşmüş başkaları da onu müdafaa etmişlerdi. Bu sebeple iki taraf çatışmış ve bu çatışma esnasında Suku't-Tıbn (saman çarşısı)daki bir terzi Öldürülmüş, başkaları da yaralanmıştı. Fitne alevlenmişti. Şeyh Ebu İshak ve Ebu Bekir eş-Şaşî, Nizamülmülk'e bir mektup yazarak olanları protesto etmişlerdi. Kendisinin inşa ettirdiği Nizamiye Medresesinde bu gibi şeylerin meydana gelmesinden rahatsız olan Nizamülmülk bu gibi durumların kendisine nisbet edilmesinden hoşlanmadı. Şeyh Ebu İshak bu fitnelerden ötürü öfkelenerek Bağdat'tan göç etmeye karar verdi. Halife haber salarak onu yatıştırdı. Sonra onu ve Şerif Ebu Cafer ile Ebu Sa'd es-Sufî ve Ebu Nasr b. Kuşayrî'yi vezirin yanında toplantıya çağırdı. Yapılan toplantı esnasında vezir, Ebu Cafer'in sözlerini ve fiillerini övgüyle anlattı. Şeyh Ebu İshak da kalkıp Ebu Cafer'in yanına gitti ve ona şöyle dedi: «Ben tanıdığın bir gencim. Usul hakkında yazdığım kitaplar da şunlardır. Ben bu kitaplarımda Eş'arilere muhalif bir şey söylemiyorum.» Böyle dedikten sonra Ebu Cafer'in başını öptü. Ebu Cafer de ona şöyle karşılık verdi:
«Doğru söylüyorsun. Yalnız daha önce sen yoksul bir kimseydin. İçindekileri bize açıklamamıştın. Yardımcılar, sultan ve büyük efendi Nizamülmülk gelince karnın doydu karnın doyunca da içinde gizlediğin şeyleri açığa vurdun.»
Şeyh Ebu Sa'd es-Sufî kalkıp Şerif Ebu Cafer'in başını öptü. Ona iltifat etti. Şerif Ebu Cafer de gazablanarak ona dönüp şöyle dedi:
«Ey şeyh! Fakihler, usul meseleleri hakkında konuşurlarsa onların bu konuda konuşmaya hakları vardır. Sana gelince sen oyun ve eğlence ehli bir kimsesin. Dinlersin, ama şüpheleri ortaya sürersin. Bu batıl fikirlerin hususunda kim bize karşı sana destek verir? Ey vezir, nasıl aramızı bulacak ve bizi anlaştıracaksın? Aramızda nasıl bir sulh meydana gelecek? Biz inandığımız şeylere uyulması gerektiğini söylüyoruz. On-larsa inandığımız şeyleri haram sayıyor ve bizi tekfir ediyorlar. Bu olacak şey midir? İşte halifenin dedesi Kadir ve kendisi şahitler huzurunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebine bağlı olduklarını, Selef-Salihin'in yolunda gittiklerini halka açıklamışlardır. Iraklılarla Horasanlıların da muvafakat ettikleri gibi biz de bu itikada sahibiz ve onların bu açıklamaları bütün divanlarda halkın önünde yapılmıştı.»
Vezir bu toplantıda geçen konuşmaları halifeye bildirdi. Halife de gönderdiği cevapta toplantıya katılanlara, özellikle Şerif Ebu Cafer'e teşekkür ettiğini bildirdi. Sonra Ebu Cafer'i tebrik etmek ve duasını almak üzere hilafet sarayına davet etti.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin zilkade ayında Bağdat, Vâsıt ve Irak sevadında çok sayıda insan hastalandı. Şam'ın da aynı durumda olduğu yolunda haberler geldi.»
Bu ayda Bağdat'ta münkerat, çirkinlikler, fuhuş ve rezaletler yok edildi. Fâsıklar Bağdat'tan kaçıp gittiler.
Bu senede babasının vefatından sonra Nasr b. Mahmud b. Mirdas Halep şehrine hakim oldu.
Bu senede Emir Ali b. Ebi Mansur b. Feramis b. Alaü'd-Devle b. Ka-leveyh, Sultan Alparslan'ın amcası Davud'un kızı Arsla Hatunla evlendi. Bu hatun daha önce halife Kaim Bi-Emrillah'ın zevcesiydi.
Bu senede Atsız, Mısır'a bağlı Dımaşk'ı muhasara altına aldı. Vali Mustansır Lillah'ı sıkıştırdı. Sonra Dımaşk'a dönerek hücuma geçti.
Bu senede Küfe şehrini ikta olarak almış olan Emir Cenfel et-Türkî insanlara haccettirdi. [38]

Hicretin Dörtyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsfahdost B. Muhammed

Isfahdost b. Muhammed b. Hasan Ebu Mansur ed-Deylemî. Şairdi. Ebu Abdillah b. Haccac, Abdülaziz b. Nebate ve diğer şairlerle karşılaş-fcı- Şiî idi ama sonra tevbe etti. Bu hususiaki inancıyla ilgili şöyle bir ka-sı<le inşad etmişti:
«itikadımın ne olduğu sorulduğunda derim ki: Ben iyi kimselerin ve hayırlıların mezhebi üzereyim. Muhammed (s.a.v.)'den

sonra insanların en hayırlısı,
Onun samimi dostu ve mağaradaki arkadaşıdır, derim.
Ondan sonraki üç kişi ise yaratıkların en hayırlısıdır.
Onlar çok alicenap ve kıymetli kimselerdir.
Temiz efendilerdir.
İtikadım işte budur.
Bu sayede Cehennem azabından azad olup kurtulacağımı umuyorum.» [39]

Tahir B. Ahmed B. Babşaz

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Basralıdır, Nahivcidir. Mısır'da Amr b. As Camii'nin damından düşmüş ve o saatte vefat etmiştir. Bu hadise bu senenin receb ayında vuku bulmuştu. İbn Hallikan dedi ki: «Mısır'da kendi zamanının nahiv üstadı idi. Faydalı eserleri vardır. Eserlerinden biri Mukaddinıe'dir ve Zeccacî'ye ait el-Cümel adlı eseri de şerh etmiştir. Mısır'daki görevi, inşa divanında yazılan mektupları tashih etmekti. Yazılan mektuplar kendisine getirilir, gözden geçirilir. O, eksiklikleri ve yalnışlıklan düzeltir, sonra gönderileceği yere gönderirdi. Bu iş için kendisine dolgun bir maaş verilirdi.
Bir gün arkadaşlarıyla birlikte yemek yemekte iken bir kedi geldi. Ona birşeyler verdiler. Kedi, verileni aııp hep götürdü. Tekrar geldi. Yine birşeyler verdiler. Yine çabucak alıp götürdü. Üçüncü kez geldi. Yine birşey verdiler. Kedinin bu verilenleri yemediğini anladılar. Onu takip ettiler. Oradaki bir evin damındaki başka bir kör kediye götürüp yedirdiğini gördüler. Ve buna hayret ettiler. Şeyh Tahir b. Ahmed dedi ki:
«Ey noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allahım bu dilsiz bir hayvandır. Sen bunun rızkını başka bir hayvan vasıtasıyla kendisine getirtiyorsun. Ben, senin kulun olup sana ibadet ettiğim halde elbetteki rızkımı vereceksin.» Böyle dedikten sonra görevini bıraktı. Eşyalarını toplayıp ibadete yöneldi. Amr b. As Camii'nin bir hücresine kapandı ve vefat edinceye kadar orada kaldı. Orada onbeş ciltlik nahivle ilgili Talik adlı eserini hazırladı. İbn Berrî gibi arkadaşları yanına geliyorlar, ondan ilmî istifadede bulunuyorlardı. Bu eserine de hücrede yazılan Talik anlamına gelen Talikulğurfe adım verdiler. [40]

Abdullah B. Muhammed B. Abdullah

Abdullah b. Muhamed b. Abdullah b. Ömer b. Ahmed b. Mücmi b. Muhammed b. Yahya b. Mabed b. Hazarmerd Ebu Muhammed es-Sarifinî. İbn Muallim adıyla tanınmıştır. Meşhur hadis ulemasından-dır. Ömrü uzun olduğundan birçok hadis aliminden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Hibbane tarikiyle Ebu Kasım el-Bagavî ve onun tarikiyle de Ali b. Ca'd'dan hadis rivayet etmiştir ki, biz de kendisinden hadis dinle-imsizdir. Bu vasfi sebebiyle insanlar başka ülkelerden, şehirlerden gelip kendisinden hadis dinliyorlardı. Aralarında Hatib Bağdadî'nin de bulunduğu birçok hadis hafızı ondan hadis dinledi. Güvenilir, gidişatı Övgüye layık, kalbi saf bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında seksenbeş yaşında Sarifinde vefat etti. [41]

Hayyan B. Halef

Hayyan b. Halef b. Hüseyin b. Hayyan b. Muhammed b. Hayyan b. Vehb b. Hayyan Ebu Mervan el-Kurtubî. Ümeyye oğulları ile vela bağı vardır. Altmış ciltlik Mağrip Tarihi'ni yazmıştır. Hafiz Ebu Ali el-Gassanî; fesahati, doğru sözlülüğü ve belağati hususunda onu övmüş ve şöyle demiştir: «Hayyan b. Halefin şöyle dediğini işittim:
«Üç günden sonra tebrikte bulunmak, dostluğu hafife almaktır. Üç günden sonra baş sağlığı dilemekse musibeti tazelemektir.»
İbn Hallikan dedi ki: «Hayyan b. Halef, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. tanıyanlardan biri vefatından sonra onu rüyasında görmüş, ona «Rabbin sana nasıl muamele etti, durumun nicedir?» diye sormuş o da şu cevabı vermişti:
«Allah beni bağışladı. Tarihe gelince ona pişman oldum ama Cenâb-ı Allah kendi lutfuyla beni affetti ve bağışladı.» [42]

Ebu Nasr Es-Secezî El-Vabilî

Sicistan'a bağlı Vabil köyündendir. Çok hadis dinledi. Eser tasnif etti. Hadis rivayet etti. Haremde ikamet etti. el-İbane fi'1-Usûl ve el-İbane fi'1-Füru adlı eserleri vardır. Bazı kimseler hafizası hususunda onun Surî'den daha üstün olduğunu söylemişlerdir. [43]

Muhammed B. Ali B. Hüseyin

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Enmatlıdır. İbn Sekine adıyla tanınmıştır. Hicretin 390. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi Yetmişdokuz ya-Şmda bu senede vefat etti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [44]

Hicretin Dörtyüzyetmişinci Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ın batı yakasının Nûbe mahallesine yıldırım düştü. Bu yıldırın bir mescidin avlusundaki iki hurma ağacına isabet etti. Ağaçların tepe kısımlarını yaktı. İnsanlar ağaca tırmanarak ateşi söndürdüler. İndiklerinde hurma ağacı yine yanmaya devam ediyordu.
Bu senede Nizamülmülk'den, Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'ye daha önce kendisine Hanbelîlerle ilgili olarak yazılan bir mektubu cevabı geldi.»
Böyle dedikten sonra îbn Cevzî mektubun özetini nakletmiş ve şöyle demiştir: «Mezhepleri değiştirmek, bir mezhepten başka bir mezhebe intikal etmek mümkün değildir. Bu mıntıkalarda İmam Ahmed b. Han-bel'in mezhebinin taraftarları diğer mezheplere nisbetle daha fazladır. Hanbelî mezhebi, imamlar ve halk nazarında büyük kıymeti haizdir. Sünnetteki payı da bilinmektedir.
İbn Cevzî bu mektuptan uzun uzadıya bahsederek neticede sözünü şöyle sürdürmüştür:
«Bu senenin şevval ayında Hanbelîlerle Nizamiye fakihleri arasında kavga çıktı. İki taraf için halk birbirine düştü. Kim Hanbelîleri, kimi Nizamiye fakihlerini tuttu. Bu yüzden yirmi kadar adam öldürüldü. Diğerleri yaralandılar. Sonra fitne dindi.
Bu senenin şevval ayının ondokuzunda halife Muktedî'nin, Müstaz-har Ebu'l-Abbas Ahmed adındaki oğlu doğdu. Ülkenin her taran süslendi. Vezir, tebrikleri kabul etmek için makamında oturdu.
Sonra yine şevval ayının yirmi altısında pazar günü halife Mukte-di'nin Ebu Muhammed Harun adındaki diğer oğlu da doğdu.
Bu senede Tâcü'd-Devle Arslan, Şam'ı ele geçirdi. Haleb'i de kuşatma altına aldı.
Bu senede Küfe şehri kendisine ikta olarak verilen Cenfel, insanlara hac ettirdi.»
İbnül-Cevzî'nin anlattığına göre vezir İbn Cüheyr Mekke'de üzerinde hutbe okunması için muazzam bir minber inşa ettirmişti Mekke'ye vardığında hutbenin orada Mısırlılar adına yeniden okutulmaya başlandığını görünce o minberi kırıp yaktı. [45]

Hicretin Dörtyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ahmed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Yakub b. Ahmed Ebu Bekir el-Yerbuî, Kurrâ idi. Ebü'l-Hüseyin b. Sem'un'dan en son hadis rivayet eden kişiydi. Rivayaette güvenilir, abid ve gidişatı güzel bir kimseydi. Hatib Bağdadî ondan hadis dinleyip yazmış ve «O doğru sözlü bir kimseydi» demiştir. Ahmed b. Muhammed bu senede seksenyedi yasında vefat etti. [46]

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah Ebü'l-Hasan İbn Na-kur el-Bezzaz. Uzun bir ömür yaşayan müsned sahiplerindendir. İbn Hayyan tariki ile Bağavî'den ve dolayısıyla onun üstadlarmdan çok hadis nüshalarını rivayet etmiştir. Mesela Hedbe'nin, Kamil b. Talha'mn, Amr b. Zürare'nin ve Ebu Seken el-Bekrî'nin nüshalarını yalnız kendisi nakletmiştir Çok hadis rivayet eden derya misali bir kimseydi. Talut., Ubade'ye her bir hadis okuması karşılığında ondan bir dinar alırdı. İşini gücünü bırakıp hadisle iştigal ettiğinden ötürü Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî ona, hadis okuması karşılığında ücret almasının caiz olacağı yolunda fetva vermişti. Ahmed b. Muhammed bu senede seksendokuz yaşında vefat etti. [47]

Ahmed B. Abdülmelik

Ahmed b. Abdülmelik b. Ali b. Ahmed. Künyesi Ebu Salih'ti. Müezzindi. Nisaburluydu. Hadis hanzi idi. Çok kitaplar yazdı derledi ve tasnif etti. Bin şeyhten hadis yazdı. Va'zü nasihat verir, müezzinlik yapardı. Seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [48]

Abdullah B. Hasan B. Ali

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Hasan b. Alı b. Ebi Muhammed el-Hellalî. Ebu Hafs el-Kenanî den en son hadis rivayet eden kişidir. Çok hadis aliminden hadis dinledi. Hatibi Bağdadî an rivayetlerde bulundu ve onun

rivayette güvenilir bir şahsiyet oluğunu söyledi. Bu senede seksenbeş yaşında vefat etti ve Babü'1-harp rhğa defnedildi. [49]

Abdurrahman B. Mendeh

Abdurrahman b. Mendeh b. Muhammed b. İshak b. Muhammed b.Yahya b. İbrahim Ebü'l-Kasım b. Ebu Abdullah. Hadis't imamdı. Babasından, İbn Merdeveyh'ten ve çeşitli ülkelerdeki hadis alimlerinden hadis dinledi. Kendisi de birçok beldelere seyahatlerde bulunarak çok miktarda hadis topladı. Vakarlı, ağır başlı, tavrı güzel bir kimseydi. Sünnete tabi idi. Güzel bir hafızası ve sağlam bir zekâsı vardı. Çokça iyiliği emreder, kötülüğü menederdi. Allah yolunda insanların kendisini kınamasından korkmazdı. Mes'ad b. Muhammed er-Reyhanî onun hakkında şöyle demiştir:
«Cenâb-ı Allah İslâmiyeti onun ve Abdullah el-Ensari el-Herevî vasıtasıyla muhafaza etmiştir.»
Abdurrahman b. Mendeh bu senede seksenyedi yaşında İsfahan'da vefat etti. Çok sayıda insan onun cenazesine katıldı Katılanların sayısını ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir. [50]

Abdülmelik B. Muhammed

Abdülmelik b. Muhammed b. Abdülaziz b. Muzaffer b. Ali Ebü'l-Kasım el-Hemedanî. Veli, fakih ve hadis hafızlarındandır Büceyr lakabını taşırdı. Çok miktarda hadis dinledi. Talebelere çok hadis okurdu. Bu senenin muharrem ayında Rey şehrinde vefat etti ve İbrahim el-Havas'ın mezarının yanına defnedildi. [51]

Şerif Ebu Cafer El-Hanbelî

Soy kütüğü şöyledir: Abdülhalik b. İsa b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Abdillah b. Mabed b. Abbas b. Abdilmuttalib el-Haşimi b. Ebi Musa el-Hanbelî el-Abbasî. Fakih, alim, abid, zahid, diyaneti, fazileti, ibadeti, Allah yolunda emri bi'1-ma'ru ve nehyi anil münker vazifesini yapması ile şöhret bulmuş ve Allah yolunda kınayıcıların kınamasından korkmayan bir kimse idi. Hicretin 411. senesinde doğdu. Kadı Ebu Ya'la b. Ferra'dan ders aldı. Şeyhi onu, kadı İbn Damiganî'nin yanında tezkiye etti, o da onu kabul etti. Ama daha sonra şahidliği terketti. Sa-lihliği ve dindarlığıyla meşhur olmuştu. Halife Kaim Bi-Emrillah can çekişirken kendisini Şerif Ebu Cafer'in yıkamasını ve ona çok şeyler verilmesini, bol miktarda para ödenmesini vasiyet etmişti. Ancak Şerif bunları kabul etmemişti.
Hanbelîlerle Eş'arîler arasında İbn Kuşeyrî yüzünden kavga çıktığı zaman Şerif Ebu Cafer, kendisine saygıda kusur etmeksizin hilafet sarayında gözaltında tutuldu. Fakihler ve diğerleri yanına gelip elini ve başını öpüyorlardı. Sarayda bir müddet kaldı. Nihayet hastalanınca ailesinin yanına gitmesine izin verildi. Bu senenin safer ayının ortasında Perşembe gecesi ailesinin yanında vefat etti ve imam Ahmed b. Han-bel'in mezarının yanma defnedildi. Halk her çarşamba gecesi mezarına lip Kur'an okuyor ve hatim indiriyordu. Kış mevsimine kadar bu hal bövlece devam etti. Kendisine hediye edilen hatimlerin sayısı onbini buldu. Doğrusunu Allah bilir. [52]

Muhammed B. Muhammed B. Abdîllah

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Beydavî'dir. Rubul-Kerh mıntıkasındaki Safîî fukahasındandır. Bu senede vefat etti ve babasının mezarının yanına defnedildi. [53]

Hicretin Dörtyüzyetmişbirinci Senesi

Bu senede muzaffer hükümdar ve Tâcü'l-Müluk Tutuş b. Alparslan es-Selçukî Dımaşk şehrini zaptetti. Dımaşk hükümdarı Atsız'ı öldürdü. Atsız Mısırlılara karşı kendisine yardım etmesi için ona haber salmıştı. Tutuş oraya vardığında Atsız onu karşılamak için yola çıkmamıştı. Bu sebeple Tutuş, Atsız'm öldürülmesini emretti ve Atsız hemen öldürüldü. Hazinesinde onyedi miskal ağırlığında kızıl bir yakut, altmış tane inci (incilerin her biri bir miskalden daha ağırdı), 10.000 dinar, ikiyüz altın, eğer ve diğer eşyalar bulundu. Sözünü ettiğimiz Atsız, Harezmli Offun oğlu olup Muazzam lakabını taşımaktaydı. Hayırlı ve sakin hükümdarlardan biri olup gidişatı çok güzeldi. Kalbi temiz, itikadı sağlamdı. Şamlılar arasında Rafizîliği yoketti. Ezanda "Hayya ala hayril amel" cümlesini kaldırdı. Bütün sahabilere rahmet okunmasını, onlar için Allah onlardan razı olsun anlamına gelen (Radiyallahü anhüm) duasının okunmasını emretti. Allah tarafından korunmakta olan ve müslüman-ların sığınağı olan Şam'daki kaleyi onardı. Allah ona rahmet etsin. Toprağını rahmetle ıslatsın. Makamım Firdevs Cenneti yapsın.
Bu senede vezir İbn Cüheyr, Nizamülmülk un önerisi üzerine görevden azledildi. Azil sebebi olarak da Şafiîlerle işbirliği içinde olduğu gösterildi. Sonra halife Muktedî, onu vezirliğe iadesi hususunda Nizamül-mülk'e mektup yazdı. Nizamülmülk de onu serbest bıraktı. Ancak oğlunu vezirliğe tayin etti.
Bu senede Sa'dü'd-Devle Gevherayin, emir olarak Bağdat'a geldi. Namaz vakitlerinde kapısında davul çalındı. Halifeye karşı edepsizlik etti. Atının yularını Firdevs kapısına bağladı. Sultana onun emriyle mektup yazıldı. Sultandan da ona karşı protesto mahiyetinde cevap gel-
Bu senede Küfe şehri kendisine ıkta olarak verilmiş olan Türk emir fl insanlara hac ettirdi. Allah sevabını ve mükâfatını versin. [54]

Hicretin Dörtyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sa'd B.Alî

Sa'd b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin Ebü'l-Kasım ez-Zencanî, Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis alimini dinledi. İmam, hafız ve abid bir kimseydi. Ahir ömründe Mekke'de kötürüm oldu. İnsanlar gidip

ondan hayır ve bereket elde etmeye çalışıyorlardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hacer-i Esvedi öper gibi elini öpüyorlardı.» [55]

Süleym B. El-Cevzî

Cevz, Düceyl'e bağlı köylerden birinin adıdır. Süleym, abid ve zahid bir kimseydi. Anlatıldığına göre o her gün bir kuru üzüm tanesi yiyerek yaşamım uzun bir süre böylece devam ettirmiştir. Hadis dinledi, kendisine hadis okundu. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [56]

Abdullah B. Şem'un

Künyesi Ebu Ahmed'dir. Kayravanlıdır. Maliki fakihidir. Bağdat'ta vefat etti. Babü'1-Harp mezarlığına defnedildi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [57]

Hicretin Dörtyüzyetmişikinci Senesi

Bu senede Gazne hükümdarı Mahmud b. Mes'ud b. Mahmud b. Se-büktekin Hindistan'da birçok kaleyi fethetti. Sonra ganime elde ederek salimen ülkesine döndü.
Bu senede halife Muktedi Billah'm oğlu Emir Ebu Cafer doğdu. Onun doğumu şerefine Bağdat şehri süslendi.
Bu senede babasının vefatından sonra Musul hükümdarı Emir Şe-refü'd-Devle Müslim b. Kureyş b. Bedran el-Ukayl hakimiyeti ele aldı.
Bu senede Mansur b. Mervan, bahasının vefatından sonra Bekir diyarına hakim oldu.
Bu senede sultan, Basra mültezimi Yahudi İbn Alla'nın boğulmasını emretti. Zahirelerinden 400.000 dinar aldı. Basra şehrini yıllık 100.000 dinar ve 100 at karşılığında Humartekin iltizam olarak aldı.
Bu senede Nizamulmülk'ün oğlu Ubeydullah Tikrit'i fethetti.
Bu senede Cenfel et-Türkî insanlara hac ettirdi. Mekke'de Mısırlılar adına hutbe okutulmasına son verdi ve Muktedî ile Selçuklu Sultan, Melikşah adına hutbe okutmaya başladı. [58]

Hicretin Dörtyüzyetmişikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdülmelik B. Hasan

Abdülmelik b. Hasan b. Ahmed b. Hayrun. Künyesi Ebu Nasırdır. Cok sayıda hadis dinledi. Zahid ve âbid bir kimseydi Sürekli oruç tutardı Her gece bir hatim indirirdi. Allah rahmet etsin. [59]

Muhammed B. Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. Abdülaziz b. Mehran el-Akberî. Hilal el-Haffar'dan, İbn Rızkaveyh'ten Hamma-mî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Faziletli, güzel ve şiir yazan bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:
«Eskiden göçüp gitmiş olanlarla zamanımızda yaşayan bazı kimseleri düşünüyorum. Bunlar hakkında uzun uzadıya kafa yoruyorum.
Bunlar Ölümlerinden sonra da hatıralarıyla yaşıyorlar.
Bizlerse pasiflik ve pısırıklığımızdan dolayı hayatta iken ölü gibiyiz.»
Muhammed b. Muhammed, bu senenin ramazan ayında yetmiş yaşında vefat etti. [60]

Heyyac B. Abdullah

Şam'lı hatiptir. Hadis dinlemiştir. Zühd, fıkıh ve çokça ibadet hususunda zamanının tek şahsiyeti idi. Bir süre Mekke'de ikamet etti. Mek-kelilere fetva veriyordu. Her gün yaya olarak üç kez umre yapıyordu. Mekke'de ikamet ettiği süre zarfında ayakkabı giymedi. Mekkelilerle birlikte yaya olarak Peygamber (s.a.v.)'in mezarını ziyarete giderdi. Aynı şekilde Taif te bulunan İbn Abbas'm mezarım da ziyaret ederdi. Mal biriktirmezdi. Sadece bir gömlek giyerdi. Rafizilerin çıkardıkları savaşlardan biri esnasında Mekke emirlerinden biri onu dövdü. Birkaç gün hasta yattı. Sonra da vefat etti. Vefat ederken seksen küsur yaşındaydı. Allah rahmet etsin.

Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [61]

Hicretin Dörtyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Melikşah'm kardeşi Tekiş, Horasan'ın bir kısmını istilâ etti.
Bu senede vaizlerin vaaz vermek için oturmalarına izin verildi. Daha önce İbn Kuşeyrî fitnesi esnasında vaaz etmekten mer edilmişlerdi.
Bu senede başlarına Abdülkadir el-Haşimî'yi reis olarak geçiren bir gurup genç tutuklandı. Bunlar, çeşitli yerlerden Abdülkadir'le mektup-laşarak bir örgüt meydana getirmişlerdi. Bunları jurnalleyen kişi İbn Rasul adında biri idi. Bunlar Barasa Camii'nde toplanmaya başlamışlardı. Durumlarından korkuldu. Mısırlılarla işbirliği yapmalarından endişe edildi Tutuklanmaları emredildi.
Bu senede Cenfel, insanlara hac ettirdi. [62]

Hicretin Dörtyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ömer

Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah b. Ahdar. Muhaddisti. İbn Şazan'dan hadis dinledi. Zahir mezhebine mensuptu. Çok Kur'an okurdu, yaşantısı güzeldi. Dünya malı hususunda çok kanaatkardı. Az şeyle yetinirdi. Allah rahmet etsin[63]

Suleyhî

Yemeni istila eden kişidir. Künyesi Ebül-Hasan'dır. Asıl adı AH b. Muhammed b. Ali'dir. Suleyhî onun lakabıdır. Babası Yemen'de kadıydı. Sünniydi. Kendisi büyüyüp ilim öğrendi. Birçok ilimde yükseldi. Karmatî mezhebine mensup bir şiiydi. Sonra onbeş sene müddette hacılara delillik yaptı. İnsanlar arasında onun Yemen'e hakim olacağı söylenmeye başlandı. Yemen mıntıkasında nâmı yayıldı. Tihame hükümdarı Necah'ı öldürdükten sonra şöhreti daha da fazlalaştı. Kısa sürede Yemenin tamamım eline geçirdi. Hicret'in 455. senesinde otoritesi tam olarak yerleşti. Yemen'de Mısır hükümdarı Müstansır el-Ubeydî adına hutbe okuttu. İşte bu senede 2.000 süvari ile hacca gelmek üzere yola çıktı. Said b. Necah hac mevsiminde az sayıdaki adamıyla karşısına çıktı. Suleyhî onlarla savaştı. Hem kendisi hem kardeşi öldürüldü. Said b. Necah da onun memleketine ve malına el koydu. Suleyhî'nin şiirlerinden biri şudur:
«Hindi kılıçlarının beyazlığını hindi mızrakların siyahığıyla nikahladım.
Onların başları enli olup kesicidirler.
Aynı şekilde süngü uçlarının da ancak ömürler serbest bırakıldığı yerde nikâhlanmaları mubah olur.» [64]

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Abdullah b. Ahmed b. Yusuf b. Şiblî. Künyesi Ebu Ali'dir. Şairdir. Bağdatlıdır. Hadisleri senedleriyle rivayet etmiştir. Yüksek seviyede şiirleri vardır. Şiirlerinden bazılarını örnek olarak sunuyorum:
«Özür beyan edene de kınayıcıya da sevinç ve sıkıntı anlarında durumunu belli etme.
Acıyanların merhameti için tıpkı düşmanca sevinen kimselerinki gibi kalpte bir acılık vardır.»
«Cimri kişi mal toplamakla ömrünü tüketir.
Oysa olaylara ve varislere malini bırakır.
Tıpkı ipek böceği gibi ki, ürettiği şey kendisini boğar
Ama başkaları onun ürettiğinden yararlanır.» [65]

Yusuf B. Hasan

Yusuf b. Hasan b. Muhammed b. Hasan. Künyesi Ebü'l-Kasım el-Askeri'dir. Horasan'ın Zencan şehrindendir. Hicretin 395 senesinde doğdu. Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh öğrendi. Ebu İshakin en büyük öğ-rencilerindendi. Abid, takvalı huşulu, zikir esnasında çok ağlayan, kendini ibadete veren bir kimseydi. Bu senede seksen yaşına
merdiven dayamış iken vefat etti. [66]

Hicretin Dörtyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Ebu Kamil Mansur b. Nuru'd-Devle Debis, babasının sahip olduğu mıntıkalara sahip oldu. Sultan ve halife ona hilâ giydirdiler.
Bu senede Şerefü'd-Devle Müslim b. Kureyş Harran'ı zaptetti. Urfa emiri ile barış anlaşması yaptı.
Bu senede Dımaşk valisi Tutuş b. Alparslan Antartus şehrini fethetti.
Bu senede halife, İbn Cüheyrî Sultan Melikşah'a göndererek kızıyla evlenmek istediğini bildirdi. Kızın annesi bu evliliğe olumlu cevap verdi. Yalnız halifenin ondan başka bir kadınının veya cariyesinin bulunmamasını halifenin onun yanında yedi gün müddetle kalmasını şart koştu. Bu şarta uyuldu. [67]

Hicretin Dörtyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Davud B. Sultan B. Melikşah

Babası vefatına çok üzüldü. Neredeyse kendini öldürecekti. Emirler onu intihardan men ettiler. Bulunduğu şehirden başka bir şehre göçtü. Kadınlar ona ağıt yaktılar. Bu haber Bağdat'a ulaşınca halifenin veziri, taziyetleri kabul etmek için bir meclis kurup oturdu. [68]

Kadı Ebü'l-Velîd El-Bacû

Soy kütüğü şöyledir: Süleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyyub et-Tecibi el-Endülüsi el-Baccî. Maliki fakihi idi. Fıkıhta ve hadiste çok eser veren hafızlardan biriydi. Hadis dinledi. Hadis toplamak için hicretin 426. senesinde maşrık diyarına seyahatte bulundu. Orada çok hadis dinledi ve zamanın hadis imamlarıyla buluştu. Mesela kadı Ebu Tayyip et-Taberî ve Ebu İshak eş-Şirazi ile görüştü. Üç sene müddetle Şeyh Ebu Zer el-Herevî ile birlikte Mekke'de mücavir olarak kaldı. Üç sene de Bağdat'ta ikamet etti. Musul'da da kadı Ebu Cafer es-Semmanî'nin yanında bir sene kaldı. Ondan fıkıh ve usul öğrendi. Hatib Bağdadî'den hadis dinledi. Hatib de ondan hadis dinlemiştir. Kendisinden şu iki güzel beyti rivayet etmiştir:
«Bütün ömrümün bir saat kadar olduğunu Kesin olarak anladığıma göre Ne diye bu dünyada bir misafir gibi olmayayım Ve ömrümü salah ve itaatle geçirmiyeyim?»
Onüç seneden sonra kendi beldesine döndü ve orada kadılık yaptı. Anlatıldığına göre Halep kadılığı da yapmıştır. İbn Hallikan böyle demiştir. Yine İbn Hallikan dediki:
«Onun çeşitli eserleri vardır. Muvatta'ın şerhi olan el-Münteka, İhkâmu'l-Fusûl fi Ahkâmil Usul, el-Cerh ve't-Ta'dil gibi eserleri ve daha başka eserleri de vardır.»
Kadı Ebu Velid, hicretin 403. senesinde doğdu. Bu senenin yani hicretin 474. senesinin receb ayının yirmi dokuzunda Perşembe gecesi akşamla yatsı arasında vefat etti. [69]

Ebü'l-Ağar Debis B. Ali B. Mezyed

Nurü'd-Devle lakabını taşırdı. Bu senede seksen yaşında vefat etti. Altmış küsur sene emirlik yaptı. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Kamil geçti. Ona da Behaü'd-Devle lakabı verildi. [70]

Abdullah B. Ahmed B. Rıdvan

Künyesi Ebü'1-Kasım'dır. Bağdatlıdır. Reislerdendi. Şakika'da üç sene hastalık çekti. Karanlık bir odada kaldı. Ne ışık görebiliyor, ne de ses duyabiliyordu. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [71]

Hicretin Dörtyüzyetmişbeşinci Senesi

Bu senede Müeyyedü'I-Mülk Bağdat'a gelip babasının medresesine konakladı. Üç namaz vaktinde kapısında davullar çalındı.
Bu senede şeyh Ebu İshak eş-Şirazî, Sultan Melikşah ile Vezir Niza-mülmülk'e elçi olarak gitti. Ebu ishak hangi şehirden geçerse mutlaka o şehir halkı çoluk çocukları ve kadınlarıyla onu karşılamaya çıkarlar, ondan uğur ve bereket beklerler, yüzlerini ve ellerini üzengisine sürerlerdi. Bazan da katırının toyuğunun bastığı yerin toprağını teberrüken alırlardı. Savâ'ya

ulaştığında şehir halkı onu karşılamaya çıktı. Kunduracı pazarından geçmekte iken esnaf dükkanlarmdaki çocuk ayakkabılarını onun ve etrafindakilerin üzerine saçtı. Şeyh Ebu İshak bu duruma hayretle baktı.
Bu senede Sultan Melikşah'ın kızma halife yeniden talip oldu. Kızın annesi de 400.000 dinar mehir istedi. Sonra 50.000 dinar üzerinden anlaştılar.
Bu senede Sultan Melikşah, kardeşi Tutuş'la savaştı. Onu esir aldı. Sonra salıverdi. Dımaşk'a ve oraya bağlı mıntıkalara otoritesini yerleştirdi.
Bu senede Cenfel, insanlara hac ettirdi. [72]

Hicretin Dörtyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdülvehhab B. Muhammed

Abdülvehhab b. Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Mendeh. Künyesi Ebu Ömerdi. Hadis hafızıydı. Hadis dinlemek v toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi. Bu senede İsfahanda vefat etti. [73]

İbn Makûla

Emir Ebu Nasır Ali b. Vezir Ebül-Kasım Hibetullah b. Ali b. Cafer b. Alkan b. Muhammed b. Dülef b. Ebi Dülef et-Temür el-Emir Sa'dü'l-Mulk Ebu Nasr İbn Makûla. Hadis imamlarından ve önde gelen ümerâ-I a^ , Hadis derlemek için çeşitli yerler dolaştı. Birçok yerlere seyahat- ^lundu- Çok sa^da hadis dinledi. el-İkmal fi'1-Müştebeh min Es-"~TCal adİ1 eseri tasnif etti Bu, daha önce misli yazılmamış daha da derecesine ulaşılamamış kıymetli bir kitaptır. Ancak İbn Nok-maml ldrâkadh bir kitap yazarak bunun atladığı bazı kısımları tatar fT^"*' Ibn Makûla> bu senede Kirman şehrinde kölelerinden biri atından öldürüldü Hicretin 420. senesinde doğmuş, ellibeş sene ^Şamıştı İbn Hallikan dediki: İbn Makûla'nın hicri 479. senede, 487. senede öldürüldüğüne dair çeşitli zayıf rivayetler vardır. Babası, halife Kaim Bi Emrillah'ın veziriydi. Amcası Abdullah b. Hüseyin Bağdat kadılığı yaptı. İbn Makûla'ya niçin emir adı verildiğini bilemiyorum. Yalnız dedesi emir Ebu Dülefe mensubiyeti sebebiyle kendisine bu ad verilmiş olabilir. Aslı Cerbazkan şehrindendir. Hicretin 421. senesinin şaban ayında Akbera'da doğdu. Hatib Bağdadî "el-Mü'fenef adlı bir kitap tasnif etmiş. Bu kitabında Darekutnî ile Abdülgani b. Said'in el-Mu'tenef vel Muhtelef adlı eserini bir araya getirmişti. İbn Makûla geldi. Hatibin eserine ilaveler yaptı ve bu kitabına el-İkmal adını verdi Bu kitabında kullandığı ifadeler son derece açık seçikti. Karışıklıkları ve kelimelerin, baş ve orta kısımlarının okunuşu hususundaki şüpheleri izale etti. Bunun gibi bir eser daha önce yazılmış değildi. Emir b. Makûla bu eseri vermekten başka bir fazilet ve üstünlüğe muhtaç değildir. Bu eserinde geniş ilimlere sahip olduğu, zaptının sağlam olduğu, imlasının güzel olduğu, sanatında muhkem olduğu ispatlanmaktadır. Şu şiir kendisine nis-bet edilmiştir:
«Horlandığın bir yerden, çadırını yıkıp göç
Zilletten uzak dur. Çünkü zillet, kendisinden uzak durulması gereken bir şeydir.
Bulunduğun vatanda küçük düşürtilürsen başka bir yere göç Çünkü taze öd ağacı kendi vatanında odun sayılmaktadır.» [74]

Hicretin Dörtyüzyetmişaltıncı Senesi

Bu senede Amidü'd-Devle b. Cüheyr, halifenin vezirliğinden azledildi. O da ailesi ve çoluk çocuğuyla sultan Melikşah'ın yanma gitti. Sultanın veziri Nizamülmülk'le görüştü. Nizamülmülk de onun oğlu Fahrü'd-Devle'yi Diyarbakır valiliğine tayin etti. Fahrü'd-Devle de hi-latlar, davullar ve askerlerle Diyarbakır yoluna koyuldu. Nizamülmülk ona, Diyarbakır'ı İbn Mervan'm elinden almasını ve orada kendi adına hutbe okutmasını, adını sikkeler üzerine yazdırmasını emretti. Fahrü'd-Devle gidip Diyarbakır'ı İbn Mervan'm elinden aldı. Oradaki hakimiyetlerine son verdi. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.
Amidü'd-Devle b. Cüheyr'den boşalan hilafet vezirliğine Ebü'l-Fe-tih Muzaffer b. Reissü'r-Rüesa atandı. Sonra o da b senenin şaban ayında bu görevden azledildi. Yerine Ebu Şüca Muhammed b. Hüseyin atandı. Ona Zahirü'd-Din lakabı takıldı.
Bu senenin cemaziyelahir ayında Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin vefatından sonra Müeyyedü'1-Mülk Ebu Said Abdurrahman b Me'mun Nizamiye medresesi müderrisliğine atandı.
Bu senede Harranhlar Şerefü'd-Devle Müslim b. Kureyş'e isyan ettiler. O da gelip şehri kuşatma altına aldı. Fethetti. Surların yıktı. Harran kadısı İbn Halbe ile iki oğlunu sur üzerinde astı.
Bu senenin şevval ayında Ebü'l-Mehasin b. Ebi Rıza öldürüldü. Bu olay Şöyle gelişmişti: Ebü'l-Mehasin, Nizamülmülk' Sultan Melikşah'a iurnallemiş ve «Onları bana teslim et ki onlardan bir milyon dinar alıp sana vereyim» demişti. Derken Nizamülmülk büyük bir ziyafet hazırlamış, binlerce Türkten oluşan kölelerini ziyafette hazır bulundurmuş, ziyafete gelen Melikşah'a şöyle demeye başlamıştı:
«Bütün bunlar senin malların, paraların, vakfettiğin medreselerle kervansarayların gelirlerinden elde edilmiştir. Bunların

dünyada sana şükran borcu, ahirette de sevab ve mükâfatı vardır. Malların, paraların ve bütün sahip olduğun şeyler senin önündedir. Senin olsun. Ben bir hırka ve zaviye ile yetineceğim.»
Nizamülmülk'ün böyle deirîesi üzerine Sultan Melikşah, Ebü'l-Me-hasin'in öldürülmesini emretti. Çünkü Nizamülmülk onu nazarında büyük, itibarlı ve gözde bir şahsiyetti. Ebu'l-Mehasm öldürdükten sonra babasını da Tuğra katipliğinden azletti ve bu göreve Müeyyedül-
mülk'ü atadı.

Bu senede Küfe şehri kendisine ikta olarak verilmiş olan Cenfel et-Türkî insanlara hac ettirdi. [75]

Hicretin Dörtyüzyetmişaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu İshak Eş-Şirazî

Asıl adı İbrahim b. Ali b. Yusuf el-Firuzabadîdir. Firuzabad, Fars eyaletinin köylerden biridir. Başka bir rivayete göre burası Harezm şehrinin başka bir adıdır. Ebu İshak, Şafiîlerin şeyhi ve Bağdat'taki Nizamiye medresesinin müderrisi idi. Hicretin 393. senesinde, zayıf bir riyasete göre ise 396. senesinde doğdu. Fars eyaletinde Ebu Abdullah el-Beydavî'den fıkıh öğrendi. Kadı Ebu Tayyip et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. İbn Sazan'dan ve Berkanî'den hadis dinledi. Zahid, abid, takvah, kadri yüce saygın, fıkıh ve usul ile hadiste imam idi. Bir çok ilimden haberdardı. Faydalı birçok tasnif eserleri vardır. Mesela el-Mühezzeb fil Müzehheb, et-Tenbih, en-Nüket fi'1-Hilaf, el-Lüma' fi Usuli'1-Fıkh, et-abrısa, Tabakatü'ş-Şafnye gibi eserler ve daha bir çok eserler ona ait-
Ben derim ki; onun biyografisini Şerhü't-Tenbih adlı eserin baş ta-rafında uzun uzadıya anlatmışımdır. Şeyh Ebu İshak bu senenin cema-zıyelahir ayının yirmibirinde pazar gecesi Ebü'l-Muzaffer b. Reisü'r-Rü-esa'nın evinde vefat etti. Ebu'1-Vefa b Ukayl el-Hanbelî, cenazesini yikadı. Namazını da hilafet sarayının Babü'l-Firdevs kısmını da kıldırdı. Cenaze namazına Muktedi Bi Emrillah da katıldı. Cenaze namazını kıldırmak için Ebu'1-Feth Muzaffer b. Reisü'r-Rüesa öne geçti. O gü vezirlik elbisesi giymişti. Camiü'l-Kasır'da ikinci kez cenaze namazı kılındı. Bab-ı İbriz'de mezarlığın köşesinde bir türbeye defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Sağlığında ve ölümünden sonra şairler onu övdüler. Yüksek ve güzel manalar içeren şiirleri vardır. İbn Hallikan onun şu şiirini nakletmiştir:
«İnsanlara vefalı bir dost sordum.
Bunu bulmana imkân yok dediler.
Eğer bulursan hür kimsenin eteğine tutun.
Çünkü dünyada hür kimse gerçekten azdır.»
İbn Hallikan dedi ki: Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî vefat edince fakihler Nizamiye medresesinde onun için taz'iyet kabul ettiler Müeyyedü'l-Mülk Ebu Sa'd el-Mütevellî onun yerine müderrisliğe atandı. Nizamül-mülk bu durumdan haberdar olunca şöyle yazdı: «Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî için medresesinin bir sene kapatılması vacip oldu.» Böyle dedikten sonra onun yerine Şeyh Ebu Nasr b. Sebbağ'ın ders vermesini emretti. [76]

Tahir B.Hüseyin

Tahir b. Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah el-Kawaf. Kur'an okudu, hadis dinledi. Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Mansur Camii'nde münazara ve fetva için teşkil ettiği bir meclisi ve halkası vardı Takvalı ve zahid bir kimseydi. Elli sene müddetle mescidine kapandı. Bu senede seksenaltı yaşında vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınma defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin. [77]

Muhammed B. Ahmed B. İsmail

Künyesi Ebu Tahir'dir. Enbarlıdır. Hatipti. İbn Ebi Sefer adıyla meşhur olmuştur. Birçok beldeleri dolaştı. Çok hadis dinledi Güvenilir, salih, faziletli ve abid bir kimseydi. Hatib Bağdadî ondan hadis dinledi. Tasnifatını ondan rivayet etti. Muhammed b. Ahmed bu senenin cema-ziyelahir ayında Enbar şehrinde yüz yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [78]

Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin B. Cerrade

Bağdat'taki reislerdendi. Servet sahibi, mürüvvetli bir kimseydi. Serveti 300.000 dinar olarak tahmin edilirdi. Asler Akberalıydı. Bağdat'ta ikamet etti. Bağdat'ta müstakil otuz mesken içeren büyük bir evi (çiftliği) vardı. Evinde hamamı ve bostanı da vardı. Evi iki kapılıydı. Her kapısında bir mescid vardı. Evi o kadar genişti ki bir mescitteki müezzin ezan okurker

diğer mescidler o ezanı duymazlardı. Hicretin 450. senesinde Besasirî savaşı esnasında halife Kaim'in zevcesi saraydan çıkıp o eve yerleşmişti. Emir Kureyş b. Bedran'a, kendi evini himaye etmesi için onbin dinar para göndermişti. Muhammed b Ahmed Bağdat'ta kendi adıyla bilinen mescidi inşa ettirmiş, orada binlerce insan Kur'an'ı hatm etmiştir. Bu büyük servete sahip olmakla birlikte tüccar kılığını üzerinden çıkarmazdı. Bu senenin zilkade ayının sonunda vefat etti ve Kazvinî'nin türbesinin yanına defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin, amin. [79]

Hicretin Dörtyüzyetmişyedinci Senesi

Bu senede halifenin veziri Fahrü'd-Devle b. Cüheyr ile Diyarbakır valisi İbn Mervan arasında savaş vuku buldu. İbn Cüheyr Arap mülkünü istila etti. Kadınlarını, çocuklarını esir aldı. Ülkeyi ele geçirdi. Beraberinde Seyfü'd-Devle Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed el-Esedî de vardı. Esir aldığı araplardan bazısını salıverdi. İnsanlar bu iyiliğinden ötürü ona teşekkür ettiler. Şairler onu övdüler.
Bu senede Sultan Melikşah, Amidü'd-Devle b. Cüheyr'i büyük bir ordunun başında Musul'a sevk etti. Beraberinde Şam ve Musul Atabeg-lerinin dedesi Kasîmü'd-Devle Aksungur da vardı. Bunlar gidip Musul'u ele geçirdiler.
Bu senenin şaban ayında Süleyman b. Kutalmış Antakya'yı zaptetti. Şerefü'd-Devle Müslim b. Kureyş şehri ondan kurtarmak istedi. Ancak Süleyman onu hezimete uğratıp öldürdü. Müslim b. Kureyş, halkına çok iyi davranan hayırlı ve seçkin hükümdarlardandı. Her şehrinde ve kasabasında bir vali, kadı ve haber sahibi vardı. Sindiye'den Menbic'e kadar hükmederdi. Öldürülmesinden sonra yerine kardeşi İbrahim b. Kureyş geçti. İbrahim, senelerden beri zindandaydı. Salıverildi ve tahta geçti.
Bu senenin receb ayının yirmisinde Sancar'da Sultan Sencer b. Melikşah dünyaya geldi.
Bu senede Sultan Melikşah'ın kardeşi Tekiş isyan etti. Sultan Me-ukşah onu yakalayıp gözlerine mil çektirdi ve onu zindana attırdı.
Bu senede Emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi. Çünkü insanlar emir Cenfel'in yolda kendilerini çok zorladığını söyleyerek Şikâyetçi oldular. Kendilerinden haraç aldığını ifade ettiler. Bir defasın-a ^ufe'den yola koyduğu hacıları zorla onyedi günde Mekke'ye ulaştır[80]

Hicretin Dortyuzyetmışyedıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Dubest

Künyesi Ebu Sa'd en-Nisaburî'dir. Sofilerin şeyhiydi. Nisabur şehrinde fakir sofilerin sığındıkları bir tekkesi vardı. Bu tekkenin kapısından bir deve, binicisiyle birlikte girebiliyordu. Kapı çok yüksekti. Mekke yolu kesildiğinde Tecrit ve Bahreyn üzerinden defalarca hacca gitti. Fakir bir cemaatı etranna topladı. Arap kabilelerinden yardım toplayarak Mekke'ye ulaştı. Bu senede doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin. Vefatından önce yerine oğlu İsmail'in geçmesini vasiyet etti. O da babasının yerine tekkenin şeyhliğine geçti. [81]

İbn Sabbağ

eş-Şamil adlı eserin sahibidir. Asıl adı Abdüsseyid b. Muhammed b. Abdülvahid b. Ahmed b. Cafer'dir. İmamdı. Künyesi Ebu Nasr b. Sab-bağ'dı. Hicretin 400. senesinde doğdu. Bağdat'ta Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. Nihayet Irak'ta bütün Şafiîlerin reisi oldu. Faydalı eserler tasnif etti. "eş-Şâmil fi'1-Mezheb" bu eserlerden biridir. Nizamiyede ilk ders verer odur. Bu senede vefat etti ve Kerh mahallesindeki evinde defnedildi. Sonra Bab-ı harb mezarlığına nakledildi. Allah rahmet etsin.
İbn Hallikan dedi ki: «İbn Sabbağ Iraklıların fakihi idi. Ebu İshak'a benzerdi.»
İbn Sabbağ, mezhebi Ebu İshak'tan daha iyi bilirdi. Bu hususta insanlar uzak diyarlardan yanına gelirler, ondan ders alır, fetva sorarlardı.
İbn Sebbağ; eş-Şamil fi'1-Fıkh, el-Utnde fi Usulfl-Fikh adlı eserleri tasnif etti. Nizamiyede ilk müderrislik yaptı. Yirmi gün sonra azledilerek yerine Şeyh Ebu İshak getirildi. Şeyh Ebu İshak vefat edince yerine Ebu Sa'd el-Mütevellî getirildi. Onda sonra da İbn Sabbağ yerine müderris olarak atandı. Güvenilir, hüccet ve salih bir kimseydi. Hicretin 400. senesinde doğdu. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Allah ona da bize de rahmet etsin. [82]

Mes'ud B. Nasır

Mes'ud b. Nasır b. Abdullah b. Ahmed b. İsmail. Künyesi Ebu Sa'd es-Secerîdir. Hadis hafızıydı. Hadis derlemek amacıyl çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis âliminden ders aldı. Hadis dinledi. Kıymetli kitaplar derledi. Yazısı düzgündü. Nakli sahihti. Hafızası sağlamdı. Bu senede vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin.[83]

Hicretin Dörtyüzyetmişsekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ercan'da deprem oldu. Çok sayıda Rum ve bunların davarları öldü.
Bu senede Irak, Hicaz ve Şam'da humma ve taun gibi hastalıklar çoğaldı. Bu hastalıkların ardı sıra ani ölümler meydana geldi Sonra çöl-lerdeki vahşi hayvanlar Öldü. Bunun ardı sıra davarlar da öldü. Bu yüzden süt ve et çok pahalandı. Bulunamaz oldu Bununla birlikte Bağdat'ta Rafizîlerle Sünnîler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Bu çatışma yüzünden çok sayıda insan öldürüldü.
Bu senenin rebiyülevvel ayında ortalığı karartan, kumları savuran şiddetli bir fırtına çıktı. Hurma ağaçları ve diğer çok sayıda ağaç kökünden söküldü. Ülkenin birçok yerine yıldırım düştü. Öyleki bazı kimseler kıyamet koptuğunu sandılar. Sonra ortalık aydınlandı. Etraf sakinleş-ti. Allah'a hamd olsun.
Bu senede halifenin oğlu Ebu Abdillah el-Hüseyin doğdu. Bu doğum sebebiyle Bağdat şehrinin her tarafı süslendi. Davullar ve zurnalar çalındı. Çokça sadaka verildi.
Bu senede Fahrü'd-Devle b. Cüheyr, Amid, Meyyafarikin, Ceziretü İbn Ömer ve daha birçok beldeleri istila etti. Bu sened Mervani hakimiyetine son verildi.
Bu senenin ramazan ayının onikisinde Ebu Bekir Muhammed b. Muzaffer eş-Şamî, Bağdat kadilkudatı Ebu Abdillah ed Damiganî'nin vefatından sonra kadilkudathğa atandı. Divanda kendisine hilât giydirildi.
Bu senede Cenfel insanlara hac ettirdi. Gidişinde de dönüşünde de Peygamber (s.a.v.)'in mezarını ziyaret etti ve «Öyle sanıyorum ki bu benim son haccını olacaktır» dedi ve öyle de oldu.
Bu senede halife Muktedî'nin, her mahallede emri bil maruf ve neh-yi anilmünker görevinin yenilenmesine dair fermanı çıktı. Zımmilerin de değişik elbiseler giymeleri, oyun ve eğlence aletlerinin kırılması, içki küplerinin boşaltılması, fesatçıların ülkeden kovulması bu fermanda emrediliyordu. Allah mükâfatını versin ve ona rahmet etsin. [84]

Hicretin Dörtyüzyetmişsekizincî Senesinde Vefat Eden Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. İbrahim b. Eyyub Bekir el-Furekî. Üstad Ebu Bekir b. Furek'in torunudur Bağdat'ı edindi. Nizamiye medresesinde insanlara vaaz verirdi. Onun se-
bebiyle mezhepler arasında fitne meydana geldi.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ahmed b. Muhammed dünyayı tercih ederdi. İpekli elbiseler giyinmekten sakınmazdı. Kömür vergis alırdı. Hanbelî-lerle Eş'arîler arasına düşmanlık bıraktı. Altmış küsur yaşında iken bu senede vefat etti ve Meşraatü Zaviye de Eş'ari'nin mezarının yamna defnedildi.» [85]

Hasan B. Ali

Künyesi Ebu Abdullah el-Merdusî'dir. Kendi zamanının insanlarının reisiydi. Mürüvvet bakımından onların en mükemmeliydi Büvey-hiler zamanında hizmet etti ve bu zamana kadar yaşadı. Hükümdarlar ona saygı gösterirler, ona gönderdikleri mektupların altım «kulu ve hizmetkârı» diyerek imzalarlardı. Çokça sadaka verir, namaz kılar, iyilik ve ihsanda bulunurdu. Doksanbeş yaşına varmıştı. Vefatından beş sene önce kendi şahsı için bir mezar ve kefen hazırlamıştı. [86]

Ebu Sa'd El-Mütevellî

Abdurrahman b. Me'mun b. Ali Ebu Sa'd el-Mütevelli. et-Tetimme adlı eserin musannifidir. Ebu İshak eş-Şirazî'den sonra Nizamiye medresesinde müderrislik yapmıştır. Fesahat ve belagat sahibi olup birçok ilimde üstad idi. Bu senenin şevval ayında ellialtı yaşında iken vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin. Cenaze namazını kadı Ebu Bekir eş-Şaşî kıldırdı. [87]

İmamü'l-Haremeyn

Abdülmelik b. Şeyh Ebu Muhamnled Abdullah b. Yusuf b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed b. Hayaveyh Ebü'l-Meali el-Cüveynî. Cüveyn, Nisabur'un kasabalarından birinin adıdır. Abdulmelik'e İmamü'1-Ha-rameyn lakabının verilmesinin sebebi onun dört sene müddetle Mekke'de mücavir olarak yaşamış olmasıdır.
İmanıü'l-Harameyn hicretin 419. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Babası şeyh Ebu Muhammed el-Cüveynî'den fıkıh dersler aldı. Babasından sonra onun yerinde ders vermeye başladı. Kadı Hüseyin'den fıkıh öğrendi. Bağdat'a geldi. Orada da fıkıl dersleri aldı. Hadis rivayet etti. Mekke'ye gitti. Dört sene müddetle orada mücavir olarak kaldı. Sonra Nisabur'a döndüğünde müderrislik, hatiplik ve vaizlik görevleri kendisine verildi. el-Matlab fi Dirayeti'l-Mezheb, el-Burhan fi Usuli'l-Fıkh ve diğe birçok ilme dair eserler verdi. Talebeler yanına gelip ders aldılar. Çeşitli şehirlerden, beldelerden öğrenciler yamna geldiler. Meclisine üçyüz fıkıh Öğrencisi gelirdi. Onun biyografisini Tabakat adlı eserde detaylı olarak anlatınışımdır. Bu senenin rebiyülevvel ayının virmibeşinde elliyedi yaşında vefat etti. Kendi evinde defnedildi. Sonra babasının mezarının yanma nakledilerek oraya gömüldü.
İbn Hallikan dedi ki: İmamü'l-Harameyn'in annesi bir cariye idi. Babası onu, kitap istinsahı yaparak sağladığı parayla satın almıştı ve ona kendisinden başka bir kadının İmamü'l-Harameyn'i emziremeye-ceği'ni söyledi. Bir defasında kadının biri gelip İmamü'l-Harameyn'i em-zirdi. Babası bunu farkedince gelip İmamü'l-Harameyn'i başaşağı çevirdi. Elini karnının üzerine koydu. Diğer elinin de parmağıyla boğazına bastırdı ve o kadından emdiği sütü kusturdu. Îmamü'l-Harameyn'in meclisinde münazara yaptığı esnada bazan durakladığı olurdu ve «bu o kadından emdiğim ama sonradan kusmuş olduğum süt sebebiyle oluyor» derdi.
Hicazdan kendi memleketi Nisabur'a döndüğünde imam-hatiplik müderrislik ve vaizlik görevleri kendisine verildi. Otuz sene müddetle hiç kimseyle tartışmadı. Münazara yapmadı. Bütün ilimlere dair eserler tasnif etti. en-Nihaye adlı eserinin bir benzeri İslâm tarihinde yazılmış değildir.
Hafiz Ebu Cafer dedi ki: Şeyh Ebu Ishak eş-Şirazî'nin Imamü'1-Ha-rameyn'e şöyle dediğini işittim: «Ey maşrık ve mağript yaşayan insanlara fayda veren kişi! Sen bugün imamlar imamısın.»
Eserlerinden bazıları şunlardır:
eş-Şamil fi Usuli'd-Din
el-Burhan fi Usuli'1-Fıkh
Telhisü't-Takrib
el-İnşâd
el-Akidetü'n-Nizamiye
Gıyasü'1-Ümem.
Bunlar ve bunlardan başka adlarını verdiği ama tamamlayamadığı bazı eserleri de vardır. Vefat edince cenaze namazını oğlu Ebü'l-Kasım kıldırdı. Cenazesi sebebiyle çarşı pazardaki işyerleri kapatıldı. 400 kadar olan öğrencileri de kalemlerini ve okkalarım kırdılar ve bir sene öylece kaldılar. İmamü'l-Harameyn için birçok ağıt yakıldı. Onun için yakılan ağıtlardan biri şudur:
«Alemlerin kalpleri ateş üzerindedir.
Halkın günleri artık geceleri andırmaktadır.
imam Ebü'l-Mealî artık ölmüştür.
Bundan sonra birgün dahi ilim ehlinin dalları hiç meyve verir mi?[88]

Muhammed B. Ahmed B. Abdullah B. Ahmed

Künyesi Ebu Ali b. Velid'dir. Mutezile şeyhi idi. Onlara müderrislik yapardı. Ehl-i Sünnet mensupları onu protesto ettiler. Bunun üzerine o elli sene müddetle evine kapanıp kaldı ve nihayet bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Şoniziye mezarlığına defa edildi. Cennet'teki çocuklarla dübürlerinden cinsel ilişki kurmanın mubah olduğu hususunda Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî ile tartışan ve münazara yapan bu kişidir. Şeyh Ebu Yusuf el-Kazvinî Mutezili olup tefsirciydi. İbn Ukayl onların bu konuda tartıştıklarını söylemiştir. Yanlarında bizzat kendisinin de bulunduğunu söylemiştir. İbn Ukayl'ın naklettiğine göre Muhanımed b. Ahmed b. Abdullah Cennet'teki çocuklarla dübürlerinden ilişki kurmanın mubah olduğunu, orada bir kötülük ve mefsedetin söz konusu olamayacağını söylemiş, Ebu Yusuf el-Kazvinî ise ona şu karşılığı vermiştir:
- Böyle bir şey ne dünyada ne de ahirette mubah olamaz. Hem Cennet'teki çocukların dübürlerinin olacağım nereden çıkarıyorsun? Dübür yani mak'at dünyada defi hacette bulunmak için yaratılmış bir organdır. Bu, insandaki sıkıntıyı ve pisliği giderir. Ama Cennet'te böyle bir durum söz konusu değildir. Cennetliklerin yedikleri şeylerin artıkları ter olarak cildlerinden dışarıya çıkar. Onlar zayıf kimselerdir. Karınları şişkin değildir. Dolayısıyla mak'atlarının olmasına da ihtiyaçları yoktur. Bu sebeple senin bu söylemiş olduğun mesele Cennet'te söz konusu değildir.»
Muhammed b. Ahmed b. Abdullah, şeyhi Ebu Hüseyin el-Basrî'den sadece bir hadis rivayet etmiştir ki o da şudur: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:
«Utanmadığın takdirde dilediğini yap.»

Ka'nebî bunu Şube'den rivayet etmiş, ondan, bundan başkada bir hadis rivayet etmemiştir. Rivayet olunduğuna göre hadis ilmiyle iştigal etmeden önce Ka'nebî içki içen bir kimseydi. Abdest bozmakta olan Şu-be'nin yanına gitmiş, ona kendisine bir hadis nakletmesini söylemiş, o da bu durumda hadis nakletmekten imtina edince Ka'nebî ona bıçak çekmiş ve «eğer bana bir hadis okumazsan seni mutlaka öldürürüm.» demiş. Şube de ona yukarıdaki hadisi rivayet etmişti. Bu hadisi duyan Ka'nebî tevbe edip Allah'a yönelmiş ve, İmam Malik'in sohbet meclislerine devam etmişti. Sonra da Şube'den bu hadisten başka bir hadis dinleme imkânını bulamamıştı. Doğrusunu Allah bilir. [89]

Kadı Ebu Abdullah Ed-Damiğanî

Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Abdülmelik b. Abdülvehhab b. Ha-meveyh ed-Damiganî. Bağdat kadilkudatı idi. Hicretin 418. senesinde doğdu. Bağdat'ta Ebu Abdullah es-Saymeri'den, Ebü'l-Hasan el-Kudu-rî'den fıkıh öğrendi. Bu ikisinden, İbn Nakur'dan, Hatib Bağdadî'den ve
diğerlerinden hadis dinledi, fıkıhta yükseldi. Çok akıllı ve aşırı derecede alçak gönüllü idi. Fakihlerin reisliği kendisine verildi. Fesahatlı ve çok ibadet eden bir kimseydi. Talebeliğinin ilk zamanlarında fakirdi. Üzerinde eski püskü elbiseler vardı. Hicretin 449. senesinde İbn Makû-la'dan sonra kadılık ve reislik görevlerine atandı. Halife Kaim Bi Emril-lah ona ikramda bulunur, Sultan Tuğrul Bey de ona saygı ve tazim gösterirdi. Otuz sene müddetle kadılık yaptı ve bu görevi çok güzelce adaletli olarak yürüttü. Görevinde gayet güvenilir ve dindar bir kimseydi. Kısa bir süre hasta yattı. Sonra bu senenin receb ayının yirmidördünde seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Derbü'l-Allabin'deki evine defnedildi. Sonra Ebu Hanife şehidliğine nakledildi. Allah rahmet etsin. [90]

Muhammed B. Ali B. Muttalib

Künyesi Ebu Said idi. Edebiyatçıydı. Nahiv, edebiyat, lügat, siyer ve tarih okudu. Sonra bütün bunları bırakarak kendini namaza oruca ve sadaka dağıtmaya verdi. Nihayet bu senede seksenaltı yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [91]

Muhammed B. Tahîr El-Abbasî

İbn Recihî adıyla tanınmıştır. İbn Sabbağ'dan fıkıh öğrendi. Kadı. naibliği yaptı. İyi yoldaydı. İbn Damiganî'nin huzurunda şahidlik yaptı, ibn Damiganî de şahidliğini kabul etti. [92]

Mansur B. Debis

Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed. Künyesi Ebu Kamil'di. Seyfü'd-Devle'den sonra emirlik yaptı. Çokça namaz kılar, sadaka dağıtırdı. Bu senenin receb ayında vefat etti. Şair ve yazardı. Edebiyatçıydı. Bu alanda çok üstünlükler gösterdi. Şiirlerinden biri şudur:
«Büyük işlerin sorumluluğunu taşımadan büyük şeref sahibi olmadan, büyük orduları sevk ve idare etmeden, bütün musibetlere sabretmeden,
Caniyi suçundan caydırıp zulmüne engel olmadan, Yarın övünerek yüksek neseplerden geldiğimi çağıracak olursam, O zaman benim Arap şerefine yükselmeye himmetim olamaz. Ki ancak o himmet sayesinde bütün saygınlığın zirvesine yükselebilirim.» [93]

Hibetullah B. Ahmed B. Seybî

Nehri Mauila'da harem kadılığı yaptı. Halife Muktedi Bi-Emril-m vekil harcı idi. Hadis dinledi. Bu senenin muharrem ayında seksen yaşını aşmış iken vefat etti. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Mustafa peygamberin müjdesine dayanarak Rabbimden beni seksen yaşına ulaştıracağını ümid ettim.
Ona şükranlarımı arzettim ve o da seksene üç yaş ekleyerek vefakârlık gösterdi.
Ben vaadini yerine getireceğini bekliyorum ve vefakârlar gibi davranmasını ümid ediyorum.» [94]

Hicretin Dörtyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senede Dımaşk valisi Tutuş ile Haleb, Antakya ve yöresinin valisi Süleyman h. Kutalmış arasında bir savaş meydana geldi

Süleyman'ın askerleri bozguna uğradı. Kendisi de yanındaki bir hançerle kendini öldürüp intihar etti. Sultân Melikşah İsfahan'dan gelerek Haleb'i zaptetti ve o yörelerde geçtiği her mıntıkayı, mesela Harran, Urfa ve Ca'ber kalesini ele geçirdi Ca'ber, gözlerini kaybetmiş yaşlı bir adamdı. İki oğlu vardı. Yol kesiciler gidip ona sığınırlar, onun yanında korunurlardı. Sultan Melikşah, Ca'ber'in oğlu Sabıkla mektuplaşarak kaleyi kendisine teslim etmesini istedi. Ancak Sabık, Ca'ber kalesin ona teslime yanaşmadı. Bunun üzerine Sultan Melikşah oraya mancınıklar ve arradeler dikerek şehri taşlattı ve fethetti. Sonra da Sadık'm öldürülmesini emretti. Sadık'm zevcesi, Sultan Melikşah'a «beni de kendisiyle birlikte öldürmedikçe, kocam öldürme» dedi. Sadık kaleden tepe üstü düşerek öldü. Sonra sultan, düşman askerlerinin ortasına gidilmesini emretti. Sadık'n karısı da kocasının peşisıra kendini burçlardan atarak ölmek istedi, ama ölümden kurtuldu. Bazıları onu bu hareketinden ötürü kınadıklarında şöyle cevap verdi: «Bir Türk'ün bana ulaşmasını istemedim. Bu benim üzerimde bir utanç lekesi olarak kalırdı.» Bu cevabı hoş karşılandı.

Sultan Melikşah, Haleb üzerine Kasimü'd-Devle Aksungur et-Türkî'yi naib olarak bıraktı. Aksungur, Şehid Nureddin'in dedesiydi. Sultan Melikşah, Rahbe, Harran, Rakka, Suruç ve Habur'a da Muham-med b. Şerefü'd-Devle Müslim'i naib olara bıraktı ve onu kızkardeşi Züîeyha Hatun'la evlendirdi. Fahrü'd-Devle b. Cüheyr'i Diyarbakır valiliğinden azletti ve orayı Amic Ebu Ali el-Belhî'ye teslim etti. Seyfü'd-Devle Sadaka b. Debis el-Esedî'ye hil'at giydirdi ve onu babasının hüküm sürdüğü yerlerde naib olarak bıraktı. Bu senenin zilkade ayında Bağdat'a girdi. O ilk defa Bağdat'a giriyordu. Şehitlikleri ve mezarlar ziyaret ettikten sonra halifenin huzuruna girdi. Elini öpüp alnına götürdü. Halife de ona kıymetli hil'atler giydirdi ve insanların idaresini ona verdi. Halife de karşısında Nizamülmülk durduğu halde diğer emirleri
birer birer onunla tanıştırdı. Adlarını ve askerlerinin miktarı ile ikta' arazilerini bildirdi. Sonra halife onun üzerine kıymetli hil'atler giydirdi. Bundan sonra Sultan Melikşah halifenin huzurundan çıkıp Nizamiye medresesine gitti. Orayı daha önce görmüş değildi. Görünce çok beğendi. Yalnız küçük olduğunu söyledi. Medrese hocalarını, öğrencilerini ve orada bulunanları beğendi. Allah'a hamdetti ve bunu kendi rızası için yapılan halisane bir iş kılmasını diledi. Sonra medresenin kütüphanesine indi. Orada kendi duyduğu hadisleri yazdırarak bir cüz meydana getirdi. Muhaddisler onu dinlediler.

Şeyh Ebü'l-Kasım Ali b. Hüseyin el-Haseni ed-Debusî büyük bir alâyişle Bağdat'a geldi. Şeyhi, Ebu Sa'd el-Mütevellî'de sonra Nizamiye medresesi müderrisliğine tayin edildi.

Bu senenin rebiyülahir ayında Camiü'l-Kasır'daki minarenin onarımı tamamlandı ve orada ezan okundu. Bu senede Irak, Cezire ve Şam'da korkunç bir deprem meydana geldi. Bu yüzden birçok bina yıkıldı. İnsanların çoğu çöle çıktılar. Sonra yerlerine döndüler.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi. Mekke ve Medine'de Mısırlılar adına hutbe okutulmasına son verildi. Mısır halifesinin adının yazılı olduğu levhalar Ka'be'nin kapısından söküldü. Yerine yeni levhalar konuldu ve üzerine Muktedî'nin adı yazıldı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki; «Sindiyye ile Vâsıt arasında sol eli kesik bir adam ortaya çıktı. Yol kesmeye başladı. Asma kilitleri kısa bir sürede açıyor, iki dalışta Diclenin dibine dalıyor ve atlarken yirmibeş zira yüksekliğinde atlıyordu. Düz duvarlara tırmanıyor ve hiç kimse ona güç ye-tiremiyordu. Salimen Irak'tan çıktı.

Bu senede Mansur Camii'ndeki bir fakir vefat etti. Çıkınında altı-yüz mağribi dinarı bulundu. Bu dinarlar büyük ve sağlamdı En güzel ve en katıksız altından yapılmışlardı.

Bu senede Seyfü'd-Devle, Sultan Celalü'd-Devle Ebu'1-Feth, Melikşah için büyük bir ziyafet verdi. Bu ziyafet için 1.00 koyun ve yüz deve ve diğer hayvanları kesti. 20.000 men şeker sarfetti (bir men 920 gram) ayrıca çeşitli türden kuşlar ve diğer hayvanlar da kesti. Tatlılar yaptırdı. Sultan bundan çok az birşeyi alıp yedi. Sonra davetlilere işaret etti. Hepsi yemeye başladılar. Yemek tüketildi. Buradan da kalkıp bir çardağa geçti ki o büyük çardağın eşi ve benzeri görülmemişti. Orada emsalsiz ipekler serilmiş, perde olarak kullanılmıştı. Orada beşyüz gümüş ve çe-Şitlı heykellerde anber, misk ve Öd ağacı vardı. Diğer güzel şeyler de o çardağa konulmuştu. Seyfü'd-Devle orada özel bir sofra hazırlattı. Sulan Melikşah orada da yemek yedi. Kendisine yirmibin dinar para verildi. O çardak ve içindeki herşey tümüyle sultana arzedildi. Sultan oradan kalkıp gitti. Doğrusunu Allah bilir.» [95]

Hicretin Dörtyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir Ca'ber B. Sabık El-Kuşeyrî

Sabiku'd-Din lakabını almıştı. Ca'ber kalesini uzun süre elinde tuttu. Kale ona nisbet edildi. Kendisinden önce o kaleye Devşiriye kalesi deniliyordu. Devşiriye adı da Numan b. Munzir'in bir kölesine nisbetle o kaleye verilmişti. Daha sonra Emir Ca'ber yaşlandı. Gözlerini kaybetti. Yol kesicilik yapan iki oğlu vardı. Sultan Melikşah b. Alparslan es-Selçukî, Haleb'e gitmekteyken oradan geçti. Kaleyi aldı ve emir Ca'ber'i öldürdü. Nitekim bu husus önceki sayfalarda da anlatılmıştı. [96]

Emir Cenfel Kutluğ

Hac emirliği yapmıştır. Küfe mültezimi idi. Araplarla birkaç kez savaştı. Bu savaşta şecaatini gösterdi. Arapların kalplerine korku saldı. Onları çeşitli beldelere çil yavrusu gibi dağıttı. Topluluklarını darma dağın etti. İdaresi güzeldi. Namazlarına devanı ederdi. Çokça Kur'an okurdu. Mekke yolunda güzel eserleri vardır. Atölyeleri ve hacılarla diğer yolcuların ihtiyaç duyduğu mekanlan ıslah etti. Kûfe'deki Yunus şe-hidliğinde Hanefî mezhebine göre ders okutulan bir medresesi vardı. Bağdat'ın batı yakasında Dicle kıyısında bir mescit yaptırdı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Allah rahmet etsin. Nizamülmülk vefatım duyunca, «1.000 adam öldü» demişti. Doğrusunu Allah bilir. [97]

Ali B. Feddal El Muşacîî

Künyesi Ebu Ali idi. Mağribliydi. Nahivciydi. Alimliğini ve derin zekasını ispatlayan eserleri vardır. Hadisleri senedleriyle rivayet etti. Müsned hazırladı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Bab-ı Ib-riz mezarlığında defnedildi. [98]

Ali B. Ahmed Et-Tüsterî

Mal, zenginlik ve itibar hususunda Basralılarm önde geleniydi. Denizde çalıştırdığı gemileri vardı. Kur'an okudu. Hadis dinledi Ebu Davud'un sünenini rivayet etti. Bu senenin receb ayında vefat etti. [99]

Yahya B. İsmail El-Hüseynî

Zeyd b. Ah b. Hüseyin'in mezhebine göre fıkıh öğrenmiş fakih bir kişiydi. Usul ve hadis bilgisi vardı. [100]

Hicretin Dörtyüzsekseninci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Melikşah'ın kızının çeyizi 130 deve ile hilafet sarayına getirildi. Develerin çullan Run ipeğinden dokunmuştu. Bu develerin üzerindeki çeyizlerin çoğu altın ve gümüş kaplardı. Ayrıca çeyizleri yetmişdört katır taşımaktaydı ki bunların da çulları meliki ipeğinden dokunmuştu. Canlan ve yularlan da altın ve gümüşten yapılmıştı. Altı katınn üzerinde oniki gümüş sandık vardı. Bu sandıklarda çeşitli mücevherler ve ziynet eşyaları vardı. Katırların önünde de otuzüç at vardı ki, bunlann eğerleri murassa mücevher ve altından yapılmıştı. Çeyizler arasında meliki ipeğiyle örtülü bir beşik vardı. Halife bu çeyizleri getirenleri karşılamak üzere veziri Ebu Şüca'ı yola çıkardı. Vezirin yanında da üçyüz asker vardı. Bunlar ellerinde meşalelerle yola çıkmışlardı. Sultan Melikşah'ın kansı Türkan Hatun'a, yani halifenin kayın validesine hizme edeceklerdi. Vezir Ebu Şüca, Türkan Hatun'dan şerefli emaneti hilafet sarayına getirmesini istedi. O da bu isteği kabul etti Vezir Nizamülmülk, Önde gelen komutanlar ellerinde meşaleler ve mumlarla geldiler. Aynca emirlerin kadınları da geldiler. Her birinin beraberinde maiyet erkânı ve cariyeleri vardı. Ellerinde mumlar ve meşaleler vardı. Sonra Sultan Melikşah'ın kız ve halifenin yeni kansı herkesten sonra muazzam bir mahfe içinde geldi. Üzerinde altınlar ve mücevherler vardı ki kıymeti takdir edilemez. Mahfenin çevresinde de 200 Türk cariye vardı. Bu cariyeler de acayip derecede süslenmiş ve göz kamaştırıcı bineklere binmişlerdi. Gelin bu halde hilafet sarayına girdi. Sarayın haremi süslenmiş ve mumlar yakılmıştı. O gece halife için cidden göz alıcı muazzam bir geceydi. Ertesi sabah halife, sulanın emirlerini davet etti. Misli görülmemiş büyük bir sofra kurdurdu, azırda bulunanlara ve bulunmayanlara armağanlar verdi. Sultan e ıkşah'ın kansı ve gelinin annesi Hatun'a hil'atler giydirdi. O gün gö-meyedeğCT muazzam bir gündü. Sultan Melikşah ise ava çıkmıştı.
kade nra geidİ Sene başında Bağdat'a girdi. Halifenin zil- ad bİr erkek Ç-ocuİu doğdu. Bu doğum sebebiyle Bağdat şehri
kade süsle ?
SuItan MelikSah'm da bir °glu d°ğdu- Ona Mahmud badın! hU Senede SuItan MelikSahm da bir glu dğdu- Ona Mahmud verd ki o, babasından sonra hükümdar oldu. Bu senede Sultan Melikşah, oğlu Ebu Şüca Ahmed'i kendisinden sonraki dönem için veliaht tayin etti ve ona Melikül-Mülûk, Adüdü'd-Devle, Tâcü'1-Müle Ud-detü Enırü'l-Mü'minin lakabını verdi ve b lakabıyla onun için minberler üzerinde hutbe okuttu. Oğlunun adı zikredildiği esnada hatiplerin üzerine altın saçtırdı.
Bu senede Babü İbriz'de Taciye binasının yapımına başlandı. Bahçe (bostan) hazırlandı. Ağaçlar, hurma ağaçları dikildi. Meyveler ekildi. Sultanın emri üzerine oraya bir sur yapıldı. Doğrusunu Allah bilir. [101]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/218-220.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/220-223.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/223.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/223-224.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/224.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/224-225.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/225.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/225.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/225-226.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226-228.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/228-229.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/229-230.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/230.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/231.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/231.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/231.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232-233.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/233-235.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/235.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/235-236.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/236.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/236-237.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/237.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/239.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/239.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/239-241.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/241-442.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/242-243.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/243.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/243.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/243.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/244.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245-246.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/246.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/246-247.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/247.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/247.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/249.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/249.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/249-250.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/250.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/250.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/250-251.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/251.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/251.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/251-252.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/252.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/252.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/252.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/253.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/253.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/253-254.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/254-255.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/255-256.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/256.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/256.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/256-257.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/257.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/258.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/258.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/258.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/259.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/259-260.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/260.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/260.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/260-261.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/261.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/261-263.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263-264.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/264-265.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/267-268.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Dörtyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. İbrahim
Tahir B. Hüseyin El-Bendenicî
Muktedînin Oğlu Muhammed
Muhammed B. Muhammed B. Zeyd
Muhammed B. Hilal B. Hasan
Hibetullah B. Ali
Ebubekir B. Ömer
Fatıma Binti Ali
Hicretin Dörtyüzseksenbirinci Senesi
Hicretin Dörtyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Sultan Melikşah
Abdullah B. Muhammed
Hicretin Dörtyüzseksenikinci Senesi
Hicretin Dörtyüzseksenîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdüssamed B. Ahmed B. Ali
Alîb. Ebiya'lâ
Asım B. Hasan
Muhammed B. Ahmed B. Hamid B. Ubeyd
Muhammed B. Ahmed B. Abdullah
Hicretin Dörtyüzseksenüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Vezir Ebu Nasr B. Cüheyr
Hicretin Dörtyüzseksendördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdurrahman B. Ahmed
Muhammed B. Ahmed B. Ali
Muhammed B. Abdullah B. Hasan
Artuk B. Alp Et-Türkmanî
Hicretin Dörtyüzseksenbeşinci Senesi
Hicretin Dörtyüzseksenbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cafer B. Yahya B. Abdullah
Vezir Nizamülmülk
Abdülbaki B. Muhammed B. Hüseyin
Malik B. Ahmed B. Ali
Sultan Melikşah
Bağdat'taki Taciye Medresesinin Kurucusu
Hîbetullah B. Abdülvaris
Hicretin Dörtyüzseksenaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cafer B. Muktedi Billah
Süleyman B. İbrahim
Abdülvahid B. Ahmed B. Muhsin
Ali B. Ahmed B. Yusuf
Ali B. Muhammed B. Muhammed
Ebu Nasr B. Hibetullah
Hicretin Dörtyüzseksenyedinci Senesi
Muktedî'nin Vefatı
Muktedî Bi Emrillah
Mustazhir Bi Emrillah Ebü'l-Abbas'ın Halifeliği
Hicretin Dörtyüzseksen Yedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Atabeg Aksungur
Emirü'l-Cüyuş Bedr El-Cemalî
Halife Muktedî
Halîfe Müstansır El-Fatımı
Muhammed B. Ebi Haşim
Sultan Melikşah'ın Oğlu Mahmud
Hicretin Dörtyüzseksensekizinci Senesi
Hicretin Dörtyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ahmed B. Hayrûn
Tutuş Ebü'l-Muzaffer
Rızkullah Abdülvehhab
Ebu Seyf El-Kazvını
Vezir Ebu Şüca
Kadı Ebu Bekir Eş-Şaşî
Ebu Abdullah El-Humeydî
Hibetullah B. Şeyh Ebü'l-Vefa B. Ukayl
Hicretin Dörtyüzseksendokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullah B. İbrahim B. Abdullah
Abdulmuhsin B. Ahmed Eş-Şencî
Abdülmelîkb. İbrahim

Muhammed B. Ahmed B. Abdülbaki
Ebu Muzaffer Es-Sem'anî
Hicretin Dörtyüzdoksanıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Hasan
Muammer B. Muhammed
Yahya B. Ahmed B. Muhammed El-Bestî
Hicretin Dörtyüzdoksanbirinci Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Tarrad B. Muhammed B. Ali
Muzaffer Ebü'l-Feth
Hicretin Dörtyüzdoksanikinci Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan İbrahim B. Sultan Mahmud
Abdülbaki B.Yusuf
Ebü'l-Kasım B. İmamü'l-Haremeyn
Hicretin Dörtyüzdoksanüçüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sofi Abdürrezzak El-Gaznevî
Vezir Amidü'd-Devle B. Cüheyr
Tabip İbn Cezle
Hicretin Dörtyüzdoksandördüncü Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed
Abdullah B. Hasan
Abdurrahman B. Ahmed
Aziz B. Abdü'l-Melîk
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Hasan
Muhammed B. Ali B. Ubeydullah
Muhammed B. Mansur
Muhammed B. Mansur El-Kuserî
Nasrb. Ahmed
Hicretin Dörtyüzdoksanbeşincî Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksanbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mısır Hükümdarı Ebü'l-Kasım
Muhammed B. Hîbetüllah
Hicretin Dörtyüzdoksanaltıncı Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ali
Ebü'l-Mealî
Kaim Bi Emrillah'ın Kızı Seyyide
Hicretin Dörtyüzdoksanyedinci Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Erdeşir B. Mansur
İsmail B. Muhammed
Alâ B. Hasan B. Vehb
Muhammed B. Ahmed B. Ömer
Hicretin Dörtyüzdoksansekizînci Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksansekîzincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan Berkyaruk B. Melikşah
İsa B. Abdullah
Muhammed B. Ahmed B. İbrahim
Ebu Ali El-Hayalî
Muhammed B. Ali B. Hasan
Hicretin Dörtyüzdoksandokuzuncu Senesi
Hicretin Dörtyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hakim Ebu'1-Feth
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Ubeydullah B. Hasan
Muhariş B. Mücella
Hicretin Beşyüzüncü Senesi
Fahrü'l-Mülk Ebu Muzafferin Öldürülmesi
Hicretin Beşyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Muzaffer
Cafer B. Muhammed
Abdulvehhab B. Muhammed
Muhammed B. İbrahim
Yusuf B. Alî
Hicretin Beşyüzbîrinci Senesi

Hicretin Dörtyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. İbrahim

İsmail b. İbrahim b. Musa b. Said Ebü'l-Kasım en-Nisaburî. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Nihayet Ma-veraünnehir'in ötesine geçti. Edebiyatta da büyük bilgi sahibiydi. Arapça ile ilgili çok ilim tahsil etti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Nisa-bur'da vefat etti. [1]

Tahir B. Hüseyin El-Bendenicî

Künyesi Ebü'1-Vefa idi. Şairdi. Nizamülmülk'ü metheden iki kasidesi vardır. Bunlardan biri noktalı, diğeri noktasızdır. Noktasız olan methiyesi şöyle başlar:
«Kınadılar kınamanın ne olduğunu bilselerdi kınamazlardı. Keder ve elemler kınamalarını reddederdi»

Tahir b. Hüseyin bu senenin ramazan ayında yetmiş küsur yaşında iken kendi beldesinde vefat etti. [2]

Muktedînin Oğlu Muhammed

Çiçek hastalığına yakalandı. Dokuz yaşında vefat etti. Babası ve halk onun Ölümüne çok üzüldüler. Taziyet için oturdular. Muktedî tazi-yet için oturanlara şu haberi gönderdi:
«Doğrusu Rasûlullah (s.a.v.) de, oğlu İbrahim'in vefatı esnasında bizler için güzel bir örnek vardır. Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: «Onlara bir musibet geldiğinde: "Biz Allah'ınız ve elbette O'na döneceğiz." derler.» (el-Bakara, 156).

Böyle dedikten sonra dağılmalarını istedi. İnsanlar da taziyet meclisinden kalkıp gittiler. [3]

Muhammed B. Muhammed B. Zeyd

Muhammed b. Muhammed b. Zeyd b. AH b. Musa b. Cafer b. hammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebü'l-Hasan el Hüseynî. Murtaza Zu-Şerefeyn lakabını almıştı. Hicretin 405. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Hadis şeyhlerinin huzurunda hadis okudu. Hafiz Ebu Bekir el-Hatib'in sohbetinde bulundu. Hadis konusunda güzel bir bilgiye sahip oldu. Hatip onun rivaye ettiği bazı hadisleri dinledi. Muhammed b. Muhammed daha sonra Semerkand'a göçtü. İsfahan'da ve diğer yerlerde hadis yazdırdı.
Olgun bir aklı, fazilet ve mürüvveti vardı. Büyük bir servete, geniş emlâke ve çok nimete sahipti. Anlatıldığına göre o kırk köy sahibiymiş. Çokça sadaka verir, ihsanda bulunur, alimlere ve yoksullara yardım elini uzatırmış. Altın ve gümüşlerinin zekâtı 1.000 dinarı bulurmuş. Ayrıca Öşür de verirmiş. Sultanın sahip olamayacağı derecede muazzam bir bahçesi vardı. Maveraünnehir sultanı Hızır b. İbrahim bahçede eğlenmek amacıyla bahçeyi ondan emanet olarak istedi. Ancak Muhammed ona bahçesini vermeyip şöyle dedi: «Daha önce alimlerin, hadisçilerin ve dindarların uğrak yeri olan bu bahçeyi, içinde içki içilmesi için mi sultana vereceğim?» Bahçeyi vermeyince sultan ondan yüz çevirdi. Ona öfkelendi. Kin gütmeye başladı. Sonra adet üzere bazı hususlarda fikrini almak bahanesiyle onu sarayına davet etti. Saraya gidince sultan onu yakalatıp kendi kalesinde zindana attı. Bütün emlâkine, eşyalarına, mal ve parasına el koydu.
Muhammed b. Muhammed şöyle derdi: «Ancak bu müsadere esnasında nesebimin şahinliği tahakkuk etti. Ben nimetler içinde büyüdüm. Daha önce şöyle derdim: «Benim gibi birisi mutlaka mihnete uğramalı-dır.»

Onu kaledeki zindana attıktan sonra yiyecek ve içecek vermediler. Nihayet vefat etti. Allah rahmet etsin. [4]

Muhammed B. Hilal B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Hasan es-Sabî'dir. Garsü'n-Nimet lâkabını taşırdı. aöasından ye |bn şazan-dan hadig ^e^ çokça sadaka YerİTy iyilikte
unurdu. Babasının tarihi üzerine bir zeyil yazdı. Babası da Sabit b.
Tabtanhİ üzerine zeil yazmıştı. Sabit b. Sinan'sa İbn Cerir etnın tarihinin üzerine zeyil yazmıştı.
b cilt k ,ammed b- Hilal Bağdat'ta bir ilim yuvası yaptırdı ve oraya dört 70 OOnivakfetti- Bu kitaplar çeşitli ilimlere dairdi

Vefat ettiğinde • w dinar para bıraktı. Meşhed-i Ali'ye defnedildi. [5]

Hibetullah B. Ali

Hibetullah b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Mücella Ebu Nasır. Hutbe ve vaazlar derledi. Birkaç hadis aliminden hadis dinledi. Rivayet çağına ulaşamadan genç yaşta vefat etti. [6]

Ebubekir B. Ömer

Mulessiminlerin emiriydi. Fergana diyarındaydı. Başka hükümdarlarda görülmemiş derecede namusluydu. Düşmanla savaşmaya giderken beraberinde 500.000 savaşçısı vardı. Bu askerlerin hepsi ona itaat etmeyi bir akide sayarlardı. Ayrıca hadleri uygular, İslâm yasaklarına riayet eder, dini muhafaza altına alırdı. Halka şeriata uygun bir yönetim tarzı tatbik ederdi. İtikadı ve dinî görüşleri sağlamdı. Abbasi devletine dost ve müttefikti. Savaşlarından birinde boğazına bir ok isabet etti ve bu senede vefat etti. [7]

Fatıma Binti Ali

Edebiyatçı ve yazardı. Binti Akra adıyla tanınmıştır. Ebu Ömer b. Mehdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Bevvab metoduna göre yazardı. İnsanlar da yazıda onu örnek alırlardı. Divanda onun yazısıyla Bizans imparatoruna bir barış metni yazılıp gönderildi. Bir defasında Amidülmülk el-Kündürî'ye bir yazı yazdı. Amidü'1-Mülk de ona 1.000 dinar verdi. Fatıma bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta vefat etti ve Bab-ı İbriz mezarlığına defnedildi. [8]

Hicretin Dörtyüzseksenbirinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünniler arasında büyük bir çarpışma meydana geldi. Olaylar cereyan etti.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Türkler hilafet sarayından çıkarıldılar. Böylece hilafet otoritesi sağlamlaştı. Halifenin gücü arttı.
Bu senede Melik Mes'ud b. Melik Müeyyed b. İbrahim b. Mes'ud b. Mahmud b. Sebuktekin, babasından sonra Gazne diyarın hakim oldu.
Bu senede Sultan Melikşah Semerkant şehrini zaptetti.
Bu senede Emir Humartekin insanlara hac ettirdi. [9]

Hicretin Dörtyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Sultan Melikşah

Babasının veliahdı idi. Onbir yaşında vefat etti. İnsanlar yedi gün süreyle onun taziyesi için oturdular. O esnada hiç kimse Ata binmedi.
İnsanlar çarşılarda, pazarlarda, sokaklarda ona ağıt yakıyorlardı. Babasının hüküm sürdüğü yerlerde yaşayan insanlar, kendi kapılarını matem sebebiyle siyaha boyadılar. [10]

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Muhammed Ebu İsmail el-Ensari el-Herevî. Hadis rivayet etti. Tasnif etti. Geceleri çoı uykusuz kalırdı. Bu senenin zilhicce ayında seksenaltı yaşındayken Herat şehrinde vefat etti.
Bu senede vezir Ebu Ahmed insanlara haccettirdi- Yerine oğlu Ebu Mansur'u naib tayin etti. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî'yi de naki-bünnukabalığa atadı. [11]

Hicretin Dörtyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ebu Bekir eş-Şâşî? Babu İbriz!deki Taciye medresesinde ders vermeye başladı. Bu medresey Sahip Tacüd-din Ebülğanaim Şafiîler için yaptırmıştı. Burada Şafiî fıkhının dersleri veriliyordu. Bu senede Rafizîlerle Sünnîler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Mushafları kaldırıp mızraklarının ucuna geçirdiler. Böylece uzun süren savaşlar cereyan etti. Bu savaşlarda çok sayıda insan öldürüldü. İbn Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinde İbn Ukayl'ın kendi e

yazısıyla bu senede ikiyüze yakın kişinin öldürüldüğünü beyan ettiğini rivayet etmiştir. Yine onun dediğine göre Kerh mahallesi sakinleri sahabilere ve Peygamber (s.a.v.)'in eşlerine sovmüşlerdi. Böyle yapan Kerhlilere Allah lanet etsin. Ben, Rafizilerin içlerindeki kötülüğü, murdarlığı, İslâm'a ve Müslümanlara olan düşmanlıklarını, Allah'a, resulüne ve şeriatına kalplerinde gizledikleri düşmanlığı bildirmek için bunları anlattım.
Bu senede Sultan Melikşah Maveraunnehir ve o yörelerdeki birçok şehirleri, kaleleri uzun süren savaşlardan, büyük çarpışmalardan ve dehşetli taarruzlardan sonra ele geçirdi. Bu senede Mısır ordusu Şam'a
bağlı birkaç beldeyi istila etti. Bu senede Haleb Camii'nin minaresi onarıldı.
Bu senede Sultan Melikşah'ın kızı Hatun, kocası halifenin kendisinden yüz çevirdiğinden şikâyetçi olarak babasına habeı gönderdi.
ası da ona Tavaşi Sevap ile Emir Meranı gönderdi ki onu alıp yanına getirsinler. Halife de bu isteği kabul etti ve onunla birlikte nakibi, önde ve2en ^0Tnutanlardan bir grubu gönderdi. Halife'nin oğlu Ebü Fadl ile
vül n °nU ^enrevana kadar yolcu ettiler. Bu hadise bu senenin rebievvel ayında cereyan etmişti. Hatun, babası Sultan Melikşah'ın yanına vardığında bu senenin şevval ayında İsfahan'da vefat etti. Vefatı sebebiyle Bağdat'ta yedi gün süreyle taziyetler kabul edildi. Halife de Sultan Melikşah'a taziyetlerini sunmaları için iki komutan gönderdi. Bu senede Humartekir insanlara hac ettirdi. [12]

Hicretin Dörtyüzseksenîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdüssamed B. Ahmed B. Ali

Tahir adıyla meşhur olmuştur. Nisaburludur. Hadis hafızıdır. Hadis toplamak amacıyla birçok beldelere seyahatlerde bulundu. Birçok hadis alimini dinledi. Hadis rivayet etti. Bu senede genç yaşta iken He-medan şehrinde ölüm onu çabuk yakaladı. [13]

Alîb. Ebiya'lâ

Künyesi Ebü'l-Kasım ed-Debusî'dir. Mütevelli'den sonra Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Biraz hadis dinledi Uzman bir fıkıh-çıydı. Gözleri kamaştıracak derecede usta bir cedelci idi. [14]

Asım B. Hasan

Asım b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Asım b. Mehran Ebü'l-Hüse-yin el-Asımî. Kerh mahallesi sakilerindendir. Babu'ş Şair'de yaşadı. Hicretin 397. senesinde doğdu. Fazilet ve edep ehli kimselerdendi. Hatibi Bağdadî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Güvenilir bir hadis hafızıydı. Şiirlerinden biri şudur:
«Kâzime'deki bir topluluğa üzülüyorum.
Onlarla ve dalaştığımda kervan yola koyulmak üzereydi.
Onlar benden uzaklaştıktan sonra gözlerimde yaş kalmadı.
Artık gözlerim ne kapanabildi ne de uyuyabildi.
Göçtüler. Gözlerimden yaşlar boşaldı, hep aktı.
Kalbimin içi ise hep hastadır.
Göçtüler. Yerlerine başkaları geldi.
Onların yerine başkaları beni avutamazlar.
Güvenip kalbimi onlara ödünç vermiştim.
Ama benden ödünç aldıkları kalbimi geri vermediler.» [15]

Muhammed B. Ahmed B. Hamid B. Ubeyd

Künyesi Ebu Cafer el-Buharî'dir. Kelamadır. Mutezile mezhebine mensuptur. Bağdat'ta ikamet etti. Haleb kadısı ile tanıştı Füruatta Hanefî mezhebine mensuptu. Usulde Mutezilî idi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi [16]

Muhammed B. Ahmed B. Abdullah

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. İsmail el-İsfahanı. Musarife adıyla meşhurdur. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan hadis hanzlarmdandır. Çok hadis alimi dinledi. Kitaplar derledi. Herat'ta ikamet etti. Salih bir kimse olup çokça ibadet ederdi. Bu senenin zilhicce ayında Nisabur'da vefat etti. Doğrusunu Allah bilir. [17]

Hicretin Dörtyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Fakih Ebu Abdullah et-Taberî, Nizamiye müderrisliğine atandığına dair Nizamülmülk'ün fermanı geldi. O da bu fermana dayanarak gidip Nizamiye'deki müderrislik görevine başladı. Sonra bu senenin rebiyülahir ayında başka bir fermanla Ebu Muhammed Abdülvehhap eş-Şirazî de aynı medresenin müderrisliğine atandı. Bu iki müderris birer gün nöbetleşe ders veriyorlardı.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Belya adında biri Basrahlarm başına bela oldu. Bu yıldız falına bakan ve astroloji ile uğraşan biriydi. Basralılardan bir kısmını aldattı. Halka kendisinin mehdi olduğunu söyledi. Basrada çok şeyi yaktı. Yaktığı yerler arasında bir kütüphane vardı ki, kütüphane, Müslümanlara vakfedilmişti. İslâm tarihinde bunun gibi muazzam bir kütüphane görülmemişti. Ayrıca birçok dolabı, işyerini atölye ve benzeri yerleri de telef etti. Bu senede Ebü'l-Kasım Tar-rad ez-Zeynebî'ye babasından sonra Abbasi nakibliğine atanması sebebiyle hil'at giydirildi.
Bu senede çocuk öğretmenlerinin öğrencileriyle birlikte mescitlere girmelerinin yasaklanması yolunda fetva istenildi. Bu yolda fetva veril-i- Yalnız Şafiî fıkıhçısı olan bir öğretmen bundan müstesna tutuldu. Bu öğretmen, küçük öğrencileriyle birlikte mescitlerin nasıl korunabilecekti buivor{ju Fetvayı veren müftü, Peygamber (s.a.v.) efendimizin şu nadısme dayandı: «Mescide açılan bütün kapıları kapatın. Sadece Ebu Bekir'in ki kalsın.»
u senede adet üzere Humartekin insanlara hac ettirdi. [18]

Hicretin Dörtyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Vezir Ebu Nasr B. Cüheyr

Ebu Nasr b. Cüheyr b. Muhammed b. Muhammed b. Cüheyr Ami-dü'd-Devle. Meşhur vezirlerdendi. Halife Kaını'e vezirli yaptı. Ondan sonra da oğlu Muktedi'nin vezirliğini yaptı. Sonra Sultan Melikşah onu azletti. Oğlu Fahrü'd-Devleyi Diyarbakı ve başka yerlere vali olarak tayin etti. Ebu Nasr, kendi doğum yeri olan Musul'da bu senede vefat etti.
Bu senede Yemen hükümdarı Süleyhî de öldürüldü. Bununla ilgili açıklama önceki kısımlarda verilmiştir. [19]

Hicretin Dörtyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Basra şehrini yakmış olan astrolog Belya, Vâsıtlılara haber salarak onları kendisine itaate davet etti. Bir mektup yazdı. Mektubunda kendisinin halkı hakka ileten iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan Sahibüzzaman el-Mehdî olduğunu, şayet itaat ederlerse azaptan kurtulacaklarını, çağrıya icabet etmezlerse yere batacaklarım bildiriyordu. Ve mektubunun sonunu şöyle getiriyordu: «Allah'a ve İmam Mehdî'ye iman edin.»
Bu senede zımmîler değişik elbise giymek ve bellerine zünnar bağlamakla yükümlü kılındılar. Kadınları da hamamlarda ve diğer yerlerde değişik elbiseler giyinmekle yükümlü kılındılar.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında şeyh Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. el-Gazzali et-Tusî, Nizamiye'de müderrislik yapmak üzere İsfahan'dan Bağdat'a geldi. Nizamülmülk ona Zeynüddin Şere-fü'1-Eimme lakabını taktı.
Ibn Cevzî dedi ki: «Gazzalî'nin sözü makbul, zekâsı kuvvetliydi»
Bu senenin ramazan ayında Ebu-Şüca, hilafet vezirliğinden azledildi. Azledilirken şu şiiri okudu:
«Vezirliğe atandığında düşmanı yoktu Vezirlikten ayrıldığında da dostu yoktu.»
Sonra Bağdat'tan çıkması için Nizamülmülk ona bir mektup gönderdi. Mektubu alınca birçok yere gitti, ama gönlü hiçbir yerde kalmaya razı olmadı. Hacca gitmeye karar verdi. Sonra Nizamülmülk ona karşı yumuşadı. Haber salarak vezarette yardımcısı olmasını istedi. İbn Mus-laya'yı vezirlikte vekil olarak görevlendirdi. İbn Muslaya bu göreve atanmadan önce sene başında Müslüman olmuştu.
Bu senenin ramazan ayında Sultan Melikşah beraberinde Vezir Nizamülmülk de olarak Bağdat'a girdi. Kadilkudat Ebu Bekir eş-Şaşî ve İbn Muslaya onu karşılamaya çıktılar. Etraftaki melikler de selam vermek ve onunla görüşmek için Bağdat'a geldiler. Gelenler arasında kardeşi Tacü'd-Devle Tutuş da vardı. Tacü'd-Devle Dımaşk vahşiydi. Beraberinde Atabeğ Kasımü'd-Devle Aksungur da vardıki, o da Haleb valisiydi.
Bu senenin zilkade ayında Sultan Melikşah, oğlu ve halifenin zevcesi olan kızından doğma erkek torunu ve kalabalık maiyetiyle Kûfe'den
Bu senede Ebu Mansur b. Cüheyr ikinci kez, Muktedînin vezirliğine atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Vezir

Nizamülmülk,gelip onu Babülâmme'deki evinde tebrik etti.
Bu senede zilhicce ayında Sultan Melikşah, Dicle'de büyük bir doğum günü kutlaması yaptırdı. Çok miktarda ateş ve meşale yaktırdı. Çok mum diktirdi. Şarkıcılar ve çalgıcılar gelip geceleyip eğlence yaptılar. Bu cidden görülmesi gereken muazzam bir geceydi. Bu gecede şairler de şiir okudular. Sabah olunca Murdar Müneccim Belya gelip Mehdî olduğunu iddia etti Deveye binmişti. Bağdat şehrinde dolaşarak insanlara sövmeye başladı. İnsanlar da onu lanetlediler. Başında uzun ve sivri bir külah vardı. Her taraftan kırbaçlandı. Onu Bağdat'ta dolaştırdılar. Sonra da idam edildi.
Bu senede Sultan Melikşah, Celalü'd-Devle'ye emir vererek sur dışında kendi adı ile bilinen caminin onarılmasını istedi.
Bu senede Emirü'l-Müslimin Yusuf b. Tafşin, Endülüs'ün birçok yerlerini zaptetti. Endülüs valisi Mutemid b. Abbad'ı esir aldı. Onu ve çoluk çocuğunu zindana attırdı. Mutemid kerem sahibi, edepli, yumuşak huylu bir kimseydi. İdaresi güzel, geçimi hoş olup halkına iyilik ve ihsanda bulunur, onlara merhametle muamele ederdi. Zindana atılması sebebiyle halk çok üzüldü. Bu hususta şairler üzüntülerini belirten çok şiirler yazmışlardı.
Bu senede Franklar Sicilya'yı ele geçirdiler. Hükümdarları öldü. Yerine oğlu geçti. O da Müslüman hükümdarlar gibi halkına iyi muamele etti. Onu Müslüman hükümdarlardan ayırd etmek adeta imkânsız olmuştu. Çünkü Müslümanlara da iyilik ve ihsanda bulunuyordu.
Bu senede Şam'da ve diğer yerlerde çok depremler meydana geldi. Birçok bina yıkıldı. Antakya surlarından doksan burç yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan çok insan öldü.
Bu senede Humartekin insanlara haccettirdi. [20]

Hicretin Dörtyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdurrahman B. Ahmed

Künyesi Ebu Tahir'di. İsfahan'da doğdu. Semerkant'ta nkıh öğrendi. Semerkant'ın Sultan Melikşah eliyle fethedilmesine o sebep olmuştu. Şafiî ulemasının reislerindendi. Çok hadis dinledi. Abdülvehhab b. Mendeh dedi ki: «Kendi zamanımızda ondan daha insaflı, ondan daha bilgili bir fakiri görmedik.»
Abdurrahman, lehçesi fasih, mürüvveti çok, nimeti bol bir kimseydi. Bağdat'ta vefat etti. Vezirler ve devlet büyükleri cenaze merasimine yaya olarak geldiler. Yalnız Nizamülmülk, yaşlılığını mazeret olarak belirtip bineğine binmiş olarak geldi.
Abdurrahman, Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin mezarının yanına defnedildi. Sultan Melikşah türbeye geldi.
İbn Akil dedi ki: «Taziye sabahında Nizamülmülk'ün yanına oturdum. Hükümdarlar da onun karşısında ayakta durmaktaydılar. Onun yanında oturmaya alimliğim sebebiyle cesaret gösterebilmiştim.» İbn Cevzî böyle demiştir. [21]

Muhammed B. Ahmed B. Ali

Künyesi Ebu Nasr el-Mervezfdir. Kur'an kıraatında imamdı. Kıraat ilmine dair eserler tasnif etmiştir. Bu ilimleri derlemek için birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Bir yolculuğunda denizde suya battı. Boğulmak üzereydi. Dalgalar onu gah kaldırıyor, gah indiriyordtı. O esnada güneşin zeval noktasına geldiğini gördü. Abdest almaya niyetlenerek suya daldı. Sonra su üstüne çıkarken bir tahta parçası gördü. Tahtanın üstüne çıkıp namaz kıldı. İlahi emre uyması bereketiyle Cenâb-ı Allah da ona bu beladan kurtulmayı nasib etti. Bundan sonra uzun bir süre yaşadı ve bu senede doksan küsur yaşındayken vefat etti. [22]

Muhammed B. Abdullah B. Hasan

Künyesi Ebu Bekir'dir. Öğüt veren bir vaizdi. Hanefî fakihi idi. Mü-nazaracı ve kelamcı bir kimseydi. Mutezile mezhebine mensuptu. Nisa-bur'da kadılık yaptı. Delirmesi, kelamcı olması ve rüşvet alması yüzünden bu görevden azledildi. Sonra Rey kadılığına atandı. Hadis dinledi. Alimlerin büyüklerindendi. Bu senenin receb ayında vefat etti. [23]

Artuk B. Alp Et-Türkmanî

Mardin hükümdarı olan Artukluların dedesidir. Şehametli, şecaathimmeti yüksek bir kimseydi. Birçok beldeleri istila etti. İbn Halli-kan onun biyografisini anlatmış ve bu senede vefat ettiğim bildirmiştir. [24]

Hicretin Dörtyüzseksenbeşinci Senesi

Bu senede Sultan Melikşah, Tuğrul Bey adıyla bilinen şehrin surlarının yapılmasını emretti. Burası hükümet sarayının bitişiğindeydi. Hanlarını, sokaklarını, evlerini yeniledi. Bilahare hicretin 524. senesinde Harun el-Hadim tarafından tamamlanacak olan caminin yenilenmesini de emretti. Bu caminin kıblesini bizzat kendisi belirledi. Yanında da müneccimi İbrahim hazır bulunmaktaydı. Samarra Camii'nin ahşaplarını buraya taşıttı.
Nizamülmülk de kendisi için muazzam bir sarayın inşasına başladı. Aynı şekilde Tacül-Mülûk Ebu'l-Ganaim de kendi şahsı için muazzam bir saray inşasına başladı. Bunlar Bağdadi yurt edindiler.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ın çeşitli yerlerinde büyük yangınlar meydana geldi. Halkın çok miktardaki eşyası telef olmadan bu yangın söndürülemedi. Yangında yanan şeyler kadar tamiratta ve onarımda bulunamadılar. Bütün bunları yapacak parayı bulamadılar.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Melikşah beraberinde halifenin oğlu Ebü'1-Fadl Cafer de bulunarak İsfahan'a gitti Sonra ramazan ayında yine Bağdat'a döndü. Yolda iken aşura gününde Deylemli bir çocuk iftardan sonra vezir Nizamülmülk'e bıçaklı saldırıda bulundu ve Nizamülmülk bir saat sonra öldü. Deylemli çocuk yakalanıp öldürüldü. Vezir Nizamülmülk büyük vezirlerden seçkin ve hayırlı emirlerdendi. Onun biyografisinin anlatımı esnasında yaşantısından bir nebze bahsedeceğiz.
Sultan Melikşah hiç de iyi olmayan bir niyetle ramazan ayında Bağdat'a geldi. Düşmanları için temenni ettiği şeyi kendi canında buldu. Şöyle ki: Bağdat'a indikten sonra insanlar gelip ona selam verdiler. Hoş-geldin dediler. Halife de ona iyi dileklerini gönderdi. Kendisi de halifeye Şu haberi gönderdi:
«Mutlaka benim için Bağdat'tan feragat edeceksin ve dilediğin bir
memlekete gideceksin.» Halife haber göndererek ondan bir ay süre isteat bu isteği kabul etmedi. Bir saat dahi süre vermeyeceğini bildif kendisine on günlük süre tanıması için ricada bulundu. Şidetlice karşı koyduktan sonra bunu kabul etti. On günlük süre dolma-an Sultan Melikşah ramazan bayramında ava çıktı. Avda iken şiddetli
ir hummaya yakalandı. Vücudundan kan aldırdı. Yerinden kalkamaan ve un günlük süre dolmadan öldü. Harad ve minnet Allah'adır.
Zevcesi Zübeyde Hatun askerleri kontrolüne aldı. Maliyeyi, ekonomiyi ve durumları cidden güzel bir şekilde idare etti. Halife ye de haber göndererek kocasının vefatından sonra oğlu Mahmud'un melik olmasını istedi ve minberlerde onun adına hutbe okutulmasını diledi. Halife de onun bu isteğini kabul etti. Oğlu Mahmud'a saltanat hil'atı gönderdi. Ayrıca kocasının ölümü sebebiyle veziri Amidü'd-Devle b. Cüheyrle birlikte ona taziyet dileklerim gönderdi. O gün Melik Mahmud beş yaşındaydı Sonra annesi onu askerlerle birlikte alıp İsfahan'a götürdü ki, hakimiyeti, güçlensin. İsfahan'a girdiler ve muradlarına nail oldular. Bu küçücük çocuk için ülkenin beldelerinde hatta Harameyn'de hutbe okutuldu. Buna Tacü'l-Mülük Ebu'l-Ganaim Merzuban b. Hüsrev vezir tayin edildi. Sonra annesi halifeye haber salarak valilerin oğlunun idaresine bırakılmasını istedi. Halife buna yanaşmadı. Gazzalî de bu hususta halifeye muvafakat etti. Ancak alimler bunun caiz olabileceği yolunda fetva verdiler. Fetva verenler arasında Muttatabbib b. Muhamrried el-Hanefî de bulunuyordu. Ancak Gazalî'nin kavliyle amel edildi.
Sultan Melikşah'ın askerlerinin çoğu onun diğer oğlu Berkyaruk'un saflarına katıldılar. Ona beyat ettiler. Rey şehrinde onun adına hutbe okuttular. Zübeyde Hatun ile oğlu Mahmud ve beraberinde az sayıdaki askerlerle hasekiler yalnız kaldılar. Zübeyde Hatun Berkyaruk'la savaşmaları için bu askerlere 30.000.000 dinar sarfetti. Neticede iki taraf zilhicce ayında karşılaştılar. Zübeyde Hatun oğluyla birlikte hezimete uğradı. Sahihi Buhari'de yer alan bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:
«İdarelerini bir kadına veren bir millet asla iflah olmaz.»
Bu senenin zilkade ayında Haface oğulları hacılara saldırdılar. Hac emiri Humartekin, maiyetinde bulunan ve hacıları korumakla görevli olan askerler Haface oğullarıyla savaştılar. Onları hezimete uğrattılar. Bedevi olan Haface oğullarının malları yağmalandı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu senede, Basra'da şiddetli dolular yağdı. Bunlardan herbirinin ağırlığı beş ile onüç rıtıl kadardı, (bir ntıl 460 gramdır). Dolular çok miktarda hurmaları' ve diğer ağaçlan telef ettiler. Sonra bir kasırga çıktı ve onbinlerce hurma ağacını kökünden söktü. İnna lillah ve inna ileyhi ra-ciun (doğrusu biz Allah'ınız ve O'na dönücüleriz)
«Başınıza gelen herhangi bir musibet ellerinizle işlediklerinizden ötürüdür. O, yine de çoğunu affeder» (eş-Şûrâ, 30).
Bu senede Dımaşk valisi Melik Tacü'd-Devle Tutuş, Humus şehrini, Arka ve Famiye kalelerini ele geçirdi. Beraberinde Kasimü'd-Devle Ak-sungur da bulunuyordu.
Sultan, Sa'd Gevherayinü'd-Devle ve Türklerden başka bir komutanın komutasında bir müfrezeyi Yemen'e gönderdi. Bunlar Yemen'e gittiler. Orada halka kötü muamelede bulundular. Sa'd Gevherayin
Yemen'e girdiği günde Aden şehrinde vefat etti. Hamd ve minnet Allah'adır. [25]

Hicretin Dörtyüzseksenbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cafer B. Yahya B. Abdullah

Künyesi Ebü'1-Fadl el-Mutemmimî'dir. Hakkak el-Mekkî adıyla meşhur olmuştur. Hadis toplamak amacıyla Şam'a, Irak'a İsfahan'a ve diğer beldelere seyehatlerde bulunmuş, çok sayıda hadis alimini dinlemiş, hadis cüzleri rivayet etmiştir. Rivayeti

sağlam bir hadis hafızıydı. Zaptı mükemmel, edip bir insandı. Güvenilir, doğru sözlü bir ravi idi. Mekke valisi ile mektuplaşırdı. Mürevvet ve itibar sahibi kimselerdendi. Bu senede seksen yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [26]

Vezir Nizamülmülk

Hasan b. Ali b. İshak. Künyesi Ebu Ali idi. Sultan Alparslan ile oğlu Melikşah'a yirmidokuz sene müddetle vezirlik yaptı Hayırlı ve seçkin vezirlerdendi. Hicretin 408. senesinde Tus şehrinde doğdu. Dedesi Mahmud b. Sebüktekinin adamlarındandı Dihkanlık yapmıştı. Oğlu Niza-mülmülk'ü, ilim tahsil etmeye yönlendirdi. Onbir yaşındayken Kur'an okuttu. İlimle meşgul etti Kıraat ve Şafiî fıkhım öğretti. Hadis dinletti. Lügat, Arap edebiyatı ve nahvi okumasını sağladı. Himmeti yüksekti. Bu ilimlerden biraz öğrendikten sonra mertebesi yükseldi. Nihayet Alp Arslan'm, ondan sonra da oğlu Melikşah'ın vezirliğini yaptı. Toplam yirmidokuz sene vezirlik yaptı. Bu süre zarfında vezirlikten hiç düşmedi. Bağdat'ta, Nisabur'da ve diğer beldelerde Nizamiye medreseleri yaptı. Meclisi fakih ve alimlerle dolup taşardı. Öyle ki gününün çoğunu onlarla geçirirdi. Kendisine «Bunlar seni bir çok işlerinden alıkoyuyorlar» denildiğinde şu cevabı vermişti.
«Bunlar dünya ve ahiretin güzellikleridirler. Bunları başımın üzerine oturtsam bile yine de kendileri için çok şey yapmış sayılmam.»
Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî ve Ebü'l-Meali el-Cüveynî yanma geldiklerinde ayağa kalkar ve onları kendi oturduğu tahtın yanma oturturdu, u 1-Alı el-Farendî de yanma geldiğinde saygı için ayağa kalkar onu endi yerine oturtur sonra da kendisi geçip karşısında otururdu. Böyle yapmasından dolayı ayıplandığında şu cevabı vermişti:
«O ikisi yanıma geldiklerinde bana "sen, sen" diyorlar. Beni şımartı-r ar kendimi çok büyük biri olarak görüyorum. Bende mevcud olmayan iyilikleri bende varmış gibi söylüyorlar. Böyle demelerinden ötürüde beşerin nefsinde gizli bulunan kendini beğenmişlik duygum daha da artıyor. Ama Ebu Ali el-Farendî yanıma geldiğinde ayıplarımı, zulümlerimi bana hatırlatıyor. Kırılıyorum. Nefsimin boynu bükülüyor. Yaptığım kötülüklerin çoğundan geri dönüyorum.»
Nizamülmülk, namazları vakitlerinde kılmaya itina gösterirdi. Ezan okunduktan sonra hiçbir şey onu namazı kılmaktan alıkoymazdı. Pazartesi ve perşembe günleri oruçlarını devamlı tutardı. Geliri devam eden vakıfları, iyi yolda sarfedilen sadakaları vardı. Sofilere aşırı bir saygı gösterirdi. Bu sebeple kınandığında şöyle demişti: Bir ara hükümdarlardan birine hizmet etmekte iken günün birinde adamın biri gelip bana şöyle dedi:
«Yarın kendisini köpeklerin yiyeceği birine daha ne zamana kadar hizmet edeceksin? Hizmeti sana fayda verecek kimselere hizmet et. Köpeklerin kendisini yarın yiyecek olduğu bir kimseye hizmet etme.»
Adamın söylediklerini anlamadım. Ama kendisine hizmet ettiğim hükümdar o akşam içki içip sarhoş oldu. Sarhoş halde geceleyin saraydan dışarı çıktı. Köpekleri vardı. Yabancıları parçalıyorlardı. Geceleyin kendisim tanımadıkları için köpekler onu da parçaladılar. Sabah olduğunda köpeklerin onu yemiş olduklarını gördüm. İşte ben o uyarıda bulunan şeyh gibi insanları arıyorum.»
Bağdat'ın çeşitli yerlerinde ve diğer beldelerde hadis dinledi. Şöyle derdi: «Rivayete ehil olmadığımı ben de biliyorum. Ama Rasûlullah (s.a.v.)'m hadislerini nakledenlerin kafilesi ile bağlantılı olmak istiyorum.»
Nizamülmülk, bir defasında da şöyle demişti: Bir gece rüyada İblis'i gördüm. Dedim ki: «Yazıklar olsun sana, Allah seni yarattı. Kendisine secde etmeni şifahen emretti. Ama sen bu emri yerine getirmedin. Kendisine secde etmemi bana şifahen emretmediği halde hergün defalarca ona secde ediyorum» ben böyle dedikten sonra İblis şu şiiri okudu:
«Visale ehil olmayan kimsenin. Bütün"ihsanları günahtır.»
Halife Muktedî, bir defasında onu önüne oturtmuş ve ona şöyle demişti: «Ey Hasan! Müminlerin emin senden ne kadar razı ise Allah da o kadar senden razı olsun.»
Muktedî böyle demekle ondan çok razı olduğunu bildirmek istemişti. Nizamülmülk binlerce Türk köleye sahipti. Çok oğulları vardı. Oğullarından beşi vezirlik yaptı. Oğullarından Ahmed, Sultan Melikşah'ın oğlu Muhammed'e ve halife Müsterşid Billah'a vezirlik yapmıştı.
Nizamülmülk, sultanla birlikte bu senenin ramazan ayı başında İsfahan'dan Bağdat'a gelmek üzere yola koyulmuştu. Ramazanın onuncu gününde Nihavend'e yakın bir köyün yanından geçmekte iken mafhesi-
öe binmiş olup sultanla beraber yan yana gidiyorlardı. Sultana «Hz. Ömer'in zamanında burada bir grup sahabi öldürülmüştü. Bunların yanında olan kişiye ne mutlu» dedi.
İftardan sonra yardım istercesine bir çocuk gelip bir meselesi olduğunu ve bu meseleyi anlatmak istediğini söyledi. Nizamülmülk'ün yanına vardığında elindeki bıçakla kalbine vurdu ve kaçtı. Kaçarken çadırların ipine ayakları takılıp düştü. Yakalanıp öldürüldü. Bir saat sonra Nizamülmülk de can verdi. Sultan onu ziyarete geldiğinde Nizamülmülk ruhunu teslim etti. Bu suikastı ona tertipleyenin sultan olduğu söylendi, ama sultan da bundan ancak otuzbeş gün sonrasına kadar yaşayabildi. Bunda akıl sahibi kimseler için ibret vardır.
Sultan, halifeyi Bağdat'tan çıkarmaya karar vermişti, ama bu kararını da yerine getiremedi, ömrü vefa etmedi.
Bağdatlılar, Nizamülmülk'ün ölüm haberini alınca çok üzüldüler. Vezir ve reisler taziyet için üçgün oturdular. Şairler kasidelerle ona ağıtlar yaktılar. Ona ağıt yakan şairlerden biri Mukatil bin Atiye'dir. Ağıdmda Mukatil şöyle demişti:

«Vezir Nizamülmülk eşsiz bir inciydi.
Rahman onu şeref kalıbına dökmüştü.
Vefat etti. Kıymetliydi. Zaman onun kıymetini bilemedi.
Onu tekrar sedefine geri döndürdü»

Birçok şair onu övdü. Hatta İbn Ukayl ve İbn Cevzî ile diğerleri de ona medhiyeler yazmışlardı. Allah rahmet etsin. [27]

Abdülbaki B. Muhammed B. Hüseyin

Abdülbaki b. Muhammed b. Hüseyin b. Davud b. Yakıya. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Şairdi. Bağdatlıydı. Zahiri mezhebin mensuptu. Hicretin 410. senesinde doğdu. Usta ve merhametli bir şairdi. Bazıları onu şeriat aleyhine konuşmakla itham etmişlerdir. Gökte su, süt, şarap yahut bal ırmağının bulunacağına inanmazdı. Yani Cennet'te böyle nehirlerin olmadığını söylerdi. Bu ırmaklardan yere bir damla düşecek olursa eyleri ve duvarları ve tavanları tahrip eder, sözüne inanmazdı. Böyle söyleyen kâfirdir. İbnü'l-Cevzî onun böyle dediğini el-Muntazam adlı terinde nakletmiştir. Rivayet olunduğuna göre o vefat ettiğinde kefe-nae üzerinde şu beyitlerin yazılı olduğu bir kağıt parçası görmüşler: yh bir komşuya misafir oldum ki, O, misafirin umduğunu boşa çıkarmaz.
^ehennem azabından kurtulacağımı ümid ediyorum.

Çunkü ben, Allah'ın azabından korkuyor ve nimetlerine güveniyorum. Onimet verenlerin en cömerdidir.» [28]

Malik B. Ahmed B. Ali

Malik b. Ahmed b. Ali b. İbrahim Ebu Abdullah el-Banyasi eş-Şamî. Annesi de ona Ali Ebü'l-Hasan adını takmıştı. Ancal babasının verdiği isimle meşhur oldu. Babasının ona taktığı künye çok kullanıldı. Malik b. Ahmed, birçok alimden hadis dinledi. O, Ebü'l-Hasan b. Salt'tan en son hadis rivayet eden kişi olmuştur. Reyhaniyin pazarında meydana gelen bir yangında öldü. Ölürken seksen yaşındaydı. Muhaddisler nezdinde güvenilir bir kimseydi. [29]

Sultan Melikşah

Celalü'd-Din ve'd-Devle Ebü'1-Feth Melikşah b. Ebu Şüca Alparslan b. Davud b. Mikail b. Selçuk Dukak et-Türkî. Babasın vefatından sonra tahta geçti. Memleketinin sınırları Türk illerinin uç kısmından Ye-men'in uç kısmına kadar uzadı. Diğer ülkelerin hükümdarları onunla mektuplaştılar. Hatta Rum, Hazar, Vellan ülkelerinin hükümdarları da onunla mektuplaşmışlardı. Güçlü bir devleti vardı. Zamanında yollar güvenli idi. Azametine rağmen düşkün zayıf kimselerle kadınlar için yolda durup ihtiyaçlarını dinlerdi ve isteklerini karşılardı. Muazzam binalar yaptırdı. Köprüler inşâ ettirdi. Yol bacını, vergileri kaldırdı. Büyük nehir yataklarını açtırdı. Ebu Hanife ve Suk (çarşı) medreselerini yaptırdı. Bağdat'ta Sultan Camiini avlanma esnasında Kufe'de Kurun minaresini yaptırdı. Maveraünnehir'de de bunlar gibi büyük eserler inşâ ettirdi. Av partilerinde bizzat kendi avladıklarım hesapladı ve on-binlerce av hayvanım avladığı tesbit edildi. 10.000 dirhem sadaka verdi ve şöyle dedi: «Bir hayvanın canını, yemek amacı dışında almış olduğumdan ötürü Allah'tan korkuyorum.» Güzel fiilleri, salih amelleri ve davranışları vardı. Mesela bir defasında çiftçinin biri yanma gelerek sultanın kölelerinin kendisine ait bir yük karpuzu alıp götürdüklerini söyleyip şikâyetçi oldu. Yapılan araştırmada hacibinin çadırında bir karpuz görüldü. Karpuzu alıp Sultan Melikşah'm huzuruna getirdiler Sonra o da hacib'i çağırttı ve ona sordu:

- Şu karpuzu nereden buldun?
- Köleler bana getirdiler.
- Köleleri buraya getir.

Hacib gidip köleleri sultanın huzuruna gönderdi. Kölelere kaçıp gitmelerini söyledi. Sonra Hacib'i huzura getirtip karpuzların sahibi çiftçiye teslim etti ve ona şöyle dedi: «Şunun elinden tut. Bu, benim ve babamın kölesidir. Sakın elinden kaçırmayasm» dedikten sonra karpuz yükünü de çiftçiye geri verdi. Çiftçi, hacibin elinden tutmuş vaziyette huzurdan çıkıp gitti. Hacib 300 dinar vererek kendini çiftçiden kurtardı.

Sultan Melikşah, kardeşi Tutuşla savaşmak üzere sefere çıkmış iken Tus şehrine yaklaştığında şehire Ali b. Musa er-Rıza'mn mezarını ziyaret etmek amacıyla girdi. Beraberinde Nizamülmülk de vardı. Şehirden çıktıklarında Nizamülmülk'e şöyle dedi:

- Allah'a dua ederken neler söyledin?
- Seni kardeşine muzaffer kılması için Allah'a dua ettim.
- Ama ben dua ederken şöyle demiştim: Allah'ım eğer kardeşim

müslümanlar için daha faydalı ise onu bana muzaffer kıl, ama ben onlar için daha faydalı isem beni kardeşime muzaffer kıl.»

Askerleri ile birlikte İsfahan'dan Antakya'ya doğru yürüdü. Askerleri ikiyüz b. kadar oldukları halde reayadan hiç kimseye haksızlık etmediler.

Bir defasında bir Türkmen gelip ona şöyle bir şikâyette bulundu:

- Adamın biri kızımın bekâretini giderdi. Onu öldürmeni istiyorum.
- Ey adam eğer kızının da gönlü olmasaydı o adam kızının bekâretini gideremezdi ama mutlaka o adamı öldürmek istiyorsan onunla birlikte kızını da öldürmelisin.
- Ama istersen bundan daha hayırlı bir iş var, onu yapmaz mısın?
- Nedir o iş?
- Kızının bekâreti zaten giderilmiş durumdadır. Bari onu o adamla evlendir. Ben de ikisine yetecek kadar parayı beytülmalden mehir olarak kızma vereceğim.

Adam bu teklifi kabul etti.

Vaizlerden biri, Sultan Melikşah'a şöyle bir hikâye anlatmıştı:

Kisrâ, seferlerinden birinde bir köyün yakınından geçmekteydi. Askerlerinden uzaktaydı. Bir kapıya geldi. Kapıyı vurdu ve karşısına çıkan ev sahibesinden içecek bir şey istedi. Cariye ona karlı şeker kamışı şerbeti getirdi. İçti çok hoşuna gitti ve «bu şerbeti nasıl yapıyorsunuz?» diye sordu. Cariye de «Bunu elimizle sıkmamız çok kolay» dedi. Bir daha getirmesini istedi. Cariye şerbet ezmek için içeriye gidince kisra o mekânı sahiplerinin elinden alıp başkalarına vermeyi kafasında planladı. Ne var ki cariye şerbeti getirmekte gecikti. Bir süre sonra elinde Şerbet olmadan geldi. Kisra «Neyin var? Niçin getirmedin?» diye sorunca cariye «öyle sanıyorum ki kisramızm bize karşı niyeti değişti. Onun için şerbet ezmek zorlaştı» dedi. Karşısında duranın kisra olduğunu bilmiyordu. Kisra, «haydi git. Şimdi sen şerbet ezebilirsin» dedi ve kafasında kurduğu kötü planlardan vazgeçti. Cariye de gidip çabucak şerbet ezerek getirdi. Kisra içip yoluna devam etti.

Sultan Melikşah bu hikâyeyi anlatan vaize «Bu bana yarar, ancak sranın bir başka hikayesi de var. Onu da halka anlat» dedi ve

sözlerini şöyle sürdürdü:
«Kisra bir bahçenin yanından geçmekteyken kendisim safra tuttu. Susadı bekçiden bir salkım koruk istedi. Bekçi ona «sultan bu bahçedeki hakkını henüz almamıştır. Sana buradan birşey veremem» diye cevap verdi.
İnsanlar, Sultan Melikşah'ın zekasını ve önceki hikayeye karşı hemen böyle bir hikaye ile mukabelede bulunmasını takdirle karşıladılar.
İki çiftçi Sultan Melikşah'a gelip Humartekin'den şikayetçi oldular. Emir Humartekin'in kendilerinden bol miktarda paray zorla aldığım ve dişlerini kırdığını söylediler ve «alemde senin adaletli bir kimse olduğunu duyduk. Allah'ın sana emrettiği şekilde bizim hakkımızı ondan alırsan ne ala. Aksi takdirde kıyamet gününde seni Allah'a şikâyet ederiz.» Böyle dediler ve üzengisine yapıştılar. O da atından inip onlara «Yenimden tutun ve beni Nizamülmülk'ün evine kadar sürükleyin.» dedi. Çiftçiler bunu yapmaktan korktular. Ama mutlaka böyle yapmalarını ısrarla emredince onlar da emre uydular. Nizamülnıülk, Sultan Melikşah'ın gelmekte olduğunu duyunca acelece konaktan çıkıp onu karşılamaya gitti. Sultan ona «Ben seni mazlumur hakkını zalimden alman için vezirliğe tayin ettim» dedi ve hemen bir ferman yazarak Humarte-kin'i görevden azletti. İkta' arazilerini elinden aldı. Bu çiftçilerin mallarının geri verilmesini, şayet beyyine ile ispatlanırsa onun da ön dişlerinin çekilmesini, bu iki çiftçiye de kendi hazinesinden yüz dinar verilmesini emretti. Bir defasında bir vergiyi kaldırmıştı. Vergi tahsildarlarından biri ona şöyle demişti:
- Ey Sultan-ı alem! Şu kaldırdığın vergi 600.000 dinar veya daha fazla paradır. Bunu nasıl kaldırırsın?
- Yazıklar olsun sana. Mal, Allah'ın malıdır. Kullar, Allah'ın kullandır. Beldeler, Allah'ın beldesidir. Allah katında benim için bir sevap olsun diye böyle yaptım. Bu hususta benimle tartışanın boynunu vururum.
Bir defasında güzel bir kadın onun yanında şarkı okudu. Neşelendi. Kendinden geçti. O kadınla beraber olmak istedi. Onunla kâm almak isteyince kadın ona «Ey hükümdar şu güzel yüzünün Cehennem ateşinde yanmasına gönlüm razı gelmiyor. Helal ile haram arasında sadece bir kelime vardır ki (o da nikâhtır)» deyince Sultan Melikşah kadıyı çağırdı ve o kadınla evlendi.
İbnü'l-Cevzî'nin İbn Ukayl'den naklen anlattığına göre Sultan Melikşah bazı hatmilerle oturup kalktığından ötürü akides bozulmuştu, ama bilahare bu akideden vazgeçip hakka dönmüştü. Yine İbn Ukayl'm anlattığına göre kendisi, yaratıcının isbatına dair Sultan Melikşah'a bir risale yazmıştır.
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Sultan Melikşah, Bağdat'a son gelişinde halifeye, oradan çıkmasını bildirmiş, halife de ondan on günlük bir süre istemiş, ancak bu on günlük süre dolmadan hastalanıp vefat etmişti. Sultan Melikşah bu senenin şevval ayının ortasında cuma gecesi otuzyedi yaşından beş ay almış olduğu halde vefat etti. Ömrünün ondokuz sene ve birkaç aylık kısmım saltanatta geçirdi. Vefat edince Şo-nizi mezarlığına defnedildi. İşi gizli tutmak için kimse cenaze namazını kılmadı. Humma hastalığına yakalanmıştı. Zehirlenerek öldüğü de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [30]

Bağdat'taki Taciye Medresesinin Kurucusu

Merzûban b. Hüsrev Tacü'l-Mülk el-Vezir Ebü'l-Ğanaim. Taciye medresesinin banisidir. Bu medresenin müderrisi de Ebu Bekir eş-Şaşî'ydi. Bu medresenin avlusunda Şeyh Ebu İshak'ın türbesi de yaptırıldı. Sultan Melikşah, Nizamülmülk'ten sonr Taciye medresesinin banisi Tacü'l-Mülk'ü vezirliğe tayin etmek istedi. Ama Tacü'l-Mülk hemen o esnada vefat etti. Ondan sonra oğlu Mahmud vezirliğe geçti. Kardeşi Berkyaruk onu mağlup ettiği zaman Tacü'l-Mülk'ü Nizamü'l-Mülk'ün köleler öldürdüler. Onu paramparça ettiler. Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında cereyan etmişti. [31]

Hîbetullah B. Abdülvaris

Hibetullah b. Abdülvaris b. Ali b. Ahmed Nuri. Künyesi Ebu'l-Ka-sım'dı. Şirazlıydı. Hadis toplamak amacıyla çeşitl beldelere seyahat edenlerdendi. Güvenilir, dindar, takvah, itikadı ve yaşantısı güzel bir hadis hafizıydı. Güzel bir tarihi vardır. Bağdat'tan ve diğer yerlerden talebeler yanma gelmişler, ondan ders almışlardı. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Hicretin Dörtyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senede Erdeşir b. Mansur Ebu Hüseyn el-Abbadî, hac dönüşünde Bağdat'a geldi. Nizamiye'de konakladı. İnsanlara vaa vermeye başla-i- Vaaz meclisine Nizamiye müderrisi Gazzalî de geliyordu. İnsanlar u mecliste kalabalıktan ötürü sıkıştılar. Daha sonra düzenlenen vaaz meclislerine de çok sayıda insan katıldı. Halk işini gücünü bırakıp bu a^z/arı dinlemeye geliyordu. Bazı kereler vaaz meclisine kadınlı esli 30.000 kişiden fazla insan geliyordu. Çok insanlar bu vaaz ^üslerinde dinledikleri nasihatlardan ötürü tevbe ettiler. Mescidlere ' *çkiîer döküldü. Oyun ve eğlence aletleri kırıldı. Erdeşir, ır kişi olup çokça ibadet ederdi. Aşırı derecede zahidti. Salih halle-. insanlar onun abdest suyundan artanı ele geçirmek için izdiham meydana getiriyorlardı. Bazan onun abdest aldığı sarnıçtan bereket ve uğur elde etmek amacıyla su alıyorlardı.
İbnu'l-Cevzî'nin naklettiğine göre Erdeşir bir defasında arkadaşlarından birine Şam dutu ve kar yemek istediğini söyledi

Arkadaşı şehri baştan sona dolaştığı halde Şam dutu ve kar bulamadı. Medreseye geri geldiğinde Şeyh Erdeşir'in halvette olduğunu gördü. Oradakilere o gün kimsenin şeyh'in yanına gelip gelmediğini sorduğunda ona cevaben dediler ki: «Evet bu gün bir kadın geldi, «Elimle örgü ördüm, sattım bir miktar para elde ettim. Bu parayla şeyhe turfanda bir meyve almak istiyorum» dedi. Şeyh kabul etmedi. Kadın ağlayınca şeyh ona acıdı. «Haydi git birşeyler satın al» dedi. Kadın da «Canın ne çekiyor?» diye sorunca şeyh «dilediğin şeyi al» diye cevap verdi. Kadın gidip ona Şam dutu ve kar getirdi..Şeyh de onları yedi.»
Ravinin biri dedi ki: Şeyh Erdeşir'in yanına gittim, çorba içiyordu. Kendi kendime dedim ki: "Keşke artığını bana verse de içsem. O artığın bereketiyle Kur'an'ı ezberleyebilsem". Artığını bana verdi ve "Bunu o niyetle iç dedi... İçtim. Allah, o sayede Kur'an ezberlemeyi bana nasib etti."
Şeyh Erdeşir çokça ibadet eder, kendini ibadete vakfederdi. Ancak bir defasında altın kırıntılarının sağlam altınla değiştirilmesinin caiz olmayacağını söyleyince vaaz vermekten menedildi ve şehir dışına çıkarıldı.
Bu senede Alparslan'ın oğlu Tutuş müstakil sultan olarak kendi adına hutbe okuttu ve halifeden de Irak'ta kendisi adına hutbe okuması talebinde bulundu. Ancak kardeşinin oğlu Berkyaruk b. Melikşah sebebiyle bu iş askıda kaldı. Beraberinde ve itaatinde Haleb valisi Aksungur ile Urfa valisi Bozan da olmak üzere Rahbe'ye gitti. Orayı fethetti sonra Musul'a gitti. Orayı da vali İbrahim b. Kureyş b. Bedran'ın elinden aldı. Askerleri, Beni Ukayl'ı hezimete uğrattı. Bir kısım ümerayı huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürttü. Aynı şekilde Diyarbakır'ı zaptetti. Kafi b. Fahrü'd-Devle b. Cüheyr'i vezirliğe atadı. Yine aynı şekilde Hemedan ve Ahlat şehirlerini zaptetti. Azerbaycan'ı fethetti. Böylece durumu kuvvetlendi. Sonra Aksungur ile Bozan ondan ayrılıp Melik Berkya-ruk'un yanına gittiler. Böylece Tutuş yalnız kaldı. Kardeşi Berkyaruk onu mağlup etmeyi ümid etti. Tutuş geri döndü. Kasimü'd-Devle Aksungur ve Bozan Haleb kapısında ona yetiştiler. Yapılan muharebe neticesinde Tutuş bu ikisini mağlup etti. Esir aldı. İkisini de idam etti. Bo-zan'ın başım Harran ve Urfa'da dolaştırıp teşhir etti. Sonra da Harran ve Urfa'y zaptetti.
Bu senede Rafizîlerle Sünniler arasında çarpışma meydana geldi. İki taraf arasında çok serler cereyan etti.
Bu senenin şaban ayının ikisinde halifenin oğlu Müsterşid Billah Ebu Mansur Fadl b. Ebi Abbas Ahmed el-Müstazhır dünyaya geldi.
Halife buna çok sevindi.
Bu senenin zilkade ayında Sultan Berkyaruk Bağdat'a girdi. Vezir Ebu Mansur b. Cüheyr onu karşılamaya çıktı. Halife adına onu gelişinden ötürü tebrik etti.
Bu senede Müstansır el-Ubeydî Şam diyarına bağlı Sûr şehrini ele geçirdi.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [33]

Hicretin Dörtyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cafer B. Muktedi Bîllah

Annesi, Sultan Melikşah'ın kızı olan hatundur. Cafer bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Vezir ve devlet erkânı üç gün müddetle onun için taziyet meclisinde oturdular. [34]

Süleyman B. İbrahim

Süleyman b. İbrahim b. Muhammed b. Süleyman Ebu Mesud el-İsfahanî. Çok hadis dinledi. Tasnif etti. Rivayet etti. Buharî v Müslim'in Sahih'lerinde çok rivayetleri vardır. Güzel bir hadis bilgisi vardı, îbn Merdeveyh'ten, Ebu Nuaym ve el-Berkanî'den hadis dinledi. Hatib Bağdadî'den ve diğerlerinden de hadis dinleyip yazdı. Bu senenin zilkade ayında seksendokuz yaşında vefat etti. [35]

Abdülvahid B. Ahmed B. Muhsin

Deşkerlidir. Künyesi Ebu Said'dir. Şafiî fıkıhçısıdır. Ebu İshak eş-Şirazî'nin sohbetinde bulunmuş, çok hadis rivayet etmiştir İlim ehli ile oturup kalkardı ve «Şu ayaklarım asla lezzet uğruna yürümüş değildir» derdi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi. [36]

Ali B. Ahmed B. Yusuf

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Hakkarilidir. Bağdat'a geldi ve Duri Ri-atı'na üleşti. Kendisi de ribatlar yapmıştı. Hadis dinledi Birden faz-a na"is hafızı da kendisinden rivayetlerde bulundu. Şöyle derdi:

«Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i Ravza'da gördüm. Kendisine «Ya suiallah bana tavsiyede bulun» deyince bana şöyle karşılık verdi: ehme(* k- Hanbel'in itikadına ve Şafiî'nin mezhebine sarıl. Bid'at mı kimselerle oturmaktan sakın.

A b. Ahmed bu senenin muharrem ayında vefat etti. [37]

Ali B. Muhammed B. Muhammed

Künyesi Ebül-Hasan'dır. Enbarlıdır. Hatiplik yapmıştır. İbn Ah-der adıyla tanınmıştır. Ebu Muhanımed Er-Rızâ'dan hadis dinledi. Ondan hadis rivayet eden en son kişi kendisidir. Ali b. Muhammed bu senenin şevval ayında doksanbeş yaşında vefat etti. [38]

Ebu Nasr B. Hibetullah

İbn Makûla diye bilinir. Hicretin 402. senesinde doğdu. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Hadis hafızlarındandı. el-İkmal fi Mü'telef ve'l-Muhtelef adlı kitabı vardır. Bu eserinde Abdülganî'nin kitabıyla Darekutnî'nin kitabını ve bunlardan başka alimlerin kitaplarını bir araya getirdi. Ve bunlara birçok şeyler de ekledi. Bunu güzel ve faydalı bir himmetle başardı. Yüksek derecede bir nahivciydi. İbaresi fasih, şiiri güzeldi. İbn Cevzî dedi ki: Şeyhimiz Abdülvehhab'm, Ebu Nasr'ın dini yönünü eleştirdiğini ve şöyle dediğini işittim: «Muallim, dindar olmaya muhtaçtır. Dine ihtiyacı vardır.»
Ebu Nasr bu senede veya bundan sonraki senede Huzistan'da öldürüldü. Öldürüldüğünde seksen yaşını aşmıştı. Nitekim İbnü'l Cevzî de böyle demiştir. [39]

Hicretin Dörtyüzseksenyedinci Senesi

Bu senede halife Muktedî vefat etti. Yerine oğlu Mustazhir Billah halifeliğe geçti. [40]

Muktedî'nin Vefatı

Sultan Berkyaruk Bağdat'a geldiğinde halifeden kendisi için bir sultanlık fermanı yazdırmasını istedi. Bu ferman yazıldı Hil'atler hazırlandı ve ferman, tasdik için halifeye arz edildi. Halife bu fermanı muharrem ayının ondördünde cuma günü imzaladı. Sonra yemeği getirildi. Adet üzere yemeğini yedi son derece sağlıklıydı. Sonra ellerini yıkadı. Oturup imzaladıktan sonra fermana baktı. Yanında da saray işlerinin ve cariyelerin idarecisi olan kadın oturmaktaydı. Kadın diyor ki: «Halife bana baktı ve «İzinsiz olarak yanıma gelen şu şahıslar da kim oluyorlar?» dedi. Dönüp baktığımda hiç kimseyi göremedim. Halifenin durumunun değiştiğini gördüm. Ellerini, ayaklarını salıverdi. Gücü kuvveti çözüldü. Yere düştü. Onun bayıldığını zannettim. Elbiselerinin düğmelerini çözdüm. Çağrıya cevap vermediğini gördüm. Kapıyı üzerine kilitleyip dışarı çıktım. Durumu veliahde bildirdim. Emirler ve devlet büyükleri veliahde gelerek babasının vefatı sebebiyle onu teselli edip baş sağlığı dilediler. Kendisine de hilafet tebriklerini sunup beyitte bulundular.» [41]

Muktedî Bi Emrillah

Halife Muktedî Billah Ebu Abdullah b. ez-Zahire. Ebu'l-Abbas Ah-med'in veliahdıydı. Muktedî Bi Emrillah Kaim B Emrillah'ın oğluydu. Kaim Bi Emrillah'da Kadir Billah el-Abbasî'nin oğluydu. Muktedi Bi Emrillah'ın annesi Ercuvan adınd Ermeni bir cariyeydi. Bu kadın, oğlunun ve torunu Müstazhir'in sonra da Muktedî'nin torunu Müster-şid'in halifeliklerini gördü Muktedî Bi Emrillah beyaz tenli, yakışıklı, vücut ölçüleri düzgün bir kimseydi, zamanında Bağdat'ın birçok mahalleleri şenlendirilip onarıldı. Şarkıcılar, kadınlar oyun ve masiyet ehli kimseler Bağdat'tan sürgün edildiler. İnsanların ırzının korunmasına çok düşkündü. İyiliği emredip kötülüğü yasaklardı. İdaresi güzeldi. Allah rahmet etsin. Bu senenin muharrem ayının ondördünde cuma günü vefat etti. Vefat ederken otuzsekiz sene sekiz ay dokuz günlük ömrünü noktaladı. Ömrünün ondokuz sene yedi ay yirmisekiz gününü halifelikte geçirdi. Vefatı oğlu Müstazhir'e bey'at işi tamamlanıncaya yani üç güne kadar gizlendi. Sonra cenaze namazı kılındı ve türbesine defnedildi. Doğrusunu Allah bilir. [42]

Mustazhir Bi Emrillah Ebü'l-Abbas'ın Halifeliği

Babası cuma günü vefat edince Müstazhir'i onyedi yaşından iki ay almış olduğu halde getirip halife olarak kendisine bey'at ettiler. Kendisine bey'at eden ilk kişi vezir Ebu Mansur b. Cüheyr'di. Daha sonra Melik Rüknü'd-Devle Berkyaruk b

Melikşah'tan, onun ardı sırada diğer emir ve reislerden onun için bey'at alındı. Üçgüne kadar bey'at işi tamamlandı. Sonra muharrem ayının onsekizinde salı günü babasının tabutu ortaya çıkarıldı. Cenaze namazını oğlu halife Mustazhir kıldırdı. Halk da cenaze merasimine katıldı. Ancak sultan bu merasime katılmadı. Sultanın emirlerinin çoğu merasime katıldılar. Gazzalî, Şaşı ve İbn Ukayl de bu merasime katıldılar. Cenaze merasimi yapıldığı günde de yeni halifeye bey'atlerini sundular.
Mustazhir Bi Emrillah güzel ahlaklı, Kur'an hanzi, fesahatlı, bela-gatlı, şair ve mantıkçı bir kimseydi. Onun güzel şiirlerinden biri şudur:
«içimdeki hastalığın harareti kalpte donan şeyleri eritti.
Bir gün artık veda resmine elimi uzattım.
Sabretme yoluna nasıl koyulacağım?
Çünkü aşka düşen kimselerin yollarının çok kısımlara ayrılmış,
Muhtelif yollar olduklarını görüyorum.
Bedir, vaadine muhalefet etti.
Oysa bir süre vaadine uymuş iken ben,
Kalbime onun sevgisini doldurmuştum,
Eğer bundan sonra ben kendi nefsimde,
Aşk ahdini bozacak olursam.
Onu gözlerim hiç görmesin.»
Halife Müstazhir, hilafet işlerini veziri Ebu Mansur Amidü'd-Devle b. Cüheyr'e bıraktı. Vezir Ebu Mansur da işleri çok güzel bir şekilde yürüttü. İdareyi sağlam esaslara oturttu. Halka güzel muamelede bulundu. Seçkin ve hayırlı vezirlerdendi.
Bu senenin şaban ayının onüçünde halife, Ebu Bekir eş-Şaşî'yi kadılıktan azlederek bu görevi Ebü'l-Hasan b. ed-Damiganî'ye verdi.
Bu senede Sünnilerle Rafizîler arasında çarpışma meydana geldi. Bağdat'ın bir çok yeri yakıldı. Birçok insan öldürüldü. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Sultanların ihtilafi yüzünden bu senede hiç kimse hacca gidemedi.
Muharrem ayının ondördünde cuma günü hutbe, Sultan Berkya-ruk Rüknü'd-Devle adına okundu. Bu günde halife Muktedî onu sultanlığa atadığına dair fermanı imzaladıktan sonra vefat etmişti. [43]

Hicretin Dörtyüzseksen Yedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Atabeg Aksungur

Kasimü'd-Devle lakabım taşırdı. Selçukluydu. Hacip adıyla bilinirdi. Haleb, Diyarbakır ve Cezire valisiydi. Melik Nureddin Şehid b. Zengi b. Aksungur'un dedesidir. Önceleri Sultan Melikşah b. Alparslan es-Selçukî'nin en has adamlanndandı. Sonra onun yanında derecesi yükseldi. Nihayet Sultan Melikşah Haleb ve kazalarının idaresini Nizamül-mülk'ün tavsiyesi üzerine ona bıraktı. Atabeg Aksungur idare, yaşantı ve niyet bakımından hükümdarların en iyisiydi. Halkı onun zamanında güvenlik, adalet, bolluk, ucuzluk içinde yaşıyordu. Sonra Drnıaşk valisi Tâcü'd-Devle Tutuş tarafından öldürüldü. Bu olay şöyle gelişmişti: Sultan Tacü'd-Devle Tutuş, kardeşinin oğlu Berkyarukla savaşmak için Atabeg Aksungur'dan ve Harran ile Urfa valisinden yardım istemişti. Ancak Atabeg Aksungur ve Harran ile Urfa'mn valisi onu bırakıp kaçmışlardı. Tâcü'd-Devle Tutuş da yalnız kalınca Dınıaşk'a kaçtı. Bilahare gücünü topladığında bu ikisi yanma döndüler. Ancak bu defa Tacü'd-Devle Tutuş, Haleb kapısında bunlarla savaştı. İkisini de öldürüp Haleb dışında ellerinde bulunan bütün beldeleri zaptetti. Sadece Haleb şehri Aksungur Zengi'nin oğlunun elinde kaldı. Bu hadise hicretin 523. senesinde vuku buldu. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.
İbn Hallikan'ın anlattığına göre Atabeg Aksungur, Sultan Melik-sah'ın kölesiydi. Onunla birlikte Urfa valisi Bozan da aynı sultanın köle-siydi- Tutuş Haleb şehrini zaptettiğinde onu orada naib olarak bıraktı. Ancak daha sonra Atabeg Aksungur ona isyan etti. Tutuş Dımaşk şehrini de ele geçirmişti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında kendisiyle savaştı ve Atabeg Aksungur'u öldürdü. Atabeg Aksungur öldürülünce oğlu İmadüddin Zengi onu defnetti. İmadüddin, Nureddin Zengi'nin babasıydı. İmadüddin babasını surların üzerinden Haleb şehrine sokarak defnetti. [44]

Emirü'l-Cüyuş Bedr El-Cemalî

Mısır ordularının komutam, Fatımî ülkesinin idarecisiydi. Akıllı, alicenap ve alimleri seven bir kimseydi. Alimlere devamlı tahsisat bağlamıştı. Müstansır zamanında büyük güç kazandı.İşler onun direktifleri doğrultusunda yürüyordu. Herşey onun görüşüne bağlıydı. Birçok beldeleri fethetti. İktidar süresi uzadı. Namı yayıldı. Şairler kendisini Övdüler. Sonra bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Efdal geçti. [45]

Halife Muktedî

Bu zatın biyografisi Önceki sayfalarda anlatılmıştır. [46]

Halîfe Müstansır El-Fatımı

Ebu Temim Maad b. Ebi'l-Hasan Ali b. Hakim. Altmış sene tahtta kaldı. Ondan önce ondan sonra hiçbir halife bu kadar uzu
süre tahtta kalmış değildi. Kendisinden sonraki dönem için oğlu Nizar'ı veliahd tayin etti. Ancak babasının vefatından sonra
Efdal b. Bedr el-Cemalî, Nizar'ı halifelikten hal'etti. İnsanlara, Ahmed b. Müstansır'a, yani Ni-zar'm kardeşine bey'a
etmelerini emretti. Ahmed'e de Müstalî lakabım taktı. Bu durumda Nizar, İskenderiye'ye kaçtı. Halk etrafında toplanıp
kendisine bey'at etti. İşlerini İskenderiye kadısı Celalü'd-Devle b. Am-mar idare etti. Ancak Efdal onun üzerine geldi. Onı
kuşatma altına aldı. Nizar onlarla savaştıysa da Efdal Nizar'ı ve taraftarlarını hezimete uğratıp kadı Celalü'd-Devle ile Nizar'
esir aldı. Kadıyı öldürdü. Nizar'ı da dört duvar arasına hapsetti. Nizar ölünceye kadar o kapısız hücrede kaldı. Müstalî
hilafette müstakil oldu. Yirmibir yaşındayken çekişmesiz bır halife olarak tahta oturdu. [47]

Muhammed B. Ebi Haşim

Mekke emiri idi. Bu senede doksan küsur yaşındayken Mekke'de vefat etti. [48]

Sultan Melikşah'ın Oğlu Mahmud

Annesi hükümdarlığı ona vermiş, bu sebeple çok para sarfetmişti. Berkyaruk onunla savaşmış, onu hezimete uğratmıştı. Bunur
üzerine Mahmud kendi beldesi olan İsfahan'a kapanıp kalmış ve bu sene orada vefat etmişti. Cenazesi Bağdat'a getirildi ve
Nizamiye türbesine defnedildi. Mahmud, çok güzel yüzlü, endamı hoş bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Annesi
Terken Hatun ramazan ayında vefat etmiş, düzeni bozulmuş olduğundan ötürü askerler gelip Mahmud'un etrafında
toplanmışlardı. Memleket idaresi artık onun elinde kalmıştı. Onbin Türk köleye sahipti. Bu işler için yaklaşık 3.000.000 dinar
haca-mıştı. Düzen bozulmuştu. Hiç bir nimet ve faydalı sonuç elde edilememişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olar
yüce Allah daha iyi bilir. [49]

Hicretin Dörtyüzseksensekizinci Senesi

Bu senede Yusuf b. Abak et-Türkmanî, Dımaşk valisi Tutuşun elçisi olarak Bağdat'a geldi ki, orada Tutuş adına propaganda
yapsın. Tutuş da Rey taraflarında bulunan kardeşinin oğluyla savaşmaya gitmişti. Tutuşun elçisi Bağdat'a geldiğinde ondan
ürküp korktu. Halife de onu sarayına davet etti. Yakınma oturttu. Elçi, halifenin huzurunda yer Öptü. Bağdat halkı onu
öldürmeye hazırlanmıştı. Çünkü onun, Bağdatlıların mallarını yağmalamasından korkmuşlardı. Berkyaruk bu haldeyken kardeşi
oğlunun elçisi gelip kendisine Tutuş'un savaşının ilk safhasında öldürüldüğünü haber verdi. Tutuş bu senenin safer ayının
onyedi-sinde vefat etti. Berkyaruk'un gücü arttı. Yönetimde yalnız başına söz sahibi oldu. Babası öldürüldüğünde Tutuş'un oğlu
Dukak da yanındaydı. Dukak Dımaşk'a giderek şehri ele geçirdi. Dımaşk'ta babasının naibi Emir Savtekin bulunuyordu. Dukak
Ebü'l-Kasım el-Harezmî'yi kendine vezir tayin etti. Tutuş'un oğlu Abdullah Haleb şehrini ele geçirdi. Memleket işlerini de
Cenahü'd-Devle b. Aytekin yürüttü. O esnada Hama şehrinin valisi Rıdvan b. Tutuş idi. Rıdvan oğulları bu zata nisbet
edilirler.
Bu senenin rebiyülevvel ayının ondokuzunda cuma günü veliahd Ebu Mansur Fadl b. Müstazhir adına hutbe okundu. Kendisine
Zahire-tü'd-Din lakabı verildi. Bu senenin rebiulahir ayında vezir îbn Cüheyr Bağdat'ın etrafına sur yaptırılmasına karar verdi
Halkın gelip orada dolaşmalarına ve çalışmalarına izin verdi. Oraya gelenler çok rezaletler akılsızlıklar ve ahmaklıklarda
bulundular. Çok çirkin işler yaptılar. İbn Ukayl ona çok ağır sözler içeren bir pusula yazdı. Onu öfkeyle protesto etti.
Bu senenin ramazan ayında Sultan Berkyaruk sarayından dışarı
çıktığında kendisine suikastta bulunuldu. Ancak kurtuldu. Yarası tedavi edildi. Suikastçı yakalamp işkence edildiğinde bu işte
kendisine iki kişinin daha destek olduklarını söyleyince onlar da sorguya alındılar. Ancak suçlarını itiraf etmediler. Fakat
neticede her üçü de öldürüldü.
Halife, Tevaşî'yi Sultan Berkyaruk'a göndererek kurtuluşunu tebrik etti.
Bu senenin zilkade ayında İmam Gazzalî Nizamiye'deki müdder-rislik görevini bırakıp Bağdat'tan Kudüs'e gitti. Dünyadan e
etek çekti. Kendini zühde verdi. Lüks elbiseleri bırakıp kaba ve ucuz elbiseler giymeye başladı. Müderrislikte kardeşi ona

vekalet etti. Ertesi sene İmam Gazzalî hacca gitti. Sonra beldesine döndü. Bu süre zarfında İhyau Ulu-middin kitabını tasni etti. Hergün büyük bir kalabalık, bulunduğu dergâha giderek onun va'zü nasihatlerini dinliyordu.
Bu senenin arefe gününde Kadı Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Hibe-tüllah b. el-Bistî'ye hil'at giydirildi ve Şerefü'l-Kuda lakabı verildi. Bağdat'ta ve diğer yerlerde kadılık görevlerine atandı.
Bu senede Kerh mahallesindeki Rafizîlerle Sünniler barış yaptılar. Ama yine de arada bir kapışmaya, birbirlerinin aleyhinde bulunmaya devam ettiler. Bu da çok tuhaf hallerdendir.
Bu senede Semerkand valisi Ahmed b. Hakan öldürüldü. Öldürülmesinin sebebi şuydu: Zındık olduğu hususunda aleyhinde şahidlik yapılınca boğularak öldürüldü yerine amcasının oğlu Mes'ud geçti.
Bu senede Türkler İfrikiye'ye girdiler. Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis'e ihanet edip onu yakaladılar. Ülkesini ele geçirdiler. Halkın bir kısmını Öldürdüler. İki taraf arasında uzun ve şiddetli savaşlar cereyan ettikten sonra ülkeye hakim oldular. Türklerin öncüleri Şahmelik adında biriydi. Maşrık ümerâsından birinin oğluydu. Mısır'a geldi, orada hizmet etti. Ancak sonra Mağrib'e, İfrikiye'ye kaçtı. Beraberinde bir grup Türk de vardı ve yukarıda olan olayları meydana getirdi.
Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [50]

Hicretin Dörtyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ahmed B. Hayrûn

Künyesi Ebu'l-Fadl'dır. İbn Bakillanî adıyla meşhur olmuştur. Çok hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadî de kendisinden dinlediğ hadisleri yazmıştır. Hadis konusunda güzel bilgisi vardı. Güvenilir ravilerden-dir. Damiganî onun şahidliğini kabul etmiştir. Sonra Damiganî'nin emini (sekreteri) olmuştu. Daha sonra gelirler divanının başına getirildi. Bu senenin receb ayında sekseniki yaşında vefat etti. [51]

Tutuş Ebü'l-Muzaffer

Alparslan'ın oğludur. Lakabı Tâcü'd-Devle'dir. Dımaşk'ın ve başka bazı beldelerin hükümdarıydı. Kardeşinin oğlu Berkyaruk'un evlenmek istediği bir kadınla kendisi evlendi. Ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereği evlenemeden o kadın vefat etti. Şair Mütenebbî şöyle demiştir:
«Senin yükselişinde Allah'ın bir sırrı vardır. Düşmanların sözleri, saçmadan başka bir şey değildir»
İbn Hallikan dediki: Tutuş şark illerinin valisi idi. Atsız, Mısır hükümdarının gönderdiği Emirü'l-Cüyuş'la yaptığı savaşta kendisinden yardım istedi. Atsıza yardım etmek için Dimaşk'a geldiğinde Atsız kendisini karşılamaya gelmişti. O esnada Atsız'm yakalanmasını ve öldürülmesini emretti. Kendisi hicretin 471. senesinde Dımaşk'a ve kazalarına sahip oldu. Sonra Atsız'la savaştı ve Atsızı Öldürdü. Bundan sonra da Rey şehrinde kardeşinin oğlu Berkyaruk'la savaştı. Berkyaruk onu bu savaşta mağlup edip öldürdü. Oğlu Rıdvan Haleb'e hakim oldu. Ha-leb'teki Rıdvan oğulları bu zata nisbet edilirler. Rıdvan hicretin 557. senesine kadar Haleb'te hüküm sürdü. Annesi, zehirlediği bir üzüm salkımını kendisine yedirerek onu öldürdü. Rıdvan'dan sonra yerine oğlu Ta-cülmülk Böri dört sene müddetle hükümdarlık yaptı. Ondan sonra Rıdvan'ın diğer oğlu Şemsü'1-Mülk İsmail üç sene müddetle hüküm sürdü. Sonra annesi onu da öldürdü. Annesi Çavlu'nun kızı Zümrüt Hatun'du Bundan sonra Zümrüt Hatun Şihabüddin Mahmud b. Böri'yi tahta geçirdi. O da dört sene müddetle hüküm sürdü. Sonra Muhammed b. Böri Tuğtekin bir sene hüküm sürdü. Bundan sonra Muciruddin Abak hükümdarlığa geçti. İleride de anlatılacağ gibi Nureddin Mahmud Zengi hükümdarlığı elinden alıncaya kadar tahtta kaldı. Abak'ın zamanında Dımaşk'ta askerlerin Atabeği, Muinüddin'di ki, Gur mmtıkasmdaki Muiniler ile Dımaşk'taki Medresetü'l-Muiniye ona nisbet edilir. [52]

Rızkullah Abdülvehhab

Rızkullah Abdülvehhab b. Abdülaziz Ebu Muhammed et-Temimî. Kurraların, Hanebeli fakihlerinin, hadis alimlerinin imamıydı. Vaaz meclisi ve önce Mansur Camii'nde daha sonra Kasır Camii'nde fetva halkası vardı. Endamı güzel bir kimse olup halk tarafından çok sevilir Ai Güzel şiirleri vardı. Çokça ibadet ederdi. İbaresi fasih, münazarası mizeldi. Atalarından zincirleme yoluyla gelen bir rivayete göre Ebu Ta-lib oğlu Ali hazretlerinin şöyle dediğini nakletmiştir:
«İlim amelden yardım istedi. Amel eğer onun yardımına giderse ilim yerinde kalır. Aksi halde göçüp gider.» Rızkullah, halife nezdinde itibarlı bir kimseydi. Önemli meselelerde, elçi olarak sultana giderdi. Bu senenin cemaziyelevvel ayının ortasında sah günü vefat etti. Vefat ederken seksensekiz yaşındaydı. Halifenin izniyle Babü'l -Meratip'teki kendi evinde defnedildi. Cenaze namazını oğlu Ebu'1-Fadl kıldırdı. [53]

Ebu Seyf El-Kazvını

Abdüsselam b. Muhammed b. Yusuf b. Bendar. Mutezile şeyhi idi. Abdülcebbar b. Amed el-Hemedanî'den ders aldı. Mısır'a göçtü. Orada kırk sene müddetle ikamet etti. Çok sayıda kitap yazdı. Yediyüz ciltlik bir tefsir tasnif etti. İbnü'l-Cevzî «O tefsirinde gurur ve kibri topladı» demiştir.
«Şeytanların, Süleyman'ın hükümdarlığı hakkında söylediklerine uydular.» (el-Bakara: 102) ayet-i kerimesini tam bir ciltte tefsir etti.
İbn Ukayl dedi ki: «Ebu Seyf el-Kazvinî bazan ilimle bazan da şiirle dili uzun bir kimseydi. Ebu Ömer b. Mehdî'den v diğerlerinden hadis dinledi».

Bu senede doksanaltı yaşındayken Bağdat'ta vefat etti. Ahir ömründe evlendi. [54]

Vezir Ebu Şüca

Muhammed b. Hüseyin b. Abdullah b. İbrahim. Künyesi Ebu Şüca. Lakabı da Zahirü'd-Din idi. Aslen Ravzeraverli olup Ahva da doğmuştu. Seçkin ve hayırlı vezirlerden olup çokça sadaka verir, alimlere ve fa-kihlere ihsanda bulunurdu. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazfden ve diğerlerinden hadis dinledi. Kitaplar tasnif etti. Tecaribü'1-Ümem adlı kitabın üzerine bir zeyil yazdı. Halife Muktedî'ye vezirlik yaptı. 600.000 dinarı vardı. Bu parayı hayır ve sadaka yolunda sarfetti. Güzel vakıflar te'sis etti. Muazzam binalar yaptırdı. Dullara ve Öksüzlere çokça yardımda bulundu. Adamın biri ona «Yanımızda bir dul var. Bu dul kadının dört Çocuğu var. Hepsi de aç ve çıplaktırlar» deyince kendi has adamlarından
ınyle ° dula ve çocuklarına nafaka, elbise ve yiyecek gönderdi. Hava Şiddetli soğuk olmasına rağmen elbisesini üzerinden çıkarıp soyundu ve ^Ulah'a yemin ederim ki bu dul ve öksüzlerinin iyi haberleri ile bana
°nmediğin sürece elbiselerimi giymeyeceğim» dedi. Adam kendisine verilen nafaka, giyecek ve yiyecekleri çabucak onlara götürdü. Sonra iyi haberlerini vezir Ebu Şüca'a getirdi. Onların sevinip kendisine duacı olduklarını söyledi. Vezir Ebu Şüca da bu habere sevinip elbiselerini giydi.
Bir defasında kendisine kadayıf getirilip önüne bırakıldığında bu kadayıfi bulamayanlar için üzüldü. Lokmalar boğazından geçmeyince hepsini mescidlere gönderdi. Çok miktardaki bu kadayıfi yoksullara ve mescidlerde dilenen körlere yedirdi.
Divanda otururken mutlaka fakihleri de bulundururdu. Dini bir problemle karşılaştığında o fakihlerin fetvalarına göre hüküm verirdi. İnsanlara çok mütevazi davranırdı. Avam ve havası ayırd etmez, hepsine karşı alçak gönüllülük gösterirdi. Sonra vezirlikten azledildi. Hacca gitti. Medine'de mücavir olarak çalıştı. Daha sonra hastalandı. Hastalığı ağırlaşınca Hücre-i Nebeviye gelip şöyle dedi:
Ya Resûlallah! Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:
«Onlar, kendilerine yazık ettiklerinde, sana gelip Allah'tan mağfiret dileseler ve peygamberler de onlara mağfiret dileseydi, Allah'ın tev-beleri daima kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi.» (en-Nisâ, 64).
İşte ben sana geldim günahlarımdan ötürü Allah'tan mağfiret diliyorum. Kıyamet gününde de bana şefaatçi olacağını umuyorum»

Böyle dedikten sonra aynı günde vefat etti. Allah rahmet etsin. Bakî mezarlığına defnedildi. [55]

Kadı Ebu Bekir Eş-Şaşî

Muhammed b. Muzaffer b. Bekran el-Hamevi Ebu Bekir eş-Şaşî. Hicretin 400. senesinde doğdu. Kendi beldesin de fıkı öğrendi. Sonra hicretin 417. senesinde hac etti. Bağdat'a geldi. Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh öğrendi. Orada hadis öğrendi. İbn ed-Damiganî'nin meclisinde şahidlik-yaptı. İbn ed-Damiganî de şahidliğini kabul etti. Kadı Ebu Bekir, ellibeş sene müddetle kendi mescidine kapandı. Orada insanlara Kur'an okuyor, Öğretiyor ve fıkıh okutuyordu. ed-Damiganî vefat ettiğinde vezir Ebu Şüca' onun için tavsiyede bulununca halife Muktedî onu kadılığa tayin etti. İnsanların en nezihi ve en iffetlisi idi Sultandan bağış ve diğer kimselerden de hediye kabul etmezdi. Elbisesini ve yiyeceklerini hiç değiştirmedi. Kadılık görevi karşılığında ücret almadı. Yerine vekil bırakmadı. Bizzat davaları kendisi hallederdi. Hiçbir mahluka iltimasta bulunmadı. Beyyine bulunmadığı, ama ithamları haklı çıkarıcı karineleri bulunduğu zaman bazı inkarcıları döverdi ki suçlarını ikrar etsinler. İmam Şafiî'nin de buna delalet eden sözleri bulunduğunu kendisi söylerdi. Bu hususta bir de kitap tasnif etti. Karinelere dayanarak hüküm verişini İbn Ukayl de desteklerdi ve delil olarak da şu ayet-i kerimeyi ileri sürerdi:
«Eğer gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru söylemiş, erkek yalancılardandır.» (Yusuf, 26).
Büyük\ fakihlerden ve münazaracılardan Muşattep b. Ahmed b. Üsame el-Ferganî ipekli elbiseler giyinip altın yüzükler taktığından dolayı şahidliğini kabul etmemişti. Davacı ise «Sultan ile veziri Nizamül-mülk de ipekli elbiseler giyinip altın yüzük takıyorlar» deyince kadı Ebu Bekir eş-Şaşî ona şu karşılığı vermişti:
«Allah'a yemin ederim ki sultan ile veziri benim huzurumda bir bakla demeti için şahidlik yapacak olsalar, onların da şahidliklerini reddederim.»

Bir defasında kendi mezhebinden olan faziletli bir fakih onun huzurunda şahidlik yapmış ancak şahidliğini kabul etmeyince fakih ona şöyle sormuştu:
- Şahidliğim bütün hakimler nezdinde makbul olduğu halde sen ne diye kabul etmiyorsun?
- Senin şahidliğini kabul etmem. Çünkü seni, hamamda avretini örtmeksizin çıplak olarak yıkanırken gördüm. Bu yüzden kabul etmeyeceğim.»
Kadı Ebu Bekir eş-Şaşî bu senenin şaban ayının onunda salı günü seksensekiz yaşında vefat etti. İbn Şüreyh'in mezarının yakınma defnedildi. [56]

Ebu Abdullah El-Humeydî

Muhammedb. Ebu Nasr Fütuhb. Abdullahb. Humeyd el-Endelüsî, Endülüs'e yakın Berka adasındandır. Bağdat'a geldi. Orad hadis dinledi. Çok hadis rivayet eden, usta, mahir, ifetli, nezih bir edebiyatçı ve hadis hafızıydı. Buhari ve Müslim'in Sahihlerini cem etmiştir. Başka tasnif eserleri de vardır. İbn Hazm ile Hatib Bağdadînin musannefleri-ni yazmıştır. Bu senenin zilhicce ayının onyedisinde salı gecesi doksan yaşım aşmış iken vefat etti. Mezarı Bağdat'ta Bişr el-Hafî'nin mezarının yakınındadır. [57]

Hibetullah B. Şeyh Ebü'l-Vefa B. Ukayl

Kur'an'ı hıfz etti. Fıkhı Öğrendi. Asaletli biri olduğu ortaya çıktı. Sonra hastalandı. Babası tedavisi için çok para harcadıysa da bunun bir yaran olmadı. Birgün oğlu ona şöyle demişti:
- Ey babacığım çok ilaç getirdin. Çok tedavi ettin. Çok dualar ettin. Ama benim hakkımda Cenâb-ı Allah'ın tercih ettiği bir hüküm vardır.
Onun benim için tercih ettiği hükümle beni başbaşa bırak artık. Benden el çek.
Babası da şöyle demişti: «Anladım ki, o bu sözü boşuna söylemiş değildir. Allah katında yüksek makamlar için seçildiğinden dolayı böyle bir sözü söyleyebilmiştir.»
Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [58]

Hicretin Dörtyüzseksendokuzuncu Senesi

el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede cahil astrologlar Nuh tufanına yakın büyüklükte bir tufan olacağın söylediler. Bu haber halk arasında yayılınca herkes korkuya kapıldı. Halife Müstazhir de astrolog İbn Aşbun'u çağırarak bu durumu ona sordu. O da şöyle dedi:
- Nuh tufanı zamanında balık burcunda yedi gezegen bir araya gelmişti. Şimdi ise Zuhal dışında altı gezegen aynı burçta bir araya gelmiştir. Şu halde bazı beldelerde tufan meydana geleceği muhakkaktır, ama en yakın tahmine göre bu Bağdat'ta olacaktır.
Halife, vezirine sel yataklarını ve suların patlak vermesinden korkulan yerleri onarmasını emretti. Halk da artık tufanı beklemeye başladı. Hacıların Nahle'den sonraki Menakip vadisinde iken büyük bir sele maruz kaldıkları, ancak dağ başına tırmanan hacıların boğulmaktan kurtuldukları; suların develeri, adamları ve yükleri sürükleyip götürdükleri haberi Bağdat'a geldi. Bunun üzerine halife, astrolog İbn Aş-bun'a hü'at giydirdi ve aylık bağladı.
Bu senede emir Kıvamü'd-Devle Ebu Said Kürboğa, Musul şehrini ele geçirdi. Şerefü'd-Devle Muhammed b. Müslim b Kureyş'i öldürdü. Şehri dokuz aylık kuşatmadan sonra sular altında bıraktı.
Bu senede Temim b. Muiz el-Mağribî, Kabis şehrini zaptetti. Orada bulunan kardeşi Ömer'i şehir dışına çıkardı. Süse hatibi de bu hususta şu beyitleri okudu:
«Zaman güldü. Sen kılıcının ağzıyla Kabis'i fethettiğin zaman o sana asık suratla mukabele etti.
Sen sabahleyin erkenden oraya geldin. O şehri elde etmek için, Mehir olarak sadece keskin kılıçlarla mızrakları verdin, Allah bilir ki sen oranın meyvelerini ancak, Daha önce baban dikmiş olduğu için devşirebildin. Mızrakların gölgesinde talepte bulunan kişi, Reislik yerleri olan beldeleri gelin olarak elde eder.»
Bu senenin safer ayında şeyh Ebu Abdullah et-Taberî Nizamiye'de ders vermeye başladı. Onu bu medresenin müderrisliğine Berkya-ruk'un veziri Fahrülmülk b. Nizamülmülk tayin etti.
Bu senede Haface oğulları, Seyfü'd-Devle Sadaka b. Mezyed b. Mansur b. Debis'in beldelerine hücum ettiler. Hz. Hüseyn'i Hair'deki şehidliğine de baskın yaptılar. Orada çokça rezalet ve mefsedetler icra ettiler. Orada mezkur vali Sadaka onlara baskın yaptı. Hz. Hüseyin'in mezarının yanında onlardan çok kimseyi Öldürdü. Onlardan biri kendini surların üstünden ata binmiş vaziyette aşağıya attığı halde kendisi ve atı salimen kurtulmuştuki bu da çok hayret verici bir durumdur.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara haccettirdi. [59]

Hicretin Dörtyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullah B. İbrahim B. Abdullah

Ebu Hakim el-Hayrî'nin kardeşidir. Hayr, Fars illerinden birinin adıdır. Abdullah, hadis dinledi. Rivayet etti. Şeyh Ebu İshal eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Feraiz, edebiyat ve lügata dair bilgisi vardı. Tasnif eserler verdi. Gidişatı güzel bir kimseydi. Ücret karşılığında mushaf yazardı. Bir gün yazmaktayken kalem elinden düştü. O da duvara yaslandı. Sonra da şöyle dedi: «Vallahi eğer bu ölüm ise çok hoştur.» Böyle dedikten sonra da vefat etti. [60]

Abdulmuhsin B. Ahmed Eş-Şencî

Tacirdi. İbn Şüheda-i Mekke (Mekke şehidlerinin oğlu) diye bilinirdi. Bağdatlıdır. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla birçok beldelere seyahatlerde bulundu. Sur'da iken Hatib Bağdadî'den çok hadis dinledi. Hatib onu Irak'a göndermişti. Bu sebeple Hatib, kendi elyazısıy-la Tarihi Bağdat adlı eserim ona hediye etmiştir ve bazı tasnif eserlerinde de ondan rivayetlerde bulunmuştur. Hatib ona Abdullah adını vermişti. Abdülmuhsin b. Ahmed, güvenilir ravilerdendi. [61]

Abdülmelîkb. İbrahim

Abdülmelik b. İbrahim b. Ahmed Ebu'1-Fadl. Hemedanî diye bilinirdi. Maverdî'den fıkıh dersleri aldı. Şer'i ilimlerde, hesapt
ve diğer ilimlerde, ustaydı. Ebu Ubeyd'in Garibu'l-Hadis'ini ve İbn Faris'in de Mücmel'ini ezberlemişti. İffetli ve zahid bi
kimseydi. Halife Muktedî onu kadilkudathğa atamak istedi, ancak o buna şiddetle karşı koydu. Acizliğini ve yaşlılığını ileri
sürerek özür diledi. Zarif ve latif bir kimseydi şöyle derdi:
«Babam beni terbiye etmek istediği zaman değneği eline alır sonra da «Allah'ın emrettiği şekilde oğlumu terbiye etmek için
onu dövmeye niyet ettim» der, sonra da beni dövmeye gelirdi. Ancak o bu şekilde niyetini yaptıktan sonra niyetini tatbik
etmeye başlayacağı ana kadar aradan geçen zaman içinde ben de fırsatım bulup kaçar ve böylece dayaktan kurtulurdum.»
Abdülmelik, bu senenin receb ayında vefat etti. İbn Şüreyh'in mezarının yanma defnedildi. [62]

Muhammed B. Ahmed B. Abdülbaki

Muhammed b. Ahnıed b. Abdülbaki b. Mansur.
Künyesi Ebu Bekir ed-Dekkak'tı. İbn Hadine diye tanınırdı. İfadesinin güzelliği ve okuyuşunun nefaseti ile meşhur olmuştu
Güzel yazısı ve sahih nakli ile ün salmıştı. Hem kıraat hem hadis ilmini öğrendi. Hatibi Bağdadî'den ve ihlaslı arkadaşlarından
çokça hadis dinledi. Şöyle demişti:
«Bağdat sular altında kaldığı zaman evim ve kitaplarımda sel afetine maruz kalmış ve hiç bir şeyim kalmamıştı. Artık kitap
istinsahı yapmak mecburiyetinde kaldım. O senede Sahih-i Müslim'i yedi kez yazdım. Uykuya daldım. Bir gece rüyada
kıyametin koptuğunu gördüm. O esnada adamın biri İbn Hadine nerede?» diye soruyordu. Yanına gittim. Cennet'e girdim.
Cennet'e girerken sırt üstü uzandım. Ayaklarımı üst üste koyup artık «Kitap istinsahı yapmaktan kurtulup rahata erdim» dedim.
Sonra uyandığımda elimde kalem, önümde de istinsahını yapmakta olduğum kitap vardı.» [63]

Ebu Muzaffer Es-Sem'anî

Mansur b. Muhammed b. Abdülcebbar b. Ahmed b. Muhammed Ebu Muzaffer es-Sem'anî. Hadis hafızıydı. Merv şehrindendir
Önceleri Ebu Hanife mezhebinin fıkhını Öğrendi. Sonra Şafiî mezhebine geçti. Ebu îshak'tan ve İbn Sabbağ'dan Şafiî fıkhın
öğrendi. Birçok ilimlerde bilgisi vadi. Tefsir tasnif etti. Hadise dair Kitabü'l-İntisar adlı eseri de tasnif etti. Eserleri arasında
el-Bürhan ve'1-Kavati fi Usuli'1-Fıkh, ve el-İstilam da vardır. Nisabur şehrinde vaizlik yapardı. Şöyle derdi:
«Ezberlediğim her şeyi unuttum.»
Kendisine Cenâb-ı Allah'ın sıfatı sorulduğunda şu cevabı vermişti:
«Acuzelerin (koca karıların) ve mektep çocuklarının inancı gibi bir inançla dine bağlanın.
Cenab-ı Allah'ın, Arş-ı Ala üzerindeki istivası sorulduğunda da şöyle cevap vermişti:
«Su'da'nın sırrım öğrenmek için bana geldiniz.
Oysa ben Su'da'nın sırrını açıklama hususunda cimri bir kimseyimdir.
Beni bu hususta cimri biri olarak görürsünüz.
Doğrusu Su'dâ, temenni edenin arzu ve emelidir.
O, hem iffeti ve hem güleç hem de güzel yüzü elde etmiştir.»
Ebu Muzaffer, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Merv mezarlığına defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin.
Amin. [64]

Hicretin Dörtyüzdoksanıncı Senesi

Bu senede Harezmliler hakimiyeti teessüs etmeye başladı. Şöyle ki: Sultan Berkyaruk bu senede amcası Arslan Argun b. Alp
Arslanı öldürdükten sonra Horasan şehrini ele geçirdi ve orayı Melik Sencer adıyla meşhur olan kardeşine teslim etti. Emir
Kamacı da onu Atabeg olarak tayin etti. Veziri, Ebü'1-Feth Ali b. Hüseyin et-Tuğraî idi. Habeşi b. Ber-şak adındaki emiri de
Horasan'a tayin etti. Harezm şehrine Muhammed b. Enuştekin adındaki bir genci vali olarak tayin etti. Bunun babası Selçuklu
emirlerindendi. Edep, fazilet, güzel ahlak ve mazbut bir hayat tarzı benimsetilerek yetiştirilmişti. Harezm şehrine tayin
edildiğinde Ha-rezmşah lakabım aldı. bu, Harezmlilerin ilk hükümdarıydı. Halka güzel muamelede bulundu. Kendisinden
sonra oğlu Atsız da babasının yolunu takip etti.Halka adil davrandı. Sultan Sencer'in nezdiiıde kıymetlenip itibar sahibi oldu.
Mertebesi yükseldi. Halk da onu sevdi.
Bu senede Melik Rıdvan b. Tacü'1-Mülk Tutuş, Fatımî halifesi Müstalî adına hutbe okudu.
Bu senenin şevval ayında Nûbe kapısı yanında Batınilerden bir adam öldürüldü. Bunun aleyhinde iki kişi şahidlik yapmıştı ki
adil olan bu iki şahitten biri İbn Ukayl idi. Şahidler onun kendilerini mezhebine davet ettiğini ifade etmişlerdi. Öldürüldüğünde

«Ben lailahe ilallah dediğim halde mi beni öldürüyorsunuz?» demiş, şahid İbn Ukayl de ona şu karşılığı vermişti: Ama yüce Allah da şöyle buyurmuştur: «Şiddetli azabımızı gördüklerinde: «Yalnız Allah'a inandık, Ona koştuğumuz eşleri inkâr ettik, dediler.» (ei-Mü'min, 84).
Bu senenin ramazan ayında büyük komutanlardan Porsuk Öldürüldü. Bu, Bağdat emniyet müdürlüğüne atanan ilk şahıstı.
Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi.
Bu senenin aşure gününde kadı nezdinde aleyhine sabit olan bazı suçlardan ötürü Bahaü'd-Devle Ebu Nasr b. Celalü'd-Devle Ebu Tahir b. Büveyh'in evine baskın yapıldı. Yakalandı. Öldürülüp kanı akıtıldı.Evi yıkıldı. Evinin yerinde Hanefîlerle Şafiîler için iki mescid yapıldı. Sultan Melikşah ona Medain ile Deyru Akul ve diğer bazı mıntıkaları ikta olarak vermişti. [65]

Hicretin Dörtyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. AK b. Zekeriya b. Dinar Ebu Yala el-Abdi el-Basrî. İbn Savvaf adıyla tanınmıştır. Hicreti 400. senesinde doğdu. Hadis dinleyip rivayet etti. Zahid ve mutasavvıf aynı zamanda fakih ve müderris bir kimseydi. Ağırbaşlı, hareketleri ölçülü, dindar bir kimseydi. On ilimde allame idi. Bu senenin ramazan ayında doksan yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [66]

Muammer B. Muhammed

Muammer b. Muhammed b. Muammer b. Ahmed b. Muhammed Ebu'l-Ganaim el-Hüseynî. Hadis dinleyip rivayet etti. Suret güzel, ahlakı yüce, ibadeti çok bir kimseydi. Herhangi bir Müslümana eza ve cefa ettiği, herhangi bir arkadaşına sövdüğü duyulmamıştır. Altmış küsur .yaşında bu senede vefat etti. Otuziki sene müddetle nakiplik yaptı. Ku-reyşin önde gelen efendi şahsiyetlerindendi. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebü'l-Fütuh Haydere geçti. Ona da Rızâ zü'1-Fahreyn lakabı takıldı Muammer b. Muhammed'e, vefatı nedeniyle şairler ağıt yaktılar. İb-nül-Cevzî bu ağıtları nakletmiştir. [67]

Yahya B. Ahmed B. Muhammed El-Bestî

Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Güvenilir, salih, doğru sözlü, edepli bir kimseydi. 112 sene üç ay yaşadı. Yaşı büyük olmakla birlikte duyu organları sağlamdı. Kur'an okur hadis naklederdi. Allah ona da bize de rahmet etsin. [68]

Hicretin Dörtyüzdoksanbirinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Franklar şiddetli bir kuşatmadan sonra burçlardaki bazı nıuhanzlarla anlaşarak Antakya şehrini ele geçirdiler. Antakya valisi Bagisyan, az sayıdaki askerleriyle oradan kaçtı. Ailesini ve malını Antakya'da bıraktı. Sonra kaçmakta iken yolda bu yaptığına çok pişman oldu. Öyle ki, bayıldı. Atından yere düştü. Adamları onu terk edip gittiler. Bir koyun çobanı gelip başını kopardı ve frankların hükümdarına götürdü. Musul valisi Emir Kürboğa bu durumdan haberdar olunca çok sayıda asker topladı. Dımaşk valisi Dukak jje Humus valisi Cenahü'd-Devle ve diğerleri de onun etrafında toplanar. Kürboğa bu birleşik orduyla Frankların üzerine gitti. Antakya'da
Franklarla savaştılar. Franklar onları mağlup ettiler. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Bol miktarda mallarını da ganimet olarak elde ettiler. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)
Sonra Franklar Marretü'n-Numan'a gidip orayı da kuşattıktan sonra zaptettiler. La havle vela küvete illa billah (güç ve kuvvet ancak Allahındır). Bu feci durumdan Melik Berkyaruk haberdar olunca çok üzüldü ve Bağdat'taki komutanlara mektup yazarak vezir İbn Cü-heyr'le birlikte hazırlığa başlamalarını emretti. Franklarla savaşılacağını bidirdi. Bazı askerler Bağdat'ın bat yakasından şehir dışına çıkıp karargah kurdular. Sonra Frankların bir milyon savaşçıları olduğunu haber alınca bu kesin karar gevşedi. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.
Bu senede Humartekin insanlara haccettirdi. [69]

Hicretin Dörtyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Tarrad B. Muhammed B. Ali

Tarrad b. Muhammed b. Ali b. Hasan b. Muhammed b. Abdülveh-hab b. Süleyman b. Abdullah b. Muhammed b. İbrahim İman b. Muhammed b. Ali b. Abbas Ebü'l-Fevaris b. Ebu'l-Hasan b. Ebil-Kasım b. Ebu Temmam. Zeyd b. binti Süleyman b. Ali b Abdullah b. Abbas evla-dmdandır. Bu şecerede geçen bintü Süleyman, Ümmü veled bir cariyedir. Tarrad b. Muhammed çok sayıda hadis dinledi. Büyük kitaplar yazdı. Bir cemaatten yalnız rivayetlerde bulundu. Hadis derlemek amacıyla birçok beldelere seyahatlerde bulundu. Değişik beldelerde hadis yazdırdı. Meclisine alimler ve seyidler gelirlerdi. Ebu Abdullah ed-Damiganî de onun meclisine katılmıştı. Tarrad, uzun bir süre Talibile-rin nakipliğini yaptı. Bu senede doksan küsur yaşında vefat etti ve Bağdat şehidler mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [70]

Muzaffer Ebü'l-Feth

Muzaffer Ebü'1-Feth b. Reisü'r-Rüesa Ebü'l-Kasım b. Mesleme. Evi ilim, diyanet ve ebediyat ehli kimselerin toplantı yeriydi Bu senede Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî de vefat etmişti. Muzaffer Ebü'1-Feth bu senede vefat ettiğinde şeyh Ebu İshak'm türbesin defnedildi. [71]

Hicretin Dörtyüzdoksanikinci Senesi

Bu senede Franklar Kudüs'ü zaptettiler. Hicri 492. senenin şaban ayının bitimine yedi gün kala cuma günü kuşluk vakti olunca Franklar
Allah onlara lanet etsin- Kudüs'ü, -Allah orayı şereflendirsin- zaptettiler. İ.000.000 kadar Frank savaşçısı Kudüs'e girdi Şehrin ortasında 60.000'den fazla Müslüman öldürdüler. «Onlar memleketlerinizde her köşeyi kontrollerine alacaklar. Ele geçirdikleri yerleri harap etmeleri için onları tekrar göndereceğiz.» (ei-isra, 5-7).
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Kudüs'teki kutsal kayanın (Sahre'nin) çevresinde bulunan kırkiki gümüş kandili aldılar. Bu kandillerden her birinin ağırlığı 3.600 dirhemdi. Franklar ayrıca orada bulunan ve ağırlığı kırk şami rıth olan gümüş bir tandın da aldılar. Yirmiüç altın kandili de ele geçirmişlerdi. Kudüslüler Şam'dan Irak'a kaçtılar. Frankların zulmünden korkup halife ve sultandan yardım dilediler. Kaçanlar arasında kadı Ebu Sa'd el-Herevî de bulunuyordu. Bağdat halkı bu feci durumdan haberdar olunca korkup ağlaşmaya başladılar. Ebu Sa'd el-Herevî bir manzume yazdı. Bu manzumesi divanda ve minberde okundu. Halk yüksek sesle ağlaşmaya başladı. Halife de şehir şehir dolaşıp hükümdarları cihada teşvik etmeleri için fakihlere çağrıda bulundu. İbn Akil ve diğer bazı meşhur fakihler bu amaçla dolaşmaya başladılar. Ancak bunun bir yararı olmadı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Ebu'l-Muzaffer el-Ebyordî bu konuda şöyle bir şiir yazmıştı:
«Göz yaşlarımıza kan kattık. Artık taşlanacak yerimiz kalmadı. Savaş ateşi keskin kılıçlarla alevlendiğinde, İnsanın en kötü silahı akıttığı gözyaşıdır. Ey İslâm evladlan! Arkanızda bazı olaylar vardır. Bunlar develerin tabanlarıyla insanları zirvelere ulaştırırlar. Her uykudaki kişiyi uyandıran yardım çağrıları yapılmaktayken, Kişi nasıl gözlerini uykuya verip uyur? Şam'daki kardeşlerinizin boyunları vurulmakta, Davar sırtı veya kartal karnı gibi darbeler yemektedirler, Sizlerse barışçı insanlar gibi zillet ve alçaklık eteğini yerden sürüklemektesiniz»
Ebu'l-Muzaffer el-Ebyordî şu şiiri de yazmıştı:
«Kılıç ve mızrak darbelerinin süratle vuruluşu esnasında bir duraksama vardır ki,
O duraksama esnasında küçük çocukların dahi saçları ağarıp yaşlanırlar.
Bunlar öyle savaşlardır ki, bunların hengamesinden uzakta olan-
Barışı elde etmek için kaçanlar.
Pişmanlık mızrağının darbesine maruz kalırlar.
Müşriklerin elleriyle kınlarından çıkarılan keskin kılıçlar.
Böğürlere ve enselere vurulurlar.
Tibe mıntıkasında bu kılıçlar karşısında aman dileyenler,
Olanca sesleriyle "Ey Haşim ailesi!" diye bağırırlar.
Görüyorum ki, ümmetim düşmanlara karşı hücuma geçmiyor,
Mızrakları ve dini desteksiz gevşek bırakıyorlar.
Vartaya yuvarlanmaktan korktukları için ateşten uzak duruyorlar,
Oysa düşmanın vuracağı ağır darbenin utanç sebebi olacağını hesaba katmıyorlar.
Arapların önde gelen bahadırları eza ve cefaya razı mı oluyorlar?
Acemlerin kumandan ve yiğitleri her zillete boyun mu eğiyorlar?
Irzlarını korumadıkları, dinlerini savunmadıkları takdirde namusları için de gayrete gelmeyeceklerdir.
Savaş ateşi alevlendiğinde sevap kazanmaya rağbet etmeseler bile
Bari ganimet elde etmek için düşmana hücum etselerdi.»

Bu senede Sultan Muhammed b. Melikşah'm hakimiyeti güçlendi. Bu, Sultan Sencer'in özkardeşiydi. Kuvveti arttı. Nihayet b
senenin zilhicce ayında Bağdat'ta onun adına hutbe okundu.
Yine bu senede Rey şehrine gitti. Kardeşi Berkyaruk'm annesi Zü-beyde Hatun'u orada buldu ve boğulmasını emretti. Zübeyde
Hatun o esnada kırk iki yaşındaydı. Sultan Muhammed'le Berkyaruk beş kez savaşmışlardı.
Bu senede Bağdat'ta fiyatlar aşın derecede yükseldi. Kıtlık meydana gedi. İnsanların çoğu açlıktan öldü. Şiddetli bir vebaya
maruz kaldılar. Öyle ki ölülerin çokluğundan dolayı cenazeleri defnetmekten aciz kaldılar. [72]

Hicretin Dörtyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan İbrahim B. Sultan Mahmud

Sultan İbrahim b. Sultan Mahmud b. Mes'ud b. Sultan Mahmut b Sebüktekin. Gazne'nin ve Hindistan'ın sınırındaki yerleri
hükümdarıydı. Buralardan başka bazı yerler de onun hakimiyeti altındaydı. Büyük bir saygınlığı, heybeti ve debdebesi vardı.
Keyya el-Herasî, Sultan Berkyaruk tarafından kendisine elçi olarak gönderildiğinde Sultan ibrahim'in makamındaki saltana
alametlerim, elbiselerini ve meclisinin nıuazzamlığmı, dünyevi seadeti ve ne kadar çok zengin olduğunu anlatırken «Çok acaip
şeyler gördüm» demişti. Sultan İbrahim'e, makammdaki azameti ve debdebeyi gördüğünde şu hadisi okuyarak öğüt vermişti*
«Sa'd b. Muaz'ın Cennet'teki mendilleri bundan daha hayırlıdır.» Bu hadisi dinleyen Sultan İbrahim ağlamıştır.
Ravi nin anlattığına göre Sultan İbrahim, kendisi için bir köşk bina ederken mutlaka önce orada bir mescid veya medrese veya
hankâh yaptırırmış.
Sultan İbrahim bu senenin receb ayında doksan yaşını aşmış ike$ vefat etti. Kırk iki sene müddetle hüküm sürmüştü. [73]

Abdülbaki B.Yusuf

Abdülbaki b. Yusuf b. Ali b. Salih Ebu Türab el-Beraî. Hicretin 401. senesinde doğdu. Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh dersleri
aldı. Ondan ve başkalarından da hadis dinledi. Sonra Nisabur'a gidip ikamet etti. Birçok hikaye ve efsaneyi ezbere bilirdi
Selef yolundan giderek çok az bir dünyalıkla geçinen sabırlı bir kimseydi. Hemedan kadılığına atandığına dair ferman
geldiğinde şöyle demişti: «Ben Azrail vasıtasıyla gelecek olan ilahi fermanı bekliyorum. Allah'a yemin ederim ki şurada gönül
rahatlığıyla bir saat oturmak, İrakeyn'in mülküne sahip olmaktan çok daha hoşuma gider. Bir öğrenciye bir meseleyi öğretmek,
benim için yeryüzündeki bütün şeylere sahip olmaktan daha hoştur. Allah'a yemin ederim ki dünyaya ve dünya ehline bağlantılı
olan bir kalp asla iflah olmaz.İlim sadece bir delildir. İlmi, kendisini dünyaya ve dünya ehline karşı zahid kılmayan kimse her
ne kadar tahsil yapmış olursa olsun gerçekte ilim tahsil etmiş değildir. Onun tahsil ettiği sadece zahiri ilimdir. Oysa bunun
gerisinde başka faydalı bir ilim vardır. Allah'a yemin ederim ki ellerim ve ayaklarım kesilse, gözlerim çıkarılsa beni Allah'tan
ve ahiretten koparacak olan bir dünya makamına sahip olmaktan daha çok hoşuma gider. Çünkü dünya makamı takva sahibi
kimselerin kurtuluşuna ve mü'minlerin mutluluğuna vesile olamaz.»
Abdülbaki bu senenin zilkade ayında doksanüç yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. Amin

Ebü'l-Kasım B. İmamü'l-Haremeyn

Batınilerden biri onu Nisabur şehrinde öldürdü. Allah ona da, babasına da rahmet etsin, amin. [74]

Hicretin Dörtyüzdoksanüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayında Sultan Berkyaruk Bağdat'a geldi. Hükümet sarayında konakladı. Tekrar kendisi adına hutbe okundu
Kardeşi Madına hutbe okunmasına son verildi. Halife de kendisine çok hediyeler gönderdi. Halk ve kadınlar bu duruma çok
sevindiler. Ancak Berkyaruk, kardeşi Muhammed'den dolayı sıkıntı içindeydi. Zira devlet ona meyilli olup askerler de onun
etrafında toplanmaktaydılar. Ayrıca Berkyaruk'un çok az miktarda parası kalmıştı. Askerler de kendisinden erzak ve maaşlarını
ısrarla istiyorlardı. Bunun üzerine Berkyaruk, vezir İbn Cüheyr'in malına el koymak istedi. O da halifeye sığınınca halife
Berkyaruk'u bundan menetti. Sonra vezir İbn Cüheyr ona 160.000 dinar para vererek anlaştılar. Bundan sonra Berkyaruk sefere
çıktı. Hemedan'a yakın bir yerde kardeşi Muhammed'le karşılaşıp savaşmaya başladı. Muhamrned onu hezimete uğrattı.
Berkyaruk da elli süvari ile birlikte kaçıp kurtuldu. Bu savaşta Hadım Sa'dü'd-Devle Gev-herain öldürüldü. Devlette
kıdemliydi. Bağdad emniyet müdürlüğü görevini yürütmekteydi. Yumuşak huylu, muamelesi güzel bir kimseydi. Hiç kimseye
kasten zulmetmedi. Hiçbir hadim onun gördüğü ihti-şam,saygınlık ve çok sayıda hizmetkarı görememişti. Geceleri çokça namaz
kılardı. Abdestsiz oturmazdı. Hayatı boyunca hastalanmadı. Başı bile ağrımadı. Bu savaşta olup bitenlerle karşılaşıldığında
sultan Berkyaruk'un otoritesi ve gücü zayıfladı. Sonra askerleri kendisine geri döndüler. Emir Davud da 20.000 askerle ona

katıldı. O ve kardeş'i, kardeşi Sencer'le savaştı. Sencer de onları mağlup etti. Berkyaruk az sayıdaki bir toplulukla kaçtı. Emir Davud esir alındı. Sencer'in komutanlarından Berguş, Davud'u öldürdü. Berkyaruk'un gücü azaldı. Adamları dağıldı. Receb ayının ondördünde Bağdat'ta artık onun adına hutbe okunmaz oldu. Sultan Muhammed adına yeniden hutbe okunmaya başlandı.
Bu senenin ramazan ayında vezir Amidü'd-Devle b. Cüheyr ile kardeşleri Zaimü'r-Rüesa Ebü'l-Kasım ve Kâfi lakabını taşıyan Ebu'l-Bere-kat yakalandılar. Kendilerinden çok miktarda para alındı. Amidü'd-Devle hilafet sarayına hapsedildi. Bu senenin şevval ayında ölünceye kadar orada mahpus kaldı.
Yine bu senenin şevval ayının yirmi yedinci gecesinde İsfahan emniyet müdürü emir Belkâbek Sermez öldürüldü. Bir Batınî böğürüne bıçak saplayarak onu öldürmüştü. Sermez öteden beri hatmilerden çekinir ve tedbirini alırdı. Zırhla dolaşırdı. Ancak o gece elbisesinin altına zırh giymemişti. Aynı gecede birkaç oğluda öldürüldü. Sabahleyin evinden beş cenaze çıkarıldı.
Bu senede Frankların hükümdarı 300.000 savaşçıyla hücuma geçti. Gümüştekin b. Danişmend Taylu onunla savaştı. Gümüştekin, Emi-nü'd-Devle lakabını alan Dımaşk atabeği idi. Baalbek de değilde Dı-maşk ve Basra'daki eminiye vakıflarının kurucusuydu. Frankları hezimete uğrattı. Onlardan çok sayıda adam öldürdü. Öyleki Franklardan geride sadece 3.000 kişi kalmıştı ki, bunların da çoğu yaralıydı. Bu hadise bu senenin zilkade ayında cereyan etmişti. Gümüştekin, yaralı Frankları kovaladı. Malatya'ya kadar onları takip etti. Sonra Malatya'yı da ele geçirdi. Malatya valisini esir aldı. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Şafiî mezhebine mensup bir Türk olan Emir Altuntaş insanlara hac ettirdi. [75]

Hicretin Dörtyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sofi Abdürrezzak El-Gaznevî

Attap Tekkesi'nin şeyhi idi. Defalarca yanma hiçbir şey almadan hacca gitti. Yüz yaş civarında iken vefat etti. Geride kefen alacak kadar dahi para bırakmadı. Can çekişirken karısı ona şöyle demişti:
- İşte bugün rezil rüsvay olacağız.
- Neden
- Çünkü kefenin dahi yok.
- Eğer geride kefen alacak kadar para bırakacak olsaydım asıl o zaman rezil rüsvay olurdum.»
Onun aksine İbn Muhalleban Tekkesi'nin şeyhi Ebü'l-Hasan el-Bistamî yazın ve kışın sadece yünlü elbiseler giyer, insanlara zahid olduğunu gösterirdi. Ama vefat ettiğinde yere gömülü 4.000 dinarı bulundu. İnsanlar bu iki şeyhin durumunu hayretle seyrettiler. Allah, birincisine rahmet etsin. İkincisini de affetsin. [76]

Vezir Amidü'd-Devle B. Cüheyr

Asıl adı Muhammed b. Ebu Nasr b. Muhammed b. Cüheyr'dir. Künyesi Ebu Mansur'du. Vezirlerin reislerindendi. Üç halifeye hizmet etti. Bunlardan ikisine de vezirlik yaptı. Yumuşak huylu, aceleci olmayan bir kimseydi. Yalnız kibirli olduğu söylenerek eleştirilmiştir. Defalarca vezirlik yaptı. Azledildi. Tekrar göreve getirildi. Son vezirliğinde de hilafet sarayında hapsedildi. Zindandan ancak ölü olarak çıkabildi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. [77]

Tabip İbn Cezle

Yahya b. İsa b. Cezle. el-Minhac fi't-Tıb adlı eserin sahibidir. Hristi-yandı. Sonraları Şeyh Ebu Ali b. Velid el-Mağribî'nin yanına gelerek ondan mantık dersleri aldı. Babası onu İslâm'a davet eder ve delilleri ona açıklardı. Nihayet Müslüman oldu İslamiyeti güzelce yaşadı. Dami-ganî onu sicilleri yazma hususunda vekil tayin etti. Sonra da kendisi insanları ücretsiz olarak tedavi etmeye başladı. Bazan hastalar için teberru olarak kendi parasıyla ilaçları terkip edib hazırlardı. Kitaplarının
Ebu Hanife şehidliğine vakfedilmesini vasiyet etti. Allah ona da bize de rahmet etsin, amin. [78]

Hicretin Dörtyüzdoksandördüncü Senesi

Bu senede İsfahan ve çevresinde Batmîler yüzünden büyük hadiseler meydana geldi. Sultan, birçok batmiyi öldürdü. Evlerini yurtlarını mallarını halka yağmalattı ve «Ele geçirebildiğiniz batmiyi öldürün, malını da alın» diye duyuru yaptırdı. Batmiler birçok kaleleri istila etmişlerdi. Ele geçirdikleri ilk kale hicretin 483. senesinde Hasan b. Sab-ban tarafından ele geçirilmişti. Hasan, batını propagandacılarından biriydi. Mısır'a gitmiş, oradaki zındıklardan ilim tahsil etmiş, sonra İsfahan taraflarına gelmişti. Halktan geri zekâlı, cahil, sağım solunu ayırd edemeyen kimseleri kendine davet ediyor, sonra ona bal, ceviz ve

şonizi ekmeği yedirerek mizacım yakıyor, dimağını bozuyordu. Sonunda da ehli beyte ait bazı haberleri ona anlatıyor, sapık Rafizîleri ve yalanlarını ona naklediyor, Ehl-i Beytin haksızlığa uğratıldıklarını Allah ve Rasûlü tarafından kendilerine tanınar haklarından yoksun bırakıldıklarını söylüyordu. Hariciler Hz. Ali için Emeviierle savaştıklarına göre senin kendi imamın Hz Ali için savaşman elbetteki daha öncelikli görevin olmalıdır, diyerek sözünü sürdürüyordu. Propagandacısına bal ve benzeri şeyleri içirmeye devam ediyor, ona telkinlerde bulunuyor, nihayet propgandacısı onun emrine giriyor, anasına babasına göstermediği itaati ona gösteriyordu. Hasan Sabbah bazı gözboyama, hile ve benzeri göstermelik hareketlerde bulunuyordu. Bu gibi şeylere ancak cahil kimseler kanar. Böylece etrafında çok sayıda kalabalık oluştu. Sultan Melik-şah haber gönderip onu bu hareketten men edip tehdit etti. Alimlerin fetvalarını gönderdi. Hasan Sabbah, sultanın gönderdiği mektubu elçinin huzurunda okuyunca çevresinde bulunan gençlere şöyle dedi:
«Sizlerden birini mevlasına elçi olarak göndermek istiyorum.» Böyle deyince oradakilerin yüzü kendisine döndü. Emrini beklemeye koyuldular. Sonra gençlerden birine «Kendini öldür» dedi. Genç bıçağı alıp gırtlağını kesti ve ölüp yere düştü. Bir başkasına da «Kendini şuraya at» dedi. O da kendini kalenin tepesinden hendeğin dibine attı. Paramparça oldu. Sonra Sultan Melikşah'm elçisine «Cevabım işte budur,» dedi. Ondan sonra Sultan Melikşah onunla mektuplaşmadı. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir. Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî ile eyvan sahibi Sinan arasında da buna benzer bir hadise geçtiğini inşaallah ileride anlatacağız.
Bu senenin ramazan ayında halife Müstazhir Billah Kasır Camii1-nin açılmasını emretti. Orada duvarların beyazlatılmasın istemedi. Camide teravih kılınmasını ve besmelenin açıkça okunmasını istedi. Kadınların da geceleyin gezintiye çıkmalarının yasaklanmasını ferman etti.
Bu sene başında Sultan Berkyaruk, Bağdat'a geldi. Şehirde onun adına hutbe okundu. Sonra kardeşleri Muhammed ile Sence de Bağdat'a geldiler. O esnada Berkyaruk hastaydı. Bağdat'ın batı yakasına geçtiler. Berkyaruk adına hutbe okunmasına son verildi. Muhammed ile Sencer adına hutbe okunmaya başladı. Berkyaruk da Vâsıt şehrine kaçtı. Askerleri, geçtikleri beldelerin ahalisinin mal ve arazilerini yağmaladılar. Bazı alimler onları böyle yapmaktan menedip öğüt verdiler-se de bunun bir yararı olmadı.
Bu senede Franklar Kisariye ve Suruç gibi bir takım kaleleri zap-tettiler. Kudüs'ü ele geçiren Frank hükümdarı Kunde Akka'ya gitti. Orayı kuşatma altına aldı. Boğazına isabet eden bir mızrak sebebiyle hemen öldü. Allah lanet etsin. [79]

Hicretin Dörtyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Abdülvahid b. Sabbah. Künyesi Ebu Man-sur'du. Hadis dinledi. Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den sonra amcasının oğlu Ebu Nasr b. Sabbah'tan fıkıh öğrendi. Faziletli, çokça namaz kılan, senenin bütün günlerini oruçla geçiren bir fakihti. Bağdat'ın batı yakasının emniyet müdürlüğüne ve Kerh mahallesi kadılığına atandı. [80]

Abdullah B. Hasan

Abdullah b. Hasan b. Ebu Mansur Ebu Muhammed et-Taberî. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelerde seyahatlerde bulundu. Hadis derleyip tasnif etti. Çokça hadis rivayet eden, güvenilir, doğru sözlü hafızlardandı. Hadis bilgisi muazzamdı. Takvalı ve güzel ahlaklı idi. [81]

Abdurrahman B. Ahmed

Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Ebu Muhammed er-Razaz es-Serahsî. Merv şehrine gelip yerleşti. Hadis dinledi Yazdırdı. Çeşitli beldelerdeki alimler ziyaretine geldiler. Şafiî mezhebine bağlı bir hadis hafızı olup dindar ve takvalıydı. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [82]

Aziz B. Abdü'l-Melîk

Aziz b. Abdü'l-Melik Mansur Ebü'l-Meâli el-Cilî. Kadı idi. Seyyid Leh lakabını taşırdı. Fıkhi füruatta Şafiî mezhebine itikadda Eş'ari mezhebine mensuptu. Babül-Ezec'de hakimlik yaptı. Onunla Babü'l-Ezecli Hanbelîler arasında büyük bir düşmanlık vardı. Bir gün eşeği kaybolan bir adamın duyuru yaptırdığını işitince şöyle dedi: «Bu adam Babü'1-Ezec mıntıkasına gelsin. Ahaliden karşılaştığı birinin elini tutup (eşeği niyetiyle) götürsün.»

Bir gün Nakip Tarrad ez-Zeynebî'ye şöyle demişti:
«Bir kişi insan görmemeye yemin ederde sonra Babü'l-Ezec mıntı-kasındaki birini görürse yemini bozulmuş olmaz (Çünkü onlar insan değildirler)».
Bunun üzerine Nakip Tarrad da ona şu cevabı vermişti: «Bir kimse bir toplulukla kırk gün bir arada kalırsa o da onlardan biri olur.»

Bu sebepledir ki Aziz b. Abdülmelik vefat ettiğinde ölümüne çok sevinmişlerdi. [83]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Abdülbaki b. Hasan b. Muhammed b. Tavk Ebu'l-Fezail er-Ribî el-Musulî. Şeyh Ebu İshak eş Şirazî'den fikih dersleri aldı. Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den hadis dinledi. Güvenilir ve salih bir ravi idi. Çok hadis yazdı. [84]

Muhammed B. Hasan

Künyesi Ebu Abdullah el-Muradî idi. Evan'a yerleşti. Kurra, fakih ve salih bir kimseydi. Keramet ve mükâşefeleri vardı. Kad Ebu Ya'la b. Ferra'dan hadis öğrendi. Başka üstadlardan da ders aldı. İnbü'l-Cevzî dedi ki:
«Duyduğuma göre Muhammed b. Hasan'm küçük oğlu kendisinden bir ceylan istemiş, bu hususta ısrar etmişti. Muhammed b Hasan da o küçük oğluna «Ey yavrucuğum yarın sana bir ceylan gelecek» demişti. Ertesi sabah bir ceylan gelip boynuzuyla kapıya vurmuş, nihayet kapıyı açmış, içeriye girmiş, Muhammed b. Hasan da o küçük oğluna «Ey yavrucuğum işte sana ceylan geldi» demişti. [85]

Muhammed B. Ali B. Ubeydullah

Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ahmed b. Salih b. Süleyman b. Ved'an. Künyesi Ebu Nasr'dı. Musulluydu. Kadılık yaptı Hicretin 493. senesinde Bağdat'a geldi. Amcasından Erbain el-Ved'aniye hadislerini rivayet etti. Amcası Ebü'1-Feth b. Vedar bu risaleyi Zeyd b. Rüfa'a el-Haşimî'den çalmıştı. Zeyd b. Rufaa'dan sonraki ravilerin senedlerini buna eklemişti. Ama her ne kadar bir kısmında sahih manalar varsa da bu hadislerin tamamı mevzudur. Doğrusunu Allah bilir. [86]

Muhammed B. Mansur

Künyesi Ebu Sa'd el-Müstevfî'dir. Lakabı Şerefü'1-Mülk el-Harez-nî'dir. Kadri yüce bir kimseydi. Ebu Hanife ashabını mutaasıp bir taraftarıydı. Onlar için Merv şehrinde bir medrese vakfetmiş, oraya çok kitapları da vakıf olarak bırakmıştır. Bağdat'ta Babü't-Tak yanında da medrese yaptırmış, ayrıca Ebu Hanife'nin mezarının üzerine kubbe yaptırmıştı. Çöllerde de kervansaraylar inşâ ettirmiş, birçok hayırlarda bulunmuştu. Çokça yeyip içer, güzel elbiseler giyinirdi. Zenginlikte de ileri derecede olan bir kimseydi. Bütün bunlardan sonra amelelik yapmaya, kendini ibadete vermeye, ölünceye kadar da kendi nefsiyle meşgul olmaya başladı. [87]

Muhammed B. Mansur El-Kuserî

Amidü Horasan diye bilinir. Tuğrul Bey' zamanında Bağdat'a geldi. Ebu Hafs Ömerb. Ahmed b. Mesrurdan hadis rivayet etti Çok hayır yapmak isteyen, hayra rağbeti olan bir kimseydi. Merv şehrinde Ebu Bekir b. Ebi Muzaffer es-Sem'anî ve varislerine bir medrese vakfetti. İb-nü'1-Cevzî'nin ifadesine göre Ebu Bekir'in varisleri şu ana kadar o medresenin mutevelliliğini yürütmektedirler. Muhammed b. Mansur, Nisa-bur'da da bir medrese yaptırmıştı. Türbesi oradadır. Bu senenin şevval ayında vefat etti. [88]

Nasrb. Ahmed

Nasr b. Ahmed b. Abdullah b. Batran el-Hattabi el-Bezzar. Kurra idi. Hicretin 398. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. İbı Rızka-veyh'ten ve diğerlerinden yalnız başına rivayetlerde bulundu. Uzun bir ömür yaşadı. Hadis derlemek amacıyla bir çok beldelere seyahatlerde bulundu. Dinleyişi sahih ve sağlam olan bir kimseydi. [89]

Hicretin Dörtyüzdoksanbeşincî Senesi

Bu senenin muharrem ayında Keyya el-Herasî adıyla meşhur olan Ali Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed tutuklandı. Nizamiy müderrisliğinden azledildi. Çünkü bazıları sultan nezdinde onun Batınî olduğunu söyleyerek ithamda bulunmuşlardı. Aralarında İbn Ukayl'ın da bulun-augu bir grup alim onun Batınîlikle alakası olmadığına dair tanıklıkta Dulundular. Salı günü hilafet sarayından bir tezkere geldi bu tezkerede suçsuz olduğu belirtilerek, salıverilmesi emrediliyordu.
Bu senenin muharrem ayının onbirinde salı günü halife Mustazhir nılafet sarayında meclis kurdu. Omuzunda abası, elinde de kırbacı vardi. Sultan Melikşah'm oğullan Melik Muhammed ile Melik Sencer geldiler. Halifenin huzurunda yer öptüler. Halife de onlara saltanat hil'atı giydirdi. Muhammed'e kılıç, göğüs nişanı, inci bilezik ve kendi has tavlasından atlar verdi. Sencer'e bundan daha az armağanlar vermişti. Muhammed'i de sultanlığa tayin etti. Hilafet işleriyle ilgili olarak onu tam yetkili naib kıldı. Sadece hareminin kapısını ona açmamış, bunun dışında herşeyi ona havale etmişti. Sonra muharrem ayının on dokuzunda Sultan Muhammed çıktı. Halk tedirgin oldu. Berkyarak da çıktı. Sultan Muhammed, Berkyaruk'un üzerine yürüdü. İkisi arasında çok savaşlar cereyan etti. Muhammed bozguna uğradı. Büyük belalara ve musibetlere maruz kaldı. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride verilecektir.
Bu senenin receb ayında Kadı Ebü'l-Hasan b. ed-Damiganî, kadı Ebu Ya'lâ b. Ferrâ'nm oğulları Ebu Hüseyin ile Ebu Hazim'i şahitliklerini kabul etti.
Bu senede İsa b. Abdullah el-Konevî Bağdat'a geldi. Halka vaaz verdi. Fıkıhta Şafiî; itikadta Eş'ari mezhebine mensuptu.
Bu yüzden Bağdat'taki Hanbelîlerle Eş'arîler arasında kavgalar ve fitneler meydana geldi.
Bu senede Bağdat'ta büyük bir yangın çıktı.
Hülle valisi ve Seyfii'd-Devle Sadaka b. Mansur b. Debis'in arkadaşı Hamid el-Ömerî bu senede insanlara hacettirdi. [90]

Hicretin Dörtyüzdoksanbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mısır Hükümdarı Ebü'l-Kasım

Müstalî lakabım taşıyan bu halife bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine dokuz yaşındaki oğlu geçti ve Amir Bi Ahkâmillah lakabını aldı. [91]

Muhammed B. Hîbetüllah

Künyesi Ebu Nasr'dı. Kadılık yaptı. Bendeniclidir. Gözleri amâ idi. Şafiî fakihi idi. Şeyh Ebu İshak'tan fıkıh dersleri aldı Sonra hicretin 440. senesinde Mekke'ye yerleşerek mücavir olarak yaşadı. Orada fetva ve ders verdi. Hadis rivayet etti. Hac vazifesini ifa etti. Şiirlerinden biri şudur:
«Seni mahrum bıraktım ey nefsim. İşsizliğimden güçsüzlüğümden bıkmıyor musun?
Arkadaşlarım, dostlarım geçip gittiler.
Rabbime söz veriyorum, Sonrada sözümü bozuyorum. Şehvetlerime maruz kaldığımda azmimi bırakıyorum. Azığım azdır. Beni doyuracağını ve menzilime ulaştıracağını sanmıyorum.
Azığımın azlığına mı ağlıyayım yoksa yolumun uzaklığına mı?» [92]

Hicretin Dörtyüzdoksanaltıncı Senesi

Bu senede Sultan Berkyaruk İsfahan'da kardeşi Muhammed'i kuşatma altına aldı. İsfahanlılar erzak sıkıntısı çekmeye başladılar. Şiddetli bir kıtlıkla karşı karşıya geldiler. Sultan Muhammed halkı para cezasına çarptırıyor, mallarına el koyuyorken dışardan da Sultan Berkyaruk onları kuşatma altında tutuyordu. Halk korku ve açlıkla pençeleşmeye başladı. Malları, canları, ve ürünleri azaldı. Sonra Sultan Muhammed İsfahan'dan çıkıp gitti. Kardeşi Berkyaruk onu yakalaması için kölesi İyaz'ı peşine taktı, ancak îyaz onu yakalayamadı. Sultan Muhammed kendini kurtarıp kaçtı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin safer ayında Kadilkudat Ebü'l-Hasan b. ed-Damiganî'nin lakabına Tâcü'l-İslâm lakabı da eklendi.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ta hutbelerde sultanların adlarının anılmasına son verildi. Sadece halifenin adının anılması ve ona dua edilmesiyle yetinildi. Sonra Berkyaruk ile kardeşi Muhammed karşı karşıya gelip savaştılar. Muhammed yine bozguna uğradı. Sonra barıştılar.
Bu senede Dımaşk valisi Dukak b. Tutuş, Rahbe şehrini zaptetti.

Bu senede Rey şehrinde çıkan çatışmalarda vaiz Ebü'l-Muzaffer el-Hocendî öldürüldü. Bu, Şafiî fakihi olan bir müderristi Çarpışmalar esnasında Alevi bir Rafizi onu öldürmüştü. Alim ve faziletli bir kimseydi. Nizamülmülk onu ziyaret eder, ona saygı gösterirdi.

Bu senede Humartekin insanlara hac ettirdi. [93]

Hicretin Dörtyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Abdullah b. Süvvar. Künyesi Ebu Tahir'di. Kurrâ idi. Kur'an ilimlerine dair tasnif eserleri vardır. Güvenilir, sebatkâr, bilgili bir kimseydi. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [94]

Ebü'l-Mealî

Salih, zahid, keramet ve mükâfeşe sahibi, çokça ibadet eden, azıcık dünyalıkla geçinen, yazın ve kışın sadece bir gömlek giyen, soğuklar şiddetlendiğinde omuzuna bir peştemal atan bir kimseydi. Kendi ifadesiyle anlattığına göre ramazan ayında şiddetli bir yoksulluğa maruz kalmış, mali sıkıntıya düşmüş, borç para almak için arkadaşlarından birinin yanına gitmeye niyetlenmişti. Olayın bundan sonrasını kendisinden dinleyelim:
«Ben ona gitmeyi düşünürken bir de baktım ki bir kuş omuzlarımın üzerine kondu ve «Ey Ebül Meali ben, falan meleğim. C arkadaşının yanma gitme. Onu biz sana getiririz» dedi ve gerçekten de o arkadaşım yanıma geldi.» İbnül-Cevzî bu hikâyeyi el-Muntazâm adlı eserinde çeşitli yollarla rivayet etmiştir.

Ebü'l-Meali bu senede vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanına defnedildi. [95]

Kaim Bi Emrillah'ın Kızı Seyyide

Seyyide, halife Kaim Bi Emrillah'ın kızı olup Tuğrul Beyle evlenmişti. Bu senede vefat etti ve Rusafe'ye defnedildi. Çokç sadaka veren bir kadındı. Vefatı sebebiyle vezir, Beytü'n-Nube'de onun taziyelerini kabul etmek için meclis kurdu. Doğrusunu Allah bilir. [96]

Hicretin Dörtyüzdoksanyedinci Senesi

Bu senede haçlılar -Allah onlara lanet etsin- Şam'a hücum ettiler. Müslümanlar onlarla savaştılar. Haçlılardan 12.000 kişiyi öldürdüler.
«Allah, inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi bir hayra ulaşamadılar.» (el-Ahzab, 25).
Bu savaşta Urfa valisi Brodil de esir alındı.
Bu senede Vâsıt minaresi yıkıldı. Bu en güzel minarelerdendi. Vâsıtlılar bu minareyle ve bir de Haccac kubbesiyle iftihar ederlerdi. Minare yıkıldığında Vâsıt halkı ağlaşıp feryadü figan etmeye başladı, ama minarenin yıkılması dolayısıyla halktan hiç kimse ölmemişti. Bu minare halife Muktedir zamanında hicretin 304. senesinde yapılmıştı.
Bu senede Sultan Berkyaruk ile kardeşi Sultan Muhammed arasındaki barış kuvvetlendi. Muhammed, Berkyaruk'a ve emi ayaz'a hil'atler gönderdi.
Bu senede Akka şehri ve diğer sahil şehirleri zaptedildi.
Bu senede Hille valisi Seyfü'd-Devle Sadaka b. Mansur, Vâsıt şehrini istila etti.
Bu senede Dımaşk valisi Melik Dukak b. Tutuş, vefat etti.
Tuğtekin onun yerine küçük oğlunu geçirdi. Onun adına be^at aldı.
Kendisi de Dımaşk'ta bir süre memleketi idare etmek üzere onun atabeği oldu.
Bu senede Sultan Sencer, veziri Ebu'1-Feth et-Tuğraî'yi azletti ve Gazne'ye sürdü.
Bu senede Ebu Nasr Nizamü'l-Hazriyyin, inşa divanının başına getirildi.
Bu senede usta bir hekim olan Ebu Nuaym Öldürüldü. Bunun çok hayret verici isabetli teşhisleri vardı.
Bu senede emir Humartekin insanlara haccettirdi. [97]

Hicretin Dörtyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Erdeşir B. Mansur

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Abbadî idi. Vaizlik yaptı, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi. Bağdat'a gelmiş, orada vaazlar vermiş, halk onu çok esvmişti. Bağdat'a gelişi hicretin 486. senesinde idi. Görünürde güzel halleri vardı. Doğrusunu Allah bilir. [98]

İsmail B. Muhammed

İsmail b. Muhammed b. Ahmed b. Osman Ebu Ferec el-Komsanî. Hemedan halkmdandır. Babasından ve dedesinden hadis dinledi. Hadis hafızıydı. Hadis ricaline ve çeşitli ilimlere dair güzel bilgisi vardı. Güvenilir bir hadis ravisi idi. [99]

Alâ B. Hasan B. Vehb

Alâ b. Hasan b. Vehb b. Muslaya Saddü'd-Devle. Bağdat'ta inşa katibiydi. Hiristiyandı. Hicretin 484. senesinde müslüman oldu. Altmış-beş sene gibi uzun bir süre reislikte kaldı. İbaresi fasihti. Çokça sadaka verirdi. Uzun bir ömür yaşadıktan sonra vefat etti. [100]

Muhammed B. Ahmed B. Ömer

Künyesi Ebu Ömer'di. Nihavendli idi. Uzun süre Basra kadılığı yaptı. Fakihti. Ebu'l-Hasan ve Maverdî'den ve diğerlerinde hadis dinledi; Hicretin 407. senesinde doğdu. 409. senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede vefat etti. [101]

Hicretin Dörtyüzdoksansekizînci Senesi

Bu senede Sultan Berkyaruk vefat etti. Küçük oğlu Melikşah'ı veli-ahd tayin etmişti. Vefat ederken oğlu Melikşah dört yaş ve birkaç aylıktı. Babasının vefatından sonra Melikşah adına Bağdat'ta hutbe okundu. Hutbede adı zikredilirken dinarlar ve dirhemler saçıldı. Atabeği de emir İyaz oldu. Emir İyaz'a Celalü'd-Devle lakabı verildi. Sonra Sultan Muhammed Bağdat'a geldi. Devlet erkânı onunla sulh yapmak için şehir dışında onu karşıladılar. Sulh be/atını alan, Keyya el-Herasî oldu. Bağdatın batı yakasında Sultan Muhammed için, doğu yakasında da kardeşi oğlu Melikşah için hutbe okundu. Sonda emir İyaz öldürüldü. Melikşah'a ruTatler, devlet alametleri ve vezaret mansıbı verildi. Vezir Sa'dü'd-Devle Keyya el-Herasî'nin Nizamiye'de verdiği derste hazır bulundu ki insanlar ilme rağbet etsinler.
Bu senenin receb ayının sekizinde zimmilerin, hicri 484. senesinde değişik elbise giymekle emrolunduklarma dair karar iptal edildi.Bu-nun sebebinin ne olduğu da bilinemedi.
Bu senede Mısırlılarla Haçlılar arasında çok savaşlar cereyan etti. Mısırlılar çok sayıda haçlıyı öldürdüler. Ama bundan sonra da Haçlılar Mısırlılara galib oldular.. Çok sayıda Mısırlıyı öldürdüler. [102]

Hicretin Dörtyüzdoksansekîzincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan Berkyaruk B. Melikşah

Lakabı Rüknü'd-Devle idi. Selçukluydu. Çok savaşlar yaptı. Büyük işler gerçekleştirdi. Bağdat'ta altı kez onun adına hutbe okundu. Hutbe onun adına okunuyor, sonra kesiliyor, tekrar onun adına okunuyordu. Yirmidört sene birkaç aylık ömrünü bu senede tamamlayarak vefat etti. Kendisinden sonra oğlu Melikşah yerine geçti. Ancak amcası Muhammed yüzünden Melikşah iktidarı elde edemedi. [103]

İsa B. Abdullah

İsa b. Abdullah el-Kasım Ebü'l-Velid el-Gaznevi el-Eş'arî. Mutaassıp bir Eş'ari taraftarıydı. Kendi beldesine gitmek üzere bu sene Bağdat'tan çıktı. Ancak İsferayin şehrinde iken vefat etti. [104]

Muhammed B. Ahmed B. İbrahim

Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Selefe el-İsfahanî. Künyesi Ebu Ahmed idi. Güvenilir ve iffetli bir şeyhti. Çok sayıd hadis dinledi. Hafiz Ebu Tahir es-Selefî'nin babası idi. Kendisi de bir hadis hafızıydı. [105]

Ebu Ali El-Hayalî

Ebu Ali el-Hayalî Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed el-Gassanî. Endülüslüydü. Takyidü'l-Mühmel ale'l-Elfaz adlı eseri musannifi idi. Bu çok yararlı bir kitaptır. Ebu Ali'nin hattı güzeldi. Arap dili ve edebiyatım iyi bilen bir şairdi. Kurtuba Camii'nde hadis rivayet ederdi. Bu senenin şaban ayının onikisinde cuma günü gecesi yetmişbir yaşındayken vefat etti. [106]

Muhammed B. Ali B. Hasan

Muhammed b. Ali b. Hasan b. Ebu's-Sakr Ebü'l-Hasan el-Vâsıtî. Hadis dinledi. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersle aldı. Edebiyat okudu. Şiir söyledi. Şiirlerinden biri şudur:
«Bir kimse, benim itibarım, ihtişamım ve efendim nezdinde de hüsnü kabulüm vardır derse:
Bu sözün -her kim olursa olsun- arkadaşına ve dostuna bir yararı olmaz.» [107]

Hicretin Dörtyüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında Nihavend tarafından bir adam peygamberlik iddiasında bulundu. Adamlarından dört kişiye de dört halifenin adım verdi. Onun bu sapıklığına ayak takımından bazı cahil kimseler de uydular. Mallarını mülklerini satarak ona verdiler. Kendisi de cömert bir kimseydi. Yanma gelenlere elinde avucunda ne varsa hepsini verirdi. Sonra o bu mıntıkalarda öldürüldü.
Alparslan'ın evladından bir adam yine o mıntıkalarda hükümdarlık iddiasında bulundu. Uğraştı, fakat başaramayınca iki aydan kısa bir süre zarfında yakalandı. O yörenin insanları «Bir adam peygamberliği, bir başkası da hükümdarlığı dava ettiler, ancak çok kısa bir sürede hakimiyetleri zeval buldu» diyorlardı.
Bu senenin receb ayında Dicle'nin suyu aşırı derecede fazlalaştı, çok miktarda ürünü telef etti. Bağdad'ın birçok evleri sular altında kaldı.
Bu senede Dımaşk askerlerinin atabeği Tuğtekin, Haçlıları bozguna uğrattı. Kendisi de güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a döndü. Frankları mağlup etmesi sebebiyle sevinen halk, Dımaşk şehrini göz kamaştıracak şekilde süslediler.
Bu senenin ramazan ayında Halep valisi Melik Rıdvan b. Tutuş Nusaybin şehrini kuşatma altına aldı.
Bu senede Bağdad'a hükümdarlardan biri geldi. Beraberinde kendişine fakih denen bir adam da vardı. Bu, Kasr Camii'nde halka vaaz verdi.
Bu senede Emir Seyfü'd-Devle Sadaka'nın akrabalarından biri insanlara hac ettirdi. [108]

Hicretin Dörtyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hakim Ebu'1-Feth

Beyhakî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kadıdan da, güzel gidişatı ve şükranla karşılanacak davranışları öğrendi. Önceleri Şeyh Ebu Ali es-Sencî'den, fıkıh dersleri aldı. Sonra da usul derslerini Imamü'l-Harameyn'den aldı. Güzel bilgiler edindi Kendi beldesinde uzun süre hakimlik yaptı, münazaralarda bulundu. Sonra bütün bunları bırakarak kendini Kur'an okumaya verdi.
İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'1-Feth kendi parasıyla sofiler için bir hankâh yaptırdı. Bu senenin muharrem ayının başında vefa edinceye dek kendini ibadete verdi. Başka şeylerle ilgilenmedi.» [109]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Abdürrezzak. Ebu Mansur el-Hannat. Kurralardan ve salih kimselerdendi Binlerce insana Kur'an'i hatmettirdi. Çok sayıda hadis dinledi. Vefat ettiğinde daha önce hiç kimsenin cenazesinde görülmemiş derecede çok sayıda alim onun cenaze merasimine katıldı. O zamanlarda kendisinin dengi görülmemişti. Vefat ettiği günde

doksanyedi yaşındaydı. Allah rahmet etsin. Şairler onun için mersiyeler yazdılar. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sormuş o da şu cevabı vermişti: «Çocuklara fatiha öğretmemden dolayı Rabbim beni bağışladı.» [110]

Muhammed B. Ubeydullah B. Hasan

Muhammed b. Ubeydullah b. Hasan b. Hüseyin. Künyesi Ebü'l-Fe-rec'ti. Basralıydı. Basra kadılığı yapmıştı. Ebu Tayyib et Taberî'den, Maverdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Zikir esnasında huşua kapılan âbid bir kimseydi. [111]

Muhariş B. Mücella

Hadisü Gane'deki arap emiri idi. Halife Kaim Bi-Emrillah göz altında tutulmak amacıyla onun yanına bırakılmıştı. Bu hadis Besasirî fitnesinde cereyan etmişti. O da yanına getirildiği esnada halifeye ikramda bulunmuştu. Halife otoritesine kavuştuktan sonra ona büyük mükafatlar vermişti. Emir Muhariş çokça sadaka veren ve çokça namaz kılan bir kimseydi. Bu senede seksen yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [112]

Hicretin Beşyüzüncü Senesi

Sünen adlı eserinde Ebu Davud, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: «Cenâb-ı Allah ümmetimi Rabbinin yanında yarım gün kadar erteleyerek aciz bırakmayacaktır» Sa'd'a, «Yarım gün ne kadardır?» diye sorulduğunda «500 senedir» diye cevap verdi. Bu da peygamberlik delillerindendir. Hadis-i şerifte yarım günden bahsedilmiş olması daha fazla bir zamanın yaşanabileceğine engel değildir. Çünkü realite de böyledir. Zira Peygamber (s.a.v.), vukuu muhakkak olan bazı kıyamet alametlerini sayarken bu hadisi irad buyurmuştur. Bu alametler mutlaka harfi harfine gerçekleşeceklerdir. Bunlarla ilgili açıklama ileride gelecektir. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır.
Bu senede meydana gelen hadiselerden biri de şudur: Sultan Muhammed b. Melikşah, Batınîlerin kalelerinden birini kuşatma altına aldı. O mıntıkalarda bir çok yerleri fethetti. Batmîlerden bir kısmını öldürdü. Ele geçirdiği kalelerden biri babasının İsfahan yakınlarında geçit vermez bir dağın tepesinde yaptırmış olduğu bir kale idi. Bu kalenin yapılış sebebi şuydu: Babası bir avda iken köpeği kaçmıştı. Köpeğini kovalamış, nihayet bir dağ başında yakalamıştı. Beraberinde Rum elçilerinden biri de vardı. Elçi ona «Şu dağ bizim ülkemizde olsa üzerinde mutlaka kale yaptırırdık» dedi. Elçinin bu sözleri sultanı bu dağ başında bir kale yaptırmağa sevk etti. Kalenin yapımı için 1.200.000 dinar sar-fetti. Sonra Batmîlerden Ahmed b. Abdullah Ata adında biri bu kaleyi istila etti. Bu sebeple Müslümanlar çok zahmet çektiler. Melikşahm oğlu Sultan Muhammed gelip bu kaleyi bir sene müddetle kuşatma altında tuttu. Sonra fethetti. Kaleyi istila etmiş olan Batınînin derisini yüzdü. İçine saman doldurdu. Başım kesti ve memleketin her tarafında dolaştırıp teşhir etti. Sonra bu kalenin taşları birer birer sökülerek yıkıldı. Batınînin karısı da kendini kalenin üzerinden aşağıya atıp öldü. Beraberindeki nefis mücevherler de telef oldu. İnsanlara «Kalenin yerini gösteren bir köpekti. İnşa edilmesini öneren bir kafirdi. Kaleye sığınan ve kendini koruma altına alan da bir zındıktı» diyerek bu kalenin uğursuz olduğunu söylüyorlardı.
Bu senede Haface oğullarıyla Ubade oğullan arasında çok savaşlar cerayan etti. Ubadeliler Hafacelileri mağlup ederek esk öçlerini onlardan aldılar.
Bu senede Seyfü'd-Devle Sadaka, uzun süren savaşlardan sonra Tikrit şehrini istila etti.
Bu senede Sultan Muhammed, Emir Çavlı Sakavu'yu Musul'a gönderdi. Şehri ona ikta' olarak verdi. Çavlu da gidip, oray kendisiyle savaştıktan, adamlarını bozguna uğratıp esir aldıktan sonra Çökermiş'in elinden aldı. Sonra da Çökermiş'i öldürdü. Çökermiş, idare, adalet ve ihsan bakımından hayırlı ve seçkin emirlerden biriydi. Sonra Kutalmış'ın oğlu Kılıçarslan gelip Musul'u kuşatma altına aldı ve orayı Çavlı'nın elinden aldı. Çavlı da Rahbe'ye gitti. Orayı ele geçirdi. Sonra tekrar dönüp Kılıçarslan'la savaştı. Kılıçarslan mağlup olduktan sonra kendini Habur nehrine attı ve öldü.
Bu senede Rumlarla Franklar arasında savaş cereyan etti. Uzun süre savaştılar. Allah'a hamdolsun. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Sonra Franklar hezimete uğradılar. Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. [113]

Fahrü'l-Mülk Ebu Muzafferin Öldürülmesi

Bu senenin aşure gününde Nizamülk'ün oğlu Fahrü'1-Mülk Ebu Muzaffer, Nisabur'da oruçluyken bir batini tarafından öldürüldü. Fah-rü'1-Mülk Ebu Muzaffer Sultan Sencer'in veziri idi. Babası Nizamül-mülk'ün de en büyük oğluydu. Oruçlu iken öldürülen Fahrü'1-Mülk o gecede Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'i rüyasında görmüş, Hz. Hüseyin ona «Çabuk ol, önümüzdek

akşam iftarım yanımızda yap» demişti. O da Sabahleyin hayretler içinde uyanmış ve o gün oruç tutmaya niyet etmişti. Adamlarından bazıları o gün evden çıkmamasını kendisine tavsiye ettiler. O da akşama doğru evden çıktı. Bir gencin kendisine şikâyetini bildirmek istediğini gördü. Gencin elinde yazılı bir kağıt vardı. Gence «Neyin var?» diye sordu. Genç de elindeki yazılı kağıdı ona uzattı. Kağıdı alıp okumaya başladı. Okurken genç adam elindeki bir hançerle vurup onu öldürdü. Batınî genç yakalanıp sultanın huzuruna götürüldü. Sultan onu sorguya çekti. O da vezirin adamlarından bir kaçımn kendisine bu emri verdiklerini söyledi. Ama yalan söylüyorlardı. Fakat ifadesi yüzünden hem kendisi hem de ona emri verdiklerini söylediği kimseler öldürdüler.
Bu senenin safer ayının ondördünde halife, Vezir Ebü'l-Kasım Ali b. Cüheyr'i azletti evini de yıktırdı, babası evini, insanların yıkık evleri-njn enkazıyla yaptırmıştı. Bunda da akıl ve basiret sahibi kimseler için °güd ve ibretler vardır. Vezirliğe Kadı Ebü'l-Hasan ed-Damiganî niyabeten atandı. Beraberinde bir başkası da vardı.

Bu senede Emir Muhanımed b. Melikşah tarafından atanan Türkmen emiri Elyeren, insanlara hac ettirdi. [114]

Hicretin Beşyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Muzaffer

Künyesi Ebu'l-Muzaffer el-Havafî idi. Şafiî fıkıhçısı idi. İbn Halli-kan dedi ki: «Kendi zamanındaki insanların en dikkatlisi ve münazarada en usta olanıydı. İmamü'l-Harameyn'den fıkıh öğrendi. Onun en gözde talebelerindendi. Tus ve oraya bağlı mıntıkalarda kadılık yaptı. Güzel münazara yapmak ve hasımlarını susturmakla meşhur olmuştu. Mensup olduğu Havaf, Nisabur'a bağlı bir mıntıkanın adıdır. [115]

Cafer B. Muhammed

Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed b. Cafer es-Serrac Ebu Muhammed. Kurrâ idi. Bağdadlıdır. Hicretin 416. senesinde doğdu. Kur'an'ı kıraat rivayetlerine göre okudu. Çok hadis dinledi. Hafiz Ebu Bekir el-Hatib ondan dinlediği hadis cüzlerini nakletti. Sahih, sebatkâr, zihni sağlam, edip, şair, nazmı güzel bir ravi idi. Kıraat ilmine dair kitaplar nazmetti Kitabu't-Tenbih ve'1-Hareki ve diğer eserlerin yanısıra Mesariü'l-Uşşak ve diğer bazı kitapları da vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Cahilliklerine bakmayıp büyük âlimleri ayıplayanlar kahrolsunlar. Bileklerini kaldırarak böylelerine alkış tutanlar da kahrolsunlar. Büyük âlimler, kalem sahipleri, yazarlar, sahife ve defterler olmasalardı.
Peygamberin şeriatini hayırlı topluluklarda naklederek muhafaza edenler olmasalardı.
Sağlam ve sebatkâr ravilerden aktararak onun hadisini nakledenler olmasalardı, cahilce konuşan askerlerin peşpeşe geldiklerini görürdün. Çirkin bir sapıklık içinde olurlardı.
«Allah, mazlumun yardımcısıdır.» Onlara da hadis ehli, akıllı, basiretli kimseler derdim.
Onlar nimet cennetlerinin içinde minberlerde ve tahtlardadırlar.
Hepsi de Hz. Ahmed'in arkadaşlarıdırlar.
Kevser havuzundan kana kana su içip dönmüşlerdir.»
İbn Hallikan, onun çok güzel ve parlak manalar içeren başka şiirlerini de nakletmiştir. Şiirlerinden biri de şudur:
«Saçı sakalı ağarmış bir kimse gençlik zindeliğini iddia ediyor.
Çenesinin altına dövme yaptırarak karartıyor. Onun, çenesini karartarak genç olduğunu söylemeye çalışması, onun için yalan olarak yeter.» [116]

Abdulvehhab B. Muhammed

Abdülvehhab b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Abdülvahid b. Mu-hanımed eş-Şirazî el-Farisî. Çokça hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Niza-mülmülk onu Bağdat'taki Nizamiye Medresesi hocalığına hicretin 483. senesinde tayin etti. Orada bir süre müderrislik yaptı. Hadis yazdırırdı. Çokça yazdırmıştı. Bir defasında "Peşpeşe namaz kılmak, cennetin illiyîn tabakasına yazılacaktır» mealindeki hadisi rivayet etti. Sonra da «Gilse (karanlığa) yazılacaktır» diyerek bunu tefsir etmeye başladı. Yani karanlığa yazılan bir ışık orayı nasıl aydınlatırsa peşpeşe kılınan namaz da insanın cennetteki yerini daha fazla aydınlatacaktır, demek istedi. [117]

Muhammed B. İbrahim

Muhammed b. İbrahim b. Ubeyd el-Esedî. Şairdi. Huneysî et-Tihanî ile karşılaştı. Şiirlerinde hep aşk temasını işlerdi

Yemen'de ve Irak'ta ikamet etti. Sonra Hicaz ve Horasan'da da bir müddet ikamet etti. Şiirlerden biri şudur:
«Dedim ki: defalarca geldiğimden ötürü herhalde ağırlık verdim size Dedi ki: Ellerinle omuzlarımın üzerine çöküp ağırlık verdin. Dedim ki: Uzattım. Dedi ki: Bilakis ayrılışın uzadı. Dedim ki: Parçaladım. Dedi ki: Sevgi iplerimi parçaladın.» [118]

Yusuf B. Alî

Yusuf b. Kasım ez-Zencanî. Fakihti. Diyanet ehli kimselerdendi. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den ve Kadı Ebu Tayyip'ten rivaye olunduğuna göre Yusuf b. Ali şöyle demiştir: «Birgün Mansur Camii'nde ders halkasında oturmaktayken Horasanlı bir genç geldi. Ebu Hüreyre'nin yağmurla ilgili hadisi orada okunduğunda o genç «Bu makbul değildir» dedi. Sözünü tamamlamadan mescidin tavanından bir yılan düştü. İnsanlar kalkıp kaçışmaya başladılar. Düşen yılan, topluluğu bırakıp o Horasanlı gencin peşine düştü. Genç adama «tevbe et, tevbe et» dediklerinde o da «tevbe ettim» dedi. Sonra yılan çekip gitti. Nereye gittiğini anlayamadık.» İbnü'l-Cevzî bu hikayeyi şeyhi Ebü'l-Muammer el-Ensarî tarikiyle sözünü ettiğimiz Yusuf b. Ali Ebü'l-Kasım'dan rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [119]

Hicretin Beşyüzbîrinci Senesi

Bu senede halife yeni veziri Ebülmeali Hibetullah b. Muhammed b. Muttalib'e yemden hil'at giydirdi. Ona ikramda bulunup saygı gösterdi.
Bu senenin rebiyülahir ayında Sultan Muhammed Bağdat'a geldi. Vezir ve Ayan onu karşıladılar. O da halka ihsanda bulundu. Askerlerinden hiçbiri hiçbir şeye sataşmadı.
Sultan da Hille ve Tikrit beldelerinin sahibi Sadaka b, Mansur b. el-Esedî'ye gazaplandı. Çünkü Sadaka, sultanın düşmanlarından Sava sahibi Ebu Dülef Sarhan ed-Deylemî 'yi yanında barındırmıştı. Sultan Ebu Dülef i kendisine göndermesi için Sadaka'ya haber saldıysa da o sultanın bu isteğini yerine getirmedi. Sultan da üzerine bir ordu gönderdi. Bu ordu Sadaka'nın ordusunu hezimete uğrattı. Sultamn ordusunda 20.000 süvari ve 30.000 piyade asker vardı. Bu savaşta sadaka öldürüldü. Askerlerinin komutanlarından bir kısmı esir alındı. Sadakanın zevcesinden de 500.000 dinar ve nefis mücevherler alındı.
Ibnül-Cevzî dedi ki: Bu senede kör bir kız çocuğu ortaya çıktı. İnsanların sırlarını açığa vuruyordu. Kalplerindeki gizli düşünceleri ve niyetlerini de açıklıyordu. İnsanlar onun durumunu öğrenmek için çeşitli yollara başvurdularsa da bunu başaramadılar. İbn Akil dedi ki: «Bu kız çocuğunun durumunu öğrenmek işi ulemaya, havasa ve avama büyük bir problem oldu. Öyleki ona ters çevirilmiş yüzüklerin nakışlarım, kaşlarını, şahısların sıfatlarını, tüfeklerin içindeki muhtelif karışımları soruyorlar, o da bunları harfi harfine haber veriyordu. Dahası adamın biri elini kendi penisinin üzerine koyarak «Şu anda elim neyin üzerindedir?» diye sormuş o da «Tuttuğun şeyi alıp karma götür» diye cevap vermişti.
Bu senede Trablus sahibi Kadı Fahrü'1-Mülk Ebu Ubeyd Bağdat'a gelerek Müslümanları Haçlılara karşı seferber olmaya davet etti. Sultan Giyasüddin Muhammed ona çok ikramda bulunup hilat giydirdi ve Haçhlarla savaşması için onun maiyetine büyük bir ordu verip harekete geçti. [120]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/268.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/268.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/268.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/269.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/269.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270-271.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/271.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/271-272.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/272.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/272.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/272.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/274-275.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276-277.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/277-279.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/279.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/279-281.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/281.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/282.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/282-285.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/285.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/285.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/285-287.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288-289.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/289.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/289-290.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90-291.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/291.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/291.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/291.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/292.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/292.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/292-293.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/293-294.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/294.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/294-295.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/295.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/295-296.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/296-297.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/297.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/297-298.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/298-299.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/299.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/299.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/299-300.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/300.
[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/300-301.
[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/302.
[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303.
[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303.
[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303.
[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303-304.
[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/304.
[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/304.
[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/304-306.
[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/306-307.
[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/307.
[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/307-309.
[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/309.
[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/309.
[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/309-310.
[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/310-311.
[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311.
[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311.
[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311.
[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311-312.
[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/312.
[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/312.
[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/312.
[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313.
[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313.
[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313.
[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313-314.
[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/314.
[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/314-315.
[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/315.
[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/315.
[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/315-316.
[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/316.
[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/316-317.
[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/317.
[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/317.
[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/317.
[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319.
[106] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319
[107] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319.
[108] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319-320.
[109] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320.
[110] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320.

[111] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320.

[112] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320-321.

[113] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/322-323.

[114] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/323-324.

[115] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/324.

[116] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/324-325.

[117] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/325.

[118] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/325.

[119] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/325.

[120] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/326.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Beşyüzbîrinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Temim B. Muiz B. Badis
Sadaka B. Mansur
Hicretin Beşyüzikinci Senesi
Hicretin Beşyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan El-Alevî
Hasan B. Alı
Er-Rubanî
Yahya B. Ali
Hicretin Beşyüzüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ali
Ömer B. Abdülkerim
Muhammed Ahi Hammad (Diye De Bilinir)
Hicretin Beşyüzdördüncü Senesi
Hicretin Beşyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İdris B. Hamza
Ali B. Muhammed
Hicretin Beşyüzbeşînci Senesi
Hicretin Beşyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İmam Gazzali
Hicretin Beşyüzaltıncı Senesi
Hicretin Beşyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sâid B. Mansur
Muhammed B. Musa B. Abdullah
Muammer B. Muammer
Ebu Ali El-Mearrî
Nezihe
Ebu Sa'd Es-Sem'anî
Hicretin Beşyüzyedincî Senesi
Hicretin Beşyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Hafiz Ebubekir El-Beyhakî
Şücab.Ebişüca'
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Tahir
Ebubekir Eş-Şâsî
Mü'temen B. Ahmed.
Hicretin Beşyüzsekîzînci Senesi
Hicretin Beşyüzdokuzuncu Senesi
Hicretin Beşyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Muhammed
Menceb B. Abdillah El-Müstazhiri
Abdullah B. Mübarek
Yahya B. Temim B. Muiz B. Badis
Hicretin Beşyüzonuncu Senesi
Hicretin Beşyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ukayl B. İmam Ebü'l-Vefa
Ali B. Ahmed B. Muhammed
Muhammed B. Mansur
Muhammed B. Ahmed B. Tahir
Muhammed B. Ali B. Muhammed
Mahfuz B. Ahmed
Hicretin Beşyüzonbirinci Senesi
Hicretin Beşyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Murtaza
Muhammed B. Sa'd
Hac Emiri
Hicretin Beşyüzonikînci Senesi
Halife Müstazhir Billah'ın Vefatı
Müsterşid'in Hilafete Geçişi
Hicretin Beşyüzonikînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halife Müstazhir
Ermeni Arguvan
Bekir B. Muhammed B. Ali
Hüseyin B. Muhammed B. Abdülvehhab
Yusuf B. Ahmed Ebu Tahir
Ebü'l-Fadl B. Hazin
Hicretin Beşyüzonüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbn Ukayl
Ebü'l-Hasan Ali B. Muhammed Ed-Damiganî
Mübarek B.Ali

Hicretin Beşyüzondördüncü Senesi
Hicretin Beşyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Abdülvahhab B. Sünâ
Abdürrahim B. Abdulkebir
Abdülaziz B. Ali
Hicretin Beşyüzonbeşinci Senesi
Hicretin Beşyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Lügatçı İbnu'l-Katta Ebü'l-Kasım
Şahinşah Ebü'l-Kasım
Abdürrezzak B. Abdullah
Süfriyye Hatun
Tuğraî
Hicretin Beşyüzonaltıncı Senesi
Hicretin Beşyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullah B. Ahmed
Ali B. Ahmed Es-Sümeyremî
Harirî
Tefsirci El-Bağavî
Hicretin Beşyüzonyedînci Senesi
Hicretin Beşyüzonyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed
Hicretin Beşyüzonsekizinci Senesi
Hicretin Beşyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ali B. Burhan
Abdullah B. Muhammed B. Cafer
Ahmed B. Muhammed
Hicretin Beşyüzondokuzuncu Senesi
Hicretin Beşyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Aksungur El-Porsukî
Bilal B. Abdurrahman
Kadı Ebu Sa'd El-Herevî
Hicretin Beşyüzyirminci Senesi
Hicretin Beşyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Muhammed
Ahmed B. Ali
Behram B. Behram
Said B. Seyyar
Hicretin Beşyüzyirmibirinci Senesi
Hicretin Beşyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Abdülmelik
Fatıma Binti Hüseyin B. Hasan B. Fadleveyh
Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed
Hicretin Beşyüzyirmiikinci Senesi
Hicretin Beşyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Ali B. Sadaka
Hasan B. Ali
Atabeg Tuğtekin
Hicretin Beşyüzyirmiüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Es'ad B. Ebi Nasr
Hicretin Beşyüzyirmidördüncü Senesi
Mısır Halifesinin Öldürülmesi
Hicretin Beşyüzyîrmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Yahya B. Osman
Hüseyin B. Muhammed
Muhammed B. Sadun B. Mirca
Hicretin Beşyüzyirmibeşinci Senesi
Hicretin Beşyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Abdülkahir Es-Sofî
Hasan B. Süleyman
Hammad B. Müslim
Ali B. Müstazhir Billah
Muhammed B. Ahmed
Sultan Melikşah'ın Oğlu Sultan Mahmud
Hibetullah B. Muhammed
Hicretin Beşyüzyirmialtıncı Senesi
Hicretin Beşyüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ubeydullah
Muhammed B. Muhammed B. Hüseyin
Hicretin Beşyüzyirmîyedinci Senesi
Hicretin Beşyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Selame

Es'ad B. Ebu Nasr B. Ebi'l-Fadl
İbn Zagunî El-Hanbelî
Hasan B. Muhammed
Ali B. Ya'lâ
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Muhammed
Ebu Muhammed Abdülcebbar
Hicretin Beşyüzyirmisekizînci Senesi
Hicretin Beşyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Ali
Ebu Ali El-Farikî

Hicretin Beşyüzbîrinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Temim B. Muiz B. Badis

îfrikiye hükümdarıydı. Yumuşak huyluluk, cömertlik ve ihsan bakımından hükümdarların en seçkinlerindendi. Kırkaltı yıl süreyle hükümdarlık yaptı. Doksandokuz yıl yaşadı. Yüzden fazla erkek, altmış kadar da kız çocuk bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Yahya geçti. Temim b. Muiz'i, şair şu sözleriyle en güzel şekilde övmüştü.
«Öteden beri çok eskilerden gelen çağrılarda rivayet edilen haberlerde duyduğumuz en üstün ve en doğru şey; sellerin yağmurdan, denizden ve Emir Temim'in avucundan nakledip rivayet ettikleri sözlerdir.» [1]

Sadaka B. Mansur

Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed el-Esedî el-Emir Sey-fii'd-Devle. Hille, Tikrit, Vâsıt ve o çevredeki baz beldelerin sahibiydi. Cömert, iffetli, kendine güvenilir bir kimseydi. Beldelerinde korkuya kapılan her kişinin güven bulduğu bir sığınaktı. Onun kanadının altına giren kimse güvene kavuşurdu. Zor kitapları okurdu ama yazısı güzel değildi. Gerçekten nefis kitaplar edinmişti. Irzım korumak için hiçbir kadınla evlenmedi. Hiçbir cariyeyle yatmadı ki kimsenin kalbi kırılmasın cidden çok güzel vasıflarla nitelendirilerek övülmüştü. Savaşlardan birinde Bergüş adındaki bir köle tarafından öldürüldü, öldürüldüğünde ellidokuz yaşındaydı. Allah rahmet etsin. [2]

Hicretin Beşyüzikinci Senesi

Bu senenin şaban ayının yirmiikisinde cuma günü. halife Müstaz-hir, Melikşah'm kızı ve Sultan Muhammedın kızkardeşi Hatunla evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi. Üzerine altınlar saçtı. Nikâh akti İsfahan'da yazıldı.
Bu senede Dımaşk valisi Atabeğ Tuğtekin ile Haçlılar arasında çok savaşlar vuku buldu.
Bu senede Said b. Humeyd el-Ömerî Hille-i Seyfiye mıntıkasını ele geçirdi.
Bu senede Dicle'nin suyu fazlaca kabardı. Etrafa taştı. Tarım ürünleri telef oldu. Bu yüzden fiyatlar aşırı şekilde yükseldi. Şiddetli bir kıtlıkla karşı karşıya gelindi.
Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi. [3]

Hicretin Beşyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan El-Alevî

Künyesi Ebu Haşim'di. Hemedan reisinin oğluydu. Büyük bir servete sahipti. Sultan bir zamanlar onu 900.000 dinar para cezasına çarptırmış ve bunu ondan tahsil etmişti. O da bu parayı ödemek için bir akar veya başka bir şey satmak ihtiyacını dahi duymamıştı. [4]

Hasan B. Alı

Hasan b. Ali Ebü'l-Fevaris b. Hazin. Kendisine nisbet edilen meşhur yazısıyla ün salmış bir katiptir. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. İbn Hallikan dedi ki: «O, kendi eliyle 500 hatme yazdı.» Bu senede aniden vefat etti. [5]

Er-Rubanî

Abdülvahid b. İsmail Ebü'l-Mehasin er-Rubanî. Taberistanlıdır. Şafiî imamlarındandır. Hicretin 415. senesinde doğdu. İlin tahsili için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Nihayet Maveraünnehir'e kadar gitti. Çok ilimler elde etti. Çok sayıda hadis dinleyip derledi. Şafiî mezhebinin fikhına dair kitaplar tasnif etti. el-Bahr fî'1-Furû, bunlardan biridir. Bu kitabı yüklü bilgilerle dolu olup garip şeyleri kapsamaktadır. « el-Bahr adlı kitaptan konuş. O zaman hiç bir sıkıntın kalmaz» mealinde bir arap atasözü vardır. Rubanî «Bütün Şafiî kitapları yanacak olsa ben onları yeniden ezberimden yazardım» demiştir. Taberis-tan'da camide aşure gününe denk gelen bir cuma gününde Taberistan'h bir adam onu haksız yere öldürmüştü. Allah rahmet etsin. İbn Hallikan dedi ki: Rubanî, Nasır el-Mervezî'den fıkıh öğrendi. Onun söylediklerini yorumladı.» Rubanî'nin büyük bi itibarı ve saygınlığı vardı. Usul ve fu-rua dair kitaplar tasnif etti. Bahrü'l-Mezhep, Kitabü'l-Menasis fil-İmam eş-Şafiî Kitabü'1-Kâfi, Hilyetü'l-Mümin gibi eserler ona aittir. Kelama dair kitapları da vardır. [6]

Yahya B. Ali

Yahya b. Ali b. Muhammed b. Hasan b. Bestam eş-Şeybanî et-Tebrizî. Künyesi Ebu Zekeriya idi. Arap dili ve edebiyatında nahivde üstaddı. Ebü'l-Alâ'dan ve diğerlerinden ders aldı. Aralarında Mansur b. Cevalikî'nin de bulunduğu bazı kimseler ondan icazet aldılar. İbn Nasır; «Yahya b. Ali, nakilde güvenilir bir kimseydi» demiştir. Birçok tasnif eserleri vardır. İbn Hayrun ise «Yahya b. Ali gidişatı beğenilen bir kimse değildi» demiştir. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. Babı İbriz mezarlığında Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin mezarının yanma defnedildi. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Hicretin Beşyüzüçüncü Senesi

Bu senede Haçlılar Trablus şehrini ele geçirdiler. Oradaki erkekleri Öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Malları ve eşyaları da ganimet edindiler. Bundan on gece sonra da Cebele şehrini ele geçirdiler. Güç ve kuvvet ancak ulu ve yüce olan Allah'ındır. Fahrü'I-Mülk b.
Ammar, Haçlıların önünden kaçıp Dımaşk valisi Tuğtekin'in yanına gitti. Tuğtekin ona ikramda bulundu. Birçok beldeleri de ona ikta' olarak verdi.
Bu senede hatmilerden bir vezir Ebu Nasr b. Nizamülmülk'e saldırıp yaraladı. Sonra batini tutuklanarak kendisine içki içirildi O da bir batini topluluğun yerini bildirdi. O topluluk yakalanarak öldürüldü.
Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi. [8]

Hicretin Beşyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Ahmed Ebu Bekir el-Alevî. Duvarları kireçle sıvardı. Ama duvarlar üzerine suret yapmazdı. Yaptığı bu işin karşılığında da hiç kimseden ücret almazdı. Yararlanıp geçimini sağlamaya yetecek kadar emlâki vardı. Kadı Ebu Yalâ'dan hadis dinledi. Ondan biraz da fıkıh öğrendi. Hac ettiği zaman Mekke'deki mezarları ziyaret ederdi. Fu-dayl b. İyaz'm mezarının yanına vardığında elindeki değneğiyle mezarın yanma bir çizgi çizer «yarab şuraya» derdi. Rivayet olunduğuna göre o bu sene hac etmiş, ihramlı olarak Arefe'de vakfesini yapmış ve arefe günü akşam vefat etmiştir. Yıkanıp kefenlenmiş ve Ka'be'nin çevresinde dolaştırılmış, sonrada sağlığında değneğiyle çizip gösterdiği Fudayl b. İyaz'm mezarının yanma defnedilmişti. Bağdat ahalisi onun vefatını duyunca gıyabî cenaze namazını kılmak için toplandılar. O kadar büyük bir cemaat toplandı ki şayet kendisi Bağdat'ta vefat etmiş olsaydı, daha fazla bir cemaat toplanamazdı. Allah rahmet etsin. [9]

Ömer B. Abdülkerim

Ömer b. Abdülkerim b. Sa'deveyh el-Fıtyan ed-Dihkarî hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Dünyay dolaştı. Sahih hadisleri seçip rivayet etti. Bu konuda fikhî bilgisi de vardı. Güvenilir bir ravi idi. İmam Gazzali onun Kitabü's Sahiheyn adlı eserini tashih etmiştir. Bu senede Serahs şehrinde vefat etti. [10]

Muhammed Ahi Hammad (Diye De Bilinir)

Büyük ve salih şahsiyetlerdendi. Müzmin bir hastalığa yakalanmıştı. Rüyasında Peygamber (s.a.v.)'i görünce şifa buldu. Kendisine ait bir mescide kapandı. Kırk sene orada kaldı. Sadece cuma namazını kılmak amacıyla dışarı çıkıyordu. İnsanlarla bir araya gelmiyor, onlarla ilişki kurmuyordu. Bu senede vefat etti. İmam Ebu Hanife'nin mezarı- yakınında bir zaviyeye defnedildi. Allah rahmet etsin. [11]

Hicretin Beşyüzdördüncü Senesi

Bu sene başında fıkıhçılardan ve diğerlerinden oluşan, aralarında İbn Zağunî'nin de bulunduğu Bağdatlı bir cemaat cihad etmek ve Haçlılarla savaşmak için Şam'a gitmek üzere hazırlığa başladı. Bunlar, Haçlıların birçok şehri fethettiklerini mesela rebiyülevvel ayında Sayda şehrini ve aynı şekilde diğer şehirleri ele geçirdiklerini duydukları zaman hazırlığa başlamışlardı. Ancak daha sonra Haçlıların çok olduklarını duyunca çokları geri döndü.
Bu senede Melikşah'm kızı ve halifenin zevcesi Bağdat'a geldi. Kardeşi Sultan Muhammed'in evine konuk oldu. Sonra çeyiz 162 deve, yir-miyedi katır üzerinde taşındı. Gelişi sebebiyle Bağdat şehri süslendi. Ramazan ayının onuncu gecesinde halifenin yanına girdi. Bu, cidden muazzam ve muhteşem bir geceydi.
Bu senede Ebu Bekir eş-Şaşî, Tâciye ile birlikte Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Yanında vezir ve ayanda hazır bulundu.
Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi. Su azlığından ve susuzluktan dolayı Horasanlılar hacca gitme imkânını bulamadılar. [12]

Hicretin Beşyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İdris B. Hamza

İdris b. Hamza Ebü'l-Hasan eş-Şaşî er-Remlî el-Osmanî. Şafiî mezhebini savunan meşhur münazaracılardandı. Önceleri Nasr b. İbrahim'den, sonra Bağdat'ta Ebu îshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Horasan'a gitti. Maveraünnehir'e kadar uzandı. Bu senede vefat edinceye dek Semerkand medresesinde ikamet etti. [13]

Ali B. Muhammed

Ali b. Muhammed b. Ali b. İmadüddin Ebü'l-Hasan et-Taberî. Key-ya el-Herasî diye bilinir. Büyük fıkıhçılardan, Şafi reislerinden biridir. Hicretin 450. senesinde doğdu. İmamü'l-Haremeyn'den ders aldı. O ve Gazzali, İmamü'l-Harameyn'nin en büyük öğrencileriydiler. Bunların ikisi de Bağdat'ta Nizamiye'de müderrisliğe tayin edildiler. Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed fesahatlı konuşan, gür ve güzel sesli bir kimseydi. Nisabur'daki Nizamiye medresesinin yetmiş ayaklık merdivenlerini tırmanırken her merdivenin basamağında İblis'e yedişer kez lanet okurdu. Çok miktarda hadis dinledi. Fetva verdi. Ders okuttu. Büyük ve faziletli kimselerden olup fakihlerin de önderlerindendi. İmam Ahmed b. Hanbel'in münferiden rivayet ettiği ve bir ciltte toplanan hadislere
reddiye babında bir kitap yazmıştır. Başka tasnif eserleri de vardır. Bir zamanlar Batınilerle işbirliği içinde olmakla itham edilmiş; bu yüzden müderrislikten alınmıştı. Sonra aralarında İbn Ukayl'm da bulunduğu bir grup alim onun suçsuzluğu yolunda tanıklık yapınca tekrar müderrisliğe iade edildi. Bu senenin muharrem ayının başında perşembe günü ellidort yaşında vefat etti. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'nin mezarının yanına defnedildi. İbn Hallikan'm ifadesine göre Ali b. Muhammed hadis ezberler ve ezberlediği hadislerle karşısına çıkan kimselerle münazara yapardı. O şöyle demişti:
«Hadis kahramanları savaş meydanlarında dolaştıklarında ve fir-tınalar estiğinde, kıyasçıların kelleleri uçar.»
Seleften birinin rivayetine göre kendisine hadis kitaplarının fakih-ler için vasiyet kapsamına girip girmiyeceği hususunda fetva sorulmuş, o da bunun vasiyet kapsamına gireceğini söylemiş ve şu hadisi delil olarak ileri sürmüştü:
«Ümmetimden kırk hadis ezberleyen bir kimseyi Cenâb-ı Allah kıyamet gününde alim olarak diriltip hasreder.»
Kendisine Muaviye oğlu Yezid hakkında soru sorulmuş, o da onun oyunla meşgul olan asık bir kimse olduğunu, bu sebeple ona sövülebile-ceğini söylemişti. Gazzalî'ye gelince o bu hususta Ali b. Muhammed'e muhalefet etmiş, Yezid'e sövüp lanet okumanın caiz olmadığım, çünkü onun müslüman bir kişi olduğunu ve Hz. Hüseyin'in öldürülüşüne razı olduğunun tesbit edilemediğini; tesbit edilse bile bunun ona lanet okumayı caiz kılamayacağını, çünkü katilin lanetlenmesinin doğru olmadığını, özellikle de tevbe kapısının açık olduğunu, kullarından tevbeleri kabul eden zatın bağışlayan ve esirgeyen bir zat olduğunu ifade etmişti. Gazzalî sözüne devamla şöyle demişti: «Yezid'e rahmet okumaya gelince, bu caiz, hatta müstahaptır. Biz de ona diğer Müslümanlar ve mü'minlerle birlikte genel olarak namazlarda rahmet dileriz.»
ibn Hallikan bütün bunları Keyya el-Herasî'nin yani Ali b. Muhammed'in biyografisini anlatırken detaylı olarak nakletmiştir.

Keyya el-Herasî yani Ali b. Muhammed; kadri yüce, Önder, saygın bir kimseydi. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Hicretin Beşyüzbeşînci Senesi

Bu senede Sultan Gıyaseddin, Musul sahibi Mevdud b. Zengi komutasında Şam'daki Haçlılarla savaşmak üzere büyük bi orduyu harekete geçirdi. Emir Mevdud'un maiyetinde Tebriz valisi Sökmen el-Kurtubî, Merağa valisi Ahmed Yel, Mardir vahşi Emiru'l-Gazi de vardı. Emir Mevdud bunların başı idi. Bu ordu Şam'a gidip Haçlıların elindeki bir çok kaleleri ger aldı. Birçok Haçlıyı da öldürdüler. Hamd Allah'a *nahsusdur.
Bunlar, Şam'a girdiklerinde Emir Mevdud, Dımaşk Camii'ne girdi ki, orada namaz kılsın. Ancak o esnada dilenci kılığına bürünmüş bir Batınî gelip ondan birşeyler dilendi. O da birşeyler çıkarıp verdi. Fakat Batınî dilenci, Emir Mevdud'a yaklaştığında elindeki bıçakla kalbine bir darbe vurdu ve o anda Emir Mevdud düşüp öldü. Caminin damında elinde zehirli bıçak bulunan ama bir kişiye rastladı bunun halifeye kas-dettiği söylendi.
Bu senede halifenin, sultanın kızı olan karısından bir oğlu dünyaya geldi. Davullar, zurnalar çalındı. Ama öte yandan halifenin bir oğlu da öldü. Dünya işte böyledir. Çocuğunun vefatına razı oldu. Vezir de hem tebriklerini hem de başsağlığı dileklerini sunmak için halifeyi ziyaret etti.
Bu senenin ramazan ayında Vezir Ahmed b. Nizam azledildi. Bu, dört sene onbir ay müddetle vezirlik yapmıştı.
Bu senede Haçlılar Sur şehrini kuşatma altına aldılar. Burası Mısırlıların elinde bulunuyordu. Yönetimi de Mısır tarafından atanan îz-zü'l-Mülk el-Eazz'm elindeydi. İzzü'l-Mülk Haçlılarla şiddetlice savaştı. Şehri onlara karşı güzelce savundu Nihayet yanındaki oklar ve teçhizat tükendi. Dımaşk valisi Tuğtekin ona yardım etti. Asker ve teçhizat gönderdi. Böylece İzzü'l-Mülk'ün kuvveti arttı. Tekrar hücuma geçti. Şevval ayında Haçlılar Sur şehrinden vaz geçip geri döndüler.
Bu senede Emirü'l-Cüyuş Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Bu sene bol verimli bir seneydi. [15]

Hicretin Beşyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İmam Gazzali

Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Ebu Hamid el-Gazzalî. Hicretin 450. senesinde doğdu. İmamü'l-Haremeyn'den fıkı dersleri aldı. Birçok ilimlerde yükseldi. Çeşitli ilimlere dair yayınlanmış tasnif eserleri vardır. Konuştuğu her hususta dünyanın en zeki alimlerden biri haline geldi. Gençliğinde ilimde öne geçti. Nihayet otuzdört yaşındayken hicretin 404. senesinde Bağdat'ta Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Ders verirken alimlerin ileri gelenleri de yanında hazır bulundular. Hazır bulunanlar arasında Ebü'l-Hattab ile İbn Ukayl de vardı ki, bunlar Hanbelîlerin reislerinden idiler Gazzalî'nin fesahatini ve ilimlere derince vukufunu takdirle gördüler.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bunlar onun sözlerini kendi eserlerine naklettiler.»
Sonra İmam Gazzalî dünyadan tamamen el çekip kendini ibadete ve ahiret amellerine verdi. Geçimini kitap istinsahı yaparak sağladı.
Şam'a göçtü. Bir müddet Dımaşk'ta, bir müddet Kudüs'te ikamet etti. Bu süre zarfında "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı kitabını yazdı Bu, cidden hayret verici, takdire şayan bir kitaptır. Seri ilimlerin bir çoğunu kapsamına alır. Tasavvufa ve kalbi amellere dair latif olan şeylerle adeta bir karışım halindedir. Lâkin bu kitapta garip, münker ve mevzu olan birçok hadis vardır. Nitekim helal ve harama delil olarak dayanak edinilen füruatla ilgili diğer kitaplarda da bu tür hadislere rastlanmaktadır, el-Mevdu li'r-Rekaik, et-Terğib ve't-Terhib adlı kitaplardaki bu tür hadisler diğerlerine göre daha azdırlar. Ebü'l-Ferec İbnül-Cevzî, sonrada İbn Salah bu hususta İmam Gazzalî'yi çok eleştirmişler ve ona çatmışlardır. Mazin, İmam Gazzalî'nin İhyaü Ulumiddi adlı kitabını yakmak istermiş, diğer Mağriplilerde böyle yapmışlar ve şöyle demişlerdir:
«Bu kitap bizim dinimizin değil, Gazzalî'nin dininin ihyasıdır. dinimizin ilimlerinin ihyası, Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetiyle olur.»
Nitekim ben bu hususları Tabakatüşşafiye adlı eserde Gazzalî'nin biyografisini verirken nakletmişimdir. İbn Şukur de İhyau Ulûmi'd-Din adlı eserin bazı yerlerinin gerçekleri yansıtmadığını ve buralardaki çürüklükleri faydalı bir eserde açıklamıştır.
Gazzali şöyle derdi:
«Ben, hadisteki ticareti revaçlandırıcıyım.»
Anlatıldığına göre ömrünün son zamanlarında hadis dinlemeye, Buhari ve Müslim'in Sahihlerini ezberlemeye yönelmiştir. İbnü'l-Cevzî, İhyau Ulûmi'd-Din üzerine bir eser yazmış ve bu eserine "Diri kimseler ihyadaki yanlışlıkları bilmeli" adın vermişti.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Sonra bazı vezirler onu Nisabur'a gitmeye zorladılar. O da Nisabur'daki Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Sonra kendi beldesi Tus'a dönüp orada ikamet etti. Orada bir tekke yaptırdı. Güzel bir ev edindi. Evinin bahçesine ağaçlar dikti. Kur'an okumaya ve sahih hadisler ezberlemeye yöneldi.»
İmam Gazzalî bu senenin cemaziyelahir ayının ondördünde pazartesi günü vefat etti ve Tus şehrine defnedildi. Yüce Allah

rahmet etsin. Can çekiştiği esnada arkadaşlarından biri ona «Bana vasiyette bulun" deyince o da "İhlaslı olmaya bak" diye vasiyette bulundu. Ruhunu teslim edinceye kadar bu cümleyi tekrarladı. Allah rahmet etsin. [16]

Hicretin Beşyüzaltıncı Senesi

Bu senenin cemaziyelahir ayında Şaşî, Nizamiye müderrisliğinden azledildi. Oraya müderris olarak İbn Taberî geçti.
Bu senede abidlerden biri olan Şeyh Salih Yusuf b. Davud Bağdat'a geldi. Vaaz verdi. Hüsn-ü kabulle karşılandı. Şafiî idi Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh öğrendi. Sonra ibadetle uğraştı. Zahidane bir hayat yaşadı. Güzel ve salihane halleri vardı İbn Seka adında bir adam bir meselede onunla tartıştı. İleri geri konuştu. Şeyh Salih Yusuf ona «Sus. Senin sözlerinden küfür kokusu geliyor. Korkarım ki İslâm dininden başka bir din üzere öleceksin» dedi. Gerçekten de kısa bir süre sonra İbn Seka bir iş için Bizansa gitti. Orada Hristiyanlığa geçti. İnna lillah ve in-na ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bir defasında vaaz vermekteyken Ebu Bekir eş-Şaşî'nin iki oğlu ayağa kalkıp ona «Konuşacaksan Eş'arî mezhebine göre konuş Ya da sus,» dediler. O da «Gençliğinizden hayır görmeyin!» diye cevap verdi. Gerçekten onlar genç yaşta öldüler. İhtiyarlık çağına ulaşamadan bu dünyadan göçüp gittiler.

Bu senede Emirü'l-Cüyuş Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Fakat hacılar yolda susuzluğa maruz kaldılar. [17]

Hicretin Beşyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sâid B. Mansur

Sâid b. Mansur b. İsmail b. Sâid Ebü'1-Alâ. Nisaburlu idi. Hatipti. Çokça hadis dinledi. Babasından sonra hatipliğe müderrisliğe ve vaizliğe atandı. Ebü'l-Meali el-Cüveynî onu överdi. Harezm kadılığına tayin edildi. [18]

Muhammed B. Musa B. Abdullah

Muhammed b. Musa b. Abdullah Ebu Abdillah el-Balasaguni et-Türkî el-Hanefî el-Lamşî diye tanınmıştır. Hafiz İbn Asâki ondan bir hadis nakletmiş ve onun Kudüs kadılığına atandığını, halkın ondan şikâyetçi olması üzerine de bu görevden azledildiğini, sonra da Dımaşk kadılığına atandığını söylemiştir. Muhammed b. Musa aşırı derecede Hanefî mezhebi taraflarıydı. Kamet esnasında tekbirden sonraki cümleleri ikişerli olarak okutan odur. Nihayet Cenâb-ı Allah Selahaddin-i Eyyubî devletinin zamanında bunu ortadan kaldırttı. Yine İbn Asâ-kir'in ifadesine göre Muhammed b. Musa el-Balasaguni Dımaşk Camii'-ne Hanefî mezhebine mensup bir imanı tayin etmeye niyetlenmiş, ancak Dımaşklılar buna karşı çıkmışlar, Hanefî imamının arkasında namaz kılmaya yanaşmayarak topluca Dârü'1-Hayl de namaz kılmışlardı ki, orası Dımaşk Camii'nin kıblesinde el-Eminiye medresesinin yerinde bulunuyordu. Burası, dört yol kavşağında bulunan cami bitişiğindeki bir yerdi. Muhammed b. Musa el-Balasagunî «Eğer yetkim olsaydı Şafiîlerden cizye alırdım» derdi. Malikilere de öfkeliydi. Kadılıkta güzel bir gidişatı yoktu. Bu senenin cemaziyelahir ayının onüçünde cuma günü vefat etti. Ben de yaşım küçük olduğu halde Dımaşk Camii'nde onun cenaze namazını kıldım»[19]

Muammer B. Muammer

Muammer b. Muammer Ebu Sa'd b. Ebi Ammar. Vaizdi. Fesahat ve belagat sahibi, şakacı, zerafetli, zeki bir kimseydi. Vaazla ilgili güzel sözleri ve kendisinden dinlenen hoş risaleleri vardır. Bu senenin rebiyü-levvel ayında vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi[20]

Ebu Ali El-Mearrî

Abid ve zahid bir kimse olup çok az şeyle geçinirdi. Sonra kimya ilmiyle meşgul oldu. Hilafet sarayına alındı. Daha sonraki durumu hakkında hiçbir bilgi edinilemedi. [21]

Nezihe

Halife Müstazhir Billah'm ümmü veledi (cariyesi) idi. Siyahı bir cariye olup ihtişamlı ve âlicenâbtı. Bu senenin şevval ayının onikisinde cuma günü vefat etti. [22]

Ebu Sa'd Es-Sem'anî

el-Ensab adlı eserin ve diğer eserlerin musannifidir. Şeceresi şöyledir: Tâcü'l-İslâm Abdülkerim Muhammed b. Ebu'l-Muzaffer el-Mansur Abdülcebbar es-Semânî el-Mervezî. Şafiî fıkıhçısı ve muhaddis bir nafizdi. Dinin kıvamı ve umdelerinden biri olup tasnif eser veren ulemadandı. Hadis derlemek amaciyle çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis alimini dinledi. 4.000 hadis alimini dinleyerek hadis yazdı. Tefsir, tarih, ensab ve Hatib Bağdadî'nin tarihinin üzerine bir zeyil yazdı. İbn Hallikan ona ait cidden çok sayıda tasnif eserden bahsetmiştir. Eserlerinden biri, içindel.000 hadisi derlemiş olduğu kitabıdır. Bu kitabın da senetlerden ve metinlerden bahsetmiştir. Cidden faydalı bir kitaptır. Allah ona rahmet etsin. [23]

Hicretin Beşyüzyedincî Senesi

Bu senede Taberiye'de Müslümanlarla Haçlılar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bu savaşta İslam ordusunun komutanı Dımaşk atabeği Tuğtekin idi. Maiyetinde Sincar valisi, Mardin valisi ve Musul valisi de bulunuyordu. Bunlar Haçlıları büyük bir bozguna uğrattılar, vok sayıda Haçlıyı Öldürdüler. Onlardan bol miktarda malı ganimet ola-rak elde ettiler. O yörenin tamamına hakim oldular. Hamd ve minnet
Allah'adır. Bundan sonra müslümanlar Dımaşk'a döndüler. İbn Saî'iiin tarihinde anlattığına göre Melik Mevdud bu senede öldürülmüştü. Şöyle ki: Melik Mevdud ile Melik Tuğtekin cuma günü Dımaşk Camii'nde namazlarını kıldılar. Sonra el ele tutuşarak caminin sahanlığına çıktılar. O esnada bir batini ileri atılarak Mevdud'u öldürdü. Allah rahmet etsin. Bir rivayette anlatıldığına göre Mevdud'a suikastı düzenlettiren kişi, Tuğtekin'in kendisidir. Doğrusunu Allah bilir. O zaman Haçlılar müslümanlara şu mealde bir mektup göndermişlerdi:
«Ordu komutanlarını bayram gününde Rablerinin evinde öldüren bir ümmeti Allah'ın helak etmesi haktır.»
Bu senede Alparslan b. Rıdvan b. Tutuş, babasından sonra Haleb'e hakim oldu. Saltanat işlerini Hadim Lülü yürüttü. Alparslan sadece sembolik bir hükümdar olarak kaldı.
Bu senede Hadim Gümüştekin'in Bağdat'ta yaptırdığı hastahane-nin açılışı yapıldı.
Bu senede Porsuk'un oğlu Zengi insanlara hac ettirdi. [24]

Hicretin Beşyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Hafız Ebubekir El-Beyhakî

İsmail b. Hafiz Ebu Bekir b. Hüseyin el-Beyhakî. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Bu amaçla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Ha-rezm şehrinde ders verdi. Hadis ehlinden olup faziletli bir kimseydi. Gidişatı güzeldi bu senede kendi beldesi Beyhak'ta vefat etti. [25]

Şücab.Ebişüca'

Faris b. Hüseyin b. Faris Ebu Galib ez-Zühelî. Hadis hafızıydı. Çok sayıda hadis aliminden hadis dinledi. Bu konuda üstün bir kimseydi. Hatib Bağdadî'nin tarihini tamamlamaya başladı. İbn Haccac'm şiirini yedi kez yazmış olduğu için çokça tevbe ve istiğfar ederdi. Bu senede yet-mişyedi yaşında vefat etti. [26]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İshak b. Hüseyin b. Mansur b. Muaviye b. Muhammed b. Osman b. Utbe b. Abse b. Muavi-ye b. Ebi Süfyan b. Sahr b. Harb el-Ümevî Ebü'l-Muzaffer b. Ebil-Abbas el-Ebyurdî. Şairdi. Arap dili v edebiyatını, neseb ilmini çok yi bilirdi. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Ebu Verd'in Tarih'ini ve Ensabu'1-Arab adlı eserleri tasnif etti. el-Mü'telef ve'1-Mühtelef adlı kitabı ve başka eserleri de vardır. Aşırı derecede gurur ve kibir sahibi olduğu, hatta mazında şöyle dua ettiği söylenir «Allahım, beni yeryüzünün doğul, na ve batılarına sahip kıl.»
Bir defasında halifeye yazmış olduğu mektubunun altında imza yerine Hadim el-Muavî lakabını yazmıştı. Halife de mektubu okuduğunda el-muavi kelimesinin başındaki mim harfini silmiş geride «uluyan kişi» anlamına gelen el-Avî kelimesi kalmıştı.

Muhammed b. Ahmed'in şiirlerinden biri şudur:
«Zaman beni tanımadı ve benim çok kıymetli olduğumu, Zamanın hadiselerininse önemsiz olduğunu anlayamadı. Zaman nasıl aldandığını bana göstermeye başladı. Bense sabrın nasıl olacağını ona gösterdim.» [27]

Muhammed B. Tahir

Muhammed b. Tahir b. Ali Ahmed Ebü'l-Fadl el-Makdisî. Hadis hafızıydı. Hicretin 448. senesinde doğdu. İlk olarak hicretin 466. senesinde hadis dinlemeye başladı. Hadis derlemek amacıyla bir çok beldeye seyahatlerde bulundu. Çok sayıda hadis alimini dinledi. Bu konuda güzel bilgisi vardı. Yine bu konuda faydalı kitaplar yazdı. Yalnız o, semam mübahlığına ve tasavvufa dair bir kitap yazmıştır ki, bu kitabında cidden münker hadisler nakletmiştir. Ama başka eserlerinde sahih hadisler nakletmiştir. Birçok hadis imamı, hafızasının sağlamlığı sebebiyle onu övmüşlerdir. İbnü'l-Cevzî onun «Sıfatü't-Tasavvuf» adını verdiği kitabıyla ilgili olarak «O kitabı gören kimse güler» demiştir. Muhammed b. Tahir, Davud ez-Zahirî mezhebine mensuptu. Onu öven kimse, hadisi sağlamca hıfz ettiğinden ötürü övmüştür. Yoksa onu itham etmek daha uygun olur. Ebu Sa'd es-Sem'anî ondan bahsetmiş ve hiçbir delil ileri sürmeden onu desteklemiştir. Ebu Sa'd onu desteklediğini ifade etmeden önce şöyle demişti: «Muhammed b. Tahir'i şeyhimiz İsmail b. Ahmed et-Tulehî'ye sorduğumda şeyhimiz onu çok övdü. Oysa daha önce onun hakkında hiç de iyi düşünmüyordu.» İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ebü'l-Fadl b. Nasırın «Muhammed b. Tahir'e güvenilmez o hüccet sayılmaz» dediğini işittim. Muhammed b. Tahir tüysüz oğlanlara bakmanın caiz olduğuna dair bir eser tasnif etmiştir. O, İbahiye mezhebine tabi olmuştu.» Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî ona ait şu beytleri nakletmiştir:
«Zühd ve tasavvufu bıraktı, cemiyet dışındaki bazı insanlar bunlarla meşgul olmuşlardır.
Dariye kilisesine git. Orada papazlar ve rahipler vardır.
Kafir güzelin elinden yıllanmış şarabı iç.
O, hem göz ucuyla hem de kâseyle sana iki şarap içirecektir.
Sonra da ince belli ceylanın tellere vuruşuna kulak ver. Onun bakışları elmastan daha parlak ve keskindir. Halk arasında meşhur bir adamın şiirini şarkı olarak okur. O şarkı halk arasında kağıtların baş tarafına yazılıdır. Sizden gelen nesim rüzgarı beni rahatlatmasaydı. Nefesimin sıcaklığından neredeyse yanacaktım.»
Sonra Sem'anî dedi ki: «belki de Muhammed b. Tahir bütün bunlardan ötürü tevbe etmiştir»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bir hadisçiyi cerh edip eleştirmek sonrada bu suçlarından ve günahlarından tevbe etmiş olduğu ihtimalini söyleyerek mazeret beyan etmek, hiç de hoş karşılanacak bir uslüp değildir. Muhammed b. Tahir can çekişirken şu beyitleri okuyordu:
«Siz cefanın ne olduğunu bilmiyorsunuz. Bunu kimden öğrendiğinizi sanıyorsunuz?»
Muhammed b. Tahir bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ın bata yakasında vefat etti. [28]

Ebubekir Eş-Şâsî

Halife Mustazhir'in arkadaşlığını yapmıştır. Asıl adı Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin eş-Şaşî'dir. Kendi zamanında Şafi imamlanndan-dı. Hicretin 427. senesinin muharrem ayında doğdu. Ebu Ya'lâ b. Ferra1-dan, Ebu Bekir el-Hatip'ten ve Ebu İshak eş-Şirazî'den hadis dinledi. Ebu İshak eş-Şirazî'den ve başkalarından fıkıh dersleri aldı. eş-Şamil adlı eseri, musannif olan İbn Sabbağ'ın yanında okudu. Bunu Müstaz-hir Billah için derlediği kitabında özetledi ve bu kitabına Hilyetü'1-Ule-ma b Marifeti Mezahibi'l-Fukaha adını verdi. Bu kitap el-Müstazhirî adıyla meşhur oldu. Ebu Bekir eş-Şaşî Bağdat Nizamiy medresesinde müderrislik yaptı. Sonra bu görevden azledildi. Şu şiiri okurdu:
«Ey genç! Dal yaş iken, çamurun yumuşak iken yaratılışın da öğrenmeyi kabul etmekteyken ilim öğren.
Sen konuşmaktayken mecliste bulunanların susmaları, Senin için şeref ve övünç olarak yeter ey genç.»
Ebu Bekir eş-Şaşî bu senenin şevval ayının onaltısında cumartesi günü seher vakti vefat etti. Babı İbriz'de Ebu İshak eş Şirazî'nin mezarının yanına defnedildi. [29]

Mü'temen B. Ahmed.

Mü'tpmen b. Ahmed b, Ali b. Hüseyin b. Ubeydullah Ebu Nasr es-Sâcî el-Makdisî. Çok sayıda hadis alimini dinledi. Hadi rivayet etti. Nakli sahihti. Yazısı güzeldi. Bu hususta şanslı bir insandı. Yaşantısı takdire layık bir kimse olup letafetliydi. Bir süre Şeyh Ebu İshak eş-Sirazî'den fıkıh dersleri aldı. Sonra İsfahan ve diğer beldelere seyahatlerde bulundu. Hadi hafizlanndan sayılmaktadır. Özellikle hadislerin metinlerini sağlamca ezberlemişti. İbn Tahir onu eleştirmiştir. İbnü'l-Cevzî ise «Onu eleştiren İbn Tahir'in kendisi eleştirilmeye müstahaktır. Toprak nerede süreyya nerede?» demiştir.
Mütemen b. Ahmed bu senenin safer ayının onikisinde cumartesi günü vefat etti. Babı harp mezarlığına defnedildi. Doğrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin Beşyüzsekîzînci Senesi

Bu senede Bağdat'ta büyük bir yangın çıktı. Bu senede Cezire diyarında korkunç bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Cezire'deki kalenin onüç burcu Urfa'da da bir çok ev, Horasan'msa bazı evleri yıkıldı. Çeşitli beldelerde çok sayıda ev yıkıldı. Bu beldelerin 100.000 kadar ahalisi öldü. Harran kalesinin yarısı yere battı. Yarısı sağlam kaldı. Sumeysat (Samsat) şehri yere battı. Yıkıntılar altında kalan çok sayıda insan öldü.
Bu senede Haleb valisi Tacü'd-Devle Alparslan b. Rıdvan b. Tutuş, kölelerinden biri tarafından öldürüldü. Kendisinden sonra yerine kardeşi Sultan Şah b. Rıdvan geçti.
Bu senede Melikşah'ın oğlu Sencer, Gazne ülkesine hakim oldu. Büyük savaşlardan sonra orada onun adına hutbe okundu Gazneden misli görülmemiş derecede mal ve para aldı. Ganimet edindiği mallar arasında beş tac vardı ki, bunlardan herbirinin değeri 1.000.000 dinardı. Onyedi altın ve gümüş taht ele geçirdi. 1.300 parça murassa mücevheri de ganimet edindi. Gazne'de kırkgün süreyle ikamet etti. Ayrılışında Gazne'nin başına Behramşah'ı hükümdar tayin etti ki Behramşah, Sebüktekin hanedamndandı. Gazne'de o zamana kadar Sultan Sen-cer'den başka hiçbir Selçuklu adına hutbe okunmuş değildi. Oranın ci- had ve sünnet ehli hükümdarları vardı ki, başka hükümdarlar onlara karşı cür'etkârlıkta bulunamaz ve hiç kimse onlara karşı direnemez. Çünkü onlar Sebüktekin oğullarıydılar.
Bu senede Sultan Muhammed, Emir Aksungur el-Porsukî'yi Mısır ve kazalarının başına vali olarak tayin etti. Franklarla (Haçlılarla) savaşmasını emretti. O da bu sene sonlarında Haçlılarla savaştı. Urfa, Suruç ve Sumeysat'ı (Samsat) Haçlılardan geri aldı. Mardin'i yağmaladı. Mardin hükümdarı İlgazi'nin oğlu Ayaz'ı da esir aldı. Derken Sultan Muhammed ona elçi aracılığıyla tehdit gönderdi. O da Dımaşk valisi Tuğtekin'in yanma kaçtı. İkisi birlikte Sultan Muhammed'e isyan etmek hususunda anlaşıp ittifak kurdular. Onlarla Humus valisi Karacam b. Karaca arasında çok savaşlar cereyan etti. Sonra barış yaptılar.
Bu senede Maraş el-İfrencîye'nin karısı, kocasının ölümünden sonra hakimiyeti ele geçirdi. Allah ikisine de lanet etsin.
Bu senede Emirü'l-Cüyuş Ebül-Hayr Hadim Yümn insanlara hac ettirdi. Hacılar bu hizmetinden dolayı ona teşekkür ettiler [31]

Hicretin Beşyüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Irak hükümdarı Sultan Gıyaseddin Muhammed b. Me-likşah, kendisine isyan edip adına hutbe okunmasına son verdiklerinden ötürü onlarla savsamak üzere Dımaşk valisi Tuğtekin ile Aksungur el-Porsukî'nin üzerine Mardin hükümdarı Emir Porsuk b. İlgazi komutasında büyük bir orduyu şevketti.
Porsuk b. İlgazi bunlarla savaştıktan sonra bu defada Haçlılarla savaşmak üzere harekete geçti, ama daha önce Tuğtekin ile

Aksungur, emir Porsuk b. İlgazi ordusunun Şam'a yaklaştığım duyunca kaçıp Haçlıların saflarına katıldılar. Emir Porsuk da Kefertab'a gelerek orayı şiddet kullanarak ele geçirdi. Oradaki kadınları ve çoluk çocuğu esir aldı. [32]
Öte yandan Antakya hükümdarı Roger 500 süvari ve 2.000 piyade gelip Müslümanlara baskın yaptı. Çok sayıda Müsiüman öldürdü. Onlardan bol miktarda ganimet aldı. Porsuk da maiyetindeki az sayıdaki askerle kaçtı. Beraberindeki askerler hezimete uğradılar ve her biri bir tarafa kaçtı. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senenin zilkade ayında Sultan Muhammed Bağdat'a geldi. Dımaşk valisi Tuğtekin de gelip ondan özür diledi. Sultan Muhammed ona hilât giydirdi. Ondan memnun oldu ve onu tekrar işinin başına iade etti. [33]

Hicretin Beşyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Muhammed

İsmail b. Muhammed b. Ali Ebu Osman el-İsfahanî. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan kimselerdendir. Mansur Camii'nde otuz kez vaaz verdi. Muhammed b. Nasır ondan hadis dinleyip yazdı. İsmail b. Muhammed bu senede İsfahan'da vefat etti. [34]

Menceb B. Abdillah El-Müstazhiri

Künyesi Ebül-Hasan el-Hadim'dir. Çokça ibadet ederdi. Muham-tned b. Nasır onu överek şöyle demişti: «Menceb, hadi ashabı üzerinde çok durdu». [35]

Abdullah B. Mübarek

Abdullah b. Mübarek b. Musa Ebül-Berekât es-Sakatî. Çok alimden hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldeler seyahatlerde bulundu. Faziletli ve lügat bilen bir kimseydi. Bu senede vefat etti ve Babıharp mezarlığına defnedildi. [36]

Yahya B. Temim B. Muiz B. Badis

îfrikiye hükümdarıydı. Seçkin ve hayırlı hükümdarlardandı. Arifti, yaşantısı ve idaresi güzeldi, yoksulları ve alimleri severdi. Onlara erzak ve para verirdi. Elliiki yaşındayken bu senede vefat etti. Geride otuz çocuk bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Ali geçti. [37]

Hicretin Beşyüzonuncu Senesi

Bu senede Bağdat'ta yangın çıktı. -Yangın dolayısıyla birçok ev yandı. Yanan evler arasında Nurü'1-Hüda ez-Zeynebî'nin evi, Nehrizor hankâhı ve Nizamiye kütüphanesi de vardı. Ancak kitaplara zarar gelmedi. Çünkü fakihler kitapları başka yerlere taşımışlardı.
Bu senede Sultan Muhammed'in meclisinde iken Merağa hükümdarı Batmiler tarafından öldürüldü.
Bu senenin aşure gününde Tus şehrinde Ali b. Musa er-Rıza'nın türbesinin yanında Rafizîlerle Sünniler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda adam öldürüldü.
Bu senede valisinin ölümünden sonra Sultan Muhammed Fars eyaletine gitti. Kirman valisinin oraya baskın yapmasından ve orayı ele geçirmesinden korkuyordu.
Bu senede Hadim Kutus insanlara hac ettirdi. Bu sene, güvenli ve bol verimli bir sene olmuştu. Allah'a hamd olsun. [38]

Hicretin Beşyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ukayl B. İmam Ebü'l-Vefa

Ukayl b. İmam Ebü'1-Vefa Ali b. Ukayl el-Hanbelî. Genç bir kimse iken ilimde yükseldi. Kur'ân'ı ezberledi. Eserler yazdı Kur'ân'ın manalarını güzelce kavradı. Vefat ettiğinde babası sabredip Allah'a şükretti. Metanet gösterdi. Ancak taziyet esnasında okuyucunun biri «Kardeşleri «Ey vezir! onun yaşlanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini

onun yerine al.....»(Yusuf, 28) mealindeki ayet-i kerimeyi okuyunca babası hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. [39]

Ali B. Ahmed B. Muhammed

Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Rezzaz. Hasan b. Arafe'nin cüz'ü ile Ibn Muhalled'den en son hadis rivayet eden kişidir. Başk hadisleri de münferid olarak rivayet etmiştir. Bu senede doksanyedi yaşındayken vefat etti. [40]

Muhammed B. Mansur

Muhammed b. Mansur b. Muhammed b. Abdülcebbar Ebu Bekir es-Sem'ânî. Çokça hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Bağdat'ı Nizamiye medresesinde vaizlik yaptı. Merv şehrinde 140 meclis kurup hadis yazdırdı. Hadise dair tam bilgisi vardı. Edip, şair ve faziletli bir kimseydi. İnsanların kalplerinde ona karşı büyük bir sevgi ve kabul vardı. Bu senede kırküç yaşındayken Merv şehrinde vefat etti. [41]

Muhammed B. Ahmed B. Tahir

Muhammed b. Ahmed b. Tahir b. Ahmed b. Mansur el-Hazîn. İma-nıiye mezhebi mensuplarının fakihi ve müftüsü idi. Kerh mıntıkasında ikamet ederdi. Tenuhî'den ve İbn Gaylan'dan hadis dinledi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [42]

Muhammed B. Ali B. Muhammed

Künyesi Ebu Bekir en-Nesevî'dir. Şafiî nkıhçısı idi. Hadis dinledi. Bağdat'ta şahidlik yapacak kimseler onun tarafından tezkiye edilirdi. Faziletli, edip ve takvalı bir kimseydi. [43]

Mahfuz B. Ahmed

Mahfuz b. Ahmed b. Hasan Ebül-Hattab el-Kelvezanî. Hanbelîle-rin imamlarından ve musanniflarındandı. Çokça hadi dinledi. Ebu Ya'lâ'dan fıkıh dersleri aldı. Ali el-Venî'den feraiz öğrendi. Ders verdi. Fetva verdi. Münazara yaptı. Usul ve furüa dair eserler tasnif etti. Güzel şiirleri vardır. İtikadım ve mezhebini anlattığı bir kasidesi vardır ki, o kasidesinde şöyle der:
«Aşiretinin, yakınlarının ve eşlerinin yamsıra bekarlarla ünsiyet kurmaya olan arzuyu bırak.
Suda (sevgilinin adı)nm yad edilişini ve ona ağlamayı da bırak.
Çünkü Suda'yı yad etmek mutlu olmayan kimselerin işidir.
Eğer hesap gününde kurtulmayı istiyorsan manaları dinle ve sözümü tut ki, doğru yolu bulasın.»
Bu kaside uzundur. Ravi bunun tamamını zikretmiştir.
Mahfuz b. Ahmed bu senenin cemaziyelahir ayında yetmişsekiz ya-Şinda vefat etti. Cenaze namazı Camiul-Kasır ile Canıiu'l Mansur'da kılındı ve İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınma defnedildi. [44]

Hicretin Beşyüzonbirinci Senesi

Bu senenin safer ayının dördünde ay tamamiyle tutuldu. O gecede Haçlılar Hama şehrinin banliyölerine saldırdılar, çok sayıda adamları Öldürüp ülkelerine döndüler.
Bu senede Bağdat'ta büyük bir deprem meydana geldi. Şehrin batı yakasındaki birçok ev çöktü. Tarladaki ürünler telef oldu ve bu yüzden kıtlık meydana geldi.
Bu senede üstadı Rıdvan b. Tutuş'tan sonra Haleb'i istila eden Hadim Lü'lü bir grup Türk tarafından öldürüldü. Hadim Lü'lü Haleb'ten Caber tarafina gitmekteydi. Yoldayken kölelerinden ve başkalarından oluşan bir topluluğa ernep ernep (tavşan) diye seslendi. Türkler de onların tavşan avlamakta olduklarını sanarak o tarafa ok attılar ve onu öldürdüler.
Bu senede Irak, Horasan ve o çevredeki geniş beldelerin ve iklimlerin hükümdarı Gıyasüddin Sultan Muhammed b. Melikşah b. Alparslan b. Davud b. Mikail b. Selçuk vefat etti. Gıyasüddin Sultan Muhammed hayırlı ve seçkin hükümdarlarlandı. Çok güzel adil bir yönetimi vardı. Merhametliydi. Yumuşak huyluydu. İyi geçimli bir kimseydi. Can çekişirken oğlu Mahmud'u çağırıp bağrına bastı. İkisi de ağlamaya başladılar. Sonra oğlu Mahmud'a, hükümdarlık tahtına oturmasını emretti. Oğlu Mahmud o zaman ondort yaşındaydı. Tahta oturduğunda başında tacı, elinde iki bileziği ve hükümdarlık alametleri vardı.

Babası vefat edince hazinelerdeki paralan askerlere dağıttı. Hazinelerde 11.000.000 dinar vardı. Hakimiyeti sağlamlaştı. Otoritesi kuruldu. Bağdat'ta ve diğer beldelerde adına hutbe okundu. Sultan Muhammed, kırk yaşından dört ay ve bir kaç gür almış iken vefat etti.

Bu senede adil hükümdar Nureddin Mahmud b. Zengi b. Aksungur dünyaya geldi. O, Dımaşk'a bağlı Haleb'in vahşiydi. [45]

Hicretin Beşyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Murtaza

Ebu Muhammed Abdullah b. Kasım b. Muzaffer b. Ali b. Kasım eş-Şehrezorî. Kadı Cemaleddin Abdullah eş-Şehre zorî'ni babasıdır. Nureddin zamanında Dımaşk kadılığı yapmıştır. Bağdatta ilimle uğraştı. Fıkıh öğrendi. Şafiî mezhebine mensuptu. İlimde yüksek ve dindar bir şahsiyetti. Nazmı güzeldi. Tasavvuf ilmine dair bir kasidesi vardır. Kalpler üzerine konuşurdu. İbn Hallikan, fasih ve güzel olduğundan ötürü kasidesini tamamiyle nakletmiştir ki baş kısmı şöyledir:
«Gece kararıp deve sürücüsü usandığında ve kılavuz şaşırdığında ateşleri parladı.
Ben, hep sevgiliyi düşündüm. Uzaklık yüzünden düşüncem hastalandı. Gözlerimin bakışları da zayıfladı.
Gönlüm hep o kastedilen ve acı çeken gönüldür.
Aşkın ise hep o dışardan gelen hastalıklar gibi çaresiz bir aşktır.»
Şu şiir de Kadı Murtaza'ya aittir:
«Ey gece size her ne zaman ziyarete geldiysem, Yerlerin hep ona doğru duruluğunu gördüm. Kapınızdan başka tarafa asla yönelmedim. Mutlaka onun eteklerine tutunurken ayaklarım tökezledi.»
Şu şiir de ona aittir:
«Ey kalp daha ne zamana kadar nasihatler sana fayda vermeyecek? Şakayı bırak. Şaka sana karşı ne kadar da cinayet işledi: Seni yaralayanın gıdası yaradır. Sen ayılmadıkça sarhoşluğun farkında olamazsın.»
Kadı Murtaza bu senede vefat etti. İbn Hallikan dedi ki: «İmadüd-din'in el-Haride adlı eserindeki iddiasına göre Kadı Murtaz hicrî 520. seneden sonra vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.» [46]

Muhammed B. Sa'd

Muhammed b. Sa'd b. Nebehan. Künyesi Ebu Ali idi. Katiplik yaptı. Hadis dinledi ve rivayet etti. Yüz sene yaşadı. Vefatından Önce durumunda değişiklik meydana geldi. Güzel şiirleri vardır. Mesela şu kaside ona aittir:
«Allah'ın benim için takdir ettiği bir rızık vardır. Evet bir de benim arzuladığım rızık vardır.
Benim için takdir ettiği rızkı elde ettikten sonra artık ben ötesine gidemem.
Yanlarında bulunduğum alicenap kimseler bir mecliste dediler ki: «İbn Nebehan Rabbine gitti. Allah ona da bize de rahmet etsin.» [47]

Hac Emiri

Yümn b. Abdullah Ebül-Hayr el-Müstazhirî, cömert, âlicenap, Övgüye layık, doğru görüşlü, zeki bir kimseydi. Ebu Abdullal Hüseyin b. Talha en-Nâalî'den, Ebu-Nasr el-İsfahanî'nin ifadesiyle hadis nakletti, imamlık yapardı. İsfahan'a geldiğinde hadis rivayet etti. Bu senenin rebiyülahır ayında vefat etti ve İsfahan'a defnedildi.

Hicretin Beşyüzonikînci Senesi

Bu senede halife Müstazhir Billah'ın emriyle Sultan Muhammed b. Melikşah adına hutbe okundu.
Bu senede Debis b. Sadaka el-Esedî, Sultan Mahmud'tan kendisini Hille'ye ve babasının hüküm sürdüğü diğer yerlere val olarak atamasını istedi. Sultan da bu isteğini kabul etti. Böylece Debis'in sânı yüceldi namı yayıldı. [48]

Halife Müstazhir Billah'ın Vefatı

Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedî. Hayırlı, faziletli zeki ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Güzel yaz yazardı. Onun zamanındaki Bağdat'ta hergün bayram gibiydi. İyiliğe ve hayra rağbet gösterir, bu işte tez davranırdı. Kendisinden bir şey isteyen kimseyi boş çevirmezdi. Geçimi güzeldi. Jurnalcıların sözlerine kulak vermez, yanına girip çıkar fesatçılara güvenmezdi. Hilafet otoritesini iyice yerleştirmişti. Hakimiyeti sağlam ve bilgiye dayanırdı. Çok bilgiliydi. Güzel

şiirler yazardı. Halifeliğinden bahsederken bunları anlatmıştık. Vefat ettiğinde İbn UkayI ile İbn Sünnî onu yıkadılar. Oğlu Ebül-Mansur el-Fadl cenaze namazını dört tekbirle kıldırdı. Halife Müstazhir oturmakta olduğu hücreye defnedildi. Garip tesadüflerdendir ki, Sultan Alparslan vefat ettiğinde kendisinden sonra halife Kaim vefat etmişti. Sonra Sultan Melikşah vefat ettiğinde kendisinden sonra Muktedî vefat etmişti. Sonra Sultan Muhammed vefat ettiğinde kendisinden sonra Müstazhir Billah bu senenin rebiyülahir ayının onaltısında kırkbir yaşında vefat etmişti. Vefat ederken kırkiki yaşından üç ay onbir gün almıştı. [49]

Müsterşid'in Hilafete Geçişi

Müsterşid Ebü'l-Mansur Fadl b. Müstazhir. Babası vefat ettiğinde kendisinin halifeliğine beyat edildi ve minberlerde kendisinin adına hutbe okundu. Babasından sonra yirmiüç sene müddetle halifelik yaptı. Hilafet beyatını onun adına Kadilkudat Ebül-Hasan ed-Damiganî almıştı. Kendisine yapılan beyat tamamlanınca kardeşi Ebü'l-Hasan beraberinde üç kişiyle birlikte bir gemiye binerek Debis b. Sadaka b. Man-sur b. Debir b. Ali b. Mezyed el-Esedî'nin yanma Hille'ye kaçmıştı. Debis de ona ikram ve ihsanda bulunmuştu. Bu yüzden kardeşi Halife Müsterşid tedirgin olmuş, Nakibü'n-Nukaba ez-Zeynebî'yi bu konuda Debis'e elçi olarak göndermişti. Bunu duyan halifenin kardeşi Ebü'l-Hasan da Debis'in yanından kaçmıştı. Debis onu yakalatmak için asker çıkarmış, ancak o da çöle kaçmıştı. Çölde şiddetli bir susuzluğa maruz kalmış, iki bedeviyle karşılaşmış, Bedeviler ona su içirmişler ve onu Bağdat'a götürmüşlerdi. Sonra kardeşi onu huzuruna almış, ikisi kucaklaşıp ağlamışlardı. Halife onu hilafetinden önce ikamet etmekte olduğu konağına yerleştirdi. İhsanda bulundu. Gönlünü hoş tuttu. Ebü'l-Hasan'ın Bağdat'tan uzak kalışı onbir ay sürmüştü. Bundan sonra halifelik çekişmesiz olarak Müsterşid'in elinde kaldı.
Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kıtlık meydan geldi. Yağmur yağmadı. Azıklar yok oldu. Hırsızlar ve yankesiciler Bağdat'ta büyük bir bela haline geldiler. Gündüz açıktan açığa evleri yağmaladılar. Güvenlik kuvvetleri bunları menedemedi.
Bu senede Hadim Yümn insanlara haccettirdi. [50]

Hicretin Beşyüzonikînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halife Müstazhir

Halife Müstazhir Billah'ın vefatını önceki sayfalarda anlatmıştık. Ondan sonra babaannesi de vefat etti. [51]

Ermeni Arguvan

Ona Kurretü'n-Ayn denilirdi. Çok iyilikleri ve hayırları vardı. Üç kez hac etti. Oğlu Muktedirin, Müstazhir'in ve Müsterşid'in halifeliklerini gördü. Ayrıca Müsterşid'in bir oğlunun doğduğunu da gördü. [52]

Bekir B. Muhammed B. Ali

Bekir b. Muhammed b. Ali b. Fadl Ebül-Fadl el-Ensarî. Hadis rivayet etti. Ebu Hanife mezhebinde örnek gösterilirdi Abdülaziz b. Muhammed el-Hulvanî'den fıkıh dersleri aldı. Hangi konuda olursa olsun mütalaa ve karşılaştırma yapmaksızın kitaplara göz atmaksızm ders verirdi. Talebeliğinin ilk zamanlarında öğrendiği bir meseleyi 400 kez tekrarlardı. Bu senenin şaban ayında vefat etti. [53]

Hüseyin B. Muhammed B. Abdülvehhab

Hüseyin b. Muhammed b. Abdülvehhab ez-Zeynebî. Kur'ân okudu, hadis dinledi. Ebu Abdillah ed-Damiganî'den fıkıh dersleri aldı. İlimde yükseldi. Fetva verdi. Ebu Hanife şehidliğinde ders verdi. Onun evkafının nazırlığını yaptı. Ebu Hanife mezhebinin reisliği kendisine verildi. Nurü'l-Hüda lakabını aldı. Elçi olarak hükümdarlara gönderildi. Tali-bilerin ve Abbasilerin nakibliğini yaptı. Birkaç ay sonra bu görevden istifa etti, yerine kardeşi Tarrad atandı. Hüseyin b. Muhammed, bu senenin safer ayının onbirinde pazartesi günü doksansekiz yaşında iken vefat etti. Cenaze namazını oğlu Ebü'l-Kasım Ali kıldırdı. Ayan ve ulema, cenaze merasimine katıldılar. Ebu Hanife'nin mezarının yanına, kubbe dahiline defnedildi. [54]

Yusuf B. Ahmed Ebu Tahir

İbn Cezerî diye tanınır. Müstazhir'in zamanında hazinedarlık yaptı. Müsterşid veliahd iken Yusuf b. Ahmed ona gereken ilgiyi göstermiyordu. Hilafete geçtiğinde Yusuf u 100.000 dinar para cezasına çarptırdı. Sonra Yusuf bir köleyle anlaştı ve onu bir eve gönderdi. Köle evde 400.000 dinar buldu. Halife bu parayı ondan aldı. Yusuf da bundan kısa bir süre sonra bu senede vefat etti. [55]
dur:

Ebü'l-Fadl B. Hazin

Edebiyatçı, letafetli, faziletli, şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şu-
«Evine vardım. Sahibini göremedim. Köle beni güler yüzle karşıladı.
Kölenin yüzündeki güleçlik, ev sahibinin yüzünün aydınlığının öncüsü olan bir müjdedir.
Cennetine gittim. Cehennemini ziyaret ettim.
Rıdvana (cennetin amirine) şükrettim. Mâlikin (cehennem amirinin) merhametinden de memnun oldum.» [56]

Hicretin Beşyüzonüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Mahmud b. Muhammed ile amcası Sultan Sencer b. Melikşah arasında şiddetli savaşlar cereyan etti. Sence muzaffer oldu. Bu senenin cemaziyelevvel ayının onaltısında Bağdat şehrinde onun adına hutbe okundu. Bağdat'ta ve oraya bağlı kazalarda kardeşinin oğlu adına hutbe okunmasına son verildi.
Bu senede Haçlılar Haleb'e saldırdılar. Orayı zor kullanarak ele geçirdiler. Ahaliden bir kısmını öldürdaler. Mardin hükümdarı İlgazi b. Artuk büyük bir orduyla üzerlerine yürüdü. Onları hezimete uğratıp Cebele sığınmak mecburiyetinde bıraktı. Onlardan çok sayıda askeri de öldürdü. Allah'a hamd olsun. Haçlılardan çok az sayıda adam kurtula-bildi. Öncülerinden de doksan kişiyi esir aldı. öldürdüğü Haçlılar arasında Antakya valisi Sirgal da vardı. Başını koparıp Bağdat'a gönderdi. Şairlerden biri, bu yararlılığı gösteren İlgazi b. Artuğ'a abartılı Övgülerde bulunup şöyle demişti:
«De, ne dersen de sözün makbuldür. Yaratıcıdan sonra dayanak sensin. Onu mağlup ettiğin zaman Kur'an sevindi. Onun adamları öldürüldüğünde ise İncil ağladı.»
Bu senede Bağdat emniyet müdürü Mengûbers öldürüldü. Bu çok zalim, zorba ve idaresi kötü bir kimseydi. Bazı suçlarından ötürü Sultan Mahmud b. Muhammed onu huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürdü. Mengübers'in, işlediği suçlardan biri iddeti tamamlanmadan önce babasına ait bir cariye ile evlenmiş olmasıydı. Sultan Mahmud onu öldürmekle ne güzel yapmıştı. Böylece Allah, Müslümanları ondan kurtardı. O ne kadar zalim ve zorba idi.
Bu senede Ebü'l-Hasan ed-Damiganî'nin ölümünden sonra Bağdad kadilkudatlığma Ekmel Ebül-Kasım b. Ali b. Ebi Talib b Muhammed ez-Zeynebî atadı. Kendisine hilat giydirildi.
Bu senede Hz. İbrahim ile oğulları İshak ve Yakub'un mezarları bulundu. İnsanlar bunların cesetlerini seyrettiler. Cesetleri henüz çürü-memişti Yanlarında altın ve gümüş kandiller vardı. İbn Hazin Tarih'in-de bunu anlatmıştır ve İbnül-Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinden bunu uzun uzadıya nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [57]

Hicretin Beşyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbn Ukayl

İbn Ukayl İbn Muhammed Ebü'1-Vefa. Bağdat'ta Hanbelîlerin şeyhi idi. Çeşitli ilimlere vakıf olup faydalı eserler vermiştir Hicretin 431. senesinde doğdu. İbn Sebta'dan Kur'an okudu. Çok hadis aliminden hadis dinledi. Ebu Yâ'lâb. Ferra'danfıkıl öğrendi. İbn Burhandan edebiyat, Abdülmelik el-Hemedanî'den feraiz, İbn Sem'un'un arkadaşı Ebu Tahir b. Allaf tan vaaz, Ebu Velid el-Mutezilî'den de usul dersleri aldı. Her mezhepten bütün alimlerle toplantı yapıp görüşürdü. Bu yüzden bazı arkadaşları kendisini ayıpladılarsa da onlara aldırış etmedi. İşte bundan ötürü akranlarının fevkine çıktı. Birçok ilimlerde kendi zamanının ehline üstün geldi. Ayrıca iffetini korudu. Dindarca yaşadı. Güzel suretli bir kimse olup ilimle çokça iştigal etti. Bir defasında vaaz verirken fitne meydana geldi. Artık vaaz vermekten de vazgeçti. Ruhunu Allah'a güzelce teslim edene kadar Cenâb-ı Allah onu bütün duyu organlarından yararlanmak bahtiyarlığına erdirdi. Bu senenin cemaziyelevvel ayının ikisinde cuma sabahı seksen yaşını aşmış iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınında Hadim Muhlis'in de mezarının yanı başında defnedildi. Allah rahmet etsin. [58]

Ebü'l-Hasan Ali B. Muhammed Ed-Damiganî

Kendisi kadilkudat olduğu gibi babası da kadilkudatlık yapmıştı. Hicretin 446. senesinin receb ayında doğdu. Bağdat'ın Babü't-Tak semtinde yirmialtı yaşındayken kadılığa atandı. Ondan ve Şüreyh'ten başka dört halifeye kadılık yapan başka bir kadı bilinmemektedir. Onun ilimde önderliğine, dindarlığına, iffetini koruduğuna, kuvvetine, azametine, üstünlüğüne delalet eden hususiyetleri anlatılmıştır. Yirmi-dört sene altı ay müddetle kadılık yaptı. Mezarı Ebu Hanife'nin şehitli-ğindedir. [59]

Mübarek B.Ali

Mübarek b. Ali b. Hüseyin Ebu Sa'd el-Mahremî. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebinin fikhını okudu. Münazara yaptı. Fetva v ders verdi. Daha önce misli görülmemiş derecede çok kitap topladı. Kadı naibliği yaptı. Kararları doğru, muamelesi güzel, gidişatı hoş bir kimseydi. Ba-bül Ezec'de bir medrese yaptırdı ki, bu medrese Abdülkadir el-Cilî el-Hanbelî'ye mensuptur. Sonra Mübarek b. Ali kadılıktan azledilip büyük miktarda para cezasına çarptırıldı. Bu hadise, hicretin 511. senesinde olmuştu. Sonra kendisi bu senenin muharrem ayında vefat etti. Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanında Ebu Bekir el-Hallal'n mezarının bitişiğine defnedildi. [60]

Hicretin Beşyüzondördüncü Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında Esedabad boğazının yanında Muhammed b. Melikşah'ın oğullan Sultan Mahmud ile Mesud arasında büyük bir savaş meydana geldi. Mes'ud'un askerleri bozguna uğradılar, veziri Üstad Ebu İsmail ve bir grup komutam esir aldılar. Sultan Mahmud, Vezir Ebu İsmail'in öldürülmesini emretti. Altmış küsur yaşında olan Vezir Ebu İsmail öldürüldü. Onun kimya ilmine dair yazdığı eserleri vardı. Bundan sonra Sultan Mahmud, kardeşi Mes'uda eman verdi. Onu yanma çağırdı. Karşılaştıklarında ağlayıp barıştılar.

Bu senede Hille valisi Debis, çevredeki beldeleri yağmaladı. Bizzat Bağdat'a gitti. Çadırını hilafet sarayının karşısına kurdu İçindeki kinleri ortaya döktü. Babasının kesik başının ülkede nasıl dolaştırılıp teşhir edildiğini hatırladı. Bunu dile getirerek Müsterşid'i tehdit etti. Halife Müsterşid de ona sakin olması için haber saldı. Onunla Sultan Mah-mud'u barıştıracağın bildirdi. Sultan Mahmud Bağdat'a geldiğinde Debis ona, emin olabileceğine dair haber gönderdi. Eman verdi. Adeti üzere onu Bağdat'a kabul etti. Sonra da Sultan köprüsünü yağmaladı. Sultan da onunla savaşmak üzere harekete geçti. Beraberinde 1.000 gemi vardı. Debis kaçtı. İlgazi'ye sığındı, yanında bir sene kaldı. Sonra Hille'ye dönüp halifeye ve sultana haber salarak özür diledi. Fakat bunlar onun Özrünü kabul etmediler. Sultan onun üzerine sevketmek üzere bir ordu hazırladı. Harekete geçen bu ordunun üzerine giderek bir seneye yakın bir süre onu kuşatma altında tutup sıkıştırdı. Ama o kendi ülkesinde korunma tedbirlerini almıştı. Askerler ona ulaşamıyorlardı.

Bu senede Tiflis yakınlarında Müslümanlarla Gürcüler arasında büyük bir savaş vuku buldu. Gürcülerle beraber Kıpçak kâfirleri de vardı. Bunlar Müslümanlardan çok sayıda asker öldürdüler. Bol miktarda malı ganimet edindiler. 4.000'e yakın esir aldılar. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Gürcüler o tarafı yağmaladılar. Çok çirkin işler yaptılar. Tiflis'i bir süre kuşatma altında tuttular. Sonra kendilerinden eman dilemek üzere yanlarına giden kadı ve hatibi de yaktılar. Bunun ardı sıra da zor kullanarak Tiflis'i ele geçirdiler. Ahalisinin çoğunu öldürdüler. Çoluk çocuğu ve kadınları esir aldılar. Mallan ganimet edindiler. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

Bu senede Urfa kontu Coskin bir kısım Arap ve Türklere hücum ederek onlan öldürdü. Mallannı ganimet edindi.

Bu senede hırsızlar ve yankesiciler Bağdat'ta işi azıttılar. Gece ve gündüz açıkça evlere baskın yapıp yağmaladılar. Allah bize kâfidir. O ne güzel vekildir.

Bu senede Muhammed b. Tumert, Mağrib ülkesine hakim olmaya başladı. Bu adam ilk zamanlarında gençliğinde Mağrib'ten Bağdat'a gelmiş ve Nizamiye medresesine yerleşip ilimle iştigal etmeye başlamıştı. Usul ve fürua dair Gazzalî'den ve diğerlerinden epey bilgi elde etmişti. Abidlik ve zahidlik görünümü veren takvalı bir insan gibi yaşardı. Bazan güzel elbise giyinen, özellikle Nizamiye'de müderrislik hilâtı giydiği zaman Gazzalî'yi protesto etmişti. Diğer müderrislere karşı da aynı tavn sergilemişti. Sonra hac edip kendi ülkesine döndü. İyiliği emredip kötülüğü yasaklar, insanlara Kur'an okutur, onlara fıkıh öğretirdi. Böylece halk arasında ünü yayıldı. Meşhur oldu. îfrikiye hükümdan Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis onunla görüştü. Ona saygı göstererek ikramda bulundu. Kendisine duacı olmasını istedi. Bunun üzerine meşhur oldu. Şöhreti her tarafa yayıldı. Beraberinde sadece bir asası, bir de kırbası vardı. Yalnızca mescidlerde oturup kalkardı. Sonra şehir şehir dolaşmaya başladı. Nihayet beraberinde öğrencisi Abdülmü'min b. Ali de olmak üzere Merakeş'e gitti. Kendisinde necabet ve şehamet açıktan acığa görünüyordu. Merakeş şehrinde başka yerlerde gördüğünün kat kat fazla çirkinlikler ve bid'atler gördü. Mesela erkeklerin peçe takıp do-Jaştıklanm, kadmlannsa saçlarını, başlarını açarak dolaştıklannı gör-uÜ. Nihayet günün birinde Merakeş hükümdan Yusuf un kızkardeşini birkaç kadınla birlikte bineklere binip çarşı pazarda saçlarını başlarını açmış vaziyette dolaştıklarını gördü. Arkadaşı Abdülmü'minle birlikte bunları ayıpladı. Binmiş oldukları bineklerin suratlarını tokatlamaya başladı. Neticede hükümdarın kızkardeşi bineğinden yere düştü. Hükümdar onu huzuruna çağırttı. Fakihleri de orada hazır bulundurdu. Konuyu onunla tartışan fakihleri Muhammed b. Tumert, delil göstererek mağlup etti. Hükümdara da kendi yaşantısmdaki hata ve yanlışlıklarını gösterip öğüt verdi, nihayet onu ağlattı. Ama bununla birlikte hükümdar onu kendi

beldesinden sürgün etti. Muhammed b. Tumert de halka hükümdara karşı kışkırtmaya ve onunla savaşmaya çağırmaya başladı. Çok sayıda insan onun bu çağrısına icabet etti. Hükümdar Yusuf da onun üzerine büyük bir ordu sevk etti. Önce Muhammed b. Tumert, hükümdar ordusunu bozguna uğrattı. Şanı yüceldi. Kuvveti arttı. Kendisine Mehdî, askerlerine de Muvahhidler ordusu denildi. Tevhide ve akideye dair bir kitap yazdı. Buna "Mürşide" adım verdi. Sonra Mera-keş hükümdarının ordusuyla defalarca savaştı. Savaşlardan birinde bu ordudan 70.000'e yakın askeri öldürdü. Bunu da Ebu Abdillah et-Tumertî'nin tavsiyesi ve işareti üzerine yaptı. Kendisine bir meleğin gökten inip Kur'ân'ı ve Muvatta'ı öğrettiğini, falanca kuyuda bulunan meleklerin de bu hususta şahidlik edebileceklerini söylerdi. Bunu anlattığı kimseleri inandırmak için de daha önce o kuyuya bazı adamlar yerleştirmiş, sonra da kuyunun yanına vardığında bu konuyu anlatmış, beraberindeki halk da dinlemiş, kuyunun içindeki adamlar buna içeriden tanıklık etmişlerdi. Bundan sonra Muhammed b. Tumert o kuyunun kapatılmasını emretmiş, içerdeki bütün adamlar ölmüşlerdi. Bu sebeple «Zalime yardım eden kimseye o zalim musallat olur» denilmiştir. Sonra Muhammed b. Tumert, kendine Mehdî lakabını vermiş, Ebu Abdillah et-Tumertî ile Abdulmümin komutasında bir ordu, Merakeş'i kuşatmak üzere harekete geçmişti. Merakeşliler bu orduya karşı çıkmışlar, iki taraf şiddetlice savaşmış, öldürülenler arasında meleklerin kendisi ile konuştuğunu iddia eden Ebu Abdillah et-Tumertî de vardı. Adamları onu ölüler arasında aramışlar, ama bulamamışlar «Melekler onun cenazesini kaldırdılar» demişlerdi. Oysa insanlar savaşla meşgul olnıaktalarken Abdülmü'min onu gizlice defnetmişti. beraberinde bulunan Mehdî'nin (Muhammed b. Tumert'in) adamlarından da çoğu öldürülmüştü. Muhammed b. Tumert bu orduyu hazırlarken ağır hastaydı. Mağlubiyet haberi kendisine ulaştığında hastalığı daha da şiddetlendi. Ebu Abdillah et-Tumertî'nin ölüm haberi onu daha da üzdü. Kendisinden sonra yönetimi Abdülmü'min b. Ali'ye bıraktı. Ona Emirülmüminin lakabını taktı. Abdülmü'min yakışıklı, akıllı, tedbirli bir gençti. Bundan sonra Muhammed b. Tumert öldü. O ellibir sene yaşamış ve ömrünün on senesini hükümdarlıkta geçirmişti. Abdülmü'min b. Ali tahta geçtiğinde halka güzel davranmış, iyi muamelede bulunmuş idi. Bu sebeple halk onu çok sevmişti. Dolayısıyla kuvvet bulan hakimiyeti sayesinde ülke sınırları genişlemiş, askerleri ve reayası çoğalmıştı. Merakeş hükümdarı Tafşin'i baş düşman ilan etmişti. Hicretin 535. senesine kadar aralarında savaş cereyan etti. Nihayet Tafşin öldü. Kendisinden sonra yerine oğlu geçti. O da hicretin 539. senesinin ramazan ayının yirmiyedinci gecesinde vefat etti. Yerine kardeşi İshak b. Ali b. Yusuf b. Tafşin geçti. Abdülmü'min onun üzerine yürüdü ve o mıntıkaları ele geçirdi. Merakeş şehrini fethetti orada sayılarını ancak aziz ve celil olan Allah'ın bildiği kadar çok insanı öldürdü. Hicretin 542. senesinde küçük yaştaki Merakeş hükümdarı İshak'ı da öldürdü. İshak oradaki Murabıtların en son hükümdarı olmuştu. Murabıtlar yetmiş sene hüküm sürmüşlerdi. Bu süre dört hükümdarın zamanını kapsamaktadır ki onlar da şunlardı: Ali, oğlu Yusuf, Yusuf un da oğulları Ebu Süfyan ve İshak.

Abdülmü'min, Merakeş şehrini yurt edindi. O yöredeki hakimiyeti sağlamlaştı. Hicretin 543. senesinde Dekkâle kabilesini mağlup etti ki, bunların yaklaşık 200.000 piyade, 20.000 de süvari savaşçısı vardı. Bunlar bahadır ve yiğit askerlerdi. Bunlardan çoğunu öldürdü. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Mallarını ganimet edindi. Öyle ki bunlardan ele geçirilen güzel bir cariye birkaç dirheme satılır oldu.

Yazarın biri Muhammed b. Tumert hakkında bir ciltlik bir biyografi yazmış, bu eserde onun yönetimini liderliğini, zamanında geçen hadiseleri, Mağrib diyarının ele geçirilişini, iyi işler olduğu iddia edilen ama sadece facirler tarafından yapılabilen şeyleri ve öldürdüğü insanları anlatmıştır. [61]

Hicretin Beşyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Abdülvahhab B. Sünâ

Künyesi Ebü'l-Berekât idi. Hadisleri senedleriyle beraber rivayet ederdi. Halife Müstazhir'in çocuklarının hocasıydı. Müsterşid hilafete geçince onu ambar memurluğuna atadı. Serveti çok olup bolca sadaka verirdi. İlim ehlini gözetirdi. Geride tahminen 200.000 dinar para bıraktı. Bunun 30.000 dinarını Mekke ve Medine'ye sarfetmeleri için varislerine vasiyette bulundu. Hicretin 514. senesinde ellialtı sene ve üç aylık ömrünü noktalayarak vefat etti. Cenaze namazını Vezir Ebu Ali b. Sadaka kıldırdı ve Bab-ı Harb mezarlığına defnedildi. [62]

Abdürrahim B. Abdulkebir

Ebu Hevazin, Ebu Nasr el-Kuşeyrî. Babasından ve İmamü'1-Hara-meyn'den Kur'an ilimlerini okudu. Bir cemaatten hadis rivayet etti. Keskin zekâ sahibiydi. Hazırcevap, cesaretli, usta bir lisanı olan fasih bir kimseydi. Bağdat'a geldi. Orada vaaz verdi. Vaazı sebebiyle Hanbelî-lerle Şafiîler arasında kavga çıktı. Bu yüzden Şerif Ebu Cafer b. Ebi Musa hapsedildi. Fitneyi teskin etmek amacıyla kendisi Bağdat'tan çıkarıldı. Memleketine döndü ve bu senede vefat etti. [63]

Abdülaziz B. Ali

Abdülaziz b. Ali b. Hamid Ebu Hamid ed-Dineverî. Büyük serveti vardı. Çokça sadaka verirdi. İhtişam, servet ve halif nezdinde itibar sahibi bir kimseydi. Hadis rivayet etti. Vaaz verdi. Hitabeti güzel, konuşr ması tatlıydı. Bu senede Rey şehrinde vefat etti. Doğrusunu Allah bilir. [64]

Hicretin Beşyüzonbeşinci Senesi

Bu senede Mahmud, Meyafarikin (Silvan) şehrini Emir Gazi'ye ik-ta olarak verdi. Burası Emir İlgazi'nin evladının elind kaldı. Nihayet Selahaddin Yusuf b. Eyyub, hicretin 580. senesinde burayı ellerinden aldı.
Bu senede Sultan Mahmud, Franklar (Haçlılar)la savaşması için Musul şehrini Aksungur el-Porsukî'ye ikta' olarak verdi.
Bu senede İlgazi'nin kardeşi oğlu Melik b. Behram, Urfa şehrini kuşatma altına aldı. Haçlı kontu Coskin'i esir aldı Adamlarının önde gelenlerinden bir grubu da esirler arasına kattı. Onları Harput (?) kalesinin zindanlarına attı.
Bu senede ortalığı siyaha bürüyen şiddetli bir fırtına esti. Üçgün sürdü. Birçok hayvanı ve insanı telef etti.
Bu senede Hicaz'da büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Ka'be'nin rüknü yemani taşı çatladı. Bir kısmı yere düştü Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin de bir tarafı yıkıldı.
Bu senede Nizamiye medresesinde fıkıh ve diğer ilimlerle meşgul olmuş Alevi bir adam Mekke'de ortaya çıkarak iyiliği emredip kötülüğü yasaklamaya başladı. Birçok kimse ona tabi oldu. Nihayet Mekke valisi Ibn Ebi Haşim onu Bahreyn'e sürgü etti.
Bu senede İsfahan'da sultanın sarayı yandı. Saraydaki kıymetli eşyalardan, kumaşlardan, mücevherlerden altın ve gümüşter hiçbirşey kalmadı. Sadece Yakut-u Ahmer'e zarar gelmedi. Bundan bir hafta önce de İsfahan Camii yandı. Orası büyük bir cami idi. Ondal.000 dinar değerinde ahşap süslemeler vardı. Yanan şeyler arasında 500 adet Mushaf-ı Şerif de vardı. Bu mushaflar arasında Übey b. Ka'b'm elyazması bir mushaf da vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede halife Müsterşid hilafet alametlerini takınıp elbiselerini giyerek hilafet sarayında oturdu. Sultan Mahmud ve Sultan Mes'ud kardeşler gelip huzurda yer öptüler. Sonra huzurunda ayakta beklediler. Halife Müsterşid de Sultan Mahmud'a yedi hil'at, bir gerdanlık, iki bilezik ve bir taç taktı. Kürsüye oturttu. Ona öğüt verdi ve şu ayet-i kerimeyi de okudu:
«Kîmki zerre kadar iyilik yapmışsa görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür.» (ez-züzâi, 7-8).
Halka iyi davranmasını emretti. Kendi eliyle iki sancak hazırlayıp ona verdi. Hükümdarlık alametlerini üzerine taktı. Sultan Mahmud ile Sultan Mes'ud itaat etmiş, itaat edilmiş ve saygı görmüş iki kimse olarak halifenin huzurundan çıktılar. Önlerinde muhafızlar ve askerler büyük bir saltanatla gitmekteydiler.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [65]

Hicretin Beşyüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Lügatçı İbnu'l-Katta Ebü'l-Kasım

İbnu'l-Katta Ebü'l-Kasım Ali b. Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Ziyadetullah b. Muhammed b Ağlep es-Sa'dî es-Sıkıllî (Sicilyalı) el-Mısrî. Lügatçiydi. el-Ef al adlı kitabın musannifidir. Bu eserinde İbn Katiye'den üstü olduğunu ispatlamıştır. Başka birçok tasnif eserleri daha vardır. Hicretin 500. senesinde Mısır'a geldi, o esnada Haçlılar Sicilya'yı almak üzereydiler. Mısırlılar kendisine ikramda bulundular. Fazla derecede saygı gösterdiler. Dinde müsamahakâr olduğu söylenirdi. Cidden güzel ve kuvvetli şiirleri vardı. Seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [66]

Şahinşah Ebü'l-Kasım

Şehinşah Ebü'l-Kasım el-Efdal, Mısır Emirülcüyuşunun oğludur. Fatimi devletinin temsilcisi ve idarecisiydi. Mısır'dak Kaysariyetü Emirü'l-Cüyuş ona nisbet edilir, halk tabakası ona Mercuş derler. Babası iskenderiye'deki Aktarlar çarşısının camiini yaptıran kişidir. Ayrıca Askalan'da da Meşhedürre'si yaptırmıştır. Babası Sur şehrinde Müs-tansır'ın naibiydi. Akka'da naiblik yaptığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Sonra Müstansır kış mevsiminde onu yamna çağırdı. O da deniz yoluyla Müstansır'ın yanına gitti. Müstansır onu Mısır diyarının naibliğine atadı. O da bozulmuş olan işleri düzeltti. Yoluna koydu. Hicretin 488. senesinde vefat etti. Babasının vefatından sonra vezirliğe işte bahsetmekte olduğumuz Ebü'l-Kasım el-Efdal geçti. Bu da şehamette, akıllılık ve idarecilikte babası gibiydi. Müstansır vefat ettiğinde yerine Müstalî geçti o da Ebü'l-Kasım Şehinşah'ı görevde bıraktı. İşler onun eliyle idare edildi. Âdil, gidişatı güzel muamelesi hoş bir kimse olup içinin temizliğiyle nitelenen bir kimseydi. Doğrusunu Allah bilir. Hastalandı. Tedavi gördü. Bu senenin ramazan ayında bineğine binmiş

gitmekteyken öldürüldü. Öldürülürken elliyedi yaşındaydı. Babasından sonra yirmisekiz sene müddetle emirlik yaptı.Evi bugün Mısır'da Dârülvekâle diye bilinen evdir. Vefatından sonra sayılamayacak derecede birçok altın ve gümüş paraları, binekleri, davarları kıymetli mücevherleri olduğu görüldü. Bütün bunlar, Fatımî halifesine intikal edip hazinesine konuldu. Bu malları toplayan kişi de ahirette zorlu hesaba maruz kalacak, hurma çekirdeğinin üzerindeki ince çizgi kadar malının dahi hesabım vermekte yükümlü kılınacaktır. Vefatından sonra halife onun yerine Ebu Abdullah el-Betaihî'yi tayin etti ve ona Me'mun lakabını taktı. İbn Hallikan dedi ki: Ebü'l-Kasım Şehinşah vefat ettiğinde 600.000.000 dinar, 17.520 kilogram gümüş dirhem, yetmiş ipek ve atlas elbise, otuz yük Irak altım, 12.000 dinar değerinde mücevher ve altından yapılma bir mürekkep hokkası, herbiri 100 miskal ağırlığında olan 100 altın çivi, her çivinin üzerinde altınla bağlanmış mendiller, (bu mendillerden herbiri de onun elbisesinin rengine göre uyum sağlayan renklerdendi), 500 sandık giyecek bıraktı. Ayrıca miktarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bilebildiği köle, at, katır, binek, misk, esans ve elbise ile mücevher bıraktı. Bunlara ilaveten insanın söylemekten utandığı sığır, manda ve koyun da bırakmıştı. Bunların senelik süt iltizamı 30.000 dinar kadardı. Vefat ederken geride kadın resmi ile dolu iki büyük sandık içinde altın iğneler de bırakmıştı. [67]

Abdürrezzak B. Abdullah

Abdürrezzak b. Abdullah b. Ali b. İshak et-Tûsî. Nizamülmülk'ün kardeşinin oğluydu. İmamül-Haremeyn'den fıkıh dersler aldı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Münazaralarda bulundu. Melik Sencer'e vezirlik yaptı. Bu senede vefat etti. [68]

Süfriyye Hatun

Sultan Melikşah'ın gözdesi idi. Sultan Muhammed ile Sultan Sen-cer'in anneleridir. Çokça sadaka verir, insanlara ihsanda bulunurdu. Her sene hacılarla birlikte Mekke'ye fakirlere dağıtılmak üzere erzak gönderirdi. Dindar hayır sever ve hayırlı bir kadındı. Yaptığı araştırmalar neticesinde kayb olan annesini ve aile efradının yerini tesbit etti. Bol miktarda para göndererek onları yanına getirtti. Annesi yanına geldiğinde -kırk seneden beri birbirlerini görmemişlerdi- annesinin zekâsını ölçmek istemişti. Bu sebeple kendini belli etmeyerek cariyelerinin arasında oturmuştu. Annesi konuşmasını duyunca onu tanıdı. Kendisi de kalkıp annesini kucakladı. İkisi ağlaştılar. Sonra da annesi onun vasıtasıyla İslâm'a girdi. Allah ona hayır mükâfatlar versin. Türklerin ve Acemlerin devletinde iki müslüman hükümdara annelik yapmış tek kadın Süfriyye Hatun'dur. Onun benzeri kadın çok azdır. Ancak Vellade binti Abbas ona denk gösterilebilir. Vellade, Abdülmelik'in karısı olup Velid ile Süleyman'ı doğurmuştu. Şahvend Hatun da Velid'in karısı olup Yezid ve İbrahim'i doğurmuştu. Yezid ve İbrahim de halifeliğe geçmişlerdi. Hayzuran Hatun da Mehdî'nin karısı olup ona Hadi ve Reşid adında iki erkek evlad doğurmuştu. Tabii bunlarda hilafete geçmişlerdi. [69]

Tuğraî

Lamiyetü'1-Acem adlı kasidenin sahibidir. Asıl adı Hüseyin b. Ali b. Abdüssanıed Müeyyedüddin el-İsfahanî el-Amid Fahrü'l-Küttab el-Leysî'dir. Şairdi. Tuğraî mahlasiyle tanınırdı. Her ilde bir süre vezirlik yaptı. Hicretin 505. senesinde Bağdat'ta yazdığı Lamiye kasidesini İbn Hallikan nakletmiştir. Tuğraî bu kasidesinde hallerini ve durumlarını açıklamıştır. Lamiyetü'1-Acem diye bilinen kasidenin baş kısmı şöyledir:

«Fikir asaleti, görüş bozukluğundan korudu beni. Fazilet süsü, mücevher süsüne gerek kalmaksızın süsledi beni.
Önceleri sonraları da şerefim, şeriattır. Kuşluk vaktindeki güneş, guruba yakın demdeki güneş gibidir.
Meskenim, erkek veya dişi bir devem orada bulunmadığına göre Bağdat'ta ne diye ikamet edeceğim ben.»

ibn Hallikan bu kasidenin tamamını ve Tuğraî'nin başka şiirlerini de nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [70]

Hicretin Beşyüzonaltıncı Senesi

«Daha önce kardeşi Mahmud'a isyan edip Azerbaycan'ı zaptetmiş iken Sultan Tuğrul Bey bu senenin muharrem ayında ona itaat etti.
Bu senede Sultan Mahmud, Musul'a ek olarak Vasıt şehrini de Ak-sungur'a ikta olarak verdi. îmadüddin Zengi b. Aksungur oraya gönderildi. O da halka güzel muamelede bulundu. Akıllı ve yetenekli olduğunu gösterdi.
Bu senenin safer ayında Vezir Sultan Mahmud Ebu Talib es-Semiremî, bir batini tarafından öldürüldü. O, Hemedan'a sefer yapmak üzere harekete geçmiş idi. O esnada bir batini gelip kendisini öldürdü. Karısı da yüz cariyesi ile birlikte altın eğerlere binerek yola koyulmuştu. Bunlar onun Öldürüldüğünü duyunca yalın ayak, saç baş açık vaziyette geri döndüler. Aziz iken zelil oldular. Sultan, öldürülen Vezir Mah-mud'un yerine Şemseddin Melik Osman b. Nizamülmülk'ü tayin etti.

Bu senede Aksungur ile Debis b. Sadaka savaştılar. Debis onu hezimete uğrattı. Askerlerinden bir kısmını öldürdü. Sultan Mansur b. Sadaka da Debis'in kardeşini ve oğlunu zincire vurup kaleye hapsetti. O esnada da Debis, bulunduğu mıntıkaları yağmaladı. Oraların halkına eziyet verdi. Kendisi de saçını kesip siyahlar giyindi. Halifenin mallarını da yağmaladı. Bağdat'ta onunla savaşılacağına dair ilanat yapıldı. Halife de ordunun başında yola çıktı. Siyah bir kaban giyinmiş, üzerine bir şal atmıştı. Üzerinde Peygamber efendimizin hırkası, elinde de kamçısı vardı. Beline Çin ipeğinden bir kuşak bağlamıştı. Beraberinde veziri Nizamüddin Ahmed b. Nizamülmülk, Nakibünnükaba Ali b. Tarrad ez-Zeynebî, şeyhler şeyhi Sadreddin b. İsmail de vardı. Aksungur el-Porsukî askerleriyle onun karşısına çıktı. Yeri öpüp esas vaziyeti aldılar. Porsukî askerleri düzene soktu. Kurralar halifenin Önünde durdular. Debis de karşılarına geldi. Debis'in ön tarafında def çalan cariyeler, oyun oynayan dansözler vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Halife kılıcını çekip tekbir aldı. Savaş alamna doğru ilerledi. Anter b. Ebi'l-Asker halife ordusunun sağ cenahına saldırdı. Sağ cenahtaki askerleri kırıp bozguna uğrattı. Sağ cenah komutanını öldürdü. Sonra ikinci kez oraya hamle yaptı. Önceki hamle gibi yine onları bozguna uğrattı. İmamuddin Zengi b. Aksungur ona karşı hücuma geçti. Anter'i esir aldı. Onunla birlikte Büdeyl b. Zaide'yi de esir aldı. Sonra Debis'in askerleri hezimete uğradılar. Kendilerim suya attılar. Çokları boğuldu. Halife, esirlerin elleri bağlı vaziyette huzuruna getirilerek öldürülmelerini emretti. Debis'in karıları ve cariyeleri de esaret altına alındılar. Halife, Bağdat'a döndü. Hicretin 517. senesinin aşura günü oraya ulaştı. Toplam olarak Bağdat'tan onaltı gün süreyle uzakta kalmıştı.

Debis'e gelince o kurtuldu. Gaziye'ye gitti. Oradan da Müntefek'e geçti. Müntefek ahalisi ile birlikte Basra'ya hücum etti. Şehri yağmaladı. Valiyi öldürdü. Sonra Porsukî'nin kendisine hücum etmesinden korktuğu için şehirden çıkıp çöle gitti. Haçlılara katıldı. Onlarla birlikte halkı kuşatma altına aldı. Sonra onlardan ayrılarak Sultan Mah-mud'un kardeşi Melik Tuğrul'a iltihak etti.

Bu senede Sultan Sihamüddin Tamraş b. İlgazi b. Artuk babasının ölümünden sonra Mardin kalesini ele geçirdi. Kardeşi Süleyman da Silvan'ı ele geçirdi.

Bu senede Diyarbakır'da Zülkarneyn kalesi yakınlarında bakır madeni bulundu.

Bu senede bir grup vaiz Bağdat'a giderek orada vaaz verdiler. Halk tarafından hüsnü kabul gördüler. Bu senede Kutuz el-Hadim insanlara hac ettirdi. [71]

Hicretin Beşyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullah B. Ahmed

Abdullah b. Ahmed b. Ömer b. Ebi'l-Eş'as Ebü'l-Muhammed es-Semerkandî. Ebü'l-Kasım'm kardeşidir. Hadi hanzlarındandır. Kendisinin bildiği hadisleri Ebu Zür'a er-Razî'nin bilmediğini iddia ederdi. Bir müddet Hatib Bağdadî ile arkadaşlık etti. Hadis derleyip topladı. Tasnif etti. Bu amaçla birçok beldelerde seyahatlerde bulundu. Bu senenin rebiyülevvel ayının onikisinde pazartesi günü seksen yaşında vefat etti. [72]

Ali B. Ahmed Es-Sümeyremî

Sümeyrem, İsfahan'a bağlı bir köydür. Ali b. Ahmed, Sultan Mah-mud'un veziri idi. Alenen zülm edip günah işlerdi. İnsanlara yeni vergiler tarh etti. Bir süre sonra yürürlükten kalkan bu vergileri yeniden tarh etti, şöyle diyordu: «Yardımcısı olmayan kimselere çokça zulüm etmekten ve kötü çığırlar açmaktan ötürü utanıyorum.»

Hemedan'a sefere gitmeye karar verdiği zaman astrologlar onun için çıkışı anında remil attılar ki, Hemedan'a dönüşü çabuk olsun. Astrologların remil attığı anda Hemedan'dan çıktı. Önünde kınından sıyrılmış kılıçlar, göz kamaştıracak derecede çok köleler vardı. Ama bunların hiçbir yararı omadı. Aksine bir Batınî gelip onu öldürdü. Sonra o Batınî de öldü. Kadınları önünde altın eğerler üzerinde bineklerine binmiş git-mektelerken bu defa saçlarını başlarım yüzlerini açarak, aziz iken zelil olarak, güvende iken korkuya kapılarak, sevinçli iken hüzünlenerek geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Bu da onun yaptıklarının tam karşı-ugı olan bir ceza idi. Öldürülmesi bu senenin safer ayının son günü olan sah günü olmuştu. Ali b. Ahmed'in durumu; Mehdi ölürken Ebu'l-Utahi-ye nın Hayzuran Hatun ile cariyeleri hakkında söylediği şu şiirindeki duruma çok benzemektedir:

«Nakışlı elbiseler giyinerek üzerlerine bornozları geçirerek yola koyulup gittiler.

Her güçlü insan mutlaka birgün ölür.

Nuh peygamber kadar yaşasan bile mutlaka Ölürsün. Eğer ağıt ya-kacaksan kendin için yak.» [73]

Harirî

Kasım b. Ali b. Muhammed.b. Muhammed b. Osman Fahrü'd-Devle Ebu Muhammed el-Harirî. Yolcuların develerine hitaben

okuyarak develerini şevke getirdikleri el-Makamat adlı fasih eserin sahibidir. Bu eserinde o, Şahban'dan daha üstün bir müellif olduğunu göstermiştir. Daha önce kendisinin bu eseri kadar muazzam bir eser yazan olmadığı gibi, kendisinden sonra da böyle bir eser yazan görülmemiştir. Hicretin 446. senesinde doğdu. Hadis dinledi, lügat ve nahivle iştigal etti. Bütün bu ilimlere dair eserler yazdı. Kendi zamanının alimlerinin fevkine çıktı. Akranlarını geride bıraktı. Bağdat'ta ikamet etti. İnşa sanatiyle uğraştı. Ayrıca halifenin kapısında katiplik yaptı. Düşüncesini, teşebbüs kabiliyetini ve hazır cevaplığım inkar eden çıkmamıştır.
İbnül-Cevzî dedi ki: «Harirî eser tasnif etti, edebiyat ve lügat ilimlerini okudu. Zeka fesahat ve güzel ibare hususunda kendi zamanının insanlarının üstüne çıktı. Meşhur el-Makamat adlı eseri tasnif etti. Bu eseri okuyup düşünenler onun zekasının yüksekliğini anlarlar. Kadrim ve fesahati ile ilmini takdir ederler.» el-Harirî bu senede Basra'da vefat etti.
Denildi ki: Ebu Zeyd ile Haris b. Hümam el-Mutahhar, aslında hayali iki kişinin adıdır. Ama el-Makamat adlı bu eserde Harir bunları misal olarak zikretmişti. Başkaları derler ki; Ebu Zeyd b. Selam es-Sürucî gerçek kişidir, faziletli bir insandır. İlim ve lügat bilgisi vardır. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebu Zeyd'in asıl adı Mutahhar b. Selam'dır. O da nahiv ve lügatta Basralıların ekolüne mensuptur. Harirî, Basra şehrinde ondan ilim tahsil etmiştir. Haris b. Hümam'a gelince Harirî onunla kendini kasdetmiştir. Zira bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v.) efendimiz buyurmuşlar ki: «Hepiniz harissiniz hepiniz hümam-sınız.»
İbn Hallikan da böyle demiştir. Aslında hafızalarda sağlam olarak muhafaza edilen hadisin lafzı şöyledir:
«Adların en doğrusu Haris ve Hümamdır.» Çünkü her şahıs ya Haristir, yani ekin ekendir ki bu da faildir, yahud Humam'dır ki, bu da himmetten gelir, bu da azimli ve hatırlı kişidir. Anlatıldığına göre Hari-rî'nin eserinde kırksekizinci makam, haramilerden bahseder. Bu makamın yazılışının sebebi şudur: Basra Mescidi'nde iken Harirî'nin ve etrafındaki cemaatin yanma iki eski elbise giyinmiş ama, lisanı fasih bir adam gitmiş; adını sormuşlar, adının Ebu Zeyd es-Sürucî olduğunu söylemişti. Harirî de onun için bu kırksekizinci makamı yazmıştı. Halife Müsterşid, Celalüddin Amidü'd-Devle Ebu Ali el-Hasan b Ebi'1-Muiz b. Sadakaya talimat vererek Harirî'nin bu kırksekizinci makamdan sonra iki makam daha yazarak eserini elli makamda tamamlamasını istemişti.
İbn Hallikan dedi ki: Ben bunu musannifin eserinde kendi el yazısıyla bu şekilde okudum. Haşiyesinde bu ifadeler vardı Bunlar, Harirî'nin Vezir Şerefüddin Ebu Nasr Enuşirvan b. Muhammed b. Halid b. Muhammed el-Kâşanî olduğun söyleyenlerin sözünden daha sahihtir. Harirî, Müsterşid'in de veziriydi. Anlatıldığına göre Harirî bu eserini kırk makam olarak tanzim etmiştir. Bağdat'a geldiğinde insanlar onun eseri gibi bir eser yazmaktan aciz oldukları için onu doğrulamamışlar, sözünü tasdik etmemişlerdi. Vezirlerden biri eserlerdeki makamlardan birine benzer bir makam yazmasını isteyerek onu imtihan etti. Harirî de eline kağıt kalem alıp bir tarafta oturdu. Ama bir şeyler yazamadı. Memleketine döndüğünde on makam daha yazdı ve kırk makamlık eserini elli makama çıkardı. Bu hususta şair Ebü'l-Kasım Ah b. Eflah -ki o, Harirî'y yalanlayanlardandı- şöyle bir şiir söylemişti:
«Rebiatü'1-Fürs diyarmdaki bir şeyhimiz
Hevesten ötürü çenesindeki kılları yoluyor
Divan ortasında Cenâb-ı Allah onu dilsiz hale getirdiği gibi
Memleketi olan Müşan'da onu konuşturdu.»
Müşan, Basra'daki bir mekândır. Harirî, Müşan'da divan başı idi. Anlatıldığına göre o, çirkin suratlı bir kimseymiş. Adamın biri uzak diyarlardan yanma gelmiş, onu görünce çirkinliğinden ötürü onu küçüm-semişti. Harirî bu durumu farkedince şu şiiri okumuştu:
«Sen ayın kendisini aldattığı ilk gece yolcusu değilsin Çürümüş resimlerin ve köşklerin yeşilliğine ilk kılavuz da değilsin. Kendin için benden başka birini seç. Çünkü ben, Muaydî gibi bir adamım. Benim sesimi duy, ama şahsımı görme.»
Anlatıldığına göre Muaydî, Araplar arasında meşhur olan rahvan bir atın adıdır. Bu at ne kadar rahvan ve iyi koşan bir atsa da görünüşü Çok çirkinmiş. Doğrusunu Allah bilir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaydî, yüzü çirkin ama davranışları ve fiilleri iyi ve güzel olan bir kimseymiş. [74]

Tefsirci El-Bağavî

Hasan b. Mes'ud b. Muhammed el-Bağavî. Tefsir ve Şerhu's-Sünne ile Tehzib'in müellifidir. Et-Tehzib, fikha dair bir eserdir. el-Cem' beyne's-Sahihayn ve'1-Mesabih fi's-Sihah ve'1-Hisan gibi eserleri de vardır. Kadı Hüseyin'den ders aldı. Fıkıhta yükseldi. Kendi zamanının allanıe-si oldu. Dindar, takvalı, zahid, âbid ve salih bir kimseydi. Bu senenin şevval ayında vefat etti. Hicretin 510. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vefat edince Talikan'da şeyhi Kadı Hüseyin'in yanında defnedildi. Doğrusunu Allah bilir. [75]

Hicretin Beşyüzonyedînci Senesi

Bu senenin aşure gününde halife, Debis'le yaptığı savaştan muzaffer, mansur ve güçlenmiş olarak Hüle'den Bağdat'a döndü. Bu

senede halife, kardeşinin çocuklarını sünnet ettirmeye karar verdi. Sünnet edilecek çocuk sayısı oniki idi. Bu amaçla Bağdat şehri daha önce misli görülmemiş bir şekilde yedi gün süreyle süslendi.
Bu senenin şaban ayında Es'ad el-Müheytî, Bağdat Nizamiye medresesine hoca olarak geldi. Buranın nazırlığını da üstlendi Müderris Bakırcı oradan uzaklaştırıldı. Öğrencilerden bir grubu kendilerinden kopardığından dolayı Bakırcı ile diğer fıkıhçılar arasında fitne meydana geldi. Kendisi 200 öğrenciyle yetindi. Ama bu, onlardan çoğunun hoşuna gitmedi.
Bu senede Sultan Mahmud, Gürcistan'a sefer düzenledi. Gürcülerle Kıpçaklar arasında ihtilaf meydana gelmişti. Sultan Mahmud da Gürcülerle savaştı. Onları hezimete uğrattı. Sonra Hemedan'a döndü.
Bu senede Dımaşk valisi Tuğtekin, Hama valisi Karaca'nın ölümünden sonra Hama şehrini zaptetti. O çok zalim ve zorba bir hükümdardı.
Bu senede Alevilerin nakibi Ali b. Eflah, Debis'in casusluğunu yaptığından görevden atıldı. Evi yıkıldı. Bu görev, Abbasilerin nakibliği yanı sıra Ali b. Tarrad'a verildi. [76]

Hicretin Beşyüzonyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Sadaka et-Tağlibî. İbn Hayyat adıyla meşhur olmuştur. Dımaşklıdır. Şairdir, yazardır. Meşhur şiir divanı vardır. İbn Asâkir «Dımaşk'ta onunla şairler son buldu» demiştir. Şiiri sağlam ve güzeldi. Geçmişlerin birçok şiirlerini ve haberlerim ezberlemişti, îbn Hallikan onun bir kasidesinden şu kısımları nakletmiştir ki onun bu kasidesinden başka kasidesi olmasaydı bu bile onun için yeterdi. Ahmed b. Muhammed bu kasidesinde şöyle diyor:
«Necdin sabah rüzgarından onun kalbi için bir eman alın. Onun esintisindeki güzel kokular neredeyse aklını başından alıp götürecekti. O nesini rüzgarından sakının. Zira o rüzgar ne zaman eserse, Onun en hafif darbesi, vird ve aşk olur. Ey dostlarım eğer sevmiş olsaydınız bilirdiniz ki, Aşka mübtela olan kalbin içinde aşk nerededir. Anar mısın? Anmak, özlem duymak demektir. Aşk mübtelası, tutkun olur sevdiğine, Bir kimsenin içine aşk ve sevgi girerse o kişi aşık olur. Hevesin ümitsizliğinde ve ümidinde de o, sevgilisine aşıktır. Sevgilisi uzağında da olsa yakınında da olsa ona Özlem duyar. Sevgiliye giden yolcunun yüreği aşk ile ve sevgi ile dopdoludur. Aşkın sebepleri onu çağırdığında hemen buyrun, der. Remel tarafından bir rüzgar esintisi gelirse, Bu esinti onu sevgilisiyle buluşturmadan hasta eder. Süngüler arasında o perdelenmiştir. Ortaya çıkar. Ama kalbinde sevgiliden yüz çevirmesi sebebiyle perdeler vardır. Kabilede bir inilti duyulduğunda o hücum eder. Bu iniltinin maşukasından geldiğinden dolayı korkup tedbir alır.»
Ahmed b. Muhammed bu senenin ramazan ayında doksanyedi yaşında Dımaşk'ta vefat etti. [77]

Hicretin Beşyüzonsekizinci Senesi

Bu senede Amid taraflarında Batınîler ortaya çıktılar. Amidliler onlarla savaştılar ve onlardan 700 kişiyi Öldürdüler.
Bu senede Bağdat şahneliği Sadü'd-Devle Barankuş ez-Zekevî'ye verildi. Hilafet sarayına teslim edilmesi için Debis'in kardeşi Mansur b. Sadaka ona teslim edildi. Debis'in Tuğrul Bey'e iltica edip Bağdat'ı ele geçirmek hususunda onunla ittifak kurduğuna dair haber Bağdat'a geldi. Halk da bunlarla savaşma hazırlığına başladı. Aksungur Musul'a dönme emrini aldı. O da Basra'da İmadüddin Zengi b. Aksungur'u naib olarak bırakarak Musul'a doğru yola çıktı.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Hüssam Timurtaş b. İlgazi b. Artuk Haleb'e vali oldu. Hüsam Timurtaş burayı Haleb valisi Belek b. Beh-ram'dan sonra elde etmişti. Belek b. Behram Menbiç kalesini kuşatma altına aldığı esnada bir ok gelip boğazına isabet etmiş ve ölmüştü. Ölürken de Timurtaş'ı Haleb'e naib tayin etmiş, Timurtaş Mardin'e döndükten sonra Haleb'i teslim almıştı. Daha sonra Aksungur Musul'a ek olarak Haleb'i de elde etmişti.
Bu senede halife, Kadı Ebu Sa'd el-Herevî'yi, Sultan Sencer'in kızını kendisine istemek üzere gönderdi. Halife de gelin için Dicle kıyısında bir saray yaptırmaya başladı.
Bu senede Cemalü'd-Devle İkbal el-Müsterşid insanlara hac ettirdi. [78]

Hicretin Beşyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali B. Burhan

Künyesi Ebü'1-Feth idi. İbn Hemmamî diye de tanınır. Ebu Vefa b. Ukayl'den fıkıh dersleri aldı. Hanbelî mezhebinde büyük bir alim oldu. Sonra Hanbelî uleması onun aleyhinde bulundular. Onların bu hareketi de Ahmed b. Ali'nin Şafiî mezhebine intikal etmesine sebep oldu. Gazzalî'den ve Şaşî'den ilim tahsil etti. İlimde yükseldi. Önde gelen bir şahsiyet oldu. Zeynebî'nin yanında şahidlik yaptı. Zeynebî de onun şa-hidliğini kabul etti. Ahmed b. Ali Nizamiye medresesinde bir ay ders verdi. Bu

senenin Cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Bab-ı İbriz mezarlığına defnedildi. [79]

Abdullah B. Muhammed B. Cafer

Künyesi Ebu Ali ed-Denıganî'dir. Hadis dinledi. Babasının yanında şahidlik yaptı. Kerh mıntıkasında kardeşine naiblik yaptı Bütün bu görevleri bıraktı. Nobe kapısının hacipliğini üstlendi. Sonra bu görevden azledildi. Ama bir süre geçtikten sonra tekrar bu hacipliğe iade edildi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. [80]

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Ebü'1-Fadl el-Meydanî. el-Emsal adlı kitabı vardır. Konusunda bunun benzeri başka bir kitap yoktur. Güzel şiirleri vardı. Bu senenin ramazan ayının yirmibeşinde çarşamba günü vefat etti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [81]

Hicretin Beşyüzondokuzuncu Senesi

Bu senede Debis ile Sultan Tuğrul, halifenin elinden almak üzere Bağdat'a doğru yürüdüler. Şehre yaklaştıklarında halife büyük bir orduyla karşılarına çıktı. İnsanlar yaya olarak halifenin önünde yürümekteydiler. Bundan sonra da bineklerine bindiler. Sabahında savaşmaya niyetlendikleri gece bastırdığında -ki o gecede de Bağdat'ı yağmalamaya karar vermişlerdi- Cenâb-ı Allah şiddetli yağmurlar yağdırdı. Sultan Tuğrul o gecede hastalandı. O topluluk dağıldı. Ziyan ve hüsran içinde gerisin geriye döndüler. Debis ile Sultan Tuğrul, Sultan Sencer'e sığınarak halifeye ve Sultan Mahmud'a karşı ondan emaı dilediler. Sultan Sencer, Debisî bir kaleye hapsetti. Ama öte yandan bir jurnalci, halifenin bu yaptığı işten Ötürü Sultan Sencer'den öç almaya niyetlendiğini, düşmanlarla savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Lan tarafına gittiğini bildirdi. Bu, Sencer'in hoşuna gitmedi. Kızını halifeyle evlendirmiş olmasına rağmen halifeye karşı kötü niyetler beslemeye başladı.
Bu senede Kadı Ebu Sa'd b. Nasr b. Mansur el-Herevî Hemedan şehrinde batıniler tarafinan öldürüldü. Halife, kızını kendisine istemesi için Sultan Sencer'e onu göndermişti. Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [82]

Hicretin Beşyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Aksungur El-Porsukî

Haleb valisiydi. Batıniler tarafından bir cuma günü kendi camiinin maksuresinde öldürüldü. Aksungur, yaşantısı ve muamelesi güzel olan, namazları vaktinde kılmaya itina gösteren, çok iyilikleri olan, yoksullara bolca sadaka veren, halka çokça ihsanda bulunan bir Türk emiri idi. Kendisinden sonra yerine oğlu Sultan İzzeddin geçti. Sultan Mahmud da onun bu görevini onayladı [83]

Bilal B. Abdurrahman

Bilal b. Abdurrahman b. Şüreyh b. Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. ibrahim b. Süleyman b. Bilal b. Rebah. Bilindiği üzere Bilal b. Abdur-rahman'ın şeceresinin dayandığı son halkada bulunan Bilal b. Rebah, Resûlullah (s.a.v.)'in müezzini idi.
Bilal b. Abdurrahman ilim tahsil etmek, hadis toplamak amacıyla çeşitli beldeleri dolaştı. Gür sesli bir kurraydı. Güzel Kur'an okurdu. Nağmesi hoştu. Bu senede Semerkand'da vefat etti. Allah rahmet etsin. [84]

Kadı Ebu Sa'd El-Herevî

Asıl adı Ahmed b. Nasr'dır. Meşhur fakihlerden, önde gelen büyük Şahsiyetlerdendi. Batınîler bu senede onu Hemedan'da öldürdüler. [85]

Hicretin Beşyüzyirminci Senesi

Bu senede Sultan Mahmud, Sultan Sencer'e karşı birlik olmak için halifeyle haberleşti. Sultan Sencer bu durumdan haberda

olunca kardeşi oğlu Mahmud'a mektup yazarak onu böyle yapmaktan men etti. Kendisine meyilli olmasını istedi. Onu halifeder sakındırarak «Halifenin belasına karşı emin olunamaz. O zaman benim işimi tamamlarsa senin üzerine gelcektir» dedi. Sultar Mahmud da amcası Sultan Sencer'in sözünü dinledi ve bu kararından vaz geçti. O senede Bağdat'a girmeye niyetlendi. Halif de Bağdat'ta azıkların azlığını ileri sürerek onu Bağdat'a gelmekten menetti. Ancak Sultan Mahmud bunu kabul etmeyip Bağdat'a doğru yola koyuldu. Şehre yaklaştığında halife sarayından dışarı çıktı. Bağdat'ın batı yakasına geçti. Bu durum hem onun hem halkın çok ağrına gitti. Kurban bayramı başladı. Bayramın birinci günü namazdan sonra halife halka tebliğ, fesih ve tesirli bir hutbe irad etti. Hutbeden sonra onun arkasından bütün camilerin hatipleri tekbir aldılar o gün, görülmesi gereken muazzam bir gündü. İbnül-Cevzî, halifenin mezkur hutbesini uzun uzadıya nakletmiş, onu dinleyenlerden rivayet etmiştir. Kadilkudat ez-Zeynebî ve adil olan bir cemaat bu hutbeyi nak-letmiştir. Halife minberden indikten sonra deve veya sığır kesmiş, sonra çardağına girmişti. Halk ağlaşmaya başlamış, muzaffer ve muvaffak olması için dua etmişti. Sonra Sultar Mahmud zilhicce ayının onsekizin-de salı günü Bağdat'a girdi. Askerleri halkın evlerine yerleşti. Halkın ailesi, kadınları, çoluk çocuğu onlardan çok eziyet gördüler. Sonra Sultan Mahmud, barış yapmak için Halifeye haber saldı. Ancak halife bunu kabul etmedi. Askerleriyle harekete geçti. Türklerle savaştı. Beraberinde az sayıda savaşçı vardı. Ama halkın tamamı kendisiyle beraberdi. Türklerden bir kısmını öldürdü. Sonra İmadüddin Zengi büyük bir orduyla Vâsıftan gemilere binerek Sultan Mahmud'un yardımına geldi. Halife bu durumdan haberdar olunca Sultan Mahmud'u barışa çağırdı. Sultan Mahmud ile halife arasında barış yapıldı. İmadüddin de bu duruma çok sevindi. Olup bitenlerden ötürü halifeden özür diledi. Sultar Mahmud ertesi senenin başında hastalandığı için Hemedan'a gitti.

Bu senede ilk olarak İbnü'l-Cevzî onüç yaşında iken minbere çıkıp halka vaaz verdi. Meclisinde Şeyh Ebü'l-Kasım Ali b Ya'lâ el-Alevî el-

Belhî de vardı. O, sarayın damadıydı. Şeyh Ebü'l-Kasım, İbn Cevzîye birkaç kelime öğretmiş sonra onu minbere çıkartıp konuşturmuştu. O gün görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Îbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre o gün kendisini tahminen 50.000 kişi dinlemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Dımaşk valisi Tuğtekin ile düşmanları olan Haçlılar arasında savaş cereyan etti. Tuğtekin onlardan çoğunu Öldürdü. Bol miktarda malı ganimet olarak elde etti. Hamd ve minnet Allah'adır. [86]

Hicretin Beşyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Muhammed Ebü'1-Feth et-Tûsî el-Gazzalî. İmam Gazzalî'nin kardeşidir. Çok güzel konuşan bi vaizdi. Za-hiddi. Ağır başlıydı. Güzel nükteleri vardı. Bir defasında Melik Mahmud'un sarayında vaaz verdi. Melik Mahmud da ona 1.000 dinar para verdi. Saraydan çıktığında kapıda vezirin altın eğerli atını gördü. Atın üzerinde silahlar ve ziynet eşyaları vardı. Ata binip gitti. Vezir bunu duyunca «Bırakın gitsin. Atım artık bana geri gelmesin» dedi. Böylece Gazzalî de ata ve üzerindeki eşyalara sahip oldu.

Ahmed b. Muhammed bir defasında inlemekte olan bir kediyi gördü. Abasını üzerine attı. Ama kedi abayı param parça etti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî'nin nükteleri vardı. Ancak sözünün çoğu uydurma hadisler ve boş hikayeler, sözleri fasit manalarla doluydu.»

Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî onun birçok çirkin sözlerini nak-letmiştir.'Doğrusunu Allah bilir. Mesela İbnü'l-Cevzî der ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî müşkül bir durumla karşılaştığında Rasûlullah (s.a.v.)'i uyanık halde baş gözüyle görür, müşkülünü ona arzeder, Rasûlullah (s.a.v.) de doğruyu ona gösterirmiş. Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî îblis'e karşı katı davranır, ama sonra ondan özür dilermiş.»

İbnü'l-Cevzî onun hakkında uzun uzadıya konuşmuş, onun tüysüz oğlanlara sevgi duyduğunu, vahdeti şühuda kail olduğunu söylemiştir. Bunu Allah bilir.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî, va'zı güzel, görünüşü hoş, kerametleri ve işaretleri olan bir vaizdi Fakihlerdendi. Rainiz o vaaza daha çok meyletmişti. Nizamiye medresesinde kardeşi ^bu Hamid el-Gazzalî'ye vekâleten ders vermişti. Çünkü o esnada kardeşi Ebu Hamid el-Gazzalî kendini zühde vermişti. Ahmed b. Muham-mec* el-Gazzalî, İhyau Ulûnıi'd-Din adlı eseri Lübabü'1-îhya adını verdiği bir ciltte özetlemiştir. Onun ez-Zahire fi İlmil-Basire adlı eseri de vardır Çeşitli beldeleri dolaştı sofilere bizzat hizmet etti. Uzlete meyilli idi. Yalnız başına yaşamak isterdi. Onun durumunu Cenâb-ı Allah daha iyi bilir. [87]

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Vekil. İbn Burhan adıyla tanınmıştır. Künyesi Ebü'l-Feth'tir. Şafiî fıkıhçısıdır. Gazzalî'den Keyya el-Herasî'den ve Şaşî'den fıkıh dersleri aldı.Usul-ü Fıkıhta da büyük bir alimdi. ez-Zahire fi Usuli'l -Fıkh adlı eser

vardır. Birçok ilimleri iyi bilirdi. Bağdat Nizamiye medresesinde bir aydan kısa bir süre müderrislik yaptı. [88]

Behram B. Behram

Künyesi Ebu Şüca Elbey'dir. Hadis dinledi. Ahmed b. Hanbel'in ashabı için Kelvazi'de bir medrese yaptırdı. Emlâkinin bi kısmını o medresedeki fakihler için vakfetti. [89]

Said B. Seyyar

Said b. Seyyar b. Muhammed b. Abdullah b. İbrahim Ebü'1-Alâ el-İshakî el-Herevî, hadis hafızıdır. Rivayeti sağlam ola ravilerdendir. Hadis dinledi. Babıherat'ta bir köy olan Aturec'de vefat etti. [90]

Hicretin Beşyüzyirmibirinci Senesi

Bu sene başında halife ile Sultan Mahmud savaşmaktaydılar. Halife Bağdat'ın batı yakasında bahçeli evindeydi. Muharremin dördünde çarşamba günü sultanın askerlerinden bir grup hilafet sarayına geldiler. 1.000 kişiden oluşan bu silahlı savaşçılar saraydaki malı yağmaladılar. Cariyeler saçlarını başlarını yolarak dışarı çıkıp imdat dilediler ve nihayet hatunun sarayına girdiler.
İbnü'l-Cevzî «Ben onları bu halde gördüm» demiştir. Bu hadisenin meydana gelmesi üzerine halife, askerleriyle harekete geçti. Gemiler getirildi. Bağdat'ta feryadü figan sesleri her tarafı alt üst etti. Dünya sanki bir zelzeleye tutulmuş gibiydi. Halk da halife ordusuyla birlikte ayaklandı. Sultan Mahmud'un askerlerini kırıp geçirdiler. Komutanlardan bir kısmını öldürdüler. Gerisini esir aldılar. Sultanın, vezirin, sultan tabibi Ebu Berekat'm evlerini yağmaladılar. Sultanın konağındaki emanetleri gasb ettiler. Büyük bir kargaşa yaşandı. Öyleki askerler Nehricür hankâhmdaki sofilerin mallarını da yağmaladılar. Çok uzun işler cereyan etti. Halk, sultanın aleyhinde konuşmaya başladı ve ona «Ey Batınî! Frankları, Haçlıları, Rumları bırakıyorsun halifeyle mi savaşıyorsun?» demeye başladılar. Sonra halife muharremin yedisinde sarayına döndü. Aşure günü durum sâkinleşti. Sultan Mahmud halifeden eman ve barış diledi. Halife buna meyilli olup yumuşadı. İnsanlar da barış nedeniyle sevindiler. Halife, Sultan Mahmud'a nakibünnüka-bayı kadilkudatı şeyhler şeyhini ve otuz küsur şahidi gönderdi. Fakat Sultan Mahmud onları kendi yanında altı gün alıkoydu. Halk bundan huzursuz ve tedirgin oldu. Öncekinden daha şiddeli bir fitne meydana gelmesinden korkuldu. Bağdat emniyet müdürü (şahnesi) Barankuş ez-Zekevî, Sultan Mahmud'u Bağdatlıların mallarını yağmalamaya teşvik etti. Ancak Sultan Mahmud onun bu önerisini kabul etmedi. Sonra barış cemaatinin huzura girmesine müsaade verdi. Bunlar da akşam namazı vaktinde huzuruna girdiler. Kadı onlara namaz kıldırdı. Halifenin mektubunu Sultan Mahmud'a okudular. O da mektubu ayakta dinledi ve halifenin bütün önerilerini kabul etti. Böylece barış ve pakt imzalanmış oldu. Sultan Mahmud'un askerleri gayet, bitkin yorgun ve aç haldeydi. Eğer barış olmasaydı hepimiz açlıktan ölecektik, dediler. Sultan Mahmud Bağdatlılara çok yumuşak davrandı. Halife de askerlerin yağmaladıkları şeyleri sahiplerine geri vermelerini emretti. Yağmaladığı şeyi yanında gizlediği anlaşılan kimsenin öldürüleceğini bildirdi ve nakip Ali b. Tarrad ez-Zeynebî'yi, yanında duran Debis'i kovması için Sultan Sencer'e gönderdi. Ali b. Tarrad'la birlikte Sultan Sencer'e hilatler ve ikram sayılacak eşyalar da gönderdi. Sultan Sencer, halifenin elçisi Ali b. Tarrad'a saygı gösterdi. İkramda bulundu. Kapısında üç namaz vaktinde davul çalınmasını emretti. Halifeye çok itaat etti.
Sonra Sultan Mahmud Bağdat'ta hastalandı. Tabib ona Heme-dan'a taşınmasını tavsiye etti. O da bu senenin rebiyülahir ayında He-medan'a gitti. Bağdat şahneliğini İmadüddin Zengi'ye bıraktı. Sultan Mahmud Hemedan'a vardığında Bağdat şahneliğine Mücahidüddin Behruz'u gönderdi. Hille'yi ona bıraktı İmadüddin Zengi'yi de Musul ve kazalarının emirliğine tayin edip gönderdi.
Bu senede Hasan b. Süleyman Bağdat Nizamiye medresesinde ders verdi.
Bu senede Ebu'l-Fütuh el-İsferainî Bağdat'a gelip vaaz verdi. Cidden münker olan bir çok hadis nakletti. Bu yaptığından ötürü tevbe etmesi istendi. Bağdat'tan başka bir yere taşınması emredildi. Ekâbirden bir cemaat de onunla birlikte yol hazırlığına başladı. Onu tekrar eski yerine götürdüler. Onun yüzünden halk arasında birçok fitne meydana geldi. Hatta halktan bazı kimseler onu çarşıda taşladılar. Zira o, söylenmesine gerek duyulmayan bazı sözler sarfediyordu. Halk bu yüzden ondan nefret edip ona düşman oldu. Şeyh Abdülkadir el-Cilî, oturup halka güzel nasihatlerde bulundu. Halk da onu beğenip takdir etti ve Ebu Ha-nıid el-İsferainî'yi bıraktı.
Bu senede Sultan Sencer Batınilerden 12.000 kişiyi öldürdü.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hacc ettirdi. [91]

Hicretin Beşyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Abdülmelik

Muhammed b. Abdülmelik b. İbrahim b. Ahmed Ebü'l-Hasan b. Ebi'1-Fadl el-Hemedanî el-Ferezî. Hadisçiler ailesinden olu tarih yazandır. İbnül-Cevzî onun şeyhi Abdülvehhab'm kendisine taanda bulunduğunu ve eleştirdiğini anlatmıştır.

Muhammed b. Abdülmelik bu senenin şevval ayında ani bir ölümle vefat etti ve İbn Şureyh'in mezarının yanma defnedildi. [92]

Fatıma Binti Hüseyin B. Hasan B. Fadleveyh

Hatib Bağdadî1 den ve İbn Mesleme'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Vaizeydi. Bir hankâhı vardı ki orada zahide kadınlaı toplanırlardı. İbnül-Cevzî ve diğerleri ondan Şafiî'nin Müsned'ini dinlediler. [93]

Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed

Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Seyyid el-Batleyevsî et-Tenisî. Lügate ve diğer ilimlere dair musannef eserlerir sahibidir, el-Müselles adlı eseri iki ciltte meydana getirdi. Onda, Kutrub'un yazdıklarına çok şeyler ekledi. Ebü'l-Alâ'nm Sakatu'z-Zend adlı eserini şerh etmiştir. Bu şerhi müsannefin metninden daha güzeldir. İbn Kuteybe'ye ait Edebül-Kâtib adl eseri de şerh etmiştir. İbn Hallikan onun şu şiirini bize nakletmiştir:
«İlmin kardeşi (alim kişi) öldükten sonra da ebedi olarak diridir. Onun eklemleri toprak altında çürümüş olsa bile. Cahile gelince o toprak üzerinde yürüse bile yine de ölüdür.
Kendini dirilerden zannedenler vardır ama o aslında yoktur.» [94]

Hicretin Beşyüzyirmiikinci Senesi

Bu senenin başında Sultan Sencer'in elçisi halifeye gelerek Bağdat minberlerinde Sultan Sencer adına hutbe okunmasını istedi Daha önce her cuma günü Mansur Camii'nde zaten Sultan Sencer adına hutbe okunmaktaydı.
Bu senede halifenin veziri İbn Sadaka vefat etti. Yerine Nakibün nükaba geçti.
Bu senede Sultan Mahmud, amcası Sultan Sencer ile görüştü. Daha önce araları bozuk iken barıştılar. Halife kendisinder memnun kalsın, İmadüddin Zengi'yi Musul valiliğinden azletsin ve orayı Debis'e versin diye Sultan Sencer, yanında durar Sultan Mahmud'a teslim etti.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Debis'in büyük bir orduyla Bağdat üzerine gelmekte olduğu haberi etrafa yayıldı. Halife de Sultan Mahmud'a bir mektup yazarak şöyle dedi: «Eğer Debis'in Bağdat'a gelmesine engel olamazsan biz ona karşı çıkar onunla savaşırız. Seninle aramızdaki barışı da bozarız.»
Bu senede Atabeg Zengi b. Aksungur Haleb şehrini ve çevresindeki beldeleri ele geçirdi.
Bu senede Tâcü'l-Mülûk Böri Tuğtekin, babasının vefatından sonra Dımaşk şehrini ele geçirdi. Babası, Alparslan'ır kölelerindendi. Akıllı, tedbirli, adil, hayırlı ve iyilik sever bir kimseydi. Çokça cihad eder, Haçlılarla savaşırdı. Allah rahmet etsin.
Bu senede Bağdat'ta bayram namazını kılmak için Babu'l-Hilye dışında bir namazgah inşâ edildi. Çevresine ihata duvar çekildi ve kıble yeri tesbit edildi.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hacc ettirdi. [95]

Hicretin Beşyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Ali B. Sadaka

Ebu Ali künyesini taşırdı. Halife Müsterşid'in veziriydi. Bu senenin receb ayında vefat etti. İbnü'l-Cevzî'nin naklettiği şı aşağıdaki şiirinde halifeyi aşırı bir şekilde methetmiş ve hatâ etmişti.
«Mahlukatı tad ve berraklık bakımından su gibi gördüm.
Müminlerin emiri ise çok berrak olan bir sudur.
Aklın manasını bir şahıs olarak tasavvur ettim.
Müminlerin emiri işte o tasavvur edilen şahıstır.
Eğer şeriatın, dinin ve takvanın engelleyici hükmü olmasaydı.

Halifeyi tazim ederken «Celle Celâlühu» derdim. [96]

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Ebi'l-Kasım el-Lamitenî. Semerkantlıdır. Hadis rivayet etti. Fıkıh okudu. Münazaralarda örnek gösterilirdi Hayırlı, dindar ve Selef yolunda olan bir kimseydi. Tekellüfü kabul etmezdi. İyiliği emrederdi. Maveraünnehir hükümdarı Hakan'dan Bağdat hilafet sarayına bir mektubu elçi olarak getirdi. Kendisine «Bu sene hac etmezmi-sin?» dediklerinde «Hükümdarların elçiliklerine haccı tabi kılmayacağım» dedi. Memleketine döndü ve bu senenin ramazan ayında seksenbir yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [97]

Atabeg Tuğtekin

Türktür. Dımaşk vahşiydi. Tutuş'un kölelerindendi. Hayırlı ve adil hükümdarlardan olup Haçlılarla çok savaşmıştı. Kendisinden sonra yerine oğlu Tâcü'l-Mülûk Böri geçti. [98]

Hicretin Beşyüzyirmiüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Mahmud Bağdat'a geldi. Ha-life'nin Debis'ten hoşnut olması için gerekli çabaları gösterdi Halife'den Musul'u Debis'e teslim etmesini diledi. Ancak halife bunu kabul etmedi ve şiddetle karşı koydu. Şunu da belirtelim ki o esnada Debis, Bağdat'a gelişini ertelemişti. Ama bundan sonra Bağdat'a geldi. Halk arasında dolaşmaya başladı. Halk onu lanetledi. Yüzüne karşı kendisine sövdüler. İmadüddin Zengi Bağdat'a geldi ve Sultan Mahmud'a yıllık 100.000 dinar, ayrıca hediye ve armağanlar verdi. Aynı miktarda para, hediye ve armağanları halifeye vereceğini de taahhüd etti. Yalnız şu şartla ki, halife, Debis'i hiçbir göreve atamayacak, Zengi de Musul'daki görevine devam edecekti. Halife onu Musul'daki görevinde bıraktı ve ona hü'at giydirdi. Böylece İmadüddin Zengi görevinin başına döndü. Ayrıca Ha-leb ve Hama'yı da zaptetti. Haleb'in ve Hama'nm valisi Sevinç b. Tacülmülûk'u esir aldı. Sevinç de 50.000 dinar kurtuluş akçesi ödeyerek esaretten kurtuldu.
Bu senenin rebiyülahir ayının son günü olan pazartesi günü Sultan Mahmud, Nakibünnükabaya istiklal hiFatı giydirdi Abbasiler'de ondan başka vezirlik yapan biri bilinmemektedir.
Bu senenin ramazan ayında Debis, ordusuyla Hille'ye geldi. Şehri zaptetti. Adamlarıyla birlikte şehre girdi. Adamları 300 süvariden ibaretti. Sonra mal ve ürünleri toplamaya başladı. Köylerden topladığı mallar ve paralar 500.000 dinar tutarmdaydı. Bu hücumda 10.000 savaşçı kullanmıştı. Durumu kuvvetlendi. Halife'ye, kendisinden hoşnut olması için haber gönderdi. Ancak halife ondan hoşnut olmadı. Halifeye mal ve para teklif etti. Halife bunu da kabul etmedi. Sultan Mahmud, Debis'in üzerine asker sevk edince Debis çöle kaçtı. Hezimete uğradı. Sonra Basra'ya hücum etti. Orada Sultan Mahmud'a ve halifeye ait malları ve ürünleri gasp etti. Sonra çöle gitti. Haberleri kesildi.
Bu senede Dımaşk valisi Batmîlerden 6.000 kişiyi Öldürdü. Liderlerinin başını kale kapısına astırdı. Böylece Cenâb-ı Allah Şamlıları onlardan kurtarmış oldu.
Bu senede Haçlılar Dımaşk şehrini kuşatma altına aldılar. Halk onlara karşı koydu. Şiddetlice savaştılar Dımaşklı halk tüccarlardan bir grupla birlikte vaiz Abdullah'ı halifeden yardım istemeye gönderdiler. Bu heyet -anlayışla karşılanmayınca- caminin minberini kırmaya yeltendi. Nihayet halife, sultana mektup yazarak Haçlılarla savaşacak takviye askerleri, sultanın kendilerine göndermesini isteyeceğine söz verdi. Böylece kargaşa dindi. Ama halife yine onlara takviye askerler göndertmedi. Nihayet Cenâb-ı Allah, kendi katından onlara zafer ihsan etti. Müslümanlar Haçlıları hezimete uğrattılar. Onlardan 10.000 kişiyi öldürdüler. Sadece kırk Haçlı kurtulabildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu arada Antakya valisi Haçlı Bohanon da öldürüldü.
Bu senede hacda, Debis'in fitnesi nedeniyle insanlar arasında kargaşa meydana geldi. Nihayet vakit daraldı. Sonunda asıl adı Boğacık olan Barankuş ez-Zekevî insanlara hac ettirdi. [99]

Hicretin Beşyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Es'ad B. Ebi Nasr

Es'ad b. Ebi Nasr el-Mihenî. Künyesi Ebü'1-Feth idi. Kendi zamanında Şafiî imamlarındandı. Ebül-Muzaffer es-Sem'anî'de fıkıh dersleri aldı. Kendi zamanının alimlerinin fevkine çıktı. İlimde yükseldi. Akranları arasında temayüz etti. Bağdat Nizamiye medresesinde ders verdi. Avam ve havas nezdinde itibarlı oldu. İlm-i hilafa dair bir talik eseri vardır. Sonra

Nizamiye müderrisliğinden azledilince Hemedan'a gitti ve bu senede orada vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [100]

Hicretin Beşyüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede Irak'ta büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Bağdat'ta birçok ev yıkıldı.
Musul'da da şiddetli yağmurlar yağdı. Bu arada gökten alevli ateşler düştü. Birçok ev yandı. Yağan yağmurlar yüzünden birçok insan da öldü. Diğerleri sağa sola kaçıştılar.
Bu senede Bağdat'ta iki iğneli ve uçan akrepler görüldü. İnsanlar bunlardan çok korktular.
Bu senede Sultan Sencer, Muhammed b. Hakan'ın elinde bulunan Semerkand'ı ele geçirdi.
Bu senede İmadüddin Zengi, Haçlıların elinde bulunan bir çok cezire beldesini fethetti. Haçlılarla uzun süren savaşlar yaptı Bütün bu savaşlarda onlara karşı muzaffer oldu. Allah'a hamd olsun. Şam'a gelişleri esnasında Rum askerlerinden bir kısmını da öldürdü. Bundan ötürü şairler onu övdüler. [101]

Mısır Halifesinin Öldürülmesi

Bu senenin zilkade ayının ikisinde Fatımî halifesi Âmir Bi Ahkâmillah b. Müstalî, bir batini tarafından öldürüldü Öldürüldüğünde otuzdört yaşındaydı. Yirmidokuz sene beş buçuk ay müddetle halifelik yapmıştı. Ubeydullah el-Mehdî'nin onuncu oğluydu. Öldürüldüğünde Mısır diyarına Ermeni bir kölesi hakim oldu. Üç gün süreyle Mısırı yönetti. Nihayet Ebu Al Ahmed b. Efdal b. Bedir el-Cemalî gelip Hafiz Ebu Meymun Abdülmecid b. Emir Ebü'l-Kasım el-Müstansır'ı hilafete geçird O esnada Hafiz Ebu Meymun el-Müstansır, ellisekiz yaşındaydı. Hilafete geçtiğinde Ebu Ali Ahmed onu makamında göz hapsinde tuttu. Yönetimi kendisi eline aldı. İstemediği kimseyi yanına bırakmıyordu. Malları ve paraları saraydan kendi evine taşıttı. Hafiz Ebu Meymun el-Müstansır'ın hilafette sadece ismi vardı. [102]

Hicretin Beşyüzyîrmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Yahya B. Osman

İbrahim b. Yahya b. Osman b. Muhammed Ebu İshak el-Kelbî. Gaz-zelidir. Vefat ederken seksen yaşını aşmıştı. Türkler hakkında güzel şiirleri vardır. Nitekim bir şiirinde şöyle der:
«Türk bahadırlarının hamleleri, Yıldırım gibi ışık ve ses verir.
Onlar Öyle bir millettir ki kendilerine güzel yüzle mukabelede bulunursan, melek gibi olurlar.
Kendileriyle savaşılınca da ifrit kesilirler.
Keşke aşkta seni bırakıp beni tutan zalim,
Sevgi ve muhabbeti de aramızda paylaştırsaydı.
Arslanla karşılaşırım, onun üzerime atılmasından korkmam.
Ama bana yaklaştığında ceylanın bakışı beni ürkütür.»
Şu şiir de İbrahim b. Yahya'ya aittir:
«Şu dünya hayatı geçici bir yaşamdır.
Yolunu kaybetmiş beyinsiz, ancak bu hayatı benimser.
Geçen gitmiştir. Bıkılan ve usanılan şey kaybolmuştur.
Senin için varolan dem,
İçinde yaşamakta olduğun şu andır.»
Şu şiir de ona aittir:
«Dediler ki şiiri terketmişsin.
Dedim ki; zaruretten ötürü terk ettim. Çünkü:
Sebepler ve itici faktörlerin kapılan artık kilitlenmiştir.
Yurtta azık vermesi umulan bir cömert,
Veya kendisine aşık olunacak bir güzel kalmadı ki.
Hayret birşey ki, o satın alınmıyor.
Ama parasızlıkla birlikte ona ihanet ediliyor ve çalınıyor.»
İbrahim b. Yahya bu senede Belh şehrinde vefat etti ve orada defnedildi. İbn Hallikan onun için şu şiiri okumuştu:
«Senden gelecek bir işaret bizim için yeterlidir.
Ayrılığın yarınında en güzel selam, hanım eliyle yapılacak olan selamdır.
Nihayet o sevgili dehşetten ötürü omuzundaki abasını yere düşürdü.

Karanlıklarda kucaklaşıldığında gerdanlığın ipleri çözülür.
Gülümseyince gece karanlığı aydınlandı.
Ben de gerdanlığın yere düşen parçalarını o ışıkta toplayıp ipe geçirdim.» [103]

Hüseyin B. Muhammed

Hüseyin b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin b. Ubeydullah b. Kasım b. Abdillah b. Süleyman b. Hib ed-Deb-bas Ebu Abdillah. Bari mahlasiyle tanınan şairdir. Kıraat ilmi tahsil etti. Hadis dinledi. Nahiv, lügat ve edebiyat bilgisi vardı. Güzel şiirler yazardı. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [104]

Muhammed B. Sadun B. Mirca

Ebu Âmir el-Abderi el-Kureşî künyesini taşırdı. Hadis hafızıdır. Aslen Mağrip ülkesinin Beyruka şehrindendir. Aynı zamanda Bağdatlıdır da. Bağdat'ta Tarrad ez-Zeynebî'den, Humeydî'den ve başkalarından hadis dinledi. Hadise dair güzel bilgisi vardı Fıkıhta Zahirî mezhebine mensuptu. Bu senenin rebiyülahir ayında Bağdat'ta vefat etti. [105]

Hicretin Beşyüzyirmibeşinci Senesi

Bu senede Debis çölde yolunu kaybetti. Bedevi ümerasından biri onu esir alıp Dımaşk hükümdarı Tuğtekin oğlu Böri'ye götürdü. Böri de onu Musul valisi Aksungur oğlu ez-Zengi'ye 50.000 dinara sattı. Debis, Zengi'nin eline düşünce aralarında düşmanlık bulunduğundan ötürü Zengi'nin kendisini mutlaka öldüreceğini düşündü, ama Zengi ona ikramda bulundu. Bol miktarda mal ve para verdi. Saygı gösterip öne çıkardı. Sonra halifenin elçileri gelip onu almak istediler. O da onu elçilere teslim edip halifeye gönderdi. Musul'a vardığında kaleye hapsedildi.
Bu senede Mahmud ve Mes'ud kardeşler arasında anlaşmazlık meydana geldi. Savaşmak için karşı karşıya geldiler. Sonra barıştılar.
Bu senede Sultan Melikşah'ın oğlu Sultan Mahmud vefat etti. Yerine oğlu Davud geçti. Davud, babasının vezirini kendine atabeg tayin etti. Memleketin bir çok yerinde, kendisinin adına hutbe okundu. [106]

Hicretin Beşyüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdülkahir Es-Sofî

Hadis dinledi. Şeyh Ebu İshak eş-Şirazî'den fıkıh dersleri aldı. Le-tafetli bir şeyhti. Üzerinde ibadet ve ilim nuru vardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ahmed b. Muhammed bana şu şiiri okudu:
«Her halükârda aklı kendin için azık yap.
Bunu musibetler ve felaketlerde öne çıkar.
Eğer bir hayra kavuşursan kendi azminle elde etmişsindir.
Ama başarısız durumlara düşersen bu da sendeki bir özürdendir.»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ahmed b. Muhammed bana şu şiiri de okudu:
«İnsanlar uykudayken ben ümid elbisesini giydim. Çektiğim aşk derdini mevlama şikâyet ettim. Dedim ki ey her musibette benim dayanağım. Yardım getirmesi hususunda kendisine güvendiğim rabbim!
Hastalık ve sıkıntı her tarafımı kaplamış iken elimi sana uzattım.
Ey kendisine ellerin uzatıldığı varlıkların en hayırlısı!
Ya Rab elimi boş çevirme.
Senin cömertlik denizin var ya,
içmeye gelen herkesi rahmet suyuna kandırır.» [107]

Hasan B. Süleyman

Hasan b. Süleyman b. Abdullah b. Abdülgani Ebu Ali. Nizamiye medresesinin müderrisliğini yapan bir fakihtir. Kasr Camii'nde vaizlik yapmıştır. "Fıkıhta varılacak son aşama yoktur, vaazda da başlangıç yoktur", derdi. Bu senede vefat etti. Kadı Ebül-Abbas İbn Rutebî onu yıkadı. Ebu İshak'm mezarının yanına defnedildi. [108]

Hammad B. Müslim

Hammad b. Müslim er-Rahbi ed-Debbas. Keramet ve mükâşefe sahibi olup gayba vukufu olduğu söylenir. Bunlardan başka makamları da vardı. İbnü'l-Cevzî'nin onun hakkında pek de iyi olmayan şeyleri söylediğini, «O şer'i ilimlerden iyi anlamazdı. Ancak cahillere bir şeyler söylerdi» dediğini gördüm. Yine İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre İbn Ukayl, Hammad'dan nefret eder ve kaçarmış.
Hammad ed-Debbas ise «İbn Ukayl benim düşmanımdır» derdi.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «İnsanlar adaklarım Hammad b. Müslim'e sunarlar, o da bunu kabul ederdi. Ama daha sonra bunu terk etti. Rüya tabirleri karşılığında ücret alırdı. Bunu da kendi arkadaşlarına harcardı.»
Hammad, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Şoniziye mezarlığına defnedildi. [109]

Ali B. Müstazhir Billah

Halife Müsterşid'in kardeşidir. Bu senenin receb ayında yirmibir yaşında vefat etti. Davul çalınmasına son verildi. Halk onun taziyesi için günlerce mecliste oturdu. [110]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Ebu'1-Fadl el-Mahanî, Şafiî imamların-dandı. İmamü'l-Harameyn'den ve diğerlerinden fıkıh dersleri aldı. Ta-lebülhadis uğruna çeşitli geziler yaptı. Ders verdi, fetva verdi. Münazaralarda bulundu. Bu senede doksan yaşını aşmış iken vefat etti. Merv şehrine bağlı Mahan köyüne defnedildi. [111]

Sultan Melikşah'ın Oğlu Sultan Mahmud

Hayırlı hükümdarlardandı. Yumuşak huylu, ağırbaşlı, dirayetli ve metanetli bir kimseydi. Vefatı sebebiyle üç gün taziyet meclisinde otu-nıldu. Allah onu bağışlasın. Günahlarını affetsin. [112]

Hibetullah B. Muhammed

Hibetullah b. Muhammed b. Abdulvahid b. Abbas b. Hüseyin Ebü'l-Kasım eş-Şeybanî. Ali b. Mühezzeb, Ebu Bekir b. Malik, Abdullah b. Ah-med ve İmam Ahmed b. Hanbel zincirini takip ederek Müsned'i rivayet etmiştir. Çok önceleri hadis dinlemiştir. Çünkü o, hicretin 432 senesinde doğmuştur. Küçük yaşta babası ona hadis dinletmiştir. Beraberinde kardeşi Abdulvahid de büyük üstadlardan hadis dinlemiştir. İbnü'l-Cevzî ve diğer birkaç kişi kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Güvenilir, sebatkâr ve hadis dinleyişi sıhhatli olan bir ravi idi. Bu senede çarşamba günü doksanüç yaşında iken ikindi ile öğle arasında vefat etti. Allah rahmet etsin. Vefat tarihini noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [113]

Hicretin Beşyüzyirmialtıncı Senesi

Bu senede Mes'ud b. Muhammed b. Melikşah Bağdat'a geldi. Karaca es-Sakî de oraya geldi. Sonra Selçukşah b. Muhammed de geldi. Bunlardan herbiri hükümdarlığa talipti. Bunlara katılmak üzere İmadüd-din Zengi de Bağdad'a gelmişti. Karaca es-Sakî onun karşısına çıktı. Ama İmadüddin onu bozguna uğratınca Karaca Tikrit'e kaçtı. Tikrit kalesinin naibi ve Selahaddin Eyyubî'nin babası Necmeddin Eyyub ona hizmet etti. Sonra Karaca kendi memleketine döndü. Bu da Necmeddin Eyyub'un onu yanına yani Haleb'e gitmesine sebep oldu. Gidip orada Karacaya hizmet etti. Sonra bazı işler cereyan etti. İnşaallah ileride bunlardan bahsedeceğiz.
Bunun ardısıra Sultan Mes'ud ile Sultan Selçukşah bir araya gelip görüştüler ve barıştılar. İkisi birlikte Sultan Sencer'in üzerine gidip onunla savaştılar. Sultan Sencer'in 160.000 askeri vardı. İkisinin askeri ise 30.000'e yakındı. İki taraf arasında öldürülen askerlerin sayısı 40.000 kadardı. Sultan Sencer'in askerlerinden biri Karaca es-Sakî'yi esir aldı. Sultan Sencer Karaca'yı eli kolu bağlı vaziyette huzurunda öldürttü. Sonra Tuğrul b. Muhammedi tahta geçirdi. Minberlerde onun adına hutbe okuttu. Bundan sonra Sultan Sencer kendi ülkesine döndü.
Tuğrul, Debis ile Zengi'ye mektup yazarak ele geçirmek üzere Bağdat üzerine gitmelerini teklif etti. Bu ikisi de büyük bir orduyla Bağdat üzerine yürüdüler. Karşılarına halife çıktı. Yapılan savaşta ikisini de bozguna uğrattı. Adamlarından bir

kısmım öldürttü. Böylece Cenâb-ı Allah bu ikisinin şerrini halifeden uzaklaştırdı. Allah'a hamd olsun.
Bu senede Ebu Ali b. Efdal b. Bedir el-Cemalî öldürüldü. Bu, Hafiz el-Fatımî'nin veziriydi. Bunun gasp etmiş olduğu malları eşyaları Hafiz el-Fatımî kendi sarayına naklettirdi. Öldürülmesinden sonra Ebü'1-Feth Yanis el-Hafizî'yi vezirliğe tayin etti ve ona Emirülcüyuş lakabım taktı. Sonra bir fırsatını bulup onu Öldürttü. Oğlu Hasan'ı vezirliğe tayin etti. Veliahd olarak adına hutbe okuttu.
Bu senede Müsterşid, veziri Ali b. Tarrad ez-Zeynebî'yi görevden alıp yerine Enuşirvan b. Halid'i -Enuşirvan'm istememesine rağmen-vezirliğe tayin etti. Bu senede Şemsül-Müluk İsmail b. Böri b. Tuğtekin babasımn vefatından sonra Dımaşk'a hakim oldu. Yusuf b. Feyruz'u vezirliğe atadı. Şemsü'l-Müluk İsmail hayırlı bir kimseydi. Birçok beldelere sahip oldu. Kardeşleri de kendisine itaat ettiler. [114]

Hicretin Beşyüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ubeydullah

Ahmed b. Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Muhammed b. Ahmed b. Hammad b. Ömer b. İsa b. İbrahim b. Gasne b Zeyd es-Sülemî. İbn Kâdiş el-Akberî diye bilinir. Künyesi Ebü'l-İz'dir. Bağdatlıdır. Çok hadis dinledi. Dinlediği hadisler iyice anlar ve rivayet ederdi. O, Maverdî'den en son hadis rivayet eden kişidir. Birçok kimse onu övmüştür. Övenler arasında Ebu Muhammed b. Hassab da vardı. Muhammed b. Nasır onu itham eder, hadis uydurduğuna dair itirafta bulunduğunu söylerdi Doğrusunu Allah bilir. Abdülvehhab el-Enmatî, «O, rivayetleri ve hadisleri karıştırdı» demiştir.
Ahmed b. Ubeydullah bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. [115]

Muhammed B. Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Kadı Ebu Vâlâ b. Ferra el-Hanbelî. Hicretin 451. senesinin şaban ayında doğdu Babasından ve başkasından hadis dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Münazara yaptı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. İçinde mal ve parasını biriktirdiği bir evi vardı. Geceleyin yapılan saldırıda öldürüldü ve malı alındı. Sonra Cenâb-ı Allah onun katilini ortaya çıkardı. Katili de öldürüldü. [116]

Hicretin Beşyüzyirmîyedinci Senesi

Bu senenin safer ayında Sultan Mesud Bağdat'a geldi orada kendisi adına hutbe okundu. Halife ona hil'at giydirdi. Ve saltana makamını verdi. O da halkın üzerine dinar ve dirhemleri saçtı. Halife, Sultan Da-vud b. Mahmud'a da hil'at giydirdi.
Bu sene Debis, Vâsıt şehrinde çok sayıda asker topladı. Sultan onun üzerine ordu sevk etti. Hezimete uğrattı ve adamların darmadağın etti.
Sonra halife, Zengi'nin elinden almak için Musul şehrinin üzerine sefer yapmaya karar verdi. Zengi ona çok miktarda armağanlar ve mal teklif etti ki, geri dönsün. Ama halife bunu kabul etmedi. Sonra Sultan Mes'ud'un Debis'le anlaşıp barıştığını ve ona hil'at giydirdiğini duyunca salimen ve saygı görür vaziyette acelece Bağdat'a döndü.
Bu senede Hanbelî imamlarından İbn Zaganî vefat etti. İbn Cevzî onun yerine ders vermek istedi, ama yaşı genç olduğundan bu görev başkasına verildi. Ama Vezir Enuşirvan ona, vaaz verme izni verdi. O da bu senede Bağdadin bir çok yerinde vaaz verdi. Dinleyicileri çoktu. Dinleyenler arasında izdiham meydana geliyordu.
Bu senede Dımaşk valisi Şemsü'l-Mülûk İsmail, Hama şehrini ele geçirdi. Orası daha önce Zengi'nin elinde bulunuyordu.
Bu senenin zilhicce ayında Türkmenler Trablus şehrini yağmaladılar. Lanetli Haçlı Komes onlara karşı çıktı, ama Türkmenler onu hezimete uğrattılar. Adamlarının bir kısmını öldürdüler. Onu Trablus'ta uzun süre kuşatma altında tuttular. Kuşatma çok uzayınca Türkmenler bırakıp gittiler.
Bu senede Kasım b. Ebi Füleyte, babasından sonra Mekke'ye vali oldu.
Bu senede Şemsü'l-Mülûk, kardeşi Sevinc'i öldürdü.
Bu senede Batıniler Şam'daki Kadmus kalesini satın aldılar. Oraya yerleştiler. Civardaki müslümanlarla savaştılar.
Bu senede Haçlılar kendi aralarında şiddetlice savaştılar. Bu yüzden Cenâb-ı Allah onlardan çoğunu helak etti.İmadüddin Zengi de üzerlerine yürüyüp onlarla savaştı. Onlardan 1.000 kişiyi öldürdü. Bol miktarda mallarını da ganimet edindi. Buna Esvar gazvesi denir.
Bu sene, bundan önceki sene ve sonraki sene de Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [117]

Hicretin Beşyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Selame

Ahmed b. Selame b. Abdullah b. Muhalled b. İbrahim Ebü'l-Abbas b. er-Rutabî. Ebu İshak'tan ve İbn Sebbağ'dan Bağdat't Muhammed b. Sabit el-Hocendî'den de İsfahan'da fıkıh dersleri aldı. Sonra Bağdat'ta hakimlik ve muhtesiplik yaptı. Halifeni çocuklanmn öğretmeni idi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve Ebu İshak'ın mezarının yanında defnedildi. [118]

Es'ad B. Ebu Nasr B. Ebi'l-Fadl

Künyesi Ebü'1-Fadl el-Mihenî'dir. Lakabı Mecdüddin'dir. Şafiî imamlanndandır. el-Hilaf ve el-Matruka adlı eserleri sahibidir. Hicretin 517. senesinden 523. senesine kadar Nizamiye medresesinde ders verdi. Sonra bu görevden alındı. Arkadaşları orada kalmakta devam ettiler. Önceki kısımlarda, hicretin 517. senesi olaylarından bahsederken Es'ad b. Ebi Nasr'm Nizamiye medresesi mütevelliliği yaptığı ve kendisinin hicrî 523. senede vefat ettiği söylenmişti. Ancak İbn Hallikar onun hicri 527. senede vefat ettiğini söylemiştir. [119]

İbn Zagunî El-Hanbelî

Ali b. Abdullah b. Nasr b. Sırri ez-Zagunî. Meşhur İmamdır. Kıraat ilmini tahsil etti. Hadis dinledi. Fıkıh ve nahivle iştiga etti. Usul ve fü-rua dair birçok tasnif eserleri vardır. Güzel vazederdi. İnsanlar onun cenaze merasimine büyük bir kalabalık halinde katıldılar. Cenaze merasimi epey kalabalıktı. [120]

Hasan B. Muhammed

Hasan b. Muhammed b. İbrahim el-Burbarî, İsfahan kurraların-dandır. Hadis dinledi. Hadis için birçok yerlere gezilerde bulundu. Hadis rivayet etti. Tarih adlı bir eseri vardır. Güzel yazar, fasih bir okuyuşla okurdu. Bu senede İsfahan'da vefat etti. [121]

Ali B. Ya'lâ

Ali b. Ya'lâ b. İvaz Ebü'l-Kasım el-Alevî el-Herevî. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini Ebül-Husayn'dan dinledi Tirmizî'nin Sünen'ini de Ebu Amir el-Ezdî'den dinledi. Nisabur'da halka vaaz verirdi. Sonra Bağdat'a gelip orada vaizlik yaptı. Halk tarafından genel bir kabulle karşılandı. Çok para ve kitap, topladı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «O beni vaaza sevk eden ilk kişidir. Ben küçük yaşta iken onun huzurunda konuştum. O Bağdat'tan ayrılırken de vaaz verip konuştum.» [122]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Yahya Ebu Abdillah el-Osmanî ed-Dibacî. Bağdat'ta Makdisî lakabıyla tanınırdı. İtikadda Eş'ar mezhebine mensuptu. Bağdat'ta insanlara vaaz verdi. İbnü'l-Cevzî: «Onun kendi meclisinde şu şiiri okuduğunu işittim» demiştir:
«Bırak, gözlerin yaşları boşaltsın, Ağıt yakmak benim için hak olmuştur. İşlenen günahlar kalbi sağlam bırakmıyor. Ruhumu eskittim, yıprattım, günahlardan geri durdum. Yaşlılık açıkça ölümümüzün yaklaştığını söylüyor. Kalbimin yarasının sağaldığmı her söylediğimde, Günahlar sebebiyle kalbim yeniden yaralanıyor. Kulun kurtuluşu ve nimete ermesi,
Ancak haşir meydanında güvenli olup rahatını bulması anında mümkün olur.» [123]

Muhammed B. Muhammed

Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed b. Halef b. Hazim b. Ebu Ya'lâ b. Ferra. Hem kendisi hem babası fakihti. Hicretin 457.senesinde doğdu. Hadis derledi. Seçkin ve zahid fıkıhçılar-dandı. Bu senenin safer ayında vefat etti. [124]

Ebu Muhammed Abdülcebbar

Ebu Muhammed Abdülcebbar b. Ebi Bekir b. Hamdis el-Ezdî es-Sıkıllî. Meşhur şairdir. İbn Hallikan onun parlak ve güçl şiirlerinden şu aşağıdakini nakletmiştir:
«Kalk göğsü nişanlının elinden al. Gece, sabahın muştucusunun ölüm haberini vermiştir. Lezzetlere erkenden koş ve rahvan atlarla oraya git, Eğlen o gidilecek akşam meclislerinde,
Güneşin kuşluk vaktine sabahleyin gelenlerin tükürüklerini papatya çiçeklerinin dişleri arasından, İçirmesinden Önce var oraya.»
Ebu Muhammed Abdülcebbar'm, ender manalar içeren şiirlerinden biri de şudur:
«Kirpiklerin sürmesine sürme battı.
Mızrağın ucunu zehirledi.
İşte katil odur. O çok Öldürendir.» [125]

Hicretin Beşyüzyirmisekizînci Senesi

Bu senede halife ile Zengi barıştılar. Zengi birçok kaleler fethetti ve Haçlılardan çok adam öldürdü. Bu senede Şemsül-Mülûl Şakif, Beyrut'u fethetti. Haçlıların beldelerini yağmaladı.
Bu senede Selçukşah Bağdat'a geldi. Hükümet konağına yerleşti. Halife ona ikramda bulundu ve ona 10.000 dinar gönderdi Sonra Sultan Mes'ud da Bağdat'a geldi. Atların azlığından ötürü adamları develere bindiler.
Bu senede Süleyman b. Muharriş el-Ukaylî'nin oğulları Beni Ukayl diyarının yöneticiliğine atandılar. Bu da dedelerine ikram olsun diye onlara verilmişti.
Bu senede İbn Tarrad'a vezirliği iade edildi.
Bu senede İkbal el-Müsterşidî'ye hükümdar hilâtı giydirildi ve kendisine Melikü'1-Arap Seyfü'd-Devle lakabı takıldı Hiratlerini giydikten sonra divanda hazır bulundu.
Bu senede Tuğrul Bey'in kuvveti ve otoritesi büyüdü. Sultan Mes'ud'un hakimiyeti ve gücü zayıfladı. [126]

Hicretin Beşyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. İbrahim Ebü'1-Vefa el-Firuzabadî. Sofiye meşayi-hindendir. Zozeni tekkesinde ikamet ederdi. Sözleri tatlıydı Sofilerin haberlerini ezberler, hayat tarzlarını ve şiirlerini naklederdi. [127]

Ebu Ali El-Farikî

Asıl adı Hasan b. İbrahim b. Merhun'dur. Künyesi Ebu Ali el-Farikî'dir. Hicretin 433. senesinde doğdu. Memleketi olan Farik'te Ebu Abdullah Muhammed b. Beyan el-Kâzranî'den fıkıh dersleri aldı. Kâzranî, Mehamilî'nin arkadaşıydı. Ebu Ali el Farikî daha sonra Şeyh Ebu İshak'tan ve İbn Sebbağ'dan da nkıh dersleri aldı. Hadis dinledi, el-Mühezzeb ve eş-Şamil adlı eserleri tekrar ederdi. Sonra Vâsıt kadılığına atandı. Yaşantısı güzel, kalbi temiz bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında yetmişaltı yaşında vefat edinceye dek aklı ve duyguları faal ve sağlam halde kaldı. [128]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/326-327.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/327.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/327.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/327.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328-329.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/329.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/329.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/329.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/330.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/330.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/330-331.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/331-332.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/332-333.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/333-334.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/334.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/334-335.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335-336.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/336.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/336-337.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/337-338.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/338.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/338.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/338-339.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/339-340.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/340.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/340.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/340-341.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/341.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/341.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/341.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/342.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/342.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/342.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/344.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/344-345.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/345.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/346.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/346.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/346-347.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347-348.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/348.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/348.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/348-349.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/349.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/350.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/350.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/350-353.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/353.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/354.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/354.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/354-355.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/355.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/355-356.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/356.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/356-357.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/357.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/357-359.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/359.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/359-360.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/360-361.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/361-362.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/362.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/362-363.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/363-364.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364-365.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/365.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/365.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/365.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/366-367.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/367-368.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368-370.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370-371.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/371.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/371-372.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/372-373.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/373.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/373-374.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/374.

[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/374.

[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/374-375.

[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/375.

[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/375.

[106] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/376.

[107] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/376.

[108] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.

[109] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.

[110] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.

[111] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.

[112] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.

[113] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/378.

[114] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/378-379.

[115] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/379.

[116] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/379.

[117] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/379-380.

[118] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/380.

[119] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.

[120] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.

[121] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.

[122] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.

[123] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381-382.

[124] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/382.

[125] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/382.

[126] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/382-383.

[127] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/383.

[128] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/383.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Abdullah B. Muhammed
Muhammed B. Ahmed
Muhammed B. Abdülvahid Eş-Şafiî
Ümmü Halife
Hicretin Beşyüzyirmidokuzuncu Senesi
Raşid Billah'ın Hilafeti
Hicretin Beşyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Hüseyin
İsmail B. Abdullah
Debis B. Sadaka
Sultan Muhammed B. Melikşah'ın Oğlu Sultan Tuğrul
Ali B. Muhammed En-Nerocanî
Fadl Ebu Mansur
Hicretin Beşyüzotuzuncu Senesi
Muktefi Li Emrillahın Hilafeti
Dikkat Çekilmesi Gereken Güzel Bir Fayda
Hicretin Beşyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Hameveyh
Muhammed B. Abdullah
Muhammed B. Fadl
Hicretin Beşyüzotuzbirinci Senesi
Hicretin Beşyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed B. Sabit
Hîbetullah B. Ahmed
Hicretin Beşyüzotuzikinci Senesi
Hicretin Beşyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed
Abdülmün'im B. Abdülkerim
Muhammed B. Abdülmelik
Halife Raşid
Enuşirvan B. Halid
Hicretin Beşyüzotuzüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Zahir B. Tahir
Yahya B. Yahya B. Alî
Hicretin Beşyüzotuzdördüncü Senesi
Hicretin Beşyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Cafer
Abdüsselam B. Fadl
Hicretin Beşyüzotuzbeşinci Senesi
Hicretin Beşyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Muhammed
Muhammed B. Abdülbakî
Yusuf B. Eyyub
Hicretin Beşyüzotuzaltıncı Senesi
Hicretin Beşyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Ahmed B. Ömer
Yahya B. Ali
Hicretin Beşyüzotuzyedinci Senesi
Hicretin Beşyüzotuzsekizinci Senesi
Hicretin Beşyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdülvehhab B. Mübarek
Ali B. Tarrad
Zemahşerî Mahmud
Hicretin Beşyüzotuzdokuzuncu Senesi
Hicretin Beşyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Muhammed B. Mansur
Sa'd B. Muhammed
Ömer B. İbrahim
Hicretin Beşyüzkırkıncı Senesi
Hicretin Beşyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed
Alî B. Ahmed
Mevhub B. Ahmed
Hicretin Beşyüzkırkbirinci Senesi
Hicretin Beşyüzkırkbirînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Zengi B. Aksurgur
Sa'd El-Hayr
Safi B. Abdürreşid
Abdullah B. Ali
Rey Şahnesi Abbas
Muhammed B. Tarrad

Vecih B. Tahir
Hicretin Beşyüzkırkikinci Senesi
Hicretin Beşyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Es'ad B. Abdullah
Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed
Nasrullah B. Muhammed
Hibetullah B. Alî
Hicretin Beşyüzkırküçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Muhammed
Şahanşah B. Eyyub
Alı B. Hüseyin
Ebü'l-Hac Yusuf B. Derbas
Hicretin Beşyüzkırkdördüncü Senesi
Hicretin Beşyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Nizamülmülk
Ahmed B. Muhammed
Kadıiyaz
İsab. Hibetullah
Aksungur Oğlu Gazi
Hadim Kutuz
Hicretin Beşyüzkırkbeşinci Senesi
Hicretin Beşyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Zinnun
Abdülmelikb. Abdülvehhab
Abdülmelik B. Ebî Nasr B. Ömer
Fakih İbn Bekir B. Arabî
Hicretin Beşyüzkırkaltıncı Senesi
Hicretin Beşyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Burhaneddin
Hicretin Beşyüzkırkyedinci Senesi
Hicretin Beşyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muzaffer B. Erdeşir
Sultan Mes'ud
Hattat Ve Kâtip Yakup
Hicretin Beşyüzkırksekizinci Senesi
Ferezdakvecerir
Hicretin Beşyüzkırkdokuzuncu Senesi
Sultan Nureddin Eş-Şehid'in Dımaşk'ı Zaptetmesi
Hicretin Beşyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Reis Müeyyedü'd-Devle
Hadim Ata
Hicretin Beşyüzellînci Senesi
Nureddîn Eş-Şehid'in Baalbek Şehrini Fethetmesi
Hicretin Beşyüzellînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Nasır
Mücella B. Cemi Ebü'l-Meali
Hicretin Beşyüzellibîrinci Senesi
Bağdat Kuşatması
Hicretin Beşyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Alî B. Hüseyin
Mahmud B. İsmail B. Kadus
Şeyh Ebü'l-Beyan
Abdülğafir B. İsmail
Hicretin Beşyüzelliîkinci Senesi
Hicretin Beşyüzelliikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed
Ahmed B. Bahtiyar
Sultan Sencer
Muhammed B. Abdüllatif
Muhammed B. Mübarek
Yahya B.İsa
Hicretin Beşyüzelliüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdülevvel B. İsa
Nasr B. Mansur

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Hasan Ebu Muhammed b. Ebu Bekir eş-Şaşî. Babasından hadis dinledi. Fıkıh Öğrend

Münazara yaptı. Fetva verdi. Faziletli bir vaiz, fesahatlı ve düzgün konuşan bir kimseydi. Güzelce vaaz verdiğinden İbnü'l-Cevzî ona teşekkür etti. Nazmı, nesri, lafzı güzel ve sağlam bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında elli yaşma varmış iken vefat etti. Babasının mezarının yanına defnedildi. [1]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Ebu Bekir el-Affan. İbn Hallaç el-Bağdadî diye de tanınır. Hadis dinledi. Kıraat ilmini öğrendi. Hayırlı, zahid ve abid bir kimseydi. Duasında bereket umulan ve ziyaret edilen bir kimseydi. [2]

Muhammed B. Abdülvahid Eş-Şafiî

Künyesi Ebu Reşid idi. Taberistan'a bağlı Amil şehrindendi. Hicretin 434. senesinde doğdu. Hacca gitti ve Mekke'de ikame etti. Az miktarda hadis dinledi, zahid bir kimse olup insanlardan kopuk ve kendi nefsiyle meşgul olarak yaşardı. Bir defasında tüccarlarla birlikte deniz yolculuğuna çıktı. Bir adaya vardıklarında «Beni burada bırakın ki yüce Allah'a ibadet edeyim» dedi. İsteğini kabul etmediler. Ama o mutlaka o adada kalmak istedi. Bunun üzerine onu adada bıraktılar. Diğerleri yollarına devam ettiler. Ancak rüzgar ve fırtına onları tekrar o adaya geri dönmek mecburiyetinde bıraktı. Dediler ki: «Sensiz yola devam etmemiz mümkün olmuyor. Eğer mutlaka bu adada ikamet etmek istiyorsan varacağımız yere kadar bizimle beraber gel. Sonra buraya geri dön.» Çaresiz arkadaşlarıyla birlikte yola devam etti. Varacakları yere kadar onlarla gitti. Sonra tekrar o adaya geri döndü. Bir süre orada kaldı. Tekrar oradan ayrıldı. Sonra kendi beldesi Amil'e döndü. Orada vefat etti. Allah rahmet etsin. Anlatıldığına göre Muhammed b. Abdülvahid o adada mevcud olan şeylerle geçinip hayatını sürdürürmüş.Orada insanları yutan ejderhalar varmış. Ayrıca orada bir su pınarı mevcud olup pınardan su içip abdest alırmış. Mezarı Amil şehrinde meşhur olup ziyaret edilir. [3]

Ümmü Halife

Halife Müsterşid'in annesidir.Bu senenin şevval ayının ondoku-zunda yatsı vaktinden sonra pazartesi gecesi vefat etti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Alah daha iyi bilir. [4]

Hicretin Beşyüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede halife Müsterşid vefat etti. Yerine oğlu Reşid geçti. Bunun sebebi şuydu: Sultan Mes'ud ile halife arasında bir ihtilaf vardı. Neticede halife, Sultan Mes'ud adına Bağdat'ta hutbe okunmasına son verdi. O esnada Sultan Mes'ud'un kardeşi Tuğrul b. Muhammed b. Meliksin vefat etti. Sultan Mes'ud Bilad'e gitti. Orayı ele geçirdi. Hakimiyeti güçlendi. Sonra Bağdat halifeden almak amacıyla asker toplamaya
başladı. Halife durumdan haberdar olunca tedirgin oldu. O da karşı ha^ zırlıklara başladı. Önde gelen bazı komutanlar halifenin yanına koştular. Sultan Mahmud'un satvetinden korkuyorlardı. Halife de büyük br orduyla Bağdat'tan çıktı. Ordusunda kadılar, devlet erkânı ve her sınıftan yöneticiler vardı. Bunlar, halifenin önü sıra yaya olarak ilk konağa kadar yürüdüler. Sonra otağa ulaştılar. Halife, öncü olarak bazı birlikleri şevketti. Sultan Mes'ud da halifeye karşı Debis b. Sadaka b. Mansur komutasında bir öncü birlik gönderdi. Aralannda çok görüşmeler cereyan etti. Anlaşamadılar. Sonuçta iki ordu bu senenin ramazan ayının onunda pazartesi günü karşı karşıya geldi. Şiddetlice savaştılar. İki taraftan sadece beş kişi öldürüldü. Sonra halife, Sultan Mes'ud'un ordusuna hamle yaptı.Onlan hezimete uğrattı. Ama Sultan Mes'ud'un ordusu ric'at yapıp halifeye hamle yapınca bu defa halifenin ordusunu hezimete uğrattılar. Çok sayıda halife askerini öldürerek halifeyi de esir aldılar. Sonrada mallannı ve eşyalarım yağmaladılar. Yağmaladıkları şeyler arasında 4.000.000 dinar, aynca ev eşyaları, hil'atler, kaplar ve kumaşlar vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve Ona dönücüleriz) bu haber memleketin her tarafina uçtu. Haber Bağdat'a varınca halk çok tedirgin oldu. Şiddetli bir sarsıntı geçirdiler. Madden ve manen huzursuz oldular. Halk, camilerdeki minberleri kırdı ve cemaatle namaz kılmaya yanaşmadılar. Kadınlar, saçlarım başlan-nı yolarak şehirde dolaşıp halifeye ağıt yaktılar. Onun esir edilmesine yandılar. Diğer beldelerdeki insanlar da Bağdatlılara uydular. Büyük bir fitne meydana geldi ve bu hal memleketin her tarafina yayıldı. Bu hal zilkade ayı boyunca devam etti. Ülkenin her tarafinda çirkinler, fecaatler yaygın haldeydi. Neticede Sultan Sencer, kardeşinin oğlu Sultan Mes'ud'a mektup yazarak onu bu yaptığı işin sonucundan sakındı-np uyardı ve halifeyi tekrar eski yerine ve hilafet sarayına iade etmesini emretti. Sultan Mes'ud da amcasının bu emrine uydu. Halife için büyük bir otağ kurdurdu. O otağın üzerine bir kubbe yaptırdı. Altında da muazzam bir taht vardı. Halife'ye âdeti üzere siyah elbiseler giydirdi. Onu eski bineklerine bindirdi. Kendisi de bineğinin yulannı tuttu ve halifenin hizmetinde bulundu. Atının yulannı tutup yürüttü. Bütün askerler de yaya olarak yürümekteydiler. Nihayet halife kendi

tahtına oturdu. Sultan Mes'ud da karşısında esas duruşta bekledi. Sonra önünde yer Öptü. Halife de ona hil'at giydirdi. Debis eli kolu bağlı vaziyette sağında iki emir solunda da iki emir bulunduğu halde huzura getirildi. Beraberinde yalın bir kılıç ve beyaz bir kuşak da vardı. Halife'nin önüne atıldı. Hali-fe'nin gönlünün hoş olması için ne yapacaksan yap, denildi, halife de ona doğru yöneldi. Debis önünde yerde yatmakta iken «Affet ey müminlerin emiri ben hata yaptım, güçlüler affederler» diyordu. Halife onun bağlarının çözülmesini, serbest bırakılmasını emretti ve şu ayeti okudu:
«Bu gün azarlanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlar.» (Yusuf; 92).
Debis ayağa kalktı. Halifenin elini öpmek istedi. Halife de Öpmesine izin verdi ve onu tekrar işinin başında bıraktı. O da yaptığından Ötürü af diledi. Böylece işler yoluna girdi. Bu haber memleketin her tarafına uçuruldu.Halk buna çok sevindi.
Zilhicce ayı başında Sultan Sencer'in elçileri-kardeşinin oğlu Sultan Mes'ud'un yanma geldiler. Sultan Sencer ondan, halifeye iyi davranmasını, onu acilen kendi yurduna göndermesini istedi. Elçilerle birlikte Bağdat'a kadar halifeye hizmet edecek adamlar da göndermişti. Halife'yi Bağdat'a götürecek askeri birliğin arasına Batınîlerden de on kişi sızmıştı. Askerler hâlifeyi götürmektelerken Batınîler hemen halifeye hücum ettiler. Onu çadırında öldürüp lime lime ettiler. Halifeden geride ancak hilafet nişanları kalmıştı. Batınîler onunla birlikte aralarında Ubeydullah b. Sekkine'nin de bulunduğu bazı adamlarını da öldürmüşlerdi. Ama daha sonra bu Batınîler yakalanıp yakıldılar. Allah onları kahretsin. Anlatıldığına göre onlar halifeyi öldürmek için Önceden hazırlıklıymışlar. Doğrusunu Allah bilir. Bu haber memleketin her tarfına uçtu. İnsanların halife Müsterşid'e olan üzüntüleri arttı. Bağdat'ta kadınlar saçlarını başlarım yolarak yollarda halifeye ağıtlar yaktılar. Halife bu senenin zilhicce ayının onyedisinde perşembe günü Me-rağa kapısında öldürülmüş, vücudunun parçalan Bağdat'a götürülmüştü. Oğlu Reşid'e hilafet beyatı yapıldıktan sonra maktul halife için üç günlük taziyet meclisi kuruldu.
Halife Müsterşid, atılgan, cesaretli, himmeti yüksek, fesahatli, be-lagatli, tatlı sözlü, hitabeti güzel, yazısı güzel, çokça ibadet eden, avam ve havas tarafından sevilen bir kimseydi. Hatip olarak görülen en son halife oydu. Öldürüldüğünde kırkbeş sene üç aylık ömrünü noktaladı. Onyedi sene altı ay yirmi gün süreyle halifelik yapmıştı. Annesi Türk bir cariye i di. Allah rahmet etsin. [5]

Raşid Billah'ın Hilafeti

Ebu Cafer Mansur b. Müsterşid. Babası onu veliahd tayin etmiş, sonra bu görevden almak istemişti. Lakin buna muktedi olamamıştı. O ihanet etmemişti. Babası bu senenin zilhicce ayının onyedisinde perşembe günü Merağa kapısında öldürüldüğünde kendisine ayan ve halk hilafet beyatını sundular. Bağdat'ta minberler üzerinde adına hutbeler okundu. O zaman kendisi çoluk çocuk sahibi bir kimseydi. Beyaz tenli, rengi hoş bir kimseydi. Bu senenin arefe gününde babası Müsterşid'in naaşı getirildi. Çok sayıda insan cenazeye katılmış, izdiham meydana gelmişti. Ertesi sabah halk bayram namazını kılmaya şiddetli derecede

hüzünlü olarak çıkmıştı. Raşid'in hilafetinin ilk günlerinde az da olsa Rafizilik ortaya çıkmıştı. [6]

Hicretin Beşyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hüseyin

Ahmed b. Muhanımed b. Hüseyin b. Amr Ebü'l-Muzaffer b. Ebu Bekir eş-Şaşî. Babasından fıkıh dersleri aldı. Rivayet yaşın varmadan, kardeşinden sonra ölüm onu da yakaladı. [7]

İsmail B. Abdullah

İsmail b. Abdullah b. Ali Ebü'l-Kasım. Hakimlik yapmıştır. İma-mül-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Gazzalî'nin arkadaş oldu. Ona saygı gösterip ikramda bulundu. Yüksek derecede fakih, abid, takvalı bir kimseydi. Tus şehrinde bu senede vefat etti. Gazzalî'nin mezarının yanına defnedildi. [8]

Debis B. Sadaka

Debis b. Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed Ebu'1-A'az el-Esedî. Emirlik hanedanından ve Arapların önd gelenlerindendi. Şecaatti, kahraman ve bahadır bir kimseydi. Çok yararlılıklar gösterdi. Korktuğundan ötürü Bilad'da halifeye isyan etti. Halife öldürüldüğünde kendisi halifeden sonra sadece otuzdört gün yaşadı. Sonra Sultan Mes'ud nezdinde aleyhinde bulunuldu. Güya onun Zengi ile mektuplaştığı ve Zengi'nin, sultanın yanına gitmesine mani olduğu, onu bu işten sakındığı, kendini kurtarmaya bakmasını öğütlediği söylendi. Sultan da ona Ermeni bir köle gönderdi. Köle onun başını Önüne eğmiş ve

çadırında tefekkür ettiğini görmüştü. Konuşmadan kılıcını kınından sıyırmış, boynunu vurmuş, başım gövdesinden ayırmıştı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre sultan onu huzuruna çağırtmış ve önünde eli kolu bağlı vaziyette iken öldürtmüştü. Doğrusunu Allah bilir. [9]

Sultan Muhammed B. Melikşah'ın Oğlu Sultan Tuğrul

Bu senenin muharrem ayının üçünde perşembe günü Hemedan'da vefat etti. Allah rahmet etsin. [10]

Ali B. Muhammed En-Nerocanî

Abid ve zahid bir kimseydi. İbnü'l-Cevzî onun «Kudret, imkansız şeylerle alakalıdır» dediğim nakletmiştir. Sonra o bunu inkâr etmiş ve ne dediğini anlamadığım, cahil olduğunu söyleyerek özür dilemiştir. [11]

Fadl Ebu Mansur

Müminlerin emiriydi. Lakabı el-Müsterşid idi. Biyografisinin bir kısmı önceki sayfalarda verilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin Beşyüzotuzuncu Senesi

Bu senede halife Raşid ile Sultan Mes'ud'un arası açıldı. Çünkü ha-life'ye haber göndererek babası Müsterşid'in esaret döneminde kendisine vereceğini taahhüd ettiği şeyi istemişti. Babası Müsterşid, Sultan Mes'ud'a 400.000 dinar vermeyi taahhüd etmişti. Halife Raşid bunu vermeye yanaşmadı ve «Bizimle sizin aranızda ancak kılıç konuşur» demişti. Bu yüzden aralarında ihtilaf meydana geldi. Sultan Mes'ud, askerleriyle harekete geçti. Halife de karşı atağa geçti ve emirleri topladı. İma-düddin Zengi'ye, yanına gelmesi için haber gönderdi. İmadüddin geldi. Halifenin etrafında çok asker toplandı. O esnada sultan Davud b. Mah-mud b. Muhammed b. Melikşah da geldi. Halife, Bağdat'ta onun adına hutbe okuttu. Ona hil'at giydirdi ve sultan olarak ona beyat etti. Böylece halife ile Sultan Mes'ud arasındaki düşmanlık iyiden iyiye fazlalaştı. Halife, Bağda dışına çıktı. Askerler önünde yürüyorlardı. Tıpkı babasına muamele ettikleri gibi ona da umamele ediyorlardı. Bağdat'tan çıkışı, bu senenin şaban ayının son günü olan çarşamba gününde olmuştu. Sultan Davud da diğer yandan çıktı. Bunlar Sultan Mahmud'un askerlerinin çokluğunu duyunca İmadüddin Zengî, halifeye kendisiyle birlikte Musul'a gelmesini önerdi ve bunun uygun olduğunu söyledi. Sultan Mes'ud, halife ile İmadüddin Zengi'nin yokluğunda şevvalin dördünde pazartesi günü Bağdat'ı aldı. Sonra halifenin zevcelerinden ve gözdelerinden zinetlerini, takılarım ve süslü elbiselerini gasp etti. Kadıları ve fakihleri topladı. Halife Raşid'in «Ne zaman sultan ile savaşmak üzere Bağdat dışına çıkacak olursam halifelikten düşmüş olacağım» mealindeki elyazısım kadı ve fakihlere gösterdi. Fakihlerden bazıları bu durumda onun hal* olmuş olduğuna fetva verdi. Bu senenin zilkade ayının onaltısmda pazartesi günü hakimin hükmü ve fukahanm fetvası ile halife Raşid hal' edilmiş oldu. Halifeliği onbir ay ve onbirgün sürmüştü. Sultan, onun amcası Muktefî b. Müstazhir'i çağırdı ve Muktefi'ye hilafet beyat yapıldı. Böylece kardeşinin oğlu Raşid Billah halifelikten düşmüş oldu. [13]

Muktefi Li Emrillahın Hilafeti

Muktefi Li Emrillah Ebu Abdillah b. Müstazhir. Annesi Safra Ha-tun'du. Nesima diye adlandırıldı. Ayrıca ona Sittü's-Saade de denildi. Muktefi hilafete geçtiğinde kırk yaşındaydı. Raşid'in hal'inden iki gün sonra halifeliğine beyat edildi. Bu senenin zilkade ayının yirmisinde cuma günü minberlerde onun adına hutbe okundu. Kendisine Muktefi lakabının verilmesinin sebebi şuydu: O, rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüş, Rasûlullah (s.a.v) ona şöyle buyurmuştu: «Hilafet işi sana ulaşacaktır. Ser bana uy.»
Uymak kelimesi Arapça'da iktifa mastarı ile ifade idilir. Muktefi de uyan kişi anlamına gelir. İşte bu rüyayı görmesinden altı gün sonra halife oldu ve Muktefi lakabını aldı. [14]

Dikkat Çekilmesi Gereken Güzel Bir Fayda

Muktefi ve Müsterşid halifelik yaptılar. İkisi de kardeştiler. Seffah ile Mansur da halifelik yapan iki kardeştir. Hadi ve Reşid de halifelik yapmış iki kardeş olup ikisi de Mehdi'nin oğullarıdır. Vâsık ve Mütevekkil de kardeş olup babaları Mu'tasım'dır

ve halifelik yapmışlardır. Üç kardeşe gelince bunlar; Emin, Me'mun ve Mu'tasım olup üçü de halifelik yapmış olup Harun Reşid'in oğullandır. Muntasır, Mu'tez ve Mutemid'e gelince bunlar da halifelik yapmış olup Mütevekkilin oğullandır. Muktefi, Muktedir ve Kahir'e gelince bunlar da Mutedit'in oğullan olup halifelik yapmışlardır. Radi, Muktefi ve Muti'e gelince bunlar da Muket-dir'in oğullan olup halifelik yapmışlardır. Dört halife kardeşe gelince, Emevilerde sadece şunlar vardır: Velid, Süleyman, Yezid ve Hişam. Bunlar da Abdülmelik b. Mervan'm oğullandır. Muktefi halifelik tahtına oturduğunda mahlul (hal edilen) halife Raşid, Musul'a Vali İmadüd-din Zengi ile birlikte gitmekteydi ve bu senenin zilhicce ayında ikisi birlikte Musul'a vardılar. [15]

Hicretin Beşyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Hameveyh

Muhammed b. Hameveyh b. Muhammed b. Hamaveyh Ebu Abdillah el-Cüveynî. Hadis rivayet etti. Doğru sözlü, ilmiyle meşhur, zahid ve keramet sahibi bir kimseydi. Bağdat'a geldi. Ayrılacağı zaman Bağdatlılarla vedalaşırken onlara şu şiiri okumuştu:
«Bundan sonra size tekrar dönecek olursam,
Bu, gönlümün size olan düşkünlüğünden dolayıdır.
Ama size dönemez uzakta kalırsam, Bu da Allah'ın takdiridir.
Size gelemeyeceksem artık size selam olsun.» [16]

Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Habib Ebu Bekir el-Amirî. İbn Habbaz adıyla meşhur olmuştur. Hadis dinledi. Tasavvuf metodla halka vaaz verdi. İbnü'l-Cevzî ondan edep dersi alanlardandır. Onu övmüştür. Ve onun şu şiirini nakletmiştir:
«Çarem nedir, aşkta durumum budur. Aşk, beni kınayanlann kınamasından daha çok etkiliyor. Nasıl şikâyetçi olayım ki onu sevmek benim için meşguliyettir. Öyle ki bütün işimi gücümü bırakıp onunla meşgul oluyorum.»
Muhammed b. Abdullah'ın fıkıh ve hadis bilgisi vardı. Kitabu'ş-Şi-hab'ı şerhetti. Bir tekke yaptırdı. Yanında abid ve zahidlerden oluşan bir cemaat vardı. Can çekişirken onlara aziz ve celil olan Allah'a karşı takvalı ve ihlaslı, dindar kimseler olmalarını vasiyet etti. Vasiyetini tamamladıktan sonra yine can çekişti. Alnından terler döküldü. Elini uzatıp şu şiiri okudu:
«İşte elimi sana uzattım.
Bunlan lütufla doldurarak çevir.
Yoksa düşmanlanmı sevindirerek beni ziyana uğratma.»
Böyle dedikten sonra sözünü şöyle sürdürdü: «Şeyhlerin, ellerinde tabaklarla beni beklediklerini görüyorum» dedi ve vefat etti. Vefatı, bu senenin ramazan ayının ortasında çarşamba gecesi olmuştu. Kendi hankâhma defnedildi. Sonra tekkesi ve mezan hicretin 540. senesinde sular altında kaldı. [17]

Muhammed B. Fadl

Muhammed b. Fadl b. Ahmed b. Muhammed b. Ebu'l-Abbas Ebu Abdullah es-Saidî el-Feravî. Babası Ferave'nin smmndaki bi mahalde idi. Nisabur'a yerleşti. Muhammed b. Fadl orada doğdu. Muhammed b. dl ??k hadis dinledi> Çeşitli beldelerdek hadis alimlerini dinledi. Öğrendi. Fetva verdi. Münazaralarda bulundu, vaaz verdi. Zarif, güzel yüzlü, hoş geçimli, çokça tebessüm eden bir kimseydi.1.000 meclisten ziyade hadis yazdırdı. Memleketin çeşitli yerlerinden talebeler yanına gelip kendisinden hadis dinlediler. Öyle ki «Ferâvî'nin bir ravisi var» denildi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu onun yüzüğünün kaşında yazılıymış. Sahih-i Müslim'i yirmi defaya yakın miktarda rivayet edip dinletti. Bu senenin şevval ayında doksan yaşında vefat etti. [18]

Hicretin Beşyüzotuzbirinci Senesi

Bu senede İsfahan'da ani ölümler çoğaldı. Binlerce ikşi öldü. Birçok evin kapısı kilitlendi.
Bu senede halife, Fatıma binti Muhammed b. Melikşah Hatun ile 100.000 dinar mehir vererek evlendi. Nikâh akdinde kardeş Sultan Mes'ud, devlet erkânından önden gelen bir grup, vezirler ve ümera da hazır bulundular. Davetlilerin üzerine çeşitli para, mücevher ve altınlar saçıldı. Bu senede Bağdatlılar ramazan orucunu otuz gün tuttular. Hava açık olduğu halde hilali göremediler.İbnül-Cevzî «Bu benzeri görülmemiş bir durumdu» demiştir.

Bu senede Mısır hükümdarının veziri Tacü'd-Devle Behram en-Nasranî kaçtı. Vezir Tacü'd-Devle ülkede güçlenmiş, söz sahibi olmuş, otoritesini kurmuştu. Ama halka kötü muamelede bulunmuştu. Bunun üzerine halife Hafız onu yakalatmak istedi. Nihayet aramalar neticesinde yakalayıp zindana attı. Sonra serbest bırakınca, kaçtı ve işi bıraktı. Halife Hafız da ondan sonra Rıdvan b. er-Reyhanî'yi vezirliğe tayin etti ve ona el-Melikü'1-Efdal lakabım verdi. Rıdvandan önceki vezirlerin hiçbirine böyle bir lakab takmamıştı. Ancak bilahare Rıdvan'la halife Hafız'ın arası açıldı. Halife onun açığım aramaya devam etti. Nihayet yakaladı. Ülkeyi yalnız başına yönetmeye başladı.
Bu senede İmadüddin Zengi birkaç beldeyi zaptetti.
Bu senede Şam'da dünyayı karartan siyahi bulutlar meydana geldi. Bunların ardı sıra dünyayı ateş gibi aydınlatan kızıl bulutlar görüldü. Bunun da ardı sıra birçok ağaçları kökünden söküp yerinden attıran şiddetli bir fırtına çıktı. Fırtınanın ardı sırada şiddetli yağmurlar yağdı ve büyük miktarda iri taneli dolular yağdı.
Bu senede Bizans imparatoru Şam'a ve çevresine hücum etti. Haçlıların ellerinden birçok beldeleri aldı. Ermeni hükümdarı İbn Elyevm ona itaat etti. [19]

Hicretin Beşyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Sabit

Ahmed b. Muhammed b. Sabit b. Hasan Ebu Sa'd el-Hocendî. Babası İmam Ebu Bekir el-Hocendî el-İsferanî'den fıkıh dersle aldı. Bağdat Nizamiye medresesinde defalarca müderrislik yaptı. Sonra bu görevden azledildi. Hadis dinledi. Vaaz verdi. Bu senenin şaban ayında doksan yaşında iken vefat etti. [20]

Hîbetullah B. Ahmed

Hibetullah b. Ahmed b. Ömer el-Harirî İbn Tayr diye bilinir. Çok hadis dinledi. Ebü'l-Hasan İbn Zevç el-Hürre'den en son hadis rivayet eden kişi kendisidir. Hatib Bağdadî de kendisinden hadis rivayet etti. Sebatkâr ve çokça hadis dinleyen bir kimseydi. Çokça zikreder, Kur'an okurdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında doksanaltı yaşında vefat edinceye dek duyu organlarından ve kuvvetlerinden normal şekilde yararlanmıştı. [21]

Hicretin Beşyüzotuzikinci Senesi

Bu senede mahlu' (hal edilmiş) halife Raşid öldürüldü. Şöyle ki: Melik Davud ve önde gelen ümerâdan bir topluluk onunla bir araya gelerek Merağa'daki Mes'ud ile savaşmaya gitmişler, ancak Mes'ud onları hezimete uğratıp darmadağın etmiş ve onlardan bazılarını huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürmüştü. Öldürdüğü kimseler arasında Sadaka b. Debis de vardı. Sadaka'mn yerine kardeşi, Hille valiliğine geçti. Mahlu' halife Raşid de kaçıp İsfahan'a gitti. Orada kendisine hizmet etmekte olan Horasanlı biri onu Öldürdü. Oysa öldürüldüğünde hastalıktan daha yeni kurtulup şifa bulmuştu. Bu senenin ramazan ayının yirmibe-şinde öldürülen mahlu' halife Raşid, İsfahan dışında Şehristan'a defnedildi. Güzel tenli, güzel yüzlü, güçlü, heybetli bir adamdı. Annesi cariye idi.
Bu senede Kabe'ye tüccarlardan Rast el-Farisî adında biri 18.000 dinar değerindeki bir örtüyü geçirdi. Bu senede hükümdarlar arasında ihtilaflar olduğundan Kabe'ye kimse örtü getirmemişti.
Bu senede Şam, Cezire ve Irak taraflarında büyük depremler meydana geldi. Birçok ev yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan birçok kimse canından oldu.
Bu senenin muharrem ayında İmadüddin Zengi, Humus şehrini ele geçirdi. Ramazan ayında Dımaşk valisinin annesi Zümrü Hatun'la evlendi. Hatuniye el-Berraniye'nin nisbet edildiği kadın budur.
Bu senede Rum hükümdarı Bazaa şehrini ele geçirdi. Burası Haleb'e altı fersah mesafedeki bir yerdir. Öldürülmekten ve esir düşmekten kurtulan bazı Buzaalılar Bağdat'a gelip müslümanl ardan yardım
istediler. Bağdat'ta hutbe okunmaz oldu. Uzun süren fitneler cereyan etti.
Bu senede Sultan Mes'ud, Debis b. Sadakâ'nm kızı Süfra ile evlendi. Evlenme şerefine Bağdad şehri yedi gün süreyle süslendi. İbnü'l-
Cevzî dedi ki: «Bu sebeple uzun süren ve her tarafi kapsayan bozgunlar meydana geldi. Daha sonra Sultan Mes'ud, amcasının kızıyla evlendi ve Bağdad şehri bu evlenme şerefine üçgün süreyle süslendi.
Bu senede Selahaddin Eyyubî'nin Tikrit kalesinde bir çocuğu doğdu. [22]

Hicretin Beşyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhanımed Ebu Bekir b. Ebu'1-Feth ed-Dineverî el-Hanbelî. Hadis dinledi. Fıkıh derslerini de Ebü'l-Hattab e Kelvezanî'den aldı, Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Münazaralarda bulundu. Es'ad el-Miherî onun hakkında şöyle demiştir «Ebu Bekir ed-Dineverî herhangi bir kimsenin ileri sürdüğü bir delile itiraz etmeye dursun, mutlaka o delili eksik ve illetli bulurdu.»
İbnü'l-Cevzî onun hakkında şu şiiri okumuştur:
«Zahmet çekmeksizin münazara yapabilen bir fakih olmayı temenni etti.
Delilik türlü türlüdür.
Yorulmaksızın mal kazanmak mümkün olmadığına göre çaba har-camaksızın nasıl ilim elde edilebilir?» [23]

Abdülmün'im B. Abdülkerim

Abdülmün'im b. Abdülkerim b. Hevazin. Künyesi Ebü'l-Müzaffer el-Kuşeyrî'dir. Kuşeyrîlerin hayatta kalan en soı şahsiyetidir. Babasından, Ebu Bekir el-Beyhakî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Abdül-vehhab el-Enmatî'de kendisinder hadis dinleyip rivayet etti. İbnü'l-Cevzî'ye rivayet hususunda icazet verdi. Doksan yaşına varmış iken bu senede vefat etti. [24]

Muhammed B. Abdülmelik

Muhammed b. Abdülmelik b. Muhammed b. Ömer. Künyesi Ebü'l-Hasan el-Kerhî'dir. Çeşitli beldelere gidip hadis dinledi Fetva veren bir fıkıhçıydı. Ebu İshak'tan ve diğer Şafiîlerden fıkıh dersleri aldı. Fesa-hatli bir şairdi. Birçok eseri vardır Mesela büyük imamların itikadına dair el-Fusul adlı eseri vardır. Bu eserinde Selefilerin itikada dair mezhep ve görüşlerini anlatır. Garip ve güzel birçok şeyler nakleder. Ayrıca fikha dair bir kitabı ve tefsiri de vardır. Sabah namazında kunut okumaz ve bu hususta şöyle derdi: «Bununla ilgili sahih bir hadis varid olmuş değildir. İmamız Şafiî derdi ki: «Hadis sahih olursa işte benim mezhebim odur. Sözümün sahih hadisle çeliştiğini görürseniz benim sözümü duvara çarpın.»
Muhammed b. Abdülmelik güzel suretli, geçimi hoş bir kimseydi. Hoş sohbetli şiirlerinden biri şudur:
«Evi benden uzaklaştı. Lakin güzelliğinin hayali kalbimde duruyor.
Gönül onunla dopdolu olduktan sonra
Etraftaki mekânlarda onun bulunmayışı bana zarar vermez.»
Muhammed b. Abdülmelik bu senede doksan yaşına yaklaşmış iken vefat etti. [25]

Halife Raşid

Asıl adı Mansur b. Müsterşid'dir. Yakalandığı bir hastalıktan kurtulduktan sonra İsfahan'da öldürüldü. Zehirlendiğine veya Batmiler tarafından öldürüldüğüne dair zayıf rivayetler de vardır. Ev işlerini düzenleyen, odacılığını yapan bazı kimseler tarafından öldürüldüğü de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. İbnü'l-Cevzî, Ebu Bekir es-Sû-lî'den rivayet etti ki, halife Raşid şöyle demiştir: «İslamiyetin başlangıcından bu yana gelen yöneticilerin altıncı sırada bulunanların mutlaka hal' edildiklerini gördüm.»
İbnü'l-Cevzî diyor ki: «Ben onun bu sözünün üzerinde düşündüm. Gerçekten de hayret verici bir şekilde doğru olduğunu tesbi ettim. Şöy-leki:
1- Rasûlullah (s.a.v.). 2- Ebu Bekir. 3- Ömer. 4- Osman. 5- Ali. 6- Hasan. Hz. Hasanı Muaviye hal'etti.
1- Muaviye. 2- Yezid. 3- Muaviye b. Yezid. 4- Mervan. 5- Abdülmelik. 6- Abdullah b. Zübeyr. Abdullah b. Zübeyr, hal'edildi ve öldürüldü.
1-Velid. 2- Süleyman. 3- Ömer b. Abdülaziz. 4- Yezid. 5- Hişam. 6-Velid b. Yezid. Velid b. Yezid hal'edildi ve öldürüldü.
Bundan sonra Emevilerin düzeni bozuldu. Nihayet Abbasilerden Seffah halife oldu. Bunlarda da aynı vakıa görülmüştür. Şöyle ki:
1- Seffah. 2- Seffah'm kardeşi Mansur. 3- Mehdî. 4- Hadî. 5- Reşid. 6- Emin. Emin hal'edildi ve öldürüldü.
1- Me'mun. 2- Mu'tasım. 3- Vâsık. 4- Mütevekkil. 5- Muntasır. 6-Müstain. Müstain hal'edildi ve öldürüldü.
1- Mu'tez. 2- Muhtedi. 3- Mutemid. 4- Mutedid. 5- Muktefi. 6-Muk-tedir. Muktedir hal' edildi, tekrar halifeliğe iade edildi Sonra da öldürüldü.
1- Kahir. 2- Radi. 3- Muttaki. 4- Muktefi. 5- Muti. 6- Tai\ Tai' de hal' edildi.
1- Kadir. 2- Kaim. 3- Muktedi. 4- Müstazhir. 5-Müsterşid. 6- Raşid. Raşid hal'edildi ve öldürüldü. [26]

Enuşirvan B. Halid

Enuşirvan b. Halid b. Muhammed el-Kaşanî el-Kaynî. Kaşan'a bağlı Kayn kasabasmdandır. Künyesi Ebu Nasr'dır. Sulta Mahmud ile halife Müsterşid'e vezirlik yapmıştır. Akıllı, heybetli, cüsseli ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Ebu Muhammed el-Haricî'ye makamat adlı eseri tamamlaması için görev veren zat kendisidir. Bunun sebebi şuydu: Ebu Muhammed, Basra'nın Beni Haram mahallesindeki mescidinde oturmaktaydı. Eski püskü bir izarla peştemala bürünmüş yaşlı bir adam o meslise geldi. Kendisine «Sen kimsin?» diye sorduklarında «Ben Suruç-lu bir adamım. Bana Ebu Zeyd derler» diye cevap verdi Bunun üzerine Harirî de Haramilerin makamatım yazdı ve halk arasında bu makamat meşhur oldu. Vezir Enuşirvan bu makamattan haberdar olunca alıp okudu ve beğendi. Harirî'yi, diğer makamları da buna ekleyerek eseri tamamlamakla görevlendirdi. O da başka makamlar ekleyerek eseri elli makamda tamamladı. Halk arasında meşhur olan makamat işte budur.
Vezir Enuşirvan çok cömert bir kimseydi. Makamat adlı eserin sahibi Harirî onu övmüştür. Şöyle ki:
«Sıkıntılı kardeşi rahatlatacak bir temenni ve dilekte bulunuyorum haberiniz olsun.
Diyarınız benden uzaklaştıktan beri,
Sizin geniş ve âlicenap sahilinize yaklaşmaya çalışıyorum.
Hep özlem ve hasret çekiyorum.
Bu özlem ve hasret, geceleyin beni sağa sola döndürüyor. Uykumu kaçırıyor.
Buluşma günlerini arıyorum.
O günleri anarken üzüntüm açığa çıkıyor. Aklım uçuyor.
Her vakitte sizi arzuluyorum.
Susamış kimselerin soğuk suyu arzulayışı gibi.
Allah'a yemin ederim ki size olan düşkünlüğümü gizlesem bile.
Bu düşkünlüğüm ne doğularda, ne batılarda gizlenemez, açığa çıkar.
Kalbimi üzen ve inciten şey,
Mektuplarıma cevabı geciktirmeye göz yummanızdır.
Önceleri suçlu olduğum halde cezadan korkmazdım.
Ama şimdi suçsuz olduğum halde cezadan korkar oldum.
Irak heyeti size doğru geldiğinde,
O gelişleri benim de kendileriyle birlikte,
Size gelmemi bana ilham etti.
İhtiyaç ve zaruretime mektubumu vekil bıraktım.
Su bulamayan kimse suya vekaleten toprakla teyemmüm eder.
Organlarımdan bir kısmı da buna yardım eder,
Gizli halimi size haber verir ve cevap bekler.
Sizin iyiliğinizden sonra artık başka bir cömertliği anacak değilim.
Sizden özür deliyişim yeter, artık yeter.» [27]

Hicretin Beşyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede Cebert şehrinde büyük bir zelzele (deprem) meydana geldi. Bu yüzden 230.000 kişi öldü. Şehrin yerini fersahlarca kara sular kapladı.
Halepliler de bir gecede seksen kez sallandılar.
Bu senede Sultan Mahmud halkın üzerindeki vergilerden çoğunu kaldırdı. Kendisine çokça dua edildi.
Bu senede Sultan Sencer ile Sultan Harezmşah arasında büyük bir savaş meydana geldi. Sencer onu bozguna uğrattı. Onu savaş alanında Öldürdü. Harezmşah oğlunun ölümüne çok üzüldü.
Bu senede Dımaşk valisi Şihabüddin Mahmud b. Tacü'l-Mülûk Bö-ri b. Tuğtekin öldürüldü. Kendi has adamlarından üç kişi geceleyin onu öldürdüler ve kaleden kaçıp gittiler. İkisi yakalanıp idam edildi. Biri kaçıp kurtuldu.

Bu senede Yahudi ve Hristiyanlar mübaşirliklerden azledildiler. Aradan bir ay geçmeden tekrar bu görevlere iade edildiler.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [28]

Hicretin Beşyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zahir B. Tahir

Zahir b. Tahir b. Muhammed Ebü'l-Kasım b. Ebi Abdurrahman b. Ebi Bekir es-Sehamî. Çok hadis rivayet eden, hadi toplamak amacıyla birçok yerlere seyahatlerde bulunan bir muhaddistir. Çok hadis dinleyip yazdırdı, hadisleri Nisabur Camii'nde 1.000 kez oturum düzenleyerek yazdırdı. Ebu Sa'd es-Sem'anî onun aleyhinde konuşarak «O, namazları ihlal ederdi» demiştir. İbnü'l-Cevzî de Sem'anî'ye itirazda bulunarak Zahir'in hastalık mazereti yüzünden namazı ihlal ettiğini söylemiştir. Anlatıldığına göre Zahir ağır hasta olduğundan sık sık namazları cem ederek kılarmış, Doğrusunu Allah bilir. Seksenbeş yaşma varmış iken bu senenin rebiyülahır ayında Nisabur'da vefat etti ve Nisabur mezarlığına defnedildi. [29]

Yahya B. Yahya B. Alî

Yahya b. Yahya b. Ali b. Eflah. Künyesi Ebü'l-Kasım'dı. Katiplik yaptı. Halife Müsterşid ona hil'at giydirdi ve Cemalülmülk lakabını taktı. Ona ayrıca dört ev verdi. Bu dört evinin yanında kendisinin de bir evi vardı. O evlerin hepsini yıkarak yerlerinde muazzam bir konak yaptırdı ki bunun uzunluğu altmış zira, genişliği de kırk zira idi. Konağın ahşap tuğlaları ile nakış ve desen malzemelerini halife karşıladı. Yahya b. Yahya bu konağının çeşitli yerlerine kendisine ve başkasına ait güzel şiirler yazdı. Konağın kapısındaki şiir şuydu:
«Bakanlar dışım görünce şaşırdılar.
Eğer bilseler içim daha da şaşırtıcıdır.
Saraylar onun avucunda yağmur dolu bulutlar gibi oldular.
Yağmur dolu bulutlar onun avucuna karşı mahcup oldular.
Onun ahlak bahçesindeki çiçekler sağa sola salındılar.
Bir diyarda ki, oranın mezhebi nurdur.
Öyle bir gönül ki, içindeki nur ile kalbimi perdeledi.
O nur günler üzerine doğan ve batmayan güneş oldu.»
Sarayın süslemeleri üzerine de şu şiir yazılmıştı:
«Delikanlı kişinin mürüvveti şudur ki:
Yaşadığı müddetçe onun için Övülecek bir saray olmalı.
Dünyadaki rızkınla geçinip kanaat et.
Asıl ahiret yurdu için çalış. İşte verdiğin sözü yerine getirdin.
Ve artık bu dünya hayatı kesildi.»
Sarayın bir başka yerinde de şu şiir yazılıydı:
«Öyle bir meclis ki sanki ebediyet cenneti,
Oraya güzelliğinden bir parlaklığı iğreti olarak vermiştir.
Zamanın olayları ona,
Belalardan ve kötülüklerden bıkmaması direncinsi vermiştir.
Yaptırdığı her saray ona,
Gün doğarken gün batarken her haberi vermiştir.
Heyetler oraya boyun eğerek, gönüllü olarak gelirler.
Misafirler orada başları önlerine eğik olarak akşamlar.
Ey hükümdarların yakışıklısı, orada ebedi kal.
Kalmak istediğin sürece orada baki ol, ey lütuf ve üstünlük sahibi,
Zamanın belaları orada sana ilişmesin.
Ve sakınılacak şeylerden korunmuş ol.»
Ama Allah'a yemin ederim ki bu emeller gerçekleşmedi. Aksine kısa bir zaman içinde halife onun Debis'le mektuplaştığını söyliyerek onu suçladı ve sarayının yıkılmasını emretti. Taş üstünde taş kalmayacak şekilde sarayı tahrip edildi. Daha önce güzel bir makam ve göz doyurucu bir mesken iken orası harabeye döndü. Bu da gecelerin ve gündüzlerin akışı içinde cereyan eden ilahi bir hikmetin ve kaderin gereği idi. Şımarıklık ve taşkınlık içinde inşa edilen her sarayda ilahi hikmet bu şekilde cereyan etmiştir. Gurur, şımarıklık ve büyüklük tasarlayarak giyilen her elbise içinde ilahi takdir böyle gerçekleşmiştir.»
İbnü'l-Cevzî, Yahya b. Yahya'ya aid güzel şiirler ve nesirler naklet-miştir. Mesela şu şiirler de Yahya b. Yahya b. Ali'ye aittir:
Hevesi, bilen kimselere bırak.
Onlar sevgiyi ve aşkı denemişler, hem de en zorunu...
Kendini, denemediğin bir işin içine soktun.
Kişinin denemediği şey kendisine zor gelir.
Tahammül edemediğin şeylerde sabırlı ol.
Nice bir şeye kavuşan kişiler vardır ki onu,

Çok zorluklar sonucunda elde etmişlerdir.
Her günde hareketleri beni yoran bir kalp karşısında beni seçenek sahibi kılan o kalbe karşı tahammüllü ol,
Rüzgar Necid taraflarından esti. Onu harekete geçirdi,
Şimşeğin parıltıları gibi nağmeler onu coştururlar.»
«İşte şurası Hayf tır, şurası da Mina,
Ey yoldan çıkan ve bize haksızlık eden! Acı bize, bineğini bir süre bizim için durdur.
Gidip o evde yakarahm ve kendimiz için ağlayalım,
Ağlamayı işte şurası için sakladım.
Göz yaşları işte bu günde de ağlamak için bekletilir,
Ey zulme uğradığımız zaman,
Cenabı Allah işte bu zamanı geri getirdi.
O günde ki aramızda uzlaşarak bir araya geliriz,
Birbirimizden hoşnut olmasak ta uzlaşırız.» [30]

Hicretin Beşyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senede Zengi, Dımaşk'ı kuşatma altına aldı. Atabeğ Muinüddin d. Memluk Tuğtekin orayı koruma altına alıp istihkan tedbirlerini almıştı. O sıralarda Dımaşk valisi Cemaleddin Mahmud b. Bön b. Tuğtekin ölmüştü. Muinü'd-Devle, kardeş Mücirüddin Abak'a haber salmıştı. Mücirüddin o sıralarda Baalbek'de bulunuyordu. Muinüddin onu Dı-ttiaşk'a vali yaptı Zengi de Baalbek'e giderek orayı zaptetti. Oraya Nec-nıeddin Eyyub Selahaddin'i naib olarak bıraktı.
Bu senede halife, Sultan Mes'ud'un kızı Fatıma Hatunla gerdeğe girdi. Bağdat şehri günlerce kapalı kaldı.
Bu senede vefat eden salih bir adamın cenaze namazını kılmaları için halka çağrıda bulunuldu. Halk Şeyh Abdülkadir'ir medresesinde toplandı. Ama o esnada, vefat ettiği zannedilen adam hapşırarak uyandı. Cenaze merasimine gelen halk, o esnada oraya getirilen başka bir adamın cenaze namazını kıldılar. Bu senede dünyanın birçok yerinde sular eksildi.
Bu senede Hama valisi Takiyyüddin Ömer Şehinşah b. Eyyub b. Şarî'nin bir çocuğu doğdu. [31]

Hicretin Beşyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Cafer

Ahmed b. Cafer b. Ferec Ebül-Abbas el-Harbî. Âbid ve zahid kimselerdendi. Hadis dinledi. Güzel halleri vardı, hatta denili ki o bazı senelerde Arafat'ta görülmüştür. O, bu senede hacca gitmemişti. [32]

Abdüsselam B. Fadl

Künyesi Ebü'l-Kasam el-Cilî'dir. Hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Fıkıh hocası, Keyya el-Herasî idi. Usul ve fu'ru'da ile mesafeler katetti. Başka ilimleri de tahsil etti. Basra kadılığı yaptı. Hayırlı ve seçkin kadılardandı. [33]

Hicretin Beşyüzotuzbeşinci Senesi

Bu senede Peygamber (s.a.v.) Efendimizin hırkası ve kamçısı Bağdat'a ulaştı. Daha önce bu iki emanet, hicretin 529. senesinde kaçan mahlu, halife Müsterşid'in yamndaydı. Ancak Sultan Sencer bu iki emaneti yanında muhafaza etti. Nihayet bu senede Bağdat'a gönderdi.
Bu senede Kemaleddin Ebü'l-Fütuh Hamza b. Talha'ya mensup medrese inşası tamamlandı. Bilindiği gibi Kemaleddin hazinedardı. Bu medresede Şeyh Ebü'l-Hasan el-Hillî ders verdi. Ayandan bazılan da yanında hazır bulundular. [34]

Hicretin Beşyüzotuzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Muhammed

İsmail b. Muhammed b. Ali Ebü'l-Kasım et-Talhî el-İsfahanî. Çok sayıda hadis üstadını dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelerde bulundu. Hadis yazdı ve İsfahanda da yazdırdı. Yaklaşık 3.000 oturum düzenleyerek hadislerini yazdırmıştı.

Hadiste, fıkıhta, tefsirde ve lügatta imamdı. Hadis hafızıydı. Rivayeti sağlamdı. Bu senenin kurban bayramı gecesinde seksen yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Cenazesini yıkayan kişi tenasül organının üzerindeki bezi kaldırmak istediğinde -ölü olduğu halde-bezi tutup tekrar tenasül organının üzerine koymuştu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre tenasül organını, üzerine kendi elini koyarak örtmüştü. [35]

Muhammed B. Abdülbakî

Muhammed b. Abdülbaki b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Rebi b. Sabit b. Vehb b. Mescea b Haris b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik el-Ensarî. Hadis dinledi. Hadis meşayihinden oluşan bir topluluktan münferiden rivayetlerde bulundu. Kasr Camii'n-de hadis yazdırdı. Birçok ilimlere vâkıftı. Küçük yaşta Rumların eline esir düşmüştü. Onu küfür kelimesini telaffuz etmeye zorlamışlarsa da başaramamışlardı. Kendisi Ruplardan Rumca yazı yazmasını öğrenmişti. «Alimlere hizmet edene minberler hizmet eder» derdi. İbnü'l-Cevzî, onun şu şiirlerini nakletmiştir:
«Dilini tut. Sana sorsalar bile üç şeyi söyleme:
Yaşını, malım ve mezhebini,
Bu üç şeyi söylersen üç belâya uğrarsın:
Ya tekfir edilirsin, ya kıskanılırsın, ya da yalanlanırsın.»
«Benim varacağım bir ecelim vardır.
Vakit tamam olduğunda ölürüm.
Kükremiş arslanlar bile inatlaşıp hücum etseler.
Ecel gelmedikçe bana zarar veremezler.»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Abdülbaki doksanüç yaşına vardığı halde duyu organları değişmemişti. Bu senenin receb ayının ikisinde vefat etti. Cenazesine halkın önde gelenleri ve diğerleri katıldılar. Bişr el-Hafî'nin mezarının yakınma defnedildi.» [36]

Yusuf B. Eyyub

Yusuf b. Eyyub b. Hasan b. Zühre Ebu Yakub el-Hemedanî. Şeyh Ebu İshak'tan fıkıh dersleri aldı. Fıkıhta ve münazarada yükseldi. Sonra bütün bunları bırakıp kendini ibadete verdi. Salih insanlarla arkadaş oldu. Cibal'da ikamet etti. Sonra Bağdat'a döndü. Orada vaaz verdi. Genel bir kabulle karşılandı. Bu senenin rebiyülevvel ayında Herat'ın bir köyünde vefat etti. [37]

Hicretin Beşyüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede Sultan Sencer ile Sultan Harezmşah arasında çok savaşlar cereyan etti. Harezmşah, Sultan Sencer'i hezimete uğrattıktan ve onu helak ettikten sonra Merv şehrini istila etti. Özellikle oradaki Şafiî fakihlerine kötü muamelede bulundu. Harezmşah'ın 300.000 savaşçısı vardı.
Bu senede Nehruz, Şam valiliğini üstlendi. Nehruz, Bağdat şahne-ligine (emniyet müdürlüğüne) Habbab Sebbağ el-Harir er Rumî'yi atadı ve ona hil'at giydirdi. Sonra da Sultan Mes'ud'la birlikte bir gemiye binerek nehirde gezinti yaptı. Sultan Mes'ud buna çok sevindi. Sultan Mes'ud bu nehire 70.000 dinar sarfetmişti.
Bu senede hazine nazırı Kemaleddin Talha hac etti. Hac dönüşünde işini gücünü bıraktı. Evine kapandı ve zahidane bir hayat yaşamaya başladı.
Bu senede halifenin izniyle Abbasiler Mescidi'nde cuma namazı kılınmaya başlandı.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [38]

Hicretin Beşyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Ahmed B. Ömer

İsmail b. Ahmed b. Ömer b. Eş'as Ebü'l-Kasım b. Ebi Bekir es-Semerkandî ed-Dımaşkî el-Bağdadî. Çokça hadis dinledi. Bazı hadis meşayihinden müfred olarak rivayette bulundu. Hadis dinlemesi sağlamdı. Mansur Camii'nde 300 kadar oturum düzenleyerek hadis yazdırdı. Bu senede seksen yaşım aşmış iken vefat etti. [39]

Yahya B. Ali

Yahya b. Ali b. Muhammed b. Ali Ebu Muhammed b. Tarrah el-Mü-debber. Hicretin 429. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Rivayet etti. Heybetli, ibadeti çok, güzel bir alimdi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [40]

Hicretin Beşyüzotuzyedinci Senesi

Bu senede İmadüddin Zengi, Hadise'yi zaptetti. Muhariş ailesini oradan Musul'a naklettirdi ve Hadise'de kendi adına nail bıraktı. [41]

Hicretin Beşyüzotuzsekizinci Senesi

Bu senede Sultan Mes'ud, Musul ve Şam'ı İmadüddin Zengi'nin elinden almaya hazırlandı. Ancak İmadüddin Zengi 100.00 dinar ödemek şartıyla barış yaptı ve bu paranın 20.000 dinarını peşin olarak Ödeyince Sultan Mes'ud gerisini ona bağışladı. Bunun sebebi de İmadüddin Zengi'nin oğlu Seyfeddin Gazi'nin Sultan Mes'ud'un yanında hizmet etmekte olmasıydı.
Bu senede İmadüddin Zengi, Bekr ülkesinin bir kısmını zaptetti.
Bu senede Sultan Sencer, Harezmşah'ı kuşatma altına aldı. Sonra ondan bir miktar mal ve para alıp serbest bıraktı.
Bu senede bir çocukla livata yapmakta olan bir adam yakalandı. Ceza olarak minarenin tepesinden aşağıya fırlatıldı.
Bu senenin zilkade ayının yirmidordünde salı gecesi deprem oldu.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [42]

Hicretin Beşyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdülvehhab B. Mübarek

Abdülvehhab b. Mübarek b. Ahmed. Künyesi Ebü'l-Berekat el-Enmatî'dir. Büyük hadis hafızıdır. Sağlam, dindar, takvan, güler yüzlü, yumuşak huylu bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında doksanaltı yaşında iken vefat etti. [43]

Ali B. Tarrad

Ali b. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî. Abbasilerin veziriydi. Künyesi Ebü'l-Kavm'dır. Halife Müstazhir zamanında hem alevilerin hem de Abbasilerin nakibünnukabalığını yaptı. Halife Müsterşid'e vezirlik yaptı. Bu senenin ramazan ayında yetmişaltı yaşında iken vefat etti. [44]

Zemahşerî Mahmud

Zemahşerî. Mahmud b. Ömer b. Muhammed b. Ömer. Künyesi Ebü'l-Kasım ez-Zemahşerî'dir. Keşşaf tefsirinin sahibidir. Arıca nahiv ilmine dair el-Muffassal ve diğer bazı faydalı eserlerin de sahibidir. Hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldeleri dolaştı. Mekke'de mücavir olarak bir süre ikamet etti. Mutezile mezhebine mensuptu ve bunu tefsirinde açıkça ifade etmiş olup bu hususta münazaralar yapmıştır. Bu senede yetmişaltı yaşındayken arefe gecesi Harezm şehrinde vefat etti. [45]

Hicretin Beşyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senede İmadüddin Zengi, Urfa şehrini ve diğer Cezire kalelerini Haçlıların elinden aldı. Onlardan çok sayıda adam öldürüp çok sayıda kadım esir aldı. Bol miktarda malı ganimet edindi. Müslümanların üzerindeki şiddetli sıkıntıyı giderdi. Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. O ve Mekke emin rekabete giriştiler. Bu yüzden tavaf etmekte olan hacıların malları yağmalandı. [46]

Hicretin Beşyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Muhammed B. Mansur

İbrahim b. Muhammed b. Mansur b. Ömer Ebu'l-Velid el-Kerhî. Ebu İshak'tan ve Ebu Mütevellî'den fıkıh dersleri aldı. Nihayet kendi zamanının parmakla gösterilen yegane fakihi ve salih kişisi oldu. Bu senede vefat etti. [47]

Sa'd B. Muhammed

Sa'd b. Muhammed b. Ömer Ebu Mansur el-Bezzar. Hadis dinledi. Gazzalî'den, Şaşî'den, Mütevellî'den, Keyya el-Herasî'de fıkıh dersleri aldı. Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Davranışı hoştu. Ağırbaşlı ve sükûnetli bir kimseydi. Vefat ettiği günde cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. Ebu İshak'm mezarının yanma defnedildi. [48]

Ömer B. İbrahim

Ömer b. İbrahim b. Muhammed b. Ahmed b. Ali Hüseyin b. Ali b. Hamza b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Al b. Ebi Talib el-Kureyşî el-Alevî. Künyesi Ebu Berekât idi. Kufelidir. Sonra Bağdat'a taşınmıştır. Çok hadis dinledi. Çok kitaj yazdı. Bir süre Dımaşk'ta ikamet etti. Fıkıh, hadis, tefsir, lügat ve edebiyat'a dair güzel bilgisi vardı. Nahve dair eserleri vardır. Kıt kanaat geçirirdi. Sabreder, sevabını Allah'tan beklerdi. Bu senenin şaban ayında doksanyedi yaşında iken vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [49]

Hicretin Beşyüzkırkıncı Senesi

Bu senede Ali b. Debis, kardeşi Muhammed'i kuşatma altına aldı. Kuşatmayı sürdürdü. Nihayet Hille şehrini elinden aldı.
Bu senenin receb ayında Sultan Mes'ud, Rey valisi Abbas ile Muhammed Şah b. Mahmud'un bir araya gelmesinden korktuğu için Bağdat'a geldi. Sonra ramazan ayında oradan çıkıp gitti.
Bu senede Emirü'l-Cüyuş'un kölesi Arguvan, Hadim Kutuz ile Mekke valisi arasında geçen sene meydana gelen ihtila sebebiyle hac emirliği yaptı. [50]

Hicretin Beşyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Ali b. Ahmed b. Süleyman. Künyesi Ebu Sa'd'dır. İsfahanlıdır. Sonra Bağdat'a taşınmıştır Hadis dinledi. SelefÎlerin yolundaydı. Tatlı bir yaradılışı ve huyu vardı. Külfetten ve tekellüften uzak dururdu. Bazan bir gömlek ve bornoz giyinerek çarşıya çıkardı. Onbir kez hacca gitti, hadis yazdırırdı. Çokça oruç tutardı. Bu senenin rebiyülevvel ayında seksen yaşma yaklaşmış iken Niha-vend şehrinde vefat etti. [51]

Alî B. Ahmed

Ali b. Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed Ebül-Hasan el-Yezdî. Ebu Bekir eş-Şaşî'den fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi ve rivaye etti. Kendisinin ve kardeşinin sadece bir gömleği vardı. Biri sokağa çıkarken giyer, diğeri evde çıplak olarak otururdu. Gömleği nöbetleşe giyerlerdi. [52]

Mevhub B. Ahmed

Mevhub b. Ahmed b. Muhammed b. Hıdır Ebu Mansur el-Cevalikî. Kendi zamanında lügat alimiydi. Hocası Ebu Zekeriya et Tebrizî'den sonra Nizamiye medresesinde lügat ilminin kürsü başkanlığını yaptı.
Halife Muktefî'nin imamlığını yapardı. Halife Muktefî ondan bazı kitapları da okumuştu. Akıllı, giyiminde mütevazi, uzun süre susan, çokça tefekkür eden bir kimseydi. Kasır Camii'nde cuma günleri vaaz verirdi. Yalnız dilinde biraz tutukluk vardı. Yanında Mağribli bir rüya yorumcusu vardı. O da faziletli bir kimseydi. Ama mecliste otururken çokça uyuklardı. Şairin biri bu ikisi hakkında şöyle demiştir:
«Bence Bağdat'ın suçu asla affedilmeyecektir.
Ayıbı da örtülemeyecek kadar açıktır.
Çünkü Mevhub Bağdat'ta hadis yazdırıyor, lügatçilik yapıyor.

Mağribli de rüya yorumluyor.
Onun dilinin tutukluğu meşhurdur ama fasih konuşuyor
Mağribli de uyanık olduğu günde rüya yorumları yapıyor.» [53]

Hicretin Beşyüzkırkbirinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ilk gecesinde halife Müsterşid'in yaptırdığı saray yandı. Burası son derece güzel bir binaydı. Halife Muktefî, içinde üç gün kalmak üzere cariye ve gözdeleriyle oraya gelmişti, ama uykuya dalar dalmaz saray yanmaya başlamıştı. Bunun sebebi de bir cariyenin elinde taşımakta olduğu yanar vaziyetteki mumun alevinin sarayın ahşap kısımlarına isabet etmiş olmasıydı. Nihayet saray yandı. Ama Cenâb-ı Allah halifeyi ve ailesini korudu. Sabah olunca da halife çok miktarda sadaka dağıttı ve bir kısım mahpusları serbest bıraktı.
Bu senenin receb ayında halife ile Sultan Mes'ud arasında anlaşmazlık meydana geldi. Savaş durumuna geldiler. Halife, cami ve mes-cidlere (görevlilere) emir gönderdi. Camiler üçgün müddetle kapalı kaldı. Nihayet ikisi barıştılar.
Bu senenin zilkade ayının ortasında cuma günü vaiz İbn Abbadî oturup Sultan Mes'ud'un da hazır bulunduğu bir mecliste vaaz vermeye başladı. Sultan Mes'ud halka çok ağır vergiler yüklemişti. İbn Abbadî, vaaz esnasında ona şöyle demişti:
«Ey âlemin sultanı! Bazen sen şevke gelip coştuğunda şarkıcıya, halka yüklediğin bu vergiler kadar para ihsan ediyorsun. Beni de bir şarkıcı say. Şarkılarımla şevke gelip coştuğunu düşün ve Cenâb-ı Allah'ın sana bahşettiği nimetler için bir şükran ifadesi olarak bu vergileri halkın üzerinden benim için kaldır.»
Sultan Mes'ud «Kaldırdım anlamına gelecek ekilde eliyle işaret etti. Bunun üzerine halk ona dua etmeye başladı. Dua sesleriyle ortalık gürültüye boğuldu. Onun bu emri sicillere yazıldı ve şehirde, vergilerin kaldırıldığına dair duyuru yapıldı. Halk buna çok sevindi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu senede yağmurlar çok azaldı. Nehir suları azaldı. Etrafa çekirge yayıldı. İnsanların boğazlarına bir hastalık isabet etti. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede Musul'un, Haleb'in Şam ve Cezire beldelerinin valisi İmadüddin Zengi b. Kayyimü'd-Devle et-Türkî öldürüldü. İmadüddin, Şihabüddin Salim b. Malik el-Ukaylî'nin hakimiyetindeki Caber kalesini kuşatmıştı. Ancak Şihabüddin, İmadüddin Zengi'nin kölelerine rüşvet verdi ve neticede onu bu senenin rebiyülevvel ayının beşinci gecesinde kölelerine öldürttü. Katip İmad, «İmadüddin Zengi öldürüldüğünde sarhoştu» demiştir. Doğrusunu Allah bilir. İmadüddin Zengi hayırlı ve seçkin hükümdarlardan olup muamele ve eşkâl bakımından da hükümdarların en güzeliydi. Şecaatli, atılgan, akıllı ve iyi bir idareciydi. Reayasının kadınlarına karşı çok gayretli olup onların ırzı konusunda çok titizdi. Muamele bakımından hükümdarların en sağlamı, halka da en merhametlisi idi. Kendisinden sonra Musul'da yerine oğlu Seyfü'd-Devle, Halep Valiliğine de Nureddin Mahmud geçtiler, Nureddin, Urfa şehrini geri aldı. İmadüddin Zengi orayı daha Önce fethetmişti. Ancak vefat edince Urfahlar isyan ettiler. Nureddin de isyanı bastırdı.
Bu senede Mağrib hükümdarı ve İbn Tumert'ın hadimi Abdülmü'-min, uzun süren savaşlardan sonra Endülüs adasını zaptetti.
Bu senede Haçlılar Trablusgarb'ı ele geçirdiler. Bu senede Dımaşk valisi Baalbek şehrini geri aldı. Bu senede Necmeddin Eyyub, Dımaşk valisine geldi. Vali ona kaleyi teslim etti. Dımaşk'ta yanında bulunan altın oluklarını da ona verdi.
Bu senede Sultan Mes'ud, hacibi Abdurrahman b. Tuğrul Bey'i öldürdü. Ayrıca Rey valisi Abbasi da öldürdü. Kesik başını adamlarının üzerine fırlattı. Halk bu durumdan tedirgin oldu ve Abbas'ın evini yağmaladı. Abbas meşhur bahadırlardandı. Oğlu Cevher'le birlikte Batınîleri Öldürmüştü. O kadar çok Batınî öldürmüştü ki, onların kesik başlan ile Rey Şehrinde bir minare yapmıştı.
Bu senede Bağdat'ta nakibunnukeba Muhammed b. Tarrad ez-Zeynebî vefat etti. Kendisinden sonra yerine Ali b. Talha ez-Zeynebî atandı.
Bu senede halifenin kızının üzerine duvar yıkıldı. Kızı kadınlık çağma gelmişti. Yıkıntı altında kalınca canım verdi. Ayan ve ileri gelenler cenaze merasimine katıldılar.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [54]

Hicretin Beşyüzkırkbirînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zengi B. Aksurgur

Bu zatın biyografisinin bir kısmı önceki satırlarda anlatılmıştır. Şehid Nureddin'in babasıdır. Şeyh Ebu Şâme bu zatın biyografisini er-Ravzeteyn adlı eserde uzun uzadıya anlatmış, onun hakkında söylenen manzum ve mensur eserleri nakletmiştir. Allah rahmet etsin. [55]

Sa'd El-Hayr

Asıl adı Muhammed b. Sehl b. Sa'd'dır. Künyesi Ebül-Hasan'dır. Mağribli ve Endülüslü olup Ensarî soyundan gelir. Çeşitl beldeleri dolaştı. Kıymetli kitaplar meydana getirdi. İnbül-Cevzî ve diğerleri ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Vefat ederken cenaze namazını Gazne-vî'nin kıldırmasını ve İmam Ahmed b, Hanbel'in oğlu Abdullah'ın mezarının yanına defnedilmesini vasiyet etti. Cenaze merasimine halktan birçok kimseler katıldı. [56]

Safi B. Abdürreşid

Safi b. Abdürreşid b. Kasım Ebu Abdillah el-Cilî. Şafiî mezhebine mensuptu. Keyya ve Gazzalî'den fıkıh dersleri aldı. Ker mıntıkasında yaşardı. Revak'ta Camiü'l-Mansur'da ders halkası vardı. İbnül-Cevzî: «Onun ders halkasında hazır bulundum» demiştir. [57]

Abdullah B. Ali

Abdullah b. Ali b. Ahmed b. Abdullah Ebu Muhammed. Ebu Man-sur ez-Zahid'in torunudur. Kıraat ilimlerini okudu. Bu ilimlere dair tasnif eserler verdi. Çok miktarda hadis dinledi. Güzel kitaplar edindi. Kendi mescidinde elli küsur sene imamlık yaptı. Çok kimselere Kur'an Öğretti. İbnü'l-Cevzî «Ondan daha güzel kıraatlı bir kimıes duymadım» demiştir. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı. [58]

Rey Şahnesi Abbas

Mertebesi yükselmeye devam etti. Nihayet Rey şehrine vali oldu. Sonra Mes'ud onu öldürdü. Halka çokça sadaka verir ve ihsanda bulunurdu. Batınîlerden o kadar çok adam öldürdü ki, onların kesik başlarıyla Rey şehrinde bir minare meydana getirdi. Öldürülmesine halk çok üzülmüştü. [59]

Muhammed B. Tarrad

Muhammed b. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî. Künyesi Ebu Ha-san'dı. Nakibunnukaba idi. Vezir Ali b. Tarrad'm kardeşidir. Babasından, amcası Ebu Nasır'dan ve diğerlerinden çok miktarda hadis dinledi. Yetmiş yaşına yaklaşmış iken bu senede vefat etti. [60]

Vecih B. Tahir

Vecih b. Tahir b. Muhammed b. Muhammed. Künyesi Ebu Bekir eş-Şihamî'dir. Zahir'in kardeşidir. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis bilgisi vardı. Güzel yüzlü, çabuk ağlayan, çokça zikreden bir alim ve yaşlı bir kişiydi. Dinlediği hadisleri kendi yaşantısından pratiğe dönüştürür, doğru sözler sarfederdi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. [61]

Hicretin Beşyüzkırkikinci Senesi

Bu senede haçlılar, Endülüs adasındaki bir kaç kaleyi ele geçirdî-ler.
Bu senede Nureddin b. Mahmud Zengi sahillerde Haçlıların ellerinde bulunan bir kaleyi ele geçirdi.
Bu senede babası Muktefî'nin ölümünden sonra Müstencid Bil-lah'm veliahdhğı sebebiyle adına hutbe okundu. Bu senede Avn b. Yahya b. Hübeyre Zimam divanının katipliğine atandı.
Zaimüddin Yahya b. Cafer de Mamure hazinesinin nazırlığına atandı.
Bu senede İfrikiye'de şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu yüzden çok insan Öldü. Öyle ki evlerin içi boşaldı hapishanelerinde kapılarına kilit vuruldu.
Bu senede Seyfeddin Gazi, Mardin valisi Hüsameddin Timurtaş b. Artuk'un kızıyla evlendi. Seyfeddin Gazi önce Mardin' kuşatmış, sonra Mardin vahşi Hüsameddin'in kızıyla evlenme karşılığında onunla barış yaptı. Evlendikten iki sene sonra Hüsameddin'in kızı Musul'a gelin gitti, ama o esnada Seyfeddin Gazi hasta olup ölmek üzereydi. Gelin Musul'a girmeden Seyfeddin vefat etti. Kendisinden sonra Musul valiliğine kardeşi Kutub b. Mevdud geçti ve gelinle o evlendi İbnü'l-Cevzî ded ki: Bu senenin safer ayında bir adam rüyasında birinin kendisine şöyle dediğini görmüştü: «Ahmed b. Hanbel'i ziyaret eden kimsenin günahları bağışlanır.» Bu rüya üzerine avamdan ve havastan Ahmed b. Hanbel'in mezarını ziyaret etmeyen bir kimse kalmadı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «O gün Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanında oturdum. Binlerce kişi orayı rizayete geldi.» [62]

Hicretin Beşyüzkırkikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Es'ad B. Abdullah

Es'ad b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssa-med b. Mühtedi Billah. Künyesi Ebu Mansur'du. Çok miktarda hadis dinledi. Hayırlı, barışa yönelik işler yapan, salih amellerde bulunan ve vefat edinceye dek duyu organlarından ve gücünden yararlanabilen bir kimseydi. Yaklaşık 107 yaşında iken bu senede vefat etti.[63]

Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed

Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Halef b. Ahmed b. Ömer el-Lahmî el-Endelüsî er-Ribatî. Hadis hanzıydı İktibasü'l-Envar ve İltimasü'l-Ezhar fî Ensabi's-Sahabe ve Rüvati'1-Asal adlı kitabın musannifidir. Bu büyük tasnifatın en iyisidir. Bu senenin cemaziyelevvel âyinin yirmisinde cuma sabahı çölde şehid edildi. [64]

Nasrullah B. Muhammed

Nasrullah b. Muhammed b. Abdülkavî. Ebü'1-Feth el-Lazikî el-Misisî. Şafiî mezhebine mensuptu. Şeyh Nasır b. İbrahim el Makdi-sî'den sur şehrinde fıkıh dersleri aldı. Orada hocasından hadis dinledi. Ayrıca Ebu Bekir el-Hatip'ten de hadis dinleyip rivayet etti. Bağdat'ta ve Enbar'da da hadis dinledi. Şam meşayihinden biridir. Usul ve füruda fakihti. Bu senede doksandör yaşında iken vefat etti. [65]

Hibetullah B. Alî

Hibetüllah b. Ali b. Muhammed b. Hamza Ebü's-Saadat İbn Şecerî. Nahivciydi. Hicretin 450. senesinde doğdu. Hadis dinledi Nahivcilerin reisi oldu. Demişti ki, «Hicve dair bir beyit işittim. O kadar çok beliğ ve tesirli idi ki iki insanı dağlayacak türdendi.»:
«Ben, sizin yanınızda zayi olan bir misk kokuşuyum. Çok kimselerin yanında kokum etrafa saçılır, ama sizin yanınızda zayi olur.» [66]

Hicretin Beşyüzkırküçüncü Senesi

Bu senede Dımaşk atabeğinin oğlu Mücirüddin, Haçlılara karşı Halep valisi Melik Nureddin'den yardım istedi. Melik Nureddin de hemen ona yardıma geldi. Basra'da Haçlılarla karşılaştı ve onları bozguna uğratıp geri döndü. Kesve'de konakladı. Dımaşk valisi Mücirüddin Ar-tuk gelip ona saygı gösterdi. Hizmette bulundu. Dımaşkhlar, Nureddin'in ona gösterdiği saygıyı müşahede ettiler. Nihayet onun kendi valileri olmasını temenni ettiler.
Bu senede Haçlılar, Mehdiye şehrini ele geçirdiler. Vali Hasan b. Ali b. Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis b. Mansur b. Yusuf b. Belikin aile efradıyla oradan kaçtı. Malının telef olmasından korktu. Malı gerçekten de çeşitli yerlerde ve beldelerde dağıldı. Kendisi de oraya buraya gitti ve gücünü kaybetti. Nihayet şehirler ve beldeler onu yeyip tükettiler. O, Badis oğullarının son meliki idi. Badis oğullarının hakimiyeti, hicretin 335. senesinde başlamıştı. Haçlılar Mehdiye şehrine girdiler. Şehrin hazineleri çeşitli mal, para ve teçhizatla dopdoluydu. Ama hepsi yağmalandı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede 70.000 kadar savaşçıları ile yanlarında sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadar askerle birlikte Alman imparatoru da kendileriyle birlikte olmak üzere Haçlılar, Dımaşk şehrini kuşatma altına aldılar. Dımaşk'ın o zamanki valisi Müciredd in Artuk, atabeği de (memleketin idarecisi) Muinüddin idi. Kuşatma, bu senenin rebiyülev-vel ayının altısında cumartesi günü başlamıştı. Dımaşkhlar 130.000 sa-vaşçılarıyla onlara karşı koymuştu. İki taraf şiddetlice savaştılar. İlk günde müslümanlardan 200 kadar savaşçı öldürüldü. Haçlılardan ise sayılamayacak çok asker öldürüldü. Savaş bir süre devam etti. Hz. Osman'ın mushaft Dımaşk Camii'nin sahnina getirildi. İnsanlar mushafin etrafında çevrelenip toplandılar. Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Kadınlar ve çocuklar başlarını açıp dua etmeye ve ağlaşmaya başladılar. Şehrin her tarafına kül savrulmuştu. Artuk, Ha-leb valisi Nureddin Mahmud ile kardeşi ve Musul valisi Seyfeddin Ga-zi'den yardım istedi. İkisi de kendilerine katılan hükümdarlar ve diğerleriyle birlikte 70.000 kadar askerle hemen imdadına geldiler. Haçlılar bu takviye askerlerinin gelmekte olduklarım duyunca Şam'ı bırakıp döndüler. Ancak askerler onları yakalayıp çok sayıda adamlarını öldürdüler. Beraberlerinde bulunan ve Dımaşk şehrim almaya onları teşvik eden İlyas adındaki bir keşişi de öldürdüler. O keşiş güya rüyasında Mesih'i görmüş, kendisine Dımaşk'ın Haçlılar tarafından fethedileceğini vaad ettiğini ifade etmişti. Keşiş öldürüldü. Allah lanet etsin. Haçlılar neredeyse Dımaşk'ı ele geçirecekti.Ama Cenâb-ı Allah kendi güç ve kuvvetiyle orayı korudu. Yüce Allah bir ayeti kerimede şöyle buyurmuştur:

«Allah, insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi.» (el-Hacc; 40).
Dımaşk şehrini kâfir düşmanlar ele geçiremezler. Çünkü orası Rasûlullah (s.a.v.)'in «Dımaşk şehri savaşlar ve fitneler esnasında İslâm'ın sığınağıdır. Meryem oğlu İsa oraya inecektir» mealindeki müjdesine mazhar olmuştur.
Kuşatma esnasında Haçlılar, Dımaşkhlardan çok sayıda adam Öldürmüşlerdi. Öldürdükleri kimseler arasında büyük fakih ve Hücce-tü'd-Din lakabını taşıyan Maliki mezhebinin büyük alimi, şeyhi Ebü'l-Haccac Yusuf b. Dernas el-Findelavî de vardı Bu zatı Neyreb mıntıkasında öldürmüşlerdi. Babü's-Sağir Mezarlığına defnedildi.
Mücirüddin, Banyas'ı kendilerine vermek karşılığında Dımaşk'a ilişmemeleri için Haçlılarla barış andlaşması yapmıştı. Bunun üzerine Haçlılar orayı bırakıp gittiler ve Banyas şehrini teslim aldılar. Bu senede Sultan Mes'ud ile emirleri arasında anlaşmazlık meydana geldi. Emirleri onu bırakıp terkettiler. Bağdat'a hücum ettiler. Ahaliyle savaştılar. Bağdatlıların büyük küçük bir çok insanını öldürdüler. Sonra halife sarayının karşısında toplanıp yer Öptüler ve olup bitenlerden ötürü halifeden özür dilediler. Sonra da Nehrevan taraflarına gittiler. Çeşitli yerlere dağıldılar. Ahalinin mallarını yağmaladılar. Bu yüzden Irak'ta kıtlık meydana geldi. Fiyatlar yükseldi.
Bu senede, Zeynebî'nin vefatından sonra Bağdat kadilkudathğma Ebül-Hasan Ali b. Ahmed b. Ali b. ed-Damiganî atandı.
Bu senede Gur hükümdarı Sulî b. Hüseyin, Gazne şehrini ele geçirdi. Gazne hükümdarı Behramşah b. Mes'ud da ki (Sebüktekin evla-dmdandı Fergana'ya gitti ve Fergana melikinden yardım istedi. O da büyük bir orduyla yardımına geldi ve Gazne şehrini Sulî'nin elinden aldı. Sulî'yi de yakalayıp idam etti. Gerçekten Sulî cömert, alicenab ve çokça sadaka veren bir kimseydi. [67]

Hicretin Beşyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Muhammed

İbrahim b. Muhammed b. Nehar b. Muharrir el-Ganevî, Rakkalıy-dı. Hadis dinledi. Şaşî'den ve Gazzalî'den fıkıh dersleri aldı Gazzalî'nin birçok musennafatını kitap olarak hazırladı ve Gazzaiî'ye okudu. Onun yanında çokça bulundu. Heybetli ve çok susan bir kimseydi. Bu senenin zilhicce ayında seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [68]

Şahanşah B. Eyyub

Şahanşah b. Eyyub b. Sadi. Nureddinle beraber şehid oldu. Sit Azar'm babasıdır. Sit Azar, Azariye vakfının sahibesi olan bir hatundur. Şahanşah aynı zamanda Takaviye vakfının kurucusu Takiyyüddin Ömer'in de babasıdır. [69]

Alı B. Hüseyin

Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Ali ez-Zeynebî. Ebü'l-Kasım el-Ek-mel Ebi Talib Nurü'1-Hüda b. Ebi'l-Hasan Nizamü' Hazreteyn b. Naki-bünnükaba Ebü'l-Kasım b. Kadi Ebü't-Temmâm el-Abbasî. Bağdat şehrinde ve diğer beldelerde kadilkudatlık yapmıştır. Çok miktarda hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Reis mertebesindeki bir fakihti. Vakarlıydı. Güzel görünümlü, davranışları güzel bir kimseydi. Çok az konuşurdu. Halife Raşid'le birlikte Musul'a gitmişti. Başından birçok haller geçmiş sonra Bağdat'a dönmüş ve bu senede orada vefat etmişti. Vefat ederken altmış yaşını aşmıştı. Cenaze merasimine büyük bir halk kitlesi iştirak etmişti. [70]

Ebü'l-Hac Yusuf B. Derbas

Ebül-Hac Yusuf b. Derbas el-Findelavî. Dımaşk'ta Malikîlerin şeyhi idi. Bu senenin rebiyülevvel ayının altısında cumartesi günü Neyreb mıntıkasında Rebve veya oraya yakın bir yerde Abdurrahman el-Celculî ile birlikte öldürüldü. Ebül-Hac zahidlerdendi. Allah, ikisine de rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [71]

Hicretin Beşyüzkırkdördüncü Senesi

Bu senede Kadı İyaz b. Musa b. İyaz b. Amr b. Musa b. İyaz b. Muhammed b. Musa b. İyaz el-Yahsubî vefat etti. Bu zat Sept kadısı idi. Maliki ulemasındandı. Çok faydalı eserleri vardır. Mesela eş-Şifa, Şerh-i Müslim, Meşarikü'l-Envar gibi eserler vardır. Güzel şiirler yazardı. Birçok ilimlere, lügate, hadise, edebiyata, tarihe dair bilgisi vardı. İlimlerde önderdi. Hicretin

446. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelahir ayında cuma günü vefat etti. Bu senenin ramazan ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Tabii ki vefat yeri Septe şehri idi.
Bu senede Haleb valisi Nureddin Mahmud b. Zengi, Haçlıların beldelerine gaza yaptı. Onlardan çok sayıda adam öldürdü Öldürdükleri arasında Antakya valisi prens de vardı. Haçlıların birçok kalelerini fethetti. Allah'a hamd olsun. Bu gazasında Dımaşk atabeği Muinüd-din'den yardım istemişti. Muineddin de Serhat naibi emir Mücahidüd-din b. Mervan b. Ma komutasında ona bir askeri birliği takviye olarak gönderdi. Bunlar çok yararlılıklar gösterdiler. Şairler bu gazayla ilgili şiirler dile getirdiler. Bu şairlerden biri de İbn Kayser anî' dir. Şairlerin bu gazayla ilgili söyledikleri şiirleri Ebu Şame, er-Ravzeteyn adlı eserde nakletmiştir.
Bu senenin rebiyülahir ayının üçünde çarşamba günü Muzaffer Yahya b. Hübeyre halifeye vezir oldu. Avnü'd-Din lakabım aldı. Kendisine hil'at giydirildi.
Bu senenin receb ayında Melikşah b. Mahmud, beraberinde bir grup ümerayle birlikte Bağdat'a baskın düzenledi. Yanında Ali b. Debis ile Türkmenlerden ve diğerlerden oluşan bir topluluk da vardı. Bunlar halifeden Melikşah Mahmud adına Bağdat'ta hutbe okutmasını istediler. Halife bunu kabul etmedi. Aralarında defalarca yazışma oldu. Halife bunun üzerine Sultan Mes'ud'a haber göndererek hemen Bağdat'a gelmesini istedi. Sultan Mes'ud işi ağırdan alınca durum vehamet kes-betti. Delik yamanamayacak kadar büyüdü. Sonra Melik Sencer, kardeşinin oğlu Sultan Mes'ud'a haber göndererek hemen halifenin yamna gitmesini istedi. Gitmemesi durumunda ona tehditte bulundu. Bunun üzerine Sultan Mes'ud ancak sene sonunda Bağdat'a gidebildi ve bütün bu serler ortadan kalktı. Sıkıntıların yerini tümüyle sevinç aldı.
Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir deprem meydana geldi. Yer on kez sallandı. Hulvan'da bir dağ paramparça oldu. Nehricur tekkesi yıkıldı. Zatü'1-Cenp hastalığı nedeniyle çok sayıda insan Öldü. Bu hastalığa yakalanan kimseler konuşamadan ölüyorlardı.
Bu senede Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Zengi vefat etti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Kutbeddin Mevdud b. Zengi geçti Kutbeddin, kardeşinin henüz gerdeğe girmediği karısıyla evlendi. Bu kadın, Mardin valisi Timurtaş b. İlgazi b. Artuk'un kızıydı. Bu hatun, Kutbeddinle yaptığı evlilik neticesinde birkaç erkek evlad doğurdu ki bunların tamamı sırasıyla Musul valiliği yaptılar. Bu hanım onbeş hükümdarın yanında bile baş örtüsünü çıkarırdı.
Bu senede Nureddin, Sincar üzerine yürüdü ve orayı fethetti. Kardeşi Kutbeddin Mevdud da onu Sincar'dan geri çevirmek için karşısına asker çıkardı. Sonra ikisi barışıp anlaştılar. Rahbe ve Humus'u Nured-din'e bırakan Kutbeddin, Sincar şehrine sahipliğini devam ettirdi. Nureddin de kendi beldesine geri döndü. Sonra Haçlıların üzerine sefer düzenledi. Onlardan bir kısmını öldürdü. Antakya valisi prensi de esir aldı. Aralarında Fetih el-Kayseranî'nin de bulunduğu bazı şairler onu övdüler. Kayseranî şu beyitlerle başlayan kasidesinde onu şöyle övmüştü:
«Bu kesin azimler ve kararlardır. Kılıç sallayarak yapılan çığırtkanlıklar değildir.
Bu cömertlik ve keremlerdir. Kitapların yazdığı değildir. Bu himmetlerdir ne zaman konuşacak olursa, Peşisıra şairler ve hatipler artık sürçülisan ederler. Ey Imadüddin'in oğlu, palalarında, Emek harcayarak bu işin zirvesine çıktın.
Deden hep şahikalar yaratırdı.
Nihayet kazıklan yıldızlar olan bir kubbe yaptı.»
Bu senede Nureddin, Hama şehrine yakın Famiya kalesini fethetti. Bu senede Mısır hükümdarı Hafiz LidiniUah Abdülmecid b Ebil-Kasım b. Müstansır vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Zafir İsmail geçti. Ahmed b. Afdal b. Emirü'l-Cüyuş Hanz'ın hilafeti esnasında Mısır'ı İstila etmiş ve Mısır'da kendi adına hutbe okutmuş. Sonra da ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesini okutmuştu. Sözünü etmekte olduğumuz Hafiz LidiniUah, kulunç ağrısına yakalanan kimseler için kulunç tablası icat etmiş, bunu çalıp kıhncma vurduran kimseden kulunç ağnsı ve romatizma çıkıp gidermiş.
Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Kûfe'de hastalandı geri döndü, yerine hac emirliğine kölesi Kaymaz'ı vekil tayin etti. Bağdat'a vardıktan birkaç gün sonra da vefat etti. Araplar hacdan dönmekte olan hacılara saldırmak, mallannı yağmalamak amacıyla yollarını kestiler. Hac emiri Kaymaz saldırganlara direnemedi. Saldırganlardan kendi şahsı için aman alıp hacıları onlara teslim etti ve kendisi de kaçıp gitti. Saldırganlar hacılann çoklannı öldürüp mallannı yağmaladılar. Çok az sayıda hacı bu musibetten salimen kurtulabildi. înna lillah ve in-na ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu senede Muinüddin b. Atabek Dımaşk'ta vefat etti. Bu zat Tuğte-kin'in kölelerindendi. Nureddin'in zevcesinin babasıydı Nureddin ki Babü'l-Ferec'te Muiniye medresesinin vâkıfıdır. Mezan Daru'1-Bet-tih'te avniye mahallesinde Katla Şamiye el Berraniye kubbesindedir. Muineddin vefat edince Vezir Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Sofi'nin kuvveti arttı. Onunla birlikte Zeynü'd-Devle Hayder de kuvvetlendi. Bu ikisi ve Melik Mücireddin Artuk arasında düşmanlık meydana geldi. Neticede ik taraf da halktan asker topladılar. Savaşmaya başladılar. İki taraftan da çok sayıda asker öldürüldü. Daha sonra banş andlaşması yapıldı. [72]

Hicretin Beşyüzkırkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Nizamülmülk

Ahmed b. Nizamülmülk Ebü'l-Hasan Ali b. Nasr. Müsterşid'in ve Sultan Mahmud'un vezirliklerini yaptı. Hadis dinleyi
rivayet etti. Hayırlı ve seçkin vezirlerdendi. [73]

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin el-Ercanî. Tüster kadısı idi.
Hadis rivayet etti. Parlak lafizlar ve güzel manalar içeren şiirleri vardı. Mesela şu şiir ona aittir:
«İnsanları denediğimde onlardan,
Sıkıntılarla karşılaştığım anda güvenilir bir kardeş istedim.
Sıkıntı ve genişlik hallerinde yine onlan denedim.
Canlı ve diri kimselere «Bana yardımcı biri yok mu?» diye seslendim.
Üzüntülü hallerimde bana karşı sevinenlerden,
Sevinçli hallerimde de beni kıskananlardan başkasını görmedim.
Artık bütün âlemlerin sevgi ve dostluğunu boşladım.
Yolumda yalnız başıma gidiyorum. Hiç kimseye dönüp bakmıyorum.
Ey bana dönüp bakan kimseler geçinip gittiniz.
Ama kalbimi en acılı hallere maruz bıraktınız
Ey gözlerim! kalbime sataşmaktan vazgeç,
Çünkü iki kişinin bir kişiyi öldürmeye çabalaması zorbalıktır.» [74]

Kadıiyaz

Kadı İyaz b. Musa es-Sebtî. Faydalı eserlerin sahibidir. Şiirlerinden biri şudur:
«Allah biliyor ki sizi görmediğimden bu yana ben, Kanatlarının tüyleri kendisine ihanet eden bir kuş gibiyim. Eğer size doğru
gelmek için rüzgara binebilseydim, Bunu yapardım. Ama bana olan uzaklığınız, Doğrusu ölümümü yaklaştırmıştır.»
İbn Hallikan, onun biyografisini güzelce anlatmıştır. [75]

İsab. Hibetullah

İsa b. Hibetüllah b. İsa. Künyesi Ebu Abdillah en-Nakkaş'tır. Hadis dinledi. Hicretin 457. senesinde doğdu. İbnü'l-Cevzî ded
ki: «İsa, zarif, hafif ruhlu, güzel nükteleri olan biriydi. Akıllı kimselerle oturup kalktı. Benim meclisime de gelir, benimle
mektuplaşırdı. Ben de'ona cevap yazardım. Bir defasında ona yazdığım cevabi mektubu çok belagatli yazdım. Bana gönderdiği
cevabi mektubunda da şöyle demişti: «Bana fazlaca hitapta bulundun. Öyleki bu fazlalıktan ötürü noksanlığın meydana
gelmesinden korktum.»
Şu şiir ona aittir:
«Yaşlı kişi kendinde bir zindelik görürse, Bu onun gizli ölümü demektir. Görmezmisin ki kandilin ışığı, Sönmeden Önce
fazlaca alevlenir.» [76]

Aksungur Oğlu Gazi

Asıl adı Seyfeddin'dir. Musul valisiydi. Nureddin Mahmud'un kardeşidir. Nureddin, önceleri Haleb'in, sonrada Dımaşk'n
valiliğini yapmıştır. Seyfeddin seçkin ve hayırlı hükümdarlardan olup kalbi temiz, mualemesi güzel, sureti parlak, bahadır,
cömert bir kimseydi. Askerleri için hergün 100 koyun, köleleri içinde otuz koyun keserdi. Bayram gününde sığır ve tavuklardan
ayrı olarak 1000 koyun keserdi. Bu, çevre hükümdarları arasında yanı başında sancak taşman ilk hükümdardır. Askerlerine,
gazaya giderken yanlarında mutlaka kılıç ve gürz bulundurmalarını emretti. Musul'da bir medrese ve Sofiye hankâhı yaptırdı.
Şair Haysebeyse (Sa'd b. Muhammed b. Sa'd b. Sayfi et-Temimî) onu övdü. O da Haysebeyse'ye 1000 dinar ve bir de hil'a
verdi. Cemaziyelahir ayında Hama'da mezkur medresesinde vefat etti. Vefat ederken kırk yaşındaydı. Babasının vefatından
sonra üç yıl elli gün süreyle hükümdarlık yapmıştı. Allah rahmet etsin. [77]

Hadim Kutuz

Yirmi sene veya daha fazla bir süre Hac emirliği yaptı. Hadis dinledi. İbn Zağunî'den kıraat dersleri aldı. İlim tahsil etmeyi

sadaka vermeyi çok severdi. Onun maiyetinde hacca giden kimseler son derece huzurlu, rahat ve güvenli idiler. Çünkü o şecaatlı bir kimse olup halifeler ve hükümdarlar nezdinde itibarlıydı. Bu senenin zilkade ayının onbirinde salı gecesi vefat etti ve Rusafe mezarlığına defnedildi. [78]

Hicretin Beşyüzkırkbeşinci Senesi

Bu senede Nureddin Mahmud, Famiya kalesini fethetti. Bu, kalelerin en müstahkemi idi. Bu kalenin bir sene önce fethedilmis olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır.
Bu senede Nureddin Mahmud zaptetmek amacıyla Dımaşk üzerine yürüdü. Ancak bunu başaramadı. Dımaşk valisi Mücirüddi Artuk'a hil'at giydirdi. Veziri İbn Sofi'ye de hil'at giydirdi. Halifeden ve sultandan sonra Nureddin'in adına Dımaşk'ta hutbe okundu. Sikkelere de aynı şekilde halife ve sultandan sonra onun adı yazıldı.
Nureddin, bu senede İzaz (Azaz?) kalesini fethetti. Kale hakimi ibn Joscelin ı esir aldı. Müslümanlar buna çok sevindiler Bundan sonra kale hakiminin babası Haçlı Joscelin'i de esir aldı. Müslümanların sevinci daha da arttı. Nureddin oradak birçok beldeleri de fethetti.
Bu senenin muharrem ayında Yusuf ed-Dımaşkî, Nizamiye'de ders vermeye başladı. Kendisine hil'at giydirdi. Ancak buraya atanması halifenin onayı olmaksızın sadece sultanın ve İbn Nezzam'm kararnamesi ile olduğu için bu görevden alındı. O da evine kapandı. Artık medreseye hiç dönmedi. Nizamiye müderrisliğine Şeyh Ebü'n-Necib, sultanın kararnamesi ve halifenir onayı ile atandı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede Yemen'de tamamı kan olan yağmur yağdı. Öyle ki insanların elbiselerini kırmızıya boyadı.» [79]

Hicretin Beşyüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Zinnun

Hasan b. Zinnun b. Ebil-Kasım b. Ebi'l-Hasan, Künyesi Ebü'I-Me-fahir'di. Nisaburludur. Bağdat'a geldi. Orada vaaz verd Eş'arîlerin aleyhinde konuştu. Hanbelîler onu sevdiler. Sonra onu denediklerinde Mutezili olduğunu anladılar. Bu defa itibarı düştü. Gücü azaldı. Bu yüzden Bağdat'ta fitne meydana geldi. İbnül-Cevzî' onun bazı şiirlerini dinlemişti. Şiirlerinden bir şudur:
«İyiler ölüp gittiler. Ecelleri tükenince çekip gittiler. Onlardan sonra artık kerametler ve cömertlikler de öldü. Beni sefih bir millet içinde bıraktılar.
Misafirin binek bulmak için kiracılara gidip gelişini ve dolaştığını görseydiler ölürlerdi.» [80]

Abdülmelikb. Abdülvehhab

Hanbelî mezhebine mensup bir kadı idi. Bahaüddin lakabını taşırdı. Hanefî ve Hanbelî mezhebini bilir. Bu konuda münazaralar yapardı. Şehidler mezarına, babasının ve dedesinin yanına defnedildi. [81]

Abdülmelik B. Ebî Nasr B. Ömer

Künyesi Ebü'l-Mealî el-Cilî'dir. Fakih, salih, abid ve fakir bir kimseydi. Barınacak bir evi yoktu. Terk edilmiş mescidlerde gecelerdi. Hacılarla birlikte hac yoluna koyuldu. Mekke'ye gidip orada ikamete başladı. Orada Rabbine ibadet etti. Faydalı ilimler neşretti. Mekkeliler onu över ve hayırla yad ederlerdi. [82]

Fakih İbn Bekir B. Arabî

Malikî mezhebine mensuptu. Tirmizî'nin sarihidir. Fakih, alim, za-hid, âbid bir kimseydi. Fıkıhla uğraştıktan sonra hadis dinlemeye ve rivayet etmeye başladı. Gazzalî'yle arkadaşlık etti. Ondan ilim tahsil etti. Felsefecilerin görüşüne kail oluşu sebebiyle Gazzalî'yi suçlardı.
«Gazzalî felsefecilerin midelerine girmiş, ama dışarı çıkamamıştır» derdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [83]

Hicretin Beşyüzkırkaltıncı Senesi

Bu senede sultan, İsmaililerin beldelerine hücum etti. Çok sayıda İsmailî'yi Öldürüp salimen geri döndü.
Bu senede, Nureddin, Dımaşk şehrini aylarca kuşatma altında tuttu. Sonra bırakıp Haleb'e gitti. Sulh, Burhan el-Belh vasıtasıyla yapıldı.
Bu senede Haçlılarla Nureddin'in askerleri arasında çarpışma meydana geldi. Müslümanlar bozguna uğradılar. Bir kısmı öldürüldü. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bu savaş meydana geldiğinde Nureddin çok üzülmüş, lüks hayatı terketmiş, lezzetlerden ayrı kalmış, intikamını alıncaya kadar bu halini devam ettirmişti.
Sonra Türkmenler, beraberinde yardımcılarından oluşan bir toplulukla birlikte Haçlı hükümdar Joscelin'i gözetmişler, nihayet onu bir av partisinde esir almışlardı. Nureddin de haber salarak kendi adamlarını harekete geçirmiş ve Türkmenlere baskın yaparak Joscelin'i onlardan alıp tutsak etmişti. Joscelin, kafirlerin meşhurlarından ve facirlerin bü-yüklerindendi. Onu çok alçak ve zelil bir halde huzurunda durdurmuş, sonra onu zindana atmıştı. Daha sonra Nureddin, Joscelin'in beldelerine hücum etmiş, oraları bütünüyle ele geçirmişti.
Bu senenin zilhicce ayında İbn Abbadî, Mansur Camii'nde kürsiye oturup vaaz vermeye başlamıştı. Dinleyicileri arasında ayandan bir grup da vardı. Hanbelîler, o günde neredeyse fitne kaynatacaklardı, ama Cenâb-ı Allah lütfetti. Bir zarar meydana gelmedi.

Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara haccettirdi. [84]

Hicretin Beşyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Burhaneddin

Şeyh Burhaneddin Ebül-Hasan b. Ali el-Belhî. Dımaşk'ta Hanefî-lerin şeyhi idi. Belhiye'den sonra Hatuniye el-Berraniye'd ders verdi. Alim ve ilmiyle amel eden bir kimseydi. Takvalı ve zahiddi. Babü's-Sa-ğir mezarlığına defnedildi. [85]

Hicretin Beşyüzkırkyedinci Senesi

Bu senede Sultan Mes'ud vefat etti. Kendisinden sonra yönetimin başına kardeşi Melikşah b. Mahmud geçti. Sonra Sultan Muhammed gelip ülkeyi ele geçirdi. Tahta oturdu ve otoritesini kurdu. Emir Has-beg'i öldürdü. Mallarını aldı ve cesedini köpeklere attı.
Halife, Vâsıt şehrinin de karıştığını duyunca büyük bir orduyla oraya gitti. Durumu düzeltti. Küfe ve Hille'ye hücum etti. Sonra Bağdat'a döndü.Şehir onun için süslendi.
Bu senede Mağrip hükümdarı Abdülmü'min, Bicaye şehrini zaptetti. Burası Beni Hammad'ın ülkesinin toprağıydı. Beni Hammad'm son hükümdarları Yahya b. Abdü'laziz b. Hammad idi. Sonra Abdülmü'min, Sinhaca üzerine asker şevketti. Orayı kuşatma altına aldı. Şehirdeki malları yağmaladı.
Bu senede Nureddin eş-Şehid ile Haçlılar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Haçlıları bozguna uğrattı. Onlardan bir kısmını öldürdü. Allah'a hamd olsun.
Bu senede Sultan Sencer ile Gur hükümdarı Alaeddin Hüseyin b. Hüseyin arasında savaş meydana geldi. Alaeddin, Gurluların ilk hükümdarıydı. Sultan Sencer onu mağlup etti. Esir aldı. Huzuruna getirtip ifadesi alındığında ona «Eğer sen beni esir alsaydm bana ne yapardın?» diye sordu.Alaeddin de gümüş bir bukağı çıkarıp «Seni bununla bukağılardım» dedi. Sultan Sencer onu affetti.Ülkesine gönderdi. Sonra Sultan Sencer Gazne üzerine yürüdü. Orayı hükümdar Behramşah es-Sebüktekin'i elinden aldı. Oraya kardeşi Seyfeddin'i vekil bıraktı. Ancak Gazze halkı Seyfeddin'e ihanet etti. Onu Behramşah'a teslim ettiler. Behramşah da onu idam etti. Alaeddin Gazne üzerine yürüdü. Orada vali olarak bulunan Behramşah'ın oğlu Hüsrev kaçtı. Alaeddin şehire girdi ve üçgün süreyle orayı yağmaladı. Ahaliden çoğunu öldürdü. Şehir halkının geride kalanlarını angaryada çalıştırdı. Torbalarla toprak taşıttı. Şehrin uzak bir yerinde yığdırdığı bu topraklarla bugüne kadar bilinen bir kale meydana getirdiler. Böylece Gazne'de ve çevresinde Se-büktekin oğullarının hakimiyeti sona ermiş oldu. Sebüktekin'in oğulları hicretin 366. senesi ile 547. senesi arasında hakimiyet sürmüşlerdi. Bu sülaleden gelen hükümdarlar seçkin ve hayırlı hükümdarlardı. Kâfirlerle en fazla cihad eden bu hükümdarlar olduğu gibi diğer hükümdarlara nisbetle bunların malları, kadınları, askerleri ve teçhizatları daha fazlaydı. Putları kırmışlar, kafirleri helak etmişlerdi. Başka hükümdarların yığamıyacaklan derecede mal ve para yığmışlardı. Bunun yanı sıra beldelerin en güzeli, en verimlisi, ve en sulu olanıydı, ama hepsi yok oldu. İzleri kayboldu.
«Ey Muhammed, dedi: «Mülkün sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini azi kılar, dilediğini alçaltırsm. İyilik elindedir. Doğrusu sen herşeye kadirsin». (Âi-i imrân, 26).
Daha sonra Alaeddin, Gur'a Hindistan'a ve Horasan'a hakim oldu. Gurluların hakimiyet alanı genişledi. Esir düştükten sonra kurtulan Sultan Alaeddin'in otoritesi büyüdü.

İbnu'l-Cevzî'nin anlattığına göre bu senede bir horoz bir yumurta yumurtlamış, sonra bir doğan iki yumurta yumurtlamıştı. Bir deve kuşu da erkek olmaksızın yumurtlamıştı ki, bu çok tuhaf bir durumdu. [86]

Hicretin Beşyüzkırkyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muzaffer B. Erdeşir

Künyesi Ebül-Mansur el-Badî'dir.Vaizdi. Hadis dinledi. Bağdat'a geldi. Orada hadis yazdırdı. Vaaz verdi. İnsanlar onun vaazlarında anlattığı şeyleri yazarlardı. Böylece onun birkaç ciltlik vaazları derlenmiş oldu. Îbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ancak onun bu birkaç ciltlik vaazlarında beş güzel kelime bulunamaz» demiş, onun aleyhinde konuşmuş, yerden yere vurmuştu. Sadece şu sözünü beğenmişti: Muzaffer b. Erdeşir vaaz verirken yağmur yağmış. İnsanlar da vaaz meclisini bırakıp duvarların altına kaçışmışlar di. O esnada Muzaffer b. Erdeşir cemaata şöyle demişti: «Nimet bulutlarından damlayan rahmet sularının serpintisinden kaçmayın, aksine öfke çakmağından çıkan ateşin kıvılcımlarından kaçın».

Muzaffer b. Erdeşir elli yaşını kısa bir müddet geride bıraktıktan sonra bu senede vefat etti. [87]

Sultan Mes'ud

Irak'ın ve diğer beldelerin hakimi idi. Başka hükümdarlara nasip olmayacak derecede otoriteye ve mutluluğa nail oldu. Birçok savaşlar ve büyük olaylarla karşılaştı. Nitekim bunların bir kısmı önceki sayfalarda anlatılmıştı. Savaşlarından birinde halife Musterşid'i esir almıştı. Bu senenin cemaziyelahir ayının sonunda çarşamba günü vefat etti. [88]

Hattat Ve Kâtip Yakup

Nizamiye'de vefat etti. Maliye divanının memurları onun mirasım almak için geldiklerinde Nizamiye'deki fakihler memurlara engel olmuşlar, bu yüzden büyük bir fitne meydana gelmişti. Neticede Nizamiye müderrisi Şeyh Ebu'n-Necib görevden azledildi ve ceza olarak da divanda dövüldü. [89]

Hicretin Beşyüzkırksekizinci Senesi

Bu senede Sultan Sencer ile Türkler arasında savaş meydana geldi. Türkler onun askerlerinden çoğunu öldürdüler. Öylek Sultan Sencer'in askerlerinin cesetlerinden büyük tepeler meydana geldi. Sultanın kendisini de esir aldılar. Beraberinde bulunan emirleri, elleri kollan bağlı vaziyette öldürdüler. Onu meclise getirdiklerinde karşısında kıyam edip yer öptüler ve ona «Biz senin kullarınız» dediler. Bazı büyük Türk komutanları onun köleleri idiler. Sultan Sencer iki ay kadar yanlarında kaldı. Sonra onu alıp Merv'e gittiler. Orası Horasan ülkesinin başkentiydi. Türk emirlerinden biri Merv'i kendisine ikta olarak vermesini isteyince Sultan Sencer «Bu mümkün değildir. Çünkü burası ülkenin başkentidir» dedi. Türk emirleri de ona güldüler ve alaya aldılar. O da tahttan inip hankâha gitti. Hankâhtaki yoksul sofilerden biri haline geldi. Artık bir daha hükümdar olmayacağını söyleyerek tevbe etti. O Türk emirleri de Horasan'ı istila edip halkın malını yağmaladılar. Horasan'da hayat izi dahi kalmayacak şekilde her yeri talan ettiler. Memlekette büyük bir bozgun meydana getirdiler. Süleymanşah'ı tahta geçirdiler. Çok geçmeden onu da azlettiler. Sultan Sencer'in kızkardeşinin oğlu Hakan Mahnıud b. Kûhan'ı tahta oturttular. İşler bozuldu. İdarenin çivileri söküldü. Herkes ülkenin bir tarafına gitti. Tek devlet, devletçiklere döndü.
Bu senede Abdülmü'min ile Araplar arasında Mağrip diyarında çok savaşlar cereyan etti.
Bu senede Haçlılar Gazze sahillerindeki Askalan şehrini zaptetti-ler.
Bu senede halife, büyük bir orduyla Vâsıt şehrine gitti. Durumu düzeltti ve Bağdat'a döndü.
Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara hec ettirdi.

Bu senenin sonlarında meşhur ve birbirinin akranı olan iki şair vefat ettiler: [90]

Ferezdakvecerir

Ferezdak Ebü'l-Hasan Ahmed b. Münir el-Cevnî. Bu, Haleb'de vefat etti. Cerir Ebu Abdullah Muhammed b. Nasr b. Sağir e Kayseranî el-Halebî. Bu da Dımaşk'ta vefat etti.
Bu senede Mısır hükümdarı Zafir'in veziri adil lakabını taşımakta olan Ali b. Sellar vefat etti. Bu, İskenderiye'de Hafiz Eb Tahir es-Selefî için bir medrese inşa ettirmişti. Buraya Şafiî talebeler gelip ilim tahsil ederlerdi. Adil, ismiyle müsemma

olmayan yıkıcı, zalim ve sert bir kimseydi. İbn Hallikan onun biyografisini anlatmıştır. [91]

Hicretin Beşyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu senede halife Muktefi, büyük bir orduyla Tikrit'e gitti. Tikrit kalesini kuşatma altına aldı. Orada Türkmen ve Türklerden oluşan bir toplulukla karşılaştı. Cenâb-ı Allah onu onlara karşı muzaffer kıldı. Sonra Bağdat'a döndü. [92]

Sultan Nureddin Eş-Şehid'in Dımaşk'ı Zaptetmesi

Bu senede Mısır halifesi Zafir'in Öldürüldüğü haberi Bağdat'a ulaştı. Mısırlıların hilafet hanedanında sadece beş ayhk bir erkek çocuk kalmıştı. Onu başlarına halife yaptılar ve Faiz lakabını taktılar. Halife, Nureddin Mahmud b. Zengi'ye, Şam ve Mısır diyarının valiliğine atandığına dair bir ferman yazıp gönderdi.
Bu senede Bağdat'ta yatsıdan sonra şiddetli bir firtma çıktı. Esintiler arasında ateş parçaları da vardı.
İnsanlar kıyametin kopmasından korktular. Yer salsıldı. Dicle suyunun rengi kırmızıya büründü. Vâsıt şehrinde de sebebi bilinmeyen bir kan fışkırmaya başladı. Melik Sencer'in de Türklere esir düştüğü, son derece tahkir edilip zillete maruz bırakıldığı, her vakit kendi durumuna ağladığı haberi de Bağdat'a ulaştı.
Bu senede Nureddin Mahmud, Dımaşk şehrini vali Mücirüddin Ar-tuk'un elinden aldı. Çünkü Mücirüddin kötü bir idare sürüyordu. Devleti zayıflamıştı. Halk, onu veziri Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Sofî ile birlikte kalede kuşatma altına almıştı. Hadim Ata, son derece zalim ve sert bir kimse olup memleket idaresini ele almıştı. İnsanlar gece gündüz Allah'a dua ederek Nureddin Artuk'un yerine Nureddin Mahmud eş-Şe-hid'in kendilerine hükümdar olmasını istiyorlardı. Tam o esnada Haçlılar, Askalan şehrini zapt etmişlerdi. Nureddin Mahmud eş-Şehid, bu duruma çok üzülmüştü. Çünkü Askalanhların imdadına kavuşma imkânını bulamıyordu. Zira onunla Askalanlılar arasına Dımaşk şehri engel olarak girmişti. Haçlıların Dımaşk'ı da kuşatma altına alıp ahaliye baskı yapmalarından ve Mücirüddin'in Haçlılara haber vermesinden ve defalarca cereyan ettiği şekilde Haçlılar onu yalnız ve yardımsız bırakmalarından endişe ediyordu. Çünkü Haçlılar Nureddin Mahmud eş-Şe-hid'in Dımaşk'ı ele geçirmesini ve bu nedenle kendilerine karşı direnebilecek güçlü biri haline gelmesini istemiyorlardı.
Nureddin Mahmud eş-Şehid, kendisi gitmeden önce Emir Esedüd-din Şirkuh'u, 1.000 süvari ile barış isteyen biri sıfatıyla Dımaşk'a Müci-rüddin'e göndermişti. Ancak Mücirüddin ona iltifat etmemiş ve onu adam yerine koymamıştı. Şehrin önde gelenlerinden hiç biri onu karşılamaya çıkmamıştı. Durumu Nureddin Mahmud eş-Şehid'e bir inektupla bildirince Nureddin askerleriyle birlikte yola koyuldu. Dımaşk'a bağlı Uyûnü'l-Fasirya'da mola verdi. Sonra Dımaşk'ın doğu kapısının yanına kadar gitti. Şehri zor kullanarak fethetti. On günlük bir kuşatmadan sonra doğu kapısından içeriye girdi. Şehire girişi, bu senenin sa-fer ayının onunda pazar günü olmuştu. Müciruddin kaleye sığınmıştı. Nureddin onu kaleden indirmiş ve ona Dımaşk şehrine bedel olarak Humus şehrini vermişti. Bundan sonra Nureddin kaleye girdi. Dımaşk üzerinde hakimiyet kurdu. Allah'a hamd olsun. Şehirde duyuru yaptırarak herkesin güvende, hayır ve rahatlıkta olacağını bildirdi. Sonra halk üzerindeki haksız vergileri kaldırdı. Fermanları minberler üzerinde okunup ilan edildi. Halk buna çok sevindi. Ona çokça duâ ettiler. Haçlı hükümdarları ona mektup yazarak Dımaşk şehrini ele geçirdiğinden ötürü tebriklerini sundular ve ona yakın olmaya çalıştılar. Boyun eğip teslimiyet arzettiler. [93]

Hicretin Beşyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Reis Müeyyedü'd-Devle

Müeyedü'd-Devle Ali b. es-Sofî. Dımaşk'da Müciruddin'in vezirliğini yaptı. Birkaç kez tahta geçmeye yeltendi. Durumu kuvvetlendi. Sonra Müciruddin ile aralarında barış antlaşması yapıldı. Nitekim bu hususlar önceki sayfalarda anlatılmıştı. [94]

Hadim Ata

Dımaşk emirlerindendi. Müciruddin'in emri ile yönetime el koydu. Bir süre Baalbek şehrinde naiplik yaptı. Zalim, zorba ve sert bir kimseydi. Dımaşk şehrinin doğu kapısı dışındaki Ata Mescidi'ni kendisinin yaptırdığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir. [95]

Hicretin Beşyüzellînci Senesi

Bu senede halife, Demuka'ya gitti, orayı kuşatma altına aldı. Ahali, halifenin yanına gelerek kendilerinden vazgeçip geri

dönmesini istedi ve iki ordunun baskısı yüzünden neredeyse canlarından olacaklarını söylediler. Halife de isteklerini kabul edip geri döndü.İki buçuk aylık kuşatmadan sonra Bağdat'a döndü. Sonra Hille'ye ve Kûfe'ye ordusuyla birlikte gitti Süleymanşah ona «Ben, Sultan Sencer'in veliahdıyım, eğer beni burada vali bırakırsan iyi olur. Yoksa ben de diğer emirlerden biri gibi olurum» dedi. Halifeye iyi vaadlerde bulundu. Halife'nin önünde kılıç kınlarını omuzuna alarak taşıyordu. İşleri yoluna koydu. İdareyi sağlamlaştırdı. Hz. Ali'nin şehidliğine parmağıyla işaret ederek selam verdi. Böyle yapmakla sanki ranzilerin ailesinden korktuğunu veya o mezardan kendisine bir tesir geleceğine inandığını veya başka bir durumun mevcud olduğunu anlatmak istiyordu. Doğrusunu Allah bilir. [96]

Nureddîn Eş-Şehid'in Baalbek Şehrini Fethetmesi

Bu senede Nureddin, Baalbek şehrini yeniden fethetti. Şöyle ki Necmeddin Eyyub orada hem şehrin hem de kalenin naib olarak bulunuyordu. Fakat orayı Dahhâk el-Bikaî adında bir adama teslim etmişti. Nureddin de Baalbek'i istila etti. Necmeddi de Nureddin'le mektuplaş-tı. Nureddin ona yumuşak ifadeler kullanarak gönlünü almaya çalışıyordu. Nihayet böylelikle kaleyi de teslim aldı. Necmeddin Eyyub'u Dımaşk'a yanına çağırdı. Güzel arazileri ikta olarak verdi. Kardeşi Ese-düddin hatırına ona ikramda bulundu. Çünkü Esedüddin, Dımaşk'ın fethinde ona çok faydalı olmuştu. Emir Şemsü'd-Devle Boranşah b Şemseddin'i de Dımaşk şahnesi (emniyet müdürü) olarak tayin etti. Ondan sonra kardeşi Selahaddin Yusuf u şahneliğe tayin etti. Onu hazarda ve seferde yanından ayrılmayan has adamı kıldı. Çünkü o, endamı güzel, şekli hoş bir kimse olup güzel top oynamasını bilirdi. Nureddin, atlara idman ve hücum edip geri kaçmak gibi hususlarda beceriklilik kazandırmak amacıyla atlarla oynamayı severdi.
Selahaddin Yusuf un şahneliği hakkında Şair Arkala, yani Hasan b. Nümeyr el-Kelbî şöyle bir şiir söylemiştir:
«Ey Şam hırsızları, yavaş olun bakalım, Ben bu sözlerimle size öğüt veriyorum: Yusuf peygamberin adaşından sakının. Çünkü o adaş, akıl ve kemal sahibidir. Yusuf peygamber kadınların ellerini kesiyordu. Bu ise erkeklerin ellerini kesiyor.»
Bundan sonra Şahne Selahaddin Yusuf un kardeşi Boranşah, Yemen ülkesini ele geçirdi. Ona Şemsü'd-Devle lakabı verildi. [97]

Hicretin Beşyüzellînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Nasır
Muhammed b. Nasır b. Muhammed b. Ali el-Hafiz. Künyesi Ebü'l-Fadl olup Bağdatlıdır. Hicretin 460. senesinin şaban ayını ortasında Berat gecesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Bazı hadis şeyhlerinden hadis rivayetlerinde bulundu. Hadis hanzi olup zaptı sağlamdı, çokça zikreder, gözleri sıkça yaşarırdı. Çok rivayetlerde bulundu. Aralarında Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin de bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmiştir. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî onun, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ile diğer büyük hadis kitaplarını okuyup rivayet ettiğini dinlemiştir. Onu çokça övmüştür. Ebu Sa'd es-Sem'anî'nin «Muhammed b. Nasır, insanların aleyhinde konuşmayı severdi» deyişini duyan İbnü'l-Cevzî şu cevabı vermiştir: «İnsanları hadis rivayeti hususunda bu şekilde cerh ve tadil etmek doğru değildir. İbn Sem'anî, İmam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşlarına karşı cephe almayı severdi. Kötü niyetten ve taassuptan Allah'a sığınırız.»
Muhammed b. Nasır bu senenin şaban ayının onsekizinde salı gecesi seksenüç yaşında vefat etti. Cenaze namazı defalarca kılındı. Babı Harp mezarlığına defnedildi. [98]

Mücella B. Cemi Ebü'l-Meali

Mahzumî kabilesine mensup olup Ersufludur. Sonra Mısır'a gidip yerleşmiş ve orada kadılık yapmıştır. Şafiî fakihidir. ez-Zehair adlı eserin müellifidir. Bu eserde çok garip şeyler vardır. Ama yine de faydalı kitaplardandır. [99]

Hicretin Beşyüzellibîrinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Süleymanşah b. Muhammed b. Malikşah, başında şemsiye olarak Bağdat'a geldi. Vezir İbn Hübeyre onu karşıladı ve halifenin yanma götürdü o da halifenin karşısında yer
öptü. Halifeye itaat edeceğine, kalbinin teiniz olduğuna, iyilikten ve dostluktan yana olduğuna dair yemin etti. Halife de ona, hükümdarlara özgü kaftan giydirdi. O da Irak'ın halifeye, Horasan'da fethedilecek yer-lerinse Süleyman'a (yani kendisine) ait olacağını ikrar etti. Sonra Bağdat'ta Melik Sencer'in peşisıra onun adına hutbe okundu, rebiyülevvel ayında Bağdat'tan çıktı Sultan Muhammed b. Mahmud b. Melikşah'la savaştı. Sultan Muhammed onu ve askerlerini bozguna uğrattı. O da yenik düşerek gitti. Musul valisi Kutbeddin Mevdud b. Zengi onu yakalayıp esir aldı. Musul kalesine hapsetti. Hapiste olduğu sürece ona

ikram edip hizmette bulundu. Bu çok garip rastlantılardandır.
Bu senede Haçlılar şiddetli bir kuşatmadan sonra Mağrib'teki Mehdiye şehrini zaptettiler.
Bu senede Nureddin Mahmud b. Zengi, Telharim kalesini fethetti. Burayı Haçlıların elinden aldı. Burası kalelerin en müstehkemi ve mıntıkaların da en korunaklısı idi. Tabi büyük bir savaştan ve korkulu hallerden sonra bu fetih gerçekleşmişti ki bu en büyük fetihlerden biriydi. Bu fetih sebebiyle şairler Nureddin Mahmud b. Zengi'yi övmüşlerdi.
Bu senede Sultan Sencer esaretten kaçıp Merv şehrine döndü. Tahtına oturdu. Sultan Sencer dört senelik bir süre kadar düşmanlarının elinde esir kalmıştı.
Bu senede Mağrip diyarının hükümdarı Abdülmü'min, oğullarını kendi ülkesinin beldelerine naib olarak tayin etti. Bunlardan her birini büyük bir beldeye ve geniş bir alana naib olarak tayin etti. [100]

Bağdat Kuşatması

Bunun sebebi şuydu: Sultan Muhammed b. Mahmud b. Melikşah, halife Muktefi'ye haber göndererek Bağdat şehrinde kendis adına hutbe okunmasını istemiş, ancak halife onun bu isteğine olumlu cevap vermeyince o da kuşatmak amacıyla hemedan'dan yola çıkıp Bağdat'a gelmişti. İnsanlar, halifenin etrafında toplanmışlar, halife de Bağdat'ın istihkâm tedbirlerini almıştı. Sonra Sultan Muhammed gelip Bağdat'ı kuşattı ve hilafet sarayının taç kısmının karşısında büyük bir orduyla durdu. Halifenin taraftarları ona ok yağdırmaya başladılar. Halk da halifeyle birlikte omuz omuza vererek Sultan Muhammed'e karşı neft ve benzeri şeyleri atarak şiddetlice savaştılar. Savaş bir süre devam etti. Onlar bu halde iken Sultan Muhammed'in kardeşinin Hemedan'da işleri karıştırdığı haberi gelince Sultan Muhammed kuşatmayı bırakıp bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'tan Hemedan'a döndü. Beraberindeki askerlerle çeşitli beldelere dağılıp gittiler. Bu savaştan sonra insanlar şiddetli hastalığa yakalandılar. Çok sayıda insan öldü. Bağdat'ın birçok yerleri yandı. Bu hal iki ay kadar devam etti.
Bu senede Vezir İbn Hübeyre'nin oğlu Ebu Veîid Bedir, Tikrit kalesinde tutuklu iken salıverildi. Orada üç seneden beri tutuklu bulunuyordu. Bağdat'a gelişinde insanlar yolda onu karşıladılar. Şairler de onu övdüler. Onu öven şairler arasında Ebleh de vardı. Ebleh, kasidesinde vezire şöyle hitap etmişti:
«Jurnalcileri hangi dil ile kınayayım. Onlar biliyorlarki ben geceleri uykusuz kaldım.
Ama kendileri uyudular.
Geceleyin yanıma sıksık gelirler.
Ama birkaç sene benden yüz çevirmiş halde iken gelip geçti.»
Bu esnada vezir coştu ve Şair Ebleh'e kendi elbisesini giydirdi. Ona elli dinar ödül verdi.
Bu senede Kaymaz hac emirliği yaptı. [101]

Hicretin Beşyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Alî B. Hüseyin

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Gaznelidir. Vaizdir. Halk tarafından hüsnü kabul görmüştü. Halife Müstazhir'in zevcesi Hatun onun için Ba-bü'1-Ezec'de bir hankâh yaptırmış ve o hankâh için çok vakıflar tesis etmişti. Ali b. Hüseyin, büyük bir itibar elde etmiş sultan onun ziyaretine gitmişti. Hitabeti güzel, vaazı hoştu. Vaaz meclisine her sınıftan insanlar gelirdi. Îbnü'l-Cevzî onun vaazından bazı parçalar nakletmiş ve şöyle demiştir: Birgün onun şöyle dediğini işittim:
«Bir demet hüzün, çuvallar dolusu amelden daha hayırlıdır» böyle dedikten sonra da şu şiiri okumuştu:
«İçimde o kadar hasret var ki,
Yetişen oğlumdan dolayı,
Ben, onun doğru yolu bulmasını arzuîamıştmı.
Ama benim dilediğim gibi olmuyor ki.»
Bir gün de şu şiiri okuduğunu işittim:
«Sanatımdan ötürü kavmim beni kıskanıyor. Çünkü ben sanatımda çok ileri aşamalardayım, Geceleri uykusuz kaldım, onlar uyukladılar. Uykusuz kalan ile uyukîayan bir olur mu hiç?»
Ali b. Hüseyin el-Gaznevî şöyle derdi: «Yahudilerle Hristiyanlan dost ediniyorsunuz. Onlar da bayram gününüzde peygamberinize sövüyorlar sonra ertesi sabah gelip yanınızda oturuyorlar bu nasıl şeydir? Dikkat edin ben bunu size tebliğ ettim.»
Kendisinde Şiiliğe meyil vardı. Sonra vaazdan menedildi. Bir süre sonra yine vaaz etmesi için kendisine izin verildi. Ama artık Abbadî adındaki vaiz ortaya çıkınca insanlar ona meyletmeye başladılar. Sultan da ona çok saygı gösterip vaaz ve meclisine gidiyordu. Sultan Mes'ud vefat edince Abbadî'den sonra Gaznevî, tekrar vaizliğe atandı. Sonraları çokça hakaret gördü. Hastalandı ve bu senede vefat etti.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Duyduğuma göre o can çekişirken terliyor, sonra kendine gelip «rıza ve teslim» diyormuş. Vefat ettiğinde

ikamet ettiği hankâhına defnedildi. [102]

Mahmud B. İsmail B. Kadus

Künyesi Ebu Fetih'tir. Dimyatlıdır. Mısırda inşa kâtipliği yapmıştır. Kadı Fadıl'ın şeyhidir. Kadı Fadıl ona el-Belağateyn adın verirdi. Katip îmad, el-Ceride adlı eserde ondan bahsetmiştir. Mahmud b. İsmail'in namaza niyetle vesvese eden ve tekbiri tekrarlayan hakkında söylediği şöyle bir şiiri vardır:
«Niyeti zayıf olan kişi kaş göz yapmada ve kükremede şiddetli olsa
bile,
O iktidarsızdır, hiç birşey beceremez.
Bir defada doksan kez tekbir alır.
Sanki o ateş közü üzerinde namaz kılıyor.> [103]

Şeyh Ebü'l-Beyan

Şeyh Ebü'l-Beyan Bena b. Muhammed. İbn Havranî adıyla meşhur olmuştur. Fakih, zahid, abid, faziletli, Allah'a teslim olmu bir kişiydi. Kıraat ilimlerini tahsil etti. Kitabü't-Tenbih adlı eseri yazdı ki bu kitab-da Şafiî mezhebinin fikhını anlatır. Lügati güzelce bitirdi. Çokça müta-lalarda bulundu. Nakledilen güzel sözleri vardır. Kendi el yazısıyla yazdığı bir kitabını gördüm. Bu kitabında manzumeler vardır ki bu manzumeleri arkadaşları ve kendisine tabi olmuş kimseler garip lehçeler yazmışlardı. Vefat edinceye kadar mazbut ve mütedeyyin bir hayat yaşadı. Derbülhicr dahilindeki hankâhında Melik Nureddin Mahmud onu ziyaret etmiş, hankâhına birşeyler vakfetmişti. Bu senenin rebiyülevvel ayının üçünde sah günü vefat etti. Babü's-Sağir Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze merasimi dillere destandı. Ben onun biyografisini Tabakatü'ş-Şafiiye adlı eserde anlatmışımdır. Allah rahmet etsin. [104]

Abdülğafir B. İsmail

Abdülgafir b. İsmail b. Abdülkadir b. Muhammed b. Abdülgafir b. Ahmed b. Sa'd el-Harisî. Hadis hafızıdır. İmamü'l- Haremeyn'den fikıh dersleri aldı. Annesinin babası Ebü'l-Kasım el-Kuşeyrî'den çok hadis dinledi ve rivayet etti. Hadis toplamak amcıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Hadis rivayet etti. el-Müfhem fi Garib-i Müslim adlı eseri ve başka eserleri tasnif etti. Nisabur'da hatiplik yaptı. Faziletli, dindar bir kimse olup hadis hafızıydı. [105]

Hicretin Beşyüzellîîkinci Senesi

Bu senenin başında Muhammedşah b. Mahmud, Bağdat'ı kuşatmaya devam etmekteydi. Bağdatlılar ve Bağdat askerleri de Halife Muktefî'nin yanında yer alıp Muhammedşah'a karşı şiddetlice savaşa devam ediyorlardı. Savaş yüzünden Bağdat'da Cuma namazları kılınmıyordu. Fitne her tarafı kaplamıştı. Sonra Cenâb-ı Allah, Sultan Mu-hammedşah'm Bağdat'ı bırakıp ger dönmesini müyesser laldı. Nitekim bu husus önceki sene olaylarından bahsedilirken anlatılmıştı. İbnül-Cevzî bu hadiseyi bu senenin olaylarından bahsederken detaylı olarak anlatmıştır.
Bu senede Şam'da büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden sayılarını ancak Cenâb-ı Allah'ın bileceği kadar insan öldü Haleb, Hama, Şeyzer, Humus, Kefertap, Hısnul-Ekrad, Lazkiye, Maarra, Famiye, Antakya ve Trablus şehirlerinin birço yerleri yıkıldı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Şeyzer şehrine gelince orada sadece bir kadın ve hizmetçisi kurtulabildi. Diğerleri helak oldular. Kefertab'a gelince oradaki ahaliden bir kişi dahi kurtulamadı. Famiye kalesine gelince oranın kalesi yerle bir oldu. Telharran ise ikiye bölündü. Yer yarıkları arasında mezarlar, lahitler ve birçok evler ortaya çıktı. Haçlı beldelerinden çoğu da yıkılıp yok oldu. Şam mıntıkasındaki beldelerin çoğunun surları yıkıldı. Öyle ki Hama şehrindeki bir mektep, içinde bulunar çocukların üzerine çöktü. Bütün çocuklar öldüler. Gelip o ölen çocukların durumunu soran bir kimse dahi olmadı.»
Bu bahsi Şeyh Ebu Şâme, er-Ravzateyn adlı kitapta teferruatlı olarak anlatmıştır. Şairlerin bu konuda söyledikleri kasideler de nakletmiş tir.
Bu senede Sultan Mahmud b. Muhammed, dayısı Sencer'den sonra onun beldelerinin tamamını ele geçirdi.
Bu senede Sultan Mahmud b. Zengi, kuşatmadan sonra Şeyzer kalesini fethetti. Baalbek şehrini ele geçirdi. Orada Dahhâk el Bukaî bulunmaktaydı. Bu hadisenin hicri 550. senede vuku bulduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatıldı.
Bu senede Nureddin hastalandı. Bütün Şam halkı onun için üzülüp hastalandılar. Sonra şifa buldu. Müslümanlar da onun şifa

bulmasına çok sevindiler. Kardeşi ve Musul valisi Kutbeddin Mevdud, Ceziretü İbn Ömer'i istila etti.
Bu senede halife, Kabe'ye altın kaplamalı bir kapı yaptırdı. Önceki kapıyı alıp kendisi için tabut yaptırdı.
Bu senede İsmaililer, Horasan hacılarına hücum ettiler. Onlardan zahid, alim hiçbirini hayatta bırakmadılar.
Bu senede Horasan'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Öyle ki insanlar, haşereleri yemek mecburiyetinde kaldılar. İnsanlardan biri Alevi bir adamı boğazlayıp etini pişirdi. Ve pazarda sattı. Bu yaptığı açığa çıkınca kendisi de öldürüldü.
Ebu Şâme'nin anlattığına göre Banyas şehri bu senede Nureddin tarafından fethedilmiştir. Muinüddin burayı daha önce Dımaşk'ı kuşatma altına aldıklarında Dımaşk'a karşılık olarak Haçlılara vermişti. Anlatıldığına göre Nureddin bu senede Banyas şehrini ele geçirdi. Orada birçok ganimetler elde etti.
Bu senede Şeyh Ebü'1-Vakt Abdülevvel b. İsa b. Şuayb es-Secazî Bağdat'a geldi. Orada vezirin evinde kendisine Buhari'y okudular. O da dinledi. Bu senede Kaymaz, Hac emirliği yaptı. [106]

Hicretin Beşyüzelliikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail Ebül-Leys en-Nesefî. Semerkanthdır. Hadis dinledi. Fıkı öğrendi. Vaaz verdi. Davranışı güzel bir kimseydi. Bağdat'a geldi. İnsanlara vazü nasıhatlarda bulundu. Yol kesiciler onu öldürdüler. Yüce Allah rahmet etsin. [107]

Ahmed B. Bahtiyar

Ahmed b. Bahtiyar b. Ali b. Muhammed Ebü'1-Abas el-Mardinî. Vâsıthydı. Vâsıt kadılığı yaptı. Hadis dinledi. Edebiyata v lügata dair tam bilgisi vardı. Tarihe ve diğer ilimlere dair kitaplar tasnif etti. Güvenilir, doğru sözlü bir kimseydi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Nizamiye medresesinde cenaze namazı kılındı. [108]

Sultan Sencer

Sencer b. Melikşah b. Alparslan b. Davud b. Mikâil b. Selçuk. Künyesi Ebü'l-Haris'ti. Asıl adı Ahmed'dir. Sencer, onu lakabıdır. Hicretin 479. senesinin receb ayında doğdu. Altmış küsur sene hükümdarlık yaptı. Bu sürenin kırkbir senesinde bağımsız hükümdardı. Oğuzlar onu beş yıl süreyle esir tuttular. Sonra onlardan kaçıp kendi ülkesi olan Merv'e döndü ve bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Darü'l-Ahire adını verdiği ve kendi yaptırdığı bir kubbeye defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [109]

Muhammed B. Abdüllatif

Muhanımed b. Abdüllatif b. Muhammed b. Sabit Ebu Bekir el-Hocendî. Şafiî fakihi idi. Bağdat Nizamiye medresesind müderrislik yaptı. Münazaralarda bulunur, insanlara vaaz verirdi. Vaaz verirken etrafında kınından sıyrılmış kılıçlar vardı. İbnül-Cevzî dedi ki: «O vaizlikte becerikli değildi. Durumu alimlerden çok vezirlere benzerdi. Sultanların nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Öyle ki sultanlar onun görüşüne başvururlardı.»
Bu senede İsfahan'da ani bir ölümle vefat etti.. [110]

Muhammed B. Mübarek

Muhammed b. Mübarek b. Muhammed b. Hail Ebül-Hasan b. Ebu'1-Beka. Hadis dinledi. Şaşî'den fıkıh dersleri aldı. Der verdi, fetva verdi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. Kardeşi Şeyh Ebü'l-Hü-seyin b. Hail da bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kardeşi şairdi. [111]

Yahya B.İsa

Yahya b. İsa b. İdris. Künyesi Ebü'l-Berekât idi. Enbarlıdır. Vaizdi. Kur'an kıraatlerini öğrendi, dinledi. Fıkıh dersleri aldı Salihler yolunda olup insanlara vaaz verdi. Vaaz kürsüsüne çıktığı andan inişine kadar hep ağlardı. Zahid, abid, takvalı, iyiliği

emreden, kötülüğü yasaklayan, kendisine salih evlatlar kısmen olan bir kimseydi. Oğullarına dört halifenin adlarını vermişti ve hepsine bizzat kendisi Kur'ân-ı Kerim'i ezberletmişti. Birçok kimselere de Kur'ân-ı Kerim'i hatmettirmiş ti. Kendisi ve zevces senenin bütün günlerini oruçlu geçirirler, namaz kılarlardı. İftarlarını ancak yatsıdan sonra açarlardı. Kendisinin kerametleri ve salih rüyaları vardı. Vefat ettiğinde zevcesi «Allah'ım beni kocamdan sonra artık yaşatma» demiş ve kocasından onbeş gün sonra kendisi de vefat etmişti. Saliha hatunlardandı. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. Amin. [112]

Hicretin Beşyüzelliüçüncü Senesi

Bu senede İbn Bercem el-Eyvanî'nin adamları olan Türkmenler bozgunculuk yaptılar. Ülkeyi fesada boğdular. Halife de Menkurs el-Müsterşidî'yi büyük bir orduyla üzerlerine sevk etti. İki taraf karşı karşıya gelip savaştılar. Menkurs onları çok feci bir hezimete uğrattı. Onlardan ele geçirdiği esirleri ve öldürdüğü kimselerin de kesik başlarını Bağdat'a getirdi.
Bu senede Sultan Mahmud ile Oğuzlar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Oğuzlar onu mağlup ettiler. Ülkey yağmaladılar. Merv şehrinde ikamet ettiler. Sonra Sultan Mahmud'u yanlarına çağırdılar. Sultan Mahmud oraya gitmekter korktu. Önce oğlunu onlara gönderdi. Oğuzlar, oğluna ikramda bulundular. Sonra kendisi de yanlarına gitti ve etrafına toplandılar ve ona saygı gösterdiler.
Bu senede Merv şehrinde Şafiî fıkıhçısı Müeyyed b. Hüseyin ile Merv Alevilerinin nakibi Ebü'l-Kasım Zeyd b. Hasa arasında savaş meydana geldi. Müeyyed'in taraftarlarından çok sayıda adam öldürüldü. Medreseler, mescidler ve pazarlar ateşe verildi. Müeyyed kaçıp bir kaleye sığındı.
Bu senede Nasır Lidinillah Ebu Abbas Ahmed b. Müstadî Bi-Emril-lah doğdu.
Bu senede halife MuktefL av maksadıyla Enbar taraflarına gitti. Fırat'ı geçti. Hz. Hüseyin'in mezarım ziyaret etti. Sonra Vâsıt' kadar uzandı ve Bağdat'a döndü. Beraberinde veziri yoktu.
Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara hac ettirdi.
Bu senede Musul ordusu Askalan'da Haçlıları mağlup etti. Görülmemiş bir hezimete uğrattı. Mısır ordusunun bu savaştak komutanı Salih Ebu'l-Garat Farisüddin Taiai b. Rezik idi. Bu başarısından ötürü şairler onu övdüler.
Bu senede Melik Nureddin Haleb'ten Dımaşk'a geldi. Hastalıktan kurtulup şifa bulmuştu. Müslümanlar bu duruma sevindiler Sonra Nureddin Haçlılarla savaşmak üzere Dımaşk'tan çıkıp gitti. Ancak askerleri bozguna uğradılar. Kendisi düşmar karşısında az sayıda askerleriyle kala kaldı. Düşmanlar onun tarafına çok miktarda ok yağdırdılar. Sonra Haçlılar onun az sayıda adamıyla karşılarında beklemesinin pusuda beklenen takviye kuvvetlerinin gelişi için bir tuzak olduğunu sanarak hezimete uğrayıp kaçtılar. Allah'a hamd olsun. [113]

Hicretin Beşyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdülevvel B. İsa

Abdülevvel b. İsa b. Şuayb b. İbrahim b. İshak. Künyesi Ebu'l-Vaktidi. Secezlîdir. Sofidir. Sonra Herat'a gitmiştir. Ve orada ikamete devam etmiştir. Buharî'nin Sahih'ini, Darimî'nin Müsned'ini, Abd b. Hamid'in Müsned'inden seçmelerini rivaye etmiştir. Bağdat'a gelmiş, insanlar ondan bu kitapları dinlemişlerdir. Hayırlı ve seçkin alimlerden olup davranışları çok güzeldi. Hadis okuma hususunda çok sabırlı ve metanetli idi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyin et Tikritî es-Sofî bana dedi ki: Ben, Abdülevvel b. İsa'yı hastalığı ve can çekişmesi esnasında kaldırıp kendime yasladım. Öylece vefat etti. Can verirken en son söylediği söz şu ayet-i kerime oldu:
«Keski milletim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikama mazhar olanlardan kıldığını bilseydi,» demişti. (Yasin; 27). [114]

Nasr B. Mansur

Nasr b. Mansur b. Hüseyin b. Ahmed b. Abdülhalik el-Attar. Künyesi Ebü'l-Kasım'dır. Harranlıdır. Çok malı ve serveti vardı Bol miktarda sadaka verir, hayırlar yapar, kendini Allah'a yaklaştırmaya vesile olacak türlü iyiliklerde bulunur, çokça Kur'an okur, namazlarını özellikle cemaatle kılmaya devam ederdi. Vefatından sonra kendisi hakkında güzel rüyalar görülmüştür. Seksen yaşma yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [115]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/383.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/384.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/384.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/384.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/384-386.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/386-387.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/388.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/389.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/390.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/390-391.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/391.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/391-392.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/392.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/392.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/392-393.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/393

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/393-394.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/394.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/394.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/394-395.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/395-396.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/396-397.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/397.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/397.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/398-399.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/399-400.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400-401.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/401.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/401.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405-406.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/406-407.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/409.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/409.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/409.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410-412.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/412.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/412.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/413.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/413.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/413-415.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/415.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/415-416.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/416.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/416.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/417.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/417.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/417-418.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418-419.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/419.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/419.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/420-421.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/421.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/421.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/421.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/422.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/422.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/423.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/423-424.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/424.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/424.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/425.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/425-425.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/426.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/426.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/426-427.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/427-428.

[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/428-429.

[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/429.

[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/429.

[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/430.

[106] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/430-431.

[107] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/431.

[108] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/431.

[109] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.

[110] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.

[111] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.

[112] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.

[113] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/433.

[114] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/433-434.

[115] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/434.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Yahya B.Selâme
Hicretin Beşyüzellidördüncü Senesi
Hicretin Beşyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Mealî
Sultan Muhammed B. Mahmud B. Muhammed B. Melikşah
Hicretin Beşyüzellibeşinci Senesi
Müstencid Billah Ebü'l-Muzaffer Yusuf B. Muktefi'nin Halifeliği
Mısır Fatımî Halifesi Faiz
Hüsrevşah B. Melikşah
Melikşah B. Sultan Mahmud B. Muhammed B. Melikşah
Kaymaz B. Abdullah El-Erguvanî
Hicretin Beşyüzellibeşinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhur Şahsiyetler
Emir Mücahidüddin
Şeyh Adiy B. Müsafir
Abdülvahid B. Ahmed
Muhammed B. Yahya
Hicretin Beşyüzellialtıncı Senesi
Hicretin Beşyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hamza B. Ali B. Talha
Hicretin Beşyüzelliyedinci Senesi
Hicretin Beşyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hanefilerin Şeyhi Şüca
Vaiz Sadaka B. Vezir
Zümrüt Hatun
Hicretin Beşyüzellisekizinci Senesi
Hicretin Beşyüzellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Muhammed Abdülmü'min B. Ali
Talha B. Ali
Muhammed B. Abdülkerim
Hicretin Beşyüzellidokuzuncu Senesi
Harim Savaşı
Hicretin Beşyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Vezir Cemaleddin
Katip İbn Hazin
Hicretin Beşyüzaltmışıncı Senesi
Hicretin Beşyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ömerb.Behlîka
Muhammed B. Abdullah B. Abbas
Hadim Mercan
İbn Tilmiz
Vezir B. Hübeyre
Hicretin Beşyüzaltmışbirinci Senesi
Hicretin Beşyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Abbas
Abdülaziz B. Hasan
Abdulkadir El-Cilı
Hicretin Beşyüzaltmışikinci Senesi
Esedüddîn Şirkuh'un İskenderiye'yi Fethi
Hicretin Beşyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hac Emiri Berguş
Katip Ebü'l-Mealî
Reşid Es-Sadefî
Hicretin Beşyüzaltmışüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cafer B. Abdülvahid
Ebu Sa'd Es-Semanî
Abdülkahir B. Muhammed
Muhammed B. Abdülhamid
Yusuf B. Abdullah
Hicretin Beşyüzaltmışdördüncü Senesi
Selahaddin'in Giydiği Hilatın Evsafı
Tavaşî'nın Öldürülmesi
Zenci Olayı
Hicretin Beşyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sadullah B. Nasr B. Said Ed-Dücacî
Şâver B. Mücirüddin
Şirkuh B. Şadı
Muhammed B. Abdullah B. Abdülvahid
Muhammed El-Farikî
Muammer B. Abdülvahid
Hicretin Beşyüzaltmışbeşinci Senesi
Hicretin Beşyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Kutbeddin Mevdud B. Zengi
Hicretin Beşyüzaltmışaltıncı Senesi
Müstadi'nin Hilafeti
Hicretin Beşyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Tahir B. Muhammed B. Tahir
Kadı Yusuf
Yusuf B. Halife
Hicretin Beşyüzaltmışyedincî Senesi
Ubeydîlerin Son Halifesi Adid'ın Vefatı
Hicretin Beşyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullah B. Ahmed
Muhammed B. Muhammed B. Muhammed
Nasır B.Cevnî
Nasrullah B. Abdullah Ebü'l-Futuh
Şeyh Ebubekir
Hicretin Beşyüzaltmışsekizinci Senesi
Hicretin Beşyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Türk Atabeği İldeniz
Emir Necmeddin Ebu'ş-Şükr Eyyub B. Sadi

Yahya B.Selâme

Yahya b. Selame b. Hüseyin. Künyesi Ebu Fadl'dır. Şafiî mezhebine mensuptur. Hasankeyf lidir. Fıkıh ve edebiyatın çeşitli kollarında önder bir alimdi. Nazımda ve nesirde usta idi. Yalnız aşırı derecede Şiî olduğu söylenir. İbnül-Cevzî onun nazımlarından birkaç parça naklet-miştir. Şöyle ki:
«Veda gününde ciğerimi paylaştılar.
Onlar gittikten bu yana artık ciğerim yoktur.
Kirpiklerimin üzerinde yollarına gittiler.
İç organlarımın üzerinde mola verdiler.
Gözlerimin suyunu içtiler.
Göz yaşlarım akıp tükendi.
Ciğerim yaralandı.
Hastalığım da onlar tarafından açığa vuruldu.
Aşk ateşim devamlı yanıyor.
Gözlerim kan ağlıyor.
Gözlerimin uykuyla alakası kalmamış,
Onlardan salınarak yürüyen bir ceylan bana doğru geldi.
Salınarak gelen o ceylan ne güzeldir.
Kılıcı kınından sıyrılmıştır. Köşkü parlak ve cilalıdır. Yanakları gül pembedir.
Şafaklarına gelince onlarda yanaklarının kızarıklığı üzerine dökülmüştür.
Saçları kıvırcık olup akrep iğnesi gibi ve terden ıslaktır.
Nefesi ve tükürüğü misk ve şarap gibidir.
Ön dişleri de dolu tanecikleri andırır.
Ayakta iken gerisi onu düğümler.
İç organlarının da bir kısmı ayakta bir kısmı oturmaktadır.
Boyu ve endamı ban ağacının dalı gibidir.
Doğruca ve eğiklik olmaksızın salınır.»
Bu şiir gerçekten çok uzundur. Yahya b. Selâme bu şiiri tamamladıktan sonra bu defa da Ehl-i Beyt'i ve oniki imamı övmeye başlıyor. Şöyle ki:
«Bana Ehl-i Beyt sevgisini soran kişi!
Ben bu sevgiyi ilan ederek mi açıklayayım yoksa inkâr mı edeyim?
Heyhat! Onların sevgisi benim etime ve kanıma karışmıştır.
Bu sevgi hidayet ve doğru yoldur.
Haydar (Hz. Ali) ondan sonra Hasan ve Hüseyin,
Sonra Ali ve oğlu Muhammed,
Cafer Sadık ve onun oğlu Musa,
Musa'dan sonra Seyyid Ali.
Mirzayı kastediyorum.

Sonra Rıza'm oğlu Muhammed'i,
Sonra Ali ve oğlu Müsedded,
İkinci Hasan, Peşisıra Muhammed b. Hasan el-Müftekid,
Bunlar benim imamlarım ve seyyidlerimdir.
Bütün topluluklar beni kınasalar ve fikrimin yalnız olduğunu söyleseler de,
Bunlar çok yüce ve kerem sahibi imamlardır.
Adları öteden beri sıralanıp gelmektedir.
Bunlar, Allah'ın kullarına karşı hüccetleridir.
Bunlar, Allah'a giden yoldur.
Bunlar, öyle bir kavimdir ki, yüksek şeref ve fazilet sahibidirler.
Müşrikler de, tevhid erbabı da bunları tanır.
Bunlar, öyle bir kavimdir ki her yerde şehitlikleri vardır.
Hatta bütün yüreklerde şehitlikleri vardır.
Bunlar Mina'nın Meş'a-i Haram'm, Müzdelife'nin Safa ve Mer-ve'nin, Mescid-i Haram'm,
Sahipleri olan bir kavimdirler.
Mekke, Abtah, Hayf,
Mescidi Cum'a ve Baki-i Gerkad,
Kendilerine aitdirhep.»
Bundan sonra da Hz. Hüseyin'in şehid edilmesini yumuşak ifadelerle anlatmaya başlar:
«Ey Mustafa'nın Ehl-i Beyti, Ey benim dayanaklarım, Ey sevgilerine yanıp itimad ettiğim kimseler!
Yarın beni Allah'a ulaştıracak vesilelersiniz.
Artık nasıl korkarım? Ben size dayanırım.
Dostunuz ebediyet cennetinde sürekli diridir.
Size zıt olanlarsa çılgın alevli ateşte ebedi kalacaktır.
Ben başkalarına öfke duyarak sizi seven değilim.
Aksi takdirde sizin yüzünüzden bahtsız olurum mutlu olamam
Bir Rafizî, ya da fesatçı Haricî,
Sanmasın ki ben kendisine muvafakat edeceğim.
Muhammed (s.a.v.), ondan sonraki halifeler,
Gördüğüm kadarıyla Allah'ın yaratıklarının en üstünleridirler.
Onlar, bizim için dinin kurallarını koydular,
Onlar, dinin temellerini kurup sağlamlaştırdılar,
Ahmed'in ashabına hiyanet edenler,
Ahiret gününde hasım olarak Ahmed'i karşılarında bulurlar.
Benim itikadım budur. Buna sarılın ki kurtuluşa eresiniz.
Benim yolum budur. Bu yola girin ki doğru yola eresiniz.
İmam Şafiî'nin mezhebi, mezhebimdir.
Çünkü onun kavilleri sağlamdır.
Usulde ve füruda ona uydum.
Mürşid olan öğrenci ve talip bu hususta bana uysun.
Allah'ın izniyle ben yarışı kazanan ve kurtuluşa eren kimseyim.
Zalim, sonrada fesatçı başa gelse de ben kurtuluşa ererim.»
Şu şiirde Yahya b. Selâme'ye aittir:
«Malım azaldığında beni sabırsız, çok üzülen, Öfkesinden parmağını ısıran biri olarak göremezsin. Cenâb-ı Allah bana yeniden nimet verdiğinde hatta bütün insanlara verileni bana verdiğinde de beni şımarmış olarak göremezsin.» [1]

Hicretin Beşyüzellidördüncü Senesi

Bu senede halife Muktefî, ağır bir hastalığa yakalandı. Sonra iyileşip şifa buldu. Bu sebeple Bağdat şehri günlerce süslendi Halifenin kendisi de çok miktarda sadaka dağıttı.
Bu senede Abdülmü'min, Mehdiye şehrini Haçlıların elinden geri aldı. Bunlar, Mehdiye şehrini müslümanlarm elinden hicretir 403. senesinde almışlardı.
Bu senede Abdülmü'min, Mağriplilerden çok sayıda adam öldürdü. Öyleki Öldürülenlerin kemikleri büyük bir tepe meydana getirdi.
Bu senenin safer ayında Irak'ta iri taneli dolu yağdı. Her bir dolu tanesi yaklaşık beş ntıl ağırlığındaydı. (bir ntıl 462 gramdır),

bazı dolu taneleri de dokuz Bağdat rıtlı ağırlığındaydı. Bu yüzden çok miktarda ürünler ve ekinler telef oldu.
Halife, Vâsıt şehrine gitti. Çarşıyı dolaştı. Camiini gördü. Dolaşma esnasında atından düştü, alnı yaralandı, sonra iyileşti.
Bu senenin rebiyülahir ayında Dicle'nin suyu çok fazlalaştı. Bu yüzden Bağdat'ın birçok yerleri sular altında kaldı. Öyle k evlerin çoğu bu sular içinde tepecikler görünümünü verdiler. Ahmed b. Hanbel'in türbesi sular altında kaldı. O mıntıkadaki mezarlar sular altında kaldılar. Ölüler su üzerinde yüzer oldular. İbnü'l-Cevzî böyle demiştir.
Bu senede hastalık ve ölümler çoğaldı
Bu senede Bizans imparatoru büyük bir orduyla Şam üzerine hücuma geçti. Cenâb-ı Allah onu kayıp ve ziyan içinde geri çevirdi. Çünkü askerlerinin azıkları azalmıştı. Müslümanlar onun kızkardeşinin oğlunu esir aldılar. Allah'a hamd olsun. Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara haccettirdi. [2]

Hicretin Beşyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Mealî

Ahmed b. Mealî Bereke el-Harbî. Ebü'l-Hattab el-Kelvezanî el-Hanbelî'den fıkıh dersleri aldı. İlimde yükseldi. Münazar yaptı. Ders ve fetva verdi. Bundan sonra da Şafiî mezhebine geçti. Fakat bir süre sonra tekrar Hanbelî mezhebine geri döndü Bağdat'ta vaizlik yaptı. Bu senede vefat etti. Deve üzerinde dolaşmaktayken devesi dar bir mekâna girdi. Eğerin kavisli tümsek kısmı göğsüne saplandı ve bu yüzden öldü. [3]

Sultan Muhammed B. Mahmud B. Muhammed B. Melikşah

Sultan Muhammed, Bağdat'ı kuşattıktan sonra Hemedan'a döndüğünde vereme yakalandı ve kurtulamadı. Bu senenin zilhicce ayında bu hastalıktan vefat etti. Vefat etmeden birkaç gün önce bütün mal ve mülkünün kendisine gösterilmesini emretti. Kendisi de balkonda oturmaktaydı. Ayrıca bütün askerler de önünden geçip resmi geçit yaptılar.
Bütün malları, köleleri, cariyeleri, gözdeleri kendisine arzedildi. Ağlamaya ve şöyle demeye başladı.
«Bu askerler Rabbimin emrine karşı bana bir miskal ağırlığınca fayda veremiyorlar. Ölümü benden savamıyorlar. Ömrümü bir an dahi uzatamıyorlar». Sonra halife Muktefi'ye ve Bağdatlılara yaptığı haksızlıkları, onları kuşatma altına alışım, onlara eziyet edişini hatırlayıp pişman oldu. Bütün bunlara teessüf edip şöyle dedi: «Bu hazineler, mallar, mücevherler eğer benim için fidye olarak Ölüm meleği tarafından kabul edilecek olsa tamamım ona veririm bu cariyeler, bu güzel gözdeler, köleler eğer benim için fidye olarak kabul edilecek olsaydı, bunları da Azrail'e bağışlardım.» Böyle dedikten sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu:
«Malım bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı.» (el-Hâkka, 28).
Bundan sonra mallarının mülklerinin çoğunu sadaka olarak dağıttı. Vefat etti. Geride küçük yaşta bir erkek evlat bıraktı. Askerler ve emirler gidip Musul'da zindan da bulunan amcası Süleymanşah b. Mu-hammed b. Melikşah'ı zindandan çıkardılar Tahta oturtup sultan yaptılar. Bağdat ve Irak dışında o yörelerde minberlerde onun adına hutbe okundu. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [4]

Hicretin Beşyüzellibeşinci Senesi

Bu senede halife Muktefi Bi-Emrillah vefat etti. Halife Muktefi'nin asıl adı Ebu Abdillah b. Müstazhir Billah'tır. Bu zat terak hastalığı denen ve gerdan ile omuz kemiği arasında meydana gelen bir ağrıdan veya başka bir rivayete göre boğazından çıkan bir çıbandan ötürü bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde pazar gecesi altmışaltı yaşım tamamlamaya yirmisekiz gün kala vefat etti. Hilafet sarayına defnedildi. Sonra türbesine nakledildi. Yirmidört sene üç ay yirmialtı gün süreyle halifelik yapmıştı. Şehametli, şecaatli, atılgan, işleri bizzat kendisi yürüten, savaşlara da para veren bir kimse idi. Irak'ta sultanlardan bağımsız olarak Deylemlilerin iktidara gelişinden kendi zamanına kadar yalnız başına hüküm süren halife odur. Hilafet otoritesini kurdu. Askerlere ve ümeraya hakim oldu. Babası ile şu müşterek özelliklere sahib oldu: O da babası gibi teraki hastalığı yüzünden vefat etti. O da rebiyülevvel ayında vefat etti. Sultan Muhammedşah onun ölümünden üç ay önce vefat etmişti. Sultan Mahmud da babası Müstazhir'den üç ay önce vefat etmişti. Babası Bağdat'ın sular altında kalmasından bir sene sonra vefat etmişti. Kendisi de aynı olayın ikinci yıldönümünde vefat etmişti.
Afif en-Nasih dedi ki: Rüyada birinin şöyle dediğim gördüm: «Üç tane (hı) harfi bir araya geldiğinde Muktefi Ölecektir (yan beşin arapçası olan hams kelimesinin hı harfi, ellinin arapçası olan hamsin kelimesinin hı harfi ve 500'ün arapçası olan hamsemie kelimesinin hı harfi) rüyadaki adam Muktefî'nin hicri 555. senede vefat edeceğini söylemişti. [5]

Müstencid Billah Ebü'l-Muzaffer Yusuf B. Muktefî'nin Halifeliği

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi babası vefat edince bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde pazar sabahı halifeliğine bey'at edildi. Önce Abbasilerin eşrafi, sonra vezir, kadılar, alimler, ümerâ ona beyat-lerini sundular. O zaman kendisi kırkbeş yaşındaydı. Salih bir adamdı. Uzun süreden beri babasının veliahdı idi. Sonra babasının vefatı sebebiyle taziyetleri kabul etmeye başladı. Cuma günü hutbede halife olarak kendisinin adı anılınca dirhemler ve dinarlar, dinleyicilerin üzerine saçıldı. Babasının vefatından sonra onun hilafete geçmesine müslüman-lar sevindiler.
Müstencid Billah, Vezir îbn Hübeyre'yi makamında bıraktı ve Ölünceye kadar bu görevde kalacağını ona vaad etti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî'yi azledip yerine Ebu Cafer b. Abdülvahid'i atadı. Ebu Cafer yaşlı bir alim olup hadis dinlemesi ve rivayet vardı. Kûfe'de hakimlik görevine başladı. Sonra bu senenin zilhicce ayında vefat etti.
Bu senenin şevval ayında Bab-ı Hemedan'da Türkler, Süleyman Paşa'ya karşı ittifak kurdular ve Arslanşah b. Tuğrul adına hutbe okuttular.

Bu senede Mısır Fatımî halifesi Faiz de vefat etti. [6]

Mısır Fatımî Halifesi Faiz

Ebü'l-Kasım İsa b. İsmail ez-Zafir. Bu senenin safer ayında onbir yaşında vefat etti. Ömrünün altı sene iki aylık kısmın halifelikte geçirmişti. Kendisi küçük olduğu için devlet idaresini Ebü'l-Ğarat yürütmüştü. Faiz'in vefatından sonra Fatımîlerin son halifesi Adid Ebu Mu-hammed Abdullah b. Yusuf b. Hafiz hilafete geçti. Bunun babası halife değildi. Adid, hilafete geçtiği günde henüz buluğa ermişti. Memleket idaresini salih bir melik olan, Talaî b. Rezik adındaki vezir yürüttü. Talaî onun adına bey'at aldı ve onu kendi kızıyla evlendirdi. Kızına anlatılamayacak derecede muazzam bir çeyiz verdi. Bu hatun, kocası Adid'in vefatından sonra da yaşadı ve Fatımî devletinin Selahaddin Eyyubî tarafından yıkılışını gördü. İleride de anlatılacağı gibi Fatımî devletinin yıkılışı, hicretin 564. senesinde vuku bulmuştur. Bu senede Gazne hükümdarı büyük sultan da vefat etti. [7]

Hüsrevşah B. Melikşah

Hüsrevşah b. Melikşah b. Behramşah b. Mes'ud b. İbrahim b. Mah-mud b. Sebüktekin. Büyük bir hanedandan ve yüksek bir riyasetten gelmekteydi. Bunlar, hükümdarlığı atadan oğula miras olarak devralmışlardı. Hüsrevşah hayırlı ve seçkin hükümdarlardan olup halka en güzel muamelede bulunanlardandı. İlmi ve ilim erbabını severdi. Bu senenin receb ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Melikşah geçti. Bir süre sonra Alaaddin Hüseyin b. Gur, Melikşah'ın üzerine hücum etti Gazne'yi kuşatma altına aldı. Ama fethedemedi. Ziyan içinde geri döndü.

Bu senede Melikşah b. Sultan Mahmud da vefat etti. [8]

Melîkşah B. Sultan Mahmud B. Muhammed B. Melikşah

Selçukludur. İsfahan'da zehirlenerek öldürüldü. Bir rivayette anlatıldığına göre Vezir Avnuddin b. Hübeyre, ona zehir içirecek birini bulmuş ve bu işi ona yaptırmıştı. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede hac emi-ri de vefat etti. [9]

Kaymaz B. Abdullah El-Erguvanî

Halife meydanında at üzerinde top oynamakta iken yere düştü. Beyni kulağından aktı ve o anda öldü. Hayırlı ve seçkin emirlerdendi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı. Bu senenin şevval ayında vefat etti.
Bu senede Küfe mültezimi Emir Berguş insanlara hac ettirdi. Büyük emir Şirkuh b. Sadi de hac emirliği yapmıştı. Bu Nureddin'in askerlerinin komutanı idi. Bol miktarda sadaka dağıttı.
Bu senede Kadı Zekiyüddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Yahya Ebü'l-Hasan el-Kureyşî, Dımaşk kadılığından istifa etti Nureddin onun istifasını kabul edip yerine Kadı Kemaleddin Muhammed b. Abdullah eş-Şehrezorî'yi atadı. Seçkin ve hayırlı kadılardan olup çokça sadaka verirdi. Kendisinden sonra devam eden cari sadakaları da vardı. Alim bir kimseydi. Emevi Camii'nde batı tarafında cuma günleri hakimlerin oturmakta olduğu Eyvan-ı Kemali ona aittir. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin Beşyüzellibeşinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhur Şahsiyetler

Emir Mücahidüddin

Asıl adı Nizar b. Mamin el-Kürdî'dir. Şam ordularının komutanlarındandır. Bu görevini Nureddin'den önce devralmış ondan sonra da sürdürmüştü. Serhad şehrinde naiblik yaptı. Şehametli, şecaatli çok iyilik ve hayır yapan, bolca sadaka veren bir kimseydi. Haymeyn civarında Guriye yakınındaki Mücahidiye medresesini vakfedendir. Ayrıca Babü'l-Feradis el-Berranî dahilindeki Mücahidiye medresesi de ona aittir ve mezarıda oradadır. Emevi Camii'nin Babü'z-Ziyada dahilindeki Maksuretü'l-Hıdır da Esseb'ül-Mucahid evide ona aittir. Bu senenin sa-fer ayında kendi evinde vefat etti. Emevi Camii'ne götürülüp orada cenaze namazı kılındıktan sonra medresesine götürüldü ve Babu'1-Fera-dis dahilindeki medresesine defnedildi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. [11]

Şeyh Adiy B. Müsafir

Şeyh Adiy b. Müsafir b. İsmail b. Musa b. Mervan b. Hasan b. Mer-van el-Hakkâri. Adevî taifesinin şeyhidir. Aslı Dımaşk'ın batısındaki Beytünar kasabasmdandır. Sonra Bağdat'a gelmiş, Şeyh Abdülkadir, Şeyh Hammad ed-Debbas, Şeyh Ukayl el Münbîcî, Ebü'1-Vefa el-Hulvanî, Ebü'n-Necib es-Sühreverdî ve diğer zatlarda görüşmüştür. Sonra insanlardan ayrılıp Hakkâri dağlarında inzivaya çekildi. Orada kendisi için bir zaviye yaptırdı. O yörelerin insanları ona çokça bağlanıp inandılar. Hatta bazıları aşırı derecede ona bağlandılar. Bir kısmı onu ilah veya ilah ortağı olarak kabul ettiler ki, bu fahiş bir itikad olup insanı tümüyle dinden çıkarır.

Şeyh Adiy b. Müsafir bu senede yetmiş yaşında iken kendi zaviyesinde vefat etti. Allah rahmet etsin[12]

Abdülvahid B. Ahmed

Abdülvahid b. Ahmed b. Muhammed b. Hamza Ebu Cafer es-Sekafî. Bağdat kadilkudatı idi. Bu göreve bu sene başında Ebü'l Hasan ed-Damiganî'den sonra atandı. Daha önce Küfe kadısı idi. Bu senenin zilhicce ayında seksen yaşma yaklaşmış iken vefa etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Cafer geçti. [13]

Muhammed B. Yahya

Muhammed b. Yahya b. Ali b. Müslim Ebu Abdullah ez-Zebidî. Takriben hicretin 480. senesinde Yemen'e bağlı Zebid şehrinde dünyaya geldi. Hicretin 509. senesinde Bağdat'a geldi. Orada vaizlik yaptı. Nahiv ve edebiyata dair bilgisi vardı Yoksulluğa katlanan, sabreden ve durumunu hiç kimseye şikâyet etmeyen bir kimseydi. Salih halleri vardı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [14]

Hicretin Beşyüzellialtıncı Senesi

Bu senede Sultan Süleymanşah b. Muhammed b. Melikşah öldürüldü. Bu, alaycı bir kişi olup dinle az ilgilenirdi. Ramazan'da bile içki içmeye devam ederdi. Memleket idarecisi (vezir) Hadim Yezdiyar onun aleyhine döndü ve onu öldürdü. Sonra da Sultan Arslanşah b. Tuğrul b. Muhammed b. Melikşah'a bey'at etti.

Bu senede salih hükümdar Farisüddin Ebu'l-Garat Talaî b. Rezîk el-Ermenî öldürüldü. Bu, Mısır hükümdarı Adid'in vezir ve kayınpederi idi. Yaşı küçük olan Adid'i kısıtlılık altına almış, işleri kendisi idare etmişti. Öldürülmesinden sonra yerine oğlu Rezik vezirliğe atandı ve Adil lakabım aldı. Babası, salih, cömert, âlicenab, edepli bir kimse olup ilim ehlini sever, onlara ihsanda bulunurdu. Hayırlı hükümdarlardan ve seçkin vezirlerdendi. Birden fazla şair onu methetmiştir.

İbn Hallikan dedi ki; Önceleri Ebu Salih Tabii Münyetü Beni Ha-sib'te mütevelli idi. Sonra yükseldi. Nihayet Adid'in, onda önce de Fa-iz'in vezirliklerini yaptı. Kendisinden sonra da oğlu Adil Rezik b. Talaî vezirliğe geçti. Bu görevi, Şâver tarafından elinden alınıncaya kadar sürdürdü.

Salih Ebu Talaî Kahire dışında Züveyle kapısı yanındaki camii yaptıran kişidir. Tuhaftır ki o, bir ayın yirmi dokuzunda vezirliğe atanmış, vezirlik konağından Kurafe'ye yine bir ayın yirmidokuzunda nakledilmiş, iktidarları da yine bir ayın yirmidokuzunda sona ermişti. Zeynüd-din Ali b. Neca el-Hanbelî onun şu şiirlerini nakletmiştir:

«İhtiyarlığın, gençliğin yaptığı şeyleri silip yok etti.
Doğan, karga yuvasına kondu.
Sen uyuyorsun ama gece ve gündüzün gözleri uyanıktır.
Musibetlerin ağırlığı senin üzerinden uzaklaşacak değildir.
Bir hazine olan ömrünü nasıl tükettin?

Sen o ömrü hesapsızca harcadın.»
Şu şiir de onu aittir:
«Zaman bize musibetlerini ve olaylarını ne kadar çok gösteriyor. Bu olaylarda ibretler vardır ama biz bunlardan yüz çeviriyoruz. Ölümü unutuyoruz, onu hatırlamıyoruz. Hastalıklar ancak bize ölümü hatırlatıyor.»
Şu şiir de ona aittir:
«Cenâb-ı Allah, zamanın bizim için devam etmesine mutlak olarak hüküm verdi.
Ki hakimiyetimize izzet ve zafer olguları hizmet etsinler. Anladık ki malın binlercesi tükenir.
Bu maldan sonra bizim için sevap ve hatıra baki kalır.
Rahmet ile azabı birbirine karıştırdık.
Sanki biz bulutlar gibiyiz de,
O bulutlardan şimşek, yıldırım ve yağmur gelir.»
Ölümünden üçgün önce nazmetmiş olduğu şu şiir de ona aittir:
«Biz gaflet ve uykuya dalmışız.
Oysa ki ölümün gözleri, uyku tutmayan casusları var.
Senelerdir ölüme doğru yol alıyoruz.
Keşke ne zaman öleceğimi bilseydim.»
Sonra halife Adid'in köleleri gündüz bir suikast nitecesinde onu öldürdüler. Öldürüldüğünde altmış bir yaşındaydı. Kendisinden sonra yerine oğlu Adil vezirliğe atandı ve hil'at giydirildi. Öldürülmesi sebebiyle Ammare et-Temimî güzel kasidelerle onun için ağıt yaktı. Kura-fe'deki türbesine nakledildiğinde halife Adid de onunla beraber yürüdü. Mezarına kadar gitti ve onu tabut içinde mezara defnetti.
İbn Hallikan dedi ki: Fakih Ammare et-Temimî onun tabutu ile ilgili bir kaside yazdı. Ancak bu kasidesinde haddi aştı. Şöyle ki:
«Sanki onun tabutu Musa'nın tabutudur. İki tarafına sekinet (huzur) ve vekar bırakmıştır.»
Bu senede Haface oğullan ile Kûfeliler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Haface oğullan Kûfelilerden bir kısmın öldürdüler. Öldürdükleri Kûfeliler arasında Emir Kayser'i de yaraladılar. Hilafet veziri Avnüddin b. Hübeyre onlara karşı direnişe geçti. Nihayet onlan çöle kadar büyük bir orduyla kovaladı. Onlar da kendilerini affetmesi için ona haber saldılar.
Bu senede Şerif İsa b. Kasım b. Ebi Haşim (veya Haşim yerine Kasım adı kullanılmıştır) b. Ebi Fuleyte b. Kasım b. Ebi Haşi Mekke valiliğine atandı.
Bu senede halife, yollan daraltan dükkânların yıkılmasını, satıcılardan herhangi birinin yol üzerinde oturmamasını emretti ki, gelip geçenler zarar görmesinler.
Bu senede Bağdat'ta cidden büyük bir ucuzluk ve bolluk meydana geldi.
Bu senede İbn Şemhal'ın Me'muniye'de yaptırdığı medresenin açılışı yapıldı. Orada Ebu Hakim İbrahim b. Dinar en-Nehrevar el-Hanbelî ders verdi. O da bu sene sonunda vefat etti. Kendisinden sonra orada Ebü'l-Ferec Îbnü'l-Cevzî müderrislik yaptı Ebu'l-Ferec daha önce onun yanında kalfa idi. Ölürken Babü'l-Ezec'deki medresesindeki görevinden ayrılmıştı. [15]

Hicretin Beşyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hamza B. Ali B. Talha

Künyesi Ebu'l-Futuh'tu. Haciplik yapmıştır. Müsterşid'in ve Muktefi'nin yanında itibarlı ve has adamlardandı. Kendi evinin yanında bir medrese yaptırmıştı. Hacca gitti. Döndüğünde zahidane bir hayat yaşamaya başladı. Yirmi küsur sene evine kapandı. Şairler onu övdüler. Şairlerden biri onun hakkında şöyle bir methiye yazmıştı:
«Ey İslâm'ın pazusu, ey şerefli, ey himmeti zirveye çıkan. Dünyaya sahip oldun. Fakat ona itibar etmeyip ebedi ahireti tercih ettin.» [16]

Hicretin Beşyüzelliyedinci Senesi

Bu senede Gürcüler, İslâm ülkesine girdiler. Bir kısım Müslüman erkekleri öldürdüler. Kadınları, çoluk çocukları esir aldılar. Bunun üzerine yöre hükümdarları bir araya gelip onlara karşı ittifak kurdular. Azerbaycan hükümdarı İldeniz, Ahlat hükümdarı İbn Sekman, Merağa hükümdarı İbn Aksungur birleşerek bir sene sonra Gürcistan'a sefer düzenlediler. Orayı yağmaladılar Çoluk çocuklarını ve kadınlarını esir aldılar. Gürcülerle savaştılar. Onları misli görülmemiş bir hezimete uğrattılar. Orada üç gün kaldılar. Kimini Öldürdüler. Kimini de esir aldılar.
Bu senenin receb ayında Yusuf ed-Dımaşkî, İbn Nizamülmülk'ün azlinden sonra Nizamiye müderrisliğine yeniden atandı. Çünkü kadının biri, îbn Nizamülmülk'ün kendisiyle evlendiğini iddia etmiş, ancak o önce bunu inkâr etmiş sonra itiraf etmişti. Bunun üzerine müderrislikten azledilmişti.

Bu senede Babü'l-Basra'da Vezir İbn Hübeyre'nin yaptırdığı medresenin inşaatı tamamlandı. Oraya bir müderris ve bir fakil tayin edildi. Bu senede Küfe emiri insanlara haccettirdi. [17]

Hicretin Beşyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hanefilerin Şeyhi Şüca

Şehidliğe defnedildi. Ebu Hanife türbesinin yanında Hanefîlerin şeyhliğini yapmaktaydı. Münazaralarda güzel konuşurdu Hanefîler münazarayı ondan öğrendiler. [18]

Vaiz Sadaka B. Vezir

Bağdat'a geldi. Orada vaaz verdi. Zahidane bir hayat yaşadığı görüntüsünü verdi. Şiiliğe ve ilm-i kelama meyyaldi. Bütür bunlara rağmen halk nazarında ve bazı ümera nezdinde yükselip itibar sahibi oldu. Birçok gelirleri oldu. Bu gelirleri ile bir hankâh yaptırdı. Vefat edince oraya defnedildi. Allah günahlarım bağışlasın. [19]

Zümrüt Hatun

Çavlı'nm kızıdır. Melik Dokmak b. Tutuş'un anne bir kızkardeşi-dir. Zümrüt, Dımaşk dışında San'a kasabasında Tellü's-Salip denen mekândaki Hatuniye Medresesi'nin banisidir. Burası Dımaşk'm batı tarafına düşer ve Şam San'asınm da güneydoğu tarafına düşer. Burası öteden beri meşhur olan bir kasabadır. Bu medreseyi Şeyh Burhaned-din Ali b. Muhammed el-Belhî el-Hanefî'ye vakfetmişti. Zümrüt Hatun, Melik Böri b. Tuğtekin'in zevcesi idi. Ona Şemsü'î-Mülûk İsmail adındaki oğlun doğurmuştu. Şemsü'l-Mülûk İsmail de babası Böri'den sonra tahta geçti. Onun gibi halka güzel idare ile muamelede bulundu Bir ara Haçlılar müslümanlara saldırdılar. O da şehri ve malları Haçlılara teslim etmeye niyetlendi. Kendisini öldürdüler. Şemsü'l-Mülûk İsmail'in kardeşi de Zümrüt Hatun'a başvurup onun yardımını aldıktan sonra Şemsülmüluk yerine tahta geçti.
Zümrüt Hatun, Kur'an ilimlerini tahsil etmiş, hadis dinlemişti. Hanefî mezhebinden idi. Alimleri ve salih insanları severdi Haleb vahşi Atabeg Zengi onun sebebiyle Dımaşk'ı elde etmek tamahına kapılarak onunla evlenmişti. Ancak bu evlilik vesilesiyle Dımaşk'ı ele geçirememişti. Aksine Zümrüt Hatun Dımaşk'da kalmayıp bu evlilik sebebiyle Atabeg Zengi'nin beldesi olan Haleb'e gitmiş orada ikamete devam etmişti. Atabeg Zengi'nin ölümünden sonra da Dımaşk'a dönmüştü. Sonra Bağdat'a gitmiş oradan da Hicaz'a gitmiş ve bir sene müddetle Mekke'de mücavir olarak yaşamıştı. Mekke'den gelip Medine-i Nebeviy-ye'de ikamet etmiş ve bu senede vefat edinceye dek orada kalmıştı. Vefat edince de Baki mezarlığına defnedilmiş ti.
Çok iyilik yapar, sadaka verir, namaz kılar, oruç tutardı.
es-Sibt dedi ki: «Zümrüt Hatun serveti azalıncaya kadar sadaka vermiş, malını dağıtmış ve az bir mala sahip iken vefat etmişti. Ömrünün sonunda buğday ve arpayı eler ve elemenin ücreti ile azığını temin edip geçinirdi. Bu da tam bir hayır ve mutluluk olup güzel bir sondur. Yüce Allah ona rahmet etsin. Onun durumunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah elbeteki daha iyi bilir. [20]

Hicretin Beşyüzellisekizinci Senesi

Bu senede Mağrib hükümdarı Abdülmü'min b. Ali et-Tomertî vefat etti. Vefatından sonra yerine oğlu Yusuf geçti. Babasının cenazesini hastaymış gibi Merakeş'e götürdü. Merakeş'e vardığında babasının Ölümünü açıkladı. İnsanlar ona başsağlığı dileklerini sunup babasından sonra onun hükümdarlığına beyat ettiler ve ona Emirulmü'minin lakabını taktılar
Abdülmü'min akıllı, tedbirli, şecaatlı, cömert, şeriata saygı gösteren bir kimseydi. Onun zamanında namaza devam etmeyen kimseler öldürüldü. Müezzin ezan okumadan önce ve ezan okurken halk mescidle-re dolar. İzdiham meydana gelirdi. Kendisi son derece huşu ve sükûnet içerisinde güzelce namaz kılardı, ama küçük suçlar karşılığında dahi çok kan akıtırdı. İşi Allah'a kalmıştır. Allah ona dilediği gibi hükmedecektir.
Bu senede Oğuzlardan Seyfeddin Muhammed b. Alaeddin öldürüldü. Oğuzlar onu öldürmüşlerdi. Adil bir kimseydi.
Bu senede Haçlılar, Nureddin'e baskın yaptılar. Askerlerini ansızın yakaladılar. Müslümanlar hezimete uğradılar. Kaçışırken birbirlerine dahi dönüp bakamıyorlardı. Nureddin hemen sıçrayıp atına bindi. Ayağında bağ vardı. Bir Kürt bineğinden inip Nureddin'in ayağındaki bağı kesti. Böylece Nureddin yürüyebildi ve kurtuldu. Ancak Haçlılar o Kürd'ü yakalayıp öldürdüler Allah rahmet etsin. Fakat Nureddin onun çoluk çocuğuna ihsanda bulundu. Onun bu iyiliğini asla unutmadı.
Bu senede halife, Esed oğulları kabilesinin Hille'den sürgün edilmesini emretti. Onlardan Hille'de kalanları da öldürttü. Çünkü onlar fesat çıkarmışlar ve Sultan Muhammedşah'la mektuplaşarak onu Bağdat şehrini kuşatmağa teşvik etmişlerdir. Halifenin

bu emri üzerine Esed oğulları kabilesinden 4.000 kişi Öldürüldü. Geri kalanlar Hille'den çıkıp gittiler. Halifenin naibleri Hille şehrini teslim aldılar.

Bu senede büyük emir Berguş insanlara hac ettirdi. [21]

Hicretin Beşyüzellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Muhammed Abdülmü'min B. Ali

Ebu Muhammed Abdülmü'min b. Ali el-Kaysî. Kûfelidir, İbn Tu-mert'in öğrencisidir. Babası inşaat işçiliği yapar, çamur içinde çalışırdı. Çamura düştüğünde İbn Tumert ona baktı. Onu beğenip sevdi. Onun saadete layık yürekli bir kimse olduğunu kavradı. Yanma alıp arkadaş edindi. Böylece babasının şanı yüceldi. İbn Tumert'in Mesamidillerden ve diğerlerinden topladığı askerler onun emrine verildi. Bunlar, Mera-keş hükümdarı Ali b. Yusuf b. Tafşin'le savaştılar. Ali b. Yusuf b. Tafşin Murabıtların hükümdarıydı. Abdülmü'min, Vehran, Telemsan, Fas, Sela, Sebte şehirlerim istila etti. Sonra Merakeş şehrini kuşatma altına aldı. Onbir aylık kuşatmadan sonra hicretin 542. senesinde orayı fethettiler. Zamanı, hadiselerden yana rahat oldu. Kendisi akıllı, ağır başlı, güzel şekilli, hayrı seven bir kimseydi. Bu senede vefat etti. Otuzüç sene hükümdarlık yaptı. Kendine Emirulmü'minin dendi. Allah rahmet etsin. [22]

Talha B. Ali

Talha b. Ali b. Tarrad Ebu Ahmed ez-Zeynebî. Nakibü'n-Nukaba idi. Ani bir ölümle vefat etti. Kendisinden sonra yerine Ebü'l-Hasan Ali nakibliğe atandı. Oğlu tüysüzdü. Görevden azledildi ve bu senede malı müsadere edildi. [23]

Muhammed B. Abdülkerim

Muhammed b. Abdülkerim b. İbrahim Ebu Abdillah. İbnül-Enbarî adıyla meşhur olmuştur. Bağdat'ta inşa kâtipliği yapmıştır Yakışıklı, güzel, zarif bir alimdi. İnşa sanatında eşsizdi. Sultan Sencer'e ve diğer hükümdarlara elçi olarak gönderildi. Hükümdarlara ve halifelere hizmet etti. Doksan yaşma yaklaşmış iken bu senede vefat etti. Dünyayı ve suretleri sevenler hakkında şöyle bir şiiri vardır:
«Ey hiç bir şeye aldırış etmeden geçip giden.
Visal devletine dönemlisin artık.
Ey kalbimin azabı.
Seni sevmekle aklımın nimetleneceğini umarmıyım artık.
Vuslat anında imkânsızı bana vadetseydin.
Böylece beni teselli etseydin.
Bunun sana ne zararı olurdu.
Seni artık sevmek mi! Sen benden başkasının payısın.
Ey benim katilim!
Kurtuluşuma çare var mıdır?
Önceleri sıkıntılı günlerim kapkaranlıktı.
O günler, gecelere ne de çok benziyorlardı.
Senden ötürü kınandım.
Seni sevdiğim için beni kınıyorlar.
Benimle ne alıp veremedikleri var?
Ey beni doyasıya teselli eden.
Ben ve sen artık rahatız.
Onu terk etmeyi söylemek doğrudur.
Ne güzel olur eğer o benim için doğru dürüst olsa.
Sabrı üç talakla boşadım.
Bundan böyle aşk benim hay alimdedir.» [24]

Hicretin Beşyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senede Şâver b. Mücirüddin Ebu Şüca es-Sadî geldi. Bunun lakabı Emirü'l-Cüyuştu. Şâver bu gelişi esnasında Mısı

diyarının veziriydi. Nasır, Rezik b. Talaî'yi öldürdükten sonra onun yerine vezirliğe Şâver geçmiş ve Mısır'da kuvvetlenmişti. Bir süre önce Dirğam adında bir emir ona karşı hücuma geçmiş, asker toplamış, onu mağlup etmiş, Tayyib ve Süleyman adındaki çocuklarım öldürmüş, üçüncü oğlu Ka-mî'i esir almış, zindana atmış, ama babasından görmüş olduğu bir iyilik sebebiyle onu öldürmemişti. Bu kargaşadan sonra Dirgam vezirliğe atanmış, ve kendisine Mansur lakabı verilmişti. Bundan sonra Şâver, Adid'den ve Dirgam'dan, kaçarak Mısır diyarından çıkıp gitti. Nureddin Mahmud'a sığındı. O esnada Nureddin Mahmud da Meydan-ı Ahdar köşkünde (Cavsak'ta) ikamet ediyordu. Nureddin ona ikramda bulundu ve yanında konuk etti. Şâver, ondan asker istedi ki, bu askerler Mısır diyarını fethetme hususunda kendisine yardım etsinler. Kendisine askeri yardımda bulunması durumunda Mısır diyarının gelirlerinin üçte birini Nureddin'e vereceğine dair taahhütte bulundu. Nureddin Mahmud da Esedüddin Şirkuh b. Sadi komutasında ona askeri bir birliği takviye olarak verdi. Bunlar Mısır diyarına girdiklerinde daha önce Şâver'le şiddetlice savaşmış olan Mısır ordusuyla karşılaştılar. Yapılan savaşta Esedüddin Şirkuh Mısır ordusunu hezimete uğrattı, onlardan çok asker öldürdü. Dirgam b. Suvar'ı da öldürdü. Kesik başını ülkenin birçok yerinde dolaştırıp teşhir etti. Böylece Şâver vezirlikte güçlendi. Otoritesini kurdu. Durumu düzeldi. Sonra da halife Adid ve Şâver, Nureddin Mahmud'un takviye askeri birliğinin komutanı Esedüddin Şirkûh'a karşı birleşerek ittifak kurdular ve kendi aralarında barıştılar. Şâver, Nureddin Mahmud'a verdiği sözden caydı. Esedûddin'e de geri dönmesini emretti. Ancak Esedüddin Şirkuh bu emri kabul etmedi. Mısır'da fesat çıkardı çok malları gasp etti. Mısır'ın Şarkiye taraflarında ve diğer yerlerinde birçok beldeleri fethetti. Bunun üzerine Şâver, ona karşı As-kalan'da bulunan Mirri adındaki Haçlı melikinden yardım istedi. Haçlı meliki de büyük bir askeri birlikle Mısır'a doğru geldi. Bu durumdan haberdar olan Esedüddin Şirkuh Belbis'e geçip orada istihkam tedbirleri aldı. Haçlı meliki ve Şâver gelip Belbis'i ve oradaki Esedüddin Şirkuh'u kuşatma altına aldılar. Kuşatma sekiz ay sürdü. Esedüddin Şirkuh ve adamları şiddetle kendilerini savundular. Kuşatma devam etmekte iken Melik Nureddin'in -Haçlıların yokluğunu fırsat bilerek- Haçlı beldelerine hücum edip birçok Haçlıyı öldürdüğü haberi oralara ulaştı. Ha-rim şehrini fethettiği, oradaki Haçlıları öldürdüğü, sonra Banyas'a gittiği, Askalan'ın Haçlı valisinin de zayıfladığı haberi de oralara ulaştı. Bunun üzerine Şâver ile Haçlı melik Mirri, Esedüddin'den barış talebinde bulundular. Esedüddin Şirkuh onların bu isteklerini kabul etti. Şâver'den 60.000 dinar para aldı ve askerleriyle birlikte dönüp zilhicce ayında Şam'a vardı. [25]

Harim Savaşı

Bu senenin ramazan ayında Harim kalesi fethedildi. Şöyle ki: Nureddin Mahmud, Müslüman askerlerden yardım istemiş ve her taraftan ona, Haçlılardan Öcünü alması için takviye birlikleri gelmişti. Bunlar Harim'de birleştiler ve Harim'deki Haçlılara büyük bir bozguna uğrattılar. Antakya valisi Bayamond, Trablus valisi Komes, Rum valisi Dük ve İbn Joscelin'i esir aldılar. Haçlılardan 10.000 -başka bir rivayete göre ise 20.000 kişi kadar- öldürdüler.
Bu senenin zilhicce ayında Nureddin, Banyas şehrini fethetti. Burayı hicretin 560. senesinde fethettiğine dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Fetih esnasında beraberinde Emiri Emiran (Mir Miran) Nasreddin de vardı. Savaş esnasında Nasreddin'in gözüne bir ok isabet etmiş ve gözünü kaybetmişti. Nureddin, kardeşi Nasreddin'e «Eğer bu savaştaki yararlılığın sebebiyle Cenâb-ı Allah'ın ahirette senin için hazırladığı mükâfatı görebilseydin diğer gözünün de gitmesini isterdin» dedi. Muinüddin'in oğluna da şöyle dedi: «Bugün babanın derisi Cehennem ateşinden kurtulup serinlemiştir.» Çünkü Muinüddin, Dı·maşk'ı kurtarmak amacıyla Harim kalesini Haçlılara teslim etmişti.
Bu senenin zilhicce ayında Ciron kasrında büyük bir yangın meydana geldi. Bu yangın gecesinde aralarında Esedüddin Şirkuh da olmak üzere bir grup ümera bir araya geldi. O esnada Esedüddin Mısır'dan yeni dönmüştü. Yangını söndürmek için büyük bir çaba harcadı. Oradaki caminin havzasına yangının sıçramaması için uğraştı. Camiyi koruma altına aldı. [26]

Hicretin Beşyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Vezir Cemaleddin

Musul valisi Kutbeddin Mevdud b. Zengi'nin veziri idi. Çok iyilik ve hayırları vardı. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Eb Mansur1 dur. Künyesi
Ebu Cafer'dir. İsfahanlıdır. Lakabı Cemaleddin'dir. Çok sadaka verir, yoksullara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Mekke ve Medine'de güzel eserler yaptırmıştı. Nitekim Arafat'ta bir su hattı döşetmiş, orada hacılar için kolaylık tesisleri yaptırmış, Mescid-i Hayf ve merdivenlerini mermerle döşetmiş, Medine şehrinin çevresine sur çektirmiş, Ceziretü İbn Ömer'de Dicle nehrinin üzerine yontma taşlarla bir köprü yaptırmış, köprüyü demir ve kurşunlarla takviye etmiş, bir çok kervansaraylar inşa ettirmişti. Her gün kapısında yüz dinar sadaka dağıtılırdı. Her sene esirleri kurtarmak için fidye olarak bin dinar verirdi. Sadakaları devamlı idi. Fakihlere ve yoksullara ister Bağdat'ta olsunlar ister başka yerlerde olsunlar sürekli sadaka gönderirdi. Hicretin 558. senesinde hapsedildi.
İbnu's-Saî'nin, tarihinde bir adamdan naklen anlattığına göre rivayetin sahibi olan kişi hapiste Cemaleddin'le birlikteymiş

Ölümünden önce beyaz bir kuş, hapisteki odasına gelip konmuş ve hep yanında kalmış, Allah'ı zikretmişti. Bu senenin şaban ayında Cemaleddin vefat edinceye kadar kuş oradan ayrılmamış. Cemaleddin vefat ettikten sonra oradan uçup gitmiş ve Cemaleddin de Musul'da kendi şahsi için yaptırdığı bir hankâha defnedilmiş. Kendisi ile Esedüddin Şirkuh b. Sadi arasında şöyle bir anlaşma varmış: Bunlardan hangisi daha önce ölecek olursa hayatta kalan onu Medine'ye götürecekmiş.
Bu anlaşma gereğince Esedüddin onun cenazesini Musul'dan alıp adamların omuzlan üzerinde Medine'ye göndermiş, cenazesi hangi beldeye uğrarsa orada mutlaka kendisi için cenaze namazı kılınarak rahmet dilenir ve hayırla yad edilirmiş. Musul'da, Tikrit'te, Bağdat'ta, Hil-le'de, Kûfe'de, Feyd'de, Mekke'de üzerine cenaze namazı kılınmış, sonra cesedi Ka'be'nin çevresinde dolaştırılarak tavaf'ettirilmiş; oradan da Medine'ye gönderilmiş ve orada Mescid-i Nebevinin doğusunda yaptırmış olduğu hankâha defnedilmiş. İbnü'l-Cevzî ile İbn Saînin anlattıklarına göre defnedildiği yer ile Peygamber (s.a.v.)'in haremi ve kabri arasında sadece onbeş ziralık bir mesafe varmiş.İbn Saî dedi ki:
Cenaze namazı Hille'de kılındığında bir genç hemen bir tepeye çıkarak şu şiiri okumuştu:
«Naaşı omuzlar üzerinde yürüyüp gitti.
Onun cömertliği binekler üzerinde bağışlar şeklinde akıp gitmişti. Bir vadiden geçerken oranın kumları ona meylederler, Bir mecliste bulunduğunda da dullar ona yönelip ihtiyaçlarını ar-zederlerdi.» [27]

Katip İbn Hazin

Ahmed b. Muhammed b. Fadl b. Abdülhalik Ebu'l-Fadıl. Katip îbn Hazin diye meşhur olmuştur. Bağdatlıdır. Şairdir. Yüksel derecede güzel şiirler ve yazılar yazardı. Mühür yazmakla ilgilendi. Oğlu Nasrullah ise makamat türünden yazıları daha çok yazdı. Oğlu için bir şiir divanı derledi. İbn Hallikan, bu divandan büyük bir kıta nakletmiştir. [28]

Hicretin Beşyüzaltmışıncı Senesi

Bu senenin safer ayında İsfahan'da mezheb ihtilafi yüzünden fıkıh-çılar arasında günlerce devam eden bir kavga ve fitne meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda adam öldürüldü.
Bu senede Bağdat'ta büyük bir yangın meydana geldi. Bağdat'ın birçok yerleri yandı. İbn Cevzî'nin anlattığına göre bu senede bir kadın Bağdat'ta bir batında dört kız çocuğu doğurmuştu.
Bu senede büyük emir Berguş insanlara hacettirdi. [29]

Hicretin Beşyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ömerb.Behlîka

Bağdat'taki Akibe Camii'ni onarıp yemleyen değirmencidir. Bu camide cuma namazı kılınması için halifeden izin istedi. Halife de bu hususta ona izin verdi. Caminin çevresindeki mezarlıkları satın alıp camiye ilave etti. Mezarlardaki ölüleri çıkarıp başka yere naklettirdi. Ama kendisi de ölüp defnedildikten sonra Cenâb-ı Allah, kendisini mezarından çıkarıp başka bir yere nakledecek kimseleri de ona musallat etti. Bu da onun yaptığının tam karşılığı olan bir ceza idi. [30]

Muhammed B. Abdullah B. Abbas

Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Abdülhanıid. Künyesi Ebu Ab-dillah'tır. Harranhdır. Kadı Ebu Hasan ed-Demigan nezdinde şahidliği kabul edilen son kimselerdendir. Hadis dinledi, letafetti ve zerafetli bir kimseydi. Ravzatü'l-Üdebâ adını verdiği bir kitap derledi. Bu kitabında güzel parçalar vardır.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bir gün ziyaretine gittim, yanında uzun süre oturdum. Sonra «Herhalde benden sıkıldın. Artık kalkıp gideyim» dedim. Bana şu şiiri okudu:
«Eğer ağırlık çöktü ve usanç geldi diye bıktıysan, Bilesin ki bu ziyaretlerinde kadrimi yüceltiyorsun.
Sen bu ziyaretlerinle sadece dostluk bağını güçlendirdin. Böyle demekle de sadece teşekkür bineğimin sırtına ağırlık vermiş oldun.» [31]

Hadim Mercan

Kur'an'm çeşitli kıraatlerini bilirdi. Şafiî mezhebinin fikhını okumuştu. Hanbelîîere karşı amansız bir düşman olup vezir îbr

Hubeyre ile İbn Cevzî'ye karşı şiddetli ve inatçı bir düşmandı. İbn Cevzî'ye şöyle derdi: «Amacım mezhebinizi kökünden söküp atmak ve adınızı ağızlardan düşürüp sizi unutturmaktır.»
İbn Hübeyre bu senede vefat edince düşmanlıkta ağırlığı İbn Cevzî'ye yöneltti. İbn Cevzî ondan korktu. Ancak bu senenin zilkade ayında vefat etmesine İbn Cevzî çok sevinmişti. [32]

İbn Tilmiz

Mahir ve mütehassıs bir hekimdi. Asıl adı Hibetullah b. Said'dir. Bu senede doksanbeş yaşındayken vefat etti. Dünya malı çoktu. Varlıklı bir kimseydi. İnsanlar nezdinde çok itibarlıydı. Allah kahretsin İslâm'a girmeden öldü. Eski Kilise'ye defnedildi. Eğer Hristiyan olarak ölmüş ise Allah kahretsin. Kendisi müslüman olduğunu iddia ederdi. Ama Hıristiyan olarak öldü. [33]

Vezir B. Hübeyre

Yahya b. Muhammed b. Hübeyre Ebü'l-Muzaffer. Halifeye vezirlik yaptı. Avnüddin lakabım taşırdı. el-İfsah adlı kitabı tasnif etti. Kur'ân ilimlerini öğrendi. Hadis dinledi. Nahiv, lügat ve aruza dair güzel bilgisi vardı. Hanbelî mezhebinin fıkhını öğrendi. Bu alanda güzel ve faydalı kitaplar tasnif etti. Bu kitaplardan biri birkaç ciltlik el-İfsah adlı eserdir. Bu kitabında hadis şerhetti. Alimlerin mezheplerini anlattı. Kendisi itikatta selefi idi. Yoksul ve serveti olmayan bir kimseydi. Sonra devlet hizmetine girdi, yükseldi. Nihayet halife Muktefi'ye vezirlik yaptı. Ondan sonra da oğlu Müstencid'in vezirliğini yaptı. Seçkin vezirlerden biri olup idaresi çok güzeldi. Zulümden son derece uzaktı. İpek elbiseler giymezdi. Halife Muktefî «Abbasilere İbn Hübeyre gibi biri vezirlik yapmış değildir» derdi. Muktefî'nin oğlu Müstencid de böyle derdi. Müsten-cid onu çok beğenirdi
Hadim Mercan dedi ki: Mü'minlerin emiri Müstencid'in, İbn Hübeyre'ye ait şu şiiri yine îbn Hübeyre'nin karşısında okuduğunu bizzat dinledim:
«İki nimet sana Özgü oldu. Sen bunlarla nitelendin.
Ama bunların yad edilişi kıyamete kadar devam edecek ve umumi olacaktır.
Dünya senin varlığına muhtaçtır.
Sen yaşadığın zamanda iyi şeyler, insanlar tarafından kötü karşılanıyordu.
Ey yaşayan kişi, eğer Cafer el-Bermekî senin yerine kasdetseydi.
Yahya da bunu yapsaydı,
Yahya ve Cafer ikisi birlikte buna ulaşamazdı.
Sana kötülük yapmak isteyen bir kimse,
Ey Ebu Muzaffer!
Mutlaka sen ona karşı muzaffer oldun.»
Vezir İbn Hübeyre, Abbasî devletini yaşatmak için çok çaba sarfe-derdi. Selçuklu hükümdarlarının onlara karşı tasallutlarını engelledi. Nihayet Irak'ın tamamında Abbasi hilafetinin otoritesi sağlandı. Irak'ta Abbasilerin yanı sıra başka bir sultanın hükmü sökmedi. Allah'a hamd olsun.
Vezir İbn Hübeyre kendi konağında münazara için alimlere meclis kurardı. Alimler bu mecliste çeşitli konulan inceler ve münazara yaparlardı. Kendisi de onlardan istifade ederdi. Ama bunun yanı sıra alimler de ondan yararlanırlardı. Bir gün İbn Hübeyre fakihlerden birine çirkin sözler sarfetti. Ona «Ey eşek» dedi. Sonra pişman oldu ve o fakihe «Senden bana aynı şeyi söylemeni istiyorum» dedi. Ancak o fakih kişi bu sözü safretmedi ve İbn Hübeyre 200 dinar vererek onun gönlünü aldı ve onunla barıştı. Kendisi ani bir ölümle vefat etti. Bir rivayette anlatıldığına göre tabibin biri onu zehirlemiştir. Ama o tabib de altı ay sonra başkası taralından zehirlenmiştir. Ölürken o tabib «Ben İbn Hübeyre'yi zehirledim ama kendim de zehirlendim» demiştir.
Vezir İbn Hübeyre hicretin 560. senesinin cemaziyelevvel ayının onikisinde pazar günü vefat etti. Vefat ederken altmış bir yaşındaydı, ibn Cevzî cenazesini yıkadı. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etti. O gün çarşı pazar her taraf kilitlendi. İnsanlar ona çok ağladılar. Kendisi Babü'l-Basra'da inşa ettirmiş olduğu medreseye defnedildi. Allah rahmet etsin. Vefatı sebebiyle şairler onun için çok mersiyeler yazdılar. [34]

Hicretin Beşyüzaltmışbirinci Senesi

Bu senede Nureddin Mahmud Şam'a bağlı Munaytira kalesini fethetti. Bu kaledeki bir çok Haçlı öldürüldü. Bol miktarda ganimet elde edildi.
Bu senede Vezir İbn Hübeyre'nin oğlu İzzeddin, beraberinde bir köle ile birlikte zindandan kaçtı. «Onu bulana 100 dinar verilecektir o kimin evinde bulunursa evi başına yıkılır ev sahibi de evin kapısında idam edilir. Çocukları gözlerinin Önünde

kesilir» diye şehirde duyuru yapıldı. Bunun üzerine arabilerden bir adam onun yerini ilgililere bildirdi. Bu ihbar neticesinde bir bahçede yakalandı. Şiddetle dövülerek zindana atıldı ve çok eziyet gördü.
Bu senede Rafizîler, sahabilere açıkça sövmeye başladılar. Önceki asırlarda İbn Hübeyre'den korktukları için yapamadıkları birçok çirkinlikleri açıkça irtikâb etmeye başladılar. Halk arasında da Kur'an'm mahluk olduğuna dair konuşmalar görüldü.
Bu senede hac emirliğini Berguş yaptı. [35]

Hicretin Beşyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Abbas

Ebu Tayyib b. Rüstem'in oğludur. Künyesi Ebu Abdillah el-İsfaha-nî'dir. Büyük zatlardan, salihlerden ve Allah korkusundan ağlayan kimselerdendi. Şöyle dedi: «Birgün halka konuşma yapmakta olan Ma-şade'nin meclisinde hazır bulundum. O günün gecesinde Aziz ve Celil olan Rabbimi rüyamda gördüm. Bana şöyle buyurdu: «Bir bid'atçının meclisinde hazır bulunup onun konuşmasını mı dinledin? Öyleyse seni düryada gözlerinden yoksun bırakacağım.»
Sabah olunca Hasan b. Abbas görmez oldu.Her ne kadar gözleri, gören bir kimseninki gibi açık idiyse de etrafını göremiyordu. [36]

Abdülaziz B. Hasan

Abdülaziz b. Hasan b. Habbab el-Ağlebî es-Sa'dî. Kadı idi. Künyesi Ebü'l-Mealî idi. Basrahydı. İbn Celis lakabıyla meşhur olmuştur. Çünkü o Mısır hükümdarının meclisinde otururdu. İmad el-Ceride adlı eserde ondan bahsetmiş ve onun hakkında şöyle demiştir: «Abdülaziz'in meşhur bir fazilet ve üstünlüğü, dilden dile dolaşan şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Hayret ki kılıçlar, erkek oldukları halde onların ellerinde iken hayız kanı gibi kan akıtırlar.
Bundan daha hayret verici olan ise, Avuçları deniz gibi olduğu halde ateş çakar.» [37]

Abdulkadir El-Cılı

Abdülkadir b. Ebu Salih Ebu Muhammed el-Cilî. Hicretin 470. senesinde doğdu. Bağdat'a geldi. Orada hadis dinledi. Eb Said el-Mahreroî el-Hanbelî'den fıkıh dersleri aldı. Ebu Said bir medrese yaptırdı ve oranın müderrisliğini Şeyh Abdülkadir'e verdi. Şeyh Abdülkadir de orada insanlara ders verir, vaizlik yapardı. Halk ondan çok istifade etti. Güzel davranışları vardı. İyiliği emredip kötülüğü yasaklama dışında konuşmazdı. Çok zahidane bir yaşantısı vardı. Salih halleri ve mükaşefeleri vardı. Kendisine tabi olan müridlerine ve arkadaşlarına öğütler verirdi. Ancak ona tabi olan müridler ona dair çok abartılı sözler ve fiiller naklederler. Kendisi salih ve takvah bir kimseydi. Gunyetü't-Talibin ile Fütuhul-Gayb adlı eserleri tasnif etti. Bu kitaplarda güzel şeyler vardır. Ancak bunlarda zayıf ve mevzu hadisler nakletmiştir. Özetle kendisi meşayihin önde gelenlerindendi. Doksan yaşında vefat etti ve kendisine ait medreseye defnedildi. [38]

Hicretin Beşyüzaltmışikinci Senesi

Bu senede Haçlılar büyük bir orduyla Mısır'a hücum ettiler. Mısırlılar da bu konuda onlara destek verdiler. Gelen Haçlılar bazı beldelere hakim oldular. Esedüddin Şirkuh bu durumdan haberdar olunca Melik Nureddin'den oraya dönmek için izin istedi. Esedüddin Şirkuh, Vezir Şâver'e karşı çok öfke duymaktaydı. Melik Nureddin, onun Mısır'a gitmesine izin verdi. O da bu senenin rebiyülahir ayında kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf b. Eyyub ile birlikte Mısır'a doğru harekete geçti. Halk onun Mısır diyarına hakim olacağı zannına kapıldı. Bu konuda Şair Hassan adıyla bilinen Arkale şöyle bir şiir okudu;
«Türk sahipleri Arabilerle savaşmak için Mısır'a yöneldiler. Ey Rabbını! Nasıl ki önceleri bu diyarı Yakup oğullarından doğru sözlü Yusuf a vermiş idinse:
Şimdi de çağımızda burasını Eyyub oğullarından Yusuf a ver. Çünkü o sürekli düşmanların kellesini yere vurur. Onların bacaklarının damarlarını keser.»
Vezir Şâver, Esedüddin'in ordusuyla birlikte Mısır'a doğru gelmekte olduğunu duyunca el altından Haçlılara haber gönderdi. Onlar da her taraftan Mısır'a akın etmeye başladılar. Esedüddin de onların bu durumunu haber aldı. Ancak beraberinde 2.000 süvari vardı. Maiyetindeki komutanlarla istişare yaptı. Hepsi de Nureddin'in yanına geri dönmesini önerdiler. Haçlıların çokluğunu gerekçe olarak ileri sürdüler. Şere-füddin Berguş adındaki komutan buna karşı çıkarak şöyle dedi: «Öldürülmekten ve esir düşmekten korkan kişi evinde karısının yanında otursun. İnsanların vergilerini alan kimse onların beldelerini düşmanlarına teslim edemez.»
Şerefüddin'in kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf b. Eyyup da aynı şeyi söyledi.Allah onlara bir azim verdi. Haçlının üzerine hücum ettiler. İki taraf şiddetlice savaştılar. Haçlılardan çok sayıda adam öldürüldü. Hezimete uğradılar. Sayılarım ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadar çok Haçlı öldürüldü. Allah'a hamd olsun. [39]

Esedüddîn Şirkuh'un İskenderiye'yi Fethi

Esedüddin daha sonra İskenderiye üzerine gidilmesini emr etti. Oraya gittiler. Orayı ele geçirdiler. Mallarını ganimet olarak elde ettiler. Esedüddin orada naib olarak kardeşinin oğlu Sehaladdin Yusuf u bırakarak Said'e gitti. Orayı ele geçirdi. Orada da bol miktarda ganimet elde etti. Sonra Haçlılarla Mısırlılar, Selahaddin Yusuf un elinden almak için üç ay müddetle İskenderiye şehrini kuşatmak hususunda birleştiler. Bu kuşatma, Selahaddin'in amcası Esedüddin'in Said'de bulunduğu zamana denk gelmişti. Ancak Selahaddin, İskenderiye'yi şiddetle savundu. Fakat zaman geçince azıkları azaldı. Sıkıntıya düştüler. Esedüddin oraya geri geldi. Vezir Şâver, İskenderiye'ye karşılık 50.000 dinar vererek onunla barış anlaşması yaptı. Esedüddin bunu kabul etti. Selahaddin de İskenderiye'den çıktı. Şehri Mısırlılara teslim etti. Şevval ayının ortasında Şam'a döndü. Vezir Şâver de yıllık 1.000 dinar vermek şartıyla Haçlılarla anlaşma yaparak Mısır'ı aldı. Ayrıca anlaşma gereğince Haçlıların Kahire'de bir emniyet müdürleri bulunacaktı. Anlaşmadan sonra Haçlılar beldelerine geri döndüler. Çünkü kendileri Mısır'da bulundukları esnada Melik Nureddin arkadan onların beldelerine baskın yapmış, birçok kalelerini fethetmiş, birçok adamlarını öldürmüş, çok sayıda kadın ve çocuklarını esir almış, çok miktarda mallarını ganimet edinmişti. Allah'a hamd olsun. Bu gazada beraberinde kardeşi Kutbeddin Mevdud da bulunmaktaydı. Melik Nureddin, kardeşi Kut-beddin'e Rakka'yı verdi o da gidip Rakka şehrini teslim aldı.
Bu senenin şaban ayında Katib İmad Bağdat'tan Dımaşk'a geldi. Katib İmad dediğimiz zatın asıl adı Ebu Hamid Muhammed b Muhammed el-İsfahanî'dir. el-Fethü'l-Kuddusî, el-Berku'ş-Şamî. el-Ceride ve diğer eserlerin sahibidir. Kadilkudat Kemaleddin eş-Şehrezorî onu Ba-bülferec dahilindeki Medresetünnuriye eş-Şafiîye'ye konuk etti. Katib Imad orada kaldığından dolayı bu medrese onun adıyla yadedildi ve oraya İmadiye medresesi denildi. Sonra Şeyh Fakih İbn Abd'den sonra hicretin 567. senesinde Katip İmad oranın müderrisliğine atandı. Kendisini ilk olarak Necmeddin Eyyub ziyarete geldi. Bunlar daha önce Tikrit Şehrinde tanışmışlardı. Katip İmad, Necmeddin Eyyub'u Ebu Şame'nin zikretmiş olduğu bir kasideyle methetti ve Esedüddin ve Selahaddin de o esnada Mısır'da Selahaddin'in Mısır diyarını ele geçirdiği müjdesini verdi. Müjdeyi şu şiiriyle dile getirdi:

«Mısır'da Yusuf yerleşip otoritesini kurdu.
Onun sayesinde gurbetten sonra Yakub'un gözleri aydınlandı.
Yusuf orada kardeşleriyle buluştu.
Kınama olmaksızın Cenâb-ı Allah onları bir araya getirdi.»

Sonra İmadüddin, Melik Nureddin Mahmud'un inşa katipliğine atandı. [40]

Hicretin Beşyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hac Emiri Berguş

Birkaç seneden beri Hac emirliği yapmaktaydı. Askerî komutanlardandı. Semle et-Türkmanî ile savaşmak üzere Bağdat'tan çıktı. Yolda atından düşüp öldü. [41]

Katip Ebü'l-Mealî

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Hamdun. et-Tezkire-tü'1-Hamduniye adlı eserin sahibidir. Zimmetler divanının başkanlığını bir süre yürüttü. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kureyş mezarlığına defnedildi. [42]

Reşid Es-Sadefî

Abbadî'nin huzurunda kürsüde otururdu. Saçı ağarmış, ağırbaşlı, vakarlı bir kimseydi. Sema yapanların meclisine devam eder, raks ederdi. Bir sema meclisinde raksederken vefat etti. [43]

Hicretin Beşyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayında Şerefüddin Ebu Cafer b. Beledî, Vâsıftan Bağdat'a geldi. Askerler, iki nakib ve kadı onu karşılamaya çıktılar. Karşılayanlar, vezaret makamına kadar önü sıra yaya yürüdüler. Fermanı vezirlik makamında okundu. Kendisine Vezir Şerefüddin Cela-lü'1-İslâm Muizzü'd-Devle Seyyidü'l-Vüzera Sadrü'ş-Şark vel-Garb lakabı verildi.
Bu senede Hafaceliler ülkede fesat çıkardılar. Köyleri yağmaladılar. Bağdat'tan bir ordu onların üzerine gidince çöle kaçtılar. Askerlerde susuzluktan korktukları için geri çekildiler. Bu defa Hafaceliler askerlere hücum ettiler. Çok sayıda asker öldürdüler. Kalanları esir aldılar. Askerler de onlardan bir kısmını esir almışlardı. Esir alınanlar surlar üzerinde idam edildiler.
Bu senenin şevval ayında Melik Nureddin Mahmud b. Zengi'nin karısı Îsmetü'd-Din Hatun binti Muineddin hacca gitmek üzere Bağdat'a geldi. Beraberinde hizmetçileri ve cariyeleri de vardı. Hizmetçiler arasında Hadim Sandal da bulunmaktaydı. Kendisine son derece ikramda bulunuldu.
Bu senede Bağdat kadilkudatı Cafer vefat etti. Şehir yirmiüç gün müddetle hakimsiz kaldı. Nihayet Ruh b. Hadsenî'yi recel ayının dördünde kadilkudat olmağa zorladılar. [44]

Hicretin Beşyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cafer B. Abdülvahid

Ebu'l-Berekat es-Sekafî. Babasından sonra Bağdat kadîlkudatlığı yaptı. Hicretin 529. senesinde doğdu. Vefat sebebi şuydu Kendisinden mal ve para talep edildi. Vezir İbn Beledî kendisine sert ve ağır sözler sarfetti. O da korkuya kapılıp kan kustu ve vefat etti. [45]

Ebu Sa'd Es-Semanî

Abdülkerim b. Muhammed b. Mansur Ebu Sa'd es-Sem'anî. Bağdat'a geldi. Orada hadis dinledi ve Hatib Bağdadî'nin Tarih-Bağdad adlı eserine bir zeyil yazdı. el-Muntazam adlı eserde İbnü'l-Cevzî onu eleştirdi ve onun kendi mezhebinden olan kimseleri kayırdığını, onlara aşırı taraftar olduğunu, onlardan bir cemaatı ise eleştirdiğini, biyografileri anlatırken amiyane

ibareler kullandığını, meselâ bir mutasavıf kadından bahsederken «O iffetli idi» dediğini, meşhur şair Haysebeyse'den bahsederken de «Onun, Dahale Harece (girdi, çıktı) denilen bir kızkar-deşi vardı» dediğini ve benzeri sözler sarfettiğini bildirmiştir. [46]

Abdülkahir B. Muhammed

Abdülkadir b. Muhammed b. Abdullah Ebu'n-Neceb es-Sührever-dî. Hz. Ebu Bekir es-Sıddîk'in sülelasinden olduğu anlatılır Hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Fetva verdi. Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Kendi şahsı için medrese ve bir de hankah yaptırdı. Bununla birlikte mutasavıf bir kimse olup halka vaaz verirdi. Vefat ettiğinde kendi medresesine defnedildi. [47]

Muhammed B. Abdülhamid

Muhammed b. Abdülhamid b. Ebu'l-Hüseyin Ebül-Feth er-Razî. Alâ el-AIim adıyla meşhur olmuştur. Semerkantlıdır Münazara hususunda büyük bir otoriteydi. Hilaf ve cedel ilminde kendine has bir yöntemi vardı. Buna et-Talikatü'î-Alemiye denilirdi. İbnü'i-Cevzî dedi ki:
«Muhammed b. Abdülhamid, Bağdat'a geldi. Meclisim de hazır bulundu.»
Ebu Sa'd es-Sem'anî dedi ki: «Muhammed b. Abdülhamid devamlı içki içer ve şöyle derdi: «Dünyada münazara kitabından ve içki içtiğim şarap kabından daha güzel bir şey yoktur.»
İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Sonra duyduğuma göre Muhammed b. Abdülhamid içki içmekten ve münazaralarda bulunmaktan vazgeçmiş, kendini ibadete vermiş ve hayırlı işlerde bulunmuştur.» [48]

Yusuf B. Abdullah

Yusuf b. Abdullah b. Bendar ed-Dımaşkî. Bağdat Nizamiye medresesinin müderrisi idi. Esad el-Mihenî'den fıkıh dersleri aldı Münazaralarda yükseldi. Eşarilerin aşırı taraftarıydı. Bu senede yani hicretin 563. senesinde Semle et-Türkmanî'ye elçi olarak gitti ve Şemle'nin ülkesinde vefat etti. [49]

Hicretin Beşyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senede Mısır, Emir Esedüddin Şirkuh tarafından fethedildi. Bu senede Haçlılar Mısır diyarında taşkınlık yaptılar. Şöyle ki Haçlılar Şâver'i orada kendi temsilcileri olarak bırakmışlar. Mısır'ın mallarına, meskenlerine tahakküm etmişler ve her taraftan oraya akın akın gelmişlerdi. El koymadıkları ve sahipleri olan Müslümanları da kovup sürgün etmedikleri bir mesken bırakmamışlardı. Birçok şövalyeleri Mısır'a yerleşmişlerdi. Haçlılar bu durumu duyunca her taraftan hücuma geçerek Askalan hükümdarının maiyetinde büyük bir orduyla Mısır'a geldiler. Ele geçirdikleri ilk yer, Belbis şehri oldu. Belbislilerin bir kısmını öldürdüler. Geride kalanları da esir aldılar. Şehre yerleştiler. Orada ağırlıklarından kurtuldular. Orayı kendileri için bir uğrak yeri ve sığınak yaptılar. Sonra gidip Babul-Barkiye tarafından Kahire'ye girdiler. Vezir Şâver halka Mısır'ı yakmalarını, insanların oradan ayrılıp Kahire'ye göçmelerini emretti. Haçlılar şehri yağmaladılar. Halkın cidden birçok malı elden gitti. Mısır, ellidört gün ateşler içinde yandı. O esnada Mısır hükümdarı Adid, haber göndererek Nureddin'den yardım istedi. Nureddin'e kadınlarının saçlarını gönderip «İmdadıma yetiş. Kadınlarımı Haçlıların elinden kurtar» dedi. Esedüddin'in yanlarında ikamet etmesi şartıyla da Nureddin'e Mısır haracının üçte birini vermeyi taah-hüd etti. Bu üçte birlik haraca ek olarak bazı arazileri ikta olarak vereceğine dair de teahütte bulundu. Nureddin bunun üzerine Mısır'a asker gönderme hazırlığına başladı. Vezir Şâver Müslümanların Mısır'a ulaştıklarını duyunca Haçlı hükümdarına şu mesajı gönderdi: «Sana olan sevgi ve dostluğumu biliyorsun. Ancak Adid ile Müslümanlar şehri size teslim etme fikrime muvafakat etmiyorlar.» Böyle dedikten sonra Mısır'a geri dönmeleri için Haçlılara 1.000.000 dinar verme teahhüdünde bulundu. Bu paranın 800.000 dinarını peşin olarak ödedi. Haçlılar da Nureddin'in askerlerinden korkarak ve ikinci bir kez Mısır'a geri dönmeye ümitlenerek ülkelerine döndüler.
«Fakat hile yaptılar. Allah da onları cezalandırdı. Allah, hile yapanların cezasını en iyi verendir.» (Âli imrân, 54).
Sonra Vezir Şâver, barış için Haçlılara ödemeyi taahhüd ettiği altınları halktan istemeğe ve uğradıkları sıkıntı, yangın ve korku yetmezmiş gibi bu amaçla onlara baskı yapmağa başladı. Cenâb-ı Allah da İslam askerlerinin Mısır'a gelişi ve vezirin de karşılarında ölmesi üzerine onların musibetlerini kaldırdı. Şöyle ki:
Nureddin, Humus'ta bulunan Esedüddin'i Haleb'e davet etmişti. O da bu uzak mesafeyi bir günde katederek Humus'tan çıkmış sonra konağına girmiş biraz yol azığı alıp gün doğumu esnasında yola koyulmuş. Aynı günün akşamında Haleb'te bulunan

Sultan Nureddin'in yanına varmıştı. Denilir ki bu kadar uzak bir mesafeyi sahabilerden başkasının bu kadar kısa bir sürede katettiği görülmemiştir. Nureddin bu duruma sevindi ve Esedüddin'i ordu komutanlığına tayin etti. 200.000 dinar para vererek ona ikramda bulundu. Önde gelen bazı emirleri onun maiyetine verdi ki, bu emirlerin her biri Esedüddin'in maiyetinde Allah rızasını ve Allah yolunda cihadı amaçlayarak sefere gitmeyi arzuluyordu. Esedüddin'in maiyetindeki komutanlardan biri de kardeşinin oğlu Se-lahaddin Yusuf b. Eyyup'tu. Ancak bu sefere çıkmayı arzulamıyor, aksine bundan hoşlanmıyordu. Yüce Allah buyuruyor ki: «De ki «Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğin aziz kılar, dilediğini alçaltırsm. İyilik elindedir. Doğrusu sen herşeye kadirsin.» (Âl-iimran, 26).

Nureddin, Esedüddin'in ordusuna 6.000 Türkmen askeri de kattı ve Esedüddin'i bütün bu birliklerin komutanı yaptı Esedüddin, ordusuyla Haleb'ten Dımaşk'a doğru yola koyuldu. Nureddin de beraberle-rindeydi. Nureddin onları Dımaşk'tan Mısır'a şevketti. Kendisi ise Dı-maşk'ta ikamet etti. Nureddin'in, Esedüddin komutasındaki askerleri Mısır diyarına vardıklarında Haçhlarm kendi aleyhlerine akdedilen anlaşma gereğince ülkelerine dönmüş olduklarını gördüler. Esedüddin bu senenin rebiyülahir ayının yedisinde Mısır'a ulaşmış ve aynı günde

Adid'in huzuruna girmiş, Adid ona kıymetli hil'atler giydirmiş, o da bu hil'atleri giyerek şehir dışındaki otağına dönmüştü. Müslümanlar onun gelişine çok sevinmişlerdi. Esedüddin'e ve askerlerine çok armağanlar verilmiş, ikramlarda bulunulmuştu. Halkın eşrafı da Esedüddin'e hizmet etmek için otağa gelmişlerdi. Gelenler arasında istemeyerek de olsa Halife Adid de vardı Halife Adid ona bazı önemli sırlar verdi. Bu sırlar arasında Vezir Şâver'in öldürülmesi de vardı. Bu işi onunla birlikte kararlaştırdı. Böylece komutan Esedüddin'in itibarı yükseldi. Otoritesi fazlalaştı. Ama halife Adid, Melik Nureddin'e vermeyi taahhüd ettiği mal ve paraları Ödemekte gecikti. Bununla birlikte Esedifddin'in yanına gidip gelmeye devam ediyordu. Onunla beraber dolaşıyordu. Bir ziyafet hazırlamağa karar verdi. Ancak adamları kendisine bir suikast yapılmasından korktukları için bu ziyafette kendisini hazır bulunmaktan caydırdılar ve Şâver'i öldürme hususunda onunla istişare yaptılar. Ancak Emir Esedüddin, onlara bu imkânı vermedi. Günlerden bir gün Şâver, Esedüddin'in makamına geldi. Onun İmam Şafiî'nin mezarın ziyarete gitmiş olduğunu gördü. Orada Esedüddin'in kardeşinin oğlu Selahaddin Yusufla karşılaştı. Selahattin Yusuf, görevlilere vezir Şâver'in tutuklanmasını emretti. Ancak onu amcası Esedüddin'le müşavere yaptıktan sonra öldürdü. Şâver'in adamları ve koruyucuları etkisiz hale getirildiler. Gizlice durumu Adid'e bildirdiler ki, onu kurtarsın. Fakat Adid, Emir Esedüddin'e haber salarak Vezir Şâver'in başının koparılmasını istedi. Böylece Şâver öldürüldü. Kesik başı da rebiyüla-hir ayının onyedisinde Halife Adid'e gönderildi. Müslümanlar bu duruma sevindiler. Esedüddin, Şâver'in konağının yağmalanmasını emretti. Konak yağmalandı. Sonra Esedüddin, Halife Adid'in yanına giderek ondan vezirlik istedi. Halife Adid ona vezirlik hilatı giydirdi ve ona Melik Mansur lakabını taktı. Bundan sonra Esedüddin, Şâver'in konağına yerleşti ve şanı yüceldi. Nureddin, Mısır'ın fethedildiğini duyunca çok sevindi. Şairler onu şiirleriyle tebrik ettiler. Yalnız o, Esedüddin'in Halife Adid'e vezir oluşundan ötürü sevinmedi. Aynı şekilde vezirlik, kardeşi oğlu Selahaddin'e verildiğinde de sevinmedi. Nureddin, bu durumu ortadan kaldırmak için çareler aramaya başladı. Ancak çaresini bulamadı. Bu vezirliği iptal ettiremedi. Özellikle Selahaddin'in inşallah ileride de anlatılacağı gibi halife Adid'in hazinelerine sahip olduğunu duyduğunda da sevinmemişti. Doğrusunu Allah bilir.

Esedüddin, saraya haber salarak bir katip istedi. Kendi temennilerini dile getirdiğinde kabul edileceğini umarak katip olarak ona Kadı Fadıl'ı gönderdiler. Esedüddin, çeşitli işlerin başına yöneticiler tayin etti. Araziler ikta etti. Valiler atadı, böylece sayılı birkaç gün boyunca kendi kendine sevinip mutlu oldu. Ancak bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikisinde cumartesi günü Ölüm onu yakaladı. İki ay beş gün müddetle hüküm sürmüştü. Esedüddin merhum vefat edince şanlı emirler halife Adid'e, Selahaddin Yusuf un, müteveffa amcasından sonra vezirliğe tayin edilmesi için öneride bulundular. Halife Adid de Selahaddin Yusuf u vezirliğe tayin etti ve ona kıymetli hilatler giydirip Melik Nasır lakabını taktı. [50]

Selahaddin'in Giydiği Hilatın Evsafı

er-Ravzateyn adlı eserde Ebu Şâme'nin anlattığına göre Selahaddin'in giydiği hilatın evsafı şöyledir:

«Kenarı altınla süslenmiş, beyaz bir sarık, dibeki bir elbise ki kenarı altın süslemeli idi. Altın yaldızla süslenmiş bir cübbe, altın tellerle işlenmiş bir taylesan, 10.000 dinar değerinde mücevher bir gerdanlık, 5.000 dinar değerinde altın süslemeli bir kılıç, 8.000 dinar değerinde altın süslemeli bir kılıç, 8.000 dinar değerinde bir kemer, üzerinde de altın gerdanlık ve boyunbağı bulunan bir mücevher, başında da 200 cevher tanesi. Ayaklarında dört cevherden halhal, başında altın bir şerit ve üzerinde beyaz bir çıkıntı, miğferi beyaz renkli olup hü'atın yanı sıra altın dolu birkaç kese, bir at ve başka armağanlar. Bunlara ek olarak atlastan beyaz bir keçe içinde dürülü vezirlik fermanı.

Selahaddin, bu hil'atı bu senenin cemaziyelahir ayının yirmibeşin-de pazartesi günü giymişti. Bu, cidden görülmeye değer muazzam bir törendi. Bütün askerler onun hizmetine girdiler. Sadece Aynü'd-Devle el-Yarukî onun hizmetine girmedi ve «Nureddin'den sonra Yusuf a hizmet etmem» dedi. Sonra da Aynü'd-Devle el-Yarukî askerleriyle birlikte Şam'a gitti. Nureddin bu davranışından ötürü onu kınadı.

Melik Selahaddin, Melik Nureddin'in naibi sıfatıyla Mısır'da ikamet etti. Mısır diyarında minberler üzerinde onun adına hutbe okuttu. Melik Nureddin'e mektup yazarken emir serasker Selahaddin unvanını kullandı. Ona mütevazi davrandı. Ancak herkesin

kalbi Selahaddin'e meyletti. Nefisler ona boyun eğdi. Onun zamanında halife Adid büyük kuvvet kazandı. O diyarda insanlar arasında Selahaddin'in kadri yüceldi. Maiyetindeki kimselerin iktalarını artırdı. Adamları onu sevdiler. Ona hürmet edip hizmette bulundular.
Nureddin ona bir mektup yazarak vezirliği fermansız olarak kabul ettiğinden ötürü kınadı ve Mısır diyarından elde ettiği gelirlerin hesabını çıkarmasını emretti. Ancak Selahaddin bu emri yerine getirmedi. Nureddin de bu arada; «Eyyub'un oğlu hükümdar olmuş» demeye başladı. Selahaddin, Nureddin'e mektup yazarak aile efradını, kardeşlerini ve yakınlarını kendisine göndermesini istedi. Melik Nureddin, istediği kimseleri ona gönderdi. Ancak onların kendisine itaat etmelerini ve emrini dinlemelerini şart koştu. Neticede Selahaddin'in Mısır diyarında otoritesi kuvvetlendi. Mısır devleti böylece sağlamlaştı. İşler yoluna girdi. Selahaddin'in saltanatı güçlendi. Şair'in biri, Selahaddin'in Vezir Şâver'i öldürmesi ile ilgili olarak şöyle bir şiir okumuştu:
«Mısır helak olmuştu. Yusuf oraya sahip oldu. Rahmanın vakti belirlenmiş bir emri ile, Yusuf un orada Şâver'i öldürmesi, Davud'un Calut'u Öldürmesi gibidir.»
Ebu Şâme dedi ki: «Halife Adid bu senede Şâver'in şu çocuklarını öldürttü:
1- Şüca (lakabı Kâmil idi).
2- Tari (lakabı Muazzam idi).
3- Farisülmüslimin.
Bunlar öldürüldükten sonra kesik başları Mısır diyarında dolaştırılıp teşhir edildi. [51]

Tavaşî'nın Öldürülmesi

Tavaşî Selahaddin'in zamanında halife ve adamlarının güvendiği bir devlet sekreteri idi. Tavaşî Mısır'da hilafet sarayında bir mektup yazarak Haçlılara gönderdi ki Mısır'a gelip oradaki Şamlı Müslüman askerleri kovsunlar. Sarayın muhafız kuvvetleri komutanı olan Habeşli Tavaşî bu mektubu güvendiği bir adamla Haçlılara gönderdi. Ulak yolda iken kendisinden şüphelenen bir adam tarafından yakalanıp Sela-haddin'e götürüldü. Ulak suçunu ikrar etti. Mektubu çıkardı. Selahaddin mektubu okuyup durumu anladı. Ancak gizledi. Devlet sekreteri Tavaşî, Selahaddin'in durumdan haberdar olduğunu anlayınca hilafet sarayına kapandı. Öldürülmekten korktuğu için uzun bir süre dışarı çıkmadı. Sonra günün birinde ava çıkmak istedi. Dışarıda iken Selahaddin onu yakalayıp öldürecek adamîannı üzerine saldı. Yakalanıp öldürdü. Başı kesilip Selahaddin'in huzuruna bırakıldı. Bundan sonra Selahaddin saraydaki hizmetçilerin tamamını görevden azletti. Onların yerine Bahaeddin Karakuş'u tayin etti ve ona bütün işleri idare etmesi emrini verdi. [52]

Zenci Olayı

Hilafet mü'temeni (devlet sekreteri) Habeşli Tavaşî öldürülüp saraydaki diğer hizmetçiler görevlerinden azledildiklerinde hizmetçiler buna kızarak bir araya gelip toplandılar. Zenciler yaklaşık 50.000 kişilik bir topluluk meydana getirdiler. İki saray arasında Selahaddin'in askerleriyle savaştılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Halife Adid, sarayında savaşı seyrediyordu. Şamlı askerler saraydan taş atıyorlardı. Bir rivayete göre Adid'in emriyle olduğu, başka bir rivayete göre ise onun emri dışında Adid'in askerleri karşı tarafa ok attılar. Sonra Nasırın kardeşi Nurşah Şemsü'd-Devle de Adid'in sarayda savaşı seyretmekte olduğu penceresinin yakılmasını emretti. Nurşah Şemsü'd-Devle savaşta hazır bulunuyordu. Nureddin onu kardeşine takviye olsun diye göndermişti. Halife Adid'in sarayının kapısı açıldı ve «Müminlerin emin, şu zencileri aranızdan ve ülkenizden çıkarmanızı size emrediyor» diye seslenildi. Şamlılar kuvvetlendiler. Zenciler zayıfladılar. Sultan, Mansure diye bilinen zenci mahallesine askerleri şevketti. Bu mahallede zencilerin evleri ve aileleri bulunuyordu. Askerlerin gelmesi üzerine Bab-ı Zuveyle'deki zenciler geri dönüp kaçtılar. Komutan, onları kılıçlı askerleriyle kovaladı ve onlardan bir çoğunu öldürdü. Sonra zenciler eman dilediler. Kendilerine eman verildi. Cize'ye sürgün edildiler. Sonra Selahaddin'in kardeşi Şemsü'd-Devle Nurşah onların karşısına çıktı ve yine onlardan bîr çoğunu öldürdü. Geride çok az sayıda zenci kaldı. Zulm ettiklerinden dolayı zencilerin evleri boş kaldı.
Bu senede Nureddin, Caber kalesini fethetti. Bu kaleyi sahibi bulunan Şihabüddin Malik b. Ali el-Ukaylî'nin elinden aldı. Caber kalesi Sultan Melikşah zamanından beri Şihabüddin'in elinde bulunmaktaydı.
Bu senede Haleb Camii yandı. Nureddin orayı onardı.
Bu senede Haleb dışındaki mahallenin kendisine nisbet edilmekte olduğu Maruk öldü. [53]

Hicretin Beşyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sadullah B. Nasr B. Said Ed-Dücacî

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Vaizdi. Hanbelî idi. Hicretin 480. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Vaaz verdi Vaazı çok leta-fetli ve hoştu. Bu yönüyle İbnül-Cevzî onu çok övmüş ve anlattığına göre kendisi bir defasında ondan sıfatlarla ilgili hadisi sormuş, ama o bu konuya değinmeyip şu şiiri okumuş:
«Kaybolan öfkeli, kabul etmeyip dedi ki, ey nefis ya buna razı olmalısın.
Ki bunun aksi düşünülemez.
Çünkü ona itaati farz kılan sensin.
Kendisinden ayrılmaya güç yetiremediğine küsme.
Her ne kadar yanakların ondan ayrılıp küsmeye yönelse de gene de küsme, razı ol.»
İbnü'l-Cevzî onun şöyle dediğini nakletmiştir:
«Bir defasında halifeden korktum. Rüyada biri bana: «Şunu yaz bakalım» dedi: «Zamanın belalarına karşı sabrınla göğüs ger. Bir ve herşeyi bilen zâtın lutfunu ümid ederek bekle. Her ne kadar zamanın sıkıntısı seni zorlasa da ümidini kesme. Zamanır belalarının oku sana yönelse de ümitsizlennıe. Yüce Allah'ın bu sıkıntılar arasında sana ihsan edeceği bir genişlik vardır.
Bu genişlik, anlayışlar ve vehimler arasında gizlidir. Mızrakların ucu arasından kurtulan nice kimseler vardır. Aslanın pençesinden kurtulan nice avlar vardır.»
Sadullah b. Nasr bu senenin şaban ayında seksendört yaşında vefat etti ve Zori hankâhının yanma defnedildi. Sonra İman Ahmed b. Han-bel Mezarlığına nakledildi. [54]

Şâver B. Mücirüddin

Künyesi Ebu Şüca es-Sa'dî'dir. Emirü'l-Cüyuş lakabını taşırdı. Halife Adid'in zamanında Mısır diyarının vezirliğini yaptı Vezirliği Re-zik'in elinden aldı. Kadı Fadıl'ı yazı işlerinde kullanan ilk vezir odur. Kadı Fadıl'ı İskenderiye'ye bağlı Babü's· Sidre'den yanına çağırmıştı. Kadı Fadıl onun yanında yükselip itibar sahibi oldu. Saraydaki diğer katipler onun emri altına girdiler. Kadı Fadıl'ın fazilet ve üstünlüğünü görünce ona tabi oldular. Şairler onu övdüler. Övenlerden biri de Am-mare el-Yümnî'dir. Ammare bir şiirinde onu şöyle övmüştür:
«Demir demirden sıkıntı duydu.
Şâver, Muhammed'in dinine yardım etmekten sıkılmadı. Zaman, onun gibisini getirmeye yemin etti.
Ey zaman, yeminini bozdun, kefaretini öde.»
İşi yolundaydı. Nihayet Emir Dirgam b. Suvar ona karşı ayaklandı. O da Nureddin'e sığındı. Nureddin onunla birlikt Esedüddin Şirkuh'u emir Dirgam'a karşı gönderdi. İkisi birlikte Emir Dirgam ı mağlup ettiler. Fakat bilahare Şâver ona karş ahdini bozdu. Esedüddin de ona kin beslemeye başladı. Nihayet onu bu senede kardeşinin oğlu Selahaddin vasıtasıyla öldürttü. Bu senenin rebiyülahir ayının onyedisinde emir Cerdenk'in huzurunda boynu vuruldu. Öldürülmesinden sonra yerine Esedüddir vezirliğe tayin edildi. Ama o da sadece iki ay beş gün süreyle iktidarda kalabildi.
Ibn Hallikan dedi ki: «Şâver'in soy kütüğü şöyledir: Ebu Şüca Şâver
b. Mudruddin b. Nizar b. Aşair b. Şas b. Muğis b. Habib b. Haris b. Rebia b. Mahis b. Ebi Züeyb Abdullah. Ebu Züey Abdillah, Halimetü's-Sadi-ye'nin babasıdır.» İbn Hallikan böyle demiştir. Ancak onun bu sözünde şüphe vardır. Zira aradaki uzun mesafe bu kadar kısa bir soy silsilesi ile tamamlanamaz, doğrusunu Allah bilir. [55]

Şirkuh B. Şadı

Esedüddin el-Kürdî ez-Zerzarî. Zerzarilîler, Kürd kabilelerinin en şereflisidirler. Şirkuh, Azerbaycan'a bağlı Derin kasabasındandır. Kendisi ve kardeşi Necmeddin Eyyub, Emir Mücahidüddin Nehruz el-Hadi-nıe hizmette bulundular. Nehruz el-Hadim, Irak şahnesi (emniyet müdürü) idi. Necmeddin Eyyub Tikrit kalesinin naibliğini yaptı. O esnada Karaca es-Sakî'den kaçmakta olan İmadüddin Zengi Tikrit kalesine geldi. Necmeddin ve kardeşi Şirkuh ona ihsanda bulunup hizmet ettiler. Sonra İmadüddin halktan birini öldürdü. Nehruz da Necmeddin Eyyub ile Şirkuh b. Sadî'yi kaleden çıkarıp kovdu. İkisi Halep't bulunan İmadüddin Zengi'nin yanına gittiler. İmadüddin onlara iyilik ve ihsanda bulundu. Sonra ikisi İmadüddin Zengi'nin oğlu Nureddin Mahmud'un yanında yükselip itibar sahibi oldular. İmadüddin Zengi, Eyyub'u Baalbek naibliğine atadı. Sonra İmadüddin'in oğlu Nureddin onu bu görevde bıraktı. Esedüddin de Nureddin'in yanında kalıp onun en büyük komutanlarından biri oldu. Has ve gözde adamları arasına girdi. Nureddin ona Rahbe beldesini ve Humus vilayetini diğer iktalarla birlikte iltizam olarak verdi. Çünkü Esedüddin Şirkuh şehametli, şecaatli, cesaretli bir komutan olup Haçlılarla cihad etmekteydi Onlarla birçok defalar savaşmış ve zaferler kazanmıştı. Özellikle Dımaşk'ın fethi gününde büyük yararlık göstermişti. Bundan daha önemlisi, Mısır diyarının ele geçirilişinde gösterdiği yararlılık idi. Allah onun mezarını rahmetiyle ıslatsın. Makamını Cennet kılsın.
Esedüddin Şirkuh b. Şadı, cumartesi günü ani olarak meydana gelen bir nefes tıkanıklığı neticesinde vefat etti. Vefatı bu senenin cemazi-yelahir ayının yirmiikisinde vuku bulmuştu. Allah rahmet etsin.
Ebu Şanıe dedi ki: Mısır'ın Kahire şehrinin güneydoğusunda bulunan Esedi Hankâh'ı ona nisbet edilir. Kendisinden sonra

iktidar, kardeşinin oğlu Selahaddin Yusuf un eline geçti. Selahaddin Yusuf hakimiyetini ve o yöredeki otoritesini güçlendirdi. [56]

Muhammed B. Abdullah B. Abdülvahid

Muhammed b. Abdullah b. Abdülvahid b. Süleyman. İbn Battı adıyla meşhur olmuştur. Çok hadis dinledi ve rivayet etti Kendisinden hadis dinlemek amacıyla başka yerlerden yanına gelinirdi. Doksan yaşına yaklaşmış iken bu senede vefat etti. [57]

Muhammed El-Farikî

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Vaizdi. Anlatıldığına göre o Nehcülbela-ğa adlı eseri ezberlemiş ve lafızlarını tabir edip yorumlamıştır. Fesahat-li, belağatli bir kimseydi. Sözleri yazılır ve ondan el-Hikemu'1-Fankîye adlı bir kitap rivayet edilir. [58]

Muammer B. Abdülvahid

Muammer b. Abdülvahid b. Recâ Ebu Ahmed el-İsfahanî. Vaizdi. Hadis hafizlarmdandır. Ebu Nuaym'ın ashabındar rivayetlerde bulunmuştur. Hadise dair güzel bir bilgisi vardı. Hacca gitmekte iken Badi-ye'de vefat etti. Allah rahmet etsin. [59]

Hicretin Beşyüzaltmışbeşinci Senesi

Bu senenin safer ayında Haçlılar Mısır'a bağlı Dimyat'ı elli gün müddetle kuşatma altında tuttular. Ahaliye sıkıntılı anlar yaşattılar. Birçok kimseleri öldürdüler. Mısır diyarına sahip olmak ümidi ve de müslümanlarm Kudüs'ü istila etme korkusu sebebiyle karadan ve denizden Dimyat'a gelip saldırmışlardı. Selahaddin de Nureddin'e mektup yazarak yardım istedi. Kendisine askerî takviye göndermesi talebinde bulundu. Zira Mısır'dan ayrılması durumunda Mısırlıların arkadan ona hiyanet edeceklerini, şayet Mısır'da oturup Haçlılarla savaşmayacak olursa Haçlıların Dimyat'ı ele geçireceklerini orayı, Mısır ülkesini ele geçirmek amacıyla kuvvetleneceklerini ve bir üs haline getireceklerini bildirdi. Nureddin de ona birçok askeri birliği peşpeşe gönderdi. Sonra Haçlıların ülkelerinden ayrılıp Dimyat'a gidişlerini firsat bilen Nureddin, arkadan onların ülkesine büyük askeri birlikle saldırdı. Evlerinin arasına kadar girip yerleşti. Mallarını ganimet edindi. Orada bulunan adamların bir kısmını öldürdü. Çoklarını esir aldı. Selahad-din'e gönderdiği takviye birlikler arasında babası Emir Necmeddin Ey-yup ta bulunmaktaydı. Beraberlerinde diğer oğullan da vardı. Askerler Mısır dışına çıkıp onu karşıladılar. Halife Adid de oğluna saygı ve ikram olsun diye onu karşılamaya çıktı. İskenderiye ve Dimyatı ona ikta1 olarak verdi. Diğer oğullanna da bazı yerleri ikta' olarak verdi.

Halife Adid, bu hadiseden dolayı Selahaddin'e 1.000.000 dinar para yardımında bulundu. Nihayet Haçlılar Dimyat'tan ayrılıp döndüler. Nureddin'in kendi ülkelerine baskın yaptığını, birçok adamları öldürüp kadın ve çocuklanm esir aldığını, mallarını ganimet edindiğini duyduklarından ülkelerine geri döndüler. Allah müslümanlara hayır mükâfat versin.

Sonra Nureddin bu senenin cemaziyelahir ayında kuşatma amacıyla Kerh'e gitti. Kerh, çok korunaklı bir şehirdi. Oray neredeyse fethedecekti. Ama Haçlıların öncü birliklerinin Dımaşk'a yöneldiklerini duyunca kuşatmayı bıraktı. Haçlıların arkadan kendilerini kuşatmalarından korktu. Kuşatmayı bırakıp Dımaşk'a yöneldi. Orada savunma tedbirleri aldı. Haçlılar Dimyat'tan sökülüp döndüklerinde Nureddin çok sevinmişti. Şairlerden her biri bu konuda birer kaside yazmıştı. Melik Selahaddin Eyyubî ise bu duruma gam ve kederle bakmaktaydı. Hatta bir hadis talebesi bu konuda tebessümle ilgili müselsel senetli bir hadisi okumuş ve sürekli sevinç meydana gelmesi için kendisinin tebessüm etmesini istemişti. Ancak o tebessüm etmeyip şu cevabı vermişti:

«Dimyat sınırında Müslümanlann Haçlılar tarannndan kuşatma al-dında tutulduğu bir esnada Cenâb-ı Allah'ın beni tebessüm eder halde görmesinden utanırım.»

Şeyh Ebu Şâme'den rivayet: Mansura kalesinde bulunan Ebu Der-da Mescidi'nin imamı, Haçlıların Dimyat'tan kovuldukla gecede rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ın kendisine şöyle dediğini görmüş: «Nureddin'e selam söyle ve Haçlıların Dimyat'tar ayrıldıkalrı müjdesini ona ver.»Ben dedim ki: «Ya Rasûlallah bunun alameti nedir?»

Buyurdu ki: «Telharim gününde secdeye kapanıp şu duayı yapmış olduğunu Nureddin'e bildir: «Allah'ım. Sen kendi dinine yardım et. Köpek Nureddin Mahmud da kim oluyor?»

Nureddin Mahmud, Ebu Derda Mescidi'nde sabah namazını kıldıktan sonra imam ona bu müjdeyi vermiş ve Rasûlullah'n anlattığı alameti kendisine bildirmişti. «Köpek Nureddin Mahmud da kim oluyor?» sözünü nakletme sırası geldiğinde bunu

söyleyememiş ve utanmıştı. Ancak Nureddin Mahmud, imama: «Rasûlullah (s.a.v.)'ın sana emrettiği şeyi söyle» deyince imam aynı ifadeyi kullanmış. Nureddin Mahmud da «doğru söyledin» demiş, bu olayı tasdik etmek ve sevindiğini bildirmek amacıyla Nureddin Mahmud ağlamıştı. Sonra durumun açıklığa kavuşmasını beklemişler ve gerçektende Rasûlullah (s.a.v.)'ın rüyada İmama haber verdiği şekilde Haçlıların Dimyat'ı bırakıp gittikleri görüldü.
Katib İmad dedi ki: «Bu senede Melik Nureddin, Darıya Camii'ni onardı. Orada bulunan Ebu Süleyman ed-Daranî'ni şehidliğini ve Dı-maşk'taki birçok yerleri onardı.»
Bu senede Kerkük şehri Nureddin tarannndan dört gün süreyle kuşatıldı. Orada yanında bulunan Necmeddin Eyyub (Selahaddin'in babası) yanından ayrılıp Mısır'a oğlu Selahaddin'in yanma gitti. Nureddin ona Mısır'da bulunan oğlu Selahaddine, Mısır'da halife Müstencid Bil-lah el-Abbasî adına hutbe okumasını emretmesini bildirdi. Çünkü halife Selahaddin'in orada kendi adına hutbe okutmadığını bildirerek bu durumu kınamıştı.
Bu senede Haçlılar, Sebib b. Rakik ve İbn Kankarî ile birlikte Seva-hil'den gelerek Kerkük'ü savunmak istediler. Sebib b Rakik ile İbn Kan-karî, Haçlıların en ünlü şövalyelerindendiler. Nureddin, kendileriyle savaşmak üzere üzerlerine gidince yollarını değiştirip başka tarafa saptılar.
Bu senede Şam ve Cezire'de büyük bir deprem meydana geldi. Birçok yerleri etkiledi. Şam'daki surların çoğu yıkıldı. Evlerin çoğu sahiplerinin üzerlerine çöktü. Özellikle Dımaşk, Humus, Hama, Haleb ve Baal-bek'te surların çoğu ve kaleler çöktü Nureddin de bu mekânlarda meydana gelen tahribatın çoğunu giderip gerekli onarımları yaptırdı. [60]

Hicretin Beşyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Kutbeddin Mevdud B. Zengi

Nureddin Mahmud'un kardeşi olup Musul valisi idi. Vefat ederken kırkdört yaşındaydı. Yirmibir sene müddetle hüküm sürdü. Seçkin hükümdarlardandı. Halkı tarafından çok sevilirdi. Onlara şefkat gösterir, iyilik ve ihsanda bulunurdu. Şekli ve şemaili güzeldi. Kendisinden sonra yerine oğlu Seyfeddin Gazi geçti. Seyfeddin Gazi'nin annesi, Hatun binti Timurtaş b. İlgazi b Artuk'tur. Bilindiği gibi îlgazi b. Artuk da Mardin vahşiydi. Melik Kutbeddin'in veziri Fahreddin Abdülmesih'ti ki, bu, zalim ve zorba bir kimseydi.
Bu senede Endülüs'teki garp melikleri arasında birçok savaşlar meydana geldi. Şark hükümdarları arasında da aynı şekilde çok savaşlar cereyan etti.
Bu senede ve bundan önceki senede hac emirliğini Berguş el-Kebir yaptı. Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerle ilgili bir nakil ve rivayete rastlamadım. [61]

Hicretin Beşyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senede halife Müstencid vefat etti. Yerine oğlu Müstedi halife oldu. Müstencid sene başında hastalanmış, sonra görünüşte şifa bulmuştu. Bu sebeple büyük bir ziyafet tertipledi. İnsanlar da bu vesileyle çok sevindiler. Sonra kendisinde şiddetli nekahet bulunduğu halde tabib onu hamama soktu. Hamamda öldü. Anlatıldığına göre tabibin böyle yapmasını bazı devlet erkânı tavsiye etmişlerdi ki Müstencid erken ölsün.
Müstencid, bu senenin rebiyülahır ayının ikisinde cumartesi günü Öğleden sonra kırksekiz yaşında vefat etti. Onbir sene bir ay müddetle halifelik yaptı. Halifelerin hayırlılarından, adillerinden ve halka en çok merhamet gösterenlerinde ndi. Halkın üzerindeki ağır vergileri kaldırdı. Irak'ta ağır vergiler bırakmadı. Şirret bir adam hakkında adamlarından biri yanında şefaatçi oldu. Bunun üzerine Müstencid o adama 10.000 dinar para verdi. Verirken de «Sana 10.000 dinar veriyorum ama müslümanlan bu adamın şerrinden kurtarıp rahata erdirmem için bir mislini de bana getir» dedi.
Müstencid esmer tenli, uzun sakallı bir kimseydi. Abbasîlerin otuz-ikincisiydi. Bu da Ebced hesabına göre lam ve ba harfleri ile ifade edilmiştir. Bu sebeple ediplerden biri, onun hakkında şöyle bir tarih düşürmüştür:
«Halifeleri Ebced hesabına göre sayacak olursak, Ey Müstencid sen Abbas oğullarının lübbü oldun.»
Bilindiği gibi lüb kelimesinde lam ve ba harfleri vardır ki bunlar da otuziki eder. Yani o, Abbasi halifelerinin otuzikincisi idi.
İyiliği emreder, kötülüğü menederdi. Rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ın kendisine şöyle buyurduğunu görmüştü:
«De ki Allah'ım; hidayete erdirdiğin kimseler arasında beni de hidayete erdir. Afiyete kavuşturduğun kimseler arasında bana da afiyet ver.....»
Böylece kunut duasının tamamını ona Öğretmişti.
Vefat ettikten sonra pazar günü öğlenden önce cenaze namazı kılındı. Hilafet sarayına defnedldi. Sonra Rusafe mezarlığına nakledildi. Yüce Allah rahmet etsin. [62]

Müstadi'nin Hilafeti

Ebu Muhammed Hasan b. Yusuf el-Müstencid b. Muktefî. Annesi İsmet adında Ermeni bir kadındı. Müstadî, hicretin 536 senesinin şaban ayında doğdu. Babasımn vefat günü olan rebiyülahir ayının dokuzunda pazartesi sabahı halifeliğine bey'at edildi. Hz. Hasan'dan sonra ondan başka Hasan adında bir başkası halifeliğe geçmiş değildir. Künyesi de Hz. Hasanın ki gib Ebu Muhammed idi. Halifeliğine bey'at edildiği günde insanlara 1.000'den fazla hil'at giydirdi. Bu gün görülmeye değe muazzam bir gündü. Bağdat kadilkudatlığına Ruh b. Hadsenî'yi rebiyülahir ayının yirmibirinde cuma günü tayin etti. Üstac Adüdü'd-Devle'ye vezirlik hil'atı giydirdi. Kapısında üç namaz vaktinde, sabah akşam ve yatsı vakitlerinde davul çaldırdı. Kölelerden onyedi kişiyi emir tayin etti. Vaizlere vaaz etmeleri için izin verdi. Vaizler de uzun bir süre yasaklı kaldıktan sonra konuşmaya başladılar. Çünkü daha önce vaazları yüzünden uzun süren fitneler ve serler meydana geliyordu. Bundan sonra hacipleri çoğaldı. Musul'a sahip olduğuna dair müjde geldiğinde Katib İmad şöyle bir şiir okudu:

«Zaman Müstadi sayesinde aydınlandı.
O, hırkai saadetin varisi ve Peygamber (s.a.v.)'in amcazadesidir.
Hakkı, şeriatı ve adaleti getirdi.
Bu ihya ediciye merhaba,
Bağdatlıları da tebrik ediyorum.
Onlar, bütün perişanlıklardan sonra mutlu bir yaşama kavuştular.
Karanlık zaman geçip gitti
Artık aydınlık çağı geldi.»

Bu senede Melik Nureddin, Rakka'ya gitti. Orayı ele geçirdi. Aynı şekilde Nusaybin, Habur ve Sincar'ı da ele geçirip damad ve kardeşinin oğlu Mevdud b. İmadüddin'e teslim etti. Sonra Musul'a gitti. Orada yir-midört gün kaldı. Orayı da kardeşinin oğlu Seyfeddin Gazi b. Kutbeddin Mevdud'a Cezire ile birlikte verdi. Diğer kızını onunla evlendirdi. Musul Camii'ni genişletilip onarılmasını emretti. Bunun için bizzat kendisi bir vakıf kurdu. Camiye bir hatib ve orada fıkıh öğretmesi içinde bir müderris tayin etti. Fıkıh müderrisi Ebu Bekir el-Berkanî idi ki, bu zat Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'nın talebesi idi. Müderrisliğe atandığına dair bir ferman yazdı. Camiye Musul köylerinden birini vakfetti. Bütün bunları da salih ve âbid bir zat olan Şeyh Ömer'in tavsiyesi üzerine yapmıştı. Şeyh Ömer Molla'nm orada ziyaret edilen bir tekkesi vardı. Her sene mevlid kandilinde davette bulunurdu. Melikler, emirler, alimler, vezirler davetine gelir ve orada büyük bir ihtifal düzenlenirdi. Melik Nureddin arkadaşıydı. İşlerinde ona danışırdı. Bazı önemli işleri yaparken ona güvenirdi. Musul'da ikame ettiği süre zarfında yaptığı bütün hayırları yapması için o kendisine tavsiyede bulunmuştu. Bu sebepledir ki Musul'a gelişi esnasında halk çok sevinmişti. Üzerindeki bütün sıkıntılar giderilmişti. Aralarında bulunan zalim ve zorba Fahreddin Abdülmesih'i kovmuştu. Melik Nureddin, Şeyh Ömer Mollaya Abdullah adını vermiş, onu beraberinde Dımaşk'a götürmüş güzel arazi parçalarını ikta' olarak vermişti. Fahreddin Abdülmesih denen zalim ve zorba kişi Hristiyandı. Ama Müslüman olduğunu söylüyordu. Anlatıldığına göre evinin içinde gizli bir yerde kendisine ait bir kilisesi varmış, idaresi kötü, zorba, içi bozuk bir kimseydi. Âlimlere özellikle müslümanlara karşı kindar bir düşmandı. Nureddin Musul'a girdiğinde onun için Şeyh Ömer Molla eman dilemişti. Nureddin, Musul'a varır varmaz kardeşi oğlu yanına gelmiş, huzurunda durmuş, Nureddin de ona ihsan ve ikramda bulunmuştu. Halifeden getirmiş olduğu hil'atı ona giydirmişti. Böylece şehire büyük bir debdebe ve alayişle girmişti. Nureddin, Musul'a vardığında kış şiddetlenmişti. Bu yüzden yukanda da anlattığımız gibi orada ikamet etmişti. İkametinin son gecesinde Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüş, Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demişti:

«Belden senin hoşuna gitti. Cihadı terk ettin. Allah düşmanlarıyla savaşmaz oldun?» Bundan sonra Nureddin uykudan hemen uyanıp sefer hazırlığına başlamıştı. Sabah olur olmaz Şam yoluna koyulmuştu. Şeyh İbn Ebi Asrun'u kadılığa tayin edip beraberinde Sincar, Nusaybin ve Habur'a götürmüştü. İbn Ebi Asrun orada naib ve idareciler tayin etmişti.

Bu senede Selahaddin -Şii oldukları gerekçesiyle- Mısır kadılarını görevden azletti. Kadilkudatlığa Şafiî mezhebine mensup Sadreddin Abdülmelik b. Derbas el-Mardanî'yi tayin etti. Diğer muamelelerin yürütülmesi için de Şafiî kadılar tayin etti. Şafiîler için bir medrese yaptırdı. Malikîler için de bir medrese yaptırdı. Kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer de çok kıymetli bir konak satın alarak orasını Şafiîler için medrese haline getirdi. Bir bahçeyi ve başka arazileri de oraya vakfetti.

Selahaddin, şehrin surlarını tamir ettirdi. İskenderiye'ninkini de tamir ettirdi. Halka çok ihsanlarda bulundu. Askalan ve Gazze taraflarında bulunan Haçlı beldelerine hücum etti. Eyle'deki Haçlı kalesine hücum etti. Orada bulunan bir çok Haçlı şövalyesini öldürdü. Şam'dan gelmekte olan aile efradını karşıladı. Uzun bir ayrılıktan sonra ailesiyle bir araya geldi.

Bu senede Selahaddin, ezanlarda okunmakta olan «Hayya ala hay-ri'1-amel» cümlesini kaldırtü. Mısır'ın her tarafında bu uygulamaya geçti. Minberler üzerinde Abbasiler adına hutbe okunmasını sağladı. [63]

Hicretin Beşyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Tahir B. Muhammed B. Tahir

Künyesi Ebu ZürVdır. Aslen Makdislidir, ama doğum yeri Raz şehridir. Hemedan'da ikamet etmiştir. Hicretin 481. senesinde

doğmuş, babası Hafiz Muhammed b. Tahir ona çok hadis nakletmişti. Rivayetleri arasında Şafiî'nin Müsned'i de vardır. Bu senenin rebiülahir ayının yedisinde çarşamba günü Hemedan'da vefat etti. Vefat ederken doksan yaşma yaklaşmıştı. [64]

Kadı Yusuf

Ebü'l-Haccac b. Hallal. Mısır inşa divanının başkanı idi. Bu hususta Kadı Fadıl'ın üstadıydı. Kadı Fadıl'ı bu hususta yetiştirdi Nihayet Kadı Fadıl bu alanda yükseldi. Kadı Yusuf yaşlandığı için bu görevi yapamayacak hale geldiğinde Kadı Fadıl onun yerine geçti. Kadı Fadıl onun aile efradının geçimlerini ölünceye kadar üstlendi. Kadı Yusuf vefat ettikten sonra da Kadı Fadıl onun aile efradına çok ihsanlarda bulunmuştu. Allah hepsine rahmet etsin. [65]

Yusuf B. Halife

Yusuf b. Halife Müstencid Billah b. Muktefi b. Müstazhir. Biyografisinden ve vefatından Önceki kısımlarda bahsedilmişti Amcası Ebu Nasr b. Müstazhir'den birkaç ay önce vefat etti. Kendisinden sonra Müs-tazhir'in oğullarından hayatta kalan olmamıştı. Bu senenin zilkade ayının yirmisekizinde salı günü vefat etti. [66]

Hicretin Beşyüzaltmışyedincî Senesi

Bu senenin ilk cumasında Mısır hükümdarı halife Adıd vefat etti. Selahaddin, Mısır'da ve oraya bağlı mıntıkalarda ikinci cuma günü Abbasiler adına hutbe okunmasını emretti. Bu, muazzam ve görülmeye değer bir gündü. Haber Melik Nureddin'e vardığında o, bu durumu halifeye İbn Ebi Asrun Şihabüddin Ebü'l-Meali aracılığıyla iletti. Bu müjde üzerine Bağdat şehri süslendi. Çarşılar kilitlendi. Çadırlar kuruldu. Müslümanlar buna çok sevindiler. Çünkü Mısır diyarında halife Muti el-Abbasî'nin zamanında hicri 359. seneden bu yana yani Fatimilerin Mısır'a sahip olduğu ve oraya galebe çaldıkları günden beri Abbasiler adına hutbe okutulmasına son verilmişti ki, bu da 208 senelik bir süreydi.
İbnu'l-Cevzî dedi ki: «Ben bu konuda bir kitap yazdım adını da en-Nasr Alâ Mısır koydum.» [67]

Ubeydîlerin Son Halifesi Adid'ın Vefatı

Lügatte Adid kelimesi kesici anlamına gelir. Nitekim bir hadiste «Harem'in ağaçları kesilmez» Duyurulmaktadır. Burada kesilmez anlamına gelen fiil (yudedü) fiilidir. Adid vefat edince Ubeydilerin Mısır'daki hakimiyetleri sona erdi. Adid'ın asıl adı Abdullah'tır. Künyesi Ebu Muhammed olup soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Yusuf el-Hafiz b. Müstansır b. Hakim b. Aziz b. Muiz b. Mansur el-Kahirî Ebü'l-Genaim b. Mehdi.
Adid, hicretin 546. senesinde doğdu. Yirmibir sene yaşadı. Yaşantısı kötüydü. Murdar bir Şii idi. İmkânı olsaydı bütün Ehl-i Sünneti öldürürdü. Selahaddin'in Mısır'da otoritesi kurulunca Nureddin'in fermanı üzerine Mısır'da Abbasiler adına hutbe okutmaya başladı. Çünkü halife, Melik Nureddin'e haber salarak vefatından önce onu kendi adına hutbe okutturmadığından dolayı kınamıştı. Müstencid de o zaman hasta idi. Vefat edince kendisinden sonra yerine oğlu geçti. Mısır'da hutbe onun adına okunmaya başladı. Sonra Adid hastalandı ve aşure gününde vefat etti. Melik Selahaddin cenazesine geldi. Taziyesinde hazır bulundu. Vefatı sebebiyle üzülüp ağladı. Çok hüzünlendiği belli oluyordu.
Hayatında emirlerine çok itaat ederdi. Adid cömert ve kerem sahibi bir kimseydi. Allah onu bağışlasın.
Vefat edince Selahaddin, saraydaki herşeye el koydu, Adid'in aile efradım oradan çıkarıp kendilerine tahsis ettiği bir konağa yerleştirdi. Onlara bolca harçlık, nafaka ve erzak verdi. Rahat bir yaşantıya kavuşturdu. Halife'nin vefatım onlara unutturmaya çalıştı. Selahaddin, Mısır'da Adid'in vefatından önce Abbasiler adına hutbe okutmaya başladığına pişman olmuştu. Keşke Adid'in vefatını bekleseydi. Ama bu, takdir edilmiş bir kaderdir. Katib İmad bu konuda şöyle bir şiir nazmetmiştir:
«Soysuz Adid öldü.
Artık bid'atçılar Mısır'da ağızlarını açamazlar.
Mısır Firavununun çağı sona erdi.
Artık Mısır'ın Yusuf u, işleri ele alacaktır.
Azgınların ateşi söndü.
Yanan şirk ateşleri küllendi.
Selahaddin'in işleri yoluna girdi.
Doğruluk cevherleri ipe dizildi.
Abbas oğullarının şiarları gerçek olarak ortaya çıktı.
Batıl ise gizlendi.

Tevhidin davetçisi beklemekteydi.
Şimdi şirk davetçilerinden öc alacaktır.
Sapıklık ehli kimseler, karanlıklara daldılar.
Ahmaklık ve körlüklerinden ötürü böyle oldu.
Cahiller, alimlerin minberi aydınlandığında,
Karanlıklara dalıp geri döndüler.
Müstedi sayesinde hakkın binası yükseldi.
Oysa daha önce yıkıktı.
Ezilen ve horlanan devlet, yeniden ortaya çıktı.
Çiğnenen din, şimdi muzaffer oldu.
İslâm'ın omuzu, mehabetli bir şekilde harekete geçti.
İslâm'ın ön dişleri göründü ve gülümsedi.
Hidayet yüzleri muştulanıp sevindiler.
Küfür ise pişmanlıktan ötürü ağzını yumruklasın.
Düşmanların harimi artık çiğnenecek
Zorbalar arasında paylaşılacak,
Konak ve saray sahiplerinin kâşaneleri yıkılacak,
Kemal hanesi onarılıp yükselecek,
Sakinleri sustuktan sonra konuşacak,
Dalalettekiler ise zilletten ötürü geberecek,
Burunları toprağa sürülecektir.»

Mısır'da ve bağlı yörelerde adına hutbe okutulmasından dolayı halife Müstedî'yi müjdelemek için Bağdat'ta söylenen şiirlerden biri de şudur:

«Ey mevlam (efendim)! Peşpeşe gelen fetihlerin sebebiyle seni kutlarım.
Süvarilerin dalışları hep senin içindir. Sana doğrudur.
Bu sayede Mısır'ı ele geçirdin. Orada şirke engel oldun.
Ümitsiz diller de artık hak dile getiriliyor.
İmamımızın adıyla Allah'a hamd olsun, Mısır tekrar ele geçti.
Bütün beldelere artık hakim oluyorsun sen.
Mısır, Yusuf a boyun eğmişse bunda tuhaf bir durum yoktur.
Yükseklerine doğru Mısır ziynetlenmektedir.
Bu Yusuf, Peygamber Yusuf a yaradılış huy ve iffet bakımından benzemektedir.
Rahmandan gelen şeylerin hepsi, yeryüzünde peşpeşe gelmektedirler.
Sen Haşimilere yapılan sövgüleri ortadan kaldırdın.
Bu utanç ancak senin kılıcın sayesinde giderilebilirdi.»

Ebu Şâme de bu şiiri er-Ravzateyn adlı eserinde nakletmiş, ancak onun naklettiği, bundan daha uzundur. Onun anlattığına göre vezir Ebü'l-Gezail Hüseyin b. Muhammed b. Berekât bunu gördüğü bir rüyadan sonra vefatından önce halifeye okumuştur İkinci Yusuf, halife Müstencid'i kasdetmiştir. İbn Cevzî de böyle demiş ve «Bu şiir Müsten-cid'in sağlığında okunmuştu» demiştir. Müstencid'in adına değil de ancak onun oğlu Müstedî adına Mısır'da hutbe okundu. Bu haber Melik Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub adına Bağdat'a ulaştırıldı. Halife de Melik Nureddin'e, Mısır'da kendisi adına hutbe okunduğu müjdesini vermiş olmasından dolayı büyük armağanlar gönderdi. Aynı şekilde Mısır diyarının meliki Selahaddin'e büyük armağanlar göndermişti. Armağanlarla birlikte bayraklar ve bizzat halife tarafından hazırlanmış nişanlı sancak da vardı. Bu siyah bayraklar, Şam ve Mısır'daki camilere dağıtıldı.

İbn Ebi Tay, kitabında şöyle demiştir: «Selahaddin, memleket işlerini yoluna koymaktan, hutbeyi okutmaktan ve taziye meclisini kurmaktan boşalınca iki saraydaki eşyalara el attı. Oralarda birçok eşya, alet, elbise, mefruşat ve kıymetli şeyler gördü. Bu eşyalar arasında 700 kıymetli cevher parçası, uzunluğu bir karıştan fazla, kalınlığı da başparmak kadar olan zümrütten bir sap, yakuttan bir ip, kıymetli taştan bir ibrik, kulunç ağrılarına yarayan bir tabla vardı. Bu tabla kuluncun-da şiddetli romatizma ve benzeri ağrılar bulunan bir kimsenin sırtına vurulduğunda makadından hastalık yeli çıkıp giderdi. Bu kişi artık bir daha kulunç ağrısına yakalanmazdı. Anlatıldığına göre Kürt emirlerinden biri bu tablayı eline almış, neye yaradığını bilememiş, sırtına vurunca yellenmişti. Bunun üzerine tablayı elinden düşürmüş, tabla kırılmış ve artık işe yaramaz olmuştu.

Zümrüt sapa gelince, Selehaddin bunu üç parçaya böldü. Büyük parçasını kadınlarına taksim etti. Diğer parçaları da emirlere dağıttı. Emirlerine dağıttığı şeyler arasında Belhoş[68] taşları, yakut, altın, gümüş, ev eşyası ve emtialığı da vardı. Artanları da sattı. Tüccarların önde gelenlerini huzuruna çağırtıp bu fazla mallan onlara sattı. Artan eşya ve emtianın satışı yaklaşık on sene kadar sürdü. Bu eşyalardan bazı kıymetli armağanlar Bağdat'ta bulunan halifeye ve ayrıca Melik Nureddin'e de gönderdi Kendi şahsına bir şey ayırmadı. Aksine payına düşenleri çevresindeki emir ve komutanlara dağıttı. Nureddin'e gönderdiği hediyeler arasında biri otuzbir miskal, diğeri onsekiz miskal, üçüncüsü de on miskal ağırlığında olan üç belhoş taşı vardı.

Rivayete göre Melik Nureddin'e gönderdiği hediyeler arasında bir çok inci parçalan, 60.000 dinar, misli duyulmamış ıtır, ve büyük bir fil ile de merkep vardı. Merkep hediyelerle birlikte halifeye de gönderilmişti.» İbn Ebi Tay dedi ki: «Ele geçiriler ganimetler arasında benzeri İslâm ülkesinde görülmemiş kütüphane de vardı ki, bu kütüphanede 2.000 cilt eser vardı. Bundan daha acaibi, bu kütüphanede Taberî Tarihi'nden 1.200 nüshanın mevcut oluşuydu.»
Kâtib İmad şöyle demiştir: «Kütüphanede yaklaşık 120.000 cilt eser vardı.»
İbnül-Esir dedi ki: «Bu kütüphanede orjinal el yazması 100.000 cilt kitap vardı ki, bunlan Kadı Fadıl teslim almıştı. Bunlardan seçip beğendiklerini kendine ayırmıştı. Selahaddin, şimalde bulunan sarayı emirlere taksim etmiş, onları oraya yerleştirmişti. Babası Necmeddin Ey-yub'u da Haliç'teki büyük bir saraya yerleştirmişti ki bu saraya Lü'lüe sarayı deniyordu. İçinde Kâfur bostanı bulunuyordu.
Emirlerin çoğunu da Fatımîlere ait evlere yerleştirdi. Buralarda karşılaşılan Türklerin önde gelenlerinin elbiselerini üzerlerinden çekip çıkanyorlar, evlerini de yağmalıyorlardı. Neticede Türkler ülkenin çeşitli yerlerine dağılıp perişan hale gelmişlerdi.»
Fatımîler 280 küsur sene hüküm sürdüler. Neticede hakimiyetleri yıkıldı ve bu dünyada hiç hüküm sürmemiş gibi oldular. Yerlerinde yeller esti. «Sanki orada hiç yaşamamışlardı.» (Hûd, 95).
Fatımîlerin ilk hükümdan Mehdi'dir. Bu, Silmiyeli bir demirciydi. Asıl adı Ubeyd olup Yahudi idi. Mağrip ülkesine girdi ve orada Ubeydul-lah adını takındı. Alevî ve Fatımî bir şerif olduğunu iddia etti. Kendisinin de Mehdi olduğunu söyledi. Bu hadise, hicretin 400. senesinden sonra olmuştur ki, birçok alim ve tarih bilgini böyle demişlerdir. Biz bu hususu önceki kısımlarda teferruatıyla anlatmıştık. Kısaca demek istediğimiz şudur ki:
Bu yalancı ve iddiacı Mehdi'nin uydurması ve iftirası, Mağrip ve Mısır taraflarında revaç buldu. Bazı cahiller onu desteklediler. Böylece devlet ve hakimiyet sahibi oldu. Sonra kendine nisbet ettirerek Mehdiye adım verdiği bir şehir kurma imkânını buldu ve neticede emrine itaat edilen bir hükümdar oldu. Rafiziliğini ilan etti, ama halis ve katıksız küfrü kalbinde sakladı. Kendisinden sonra yerine oğlu Kaim Muham-med, Muhammed'den sonra diğer oğlu Mansur İsmail, İsmail'den sonra diğer oğlu Muiz Muid tahta geçti. Muiz Muid, Fatımîlerden Mısır'a giren ilk hükümdar olmuştur. Kahire tü'l-Muiziy e ve Kasran onun adına inşa edilmiştir. Muiz'den sonra oğlu Aziz Nizar tahta geçti, ondan sonra oğlu Hakim Mansur, ondan sonra oğlu Tahir Ali, ondan sonra oğlu Müs-tansır Muid, ondan sonra oğlu Müstali Ahmed, ondan sonra oğlu Amir Mansur, ondan sonra amcasının oğlu Hafız Abdülmecid, ondan sonra oğlu Zafir İsmail, ondan sonra Faiz İsa, ondan sonra amcasının oğlu Adid Abdullah, tahta geçti ki, Adid Abdullah, Fatimilerin son hükümdarıdır. Toplam olarak ondört Fatımî hükümdarı hüküm sürmüştür ve bütün Fatımîlerin hakimiyeti 200 küsur sene sürmüştür. Emevilerin hükümdarlarının sayısı da ondörttür. Ama onların hakimiyet süresi sadece seksen küsur senedir. Abbas oğullarının Bağdat'taki hakimiyetlerinin hicri 656. senede yıkılışından bahsederken bunların adları ile onların adlarını recez bahrine uygun olarak nazmettim.
Fatımî halifeleri en zengin, en zorba, en zalim, en kötü idareli, en murdar niyetli halifelerdi. Onların hakimiyetleri zamanında bid'atler ve çirkinlikler ortaya çıkmış, fesatçılar çoğalmış, yanlarında salih, alim ve abidler azalmıştı. O zamanlarda Şam diyarında Hristiyanlık ve Dür-zilik ile Haşşaşilik çoğalmıştı. Haçlılar da Şam sahillerinin tamamına hakim olmuşlar, nihayet Kudüs, Nablus, Aclun, Gur, Gazze, Askalan, Kerekü'ş-Şevik, Taberiye, Banyas, Sur, Akkâ, Sayda, Beyrut, Sıfd, Trablus Antakya ve bu yörelere bağlı tüm beldeleri Ayaş ve Sis mıntıkalarını ele geçirmişlerdi. Amid, Urfa, Re'sül-Ayn ve birçok beldeleri istila etmişler, sayılarını ancak Cenâb-ı Allah'ın bildiği miktarda Müslümanları öldürmüşler, sayısız Müslüman kadın ve çocukları esir almışlardı. Oysa bütün bu beldeleri sahabiler fethetmişler ve İslâm diyarı haline getirmişlerdi. Müslümanların haddi ve evsafı bilinmeyecek derecede çok ve kıymetli mallarını gasbettiler. Neredeyse Dımaşk'ı da istila edeceklerdi. Ama Cenâb-ı Allah orayı korudu. Devletleri yıkılıp hakimiyetleri sona erdiğinde Aziz ve Celil olan yüce Allah bütün bu beldeleri kendi kerem, rahmet, cömertlik, güç ve kuvveti ile tekrar Müslümanlara iade etti. Arkale adıyla meşhur şair bu hususta şöyle bir şiir okumuştur: «Ali ailesinden sonra hakimiyet, Sadi ailesinden olan hükümdarlarla parladı. Şark mıntıkası, millet için garp mıntıkasını kıskanır oldu. Mısır, Bağdat'a karşı yükselip parladı. Orayı azim ve akıllılıkla, Kılıçların ciğerlere vurulması ile, Ele geçirmiş değildirler. Mısır'daki hatib ve üstad, Firavun ve Aziz gibi değildir.»
Ebu Şâme dedi ki:
«Yukarıdaki şiirde geçen üstad kelimesi ile Kâfur el-İhşidî, Ali ailesiyle de Fatımîler kastedilmiştir. Gerçi Fatımîler, Ali ailesinden değildirler, ama kendileri böyle bir iddiada bulunuyorlardı. Aslında onlar Ubeyd'e mensuptular. Ubeyd'in asıl adı ise Said olup Yahudi bir demirciydi ki Silmiyeli idi.»
Böyle dedikten sonra Ebu Şame, Fatımîler hakkında imamların söyledikleri sözleri ve onların mezheplerine yöneltiler eleştirileri nak-letmiştir. er-Ravzateyn adlı eserde de bu konuyu ele alırken Fatımîlerin çirkinliklerini, bazı zamanlarda onların açıkça işledikleri küfür fiillerini anlatmıştır ki, onların biyografilerini anlatırken de önceki sayfalarda bazı örnekler sunmuştuk.
Ebu Şâme dedi ki: «Ben bu konuda müstakil bir kitap yazdım. Adını da; Ubeydilerin işledikleri küfür fiilleri, hileler, tuzakları ve söyledikleri yalanların keşf edilişi koydum.»
Alimler de bu konuda birçok eserler tasnif etmişlerdir. Onların bu yaptıklarına reddiye olarak bir çok kitaplar yazılmıştır. Mesela Kadı Ebu Bekir el-Bakillanî de bu konuda Keşfü'l-Esrar ve Hetkü'l-Estar diye bir eser yazmıştır.
Eyyubilerin, Mısır'da yaptıklarını meth eden şairlerden biri şöyle demiştir:
«Ubeyd oğullarının Mısır'daki küfür devletlerini yıktığınız,

Bu mutlaka faziletin ta kendisidir,
Onlar zındık, Şiî, Batınî ve Mecusî idiler.
Onların, salihler arasında asılları yoktur.
Kafirliği içlerinde gizlerler, ama Şiî olduklarını söylerlerdi.
Ki cahillik ve düşmanlıklarını gizlesinler.
Oysa cahillik onların tamamını istila etmişti.»
Bu senede Melik Selahaddin, Mısırlılar üzerindeki ağır vergileri kaldırdı. Buna dair ferman, safer ayının üçünde cuma günü namazdan sonra şahitler huzurunda okundu.
Bu senede Selahaddin'le Melik Nureddin arasında düşmanlık meydana geldi. Şöyle ki: Melik Nureddin bu senede sahildeki Haçlı beldelerine gaza yaptı. Onlara şiddetli darbeler vurdu. Haçlıları kendinden intikam almaya dair düşmanca duygularla sahip kıldı. Sonra da Kerek'i muhasara etmeye niyetlendi. Selahaddin'e mektup yazarak Mısır askerleriyle birlikte Kerek'e gelmesini ve kendisiyle buluşmasını istedi ki, orada kuvvetlerini birleştirsinler, Müslümanlara yararlı işler yapsınlar. Selahaddin, bundan şüphelendi. Bunu yaptığı, yani Kerek'e gittiği taktirde Mısır'daki hakimiyetinin yıkılmasından korktu, ama buna rağmen askerleriyle birlikte yola koyuldu ki, emre itaat etmiş olsun. Birkaç gün gittikten sonra binek azlığını bahane ederek geri döndü. Mısır'dan uzaklaştığı takdirde işlerin bozulmasından korktu, Melik Nu-reddin'e haber salarak özür diledi. Melik Nureddin de ondan şüphelendi. Ona şiddetle gazaplandı. Mısır'a girip orayı Selahaddin'in elinden alıp oraya başkasını tayin etmeyi kararlaştırdı. Bu haber Selahaddin'e ulaşınca Selahaddin sıkıntıya düştü. Durumu emirlerin ve önde gelen büyüklerin huzurunda anlattı. Kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer ileri atılıp «Nureddin üzerimize gelecek olursa vallahi onunla savaşırız» dedi. Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub ona sövdü ve onu susturdu. Sonra da oğlu Selahaddin'e şöyle dedi:
«Sana diyeceklerimi dinle! Vallahi burada benden ve dayın Şeha-beddin el-Harimî'den sana daha çok acıyan ve seni düşünen başka bir kimse yoktur. Nureddin'in buraya geldiğini görecek olursak mutlaka koşup huzurunda yer öperiz. Diğer komutan ve askerler de böyle yaparlar. Seni bir seyisle boynuna bir ip bağlayarak kendisine göndermem için bana mektup yazacak olursa, mutlaka emrini yerine getiririm.» Bu konuşmayı yaptıktan sonra Necmeddin Eyyub oradakilerin meclisi ter-kedip gitmelerini emretti. Oğlu Selahaddin'le başbaşa kaldığında ona şöyle dedi:
«Senin hiç akim yok mu? Bu tür sözleri bu gibi adamların yanında söylüyorsun. Ömer de az önce söylediği sözleri sarfettiğinde sen onayladın. Bu durumda Nureddin'in tek düşüncesi buraya gelip seninle savaşmak, diyarımızı ve evlerimizi yıkmak olacaktır. Askerlerin tamamı Nu-reddin'i görecek olurlarsa hepsi onun yanına giderler. Hiçbiri senin yanında kalmaz. Ama sen Nureddin'e mektup yaz. Ondan merhamet dile, ona karşı boyun eğ ve de ki: Sultanımızın, efendimizin buraya benimle savsamaya gelmeye ne ihtiyacı var. Sen bana seyis gönder. Boynuma ip bağlasın, huzuruna geleyim.»
Nureddin, Selahaddin'in böyle dediğini duyunca ona karşı kalbi yumuşadı, üzerine gitmekten vazgeçti. Başka işlerle uğraştı. Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kaderdir.
Nureddin'in memleketinin sınırları genişlediği için bu senede he-vadi güvercinleri (posta) edindi. Çünkü Nube sınırından Hemedan sınırına kadar olan mıntıkalara sahip olmuştu. Arada sadece haçlı beldeleri vardı. Bütün bu yöreler onun hakimiyeti altında idi. Hakimiyeti altında olmayan yerlerin reisleri ve melikleri ise onunla sulh içindeydiler. Bu sebeple her kalede haberleri ve mektupları en kısa sürede hedefe ulaştıracak güvercinler bulundurdu. Kadı Fadıl "Güvercinler hükümdarların melekleridir» derken ne güzel demiş. Katip İmad da bu konuda uzun uzadıya sözler sarfetmiş, hayret verici, coşturucu ve garip ifadeler kullanmıştır. [69]

Hicretin Beşyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullah B. Ahmed

Abdullah b. Ahmed b. Ahmed b. Ahmed Ebu Muhammed b. Haşşab. Kur'an okudu, hadis dinledi, nahiv ilmiyle meşgul oldu. Nihayet bu konuda kendi zamanının insanlarının önderi oldu. Abdülkahir eî-Cürcanî'nin el-Cümel adlı eserini şerh etti. Salih, takva sahibi bir kimseydi. Nahivciler arasında eşine ender rastlanan bir alimdi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarına yakın bir yere defnedildi. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da şu cevabı vermişti:
«Allah, beni bağışladı ve beni Cennet'e koydu. Yalnız benden ve ilimleriyle amel etmeyip sadece söz söyleyen bir grup alimden yüz çevirdi.»
İbn Hallikan dedi ki: «Abdullah b. Ahmed yemesinde ve içmesinde tekellüfden uzak dururdu. Doğanla ve batanla ilgilenmezdi.» [70]

Muhammed B. Muhammed B. Muhammed

Künyesi Ebü'l-Muzaffer ed-Devî'dir. Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'dan fıkıh dersleri aldı. Bağdat'ta münazaralar yaptı. Vaaz verdi. Eş'arî mezhebine mensuptu. Hanbelîleri eleştirirdi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [71]

Nasır B.Cevnî

Sofi idi. Hadis derlemek amacıyla yaya olarak çeşitli beldelere giderdi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti.

Ebu Şâme dedi ki: Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Nasrullah Ebü'l-Futuh da bulunmaktadır. [72]

Nasrullah B. Abdullah Ebü'l-Futuh

İskenderiyelidir. Ibn Kalakis adıyla meşhur olmuştur. Ayzap'ta yaşamış olup şairdir. Bu senede kırkbeş yaşındayken vefat etmiştir. [73]

Şeyh Ebubekir

Asıl adı Yahya b. Sadun el-Kurtubî'dir. Musul'a yerleşmiştir. Kurrâ ve nahivci idi.
Ebu Şâme dedi ki: «Bu senede Selahaddin'in oğulları Aziz ve Zahir doğdular. Mansur ve Muhamed b. Takiyyüddin Ömer de bu senede doğdular.» [74]

Hicretin Beşyüzaltmışsekizinci Senesi

Bu senede Melik Nureddin, Muvaffak Halid b. Kayseranî'yi elçi olarak Selahaddin'e gönderdi ki Selahaddin, Mısır diyarını gelir ve gider hesaplarını çıkarsın. Çünkü Nureddin, Selahaddin'in kendisine halife Adid'in hazinelerinden alıp gönderdiği hediyeleri az bulmuştu. Amacı, yıllık olarak Mısır diyarından sürekli alınacak bir haraç koymaktı.
Bu senede Selahaddin, Kerek ve Şevik'i muhasara etti. Buraların ahalisini sıkıştırdı. Buralara bağlı birçok yerleri tahrip ett ama bu senede buraları ele geçiremedi.
Bu senede Haçlılar ekinleri tahrip etmek için Şam'da toplandılar. Samsekin'e kadar ulaştılar. Orada karşılarına Nureddin çıktı Onlar da Gur'a, sonra Sevad'a, sonra da Şelaleye kaçtılar. Nureddin peşlerinden Taberiye'ye kadar bir müfreze gönderdi. Bu müfreze oraları altüst etti. Bazılarını öldürüp bazılarını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Haçlılar da kayıp ve ziyan içinde geri döndüler.
Bu senede Sultan Selahaddin, kardeşi Şemsü'd-Devle Nurşah'ı No-be ülkesine gönderdi. Orayı fethettirdi. Şemsü'd-Devl Nurşah Nobe kalesini istila etti. Buranın İbrim denilen bir kalesi vardı. Şemsu'd-Dev-le Nurşah buraların az gelirli ve alma haracın masraflarını karşılamayacak derecede bakıma muhtaç bir belde olduğunu görünce, İbrim kalesinde ibrahim admda Kürt bir komutam halef bıraktı. Boşta gezer bazı kürtleri de onun yanma verdi. Oradaki kürtlerin mallan çoğaldı. Durumları düzeldi. Etrafa baskınlar yapmaya ve ganimetler elde etmeye başladılar. Bu senede Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub b. Şad atından düşüp vefat etti. Meşhur şahsiyetlerin vefatından bahsederken bu zatın biyografisini anlatacağız.
Bu senede Melik Nureddin, Selçuklu hükümdarı İzzeddin Kılıçarslan Mes'ud b. Kılıçarslan b. Süleyman'ın ülkesine gitti Oradaki eksiklikleri giderdi. Harap olmuş yerleri onardı. Sonra yoluna devam edip ilerledi. Maraş ve Besni'yi fethetti Buralarda güzel işler yaptı.
Kâtip İmad dedi ki: «Bu senede fakih, büyük İmam Kutbeddin en-Nisaburî, Melik Nureddin'in yanma geldi. Bu, zamanını emsalsiz faki-hi idi. Nureddin onun gelişine sevindi ve onu Halep'te Babü'I-Irak medresesine yerleştirdi. Sonra onu Dımaşk'a getirdi. Kutbeddin en-Nisaburî, Şeyh Nasr el-Makdisî adıyla bilinen Garbiye Camii'nin zayi-vesinde ders vermeye başladı Sonra Haruk medresesine geçti. Sonra Melik Nureddin, Şafiîler için büyük bir medrese yaptırmaya başladı. Ancak bundan önce ecel onu yakaladı.»
Ebu Şame dedi ki: «Nureddin'in yaptırmağa başladığı medrese, Adiliye tülke bire adlı medresedir ki bundan sonra adil hükümdar Ebu Bekir b. Eyyub orayı yaşattı.»
Bu senede Şihabeddin b. Ebu Asrun Bağdat'tan döndü. Mısır diyarında Abbasiler adına hutbe okunmasına dair görevi yerine getirmişti. Beraberinde de hilafet fermanı vardı ki bu ferman, Derb-i Harun ile Sa-rifeyn'in, Nureddin'e ikta olarak verildiğin beyan ediyordu. Buralar daha önceleri Nureddin'in babası İmadüddin Zengi'ye aitti. Nureddin, Bağdat'ta Dicle kıyısında bi medrese yaptırmak ve Derb-i Harun ile Sa-rifeyn'i buralara vakfetmek istedi. Ancak bu isteğini yerine getirmesine kader engel oldu.
Bu senede Harezm taraflarında Sultanşah ile düşmanları arasında birçok savaş cereyan etti. İbnü'1-Esir ile İbnu's-Saî bu savaşları detaylı olarak anlatmışlardır.

Bu senede Ermeni hükümdarı Melih b. Leon, Rum askerlerini hezimete uğrattı. Onlardan çok ganimetler elde etti. Melil Nureddin'e çok miktarda mal ve para ile Rum askerlerinin büyüklerinden otuz kadar kişinin başım gönderdi. Nureddin de bunları halife Müstedi'ye gönderdi.
Bu senede Selahaddin, Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah'ın kölesi Karakuş komutasında bir müfrezeyi İfrikiye ülkesine gönderdi Bu müfreze İfrikiye'nin birçok yerlerini ele geçirdi. Ele geçirdiği yerler arasında Trablusgarp ile başka birçok şehir daha vardı.q[75]

Hicretin Beşyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Türk Atabeği İldeniz

Azerbaycan ve diğer bazı beldelerin valisi idi. Kemal es-Semire-mi'nin kölesi olup Sultan Mahmud'un vezirliğini yapmıştır Sonra mertebesi yükseldi. Azerbaycan, Cebel ve diğer beldelere sahip oldu. Adaletli, insanı, yürekli, halka iyi muamele eden bir kimseydi. Bu senede He-medan şehrinde vefat etti. [76]

Emir Necmeddin Ebu'ş-Şükr Eyyub B. Sadi

Emir Necmeddin Ebü'ş-Şükür Eyyup b. Sadi b. Mervan. Bazıları bu silsileye Yakub adını da eklemişlerdir. Ama cumhur-u ulemaya göre Sadî'den sonra bunların nesebine eklenecek başka bir isim yoktur. Bundan daha garibi şudur ki, bazıları bunların son Emevi halifesi Mervan b. Muhammed sülalesinden olduklarım iddia etmişlerdir ki, bu doğru değildir. Bu iddianın kendisine nisbet edildiği kişi Ebül-Fida İsmail b. Tuğtekin b. Eyyub b. Sadi'dir ki bu, İbn Seyfü'l-îslam adıyla tanınır Babasından sonra Yemen'e hükümdar olmuş, kendini büyük bir kişi olarak görmüş, halifelik iddiasında bulunmuş, İmam el-Hadi Bi-Nurillah lakabını takınmıştı. Kendisi de bu huusta şöyle bir şiir yazmıştı:
«Ben, halife Hadi'yim.
Zorbaların boyunlarına rahvan atlarla basanım. Bağdat'ın dört bir yanını kat etmem gerekiyor. Güneşin dolular üzerine yayılışı gibi oraya yayacağım. Beyraklarımı Bağdat'ın yükseklerine dikeceğim. Dedemin orada kurduğu şeyleri canlandıracağım. Orada her minber üzerinde adıma hutbe okunacak. Alçak ve yüksek her yerde Allah'ın emrini yücelteceğim.»
Ebü'1-Fida İsmail b. Tuğtekin'in bu iddiası doğru olmayıp asılsızdır, mutemed değildir. Dayanağı da yoktur. Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Emir Necmeddin, kardeşi Esedüddin Şirkuh'tan daha yaşlıydı. Musul diyarında doğdu. Emir Necmeddin şecaatli ve yürekli bir kimseydi. Muhammed b. Melikşah'm huzurunda bulundu. Muhammed b. Melikşah onda şehamet güvenilirlik ve atılganlık gördü. Onu Tikrit kalesine tayin etti. O da orada adaletle hükmetti. İnsanların en cömerdi ve alicenabı idi. Sonra Melik Mes'ud, Tikrit kalesini Irak şahnesi Mücahidüddin Nehruz'a ikta olarak verdi. O da orada hüküm sürmeye devam etti. Zamanın birinde Karaca es-Sakî'nin karşısında hezimete uğrayıp dönmekte olan İmadüddin Zengi onun yanma uğradı. Emir Necmeddin onu Tikrit kalesinde barındırdı. Kusursuz bir şekilde hizmet etti. Yaralarını tedavi etti. Emir Necmeddin de onun yanında onbeş gün müddetle ikamet etti. Sonra kendi beldesi Musul'a gitti.
Necmeddin Eyyub, daha sonra Hristiyan bir adamı cezalandırıp işkence edince Hristiyan onu öldürdü. Bir rivayette anlatıldığına göre onu kardeşi Esedüddin Şirkuh öldürmüştü ki bu, İbn Hallikan'm anlattığına ters düşmektedir. Çünkü İbn Hallikan şöyle demiştir:
«Hizmetçi cariyelerden biri geri döndü ve kale kapısındaki komutanın kendisine saldırdığını söyledi. Esedüddin de dışarı çıkarak komutana bir mızrak darbesi vurarak onu öldürdü. Bunun üzerine kardeşi Necmeddin de onu hapsedip Mücahidüddin Nehruz'a durumu bildiren bir mektup yazdı. Mücahidüddin Nehruz da ona şu cevabi mektubu gönderdi:
«Babanıza hizmet borçluyum, -çünkü babaları onu kendi oğlu Necmeddin Eyyub'tan önce .bu kalede naib olarak görevlendirmişti- Bunun için size kötü muamele etmek istemiyorum. Ancak kalemden çıkıp gidin.»
Nehruz kişini de kalesinden çıkarıp kovdu.
Kaleden çıktıkları gece Necmeddin Eyyub'un Melik Nasır Selahaddin Yusuf adındaki oğlu doğdu. «Beldemi ve vatanım kaybettiğim bir gecede doğan bu çocuğum uğursuzdur» deyince yanındakilerden biri kendisine şu cevabı verdi: «Görüyoruz ki bu çocuğu uğursuz sayıyorsun ne biliyorsun belki de bu anlı şanlı bir hükümdar olacaktır?» Gerçekten de o adamın dediği çıktı.
Necmeddin Eyyub ile Esedüddin, Nureddin'in babası İmadüddin Zengi'nin hizmetinde bulundular. Sonra her ikisi onun yanında mertebe sahibi olup makam ve itibarları yükseldi. Nureddin, Necmeddin Ey-yub'u Baalbek valiliğine atadı. Esedüddin de onun büyük komutanlarından biri oldu. Necmeddin Eyyub, Baalbek şehrini teslim aldıktan sonra orada uzun bir süre kaldı. Orada oğullarının çoğu doğdu. Sonra da -önceki sayfalarda anlattığımız gibi- Mısır diyarına girdi ve bu senenin, yani hicri 568. senenin zilhicce ayında atından düştü ve sekiz gün sonra yani zilhicce ayının yirmiyedinci gününde vefat etti. O esnada oğlu Selahaddin uzakta, Kerek şehrini muhasara etmekle meşguldü. Babasının Ölüm haberini duyunca, uzakta olmasından dolayı cenaze merasimine katılamayacağına üzüldü. Babasının ölümüne yanıp tutuştuğuna, hü-zünlendiğine dair şu şiiri okudu:
«Yokluğumda ölüm pençesi onu yakalıyor. Orada hazır olsaydım ne yapabilirdim? Sanki?»

Necmeddin Eyyub, çokça namaz kılan, sadaka veren, cömert, övgüye layık, âlicenab bir kimseydi.
İbn Hallikan dedi ki: «Mısır diyarında onun bir hankâhı, bir mescidi, Kahire'nin Babü'n-Nasır dışında bir de kanalı vardı Burasını hicretin 566. senesinde vakfetmişti.»
Ben derim ki: Necmeddin Eyyub'un Dımaşk'ta da Necmiye adıyla bilinen bir hankâhı vardı. Oğlu Selahaddin Kerek'e gitme üzere Mısır diyarından ayrıldığında onu naib olarak tayin etmiş, hazinelerin başına geçirmişti. O, insanların en cömertlerindendi. İmad ve diğer bazı şairler onu övmüşler, vefatı sebebiyle de onun için birçok mersiyeler yazmışlardı. er-Ravzateyn adlı eserde Şeyh Ebu Şâme bunları detaylı olarak nak-letmiştir. Vefat ettikten sonra Necmeddin Eyyub, hüküme sarayında kardeşi Esedüddin'in yanına defnedildi.Sonra ikisinin naaşı hicretin 580. senesinde Medine'ye nakledildi. Her ikisi de Musul'u Cemal Ağdin adındaki vezirin türbesine defnedildiler. Çünkü bu vezir sağlığında Ksedüddin Şirkuh ile kardeş olmuştu. Bu türbe ile Peygamber Mescidi arasında sadece onyedi zira'lık bir mesafe vardır. Her iki kardeş de bu türbeye defnedildiler.

Kbu Şâme dedi ki: «Bu senede Rafizilerin ve nahivcilerin meliki vefat etti.» [77]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/434-436.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/436-437.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/437.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/437-438.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/439.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/439.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440-441.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/441.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/441.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/441.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/442-443.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/444.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/444.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/444.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/445.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/445.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/446.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/446-447.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/447.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/447-448.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/448-449.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/449.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/449-450.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/451.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/452.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/452.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/452-453.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/453.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/453.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/453-454.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/454-455.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/455.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/455.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/456.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/456-457.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/457-458.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458-459.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/459.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/459.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/459.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/460.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/460.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/460-463.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/463-464.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/464.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/464-465.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/465-466.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/466-467.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/467.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/467.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/468.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/468.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/468-470.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/470.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/470-471.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/471-473.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/473.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/473.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/474.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/474.

[68] Belhoş: Bir nevi cevher ki, bir Türk ili olan Belahşan'da bulunur.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/474-481.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/480.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/481.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/481-482.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/482.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/482.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/482-483.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/483-484.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/484-486.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hasan B. Dafi B. Yezden Et-Türkî
Hicretin Beşyüzaltmışdokuzuncu Senesi
Ammare B. Ebu'l-Hasan'ın Öldürülmesi
Şair Ammare El-Yemenî
İbn Kasrul
Nureddin Mahmud Zenginin Vefatı Ve Onun Adil Yönetiminden Bazı Kesitler
Merhum Nureddin'in Evsafı
Fasıl
Hicretin Beşyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Hasan
El-Ahvazî
Mahmud B. Zengi B. Aksungur
Hızır B.Nasr
Hicretin Beşyüzyetmişinci Senesi
Fasıl
Fasıl
Hicretin Beşyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Maşhur Şahsiyetler
Ruh B. Ahmed
Semle Et-Türkmanî
Kaymaz B. Abdullah
Hicretin Beşyüzyetmîşbirinci Senesi
Fasıl
Hicretin Beşyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafız İbn Asâkir
Hicretin Beşyüzyetmişikinci Senesi
Hicretin Beşyüzyetmişikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ali B. Asâkir
Muhammed B. Abdullah
Hatip Şemseddin
Hicretin Beşyüzyetmişüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sadaka B.Hüseyin
Muhammed B. Es'ad B. Muhammed
Mahmud B. Tutuş Şihabüddin El-Harimî
Fatıma Bintî Nasr El-Attar
Hicretin Beşyüzyetmişdördüncü Senesi
Hicretin Beşyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Es'ad B. Belderek El-Cibrilî
Hayse Beyse
Muhammed B. Nesim
Hicretin Beşyüzyetmişbeşinci Senesi
Hısnü'l-Ahzan'ın (Ahzan Kalesinin) Yıkılması
Halife Müstedi Bî-Emrillah'ın Vefatı Ve Biyografisi
Hicretin Beşyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Ali
İsmail B. Mevhub
Mübarek B. Ali B. Hasan
Nasır Li-Dînillah Ebü'l-Abbas B. Müstedi'nin Hilafeti
Hicretin Beşyüzyetmişaltıncı Senesi
Sultan Turanşahtn Vefatı
Hicretin Beşyüzyetmişaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafız Ebu Tahir Es-Sülefi
Hicretin Beşyüzyetmişyedinci Senesi
Şehid Nureddin'în Oğlu Ve Haleb Valisi Melik Salih İsmail'in Vefatı Ve Ondan Sonra Cereyan Eden Olaylar
Hicretin Beşyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât
Hicretin Beşyüzyetmişsekizinci Senesi
Fasıl
Mansur İzzeddin'in Vefatı
Hicretin Beşyüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhurlar
Şeyh Ahmed Er-Rufaî
Halef B. Abdülmelik B. Mes'ud B. Bişkival
Allame Kutbeddin Ebü'l-Meâlî
Hicretin Beşyüzyetmişdokuzuncu Senesi
Fasıl
Fasıl

Hasan B. Dafi B. Yezden Et-Türkî

Bağdat'ta devlet işlerinde çalışan ümeranın büyüklerindendi, ama murdar ve aşırı derecede Rafizî taraftarı olan mütaasıp bir

Rafizî idi. Rafizîler onun itibar ve himayesinin altında yaşamaktaydılar. Nihayet bu senenin zilhicce ayında ölmesi ile Cenâb-ı Allah Müslümanları ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Ölünce kendi evine defnedildi. Sonra Kureyş mezarlığına nakledildi Hamd ve minnet Allah'adır.
Öldüğü zaman Ehl-i Sünnet onun ölümüne çok sevindi. O esnada hangi Ehl-i Sünnet mensubuna rastlarsan mutlaka Allah'a hamd ettiğini görürdün ama Şiîler bu duruma öfkelendiler. Bu sebeple Şiîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi İbnu's-Saî'nin anlattığına göre Hasan b. Dafi gençliğinde yakışıklı, halkın büyükleri tarafından sevilen bir kimseydi. İbn Saî der ki: Şeyhimiz Ebu'l-Yümn el-Kindî onun ağrıyan gözlerinden bahsederken şöyle demiştir:
«Her sabah her akşam kapınızda durup selap veririm
Gözlerinden rahatsız olduğu bana söylendi
Biz de ondan zulüm görmekte ve şikâyetçi olmaktayız.» [1]

Hicretin Beşyüzaltmışdokuzuncu Senesi

el-Muntazam adlı eserde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu sene Bağdat'ta narenç iriliğinde büyük dolu taneleri yağdı ki bunlardan birinin ağırlığı yedi rıtıl (bir rıtıl 462 gramdır) ağırlığındaydı. Bu doluların ardı sıra büyük bir sel meydana geldi. Dicle'nin suyu aşırı derecede yükseldi ki daha önce misli görülmemişti. Bu yüzden birçok binalar, evler, köyler, çiftlikler, ekinler, hatta mezarlar tahrip oldu. İnsanlar çöle çıkma mecburiyetinde kaldılar. Yüksek sesle Cenâb-ı Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Nihayet Aziz ve Celil olan Allah, onlardan bu musibeti kaldırdı ve onları genişliğe kavuşturdu. Allah kendi tulfuyla Dicle'nin yükselen suyunu aşağılara indirdi. Allah'a hamd olsun
Musul'a gelince orada da Bağdat'ta görülen vakalar meydana geldi. Sular yüzünden 1.000 kadar ev yıkıldı. 1.000 kadarı da harab olup yıkılmağa yüz tuttu. Yıkıntılar altında çok sayıda insan öldü. Canlı telef oldu. Aym şekilde Fırat'ın suyu da aynı derecede yükseldi. Bu yüzden birçok köy ve kasaba yok oldu. Bu senede Irak'ta ekin ve meyvelerin fiyatları aşırı derecede yükseldi. Davarlar öldü. Bu davarların etlerini yiyen birçok Iraklı öldü.
İbnu's-Saî dedi ki: «Bu senenin şevval ayında Diyarbakır ve Musul'da kırk gün kırk gece müddetle peşpeşe yağmurlar yağdı İnsanlar sadece iki defa güneş görebildiler ki, bu da kısa sürmüştü. Sonra bulutlarla kapanıp kaybolmuştu. Yağan yağmur yüzünden birçok ev ve mesken, içinde bulunan sahiplerinin üzerine çöktü. Dicle'nin suyu aşırı derecede yükseldi. Bağdat ve Musul'daki evlerin çoğu sular altında kaldı. Sonra Allah'ın izniyle geri çekilmeye başladı.»
İbnu'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin receb ayında İbn Şehrezorî, yanında Mısır elbiseleri, kumaşları ve attabi kumaşını andıran derisi çizgili ve renkli bir merkep olmak üzere Nureddin'in yanma vardı.»
Bu senede İbn Şamî, Nizamiye müderrisliğinden azledilip yerine Ebü'l-Hayr el-Kazvinî atandı.
Cemaziyelahir ayında Fakih Mucir hapsedildi. Zındık, dinsiz namazsız ve oruçsuzlukla itham edildi. Ama bazı kimseler onun hesabına öfkelenip suçsuz olduğunu söylediler. Anlatıldığına göre o, Hadisiye mıntıkasında vaaz vermiş, 30.000 kadar dinleyici etrafında toplanmıştı.
İbnu's-Saî dedi ki: «Bu senede halife Müstedî'nin oğlu Ahmed yüksek bir kubbeden yere düşmüş, ama salimen kurtulmuştu Sadece sağ eli çıkmıştı. Düzelinceye kadar sol eliyle işlerini görüyordu. Biraz da burnunun üstü sıyrılmıştı. Beraberinde Necah adında siyahi bir hizmetçisi de vardı. Hizmetçi, efendisinin düştüğünü görünce kendisi de ardı sıra kendini yere atmış «Efendim öldükten sonra benim yaşamaya ihtiyacım yoktur» demişti. Kendisi de salimen kurtulmuştu. Ahmed Ebü'l-Abbas en-Nasır (yani kubbeden yere düşen) halife olduğunda kölesi Necah'ı unutmamış, onu bir devlet görevine tayin etmiş, ona ihsanda bulunmuştu. Kubbeden yere düştüklerinde ikisi henüz çocuk yaşta idiler.
Bu senede Melik Nureddin, maiyetindeki ordusu, Ermeni hükümdarı ve Malatya valisi ile birçok melik ve ümera olmak üzere Rum beldelerine doğru yürüdü. Onların birkaç kalesini fethetti. Rum kalesini muhasara etti. Kale komutanı cizye olarak 50.000 dinar vererek onunla barış andlaşması yaptı. Sonra Nureddin Haleb'e döndü. Bütün isteklerinin yerine getirilmiş olduğunu gördü. Sonra sevinç ve sürür içinde Dı-maşk'a geldi.
Bu senede Melik Selahaddin, Yenıen'i fethetti. Bunun sebebi şuydu: Selahaddin, Abdünnebi b. Mehdi adında birinin ülkeyi istila ettiğini, halkı kendisine beyate davet ettiğini, imam adını aldığını, yeryüzünün tümüne hakim olacağına dair iddiada bulunduğunu duymuştu. Bundan önce de kardeşi Ali b. Mehdi de aynı şekilde Yemeni istila etmiş ve orayı Ehl-i Zübeyd'in elinden almıştı. Hicretin 560. senesinde Ali b. Mehdi öldükten sonra kardeşi Abdünnebi bu defa Yemen'i istila etmişti. Her ikisi de içi ve dışı bozuk, muamelesi kötü kimselerdi. Askerlerinin çokluğundan ve kuvvetinin fazla oluşundan ötürü Selahaddin, Abdül-mü'min'in üzerine bir müfreze göndermeğe karar verdi. Büyük kardeşi Şemsü'd-Devle heybetli, bahadır ve yürekli bir kimse olup Yemenli şair Ammare'nin meclisinde bulunanlardandı. Ammare ona daha önceleri Yemen'i ve güzelliklerini, oradaki ürünlerin çokluğunu anlatmıştı. Bu da Şemsü'd-Devle'yi bu müfreze ile birlikte bu senenin recep ayında Ye-men'e Abdünnebi b. Mehdi'nin üzerine gitmeğe şevketti. Bu amaçla Önce Mekke'ye gidip orada umre yaptı. Sonra da Zebid şehrine gitti. Ab-dünnebi'nin karşısına çıktı. Onunla savaştı. Nihayet Şemsü'd-Devle Nurşah onu hezimete uğratıp hür olan karısıyla birlikte esir aldı. Ab-dünnebi'nin karısı zengin, malı mülkü çok bir kadındı. Ancak Şemsü'd-Devle Nurşah onun malının mülkünün ve kıymetli defineler ile hazinelerinin başında bıraktı. Askerler Zebid şehrini yağmaladılar. Sonra Şemsü'd-

Devle Nurşah Aden'e yöneldi. Aden hükümdarı Yasir onunla savaştı. Yasir hezimete uğrayıp esir düştü. Ufak bir kuşatmadan sonra şehir düştü. Şemsü'd-Devle Nurşah, askerleri şehri yağmalamaktan men etti ve «Ülkeyi tahrip etmeye değil aksine şenlendirip hakimiyetimiz altına almağa geldik» dedi. Sonra halka güzel ve adilane bir muamelede bulundu. Halk onu sevdi. Bunun ardı sıra diğer kaleler, şehirler ve mıntıkalar da teslim oldular. Böylece bütün Yemen ülkesi Şemsü'd-Devle Nurşah'a boyun eğdi. Ülke ve halkı, kalbinin kapılarını ona açtı. Abbasi halifesi Müstedi adına orada hutbe okutuldu. Abdünnebi adını alan sahtekâr öldürüldü. Yemen onun pisliğinden kurtulup eski safiyetine kavuştu. Şemsü'd-Devle Nurşah bu durumu kardeşi el-Melikü'n-Nasır Selahaddin'e fetih haberi ile birlikte müjdeledi. Melik Selahad-din'de bu durumu Nureddin'e bildirdi. Nureddin de bunu Yemen'in fetih müjdesiyle birlikte halifeye müjdeledi ve Yemen'de halife Müstadi adına hutbe okumaya başlandığım bildirdi.

Bu senede Selahaddin, Melik Nureddin'in isteğine uygun olarak Mısır diyarının gelir ve giderlerinin listesini hazırlattı. Buna dair mek-

tup kendisine ilk geldiği zamanda Selahaddin emre uymayacağını intibaını verdi, ama daha sonra kendi güzel huyuna döndü. İtaat edeceğini söyledi ve hesapların yapılıp cetvellerin çıkarılmasını ve buna dair cevabın Melik Nureddin'e bildirilmesini görevlilere emretti. Divanda çalışanlar, hesapçılar ve katiplerden oluşan bir cemaat hemen işe koyuldu. Çıkarılan hesaplar, İbn Kayseranî vasıtasıyla Melik Nureddin'e gönderildi. İbn Kayseranî ile birlikte çok kıymetli hediyeler ve armağanlar da Melik Nureddin'e gönderilmişti. Hediye ve armağanlar arasında üzeri düz çizgilerle kaplanmış beş kıymetli yüzük, nefis cevherlerden yapılmış 100 adet gerdanlık, ayrıca belhoş taşları ve yakutlarla mücevher taneleri, kıymetli kumaşlar, kaplar, ibrikler, altın ve gümüş tabaklar, eğitilmiş atlar, güzel suretli köle ve cariyeler, ağızlan kilitli ve mühürlü on sandık dolusu altın vardı. Bu sandıklarda harcamaya hazır Mısır altınları vardı ki kaç 100.000 tane olduğu bilinemez.

Bu hediye ve armağanları taşıyan kervan, Mısır diyarından ayrıldıktan sonra Şam diyarına varmadan Melik Nureddin vefat etti. Göklerin ve yerlerin Rabbi ona rahmet etsin. Selahaddin, Melik Nureddin'in vefat haberini duyunca bu hediye ve armağanları taşımakta olan kervanın tekrar Mısır'a geri getirilmesi için peşine görevlileri gönderdi. Anlatıldığına göre bu hediye ve armağanlar geri getirilip Selahaddin'in önüne konulduğunda hediye ve armağanlara elini sürmemiştir. [2]

Ammare B. Ebu'l-Hasan'ın Öldürülmesi

Ammare b. Ebul-Hasan b. Zeydan el-Hakemî. Kahtanlıdır. Künyesi Ebu Muhammed olup lakabı Necmeddin el-Yemenî'dir. Fakih ve şairdir. Şafiî mezhebine mensuptu. Ölüm sebebi şuydu: Fatımî Devleti zamanında yöneticilik yapmış önde gelen şahsiyetlerden bir grup bir araya gelip toplandılar. Ve yıkılan Fatımî Devleti'ni yeni baştan kurmak hususunda kendi aralarında anlaştılar. Haçlılara mektup yazarak onları yardıma çağırdılar. Fatımîlerden de birini halife tayin ettiler. Ayrıca vezir ve emirleri de tayin ettiler. Bütün bu olup bitenler Sultan Selahaddin'in Kerek mıntıkasında bulunduğu bir esnada meydana gelmişti. Sonra Mısır'a dönmüştü. Ammare el-Yemeni, Haçlıların kendilerine yardıma gelmesi durumunda Mısır ordusunun onlara karşı direnecek gücü bulamaması için Şemsü'd-Devle Turanşah'ı Yemen'e sefer yapmaya teşvik etti. Şemsü'd-Devle Turanşah da Yemen seferine gitti. Ancak Ammare onunla birlikte Yemen'e gitmedi. Aksine Kahire'de kaldı ve Fatımî devletini yeniden kurabilmek için gerekli işleri sürdürdü. Adamları topladı. Onlarla görüşmeler yaptı. Kendi safına adamlar kazanmağa çalıştı. Fatımî Devleti'nin kurulması için propaganda yapanların en önde gelenlerindendi. Bazı akılsız ve aceleci olar Selahaddin taraftarlarını da kendi saflarına kattı. Kendisine en muhtaç oldukları bir zamanda Şeyh Zeyneddin Ali b. Neca adındaki vaiz, Fatımîlere ihanet etti. Yapmakta oldukları desiseleri Sultan Selahaddin'e bildirdi. Sultan Se-lahaddin de ona bol miktarda mal ve para verdi. Kıymetli elbiseler giydirdi. Bundan sonra Selahaddin bu Fatımî komplocularını birer birer huzuruna çağırdı. Sorguladı. Onlar da suçlarını itiraf edince onları hapse attı. Fıkıhçılara, bunlara ne yapacağına dair fetva sordu. Onlar da komplocuların öldürülmesi yolunda fetva verdiler. Bundan sonra Sultan Selahaddin komplocuların reis ve önde gelenlerini öldürmeleri için görevlilere emir verdi. Onlara tabi olanları ve köleleri öldürtmedi. Geride kalan Ubeydî (Fatımî) askerlerin de uzak mıntıkalara sürgün edilmelerini emretti. Halife Adid'in çoluk çocuğunu ve aile efradını bir konakta yalnız yaşamaya mahkum etti. Onlara ne fayda ne de zarar ulaşmıyordu. Kendilerine uygun erzak ve elbiseleri verdi.

Ammare el-Yemem, Kadı Fadıl'ın karşıtı ve düşmanı idi. Ammare, Sultan Selahaddin'in huzuruna getirildiğinde Kadı Fadıl onun için şefaatçi oldu.Ancak Ammare kendi aleyhinde konuştuğunu zannetti ve «Ey efendimiz, ey sultanımız onun sözlerine kulak verme» deyince Kadı Fadıl Öfkelenerek saraydan çıkıp gitti. Sultan Selahaddin de Ammare el-Yemenî'ye «O sadece senin için şefaatçi oluyordu» deyince Ammare, bu söylediklerine son derece pişman oldu. İdam edilmeye götürülürken de Kadı Fadıl'ın konağına uğradı. Onu görmek istedi. Ancak Kadı Fadıl ona görünmedi. O esnada Ammare şu şiiri okudu:

«Abdurrahim benden kaçıp gizlendi. Hayret ki kurtuluşum da onun elindeydi.»

İbn Ebi Tayy dedi ki: «İdam edilenler arasında Fadıl b. Kâmil adındaki kadı da vardı. Bunun asıl adı Ebü'l-Kasım Hibetullah b. Abdullah b. Kâmil'di. Mısır diyarının Fatımîler zamanındaki kadilkudatı olup Fahrü'l-Ümerâ lakabını taşırdı. İdam edilenlerin ilki o oldu. Katip İmad böyle demiştir. Ancak bu zat faziletli ve edepli bir kişi olup yüksek derecede şiirleri vardı. Reffa'm kölesiyle ilgili olarak söylediği şu şiir onun ne denli yüksek bir şair olduğunu göstermektedir:

«Ey her elbisenin söküğünü diken, Ona olan sevgim itikad söküğümü dikmedi, Ayrılığın gönlümde meydana getirdiği söküğü,

Belki vuslat eli diker.»
İdam edilen Fatımîler arasında Fatımî propagandacılarının başı olan Abdülkavi'nin oğlu da vardı. Bu, saraydaki definelerin yerini bilirdi. Definelerin yerini göstermek için kendisine baskı yapıldı. Ancak definelerin yerini göstermeyince kendisine işkence yapıldı. Bu yüzden öldü ve definelerin yeri de bilinemedi.
Divan nazırı Uveyris de idam edilen Fatımî propagandacıları arasındaydı. Bununla beraber o kadılık yapmıştı.
Sekreter (Sır katibi) Şibriya, Mısırlı kâtip Abdüssamed, Neccah el-Hemmanî de idam edilenler arasındaydı. Hristiyan bi müneccim bu işin, ilm-i nücum bilmekle tamamlanacağı müjdesini onlara vemişti. O da idam edildi. [3]

Şair Ammare El-Yemenî

Ammare, mantıki şiirler söyleyen belagat ve fesahat sahibi bir şairdi. Bu alanda kimse onun derecesine yetişemezdi. Meşhur bir şiir divanı vardır. Tabakatü'ş-Şafiîye adlı eserde ondan bahsetmiştim. Çünkü o, Şafiî mezhebi ile iştigal ederdi. Feraize dair bir eseri, Kitabü'l-Vüzerai'l-Fatımîyyin ve Mısır halkının, sağlamlığına güvendiği nefis bir siyer kitabı vardır. Kendisi faziletli, edip ve fakih bir kişiydi. Yalnız Fatımîlere dost olduğu söylenirdi. Fatımîler ve onların vezirleriyle emirleri hakkında cidden birçok methiyeleri vardır. Ama Rafizi olduğuna dair ufak emareleri de vardı. Zındıklık ve kâfirlikle itham edilmiştir. el-Ceride adlı eserde Kâtip İmad'm anlattığna göre Ammare, bir kasidesinde şöyle demiştir:
«İlim bayrağa muhtaç olduğundan beri,
Kılıcın keskinliği, kaleme olan ihtiyacı yok etmiştir.»
Bu çok uzun bir kasidedir. Birçok küfür ve zındıklık ifadeleri içermektedir. Katip İmad'ın ifadesine göre bu kasidede şöyle bir beyit de vardır:
«Bu dinin başlangıcı sade bir adamla oldu.
O çalışıp çabaladı. Nihayet ona ümmetlerin seyyidi denildi.»
Mısırlı alimler onun öldürülmesine fetva verdiler.
Sultan Selahaddin'i de ona ve emsallerine işkence yapmağa teşvik ettiler. Yukarıdaki beyit onun aleyhine bir delil olarak kullanılabilir. Doğrusunu Allah bilir.
İbnu's-Saî onun yüksek manalar içeren şiirlerinden bazılarını nak-letmiştir. Bu şiirlerinden birinde bir hükümdarı şöyle övmüştü:
«Alnının parıldayan yerini öptüğümde,
Ondan ayrıldığımda parlaklık alnımın üzerine geçti,
Elini öpüp yanından ayrıldığımda,
Hükümdarlar elimi öpmeye başladılar.»
Şu şiir de Ammare'ye aitti:
«Reşa el-Özri'ye aşık olduğuma dair mazeretim vardır.
Gözyaşı beni kahrettiğinden bu yana artık inkâr da edemiyorum.
Endamlara, yanakları öpmeye, memeleri göğsüme bastırmaya,
Benim arzu ve ihtiyacım vardır.
Benim tercihim budur. Beğeniyorsan bana uy.
Yoksa bırak beni aşkımla başbaşa kalayım.»
Ammare idam edilirken el-Kindî şöyle bir şiir okumuştu:
«Ammare İslamda bir cinayet işledi açıkça,
Onda iken kilise ve haça beyat etti.
Hz. Ahmed'e buğz etmekle şirkin ortağı oldu.
Haçı sevdiğinden ötürü idam edildi.
Yarın kendi nefsi için yaptığı gayretin karşılığını bulacaktır.
Cehennem alevleri içinde irin içecektir.»
Melikü'n-Nasır Sultan Selahaddin bu senenin ramazan ayının ikinci cumartesi gününde bunları Kahire'nin iki kasrı arasında idam ettirince durumu ve bunların uğradığı cezalarla perişanlıkları bir mektupla Melik Nureddin'e bildirdi.
Katip İmad dedi ki: «Sultan Selahaddin'in konuya ilişkin mektubu merhum Nureddin'e vefat ettiği günde ulaştı. Aym şekilde Sultan Selahaddin, insanları fitneye düşüren İskenderiyeli Kadid el-Kafacî adında birini de öldürdü.İnsanlar bu adama tutulmuşlar, kazançlarının bir bölümünü ona vermişlerdi. Kadınlar bile mallarının bir kısmını ona vermişlerdi. Selahaddin'in askerleri kendisini kuşatma altma aldıklarında Kadid el-Kafacî kaçıp kurtulmak istedi ama artık zaman kurtuluş zamanı değildi. Kendisinden öncekinin akibetine uğratılarak Öldürüldü.
Ammare'nin, halife Adid'e, devletine ve hilafet dönemine dair şöyle bir mersiyesine rastlanılmıştır:
«Kısır kimsenin biricik evladını kaybedişine üzülüşü gibi,
Ben de halife Adid'in geçen zamanına üzülüyorum.

Senin sarayının taşlarına bakıp üzülüyorum.
Çünkü ey peygamberin oğlu,insanlar senin sarayına kalabalıklar halinde akıp gelirlerdi.
Şimdi ise o saray bomboş ve ıssızdır.
Bulanık ve engin denizin dalgalarını andıran,
Askerlerinden uzakta ve ayrılıktasın.
İnsanların en akıllılarını ülkenin emin kişileri kılıp görevlendirdin.
Ama şimdi bozulan şeyi onaracak güç ve takat kalmadı.
Umarım ki geceler size,
Yaptığınız güzel şeyleri tekrar iade ederler.»
Şu kaside de ona aittir:
«Ey Fatıma evladını sevdiğimden ötürü beni kınayan kişi! Eğer beni kınamakta kusur edersen sana ayıplar olsun. Allah aşkına Kasreyn sahasını ziyaret et ve benimle birlikte ağla. Ağlamak, Sıffîn ile Cemel için layık değildir. Kasreyn ahalisine dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, Aranızda yaralarım ve çıbanlarım şifa bulmadı, kapanmadı. Haçlıların, müminlerin emiri Ali'nin iki oğlunun nesline, Yaptıkları hakkında sen ne diyorsun?»
er-Ravzateyn adlı eserde Şeyh Ebu Şâme, Ammare'nin Fatımîleri methettiğine dair birçok şiirler nakletmiştir. İbn Hallikan da aynı şekilde bu kabil şiir nakletmiştir. [4]

İbn Kasrul

Metâliu'î-Envar adlı kitabın sahibidir. Kadı İyaz'ın Meşariku'l-En-var adlı eseri üzerine bu eserini yazmıştır. İbn Kasrul kendi ülkesinin meşhur alimlerinden ve faziletli şahsiyetlerin dendi. Bu senenin şevval ayının altısında cuma namazından sonra altmışdört yaşında ani bir ölümle vefat etti. ibn Hallikan böyle demiştir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [5]

Nureddin Mahmud Zenginin Vefatı Ve Onun Adil Yönetiminden Bazı Kesitler

Adil hükümdar Nureddin Ebü'l-Kasım Mahmud b. Melik Atabeg Kasimü'd-Devle İmadüddin Ebu Said Zengi eş-Şehid b Melik Aksungur Atabeg Kasimü'd-Devle et-Türki es-Selçukî. Hicretin 511. senesinin şevval ayının onyedisinde pazar günü güneşin doğuşu esnasında Halep'te dünyaya geldi. Haieb, Musul ve buralara bağlı birçok beldelerin hükümdarı olan babası İmadüddin'in kontrolü altında yetişti. Kur'ân-ı Kerim, Farsça ve Rumca'yı öğrendi. Şehametli, şecaatli, yüksek himmet sahibi iyi niyetli, saygılı, dindarlığı apaçık belli olan bir kimseydi. Ca-ber kalesini kuşatmakta iken hicretin 541. senesinde babası öldürüldü. Nitekim bu hususu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Melik, Halep'te bulunan oğlu Nureddin'in yanma geldi. Kardeşi Seyfeddin Gazi ona Musul'u verdi. Sonra kendisi ilerledi. Hicretin 549. senesinde Dımaşk'ı aldı. Ahaliye iyi davrandı. Onla için medreseler, mescidler ve hankâhlar yaptırdı. Yollarını ve caddelerini genişletti. Yolların ve caddelerin kenarlarına kaldırımlar yaptırıp çarşıları ve pazarları genişletti. Hayvan pazarına, buğday pazarına, kavun, karpuz satılan yerlere ve benzer mahallere vergiler, harçlar koydurdu. Hanefî mezhebine mensuptu. Alimleri ve yoksulları sever, onlara saygı gösterip ikramda bulunur ve iyilik ederdi. Hükümlerini güzelce, adaletle ve şeriat-ı mütahharaya uygun olarak verirdi. Adalet meclisleri kurar ve bu meclisleri bizzat kendisi yönetirdi. Bu meclislerine her mezhepten kadılar, fakihler ve müftüler katılırlardı. Bütün Müslümanlar ve zimmiler rahatça kendisine ulaşabilsinler ve onlara eşitçe muamelede bulunabilsin diye Keşk mıntıkasında bulunan Mescidü'l-Muallak'ta salı günleri adalet meclisi[6] kurardı.
Daha Önce harabe olan Yahudi mahallesine sur çekti. Kessan kapısını kapattı. Babül-Ferec'i açtı. Daha önce orada hiç kapı yoktu. Kendi ülkesinde sünneti izhar etti. Bid'atı öldürdü. Babasının ve dedesinin hakimiyeti zamanında ezanlarda okunmayan "Hayye alassalâ ve hayye alelfelah" cümlelerinin okunmasını emretti. Önceleri ezanda bu iki cümle yerine sadece "Hayye ala hayril amel" ifadesi okunuyordu. Çünkü böylece Rafizilerin sembolü ortaya konulmuş oluyordu.
Nureddin, hudutları korudu. Kaleleri fethetti. Haçlıları defalarca bozguna uğrattı. Onların ellerinde bulunan birçok müstahkem kaleyi kurtardı. Müslümanlara ait olan bu kaleler, onlar tarafından istila edilmişti. Nitekim bu husus önceki senelerin olaylarından bahsedilirken detaylı olarak anlatılmıştı. Hacılara sataşmasınlar diye Bedevilere birçok arazileri ikta olarak verdi. Dımaşk'ta bir hastahane yaptırdı ki, Şam mıntıkasında ne daha önce ne de daha sonra bu hastahanenin benzeri görülmemiştir. Öksüzlere okuma yazma öğretecek öğretmenler için vakıf kurdu. Onlar için nafaka ve elbise tahsis etti. Haremeyn'e de yani Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimseler için de vakıf kurdu. Bütün hayır yollarında sarfedilecek parayı temin etmek için vakıflar kurdu. Dullara ve muhtaçlara bakılması için de vakıf kurmuştu. Dı-maşk'taki Emevi Camii yıkılmaya yüz tutmuştu. Bakım ve onarımına nazır olarak Musullu Kadı Kemaleddin Muhammed b. Abdullah eş Şehrezorî'yi tayin etti. Bu zatı ayrıca Dımaşk kadilkudatlığına da tayin etti. Kadı Kemaleddin Dımaşk Camii'nin onarımın yaptırdı. Dört meş-hedini açtırdı. Hicretin 461. senesinde çıkan yangında camiinin eşyaları o meşhedlere konulmuştu. Camiinir

bilinen vakıflarına ek olarak vak-fedicileri bilinmeyen, şartları hakkında bilgi sahibi olunmayan bazı vakıfları da ilave etti ve hepsini bir vakıf haline getirdi ve bunlara da "malü'l-mesâlih" adını verdi. İhtiyaç sahiplerini, yoksulları, düşkünleri, dulları, Öksüzleri ve benzeri muhtaç kişileri de bundan yararlandırdı.

Allah rahmet etsin Nureddin, güzel yazı yazan, çokça dini kitapları mütalaa eden, peygamberlerin izine tabi olan, namazları cemaatle kılmaya özen gösteren, çokça Kur'ân okuyan, hayır yapmayı seven, iffetli, namuslu, tutumlu kendi şahsına ve aile efradına giyecek ve yiyecekleri ölçülü olarak veren bir kimseydi. Hatta denilmiştir ki: «Kendi zamanındaki en düşük fakir bile ondan daha fazla para harcardı.» Bununla beraber o, para biriktirmez ve dünyaya önem vermezdi. Ne öfke, ne de sevinç halinde ağzından asla kötü bir söz çıkmamıştı. Vakarlı ve suskun bir kimseydi.

İbnü'1-Esir dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz'den sonra Melik Nureddin gibisi gelmedi. Onun kadar adaleti araştıran, onun kadar insaflı ve merhametli bir kimse görülmedi. Hunıus'ta birkaç dükkânı vardı. Bunları kendi payına düşen ganimetlerle satın almıştı. Bunların kira gelirleriyle geçimini sağlardı. Karısı bu kiraları artırarak nafakasını temin etti»

Melik Nureddin, Beytülmaldan kendisine ne kadar nafakanın helal olacağını alimlere sordu. Onların verdiği fetvada belirtilen miktarda Beytülmaldan nafaka aldı. Açlıktan ölse bile fazla nafaka almadı. Kürre ile çok oynardı. Büyük salihlerden biri onu bu yüzden kınadı. O da şu cevabı verdi: Ameller niyetlere göredir. Ben bu oyunu oynamakla atlan hücuma ve geri kaçmaya alıştırmak istiyorum. Biz cihadı terk etmeyiz» Melik Nureddin ipek elbiseler giymezdi. Kendi kazancını yerdi. Kılıcıyla ve mızrağıyla elde ettiği paralarla geçimini sağlardı.

Birgün arkadaşlarından biriyle beraber ata bindi. Güneş arkalarında, gölgeleri ,i s e önlerindeydi. gölgelerine kavuşamıyorlar di. Sonra geri döndüler. Bu defa gölgeleri arkalarına düştü. Nureddin atını sürdü, koşturdu. Gölgesi yine onu takip ediyordu. Arkadaşına dedi ki:

«İçinde bulunduğumuz durumun neye benzediğini biliyor musun? Ben bunu dünyaya benzettim. Dünyayı elde etmek isteyen kimseden dünya kaçar. Ama dünyadan kaçan kişiyi ise dünya kovalar.»

Şairin biri bu anlamda şöyle bir şiir okumuştur:

«Elde etmek istediğin rızık, seninle birlikte yürüyen gölgeye benzer.
Acele de etsen o gölgeye kavuşamazsın.
Ama arkanı dönüp gittiğinde gölge seni takip eder.»

Melik Nureddin, Hanefî mezhebinin fıkhını iyi bilirdi. Hadis dinledi, rivayet etti. Geceleri seher vaktinde çokça namaz kılardı Sabah olup atma bininceye kadar namaza devam ederdi:

«Allah'ın huzurunda hem şecaati hem de hüşuu bir oraya getirdi. Şecaatli kimselerin mihrapta namaz kılmaları ne güzeldir.»

Zevcesi İsmetüddin Hatun binti Atabeg Muineddin de aynı şekilde geceleri çokça namaz kılardı. Bir gece uyku bastırdı Virdini yapamadan uykuya daldı. Sabahleyin öfkeli olarak uyandı. Nureddin niçin öfkelendiğini sorduğunda karısı virdini yapmasına engel olan uykusunu sebep olarak gösterdi. Bunun üzerine Nureddin seher vakti kalede gece namazı kılmak isteyenleri uykudan uyandırmak için tabılhane çalınmasını emretti. Tabılhane çalacak adama da bol miktarda ücret ve erzak verdi.

«Toprak altında çürüseler bile Cenâb-ı Allah bu kemikleri af ve gufran örtüsüyle örtsün.
Ya da mezarlarını ruh ve rehyanla dolduracak. Bir rahmet duasını onlara yapın.»

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre bir gün Melik Nureddin kürre oynamakta iken bir adamın kendisini göstererek bir başkasıyla konuşmakta olduğunu gördü. Hacibini, durumu öğrenmesi için o adamların yanına gönderdi. Hacip o adamın hakim tarafından gönderilen bir görevli ile birlikte konuşmakta olduğunu ve Nureddin üzerinde hakkı bulunduğunu iddia ettiğini, kadı nezdinde muhakeme olmak istediğini gördü. Ha-cib, Nureddin'in yanına dönüp durumu bildirdiğinde Nureddin elindeki çevganı bıraktı. Hasmı ile birlikte yaya olarak Kadı Şehrezorî'nin yanına gitti. Nureddin, yolda gitmekte iken kadıya haber salarak "Bana hasımlara uyguladığın muameleyi uygula» diye bildirdi. Hasmıyla birlikte kadının makamına vardıklarında Nureddin, kadının huzurunda hasmıyla birlikte ayakta durdu. Dava sonuçlanıncaya kadar oturmada. Neticede adamın Nureddin üzerinde bir hakkı olduğu tesbit edilemedi. Aksine Sultan Nureddin'in o adam üzerinde hakkı bulunduğu tesbit edildi. Durumu açıklığa kavuştuğunda Sultan Nureddin, «Ben, herhangi bir kimse davet edildiği zaman şeriata gitmekten imtina etmesin diye-hasmımla birlikte buraya geldim. Çünkü aşağısı ve yukarısı ile birlikte bütün olarak biz emirler topluluğu Rasûlullah (s.a.v.)'in hizmetçileriyiz. Onun şeriatının muhafızlarıyız. Onun huzurunda usule uyup itaat ederiz. Verdiği emirleri yerine getirir, yasaklarından sakınırız. Bu adamın bende hakkı bulunmadığını biliyordum. Ama şahit olun ki iddia ettiği araziyi kendisine hibe edip mülk ettim» dedi.

İbnü'1-Esir dedi ki:

«Melik Nureddin ilk defa adalet sarayı inşa ettiren hükümdardır. Haftada iki kez orada meclis kurardı. Başka bir rivayete göre ise dört kez meclis kurarmış. Hatta beş kez meclis kurduğuna çeşitli mezheplere tabi kadı ve fakihler katılırlardı. Mecliste bulunduğu zamanlarda herhangi bir hacip veya görevli, insanların onun yanına girmesine engel olmazdı. Güçlü de zayıf da gidip onunla görüşebilirdi. Yanına gelen kimselerle konuşur, dertlerini dinler haksızlıkları ortaya çıkarır[7], mazlumun zalimdeki hakkını alırdı.

Esedüddin b. Sadi, Melik Nureddin katında yükselmiş, itibar sahibi olmuş, nihayet hakimiyette onun ortağı gibi olmuştu. Mal mülk, çiftik ve köy sahibi olmuştu. Naibleri bazan komşu arazilerin ve emlakin sahiplerine haksızlık ederlerdi. Kadı

Kemaleddin ise haksızlığa uğrayıp emirleri şikayet eden kimselerin haklarını emirlerden alıp verirdi. Ancak sözünü ettiğimiz Esedüddin b. Sadi'ye karışamıyordu. Melik Nureddin adalet sarayım inşa ettirdiğinde Esedüddin, naiblerin, herhangi bir kimsenin hakkım üzerlerinde bırakmamasını, kendisinden alacağı bulunan kimselerin haklarını da -her ne kadar çok olsa da- ödemelerini emretti. Çünkü Melik Nureddin'in karşısında zalim bir kimse olarak görünmekten veya halktan herhangi bir hasmı ile birlikte onun huzurunda muhakeme edilmektense bütün malından mahrum kalmaya razı olmuştu. Naibleri onun bu emirlerini yerine getirdiler.

Melik Nureddin, uzun süre adalet sarayında oturup bekledi. Herhangi bir kimsenin Esedüddin'den şikayetçi olduğunu görmedi Bu durumu kadıya sordu. Kadı da durumun iç yüzünü ona anlatınca Melik Nureddin Allah'a şükredip secdeye kapandı ve «Üzerlerindeki haksızlıkları giderip adaleti kendi nefislerine tatbik eden arkadaşlara bizi sa-' hip kıldığı için Allah'a hamd olsun» dedi.

Melik Nureddin'in şecaatine gelince bu hususta şöyle denilmiştir: At sırtında ondan daha şecaatti, ondan daha sebatlı kimse görülmemiştir. Güzel kürre oynardı. Bazan küreye elindeki çevganla vurur, peşine düşer ve kürreyi havada iken eliyle yakalardı. Sonra da o kürreyi meydanın sonuna fırlatırdı. Çevganınan tepesinin üstüne çıktığı görülmemişti. Çevganı da elinde iken görülmezdi. Çünkü yeni çevgamnı örtüyordu. O eğlenmek için kürre ile oynardı. Savaşta şecaatli ve sabırlı bir kimseydi. Bu hususta o örnek gösterilmiştir. Kendisi şöyle demiştir:

«Defalarca kendimi şehid olmak için savaşta ileriye attım, fakat na-sib olmadı. Eğer bende bir hayır bulunsaydı ve Allah katında da kıymetli bir kimse olsaydım, Allah bana şehidlik nasib ederdi. Ameller ancak niyetlere göredir.»

Birgün Kutbeddin en-Nisaburî ona şöyle demişti:

- Allah aşkına ey efendimiz, ey sultanımız, kendini tehlikelere atma. Çünkü sen Öldürülecek olursan maiyetindeki herkes öldürülür. Ülke zaptedilir. Müslümanların durumu bozulur.

- Sus ey Kutbeddin! Senin bu sözlerin Allah'a karşı bir edepsizliktir. Nureddin Mahmud da kim oluyor? Benden önce dini ve ülkeyi kendisinden başka ilah bulunmayan zat korumuyor muydu? Nureddin Mahmud da kim oluyor?

Onun bu sözleri karşısında meclisinde bulunan herkes ağlamıştı. Allah ona rahmet etsin.

Gazalardan birinde Melik Nureddin bir haçlı kontunu esir almıştı. Onu öldüreyim mi yoksa ödeyeceği fidye karşılığında serbest mi bırakayım? diye Ümeraya danıştı. Kont, serbest bırakılmak için çok miktarda
fidye ödemeyi taahhüd etmişti. Emirler ihtilaf ettiler. Sonra Melik Nu-reddin, alacağı fidye karşılığında onu serbest bırakmayı uygun buldu. Esir kont da yakınlarından birini Melik Nureddin'e ödeyeceği fidyeleri getirmesi için kendi ülkesine gönderdi. Giden adam da kısa zamanda fidyeyi getirip teslim edince Melik Nureddin o haçlı kontunu salıverdi. Haçlı kontu ülkesine ulaşır ulaşmaz öldü. Melik Nureddin ve arkadaşları bu duruma şaştılar ve o esir Haçlı kontun ödemiş olduğu fidye ile Dı-maşk'ta, ülkede benzeri bulunmayan bir hastahane yaptırdılar. Bu hastahanede yoksulların ve düşkünlerin tedavi görmeleri şart koşuldu. Ama başka yerde bulunmayan bir ilaca ihtiyaç duyulduğunda ve o ilaç da sadece bu hastahanede bulunacak olursa o zaman zenginlerin de bu hastahaneden yararlanmalarına müsaade edilecekti. Hastahaneye gelen herkese şurup içirebilecekti. Nureddin de oraya geldiğinde hastana-nenin şurubundan içmişti. Allah rahmet etsin.

Ben derim ki: Yapıldığı günden beri o hastahanedeki ateş sönmemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Yollarda, burçlarda birçok hanlar inşa ettirmiş, korkulu yerlere bekçiler tayin edip onlara aylık bağlamıştı. Haberleri kısa sürede kendisine ulaştıran hevadi güvencinleri kullanmıştı. Ribatlar ve hankâhlar yaptırmıştı. Yanında fakihler, şeyhler, sofiler toplanır, o da onlara ikramda bulunup saygı gösterirdi. Salih kimseleri severdi. Emirlerden biri onun yanında fakihlerden Kutbeddin en-Nisaburî'nin aleyhinde konuşunca Melik Nureddin o emire şöyle cevap vermişti:

«Yazıklar olsun sana. Eğer dediklerin doğruysa, onun bu kötülüklerini yok edecek kadar birçok iyilikleri vardır. Eğer bu dediklerin doğruysa yapmış olduğun gıybete kefaret olacak kadar iyiliklerin yoktur. Kaldı ki ben seni doğrulamıyor um. Bir daha sen veya başkası o zatın aleyhinde konuşacak olursanız sana eziyet ederim.»

Bundan sonra o emir, Fakih Kutbeddin'in aleyhinde konuşmaktan sakındı ve onun adını ağzına almadı.

Melik Nureddin, hadis dinlemek veya okumak isteyen kimseler için Dımaşk'ta bir dârülhadis inşa ettirdi. İbnü'l-Esir'in ifadesine göre ilk yaptırılan dârülhadis orasıdır.

Melik Nureddin, ümeranın kalbine şiddetli derecede heybet salan, korku verici, vakarlı bir zattı. Kendisi izin vermeden herhangi bir kimse onun huzurunda oturmaya cesaret edemezdi. Emir Necmeddin Eyyüp dışında hiçbir emir onun huzurunda izinsiz oturamazdı. Esedüddin Şir-kuh ve Haleb naibi Mecdüddin b. Daye ve diğer ekâbire gelince bunlar onun huzurunda ayakta dururlardı. Bununla beraber fakihlerden veya yoksullardan biri huzuruna girdiğinde kendisi ayağa kalkar, gelen adama doğru birkaç adım atar, sonra onu vakar ve sükunetle beraberinde seccadesinin üzerine oturturdu. Bunlardan herhangi birine çok denecek birşey verdiği zamanda «Bunlar, Allah'ın askerleridirler. Bunların duaları bereketiyle düşmanlara karşı muzaffer oluyoruz. Bunların bey-tülmalde kat kat hakları vardır. Bu verdiklerimizden fazla alacakları vardır. Bu verdiğimiz azıcık şeyler ile bizden razı olacak olurlarsa biz kendilerine minnettar oluruz» derdi. Kendisinden dinlenen bir hadis cüz'ünde şu ibare vardı: «Rasûlullah (s.a.v.) kılıcını kuşanmış vaziyette çıktı»

Kendisi, Rasülullah'ta bulunan bir adeti insanların değiştirmesine şaşıyordu. Askerlerin ve komutanların, Rasûlullah (s.a.v.)'in kılıç kuşanışı gibi değil de kılıcı kemerlerine bağlamalarına şaşıyordu. Sonra askerlere kılıcı kuşanmadan taşımamalarını emretti. Bundan birgün sonra da kendisi bütün askerlerine de aynı emri vererek kılıcını kuşanmış olarak içtima alanına gitti.

Böyle yapmakla da Rasûlullah (s.a.v.)'e uymuş olduğunu gösteriyordu. Allah ona rahmet etsin.
Veziri Muvaffaküddin Halid b. Muhammed b. Nasr el-Kayseranî -ki bu şair bir zattı- rüyasında kendisinin, Melik Nureddin'in elbiselerini yıkadığını görmüş vebu rüyasını Melik Nureddin'e anlatmıştı. Melik Nureddin de vergilerin ve harçların halkın üzerinden kaldırılmasını ve buna dair bir ferman yazılmasını emretti. Vezire de «Senin rüyanın tevili işte budur» dedi. Halka da kendilerinden almış olduğu vergileri, harçları, helal etmeleri için bir ilan yazdırdı ve bu harçlarla vergileri İslâm düşmanları olan kafirlerle yapılan savaşlara, ülke savunmasına, kadınların ve çocukların korunmasına sarfedildiğini bildirdi. Bu durumu ülkenin her tarafına mektuplarla bildirdi. Vaizlere de, tüccarlardan kendisi için helallik dilemelerini emretti. Secdeye kapanırken de şöyle derdi: «Allahım! vergiciye, haraççıya ve zalim öşürcüye yani köpek Mah-mud'a acı, merhamet et.»
Rivayet olunduğuna göre Burhaneddin el-Belhî, Melik Nureddin'in kafirlerle yaptığı savaşlarda vergi ve haraç paraların kullanmasını kınamış ve bir defasında ona şöyle demiş:
«Askerleriniz içki içip davul ve zurna çalarken nasıl muzaffer olursunuz?»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre halkın üzerindeki ağır vergileri ve haraçları kaldırmasının sebebi şuymuş: Vaiz Ebu Osman el-Müntehab b. Ebi Muhammed el-Vasıtî büyük ve salih zatlardandı. Malı mülkü yoktu. Kimseden hiçbirşey kabul etmezdi. Vaaz meclisine giderken giydiği bir cübbesinden başka bir şeyi yoktu. Ama vaaz meclisine binlerce kişi gelirdi. Nureddin'e yaptığı işlerdeki kötülükleri hatırlatan, korkutan, şiddetle uyaran beyitler içerici şu şiiri okumuştu:
«Ey mağrur kişi, senin kıyamet gününde huzuru ilahide duruşunu ve o esnada göklerin de çarpışmakta, titreşmekte olduklarını göz önüne getir hele.
Ey Nureddin! Haydi git bakalım, denildiğinde.
Nursuz olarak kalmaktan kork ve sakın.
İnsanları içki içmekten men ettin ama kendin haksızlıklar kâsesini içerek sarhoş olmuşsun.
İffetinden ötürü içki kâselerini kaldırdın ama haramların kâseleri senin üzerinde dolaşıyor.
Mezara götürülüp yalnız bırakıldığında,
Münker Nekir geldiklerinde ne diyeceksin?
Zorlu bir hesap yerinde yalnız başına zelil olarak bırakıldığında hesap vereceğin zaman ne diyeceksin?
Hesap gününde zincirlere vurulup sürülürken hasımlar yakana yapışırlarken,
Askerlerin seni mezarın sıkıntılı darlığına bırakıp başını duvara yasladığında,
Keşke dünyada hükümdarlık yapmasaydın! diyeceksin.
Keşke insanlar bana emir demeselerdi, diyeceksin.
Bu izzet ve üstünlükten sonra o çukurda ölüler aleminde,
Hakarete uğramış olarak mezarda rehine olacaksın.
Hüzünlenip ağlayarak, ızdırap çekerek, çıplak olarak hasredileceksin.
O zaman halk içinde senin bir yardımcın ve eman vericin olmayacak.
İstermisin ki sen yaşayacaksın da kalbin çürümüş olsun.
Cismin sağlam olsun da kalbin harabe olsun.
İstermisin ki sen azapta terk edilesin de,
Başkaları Allah'a yakın olma saadetine ersinler,
Öyleyse kıyamet gününde gizliliklerin açığa çıktığı zamanda kendini kurtaracak bir hücceti şimdiden hazırla.»
Nureddin, bu beyti duyunca şiddetle, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve ülkenin her tarafındaki vergilerin kaldırılmasını emretti.
Musul'da bulunan Şeyh Ömer Molla ona bir mektup yazmıştı. Kendisi oradaki yöneticilere ve emirlere, Şeyh Ömer Molla'ya danışmaksızın herhangi bir hususta karar vermemelerini, onun kendilerine verdiği emre uymalarını emretmişti. Şeyh Ömer Molla", salih ve zahid kimselerdendi. Melik Nureddin her sene ramazan ayında ondan iftarlık şeyleri ödünç alırdı. Şeyh Ömer Molla da ona ekmek kırıntıları ve yufka gönderir, Melik Nureddin de bütün ramazan boyunca bu ekmek kırıntıları ve yufkalarla iftar ederdi. İşte sözünü ettiğimiz Şeyh Ömer Molla ona şöyle bir mektup yazmıştı:
«Fesatçılar çoğaldılar. Her tarafta bozgun yapıyorlar. Bunları cezalandırmak gerekiyor. Bunun üstesinden ancak öldürmek asmak ve şid-
detli dayakla gelinebilir. Çölde yakalanan bir adam, kendi lehine şahid-lik yapacak birini nereden getirebilir?»
Melik Nureddin de bu mektubun arkasına şöyle bir cevap yazıp göndermişti:
«Cenâb-ı Allah, mahlukatı yarattı. Onlar için bir şeriat koydu. O, yaratıkları için en yararlı olan şeyi bilir. Eğer şeriate insanların yararına olacak bir ilave yapmak gerektiğini bilseydi, bunu mutlaka yapardı. Şu halde Cenâb-ı Allah'ın koyduğu şeriate ilave yapmaya ihtiyacımız yoktur. Kim herhangi bir ilave yapacak olursa şeriatın eksik olduğunu iddia etmiş olur ki, bu da Allah'a ve O'nun koymuş olduğu şeriate karşı bir cüretkârlık sayılır. Karanlıktaki akıllar doğru yolu bulamazlar. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah bizi de seni de dosdoğru yola iletsin.»
Bu cevabî mektup, Şeyh Ömer Molla'ya ulaştığında O, Musul'da halkı topladı ve onlara Melik Nureddin'in cevabî mektubunu okuyup şöyle dedi: «Zahidin hükümdara gönderdiği mektuba ve hükümdarın zahide gönderdiği mektuba bakın.»

Bir defasında Şeyh Ebü'l-Beyan'ın kardeşi, Melik Nureddin'in yanma geldi. Bir adamın kendisine çeşitli iftiralarda bulunaral sövdüğünü söyleyip abartılı ifadelerle şikâyetçi oldu. Sultan Nureddin ona şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuyor mu?
«Rahman'ın kullan yeryüzünde mutevazi yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman onlara güzel ve yumuşak söz söylerler.» (el-Furkân, 63).
«Bilgisizlere aldırış etme.» (el-A'râf, 199).
Şeyh Ebü'l-Beyan'ın kardeşi bu ayetler karşısında sustu ve cevap vermedi. Melik Nureddin ona ve kardeşi Şeyh Ebü'l-Beyan' inanırdı. Defalarca onu ziyarete gitti ve onun için bir vakıf kurdu.

Bağdat Nizamiye medresesinin muidi[8] Fakih Ebü'1-Feth el-Eşrî, Melik Nureddin için muhtasar bir tarihçe-i hayat derlemişti Bu zat şöyle demişti: «Melik Nureddin, namazları vakitlerinde cemaatle ve şartlarına tam riayet edip rükünlerim eksiksizce yerine getirerek kılmaya itina gösterirdi. Rükû ve secdelerde tam itidale riayet edip rükünlerini eksiksizce yerine getirerek kılmaya itina gösterirdi. Geceleyin çok namaz kılardı. Allah'a bütün işlerinde yalvarıp yakarırdı, sözlerine güvenilen bir sofi cemaatından duyduğumuza göre bu cemaat Melik Nureddin'in Kudüs'ü haçlıların elinden almış olduğu esnada ziyaretine gitmişler ve Haçlıların Kudüs'ün fethiyle ilgili olarak şöyle dediklerini duymuşlar: «Melik Nureddin'in, Allah katında gizli bir sırrı vardır. Çünkü o, askerlerinin çokluğu sayesinde değil de geceleyin kıldığı namaz ve yaptığı dualar sayesinde bize karşı muzaffer olmuştur. O, geceleyin namaz kılar, elini Allah'a kaldırıp dua ederdi. Allah da duasını kabul buyurup isteğini yerine getirdi. Böylece Nureddin bize karşı muzaffer oldu.» İşte kâfirlerin Melik Nureddin hakkında söyledikleri bunlardır.
Şeyh Ebu Şâme'nin anlattığına göre Melik Nureddin meydan bahçesini ve bahçenin yanındaki meşeliğin yansını Dımaşk Camii'ni güzelleştirmek için vakfetti. Meşeliğin diğer yarısını da ona bölerek bu parçanın iki cüzünü Hanefiler için yaptırmış olduğu medresenin onarılmasına ve güzelleştirilmesine, sekiz cüzünün de dokuz mescidin güzelleştirilmesine sarfedilmesini emretti ki, bu dokuz mescid şunlardır:
Kasyon dağındaki Mescidü's-Salihin, Camiü'l-Kal'a, Mescid-ü Atiyye, Askar'daki Mescid-i İbn Lebid, Mescidu'r-Remmahî el-Mual-lak, Salihiye'deki Mescidü'l-Abbas, Mescid-ü Dari'l-Battih el-Muallak, Yahudi kilisesi civarında bulunan ve Nureddin tarafından onarılan mescid.
Melik Nureddinin menkibeleri ve eserleri pek çoktur. Biz bunlardan bir nebzesini anlattık ki, diğer menkibe ve eserlerine bir nevi işaret olsunlar.
Ravzateyn adlı eserin baş tarafında Şeyh Şihabüddin, onun birçok iyiliklerini ve hoş taraflarını anlatmış, onu övmek için yazılan kasideleri nakletmişti. Onun anlattığına göre Esedüddin, Mısır diyarını fethedip vefat ettikten sonra yerine Selahaddin geçince Melik Nureddin onu azledip yerine bir başkasını naib olarak atamayı birkaç defa düşünmüş ancak haçlılarla yaptığı savaş ve ecelinin yaklaşması onu, bu kararını gerçekleştirmeğe ulaştırmamıştı. Ömrünün son senesi olan hicretin 569. senesinin başında Mısır diyarına girmeye iyiden iyiye karar verdi. Kendisinin yokluğunda Şam'ı Haçlılara karşı korusunlar diye Musul ordusuna haber salıp Şam'a çağırdı ki, kendisi askerleriyle birlikte Mısır yoluna koyulsun. Bu haberi duyan Melik Selahaddin şiddetli bir korkuya kapıldı. Bu senenin ramazan bayramı girdiğinde Melik Nureddin kıble tarafındaki Ahdar meydanına gitti. Orada bayram namazını kıldırdı. O gün günlerden pazardı. Şimal tarafındaki Ahdar meydanında ordugah kurdu. O esnada kader ona «Bu senin son bayramındır» dedi. O gün mükellef bir sofra kurdurdu ve sofradaki her şeyin yenilmesini emretti. Aynı gün oğlu Melikü's-Salih İsmail'i sünnet ettirdi. Bu amaçla şehri süsletti. Hem bayram hem de sünnet düğünü için her tarafa müjdeler uçuruldu. Sonra kendisi pazartesi günü adet üzere küre oynamaya gitti. Huyu olmamasına rağmen o gün emirlerden birine çok öfkelendi. Öfkeli halde hemen kaleye döndü. Rahatsız oldu. Mizacı bozuldu. Kendi canı ve sancısıyla uğraştı. Vücudunun duyu organları bozuldu. Tabiatı değişti. Bir hafta halkın karşısına çıkmadı. Halksa onun oğlunun sünnet düğünü sebebiyle yapılan eğlenceler ve oyunlarla meşgul idi. Oysa diğer taraftan kendisi canının derdine düşmüştü. Bu sevinç, yerini hüzne bıraktı. Mizah, yerini ciddiyete terk etti. Melik Nureddin nefes alamaz hale geldi. Konuşamıyordu. Boğaz ağrısının gereği budur. Vücudundan kan alınması önerildi. Ama o bu öneriyi kabul etmedi. Hemen tedaviye başlanılması istenildi. Fakat o tedavi kabul etmedi. Bu, Allah'ın yerine gelecek takdir edilmiş bir emridir. Bu senenin şevval ayının onbirinci günü olan çarşamba günü olduğunda ellisekiz yaşındayken ruhunu teslim etti. Ömrünün yirmisekiz senesini hükümdarlıkta geçirmişti. Allah rahmet etsin. Cenaze namazı Dımaşk'ın Kale Camii'n-de kılındı. Sonra Havvasîn kapısı ile Hiyemiyîn kapısı arasındaki yol üzerinde Hanefiler için yaptırmış olduğu medresenin avlusundaki türbeye nakledildi. Mezarı orada bulunup ziyaret edilmektedir. Türbesinin parmaklıklarına insanlar tutunmakta, oraya gelen herkes orada hoş bir hava teneffüs etmekte ve uğur beklemektedir. Oraya boğaz hastalığı yüzünden vefat etmiş olduğundan Şehid Nureddin'in mezarı denilmektedir. Oğluna da şehid deniliyordu. Kendisine Kasim lakabı takılmıştı. Haçlılar ona Kasim b. Kasim derlerdi. Vefatı sebebiyle şairler birçok mersiyeler yazmışlardı. Ebu Şâme bu mersiyeleri nakletmiştir. İmad'm onun hakkında yazmış olduğu şu mersiye ne güzeldir:
«Melik Nureddin'e melek kılığında gelen ölüme şaştım. Yeryüzünde felekin ortasında yuvarlak felek nasıl durur?»
Arkale lakabıyla tanına şair Hassan, Nureddin'in defnedildiği medrese ile ilgili olarak şöyle demiştir:
«Bir medrese ki orada bütün dersler verilir.
Orası ilmin ve ibadetin himayesinde baki kalır.
Ünü Nureddin Mahmud b. Zengi sayesinde doğuya ve batıya yayıldı.
Söyler. Onun sözleri hak ve gerçektir. Sözlerinde kinaye ve şüphe yoktur. Dımaşk, şehirler arasında hükümdar hanesidir. Bu

medresede hükümdar hanesidir.» [9]

Merhum Nureddin'in Evsafı

Uzun boylu, esmer tenli, güzel gözlü, geniş alınlı, hoş suretli bir kimseydi. Şekli Türklerinki gibiydi. Sadece çene kısmında sakalı vardı. Heybetli olup aynı zamanda mutevazi idi. Üzerinde celalet, azamet ve nur vardı. İslâm'a saygı gösterir, dinî kuralları tazimle karşılardı. Şeriata büyük önem verirdi. [10]

Fasıl

Bu senenin şevval ayında Melik Nureddin vefat edince kendisinden sonra yerine oğlu Salih İsmail'e hükümdar olarak beya edildi. Ancak o küçük yaşta bir çocuktu. Salih İsmail, Emir Şemseddin b. Mukaddemi kendine atabeg tayin etti. Emirler ihtilafa düştüler. Fikirler karıştı. Şaşkınlık ortaya çıktı. Serler meydana geldi. Çok içki içildi. Oysa Melik Nureddin'in zamanında böyle şeylere rastlanmazdı. Hiç bir kimse bu tür çirkinlikleri irtikab etmeye, fuhuş işlemeye cesaret edemezdi. Artık fuhuş her tarafa yayılmış ve ortaya çıkmıştı. Hatta Melik Nureddin'in kardeşi oğlu ve Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Mevdud, Melik'i vefat ettiğinin kesinlik kazanması üzerine tellalını şehirde dolaştırıp artık oyun ve eğlencenin, içki içmenin, zevkü sefa sürmenin serbest olduğunu def çalıp şeytan zurnası çaldırarak ilan ettirdi. O zamana kadar kendisi Melik Nureddin tarafından gözetim altında tutulmaktaydı. İnna lillah ve inna iieyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Melik Nureddin'in kardeşinin oğlu Seyfeddin Gazi ve diğer Meliklerle ümerâ, sağlığında onun tahakkümü ve kontrolü altıydavdılar. Bunlardan herhangi biri çirkinlik ve fuhuş işlemeye cesaret edemez-di.Ancak Melik Nureddin vefat edince bunların iç yüzleri açığa çıktı. Yeryüzünde fesat çıkardılar. Şairin şu sözü de tahakkuk etti:
«Hey! bana içki ver ve de ki «İçki işte budur.» İçkiyi bana gizlice sunma. Artık açıkça içilebiliyor.»
Her taraftan düşmanlar müslümanlara saldırmaya tamahlandı-lar. Haçlılar Dımaşk'a hücum edip orayı Müslümanların elinden almaya karar verdiler. Karşılarına İbn Mukaddem çıktı. Ancak Banyas yakınlarında onlarla yaptığı savaşta onlara karşı direnmekten aciz kaldı. Bir süre için onlarla ateşkes yaptı. Bunun için de onlara peşinen bol miktarda para verdi. Onları, Melik en-Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub'un oraya geleceğini söyleyerek korkutmasaydı zaten Haçlılar onunla ateşkes yapmayacaklardı. Selahaddin bu durumdan haberdar olunca ümeraya ve özellikle İbn Mukaddem'e mektup yazarak Haçlılarla yaptıkları ateşkesten ötürü kendilerini kınadı. Onlara ödemiş oldukları paralardan ötürü ayıpladı. Çünkü Haçlılar çok az ve güçsüzdüler. Kendisi, Haçlılara karşı korumak amacıyla Şam mıntıkasına gelmeye karar verdiğini onlara bildirdi. Ancak onlar, çirkin ifadeler içeren bir mektup yazarak ona gönderdiler. Ne var ki Selahaddin, bu cevaplarına aldırmadı. İbn Mukaddem ve maiyetindeki ümera ondan çok korktuklarından Musul valisi Seyfeddin Gaziye mektup yazarak Şam'a gelmesini istediler ki, onu başlarına hükümdar yapsınlar. Böylece o da Melik en-Nasır Selahaddin b. Eyyub'un belasından kendilerini korusun. Fakat Seyfeddin
Gazi bu çağrıya icabet etmedi. Çünkü bu çağrının onlar tarafından kendisi için kurulmuş bir tuzak olduğunu düşünerek korktu. Bunun sebebi de şuydu: Melik Nureddin'in sağlığında casus olarak ve aynı zamanda uygunsuz işleri, fuhşiyati, içki içmeyi oyun ve eğlence gibi pis şeyleri irtikab etmesine mani olucu bir kimse olarak göndermiş olduğu Tavaşi Sadü'd-Devle Müştekin kaçmıştı. Melik Nureddin vefat ettikten sonra Musul'da Seyfeddin Gazi tarafından çirkin ilanı duyan Tavaşi Sadü'd-Devle yakalanma korkusunda gizlice oradan kaçıp gitmişti. Seyfeddin Gazi amcası Melik Nureddin'in vefat ettiğini kesin olarak anlayınca Tavaşi Sadü'd-Devle'yi yakalatmak için peşine adam taktı. Yakalatama-yınca da mal ve mülküne el koydu. Tavaşi Haleb'e gitti. Sonra Dımaşk'a uğradı. Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i, eğitmek üzere alıp Haleb'e götürmek için ümera ile anlaştı. Dımaşk'm Atabeg Şemsüddevle b. Mukaddem'e; Kale'nin de Tavaşi Cemaleddin Reyhan'a teslim edilmesi kararlaştırıldı. Melik Salih Dımaşk'tan Haleb'e giderken beraberinde devlet büyükleri ve ümera da yola koyuldu. Bu sefer bu senenin zilhicce ayının yirmiüçünde başlamıştı. Bunlar, Haleb'e vardıklarında küçük yaşta bir çocuk olan Melik Salih İsmail Haleb tahtına oturdu. Etrafinda-kiîerde Melik Nureddin'le ve üç kardeşiyle birlikte süt emmiş olan Mec-düddin'in kardeşi Şemseddin b. Dâye'yi gözetim altına aldılar. Oysa Şemseddin Ali b. Dâye, Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'in eğitilmesi üzere kendisine teslim edileceğini sanıyordu. Çünkü herkesten çok o bu hakka layıktı. Fakat onun bu zannını boşa çıkardılar. Kendisini ve kardeşlerini bir kuyuya atarak hapsettiler. Melik Selahaddin de ümeraya bir mektup yazarak Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i Dımaşk'tan Haleb'e göndermelerinden ve Beni Dâye'yi hapsetmelerinden ötürü kınadı. Çünkü Beni Dâye seçkin emirlerden ve önde gelen büyüklerden idiler. Melik Nureddin'in ve halkın nazarında itibarlı kimselerden biri olan Mecdüddin b. Dâye'ye Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i teslim etmediklerinden, ümeraya çok kızdı. Ancak ümerada ona edepsiz ifadeler içeren cevabî bir mektup yazıp gönderdiler. Bütün bu olup bitenler, Selahaddin'in ümeraya olan kızgınlığını daha da artırdı ve onu Dımaşk'a hücum etmeye gelen korkunç olaylardan dolayı Dımaşk'a gelme fırsatını bulamıyordu. [11]

Hicretin Beşyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Hasan

Hasan b. Hasan b. Ahmed b. Muhammed el-Attar. Künyesi Ebü'l-Alâ'dır. Hemedanlıdır. Hadis hafızıdır. Bir çok hadis dinledi Hadis derlemek amacıyla birçok beldeye gitti. Hadis meşayihi ile görüştü. Bağdad'a geldi. Çok miktarda kitap edindi. Kıraa ve lügat ilmiyle meşgul oldu. Öyleki kendi zamanında kitap ve sünnet ilimlerinde yegane alim oldu. Faydalı bir çok kitap tasnif etti. Mazbut bir yaşantısı vardı. Cömert, âbid, zahid, itikadı sahih, davranışı güzel bir insandı. Memleketinde bir mevkii ve halk tarafından hüsnü kabul gören rütbesi vardı. Bu senenin cemaziyelahir ayının onbirinde perşembe gecesi vefat etti. Ömrü seksen yaşından dört ay birkaç gün fazlaydı.
İbnü'l-Cevzî dedi ki: Duyduğuma göre vefatından sonra kendisi rüyada görülmüş. Onu gören kişi rüyasında onu bütün duvarları kitapla kaplı bir şehirde görmüş çevresinde de sayılamayacak miktarda çok kitap varmış. O bu kitapları mütalaa etmekle meşgulmuş. Kendisine «Bu ne haldir?» diye sorulmuş. O da şu cevabı vermiş: «Allah'tan dünyada ne ile meşgul isem ahirette de beni onunla meşgul etmesini diledim. İşte bana bu nimeti verdi.» [12]

El-Ahvazî

Bağdat'ta Ebu Hanife kütüphanesinin reisi idi. Bu senenin rebiü-levvel ayında ani bir ölümle vefat etti.

Mahmud B. Zengi B. Aksungur

Sultan Meliku'1-Adil Nureddin. Şam'ın ve ucu bucağı görülmeyen birçok geniş beldenin hükümdarıydı. Haçlılarla savaşan bir mucahiddi. iyiliği emreder, kötülüğü yasaklardı. Alimleri, yoksulları, sarihleri sever, zulme öfke duyardı. İtikadı sahih olup hayırlı işler yapmayı tercih ederdi. Zamanında hiç kimse zulmetmeye cesaret edemezdi. Bütün çirkinlikleri ve çirkinlik yapanları ortadan kaldırmıştı. İlmin ve şeriatın yükselmesini sağlamıştı. Gece devamlı namaz kılar, çok oruç tutardı. Nefsini şehvetlere karşı frenlerdi. Müslümanlara kolaylık sağlamayı çok severdi. Alimlere, yoksullara, düşkünlere, öksüzlere, dullara, hayır ve ihsanda bulunurdu. Dünya onun gözünde kıymetsizdi. Allah ona rahmet etsin. Türbesini rahmot ve rızasıyla örtsün.
İbnu'l-Cevzî dedi ki: «Nureddin Mahmud b. Zengi, kâfirlerin elinden elli küsur şehri geri aldı. Bana mektup yazardı. Ben de ona mektup yazardım. Vefat edeceği zaman emirlerden, kendisinden sonraki dönem için oğlu Salih İsmail adına beyat aldı. Trablus hükümdarıyla da uzatma süresi içinde Şam'a hücum etmeyeceğine dair yapmış olduğu anlaşmayı yeniledi. Şöyle ki: Melik Nureddin Mahmud b. Zengi bir savaşta Trablus hükümdarım ve devlet erkânından bir topluluğu esir almıştı. Trablus hükümdarı 300.000 dinar, 500 at, 500 elbise, 500 bornoz, bir çok Türk asıllı cariye, 500 müslüman esir vererek kendini kurtarmıştı. Melik Nureddin yedi sene yedi ay yedi gün süreyle müslümanlann beldelerine hücum etmemesi sözünü de ondan almıştı. Bu sözüne sadık kalmasını sağlamak amacıyla çocuklarından, haçlıların önde gelenlerinin çocuklarından ve komutanlarının çocuklarından 100 çocuğu da rehine almıştı. Şayet ahdine sadık kalmayacak olursa bu rehineleri öldürecekti. Melik Nureddin, Kudüs'ü fethetmeye niyet etmişti. Ancak bu senenin şevval ayında ölüm kendisini yakaladı. Buna fırsat bulamadı. Ancak ameller niyetlere göredir. Niyetinin sevabını kazanmıştır. Melik Nureddin yirmisekiz sene birkaç ay süreyle hükümdarlık yapmıştı. [13]

Hızır B.Nasr

Hızır b. Nasır Ali b. Nasr. Erbilliydi. Şafiî fıkıhçısıydı. Hicretin 533. senesinde ilk olarak Erbil'de ders vermişti. Faziletli ve dindar bir kimse olup insanlar ondan faydalanmışlardı. Bağdat'ta Keyya el-Herasî'den ve diğerlerinden ders aldı. Dımaşk'a geldi. İbn Asâkir onun bu senede Dımaşk'a geldiğini bildirmiştir. İbn Hallikan onun biyografisini el-Ve-feyat adlı eserinde anlatmıştır ve «Mezarı ziyaret edilir, ben de birkaç kez ziyaret ettim. İnsanların onun mezarına geldiklerini, oradan bereket elde etmeyi istediklerini gördüm» demiştir. İbn Hallikan'm bu sözlerini ilim ehli kimseler kınamaktadırlar. Çünkü bu sözleri ancak mezarları tazim eden kimseler söylerler.
Bu senede Haçlı kontu Mirri öldü. Allah lanet etsin. Öyle sanıyorum ki o, Askalan şehrinin ve çevresindeki beldelerin kontu idi. Cenâb-ı Allah mü'min kullarına lütfedip merhamet etmeseydi, neredeyse Mısır diyarına gelip orayı da ele geçirecekti. [14]

Hicretin Beşyüzyetmişinci Senesi

Bu sene başında Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin b. Eyyub, Haçlılara karşı korumak amacıyla Şam'a gelmeye karar vermişti. Ancak büyük bir belâ, onu bu arzusunu gerçekleştirmekten alıkoymuştu. Şöyle ki: Haçlılar eşi görülmemiş bir donanmayla Mısır kıyılarına gelmişlerdi. Bu donanmada birçok gemi, savaş aleti, savaşçı vardı. Donanmada her birinin içinde 150 savaşçı

bulunan 200 gemisi ve 400 parça da irili ufaklı başka gemiler vardı. Bunlar, sene başından dört gün önce Sicilya'dan gelip İskenderiye açıklarında demir atmışlar, mancınık ve deb-babelerini şehrin çevresine doğru kurup dikmişlerdi. İskenderiye halkı bunlara karşı çıkıp günlerce amansız bir savaş vermişti. İki taraftan da çok sayıda insan öldürülmüştü. Sonra İskenderiye halkı, mancınık ve debbabeleri yakmaya karar verdi ve bu kararlarını gerçekle ştirince de Haçlıların içine korku düştü. Sonra Müslümanlar onlara bir baskın yaparak bir kısmını öldürdüler. Onlardan istedikleri miktarda ganimet elde ettiler. Haçlılar hezimete uğrayıp her tarafa dağılıp kaçtılar. Sığınacakları bir yer kalmamıştı. Ya denize düşecekler, ya öldürülecekler, ya da esir düşeceklerdi. Müslümanlar onların mallarını ve atların çadırlarını ele geçirdiler. Özetle savaşçılarından bir kısmını öldürdüler. Geri kalanları da donanmalarına binerek mağlup bir halde ülkelerine doğru yola koyuldular. Melik Selahaddin'i Şam'a gelmekten alıkoyan sebeplerden biri de şuydu: Bazılarının Abbas b. Sadi dedikleri Kenz adındaki biri Asvan şehrinde adam toplamaya başlamıştı. Bu, Mısır diyarının ve Fatımî devletinin önde gelenlerinden bir kişiydi. Etrafında yerli halktan Bedevilerden ve zencilerden bir grup toplandı. Onlara Fatımî devletini yeniden kuracağını, Türk atabeğini perişan edeceğini vadediyordu. Etrafında çok sayıda insan toplandı. Sonra bunlar Kus şehrine ve oraya bağlı mıntıkalara hücum ettiler. Kusur ümera ve askerlerinden bir kısmını öldürdüler. Melik Selahaddin de askerlerinin bir kısmını bunun üzerine şevketti. Askerlerin başına da kardeşi el-Melikü'l-Adil Ebu Bekir el-Kürdî'yi komutan yaptı. İki taraf karşı karşıya gelip savaştıklarında Ebu Bekir, onu hezimete uğrattı. Aile efradını esir aldı. Onu da öldürdü. [15]

Fasıl

Ülkede düzen sağlanıp Ubeydî devletinin başı yok edilince Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf, Türk ordularına komuta ederek Şam'a yöneldi. Çünkü o esnada Şam sultanı Nureddin Mahmud b. Zengi vefat etmiş, halk korkuya kapılmış, devle binasının duvarları çatlamış, temelleri sarsılmış, yöneticiler ihtilafa düşmüş, ipler elden çıkmıştı. Se-lahaddin'in amacı, Şam ülkesinin dağılan otoritesini toparlamak, ahalisine ihsan ve iyilikte bulunmak, dağlarını ve ovalarını güvenli hale getirmek, İslâm'a yardım etmek, azgınları defetmek, Kur'ân'ı izhar edip diğer dinleri yok etmek, Rahman'm rızası ve şeytanın burnunun yere sürülmesi uğruna Haçları kırmaktı. Bu amaçla safer ayının başında Be-reke mıntıkasına gelip ordugah kurdu. İkamete başladı. Derken etrafında askerler toplandı. Mısır'a naib olarak kardeşi Ebu Bekir'i tayin etti. Sonra rebiyülevvel ayının onüçünde Belbis yoluna koyuldu. Rebiyü-levvel ayının sonunda pazartesi günü Dımaşk şehrine girdi. Orada iki keçi boynuzlaşmamış, iki kılıç karşı karşıya gelmemişti. Yani kendisine karşı koyacak kimse çıkmamıştı. Çünkü Dımaşk naibi Şemseddin b. Mukaddem daha önceleri kendisine yazmış olduğu mektupta ağır ifadeler ve kötü sözler kullanmıştı. Ancak Selahaddin'in üzerine gelmekte olduğunu görünce artık ona yumuşak ifadeler içeren mektuplar yazıp Dımaşk'a gelmeye onu teşvik etmiş, şehri kendisine teslim edeceği vaadinde bulunmuştu. Çünkü işin ciddi olduğunu anlayınca artık Selahad-din'e muhalefet etme imkânını bulamamıştı. Şehri savunmasız olarak Selahaddin'e teslim etti. Sultan Selahaddin, önce babasının konağı olan Darü'l-Ukaylî'de konakladı ki, burayı Melik Zahir Baybars medrese olarak inşa ettirmişti. Şehrin ayan ve eşraf yanma gelip kendisini tebrik ettiler. İyilik ve ihsan gördüler. O esnada kale naibi, Tavaşi Reyhan idi. Selahaddin'e mektup yazmış, cevap almış, ona bolca erzak göndermiş, sonra yanma gitmişti. Selahaddin de ona saygı ve ikramda bulunmuştu. Sonra Sultan Selahaddin, müteveffa Melik Nureddin'in oğlunu eğitip yetiştirme hususunda kendisinin daha fazla hak sahibi olduğunu bildirdi. Çünkü Melik Nureddin, kendilerine sağlığında çok iyilik ve ihsanda bulunmuştu. Kendisinin Mısır diyarında Melik Nureddin adına hutbe okuttuğunu da sözlerine eklemişti. Sonra Sultan Selahaddin halka iyilik ve ihsanda bulundu. Melik Nureddin'in vefatından sonra halkın omuzlarına yükletilen ağır vergi ve harçların iptalini emretti.İyiliği emredip kötülüğü yasakladı. İşlerin sonucu Allah'ın elindedir. [16]

Fasıl

Bütün yöreleriyle ve mıntıkalanyla birlikte Dımaşk şehrinin idaresi Selahaddin'in eline geçip otorite sağlandıktan sonra birçok karışık-
lıklara ve düzensizliklere sahne olan Haleb'e gitmek için Selahaddin hızla yola koyuldu. Dımaşk'ta da Seyfii'l-İslâm lakabl kardeşi Tuğtekin b. Eyyub'u naib olarak bıraktı. Humus'a vardığında kaleyle uğraşmadı. Ova kısmını ele geçirdi. Sonra Hama yoluna koyuldu. Orayı Hama meliki îzzeddin b. Cibril'in elinden aldı ve İzzeddin'den de kendisi adına Ha-îeplilere elçi olarak gitmesini istedi. İzzeddin bu isteği kabul etti. Halep-lilerin yanma gitti. Onları Selahaddin'in güç ve kuvveti karşısında uyarıp korkuttu. Ancak Halepliler ona aldırış etmediler. Aksine onun tutuklanıp zindana atılmasını emrettiler. Elçi olarak gönderilen İzzed-din'in Sultan Selahaddin'e cevabı gecikince kendisi aralarındaki uyuşmazlık ve ihtilaf yüzünden Haleplilere kmayıcı ifadeler içeren bir mektup gönderdi. Haleplilerse ona çok çirkin bir cevapla karşılık verdiler. O da ikinci olarak gönderdiği mektupta kendisinin babasının, amcasının Melik Nureddin'e bütün Müslümanların tanıklık edeceği önemli yerlerde ve zamanlarda yapmış oldukları hizmetleri anlattı. Sonra Haleb'e gitti. Cevşen dağının eteğinde ordugah kurdu ve Haleplilere Babü'l-Irak yanında toplanmaları için duyuru yaptırdı. Halepliler o meydanda toplanınca merhum Melik Nureddin'in oğlu onlara hitap etti. Acıklı ifadelerle onları ağlattı ve Selahaddin'le savaşmaları için onları kışkırttı. Bunu ona eski bir takım

ümera tavsiye etmişlerdi. Halepliler de ona itaat etmenin vacip olduğunu düşünerek bu çağrısına icabet ettiler. Halep'te bulunan Rafiziler de Melik Nureddin'in oğluna istedikleri şu şartları kabul etmesi durumunda yardımcı olacaklarını söylediler. İstekleri şunlardı: Ezanda yeniden "Hayya ala hayril amel" cümlesi okunacak ve bu husus çarşılarda, pazarlarda ve her tarafta ilan edilecek, Emevi Ca-mii'nin doğu tarafında kendileri için bir yer tahis edilecek, cenazelerin yanında oniki imamın adı okunacak, cenaze namazı kılınırken beş tekbir alınacak, nikâh akidlerini Şerif Ebu Tahir b. Ebu'l-Mekârim Hamza b. Zahir el-Hüseynî kıyacak. Bütün bu isteklerinin kabul edildiği kendilerine bildirildi. Emevi Camii'nde ve şehrin diğer camilerinde ezanlarda "hayya ala hayril amel" cümlesi yemden okunmaya başladı. Halepliler Melikü'n-Nasır Selahaddin'e mekaveme edemediler. Ancak ona çeşitli tuzaklar hazırladılar. Önce muhtesib[17] Şeyban'a başvurdular. O da Selahaddin'i öldürmeleri için görevlilerinden bir kaçını harekete geçirdi, ancak bu görevliler Selahaddin'i değil de ümeradan birini öldürdüler. Sonra Selahaddin onları yakalattı ve baştan sona öldürttü. Bundan sonra Halepliler Trablus kontu Komes'e haber saldılar. Selahaddin'i Halep'ten uzaklaştırması durumunda kendisine bol miktarda para verecekleri vaadinde bulundular. Melik Nureddin sağlığında Komes'i esir almış ve on sene kadar yanında tutuklu olarak tutmuştu. Sonraları Komes 100.000 dinar ve 1.000 Müslüman esir vererek kendini kurtarmıştı. Melik Nureddin'in kendisine yaptığını hiç unutmamıştı. Bilakis zaptetmek amacıyla Humus üzerine yürümüştü. Ancak Sultan Selahaddin onun karşısına çıkmıştı. Sultan Selahaddin onun beldesi Trablus'a bir müfrezeyi sevk etmiş, bu müfreze gidip Trablus halkının bir kısmını öldürmüş bir kısmını esir almış ve ganimet elde ederek geri dönmüştü. İşte bu esnada Sultan Selahaddin oralara yaklaştığında Trablus kontu gerisin geri ülkesine dönmüştü. Haleplilerin kendisinden istemiş oldukları hususu yerine getirmiş olduğu kanaatine kapılmıştı.

Sultan Selahaddin, Humus'tan ayrıldığında henüz oranın kalesini ele geçirmemişti. Tekrar dönüp kaleyi zaptetmek için Humus üzerine yürüdü. Mancınıklar kurdu ve kaleyi zorla ele geçirdi. Sonra tekrar Haleb'e döndü. Bu hücumunda Cenâb-ı Allah ona istediği şeyi lütfetmişti.

Haleb'e gelip karargah kurduğunda Kadı Fadıl, Sultan Selahaddin adına Haleplilere parlak ifadeler içeren belagatli ve fesahatli bir mektup gönderdi. Mektubu Hatip Şemseddin eliyle Haleplilere ulaştırdı. Mektupta şunlar yazılıydı:

«Eğer teslim mukadder ise o karşı karşıya gelmek hak olur. İhlasla dua edin ki, asılsız olmayan büyük hadiseler tekrarlansın. İşler yoluna koyulsun. Her ne kadar bu hususlarda dedikodular yapılmışsa da bu büyük hadiselerin çoğu cereyan etmiştir. İhlaslıca dua edin ki kalpler ferahlasın, göğüsler genişlesin, müjdeli durumlar açığa çıksın. Zira Allah'a gizlice ibadet edilmez.

Hayret ki umulanın dışında yeryüzünde garip hadiseler cereyan ediyor:

Tıpkı sırtında su taşıyan devenin susuzluktan ölmesi gibi. Bizler ateşi avucumuzda taşıyoruz, ama o ateşin aleviyle başkaları aydınlanıyor.

Suyu elimizle yerden çıkarıyoruz ama o sudan bakası istifade ediyor.

Bağrımızı oklara hedef kılıyoruz ama başkaları resimli ve nakışlı yastıklara dayanıyorlar.

Gasp edilen şeylerin geri verildiği, adalet yerinde bedenler bizim eşyalarımızı elimizden alıyorlar. İtaatimizi izhar ediyoruz ama payı siz alıyorsunuz. Tıpkı gönüllerin pay alışı gibi. Önceleri bizler bizzat gaza yaparak askerlerimizi öne sürüp kafirlerle cihad ederek Şam'ı fethediyorduk. Bunu biz, babamız ve amcamız yaptık. Darbe vurmaksızın, sa-vaşmaksızın hangi şehir fethedildi, hangi kale ele geçirildi düşmanlardan? Askerler veya İslâm safları öne sürülmeden hangi fetih gerçekleşti? Bizim yaptıklarımızı bilmeyen yoktur. Ateşlere atıldığımızı, yer küresine sahip olduğumuzu, toplulukları öne sürdüğümüzü, saf halinde düşman askerleriyle savaştığımızı, tabiyeyi bildiğimizi hiçbir düşmanımız inkâr edemez. Bu sayede Şam'da bizim mükâfata layık eserlerimiz ortaya çıktı. Bu yararlı işleri başkalarının yaptığını söylemek bize zarar vermez.» Sonra Kadı Fadıl mektubunun devamında Selahad-din'in Mısır'da kâfirleri kırıp, yok etmek, münkeratı ortadan kaldırmak, Haçlıların kökünü kazımak, bid'atleri yıkmak, adaleti ve fazileti yaymak; Mısır'da, Yemende, Nube'de, İfrikiye'de ve diğer yerlerde Abbasiler adına hutbe okumak gibi yapmış olduğu yararlılıkları anlattı. Bütün bunları güzel ve basit ifadelerle izah etti.

Mektup, Haleplilere ulaşınca onlar çok kötü bir cevap gönderdiler. O esnada onlar Musul emiri Seyfeddin Gazi b. Mevdud'a mektup yazmışlardı. Seyfeddin, Nureddin Mahmud b. Zengi'nin kardeşiydi. Seyfeddin Gazi onlara kardeşi İzzeddin'i askerleriyle birlikte gönderdi. O da maiyetindeki askerlerle Haleplilere takviye olarak geldi. Halepli askerler de onun ordusuna katıldılar ve Selahaddin'in yokluğunda Humus ve çevresini ele geçirmekle meşgul olduğu esnada Hama üzerine hücum ettiler. Haleplilerin yaptıklarını duyunca az miktarda askerlerle üzerlerine yürüdü. Karşılarına geldiğinde onların büyük bir askeri güce sahip olduklarını gördü. Selahaddin'in askerlerinin azlığım görerek onu yeneceği ümidine kapılıp karşısına çıktılar. Onunla savaşmağa karar verdiler. Ancak Selahaddin geriden gelmekte olan askerlerinin kendisine ulaşabilmesi için zaman kazanmak amacıyla onları tatlı sözlerle barışa davet etti. Hatta «Ben sadece Dımaşk'a sahip olmakla kanaat ederim. Orada Melik Salih İsmail adına hutbe okuturum. Şam'a bağlı diğer yerleri size bırakırım» dedi. Hadim Sadü'd-Devle Gümüştekin Selahaddin'in amcası oğlu Nasırıddin b. Esedüddinin ellerinde bulunan Rahbe'yi de kendilerine vermemesi durumunda barış yapmağa yanaşmayacaklarım bildirdi. Ancak Selahaddin «Orası bana ait değildir. Orayı size vermeğe gücüm yetmez» denince Halepliler barışa yanaşmadılar. Aksine savaşa yöneldiler. Bu senenin ramazan ayının ondokuzunda pazar günü Kurun-u Hama yanında Selahaddin askerlerini tek bir kıta haline getirdi. Büyük sabır gösterdi. O esnada kardeşinin oğlu Takiy-yüddin Ömer b. Şahinşah ile kardeşi Ferruhşah büyük bir askeri birlikle yardımına geldiler. Bu defa Selahaddin'in onlara karşı askeri gücü kuvvetlendi. Kalplerine korku saldı. Onlar da dönüp kaçtılar. Hezimete uğradılar. Başları ve komutanları esir düştüler. Selahaddin de kaçanın kovalanmamasını, yaralının öldürülmeme sini askerlerine ilan edip duyurdu.

Eline esir düşenleri salıverdi ve hemen Haleb üzerine yürüdü. Haleplilerin durumu tersine döndü. Perişan hale düştüler. Dün Selahaddin kendilerinden barış talep ederken bugün onlar kendisinden, Ha-lepten vazgeçmesini istiyorlardı. Bunun karşılığında elinde bulunan Hama ve Humus'a ek olarak Kefirtap, Maara ve Mardin'i de kendisine vereceklerini söylüyorlardı Selahaddin, onların bu isteklerini kabul edip Halep'ten çekildi. Artık Melik Salih'le savaşmayacağına yemin etti. Kend ülkesinin minberlerinde de onun adına hutbe okutacağını, ona dua ettireceğini bildirdi. Kardeşi Mecdüddin de Beni Dayelilerin oradan salimen çıkıp gitmeleri için Selahaddin'den ricada bulundu. Bu ricayı kabul etti. Sonra güçlenmiş ve muzaffer olarak Halep'den döndü.

Hama'ya vardığında halife Müstedi Bi-Emrillah'ın elçileri kendisine kıymetli hü'atler, siyah bayraklar, nişanlar ve saltanat divanı tara-findan mühürlenmiş sultanlık alametlerini, aynca Mısır ve Şam sultanı kılındığına dair fermam getirdiler. Ailesine, akrabalarına, arkadaşlarına ve yardımcılarına çeşitli hü'atler dağıtıldı. Bugün görülmeye değer bir gündü. Hama'da dayısının oğlu ve damadı Emir Şihabüddin Mah-mud'u naib olarak bıraktı. Sonra kendisi Humus üzerine yürüdü. Orayı da amcasının oğlu Nasıruddin'e bıraktı. Nitekim orası daha Önce Nasi-rüddin'in babası Şirkuh Esedüddin'in elindeydi. Humus'tan sonra zilkade ayında Baalbek ve Dımaşk'a gitti.

Bu senede Dımaşk'a bağlı Meşgara kasabasında Mağripli bir adam ortaya çıkarak peygamberlik iddiasında bulundu. Hileler göz bağcılığı ve bazı harikalar gösterdi. Ayak takımından bazı kimseler etrafında toplandılar. Sultan onun yakalatılmasını emredince Haleb'in bir kasabasına kaçtı. Kulağı kesik ve ayak takımından bazı kimseler çevresinde toplandı. Çiftçilerden bir grubu saptırdı. Sevdiği ve aşık olduğu bir kadınla evlendi. Kadın, o yöredendi. Kadına peygamberlik iddiasında bulunmasını öğretti. İkisi Müseyleme ile Secah'a benzediler.

Bu senede halifenin veziri kaçtı, evi yağmalandı.

Yine bu senede Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Hanbelîler için inşa edilen bir medresede ders vermeye başladı. Ders esnasında Kadilkudât Ebu'l-Hasan b. ed-Damiganî ile fakihler ve devlet büyükleri hazır bulundular. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Ebu'l-Ferec'e kıymetli hil'atler giydirildi. [18]

Hicretin Beşyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Maşhur Şahsiyetler

Ruh B. Ahmed

Künyesi Ebu Talip el-Hadsenî'dir. Bir zaman Bağdat kadilkudatlı-ğı yapmıştır. Oğlu, Hicaz mmtıkasındaydı. Babasının ölün haberini duyunca kendisi de birkaç gün sonra vefat etti. Rafizilikle itham edilirdi. [19]

Semle Et-Türkmanî

Fars illerinde hakimiyet kurdu. Bazı kaleleri elde etti. Selçuklulara karşı ayaklandı. Yirmi sene kadar hüküm sürdü. Sonra Türkmenlerden bazıları onunla savaştılar ve neticede onu öldürdüler. [20]

Kaymaz B. Abdullah

Lakabı Kutbeddin el-Müstencidî'dir. Halife Müstedi'ye vezirlik yaptı. Onun askerlerinin başkomutanıydı. Sonra halifeye karşı çıktı. Hilafet sarayını yağmalamak istedi. Halife de sarayın damına çıkıp halka Kaymaz'ın evini yağmalamaları için emir verdi ve evi yağmalandı. Halife fakihlerin fetvasını alarak bunu emretmişti. Neticede Kaymaz kaçtı. O ve beraberindekiler çölde öldüler. [21]

Hicretin Beşyüzyetmîşbirinci Senesi

Bu senede Haçlılar Mercüssifir'de ikamet etmekte olan Sultan Selahaddin'den barış talebinde bulundular. O da Şam'ın kural olması yüzünden onların bu isteklerini kabul etti. Askerlerini de Kadı Fadıl komutasında Mısır diyarına gönderdi ki oradaki gelirleri ve ürünleri toplayıp dönsünler. Kendisi de Şam da ikamete karar verdi. Kadı Fadıl'ın yerine katibi İmad'a itimad etti Çünkü onun nazarında Kadı Fadıl'dan daha kıymetli bir kimse yoktu:

«Süleyma'yı değişik olarak vermem gönül rızamla olmamıştı. Ama bazan mecburiyetler insanı tahakküm altına alırlar.»

Sultan Selahaddin'in Şam'da ikamet edip Kadı Fadıl komutasında askerlerini Mısır'a göndermesi akıllıca ve tedbirli bir işti Çünkü çevrede bulunan hükümdarların kendisine karşı olan korkularının devamım ancak böylece sağlayabilirdi. Askerlerini Mısır'a gönderip az sayıdaki bir grup askerle kendisinin Şam'da kalmasına gelince Cenâb-ı Allah ona zaferi tekeffül etmişti. Musul emiri Seyfeddin Gazi (bu, Melik Nured-din'in kardeşinin oğluydu) Haleplilere bir mektup yazarak Sultan Sela-haddin'l

yapmış oldukları barıştan dolayı onları kınadı. Kendisi o esnada kardeşini muhasara etmekle meşguldü. Kardeşi Sincar emiri İmadüddin Zengi idi. Kardeşiyle savaşması doğru bir iş değildi. Sırf Sela-haddin'e itaat etmiş olduğundan kardeşiyle savaşıyordu. Ama Sultan Selahaddin'in kuvvetini ve yardımlarını anlayınca kardeşiyle barıştı. Sonra Haleplileri, Sultan Selahaddin'le yapmış oldukları barışı bozmaya teşvik edip kışkırttı. Neticede Halepliler, Sultan Selahaddin'le yapmış oldukları barış antlaşmasını bozduklarını Sultan Selahaddin'e bildirdiler. O da onlara karşı Allah'tan yardım dileyip Mısır'da bulunan askerlerini yanına çağırdı. Musul emiri bütün askerleriyle birlikte yola koyulup amcasının oğlu Melikü's-Salih îmadüddin İsmail'le bir araya geldi ve rahvan atlar üzerindeki 20.000 savaşçıyla yola koyuldu. Sultan Selahaddin de her tarafı kırıp parçalayan kükremiş bir arslan gibi üzerlerine gitti. Onun beraberinde ise sadece 1000 süvari vardı. Ama nice az topluluklar vardır ki Allah'ın izniyle büyük toplulukları mağlup etmişlerdir. Musul ordusu da Sultan Selahaddin'i takviye etmek üzere yola koyulmuştu. Sultan Selahaddin'in dağları andıran büyük ve kalabalık bir ordusu ve yardımcıları vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Birbirlerini savaşa çağırdılar. Bu çağrı şevval ayının onunda perşembe günü yapıldı. Neticede iki tarafta şiddetli bir savaşa tutuştular. Öyleki Sultan Selahaddin bizzat cephede hamle yapıyordu. Allah'ın izniyle karşıtları hezimete uğradılar. Sultan Selahaddin'in askerleri Halepli ve Musullu-lardan bir kısmını öldürdüler. Melik Seyfeddin Gazi'nin savaşçılarını, savaş malzemelerini ele geçirdiler. Önde gelen bazı komutanlarını esir aldılar. Sultan Selahaddin bunların bedenlerine ve başlarına MTatler saçtıktan sonra serbest bıraktı. Bunlar savaş esnasında bir grup Haçlılardan yardım istemişlerdi. Bu, kahramanlığa yaraşmaz. Sultan Selahaddin, Seyfeddin Gazi'nin otağında, içinde güzel öten kuşlar bulunan altı kafes görmüştü. Bu kafesler onun içki meclisinde bulunuyordu. Bu durumdaki bir komutan nasıl muzaffer olabilir? Sultan Selahaddin bunların da Seyfeddin'e gönderilmesini emretti ve bunlan götüren elçiye de şu talimatı verdi: «Seyfeddin'in yanına vardığında ona selam söyle ve de ki: «Bu tehlikeli durumlara ve savaşa girmektense bu kuşlarla oynaman, senin için daha hoştur.»

Sultan Selahaddin onlardan çok miktarda ganimet elde etti. Bu ganimetleri savaşta bulunan ve bulunmayan askerlerine ve adamlarına dağıttı. Seyfeddin Gazi'nin otağını kardeşinin oğlu İzzeddin Ferruhşah Necmeddin'e ihsan etti. Otağdaki cariyeler ve şarkıcı kadınları sahibine gönderdi. Çünkü Seyfeddin'in beraberinde 100'den fazla şarkıcı kadın vardı. Ayrıca oyun ve eğlence aletlerini, çalgılarını Haleb'e gönderdi ve bunları götüren görevliye de şu talimatı verdi: «Onlara de ki bu gibi şeyler sizin için rükû ve secdeden daha hoştur.»

Ulaştırma askerleri düşman ordugahında çok miktarda içki, barut ve eğlence aletleri görmüştü. Düşman ordugahı tıpkı meyhaneyi andırıyordu. İşte bu, fâsık eğlence düşkünü ve disiplinsiz olan kimselerin yoludur. [22]

Fasıl

Askerler perişan halde Haleb'e döndüklerinde yemini bozduklarına ve sultana karşı geldiklerine pişman oldular. Sultan Selahaddin'den korktukları için şehrin korunması için gerekli istihkâm tedbirlerini aldılar. Musul emiri de çabucak yerine ulaştı. Mola vermeden yoluna devam etti. Nihayet şehrine girdi. Sultan Selahaddin de ganimet taksimini tamamladıktan sonra son derece güçlü bir halde Haleb'e doğru sür'at-le gitti. Haleb'in etrafında istihkâm tedbirleri alındığım gördü ve kimse bize karşı koymasın diye önce şehrin çevresindeki kaleleri fethedelim sonra şehri ele geçirmek için harekete geçelim, dedi ve çevredeki kaleleri birer birer fethetmeye, hakimiyet temellerini teker teker yıkmaya başladı. Merağa ve Menbic'i fethetti. Sonra Azaz'a yürüdü. Bu arada Halepliler Sinan'a yardım için haber saldılar. O da Sultan Selahaddin'i öldürmek için bir grup asker görevlendirip yola koydu. Bunların bir kısmı Selahaddin'in askerlerinin kılığına bürünerek safları arasına sızdılar, savaştılar ve birgün Sultan Selahaddin cephede dolaşmakta iken fırsatı bulan bu fedailerden biri Sultan Selahaddin'e saldırdı; elindeki bıçakla Sultan Selahaddin'in başına vurdu, ancak sultan miğfer giydiğinden Allah onu ölümden kurtardı. Yalnız bıçak, yanağına isabet etti ve hafifçe yaraladı. Sonra bu saldırgan fedai, sultanı yere yatırıp boğazlamak istedi. Çevresindekilerse dehşete kapılmışlardı. Sonra akılları başlarına gelince hep birlikte saldırganın üzerine atıldılar. Onu öldürüp parça parça ettiler. Sonra aynı anda bir başka fedai sultana hücum etti. O da öldürüldü. Sonra bir başka fedai emirlerden birine hücum etti, o da öldürüldü. Sonra dördüncüsü kaçtı. Ancak o da yakalanıp öldürüldü. O gün savaş iptal oldu. Sonra Sultan Selahaddin Haleb'e hücum etti. Orayı fethetti ve kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Ey-yub'a ikta olarak verdi. Halep'lilere çok öfkelenip gazaplanmıştı. Çünkü onu öldürmek için üzerine fedaileri salmışlardı. Gidip şehrin karşısında Cevşen dağı eteklerinde ordugahını kurdu. Babukiye başına çadırını kurdu. Bu hadise zilhicce ayının onbeşinde cereyan etmişti. Artık köylerden, kasabalardan her taraftan haraç toplamaya başladı. Haleb'e giriş çıkışları yasakladı. Sene sonuna kadar Halep kuşatmasını devam ettirdi.

Bu senenin zilhicce ayında Sultan Selahaddin'in kardeşi Nuru'd-Devle, kardeşini özlediği için Yemen'den geldi. Çok miktarda mal ve para elde etmişti. Sultan Selahaddin onun gelişine çok sevindi. İkisi bir araya geldiklerinde iyi ve takvalı bir kimse olan Sultan Selahaddin «Ben Yusuf um bu da kardeşimdir» dedi. Yemen beldelerine akrabalarını naib olarak tayin etti. Kardeşi yanında kalınca da onu Dımaşk'a ve oranın kazalarına naib olarak tayin etti. Bir rivayette anlatıldığına göre kardeşi Musul savaşından önce yanına gelmiştir ki o da fetih ve zaferin en büyük sebeplerinden birini teşkil etmiştir. Çünkü kardeşi son derece şecaatli ve kahramandı.

Bu senede Sultan Selahaddin'in kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer, kölesi Behaeddin Karakuş'u ordusuyla birlikte Mağrip diyarına
gönderdi. O da gidip oralarda birçok beldeleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Sonra da Mısır'a döndü.
Bu senede aslen Şamlı olup Bağdat'ta yetişen Vaiz Ebu'l-Fütuh Ab-düsselam b. Yusuf b. Muhammad, el-Ceride adlı eserde ondan bahsederken şöyle demiştir: «O benim arkadaşımdı.»
Vaiz Abdüsselam, vaaz için kürsüye oturdu. Sultan Selahaddin de yanında hazır bulundu. Sultan'a birkaç parça şiir okudu. Okuduğu şiirlerden biri şuydu:
«Ey ruhumun sahibi ey emelimin son noktası.
Ey kalbimde ve düşüncemde her zaman hazır bulunan,
Sen beni kendi yaratıcısı olduğun topraktan yarattın.
Nihayet bir timsal ve heykele dönüştüm.
Can suyunun ağaçta dolaştığı gibi,
Kalbimde nurlu bir ruhu dolaştırdın.
Nurlu bir ruhun saflığı ile bulanık bir maddenin kalıba dökülüşü neticesinde bir cisim olarak ortaya çıkardın.
Eğer sende yok olursam bu benim için övünülecek şerefli bir hal olur.
Eğer hazır olacak olursam da benim gözüm ve kulağım olursun
Veya gizleyecek olursam benim sırnm sende kalır.
Eğer hatırdan geçecek olursam kalbim hep seni düşünür, tetikte olur.
Resmim ortaya çıkar, kayb olup tekrar meydana gelir.
Ama sen bende yok olursan, işte o zaman ben hatıralarda yaşarım.» [23]

Hicretin Beşyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız İbn Asâkir

Hafiz Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Asâkir Ebü'l-Kasım ed-Dımaşkî. Büyük hadis hafizlarındandır. Hadisle ilgilenenlerin dinleyip rivayet edenlerin, derleyenlerin tasnif edenlerin, mütalaa edenlerin, hadis ve metinlerini ezberleyenlerin, hadis üslup ve fenlerini sağlam bir şekilde öğrenenlerin üstadıdır. Sekiz ciltlik Tarihü'ş-Şam adlı eseri tasnif etmiştir. Bu eser kendisinden sonra varlığını muhafaza edip baki kalmıştır. Kendisinden önceki tarihçilere nisbetle eşine az rastlanan alimlerdendir. Kendisinden sonra gelen tarihçileri de kendisi gibi eser vermek için çok yormuştur. Bu alanda yarış ipini göğüslemiştir. Bu esere bakıp iyice gözden geçiren ve düşünen kimseler onun bu eserde anlattıklarını ve bu eserin aslını görürler ve zamanının tarih alanındaki biricik eseri olduğuna, bunun tarih ağacının en yüksek dalı olduğuna hükmederler.
Ayrıca onun hadis ilmine dair faydalı kitapları vardır. Kendisi de ibadet ehli biri olup güzel yolda yaşayan, övgüye layık bir kimseydi. Etrafü'l-Kütübi's-Sitte, eş-Şüyûhü'n-Nübül, Tebyin'ü Kizbi'l-Müfteri ala Ebil-Hasan el-Aşarî gibi eserleri d vardır. Bunlardan başka irili ufaklı birçok tasnifatı, cüzleri ve risaleleri de vardır. Hadis derlemek için bir çok yerlere seyahatlerde bulundu. Şehirleri, bölgeleri, mıntıkaları aşıp gitti. Hadis hafizlarından hiç birinin derleyemediği kitapları derledi. İstih-sahta bulundu. Kitapları birbirleriyle karşılaştırdı. Lafizlarım tashih etti. Dımaşklı alimlerin önde gelenlerinde biri oldu. Hata bir çoklarının fevkine çıktı. Kadir, kıymet, hey'et ve itibar sahibi bir kimse oldu. Büyük serveti oldu. İnsanlara iyilikte bulunup bağışlar yaptı. Bu senenin recep ayının onbirinde yetmişiki yaşında vefat etti. Sultan Selahad-din onun cenaze merasimine katıldı. Cenazesi Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Cenaze namazını Kutbeddin en-Nisaburî kıldırmıştı.
İbn Hallikan dedi ki: Onun birçok şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Ey nefis! Vah haline ihtiyarlık geldi.
Artık aşk-ü sevdanın anlamı kalmadı.
Gençliğim sanki hiç gelmemiş gibi çekip gitti.
Hiç gitmeyecekmiş gibi ihtiyarlık üzerime geldi.
Sanki şahsen ben gafletteyim.
Oysa ölüm üzerime gelip çökmüştür.
Keşke hiç bu hayata gelmeseydim.
Ve Cenâb-ı Allah ezelde,
Hayata gelmeyi benim için takdir etmeseydi.»
İbn Hallikan dedi ki: Hafiz ibn Asâkir, şiirlerinde kendisine lazım olmayan şeylerle uğraştı. Hata yaptı. Kardeşi Sainuddin HibetuUah bin Hasan da hadisçi ve fakih idi. Bağdat'ta Es'ad el-Mehinî'den ders aldı. Sonra Dımaşk'a geldi ve Gazaliy medresesinde ders verdi.
Bu senede altmışüç yaşında iken vefat etti. [24]

Hicretin Beşyüzyetmişikinci Senesi

Bu sene başında Sultan Selahaddin Haleb'i kuşatma altında tutmaktaydı. Ümera, Haleplilerle barış yapmasını kendisine Önerdi. O da Halep ve kazalarının sadece Salih İsmail'e ait olması şartıyla Haleplilerle barış anlaşması yaptı. Haleplileri de bunu kabul ettiklerini yazıp imzaladılar. Akşam olunca Melik Salih İsmail Halep ve kazalarına ek olarak Azaz kalesinin de kendisine verilmesi için Sultan Selahaddin'e küçük yaştaki kızkardeşi Hatun binti Nureddin'i gönderdi ki, bu isteğini kabul etmesini kolaylaştırsm ve amacına rahatlıkla kavuşabilsin. Sultan Selahaddin Hatun'u görünce ayağa kalktı, yer öptü ve isteğini yerine getirdi. Ayrıca ona çok miktarda mücevher ve armağanlar da verdi. Sonra kendisine saldırmış olan fedailerin üzerine hücum etmek için Halep'ten ayrıldı. İçinde barınmakta oldukları kaleleri Misyab'ı kuşattı. Bir kısmını öldürdü. Bir kısmını esir aldı. Kaleyi yaktı. Sığırlarını aldı. Diyarlarını yıktı. Sonra dayısı ve aynı zamanda Hama valisi Şiha-büddin Mahmud b. Tutuş onları affetmesi için ricacı oldu. Çünkü fedailer (İsmaililer) kendisinin komşularıydılar. Sultan Selahaddin, dayısının ricasını kabul etti.

Daha önceleri Dımaşk valisi olan Baalbek valisi Şemseddin Mu-hammed b. Melikü'l-Mukaddem ona yokluğu esnasında Bika'da bozgunculuk yapan Haçlı esirlerinden bir topluluğu getirip teslim etti. Bu da onun Haçlılarla yeniden savaşma azmini biledi. Sultan Selahaddin, Sinan'ın adamları olan İsmailî fedailerle barıştı. Sonra Dımaşk'a döndü. Kardeşi Şemsü'd-Devle Turan Şah onu karşıladı. Ona Melikü'1-Mu-azzam lakabını taktı. Bundan sonra Sultan Selahaddin Mısır'a gitmeye karar verdi.

Şehrezorlu Kadı Kemaleddin Muhammed bu senenin muharrem ayının altısında vefat etti. Bu zat hayırlı ve seçkin kadılardan olup Şehid Nureddin'in en has adamlarmdandı. Şehid Nureddin ona Dımaşk Ca-mii'nin nazırlığını, darphane yöneticiliğini surların onanm işini ve halkın umumi çıkarlarını gözetme görevini vermişti. Vefat edeceği zaman Kadı Kemaleddin, kendisinden sonra kardeşinin oğlu Ziyaeddin b. Ta-ceddin eş-Şehrezorî'nin kadılığa atanmasını vasiyet etti. Sultan Selahaddin onu pek sevmemekle birlikte bu vasiyeti kabul etti. Kadılığa atadı. Çünkü Dımaşk'ta iken Sultan Selahaddin onu hapse atmıştı. O da Sultan Selahaddin'e muhalif bir kimse olup ters davranışlar içine girmişti. Atandıktan sonra amcasının usulüne ve kaidesine göre kadılık meclisinde oturdu. Ancak Sultan Selahaddin'in gönlünde Şerefüddin Ebu Said Abdullah b. Ebi Asrun el-Halebî'yi kadılığa atamak vardı. Çünkü o Dımaşk'a, Sultan Selahaddin'in yanma gitmiş, Sultan Selahaddin de onu Dımaşk kadılığına atayacağını vaad etmişti. Sultan Selahaddin bu niyetini Kadı Fadıl'a bir sır olarak vermiş; Kadı Fadıl da gidip Ziyaeddin'den kadılık görevinden istifa etmesini istemişti. O da bu isteği kabul edip kadılıktan istifa etti. Beytülmal vekilliği görevi ise uhdesinde kalmıştı. Bundan sonra Sultan Selahaddin, İbn Ebi Asrun'u kadılığa tayin etti. Ancak Kadı Muhiddin Ebü'l-Meali Muhammed b. Zekiy-yüddin'i ise kendisine vekil tayin etmesini şart koşmuştu. O da bu şartı yerine getirdi. Fakat daha sonra İbn Ebi Asrun (Şerefüddin), gözlerinin feri azaldığından vekili bulunan Muhiddin Ebu Hamid müstakil kadı oldu.

Bu senenin safer ayında Sultan Selahaddin, Haznı köyünü Gazali-ye tekkesine vakfetti. Bu vakfın gelirleri orada şer'i ilimlerle uğraşan kimselere sarfedilecekti. Fakihlerin ihtiyaçları bununla karşılanacaktı. Bu vakfın nazırlığını da Kutbeddin en-Nisaburî'ye verdi. Kutbeddin buranın müderrisi idi.

Bu senenin safer ayında Sultan Selahaddin, Muineddin Onur'un kızı Hatun İsmetüddin'le evlendi. Bu Hatun daha önceleri Nureddin Mahmud'un zevcesi olup Kale'de ikamet etmekteydi. Evlenme akdinde kardeşi Emir Sadeddin b. Onur veli olarak bulundu. Kadı İbn Asrun ve beraberindeki adil kimseler de bu nikah akdinde hazır bulundular. Sultan Selahaddin, nikâh akdinin kıyıldığı gece ile bir sonraki gecede İsme-tüddin Hatun'un yanında kaldı. Sonra Mısır'a gitti. Cuma günü namazdan önce yola koyuldu. Mercüssifir'de konakladı. Sonra yoluna devam etti ve Sıffin yakınlarında geceyi geçirdi. Tekrar yola koyuldu. Bu senenin rebiyülevvel ayının onaltısında cumartesi günü Mısır'a girdi. Kardeşi ve Mısır naibi Melikü'1-Adil Seyfeddin Ebu Bekir onu Kalzum denizi kısışında karşıladı. Beraberinde çeşitli yiyecekler ve diğer eşyalardan oluşan çok miktarda hediyeler vardı. Kâtip İmad da Sultan Selahad-din'in maiyetindeydi. O daha önce Mısır'a gelmiş değildi. Mısır'ın güzelliklerini ve özelliklerini anlatmaya başladı. Ehramları ve diğer göz alıcı yerleri anlattı. Bunları çeşitli şeylere benzetti. er-Ravzateyn adlı eserde de anlatıldığı gibi çok abartmalarda bulundu.

Bu senenin şaban ayında Sultan Selahaddin İskenderiye'ye gitti. Oğulları Fadıl Ali ile Aziz Osman'ı Hafiz es-Sülefî'nin yanm götürüp ders alırdı. Perşembe, cuma ve cumartesi olmak üzere üç gün onları Hafızın yanına götürdü. Son ders günü olan cumartesi, ramazanın dördüncü günüydü. Sultan Selahaddin ramazan ayını İskenderiye'de geçirmeğe niyetlendi. Şehrin surlarının onarımını tamamladı. Donanmanın yenilenmesini, gemilerin onarılmasını ve savaşçılarla doldurulmasını, deniz yoluyla Cezayir'e gidip gaza yapılmasını emretti. Denizci askere bu amaçlarla bol miktarda iktalar verdi. Donanma için yeterince parayı beytülmalden verdi. Sonra ramazan ayı içinde Kahire'ye döndü ve orucunu orada tamamladı.

Bu senede Sultan Selahaddin İmam Şafiî'nin mezarının yanında Şafiîler için bir medrese yaptırılmasını emretti. Şeyh Necmeddin el-Haboşanî'yi de buranın müderrisi ve nazırı yaptı.

Bu senede Sultan Selahaddin, Kahire'de hastahane yaptırılmasını emretti ve bu hastahane için çok vakıflar kurdu. Bu senede Musul kalesinin naibi Emir Mücahidüddin Kaymaz şehir dşında yanyana olmak üzere güzel bir cami, bir hankâh, bir medrese ve bir de hastahane yaptırdı. Bu zat hicretin 595. senesinde vefat etmiştir. Allah rahmet etsin. Bu anlattıklarımızdan başka onun yaptırdığı medreseler, hankâhlar ve camiler de vardır. Dindar, hayırlı, faziletli ve Hanefî mezhebine mensup bir zattı. Edebiyat, şiir ve fıkıh müzakereleri yapardı. Çokça oruç tutar, gecelerini de namazla geçirirdi.

Bu senede halife, sağlıklı kimselerden tecrid edilsinler diye cüz-zamlıların Bağdat dışında bir nahiyeye götürülüp orada toplanmalarını emretti. Allah'tan afiyet dileriz.
İbnu'l-Cevzî el-Muntazam adlı eserinde bir kadının şöyle dediğini nakletmiş tir:
«Yolda yürürken, bir adam her yanından geçtiğimde bana sataşırdı. Kendisine «Benden elde etmek istediğin şeye ancak nikah ve şahid-lerle kavuşabilirsin onun için hakimin yanında benimle evlen» dedim. Evlendikten sonra bir süre yanında kaldım. Sonra karnı şişti. İstiska hastalığından Ötürü şiştiğini zannediyorduk. Ama bir süre daha geçtikten sonra tıpkı kadınlar gibi bir çocuk doğurdu. Meğer hünsa: erselik-miş!» Bu da çok tuhaf hallerdendir. [25]

Hicretin Beşyüzyetmişikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ali B. Asâkir

Ali b. Asâkir b. Merhap b. Avvam Ebü'l-Hasan el-Bataihî. Kurra ve lügatçi idi. Hadis dinledi ve rivayet etti. Nahiv ve lügat çok güzel bilirdi. Kitaplarını Bağdat'taki İbn Cerrare Mescidi'ne vakfetti. Seksen küsur yaşındayken bu senenin şaban ayında vefat etti. [26]

Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Abdullah b. Kasını Ebü'l-Fadıl. Dımaşk kadilkudatı idi. Kemaleddin unvanını alıp Şehre zorludur. Musul'da görev yapmıştır. Orada Şafiîler için bir medresesi vardı. Nusaybin'de de bir medresesi vardı. Dindar, faziletli, güvenilir ve mutemed bir kimseydi. Nureddin Şehid Mahmud b. Zengi zamanında Dımaşk kadılığı yaptı. İbn Saî'nin anlattığına göre Nureddin onu ikinci kez vezirliğe atamıştır. Şehid Nu-reddin'in mektuplarını yazardı. Bir defasında halife Muktefî'ye bir işle ilgili bir mektup yazmış, mektubunda imza yerine Muhammed b. Abdullah er-Resul ibaresini kullanmıştı. Halife de bu ibarenin altına (sal-lallahu aleyhi vesellem) diye yazmıştı.
Ben derim ki: Nureddin Mahmud b. Zengi, Dımaşk Camii'nin nazırlığım, darphane yöneticiliğini, surların onarım işini ona vermişti. Onun için hastahaneler ve medreseler yaptırmıştı. Muhammed b. Abdullah, bu senenin muharrem ayında Dımaşk'ta vefat etti. [27]

Hatip Şemseddin

Vezir Ebu Ziya'nm oğludur. Mısır diyarının hatibi ve oranın vezirinin oğludur. İlk olarak Mısır diyarında Sultan Selahaddin'in emriyle Abbasî halifesi Mustedi Bi-Emrillah adına hutbe okudu. Sonra Sultan Selahaddin'in nezdinde itibar sahibi oldu yükseldi. Nihayet Sultan Selahaddin onu hükümdarlara ve halifelere elçi olarak gönderdi. Emri dinlenen, cömert, övgüye layık bir reisti. Şairler ve edipler kendisinden ders alırlardı. Sonra Sultan Selahaddin saltanat fermanıyla onun yerine Şehrezorî'y tayin etti. Şairlere ve ediplere ders verme görevi onun için resmi bir vazife haline geldi. [28]

Hicretin Beşyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Selahaddin, Cebel kalesinin onarımını, Kahire ve Mısır surlarının yapılmasını emretti. Bunun üzerine Mısır diyarında misli ve şekli görülmemiş bir kale onarımı yapıldı. Bu işlere Emir Baha-eddin Karakuş yönetici olarak tayin edildi ki o, Takiyyüddin Ömer b. Şa-hinşah b. Eyyub'un kölesiydi.
Bu senede Remle'de müslümanlar hezimete uğradılar. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Sultan Selahaddin Haçlılarla savaşmak üzere Mısır'dan ayrılıp yola koyuldu. Remle diyarına vardı. Orada bazı Haçlıları esir alıp ganimet elde etti. Sonra askerleri ganimetlerle meşgul oldular. Çeşitli köylere ve mahallelere dağıldılar. Sultan Selahaddin ise en az sayıdaki askeriyle başbaşa kaldı. Haçlılarsa büyük bir şövalye gurubuyla üzerlerine hücum ettiler. Çok çabalardan ve çırpınışlardan sonra Sultan Selahaddin ölümden kurtuldu. Aradan birkaç gün geçtikten sonra askerleri dönüp yanma geldiler ve etrafında toplandılar, ama bu sebeple de halk arasında büyük bir panik meydana geldi. Mısırlılar onun ölümden kurtulduğuna, kendisini görmeden inanamadılar. Durum tıpkı «Geri dönmektense ganimetle uğraşmağa razı oldum» ata sözünde anlatıldığı gibi oldu. Bununla birlikte sultanın salimen kurtuluşu sebebiyle ülkede sevinç tefleri çalındı. Bu on sene sonra yaşandıysa da yine de güzel bir gündü. Bu, Hittin günü olmuştu. Sultan Selahaddin bu savaşta büyük sebat göstermişti. Oğlu Takiyyüddin Ömer esir düşmüştü Haçlıların elinde yedi sene kalmıştı. Diğer oğlu da öldürülmüştü. Bıyıkları henüz yeni terlemişti. Sultan Selahaddin esir düşen oğlu ile öldürülen oğluna çok üzüldü. Eyyub peygamberi örnek alarak sabretti. Davud peygamberi de örnek alarak ağladı. Bu savaşta iki kardeş Fa-kih Ziyaeddin İsa ile Zahireddin de esir düşmüşlerdi. İki sene sonra Sultan Selahaddin 90.000 dina

fidye ödeyerek bunları esaretten kurtarmıştı.
Bu senede Halep'te devlet düzeni bozuldu. Halep emiri Melik Salih İsmail b. Nureddin, Hadim Gümüştekin'i yakaladı v elinde bulunan Harim kalesini teslim etmesini istedi. O da teslim etmeyince Melik Salih onu ayaklarından astı. Burnunur altında duman tüttürdü ve Hadim Gümüştekin o saatte vefat etti.
Bu senede, Haçlı kontlarından büyük bir kont, Sultan Selahaddin'in yokluğu ve naiblerinde kendi beldelerinde meşgul olduklarını fırsat bilerek Şam'ı ele geçirmek maksadıyla geldi. Kâtip İmad dedi ki:
«Haçlılar daha önce yapmış oldukları banş antlaşmasında şöyle bir şart ileri sürmüşlerdi: Her ne zaman hükümdarlarından büyük bir kont gelir de onu geri çeviremeyecek olurlarsa, mecburen onun maiyetine girip onunla birlikte müslümanlara karşı savaşacaklar, ona destek verecekler, ona takviye olacaklar; ama bu kont dönüp gittikten sonra kendileriyle Müslümanlar arasındaki eski antlaşma tekrar yürürlüğe girecek.»
İşte bu Haçlı kontu ve maiyetindeki Haçlılar, Hama şehrine ve hasta vaziyette bulunan Hama valisi ve aynı zamanda Sultan Selahaddin'in dayısı Şihabüddin Mahmud'a saldırdılar. Dımaşk valisi ve beraberindeki emirlerse kendi beldeleriyle meşgul idiler. Haçlılar neredeyse Hama'yı ele geçireceklerdi. Ama dört gün sonra Cenâb-ı Allah onları bozguna uğrattı. Harim'e döndüler. Orayı da ele geçiremediler. Haleb valisi Melik Salih İsmail onları Harim'den uzaklaştırdı. İstedikleri paraları ve esirleri onlara verdi. O esnada Sultan Selahaddin'in dayısı ve Hama valisi Şihabüddin Mahmud da vefat etti. Kendisinden üç gün önce de oğlu Tutuş vefat etmişti. Sultan Selahaddin, Haçlıların Harim'e hücum ettiklerini duyunca Mısır'dan Şam'a doğru yola koyuldu. Şevval ayının ondördünde Dımaşk'a geldi. Beraberinde Katip İmad da vardı. Ancak hacca gitmek amacıyla Kadı Fadıl Mısır'da kalmıştı.
Bu senede Kadı Fadıl Sultan Selahaddin'e bir mektup gönderdi. Sultan Selahaddin'in oğlu Ebu Süleyman Davud'un dünyaya gelişi sebebiyle Sultan Selahaddin'i tebrik ediyordu. Böylece Sultan Selahaddin'in erkek çocuklarının sayısı onikiyi bulmuştu ama daha sonra birkaç erkek çocuğu daha doğmuştu. Kendisi vefat ederken geride onyedi erkek ve bir de Munise adında küçük yaşta bir kız çocuğu bırakmıştı. Daha sonraları amcasının oğlu Melikü'l-Kâmil Muhammed b. Adil, Munise ile evlenmişti Nitekim yeri gelince inşaallah bu husus anlatılacaktır.
Bu senede Yahudilerle Bağdat halkı arasında büyük bir kavga meydana geldi. Bu fitnenin çıkış sebebi şuydu: Bir kilise yanında müezzinin biri ezan okumuş, Yahudilerden biri ise ona çok ağır sözler sarfede-rek hakarette bulunmuş, Müslüman da ona sövmüş ve ikisi birbiriyle kavgaya tutuşmuşlardı. Müezzin divana gelerek şikayetçi olmuş, fitne büyümüş, halk adeta ayaklanmış, ortalığı velveleye bağlamışlardı. Cuma vakti olunca halk, bazı camilerde hatipleri hutbe okumaktan men etmişti. Bunun peşisıra halk hemen camilerden çıkmış, Yahudilerin çalıştıkları Suku'l-Attarîn'i yağmalamışlar, sonra da Yahudi kilisesine gidip orayı da yağmaîamışlardı. Güvenlik görevlileri yağmacılara engel olamamışlardı. Halife de halktan bazı kimselerin idam edilmesi emrini vermişti. O gecede ölüm cezasına çarptırılmış olup hapiste bulunan bazı yan kesiciler karanlıkta hapisten çıkarılıp idam edilmişlerdi. Sabah olunca halkın çoğu bu kargaşa yüzünden olayı çıkaran bazı elebaşılarını idam edildiğini zannetmiş ve böylece ortalık sakinleşmişti.
Bu senede halifenin veziri Adüdü'd-Devle b. Reissü'r-Resa b. Mes-leme hacca gitmek üzere yola koyuldu. Halk da onu uğurlamaya çıkmıştı. Batınîlerden üç kişi yoksul kılığına bürünerek ona yanaşmışlar, güya bazı haberleri ona ulaştıracaklardı. Bunlardan biri ona birşeyler söylemek bahanesiyle yanına yaklaştı. Onu kucakladı ve birkaç bıçak darbesi vurdu. İkincisi, sonra üçüncüsü de aynı şekilde hücum edip kendisini bıçakladılar. Vücudunu paramparça ettiler. Çevresindeki bir topluluğu yaraladılar. Ama üçü de hemen Öldürüldü. Vezir ise başkaları tarafından taşınarak evine getirildi. Aynı günde öldü. Bu vezir, daha önceleri Vezir İbn Hübeyre'nin iki oğlunu idam ederek öldürmüştü. Cenâb-ı Allah da kendisini öldürecek kimseleri üzerine musallat kıldı. Ne yaparsan yoluna gelir. Cezam tam olarak çekersin. [29]

Hicretin Beşyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sadaka B.Hüseyin

Sadaka b. Hüseyin Ebül-Ferec el-Haddad. Kur'an ilimlerini tahsil etti. Hadis dinledi. Fıkıh okudu. Fetva verdi. Şiir, söyledi Kelam ilmini beğenmedi. Şeyhi İbn Zagunî'nin tarihine bir zeyil yazdı ki, bunda gariplikler ve tuhaflıklar vardır.
İbn Saî dedi ki: «Sadaka b. Hüseyin alim ve faziletli bir şeyh olup kitap istinsahı yaparak elde ettiği ücretle geçimini sağlayan yoksul bir kimseydi. Bağdat'ın Bedriye mahallesindeki mescide gelip orada yatardı. Aynı zamanda orada imamlık da yapardı. Zamanı ve zamana bel bağlayan kimseleri kınardı. el-Muntazam adlı eserinde İbnul-Cevzî'nin onu yerdiğini ve büyük günahları işlemiş bir kimse olarak onu itham ettiğini gördüm. Ayrıca İbnü'l-Cevzî onun zındıklıkta İbn Ravendi'ye benzediğini göstermek için delil niteliğinde bazı şiirlerini de nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Sadaka b. Hüseyin bu senenin rebiyülahir ayında yetmişbeş yaşında vefat etti. Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra onunla ilgili hiç de hoş olmayan bazı rüyalar görülmüştür. Dünyada ve ahi-rette afiyet diliyoruz. [30]

Muhammed B. Es'ad B. Muhammed

Künyesi Ebu'l-Mansur el-Attar'dır. Hafde adıyla meşhur olmuştur. Hadis dinlemiş, fıkıh dersleri almış, münazaralarda bulunmuş, fetva vermiş ve müderrislik yapmıştır. Bağdat'a geldi ve orada vefat etti. [31]

Mahmud B. Tutuş Şihabüddin El-Harimî

Sultan Selahaddin'in dayısıydı. Hayırh, seçkin ve bahadır ümeradandı. Kızkardeşinin oğlu olan yeğeni Sultan Selahaddin Hama şehrini ona ikta olarak verdi. Hasta haldeyken Haçlılar onu kuşattılar. Hama'yı ele geçirdiler. Halktan bazı kimseleri öldürdüler. Sonra Hamalılar gayrete gelerek savaşa giriştiler ve Hama'yı geri alıp Haçlıları perişan vaziyette geri püskürttüler. [32]

Fatıma Bintî Nasr El-Attar

Hayırlı ve güzide hanımlardandı. Sahibü'l-Mahze'nin kızkardeşinin sülalesindendir. Abide, takvalı ve evine kapanan bir kadındı. Anlatıldığına göre evinden üç kez dışarı çıkmıştır. Halife ve diğerleri onu övüp methetmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. [33]

Hicretin Beşyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Mısır'da bulunan Kadı Fadıl, Şam'da duran Sultan Sela-haddin'e bir mektup göndererek herbiri birer prens olan oniki oğlunun selamette oluşları sebebiyle onu tebrik edip mektubunda şöyle demişti:
«Allah'a hamd olsun. Senin çocukların hayatın ziyneti ve süsüdür. Kalplerle ruhların reyhanı ve çiçeğidir. Bunlardan ayrı kalmağa tahammül edebilen gönül elbetteki çok geniş bir gönüldür. Bunların sadece haberleriyle yetinen bir kalp elbetteki çok kanaatkar bir kalptir. Bunlardan uzakta olduğu halde kapanıp uyuyabilen bir göz, çok uykucudur, bunlardan uzak kaldığı halde sabredip dayanabilen bir hükümdar elbetteki çok akıllı ve tedbirlidir. Bunları vererek Allah'ın kendisine nimet bahşettiği bir kula gelince elbetteki o kul, bu nimet sayesinde rahat bir hayat sürer. Efendimizin gerdanı, bu inci çocukları takınma özlemini duymuyor mu? Efendimizin gözleri bunlara bakarak bakış suyuna kanmak istemiyormu? Efendimizin kalbi bunlarla karşılama özlemini duymuyor mu? Elbetteki duyuyor. İşte bu kuş da onların izlerini aramaz mı? Allah kendisini hayatta bıraksın, uzun ömür yaşatsın. Efendimize şunu söylemek düşüyor:
«Böyle bir Özlemin sadece bir kısmı bile omuzda taşınamaz, tahammül edilemez. Ama benim kalbim aşk içinde kıvranmaktadır.»
Bu senede Sultan Selahaddin, Mekke'deki hacılara vurulan ağır vergileri ve harçları kaldırdı. Daha önce garp tarafından gelen hacılardan çok miktarda vergi ve harç almıyordu. Bunu ödeyemeyenler hapse atılıyor, çoğu kez Arefe vakfesinde bulunamıyorlardı. Kaldırdığı bu vergilerin yerine Sultan Selahaddin, Mekke emirine Mısır'da bazı arazileri ikta olarak verdi. Ayrıca her sene onun için Mekke'ye 8.000 ölçek buğday gönderilmesini de karara bağladı ki, bunlar onun ve adamlarının ihtiyaçlarını karşılasın. Mekke'de mücavir olarak yaşayan kimselere de bununla yardım edilsin. Mücavirler için de Mısır'dan gönderilecek ürünler tahsis edildi. Allah, Sultan Selahaddin'e rahmet etsin.
Bu senede Emir Şemseddin b. Mukaddem, Baalbek şehrinde isyan etti. Sultan'a hizmete gelmedi. Sultan, Humus'ta durmakta olduğu halde Emir Şemseddin oraya gelmedi. Çünkü o, kardeşi Turanşah'm Sultan Selahaddin'den Baalbek şehrini istediğini Sultan Selahaddin'in de burayı ona verdiğini duymuştu. Bu yüzden Emir Şemseddin Humus'a Sultan Selahaddin'in yanma gelmedi. Nihayet Sultan Selahaddin'in kendisi Baalbek şehrine geldi. Savaş yapmaksızın orada kuşatma altına aldı. Sonra da Emir Şemseddin'e elinde bulunan yerlerden daha fazlasını verip Baalbek şehrini ondan aldı. O da buna razı oldu. Baalbek şehrini Turanşah'a teslim edip şehirden çıkıp gitti.
İbnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede az yağmur yağdığından şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu kıtlık Irak, Şam ve Mısır diyarını etkiledi ve hicretin 575. senesine kadar devam etti. O senede yağmur yağdı. Fiyatlar ucuzladı. Ancak bundan sonra da şiddetli bir veba salgını görüldü. Ülkeyi, hummayı andıran sersam hastalığı da etkisi altına almıştı. Bu hastalık ancak hicretin 576. senesinde önlenebilmişti. Ama bu yüzden ancak Allah'ın bildiği kadar insan ölmüştü.
Bu senenin ramazan ayında halifenin hü'atleri Dımaşk'ta bulunan Sultan Selahaddin'e ulaştı. Lâkaplarına Muiz Emirül Mü'minin lakabı da eklendi. Kardeşi Turanşah'a da hil'at verildi. Ve ona da Mustafa Emi-rü'1-Mü'minin lakabı takıldı.
Bu senede Sultan Selahaddin, Dımaşk taraflarında fesat çıkaran ve o çevreyi yağmalayan Haçlılarla savaşmak için kendinden önce harekete geçirmek üzere kardeşinin oğlu Femıhşah b. Şahinşah'ı teçhiz edip hazırladı ve Haçlıları ülkenin orta kısımlarına çekinceye kadar oyalamasını, kendisi oraya ulaşıncaya dek onlarla savaşmamasını emretti. Ancak Haçlılar Ferruhşah'ı görür görmez onunla savaşa tutuştular. Femıhşah da onları kırıp geçirdi. Komutanlarından Nasıra valisi Hanfri'yi öldürdü. Hanfri büyük Haçlı kontlarından ve şövalyelerindendi. Savaşmaktan hiç çekinmezdi. Allah, bu savaşta onu helak etti.

Sonra Sultan Selahaddin, yeğeninin peşinden gitti. Kesve'ye vardığında Haçlı ölülerinin başlarını mızraklar üzerinde gördü Yeğeninin ganimet ve esirleri de beraberinde getirmiş olduğunu gördü.
Bu senede Beytü'l-Ahzan yanında çöldeki yolcular için bir kale yaptılar. Ancak burayı Müslümanlarla savaşta bir gözetleme yeri haline getirdiler. Ayrıca bu sayede müslümanların yolunu da keseceklerdi. Haçlıların emiri kendisiyle Sultan Selahaddin arasındaki antlaşmayı bozdu. Her taraftan İslam ülkesine hücum ettiler ki,Müs!ümanları oyalasınlar. İslâm ordusu her bir tarafa dağılsın. Hep bir arada bulunmasın. Sultan Selahaddin, kardeşinin oğlu Ömer'i Hama'da bıraktı. Yanına İbn Mukaddem ile Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Meştub'u da vermişti. Bunlar o yöreyi koruyacaklardı. Bika'da gözetim altında tutacaklardı. Humus sınırına da amcasının oğlu Nasirüddin b. Esedüddin Şirkuh'u tayin etti. Mısır'da naibi olarak bulunan kardeşi Melik Ebu Beki el-Adil'e de haber salarak Haçlılarla savaşmada kullanması için kendisine 1.500 süvari göndermesini istedi. Haçlılara bir mektup yazarak Beytü'l-Ahzan yanında çölde kalmış kimselerin barınması amacıyla yaptırdıkları, ama başka amaçla kullandıkları kaleyi yıkmalarım istedi. Onlar da bu kalenin yapımına sarfettikleri parayı kendilerine vermesi halinde ancak yıkabileceklerini söylediler. Sultan Selahaddin de onlara 60.000 dinar verdi. Ama kabul etmediler. Sonra 100.000 dinara çıkardı. Ancak bunu da kabul etmemeleri üzerine kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer ona: «Bu parayı İslâm ordusuna sarfet ve askerlerinle gidip o kaleyi yık» dedi. O da kardeşinin oğlunun bu tavsiyesine uydu. İleride anlatacağımız gibi ertesi sene gidip kaleyi yıktı.
Bu senede halife Müstedi, İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının üzerine şöyle bir levha yazılıp konulmasını emretti. Önce Ayet el-Kürsi yazılacak sonra da şu ibare, levha'nın alt kısmında yer alacaktı: "Bu, sünnetin tacı, ümmetin yüksek himmetli alimi, âbid, fakih, zahid olan büyük bilgininin mezarıdır.»
Bu levhanın en son kısmında da vefat tarihi yazılacaktı. Yüce Allah rahmet etsin.
Bu senede Bağdat'ta Rafizîler için sahabilerle onları seven kimselere sövgu dolu ifadeler içeren şiirler okuyan bir şair yakalandı. Halifenin emri üzerine onun için Özel bir meclis kuruldu. Sonra sorguya çekildi. Habis bir Rafizi propagandacısı olduğu anlaşıldı. Fakihler dilinin ve ellerinin kesilmesi için fetva verdiler. Bu fetvanın gereği yapıldı. Sonra halk onu linç etmek için ele geçirmek istedi. Ona tuğla parçalan savurdular. O da kendini Dicle'ye attı. Nehirden çıkarıp vurdular. Nihayet can verip Öldü. Bir ip alıp ayağına bağladılar. Yüzüstü sürüyerek şehrin
her tarafını, çarşı ve pazarı dolaştırdılar. Sonra da onu bir kireç ve tuğla fırınına attılar. Güvenlik görevlileri onu halkın elinden kurtaramadı. [34]

Hicretin Beşyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Es'ad B. Belderek El-Cibrilî

Hadis dinledi. Müzâkeresi hoş, kavrayışı iyi bir âlimdi. Bu senede 104 yaşında vefat etti. [35]

Hayse Beyse

Sa'd b. Muhammed b. Sa'd. Şihabüddin lakabını taşırdı. Künyesi Ebu'l-Fevaris olup Hayse Beyse adıyla meşhur olmuştur. Meşhur bir şiir divanı vardır. Bu senenin şaban ayının beşinde salı günü vefat etti. Vefat ederken sekseniki yaşındaydı. Cenaze namazı Nizamiye medresesinde kılındı. Babü't-Tıbn mezarlığına defnedildi. Çoluk çocuğu yoktu. Yazışmalar hususunda eşi bulunmaz bir kâtipti. Muğlak olarak yazdığı mektupları çözmek çok zordu. Beni Temim kabilesinden olduğunu söylerdi. Bu husus babasına sorulduğunda ben bunu ancak kendisinden duymuşum, dedi. Şairlerden biri bu iddiası sebebiyle onu hicv etmişti. Şöyle ki:
«Ne kadar irileşsende, kalensüveni uzatsanda.
Sende Temim kabilesinden bir tüy dahi yoktur.
Keler ve kurumuş Ebu Cehil karpuzunu ye.
İstersen erkek deve kuşunun sidiğini de iç.
Evine misafir geldiğinde ikram etmeyen kimse, itibarlı değildir.
Irzını müdafaa etmeyen de muteber değildir.»
Hayse Beyse'nin güzel şiirlerinden biri de şudur:
«Kişinin bir an dahi selamette kalması tuhaftır.
Çünkü herşey onun Ölümü için bir sebeptir.
O kaçar, ama olaylar onu kovalar.
Olaylar dursalar bile kendisi olaylara doğru koşar.
Hayatında yere yığılıp ölmek varken,
O nasıl rahatça dolaşıp durur?»
Şu şiir de ona aittir:

«Bir an için olsun felekten gafil kalma.
Çünkü canlı olan herkesin ölümü kaçınılmazdır.
Uzun süre yaşamak seni aldatmasın.
Uzun ömrü sen ebediyet sanıyorsun.
Sondaki şey bize yaklaşıyor.
Beşik mezara ne kadar da yakınmış!»
el-İkd adlı eserin sahibi Endülüslü Ahmed b. Abdirabbihî'nin de söylediği şu şiir yukarıdaki şiire mana bakımından ne kadar da yakındır:
«Bilesin ki dünya bir meşeliğin yeşil ağaçları gibidir.
Bir tarafı yeşerdiğinde diğer tarafı kurur.
Zaman ve emeller, musibetlerden başka birşey değildirler.
Lezzetler de sadece afet ve felaketlerdir.
Bunlardan ötürü sakın gözünden yaş gelmesin.
Bunlar her ne kadar gidici iseler de sen de gidicisin.»
Ebu Sa'd es-Sem'ânî, zeylinde Hayse Beyse'den bahsetmiş, onu övmüş, divanından ve risalelerinden kesitler sunmuştur. Kad İbn Halli-kan da onun risalelerinden övgüyle bahsedip şöyle demiştir:
«Kendisinde gurur ve azamet vardı. Arapça'dan başka bir dil konuşmazdı. Şafiî mezhebine mensup bir fakihti. Münazara ve hilaf ilmiyle meşgul oldu. Sonra bütün bunları bırakıp kendini şiire verdi. Arap şiirleri hakkında insanların en bilgilisiydi. Arapların muhtelif lugatları-nı da çok iyi bilirdi. Kendisine Hayse Beyse denmesinin sebebi şuydu: İnsanları hareket ve birbirlerine karışmışlık içinde görünce: «Bunlara ne oluyor Hayse Beyse içindedirler (yani karışılık ve kavga içindedirler)» dedi. İşte bu sebeple kendisine Hayse Beyse, lakab olarak takıldı. Kendisinin Arap tabibi Ekseni b. Sayfî sülalesinden geldiğini söylerdi. Çoluk çocuğu yoktu. Hille'de bir alacağı vardı. Onu tahsil etmeğe gitti. Bu senede Bağdat'ta vefat etti. [36]

Muhammed B. Nesim

Künyesi Ebu Abdillah el-Hayyat idi. Reis Ebu Fadıl b. Absun'un azatlısıdır. Hadis dinledi, topladı, derledi. Seksen yaşına yaklaşmış iken bu senede ayağı merdivenden kayıp yere düştü ve vefat etti. Muhammed b. Nesim şöyle demiştir: Mevladdır yani İbn Allâm el-Hakim b. Absun bana şöyle bir şiir okumuştu:
«Hüzünlü okuyucu, kilisesinde başı örtülü rahibe göre takvaya daha layıktır.
Kainata ve feleklere bakıp düşünen kimse.
Rahman'a ibadet hususunda insanların en layıkıdır.
Geniş yer yüzünü yaya olarak dolaşmak,
Kaygan elleri öpmekten daha uygundur.
Bu gibi kimseler üç köşeli dört köşeli beş köşeli zaviyelerdeki cahillere nisbetle Rablerinden daha çok korkarlar.» [37]

Hicretin Beşyüzyetmişbeşinci Senesi

Bu senede Merc Uyun savaşı yapıldı. Sene başında Sultan Selahaddin askerleriyle birlikte Banyas yakınındaki Tel-Kadi'de konaklamıştı. Sonra Haçlılar hep birlikte üzerine hücum ettiler. O da onlara karşı harekete geçince iki taraf karşı karşıya geldi. İki ordu çarpışmağa başladı. Neticede Cenâb-ı Allah zaferini Müslümanlara ihsan etti. İslâm ordusunu güçlendirdi. Aziz kıldı Haçlı alayları dönüp kaçmaya başladılar. Allah'ın süvarileri de peşlerine düşüp onları kovaladılar. Haçlıların büyük bir kısmı öldürüldü. Komutanlarından bir topluluk da esir düştü. Sultan Selahaddin'in emrini dinleyip kendisine itaat edeceklerini bildirdiler. Esir düşenler arasında Templier ve Hospitalier tarikatlarının reisleri, Remle kontu, Taberiye kontu, Kastalan kontu, Yafa kontu ve diğer bazı komutan ve kontlar vardı. Ayrıca bir grup haçlı şövalyesi ve askeri de esir düşmüştü. Kudüs süvarilerinden bir topluluk da esir düşenler arasındaydı. Bunların eşrafından 300 kadar kişi de esir düşmüştü. Bunlar, zincirlere vurularak horlandılar. Tahkir edildiler. Kâtip İmad dedi ki: «Sultan Selahaddin, o gece şafak aydmlanıncaya kadar onları kontrol altında tuttu. O gün sabah namazını yatsı abdestiyle kıldı. Yirmi kadar adamıyla o Haçlı gurubunun yanında oturdu. Cenâb-ı Allah onu düşmanlarından korudu. Sonra Dımaşk kalesinde hapsedilsinler diye bu Haçlı esirleri Dımaşk'a gönderdi. Remle kontu İbn Barzanî 150.000 Suri dinarı ödeyerek esaretten kurtuldu. Ayrıca kendi ülkesinde bulunan 1.000 Müslüman esiri serbest bırakacağım da taahhüd etti. Bunun üzerine esaretten kurtuldu. Haçlı esirlerden bir kısmı da bol miktarda kurtuluş akçesi vererek esaretten kurtuldular. Kimi de zindanda can verdi. Sultan Selahaddin'in Merc Uyun zaferini kazandığı günde müslümanlarm donanması denizde Haçlı donanmasını da mağlup etmiş ve onlardan 1.000 kişiyi esir almış, muzaffer ve güçlenmiş halde geri dönmüştü. Şairler de bu savaşı sebebiyle Sultan Selahaddin'e birçok övgüler yağdırmışlardı. Zafer haberi bir mektupla Bağdat'a bildirilince orada da sevinç davulları çalındı. Müjdeler her tarafa ulaştırıldı. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer daha büyük bir işle meşgul olduğu için bu savaşta hazır bulunamamıştı. Şöyle ki: Rum meliki

Firar Sülam, Romen kalesini istediğini bir mektupla bildirmiş, Melik Nureddin'in o kaleyi kendilerinden gasp ettiğini, oğlunun da asi olduğunu söylemişti. Ancak Sultan Selahaddin onun bu isteğini kabul etmeyince Rum meliki, Ranon kalesini kuşatmaları için 20.000 asker göndermişti. Sultan Selahaddin de Takiyyüddin Ömer'i, aralarında Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Meştub'un da bulunduğu 800 süvari ile Ranon kalesine sevketmişti. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Müslümanlar Allah'ın izniyle Haçlıları mağlup etmişlerdi. Böylece Ranon kalesi Sultan Selahaddin'in elinde kalmıştı. Burası Baalbek şehri karşılığında Ibn Mukaddem'den alman bir kaleydi. Takiyyüddin Ömer bu savaşla övünüyor ve kendisinin 20.000 (başka bir rivayete göre 30.000) Haçlı askerini 800 Müslüman askerle hezimete uğrattığını söylüyordu. Çünkü Haçlıları geceleyin ansızın basmış onları kırıp geçirmişti. Yapılan savaş neticesinde Haçlılar baştan sona kırılarak hezimete uğramışlar, hatta kaçıp gitmişlerdi. Çoğu da öldürülmüştü. Ordugahlarında bıraktıkları bütün mallar ganimet olarak Müslümanlara kalmıştı. Sultan Selahaddin'in Haçlıları Merc Uyun'da bozguna uğrattığı günde Takiyyüddin'in de Ranon kalesi yanında Haçlıları bozguna uğrattığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir. [38]

Hısnü'l-Ahzan'ın (Ahzan Kalesinin) Yıkılması

Burası Sıfd'a yakın bir kaledir. Sonra Sultan Selahaddin geçen sene Haçlıların yaptırıp içinde bir kuyu kazdıkları ve oray kendileri için gözetleme üssü haline getirdikleri sonra da Daviye'ye (Templier Tarikatına) teslim ettikleri kaleye hücum etmek üzere yola koyuldu. Gidip kaleyi kuşatma altına aldı. Her taraftan surlarını deldi. İçeriye ateş bıraktı ve kaleyi temellerine kadar tahrip etti. Oradaki herşeyi ganimet edindi. Kalede 100.000 parça silah, bol miktarda da yiyecek vardı. Kaledeki 700 kişiyi esir aldı. Bir kısmını öldürdü, diğerlerini de Dımaşk'a sevk etti. Sonra kendisi de muzaffer ve güçlenmiş olarak Dımaşk'a döndü. Yalnız kuşatma süresi içinde veba ve aşırı derecedeki sıcaklıktan Ötürü emirlerinden on kişi vefat etmişti. Kuşatma ondört gün sürmüştü. Sonra insanlar adetleri üzere orada bulunan Hz. Yakub'un mezarını ziyaret ettiler. Şairler bu gazası sebebiyle Sultan Selahaddin'i övdüler:
«Senin gayretin ve ciddiyetin sayesinde mızrakların uçları düşmanlara yöneldi.
Senin şerefin karşısında düşmanların gözleri kamaşıyor.
Sen, delici ışıklar saçan karanlık gecelerdeki bir yıldızsın.
Öyle bir kılıçsın ki, Allah seni salladığında düşmanları parçalayıp kesersin.
Hısnü'l-Mehad üzerinde durdun. O kale,
Öyle bir kaledir ki hiçbir yer ona benzemez, ona denk olamaz
Asker çokluğundan bir karış toprak dahi göze görünemedi. Her taraf askerlerle doldu.
Öyle askerler ki, kükreyen arslanlar gibiydiler.
Yüksek boylu atlar, kat kat zırhlar. Hint yapısı keskin kılıçlar ve delici mızraklarla savaşıldı.
Kılıçlar senin sancaklarını bir an dahi geri çeviremediler.
Sancaklarının karşısında düşmanların siyah ciğerleri tiril tiril titredi.
Düşman kiliseleri, havraları ve manastırları sarsıldı. Ama bu sayede hanif dini ve mushaf kuvvetlendi. Haçı, Haçın kullarını, onların yerlerini, yurtlarını terk ettiğinde oralar harap vaziyetteydi.
Yemin ederken yalan yere yemin eden bir topluluk, Nasıl olur da peygamberlerin yurdunda yaşayabilir. Ben size öğüt verdim. Dinde öğüt vermek vaciptir. Yakub'un evini bırakın, İşte Yusuf geldi.»
Bir başka şair de şöyle demişti:
«Haçlıların helaki acilen geldi. Haçlarının kırılmasının vakti de gelmiştir. Onların ölümlerinin vakti gelmiş olmasaydı, Beyt-i Ahzan onarılıp şenlenmezdi.»
Kadı Fadıl'ın bu kalenin yıkılışıyle ilgili olarak Bağdat'a gönderdiği mektupta şu bilgilere rastlamaktayız:
Kalenin duvar kalınlığı on zira'dan fazlaydı. Her biri yedi zira veya daha fazla veya daha az uzunlukta büyük taşlar bu kalenin duvarları için temin edilmişti. 20.000'den fazla taş kullanılmıştı. Bu taşlardan herbiri binaya ancak dört dinar veya daha fazla para sarfedilerek yerleştirilmişti. İki duvar arasında ses geçirmez kaim taşlar kullanılmıştı. Bunları Cibali'ş-Şem tepesinden getirmişlerdi. Duvardaki harç kireçle yoğurulmuştu ki, bu bir taşa sıvandığında onunla yekpare hale geliyordu. Artık ondan kopması mümkün değildi. Bu duvarları demirle yıkmak dahi imkânsızdı.
Sultan Selahaddin bu senede kardeşinin oğlu İzzeddin Ferruh-şah'a Baalbek şehrini ikta' olarak verdi. Sıfd ve kazalarına baskın yaptı. Oradaki savaşçıların çoğunu öldürdü. Ferruhşah önde gelen bahadırlardandı.
Bu senede Kadı Fadıl Dımaşk'tan Hacca gitti. Dönüşünde Mısır'a geldi. Yolda çok zorluklarla karşılaştı. Hüzünlendi. Yoruldu. Bitkin düştü. Geçen sene de Mısır'dan Hacca gitmiş, dönüşünde Şam'a gelmişti. Bu seneki yolculuğu geçen senekine nisbetle daha zor geçmişti.
Bu senede büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden birçok kale ve kasaba yıkıldı. Birçok insan öldü. Dağ başlannda büyük kayalar kopup yuvarlandı. Dağlar ve ülkeler arasında uzun mesafeler olmasına rağmen tepelerden kopup yuvarlanan bu iri kaya parçaları çöllerde ve sahralarda çarpıştılar.
Bu senede insanlar şiddetli bir kıtlığa ve yoksulluğa maruz kaldılar. Bitip tükendiler. Bu yüzden çok sayıda insan vefat etti.

İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [39]

Halife Müstedi Bî-Emrillah'ın Vefatı Ve Biyografisi

Halife Müstedi'nin hastalığı şevval ayının sonlarında başlamıştı. Karısı bu durumu gizlemek istedi, ama başaramadı. Bağdat'ta büyük bir fitne meydana geldi. Halk birçok evleri, malları yağmaladı. Şevval ayının yirmiikisinde cuma günü veliahd Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstedi adına hutbe okundu. Bu, artık Halife Nasır Li-Dinillah'tı. O gün görülmeğe değer muazam bir gündü Adına hutbe okutulması sebebiyle hatiplerin, müezzinlerin, orada hazır bulunan cemaatın üzerlerine altınlar saçıldı. Humma hastalığına yakalanan Müstedi Bi-Emrillah'ın hastalığı ramazan ayında başlamıştı. Hastalığı gittikçe fazlalaştı. Bir ay hasta yattı ve şevval ayının sonunda otuzdokuz senelik ömrünü noktalayarak vefat etti. Dokuz sene üç ay onyedi gün süreyle halifelik yapmıştı. Cenazesi yıkandı ve ertesi gün namazı kılındı. Kendi yaptırdığı da-rünnasra defnedildi. Çünkü oraya defnedilmesini sağlığında vasiyet etmişti. Geride iki erkek evlat bırakmıştı ki bunlardan biri veliahd, Uhde-tü'd-Dünya ve'd-Din Ebü'l-Abbas Ahmed Nasır Li-Dinillah, diğeri ise Ebu Mansur Haşim'di. Ona, reislerden bir grup vezirlik yapmışlardı. Hayırlı ve seçki halifelerden olup iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan, insanların üzerindeki ağır vergi ve harçları kaldıran, bid'atleri ve avıP şeyleri yok eden, yumuşak huylu, ağır başlı, alicenap ve cömert bir kimseydi. Vefatından sonra oğlu Nasır'a hilâfet bey'atı yapıldı. [40]

Hicretin Beşyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Ali

Künyesi Ebu îshak'tı. Şafiî fakihi idi. İbn Ferra el-Ümevî el-Bağdadî diye meşhur olmuştur. Faziletli bir zat oluı münazaralarda bulunurdu. Fesahat ve belagat sahibi bir şairdi. Yetmişdört yaşında bu senede vefat etti. Cenaze namazını Nizamiye müderrisi Ebül-Hasan el-Kazvinî kıldırdı. [41]

İsmail B. Mevhub

İsmail b. Mevhub b. Muhammed b. Ahmed Hızır Ebu Muhammed el-Cevalikî Hüccetü'l-İslâm. Kendi zamanında Arap dili v edebiyatı alanında önde gelen büyük alimlerdendi. Akranları arasında parmakla gösterilen bir kimseydi. Dindar ve sağlam inanç sahibiydi. Lügat ve nahvi iyi bilirdi. Konuşması güzel, niyeti halis, yaşantısı hoş bir insandı. Gençliğinde de ihtiyarlığında da sevilen bir insandı. Hadis dinledi. Eserleri ve haberleri topladı. Hadis yoluna tabi oldu. Hadisin gösterdiğ hedefi kendine hedef edindi. Yüce Allah rahmet etsin. [42]

Mübarek B. Ali B. Hasan

Mübarek b. Ali b. Hasan Ebu Muhammed b. Tabbah el-Bağdadî. Mekke'de yaşadı. Oranın mücaviri oldu. Orada hadis hanz oldu. İlimde o kadar yüksek mertebelere ulaştı ki, parmakla gösterilir hale geldi. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. [43]

Nasır Li-Dînillah Ebü'l-Abbas B. Müstedi'nin Hilafeti

Babasının, hicri 575. senenin şevval ayının sonunda vefat etmesi üzerine emirler, vezirler, devlet büyükleri, havas ve avam kendisine biat ettiler. Babasının vefatından kısa bir süre Önce minberler üzerinde kendisinin adına hutbe okundu. Babasının vefatından bir gün, başka bir rivayete göre bir hafta önce kendisine veliahdlık beyatı yapıldığı söylenir. Ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereği babasının vefatından sonra halifeliği hususunda kendisiyle çekişen bir kimse çıkmamıştı. Kendisine Nasır lakabı verilmişti. Abbas oğulları arasında ondan önce kendisinden daha uzun süre halifelik yapan biri çıkmamıştı. Hicretin 623. senesinde vefat edinceye dek halifelikte kaldı. Zeki, cesaretli ve heybetli bir kimseydi. Nitekim bu hususlar, vefatından bahsederken anlatılacaktır.
Bu senenin zilkade ayının yedisinde hazine nazırı Zahirüddin Ebu Bekir b. Attar görevden alındı. Son derece tahkir edildi Kendisi ve adamları horlandı. Adamlarından bir kısmı öldürüldü. Kendisi de şehirde teşhir edildi. Halife Nâsır'ın otoritesi sağlamlaştı. Ülkede heybeti arttı. Hilafet makamı, bütün işlerde tek yetkili merci haline geldi. Kurban bayramı günü geldiğinde merasimler adet üzere icra edildi. Doğrusunu Allah bilir. [44]

Hicretin Beşyüzyetmişaltıncı Senesi

Bu senede Sultan Selahaddin, Haçlılarla ateşkes yaptı. Rum beldelerine gitti. Oradaki emirlerle Artuk oğulları arasında barış yaptı. Ermeni ülkesine hücum etti. Orada bir süre ikamet etti. Bazı kalelerini fethetti. Çok miktarda ganimet aldı. Altın ve gümüş kaplara sahip oldu. Çünkü Ermeni hükümdarı, Türkmenlerden bir topluluğa hiyanette bulunmuştu. Onu ülkesine geri çevirdi. Sonra kendisine Ödeyeceği bir miktar mal, serbest bırakacağı bir miktar esir ve Haçlıların elinden kurtaracağı başka bir grup esir karşılığında onunla barış anlaşması yaptı. Sonra da muzaffer ve güçlenmiş olarak geri döndü. Cemaziyelahir ayının sonunda Hama'ya geldi. Bu faaliyetlerinden ötürü şairler kendisini övdüler.
Bu senede Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Mevdud vefat etti. Seyfeddin, yakışıklı, endamı güzel, yuvarlak sakallı bir gençti On sene valilik yaptı. Otuz yaşında vefat etti. İffetli, heybetli, ağır başlı bir kimseydi. Atma bindiğinde, yerde oturduğunda yetişkinlik çağında olan büyüklerin, kadınlarının yanma girmelerine müsaade etmezdi. Kan akıtıcı değildi. Biraz cimri olduğu söylenir. Allah affetsin. Bu senenin safer ayının üçünde vefat etti. Kendisinden sonra tahtını oğlu İzzeddin Sencer Şah'a bırakmaya niyetlenmişti. Ancak emirler, Sultan Selahaddin'den korktukları ve oğlunun yaşının da küçük olmasından dolayı onun bu kararını uygun bulmadılar. Hepsi kardeşinin tahta geçmesi hussunda ittifak ettiler. O da bu ittifaka uyup tahtını kardeşine bıraktı. Artık kardeşi İzzeddin Mes'ud tahta geçmişti. İzzeddin Mes'ud, Mücahidüddin Kay-maz'ı memleke vezirliğine tayin etti. Bundan sonra halifenin elçileri Sultan Selahaddin'in yanına giderek Suruç, Urfa, Rakka, Harran, Ha-bu ve Nusaybin'in, Seyfeddin'in zamanında olduğu gibi yine İzzeddin Mes'ud'un elinde kalmasına müsaade etmesini istediler. Ancak Sultan Selahaddin bunu kabul etmeyip şöyle dedi:
«Sözünü ettiğiniz bu beldeler müslümanların memleketinin sınırlarıdır. Ben, Haçlılarla yaptığımız savaşta bize yardımcı olsun diye buraları Seyfeddin'in eline terk etmiştim. Ancak o bize yardımcı olmadı.» Sultan Selahaddin, Müslümanlara yardımı dokunsun diye maslahat gereği bu işi terk etmek gerektiğini halifeye bir mektupla bildirdi. [45]

Sultan Turanşahtn Vefatı

Bu senede Sultan Selahaddin'in kardeşi Sultan Melikü'l-Muazzam Şemsü'd-Devle Turanşah b. Eyyub vefat etti. Bu zat, kardeş Selahaddin'in emri üzerine Yemeni fethetmişti. Orada bir süre kalmış, bol miktarda servet edinmiş, orada bir başkasını naib olarak bırakmış ve özlemini duyduğu kardeşinin yanına Şam'a gelmişti. Yoldayken şairin birinin kendisi için yazmış olduğu şiiri bir mektupla kardeşine göndermişti. Bu şiiri yazan şairin adı İbn Müncem'dir. Bunlar Sema mıntıkasına vardıklarında bu şiiri bir mektupla Sultan Selahaddin'e göndermişlerdi:
«Kardeşimin, hayır hayır melikimin -herne kadar bu dünyada gidip gelme vedalaşma uzun sürse de- huzuruna varılacak olan zât hakkında bilgisi var mıdır.
Bir gün her ne kadar ölüm büyük bir şeyse de onun huzuruna çıkacağıma inanıp beyat etmişimdir.
Buluşmamıza sadece yirmi geceden az bir süre kaldı.
Buluşmamız, gözlerimizi ve kulaklarımızı canlandıracaktır.
Öyle bir sultanın yanına geliyorum ki, ortaya çıktığında diğer sultanlar kendisine yönelirler
Ona -kendisi Allah'tan korkar bir kişi olduğu halde- başkaları saygı ve tazim gösterirler
Sana olan özlemlerimin bir kısmını ancak mektubumda dile getirdim.
Güvercinler ancak bu özlemlerimin bir kısmım öğrendikleri için özlem türküleri çalarlar.
Sen saltanat avucunu destekleyen bir bileksin
Bunu dünya üzerine yapıştırırsın. Bizlerse bu avucun parmaklarıyız.»
Turanşah, hicri 571. senede kardeşinin yanına gelmişti. Onunla beraber birçok Önemli işleri yapmış, övgüye layık faaliyetlerde bulunmuştu. Sultan Selahaddin bir süre onu Dımaşk naibliğine atadı. Sonra Mısır'a gitti. İskenderiye naibliğine atadı. Ancak Turanşah onun bu isteğine muvafakat etmedi. Çünkü kulunç ağrılarına mübtela olmuştu. Bu senede vefat etti. İskenderiye'deki hükümet konağına defnedildi. Sonra kız kardeşi onu Şam'a nakletti. Onu Şam'daki türbesine defnetti Berraniye türbesinin kıble tarafina defnedildi. Orta kısımda Sultan Se-lahaddin'in kızkardeşi Sittüşşam'ın kocası ve amcası oğlu Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin, Hama ve Rahbe valiliği yapmıştı. Türbenin son kısmında ise Sittüşşam'ın mezarı vardır. et-Türbetü'l-Hüsamiye ise onun babası Hüsameddin Ömer b. Laşin'e mensuptur ki o da medresenin batı tarafında ve bitişiğinde dir. Sözünü ettiğimiz Turanşah, kerem sahibi, cömert, heybetli, alicenap ve şecaatli bir kimseydi. İnsanlara bolca bağışlarda bulunur, nafaka verirdi. İbn Sadan el-Halebî onun hakkında şöyle bir şiir yazmıştı:
«O hükümdardı. Sen Kisra ve Kayser'i duymuş isen, Bilesin ki Kisra ile Kayser, cömertlik ve kuvvette onun köleler durumundadırlar.
Onun gibi hiçbir hükümdar ve güçlü kişi yoktur.
Gördüklerimize bak, rivayet ettiklerimizi bırak.
Onun yüksekliğine sığınıp eman dile.

Çünkü o,seni zamanın zulüm ve düşmanlığından korur.
Avuçlarındaki bulutlar, cömertlik yağmurlarını yağdırdıklarında,
Sen başka bulutlardan bir şey bekleme.
Onun avuçları, arzularığın herşeyi sana verir. Sağ elinde bereket, sol elinde de bolluk vardır.»
Sultan Selahaddin, Humus dışında ordugah kurmuş iken kardeşi Turanşah'ın ölüm haberini duydu. Çok şiddetli bir üzüntüye kapıldı. Hamaset şiirleri ve ağıtlar okudu ki, bunlar kitaplarda mahfuzdurlar.
Bu senenin receb ayında halife Nâsır'ın elçileri Sultan Selahad-din'e hü'atler ve hediyeler getirdiler. O da Dımaşk'ta bu hü'atleri giydi. Bu amaçla şehir süslendi. Bugün, cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü.
Yine bu senenin receb ayında Sultan Selahaddin ülkenin durumunu kontrol etmek ve orada ramazan orucunu tutmak amacıyla Mısır'a gitti. Bu senede Hac etmek niyetindeydi. Şam'da kardeşinin oğlu İzzed-din Ferruhşah'ı naib olarak bıraktı. İzzeddin, eş bulunmaz, faziletli bir zattı. Kadı Fadıl, Melikü'1-Adil Ebu Bekir adına Yemenlilere, Baki halkına ve Mekkelilere bir mektup yazarak Sultan Selahaddin'in hacca gelmeğe karar verdiğini, beraberinde de Bağdat şeyhü'şşuyühu Sadreddin Ebü'l-Kasım Abdurrahman'ın da bulunduğunu bildirdi. Şeyhü'ş-Şu-yuh, halife tarafından elçi olarak Sultan Selahaddin'in yanma gelmiş, ona hil'atler getirmişti. Mısır diyarında onun hizmetinde bulunacak, beraberinde Hicaz'a gidecekti. Nihayet Sultan Selahaddin Dımaşk'tan ayrılıp Mısır'a vardığında ordu onu karşıladı. Şeyhü'ş-Şuyuh'a gelince o Mısır'da az bir süre kaldıktan sonra deniz yoluyla Hicaz'a gitti. Ramazan ayı başında Mescid-i Haram'a ulaştı ve orada oruç tutmaya başladı.
Bu senede Karakuş et-Takavî Mağrib'e gitti. Orada Fars şehrini kuşattı. Birçok kaleleri de kuşatma altına aldı. Bir çokların istila etti. Kalelerden birinde siyahı bir çocuğu yakalayıp esir almış onu öldürmek istemişti. Kaledekiler «Onu öldürme, diyet olarak sana 10.000 dinar verelim» demişler, ancak Karakuş bu öneriyi kabul etmeyince kaledekiler onun diyetini 100.000 dinara çıkarmışlardı. Ama bu öneriyi de kabul etmedi. Mutlaka çocuğu öldüreceğini söyledi ve öldürdü. Öldürünce de kale emin olan yaşlı bir adam aşağıya indi. Yanında kalenin anahtarları vardı. Karakuş'a; «Şu anahtarları al. Ben yaşlı bir adamım. Anahtarları şimdiye kadar öldürmüş olduğun bu çocuğun akrabalarına karşı muhafaza ediyorum. Benim bir kardeşim oğlu vardır. Korkarım ki benden sonra onu tahta geçirirler» dedi. Karakuş da onu tahtında bıraktı ve ondan bol miktarda mal ve para aldı. [46]

Hicretin Beşyüzyetmişaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Ebu Tahir Es-Sülefî

Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Sülfe el-Hafizü'1-Kebir Muammer Ebu Tahir es-Sülefî. İsfahanlı idi. Dedesi İbrahim yarı dudaklı olduğundan ötürü kendisine Sülefî denilmiştir. Bir dudağı yarık olduğundan ötürü sanki üç dudağı varmış gibiydi. Bu yüzden Acemler ona Sülfe adını vermişlerdi. Dedesine Sülfe adı verildiğinden kendisi de dedesine olan nisbeti Sülefî nisbetini almıştı.
İbn Hallikan dedi ki: Hafiz Ebu Tahir'e Sadreddin lakabı takılmıştı. Şafiî mezhebine mensuptu. Bağdat'a geldi. Orada Keyya el-He-rasî'den ders aldı. Lügat ilmini Hatip Ebu ZekeriyaYahya b. Ali et-Tebrizî'den öğrendi. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Hicretin 511. senesinde İskenderiye'ye gelip yerleşti. Halife Zafir'in veziri Ali b. Salar onun için bir medrese yaptırdı.Ve o medresenin idaresini kendisine verdi. Burası, zamanımıza kadar bilinen bir medresedir. İbn Hallikan dedi ki: «Kitaplarına, tasniflerine ve taliklerine gelince, bunların sayısı cidden çoktur. Mısırlıların anlattıklarına göre hicretin 472. senesinde doğmuştur. Hafiz Abdülgani'den nakledildiğine göre kendisi bizzat şöyle demiştir: «Hicretin 485. senesinde Bağdat'ta Nizamülmülk'ün öldürülmesini hatırlıyorum. O zaman ben yaklaşık on yaşında bir çocuktum.»
Ebü'l-Kasım es-Sefravîden rivayet olunduğuna göre Hafiz Ebu Tahir şöyle demiştir: «Kesin olarak değil de tahminen doğum tarihim, hicretin 478. senesidir.»
Böyle olunca da onun ömrü doksansekiz senevi bulmaktadır. Çünkü o İskenderiye liman şehrinde hicretin 576. senesinin rebiyülahir ayının beşinde cuma gecesi vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Vefat edince de Sale'ye defnedildi. O mezarlıkta salihlerden bir cemaat med-
fun bulunmaktadır.
İbn Hallikan, Sefravî'nin sözünü doğruya yakın bulmakta ve şöyle demektedir: «Hicretin 300. yılından bu yana Kadı Ebu Tayyib et-Taberî'den başkasının 100 yaşını geçtiğini duymuş değiliz.»
İbn Asâkir'de tarihinde -her ne kadar kendisinden beş sene önce vefat etmişse de- Hafiz Ebu Tahir es-Sülefî'nin biyografisini güzelce anlatmakta ve onun hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere, ülkelere seyahatlerde bulunduğunu, önceleri kendini tasavvufa verdiğim, sonra İskenderiye Liman şehrinde ikamete başladığını, orada varlıklı bir kadınla evlenip durumunun iyileştiğini, vefatından sonra da o karısının kendisi için orada bir medrese yaptırdığım söylemiş ve şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir:
«Bir an dahi olsa nasıl olur da ölümün kasdmdan emin olursun. Yiğidin ölümden emin olması cahilliktir, zaman bunu haber

vermiştir.
Zaman kendi dolaşımında en alt tabakadaki insanı da en üst tabakadaki insanı da bir tutar. Kimseye iltimas etmez.
Yoksa peygamber ve sahabileri ile zevceleri nasıl oldu da kökten ölüp gittiler. Fatımatü'z-Zehra da öldü.»
Şu şiir de Hafiz Ebu Tahir'e aittir:
«Ey kendi dini için hadis ilmine yönelen kişi,
Sakın olaki hidayet yolundan düşünceni saptırmayasın.
Bildiğin gibi alimler çoktur.
En kıymetlisi de hadisi anlamak ve öğrenmektir.
Bir kimsede şiddetli bir uyanıklık olduğu halde hadisi talep ederse,
Onun yükseklerde payı olur.
Şayet hadis ve hadisçiler olmasaydı,
Peygamberin dini kıvamım bulmazdı.
Hükmü de bizden uzaklaşırdı.
Alimin bizim sözümüzde şüphesi varsa,
Bilsin ki yeryüzündeki bütün ilim onun ilmi ve anlayışı değildir.» [47]

Hicretin Beşyüzyetmişyedinci Senesi

Bu sene başında Sultan Selahaddın, Kahire'de ikamet etmekte olup hadis dinlemeye devam ediyordu. Şam naibi İzzeddi
Ferruh-şah tan gelen bir mektupta Cenâb-j Allah'ın, geçen sene uğramış olduk-arı yokluğa ve vebaya telafi edici bir nimet
olarak kadmlarıikiz doğurttuğunu geçen sene maruz kaldığı kıtlığa karşı da telafi edici bir nimet olarak Şam in, Allah in izniyle
bolluğa kavuştuğunu bildiriyordu
Bu senenin şevval ayında Sultan Selahaddin, emretmiş olduğu gibi surların mustahkemlesürılmesi, burçlarının onarılması,
köşklerinin tamir edilmesi işlerini kontrol etmek amacıyla İskenderiye'ye gitti. Orada imam.Malikin el-Muvatta adlı hadis
kitabım Şeyh Ebu Tahir b. Avf tan dmledı. Berabermd*.Katip Imad da bu kitabı dinledi. Kadı Fadıl da Sultan Selahaddın e bu
hadisleri dinlemesi sebebiyle tebrik edici bir mektup gönderdi. [48]

Şehid Nureddin'în Oğlu Ve Haleb Valisi Melik Salih İsmail'in Vefatı Ve Ondan Sonra Cereyan Eden Olaylar

Melik Salih İsmail bu senenin receb ayının yirmibeşinde Haleb kalesinde vefat etti. Oraya defnedildi. Anlatıldığına göre vefa
sebebi; Emir Alemüddin Süleyman b. Hayderin ona üzüm salkımına sürdüğü bir zehiri yutturması olmuştur. Bu hadise av
partisinde cereyan etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise onu zehirleyen kişi Yakut el-Esedî'dir. Yakut bir şaraba
zehir katarak ona içirmiş, bundan sonra kulunç ağrıları azmış ve sancıları devam etmiş, nihayet vefat etmişti. Güzel suretli,
alımlı bir görünüme sahip bir gençti. Henüz yirmi yaşma varmamıştı. Hükümdarların en iffetlisi ve babasına en çok benzeyeni
idi. Hiç zulmetmezdi. Hastalığı esnasında tabipler ona içki içmesini tavsiye etmişlerdi. O da tedavi amacıyla içip
içemiyeceğini fakihlere sormuş, fakihler de içebileceğine dair fetva vermişlerdi. O da «İçki içmek ecelimi artırır mı yoksa
içmemek ecelimi eksiltir mi?» diye sorunca fakihler «Hayır ne artırır, ne de eksiltir» diye cevap vermişlerdi. Bunun üzerine o
«Allah'a yemin ederim ki asla içki içmeyeceğim. Allah'ın bana haram kıldığı şeyi içmiş olarak mı huzuruna varacağım?» dedi.
Yaşamaktan ümidini kesince emirleri huzuruna çağırdı. Vefatından sonra amcasının oğlu ve Musul valisi İzzeddin Mes'ud'u,
ülkeyi Sultan Sela-haddin'e karşı koruyabilmesi için tahta geçirmelerini istedi ve bu hususta onlardan yemin aldı. Çünkü
mevcud emirler arasında amcasının oğlu İzzeddin güçlü ve muktedir bir kimseydi. Kendisinden sonra diğer amcası oğlu ve
enistesi aynı zamanda Sincar valisi İmadüddin Zengi'yi tahta geçirmelerinden korkuyordu. İmadüddin Zengi babası tarafından
terbiye edilip eğitilmişti. Ancak İmadüddin'in elinde bulunan toprakları Sultan Selahaddin'e karşı koruma imkanı ve gücü
yoktu. Melik Salih İsmail vefat edince Halepliler Musul valisi İzzeddin Mes'ud b. Kutbed-din'i davet ettiler. O da bu davet
icabet edip Haleb'e geldi. Büyük bir alayişle şehre girdi. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Günlerden de şaban
ayının yirmisi idi. Gelip Haleb şehrinin hazinelerini ve mallarını, oradaki silahları teslim aldı. Amcası Takiyyüddin, Menbic
şehrinde bulunuyordu. Hama'ya kaçtı. Hamahlann da Musul valisi İz-zeddin'den yana olduklarını gördü. Halepliler Mes'ud'u
Sultan Sela-haddin'in bulunmadığı bir esnada Dımaşk'ı almağa teşvik ettiler. Şamlıların Atabeg Nureddin ailesine sevgi
beslediklerini bildirdiler. İzzediri Mesud onlara «Bizimle Sultan Selahaddin arasında yemin ve ahidler vardır. Ona ihane
edemem» dedi ve Haleb'te aylarca ikamet etti. Malik Salih İsmail'in annesiyle bu senenin şevval ayında evlendi. Sonra Rak
ka'ya gitti. Orada konakladı. Kardeşi îmadüddin Zenginin elçileri yanına geldiler ve kendisinden Haleb ile Sincar'
değiştirmesini istediler. Kardeşi İmadüddin bu hususta ısrar ediyordu. İzzeddin Mes'ud Önce bunu kabul etmedi. Sonra kerhen
kabul etti. Haleb'i ona teslim etti. Gidip Sincar, Habur, Rakka, Nusaybin, Suruç ve diğer beldeleri Haleb karşılığında teslim
aldı.
Sultan Selahaddin, olup bitenleri duyunca askerleriyle birlikte Mısır'dan yola koyuldu. Fırat'a geldi. Nehri geçti. Musu

valisinin bazı emirleri onunla karşılaştılar. Sonra Musul valisi onunla karşılaşmaktan çekinip geri döndü. Sultan Selahaddin ise Cezire beldelerinin tamamını istila etti. Musul'u muhasara etmeye yöneldi, ancak bunu başaramadı. Sonra Haleb'e geldi Orayı İmadüddin Zengi'nin elinden aldı. Çünkü İmadüddin zayıftı. Ona karşı koyamıyordu. Ayrıca İzzeddin orada az miktarda silah bırakmıştı. Bu olay bir sene sonra yani hicretin 578. senesinde cereyan etmiştir.

Bu senede Kerek valisi Prens, Hicaz'a bağlı Teyma mıntıkasına hücuma niyetlendi ki, oradan da Medine-i Münevvere'ye ulaşabilsin. Sultan Selahaddin onu Hicaz'dan men etmek için Dımaşk'dan bir müfrezeyi yola çıkardı ve bu müfreze prensi geri çevirdi. Amacına ulaşmasına engel oldu.

Bu senede Sultan Selahaddin, kardeşi Seyfü'l-İslam Zahireddin Tuğtekin b. Eyyub'u Yemen naibliğine atadı ve oraya gönderdi Çünkü Yemen'deki naibler kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Halk tedirgin olmuştu. Bu olaylar sultanın kardeşi Muazzam'm vefatından sonra cereyan etmeğe başlamıştı. Nihayet Tuğtekin yola koyuldu. Hicretin 578. senesinde Yemen'e ulaştı. Orada güzel bir yönetim sürdü. Ze-bid valisi Hattan b. Munkiz'in mallarına el koydu. Bu mallar yaklaşık 1.000.000 dinar veya daha fazla idi. Aden valisi Fahreddin Osman ez-Zencebilî'ye gelince o, Tuğtekin'in gelişinden önce Yemen'den ayrılmış, gidip Şam'a yerleşmişti. Yemen ve Mekke'de onun meşhur vakıfları vardır. Medresetü'z-Zencebilî'ye ona nisbet edilir ki bu medrese Turna kapısı dışında olup Dârü'l-Met'am'ın karşısmdadır. Fahreddin Osman Yemen'den çok miktarda mal getirmişti.

Bu senede Haçlılar anlaşmayı bozdular. İhanet ettiler. Karada ve denizde gizli aşikâr her zaman müslümanların yollarını kestiler. Cenâb-ı Allah da içinde 2.500 kadar Haçlı şövalyesi bulunan bir gemiyi müslümanlara nasib etti. Dalgalar bu gemiyi Sultan Selahaddin'in Mısır'dan çıkmasından önce Dimyat kıyılarına sürüklemişti. Gemiye el konuldu, içindekilerin bazıları boğuldu. Geride kalan 1.500 şövalye esir alındı.

Bu senede Karakuş, İfrikiye ülkesine gitti. Orada birçok beldeyi fethetti. Mağrib valisi Asker b. Abdülmü'min'le savaştı Orada durumu kuvvetlendi. Karakuş, Sultan Selahaddin'in kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer'in kölesi idi. Sonra Mısır'a döndü. Sultan Selahaddin, Kahire ve Mısır'ı kuşatan surları tamamlamasını ona emretti. Bu hadise onun Mısır'dan bu senede çıkışından önce olmuştu ve bu da Sultan Selahad-din'in Mısır'daki son ikameti idi. Cenâb-ı Allah, amaçlarına kavuşturduktan Kudüs'ü ve çevresini fethettikten sonra onu vefat ettirdi. Mısır'dan ayrılacağı zaman şehir dışında ordugahını kurmuştu. Çocukları çevresinde oturuyorlardı. Onları koklamaya, öpmeye, bağrına basmaya başladı. Şair'in biri bu konuda şöyle bir şiir okudu:

«Necit'te biten güzel kokulu anar bitkisini koklayıp neşelen. Yatsıdan sonra artık arar bitkisini bulamazsın.»

Durum gerçekten de şairin dediği gibi çıktı. Sultan Selahaddin bu seneden sonra Mısır'a dönmedi. Aksine Şam'da ikamet etti.

Bu senede Sultan Selahaddin'in iki çocuğu dünyaya geldi. Bunlardan biri Muazzam Turanşah, diğeri de Melik Muhsin Ahmed idi. İkisinin doğumu arasında yedi gün vardı. Bu sebeple ülke süslenip zinetlen-di. Sevinç ve eğlenceler dört gün sürdü, [49]

Hicretin Beşyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât

Şeyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi's-Seadat Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeydullah Enbarlıdır. Na-hivcidir. Fakih, âbid ve zahid bir kimseydi. Kanaatkar bir hayat sürerdi. Yoksulluk içindeydi. Hiç kimseden, halifeden bile herhangi bir şey kabul etmezdi. Hilafet sarayında sofilerin nöbetinde hazır bulunurdu. Halifenin armağanlarını, hatta bir kuruşunu dahi kabul etmezdi. İlimle iştigal ederdi. Vaktini hep ilimle geçirirdi. Faydalı tasnif eserleri vardır. Bu senenin şaban ayında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Onun Esrarü'l-Arabiye adlı kitabı vardır ki cidden faydalıdır. Ayrıca Tabakatü'n-Nühat adlı eseri de çok faydalıdır. Nahve dair Kitabu'l-Mizan adh eseri de böyledir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.» [50]

Hicretin Beşyüzyetmişsekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının beşinde sultan Selahaddin, Haçlılarla savaşmak ve halka ihsanda bulunmak amacıyla Mısır'dan ayrılıp Dı-maşk yoluna koyuldu. Bu, onun Mısır'ı son görmesiydi. Yolda Haçlıların bazı beldelerine baskın yaptı. Kardeşi Tacülmuluk Böri b. Eyyub'u sağ cenah komutanlığına tayin etti. İkisi yedi gün sonra Ezrak'ta karşı karşıya geldiler. İzzeddin Ferruhşah da Taberiye beldelerine baskın yaptı. Birçok sağlam kaleyi fethetti. Haçlılardan bir kısmını esir aldı, 20.000 başı davarı ganimet edindi. Sultan Selahaddin de bu senenin safer ayının yedisinde Dımaşk'a girdi. Sonra rebiyülevvel ayının ilk on gününde oradan ayrıldı. Teberiye ve Beysan taraflarında Hısnıkevkeb'in alt taraflarında Haçlılarla savaştı. İki taraftan da asker öldürüldü, ama neticede müslümanlar Haçlılara karşı muzaffer oldular. Onları mağlup ettiler. Sultan Selahaddin de muzaffer ve güçlenmiş olarak geri döndü. Sonra Haleb'i ve şark beldelerini ele geçirmek amacıyla yeni bir sefere başladı. Çünkü Musullularla Halepliler, Müslümanlarla savaşmak için Haçlılarla kendi aralarında mektuplaşmışlardı. Bu yüzden

Haçlılar Sultan Selahaddin'i bu işten men etmek için ülkenin bazı taraflarına baskınlar düzenlediler. Sultan Selahaddin de gelip Haleb şehrini üç gün süreyle kuşatma altında tuttu, ama daha sonra burayı bırakıp başka yerlere gitmeyi daha uygun buldu. Yoluna devam etti. Nihayet Fırat'a vardı. Cezire beldelerini, Urfa, Rakka ve Nusaybin'i istila etti. Hükümdarlar kendisine teslim olup boyun eğdiler. Sonra Haleb'e döndü ve şehri, valisi İmadüddin Zengi'nin elinden aldı. Böylece doğuda ve batıda bütün hükümdarlar kendisine teslim olup boyun eğdiler. Artık Haçlılarla savaşta muzaffer olmuştu. [51]

Fasıl

Kerek Prensi karada Müslümanlara eziyet etmekten aciz kalınca Kalzum denizinde gemiler yaptırarak hacca giden Müslümanların ve tüccarların yolunu kesmek istedi. Yaptırdığı gemilerle müslümanlara, tâ Ayzap mıntıkasına kadar zarar ve eziyet vermeye başladı. Medine-i Münevvere ahalisi de onların şerrinden korkmaya başladılar. Bunun üzerine Melikü'1-Adil Ebu Bekir, donanma komutam Emir Hüsamed-din Lü'lü'e emir vererek prensin adamlarıyla savaşması için Kalzum denizinde gemiler yaptırmasını ve bir donanma oluşturmasını emretti. Komutan bu emri yerine getirdi ve prensin adamlarını her yerde hezimete uğrattı. Kimini öldürdü. Kimini yaktı, kimini denizde boğdu, kimini de esir aldı. Birçok yerde hezimete uğadılar. Korkulu haller yaşadılar. Artık karada ve denizde müslümanlar Allah'ın izniyle güvene kavuştular. Sultan Selahaddin de kardeşi Melikü'1-Adil Ebu Bekir'e bu mesaisinden dolayı teşekkür ettiğini bildiren bir mektup yazıp gönderdi. Ayrıca halifenin divanına da durumu bildiren bir mektup gönderdi. [52]

Mansur İzzeddin'in Vefatı

Mansur İzzeddin Ferruhşah Şahinşah b. Eyyub. Baalbek valisi ve amcası Sultan Selahaddin adına Dimaşk naibi idi. Kendisinden sonra Baalbek valiliği yapan Emced Behramşah'ın babasıdır. Dımaşk'ta şehrin kuzey doğusundaki Ferruhşahiye medresesi kendisine nisbet edilir. Bu medresenin bitişiğinde oğlu adına yaptırılan Emcediye türbesi vardır ki bu türbe ile medrese, Hanefîlerle Şafiîlere vakfedilmiştir. Ferruh-şah; şecaatli, şehametli, akıllı, zeki, alicenap, övgüye layık bir kimse idi. Fazilet ve cömertliğinden ötürü şairler kendisini övmüşlerdir. Şeyh Ta-ceddin Ebü'1-Yumn el-Kindî'nin Önde gelen müridlerindendir. Mansur İzzeddin Ferruhşah, Şeyh Taceddin'i Kadı Fadıl'ın meclisinde tanımış ve ona intisap etmişti. Şeyh Taceddin'e iyilik ve ihsanda bulunurdu. O ve Kâtip İmad Şeyh Taceddin'i çok övmüşlerdir. Onun hakkında methiyeleri vardır. Mansur İzzeddin Ferruhşah'ın oğlu Emced de üstün bir şairdi. Babasının amcası Sultan Selahaddin, babasının vefatından sonra onu Baalbek valiliğine atadı. Orada uzun bur süre valilik yaptı. Mansur İzzeddinşah'm güzel yanlarından biri, onun Taceddin el-Kindî'ye mürid olmasıdır. Onun hakkında yüksek manalar içeren şöyle bir şiiri vardır:
«Ben hastalığın esareti altındayım. O ise bu makamdadır.
Bir geyik ki gözleriyle gönlüme ok fırlatıyor.
Bana her su verişinde gerçekten,
Ben susuzluktan yanıyorum.
Ben onun elinden saf bal içtim.
Öyle bir bal ki içkiden daha lezzetlidir.»
Mansur İzzeddin, birgün hamama gitti. Orada önceleri kendisini zengin olarak tanıdığı bir adam gördü. Ancak adam yoksul düşmüş perişan hale gelmişti. Öyle ki avret yerleri görülmesin diye elbisesinin bir kısmı ile örtünüyordu. Mansur İzzeddin ona acıdı ve kölesine, o adama bir bohça elbise ve üzerinde oturacağı bir sergi götürmesini emretti. Sonra da adamı huzuruna çağırdı. Ve ona 1.000 dinar, bir katır ve her ay kendisine 20.000 dinar aylık bağlandığına dair resmî bir yazı verdi. Adam hamama yoksul gelmiş ama zengin olarak çıkıp gitmişti. Allah böylesi cömert insanlara rahmet etsin. [53]

Hicretin Beşyüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meşhurlar

Şeyh Ahmed Er-Rufaî

Şeyh Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ebi'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Abbas Ahmed Ibn Rufaî adıyla meşhur olmuştur. Betaihli Ahmediyyetü'r-Rüfaiye taifesinin şeyhidir. Annesi Ümmü Ubeyde, Bataih'e bağh bir köyde yaşadığından kendilerine Bataihiye denilmiştir. Bataih, Basra ile Vasıt şehirleri arasında bir kasabanın adıdır. Şeyh Ahmed er-Rufaî'nin aslı Araptır. Ama sonraları gelip bu beldelerde ikamet etmiştir. Etrafında çok sayıda mürit toplandı. Anlatıldığına göre kendisi Şafiî mezhebinin fıkhını anlatan et-Tenbih adlı kitabı ezberlemiştir.
İbn Hallikan dedi ki: «Müridlerin diri diri yılan yemek, alevlenen tandırlara girmek gibi acaip halleri vardı. Tandırların ve fırınların içinde ateş yandığı halde oynarlardı. Anlatıldığına göre onlar kendi memleketlerinde yılan ve akrepleri de ellerinde tutabilirlermiş.» İbn Halli-kan'm anlattığına göre Şeyh Ahmed er-Rufaî'nin çoluk çocuğu yokmuş. Nesli, kardeşi yoluyla devam

etmiştir. Onun nesli bu beldelerde şeyhliği babadan oğula alarak birbirlerine intikal ettirmektedirler. Rivayete göre Şeyh Ahmed er-Rufaî'nin şiirlerinden biri şudur:
«Gece karardığında kalbim vecde gelir, sizi anar.
Ben boynuna zincir vurulan güvercin gibi inlerim.
Üzerimde keder ve üzüntü yağdıran bir bulut vardır.
Altında da üzüntüleri etrafa saçan denizler vardır.
Ümmü Amr'a sorun, onun esiri nasıl geceledi.
Kendisi bağh olduğu halde onun hatırına esirler serbest bırakılır.
O öldürülmüş değildir. Öldürülmekte istirahat vardır.
Kendisine lütufta da bulunulmuş değildir ki serbest bırakılsın.»
Şu şiir de Şeyh Ahmed er-Rufaî'ye aittir:
«Onu anasından ve babasından kıskanırım Ona bakandan ve ona yaklaşandan da onu kıskanırım Benim gibi baktığı zaman avucunda tuttuğu aynadan onu kıskanırım.»
Şeyh Ahmed er-Rufaî (Ebül-Abbas) bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmiikisinde perşembe günü vefat edinceye dek bu halini devam ettirdi. [54]

Halef B. Abdülmelik B. Mes'ud B. Bişkival

Künyesi Ebü'l-Kasım'dır Kurtubalıdır. Hafız, muhaddis ve tarihçidir. Çeşitli eserleri vardır. Sile adlı kitabı vardır ki, onu Ebü'l-Velid b. Farazî'nin tarihine zeyil olarak yazmıştır. Kitabü'l-Müstağisin Billah adlı eseri de vardır. Hatib Bağdadî'nin metoduna göre mübhem isimleri belirlemeye dair bir ciltlik kitabı da vardır. İmam Malik'in el-Muvatta adlı eserini rivayet edenlerin adlarım alfabetik sıraya göre yazmıştır ki, bunların sayısı yetmişüçü bulur. Halef, bu senenin ramazan ayında sek-sendört yaşında vefat etti. [55]

Allame Kutbeddin Ebü'l-Meâlî

Asıl adı Mes'ud b. Muhammed b. Mes'ud'dur. Nisaburludur. İmam Gazzalî'nin arkadaşı Muhammed b. Yahya'dan fıkıh dersleri aldı. Dımaşk'a geldi. Gazaliye ve Mücahidiye medreselerinde ders verdi. Haleb'e de gelip Nureddin'in ve Esedüddin'in medreselerinde ders verdi. Sonra Hemedan'a gitti. Oradan da Dımaşk'a döndü. Yine Gazaliye medresesinde ders vermeye başladı. Mezhebinin reisliği kendisine verildi. Bu senenin ramazan ayının birinci gününde vefat etti. Vefat ederken doksanüç yaşındaydı. Fahr İbn Asâkir ve diğerleri kendisinden ders aldılar. Hafız İbn Asâkir onun cenaze namazını kıldırdı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [56]

Hicretin Beşyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının ondördünde Sultan Selahaddin, uzun bir kuşatmadan sonra sulh yoluyla Amid şehrini vali İbn Beysan'm elinden teslim aldı. İbn Beysan orada toplayabildiği malları ve eşyaları üç gün boyunca taşıdıktan sonra şehri teslim etmişti. Sultan Selahaddin, teslim aldıktan sonra şehirde çok miktarda mal, eşya, emtia ve savaş aletleri görmüştü. Hatta bir burcun ok başlıklarıyla dolu olduğunu görmüştü. Başka bir burçta 100.000 mum ve anlatımı burada uzun sürecek eşyalar görmüştü. Şehirde 1.040.000 kitap içeren bir kütüphane görmüştü ki, bunların tamamını Kadı Fadıl'a hibe etmişti. O da bu kitaplardan yetmiş merkep yükünü seçip almıştı. Sonra Sultan Selahaddin, içindeki eşyalarla birlikle Amid şehrim Nureddin Muhammed b. Kara Arslan'a hibe etti. Çünkü hibe edeceğini önceden kendisine vaad etmişti. Denildi ki: «Bu eşyalar hibeye dahil değildir.» O zaman Sultan Selahaddin «Hayır, ben cimrilik yapmam. Şehri içindeki eşyalarla birlikte Nureddin Muhammed'e hibe ettim» demişti. Hazinesinde 3.000 dinar vardı. Bu yaptığından ötürü şairler kendisini övdüler. Övgülerin en güzeli şuydu:
«Hükümdarlara de ki, ülkelerinizin başından uzaklasın. Çünkü dünyayı veren de alan da gelmiştir artık.»
Sonra Sultan Selahaddin muharrem ayının geri kalan günleri içinde Haleb'e gitti. Orayı kuşattı. Haleplilerle şiddetlice savaştı. O esnada kardeşi Tacülmülûk Böri b. Eyyub ağır yaralandı. Birkaç gün sonra da vefat etti. Tacülmülûk Böri, Eyyub'un en küçük oğluydu. Yirmi yaşma varmamıştı. Başka bir rivayete göre ise yirmiiki yaşındaydı. Zeki ve kavrayışlı bir kimseydi. Güzel bir şiir divanı vardır. Kardeşi Sultan Selahaddin vefatına çok üzüldü. Onu Haleb'e defnetti. Sonra naaşım Dımaşk'a nakletti.
Daha sonra Sultan Selahaddin ile Haleb valisi İmadüddin Zengi b. Aksungur arasında bir anlaşma yapıldı. Sultan Selahaddin ona Sincar'ı geri verecek, buna karşı Haleb'i ondan alacaktı. Bu anlaşma gereğince İmadüddin kaleden çıktı. Sultan Selahaddin'e hizmete amade olduğunu bildirdi. Kardeşinin vefatı için başsağlığı diledi. Otağında konuk oldu. Sonra eşyalarını

ve ağırlıklarını Sincar'a taşıdı. Sultan Selahaddin, Sincar a ek olarak Habur, Rakka, Nusaybin ve Suruç şehirlerini de İma düddin'e verdi. Yalnız Haçlılarla savaşabilmesi için kendisine asker göndermesini şart koştu. Bundan sonra İmadüddin yola koyuldu. Sultan Selahaddin onu uğurladı. Sonra otağında beklemeğe başladı. Haleb'i, pek ilgilenrneksizin günlerce seyretti Sonra safer ayının yirmiye-disinde pazartesi günü Haleb kalesine çıktı. Emir Tahman ona büyük bir ziyafet verdi, Sultar Selahaddin kale kapısından içeriye girerken «De ki: Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinder çekip alırsın...» (Âh imran, 26) mealindeki âyet-i kerimeyi okudu. Kale emirinin odasına girerken de şu ayeti okudu:
«Yerlerini, yurtlarım, mallarını ve henüz ayağınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size miras olarak verdi.» (ei-Ahzâb, 27).
Makam-ı İbrahim'e girince de orada iki rek'at namaz kıldı. Secdelerini uzattı. Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulundu. Sonra sofralar kuruldu. Müjde ve sevinç davulları çalındı. Emirlere hil'at giydirildi. Reislere, yoksullara ihsanda bulunuldu. Savaş artık sona ermişti. Şairler, Sultan Selahaddin'e güzel övgüler yağdırdılar. Kale artık ona hoş görünmeğe başlamıştı. Sonra şöyle dedi:
«Haleb şehrini fethederken sevindiğim kadar, başka bir kaleyi fethederken sevinmiş değilim. Bu Haleplilerden ve diğer Cezire mıntıkasında yaşayanlardan vergileri ve harçları kaldırdım. Aynı şekilde Şam ve Mısır diyarında yaşayanlardan da kaldırdım».
Sultan Selahaddin'in yokluğu esnasında Haçlılar çevrede bozgunculuk yaptılar. Bunun üzerine Sultan Selahaddin toplanmalar için askerlerine haber saldı. Askerleri toplandılar. Haleb'in fethi esnasında Kudüs'ün fetih müjdesi de geldi. Şöyle ki: Fakih Mecdüddin b. Cehbel eş-Şafiî, Ebü'l-Hakem el-Arabî'nin tefsirini mütalaa ederken şu ayet-i kerimenin tefsirini okumağa başlamıştı:
«Elif, lam, mim. Rumlar en yakın bir yerde yenildiler.» (er-Rûm; 1-3).
Hicretin 583. senesinde Kudüs'ün fethedileceğine dair müjde vardır. Bunun delilleri de çoktur.» Bunu bir kağıda yazıp Sultan Selahaddin'e müjdelemesi için Fakih İsa el-Hakkârî'ye verdi. Belirlenen tarihte Kudüs'ün fethedilmemesi ihtimalini göz önünde bulundurdukları için bu müjdeyi Sultan Selahaddin'e iletmeğe kimse cesaret edemedi. Ancak Kadı Muhyiddin b. Zek bunu Sultan Selahaddin'e bir kaside ile bildirdi.
«Beyaz taşlı Haleb şehrini safer ayında fethedişiniz.
Receb ayında Kudüs'ün sizler için fethedileceğini kesinleştirdi.»
Kadı Muhyiddin bu kasidesini Sultan Selahaddin'e takdim etti. Sultan Selahaddin de Kudüs'ü fethetmeyi arzuladı. Hem d büyük bir istekle orayı fethettiği zaman Kadı Muhyiddin b. Zeki'ye emir verdi. O'da cuma günü Kudüs'te hutbe okudu. Sonra asıl müjdeyi verenin İbn Cehbel olduğunu duyunca ona da emir verdi. Sahra Mescidi'nin yanında ders verdi. Gerçekten de İbn Cehbel orada muazzam bir ders verdi. Sultan Selahaddin ona bol miktarda bağışta bulundu. Onu çok Övdü. [57]

Fasıl

Sultan Selahaddin, rebiyülahır ayının sonlarında Haleb'te oğlu Zahir Gazi'yi vekil bırakarak sefere çıktı. Haleb kadılığın İbnu'z-Zeki'ye verdi. O da orada başka bir kadıyı kendine naib olarak bırakıp Sultan Selahaddin'le birlikte sefere çıktı Cemaziyelevvel ayının üçünde Dı-maşk'a girdiler. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Cemaziye-lahir ayının başlarında Haçlılarla savaşmak üzere Dımaşk'tan ayrılıp Şam yoluna koyuldu. Banyas'a uğradı. Orayı yağmaladı. Sonra Ayn Ca-lut'a gidip konakladı. Öncü birlik olarak büyük bir müfrezeyi yola koydu. Bu müfrezede Berdavil ile Nuri askerlerinden bir grup vardı. Amcası Esedüddin'in kölesi geldi. Haçlı ordusunun kendi taraftarlarının yardımına gelmekte olduklarım gördü. İki taraf karşı karşıya geldi. Sultan Selahaddin'in askerleri Haçlılardan bir kısmını öldürdüler. 100 kadar kişiyi de esir aldılar. Bu savaşta Müslümanlar sadece bir kişi kaybettiler. Akşam vakti Sultan Selahaddin Ayn Calut'tan ayrılıp yola koyuldu. Sultan Selahaddin, Haçlıların kendisiyle savaşmak üzere toplandıklarını duydu. Kendisi ile barış yaparlar umuduyla üzerlerine hücum etti. Yapılan savaşta Haçlılardan çok sayıda asker öldürdü. Bir o kadarını da yaraladı. Haçlılar son derece korku ve paniğe kapılarak gerisin geri döndüler. Sultan Selahaddin'in askerleri onları kovaladı. Bir kısmım Öldürdüler, bir kısmını esir aldılar. Ülkelerini baştan sona yağmaladılar. Nihayet geri döndüler.
Kadı Fadıl da halifeye bir mektup yazarak Cenâb-ı Allah'ın kendisine ve Müslümanlara bahşetmiş olduğu zaferi müjdeledi Sultan Selahaddin de halifeye olan saygısından, itaatından ve hürmetinden dolayı yapmak istediğini ve yaptığı her iş hakkında halifeye mutlaka bilgi verildi. [58]

Fasıl

Receb ayında Sultan Selahaddin, Kerek şehrine gitti. Orayı kuşatma altına aldı. Beraberinde kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer de vardı. Bu arada Sultan Selahaddin kendisini, isteği üzerine Haleb'e ve oraya bağlı yerlere vali olarak atamak üzere yanına gelmesi için kardeşi Adile de bir mektup yazdı. Kerek muhasarası receb ayı boyunca devam ettiği halde amaca ulaşılamadı. O arada Kerek'i savunmak için Haçlıların toplandıklarını duyan Sultan Selahaddin, Dımaşk'a geri döndü. Kerek'i almak onun en büyük arzularındandı. Kardeşinin oğlu Takiyyüd-din'i naib olarak Mısır'a gönderdi. Yamna Kadı Fadıl'ı da

katmıştı. Kardeşi Adil'i Haleb ve Haleb'e bağlı mıntıkalara naib olarak tayin etti. Orada naib olarak bulunan Zahir'i ve kendis için lazım olan kıymetli emirleri yamna getirtti. Kendisine yakın bir yerde bulunsun diye kardeşini Halep naibliğine atamıştı. Çünkü kardeşi onsuz hiçbir işe girişmez ve hiçbir hususta kesin kararını vermezdi. Sultan Selahaddin, kardeşi Adil'den 100.000 dinar borç aldı. Oğlu Zahir de Haleb naibîiğinden ayrıldığına üzüldü. Çünkü orada sadece altı ay kalmıştı. Ancak içindeki düşünceleri babasına açamıyordu. Fakat üzüntüsü yüzünün renginden ve konuşmalarından anlaşılıyordu. [59]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/486.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/486-489.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/489-491.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/491-493.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/493.

[6] Mezâlim oturumları (Divanü'l-Mezâlim) (Z. kazıcı).

[7] İslâm adliye teşkilatı bakımından önemli bir müessese olan "Divanü1-Mezâlim"den bahsedilmektedir. (Z. Kazıcı)

[8] Muid, islâm dünyasındaki medreselerde müderristen sonra gelen ve günümüzde doçent dediğimiz görevlidir. (Z. Kazıcı)

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/493-503.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/503.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/504-505.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/505-506.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/506.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/506-507.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/508.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/509.

[17] Muhtesib, adlî ve dinî yetkileri bulunmakla beraber genel olarak iktisâdi yetkileri ağır basan bir görevlidir. Günümüz ifadesiyle belediye başkam demek daha uygun olur. Bu konuda geniş bilgi için bk. (Ziya Kazıcı), Osmanlılarda ihtisâb Müessesesi, İstanbul 1987.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/509-513.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/513.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/514.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/514.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/514-515.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/515-517.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/517-518.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/518-521.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/521.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/521.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/522.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/522.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/524-525.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525-528.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/528.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/528-529.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/529.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/530.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/531-532.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/533.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/533.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/533-534.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/534.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/534.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/534-535.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/535-537.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/538-539.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/539.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/540-542.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/542.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/542.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/543.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/543-544.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/544-545.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/545.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/546.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/546-548.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/548.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/549.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESÎR

Çelik YAYINEVİ

Hicretin Beşyüzseksenînci Senesi
Hicretîn Beşyüzseksenbirinci Senesî
Hicretin Beşyüzseksenbirînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mühezzebüddin Abdullah B. Es'ad El-Musılî
Emir Nasîrüddin Muhammed B. Şirkûh
Mahmudî B. Muhammed B. Alî B. İsmail
Emir Sadeddin Mes'ud
Sit Hatun İsmetüddîn
Hafizü'l-Kebîr Ebu Musa El-Medinî
Süheylî Ebü'l-Kasım
Hicretin Beşyüzseksenikinci Senesi
Hicretin Beşyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Muhammed Abdullah B. Ebi'l-Vahş
Hicretin Beşyüzseksenüçüncü Senesi
Kudüs'ün Fethi
Fethedilişinden Sonra Kudüs'te Kılınan İlk Cuma Namazı
Garip Bir Nükte
Fasıl
Hicretin Beşyüzekssşnüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Abdü'l-Mugîs B. Züheyr El-Harbî
Ali B. Hattab B. Halef
Emir Şemsuddîn Muhammed B. Abdülmelik B. Mukaddem
Muhammed B. Ubeydullah
Nasr B. Futyan B. Matar
Ebü'l-Hasan Ed-Damîğanî
Hicretin Beşyüzseksendördüncü Senesi
Sıfd Ve Hısn-I Kevkeb'in Fethi
Hicretin Beşyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emîrü'l-Kebir Sülaletü'l-Mülük Ve's-Selatin
Ebu Muhammed Abdullah B. Alî
Hafız Hazımî
Hicretin Beşyüzseksenbeşînci Senesi
Akkâ Olayı
Hicretin Beşyüzseksenbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Şerefüddîn Ebu Sa'd
Ahmed B. Abdurrahman B. Vehban
Fakih Emir Ziyaüddîn İsa El-Hakkâri
Mübarek B. Mübarek El-Kerhî
Hicretin Beşyüzseksenaltıncı Senesi
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Fasıl
Hicretin Beşyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Alman Hükümdarı
Muhammed B. Muhammed B. Abdullah
Hicretin Beşyüzseksenyedinci Senesi
Düşmanın Akkâ Şehrini Sultan Selahaddîn'în Elinden Alması

Hicretin Beşyüzseksenînci Senesi

Bu senede Sultan Selahaddin Haleb, Cezire, Mısır ve Şam askerlerine haber salarak Haçlılarla savaşmak üzere yanm gelmelerini istedi. Mısır'dan Kadı Fadıl'la birlikte kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer ve askerleri, Haleb'den kardeşi Âdil ve askerleri, Cezire, Sincar ve diğer beldelerin hükümdar ve askerleri yanma geldiler. Hepsini komutasına alıp Kerek üzerine yürüdü. Orayı cemaziyelevvel ayının ondördünde kuşatma altına aldılar. Etrafa dokuz mancınık kurdular. Kuşatma böylece başlamış oldu. Sultan Selahaddin, Kerek'i fethetmenin diğer yerlere nisbetle müslümanlar için daha faydalı olacağına inanmıştı. Çünkü Kerekliler hacıların yollarını kesiyorlardı. Kuşatma başladığı sıralarda Sultan Selahaddin, Haçlıların hep birlikte bir araya gelip süvari ve pi-yadeleriyle Kerek'i savunmak amacıyla üzerlerine gelmekte olduklarını duydu. Dönüp bu ordunun üzerine yürüdü. Karşılarındaki Hisan mıntıkasında ordugah kurdu. Sonra Mair üzerine yürüdü. Haçlılar bozguna uğrayıp Kerek'e doğru kaçtılar. Sultan Selahaddin, peşlerine asker koydu. Haçlıların büyük bir kısmını öldürttü. Bunlardan sonra Haçlı savaşçılarından boşalmış olan kıyı şehirlerine hücumu askerlerine emretti. Nablus'u ve çevresindeki kasabalarla çiftlikleri yağmaladı. Sonra Dımaşk'a döndü. Askerlerinin memleketlerine dönmelerine izin verdi. Kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer el-Melikü'1-Muzaffer'e, Mısır'a dönmesini emretti. Kendisi de ramazan orucunu eda etmek, atlarını dinlendirmek ve kılıçlarını bilemek amacıyla Dımaşk'ta ikamet etti. O arada halifenin hil'atleri geldi. Sultan Selahaddin, hü'at giydi. Kardeşi Adil'e, amcasının oğlu Nasirüddin Muhammed b. Şirkuh'a da hü'at giydirdi. Sonra da kendi hü'atini Hasankeyf ve Amid valisi Nasirüddin b. Karaarslan'a giydirdi. Hasankeyf ve Amid'i Sultan Selahaddin'in kendisi Nasirüddin b

Karaarslan'a vermişti.
Bu senede Mağrib hükümdarı Yusuf b. Abdülmü'min b. Ali vefat etti- Yerine oğlu Yakup geçti.
Bu senenin sonlarında Sultan Selahaddin, Musul valisinin Erbil üzerine hücum ettiği haberini aldı. Erbil valisi de Sultan Selahad-dın'den yardım istedi. Sultan Selahaddin hemen oraya hareket etti. Ön-ce Baalbek'e, sonra Hama'ya uğradı. Orada birkaç gün kaldı. Kâtip
İmad'ın yanına gelmesini bekliyordu. Çünkü o esnada kendisinde bir zaafiyet meydana gelmişti. Baalbek'te ikamete devanı etti. Kadı Fadıl Dımaşk'tan ona Es'ad b. Matran adında bir tabibi gönderdi. Bu tabib ona, en yakın dostuna uygulayacağı Kedavî'yi uyguladı. [1]

Hicretîn Beşyüzseksenbirinci Senesî

Bu sene başında Sultan Selahaddin, Hama şehri dışında ordugâhını kurmuştu. Sonra Haleb'e yürüdü. Musul'a gitmek üzere safer ayında Haleb'ten ayrıldı. Harran'a geldi. Harran emiri Muzafferüddin'i tutukladı. Bu, Erbil valisi Zeyneddin'in kardeşiydi. Sonra Sultan Selahaddin onu affetti. Onu -içinin murdarlığı açığa çıkıncaya kadar- memleketinin başına iade etti Bundan sonra Musul'a gitti. Her taraftan emirler ve hükümdarlar onu karşıladılar. İmadüddin Ebu Bekir b. Ka-raarslan da gelip ona hizmetini arz etti. Sultan Selahaddin yoluna devam etti. Musul yakınlarında İsmaililerin üzerine hücum etti.
O yörelerin bütün hükümdarlarının kendisine teslimiyet arzedip boyun eğdikleri Erbil valisi Nureddin de geldi. Sonra Sultan Selahaddin, Ziyaeddin eş-Şehrezorî'yi halifeye gönderdi ki, Musul'u kuşatmaya niyetli olduğunu kendisine bildirsin. Tek amacı, Musulluları tekrar halifenin itaati altına almak ve Müslümanlara yardım etmekti. Musul'u bir süre kuşatma altında tuttu. Sonra fethetmeden oradan ayrılıp gitti. Ahlat'a doğru yürüdü. Birçok beldeleri istila etti. Cezire ve Diyarbakır beldelerinin bir çoğunu da itaat altına aldı. el-Kâmil adlı eserinde İb-nü'1-Esir'in ve er-Ravzateyn adlı eserin sahibinin anlattığı birçok olayları cereyan etti. Sonra Sultan Selahaddin ile Musullular arasında bir barış antlaşması yapıldı. Yalnız Musullular -Haçlılarla savaşmak için kendilerini yardıma çağırdığı takdirde- onun ordusunda yer alacaklar, onun adına hutbe okutacaklar, onun adına para bastıracaklardı. Bu şartların tamamı yerine getirildi. Oralarda Selçuklular ve Azizîler adına hutbe okutulmasına son verildi. Bundan sonra Sultan Selahaddin, şiddetli bir hastalığa yakalandı. Kendisi mukavemet gösteriyor, acılarını açığa vurmuyordu. Ama hastalığı artıp şiddetlendi. Bu halde iken Harran'a gitti. Hastalığın şiddetinden orada ordugâh kurdu. Hastalığı, ülkenin her tarafında duyuldu. İnsanlar korktular, kâfirler ve dinsizler onun öleceğim duyarak sevindiler. Kardeşi Âdil, Haleb'ten tabib ve ilaç getirdi. Onun son derece bitkin olduğunu gördü. Vasiyetini yapmasını önerdi. O da şöyle dedi:
«Geride Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi bıraktığıma göre vasiyeti ne yapayım.» Böyle demekle kardeşi Adil Ebu Bekir'i kardeşinin oğlu ve Hama valisi olup o esnada Mısır naibliği yapan ve Mısır'da ikamet eden Takiyyüddin Ömer'i, oğulları Aziz Osman ile Efdal Ali'yi kasdetmisti. Sonra Cenâb-ı Allah'ın kendisine şifa vermesi durumunda bütün himmetini Haçlılarla savaşmaya yönelteceğine, artık hiçbir Müslü-manla savaşmayacağına, yegane amacının Kudüs'ü fethetmek olacağına dair adakta bulundu. Sahip olduğu mal ve zahirenin tamamını Kudüs'ü fethetmek uğruna harcayacak olsa bile yegane amacının Kudüs'ü fethetmek olduğunu söyledi. Kerek valisi prensi bizzat kendi eliyle öldüreceğine ahd etti. Çünkü prens, ahdini bozmuş, Rasûlullah (s.a.v.)'ı tahkir etmişti. Mısır'dan Şam'a gitmekte olan Müslüman bir kervanı yakalamış, mallarını ellerinden alıp boyunlarını vurmuştu. Böyle yaparken de «Hani Muhammed'iniz nerede? Çağırın da yardımınıza gelsin» demişti. Bu adağın Sultan Selahaddin, Kadı Fadıl'ın işareti üzerine yapmıştı. O, kendisim böyle bir adakta bulunmaya yöneltip teşvik etmişti Sultan Selahaddin Cenâb-ı Allah'a böyle söz verince yüce Allah da onu hastalığından kurtarıp şifaya kavuşturdu ve hastalığı da günahlarına kefaret oldu. Şifa bulunca ülkenin her tarafında sevinç ve müjde davulları çalındı. Ülkenin her taran süslendi. Dımaşk'ta ikamet etmekte olan Kadı Fadıl da Muzaffer Ömer'e bir mektup yazarak Sultan Selahad-din'in tamamen iyileştiğin ve şifa haberinin her tarafa yayıldığım, karanlıklardan sonra nurların doğduğunu, önceleri gizlenen şifanın eserlerinin ortaya çıktığım, hastalığın yüz çevirip gittiğini, hastalık ateşinin söndüğünü, tozlarının silindiğini, serlerinin söndüğünü bildirdi. Hamd ve minnetini Allah'a bildirdi. Mektubunun devamında da şöyle dedi: «.... Bu sadece bir tökezleme ve neticesinde de kurtuluştur. Allah, bu tökezlemenin şerrinden ve utancından sultanı korudu. Bu, Cenâb-ı Allah'ın Müslümanları utancından koruduğu büyük bir günahtı. Nefislerimizi imtihan ettiği bir tevbe idi. Ne kadar az sabırlı olduğumuzu gördü. Cenâb-ı Allah duaları boşa çıkaracak değildir. Halisane yapılan kalbî duaları kabul edicidir. Her ne kadar icabet yolları günahla tıkan-rnışsa da Cenâb-ı Allah'ın icabeti duracak değildir. Genişliğe kavuşturacağına dair vaadini mutlaka yerine getirecektir. Ama bizler ümitsizliğe kapılmıştık.
Önce bir ölüm beklentisiydi Ancak zaman buna bir mim harfini ekledi.
Böylece ölüm haberi anlamına gelen "na'yun" kelimesi mimlenince nimet odu.
Perişanlıktan sonra nimete kavuşuldu. Uyarıcının söyledikleri mutlaka yerine gelecektir. Ben güneşin ve yıldızların doğduğunu gördüm. Mevlamız Sultan Melikü'n-Nâsır Selahaddin yeniden kendine geldi. Azmi ve kararı keskindir. Savaşa hazırlıklıdır Kulların Rabbine tevbe etmiştir. Cennet bahçesine de sergiler serilmiştir. Hesap tamamlanmış olup Sıratı geçmişizdir. Biz, devenin korkusundan, iğne deliğine girdiği zorlu hallere kendimizi siper etmişizdir.»
Sonra Sultan Selahaddin iyileşince Harran'dan ayrılıp Haleb'e gitti. -Oradan da Dımaşk'a vardı. Artık tamamen iyileşmişti. O

gün görülmeye değer muazzam bir gündü. [2]

Hicretin Beşyüzseksenbirînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mühezzebüddin Abdullah B. Es'ad El-Musılî

Fakihti. Humus müderrisliği yaptı. Çeşitli ilimlerde yükselmişti. Özellikle şiirde ve edebiyatta seçkin bir şahsiyet haline gelmişti. Kâtip İmad ve Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme kendisini çok övmüşlerdir. [3]

Emir Nasîrüddin Muhammed B. Şirkûh

Humus ve Rahbe valisi idi. Sultan Selahaddin'in amcasının oğludur. Sultan Selahaddin'in kızkardeşi Sittüşşam binti Eyyub ile evliydi. Humus'ta vefat etti. Karısı onun naaşım Şam'daki Berraniye türbesine naklettirdi. Mezarı, karısı ile Yemen hükümdarı ve kayın biraderi Muazzam Turanşah'm mezarları arasındadır. Çok miktarda para ve zahire bıraktı. Bıraktığı para 1.000.000 dinardan fazlaydı. Arefe gününde ani bir ölümle vefat etti. Kendisinden sonra yerine Sultan Selahaddin'in emri üzerine oğlu Esedüddin Şirkûh geçti. [4]

Mahmudî B. Muhammed B. Alî B. İsmail

Mahmudî b. Muhammed b. Ali b. İsmail b. Abdürrahim Şeyh Cema-leddin Ebü's-Sena Mahmudî b. Sabunî. Meşhur imamlardandır. Dedesi Sultan Mahnıud b. Zengi'nin sohbetinde bulunduğu için kendisine Mahmudî denilmiştir. Dedesi ona çok kıymet vermişti. Sonra kalkıp Mısır'a gitti ve oraya yerleşti. Sultan Selahaddin de kendisine ikramda bulunurdu. Ona vakıf te'sis etmişti. Çoluk çocuğuna da araziler vermişti ve bu araziler zamanımıza kadar onun zürriyetinin elindedir. [5]

Emir Sadeddin Mes'ud

Sadeddin Mes'ud b. Muineddin. Nureddin ile Selahaddin zamanlarında büyük emirlerdendi. Sit Hatun'un kardeşidir. Bu kızkardeşi Sit Hatun'u Selahaddin'le evlendirdiği zaman Selahaddin de kendi kız kardeşi Rebia Hatun binti Eyyub'u onunla evlendirdi. Hanbeliler için Kas-yun dağı eteklerinde yaptırılan Sahibiye medresesi, Rebia Hatun'a nis-bet edilir. Rebia Hatun da hicretin 643. senesine kadar yaşamıştır. O Eyyûb'un öz çocuklarının sonuncusudur.
Emir Sadeddin Mes'ud Silvan (Meyyafarikin) kuşatması esnasında aldığı bir yaradan ötürü bu senenin cemaziyelahir ayında Dımaşk'ta vefat etti. [6]

Sit Hatun İsmetüddîn

Sit Hatun İsmetüddin binti Muineddin. Babası Muineddin, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Nureddin'den önce Dımaşk'ın naibi ve Dı-maşk askerinin de atabeği idi. Sit Hatun İsmetüddin, Nureddin'in karısıydı. Nureddin'den sonra hicretin 572 senesinde Sultan Selahaddin'le evlendi. Sit Hatun İsmetüddin çok güzel, iffetli, çokça sadaka veren bir kadındı Hatta bu hususta kadınların önde gelenlerindendi. Hacerü'z-Zeheb mahallesindeki Hatuniye el-Cevaniye vakfının sahibidir. Banyası taraflarında Babünnasr dışındaki Hatun hankâhının da sahibesidir. Kendisi vefat edince Kasyun dağının eteklerinde Serkesiye kubbesinin yanına defnedildi. Türbesinin bitişiğinde Eşrefiye ve Atabegiye Darül-hadisi vardır. Kendisinin bu saydıklarımızdan başka bir çok vakıfları da vardır. San'aü'ş-Şam mahallesinde kanallar üzerindeki Hatuniye el-Berraniye vakfına gelince burası, Tellüssealib diye bilinen ve Çavlu'nun kızı Zümrüt Hatun tarafından inşa edilen bir yerdir. Sit Zümrüt Hatun, Melik Doknıak'm anabir kızkardeşidir. Zümrüt Hatun, Haleb valisi Nureddin Mahmud'un babası Zengi'nin zevcesiydi O, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bu tarihten önce vefat etmiştir. [7]

Hafizü'l-Kebîr Ebu Musa El-Medinî

Muhammed b. Ömer b. Muhammed el-îsbehanî el-Hafizu'1-Musevî el-Medinî. Dünyada meşhur hadis hafızlarından biri olup hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelerde seyahatlerde bulunmuş olup birçok tasnif eserleri ve hadis şerhleri vardır. Allah rahmet etsin. [8]

Süheylî Ebü'l-Kasım

Süheylî Ebü'l-Kasım Ebu Zeyd Abdurrahman b. Hatib Ebu Muhammed Abdullah b. Hatib Ebu Ömer b. Ebil-Hasan Asbağ b Hüseyin b. Sadun b. Rıdvan b. Fütuh el-Has'amî es-Süheylî.
Kadı İbn Hallikân'ın anlattığına göre Süheylî, kendisine soy kütü-günü böyle yazdırmıştır. Süheylî, Malaka yakınlarında Süheyl adında-bir köye nisbetini ifade etmektedir. Çünkü Süheyl yıldızı o mıntıka-larda sadece Malaka yakınındaki Süheyl köyünde yüksek bir dağın epesinde görülebilirdi. Süheyl köyü Mağrib ülkesinin içinde yer almaktadır.
oüheylî, hicretin 508. senesinde doğdu. Kıraat ilimlerini tahsil etti. İlimle iştigal etti. Nihayet aklının kuvveti, zihninin sağlamlığı, tasnifa-tının güzelliği sayesinde kendi zamanın insanlarının fevkine çıktı. Bu da Cenâb-ı Allah'ın ona bahş ettiği bir lütuf ve rahmet idi. Bununla birlikte Süheylî ama bir kimseydi. er-Ravdu'1-Ünf adlı eser kendisine aittir. Bu eserinde sirete dair güzel nükteler anlatmıştır ki onun bu nüktelerinin tamamını ve çoğunu daha önce başkaları bilmiş değildir, el-A'lam fîmâ Übhime fi'1-Kur'an mine'l-Esmai'l-A'lâm, Kitabü Metaicu'l-Fikr, Mes'eletun fil-Feraizi Bediah, Mes'eletün fi Siri Kevni'd Deccal el-AVer gibi eserleri vardır. Ayrıca san'atkârane yazılmış faydalı başka birçok eserleri ve güzel şiirleri de vardır.
Yoksul ama iffetli bir kimseydi. Ahir ömründe Merakeş valisi tarafından kendisine bahşedilen armağanlarla çok miktarda servete sahip oldu. Bu senenin şaban ayının yir-mialtısmda perşembe günü vefat etti. Yüce Allah'a yalvarıp yakardığı ve duasına icabet edileceğini umduğu bir kasidesi vardır. Bu kasideyle Rabbine tazarru ve niyazda bulunurdu:
«Ey gönüldeki herşeyi görüp duyan,
Ey olacak olan herşeyi hazırlayan,
Ey musibetler anında kendisine umut bağlanılan,
Ey kendisine şikâyet ve yakarışların arzedildiği zat,
Ey rızık hazineleri "kün" sözünde gizli olan,
Lütfet. Çünkü bütün hayırlar senin katındadır.
Yoksulluğumdan başka sana ulaşacak bir vesilem yoktur.
Yakararak yoksulluğumu sana iletiyorum.
Senin kapını çalmaktan başka bir çarem yoktur.
Eğer geri çevrilecek olursam hangi kapıyı çalayım.
Ey adını anarak ümitlendiğim ve medet dilediğim,
Eğer senin lutfun, yoksulundan esirgenirse,
Haşa senin şerefinden,
Sen asiyi dahi rahmetinden yoksun bırakmazsın.
Lütfün bol, bağışların geniştir.» [9]

Hicretin Beşyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde Sultan Selahaddin iyileştikten sonra Dımaşk şehrine gitti. Kadı Fadıl'ı ziyaret etti. Bazı işlerde onun fikrini aldı. Ona danışmadan hiç bir işe kesin karar vermiyordu. Dımaşk naibliğinde oğlu Efdal Ali'yi bıraktı. Kardeşi Ebu Bekir Adil, Haleb valiliğini, damadı ve Sultan Selahaddin oğlu Melik Zahir Gazi'ye bıraktı. Sultan Selahaddin d kardeşi Ebu Bekir Adü'i, oğlu İnıadüddin Osman el-Melikü'1-Aziz'le birlikte Mısır diyarına gönderdi. Oğlu İmadüddin vezir (Atabeği) ona ayrıca çok miktarda ikta araziler verdi. Mısır'da naib olarak bulanan kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer'i görevden aldı. Ömer, İfrikiye'ye gitmeye karar verdi. Ancak Sultan Selahaddin onun gönlünü aldı. Nihayet o da askerleriyle birlikte Sultan Sela-haddin'in yanına geldi. Sultan Selahaddin ona ikramda bulundu, saygı gösterdi. Daha önce kendisinin idaresi altında bulunan Hama şehrini ve onunla birlikte birçok beldeleri de kendisine verdi. Bütün bunlara ek olarak Meyyafarikin (Silvan) şehrini de ona verdi. er-Ravzateyn adlı eserde nakledilen bir kasidesi ile Kâtip İmad onu methetti.
Bu senede Trablus kontu Komes, Sultan Selahaddin'le barış antlaşması yapıp dost oldu. Öyle ki Komes, Haçlılarla şiddetlice savaşmağa başladı. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Neredeyse Müslüman olacaktı. Ancak Sultan Selahaddin onu engelledi. O da küfür ve tuğyan halinde öldü. Onunla yapılan barış, Haçlılara karşı muzaffer olmanın en güçlü sebeplerinden biri oldu. Hristiyanlığın çökmesinin en kuvvetli sebeplerden biri oldu. Kâtip İmad dedi ki:
Bu senenin şaban ayında âlemin harap olacağı hususunda müneccimler icma ettiler. Dediklerine göre altı yıldız (gezegen) şaban ayında terazi burcunda bir araya gelecek ve bu yüzden ülkenin her tarafında fırtınalar kopacak. Cahil halktan bazıları da dağlarda mağaralar, yeraltında bodrumlar kazarak kendilerini buna hazırladılar. Çünkü bundan çok korkmuşlardı.
Ancak Şaban ayının belirtilen gecesi geldiğinde o kadar sükunetli, o kadar durgun, o kadar sakin bir gece yaşandı ki daha önceleri öylesine sessiz ve sükunetli bir gece görülmemişti. Bu meseleyi birçok yerlerde birden fazla insan anlatmıştır. Müneccimlerin bu olayda yalancı çıktıklarına dair şairler çok güzel şiirler Hazmetmişlerdir ki bunlardan biri şudur:
«Takvimi ve cetveli parçala. Çünkü hata açığa çıkmıştır.

Takvim ve cetvel boş ve anlamsız şeylerdir.
Remil boşa çıktı. Saflık ve berraklıkla herşey doldu.
Yeryüzünde sarsıntı, haraplık ve çürüme genelleşti.
Derim ki yedi gezegen kesin bir ilahi karara ve yasaklamaya göre hareket ederler.
Bunlar ne zaman terazi burcuna inerlerse hava karışır.
Yeryüzüde sağlam bir kazık gibi sabitleşir.
Sız hüküm verdiniz ama, Allah dilediği hükmü verdi.
Sizin bu dediklerinizi ne şeriat ne de peygamberler ortaya koymuş değildir.
Alimlerin güldüğü bir maskara haline geldiniz.
Şairlerin hakkınızda söylediği sözler, sizin için utanç ve ayıp olarak yeter.
Bu iktidarda da size bir lokma ekmeği sadece emirler vermiştir.
Keşke dinî hususlarda sizin gibi rezillere ihsanda bulunmasalar.
Batlamyus'un usturlabına ve cetveline artık önem verilmez, o, yok olmuştur.
Gök kubbe yer üzerinde durduğu ve yere cömertlik saçtığı sürece o cetvellere ve takvimlere rüsvaylık olsun.» [10]

Hicretin Beşyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Muhammed Abdullah B. Ebi'l-Vahş

Ebu Muhammed Abdullah b. Ebil-Vahş Böri b. Abdülcebbar b. Böri el-Makdisî. Aslen Kudüslüdür. Sonra Mısır'a gelip yerleşmiştir. Kendi zamanında lügat ve nahiv alimlerinden biriydi. İbn Bapşat'tan sonra kendisine risaleler arzedildi. Bu konuda geniş bilgiye sahipti. Konuşmalarında ve yazılarında muğlak ifadeler kullanmaktan sakınırdı. İnsanlara hitapta bulunduğu zaman kelimeleri eğip bükmez, irabı zorlaş-tırmazdı. Faydalı eserleri vardır. Seksenüç yaşında bu senede vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Hicretin Beşyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senede Kudüs'ün fethedileceğinin bir ön işareti olarak Hittin savaşı yapıldı. Bu, Kudüs'ün kâfirlerin elinden kurtarılacağının bir nişanesi idi. İbnü'1-Esir dedi ki:
«Bu savaşın ilk günü cumartesi, aynı zamanda Nevruz günüydü. Bu gün, Fars (İran) takvimine göre yılbaşıdır. Aynı gün, Rumî senenin de başına denk gelmişti. İşte bu günde güneş, oğlak burcuna girmişti. Yine bu günde ay da oğlak burcuna girmişti. Böyle bir durum hemen hemen mümkün değildir. Eşine çok ender rastlanılan bir haldir. Sultan Selahaddin de muharrem ayının başında cumartesi günü ordusuyla birlikte Dmıaşk'tan ayrıldı. Ra'sül-Ma'ya geldi. Orada oğlu Afdal'ı bir grup askerle bıraktı. Kendisi diğer askerleriyle birlikte Basra'ya doğru ilerledi. Kasr Ebi Selam'da otağ kurdu. Hacıların gelmesini beklemeye başladı. Gelecek olan hacılar arasında kızkardeşi Sittüşşam, kızkardeşinin oğlu Hüsameddin Muhammed b. Ömer b. Laçin de vardı. Hacıları Kerek prensinin baskınına karşı korumak düşüncesiyle orada beklemeye koyuldu. Hacılar salimen orayı geçtikten sonra Sultan Selahaddin oradan ayrıldı. Kerek'e gitti. Şehrin çevresindeki ağaçları kesti. Hayvanlarını ekinlere bırakıp otlattı hayvanları da ekinleri yediler. Mısır askerleri de geldi ve şarklı askerlerle birleştiler. Hepsi Ra'sü'1-Ma mıntıkasında Sultan Selahaddin'in yanında ordugah kurdular. Sultan Selahaddin'in oğlu Efdal, Haçlı beldelerine doğru bir müfreze gönderdi. Bu müfreze bazı Haçlıları Öldürdü. Ganimet elde etti. Salimen geri döndü. Fetih ve zafer müjdesinin öncüsü niteliğindeki bu sevinçli durum, herkesi memnun etti. Sultan Selahaddin de büyük ordusuyla geldi. Diğer askerler de etrafında toplandılar. Askerleri düzene sokup tabiye etti. Sahil beldelerine doğru yürüdü. Beraberindeki savaşçıların sayısı - gönüllüler hariç olmak üzere- 12.000'di. Haçlılar onun gelmekte olduğunu birbirlerine duyurdular. Hepsi toplandılar. Kendi aralarındaki kavgalara son verip barıştılar. Trablus kontu Komes ile Kerek prensi denen facir kişi de anlaştılar. Hepsi mızrakları, silahları ve ağırlıklarıyla geldiler. Salbut haçını da beraberlerinde getirmişlerdi. Haçı tağutun kullan taşımaktaydılar. Sapık abidleri bu haçı omuzlamışlardı. Sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir. Bir rivayette anlatıldığına göre sayıları 50.000'di. Başka bir rivayete göre ise 63.000 kişiydiler. Trablus kontu Komes, Haçlıları korkutup Müslümanların sayısının çokluğunu söyledi. Kerek prensi ona itiraz etti. "Senin Müslümanları sevdiğinden ve Müslümanların sayılarının çokluğunu söyleyerek bizi korkutmak istediğinden şüphem yoktur. Ama sen bu söylediklerimin sonunu göreceksin» dedi. Haçlılar Müslümanlara doğru ilerlediler. Sultan Selahaddin de yoluna devam etti. Taberiye'yi fethetti. Oradaki yiyecekleri, eşyaları ve diğer emtiayı alarak kuvvetlendi. Taberiye kalesini kendisine karşı korudular. İstihkâm tedbirleri aldılar. Ama orada fazla durmadı ve Taberiye kalesini almayı kafasına pek takmadı. Taberiye civarındaki gölü istila etti. Cenâb-ı Allah kâfirlerin o gölden bir damla dahi su almalarına imkân vermedi. Öyle ki, kâfirler çok şiddetli bir susuzluğa maruz kaldılar. Sultan Selahaddin, Taberiye'nin batısındaki Hittin köyünün yanındaki dağın tepesine çıktı. Anlatıldığına göre orada Hz. Şuayb'ın mezarı bulunmaktadır. Perişan haldeki düşman geldi. Düşmanlar arasında Akkâ, Keferenka, Nasıra, Sur ve

diğer yerlerin valileri de vardı. Bütün kontları gelmişti. İki, taraf karşı karşıya geldi. Askerler göğüs göğüse geldiler, imanın yüzü ağardı ve parladı. Kâfirlerin ve taşkınların yüzü kararıp tozlandı. Felaket çemberi Haçlıların üzerinde döndü. Vakit cuma gününün akşamıydı. İki taraf kendi saflarını bozmaksızın gecelediler. Cumartesi sabahı, Hristiyanlar için çok zorlu geçecekti. Rebiyülahir ayının bitimine beşgün kalmıştı. Güneş Haçlıların karşısında doğdu. Sıcaklık şiddetlendi. Susuzluk onları bitirdi Atlarının toynukları altında kurumuş ve ufalmış otlar vardı. Bunu da uğrusuzluk alameti sayıyorlardı. Sultan Selahaddin ateşçilere, düşman saflarına doğru neftli pa-Çavraları atmalarını emretti. Attılar. Ateşler atlarının toynukları altın-a alevlendi. Güneşin sıcaklığı, susuzluğun harareti, ateşin sıcaklığı, silahın harareti, atılan okların meydana getirdiği hararet hep bir araya geldi. Bahadırlar göğüs göğüse vuruştular. Sonra Sultan Selahaddin tekbir alınıp düşmana ani ve güçlü bir hamle ile saldırılmasmı emretti. Saldırdılar. Aziz ve Celil olan Allah, Müslümanlara zaferi müyesser kıldı. Onlara destek verdi. Haçlılardan o günde 30.000 kişiyi öldürdüler. Haçlıların şövalye ve süvarilerinden 30.000 kişiyi de esir aldılar. Esir almanlar arasında Trablus kontu dışındaki bütün kontlar vardı. Trablus kontu Komes, savaşın başında hezimete uğrayıp geri dönmüştü. Sultan, bunların en büyük haçını ganimet edindi. Bu haça Hz. İsa'nın gerildiğini iddia ediyorlardı. Bu nedenle onu altın, inci ve kıymetli mücevherlerle süsleyip kaplamışlardı. İslâm'ın ve Müslümanların o günkü kadar izzet bulup muzaffer oldukları, batıl ehlinin de rezil rüsvay olup ezildikleri duyulmamıştı. Hatta çiftçilerden biri, bir başka çiftçinin otuz küsur haçlı esirini önüne katıp götürmekte olduğunu, hepsini bir çadır ipine bağlamış olduğunu, bunlardan birini, giymek için bir ayakkabı karşılığında sattığını görmüştü. Öyle olaylar cereyan etmişti ki, bunların benzerleri ancak sahabi ve tabiiler zamanında meydana gelmişti. Hoş ve mübarek övgülerle hamdler, daima Allah'a mahsustur.

Bu savaş tamamlandıktan, vuruşma alevleri söndükten, harp ağırlığım indirdikten sonra Sultan Selahaddin, kendisi için büyük bir otağ kurulmasını emretti. Kendisi de memleket tahtına oturdu. Sağ tarafında esirler, sol tarafında esirler vardı. Esirler zincirlerini sürüyerek getirdiler. Templierin öncülerinden bir topluluğun öldürülmesini emretti. Onlardan hiç birini hayatta bırakmadı. Çünkü insanlar onların kötülüklerini anlata anlata bitiremiyorlardı. Sonra Templier mezhebinin lideri getirildi. Haçlı komutan ve kontları getirildi. Hepsi de rütbelerine göre Sultan Selahaddin'in sağında ve solunda oturtuldular. Büyük kontlar, Sultan Selahaddin'in sağ yanına oturtuldu. Kerek prensi Aryat ve diğerleri de sol tarafına oturtuldular. Sonra sultana karlı gül şerbeti getirildi. İçti. Sonra Haçlı hükümdarına verdi. O da içti. Sonra Kerek valisi Aryat'a da verdi. Sultan Selahaddin ona kızgındı. Ona «Şerbeti sana verdim ama içmene izin vermedim,» dedi. Sonra «Bu adamın benim yanımda ahd yoktur» diye sözünü tamamladı. Bunun ardı sıra otağının gerisindeki dahili bir çadıra girdi. Kerek valisi Aryat'ı oraya çağırdı. Aryat gidip karşısında durunca Sultan Selahaddin kılıcını kaldırıp onu İslâm'a davet etti. Aryat İslâm'a girmedi. Bunun üzerine Sultan Selahaddin «Evet, ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m -ümmetinin intikamını alma hususunda- vekiliyim» dedi ve Aryat'ı öldürdü. Kesik başını otağdaki kontlara gönderdi. Ve «Bu Rasûlullah (s.a.v.)'a sövmesinin cezasını gördü» dedi. Sonra da Templier ve Hospitolier cezasını gördü» dedi. Sonra da Templier ve Hospitalier tarikatlarına mensup Haçlı esirleri huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürdü. Müslümanları bu iki murdar cinsten kurtarıp rahata kavuşturdu. Kendilerine İslâm'a girmelerini teklif ettikleri arasında az sayıda kimseler Müslüman oldular. Anlatıldığına göre o gün öldürdüğü Haçlıların sayısı 30.000'di. Esir aldıklarının sayısı da 30.000'di. Zaten Haçlı ordusu toplam 63.000 askerden ibaretti. Az da olsa kaçıp kurtulanlar, yaralananlar, kendi ülkelerine gidince orada öldüler. Ölenler arasında Trablus kontu Komes de vardı. O, yaralanarak kaçmış ve ülkesine döndükten sonra ölmüştü. Sonra Sultan Selahaddin, öldürülen Haçlı liderlerinin kesik başlarını ve öldürülmeyen esirleri ile büyük Haçlarını Kadı îbn Ebi Asrun refakatinde Dı-maşk'a gönderdi ki; bu haçlıların büyük haçı Haleb kalesine konulsun. Bu haç baş aşağı çevrilerek kaleye konuldu. O gün görülmeğe değer mu-îızzam bir gündü.

Sultan Selahaddin daha sonra Taberiye kalesine gitti. Orayı zaptetti. Taberiye halkı, Havran, Belka, o çevredeki Colan ve oraya bağlı arazilerin tamamının yan gelirlerini ve ürünlerini alıyordu. Cenâb-ı Allah Müslümanları bu paylaşmadan kurtardı. Sonra Sultan Selahaddin Hittin'e gitti ve orada bulunan Hz. Şuayb'm mezarını ziyaret etti. Oradan Ürdün'e geçti. Bütün b beldeler selamete kavuştular. Ürdün, irili ufaklı bir çok kasabalardan müteşekkil bir ülkeydi. Sonra Akka'ya doğru yürüdü. Rebiyülahir ayının sonunda çarşamba günü oraya indi. Cuma günü orayı sulh yoluyla fethetti. Orada hükümdarlara ait mal, mülk, zahire, ticaret eşyası ve diğer emtiayı ganimet edindi. Orada bulunan müslüman esirleri kurtardı. Orada 4.000 kadar müslüman esir buldu. Cenâb-ı Allah bu esirleri feraha ve genişliğe kavuşturdu. Sultan Selahaddin orada cuma kılınmasını emretti. Haçlıların almasından sonra ilk olarak sahilde cuma kılmıyordu. Aradan yetmiş senelik bir zaman geçmişti ki, Müslümanlar orada cuma kılamamışiardı. Sultan Selahaddin oradan ayrılıp Sayda ve Beyrut'a gitti. Sahildeki beldeleri birer birer zaptetti. Çünkü artık oralarda şövalye ve kontlar kalmamıştı. Buradan da Gazze, Askalan, Nablus, Beysan ve Gu mıntıkasına gitti. Bütün buralara sahip oldu. Kardeşinin oğlu Hüsameddin Ömer b. Mu-hammed b. Laşin'i Nablus'ta nail olarak bıraktı. Zaten buraları fetheden de oydu. Sultan Selahaddin'in bu kısa süre zarfında fethettiği büyük beldelerin sayısı elliyi bulmuştu. Bu beldelerin tamamında da savaşlar, kaleler ve savunma tedbirleri vardı. İslâm ordusu bu fetihlerden ötürü çok miktarda ganimet edindi. Çok sayıda Haçlıyı da esir aldı.

Sonra Sultan Selahaddin askerlerine bir ay müddetle bu mekânlarda dolaşmalarını, atlarını otlatmalarını emretti ki, dinlensinler. Kendilerini ve atlarını Kudüs fethine hazırlayıp ısındırsınlar. Halk arasında Sultan Selahaddin'in Kudüs'ü fethetmeye niyetlenmiş olduğuna dair haber dolaştı. Bunun üzerine alimler ve sarihler gönüllü olarak yanına geldiler. Hittin savaşından ve Akka fethinden sonra kardeşi Âdil Ebu Bekir de yanına geldi. Kendisi de bizzat birçok kaleleri fethetti. Böylece Cenâb-ı Allah'ın çok sayıda kulu ve askeri bir araya gelip toplandı. O esnada Sultan Selahaddin de beraberindeki askerlerle

Kudüs'e doğru yola koyuldu. Hittin savaşı nedeniyle şairler kendisini övüp çokça methettiler. Dımaşk'ta hasta yatmakta olan Kadı Fadıl da ona şu tebriki göndermişti:
«Cenâb-ı Allah'ın, kendisi vasıtasıyla bu dini ayakta tutmuş olduğu efendimizi tebrik ediyorum. Köleniz bu hizmetini arzedip tebrikini yazarken başlar secdeden kalkmamıştı. Gözler yanak üzerine yaş akıtmaktaydı. Kiliselerin mescidlere dönüştüğünü; «Allah üçün üçüncüsü-dür» denilen mekanlarda «Allah birdir denildiğini» andıkça bu köleniz dilinden taşan şükürlerim peşpeşe yenilemektedir. Bazan da gözlerinden sevinç yaşları akmakta ve Allah'ı birlemektedir. «Yüce Allah apaçık ve gerçek olan hükümdardır. Muhammed, Allah'ın doğru sözlü, güvenilir elçisidir» denildiğini duyunca seviniyor ve sevinç gözyaşlarını döküyorum. Cenâb-ı Allah, Sultan Selahaddin'e Yusuf peygamberin zindandan kurtarılışına nisbetle daha büyük bir mükâfat nasip etsin. Kölelerin, efendilerini bekliyorlar. Dımaşk'ta hamama girmeye niyetlenmiştir.
«Bunlar yüksek hasletlerdir. Süt bardakları değildir. Şu da seyf (kılıçtır) yoksa Seyf b. Zî-Yezen değildir. Bu fetihten sonra diller çok uzun tesbihatlarda bulunacaklar, güzel ve kıymetli sözler söyleyeceklerdir.» [12]

Kudüs'ün Fethi

Haçlılar, doksaniki sene müddetle Kudüs'ü ellerinde tuttuktan sonra bu senede Müslümanlar orayı ellerinden alıp fethettiler.
Sultan Selahaddin önceki kısımlarda anlatılan yerleri fethettikten sonra askerlerine toplanmalarını emretti Askerler toplandıktan sonra Kudüs'e doğru yola koyuldu. Bu senenin receb ayının onbeşinde Kudüs'ün batısında ordugahını kurdu. Şehrin son derece müstahkem kılındığını, tedbirler alındığını gördü. Haçlı savaşçılarının sayısı -Ku-düs'tekiler hariç olmak üzere- 60.000 veya daha fazlaydı. Kudüs valisi o zaman Balban b. Bazran'dı. Beraberinde Hittin savaşından kurtulup gelen şövalyeler de vardı. Bunlar arasına Templier ve Hospitaliyer tarikatının mensupları denen şeytan müridleri vardı. Haça tapanlar hep birx araya gelmişlerdi. Sultan Selahaddin, mezkur yerinde beş gün kaldı. Askerlerinden her bir guruba, surların bir tarafını ve burcunu teslim etti. Sonra Şanı tarafına yöneldi. Çünkü orayı daha geniş ve manevraya müsait olduğunu gördü. Haçlılar, Kudüs'ü Müslümanlara bırakmamak için şiddetlice savaştılar. Kendilerine ve Kamame Kilisesine sahip olmak için canlarını, mallarını feda ettiler. Kuşatma esnasında Müslüman emirlerden biri şehid düştü. İşte o esnada Müslüman komutanlar ve salih kimseler düşmana karşı çok öfkelendiler. Savaşı daha da şiddetlendirdiler. Kudüs'e yönelik olarak mancınık ve arradeleri kurdular. Kılıçlar ve mızraklar paylarını aldılar. Gözler, surların üzerine dikilmiş olan Haçlara bakıyordu. Kubbetü's-Sahra'nın üzerinde büyük bir haç vardı. Bu, Müslümanların daha da gayrete gelmelerini sağladı. O gün, kâfirler için çok zorlu bir gündü. Sultan Selahaddin, askerlerini surların kuzey doğu köşesine yöneltti. Orayı delmeğe çalıştı. Ateşe verdi ve surların o tarafı yıkıldı. Burç çöktü. Haçlılar bu durumu görünce feci bir halle karşılaştıklarını, elem verici bir vartaya yuvarlandıklarını anladılar. Bunun üzerine büyükleri Sultan Selahaddin'in yanına gelip ken- dilerine eman vermesini rica ettiler. Ancak sultan bu ricalarım kabul etmeyip: «Siz, nasıl daha önce zorla aldıysanız ben de şimdi öylece fethedeceğim. Daha önce Kudüs'teki Müslümanları nasıl öldürdüyseniz ben de şimdi Kudüs'te öldürmedik bir Hristiyan bırakmayacağım» dedi.
Bundan sonra Kudüs valisi Balban b. Bazran, yanına gelmesi için Sultan Selahaddin'den eman diledi. Sultan Selahaddin ona eman verdi. Huzura geldiğinde sultantan merhamet diledi. Boyun eğdi. Zillet gösterdi. Alçaldıkça alçaldı. Merhamet vesilesi olacak bütün kelimeleri kullandı. Ancak sultan onlara eman vermeyeceğini bildirdi. Onlar da «Eğer bize aman vermezsen geri döneriz. Elimizdeki Müslüman esirlerin tamamım öldürürüz -Kudüs'te haçlıların elinde 4.000 kadar Müslüman esir vardı.- Çoluk çocuğumuzu ve kadınlarımızı öldürürüz. Evlerimizi ve güzel mekânlarımızı tahrip ederiz. Eşyalarımızı yakarız. Elimizdeki malları telef ederiz. Kubbetü's-Sahra'yi yıkar ve ele geçirebildiğimiz herşeyi yakarız. Ondan sonra çıkar, sizinle kıyasıya savaşır, kendimizi adeta ölüme atarız. Bundan sonra artık bizim yaşamamızda hayır yoktur. Bizden biri düşmanlarımızdan bir kaçını öldürmeden canını vermeyecektir. Zaten bundan sonra ne hayır umacağız?» dediler.
Sultan Selahaddin, bu sözleri dinledikten sonra barışa razı olduğunu bildirdi. Kendi görüşünden vazgeçti. Yalnız şu şartları ileri sürdü:
Erkekler onar dinar, kadınlar beşer dinar, küçük çocuklardan da ikişer dinar fidye alınacaktır. Bunları ödeyemeyenler, Müslümanların esiri olurlar. Ayrıca ekinler, ürünler, silahlar, evler Müslümanların olacak. Haçlılar güven bulacakları bir yere, yani Sur şehrine taşınabilecekler.
Böylece barış antlaşması yazıldı. Bu fidyeleri ödeyemeyenlere kırk günlük süre tanınacaktı. Bu süre zarfinda fidye ödeyemeyen esir oluyordu. Bu şart kapsamında esir düşenlerin sayısı, kadın erkek ve çocuk olmak üzere 16.000di
Sultan ve Müslümanlar cuma günü namaz vaktinden kısa bir süre °nce şehre girdiler. Günlerden receb ayının yirmiyedinci günüydü.
Kâtip İmad dedi ki: «O gece Rasûlullah (s.a.v.)'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü İsra gecesiydi.» Eb Şâme dediki: «Bu, İsrâ ile ilgili olarak ileri sürülen kavillerden biridir.»
«Bizzat ben kıldım» diyenin aksine o gün Kudüs'te cuma namazını kılmak Müslümanlara nasip olmamıştı. Cumayı kıldık diyenlerin ifadesine göre Sultan Selahaddin bizzat Sevad'da o gün hutbe irad etmiştir. Sahih kavle göre zaman darlığı yüzünden o gün Müslümanlar Kudüs'te cuma namazını kılamamışlar, ancak bir hafta sonra kılmışlardır. Hatip de, ileride anlatılacağı gibi

Muhiddin b. Muhammed b. Ali el-Kureşî İb-nu'z-Zeki idi.
Fakat şehire ilk girdikleri cuma gününde Mescid-i Aksa'da bulunan haçları, rahipleri ve domuzları dışarı çıkarıp mescidi temizlediler. Templier büyük mihrabın batı kısmında kendileri için odalar yapmışlardı. Mihrabı da kendilerine depo edinmişlerdi. Allah kendilerine lanet etsin. Bütün buralar temizlendi ve İslâmiyet dönemindeki eski haline döndürüldü. es-Sahr temiz su ile yıkandı. Sonra da üzerine gül suyu ve misk saçıldı. Bakmak isteyenlere gösterildi. Daha önce ziyaretçilere kapalı olup üzerinde örtü vardı. Kubbesindeki haç indirildi ve eski saygınlığına kavuşturuldu. Daha önce Haçlılar oradan bir parçayı söküp ağırlığınca altın karşılığında denizcilere'satmışlardı. Bu parçayı geri getirmek mümkün olmadı.
Sonra Haçlılardan kurtuluş akçeleri alındı. Sultan, onlardan bir kısmını serbest bıraktı. Serbest bıraktıkları arasında hükümdarların ve kontların kızları, ayrıca maiyetindeki kadınlar, çocuklar ve erkekler de vardı. Çokları karşılıksız affedilip serbest bırakıldı. Sultan Selahaddin onlardan topladığı fidyeleri askerlerine dağıttı. Kendisi hiçbir şey almadı. Saklanacak biriktirilecek hiçbir şeye tenezzül etmedi. Allah rahmet etsin. Son derece yumuşak huylu, cömert, atılgan, şecaatti, yürekli ve merhametli idi. [13]

Fethedilişinden Sonra Kudüs'te Kılınan İlk Cuma Namazı

Mescid-i Aksa, içindeki haçlardan, çanlardan, rahiplerden ve keşişlerden arındırılıp içine iman ehli kimseler girdiğinde, orada ezan daveti yapılıp Kur'an okunduğunda ve Rahman olan Allah birlendiğinde ilk olarak şaban ayının dördünde, yani fethin sekizinci gününde cuma günü cuma namazı kılındı. Minber, mihrabın bitişiğine kuruldu. Halılar serildi. Kandiller asıldı. Kur'ân-ı Kerim okundu. Hak geldi, batıl gitti. Seccadeler dizildi. Çokça secde edildi. Türlü ibadetler yapıldı. Dualar ve yakarışlar göğe yükseldi. Bereketler indi. Sıkıntılar gitti. Namazlar kılındı. Müezzinler ezan okudu. Keşişler sustu. Perişanlık gitti. Gönüller hoş oldu. Mutluluk geldi. Uğursuzluk gitti. Doğmayan, doğrulmayan, bir, tek, dengi bulunmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ama kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığı bir Allah'a ibadet edildi. Rükû ve secdeye gidenler, kıyamda duranlar, oturanlar, tekbir getirdiler. Cami doldu. Gönüller, rikkatleştiğinden göz yaşları akıttı. Zevaldan önce namaz için müezzinler ezan okuduklarında sevinçten neredeyse kalpler uçup gideceklerdi. Cuma günü hutbe okuyacak bir hatip tayin edilmiş değildi. O esnada Sultan Selahaddin, Kubbetü's-Sahra'da bulunmaktayken o gün Kadı Muhiddin b. Zeki'nin hutbe irad etmesi için ferman buyurdu. Kadı Muhyiddin de siyah hil'at giydi. İnsanlara kıymetli, fasih ve beliğ bir hutbe irad etti. Hutbesinde Kudüs'ün ve Mescid-i Aksa'nın şerefini anlattı. O mekan için nakledilen faziletleri ve imrendirici ayetlerle hadisleri okudu. Bu hususlaki delil ve emareleri anlattı. er-Ravzateyn adlı eserinde Şeyh Ebu Şâme, bunları uzun uzadıya nakletmiştir. Hatip hutbesine başlarken şu ayet-i kerimeyi okumuştu: «Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi.» (el-En'âm, 45).
Bundan sonra hatip Kur'an'daki bütün hamd ifadelerini kullanıp şöyle dedi:
«İslâm'ı kendi yardımıyla aziz kılan, şirki de kendi kahrıyla zelil kılan, işleri kendi emriyle yürüten, nimetleri kendisine yapılan şükür sebebiyle artıran, kâfirleri zorlu yollara sürükleyen Allah'a hamd olsun. O Allah ki, günleri kendi adaletiyle döndürmekte ve takdir etmektedir. İyi sonu da kendi lütfuyla takva sahiplerine bahsetmiştir. Kullarına rahmet çiğlerim ve kırağlarım saçar, dinini bütün dinlerin üzerine çıkarır, kullarının üzerinde kahredici bir güce sahiptir. O'na karşı konulamaz. Yaratıklarının fevkindedir. Kendisiyle çekişilemez. Dilediği emri verendir. Kendisiyle tartışılmaz. Dilediğini hükmeder, hükmüne karşı savunma yoktur. Zafer bahşedilişinden ve İslâm'ı yüceltişinden, dostlarını aziz kılıp dinine yardım edenlere destek verişinden, Mescid-i Aksa'yı şirkin pisliklerinden ve kirlerinden arındırdığından dolayı kendisine hamd ediyorum. Bunu kalbinin derinliklerinde organlarının zahirinde hissederek hamdeden kimse gibi hamd ediyorum. Kendisinden başka ilah bulunmayan, sadece kendisi mevcud olan ortaksız bir ve hiçbir şeye muhtaç olmadığı halde herşeyin kendisine muhtaç olduğu, doğmayan doğrulmayan bir tek, dengi dahi bulunmayan Allah'ın varlığına şehadet ediyorum. Kalbini tevhidle arındıran kimsenin şehadetiyle, Rabbini memnun kılan kimsenin tanıklığıyla O'nun varlığına şehadet ediyorum. Şükrünü arz eden, şirki yok eden, iftirayı ortadan kaldıran, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ediyorum. O Muhammed ki, Rabbi onu Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya geceleyin getirtti. Buradan da yüksek semalara, Sidretülmünteha'ya yükseltti «Orada me'va cenneti vardır. Sidreyi bürüyen buruyordu. Mu-hammed'in gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı.» (en-Necm, 15-17).
Muhammed'e -Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun- doğru sözlü ve özlü, aynı zamanda ilk iman eden halifesine, bu makamdan Haçlı sembollerini ilk olarak kaldırıp yok eden mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer'e, Kur'an'ı toplayan iki nur sahibi ve müminlerin emiri Affan oğlu Osman'a; şirki sarsan ve putları kıran müminlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'ye, Rasûlullah'ın aline, ashabına ve güzel yolda onlara tabi olalara da Allah'ın rahmeti olsun.»
Bundan sonra hatip, dinleyicileri Cenâb-ı Allah'ın kendilerine müyesser kıldığı şu, şu ve şu özelliklere sahip Mescid-i Aksa'ya imrendirdi. Öğütlerini verdi. Mescid-i Aksa'nm faziletleri ve üstünlükleri hakkında bilgi verdi. Burasının iki kıblenin ilki olduğunu, iki mescidin ikincisi, üç haremin de üçüncüsü olduğunu ifade etti. Mescid-i Haram'dan ve Mescid-i Nebevi'den sonra insanların gitmesi gereken tek mescid olduğunu, yine Mescid-i Haram'dan ve Mescid-i Nebevi'den sonra parmakla gösterilebilecek tek mescidin burası olduğunu, Rasûlullah (s.a.v.)'ın, Mescid-i Haram'dan geceleyin buraya getirildiğini, onun

burada yüce nebi ve resullere namaz kıldırdığım, buradan göklere yükselip miraca gittiğini, göklerden dönüşünde yine buraya uğradığını, sonra yine buradan Mescid-i Haram'a Burak'a binerek gittiğini, burasının mahşer gününde haşir yeri olacağını, peygamberlerin makamının, velilerin de yöneldikleri yerin burası olduğunu, bu mescidin ta ilk gününden beri takva üzere inşa edilmiş olan bir makam olduğunu anlattı.
Ben derim ki: Anlatıldığına göre Mescid-i Aksâ'yı, İbrahim peygamberin Kabe'yi inşa etmesinden kırk yıl sonra ilk olarak, Hz Yakub inşa etmiştir. Nitekim Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinde de böyle denmektedir. Sonra orayı Süleyman peygamber onarmıştır. Müsned ve Sü-nenlerde, İbn Huzeyme ile İbn Hibban ve Hakim'in Sahih'lerinde buna dair rivayetler mevcuttur Süleyman peygamber onarımı tamamladıktan sonra yüce Allah'tan, sırf kendisine mahsus olmak üzere şu üç dilekte bulunmuştu:
1- Kendi hükmüne uygun bir hüküm,
2- Kendisinden sonra başka hiç kimseye verilmeyecek olan bir mülk (hükümranlık).
3- Bu mescide gelip de burada namaz kılan kimse dışarı çıkarken anasından doğduğu günkü gibi günahsız olarak çıkmalı.
Bundan sonra hatip iki hutbenin tamamını okudu. Sonra da Abbasi halifesi Nasır'a, onun arkasından Sultan Selahaddin'e dua etti. Namazdan sonra Şeyh Zeyneddin Kbü'l-Hasan b. Ali Neca el-Mısrî, Sultan Se-lahaddin'in izniyle kürsüye çıkıp cemaat vaaz verdi.
Kadı İbn Zeki dört hafta cuma günleri hutbe irâd etti. Sonra Sultan Selahaddin, Kudüs'e muvazzaf bir hatip tayin etti. Haleb'de haber göndererek Melik Âdil Nureddin eş-Şehid'in Kudüs için yaptırmış olduğu minberi getirtti. Melik Âdil Nureddin Kudüs'ü kendisinin fethedeceğini umuyordu, ama bu fetih onun vefatından sonra kendi tabilerinden Sultan Selahaddin'in eliyle gerçekleşmişti. [14]

Garip Bir Nükte

er-Ravzateyn adlı eserde Ebu Şâme dedi ki: Üstadımız Ebü'l-Ha-san Ali b. Muhammed es-Sahavî ilk tefsirinde bu konuda bahsederken şöyle demiştir: «Ebü'l-Hakem el-Endülüsî'nin, yani İbn Bürca'nın tefsirinde Rum sûresinin ayetleri açıklanırken Kudüs'ün fethine dair haberler verilmiştir. Bu şehrin, hicri 583. senede Hristiyanlarm elinden alınacağı bildirilmiştir. Öyle zannediyorum ki İbn Bürcan bu bilgiyi ebced hesabıyla bulmuş değildir. Kendi ifadesine göre o, bu bilgiyi şu âyet-i kerimenin manasından çıkarmıştır:
«Elif, Lam, Mim. Rumlar en yakın bir yerde yenildiler, onlar bu yenilgilerinden sonra üç ila dokuz yıl arasında galip geleceklerdir.» (er-Rûm, 1-5).
Müneccimlerin yaptığı gibi bu iş tarih üzerine kurulmuştur. Rumlar filan ve falan senede mağlup olacaklardır. Çünkü takdirin ölçüleri bunu gerektiriyor. Bu da doğruya uygun olan bir görüştür. Şayet sahih ise o bunu vukuundan Önce haber vermiştir. Bu hadise meydana gelmeden önce bu husus onun kitabında yazılıydı. İbn Bürcan demiş ki: Eğer Kur'an'm nazil olduğu vakit bilinseydi, onun ortadan kalkacağı vakit de bilinirdi. Bu husus Kadir sûresinin tefsirinde anlatılmıştır.
Ben derim ki: İbn Bürcan bu hususları tefsirinde hicretin 522. senesi sınırlarında iken yazmıştı. Anlatıldığına göre Melik Nureddin de bu bilgiden haberdar olunca hicretin 583. senesine kadar yaşamayı arzula-mıştı. Çünkü kendisi hicretin 511. senesinde doğmuştu. 583. seneye kadar yaşamayı ümid ederek Kudüs fethinin hazırlıklarına başlamıştı. Hatta Mescid-i Aksa için -orayı fethettiği taktirde- büyük bir minber yaptırıp hazırlamıştı. Doğrusunu Allah bilir.
Sahray-ı Muazzama'ya gelince, Sultan Selahaddin onun çevresindeki pislikleri, resimleri, haçları yok etmeyi emretti. Bir mezbele halinde iken orayı tertemiz hale getirdi. Görünmeyen örtülü yerleri açığa çıkardı. Fakih İsa el-Hakkârî'ye, sahranın çevresine demir şebeke yaptırmasını emretti. Oraya muvazzaf bir imam tayin etti. İmama bol maaş verdi. Mescid-i Aksa'nın imamına da aynı şekilde bol maaş verdi. Şafiîler için hem Selahiye hem de Nasıriye adları verilen bir medrese yaptırdı. Medreseyi Hanna Ümmü Meryem mezarının üzerindeki kilisenin yerine yaptırdı. Kumame kilisesinin bitişiğinde sofiler için de teberrüken bir hankah vakfetti. Fakihlere, yoksullara erzak dağıttı. Mescid-i Aksa ile Sahra mescidlerinin köşelerine mukimlerin ve ziyaretçilerin okumaları için cüzler ve hatimler koydurdu, Eyyup oğulları Beyt-i Makdis ile diğer yerler için yaptıkları hayırlarda herkesle yarıştılar ve Öne geçtiler.
Sultan Selahaddin, Hristiyanlığın Kudüs'ten silinmesi için Kama-me kilisesini yıkmağa niyetlendi. Kendisine «Burayı dümdüz etsen bile Hristiyanlar buraya gelip hac etmekten vaz geçmezler. Çünkü senden önce müminlerin emiri Hattab oğlu Ömer bu beldeyi fethetmiş ve bu kiliseyi Hristiyanlarm elinde bırakmıştı. Sen de bu hususta ona uymalısın» denilince o, Kamame kilisesini yıkmaktan vaz geçti ve Hz. Ömer'e uyarak orayı eski halinde bıraktı. Ancak orada hizmet için sadece dört Hristiyan bıraktı. Başka Hristiyanlarm oraya girmelerine engel oldu. Babürrahme yanındaki Hristiyan mezarlarını yıktı. İzlerini yok etti. Oradaki kubbeleri de yıktırdı.
Kudüs'te bulunan Müslüman esirlere gelince Sultan Selahaddin onların tamamını serbest bıraktı. Onlara ihsanda bulundu. Bol miktarda bağışlarda bulundu. Onları giydirdi. Böylece herbiri kendi vatanına gitti. Ailesine ve evine döndü. Nimet ve lütuflarından ötürü Allah'a hamd olsun. [15]

Fasıl

Sultan Selahaddin, Kudüs'ün fethini tamamladıktan sonra şaban ayının yirmibeşinde sahildeki Sur şehrine gitmek üzere Kudüs'ten ayrıldı. Çünkü Sur şehrinin fethi gecikmişti. Hittin savaşından sonra Frank tüccarlarından Merkis adında biri Sur'u istila etmiş. Orayı tahkim etmiş, sağlamlaştırmış, çevresine de denizden denize hendek kaz-dırmıştı. Sultan Selahaddin gelip orayı bir süre kuşatma altında tuttu. Mısır diyanndaki donanmanın deniz yoluyla oraya gelmesini istedi. Gelen donanmayı da devreye sokarak Sur şehrini karadan ve denizden çembere aldı. Gecelerden birinde Haçlılar saldırı yaparak İslâm donanmasından beş gemiyi ele geçirdiler. Müslümanlar buna çok üzülüp hü-zünlendiler. Kış mevsimi de gelip çatmıştı. Azıklar azalmış, yaralılar çoğalmış, komutanlar muhasaradan bıkmışlardı. Sultan'dan dinlenmek üzere kendilerini Dımaşk'a götürmesini ve bundan bir süre sonra tekrar buraya gelmeyi istediler. Sultan da karşı koymasına rağmen sonunda onların bu isteğini kabul etti. Hep birlikte Dımaşk'a yöneldiler. Yolda Akka'ya uğradılar. Askerler kendi beldelerine dağılıp gittiler. Sultan'a gelince o, Akka şehrine varınca kaleye uğradı. Oğlu Efdal'ı Templier tarikatının elinde bulunan burca yerleştirdi. Kale naibliğine İzzeddin Hardebil'i tayin etti. Bazıları Sultan Selahaddin'e, Haçlıların tekrar geri dönmelerinden korktukları için Akkâ şehrini tahrip etmesini tavsiye ettiler. O, bunu yapmadı. Keşke yapsaydı. Aksine kalenin onarılıp güzel yerlerinin yenilenmesi için Bahaeddin Karakuş et-Takavî'yi görevlendirdi. Sıffin'deki Hospitalier tarikatının yuvasını da fakih ve yoksullara vakfetti. Papazın evini de hastahane yaptı. Bütün bunlar için de gelir getirici vakıflar te'sis etti. Bu vakıfların nazırlığına Kadı Cemaled-din b. Şeyh Ebu Necib'i tayin etti.

Bu işleri tamamladıktan sonra muzaffer ve güçlenmiş olarak Dı-maşk'a döndü. Çeşitli ülkelerdeki ve şehirlerdeki hükümdarlarla emirler kendisine hediye ve armağanlar gönderdiler. Halife de sultana bir mektup göndererek bazı hususlardan dolayı onu kınadı:

1- Hittîn savaşındaki fetih müjdesini kendileri nezdinde kadri kıymeti olmayan Bağdatlı bir gençle kendisine göndermişlerdi.

2- Kudüs fethinin müjdesini de adi postacılarla kendisine göndermişlerdi.

3- Sultan Selahaddin güya halifeye benzemek amacıyla kendisine

Nasır lakabını takmıştı

Sultan Selahaddin, bu ikazları güler yüz, letafet, yumuşak huylu-luk, itaat ve teslimiyet havası içinde aldı ve olup bitenlerden ötürü özür dilediğini halifeye bildirdi. Sonra da şöyle dedi: «Savaş, beni bu gibi işlerin bir çoğunun farkına varmaktan alıkoydu. Nasır lakabı almama gelince bunu halife Müstedî'nin zamanından beri almış bulunmaktayım. Bununla birlikte halife bana hangi lakabı takmayı uygun görürse itiraz etmem». Halifeye hiç ihtiyacı olmadığı halde ona karşı son derece saygılı ve edepli bir tavır takındı.

Bu senede Hindistan'da Gazne hükümdarı Şihabüddin el-Gurî ile Hindistan'ın büyük hükümdarı arasında büyük bir savaş meydana geldi. Hintliler büyük bir orduyla Müslümanların üzerine geldiler. Ordularında ondört fil vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Şiddetlice savaşmaya başladılar. Müslümanların sağ ve sol cenahları bozguna uğradı. Gazne hükümdarı Şihabüddin'e «Kaç ve kendini kurtar» denildi. Ancak bu söz onu daha da atılgan bir hale getirdi. Bir file hücum etti. Filin bir tarafını yaraladı. Fil yarası asla iyileşmez. Öte yandan bazı fil süvarileri onun pazusuna bir mızrak fırlattılar. Mızrak diğer taraftan çıkınca Şihabüddin baygın vaziyette yere düştü. Hintliler onu alıp götürmek için üzerine hücum ettiler. Ancak etrafındaki adamları onu savundular. Yanında şiddetlice çarpıştılar. Hiçbir yerde misli duyulmamış büyük bir savaş cereyan etti. Neticede Müslümanlar Hintlileri mağlup ettiler. Hükümdarlarını kurtarıp yirmi fersahlık bir mesafeye kadar mahfeye koyup omuzlarında taşıdılar. O esnada yarasından kan sızmaktaydı. Ordusu etrafında toplanınca emirleri ve komutanları azarlamağa başladı ve «Her emir, kendi atımn yemini yiyecek» diye yemin etti ve onları

Gazne'ye yaya olarak götürdü.

Bu senede halife Nasır, sarayının üstadı Ebül-Fadl b. es-Sahib'i öldürdü. Ebul-Fadl, devlet işlerine karışmış, artık halifenin sözüne uyulmaz olmuştu. Bununla birlikte Ebu'1-Fadl malda mülkte gözü olmayan, yaşantısı güzel, iffetli bir kimseydi. Halife onun çok miktarda malını ve eşyasını aldı.

Bu senede halife, Ebu Muzaffer Celalüddin'i vezirliğe tayin etti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî de aralarında olmak üzere devlet ricali onun peşi sıra yaya yürüdüler. Ebu Yunus da kadının yanında bu durumu müşahede etmişti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî yürümekteyken «Allah uzun ömre lanet etsin (keşke bu kadar uzun süre yaşamasaydım ve bu halleri görmeseydim)» demişti. Kadilkudat bu senenin sonunda vefat etti. [16]

Hicretin Beşyüzseksşnüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Abdü'l-Mugîs B. Züheyr El-Harbî

Hanbelî âlimlerinden ve salihlerindendi. Ziyaret edilirdi. Yezid b. Muaviye'nin faziletine dair yazdığı bir eseri vardır. Bu eserinde garip ve acaip şeyler nakletmiştir. Ebül-Ferec Îbnül-Cevzî, onun bu eserine reddiye yazmış ve reddiyesinde güzel ve isabetli sözler kullanmıştır. Ab-dü'1-Muğis'in başından geçen hallerin en güzeli şudur: Halifelerden biri -Öyle sanıyorum ki bu halife Nasırdır- gizlice onu ziyarete gitmişti. Şeyh Abdü'l-Muğis onu tanımış, ancak tanıdığını belirtmemişti.

Halife ona «Yezid'e lanet edilebilir mi edilemez mi?» diye sorunca şeyh ona şu cevabı vermişti:
- Onu lanetlemeyi caiz görmüyorum. Çünkü ben, lanet kapısını açacak olursam bu durumda halk, halifemize fazlasıyla lanet okuyacaktır.
- Niçin?
- Çünkü halife, birçok çirkin işler yapmaktadır. Şunu ve şunu yapmaktadır.
Böyle dedikten sonra halifenin çirkin fiillerini ve yapabileceği kötülükleri anlattı ki, halife bunlardan vazgeçsin. Halife ondan bu cevabı aldıktan sonra sözlerinden etkilenmiş ve yararlanmış olarak yanından çıkıp gitti. Şeyh Abdü'l-Muğis bu senenin muharrem ayında vefat etti. [17]

Ali B. Hattab B. Halef

Âbid ve takva sahibi bir insandı. Zahidlerden, keramet sahibi velilerdendi. Makamı Ceziretü İbn Ömer'dedir. el-Kâmil adl eserinde İbnül-Esir dedi ki: «Güzel ahlâkı, davranışları, kerametleri ve ibadeti hususunda onun benzerini görmedim.» [18]

Emir Şemsuddîn Muhammed B. Abdülmelik B. Mukaddem

Sultan Selahaddin'in naiblerindendir. Sultan Selahaddin, Kudüs'ü fethettiğinde hac zamanında bir cemaat ihrama girerek Kudüs'ten Mescid-i Haram'a gittiler. İbn Mukaddem de bu senede hac emirliği yaptı. Arefe'de vakfe yaptığı zaman davul çaldırdı. Sancak açtırdı. Sultan Selahaddin'in üstünlük ve ululuğunu izhar etti. Halife ta-fafından atanmış olan hac emiri Taştekin, bu duruma kızdı. İbn Mukad-dem'i bu hareketinden men etti. Ancak o dinlemedi.İkisi çarpıştılar. İbn Mukaddem yaralandı ve ikinci günde Mina'da vefat etti. Oraya defnedildi. Birçok olaylar cereyan etti. Taştekin bu yaptığından ötürü kınandı ve yaptığının sonucunda Sultan Selahaddin ile halife tarafından ceza göreceğinden korktu. Zaten halife de onu bu görevinden azletti. [19]

Muhammed B. Ubeydullah

Muhammed b. Ubeydullah b. Abdullah. Şair İbn Teavizî'nin torunudur. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Bu senenin şevval ayında altmış yaşını aşmış iken vefat etti. [20]

Nasr B. Futyan B. Matar

Hanbelî fakihidir. İbn Müna adıyla meşhur olmuştur. Zahid ve abid bir kimseydi. Hicretin 501. senesinde doğdu. Meşhurlardan Şeyh Mu-vaffaküddin b. Kudame, Hafiz Abdülganî, Muhammed b. Halef b. Racih, Nasır Abdurrahman b. Müneccim b Abdülvehhab, Abdürrezzak b. Şeyh Abdülkadir Geylanî ve diğerleri ondan fıkıh dersleri aldılar. Bu senenin ramazan ayının beşinde vefat etti. [21]

Ebü'l-Hasan Ed-Damîğanî

Kadilkudat idi. Muktefî'nin, ondan sonra da Müstencid'in zamanlarında kadılık yaptı. Sonra azledildi. Halife Müsted zamanında görevine iade edildi. Halife Nasır zamanında da kadılık yaptı. Nihayet bu senede vefat etti. [22]

Hicretin Beşyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Selahaddin, Kevkeb kalesini kuşatma altına aldı. Oranın tahkim edilmiş, ele geçirilmesi zor bir yer olduğunu gördü. Orada Emir Kaymaz el-Beckemî'yi 500 süvari ile bıraktı. Bunlar Kevkeb kalesinde bulunanların yollarını daraltacaklardı. Onları baskı altında tutacaklardı. Aynı şekilde Seft kalesi için de Tuğrul Bey el-Canıedar maiyetinde 500 süvari bıraktı. Safet kalesine gelecek takviye birliklerinin ve erzakın kaleye ulaşmasına engel olacaklardı. Kereküşşevik'e de muhasara için bir müfreze gönderdi. Bunlar kalede-kileri sıkıştıracaklardı. Bütün bunları, kendisi ileride dönüp bu mekânları ele geçirecek müsait bir zamanı elde etmek amacıyla yapmıştı. Sultan Selahaddin bu gazadan Dımaşk'a döndüğünde hazine vekili Safiy b. Fayiz'in kalede kendi şahsına mahsus olmak üzere muazzam bir köşk yaptırdığını görmüştü. Bu köşk, kalenin kıble tarafındaydı. Sultan bunu görünce öfkelendi ve Safî'yi azledip şöyle dedi:
«Biz ne Dımaşk'ta ne de başka bir beldede ikamet etmek için yaratılmadık. Aksine biz Aziz ve Celil olan Allah'a ibadet edip

O'nun yolunda cihad etmek için yaratıldık. Senin bu yaptığın, nefisleri asıl görevlerinden alıkoyacak ve tembeli eştirecek işlerdir.»
Bunlardan sonra Sultan Selahaddin, adalet sarayında oturdu. Kadılar ve faziletli kimseler yanına geldiler. Sonra da o, hasta olan Kadı Fadıl'ı, Cevsak-ı İbn Ferraş'taki evinde ziyarete gitti. Yaptığı işleri ona anlattı. İleride yapacağı Önemli işleri ve gazaları anlatarak fikrini sordu. Sonra Dımaşk'tan ayrılıp Biyus yoluna koyuldu. Oradan da Bika'a yöneldi. Bika'dan sonra Humus'a ve Hama'ya gitti. Kendisi Asi nehrinin kıyısında iken Cezire ordusu gelip ona iltihak etti. Sonra şimal tarafındaki sahillere doğru gitti. Antartus ve diğer kaleleri, Cebele ve Lazkiye şehirlerini fethetti. Cebele ve Lazkiye, mamurluk ve gelişmişlik bakımından en müstahkem şehirlerden idiler. Sahyun, Bukas, Şuğur gibi kaleleri de fethetti. Bukas ve Şuğur, Asi nehri kıyısında iki müstahkem kaledirler. Buraları kuvvetle fethetti. Sonra yüksek bir dağın tepesinde büyük bir kale olan Bedriye kalesini de fethetti. Bu kalenin alt tarafında derin vadiler vardır. Bu kale, Hristiyanlık ve İslâm dünyasında örnek gösterilen dillere destan bir kaledir. Sultan Selahaddin, burayı kuşattı. Mancınıkların büyüklerini kaleye doğru kurdu. Askerleri üç gruba ayırdı. Bir grup savaşıp yorulduğunda arkadaşı grup gelip savaşacaktı ki savaş gece gündüz aralıksız olarak devam etsin. Kale, Sultan Selahad-din'in nöbetinde fethedildi. Burası günlerce yapılan savaştan sonra zorla fethedilmişti. Kaledeki bütün mallar yağmalanmış, eşyalara ve paralara el konulmuş, koruyucular ve savaşçılar öldürülmüş, kadınlar ve çocuklar köle edinilmişti. Sonra buradan ayrılıp başka bir cihete gitti. perbesek ve Buğras kalelerini fethetti. Bütün buraları zor kullanarak fethetti. Ganimet elde etti. Salimen geri döndü. Sonra yüksek himmeti, Antakya'yı fethetmeye yöneldi. Çünkü Antakya'nın çevresindeki bütün şehir ve kasabaları fethetmiş, oralara askerinin çokluğuyla hakim olup zafer kazanmıştı. Ancak Antakya valisi haber göndererek kendisinden barış talebinde bulundu, Buna karşılık da yanındaki Müslüman esirleri salıvereceklerini söyledi. Sultan Selahaddin, komutasındaki askerlerin yorulup sıkıldıklarını anladığı için Antakya valisinin talebini kabul etti. Yedi ay süreli bir ateşkes anlaşması yaptı. Sultan Selahaddin'in amacı, askerlerini dinlendirmekti. Ateşkesi kabul edince Antakya'daki esirleri gidip teslim alacak görevlileri gönderdi. Böylece Hristiyan devleti ^çalmış ve zelü olmuştu. Sonra yola koyuldu. Oğlu Zahir, Haleb'e uğramasını istedi. O da bunu kabul etti. Gidip Haleb kalesinde üç gün kaldı. Sonra kardeşinin oğlu Takiyyüddin onu Hama'ya davet etti. Gidip orada da bir gece kaldı. Takiyyüddin'e Cebele ve Lazkiye'yi ikta' olarak verdi. Sonra oradan ayrılıp Baalbek'e gitti. Kale'de bir süre kaldı. Hamama gitti. Sonra da Baalbek'ten ayrılıp ramazan ayı başında Dımaşk'a döndü. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Kürüm'ün fethedildiği-ne ve Frankların elinden kurtarıldığına dair kendisine müjde geldi. Cenâb-ı Allah, Müslümanları o mıntıkada rahatlattı. O mmtıkalardaki ovalar, gelip geçen tacirler, gaziler ve hacılar için geçilmesi kolay bir yol
haline geldi.

«Alemlerin Rabbı Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi» (el-En'âm; 45), [23]

Sıfd Ve Hısn-I Kevkeb'in Fethi

Sultan Selahaddin, Dımaşk'ta sadece birkaç gün kaldı. Sonra Sıfd'a doğru yola koyuldu. Ramazanın ikinci on gününü orada geçirdi. Şehri mancınıklarla kuşatma altına aldı. Ama soğuklar çok şiddetlenmişti. Sular donuyordu. Nihayet şevval ayının sekizinde orayı sulh yoluyla fethetti. Sonra da Sur şehrine gitti. Şehir ona teslim oldu. Askerler ve komutanlar yorulmadılar. Fetih gerçekleşince Sıfd şehri bütün bağlarıyla ona boyun eğip teslim oldu. Sonra oradan ayrılıp Hospitalier ta-rikanının merkezi olan Kevkeb kalesine (Hısn-ı Kevkeb'e) gitti. Nitekim Sıfd şehri de Templier tarikatının merkeziydi. Bunlar, Sultan Selahaddin'in en çok öfke duyduğu Hristiyan grubu idiler. Bunlardan esir düşenler olursa Sultan Selahaddin mutlaka öldürüyordu. Kevkeb kalesini kuşatma altına aldı. Nihayet ele geçirdi. Oradakileri öldürdü. Oradan gelip geçenleri kaledekilerin şerrinden kurtardı. O sahillerde düzen sağlandı. O yörede ikamet edenler rahatlarını buldular. Bu fetih gerçekleştiği esnada gökten yağmur yağıyor, rüzgarlar ve fırtınalar esiyor, sel suları her tarafı kaplıyor, adamlar çamur içinde yürüyorlardı. Bütün bunlara rağmen Sultan Selahaddin, örnek gösterilecek bir sabır içindeydi. Bu gazada Kadı Fadıl da onunla beraberdi. Kadı Fadıl, Sultan Se-lahaddin'in kardeşi olan Yemen hükümdarına mektup yazarak İslâm'ın zaferini kutlamak için onu Şam'a davet etti. Sultan'm Antakya'yı kuşatmaya niyetlendiğini de bildirdi. Takiyyüddin Ömer'in sene sonunda Trablus'u kuşatacağını da söyledi. Sonra Kadı Fadıl, Mısır'a gitmeye niyetlendi. Sultan Selahaddin onu uğurladı. Sonra Kudüs'e gitti. Orada cuma namazını kıldı. Kurban bayramım geçirdi. Kardeşi Sultan Âdille birlikte Askalan'a gitti. Kardeşine Askalan yerine Kerek'i ik-ta olarak verdi. Mısır hadiseleri karşısında oğlu Aziz'e yardımcı olması için yoluna devam etmesini emretti. Sultan Selahaddin'in kendisi de geri döndü. Sene sonuna kadar Akka'da ikamet etti.
Bu senede Mısır'da Fatımi devletini yeniden kurmak amacıyla bir grup Rafizi ortaya çıktı. Bunlar, Sultan Âdil'in Mısır'da yokluğunu fırsat bilip Aziz Osman b. Selahaddin'i hafife aldılar. Gece «Ey Ali ailesi, ey Ali ailesi!» diye yüksek sesle ünleyecek on iki adamı görevlendirdiler. Bunlar, halkın bu çağrıya icabet edeceklerim düşünüyorlardı. Ama çağrılarına icabet eden, kendilerine iltifatta bulunan hiç kimse görülmedi. Durumu görüncede bozguna uğrayıp kaçtılar. Ancak yakalanıp zincire vuruldular ve hapse atıldılar. Sultan Selahaddin bu durumdan haberdar olunca üzülüp kederlendi. Yanında bulunan ve hiç ayrılmayan Kadı Fadıl ona şöyle dedi:
«Ey hükümdar! Üzülmemen, aksine sevinmen gerekir. Çünkü bu cahillere halkından hiç kimse kulak vermiş değildir. Şayet

insanları denemeleri için casuslar gönderecek olsaydın Mısır insanının senin hakkında düşündüklerini anlayacak ve sevinecektin.» Kadı Fadıl'ın bu sözleri üzerine Sultan Selahaddin'in kederi ve üzüntüsü yok oldu. Kadı Fadıl'ın sözüne uyaral onu kendisinin gözcüsü ve yardımcısı olmak üzere Mısır'a gönderdi. [24]

Hicretin Beşyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emîrü'l-Kebir Sülaletü'l-Mülük Ve's-Selatin

el-Emirü'1-Kebir Sülaletü'l-Mülûk ve's-Selatin eş-Şeyzerî Muayye-dü'd-Devle Ebü'l-Haris, Ebül-Muzaffer Üsame b. Mürşi b. Ali b. Mu-kallid b. Nasr b. Munkiz. Şükranla yad edilecek meşhur şairlerdendir. Doksanaltı sene kadar yaşadı. Ömrü, başl başına bir tarihti. Evi Dı-maşk'm Aziziye mahallesindeydi. Ki oraya fazıl kimseler ve alimler uğrarlardı. Yüksek manalar içeren parlak şiirleri vardır. Derin bir bilgiye sahipti. Cömert ve çok faziletleri olan bir kimseydi. Şeyzer meliklerinin evladıdır. Sonra Fatımîler zamanında Mısır'da bir süre ikamet etti. Daha sonra Şam'a döndü. Hicretin 570. senesinde Sultan Selahaddin'in ziyaretine geldi ve ona şu şiiri okudu:
«Her ne kadar ömrümde çok günah işlemişsem de,
Uzun ömrümden ve ihtiyarlığımdan ötürü Allah'a hamd ettim.
Çünkü ben düşmandan sonra sevgili bir dosta gitmekten utandım.»
Kendisine fayda vermeyen dişini çektirmesi sebebiyle şöyle bir şiir okumuştu:
«Öyle bir dost ki ömür boyunca onun dostluğundan bıkmam. Benim yararıma kendini bahtsız etti. Çok çabalar harcadı.
Kendisiyle beraber olduğumuzdan beri kendisini görmüş değilim,
ama,
Gözlerime göründüğü anda artık ebediyyen birbirimizden ayrılmış
olduk.»
Emir Kebir'in büyük bir şiir divanı vardır. Sultan Selahaddin onun bu divanını diğer şiir divanlarından üstün tutardı. Emir Kebir, hicretin 488. senesinde doğdu. Yaşlılığında da şehanıetli ve yürekli bir kimseydi. Bir arslanla karşı karşıya gelmiş onu öldürmüştü. Sonra bu senenin ramazan ayının yirmiüçünde salı gecesi vefat edinceye dek uzun bir ömür yaşadı. Kasyun dağının doğusuna defnedildi. Ben de mezarını ziyaret edip onun için şu şiiri okudum:
«Onlardan ayrıldığın için cildim yakma. Senin kuvvetin sürekli karşı koymaya güç yetiremez. Bilesin ki onların yanına dönecek olursan,
Bu güzel olur. Yoksa pişman kimseler gibi geri dönmeye mecbursun.»
Şu şiir de Emir Kebir'e aittir:
«Aralanın yelesine vurarak mızrakları parçaladıktan sonra ben,
Kalemi tutamadığıma şaşıyorum, çok güçsüz olmuşum.
Uzun bir süre yaşamak isteyene de ki:
İşte bu uzun bir ömür, yaşamanın sonucudur.»
İbnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede Emir Kebir'in şeyhi de vefat etti. [25]

Ebu Muhammed Abdullah B. Alî

Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Süveyd et-Tikritî. Hadis alimiydi. Güzel tasnif eserleri vardı. [26]

Hafız Hazımî

Ebu Şâme dedi ki: Bu senede Bağdat'ta yaşı küçük olmasına rağmen tasnif eserlerin sahibi Hafız Ebu Bekir Muhammed b Musa b. Osman b. Hazim el-Hemedanî vefat etti. el-Acele fi'n-Neseb, en-Nasih ve el-Mensuh ve daha başka eserleri vardır Hicretin 548. veya 549. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde vefat etti. [27]

Hicretin Beşyüzseksenbeşînci Senesi

Bu senede halifenin elçileri Sultan Selahaddin'i ziyarete gelerek ona halife Nasır'm oğlu Zahir lakabını taşıyan Ebu Nasr'ın veliahd tayin edildiğini bildirdiler. Sultan da bu bildiriyi Dımaşk hatibi Ebü'l-Ka-sım Abdülmelik b. Zeyd ed-Doleî'ye tebliğ ederek halka duyurmasını emretti. Sonra da elçilerle birlikte halifeye çok miktarda armağanlar ve kıymetli hediyeler gönderdi. Savaş kıyafetleri ile haçlı esirlerini ve Sal-but haçını da halifeye gönderdi. Bu haç, hilafet sarayının Neva kapısının eşiğine

gömüldü. Önceleri saygı gösterip öpülmekte olan bu haç, artık ayaklar altında kalıyor, gelip geçenler ona basıyorlardı, Doğrusu şu ki, bu haç önceleri altınla kaplı tunçtan bir haç olup Sahra Camii'nin kubbesi üzerine dikilmişti. Anıa sonraları Cenâb-ı Allah onu eşiğin altına bıraktı. [28]

Akkâ Olayı

Bu senenin receb ayında Sur şehrindeki Haçlılar toplanıp Akkâ şehrine doğru yürüdüler. Orayı kuşatma altına aldılar. Ama orada bulunan Müslümanlar kaleyi tahkim ettiler. Kuşatma için lazım olan şeyleri hazırladılar. Sultan Selahaddin, durumlarından haberdar olunca Dı-nıaşk'tan süratle oraya hareket etti. Haçlıların, -yüzüğün parmağı kuşatışı gibi- kaleyi ve Müslümanları kuşatmış olduklarını gördü. Kaleyi ve Müslümanları koruyup savunmaya başladı. Nihayet kale kapısına doğru yol açtı. Oraya gitmek isteyen herkes artık gidebilecekti. Asker olsun sivil olsun kadın olsun çocuk olsun herkes kaleye gidebilecekti. Sonra istediği alet ve emtiayı kaleye soktu. Kendisi de kaleye girdi. Surların üzerine çıktı. Haçlılara askerlerine, teçhizatlarının ve sayılarının çokluğuna baktı. Onlara her zaman deniz yoluyla erzak geliyordu. Eşyaları gittikçe artıyordu. Her an da onlara takviyeler ulaşıyordu. Sonra kendi otağına döndü. Askerler yanma geliyorlardı. Her cihetten ve mekandan takviye birlikleri Müslümanlara da geliyordu. Aralarında piyadeler ve süvariler vardı. Şaban ayının son on günü olduğunda Haçlılar gemilerinden çıkıp kaleye geldiler. 2.000 süvari ve 30.000 piyade idiler. Sultan, maiyetindeki bahadır askerlerle karşılarına çıktı. Merc-i Akka'da büyük bir savaş meydana geldi. Günün ilk vaktinde Müslümanlardan bir topluluk bozguna uğradı. Sonra Haçlılar bozulmaya yüz tuttular. 7.000'den fazla ölü verdiler. Bu çarpışma nihayetlenince sultan, ilk bulunduğu yerden ayrıldı. Uzak bir yere çekildi. Çünkü ölülerin kokusu onu rahatsız ediyordu. Bunun askerlere eza ve hastalık vermesinden çekiniyordu. Ayrıca süvarileri ve atları da dinlendirmek istiyordu. Ancak bunun, bozguna yüz tutmuş düşmanın yararına olduğunu bilememişti. Çünkü düşmanlar bu durumu fırsat bilerek çadırlarının çevresine deniz tarafından bir hendek kazdılar. Askerlerini muhafaza altına aldılar. Kazdıkları hendeğin toprağıyla da yüksek bir sur meydana getirdiler. §ur da bazı kapılar yaptılar. Dilediklerinde bu kapılardan dışarı çıkıyorlardı. İstedikleri ve beğendikleri menzillerinde kendilerini sağlama aldılar. Durum, Müslümanların aleyhine dönmüş, bela büyümüş, hastalık müzminleşmiş, durumun vehameti artmıştı. Cenâb-ı Allah, Müslümanları imtihan etmek için böyle yapmıştı. Sultan Selahaddin, -denizin sakinleşmesine fırsat vermeden çünkü deniz sakinleştiği takdirde her taraftan Haçlılara yardım geliyordu- süratle hücuma geçerek düşmanın işini bitirmek görüşündeydi. Ancak askerler usandıkları ve sıkıldıkları için iş zorlaşmıştı. Hepsi Haçlıların karşısında kendilerini küçük görmeğe başlamışlardı. Ama kaderde yazılandan haberleri yoktu. Bunun üzerine Sultan Selahaddin, bütün hükümdarlara ve meliklere haber salarak yardıma gelmelerini istedi. Halife'ye de olanca imkânlarım sarfetmesi için bir mektup yazdı. Halife de askerleri, sür'atle savaşa girmek üzere teşvik edici mektuplar gönderdi. Sultan Selahaddin'e ferdi veya toplu bir çok takviyeler geldi. Mısır'a da haber salarak kardeşi Âdil'i yanma çağırdı. Donanmayı çabucak getirmesini istedi. Kardeşi de yanına geldi Donanmayı getirdi. Donanmada elli parça gemi vardı. Donanma komutanı da Emir Hüsameddin Lü'lü idi. Sultanın kardeş Âdil, Mısır askerleriyle birlikte gelmişti. Donanma oraya vardığında Haçlılar İslâm donanması karşısında korkuya kapılarak gemileri sağa ve sola kaçmağa başladı. Müslümanlara erzak, asker ve teçhizat ulaşmış, kalpler ferahlamıştı. Bu sene nihayete erdiğinde durum değişmemiş, eski vaziyetini devam ettirmişti. Yüce Allah'tan başka sığınılacak bir zat yoktur. [29]

Hicretin Beşyüzseksenbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Şerefüddîn Ebu Sa'd

Asıl adı Abdullah b. Muhammed b. Hibetullah b. Ebi Asrun'dur. Şafiî imamlarmdandır. el-İntisaf adlı kitabı vardır. Dımaşk kadilkudatlığı yaptı. Ölümünden yirmi sene önce gözlerini kaybetti. Oğlu Nec-meddin'i, kendisi doksanüçbuçuk yaşma varmış iken gönül rızasıyla kendi makamına geçirdi. Vefat edince de Asruniye medresesine defnedildi ki, bu medreseyi kendisi Sevikatü Babü'l-Berid'de kendi evinin karşısında inşa ettirmişti. Medreseyle evi arasında bir yol vardı, Salih ve ilmiyle ame eden kimselerdendi. İbn Hallikan, ondan bahsetmiş ve şöyle demiştir:
«Aslen Musul'a bağlı Hadisetü Âne kasabasmdandır. İlim tahsil etmek için çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmuştur. Es'ad el-Mihenî'den, Ebu Ali el-Farukî'den ve bir grup ulemadan ders almıştır. Sincar ve Harran kadılıkları yapmıştır. Nureddin zamanında Gazaliye medresesinde müderrislik yapmış, sonra Haleb'e göçmüş, Nureddin onun için Halep'te ve Humus'ta medresler yaptırmıştır. Sonra Sultan Selahaddin zamanında Dımaşk'a gelmiş ve hicretin 573. senesinde Dı-mask kadılığına atanmış, bu senede vefat edinceye kadar bu görevi sürdürmüştür. Amâ (kör) kişinin kadılık yapmasının caiz olduğuna dair bir cüz derlemiştirki bu, mezhebinin görüşünün hilafınadır. el-Beyan adlı eserin sahibi bunun ashaptan bazısının görüşlerine uygun olduğunu nakletmiş, ancak «Ben bunu başka kitaplarda görmedim» demiştir. Bir şeyi sevmen onun kusurlarını görmene ve duymana engel olur. Kadı Şe-refüddin çok kitaplar tasnif etti. Safvetü'l-Mezheb fî Nihayeti'l-Matlab adlı yedi ciltlik, el-İntisa adlı dört ciltlik, el-Hilaf adlı dört ciltlik, ez-Ze-ri'a fî Marifeti'ş-Şeria, el-Mürşid, Ma'hazü'n-Nazar, Muhtasar fi'1-Fera-iz gibi eserleri vardır. İbn Asâkir tarihinde ondan bahsetmiş, Kâtip îmad onu övmüştür. Kadı Fadıl da onu övenler arasındadır. Kâtip

İmad ve İbn Hallikan onun birçok şiirlerini nakletmişlerdir. Şiirlerinden biri şudur:
«Yaşamayı ümid ediyorum. Oysa her an ölüler önümden geçiyorlar. Naaşlarını titretiyorlar.
Ben de onlar gibi değil miyim? Sadece benim,
Birkaç gecem kalmış, bu zamanda onları yaşayacağım.» [30]

Ahmed B. Abdurrahman B. Vehban

Ahmed b. Abdurrahman b. Vehban Ebü'l-Abbas. ibn Afdalü'z-Zanıan adıyla tanınmıştır. Îbnü'1-Esir dedi ki:
«Fıkıh, usul, hesap, feraiz, astronomi, kozmografya, mantık ve benzeri birçok ilimde derya misali bir alimdi. Mekke'de mücavir olarak yaşadı ve nihayet bu senede orada vefat etti. Sohbeti ve ahlakı bakımından insanların en iyilerindendi. [31]

Fakih Emir Ziyaüddîn İsa El-Hakkâri

Esedüddin Şirkuh'un adamlarından ve dostlarındandı. Onunla birlikte Mısır'a gitti. Yanında itibar sahibi olup yükseldi. Sonra Sultan Selahaddin'in maiyetine girdi. Akkâ'ya yakın Harrubiye mıntıkasında vefat etti. Cenazesi Kudüs'e nakledildi ve oraya gömüldü. Şeyh Ebü'l-Kasım b. Berezî el-Cezerî'den fıkıh dersleri aldı. Faziletli ve büyük emirlerdendi. [32]

Mübarek B. Mübarek El-Kerhî

Nizamiye müderrisi idi. îbn Hal'den fıkıh dersleri aldı. Halife'nin vfe halkın nazarında itibar sahibi olup yükseldi. Güzel yazısı dillere destan olmuştu. Ben, Tabakatü'ş-Şafnye adlı eserde kendisinden bahset-mişimdir. [33]

Hicretin Beşyüzseksenaltıncı Senesi

Bu sene başında Sultan Selahaddin Akkâ kalesini kuşatma altında tutmaktaydı. Haçlılara da her vakit deniz yoluyla takviye gelmekteydi. Hatta Haçlı kadınları savaşmak niyetiyle memleketlerinden ayrılıp bu savaşa gelmişlerdi. Kimi de cephedeki garip askerleri moral bakımından güçlendirmek ve gurbette onlarla nikahlanmak amacıyla gelmişlerdi ki, gurbetteki askerler böylece rahatlasınlar. Şehvetlerini tatmin etsinler ve kadınlar tarafından kendilerine hizmet edilsin. İçinde bu amaçla 300 güzel Haçlı kadın taşıyan bir gemi, cepheye geldi. Haçlılar bu kadınları görünce savaşa ve gurbete dayanma gücü bulup sebat ettiler. Hatta Müslümanlardan da birçok fasık kimseler bu kadınlara ulaşmak amacıyla o tarafa yöneldiler. Bu haber her tarafa yayıldı. Müslümanlarla Haçlılar arasında Alman hükümdarının 300.000 savayçıyla Kostantiniye tarafından gelmekte olduğu, Şam'ı ele geçirip Şamlıları öldürmek amacını güttüğü haberi yayıldı. Alman hükümdarı Kudüs'ün intikamını almak istiyordu. Bu haberi duyan Sultan Selahaddin ve Müslümanlar büyük bir düşünceye kapıldılar. Son derece korktular. Ayrıca bu dehşetli kuşatma da onları meşgul etmekteydi. Ama öte yandan Haçlıların morali yükseldi. Savaşa ve kuşatmağa daha bir şevkle giriştiler. Şiddet gösterdiler. Ama Cenâb-ı Allah lütfedip Alman askerlerinin çoğunu yollarda açlık, soğuk, yolu kaybetme gibi sebeplerle telef etti. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.
Haçlıların savaşmak amacıyla ülkelerinden ayrılıp sefere çıkmala-nnın ve alarm çalmalarının sebebi, el-Kâmü adlı eserinde İbnü'l-Esir'in anlattığına göre şöyledir:
Kudüs ve diğer Hristiyan beldelerinde bulunan bazı rahip ve keşişler Sur şehrinde dört gemiye binerek deniz kıyısındaki Hristiyan şehirlerini ve kasabalarını dolaştılar. Hristiyanları Kudüs'ün intikamını almaya teşvik ettiler. Kudüslülerin başına gelen felaketleri ve sahillerde yaşayan bir kısmının öldürülüp bir kısmının esir alındığını ve evlerinin yıkıldığını anlatmaya başladılar. Hz. İsa'nın ve bir de onu dövmekte, ona eziyet etmekte olan bir Arabm resmini yaptılar. Hristiyanlar bu keşiş ve rahiplere Hz. İsa'yı dövmekte olan bu Arab'ın kim olduğunu sorduklarında onlar «Bu, Hz. İsa'yı döven, Arap peygamberidir İşte Hz. İsa'yı yaralamış ve o da bu yüzden vefat etmiştir» diyorlardı. Hristiyanlar da bundan rahatsız oluyorlar, kızıp gayrete geliyorlar, ağlayıp hü-zünleniyorlardı. İşte bunun üzerine kendi dinlerinin, peygamberlerinin ve hac yerleri olan Kudüs'ün yardımına koşmak üzere yola çıktılar. Çünkü hac yerleri olan Kudüs, zor şartlara maruz kalmış, esaret altına düşmüştü. Bu amaçla gurbetteki askerlerin şehvetlerim tatmin etmek üzere zinakâr kadınlar da cepheye gelmişlerdi. Çünkü dinleri, peygamberleri ve hac yerleri onlar nazarında en kıymetli varlıklarıydı.
Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında Sultan Selahaddin, eman vererek Şaif Arbon'u teslim aldı. Onun arkadaşı son derece zillet ve hakaret altında kalıp esir düşmüştü. Şaif Arbon, Haçlıların en dahilerinden ve tarihi en iyi bilenlerindendi. Hadis ve tefsir kitaplarını da okumuşluğu vardı, ama buna rağmen İslâm'a karşı son derece sert, katı kalpli, nefsi kâfir bir kimseydi.
Kış mevsimi sona erip bahar mevsimi gelince İslâm hükümdarları atlıları, piyadeleri, atları ve bahadırlarıyla kendi beldelerinden çıkıp geldiler. Halife de Sultan Selahaddin'e neft, mızrak, lağımcı ve lav atıcı askerleri gönderdi ki, bunlardan

her biri kendi sanatında son derece maharetli birer ustaydı. Maaşları da 20.000dinardı.
Deniz yolu açıldı. Her adadan Haçlı gemileri kendi taraftarlarına yardım etmek için peşpeşe geldiler. Kuvvet ve erzak getirdiler. Haçlılar, tahtadan ve demirden üç burç yaptırdılar. Neft atıldığı zaman yanmasın diye sirke ile ıslatılmış deriler çektiler. Bunlardan birinde 500 savaşçı vardı ki, bu, şehirin en yüksek burcuydu. Bir teker üzerine kurulmuştu. Onu böylece diledikleri yöne çevirebiliyorlardı. Her burcun üzerinde de büyük bir mancınık vardı. Müslümanlar bunu görünce paniğe kapılıp, oradaki müslümanlarm kurtarılamayacağından korktular. Büyük bir sıkıntıya düştüler. Sultan Selahaddin bu burçları yakmak için kafasını zorladı. Düşünmeye başladı. Neftçileri yanma çağırdı. Bu burçları yakacak olurlarsa kendilerine bol miktarda para vereceğini söyledi. Dı-maşkh ve bakırcıların dernek başkanının oğlu Ali diye bilinen genç bir bakırcı bu burçları yakmayı teahhüd etti. Beyaz neft alıp kendi kafasına göre bildiği bazı ecza ile karıştırdı. Bu karışımı bakırdan yapılmış üç kazanda kaynattı. Sonra bu karışım alevli bir ateş haline geldi. Her burca, Akka şehrindeki mancınıklar vasıtasıyla bir miktar savurdu. Böylece üç burç da yanmaya başladı. Nihayet Allah'ın izniyle o burçlar alev alev yanan bir ateş haline geldi. Alevler göğe yükselen birer dil gibi yala-buklanmaya başladılar. Burçların içindeki askerler de yandılar. Müslümanlar o esnada hep birlikte tekbir almaya başladılar. Bu burçlardan her birinde yetmiş kâfir yandı. O gün kâfirler için zorlu bir gün olmuştu. Günlerden de bu senenin rebiyülevvel ayının yirmiikisi olan pazartesi günüydü. Haçlılar o burçları yapmak için yedi ay çalışmışlardı. Ama bir günde yanıp kül oldular.
«Yaptıkları her işi ele alır, onu toz-duman ederiz.» (el-Furkân, 23). Bundan sonra Sultan Selahaddin o genç bakırcıya kıymetli armağanlar ve bol para verilmesini, görevlilere emretti, ama o bu armağanları ve paraları kabule yanaşmayıp şöyle dedi:
«Ben, bunu Allah rızasını kazanmak ve O'nun katındaki mükafatları elde etmek umudu ve amacıyla yaptım, sizden ne mükâfat ne de teşekkür istiyorum.»
Mısır donanması şehir halkına doğru geldi. İçinde bol miktarda gıda maddesi vardı. Haçlılar da, İslâm donanmasıyla savaşmak için kendi donanmalarını tabiiye edip harekete geçirdiler. Ancak onları bundan alıkoymak için Sultan Selahaddin, askerlerini harekete geçirdi. Ayrıca şehir halkı da onlarla savaştılar. İki donanma denizde savaşmağa baş-ladılalr. O gün çok zorlu bir gündü. Karada ve denizde savaşılmış ti. Haç-, hlar İslâm donanmasının bir gemisini ele geçirdiler. Diğerlerim Cenâb-ı Allah onlardan kurtardı ve bu donanma, if indeki gıda maddeleriyle birlikte şehre ulaştı. Müslümanlar o donanmadaki erzaka hatta bir kısmına bile çok muhtaçtılar.
Önceki sayfalarda adı geçen Alman hükümdarına gelince o çok sayıda asker ve teçhizatla Akkâ'ya geldi. Mayietindeki savaşçılar 300.000 kadardı. Amacı, İslâm ülkesini tahrip etmek ve Müslümanları öldürüp Kudüs'ün öcünü almaktı. Ülkeleri beldeleri peşpeşe zaptetmek, hatta Mekke ve Medine'yi ele geçirmek niyetindeydi, ama Cenâb-ı Allah'ın kuvveti ve yardımıyla amacına ulaşamadı. Aksine Aziz ve Celil olan Allah onları her mekânda ve zamanda helak etti. Hayvan yakalanır gibi yakalandılar. Nihayet hükümdarları, akıntısı şiddetli bir nehirin kıyısına geldi. Nefsi onu yüzerek karşıya geçmeye teşvik etti. Nehire dalınca da su onu bir ağaca doğru sürükledi. Başı yarıldı. Nefesi kesildi. Allah kullan ve memleketleri ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Ama yerine küçük oğlu tahta geçti. Almanların düzeni bozuldu. Azıkları azaldı. Sonra yollarına devam ettiler. Uğradıkları her beldede öldürülüyorlardı. Akkâ'da bulunan adamlarının yanma ancak 1.000 süvari ile ulaşabildiler ama Akkâ'dakiler başlarını kaldırıp onlara bakmadılar. Onlara kıymet vermediler. Kendi milletlerinin ve başkalarının yanında değerleri kalmadı. Yüce Allah'ın nurunu söndürmek, İslâm dinini alçaltmak isteyenin durumu işte böyle olur! Kâtip İmad'ın anlattığına göre Almanlar ancak 5.000 kişiyle Akkâ'ya ulaştılar. Bütün Frank emirleri ve komutanları oraya gelişlerinden rahatsız oldular. Çünkü Alman hükümdarının zorbalığından korkuyorlardı. Onun yüzünden devletlerinin zeval bulmasından endişe ediyorlardı. Onların gelişine sadece Sur valisi Mer-kis sevinmişti. Zaten bu fitneyi çıkaran ve bu mihneti meydana getiren de oydu. Sadece Merkis onların gelişiyle ve de kendi taktiğiyle güç bulup kuvvetlendi. Çünkü o, savaşlar konusunda uzmandı. Çok miktarda savaş aleti getirmişti. Bu aletler hiç kimsenin hatırından dahi geçmiyordu. Debbabeler kurdu ki, dağlar andırıyorlardı. Bu debbabeler, tekerlekli arabalar üzerine kurulmuşlardı. Demirden okları vardı. Sur'u adeta boynuzluyor ve deliyordu. Sur'un her bir yanında gedikler meydana getiriyordu. Ama Cenâb-ı Allah bu debbabeleri yaktırarak Müslümanlara lütufta bulundu. Böylece onları bu debbabelerin şerrinden koruyup rahata kavuşturdu. Alman hükümdarı, Frank askerlerini harekete geçirdi. Müslümanlarla çarpışmaya başladı. İslâm askerleri topluca üzerine yürüdüler. Kâfirlerden çok sayıda asker öldürdüler. Haçlılar bir defasında aniden Sultan Selahaddin'in otağına hücum ederek bazı eşyaları yağmaladılar. Sağ cenah komutanı Melikü'1-Adil Ebu Bekir, hemen adamlarıyla birlikte harekete geçti. Haçlılara bir süre göz yumdu ki, çadırların arasına iyice girsinler. Sonra üzerlerine kılıç ve mızraklarla hamle yaptı. Haçlılar önlerinden kaçıp gittiler, ama Melikü'1-Adil Ebu Bekir onları gruplar ve nrkalar halinde öldürmeğe başladı. Öyleki savaş alanına vücudları serip yeri doldurdu. Elbiseleriyle adeta çiçekli bir bahçe görüntüsü meydana geldi. Bu durum insanlara yumuşak yanakların güzelliğinden daha hoş bir manzara arz ediyordu. En azından onlardan 5.000 kişiyi öldürdü. Kâtip İmad'ın ifadesine göre öğle ve ikindi vakitleri arasında Haçlılardan 10.000 kişi öldürülmüştü. Doğrusunu Allah bilir.
Sol cenahın durumuna gelince, onlar olup bitenlerden habersizdiler. Aksine öğle vaktinde istirahate çekilip çadırlarında uyumaktaydılar. Peşlerinden götürmekte oldukları askerlerin sayısı ise 1.000'den azdı. Müslümanlardan sadece on kişi veya daha az sayıda asker öldürülmüştü ki, bu da büyük bir nimettir. Haçlı askerleri güçlerini kaybedip zayıflamışlardı. Sulh istiyorlardı. Artık Akkâ'yı bırakıp dönmek üzereydiler. O esnada deniz yoluyla Herri komutasında onlara büyük bir takviye geldi. Herri, onlara bol miktarda mal ve para da getirmişti. Onlara bolca para ve erzak dağıttı. Müslümanlarla savaşmalarını

istedi. Akkâ'ya yönelik iki mancınık kurdu ki, bunlardan her biri için 1.500 dinar sarfetmişti. Ama şehir içindeki Müslümanlar bu mancınıkları yaktılar.

Bu arada Bizans imparatoru Kostantiniye'den bir mektup göndererek Alman hükümdarının yaptığı kötülüklerden ötürü Sultan Sela-haddin'den özür diliyor ve onun kendi rızası olmaksızın ülkesinden geçtiğini, askerlerinin çokluğu sebebiyle ona karşı koyamadığım bildiriyordu. Ama Cenâb-ı Allah'ın, Almanları her mekânda helak edeceğini sultana müjdeliyordu. Sultan Selahaddin de Kostantiniye'de bulunan Bizans imparatoruna haber göndererek orada cuma günleri Müslümanlar için cuma namazı kıldırılmasma ve hutbe okutulmasına imkân tanımasını istedi. Sultan, elçileriyle birlikte Kostantiniye'de bir hatip ve bir de minber gönderdi. Elçilerin, hatibin ve minberin Kostantini-ye'ye girdikleri gün görülmeye değer muazzam ve övgüye layık bir gün-dv. Artık Kostantiniye'de hutbe okunmağa başladı. Abbasi halifesi için orada dua edildi. Kostantiniye'de bulunan Müslüman tüccar, esir ve yolcular da hutbe okunan camide toplanıp ibadetlerini ifâ ettiler. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. [34]

Fasıl

Sultan Selahaddin tarafından tayin edilmiş olan Akkâ mütevellisi Emir Behaeddin Karakuş, şaban ayının ilk on gününde Sultan Selahad-din'e mektup yazarak şehirde kendilerini ancak şaban ayının ortasına kadar geçindirecek erzaktan başka bir şeyleri kalmadığım bildirdi. Bu mektup Sultan'a ulaşınca «Yusuf {yani Sultan Selahaddin) bunu içinde sakladı onlara açmadı.» (Yusuf, 77). Çünkü haberin yayılması durumunda düşmanın da bundan haberdar olacağını ve dolayısıyla güç ve moral bulup Müslümanlara hücum edeceklerini, bu yüzden de Müslümanların kalplerine zafiyet geleceğini düşünüp korktu. Mısır diyarında bulunan donanma komutanına bir mektup yazarak Akkâ'ya erzak getirmesini emretti. Ancak bu iş gecikti. Sonra gece yarısında üç gemi, kış boyunca Akkâlılara yetecek miktarda erzakı Hacip Lü'lü' komutasında getirdi. Şehire yaklaştığında Haçlı donanması şehre girmesine engel olmak ve içindeki erzakı telef etmek istedi. Bu üç gemi ile Haçlı donanması denizde şiddetlice savaştılar. Karadaki Müslümanlar da Aziz ve Celil olan Allah'a yalvararak bu erzak gemisinin kurtulmasını dilediler. Haçlılar karada ve denizde çığlık atıp bağrışıyorlardı. Gürültü sesleri semaya kadar yükseldi. Neticede Cenâb-ı Allah bu üç gemiyi korudu. Müslümanlara yardım etti. Rüzgâr, Müslümanlara ait gemilerin gideceği yöne doğru güzelce esti. Onlar da yollarına devam ettiler. Limanı kuşatmış olan Haçh gemileri ise yakıldı. Müslümanların gemileri salimen şehre girdi-ter. Şehir halkı bu duruma çok sevindi. Sultan Selahaddin bu üç gemiyi sevk etmeden önce Beyrut'tan büyük bir gemiyi de harekete hazır hale sokmuştu. O gemide 400 çuval erzak vardı. Peynir, yağ, kavurma, ok, neft ve daha birçok şeyler bu gemide bulunmaktaydı. Sultan Selahad-din, bunu Haçlılardan ganimet olarak elde etmişti. Gemideki tüccarlara Haçlı kıyafetlerin giymelerini, hatta sakallarım traş edip bellerine zünnar bağlamalarını, gemide beraberlerinde bir miktar domuz götürmelerini emretti. Kılık değiştiren Müslüman tüccarlar gemiye binip hareket ettiler. Haçlı gemilerinin yanından geçerlerken Haçlılar bunların da kendilerinden olduğunu zannettiler, ama gemi okun yaydan fırlayıp uçması gibi süratli gidiyordu. Haçlılar onları şehir tarafında limanda meydana gelen felakete karşı uyardılar. Ancak bunlar gemiye hakim olamadıklarını, rüzgarın kuvvetle estiğini söyleyerek mazeret beyan ettiler. Böylece yollarına devam ettiler. Nihayet limana girdiler. Gemideki erzakı boşalttılar. Savaş, bir hiledir. Limanda her taraf erzakla doldu. Erzaklar diğer üç Mısır gemisinin gelişine kadar şehir halkına yetti. Bu şehrin iki tarafında iki burç vardı ki, bunlardan birine Deyyan burcu denilmekteydi. Haçlılar, içinde motorları ve hortumu bulunan büyük bir gemi edindiler. Bu hortumu surlardan ve burçlardan birinin üzerine indirmek istedikleri zaman hortumu diledikleri yöne çevirebiliyorlardı. Bu gemilerin, Müslümanlara büyük zararları dokunuyordu. Müslümanlar bunu etkisiz hale getirmek için bütün yollara başvurdular. Ama çaresiz kaldılar. Nihayet Cenâb-ı Allah, bu gemiye bir alev musallat etti. Gemi yandı ve suların altına gömüldü. Şöyle ki: Haçlılar bu gemide çok miktarda neft ve odun taşımaktaydılar. Bunun arkasından gelmekte olan başka bir gemide ise sadece odun vardı. Müslümanlar limanı muhafaza etmek istedikleri esnada odun taşımakta olan gemiye ateş attılar. Böylece o gemi İslâm donanmasındaki gemilerin arasında dolaşmaktayken yandı. Peşinden gelmekte olan diğer gemi de yandı. Diğer gemide savaşçılar vardı. Savaşçılar geminin alt katında akd denilen kemerli kapıya benzer bir kamarada bulunmaktaydılar. Deyyan burcuna neft fırlattıkları zaman Allah'ın kudretiyle iş tersine döndü. Aleyhlerine cereyan etti. Çünkü o gecede hava şiddetliydi. Karşı tarafa attıkları ateş, gemilerini geçmedi. Aksine gemilerinde kaldı ve gemiyi yaktı. Yangın diğer gemiye de sirayet edince o da yanıp sulara gömüldü. Şövalyeleri ve savaşçıları taşımakta olan gemiye de sirayet eden yangın, oradakileri ve o gemiyi de yok etti. Bunlar, kâfirlerden olan geçmiş zamandaki ehli kitaba benzediler. Şöyle ki: «Evlerini kendi elleriyle ve inananların elleriyle yıkıyorlardı.» (ei-Haşr, 2). [35]

Fasıl

Ramazan ayının üçünde Haçlılar şehri kuşatmayı şiddetlendirdiler. Nihayet hendeğe indiler. Şehir halkı onlarla göğüs göğüse çarpışmaya başladı. Onlardan çok sayıda kafiri öldürdüler. Çuvalları ve surları yakmayı başardılar. Bu yangının alevleri tavanlara kadar yükseldi. Büyük bir alev meydana geldi. Alevin ucu semaya kadar yükseliyordu. Sonra Müslümanlar ucuna kanca taktıkları zincirleri surlara fırlattılar. Böylece surlardan düşen büyük demir parçaları üzerine su döktüler. Günlerce

sonra ancak o demirler soğudular. Dımaşk kantarıyla 100 kantar kadar demir elde edildi. Allah'a hamd olsun.
Ramazan ayının yirmis eki zinde Melik Zeyneddin, Akkâ kuşatması esnasında vefat etti. Erbil valisi olan bu zat, kuşatma esnasında Sultan Selahaddin'in maiyetinde bulunuyordu. Genç yaşta gurbette ölümü ve iyi bir insan oluşundan insanlar onun ölümüne çok üzüldüler. Kardeşi Muzafferüddin'e başsağlığı dilediler. Kardeşi Muzafferüddin onun ölümünden sonra yerine geçti ve Sultan Selahaddin'den, ellerinde bulunan beldelere ek olarak Şehrizor, Harran, Urfa, Samsat ve diğer beldeleri de istedi. Buna karşılık 50.000 dinar iltizam parasını da ek olarak ödemeyi teahhüd etti. İsteği kabul edildi. Kendisine bu hususta bir ferman yazılıp verildi, Sancak da verildi. Zeyneddin'in Muzaffer'e bıraktığı bazı terekeler, Sultan Selahaddin'in kardeşi oğlu Takiyyüddin'e verildi. [36]

Fasıl

Kadı Fadıl, Mısır'da bulunup memleket işlerini idare ediyordu. Sultan Selahaddin'e de ihtiyaç duyduğu malları gönderiyordu Donanma komutanlığını uhdesine almış, sultanî yazışmaları yürütüyordu. Sultana yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyordu:
«Bu kuşatmanın uzamasının sebebi, günahların çokluğu ve insanlar arasında haramların irtikâb edilişidir. Çünkü Allah katındaki şeylere, ancak Allah'a itaat etmekle ulaşılabilir. Sıkıntılardan kurtulup genişliğe ulaşmak, ancak Allah'a dönmekle mümkün olur. O'nun emrine uymak bu sıkıntıların giderilmesine yol açar. Onca kötülükler her tarafta yaygın olarak irtikâb edilmektedir ki bunlardan ötürü Allah'a sığınmak gerekir. Hal böyleyken kuşatma nasıl olur da uzamaz?»
Bu mektupta, Kudüs'te çok zorluklarla telafi edilip ortadan kaldırılabilecek kadar münkeratın, zulüm ve fuhuşun işlendiğini haber aldığını da sultana bildiriyordu.
Sultana yazdığı mektuplardan bir başkasında da Kadı Fadıl şöyle diyordu:
«Başımıza ne bela geldiyse nefislerimizden gelmiştir. Eğer sadakatli olsaydık Cenâb-ı Allah, sadakatimizin sonucunu bize çabucak verirdi. Eğer O'na itaat etmiş olsaydık, düşmanlarımız vasıtasıyla bize azap etmezdi. O'nuri emirlerini gücümüz nisbetinde yerine getirmiş olsaydık, O, isteyip de gücümüzün yetemediği şeyleri bize ihsan ederdi.
Her birimiz sadece nefsini ve amelini hasım olarak görmelidir. Umudunu sadece Rabbine yöneltmelidir. Askerin ve yardımcıların çokluğuna aldanmamalıdır. Filan ve falan kimselerin cephede savaştıklarına gü-venmemelidir. Herşey Allah'ın yardımıyla mümkün olur. Bütün bunlar, zaferi kendi katında bulunduran Allah'ı unutmamıza sebep olur. Zafer sadece Allah kalandadır. Cenâb-ı Allah'ın bize mutlaka zafer vereceğine güvennıenıeliyiz. Zafer ve lütuf, ancak O'ndan gelir. Günahlarımızdan ötürü yüce Allah'tan mağfiret diliyoruz. Eğer günahlar dua yollarımızı tıkamasalardı, dualarımızın cevabı mutlaka inerdi. Huşu sahibi kimselerin gözlerinden akan yaşlar günahları yıkarlar, ama yolda bir engel vardır. Cenâb-ı Allah, efendimize geçmiş ve gelecek yargısı hususunda hayırlar nasib etsin.»
Kadı Fadıl, başka bir mektubunda da Sultan Selahaddin'in maruz kaldığı bedenî zaafiyetten ötürü elem duymakta olduğunu ve kalbinin çekmekte olduğu sıkıntıları dile getirmektedir şöyle ki:
«Vücudunuzda çekmekte olduğunuz zaafiyetten başka şu kölenizin başka bir huzursuzluğu ve rahatsızlığı yoktur. Bu rahatsızlık bizim kalblerimizi tedirgin etmektedir. Sultanımıza gözlerimiz ve kulaklarımız feda olsun.
Sendeki hastalık biz hizmetçiler topluluğuna gelsin.
Diğer hizmetçiler, benim söylediklerimden korkar olurlarsa,
Hastalığın, sadece bana gelsin.»
er-Ravzateyn adlı eserin sahibi Şeyh Şihabüddin bu meyanda Kadı Fadıl'ın, Sultan Selahaddin'e gönderdiği fesahatlı, belagatlı öğüt ve cihada teşvik edici mektupları nakletmiştir. Allah, o insana rahmet etsin. O insan, yani Kadı Fadıl ne kadar fesahatlı bir kimseydi.Öğüt veren, çok samimi bir kimseydi. Aklı ağır basan bir şahsiyetti. [37]

Fasıl

Kadı Fadıl, Sultan Selahaddin'in diliyle Müslümanların emiri ve muvahhid ordusunun sultanı Mağrib hükümdarı Yakub b. Yusuf b. Ab-dülmumin'e bir mektup yazarak Haçlı donanmasına karşı Müslümanlara takviye olacak gemileri göndermesini fasih, beliğ ve güzel ifadelerle talep etti. Bu mektubu Ebu Şâme uzun uzadıya nakletmiştir. Sultan Selahaddin mektupla birlikte Emirü'l-Kebir Şemseddin Ebü'1-Hazm Abdurrahman b. Munkiz refakatinde ona kıymetli armağanlar ve hediyeler gönderdi. Elçi, zilkade ayının sekizinde deniz yoluyla harekete geçti ve zilhicce ayının yirmisinde Mağrib hükümdarının yanına vardı. Hicretin 588. senesinin muharrem ayının onuna yani aşura gününe kadar yanında ikamet etti. Bu elçiliğin hiçbir faydası görülmedi. Çünkü Mağrib hükümdarı kendisine Emirü'l-Müminin lakabıyla hitap edilmediğinden Sultan Selahaddin'e kızmıştı. Zaten Kadı Fadıl da Sultan Selahaddin'e ona bu mektubu yazmamasını tavsiye etmişti. Ancak olup bitenler Allah'ın iradesiyle olmuştu. [38]

Fasıl

Bu senede Sultan Selahaddin'in durumu bozuldu, yine hastalandı. Yenik düşmüş olan düşmanlar, tslâm havzasına saldırmaya tamahlan-dılar. Onlardan bir kısmı kendilerini savaşa adadı. Diğer kısmı ise kuşatmada sebat ettiler. Çok sayıda asker ve teçhizatla İslâm ordusunun üzerine hücum ettiler. Sultan Selahaddin de ordusunu sağa, sola, merkeze ve iki cenaha ayırdı. Düşmanlar, Sultan Selahaddin'in kesif ordusunu karşılarında görünce kaçtılar. Bu yüzden çok sayıda Haçlı askeri öldürüldü. [39]

Fasıl

Kış mevsimi girince denizin dalgalarının şiddetlenmesi yüzünden helak olmaktan korkan Haçlı gemileri geri çekilmeğe başladılar. O zaman Akkâ da bulunan Müslümanlar, içinde bulundukları büyük kuşatma ve gece gündüz durmaksızın devam eden savaştan kendilerini kurtarıp rahata kavuşturmasını, yerlerine yeni askerler temin ederek yepyeni bir ordu teşkil etmesini Sultan Selahaddin'den istediler. Sultan da onlara acıdı ve bu yolda hazırlık yapmaya niyetlendi. Askerlerin emir, komutan ve nefer olmak üzere sayıları 20.000'e yakındı. Sultan Selahaddin, onlardan ayrı yepyeni bir ordu teşkil etti. Ancak bu doğru bir görüş değildi. Ama sultanın amacı hayır ve iyilikten başka bir şey değildi. Yeni teşkil edilen ordunun askerleri daha bir şevk ve gayretle kuvvetli bir azimle Akkâ'ya gireceklerdi. Böyle düşünülüyordu. Güya onlar eskilerine nisbetle daha dinlenmiş haldeydiler. Ama öncekiler ve şehri terk edip gidenler, savaş hususunda daha tecrübeli ve daha sabırlıydılar. Orada kendilerine bir sene müddetle yetecek erzakı edinmişlerdi. Bütün bunlar yok olup gitti. Mısır'dan yeni ordu geldi. Bunların da tam bir sene yetecek kadar erzakı vardı. Öncekileri de sonraları da emir ve hüküm kendisine ait olan yüce Allah takdir buyurdu ki; eski ordu, denizin ortalanna gelip de limana yaklaştığı zaman şiddetli bir fırtına esecek ve eski orduyu taşımakta olan büyük gemi tersyüz olacak, kırılıp parçalanacak. Hem kendisi hem içindeki erzak ve askerler boğulacaklardı. Nihayet bu takdir tahakkuk etti. Bu yüzden Müslümanlara büyük bir gev-Şeklik ve moral bozukluğu isabet etti. İş cidden şiddetlendi. Sultan hastalandı. Hastalığına hastalık eklendi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Bu musibet, yenik düşmüş düşmana moral bakımından bir takviye oldu. Şehri ele geçirmeleri için onlara manevî bir destek oldu. Güç ve kuvvet ancak Allahındır. Bu musibet, bu senenin zilhicce ayında vuku bulmuştu. Akkâ'ya gelen yeni ordunun başında Emir Seyfeddin Ali b. Ahmed b. Meştup bulunmaktaydı.

Bu senenin zilhicce ayının yedisinde Akkâ surlarından büyük bir parça yere düştü ve surlarda bir gedik açıldı. Haçlılar oraya hemen yetiştiler. Müslümanlar da göğüslerini siper yaparak gediği onlara karşı tıkadılar. Bu uğurda canlarını feda edercesine savaştılar. Gediği öncekine nisbetle daha sağlam ve daha güzel bir şekilde onanncaya dek savundular.

Bu senede Müslümanlar ve kâfirler arasında büyük bir veba salgını görüldü. Sultan Selahaddin bu sebeple şöyle diyordu:

«Beni ve Malik'i öldürün.

Malik'i benimle beraber öldürün.»

Allah lanet etsin. Alman hükümdarının oğlu bu senenin zilhicce ayının ikisinde öldü. O esnada Kont Henri'nin önde gelen adamlarından ve Haçlıların liderlerinden bir grup da öldü. Allah hepsine lanet etsin. Franklar, Alman hükümdarının oğlunun ölümüne üzüldüler. Her çadırda bu sebeple büyük ateşler yaktılar. O esnada hergün Haçlılardan 100-200 kişi Ölüyordu. Çektikleri şiddetli açlık, sıkıntı ve kuşatma derdi sebebiyle sultan onlardan bir topluluğa eman verdi. Çokları da Müslüman oldular.

Bu senede Mısır'da bulunan Kadı Fadıl, Sultan Selahaddin'in yanına geldi. Çünkü ikisi de birbirini çok özlemişlerdi. Görüşme esnasında her biri Müslümanların yararına olacak gizli görüşlerini birbirlerine açıkladılar. [40]

Hicretin Beşyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Alman Hükümdarı

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Alman hükümdarı 300.000 savaşçıyla gelmişti. Bunların bir kısmı yollarda helak olmuşlardı. Hükümdar ancak 5.000 (başka bir rivayete göre 2.000) savaşçısıyla birlikte Haçlılara ulaşabildi. İslâm'ı yok etmeyi, beldelerin tamamını Müslümanların elinden almayı amaçlamıştı. Kudüs'ün intikamını almak istiyordu. Cenâb-ı Allah onu da Firavun gibi boğarak helak etti. Kendisinden sonra küçük oğlu yerine geçti. O da maiyetinde kalan askerlerle Haçlıların yanma gitti. Haçlılar, Akkâ'yı kuşatmışlardı. Sonra o da bu senede öldü. Hamd ve minnet Allah'adır. [41]

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah

Künyesi Ebu Halid olup Musul kadükudathğı yapmıştır. Lakabı iCemaleddin eş-Şehrezorî'dir. Şafiî mezhebine mensuptu. Kâtip İmad onu övmüş ve şu şiirini nakletmiştir:

«Sıfatların isbatı için deliller ortaya konuldu.
Bunu inkâr edenlerin önderlerinin belleri kırıldı.
Allah'ın noksanlıklardan münezzeh olduğunun işaretleri gelince,
Teşbih ve temsil görüşünde olanlar hezimete uğradılar,
Gerçek şu ki, biz de Kur'an ve hadis delilleriyle bu doğruya ulaşmış
değiliz.
Şeriatte imamlara uymayan kimseyi,
Aşırı sapıklık ve cehalet, doğru yolun dışına atar.» [42]

Hicretin Beşyüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Fransa kralı ile İngiltere kralı ve diğer deniz aşırı Haçlı ülkelerinin hükümdarları Akkâ kuşatmasındaki dindaşları olan Haçlıların yardımına geldiler. İleride de detaylı olarak açıklanacağı gibi bu senede Akkâ şehrini almak için elbirliği ettiler. Şehir bu senenin başında iki taraftan şiddetli bir kuşatma altına alınmıştı. Düşman birliklerinin tamamı şehre girdiklerinde Melik Adil Ebu Bekir deniz tarafında çadırını kurmuştu. Düşmanların asker ve erzaklarının bütünüyle şehre girişlerini bekliyordu. Rebiyülevvel ayının başında ilk gecede Müslümanlar Akka'dan çıkıp Haçlı ordugahına hücum ettiler. Onlardan çok sayıda askeri öldürdüler. Çok miktarda esir ve ganimet elde ettiler. On iki kadın esir elde etmişlerdi. Haçlıların büyük bir gemisi kırılıp parçalanmış, içindeki askerlerin bir kısmı boğulmuş, geri kalanları ise esir alınmıştı. Humus valisi Esedüddin b. Şirkuh, Trablus arazisinde bulunan Haçlı sürülerine hücum etmiş çok sayıda at, sığır ve koyunu önüne katıp götürmüştü. Türkler de çok sayıda Haçlı askerini ele geçirip öldürmüşlerdi. Müslümanlardan da atının ayağı tökezlediği için yere düşen küçük bir köleden başka ölen olmamıştı.
Rebiyülevvel ayının onikisinde Fransız kralı, haça tapanlarla dolu lanetli altmış parça gemiyle Akkâ'yı kuşatmış olan Haçlılara ulaştı. Fransız kralı geldiğinde orada bulunan diğer Haçlı krallarına itibar eden kalmadı. Onların sözü ve hükmü geçmez oldu. Çünkü onlar nazarında Fransız kralı hepsinden daha büyük ve azametliydi. Beraberinde boz renkli büyük bir doğan da getirmişti. Doğan elinden uçup Akkâ surları üzerine kondu. Akkâlılar onu yakalayıp Sultan Selahaddin'e gönderdiler, Fransız kralı, doğanın geri verilmesi için 1.000 dinar vereceğini söyledi. Ancak sultan onun bu teklifini kabul etmedi. Fransız kralından sonra Keyd Ferir geldi ki o da Haçlıların büyüklerinden ve önde gelen hükümdarlarmdandı. Sonra İngiliz kralının gemileri de oraya ulaştı. Kralın kendisi Kıbrıs adasını ele geçirmeğe çalıştığından oraya gelememişti. Öte yandan bahar mevsiminin başında Sultan Selahaddin'in hizmetinde bulunmak amacıyla İslâm beldelerinin melikleri de Akkâ'ya gelmişlerdi.
Kâtip İmad dedi ki: «Müslümanların hırsızları da vardı. Bunlar Haçlıların çadırlarına gidip oradaki eşyaları, hatta adamları çalıyorlardı. Günün birinde bu hırsızlardan biri beşikte üç aylık bir bebeği çalıp İslâm ordugahına getirmişti. Bebeğin annesi, çocuğunun çalınmasından dolayı çok üzülmüş, gidip kendi hükümdarlarına şikâyette bulunmuştu. Ona «Müslümanların sultanı yufka yürekli ve merhametli biridir. Sana izin verdik. Git derdini ona anlat» dediler. Kadın, Sultan Selahaddin'in yanına gelip derdini anlattı. Sultan Selahaddin ona o kadar acıdı ki gözleri yaşardı. Sonra çocuğunun bulunup getirilmesini emretti. Çocuk pazarda satılmıştı. Bedelinin müşteriye Beytü'l-mal'dan ödenmesi için bir yazı yazdı. Çocuk getirilinceye kadar ayakta bekledi. Nihayet çocuk getirildi. Annesine teslim edildi. Annesi onu bir süre emzirdi. Aşırı derecede sevincinden ve çocuğuna olan özleminden ötürü ağlıyordu. Sonra Sultan Selahaddin, bir ata bindirilerek izzet ve ikram içinde o kadının Haçlı ordugahmdaki çadırına götürülmesini emretti. Allah, Sultan Selahaddin'e rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın. [43]

Düşmanın Akkâ Şehrini Sultan Selahaddîn'în Elinden Alması

Cemaziyelevvel ayı başlayınca mel'un Haçlıların Akkâ şehrini kuşatmaları şiddetlendi. Hep uzak yoldan gelerek orada şehri ele geçirmek için el birliği etmişlerdi. İngiliz kralı da büyük bir kalabalıkla yirmibeş parça şövalye dolu gemiyle oraya gelmişti. Akkâlılar öncekilere benzemeyen büyük bir bela ile karşılaştılar. O esnada şehirdeki davullar çalınmaya başladı. Bu, onlarla Sultan Selahaddin arasındaki bir işaretti. Sultan Selahaddin de davullarını çalmaya başladı. Şehre yaklaştı ki düşmanları şehirden uzaklaştırıp başka tarafa yöneltsin. Çünkü onlar şehri her taraftan kuşatma altına almışlar, yedi mancınığı şehre yöneltmişlerdi. Bu mancınıklar gece gündüz şehri dövmeye devam ediyorlardı. Özellikle Aynü'l-Bakar burcunu dövüyorlardı. Orada apaçık izler ve gedikler meydana getirmişlerdi. Hendeği mümkün olduğu kadar ellerine geçirebildikleri ölü hayvanlar ve askerlerle doldurmağa başladılar. Şehir halkı ise hendeğe doldurulan şeyleri alıp denize atıyordu.
İngiliz kralı, Beyrut'tan gelen eşya ve silahlarla dolu Müslümanlara aid büyük bir gemiyi ele geçirdi. Kırk parça gemiyle denizde beklemekte olup şenire hiç bir şeyin gelmesine izin vermiyordu, Beyrut'tan gelen ve Müslümanlara ait olan bu gemide 600 bahadır savaşçı vardı ki, hepsi baştan sona şehid oldular. Allah rahmet etsin. Bahadır ve kahramanlar düşman tarafından kuşatılıp ya boğulacaklarını ya da Öldürüleceklerini anladıklarında geminin etrafını delmişlerdi. Böylece gemi sulara gömülmüş ve Haçlılar gemideki erzak ve silaha kavuşamamışlardı. Müslümanlar bu musibetten ötürü çok üzülmüşlerdi. İnna lillah ve inna ileyhi raciuntdoğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ama Cenâb-ı Allah bu musibete karşı

Müslümanlara, telafi edici bir teselli verdi. Şöyle ki: Aynı günde Müslümanlar birinci katı tahtadan, İkinci-katı kurşundan, üçüncü katı demirden, dördüncü katı da bakırdan yapılmış düşmana ait dört katlı büyük bir debbabeyi yaktılar. Bu debbabe surlara ve oradaki savaşçılara yönelikti. Şehir halkı bu debbabe karşısında tedirgin olmuşlar ve bunun şerrinden korkarak kendilerine gizlice «Haçlılardan eman dileyelim. Şehri onlara teslim edelim» demişlerdi. Nihayet Cenâb-ı Allah Müslümanları genişliğe kavuşturdu ve o debbabeyi yakmalarını mümkün kıldı. Bu hadise mezkur büyük geminin batırıldığı günde cereyan etmişti. Şehir halkı, Sultan Selahaddin'e haber salarak özellikle mel'un İngiliz kralının gelişinden itibaren kuşatmanın şiddetlendiğini ve sıkıntılarının arttığını söyleyip şikâyetçi oldular. Oysa İngiliz kralı da hastalanmış, Fransız kralı yaralanmıştı. Bu, onların şiddetini, sertliklerini, taşkınlıklarını ve azgınlıklarını daha da arttırı-yordu. Sur kontu Merkis onlardan ayrılıp kendi şehrine dönmüştü. Ülkesinin elinden alınmasından korkuyordu.

İngiliz kralı Sultan Selahaddin'e haber göndererek denizden getirdiği bir yırtıcı hayvanının yanında bulunduğunu onu kendisine göndermek niyetinde olduğunu, ancak zayıfladığını, kuvvetlenmesi için ona tavuk ve kuş gerektiğini söyledi. Sultan Selahaddin, kralın yırtıcı hayvanı bahane ederek aslında Tavuk ve kuşları kendi şahsı için istediğini anladı. Ona cömertlik yaparak çok miktarda tavuk ve kuş gönderdi. Sonra kral ondan meyve ve kar istedi. Sultan bunları da ona gönderdi. Fakat bu iyiliğinin faydası olmadı. Aksine kral iyileşince eski şirretliğine ve kötülüğüne döndü. Kuşatma gece gündüz şiddetlendi. Şehir halkı Sultan Selahaddin'e haber salarak «Ya yarın bizimle barebar birşey yaparsın ya da Haçlılardan barış ve eman talep ederiz» dediler. Bu, sultanın çok ağrına gitti. Çünkü o, Akkâ'ya; Şam'ın, Mısır diyarının ve diğer sahil beldelerinin silahlarını sevk etmişti. Hittin ve Kudüs'te elde ettiği ganimetleri de Akkanlara vermişti. Şehir bu gibi şeylerle dopdoluydu. O esnada Sultan Selahaddin düşmana hücum etmeğe niyetlendi. Sabah olunca askerlerini harekete geçirdi. Haçlıların hendeklerinin arkasından harekete geçtiklerini piyadelerinin süvariler çevresindeki surları dövdüklerini, adeta demirden bir parça haline geldiklerini, onlara hiÇbir şeyin tesir edemeyeceğini görünce askerlerinin de ric'ate yönelik olduklarını, kendi şecaat ve hamiyetini askerlerinde göremediğini fark edince geri çekildi.

Kuşatma şiddetlenince piyadeler hendeğe girdiler ve surlara bir deve asıp içini saman doldurarak yaktılar. Haçlılar şehre girdiler. Müslümanlar onlara karşı koydular. Onlarla şiddetlice savaştılar. Liderlerinden altı kişiyi öldürmeleri üzerine Haçlıların Müslümanlara karşı öfkeleri dahada şiddetlendi. Ancak gece olunca iki taraf çarpışmağa ara verdi. Sabah olunca Müslümanların emiri Ahmed b. Meştup gidip Haçlılarla görüştü ve kendisine eman vermelerini talep etti. Şehri teslim edeceğini söyledi. Bu isteği kabul edilmedi. Haçlıların hükümdarı ona: «Surlar düştükten sonra mı gelip eman diliyorsun?» dedi. Ahmed b. Meştub'a ağır sözler sarfetti. O da ancak yüce Allah'ın bileceği bir halde şehire geri döndü. Olup bitenleri şehir halkına anlattığında halk şiddetli bir korkuya kapıldı. Sultana haber göndererek durumu ona bildirdiler. Sultan da onlara haber salarak deniz youyla şehri hemen terk etmelerini, geceye kalmamalarını, şehirde bir tek Müslümanm dahi kalmamasını istedi. Ancak şehirdekilerin büyük bir çoğunluğu eşya ve silah toplamakla meşgul oldular. O gece şehri terk etmediler. Haçlılar, Sultan Selahaddin'in bu kararım iki küçük köleden duydu. Bu köleler kavimleri olan Haçlıların yanına kaçmışlar ve durumu onlara haber vermişlerdi. Bunun üzerine Haçlılar deniz yolunda büyük bir tertibat aldılar. Şehir halkından hiçbiri deniz yoluyla hareket etme imkânını ve şehirden ayrılma fırsatını bulamadı. Bu iki haberci köle, Sultan Selahaddin'in yanında esir olarak bulunan Hristiyan çocuklarıydılar. Sultan Selahad-din o gecede düşmana baskın yapmağa niyetlenmişti. Ancak askerler buna muvafakat etmeyip «îslâm askerlerini tehlikeye düşüremeyiz» dediler. Sabah olunca Sultan Selahaddin Haçlı hükümdarına haber göndererek elinde bulunan Haçlı esirleri salıvermesi ve Salbut haçını kendilerine iade etmesi karşılığında Akkâ şehrinde bulunan Müslümanlara eman vermesi talebinde bulundu. Haçlılar da elindeki tüm esirleri serbest bırakması, kendilerinden almış olduğu sahil beldelerinin tümünü ve Kudüs'ü iade etmesi şartıyla Akkâlılara eman verebileceklerini söylediler. Sultan bunu kabul etmedi. Bu konudaki haberleşmeler ve yazışmalar devam etti. Şehrin surları üzerindeki kuşatma daha da artıyordu. Surların büyük bir kısmı yıkılmıştı. Müslümanlar o yıkık yerleri onarıp eski haline getiriyorlardı. Bir kısmını da kendi göğüslerini siper ederek düşmana karşı koruyorlardı. Allah onlara rahmet etsin. Büyük bir sabır gösterdiler. Düşmana karşı direndiler. Sonra hepsi de şehidlik derecesine ulaştılar. Son durumda Sultan Selahaddin'e şöyle bir mektup yazmıştı Akkâlılar:

«Ey efendimiz şu mel'unlara boyun eğme. Hakkımızda kendilerine yapmış olduğun önerilerini kabul etmediler. Biz de baştan sona öldürü-lünceye kadar Allah yolunda cihad etmek üzere yüce Rabbimize bey*at ettik. Yardımına başvurulacak zât yüce Allah'tır.»

Bu senenin cemaziyelahir ayının yedinci gününde öğle vakti olunca insanlar aniden kâfir bayraklarının yükseldiğini, Haçlılarının ve ateşlerinin şehir surları üzerinde görüldüğünü müşahede ettiler. Haçlılar tek bir nara attılar. O esnada Müslümanların musibeti büyüdü. Tevhid ehli kimselerin üzüntüsü şiddetlendi. Müslümanlar inna lülah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) sözünden başka birşey söylemediler. İnsanlar büyük bir şaşkınlık ve şiddetli bir ftayret içinde kaldılar. Sultan Selahaddin'in askerleri feryadü figan etmeğe başladılar. Mel'un Merkis, Sur şehrinden bir miktar hediyelerle dönüp gelmiş ve bu hediyeleri Haçlı kontlarına, hükümdarına hediye etmişti. O günde Akkâ'ya Haçlı hükümdarlarının dört bayrağı dikildi. Biri cuma günü minarenin üzerine, biri kaleye, biri Templier tarikatına mensup kimselerin burcuna, biri de şövalyelerin burcuna dikilmişti. Daha önce orada Sultan Selahaddin'in bayrakları vardı. Oradaki Müslümanlar zincirlere vurulup tutuklanarak şehrin bir köşesine götürüldüler. Etrafları çembere alındı. Kendilerine eziyet edildi. Baskı yapıldı. Kadınlar ve çocuklar esir alındılar. Malları ganimet edinildi. Bahadırlar ve yiğitler zincire vuruldular.

Erkekler tahkir edildiler. Savaş, dönen bir dolap gibidir. Ama her halükarda Allah'a hamd olsun.
O esnada sultan, bulunduğu yerden geriye doğru çekilmeleri için askerlerine emir verdi. Kendisi de onların ne yaptıklarını ve neye niyetlendiklerini görmek için yerinde sebat edip kaldı. Franklar şehrin içine girmiş, dolaşıyorlardı. Dehşet içindeydiler. Sonra sultan ordugahına gitti. O kadar kederliydi ki kederinin derecesini ancak yüce Allah bilir. İslâm hükümdarları, emirler, devlet büyükleri gelip bu olaydan ötürü onu teselli etmeğe başladılar. Sonra Haçlı hükümdarları, ellerinde bulunan esirleri salıvereceklerini Sultan Selahaddin'e bildirdiler. Ancak buna karşılık Müslümanların yanında esir bulunan Haçlıların serbest bırakılmasını ve de 100.000 dinar para ödenmesini, şayet ellerinde dur-maktaysa Salbut haçının da iade edilmesini talep ettiler. Sultan Selahaddin parayı ve haçı hazırladı. Gayrimüslim esirlerden de sadece 600 tanesini bulabildi. Haçlılar, uzaktan kendilerine haçı göstermesini sultandan talep ettiler. O da haçı yükseltince haça karşı secdeye kapandılar. Kendilerini yere attılar. Hazırlamış olduğu para ve esirleri göndermesini istediler. O da yanlarındaki Müslüman esirleri, ya da bunu garantileyecek rehineleri göndermedikleri takdirde parayı, haçı ve gayrimüslim esirleri vermeyeceğini söyledi. Haçlılar «Hayır önce sen bize gönder ve bize güven» dediler. Sultan, onlann hainlik yapmak ve tuzak kurmak niyetinde olduklarını anladı. Bu yüzden onlara para, esir ve haçı göndermedi. Haçlı esirlerinin Dımaşk'a ailelerinin yanma gönderilmesini, haçın da tahkir edilerek Dımaşk'a götürülmesini emretti. Haçlılar çadırlarını şehir dışına götürdüler. Orada kurdular. 3.000 Müslüman esiri meydanlıkta ikindiden sonra bir araya getirip sıraya dizdiler. Üzerlerine aniden hamle yapıp baştan sona hepsini o meydanlıkta öldürdüler. Allah o Müslümanlara rahmet etsin. Makamlarını âli kılsın. Haçlılar komutan veya çocuk veya işlerine yarayacak güçlü bir kimse veya kadından başka hiçbir Müslümam sağ bırakmadılar. Olanlar oldu. Yorumu sorulan iş, hükme bağlanıp tamamlandı. Sultan Selahaddin'in direniş ve sabır göstererek Akkâ'daki ikameti otuzyedi ay sürmüştü. Haçlılardan da öldürülenlerin toplamı 50.000 kişiydi. [44]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/15-16.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/16-18.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18-19.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/19.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/19.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/19-20.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/20-22.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/22.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/22-26.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/26-28.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/28-31.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/31-32.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/32-34.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/34.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/34.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/36-37.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/37-38.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/38-39.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/39.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/40.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/40.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/40-41.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/41-42.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/42.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/43.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/43.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/43-47.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/47-48.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/48-49.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/50-51.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/51.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/51-52.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/52.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/52.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/53.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/53-54.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/54-58.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Akkâ'nın Alınmasından Sonra Meydana Gelen Olaylar
Hicretin Beşyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Muzaffer
Emir Hüsameddîn Muhammed B. Ömer B. Laşin
Emir Alemüddin Süleyman B. Haydar El-Halebî
Safi B. Faiz
Mütehassıs Hekim Es'ad B. Mitran
Şeyh Necmeddin
Hicretin Beşyüzseksensekizîncî Senesi
Hicretin Beşyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Şemsed.Din Muhammed B. Muhammed B. Musa
Anadolu Hükümdarı İzzeddin Kılıç Arslan B. Mes'ud
Nasr B. Mansur En-Nümeyrî
Seyfeddin Ali B. Ahmed El-Meştub
Hicretin Beşyüzseksendokuzuncu Senesi
Sultan Selahaddîn'în Terekesi Ve Biyografisi
Fasıl
Hicretin Beşyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan Selahaddîn Eyyubî
Ahlat Valisi Emir Begtimur
Atabeg Îzzeddîn Mes'ud
Cafer B. Muhammed B. Fatira
Yahya B. Said B. Gazî
Seyyîde Zübeyde
Şeyha'saliha Fatıma Hatun
Halife Nasır, Îbn Cevzî'den Adînin Beyitlerine Ekleme Yapmasını Talep Ediyor
Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesi
Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. İsmail B. Yusuf
Eş-Şatibiye Adlı Manzum Eserin Yazarı: İbn Şatıbî
Hicretin Beşyüzdoksanbirincî Senesi
Hicretin Beşyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyerler
Alî B. Hassan B. Safir
Hicretin Beşyüzdoksanikincî Senesi
Vezir Müeyyedüddin Ebü'l-Fadl
Fahr Mahmud B. Alî
Şair Ebü'l Ganaim Muhammed B. Alî
Fakîh Ebü'l-Hasan Ali B. Said
Şeyh Ebu Şücâj
Hicretin Beşyüzdoksanüçüncü Senesi
Hicretin Beşyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Seyfül-Îslâm Tuğtekin
Emirü'l-Kebir Ebü'l-Heycâ Es-Semîn El-Kürdî
Bağdad Kadısı Ebu Talip Alî B. Ali B. Hibetullah B. Muhammed
Bağdat'taki Tâlibîlerin Nakibi Seyyid Şerif
Sit Azra Binti Şâhînşah
Hicretin Beşyüzdoksandördüncü Senesi
Hicretin Beşyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Avam B. Ziyade
Kadı Ebü'l-Hasan Ali B. Recâ B. Züheyr
Emir İzzeddîn Cordil
Hicretin Beşyüzdoksanbeşincî Senesi Mısır Hükümdarı Azizin Vefatı
Sultan Ebu Muhammed Yakub B. Yusuf
Hicretin Beşyüzdoksanbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir Mücahidüddîn Kaymaz Er-Rumî

Akkâ'nın Alınmasından Sonra Meydana Gelen Olaylar

Haçlılar hep birlikte Askalan'a doğru yürümeğe başladılar. Sultan Selahaddin de askerleriyle birlikte onların yanı sıra Askalan'a doğru gidiyordu. Konak konak onlara saldırıyor, Müslümanlar da onları kapıp öldürüyor, her yerde mallarını yağmalıyorlardı. Sultana getirilen her esiri hemen oracıkta öldürmelerini sultan görevlilere emrediyordu. İki ordu arasında çok hadiseler, müteaddid vak'alar cereyan etti. Sonra İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'in kardeşi Melik Âdille görüşmek istedi Görüşme esnasında ondan barış ve eman talebinde bulundu. Sahil beldelerinin sahiplerine iade edilmesini istedi. Melik Âdil ona: «Sahil beldelerini ele geçirmeniz için bütün süvari ve piyadelerinizin öldürülmesi gerekecektir» deyince lanetli İngiliz kralı öfkelendi ve öfkeli olarak Melik Âdil'in yanından kalkıp gitti. Sonra Haçlılar Arsuf ormanı yanında sultanla savaşmak için toplandılar. Neticede Müslümanlar muzaffer oldular. Arsuf ormanı yanında binlerce Haçlı öldürüldü. Müslümanlardan da çok sayıda adam öldürüldü. Askerler savaşın ilk aşamasında sultanı bırakıp kaçmışlardı. Sultanın yanında sadece onyedi savaşçı kalmıştı. Ama o sabredip sebat göstermişti. Savaş kösleri aralıksız çalıyor, bayraklar dalgalanıyordu. Bundan sonra

askerler sultanın yanına geri döndüler ve zafer Müslümanların oldu. Bundan sonra Sultan Selahaddin, askerleriyle ilerledi Yoluna devam etti. Askalan dışında konakladı. Görüş sahibi kimseler ona kâfirlerin ele geçirmelerinden korktukları için Askalan şehrini tahrip etmesini önerdiler. Çünkü orayı ele geçirdikleri takdirde orayı Kudüs'ü almak için bir vesile ve basamak taşı yapacaklarını söylediler. Böyle yapmaması halinde de Akkâ'dakine benzer bir savaşın orada cereyan edeceğini, hatta daha şiddetli bir çarpışmanın vuku bulacağını ifade ettiler. Sultan o geceyi bu mesele üzerinde düşünerek geçirdi. Sabah olunca Cenâb-ı Allah onun kalbine, Askalan'ı tahrip etmenin daha uygun olacağı düşüncesini yerleştirmişti. Bunu, yanında bulunanlara söyledi ve «Allah'a yemin ederim ki bütün çocuklarımın ölmesi, benim için Askalan'daki bir binanın tek bir taşını tahrip etmekten daha kolay olacaktır. Ama şehri tahrip etmekte Müslümanlar için bir yarar varsa bence bunun bir sakıncası yoktur» dedi. Sonra komutanlardan, düşmanın oraya gelmesinden önce şehri çabucak yıkmalarını istedi. Askerler de orayı tahrip etmeğe başladılar. Askalanhlar ve orada hazır bulunanlar, şehrin güzelliğine ve hoşça dinlenilecek bir yer oluşuna, ekinlerinin ürünlerinin, meyvelerinin çokluğuna, nehirlerinin ye çiçeklerinin parlaklığına, mermerlerinin çokluğuna, binalarının güzelliğine yanarak ağladılar. Binaların damlarına ateş bırakıldı. Başka bir yere nakledilip taşınması imkânsız olan eşyalar ve ürünler telef edildi. Yıkma ve yakma işleri cemaziyelahir ayından şaban ayının sonuna kadar devam etti.

Ramazan ayının ikinci gününde Sultan Selahaddin, yola koyuldu. Askalan'ı yerle bir edip gitti. Orada bir tek insanın dahi izi kalmadı. Sonra Remle'ye geçti. Remle kalesini ve orada bulunan Lüd kilisesini tahrip etti. Kudüs'ü ziyaret etti. Sonra çabucak otağına döndü. Bu arada İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'e haber göndererek işin uzadığını, hem Frankların hem de Müslümanların helak olduklarını, amaçlarının sadece üç şey olduğunu söyledi. Haçın iadesini, sahil beldelerinin geri verilmesini ve Kudüs'ün tekrar kendilerinin olmasını istedi. Bir an dahi gözlerini kırpmaksızın bu üç şeyden vaz geçmeyeceklerini ve bunları geri almak için çabalayacaklarını bildirdi. Sultan da ona sert bir cevap ve doğru ifadeler gönderdi. Haçlılar Kudüs'e hücum etmeye niyetlendiler. Sultan Selahaddin de ordusuyla Kudüs'e doğru ilerledi. Zilkade ayında Kumame kilisesi yakınında bulunan keşişler evine yerleşti. Şehri tahkim etmeğe ve hendeklerini derinleştirmeğe başladı. Bu işte bizzat kendisi ve çocukları da çalıştılar. Emirler, kadılar, alimler ve salih insanlar da çalışmaktan geri durmadılar. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Franklar tarafında bulunan şehrin çevresindeki çapulcular da her zaman Haçlılara hücum ediyor, bir kısmını öldürüyor, bir kısmını esir alıyor, mallarını ganimet ediyorlardı. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu sene böylece sona erdi.

Kâtip îmad'm anlattığına göre bu senede Muhiddin Muhammed b. Zeki, Dımaşk kadılığına atandı.

Bu senede Mekke emiri Davud b. İsa b. Füleyte b. Haşim b. Muhammed b. Ebi Haşim el-Hasenî Ka'be'ye saldırdı. Oradal mallan gasb etti. Oyleki Hacer-i Esved'in gümüş çerçevesini de zorla çıkarıp aldı. Bu Karmatî, o çerçeveye gürzle vurduğu zaman Hacer-i Esved çatlamıştı.

Sultan Selahaddin onun bu yaptıklarını hacılardan duyunca onu görevinden azletti. Yerine kardeşi Bükeyr'i atadı. Davud'un Ebu Kubeys dağı üzerinde yaptırmış olduğu kaleyi yıktırdı. Davud da hicretin 587. senesinde vefat edinceye dek Nahle'de ikamet etti. [1]

Hicretin Beşyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Muzaffer

Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyup. Amcası Sultan Selahaddin'in gözdesi olup onun nazarında çol kıymetli bir şahsiyetti. Amcası onu Mısır'da ve diğer beldelerde naib olarak görevlendirdi. Sonra Hama'yı ve Hama çevresinde bulunan Cezire ülkesindeki bir çok şehirleri ona iktâ olarak verdi. Akkâ muhasarasında amcası Sultan Selahaddin'in yanındaydı. Sonra Cezire ve Fırat'a, kendi beldelerine kontrole gitmek için amcasından izin istedi. Oralara gidince işleriyle meşgul oldu. Çevredeki başka beldeleri de hükümdarlarının elinden almaya göz koydu. Onlarla savaşmaya başladı ve bu halde iken vefat etti. Başkalarının mülküne göz koyup amcasının yardımına gelmediğinden ötürü amcası Sultan Selahaddin ona çok kızmıştı. Cenazesi alınıp Hama şehrine getirildi ve oraya defnedildi. Hama'da muazzam büyüklükte bir medresesi vardı. Aynı şekilde Dımaşk'ta da meşhur bir medresesi mev-cud olup oraya tahsis edilmiş çok vakıflar vardır. Ölümünden sonra yerine oğlu Mansur Nasirüddin Muhammed geçti. Sultan Selahaddin de çok uğraşmalardan, vaad ve tehditlerden sonra onun bu görevde kalmasını onayladı. Sultan Selahaddin'in kardeşi Âdil eğer aracılık etmeseydi o bu görevde kalmayacaktı. Ama Allah ona selamet ihsan etti. Melik Muzaffer bu senenin ramazan ayının ondokuzunda cuma günü vefat etti. Cesaretli ve atak bir kimseydi. [2]

Emir Hüsameddîn Muhammed B. Ömer B. Laşin

Annesi Sittüşşam binti Eyyub'tur. Dımaşk'taki iki Şamiye'nin vâkıfıdır. O da bu senenin ramazan ayının ondokuzunda cuma gecesi vefat etti. Sultan Selahaddin, kardeşinin oğlu ile kız kardeşinin aynı gecede vefatları sebebiyle büyük bir musibete maruz kalmış oldu. Çünkü bunlar onun en büyük yardımcılarından idiler. Emir Hüsameddin, Hü-samiye türbesine defnedildi.

Avniye mahallesindeki bu türbeyi annesi inşâ ettirmişti. Burası aynı zamanda Şamiyetü'1-Berraniye külliyesi içinde bulunmaktadır. [3]

Emir Alemüddin Süleyman B. Haydar El-Halebî

Sultan Selahaddin'in en büyük devlet adamlarmdandı. O nereye giderse hizmetinde bulunurdu. Askalan şehrinin yıkılıp tahrip edilmesini sultana öneren de oydu. Kudüs'te hastalandı. Dımaşk'ta tedavi görmek için sultandan izin istedi. Sultan da ona bu izni verince Dımaşk yoluna koyuldu. Gebagib mıntıkasına varınca bu senenin zilhicce ayının sonlarında orada vefat etti. [4]

Safi B. Faiz

Bu senenin receb ayında Dımaşk naibi Emirü'l-Kebir Safi b. Faiz de vefat etti. Bu zat, Sultan Selahaddin'in hükümdarlıkta önceki en büyük arkadaşlarındandı. Sonra Sultan onu Dımaşk'a naib olarak atamıştı. Nihayet bu senede orada vefat etti. [5]

Mütehassıs Hekim Es'ad B. Mitran

İslâm'a girmekle şereflenmiş ti. Tıptaki maharet ve uzmanlığı sebebiyle havas ve avam onu şükranla karşılarlardı. Bu senenin rebiyü-levvel ayında vefat etti. [6]

Şeyh Necmeddin

Sultan Selahaddin'in emri üzerinde Mısır'da Şafiî türbesini inşa eden kişidir. Oraya çok kıymetli vakıflar da tahsis etmiştir. Sultan, onu bu medresenin müderrisliğine ve nazırlığına atamıştı. Sultan ona hürmet gösterir, ikramda bulunurdu. Cüyuşatî lakabını taşırdı. Tabaka-tü'ş-Şafnye adlı eserde ondan bahsetmişimdir. Şerhü'l-Vasit ve mezheple ilgili başka tasnifatı vardır. Cüyuşatî vefat edince bir grup onun yerine müderris olina talebinde bulundular. Melik Âdil de kardeşi Sultan Selahaddin nezdinde aracılık yaparak Şeyhü'ş-Şüyûh Ebu'l-Hasan Muhammed b. Hanıeveyh'in müderris olmasını sağladı. Sultan da onu bu göreve atadı. Melik Âdil'in vefatından sonra sultan onu bu görevden azletti. Fakat Melik Âdil'in çocukları hep onu himaye ederlerdi. Bundan sonra fakihler ve müderrisler bu medreseye döndüler. [7]

Hicretin Beşyüzseksensekizîncî Senesi

Bu sene başında Sultan Selahaddin, Kudüs'te ordugah kurmuştu. Surları da oğulları ve emirleri arasında paylaştırmış ti. Bu işlerde bizzat kendisi de çalışıyordu. Eğerinin önüne taş koyarak taşıyordu. İnsanlar da onu Örnek alıyorlardı. Fakihler ve kurralar da çalışmaktaydılar. Melun haçlılara gelince onlar da Askalan şehrinin çevresinde ve oraya bağh mıntıkalarda bulunuyorlardı. Ancak Kudüs'e yaklaşmağa cesaret edemiyorlardı. Çünkü orada muhafizlar ve yağmacılar vardı. Ancak onlar Kudüs'ü kuşatmaya kesin kararlıydılar. İslâm'a tuzak kurmak için elbirliği etmişlerdi. Bazan onlar muhafizları mağlup ediyor, bazan da muhafizlar onları mağlup ediyorlardı. Bazan onlar muhafizların eşyalarını yağmalıyorlar, bazan da muhafizlar onların eşyalarını yağmalıyorlardı.

Rebiyülahir ayında Emir Seyfeddin Meştub esaretten kurtulup sultanın yanına geldi. O, zaptedildiği zaman Akkâ şehrinin naib idi. 50.000 dinar kurtuluş akçesi vererek esaretten kurtuldu. Sultan da bu akçelerin çoğunu bizzat kendisi ona verdi ve onu Nablus şehrine naib olarak tayin etti. O da bu senenin şevval ayında orada vefat etti.

Bu senenin rebiyülahir ayında Sur valisi Merkis öldürüldü. Allah ona lanet etsin. İngiliz kralı iki fedaiyi göndererek onu öldürtmüştü. Bu fedailer Hristiyan olduklarım söyleyerek kiliseye kapanmışlar, nihayet bir fırsatını bularak onu Öldürmüşlerdi. Ancak kendileri de öldürüldüler. İngiliz kralı Sur şehrine kardeşinin oğlu Belam Kont Herri'yi naib olarak tayin etti. O, Fransız kralının baba tarafından kız kardeşinin oğluydu. Fransızlar onun dayıları oluyorlardı. Sur şehrine varınca Mer-kis'in öldürülmesinden sonra Merkis'in karısıyla gerdeğe girdi. Mer-kis'in karısı da hamile idi. Belam İngilizlerle Merkis arasındaki şiddetli düşmanlıktan ötürü bunu yapmıştı. Sultan Selahaddin ise her ikisine kızgındı. Ancak Merkis, Sultan Selahaddin'e biraz yaltaklanan biriydi. Öldürülmesi yine de Sultan Selahaddin'in hoşuna gitmemişti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının dokuzunda Haçlılar -Allah onlara lanet etsin- Darum kalesini istila ettiler ve orayı yıktılar. Oradaki ahalinin çoğunu öldürdüler. Çocuklardan bir kısmını esir aldılar. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra hep birlikte Kudüs'e yöneldiler. Sultan Selahaddin, iman ordusuyla karşılarına çıktı. İki taraf karşı karşıya gelince şeytan ordusu geri dönüp savaştan ve mağlubiyetten kaçtı. Sultan Selahaddin de Kudüs'e döndü.

«Allah, inkâr edenleri, kinleriyle geri çevirdi. Bir hayra ulaşamadılar. Savaşta, inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah kuvvetli olandır,
güçlü Olandir.» (el-Ahzâb, 25).
Sonra Allah kendisine lanet etsin. İngiliz kralı -ki o, o zamanlarda Haçlı hükümdarlarının en büyüğü idi- Müslümanların surlarından bir gedik bularak geceleyin bir baskın yaptı ve birçok Müslümanı öldürdü. 500 kadar Müslüman askeri esir aldı. Bol miktarda para, deve, at, ve katırı ganimet edindi. Ganimet olarak ele geçirilen Develerin sayısı 3.000'di. Haçlılar, böylece kuvvetlendiler. Bu, Sultan Selahaddin'in çok ağırına gitti ve bunun sonucundan korktu. İngilizler deve bakıcılarını develere bakmakla görevlendirdiler. Katırcıları katırlara bakmakla, seyisleri de atlara bakmakla vazifelendirdiler. İngiliz kralı güçlenmiş, moral bulmuş olarak Kudüs'ü muhasaraya yöneldi. Sahilde bulunan diğer Haçlı kontlarına da haber saldı. Onları ve şövalyelerini huzurunda topladı. Sultan Selahaddin de onlara karşı gerekli hazırlıkları yaptı ve ordusunu tabiye etti. Surları ikmal etti. Hendekleri onardı. Mancınıkları dikti. Kudüs çevresinde bulunan suların kapatılmasını emretti. Sultan, cuma gecesi yani cemaziyelahir ayının ondukuzuncu gecesi emirleri Ebu Heyca el-Mübessimîn, Meştub ve Esedî'yi huzuruna çağırdı. Bu elem verici, acı ve feci olay hakkında fikirlerini sordu. Onlar da gerekli açıklamalarda bulundular. Öneriler yaptılar. Kâtip İmad hepsine Kub-beiu's-Sahra yanında ölüm üzere ahidleşmelerini, tıpkı sahabiler gibi bir yol izlemelerini tavsiye etti. Onları da bu tavsiyeye uydular. Bütün bu görüşmeler yapılırken Sultan Selahaddin susmuş, başını önüne eğmiş, düşüncelere dalmıştı. Oradaki herkes sükût etmişti. Başlarının üzerinde kuş varmış gibi bir tavır sergilemişlerdi. Bundan sonra Sultan Selahaddin onlara söyle dedi:
«Allah'a hamd olsun. Rasûlullah (s.a.v.)'e de selatu selam olsun. Bilesiniz ki bugün sizler İslâm'ın ordusu ve savunucularısınız. Biliyorsunuz ki Müslümanların kanları, canları, malları, çoluk ve çocukları zim-metinizdedir. Onlardan siz sorumlusunuz. Aziz ve Celil olan Allah kıyamet gününde onları size soracaktır. Şu düşmana karşı Müslümanları sizden başka koruyacak, İslâm ülkesini sizden başka himaye edecek kimse yoktur. Allah korusun, cepheden dönüp kaçacak olursanız ülkenin defteri dürülür. Kullar helak olurlar. Mallar gasbedilir. Kadınlar ve çocuklar esir düşerler.
Mescidlerde haça tapılır. Kur'an ve namaz mescidlerden uzaklaştırılır. Bütün bunlar sizin zimmetinizdedir. Bunlardan siz sorumlusunuz. Bu işe paçalarını sıvayanlar,sizlersiniz. Müslümanların Beytü'l-mahndan, onları düşmanlarına karşı korumak, zayıflarına yardımcı olmak için para aldınız.Geçiminizi sağladınız. Diğer beldelerde bulunan Müslümanlar da sizin zimmetinizdedirler vesselam.» v
Sultanın bu sözlerine Seyfeddin el-Meştub şöyle cevap verdi:
«Ey efendimiz! Bizler senin kulların ve köleleriniz. Sen bize bağışta bulundun. Bizi büyüttün. Bizi ulu kimseler kıldın. Bizler boyunlarımızı uzatmış, senin emrini beklemekteyiz. Allah'a yemin ederiz ki aramızdan hiç kimse ölünceye kadar sana yardım etmekten geri dönmeyecektir.»
Oradaki toplulukta bulunan herkes de Seyfeddin gibi konuştu. Sultan Selahaddin buna sevindi ve kalbi rahatlayıp gönlü hoş oldu. Onlara)ir sofra kurdurdu ve sofradan kalktıktan sonra bu duygular huzurdan ayrıldı. Sonra Sultan Selahaddin emirlerden bazılarının şöyle dediklerini duydu: «Bu beldede de tıpkı Akkâ'daki gibi başımıza bela gelmesinden korkuyoruz. Böyle olduğu takdirde onlar İslâm ülkesini belde belde ele geçireceklerdir. Akıllıca yapılacak iş, onları şehir dışında karşılamamız olacaktır. Eğer onları hezimete uğratacak olursak, diğer beldelerini de ele geçiririz, ama biz hezimete uğrayacak olursak hiç değilse askerlerimiz ölümden kurtulurlar ve yolumuza devam ederiz. Onlar Kudüs'ü alırlar. Ama İslâm ülkesinin diğer beldeleri muhafaza edilmiş olur hiç değilse Kudüs'süz de olsa uzun bir süre kendimizi koruma altında tutmuş oluruz.»
Bundan sonra sultana şu mesajı gönderdiler:
«Eğer istiyorsan Kudüs'te Haçlı muhasarası altında kalırız ama sen veya ailenden biri bizimle beraber olun ki askerler emrin altında kalmış olsunlar. Çünkü Kürtler, Türklere itaat etmezler. Türkler de Kürtlere itaat etmezler.»
Sultan bu mesajı alınca çok ağırına gitti. O geceyi üzüntülü ve kederli olarak geçirdi. Emirlerin bu mesajı üzerinde derinden derine düşündü. Sonra iş açığa çıktı ve Baalbek valisi Melik Emced'in yanlarında Kudüs'te naib olarak kalması kararlaştırıldı.
Günlerden cuma günüydü. Sultan Selahaddin, cumaya gelip de müezzin öğle ezanını okuduğunda kalkıp iki ezan arasında iki rek'at namaz kıldı. Secdeye kapandı. Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulundu. Rabbine yalvarıp yakardı. Meskenet arzetti bu sıkıntıyı kaldırmasını mevlasmdan diledi.
Ertesi gün yani cumartesi günü şehir çevresindeki muhafizlardan, Haçlıların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerine dair haber geldi. Fransız kralı «Biz uzak beldelerden geldik. Kudüs'ü kurtarıp kendi hakimiyetimiz altına almak için çok paralar harcadık. Kudüs'le aramızda bir konaklık mesafe kalmıştır» dedi.
İngiliz kralı da «Bu beldeyi kuşatmak bizim için çok zordur. Çünkü çevresindeki sular yok edilmiştir. Uzak mesafelerden çok zorluklarla bize su getirilecek olursa kuşatma işi boşa çıkar. Askerler telef olur» dedi. Sonra bu işi karara bağlamaları için iki taraf 300 kişiyi hakem tayin ettiler. Bu 300 kişilik hakem komitesi karar için oniki kişiyi görevlendirdi. Bu oniki kişilik komitede üç kişiyi karar vermede yetkili kıldılar. Geceyi bekleyerek geçirdiler. Sabah olunca da ayrılıp memleketlerine dönme kararını verdiler. Bu komitenin kararma muhalefet edemediler. Geriye doğru çekilip gittiler. Allah hepsine lanet etsin. Yola koyulup gittiler. Nihayet Remle'ye vardılar. Gurbet ve aileden uzaklık çok uzun sürmüştü. Çekilip gitmeleri cemaziyelahir ayının yirmibirinin sabahında vuku bulmuştu. Sultan Selahaddin de askerleriyle Kudüs dışına çıkmış, onları takip etmişti. Mısır'a gitmelerinden korkuyordu. Çünkü beraberlerinde çok miktarda binek, mal ve para vardı. İngilizler bunu çok

istiyorlardı. Ama Cenâb-ı Allah, onları bu amaçlarına ulaştırmadı; onları perişan etti.
İngiliz kralı üç sene sürecek bir ateşkes yapılması, Sultan Selahad-din'in kendilerine eman vermesi, Askalan şehrini kendilerine iade etmesi, Beyt-i Makdis ve Komame kiliselerini kendilerine hibe etmesi, orayı ziyaret edip hac etmek isteyen Hristiyanlara bedelsiz imkân tanıması için Sultan Selahaddin'e elçi gönderdi. Ancak Sultan Selahaddin Askalan şehrini onlara iade etmeğe yanaşmadı. Komame kilisesini ise onlara verdi. Orayı ziyaret edecek olan Hristiyanlarm bir miktar para ödemelerini şart koştu. İngiliz kralı Askalan'ı kendilerine vermemesi halinde bu şartları kabul etmeğe yanaşmayacağını bildirdi. Ayrıca surların eski haline getirilip onarılmasını da istedi. Sultan Selahaddin, Önün isteğini kabul etmeyeceğini kesin bir dille bildirdi. Sonra da yola koyuldu. Yafa'ya gitti. Orayı şiddetli bir kuşatma altına alıp fethetti. Şehirdekiler, büyüklü küçüklü herkes eman aldı. Onlar bu haldeyken İngiliz gemilerinin denizden gelmekte oldukları görüldü. Bunun üzerine Yafalılar moral bulup güçlendiler ve asi oldular. Mel'un İngiliz kralı hücum ederek Yafa'yı geri aldı. Orada kalan Müslümanları huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürdü. Sultan Selahaddin de Haçlıların kendi ordusuna zarar vermesinden korktuğu için kuşatma menzilinden geri çekildi. İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'in gücünden ve satvetinden hayrete düşüp böylesine büyük bir şehri iki günde nasıl aldığına şaştı. Başkasının bu şehri değil iki günde iki senede bile fethedemeyeceğini söyledi. «Ama şunu anlayamıyorum ki bu kadar şehametli cesaretli bir kimse olduğu halde sırf benim gelişim nedeniyle menzilini bırakıp geri çekiliyor. Oysa ben ve maiyetimdekiler denizden silahlı olarak çıktık» dedi. Sonra da barış talebinde ısrar etti. Askalan şehrinin de barış anlaşmasına dahil edilmesini istedi. Sultan onun isteğini kabul etmedi ve o gecelerden birinde onyedi savaşçıyla birlikte İngiliz karargahına baskın yaptı. Çevresinde az sayıda piyade vardı. Askerleriyle kralın çevresini kuşattı. Şayet askerleri işi sıkı tutsalardı, kralın kurtuluşu imkânsızdı. Ama askerleri hamleden caydılar. Geri çekildiler. Güç ve kuvvet ancak Allah sayesindedir. Sultan, askerlerini çok teşvik etti. Ama hepside hastanın tedavi şurubu içmekten sakınışı gibi hücumdan sakındılar.
İngiliz kralı kendi adamlarıyla harekete geçti. Savaş hazırlığı yaptı. Müslümanların sağ cenahından saldırıp sol cenahın sonuna kadar ilerledi. Ama hiç bir süvari onun karşısına çıkmadı. Hiç bir bahadır onu geri püskürtmedi. O esnada Sultan Selahaddin de geriye doğru çekildi. Askerlerinden itaat eden birini görmeyişi onu çok hüzünlendirdi. înna hllah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Onlara gücü yetseydi, hiçbirinin Beytü'l-malden bir kuruş dahi almasına müsaade etmeyecekti. Bundan sonra İngiliz kralı ağır bir hasta-nğa yakalandı. Sultan Selahaddin'e haber göndererek ondan meyve ve kar istedi. Sultan da alicenaplık göstererek istediği şeyleri gönderdi. Sonra meVun iyileşti. Elçilerini tekrar göndererek sultandan barış istedi. Ülkesine ve çocuklarına kavuşma özlemi içinde olduğunu söyledi. Sultan da onun isteğine uydu. Bunun üzerine ingiliz kralı Askalan şehrini istemekten vazgeçti ve sultanın ileri sürdüğü şartlara razı oldu. Şaban ayının onyedisinde iki taraf arasında barış antlaşması yapıldı. Bütün Haçlı kralları, kontları Müslümanların emirleri ve komutanları bu antlaşmayı imzaladılar. Yalnız sultanların adeti üzere Sultan Selahad-din şifahi söz söylemekle yetindi. îmza atmağa gerek görmedi. îki taraf da buna çok sevindiler. Memnuniyetlerini izhar ettiler. Otuz sene altı ay süreyle savaşılmayacağma dair barış yapılmış oldu. Haçlıların ellerindeki sahil beldeleri kendilerine bırakılıyordu. Müslümanlara da Cebeliye beldeleri denilen sahile karşı mıntıkalar bırakılıyordu. İki taraf arasındaki kaza ve nahiyelere gelince buralarda yarı yarıya paylaşılacaktı. Sultan Selahaddin, Askalan surlarını tahrip etmeleri ve oradaki Haçlıları çıkarıp kovmaları için bir emir maiyetinde 100 sur delicisini Askalan1 a gönderdi.
Sultan Selahaddin, Kudüs'e döndü. Oranın durumunu düzeltti. İşleri yoluna koydu. Sağlamlaştırdı. Medrese vakfına bütün dükkanlarıy-la birlikte bir çarşıyı ve bütün bahçeleriyle birlikte bir araziyi de ekledi. Sofiye vakfına da ilaveler yapıldı. O sene hacca gitmeye niyetlendi. Kararını Hicaz, Yemen, Mısır ve Şam'a mekuplarla bildirdi ki, hepsinin durumdan haberleri olsun ve gerekli hazırlıkları yapsınlar. Kadı Fadıl, Haçlıların ülkeyi istila etmesinden ve oralarda çok zulümlerin yapılacağından korktuğu için sultana bir mektup yazarak bu sene hac etmekten vazgeçmesini istedi. Çünkü insanların fesada sürüklendiklerini, askerlerin bozulduklarını, söz dinlemediklerini bildirdi. Müslümanların hallerine ve maslahatlarına bakmanın bu sene hacca gitmekten daha hayırlı olacağını, düşmanların Şam çevresinde ordugah kurduklarını bildirip şöyle dedi: «Sen de biliyorsun ki onlar güçlenip çoğalmak için seninle ateşkes yaptılar. Bundan sonra onlar güçlenince anlaşmayı bozup ihanet edeceklerdir.»
Sultan Selahaddin onun tavsiyesini dinledi. Öğüdünden dolayı ona teşekkür etti. Hacca gitme niyetinden vazgeçti ve bunu da diğer beldelere mektupla bildirdi. Kendisi ramazan ayı boyunca oruç tutup namaz kılıp Kur'an okuyarak Kudüs'te ikamet etti. Haçlı reislerinden her biri ziyarete geldiğinde ona -gönüllerini kazanmak amacıyla- çok ikramda bulunuyordu. Haçlı hükümdarlarından kılık değiştirerek Komame kilisesini ziyarete gelmeyen ve diğer davetlilerle birlikte sultanın sofrasına katılmayan bir tek kişi dahi kalmadı. Ancak bu hükümdarlar kılık değiştirdikleri için tanınmıyorlardı. Sultan da bunun ne özetini ne de detayım biliyordu. Bu sebeple onlara ikramda bulunuyor, dostluk göster, bol ihsanda bulunuyordu.
Bu senenin şevval ayının beşinci gününde Sultan Selahaddin, skerleriyle Dımaşk'a gitmek üzere Kudüs'ten ayrıldı. Kudüs'te naib olarak İzzeddin Cordbeğ'i bıraktı. Kudüs kadılığına Bahaeddin b. Yusuf b Kafi b. Temim eş-Şafiî'yi tayin etti. Ceyb vadisinden geçti. Birketü'd-Daviye'de geceyi geçirdi. Sabah olunca Nablus'a gitti. Şehrin.durumuna baktı. Sonra oradan da ayrılıp yoluna devam etti. Uğradığı kalelerin, şehirlerin durumuna bakıyor, oradaki haksızlıkları gideriyordu. Yolda iken Antakya valisi Beymend gelip kendisini ziyaret etti. Hizmetinde bulunacağını söyledi. Sultan'da ona, ikram ve ihsanda bulundu. Bol miktarda para ve hü'atler verdi.

Kâtip İmad bu seferinde de Sultan Selahaddin'in beraberindeydi. Sultanın uğradığı menzilleri bir bir anlatmış ve nihayet şöyle demiştir:
«Pazartesi günü Aynü'l-Harr'i geçerek Merci Beyus'a vardı. Artık sıkıntı ve perişanlık ortadan kalkmıştı. Orada, Dımaşk'ın ayan ve eşrafi ziyaretine geldiler. Salı günü Arrade'ye vardı. Orada kendisine hediyeler ve adet üzere karşılayıcılar geldiler. Şevval ayının onaltıncı günü olan çarşamba sabahında selamet ve güven içinde Dımaşk cennetine girdik. Sultan oradan dört sene müddetle uzak kalmıştı. Dımaşk şehri herşeyini ortaya koymuş, kadınları çocukları ve erkekleri caddelere dökülmüştü. O gün ziynet ve süslenme günüydü. Şehir ahalisinin çoğu dışarı çıkmıştı. Şehirdeki büyük küçük herkes toplanmıştı. Diğer şehirlerin emirleri de sultanı ziyarete geldiler. O senenin kalan kısmını ava çıkmak, adalet sarayına gitmek, iyilik ve ihsanda bulunmak gibi güzel işlerle geçirdi. Kurban bayramı olunca şairin biri onu şu kasidesiyle övmüştü:
«O sevgilinin babasına yemin ederim ki, gözlerindeki aşk kıvılcımları olmasaydı,
Aşkla ilgili hiçbir şiir söylemeyecektim.
Melik Nasır'm (Selahaddin'in) methiyeleri ve onun yaptığı işler hakkında fikir yoruyorum.
Öyle bir hükümdar ki ülkeyi adaletle doldurdu.
Tıpkı bütün halka iyilikte bulunuşu gibi,
Oruçluyken de oruçsuzken de bayramlarda sevinç meydana getirir.
Karaları, denizleri, uğurla, bereketle doldurur.
Başka hükümdarlar günahlarda ısrar ettikleri halde,
O insanlara, Allah'a itaat etmelerini emreder.
Çaba ve gayretinle dini ve dünyayı elde ettin.
Artık hükümdarların hepsine övünerek bunu söylemeğe hazırlan,
Soy sop bakımından iki şerefi topladm kendinde.
Dünya ve ahiret diyarlarına da sahip oldun.»
Bu senede meydana gelen hadiselerden biri de Gazne hükümdarı Şihabüddin es-Sebüktekin ile Hindistan hükümdarı ve adamları arasında meydana gelen büyük savaştır. Hindliler, Şihabüddin'i hicretin 583. senesinde mağlup etmişlerdi. Ama bu senede Cenâb-ı Allah onu Hindlilere karşı muzaffer kıldı. Onları bozguna uğrattı. Bir kısmını öldürdü. Bir kısmını da esir aldı Esir aldıkları arasında Hindlilerin büyük hükümdarı da vardı. Hind ordusundan onsekiz fili ele geçirmişti. Bu fillerden biri de onu yaralamıştı. Sonra Şihabüddin, Hindistan hükümdarını huzuruna stirtmiş, ona hakaretlerde bulunmuş, hiç saygı göstermemiş, kalesin* istila etmişti. Hindistan hükümdarı kaledeki kıymetli kıymetsiz herşeyi ona bildirmiş, bundan sonra Şihabüddin onu öldürmüş ve muzaffer, güçlenmiş, sevinmiş, mutlu olmuş halde Gazne'ye dönmüştü.
Yirmi seneden beri hac emirliği yapmakta olan, son derece güzel muamelesi bulunan Taştekin Bağdat'ta itham edildi. Bağdat'ı alması için Sultan Selahaddin b. Eyyub'a mektup yazdığı, Bağdat'ı almasına hiç kimsenin engel olamayacağını bildirdiği söylendi. Ama bu bir iftiraydı. Buna rağmen hakaret gördü. Hapse atıldı. Malı müsadere edildi. [8]

Hicretin Beşyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Şemsed.Din Muhammed B. Muhammed B. Musa

İbn Ferraş adıyla meşhur olmuştur. Dımaşk'ta kadıaskerlik yapmıştır. Sultan Selahaddin onu çevre ülkelerin hükümdarlarına elçi olarak gönderirdi. Bu senede Malatya şehrinde vefat etti. [9]

Anadolu Hükümdarı İzzeddin Kılıç Arslan B. Mes'ud

îzzeddin Kılıç Arslan b. Mes'ud b. Kılıç Arslan. Ülkesini -kendilerine itaat edeceklerini umarak- oğullarına paylaştırdı. Ancak oğulları ona -muhalefet ettiler. Zorbalık yaptılar. Emirlerine karşı geldiler. Kad-. rini kıymetini düşürdüler. Kendileri yükseldiler. îzzeddin bu senede vefat edinceye dek hal-i perişanı devam etti.
Bu senenin rebiyülahir ayında şair Ebü'1-Mürhif de vefat etmişti. [10]

Nasr B. Mansur En-Nümeyrî

Ebül-Mürhif onun künyesidir. Çok hadis dinlemiş, edebiyatla meşgul olmuştur. Ondört yaşındayken çiçek hastalığına yakalandı. Gözlerinin feri epey azaldı. Uzaktaki şeyleri göremiyordu. Ama yakındaki şeyleri görüyordu. Gözünde arazı olmasına rağmen her hangi bir güdücüye ihtiyacı yoktu. Gözlerini tedavi etmek amacıyla Irak'a göçtü, Ancak ta-bibler, hastalığının ümitsiz olduğunu kendisine bildirdiler. O da Kur'-an'ı ezberlemek ve salih kimselerle arkadaşlık etmekle meşgul oldu ve gerçekten kendini kurtardı. Başarıya ulaştı. Güzel ve büyük bir şiir divanı vardır. Bir defasında mezhebi ve itikadı

kendisine sorulmuş o da şu şiiri okumuştu:
«Ali'yi, Fatıma'yı ve çocuklarını seviyorum. Ebu bekir ve Ömer'in önceliklerini inkar etmiyorum. Osman'a hakaret ederlerken uzağım.
Tıpkı İbn Mülcem'in dostluğundan uzak olduğum gibi. Hadisçile-rin sadakatleri beni hayrette bırakıyor.
Ben onlardan başka bir kavme mensup değilim.»
Şair Ebü'l-Mürhif bu senede Bağdat'ta vefat etti ve Babul-Harp'teki şehidler mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Amin. [11]

Seyfeddin Ali B. Ahmed El-Meştub

Esedüddin Şirkuh'un adamlarındandı. Mısır'daki üç savaşta onunla beraberdi. Sonra Sultan Selahaddin'in en büyük emirlerinden biri oldu. Haçlıların zaptettikleri zaman Akkâ naibi idi. Onu diğer esirlerle birlikte esir almışlardı. 50.000 dinar kurtuluş akçesi ödeyerek kendini kurtardı. Kudüs'te bulunan Sultan Selahaddin'in yanına geldi. Sultan ona kurtuluş fidyesinin çoğunu verdi ve onu Nablus'a naib olarak atadı. Seyfeddin bu senenin şevval ayının yirmiüçünde pazar günü Kudüs'te vefat etti ve kendi evine defnedildi. [12]

Hicretin Beşyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Sultan el-Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Sene başında o son derece sağlıklıydı. Kardeşi Âdil ile birlikte Dımaşk'ın doğusunda ava çıkmışlardı. Haçlıların işini bitirdikten sonra kendisinin Rum illerine, kardeşinin de Bağdat'a gitmesi hususunda aralarında anlaşmışlardı. Bu işi tamamladıktan sonra ikisi birlikte Acemlerin ülkesi olan Azerbaycan'a gideceklerdi. Azerbaycan'ı kendilerine karşı savunacak kimseler yoktu.
Safer ayının onbirinde pazartesi günü Sultan Selahaddin, hacıları karşılamağa çıktı. Beraberinde kardeşinin oğlu Yemen hükümdarı Seyfül-îslâm da vardı. Ona ikramda bulundu, yanından ayırmadı. Kaleye döndü. Babü'l-Hadid'ten kaleye girdi. Bu sefer, dünyadaki son seferi olmuştu. Sonra safer ayının onaltısmda cumartesi gecesi safral humması onu yakaladı. Sabah olunca Kadı Fadıl, İbn Şeddad ve oğlu Efdal huzuruna girdiler. Dün gece çekmiş olduğu ağrılardan, sancılardan şikâyet etmeğe başladı. Güzel konuştu. Yanında uzun süre kaldılar. Sonra hastalığı arttı ve devam etti. Dördüncü gününde tabipler yanına geldiler. Sonra vücudunda bir kuruluk meydana geldi. Çok terlemişti. Öyleki teri yere akmıştı. Sonra vücudunun kuruluğu fazlalaştı. Emirler ve devlet büyükleri huzuruna getirildiler. Oğlu ve o zamanın Dımaşk naibi olan Efdal Nureddin Ali'ye beyat edildi. Kendisinde şiddetli zaafiyet emareleri ve zaman zaman hanza kaybı görüldüğünden oğluna beyat edilmişti. O bu halde iken yanma gelenler Kadı Fadıl, İbn Şeddad ve beldenin kadısı İbn Zeki geldi. Sonra safer ayının yirmi yedisinde çarşamba gecesi durumu fenalaştı. Külase imamı Şeyh Ebu Cafer'i o gece yanında kalıp Kur'an okuması ve durumu ciddileştiğinde kelime-i şehadet telkin etmesi için yanına çağırdı. Anlatıldığına göre Şeyh Ebu Cafer kendisine can çekişmesi esnasında şu ayeti kerimeyi okumuştu:
«O, görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka Tanrı olmayan Allah'tır.» (el-Haşr, 22).
Şeyh Ebu Cafer kendisine bu ayeti kerimeyi okuduğu zaman Sultan Selahaddin, «Evet böyledir, doğrudur» buyurmuştur.
Sabah ezanı okunduğunda Kadı Fadıl yanına geldi. Sultan son nefesini vermek üzereydi. Kendisine şu ayeti kerime okundu:
«O'ndan başka Tanrı yoktur. Yalnız O'na güveniyorum.» (et-Tevbe, 129). Okuyucu bu ayeti kerimeyi okurken Sultan Selahaddin gülümsedi, yüzünün rengi açıldı ve ruhunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Rabbine teslim edip bu fani dünyadan ayrıldı. Yüce Allah ona rahmet etsin. Makamını yüceltsin. Cennetü'l-Firdevs'i de ona mekân olarak versin. Sultan Selahaddin vefat ederken elliyedi yaşındaydı. O, hicretin 532. senesinde Tikrit'te doğmuştu. Allah kendisine rahmet etsin. O, İslâm'ın savunucusu, koruyucusu ve müdafii idi. Alçak kafirlerin tuzaklarına karşı bir İslâm barınağı ve sığınağı idi. Vefatı nedeniyle Dımaşk-lılar benzeri görülmemiş bir üzüntüye maruz kaldılar. "Keşke oğullarımız, dostlarımız, arkadaşlarımız ölseydi de, o ölmeseydi" dediler. Vefatı nedeniyle çarşı pazar her taraf kilitlendi. Devlet malları muhafaza edilip koruma altına alındı. Sonra cenazesini teçhiz etmeğe başladılar. Bütün çocukları ve aile efradı toplandılar. Cenazesini Dımaşk hatibi Fakih ed-Doleî yıkadı. Kefenini ve diğer teçhizatını Kadı Fadıl, kendi öz ve helal malından temin etmişti. Küçük büyük bütün çocukları orada ağlaşıp feryad ediyorlardı. Halk da feryad-ü figan edip ağıt yakmaya, onun için tazarru ve niyazda bulunmaya başladı. Öğle namazından sonra mübarek naaşı tabuta konulup getirildi. Kadı İbn Zekî cenaze namazını kıldırdı. Sonra sultan Mansure kalesindeki evine defnedildi. Daha sonra oğlu, Mescidü'l-Kadem yakınında babası için bir türbe, Şafüler için de bir medrese yaptırmağa başladı. Çünkü sultanın bu yönde vasiyeti vardı. Bina tamamlanamadı. Oğlu Aziz gelip de kardeşi Efdal'i kuşatma altına aldığında hicretin 590. senesi idi. Efdal, Külase'nin kuzeyinde bir-ev satın aldı. Kadı Fadıl da oraya ilaveler yaptırarak bir türbe haline getirdi. Rahmet yağmurları Sultan Selahaddin'in üzerine olsun. İlahi şefkat ve merhamet lütufları ona ulaşsın. Türbesine hicretin 592. senesinin" aşure gününde nakledildi. Orada Nesir denen yerin altında Kadil-kudat Muhammed b. Ali el-Karayibî İbn Zekî, Efdal'ın izniyle cenaze namazım kıldırdı. Sonra sultan, lahdine konuldu. Oğlu Efdal bizzat onun mübarek naaşım lahide yerleştirdi. Efdal o zaman Şam'ın sultanıydı. Bir rivayete göre cihad ve gazalarda kullandığı kılıcı da

Kadı Fadıl'ın emriyle yanına bırakılmıştır. Kıyamet gününde inşaallah cennete girerken bu kılıca dayanarak girmesi ümidiyle bu kılıcı yanma bırakmışlardı. Sonra Emevî Camii'nde üçgün süreyle onun için taziyet meclisi kuruldu. O meclise havastan avamdan, reayadan, yöneticilerden herkes katıldı. Şairler onun için çok güzel mersiyeler yazdılar. En güzeli Kâtip İmad'm el-Berkuşşamî adlı kitabının sonunda yer alan ve 202 beyitten ibaret olan, sonra da er-Ravzateyn adlı eserde Şeyh Şihabüddir Ebu Şame tarafından nakledilen şu mersiyedir:
«Hidayet yolunu ve ülkeyi dağınık hale düşmüşken derleyip toparladı.
Zaman bozulmuştu. İyilikler yok edilmişti. O bütün bunları düzeltti.
Nerede o hükümdar ki her zaman kendisinin heybetinden korkulurdu.
Varlığından da her zaman ümit beklenirdi. Nerede o hükümdar ki kendisine bütün varlığımızla itaat etmiştik. Kendisi de Rabbinin itaatmdaydı her zaman. Allah aşkına söyleyin, nerede o Melikü'n-Nasır ki Allah'a karşı bütün niyetleri halisane ve sofiyane idi.
Nerede o sultanımız ki her zaman bağışı ümid edilir ve satvetinden
de korkulurdu.
Nerede o hükümdar ki zaman onun faziletiyle şereflendi.
Onun şereflendirmesi her zaman faziletli kimselerin üzerindeydi.
Nerede o hükümdar ki, Haçlılar onun kuvveti karşısında zelil olup alçaldılar.
Onun intikamları düşmanların boynundaki zincirlere ulaştı, kılıcıyla parçalandı.
Bütün varlıklara atlarının yularlarıyla nimet ulaştırdı.»
Şu mersiyede Kâtip İmad'a aittir:
«Yüksekliklere, zirvelere, hidayetlere koruyucu kim vardır?
Savaşlara nimet bahşetmeğe kim vardır artık?
Sultan Selahaddin kendi hükümdarlığı için ahirette ebediyet istedi,
Çünkü o dünyada hükümdarlığın ebediyetine inanmadı
O öyle bir denizdi ki iyilik ve ihsaniyle bütün karaları denize döndürdü.
Kılıcıyla da sahil beldeleri fethedildi.
Onun zamanında hak ehli kimseler,
Onun izzet ve şerefiyle batıl ehlini püskürttüler.
Fetihleri varya onun, ki Kudüs onun ilk fetihlerindendir.
O fetih onun için sicillerde, tarih sayfalarında bir fazilet ve üstünlüğü ebedi olarak kaydetmiştir.
Ben senin mezarının üzerine yağmur yağmasını pek istemiyorum,
Çünkü senin cömertliğinin, sağanak yağmurları bile geride bıraktığını gördüm.
Allah'ın hoşnutluğu bir su gibi sana içirilsin,
Çünkü ben gökten yağan yağmurların suyunu içmene razı değilim.» [13]

Sultan Selahaddîn'în Terekesi Ve Biyografisi

Kâtip îmad ve diğerleri dediler ki: "Sultan Selahaddin, hazinesinde bir surî dinardan ve otuzaltı dirhemden başka para bırakmadı.»
Başkaları ise onun hakkında şöyle demişlerdir: «Hazinesinde sadece kırkyedi dirhem para vardı. Geride ne ev, ne akar, ne çiftlik, ne de bahçe bıraktı. Hiçbir mülkü yoktu.»
Evet geride hiçbir şey bırakmamıştı, ama onaltı erkek evlad, bir de kız çocuğu vardı. Sağlığındayken vefat eden başka çocukları da vardı. Vefatından sonra geriye kalan çocuklarının en büyüğü oğlu Melikü'1-Ef-dal Nureddin Ali idi. Melikü'l-Efdal hicretin 565. senesinde ramazan bayramı gecesinde Mısır'da doğmuştu. Sonra Aziz İmadüddin Ebü'l-Feth Osman, hicretin 567. senesinin cenıaziyelevvel ayında Mısır'da doğmuştu. Ondan sonra Muzafferüddin Ebü'l-Abbas Hızır, hicretin 568. senesinde şaban ayında Mısır'da doğmuştu. Bunun lakabı Şaki-kü'1-Efdal'di. Bundan sonra Zahir Gıyaseddin Ebu Mansur Gazi, hicretin 568. senesinin ramazan ayının ortasında Mısır'da doğmuştu. Ondan sonra Aziz Fethüddin Ebu Yakub îshak, hicretin 570. senesinin rebi-yülevvel ayında Dımaşk'ta doğmuştu. Bundan sonra Necmeddin Ebü'l-Feth Mes'ud hicretin 571 senesinde Dımaşk'ta doğmuştuki, bunun lakabı Şakikü'l-Aziz'dir. Bundan sonra Ağar Şerefüddin Ebu Yusuf Yakub hicretin 572. senesinde Mısır'da doğmuştu ki bunun lakabı da Şaki-kü'1-Aziz'di. Bundan sonra Zahir Müciredin Ebu Süleyman Davud hicretin 573. senesinde Mısır'da doğmuştu. Bunun lakabı Şakikü'z-Zâ-hir'dir. Bundan sonra Ebü'1-Fadl Kutbeddin Musa hicretin 573. senesinde Mısır'da doğmuştu ki, bunun lakabı Şakikü'l-Efdal'dir. Sonra kendisine Muzaffer lakabı da verilmişti. Bundan sonra Eşref Muizzüd-din Ebu Abdillah Muhammed hicretin 575. senesinde Şam'da doğdu. Bundan sonra Muhsin Zahireddin Ebü'l-Abbas Ahmed, hicretin 577. se-nelinde Mısır'da doğdu. Bununla Eşref Muizzüddin özkardeştirler. Anneleri aynıdır. Bundan sonra Muazzam Fahreddin Ebu Mansur Turan-şah, hicretin 577. senesinin rebiyülevvel ayında Mısır'da doğdu. Hicretin 658. senesine kadar yaşadı. Bundan sonra Rükneddin Ebu Said Eyyûb, hicretin 578. senesinde doğdu. Bu, Muizz'in

özkardeşidir. Anneleri aynıdır. Bundan sonra Galib Nusayrüddin Ebü'l-Feth Melikşah, hicretin 578. senesinin receb ayında doğdu. Bu, Şakikü'l-Muazzam'ın özkardeşidir. Anneleri de aynıdır. Bundan sonra Mansur Ebu Bekir, Sultan Selahaddin'in vefatından sonra Harran'da doğdu. Bu, Muazzamla özkardeştir. Anneleri de aynıdır. Bundan sonra Sultan Selahaddin'in Ümmü'l-Veled olan bir cariyesinden Sadî adında bir oğlu da doğdu. Nusayrüddin Mervan adındaki oğlu, ümmü'l-veled bir cariyeden doğmuştur. Sultan Selahaddin'in kızına gelince bunun adı Mu'nise'dir. Amcasının oğlu Melikü'l-Kâmil Muhammed b Âdil Ebu Bekir b. Ey-yub'la evlendi. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Cömert, âlicenab, emirlerine ve başkalarına ihsanda bulunan, hatta düşmanlarına da iyilik eden, onlara bağış yapan bir kimse olduğundan ötürü geride mal mülk bırakmamıştı. Düşmanlarına da ihsanda bulunduğuna dair bazı meseleleri önceki sayfalarda naklettik. Kendisi giyeceğinde, yiyeceğinde, bineğinde az şeylerle yetinirdi. Keten, pamuk ve yünden başka bir şey giymezdi. Kötülüklere doğru adım attığı bilinmemektedir. Özellikle Cenâb-ı Allah kendisine hükümdarlık nimetim bahşettikten sonra kötülüklere hiç yanaşmadı. Aksine yegane amacı ve en büyük gayesi İslâm'a yardım etmek, onun alçak düşmanlarını yenip bozguna uğramaktı. Sadece bu konuda fikir yorardı. Gece gündüz bu işle uğraşırdı. Güvendiği kimselerle birlikte bu konuda fikir alış verişinde bulunur, planlar yapardı. Bununla birlikte onun başkalarında bulunmayan birçok fazilet ve üstünlükleri vardır. Lügate, edebiyata ve tarihe dair çok güzel bilgilere sahipti. Hatta denilir ki o, Hamaset adlı eseri tamamıyla ezberlemiştir. Beş vakit namazı vaktinde, cemaatla kılmaya kendini alıştırmış ti. Vefatından çok uzun bir zaman öncesine kadar namazları cemaatle kılmadığı görülmemiştir. Hatta ölüm hastalığında bile namazını cemaatla kılmaya çalışmıştır. Bu haldeyken imam yanına gelir, ona namazını kıldırırdı. Vücudunun direnci azalmış, kuvvetini kaybetmiş olduğu halde yine de namazı ayakta kılmağa çalışırdı. Huzurunda yapılan tartışma ve münazaraları anlardı. Hatta bu tartışma ve münazaralara bazan kendisi de katılırdı. Her ne kadar konuyla ilgili terimleri kullanmasa da kendisi de bir nebzecik bu işlere iştirak ederdi. Kutbeddin en-Nisaburî onun için bir akaid kitabı derlemişti. O kitabı ezberliyordu. Okuduğunu anlayabilecek çağa gelen çocuklarına da ezberletiyordu. Kur'an, hadis ve ilim dinlemeyi çok severdi. Hadis dinlemeye devam ederdi. Hatta bir gün askerleri saf düzeninde teftiş ederken iki saf arasında bulunduğu esnada bir hadis okuduğu duyuldu. Kendisi bununla övünüyor ve «böyle bir yerde herhangi bir kimsenin hadis okuduğu duyulmamıştır» diyordu. Bunu Kâtip îmad'ın işareti ve tavsiyesi üzerine yapmıştı. Son derece yufka yürekli bir kimse olup hadis okunduğunu duyduğunda hemen ağlardı. Dinî hükümlere çok saygı gösterirdi. Kendisi Halep'te iken oğlu Zahir, Şihab ez-Zühreverdî adında bir gençle arkadaş olmuştu. Şihab, kimya ilmini, birazda gözboyama ve büyücülük biliyordu. Oğlu Sultan Zahir, ona aldandı. Onu yakını kıldı- Dost oldu. Ancak Şihab, İslâm'a muhalif hareketlerde bulundu. Sultan bunu öğrenince onun öldürülmesine karar verdi. Öldürmesi için oğluna mektup yazdı. Oğlu da babasının emri üzerine Şihab'ı idam etti. Teşhir etti. Başka bir rivayete göre ise onu iki duvar arasına hapsetmiş, açlıktan ölünceye kadar orada bırakmıştır. Bu hadise hicretin 586. senesinde cereyan etmiştir.

Sultan Selahaddin, Akkâ kuşatması esnasında hasta ve sancılı olduğu halde yine de hem bedenen, hem de manen insanların en kuvvetlisi, en şecaatlisi idi. Düşmanlarının sayı ve kuvvet çokluğuna rağmen onun kuvvet ve şecaati artıyordu. Düşmanlarının sayısı 500.000 (başka bir rivayete göre 600.000)i bulduğu halde o hiç yılmamış, aksine yaptığı bu savaşta onlardan 100.000 kişiyi öldürmüştü.

Savaş sona erip de Haçlılar Akkâ şehrini teslim aldıklarında ve orada bulunan Müslümanları öldürdüklerinde, sonra da topluca Kudüs'e yürüdüklerinde Sultan Selahaddin de, sayılan kendi askerlerinin sayılarına nisbetle kat kat fazla olduğu halde onların peşi sıra yürüdü. Onları takip etti. Bununla beraber Cenâb-ı Allah ona zafer ihsan etti. Haçlıları hezimete uğrattı Sultan onları Kudüs'e kadar takip etti. Onlardan önce Kudüs'e gitti. Allah onu korudu. Düşmanların tasallutundan emin kıldı Ordusuyla birlikte Kudüs'te ikamete devam etti. Onları korkuttu. Yüreklerine korku saldı. Onları mağlup etti. Nihayet onlar yalvarıp ya-kararak ondan barış talebinde bulundular ve savaşın sona erdirilmesini iste jpr. Sultan da onların istediği şekilde değil de, kendi istediği şekil-d '- rla^arış yaptı. Bu, Cenâb-ı Allah'ın mü'nıinlere bahşettiği rah-%J un bir parçasıydı. Bu seneler sona ermeden sultanın kardeşi, Melik Âdil, sahil beldelerini de ele geçirdi. Böylece Müslümanlar güçlendiler. Kâfirler alçalıp zelil oldular.

Sultan Selahaddin cömert, güler yüzlü, seçkin bir kimseydi. Yaptığı iyiliklerle övünmezdi. Hayır ve taat işlerini çok severdi. Allah ona rahmet etsin. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme, Onun yaşantısından, zamanından, iç ve dış görünüşü hususundaki adaletinden, hükümlerinden faydalı olacak bilgileri bize aktarmıştır. [14]

Fasıl

Sultan Selahaddin, ülkeyi çocuklarına paylaştırdı. Mısır diyarı oğlu Aziz îmadüddin Ebu'l-Feth'e, Dımaşk ve çevresi oğlu Efdal Nureddin Ali'ye -ki bu onun en büyük oğluydu-, Halep mıntıkası oğlu Zahir Gazi Gıyaseddin'e; Kerek, Şobek, Caber ve Fırat ötesi birçok beldeler de kardeşi Âdil'e, Hama ve oraya bağlı başka kazalar da kardeşinin oğlu Meli-kü'1-Mansur Muhammed b. Takiyyüddin Ömer'e, Humus, Rahbe ve diğer beldeler ise Esedüddin b. Şirkuh b. Nasırüddin b. Muhammed b Esedüddin Şirkuhu'l-Kebir'e, bütün vilayet ve kazalarıyla birlikte Yemen ise kardeşi Zahireddin Seyfü'1-îslâm Tuğtekin b. Eyyub'a, Baaî-bek ve oraya bağlı kazalar Emced Behramşah b. Ferruhşah'a, Basra ve kazaları Zafir b. Nasır'a verildi. Sultan Selahaddin'in vefatından sonra işler karıştı. Ülkenin idaresi bozuldu. Nihayet kardeşi Meliku'1-Âdil Ebu Bekir Selahaddin

otoriteyi sağladı. Böylece memleket .idaresi ileride de inşaallah anlatılacağı gibi Eyyubilerin elinde kaldı.
Bu sene halife Nasır Lidinillah Bağdat'taki Nizamiye medresesinin kütüphanesini yeniledi. Oraya binlerce kıymetli kitap getirtti.
Bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta garip bir olay meydana geldi. Şöyle ki: Tahin tüccarlığını yapan bir adamın kızı babasının kölesine aşık olmuştu. Babası durumu öğrenince köleyi evinden kovdu. Kız da bir gece eve gizlice gelmesi için köleyle anlaştı. Köle gizlenerek o gece eve geldi. Kız onu alıp odalardan birine sakladı. Geceleyin babası eve geldiğinde kız, aşıkına gelip babasını öldürmesini söyledi. Aşık köle de yerinden çıkıp geldi ve efendisini, yani kızın babasını öldürdü. Sonra kız, hamile olan annesini de öldürmesini aşıkından istedi. Aşık, kızın annesini de öldürdü. Kız ona 2.000 dinar değerinde ziynet eşyası verdi. Sabah olunca katil yakalandı ve öldürüldü. Allah kahretsin. Efendisi insanların en hayırlılarından, en iyilik severlerinden ve en çok sadaka ve-renlerindendi. Parlak yüzlü bir kimseydi. Allah rahmet etsin.
Bu sene Maruf Kerhî'nin mezarının yanında yaptırılan yeni medresede şeyh Ebu Ali et-Toyabî ders verdi. Ders verişi esnasında kadılar ve ayan da hazır bulundular. O gün muhteşem bir davet verildi. [15]

Hicretin Beşyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan Selahaddîn Eyyubî

Sultan Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Şazî. Bu zatın vefatı önceki kısımlarda detaylı olarak anlatılmıştır. [16]

Ahlat Valisi Emir Begtimur

Bu senede öldürüldü. Seçkin hükümdarlardan, bahadırlardan ve yönetimi en güzel idarecilerdendi. Allah rahmet etsin. [17]

Atabeg Îzzeddîn Mes'ud

İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengî. Onüç sene kadar Musul valiliği yaptı. Seçkin hükümdarlardandı. Şehid Nureddin on amcasına nis-bet ederdi. Vefat edince Musul'da yaptırdığı medresenin yanındaki türbesine defnedildi. Allah sevabını versin ve ona rahmet etsin. [18]

Cafer B. Muhammed B. Fatira

Künyesi Ebu'l-Hasan'dı. Iraklı yazarlardandır. Kendisinde biraz Şiilik bulunduğu söylenir. Bu ise o beldelerde çok rastlanan bir durumdu. Allah Şiilerin sayısını çoğaltmasın. Birgün adamın biri yanına gelip ona şöyle dedi:
- Dün gece rüyamda mü'minlerin emiri Hz. Ali'yi gördüm bana «İbn Fatira'ya git sana on dinar vermesini ona söyle» dedi.
- Onu ne zaman gördün?
- Gecenin evvelinde gördüm.
- Ben de onu gecenin son kısmında gördüm. Bana şöyle dedi: «Sana şu ve şu evsafta bir adam gelirde senden birşey isterse sakın ona birşey vermeyesin!»
İbn Fatira'nın bu cevabı üzerine adam dönüp gitti. İbn Fatira onu tekrar yanma çağırdı ve ona birşeyler verdi.
İbn Fatira'nın îbn Saî tarafından nakledilen ve önceki sayfalarda da başkasına ait olduğu söylenen şu şiiri okunmaya değer bir şiirdir:
«Sıkıntılı hallerle karşılaştığımda insanları deneyerek,
Onlardan güvenilir bir kardeş istedim.
Sevinçli günümde de sıkıntılı günümde de düşündüm.
Kabilelere seslenerek «Yok mu bana bir yardımcı?» dedim. Sıkıntılı günlerimde bana karşı yürek soğutandan başkasını görmedim,
S/ ' jf-lı günümde de beni kıskanandan başkasını görmedim.» [19]

Yahya B. Said B. Gazî

Künyesi Ebü'l-Abbas'tır. Basrahdır. Aslen Necranlıdır. Makamat adlı eserin sahibidir. Şair, edip, faziletli ve belagat sahibi bir kimseydi. Arap dili ve edebiyatında, nazımda otoriteydi. Şiirlerinden biri şudur: «Güzel huylu gencin şarkısı letafetle akıp

gelir. Her kulağa,sıkıntı
vermeksizin ulaşır.

İşitme kapısı o şarkıyı hiç reddetmez. O izin almaksızın ziyarete gelir.» [20]

Seyyîde Zübeyde

Halife Müktefî Liemrillah'm kızıydı. Müstencid'in kızkardeşi ve Mustadî'nin de halasıydı. Uzun bir ömür yaşadı. Her tarafa ulaşan çok sadakaları vardı. Sultan Selahaddin'in döneminde Mes'ud Ali, 100.000 dinar mehir vererek onunla evlendi, ancak Mes'ud, gerdeğe girmeden vefat etti. Seyyide Zübeyde bu durumdan hiç hoşlanmadı, ama maksadı ve amacı hasıl olmuştu. [21]

Şeyha'saliha Fatıma Hatun

Muhammed b. Hasan el-Amid'in kızıdır. Âbide ve zahide bir hatundu. 106 sene ömür sürdü. Bir zamanlar kendisi bakireyken Emirü'1-Cü-yuş Matar onunla evlendi. Matar'ın yanında vefatına kadar kaldı. Ma-tar vefat ettikten sonra artık Fatıma Hatun başka bir erkekle evlenmedi. Aziz ve Celil olan Allah'ı zikredip ibadet etmekle meşgul oldu. Allah ona rahmet etsin. [22]

Halife Nasır, Îbn Cevzî'den Adînin Beyitlerine Ekleme Yapmasını Talep Ediyor

Bu senede halife Nasır el-Abbasî, Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye emir vererek Adî b. Zeyd'in meşhur beyitlerine, münasip ilaveler yapmasını istedi. Bu ilavelerle o beyitlerin toplamı on cildi bulsa bile bunu yapmakta ısrarlıydı. Beyitlerin bir kısmı şunlardır:
«Ey felek nedeniyle kınayıp yürek soğutan kişi,
Sen mi suçsuz ve günahsızsın? Sen mi her imkana sahipsin?
Yoksa zanı&r. ve günler sana teminat mı vermişler?
Aksine sen aldannıış bir cahilsin.
Ölümün kimseyi ebediyette bıraktığını gördün mü?
Yoksa zulme uğrayana karşı bir arka çıkan mı gördün?
Nerede hükümdarların Kisrâsı, Sasan'ın babası?
Ondan önceki Sabur nerede?
Rum hükümdarları olan Bizans imparatorları nerede?
Onlardan adı sanı anılan bir kimse kaldımı bu hayatta?
Hadr'm kardeşi nerede kaldı?
O ki Hadr şehrini inşa etmişti.
Dicle'den, Habur'dan bütün ürünler ve vergiler toplanıp ona getirilirdi.
Habur'u ve Hadr şehrini mermer binalarla mamur hale getirdi, bu binaları kireçle sıvadı.
Binaların üzerinde kuşların yuvaları vardı.
Onu ölüm şüphesi dahi ürkütmüyordu.
Gel gör ki hükümdarlığı da gitti, kapısında kimseler dahi yoktur.
Havernak'm sahibini de an bakalım.
Bir gün o yükseklere çıkmıştı. Hind kılıçlarıyla askerleri her tarafi doldurmuştu.
Durumu hoşuma gitmişti. Birçok yerlere sahipti.
Karadan denizden her yere sahipti. Tahtları vardı.
Kalbi geri çekilip korktu ve dedi ki:
Canlı bir kimsenin ölüme gıptası olur mu hiç,
Bunca nimetlerden, hükümdarlıktan, emir verip yasaklamaktan sonra,
Mezarlar onları örttüler topraklarıyla,
Sonra hepsi de kupkuru yapraklara dönüştüler.
Sabâ ve Sam rüzgarları onları savurdular.
Şu varki zaman kişilere mahsustur.
Ömrüme yemin ederim ki zamanda öğüt ve ibretler vardır.» [23]

Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesi

Melik Efdal b. Selahaddin, babasının yerine Dımaşk'a hakim olduktan ve otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra halife Nasır'a kıymetli hediyeler gönderdi. Hediyeler arasında babasının silahı ve gazalarda üzerine bindiği atı da vardı. Hıttîn savaşında babasının Haçlılardan ele geçirdiği Salbut haçı da vardı. Haç'm üzerinde yirmi rıtl (bir rıtl 460 gram) ağırlığında nefis mücevherlerle karıştırılarak süslenmiş altın bulunuyordu. Halifeye gönderilen hediyeler arasında Haçlı kontlarının kızlarından dört de cariye yardı. Kâtip îmad, halifeye beliğ bir mektup yazdı. Bu mektupta Melik Efdal'ın babası Sultan Selahaddin'in vefatı nedeniyle üzüntüleri bildiriliyordu. Ayrıca babasından sonra Melik Ef-dal'in sultan olması halifeden talep ediliyordu. Halife bu talebi kabul etti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Mısır hükümdarı Aziz, Dı-maşk'a gelerek orayı kardeşi Melik Efdal'in elinden almak istedi Cemaziyelevvel ayının altısında cumartesi günü Kesved'e ordugah kurdu. Dı-maşk'ı kuşattı. Kardeşi Efdal şehri ona karş savundu. Nehirlerin suları kesildi. Ürünler yağmalandı. Durum çok zorlaştı. Hal böyle devam etti. Nihayet ikisinin de amcas Melik Âdil geldi ve aralarım bulup barıştırdı. Yeminleşerek pekiştirdikleri anlaşmadan sonra ikisi tekrar kardeşlik bağlarıyla birbirlerine bağlanıp ısındılar. Bu anlaşmaya göre Kudüs çevresinde bulunan yerlerle Filistin, Melik Aziz'e verilecekti. Cebele ve Lazkiye şehirleri ise Halep meliki Zahir'e verilecekti. Mısır'daki ilk ikta' arazilerine ek olarak elinde bulunan Şan ve Cezire ile Harran, Urfa, Ca-ber ve çevresi de amcaları Melik Âdil'e verilecekti. Bu hususta ittifak edip anlaştılar. Melik Aziz, amcası Âdil'in kızıyla evlendi. Hastalandı. Sonra şifa buldu. Hastalığını Mercüssıfir'da konaklamaktayken geçirdi Emirler ve melikler evlenmesi şifa bulması ve kardeşiyle barış yapması münasebetiyle gelip ona tebriklerini sundular. Bundan sonra Mısır'a döndü. Çünkü aile efradını ve çocuklarını çok Özlemişti. Araya uzun bir ayrılık girmişti.

Babası Sultan Selahaddin'in vefatından sonra Melik Efdal, idareyi bozmuş, halka kötü muamelede bulunmuştu. Babasının tayin etmiş olduğu emirleri ve has adamları yanından uzaklaştırmış, yabancıları yakınma, getirmiş, içkiye, oyun ve eğlenceye dalmıştı. Veziri Cizreli Zi-yaeddin İbnü'1-Esir, onu avucunun içine almıştı. Onu bu kötülüklere sevk eden de oydu. Hem kendisi helak oldu, hem onu helak etti. Hem kendisi saptı, hem de onu saptırdı. İkisi de sahip oldukları nimetten mahrum kaldılar. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene Gazne hükümdarı Şihabüddin ile Hind kafirleri arasında büyük bir savaş meydana geldi. Hindliler 1.000.000 savaşçıyla Şihabud-din'in üzerine yürüdüler. Beraberlerinde 700 tane de fil vardı. Bu filler arasında misli görülmemiş beyaz bir fil de vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Şihabüddin onları Melahûn denen büyük nehrin yanında hezimete uğrattı. Hükümdarlarını öldürdü, hükümdarlarının malına, mülküne, ülkesindeki eşyalara el koydu. Fillerini ganimet aldı. Büyük hükümdarın beldesine girdi. Hazinesindeki altınları ve diğer eşyaları 1.400 deveye yükleyerek taşıdı. Sonra muzaffer ve salimen ülkesine döndü.

Bu senede Sultan Harezmşah Tekiş - kendisine îbn Asbaî de denilirdi- Rey şehrini ve diğer yerleri ele geçirdi. Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'le barış yaptı. Harezmşah, Rey şehrini ve kardeşi Sultanşah'm memleketini ve hazinelerini ele geçirmiş, sânı yücelmişti. Sonra rebiyü-levvel ayında Tuğrul Bey'le buluştu. İkisi savaştılar. Sultan Tuğrul Bey'i öldürdü. Başını halifeye gönderdi. Başı Nube kapısında günlerce asılı kaldı. Bundan sonra halife, sultan Harezmşah'a hü'atler ve beratlar gönderdi Sultan Harezmşah, Hemedan ve diğer geniş beldeleri de ele geçirdi.

Bu senede halife, şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye gazaplanarak onu Vasıt'a sürgün etti. Ebü'l-Ferec, orada beş gün süreyle hiçbir şey yemedi. İkameti beş sene sürdü. Kendi kendine hizmet ediyor, suyunu kendisi bulup getiriyordu. Seksen yaşına varmış ihtiyar bir adamdı. Günde bir hatim indiriyordu. Şöyle demişti: «Oğlum Yusuf a olan özlemimden ötürü Yusuf sûresini okumadım.» Allah kendisini genişliğe kavuştu-runcaya kadar bu halini devam ettirmişti. Nitekim bu husus inşaallah ileride de anlatılacaktır. [24]

Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. İsmail B. Yusuf

Künyesi Ebü'l-Hayr'dır. Kazvinlidir. Şafiî mezhebine mensup bir müfessirdir. Bağdat'a geldi. Orada Nizamiye medresesinde vaaz verdi. İtikadda Eş'arî mezhebine mensuptu. Bir aşure gününde vaaz meclisinde oturunca kendisine «Muaviye'nin oğlu Yezid'e lanet oku» denilince o;

«Yezid müctehid bir imamdır» diye karşılık verdi. Bu cevabı üzerine insanlar ona tuğla parçalarını fırlatmağa başladılar. O da gizlendi. Sonra Kazvin'e kaçıp gitti. [25]

Eş-Şatibiye Adlı Manzum Eserin Yazarı: İbn Şatıbî

Ebül-Kasım b. Kuseyre b. Ebi'l-Kasım Halef b. Ahmed er-Rainî eş-atibî. Âmâ bir insandı. Kiraat-ı Seb'a'dan bahseden eş Şatibiye adlı eserin musannifidir. Daha Önce onun gibi bir eser yazılmadığı gibi daha sonra da yazılamamıştır. Bu eserde hazineler değerinde rumuzlar vardır ki, ancak bu ilimden çok iyi anlayan dikkatli kimseler bu rumuzların farkına varabilirler. Bununla beraber o, âmâ bir kimseydi. Hicretin 538. senesinde doğdu. Memleketi, Endülüs'ün doğusundaki Şatıba köyüdür

Fakir bir kimseydi, memleketinin hatipliğine atanması istendi, ama o, hatiplerin minberler üzerinde hükümdarları abartılı ifadelerle övmelerinden ötürü buna yanaşmadı.
Şatıbî hacca gitmek üzere memleketinden ayrılıp yola koyuldu. Hicretin 572. senesinde İskenderiye'ye geldi. Selef den kıraa dinledi. Ders aldı. Kadı Fadıl onu kendi medresesinde kıraat hocalığına tayin etti. Şatibî, Kudüs'ü ziyaret etti. Ramazan orucunu ay boyunca orada tuttu. Sonra Kahire'ye döndü. Bu senenin cemaziyelahir ayında Kahire'de vefat etti. Fadiliye türbesi yakınındaki Kurafe mezarlığına defnedildi. Dindar, hûşûlu, ibadet ehli, çok vakarlı bir kimseydi. Kendisini ilgilendirmeyen konularda konuşmazdı. Tabut hakkında bir bilmece olan bu beyitleri çok okurdu. Aslında bu beyitler başkasına aittir:
«Havada uçan birşey var.
O yüksekte uçup giderken insanlar da,
Onun gittiği yöne doğru hep birlikte giderler.
Onu bazan omuzlara binmiş olarak görürsün,
Bazan da başkaları ona binerler.
Ona binen esir de olsa, emir kimseler onu omuzlarında taşırlar.
İnsanı takvaya teşvik eder, ama kendisi ona yakın olmaktan hoşlanmaz,
O uyarıcıdır, nefis ondan nefret eder.
Aslında hiç kimse onun ziyarete gelmesini istemez ama ziyaret edilen kimse istemese de o, ziyaretini gerçekleştirir.» [26]

Hicretin Beşyüzdoksanbirincî Senesi

Bu sene Kurtuba'nm kuzeyinde Mercihadid yakınındaki Zelake denilen yerde büyük bir savaş meydana geldi. Bu savaş neticesinde
Cenâb-ı Allah mü si umanları muzaffer kıldı. Haç'a tapanları hezimete uğrattı. Şöyleki: Endülüs'teki Frank hükümdarı VI Alfons -ki o başkenti olan Tuleytula şehrinde bulunuyordu- Mağrip hükümdarı Emir Ya-kub b. Yusuf b. Abdülmü'min'e bir mektup yazarak onu tahkir etti, savaşa kışkırttı. O da diğer İslâm hükümdarları gibi kendisinin emrine girsin ve kendisine boyun eğsin istiyordu. Bu yüzden mektubu uzuncaydı. Mektubunda çeşitli kınamalar, azarlamalar, şiddetli tehditler vardı. Mektubu alan Sultan Yakub b. Yusuf, ona cevabî bir mektup gönderdi. Mektubunun baş kısmına şu ayeti kerimeyi yazmıştı:
«Onlara dön! And olsun ki, güç yetiremeyecekleri bir orduyla gelir onları oradan alçalmış ve küçük düşmüş olarak çıkarırız.» (en-Neml, 37). Bundan sonra Emir Yakub, ordusuyla harekete geçti. Endülüs'e giden yolları kesti. Mezkur mahalde Franklarla karşı karşıya geldi. İlk aşamada savaş, Müslümanların aleyhine idi. Müslümanlardan 20.000 kişi şehid edildi. Ama sonunda savaş Müslümanların lehine döndü. Kâfirler hezimete uğradılar. Emir Yakub, onları baştan sona kırıp kılıçtan geçirdi. Perişan hale getirdi. Onlardan 143.000 kişiyi öldürdü. 13.000 kişiyi esir aldı. Çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdi. Ganimetler arasında 143.000 çadır, 46.000 at, 100.000 katır, bir o kadar merkep, 70.000 tam silah ve çok miktarda teçhizat vardı. Emir Yakub onların birçok kalelerini de ele geçirdi. Tuleytula şehrini bir süre kuşattı, fethetmeden ülkesine geri döndü. Kral Alfons bu belaya uğradıktan sonra saçını ve sakalını traş etti. Haçını ters çevirdi. Merkebe bindi. Hristiyanlar kendisine yardım etmedikleri takdirde, ata binmemeğe, lezzetli yemekler yememeğe, kadınla yatmamağa yemin etti. Sonra bütün Haçlı kontlarını ve hükümdarlarını ziyaret etti. Sayılarını aziz ve celil olan Allah'ın bileceği miktarda çok asker topladı. Ona karşı Sultan Yakub b. Yusuf da gerekli hazırlığı yaptı. İki taraf tekrar karşı karşıya geldiler. Misli görülmemiş büyük bir savaş meydana geldi. Haçlılar öncekine nisbetle daha feci bir bozguna uğradılar. Müslümanların eline daha çok ganimet malı geçti. Sultan Yakub onların birçok şehir ve kalesini istilâ etti. Hamd ve minnet Allah'adır. Hatta denilir ki; bir Haçlı esir bir dirheme, onlardan ele geçirilen bir at beş dirheme, bir çadır bir dirheme, bir kılıç daha ucuza satılır olmuştu. Sonra Sultan Yakub bu ganimetleri İslâm'a uygun şekilde paylaştırdı. Mücahitler, kendilerine ebediyete kadar yetecek mala sahip oldular. Sonra Haçlılar sultandan aman dilediler. Sultan da beş yıl geçerli bir ateşkes imzaladı. Onu bu ateşkesi imzalamağa iten sebep şuydu: Sultan Yakub'un Ifrikiye'de bulunmadığı ve Haçlılarla savaştığı üç sene zarfında Mükeltem lakabını taşıyan Ali b. İshak et-Tuzî adındaki bir adam çölde çok hadiseler çıkarmıştı. Bu dinsiz herif orada çok fesatlar yapmış, çok insanı öldürmüş ve bazı beldeleri ele geçirmişti.
Bu sene ve önceki sene halifenin ordusu Rey, İsfahan, Hemedan, Huzistan ve diğer şehirleri istila etti. Halife'nin taraf hükümdarlara ve meliklere karşı kuvvetlendi.
Bu sene Mısır'da bulunan Aziz, Dımaşk'a doğru harekete geçti. Dımaşk'ı kardeşi Efdal'm elinden almak niyetindeydi. Efdal ise önceki kötü hallerini bırakmış, tevbe etmiş, içkiden, oyundan ve eğlenceden el rc;kip namaza ve oruca yönelmişti. Kendi eliyle bir mushafı şerif yazma-j^taşlamıştı. Hal ve hareketi düzelmişti. Yalnız veziri Cizreli Ziyaed-'h, onun idaresini karıştırıyor, işleri bozuyor, berraklığını bulandırı-yordu. Melik Efdal, kardeşinin kendisine doğru gelmekte olduğunu duyar duymaz acilen Câbir şehrinde bulunan amcası Âdil'in yanına gitti. Ondan yardım istedi. Amcası Âdil de hemen harekete geçti. Aziz gelmeden önce Dımaşk'a ulaştı. Melik Efdal de Halep'te bulunan kardeşi Za-hir'in yanma gitti. Zahirle birleşerek Dımaşk'a birlikte gittiler. Dı-maşk'a yaklaşmış olan Aziz bu durumu duyunca acelece Mısır'a geri döndü. Mısır'ı almak üzere Âdil ile Efdal da peşine takıldılar. Âdil'le yeğeni Efdal, aralarında şu anlaşmağa vardılar. Mısır'ın üçte biri kendisine, üçte ikisi ise Efdal'a

verilecekti. Sonra Âdil bu görüşünden vazgeçerek Aziz'e haber gönderip yerinde sebat etmesini istedi. Sonra Efdal'e yönelerek hızını kesti ve onu ağır davranmağa teşvik etti. Âdil ile Efdal Belbis de birkaç gün ikamet ettiler. Nihayet Aziz tarafından görevlendirilen Kadı Fadıl yanlarına geldi. Aralan bulundu ve barış yapıldı. Barış antlaşması gereğince Kudüs ve oraya bağlı kazalar Efdal'a geri verilecek, Âdil ise eski ikta arazilerini alacaktı. Âdil bu ikta arazilerine ta-mahlanarak orada ikamete devam etti. Efdal ise Aziz'in kendisini uğurlamasından sonra Dımaşk'a döndü. [27]

Hicretin Beşyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyerler

Alî B. Hassan B. Safîr

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Bağdat'lı bir yazardır. Edip ye şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:
«Nefsim uyumuştu. Sel dağından bir yıldırım çaktı, ışığı gitti. Siyah bir elin, keskin bir kılıcı kınından sıyırışı gibi ışığı parladı. Sanki o durgun bir suda parlayan bir yıldızdır. Rüzgarın ağaç dalları üzerindeki esintisinin görülüşü gibi göründü.
Rüzgar sanıyor ki o bir bakış attı, göz kırptı.
Ya da o bir ateş şûlesidir ki alevi yükselip alçaldı.
Ya da onun bir parıltısı, parlak taşlar üzerinde görüldü.
Bana geçmişte kalan bir ahdi hatırlattı, o ahid alçak bir yerde verilmişti, ama sona erip gitti.
Kalbim bana dedi ki: Bir ihtiyacın var mı? Bu soruyu sordu ve dönüp gitti.
Beni hasta kılanın kim olduğunu sordu.
Ben beni hasta düşürene feda olayım.
Ey kalbimin amacı, sen kalbime hiyanet ettin amaç bakımından.
Kaza elinin savurduğu oklar gibi oldun.
Geceyi şüphelenmeksizin geçirdim ki benimle uyuyanlar geçip gittiler.
Nihayet gece de izini takip etti ve sona ermek üzere oldu. Sabah da karanlığın etrafını aydınlatmağa başladı. Doğuda, batıya karşı bir ışık huzmesi belirdi ve sona erdi.» [28]

Hicretin Beşyüzdoksanikincî Senesi

Bu sene receb ayında Mısır'da bulunan Aziz, amcası Âdil ile birlikte ordusunun başında harekete geçti. Şam'a geldi. Şehre zorla girdi ve orada bulunan kardeşi Efdal ile işleri bozan vezirini şehir dışına çıkardı. Aziz, babası Sultan Selahaddin'in türbesinin yanında namaz kıldı. Dı-maşk'ta onun adına hutbe okundu. Aynı günde Mansur kalesine girdi. Hüküm vermek, davaları çözümlemek için adalet sarayında meclis kurup oturdu. Bütün bu işleri yaparken kardeşi Efdal de yanında hizmetinde bulunuyordu. Kadı Muhyiddin b. Zekî'ye, babasının türbesinin yanında Aziziye medresesini inşâ etmesini emretti. Orası Emir İzzeddin Şame'nin eviydi. Bundan sonra Aziz, amcası Melik Âdili Dımaşk'ta naib olarak bırakıp şevval ayının dokuzunda pazartesi günü Mısır'a döndü. Dımaşk'ta onun adına sikke bastırıldı. Hutbe okutuldu. Efdal'e de Serhat şehrine naib olarak gitmesi hususunda emir verildi ve böylece aralarında sulh yapılmış oldu. Ancak Efdal'ın veziri Cizreli İbn Esir, kendi memleketi olan Cizre'ye kaçtı. Kendi canım da, malını da, mülkünü de helak etti. Efdal ise ailesi, çocukları ve kardeşi Kutbeddin ile birlikte Serhat şehrine gitti.
Bu sene Irak diyarında şiddetli derecede ortalığı karartan siyahi bir fırtına esti. Bu fırtınayla birlikte kızıl kumlar da etrafa savruldu. Öy-leki insanlar, gündüzleyin lamba yakmak mecburiyetinde kaldılar.
Bu sene Kıvanıüddin Ebu Talip Yahya b. Sa'd b. Ziyad, Bağdat inşa katipliğine atandı. Beliğ bir kimseydi. Ama Kadı Fadıl gibi değildi.
Bu sene Muciredin Ebül-Kasım Mahmud b. Mübarek Nizamiye müderrisliğine atandı. Orada ders verdi. Faziletli ve münazaracı bir kimseydi.
Bu sene İsfahan'da Şafîilerin reisi Mahmud b. Abdüllatif b. Mu-hanımed b. Sabit el-Hocendî Meliküddin Uzun Sungu tarafından öldürüldü. Öldürülmesi sebebiyle İsfahan mülkü, divandan düşmüş oldu. [29]

Vezir Müeyyedüddin Ebü'l-Fadl

Asıl adı Muhammed b. Ali b. Kasap'tır. Babası Bağdat çarşısında et atardı. Oğlu ilerledi kendi zamanının insanlarının fevkine çıktı. Heme-dan'da vefat etti. Irak, Horasan ve diğer yerlerdeki birçok arazileri hila-' fet divanına iade etti. Gayretli, himmetli şecaatli bir kimse idi. Güzel şiirler yazardı. [30]

Fahr Mahmud B. Alî

Fahr Mahmud b. Ali et-Tokanî, Şafiî mezhebine mensuptu. Hac dönüşünde vefat eti. [31]

Şair Ebü'l Ganaim Muhammed B. Alî

Ebü'l-Ganaim Muhammed b. Ali b. Muallim el-Heresî. Heres, Vasıt şehrinin köylerinden birinin adıdır. Ebül-Ganaim, bu senede doksan-bir yaşında vefat etti. Fasih bir şairdi. İbn Cevzî onun meclislerinde hazır bulunurdu. Onun güzel şiirlerinden bir kısmım nakletmiştir. îbn Sâî de onun güzel ve tatlı şiirlerinden bir parça nakletmiştir. [32]

Fakîh Ebü'l-Hasan Ali B. Said

Ebü'l-Hasan Ali b. Said b. Hasan. Bağdatlıdır. îbn Arif adıyla meşhur olmuştur. Bey-i Fasid lakabını taşırdı. Hanbel mezhebine mensuptu. Sonra Şafiî nkhını Ebül-Kasım b. Fadlan'dan öğrendi. Ona Bey-i Fasid lakabını takan da Ebü'l-Kasım b Fadlan'dı. Çünkü Ebü'l-Hasan Ali b. Said, fasid bey* meselesini Şafiî ve Hanefî mezhebine göre çok tekrarlardı. Rivayet göre o bundan sonra da îmamiye mezhebine geçmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [33]

Şeyh Ebu Şücâj

Asıl adı Muhammed b. Ali b. Muğis b. Dehhan'dır. Feraiz ve hesap ilmini iyi bilirdi. Aynı zamanda tarihçiydi. Bağdatlıdır. Dımaşk'a geldi. Kindî Ebü'l-Yümn'e, Zeyd b. Hasan'ı methederek şöyle bir şiir yazdı:
«Ey Zeyd! Rabbim, sana yaptığı bağışları fazlalaştırsın. İnsanın hayal edemeyeceği nimetleri sana versin. Allah sana layık gördüğü bu hali zail kılmasın. Nahivciler arasında hal ve bedel meseleleri dolaştığı sürece,
Alemlerde nahiv ilminde en fazla söz sahibi sensin. Senin adın bu konuda dillere destan değil midir?» [34]

Hicretin Beşyüzdoksanüçüncü Senesi

Bu sene Kadı Fadıl'dan îbn Zekî'ye şöyle bir mektup geldi: «Cemaziyelâhir ayının dokuzunda cuma gecesi öyle bir musibetle karşılaştık ki, bu musibette kesif karanlıklar, yıldırımlar, çakan şimşekler, esen fırtınalar vardı. Bu nedenle hava sertleşti. Esinti şiddetlendi. Bağlı yularlar çözüldü. Gürültüler yükseldi. Duvarlar sarsılıp birbirine çarpıldı. Aralannda uzak mesafeler olduğu halde binalar birbirine sarılıp kucaklaştılar. Yer gök, toz bulutlan içinde kaldı. Hatta denildiki, gök ile yer birbirine kavuştu. Bu durum ancak bir Cehennem vadisinin aktığı veya oradan bir esinti geldiği anlamına gelir. Fırtına estikçe esti. Nihayet yıldızların ışığı söndü. Gök kubbe parçalandı. Üzerindeki nakışlar yok oldu. Bizler tıpkı şu ayeti kerimenin tasviri kapsamına girdik: «Bir kısmı da, karanlıklarda, gök gürlemeleri ve şimşek arasında gökten boşanan sağanağa tutulup, yıldırımlardan ölmek korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer.» (ei-Bakara, 19).
Şimşeklerin parıltısı karşısında ellerimizi gözlerimizin üzerine kapatıyorduk. Çünkü şimşeklerin parıltısı karşısında gözlerimizi başka türlü koruyamıyorduk. Bu bela ve musibet karşısında sadece mağfiret dileme sığmağı vardı. Kadınlar, erkekler, çocuklar hülasa herkes kaçışmağa başladı. Ama bir çare bulamadılar. Gidecek bir yolu keşfedemediler. Neticede büyük camilere sığındılar. Bu musibet karşısında boyunlarını büktüler. Yüzlerini Allah'a yönelttiler. Mallar ve canlardaki ruhlar akıp gidiyordu. Adeta göz altından etrafa bakıyorlar ve akibetlerinin nice olacağını bekliyorlardı. Hayatla bağlantıları kopmuş, kurtuluş yolunu göremez olmuşlardı. Başlarına gelen musibet üzerinde düşünüyorlardı. Namaz kılmağa başladılar. Keşke hep namazda olsalardı. Nihayet ortalığın sakinleştiği duyuruldu. Dinlenip uyumak isteyenler, yataklarına çekilip dinlenmeye ve uyumağa başladılar. Her Müslüman, kendi arkadaşını selamete kavuştuğu için tebrik etti. Herkes Ölümden sonra diriliş anını yaşadığını, İsrafil'in sura üfürülüşünden ve bayılıp yere düştükten sonra ayıldığını, Cenâb-ı Allah'ın onları ikinci bir hayata döndürdüğünü zannetti. Ölümle yüzyüze geldikten sonra hayat buldular. Sonra denizdeki gemilerin kırılıp parçalandığına, çöllerdeki ağaçların köklerinden söküldüğüne, yollardaki yolculardan çoğunun telef olduğuna, kiminin kaçtığı halde kaçışının kendisine yarar sağlamadığına dair haberler geldi. Bu mektubumun okunduğu mecliste hazır bulunanlar bilerek yalnışlıklar yaptığımı, bilgiden nasibim olmadığını zannetmesinler. Çünkü karşılaştığımız felaket çok büyük bir felaketti.
Ama Cenâb-ı Allah bizleri korudu. Umarız ki Cenâb-ı Allah, içinde bulunduğumuz gafletten bizi uyarmış ve bize öğüt vermiştir. Daldığımız oyun ve gafletten dolayı bizleri ikaz etmiştir. O'nun bu felaketle karşılaşan bütün kulları, kıyameti ayan beyan görmüşlerdir. Artık bundan sonra bir delil aramağa gerek yoktur. Şehir halkımıza gelince öncekiler, kendilerine böyle bir olaydan bahsetmemişlerdir. Daha önceleri böyle bir müşkilatla karşılaşılmamıştır. Allah'a hamd olsun ki, bizleri bu olay hakkında haber veren kimseler kılmıştır da, bizleri helak ederek başkalarına bizim durumumuzu anlatacak hale getirmemiştir.

Yüce Allah'tan dilediğimiz şudur ki, hırs ve gurur belasını üzerimizden kaldırsın ve bizleri helak ve ölüm ehli kimselerden kılmasın.»
Bu sene Mısır'da bulunan Kadı Fadıl, Dımaşk'ta bulunan Melik Âdil'e, Haçlılarla savaşması için mektup yazdı. Onu Haçlılarl savaşmağa teşvik etti. Onlarla daha önce yapmış olduğu savaşlarda gösterdiği kahramanlıklardan ve İslâm sınırlarını koruduğundan ötürü şükranlarını sundu. Ona daha başka mektuplar da göndermişti. Gönderdiği mektuplardan birinde şöyle demişti:
«Bu vakitlerde sizler imarın damatlarısınız. Şenliğin kahramanlarısınız. Elinizde sarfedilen bu nafakalar da, Cennet'te size verilecek olan hurilerin mehirleridir. Cenâb-ı Allah'ın kendisine böyle nimetler bahşettiği kimse, ne mutludur. İşte bunlar Allah'ın ona bahşettiği nimetler ve başarılardır ki her isteyen bunları elde edemez. Bu gibi yerlerde siyah toz bulutlarını yerden göğe yükselten kimselerin amel defterleri günah yazılarıyla karalanmaz. Bu savaş alanlarında kahramanlık gösterenlere ne mutlu. Bu gidiş gelişler insanı itmi'nane ve gönül huzuruna ne kadar da alıştırıyor.»
Bir başka mektubunda da şöyle demişti:
«Cenâb-ı Allah bu ismi (Melik Âdil'in ismini kasdediyor) minberlere ve kitaplara yazdırsın ve oralarda ebedî kılsın. Onu dünya ve dünyadaki cesetlerle nefisler için yaşatsın. Köleleri de müşahedenin gerektirdiği durumu bilsinler. Sultanımız sevinç ve afiyet içinde hayatım sürdürsün.
"Görmez misin ki kişinin sağ eli kangren olunca diğeri de kangren olmasın diye sağ elini bilerek keserler," özdeyişi gereğince kendi hastalığını daha da fazlalaştırmasın. Şayet bu hastalık için bir tedbir olsaydı efendimiz o tedbiri daha önceden alacaktı. Parmak ucundaki tırnağı kesen kişi böyle yapmakla vücuduna fayda sağlamış ve zararı da uzaklaş-tırmış olur. Hoşlanılmadan zor bir duruma girişmede eğer övgüye layık bir fayda elde edilecekse bunun zararı olmaz. Sultanımızın son seneleri bile gazvelerin başlangıcı olmalıdır. Sultanımız ve efendimiz sınırlarda nöbet tutmaktan ve cihad etmekten, zorluklara girişmekten ve ağır yüklerin altına girmekten bıkıp usanmasın. O yüzünü bir tek tarafa yönelttiğinde o tarafta da Allah'ın rızası vardır ki, bütün yüzler oraya yönelirler.
«Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz. Allah şüphesiz iyi davrananla beraberdir.» (e!-Ankebût, 69).
Bu sene Sultan Selahaddin'in Haçlılarla yapmış olduğu ateşkesin süresi doldu. Bunun üzerine Haçlılar, silahları ve askerleriyle Müslümanların üzerine hücum ettiler. Melik Adil, Merc-i Akka'da onlann karşısına çıktı. Onları bozguna uğrattı. Mallarını ganimet edindi. Yafa'yı da güç kullanarak fethetti. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu arada Haçlılar Alman kralına mektup yazarak Kudüs'ü fethetme işinde kendilerine yardım etmesini istediler. Ama Cenâb-ı Allah onu da çabucak helak etti. Haçlılar bu senede Beyrut şehrini, naibi İzzeddin Şâme'nın elinden savaşmaksızm aldılar. Bu nedenle şairin biri emir Şâme hakkında şöyle bir şiir yazmıştı:
«Kaleyi teslim et bakalım... Hiç kınanmayacaksın öyle mi?!
Tabii, barışı isteyen kişi kınanmaz.
Kaleler savaşmaksızm verilir mi hiç?!
Bu öyle bir âdettir ki, Şâme bunu Beyrut'ta icâd etti!»
Bu senede Haçlı kontu Herri yüksek bir yerden düşerek öldü. Haçlılar çobansız sürüye döndüler. Nihayet başlarına Kıbrıs valisi hükümdar olarak geçti ve onu Herri'nin karısı ile evlendirdiler. Haçlılarla Melik Âdil arasında çok olaylar geçti. Bütün bu çarpışmalarda Melik Âdil onları mağlup ediyor ve şövalyelerinden çoğunu öldürüyordu. Nihayet Melik Âdü'den ateşkes ve barış talebinde bulundular. O da bir sene sonra onlarla antlaşma yaptı. [35]

Hicretin Beşyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Seyfül-Îslâm Tuğtekin

Sultan Selahaddin'in kardeşiydi. Çok miktarda mal biriktirmişti. Değirmen taşlan büyüklüğünde altınları kalıba döker, böylece saklardı. Kendisinden sonra oğlu İsmail tahta geçti. Ancak İsmail, idaresi bozuk, tedbirsiz bir kimseydi. Cahilliği onu, Kureyşli ve Emevî olduğunu iddia etmeğe sürükledi. Hâdî lâkabını takındı. Amcası Âdil kendisine bir mektup yazarak böyle yapmaktan onu men etti ve bu sebeple onu tehdit etti. Ancak İsmail ona aldırış etmedi. Aksine cahilliğini sürdürdü. Ümera ve halka kötü muamelede bulundu. Bunun üzerine öldürüldü. Kendisinden sonra yerine babasının kölelerinden biri geçti. [36]

Emirü'l-Kebir Ebü'l-Heycâ Es-Semîn El-Kürdî

Ebül-Heycâ, Sultan Selahaddin'in en büyük emirlerindendi. Akkâ naibliği yaptı. Haçlıların orayı almasından önce şehirden çıkıp gitti. Ama Meştup'tan sonra oraya girdi ve şehri zaptetti. Sultan Selahaddin onu Kudüs'e naib olarak atadı. Aziz orayı ele geçirdikten sonra onu Kudüs naibliğinden azletti. Sonra Ebü'l-Heycâ Bağdat'a çağrıldı. Orada kendisine çok ikramda

bulunuldu. Halife, onu askerlerinin başında komutan olarak Hemedan'a gönderdi. Orada vefat etti. [37]

Bağdad Kadısı Ebu Talip Alî B. Ali B. Hibetullah B. Muhammed

Buharahdır. Ebü'l-Vakt'tan ve diğerlerinden hadis dinledi. Ebü'l-Kasım b. Fadlan'dan fıkıh dersleri aldı. Bağdat'ta hâkim naibliğine atandı. Sonra bu görevi müstakil olarak yürüttü. Bir zaman kendisine vezir naibliği de verildi. Daha sonra kadılıktan azledildi. Tekrar bu göreve atandı. Bu görevde iken vefat etti. Yüce Allah'tan afiyet dileriz. Kadı Ebu Talip, faziletli, yüksek derecede bir fakih ve âdil bir kimseydi. Şiir de yazardı. Şiirlerinden biri şudur:
«Çirkinden uzak dur, onu isteme.
Bir kimseye iyilikte bulunarak dost olursan, dostluğunu ve iyiliğini
ona daha fazla ver.
Düşmanının sana her tuzağı kuracağım bil.
Tabii, düşmanın tuzak kurar da sen ona kurmazsan.» [38]

Bağdat'taki Tâlibîlerin Nakibi Seyyid Şerif

Şeceresi şöyledir: Ebu Muhammed Hasan b. Ali b. Hamza b. Mu-hammed b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Hüseyin b. Yezid b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip el-Alevî el-Hüseynî. îbn Aksasî adıyla meşhur olmuştur. Doğma büyüme Kûfelidir. Şöhreti herkesçe bilinen bir şairdir. Halifeleri, vezirleri methetti. Edebiyat liderlik ve mürüvvet bakımından meşhur bir sülaledendir. Bağdat'a geldi. Halife Muktefî'yi, Müstencid'i, oğlu Müstadî'yi, onunda oğlu Nâsır'ı övdü. Nasır onu nakibliğe atadı. Seyyid Şerif heybetli bir ihtiyardı. Seksen yaşım aşmıştı. îbn Sâî onun bir çok kasidelerini nakletmiştîr. Kasidelerinden biri şudur:
«Zamanın tuzaklarına karşı sabırlı ol,
Bu hep böyle devam edecek değildir.
İlahî takdir önceleri verilmiştir. Sen, ona razı ol.
İşin iç yüzünü araştırma sakın.
Hakikat bazan mağlup oluyor.
Görüyorum ki sen bazan genişlikte, bazan da darlıktasın.
Hakikat ehli kimseler,
Hep bu yolda giderler.» [39]

Sit Azra Binti Şâhînşah

Sit Azra binti Şâhinşah b. Eyyûb, bu senede vefat etti. Babünnasr dahilindeki medresesine defnedildi.
Melik Âdil'in annesi Sit Hatun da bu senede vefat etti ve Dımaşk'ta Esedüddin Şirkûh'un evinin bitişiğinde bulunan evine defnedildi. [40]

Hicretin Beşyüzdoksandördüncü Senesi

Bu sene Haçlılar asker topladılar. Gelip Tibnin'i kuşattılar. Melik Âdil de onlarla savaşmak için kardeşinin oğullarım yardıma çağırdı. Mısır'da bulunan Aziz ile Serhat'ta bulunan Efdal yardımına geldiler. Ne var ki Haçlılar Alman kralının ölüm haberini duyunca Tibnin kuşatmasını kaldırdılar ve Melik Âdil'den aman dileyip ateşkes talebinde bulundular. Melik Âdil de ateşkes yaptı ve bütün hükümdarlar mekânlarına döndüler. Bu defa da Melik Âdil'in oğlu İsa muazzam büyümüştü. Babası onu bu seferinde Dmıaşk'a naib olarak bırakmış, kendisi ülkesinin bir kısmı olan Cezire taraflarına gitmiş, halka güzel muamelede bulunmuştu.
Bu sene Sincar ve diğer büyük şehirlerin sultanı İmadüddin Zengî b. Mevdûd b. Zengî el-Atebeg'i vefat etti. Kendisi hükümdarların hayırlılarından, şekil ve yaşantı bakımından en iyilerinden, içi ve dışı bakımından da en hoşlarından ve sağlamlarmdandı. Yalnız biraz cimriliği vardı. Alimleri, özellikle Hanefîleri çok severdi. Sincar'da Hanefiler için bir medrese yaptırmış ve bu medresede her gün âlimler için yemek pişirilmesini şart koşmuştu ki bu güzel bir uygulama idi. Fakih, yoksula nisbetle bu iyiliğe daha layıktır. Çünkü o ilim tekrar edip mütalaa yaptığından ötürü azığını temin etmeyi dahi düşünecek durumda değildir.
Sultan İmadüddin Zengî vefat edince amcasının oğlu ve Mısır valisi, onun çocuklarına hücum etti. Ülkeyi ellerinden aldı. Oğulları da Melik Âdil'den yardım istediler. Melik Âdil, onlara yapılan bu zulmü giderdi ve ülkelerini kendilerine geri

verdirdi. Ülkede hâkimiyet, oğlu Kut-beddin Muhammed tarafından tesis edildi. Bundan sonra Melik Âdil Mardin'e gitti Ramazan ayında orayı kuşattı. Mardin'in kazalarını, köylerini ve kasabalarını istila etti. Fakat Mardin kalesini ele geçiremedi.
Bu sene Hazarlar, Belh şehrini ele geçirdiler. Hıtaylar'ı bozguna uğratıp mağlup ettiler. Halife onlara haber salarak Harezmşah'ın Irak'a girmesine engel olmalarını istedi. Çünkü Harezmşah, Bağdat'ta kendi adına hutbe okutma peşindeydi.
Bu senede Harezmşah, Buhara şehrini kuşatma altına aldı. Bir süre sonra orayı fethetti. Buhara şehri bir zaman ona karş kendini savundu. Buharalılar'a Hıtaylılar da yardım etmişlerdi. Harezmşah hepsini mağlup etti ve Buhara'yı zor kullanarak ele geçirdi. Ahaliyi affedip bağışladı. Önceleri Buharalılar kör bir köpeğe elbise giydirerek ona Harezmşah adını takmışlar ve mancınığa koyarak onu Harezmliler'in üzerine firlatmışlar, işte bu sizin hükümdarmızdır, demişlerdi. Harezmşah tek gözlüydü. Buharalıları mağlup ettiğinde onları affetti. Allah ona hayır mükâfat versin. [41]

Hicretin Beşyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Avam B. Ziyade

Hilafet sarayında inşa kâtipliği yapmıştır. Asıl adı Ebu Talip Yahya b. Saîd b. Hibetüllah b. Ziyade'dir. Mektuplar, inşâ, belagat ve fesahat reisliği Irak'ta kendi zamanında ona verilmişti. Bunlardan başka Şafiî fikhına da vâkıftı. Bunu İbn Fadlan'dan öğrenmişti. İki asli ilim olan hesap ve lügat ilmini de çok iyi bilirdi. Güzel şiir yazardı. Birçok makamlarda görev yaptı. Hepsinde şükranla anılacak başarılar kaydetti. Güzel şiirlerinden biri şudur:
«Düşmanı hor görüp küçümseme.
Zaman nice ciddî kimseleri oyuna getirip tökezletmiştir.
İşte güneş de tutulup kararıyor.
O kadar yüksekte olmasına rağmen başı ve kuyruğu görülmez olu-
yor.»
Şu şiir de ona aittir:
«Zamanın sarsıntısı nedeniyle alçaklar yükseliyor. Bu nedenle belalar umumileşiyor. Durgun su da hareketlendiğinde böyledir. Hareketlendirildiğinde dibindeki pislikler üste çıkar.»
Şu şiirde Avvam b. Ziyade'ye aittir:
«Dünyada teselli aradım, ama bulamadım. Dünyaya ümit bağlayan kimse asla teselli bulamaz. Yüzümü kendisinden çevirdiğimde ben, Onun denizinde uğultuyla karşılaştım.
İnsanlar ışığımdan yararlanıyorlar ama sadece ben yok oluyorum. Sanki ben kandildeki fitilim.»
Avvam b. Ziyade, bu senenin zilhicce ayında yetmişiki yaşında vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Musa b. Cafer'in mezarının yanına defnedildi. [42]

Kadı Ebü'l-Hasan Ali B. Recâ B. Züheyr

Ebü'l-Hasan Ali b. Recâ b. Ali el-Betaihî. Bağdat'a geldi. Orada fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Bir süre Rahbetü Mâlik b Tavk'ta ikamet etti. Orada Ebu Abdillah b. Nebih el-Ferazî'den ders aldı. Sonra bir müddet Irak kadılığı yaptı. Edip bir kimseydi. Şeyhi Ebu Abdillah b. Ne-bih'in, bir üçüncüsünün yazılamayacağını iddia eden Harirî'nin şu iki beytini okuduğunu sonra da ona karşılık verdiğini nakletmiştir. Harirî'nin mezkur iki beyti şöyledir:
«Öyle bir davranışta bulun ki eserlerin övgüyle anılsın. Sana bir susam tanesi vererek bağışta bulunana da teşekkür et. Elinden geldiğince hile yapıp tuzak kurma. Böyle olursa sen efendilik elde eder, yükselirsin.»
Şeyhi İbn Nebih de yukarıdaki beyitlere şu karşılığı vermişti:
«Halk arasında nakıs ve durumu pekiyi olmayan bir cariye, Kötülük yapan, utandırıcı işlerde bulunan hür bir kadından daha güzel değildir.
Elinden geldiğince "hayır" demekten sakın, Çünkü hür kimse "hayır" kelimesini ağzına almaz.» [43]

Emir İzzeddîn Cordil

Nureddin'in zamanında büyük komutanlardandı. Şaver'i öldürme işine iştirak edenlerdendi. Sultan Selahaddin'in yanında yükselip itibar sahibi olmuştu. Sultan, Kudüs'ü fethettiği zaman onu oraya naib olarak atamıştı. Büyük işlerde onun desteğini alır, o da önemli işleri kendi cesareti ve yürekliliğiyle yapar ve problemleri hallederdi. Efdal başa geçince onu Kudüs naibliğinden azletti. O da Şam mıntıkasını ter-kedip Musul'a göçtü. Bu senede orada vefat etti. [44]

Hicretin Beşyüzdoksanbeşincî Senesi Mısır Hükümdarı Azizin Vefatı

Bu sene Mısır hükümdarı Aiiz vefat etti. Şöyleki: Aziz, muharrem ayının yirmibirinci gecesinde ava çıkmış ve bir kurdur peşine düşmüştü. O esnada atı tökezlemiş, kendisi yere düşmüş ve birkaç giin sonra da vefat etmişti. Önce kendi evine defnedilmiş, daha sonra da Şafiî türbesine nakledilmiştir. Vefat ederken yirmiyedi veya yirmisekiz yaşındaydı. Anlatıldığına göre o, bu senede Hanbeliler'i kendi beldesinden kovmaya niyetlenmişti. Geride kalan kardeşlerine de mektuplar yazarak, onları ülkeden sürgün etmeyi planlamıştı. Bu niyet ve plânı duyulmuş, hatta açıkça söylenir hale gelmişti. Kendisi de bunu söylemeğe başlamıştı. Bütün bu olumsuzlukları öğretmenleri, meclisine katılanlar ve Cehmi-ye firkasına mensup arkadaşlarının etkisiyle yapmıştı. Zaten hadis ilmi de azdı. Bu gibi olumsuzlukları yaptığından ve bu çirkin ve fâsid niyeti kalbinde taşıdığından ötürü Cenâb-ı Allah onu genç yaşında helak etti. Mısır ve Şam'daki Hanbeliler'in kıymeti de halk arasında arttı Havas ve avam onlara kıymet vermeğe başladılar. Denildi ki: Hanbeliler'in bazı salih insanları, Aziz'e beddua etmişlerdi. O da av sonucu ölmüştü. Ölümü nedeniyle Kadı Fadıl, Aziz'in amcası Melik Âdü'e bir taziyet mektubu gönderdi. O esnada Melik Âdil askerleriyle ve oğlu Muham-med el-Kâmil ile birlikte Mardin'i kuşatma altında tutmaktaydı. Oğlu Muhammed el-Kâmil Hire'ye yakın Cezire beldelerinin naibiydi. Kadı Fadıl'ın gönderdiği baş sağlığı mektubu şöyleydi:
«Cenâb-ı Allah, efendimiz Sultan Melik Âdil'in varlığını devam ettirsin. Ömrüne bereket katsın. Kendi emriyle onun durumunu yüceltsin. Onun yardımıyla İslâm'ın zaferini güçlendirsin. Canlar onun kıymetli canına feda olsun. Allah ona bahşetmiş olduğu nimetler sayesinde büyük musibetleri küçültsün. Ona güzel bir hayat nasib etsin. Hoşça yaşatsın. Onun sağlığında İslâmiyet fetihler zamanını yaşamaktadır. Hem de büyük fetihlerin varlığını müşahede etmektedir. İşler onun sayesinde barışla sonuçlansın. Allah onun askerlerini eksiltmesin. Ne onu, ne de çocuklarını yok etmesin. Elini eteğini kısaltmasın. Ona ne bir ciğeri, ne de gözü kızdırmasın. Kimse ona kem gözle bakmasın. Düşmanı olmasın. Gönlünü ve su içtiği kaynağı bulandırmasın.
İmdi Cenâb-ı Allah Melik Aziz'in ölümünü mukadder kıldığına göre onun hayatı zorlaşmış ve bulanmıştı. Sıkıntılı halde olup durumu belirsizdi. Eceli gelince de büyük bir musibetle karşılaşıldı. Onun ölümü elem verici ve istenilmeyen bir durum oldu. Yüzünün güzellikleri kayboldu. O güzel yüzünde toprak izleri görüldü. Feyum'dan döndükten sonra iki hafta müddetle hasta yattı. Muharremin yirmibirinci gecesinin saat yedisinde kalp ve beden hastalığından ötürü vefat etti. Bu köleniz de onun ciğer sancılan çekmekte olduğunu görüyor ve bu durumu bir mektupla size bildiriyordu ve kısa süre sonra da bu köleniz onun ölüm musibetini müşahede etti, ona-olan üzüntüm hergün yenilenmektedir.» Aziz vefat edince geride on erkek evlat bıraktı. Emirleri, oğlu Mu-hammed'i başlarına hükümdar olarak geçirdiler ve ona Mansur lakabım taktılar. Ancak emirlerin çoğunluğu kalben Melik Âdil'i hükümdarlığa geçirmeğe meyilli idiler. Fakat onun yerinin uzak olduğunu görüyorlardı. Bunun üzerine Serhat'ta bulunan Melik Efdal'a haber gönderdiler. Onu posta vasıtasıyla çabucak yanlarına getirdiler. Yanlarına gelince kendisinin hükümdarlığa geçirilmesi hususunda onların fikir birliği içinde olmadıklarını gördü. Bu nedenle de hükümdarlığa geçemedi. Nasıriye devletinin emirlerinin önde gelenleri, ona karşı gereken yardımı göstermediler. Mısır'dan çıkıp Kudüs'e gittiler ve orada ikamete başladılar. Adil'in askerlerini savaşa teşvik ettiler. Âdil de kardeşinin oğlunu saltanatta bıraktı ve Mısır'ın diğer beldelerinde kendi adına hutbe okuttu ve adına paralar bastırdı. Ancak Melik Efdal-, bu seferinde Mısır-hlar'dan büyük miktarda asker topladı ve o askerlerle birlikte amcasının yokluğunda Dımaşk'ı ele geçirmek üzere harekete geçti. Bunu da Halep valisi olan kardeşinin ve Humus hükümdarı Esedüddin'in tavsiyesi üzerine yaptı. Dımaşk'a geldiğinde şehrin dışında ordugah kurdu. Nehirleri kesti. Ağaçları kopardı. Meyveleri yedi. Mescidü'l-Kadem yanındaki otağında ikamete başladı Kardeşi Zahir ve amcasının oğlu Ese-dü'1-Kesir ile Hama askerleri yanma geldiler. Böylece askerlerinin sayısı çoğaldı kuvveti arttı. Askerleri şehire girdiler. Onun sloganını yüksek sesle duyurdular. Halktan hiç kimse onlara tâbi olmadı. Sonra Melik Âdil askerleriyle birlikte Mardin'den yola çıkıp oraya geldi. Çevresinde kardeşi Sultan Selahaddin'in emirleri ve yeğenlerinden bir grup vardı. Mısır'ın tümü, önde gelen komutanları ve büyükleriyle ona takviye olmuştu. Melik Efdal, ondan iki gün önce Dımaşk'a varmış, orayı tahkim edip muhafaza altına almıştı. Melik Âdil, oğlu Muhammed el-Ka-mil'i Mardin'de naib olarak bırakıp Dımaşk'a gelmişti. Dımaşk'a girince Mısırlı ve diğer emirlerin çoğu onun yanında yer aldılar. Böylece Ef-dal'ın durumu zayıfladı. Onların iyiliklerinden ve hayırlarından ümidini kesdi. Sene sonuna kadar maiyetindeki askerleriyle Dımaşk'ı kuşatmağa devam etti. Sonra ileride de anlatılacağı gibi müteakip sene başında bu durum çözüldü.
Bu sene Bağdat şehrinin surlarının tuğla ve kireçle yapılmasına başlandı. Bu iş emirlere taksim edildi. Bu seneden sonra onarım tamamlandı. Böylece Bağdat şehri sel baskınlarından ve kuşatmalardan yana emniyet altına alınmış oldu. Çünkü daha önce Bağdat'ın Sur'u yoktu. [45]

Sultan Ebu Muhammed Yakub B. Yusuf

Sultan Ebu Muhammed Yakub b. Yusuf b. Abdülmü'min, Mağrip ve Endülüs hükümdarıydı. Mağrip'te Mehdiye adını verdiği güzel bir şehir yaptırmıştı. Yaşantısı güzel, kalbi temiz ve dindar bir kimseydi. Malikî mezhebine mensuptu. Sonra Zahirî mezhebine intisap etti ve İbn Hazm'a tâbi oldu. Bundan sonra da, Şafiî mezhebine meyletti. Bazı şehirlere Şafiî kadıları tayin etti. Onbeş sene müddetle hüküm sürdü. Çok cihad ederdi. Beş vakit namazda imamlık yapardı. Kadınlara ve zayıflara yakın bir kimseydi. Allah rahmet etsin. Sultan Selahaddin kendisine mektup yazarak Haçlılarla yapacağı savaşta yardımını istemişti,

ancak Sultan Selahaddin kendisine yazdığı mektupta Emirü'l-Mü'minin diye hitap etmediği için öfkelenmiş, Sultan Selahaddin'in yardım isteğini karşılıksız bırakmıştı. Vefatından sonra yerine oğlu Muhammed tahta geçti. Babasının yolunu takip etti. Babasına isyan etmiş olan birçok beldeler onun itaatine döndü. Ancak bundan daha sonra bu hanedanın üyeleri dağıldılar. Melik Yakub'tan sonra bu hanedan çöktü.

Bu sene Dımaşk'ta Meryem oğlu İsa olduğunu iddia eden bir adam ortaya çıktı. Kale naibi Emir Sarimüddin Berguş, onu Katip İmad hamamı yanında asılmasını emretti. Burası, Babü'l-Ferec dışında ve iki kapı arasında bulunan değirmenin karşısındaydı. Ancak bu hamam çok önceleri yıkılıp yok olmuştur. İdam edildikten iki gün sonra halk Rafizîler'e hücum etti ve Babü's-Sağîr'de Vessab denen Rafizî birinin mezarına saldırdılar. Onu mezardan çıkarıp iki köpekle birlikte astılar. Bu hadise bu senenin rebiyülahir ayında cereyan etmiştir.

Bu sene Horasan diyarında büyük bir kargaşa meydana geldi. Bunun sebebi de şuydu: Fahreddin Muhammed b. Ömer er-Râzî Gazne hükümdarı Melik Giyaseddin el-Gurî'nin yanma gelmişti. Melik Gıyased-din ona ikramda bulunmuş ve Herat şehrinde onun için bir medrese yaptırmıştı. Gurluların çoğu Kerramî idiler. Razî'den hoşlanmadılar ve ona yapılan ikram çok ağırlarına gitti. Bu nedenle de onu hükümdarın yanından uzaklaştırmak istediler. Onun için Hanefî ve Kerramî fakihle-rinden bir cemaat ile Şafiîler'den bir grup alimi bir araya getirdiler. Halk arasında büyük itibar gören, saygın bir şahsiyet olan Şeyh İbn Kudve de bu toplantıda hazır bulundu. O, îbn Kerram'ın mezhebine mensuptu. îbn Heysem'e de intisabı vardı. Razî ile münazara yaptı. Münazaranın usulü dışına çıkıp birbirlerine sövmeye ve hakarette bulunmaya başladılar. Ertesi gün halk büyük camide toplandı. Vaizin biri kalkıp konuşmağa başladı ve hitabesinde şöyle dedi:

«Ey insanlar! Bizler ancak bizce Rasûlullah'tan sabit ve sahih olarak geldiğine inandığımız hadisleri kabul ederiz. Aristoteles'in ilmine, İbn Sina'nın küfür dolu sözlerine, Farabî'nin felsefesine ve Razî'nin karıştırarak ortaya çıkardığı iddialarına gelince, biz bunları bilmeyiz ve söylemeyiz. Bizim bilip söylediğimiz şey, sadece Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetidir. Peki dün Allah'ın dinini ve Rasûlünün sünnetini savunan bir İslâm âlimine delilsiz konuşan bir kelama tarafından ne diye sövülüp hakaret edilmişti?!»

Vaizin bu konuşması üzerine halk ağladı, feryadü figan etti. Kerramîler de ağlayıp yardım istediler. Bu hususta elit tabakadan bir gurup onlara yardımcı oldular. Durumu ve olup bitenleri hükümdara anlattılar. Hükümdar da Razî'nin, ülkesinden ayrılmasını emretti. Bunun üzerine Razı de Herat'a döndü. İşte bu nedenle Razî'nin kalbi Kerramîler'e öfkeyle dolup taştı. Onlara olan düşmanlığını her yerde ve mekânda dile getirmeğe başladı.

Bu sene halife, vaizlerin üstadı Ebü'l-Ferec b. Cevzî'den razı oldu, onu affetti. Ebü'l-Ferec b. Cevzî daha önce Vasıt'a sürgün edilmiş ve orada beş yıl mecburi ikamete tâbi tutulmuştu. Vasıtlılar ondan yararlanmışlar, ondan ders almışlar, fayda görmüşlerdi. Cezası bitince Bağdat'a dönen Ebü'l-Ferec'e halife hil'at giydirdi ve eskiden olduğu gibi Maruf-u Kerhî'nin mezarının yanındaki türbe-i şerifte vaaz vermesine müsaade etti. Vaazına cidden çok büyük bir cemaat gelirdi. Halife de bir gün onun vaazını dinlemeğe gelmişti. Halifeye hitaben şöyle bir şiir okumuştu:

«Kendin yaptığın bahçeyi susuz bırakma.
O bahçeyi kendi bağış yağmurlarınla yeşertip geliştirmiştin.
Düzelttiğin bir dalı kesme.
Şeref binasının kurucusu, hâşâ bu binayı yıkacak değildir.
İşlediğim bir suçum varsa eğer,
Sen yine affet ve beni bağışla.
Daha önce bağış elde etmek umuduyla sana ümid beslerdim,
Ama bugün sadece hoşnutluğunu istiyorum senden.»

Ebü'l-Ferec îbn Cevzî'nin o gün söylediği şiirlerden biri de şudur:

«Bir zamanlar niyetimizi bozduk. Şakî olduk. Ama karşı karşıya geldiğimizde sanki hiç birbirimize düşman değilmiş gibi olduk.
Geceler karardığında öfkelenmiştik.
Ama artık birbirimizden hoşnud olduk.
Öldükten sonra kim bir gün yaşayabilir artık.
Ama biz öldükten sonra tekrar canlanıp hayat bulduk.»

Bu senede halife Nasır, Musul kadısı Ziyaeddin b. Şehrezorî'yi Bağdat'a çağırdı ve onu Bağdat kadilkudathğına atadı.

Bu sene Hafız Abdülganî el-Makdisî nedeniyle Dımaşk'ta büyük bir kargaşa meydana geldi. Şöyleki: Hafiz Abdülganî, Emev Camii'nde Hanbeliler maksuresinde konuşuyordu. Bir gün akaidden bahsetti. Bazı şeyler söyledi. Kadı îbn Zekî ile hatip Ziyaeddin ed-Doleî gidip Sultan-ı Muazzam ve Emir Sarimüddin Berguş'la görüştüler. Hafiz Abdülganî için Arş üzerinde istiva, Allah'ın Arş üzerine inmesi, harf ve ses meselelerini konuşmak üzere bir meclis kuruldu. Necm el-Hanbelî, diğer fakih-lerin görüşlerine katıldı, ancak Hafiz Abdülganî, kendi görüşünde ısrar etti. Görüşünden vaz geçmedi. Diğer fakihler ona karşı birleştiler. Kendisini ilgilendirmeyen bazı şeyleri ona isnad ettiler ve susturmağa çalıştılar. Nihayet Emir Berguş ona, «Bütün bunlar sapıklıkta da sadece sen mi haktesin?!» deyince o da «evet!» diye cevap verdi. Onun bu cevabı karşısında Emir Berguş öfkelendi ve onun şehirden sürgün edilmesini emretti. Ona sadece üçgün süre tanıdı. Bundan sonra Emir Berguş, kaledeki esirleri salıverdi. Bu esirler Hanbeliler'in minberini parçaladılar. O gün Hanbeliler mihrabında öğle namazı kılmamadı.

Oradaki hazineler ve sandıklar dışarı çıkarıldı. Büyük bir musibet meydana geldi. Fitnelerin gizlisinden de, açığından da Allah'a sığınırız. Bu münazara meclisi bu sene zilhicce ayının yirmidördünde pazartesi günü düzenlenmişti. Hafiz Abdülganî bundan sonra Baalbek'e göçtü. Oradan da Mısır'a gitti. Hadisçiler onu yanlarında barındırdılar. Kendisine şefkat gösterip ikramda bulundular. [46]

Hicretin Beşyüzdoksanbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir Mücahidüddîn Kaymaz Er-Rumî

Musul naibi. Buraları üstadının oğlu Nureddin Arslan zamanında istila etmişti. Akıllı ve zeki bir kimse olup Hanefî fakihi idi Şafiî fakihi olduğunu söyleyenler de olmuştur. Birçok tarihi hakikatleri ve hikayeleri ezberlemişti. Çok sayıda cami, medrese, hankâh ve han yaptırmıştı. Her tarafa akan sadakaları vardı. İbnü'l-Esir onun için dediki: «O, dünyanın güzelliklerinden biriydi.» [47]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/58-60.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/60.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/60.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61-68.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/68.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/68.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/69.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/69.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/69-72.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/72-75.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/75-76.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76-77.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77-78.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/79-80.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/80-81.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/81.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/81-83.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/83-84.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/84-85.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85-86.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/86-88.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/88.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/89.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/89.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/89-90.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/90.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/90-91.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/91-92.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/92.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/92.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/92-94.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/94-97.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/97.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Ebü'l-Hasan Muhammed B. Cafer
Şeyh Cemaleddîn Ebü'l-Kasım
Hicretin Beşyüzdoksanaltıncı Senesi
Hicretin Beşyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan Alaeddin Harezm Şah
Nlzameddin B. Mes'ud B. Ali
Ebü'l-Ferec B. Abdülmün'im B. Abdülvehhab
Fakih Mecdüddin
Emir Sârîmüddin Kaymaz
Emîr Lü'lü'
Şeyh Şihabüddin Et-Tusî
Şeyh Zahireddın Abdüsselâm El-Fârisî
Şeyh Ve Allame Bedreddin B. Asker
Şair Ebü'l-Hasan Ali
Ebu Alî Abdurrahim B. Kâdi'l-Eşref
Hicretin Beşyüzdoksanyedinci Senesi
Hicretin Beşyüzdoksanyedîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdurrahman B. Ali
İsfahanlı Kâtip İmad
Emir Bahaeddin Karakuş
Meklebe B. Abdullah El-Müstencidî
Ebu Maksur B. Ebi Bekir B. Şücâ'
Ebu Tahir Berekât B. İbrahim
Hicretin Beşyüzdöksansekizinci Senesi
Hicretin Beşyüzdoksansekîzîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Ibn Zekî
Hatip Doleî
Şeyh Alî B. Alî B. Aliş
Sadr Ebü's-Senâ Hammad B. Hîbetüllah
Yenfuşâ Bînti Abdullah
Şair İbn Muhtesib Ebıts-Şükr
Hicretin Beşyüzdoksandokuzuncu Senesi
Şihabeddîn'in Kardeşi Melik Gıyaseddin El-Gurî
Hicretin Beşyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir Alemüddîn Ebu Mansur
Kadı Ziya Eş-Şehrezorî
Abdullah B. Ali B. Nasr B. Hamza
Vaiz İbn Necâ
Şeyh Ebü'l-Berekât
Sit Celîle Zümrüt Hatun
Hicretin Altıyüzüncü Senesi
Hicretin Altıyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Kasım Bahâeddin
Hafız Abdülganî El-Makdîsî
Ebü'l-Fütûh Es'ad B. Mahmud El-Îclî
Şair Benanî
Ebu Saîd Hasan B. Hâlid
Irakî Muhammed B. Irakî
Hicretin Altıyüzbirınci Senesi
Hicretin Altıyüzbîrînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Hasan Ali B. Anter B. Sabit El-Hüllî
Ebu Nasr Muhammed B. Sadullah
Ebü'l-Abbas Ahmed B. Mes'ûd
Ebü'l-Fidâ İsmaîl B. Bertaîs Es-Sincarî
Ebü'l-Fadl B. İlyas B. Cami El-Erbilî
Ebü's-Saadat El-Hüllî
Ebu Galib B. Kemnune
Hicretin Altıyüzikinci Senesi
Hicretin Altıyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şerefüddin Ebü'l-Hasan
Taki İsa B. Yusuf
Ebu'l-Ganâim Merkî Sehlar El-Bağdadî
Ebü'l-Hasan Ali B. Suad El-Farisî
Hatun
Emir Mücireddin Taştekin El-Müstencidî
Hicretin Altıyüzüçüncü Senesi
Hicretin Altıyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Fakih Ebu Mansur
Şeyh Abdülkadir Geylanî'nin Oğlu Abdürrezzak
Ebü'l-Hazm Mekkî B. Ziyan
Hadim İkbal
Hicretin Altıyüzdördüncü Senesi

Hicretin Altıyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir Bünyamîn B. Abdullah
Hanbel B. Abdullah
Abdurrahman B. İsa
Emir Zeyneddîn Karaca Es-Selahî
Abdülaziz Et-Tabib
Afif B. Ed-Derahî

Ebü'l-Hasan Muhammed B. Cafer

Ebü'l-Hasan Muhammed b. Cafer b. Ahmed b. Muhammed b. Abdü-laziz el-Abbas el-Haşimî. İbn Neccarî'den sonra Bağda kadükudatlığı yapmıştı. Ebü'l-Hasan b. Halden ve diğer üstadlardan Şafiî fıkhını öğrenmişti. Mekke'de kadılık ve hatiplik görevlerinde bulunmuştur. Aslen Mekkelidir. Ancak Bağdat'a göçmüş, orada dünya malına ve mertebelerine kavuşmuştur. Sonra bir muhzırcınm kendi yazısını onun aleyhine tahrif etmesi nedeniyle kadılıktan azledilmiştir. Anlatıldığına göre insanlar kendisini ziyarete giderlermiş. Doğrusunu Allah bilir. Azledildikten sonra evine kapandı ve nihayet o haldeyken vefat etti. [1]

Şeyh Cemaleddîn Ebü'l-Kasım

Yahya b. Ali b. Fadıl b. Bereke b. Fadlan. Bağdat'ta Şafiîler'in şeyhi idi. Önceleri Nizamiye müderrisi Saîd b. Muhammed ez Zar'dan fıkıh dersleri aldı. Sonra Horasan'a göçtü. Orada Gazzalî'nin öğrencisi Şeyh Muhammed ez-Zebidî'den ders aldı Bağdat'a döndü. Münazara ilmini, hesap ve feraiz ilimlerini öğrenmişti. Bağdatlılar'a seyyid oldu, lider konumuna geldi. Talebeler ve fakihler ondan yararlandılar. Onun için bir medrese yaptırıldı ve orada ders vermeğe başladı. Ünü her tarafa yayıldı. Öğrencileri çoğaldı. Kendisi çokça Kur'an-ı Kerim okur, hadis dinlerdi. Güzel, letafetli ve zarif bir ihtiyardı Şiirlerinden biri şudur:
«Eşrafın mertebesine ulaşmak istersen,
Başkalarına yardımcı ol ve insaflı davran.
Bir zorba sana haksızlık edecek olursa onu zamana bırak.
Çünkü zaman onun hakkından tam olarak gelir.» [2]

Hicretin Beşyüzdoksanaltıncı Senesi

Bu sene başında Mısır ordusunun başında bulunan melik Efdal, amcasının elindeki Dımaşk şehrini kuşattı. Şehire gelen nehirleri ve erzakları kesti. Şehirde çok az miktarda ekmek ve su kalmıştı. İş uzadı. Dımaşk askerlerinin kendilerine ulaşamaması için Levan'dan Lüd'e kadar bir hendek kazmışlardı. Kış mevsimi geldi. Yağmurlar ve çamurlar çoğaldı. Safer ayı girince Melik Kâmil Muhammed b. Âdil, bir grup Türkmen ve Cezire ile Urfa ve Harran'dan getirdiği askerlerle berabe babası Âdil'in yardımına geldi. O esnada Mısır askerleri dağıldılar. Her biri bir tarafa gitti. Zahir Haleb'e, Esed Hunıus'a Efdal da Mısır'a döndü. Melik Âdil, böylece düşmanların tuzağından kurtuldu. Halbuki daha önce şehri onlara teslim etmeğe niyetlenmişti. Nasırı emirleri, Efdal'm peşine takıldılar ve onun Kahire'ye gelmesine engel olmak istediler. Melik Âdil'e de çabucak kendilerine kavuşması için mektup yazdılar. O da hemen harekete geçerek onların yardımına geldi. Efdal Mısır'a girdi ve Cebel kalesine sığındı. Artık zayıflamış, gücü azalmıştı. Melik Âdil, Bereke denen yere konakladı. Mısır'ı ele geçirdi Kardeşinin oğlu melik Efdal, boyun büküp teslim oldu. Melik Âdil de ona Cezîre'yi ikta olarak verdi. Davranışının kötülüğü nedeniyle onu Şam'a sürgün etti. Melik Âdil kaleye girdi. Kadılığı tekrar Sadreddin Abdülmelik b. Dirbaş el-Merdanî el Kürdî'ye verdi. Hutbelerin yine kardeşinin oğlu Mansur , adına okutulmasına, onun adına para bastırılmasına müsaade etti. Ama kendisi yönetimde müstakildi. Şecaatli, şehametli, lider konumunda ve dindar bir kimse olduğu için sahip Safîyüddin b. Şükr'ü vezirliğe tayin etti. Mısır tahtına geçirmek için oğlu Kâmü'e de bir mektup yazarak Cezîre'den Mısır'a gelmesini istedi Oğlu geldi. Oğluna saygı gösterdi. îkramda bulundu. Kucakladı. Bağrına bastı. Fakihleri huzurunda toplantıya çağırdı. Kardeş oğlu Mansur b. Aziz'in hükümdarlığının sahih olup olmadığı hususunda fikirlerini sordu. Çünkü kardeşinin oğlu Mansur on yaşındaydı. Fakihler onun vesayet altında oluşu nedeniyle hükümdarlığının sahih olmayacağı yolunda fetva verdiler. Bundan sonra Melik Âdil, emirleri huzurunda toplantıya davet etti ve onları oğlu Kamil'e biat etmeğe çağırdı. Ancak emirler oğluna biat etmek istemediler. Bunun üzerine kâh onları korkutarak, kâh imrendirip teşvik ederek şöyle dedi:
«Alimlerin verdikleri fetvayı dinlediniz. Biliyorsunuz ki İslâm ülkesinin sınırlarını küçük çocuklar değil, ancak büyük hükümdarlar koruyabilir!» Bu konuşmadan sonra emirler işin hakikatim kavradılar. Önce ona, sonra da oğlu Kamil'e biat ettiler. Hatipler halifeden sonra onun ve oğlunun muvaffakiyeti için dua ettiler. Adlarına para bastırıldı.
Dımaşk'ta da Âdil'in oğlu Muazzam İsa otoriteyi sağladı: Mısır'da ise yönetim Kâmil'in eli altında idi.
Bu senenin şevval ayında Melik Âdil'in ana bir kardeşi Emir Meli-küddin Ebu Mansur Süleyman b. Mesrur b. Celdek Dımaşk'a döndü. O, Babü'l-Feradis dahilindeki Felekiye medresesinin vakfedicisidir. Mezarı da oradadır. Dımaşk'ta bu

senede vefat edinceye kadar saygı ve ikram görerek yaşadı.
Bu sene ve bundan sonraki senede Mısır diyarında şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu yüzden zenginler de, yoksullar da helak oldular. İnsanlar Mısır'ı bırakıp Şam'a kaçtılar. Ancak çoğu yolda telef olduğundan az sayıda insan Şam'a ulaşabildi. Çünkü yollarda Haçlılar onları alıp götürüyorlar, azıcık erzak vererek aldatıyorlar, sonra da öldürüyorlardı. Irak diyarına gelince orada bolluk ve bereketle karşılaştılar.
İbn es-Saî dediki: «Bu sene Bağdat'ta bir horoz yumurtladı. Ben bunu bir topluluğa sordum; bunun gerçek olduğunu bana bildirdiler.» [3]

Hicretin Beşyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan Alaeddin Harezm Şah

Alaeddin Tekiş b. Alparslan, Tahir b. Hüseyin evladmdandır. Ha-rezm hükümdarı olup Horasan'ın, Rey şehrinin ve diğer geniş iklimlerin hakimi idi. Selçuklu devletine son veren kişidir. Âdil ve yaşantısı güzel bir kimseydi. Güzel bir musiki bilgisine sahipti. Yaşantısı mazbuttu. Hanefî mezhebine göre fıkıh okumuş, fakih bir kimseydi. Usul de bilirdi. Hanefiler için bir medrese yaptırmıştı. Harezm'de yaptırdığı türbeye defnedildi. Kendisinden sonra oğlu Alaaddin Muhammed tahta geçti. Alaeddin Muhammed'e daha önce Kutbettin lakabını vermişti. Bu senede Sultan Hareznışah'm mezkur veziri öldürüldü. [4]

Nlzameddin B. Mes'ud B. Ali

Yaşantısı mazbut, Şafiî mezhebine mensup bir kimseydi. Ha-rezm'de büyük bir medresesi, muazzam bir camii vardı. Merv şehrinde de Şafiîler için büyük bir cami yaptırdı .Ancak Hanbeliler ve şeyhülislam denen şeyhleri, Şafiîleri kıskandılar. Bir rivayette anlatıldığına göre Hanbeliler, Şafiîler için yaptırılan bu muazzam camiyi yakmışlardır. Böyle bir eseri yakmağa sevk eden etken, akıl ve din noksanlığıdır. Sultan Harezmşah, Hanbeliler'i, vezirin bu camiye yaptığı masrafları ödemekle yükümlü kıldı. [5]

Ebü'l-Ferec B. Abdülmün'im B. Abdülvehhab

Ebül-Ferec b. Abdülmün'im b. Abdülvehhab b. Sadaka b. Hızır b. Küleyb el-Harranî aslen Harranlıdır, ama Bağdat'ta doğmuş, orada vefat etmiştir. Evi de oradadır. Vefat ederken doksanaltı yaşındaydı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Bir gurup hadis aliminden münferid rivayetlerde bulundu. Zengin ve tüccarların önde gelenlerindendi. [6]

Fakih Mecdüddin

Mecdüddin Ebu Muhammed b. Tahir b. Nasr b. Cemil. Kudüs müderrisi idi. Önceleri Salâhiye medresesinde ders de veriyordu. Benî Ce-milüddin adlarını taşıyan fakihlerin babasıdır. Bunlar önceleri Caruhi-ye medresesindeydiler. İmâdiye ve Dîmaiye medreselerine zamanımızda geçtiler. Sonra vefat ettiler. Geride sadece şerhleri kaldı. [7]

Emir Sârîmüddin Kaymaz

Sârimüddin Kaymaz b. Abdullah en-Necî. Sultan Selahaddin'in devletinin önde gelen büyüklerindendi. Sultan'm yanında üstad durumundaydı. Adîd'in ölümü esnasında kasrı teslim alan kişi odur. Çok miktarda mal sahibi oldu. Ama çok da sadaka verirdi. Çok vakıflar tesis etmişti. Bir günde 7.000 dinar altım sadaka olarak vermişti. Kalenin doğusundaki Kaymaziye medresesinin vakıfıdır. Dârülhadisi'l-Eşrefiye, kendisinin eviydi. Orada bir hamamı da vardı. Melik Eşref burayı daha sonra satın alarak Darülhadis haline getirdi. Hamamı yıktı ve orayı medresenin şeyhi için mesken haline getirdi. Kaymaz vefat edip de mezarına defnedildiğinde evi ve eşyaları yağmalandı. Çok miktarda malı olduğu söyleniyordu. 100.000 dinardan fazla malı ele geçirilmişti. Daha fazla mal sahibi olduğu sanılıyordu. Kendi çiftliklerinin ve köylerinin arazisine mallarını gömüp saklardı. Allah affetsin. [8]

Emîr Lü'lü'

Mısır diyarının haciplerindendi. Sultan Selahaddin'in zamanında büyük emirlerden biriydi. Denizdeki donanmayı teslim almıştı. Nice bahadırı esir almış, nice gemiyi kırıp parçalamıştı. Çokça cihad etmesinin yanısıra bol miktarda sadaka vermişti. Hergün çok miktarda nafaka da--ğıtırdı. Onun zamanında Mısır'da bir kıtlık meydana gelmişti. 12.000 \ kişiye 12.000 ekmeği sadaka olarak dağıtmıştı. [9]

Şeyh Şihabüddin Et-Tusî

Mısır diyarmdaki Şafiî ulenıasmdandır. Menâzilü'1-İzz denilen ve Takiyyüddin Şahinşah b. Eyyub'a nisbet edilen medresenin şeyhidir. Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'nın arkadaşlarındandı. Mısır hükümdarları nezdinde kıymeti ve mertebesi vardı. Onlara iyiliği emreder ve kötülükten men ederdi. Bu senede vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. Ölümüne halk çok üzüldü. [10]

Şeyh Zahireddın Abdüsselâm El-Fârisî

Halep'teki Şafiîlerin şeyhidir. Fıkhı Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'dan aldı. Râzîye'de öğrencilik yaptı. Mısır'a göçtü. Orada Şafiî türbesinde müderrislik yapması teklif edildi, ancak kabul etmedi. Haleb'e döndü ve vefat edinceye kadar orada ikamet etti. [11]

Şeyh Ve Allame Bedreddin B. Asker

Dımaşk'taki Hanefîler'in reisi idi. Ebu Şâme «O İbn Akkade diye tanınırdı» demiştir. [12]

Şair Ebü'l-Hasan Ali

Ebü'l-Hasan Ali b. Nasr b. Ukayl b. Ahmed el-Bağdadî. Hicretin 595. senesinde Dımaşk'a geldi. Güzel inciler içeren bir şiir divanı vardı. Baalbek valisi Melik Emced'i övmüştür. Onun şiirlerinden biri şudur:
«İnsanların şanslıları hariç, hepsinin durumu eksik ve noksandır.
Kiminin şansı yoktur, ama durumu iyidir.
Ben seçkin ve iffetli kimselerden servet edindim.
Her ne kadar yanımda bir servet yoksa da.» [13]

Ebu Alî Abdurrahim B. Kâdi'l-Eşref

Allâme bir kişi olup fasih ve beliğ kimselerin üstadı idi. Asıl adı Abdurrahim b. Kâdi'l-Eşref Ebü'1-Mecd Ali b. Hasan b Beysanî el-Mevl el-Ecel Kadı Fadıl'dır. Babası Askalan'da kadıydı. Fatımiler'in iktidarı zamanında oğlunu Mısır'a gönderdi Orada Ebül-Feth Kadus'tan ve diğerlerinden inşâ yazısını öğrendi. Bütün belde halklarının, hatta Bağdat halkının da fevkine çıkıp yükseldi. Zamanında eşi ve benzeri olmadığı gibi zamanımıza kadar da bir benzerine rastlanmamıştır. Sultan Selahaddin, Mısır'a hâkim olunca onu kâtibi, arkadaşı, veziri ve hemde-mi kıldı. Onu aile efradından ve çocuklarından daha çok seviyordu. İkisi el ele verdiler. Nihayet Sultan Selahaddin çeşitli iklimleri ve beldeleri fethetti. Sultan bu fetihleri kılıcı ve süngüsüyle gerçekleştiriyordu. Ebu Ali Abdurrahim ise kalemi, dili ve fesahatıyla gerçekleştiriyordu. Kadı Fadıl yani Ebu Al Abdurrahim, çokça mala sahip olduğu için bol miktarda sadaka verir, namaz kılar, oruç tutar ve çeşitli iyiliklerde bulunurdu. Hergün ve gecede mutlaka Kur'an'ı hatmederdi. Buna ek olarak nafile ibadetlerde de bulunurdu. Merhametli, yaşantısı mazbut içi temiz, niyeti halis bir kimseydi. Mısır diyarında onun Şafiîler ve Malikîler için medresesi vardı. Müslüman esirleri Hıristiyanların elinden kurtarmak için vakıflar kurmuştu. 100.000'den fazla kitabı vardı. Hiçbir vezirin, alimin ve hükümdarın bu kadar kitabı olmamıştı. Ebu Ali Abdurrahim yani Kadı Fadıl, hicretin 502. senesinde doğdu. Melik Âdil'in rebiyülahir ayının altısında sah günü Mısır'ın Kasr mıntıkasına girişi esnasında kendi medresesinde aniden vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. Melik Âdil de vefatının ikinci gününde mezarını ziyaret etti ve ölümüne çok üzüldü. Sonra Melik Âdil Safiyyüddin b. Şükr'ü vezir tayin etti. Vezir Safiyyüddin, Kadı Fadıl'ın vefatını duyunca bu devlet var olduğu müddetçe Cenâb-ı Allah'tan onu tekrar diriltmemesi için dua ve niyazda bulundu. Çünkü onunla Kadı Fadıl arasında rekabet vardı. Kadı Fadıl vefat etti. Hiç kimseye kötülüğü ve zulmü dokunmadı. Devlet kademesinde kendisinden daha büyük biri görülmedi. Vefatı nedeniyle şairler onun için güzel mersiyeler yazdılar. Onun için mersiye yazanlardan biri de Kadı Hibetullah b. Senaülmülk'tür ki mersiyesi şöyledir:

«Abdurrahim (Kadı Fadıl) halk için bir rahmetli, onunla arkadaş olan, azaba uğramaktan emin oldu.
Ey onu ve sebeplerini benden soran kişi!
O göklere yükseldi. Sen şimdi onu göklerin kenarlarından sor.
Vezirlik rütbesi, isteyerek kendisine geldi.
O uzun süre bu görevle kendini yordu.
Mutluluğu kendisinin kapılarına geldi.
Kendisi mutluluk kapılarına giden biri olmadı.
Hükümdarlar bizzat onun yanına gelirlerdi.
Kendisi boyun eğip hükümdarların kapısına giden değildi.
Hükümdarları zail olucu şeylerle meşgul etti. Ama kendisi mabedinde zikirle uğraştı. Namaz kıldı, oruç tuttu, kendini böylece yordu. Rahatlığının garantisi, nefsini yormaktaydı. Çabucak dünya lezzetlerinden koptu. Çünkü âhiretteki güzelliklere güveniyordu ve inanıyordu. Dünya kendi mülküyle iftihar etsin bakalım. Oysa kendisi ilmi ve kitaplarıyla övünüyor. Oruç tutanlar, namaz kılanlar, allâmeler, İlmiyle amel edenler, mal bahşedenler ve hibe edenler, İftihar edin.»
Yüksek derecede edebî bir şahsiyet olmasına rağmen Kadı Fadıl'ın uzun bir kasidesinin bulunmayışı hayret vericidir. Onun mektupları arasında tek tük, bir veya iki beyitlik şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Cömertlik yaparak bağışları bizden önce dağıttınız. Sizler kadar kendilerinden bahsedilen ve anlatılan kimse yoktur. Sizi bu hususta geride bırakacağımı sanıyordum önceleri, Ama kalbim hastalandı. Hıçkırık bastırdı.»
Şu şiir de ona aittir:
«Benim sahibim vardır. Hiçbir vakit zamanın zulmünden korkmuyorum. Hiçbir vakit
Çünkü o sahibim, her zaman belâlara karşı bana destektir.
Zamanın musibetleri beni ısırırsa,
Ben de onun bayrağı altında o musibetlere hücum ederim.»
Kadı Fadıl, ilk zamanlarıyla ilgili şöyle bir şiir yazmıştır:
«Bütün yazarları görüyorum ki,
Senelerce yetecek rızıkları vardır.
Onlar arasında benim rızkım yoktur.
Sanki ben Kirâmen Kâtibin melekleri gibi yaratılmışım.»
Bal arısı ile sarı arı hakkında şöyle bir şiiri vardır:
«İkisi karşılıklı vızıldadılar.
Ve haksızlık verdiklerinden Ötürü millet onları kovdu.
Bal ansı sarı arının aksine cömertlik yapar,
Ama tam tersine sarı arı övülür, bal arısı kınanır.»
Şu şiir de ona aittir:
«Öyle bir halde geceledik ki aşk gizlenir,
Ama aşkı açıklamak mümkün değildir.
Kapıcımız gecedir, ona dedik ki:
Eğer yanımızdan uzaklaşacak olursan sabah hücum eder.»
Melik Aziz'in cariyelerinden biri Melik Aziz'e siyah anberle örtülü altın bir düğme göndermişti. Melik Aziz, cariyenin bununla neyi amaçladığını sorunca Kadı Fadıl ona şu şiiri okumuştu:
«Sana içinde ince bir sanatla işlenmiş altından bir düğmenin bulunduğu anberi hediye etmiştir.
Anberin içinde altın düğmenin bulunmasıyla şu mana kastedilmiştir:
İşte böyle karanlıkta gizlice beni ziyaret et.»
İbn Halikan dediki: Kadı Fadıl'ın lâkabı hususunda çeşitli şeyler söylenmiştir. Kimi onun lakabının Muhiddin, kimi de Müciredin olduğunu söylemiştir. Ammare el-Yemenî'nin ifadesine göre onun lakabı Cemil'dir. Onu İskenderiye'den getiren kişi Adil veya Salih'tir. Onun iyilikleri çoktur.»
îbn Halikan onun biyografisini bizim anlattığımız şekilde detaylı olarak nakletmiştir. Bunda çok fazlalık vardır. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Hicretin Beşyüzdoksanyedinci Senesi

Bu sene Mısır'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu yüzden zengin fakir bir çok insan öldü. Bunun ardısıra daha şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Öyleki Şeyh Ebu Şâme'nin Zeyn adlı eserde anlattığına göre Melik Âdil, bir ay zarfında kendi öz parasıyla 220.000 ölünün kefenini temin etmiştir. Bu sene Mısır'da köpek ve insan leşleri yanında çok sayıda küçük çocuk etiyle yenildi. Babaları ve anneleri, Ölen küçük çocukları pişirip etlerini yiyorlardı. Bu halk arasında yaygınlaştı. Bu yüzden kimsenin kimseyi kınadığı ve ayıpladığı yoktu. Yiyecek, çocuk ve leş kalmayınca kuvvetli kimseler zayıfları yakalayıp kesiyor

ve yiyorlardı. Kişi yoksul birini hile ile eline geçiriyor, güya kendisine yemek yedirmek veya birşey vermek bahanesiyle evine getiriyor, sonra onu boğazlayıp yiyordu. Bazıları kendi karılarını dahi kesip yiyorlardı. Bu durum halk arasında hiç kınamaya ve şikayete meydan vermeksizin yaygınlaşmıştı. Hatta bunu yapanlar birbirlerini haklı görüyorlardı. Adamın birinin yanında 400 insan başı görülmüştü. Hastaları tedaviye çağrılan birçok tabip de evlerde kesilip yenilmişti. Örneğin adam tabibi evine çağırıyor, sonra onu kesip yiyordu. Varlıklı ve mal sahibi bir adam mütehassıs bir hekimi evine çağırmıştı. Hekim korkarak gitti. Adam onu evine götürürken yolda karşılaştığı insanlara sadaka veriyor, Allah'ı zikrediyor ve kutsuyordu. Bunu çokça yapıyordu. Hekim onun bu durumundan kuşkulandı, ama bununla birlikte tamahkârlık onu adamın evine gitmeğe zorladı. Geldiklerinde adamın evinin harap halde olduğunu gördü. Hekim yine şüphelendi. İçeride bulunan arkadaşı dışarı çıktığında adama, «Bize av olarak bunu mu getirdin?!» dedi. Hekim bunu duyar duymaz korkup evden dışarı firladı. Adamla arkadaşı hemen peşine takıldılar. Kovalamağa başladılar. Hekim büyük zorluklarla kendini onlardan
kurtarabilmişti!

Yine bu sene Hicaz'la Yemen arasında yirmi köyden ibaret Anze diyarında şiddetli bir veba salgım görüldü. Bu yirmi köyün onsekizinde insanlar helak oldular. Buralarda ne bir ev, ne de ateşe üfleyen bir insan kaldı. Hepsi öldü. Geride malları ve davarları sahipsiz kaldı. Kimse bu köylere girip ikamet edemiyordu. Aksine buralara yaklaşan kimse anında ölüyordu. Allah'ın azap ve gazabından yine Allah'a sığınıyoruz. Geride kalan iki köye gelince, buralarda tek bir kişi dahi ölmediği gibi, çevrelerinde meydana gelen hadiselerden haberleri de yoktu. Aksine bunlar normal yaşantılarına devam ettiler. İlim ve hikmet sahibi olan yüce Allah noksanlıklardan münezzehtir.

Bu sene Yemen'de garip bir olay meydana geldi. Şöyleki: Abdullah b. Hanıza el-Alevî denen biri Yemen'in birçok beldesini istila eti. 12.000 kadar süvari ve çok sayıda piyade askeri topladı. Yemen hükümdarı İsmail b, Tuğtekin b. Eyyûb ondan korktu. Bu adamın, kendi hakimiyetine son vereceğine inandı. Ona mukavemet edemeyeceğinden ötürü artık kesin olarak helak olacağını düşündü. Ayrıca emirleri, bu konudaki meşverette kendisine muhalefet ettiler. Neticede Cenâb-ı Allah, Abdullah b. Hamza'nın ordusunun üzerine bir yıldırım sevk etti. Piyade ve süvarilerinden oluşan bir topluluk dışında bütün askerleri Öldüler. Geride kalanlar da kendi aralarında ayrılığa düştüler. Muiz onlara baskın yaptı ve onlardan 6.000 kişiyi öldürdü. Böylece Tuğtekin, kendi tahtında güven içinde oturmağa devam etti.

Bu sene Serhat'ta bulunan Efdal ile Halep'te bulunan kardeşi Zahir arasında mektuplaşma oldu. Bunlar Dımaşk'ı kuşatıp Muazzam b. Âdü'in elinden almak, burayı Efdal'a vermek, sonra Mısır üzerine yürüyüp orayı da Âdil ile oğlu KânuTin elinden almak üzere anlaştılar. Çünkü Âdil ile oğlu Kâmil ahdi bozmuşlar, Mısır'da Mansur adına okunan hutbeyi iptal etmişler, verdikleri sözde durmamışlardı. Bu iki kardeş Mısır'ı ele geçirince, Mısır Efdal'a bırakılacak, Dımaşk ise Haleb'i elinde tutan Zahir1 e ek olarak verilecekti. Âdil bu iki kardeşin anlaşmalarından haberdar olunca Dımaşk'ta bulunan oğlu Muazzam İsa'ya bir askerî birliği takviye olarak gönderdi. Bu askeri birlik iki kardeşten önce Dımaşk'a ulaştı. İki kardeş ise zilkade ayında Baalbek tarafından Dımaşk'a gelmekteydiler. Nihayet geldiler ve Mescidü'l-Kadem tarafında ordugah kurdular. Şehir şiddetli bir kuşatma altındaydı. Hanü'l-Kadem tarafından askerler surlara tırmandılar. Gece hücumu olmasaydı şehir hemen hemen fethedilmek üzereydi. Sonra Zahir, Dımaşk'm Efdal'a verileceğine dair yapmış olduğu anlaşmanın uygun olmadığını gördü. Buranın önce kendisine verilmesi gerektiği kanaatine vardı. Sonra Mısır'ı fethettiklerinde Efdal'm orayı teslim almasını düşündü. Bu durumu kardeşine bildirince kardeşi Efdal buna muvafakat etmedi. Anlaşmazlığa düştüler. İttifakları bozuldu. Dımaşk hakimiyeti hususunda çekişmeğe başladılar. Etraflarındaki emirler de dağıldılar. Sulh için Melik Âdil'e mektup yazıldı. O da bu iki kardeşin isteğini kabul ettiğini bildirdi ve iktalarma Cezire beldelerinden ilaveler yaptı. Maar-ra'nın da bazı kazalarını onlara verdi. Hicretin 598. senesinin muharrem ayında askerler Dımaşk'tan ayrıldılar. Her birinin askerleri kendilerine ikta olarak verilen beldelere gidip oraları teslim aldılar. Anlatımı uzun sürecek olaylar cereyan etti. Zahir ve kardeşi Efdal, Musul valisi Nureddin Arslan el-Atabegî'ye mektup yazarak amcaları Âdil'in elinde bulunan Cezire mıntıkasındaki şehirleri kuşatmasını istediler. O da askerleriyle birlikte bu iş için harekete geçti. Sincar valisi, amcasının oğlu Kutbeddin'e bu hususta haber saldı.

Melik Âdil tarafından kuşatma altına alman ve uzun süre baskı altında tutulan Mardin hükümdarı da onlarla birleşti. Birleşik ordu Harran üzerine yürüdü. Orada Melik Âdil'in oğlu Faiz, emir olarak bulunmaktaydı. Onu bir süre kuşatma altında tuttular. Sonra barış haberini alınca sulhe yöneldiler. Bu da Fâiz'in onlardan bu hususiaki talebi üzerine oldu. İşler sakinleşti ve eski haline döndü.

Bu sene Gurlu Giyaseddin ile kardeşi Şihâbeddin, Harezmşah'm sahip olduğu bütün beldeleri malları ve mülkleri ele geçirdiler. Onlar için uzun süren olaylar cereyan etti.

Bu sene Şam beldelerinden başlayarak Cezire, Rum ülkesi ve Irak'a kadar uzanan büyük bir deprem meydana geldi. En şiddetlisi Şam'da vuku bulmuştu. Şam'da birçok evi yıkılmış, birçok mahalle tahrip olmuştu. Busra'ya bağlı bir köy yere batmıştı. Şam mıntıkasının ve diğer yerlerin sahillerine gelince orada da birçok şey telef oldu. Trablus, Sur, Akkâ ve Nablus'a bağlı birçok yer harap oldu. Nablus'ta Harretüs-samire'den başka sağlam bir yer kalmadı. Nablus'ta ve köylerinde yıkıntıları altında kalan 30.000 kişi öldü. Dımaşk Camii'nin doğu minaresinin büyük bir kısmı yere düştü. Ondört şerefe yıkıldı. Külâse ve Nûrî hastahanelerinin büyük bir kısmı da yıkıldı. İnsanlar meydanlara çıkarak medet dilemeğe başladılar. Yapısı çok sağlam olmakla birlikte Baal-bek kalesinin de büyük bir kısmı çöktü. Deniz, Kıbrıs'a kadar açılıp kara göründü. Birçok gemi kıyıya çarptı ve bu durum doğu mıntıkasına kadar uzandı. Bu yüzden birçok ev yıkılıp harap oldu. Sayılamayacak derecede

insan canından oldu. Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibi, «Bu sene deprem nedeniyle 1.100.000 kişi öldü» demiştir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre deprem nedeniyle sayısı belirtil emeyecek derecede çok insan ölmüştür. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [15]

Hicretin Beşyüzdoksanyedîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdurrahman B. Ali

Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Hammadî b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Cevzî b. Abdullah b Kasım b. Nadr b. Kasım b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Kasım b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekir es-Sıddîk. Âlim, hafiz ve vaiz bir kimseydi. Lakabı Cemalüddin, künyesi ise Ebü'l-Ferec'd îbn Cevzî diye meşhur olmuştur. Kureyş kabilesinin Teym korundandır. Bağdatlıdır. Hanbelî mezhebine mensuptur. Emsalsiz alimlerdendir, birçok ilimde kendini gösterdi ve başkalarını geride bıraktı. İrili ufaklı 300 kadar eser tasnif etti. Kendi eliyle de 200 cilt kadar kitap yazdı. Vaaz tekniğinde eşsiz bir insan olduğu, kendisinden önce böyle bir vaiz görülmediği gibi vaizlikte kendisinden sonra da ona ulaşan biri görülmedi. Fesahat, belagat, halavet, te'sir ve bedii manalara dalmakta eşi yoktu. Görülen maddî şeyleri hayret verici bir şekilde veciz ibarelerle örnek gösterirdi. Çabuk anlar ve idrâk ederdi. Algılaması hızlıydı. Az kelimelerde çok manaları toplardı. Bütün ilimlerde söz sahibiydi. Tefsir, hadis, tarih hesap, astronomi, tıp, fıkıh, lügat ve nahiv gibi çeşitli ilimlerde de sözü geçerdi. Burada saydığımız takdirde yeri daraltacak çok sayıda tasnif eseri vardı. Zâdü'l-Mesîr adıyla meşhur bir tefsiri vardır. Bundan daha kısa fakat onun kadar meşhur olmayan bir tefsiri daha vardır. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Sahih-i Buharî ile Sahih-i Müslim ve Camiü't-Tirmizfde yer alan hadislerin çoğunu toplaya Camiü'l-Mesânid adlı eseri vardır. Araplarla Acemlerden bahseden el-Muntazam fi Tevarihi'l-Ümem adlı yirmi ciltlik bir tarihi vardır. Biz bu kitabımızda Abdurrahman b. Ali b. Cevzî'nin yaptığı işlerin çoğundan ve biyografisinden bahsetmisizdir. Âlemin haberlerini tarihe kaydeder, yazardı. Nihayet kendisi tarih oldu. Şair onun hakkında tam kendisine uyacak şu şiiri inşâd etmiştir:
«Sürekli tarih üzerinde çalışırdın.
Nihayet seni tarihe yazılmış olarak gördüm.»
Makâmât ve Hutep, el-Ehadisü'l-Mevzua, el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdisil-Vâhiye gibi eserleri de vardır.
Hicret'in 510. senesinde doğdu. Üç yaşındayken babasını kaybetti Ailesi bakır tüccarlığı yapardı. Yetişkinlik çağma vardığında halası onu Muhammed b. Nasır ei-Hafiz'm mescidine götürdü. Kendisi şeyhin yanından ayrılmadı. Ondan kıraat ve hadis ilimlerini tahsil etti. Hadis dinledi. îbn Zagonî'den fıkıh dersleri aldı. Vaazları ezberledi. Vaaz vermeğe başladığında yirmi yaşını bulmuş, ya da bulmamıştı. Ebu Mansur el-Cevalikî'den Arap dili ve edebiyatını öğrendi. Çocuk yaştayken de dindardı. Kendini muhafaza ederdi. Başkalarıyla fazla oturup kalkmaz, şüpheli şeyleri yemez, cuma namazı kılmak için hariç, evinden hiç çıkmazdı. Çocuklarla oynamazdı. Vaaz vermeğe başladıktan sonra vaaz meclisine halifeler, vezirler, emirler, hükümdarlar, alimler, yoksullar ve her sınıftan insanlar gelirlerdi. Vaaz meclisinde en azından 10.000 kişi toplanırdı. Bazan 100.000 veya daha fazla kişinin geldiği de olurdu. Bazan hatırından geçenleri hemen manzum veya mensur olarak ifade ederdi. Kısaca o, eşsiz bir vaaz üstadı, emsalsiz bir alimdi. Âlicenab, tenezzülsüz, yüksek şahsiyetli bir kimseydi. Şahsiyeti, makamından daha üstündü. Bu da onun mensur ve manzum konuşmalarında açıkça görülürdü. Şiirlerinden biri şöyledir:
«Kıymetli, hatta üstün olan şeyleri ele geçirdim hep,
Uzun ve zorlu yollara koyuldum ben,
Emeller beni yarış yollarına sürüklüyorlar,
Mutlu kişinin ümitleri doğrultusunda koşusu gibi.
Başarı beni, başkalarını ulaşmakta yoracak ve bitkin düşürecek hedeflere ulaştırdı.
İlim eğer konuşan bir şahıs olsaydı,
Ben de ona benim gibi birini ziyaret edip etmediğini sorsaydım; hayır, diye cevap verecekti.»
Başkalarına ait olduğu da söylenen şu şiir de kendisine aittir:
«Az bir azıkla kanaat edersen,
Halk arasında kendisine kızılmayan hür bir kimse olarak kalırsın.
Ey bu günlük azığım, eğer bugün bana akacak olursan,
Ben inci ve yakutlara sahip olmadığıma üzülmem.»
Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin cidden çok manzum ve mensur eserleri vardır. Lafzü'l-Cuman fî Kâne ve Kâne adını verdiği bi kitabı vardır. Onun «Ümmetimin ömrü altmış ile yetmiş sene arasındadır» hadisiyle ilgili şöyle güzel bir sözü vardır:
«Bizden öncekilerin ömürleri, uzun süre çölde yaşadıklarından ötürü uzun olmuştur. Ama kervanlar ikamet için şehirlere geldiklerinde onlara haydi bineklere, denildi.»
Adamın biri ona «Oturup teşbih mi çekeyim yoksa istiğfarda mı
bulunayım?» diye sorunca o şu cevabı vermişti:

«Kirli elbisenin buhura daha çok ihtiyacı vardır.»
Can çekiştiği esnada kendisine «Vasiyetim kime yapıyorsun?» diye sormuşlar, o da şu cevabı vermişti:
«Bu, tavanı ocakta olan bir çamurdur.»
Vaaz esnasında halife Müstadî'nin bulunduğu tarafa dönüp şöyle demişti:
Ey mü'minlerin emiri! Eğer konuşacak olursam senden, eğer susacak olursam da sana zarar gelmesinden korkuyorum. Adamın birini sana, "Allah'tan kork" demesi, senin için başkalarının, «Siz Allah tarann-dan bağışlanmış bir ailedensiniz» demelerinden daha hayırlıdır. Hz. Ömer b. Hattap şöyle derdi: «Bir valimin veya tayin ettiğim yöneticimin zulmettiğini duyar da onu azarlamazsam, demekki ben de zalimim!» Ey müminlerin emiri! Hz. Yusuf, kıtlık zamanında açları unutmamak için karnını doyurmazdı. Hz. Ömer de kıtlık zamanında karnına taş bağlar ve karnı açlıktan guruldadığı halde karnına, «Guruldama! Allah'a yemin ederim ki insanlar bolluğa kavuşmadığı sürece, Ömer ne yağ, ne de şişmanlatıcı başka bir şey yemeyecektir!» derdi.
Onun bu uyarısı.üzerine halife Müstadî ağladı ve çok miktarda sadaka dağıttı. Mahpusları serbest bıraktı. Bir grup yoksula giyecek verdi.
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Ebü'l-Ferec b. Cevzî hicretin 510. senesinde doğmuştu. Bu sene ramazan ayının onikisinde cuma gecesi akşamla yatsı arasında seksenyedi yaşındayken vefat etti. Cenazesini insanlar başlarında taşıdılar. Cenazesine çok büyük bir kalabalık iştirak etmişti. Bâb-ı Harp mezarlığında babasının mezarının bitişiğine, iman Ahmed b. Hanbei'in de mezarının yakınına defnedildi. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Hatta o gün için denilmiş-ki: «İzdihamın fazlalığından, sıcaklığın da şiddetinden ötürü bir grup insan orucunu bozdu.»
Ebü'l-Ferec îbn Cevzî mezarının üzerine şu beyitlerin yazılmasını vasiyet etmişti:
«Ey affi çok olan!
Ey yanında kayıtlı günahımın çok bulunduğu yüce nıevlâ! Günahkar, elleriyle işlediği günahların bağışlanmasını, Ümid ederek sana geldi. Ben bir misafirim. Misafirin göreceği şey, Kendisine yapılacak iyilik ve ihsandır.»
Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin üç erkek evladı vardı. Abdülaziz, onun en büyük oğluydu. Babasının sağlığında hicretin 554 senesinde genç yaşta vefat etti.
Ebü'l-Kasım Ali, babasına isyan eden ve ona karşı gelen biriydi. Mihnet zamanında ve diğer zamanlarda babasını çok rahatsız etmişti. Babasının yokluğunu fırsat bilerek Vasıt şehrinde kitaplarım çok ucuza satmıştı.
Muhiddin Yusuf ise Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin en necip ve asil oğludur. Yaşça diğerlerinin küçüğüdür. Hicretin 580. senesinde doğdu ve babasından sonra vaaz vermeğe başladı. İlim tahsil etti. Araştırmalarda bulundu. Akranlarım geride bırakıp yükseldi. Sonra Bağdat muhte-sipliği yaptı. Daha sonra halifeler tarafından çevre ülkelerin hükümdarlarına özellikle Şam'daki Eyyübîler'e elçi olarak gönderildi. Bu elçiliği nedeniyle hükümdarlardan elde ettiği servet ve itibar sayesinde Dı-maşk'ın Neşşabîn semtinde Medresetül-Cevzîye'yi inşâ ettirdi ve oraya vakıflar bağladı. Sonra diğer hükümdarlardan da bol miktarda mal ve para elde etti. Daha sonra hicretin 640. senesinde halife Müstasım'ın sarayında üstad oldu. Bu görevi, Cengizhan'm oğlu Harun Türkî hadisesinde halifeyle birlikte öldürülünceye kadar devam ettirdi.
Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin kızları da vardı. Bunlardan biri Ra-bia'ydı. Rabia, Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibi Septe Ebü'l Muzaffer b. Müzaiî'nin annesidir. Bu tarih derli toplu çok faydalar içeren bir kitaptır.
" İbn Hallikan, el-Vefeyât adlı eserinde Ebül-Ferec b. Cevzî'den bahsetmiş, onu övmüş, âlimliğinden ve tasnifatından ötürü onu şükranla anmış tır. [16]

İsfahanlı Kâtip İmad

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Muhammed b. Hamid b. Muham-med b. Abdullah b. Ali b. Mahmud b. Hibetüllah b. el-Lüh İsfahanlı katip İmad diye meşhur olmuştur. Çeşitli tasnif eserlerin ve risalelerin sahibidir. Kadı Fadıl'ın çağdaşı olup onun zamanında şöhret bulmuştur. Kadı Fadıl'ın zamanında şöhret olan bir kimse de Fazıl'dır.
Katip İmad hicretin 519. senesinde İsfahan'da doğdu. Bağdat'a geldi. Orada Nizamiye müderrisi Şeyh Ebu Mansur Said b. Rezzaz'dan ders aldı. Hadis dinledi. Sonra Şam'a göçtü. Melik Nureddin Mahmud b. Zengî'nin gözüne girdi. Yanında itibar sahibi oldu. Onun maiyetinde katiplik yaptı. Nureddin Mahmud onu Imadiye denilen ve Babü'l-Ferec dahilinde inşa etmiş olduğu medreseye hoca olarak tayin etti. Kendisi orada kalıp ikamet ettiğinden ve ders verdiğinden ötürü o medreseye de îmadiye denildi. Yoksa kendisi o medreseyi inşa etmiş değildi. Orayı inşâ eden, Nureddin Mahmut'tu. Orada ilk ders veren de kendisi değildi. Aksine kendisinden önce orada birkaç hoca ders vermişti. Nitekim bu husus, Nureddin'in biyografisinden bahsederken önceki sayfalarda anlatılmıştır. Sonra Katip İmad, Sultan Selahaddin'in devletinde de katiplik yaptı. Kadı Fadıl onu över ve ondan şükranla bahsederdi.
Kâtip tznad'ın konuşmalarında donukluk ve gevşeklik vardı. Ama imlâsı çok düzgün ve keskindi.
Kadı Fadıl, bir gün arkadaşlarına, "konuşun" dedi. Onlar da konuştular ve Kâtip îmad'ı yukarıda geçen vasıflarla niteleldiler, ancak Kadı Fadıl ona isnad edilen bu nitelemeyi kabul etmedi ve şöyle dedi:

«Kâtip İmad çakmak gibidir. Dışı soğuktur, ama içi ateştir.»
Kâtip İmad'ın Cerîdetü'n-Nasr fî Şuârâi'1-Asr, el-Fethu'1-Kudsî, el-Berkü's-Samî gibi secîli tasnif eserleri, çeşitli ibareleri v kasideleri vardır.

Kâtip İmad bu senenin ramazan ayı başında, yetmişiki yaşındayken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [17]

Emir Bahaeddin Karakuş

Hadım edilmiş yiğitlerdendi. Sultan Selahaddin'in devletinin büyük katiplerinden ve emirlerindendi. Şecaatli, şehâmetli atılgan bir kimseydi. Adid vefat edince Kasr'ı teslim aldı. Kahire surlarını bütün Mısır'ı da içine alacak şekilde onardı. Sahabîlerin Mısır diyanndaki ganimetleri paylaştıkları yer olan Maksem'e kadar gitti. Cebel kalesini yaptırdı. Sultan Selahaddin, içindeki birçok mekanları tamir etmesi için Akkâ'yı ona teslim etmişti. Kendisi oradayken Akkâ, kuşatma altına alınmıştı. İslâm askerleri oradan çıktıklarında kendisi de çıkanlar arasındaydı. Sonra İbn Meştup oraya girdi. Anlatıldığına göre esir düşmüş ve 10.000 dinar ödeyerek esaretten kurtulmuş, sonra Sultan Selahaddin'in yanma dönmüştü. Sultan Selahaddin de onun esaretten kurtuluşuna çok sevinmişti.
Emir Bahaeddin Karakuş, bu sene vefat edince Melik Âdil onun terekesine el koydu. Iktaları ve emlaki, Melik Âdil'in oğlu Kâmil Muham-nıed'e verildi.
İbn Hallikan dediki: «Karakuş'un acaip hükümler verdiği söylenir. Hatta bazıları bu hususta Kitabü'l-Faşûş fî Ahkâmı-Karakuş adını verdikleri güzel bir cüz tasnif etmişlerdir.»
Bu konuda çok şeyler söylenmiştir, ama öyle sanıyorum ki bunlar ona isnad edilen uydurma şeylerdir. Çünkü Sultan Selahaddin ona çok itimad ederdi. Yoksa böyle a,cayip hükümler veren birine itibar gösterir ve itimad eder miydi hiç? Doğrusunu Allah bilir. [18]

Meklebe B. Abdullah El-Müstencidî

Türk'tü, âbid ve zahid bir kimseydi. Seher vakti müezzinin minarede şöyle bir kaside okuduğunu duymuştu:
«Ey gece adamları, gayrete gelin Bu vakitte yapılan dualar geri çevrilmez. Azim ve aşkı olmayan bir kimse Geceleyin kalkıp ibadet etmez.»
Meklebe, bunu duyunca ağlamağa başladı ve müezzine, «Ey müezzin daha söyle», dedi. Müezzin de şöyle karşılık verdi:
«Gece geçip gitti, Sevgilim de artık yalnız kaldı.»
Meklebe bunun üzerine öyle bir çığlık attı ki, çığlıktan hemen sonra ruhunu teslim etti. Sabah olunca halk onun kapısında toplandı. Halk arasında mutlu olan kimseler onun naaşma ulaşan kimselerdi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [19]

Ebu Maksur B. Ebi Bekir B. Şücâ'

Bağdat'ın Merkels köyündendir. îbn Nokta diye bilinir. Gündüzleri Bağdat çarşılarında dolaşır ve "kâne kâne ve'1-mevâliye" şiirini okurdu. Ramazan gecelerinde halkı sahura çağırıp uyandırırdı. Zarif ve şakacı bir kimseydi. Kardeşi Şeyh Abdülganî ise zâhid bir kimse olup salihlerin büyüklerindendi. Bağdat'ta ziyaret edilen bir tekkesi vardı. Müridleri ve tabileri vardı. Fetihlerde eline geçen ganimetleri biriktirmezdi. Bir gecede bin dinarı sadaka olarak dağıttı. Arkadaşları oruçluydu, ama iftarları için onlara bir şey saklamadı.
Halifenin annesi onu saraydaki has cariyelerinden biriyle evlendirdi ve cariyeye 10.000 dinar çeyiz verdi. Bir sene geçmeden bu çeyizleri harcadılar. Yanlarında sadece bir havan kaldı. Dilencinin biri kapıya gelip ısrarla bir şeyler isteyince Abdülganî, evdeki o havam da çıkarıp verdi ve, «Şunu al ve bununla otuz günlük geçimini sağla, insanlardan bir şey dilenme. Yüce Allah'a karşı çirkince hareketlerde de bulunma.» dedi. Aslında o dilenci de salih insanlardan ve seçkinlerdendi. Dilenci gidip Abdülganî'nin kardeşi Ebu Mansur'a şunu söyledi:
«Yazıklar olsun sana. Sen çarşılarda dolaşıyor, şiir okuyorsun. Kardeşin ise şöyle ve şöyle iyi bir kimsedir.»
Ebu Mansur, onun bu sözlerine karşı irticalen şu iki beyitlik şiiri okudu:
«Ceza boncuğunu inciye benzeten zarar eder. Kahpeyi utangaç bir hürle kıyaslayan da ziyana düşer.
Ben şarkı okuyorum, kardeşim ise bir noktaya kadar zahiddir, Sütün de bir kısmı tatlı olur, bazan acı olanına da rastlanır.»
Bir defasında Ebu Mansur'un yanında Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin yanında öldürüldüğü söylenince o şöyle cevap verdi:
«Yanında Osman b. Affan gibi bir adam Öldürülürken mazeret beyan eden bir kimsenin,
Şam'da da Yezid'in Özrünü kabul etmesi gerekir.»
Böyle demesinden ötürü Rafizîler onu öldürmek istediler. Bir gece halkı sahura uyandırmak için halifenin sarayının önünden geçmekteyken halife kanepesinin üzerinde hapşırmca, Ebu Mansur ona hayır duada bulundu. Bunu duyan halife de ona 100

dinar gönderdi ve Rafizîler'e karşı bu sene vefat edinceye kadar.korunması için ferman yazdı. Allah rahmet etsin. [20]

Ebu Tahir Berekât B. İbrahim

Ebu Tahir Berekât b. İbrahim b. Tahir el-Huşuî. Meşihatında îbn Asakîr'e ortak oldu. Onun vefatından sonra yirmiyedi sene daha yaşadı. Bu sene bir torunu doğdu. Ebu Tahir, bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [21]

Hicretin Beşyüzdöksansekizinci Senesi

Bu sene, Şeyh Ebu Ömer Muhammed b. Kudâme, Kasyun dağı eteklerinde bir cami yaptırmağa başladı. Bu zat daha önce ayrı yerde bir de medrese yaptırmıştı. Şeyh Ebu Davud Muhasinü'l-Ganî adında bir adam da ona malî destek sağlamıştı. Nihaye cami duvarları adam boyu kadar yükselince para tükendi. Erbil valisi Melik Muzaffer Gögerî b. Zeyneddin, inşaatın tamamlanması için ona bol miktarda para gönderdi. İnşaata Berdâ'dan su getirilmesi için de 1.000 dinar toplandı. Ancak Dımaşk valisi Melikü'l-Muazzam, cami banisinin oradaki birçok Müslüman mezarım açıp ölüleri başka yere naklettiğini gerekçe göstererek buna müsaade etmedi. Şeyh Ebu Ömer de bu iş için bir kuyu kazdı ve kuyunun çıkrığının ipini çekecek bir de katır temin etti. Bu amaçla oraya da bir vakıf kurdu.
Bu sene Meşrîk diyarında Harezmlüer'le Gurlular arasında uzun
süren savaşlar cereyan etti.
Bu sene Mecdüddin Yahya b. er-Rebî, Nizamiye'de ders verdi. Ona kıymetli siyah hil'atler ve kaftanlar giydirildi. Ders verişi esnasında medresede alimler ve ayan hazır bulundular.

Bu sene Ebü'l-Hasan Ali b. Süleyman el-Cilî, Bağdat kadılığına atandı. Ona da hü'at giydirildi. [22]

Hicretin Beşyüzdoksansekîzîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Ibn Zekî

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Ali b. Muhammed b, Yahya b. Ab-dülaziz Ebü'l-Meâlî el-Kureyşî Muhyiddin. Dınıaşk kadilkudatı idi. Babası da, dedesi de, dedesinin babası Yahya b. Ali de kadılık yapmışlardı. Bu sülaleden Dınıaşk'ta ilk hâkimlik yapan, dedesinin babası Yahya b. Ali'dir ki o, aynı zamanda Hafiz Ebü'l-Kasım b. Asakîr'in ana tarafından dedesidir. İbn Asakîr, tarihinde onun biyografisini anlatmış, ancak Ku-reyş kelimesine bir ilave yapmamıştır.
Şeyh Ebu Şâzne dediki: «Eğer iddia ettikleri gibi Emevî ve Osmanî olsalardı, İbn Asâkir bunu anlatırdı. Çünkü Emevî v Osmanî olmakla, onun dedesi ve dayıları Muhammed ile sultan için bir şeref vardır. Bu eğer doğru olsaydı, İbn Asâkir tarafından bilinmeyen gizli birşey olmazdı.
Kadı İbn Zekî, Kadı Şerefüddin Ebu Sa'd Abdullah b. Muhammed b. Asran'dan ders aldı. Rahle-i tedrisinden geçti. Hakimlikt ona naiblik yaptı. O naibliği ilk terk eden kişidir ve fethedildiği zaman da Endülüs'te ilk hutbe irad eden kişidir. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştı. Daha sonra Kadı İbn Zekî, Dımaşk kadılığına atandı. Halep kadılığı da ona ek görev olarak verildi. Dımaşk Canıii'nin vakıflarının nazırı idi. Vefatından birkaç ay önce nazırlıktan azledildi. Yerine Şemseddin b. Leysî atandı.
Kadı İbn Zekî, öğrencileri mantık ve kelâm ilmiyle uğraşmaktan men eder, Medresetü'n-Nûriye'de öğrencilerin yanında bu gibi kitapları gördüğü takdirde kitapları parçalardı. Gazzalî'nin el-Misbah adlı akaid kitabını ezberler ve öğrencilerine de ezberletirdi. Selahaddin türbesinin karşısındaki Külâse medresesinde tefsir dersi verirdi. Onunla îsmaili-ler arasında anlaşmazlık meydana geldi. Onu öldürmek istemeleri üzerine namaza gidebilmek için evinden camiye bir kapı açtı. Sonra aklını oynattı. Sarâ'ya benzer bir hastalığa yakalandı. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Kasyûn dağı eteğindeki türbesine defnedildi. Rivayete göre Hafiz Abdülganî, ona beddua etmiş, onun bedduası nedeniyle bu çaresiz hastalığa yakalanıp ölmüştür. Hatip Doleî de bu sene vefat etti. Bu ikisi Hafiz Abdülganî'ye karşı harekete geçmişler ve aralarında ittifak kurmuşlardır. İkisi de bu sene öldüler ve başkalarına ibret oldular. [23]

Hatip Doleî

Ziyaeddin Ebü'l-Kasım Abdülmelik b. Zeyd b. Yasin es-Salebî ed-Doleî. Dole, Musul'un bir köyüdür. Hicretin 518. senesinde doğan Hatip ed-Doleî, Bağdat'a gelip Şafiî mezhebine göre fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Ebü'1-Feth el-Kerruhî'den Tirmizî'nin Sünen'ini, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Berdî'den de Neseî'nin Sünen'ini dinledi. Sonra Dı-maşk'a geldi. Orada hatiplik yaptı. Gazzalî'ye medresesinde ders verdi. Zâhid, takvalı, hak hususunda heybetli ve doğru yolda olan bir kimseydi. Bu

senenin rebiyülevvel ayının ondokuzunda salı günü vefat etti. Ba-bü's-Sağîr'deki şehidliğe defnedildi. Cenazesine görülmeye değer büyük bir kalabalık iştirak etti. Vefatından sonra hatipliğe kardeşinin oğlu Muhammed b. Ebül-Fadl b. Zeyd atandı. Kardeşinin oğlu o zaman otuz-yedi yaşındaydı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre yerine kendi oğlu Cemaleddin Muhammed hatip olarak atanmıştır. İbn Zekî, oğlu Zekî'yi bu göreve atamış, oğlu da sadece bir vakit namaz kıldırmıştır. Cemaled-din, Melik Âdil'in kardeşi Emir Alemüddin'i aracı yaparak bu göreve atanmış ve hicretin 635. senesinde vefat edinceye dek bu görev de kalmıştır. [24]

Şeyh Alî B. Alî B. Aliş

Yemenli âbid ve zâhid bir kimsedir. Külase'nin doğusunda ikamet ederdi. Harika halleri ve kerametleri vardı. Onun kerametlerim Şeyh Alemüddin es-Sehavî kendisinden nakletmiş ve Ebu Şâme de böyle rivp-yetlerde bulunmuştur. [25]

Sadr Ebü's-Senâ Hammad B. Hîbetüllah

Sadr Ebü's-Senâ Hammad b. Hibetullah b. Hammad el-Harranî. Tacirdi. Nureddin eş-Şehid'in zamanında hicretin 511 senesinde doğdu. Bağdat'ta, Mısır'da ve diğer beldelerde hadis dinledi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Şiirlerinden biri şudur:
«Kişinin memleketleri dolaşması ona,
Kendi memleketinde bulunmayan güzellikleri kazandırır.
Görmez misin ki satrançtaki piyon,
Çokça dolaştığından ötürü güzelliğine güzellik katar.» [26]

Yenfuşâ Bînti Abdullah

Halife Müstadî'nin azatlı cariyelerinden olup onun en önemli göz-delerindendi. Müstadî'nin vefatından sonra insanlar arasında âlimlere ve yoksullara ihsanda bulunan, çok, sadaka verip iyilik yapan bir insan haline geldi. Bağdat'ta Maruf-u Kerhî türbesinin yanındaki kendi türbesinde de çok sadaka ve hayır yapılır oldu. [27]

Şair İbn Muhtesib Ebıts-Şükr

Mahmud b. Süleyman b. Saîd. Musulludur. İbn Muhtesib diye meşhur olmuştur. Bağdat'da fıkıh öğrendi. Sonra çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. İbn Şehrezorî ile arkadaşlık etti ve onunla birlikte Bağdat'a geldi. İbn Şehrezorî, Bağdat kadılığına atanınca onu da Nizamiye vakıflarının nazırlığına getirdi. Şiir söylerdi, İçkiye dair şiirleri vardı. Bu şiirlerde hayır olmadığı için, ayrıca bu tür şeylerden uzak kalmak istediğimden onları buraya almak istemedim. [28]

Hicretin Beşyüzdoksandokuzuncu Senesi

Sibt İbn Cevzî, Mir'at adlı eserinde şöyle demiştir: «Bu sene muharrem ayının sonunda cumartesi gecesi gökteki yıldızlar yerlerinden oynadılar. Doğuya ve batıya adeta dalgalanır gibi kaydılar. Sağa sola dağılan çekirgeler gibi uçuştular. Böyle bir olay sadece peygamber efendimizin bi'seti senesinde ve hicretin 241. senesinde görülmüştü.»
Bu sene Dımaşk kalesinin surlarının tamirine başlandı. İlk önce Bâbü'n-Nasr'a bitişik güney batı burcu onarıldı.
Bu sene halife Nasır, Melik Âdil'e ve oğullarına hil'atler ve fütüvet şalvarları gönderdi.
Bu sene Melik Âdil, oğlu Musa Eşrefi Mardin'i kuşatmağa gönderdi. Sincar ve Musul orduları da ona yardımcı oldular. Sonra Zahir vasıtasıyla barış yapıldı. Barış antlaşması gereğince Mardin valisi her sene ona 150.000 dinar Ödeyecek ve hutbe, Âdil adına okunacak, paralarda Âdil adına bastırılacaktı. Ayrıca ne zaman askeri yardım isterse Mardin askerleri hemen yardımına koşacaklardı. Bu sene Moriye hankâhının yapımı tamamlandı. Buraya Şeyh Şihabüddin Ömer b. Muhammed eş-Şehrezorî tayin edildi. Beraberinde bir cemaatı da vardı. Diğerlerine verildiği kadar bunlara da erzak ve maaş verildi.
Bu sene Melik Âdil, Mısır'da bela çıkarmalarından korktuğu için Melik Aziz'in oğlu Muhammed'i ve kardeşlerini Urfa'ya sürgün etti.
Bu sene Gürcüler Azerbaycan'ın Divin şehrini istila ettiler. Ahaliyi öldürüp mallarını yağmaladılar. Çünkü Divin meliki fasıklıkla, içki içmekle uğraşıyor, memleket idaresine bakmıyordu. Allah onu kahretsin, bu sebeple kâfirler Müslümanları bozguna uğratıp esir aldılar. Bütün bunlar, kıyamet gününde o fâsık hükümdarın boynunda bir günah zinciri oluşturacaktır. [29]

Şihabeddîn'in Kardeşi Melik Gıyaseddin El-Gurî

Kendisinden Sonra Yerine Oğlu Mahmud Geçti. O da babasının lakabmı taşıdı. Gıyaseddin; akıllı, tedbirli, cesaretli bi kimseydi. Çok savaşlar yaptığı halde bayrağı yere düşmemişti. Şafiî mezhebine mensuptu. Şafîîler için muazzam bir medrese yaptırmıştı. Yönetimi ve yaşantısı son derece güzeldi. [30]

Hicretin Beşyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir Alemüddîn Ebu Mansur

Süleyman b. Şirve b. Cender. Melik Âdil'in baba bir kardeşidir. Bu sene muharrem ayının ondokuzunda vefat etti ve îftiras mahallesinde Babü'l-Feradis dahilinde medrese olarak planlanan kendi evine defnedildi. Bu medrese için hamamı tümüyle vakfetti. Allah hayrını kabul etsin. [31]

Kadı Ziya Eş-Şehrezorî

Ebül-Fazail Kasım b. Yahya b. Abdullah b. Kasım eş-Şehrezorî el-Musuli Bağdat Kadilkudatı idi. Nureddin'in zamanında Dımaşk Kadil-kudatlığı yapan Kemaleddin Şehrezorî'nin kardeşinin oğludur. Kema-leddin Şehrezorî, Sultan Selahaddin'in zamanında hicretin 566. atanmasını vasiyet etti. Bu vasiyeti uygun görülerek Ziya eş-Şehrezorî kadılığa getirildi. Sonra bu görevden alınarak yerine îbn Ebi Asron atandı. Kendisi de hükümdarlara elçi olarak gönderildi. Daha sonra Musul kadılığına atandı. Bir süre sonra Bağdat'a çağrıldı. Orada iki yıl dört ay müddetle kadılık yaptı. Daha sonra halifeden, istifasının kabulünü istedi. Halife onu çok sevdiğinden ötürü istifasını kabul etmedi. Karısı Sit-tül-Mülûk, halifenin annesine ricada bulundu. Karısı halifenin annesi tarafından kıymet gören bir kadındı. Karısının ricası üzerine Ziya eş-Şehrezorî'nin istifası kabul edildi. Kendisi de çok sevdiği Hama kadılığına gitti. Orayı çok seviyordu. Bu yaptığından ötürü ayıplandı. Kendisi faziletli ve güzel şiirler yazan bir kimseydi. Bu sene receb ayının ortasında Hama'da vefat etti. [32]

Abdullah B. Ali B. Nasr B. Hamza

Künyesi Ebu Bekir'dir. Bağdatlıdır. İbn Mıristaniye adıyla tanınmıştır. Meşhur ve faziletli kimselerdendir. Hadis dinleyip derlemiştir. Tabip ve müneccimdi. Felsefe ve tarih bilirdi. Divanül-İslâm fî Tarih-i Dari's-Selâm adlı bir eser tasnif etmiş ve bu eseri 360 bölüm halinde tertiplemiştir. Ancak eser pek meşhur olmamıştır. İbn Hübeyre'nin sireti-ni de derlemiştir. Kendisi Hz. Ebu Bekir sülalesinden olduğunu iddia ederdi. Ancak bu iddiası nedeniyle eleştirilmiştir. Şairin biri bu iddiası için onun hakkında şöyle bir şiir okumuştur:
«Soyu sopu bırak. Teym kabilesine sataşma,
Çünkü hecin develeri saf develerin yavrusudur.
Sen Teym kabilesine kendini yamamağa çalışıyorsun,
Tıpkı Hayse Beyse'nin Teinim kabilesine kendini yamayışı gibi.» [33]

Vaiz İbn Necâ

Ali b. İbrahim b. Necâ Zeyneddin Ebü'l-Hasan ed-Dımaşkî. Vaizdi, Hanbelî mezhebine mensuptu. Bağdat'a geldi. Orada fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Sonra memleketi Dımaşk'a döndü. Hicretin 564. senesinde Nureddin tarafından Bağdat'a elçi olarak gönderildi. Orada hadis rivayet etti. Sonra Sultan S'elahaddin'in gözüne girdi. Onun yanında itibar sahibi oldu. Ammare el-Yemenî ile akrabalarını jurnallayan kişi kendisidir. Onun bu jurnali neticesinde Ammare ve arkadaşları idam edilmişlerdi. Vaiz b. Necâ Mısır'da da mevki sahibi bir kimseydi. Kudüs'te cuma hutbesini irâd ettikten sonra aynı gün halka bir konuşma daha yapmıştı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Vaiz İbn Necâ yiyecek ve giyecek hususunda hükümdardan daha lüks bir hayat yaşıyordu. Yanında çok güzel yirmiden fazla cariye vardı. Her biri 1.000 dinar değerindeydi. Geceleri bunların hepsine uğrar, hepsiyle cinsel ilişkide bulunurdu. Bütün bu lüks hayattan sonra yoksul olarak öldü. Öyleki, kefenini temin edecek kadar dahi parası kalmamıştı. Kendisi minberde iken Vezir Talaf b. Rezik için şu şiiri okumuştu:
«İhtiyarlığım, gençlik budağını kırıp yok etmiştir. Doğan, karga yuvasına konmuştur. Sen uyuyorsun ama belaların gözü açıktır, uyanıktır. Musibetlerin dişi seni bırakıp geri çekilecek değildir. Bir hazine olan ömrünün geri kalan kısmı ne kadardır. Sen onu

hesapsız yere harcayıp tükettin.» [34]

Şeyh Ebü'l-Berekât

Muhammed b. Ahmed b. Said et-Tikritl Müeyyed adıyla meşhur olmuştur. Edip ve şair bir kimseydi. Hanbeliyken Hanefiliğe geçen, sonra Şafiîliğe geçen nahivci Vecih'le ilgili olarak Nizamiye medresesinde nahiv dersi verirken şöyle bir şiir okumuştur:
«Bakın hele, benden Vecih'e şu mesajı iletin,
Gerçi onun mesajlara ve mektuplara kıymet verdiği yoktur.
Ey Vecih! Sen İbn Hanbel'den sonra Numan'ın mezhebine geçtin,
Çünkü yiyecekler seni buna muhtaç hale getirmişti.
Sen dinin icabı olarak da Şafiî'nin kavlini benimsemiş değilsin,
Aksine sen, ele geçireceğin şeye tutkunsun.
Şüphesiz kısa bir süre sonra sen, Malikî mezhebine geçeceksin,
Bak bakalım o zaman ne diyeceksin?!» [35]

Sit Celîle Zümrüt Hatun

Halife Nasır Lidinillah'm annesi ve halife Müstadî'nin zevcesidir. Saliha bir hatunolup çokça ibadetle meşgul olurdu Sayılamayacak derecede iyilik, ihsan ve hayırları vardı. Bir çok vakıflar tesis etmişti. Ma-ruf-u Kerhî'nin mezarının bitişiğinde kendisi için bir türbe yaptırmıştı. (Bu sene vefat etti, cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. Taziyesi bir ay kadar devam etti. Oğlunun halifeliği zamanında yirmidört sene sözü ve emri geçerli bir hanım efendi olarak ömür sürdü.
Bu sene Şeyh Şihabuddin Ebu Şâme doğdu. Zeyl adlı eserde kendi biyografisini uzun uzadıya anlatmıştır. Bu biyografisin anlatırken ilim yoluna koyulusunun ilk zamanlarını da dile getirmiştir. Çeşitli eserler tasnif ettiğini, bir çok şiirler yazdığını da ifade etmiştir. Vefatından sonra durumunun iyi olduğuna dair müjdeli rüyalar görülmüştür.
Bu sene Tatar hanı Cengizhan ortaya çıktı. Hakimiyetini birçok yere yaydı. Allah müstehakını versin. Tatarların ve maiyetindeki Türk emirlerinin uymaları için bir yasa çıkarmıştı. Cahiliyet hükümlerini arayan kimseler ancak bu yasaya uyabilirlerdi. Cengizhan, Töli'nin babasıdır. Hülâgû'nun da dedesidir. Hülâgû ki inşallah ileride yeri geldiğinde de anlatılacağı gibi hicretin 656. senesinde halife Müstasım'ı ve Bağdathlar'ı katleden kişidir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [36]

Hicretin Altıyüzüncü Senesi

Bu sene Latinler, Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için asker topladılar. Ancak Cenâb-ı Allah onları Bizanslılar'la savaştırarak bu işten alıkoydu. Şöyleki, onlar Kudüs'e giderlerken Kostantiniyye yanından geçmişler, Kostantiniyye'deki emir ve komutanların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerini görmüşlerdi. Bu nedenle Kostantini-ye'yi kuşattılar ve zor kullanarak orayı fethettiler. Üç gün boyunca Bi-zanslılar'm bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir aldılar. Şehrin dörtte birinden çoğunu yaktılar. Bu üç gün zarfında Bizanslılar'ın kimi öldürüldü, kimi yoksul düştü, kimi de zincire vurulup esir alındı. Bir kısmı da Ayasofya kilisesine sığındı. Latinler kiliseye de hücum ettiler. Keşişler, ellerinde İncil'lerle karşılarına çıkıp İncil'den ayetler okuyarak onlardan af ve merhamet dilediler. Ancak Latinler, onların bu yalvarışlarına aldırmadılar. Aksine hepsini öldürdüler. Kilisedeki ikonları ve sayılamayacak derecede altın işlemeli eşyaları, haçlarda ve duvarlardaki ziynet malzemelerini aldılar. Dilediğini yapan, esirgeyen ve bağışlayan Allah'a hamd olsun.
Sonra Latin hükümdarları, aralarında Kostantiniye'ye kimin hükümdar olacağı hususunda kura çektiler. Bunlar üç hükümdardı. Biri Venedik Doge idi ki, bu kör bir ihtiyardı. Ata bindiğinde atın yularını başkaları çekerdi. İkincisi Markis Fransis, üçüncüsü ise Kont Baudouin idi. Üç defa kur'a çekildi. Her üçünde de kur'a asker ve teçhizat bakımından diğerlerinden üstün olan Kont Buodouin'e çıktı. Latinler onu Kostantiniye'ye imparator yaptılar. Diğer iki hükümdar ise bazı beldelere sahip oldu. Kostantiniye imparatorluğu Bizans'tan alınıp Latinler'in eline geçti. Bu sene, Latinler'e geçen hakimiyet, Kont Boudouin'in ölümüne kadar Latinlerin elinde kaldı. Sonra Latinler Şam diyarına hücum ettiler. Kostantiniye'ye sahip oldukları için güçlenmişlerdi. Akkâ'ya gelip ordugah kurdular. Gur taraflarında ve oralara bağlı İslâm beldelerinin çoğuna hücum ettiler. Müslümanların bir kısmını öldürdüler, bir kısmını esir aldılar. Dımaşk'ta bulunan Melik Âdil onlara karşı harekete geçti. Mısır ve doğu eyaletlerinin ordularını yardıma çağırdı. Gelen takviye birliklerle birlikte gidip Akkâ yakınlarında ordugah kurdu. Latinlerle aralarında şiddetli bir savaş, büyük bir muhasara cereyan etti. Sonra iki taraf ateşkes yapıp barıştılar. Melik Âdil o beldelerden bazılarını Latinler'e bıraktı. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu sene Harezmliler'le doğudaki Gurlular arasında anlatımı burada uzun sürecek çok savaşlar cereyan etti.
Bu sene Musul valisi Nureddin ile Sincar valisi Kutbeddin ve Saîd Eşref b. Âdil el-Kutub savaştılar. Sonra barış yaptılar Eşref, Nured-din'in kızkardeşiyle evlendi. Evlendiği hatun, Atabekiye binti İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengî idi ki o Kasyun dağı eteklerindeki Atabekiye vakfinm sahibidir. Türbesi de oradadır.
Bu sene Mısır, Şam, Cezire, Kıbrıs ve diğer beldelerde büyük bir deprem meydana geldi. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'1-Esi bundan bahsetmiştir.
Bu sene Mahmud b, Muhammed el-Humeyrî adlı bir tüccar Hadre-
mut'u, Zifar'ı ve diğer bazı beldeleri istila etti. Buralardaki hakimiyeti hicretin 620. senesine kadar devam etti.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ta Kadükudat Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullahn b. Süleyman el-Cilî için veziri konağında bir meclis akdedildi. Yapılan duruşmada onun rüşvet aldığı tesbit edildi. Bu nedenle görevden azledildi. Fâsık oldu ve başındaki takkesi çıkarıldı. Kadılık görevini iki sene üç ay müddetle sürdürmüştü.
Bu sene Melik Rükneddin b. Kılıç Arslan vefat etti. Felsefecilerin itikadına bağlıydı. Bu itikada bağlı olan kimseler için de bi sığmaktı. Ölümünden önce büyük bir atılganlık gösterdi. Ankara valisi olan Öz kardeşini kuşatma altına aldı. Bu kuşatma senelerce sürdü. Nihayet kardeşi, azıksızlıktan bitkin düştü. Şehri ona mecburen teslim etti. Buna karşılık kardeşine bazı beldeleri vereceğini söyledi. Şehri teslim alır almaz kardeşininin ve kardeşi oğullarını hile ve tuzak kurdurarak öldürttü ama bundan sonra kendisi de sadece beş gün yaşadı. Cenâb-ı Allah ona bir kulunç ağrısını musallat etti. Yedi gün yedi gece bu hastalığı çekti ve öldü.
«Gök ve yer, onlar için gözyaşı dökmedi. Onlara mühlet de verilmedi.» (ed-Duhân, 29).
Ölümünden sonra yerine oğlu Eflah Arslan geçti. Eflah Arslan'ın yaşı küçüktü. Tahtta bir sene kaldı. Sonra hükümdarlık elinden alındı ve amcası Keyhüsrev tahta geçt
Bu sene Vasıt şehrinde Batmiler'den bir çok kimse öldürüldü.
İbnü'1-Esir dediki: Bu sene receb ayında bir grup sûfî Bağdat hankâhmda semâ için toplandılar. Cemal el-Hüllî onlara şu şiir okudu:
«Ey beni kınayan kişi, dur bakalım hele,
Yaşianmışlığım ve saçımın ağırmışhğı beni kınamak için yeter.
Bir gençlik gördüm, sanki hiç gelmemiş gibidir.
Bir ihtiyarlığa uğradım. Sanki üzerimden hiç kalkmayacak gibidir.
Vuslat gecelerinin evvelini ve sonunu şikayet ediyorum.
Gazel dinlerken âşıkın rengi sararır.
Eğer sitemim size dönerse,
Yaşamak bana helal olsun ve devam etsin.
Maruz kaldığım şeylerden ötürü hiç aldırış etmiyorum.
Ben mal ve aileye de ilgi duymuyorum.»
Sûfîler âdet üzere harekete geçtiler. Aralarında Ahmed er-Razî adında biri vecde geldi, bayılıp yere düştü. Onu kımıldattıklarında Ölmüş olduğunu gördüler. İbn Sâî'nin ifadesine göre o, salih bir kişi olup Şeyhü'ş-Şüyûh Sadı Abdurrahim'in arkadaşıydı. İnsanlar onun cenazesine katıldılar ve Bâb-ı İbrîz mezarlığına defnedildi. [37]

Hicretin Altıyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Kasım Bahâeddin

Hafiz İbn Hafiz Ebü'l-Kasım Ali b. Hibetüllah b. Asâkir. Hicretin 527. senesinde doğdu. Babası ona çok hadis dinletti. Birço hadis üstadına babasıyla birlikte gitti. Babasının tarihini iki kez kendi el yazısıyla çoğalttı. Çok hadis yazdı, dinledi ve birçok kitap tasnif etti. Babasının yerine Emevî Camii'nde hadis okumağa başladı. Dârü'l-Hadis en-Nuri-ye'de de hadis okudu. Bu sene safer ayının sekizinde perşembe günü vefat etti. İkindiden sonra Hazire dışındaki sahabiler mezarının doğusunda Babü's-Sağîr mezarlığında bulunan babasının mezarına defnedidi. [38]

Hafız Abdülganî El-Makdîsî

Abdülganî b. Abdülvâhid b. Ali b. Sürür Hafiz Ebu Muhammed el-Makdisî. Meşhur tasnif eserlerin sahibidir. el-Kemâl f Esmâi'r-Rical Ahkâmu'l-Kübrâ ve's-Suğrâ gibi eserleri vardır. Hicretin 541. senesinin rebiyülahir ayında Cemail'de doğdu Amcaları İmam Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Kudame el-Makdisî ile Şeyh Ebu Ömer'den dörder ay daha büyüktür Amcaları aileleriyle birlikte Kudüs'ten Dımaşk'a gelmişlerdi. Önceleri şarkî kapısının dışında bulunan Mescid-i Ebu Salih' yerleşmişler, sonra Kasyun dağı eteklerine taşınmışlardı. Salihiye mahallesi, onların oraya yerleşmesiyle tanınmıştır. Bu

sebeple de o mahalleye Salihiye adı verilmiştir. Onlar Deyr'e yerleştiler. Hafiz Abdülganî Kur'an okudu, hadis dinledi. Hicretin 560. senesinde Muvaffakla birlikte Bağdat'a taşındı. Şeyh Abdülkadir onları kendi medresesine yerleştirdi Başkalarının o medresede kalmalarına müsâde etmezdi, ama onlarda hayır, asalet ve salihlik emarelerini gördüğü için onlara ikramda bulundu. Ders verdi. İkisinin oraya gelişinden elli gece sonra Şeyh Abdülkadir vefat etti. Allah rahmet etsin.
Abdülganî hadise meyilliydi. Hadis ricalinin adlarına merak salardı. Muvaffak ise fıkha meyilli idi. Her ikisi, de Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'den ve Şeyh Ebü'l-Feth b. Mina'dan ders aldılar. Dört sene sonra Dımaşk'a gittiler. Bilâhere Abdülganî, Mısı ve İskenderiye'ye gitti. Sonra Dımaşk'a döndü. Daha sonra Cezîre'ye ve Bağdat'a gitti. Oradan da İsfahan'a göçtü. Orada ço hadis dinledi. Hafiz Ebu Nuaym'ın sahabî adlarıyla ilgili bir tasnif eseri üzerinde durdu.
Ebu Nuaym'ın kendi el yazısıyla yazmış olduğu o eser, benim yanımda mevcuttur. Ebu Nuaym'ın bu eserini kritiğe tâbi tuttu, 190 yerinde kusur tesbit etti. Benü'l-Hocendî buna çok kızdılar ve kendisine düşman oldular. Bu nedenle onu bir çarşafa bürüyerek gizlice şehirden çıkardılar. Musul'a uğradı. Orada Ukaylî'nin Cerh ve Ta'dil adlı kitabının varlığını duydu. Ebu Hanife'yi eleştirdiğinden ötürü Hanefi'ler ona cephe aldılar. Kendisine bir zarar gelmesinden korkarak Musul'dan ayrıldı. Dımaşk'a varınca orada Drnıaşk Camii'nde cuma namazından sonra Hanbelîler revakında hadis okumağa başladı. Halkın bir kısmı onun yanında, bir kısmı da karşısında yer aldı. Yufka yürekli, sulu gözlü bir kimseydi. Çok çabuk ağlardı. Halk onu hüsnü kabul ile karşıladı. Ancak Benû Zekî, Doleî ve Hanbelîler'in bir kısmıyla Şafiîler'in önde gelenleri ve Dımaşk'm büyül şahsiyetleri onu kıskandılar. Nâsih el-Hanbelî'yi ona karşı çıkardılar. Nâsih de, Nesr kubbesinin altında konuşmağa başladı. Nâsih'e, onun verdiği dersler anlaşılmasın diye elinden geldiği kadar yüksek sesle konuşmasını emrettiler. Bu durum karşısında Hafiz Abduiganî Öğle namazından sonraki derslerini ikindiden sonraya aldı. Bir gün kürsüde akidesini anlatırker Kad İbn Zekî ve Ziyaeddin ed-Doleî ona hücum ettiler. Hicretin 595. senesinin zilkade ayının yirmi-dördünde pazartesi günü kalede onun için bir meclis düzenlediler. Yükselme ve inme (ulûv ve nûzül) meselesiyle, harf ve ses meseleleri üzerinde onunla konuştular. Konuşma uzadı. Ancak Hafiz Abdülganî çeşitli delillerle onları mağlup edince kale naibi Bergûş ona; «Bütün bunlar sapıklıkta da sen mi haktasm?!» diye sordu. O da evet cevabını verince Bergûş öfkelendi ve şehri terketmesini emretti. O da üç gün sonra şehri terkedip Baalbek'e, sonra da Kahire'ye gitti. Tomanîler onu barındırdılar. O da Kahire'de hadis okumağa başladı. Bu nedenle Mısır'daki fakih-ler de ona cephe aldılar. Vezir Safiyyüddin b. Şükr'e mektup yazdılar, şikâyetçi olduklarını bildirdiler. Vezir de onun Mağrib'e sürgün edilmesine karar verdi. Ancak bu kararnamenin ilgili mercilere ulaşmasından önce bu sene rebiyülevvel ayanın yirmiüçünde pazartesi günü Hafiz Abdülganî elliyedi yaşında vefat etti. Kurâfe mezarlığında Şeyh Amr b. Merzûk'un mezarının yanına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. Sibt dediki: Hafiz Abdülganî; takvalı, zahid ve abid bir kimseydi. Her gün İmam Ahmed'in virdi gibi 300 rekat namaz kılardı. Gecelerini namazla, gündüzlerini de yıl boyu oruçla geçirirdi. Cömert ve âlicenap bir kimseydi. Kendi şahsı için mal biriktirmezdi. Kimsenin görmediği şekilde dullara ve öksüzlere sadaka dağıtırdı. Elbisesini yamar ve yenisini almazdı. Kitapları fazlaca mütalaa ettiğinden ve ağladığından gözleri zayıflamıştı. Hadis ve hanzlık alanında zamanının yegane âlimiydi. Şeyhimiz Hafiz Ebül-Haccac el-Mizzî, onun Kütüb-i Sitte'deki hadis ri-caliyle ilgili el-Kemal fî Esmâi'r-Rical adlı eserini tehzib etmiş birçok yerini düzeltmiş, 1.000 kadar hatasını da tashih etmiştir. İmam Mizzî, tartışılmaz bir âlim ve otoriteydi. Onun Tehzib adlı eseri gibi önceleri bir eser yazılamadığı gibi sonraları da yazılamamıştır. Allah ona ve hafiz Abdülganî'ye rahmet etsin. İkisi de kendi zamanlarında hadis ricali, hadis hıfzı, rivayeti ve anlatımı hususunda nadir insanlardandı. Onları çekemeyenler olmuştur. Çekemeyen kişi iflah olmaz ve amacına da asla ulaşamaz. [39]

Ebü'l-Fütûh Es'ad B. Mahmud El-Îclî

Tetimetü't-Tetimme adlı eserin sahibidir. Asıl adı Es'ad b. Ebi'l-Fadl b. Mahmud b. Halef el-İclî'dir. Şafiî fakihi olup vaizdir ve îsfahanlı-dır. Müntehâbüddin lakabını taşır. Hadis dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Hadiste ve fıkıhta yüksek derecelere ulaştı. Ebu Sa'd el-Herevî'nin Te-timmetü't-Tetimme adlı eserini tasnif etti. Zahid ve âbid bir kimseydi. Şerhü'l-Müşkîlâti'l-Vasît ve'1-Vecîz adlı eseri vardır. Bu senenin safer ayında vefat etti. [40]

Şair Benanî

Ebu Abdillah Muhammed b. Mihnâ. Benanî adıyla meşhur bir şairdir. Halifeleri, vezirleri ve diğerlerini methetti. Methiye yazarak ömrünü tüketti. Methiyelerle büyüdü. Yaşı ilerledi. Şiiri zarif ve ince manalar taşır. Şöyle ki:
«Aşka müptela olanı gördüğünde onu aşktan men etmen, Başkalarını da heva ve hevese düşkün gördüğünde protesto etmen zulümdür.
Ey aşkı kınayan kişi! Şayet sen aşka müptela olsaydın, Kahrolası yanağa ve şakaklara bağlansaydm, sen de onu sitemle karşılardın.
Gözlerindeki büyüye feda olsun canım.
O beni öldürmeğe yelteniyor, ben ise onu nasıl büyüleyebileceğime çalışıyorum.
Geceleyin uykuda vaktim onunla geçiyor.

Sabaha dek onun yüzünden uykularım kaçıyor.

Buna rağmen o beni unutuyor, onu hep ben anıyorum.» [41]

Ebu Saîd Hasan B. Hâlid

Hasan b. Halid b. Mübarek en-Nasranî el-Mardinî. Vâhid lakabını taşırdı. Gençliğinde önceki nesillerin tarihi ve ilmiyl uğraştı. Bu alanda merhaleler katetti. İnce manalar içeren şiirler yazmakta ustaydı. Şiirlerinden biri şudur:
«Bana parmak uçlanyla yazılmış bir mektup geldi.
O mektupta denizler gibi feyiz vardı.
Hayret ediyorum. Onun sayfasının üst tarafına gözüm takıldı.
Artık on parmağımla onu tuttum, bırakamaz oldum.»
Şu şiir de ona aittir:
«Şakakları, onun yanaklarının rengini etkilemiştir. Yanakları camın arkasındaki gölge gibi görünür olmuştur. Rum askerlerini rüzgarlar Önünde dağılmış gibi görürsün. Sanki savaş gününe doğru koşan bir toplulukturlar. Yoksa sabah, karanlık geceyi üzerlerine bir kuşak gibi mi geçirmiş-
tir?
Sanki siyah abanozu fil dişi bir sayfa üzerine geçirmiştir.
Şakakları, yanağındaki gülü kıskandılar.
Bu nedenle saçlarıyla yanaklarının üzerindeki gülü kuşattılar.» [42]

Irakî Muhammed B. Irakî

Rükneddin Ebül-Fadl el-Kazvinî. Aslen Kazvinlidir. Sonraları He-medan'a yerleşmiştir. Tavusî adıyla meşhur olmuştur. Münazara ve ce-del ilminde yüksek merhaleler katetmiştir. Bu ilmi Radiyyüddin Nisaburî el-Hanefî'den öğrenmiştir. Bu konuda üç talik tasnif etmiştir, îbn Hallikan dediki: Bu taliklerin en güzeli, ortanca olanıdır. Henıe-dan'dan ziyaretine gelinirdi. Haciplerden biri onun için Hacibiye medresesini yaptırmıştır. Bir rivayette anlatıldığına göre Irakî Muhammed, Tabiîler'der Tavus b. Keysan'ın soyundan gelmektedir. Doğrusu-, nu Allah bilir. [43]

Hicretin Altıyüzbirınci Senesi

Bu sene halife, oğlu Muhammed Zâhir'i -adına onyedi sene müddetle hutbe okuttuktan sonra- veliahdlıktan azletti. Yerine diğer oğlu Ali'yi veliahd olarak atadı. Ali de kısa bir süre sonra vefat edince veliahdhk tekrar Muhammed Zahir'e döndü. Babası Nasır'dan sonra- hicretin 623. senesi olaylarından bahsedilirken de anlatılacağı gibi- onun halifeliğine bey at edildi.
Bu sene hilafet sarayının silah deposunda büyük bir yangın çıktı. Bu yüzden bir çok silah, eşya ve mesken yandı. Bunların kıymeti yaklaşık 4.000.000 dinardı. Bu yangın haberi halka yayıldı. Diğer ülkelerdeki hükümdarlar bunun üzerine halifeye, kaybetmiş olduğu silahların yerini tutması için hediye silahlar gönderdiler. Böylece halife eskisinden daha çok silaha sahip oldu.
Bu sene Gürcüler îslâm beldelerinde fesat çıkardılar. Halkın bir kısmını öldürüp, bir kısmını esir aldılar.
Bu sene Mekke valisi Katâde el-Hüseynî ile Medine valisi Salim b. Kasım el-Hüseynî arasında savaş çıktı. Mekke valisi Medine'ye hücum etti ve vali Sâlim'i şehirde kuşatma altına aldı. Salim de Hücre-i Nebeviye yanında namaz kıldıkta sonra Allah'tan kendisine zafer ihsan etmesini diledi ve Katâde'ye karşı geldi. Onunla savaştı. Onu mağlup etti. Peşine düşüp Mekke'ye kadar kovaladı ve Mekke'de onu kuşatma altına aldı.
Sonra Katâde, Sâlim'in komutanlarına haber salarak onları Sâlim'e karşı kışkırttı. Onlarda itaatsizlik ettiler. Bunun üzerine Salim, salimen Medine'ye döndü.
Bu sene Gıyaseddin b. Kılıç Arslan b. Mes'ud b. Kılıç, Rum beldelerine sahip oldu, oraları kardeşinin oğlunun elinden aldı. Kendisi orada otoritesini kurdu. Sânı yüceldi. Kuvveti arttı. Askerleri çoğaldı. Emirler ve çevre hükümdarları ona itaatlerini arzettiler. Efdal b. Selahaddin Samsat'ta onun adına hutbe okuttu. Hizmetine girdiğini arzetmek için yanma gitti.
Bu sene Bağdat'ta bir adam Dicle'ye atladı. Elbiselerini kölesine verdi. Yüzmeğe başladı, ancak suda boğuldu. Sarığında bir pusulaya rastlandı. Pusulada şu beyitler yazılıydı:
«Ey insanlar benim ulaşmak istediğim bir emelim vardı,
Ancak ecelim buna mani oldu.
Hayatında amel yapma imkânını bulan herkes.
Rabbine karşı gelmekten sakınıp takvalı olsun.
Herkesin intikal edeceği bir evin avlusunda.
Sadece ben duruyor değilim.» [44]

Hicretin Altıyüzbîrînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Hasan Ali B. Anter B. Sabit El-Hüllî

Şemîm adıyla meşhur olmuştur. Edebiyatçı, lûgatçı ve şair bir alimdi. Hamaset şiirleri derlemişti, bu derlemesini Ebu Temam'm hamaset şiirlerinden üstün tutardı. Şarapla ilgili şiirleri de vardı, bunların Ebu Nüvas'm şiirlerinden daha sağlam ve güzel olduğunu iddia ederdi. Zeyl adlı eserde Ebu Şâme: «Dinî yönü zayıf, ahmak, akılsız ve geveze bir kimseydi. Hamase şiirleri ve risaleleri vardır» demiştir. İbn es-Saî dediki: «Ebül-Hasan Ali b. Anter Bağdat'a geldi. İbn Haşşap'tan nahiv dersleri aldı. Epey nahiv ilmi tahsil etti. Lügat ve Arap şiirlerini de öğrendi. Sonra Musul'da ikamete başladı ve nihayet orada vefat etti.» Şiirlerinden biri şudur:

«Vahşi sığırın gözlerine sakın göz atma, Çünkü insanın ölümü emeller içindedir. Nice bakış vardır ki insanı anında helak eder. Nice el de vardır ki savaş anında öpülür. Düşündüm, ama teslim olmayı kabullenmedim. Selam ve tebrik zincirleri tuzakçı fiilidir.»

Onun cinaslı şöyle bir şâiri de vardır:

«Keşke uzun süre Şam'da kalsaydın, iyiliklerini görseydin. Onun iyiliklerinin bir kısmı beni Bağdat'a döndürdü. Onun toprağının misk kokulan zaman boyu beni orada ikamet ettirir mi sanıyorsun?

Gözlerinin nuru bana orada kalacak bir mevkii göstermiştir.» Onun içkiye ve diğer şeylere dair şiirleri de vardır. [45]

Ebu Nasr Muhammed B. Sadullah

Ebu Nasr Muhammed b. Sadullah b. Nasr b. Saîd el-Ertahî. Cömert, güzel ve övgüye layık bir kimseydi. Hanbeli mezhebin mensup, aynı zamanda şair ve vaiz bir kişiydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Yiğidin nefsi salih olursa, hâli düzelirse,
Arzulara ulaşması daha mümkün olur.
Sözlerini düzelttiğini görürsen,
Onun yüksekliklere ulaşması daha güçlü olur.
Nefse eğlence ve heves veren kimsenin hali perişan olursa,
Mezarında kemikleri çürürken de o kendini boşa vermiş olur.» [46]

Ebü'l-Abbas Ahmed B. Mes'ûd

Ahmed b. Mes'ud b. Muhanımed el-Kurtubî el-Hazrecî. Tefsir, fıkıh, hesap, feraiz, nahiv, lügat, aruz ve tıpta Önderdi. Bu alanlarda güzel tasnifleri vardı, ince manalar içeren şiirlerinden biri şudur:

«Bahçelerdeki parlaklık ve çiçek revnakı, onun yanaklarında vardır.
Bunda da hayret verici bir mana görülür.
Bundan daha hayret verici bir şey varki, ben,
Taşınması çok zor bir hâl ve tavır içinde bulunmaktayım.» [47]

Ebü'l-Fidâ İsmaîl B. Bertaîs Es-Sincarî

Sincar valisi İmadüddin Zengî b. Mevdûd'un azathsıdır. Yakışıklı, nazmı güzel, edebî bilgisi çok olan bir askerdi. Eşref Musa b. Âdil'e, -kardeşi Yusuf un vefatı nedeniyle taziyet için- şu şiiri yazıp göndermişti:

«Yüksek şereflerin ve kıymetlerin gözleri yaşardı.
Yüksek mekânlar senin yokluğundan ötürü dümdüz ve kurak hale
geldi.

Yusuf un mezara girdiği günde, Cömertlik ve iyiliklerde mezara girdiler. Ölümün pençesi onun ruhunu kabzettiğinde, Savaş alanında ruhlar da kapılıp götürüldüler. Zamanın geceleri ona Ölüm şerbetini içirdiler. Savaşta ölüm şerbetinin içildiği bilinmektedir. Hasret fayda verseydi, işte ey hasret diyorum. Üzülmek yarar sağlasaydı, işte ey üzüntü diyorum. Nefsim musibetlere karşı dayanıklı idi. Ama bu musibeti taşımaya gücüm yetmiyor.» [48]

Ebü'l-Fadl B. İlyas B. Cami El-Erbilî

Nizamiye medresesinde fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Tarihe ve diğer ilimlere dair eserler tasnif etti. Kitabetü'ş-Şürût

alanında eşsiz ve benzersiz yazılar yazan bir katipti. Faziletli bir kimse olup şiirler yazardı. Şiirlerinden biri şudur:
«Ey kalbimi hastalandıran! Bu küskünlüğünün sonu gelmeyecek mi?
Ey gözlerimi uykudan yoksun bırakan!
Hayalin dahi beni ziyaret etmeyecek mi?
Ey benden haksız yere yüz çevirmekle beni işkenceye maruz bırakan!
tır.
Aşk kanununda seni bundan men edecek bir hüküm yok mu? Sen gurbette yolcuyken günlerini anmağa kalbimi vakfettiğim kişi,
Bu kalb sana mübarek olsun. Uzaklığımdan ötürü hüzün hep kalbimi işgal etmiş ve ayrılmamış-
Ancak kadir olan zât bu d ay anıklığımı ve perişanlığımı gidersin.
Ben ölürsem benden size selam olsun.
Allah anılıp tekbir edildiği sürece selamım size olsun.» [49]

Ebü's-Saadat El-Hüllî

Bağdat'h bir tüccar olup Rafizî idi. Her cuma günü savaş elbisesini giyer, kapısının arkasında dururdu. Kapısını da açık tutardı. Öte yandan insanlar cuma namazına giderlerdi. Kendisi de Mehdî'ye yardım etmek için kılıcıyla insanlara hücum etmek üzere Samarra'daki yer altında bulunan Sahibü'z-Zaman Muhammed b. Hasan el-Askerî'nin çıkışını beklerdi. [50]

Ebu Galib B. Kemnune

Yahudiydi, katipti. O kadar usta bir katipti ki, İbn Mukle'nin yazısını taklid ederdi. Allah lanet etsin. Bu sene Vâsı matmuresinde öldü. İbn es-Saî kendi tarihinde ondan bahsetmiştir. [51]

Hicretin Altıyüzikinci Senesi

Bu sene Gazne hükümdarı Şihabüddin Muhammed b. Sam el-Gurî ile Cudi dağının hakimleri Benî Boker arasında büyük bi savaş meydana geldi. Benî Boker, İslâm'dan irtidat etmişlerdi. Şihabüddin Muhammed onlarla savaştı. Onları mağlup etti Onlardan sayılamayacak ve evsafi belirtilemeyecek derecede çok ve kıymetli eşyaları ganimet olarak ele geçirdi. Ancak Benî Boker kabilesinden biri onu gizlice takip etti ve bu sene şaban ayının başında geceleyin yatsıdan sonra onu öldürdü. Allah rahmet etsin. Şihabüddin Muhammed, hükümdarların en iyi muamele edeni, en akıllısı ve savaşta da en sebatkâr olanıydı. Öldürüldüğünde beraberinde Fahreddin er-Razî de vardı. Fahreddin er-Razî, hükümdarın huzurunda oturur, vaaz ve Öğüc verirdi. Oturumun sonunda hükümdara «Ey sultan! Saltanatın baki değildir. Razî de baki değildir. Hepimizin dönüşü Allah'adır» derdi. Sultan Şihabüddin Muhammed öldürüldüğünde Sultan'm hasekilerinden biri onu Sultan'ı öldürmekle ithan etti. Razî de bundan korktu ve vezir Müeyyedü'1-Mülk b. Hâce'ye sığındı. Vezir de onu güven bulacağı bir yere gönderdi. Sultan Şihabüd-din'in öldürülmesinden sonra Gazne tahtına kölelerinden Tacüddin geçti. Ondan sonra anlatımı burada uzun sürecek olaylar cereyan etti. Bu olayları İbnü'1-Esîr ile İbnü's-Saî detaylı olarak anlatmışlardır.
Bu sene Gürcüler İslâm ülkesine saldırdılar. Ahlat'a kadar geldiler. Kimi insanları öldürdüler, kimini esir aldılar. Savaşçılarla birlikte halk da onlarla savaşmıştı.
Bu sene Erbil valisi Muzafferüddin Kevkerî, Merağa valisiyle birlikte Azerbaycan hükümdarı Ebu Bekir b. Behlül il savaşmak üzere sefere çıktılar. Çünkü Azerbaycan valisi Ebu Bekir, Gürcüler'le savaşmaktan korkmuş, kendini gece gündüz içkiye vermişti. Ne var ki Muzafferüddin ile Merağa valisi onu yenememişlerdi. Sonra Ebu Bekir Bu sene Gürcü kralını kızıyla evlendi. Onların şerrinden böylece korunmuş oldu.
İbnü'1-Esîr şöyle dedi: «Azerbaycan valisi Ebu Bekir, ataların dediği gibi kılıcını kınına soktu, ama penisini dışarı çıkardı.»
Halife bu sene Nusayrüddin Nasır b. Mehdî Nasır el-Alevî el-Hasenî'yi vezir tayin etti. Ona vezirlik hü'atı giydirdi. Kapısınd namaz vakitlerinde davul çaldırıldı.
Bu sene Ermeni kralı İbn Lavon, Haleb'e hücum etti. Bazı insanları öldürdü, bazılarını da esir aldı. Halkın malını yağmaladı Melik Zahir Gazi Nasır ona karşı harekete geçti. İbn Lavon kaçtı. Zahir de İbn La-von'un yaptırdığı kaleyi yıktı, yerle bir etti.
Bu sene şaban ayında Dımaşk'm şarkî kapısının yanındaki Bizans köprüsü yıkıldı. Taçlan da Emevi Camii'nin tabanına döşendi. Bu iş melik Âdil'in veziri Safiyyüddin b. Şükr'ün nezaretinde yapıldı. Döşeme işi hicretin 604. senesinde tamamlandı [52]

Hicretin Altıyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şerefüddin Ebü'l-Hasan

Asıl adı Ali b. Muhammed b. Ali'dir. Lakabı, Cemâlü'l-îslâm'dır. Şehre zorlu dur. Humus şehrinde Bu sene vefat etti Dımaşk'tan Hu-mus'a gelmişti. Daha önce Eminiyye'de müderrislik yapmıştı. Dımaşk Camiinde Berrade karşısında der verirdi. Mezhepler ve münazara ile ilgili güzel bilgisi vardı. [53]

Taki İsa B. Yusuf

Taki İsa b. Yusuf b. Ahmed el-İrakî. Âmâ bir kimseydi. Bu da Eminiyye'de müderrislik yapmıştır. Eminiyye'nin bata minaresinin alt tara-finda kalırdı. Yanında kendisine hizmet eden, bir yere gideceği zaman elinden tutup götüren bir genç vardı. Şeyh Taki İsa'nın bir kaç dirhemi kaybolmuştu. O da bu paraları yanındaki gencin çaldığını söyledi. Ancak ispatlayamadı. Genç de Şeyh Taki İsa'nın kendisiyle cinsel ilişkide bulunduğu iddiasını öne sürdü. İnsanlar Şeyh Taki İsa'nın parası olmadığını zannediyorlardı. Böylece Şeyh Taki İsa'nın hem parası kayboldu, hem de ırzı lekelendi. Bu sene zilkade ayının yedisinde cuma sabahı camiin batı tarafindaki minaresinin alt tarafında bulunan evinde asılı olarak bulundu. İnsanlar intihar etmiş olduğundan ötürü cenaze namazını kılmağa yanaşmadılar. Şeyh Fahreddin Abdurrahman b. Asakîr öne geçti ve cenaze namazını kıldırdı. Onun öne geçmesi üzerine bazı kimseler de ona uyarak cenaze namazım kıldılar. Ebu Şâme dediki: Onu intihara sürükleyen sebep, parasının kaybolması ve namusuna leke sürül-mesiydi. Benim de başımdan buna benzer bir olay geçmişti. Ancak yüce Allah kendi lütfuyla beni ithamlardan korudu. Onun vefatından sonra Eminiyye medresesinde Beytü'l-mal vekili Cemal el-Mısrî ders vermeğe başladı. [54]

Ebu'l-Ganâim Merkî Sehlar El-Bağdadî

İzzeddin Necah es-Seray ile birlikte çalışırdı. Çok miktarda mal sahibi oldu. Her kazandığı parayla bir mülk satın alır ve bu mülkünü güvendiği bir arkadaşının adına tapulardı. Can çekiştiği zaman güvendiği arkadaşına, çocuklarını gözetmesini, onların işleriyle ilgilenmesini ve geride bıraktığı mirasından onlara gerekli masrafları yapıp nafakalarını karşılamasını vasiyet etti. Ancak vâsi de kısa bir süre sonra hastalandı. Elinde bulunan mal ve mülkün Ebü'l-Ganâim'in varislerine ait olduğunu bildirmek için şahitleri huzuruna çağırdı. Ancak kendisinin mirasçıları, şahitlerin huzurunda onunla tartıştılar. Bunun yalan olduğunu söylediler.O da kızdığından ötürü kalp sektesi neticesinde öldü. Mirasçıları o mal ve mülke el koydular. Ebü'l-Ganâim'in çocuklarına hiç bir şey vermediler. [55]

Ebü'l-Hasan Ali B. Suad El-Farisî

Bağdat'ta fıkıh dersleri aldı. Nizamiye'de önce kalfalık, sonra da müderris vekilliği yaptı. Daha sonra halifenin annesinin yaptırdığı medresede bağımsız hoca olarak ders verdi. Bu göreve ek olarak Kadı Ebu Talib el-Buharî'ye vekâlet etmesi de teklif edildi, ancak o bu görevi kabule yanaşmayınca zorlandı. Sonra bu görevi kısa bir süre yürüttü. Bir gün mescide gitti. Başına yünden bir sargı sarmıştı. Vekillere ve ih-zarcılara, yanından uzaklaşmalarını emretti. Camide kadı naibliğin-den kendini azlettiğini söyledi ve cemaati buna şahit tuttu. Ama müderrisliği devam ettirdi. Allah rahmet etsin. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmisinde cuma gecesi vefat etti. [56]

Hatun

Sultan Melikül-Muazzam Isa b. Âdil'in annesidir. Vefat edince Kasyun dağı eteklerindeki Medresetü'l-Muazzamiye kubbesinin altına defnedildi. [57]

Emir Müciredin Taştekin El-Müstencidî

Hac emiri ve Huzistan ülkesinin lideriydi. Hayırlı, yaşantısı mazbut, ibadeti çok bir alimdi. Aşırı derecede Şiî'ydi. Bu sene cemaziyelahir ayının ikisinde Tüster şehrinde vefat etti. Vasiyeti üzerine tabutu Ku-fe'ye götürüldü ve Ali şehidliğine defnedildi. İbn es-Saî, tarifinde onun biyografisini böyle anlatır.
Zeyl adlı eserde Ebu Şâme'nin anlattığına göre bu zatın asıl adı Taştekin b. Abdullah el-Muktefevî'dir. Hac emirliği yapmıştır. İnsanlara yirmialtı sene müddetle Hac ibadetini eda ettirmiştir. Hicazda krallar gibi muamele görürdü. Vezir İbn Yunus, onun Selahaddin-i Eyyubî ile mektuplaştığını halifeye jurnalleyince, halife onu hapse attı. Ancak sonra bu işin asılsızlığı anlaşılınca

halife onu salı verdi ve Huzistan'ı ik-ta' olarak ona verdi. Hac emirliğine de iade etti. Hülletü'ş-Şiiye mıntıkası onun ikta arazileri idi. Yürekli, cömert, müsamahakâr ve çok az konuşan bir kimseydi. Aradan bir hafta geçtiği halde tek kelime konuşmadığı olmuştur. Yumuşak huylu ve tehammüllü bir kimseydi. Adamın biri na-iblerinden şikâyetçi oldu ve ondan yardım istedi. Ancak adama tek kelimeyle dahi cevap vermeyince yardım isteyen adam ona, «Sen eşşek misin?!» diye sordu. O da «hayır» diye cevap verdi.
İbn Teavizî onun hakkında şöyle bir şiir okumuştur:
«Öyle bir emir ki, ülkeye tayin edilmiştir.
Şikâyetçilere sükûttan başka bir karşılık vermez.
Rütbesi arttıkça Allah bizi alçaltıyor.
Onun aklının zayıflamasıyla bizler karanlıklara düşüyoruz.»
Odacılarından biri yatağını çalmıştı. Görevliler odacıyı sorgulamak istediler. Emir Taştekin, hırsızlığı yaparken o odacıyı görmüştü. Görevlilere şöyle dedi: «Kimseyi cezalandırmayın. Yatağı geri vermeyecek biri, alıp götürmüştür. Yatağı çalarken de ona karşı uykuya dalmayan, gözleri kapanmayan biri onu görmüştür.»
Emir Taştekin doksan yaşma varmıştı. Vakıflara ait bir araziyi 300 yıllığına kiralamıştı. Bu işe gülenlerden biri şöyle demişti: «Bu adam ölüme inanmıyor demek. Yaşı doksanı bulmuş ama bir araziyi 300 yıllığına kiralıyor!» Adamın böyle demesi üzerine orada bulunanlar gülmüşlerdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [58]

Hicretin Altıyüzüçüncü Senesi

Bu sene şark tarafında Gurlularla Harezmliler arasında uzun savaşlar cereyan etti. Harezmlilerin hükümdarı Harezmşah b Tekiş, Ta-likan'da bulunuyordu. Bu sene halife, Bağdat kadılığına Abdullah b.
Damiganî'yi atadı.
Bu sene halife, Şeyh Abdülkadir Geylanî'nin oğlu Abdüsselam b. Abdülvehhab'ı fasıklık ve facirliği nedeniyle tutukladı. Kitaplarını ve mallarını yaktı. Çünkü kütüphanesinde felsefecilere ait kitaplarla te'vilata dair kitaplar vardı. Abdüsselam, yoksul düştüğü için halk arasında dilenmeğe başladı. Bu hale gelmesinin sebebi, Ebül-Ferec b. Cevzî'ye karşı cephe alma gibi bir hataya düşmesi idi. Çünkü o, vezir İbn Kassab'a, Ebü'l-Ferec b. Cevzî'yi jurnallemiş, nihayet vezir de İbn Cevzî'ni kitaplarının bir kısmını yaktırmış, diğerlerini toplatmıştı. Beş yıl süreyle de Vasıta sürgün etmişti.
Halk, Abdülkadir Geylanî'nin oğlu Abdüsselam'm bu duruma düşmesiyle ilgili olarak şöyle diyordu: «Kur'an ve Allah insanlara yeter. Kötülüğün cezası kötülüktür.»
Sofilerse bu durumla ilgili olarak şöyle diyorlardı: «Tarikat yakalar.»
Tabiplerse bu durumla ilgili olarak «Tabiat denktir» diyorlardı. Bu sene Haçlılar Humus'a hücum ettiler. Humus valisi Esedüddin Şirkuh onlarla savaştı. Halep valisi Melik Zahir, Esüdüddin'e yardım etti. Böylece Cenâb-ı Allah Haçlıların şerrini geri püskürttü.
Bu sene Bağdat'ta iki genç içki sofrasına oturdular. Sarhoş olduktan sonra biri diğerini bıçaklayıp Öldürdü ve kaçtı, sonra yakalandı, o da Öldürüldü. Üzerinde iki beytin yazılı olduğu bir kağıt bulundu. Bu kağıdın kefenine sokulmasını istemişti. Kağıtta şunlar yazılıydı: «Kerem sahibi cömert zatına azıksız olarak geldim, Kalb-i selimle işlenmiş güzel ameller gibi azığım yoktur. Geliş eğer kerem sahibi bir cömerdin yanma ise, Bu geliş için azık hazırlamak, ona karşı kötü zan beslemek olur.» [59]

Hicretin Altıyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Fakih Ebu Mansur

Abdurrahman b. Hüseyin b. Numan en-Nübelî. Zekâ, fazilet, akıl, ahlakî olgunluk ve ilmî üstünlüğü nedeniyle Kadı Şüreyh lakabını almıştır. Kendi memleketinin kadılığına atandı. Sonra Bağdat'a geldi. Büyük makamlara atanması teklif edildi. Ama kendisi kabul etmedi.
Emir Taştekin, yanında katiplik yapması için ona yemin verdirdi, o da yirmi sene müddetle onun yanında katip olarak çalıştı. Sonra Vezir İbn Mehdî, onu Mehdî'ye jurnalledi. Mehdî de onu Taştekin'in konağında hapsetti ve bu sene ölünceye kadar o konakta mahpus kaldı. Onu jurnal-leyen vezir de kısa bir süre sonra hapse atıldı. Nitekim bu durum; «Eden bulur.» sözünün tecellisidir. [60]

Şeyh Abdülkadir Geylanî'nin Oğlu Abdürrezzak

Güvenilir, âbid, zahid, takvalı bir kimseydi. Abdülkadir Gey-lanî'nin oğullan arasında ondan daha hayırlı bir kimse yoktu. Kardeşlerinin atandıkları yüksek makamlara iltifat etmedi. Aksine az şeyle yetindi. Ahirete yöneldi. Çok hadis dinledi ve

rivayet etti. [61]

Ebü'l-Hazm Mekkî B. Ziyan

Ebü'1-Hazm Mekkî b. Ziyan b. Şebbe b. Salih el-Maksinî. Maksin, Sincar vilayetinin kaz alarmdandır. Aslen Maksinlidir, am sonra Mısır'a gelip yerleşmiştir. Nahivci idi. Sonra Bağdat'a gitti. Ali b. Haşşab ile İbn Kassar ve Kemal el-Enbarî'den der aldı. Sonra Şam'a geldi. Aralarında Şeyh Alemüddin es-Sehavî ile başkalarının da bulunduğu birçok kimse onun ilminde yararlandı. Kendisi amâ bir kimseydi. Ediblik ve âmâlık gibi müşterek kaderi paylaştıklarından ötürü Ebü'1-Alâ el-Mearrî'y aşırı derecede sevgi besler ve bağlılık gösterirdi. Ebü'l-Hazm'm şiirlerinden biri şudur:
«Azığı elde etmek için bir aracıya ihtiyaç duyulursa, Gözün aydınlansın ve istediğini elde etmiş olasın diye sakın o azığı kabul etme.
Bir defa sakın o azığı kabul etme.
Bir defa minnet eden bir adamın vereceği azık reddedilirse, İki kez minnet edecek bir adamın vereceği azık haydi haydi reddedilmelidir.»
Şu şiirde Ebü'l-Hazm'a aittir:
«Yumuşak tenli o dilbere nefsim feda olsun.
Ayrılışımız esnasında bize gerçeği söyledi.
Bir kimse birini sever de o sevdiği,
Vedalaşarak onu öldürmek isterse biz de onunla vedalaşırız.» [62]

Hadim İkbal

Asıl adı Cemaleddin'dir. Sultan Selahaddin'in hizmetçilerindendir. Şafiîler ve Hanefîler için İkbaliye külliyelerini vakfetti v oraları medrese haline getirdi. Bu medreselerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için de Şafiîler için büyük bir vakıf, Hanefîler için de küçük bir vakıf tesis etti. Vakfın üçte biri onun üzerineydi. Hadim İkbal bu sene Ku-düs'de vefat etti. [63]

Hicretin Altıyüzdördüncü Senesi

Bu sene hacılar Irak'a döndüler. Sadr Cihan el-Buharî el-Hanefî'den gördükleri eziyetten ötürü halifeye şikayette bulundular. Sadr Cihan, elçi olarak Bağdat'a gelmiş, halife onun için karşılama törenleri düzenlemişti. Sadr Cihan, bu sene Hacc'a gitti Hacıların yolda azık ve erzaklarım kıstı. Bu nedenle Irak hacılarından 6.000 kişi öldü. Anlatıldığına göre Sadr Cihan kölelerine emir veriyor, köleleri su kaynaklarına hacılardan önce gidip el koyuyorlar, suları alıp Sadr Cihan'm çadırının etrafına o Hicaz sıcakları esnasında serpiyorlar ve Sadr Ci-han'ın beraberinde getirip de toprağa gömdüğü sebzeleri suyla ıslatıyorlardı, halkı ve yolcuları sudan yoksun bırakıyorlardı. Beyt-i Haram'a ziyaret için giden, Rablerinden lütuf ve rıza talep eden hacı adayları, böylece susuz kalıyorlardı. Hacılar onunla birlikte döndüklerinde halk onu lanetledi. Havas takımı ona iltifat etmedi. Halife ona ikramda bulunmadı ve onu karşılamak için bir tek şahıs dahi göndermedi. Sadr Ci-had, Bağdat'tan çıkarken peşine düşen halk onu taşlayıp lanetledi. Ona Sadr Cehennem adını verdiler. Yardımsız ve yalnız kalmaktan Allah'a sığınırız. O'ndan bize daha fazla şefkat ve rahmet göstermesini, kullarını esirgeyip onlara acımasını dileriz. O, ancak merhametli kullarına
rahmet eder.
Bu sene halife, veziri İbn Mehdî el-Alevî'yi tutukladı. Çünkü vezirin hilafete karşı kötü niyet beslediği söylenmişti. Bunun başka bir sebebi olduğu da söylenir. Kasaca demek istediğimiz şudur ku: Vezir, Emir Taştekin'in evine hapsedildi ve ölünceye kadar orada mahpus kaldı. Vezir zorba ve inatçı bir kimseydi. Şairin biri onun hakkında şöyle demiştir:
«Dostlarım halifeye deyin ve öğüt verin ki;
Sakınsın ve yapacağı kötülükten uzak dursun.
Vezirin iki emir arasındadır. Onun hakkında ne söylersen o yapılır.
Ey yaratıkların en hayırlısı,
Ona zulmedersen iyiliklerin zayi olur.
Gerçekten halife, Hz. Ali'nin soyundansa,
Bu vezir de hilafete tamah eder.
Ama iddiası gerçek dışı ise,
Onun katında yaptığı şeyler boşa gider.»
Rivayet olunduğuna göre Vezir İbn Mehdî el-Alevî, iffetli bir kimse olup malda mülkte gözü yoktu. Yaşantısı güzel, alâkaları hoştu. Onun durumunu yüce Allah daha iyi bilir.

Bu sene ramazan ayında halife yirmi aş evi açtırdı. Bu aş evlerinde fakir oruçlular, iftar yemeği yiyorlardı. Hergün bu aş evlerinde çok miktarda yemek pişiyor, buraya saf ekmek ve çok miktarda helva getiriliyordu. Bu icraat, Kureyşliler'in hac mevsimindeki rifade görevlerine benzemektedir. Rifade görevini Rasûlullah (s.a.v.)'m amcası Ebu Talib yürütürdü. Nitekim Hz. Abbas da şikayet (hacılara su temin etme) görevini yürütürdü. Kureyşlilerde elçilik, sancak ve parlamentoyu idare görevi de vardı. Nitekim bu hususlar yerinde anlatılmıştır. Bütün bu görevler tam ve eksiksiz haliyle Abbasî halifelerine intikal etti.

Bu sene halife, Şeyh Şihabeddin eş-Şehrezorî'yi Silahtar Sungur'la birlikte Melik Âdil'e elçi olarak gönderdi. Bunlar, Meli Âdil'e kıymetli hil'atler, gerdanlık ve bilezikler, ayrıca onun bütün çocuklarına da hil'atler götürdüler.

Bu sene Melik Adil'in oğlu ve Meyyafarikin (Silvan) valisi Melik Ev-had, Ahlat valisi Şerefüddin Beg Timur'u öldürülmesinden sonra Ahlat'ı zaptetti. Şerefüddin Beg Timur yakışıklı, güzel suretli bir gençti. Kölelerinden Hezardinarî onu öldürmüştü. Sonra Hezardinarî'nin kendisi de öldürülmüş ve Ahlat sahipsiz kalmıştı. Ondan sonra Melik Adil'in oğlu Melik Evhad orayı zaptetti.

Bu sene Harezmşah Muhammed b. Tekiş, uzun süren savaşlardan sonra Maverâünnehir'i zaptetmişti. Bu savaşlardan birinde başından çok tuhaf şöyle bir olay geçmişti:

Müslümanlar, Harezmşah'ı bırakıp cepheden firar etmişler, Ha-rezmşah'm yanında az sayıda adamı kalmıştı. Hıtay kâfirleri onların bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da esir almışlardı. Harezmşah da esir düşenler arasındaydı. Hıtaylı bir asker onu esir aldı, ama onun Harezmşah olduğunu bilmiyordu. Onunla birlikte Mes'ud adında bir emiri de esir almıştı. Bu olay vuku bulup da İslâm askerleri yerlerine döndüklerinde Harezmşah'ı kaybetmişler, birbirleriyle ihtilafa düşerek büyük bir kargaşa meydana getirmişlerdi. Horasan ülkesi tümüyle tedirgin olmuştu. Bazı kimseler Sultan Harezmşah'm öldürüldüğüne yemin etmişlerdi. Harezmşah ve beraberindeki emir, esir düştüklerinde emir, Harezmşah'a şöyle demişti: «Bundan sonra menfaatimizin gereği olarak sultan unvanını bir tarafa bırak ve etrafa benim kölem olduğun intibaını ver.» Harezmşah da bu öğüdü kabul etmiş, gerekeni yapmıştı. Sonra o emire bizzat kendisi hizmet etmeğe başlamıştı. Elbiselerini giydiriyor, suyunu içiriyor, yemeğini pişirip önüne koyuyordu. Ona hizmet etmekten hiç bıkmıyordu. Harezmşah ile beraberindeki emiri esir alan Hıtaylı asker emire, «Görüyorum ki bu adam (yani Harezmşah) sana hizmet ediyor, sen kimsin?» diye sormuş, emir de,«Ben Emir Mes'ûd'um. Bu da benim kölemdir» diye cevap verince Hıtaylı asker, «Vallahi bizim komutanlar benim bir emiri esir aldığımı bilmeselerdi seni serbest bırakırdım» demişti. Emir Mes'ûd da «Ben ailemden korkuyorum. Onlar benim öldürüldüğümü sanarak matem tutuyorlar. Eğer bir miktar para karşılığında beni serbest bırakmayı düşünüyorsan, adamlarından birini aileme gönder ki, benim kurtuluş akçemi onlardan alıp sana getirsin» dedi. Hıtaylı asker, «olur» diyerek kendi adamlarından birini görevlendirdi. Emir Mes'ûd ona şöyle dedi: «İyi ama benim ailem, senin göndereceğin görevliyi tanımaz. Ama eğer uygun görürsen kendi adamınla birlikte şu kölemi de aileme gönder ki onlara benim hayatta olduğumu müjdelesin. Onlar da kendisini tanısınlar ve kurtuluş akçesini temin etmeğe çalışsınlar.»

Hıtaylı asker «olur» dedi. Kendi görevlisini ve emir Mes'ûd'un kölesi olarak bildiği Harezmşah'ı muhafızlar refakatinde Harezmşah'm şehrine gönderdi. Bunlar Harezm'in diyarına vardıklarında Harezmşah onlardan önce şehire ulaştı. İnsanlar onu görünce çok sevindiler. Ülkenin her tarafında sevinç davulları çalındı. İnsanlara müjde verildi. Harezmşah sarayına döndü. Tahtına oturdu. Dönüşünden Ötürü her tarafta sevinç ve mutluluk görüldü. Öldürüldüğü haberinin yayılması nedeniyle bozulan düzeni düzeltti. İşleri yoluna koydu. Herat'ı kuşattı ve orayı zor kullanarak ele geçirdi.

Harezmşah'ı esir alan Hıtaylı askere gelince o bir gün emir Mes'ûd'a şöyle demişti:

- Duyduğuma göre Harezmşah öldürülmüş.
- Hayır. O senin esirindi.
- Peki ne diye bana bildirmedin ki onu saygı ve ikram içinde memleketine geri göndereydim?
- Ona bir zarar vermenden korkmuştum.
- Haydi ona birlikte gidelim.

İkisi birlikte Harezmşah'm ziyaretine gittiler. Harezmşah onlara çok ikramda bulundu, iyilik yaptı.

Semerkand valisine gelince, o hainlik yapmış, eline esir düşen Ha-rezmliler'in tümünü öldürmüştü. Öyle ki Harezm'li bir adamı yakalayıp ikiye bölüyor, köyün gövdesi gibi çarşıya pazara asıyordu. Hatta Harezmşah'm kızı olan karısını da öldürmeğe niyetlenmiş, sonra onu öldürmekten vaz geçmiş, bir kaleye hapsedip çok eziyetler yapmıştı. Harezmşah bu durumdan haberdar olunca askerleriyle birlikte üzerine yürümüş, Semerkand'ı kuşatma altına almış, şehri zorla ele geçirmiş ve 200.000 kadar Semerkandlıyı öldürmüştü. Semerkand valisi olan damadını da kaleden indirmiş ve huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürmüş, geride bir tek çocuğunu dahi hayatta bırakmamıştı. Harezmşah, o mıntıkaların tümünü istila etmiş, Hıtaylarla ve Tatar kralı Güçlük-han'la savaşmıştı. Güçlükhan'm ülkesi Cinle sınırdaştı. Hıtay kralı Harezmşah'a mektup yazarak Tatarlar'a karşı yardım istemiş ve şöyle demişti: «Tatarlar bizi mağlup ettiklerinde senin ülkene de saldıracaklar, şöyle ve şöyle yapacaklardır.» Tatarlar da Harezmşah'a mektup yazarak Hıtaylara karşı ondan yardım istemiş, şöyle demişlerdi: «Bunlar hem bizim, hem senin düşmanlarındırlar. Bunlara karşı bizimle birlikte ol.»

Harezmşah da her iki tarafın gönlünü hoş edecek cevaplar yazmıştı. Savaş alanına gelmiş, ama hiç bir tarafa katılmamıştı.

Savaş, Hıtayiar'ın aleyhine sonuçlanmış, çok azı müstesna, askerlerinin çoğu ölmüştü. Tatarlar, Harezmşah'a verdikleri sözü bozmuşlar, muahedeye riayet etmemişler, bu nedenle iki taraf arasında şiddetli bir düşmanlık meydana gelmiş ve iki taraf ilan-ı harp etmişlerdi. Harezmşah, onlardan korkmuş, Güçlükhan'ın onlara komşu olan birçok beldelerini oraları ele geçiremesinler

diye tahrip etmişti.
Sonra Cengizhan, Güçlükhan'a hücum etti. Onunla savaşan Güç-lükhan, Harezmşah'ı unuttu. Sonra -İnşaallah ileride d anlatacağımız- bazı garip olaylar meydana geldi.
Bu sene Trablus'tan Haçlılar çok defalar gelip Humus taraflarına baskın düzenlediler. Humus valisi Esedüddin Şirkuh onlara karşı direnemedi. Halep valisi Zahir ona takviye askerler gönderince Esedüddin, Haçlılar'a karşı kuvvetlendi. Melik Âdil d Müslüman askerleri yanma alarak Mısır'dan yola çıktı. Cezire ordularına haber saldı. Onlar da Akkâ'da onunla buluştular. Melik Âdil Akkâ'yı kuşatma altına aldı. Çünkü Kıbrıslılar, içinde Müslüman bir cemaatın bulunduğu bir kaç gemiyi İslân donanmasından gasbetmişlerdi. Yapılan kuşatma neticesinde Akkâ valisi, esirleri geri vermek şartıyla Melik Âdil'den aman ve barış diledi. Melik Âdil onun bu isteğini kabul etti. Sonra yoluna devam etti ve Humus'a yakın Kades gölüne vardı. Oradan Trablus'a geçti. Trablus'ta oniki gün kaldı. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Çok miktarda ganimet elde etti- Nihayet Haçlılar ateşkese meylettiler, ateşkes yapıldı. Sonra Melik Âdil Dımaşk'a döndü.
Bu sene Azerbeycan meliki Emir Nusayrüddin Ebu Bekir b. Behlül, Merağa şehrini ele geçirdi. Çünkü Merağa meliki Kahi ölmüş, yerine küçük oğlu geçmişti. Bu küçük çocuk adına bir hizmetçisi, devlet idaresini sürdürüyordu.
Bu sene zilkade ayı başında Muhiddin Ebu Muhammed Yusuf b. Abdurrahnıan b. Cevzî,Kadilkudat Ebü'l-Kasım b Damiganî'nin yanında şehadette bulundu. Kadilkudat Ebü'l-Kasım, onun şehadetini kabul etti ve onu Bağdat'ın iki yakasının muhtesipliğine tayin etti, ona Kuhli-ye kumaşından yapılmış siyah bir hil'at giydirdi. On gün sonra da vaaz için babası Ebü'l- Ferec'in yerine Derbü'ş-Şerif kapısında kürsüye oturdu. Vaazını çok sayıda cemaat dinledi. Dört gün sonra da Ebu Hanife meşhedinde Ziyaeddin Ahmed b. Mes'ud er-Raksanî el-Hanefî ders verdi. Onun dersini ayan ve ekâbir herkes dinledi. Bu sene ramazan ayında halifenin elçileri Melik Âdü'e hil'atler götürdüler. Melik Âdil, oğulları Muazzam ile Eşref ve vezir Safîyyüddin İbn Şükür ile birçok ümera hil'at giydiler. Öğle vakti Babü'l-Hadid'den kaleye girdiler. Vezir ayakta durarak halifenin bu konudaki fermanını okudu. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü.
Bu sene Şerefüddin Abdullah b. Zeynü'l-Kudat Abdurrahman, Dı-maşk'taki Revaniye medresesinde ders verdi.
Bu sene Hanbeli mezhebine mensup Şeyh Hayr b. Bağdadî, Şafiî mezhebine geçti ve halifenin annesinin yaptırmış olduğu medresede ders verdi. Dersini diğer mezheplere mensup büyükler de dinlediler. [64]

Hicretin Altıyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir Bünyamîn B. Abdullah

Halife Nâsır'ın emirlerindendi. Akıl, iffet ve nezahet bakımından önde gelen emirlerdendi. Hristiyan katiplerden biri ona zehir içirdi, o da bu yüzden can verdi. Ona zehir içiren Hristiyan katibin adı İbn Sava idi. Halife bu katili Emir Bünyamin'in kölelerine teslim etti. Ancak Vezir İbn Mehdî onun için şefaatçi olup şöyle dedi: «Hristiyanlar bunun kurtarılması için 50.000 dinar vermişlerdir.»
Halife de mektubun üst tarafına şöyle bir yazı yazdı:
«Ormanların siyah ejderhasının amacı,
Savaş gününde yağmalamak değil de yağmalanan insandır.»
Halife, katili Bünyamin'in kölelerine teslim etti. Onlar da onu öldürüp yaktılar. Bundan sonra Vezir îbn Mehdî'yi de tutukladı. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştır. [65]

Hanbel B. Abdullah

Hanbel b. Abdullah b. Ferec b. Saade er-Rusafî el-Hanbelî. Mehdi Camii'nde imamın arkasından tekbirleri yüksek sesle alırdı. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini; îbn Hüseyin, İbn Mezheb, Ebu Mâlik, Abdullah silsilesi ile rivayet etmiştir. Doksan sene yaşamıştır. Bağdat'tan ayrılıp Erbil'e gitmiş, orada hadis rivayet etmiştir. Dımaşk melikleri onu Dımaşk'a davet etmişlerdi. Gidip Dımaşk'ta halka İmam Ah-nıed'in Müsned'ini okumuştu. Melik Muazzam ona ikramda bulunur, onunla aynı sofrada leziz yemekler yerdi. Hanbel b. Abdullah, fazla yemek yediğinden ötürü sık sık rahatsızlanıyordu. Çünkü yoksul bir kimse olup daha önceleri Bağdat'ta fakirane bir hayat yaşadığından ve az yemek yediğinden ötürü bağırsakları dardı. Kindî, Melik Muaz-zam'ın yamna geldiğinde Hanbel'i sorar, Melik Muazzam da; «İşte karnı ağrıyor, çok yemek yemiş» derdi. Kindî de, «Ona mercimek yedir» deyince Melik Muazzam gülerdi. Sonra Melik Muazzam, Hanbel b. Abdullah'a bol miktarda mal ve para verdi ve onu Bağdat'a gönderdi. Hanbel, Bağdat'ta vefat etti. Hicretin 510. senesinde doğmuştu. Beraberinde İbn Taberzed de vardı. Ancak İbn Taberzed ondan sonra bir süre daha yaşamış ve nihayet hicretin 607. senesinde vefat etmişti. [66]

Abdurrahman B. İsa

Abdurrahnıan b. İsa b. Ebi'l-Hasan el-Mervezî. Vaizdi. Bağdatlıydı. İbn Ebi'l-Vakt'ten ve diğerlerinden hadis dinledi Cevzî'den vaaz dersleri ve vaaz usulü aldı. Sonra kendine kuruntu vererek İbn Cevzî'ye benzediği kanaatine vardı. Babünnesire halkından bir grup, etrafında toplandı ve vaazlarını dinlemeğe başladı. Ahir ömründe, yetmiş yaşına yaklaşmış iken evlendi. Soğuk bir günde gusül yaptı. Penisi şişti ve bu sene vefat etti. [67]

Emir Zeyneddîn Karaca Es-Selahî

Serhat valisiydi. Babü's-Sağir'de Zelake kanalı yanında bir evi vardı. Türbesi, Kasyun dağı eteklerinde İbn Temirek'ii türbesinin yanında, yol üzerindeki bir kubbenin altındadır. Melik Âdil, onun oğlu Ya-kub'u Serhat valiliğine atamıştı. [68]

Abdülaziz Et-Tabib

Ani bir ölümle bu sene vefat etti. Tabib Saadettin el-Eşrefî'nin babasıdır. İbn Anîn onun hakkında şöyle demiştir: «Kaçıyorum. Hatib'in arkasında cemaat yoktur. Ölüyorum tabib Abdülaziz yoktur.» [69]

Afif B. Ed-Derahî

Emevî Camii'nde garp tarafındaki Hanefi maksuresinin imamı idi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [70]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/97.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/97-98.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/98-99.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/99.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101-104.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/104-107.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/107-110.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/110-111.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/111.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/112.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/112-113.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/113.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/113.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/114.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/114-115.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/115.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/115.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/115.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/116.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/116-117.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117-118.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/118-119.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/119.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/119.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/120-122.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/122.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/122-124.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/124-125.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/125.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/125.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/126.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/126.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/127.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/127.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/128.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/128.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/128-129.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/129.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/129.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/129-130.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/130.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/130-131.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/131.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/131.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/132.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/132.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/133.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/133-134.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/134.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/134.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/134-135.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/135-139.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/139.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/139-140.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Ebu Muhammed Cafer B. Muhammed
Hicretin Altıyüzbeşinci Senesi
Hicretin Altıyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Feth Muhammed B. Ahmed B. Bahtiyar
Mısır Kadilkudatı
Hicretin Altıyüzaltıncı Senesi
Hicretin Altıyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Esad B. Mematî
Ebu Yakup Yusuf B. İsmail
Ebu Abdîllah Muhammed B. Hasan
Ebü'l-Mevahîb Ma'tukb. Menî'
İbn Harruf
Ebu Alî Yahya B. Er-Rebî
Caâmiü'l-Usûl Ve'n-Nîhaye Adlı Eserin Sahibi İbnü'l-Esîr
Mücellîd El-Mutarrezî En-Nahvî El-Harezmî
Melik Muğîs
Mes'ud B. Selahaddîn
Fahri Râzî
Hicretin Altıyüzyedinci Senesi
Musul Valisi Nureddin'in Vefatı
Hicretin Altıyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebu Ömer
Hadis Şeyhi İbn Taberzed
Sultan Melik Adil Arslan Şah
İbn Sekine Abdülvehhab B. Ali
Muzaffer B. Sasîr
Hicretin Altıyüzsekizinci Senesi
Hicretin Altıyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İmadüddîn
Tacüddîn İbn Hamdûn
Anadolu Hükümdarı Hüsrevşah
Emir Fahreddin Serkis
Şeyhü'l-Kebîr Muammer Er-Rahle Ebü'l-Kasım
Kâsimüddin Türkmanî
Hicretin Altıyüzdoküzuncu Senesi
Hicretin Altıyüzdoküzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Evhad Necmeddîn Eyyûb
Harem Fakihi Ve Mekke Şerifi
Kurra Ve Muhaddis Ebu İshak İbrahim
Ebü'l-Feth Muhammed B. Sa'd B. Muhammed Ed-Dîbacî
Şeyh Salih Ebu'l-Bekâ
Hicretin Altıyüzonuncu Senesi
Hicretin Altıyü-Zonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebu'l-Fadl Ahmed B. Mes'ûd
Şeyh Ebü'l-Fadl B. İsmail
Vezir Muîzzüddin Ebü'l-Meâlî
Sencer B. Abdullah En-Nasırî El-Halifetî
Kadı Es-Sülâmiye
Tacü'l-Ümena
Nessâbe El-Kelbî
Meşhur Tabib Mühezzeb
Kanun Adı Verilen Mukaddime Adlı Eserin Sahibi Cezulî
Hicretin Altıyüzonbîrîncî Senesi
Hicretin Altıyüzonbîrîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahîm B. Ali
Rükün Abdüsselâm B. Abdülvehhab
Ebu Muhammed Abdülaziz B. Mahmud B. Mübarek
Hafız Ebül-Hasan Alî B. Enceb
Hicretin Altıyüzonikinci Senesi
Hicretin Altıyüzonîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafız Abdülkadir Er-Ruhavî (Urfalı)
Amâ Vecih
Ebu Muhammed Abdülaziz
Şeyh Fakih Kemaleddin Mevdûd
Hicretin Altıyüzonüçüncü Senesî
Hicretin Altıyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Zahir Ebu Mansur
Zeyd B. Hasan
İzz Muhammed B. Hafız Abdülganî El-Makdisî
Ebü'l-Fütûh Muhammed B. Ali B. Mübarek
Şerif Ebu Cafer
Ebu Alı Mezyed B. Alî

Ebü'l-Fadl Rlşvan B. Mansur
Muhammed B. Yahya
Hicretin Altıyüzondördüncü Senesi
Hicretin Altıyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyhimâd
Kadı Cemaleddin B. Haristanî
Emir Bedreddîn Muhammed B. Ebi'l-Kasım
Şücî' Mahmud İbn Demmağ
Şeyhâ Salîha Abîde Zahide
Hicretin Altıyüzonbeşînci Senesi
Haçlıların Dimyat'ı Ele Geçirmeleri

Ebu Muhammed Cafer B. Muhammed

Ebu Muhammed Cafer b. Muhammed b. Mahmud b. Hibetullah b. Ahmed b. Yusuf. Erbillidir. Faziletli bir kimse olup birçok ilimlere vakıfti. Şafiî fikhını, hesabı, ferâizi, hendeseyi, edebiyatı, nahvi, Kur'an ilimlerini ve daha bir çok ilmi öğrenmişti. Şiirlerinden biri şudur.
«Kaderin getirdiklerini kişi geri çeviremez.
Düşünüldüğü takdirde musibetlerde, ibret alınacak şeyler vardır.
Kaderler geldikten sonra akıl ve görüş, korku ve tedbir onları geri çeviremez. Kişi böylelikle kurtulamaz.
Bütün işlerde sabrı silah olarak kullan.
Hiç bir şeyden ötürü tedirgin olup da sabırsızlanma.
Sabrının sonu, senin için zaferdir.
Bize nice sıkıntılar gelmiştir, ama yüce Allah onları bizden uzaklaş-tırmıştır.
Sonra da o sıkıntıların yerine kolaylık gelmiştir.
Kişi hiç bir zaman Allah'ın yardımından ümid kesmesin.
O'nun yardımından ancak kâfir topluluk ümid keser.
Ben biliyorum ki zaman dönerlidir.
Zamanın iki gününden birinde güven, diğerinde de tehlike vardır.» [1]

Hicretin Altıyüzbeşinci Senesi

Bu sene muharrem ayında, halife Nasır Lidinillah'ın Bağdat'ın batı yakasında yolcular ve hacılar için yaptırdığı aş evinin inşaatı tamamlandı. Buraya uğrayan hacılar ve yolcular, kaldıkları sürece konuk edilecekler, yola çıkmak istedikleri zaman da kendilerine azık, giysi ve bir de dinar verilecekti. Allah, Nasır Lidinillah'ın hayrını kabul etsin. Ona hayır mükâfat versin.
Bu sene Ebü'l-Hattab b. Dihye el-Kelbî, Irak seferinden döndü. Dönüşünde Şam'a uğradı. Vezir Safî'nin meclisinde lügat ve hadis alimi Şeyh Taceddin Ebü'1-Yümn el-Kindî ile buluştu. Ebü'l-Hattab İbn Dihye, söz arasında şefaat hadisini okudu. Nihayet İbrahim Peygamberin şu sözüne gelip durdu:
«Ben gerilerden gerilerden bir halil (dost) idim.»
Burada iki kez tekrarlanan verâ' kelimesinin sonunu fetha ile telaffuz edince, Kindî bu kelimenin ötre ile telaffuz edilmesi gerektiğini söyledi. Ebü'l-Hattab İbn Dihye, Vezir İbn Şükr'e «Bu kim oluyor?» diye sorunca vezir de, «Bu, Ebü'1-Yümn el-Kindî'dir» diye cevap verdi. Ebü'l-Hattab İbn Dihye, ağzı bozuk ve cüretli bir kimse olduğu için Ebü'l-Yümn'e kötü sözle sarfedince Kindî ona hitaben, «Bu uluyan bir köpektir! Diğer köpekler gibi uluyor» diye karşılık verdi.
Ebu Şâme dedi ki: «Yukarıdaki hadiste geçen verâ' kelimesinin sonu hem ötreli, hem de fethalı şekilde rivayet edilmiştir. Bu kelimenin kesreli okunduğu da gelen rivayetler arasındadır.»
Bu sene Harran hatibi Fahreddin b. Teymiye hac dönüşünde Bağdat'a uğradı. Bab-ı Bedir'de Muhiddin Yusuf b. Cevzî'nin mekânında vaaz verdi. Konuşması arasında şöyle dedi:
«Üç yaşına girmiş deve yavrusu gücünü toparlamış olsa bile,
Yaşlı ve güçlü develere saldıramaz.»
Böyle demekle İbnü'l-Cevzî'ye sataşmak istemişti. Çünkü İbnü'l-Cevzî yirmibeş yaşında vaizlik yapan bir gençti. Doğrusunu Allah bilir.
Bu sene muharrem ayının dokuzunda cuma günü Haçlı bir köle, Maksure kapısından Dımaşk Camii'ne sarhoş vaziyette girdi. Elinde yalın kılıcı vardı. Cemaat de oturmuş, sabah namazının kılınmasını bekliyorlardı. Cemaate saldırdı. İki ya da üç kişiyi öldürdü. Minberi kılıcıyla kırıp parçaladı. Yakalanıp akıl hastahanesine götürüldü. Sonra aynı günde Lebbadin köprüsünde idam edildi.
Bu sene Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî Dınıaşk'tan Melik Âdü'in hediyeleriyle Bağdat'a döndü. Askerler onu karşıladılar. Yanında kendi şahsı için getirdiği çok miktarda mal ve para vardı. Daha önce yoksul ve zahid bir kimseydi. Döndükten sonra vaizlikten men edildi. İdaresini yürüttüğü hankâh elinden alındı. Kendi mal ve parasıyla uğraştı. Paralarını ve mallarını

yoksullara ve düşkünlere dağıtmağa başladı. Böylece bir çok insanın malî durumu düzeldi. Muhyiddin İbn Cevzî vaaz verirker onun hakkında şöyle demişti:
«Adamın ihtiyacı yok. Haksız yere mal elde ediyor. Ama bu malları hak edenlere dağıtıyor. Eğer o malları almasaydı, olmasından daha iyi olurdu. Ancak o böyle yapmakla kendi mertebesini yüceltmek istiyor. Oysa bu malları almayıp dağıtmasaydı ve eski haline dönseydi, daha iyi olurdu. Kul, dünyadan sakınmalıdır. Çünkü dünya aldatıcıdır. İnsanı köleleştiren birşeydir. Büyük alimleri ve abidleri dahi esaret pençesine düşürür.»
Böyle diyen Muhyiddin İbn Cevzî daha sonra Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî1 nin durumuna göre daha şiddetli bir durum düşmüştü.
Bu sene Haçlılar, Humus'a hücum ettiler. Asi nehrinin üzerindeki Adve köprüsünden geçtiler. Askerler onların geldiklerini görünce peşlerine düştüler. Onları kovaladılar. Haçlılar da korkularından kaçtılar. Müslümanlar onlardan çoğunu öldürdüler. Bol miktarda mallarını da ganimet olarak ele geçirdiler. Allah'a hamd olsun.
Bu sene Cezîre valisi Melik Sencerşah b. Gazı b. Mevdûd b. Zengî b. Aksungur el-Atabeg'i öldürüldü. Mısır valis Nureddin'in amcasının oğluydu. İnsanların en kötü kalplisi ve yaşantısı en bozuk olanıydı. Onu, oğlu Gazi öldürmüştü. Sarhoş vaziyette helaya girmiş, oğlu da gidip onu ondört bıçak darbesiyle öldürmüş, sonra da boğazlamıştı. Bunu, ondan sonra tahtını ele geçirmek amacıyla yapmıştı, ama Cenâb-ı Allah Gazi'yi de tahttan yoksun bırakmıştı. Sencerşah'ın Gazi tarafından öldürülmesinden sonra diğer oğlu Mahmud'a hükümdarlık beyatı yapıldı. Katil Gazi yakalanıp aynı günde öldürüldü. Allah onu hem hayattan, hem de tahttan yoksun bıraktı, ama Cenâb-ı Allah böylece Müslümanları onun babasının zalimliğinden, zorbalığından ve fasıkhğından kurtarıp rahata kavuşturmuş oldu. [2]

Hicretin Altıyüzbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Feth Muhammed B. Ahmed B. Bahtiyar

Ebü'1-Feth Muhammed b. Ahmed b. Bahtiyar b. Ali. Vasıtlıydı İbn Senday adıyla meşhur olmuştur. Ahmed b. Husayn'dan Müsned'i en son rivayet edendir. Fıkıh, kadılık ve dindarlıkta meşhur bir aileden gelmedir. Güvenilir, adaletli ve takvalı bir kimseydi. Nakilde sağlamdı. İrticalen okuduğu şiirlerden biri şudur:
«Güneşin doğduğu yer, Leyla'nın berisinde olsaydı. Leyla, batarken güneşin arkasında olsaydı. Kendi kendime «ona kavuşmayı bekle» derdim. Ölüm de bana derdi ki: «Leyla'ya kavuşmak yakındır.» [3]

Mısır Kadilkudatı

Asıl adı Sadreddin Abdülmelik b. Derbas el-Mardinî el-Kürdî'dir. Bu sene vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Hicretin Altıyüzaltıncı Senesi

Bu sene muharrem ayında Hanefîlerin şeyhi Necmeddin Halil, melik Âdü'in elçisi olarak Dımaşk'tan bir çok hediyelerle Bağdat'a geldi. Öksüzlerle delilerin mallarına zekât düşüp düşmeyeceği konusunda Nizamiye şeyhi Mecdüddin Yahya b. er-Rebî ile münazara yaptı. Hanefîlerin şeyhi Necmeddin bu mallara zekat düşmeyeceği konusunda delil ileri sürmeğe başlayınca Şafiîlerin temsilcisi olan Mecdüddin Yahya ona karşı deliller ileri sürerek itirazda bulundu. İki taraf da güzel deliller ileri sürmüşlerdi. Sonra Hanefîlerin şeyhine ve arkadaşlarına elçilik nedeniyle hü'at giydirildi. Münazara, vezir naibi İbn Şükr'ün huzurunda yapılmıştı.
Bu sene cemaziyelahir ayının beşinde cumartesi günü Dımaşk'taki Şafiîlerin reisi Cemal Yunus b. Bedran, yine Melik Âdü'in elçisi olarak Bağdat'a geldi. Hâcibü'l-Hüccab'la birlikte askerler onu karşıladılar.
Onunla birlikte Krbil valisi Muzafferüddin Kevkerî'nin kardeşinin oğlu da gelmişti. Elçi olarak gelişi, Erbil valisinin yaptıklarından ötürü halifeden özür dilemek ve onun affını istemek amacını taşıyordu. Bu isteği kabul edildi.
Bu sene Melik Âdil, Habur ve Nusaybin şehirlerini ele geçirdi ve bir süre Sincar şehrini kuşatma altında tuttu. Ancak şehri ele geçiremedi. Sonra Sincar valisiyle barış yaparak geri döndü. [5]

Hicretin Altıyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Esad B. Mematî

Ebü'l-Mekarim Esad b. Hatir Ebu Said Mühezzeb b. Mina b. Zekeri-ya Es'ad b. Mematî b. Ebi Kudame b. Ebi Meli

Mısırlıydı. Katip ve şairdi. Sultan Selahaddin'in iktidarı zamanında Müslüman oldu. Bir süre Mısır'da divan başkanlığı yaptı.
İbn Hallikan dedi ki: «Onun bir çok faziletleri ve tasnif eserleri vardır. Sultan Selahaddin'in hayatım, Kelile ve Dimne'y manzum olarak yazdı. Bir şiir divanı da vardır. İbn Şükr vezirliğe atanınca Kadı Es'ad ondan korkup Haleb'e kaçtı. Orada altmışiki yaşındayken bu sene vefat etti.»
Dımaşk'tayken onu ziyaret eden bir hastalığı nedeniyle şöyle bir şiir yazmıştır:
«İki nehirden bahsetti bana.
Oysa yeryüzünde o iki nehirden ebediyyen bahsedecek kimse yoktur.
O nehirde öküz gibi bir yaratığın bulunduğunu söyledi. Oysa kendisinin tabiatında soğukluk vardır.» [6]

Ebu Yakup Yusuf B. İsmail

Ebu Yakub Yusuf b. İsmail b. Abdurrahman b. Abdüsselam el-Lemeanî. Bağdat'taki Hanefî alimlerinin öncül erindendi. Hadis dinledi. Sultan camiinde ders verdi. Usulde Mu'tezüî idi. Fıkıh'ta ve teferruatta yüksek mertebelere ulaşmıştı. Amcasından ve dedesinden ders altı. Hilaf ve münazara ilimlerinde ileri merhalelere ulaştı. Doksan yaşına yaklaşmış iken bu sene vefat etti. [7]

Ebu Abdîllah Muhammed B. Hasan

îbn Horasanı adıyla tanınmıştır. Muhaddisti. Kitap istinsahı yapardı. Bir çok hadis yazdı. Kendisine ve başkalarına ait hutbeleri derledi. Yazısı güzel ve meşhurdu. [8]

Ebü'l-Mevahîb Ma'tukb. Menî'

Ebü'l-Mevhab Ma'tuk b. Meni' b. Mevahib el-Hatib Bağdadî. İbn Haşşap'tan nahiv ve lügat dersleri aldı. îrâd etmiş oduğ hutbeleri bir kitapta topladı. Faziletli bir alimdi. Şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Kendi nefsine gizli aşikâr düşmanlık yapan bir düşmandan sadakat umma.
Eğer onun dostluğu fayda verecek olsaydı, onun vereceği fayda ona bir sevap olurdu.» [9]

İbn Harruf

Sibeveyhî'nin sarihidir. Asıl adı Ali b. Muhammed b. Yusuf Ebü'l-Hasan İbn Harruf tur. Endülüslüdür. Nahivcidir. Sibeveyhî'nin eserini şerh etmiş ve onu Mağrip hükümdarına takdim edince, hükümdar ona 1.000 dinar ödül vermiştir. Cümelü'z-Zeccacî'yi de şerhetmiştir. Çeşitli beldelere seyahatlerde bulunurdu. Gezip dolaşır, sadece hanlarda kalırdı. Ne hür bir kadınla evlenmiş, ne de kendine bir cariye edinmişti. Bu, rezil kimselerin tabiatını mağlup eden bir hastalıktır. Ahir ömründe aklı değişti. Sokaklarda baş açık dolaşırdı. Bu sene seksenbeş yaşında iken vefat etti. [10]

Ebu Alî Yahya B. Er-Rebî

Ebu Ali Yahya b. er-Rebî b. Süleyman b. Harrar el-Vasıtî el-Bağdadî. Nizamiye medresesinde Fadlan'dan ders aldı. Ona kalfalık yaptı. Sonra Muhammed b. Yahya'nın yanma gitti. Onun ilm-i hilaftaki metodunu öğrendi. Sonra Bağdat'a döndü. Nizamiye'de müderris oldu. Nizamiye vakfının nazırlığına da atandı. Hadis dinledi. Bir çok ilimlere ve mezhebe dair güzel bilgilere sahip oldu. Dört ciltlik bir tefsiri vardır. O tefsiri ders kitabı olarak okuturdu. Hatib Bağdadî'nin tarihini ve o tarih üzerine îbn Sem'anî tarafından yazılan Zeyl'i ihtisar etti. Özetleyip kısalttı. Bu sene seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. [11]

Caâmiü'l-Usûl Ve'n-Nîhaye Adlı Eserin Sahibi İbnü'l-Esîr

Asıl adı Mübarek b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid Mecdüddin Ebü's-Saadat eş-Şeybanî'dir Cizrelidir. Şafiî mezhebine mensuptur. Îbnü'1-Esîr adıyla tanınmıştır. Melik Efdal'm veziri Ziyaeddin Nasrullah ile el-Kâmil fTt-Tarih adlı eserin sahibi Ha-fiz îzzeddin Ebü'l-Hasan'm kardeşidir. Hicretin 544. senesinin rebiyü-levvel veya rebiyülahir ayında doğdu. Çok hadis dinledi. Kur'ân okudu.Kur'ân ilimlerini iyice öğrendi. Musul'da ikamet ederdi. Diğer ilimlere dair faydalı kitaplar derledi. Câmiu'l-Usûli's-Sitte adlı kitabı vardır. Bu kitabında Muvatta', Buharî'nin Sahih'i, Müslim'in Sahih'i Ebu Davud'un Sünen'i, Neseî'nin Sünen'i Tirmizî'nin Sünen'i ele alınır. Ancak bu kitabında İbn Mâce'den bahsetmez.

Kitabü'n-Nihaye fî Garibi'1-Hadis, Şerhü Müsnedi'ş-Şafiî ve dört ciltlik bir tefsiri vardır. Başka ilimlere dair eserleri d vardır. Musul hükümdarları tarafından saygı görürdü. Nureddin Arslanşah tahta geçince kölesi Lü'lü'ü ona göndererek vezirlik teklif etti. Ancak İbnü'1-Esîr bu teklifi kabul etmedi. Bu defa Nureddin Arslanşah bizzat yanma geldi. Teklifini yineledi; İbnü'1-Esîr yine kabul etmedi ve şöyle dedi:
«Yaşım ilerledi. Ben ilim yaymakla meşhur oldum. Vezirlik ise biraz zor kullanmayı ve zulmü gerektiriyor. Bu da bana uygun değildir.» Bu gerekçeyi ileri sürmesi üzerine Nureddin Arslanşah onu affetti.
İbnü'1-Esîr Ebü's-Saadat dediki: Arapça ilmini Said b. Dehhan'dan öğreniyordum. Şiirle ilgilenmemi bana emretti. Bens şiirle uğraşamı-yordum. Şiirin hakkından gelemiyordum. Şeyhim Said vefat edince bir gece onu rüyamda gördüm. Bana yine şiirle ilgilenmemi emretti. Ben de ona dedimki: «Bana bir şiiri örnek olarak ver ki üzerinde çalışayım» böyle demem üzerine bana şu şiiri okudu:
«Yükseklikleri sev sürekli olarak. Şayet zaferi kazananıazsan ben derimki:
Gece karanlığında toprağı kazarak içine gir.
Şeref ve üstünlüğün merkezi, gecenin karanlığında bineğe binmekle olur.
Şerefi, gece yürüyüşleri ve uykusuzluklar doğurur.»
Kendisine «güzel söyledin» dedim. Sonra uyandığımda o şiirin üzerine yirmi kadar beyit yazıp şiiri tamamladım.»
İbnü'1-Esîr Ebü's-Saadat, Bu sene zilhicce ayının sonunda altmış iki yaşındayken vefat etti. Kardeşi, Zeyl adlı eserde onu biyografisini anlatırken şöyle demiştir:
«Ebü's-Saadet birçok ilimde pay sahibi idi. Fıkıh, ilm-i usûl, nahiv, hadis ve lügattan payını almıştı. Tefsir, hadis, fıkıh, hesap ve garibü'l-hadise dair meşhur tasnif eserleri ve tedvin edilmiş risaleleri vardır. Evine kapanır, ilimle uğraşırdı. Sağlam ve metanetli bir kişi olup bu konuda örnek gösterilirdi. Sırat-ı müstakime koyuldu. Allah rahmet etsin. Zamanın güzelliklerindendi.» [12]

Mücellîd El-Mutarrezî En-Nahvî El-Harezmî

Nahivde imamdı. Önder bir âlimdi. Nahve dair güzel tasnifatı vardır. Bu sene vefat etti. [13]

Melik Muğîs

Fethüddin Ömer b. Melik Âdil. Bu sene vefat edince Kasyun dağı eteklerinde kardeşi Muazzam'm türbesine defnedildi. Orad Melik Mü-eyyed de yatmaktaydı. [14]

Mes'ud B. Selahaddîn

Ra'sü'1-Ayn medresesinde vefat etti. Haleb'e götürülüp oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. [15]

Fahri Râzî

Teysir adlı eserin ve bazı musannafatın sahibidir. Rey hatibinin oğlu diye bilinir. Asıl adı Muhanımed b. Ömer b. Hüseyin b. Ali el-Kureşî et-Teymî el-Bekrî'dir. Ebü'l-Meâlî ve Ebu Abdillah gibi künyeleri taşırdı. Fahr-i Razî diye meşhur olmuştur Kendisine Rey hatibinin oğlu da denilirdi. Şafiî nkıhçılarından olup irili ufaklı tasnif eserleriyle meşhur olmuştur. 200 kadar tasnif eseri vardır. Büyük tefsiri, Metâlibü'l-Âliye, Mebâhisü'ş-Şarkiyye, Erbain, Usûlü'1-Fıkh, Mahsûl ve benzeri kitapla yazmıştır. İmam Şafiî'nin biyografisini faydalı bilgilerle dolu bir ciltte tasnif etmiştir. Bu eserde şahsen katılamayacağım bazı garip bilgiler vardır. Kendisine tuhaf şeyler nisbet edilir. Biyografisini Tabakatü'ş-Şafiî'ye adlı eserde anlatmışımdır. Harezm'in ülkesinin ve diğer ülkelerinin hükümdarları tarafından saygı görürdü. Çeşitli beldelerde onun için bir çok medrese yaptırılmıştır. 80.000 altın dinara ve diğer emtia, binek eşya ve giysilere sahipti. Elli Türk kölesi vardı. Vaaz meclisinde hükümdarlar, vezirler, alimler, emirler, yoksullar ve halk tabakasından insanlar hazır bulunurlardı. İbadet ve virdleri vardı. Bazı zamanlar Kerramîlerle kendisi arasında ihtilaf, hatta düşmanlıklar meydana gelmişti. Kerramilere kızar, Kerramîler de kendisine kızar, onu aşırı derece kötülerlerdi. Kendisi de onları yermekte aşırı giderdi. Önceki sayfalarda bu hususta bir nebze bahsetmiştik. Kelam ilminde derin bilgiye sahip olmakla birlikte kendisi «Acuzelerin yolunu tutan kurtuluşa erer» derdi. Acuzelerin dininden kasıt, itikadı konularda delile pek gerek duymadan inanca teslim olmaktır. Ben onun vefat ettiği esnadaki vasiyetini ve onun kelamcılıktan vaz geçip selef metoduna sarıldığını, yüce Allah'ın varlığıyla ilgili nakledilen delilleri olduğu gibi kabul edip teslim olduğunu anlatmıştım.
Zeyl adlı eserde Fahr-i Razî'nin biyofrafisinden bahsederken Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme şöyle demiştir: «Fahr-i Razî vaa

verirken Kerramilere hakaret eder, onlar da ona söverler ve büyük günahlar işlediğini ileri sürerek kâfir olduğunu iddia ederlerdi. Bir rivayetle anlatıldığına göre Kerramiler ona zehir içirecek birini görevlendirmişler bu görevli ona zehir içirmiş ve bu nedenle Fahr-i Razı vefat edince de Kerramiler onun vefatına çok sevinmişlerdi. Onun kölelerle ve başkalarıyla masi-yet işlediğini söylerlerdi.

Fahr-i Razî Bu sene zilhicce ayında vefat etti. Üstünlükleri olduğu tartışılmaz. İlgilendiği ilim dalları da elbetteki üstün ilimlerdi. Ancak sultanlarla arkadaşlık eder, dünyayı sever ve fazlaca dünyalık elde etmeğe çalışırdı ki bu, alimlerin vasıflarından değildir. Bu nedenle ve yaptığı diğer işlerden ötürü çok kimseler onun aleyhinde bulunmuşlardır. Örneğin Peygamber (s.a.v.) Efendimizin çölde büyümüş olmasını kastederek ona Bedevi Muhammed, kendi kendini kastederek de Muham-med er-Razî dediğinden ve buna benzer sözler sarfettiğinden Ötürü kendi aleyhinde çok şiddetli ithamlar yapılmıştır. Kusurlarından biri de şuydu: Hasımlar tarafından ileri sürülen birçok ibarelerdeki şüpheleri kabul eder ve buna daha kısa ifadelerle cevap verirdi. Duyduğuma göre o öldükten sonra geride 200.000 altın dinar, binek, elbise, akar ve aletler bırakmıştır. Yine kendisinden sonra hayatta kalan iki oğlundan herbiri de onun mirasından 40.000 dinar elde etmişlerdir- Büyük oğlu orduya katılıp Sultan Ahmed b. Tekiş'in hizmetinde çalışmıştır.»

el-Kamil Fi't-Tarih adlı eserinde İbnü'1-Esîr demiş ki: «Bu sene, yani hicretin 606. senesinde Fahreddin Razî Muhammed b Ömer vefat etti. O Rey hatibinin oğluydu. Şafiî fıkıhçısıydı. Meşhur tasnif eserlerin, fıkıh ve usul gibi kitaplann sahibidir Kendi çağında dünyanın en büyük alimi idi. Duyduğuma göre o hicretin 543. senesinde doğmuştur. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey mahlukatm ilâhı; yüzüm sanadır, yönelişim sanadır. Gizli aşikâr kendisine yalvarıp yakardığım da sensin. Bütün musibetler karşısında yardımını istediğim, sensin. Hayatımda da, mezarımda da sığınağım yine sensin.»

İbn Saî, Yakut Hamevî tarikiyle Fahr-i Razî'nin oğlundan, babasına ait şu şiiri nakletmiş tir:

«Mutluluk kapılarının bütün mahlukat için tam olarak açılması,
Ancak bir, tek ve hak olan yüce Allah'ı anmakla mümkün olur.
O bütün münıkinatm idarecisidir.
Varlıkların tümünü adalet, doğruluk ve sadakatle yoktan var etmiştir. Allah'ın yüce varlığı kendi yaratıklarına benzemekten münezzeh ve üstündür.
O doğuda da, batıda da bu dine yardım etmiştir.
Öyle bir ilah ki, lütfü bol, adaleti çok ve kendisi de yücedir.
O hem doğru yolu, hem de eğri yolu gösterendir. O hem mutluluğa erdiren, hem mutsuzlukta bırakandır.»

Fahr-i Razî'nin şiirlerinden biri de şudur:

«Ruhlarımız bedenlerimizden ayrı ve uzaktır. Dünyamızın mahsulü, eza ve günahtır. Uzun ömür arayışımızdan elde ettiğimiz yarar, Sadece dedikoduları toplamak olmuştur.»

Sonra Fahr-i Razî şöyle demiştir: «Kelam yollarını felsefe metodla-nnı denedim. Bunların, susamışı suya kandırdığını, sadra şifa verdiğini, hastayı iyileştirdiğini göremedim. En yakın yolun Kur'an yolu olduğunu gördüm. İspat için şu âyeti okurum:

«Rahman arşa hükmetmektedir.» «Güzel sözler O'na yükselir» (ei-Fâtır, 10).

Nefy hususunda da şu âyetleri okurum:

«O'nun benzeri hiçbir şey yoktur» (eş-Şûra, ıi). «O'na benzeyen bir şey bilir misin?» (Meryem, 65). [16]

Hicretin Altıyüzyedinci Senesi

Şeyh Ebu Şame'nin anlattığına göre bu sene Cezîre hükümdarları olan Musul valisi, Sincar valisi, Erbil valisi, Halep valis Zahir ve Rum meliki, Sultan Âdil'e muhalefet etmek, ona karşı koymak, onunla savaşmak ve hakimiyeti elinden almak hususunda ittifak kurdular. Rum hükümdarı Gencer b. Kılıç Arslan adına da hutbe okutmayı kararlaştırdılar. Ahlat'ı kuşatmak üzere gelmeleri için Gürcülere de haber saldılar. Ahlat'da Sultan Âdü'in oğlu Melik Evhad bulunmaktaydı. Gürcüler, Cezîre hükümdarlarına yardımcı olmaya, Sultan Âdil karşısında onlara destek vermeğe söz verdiler.

Bu, Allah'ın yasakladığı bir düşmanlık ve taşkınlıktı. Gürcüler kralları îvan komutasında gelip Ahlat'ı kuşattılar. Orada bulunan Melik Evhad çok sıkıntıya düştü ve «bu çok zorlu bir gündür» dedi. Ama Ce-nab-ı Allah'ın takdiri şu ki, rebiyülahır ayının ondokuzunda pazartesi günü Gürcüler, Ahlat'ı şiddetle kuşatmakta iken kralları İvan sarhoş vaziyette atının üzerindeyken atı tökezleyip onu bir çukura düşürdü. Gürcüler bu çukurları şehirin etrafına tuzak olarak kazmışlardı. Hemen Melik Evhad'm adamları koşup onu -horlanmış vaziyette- esir aldılar. Gürcüler'in morali bozuldu. Kuvvetlerini kaybettiler. İvan, Melik Evhad'm huzuruna götürüldüğünde Melik Evhad onu serbest bıraktı. Ona lütuf ve ihsanda bulundu. 200.000 dinar kurtuluş akçesi vermek, ellerindeki 2.000 Müslüman tutsağı serbest bırakmak, Melik Evhad'm ülkesine sınırdaş olan yirmibir kaleyi teslim etmek, kızını Melik Ev-had'ın kardeşi Eşref Musa ile evlendirmek ve kendisiyle savaşanlara karşı ona yardımcı olmak şartıyla esaretten kurtuldu. Melik Evhad'ın bu şartlarını îvan kabul etti. Bu şartları yerine getirme hususunda Ev-had ondan yemin aldı. Ayrıca babası Sultan Âdü'e de haber göndererek bu antlaşmayı kabul etmesi için izin vermesini istedi. Babası Sultan Âdil, Halep dışında ordugah kurmuş, bu ise son derece hiddetlenmiş ti. Bu haldeyken kendilerinin güç ve kuvveti ile değil de yüce Allah'ın takdiri ile bu galibiyet haberi geldi. Bu, akıllarından dahi geçmiyordu. Sultan Âdil bu galibiyet haberini

alınca aşırı derecede sevinç ve ferahından ötürü neredeyse aklını kaybedecekti. Sonra oğlu Melik Evhad'ın İvan'a karşı ileri sürdüğü şartların tümünü onayladı. Bu haber Cezire hükümdarlarına da ulaşınca hepsi boyun eğip teslim oldular. Zillet içine düştüler. Her biri güya kendisine isnad edilen ve kendisi için bir komplo olarak uydurulan bu haberden ötürü Sultan Âdil'e haber göndererek özür dilediler. Sultan Âdil de özürlerini kabul etti. Onlardan sağlam bir sulh sözü aldı. Böylece Sultan Âdi yeni bir çağa girmiş oldu.
Gürcü kralı, Melik Evhad'a verdiği bütün sözleri yerine getirdi. Kızını Melik Evhad'ın kardeşi Eşrefle evlendirdi. Eb Şâme'nin bu olayla ilgili olarak anlattığı garip hadiselerden biri şudur: Kral İvan'ın keşişi, yıldız falına bakardı. Krala Ahla kuşatmasından bir gün önce şöyle demişti:
«Bilesin ki yarın ikindi ezanıyla birlikte Ahlat kalesine gireceksin, ama bu kılıktan başka bir kılıkta gireceksin.» Gerçekten de ertesi gün Kral İvan Ahlat kalesine ikindi ezanıyla birlikte girmişti, ama esir olarak girmişti.» [17]

Musul Valisi Nureddin'in Vefatı

Bu sene Musul valisi Melik Nureddinşah b. İzzeddin Mes'ûd b. Kut-beddin Mevdûd b. Zengî, sultan Melik Âdil'in kızı kendisine istemesi için bir vekilini sultan Melik Âdil'e gönderdi. Bu vekil, 30.000 dinar me-hir vererek onun adına nikah akdi yapacaktı. Ancak vekili yoldayken Melik Nureddin vefat etti. Vefatından sonra (tabii vekilin ve Sultan Âdil'in ölümünde haberleri olmadığı için) nikah akdi yapıldı. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'1-Esîr, Melik Nureddin'i çok övmüş, adaletli ve şeha-metli olduğunu şükranla anlatmıştır. İbnü'1-Esîr, onu başkalarına nis-betle daha iyi tanıyan biridir. Onun hükümdarlığının onyedi sene onbir ay sürdüğünü de ifade etmiştir. Ebü'l-Muzaffer Esip'ta gelince o, Melik Nureddin hakkında şöyle demiştir: «Zorba, zalim, cimri ve çok kan akıtan biriydi.» Doğrusunu Allah bilir. Melik Nureddin'in vefatından sonra yerine oğlu Kahir İzzeddin Mes'ûd geçti. Kahir de memleket idaresini kölesi Bedreddin Lü'lü'e bıraktı. Daha sonra Bedreddin Lülü' taht geçmiştir.
Ebu Şâme dediki: «Bu sene şevval ayının yedisinde Melik Âdil, Musallâ'nın imarına başladı. Orası için dört yüksek duva ördürdü. Kervanların ve kafilelerin bulunduğu tarafa bir tedbir olsun diye kapılar yaptırdı. Kıble tarafında da taştan bir mihrap ve minber yaptırdı. Bunun üzerine de bir kubbe ilâve etti. Sonra hicretin 613. senesinde kıble tarafında iki revak yaptırıldı. Tahtadan bir minber de ilave edildi. Oraya maaşlı bir hatip ve imam atandı. Melik Âdil vefat ettiğinde ikinci revak tamamlanmamıştı. Bütün bu inşaatlar, Vezir Safiy b. Şükür eliyle yaptırılmaktaydı.»
Bu sene şevval ayının ikisinde Emevî Camii'nin Babü'l-Berîd tarafındaki kapıları tunçtan yapıldı ve yerlerine takıldı.
Yine şevval ayında fiskiye, şadırvan ve sarnıcın onarımına başlandı. Orada bir mescid de yapıldı. Mescide maaşlı bir imam atandı. Buraya atanan ilk imam, Nefis el-Mısrî adında bir zattı. Sesi güzel olduğu için kendisine cami bülbülü deniliyordu Şeyh Ebu Mansur ed-Darîr el-Mus-dir'in yanında okurken etrafında çok dinleyiciler toplanırdı.
Bu sene zilhicce ayında Akkâ'dan hareket eden birkaç gemi, Dimyat limanına yöneldi. Bu sene Kıbrıs kralı İlyon geceleyin Dimyat limanına geldi ve bazı beldelere baskınlar yaptı. Bir kısım insanları öldürdü, bir kısmını esir alıp geri döndü. Gemiler peşine düştüler. Kovaladılar, ama onu yakalayamadılar. Daha Önceleri de buna benzer baskınlar yapmıştı. Bu, ondan başkasının yapamadığı işlerdi. Allah ona lanet etsin. Bu sene Haçlılar, Kudüs taraflarında bozgunculuk yaptılar. Melik Muazzam onlara karşı harekete geçti. İbn Cevzî'nin kızı Rabiâ'nın oğlu olan Şeyh Şemseddin Ebü'l-Muzaffer b. Ali el-Hanef vaaz vermeğe başladı. O, Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibiydi. Faziletli ve birçok ilimde üstün bir şahsiyetti. Endamı ve ses güzeldi. Vaaz verirken güzel konuşurdu. Halk da dedesinin namı dolayısıyla onu çok severdi. Bağdat'tan gelip Dımaşk'a yerleşti. Dımaşk valileri ona ikramda bulundular. Orada ders vermeğe başladı. Her cumartesi günü Ali b. Hüseyin Zeynelabi-din mesnedi yanında oturup vaaz verirdi. Bu meşhedin, zamanımızdaki vaizlerin oturup vaaz verdikleri meşhur sütununun yanında vaaz verirdi. Vaazına büyük bir cemaat gelirdi. Bu cemaat o kadar kalabalıktı ki, insanların bir ucu Natıfâniyin kapısında, diğer ucu da Babü's-Saat'a bakan Babü'l-Meşhed yanındaydı. Bu oturanların işgal ettiği yerdi. Ayakta duranların sayısı bundan müstesnadır. Bütün cemaatın sayısı bazı günlerde 30.000 olarak tahmin edilirdi. İnsanlar, izdihama maruz kalmaksızın vaaz dinlemek ve kendilerine bir yer tutabilmek için onun vaaz vereceği günden bir gün önce camiye gelir, cumartesi gecesini orada geçirir, acıktıkları zaman kavun karpuz yerler, geceyi Kur'ân'ı hatmederek ve zikirler yaparak geçirirlerdi. Vaaz sona erdiğinde cemaat camiden ayrılıp konuşmaksızm evlerine ve iş yerlerine dönerdi. Sadece o gün kendilerine söylediği sözleri tekrarlarlardı. "Şeyh şöyle dedi: Şeyhten şunu dinledik.." gibi sözler söylerlerdi. Vaiz Şemseddin, onları salih amel işlemeğe, kötülüklerden uzak durmağa teşvik ederdi. Vaaz meclisinde ekâbir ve ileri gelenler de hazır bulunurdu. Hatta Şeyh Taceddin Ebü'1-Yümn el-Kindî de onun vaazım dinlemeğe gelirdi. O, şehrin valisi Mutemid ile Be valisi İbn Temirek ve diğer büyüklerle birlikte meşhe-din kapısı yanındaki kubbenin altında oturup Şeyh Şemseddin'in vaazını dinlerdi.
Hülasa diyeceğimiz şudur ki; Şeyh Şemseddin rebiyülevvel ayının beşinde cumartesi günü vaaz vermeğe başlayınca insanları cihada teşvik etti. Yanında bulunan tövbekarların saçlarının getirilmesini emretti. O saçlarla bağlar örülmüştü ki, bunlar çok uzun olduğu için bir kaç adam tarafından taşınıyordu. İnsanlar bu örülmüş, adeta halat haline getirilmiş saçları görünce hep birlikte feryad edip çokça ağlamağa başladılar. Saçlarından bir o kadar da kendileri kestiler vaaz sona erip de Şeyh

Şemseddin minberden indiğinde vali Mübadirüddin Mutemit b. İbrahim onu karşıladı. O seçkin insanlardandı. Koluna girerel onu Ba-bünnatıfiyyin'e kadar götürdü. Nihayet orada atına bindirdi. İnsanlar önünde, arkasında, sağında, solunda, yürüyorlardı. Babü'l-Ferec'den çıkıp Musalla'ya gitti. Geceyi orada geçirdi. Ertesi gün halkla birlikte Kesve'ye doğru yola koyuldu.
Kudüs'e gidip cihad etmek niyetindeydi. Beraberindeki cemaat arasında Zemleka tarafından gelen 300 tam techizatlı nıücahid de vardı. Şeyh Şemseddin şöyle demişti: «Efîk boğazına geldiğimizde Haçlıların korkusundan orada kuşlar dahi uçamıyorlardı. Nablus'a ulaştığımızda Muazzam bizi orada karşıladı. Daha önce kendisiyle görüşmüş değildim.» Muazzam, tövbekarların saçlarından örülmüş halatları görünce onları öpmeğe, yüzüne gözüne sürüp ağlamağa başladı. Ebü'l-Muzaffer Nablus'ta buluşmak için gün belirledi. İnsanları cihada teşvik etti. O gün görülmeğe değer bir gündü. Sonra kendisi ve beraberindeki askerler yola koyuldular. Muazzam da onunla beraberdi. Haçlıların üzerine yürüdüler. Bir kısmını öldürdüler. Birçok mekânları tahrip ettiler. Ganimet elde ederek salimen geri döndüler. Muazzam, Tur dağını tahkim etmeğe başladı. Haçlılara karşı bir üs olsun diye orada bir kale yaptırdı. Bunun için de çok para sarfetti. Bir süre sonra Haçlılar Melik Âdü'e haber göndererek barış ve aman dilediler. Melik Âdil de onlarla mütareke yaptı. Muazzam'm yaptığı tahkimat ve bu tahkimata sarfettiği para boşa gitmiş oldu. Doğrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Altıyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu Ömer

Kasyun dağı eteğinde Kur'an okuyan yoksullar için yaptırılan medresenin banisidir. Allah rahmet etsin. Asıl adı Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame Şeyh Salih Ebu Ömer el-Makdisi'dir. Kur'an-ı Azimüşşânm okunduğu Kasyun dağı eteğindeki medresenin kurucusudur. Şeyh Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kuda-me'nin kardeşidir. Ancak Ebu Ömer, Şeyh Muvaffaküddin'den yaşça daha büyüktü. Çünkü kendisi hicretin 528. senesinde Sava köyünde, başka bir rivayete göre ise Cemail'de doğmuştu. Şeyh Ebu Ömer, Şeyh Muvaffaküddîn'i büyütmüş, ona iyilik ve ihsanda bulunmuş, onu evlendirmiş, işlerini ve idaresini yürütmüştü. Mukaddes diyardan geldiklerinde Dımaşk'taki Mescid-i Ebu Salih'e yerleştiler. Burası Babü'ş-Şarkî haricindedir. Sonra buradan ayrılıp Kasyun dağı eteğine (Sefha) taşındılar. Orada Deyr-i Havranı denen kiliseden başka bir yapı yoktu. Kendisi demiştir ki: «Bize, kendimiz salih olduğumuzdan ötürü değil de Mescid-i Ebu Salih'de kaldığımızdan ötürü Salihiyyûn denilmiştir ve taşındığımız bu son mahalle de bize nisbet edilerek Salihiye mahallesi adını almıştır.»
Şeyh Ebu Ömer, Kur'ân-ı Kerim'i Ebu Amr'ın rivayetine göre okudu. Fıkıha dair Muhtesârü'l-Herakî adlı eseri ezberledi. Sonra kardeşi Muvaffak da bu eseri şerh etti ve şerhini kendi eliyle yazdı. Tefsir-i Begavî'yi, Ebu Nuaym'ın el-Hilye'sini, îbn Battan'm el-îbâne'sini ve birçok mushafi hem ailesi, hem de başkaları için ücretsiz olarak yazdı. Çok ibadet eden, teheccüt namazı kılan zahid bir kimseydi. Sene boyunca oruç tutardı. Sürekli gülümserdi. Her gün öğle ile ikindi arasında yedi cüz Kur'an okur, kuşluk namazım sekiz rek'at olarak kılar ve bu namazda ihlas sûresini bin defa okurdu. Her pazartesi ve perşembe günü Ma-ğaratü'd-Dem'i ziyaret ederdi. Yolda Yavşan otu toplar, bu otları dullara ve düşkünlere verirdi. Kendisine gelen armağanları ailesine ve düşkünlere vermeyi tercih ederdi. Az elbiseyle yetinirdi. Üzerinden uzun bir zaman geçtiği halde şalvar ve gömlek giymezdi. Sarığının bir parçasını keserek ya sadaka olarak verir ya da bir ölünün kefenini tamamlardı. Kendisi, kardeşi, dayılarının oğlu Hafiz Abdülganî ile onun kardeşi Şeyhü'l-İmad, Sultan Selahaddin'in Haçlılara karşı yapmış olduğu bütün gazalara katılmışlar, onun hiçbir gazasından geri kalmamışlardır. Kudüs ve Şam sahillerinin fethinde de onun yanında yer almışlardır. Melik Âdil bir gün Ebu Ömer'in ziyaretine gelmişti. Ebu Ömer o esnada namaz kılmaktaydı. Namazın kesmediği gibi kısaltmadı da. Sultan Âdil oturup onu beklemeğe başladı. Ebu Ömer namazını kılmağa devam etti. Ona hiç dönüp bakmadı. Nihayet namazını tamamladı. Sultan Âdille görüştü. Allah rahmet etsin.
Şeyh Ebu Ömer, büyük camiyi Famiyeli bir adamın parasıyla yapmağa başlamıştı. Ancak duvarlar bir adam boyu yükselince para tükenmişti. Bunun üzerine Erbil hükümdarı Melik Muzaffer Kevkerî ona bir miktar para gönderdi. Bu parayla caminin inşaatım tamamladı. Bu caminin hatipliğini Şeyh Ebu Ömer yaptı. Hutbe irâd ederken üzerinde zayıf ve eski giysiler vardı. Ama kendisinde Allah'tan korkup sakınma ve takva nurları vardı. Misk kokusu gizlense de, o mutlaka açığa çıkar. O gün yaptırmış olduğu minberin dört basamağı vardı. Dördüncüsünün üzerinde otururdu. Nitekim Peygamber Efendimizin minberi de dört basamaklıydı.
Ebül-Muzaffer'in anlattığına göre kendisi bir cuma günü Şeyh Ebu Ömer'in hutbesini dinlemişti. Şeyh Abdullah el-Botanî de o gün cumaya gelmişti. Şeyh Ebu Ömer hutbenin sonunda sultana dua ederken, «Allah'ım kulun Melik Âdil Seyfeddin Ebu Bekr b. Eyyûb'u ıslah et» deyince Şeyh Abdullah el-Botanî kalkıp ayakkabılarım almış, cuma namazını bırakarak camiden çıkıp gitmiştir. Namazı kıldıktan sonra Botanfnin yanına gidip kendisine, «Neden Şeyh Ebu Ömer'e kızdın?» diye sordum. O da, «Şu zalim hükümdara Âdil demesine kızdım ve bu nedenle arkasında namaz kılmadım» diye cevap verdi. Biz, Botanî ile konuşmaktayken Şeyh Ebu Ömer yanımıza geldi. Elinde bir parça ekmek ve iki tane salatalık vardı. Ekmeği kırıp «haydi namaza» dedi. Sonra da sözünü şöyle sürdürdü: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: «Ben Melik Âdil Kisrâ'nm zamanında peygamber olarak geldim.»

Şeyh Ebu Ömer'in böyle demesi üzerine Şeyh Abdullah el-Botanî gülümsedi, elini uzatıp ekmekten bir parça alıp yedi Yedikten sonra da Şeyh Ebu Ömer kalkıp gitti. O gidince Botanî bana dedi ki: «Bu adam mutlaka salih bir adamdır.»
Ebu Şame dedi ki: Botanî büyük ve salih insanlardandı. Onu bir kaç defa görmüştüm. Ebu Ömer'den on sene sonra vefat etti Şeyh Botanî, takvalı olmasına rağmen Melik Âdü'e maslahat gereği hoş sözler söylemesine müsamahayla bakmadı. Onun içir camiden ayrıldı. Belki de o misafirdi. Misafire ise cuma farz değildir. Şeyh Ebu Ömer Melik Ebu Bekir'e Âdil lakabıyla hitaı etmenin, bir nevi lakab olarak Âdil, Kamil, Eşref ve benzeri isimler cümlesinden olarak caiz olduğunu söyleyip kendini savunmuştur. Nitekim tam zıt nitelikler taşıdıkları halde başkalarına da Salim, Ganim, Mes'ûd, Mahmud gibi lakablaı takılmıştır. Aslında ve hakikatte onlar ne Salim, ne Ganim, ne Mes'ud ne de Mah-mud'durlar. Bu gibi lakablar hükümdarlara, tüccarlara ve diğer adamlara da takılmaktadır. Nitekim ters vasıflara sahip olduğu halde bazı kimselere Şemseddin, Bedreddin, İzzeddin, Taceddin gibi isimler takılmaktadır. İlk mezhep imamları gibi zâhidlik, âbidlik ve benzeri üstün hasletlere sahip olmadıkları halde bazı kimselere de Şafiî, Hanbelî ve benzeri, unvanlar takılmaktadır. İşte Melik Ebu Bekir'e de Âdil lakabıyla hitap etmek, diğer hükümdarlara müştereken verilen iakablara benzemektedir ve o lakabların kapsamına girmektedir.
Yukarıda geçen ve Şeyh Ebu Ömer'in Şeyh Botanî'ye karşı, delil olarak ileri sürdüğü hadisin aslı yoktur. Meşhur kitaplarda böyle bir hadise rastlanmamaktadır. Ona, Ebu Muzaffer'e, sonra da Ebu Şame'ye böyle bir sözü hadis olarak kabul ettiklerinden ve delil saydıklarından ötürü hayret ediyorum. Doğrusunu Allah bilir.
Sonra Ebü'l-Muzaffer, Ebu Ömer'in faziletlerini, menkıbelerini, kerametlerini ve onda gördüğü salih halleri anlatmağa başlayarak şöyle demiştir: «Şeyh Ebu Ömer, davranış ve hâl bakımından Selef-i Salihîn'in yolundaydı. Akidesi güzel olup kitaba, sünnete, nakledilen eserlere sarılırdı. Rivayet edilen hadislere, olduğu gibi bağlanırdı. Din adamlarına ve İslâm ulemasına dil uzatmazdı. İnsanları bid'atçılarla oturup kalkmaktan men'ederdi. Seyyidü'l-Mürselîn ve Hatemü'n-Nebiyyîn'in sünnetine bağlı olan kimselerle arkadaşlık kurmayı emrederdi. Çok defalar kendi nefsini kastederek bana şu şiiri okumuştur:
«Kur'an hakkında hak ve işini muhkem yapan kimselerin sözünü söylemenizi size tavsiye ederim.
Kur'an mahluk değildir. Fani hiç değildir.
Lakin o hükümdar ve melik olan Allah'ın kelamıdır.
Onun ayetlerinin manaları parlaktır, ışık saçıcıdır.
Allah rızası için dil ile okunandır.
Göğüslerde ve kalplerde mahfuzdur.
Sayfalar üzerinde parmaklarla yazılıdır.
Sıfatlar hakkında ey kardeşlerim söylenecek söz,
Zât ve ilim sıfatları hakkında beyan iledir, açıktır.
Bunları inkâr etmeksizin kabullenmek gerekir.
Hiç bir şeye benzetmemek ve manasını dumura uğratmamak icap eder.»
Şeyh Ebu Ömer yine kendi nefsini kastederek bana şu şiiri okumuştur:
«Boşuna ömrümü tüketmiş değil miyim ki, eğlencelere dalmış değil miyim ki;
Basımdaki saç ağardı. Zayıfladım. Hastalandım.
Başıma öyle bir hal geldi ki, hayatım boyunca onun için ağlasaydım yeridir.Ki gözlerimden yaşlar aksaydı da, bu hal başıma gelmeseydi. Ağla-saydım bile incinmezdim.»
Şeyh Ebu Ömer hastalandı. Hastalığı birkaç gün sürdü ve bu sene rebiyülevvel ayının yirmidokuzunda salı gecesi seher vakti vefat etti Hastalığı esnasında devam ettirdiği virdlerini terk etmedi. Deyr-i Havram de yıkanıp büyük bir kalabalık tarafından mezarlığa götürüldü. Cenazesine katılan cemaatın sayısını ancak Aziz ve Celil olan yüce Allah bilir. Cenaze merasimine devlet erkânından, ulemadan, ümeradan, kadılardan ve diğer büyüklerden katılmayan kalmadı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Hava çok sıcaktı. İnsanların üzerinde âdeta bir sıcaklık tabakası vardı ve sıcaktan ötürü bu sıcaklık tabakasından tıpkı arı vızıltısı gibi bir ses hissediliyordu. İnsanlar onun kefenini adeta kaçırıp yağmaladılar. Bunu teberrüken yapmışlardı. Elbiseleri çok pahalıya satıldı. Şairler onun için güzel mersiyeler yazdılar. Vefatından sonra onunla ilgili çok güzel ve salihane rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin. Geride üç erkek çocuğu bırakmıştı:
1- Ömer. Kendisi Ömer'in adıyla künyelenerek Ebu Ömer künyesini taşıyordu.
2- Şeref Abdullah. Bu, babasının vefatından sonra katiplik görevine atandı ki İzz Ahmed'in babasıdır.
3- Abdurrahman.
Şeref Abdullah da vefat edince hatiplik görevi kardeşi Şemseddin Abdurrahman b. Ebi Ömer'e kaldı. Bunlar Şeyh Ebu Ömer'in erkek çocuklarıydılar. Şeyh Ebu Ömer'in kız çocukları da vardı. Nitekim yüce Allah buyurdu:
«Kendini Allah'a veren, inanan, boyun eğen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan dul ve bakireler.» (et-Tahrîm,5). Şeyh Ebu Ömer'in mezarı Deyri'l-Havranî karşısındaki sokakta bulunan Mağaratulcu yolu üzerindedir. Allah, ona da bize de rahmet etsin. [19]

Hadis Şeyhi İbn Taberzed

Asıl adı Ömer b. Muhammed b. Muammer b. Yahya'dır. Ebu Hafs b. Taberzed el-Bağdadî Derrakezzî diye bilinir. Hicretin 515. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Şakacı ve zarif bir kimseydi. Dârü'l-Kaz'da çocukları okutup eğitirdi. Hanbel b. Abdullah el-Mükeb-bir ile birlikte Dımaşk'a geldi. Dımaşk ahalisi bunların ikisinden de hadis dinledi. İkisi de çok miktarda mal ve servet edinerek Bağdat'a döndü. Hanbel, hicretin 603. senesinde vefat etti, İbn Taberzed ise bu seneye kadar yaşadı. Bu sene receb ayının dokuzunda vefat etti. Vefat ederken doksanyedi yaşındaydı. Büyük bir servet bıraktı. Mirası sadece Beytü'l-mala kalmıştı. Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi. [20]

Sultan Melik Adil Arslan Şah

Asıl adı Nureddin'dir. Musul valisiydi. Şehit Nureddin'in kardeşinin oğludur. Biyografisinin bir kısmını önceki senelerin hadislerinden bahsederken anlatmıştık. Şafiî mezhebine mensuptu. Bu ailede kendisinden başka Şafiî mezhebine mensup bir kimse yoktu. Musul'da Safiîler için büyük bir medrese yaptırdı. Orada türbesi vardır. Bu sene safer ayında pazar gecesi vefat etti. [21]

İbn Sekine Abdülvehhab B. Ali

İbn Sekine es-Sofî adıyla bilinip Ziyaeddin lakabını taşırdı. Abdallardan sayılırdı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Hicretin 519. senesinde doğmuştur. Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin sohbetinde bulundu. Onun meclisinden ayrılmadı. Vefat ettiği gün cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Havastan ve avamdan çok sayıda insan onun cenaze merasimine katılmıştı. Allah rahmet etsin.[22]

Muzaffer B. Sasîr

Bağdatlıdır. Sufî meşrep bir vaizdi. Hicretin 523. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Taziye meclislerinde, mescitlerde ve köylerde vaaz verirdi. Zerafetli ve tabiatı güzel bir kimseydi. Adamın biri kalkıp ona fısıldayarak, «Ben hasta ve açım» demiş, o da adama şu cevabı vermiş: «Allah'a hamd olsun sen afiyet buldun sayılır.»
Bir defasında zayıf et satan bir kasabın yanından geçiyordu. Kasap, «Aidanmadığına yemin edecek kişi nerede?!» diye yüksek sesle bağırıyordu. Muzaffer ona «Böyle biri ortaya çıksın da ona yeminini bozdura-sın öyle mi?» diye cevap verdi.
Muzaffer b. Sasîr'in kendisi anlatıyor: «Bir defasında Yakub'a da bir meclis düzenledim, şu taraftaki adam, "Şeyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır», öbür taraftaki, "Şeyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır», karşı taraftaki, «Şeyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır» demeğe başladı. Nihayet elli tane kadar yarımdan bahsedildi. Ben de kendi kendime bu gece ben zengin oldum. Yarın memleketime tacir olarak döneceğim» dedim. Sabah olunca baktım ki mescidin avlusunda bir arpa kümesi var. Bana akşamleyin cemaatın bahsettiği yarımşar ölçekler buraya yığıldı. Demek ki bahsettikleri yarımlar Zebedi-ye gibi bir ölçek türüymüş.
Yine bir defasında Basîra'da bir meclis düzenledim. Benim için mahiyetini bilmediğim bir şeyler topladılar. Sabah olunca baktım ki toplanan şey Camus tüyü ve boynuzlarıdır. Adamın biri kalkıp «Şeyh Muzaffer efendinin yanınızda bulunan yünlerine ve Camus boynuzlarına dikkat edin. Eksiksiz olarak kendisine teslim edin» dedi. Ben de, «Benim bu gibi şeylere ihtiyacım yoktur. Size helal olsun» diye cevap verdim. Bu hikayeyi Ebu Şâme anlatmıştır. [23]

Hicretin Altıyüzsekizinci Senesi

Bu sene başında Melik Âdil, Tur dağında bulunmaktaydı. Oradaki kaleyi tamir etmekle uğraşıyordu. Mağrib diyarından gelen haberler arasında, Abdülmü'mîn'in Tuleytula'da Haçlıları büyük bir yenilgiye uğrattığı, Tuleytula'yı şiddet kullanarak fethettiği ve Tuleytula halkından çok sayıda insan öldürdüğü yer alıyordu.
Bu sene Mısır ve Kahire'de şiddetli bir deprem oldu. Bu yüzden bir çok ev yıkıldı. Aynı şekilde Kerek ve Şobek'te de deprem meydana geldi. Buranın kalesinin bazı burçları yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan çok sayıda kadın ve çocuk öldü. Bu sene Dımaşk'm batısında Atike mezarının yanında akşamla yatsı arasında gökten yere doğru inen bir duman görüldü.
Bu sene Batınîler, Müslüman olduklarını söylediler ve haramları işleyen kimselere had tatbik ettiler. Cami ve mescidler inşâ ettiler. Şam'da bulunan kardeşlerine de buna dair mektuplar ve ilanlar gönderdiler. Liderleri Celalüddin de halifeye bir mektup yazarak bu durumu bildirdi. Batmîler'den bir grup hacca gitmek üzere Bağdat'a uğradı. Bu nedenle kendilerine saygı gösterilip ikramda bulunuldu. Ancak Arafat dağında vakfe yaparlarken Batınîler'den biri, Mekke emiri Katade el-Hüseynî zannederek emirin yakınlarından birine hücum etti ve onu öldürdü. Bu nedenle Mekke zencileri ile Irak hacıları arasında çatışma meydana

geldi. Irak hacılarının malları yağmalandı. Çok sayıda Iraklı hacı öldürüldü.
Bu sene Melik Eşref, Zahir Hızır b. Selahaddin'in amcasının oğlu Neyrep'ten Reys köprüsünü satın alıp güzelce onardı
Zamanımızda bu köprüye dehşet köprüsü denilmektedir. [24]

Hicretin Altıyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh İmadüddîn

Asıl adı Muhammed b. Yunus'tur. Şafiî fakihidir. Musulludur. Birçok tasnif eserin sahibi olup çeşitli ilimlere vakıftı. Musul'da Şafiîlerin reisiydi. Nureddin Aslan'ın ölümünden sonra Bağdat'a elçi olarak gönderildi. Taharet hususunda çok vesveseliydi. Ama alış verişlerde devir muamelesini yapardı. Tıpkı, «İçeceğinizdeki sivri sinekleri ayıklıyorsunuz ama öte yandan deveyi yüküyle yutuyorsunuz» ata sözündeki gibi bir muamele içindeydi. Bunun tersini yapmış olsaydı. Kendisi için daha hayırlı olurdu. Günün birinde Kâdibülban el-Mevkih, kendisiyle karşılaşmış ve ona şöyle demişti: «Ey şeyh, duyduğuma göre ser abdest organlarının birini bir ibrik suyla yıkıyormuşsun. Kalbini ve içini temiz tutmak için yediğin lokmaları ne diye (haramdan arındırıp) yıkamıyorsun?!» Şeyh İmadüddin, adamın ne demek istediğini anladı ve kötü muameleleri terk etti. Bu sene receb ayında yetmiş üç yaşındayken vefat eti.[25]

Tacüddîn Îbn Hamdûn

Ebu Sa'd Hasan b. Muhammed b. Hamdun. Tezkiretü'l-Hamdû-niye adlı eserin sahibidir. Faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir insandı. Kendisine mensup olan kitapları ve başka alimlerin yazdıkları eserleri toplamak ve derlemekle meşgul oldu. Halife, onu Adudî hastahanesinin müdürlüğüne tayin etti. Medain'de vefat etti. Kureyş mezarlığına götürüldü ve oraya defnedildi. [26]

Anadolu Hükümdarı Hüsrevşah

Hüsrevşah b. Kılıçarslan. Anadolu'da vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Keykâvus geçti. Hicretin 605. senesinde vefa edince kardeşi Keykûbat Sarimüddin Bergûş el-Âdilî tahta geçti. Keykûbat Dımaşk'ta kale naibi idi. Safer ayında vefat etti Muzafferi camisinin batısındaki türbesine defnedildi. İşte bu zat Hafız Abdülganî el-Makdisî'yi Mısır'a sürgün etmişti Keykûbat ve İbn Zekî Hatip ed-Doleî kalede bir mahkeme kurarak hafiz Abdülganî'yi sürgüne mahkum etmişlerdi. Bunlar ve bunlarla işbirliği eden diğerleri de vefat ettiler. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'ın huzurunda bir araya geldiler. [27]

Emir Fahreddin Serkis

Kendisine Ceharkes de denilir. Sultan Selahaddin'in devletindeki emirlerdendir. Kasyun dağı eteklerindeki Hatun türbesi karşısındaki kubbeleri kendisinin yaptırdığı söylenir. Kabri de oradadır.
İbn Hallikan dedi ki: Kahire'deki Büyük Pasajı yaptıran bu zattır. Pasajın üst tarafında, askıda bir mescid yaptırdı Tüccarlardan bir topluluk bu mescidin benzerini başka hiç bir beldede göremediklerini söylemişlerdir. O mescid kadar güzel, muazzam ve sağlam başka bir mescit görülmemiştir. Ceharkes, dört kişi anlamına gelir.
Fahreddin Serkîs, Banyas ve Tinin'de Melik Âdil'in naibi olarak görev yaptı. Vefat edince geride küçük bir erkek çocuk bıraktı. Melik Âdil onun bu küçük oğlunu yerine tayin etti. Ayrıca işlerini onun adına yürütecek bir de vekil tayin etti. Bu vekil, Emir Sarimüddin Kutluba et-Tenisî'dir. Bir süre sonra Fahreddin Serkîs'in küçük oğlu da vefat edince Emir Sarimüddin hicretin 615. senesine kadar bu görevi bağımsız olarak yürüttü. [28]

Şeyhü'l-Kebîr Muammer Er-Rahle Ebü'l-Kasım

Şeyhü'l-Kebîr el-Muammer er-Rahle Ebü'l-Kasım Ebu Bekir Ebü'l-Feth Mansur b. Abdülmun'im b. Abdillah b. Muhammed b Fadl el-Feravî en-Nisaburî. Babasından, babasının dedesinden ve başkalarından hadis dinledi. İbn Salah ile diğerleri de kendisinden hadis dinlediler. Bu sene şaban ayında seksenbeş yaşındayken Nisabur'da vefat etti. [29]

Kâsimüddin Türkmanî

Kâsimüddin Türkmanî el-Akibî. Beled valisinin babasıdır. Bu sene şevval ayında vefat etti. Doğrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin Altıyüzdoküzuncu Senesi

Bu sene Melik Âdil ile oğullan Kâmil, Muazzam ve Faiz, Haçlılarla savaşmak üzere Mısır'ın Dimyat şehrinde toplandılar Bunların Dı-maşk'tan uzaklaşmış olmalarını fırsat bilen büyük emirlerden Üsame el-Cebelî, orayı teslim almak üzere hemer Dımaşk'a gitti. Daha önce elinde Aclon ve Kevkep kaleleri de vardı. Melik Âdil onun peşine oğlu Muazzam'ı gönderdi. O da Üsâme'den önce Kudüs'e vardı. Üzerine hücum etti. Sahyon kilisesinde ölüm fermanını imzaladı. Üsame, Nikris hastalığına yakalanmış yaşlı bir adamdı. Muazzam, onu tatlı dille tekrar itaate çağırmağa başladı, ancak bu tatlı dille yapılan çağrının yararı olmayınca onun malına, mülküne, eşyasına el koydu ve onu Kerek kalesine gönderip orada zindana attırdı. Onun el konulan parası 1.000.000 dinara yakındı. El konulan malları arasında Babü's-Selame dahilindeki evi ve hamamı ile Bâderaîn'in daha sonra Şafiîler için medreseye dönüştürdüğü evi vardı. Kevkep kalesi tahrip edildi. Eşyası Melik Âdil ile oğlu Muazzam'm onarmış oldukları Tur dağındaki kaleye taşındı.
Bu sene Vezir İbn Şükr görevden azledildi. Malına, mülküne el konuldu. Doğu tarafına sürgün edildi. Mısır diyarına mektup yazarak Şam'dan sürgün edilip orada ikamete mecbur bırakılan Hafiz Abdül-ganî'nin Mısır'dan da Mağrib'e ikinci kez sürgün edilmesini emreden, işte bu vezirdi. Ancak bunun emirnamesi Mısır'a ulaşmadan önce hafiz Abdülganî vefat etmişti. Allah ona rahmet etsin. Aziz ve Celil olan yüce Allah, Vezir İbn Şükr'ün depremler, fitneler ve kötülükler mahalli olan doğu mıntıkasına sürgün edilmesini takdir buyurmuştu. Böylece o, yaptığının karşılığı bir ceza olarak mukaddes diyardan sürgün edildi.
Kıbrıs valisi, Antakya şehrini istila edince büyük bir şer meydana geldi. İslâm beldelerine hücum edildi. Özellikle Antakya civarındaki Türkmenlere baskınlar yapıldı. Kıbrıs valisi onlardan çoğunu öldürdü. Çok miktarda mallarını ganimet olarak ele geçirdi. Ama buna karşı Aziz ve Celil olan yüce Allah onun bir vadide Müslümanlar tarafından ele geçirilmesini de takdir buyurdu. Müslümanlar, onu yakalayıp öldürdüler ve kesik başını o beldelerde dolaştırıp teşhir ettiler. Sonra da Mısır'da bulunan Melik Âdil'e gönderdiler. Kesik başı Mısır'da da dolaştırılıp teşhir edildi. Kıbrıs valisi daha önce Mısır'a Dimya limanından iki kez hücum etmiş, oradaki Müslümanların bir kısmını öldürmüş, bir kısmım da esir almıştı. Melikler ona karşı koymaktan aciz kalmışlardı. [31]

Hicretin Altıyüzdoküzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Evhad Necmeddîn Eyyûb

Necmeddin Eyyûb b. Âdil. Ahlat valisiydi. Anlatıldığına göre o çok kan dökmüş, halka kötü muamelede bulunmuştu. Bu yüzden Cenâb-ı Allah ömrünü kısa tuttu. Bu sene rebiyülevvel ayında öldü. Kendisinden sonra yerine kardeşi Melik Eşre Musa geçti. Eşref Musa'nın idaresi güzel, niyeti halisane idi. Ahlat halkına ihsanda bulundu. Halk onu çok sevdi. [32]

Harem Fakihi Ve Mekke Şerifi

Asıl adı Muhammed b. İsmail b. Ebi's-Sayf el-Yemenî'dir. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [33]

Kurra Ve Muhaddis Ebu İshak İbrahim

Ebu Ishak İbrahim b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Kafsî. Çok kitap yazdı. Çok hadis dinledi. Bu sene vefat etti. Sofiy mezarlığına defnedildi. [34]

Ebü'l-Feth Muhammed B. Sa'd B. Muhammed Ed-Dîbacî

Merv ahalisindendir. el-Muhassal fî Şerhi'l-Mufassal adlı kitabı vardır. Şerhetmiş olduğu Mufasal adlı eser Zemahşerî'ye ai olup nahve dair bir eserdir. Kendisi güvenilir, alim bir kimseydi. Hadis dinledi ve topladı. Bu sene doksaniki yaşında vefat etti, [35]

Şeyh Salih Ebu'l-Bekâ

Zâhid ve âbid bir kimseydi. Künyesi Ebü'l-Bekâ idi. Asıl adı Mah-mud b. Osman b. Mekârim en-Nealî'dir. Hanbel mezhebine mensuptu ibadet ve mücahede ehli bir kimse olup seyahatlerde bulunurdu. Babü'l-Ezec'de bir hankâh yaptırdı.Orada Makdisli ilim erbabı barınırdı. Onları diğerlerine tercih eder, onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Hadis dinledi. Kur'an okudu. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi. Seksen yaşını aşmış iken bu sene vefat etti. [36]

Hicretin Altıyüzonuncu Senesi

Bu sene Melik Âdil camilere giden yolların ağızlarına, atlar buralardan camilerin yakınına gidemesinler, oradaki Müslümanlara eziyet edemesinler ve namaza gitmek isteyen kimselerin yollarını da daraltmasınlar diye zincir gerilmesini emretti.
Bu sene Halep valisi Zahir Gazi'nin oğlu Melik Aziz doğdu. Zahir Gazi, Dımaşk valisi Melik Nasır'ın babası olup Dımaş dahilindeki Nâsıriye vakıflarının kurucusudur. Bu iki vakıftan biri Babü'l-Feradis dahilinde, diğeri de Kasyun dağı eteğinde (Sefh mmtıkasmda)dır. Muazzam ve yüksek duvarları, sağlam binaları vardır ki, bunlara benzer çok az sayıda bina bulunduğu söylenir. Melik Nasır'ı Hülagu komutasındaki Tatarlar esir almışlardı.
Bu sene Mısır'dan bir fil getirildi ve Gürcü kralına hediye olarak götürüldü. İnsanlar buna çok hayret etmişlerdi. Bu, Allah'ın eşsiz yaratıklarından muazzam bir fildi.
Bu sene Sultan Selahaddin'in oğlu Melik Zafir Hızır hacca gitmek üzere Halep'ten Bağdat'a geldi. Halk onu karşılamağa çıktı Amcasının oğlu Muazzam da ona ikramda bulundu. Mekke'ye bir kaç konak yaklaşınca Mısır valisi Kâmil'in adamları onu durdurdular. Mekke'ye girmesine engel oldular; ona «Sen hacca değil, Yemen'i almağa gelmişsin!» dediler. O da, «Beni bağlayın. Sadece hac ibadetimi eda etmeme müsaade edin» dediyse de onlar, «Sana bu izni vermemiz için yanımızda bir belge yoktur. Seni burada sadece geri çevirmekle emrolunmuşuz» diye cevap verdiler. Bazıları Kâmü'in adamlarıyla savaşmağa azmettiyse de, Melik Zafîr fitne çıkmasından korktuğu için ihramdan çıkıp hac yapmaktan vaz geçti ve Şam'a döndü. İnsanlar ona yapılan bu muameleden ötürü üzüldüler ve kendileriyle vedal aştığında da ağladılar. Allah onun bu hac seferim kabul buyursun.
Bu sene Horasanlı bazı Hanefî fakihleri, Şeyh Taceddin Ebül-Yümn el-Kindî'ye. mektup yazarak Sultan Harezmşah b. Tekiş'in üç adamıyla kılık değiştirerek hâdiseleri bizzat yerinde keşfetmek amacıyla Tatar ülkesine girdiğini bildirdiler. Tatar ülkesindeki görevliler onları tanıyamadılar. Durumlarından şüphelendikleri için onları tu-tukladılar. Sultan Harezmşah'm iki adamım o kadar dövdüler ki, adamlar neredeyse öleceklerdi. Ama yine de oraya ne için geldiklerini öğrenemediler. Tatarlar Sultan Harezmşah ile diğer adamını esir aldılar. Ama gecenin birinde sultanla adamı kaçtı. Sultan kendi memleketine dönüp tahtına oturdu. Onun bu macerası, Emir Mes'ud'la birlikte savaşta esir düştüğü maceradan başka bir maceradır.
Bu sene Halep hendeklerini kazanlar bu esnada bir döşeme taşını ortaya çıkardılar. Bu taşı kaldırdıklarında altında yetmişbeş ntl[37] ağırlığında altın ve yirmibeş rıtıl ağırlığında da gümüş buldular. [38]

Hicretin Altıyü-Zonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebu'l-Fadl Ahmed B. Mes'ûd

Hanefîlerin şeyhi olup Bağdat'ta Ebu Hanife mesnedinin müderrisi idi. Asıl adı Şeyh Ebül-Fadl Ahmed b. Mes'ûd b. Ali er Resanîrdir. Mezalim mahkemesinin reisliğini yapardı. Ebu Hanife mesnedine defnedildi. [39]

Şeyh Ebü'l-Fadl B. İsmail

Şeyh Ebü'1-Fadl b. İsmail b. Ali b. Hüseyin Fahreddin el-Hanbelî. İbn Maşite diye bilinir. Kendisine Fahr Gulam b. Mennî d denilirdi, îlm-i hilafa dair taliki vardı. Halife Camii'nde ders verirdi. Halife'nin köylerinin gelir ve giderlerini hesaplar, ürünlerini toplardı. Sonra halife onu azledince yoksul bir kişi olarak evine kapandı. Ölünceye kadar öylece kaldı. Allah rahmet etsin. Oğlu Muhammed; hilekâr,şeytan, insanları çokça hicvedip jurnalleyen, yetkililer yanında insanlara iftirada bulunan biriydi. Dili kesildi ve ölünceye kadar hapiste kaldı. [40]

Vezir Muîzzüddin Ebü'l-Meâlî

Asıl adı Saîd b. Ali b. Ahmed b. Hadîde'dir. Sahabîlerden Kutbe b. Amir b. Hadide el-Ensarî sülalesindendir. Hicretin 584 senesinde Na-sır'a vezir olarak atandı. Sonra Nasır onu İbn Mehdî'nin araya girmesi nedeniyle görevden azletti. O da Merağa'ya kaçtı. İbn Mehdî'nin ölümünden sonra tekrar döndü, saygı ve ikram görerek Bağdat'ta ikamete başladı. Ölünceye kadar insanlara çokça sadaka verip iyilik ve ihsanlarda bulundu. Allah rahmet etsin. [41]

Sencer B. Abdullah En-Nasırî El-Halifetî

Sencer B. Abdullah En-Nasırî El-Halifetî Çok Parası, Malı, Mülkü, Geniş İkta Arazileri Vardı. Ama buna rağmen cimri, alça ve karaktersiz bir kimseydi. Hicretin 598. senesinde hac emiri olarak hacıları Mekke'ye götürmek üzere yola çıktı. Yolda bir kaç Bedevi yolunu kesti. Sencer'in yanında 500 süvari vardı, ama Bedevilerden korkup zillete düştü. Bedeviler ondan 50.000 dinar haraç istediler. O da bu paraları hacılardan toplayıp onlara verdi. Bağdat'a donüsünde halife ondan 50.000 dinarı alıp sahiplerine ödedi. Onu da görevden azledip yerine Taştekin'i atadı. [42]

Kadı Es-Sülâmiye

Asıl adı Zahireddin Ebu İshak İbrahim b. Nasır b. Asker'dir. Şafiî fakihi olup aynı zamanda edebiyatçıydı. Kâtip İnıad, el Cerîde adlı eserde; İbn Hallikan da el-Vefeyat adlı eserde ondan bahsetmişlerdir. Onu övmüşler, şiirlerini nakletmişlerdir. Tekke sahibi bir şeyh ile Mekkî adındaki bir arkadaşı hakkında da şiir yazmıştı. Şöyleki:
«Dikkat edin, Mekkî'ye nasihatçınm sözünü söyleyin.
Nasihatin hakkı, onu dinlemektir.
İnsanlar dinlerinde, şarkının uyulması gereken bir âdet olduğunu ne zaman duymuşlardır?
Kişinin deve gibi yemek yemesi ve toplantılarda başı dönüp yere düşünceye dek raks etmesi ne zamandan beri dinî bir âdet haline gelmiştir?
Midesi boş ve aç olan bir kimse,
Ne kadar da şevke gelse dolaşamaz ve şarkı dinleyemez.
Rabbimize âşık olduğumuz için sarhoş olduk dediler.
Aslında onları çanaklardaki yiyecekler sarhoş etti.
Eşekler de böyledirler. Karınlarını doyurunca oynamağa başlarlar, tokluktan ve çimenlerden Ötürü.
Onlara meydan okuyan kimse, bid'atleri terennüm ettiği zaman,
Sakallarını oynattıklarını görürsün.
Kimi bağırır, kimi inler.
Kurulup, eğer yumuşatıhrsa çatlamaz.» [43]

Tacü'l-Ümena

Ebü'1-Fadl Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Asâkir. Hadis ve rivayetle uğraşan bir ailedendir. Kardeşler Zeynü'1-Fahr ile Ümena'dan yaşça daha büyüktür. Amcaları hafız Ebü'l-Kasım ile Saîm'den hadis dinledi. Kindî'nin sadık dostuydu. Bu sene receb ayının ikisinde pazar günü vefat etti. Mescidü'l-Kadem mihrabının kıble tarafına defnedildi. [44]

Nessâbe El-Kelbî

Kendisine Tâcül-Ülâ el-Hüseynî denilirdi. Anıid'de îbn Dihye ile görüştü. Dihye el-Kelbî'nin soyundan geldiği söylenir. Oysa Dihye el-Kelbî'nin çocuğu yoktu. İbn Dihye Mesâidü'l-Musiliye adlı eserinde onun yalan söylediğini bildirmiştir. İbnül-Esîr'in ifadesine göre Nessa-be el-Kelbî, bu sene muharrem ayanda vefat etmiştir. [45]

Meşhur Tabib Mühezzeb

Asıl adı Ali b. Ahmed b. Mukbil'dir. Musulludur. Hadis dinledi. Kendi zamanın en büyük tıp bilginiydi. Tıbba dair güzel bir tasnif eseri vardır. Çokça sadaka veren, ahlâkı güzel bir kimseydi. [46]

Kanun Adı Verilen Mukaddime Adlı Eserin Sahibi Cezulî

Asıl adı Ebu Musa İsa b. Abdülaziz, el-Cezulî'dir. Cezul, Berberi kabilelerinden biridir. Nahivciydi. Mısırlıdır. Mukaddime adlı eserin musannifidir. Bu eseri kendisi ve Öğrencileri şerh etmişlerdir. Hepsi de bu eserin bir çok yerinde kast edilen manayı anlamaktan aciz kaldıklarını itiraf etmişlerdir. Mısır'a geldi. İbn Berrî'den ders aldı. Sonra beldesine döndü. Merakeş hatipliğine atandı. Bu sene vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [47]

Hicretin Altıyüzonbîrîncî Senesi

Bu sene Sultan Harezmşah, daha önceleri devecilik yapan, ama bilahare yanında emirlik mertebesine yükselen bir emirini sefere çıkardı. Bu emir maiyetindeki orduyla harekete geçip Kirman ve Mekran şehirlerini fethetti. Sind ülkesinin sınırlarına vardı. O beldelerde Harezmşah adına hutbe okuttu. Harezmşah, Tatarlardan ve Tatar hükümdarı Güçlükhan'dan korktuğu ve onların sınırdaki beldelere hücum etmelerinden çekindiği için yaz mevsimlerini sadece Semerkant taraflarında geçirirdi.
Ebü Şâme dedi ki: Bu sene Emevî Camii'nin tabamna döşeme taşları dizildi. Bu işe Sebül-Kebîr tarafından başlandı. Dah Önceleri caminin tabanı çukur ve düzensizdi. Halk buraları taşlarla döşemeye başladı. Bu sene Dımaşk şehrinin Kaymaziye mahallesi tarafındaki hendekleri genişletildi. Bir çok ev ile Kaymaz'm hamamı ve orada mevcud olan Nuriye darülhadisine vakfedilen bir fırın bu amaçla yıkıldı.
Bu sene Melik Muazzam Cabiye kapısı dışındaki Atike mezarı tarafında kendisine nisbet edilen bir otel yaptırdı.
Yine Bu sene Melik Muazzam, Serhat kalesini İbn Karaca'nm elinden aldı. Ona bedel olarak bazı şeyler verdi. Sonra kaley kölesi İzzeddin Aybek el-Muazzemî'ye teslim etti. Bu kale, hicretin 644. senesinde Nec-meddin Eyyûb tarafından alınıncaya kadar onun elinde kaldı.
Bu sene zilkade ayının on birinde Hecin bir deveye binerek sultan Âdü'in oğlu Melik Muazzam hacca gitti. Kerek'ten hareke ederken beraberinde İbn Mosik ile babasının kölesi ve kendi darülhadisinin üstadı îzzeddin ve bir grup insan da vardı. Tebük ve Ula yolunu izledi. Kendisine nisbet edilen sarnıcı yaptırdı. Başka hayır müesseseleri de kurdu. Medine-i Münevvere'ye vardığında onu vali Salim karşıladı. Şehrin anahtarını kendisine teslim etti ve ona eksiksiz hizmette bulundu. Mekke valisi Katade' ise, kendisiyle ilgilenmedi. Bu nedenle hac ibadetini hacc-ı kıran olarak ifâ edip oradaki mücavirler için getirdiği sadakaları dağıttıktan sonra Medine valisi Salimle birlikte geri döndü. Ra'sülmâ yanında babasına, Mekke valisi Katade'den gördüğü saygısızlığı söyleyip şikâyetçi oldu. Babası Sultan Âdil de Medine valisi Salim komutasında bir müfreze asker Mekke'ye göndererek vali Katade'yi oradan kovmalarını emretti. Mekke'ye vardıklarında vali Katade onlardan korkup vadilere, dağlara ve çöllere kaçmıştı.
Melik Muazzam bu haccmda Hicaz yolunda birçok güzel eserler yaptırdı. Allah mükâfatını versin.
Bu sene Dımaşk halkı Sultan Âdü'e ait siyah kağıtlarla (banknotlarla) alış veriş yaptılar. Muamelelerini bu paralarla yürüttüler. Daha sonra bu paralar tedavülden kaldırılıp yere gömüldü.
Bu sene Yemen hükümdarı öldü. Yerine emirlerin anlaşmasıyla Süleyman b. Şahinşah b. Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyûb geçti. Sultan Adil de oğlu Kâmil'e haber salarak Kaü'in oğlu Atsız'ı Yenıen'e göndermesini emretti. Kamil'de oğlu Atsız'ı Yemen'e gönderdi. Atsız Ye-men'i zaptetti. Orada zulüm, hırsızlık ve zorbalık yaptı. Eşraftan 800 kadar kişiyi öldürdü. Halk tabakasından öldürdüğü kimselerin sayısı ise daha fazladır. O çok facir, çok fasık, hayası ve dini az bir kimseydi. Tüyleri ürpertecek, yürekleri nefret ettirecek işler yaptığı anlatılır. Yüce Allah'tan afiyet diliyoruz. [48]

Hicretin Altıyüzonbîrîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahîm B. Ali

îbrahim b. Ali b. Muhammed b. Bekrûs. Hanbelî fakihi idi. Fetva verdi. Münazara yaptı, hâkimler nezdinde adil olarak şahitlik yaptı.
Sonra bütün bu görevleri bırakıp Babü'n-Nevâ da polis oldu. İnsanları döver, onlara çokça eziyet ederdi. Bundan sonra kendisi de Dicle nehrine atılmcaya kadar haksızlıklarını sürdürdü. Nehire atılıp ölünce insanlar çok sevindiler. Babası ise salih bir adamdı. [49]

Rükün Abdüsselâm B. Abdülvehhab

Şeyh Abdulkadir'in oğludur. Babası salih bir kimseydi. Ama kendisi felsefe ve ilm-i nücûmla uğraşmakla suçlanırdı. Buna dair kitaplar yanında görüldü. Bir çok vilayetlerde valilik yaptı. Onun ve benzerlerinin hakkında şöyle denilir: «Dedeleri çok iyi idiler, ama o dedeler ne kötü evlatlar bıraktılar!»
Babası bir gün onun üzerinde Bunara kumaşından yapılmış bir elbise görünce şöyle dedi: «Biz Buharî'yi ve Müslim'i duyduk Hadislerini dinledik. İmam Buharî nerede, şu kâfir nerede, bu çok tuhaf bir durumdur.»
Rükün Abdüsselâm, Ebül-Ferec b. Cevzî'nin oğlu Ebü'l-Kasım'ın arkadaşıydı. Ebü'l-Kasım da fasık bir kimseydi. İkisi şarap içmek ve tüysüz oğlanlarla hoşça vakit geçirmek için meclis kurarlardı. Allah ikisine de lanet etsin. [50]

Ebu Muhammed Abdülaziz B. Mahmud B. Mübarek

Ebu Muhammed Abdülaziz b. Mahmud b. Mübarek el-Bezzar. İbn Ahdar el-Bağdadî diye tanınır. Hadisçiydi. Çok hadi

rivayet eden bir hafızdı. Hadis eserleri tasnif edip yazardı. Sağlam bilgilerle dolu faydalı kitapları vardır. Salih insanlardandı. Vefat ettiği gün cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. O gün görülmeğe değer bir gündü. Allah rahmet etsin. [51]

Hafız Ebül-Hasan Alî B. Enceb

Ebül-Mekârim el-Mufaddal b. Ebil-Hasan Ali b. Ebil-Gays Müfer-rec b. Hatim b. Hasan b. Cafer b. İbrahim b. Hasan e Lahmî el-Makdisî. Aslen Kudüslüdür, sonraları İskenderiye'ye yerleşmişti. Maliki mezhebine mensuptu. Selefî'yi, Abdurrahin el-Münzirî'yi dinledi. Onlardan hadis topladı. İskenderiye'de Malikiler'in müderrisi idi. Orada kadı na-ibliği de yapmıştır Şiirlerinden-biri şudur:
«Ey nefis! Peygamberlerin en hayırlısından, ashabından ve tabiînden nakledilen sözlere tutun.
Onun dinini yayma hususunda aşın bir çaba gösterecek olursan, Ondan gelen hoş koku belki sana ulaşır.
Yarın hesap gününde Cehennem ateşinin alevleri yükseldiğinde, O alevlerin sana ulaşmasından ve seni yakmasından kork.»
Hafiz Ebül-Hasan, İbn Hallikan'm ifadesine göre bu sene Kahi-re'de vefat etmiştir. [52]

Hicretin Altıyüzonikinci Senesi

Bu sene Dımaşk'taki büyük Adiliye medresesinin yapımına başlandı.
Bu sene Kadı İbn Zekî azledildi. Yerine seksen ya da doksan yaşındaki Cemaleddin b. Haristanî atandı. Cemaleddin, hakça hükümler verdi. Davaları halletti. Anlatıldığına göre o, Kavvâsin kapısının yanındaki Nuriye medresesine yakın bir yerde bulunan Mücahidiye medresesinde hüküm verir, davalara bakarmış.
Bu sene Sultan Âdil, içki ve çalgı aletlerinin yapımını ve çalınmasını iptal etti. Allah onu hayırla mükâfatlandırsın. Böylece insanlardan çok kötülükler uzaklaşmış oldu.
Bu sene Mekke valisi Katade, Medine şehrini ve halkını kuşatma altına aldı. Bir çok hurma ağacını kesti. Medineliler onunla savaştılar, o da isyan ve hüsran içinde pişman vaziyette döndü. O esnada Medine valisi Şam'da bulunuyordu. Sultan Âdil'den Mekke valisine karşı kendisine yardım etmesini istedi. Sultan Âdil de onunla birlikte bir askeri birliği harekete geçirdi. O da hemen geri dönmek üzere yola koyuldu. Ancak yoldayken vefat etti. Askerler onun kardeşinin oğlu Cemmaz'ın etrafında toplandılar. Cemmaz, Mekke'ye hücum etti. Mekke valisi, Safra mıntıkasında onunla karşılaştı. İki taraf şiddetli bir savaşa tutuştular. Mekkeliler kaçtılar. Cemmaz onlardan çok miktarda ganimet elde etti. Mekke valisi Katade, Yenbû'ya kaçtı. Bunlar peşine düştüler. Onu Yenbû'da kuşatma altına alıp sıkıştırdılar.
Bu sene Haçlılar, İsmailiye beldelerine baskın düzenlediler. Halkı öldürüp mallarını yağmaladılar.
Bu sene Anadolu hükümdarı Keykavus, Antakya şehrini Haçlıların elinden aldı. Sonra Ermeni kralı îbn Leon, şehri ondan ger aldı. Daha sonra da Trablus prensi şehri Ermeni kralının elinden aldı.
Bu sene Harezmşah Muhammed b. Tekiş, savaşmaksızın Gazne şehrini ele geçirdi.
Bu sene veliahd Ebü'l-Hasan Ali b. Emirü'l-Mü'minin Nasır Lidi-nillah vefat etti. Vefat edince halife Nasır Lidinillah çol üzüldü. Aynı şekilde havas ve avam tabakasından olan diğer insanlar da onun ölümüne çok üzüldüler. Çünkü çok sadaka veren, insanlara iyilik ve ihsanda bulunan bir kimseydi. Hatta denilir ki, Bağdat'ta onun ölümüne üzülmeyen bir tek hane dahi kalmamıştı. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etmişti. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Şehir halkı gece gündüz onun için ağıt yaktı. Cesedi Maruf el-Kerhî mezarlığının yakınında dedesinin mezarının yanma defnedildi. Bu sene zilkade ayının yirmisinde cuma günü vefat etmiş, cenaze namazı da ikindiden sonra kılınmıştı.
Aynı gün Bağdat'a halifeye ve üstadına isyan eden Mengli'nin kesik başı getirildi, şehirde dolaştırılıp teşhir edildi. O gün, oğlu ve veliahdı da öldüğü için halife bu duruma çok sevinmemiş ti. Dünya, zarar verdiği kadar sevinç vermiyor. Veliahdı Ebü'l-Hasan Ali, geride birinin adı Mü-eyyed Ebu Abdillah el-Hüseyin, diğerininki ise Muvaffak Ebü'1-Fadl Yahya olmak üzere ik erkek çocuk bırakmıştı. [53]

Hicretin Altıyüzonîkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Abdülkadir Er-Ruhavî (Urfalı)

Hafiz Abdülkadir er-Ruhavî b. Abdulkadir b. Abdillah b. Abdirrah-man. Künyesi Ebu Muhammed idi. Hadis hafızı ve ravis idi. Bu ilimde yükselmiş, eser veren, tasnifat sahibi bir kimseydi. Musullu birinin kö-lesiydi. Cabiyeli birinin kölesi olduğu hususunda da bir rivayet vardır. Musul Darülhadisinde hadis ilmi tahsil etti. Sonra Harran'a taşındı. Oradan da çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Bir çok hadis alimini dinledi ve vefat edinceye kadar Harran'da ikamet etti. Kendisi hicretin 536. senesinde doğmuştu. Dindar ve salih bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [54]

Amâ Vecih

Ebu Bekir Mübarek Saîd b. Dehham. Nahivciydi. Vasıtlıdır. Vecih lakabını taşırdı. Vasıfta doğdu. Bağdat'a geldi. Arapça ilmiyle meşgul oldu. Bu alanda sağlam bilgiler elde etti. Çok sayıda Arap şiiri ezberledi. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonra Hanefî mezhebine geçti. Daha sonra Şafiîliğe intikal etti. Bağdat Nizamiye medresesinde nahiv müderrisliğ yaptı. Şairin biri onun hakkında şöyle demiştir:
«Her ne kadar mektuplar kendisine yarar sağlamasa da,
Benden Vecih'e şu mektubu ulaştır.
Ey Vecih! Sen İbn Hanbel'den sonra Numan'ın mezhebine tâbi ol-
dun.
Çünkü, dünya malı ve yiyecekler seni buna muhtaç kılmıştı. Sen dindarlığından ötürü Şafiî'nin görüşünü benimsemiş değilsin. Aksine, elde etmek istediğin bir şeye heveslenmişsin.
Şüphesiz kısa bir süre sonra sen Maliki mezhebine geçeceksin. Düşün bakalım hele o zaman ne diyeceksin?!»
Çok miktarda hikâyeler, darb-ı meseller, atasözleri ve güzel haberler ezberlemişti. Arapça, Türkçe, Acemce, Rumca, Habeşce ve Zencîce'yi bilirdi. Şiir nazmetmekte otoriteydi. Şiirlerinden biri şudur:
«Şayet bir gün buluttan düşen bir damla, Denizin enginliği üzerinde durursa, Sonra da oradan ayrılıp gitmek istese de gidemez.
Dünyaya sahip olsa, doğuda ve batıdaki dünya hükümdarları da ona köle olsalar,
Yine de ayrılıp gitmek istese, gidemez.»
Onun şöyle cinaslı bir şiiri de vardır:
«Âdi, alçak ve cömertlikleri umulmayan bir topluluktan uzak kalışımdan ötürü beni uzun uzadıya kınadın.
Onlar mallarını himaye ettiler, ama dinleri ve namusları korumasız kalmıştır.
Ayıplanmaktan veya hicvedilmekten hiç korkmuyorlar.
Cömertler, cömertlikte bir yola koyulsalar,
Onlar, cimrilikte yetmiş yola koyulurlar!»
Vecih'in güzel övgüleri, yüksek manalar içeren parlak şiirleri vardı. Bazan Buhterî'nin şiirlerine tarizde bulunur ve onun ölçüsüne yakın ölçüde şiirler yazardı.
Vecih asla öfkelenmezdi. Bir grup insan bir adamla karşılıklı bahis tutuşarak, «Eğer Vecih'i öfkelendirirsen, sana şunu şunu veririz» dediler. Adam gidip Vecih'e, Arapçayla ilgili bir soru sordu. Vecih ona cevap verdi. Adam, «Yanlış cevap verdin ey ihtiyar!» deyince Vecih ona başka bir ibareyle cevap verdi. Adamın, «Yalan söylüyorsun bence sen nahvi unutmuşsun!» demesi üzerine, Vecih ona şöyle dedi:
- Ey adam! Herhalde sen benim sana söylediklerimi anlamadın.
- Anladım, ama sen yanlış cevap veriyorsun.
- Öyleyse sen bildiğini söyle de biz senden yararlanalım. Adam ona ağır sözler sarfedince Vecih güldü ve ona şöyle dedi:
- Eğer sen beni öfkelendirmek için başkalarıyla karşılıklı bahse tutuşmuş isen, şunu bil ki, yenildin. Çünkü sen şu hikâyede anlatılan sivri sineğe benzemektesin. Şöyle ki: «Bir sivri sinek, filin sırtına düşmüş, kalkıp uçmak istediğinde file, «Ayaklarını yere iyi bas, çünkü ben uçacağım» demiş, fil de ona, «Sen sırtıma düştüğünde varlığını hissetmemiştim ki, şimdi uçmak istediğin zaman ben ne diye kendimi tutayım, ayaklarımı yere iyice basayım? Buna ihtiyacım yok!» diye cevap vermişti.»
Vecih, bu sene şaban ayında vefat etti ve Verdiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [55]

Ebu Muhammed Abdülaziz

Ebu Muhammed Abdülaziz b. Ebi'l-Meâlî b. Ganime. İbn Menina adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 515. senesinde doğdu.Çokça hadis dinledi ve rivayet etti. Bu sene zilhicce ayında doksan yedi yaşında vefat etti. [56]

Şeyh Fakih Kemaleddin Mevdûd

Kemaleddin Mevdûd b. Şağurî. Şafiî mezhebine mensuptu. Emevî Camii'nde fıkıh dersleri okuturdu. Öğrencilerine et-Tenbil adlı eseri şerh etti. Derslerini iyice anlayabilmeleri için konuşmalarını yavaşça sürdürür, işi ağırdan alırdı. Allah rızası için bu dersleri maksure (mah-fel) karşısında verirdi. Vefat edince Şüheda mezarlığının şimalindeki Babüssağîr mezarlığına defnedildi. Mezartaşmm üzerine bir şiir yazılmıştır. Bu şiiri Ebu Şâme nakletmiştir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [57]

Hicretin Altıyüzonüçüncü Senesî

Ebu Şâme dedi ki: Bu sene Nesr kubbesinin yapımı için her biri otuziki zira uzunluğunda dört tahta sütun hazırlandı.
Bu sene Banyas tarafına bakan eski imarethane karşısındaki Ba-bü's-Sirr hendeğinin yenilenmesine başlandı.
Bugün oraya Sultan tavlası denilmektedir. Sultan'ın kendisi ve köleleri de orada toprak taşıdılar. Sultan, sepete veya sepeti andıran bir kaba toprak koyup önündeki eğerin tümsek kısmına koyup taşıyor ve meydan-ı ahdara boşaltıyordu. Kardeşi Salih ile köleleri de aynı şekilde çalışıyorlardı. Biri bir gün, diğeri başka bir gün nöbetleşe çalışıyorlardı.
Bu sene Şağor halkı ile Akibe halkı arasında çatışma meydana geldi. Bunlar Rahbe'de ve Seyarif te savaştılar. Askerler bunları durdurmak için harekete geçtiler. Muazzam'ın kendisi de oraya geldi. Elebaş-larmı yakalayıp hapse attı.
Bu sene Musallaya müstakil bir hatip atandı. Buraya atanan ilk kişi, Sadr Muîdü'l-Felekiye idi. Ondan sonra Bahaeddin b Ebil-Yüsr orada hutbe irâd etti. Bahaeddin'den sonra Benu Hasan orada görev yaptı ve bu görev günümüze kadar onların eliyle yürütüldü. [58]

Hicretin Altıyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Zahir Ebu Mansur

Gazi b. Selahaddin Yusuf b. Eyyûb. Seçkin ve hayırlı hükümdarlardandı. Hükümdarlar arasında doğru yolu en iyi takip edenlerdendi. Ancak biraz sertliği vardı. Küçük bir suç işleyeni büyük cezalarla cezalandırırdı. Alimlere, şairlere, yoksullara ikramda bulunurdu. Otuz sene müddetle hüküm sürdü. Babasıyla birlikte bir çok gazalara katıldı. Zeki ve iyi görüş sahibi bir kimseydi. Konuşması düzgün, kavrayışı sağlamdı. Kırkdört yaşma vardı. Kendisinden sonra oğlu Aziz Gıyaseddin Muhammed üç yaşındayken tahta geçti. Onun büyük oğulları da vardı. Ancak o, küçük oğlunu veliahd tayin etmişti. Bu oğlu, karısı ve amcası Âdü'in kızından doğmuştu. Bu oğlunun dayıları Eşref, Muazzam ve Kâmil'di. Dedesi ve dayıları kendisiyle çekişme içinde değillerdi. Ama bu küçük oğlundan başka büyük oğullarını veliahd tayin etmiş olsaydı, dayıları tahtı ellerinden alırlardı. Küçük oğlunun tahta geçmesi, memleketin selameti bakımından iyi oldu. Küçük oğlu tahta geçince dedesi Âdil ile dayıları ona biat ettiler. Muazzam,bu biati bozup tahtı elinden almak istedi. Ancak bunu başaramadı. Aziz Gıyaseddin Muhammed adına memleketi, hadimlerden Şihabeddin Tuğrul Beğ er-Rumî el-Eb-yaz yönetti. O dindar ve akıllı bir kimseydi [59]

Zeyd B. Hasan

Zeyd b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Saîd b. İsmet. Alim ve imam bir kimseydi. Zamanında ilimde tek şahsiyetti. Lakab Tacüddin, künyesi de Ebü'1-Yümn el-Kindî'dir. Bağdat'ta doğdu. Orada yetişti. İlim tahsil etti. Sonra Dımaşk'a gelip orada ikamet etti. Zamanında lügat, nahiv ve diğer ilimlerde, doğuda ve batıdaki bütün insanların fevkine çıktı. Dayanağı yüksek, yolu güzel, yaşantısı hoş, akidesi sağlam bir kimseydi. Zamanındaki alimler ondan yararlandılar. Onu övdüler ve ona boyun eğip, teslim oldular. Önceleri Hanbelî idi, sonra Hanefî mezhebine geçti. Hicretin 520. senesinin şaban ayının yirmibeşinde doğdu. On yaşındayken Kur'an'ı çeşitli rivayetlere göre okudu. Güvenilir alimlerden, yüksek senetli hadisleri çokça dinledi. Hadis ilmiyle ilgilendi. Arapçayıve lügati öğrendi, bu alanda meşhur oldu. Sonra hicretin 563. senesinde Şam'a geldi. Bir süre sonra Mısır'a gidip oraya yerleşti. Kadı Fadıl'la görüştü. Sonra tekrar Dımaşk'a göçtü. Dârü'1-Acem denen semte yerleşti. Hükümdarlar, vezirler ve emirler katında itibar sahibi oldu. Alimler, hükümdarlar ve hükümdarların çocukları yanına gelirlerdi. Dımaşk valisi Efdal b. Selahaddin bizzat onun evine gider, gelirdi. Aynı şekilde
Selahaddin'in kardeşi Muhsin ve Muazzam da Dımaşk valisi olduğu zamanlarda evine giderlerdi. Evi Darbü'1-Acem denen semtteydi. Orada Zemahşerî'nin el-Mufassal adlı kitabını okuturdu. Muazzam, bu kitabı ezberleyenlere ödül olarak otuz dinar verirdi. Darbül-Acem'deki evine camiden çıkan herkes uğrar, meclisinde otururlardı. Örneğin Şeyh Ale-müddin es-Sehavî lügatçı Yahya b. Mutî el-Vecih, Fahir et-Türkî ve diğerleri hep yanına uğrarlardı. Kadı Fadıl onu överdi.
Sehavî onun için: «Başkalarında bulunmayan ilimler onun yanında vardı.» demiştir.
Sibeveyhî, onun kitabını şerhetmiştir. Sibeveyhî'nin asıl adı Amr, kendisinin ki ise Zeyd idi. Ben de bu hususta şöyle bir şiir yazdım:
«Amr'ın zamanında bir benzeri yoktu.
Asrın sonunda Kindî'nin de bir benzeri yoktur.
Bunlardan birinin adı Zeyd, diğerinin ki Amr'dır.
Zaten nahiv ilmi de, Zeyd ve Amr'ın üzerinde kurulmuştur.»
Ebu Şame dedi ki: Bu durum aynen hicretin 592. senesinde Ibn Dehhan'm şu şiirinde söylediklerine benzemektedir:
«Ey Zeyd! Rabbim sana bağışlarını fazl al aştırsın. Emellerin algılıyamacağı kadar bol nimetler versin. Alimler arasında nahiv ilminde otorite sensin. Zaten bu ilimde senin adınla örnek verilmiyor mu?»
Sehavî de Zeyd b. Hasan'ı güzel bir kasideyle övmüştür. Ebü'l-Mu-zaffer Sibt İbn Cevzî de onu övenler arasında olup şöyle

demiştir: «Onun yanında ders okudum. Akidesi güzel, ahlâkı zarif bir kimseydi. İnsan onun meclisinde oturmaktan bıkmazdı. Onun güzel ve ders verici nükteleri, yüksek manalar içeren şiirleri vardı. Güzel yazı yazardı. Büyük bir şiir divanı vardı. Bu sene şevval ayının altısında pazartesi günü, doksa-nüç sene, bir ay, onyedi günlük ömrünü noktaladı. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. Sonra Salihiye mezarlığına götürülüp defnedildi. 761. ciltten oluşan kıymetli kitaplarım, kendisini azad eden Necibüd-din Yakut'a vakfetmişti. Hadis, fıkıh, lügat ve diğer ilimlerde payı bulunan alimlerin de bu kütüphaneden yararlanmalarını şart koşmuştu. Bu kitapları Ali b. Zeynelabidin türbesine bitişik Maksûret-ü İbn Sinan el-Halebiye'deki büyük bir anbara konuldu. Sonra bu kitaplar dağıldı. Çoğu satıldı. Ambarda ancak dağılıp porsumuş az miktarda kitap kaldı. Daha önce Maksuretü'l-Halebiye'ye Maksuret-ü İbn Sinan denilmekteydi.

Zeyd b. Hasan vefat edince geride bol miktarda para, mal ve mülk ile bir çok güzel Türk köle de bıraktı. Kalbi yufka, ahlâkı güzel bir kimseydi. Öğrencilerine güzel muamelede bulunur, onları görünce ayağa kalkar, saygı gösterirdi. Yaşlanınca ayağa kalkmayı terketti ve onlara şu şiiri okudu:

«Dostlarım ziyaretime geldiklerinde artık onlar için ayağa kalkamıyorum.
Tek suçum, Ömrümün uzamasıdır.
Eğer onlar da yüz yaşının yarısına varacak olurlarsa,
Kendilerine karşı ayağa kalkmayışımın sebebini anlarlar.
Şarkıcıların vuslatı ateş gibi çabucak alevlendi.
Yaklaşma ve yakın olma çağı daha parlak ve daha güzel oldu.
Gecelerim de ömür en güzel şefaatçi idi. Ancak o da yüz çevirip gidiyor.
Oyun ve eğlenceye dalmak, en açık ve belirgin yol oldu.
Saçlar ağardı, ihtiyarlık göründü, aşk tamahına yöneldi.
Akim önceleri güzel bulduğu şeyler, bana çirkin göründü.
Yolculuk azığıyla dönüp gitti. Sanki ben hiç orada değildim.
Orada nimetlerin yüzünü çitle kapatıp uzaklaştırdı.
Gençlik abasını giyip de hiç yerden sürümedim sanki eteklerimi
Bu gençliğe ve abaya bakıp gururlanmadım ve salınıp dolaşmadım sanki.
Omuzlan yumuşak sevgili, sana bir çocuğu emaneten bıraktı.
Salınarak yürüdü, ağzından bal akan siyah gözlü sevgili.
Gecelerini güzel kokular saçarak tüketti.
Gecelerden geri kaldığı için sanki karanlıklar alınıp götürüldü.
Dün, kalbi üzgün ve sıkıntılıydı.
Aşk incisinden bir yol aramakta ve çabalamaktadır.
Biricik sevgili, kaldı ki ben üstünlüğüme rağmen horlanmış ve yerilmişim.
Fazilet düşmanlarından ötürü ürküp rahatsızlanmışım.
Ey Rabbim! Ben dinimi memnun ettim, o da beni memnun etti.
Dinimi salih amellerle süsleyip güzelleştirdim
Ey Rabbim! Ben bir mecliste şerefli bir kimseyle karşılaştım.
Onun dualarını dinledim, kelimeleri tekrarlıyordu ama anlaşılmıyordu.
Üstünlüğümle onun noksanlığım giderdim ve yanından ayrıldım
Kalbinde üzüntü, boğazında düğüm vardı.
Sanki benim övgülerim, hasedlerimin kulaklarındadır.
Manaların en bakir olanlarını kucaklayıp bağrına bastı.
Takiyyüddin'in kılıcı bütün dinsizlerin üzerindedir.
Onları kahramanca yeryüzünde önüne katıp sürüklemektedir.»

Zeyd b. Hasan, Melik Muzaffer'in kardeşi Muizzüddin Ferruhşah b. Şahinşah b. Eyyûb'u da şöyle övmüştü:

«Sen, göz yaşlarını akıtan şaşkın kimseye acımıyor musun?
Aşıka, düştüğü zaafiyetten ötürü aman vermeyecek misin?
Katil, süngüsünü kalbe sapladığı halde maktulüne acıyabilir, ama süngüsü geri çekilmez.
Ben bu aşka düşeli ve bu aşk hastalığına yakalanalı beri kendime gelmiş değilim.
Ben, bakışlarıyla insanı büyüleyen yumuşak tenliye aşık olmakla müptela oldum.
Onun güzelliği karşısında parmaklarımın ucu tiril tiril titrer.
Bu şaşkınlığıma şifa arıyorum.
Nazlı sevgili, ne zaman bu şaşkın aşıka acıyacak.
Ona aşık olduğumdan ötürü nice ahü figanlar edip inledim.
Ama bu ahların bana bir faydası yok sanıyorum.
Ona kavuşma amacım vardır.

Eğer bu amacım gerçekleşirse, onun gülümsemesi anında arzularım kabarır.
Ey güzellikte eşsiz olan sevgili, sen güzellikte son noktaya ulaşmışsın.
Tıpkı aşkta benim son noktaya ulaşmam gibi.
Sana aşık olduğumdan ötürü niceleri beni kınadılar.
Bu aşka son vereyim de hayatı seveyim.
Oysa sen işte O'sun; aşıkımm yanında ağlıyorum.
Bir heyecan ve hıçkırık hissettiğimde,
Göz ucuyla ona bakıyorum.
Ey güzellikleri çok olan,
Ey kendisine hayran olduğum,
Seni bazan düşünüyorum, bazan da inkâr ediyorum.
Bu iki şey, aynı kelimelerde birleşen zıt şeylerdir.
Bunlar anlam bakımından beni sevgiliye yönelten şeylerdir.
Sen fazilet ve üstünlüklerin sahibi değil misin? * Ki bu fazilet ve üstünlüklerin en azına sahip olan benden başkası, yükselip gelişir.»
Kafir ve mülhidlerin Sultan Selahaddin'i öldürmeğe ve Fatımî devletini yeniden kurmağa yöneldikleri zaman ortaya çıkan ve hicretin 599. senesinde idam edilenlerle birlikte idam edilen Ammare el-Yümnî hakkında Taceddın el-Kindî'nin (Zeyd b. Hasan'ın) okuduğu şiirlerden biri şudur:
«Ammare, islâm tarihinde hainliğini ortaya koydu.
Bu dönemde o, haça ve kiliseye bağlanıp onlarla ittifak kurdu.
Hz. Ahmed'e düşmanlık hususunda şirke ortak oldu. Haçı sevme nedeniyle de idam edildi. Mülteka tabibi idi. Şayet onu imtihan edecek olursan,
Münafıklıkta onun kuvvetli bir dal olduğunu görürsün.»
Şu şiir de Zeyd b. Hasan'a aittir:
«Felekle hoşça bir gün geçirdik, onunla arkadaş olduk.
O güzel günlerde lezzetlere dalıp yüzdük.
Ama felek ardını dönüp gittikten sonra,
Sanki ben onun yokluğunda rüya görmüş gibi oldum.
İhtiyarlık beni çöktürdü. Artık üzerimden kalkıp gitmiyor.
Her ne kadar ihtiyarlığı kınayıp ayıplasam bile beni terketmiypr.
Yaşlılık öyle bir konuk ki, işi hep ağırdan alıyor.
Beni günbe gün çukura sevkediyor.
Daha önce ömrümü sene sene sayıyordum.
Artık gün gün saymağa başladım.» [60]

İzz Muhammed B. Hafız Abdülganî El-Makdisî

Hicretin 566. senesinde doğdu. Babası ona çok hadis rivayet etti. Kendisi Bağdat'a göçtü. Orada Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini okudu. Dımaşk Camii'nde Muazzam'm arkadaşlarından bir ders halkası vardı. Salih, dindar, takvalı bir hadis nafiziydi. Allah ona da, babasına da rahmet etsin. [61]

Ebü'l-Fütûh Muhammed B. Ali B. Mübarek

Ebül-Fütûh Muhammed b. Ali h. Mübarek el-Helahilî el-Bağdadî. Çok hadis dinledi. Halife ile Sultan Âdil'in oğlu Meli Eşref arasında elçilik yaptı. Akıllı, dindar, güvenilir, sadakatli ve doğru sözlü bir kimseydi. [62]

Şerif Ebu Cafer

Asıl adı "İahya b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali el-Alevî eî-Hüseynî'dir. Basra'da babasında sonra Tali-biler'in nakipliğini yaptı. Edib, fâzıl, âlim, bir çok ilimden özellikle En-sab ve Arap tarihiyle şiirden iyi anlayan bir kimseydi. Birçok şiir ezberlemişti. Halife Nâsır'm meclisinde devamlı bulunanlardandı. Güzel şiirlerinden biri şudur:
«Kınamayla arası iyi olmayan kulak, sana mübarek olsun. Bıkmayan ve teselli bulmayan yaralı kalp sana mübarek olsun. Sanki ben aşka kurban olacak gibiyim.
Çünkü kalbimin aşktan başka bir meşguliyeti yoktur.

Aslı nazlanmak olan ayrılığı severim.
Ayrılık olmasaydı, vuslatın tadı olmazdı.
Ama ayrılığın sebebi bıkkınlıktan kaynaklanıyorsa,
O zaman sevgilinin yöneleceği en kolay şey öldürmektir.» [63]

Ebu Alı Mezyed B. Alî

Ebu Ali Mezyed b. Ali b. Mezyed. İbn Haşkerî adıyla meşhur olmuştur. Tanınmış şairlerdendir. Numaniyelidir. Kendi şahsı için bir divan derlemiştir ki, divanının bir kısmını es-Saî nakletmiştir. Bu divandaki şiirlerinden biri şudur:
«Sefere çıkacağın gün bana bir kez bakmanı istemiştim.
Ama buna izin vermedin, barış zorlaştı.
Hayret ediyorum yüzünde neam (evet) yazılı olduğu halde,
Nasıl olur da hayır diye biliyorsun.
Neam kelimesinin nun harfi kaşındır,
Ayn harfi gözündür, mîme gelince o da ağzındır.» [64]

Ebü'l-Fadl Rlşvan B. Mansur

Ebül-Fadl Rişvan b. Mansur b. Rişvan el-Kürdî. Nakaf adıyla meşhur olmuştur. Erbü'de doğdu. Orduya katılıp asker olarak ülkesine hizmet etti. Edebiyatçı, şair bir kimseydi. Sultan Âdil'in maiyetinde hizmet verdi. Şiirlerinden biri şudur:
«Keskin kılıçları ve mızrakları bana sor. Fırtınalarla yarışan atları bana sor. Arslan savaşa girişeceği zaman,
Yüksek mızrakları karşısına alan Arslanı da bana sor. Ben nâracmın savaş alanında seslendiği zaman, Aklı ve fikri sabit olan bir kimseyim, hiç şaşırmam. Canımı ölüm denizinin dalgalarına sürüklerim. Bu denizler dalgalandığı zaman yaralanmaktan korkmam ben. Nice geceler uykusuz kaldım. Sabaha dek yıldızlara baktım. Sabahı bekledim.
Nice yüksek tepelerde atımla bekleyip zayıflıyorduk. Öğle istirahatını yapmağa ihtiyaç duyuyorduk, sabah akşam gözlerinin hatırına ben toz ve dumanlarda nelerle karşılaştım nelerle. Savaş meydanında sebafrederim. Kaçmam geri ben.» [65]

Muhammed B. Yahya

Muhammed b. Yahya b. Hibetüllah Ebu Nasr en-Nahas el-Vasıtî. Sıbta' şöyle bir şiir yazıp göndermişti:
«Öğle uykusu kadar ömür sürmedim sanıyorum,
Ama ömrüm seksene ulaştı bile.
Sen de böyle yaşa, kal sağlıcakla.
Hayatını sürdür. Hayat ruhunu burnundan çekip solu,
Çünkü o Sa'de'deki karanlık evden daha hoştur.
Ona dedim ki: Senin yanında benim mazeretim vardır.
Bu mazeretim Züheyr'in beytinde de dile getirilmiştir. Bunu bil ve öğren.
Hayatın sıkıntılarından usandım. Bir kimse eğer, Seksen yıl yaşarsa şüphesiz o, yaşamaktan bıkar.» [66]

Hicretin Altıyüzondördüncü Senesi

Bu sene muharrem ayının üçünde Emevî Canıii'nin döşemesi tamamlandı. Mu'temid Mübârizüddin İbrahim el-Mütevellî Dımaşk'a geldi ve son döşeme taşını -bu işe sevindiğinden ötürü- kendi eliyle yerine koydu.
Bu sene Bağdat'ta Dicle nehrinin suyu aşırı derecede yükseldi. Mezarlarla hemen hemen aynı seviyeye gelmişti. Arada iki parmaklık mesafe kalmıştı. Sonra üst taraftan da sular yükselince halk artık kesinlikle öleceğine kanaat getirdi. Bu durum yedi gece sekiz gün devam etti. Bu günler ve geceler uğursuz günler ve gecelerdi. Sonra Cenâb-ı Allah lütfetti, sular çekilmeye ve fazlalıklar gitmeğe başladı. Bağdat, tepeciklerden ibaret harabe bir şehir haline dönmüş, binaların çoğu yıkılmıştı.
Bu sene Muhammed b. Yahya b. Fadlan, Nizamiye'de ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan hazır bulundular.
Bu sene Sadr b. Hameveyh, Sultan Âdil tarafından halifeye elçi olarak gönderildi.
Yine Bu sene sultan Âdil, Fahr b. Kâmil, Muazzam'a giderek, ondan kızını kendi oğlu ve Yemen valisi Atsız'a istedi. Dımaşk'ta büyük bir mehir karşılığında nikâh akdi yapıldı.
Bu sene Sultan Alaaddin Harezmşah Muhammed b. Tekiş, 400.000 (başka bir rivayete göre 600.000) savaşçısıyla Hemedan'dan Bağdat'a geldi. Halife onun için gerekli hazırlığı yaptı. Bu hazırlık için askerleri çalıştırdı. Sultan Alaaddin

Harezmşah halifeye haber salarak Bağdat'a Selçuklu hükümdarlarının gelişinde uyulan protokol kuralları gereğince halifenir kendisini karşılamağa gelmesini ve Bağdat'ta kendisi adına hutbe okutulmasını istedi, ancak halife onun bu isteklerini kabul etmedi. Ona elçi olarak Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî'yi gönderdi. Şiha-büddin es-Sühreverdî, Sultan Alaaddi Harezmşah'm yanma vardığında onun içinde bulunduğu azamet ve ululuğu, huzurundaki kölelerin çokluğunu, altından bir taht üzerinde oturduğunu gördü. Kendisinin üzerindeyse sadece beş dirhem değerinde Buhara dokuması bir aba, başında da bir dirhem değerinde deri bir başlık vardı. Sultan Alaaddin'e selâm verdi. Ancak sultan kibrinden ötürü ona cevap vermedi. Oturmasına da izin vermedi. Şeyh Şihabüddin, tahtının yan tarafına geçip ayakta durdu. Muazzam bir hutbe irad etmeğe başladı. Hutbesinde Abbasîlerin fazilet ve şereflerini anlattı. Onlara eziyet vermeyi yasaklayan bir hadis okudu. Tercüman da onun söylediklerini sultana tercüme ediyordu. Sultan, Şeyh Şihabüddin'e, «Halifenin faziletlerinden bahsediyorsun, o faziletli biri değildir, ama ben Bağdat'a geldiğimde anlattığın faziletlere sahip bir kimseyi hilafet makamına geçireceğim. Onlara eziyeti yasaklayan hadisi okuyorsun. Ben onlardan herhangi birine eziyet etmiş değilim. Aksine halifenin zindanlarında çok sayıda Abbasî vardır ki, bunlar zindanda üremektedirler. Abbasîlere eziyet eden, kendisidir.» dedi. Sonra onunla konuşmadı. Başka cevap da vermedi. Şeyh Şihabeddin Sühreverdî de halifenin yanına döndü.

Bu arada yüce Allah Sultan Alaaddin'in ve askerlerinin üzerine üç gün süreyle bol miktarda kar yağdırdı. Çadırları ve otağları kar altında kaldı. Karın yüsekliği neredeyse bayrak direklerinin ucuna yaklaşmıştı. Adamların ve askerlerin bir şey yapacak güçleri kalmamıştı. Haddi ve evsafi anlatılamayacak umumi bir belaya maruz kalmışlardı. Cenâb-ı Allah, onları ziyan içinde geri çevirdi. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Bu sene Sultan Âdil ile Haçlılar arasında daha önceleri yapılmış olan ateşkes bozuldu. Sultan Âdil de bu esnada Mısır'dan geldi. Bey-san'da oğlu Muazzam'la buluştu. Haçlılar Akkâ'dan harekete geçtiler. Şam sahillerinin valileri de onlara katıldılar. Hepsi Sultan ÂdÜ'in bileğini bükmeğe niyetlenmişlerdi. Sultan Âdil onların bu hareketini duyunca Haçlı askerlerinin çokluğundan, kendisinin maiyetindekilerinse azlığından ötürü kaçtı. Oğlu Muazzam ona, «Nereye gidiyorsun babaca-ğım?!» dedi ve Acem'ce ona sövmeğe. başladı, «Şam'ı kölelerine ikta olarak verdin, halkın çocuklarını kendi kaderlerine terkettin.» dedi. Sonra Sultan Âdil Dımaşk'a yöneldi. Dımaşk valisi Mu'temid'e mektup yazarak şehri Haçlılara karşı korumasını, gerekl istihkâm tedbirlerini almasını, Dariya'daki ürünleri kaleye taşımasını, suları da Dariya arazilerine, Haccac kasnna ve Şağor'a salmasını emretti. Halk bu durumdan tedirgin olup paniğe kapıldı. Allah'a yalvarıp yakarmağa başladılar. Camide yakarış sesleri çoğaldı. Sultan Âdil de gelip Mercüssifr'de ordugah kurdu. Haçlılarla savaşmaları için şark meliklerine haber gönderip yanma gelmelerini istedi. Yanma ilk gelen melik, Humus valisi Esedüd-din idi. Halk onu karşılamağa çıktı. O da Bâbü'l-Ferec'den şehire geldi. Hastahane yanındaki evinde bulunan Sittüşşam'a uğrayıp selam verdi,
sonra evine döndü.

Esedüddin de gelince insanlar biraz rahatladılar. Sabah olunca Mercüssifr'de bulunan Sultan Âdü'in yanına gitmek üzere yola çıktı. Haçlılara gelince onlar Beysan'a geldiler. Oradaki ürünleri ve binekleri yağmaladılar. Halkın bir kısmını öldürdüler. Çoğunu esir aldılar. Sonra orada çok fesat çıkardılar. Öldürüp yağmaladılar. Beysan ile Banyas arasında talan ve esir alma hareketlerinde bulundular. Colan Neva ve diğer mıntıkalara gittiler. Melik Muazzam da harekete geçti. Kudüs'ün Haçlıları tarafından ele geçirilmesinden korktuğu için Kudüs ile Nablus arasında Akabetülleben'e ordugah kurdu. Çünkü onun için korunması en öncelikli yer Kudüs'tü. Sonra Haçlılar, Hısn-ı Tur'u (Tur dağında yapılan kaleyi) korkunç bir şekilde kuşattılar. Oradaki Bahadırlar da kaleyi onlara karşı muazzam bir şekilde savundular. Sonra Haçlılar Müslüman esirleri de yanlarına alarak Akkâ'ya döndüler. Melik Muazzam da Tur dağına geldi. Kaledeki komutanlara hil'at giydirdi. Gönüllerini aldı. Sonra babası ile birlikte o kaleyi yıkmak hususunda ortak karar aldılar. [67]

Hicretin Altıyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyhimâd

Hafiz Abdülganî'nin kardeşidir. Ebu İshak künyesini taşırdı. Asıl adı İbrahim b. Abdülvahid b. Ali b. Sürür el-Makdisî'dir Şeyhü'1-İmâd, kardeşi Hafiz Abdülganî'den iki yaş küçüktü. Hicretin 551. senesinde cemaatle birlikte Dımaşk'a geldi. İki kez Bağdat'a gitti. Hadis dinledi. Abid, zahid, takvalı, çokça oruç tutan bir kimseydi. Gün aşın oruç tutardı. Fakih ve müftüydü. el-Fürû' adlı kitabı vardır. Ahkâm kitabını tasnif etmiş, ancak tamamlayamamıştır. Şeyh Muvaffak'la birlikte Hanbelî-ler mihrabında imamlık yapardı. Ancak Hanbelîler daha önceleri mih-rapsız yerde namaz kılıyorlardı. Bilahare hicretin 617. senesinde onların Emevî Camii'nde ibadet ettikleri yere mihrap konulmuştur. Şeyh îmad kaza namazlarını kılan kimselere de imamlık yapardı. Bunu ilk yapan odur.

-Bir gün akşam namazını kıldı. Oruçluydu. Dımaşk'taki evine döndü. İftarını açtı. Sonra aniden vefat etti. Emevî Camii'nde namazı kılındı. Cenaze namazını Hanbelîler'in musallasında Şeyh Muvaffak kıldırdı. Sonra onu Sefh mezarlığına götürdüler. Vefat ettiği günde cenazesine çok sayıda insan katılmıştı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Sibt İbn Cevzî dedi ki: «Cenazesine katılan cemaatın bir ucu Kehf te, diğer ucu da Mantur'a bakan Mağaratü'd-Dem'de idi. Gökten bir susam tanesi düşse yere değil, insanların tepesine düşerdi. O kadar muazzam bir kalabalık vardı. O gece eve

döndüğümde onu ve cenazesine katılan kalabalığı düşündüm. Kendi kendime dedim ki: Bu salih bir adamdı. Belki de mezarına konulurken Rabbine bakmıştır. O esnada Sevrî'nin, vefat ettikten sonra rüyada kendisini gören birine okumuş olduğu şu beyitler zihnimden geçti:
«Rabbime yüzümü döndürüp baktım. Bana dedi ki:
Senden razıyım. Rızam sana mübarek olsun, ey İbn Saîd (Sevrî)!
Sen karanlıklar bastırdığı zaman gözyaşlarını akıtıp,
Sağlam bir kalp ile dini dosdoğru tuttun.
Artık gel, dilediğin köşkü seç,
Beni de ziyaret et. Çünkü ben senden uzakta değilim.»
Sonra kendi kendime dedim ki: Umarını ki tmad da Sevrî'nin gördüğü gibi Rabbini görmüştür. Uykuya daldım. Rüyada Şeyh İmad'ı gördüm. Üzerinde yeşil bir elbise ve yeşil bir sarık vardı. Bahçe gibi geniş bir mekândaydı. Geniş bir merdivenden yukarıya doğru çıkıyordu. Kendisine dedim ki: «Ey îmadüddin, geceyi nasıl geçirdin? Vallahi hep seni düşünüyordum».
Bana bakıp dünyada alışık olduğum şekliyle gülümsemeğe başladı ve şöyle dedi:
«Mezarıma bırakıldığımda Rabbimi gördüm, Arkadaşlarımdan, ailemden ve komşularımdan ayrıldığımda Rabbimi gördüm,
Bana buyurdu ki: "Sana hayır ve mükâfatlar verilecektir. Çünkü ben senden razıyım. İşte sana affim ve rahmetim! Bir zamanlar hep affi ve rızayı bekliyordun benden, İşte sen ateşlerimden korundun ve cennetime konuldun.»
Uyandığımda ürküntü içindeydim ve onun bana okuduğu beyitleri hemen yazdım. Doğrusunu Allah bilir. [68]

Kadı Cemaleddin B. Haristanî

Abdüssamed b. Muhammed b. Ebi'1-Fadl Ebü'l-Kasım el-Ensarî İbn Haristanî. Dımaşk kadilkudatı idi. Hicretin 52(senesinde doğdu.Babası, Haristan halkındandı. Torna kapısı çevresine yerleşti. Zeynebî Mescidinde imamlık yaptı. Oğlu Cemaleddin güzel bir terbiye altında yetiştirildi. Çok hadis dinledi. Hafiz İbn Asâkir'le birlikte bir çok hocadan ders aldı Maksûretül-Hızır'da hadis okumak için oturur ve dinleyicilere hadis okurdu. Devamlı surette Maksûretü'l-Hızır'da namazların kılardı. Bütün namazlarını camide cemaatle eda ederdi. Evi Huriye'de olup kendisi Mücahidiye medresesinde ders verirdi. Bu şekilde salihane uzun bir ömür yaşadı. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Ebi Asron'un kadı vekilliğini yaptı. Sonra bu görevi bırakıp evine kapandı. Ama namazlarını yine camide kılmağa devam etti. Bir süre sonra Sultan Âdil, Kadı İbn Zekî'yi görevden azletti. Kadı Cemaleddin'i doksaniki yaşında olduğu halde kadılıkla görevlendirdi. Ayrıca Aziziye müderrisliğini de ona verdi. O da yine İbn Zekî'den takviye aldı. Bu göreve Fahreddin İbn Asâkir'i atadı.
İbn Abdüsselam dedi ki: «îbn Haristanî'den daha büyük bir fakih görmedim. O Gazzalî'nin el-Vasît adlı eserini ezbere bilirdi.»
Birden fazla kişinin anlattıklarına göre Cemaleddin b. Haristanî en âdil ve hakkı en fazla ayakta tutmağa özen gösteren kadılardandı. Allah yolunda kmayıcılarm kınamalarına hiç aldırış etmezdi. Oğlu İma-düddin Dımaşk Camii'nde hatiplik yapardı. Eşrefiye medresesinin şeyhliğini de ona vekâleten yürütürdü. Kadı Cemaleddin, Mücahidiye medresesinde hüküm vermek için otururdu. Sultan Âdil ona bir şal ile yaşlı biri olduğundan ötürü baston göndermişti. Oğlu onun huzurunda otururdu. Babası kalkıp gidince babasının yerine otururdu. Sonra kadı Cemaleddin, duyduğu bazı suçlamalardan ötürü oğlunu vekilliğinden azletti. Şemseddin b. Şirazî'yi vekâlete aldı. Şemseddin, Eyvan'm doğu tarafında, karşısında otururdu. Şemseddin'le birlikte Şemseddin İbn Sînaü'd-Devle'yi de vekâletine aldı. Şerefüddin îbn Musulî el-Hanefî'yi de vekili olarak görevlendirmişti. Kendisi medresenin mihrabında otururdu. İki sene dört ay süreyle hakimlik yaptı. Sonra doksanbeş yaşındayken bu sene zilhicce ayının dördünde cumartesi günü vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. Sonra Kasyun dağı eteklerindeki mezarlığa defnedildi. [69]

Emir Bedreddîn Muhammed B. Ebi'l-Kasım

Hakkârilidir. Kudüs'teki medresenin kurucusudur. Hayırlı emirlerdendir. Şehitliği sürekli arzulardı. Tur dağındaki kalenin kuşatılması esnasında Haçlılar onu şehit ettiler. Kudüs'te yaptırmış olduğu türbeye defnedildi. Türbesi, en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Allah rahmet etsin. [70]

Şücî' Mahmud İbn Demmağ

Sultan Âdil'in sadık dostlarmdandır. Onu neşelendirir ve güldürürdü. Sultan ailesinden çok miktarda servet elde etti. Evi Babü'l-Ferec dahilindedir. Zevcesi Aişe, orayı Şafiîler ve Hanefîler için bir medrese haline getirdi ve medresenin masrafını karşılamak için gelir getiren vakıflar kurdu. [71]

Şeyhâ Salîha Abîde Zahide

Dımaşk'ta alime kadınların şeyhi idi. Dühnü'l-Levz (badem yağı) lakabını taşırdı. Nurencan'm kızıdır. Şeyhâ Saliha Nurencan'm en son vefat eden kızıdır. Mallan kızkardeşi Bintü'l-Asabe'nin türbesine vak-fedilmiştir. [72]

Hicretin Altıyüzonbeşînci Senesi

Bu sene başında Sultan Âdil Haçlılarla savaşmak üzere Mercüs-sifr'de bulunuyordu. Oğlu Muazzam'a Tur dağındaki kalenin tahrip edilmesini emretti. Oğlu da orayı tahrip etti. Oradaki savaş aletlerini ve diğer eşyaları Haçlıların ele geçirmesinden korktuğu için başka beldelere taşıdı.
Bu sene rebiyülevvel ayında Haçlılar Dimyat'a geldiler. Cemaziye-levvel ayında müstahkem bir kale olan Silsile burcunu ele geçirdiler. Burası Mısır diyarının kilidi durumundadır.
Bu sene Muazzam ile Haçlılar Kaymon'da karşılaştılar. Yapılan savaşta Muazzam onları kırıp geçirdi. Bir kısmını öldürdü. Templier tarikatına mensup 100 savaşçıyı esir aldı. Bayrakları eğik vaziyette onları Kudüs'e soktu.
Bu sene Musul'da Karaaslan hanedanının fertleri peşpeşe öldüğünden ötürü çok olaylar cereyan etti. Karaarslanların babalarının kölesi Bedreddin Lü'lü' idareye el koydu. Doğrusunu Allah bilir.
Bu sene Anadolu hükümdarı Keykavus Sencer, Haleb'i ele geçirmek üzere harekete geçti. Bu işinde ona Sultan Selahaddin'in oğlu ve Samsat valisi Efdal yardımcı oldu. Ancak Sultan Âdil'in oğlu Melik Eşref Musa, onu bu işten caydırdı. Anadolu hükümdarını mağlup, askerlerini perişan etti. Keykavus, ziyan ve hüsran içinde geri döndü. Bu sene Melik Eşref, elinde bulunan beldelere ek olarak Sincar şehrini de ele geçirdi.
Bu sene Sultan Âdil Ebu Bekir b. Eyyub vefat etti. Haçlılar Dimyat'ı ele geçirdiler. Sonra yollarına devam ederek Dimyat sınırından geçip Mısır ülkesine hücum ettiler. Mısır'ı dört ay müddetle kuşatma altında tuttular. Melik Kâmil de Mısır'ı onlara karşı savunup savaşıyordu. Haçlılar, Mısır diyarının kilidi mesabesinde olan Silsile burcunu ele geçirdiler. Bu kale Nil nehrinin denize vardığı noktadaki bir adanın ortasm-daydı. Buradan sonra Dimyat'a vardılar. Dimyat, deniz kıyısında bir yerin adıdır. Diğe" tarafında Silsile burcu bulunmaktadır. Buranın bir köprüsü vardı ki, gemilerin deniz yoluyla Nil'e girmelerine engel oluyordu. Haçlılar bu burcu ele geçirdiklerinde Müslümanlar çok üzülmüşlerdi. Bu haber Sultan Âdil'in bulunduğu Mercüssifr'e ulaştığında Sultan Âdil çok üzülüp hasret çekti. Üzüntüsünden ve Müslümanlarla İslâm ülkesine olan hüznünden ötürü göğsünü yumrukladı.
Aynı anda ölümle sonuçlanan hastalığa yakalandı. Bu Aziz ve Celil olan Allah'ın nıurad ettiği durumdan ötürüydü. Cemaziyelahir ayının yedinci günü olan cuma gününde Sultan Âdil, Galikin kasabasında vefat etti. Oğlu Muazzam sür*atle oraya geldi. Eşyalarını topladı. Onu bir nıahfel içinde ve bir hadim refakatinde güya hastaymış gibi gönderdi. Emirlerden herbiri ona selam vermek için yanma yaklaştıklarında, hadim onun hasta ve zayıf olduğunu, onlara cevap veremeyeceğini söylüyordu. Sultan Âdil'in cenazesi kaleye götürüldü, geçici bir süre için oraya defnedildi. Sonra Âdiliye'deki büyük türbesine nakledildi.
Sultan Âdil Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyûb b. Sadî, hayırlı ve seçkin hükümdarlardandı. Yaşantı bakımından mazbut bir hayata sahipti. Dindar, akıllı sabırlı, vakarlı bir kimseydi. Memleketinin her tarafında haramları, içkileri ve çalgı aletlerini kaldırdı. Memleketinin sınırlan; Mısır, Yemen, Şam, Cezire ve Hemedan'ı içine alıyordu. Buralar, kardeşi Selahaddîn-i Eyyubî'den sonra ele geçirilmişti. Sadece Halep kendi ülkesinin sınırları içinde değildi. Burayı kardeşi Sultan Selahaddin'in oğlu Zahir Gazî'nin elinde bırakmıştı. Zahir Gazî, kendisinin kızı Safiy-ye Sit Hatunla evliydi. Sultan Âdil yumuşak huylu, müsamahakâr bir kimse olup sıkıntılara karşı çok dayanıklı ve sabırlıydı. Bazan yalnız, bazan da kardeşiyle birlikte çok gazalar yapmıştı. Kardeşi Sultan Selahaddin'in Haçlılarla yaptığı savaşlann tümüne, ya da çoğuna katılmıştı. Bu savaşlarda onun büyük yararlılıklan görülmüştü. Biraz fazlaca tutumluydu. Ama Mısır'da kıtlık senesinde yoksullara çok mal ve para infak etmiş, muhtaç kimselere çok miktarda sadaka, dağıtmıştı. Kıtlığın ikinci senesinde açlıktan vefat eden 100.00® yoksulun ve garibin kefenini temin etmişti. Hastalığı zamanında da çok sadaka vermişti. Hatta üzerindeki elbiseleri dahi çıkarıp sadaka olarak vermiş, bineklerini muhtaçlara dağıtmıştı. Çok yemek yedirdi. Sağlıklıydı. Çok oruç tuttuğu halde sıhhat ve afiyeti yerindeydi. Günde birkaç öğün yemek yerdi. Uyuyacağı zaman bütün bunlara ek olarak kuru şekerli helvadan bir Dımaşk rıtlı miktarınca yerdi. Güllerin açtığı mevsimde burnu hastalanırdı. Gül mevsimi sona erinceye dek Dımaşk içinde ikamet edemezdi. Bu nedenle Mercüssifr'de kendisi için otağ kurulur, mevsim sona erince tekrar Dımaşk'a dönerdi. Yetmişbeş yaşındayken bu sene vefat etti. Geride şu çocuklarını bırakmıştı:
Mısır valisi Muhammed el-Kâmil, Dımaşk valisi İsa el-Muazzam, Cezire, Ahlat, Harran ve diğer yerlerin valisi Musa el Eşref, Evhad Eyyûb (bu onun sağlığında vefat etmişti), Farz İbrahim, Urfa valisi Muzaffer Gazı, ana tarafından da kardeş olan Aziz Osman ile Emced Hasan, Mukit Mahmud, Caber valisi Hafız Arslan, Salih İsmail, Kahir İshak, Mücireddin Yakub Kutbeddin Ahmed, kardeşlerinin en küçüğü Halil, kardeşlerinin en son vefat edeni Takiyyüddin Abbas (bu hicretin 660. senesine kadar yaşamıştır).

Sultan Âdil'in geride birkaç da kızı kalmıştı ki, bunların en tanınmışı, Sit Safiye Hatundur. Bu, Halep valisi Zahir Gazî'ni zevcesi, Melik Aziz'in annesiydi. Melik Aziz, Dımaşk'ı ele geçiren Nasır Yusuf un babasıdır. İki Nasıriye vakfının sahibidir ki, bunlardan biri Dımaşk'ta, diğeri de Kasyun dağı eteklerindedir. Nasır Yusuf u -fteride de anlatılacağı gibi- Hülagu öldürmüştür. [73]

Haçlıların Dimyat'ı Ele Geçirmeleri

Sultan Âdil'in Ölüm haberi yayılıp, Dimyat'ta Haçlılarla savaşmak üzere bekleyen oğlu Kâmü'e de ulaştığında Müslümanların gücü azaldı. Moralleri bozuldu, sonra Kâmil, başka bir haber daha duydu. Buna göre Mısır'da en büyük komutanlardan Emir İbn Meştup, Kâmil'in yerine Faiz'e biat etmek istemişti. Bu haberi duyunca hemen harekete geçti. Yalnız başına yola koyuldu. Bu büyük belayı defetmek için Mısır'a gitti. Askerler, onun aralarından ayrılıp gittiğini gördüklerinde düzenleri bozuldu. Sultan Âdil'in ölümünden daha büyük bir musibetin meydana geldiğine inandılar. Peşine düştüler. Haçlılar, aman alarak Mısır diyarına girdiler. Kâmil'in garnizonunu ve ağırlıklarını istila ettiler. Cidden büyük bir bela meydana geldi. Bu da Aziz ve her şeyi bilen yüce Allah'ın takdiridir. Kâmil, Mısır'a girince tahmin ettiği şeylerin gerçek olmadığı görüldü. Bunun Haçlıların bir hilesi olduğu ortaya çıktı. îbn Meştup da ondan korkup Şam'a kaçtı. Peşi sıra askerler hemen Haçlılara karşı harekete geçtiler. Olay daha da büyüdü. Haçlılar bazı beldeleri ele geçirdiler. Bir kısım Müslümanları öldürdüler. Çok miktarda ganimet elde ettiler. Oralardaki Bedeviler de halkın malına el koydular. Bedeviler, Müslümanlar için Haçlılardan daha çok zararlıydılar. Kâmil, Haçlıların karşısına geçti. Kahire'ye girmelerine engel oldu.Zaten daha önce de Dimyat'a girmelerine engel olmuştu Kardeşlerine mektup yazarak onları Haçlılara karşı kışkırttı. Onlardan yardım istedi ve «Haydi haydi acele edin acele edin Haçlıların bütün Mısır diyarına sahip olmalarından önce Müslümanların yardımına koşun!» dedi. Bütün İslâm askerleri her taraftan oraya geldiler. Yanına ilk gelen, kardeşi Eşrefti. Allah onun yüzünü ak etsin. Sonra Muazzam geldi ve müteakip senenin olaylarından bahsederken de anlatılacağı gibi Haçlılarla savaştılar.

Bu sene Bağdat muhtesipliğine, sahip Muhyiddin Yusuf Ebi'l-Fe-rec b. Cevzî atandı. Buna ek olarak babasının görevi olan vaizliği de sürdürüyordu. Muhtesiplik görevini şükranla karşılanacak bir şekilde başarıyla yürüttü.

Bu sene Muazzam, Sevr köprüsü yanındaki Şeberiye karşısında bulunan Türbetülbedriye'ye bakmakla görevlendirildi. Bu köprüye Cisr-ü Kühayl de denilirdi. Bunu Hasan b. Daye yaptırmıştı. Hasan ve kardeşleri, Nureddin Mahmud b. Zengî'nin en büyük komutanlarından idiler. Bu türbe, hicretin 640. senesinde, içinde cuma namazı kılınan ve hutbe irad edilen bir cami haline getirildi.

Bu sene Sultan Alaaddin Muhammed b. Tekiş, Mercüssifr'de otağında ikamet etmekte olan Melik Âdile bir elçi gönderdi. Melik Âdil de Sultan Alaaddin'e elçi ile birlikte Dımaşk hatibi Cemaleddin b. Abdül-melik ed-Doleî'yi karşı elçi olarak gönderdi. Dımaşk hatibi Cemaled-din'in yerine bu elçilik görevi esnasında Şeyh Muvaffak Ömer b. Yusuf vekâlet etti. Şeyh Muvaffak, Beytü'l-Abar'm hatibi idi. Aziziye'de ikamete başlayarak dönüşüne kadar Cemaleddin'in görevini sürdürdü. Cemaleddin döndüğünde Melik Âdil vefat etmişti.

Bu sene Musul valisi Melik Kahir vefat etti. Yerine küçük oğlu geçirildi. Sonra o öldürülünce Atabeg hanedanının düzeni bozuldu. Yönetimi Melik Kahir'in kölesi Bedreddin Lü'lü ele aldı.

Bu sene Melik Âdil'in vefatından sonra Vezir Sefiyyüddin Abdullah b. Ali b. Şükür, şark beldelerinden dönüp Dımaşk'a geldi. Onunla ilgili olarak Alemüddin, bir methiye yazmıştır. Anlatıldığına göre Safiyyüd-din, mütevazi bir kimse olup yoksulları ve fakihleri çok severmiş. Yanlarından geçtiği zaman halka selam verirmiş. Sonra bir müfrezeyle birlikte harekete geçerek kardeşi Muazzam'a baskın yaptı. Malına, mülküne, eşyalarına el koydu. Oğlunu da divan nazırlığından azletti. Oğlu, yokluğu esnasında babasına bu görevde vekalet ediyordu.

Bu sene receb ayında Muazzam içkilerin, çalgı aletlerinin ve şarkıcılarla diğer fuhşiyat ve münkerat işlerinin tazminini kararlaştırdı. Oysa babası bu tazminatı iptal etmişti. Öyle ki hiçbir şahıs azıcık içkiyi bile Dımaşk'a taşımağa cesaret edemiyordu. Ancak gizli hilelerle bu işler yapılıyordu. Allah Melik Âdil'e hayır mükâfat versin. Muazzam'a da bu yaptığından ötürü hayır mükâfat vermesin. Ancak Muazzam bunu yapmak için mazereti bulunduğunu söyledi. Ve bu mazereti de şöyle açıkladı: "Bu çirkin faaliyetler, askerlere verecek para bulunmadığından, erzakın kıtlığından, onların Haçlılarla savaşmak için nafakaya ihtiyaçları olduğundan ötürü yapılmaktaydı." Bu, Muazzam'ın cahilliğinden, dinî duygularının zayıflığından, yönetim işlerini bilmediğinden dolayı böyle yapılıyordu. Böyle yapmak, düşmanları onlara karşı harekete geçirir ve muzaffer kılardı. İçlerine manevî hastalıkları salar, askerleri savaştan geri koyardı. Bu işi yapan askerler düşmana arkalarını dönüp kaçarlardı. Bu da ülkeyi tahrib eder, devleti yıkardı. Nitekim bir kutsi hadiste şöyle buyurulmuştur:

«Beni bilen bana isyan ederse, beni bilmeyeni ona musallat kılarım!». Bu da zeki kimselerce apaçık görülebilen bir husustur. [74]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140-141.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/141-143.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/143.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/143.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/143-144.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/144.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/144.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/144.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145-146.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/146.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/147.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/147.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/147-149.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/149-150.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/150-152.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/153-156.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/156.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/157.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/157

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/157-158.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/158.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/158-159.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/159.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/159.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/159-160.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/160.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/160.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/160-161.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161-162.

[37] Bir rıtl: 460 gr. karşılığı ağırlık ölçüsü. (Çeviren).

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/163-164..

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/164.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/164.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/164.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/165.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/165.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/165.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166-167.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/167-168.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/168.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/168.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/168-169.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/169-170.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/170.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/170-172.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/172.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/172.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/172.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/173.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/173-177.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/177.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/177.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/177-178.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/178.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/178.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/179.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/179-181.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/181-182.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/182-183.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/183.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/184.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/184.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/184-186.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/186-188.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Altıyüzonbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadı Şerefüddîn
Bağdat Kadilkudatı İmadüddin Ebü'l-Kasım
Ebü'l-Yümn Necah B. Abdullah El-Habeşî
Ebü'l-Muzaffer Muhammed B. Ulvan
Ebü't-Tîb Rızkullah B. Yahya
Ebü'l-Abbas Ahmed
Hicretin Altıyüzonaltıncı Senesi
Cengiz Han'ın Ortaya Çıkışı Ve Tatarların Ceyhun Nehri'ni Geçmesi
Hicretin Altıyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sittüşşâm
El-Îrab Ve'l-Lübâb Adlı Eserin Sahibi Ebü'l-Beka
Hafız İmadüddin Ebü'l-Kasım
Şair İbn Ed-Davî
Ebu Zekeriya Yahya B. Kasım
Cevahir Adlı Eserin Sahibi Şeyh İmam Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah
Hicretin Altıyüzonyedîncî Senesi
Hicretin Altıyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Faiz
Şeyhü'ş-Şüyuh Sadreddin
Hama Sahibi
Amîd (Diyarbakır) Sahibi
Şeyh Abdullah El-Yoninî
Ebu Abdillah Hüseyin B. Muhammed B. Ebibekr
Hicretin Altıyüzonsekizinci Senesi
Hicretin Altıyüzonsektzînct Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Musullu Kâtip Yakut
Celaleddîn Hasan
Şeyh Salih
Hatip Muvaffaküddîn
Muhaddîs Takiyyüddin Ebu Tahir
Ebü'l-Gays Şuayb B. Ebi Tahîr B. Küleyb
Ebü'l-Îzz Şeref B. Ali
Ebu Süleyman Davud B. İbrahim
Ebü'l-Muzaffer Abdülvedut B. Mahmud B. Mübarek
Hicretin Altıyüzondokuzuncu Senesi
Hicretin Altıyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdülkadir B. Davud
Ebu Talip Yahya B. Ali
Kutbeddîn Âdil
Şeyh Nasr B. Ebi'l-Ferec
Şihab Abdülkerîm
Hicretin Altıyüzyirmîncî Senesi
Hicretin Altıyü2yirmînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Muvaffaküddîn Abdullah B. Ahmed
Abdurrahman B. Hasan B. Hibetüllah B. Asakir
Seyfeddin Muhammed B. Urve El-Musılî
Şeyh Ebü'l-Hasan Er-Rüzbeharî
Şeyh Abdurrahman El-Yemenî
Reis Îzzeddin Muzaffer B. Es'ad
Halîfenin Hacîplerînden Emir El-Kebîr
Ebu Alî Hasan B. Ebî'l-Mehasin
Ebu Ali Yahya B. Mübarek
Hicretin Altıyüzyirmibirînci Senesi
Hicretin Altıyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Muhammed
Ebü'l-Kerem Muzaffer B. Mübarek
Muhammed B. Ebi'l-Ferec B. Bereke
Ebu Bekir B. Halbe El-Mevazinî El-Bağdadî
Ahmed B. Cafer B, Ahmed
Hicretin Altıyüzyîrmiikincî Senesi
Halîfe Nasır Lidinîllahtn Vefatı Ve Oğlu Zahirin Hilafete Geçişi
Zahir B. Nâsır'ın Halifeliği
Hicretin Altıyüzyirmiikincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Hasan Meltkü'l-Efdal
Emîr Seyfeddin Ali
Şeyh Ali El-Kürdî
Fahrıbn Teymiye
Vezir İbn Şükr
Ebu Îshak İbrahim B. Muzaffer
Ebü'l-Hasan Alî B. Hasan
Baha Es-Sincarî

Osman B. Îsâ
Ebu Muhammed Abdullah B. Ahmed B. Er-Resevî
Ebü'l-Fadl Abdurrahîm B. Nasrullah
Ebu Ali Hasan B. Ali
Ebu Bekir Muhammed B. Yusuf B. Tabbah
Et-Tenbîh Adlı Eserin Şârihi İbn Yunus
Hicretin Altıyüzyirmiüçüncü Senesi
Halîfe Zâhir'în Vefatı Ve Oğlu Müstansır'ın ' Hilafete Geçişi
Müstansır Billah El-Abbasî'nîn Halifeliği

Hicretin Altıyüzonbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadı Şerefüddîn

Ebu Talib Abdullah b. Zeynü'l-Kudat Abdurrahman b. Sultan b. Yahya el-Lahmî. Amâ idi. Bağdatlıydı. Felsefe ve kelâmla uğraştığı söylenir. Ancak kendisi bu ilimlerle ilgisi olmadığım söyleyerek Zahirî mezhebinden olduğunu ifade ederdi. İbn Saî onun hakkında şöyle demiştir: «Kadı Şerefüddin, fıkıh bakımından Davudi mezhebine, edebiyat ve iti-kad bakımından da Mearrî'nin çığırına tabi idi. Şiirlerinden biri şudur:
«Karşılaştığım zorlukları Rahman'a şikâyet ediyorum. Onlar, develerin sırtına binerek bana hücum ettiler. Bineklerin yularım tutan kimseyi sizden sordum: Size ayrılıktan daha acı bir şey uğradı mı? dedim. Gurbetten ve uzaklıktan daha şiddetli bir zillet var mıdır? Vuslattan daha lezzetli bir hayat var mıdır?» [1]

Bağdat Kadilkudatı İmadüddin Ebü'l-Kasım

Abdullah b. Hüseyin b. Damiğanî. Hanefî mezhebine mensuptu. Hadis dinledi. Hanefî fıkhını öğrendi. İki kez Bağdat kadılığın atandı. Toplam olarak ondört yıl kadılık yaptı. Yaşantısı güzel, idaresi hoş bir kimse olup hesap, feraiz ve miras taksimatını iyi bilirdi. [2]

Ebü'l-Yümn Necah B. Abdullah El-Habeşî

Sudanlıdır. Asıl adı Necmeddin'dir. Halife Nasır'ın azatlısıdır. Kendisine hilafet sarayının Selman'ı denilirdi. Halife'nir yanından ayrılmazdı. Vefat ettiğinde halife onun için çok üzüldü. Cenazesinin defnedildiği gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü. Naaşımn önünde 100 sığır, 1.000 koyun, yüklerce hurma, ekmek ve gül suyu vardı. Halife, tacın altında cenaze namazını bizzat kıldırdı. Onun için hazır bulunanlara 10.000 dinar sadaka dağıttı. Bir o kadarını da Mekke ve Medine'deki mücavirlere dağıttı. Kölelerini azad etti. Onun için 500 cilt kitap vakfetti. [3]

Ebü'l-Muzaffer Muhammed B. Ulvan

Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Ulvan b: Muhacir b. Ali b. Muhacir. Musulîuydu. Nizamiye'de fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi Sonra yine Musul'a döndü. Musul'da kendi çağdaşları olan alimlerin fevkine çıktı, fetvada ilerledi. Bedreddin Lü'lü medresesinde ve diğer medreselerde ders verdi. Salih ve dindar bir kimseydi. [4]

Ebü't-Tîb Rızkullah B. Yahya

Ebü't-Tîb Rızkullah b. Yatıyab. Rızkullah b. Yahya b. Halife b. Süleyman b. Rızkullah b. Ganim b. Genam et-Tahderî Muhaddisti. Hadis toplamak için çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Güvenilir bir ravi olup hadis hafızı, edip ve şairdi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [5]

Ebü'l-Abbas Ahmed

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Bertekiş b. Abdillah el-îmadî. Sultan Sen-cer'in emirlerindendi. Babası Melik îmadeddin Zengî'ni kölelerinden-di. Ebü'l-Abbas Ahmed dindar, servet sahibi, bir çok emlâki bulunan bir şairdi. Kutbeddin Muhammed b. îmadüddin Zengî, malına el koydu. Onu zindana attı. Açlıktan ölünceye kadar zindanda unutulmuş olarak kaldı. Şiirlerinden biri şudur:

«Onunla vedalaştığmda gözyaşları yanaklarına aktığında ayrılıktan korktuğu için ağladığında diyorsun ki: Faydalı olan ömrün çoğu geçip gitti, Yavaş ol bakalım, bari geri kalan ömründe salih ameller işle.» [6]

Hicretin Altıyüzonaltıncı Senesi

Bu sene Bağdat muhtesibi (emniyet müdürü) Şeyh Muhyiddin b. Cevzî münkeratm kaldırılmasını, oyun ve eğlence aletlerinin kırılmasını emretti. Oysa Muazzam daha Önce bunları serbest bırakmıştı. Şeyh Muhyiddin bu sene başında bu emrini vermişti Hamd ve minnet Allah'adır. [7]

Cengiz Han'ın Ortaya Çıkışı Ve Tatarların Ceyhun Nehri'ni Geçmesi

Bu sene Tatarlar, kralları Cengizhan'm komutasında ülkelerinden çıkıp Ceyhun nehrini geçtiler. Bunlar Çin'in Tamgaç dağlarında yaşamaktaydılar. Dilleri diğer Tatarlarınkinden farklıydı. Ancak diğer Tatarlara nisbetle bunlar daha cesaretli ve savaşta daha sabırlıydılar. Ceyhun nehrini geçmelerinin sebebi şuydu: Cengizhan, elbise ve kumaş getirmek üzere bir kervanı Harezmşah'ın ülkesine göndermişti. Bu kervanın çok miktarda mal ve parası vardı. Ceyhun nehrini geçtikten sonra Harezmşah'ın naibi bir mektup yazarak bu kervanın yanında çok miktarda mal ve para bulunduğunu Harezmşah'a bildirdi. Harezmşah da kervandaki adamları öldürmesini ve ellerindeki mal ve paraları almasını naibine bir mektupla emretti. Naib de bu emri yerine getirdi. Cengizhan, bu durumdan haberdar olunca Harezmşah'ı tehdit eden haberler gönderdi. Çünkü Harezmşah'ın bu hareketi gerçekten iyi birşey değildi. Bu tehdit mektubunu gönderdiğinde adamlarından bazıları Harezmşah'a, Cengizhan'a karşı harekete geçmesini önerdiler. Harezmşah, Tatarlara karşı harekete geçti. Tatarlar o esnada Güçlükhan'la savaşmakla meşgul idiler, Harezmşah mallarım yağmaladı, kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Tatarlar hezimete uğramış halde yine seferlerine devam ettiler. Dört gün süreyle misli görülmemiş bir şekilde Harezmşah'la savaştılar. Tatarlar kendi ailelerini ve ırzlarını korumak uğruna, Müslümanlar da kendi canlarını kurtarmak uğruna savaşıyorlardı. Çünkü Müslümanlar ne zaman onlara arkalarını dönüp kaçacak olsalar, Tatarların onları kökten kesip biçeceklerini biliyorlardı. Bu savaşta iki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Öyle ki atlar, kan göllerine batmaktaydılar. Müslümanlardan 20.000 kadar kişi öldürüldü. Tatarlar-dansa kat kat fazla adam öldürüldü. Sonra iki taraf geri çekildi ve her biri kendi ülkesine doğru yola koyuldu. Harezmşah ve adamları Buhara ve Semerkand'a sığındılar. Orayı tahkim ettiler. Orada çok sayıda savaşçı bıraktıktan sonra Harezmşah daha çok asker toplamak için ülkesine döndü. Bu arada Tatarlar, içinde 20.000 savaşçının bulunduğu Buhara'ya baskın düzenlediler. Cengizhan, üç gün süreyle Buhara'yı kuşatma altında tuttu. Halk ondan aman diledi. O da halka aman verip şehre girdi. Bir hile ve tuzak gereği halka iyi davrandı. Ancak kale, ona karşı direndi. Kapılarını açmadı. Bunun üzerine Cengizhan orayı kuşattı. Kalenin hendeklerini doldurtmak için şehir halkını çalıştırdı. Tatarlar minberleri ve Kur'an cüzlerini getirip, doldurmak için hendeğe atıyorlardı. On günlük kuşatma sonunda şiddet kullanarak kaleyi fethettiler. Oradaki Müslümanları öldürdüler. Bundan sonra Cengizhan şehre döndü. Kervandaki tüccarların mallarına el koydu ve şehri askerlerine teslim etti. Onlar da diledikleri gibi yağmaladılar. Şehir halkından, sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadarını öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Sahiplerinin huzurunda kadınlara tecavüz ettiler. Halktan bazısı, namusu uğruna öldürülünceye dek onlarla savaştı. Kimisi esir alındı ve çeşitli işkencelere maruz bırakıldı. Şehirde kadınlar, çocuklar ve erkekler yüksek sesle ağlaşıp feryâd-ü figan ettiler. Sonra Tatarlar Buhara evlerini, medreselerini ve mescidlerini ateşe verdiler. Her tarafı yaktılar. Yanan binalar, yıkıldı. Geride sadece sütunları ve bazı duvarları kaldı. Bundan sonra Tatarlar, Semerkand'a hücum etmek üzere Buhara'dan ayrıldılar. Semerkand'ta yaptıklarını da müteakip sene olaylarından bahsederken anlatacağız. Bu sene başında Kudüs şehrinin surları yıkıldı. Allah kendi adının orada zikredilmesiyle orayı şenlendirsin ve mamur hale getirsin. Bunu Haçlıların istilasından korkan Melik Muazzam, ümerasıyla istişare yaptıktan ve bu hususta kendisine öneride bulunanların önerisini kabul ettikten sonra emretmişti. Çünkü Haçlılar, Kudüs'ü ele geçirdikleri takdirde orayı bütün Şam mıntıkasını ele geçirmek için bir basamak olarak kullanacaklardı. Bu nedenle Kudüs şehrinin surlarının yıkımına muharremin ilk gününde başlandı. Kudüs halkı Haçlıların gece veya gündüz kendilerine baskın yapmalarından korktukları için kaçıp gittiler. Mallarını, mülklerini, eşyalarını geride bıraktılar. Her biri bir tarafa dağılıp gitti. Hatta denilir ki o zaman da bir kantar zeyt on dirheme, bir rıtıl bakır yarım dirheme satılmıştı. İnsanlar çağrışıp bağrıştılar. Feryâd-ü figan ettiler. Sahra'da ve Mescid-i Aksa'da yüce Allah'a yalvarıp yakardılar. Bu da Muazzam'm çirkin işlerinden biriydi. Bununla birlikte geçen senenin olaylarından bahsederken de onun yaptığı kötü işleri ve çirkinlikleri anlatmıştık. Şairin biri, Muazzam'ı bu yaptıklarından ötürü hicvederek şöyle demişti:

«Receb ayında ırzları helal kıldın, Muharrem ayında da Kudüs'ü tahrip ettin!»

Bu sene Haçlılar Dimyat şehrini istila ettiler. Aman vererek şehre girdiler. Halka aman verdikleri halde sözlerinde durmayıp ihanet ettiler. Erkekleri öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Kadınlarla fuhuş yaptılar. Caminin minberini, Kur'ân cüzlerini, ölülerin kesik başlarını Cezayir'e gönderdiler. Camiyi kiliseye çevirdiler.

Bu sene Muazzam, Kadı Zekiyyüddin b. Zekî'ye gazaplandı. Bunun sebebi de şuydu: Muazzam'm halası Sittüşşam binti Eyyûb evinde hastalanmıştı. Bu ev daha sonraları medreseye dönüştürülmüştür. Yanma gelip vasiyetini yazması için kadıya haber

salmıştı. Kadı, yanındaki şahitlerle birlikte Sittüşşam'm evine gitmiş ve Sittüşşam'm dediği şekilde vasiyetini yazmıştı. Bunu duyan Muazzam da, «Benim iznim olmadan nasıl halamın evine gidersin, şahitlerinle birlikte onun konuşmalarını dinlersin?!» demişti. O esnada kadı da Aziziye tahsildarından hesaplan istemiş, hesapların doğru olmadığını görünce Önünde onu tokmaklarla dövdürmüştü. Muazzam, babasının zamanından beri bu kadıdan hoşlanmıyordu. İşte o esnada Muazzam, kadıya içinde gömlek ve şalvar olan bir bohça gönderdi. Gömlek beyaz renkli, şalvar ise sarı renkliydi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu ikisi, kirli kırmızı renkte idiler. Bohçayı getiren elçi Muazzam adına yemin vererek kadıdan bu gömlekle şalvarı giymesini ve o şekilde hasımlar arasında hüküm vermesini istemişti. Allah'ın lûtfuna bakın ki, elçi bu bohçayı getirdiğinde kadı, Bâbülberit'teki evinin holünde hüküm vermek için hazırlanmaktaydı. Çaresiz gömlekle şalvarı giydi ve bu kılıkla mahkemede oturup işleri görmeğe başladı. Sonra evine döndü. Hastalandı. Hastalığı ölümle sonuçlandı. Müteakip senenin safer ayında vefat etti. Şeref b. İnnin ez-Zurî adındaki şair, onun ibadet ve takva sahibi bir kimse olduğunu herkese göstermişti. Rivayete göre o da camide itikâfa girmişti. Muazzam ona camide meşgul olması için içki ve tavla göndermişti. Bunun üzerine Şeref b. İnnin şöyle bir şiir yazıp Sultan Muazzam'a göndermişti:
«Ey Melik Muazzam! Ebediyete kadar yeryüzünde baki kalacak bir bid'at icad ettin.
Senden sonraki hükümdarlar da bu yola başvuracaklardır. Kadılara hil'at, zahidlere de armağan mı gönderiyorsun?!»
Bu da Melik Muazzam'ın çok çirkin hareketlerinden biridir.
Kadı Zekiyüddin'in dört naibi vardı:
Şemseddin eş-Şirazî. Meşhed-i Ali'nin imamıydı. Bu meşhedin Şibâk tarafında mahkemesini kurardı. Bazan da siyah döşeme taşlarının karşısındaki revaka gider, orada davaları hallederdi.
Şemseddin b. Sünniyü'd-Devle. Külase'deki Şibâk'ta hüküm verirdi ki burası Selahaddin türbesinin karşısında, Gazaliye'dek bir yerdir.
Kemaleddin el-Mısrî. Beytü'l-mal vekili idi. Bu da Meşhed-i Osman'da Şibâk-ı Kemalî'de hüküm verirdi.
Şerefüddin el-Musulî el-Hanefî. Turhaniye medresesinde hüküm verirdi ki, burası Ciron mmtıkasındadır. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Altıyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sittüşşâm

Berraniye ve Cevvaniye medreselerinin vakfedicisidir. Kadri yüce, ırzı korunmuş, iffetli, hanımefendi Sittüşşam binti Eyyub b Sadî'dir. Hükümdarların kız kardeşi, hükümdarların çocuklarının halası, hükümdarların annesi idi. Mahremlerinden otuzbeş hükümdar vardı. Öz kardeşi Muazzam Turnaşah b. Eyyub Yemen hükümdarıydı. Muazzam Turanşah onun mezarının kıblesindeki üç mezardan birine defnedil-miştir. Ortadaki mezarda kocası ve amcasının oğlu Nasirüddin Mu-hammed b. Esedüddin Şirkuh b. Şâdî (Humus valisi) nıedfundur. Sittüşşam, oğlu Hüsameddin Ömer b. Laçin'in babasının vefatından sonra Esedüddin'le evlenmişti. Sittüşşam ve oğlu Hüsameddin Ömer, üçüncü mezarda medfundurlar ki o da medresenin bitişiğindedir. Türbeye ve medreseye, oğlu Hüsameddin Ömer b. Laçin'e nisbetinden ötürü Hüsa-miye adı verilmektedir. Hüsameddin, dayısı Selahaddin'in nezdinde büyük alimlerdendi. Sittüşşam çokça sadaka veren, yoksullara ve muhtaçlara iyilik ve ihsanda bulunan bir hanımefendiydi. Her sene evinde binlerce altın sarfedilerek şuruplar, ilaçlar ve diğer tıbbi malzemeler hazırlanıp halka dağıtılırdı. Sittüşşam bu senenin zilkade ayının onaltı-sında cuma günü akşama doğru evinde vefat etti ki, bu evi daha sonra medreseye dönüştürülmüştür. Bu ev Maristan yanında olup Şamiletül-Cevvaniye denilir. Cenazesi buradan Şamiyetü'l-Berraniye'ye nakledildi. Cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. Allah rahmet etsin. [9]

El-Îrab Ve'l-Lübâb Adlı Eserin Sahibi Ebü'l-Beka

Asıl adı Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah'tır. Künyesi Ebü'l-Be-ka'dır. Akberalıdır. Amâ idi. Nahivci olup Hanbelî mezhebine mensub-tu. İrâb-ü Kur'ânil-Aziz adlı eserin, nahivde de Kitâbül-Lübâb adlı eserin sahibidir.. Makamat, Mufasselü'z-Zemahşerî ve Divanü'l-Müteneb-bi gibi eserler üzerine de haşiyeler yazmıştır. Hesaba ve diğer ilimlere dair kitapları da vardır, salih ve dindar bir kimseydi. Bu sene seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. Lügatte önder bir alim olup fakih ve münazaracı idi. Kitap ve sünnet ile fikhı iyi bilirdi. Kadı îbn Hallikan'ın rivayetine göre o, Makamat şerhinde şöyle bir hikâyeden bahsetmiştir:
«Mağrib Ankası, Ashabü'r-Ress'in bulunduğu mıntıkadaki yüksek bir dağın başına gelip konardı. Bazan onların çocuklarını kapıp götürürdü. Ashabü'r-Ress bu durumu, peygamberleri Hanzala b. Safvan'a şikâyet ettiler. Hanzala da Anka'ya beddua etti ve böylece Anka helak oldu. Anka'nın yüzü insan yüzüne benziyordu. Onda her kuşa benzer taraflar vardı.»
Zemahşerî'nin Rebiü'l-Ebrar adlı kitabında anlattığına göre bu Anka kuşu, Hz. Musa'nın zamanında mevcut olup her tarafta dörder kanadı vardı. Yüzü insan yüzü gibiydi. Diğer hayvanlara çok benzeyen taraflarında vardı ve fetret zamanında yaşayan Halit b. Sinan el-Absî'nin zamanına kadar yaşamıştır. Halit b. Sinan ona beddua etmiş, böylece o da helak olmuştur. Doğrusunu

Allah bilir.»
İbn Hailikan'm anlattığına göre Said mıntıkasından Muiz el-Fatimî'ye garip şekilli bir kuş getirilmiş ki, o kuşa Mağrip Ankas denili-yormuş.
Halid b. Sinan ile Hanzala b. Safvan fetret zamanında yaşamışlardır. İkisi de salih insanlardı. Ancak peygamber değillerdi Zira Rasûlullah (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:
«Ben insanlar arasında Meryem oğlu İsa'ya en yakın olanım. Çünkü benimle onun arasında peygamber yoktur.» Nitekim bu hadis önceki kısımlarda da geçmişti, [10]

Hafız İmadüddin Ebü'l-Kasım

Ali b. Hafiz Bahaeddin Ebu Muhammed el-Kasım b. Hafiz el-Kebîr Ebül-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetüllah b. Asaki Dımaşklıydı. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Bu sene Bağdat'ta vefat etti Onun yelpazeyle ilgili şöyle güzel bir şiiri vardır:
«Yelpaze, bütün kederleri rüzgara katıp üç ay boyunca uzaklaştırıyor, ona ihtiyaç vardır.
Haziran, temmuz ve ağustos aylarında vazgeçilmezdir. Eylül'de ise Allah ona muhtaç bırakmıyor bizi.» [11]

Şair İbn Ed-Davî

İbn es-Saî onun şiirlerinden güzel olan birkaç parçayı nakletmiştir. Ebu Said b. Vezzan ed-Davî Bağdat'ta cerh ve tadille uğraşan hadis alimlerinden biridir. Buhari'den ve Ebu Vakit'ten hadis dinledi. Ebu Said onun künyesidir. Asıl adı Muhammed b. Mahmud b. Abdurrah-man'dır. Aslen Mervazlıdır. Hemedan doğumludur. Ama Bağdat'ta yetişmiş, orada vefat etmiştir. Endamı güzel, evsafı tam bir kimseydi. Güzel yazı yazardı. Bir çok ilimden nasibini almıştı. Şafiî mezhebine mensuptu. Kelan meseleleri üzerinde konuşurdu. Ahlâkı güzeldi. Şiirlerinden biri şudur:
«Kısmetlerin paylaştırılınasma bakıyorum da, bu çok acaip bir paylaştırmadır.
Kimi konforlu hayatta, kimi yoksul bir yaşantıda.
Mal sahibi de ahmak, yoksul da ahmak.
Bir akıl ki payı yok.
Bir akıl da var ki çok sivridir.
Cahil ve yoksul kimseler, zengin de olabiliyorlar yoksul da.
Bundan önce de işler, Allah'ın elindeydi. Bundan sonra da O'nun elinde olacaktır.» [12]

Ebu Zekeriya Yahya B. Kasım

Ebu Zekeriya Yahya b. Kasım b. Ferec b. Dir b. Hızır eş-Şafiî Şeyh Taceddin et-Tıkritî. Tikrit kadısı idi. Sonra Bağda Nizamiye medresesinde ders verdi. Bir çok ilimde mahirdi. Meselâ tefsir, fıkıh, edebiyat, nahiv ve lügat ilimlerinde yüksek derecede bir âlimdi. Bütün bu ilimlere dair tasnifatı vardır. Kendi şahsı için güzel bir tarih hazırlamıştır. Şiirlerinden biri şudur:
«Kişi mutlaka sıkıntıya da düşer, genişliğe de kavuşur.
Sevinçle de karşılaşır, hüzünle de.
Cenâb-ı Allah kişiden nimetinin şükrünü talep eder, nimetler içinde olduğu sürece.
Mihnet ve sıkıntı anlarında da sabır ister insandan .
Her iki durumda da Allah'la hemhal ol.
Bu iki farzı hem gizli, hem aşikâr yerine getirmelisin.
Sıkıntı ve şiddet senin üzerinde zaman boyunca ebedî kalacak değildir,
Nimet de zaman boyunca senin elinde kalacak değildir.»
Şu şiir de Ebu Zekeriya'ya aittir:
«Hevesine uygun hüküm veren kadı, lehinde de hüküm verse aleyhimde de,
Her iki halde de hükmünde haksızlık etmiş değildir.
Ey Yusuf un güzelliğine sahip olan kadı,
Sana karşı tutunacağım bir çarem kalmamıştır, benim.
Gömleğim arkadan yırtılmış olsa büe,
Sence bu gömlek önden yırtılmış sayılmaktadır.» [13]

Cevahir Adlı Eserin Sahibi Şeyh İmam Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah

Şeyh, İmam Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah b. Necm b. Sas b. Nizar b. Aşâir b. Abdullah b. Muhammed b. Selis el Cüzamî. Maliki fakihi idi. imam Malik'in mezhebine dair el-Cevahirü's-Semine adlı kitabın musannifidir. Bu kitap fıkhı fürua bakımından en fazla faydalar içeren kitaplardandır. Bu eserini Gazzalî'nin el-Veciz adlı eserinin yöntemine göre tertip etmiştir. İbn Hallikan dedi ki: «Bu eserinde ilminin derinliğine ve faziletine delalet edecek hususlar vardır.» Mısır'daki Malikîler gurubu, güzelliğinden ve çok faydalar içerdiğinden ötürü bu eseri ellerinden düşürmemişlerdir. Şeyh İmam Cemaleddin Mısır'da müderristi. Dimyat'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [14]

Hicretin Altıyüzonyedîncî Senesi

Bu sene Timuçin adını taşıyan Cengizhan sebebiyle Umumi bir bela ve büyük bir musibet meydana geldi. Allah, ona ve beraberindeki Tatarlara lanet etsin. Hepsini kahretsin. Bunların yaptıkları cidden çok kötüydü. Her tarafı bozguna uğratmışlar, her yerde fesat çıkarmışlardı. Çin'in en uç noktasından ulaştıkları Irak'a ve çevresine kadar her tarafa zarar vermişler, nihayet Erbil'e ve kazalarına ulaşmışlardı. Bu sene Irak, Cezire, Şam ve Mısır dışındaki tüm İslâm alemini ele geçirmişler, buralardaki Harezmli, Kıpçak, Gürcü, Lân, Hazar ve diğer kavimlerin tümünü kahretmişlerdi. Bu sene Müslüman topluluklardan ve diğerlerinden müteaddid beldelerde sayılamayacak ve evsafı belirtilemeyecek kadar çok sayıda insanı öldürmüşlerdi. Özetle girdikleri bütün beldeler-deki savaşçıları, erkekleri tümden, kadın ve çocuklardan da çoğunu öldürmüşler, buralardaki malları şayet ihtiyaçları varsa yağmalayıp alıyorlar, şayet ihtiyaçları yoksa yakıyorlardı. Hatta onlar taşımaktan aciz çok miktarda aldıkları ipeği bir araya getirip topluyorlar, sonra da ateşe verip seyrediyorlar, evleri yıkıyorlar, yıkamadıklarını da yakıyorlardı. En fazla da camileri ve mescidleri yakıyorlardı. Müslümanları esir ederek onlarla savaşıyorlar, onları çembere alarak savaşta haklarından gelemediklerini öldürüyorlardı. el-Kâmil adlı eserinde İbnül-Esîr, Tatarların bu sene yaptıklarını tam teferruatlı bir şekilde anlatmıştır. Bu anlatımından Önce bu dehşet verici büyük olay ve musibetle ilgili muazzam bir önsöz yazmıştır. Şöyle ki:

«Bu fasıl, gecelerin ve gündüzlerin mislini görmedikleri büyük olaydan ve feci musibetten bahseder. Bu musibet genel olarak bütün mahlukatı, özel olarak da Müslümanları kapsamına almıştır. Adamın biri, Cenâb-ı Allah'ın Âdem peygamberi yarattığından beri şu ana kadar dünya böyle bir belaya uğramamıştır, derse doğru söylemiş olur. Çünkü tarihte bunun kadar feci bir musibet meydana gelmiş değildir. En fazla bahsettikleri büyük musibet, Buhtü'n-Nasr'm İsrail oğullarına yaptığı katliam ve Kudüs'ü yıkmasıdır. Kudüs, bu mel'unlarm yıktıkları beldeler yanında sadece bir şehir olarak kalmaktadır. Bunların yaktıkları her bir belde, Kudüs'ten kat kat büyüktür. Buhtü'n-Nasr'm öldürdüğü İsrail oğulları, bunların öldürdüklerinden çok daha azdır. Bunların bir şehirde öldürdükleri insanların sayısı, İsrail oğullarından çok daha fazladır. Belki de insanlık, dünyanın yıkılışına kadar Ye'cüc ve Me'cüc dışında böyle bir hadiseyi bir daha görmeyecektir. Deccal'a gelince o sadece kendisine tabi olanlarla kalacak ve kendisine muhalefet edenleri öldürecektir. Bunlarsa hiç kimseyi bırakmadılar. Aksine kadınları, erkekleri, çocukları, herkesi öldürdüler. Hamile kadınların karınlarını yardılar, ceninleri öldürdüler. İnnâ lillah ve inna ileyhi raciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz), Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm (güç ve kuvvet ancak yüce ve ulu Allah iledir). Kıvılcımları her tarafa sirayet eden ve zararı genel olan bu hadiseden ötürü ancak Allah'ın yardımına başvurulabilir. Bu belâ, rüzgarın getirdiği bir bulut gibi İslâm ülkesini kapladı. Tatarlar Çin'in uç noktasından çıkıp Kaşgar ve Balasagun gibi Türkistan beldelerine hücum ettiler. Oradan Semer-kand, Buhara ve diğer Maveraünnehir beldelerine geçtiler. Oraları ele geçirdiler. Ahalilerine yukarıda anlattığımız zulümleri reva gördüler. Sonra bunların bir kısmı Horasan'a geçti. Hakimiyeti ele aldı, ülkeyi tahrip etti. Ahaliyi öldürdü. Malları yağmaladı. Oradan Rey, Hemedan, Cebel ve Irak sınırındaki beldelere uzandılar. Daha sonra Azerbaycan ve Uraniye beldelerine hücum ettiler. Oraları tahrip ettiler. Ahalinin çoğunu öldürdüler, ellerinden az sayıda bir topluluk kurtulabildi. Bu misli duyulmamış bela ve musibet, bir seneden az bir zaman içinde meydana geldi. Daha sonra Şirvan derbendine gittiler. Oranın şehirlerini ele geçirdiler. Sadece o mıntıkanın bulunduğu kale hariç, başka yerler tümüyle onlara teslim oldular. Tatarlar oradan da Lan Lekez beldesine geçtiler. O mıntıkadaki muhtelif toplulukları öldürdüler. Katliam yaptılar. Her tarafı yıktılar. Mallan yağmaladılar, sonra en fazla Türk'ü barındıran Kıpçak ülkesine baskın yaptılar. Karşılarına dikilen herkesi öldürdüler. Diğerleri ormanlıklara kaçtılar. Tatarlar onların ülkelerine sahip oldular. Diğer grup da Gazne'ye ve oraya bağlı mıntıkalarla komşuları durumundaki Hindistan, Sicistan ve Kirman'a akınlar düzenlediler. Öncekilere nisbetle daha şiddetli zulümler yaptılar. Bu misli duyulmamış bir bela ve musibetti.

Tarihçilerin, dünyaya sahip olduğu hususunda ittifak ettikleri İskender'e gelince o, sahip olduğu ülkeleri bir senede değil de ancak on sene kadar bir süre zarfında ele geçirmiştir ve hiç kimseyi de öldürmemiştir. Aksine insanları hoşnud ederek itaatlerini sağlamıştır. Bunlarsa çok mamur, çok güzel, ahalisi çok kalabalık, insanları ahlak ve yaşantı bakımından düzgün olan bir çok beldeyi bir senelik süre zarfında ele geçirmişlerdi. Bunların ayak bastıkları topraklardaki insanlar korku ve dehşet içinde kalmışlardı. Hücumlarını her an için bekliyorlardı. Bununla birlikte Tatarlar, doğduğu zaman güneşe secde ederler, hiçbir şeyi haram saymazlar, buldukları hayvanları ve leşleri yerlerdi. Allah onlara lanet etsin.

Tatarlar, karşılarında herhangi bir engelle karşılaşmadıkları için bu kadar çok ülkeyi ele geçirebilmişlerdi. Çünkü Sultan Harezmşah Muhammed, birçok memleketin hükümdarını öldürmüş, otoritesini sağlamlaştırmıştı. Geçen senede Tatarlar karşısında hezimete uğrayıp onlara karşı direnecek gücü kalmadığında, Tatarlar peşine düşerek onu kovalanıl şiardı. Nereye gittiği bilinmiyordu. Denizdeki adalardan birinde ölmüştü. Ülke koruyucusuz kalmıştı. Allah'ın hükmettiği iş mutlaka yerine gelir ve işler eninde sonunda Allah'a döner.

Bundan sonra İbnü'1-Esir özet olarak anlattığı konuları detaylı bir şekilde açıklamağa başlar ve ilk olarak da geçen seneki olaylar arasında zikretmiş olduğumuz Cengizhan'm giysi ve kumaş getirmeleri için kendi sermayesiyle göndermiş olduğu kervandan bahseder. Harezmşah bu kervanın mallarına el koyduğu için Cengizhan ona gazaplanmış, tehdit haberleri salmıştı. Harezmşah da bizzat onlara karşı harekete geçmiş, ordusunu sefere sevk etmişti. Tatarların Güçlükhan'ia savaştıklarını görünce yüklerini, eşyalarım, kadınlarını ve çocuklarım yağmalayıp esir almış ve geri dönmüştü. Böylece düşmanlarına karşı zafer elde etmişti, ancak düşmanları olan Tatarlar ona karşı daha da öfkelenmişlerdi. Cengizhan'ın oğlunun komutasındaki Tatarlar, Harezmşah'la üç gün süreyle savaştılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Sonra her iki taraf da geri çekildi. Harezmşah kendi ülkesinin sınırına döndü. Orayı tahkim edip koruma altına aldı. Sonra kendi başkenti olan Harezm şehrine döndü. Cengizhan da harekete geçti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Buhara'ya geldi. Orayı sulh yoluyla fethetti. Ancak ahaliye hainlik etti. Zor kullanarak kaleyi fethetti. Kaledeki askerlerin tümünü öldürdü. Mallan ganimet edindi. Kadınları ve çocukları esir aldı. Evleri, dükkanları tahrib etti. Kalede 20.000 savaşçı vardı, ancak bu savaşçılar kale halkına faydalı olmadı. Bundan sonra Cengizhan, Semerkand'a yürüdü. Bu senenin muharrem ayının başında orayı kuşatma altına aldı. Orada 50.000 asker vardı. Bunlar geri çekildiler. Halktan 70.000 kişi Tatarların karşısına çıktı. Cengizhan bunları bir anda öldürdü. Tekrar 50.000 kişi karşısına çıktı. Bunların mallarını, silahlarını ve savunma aletlerinin tümünü yağmaladı. Aynı günde hepsini öldürdü. Şehri, yağmalamaları için askerlerine bıraktı. Herkesi öldürdü, malları ganimet edindi, çoluk çocuğu esir aldı, şehri ateşe verdi.

Orayı yerle bir etti. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Mel'un Cengizhan orada ikamet etti. Müfrezelerini çeşitli beldelere sevk etti. Bir müfrezeyi Horasan ülkesine gönderdi ki; bu müfrezeye, Mağribe Tatarları deniliyordu. Başka bir müfrezeyi de Harezmşah'ın peşine taktı. Bunlar 20.000 askerdiler. Bunlara «Onu takip edip kovalayın, göğe asılsa bile yakalayın!» talimatını verdi. Askerler de Harezmşah'ın peşine düştüler. Ona ulaştıklarında Harezmşah Ceyhun nehrini geçmişti. Tatarlarla kendisi arasında Ceyhun nehri vardı. Bu sebeple kendini güvende hissediyordu. Tatarlar nehrin karşı kıyısına geçmek için gemi bulamadılar. Silahlan nehirde taşıyabilmek için havuzumsu kaplar yaptılar. Atlarını nehire saldılar ve kuyruklarına bu kapları bağladılar. Atlar nehirde yüzerken kuyruklarına bağlı silah kaplarını da peşlerinde çekiyorlardı. Böylelikle hepsi karşı kıyıya ulaştılar. Herezmşah bu işin farkında değildi. Hayretle Tatar-lar'm kendi askerlerinin arasına girdiklerine şahit oldu. Bunu görünce hemen Nisabur'a kaçtı. Oradan da başka beldelere gitti. Tatarlar peşine düşmüşler, onu kovalıyorlardı. Harezmşah onlara karşı koymak için asker topluyordu. Asker toplamak için uğradığı her beldede ona kavuşuyorlar, o da korkup kaçıyordu. Nihayet Taberistan denizine atıldı. Oradaki adalardan birinde bulunan bir kaleye gitti ve o kalede vefat etti.. Başka bir rivayette anlatıldığına göre denize atıldıktan sonra nereye gittiği, başına neler geldiği, nereye kaçtığı bilinmemektedir. Kayboluşundan veya başka bir rivayete göre vefatından sonra Tatarlar onun malına, mülküne el koydular. Hazinelerinde 20.000.000 dinar, 1.000 yük atlas, 20.000 at ve katır, çok sayıda köle, cariye ve çadır buldular. Her biri bir kral gibi olan 10.000 kölesi vardı. Bütün bu malı, mülkü darmadağın oldu.

Harezmşah, Hanefî mezhebine mensup bir fakihti ve faziletli bir kimseydi. Çeşitli ilimlerden nasibini almıştı. İyi bir kavrayış ve zekâsı vardı. Geniş beldelere ve müteaddit memleketlere sahip oldu. Yirmibir sene ve birkaç ay süreyle hükümdarlık yaptı. Selçuklu hükümdarlann-dan sonra onun kadar hürmet gören azametli başka bir hükümdar yoktu. Çünkü onun gayesi lezzetlere ve şehvetlere dalmak değil, memleketi idare etmekti. İşte bu nedenle o mmtıkalardaki hükümdarlann hepsini mağlup etmiş, Hıtaylar'a şiddetli darbeler vurmuştu. Horasan'da, Ma-veraünnehir'de, Acem Irak'ında ve diğer memleketlerde ondan başka sultan kalmamıştı. Bütün beldeler onun valilerinin idaresindeydi. Bundan sonra Tatarlar, Mazenderan'a yürüdüler. Mazenderan kalesi en müstahkem kalelerdendi. Müslümanlar orayı ancak Süleyman b. Ab-' dülmelik'in zamanında hicretin doksanıncı senesinde feth edebilmişlerdi. Tatarlarsa burayı çok kısa bir sürede fethetmişler, içindeki mallan ve eşyalan yağmalamışlar, ahalinin tümünü öldürmüşler, kadınları ve çocukları esir almışlar, kaleyi ateşe vermişlerdi. Mazenderan'dan sonra Rey taraflarına gittiler. Yolda Harezmşah'ın annesini gördüler. Yanında çok miktarda mal ve para vardı. Malına ve eşyasına el koydular. Eşyaları arasında görülmemiş, çok nefis mücevherler ve kıymetli şeyler vardı. Bundan sonra Reye yöneldiler. Rey halkının gafil olduğu bir anda şehre girdiler, halkı öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Sonra Hemedan'a yürüdüler. Orayı da ele geçirdiler. Hemedan'dan sonra Zencan'a gittiler. Halktan bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir aldılar. Zencan'dan sonra Kazvin'e yürüdüler. Orayı da yağmaladılar. Halktan 40.000 kadar kişiyi öldürdüler. Sonra Azerbaycan'a gittiler. Azerbaycan hükümdarı Özbek b. Pehlivan sarhoşluk, haram ve günahlarla hemhal olduğu, şehvetlere daldığı için onlara bir miktar mal ve para vererek barış yaptı. Tatarlar onu kendi haline bıraktılar. Oradan Mo-kan'a yürüdüler. Gürcüler 10.000 savaşçıyla karşılarına dikildiler, ancak göz açıp kapayacak kadar kısa süren bir çatışma neticesinde Gürcüler yenildiler. Gürcüler, bütün alet ve edevatlarıyla savaşmağa gelmişlerdi. Tatarlar onları ikinci kez bozguna uğrattılar. Bu, öncekine nisbet-le daha feci bir bozgundu.

Tatarların geçmiş zamanda ve şimdiki zamanda misli görülmemiş hadiseleri gerçekleştirdikleri görüldü. Şöyle ki:

Bir grup Tatar Çin'den çıkıyor, bir sene geçmeden bunların bir kısmı Ermeni beldelerine ulaşıyor. Hemedan taraflarından gelen diğer grupsa Irak'ı geçiyor! Allah'a yemin ederim ki bizden sonra gelecek olan nesiller, aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Tatarların bu yaptıklarım kitaplarda yazılı görünce hayrete düşecekler ve bunun gerçek olmadığına ve inanmamakta da haklı olduklarına inanacaklardır. Aradan her ne kadar uzun bir zaman geçse de onlar buna inansınlar; çünkü biz tarihçiler hepimiz zamanımızda geçen bu hadiseyi ittifakla kitaplarımızda yazmışızdır. Alim, cahil herkes bu tatar hadisesinin meşhur olarak bilinen bir gerçek olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Allah İslâmiyeti ve Müslümanları korumayı nasip ve müyesser eylesin. Müslümanlar hakikatte düşmana karşı büyük savunma savaşları vermişlerdi. Bazı İslâm hükümdarları da olağanüstü denecek derecede çaba sarfetmiştir. Ancak Müslümanlar bu olaylar esnasında Sultan Harezm-şah'ıda kaybetmişlerdi.

Bu sene sonunda Tatarlar, Gürcülerin ülkesinde idiler. Gürcülerin direniş gösterdiklerini ve savaştıklarını görünce işin çok uzayacağını anladılar, başka ülkelere yöneldiler. Onların adetleri böyledir. Gürcistan'dan ayrılıp Tebriz'e gittiler. Tebrizliler bir miktar mal ve para vererek Tatarlarla barış yaptılar. Bundan sonra Tatarlar Merağa'ya yürüdüler, orayı kuşatma altına aldılar. Şehri mancınıklarla dövdüler. Müslüman esirleri yakalayarak kendilerine kalkan ettiler. Merağa'nm başında bir kadın vali bulunuyordu. «Yönetimlerinin başına bir kadını getiren bir topluluk iflah olmaz.» Tatarlar birkaç günlük kuşatmadan sonra şehri fethettiler. Halkın, sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadarını öldürdüler. Çok miktarda malı ganimet edindiler. Âdetleri üzere bir kısım halkı da esir aldılar. Allah onları Cehennem ateşine sokacak bir lanetle lanetlesin.

İnsanlar onlardan çok korkuyorlardı. Öyleki Tatarlardan bir adam, içinde 100 kişinin bulunduğu Merağa sokaklarından birine girse, bu 100 kişiden bir tanesi dahi ona karşı cesaret edip de harekete geçemezdi ve o Tatar askeri, o 100 kişiyi birer birer öldürürdü. Hiç biri de ona karşı el kaldıramazdı. O mahalledeki ve yoldaki bütün eşyaları yalnız başına yağmalardı.

Tatarlar'dan bir kadın, erkek kılığına bürünerek bir eve girmiş ve evdekilerin tümünü yalnız başına Öldürmüştü. Sonra beraberindeki esirlerden biri onun kadın olduğunu anlayınca onu öldürmüştü. Allah'ın laneti onun üzerine olsun.

Sonra Tatarlar Erbil şehrine hücum ettiler. Müslümanları çok sıkıştırdılar. Bundan ötürü Müslümanlar çok tedirgin oldular. O yörelerin insanları, «Doğrusu bu, çok zorlu bir durumdur» dediler.

Halife, Musul ahalisine ve Cezire valisi Melik Eşrefe mektup yazarak, «Ben Tatarlar'a karşı asker hazırladım. Tatarlarla savaşmak için bu askerlerle birlikte harekete geçin» diye haber gönderdi. Ancak Melik Eşref halifeye, mektup yazarak kendisinin Mısır'daki Müslümanların Haçlılar'dan rahatsız oldukları nedeniyle kardeşi Kâmil'e yardımcı olmak için Mısır diyarına yöneldiğini bildirip özür beyan etti. Haçlılar'ın Dimyat'ı ele geçirdiklerini ve Mısır diyarını baştan sona ele geçirmek için de harekete geçtiklerini ifade etti. Melik Eşrefin kardeşi Muazzam da Dimyat'ta bulunan Haçlılar'ı ülkeden kovmak için Harran valisine giderek Mısır diyarında bulunan kardeşleri Kâmil'e yardımcı olmasını istemişti. Zaten Harran valisi de Mısır'a gitmeğe hazırlanıyordu.

Bunun üzerine halife, Erbil valisi Muzafferüddin'e mektup yazarak 10.000 savaşçıdan ibaret olan ve Tatarlar'a karşı harekete geçirilen ordunun başına geçmesini istedi. Ancak bu 10.000 kişilik ordunun 800 süvarisi Melik Muzafferüddin'in yanına ulaşmadan yolda ayrılıp her biri ayrı bir tarafa gitmişti. İnnâ Hllahi ve innâ ileyhi raciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ama yüce Allah Tatarların Hemedan'a yönelmelerini takdir buyurarak Müslümanları bu beladan kurtardı ve Hemedanlılar da Tatarlarla barış antlaşması yaptılar. Bunun üzerine Tatarlar Hemedan'da bir şahne (emniyet müdürü) bıraktılar. Daha sonra Hemedanlılar şahnelerini öldürmek hususunda ittifak kurdular ve onu öldürdüler. Tatarlar bunu duyunca tekrar geri dönerek Hemedan'ı kuşatma altına aldılar ve nihayet zor kullanarak şehri fethettiler. Halkını öldürdüler. Sonra da Azerbaycan üzerine yürüdüler. Önce Erdebil sonra Tebriz'i, daha sonra da Büikan'ı fethettiler. Oradaki insanların büyük bir kısmını öldürdüler, şehri yaktılar. Cani Tatarlar, kadınlara önce tecavüz ediyor, sonra da onları öldürüp kannlarındaki ceninleri çıkarıyorlardı. Allah'ın laneti onların üzerine olsun.

Bundan sonra Tatarlar Gürcistan'a baskın düzenlediler. Gürcüler onlara karşı hazırlıklıydılar. Savaştılar. Ancak Tatarlar, Gürcüleri de feci bir bozguna uğrattılar. Sonra bir kaç beldeyi daha fethettiler. Bu beldelerin ahalisini öldürüyorlar, kadınlarını esir alıyorlardı. Kaleleri fethetmek için savaşırlarken kullanacakları bazı erkekleri de esir alıyorlar, bunları önlerinde kalkan olarak kullanıyorlar, kendilerine atılan oklara ve mızraklara karşı böylece korunuyorlardı. Savaş sonunda kalkan olarak kullanılan bu erkek esirleri- şayet ölmemişlerse- öldürüyorlardı. Bundan sonra Lân ülkesine yürüdüler. Kıpçaklar'a saldırdılar. Çok miktarda adam öldürdüler. Onları bozguna uğrattılar. Kıpçak şehirlerinin en büyüğü olan Sevadik'i kuşattılar, fethettiler. Oradaki birçok eşya ve malı ganimet edindiler. Kıpçaklar, Rus beldelerine sığındılar. Ruslar Hristiyan idiler. Tatarlarla savaşmak için Ruslarla ittifak kurdular. Bu müttefik cephe, Tatarlarla savaştı. Tatarlar onları da feci bir bozguna uğrattıktan sonra hicretin 620. senesinde Balkar'a doğru yürüdüler. Bütün bu fütuhatı tamamladıktan sonra hükümdarlar, Cengizhan'ın yanına döndüler. Allah ona da, onlara da lanet etsin.

Cengizhan bu sene Külane'ye de bir müfreze göndermişti. Üçüncü bir müfrezeyi ise Fergana taraflarına göndermiş, bu müfreze Ferga-na'yı ele geçirmişti. Horasan taraflarına da başka bir müfrezeyi sevk etmişti. Bunlar Belh şehrini kuşatmışlar; şehir halkı, Tatarlarla barış antlaşması yapmıştı. Tatarlar aynı şekilde başka bir çok şehir halkıyla da anlaşma yaparak oraları hakimiyetleri altına almışlar, nihayet Tali-kan'a uzanmışlardı. Talikan kalesi müstahkem bir kale olduğu için onları yormuştu. Orayı altı ay müddetle kuşatma altında tutmuşlar, ama yine de fethedememişler, bu durumu Cengizhan'a bir mektupla bildirmişlerdi. Cengizhan da bizzat oraya gelerek kaleyi dört ay müddetle kuşatma altında tutmuş ve nihayet güç kullanarak fethetmişti. Sonra da şehirdeki havas ve avamdan olan herkesi öldürmüştü. Bundan sonra Tatarlar, Cengizhan'ın komutasında

Merv şehrine hücum ettiler. Şehir dışında Araplar'dan 200.000 kadar savaşçı ordugah kurmuştu. Orada başka kavimlerden olan Müslümanlar da vardı. Bunlar Tatarlar'a şiddetlice savaştılar. Neticede Müslümanlar mağlup oldular. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz). Sonra Tatarlar şehri beş gün müddetle kuşatma altına aldılar. Valiyi bir hileyle kaleden indirdiler. Sonra da ona ve şehir halkına ihanet ederek hepsini öldürdüler. Mallarını ganimet edip yağmaladılar. Geride kalanlara da şiddetli eziyetler tatbik ettiler. Öyleki bir günde 700.000 kişiyi Öldürdüler. Sonra Nişabur'a gittiler. Orada da Merv şehrinde ahaliye yaptıklarını yaptılar. Buradan da Tus'a gittiler. Ahaliyi öldürdüler. Ali b. Musa er-Rıza'nın mesnedini tahrip ettiler. Allah'ın selamı onun ve atalarının üzerine olsun. Tatarlar, halife Harun Reşid'in türbesini de tahrip ettiler. Orayı harabeye döndürdüler. Sonra Gazne'ye gittiler. Ce-laleddin b. Harezmşah onlarla savaştı. Onları mağlup etti. Sonra Tatarlar hükümdarları Cengizhan'ın yanına döndüler. Allah ona da, onlara da lanet etsin. Cengizhan bir başka askeri birliği Harezm şehrine sevk etti. Bu askeri birlik Harezm'i kuşatma altına aldı. Nihayet güç kullanarak şehri fethettiler. Oradaki ahalinin büyük bir kısmını öldürdüler. Mallarını yağmaladılar. Geride kalan insanları esir aldılar. Ceyhun nehrinin sularının şehire sel gibi gelmesini önleyen köprüyü yıktılar. Köprü yıkılınca şehir, sular altında kaldı. Ahalinin tümü helak oldu. Sonra Tatarlar, Talikan'da otağ kurmuş olan hükümdarları Cengizhan'ın yanına döndüler. Cengizhan onlardan bir kısım askeri Gazne'ye sevk etti. Bunlar Gazne'ye gidince Celaleddin b. Harezmşah kendileriyle savaştı ve mağlup etti. Feci bir bozguna uğrattı. Ellerinde bulunan Müslüman esirlerden bir kısmını kurtardı. Sonra Cengizhan'a mektup yazarak kendisiyle bizzat savaşması için de oraya gelmesini teklif etti. Cengizhan da oraya gitti. Ancak Celaleddin'in askerlerinden bazıları yanından ayrılıp gitmişlerdi. Fakat savaşmak zorunlu hale gelmişti. Üç gün savaştılar. Daha önce böyle bir savaş görülmüş değildi. Sonra Celaleddin'in askerleri güçlerini yitirdiler. Geri çekildiler. Hind denizine açıldılar. Tatarlar da Gazne'ye doğru yürüdüler. Şehri engelsiz ve zahmetsiz olarak ele geçirdiler. Bütün bu olaylar ya da bunların çoğu bu sene içinde vuku bulmuştu.

Bu sene Eşref Musa b. Âdil, Ahlat, Silvan ve Ermeniye mülkünü kardeşi Şihabeddin Gazi'ye bıraktı. Buna karşılık ondan Urfa ve Suruç'u aldı. Çünkü kendisi kardeşi Kâmil'e, Haçlılara karşı yardım etmekle meşguldü. Dolayısıyla Ahlat, Silvan ve Ermeniye'yi muhafaza edecek durumda değildi. Allah Haçlılar'a lanet etsin.

Bu sene muharrem ayında Bağdat'ta şiddetli fırtınalar koptu, şimşekler çaktı. Yıldırım sesleri duyuldu. Şehrin batı yakasında Avn ve Muine bitişik minarenin üzerine yıldırım düştü. Yapıda gedikler meydana getirdi. Sonra bu gedikler onarıldı. Yıldırım, yerde bir çukur da oluşmuştu.

Bu senede Dımaşk Camii'nin batı tarafındaki üçüncü revakta Han-belilerin mihrabı kuruldu. Önceleri halk buna karşı koymuştu. Ancak emirlerden Rükneddin el-Muazzamin'in Hanbelilere verdiği destek sayesinde bu mihrap kuruldu ve burada Şeyh Muvaffaküddin b. Kudame namaz kıldırdı.

Hicretin 730. senesinin sınırlarında bu mihrap yerinden kaldırıldı ve caminin batı tarafında Babü'z-Ziyare yanında başka bir Hanbeli mihrabı kuruldu. Nitekim Hanbelüerin de Tenkizlilerin iktidarı zamanında caminin duvarı yenilenirken batı tarafındaki mihrapları kaldırılmış yerine Babü'z-Ziyare 'nin doğusunda yeni bir mihrap yaptırılmıştı. Bunu da caminin nazırı Takiyyüddin İbn Meracil gerçekleştirmişti. Allah sevap ve mükâfatını artırsın. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.

Bu sene Sincar valisi kardeşini öldürdü. Ülkesine Melik Eşref b. Âdil ortaksız bir hükümdar olarak sahip oldu.

Bu sene Emir İmadüddin b. Meştup, Melik Eşrefe ihanet ve münafiklık yaptı. Oysa Melik Eşref onu daha Önceleri Faiz'e bia etmek istediği zaman kardeşi Kâmil'in eziyetlerine karşı koruyup himayesine almıştı. Ancak İmadüddin daha sonra Cezire beldelerinde bozgunculuk yapmış, bunun üzerine Melik Eşref onu zindana atmıştı. O da zindanda üzüntü, keder, zillet ve işkence altında ölmüştü.

Bu sene Kâmil, Dimyat'ı istila etmiş olan Haçlılara şiddetli bir acı tattırdı. Onlardan 10.000 kişiyi öldürdü, atlarını, malların ele geçirdi. Allah'a hamd olsun.

Bu sene Muazzam, Mu'temid Müfahirüddin İbrahim'i Dımaşk valiliğinden azlederek yerine Aziz Halil'i atadı.

Hacılar Mekke'ye -Allah orayı şereflendirsin- gittiklerinde Hac emiri Mu'temid idi. Onun emirliği sayesinde çok hayırlar elde edildi. Çünkü O, Mekke'deki kölelerin, Iraklıların hac emiri Akbaş en-Nâsırî'yi öldürdükten sonra hacıların malların yağmalamalarına müsaade etmemişti. Akbaş en-Nasırî, halife Nasır'ın en büyük komutanlarından ve yakınlarından ve has adamlanndandı. Çünkü Akbaş en-Nasırî, beraberinde Emir Hüseyin b. Ebi Aziz Katade b. îdris b. Mutain b. Abdülkerim el Alevî el-Hasenî ez-Zeydî'ye hil'at getirmiş ve babasının ölümünden sonra onun Mekke emirliğine tayin edildiğine dair fermanı da getirmişti. Babası bu sene cemaziyelevvel ayında vefat etmişti. Mekke emirliği hususunda Katade'nin en büyük oğlu Racih başkaldırmış ve «Mekke'ye benden başkası emir olarak atanamaz» demişti. Bu nedenle bir kargaşa ve çatışma çıktı. Akbaş en-Nasırî'de bu kargaşada yalnışlıkla öldürüldü. Katade, Hüseynî ve Zeydîlerin önde gelen eşrafındandı. Adaletli, insaflı ve dostlarına nimet bahşeden bir kimseydi. Mekke'deki fesatçılara göz açtırmıyor, onları cezalandırıyordu. Sonra bu gidiş tersine döndü. Zulmetmeğe başladı. Yeniden vergiler ve harçlar koydu. Hacıları birkaç kez yağmaladı. Bu nedenle Cenâb-ı Allah, oğlu Hasan'ı ona musallat kıldı. Hasan onu, amcasını ve kardeşini öldürdü. Ama Cenâb-ı Allah Hasan'a pek fırsat vermedi Mülkünü elinden aldı ve onu serseri halde

Ülkelerde dolaşan bir insan haline getirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise o da öldürüldü. Katade uzun boylu, heybetli, hiçbir halifeden ve hükümdardan korkmayan, yaşlı bir kimseydi. Herkesten çok kendisinin emirliğe layık olduğu kanaatini taşırdı. Halife, «Keşke yanıma gelse de ona ikramda bulunsam» diyordu. Ama o, halifenin yanma gitmiyor ve buna

şiddetle karşı koyuyordu. Hiç kimsenin ziyaretine gitmedi. Hiçbir halifeye ve hükümdara boyun eğmedi. Halife ona defalarca mektup yazıp yanına çağırmıştı. O da halifeye şu şiiri cevap olarak yazıp göndermişti:
«Benim bir Arslan pençem vardır. Onunla insanları tutup zelil kılarım.
Mahlukat arasında onunla alıp satarım.
Yeryüzünün hükümdarları o pençenin üst tarafını öperler.
İçinde ise kuraklıkta, kıtlığı yaşayanlar için bahar vardır.
Şimdi ben bu pençeyi değirmen taşının altına mı koyayım?
Sonra da kurtuluş ariyayım,
Böyle yaparsam demek ki ben ahmakım.
Oysa ben her tarafta kokusu saçılan bir miskim.
Ama sizin yanınızda ben zayi olurum.»

Katade yetmiş yaşma varmıştı. İbnü 1-Esir onun hicrî 618. senede vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [15]

Hicretin Altıyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Faiz

Asıl adı Giyaseddin İbrahim b. Âdil'dir. Babasının vefatından sonra Emir İmadüddin b. Meştup vasıtasıyla Mısır diyarına sahip oldu. Keşke Kâmil orayı çabuk davranıp ele geçirebilseydi. Sonra kardeşi onu bu sene kardeşleri Eşref Musa'ya gönderdi ve Haçlıların saldırısına karşı çabucak yardımına gelmesi için onu teşvik etmesini tenbihledi. O da Sincab ile Musul arasında vefat etti. Anlatıldığına göre o arada zehirlenince Sincab'a geri götürülmüş, oraya defnedilmiştir. Yüce Allah rah-nıet etsin. [16]

Şeyhü'ş-Şüyuh Sadreddin

Ebü'l-Hasan Muhanımed b. Şeyhüş-Şüyuh îmadüddin Mahmud b. Hameveyh el-Cüveynî. Eyyubîlerin yanında emirlik v riyaset yapan bir aileden gelmektedir. Sadreddin, fakih ve fazıl bir kimseydi. Mısır'daki Şafîî türbesinin yanındaki medresede ders verdi. Meşhed-i Hüseyin medresesinde de hocalık yaptı. Saîdü's-Süadâ medresesinin şeyhliğini ve nazırlığını yürüttü Hükümdar ve emirler ona çok saygı gösterirlerdi. Melik Kâmil, Haçlılara karşı yardımını sağlaması onu için onu halifeye gönderdi. Musul'da ishal nedeniyle yetmişüç yaşında vefat etti. Kadi-bü'1-Bana defnedildi. [17]

Hama Sahibi

Melik Mansur Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyub. Faziletli bir kimseydi. Mizmar adır verdiği on ciltlik bir tarihi vardır. Şecaatli ve bahadır bir kimse idi. Vefatından sonra yerine oğlu Nasır Kılıçarslan geçti. Sonra Kâmil, Nasır Kılıçarslan'ı azletti. Hapse attı ve nihayet hapiste iken vefat etti. Yüce Allah.ona rahmet etsin. Yerine kardeşi Muzaffer b. Mansur geçti. [18]

Amîd (Diyarbakır) Sahibi

Melik Salih Nasiruddün Mahmud b. Muhammed b. Karaarslan b. Artuk. Şecaatli ve bahadır bir kimse olup alimleri severdi Eşref Musa b. Âdil'in musahibi idi. Defalarca yanma gelip hizmet arzında bulunurdu. Vefatından sonra yerine oğlu Mes'ud geçti. Mes'ud cimri ve fasık bir kimseydi. Kamil, onu yakalayıp hapse attı.

Sonra salıverdi. Malını müsadere etti. O da Tataristan'a gitti. Sonra Kâmil onu yakalatıp geri getirdi. [19]

Şeyh Abdullah El-Yoninî

Esedüşşam lakabım taşırdı. Allah ona rahmet etsin ve ondan hoş-nud olsun. Baalbek'e bağlı Yonin köyündendi. Ziyaret edilen bir zaviyesi vardı. İbadet, riyazet, iyiliği emretme, kötülüğü yasaklama ile şöhret bulan büyük ve salih insanlardandı. Zühd ve takvada yüksek himmeti vardı. Öyle ki hiç mal biriktirmez, elbise almazdı, aksine başkalarından iğreti olarak aldığı elbiseleri giyerdi. Yazın sadece bir gömlek, kışın da bu gömleğin üzerine bir abâ giymekle yetinirdi. Başında da keçi derisinden bir serpuş vardı ki, bunun kürklü kısmı dış taraftaydı. Hiçbir gazadan geri kalmazdı. Seksen rıtl ağırlığındaki bir yaydan ok

atardı.[20]
Bazı zamanlar Lübnan dağında yaşardı. Kışın dağ eteğindeki Asir-ya pınarına gelirdi. Burası Dımaşk'm doğusundaki Dume köyünün tepelerinde bulunan bir yerdi. Buranın suyu sıcaktı. Buradayken, insanlar onun ziyaretine gelirlerdi. Bazan kendisi Dımaşk'a gelir, Kadis yanındaki Kasyun dağı eteklerinde ikamet ederdi. İyi halleri ve mükâ-şefeleri vardı. Kendisine Esedü'ş-Şam (Şam Arslanı) denirdi.
Şeyh Ebü'l-Muzaffer Sibt îbn Cevzî, Kadı Cemaleddin Yakup'dan şöyle bir rivayette bulunmuştur: Kerekü'l-Buka'da hâkimlik yapan Cemaleddin, bir defasında Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin Beyazköprü yanındaki Sevr suyundan abdest aldığım görmüştü. O esnada bir katır yükü şarap taşımakta olan bir Hristiyan da oradan geçmekteydi. Köprünün yanında katırın ayağı sürçtü, üzerindeki şarap yükü yere yıkıldı. Abdestini tamamlamış olan Şeyh Abdullah durumu gördü. Ancak Hristiyan onu tanımıyordu. Yükünü tekrar katıra yüklemek için şeyhten yardım istedi. Şeyh de beni çağırıp şöyle dedi: «Ey fakih, gel de şu yükü tekrar katıra yüklememiz için bize yardımcı ol.» Yükü yükledik. Hristiyan yoluna devam etti. Ancak ben bu duruma şaştım. Peşi sıra gittim. Ben Medine'ye gitmekteydim. Akabe'ye vardığımda Hristiyan, yükünü şarapçıya götürdü. Şarapçı yükü çözdüğünde yükün şarap değil de sirke olduğunu gördü ve Hristiyan'a, «Yazıklar olsun sana bu şarap değil, sirkedir!» dedi. Hristiyan da, «Ben bunun nasıl sirkeye dönüştüğünü biliyorum. İşin nerden kaynaklandığının farkındayım» dedi. Sonra katırını bir hana bağladı. Salihiye mahallesine döndü, Şeyh Abdullah'ı sordu, onu buldu. Yanma girip huzurunda Müslüman oldu.
Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin cidden çok salih halleri ve kerametleri vardı. Yanma gelen kimseler için ayağa kalkmaz ve «İnsanlar ancak alemlerin Rabbinin huzurunda ayağa kalkarlar» derdi. Emced onun yanma gelip oturur, o da Emced'e, «Ey Emced, şöyle ve şöyle yaptın! Bu yaptıkların doğru değildir» der, ona iyilikleri emreder, kötülükleri yasaklardı. Emced de onun bütün buyruklarına uyardı. Tabi bu da Şeyh Abdullah'ın zahidliğinde samimi, takvalı yolunda düzgün oluşu nedeniyleydi. Hediyeleri kabul eder, ancak hiçbir şeyi ertesi güne bırakmazdı. Fazla acıktığında badem yaprağını alıp ufalar, üzerindeki tozlan üfledikten sonra içindeki suyu içerdi. Yüce Allah ona rahmet etsin. Makamını âli kılsın. Anlatıldığına göre bazı senelerde havada uçarak hacca gidermiş, bu keramet birçok zahid ve salih kullarda da görülmüştür. Ancak büyük alimlerden herhangi birinin böyle yaptığı hususunda bize bir haber ulaşmış değildir. Bunu ondan nakleden ilk kişi Habip el-Acemî'dir. Habip, Hasan-ı Basrî'nin arkadaşlanndandı. Habip'ten sonra da bazı salih kimseler Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin bu türü kerametlerini bize nakletmişlerdir.
Bu sene zilhicce ayının onunda cuma gününe girildiğinde Şeyh Abdullah el-Yoninî sabah namazını kıldı. Cuma namazını da Baalbek Ca-mii'nde kıldı. O gün cuma namazından önce son derece sağlıklı iken hamama gitti. Sonra namazını edâ etti. Namazdan sonra ölüleri yıkayan müezzin, Şeyh Davud'a, «Gör bakalım. Yarın ki gün nasıl bir gün olacaktır!» dedi. Sonra zaviyesine çıktı. Geceyi Allah'ı zikrederek ve arkadaşlarına da zikrettirerek geçirdi. Kendisine en ufak bir iyilikte bulunan kimseler için de duâ etti. Sabah vakti olunca namazım arkadaşlarıyla birlikte kıldı. Sonra duvara yaslanıp elinde teşbihi olduğu halde yüce Allah'ı zikretmeğe başladı. O halde iken vefat etti. Ne kendisi, ne de tespihi yere düştü. Haber Baalbek valisi Melik Emced'e ulaşınca yanma geldi. Onu muayene etti. Hâlâ yere düşmüş değildi. Melik Emced, «İnsanlara bir alamet olsun diye onu bu halde bırakıp üzerine bir türbe yaptır-sak» dedi. Ancak kendisine, «Bu sünnete uygun değildir» dediler. O zaman kefenlendi. Namazı kılındı. Altında oturup yüce Allah'ı zikrettiği badem ağacının altına defnedildi. Allah rahmet etsin. Mezarını nurlan-dırsm. Seksen yaşını aşmış iken bu sene zilhicce ayının onbirinde cumartesi günü vefat etmişti. Allah makamını âlî kılsın. Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî onun öğrencilerindendi. Ona sığınanlardandı. O, Baalbek şehrindeki bu şeyhlerin ve alimlerin dedesidir.[21]

Ebu Abdillah Hüseyin B. Muhammed B. Ebibekr

Ebu Abdillah Hüseyin b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Müclî el-Musılî. İbn Cühenî adıyla da bilinir. Faziletli bir gençti. Musul lideri Bedreddin Lü'lü'nün inşa kâtipliğim yaptı. Şiirlerinden biri şudur:
«Nefsim, hep kendisim düşündüğüm kimseye feda olsun. Hayretler denizinde boğulacak hale geldim, Geceleyin ayın mehtabında ortaya çıkar. Değnekle, vehimle bir tepe üzerinde görünür.»[22]

Hicretin Altıyüzonsekizinci Senesi

Bu sene Tatarlar Kelade, Hemedan, Erdebil, Tebriz ve Gence gibi birçok şehirleri istila ettiler. Halkı öldürdüler. Buralardaki malları yağmaladılar. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Bağdat'a yaklaştılar. Halife bu durumdan rahatsız oldu. Paniğe kapıldı. Bağdat'ı tahkim etti. Askerleri görevlendirip harekete geçirdi. İnsanlar da, namazlarda ve virdlerde Kunut duası okumaya başladılar.
Bu sene Tatarlar, Gürcüleri ve Lân ülkesindeki insanları mağlup ettiler. Sonra Kıpçaklarla savaşarak onları da bozguna uğrattılar. Aynı şekilde Ruslar da hezimete uğradılar. Tatarlar ele geçirebildikleri malları yağmaladılar, halkı öldürdüler, kadınları ve çocukları esir aldılar.

Bu sene Muazzam, kardeşi Eşrefin yanına giderek kardeşi Kâmil'e şefkatli olmasını istedi, onu affetmesini diledi. Eşref Kâmil'e kırgındı. Bu kırgınlık giderildi. İkisi birlikte Haçlılara karşı Kâmil'e yardımcı olmak için Mısır diyarına gittiler Haçlılar, Dimyat şehrini ele geçirmişlerdi. Hicretin 614. senesinden bu yana kuvvetlenmişlerdi. Kâmil, onlara Kudüs'ü geri vermek, Sultan Selahaddin'in fethetmiş olduğu sahillerdeki şehirleri de iade etmek, buna karşılık Dimyat'ı terk etmeleri önerisinde bulunmuştu. Ancak onlar bu öneriyi kabule yanaşmamışlardı. Ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereğince erzakları azaldı. Erzak gemileri Dimyat'a yaklaştığında İslâm donanması bu gemileri yakaladı, suları da her taraftan Dimyat arazilerine saldı. Her taraf su baskını altında kaldı. Bundan sonra Haçlılar birşey yapamaz hale geldiler. Diğer taraftan Müslümanlar da onları kuşatma altına aldılar. Onları çok dar bir mekâna sıkıştırdılar. O zaman Haçlılar hiçbir karşılık istemeksizin barış yapmağa meylettiler. Haçlı liderleri Melik Kâmü'in yanına geldiler. O esnada Melik Kâmü'in yanında kardeşleri Muazzam İsa ile Musa Eşref de bulunuyordu. Bu ikisi onun huzurunda ayakta durmaktaydılar. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Kâmü'in isteği doğrultusunda barış antlaşması yapıldı. Allah Kâmil'in yüzünü ak etsin. Haçlı hükümdarları ve askerleri onun huzurunda ayakta beklemekteydiler. Kâmil Muhammed, bu barış antlaşması münasebetiyle büyük bir ziyafet verdi. Bu ziyafet sofrasında mü'min, kâfir, iyi, kötü herkes hazır bulundu. Hille'li şair Racih de kalkıp şu şiiri okudu:

«Kutlu olsun, şans ebedîleşerek gitti. Rahman, yardım sözünü gerçekleştirip yerine getirdi. Mahlukatın ilahı bizi destekledi. Fetih bize açıkça göründü. Bize nimetler ve ebedî onur bahşedildi. Suratı asıldıktan sonra feleğin yüzü güldü, bize karşı. Şirkin suratı ise zulüm nedeniyle kapkara oldu. Engin deniz, azgın ahalisi ile taşkınlık yaptığında, Gelen erzak gemileriyle köpüklendiğinde.

İşte bu dini, azmi parlak bir kılıç gibi kınından sıyrılan dimdik hale getirdi.

Tıpkı keskin kılıçların kınlarından sıyrılışı gibi,

Düşmanlardan hiç kimse kurtulamadı.

Hepsinin uzuvları kopup yere düştü.

Ya da kendileri ölüp toprağa uzandılar.

Ya da esir alınıp zincire vuruldular.

Kâinatın düi yeryüzünde yüksek sesle,

Ufuklara doğru şöyle seslendi:

Ey İsa'nın kulları! İsa ve taraftarları,

Ve tüm Museviler ile Musa, Muhammed'e hizmet ediyorlar artık!»

Ebu Şâme dedi ki: «Duyduğuma göre şair bu şiirinde Muazzam Isa ile Eşref Musa ve Kâmil Muhammed'e işaret etmiştir ki, b da çok güzel tesadüflerdendir.»

Ziyafet sofrası bu sene receb ayının ondokuzunda çarşamba günü kurulmuştu. Bundan sonra Haçlılar Akkâ'ya ve diğer yerlere döndüler. Muazzam da Şam'a döndü. Eşref ile Kâmil, kardeşleri Muazzam'la barışmış oldular.

Bu sene Melik Muazzam, Dımaşk kadılığına daha önce Dımaşk Beytü'l-malinin vekili olan Kemaleddin el-Mısrî'yi atadı Kemaleddin; faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Her cuma günü namazdan önce işini tamamladıktan sonra Adiliyede sicilleri tesbit etmek için otururdu. İnsan sicillerini tutmak için bütün merkezlerden gelen şahitlerin hepsi, medrese de yanında hazır bulunurlardı. Allah ona hayır ve mükâfat versin. [23]

Hicretin Altıyüzonsektzînct Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Musullu Kâtip Yakut

Asıl adı Eminüddin'dir. İbn Bevvab tarikatına mensup olmakla şöhret bulmuştur. İbnü'1-Esir onun için dedi ki: «Zamanında ona yakın seviyede bir kâtip yoktu. Bir çok faziletlere sahipti. İnsanlar onu övme hususunda müttefik idiler. Ne iyi bir insandı.»

Vasıtlı Necibüddin onu şöyle bir kaside ile methetmişti:

«O, dağınık ilimleri toplayandır.

Eğer o olmasaydı faziletlerin anası ağlardı.

Yüreksizler ondan korkarlar.

Onun mürekkebinden arslan bile korkar.

Askerî birlikler boyun eğerek ona yönelirler.

Karanlıkta onun dişleri göründüğünde,

Karanlıklar da, beyazlıklar da onun karşısında utanırlar.

Sen dolunaysın, Kâtip İbn Hilal de babası gibidir.

Cepheden kaçıp gidenler için övünç yoktur.

Eğer öncelik varsa fazilette öncelik sanadır.

Sen yarısı kazandın, namazını kıl.» [24]

Celaleddîn Hasan

îsmailîler'in lideri Hasan b. Sabbah'm evladmdandır. Kavmi arasında İslâmî şiarları ortaya koymuştur. îslâirrî hadleri ve haramları muhafaza etmiş, kendisi dinî emirleri yerine getirmiş, şer'î yasaklan uygulamıştır. [25]

Şeyh Salih

Şihabeddin Muhammed b. Halef b. Racih el-Makdisî. Hanbelî mezhebine mensuptu. Zahid, âbid ve takvalı bir kimseydi. Cum günleri halka peygamber efendimizin hadislerini Muzafferi Camii'nin minberinin altında oturarak okurdu. Çok hadis dinlemişti. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmuş olup Harirî'nin Ma-kamat adlı eserini elli gecede ezberlemişti. Birçok ilimlere vakıftı. Zarif karakterli bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [26]

Hatip Muvaffaküddîn

Ebu Abdillah Ömer b. Yusuf b. Yahya b. Ömer b. Kâmil el-Makdisî. Beytül-Abâr'ın hatibi idi. Dımaşk'ta Hatip Cemaleddi ed-Doleî elçi olarak Harezmşah'a gönderildiğinde onun yerine vekâlet etmiş ve vekâlet görevini Cemaleddin'in Dımaşk1 a dönüşüne kadar sürdürmüştü. [27]

Muhaddîs Takiyyüddin Ebu Tahir

İsmail b. Abdullah b. Abdülmuhsin b. Enmatî. Hadis okudu. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu Güzel hattı vardı. Hadis ilimlerinde derin bir alimdi. Hadis hafızıydı. Şeyh Takiy-yüddin İbn Salah onu methederdi. Melik Muhsin b. Selahaddin'e ait Kü-lase'deki Beytü'l-Garbî'de onun kitapları vardır. Sonra İbn Enmatî'den bu kitaplar alınarak Şey Abdüssamed ed-Dekkaî'ye teslim edildi. Bu kitaplar sağlığında onun elinde, sonra da adamlarının elinde kaldı. Mu-haddis Takiyyüddin Ebu Tahir, Dımaşk'ta bu sene vefat etti. Sofiye mezarlığına defnedildi. Cenaze namazını Şeyh Muvaffaküddin Dımaşk'ta-ki Emevî Camii'nde kıldırdı. Babü'n-Nasır'da da Şeyh Fahreddin b. Asa-kir, ayrıca mezarlıkta da Kadilkuda Cemaleddin el-Mısri mükerreren cenaze namazını kıldırdılar. Allah ona rahmet etsin. [28]

Ebü'l-Gays Şuayb B. Ebi Tahîr B. Küleyb

Ebül-Gays Şuayb b. Ebi Tahir b. Küleyb b. Mukbil. Ama idi. Şafiî fakihi idi. Vefat edinceye dek Bağdat'ta ikamet etti. Bir çok faziletlere sahipti. Risaleleri vardı. Şiir yazardı. Şiirlerinden biri şudur:
«İnsanları idare edecek olduğunuz zaman, Şerefli kimseleri cömertlik ve bağışla idare edin, Alçakları ise daha da zelil kılarak idare edin ki ıslah olsunlar. Çünkü zelil kılmak, hasis ve yaramaz kimseler için daha uygun bir idare tarzıdır.» [29]

Ebü'l-Îzz Şeref B. Ali

Ebü'1-îzz Şeref b. Ali b. Ebi Cafer b. Kâmil el-Halisî. Kurraydı. Âmâydı. Şafiî fakihiydi. Nizamiye'de fıkıh dersleri ald Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Hasan b. Amr el-Halebî'den şu şiiri nakletti:
«Ülkelerimiz birbirinden çok uzak olduğu halde hayalimde canlandınız.
Gönlümün size yöneldiğini tahayyül ettim.
Kalbim, aradaki uzak mesafeye rağmen sizinle fısıldaştı.
Siz lafızlardan uzaklaştınız, artık sizler manalarsınız.» [30]

Ebu Süleyman Davud B. İbrahim

Ebu Süleyman Davud b. İbrahim b. Mendar el-Cilî. Nizamiye medresesindeki kalfalardan biridir. Şiirlerinden biri şudur:
«Ey cami! Yularlarını tut.
Zamanın binekleri bazan tökezler ve yere kapaklanır. O zaman pişman olur, parmağını ısırır, ya da dişlerini birbirine vurursun.
Zaman ihanet ettiğinde sen geri dur. Dizginlerini kıs.
Sapıklığından sonra irşadla karşılaşırsın.

Sana öğüt veren bir vaiz çıkagelir.
Ama artık iş işten geçtikten sonra vaizle karşılaşırsın.» [31]

Ebü'l-Muzaffer Abdülvedut B. Mahmud B. Mübarek

Ebü'l-Muzaffer Abdülvedut b. Mahmud b. Mübarek b. Ali b. Mübarek b. Hasan. Aslen Vasıflıdır. Bağdat'ta doğup büyümüştür. Bağdat'ta evi de vardı. Asıl adı Kemaleddin'dir. Babası Mecid adıyla bilinirdi. Babasından fıkıh dersleri aldı. İlm-i kelâmı okudu. Babül-Ezec'deki medresesinde ders verdi. Halife Nasır onu bu medreseyi idare etmekle görevlendirdi. Diyaneti ve emin kişiliğiyle şöhret buldu. Büyük makamlara atandı. Defalarca hacca gitti. Alçak gönüllü, güzel huylu bir kimseydi. Şöyle derdi:
«Altmışaltı kez yaptığım hac birşey vermedi bana. Sadece bizim bir haccımız vardır ki o da hevesimizi ve nefsimizi binek edinmemi zdir.»
Şu şiir de onundu:
«İlim, alçak gönüllü kimselere gelir.
Kendini büyük görenlere, gururlulara yanaşmaz. Tıpkı su gibidir ilim. Aşağılara doğru akar. Yukarılara doğru hiç çıkmaz su.» [32]

Hicretin Altıyüzondokuzuncu Senesi

Bu sene Melik Âdil'in tabutu kaleden çıkarılarak Adiliyyetü'1-Ke-bire türbesine götürüldü. Namazı ilk olarak, Emev Camii'ndeki Nesir eyvanında kılındı. Sonra mezkur türbeye götürülüp defnedildi. O esnada Adiliye medresesi henüz tamamlanmış değildi. Bu sene tamamlandı. Bu medresede Kadı Cemaleddin el-Mısrî ders verdi. Dersinde Sultan Muazzam baştarafa oturarak hazır bulundu. Sol tarafında kadı, sağ tarafında Sadreddin el-Hasirî (Hanefilerin şeyhi) bulunuyordu. Aynı mecliste sultanın imamı Şeyh Takiyyüddin b. Salah, Şeyh Seyfeddin el-Amidî (müderrisin yanıbaşmda), diğer yanında Şemseddin b. Sinaüd-devle bulunuyordu. Şemseddin'in arkasında Necm Halil duruyordu. Bu, kazaskerdi. Hasirî'nin al tarafında Şemseddin b, Şirazî ile Muhyid-din et-Türkî oturmaktaydılar. Ayandan, ekâbirden birçok kimse bu derse dinleyici olarak gelmişti. Aralarında Fahreddin b. Asâkir de vardı. Bu sene Melik Muazzam, Dımaşk muhtesibi Sadr el-Keşhenî'yi Ce laleddin b. Harezmşah'a elçi olarak göndermiş; ondan, kendisine karşı ittifak kuran kardeşi Kâmil ve Eşrefe karşı kendisine destek vermesini istemiş, Celaleddin de bu isteğini kabul edip yardımına geleceğini bildirmişti. Sadr el-Keşhenî Dımaşk'a döndüğünde Melik Muazzam ona eski görevine ek olarak şeyhüşşüyuhluk mansıbım verdi.
Bu sene Yemen valisi Mes'ud b. Atsız b. Kâmil insanlara hac ettirdi. Harem'de nahoş hareketlerde bulundu. Sarhoş oldu. Mescid-i Haram'm güvercinlerine zemzem kubbesinin üzerinden kurşun attı. Dârül-İma-re'de uyumakta iken kendisini rahatsız etmesinler diye adamları, Safa ile Merve arasında Sa'y edenleri kılıçlarının ucuyla dürtüp yaralıyorlardı. Oysa kendisi sarhoşluktan Ötürü sızıp kalmıştı. Allah onu kahretsin. Ama bütün bunlara rağmen o, heybetli, saygın bir kimseydi. Onun sayesinde ülkede huzur ve güvenlik vardı. Arafat'ta vakfe yaparken babasının sancağını halifenin sancağının üzerine çıkarıyor, ondan daha yüksekte tutuyordu. Bu nedenle büyük bir fitne meydana geldi. Onun gidip gelmesi nedeniyle diğer Müslümanlar ancak günün son vaktinde Ara-fat'da vakfe yapabilme imkânını bulmuşlardı. Hem de bu nedenle çok güçlüklerle karşılaşmışlardı
Bu sene Şam'da çok miktarda çekirge ortaya çıktı. Bunlar, ekinleri ve meyveleri yediler; ağaçları telef ettiler.
Bu sene Kapçaklarla Gürcüler arasında birçok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlar nedeniyle Kıpçaklar ülkelerinde zorluk ve sıkıntıyla karşılaştılar.
Bu sene Bağdat kadilkudatlığma Ebu Âbdillah Muhammed b. Fü-lan atandı. Vezir Müeyyedüddin Muhammed b. Muhammed Kaymaz ayan ve ekâbirin huzurunda Vezaret sarayının kapısında ona hil'at giydirdi. Kadilkudatlığa atanma fermanı da misafirlerin huzurunda îbn Sâî tarafından okundu. [33]

Hicretin Altıyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdülkadir B. Davud

Künyesi Ebu Muhammed idi. Vasıflıydı. Şafiî fakihiydi. Muhib lakabım taşırdı. Nizanıiye'de bir süre müstakil hocalık yaptı. Faziletli, dindar ve salih bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:
«Kuzey kutbundaki ferkadan yıldızlan ona şahitlik ettiler. Uykusuzca geceyi geçirdiği zaman dolunay da ona şahitlik etti. Ağır hastadır. Karanlıklar çöktüğünde içindeki ateş, Kalbinde ve göğsünde alevlenir. Göz yaşlan yanaklarının üzerine sel gibi akar durur. Kendisini yataklara düşüren sevgilisine olan özleminden ötürü, Cismi uzakta olan bir sevgilinin aşıkının insanı

böylesine, Yataklara düşürdüğünü hiç görmemiştim ben. : Keşke onu yataklara düşüren, onun kirpiklerini de büyüleseydi. Ölmeden önce ziyaretine gelirdi hiç değilse.» [34]

Ebu Talip Yahya B. Ali

Ebu Talip Yahya b. Ali el-Yakubî. Şafiî fakihiydi. Bağdat'da müderris yardmıcılarmdandı. Siması hoş, yüzü güzel bir alimdi. Bazı vakıfların nazırlığını yapardı. Faziletli kimselerden biri için şöyle bir şiir okumuştu:
«Tihame'nin yükünü, Uhud dağını ve denizlerin suyunu sepetle taşımak,
Büyük kaya parçalarını çıplak sırt üzerinde taşımak,
Asık yüzlü kimselerle aynı mecliste bulunmaktan daha kolaydır.»
Ebu Talip'in şiirlerinden biri de şudur:
«Kişinin ömründen elli sene geçtiği halde, Takvaya yönelişi yok ise eğer,
Rezaletler ve rüsvay kılıcı şeyler onun üzerine çökerler.
Ona, «Bize müttefik oldun, artık burada kal, başka yere yönelme»
derler.
Şeytan onun yüzünün parlaklığını diri görünce,
Ona, «Feda olayım sana ey kurtuluşu olmayan kişi!» der.
Kendisinden bir miktar para istenilmişti. Bu parayı ödeyemeyince Mısır afyonu kullandı. Aynı günde öldü. Verdiye'ye defnedildi. [35]

Kutbeddîn Âdil

Bu sene Feyom'da öldü. Kahire'ye taşındı. Bu sene Mekke'deki Hanbelîler'in imamı da vefat etti. [36]

Şeyh Nasr B. Ebi'l-Ferec

îbn Huserî adıyla meşhur olmuştur. Bir süre Mekke'de mücavir olarak yaşamıştır. Oradan ayrılmak istememiş, ancak ölüm onu Ye-men'e doğru sevk etmişti. Bu sene Yemen'de vefat etti. Bir grup alimden hadis dinlemişti. [37]

Şihab Abdülkerîm

Bu sene rebiyülevvel ayında Dımaşk'ta Bahâ ile Nasih'in kardeşleri Şihab Abdülkerim b. Necin en-Nilî vefat etti. Fakih v münazaracı bir kimse olup tartışma ve muhakemelerde çok dikkatli bir insandı. Vezirin mescidini Şeyh Alamüddin es-Sehavî'nin elinden alan bu zâttır. Allah, lütuf ve keremiyle ona rahmet etsin. [38]

Hicretin Altıyüzyirmîncî Senesi

Bu sene Eşref Musa b. Âdil, Mısır hükümdarı kardeşi KanuTin yanından Dımaşk'a döndü. Kardeşi Muazzam onu karşıladı Ancak ikisinin kendisine karşı ittifak kurduklarını anladı. Eşref bir gece Dımaşk'ta kaldı. Gecenin sonunda Muazzam'in haber olmaksızın Dımaşk'tan çıkıp gitti. Kendi ülkesine döndü. Ahlat ve Silvan'a naib olarak bıraktığı kardeşi Şihap Gazî'nin güçlenmiş olduğunu gördü. Erbil valisi Muazzam, Şihap Gazî'ye mektup yazarak Eşrefe muhalefet etmesini istemiş ve bunun iy bir hareket olacağını ona bildirmişti. Bunu duyan Eşref, Şihap Gazî'ye mektup yazarak bu oyunlara gelmemesini istemişti Ancak Şihap Gazı, bu Öğüdü dinlememiş aksine Eşrefle savaşmak için asker toplamıştı.
Bu sene Atsız, Melik Mes'ud b. Kamil Yemen'den Mekke'ye gitti. Yemen valisi olan Atsız ile Katade'nin oğlu Mekke vadisinde Safa ve Merve tepeleri arasında onunla savaştı. Ancak Atsız, Katade'nin oğlunu hezimete uğrattı ve onu Mekke'den kovdu Bundan sonra Atsız, Ye-men'le birlikte Mekke'nin de hükümdarı oldu. Çok feci olaylar cereyan etti. Babasını, amcasını ve kardeşini Mekke vadisinde öldürmüş olan Katade oğlu Hasan, Mekke'yi terkedip kaçtı. [39]

Hicretin Altıyü2yirmînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Muvaffaküddîn Abdullah B. Ahmed

Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame b. Mikdam b. Nasr Şeyhü'l-îslâm. el-Muğnî fi'1-Mezheb adl eserin musannifidir. Künyesi Ebu Muhammed el-Makdisî olup yüksek derecede bir âlimdi. Kendi çağında ve kendisinden önceki zamanlarda ondan daha iyi bir fakih yoktu. Hicretin 541. senesinin şaban ayında Cemail'de doğdu. Ailesiyle birlikte hicretin 551. senesinde Dımaşk'a geldi. Kur'an okudu. Çok sayıda hadis dinledi. İki kez Irak'a geldi. Birinci gelişi, hicretin 561. senesinde idi. Bu gelişinde amcası Hafiz Abdülganî'yle birlikteydi. İkinci gelişi ise hicretin 567. senesinde idi. Hicretin 573. senesinde hac yaptı. Bağdat'ta Hanbelî fikhım Öğrendi. Fıkıhta yükseldi. Fetva verdi. Münazara yaptı. Birçok ilimlerde derya idi. Bunun yanısıra za-hid abid, takva sahibi, mütevazi, güzel ahlâklı, cömert, hayalı, güzel davranışlı, nurlu ve kıymetli bir şahsiyetti. Çok Kur'an okur, namaz kılar, oruç tutar, gecelerini ibadetle geçirirdi. Güzel bir yol tutmuştu. Selefi salihine tabi olmuştu. Güzel halleri ve mükâşefeleri vardı. Merhum İmanı Şafiî'nin şöyle bir sözü vardır: «Eğer akıllı alimler Allah'ın vel kulları savunuyorlarsa, o zaman ben Allah'ın bir velisi bulunduğunu bilmiyorum».
Şeyh Muvaffaküddin, Şeyh İmad'la birlikte Hanbelî mihrabında imamlık yapardı. Şeyh îmad vefat edince o yalnız başına bu göreve devam etti. Kendisinin bulunmadığı zamanlarda yerine Ebu Süleyman b. Hafiz Abdurrahman b. Hafiz Abdülganî vekâlet ediyordu. Akşamla yatsı namazları arasında mihrabın biraz ötesine gidip otururdu. Yatsı namazını kılınca da Rasif teki Derbi'd-Doleî caddesinde bulunan evine intikal ederdi. Evine giderken bulabildiği kadar yoksul kimseleri de beraberinde götürür, onlarla birlikte yemek yerdi. Asıl evi ise Kasyun'da idi. Bazı geceler Yatsı'dan sonra Cebel'e giderdi. Gecenin birinde adamın biri, sarığını başından kaçırdı. Sarığında, içinde birkaç kum tanesi bulunan bir kağıt vardı. Şeyh Muvaffaküddin, sarığı kaçıran adama «Kağıdı al, sarığı bırak» dedi. Adam da kağıdın içinde para bulunduğunu zannederek kağıdı aldı ve sarığı bıraktı. Bu da Şeyh Muvaffaküddin'in keskin zekâlı ve hazır cevap olduğunu ispatlamaktadır. Böyle yapmakla o, sarığın adamın elinden rahatlıkla alabilmişti. Onun meşhur bir kaç tasnif eseri vardır. On ciltlik el-Muğnî fî Şerh-i Muhtasari'l-Harekî iki ciltlik eş-Şafî, el-Muknî li'1-Hıfz, er-Ravza fî Usuli'1-Fıkh gibi faydalı tasnif eserleri vardır. Bu sene Ramazan bayramında seksen yaşında cumartesi günü vefat etti. Büyük bir halk topluluğu cenazesinin teşyiine katılmıştı. Şeyh Muvaffaküddin meşhur türbesine defnedildi. Vefatından sonra güzel rüyalarda görüldü. Yüce Allah ona rahmet etsin. Birkaç erkek ve kız çocuğu vardı. Ancak bunlar onun sağlığında vefat etmişlerdi. Vefat edince geride oğlu İsa'dan olma iki torunu vardı. Bunlar da daha sonra vefat ettiler. Ve böylece Şeyh Muvaffaküddin'in nesli kesildi.
Ebü'l-Muzaffer Sıbt İbn Cevzî dedi ki: Şeyh Muvaffak'm kendi el yazısıyla yazdığı şu şiirini gördüm:

«Evine gitmene karşı koyan kimsenin kapısında oturma.
Ona ihtiyacım var ama kendisiyle,
İdare etmediğim takdirde işime engel oluyor dediğin,
Kimsenin kapısına varma.
Onu bırak, onun Rabbine yönel.
O zaman ev sahibi hoşlanmasa da senin ihtiyacın karşılanır.»
Şeyh Muvaffaküddin'in kendi nefsine hitaben söylediği şöyle bir şiiri de vardır:
«Saçlar ağardıktan sonra mı mezardan başka bir mesken yapacağım?
Böyle yaparsam o zaman demek ki ben ahmakım.
Saçlarımın ağarışı, yakında öleceğimi bana haber veriyor.
Ölüm haberini bana veriyor ve bu haberi de doğrudur.
Her gün ve gecede ömür eskiyor ve deliniyor.
Her tarafı delinmeğe yüz tutan şey yamanabilir mi?
Kendimi naaşımın üzerinde uzanmış gibi görüyorum.
Kimi suskun, kimi feryad edip yanıyor.
Beni sorduklarında ağlayarak, feryad ederek cevap veriyorlar.
Kendimi naaşımın üzerinde uzanmış gibi görüyorum.
Kimi suskun, kimi feryad edip yanıyor.
Beni sorduklarında ağlayarak, feryad ederek cevap veriyorlar.
Göz yaşları pınar gibi akıyor ve işte bu MuvafFak'tır diyor.
Ben daracık bir çukura gömüldüm.
Üzerine kaya parçası konan bir lahide yerleştirildim.
En güvendiğim arkadaşlarım dahi üzerime toprak saçıyorlar.
Bana şefkat edenler bile beni mezara teslim ediyorlar.
Ey Rabbim! Yalnız kaldığım günde bana dost ve arkadaş ol.
Çünkü ben senin indirdiğin kitabı tasdik eden biriyim.
Ben Allah'a gidiyorum, bunun bana zararı yok.
Ailemden olana iyilik edip acıyorum.» [40]

Abdurrahman B. Hasan B. Hibetüllah B. Asakir

Lakabı Fahreddin b. Asâkir olup künyesi Ebu Mansur ed-Dımaş-kî'dir. Dımaşk'ka Şafiîlerin şeyhi idi. Annesi Esma bint Muhammed b. Hasan b. Tahir el-Kuddusiye'dir. Annesinin babası Ebü'l-Berekât b. Merran diye tanınırdı. O hicretin 517 senesinde Mescidü'l-Kadem'i onarıp yenilemiştir. Orada hem kendisinin hem de kızı Esmâ'mn mezarı vardır. Oraya büyük bir ulema topluluğu defnedilmiş tir. Fahreddin b. Asakir'in annesi Esma, Kadı Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Zekî'nin annesi Âmine'nin kardeşidir. Şeyh Fahreddin Abdurrahman, küçük yaşta şeyhi Kutbeddin Mes'ud en-Nisaburî'den ilim tahsil etmeğe başladı. Onun kızıyla evlendi. Haruciye medresesinde onun yerinde ders verdi. Hocası Kutbeddin bu medresede yaptırdığı iki salondan birinde barı-nırdı ve bu medresenin eyvanının batı tarafında vefat etti. Bundan sonra Fahreddin Abdurrahman Kudüs-ü Şerifteki Selahiye Enasıriyye medresesinin hocalığına oturdu. Melik Adil daha sonra onu Takaviyye medresesinin hocalığına atadı. Yanında faziletli ve ayandan olan kimseler vardı. Sonra bütün bu görevlerden el çekip Mescid-i Aksa'daki Sahabe mihrabının yanındaki küçük odaya kapandı. Orada ibadet ve fetva araştırmalarıyla uğraştı. Çeşitli beldelerden ve ülkelerden insanlar yanına gelirlerdi. Çok zikreden, davranışı ve hareketleri güzel bir insandı. Her pazartesi ve perşembe günleri ikindi namazından sonra hadis okumak amacıyla Nesir revakının altında otururdu. Kendisine Delailü'n-Nübüvve kitabı ve diğer kitaplar okunurdu. Darü'l-Hadisi'n-Nuriye'de de hocalık yapardı. îlk açıldığı zaman Meşhed-iİbn Urve'de de ders vermişti. Kadı İbn Zekî'yi azlettikten sonra Melik Âdil onu yamna davet etmiş, onu yemek zamanında sofrada yanına oturtmuştu. Ondan Dımaşk kadılığını kabul etmesini istemiş, o da, «Ancak bu hususta istihare yaptıktan sonra cevabımı veririm» demiş, daha sonra bu görevi kabul edemeyeceğini bildirmişti. Melik Âdil de bundan hoşlanmamıştı. Ona işkence yapmağa niyetlendiğinde Melik Âdü'e, «Bu duruma düştüğüm için Allah'a hamd ediyorum» demişti.
Melik Âdil vefat edince oğlu Muazzam içkileri serbest bıraktı, tçki içenlere karışmadı. Şeyh Fahreddin de onu protesto edince Muazzam ona kızdı. Takaviyye medresesindeki hocalık görevini elinden aldı. Sadece Haruciye ve Dârül-Hadisi'n-Nuriye ile Meşhed-i İbn Urve'deki hocalık görevi elinde kalmıştı. Bu sene receb ayının onunda çarşamba günü ikindiden sonra altmışbeş yaşında vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Cenazesi Sofiye mezarlığına götürüldü. Orada şeyhi Kutbeddin Mes'ud b. Ur-ve'nin mezarının yakınma defnedildi. [41]

Seyfeddin Muhammed B. Urve El-Musılî

Emevî Camii'ndeki İbn Urve meşhedi ona nisbet edilir. Çünkü orayı ilk açan kişi kendisidir. Bu meşhed, camiye ait eşyalarla doluydu. Orada bir sarnıç yaptırdı ve hadis dersleri verdi. Kütüphanesini oraya vakfetti. Kendisi Kudüs-ü Şerifte ikame ediyordu. Daha sonra Melik Muazzam'm has adamları arasına girdi. Beyt-i Makdis'in surları tahrip edildiğinde Dımaşk'a göçtü ve vefat edinceye kadar orada kaldı. Mezarı, musallanın kıblesinde Atabeg Tuğtekin'in kubbelerinin yanındadır. Allah rahmet etsin. [42]

Şeyh Ebü'l-Hasan Er-Rüzbeharî

Bu sene vefat etti. Babü'l-Feradis yanında kendisine nisbet edilen mekâna defnedildi. Allah rahmet etsin. [43]

Şeyh Abdurrahman El-Yemenî

Minaretü'ş-Şarkiye'de ikamet ediyordu. Salih, zahid, takvalı ve güzel ahlak sahibi bir kimseydi. Bu sene vefat etti. Babü'l-Feradis yanında kendisine nisbet edilen mekâna defnedildi. [44]

Reis Îzzeddin Muzaffer B. Es'ad

İzzeddin Muzaffer b. Esad b. Hamza et-Temimî b. Kalanisî. Dımaşk reislerinden ve ekâbirindendi. Dedesi Ebu Ya'la Hamza'dır. İbn Asâkir'in tarihine zeyil yazmıştır. Asâkir'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kindî'nin sohbet meclislerine devam etti. Ondan yararlandı. [45]

Halîfenin Hacîplerînden Emir El-Kebîr

Muhammed b. Süleyman b. Kutalmış b. Türkan Şah b. Mansur es-Semerkandî. Ümera evladındandı. Hilafete bağlı Divan-Aziz'de hacip-ler hacipliğine atandı. Güzel yazı yazardı. Birçok ilimlerden güzelce nasibini almıştı. Edebiyattan, riyazattan nasiplenmişti. Uzun bir ömür yaşadı. Güzel şiir yazardı. Şiirlerinden biri şudur:
«Şu hayatın yüklerinden bıkıp usandım.
Sabah ve akşam zorlaştı, beni yordu.
Çocuk akıllı oldum.
Doğrulan az, faydasız şeyleri çok biri haline geldim.
Bir mecliste bulunduğumda uykuya dalıyorum.
Ama meclise çalgılar geldiğinde uykum kaçıyor.
İhtiyarlık, yularını üzerime uzattı.
Yuvasmdaki bir kuş yavrusu gibi ihanete uğradım.
Aklımı hep gerilerde bıraktım.
Bunun getirdiği şeyse bekadan başka bir şeydir.
Berkânm kötü fiilleri nasıl açığa çıktı, değil mi?!»
Onun güzel şiirlerinden biri de şudur:
«Ey Tanrım, ey affi çok olan yüce zât! Geçmişte, gençliğimde yaptığım günahları affeyle. Günahlar nedeniyle yüzümü karartttım. Senin için yüzümü toprağa sürüp zelil oldum. Sen beni güzelce affederek yüzümü ak eyle. Beni bağışla ve azabımı hafiflet.»
Vefat edince Nizamiye'de cenaze namazı kılındı. Şoniziye mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra adamın biri onu rüyada görmüş, ona, «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sormuş. O'da şu şiirle karşılık vermişti:
«Fiilimin kötülüğünden ötürü ve ahirette pişman olmaktan korktuğum için Rabbimin huzuruna çıkmaktan kaçmıyordum.
Ama Rabbimin huzuruna vardığımda en ufak işlerin hesabı tahkik edilip sorulduğunda,
Adalet gereği Cehennem'e atılmam gerekiyordu.
Lakin Rabbim bana lütfedip şefkat gösterdi.
O'nun af lisanı bana şöyle seslendi:
Ey kul! Selamete erdin, seni tebrik ederim.» [46]

Ebu Alî Hasan B. Ebî'l-Mehasin

Zühre b. Ali b. Zühre el-Alevî el-Hüseynî el-Halebî. Halep'te Naki-bül-Eşraftı. Faziletli ve edepli bir kimseydi. Tarihi, siyeri, hadisi, insanların haberlerini bilirdi. Zaptı sağlamdı. Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemişti. Güzel şiirleri vardı. Şiirlerinden bir şudur:
«Ayrılıktan ötürü maşukun gözlerinin dışarı fırladığım gördüm. Zaman çok kötü tesir etmiş, üzerinde fena izler bırakmış. Hadiselerin ve musibetlerin eli, onda istenilmeyen durumlar meydana getirmiş.
Zelil kılınmış, bambaşka bir hale getirilmiş.
Azizken zelil olmuş, sanki zaman onu hiç korumamış.» [47]

Ebu Ali Yahya B. Mübarek

Ebu Ali Yahya b. Mübarek b. Cülacilî. Tüccar çocuğuydu. Hadis dinledi. Endamı güzel bir kimseydi. Hilafet sarayında yaşardı. îlim sahibi bir kimse olup güzel şiirleri vardı. Şiirlerinden biri şudur:
«En hayırlı kardeşin, acılarına ortak olandır.
Acılara ortak olan hani nerede?!
Hayırlı kardeşin odur ki, kendisini gördüğünde halk içinde seni memnun kılar.
Yokluğunda da senin için göz ve kulak olur.
Akik gibidir. Kendisine ateş değdiğinde onu cilalayıp parlatır.
Böylece ziyneti ve güzelliği daha da artar.
Kötü kardeş ise yokluğunda sana Öfke duyar.
Hazır olduğunda da çok kötü olur.
Onun cebinin sana faydası yoktur. Tek arzusu,
Dostunun iftiraya ve yalana maruz kalmasıdır.
İşte ondan kork, sakın, ondan yardım isteme.
Çünkü onun vereceği borç para, senin hazır param kaybetmen gibidir.» [48]

Hicretin Altıyüzyirmibirînci Senesi

Bu sene, önceki iki sefer de hesaba katılacak olursa Cengizhan'm müfrezesi üçüncü kez Rey şehrine baskın yaptı. Daha önceleri yapılan baskınlarda tahrip edilen şehir biraz onarılmıştı. Fakat bu defa da halkı öldürdüler. Sonra Sava'ya, oradan da Kum ve Kaşan'a gittiler. Önceki iki seferde Kum ve Kaşan'a uğramayan Tatarlar, bu kez Kum ve Kaşan'a da uğradılar. Önceki satırlarda adı geçen şehirlerde yaptıkları gibi buralarda da halkı öldürdüler, çoluk çocuğu esir aldılar. Sonra Heme-dan'a gittiler. Oradaki ahaliyi de öldürdüler. Çoluk çocuklarım esir aldılar. Buradan Harezm ülkesinin gerilerine, Azerbaycan'a baskın yaptılar. Halkı mağlup ettiler. Çoğunu öldürdüler. Halk bunların önünden kaçıp Tebriz'e gitti. Fakat Tatarlar onları yakaladılar. Pehlivan'm oğluna şöyle bir mektup gönderdiler: «Eğer bizimle barışık isen Harezmlileri bize gönder. Yoksa sen de onlar gibi muamele görürsün». Pehlivan'm oğlu Tebriz'e gelen Azerbaycanlıları ve Harezmlileri yakalayıp bir kısmını öldürdü ve kesik başlarım birçok hediye ve armağanlarla birlikte Tatarlara gönderdi. Cengizhan'm gönderdiği bu müfrezede 3.000 asker vardı. Oysa Harezmlilerle Pehlivan'm oğlunun adamları bunlardan kat kat fazlaydılar. Ama Cenâb-ı Allah Harezmlileri ve Pehlivan'm oğlunun adamlarını yardımsız bıraktı; hezimete uğrattı. İnnâ lillahi ve innâ iley-hi râciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bu sene Giyaseddin b. Harezmşah, elinde bulunan İsfahan ve He-medan'la birlikte Fars diyarına da sahip oldu.
Bu sene, Melik Eşref, Ahlat şehrini kardeşi Şihabeddin Gazî'den geri aldı. Oysa daha önce Ermenistan'ı, Silvan'ı Cây'ı v Cebelihur'u kendisi Şihabeddin Gazî'ye vermişti ve Şihabeddin Gazî'yi kendisinden sonraki dönem için veliahd tayin etmişti Şihabeddin ona isyan edip de ona muhalefet etmesi için Muazzam'm yazdığı mektup nedeniyle kafası karışınca, Melik Eşre onun üzerine yürüdü. Ahlat'ta onu kuşatma altına aldı. Şihabeddin Ahlat'ı ona teslim etti. Ancak kendisi kalede kaldı. Yanına gitmedi. Gece olunca kaleden inip yanına gitti. Özür diledi. Melik Eşref de özrünü kabul etti. Onu cezalandırmadı, aksine onu sadece Silvan üzerinde emir olarak bıraktı.
Erbil valisi ile Muazzam, Eşrefe karşı Şihabeddin Gazî'yle ittifak kurmuşlardı. Kâmil, Muazzam'a bir mektup yazarak Eşref yardım etmesi halinde onu yakalayacağını, ülkesini zaptedeceğini bildirip tehditler savurdu. Musul valisi Bedreddin Lülü, Melik Eşreften yana idi. Erbil valisi üzerine hücum etti. Askerlerinin azlığı nedeniyle onu kuşatma altına aldı. Çünkü Bedreddin Lü'lü, askerlerini Ahlat'ı kuşatma altına aldığı zaman Melik Eşrefin yardımına göndermişti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi işler halledilince Erbil valisi ve Dımaşk'ta bulunan Muazzam, bu yaptıklarına pişman oldular.
Bu sene Muazzam, oğlu Nasır Davud'u Erbil valisine elçi olarak göndererek onu Eşrefe karşı muhalefete cesaretlendirdi Yardımcı olacağını bildirdi. Melak adındaki Samsatlı bir sofiyi de Celaleddin b. Ha-rezmşah'a elçi olarak gönderdi. Celaleddin bu sene Azerbaycan'ı zaptet-niiş, kuvvetlenmiş, morali yükselmişti. Muazzam, ona elçi göndererek ondan kardeşi

Eşrefe karşı kendisiyle ittifak kurmasını istemiş, ona yardımcı olacağım, erzak vereceğini vaad etmişti.
Bu sene Yemen hükümdarı Mes'ud Atsız, Mısır'da bulunan babası Kâmil'in yanma çok miktarda hediye ve armağanlarla geldi. Hediyeler arasında 200 hizmetçi, üç büyük fil, yüklerce öd, misk, anber ve buhur vardı. Babası Kâmil onu karşılamaya çıktı. Atsız'ın amacı, Şam şehrini amcası Muazzam'm elinden almaktı.
Bu sene Mısır'daki Kâmiliye Darülhadisi'nin inşası tamamlandı. Buranın şeyhliğine Hafız Ebü'l-Hattab îbn Dihye el-Kelb atandı. Bu zat çok hadis rivayet eden ve bir çok ilme vakıf olan bir kimseydi. Faydalı ve hayret verici şeyler bilirdi. Allah rahmet etsin. [49]

Hicretin Altıyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Kadisî. Amâ idi. Hanbelî mezhebine mensuptu. ez-Zeyl alâ Tarih-i îbn Cevzî adlı eserin sahibinin babasıdır. Ahmed b. Muhammed, Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'nin meclisine devamlı uğrayanlardandı. Ondan duyduğu garip şeylerden ötürü sevinir ve, «Vallahi bu çok güzel bir şeydir» derdi. Şeyh Ebü'l-Ferec bir defasında kendisinden on dinar borç istemiş, ancak ona bu parayı vermemişti. Bundan sonra meclise gelir, ama konuşmazdı. Şeyh bir defasında ona, «Vallahi şu Kadisiye'li adam bize borç para vermiyor ve «Vallahi bu güzel bir şeydir, demiyor artık» dedi. Allah hepsine rahmet etsin.
Ahmed b. Muhammed el-Kadisî bir defasında Müstadî'nin sarayına giderek halife Müstadî'ye teravih namazı kıldırmak istemişti. Kendisine, halifenin de duyacağı şekilde «Senin mezhebin nedir?» diye sormuşlar O da Hanbelî mezhebine mensup olduğunu söylemişti. Bunun üzerine kendisine «Hilafet sarayında Hanbelî mezhebine mensup olduğu için namaz kıldıramazsm» demişlerdi. O da, «Ben Hanbelî mezhebine mensubum ve sizinle beraber namaz kılmam» deyince halife, «Onu rahat bırakın Bize ondan başkası imamlık etmeyecektir» demiştir. [50]

Ebü'l-Kerem Muzaffer B. Mübarek

Ebü'l-Kerem Muzaffer b. Mübarek b. Ahmed b. Muhammed. Bağdatlıydı. Hanefî mezhebine mensuptu. Ebu Hanife mesnedini şeyhi idi. Başka yerlerde de şeyhlik yapmıştır. Bağdat'ın batı yakasının muh-tesipliğini (emniyet müdürlüğünü) yaptı. Faziletli, dindar ve şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:
«Güzelce sabrederek nefsini koru.
Şerefli meziyetleri elde etmeğe bak.
Bunların sevap ve mükâfatını elden kaçırma.
Salim bir hayat yaşa; hakkında güzel sözler söylensin.
Alicenap olarak yaşa.
Ki, hayatın zorlukları sana kolay olsun.
Günler gelip geçiyor, hepsi gidiyor ve azalıyor.
Tatlısı da, işkencelisi de yok oluyor.
Zaman tıpkı bir günün ve gecenin geçişi gibidir.
Ömür ise bu zamanın dürülüp gitmesidir.
Akıllılık, düzgün bir kardeşliktedir.
Sende yüksekliklerin özü ve berraklığı vardır.
Düş ve hayal peşinden koşmaktan vazgeç.
Çünkü bir gün bunların doğrusu da, yanlışı da kaçıp gidecektir.» [51]

Muhammed B. Ebi'l-Ferec B. Bereke

Muhammed b. Ebi'l-Ferec b. Bereke Şeyh Fahreddin. Künyesi Ebül-Meâlî idi. Musulluydu. Bağdat'a geldi. Nizamiye'de ilim tahsil etti. Orada kalfalık yaptı. Kıraat ilimlerine vakıftı. Maharic-i Huruf a dair bir kitap tasnif etti. Hadis müsnedi hazırladı Güzel şiirleri vardır. [52]

Ebu Bekir B. Halbe El-Mevazinî El-Bağdadî

Hendese ve mizan sanatında eşsiz bir alimdi. Acaip şeyler icat ederdi. Örneğin bir haşhaş tanesinde yedi delik açmış ve bu

deliklerin herbi-rinden bir saç teli geçirmişti. Devlet erkânı nezdinde itibarlı bir kimseydi. [53]

Ahmed B. Cafer B, Ahmed

Ahmed b. Cafer b. Ahmed b. Muhammed Ebül-Abbas ed-Debibî. el-Bey* el-Vasıtî. Edebiyat alimi olup faziletli bir kimseydi Nazım ve nesirleri vardır. Tarihi ve siyeri bilirdi. Yanında cidden çok güzel kitaplar vardı. Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin bir kasidesini üç ciltte şerh etmişti. İbn Saî onun fasih, tatlı, lezzetli, kulağa ve kalbe hoş gelen güzel bir şiirini nakletmiş tir. [54]

Hicretin Altıyüzyîrmiikincî Senesi

Bu sene Harezmliler Celaleddin b. Harezmşah'la birlikte Tatarlar karşısında mağlup olup Gazne'den Huzistan'a ve Iral taraflarına geldiklerinde bozgunculuk yapmışlar, fesat çıkarmışlar, Huzistan'm ve Irak'ın şehirlerini kuşatıp köylerini yağmalamışlardı. Bu sene Celaleddin b. Harezmşah, Azerbaycan'ı ve Gürcistan'ın bir çok beldesini istilâ etti. 70.000 savaşçıyla karşısına çıkan Gürcüleri mağlup etti. Onlardan 20.000 savaşçıyı öldürdü. Durumu kuvvetlendi. Şanı yükseldi Tiflis'i de fethetti. Orada 30.000 kişiyi öldürdü. Ebu Şâme'nin anlattığına göre Celaleddin, bu savaşlarda Gürcüler'den 70.000 Tiflisliler'den de tam 100.000 kişi öldürmüştür. O bu savaşlarla meşgul olduğu için Bağdat'a gitmemişti. Çünkü Dakuk'u kuşattığı zaman Dakuklular ona sövmüş-lerdi. O da şiddet kullanarak Dakuk'u fethetmiş ve ahalisinin büyük bir kısmını öldürmüş, surlarını da yıkmıştı. Bağdat'ta bulunan halifenin üzerine gitmeğe niyetlenmişti. Çünkü anlatıldığına göre halife, onun babasının aleyhinde çalışmış, nihayet bu nedenle babası ölmüştü. Tatarlar ülkeyi istila ettiler. Bu arada Celaleddin Harezmşah, Muazzam b. Âdil'e mektup yazarak halifeyle savaşmak üzere yanma gelmesini istemiş ve onu bu hususta teşvik etmişti. Ancak Muazzam bu çağrıya icabet etmemişti. Halife, Celadeddin b. Harezmşah'ın Bağdat'a hücum etmeğe niyetlendiğini duyunca paniğe kapıldı. Bağdat'ı tahkim etti. Askerleri harekete geçirdi. Halka 1.000.000 dinar para dağıttı. Celaleddin de Gürcistan'a bir askeri birlik göndermişti. Bu askerler, oradan kendisine, «Hemen yardımımıza koşmazsan hepimiz baştan sona helak olacağız. Yardımımıza koş. Bağdat'ı şimdilik bırak. Bağdat elden kaçacak değildir» diye mektup gönderdiler. O da Gürcistan'da bulunan askerlerinin yardımına gitti ve yukarıda anlattığımız olaylar meydana geldi.
Bu sene yağmurların az yağması ve çekirgelerin etrafa yayılması nedeniyle Irak'ta ve Şam'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bunun ardı sıra Irak'ta ve Şam'da da büyük bir mahrumiyet yaşandı. Bu yüzden şehirlerde ve beldelerdeki birçok insan öldü.İnnâillahi ve innâ ileyhi râciûn(doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [55]

Halîfe Nasır Lidinîllahtn Vefatı Ve Oğlu Zahirin Hilafete Geçişi

Bu senenin ramazan ayının son günü olan pazar gününde halife Nasır Lidinillah Ebül-Abbas Ahmed b. Müstadî Emrillah Ebü'l-Muzaf-fer Yusuf b. Muktefî Liemrillah Ebu Abdillah Muhammed b. Müstazhir Billah Ebu Abdillah Ahmed b. Mukted Biemrillah Ebü'l-Kasım Abdullah b. ez-Zahir Muhammed b. Kaim Biemrillah Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah Ebü' Abbas Ahmed b. Muvaffak Ebu Ahmed b. Muham-med el-Mutevekkil Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahme b. İshak b. Muktedir Billah Ebü'1-Fadl Cafer b. Mütedit Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muvaffak Ebu Ahmed b. Muhammed e Müte-vekkil Alallah Cafer b. Mutasına Billah Ebu îshak Muhammed b. Harun Reşid b. Mehdî Muhammed b. Abdiilah Eb Cafer el-Mansur b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalib el-Haşimî el-Abbasî vefat etti. Bu zat, hicretin 553. senesinde Bağdat'ta doğdu. Babasının hicrî 575. senesinde vefat edişinden bir gün sonra kendisinin halifeliğine biat edildi. Kendisi de bu sene yetmiş yaşından iki ay yirmi gün aldıktan sonra vefat etti. Kırkyedi seneden bir ay eksik süreyle halifelik yaptı. Kendisinden Önceki Abbasî halifelerinden hiçbiri bu kadar uzun süre hilafette kalmamıştı. Abbasî olsun olmasın hiçbir halife de Müstansır el-Ubeydî'den daha uzun süre halifelik yapmış değildir. Çünkü Müstansır, Mısır'da altmış sene hüküm sürdü. Halife Nâsır'ın nesebinden on-dört halife ve veliahd gelmiştir. Diğer Abbasî halifelerinin tümü onun amcaları ve amcazadeleridir. Hastalığı uzun sürdü. İdrarını yapmakta zorlanıyordu. İdrarım rahatça yapabilmesi için Bağdat'tan birkaç konak mesafeden kendisine saf ve berrak su getirilirdi. Fakat bunun da faydası olmadı. İdrar sıkışıklığı nedeniyle penisi defalarca ameliyat edildi. Ama bu tedbirler ona yarar vermedi. Vefat edince cenazesini Muhyiddin b. Şeyh Ebül-Ferec b. Cevzî yıkadı. Namazını da o zât kıldırdı ve hilafet sarayına defnedildi. Sonra bu senenin zilhicce ayının ikisinde Rusafe'deki türbesine nakledildi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'1-Esîr onda bahsederken şöyle demiştir:
«Nasır Lidinillah, üç sene tümden hareketsiz kaldı. Kımıldayamaz hale geldi. Gözlerinden birini kaybetti. Diğeriyle de çok az görebiliyordu. Ömrünün sonlarında kendisine dizanteri hastalığı musallat oldu. Yirmi gün süreyle bu hastalığı da çekti ve sonunda öldü. Sağlığında birkaç vezir değiştirmişti ki bunlardan önceki sayfalarda bahsedilmiştir. Hastalığı zamanında koymuş olduğu zalimane rüsumat tatbik edilmemiştir. İdaresi kötü, halkına karşı zalim bir kimseydi. Kendi zamanında Irak'ı tahrip etmiş, Iraklıları çeşitli beldelere dağıtmıştı. Mallarına, mülklerine de el koymuştu. Birbirine zıt işler yapardı. Örneğin

ramazanda iftar evleri, hacılar için de ziyafet evleri yaptırmış, sonra bunları faaliyetten men etmişti. Bazan harçları kaldırır, sonra yeniden getirirdi. Bütün himmeti, mermi sıkmak, kuşları avlamak ve fütüvvet şalvarı giymek üzerinde yoğunlaşmıştı.
Acemlerin iddiasına göre Tatarları İslâm ülkesine meylettiren ve bu hususta onlarla haberleşen kişi, Nasır Lidinillah'tır. Eğer doğruysa bu, diğer bütün günahların yanında küçük kalacağı çok büyük bir musibet ve beladır.»
İbnül-Esîr onun hakkında çok garip şeyler anlatmıştır. Meselâ yanına gelen elçilere, «Siz falanca yerde şöyle ve şöyle yaptınız, falan yerde de böyle yaptınız» derdi. Nihayet insanların tümü veya çoğu mükaşefe ehli bir kimse olduğunu veya bir cinin gelip kendisine bu haberleri ilettiğini zannederlerdi» demiştir. Doğrusunu Allah bilir. [56]

Zahir B. Nâsır'ın Halifeliği

Halife Nasır Lidinillah, sağlığında oğlu Ebu Nasır Muhammed'i veliahd tayin etmiş ve ona Zahir lakabım takmıştı. Onun adına minberler üzerinde hutbe okutmuştu. Ancak daha sonra onu bu görevden azlederek diğer oğlu Ali'yi veliahd tayin etmişti. Fakat Ali babasının sağlığında hicretin 612. senesinde vefat edince babası Nasır, Ebu Nasır Muhammed ez-Zahir'i yeniden veliahdlığa tayin etmek ihtiyacım hissetti ve adına ikinci kez minberlerde hutbe okuttu. Vefat edince de veliahd Za-hir'in halifeliğine biat edildi. O zaman Zahir, elliiki yaşındaydı. Abbas oğulları arasında ondan daha yaşlı iken hilafete geçmiş başka bir kimse yoktur. Halife Zahir, akıllı ağır başlı, dindar, adaletli, iyilik sever bir kimseydi. Bir çok haksızlıkları giderdi. Hak sahiplerinin haklarını verdi. Babasımn koymuş olduğu harçları kaldırdı. Halka güzel muamelede bulundu. Hatta denilir ki «Şayet zamanı uzun sürseydi, Ömer b. Abdü-laziz'den sonra kendisinden daha adil bir halife görülmeyecekti.» Ama bir seneyi dahi dolduramadı. Hilafeti dokuz ay kadar sürdü. İşletilmeyen arazilerden alınan haracı kaldırdı. Yakuba beldesi halkına babasının zamlı olarak tatbik ettiği haraçtan 70.000 dinar indirim yaptı.
Hazine okkası, şehirde kullanılan okkalara nisbetle daha ağırdı. Her 100 okkada yarım dinar fark ediyordu. Görevliler hazine için birşey aldıklarında hazinenin okkasıyla tartıyorlardı. Ama hazineden birşey verildiğinde şehirde kullanılan okkalarla tartıyorlardı. Bunun farkına varan Zahir divana şu ayeti kerimeyi yazıp gönderdi.
«İnsanlardan kendileri birşeyi ölçerek aldıkları zaman tam alan; ama onlara birşey ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin vay haline! Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar âlemlerin rabbinin huzurunda dururlar.» (ei-
Muttaffifîn, 1-6).
Katiplerden biri ona şu cevabı yazıp gönderdi:
«Ey mü'minlerin emiri! Bu okka farklılığından dolayı geçen sene hazineye 35.000 dinar kazanç sağlandı». Halife Zahir de bu cevabı hoş karşılamadı ve ona şöyle dedi: «Bu sayede hazineye 350.000 dinar da kazanç sağlanacak olsa yine de bu farklılık giderilecektir!» Allah rahmet etsin.
Kadıya da, Şei^î yolla hakkı sabit olan kimselerin herhangi bir aracıya başvurmaksızın kendisiyle gelip görüşmesine imkân tanınmasını emretti. Sahipsiz malların idaresine salih bir adamı tayin etti. Kadılığa Şeyh Allame İmadüddin Ebu Salih Nasr b Abdürrezzak b. Şeyh Abdül-kadir el-Geylanî'yi zilhicce ayının sekizinde çarşamba günü tayin etti. Şeyh Allame İmadüddin seçkin Müslümanlardan ve adil kadılardandı. Allah hepsine rahmet etsin. Yalnız Şeyh Allame İmadüddin, kendisine kadılık teklif edildiğinde Zevil-Erham'a da miras payı vermek şartıyla bu görevi kabul edebileceğini bildirdi. Halife Zahir de ona «Her hak sahibine hakkını ver. Allah'tan kork. Başkasından asla korkma» dedi.
Halife Zahir'in babası, her sabah mahalle bekçilerinin mahallele-rindeki iyi kötü bütün olayları kendisine bildirmelerini adet edinmişti. Zahir hilafete geçince bu adeti kaldırdı ve şöyle dedi: «İnsanların hallerini keşfetmenin ve gizliliklerim açığa vurmanın ne yararı var!» Kendisine, «Bu âdeti terk etmek reayayı fesada sürükler onları bozar» denildiyse de o, şu karşılığı verdi: «Biz de onları ıslah etmesi için Allah'a dua ederiz.» Divana ait malları zimmetlerine geçiren mahkumların salı verilmesini emretti. Bu maksatla kendilerinden daha önce haksız yere alınan paraları iade etti. Kadıya da zindanda olup borcunu ödeyemeyen borçluların borçlarının ödenmesi için 10.000 dinar gönderdi. Alimlere de 100.000 dinarın yukarıdaki masraflar düşüldükten sonra kalan kısmını dağıttı. Bu icraatlarından ötürü bazı kimseler onu kınadılar. O da şöyle dedi:
«Ben dükkânı ancak ikindiden sonra açtım. Bırakınız salih ameller ve hayırlar işleyeyim. Bundan sonra ne kadar yaşayacağım belli değil?» Bu halini ve davranışını devam ettirdi. Nihayet müteakip sene vefat etti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Halife Zahir'in zamanında fiyatlar düştü. Ucuzluk meydana geldi. Daha önce memlekette şiddetli kıtlık vardı. Hatta İbnü'l-Esîr'in anlattığına göre Cezire ve Musul'da aç kalan insanlar, köpek ve kedi eti yemeğe başlamışlardı. Bütün bunlar ortadan kalktı. Sıkıntılar yok oldu. Allah'a hamd olsun.
Halife Zahir'in şekli ve yüzü güzel, rengi pembemsi beyaz, şemaili tatlı, gücü ve kuvveti yerinde idi. [57]

Hicretin Altıyüzyirmiikincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Hasan Meltkü'l-Efdal

Nureddin b. Sultan Selahaddin b. Yusuf b. Eyyûb. Babasının veliahdı idi. Babasının vefatından sonra Dımaşk'a iki yı müddetle hakim oldu. Sonra amcası Âdil burayı onun elinden aldı. Kardeşi Aziz'den sonra neredeyse Mısır diyarının tümüne malik olacaktı, ancak amcası Âdil burayı da onun elinden aldı. Sonra serhat mülküyle yetindi. Amcası burayı da onun elinden aldı. Sonra Sümeysat'a sahip oldu ve bu sene orada vefat etti. Faziletli, şair, yazısı güzel bir kimseydi. Vefat edince Haleb'e nakledildi ve şehir dışına defnedildi. îbn Hallikan'm anlattığına göre Ebü'l-Hasan Melikü'l-Efdal, halife Nasır Lidinillah'a bi mektup yazarak amcası Âdil ile kardeşi Osman'ı şikâyet etmişti. Halife Nasır da onun gibi Şiî idi. Şikâyetini şu şiirinde dile getirmişti:
«Ey Efendim! Ebu Bekir (amcam Âdil) ve dostu Osman kılıç zoruyla Ali'nin (benim) hakkını gasp ettiler.
Oysa babam beni onların üzerine emir tayin etmişti, bu tayin esnasında işler yoluna girmişti.
Ancak bu ikisi bana muhalefet ettiler, beyatte verdikleri sözü bozdular.
İkisi aralarında ittifak kurdular, oysa bu hususta nas apaçıktır.
Şu ismin (Ali'nin) şansına dikkat et.
Öncekinden bulduğu belayı, sondakilerden de nasıl bulduğunu gör. [58]

Emîr Seyfeddin Ali

Emir Seyfeddin Ali b. Emir Alemüddin b. Süleyman b. Cender. Halep'teki büyük emirlerdendi. Çok sadakalar vermişti. Orada, biri Şafiüere, diğeri de Hanefîlere mahsus olmak üzere iki medrese vakfetmişti. Hanlar, köprüler ve diğer hayır müesseseleri yaptırmıştı. Çokça gazalarda bulunmuştu. Allah rahmet etsin. [59]

Şeyh Ali El-Kürdî

Şeyh Ali el-Kürdî el-Muleh. Cabiye kapısı dışında ikamet ederdi. Ebu Şâme onun için dedi ki: «Onun hakkında ihtila edilmiştir. Bazı Dı-maşklılar onun keramet sahibi olduğunu söylerken, bazıları da bunu inkâr ederler ve şöyle derlerdi: Hiç kimse onun namaz kıldığını, oruç tuttuğunu, ayakkabı giydiğini görmemiştir. Aksine o yalın ayak pisliklere ve necasetlere basar, öylece mescitlere girerdi.» [60]
Başkaları da demişler ki: Onun cinlerden bir tabii vardı. O tabiinin kendisine getirdiği haberleri insanlara aktarırdı.
Sibt, bir kadının Lazkiye'de bulunan annesinin ölüm haberinin geldiğini ve bazılarının o kadına «annen ölmemiştir» dediklerini, bunun üzerine o kadının mezarlıkta oturmakta olan Şeyh Ali el-Kürdî'nin yanına gittiğini, Şeyh Ali'nin başını kaldırıp ona, «Annen öldü, annen öldü, artık ne yapabilirsin?» dediğini ve söylediklerinin gerçek olduğunu nakletmiştir.
Arkadaşım Abdullah bana şöyle bir olay anlatmıştır: «Bir gün sabahladığımda yanımda hiçbirşey yoktu. Şeyh Ali'nin yanma gittim. Bana yarım dirhem verdi ve bu, ekmek ve pekmez alman için yeterlidir dedi.»
Günlerden bir gün Şeyh Ali el-Kürdî, Hatip Cemaleddin ed-Doleî'nin yanına gitmişti. Hatip Cemaleddin ona, «Ey Şeyh Ali, b gün birkaç parça kuru ekmek kırıntısı yedim. Üzerine de su içtim. Bu bana yetti» demiş. Şeyh Ali de ona, «Nefsin için bundar başka birşey mi talep ediyorsun?» diye sormuş, Hatip Cemaleddin de, «hayır» diye cevap verince Şeyh Ali el-Kürdî şöyle demişti:
«Ey Müslümanlar burada, bu maksurede kendini hapsedip birkaç ekmek kınntısıyla kanaat eden, ama Allah'ın kendisine farz kıldığı hac-cı yerine getirmeyen bir kimseyi görüyorsunuz işte!» [61]

Fahrıbn Teymiye

Muhammed b. Ebi'l-Kasım b. Muhammed eş-Şeyh Fahreddin Ebu Abdillah b. Teymiye el-Harranî. Harran âlimi, hatibi v valisi idi. îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebinin fikhını öğrendi. Bu alanda yükseldi. Belirgin bir şahsiyet haline geldi. İlimle dolu birkaç ciltlik bir tefsir hazırladı. Kendisine nisbet edilen meşhur hutbeleri vardır. el-Münteka fî'1-Ahkâni adlı eserin sahibi Şeyh Mecdüddin'in amcasıdır.
Ebü'l-Muzaffer Sibt İbnül-Cevzî dedi ki: Bir cuma günü namazdan sonra halka vaaz verirken Fahr İbn Teymiye'nin şu şiir okuduğunu işittim:
«Dostlar, gözyaşlarını azaldı.
Uykuda karşılaştığım ya da karşılaştığımız şeylerden ötürü.
Aşık bir kalbe merhamet edin; şefkat gösterin.
Bedeni hasta ve yanık kişiye,
Vuslatı nice geceler geciktireceksiniz daha.
Ömür gitti, hâlâ kavuşamadık biz.»

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Fahr b. Teymiye, şeyhi Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin vefatından sonra hacca gitmek üzere Bağdat'a uğradı. Şeyhinin vaaz yerinde cemaata vaaz verdi. [62]

Vezir İbn Şükr

Safiyyüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. Abdülhalik b. Şükr. Hicretin 540. senesinde Mısır'la İskenderiye arasındak Demire kasabasında doğdu. Mısır'daki medresesinin yanında bulunan türbesine defnedildi. Melik Âdil'e vezirlik yaptı. Onu zamanında birçok icraatlarda bulundu. Dımaşk Canii'nin tabanına döşeme yaptırdı. Musalla'nin etrafını surla ördü. Fıskiye yaptırdı. Camiü'l-Mizze'yi onardı. Hicretin 615. senesinde azledildi. Bu seneye kadar görevsiz kaldı ve bu sene vefat etti İdaresi güzel bir kimseydi. Bazıları onun zalim olduğunu söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. [63]

Ebu Îshak İbrahim B. Muzaffer

Ebu İshak İbrahim b. Muzaffer İbrahim b. Ali. İbnü'l-Bezzî adıyla tanınmıştır. Bağdatlıdır. Vaizdir. İlmi, şeyhi Ebü'l-Ferec İb Cevzî'den tahsil etmiştir. Çok hadis dinledi. Zühde dair şöyle bir şiiri vardır:
«Bu dünya sevinç diyarı değildir.
Tuzak ve hileleri beni korkutuyor.
Bir ara delikanlı kendi varlığıyla seviniyor, malına güveniyor.
Bir süre malıyla faydalanıp geçiniyor.
Derken ölüm şerbetini içiyor.
Ecelin sunduğu bir bardak sütü alıyor.
Yarınki günde amelleriyle başbaşa kalacaktır.
Günahlarına karşı kendini savunacak gücü kalmayacaktır.
Eğer yapabilseydi o, toprağın altından şöyle seslenecekti:
Kişi elden geldiğince güzel amel işlesin!» [64]

Ebü'l-Hasan Alî B. Hasan

Râz şehrinde doğmuştur, Bağdat'ta yetişip büyümüştür. Vaizdi. Fazilet sahibi bir kimseydi. Güzel şiirler yazardı. Zühde dair şöyle bir şiiri vardır:
«Ey nefis, ölüme hazırlan; kurtuluş için çabala,
Akıllı kişi odur ki; hazırlığını önceden yapar,
Şunu açıkça anladım ki; hayattaki kişi ebedî yaşayacak değildir,
Ölümden de kurtuluş yoktur,
Sen iğreti bir varlıksın,
Yarın aslî yerine iade edileceksin,
Çünkü iğreti mallar iade edilirler.
Sen gaflete dalıyorsun ama hadiseler dalmıyorlar,
Sen eğlenceyle uğraşıyorsun ama ölüm ciddi bir olaydır.
Ölüm bedeninde, ebediyeti umma.
Seferin muhakkak olan bir diyarda ebedi kalacağını sanma.
Yeryüzünde kişinin mülkü, ya da payı,
Bilesin ki sadece lahiddir,
Kişi, nefesleri sayılı olduğu halde,
Zamanın lezzetlerine nasıl aldanır?!» [65]

Baha Es-Sincarî

Ebü's-Saadat Es'ad b. Muhammed b. Musa. Şafiî fakihi idi. Şairdi. Ibn Hallikan onun için dedi ki: Fakihti. îlm-i hilafa dai konuşmaları vardır. Yalnız şairliği ağır basar. Güzel şiirler yazdı. Nazmıyla şöhret buldu. Şiirleriyle hükümdarlara hizmet etti. Onlardan ödüller aldı. Çeşitli beldeleri dolaştı. Dımaşktaki Türbetü'l-Eşrefiye'de onun bir divanı vardır, ince manalar içeren güzel şiirlerinden biri şudur:
«Aşkına yemin ederim ki, teselli onun aklından dahi geçmemiştir. Sen onun aşktaki durumunu daha iyi bilirsin. Bir jurnalci

sana gelip yalan söyleyerek onun, senin aşkına su döktüğünü bildirirse,
Bilesin ki, bu kişi onun düşmanlarındandır.
Onun meftuniyetine ve kara sevdasına şahit değil midir?
Görünen hali? Bu hal onun başka yönlerini sormana gerek bırakmıyor.
Onun hastalık elbisesini yeniledin, aşk perdesini araladın, Vuslat ipini de kopardın.»
Bu uzun bir kaside olup bu kasidesinde Kadı Kemaleddin eş-Şehrezorî'yi methetmiş tir.
Şu şiir de Baha es-Sincarî'ye aittir:
«Allah'a yemin ederim ki, günlerim boşa geçiyor. Güzel vakitlerim de hep alıkonuluyor. Zamanım öyle çabuk geçiyor ki, Sanki evveli, sonunu tökezletiyor.»

Baha es-Sincarî bu sene doksan yaşında vefat etti. Allah lütuf ve ke-remiyle ona rahmet etsin. [66]

Osman B. Îsâ

Osman b. İsâ b. Dirbas b. Kusar b. Cehm b. Abdus el-Hedbanî el-Maranî Ziyaeddin. Kadı Sadreddin Abdülmelik'i kardeşidir. Kadı Sad-reddin de Sultan Selahaddin'in zamanında Mısır diyarında hakimlik yapmıştır. Osman b. İsâ, el-Mühezzeb adlı kitabın şehadetler bölümüne kadar olan kısmını yirmi ciltte şerhetmiştir; Ayrıca el-Lüma fi Usuli'l-Fıkıh ve Şirazî'nin et-Tenbih adlı eserlerini de şerhetmiştir. Mezhebe dair ileri derecede bilgisi vardı. Allah rahmet etsin. [67]

Ebu Muhammed Abdullah B. Ahmed B. Er-Resevî

Ebu Muhammed Abdullah B. Ahmed B. Er-Resevî el-Bevaricî. Sonraları Bağdat'a gelip yerleşmiştir. Faziletli bir âlim olu rivayet sahibidir. Şiirlerinden biri şudur:
«Yakarışta özrü daralttı o, Eğer biz kısmetimizle yetinseydik, bize yeterdi. Zenginliğimiz ve yoksulluğumuz Allah'a yöneldiği takdirde, Ne diye biz kullara kölelik ediyoruz!» [68]

Ebü'l-Fadl Abdurrahîm B. Nasrullah

Ebü'1-Fadl Abdurrahim b. Nasrullah b. Ali b. Ali b. Mansur b. Key-yal. Vâsıtlıydı. Fıkıh âlimleri ve kadılardan oluşan bi aileden gelmedir. Bağdat'ta cerh ve tadil ilmiyle meşgul olan alimlendendir. Şiirlerinden biri şudur:
«Kahrolası dünyanın nimetleri sürekli olmuyor. Azıcık sevindiriyor, sonra üzüntülü şeyleri gösteriyor. Aralıktan sana süslü püslü bir manzara gösteriyor, Çirkinden, körden ise uzaklaşıp gidiyor.»
Şiirlerinden biri de şudur:
«İki taatten sonra ben keşfetmeyi ve araştırmayı kabul ettimse bu beni cefaya uğrattı; hemde ne kadar.
Ben dostlardan sonra gözbebeğimle iyi bir bakıcı olsam. Zaman bana hataları affedileni unutturmaz, Eğer vatanım vatanıma dönerse.» [69]

Ebu Ali Hasan B. Ali

Ebu Ali Hasan b. Ali b. Hasan b. Ali b. Hasan b. Ali b. Ammar b. Fihr b. Vakkah el-Yasirî. Ammar b. Yasir'in nesebinden gelmektedir. Bağdatlıdır. Faziletli bir âlimdir. Tefsire ve ferâize dair eserleri, hutbeleri, risaleleri ve güzel şiirleri vardır. Hekimler nezdinde şahitliği makbul kimselerdendi. [70]

Ebu Bekir Muhammed B. Yusuf B. Tabbah

Aslen Vasıtlıdır. Sonraları Bağdat'a yerleşmiştir. Sufî idi. Bağdat'ta bazı dairelerin yöneticiliğine atandı ve bu görevleri ifa etti. Şiirlerinden biri şudur:
«Cenâb-ı Allah insana akıl ve edebden daha güzel bir şeyi bahşetmiş değildir.
Bunlar bulunduğu takdirde insan ne kadar da güzel olur.
Ama bunları kaybederse o kişinin hayatını kaybetmesi daha hot olur. [71]

Et-Tenbîh Adlı Eserin Şârihi İbn Yunus

Ebü'1-Fadl Ahmed b. Şeyh Kemaleddin Ebü'1-Feth Musa b. Yunus b. Muhammed b. Mena b. Malik b. Muhammed b. Sa'd b
Said b. Âsim b. Âbid b. Kâ'b b. Kays b. İbrahim el-Erbilî. Aslen Erbillidir, sonraları Musul'a yerleşmiştir. İlim ve riyase
ehlindendir. Çeşitli ilimleri babasından tahsil etti. İlimde yükselip ilerledi. et-Tenbih adlı eseri ders olarak okuttu ve şerhetti.
Gazzalî'nin îhyau Ulûmiddin adlı eserim iki kez ihtisar etti (özetledi). Birincisinde yaptığı ihtisar küçüktü, ikincisinde ise
büyüktü. Bunu ders olarak okuturdu.
îbn Hallikan dedi ki: Hicretin 610. senesinde babamın vefatından sonra İbn Yunus, Erbü'deki Melik Muzaffer medresesinin
hocalığına atandı. Bende yanında hazır bulunuyordum. O zaman yaşım küçüktü. Onun gibi güzel ders veren bir hoca görmedim.
Sonra hicretin 617. senesinde kendi beldesine döndü ve bu senenin rebiyülahır ayının yirmidor-dünde pazartesi günü kırkyedi
yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [72]

Hicretin Altıyüzyirmîüçüncü Senesi

Bu sene Melik Celaleddin b. Harezmşah el-Harezmî Gürcülerle savaştı. Onları büyük bir bozguna uğrattı. Sonra en büyü
kaleleri olan Tiflis'e gitti. Şiddet yoluyla orayı fethetti. Oradaki kâfirleri öldürdü. Çocuklarını ve kadınlarını esir aidi. Oradaki
Müslümanlardan hiç birine ilişmedi. Otoritesini oraya yerleştirdi.
Gürcüler Tiflis'i hicretin 515. senesinde Müslümanlardan almışlardı. Bu zamana kadar ellerindeydi. Nihayet Celaleddin
Harezmşah Bu sene Tiflis'i Gürcülerin elinden geri aldı. Bu, büyük bir fetihti. Hamd ve minnet Allah'adır.
Celaleddin Harezmşah bu sene Ahlat'a gitti. Orayı Melik Eşrefin naibinin elinden almak istiyordu, ancak bunu başaramadı
Ahlatlılar ile onun arasında şiddetli bir savaş oldu. Kirman'da bulunan naibinin isyan etmesi ve kendisine muhalif olması
nedeniyle Ahlat'tan geri döndü. Kirman'a yürüdü.
Bu sene Melik Eşref, kardeşi Muazzamla barıştı ve Dımaşk'a kardeşi Muazzam'ın yanına gitti. Muazzam daha önceler
Celaleddin Harezmşah, Erbil valisi, Mardin valisi ve Rum hükümdanyla el ele vererek ona karşı bir cephe oluşturmuştu
Kardeşi Kamil, Eşrefle birlikte idi. Musul valisi Bedreddin Lü'lü de bunlarla beraberdi. Sonra kardeşi Muazzam, Eşref
meyletti. Ona destek verdi ve barıştılar.
Bu sene Antakya prensi ile Ermeniler arasında büyük bir savaş meydana geldi.
Bu sene Celaleddin Harezmşah Müslümanların yollarım kesmekte olan Eyvanî Türkmenlerine büyük bir baskın yaptı. Onlar
feci bir bozguna uğrattı ve cezalandırdı.
Bu sene Muhiddin Yusuf b. Şeyh Cemaleddin b. el-Cevzî, halife tarafından Dımaşk'ta bulunan Melik Muazzam'a elçi olaral
Bağdat'tan geldi. Beraberinde hil'atler ve onur sembolü olan hediyeler ve armağanlar vardı. Halife Zahir Biemrillah, bunlar
Melik Âdil'in oğullarına göndermişti. Muhiddin'in getirdiği mesajın içeriği; Melik Muazzam'ı Celaleddin b. Harezmşah'ın
dostluğundan men etmek, onunla işbirliği yapmamasını önermekti. Celaleddin Harezmşah Haricî idi. Halifeyle savaşmak ve
Bağdat'ı Abbasilerin elinden almak düşüncesini taşıyordu. Melik Muazzam, halifenin bu isteklerine uyacağını bildirdi. Elçi
olarak gelen Kadı Muhiddin b. el-Cevzî bu defa da Mısır diyarında bulunan Melik Kâmil'in yanına gitti. O aldı Şam'a ve
Mısır'a ilk defa geliyordu. Hükümdardan çok miktarda armağanlar aldı. Örneğin Dımaşk'taki Neşşabin mıntıkasında bulunan
el-Cevziye medresesini yaptırdı.
Bu sene Şemseddin Muhammed b. Kuzgulî, Sibt Îbnü'l-Cevzî, Melik Muazzam'm fermamyla Sefh'teki Şibliye medresesin
tayin edildi. İlk ders verdiği günde kadılar ve ayan da onun dersini dinlediler. [73]

Halîfe Zâhîr'în Vefatı Ve Oğlu Müstansır'ın ' Hilafete Geçişi

Halife Zahir -Allah rahmet etsin- bu sene receb ayının onüçünde cuma günü kuşluk vakti elliiki yaşında vefat etti. Halk onun
vefatını ancak cuma namazından sonra öğrenebildi. Cuma vaktinde hatipler adet üzere minberde onun için dua ettiler.
Halifeliği dokuz ay ondört gün sürmüştü. Abbas oğulları arasında en cömert, muamelesi en güzel, bağışı en çok, görünüşü ve
endamı en hoş olan bir kimseydi. Hükümdarlığı uzun sürseydi onun sayesinde İslara ümmetinin durumu çok düzelecekti. Ama
Cenâb-ı Allah onu kendi katına almayı murâd etti. Kendi nez-dinde bulunan şeyleri onun için seçti. Ona bol ihsanda bulundu ve
yanına götürdü. Hilafetinin ilk zamanında divan mallarım serbest bıraktığını, haksızlıkları ortadan kaldırıp haksızlığa
uğrayanların haklarım ödediğini, harçları kaldırdığını bazı yerlerin haraçlarında indirim yaptığını, ödemekten aciz kalan
borçluların borçlarını ödediğini alimlere ve yoksullara ihsanda bulunduğunu, dindar ve güvenilir kimseleri görevlere tayin
ettiğini anlatmıştık. Valilere şöyle bir mektup yazmıştı:
«Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla,
Bilesiniz ki size süre tanıyışımız ihmal değildir. Bazı işlerinize göz yumuşumuz tahammül değildir. Aksine hanginizin daha iyi
iş yaptığını denemek için sizi imtihana tabi tutuyoruz. Daha önceleri yapmış olduğunuz beldeyi tahrip etme, halkı tedirgin etme,
şeriatı takbih etme, gizli hak suretinde açık batılı ortaya koyma gibi suçlarınızı bağışladık. Siz bunu bir hile ve tuzak olarak
yapmıştınız. Kahraman bir Arslan'm pençesinden, heybetli bir Arslan'm dişlerinden firsat kaçırmak amacıyla bu dediklerimi
Şeriatta kökünü kazırcasma yapmıştınız. Aynı manayı içeren muhtelif lafızlarla meramınızı anlatıyordunuz. Sizler Şeriatın

güvendiği ve emin olduğu kimselerdiniz. Ama kendi heveslerinize halifenizi meylettirmek, onun hak bildiği şeyleri şakadan alıp batılınızı ona yutturmak, o size uyduğu halde siz ona asi olmak, o size muvafakat ettiği halde siz ona muhalif olmak istemiştiniz, ama şimdi Cenâb-ı Allah sizin korkunuzu güvene, yoksulluğunuzu zenginliğe, batılınızı hakka döndürmüştür. Hataları affeden bir sultanı size nasib etmiştir. Bu sultan, ısrarla suç işleyenden başkasını sorgulamaz. Suçu devam ettirenden başkasını cezalandırmaz. Size adaleti emreder ve adaleti sizden ister. Zulümden sizi men eder. Zalim olmanızdan asla hoşlanmaz. Allah'tan korkar, Allah'ın azabım size söyleyerek sizi tedbirli olmaya çağırır ve korkutur. Yüce Allah'tan diler ki, O'nun taatına yönelesiniz ve sizi bu taate rağbet ettirir. Yeryüzünde Allah'ın halifelerinin ve kullarının üzerine Allah tarafından tayin edilen güvenilir kimselerin yoluna koyu-lursamz ne alâ. Aksi takdirde helak olursunuz vesselam.» Evinde mühürlü mektuplar görülmüştü. Bunların zarflarım insanların gizlilikleri açığa çıkmasın, ırzları korunsun diye açmamıştı. Allah rahmet etsin. Geride erkek ve kız olmak üzere on çocuk bırakmıştı. Bunların en büyüğü Ebu Cafer el-Mansur'du ki, kendisinden sonra onun halifeliğine biat edildi ve Müstansır Billah lakabını aldı.
Halife Zahir'i, vaiz Şeyh Muhammed el-Hayyat yıkadı ve Dârül-hilafe'de defnedildi. Sonra Rusafe mezarlığındaki türbesine nakledildi. [74]

Müstansır Billah El-Abbasî'nîn Halifeliği

Emirü'l-Mü'minin Ebu Cafer Mansur b. Zahir Muhammed b. Nasır Ahmed. Babasının bu sene receb ayının onüçünde cuma günü vefat etmesi üzerine kendisinin halifeliğine biat edildi. Onu sarayın Taç kısmından davet ettiler. Ehl-i hail ve akd'den olan kimselerle havas ve avam, biatlerini sundular. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Halifeliğine biat edildiğinde Müstansır otuzaltı yaşından beş ay onbir gün almıştı. İnsanların en güzel şekillisi ve en kıymetli görünüşe sahip olanıydı. O, şairin anlattığı gibiydi:
«Sanki Süreyya onun alnına asılmıştır.
Yanaklarında da Şi'râ yıldızı vardır. Yüzünde ise ay vardır.»
Onun şerefli nesebinde onbeş halife vardır. Bunlardan beş tanesi baba ve dedeleri olup peşpeşe hilafete geçmişlerdir. Kendisi de babadan büyük oğula olmak üzere bu görevi devralmıştır. Bu, kendisinden önceki halifelerden hiç birine nasip olmuş bir hal değildir. Babası gibi insanlara cömert davrandı. Halka ihsanda ve güzel muamelede bulundu. Dünyada benzeri yapılmamış büyük Müstansiriye medresesini yaptırdı. Bununla ilgili açıklama, yeri geldiğinde inşaallah verilecektir. Babasının zamanında tayin edilen yöneticiler, görevlerini sürdürdüler. Be/at aldığı cumadan sonraki ikinci cumada minberler üzerinde halife Müstansır Billah adına hutbe okundu. Adı zikredildiği zaman etrafa altın ve gümüşler saçıldı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Şairler onun için methiyeler, babası için de mersiyeler okudular. Bu yüzden şairlere hü'atler ve ödüller dağıtıldı.
Şaban ayının ilk gününde Musul sahibi Vezir Ziyaeddin Ebü'1-Feth Nasrullah b. Esir'in elçisi, tebrik ve baş sağlığı dileklerini fasih ve beliğ ifadelerle sunmak üzere halife Müstansır'ın yanma geldi.
Halife Müstansır, cuma namazlarına devam ederdi. Halk arasında bineğine binmiş vaziyette camiye gelirdi. Beraberinde sadece iki hizmetçi ve üzengici vardı. Bir defasında bineğine binmiş vaziyette saraydan çıkıp cumaya gelmekteyken büyük bir gürültü duydu, «bu nedir?» diye sorduğunda ezan okunduğunu bildirmeleri üzerine bineğinden indi ve hızla yürüyerek camiye gitti. Sonra tevazu ve huşûa rağbetinden ötürü cuma namazlarına yürüyerek gitmeyi alışkanlık haline getirdi. İmamın yakınında oturur, hutbeyi dinlerdi. Sonra kendisi için Matbak yolu hazırlandı ve oradan yaya olarak cumaya gitmeye başladı. Şaban ayının yirmisekizinci gününde halka selam alayı düzenledi. Ramazanın ilk gecesi olunca da bol miktarda un ve koyunu sadaka olarak dağıttı. Alimlere, fakirlere, muhtaçlara nafaka verdi. Oruç tutmaları ve teravihleri kılabilmeleri için onlara yardımcı oldu. Ramazan ayının yirmi-yedinci gününde müteveffa halife Zahir'in tabutu hilafet sarayından çıkarılıp Rusafe'deki türbesine götürüldü. O gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü.
Halife Müstansır ramazan bayramında fakihlere, sufilere, cami imamlarına Muhyiddin b. Cevzî vasıtasıyla bol miktarda sadaka ve hediye gönderdi.
İbnü'l-Esir'in anlattığına göre bu sene büyük bir deprem meydana geldi. Birçok köyler, kasabalar ve kaleler yıkıldı.
Yine anlatıldığına göre bu sene Bağdat'ta bir koyun kesilmiş, etinin hatta baş ve sakatatının acı olduğu görülmüştü. [75]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/188.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/188.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/188.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/190-192.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/193.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/193.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/194.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/194-195.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/195

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/195-196.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/196-205.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/205.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/205-206.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/206.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/206.

[20] Rıtl: 460 gr.lık ağırlık ölçüsüdür.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/206-208.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/208.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/208-210.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/210.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/210.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/212.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/212.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/212-213.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/213-214.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/214.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/214-215.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/215.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/215.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/215.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/216.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/216-218.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/218-219.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/219.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220-221.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/221.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/221.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/222-223.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/223.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/225.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/225-227.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/227-228.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/228-229.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/229.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/229-230.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/230.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/230-231.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/231.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/231.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/232.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/232-233.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233-234.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/234.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/234-235.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/235-236.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/236-237.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Altıyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cemal El-Mısrî
Dımaşk Valisi Mutemîd
Salîhiye Yolundaki Şebeliye Vakfının Sahibi
Dımaşk'ta Ve Halep'teki Revahiye Vakıflarının Sahibi
Ebu Muhammed Mahmud B. Mevdud B. Mahmud
Yakut B. Abdullah
Hicretin Altıyüzyirmidördüncü Senesi
Hicretin Altıyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cengizhan
Sultan Melikü'l-Muazzam
Ebü'l Meâlî Es'ad B. Yahya
Ebü'l-Kasım Abdurrahman B. Muhammed
Ebü'n-Necm Muhammed B. Kasım B. Hibetüllah Et-Tikrîtî
Hicretin Altıyüzyirmibeşincî Senesi
Hicretin Altıyüzyirmialtıncı Senesi
Hicretin Altıyüzyirmialtıncısenesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kâmil'în Oğlu Melik Mes'ud Atsız
Muhammed Es-Sebtî En-Neccâr
Ebü'l-Hasan Ali B. Salim
Ebu Yusuf Yakub B. Sabir El-Harranî
Ebü'l-Fütuh Nasr B. Ali El-Bağdadî
Ebü'l-Fadl Cebrail B. Mansur
Hicretin Altıyüzyirmîyedîncî Senesi
Hicretin Altıyüzyirmîyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Zeynü'l-Ümena Ebü'l-Berekat
Şeyh Bayram El-Mardînî
Hicretin Altıyüzyîrmisekîzinci Senesi
Hicretin Altıyüzyirmisekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Yahya B. Mutî B. Abdünnur
Tabip Dahvar
Kadı Ebu Ganim B. Adîm
Ebü'l-Kasım Abdülmecîd B. Acemî El-Halebî Kendisi Ve Aile Efradı Bu Sene Haleb'e Gelmişlerdi.
Ebu Îshak İbrahim B. Abdülkerim
Mecd El-Behnesi
Cemalü'd-Devle
Melik Emced
Behramşah B. Ferruhşah B. Şahinşah
Celaleddin Tekiş
Hicretin Altıyüzyîrmîdokuzuncu Senesi
Hicretin Altıyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hafız Muhammed B. Abdülganî
Cemal Abdullah B. Hafız Abdülganî El-Makdisî
Ebu Alî Hüseyin B. Ebu Bekir El-Mübarek
Ebü'l-Feth Mes'ud B. İsmail
Ebu Bekir Muhammed B. Abdülvehhab
Hüsam B. Gazzı
Ebu Abdîllah Muhammed B. Ali
Ebü's-Senâ Mahmud B. Ralî
Nahivci İbn Mutî Yahya
Hicretin Altıyüzotuzuncu Senesi
Hicretin Altıyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Kasım Ali B. Şeyh Ebu Ferec B. Cevzî
Vezir Safiyyüddin B. Şükür
Melik Nasirüddin Mahmud
Kadı Şerefüddin İsmail B. İbrahim
Melik Muzaffer Ebu Saîd Gökböri
Melik Aziz B. Osman B. Âdil
Ebü'l-Mehâsin Muhammed B. Nasreddin B. Nasr
Şeyh Şihabeddin Sühreverdî
Üsdü'1-Gâbe İle El-Kâmil Ff T-Tarîh Adlı Eserin Musannifi İbnü'l-Esîr
İbn Müstevfi El-Erbîlî
Hicretin Altıyüzotuzbîrînci Senesi
Hicretin Altıyüzotuzbirînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebü'l-Hasan Ali B. Ebî Alî
Emir Rükneddîn Mengürs El-Felekî
Şeyh İmam Alim Radiyyüddin
Şeyh Tay El-Mısrî
Şeyh Abdullah El-Ermenî
Hicretin Altıyüzotuzikînci Senesi
Halep Kadilkudatı Ebü'l-Mehasin
İbn Farız

Hicretin Altıyüzotuzüçüncü Senesi
Şair Hacîrî
İbn Dihye
Hicretin Altıyüzotuzdördüncü Senesi
Hicretin Altıyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Aziz Zahir
Anadolu Hükümdarı Keykubat
Nasih el-Hanbeli
Kemal B. Muhacir
Şeyh Hafiz Ebu Amir Osman B. Dihye
Kadı Abdurrahman Tîkritî
Hicretin Altıyüzotuzbeşinci Senesi
Melik Kâmilin Vefatı
Melik Kâmîl'den Sonra Cereyan Eden Olaylar
Melik Cevad .Muzafferüddin
Hicretin Altıyüzotuzbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Zeyd
Muhammed B. Hîbetüllah B. Cemîl
Kadı Şemseddin Yahya B. Berekât
Şeyh-Şemseddin B. Hobi
Şeyh Salih Muammer
Sarimüddin
Hicretin Altıyüzotuzaltıncı Senesi
Hicretin Altıyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cemaleddin Hasirî El-Hanefî
Vezir Cemaleddin Ali B. Hadid
Cafer B. Alî
Hafizü'l-Kebir Zekiyyüddin
Hicretin Altıyüzotuzyedincî Senesi
Hicretin Altıyüzotuzyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Humus Sahibi
Kadı Hobî Şemseddin Ahmed B. Halil
Hicretin Altıyüzotuzsekîzinci Senesi
Hicretîn Altıyüzotuzsekizîncl Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhiddin B. Arabî
Kadı Necmeddin Ebü'l-Abbas
Yakut B. Abdullah Eminüddin Er-Rolî
Hicretîn Altıyüzotuzdokuzuncu Senesi
Şems B. Habbaz
Kemal B. Yunus
Abdülvahid Es-Sofi
Ebü'l-Fadl Ahmed B. Îsfendiyar
Ebu Bekir Muhammed B. Yahya
Bağdat Kadîlkudatı Ebü'l-Meâlî

Hicretin Altıyüzyirmîüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cemal El-Mısrî

Yunus b. Bedran b. Feyruz Cemaleddin el-Mısrî. O zamanda kadil-kudatlık yapmıştı. İlim tahsil etti. İlimde yükseldi. İman Şafiî'nin el-Ümm adlı kitabını kısalttı. Feraize dair hacimli bir eseri vardır. İntihar eden ve amâ bir kişi olan Taki Salih'ten sonra Vezir Sofiyyüddin b. Şükür tarafından Eminiye medresesinin müderrisliğine atandı. Kendi işiyle ilgilenmekteydi. Sonra Dımaşk Beytü'I-mah'nın vekilliğine atandı. Dımaşk sahibi tarafından çeşitli hükümdarlara ve halifelere elçi olarak gönderildi Zeki Ibn ez-Zekî'yi azlettikten sonra Melik Muazzam onu Dımaşk kadilkudathğma, ayrıca inşaatı tamamlandığında da büyül Adiliye medresesinin müderrisliğine atadı. Orada ilk dersi kendisi verdi. Bu dersinde önceki kısımlarda da anlattığımız gibi ayan ve eşraf hazır bulundu. Kendisi, «Önce tefsir dersleri verilmeli» derdi. Tefsiri baştan sona tamamladıktan sonra «Tefsirden sonra da fıkıh dersi gelir» derdi. Sicilleri isbat işine çok önem verirdi. Hergün sabahleyin; salı günleri de gün boyunca Adiliye medresesinin eyvanında şehrin bütün şahitlerini ve isbatlayacak bir belgesi bulunan kimseleri toplardı. Şahitleri huzuruna çağırır, onlar da ifadelerini sunarlardı. Böylece sicilleri tesbit ederdi. Her cuma günü ikindiden sonra Meşhed-i Osman'da Kemal-i Şibâkî'nin yanında oturur, akşam namazını, bazan da yatsı namazını kılıncaya dek hüküm verirdi. Çokça ilim müzakere eder, ilimle iştigal ederdi. Güzel bir yol takip ederdi. Kimseden birşey aldığını iddia eden olmamıştır.
Ebu Şame dedi ki: Yalnız bazı mirasçılara Beytü'l-mal'la anlaşmalarını tavsiye ettiğinden ötürü eleştirilmiştir. Ayrıca güzel bir gidişatı olmayan oğlu Tac Muhammed'i kendine vekil tayin ettiğinden ötürü de tenkit edilmiştir. Ama kendisi iffetli, nezih ve heybetli bir insandı. Kendisinin, Kureyş kabilesinin Şeybe kolundan olduğunu iddia ederdi. Bu nedenle insanlar onur

aleyhinde konuşmuşlardır. Kendisinden sonra Şemseddin Ahmed b, Halilî el-Cüveynî kadılığa atandı.
Cemal el-Mısrî bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Dımaşk Camii tarafındaki Râsüderbü'r-Reyhan'da bulunan evine defnedildi. Bu gün Medresetü's-Sadriye'nin doğusundaki şebekeye defnedildi. Bu türbe, tabiiki evinin içindeydi. Türbesinin evinin içinde bulunması nedeniyle hicivci İbn Anin şöyle bir şiir yazmıştı:
«Cemal el-Mısrî işini eksiksiz yaptı. Çünkü türbesini evinin içine aldı. Böylece sağları, onu taşlamaktan kurtardı. Ölüleri de kendi ateşinden uzak tutmuş oldu.» [1]

Dımaşk Valisi Mutemîd

El-Mübariz İbrahim. Mutemid adıyla meşhur olmuştur. Dımaşk valisi idi. Seçkin yöneticilerden, iffetli insanlardan, yaşantısı güzel ve kalbi temiz olanlardandı. Musulluydu. Şam'a geldi. Ferruhşah b. Şahin-şah b. Eyyub'un hizmetinde bulundu. Sonra Ferruh Şah'ın kardeşi Bedr Mevdud onu naib olarak görevlendirdi. Kendisi Dımaşk sahnesiydi. Bu işte yararlılıklar gösterdi Kırk yıl müddetle Dımaşk şahneliği yaptı. Zamanında çok acaip ve tuhaf olaylar cereyan etti. İtibarlı kimselerin ayıplarını çok örterdi. Özellikle eşrafın çocuklarının ve hanedan çocuklarının ayıplarını gizlerdi. Zamanında şöyle garip bir olay cereyan etmişti:
Dokumacı bir adamın küçük bir oğlu vardı. Bu çocuğun kulağında altın bir halka vardı. Komşularından biri bu çocuğa saldırdı. Öldürdü ve kulağındaki halkayı alıp çocuğu bir mezara gömdü. Anne baba bu caniden şikâyetçi oldular. Ancak canî, suçunu ikrar etmedi. Annesi bu durumdan ötürü çok ağladı. Kocasından kendisini boşamasını istedi. Kocası da onu boşayınca kadın gidip o caniye evlenme teklifinde bulundu. Onu çok sevdiğini söyledi. Cani de onunla evlendi. Bir süre onun yanında kaldı. Sonra günlerden bir gün yeni kocasına ölen çocuğunun sözünü etti. Bu sebeple halkın kendisinden şikayetçi olduklarını söyledi. Cani de, «Evet ben o çocuğu öldürdüm» dedi. Kadın «Bana onun mezarını göstermeni istiyorum ki gidip ona bakayım» dedi Adam kadını bir mezara götürdü. Mezarı açtı. Kadın içinde bulunan oğluna baktı. Gözyaşlarını tutamadı. O gün için hazırlamış olduğu bir bıçak yanında idi. Bıçağı çekip adama sapladı. Adamı öldürdü ve çocuğunun bulunduğu mezara onu da gömdü. Mezarlıktaki diğer insanlar gelip o kadını vali Mutemid'e götürdüler. Mutemid, kadına durumu sordu. O da olduğu gibi herşeyi anlattı. Mutemid onun bu hareketini beğendi. Onu serbest bıraktı. Ayrıca ona ihsanda bulundu.
Sibt Mutemid'in şöyle bir olay anlattığını nakleder: «Birgün Babü'l-Ferec dışında dolaşmakta iken sarhoş bir adamın bir davul taşımakta olduğunu gördüm. Emir verdim, o adama sarhoş haddini tatbik ettiler ve davulu da parçaladılar. İçinde cidden büyük bir çelik kap buldular. Kabı açtıklarında içinde içki vardı. Melik Âdil üzüm sıkılarak içki yapılmasını yasaklamış ve az da olsa Dımaşk'a getirilmemesini emretmişti. İnsanlarda çeşitli hileler ve oyunlarla bunu yapıyorlardı.»
Sibt diyor ki: Ben kendisine «O davulun içinde bir şey bulunduğunu nasıl anladın?» dedim. Bana cevaben şöyle dedi:
«Adamın yürürken bacaklarının titrediğini gördüm. Davulun içinde ağır bir şey taşımakta olduğunu, böylece anladım.» Onun bu türden garip bazı olayları vardır. Muazzam onu görevden azletti. Kalbinde ona karşı düşmanlık taşıyordu. Onu beş yıl kadar kalede hapsetti ve şehirde ilânat yaptırdı. Herhangi bir kimse Mutemid'in kendisinden hardal tanesi kadar rüşvet aldığım çıkıp da söylemedi. Mutemid vefat edince -Allah rahmet etsin- Şamiye'deki pazarın kıble tarafında bulunan Ebu Ömer medresesine bitişik olan türbesine defnedildi. Türbesinin yanında bir mescid de vardı. Bu mescid onun adıyla anılmaktadır. Allah ona rahmet etsin. [2]

Salîhiye Yolundaki Şebeliye Vakfının Sahibi

Şebelü'd-Devîe Kâfur el-Hüsamî. Hüsameddin Muhammed b. La-çin'e nisbetinden ötürü Hüsamî denilmektedir. Sittüşşam'ın oğludur. Hanım efendisi Sittüşşam'a ait Şamiyetü'l-Berrâniye'nm onarılmasını teşvik eden odur. Hanefi'ler için Şebeliye vakfını o kurmuştur. Bu vakfin yanı başında sofiye hankâhını da yaptırmıştır. Evi buradaydı. Ayrıca bir kanal, atölye ve diğer hayır müesseselerini de vakfetmiştir. Şamiyetül-Berrâniye batısındaki mezarlığın yanından Aynü'1-Kerş yoluna kadar bir yolu açtırıp hizmete sokmuştur. O zamanlar dağda bu mıntıkada insanların gidebileceği bir yol yoktu. Ancak Akabe'deki Mescidü's-Safî yanından geçip gidiyorlardı. Şebelü'd-Devle bu senenin receb ayında vefat etti ve medresesinin yanma defnedildi. Ali el-Kindî'den ve diğer alimlerden hadis dinlemişti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [3]

Dımaşk'ta Ve Halep'teki Revahiye Vakıflarının Sahibi

Ebü'l-Kasım Hibetüllah. İbn Revaha adıyla tanınmıştır. Tüccarlardandır. Serveti ve kadri yüce bir kimseydi. Dımaşk'ta adale sahibi olup doğru yolda gidenlerdendi. Uzun boylu, geniş endamlı bir kimse olup sakalsızdı. Babü'l-Feradis dahilindeki Revahiye medresesini yaptırdı ve burayı Şafiilere vakfetti. Müderrisliğine ve nazırlığına da Şeyh Takiy-yüddin b. Salah eş-Şehrezorî'yi atadı. Halep'te de bunun gibi başka bir medresesi vardı. Âhir ömründe Dımaşk'taki medresesine kapandı. Bu medresenin doğu tarafındaki eyvanda bulunan odada yaşardı. Daha sonra vefat ettiği zaman buraya defnedilmeyi arzuladı.

Ancak bu arzusu yerine getirilmedi. Aksine Sofiye mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra Muhyiddin b. Arabî et-Taî es-Sofî, Mısırlı nahivci ve Meşhed-i Ali imamı Takiyyüddin Hazal, İbn Revaha'nm Şeyh Takiyyüddin'i bu medreseden azlettiğine şahitlik yaptılar. Bu yüzden birçok olaylar cereyan etti. îbn Revaha'nm bu nedenle arzusu gerçekleşmedi. Hazal da bu sene vefat etti. Tuttukları yol sonuçsuz kaldı. [4]

Ebu Muhammed Mahmud B. Mevdud B. Mahmud

Ebu Muhammed Mahmud b. Mevdud b. Mahmud el-Beldecî. Hanefi mezhebine mensuptu. Musulluydu. Musul'da kendi adıyl bilinen bir medresesi vardır. Türktü. Büyük alimlerdendi. Sağlam bir dini inanışa sahipti. Güzel şiirler yazardı. Şiirlerinder biri şudur:

«Bir kimse, kendisinin şeriat yolundan çıkaracak bir hali bulunduğunu iddia ederse,
Sakın ona arkadaş olma. Çünkü o yararsız ve de bir pisliktir.»

Ebu Muhammed, bu sene cemaziyelahir ayının yirmialtısında seksen yaşı civarında iken Musul'da vefat etti. [5]

Yakut B. Abdullah

Kendisine Yakup da denilirdi. Necibüddin lakabını taşırdı. Şeyh Taceddin el-Kindî'nin mütevellisi idi. Dımaşk Camii'nir kuzey doğu zaviyesinde bulunan kütüphanedeki kitapları ona vakfetti. Bu kitaplar 761 ciltten ibaretti. Sonra bunları oğluna, oğlundan sonra alimlere vakfetti. Bu kitaplar telef oldu. Çoğu da satıldı. Yakut, faziletli, edebiyat ve şiirden iyi anlayan bir kimseydi. Bu sene receb ayının başında vefat etti.

Ebu Hanife meşhedi yakınındaki Hayzuran mezarlığına defnedildi. [6]

Hicretin Altıyüzyirmidördüncü Senesi

Bu sene Tiflis halkı olan Gürcüler, düşmanlarının baskınına maruz kaldılar. Havas ve avam tabakasından herkes öldürüldü. Malları yağmalandı. Kadınları ve çocukları esir alındı. Lvleri yıkılıp yakıldı. Him-ye'ye çıkıp gittiler. Cemaleddin Harezmşal bu durumu duyunca yardımlarına gelmek için acele ile yola koyuldu. Ancak onlara kavuşamadı.

Bu sene İsmailîler, Celaleddin b. Harezmşah'm naiblerinden büyük bir emiri öldürdüler. Celaleddin de İsmaiiîler'in beldesine gitti ve onlardan çoğunu öldürdü. Şehirlerini tahrip etti. Kadınlarım ve çocuklarım esir aldı. Mallarını yağmaladı. Allah onları kahretsin. İsmailîler, Müslümanlara karşı düşmanlarının yanında yer alan en büyük grup ve destekçi idiler. Tatarlar İslâm ülkesine saldırdıklarında bunlar da onlara destek vermişler ve Müslümanlara en zararlı kimseler olmuşlardı.

Bu sene Celaleddin Harezmşah ile Tatarlar'dan büyük bir grup savaştılar. Celaleddin onları bozguna uğrattı. Çoklarını öldürdü ve esir aldı. Kaçanları kovaladı. Bu kovalama günlerce sürdü. Onları yakalayıp öldürdü. Nihayet Rey şehrine ulaştı. Başka bir Tatar grubunun kendisiyle savaşmak amacıyla gelmekte olduklarını duydu. Rey şehrinde onları beklemeğe koyuldu ve -hicretin 625. senesinde de anlatılacağı gibi- onlarla savaştı.

Bu sene Melik Eşref b. Âdil'in askerleri Azerbaycan'a girdiler. Oradaki birçok şehre sahip oldular. Bol miktarda malı ganimet edindiler. Celaleddin'in karısı Tuğrul'un kızını yanlarına alıp Azerbaycan'dan çıktılar. Karısı, Celaleddin'e öfke duyuyor ve düşmanlık besliyordu. Karısını Ahlat şehrine götürüp bıraktılar. Neler yaptıklarına dair malumat, müteakip senenin olaylarından bahsedilirken verilecektir.

Bu sene Fransız kralının elçisi deniz yoluyla Melik Muazzam'm yanma geldi. Kral Enbar'ın elçisi, Melik Muazzam'dan, amcası Sultan Se-lahaddin'in Şam sahillerinde fethetmiş olduğu beldeleri kendilerine geri vermesi talebinde bulundu. Melik Muazzam onlara çok sert cevap verdi ve şöyle dedi: «Efendine de ki: «Benim yanımda sizler için sadece kılıç vardır. Başkaca birşey yoktur.» Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Melik Eşref, kardeşi Şihabeddin Gazî'yi büyük bir kafile ile hacca gönderdi. Eşyalarını 600 deve taşıyordu. Beraberinde ayrıca elli hecin devesi vardı. Her hecinin üzerinde bir köle vardı. Bunlar Irak tarafından yola koyuldular. Yoldayken, Şihabeddin Gazî'ye halifenin gönderdiği hediyeler geldi. Haccmı tamamladıktan sonra tekrar aynı yoldan geri döndü.

Bu sene Necmeddin Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil el-Vasıtî, Bağdat kadilkudathğına atandı. Kadılara âdet üzere giydirildiği gibi kendisine de hü'at giydirildi. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Bu sene Cezîre'de şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Et azaldı. Hatta İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Musul'da günlerce et hayvanı kesilmezdi. Sadece bahar mevsiminde bir kuzu kesildiği söylenir.

Yine İbnü'l-Esîr'in ifadesine göre bu sene mart ayının onunda Cezire ve Irak'ta iki kez bol miktarda kar yağdı. Bu yüzden ağaçlardaki çiçekler ve diğer şeyler telef oldular. Bu, misli duyulmamış bir şeydi. Çok sıcak olmasına rağmen Irak

mıntıkasında böyle bir olayın meydana gelişi, hayretten de öte bir şeydir. Böyle bir durum nasıl meydana gelmişti! [7]

Hicretin Altıyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cengizhan

Tatarlar nezdinde büyük sultandı. Tatarların bugünkü krallarının babasıdır. Ona mensupturlar. Kaan'ı tazim edenler, Cengizhan'a saygıyı amaçlarlar. Cengizhan, Tatarlar için bir yasa (kanunlar külliyatı) koymuştu. Bununla hüküm verilir ve bu hükümlere uyulurdu. Ama bu kanunların hükümlerinin çoğu Allah'ın şeriatine ve kitaplarına aykırıydı. Bu kanunları kendi kafasından uydurmuştu. Tatarlar da bu kanunlara uymuşlardı. Cengizhan, annesinin güneş ışınlarına bakarak kendisine hamile kalmış olduğunu iddia ederdi. Bu nedenle onun babası bilinmemektedir. Açıkça bilinen husus şudur ki, onun nesebi meçhuldür.
Bağdat'ta Vezir Alaaddin el-Cüveynî'nin, Cengizhan'm biyografisini bir kitapta anlatmış olduğunu gördüm, bu kitapta Vezir Alaaddin onun yaşantısını, siyasî aklım, cömertliğini, cesaretini, iyi bir idareci olduğunu, halkı ve memleketi iyi yönettiğini, savaşçı bir kimse olduğunu anlatmıştır. Önceleri Özbekhan'm yanında has adam olarak bulunuyordu. Gençliğinde adı Timuçin'di. Büyüdüğünde kendine Cengizhan adını verdi. Özbekhan da onu yakınına almış, ona kıymet vermişti. Hükümdarın büyük emirleri onu kıskanmışlar, ona iftiralar atmışlar, nihayet Özbekhan'ı ona karşı gazaplandırmışlardı. Ancak cezalandırmağa değer bir suçunu tesbit edemediği için Özbekhan onu öldürmemişti. O esnada Özbekhan iki küçük köleye kızmıştı. Köleler de korkularından ötürü Özbekhan'm yanından kaçıp Cengizhan'a sığınmışlardı. Cengizhan onlara ikram ve ihsanda bulundu. Onlar da Özbekhan'm onu öldürme niyetini taşıdığını kendisine bildirdiler. Bunun üzerine Cengizhan tedbir aldı. Kendi başına bir devlet kurmağa başladı. Tatarlar'dan bir grup kendisine tâbi oldu. Özbekhan'm adamlarının çoğu da kaçıp yanına geldiler. O da onlara ikramda bulundu. Mal ve para verdi. Nihayet böylece kuvvetlendi. Askerleri çoğaldı. Bundan sonra Özbekhan'la savaştı. Ona karşı galip geldi. Onu öldürdü. Mülküne ve memleketine sahip oldu. Askerleri çoğaldı. Teçhizatı fazlalaştı. İşi büyüdü, ünü her tarafa yayıldı. Tamgaç diyarındaki Türk kabileleri ona itaatlerini arzet-tiler. Öyle ki, 800.000 kadar savaşçıya sahip oldu. Kabileler arasında en fazla savaşçıya kendi kabilesi olan Kiyan kabilesi sahipti. Bundan sonra kendisine Ozan ve Konkoran adında iki büyük kabile de iltihak etti. Cengizhan senenin üç ayında avlanır, geri kalan kısmında ise savaşır, hüküm verir ve memleketi idare ederdi.
Cüveynî onun için dedi ki: Üç ay boyunca av turu atar, sürek avına çıkardı. Sonra çok miktarda hayvan avlayarak geri dönerdi. Daha sonraları kendisiyle Horasan, Irak, Azerbaycan ve diğer memleketlerin hükümdarı Aîaaddin Harezmşah arasında savaş meydana geldi. Cengizhan, Alaaddin'i mağlup etti. Malını, mülkünü yağmaladı. Ülkesinin her tarafını istila etti. Çocuklarını esir aldı. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bütün bunları çok kısa bir zamanda başardı.
Cengizhan, hükümdar olarak hicretin 599. senesinde ortaya çıktı. Hicretin 616. senesinde Harezmşah'la savaştı. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Harezmşah da hicretin 617. senesinde vefat etti. O zaman Cengizhan, karşısında engel çıkaracak bir kimseyle karşılaşmaksızm
Harezmşah'm ülkesini istila etti. Cengizhan ise hicretin 624. senesinde vefat etti. Onu demir bir tabuta koyup zincirle bağladılar ve iki dağın arasına astılar.
Onun yasa kitabına gelince, bu, kalın bir yazıyla iki cilde yazılmıştı. Çok hacimli olan bu iki ciltlik eser, yanlarındaki bir deve üzerinde taşınırdı. Bazılarının anlattıklarına göre Cengizhan dağa çıkar, sonra iner, tekrar çıkar, sonra iner, bu iniş çıkışı defalarca tekrarlar, nihayet yorulup bayılır ve yere düşerdi. O esnada da yanındaki katibe, soyliye-ceklerini yazmasını emreder ve söylediklerini kanun olarak yazdırırdı. Eğer durum böyleyse demek ki içindeki şeytan konuşur ve konuştuklarını kanun haline getirirmiş.
Cüveynî'nin anlattıklarına göre Tatarlar'dan bir kişi çok şiddetli soğuklarda ibadet için dağa çıkarmış. Bir defasında yine dağa çıkmış iken görünmezlerden bir sesin kendisine, «Biz Cengizhan'ı ve çocuklarını yeryüzüne hakim kıldık» dediğini işitmişti. Moğol ihtiyarları ve âlimler^ bu sözü tasdik ederler ve doğru kabul ederlerdi.
Bundan sonraki kısımda Cüveynî, Cengizhan'm yasasından bazı maddeler aktarmıştır. Şöyle ki:
«Zina eden kişi, evli olsa da olmasa da öldürülür. Aynı şekilde homoseksüellik yapan da Öldürülür. Kasten yalan söyleyen öldürülür. Büyü yapan öldürülür. Casusluk yapan öldürülür. Çekişmekte olan iki kişinin arasına giren ve bu iki kişiden birisine yardım eden öldürülür. Durgun suya işeyen öldürülür. Durgun suya dalan öldürülür. Sahibinin izni olmaksızın bir esire yemek yediren veya su içiren veya birşey giydiren öldürülür. Kaçak birini görüp de sahiplerine veya hükümete teslim etmeyen öldürülür. Bir esire yemek yediren veya yiyecek birşeyi bir kimsenin önüne atan öldürülür. Çünkü yiyeceği Önüne atılmamalı, aksine bizzat eliyle ona vermelidir. Bir kimse bir başkasına yemek yedire-cekse önce kendisi o yemekten tadmalıdır. Misafir emir olsa bile, böyle yapmalıdır. Ama esire yedirmemelidir. Bir kimse yemek yer de yanında-kine yedirmezse öldürülür. Bir hayvanı boğazlayan kimse o hayvan gibi boğazlanır. Hayvanı boğazlamamah, aksine karnım varmalı ve içinden önce eliyle kalbini tutup çıkarmalıdır...» Bütün bu hükümler Allah'ın, kullan olan peygamberlere indirmiş olduğu şeriatlerine muhaliftir. Son peygamber Muhanımed b. Abdullah'a (s.a.v.) indirilen muhkem şeriatı terk edip neshedilmiş, başka şeriatlerin hükmünce amel eden kimse kafir olduğuna göre Cengizhan'm yasalarına göre hareket eden kimse nasıl kâfir

olmasın?! Bu hükümlere uyan kimse Müslümanların icmaıyla kâfir olur. Zira yüce Allah buyurmuş ki:
«Cahiliye devri hükmünü mü istiyorlar? Yakînen bilen bir millet için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır?» (ei-Mâide, 50).
«Hayır; Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar.» (en-Nisâ; 65).
Ulu Allah doğru söylemiştir.
Tatarların adabına gelince bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:
Sultana son derece itaatkâr olunmalıdır.
Dilediğini seçmesi için güzel bakire kızlar sultana sunulmalıdır. Bunlardan dilediğini sarayına alır ve dilediği zaman yanma alır.
Hükümdarlara kendi adıyla hitap edilmelidir,
Bir kimse yemek yemekte olan bir topluluğun yanma giderse izin almaksızın onlarla yemek yiyebilir.
Ateş ocağının ve yemek tabağının yanından direk olarak geçilnıemelidir.
Tuvaletin taşının üzerinde fazla beklenilmemelidir.
Kirleri açıkça görülmediği sürece elbiseler yıkanılmamalıdır.
Anlattığı şeylerden ötürü alimlere suç isnad edilmemelidir.
Ölünün malına ilişilmemelidir.
Alaaddin el-Cüveynî, Cengizhan'm iyiliklerinin ve haberlerinin büyük bir kısmını nakletmiştir. Bu iyilikleri, kendi karakteri ve aklının icabı olarak yapmaktaydı. Her ne kadar Allah'a ortak koşuyor ve Allah'tan başkasına ibadet ediyorsa da iyi tarafları da vardı. Sayılarını ancak yaratanın bildiği miktarda çok insanı öldürmüştü. Ama savaşı ilk Önce Harezmşah başlatmıştı. Çünkü Cengizhan, kendi ülkesinden bir ticaret kervanını Harezmşah'm ülkesine alış veriş için göndermişti. Bu kervanın çok miktarda malı ve eşyası vardı. Kervan İran'a vardığında Harezmşah'm oradaki naibi onları öldürdü. Naib, Güçlükhan'm kayınpederiydi ve Tatar kervanının ellerindeki bütün mallara el koydu. Cengizhan, Harezmşah'a haber göndererek bu olayın onun bilgisi dahilinde ve rızasına uygun olarak meydana gelip gelmediğini sordu. Harezmşah böyle bir şeyden haberi olmadığını bildirince Cengizhan ona şu mesajı gönderdi: «Hükümdarların tüccarları öldürdükleri görülmemiştir. Çünkü tüccarlar ve kervanlar ülkeleri şenlendirirler. Mamur hale getirirler. Kervanlar ve tüccarlar hükümdarlara kıymetli ve nefis hediyelerle, armağanlar ulaştırırlar. Sonra kaldı ki bu ticaret kervanında bulunan insanlar senin dinindendiler. Senin naibin onları öldürdü. Eğer bunu naibine sen emretmiş isen biz bunların kan bedellerini talep ederiz, yahut sen bundan haberin olmadığını söylersen o zaman naibini cezalandır. Naibine kısas tatbik et!»
Harezmşah bu mesajı Cengizhan'm elçisinin ağzından duyar duymaz ona verdiği cevap sadece adamlarına, «Şunun boynunu vurun!» demek oldu. Harezmşah işi bozmuş, tedbiri elden bırakmıştı. O esnada yaşı da ilerlemiş, aklı zayıflamıştı. Oysa bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuşlardır:
«Sizi terk ettikleri sürece Türkleri terk edin.» Cengizhan, Harezm-şah'ın bu yaptığını haber alınca onunla savaşmak üzere hazırlığa girişti, ülkesini zaptetmeğe karar verdi. Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereği yapılan savaşlar neticesinde öyle durumlar meydana geldi ki, bunlardan daha garip, daha çirkin durumlar duyulmuş değildir.
Cüveynî'nin anlattığına göre Cengizhan avda iken çiftçinin biri kendisine üç karpuz getirmişti. O esnada Cengizhan'm yanında hazinedarlardan kimse yoktu. Karısına, «Kulaklarmdaki küpeleri şu adama ver» dedi. Karısının kulağında çok kıymetli nefis iki cevher vardı. Kadın cimrilik yaptı, vermek istemedi ve «Adamı yarına kadar beklet» dedi. Cengizhan da karısına, «Adam bu geceyi tedirgin olarak geçirir. Acaba elime bir şey geçer mi, geçmez mi diye düşünür, belki de bundan sonra eline hiç birşey geçmeyecektir. Oysa senin bu küpelerini her kim satın alacak olursa mutlaka sana getirecektir» dedi. Karısı küpeleri çıkarıp çiftçiye verdi. Çiftçinin aklı başından gitti. Oradan ayrıldı. Küpeleri tüccarın birine 1.000 dinara sattı. Kıymetini bilememişti. Tüccar da küpeleri alıp Cengizhan'a getirdi. Cengizhan da küpeleri tekrar karısına iade etti.
Hikâyenin burasında Cüveynî şöyle bir şiir nakleder:
«Bir kimse deniz ve kırağının damlaları lezzetlidir derse, Denizi ve kırağıyı övmüş olur.»

Cengizhan, bir gün pazarda dolaşmakta iken bir bakkalda innap gördü. Rengini beğendi. Canı çekti. Hâcibine bir palislik innap satın almasını emretti. Hacibi ise çeyrek palislik innap satın aldı. Saraya döndüğünde önüne koydular. Görünce beğendi. Yedi ve, «Bütün bunlar bir palise mi satın alındı?» diye sordu. Hâcibi de artan parayı göstererek, «Şu kadar para da arttı» dedi. Cengizhan öfkelenerek şu cevabı verdi: «Benim gibi para bulup da kim o bakkaldan innap satın alacak?! Hadi gidin o bakkaldan tam on palislik innap satın alın.»[8]
Bir kişi Cengizhan'a kıymeti olmayan cam bir bardak hediye etti. Cengizhan da adamlarına dönüp «Madem ki bunu uzak bir diyardan bize sağlam olarak getirmiştir. Öyleyse kendisine 200 palis verin» dedi.
Cengizhan'a, «Burada büyük bir hazine vardır. Eğer burayı kazacak olursan çok miktarda mal elde edersin» denildiğinde Cengizhan bu sözü söyleyen adama, «Elimizde bize yetecek kadar para vardır. Bırakın bunu başkaları açıp yesinler. Onlar buna bizden daha muhtaçtırlar» demiş ve hazineye ilişmemişti.
Adamın biri Cengizhan'm ülkesinde şöyle diyordu: «Ben bir hazinenin yerini biliyorum ancak yerini sadece kaana bildiririm.» Emirler ısrarla hazinenin yerini kendilerine bildirmesini istemişler ancak o, hazinenin yerini onlara bildirmemişti. Bu durumu

kaana anlattıklarında kaan (Cengizhan), o adamı posta atıyla hemen huzuruna getirmişti. Adam huzura girdiğinde Cengizhan ona hazinenin yerini sormuş, adam da şöyle demişti: «Ben sadece senin yüzünü görebilmek için bunu bir hile olarak uydurmuştum.» Adamın sözünü değiştirdiğini gören Cengizhan öfkelenmiş ve adama, «İşte maksadım elde ettin» demiş ve onu salimen kendi mekânına göndermişti. Fakat ona bir şey de vermemişti.
İnsanlardan biri Cengizhan'a bir nar hediye etmiş Cengizhan narı parçalayıp tanelerini meclisinde bulunan adamlara dağıtmış ve o nardaki taneler sayısınca da adama palis verilmesini emretmiş, sonra da şu şiiri okumuştu:
«İşte şu nardaki tanelerin çokluğu ve sıkışıklığı kadar, Ziyaretçiler, Cengizhan'm kapısında çoğalıp sıMaşırlar.»
Kâfirin biri Cengizhan'a gelip şöyle demişti: «Ey Cengizhan! Rüyamda babanı gördüm. Bana dedi ki, «Oğluma söyle d Müslümanları öldürsün.» Cengizhan, Müslümanlara biraz meyilliydi. Bu nedenle de ailesinin bu yoldaki davranışına muhalifti Yanına gelen kâfire, «Sen Moğolca biliyor musun?» diye sordu. Kâfir, «Hayır bilmiyorum» deyince Cengizhan, ona şu cevabı verdi: «Sen yalan söylüyorsun. Çünkü babam Moğolca'dan başka bir dil bilmiyordu.» Kâfirin boynunun vurulmasını emretti Böylece Müslümanları o kâfirin şerrinden kurtarmış oldu.
Cengizhan, yasa gereğince öldürülmelerine hükmettiği üç kişiyi yakalamıştı. O esnada kadının birinin ağlayıp yüzünü tokatlayarak oralarda dolaşmakta olduğunu gördü, «Bu da kim? Yanıma getirin hele!» dedi, kadını huzuruna getirdiler. Konuşmağa başladı:
- Bu üç adamdan biri oğlum, biri kardeşim, biri de koçanıdır.
- Ey kadın, bunlardan sadece birini seç ki onu senin için serbest bırakayım.
- Kocamın yerine başka bir koca gelebilir. Oğlumun yerine başka bir oğul doğurabilirim. Ama kardeşimin yerine başka bir kardeş bulamam!
Cengizhan, onun bu sözünü beğendi ve her üçünü de onun hatırı
için serbest bıraktı.
Cengizhan, güreşçileri ve koşucuları çok severdi. Yanında bunlardan çok sayıda insan vardı. Horasan'da bir güreşçinin bulunduğunu kendisine söylediler. Onu Horasan'dan yanma getirtti, yanındaki güreşçilerin hepsini mağlup etti. Cengizhan ona ikramda bulundu, armağanlar verdi. Emirlerden birinin güzel bir kızını da ona verdi. Bu kız bir süre onun yanında kaldı. Ama güreşçi o kızla münasebete girmedi. Bir
zaman sonra bu kız Cengizhan'm bulunduğu Ordu şehrine geldi. Cengizhan o kızla konuşup şakalaştı ve, «Arab'ı nasıl buldun?» diye sordu. Kız da kocasının kendisiyle münasebete girmediğim söyledi. Cengizhan buna şaştı. Kızın kocasını yanına getirtti ve durumu ona sordu. O da şöyle dedi: «Ey Kaan! Ben güreşçilikle senin yanında itibar sahibi olup yükseldim. Bu kadınla cinsî münasebete girseydim yanındaki itibarım ve mertebem düşerdi.»
Cengizhan ona, «Bunun bir zararı yok» dedi ve kızın amcasının oğlunu yanma çağırdı. O da Horasanlı gibi meşhur bir güreşçiydi. Bunları güreştirmek istedi. Sonra, «Siz akrabasınız, birbirinizle güreşmeniz doğru olmaz» dedi ve Horasanlı güreşçiye bol miktarda para verilmesini emretti.
Cengizhan, hastalanıp can çekiştiği esnada çocuklarına birbirlerinden ayrılmamalarını, ittifak içinde yaşamalarını vasiyet etti. Buna örnekler verdi. Önce bir ok alıp oğullarından birine verdi ve kırmasını söyledi. Oğlu bunu rahatlıkla kırdı. Sonra hepsine birden birer demet ok verdi. Uğraştılar, fakat kıramadılar. Onlara, «İşte sizin durumunuz da böyledir. Birleşirseniz güçlenirsiniz. Ayrılıp ihtilafa düşerseniz böyle güçsüz olursunuz» dedi.
Bir kaç erkek çocuğu ve kızı vardı. Bunlardan meşhur olanları şunlardır. En büyükleri Yusa, Heryol, Batu, Berke ve Türkcar. Bunlardan her birinin Cengizhan yanında bir görevi vardı. Bunların hakimiyetleri Hülagu zamanına kadar sürdü.»
Bundan sonra Cüveynî, Cengizhan'in zamanındaki savaşları, belâ, musibet ve olayları önceki kısımlarda da, detaylı olarak anlattığımız gibi nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [9]

Sultan Melikü'l-Muazzam

İsa b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub. Dımaşk'ın meliki idi. Bu sene zilkade ayının bitiminde cuma günü vefat etti. Babasının hicr 615. senede vefat etmesi üzerine Dımaşk'ın bağımsız hükümdarı oldu. Şecaatli, kahraman, bilgili ve faziletli bir kimseydi. Nuriye medresesinin hocası Hasirî'den Hanefî fıkhını öğrendi. Tac el-Kindî'den de lügat ve nahiv dersleri aldı. Zemahşerî'nir el-Mufassal adlı eserini ezberlemişti, el-Mufassal'ı ezberleyenlere otuz dinar ödül verirdi. Sihah-ı Cevherî'yi, îbn Düreyd'in Cemhere'sini ve Ezherî'nin Tehzib'i ile diğer kitabları kapsayan bir lügat kitabının kendisi için derlenmesini emretmişti. Ayrıca imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inin tertib edilmesini de emir buyurmuştu. Alimleri sever ve onlara ikramda bulunurdu. Hayra tâbi olmak için çok çaba sarfeder ve «Ben Tahavî'nin akidesi üzereyim» derdi. Vefat edeceği zaman beyaz renkli bezden başka bir kefene sarılmamasını, kendisi için lahid yapılmasını, Sahra'da defnedilmesini ve üzerine herhangi bir bina, kubbe ve benzeri bir şey yapılmamasını vasiyet etmişti. Şöyle derdi: «Dimyat savaşını Allah katında kendim için bir dayanak olarak saklıyorum. Umarım ki Rabbim beni bu savaş nedeniyle bağışlar ve bana merhamet eder.» Bu savaşta büyük kahramanlıklar göstermişti. Allah kendisine rahmet etsin.
Şecaatli bir insandı. İlimde yüksek mertebelere ulaşmıştı. İlim erbabını severdi. Her cuma günü babasının türbesine gelir,

orada azıcık otururdu. Sonra müezzinler ezan okuduklarında amcası Selahaddin'in türbesine gider ve cuma namazım orada kılardı. Fazla azamet sevdalısı değildi. Bazan yalnız başına bineğine binip dışarı çıkardı. Sonra kölelerinden bazıları acele peşine takılırlardı. Arkadaşlarından Muhibbüd-din b. Ebi's-Suüd el-Bağdadî onun hakkında şöyle bir şiir okumuştur:
«Eğer bu güzellikler toprakta bir vali tarafından ihanete uğrayacak olursa,
Benim sana olan aşkım, bilesin ki günah olmayacaktır.
Seni kaybettiğimden bu yana güvenilir bir dost ve arkadaş edindiğimde,
Mutlaka sen benim aklımdan geçtin.»
Kendisinden sonra Dımaşk'a oğlu Nasır Davud b. Muazzam hükümdar oldu. Emirler ona biatlerini sundular. [10]

Ebü'l Meâlî Es'ad B. Yahya

Ebü'l Mealî Es'ad b. Yahya b. Musa b. Mansur b. Abdülaziz b. Ve-heb. Şafiî fıkıhçısıydı. Buharalıdır. Edebiyat sahibi, hayırlı ve faziletli bir kimseydi. Manzum ve mensur eserleri vardır. Nüktedan bir kimseydi. Doksan yaşını aşmış iken bu sene vefat etti. Bir zamanlar Hama hükümdarı onu vezir olarak görevlendirmişti. Yüksek derecede, ince manâlar içeren şiirleri vardır. İbn es-Saî onun bu şiirlerden bir nebze nakletmiştir:
«Aşkına yemin ederim ki teselli onun aklından dahi geçmemiştir.
Sen onun aşktaki durumunu çok daha iyi biliyorsun.
Bir jurnalci onun durumunu sana jurnallediğinde,
Sen bunu kendi aşkına sor. İşte bu onun mazeretini sana beyanederdir?
Yataklara düşüren ağır hastalığı, onun durumuna şahit değil mi.
Bu artık onu sorgulamana gerek bırakmaz.
Onun hastalık elbisesini yeniledin, aşk esrarını açığa vurdun.
Vuslat ipini kopardın.
Hayret!. Bir esir, kurtuluş akçesini ödemek için, Canını ve malını feda ediyor.»
Şu şiir de ona aittir:
«Kınayıcılar seni aşkından ötürü çok kınadılar.
Heyhat! Teselli yeri mahşerdir.
Senin gönüllerdeki yerini bilemediler.
Benim aşkım gibi bir aşk bulmağa çabaladılar,
Ama bunu beceremediler.
Aşkın hem tadına, hem azabına dayanmak gerek.
Aşk müptelası olan, her zaman kınanıp azarlanır.» [11]

Ebü'l-Kasım Abdurrahman B. Muhammed

Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Muhammed b. Hamdan et-Tıbî. Sa-im lakabıyla meşhur olmuştur. Nizamiye medresesinde kalfalık, Saka-fiye medresesinde ise müderrislik yapmıştır. Mezhebi, feraiz ve hesabı iyi bilirdi. Tenbih adlı eseri şerh etmiştir. İbn es-Saî onun hakkında böyle demiştir.q

Ebü'n-Necm Muhammed B. Kasım B. Hibetüllah Et-Tikrîtî

Şafiî fakihi idi. Ebu Kasım b. Fadlan'dan fıkıh dersleri aldı. Sonra Nizamiye'de kalfalık, başka medreselerde ise müderrislik yaptı. Her gün yirmi ders alırdı. îlim tahsili ile gece gündüz Kur'an okumaktan başka bir meşguliyeti yoktu. Bir çok ilimde yüksek mertebelere ulaşmıştı. Mezhebi ve hilafi iyi bilirdi. Karısını bir defada üç talakla boşayan bir adamın karısının bir talakla boşanmış olduğuna fetva verirdi. Kadilku-dat Ebü'l-Kasım Abdullah b. Hasan ed-Damiganî bu yüzden ona kızdı, fakat o buna aldırış etmedi. Sonra Tikrit'e gitti. Orada ikamet etti. Bir süre sonra Bağdat'a davet edildi. İlim tahsili ve ders vermek için Bağdat'a döndü. Kadilkudat Nasır b. Abdürrezzak onu Nizamiye'deki kalfalık görevine iade etti. O da ilimle uğraşmağa, fetva vermeğe, imam ve hatip tayin etmeye başladı. Nihayet bu sene vefat etti. Allah ona rahmet etsin. İbn es-Saî onun hakkında böyle demiştir. [12]

Hicretin Altıyüzyirmibeşincî Senesi

Bu sene Celaleddin Harezmşah ile Tatarlar arasında çok şiddetli savaşlar cereyan etti. Onu defalarca mağlup ettiler. Bu mağlubiyetlerden sonra o da Tatarları büyük bir bozguna uğrattı. Onlardan sayılamayacak derecede insan öldürdü. Bu Tatarlar,

Cengizhan'dan ayrılmış ve
ona âsi olmuşlardı. Cengizhan, Celaleddin'e bir mektup yazarak şöyle dedi: «Bunlar bizden değildirler. Biz bunları yanımızdar uzaklaştırmı-şızdır. Ama ileride karşı koyamayacağın durumlar olacaktır.»
Bu sene Sicilya tarafından büyük bir Haçlı grubu Akkâ'ya ve Sur'a gelip ordugah kurdular. Sayda şehrine baskın düzenlediler. Burayı Müslümanların elinden aldılar ve iç kısımlara doğru ilerlediler. Kuvvetleri arttı. Kıbrıs adasının hükümdarı Enbirar da oralara gelmişti. Müslümanlar onun şerrinden korktular. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır.
Mısır hükümdarı Melik Kâmil Muhammed b. Âdil, önce Kudüs-ü Şerife, sonra Nablus'a gitti. Nasır Davud b. Muazzam amcası Kâ-mil'den korktu. Bunun üzerine amcası Eşrefe bir mektup yazdı. O da kendisine, savaşta kullanması için atlar gönderdi ve kardeşi Kâmil'e de bir mektup yazarak yeğenine karşı şefkatli davranmasını ve ona zarar vermemesini istedi. Kâmil de verdiği cevapta ona şöyle dedi: «Ben Kudüs-ü Şerifi, ele geçirmek isteyen Haçlılara karşı korumak üzere buraya geldim. Allah'a yemin ederim ki, ben kardeşimi, ya da yeğenimi kuşatmak niyetinde değilim. Sen Şam'a geldikten sonra orayı sen muhafaza et, ben Mısır diyarına dönerim.»
Eşref ve Dımaşk halkı, Kâmil'in dönmesi durumunda Haçlıların Kudüs'e tamahlanacaklarından ve oraya baskın düzenleyeceklerinden korktular. Bunun üzerine Eşref, kardeşi Kâmil'in yanına gitti. Onu dönmekten vaz geçirdi. İkisi birlikte Kudüs'te ikamete devam ettiler. Allah ikisine de hayır mükâfat versin. Kudüs'ün içini, dışım ve çevresini Haçlılara karşı koruyorlardı. Allah Haçlılara lanet etsin. Melik Kâmil'in yanına İslâm ülkesinin hükümdarlarından kardeşi Eşref, Şihab Gazî Salih İsmail b. Âdil, Humus valisi Esedüddin Şirkuh b. Nasirüddin ve diğerleri geldiler. Hepsi de Nasır Davud'u Dımaş hükümdarlığından alıp, Dımaşk'ı Eşref Musa'ya teslim etme hususunda ittifak ettiler.
Bu sene Sadr et-Tikritî, Dımaşk muhtesipliğinden ve meşihatüşşü-yuh görevinden azledildi. Bu iki göreve başkaları atandı.
Ebu Şame dedi ki: Bu sene receb ayının başında Malikiye medresesinde mukim olan salih şeyhlerden Fakih Ebü'l-Hasan Ali b el-Merakeşî vefat etti. Zeyn Halil b. Züveyza'mn vakfetmiş olduğu sofiye mezarlığının kıblesindeki mezarlığa defnedildi Buraya defnedilen ilk kişi kendisi oldu. Yüce Allah rahmet etsin. [13]

Hicretin Altıyüzyirmialtıncı Senesi

Bu sene başında Eyyubî melikleri parçalanıp ayrılığa düşmüşler, gruplara ve fırkalara ayrılmışlardı. Bu melikler, Mısır hükümdarı Kâmil Muhammed'in etrafında toplandılar Kâmil Muhammed, Kudüsü Şerif taraflarında bulunmaktaydı. Haçlılara gelince, onlar -Allah kendilerine lanet etsin- deniz yoluyla kendilerine gelip katılanların çokluğu ve Muazzam'm vefatı, ondan sonraki meliklerin ihtilafa düşmeleri nedeniyle kuvvetlenmişlerdi. Bunun üzerine Selahaddin-i Eyyubî'nin kendilerinden almış olduğu beldeleri kendilerine geri vermelerini Müslümanlardan istediler. Neticede Haçlılarla Eyyubî melikleri arasında sadece Kudüs'ün Haçlılara iade edilmesi ve geri kalan beldelerin ellerinde bırakılması şartıyla anlaşma yapıldı. Haçlılar böylece Kudüs-ü Şerifi teslim aldılar. Melik Muazzam daha önceleri Kudüs-ü Şerifin surlarım yıktırmıştı. Bu durum, Müslümanların çok ağrına gitti. Büyük bir moral bozukluğu ve sarsıntı meydana geldi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz).
Sonra Melik Kâmil gelip Dımaşk'ı kuşattı. Ahaliyi sıkıştırdı. Nehirleri kesti. Ürünleri yağmaladı. Bu yüzden kıtlık meydana geldi. Askerleri Dımaşk'ın çevresinde ikamete devam ettiler. Nihayet Kâmil'in kardeşi Selahaddin Melik Nasır Davud b Muazzam kaleden inip yanma gitti. Davud b. Muazzam Kerek-i Şobek, Nablus, Gur ve Belka arasındaki arazilerin sahibi olarak kalacak, Dârü'l-Muazzam'ın üstadı Emir İz-zeddin Aybek de Serhat valisi olacaktı. Bundan sonra Eşref ile kardeşi Kâmil aralarında takas yaptılar. Eşref Dımaşk'ı aldı. Harran, Urfa, Rakka, Re'sülayn ve Suruç'u kardeşine verdi. Sonra Kâmil ilerledi. Hama'yı kuşatma altına aldı. Hama valisi Melik Mansur b. Takiyyüddin Ömer vefat etmiş, kendisinden sonra büyük oğlu Muzaffer Muham-medfin yerine geçmesini etmişti ki, bu da Kâmil'in damadı idi. Ancak Muzaffer Muhammed'in kardeşi Selahaddin Kılıçarslan Hama'yı istilâ etmişti. Kâmil gelip burayı kuşatma altına alınca müstevli Selahaddin'i kaleden indirdi ve kaleyi damadı Muzaffer Muhammed'e teslim etti. Sonra yoluna devam etti. Kardeşi Eşrefle yaptığı takasta Dımaşk'a mukabil olarak almış olduğu yerleri gidip teslim aldı.
Dımaşk'taki insanlar Melik Nasır Davud'un zamanında felsefeyle meşgul olmuşlardı. Öteden beri bu ilimle uğraşılmasının sebebini bazı kimseler bir nevi çözüntü olarak değerlendiriyorlardı. Doğrusunu Allah bilir. Melik Eşref bütün beldelerde insanların bu ilmi bırakıp yerine tefsir, hadis ve fıkıhla uğraşmalarını emretti.
Seyfeddin Amidî Aziziye'de müderristi. Melik Eşref onu bu görevden azledince o da -ileride de anlatılacağı gibi- hicretin 631. senesinde vefat edinceye dek kendi evine kapanıp kaldı.
Bu sene Nasır Davud, Kadilkudat Şemseddin b. Holî'ye Muhyiddin Yahya b. Muhammed b. Ali ez-Zekî'yi muavin olarak atadı. O da günlerce Bâbü'l-Kilâse doğusundaki eyvanda mahkeme kurup hüküm verdi. Sonra mahkemeyi kendi evine nakletti. İbn Holî'ye ortak olmuştu. [14]

Hicretin Altıyüzyirmialtıncısenesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kâmil'în Oğlu Melik Mes'ud Atsız

Yemen hükümdarıydı. Hicretin 619. senesinde Mekke'yi ele geçir-niiş ve orada adaletle hüküm sürmüş, halka güzel muamelede bulunmuş, Zeydîler'i oradan sürgün etmiş, yolları güvenli hale getirmiş, hacıların emniyetini sağlamıştı. Ancak kendi nefsine karşı haksızlık etmiş, günah işlemiş, aşırı gitmişti. Kendisinde zulüm ve zorbalık da vardı. Mekke'de bu sene vefat etti ve Bâb-ı Mualla mezarlığına defnedildi. [15]

Muhammed Es-Sebtî En-Neccâr

Bazıları onu abdallardan sayarlar. Ebu Şâme dedi ki: «O Dârüzzekât'ın batısında ve oradan geçen caddenin sol tarafındaki mescidi kendi parasıyla yaptırmıştır.» Bu sene vefat etti ve Cebel'e defnedildi. Cenazesi cidden ihtişamlı olmuştu. Allah kendisine rahmet etsin. [16]

Ebü'l-Hasan Ali B. Salim

Ebü'l-Hasan Ali b. Salim b. Yezbek b. Muhammed b. Mukallid el-Abbadî. Hadise'li olup şairdir. Defalarca Bağdat'a gelmiş Müstazhir'i ve diğerlerini methetmiştir. Faziletli bir şair olup çokça gazel okurdu. [17]

Ebu Yusuf Yakub B. Sabir El-Harranî

Sonraları Bağdat'a gelmiştir. Mancınıklı olduğu da söylenir. Şiirde üstündü. Meşhur bir şairdi. Güzel manalı, latif şiirleri vardı. İbn es-Saî onun güzel bir parçasını nakletmiştir. Bütün insanlar için bir nevi baş sağlığı dileklerini sunduğu bir kasidesinde şöyle demiştir:
«Baki kalmayı uman kimse için ebediyet var mıdır?
Allah'tan başka her şey yok olacaktır.
Topraktan yaratılan bir varlık,
Uzun süre yaşasa bile yine toprağa dönecektir.
Bütün mahlukatm döneceği yer,
Babalarının ve dedelerinin dönmüş oldukları yerdir.
Nerede Havva, nerede Adem?!
Onlar da ebedi hayatı bulamadılar,
Nerede Habil, nerede Kabil?!
Bunlar birbirlerine düşman ve hasetçi idiler.
Nerede Nuh, nerede gemide onunla birlikte kurtulanlar?!
Bütün o zamanlarda yaşayanlar yok olmuşlardır.
Zaman onları bir çocuk gibi ölüme teslim etti.
Uzun ömrü, Nuh'a bir yarar sağlamadı... O da gitti.
Nerede Âd, nerede Ad kavminin cennet bahçeleri?
Nerede Salih ve Semud kavmi? Nerede Allah'ın beytini inşâ eden İbrahim?!
O beyt ki muazzam bir ziyaretgahtır.
Kardeşleri, Yusuf u çekemediler. Onu neredeyse öldüreceklerdi.
Hased eden de, hased edilen de (Yusuf da kardeşleri de) vefat ettiler.
Süleyman, peygamberlikte ve hükümdarlıkta söz sahibiydi.
Tıpkı Davud'un hüküm verişi gibi hüküm vermişti.
Bu halk kendilerine itaat ettikten sonra,
Davud'a da demir yumuşatıldıktan sonra,
Onlar da göçüp gittiler.
Nerede İmran'm oğlu Musa, dokuz mucizesiyle birlikte?
Yoluna giderken denizi yarıp gitmişti.
Meryem oğlu İsâ ki Allah'ın ruhudur.
Yahudiler neredeyse onu öldüreceklerdi.
Peygamberlerin efendisi ve insanları hak yola ileten,
Ahmed-i Mahmud da göçüp gitti.
Zürriyeti ve pâk ailesi, onlar da gittiler.

Kullar üzerlerine cenaze namazı kıldılar.
Gökteki yıldızlar da bir zaman sonra saçılıp dağılacaklardır.
Hava durgunlaşacaktır.
Kayaları tutuşturan dünya ateşi,
Bir zaman sonra küllenecek ve sönecektir.
Sular da donacaktır.
Aynı şekilde toprak da yarın,
İnsanlara yönelecek, deprem geçirecek ve sâkinleşecektir.
İşte Anasır'ın anneleri şunlardır: Ateş, toprak, hava, rutubet ve soğuk su.
Yarın tıpkı bizler gibi bunlar da yok olacaktır.
Yaratıklar arasında ne baba, ne de oğul kalmayacaktır.
Azgın şakî de günlerin musibetinden kurtulamayacaktır.
Doğru yoldaki mutlu ve said kişi de kurtulamayacaktır.
Ölümler ne zaman kılıçlarını kınlarından sıyıracak olurlarsa,
Efendiler de, köleler de o kılıçlar tarafından biçileceklerdir!» [18]

Ebü'l-Fütuh Nasr B. Ali El-Bağdadî

Şafiî fakihi idi. Saleb lakabını taşırdı. Şafiî mezhebinin fıkhını öğrendi. İlm-i hilafla iştigal etti.
Şiirlerinden biri şudur:
«Cismim benimle beraberdir, yalnız ruh yanınızdadır. Cisim gurbettedir, ruhsa vatandadır. İnsanlar durumuma hayret etsinler ki, Benim bir ruhsuz bedenim vardır. Bedensiz de bir ruhum vardır.» [19]

Ebü'l-Fadl Cebrail B. Mansur

Ebül-Fadl Cebrail b. Mansur b. Hibetüllah b. Cibril b. Hasan b. Galib b. Yahya b. Musa b. Yahya b. Hasan b. Galib b. Hasa b. Amr b. Hasan b. Numan b. Mürzir. İbn Zatina el-Bağdadî adıyla bilinir. Bağdat'ta divan kâtibi idi. Önceleri Hristiyandı Sonra Müslüman oldu. İslâmiyet'i güzelce yaşadı. Çok fasih konuşur, tesirli öğütler ve vaazlar verirdi. Öğütlerinden bazıları şunlardır:
«Ey hayırlı vaktin, kendini Allah için her şeyden arındırdığın vakittir. Başkasını bırakıp sadece O'nu düşündüğün andır. Başkalarına değil de O'na ümitle yöneldiğin zamandır. Sultanın hizmetinde bulunduğun sürece zamana aldanma. Avucunu kapat, Gözünü rabbine yönelt. Çokça oruç tut. Azıcık uyu ki, güven bulasın. Rabbine şükret ki, işin övgüye lâyık olsun.
Yolcunun azığı yola koyulmasından önce temin edilmelidir. Azığım Önceden hazırla ki amaçladığın menzile ulaşabilesin.
Ne zamana kadar gaflete devam edeceksin? Sanki sana verilen sürenin sonucundan emin gibisin? Eğlence ömrü geçti. Gençlik çağı sona erdi. Rabbinin rızasına dair neler elde ettin? Oysa durumun seni tembellik ve mahrumiyet çağma getirmiştir. Artık uzun süre yaşayacak durumda da değilsin.
Ruhun Allah'a boyun eğmiş gibi, ama gözlerinden yaş gelmiyor! Kalbin teslimiyet içinde ama nefsin kabarıyor. Nefsine dünyada zahid-liğini gösteriyorsun. Aslında sen tamahkârlık yapıyorsun. Hakkın olmayan şeyi istiyorsun. Ama öte yandan vermen gerekeni vermiyorsun. Rabbinin lûtfunu istiyorsun, ama senden istenilen yardımları da esirgiyorsun. Kötülüğü emreden nefsini kınıyorsun, ama eğlencelerden ve heveslerinden geri kalmıyorsun. Uyararak gafilleri gafletten çekmeğe çalışıyorsun, ama kendin bu yoldaki payını almayıp uykuya dalıyorsun. Kendinden başkalarına hayırda bulunuyorsun, ama yoksul nefsine fayda vermiyorsun. Hakkın etrafında dolanıyorsun ama batılın içine dalmışsın. Kurtuluş yollarında tökezliyorsun ama şer yollarında rahatça yürüyorsun. Günahlara atılıyorsun adeta, ama öte yandan da günahkârlar için şefaatçi oluyorsun. Azıcık şeyle kanaat ettiğini söylüyorsun, ama çok şeyle doymuyorsun. Fani diyarı tamir ediyorsun, ama öte yandan baki diyarın harab ve binasızdır. Geçici uğrak yeri olan bir mekânı yurt ediniyorsun. Sanki sen rabbine dönmeyeceksin. Kendini murakıp-sız zannediyorsun. Oysa amellerin murakıba sunuluyor. Büyük günahları işliyorsun, ama küçük günahlara karşı takvalı davranıyorsun. Bağışlanmayı ümid ediyorsun. Oysa günah işlemekten asla vazgeçmiyorsun. Korkulu hallerin seni kuşattığını görüyorsun. Buna rağmen eğlence meydanlarında dolaşıyorsun. Cahillerin yaptığını çirkin görüyorsun, ama kendin cehalet kapısının tokmağını vuruyorsun. Artık şiddetten ve alçaklıklardan uzak durmanın vakti geldi, millet, yoluna gizlice devam etti. Sen geride kaldın. Daha ne bekliyorsun?!»
İbn es-Saî onun şöyle güzel bir şiirini nakletmiştir:
«Allah'a taat için gözlerinin uykusu kaçarsa,
Bu, senin için uyumaktan daha hayırlıdır.
Artık onun sebeplerine tutun. Çünkü vakit geçmek üzeredir
Uyurken Kaçırmış Olduğun Fırsatları Telafi Etmeye Bak.»

Şu Şiir De Ona Aittir:
«Sapıklığa düştükten sonra seni doğru yola ileten,
Bir Rab ibadete müstahaktır.
Ona ibadet et. Onun seni azâd ettiğini göreceksin.
Uzun süre zahidlik yaparak onun lûtfunu elde etmeye bak.»
Şu şiir de ona aittir:
«Haramdan uzak durup iffetli olursan, Buna karşılık sana hoş ve helal şeyler verilir. Kanaatkar ol, haramdan kurtuluş bulursun. Azamet sahibi yüce Allah'tan lûtfa nail olursun.» [20]

Hicretin Altıyüzyirmîyedîncî Senesi

Bu sene Eşref Musa b. Âdil ile Celaleddin b. Harezmşah arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bunun sebebi şuydu Celaleddin geçen sene Ahlat şehrini ele geçirmiş, orayı tahrip etmiş, ahalisini şehirden kovmuştu. Rum meliki Alaaddin Keykubat onunla savaşmış ve Eşrefe de haber göndererek onu bir tek atla da olsa Celaleddin'in üzerine gitmeğe kışkırtmıştı. Eşref se Dımaşk askerlerinden büyük bir toplulukla harekete geçmiş, yolda Cezire askerleri ve Ahlat'ın kılıç artığı askerleri de kendisine katılmışlar, böylece toplam olarak 5.000 savaşçı teşkil etmişlerdi. Beraberlerinde tam heçhizat ve muazzam atlar vardı. 20.000 savaşçısı olan Alaaddin'le Azerbaycan'da karşılaşmışlar. Celaleddin karşılarında bir saat dahi dayanamamış, geri dönmüş, hezimete uğrainişti. Bunlar hemen onu kovalamağa başlamışlar, Azerbaycan'ın Hü-vey şehrine kadar onu takip etmişlerdi. Eşref, bundan sonra Ahlat şehrine dönmüş, oranın tamamen yıkılmış olduğunu görmüştü. Orayı tamir edip düzenleyerek Celaleddin'le barışmış ve kendi payitahtına dönmüştü. Allah onun memleketinin payitahtını korusun.
Bu sene Eşref, Baalbek kalesini uzun bir kuşatmadan sonra Melik Emced Behramşah'm elinden aldı. Dımaşk'ta kardeşi Sali İsmail'i vekil olarak bıraktı. Bir süre sonra Salih İsmail, Celaleddin el-Harez-mî'nin Ahlat'ı istila edip oradaki ahalinin çoğunu öldürmesi ve çok miktarda malı yağmalaması nedeniyle Eşrefin yanma gitti. Eşref, Celaleddin'le karşı karşıya geldi. İkisi büyük bir savaş verdiler. Eşref, onu eşi görülmemiş bir bozguna uğrattı. Harezmlilerden de çok sayıda asker öldü. Ülkede sevinç davulları çalındı. Eşrefin Harezmlileri mağlup ettiği duyuruldu. Çünkü Harezmliler, fethettikleri bütün beldelerin ahalisini öldürüyorlar, mallarım yağmalıyorlardı. Cenâb-ı Allah onları bozguna uğrattı. Eşref, bu savaştan önce rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demişti:
« Ey Musa (Eşref)! Sen onları mağlup edeceksin.» Eşref Harezmîileri mağlup ettikten sonra Ahlat'a döndü. Orayı tamir edip bozulan şeyleri düzeltti.
Bu sene ve bundan önceki senede Şamlılardan hiç kimse hacca gidemedi. Bir önceki senede de giden olmamıştı. Bu üç sene zarfında bir tek Şamlı dahi hac edememişti.
Bu sene Haçlılar, Sorka adasını ele geçirdiler. Oradaki ahalinin bir kısmını öldürdüler, diğerlerini esir aldılar. Esirleri sahile getirdiler. Müslümanlar onları karşıladılar. Esir Müslümanlar, Haçlıların kendilerine yaptıklarını onlara anlattılar. [21]

Hicretin Altıyüzyirmîyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zeynü'l-Ümena Ebü'l-Berekat

Ebü'l-Berekât b. Hasan b. Muhanımed b. Hasan b. Hibetüllah b. Zeynü'l-Ümena b. Asâkir ed-Dımaşkî eş-Şafiî. Amcaları Hafiz Ebül-Ka-sım ile Saî'den ve başkalarından hadis dinledi. Münferid rivayetlerde bulundu. Seksenüç küsur sene yaşadı. Ahir ömründe kötürüm oldu. Dımaşk Camii'nin mahfelinde, Nuriye dârülhadisinde insanlara hadis okumak için otururdu. İnsanlar uzun bir süre ondan yararlandılar. Vefat ettiğinde cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etti. Sofiye mezarlığında kardeşi Şeyh Fahreddin b. Asâkir'in mezarının yanına defnedildi. Allah rahmet etsin. [22]

Şeyh Bayram El-Mardînî

Salih bir insandı. Toplumdan ayn yaşardı. Uzleti severdi. Dımaşk Camii'nin batı tarafındaki Gazaliye zaviyesinde ikame ederdi. Buraya ayrıca Doleî zaviyesi, Kutbünnisaburi zaviyesi, Şeyh Ebu Nasr el-Makdisî zaviyesi de denilirdi. Şey Şihabüddin Ebu Şâme böyle demiştir. Vefat ettiğinde cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etti. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Kasyun dağının eteğine defnedildi. Allah ona rahmet etsin. Lütuf ve keremiyîe onu bağışlasın. [23]

Hicretin Altıyüzyîrmisekîzinci Senesi

Bu sene başında Melik Eşref Musa b. Âdil Cezîre'de ikamet etmekte ve Celaleddin el-Harezmî'nin, ülkesinde meydan getirdiği tahribatı onarmakla meşguldü.
Bu sene Tatarlar, Cezire ve Diyarbakır'a gelerek sağda solda fesat çıkarmışlar, her tarafı tahrip etmişler, insanları öldürmüşler, mallarım yağmalamışlar, geride kalanları âdetleri üzere esir almışlardı. Allah onları yardımından mahrum bıraksın.
Bu sene Dımaşk Camii'nin Meşhed-i Ebu Bekir kısmına bir imam tayin edildi ve orada beş vakit namaz kıldırdı.
Bu sene cem aziy el evvel ayında Şeyh Takiyyüddin b. Salah eş-Şehrezorî eş-Şafiî hastahane bitişiğindeki Medresetü'l-Cevvaniye'de ders verdi. Yine bu sene Rebia Hatun binti Eyyub (bu hatun, Sittüş-şam'm kız kardeşiydi) tarafından yaptırılmış olan Kasyun dağı eteğin-deki Salihiye medresesinde Nasır b. Hanbelî ders verdi.
Bu sene Melik Eşref, Şeyh Ali el-Harirî'yi Azeta kalesinde hapsetti.
Bu sene Mısır'da, Şam'da, Halep'te yağmurların az yağması ve yerdeki suların azalmasıyla şiddetli bir kıtlık meydana geldi Tıpkı yüce Allah'ın şu ayet-i kerîmede beyan buyurduğu durum meydana geldi: «Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltme ile deneriz. Sabredenlere müjdele. Onlara bir musibet geldiğinde: «Biz Allah, içiniz ve elbette ona döneceğiz.» derler.» (ei-Bakara, 155-156).
Îbnü'1-Esîr uzun uzadıya bir konuşma yaparak özetle şöyle demiştir:
Tatarlar, bu sene Maveraünnehir'den bir kez daha çıkıp geldiler. Geliş sebepleri, İsmailîler'in onlara mealen şöyle bir mektup yazmış olmalarıydı: Mektuplarında Celaleddin b. Harezmşah'ın durumunun zayıfladığını, onun, çevresindeki hükümdarların tümüyle, hatta halifeyle düşmanlık içine girdiğini, Eşref b. Âdil tarafından iki kez bozguna uğratıldığım haber veriyorlardı.
Gerçi Celaleddin'de de aklının azlığına delil olabilecek bazı eksik fiiller zuhur ediyordu. Kılıç adında çok sevdiği hadım bir kölesi vefat etmişti. Kölesinin ölümüne çok hüzünlenmiş, emirlerine onun cenazesine yaya olarak gelmelerini emretmişti. Emirler cenaze merasimi dolayısıyla fersahlarca yolu yaya olarak katetmişlerdi. Şehir halkına da cenaze merasimine hüzünlü olarak gelmelerini emretmişti. Ancak bazıları gelmekte gecikince onları öldürmeğe yeltendi. Fakat bazı emirler araya girip şefaat dileyerek onları affettirdiler. Sonra Kîîç'm defnedilmesine izin vermedi. Onu bir beze sardırarak yanında taşıtıyordu. Kendisine her yemek getirildiğinde, «Yemeği Kılıç'a verin!» diyordu. Adamın biri, «Ey hükümdar! Kıhç öldü,» deyince, onun öldürülmesini emretti ve, adam öldürüldü. Bundan sonra kendisini aldatarak, «Kılıç yemeği yedi» diyorlardı. O da bu müjdeli habere sevinerek yeri öpüyor ve «İşte şimdi hastalığı biraz iyileşti, o ölü değildir» diyordu. Aklının ve dininin azlığından ötürü kendisine bir müjde verildiğinde rahatlıyordu. Allah onu
kahretsin.
Tatarlar gelince onlarla meşgul oldu. Kıhç'm defnedilmesini emretti. Tatarlar'ın önünden, yüreği korku dolu olarak kaçtı. Hangi memlekete varıyorsa Tatarlar peşinden gelip ona yetişiyorlar ve uğradıkları beldeleri, yerleri tahrip ediyorlardı. Nihayet Cezire'ye vardılar. Orayı aşıp Sincar'a, Mardin'e ve Amid'e (Diyarbakır'a) ulaştılar. Yapabildikleri kadar adam öldürüyor, mal yağmalıyor, insan esir alıyorlar ve her tarafı karıştırıp fesat çıkarıyorlardı. Celaleddin'in askerleri dağıldı. Düzeni bozuldu, askerlerinin her biri bir yana dağılıp gitti. Güvenden sonra korkuya, izzetten sonra zillete, birlikten sonra tefrikaya maruz kaldılar. Kendisinden başka ilah bulunmayan ve dünya mülküne de sahip olan yüce Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. Celaled-din'den haber kesildi, nereye gittiği bilinemedi. Tatarlar da çeşitli belde-lerdeki insanları öldürdüler. Esir aldılar. Karşılarına çıkacak, onları geri püskürtecek bir kimse bulamadılar. Cenâb-ı Allah onların korkusunu Müslümanların kalbine bıraktı. Müslümanlar zayıflayıp gevşediler. Tatarlar çok insan öldürdüler. Öldürürlerken ellerinde bulunan bir Müslüman «Hayır Allah aşkına, hayır Allah aşkına» diyordu. Onlar da at üzerinde oynayıp şarkı söylüyorlar ve o Müslümanın söylediği "Hayır Allah aşkına, hayır Allah aşkına" sözünü halka naklediyorlardı. Bu büyük bir musibet ve bela idi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz).
Bu sene Şamlılar hacca gittiler. Hacca gidenler arasında Şeyh Takiyyüddin Ebu Ömer b. Salah da vardı. Ancak müteakip senelerde savaşların çokluğu ve Müslümanların Tatarlar'dan ve Haçlılar'dan korkması nedeniyle kimse hacca gidemedi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz).
Bu sene Bağdat'ın Sukü'1-Acem mıntıkasında bulunan ve İkbal eş-Şerabî'ye ait olan medresenin inşaatı tamamlandı. Orada ders verildi. O gün, cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bu derste bütün müderrisler ve müftüler toplanmışlardı.

Avlusunda helva yapıldı. Bu helva bütün medreselere ve hankâhlara dağıtıldı. Buraya yirmibeş fakih maaşlı olarak atandı. Her gün erzakları veriliyordu. Çeşitli zamanlarda helva yapılıp dağıtılıyor, zamanı gelince meyveler de dağıtılıyordu. Müderrislere, kalfalara ve fakihlere bu ders gününde hü'at giydirildi. Çok güzel bir vakit geçmişti.
Allah onu gerçekleştirenlerin hayırlarını kabul buyursun.
Bu sene Eşref Ebü'l-Abbas Ahmed b. Kadı Fadıl, Mısır hükümdarı Kâmil Muhammed'in elçisi olarak halife Müstansı Billah'm yanma gitti. Kendisine ikramda bulunuldu ve saygın bir halde memleketine döndü.
Bu sene Erbil valisi Melik Muzaffer Ebu Said Kevkerî b. Zeyneddin, ilk defa Bağdat'a geldi. Merasim kafilesi tarafında karşılandı. Halife iki kez onunla görüştü. Bu da onun için büyük bir onur sebebi oldu. Diğer ülkelerin hükümdarları onu kıskandılar ve böyle bir onura sahip olabilmek için onlar da halifenin yanma gitmek istediler. Ancak sınırlarını korumakla meşgul olduklarından ötürü böyle bir imkânı bulamadılar. Melik Muzaffer saygı ve ikram görmüş olarak memleketine döndü. [24]

Hicretin Altıyüzyirmisekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Yahya B. Mutî B. Abdünnur

Nahivciydi. el-Fiye'nin ve diğer nahiv eserlerinin sahibidir. Zeyneddin lakabım taşırdı. Kindî'den ve diğerlerinden ilim tahsil etti. Sonra Mısır'a gitti. Bu sene zilhicce ayının başında Kahire'de vefat etti. Cenaze merasimine Şeyh Şihabüddin Ebu Şâm katıldı. O da bu sene Mısır'a gelmişti. Anlatıldığına göre Melik Kâmil de Yahya b. Mutî'nin cenaze merasimine katılmıştı. Yahya, Kurafe'de Şafiî'nin türbesine giden yolun sol tarafında, Müzenî'nin mezarının yakınına defhedilmiştir. Allah rahmet etsin. [25]

Tabip Dahvar

Müzehhibüddin Abdürrahim b. Ali b. Hamid. Dahvar adıyla tanınırdı. Dımaşk'taki tabiplerin üstadıydı. Sağatü'l-Atika yakınında Der-bü'1-Amid yolu üzerindeki evini tabipler için medrese olarak vakfetmişti. Bu sene safer ayında vefat etti. Kasyun dağı eteğindeki Sefh mıntıkasına defnedildi. Mezarının üzerine, direkler üzerine kurulu bir kubbe yapıldı. Burası Rektiye'nin doğusundadır. Birbirine zıt altı hastalığa yakalanmıştı. Hastalıklarından biri yüz ve gözde eğrilik meydana getiren lakve hastalığıydı. Tabip Dahvar hicretin 565. senesinde doğdu. Alt-nıışüç yaşındayken bu senede vefat etti. İbnü'1-Esir böyle demiştir. [26]

Kadı Ebu Ganim B. Adîm

Salih bir şeyhti. Kendini ibadet ve riyazete verenlerdendi. İlmiyle amel eden bir insandı. Bir kimse, «Onun zamanında ondan daha abid bir kimse yoktu» derse doğru söylemiş olur. Allah kendisinden razı olsun ve onu hoşnut kılsın. O, şeyhlerimizdendi. Kendisinden hadis dinledik. Onu görmekten ve sözünü dinlemekten fayda elde ettik. [27]

Ebü'l-Kasım Abdülmecîd B. Acemî El-Halebî Kendisi Ve Aile Efradı Bu Sene Haleb'e Gelmişlerdi.

Derin bir mürüvvete sahip, güzel bir insandı. Yumuşak huylu ve lider karizmasına sahipti. Yemek yedirmeyi severdi, En çok sevdiği insan, kendisinin ekmeğini yiyen ve elini öpendi. Misafirlerine güler yüzle yaklaşır, onları rahata kavuşturmadan, ihtiyaçlarını gidermeden oturmazdı. Allah ona bolca rahmet etsin. Bu sene rebiyülevvel ayının onikisinde vefat etti. [28]

Ebu Îshak İbrahim B. Abdülkerim

Ebu İshak İbrahim b. Abdülkerim b. Ebi's-Seadat b. Kerim. Musul-luydu. Hanefî fakihlerindendi. Kudurî'nin büyük bir kısmını şerhetti. Musul emiri Bedreddin Lü'lü'nün inşa katipliğini yaptı. Sonra bu görevden istifa etti. Faziletli bir şairdi. Şiirlerinden biri şudur:
«Onu aşkın dilediği gibi kendi haline bırakın.
Aşk nasıl isterse, o öyle olur.
O ahde hiyanet etse de ben etmem.
Elden geldiğince ona yumuşak konuşun.
Belki katı kalbi bana karşı yumuşar.

Aşkımı ona karşı defalarca dile getirin.
Sözlerimi ona tekrarlayın, çünkü sözlerin çeşitli dalları ve türleri
vardır.
Sözler benim nefsimi hüzünlendirdiler, gözden pay aldılar.
Onların kalpteki sevgileri açık değildir.
Tahammül ettikleri günde aşıklara karşı
Kirpikleri andıran kınları olan kılıçları sıyırıp çektiler.» [29]

Mecd El-Behnesi

Melik Eşrefin veziriydi. Ancak daha sonra Melik Eşref, onu bu görevden azletti. Malına, mülküne el koydu. Mecd vefat edince Kasyun dağı eteğinde yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. Kitaplarını da oraya vakfetti. Oranın masrafını karşılamak için bol gelirli bir vakıf tahsis etmişti. Yüce Allah rahmet etsin. [30]

Cemalü'd-Devle

Halil b. Züveyzan. Cemalü'd-Devle, onun lakabıdır. Kasr-ı Hac-cac'ın reisidir. Akıllı, mürüvvetli, çok sadaka veren bir kimseydi. Dı-mask Camii'nin kıblesinde sofiye mezarlığındaki türbesi, halen ziyaret edilen bir yerdir. Mescid-i Kalus yanındaki bu türbesine defhedilmiştir. Allah rahmet etsin. [31]

Melik Emced

Emcediye medresesini vakfedendir. Bu sene vefat etmiştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [32]

Behramşah B. Ferruhşah B. Şahinşah

Behramşah b. Ferruhşah b. Şahinşah b. Eyyub. Baalbek emiri idi. Eşref Musa b. Âdil'in, hicrî 626. senede Dımaşk'a geli oraya sahip oluşuna kadar Baalbek'te emir olarak kaldı. Ancak Eşref Musa, hicretin 627. senesinde Bealbek'i elinden aldı. Onu Dımaşk'ta babasının evine yerleştirdi. Bu sene şevval ayında Türk kölelerinden biri ona suikast yaparak geceleyin onu öldürdü. Behramşah, bu Türk köleyi kendisine ait gözdelerden biriyle zina yapmakla suçlamış ve hapse atmıştı. İşte gecenin birinde hapisteki bu Türk köle, bir fırsatını bulup ona hücum etmiş ve onu Öldürmüştü. Ancak daha sonra Türk köle de öldürülmüştü. Behramşah, Dmıaşk'ın kuzey doğusunda babasının türbesinin bitişiğindeki türbesine defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Şair ve fazıl bir kimseydi. Bir şiir divanı vardı. İbn es-Saî onun ince manaiar içeren yüksek derecedeki şiirlerinden bazılarını nakletmiş tir. Behramşah'm biyografisi Tabakatü'ş-Şafiiyye adlı eserde anlatılmıştır. Ebu Şâme ise onu Ze-yil'de anlatmamıştır. Onun böyle yapması yadırganacak bir durumdur. İbn es-Saî onun, bân ağacının dallarım kesen bir genç hakkında irticalen söylemiş olduğu şu şiirini nakletmiştir:
«Kısrak gibi, fidan gibi genci bân ağacının ince dallarını kesişinde kınarken kim bana yardım edecek.
Onun vücut hatları ve yüz şekli yollarda ve bahçelerde eğilip büke-lerek dolaşan ipi andırır.
Yumuşak şemailli genç, bân ağacının dallarını kesip çaldı. Hırsızın cezası ise el ve ayağının kesilmesidir.»
Şu şiir de merhum Behramşâh'a aittir:
«İnilti ve anılar uykumu kaçırıyor.
Sevgilinin yazın konakladığı yer ve diyar ıssız kalmıştır.
Göçenler uzaklaştılar.
Gönlüm de onları götüren develerle birlikte,
Onların gittiği yere gitmiştir.
Gurbetin ve uzaklığın orantısında inliyorum.
Ziyaret edilecek yer uzaklaştıkça özlemim artıyor.
Onların uzak mesafeli gurbeti gibi gecelerim de uzamıştır.
Nerede kaldı geçen kısa günler?
Uykusuzluk, kirpiklerime egemen oldu.
Şimdi yanımda, gece de, gündüz de aynıdır.
Onların gurbete gidişinden sonra uykusuzluğum çoğaldı.
Onların buradan göçüşünden sonra uykum çok azaldı.

Bana uyuyacak gözleri kim iğreti olarak verir?
Gözün iğreti olarak verildiğini gördün mü hiç?
Gecemin aydınlık sabahı yoktur.
Aşkımın ve özlemimin de tökezlemesi yoktur.
Nice söyleyen var, kim dinler! Sevgilinin kabilesi gidiyor.
Göçü, savrulan toz perdeliyor.
Yaşadığın halde bu diyarda duruyorsun.
Oysa aşiretinin göçüp gitmesi senin için bir utançtır.»
Şu beyitler de Behranışah'a aittir:
«Bu ömür daha ne kadar hüsranda geçecek?
Ben bu ömürde ne kadar gafil kaldım, ne kadar unutuldum.
Zamanımın tümünü oyunda zayi ettim.
Ey ömür! Senden sonra ikinci bir ömür yaşayacak mıyım?»
Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona, «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da şu cevabı vermiş:
«Dinimden ötürü hep korkuluydum.
Artık o korku benden gitti.
Nefsimin kötülüklerinden emin oldum.
Ey adam, ben öldükten sonra yaşamaya başladım.»
Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin. [33]

Celaleddin Tekiş

Bunun adının Mahmud b. Alaaddin Harezmşah Muhammed b. Te-kiş el-Harezmî olduğu da söylenir. Tahir b. Hüseyir sülalesindendirler. Tekiş, Selçuklu devletini ortadan kaldıran dedeleridir. Tatarlar, Cela-leddin'in babasını mağlup etmişler ve onu ülkesinden kaçmak mecburiyetinde bırakmışlardı. O da bu yüzden bir adada ölmüştü. Sonra Cela-leddin'in peşine düşmüşler, askerlerini darmadağın etmişler, herbiri bir tarafa kaçıp gitmişti. Kendisi yalnız kalmıştı. Meyyafarikin (Silvan) taraflarında bir çiftçi ona rastlamış ve atının üzerindeki altın ve mücevherleri görünce şaşkına dönmüş ve ona, «Sen kimsin?» diye sormuş, Ce-laleddin de, «Ben Harezmliler'in hükümdarıyım» diye cevap vermişti. Harezmliler o çiftçinin kardeşini öldürmüşlerdi. Çiftçi, bunu belli etmeksizin onu atından indirdi ve Celaleddin'e ikramda bulundu. Cela-leddin nykuya dalınca yanındaki bir baltayla Celaleddin'i öldürdü. Üzerindeki eşyaları aldı. Bu haber, Silvan hükümdarı Şihabeddin Gazi b. Âdil'e ulaşınca Şihabeddin, çiftçiyi yanına çağırdı ve gasp etmiş olduğu mücevherleri, Celaleddin'in atını çiftçinin elinden aldı. Eşref, «Celaled-din, bizimle Tatarların arasına bir set olarak girdi. Tıpkı bizimle Ye'cüc ve Me'cüc arasındaki set gibi» diyordu. [34]

Hicretin Altıyüzyîrmîdokuzuncu Senesi

Bu sene Dımaşk'ta Şemsü'1-Havî ile Şemseddin b. Sünnî ed-Devle adındaki iki kadı görevlerinden alındılar. Kadılkudatlığa İmadüddin b. Haristanî atandı. Sonra o da hicretin 631. senesinde bu görevden azledilip yerine -ileride de anlatılacağı gibi- Şemseddin b. Sünnî ed-Devle tekrar atandı.
Bu sene şevval ayının onyedisinde halife Müstansır, veziri Müeyye-düddin Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim el-Kummî'yi görevden azledip tutukladı. Kardeşi Hasan ile oğlu Fahreddin Ahmed b. Muhammed el-Kummî ile adamlarını da tutuklayıp hapse attı. Halife, Müeyyedüddin'in yerine saray üstadı Şemseddin Ebu Ezher'i vezir tayin etti. Bunun asıl ad Ahmed b. Muhammed b. Nakid idi. Kendisine kıymetli hil'atler giydirdi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.
Bu sene bir grup Tatar, İslâm ülkesine hücum etti ve Şehrezor'a kadar ilerlediler. Halife, Erbil valisi Muzafferüddin Gökbörî b. Zeyneddin'i bunlara karşı harekete geçmeğe çağırdı ve kendi askerlerinden de bir kısmını Muzafferüddin1 in yardımına gönderdi. İki ordu birleşerek Tatarlara karşı harekete geçti. Tatarlar bunlardan kaçtılar. İslâm askerleri bunların karşısında bir ay kadar durdu. Sonra Muzafferüddin hastalandı ve kendi beldesi Erbil'e döndü. Tatarlar da kendi ülkelerine gittiler. [35]

Hicretin Altıyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hafız Muhammed B. Abdülganî

Hafiz Muhammed b. Abdülganî b. Ebi Bekir el-Bağdadî Ebu Bekir b. Nokta. Faziletli bir kimseydi. Hadis nafiziydi. Kita

ravilerini ve meşhur hadisçilerin biyografilerini anlatan et-Takyid adlı kitabın sahibidir. Babası, Bağdat mescitlerinde yaşayan, yoksul, dünya ile alakasını kesmiş, fakih bir kimseydi. Kazancını arkadaşlarına vermeyi tercih ederdi. Oğlu Hafiz Muhammed de hadis ilmiyle ilgilenerek büyüdü. Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla doğu ve batıdaki bir çok beldeye seyahatlerde bulundu. Nihayet hadiste kendi akranlarının fevkine çıktı. Hicretin 579. senesinde doğan Hafiz Muhammed b Abdülganî, bu sene safer ayının yirmiikisinde cuma günü vefat etti. Allah ona da, babasına da rahmet etsin. [36]

Cemal Abdullah B. Hafız Abdülganî El-Makdisî

Faziletli, âlicenab, utangaç bir kimseydi. Çok hadis dinlemişti. Sonra hükümdarların ve dünya ehli kimselerin arasına katıldı. Halleri değişti. Salih İsmail b. Âdil'in yanında Bostan-ı İbn Şükür'de vefat etti. Salih İsmail, onu kefenleyip Kasyun dağ eteklerindeki mezarlığa defnetmiş ti. [37]

Ebu Alî Hüseyin B. Ebu Bekir El-Mübarek

Ebu Ali Hüseyin b. Ebu Bekir el-Mübarek b. Ebi Abdillah Muhammed b. Yahya b. Müslim ez-Zebidî el-Bağdadî. Hanef mezhebine mensup, faziletli, bir çok ilme vakıf, salih bir adamdı. Feraiz ve aruz ilmini de bilirdi. Aruz vezninde güzel bir çok recezleri vardır. İbn Saî, onun bu şiirlerinin her birinden iki beyit seçmiş ve bunları kendi tarihinde nakletmiş tir. [38]

Ebü'l-Feth Mes'ud B. İsmail

Ebü'1-Feth Mes'ud b. İsmail b. Ali b. Musa es-Silmasî. Fakih, edip ve şair bir kimseydi. Tasnif eserleri vardır. el-Makamat' ve nahve dair el-Cümel adlı eseri şerhetmiştir. Güzel hutbeleri ve şiirleri vardır. Yüce Allah rahmet etsin. [39]

Ebu Bekir Muhammed B. Abdülvehhab

Ebu Bekir Muhammed b. Abdülvehhab b. Abdullah el-Ensarî Fahreddin b. eş-Şeyrecî. Dımaşk'lıydı. Cerh ve ta'dil ilmiyle uğraşanlardandi. Hicretin 549. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hatun Sittüşşam binti Eyyub'un divan müdürü idi. Hatun'un vakıflarının nazırlığım da yürüttü.
es-Sibt onun için dedi ki: «Ebu Bekir Muhammed, güvenilir, akıllı ve alçak gönüllü bir kimseydi. Oğlu Şerefüddin, kısa bir süre Nasır Davud'un vezirliğini yaptı. Ebu Bekir Muhammed, bu sene kurban bayramında vefat etti. Babü's-Sağîr mezarlığına defnedildi. Yüce Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin. [40]

Hüsam B. Gazzı

Hüsam b. Gazzî b. Yunus İmadüddin Ebül-Menakib el-Mehallî. Mısırlıydı. Daha sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Faziletli salih, fakih bir Şafiî âlimi idi. Güzel konferanslar verirdi. Hoşça şiirleri vardı. Ebu Şâme onun için dedi ki: «Mu'cemü'l-Kavsî'de biyografisi güzelce anlatılmıştır. Bu sene rebiyülahir ayının onunda vefat etmiş ve sofiye mezarlığına defhedilmiştir.»
es-Sibt de dedi ki: «Hüsam, Eminiye medresesinde ikamet ederdi. Kendisine verilen şeyleri, -ister sultan, isterse başkaları versin- yemezdi. Bir ziyafette hazır bulunduğunda yeninin içine sakladığı şeyi çıkarıp yerdi. Kemerinde sürekli 1.000 dinar bulundururdu.» Rivayete göre kendisi şöyle demiştir: «Melik Âdil bir gece bana bir boyun şalı hediye edip giydirdi. Ben de huzurdan çıkıp eve giderken önümde beni kadı zannederek yürümekte olan bir adam vardı. Babü'l-Berî'de, Seyf in evinin yanına vardığımda o şalı çıkarıp dürdüm ve yenimin içine soktum. Yürümeyi de yavaşlattım. Önümdeki adam arkasına dönüp baktığında kimseyi göremedi. Sadece beni görünce, «Kadı nereye gitti?» dedi. Ben de Nuriye mahallesine taraf gittiğini işaretle bildirdim ve «Herhalde evine gitti» dedim. Adam Nuriye mahallesine doğru hızla ilerlemeğe başlayınca, ben de koşarak Eminiye medresesine gittim ve ondan kurtuldum.»
İbn Saî dedi ki: «Hüsam b. Gazzî, hicretin 560. senesinde doğdu. Vefatından sonra geride çok miktarda mal bıraktı. Asabeleri o mala mirasçı oldular. Haberleri, tarihi ve insanların savaşlarım çok güzel bilirdi. Ayrıca dindar ve takvalı bir kimseydi.»
İbn Saî onun bazı şiirlerini nakletmiştir. Şöyle ki:
«Bana dediler ki: Aşık olduğun sevgilinin yanaklarında saçlar darın ad ağmıkdır.
Ben derim ki: Bu, onun için bir ayıp ve utanılacak hal değildir. Yanağın kızarıklığı, anbere benzeyen benini yakmıştır. İşte o dumandan ötürü yüzü kızarmıştır.»
Şu şiir de Hüsam'a aittir:

«Size olan özlemim, elbette sizin özleminizden daha azdır.
Ama bu özlemi az da olsa açıklamak gerekiyor.
Çünkü ben sizin kalbinizde yer almıyorum.
Kalbiniz beni kaybetmiştir.
Ama siz benim kalbimde sürekli bulunmaktasınız.» [41]

Ebu Abdîllah Muhammed B. Ali

Ebu Abdillah Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Carud el-Maranî. Şafiî fakihi idi. Faziletli kimselerdendi. Erbil kadılığın atandı. Zarif ve şakacı bir kimseydi. Zamanın getirdiği güzelliklerdendi. İnce manalar içeren yüksek derecede şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«İhtiyarlık geldi, gençlik göçüp gitti. İnayeti, konduğu yere kondurdu.. Günahların çoktur, dikkat et, geri dön. Artık ecel yaklaştı.
Rabbin dinine karşı kusurlu davranma. Uzun emel seni aldatmasın.» [42]

Ebü's-Senâ Mahmud B. Ralî

Ebü's-Sena Mahmud b. Ralî b. Ali b. Yahya et-Taî er-Rakkî. Rakka-hydı, ama Erbil'e yerleşmişti. Orada Melik Muzafferüddin'in vezirliğini yaptı. Edip ve faziletli bir âlimdi. Şiirlerinden biri şudur:
«Kısrak gibi ince ve çeviktir, çizgileri onun endamı gibidir.
Dallar, onun vücudunun eğilişi gibi yumuşaktır.
Mızrak, ancak onun böğrü gibidir.
Ok, ancak onun kirpiğinin serpintisi gibidir.
Şarap, ancak onun parlak dişlerini andırır.
Büyü ise gözlerinde gizli olan. şeydir.
Güzelliğe gelince, onun ancak tümü bunu gösterir.
Onu görenin sadece hayreti ve deliliği artar.» [43]

Nahivci İbn Mutî Yahya

Ebu Şâme geçen senenin olaylarından bahsederken bu zatın biyografisini anlatmıştır. Bu çok doğrudur. Çünkü Ebu Şâme bu zâtın Mısır'da cenaze merasiminde hazır bulunmuştur. İbn Saî ise îbn Mutî'nin bu sene vefat ettiğini ifade etmiş ve Mısır hükümdarı Kâmil Muham-med'in yanında gözde bir insan olduğunu, kıraat-ı seb'aya dair bir manzume yazdığım, Elfaz-ı Cevhere'yi nazmettiğini ve Sihah-ı Cevherî'yi de nazma çevirmeğe niyetlendiğini söylemiştir. [44]

Hicretin Altıyüzotuzuncu Senesi

Bu sene Mecdüddin Ebu Kasım Hibetüllah b. Mansurî, Bağdat hatipliğine ve Abbasî nakibliğine başladı. Kendisine kıymetli hü'atler giydirildi. Mecdüddin, faziletli bir insan olup fakirler ve sofilerle arkadaşlık ederdi. Bir süre zâbidane bir hayat yaşadı. Bu göreve davet edildiğinde çabucak kabul etti. Bütün güzelliği ve parlaklığıyla dünya ona yöneldi. Türk köleler kendisine hizmet ettiler. Lüks hayat içindeki insanlara mahsus giysiler giydi. Bazı öğrencileri beraberce uzun bir kaside yazarak onu bu davranışlarından ötürü ayıpladılar. İbn Saî bu kasideyi uzun uzadıya tarihinde nakletmiştir.
Bu sene Kadı Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Ferec, halifenin elçisi olarak Mısır hükümdarı Kâmil'in yanına gitti. Yanında halifenin onu Mısır hükümdarlığına atadığına dair muazzam bir mektup vardı. Bu mektupta bir çok emirler vardı. Bu mektubu Vezir Nas-reddin Ahmed b. Nakid kaleme almıştı. İbn Saî bu mektubu da olduğu gibi tarihinde nakletmiştir.
Kâmil, Cezire'ye bağlı Amid (Diyarbakır) dışında ordugah kurmuştu. Buraya sahip oluşundan ötürü sevinmekteydi.
Bu sene hac dönüşünde hacılara yemek vermek amacıyla kurulan Bağdat aşevinin açılışı yapıldı. Gelen hacılara harçlık, giysi ve armağanlar verildi.
Bu sene halife Müstansır'ın askerleri, Emir Seyfeddin Ebü'l-Fezail İkbal ei-Has el-Müstansirî komutasında Erbil'e v kazalarına gittiler. Çünkü Erbil valisi Muzafferüddin Gökböri b. Zeyneddin hastalanmıştı, kendisinden sonra bu ülkeye hakim olacak kimse yoktu. Halife Müstansır'ın Emir Seyfeddin İkbal komutasındaki bu askerleri Erbil'e vardıklarında şehir kuşattılar. Ancak şehir halkı onların şehre girmelerine mani oldu. Nihayet bu sene şevval ayının onyedisinde şiddet kullanarak şehri fethettiler. Fetih müjdesi Bağdat'a gelince sevinç davulları çalındı. Ahali buna çok sevindi. Erbil valiliği, Emir

Seyfeddin İkbal'e verildi. Buna dair ferman yazıldı. Emir İkbal de Erbü'deki resmî makamlara yeni görevlileri tayin etti
Ahaliye güzel muamelede bulundu. Şairler bu fethi övdüler. Gerçekten de övgüye değer bir fetihti. Fatih İkbal'i de övdüler. Bu
övgülerin en güzeli şuydu:
«Ey şevval ayının onyedinci günü,
Evvelen ve ahiren sende saadet nasib oldu.
Erbil'in fethi kutlu olsun bugünde.
Yine kutlu olsun bu günde ki İkbal, vezir olarak makamına oturdu.»
Vezir Nusayrüddin b. Alkamî de geçen yıl böyle bir günde vezir olmuştu.
Bu sene ramazan ayı başında Dımaşk'taki Eşrefiye darülhadisinin onarımına başlandı. Burası daha önce Emir Kaymaz'ın
eviydi. İçinde bir de hamam vardı, yıkıldı. Yerine darülhadis inşa edildi.
Sibt'in anlattığına göre bu sene şaban ayının ortasındaki gecede Dı-maşk kalesinin bitişiğindeki Eşrefiye darülhadisinin açılışı
yapılmıştır. Burada Şeyh Takiyyüddin b. Salah hadis yazdırmıştır. Eşref, buranın idaresi için vakıflar tesis etmiştir ve
Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabısı da buraya konulmuştur. Eşref bu sene Zebidî'den Sahih-i Buharî'yi dinledi.
Aynı şekilde Sahih-i Buharî, darülhadiste ve Salihiye'de de dinlenmiştir.
Bu sene Kâmil, Amid'i (Diyarbakır) ve Hısınkeyfa'yı (Hasankeyf i) fethetti. Hasankeyf emirinin yanında 500 hür kadının yatağa
alındığını gördü. Bu nedenle Eşref, ona çok elem verici işkencelerde bulundu.
Bu sene Mardin valisi ile Rum askerleri ve Cezire ordusu halka zulmettiler. Adam Öldürdüler, esir aldılar. Tatarların
Müslümanlara yapmadıkları zulümleri bunlar yaptılar. [45]

Hicretin Altıyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Kasım Ali B. Şeyh Ebu Ferec B. Cevzî

Letafetli ve Zarif bir âlimdi. Çok hadis dinledi. Bir süre vaizlik yaptı. Sonra bunu terketti. Epey fazla haber, nükte ve şiir
ezberlemişti. Hicretin 551. senesinde doğdu. Bu sene yetmişdokuz yaşındayken vefat etti. [46]

Vezir Safiyyüddin B. Şükür

Bu sene vefat etti. İlmi ve âlimleri sevdiğinden, el-Besair adlı bir eseri tasnif ettiğinden ötürü övülmüştür. Melik Âdil ona
kızmıştı. Sonraları Melik Kâmil ondan memnun olmasını sağladı ve Melik Âdil onu eski görevi olan vezirliğe saygın bir halde
iade etti. Bu sene vefat edince Mısır'daki meşhur medresesine defnedildi. Anlatıldığına göre aslen Mısır'ın Demira
kasabasmdandı. [47]

Melik Nasirüddin Mahmud

Melik Nasirüddin Mahmud b. İzzeddin Mes'ud b. Nureddin Arslan-şah b. Kutbeddin Mevdud b. İmadüddin b. Zengî b
Aksungur. Musul valisi idi. Hicretin 613. senesinde doğdu. Bedreddin Lülü onu sureten tahta geçirmişti. Nihayet kuvvetlendi
Durumu sağlamlaştı. Bundan sonra Bedreddin Lü'lü onu takip altına aldı. Cezalandırılmamak için cariyelerden, gözdelerden
hiçbiriyle cinsî ilişkiye bile girmiyordu. Yiyeceği ve içeceği kısıldı. Ana tarafından dedesi ve Erbil valisi Muzafferüddin
Gök-böri vefat ettiğinde Bedreddin Lü'lü onu onüç gün süreyle yemekten içmekten alıkoydu. Nihayet o da açlıktan ve
susuzluktan ötürü can verdi. Allah rahmet etsin. Çok güzel sureti vardı. Yakışıklıydı. Atabeg ailesinden Musul'un en son
hükümdarıydı. [48]

Kadı Şerefüddin İsmail B. İbrahim

Hanefî âlimlerindendi. Feraize ve diğer ilimlere dair tasnif eserleri vardır. Kadı Şemseddin b. Şirazî eş-Şafiî'nin teyzesinin
oğludur. Her ikisi de Kadı İbn Zekî ile îbn Haristanî'ye vekâlet etmişlerdir. Kadı Şe-refüddin, Turhaniye medresesinde ders
verir ve orada ikamet ederdi. Muazzam ona, hurma nebizinin ve nar suyunun içilmesinin mubah olduğu yolunda fetva vermesi
için haber gönderdiğinde bu fetvayı vermeye yanaşmamış ve, «Ben bu konuda Muhammed b. Hasan'ın mezhebine tâbiyim. Ebu
Hanife'nin bunu mubah kıldığına dair gelen rivayet şazdır. İbn Mes'ud'un bu konuda rivayet ettiği hadis sahih değildir.
Ömer'den gelen eser de aynı şekilde sahih değildir» demişti. Muazzam da ona kızmış ve onu müderrislikten azletmiş,
müderrisliği onun öğrencisi Zeyn İbn Attal'ı atamıştı. Kadı Şerefüddin evine kapanmış ve nihayet bu sene vefat etmişti.
Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene bir grup sultan vefat etti. Mugis b. Mu-gis b. Âdil, Aziz Osman b. Âdil ve Erbil valis

Muzafferüddin bunlardandı.» Erbil valisi, Melik Muzaffer Ebu Said Gökböri idi. [49]

Melik Muzaffer Ebu Saîd Gökböri

Melik. Muzaffer Ebu Said Gökböri b. ZeyneddinAli b. Tebüktekin. Âlicenap, efendi ve şerefli hükümdarlardandı. Güze eserleri vardı. Kasyun dağı eteklerindeki Muzafferi Camii'ni imar etmişti. Cezire mm-tıkasmdaki suyu buraya getirmeğe niyetlenmiş, ancak Muazzam onun bu isteğine engel olmuş ve bu suyun kanalının Kasyun dağı eteğinde bulunan Müslümanların mezarlarından geçeceğini, bunun da caiz olmayacağım gerekçe olarak göstermişti.
Melik Muzaffer, rebiyülevvel ayında mevlid merasimi düzenler ve bunun için muazzam şenlikler yaptırırdı. Bununla beraber şehametli, secaatli, atak, kahraman, akıllı, alim ve âdil bir kimseydi. Allah ona rahmet etsin. Makamım âli kılsın. Şeyh Ebü'l-Hattab b. Dihye, onun için mevlid-i nebeviye dair bir ciltlik eser tasnif etmiş ve bu eserine «et-Ten-vir fî Mevlidi'l-Beşirü'n-Nezîr» adını vermişti. Melik Muzaffer de onu 1.000 dinarla ödüllendirmişti.
Melik Muzaffer, Salahiye devleti zamanında uzun süre hüküm sürmüş, Akkâ'yı kuşatmış, bu seneye kadar güzel bir idare uygulamıştı.
es-Sibt dedi ki: «Melik Muzaffer'in mevlit kandili münasebetiyle verdiği ziyafette hazır bulunanlardan birinin anlattığına göre, kendisi bu ziyafet sofrasına 5.000 kızarmış koyun, 10.000 tavuk, 100.000 tabak kaymak, 30.000 tabak helva koydurmuştur.»
Melik Muzaffer'in mevlid ihtifallerine âlimlerin ve sofilerin önde gelenleri katılır, onlara hil'atler giydirilir, armağanlar verilirdi. Öğleden fecre kadar sofiler için semâ ayinleri düzenletir, kendisi de bizzat onlarla birlikte raksederdi. Hangi taraftan ve hangi sıfatla gelirse gelsin bütün misafirleri için yaptırdığı bir ziyafet evi vardı. Mekke'ye, Medine'ye ve diğer beldelere ibadet ve taat kabilinden olmak üzere sadakalar gönderirdi. Her sene Haçlılar'ın elinden bol miktarda Müslüman esiri kurtarırdı. Hatta anlatıldığına göre Haçlılardan 60.000 kadar Müslüman esiri kurtarmıştır. Hanımı Rabia Hatun binti Eyyub -k onu bu hatunla evlendiren, kardeşi Selahaddin'di- Akkâ kuşatmasında onunla beraberken ona, «Gömleğin beş dirhem bile etmiyor, yazıklar olsun sana» demiş; o da karısına şu cevabı vermişti:
«Beş dirhemlik bir gömlek giyip artanını sadaka olarak dağıtmam, kıymetli ve pahalı bir gömlek giyip de yoksulları ve düşkünleri yardımsız bırakmamdan daha hayırlıdır!»
Mevlit ihtifali için her sene 300.000 dinar harcardı. Aş evine de her sene 100.000 dinarlık ödenek tahsis ederdi. Mekke'ye, Medine'ye ve Hicaz yolundaki su kaynaklarına her sene -gizlice verdiği sadakalardan ayrı olarak- 30.000 dinar tahsis ederdi. Allah rahmet etsin.
Bu sene Erbil kalesinde vefat etti. Mekke'ye götürülmesini vasiyet etmişti. Ancak bu vasiyeti yerine getirilemedi ve Meşhed-i Ali'ye defnedildi. [50]

Melik Aziz B. Osman B. Âdil

Muazzam'm öz kardeşidir. Banyas emiri idi. Oralardaki kalelere sahip oldu. Muazzemiye'yi yaptıran odur. Akıllı, az konuşan, kardeşi Muazzam'a itaat eden bir kimseydi. Onun yanma defnedildi. Bu sene ramazan ayının onunda pazartesi günü Bostanetü'n-Naime'de vefat etti. Burası Lehya'ya bağlı bir yerdir. Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin. [51]

Ebü'l-Mehâsin Muhammed B. Nasreddin B. Nasr

Ebü'l-Mehasin Muhammed b. Nasreddin b. Nasr b. Hüseyin b. Ali b. Muhammed Galib el-Ensarî. İbn Anîn adıyla meşhu olmuştur. Şairdi.
İbn Saî dedi ki: «Aslen Kufelidir, ama Dımaşk'ta doğmuş ve orada büyümüştür. Orayı da bırakıp senelerce doğuda ve batıdaki beldeleri dolaştı. Cezîre'ye, Anadolu'ya, Irak'a, Horasan'a, Maveraünnehir'e Hindistan'a, Yemen'e, Hicaz'a ve Bağdat'a gitti Bu beldelerin çoğunun ahalisini methetti. Böylece bol miktarda mal sahibi oldu. Zerafetli, şair ve şöhretli bir kimseydi. Huyu güzeldi. Geçimi hoştu. Dımaşk'a döndü ve bu sene orada vefat etti.»
Sibt'a ve diğerlerine gelince onlar, Ebü'l-Mehasin'in hicrî 633. senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Hicri 631. senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Meşhur görüşe göre aslen Havran'a bağlı Zer şehrindendir. Dımaşk'ta Emevî Camii'nin kıblesinde ikamet etmiştir. Hicivciydi. Hicve muktedirdi. Mikrâdü'l-A'râd adım verdiği bir kitap tasnif etmiştir ki, bu kitabında yaklaşık 500 beyit vardır. Dımaşklüar'dan onun şerrinden salim kalan kişi azdır. Sultan Selahaddin ve kardeşi Âdil dahi onun şerrinden kurtulamamıştır. Farz namazları terk etmekle itham edilirdi. Doğrusunu Allah bilir. Selahad-din-i Eyyubî onu Hindistan'a sürgün etmişti. Gidip Hindistan'ın hükümdarlarını methetmiş ve böylece bol miktarda mal sahibi olmuştu. Sonra Yemen'e gitmişti. Oradaki hükümdarlardan birinin aleyhinde konuşmuş ve iftira etmiş, sonra Melik Âdil'in zamanında Dımaşk'a dönmüştü. Muazzam tahta geçtiğinde onu vezirliğe tayin etmişti. Ancak o, halka kötü muamelede bulunmuştu. Sonra kendiliğinden istifa etmiş ve Melik Muazzam da istifasını kabul etmişti. Hindistan'da iken Dımaşklı-lara şöyle bir şiir yazmıştı:
«Güvenilir kardeşi (yani beni) ne diye uzaklaştırdınız?! Oysa kendisi ne bir günah işlemiş, ne de hırsızlık yapmıştır. Eğer doğru söyleyen herkes sürgün ediliyorsa, O zaman müezzini de şehrinizden sürgün edin.»
Selahaddin-i Eyyubî'yi de şöyle hicvetmişti:
«Sultanımız topaldır. Kâtibinin gözü çapaklıdır, veziri de kamburdur.
Hatip Doleî itikâfa girmiştir.
O, yumurta kabuğu üzerinde sıçramaktadır.
îbn Baka ise insanları vaazlarıyla aldatıyor.
Abdüllatif ise muhtesib olmuş.
Yönetimin başmdakinin huyu bozuktur.
Askerleri resmi geçitten geçirenin hastalığı ise tuhaftır.»
Melik Âdil Seyfeddin hakkında da şöyle bir hiciv yazmıştı: «Kendisinden ümitvar olduğumuz sultanımızın, Malı boldur ama harcaması kıttır. Denildiği gibi o kılıçtır, ama, Harçları ve rızıkları kesiyor.»
Bir defasında Ebü'l-Mehasin, Horasan'da minber üzerinde cemaata vaaz vermekte olan Fahr-i Râzî'yi dinlemekteydi. O esnada yaralı bir kuş arkadan gelip sığınmak istercesine Fahr-i Râzî'nin üzerine düştü. Orada hazır bulunan Ebü'l-Mehasin İbn Anin şu şiiri okumağa başladı:
«Bir güvercin, zamanın Süleyman'ına geldi. Kanatlarının arasında ölüm ışıkları parlıyordu, canını alacaktı. Açlık onu sürükledi, nihayet titreyen bir kalb ile onun hizasına geldi.
Verkaya kim demiş ki, sizin mahalliniz haremdir, Ve sen de korkulu kimseler için bir sığmaksın!» [52]

Şeyh Şihabeddin Sühreverdî

Avarifu'l-Maarif adlı eserin sahibi olup asıl adı Ömer b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hameveyh'tir. Hame-veyh'in asıl adı Abdullah el-Bekrî el-Bağdadî'dir. Şihabeddin, lakabı olup künyesi de Ebu Hafs es-Sühreverdî idi. Bağdat'taki sofilerin şeyhi olup salih insanların büyüklerinden ve Müslümanların sadâtmdan idi. Hükümdarlarla elçiler arasında defalarca elçilik yaptı. Çok büyük servete sahip oldu. Servetini fakirlere ve muhtaçlara dağıttı. Bir defasında hacca gitti. Beraberinde sayılarını ancak ulu ve yüce Allah'ın bildiği kadar yoksul kimseler vardı. Mürüvvet sahibi olup darda kalanların yardımına koşar, iyiliği emreder, kötülüğü men eder, iş elbisesi üzerindeyken insanlara vaaz verirdi. Bir defasında vaaz kürsüsünde şu beyti tekrarladı:
«Arkadaşlar arasında kendisiyle karşılıklı konuşabileceğin aşk
kardeşi yoktur.
Ancak yolda, kafilede sevgilisi bulunan bir aşık vardır.»
Meclisindeki dinleyicilerden bir genç kalkıp ona cevaben şu şiiri okudu:
«Sanki her kafilede bir Yusuf vardır.
Üzüntüden ötürü şaşkındır.
Ve her evde de onun Yakub'u vardır.»
Gencin bu cevabı karşısında Şeyh Şihabeddin bir çığlık atıp minberden indi. Kendisinden özür dilemek için gence doğru ilerledi. Ancak onu bulamadı. Yerinde, içi kan dolu bir çukur gördü. Genç onun mezkur beyti okuyuşu esnasında ayağı ile yeri

çokça eşelemiş, bundan dolayı'cta ayakları kanamıştı.
İbn Hallikan, Şeyh Şihabeddin'in bir çok şiirini nakletmiş ve onu hayırla yâd edip övmüştür. Ayrıca onun bu sene doksanüç yaşında iken vefat ettiğini de söylemiştir. Yüce Allah rahmet etsin. [53]

Üsdü'1-Gâbe İle El-Kâmil Ff T-Tarîh Adlı Eserin Musannifi İbnü'l-Esîr

İmam, Allame, İzzeddin Ebül-Hasan Ali b. Abdülkerim b. Abdülva-hid eş-Şeybanî el-Cezerî el-Musılî. Îbnü'1-Esir adıyl tanınmıştır. Üs-dül-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe ve el-Kâmil fTt-Tarih adlı kitapların musannifidir. Hadiseleri anlatma bakımından bu tarih çok güzeldir. Tarihin başlangıcından işi ele almış ve hicretin 628. senesine kadarla olayları anlatmıştır. Bağdat'a Musul hükümdarlarının has adamı olarak gelirdi. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Musul hükümdarlarından bazısına vezirlik yapmıştır. Ahir ömründe saygın ve tazim gören bir kimse olarak Musul'da ikamet etti. Nihayet bu sene şaban ayında yet-mişbeş yaşındayken orada vefat etti. Allah rahmet etsin.
Kardeşi Ebü's-Saadat el-Mübarek'e gelince o da Camiü'1-Usûl ve diğer bazı kitapların musannifidir. Diğer kardeşi Vezir Ziyaeddin Ebü'l-Feth Nasrullah ise Kudüs fatihi Melik Efdal Ali b. Nasır'm veziri idi. Melik Efdal daha önceleri Dımaşk il Ceziretü îbn Ömer'in hükümdarıydı. Rivayete göre Ceziretü îbn Ömer, Abdülaziz b. Ömer adındaki Berkaidli bir adama mensuptu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre burası Amr b. Evs'in oğulları Evs ile Kâmil'e mensuptur. [54]

İbn Müstevfî El-Erbîlî

Mübarek b. Ahmed b. Mübarek b. Mevhud b. Ganime b. Galib Allame Şerefüddin Ebü'l-Berekât el-Lahmî el-Erbilî. Hadis esmâürrical, edebiyat ve hesap gibi birçok ilimde önderdi. Birçok tasnifatı vardı. Derin faziletlere sahipti. el-Vefeyat adlı eserinde Kadı Şemseddin b. Hallikan onun biyografisini faydalı ve mufassal bir şekilde anlatmıştır. Allah hepsine rahmet etsin. [55]

Hicretin Altıyüzotuzbîrînci Senesi

Bu sene Bağdat Müstansıriye medresesinin yapımı tamamlandı. Daha Önce bunun gibi bir medrese henüz yapılmamıştı. Dört mezhebe vakfedildi. Burada her mezhepten altmışiki fakih, dört kalfa ve birer müderris ile hadis şeyhi, iki kurrâ, on dinleyici, bir tıp alimi ve tıpla iştigal eden on Müslüman Öğrenci, yetim mektebi ve herkes için ekmek, et, helva, yeterince nafaka kazanı vardı. Bu sene receb ayının beşinci günü olan perşembe gününde açılış yapıldı. Derslere halife Müstansır Billah bizzat geldi Beraberinde devlet erkânı, vezirler, kadılar, fakihler, sofiler ve şairler de vardı. Bunlardan hiç biri bu törenden geri kalmadı. Tören sonrasında büyük bir sofra kuruldu. Misafirler yemek yediler. Yemeğin bir kısmı da Bağdat'ın havas ve avam takımından olan ahalinin evlerine gönderildi. Bütün müderrislere, törende hazır bulunanlara, devlet erkânına, fakihlere ve kalfalara (asistanlara) hil'at giydirildi. Bu gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü. Halife'nin şairleri methiyeler, yüksek manalı kasideler okudular. îbn Sâî bütün bunları tarihinde sadra şifâ verecek şekilde uzun uzadıya anlatmıştır. Bu medresede Şafiîlerin müderrisliğine İmam Muhyiddin Ebu Abdillah b. Fadlan, Ha-nefîlerin müderrisliğine İmam Allame* Reşidüddi Ebu Hafs Ömer b. Muhammed el-Ferganî, Hanbelüerin müderrisliğine îmanı Alim Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b Cevzî atandı, Muhyiddin Yusuf un yerine oğlu Abdurrahman vekâleten ders verdi. Çünkü Muhyiddin'in kendisi halifenin elçisi olarak bazı hükümdarlara gönderilmişti. Bu nedenle o günde medresede hazır bulunamamıştı. Malikîlerin müderrisliğine salih ve âlim bir insan olan Şeyh Ebü'l-Hasan el-Mağribî el-Malikî vekaleten atandı. Yerine başka bir alim atanıncaya kadar bu görevi sürdürecekti. Bu medresenin kütüphanesine misli görülmemiş derecede çok güzel kitaplar vakfedildi, yöneticiliğine de Müeyyedüddin Ebu Talip Muhammed b. Alkamî atandı. Bu zat daha sonraları vezirlik yapmıştır. O zaman kendisi hilafet sarayının üstadı idi. O gün kendisine ve Vezir Nusayrüddin'e hil'at giydirildi. Sonra bu sene zilkade ayının ondördün-de Şafiîlerin müderrisi azledilip yerine Kadilkudat Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil atandı ve kadılık görevi de uhdesinde kaldı. Bu hadise, Muhyiddin b. Fadlan'ın vefatından sonra olmuştu. Bir süre kadılık görevini yürüttü. Nizamiye'de ve başka yerlerde müderrislik yaptı. Sonra azledildi. Tekrar itibarı iade edildi. Son zamanlarda Müstansıriye'de ders verdi. Vefat edince yerine oğlu İbn Mukbil atandı. Allah hepsine rahmet etsin.
Bu sene Eşref, Babü's-Sağir dışındaki Mescid-i Cerrah'ı onardı.
Bu sene Haçlı hükümdarı Enbror'm elçisi bir çok hediyelerle Melik Eşrefe geldi. Hediyeler arasında tüyü, aslan tüyü gibi olan beyaz bir ayı da vardı. Anlatıldığına göre bu ayı denize iner, oradan balık çıkarıp yermiş. Hediyeler arasında beyaz bir tavus kuşu da varmış.
Bu sene Dımaşk'ın Bakırcılar çarşısı tarafındaki pasajın imareti tamamlandı. Bir kapısı Sağe (Kuyumcular) çarşısı ile inc satanların dükkanlarına açıldı. Bu çarşıda eski mücevherler vardı.
Bu sene Sûku's-Sağe ekindeki dükkanlar yenilendi. Sûku's-Sağe doğusundaki dükkanlar da yenilenip oraya iki pasaj da

zamanımızda eklenmiştir. Burada altın tüccarları ve kuyumcular iş yapmaya başladılar. Bu iki çarşı da güzeldir. Hepsi, onarılan Cerrah Mescidi'nin vakfıdır. [56]

Hicretin Altıyüzotuzbirînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebü'l-Hasan Ali B. Ebî Alî

Ebül-Hasan Ali b. Ebî Ali b. Muhammed b. Salim es-Salebî Şeyh Seyfeddin el-Amidî el-Hamevî ed-Dımaşkî. Usûl-ü fikha v füruata dair tasnif eserleri vardır. Başka ilimlere dair eserler de tasnif etmiştir. Ebkârü'l-Efkâr fil-Kelam, Dekaiku'l-Hakâik fi'1-Hikme, îhkâmül-Ahkâm fî Usûli'1-Fıkh bunlardan bazılarıdır. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonraları Şafii mezhebine geçti. Usulcü mantıkçı, cedelci ve hi-lafçı oldu. Ahlakı güzel, kalbi temiz, çok ağlayan, yufka yürekli bir kimseydi. Aleyhinde bazı şeyler ileri sürüldü. Bunların doğruluğunu Allah bilir, ama biz bunların doğru olmadı kanatindeyiz. Muazzam ve Kâmil gibi Eyyubî hükümdarları, kendisini sevmeseler de ona ikramda bulunurlardı. Muazzam onu Aziziye medresesinin hocalığına atadı. Eşref başa geçince onu bu görevden azletti ve medreselerde, kimsenin tefsirden, hadisten ve fıkıhtan başka bir ilimle meşgul olmamasını, felsefe ile uğraşanların sürgün edileceğini bildirdi. Şeyh Seyfeddin de bu sene sa-fer ayında Dımaşk'ta vefat edinceye kadar kendi evine kapandı. Vefat edince Kasyun dağı eteğindeki türbesine defnedildi.
Kadı İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebü'l-Hasan Şeyh Seyfeddin, Bağdat'ta Ebü'1-Feth Nasr b. Fütyan b. Mina el-Hanbelî'de fıkıh dersleri almış, sonra Şafiî mezhebine geçerek İbn Fadlan'dan ve diğerlerinden de Şafiî fıkhım Öğrenmiştir. Şerifin Tarikatü'l-Hilaf, Es'ad el-Mihenî'nin de Zevâid-i Tarika adlı eserlerini ezberlemiştir. Sonra Şam'a gitmiş, orada.akli ilimlerle iştigal etmiştir. Daha sonra Mısır'a gitmiş ve Küçük Kurafe'deki Şafiî medresesinde kalfalık yapmıştı. Zafiri Ca-mii'nde ders vermiştir. Ünü ve faziletleri her tarafa yayılmış, şöhret bulmuştur. Bazıları onu çekememişler, aleyhinde çalışmışlar, onun felsefeyle iştigal ettiğini, ibadetlerini edâ etmediğini, dinî çözüntü içinde olduğunu söylemişler ve bu hususta kendilerine şahitlik etmesi içinde bir kişiden talepte bulunmuşlardı. Ancak o kişi şöyle bir şiir yazmıştı:
«Yiğidi kıskandılar, çünkü onun performansına ulaşamadılar. Millet ona hasım ve düşman olmuştur!»
Ebü'l-Hasan Seyfeddin Hama'ya göçtü. Daha sonra Dımaşk'a gitti. Aziziye medresesinde ders verdi. Sonra bu görevden de azledilince bu sene vefat edinceye dek evine kapandı. Seksen yaşındayken vefat etti. Allah affetsin ve ona rahmet etsin. [57]

Emir Rükneddîn Mengürs El-Felekî

Melik Âdü'in kardeşi Feleküddin'in kölesidir. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Rükniye vakfının kurucusuydu. Bu zâ hayırlı emirlerdendi. Her gece seher vakti camiye gelir, yalnız başına meşgul olurdu. Beş vakit namazım bu camide cemaatla eda ederdi. Az konuşur, çokça sadaka verirdi. Kasyun dağı eteğindeki Rükniye medresesini inşa ettirdi. Bu medrese için çok vakıflar kurdu. Yanında bir de türbe yaptırdı. Vefat edince bu türbeye getirilip defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [58]

Şeyh İmam Alim Radiyyüddin

Ebu Süleyman b. Muzaffer b. Ganaim el-Cilî eş-Şafiî. Bağdat fakih-lerinden, müftülerindendi. Orada uzun süre talebelere ders verdi. Şafiî mezhebine dair onbeş ciltlik bir eseri vardır. Bu eserinde garip vecihleri ve bilinmeyen kavilleri naMetmiştir. Latif ve zarif bir kimseydi. Bu sene rebiyülevvel ayının üçünde çarşamba günü Bağdat'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. [59]

Şeyh Tay El-Mısrî

Bir müddet Dımaşk'taki zaviyesinde ikamet etti. Latif, akıllı ve za-hid bir kimseydi. Büyük insanlar ziyaretine gelirlerdi Mezkur zaviyesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [60]

Şeyh Abdullah El-Ermenî

Beldeleri dolaşan, çöllerde, dağlarda ve ovalarda yaşayan, abid ve zahid kimselerdendi. Kutuplar ve abdallarla buluşurdu. Olağanüstü halleri, mükaşefeleri ve mücahedeleri vardı. Çeşitli yönlere ve cihetlere seyahat ederdi. Başlangıçta Kur'an'ı okudu. Hanefi mezhebinin Kuddu-rî kitabını ezberledi. Sonra muamelat ve riyazatla meşgul oldu. Ahir ömründe Dımaşk'ta ikamete başladı. Nihayet bu sene orada vefat etti ve Kasyun dağı eteğindeki mezarlığa defnedildi. Kendisinden güzel şeyler nakledilir. Bir keresinde şöyle demiştir:

«Seyahatte iken bir beldeye uğradım. Şehir dışındaydım. Nefsim oraya girmeyi istedi. Ben de şayet oraya girersem bir şey yemeyeceğime yemin ettim ve öylece şehire girdim. Çamaşır yıkayan bir adamın yanından geçiyordum, adam göz ucuyla bana baktı. Ondan korktum ve koşarak şehirden çıktım. Peşime düştü. Yanıma geldi. Elinde yemek vardı. Bana «Ye! İşte şimdi şehirden çıktın!» dedi. Kendisine, «Sen bu kadar yüksek makama ulaşmış biri olarak çarşılarda pazarlarda elbise mi yıkıyorsun?!» diye sordum, o da bana şu karşılığı verdi: «Başını kaldırma ve işlediğin amellere de hiç bakma. Allah'a kul ol. Eğer seni tuvalette çalıştıracak olsa bile yine O'nun yaptığına razı ol.» Böyle dedikten sonra bana şu şiiri de okudu:
«Eğer bana öl denilse, "baş göz üstüne" derim. Ölüm meleğine de, "ehlen ve merhaba" derim.»
Şeyh Abdullah şöyle bir menkıbesini de anlatır: «Bir defasında seyahatte iken manastırdaki bir rahibe uğradım. Bana şöyle sordu: «Ey Müslüman! Sizi Allah'a yaklaştıracak en yakın yol hangisidir?» Dedim ki; «Nefse muhalefettir.» Rahip başın manastırına çevirdi. Hac zamanı Mekke'de iken bir adamın Ka'be yanında bana selam verdiğini gördüm. Kendisine, «Sen kimsin?» diye sorduğumda, «Ben o rahibim!» diye cevap verdi. «Bu mertebeye nasıl ulaştın?» diye sordum. «Bana söylediğin şeyle ulaştım» diye cevap verdi.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre rahip «İslâmiyet'i kendi nefsime teklif ettim. Nefsim kabul etmedi. O zaman İslâmiyet'in hak olduğunu anladım. Nefsime muhalefet edip Müslüman oldum» diye cevap vermiştir. Böylece rahip kurtuluşa ermiştir.
Şeyh Abdullah başka bir menkıbesini de şöyle anlatır:
«Bir gün Lübnan dağında dolaşmaktayken Haçlı eşkiyaları ile karşılaştım. Beni yakalayıp zincire vurdular. Bağlarımı sıkı tuttular. Yanlarında çok sıkıntılı hale düştüm. Gündüz olunca yeyip içtiler ve uykuya daldılar. Ben zincire bağlı iken öteden Müslüman eşkıyaların gelmekte olduklarını gördüm. Haçlı eşkıyaları uyandırdım. Onlar da bir mağaraya sığındılar ve Müslüman eşkıyalardan kurtuldular. Müslümanlar gittikten sonra Haçlı eşkiyalar mağaradan çıkıp bana, «Niçin böyle yaptın. Oysa onlar seni kurtarabilirlerdi?» dediler. Ben de kendilerine, «Siz bana yemek yedirdiniz. Arkadaşlığın icabı size hile yapmamam gerekirdi» dedim. Bana dünya malı vermeyi teklif ettiler. Kabul etmedim ve beni serbest bıraktılar.»
Sibt onun hakkında şöyle demiştir: «Bir defasında onu Beyt-i Mak-dis'te ziyaret ettim. Tuzlu balık yemiştim. Yanında otururken cidden çok susamağa başladım. Yanında da içinde soğuk su bulunan bir ibrik vardı. Ondan su istemeğe utandım. Ama kendisi elini ibriğe uzattı. Yüzü kızarmıştı. İbriği bana uzatıp, "Al, daha ne zamana kadar kendini tutacaksın?!" dedi. Ben de ibriği alıp içindeki soğuk sudan içtim.»
Şeyh Abdullah el-Ermenî Beyt-i Makdis'ten ayrılacağı zaman oranın surları sağlam ve ayaktaydı. Orayı Sultan Selahaddin Eyyubî yaptırmıştı. Surları Melik Muazzam henüz yıktırmamıştı. Arkadaşlarının yanında durup onlarla vedalaşmağa ve surlara bakmağa başladı. Sonra da «Yakın zamanda şu surların kazmalarla yıkılacağını şimdiden görür gibi oluyorum!» dedi. Kendisine, «Burası Müslümanların kazmalarıyla mı, yoksa Haçlıların kazmalarıyla mı yıkılacak?» diye sorulduğunda, «Hayır Müslümanların kazmalarıyla yıkılacak!» diye cevap verdi ve dediği gibi de oldu.
Şeyh Abdullah'ın bir çok güzel halleri görülmüştür. Anlatıldığına göre aslen Ermeni olup Şeyh Abdullah el-Yoninî vasıtasıyla İslâm'a girmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre de aslen Rumî olup Konyalıdır. Üzerine rahip kisvesini andıran bir elbise giyinmiş olarak Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin yanma gelmiş, Şeyh Abdullah el-Yoninî ona, «Müslüman ol» dediğinde, «Alemlerin rabbine teslim olup Müslüman oldum» diye cevap vermişti. Annesi, halifenin karısının dadısı idi. Halifenin karısının başından garip olaylar geçmiş, ama Şeyh Abdullah'ın sayesinde kansı bu belalardan kurtulmuştu. Halife de onun kadrini bilmiş, onu serbest bırakmıştı. [61]

Hicretin Altıyüzotuzikînci Senesi

Bu sene Melik Eşref b. Âdil, Akabiye'deki Zincarî hanını yıktırdı. Bu handa çeşitli günahlar irtikâb ediliyor, içki içiliyor çirkin işler yapılıyordu. Burayı yıktırdı. Yerine Câmiü't-Tevbe'yi yaptırdı. Allah bu hayrını kabul buyursun.
Bu sene Kadı Bahaeddin Yusuf b. Rafi b. Temim b. Şeddad el-Halebî vefat etti. Bu zat Haleb'in reislerinden, ilim ve lider kadrosuna sahip bir aileden gelmekteydi. Tarihi, insanların savaşlarını ve diğer hususları bilirdi. Çok hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir.
Bu sene Şeyh Şihabüddin Abdüsselam b. Mutahhar b. Abdullah b. Muhammed b. Asron el-Halebî de vefat etti. Fakih, zahid ve âbid bir kimseydi. Yirmi kadar cariyesi vardı. Çok cinsel ilişkide bulunan bir ihtiyardı. Çeşitli hastalıklara müptela oldu. Bu hastalıklar onu helak etti. Bu sene Dımaşk'ta vefat etti ve Kasyun dağı eteğindeki mezarlığa defnedildi. Kutbeddin ile Taceddin'in babasıdır.
Bu senede şeyh, İmam, Âlim Sainüddin Ebu Muhammed Abdülaziz el-Cilî eş-Şafiî de vefat etti. Bu zat Bağdat Nizamiy medresesinde ilimle meşgul olan ve fetva veren fakihlerdendi. Şeyh Ebu îshak'm et-Ten-bih adlı eserini şerhetmiştir. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.
Bu sene şeyh, İmam, âlim, hatip, edip Ebu Muhammed Ahmed b. Hamid b. Mahmud b. Hamid b. Ebi'l-Hasan b. Ebi'l-Ferec b Miftah et-Temimî ed-Dineverî de vefat etti. Bu zat Dinever hatibi ve müftüsüydü. Şafiî fakihi idi. Bağdat Nizamiye medresesinde fıkıh öğrendi. Sonra memleketi olan Dinever'e döndü. Çeşitli kitaplar tasnif etti. İbn Saî onun şu şiirin nakletmiştir:

«Aşk hadisleri bana aşkımı rivayet ettiler,
Bütün senetleriyle münferid yollardan, ilim ağacından naklettiler.
Nesim rüzgârının esintisi bana Devh vadisinden, gıda vadisinden Necid tepelerinden ateşleri nakletti ki;
Benim aşkım ile üzüntü hep bir arada olacaktır.
Ben mezara baş koyuncaya kadar aşkımla üzüntü birbirinden ay-nlmayacakl ardır.»
ez-Zeyl adlı eserde Ebu Şâme, Avârifü'l-Mearif adlı eserin sahibi şi-hab es-Sühreverdî'nin bu senede vefat ettiğini, bu zatır hicri 539. senede doğduğunu ve vefat ederken de doksan yaşını aşmış olduğunu ifade etmiştir. Sibt'e gelince o, Önceki kısımda da anlatıldığı gibi Şeyh Şihab es-Sühreverdî'nin hicri 630. senede vefat ettiğini söylemiştir. [62]

Halep Kadilkudatı Ebü'l-Mehasin

Ebü'1-Mehasin Yusuf b. Rafı b. Temim b. Utbe b. Muhammed el-Esedî. Musulluydu. Şafiî mezhebine mensuptu. Faziletli, edip kurrâ ve hükümdarlar nezdinde itibarlı bir kimseydi. Halep'te ikamet etti ve oranın kadılığına atandı. Tasnifatı ve şiirleri vardır. Bu senede vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [63]

İbn Farız

İttihada mensup mutasavvıfların tarikatına ve sülûke dair Tâiye adlı kasideyi nazmeden zâtdır. Asıl adı Ebu Hafs Ömer b Ebi'l-Hasan Ali b. Mürşid b. Ali'dir. Aslen Hamalıdır. Ama Mısır'da doğup büyümüş ve orada vefat etmiştir. Babası, kadınların ve erkeklerin hisselerini ve farzlarını yazardı. Alimlerimizden ve şeyhlerimizden bazıları, mezkur kasidesi nedeniyle kendisini eleştirmişlerdir. Şeyhimiz Ebu Abdillah ez-Zehebî, Mizan adlı eserinde ondan bahsetmiş ve onu yermiştir. İbn Farız bu sene yetmiş yaşma yaklaşmış iken vefat etti. [64]

Hicretin Altıyüzotuzüçüncü Senesi

Bu sene Kâmil ile kardeşi Eşref, Fırat suyunu kestiler. Rum askerlerinin ülkelerinde yaptıkları tahribatı giderip etrafı onardılar. Kâmil, Urfa kalesini tahrip etti. Düneysir'in (Kızıltepe'nin) başına da büyük belalar getirdi. Musul valisi Bedreddin mektup yazarak, Rumların her biri 500 süvariyi kapsayan 100 askeri birlikle bu tarafa gelmekte oldukları haberini verdi. Bunun üzerine Kâmil ile Eşref hemen Dımaşk'a döndüler. Rum askerleri de Cezîre'deki beldelerine gittiler ve kuşatmay yeniden başlattılar. Tatarlar da bu sene ülkelerine geri geldiler. Doğrusunu
Allah bilir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Şair İbn Anîn de vardı. Ancak onun biyografisi, hicretin 630. senesi olayları anlatılırken verilmiştir. [65]

Şair Hacîrî

Meşhur divanın sahibidir. Asıl adı İsa b. Sencer b. Behram b. Cibril b. Humartekin b. Taştekin'dir. Erbilli olup meşhur bir şairdir. İbn Halli-kan onun biyografisini anlatmış ve bir çok şiirini nakletmiştir. Hacirî ile dost olduklarım ve Hacirî'nin, gurbet nedeniyle özlem duyduğu kardeşi Ziyaeddin İsa'ya şu şiiri yazıp gönderdiğini bildirmiştir:
«Allah biliyor ki ayrılışın, beni son nefesi verecek hale getirmiştir.
Ey emel ve arzunun kendisini bana yaklaştırdığı dost!
Bana mektubunu gönder ve içine taziyet dileğini koy.
Belki mektubun bana ulaşmadan önce özlemimden ötürü ölürüm.»
Bir ben hakkında da şöyle bir şiir yazdığını İbn Hallikan nakletmiştir:
«O, ince belli, güzel endamlıdır, saçı simsiyahtır, alnı bembeyazdır.
Mahlukat onun saçı nedeniyle karanlığa, alnı nedeniyle de aydınlığa girdi.
Yanağmdaki beni yadırgamayın,
O ben, siyah noktanın öz kardeşidir.» [66]

Îbn Dihye

Ebül-Hattab Ömer b. Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ferec b. Halef b. Komes b. Mizlaİ b. Bilal b. Bedir b. Ahmed b. Dihye l

Halife el-Kelbî. Hadis hafızıydı. Mısır diyarında hadis alanında büyük âlimlerdendi. Mısır'daki Kâmiliye Darülhadisi'nin ill şeyhliğini yapmıştır.
Sibt dedi ki: İbn Dihye de Müslümanları ayıplamakta ve aleyhlerinde konuşmakta tıpkı İbn Anîn gibiydi. Fazla konuşurdu. Bu nedenle insanlar ondan hadis rivayet etmeyi bıraktılar ve onu yalanladılar. Kâmil ona iltifat ederdi, ama durumu açığa çıkınca dârülhadis şeyhliğinden onu azletti ve onu tahkir etti. îbn Dihye, bu sene rebiyülevvel ayında Kahire'de vefat etti ve Mısır'daki Kurafe'ye defnedildi.
Şeyh Şihabeddin Ebu Şâme için dedi ki: «Şeyh Sehavî, İbn Dihye hakkında güzel beyitler söylemiştir.» İbn Hallikan, İb Dihye'nin nesebini anlattıktan sonra onun el yazısından bazı hadisleri görüp naklettiğini belirtmiştir. İbn Dihye'nin annesi, Emetü'r-Rahman binti Ebi Abdillah b. Bessam Musa b. Abdillah b. Hüseyin b. Cafer b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Musa b Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib'dir. Bu nedenledir ki İbn Dihye, mektup yazarken imza yerinde «ik nesepli İbn Dihye b. Hasan ve Hüseyin» diye yazardı.
İbn Hallikan dedi ki: «İbn Dihye meşhur, faziletli, ilmi sağlam hadisi iyi bilen, hadise dair bilgilerden haberdar olan bir alimdi. Nahiv' lügat, Arapların tarihi, savaşları ve şiirleri hakkında epeyi bilgi sahibiydi. Mağrib diyarında ilim tahsil etti. Sonra Şam'a, oradan da Irak'a gitti. Daha sonra hicretin 604. senesinde Erbil'e geldi. Erbil valisi Muazzam Muzafferüddin b Zeyneddin'in mevlid-i nebeviye itina gösterdiğini gördü. Onun için et-Tenvir fî Mevlidi's-Siraci'l-Münir adlı kitabı yazdı ve bu kitabını bizzat ona okudu. O da kendisine 1.000 dinar ödül verdi.» İbn Dihye'nin kendisi demiş ki: «Biz bu mevlidimizi hicretin 626. senesinde altı mecliste Melik Muazzam'a dinlettik.» Ben bu kitap üzerinde durdum ve bu kitaptaki bazı güzel ve faydalı bilgileri yazıp naklettim.
İbn Hallikan, «îbn Dihye, hicretin 544. senesinde vefat ettiğini zikretmiştir. Hicretin 549. veya kırkaltıncı senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Ama doğrusu şu ki; bu senede vefat etmiştir. Kardeşi Ebu Amr Osman, onun vefatından sonra Mısır'daki Kâmili-ye dârülhadisinde hocalık yapmıştır. Kardeşi de ondan bir sene sonra vefat etmiştir. İbn Dihye hakkında insanlar çeşitli görüşler ileri sürmüşler, onu eleştirmişler, akşam namazının kısaltılmasına dair bir hadis uydurduğunu iddia etmişlerdir. Ben, bu hadisin senedini görmek isterim ki, senette adı geçen adamlar kimlerdir ve durumları nicedir? Ancak İbn Münzir ile diğerlerinin anlattıkları gibi bütün âlimler, akşam namazının kısaltılamayacağı hususunda icmâ etmişlerdir. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, İbn Dihye'yi de, bizi de lütuf ve kere-miyle affetsin. [67]

Hicretin Altıyüzotuzdördüncü Senesi

Bu sene Tatarlar, Erbil şehrini mancınıklarla kuşatma altına aldılar. Şehrin surlarım deldiler. Nihayet şiddet kullanarak Erbü'i fethettiler. Ahaliyi öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Erbil kalesi bir müddet Tatarlara karşı direndi. İçeride halifenin atadığı naib vardı. Kış mevsimi gelince Tatarlar kuşatmayı bırakıp ülkelerine döndüler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre de halife, Tatarların üzerine asker sevk etmiş bu yüzden Tatarlar bozguna uğrayıp geri dönmüşlerdir.
Bu sene Hasankeyf emiri Salih Eyyub b. Kâmil, Celaleddin'in ordusundan arta kalan Harezmlileri istihdam etti. Böylece Sali Eyyub'un kuvveti arttı, morali düzeldi.
Bu sene Eşref Musa b. Âdil, kendisi için kuvvet olması ve kardeşiyle birlikte Fırat'ı geçtiğinde bineklere rahatça yem temin edebilmesi için kardeşi Kâmü'den Rakka'yı istedi. Emir Feleküddin b. Mesirî'yi bu amaçla elçi olarak Kâmil'e gönderdi Kâmil de ona, «Enıevîlerin memleketi olan Dımaşk'a salıip olması ona yetmiyor mu?!» diyerek, ters cevaplar verdi, sert ifadeler kullandı ve şöyle dedi:
«Eşref, hükümdarlığı ne yapacak? Şarkıcılarla işret meclisinde bulunması, onların sanatını öğrenmesi ona yeter!»
Onun bu cevabı üzerine Eşref öfkelendi ve aralarında soğukluk meydana geldi. Eşref, Hama'ya, Haleb'e ve şark beldelerine haber saldı. Elçiler gönderdi. Buraların hükümdarlarıyla kardeşi Kâmil'e karşı ittifak kurdu. Eğer ömrü olsaydı, Kâmü'ii tahtım yıkacaktı. Çünkü diğer hükümdarlar, cömertliği ve yiğitliği nedeniyle Eşrefe meyletmişler, cimriliği nedeniyle de Kâmil'e karşı cephe almışlardı. Ancak müteakip sene başında ölüm, Melik Eşrefi yakaladı. Yüce Allah ona rahmet etsin. [68]

Hicretin Altıyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Aziz Zahir

Halep valisi idi. Asıl adı Muhammed b. Sultan Melik Zahir Gıya-şeddin Gazi İbn Melik Nasır Selahaddin'dir. Malum olduğ üzere Sela-haddin de Kudüs-ü Şerifin fatihiydi. Melik Aziz Zahir ile babası ve oğlu Nasır, Nasır'm zamanından beri Halep hükümdarlarının adamlarıydılar. Melik Aziz Zahir'in annesi Hatun, Melik Adil Ebu Bekir b. Eyyub'un kızıdır. Melik Aziz güzel suretli, âlicenab ve iffetli bir kimseydi. Bu senede yirmidört yaşındayken vefat etti. Devletini tavaşî [69] Şihabeddin idare ediyordu. Tavaşî Şihabeddin de onun emirlerindendi. Allah rahmet
etsin.

Melik Aziz'in vefatından sonra yerine oğlu Nasır Selahaddin Yusuf geçti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [70]

Anadolu Hükümdarı Keykubat

Keykubat Melik Alaaddin. Hükümdarların büyüklerinden olup idaresi çok güzeldi. Melik Âdil kızını onunla evlendirdi. Melik Âdü'in kızından çocukları doğdu. Bir zamanlar Cezire ülkesini istilâ etti. Buraların bir çok yerini Kâmil Muhammed'in elinden aldı. Eşref Musa ile birlikte Harezmlileri bozguna uğrattı, Allah ikisine de rahmet etsin., [71]

Nasih el-Hanbeli

Bu sene muharrem ayının üçünde Şeyh Nasihuddün Abdurrah-man b. Necm b. Abdülvehhab b. Şeyh Ebü'l-Ferec eş-Şiraz vefat etti. Bu aile Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geliyordu. Allah ondan razı olsun.
Nasih, hicretin 554. senesinde doğdu. Kur'an okudu. Hadis dinledi. Bazan vaaz verirdi. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Nasih, Şeyh Hafız Abdülganî'nin sağlığında vaizlik yapmıştır. Kendisi için inşa edilen Cebel'deki Salihiye medresesinde ders vermiştir. Tasnif eserleri vardır. İbn Mina el-Bağdadî'den ilim tahsil etmiştir. Faziletli ve salih bir insandı. Bu sene Salihiye'de vefat etti ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. [72]

Kemal B. Muhacir

Tacirdi, çokça sadaka verir, insanlara ihsanda bulunurdu. Bu sene cemaziyelevvel ayında Dımaşk'ta ani bir ölümle vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Eşref, onun mallarına el koydu. Terekesi, yaklaşık 300.000 dinardı. Bu tereke içinde bir de 100 tanelik inci bir teşbihi vardı. Bu incilerden her biri güvercin yumurtası iriliğindeydi. [73]

Şeyh Hafız Ebu Amir Osman B. Dihye

Hafiz Ebü'l-Hattab b. Dihye'nin kardeşidir. Kardeşinin azledilmesi zamanında kendisi Kâmiliye Darülhadisi'ne atandı. Bu görevini bu sene vefat edinceye kadar sürdürdü. Hadis ilminde eşi az bulunur alimlerdendi. Yüce Allah rahmet etsin. [74]

Kadı Abdurrahman Tîkritî

Kerek'te hakimlik yapmıştır. Zebedanî medresesinde ders vermiştir. Bu medresenin vakıflarına el konulduğunda kendisi önce Kudüs'e, sonra Dımaşk'a gitti. Dımaşk'ta Kadı vekilliği yaptı. Faziletli, nezih, iffetli, dindar bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hoşnud olsun. [75]

Hicretin Altıyüzotuzbeşinci Senesi

Bu sene Eşref, sonra da kardeşi Kâmil vefat etti. Eşref Musa b. Adil; Eşrefîye dârülhadisini, Tevbe Camii'ni ve Cerrah Camii'ni yaptırmıştı. Bu sene muharrem ayının dördünde perşembe günü Mansure kalesinde vefat etti ve Külase'nin kuzeyindeki türbesinin tamamlanışına kadar Mansure kalesinde kaldı. Sonra bu türbeye götürülüp defnedildi. Türbesine götürülüşü, cemaziyelevvel ayında olmuştu. Hastalığı, geçen
sene receb ayında başlamıştı. Kendisine çeşitli ilaçlar verildi. Nihayet cerrahlar, başından kemik parçalarını çıkarırlarken o, Aziz ve Celil olan Allah'ı teşbih ediyordu. Sene sonu gelince hastalığı fazlalaştı. Aşırı bir ishale yakalandı. Kuvveti azaldı. Artık Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna varmağa hazırlandı. Bu nedenle 200 köle ve cariye azâd etti. Dârü's-Saade denilen Ferruhşah'm külliyesini, Neyrep'teki bahçesini iki oğluna vakfetti. Bol miktarda mal ve parayı sadaka olarak dağıttı. Salih alimlerden ve yoksullardan elde ettiği elbiselerle kendisi için bir kefen hazırlattı. Merhum Eşref Musa; şehametli, şecaatli, âlicenab bir kimseydi. İlim ehline, özellikle hadisçilere çok cömert davranırdı. Salihiye medresesinde sakin olanlara da ihsanda bulunurdu. Onlar için Sefh'de, Şafnler için de şehirde dârülhadis yaptırdı ve bu dârülhadise Nizam İbn Ebil-Hadid et Tacir'in yanında bulunan ve sürekli elde etmeyi hırsla istediği Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabısını koydu. Nizam bu ayakkabıyı kimselere vermek istemiyordu. Eşref hiç değilse bu ayakkabının bir parçasını ondan almaya niyetlendi. Sonra tümünün kaybolmasından korktuğu için bundan vazgeçti. Cenâb-ı Allah da İbn Ebi'l-Ha-did'in Dımaşk'ta vefatını mukadder kıldı. İbn Ebi'l-Hadid Dımaşk'ta vefat edince bu ayakkabıların Melik Eşrefe verilmesini vasiyet etti. Eşref de bu ayakkabıları alıp

dârülhadise koydu. Oraya çok kıymetli nefis kitaplar getirtti. Akabiye'deki Tevbe Camii'ni yaptırdı. Bu caminin yeri daha önceleri Zincarî'ye ait bir handı ki, burada çok çeşitli çirkinlikler, kötülükler irtikâb ediliyordu. Eşref Musa, Kasb Camii'ni Cerrah Camii'ni, Dârüssaade Camii'ni yaptırmıştı. Hicretin 576. senesinde doğmuş, Emir Fahreddin Osman ez-Zincarî'ni gözetiminde Kudüs-ü Şerifte büyümüştü. Babası onu çok severdi. Kardeşi Muazzam da Emir Fahreddin'i çok severdi. Sonra babası, Emir Fahreddin'i Cezire'ye bağlı Urfa ve Harran gibi şehirlerde vali olarak görevlendirdi. Daha sonraları Ahlat'a sahip olduğunda memleketi genişledi.

Melik Eşref Musa çok iffetli, idaresi çok güzel, kalbi temiz bir kimseydi. Kadınlarından ve cariyelerinden başka kadınları tanımazdı. Bununla birlikte şarap içmeye düşkündü. Bu da onun için çok tuhaf bir durumdur.

Sibt, onun şöyle dediğini nakletmiştir:

«Bir gün Ahlat'ta sarayın balkonunda oturmakta iken hizmetçi içeri geldi ve «Kapıda içeri girmek için izin isteyen bir kadın var» dedi. İzin verildi, kadın içeri girdi. Çok güzel suretliydi. Onun kadar güzel bir kadın görmemiştim. Sonra onun bender önceki Ahlat melikinin kızı olduğunu anladım. Kadın, hacibimin onun köyünü istila ettiğini, kendisinin kiralık bir eve muhtaç olduğunu, geçimini kadınlar için nakış işleyerek sağladığını söyledi. El konulmuş olan köyünün iadesini ve barınacak bir evin de kendisine verilmesini emrettim. İçeri girdiğinde kendisi için ayağa kalktım, önümde oturttum. Yüzü açıldığında yüzünü örtmesini emrettim. Yanında ihtiyar bir kadın vardı. İşi görülünce kendisine, «Hadi yüce Allah'ın adıyla kalk git» dedim. Yanındaki yaşlı kadın, «Ey hükümdar! Bu kadın bu gece sana hizmet etme şansına ermek için buraya geldi» deyince ben, «Allah'a sığınırım; böyle bir şey asla olamaz» dedim ve o anda kızımın da böyle bir duruma düşebileceği zihnimden geçti. Kadın kalktı, Ermenice, «Sen nasıl beni muhafaza ettinse, Allah da seni öyle muhafaza etsin» diye duâ etti. Kendisine, «Her ne ihtiyacın olursa bana bildir, ihtiyacını karşılarım» dedim. Bana dua ederek yanımdan çıkıp gitti. Nefsim bana, «Helâl dairesinde haramdan kurtuluş vardır. Bu kadınla evlen» dedi. Ben de, «Hayır, vallahi bu asla olamaz. Hani nerede kaldı haya, nerede kaldı âlicenablık, nerede kaldı mürüvvet?!» dedim.»

Yine Eşref Musa'nın kendisi anlatıyor:

«Kölelerimden biri öldü. Geride çok yakışıklı genç bir oğlu kaldı. Onun kadar tatlı, onun kadar güzel bir genç görmemiştim. Onu sevdim. Yakınıma aldım. İşin gerçek mahiyetini bilmeyenler beni bu yüzden itham ettiler. Derken günün birinde bir adama saldırdı ve adamı öldürdü. Maktulün velileri şikâyetçi oldular. Ben de, «Bunun adamınızı öldürdüğünü ispatlayın. O zaman gereken cezayı verelim» dedim. İspatladılar. Kölelerim onu savundular ve maktulün velilerine on diyet ödemeyi teklif ederek, onları razı etmek istediler, ama veliler kabul etmediler. Yolda karşıma geçtiler ve, «İşte adamının katil olduğunu ispatladık» dediler. Ben de, «Öyleyse onu alıp götürün» dedim. Alıp götürdüler ve onu öldürdüler. Eğer onun kurtuluşu için bütün mülkümü benden istemiş olsalardı, mülkümün hepsini onlara verirdim. Ama şeriatına kendi nefsimin payını katarak karşı koymaktan da Allah'tan utandım.» Allah, Melik Eşref Musa'ya rahmet etsin ve onu bağışlasın.

Melik Eşref Musa, hicretin 626. senesinde Dımaşk'ı ele geçirince münadî, fakihlerin, tefsir, hadis ve fıkıhtan başka bir ilimle meşgul olmamalarım ilan etti. Mantık ve felsefe ile meşgul olanların şehirden sürgün edileceklerini bildirdi. O zaman Dımaşk şehri son derece güvenli ve adaletin uygulandığı bir yer olup çok sadaka verilir ve hayır işlenirdi. Dımaşk kalesinin kapıları ramazan gecelerinde hiç kapanmazdı. Helva tabakları kaleden camiye, hankâhlara ve hanlara götürülür, Salihiye medresesindeki fakihlere, salihlere, yoksullara, reislere, kısaca herkese dağıtılırdı. Melik Eşref, ekseriya kendisinin onarıp yemlediği ve süslediği kaledeki Ebu Derdâ Mescidi'nde otururdu. Uğurlu bir adamdı. Hiçbir zaman bayrağı yere düşürmedi. Bağdat'ta bulunan Zebidî'yi Dı-maşk'a davet etti. Kendisi ve insanlar ondan Sahih-i Buharî'yi ve diğer eserleri dinledi. Hadis ve hadisçilere meyilliydi. Vefat etmesinden sonra bazıları onu rüyalarında yeşil elbise giyinmiş, salihler topluluğuyla uçmakta iken görmüşler ve ona, «Bu ne haldir? Sen dünyada iken şarap içerdin?!» diye sorduklarında şu cevabı vermiştir: «O bahsettiğiniz suçu işleyen bedenim yanınızdadır (dünyadadır), bu ruhum ise kendilerini sevdiğim bu insanlarla ahirette, işte gördüğünüz gibi beraberdir.» Doğru söylemişti. Allah rahmet etsin. Zira Rasûlullah (s.a.v.) de bir hadis-i şeriflerinde, «Kişi sevdiğiyle beraberdir» buyurmuştur.

Kendisinden sonra yönetime kardeşi Salih İsmail'in geçmesini vasiyet etmişti. Vefat edince kardeşi Salih İsmail hükümdarlık debdebesi üe şehirde dolaşmış, insanlar onun önü sıra yürümüşlerdi. Yanı başında Humus valisi İzzeddin Aybek el-Muazzamî yürüyor ve şemsiyeyi başının üzerinde tutuyordu. Sonra Salih İsmail, Kâmille beraber oldukları söylenen bazı Dınıaşkhların mallarına el koydu. Bunlar arasında âlim Teasif ile İbn Mezher'in çocukları da vardı. Bunları Busra'da hapse attı. Azaz kalesindeki Harirî'yi serbest bıraktı. Yalnız Dımaşk'a girmemesini şart koştu.

Sonra Kâmil Mısır'dan geldi. Kerek, Nablus ve Kudüs valisi Nasır Davud da onun askerlerine katıldı. Bunlar Dımaşk şiddetli bir muhasara altına aldılar. Ancak Salih İsmail, şehri tahkim etmiş, gerekli koruma tedbirlerini almış, sulan da kesmişti. Kâmil, Beredî suyunu Sev-ra'ya bıraktı. Akabiye'yi ve Haccac kasrını yaktı. Bu yüzden birçok insan yoksul düştü, bir kısmı da yandı. Uzun süren olaylar cereyan etti. Neticede bu sene cemaziyelevvel ayının sonunda Salih İsmail, Dımaşk şehrin kardeşi Kâmil'e teslim etti. Yalnız Baalbek ile Basra'nın kendisine verilmesini şart koştu. Böylece anlaştılar. Olaylar son buldu. Sükunet sağlandı. Aralarında banşı Kadı Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebül-Fe-rec b. Cevzî gerçekleştirdi. Bu zat, o zaman halife tarafından elçi olarak gelmişti. Allah ona hayır mükâfat versin, Kâmil Dımaşk'a girdi. Felek b. Mesirî'yi kaledeki Hayyat zindanından çıkarıp serbest bıraktı. Felek b. Masirî, bu zindana Eşref tarafından atılmıştı. Eşrefin cenazesini de türbesine nakletti.

Cemaziyelahir ayının altısında pazartesi günü Emevî Camii'nde, büyük imamdan başkalarının akşam namazını kıldırmamalarını emretti. Çünkü birkaç imam aynı namazı aynı camide muhtelif cemaatlere kıldırdıklarında karışıklık meydana geliyordu. Bu yaptığı, çok güzeldi. Allah rahmet etsin. Bu uygulama zamanımızda teravih namazında da görülmektedir. Cemaat, minber yanındaki ön mihrapta büyük imamın arkasında topluca teravih namazını kılmaktadır. Bu gün Halebiye'de Meşhed-i Ali yamnda bir imamdan başka imam namaz kıldırcnamakta-dır. Her tarafta ve her vakitte bu uygulamaya geçilecek olursa çok güzel olur. Doğrusunu Allah bilir. [76]

Melik Kâmilin Vefatı

Asıl adı Muhammed b. Âdil'dir. Yüce Allah ona rahmet etsin. Melik Kâmil, Dımaşk'ı ele geçirdikten sonra iki ay rahat yaşadı Sonra çeşitli hastalıklara yakalandı. Öksürüğe, ishale, boğaz nezlesine ve ayaklarında nıkrise tutuldu. Dârülkasebe konağının küçük bir odasında vefat etti. Amcası Selahaddin-i Eyyubî de burada vefat etmişti. Çok heybetli olduğundan, ölümü esnasında Kâmü'in yanında kimse yoktu. Hiç kimse ona yaklaşamıyordu. Sonra içeri girdiklerinde ölü olduğunu gördüler. Yüce Allah ona rahmet etsin. Hicretin 576. senesinde doğmuştu. Âdil'in Mevdut'tan sonraki en büyük oğluydu. Âdil, durumunu bildiğinden aklının kâmil oluşundan ve birçok bilgiye sahip bulunduğundan ötürü onu veliahd tayin etmişti. Melik Kâmil, süper zekâlı bir insan olup âlimleri çok severdi. Onlara zor sorular yöneltirdi. Sahih-i Müslim'e dair güzel sözleri vardır. Zeki, heybetli, güçlü, kuvvetli, adil, insaflı ve son derece hürmetkar bir kimseydi. Otuz sene süreyle Mısır'a hakim oldu. Onun zamanında yolları güvenliydi. Halk bir birine asla zulmedemiyordu. Kimsenin zulme cesareti yoktu. Amid'de bir çiftçinin bir miktar arpasını gasbeden birkaç askeri idam etmişti.
Üzengici askerlerden biri, üzengici başının kendisini altı ay ücretsiz çalıştırdığını söyleyip şikâyetçi oldu. Kâmil, üzengiciyi yanına çağırdı ve ona üzengici başı elbisesini giydirdi. Üzengici başını da çağırdı ve ona da üzengici elbisesi giydirdi. Böylece eski üzengici başı, yeni üzengici, eski üzengici de yeni üzengicibaşı görevine getirildi. Bu şekilde altı ay müddetle görev yapmalarını emretti. Üzengici başının kafileye gelip üzengiyi tutmasını ve sultana hizmet etmesini söyledi. Süre doluncaya kadar böyle çalışmasını ferman buyurdu. Bu durumu gören başkaları gerekli ibret dersini alıp hizaya geldiler.
Haçlıların istilasına uğramasından sonra Dimyat'ı tekrar Müslümanlara kazandırma işinde büyük yararlılığı görülmüştü. Dört sene müddetle Haçlıların karşısına dikilmiş ve nihayet şehri onlardan kurtarmıştı. Şehrin kurtuluş günü cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü.
Melik Kâmil bu sene receb ayının yirmiikisinde perşembe gecesi vefat etti. Kaleye defnedildi. Emevî Camii'nin kuzeyinde İbn Sinan maksuresine yakın şebekeli yerde türbesinin tamamlanışına kadar kalede medfun kaldı. Bu sene ramazan ayının yirmibirinde cuma gecesi türbesine taşındı. Dimyat'ı kuşatması esnasında Cezire'de bulunan kardeşi Eşrefi yanma gelmeğe şu şiiriyle teşvik etmişti:
«Ey yardımcım! Eğer gerçekten yardımcım isen hiç bir kayda bağlı olmaksızın ve durmaksızın yola koyul.
Menzilleri ve diyarları dürüp katla, hiç mola verme,
Sadece Melik Eşrefin kapısında mola ver.
Onun elini öp, varolasm.
Benim adıma ona letafetle ve şefkatle de ki:
Öz kardeşin yakında ölecek,
Keskin kılıçlarla mızraklar arasında onu göreceksin.
Ya da gecikir ona yardım edemezsen,
Ancak kıyamette mahşer meydanında onunla buluşursun!» [77]

Melik Kâmîl'den Sonra Cereyan Eden Olaylar

Melik Kâmil; yaşı küçük olan oğlu Adil'e Mısır ve Dımaşk beldelerinin verilmesini, oğlu Salih Eyyub'a Cezire mıntıkasının verilmesini vasiyet etmişti. Ümera bu vasiyeti geçerli saydılar. Dımaşk'a gelince ümerâ bu konuda ihtilafa düştüler. Kimi buraya Nasır Davud b. Muaz-zam'm sahip olmasını, kimi de Cevad Muzafferüddin Yunus b. Mevdud b. Melik Adü'in sahip olmasını istedi. İmadüddin b. Şeyh, Dımaşk'a Ce-vad'm sahip olmasını isterken, başkaları Nasır'ın Dımaşk'a sahip olmasını savundular. Nasır, Üsame'nin evinde bulunuyordu. İşler Cevad'm lehine sonuçlandı ve Nasır'a, «Şehirden çık» mesajı geldi. O da Üsame'nin evinden çıkıp bineğine bindi. Peşinde kalabalık bir insan topluluğuyla birlikte kaleye doğru hareket etti. Onun yönetimin başına geçmesi hususunda şikâyetleri yoktu. Kaleye doğru ilerledi. îmadiye'yi geçince atının başını Babü'l-Ferec'e doğru çevirdi. O esnada halk, «hayır, hayır, hayır!..» diye feryad etti. O da yoluna devam etti. Nihayet Berze basamağının yanında Kabon'a indi. Eşreften yana bazı emirler onu yakalamak istediler. Ancak o yoluna devam etti ve geceyi Ümmü Hakîm kasrında geçirdi. Halk yine peşinden gidiyordu. Aclon'a doğru ilerledi. Orada kendini koruma altına aldı, güvene kavuştu. [78]

Melik Cevad .Muzafferüddin

Cevad1 a gelince o hükümdarlık debdebesiyle atma bindi. Çeşitli insanlara mal ve para verdi. Emirlere hil'at giydirdi. Ulufeler dağıttı.
Sibt dedi ki: Cevad, 6.000.000 dinar ve 5.000 hil'at dağıttı. Harçları kaldırdı. İçkiyi yasakladı. Kötü iş yapanları sürgün etti Dımaşk'ta hakimiyetini sağlam temellere oturttu. Şamlı ve Mısırlı emirler etrafında toplandılar. Öte yandan Nasır Davud da Aclon'dan Gazze'ye ve sahil beldelerine doğru ilerledi. Oraları istila etti. Cevad, Şamlı ve Mısırlı askerlerle birlikte onu kovalamaya başladı. Eşref yanlısı olan emirlere, «Ona yazılar yazın ve onu bana karşı gelmeye tamahlandırın» diye talimat verdi. Eşref yanlısı emirlerin mektupları ona ulaşınca onlara uymaya tamahlandı. Bu yüzden 700 süvarisi ile birlikte Nablus'a döndü. Citin'de bulunan Cevad ona doğru ilerledi. Nasır o esnada Sebastiye'de bulunuyordu. Bunun farkına varan Nasır kaçt ve Cevad'ın askerleri onun malına ve eşyalarına el koydular. Zengin oldular. Nasır'ın kendisi ise bu yüzden alçaltıcı bir yoksulluğa maruz kaldı. Kerek'e malı ve ağırlığı elinden alınmış, yağmalanmış olarak adeta çıplak vaziyette döndü. Cevad ise güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a geldi.
Bu sene Harezmliler Hasankeyf emiri Salih Necmeddin Eyyub b. Kâmil'in üzerine hücum ettiler. Onu yakalamaya niyetlendiler. Ancak Salih Necmeddin onlardan kaçtı. Harezmliler de onun malını, yüklerini ve ağırlıklarını yağmaladılar. Salih Necmeddin, Sincar'a sığındı. Bu defa Musul valisi Bedreddin Lü'lü onu kuşatma altına aldı. Yakalayıp bir kafese koyarak halifeye göndermek amacıyla üzerine yürüdü. Tekebbüründen, zorbalığından ve acımasızlığından ötürü o yörelerin ahalisi Salih Necmeddin'i sevmiyorlardı. Yakalanmasına ramak kalmıştı. O esnada Harezmlilere mektup yazdı. Onlardan yardım istedi. Onlara çok şeyler vereceğini vaad etti. Onlar da Bedreddin Lü'lü'e karşı kendisini korumak için ona atlılar gönderdiler. Bedreddin Lü'lü bunu hissedince Harezmlilerden kaçtı. Harezmliler de onun mallarına, yüklerine el koydular. Haddi ve evsafı anlatılamayacak çok miktarda mala sahip oldular. Bedreddin Lü'lü de ziyan içinde adeta çıplak hale gelmiş olarak beldesi Musul'a döndü. Salih Eyyub da içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtuldu. [79]

Hicretin Altıyüzotuzbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Zeyd

Muhanımed b. Zeyd b. Yasin Hatip Cemaleddin ed-Doleî. Dole, Musul'a bağlı bir köyün adıdır. Biz bunu Muhammed'in amcası ve Dımaşk hatibi Abdülmelik Yasin'in biyografisini anlatırken de söylemiştik. Mu-hammed b. Zeyd hatipliğinin yanısıra Gazaliye medresesinde müderrislik yapardı. Bir zamanlar Muazzam onu fetva vermekten menetmiş-ti. Sibt bu nedenle Muazzam'ı kınamış, ancak Muazzam onun fetvalarında çok hatası bulunduğundan ötürü kendi beldesindeki alimlerin bu hususta onu yasaklamasını kendisine tavsiye ettiklerini söyleyerek özür dilemişti. Muhanımed b. Zeyd vazifesine bağlı bir kimseydi. Öyle ki hitabet evinden hemen hemen hiç ayrılmazdı. Servet sahibi bir kimse olmasına rağmen hiç hacca gitmemişti. Ciron'da bir medrese ve Emevî Camii içinde yedi vakıf tesis etmişti. Vefat edince Ciron'daki medresesinde defnedildi. Kendisinden sonra hatiplik görevine kardeşi başladı. Ancak kardeşi cahildi. Bu görevi sürdüremedi. Yerine Kemal b. Ömer b. Ahmed b. Hibetüllah b. Talha en-Nasibî atandı. Gazaliye medresesi müderrisliğine de Şeyh Abdülaziz b. Abdüsselam atanmıştı. [80]

Muhammed B. Hîbetüllah B. Cemîl

Şeyh Ebu Nasr b. Şirazî. Hicretin 549. senesinde doğdu. Hafiz İbn Asâkir'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Fıkıhla meşgul oldu. Fetva verdi. Şâmiyetü'l -Berraniye medresesinde ders verdi. Senelerce hakim vekilliği yaptı, Fakih, alim, zeki, güzel huylu ve faziletli bir kimseydi. Haberleri, Arapların yaptıkları savaşları ve şiirleri güzelce bilirdi. Yüksek karaktere sahip davranışları, övgüye layık eserleri ile övülen bir kimseydi. Bu sene cemaziyelahir ayının üçünde perşembe günü vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [81]

Kadı Şemseddin Yahya B. Berekât

Şemseddin Yahya b. Berekât b. Hibetüllah b. Hasan. Dımaşklıydı. Dımaşk kadılığı yaptı. Alim, iffetli, faziletli, adil, insaflı ve nezih bir kimseydi. Melik Eşref, «Onun gibi biri Dımaşk'ta kadılık yapmamıştır» derdi. Kendi memleketi olan Kudüs'te hakimlik yaptı. Dımaşk'ta kadı vekilliği yaptı. Sonra müstakil kadılık yaptı. Bu sene zilkade ayının altısında pazar günü vefat etti. Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Kasyun mezarlığına defnedildi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. Yüce Allah rahmet etsin. [82]

Şeyh-Şemseddin B. Hobi

Kadı Zeyneddin Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ulvan el-Esedî. îbn Üstad el-Halebî diye tanınır. Haleb kadılığın Behaeddin b. Şeddat'tan sonra yürüttü. Reis, alim, arif ve fazıl bir kimseydi. Güzel ahlaklıydı. Davranışları hoştu. Babas büyük salih insanlardandı. Allah hepsine rahmet etsin. [83]

Şeyh Salih Muammer

Ebu Bekir Muhammed b. Mes'ud b. Behruz el-Bağdadî. Hicretin 615. senesinde Ebül-Vakd'tan hadis dinlemeye başladı. Sonr insanlar akın akın yanma gelip ondan hadis dinlediler. Zebidî'den sonra münfe-rid rivayetlerde bulundu. Bu sene şaban ayının yirmidokuzunda cumartesi gecesi vefat etti. Allah rahmet etsin. [84]

Sarimüddin

Hutluba b. Abdillah. Büyük emirdi. Mücahiddi Sınırlarda Müslümanları müdafaa için nöbet tutardı. Şerkes'in kölesiydi Şerkes'ten sonra onun oğluyla birlikte Tenin'de ve o mıntıkalardaki kalelerde naiblik yaptı. Çokça sadaka verirdi. Şerkes kubbelerinin altına üstadıyla birlikte defnedildi. Buraları üstadından sonra kendisi yaptırmıştı. Hayırlı bir kimseydi. Az konuşur, çok gaza ederdi. Senelerce kalelerde murabıt-lık yaptı. Kalebentlik görevini sürdürdü. Yüce Allah ona rahmet etsin. Lütuf ve keremiyle onu bağışlasın. [85]

Hicretin Altıyüzotuzaltıncı Senesi

Bu sene Melik Cevad, Safi b. Merzuk'u mahkum etti ve ona 400.000 dinar para cezası verdi. Sonra da Humus kalesine hapsetti Bu kalede üç sene müddetle tutuklu kaldı ve bu süre zarfında ışık görmedi. Safî b. Merzuk, daha önceleri Cevad'a çok iyilikleri dokunmuş bir kimseydi. Cevad onun karısına bir hizmetçiyi musallat kıldı. Bu hizmetçinin adı Nasih'ti.
Cevad, Dımaşklıların malına el koydu. Onlardan 600.000 dinar kadar para aldı, Dınıaşk'a sahip olmasına sebep olar îmadüddin b. Şeyh'i tutukladı. Sonra Mısır diyarında bulunan kardeşi Fahreddin b. Şeyh'ten korktu. Dımaşk hakimiyetinin elinden gideceğini düşünerek tedirgin oldu ve, «Ben hükümdarlığı ne yapacağım? Bana bir şahin ve köpek verilirse bundan daha hoştur» dedi. Sonra ava çıktı. Salih Neo meddin Eyyub b. Kâmil ile mektuplaştı. Kendisine Hasankeyf, Sincar v Dımaşk'a kadar olan yerlerin verilmesi karşılığında, Dımaşk'ı Salih Necmeddin'e vereceğini söyledi. Böylece aralarında takas yaptılar. Takas gereği Dınıaşk'a sahip olan Salih Necmeddin bu sene cemaziyelev-vel ayı başında gelip Dımaşk'a girdi. Cevad önünde yürüyor ve güneşe karşı onu siperlikle koruyordu. Yaptıklarına pişman olmuştu. Bunu telafi etmeğe çalıştı, ancak beceremedi. Dımaşk'tan çıkarken insanlar yüzüne karşı kendisine lanet okuyorlardı. Çünkü mallarını ellerinden almış, onları çeşitli para cezalarına çarptırmıştı. Salih Necmeddin Eyyub halkın mallarını geri vermesi için kendisine bir miktar para gönderdi, ancak bunu da yapmadı. Halkın parası zimmetinde kaldı ve öylece gitti. Salih Eyyub ilerde de anlatılacağı gibi Mısır mülküne sahip olunca Hadim Nasih'i hapse attı ve Hadim Nasih, işlediği suçun tam karşılığı bir ceza olan yokluk ve pireler içinde perişan halde öldü. «Rabbin, kullara karşı zalim değildir.» Cei-Fuasiiet, 46).
Bu sene ramazan ayında Salih Necmeddin Eyyub -yaşı küçük olan-kardeşinin elinden Mısır'ı almak için Dımaşk'tan yola çıktı Nablus'a uğradı. Orayı istilâ etti. Şehri Nasır Davud'un elinden aldı. Baalbek valisi amcası Salih İsmail'e haber salara kendisiyle birlikte Mısır'a gelmesi için Baalbek'e gelmesini istedi. Daha önce amcası, kendisine biatini sunmak üzere Dımaşk'a gelmişti. Fakat biati geciktirmiş, onun aleyhinde çalışmış ve Dımaşk'a sahip olmak için emirlerle gizliden gizliye anlaşma yapmıştı. Fakat zorba ve sert bir kimse olduğundan ötürü hiç
kimse bu haberi Salih Necmeddin Eyyub'a vermeye cesaret edememişti. Bu sene sonuna kadar Salih Necmeddin Eyyul Nablus'ta ikamet etti. Amcasının yanına gelmesini bekledi. Fakat amcası onu başından savdı. [86]

Hicretin Altıyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cemaleddin Hasirî El-Hanefî

Mahmud b. Ahmed Allame. Dınıaşk'taki Hanefilerin şeyhi ve Nuriye medresesinin müderrisi idi. Aslen Buhara'ya bağlı Haşi kasabasın-dandır. Orada fıkıh öğrendi, çokça hadis dinledi. Sonra Dınıaşk'a geldi. Orada özellikle Muazzam'm zamanında Hanefilerin reisliği kendisine verildi. Allah kendisine rahmet etsin. Gözü yaşlı, çok sadaka veren, akıllı, nezih, iffetli bir kimseydi. Bu sene safer ayının sekizinde pazar günü vefat etti. Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah onu rahmetiyle örtsün.

Vefat ederken doksan yaşındaydı. İlk olarak hicretin 611. senesinde Şeref Davud'dan sonra Nuriye medresesinde ders verdi. Şeref Davud da Burhan Mes'ud'dan sonra Nuriye medresesinde müderrislik yapmıştı. Nuriye medresesinin ilk müderrisi Emi İmadüddin Ömer b. Şeyhüş-şüyuh Sadreddin Ali b. Hameveyh'tir. Allah hepsine rahmet etsin. Bu zat Cevad'ın Dımaşk'a sahi olmasına vesile olmuş, sonra Mısır'a gitmiş, orada Mısır hükümdarı Âdil b. Kâmil b. Âdil kendisini kınamış, o da şu cevab vermişti:
«Şimdi Dımaşk'a döneceğim ve Cevad'ın sana gelmesini emredeceğim. Dımaşk'a karşılık İskenderiye'nin kendisinin olmasın söyleyeceğim. Eğer sözümü tutmazsa kendisini Dımaşk'tan azlederim ve orada ben sana naiblik yaparım.»
Kardeşi Fahreddin b. Şeyh onu böyle bir şey yapmaktan men etmiş, ancak o kardeşine kulak vermemiş, Dımaşk'a dönmüştü Cevad da musallaya kadar gelerek onu karşılamış ve onu kalede Darülmeserre salonunda yanında konuk etmişti. Onu kendinden emin olacak bir haleti ru-hiyeye sokmuş, aldatmış, sonra da kendisinden yardım isteyecek kılığa büründürdüğü bir adamı üzerine saldırtıp öldürtmüştü. Malına ve mülküne el koymuştu. Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından kaldırılmış ve Kasyun mezarlığına defnedilmişti. [87]

Vezir Cemaleddin Ali B. Hadid

Eşrefe vezirlik yaptı. Salih Eyyub da onu bir müddet vezir olarak çalıştırdı. Vezir Cemaleddin, bundan sonra vefat etti. Asler Rakkalıdır. Az miktarda emlâki vardı. Geçimini bu emlâkinden elde ettiği gelirle sağlardı. Sonraları Dımaşk'ta Eşrefe vezirlik yaptı. Bir şair onu hicv etmiştir. Bu sene cemaziyelahir ayında Cevalik'te vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [88]

Cafer B. Alî

Cafer b. Ali b. Ebi'l-Berekât b. Cafer b. Yahya el-Hemedanî. Selefî ravisi idi. Nasır Davud'la birlikte Dımaşk'a geldi Dımaşklılar kendisinden hadis dinlediler. Doksan yaşındayken bu sene orada vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [89]

Hafızü'l-Kebir Zekiyyüddin

Ebu Abdillah b. Muhammed b. Yusuf b. Muhammed el-Berzalî el-İşbilî. Hadis ilmiyle ilgilenenlerdendir ve bu alanda ilerlemiştir. Hadis ilmini öğrenmek isteyenlere faydalı bilgiler vermiştir. İbn Urve meşhe-dinde hadis müderrisliği yapmış, sonra Haleb'e göçmüştür. Bu sene ramazan ayının ondördünde Hama'da vefat etti. O, şeyhimiz Hafız Ale-müddin b. Kasım b Muhammed el-Berzalî'nin dedesidir. Şeyh Şihabed-din Ebu Şâme'nin eserine Dımaşk Tarih'ini zeyl olarak yazmıştır. Ben de yüce Allah'ın yardımıyla onun tarihine bir zeyl yazdım. [90]

Hicretin Altıyüzotuzyedincî Senesi

Bu sene başında Dımaşk sultanı Necmeddin Salih Eyyub b. Kâmil, Nablus yanında otağ kurmuştu. Sahibi Âdil b. Kâmil'de alıp ele geçirdiği için Mısır diyanna gitmek üzere amcası Salih İsmail'i yanma davet ediyordu. Amcası Salih İsmail de oğlunu ve İbn Yağmur'u maiyetinde bulunmak üzere Salih Eyyub'a gönderdi. Bu ikisi emirlere mal ve para veriyorlar ve onlara, Salih İsmail'in lehine, Salih Eyyub'un aleyhine ça-lışacaklanna dair yemin ettiriyorlardı. Bu iş tamamlanınca ve Salih İsmail de otoriteyi ele alınca muradına ermiş oldu. Salih Eyyub'a haber gönderdi. Kendi yerine Baalbek'te bulunması, bizzat kendisinin hizmette bulunmak üzere Salih Eyyub'un yanına gelmesi için oğlunu geri göndermesini istedi. Salih Eyyub da olup bitenlerin farkında olmaksızın Salih Eyyub'un oğlunu geri gönderdi. Bütün bunlar Salih Eyyub'un veziri Ebü'l-Hasan Gazzal Emi adındaki tabip tarafından tertiplenen şeylerdi. Bu Vezir Ebü'l-Hasan Gazal, Baalbek şehrindeki Eminiye vakfının sahibidir Safer ayının yirmiyedinci günü olan salı gününe girildiğinde Melik Salih İsmail, beraberinde Humus valisi Esedüddin Şirkul da bulunmak üzere hücuma geçti. Bunlar Babülferadis mevkiinden ansızın Dımaşk şehrine girdiler. Salih İsmail Derbüşşearin'deki evine, Humus valisi Esedüddin de kendi evine indi. O esnada Necmeddin b. Selame geldi. Salih İsmail' tebrik etti. Karşısında raksederek, «Şimdi
evine geldin» dedi. Sabah olunca kaleyi kuşatma altına aldılar. Kalede Ömer b. Salih Necmeddin bulunuyordu. Kale surlann Babül-Ferec tarafından deldiler. İçeriye girdiler. Kaleyi teslim aldılar. Moğis'i de oradaki bir burçta hapsettiler. Ebu Şâme dedi ki: «Dârülhadis ve çevresindeki dükkanlar ile kale etrafındaki evler yandı. Bu olup bitenlerden Salih Eyyub haberdar olunca çevresindeki arkadaşları ve emirleri Salih İsmail'in kendi ailelerine de zarar vermesinden korktukları için dağılıp gittiler. Salih Eyyub ile köleleri ve oğlu Halil'in annesi olan cariyesi yalnız kaldılar. Çiftçiler ve finncılar ona saldırdılar. Kerek valisi Nasır Da-vud onu alıp getirecek görevlileri Nablus'a gönderdi. Görevliler onu tahkir edip bir katıra bindirdiler

Önünde yürüyen muhafızlan da yoktu. Nasır Davud onu yanında yedi ay tutuklu bıraktı. Âdil de Mısır'dan Na-sır'a habe göndererek ondan 100.000 dinar karşılığında kardeşi Salih Eyyub'u istedi. Ancak Nasır bu teklifi kabul etmedi, aksine hareket ederek Salih Eyyub'u zindandan çıkanp serbest bıraktı. Dilediği yerde gitmesine, dilediği yere konaklamasına izin verdi. Bunur üzerine Dımaşk ve Mısır'daki emirlerle diğerleri Nasır Davud'la savaşmağa başladılar. Âdil, Nasır Davud'la savaşmak üzere Mısır'dan Belbis'e geldi. Ancak askerler ona karşı cephe aldılar. Komutanlar onun üzerine hücuma geçtiler. Onu zincire vurup Harkah'ta tutukladılar. Salih Eyyub'u da yanla-nna çağırdılar. Nasır Davud ise Dımaşk, Humus, Haleb, Cezire, Diyarbakır il Mısır ülkesinin yansı ve hazinelerindeki paralar, mallar ve mücevherlerin de yansım vermesi şartını koştu, bu şartı kabul etmeden Adil1! bırakmaya yanaşmadı.

Salih Eyyub dedi ki: «Ben bu şartlan kerhen kabul ettim. Yeryüzü hükümdarlannm isteklerinin tümü yerine getirmeğe güç yetirilemez. Yolumuza devam ettik. Âdil'i yanıma aldım. Çünkü bunun Mısırlılann bir tuzağı olmasından korkmuştum. Aslında benim Âdil'e ihtiyacım
yoktu.»

Anlatıldığına göre Salih Eyyub içki içip sarhoş olur, idareyi ve memleket işlerini birbirine karıştmr, doğru görüşlere ve fikirlere muhalefet ederdi. Mısır'a vardığında Mısırlılar onu başlanna hükümdar yaptılar. Güçlenmiş, mansur, muzaffer ve galip olarak sevinç içinde Mısır diyanna girdi. Nasır Davud'a 20.000 dinar gönderdi. Ancak Nasır bu parayı kabul etmeyip geri çevirdi. Fakat bundan sonra Salih Eyyub'un Mısır'da hakimiyeti kök saldı, güçlendi.

Melik Cevad'a gelince o, Sincar'da kötü bir idare tarzı uyguladı. Ahalinin malına, mülküne el koydu. Onlara zulmetti Sincarlılar da Musul valisi Bedreddin Lü'lü ile mektuplaştılar. Onu durumdan haberdar ettiler. Cevad ava çıkmış iken Musu valisi gelip hiçbir zorlukla karşılaşmadan Sincar şehrini zaptetti. Cevad da Âne şehrine gitti. Bir müddet sonra bu şehri halifeden satın aldı.

Bu sene rebiyülevvel ayında yüksek derecede kadı olan Abdülaziz b. Abdülvahid el-Cilî, Şâmiyetü'l-Berraniye'de ders verdi.

Bu sene rebiyülahir ayının üçünde çarşamba günü Şeyh îzzeddin Abdülaziz b. Abdüsselam b. Ebi'l-Kasım es-Sülemî, Dımaşl Camii'nin hatipliğine atandı. Salih İsmail, Dımaşk şehrinde ve diğer yerlerde Anadolu hükümdarı adına hutbe okuttu. Çünki Anadolu hükümdarı, Salih Eyyub'a karşı Salih İsmail ile ittifak yapmıştı.

Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene haziran ayının güneşli günlerinde şiddetli sağanak yağmurlar yağdı. Bu yüzden birçok duvarlar ve yapılar yıkıldı. Ben o gün Mizze'de bulunuyordum.» [91]

Hicretin Altıyüzotuzyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Humus Sahibi

Melik Mücahid Esedüddin Şirkuh b. Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin Şirkuh b. Sadî. Hicretin 581. senesinde babasını vefatından sonra Melikü'n-Nasır Selahaddin Eyyubî onu Humus valiliğine atamıştı. Elliyedi sene müddetle bu görevde kaldı Yaşantısı ve idaresi en güzel hükümdarlardandı. Ülkesini içkilerden, haksız vergilerden ve çirkinliklerden temizlemişti. Ülkesinde mükemmel derecede adalet ve güvenlik vardı. Haçlılardan veya Araplardan herhangi bir kimse onun ülkesine girmeğe cesaret edemezdi. Şayet girecek olsalar da onları son derece tahkir eder, perişan hale getirirdi. Eyyubî hükümdarları da ondan çekinirlerdi. Çünkü onu yönetime kendilerinden daha lâyık görürlerdi. Onun dedesi Mısır'ı fethetmiş ve Eyyubiler arasında Mısır'a ilk hükmeden, yine dedesi olmuştu. Bu sene Humus'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. Taziyesi Dımaşk Camii'nde yapıldı. Allah lütuf ve keremiyle onu bağışlasın. [92]

Kadı Hobî Şemseddin Ahmed B. Halil

Kadı Hobî Şemseddin Ahmed b. Halil b. Saade b. Cafer el-Hobî. Zamanında Dımaşk kadilkudatlığı yaptı. Usûl, füru' ve diğe bir çok ilme vakıftı. Bu sene şaban ayının yedisinde cumartesi günü öğleden sonra eilibeş yaşında iken Adiliye medresesinde vefat etti. Ahlakı güzel, geçimi hoş bir kimseydi. «Makamları hak sahiplerine ulaştırmaya gücüm yetmiyor» derdi. Çeşitli tasnif eserleri vardır. Bunlardan biri Aruz adlı eseridir. Onunla ilgili olarak Ebu Şâme şöyle demiştir:

«Allah, Ahmed b. Halil'i (Kadı el-Hobî'yi), Halil b. Ahmed'i ulaştırdığı yere ulaştırsın.

Halil b. Ahmed, aruzun mucididir.

Ahmed b. Halil (Kadı Hobî) ise aruzun sırlarını açığa çıkarandır.

Bunları tekrar tekrar övüyorum.»

Kadı Hobî Şemseddin, Refiüddin Abdülaziz b. Abdülvahid b. İsmail b. Abdülhadi el-Hanbelî'den sonra Adiliye medresesinin müderrisliğiy-le birlikte kadılık görevine atandı. Refiüddin Abdülaziz daha önce Baal-bek kadısı idi. Ancak Vezir Eminüddin onu Dımaşk'a getirdi. Vezir Emi-nüddin daha önce Samiri idi. Müslüman oldu. Salih İsmail'e vezirlik yaptı. Vezir Eminüddin ile Kadı Refiüddin Abdülaziz, insanların mallarını haksız yere yeme hususunda kendi aralarında anlaşıp ittifak kurdular.

Ebu Şame dedi ki: «Onun kötü niyeti, zalimliği, fasıklığı ve insanların mallarına göz koyması açığa çıktı.»

Başkalarının anlattıklarına göre Kadı Refiüddin bazan cuma günleri Şibak'taki Meşhedü'l-Kemalî'ye sarhoş vaziyette gelirmiş Cumartesi günleri Bereketüladiliye'de içki ve saz meclisi kurarmış. Mirasları çok kötü bir şekilde taksim eder, bunlardan pay ahrmış. Allah, amacının tersi île ona muamele etsin. Saadetine sebep olanların vasıtasıyla Allah onu helak etti. Nitekim inşaallah bu husus ileride de açıklanacaktır. [93]

Hicretin Altıyüzotuzsekîzinci Senesi

Bu sene Dımaşk valisi Salih İsmail, Hısn-ı Şakif i, Sayda kontu Haçlı Arnon'a teslim etti. Bu nedenle Dımaşk hatibi Şey İzzeddin b, Abdüsselam ile Malikilerin şeyhi Şeyh Ebu Artır b. Hacib onu şiddetle protesto ettiler. O da bu ikisini bir süre hapse attı. Sonra serbest bıraktı ve evlerine kapanmalarını, dışarı çıkmamalarını emretti. Hatipliğe ve Gazaliye medresesinin müderrisliğine Beytü'1-Âbâr hatibi İmadüddin Davud Ömer b. Yusuf el-Makdisî'yi atadı. Sonra Şeyh İzzeddin ile Şeyh Eb Amr Dımaşk'tan çıktılar. Şeyh Ebu Amr Kerek'te bulunan Nasır Davud'un yanma gitti. Şeyh İzzeddin ise Mısır diyarına gitti Mısır hükümdarı Eyyub onu saygı ve hürmetle karşıladı. Onu Kahire hatipliğine ve Mısır kadılığına atadı. Mısırlılar ondan ilim tahsil ettiler. Şeyh Ta-kiyyüddin b. Dakikülîd onun öğrencilerinden idi. Allah ikisine de rahmet etsin.
Bu sene Tatar hanı Tölî b. Cengizhan'dan İslâm hükümdarlarına elçi geldi. Bu elçi onları Tatar hanına itaate davet ediyor ve ülkelerinin çevresindeki surları yıkmalarım emrediyordu. Elçinin getirdiği mektup şöyle başlıyordu:
«Göklerin Rabbinin vekili, yeryüzünün süpürücüsü, doğu ve batının hükümdarı Kankan'dan...»
Mektubu getiren elçi Isfahanlı güzel huylu bir Müslümandı. tik olarak Meyyafarikin'de bulunan Şihabeddin Gazi b. Âdil'in yanma gitti Ülkelerinde hayret verici bazı acaip şeyleri ona haber verdi. Bu acaip şeylerden bazıları şunlardı:
1- Çin şeddinin sınırında bulunan beldelerde gözleri omuzlarının üzerinde, ağızları da göğüslerinde olan bazı insanlar yaşıyor, sadece balık yiyorlardı. Bir insan görünce de kaçıp gidiyorlardı. Bunların yanında koyunu yerden bitiren bir tohum vardı. Bu tohumla yerden biten kuzular iki veya üç ay yaşıyorlar ve asla üremiyorlardı.
2- Mazenderan'da bir pınar vardı. Bu pınardan her otuz senede bir minare gibi büyük bir sütun çıkıyor, gün boyunca orada dikili vaziyette duruyor, güneş batınca da bu sütun tekrar gerisin geri pınara gömülüp kayboluyor ve müteakip otuz seneye kadar asla görünmüyordu. Bazı hükümdarlar onu ele geçirmek için zincirle bağlamışlardı. Ancak akşam olunca tekrar sulara gömülüp kaybolmuş ve zincirler kopmuştu. Müteakip otuzuncu senede bu sütun ortaya çıktığında üzerindeki zincirler hâlâ duruyordu ve şimdiye kadar da öyledir.
Ebu Şâme dedi ki: "Bu sene göklerde ve yerlerde sular azaldı. Bir çok ekin ve meyve bozuldu. Telef oldu." Doğrusunu Allah bilir. [94]

Hicretîn Altıyüzotuzsekizîncl Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhiddin B. Arabî

el-Füsus ve diğer eserlerin sahibidir. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Arabî Ebu Abdillah et-Taî'dir. Endülüslüdür. Çeşitli beldeleri dolaştı ve bir süre Mekke'de ikamet etti. Orada el -Fütuhat ü'l-Mekkiye adlı yirmi ciltlik eserini tasnif etti. Bu eserde akla uygun olan, olmayan, hoş görülen, görülmeyen, kabul edilen, edilmeyen hususlar vardır. Füsusü'l-Hikem adlı kitabında ise zahiren küfür olan birçok husus bulunmaktadır. Kitabü'l-Abâdile ile içinde yüksek seviyede şiirler yer alan bir divanı da mevcuttur. Bu divanında yüksek seviyede şiirler vardır. Bunlardan başka daha bir çok tasnif eseri vardır. Vefatından önce Dımaşk'ta uzun süre ikamet etti. Benî Zekî kabilesi onun çevresinde yer almış, onunla ilgilenmiş ve bütün söylediklerinin ihtimal dahilinde olacağını söylemişlerdi.
Ebu Şâme dedi ki: «Onun birçok tasnif eseri vardır. Üzerine eser tasnif etmek kolaydır. Güzel şiirleri ve tasavvuf takiratına dair uzun kelâmları bulunmaktadır. Vefat edince cenaze merasimi cidden çok güzel olmuştu. Kasyun'daki Kadı Muhyiddin b. Zekî mezarlığına defnedildi. Bu sene rebiyülahir ayının yirmiikisinde vefat etmişti.»
îbn Sibt onun için şöyle diyordu: «Muhyiddin b. Arabî İsm-i Azam'ı ezberlemiş ve çalışarak değil de vehbî olarak kimya ilmini öğrendiğini söylemişti. Tasavvuf ilminde yüksek derecede paye sahibi idi. Birçok tasnif eseri vardı.» [95]

Kadı Necmeddin Ebü'l-Abbas

Ahmed b. Muhammed b. Halef b. Racih el-Makdisî el-Hanbelî eş-Şafiî. îbn Hanbelî adıyla tanınmıştır. Alim, fazıl, dindar bir kimseydi, îlnı-i kelamda yüksek derecede bir âlimdi. Humeydî'nin el-Cem' bey-ne's-Sahiheyn adlı eserini ezberlemişti. Mütevazi ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Çeşitli beldeleri dolaşarak ilim elde etmeğe çalıştı, sonra Dı-maşk'ta yerleşti. Fedâviye, Sârimiye, Şâmiyetü'l-Cevaniye ve Üramü's-Salih medreselerinde ders verdi. Bir çok kadıya vekâlet etti. Nihaye Kadı Refi el-Cilî'nin vekili olarak görev yapmaktayken bu sene şevval ayının altısında cuma günü vefat etti ve Kasyun

mezarlığına defnedildi. [96]

Yakut B. Abdullah Eminüddin Er-Rolî

Atabek ailesine mensuptur. Musul valisi Lülü'nün elçisiyle birlikte Bağdat'a geldi.
İbn Saî dedi ki: «Onu genç iken gördüm. Edip ve fazıl bir kimseydi. Son derece güzel yazı yazar ve güzel şiirler nazmederdi.»
.Bundan sonra İbn Sâî onun bazı şiirlerini nakletmiş ve onun bu sene cemaziyelahir ayında hapiste iken vefat ettiğini söylemiştir. [97]

Hicretîn Altıyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu sene Salih Eyyub'un hizmetinde bulunmak üzere Melik Cevad Mısır'a gitmek için yola koyuldu. Remel'e ulaşınca Salih Eyyub ondan şüphelendi ve onu yakalaması için Kemaleddin b. Şeyh'i ona doğru gönderdi. Bunu duyan Cevad geri dönüp Nasır Davud'a sığındı. Nasır Da-vud o zaman Kudüs-ü Şerifte bulunuyordu. Yanına gelen Melik Ce-vad'la birlikte askeri bir birliği harekete geçirdi. Bunlar Kemaleddin b. Şeyh'le karşılaşıp savaştılar. Onu mağlup edip esir aldılar. Nasır Davud'un huzuruna götürdüler. Nasır Davud onu azarladı. Sonra serbest bıraktı. Melik Cevad da Nasır Davud'un hizmetinde çalıştı. Nihayet Nasır Davud, ondan şüphelenip onu zincire vurdu ve koruma altında Bağdat'a gönderdi. Bir Arap kabilesi zor kullanarak onu muhafızların elinden alıp serbest bıraktı. O da gidip Dımaşk hükümdarına sığındı ve bir süre yanında kaldı. Sonra Haçlıların yanına gitti. Daha sonra Dımaşk'a döndü. Salih İsmail onu Azeta'da hapsetti ve bu sene kırkbir yaşında vefat edinceye dek hapiste kaldı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.
Bu sene Salih Eyyub, Mısır'da medreseler yaptırmaya başladı. Ce-zire'de bir kale yaptırdı. Bu kalenin inşaatına Beytül-maldan çok para sarfetti. İnsanların mülklerine el koydu, otuz kadar mescidi yıktı, 1.000 kadar hurma ağacını kesti. Daha sonra hicretin 651. senesinde Türkler bu kaleyi tahrip ettiler.
Bu sene beraberinde Halebliler de olmak üzere Humus valisi Meli-kü'1-Mansur b. İbrahim b. Melikü'l-Mücahid sefere çıktı. Harran'da Ha-rezmlilerle savaştı. Harezmlileri mağlup edip paramparça etti ve beraberindekilerle birlikte muzaffer olarak ülkesine döndü.
Meyyafarikin hükümdarı Şihabeddin Gazî, Harezmlilerle sulh yaptı. Kendisinin yanında yer almaları için onları ülkesinde barındırdı.
Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene Şeyh İzzeddin, Mısır diyarına gitti. Mısır hükümdarı ona ikramda bulundu, saygı gösterdi. Onu Kahire hatipliğine ve Mısır kadilkudatlığına atadı. Bu atama Kadı Şerefüddin el-Murakka'nm vefatından sonra olmuştu. Daha sonra Şeyh îzzeddin iki kez görevden istifa etti. Sonunda kendi evine kapandı. Yüce Allah ona rahmet etsin.»
Bu sene amâ bir kimse olan nahivci Şems b. Habbaz receb ayının yedisinde; Fakih Kemal b. Yunus da şaban ayının ortasında vefat etti. Bu iki zat memleketlerinde kendi ilmî sahalarında yüksek şahsiyetler idiler. [98]

Şems B. Habbaz

Ebu Abdillah Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed b. Meâlî b. Mansur b. Ali. Nahivci bir zat olup amâ idi. Musulluydu. îbn Habbaz adıyla tanınmıştır. Arabiyet ilmiyle iştigal etti. el-Mufassal, el-İzah, et-Tekmile, el-Aruz ve el-Hesap adlı eserleri ezberledi. Lügâta dair el-Mücmel'i ve diğer eserleri de ezberlemişti: Şafiî mezhebine mensuptu. Çok nükteleri ve fikraları vardı. Güzel şiirler yazmıştı. Bu sene receb ayının onunda elli yaşında iken vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [99]

Kemal B. Yunus

Musa b. Yunus b. Muhammed b. Men'a, b. Malik el-Ukaylî Ebü'l-Feth el-Musılî. Musul'da Şafiîlerin şeyhi idi. Orada birkaç medresede hocalık yapmıştır. Usule, makulata, mantığa ve felsefeye dair bilgisi vardı. Çeşitli beldelerden öğrenciler gelip ondan ders aldılar. Seksense-kiz yıl yaşadı. Güzel şiirleri vardı. Musul valisi Bedreddin Lü'lü'yü övdüğü bir şiirinde şöyle demiştir:
«Kendi yönetimdeki gücünle dünyayı süslediysen eğer, Dünya denen memleket senin sayende kim bilir ne kadar şereflenmiş tir.
Zaman boyunca emrin ve hükmün geçerli olsun. Çaban şükürle karşılansın. Hükmün de adaletli olsun»
Kemal b. Yunus, hicretin 551. senesinde doğdu ve bu sene şaban ayının ortasında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [100]

Abdülvahid Es-Sofî

Meryem Kilisesi'nde yetmiş sene keşişlik yaptı. Vefatından birkaç gün önce Müslüman oldu. Sümeysatiye hankâhmda birkaç günlük ikametinden sonra yaşlı bir insan olarak vefat etti. Dımaşk'ta vefat eden bu zat Sofiye mezarlığına defnedildi. Cenazesi muhteşem olmuştu. Ben de onun defninde ve namazında hazır bulundum. Yüce Allah ona rahmet etsin. [101]

Ebü'l-Fadl Ahmed B. Îsfendiyar

Ahmed b. İsfendiyar b. Muvaffak b. Ebi Ali el-Bosencî. Vaizdi. Ercü-vaniye hankâhımn şeyhi idi.
îbn Saî dedi ki: «Ahmed b. İsfendiyar, sureti güzel, ahlâkı hoş, sevecen, mütevazi mantıklı konuşan, ibaresi güzel, vaazı hoş, şiiri tatlı, nazmı güzel ve kelamcı bir kimseydi.»

Böyle dedikten sonra îbn Saî onun halife Müstansır'ı methetmek için yazmış olduğu bir kasidesini de nakletmiştir. [102]

Ebu Bekir Muhammed B. Yahya

Ebu Bekir Muhammed b. Yahya b. Muzaffer b. Alem b. Naim. Hasr es-Sülemî'nin oğlu diye tanınmıştır. Faziletli ve alim bir kimseydi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonraları Şafiî mezhebine intisap etti. Bağdat'ta Şafiîlere ait bir kaç medresede hocalık yaptı. Adaletli bir kimse olup birçok görevleri üstlendi. Fakih, usulcü ve ilm-i kelamı bilen bir kimseydi. Memleketinde ilmî alanda ilerledi ve yüksek derecelere sahip oldu. Sonra İbn Fadlan onuDarü'l-Harim'dekad olarakgörevlendirdi. Daha sonra Nizamiye müderrisliğine atandı. Kendisine bir katır üzerinde rnTatler gönderildi. Hil'at giyme merasiminde ayan ve eşraf hazır bulundular. Bu sene seksen yaşında vefat edinceye dek Nizamiye müderrisliğini sürdürdü. Vefat edince Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi.

Bağdat Kadîlkudatı Ebü'l-Meâlî

Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil b. Ali. Vasıflıydı. Şafiî mezhebine mensuptu. Bağdat'ta ilim tahsil etti. Bazı medreselerde kalfalık yaptı. Sonra Kadilkudat İmadüddin Ebu Salih Nasr b. Abdürrezzak b. Abdülkadir, halife Zahir b. Nasır'ın zamanında onu vekili olarak görevlendirdi. Bir süre sonra bağımsız olarak kadilkudatlığa asaleten atandı. Daha sonra ilk müderrisliğini yapan Muhyiddin Muhammed b. Fad-lan'ın vefatının ardı sıra Müstansıriye medresesinin müderrisliğine atandı. Sonra bütün bu görevlerden ve hankâhın şeyhliğinden azledildi. Bu sene vefat etti. Faziletli, dindar, mütevazi bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [103]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/238.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/239-240.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/240.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/240.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/241.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/241.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/241-242.
[8] Palis: Cengizhan döneminde kullanılan bir para birimidir.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/242-248.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/248-249.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/249-250.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/250.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/250.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/250-251.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/251-252.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/253.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/253.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/253-254.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/254-255.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/255-256.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/256-257.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/257.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/258.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/258-260.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/260.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/260-261.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/261.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/261.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/261.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262-263.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/264.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/264.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265-266

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/266-267.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/267.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/267.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/267.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/268-269.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/269.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/269.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/270.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/270.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/270-271.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/271.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/272-273.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/273-274.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/274.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/274.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/274-276.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/276-277.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277-279.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/279-280.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/280.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/280.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/280-281.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/281.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/281-282.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/283.

[69] Tavaşî: İğdiş edilmiş köle.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/283.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284-287.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/288-289.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/289.

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/289-290.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/290.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291-292.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/292-293.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/293.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/293-294.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/294.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/294-296.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/296.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/296.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/296-297.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/297-298.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/298-299.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/299.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/299.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/299-300.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/300.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/300-301.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/301.

[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/301.

[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/302.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Altıyüzkırkıncı Senesi
Müstasım Billah'ın Halifeliği
Hicretin Altıyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Müstansır Billah
Hatun Binti İzzeddîn Mes'ud
Hicretin Altıyüzkırkbirinci Senesi
Hicretin Altîyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Şemseddîn Ebü'l-Fütûh
Takîyüddin Ebu İshak
Kerusiye Vakfının Sahibi Muhammed B. Ukayl
Melik Cevad Yunus B. Memdud
Mes'ud B. Ahmed B. Mes'ud
Ebü'l-Hasan Ali B. Yahya B. Hasan
Hicretin Altıyüzkırkikînci Senesi
Hicretin Altıyüzkırkikincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Muğis Ömer B. Salih Eyyub
Dımaşk Şeyhüşşuyuhu Taceddîn Ebu Abdîllah B. Ömer B. Hameveyh
Vezir Nasreddin Ebü'l-Ezher
Nakîbü'n-Nükaba Hatîbü'l-Hutaba
Hicretin Altıyüzkırküçüncü Senesi
Hicretin Altıyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Takiyyüddin Ebu Salah
Tarih Sahibi Hafız İbn Neccar
Hafız Ziyaeddîn El-Makdisî
Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan Es-Sehavî
Rebîa Hatun Bintî Eyyûb
Muîneddin Hasan B. Şeyhüşşüyuh
Seyfeddin B. Kılıç
Hicretin Altıyüzkırkdördüncü Senesi
Melik Mansur
Saîn Muhammed B. Hassan
Fakih, Allame Muhammed B. Mahmud B. Abdu'l-Münim
Zîya Abdurrahman El-Ğumarî
Hicretin Altıyüzkırkbeşînci Senesi
Hicretin Altıyüzkırkbeşîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hüseyin B. Hüseyin B. Ali
Nahivci Şelübîn
Şeyh Harirî
Emir İzzeddîn Aybek
Şihap Gazi B. Adil
Hicretin Altıyüzkırkaltıncı Senesi
Hicretin Altıyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Fazlüddin El-Honcî
Ali B. Yahya Cemaleddin Ebü'l-Hasan El-Muharremî
Şeyh Ebu Amr B. Hacip
Hicretin Altıyüzkırkyedîncî Senesi
Hicretin Altıyüzkırkyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Fahreddîn Yusuf B. Şeyh B. Hameveyh
Hicretin Altîyüzkırksekizinci Senesi
Muiz İzzeddin Aybek Et-Türkmanî'nin Eyyubîler'den Sonra Mısır'a Hakim Oluşu
Halep Valisî Nasır B. Azîz B. Zahirin Dımaşk'a Sahip Oluşu
Salih Türbesinin Vakfedicisi Salih İsmail'in Biyografisi
Hicretin Altıyüzkırksekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Salih Eyyub'un Oğlu Melikü'l-Muazzam Turanşah
Hatun Erguvanîye
Eminü'd-Devle Ebu Hasan Gazzal El-Mutatabbip
Hicretin Altıyüzkırkdokuzuncu Senesi
Hicretin Altıyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bahaeddîn Alî B. Hibetüllah B. Seleme El-Himyerî
Kadı Ebü'l-Fadl Abdurrahman B. Abdüsselam
Hicretin Altıyüzellînci Senesi
Hicretin Altıyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cemaleddin B. Matruh
Şemseddin Muhammed B. Sa'd El-Makdîsî
Abdülaziz B. Ali
Şeyh Ebu Abdillah Muhammed B. Ganim B. Kerim
Ebü'l-Feth Nasrullah B. Hibetüllah
Hicretin Altıyüzellibirinci Senesi
Hicretin Altıyüzellîbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hicretin Altıyüzelliikinci Senesi
Hicretin Altıyüzellîîkînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdülhamid B. Îsâ

Şeyh Mecdüddîn B. Teymîye
Şeyh Kemaleddîn B. Talha
Seyyid B. Allan
Nasîh Ferec B. Abdullah El-Habeşî
Nusret B. Selahaddin Yusuf B. Eyyub
Hicretin Altıyüzellîüçüncü Senesi
Hicretin Altıyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ziyaeddin Sakar B. Yahya B. Salim
Ebü'l-İzz İsmail B. Hamid
Hicretin Altıyüzellîdördüncü Senesi
Hicretin Altıyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İmadüddîn Abdullah B. Hasan B. Nahhas
Yusuf B. Emir Hüsameddin
Salîhîye Hastahanesini Vakfeden Seyfeddîn Ebü'l-Hasan
Mücireddîn Yakup
Emir Muzafferüddin İbrahim
Şeyh Şemseddîn Abdurrahman B. Nuh
Hicretin Altıyüzellibeşînci Senesi
Şeyh Takiyüddîn Abdurrahman B. Ebi'l-Fehm

Hicretin Altıyüzkırkıncı Senesi

Bu sene halife Müstansır Billah vefat etti. Yerine oğlu Müstasım Billah hilafete geçti. Mü'minlerin emiri halife Müstansır Billah cemazi-yelahir ayının onunda cuma sabahı vefat etti. Ellibir sene dört ay yedi günlük ömrünü noktaladı. Vefatı, minberler üzerinde o gün kendisi için dua edilinceye dek gizlendi. Onaltı sene on ay ve yirmiyedi gün süreyle halifelik yapmıştı. Hilafet sarayına defnedildi. Sonra Rusafe'deki türbesine nakledildi. Güzel suretli, kalbi temiz, yaşantısı güzel, çokça sadaka veren, iyilik ve ihsanda bulunan, halkına olanca gücüyle iyilik yapan bir kimseydi. Dedesi Nasır, topladığı altınları hilafet sarayındaki bir sarnıçta biriktirmişti. Bu sarnıcın kenarında durup, «Acaba yaşadığım sürece bu sarnıcı altınla doldurabilir miyim?» derdi. Müstansır ise bu sarnıcın kenarında durup, «Acaba bütün bu altınları sarfedecek ve infak edecek kadar yaşayabilecek miyim?» derdi. Hanlar, kervansaraylar ve birçok yerlerdeki yollarda köprüler yaptırdı. Bağdat'ın her mahallesinde yoksullar için ziyafet evi yaptırdı. Özellikle ramazan ayında bu ziyafet evlerini daha yoğun bir şekilde çalıştırırdı. Kırk yaşına varmış cariyeleri satın alır, bunları azâd eder, çeyizlerini hazırlayıp evlendirirdi. Her vakitte binlerce altını yoksullara ve hayır yollarına sarfederdi. Bağdat'ın bütün mahallelerindeki muhtaçlara, dullara, öksüzlere yardım ederdi. Allah onun bu iyiliklerini ve hayırlarım kabul buyursun. Kendisine hayır mükâfat versin. Bağdat'ta dört mezhep için Müstansıriye medresesini yaptırdı. Oraya dârülhadis, hamam ve tıp evi yaptırdı. Bu müessesede çalışanlara maaş bağladı. Yemek, tatlı, meyve ve ihtiyaç duydukları her şeyi verdi. Bu medreseye büyük vakıflar tahsis etti. Hatta denildiğine göre bu vakıfların gelirlerinin dörtte birinin samanından elde edilen para medreseye ve medresede çalışanlara yetecek miktardaydı. Bu medreseye dünyada eşi bulunmayan kıymetli kitaplar vakfetti. Bu medrese hem Bağdat, hem de diğer beldeler için bir ziynet haline gelmişti.

Bu sene başında Hâdiye ve Hasan el-Askerî'ye mensup olan Samar-ra'daki meşhed yandı. Burayı, bu mıntıkalara hakim olduğu zamanlarda yani hicretin 450. senesinde Arslan el-Besasirî yaptırmıştı. Müstansır, yanan bu meşhedin onanlıp eski haline getirilmesini emretti. Rafiziler, burada çıkan yangında kendi suçlan olmadığını, anlamsız ve soğuk kelimeler kullanarak kendilerini savundular. Yine anlamsız şiirler inşâd edip haberler uydurdular. Burası hakikati olmayan Mehdî el-Müntazar'm çıkacağı yer olarak söylenmektedir. Bunun aslı astarı yoktur. Burası yapılmamış olsaydı, daha iyi olurdu. Buradan çıkacağını söyledikleri ve bekledikleri zât. Hasan b. A1İ b. Muhammed el-Cevad b Ali er-Rıza b. Musa el-Kâzım b. Cafer es-Sadık b Ali b. Muhammed b Bakır b. Ali b. Zeynelabidin b. Hüseyin'dir. Bilindiği üzere Hz. Hüseyin Kerbela şehidi olup Ebu Talib oğlu Ali hazretlerinin oğludur. Cenâb-ı Allah tümünden razı olsun. Bunlar hakkında aşırılığa sapanları Cenâb-ı Allah kahretsin. Kendileri sebebiyle kendilerinden daha faziletli olan kimselere buğz edilmiştir.

Müstansır, -Allah ona rahmet etsin- âlicenab, yumuşak huylu insanlar tarafından sevilen reis bir kimse idi. Sureti güzel, ahlâkı hoş, alımlı bir görüntüye sahipti. Üzerinde peygamberlik hanesinin nuru vardı. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnut kılsın.

Anlatıldığına göre Müstansır, ramazan ayında güneşin batışından önce Bağdat sokaklarından birinde bineğine binmiş, dolaşmakta iken yaşlı bir adam gördü. Yaşlı adamın elinde içi yemek dolu bir kap vardı. Bunu bir mahalleden başka bir mahalleye götürecekti. Müstansır ona şunu sordu:

- Ey ihtiyar adam! Niçin kendi mahallendeki ziyafet evinden yemek almıyorsun da bu mahalleden alıyorsun? Yoksa her iki mahalleden de alacak kadar muhtaç mısın?

- Hayır, vallahi ey efendim -böyle derken Müstansır'm halife olduğunu bilmiyordu- ben yaşlı bir adamım. Yemek dağıtım vaktinde bu mahallede bulunduğum ve hemen gidip dağıtım esnasında mahalle halkımı rahatsız etmekten utandığım için yemeğimi buradan alayım, dedim. Çünkü mahalle halkını bu yemek dağıtım esnasında sıkıştırıp rahatsız edecek olursam ayıp olur ve beni sevmeyenler de bana iyice yürek soğutmuş olurlar. Bu nedenle mahallemden başka bir mahalleye gidiyor, yemeğimi oradan alıyor ve insanların akşam namazım kılmaya gittikleri zamanı bekliyor, işte tam o zamanda yemeğimi alıp kimse görmeden evime götürüyorum!

Halife, -Allah ona rahmet etsin- yaşlı adamın bu cevabı karşısında ağladı ve ona 1.000 dinar verilmesini emretti. Paranır kendisine verilişi esnasında yaşlı adam çok sevindi. Hatta denilir ki aşın sevinçten ötürü kalbi çatlamıştı ve bundan sonra sadece yirmi gün yaşayabilmiş, sonra vefat etmiş, geride halifeye verilmek üzere 1.000 dinar miras bırakmıştı. Çünkü kendisinin mirasçısı yoktu. Bu paradan sadece bir dinar harcamıştı. Halife, bu duruma hayret etti ve «Elimizden çıkan birşey bir daha bize geri dönemez. Siz bu parayı o yaşlı adamın mahallesindeki yoksullara sadaka olarak dağıtın» dedi. Allah ona rahmet etsin.

Halife Müstansır geride üç erkek evlat bıraktı. Bunlardan ikisi öz-kardeşti. Biri babasının vefatından sonra hilafete geçmiş olan halife Müstasım, diğeri de Ebu Ahmed Abdullah'tı. Üçüncü oğlu ise Emir Ebü'l-Kasım Abdulaziz'di. Bunları kızkardeşlerinin annesi ayrıydı. Allah onun iffetini muhafaza buyursun.

Halife Müstansır'm vefatı nedeniyle şairler çok mersiyeler yazdılar, îbn Saî bu mersiyelerden güzel bir kıtayı nakletmiştir.

Halife Müstansır kimseyi vezir olarak görevlendirmedi, aksine Ebü'l-Hasan Muhammed b. Muhammed el-Kummî'yi vezi vekilliğinde bıraktı. Ondan sonra da Nasreddin Ebül-Ezher Ahmed b. Muhammed en-Nakidî vezir vekilliğine atadı. Bu za hilafet sarayının muallimi idi. Doğruyu en iyi bilen yüce Allah'tır. [1]

Müstasım Billah'ın Halifeliği

Emirü'l-Mü'minin olup Bağdat'taki Abbas oğullarının son halifesi-dir. Bu halife, Tatarlar tarafından Hülagu b. Tölî b Cengizhan'm emri üzerine hicretin 656. senesinde şehid edilmiştir. Bununla ilgili açıklama inşaallah ileride verilecektir. Asıl adı ve şeceresi şöyledir: Emirü'l-Mü'minin Müstasım Billah Ebu Ahmed Abdullah b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstansır Billa Ebu Cafer el-Mansur b. Emirü'l-Mü'minin ez-Zahir Billah Ebu Nasr Muhammed b. Emirü'l-Mü'minin en-Nasır Lidinilla Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstadî Billah Ebu Muhammed Hasan b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstencid Billa Ebü'l-Muzaf-fer Yusuf b. Emirü'l-Mü'minin el-Muktefî Liemrillah Ebu Abdillah Mu~ hamnıed b. Emirü'l-Mü'minin el Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Halife el-Muktedî Biemrillah Ebü'l-Kasım Abdullah.

Dedesi Nasır'm biyografisinden bahsedilirken nesebinin Hz. Ab-bas'a dayandığı görülmüştür. İsimlerinden bahsettiğimiz bu zatların tümü peşpeşe hilafet makamına geçmişlerdir, ama Müstasım'a kadar atalan arasında sekiz kişinin, araya başka biri girmeksizin peşpeşe hilafete geçtiği başka bir halifede görülmüş bir özellik değildir. Kendisinden Önceki ata ve dedelerinden sekiz kişi peşpeşe hilafete geçmiş, sonra da dokuzuncu olarak kendisi yüce Allah'ın lütuf ve rahmeti ile hilafet makamına geçmiştir. Yüce Allah kendi lütfuyla ona rahmet etsin.

Babası Müstansır, hicrî 640. senenin cemaziyelahir ayının onunda cuma sabahı vefat edince kendisi Tac sarayında bulunuyordu. O gün namazdan sonra davet edildi. Kendisine hilafet biati sunuldu ve Müstasım lakabı verildi. O zaman kendisi otuzbir yaşından birkaç ay almıştı. Gençliğinde Kur'an-ı Kerim'i güzelce ezberlemiş ve tecvidi iyice öğrenmişti. Arapça'yı, güzel yazı yazmayı ve diğer faziletleri zamanındaki Şafiî imamlarından biri olan Şeyh Şemseddin Ebu'l-Muzaffer Ali b.

Muhammed b. Neyar'dan öğrenmişti. Halifeliğe geçince ona son derece ikram ve ihsanda bulunmuştu. Anlatıldığına göre Muştasını, Kur'an-ı Kerını'i çokça okurdu. Edâ ve sedası güzeldi. Üzerinde huşu ve Allah'a yöneliş emareleri açıkça görülürdü. Tefsire ve tefsirle ilgili problemlerin çözümüne ilgi göstermişti. Hayır yapmakla tanınmıştı. Şükranla karşılanacak işler yapmıştı. Babası Müstansır'm yolundan gitmişti, onun gibi hayır ve fazilette çaba sarfetmişti. Zamanında işler yolunda girmiş, herşey mükemmel olmuştu. Allah'a hamd olsun.

Kendisine yapılacak bey'at merasimini Şerefüddin Ebü'l-Fezaü İkbal el-Müstansırî tertipledi. Önce kendisine amcazadeleri ve Abbasilerden olan ailesi, sonra devlet erkânı, emirler, vezirler, kadılar, alimler, fakihler, ehl-i hail vel akd, avam tabakası ve diğerleri bey'at ettiler. O gün görülmeye değer muazzam, kalabalık, övgüyle karşılanacak bir gündü. Ülkenin diğer beldelerinden, şehirlerinden de bey'at haberleri geldi. Memleketin bütün beldelerinde, bölgelerinde, köylerinde, yakın olsun, uzak olsun doğuda ve batıdaki camilerin minberlerinde, tıpkı babasına ve dedelerine okunduğu gibi kendisinin adına da hutbe okundu. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Bu sene çeşitli olaylar meydana geldi. Şöyle ki: Müstansır'ın hilafetinin son günlerinde Irak'ta şiddetli bir veba, şeker ve ilaç kıtlığı görüldü. Halife Müstansır Billah -Allah rahmet etsin- hastalara çok miktarda şeker dağıttı. Allah onun bu hayrım kabul buyursun.

Bu sene şaban ayının ondordünde cuma günü halife Müstasmı Billah, faziletli ve zarif bir genç olan Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Muhyid-din Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye, Bedriye kapısında vaaz verme izni verdi. O da orada halka vaaz etti konuştu, faydalı ve güzel bilgiler sundu. Vaazında halife Müstasım'ı uzun ve fasih bir kasideyle övdü. Bu kasidesini İbn Saî, harfi harfine nakletmiştir. Muştasını, babasına benzedi. Zulmetmedi. Arslan yavrusu da deneme meydanında arslan gibidir.

Bu sene Halepliler ile Hareznıliler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Silvan (Meyyafarikin) hükümdarı Şihabeddin Gazî de Ha-rezmliler ile birlikteydi. Halepliler bunları eşi görülmemiş bir hezimete uğrattılar. Çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiler.

Bu sene Nusaybin bir kez daha yağmalandı. Bu, Nusaybin'in onye-dinci yağmalanışı idi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Şihabeddin Gazî, Silvan'a (Meyyafarikin'e) döndü. Harezmliler, liderleri Berekâthan'm -Allah onu mübarek kılmasın öncülüğünde ülkede fesat çıkardılar. Şihabeddin Gazfye, Ahlat şehrini ele geçirmesi için ferman geldi. O da gidip Ahlat'ı, içindeki mallar ve ürünleri ile teslim aldı.
Bu sene Mısır hükümdarı Salih Eyyub, Şam'a girmeğe karar verdi. Kendisine askerlerin muhtelif ve dağınık oldukları söylendi O da Şam'a gidecek bir orduyu hazırlayıp harekete geçirdi. Kendisi ise Mısır'da kalıp memleket idaresiyle meşgul oldu, [2]

Hicretin Altıyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Müstansır Bîllah

Mü'minlerin emiriydi. Kadri yüce, son derece hürmete layık bir kimseydi. Bu sene vefat etti. Önceki sayfalarda hakkında genişçe bilgi verilmiştir. [3]

Hatun Binti İzzeddîn Mes'ud

Hatun binti İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengi b. Aksungur el-Atabekiye. Dımaşk'm Salihiye mahallesindeki atabekiy medresesini vakfeden hatundur. Sultan Melik Eşrefin zevcesi idi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. Vefat ettiği gece Cebel'deki medresesini vakfetmişti. Türbesi de oradadır. Ebu Şâme'nin dediğine göre bu medresenin yanındaki türbesine defnedilmiş tir. Allah kendisine rahmet etsin ve hayırlarını kabul buyursun. [4]

Hicretin Altıyüzkırkbirinci Senesi

Bu sene Mısır hükümdarı Salih Eyyub ile amcası Dımaşk hükümdarı Salih İsmail arasında elçiler gidip geldiler. Salih Eyyub amcasından Dımaşk kalesinde tutuklu bulunan oğlu Muğis Ömer b. Salih'i kendisine iade etmesini istiyor, buna karşılık Dımaşk hakimiyetinin amcası Salih İsmail'in elinde kalmasını onaylıyordu. Bu şartlar üzerine aralarında barış antlaşması yapıldı. Dımaşk'ta Salih Eyyub adına hutbe okundu. Salih İsmail'in veziri Eminü'd-Devle Ebü'l-Hasan Gazzal el-Müselmanî bu işi sonucundan korktu ve efendisi Salih İsmail'e; «Sakın şu çocuğu babasına geri verme. Aksi takdirde ülken elinden çıkıp gider. Bu çocuk senin elinde bir nevi Süleyman mührü gibidir» dedi. Onun bu uyarısı üzerine Salih İsmail, Salih Eyyub'la yaptığ antlaşmayı bozdu ve Salih Eyyub'un oğlunu tekrar kale zindanına gönderdi. Dımaşk'ta Salih Eyyub adına hutbe okutulmasına son verdi. Böylece iki hükümdar arasında düşmanlık yeniden alevlendi. Bunun üzerine Mısır hükümdarı Salih Eyyub Harezmlilere haber göndererek Dımaşk'ı kuşatmağa gelmelerini istedi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Harezmliler bu sene Anadolu'yu Alâeddin'in oğlunun elinden almışlardı. Alaeddin'in oğlu kıt akıllı biri olup köpekler ve yırtıcı hayvanlarla oynar ve bunları insanlara musallat kılardı. Bir defasında yırtıcı bir hayvan onu ısırmış ve bu yüzden ölmüştü. Bunun üzerine Harezmliler o esnada Anadolu'yu istilâ etmişlerdi.
Bu sene Kadı Refî el-Cilî'nin yardımcıları tutuklandılar. Bazıları tokmaklarla dövüldü. Mallarına el konuldu. Babülferadis dahilindeki Medresetü'1-Mukaddimîye'de Kadı Refî'in aleyhine hüküm verildi. Geceleyin çıkarılıp Bika taraflarındaki Efkal mağarasına götürüldü ve orada hapsedildi. Hakkında hiçbir haber elde edilemedi. Ebu Şâme'nin anlattığına göre, orada ölmüştür. Bazıları, onun yüksek bir dağın tepesinden aşağıya atılarak öldürüldüğünü, bazıları da boğularak öldürüldüğünü söylemişlerdir. Her ne şekilde olursa olsun ölümü bu sene zilhicce ayında olmuştu. Yine bu sene zilhicce ayının yirmibeşinde cuma günü Dımaşk kadılığına Muhyiddin b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya el-Kureşî'nin atandığına dair ferman Dımaşk Camii'nin Kemali penceresinin yanında okundu. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme böyle demiştir. Sibt'in iddiasına göre Kadı Muhyiddin, müteakip senede bu görevden azledilmiştir. Sibt'in anlatımına göre onun helak sebebi, Melik Salih İsmail'e yazmış olduğu şu mektuptur:
«Senin hazinene halkın malından 1.000.000 dinar para irâd olarak gelmiştir...»
Ancak Melik Salih İsmail bu iddiayı reddetmiş ve hazinesine sadece 1.000.000 dirhem paranın irad olarak geldiğini söylemişti. Bunun üzerine Kadı Muhyiddin «Ben bu durumu vezirden sorarak tahkik edeceğim!» demişti. Melik Salih, vezirine muhalefet eden biri değildi. O esnada vezir de Melik Salih'e Kadı Muhyiddin'i azletmesini önerdi ki sultan, insanların çirkin dedikodularına karşı korunmuş olsun. Sultan Melik Salih İsmail, vezirinin bu önerisini uygun görüp Kadı Muhyiddin'i görevden azletti ve olanlar oldu. Medreselerinin idaresini Şeyh Ta-kiyyüddin b. Salah'a bıraktı. O da Adiliye medresesine Kemal et-Tifli-sî'yi, Azraviye medresesine Muhyiddin b. Zekî'yi -ki bu zat ondan sonra kadılığa atanmıştır-, Eminiye medresesine İbn Abdülkâfî'yi, Şâmiye-tülberraniye medresesine de Takı el-Hamevî'yi atadı. Kadı Refî kayboldu. Ortalarda görünmez oldu Şahitlerinin adalet vasıfları düşürüldü.
Sibt dedi ki: «Vezir Emin onu Hristiyanlara ait semerli bir katıra bindirerek bir cemaatın refakatinde sahil taraflarındaki Lübnan dağlarından birinde bulunan Efkah mağarasına gönderdi. Orada birkaç gün kaldıktan sonra Vezir Emin, ona

Baalbek'ten emlâkini Emînü'd-Dev-le'ye sattığına dair ifadesini alsınlar ve ona şahitlik yapsınlar diye iki adil şahit gönderdi. Şahitlerin ifadelerine göre üzerinde eski püskü elbiseler varmış. Kendilerinden bir miktar yiyecek istemiş, üç günden beri yemek yemediğini söylemişti. Şahitler de ona dağarcıklarında bulunan erzaktan biraz yedirmişler, emlâkim Eminü'd-Devle'ye sattığına dair yazılı ifadesini alıp geri dönmüşlerdi. Daha sonra Hristiyan Davud yanına gitmiş ve ona, «Hadi kalk, seni Baalbek'e götürmekle emrolunduk»
demişti.
O zaman öldürüleceğini kesin olarak anlamış olduğu için, «Bırakın
da iki rek'at namaz kılayım demişti. Davud ona, «Hadi kalk kıl» deyince kalkıp namaza durmuştu. Namazı uzatınca Davud onu tekmelemiş ve dağın tepesinden vadinin aşağısına firlatmıştı. Aşağıya varmadan kayalara çarpa çarpa parçalanmıştı.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre eteği kayalara takılmıştı. Davud da onu taşîaya taşlaya vadinin dibine düşürmüştü. Bu olay, İbrahim nehri üzerindeki Şakifü'l-Metal mıntıkasında cereyan etmişti.»
Yine Sibt dedi ki: «Kadı Refî'in akidesi bozuktu. Materyalistti. Şer'î emirlerle alay ederdi. Mahkeme meclisine sarhoş olarak gelirdi. Cumaya da aynı halde giderdi. Evi meyhane gibiydi. La havle ve la kuvvete illa billahil aliyyil azîm. Muvaffak el-Vasıtî, onun güvenilir adamlarından biri idi ve en büyük belalardandı. Halkın malından kendi şahsı için 600.000 dirhem parayı usulsüz olarak zimmetine geçirmişti. Bu nedenle büyük cezaya çarptırılmış, işkence edilmiş, nihayet bu para kendisinden geri alınmıştı. Dövülürken bacakları kırılmış ve dayak altında can vermişti. Yahudi ve Hristiyanlarm mezarlığına atılmış, leşini köpekler yemişlerdi.» [5]

Hicretin Altîyüzkırkbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Şemseddîn Ebü'l-Fütûh

Es'ad b. Müncî et-Tenuhî el-Mearrî el-Hanbelî. Eski zamanlarda Harran kadılığı yapmış, sonra Dımaşk'a gelmiş ve Mismariye medresesinde hocalık yapmıştı. Muazzam'm zamanında devlet hizmetinde yer almıştı. İbn Sabır'dan ve Kadı Şehrezorî ile Kadı İbn Ebî Asron'dan rivayetlerde bulunmuştur. Bu sene rebiyülevvel ayının yedisinde vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [6]

Takîyüddin Ebu İshak

Şeyh, Hafiz, Salih Takiyyüddin Ebu îshak İbrahim b. Muhammed b. Ezher es-Sarifinî. Hadis hakkında güzel bilgisi vardı. Ebu Şâme onu övmüştür. Bu sene Dımaşk'ta vefat etti ve cenaze namazı Dımaşk Ca-mii'nde kılındıktan sonra Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [7]

Kerusiye Vakfının Sahibi Muhammed B. Ukayl

Muhammed b. Ukayl b. Kerus Cemaleddin. Dımaşk muhtesibi (emniyet müdürü) idi. Akıllı ve mütevazi bir kimseydi. Bu sene şevval ayında Dımaşk'ta vefat etti. Medrese haline getirdiği evine defnedildi. Kendisine ait bir dârülhadis vardı. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [8]

Melik Cevad Yunus B. Memdud

Melik Cevad Yunus b. Memdud b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub el-Meli-kü'1-Cevad. Sultan Âdil'in en büyük oğluydu. Zamanla yükseldi ve nihayet amcası Kâmil Muhammed b. Âdil'den sonra Dımaşk'a sultan oldu. Sağlam bir şahsiyeti vardı. Salih insanları severdi. Ancak kapısında çalışan bazı kimseler, insanlara zulüm ederlerdi ve bu zulüm de kendisine mal edilirdi. Bu nedenle halk ona öfkelendi, ona sövdü ve onu, Dımaşk'ı Melik Salih Eyyub b. Kâmil'e verip bunun karşılığında Sincar ve Hısm-keyfa'yı (Hasankeyf) almak mecburiyetinde bıraktılar. Sonra bu iki şehri de elinde tutamadı. Bunlar da elinden çıktı. Sonra Salih İsmail onu Azeta kalesinin zindanına attı ve nihayet bu sene orada vefat etti. Şevval ayında Kasyun dağı eteklerindeki mezarlıkta bulunan Muazzam türbesine defnedildi. Daha önceleri İbn Yağmur da onun yanında tutukluydu. Salih İsmail onu Dımaşk kalesine nakletti. Salih Eyyub Dımaşk'a sahip olunca onu Mısır diyarına nakletti ve Salih İsmail'in vezir Emin Gazzal'la birlikte Kahire kalesinde darağacma astı. Çünkü bunlar Salih Eyyub'un aleyhinde çalışmışlardı. Allah Salih Eyyub'a rahmet etsin. îbn Yağmur, Salih Eyyub'un aleyhinde çalışmış, nihayet Di-maşk'ın Salih İsmail'in eline geçmesini sağlamıştı. Vezir Eminü'd-Dev-le'ye gelince o, Salih İsmail'i, oğlu Muğis'i Salih Eyyub'a geri vermekten alıkoymuştu. İşte bu nedenle Salih Eyyub, îbn Yağmur ile Vezir Emi-nü'd-Devle'den böylece intikam almış oldu ve bunu yapmakta da haklıydı. [9]

Mes'ud B. Ahmed B. Mes'ud

Mes'ud b. Ahmed b. Mes'ud b. Mazin el-Muharibî. Hanefilerin faziletli fakihlerindendir. Tefsire ve hadise dair bilgisi vardır. Fazilet ve meziyet sahibi bir kimseydi. Bağdat'a Tatar elçisinin beraberinde hac için geldi. Birkaç sene hapiste kaldı. Sonra serbest bırakıldı ve hacca gitti. Sonra da döndü. Bu sene Bağdat'ta vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [10]

Ebü'l-Hasan Ali B. Yahya B. Hasan

Ebül-Hasan Ali b. Yahya b. Hasan b. Hüseyin b. Ali b. Muhammed el-Batrik b. Nasr b. Hamdun b. Sabit el-Esedî el-Hillî, el Vasıtî, el-Bağdadî. Şiî bir yazar ve şairdi. Şiîlerin fakihi idi. Bir süre Dımaşk'ta ikamet etti. Birçok emir ve meliki methetti Methettikleri arasında Mısır hükümdarı Kâmil ve diğerleri de bulunuyordu. Sonra Bağdat'a döndü. Şiîleri, mezhepleriyle ilgil olarak aydınlatırdı. Faziletli, zeki, nazmı ve nesri güzel bir kimseydi. Lâkin hakka karşı gözleri perdelenmişti. İbn Saî onur ilim ve zekâda ileriliğini ispatlayan güzel şiirlerinden bir kaçını nakletmiştir. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [11]

Hicretin Altıyüzkırkikînci Senesi

Bu sene Halife Muştasını Billah, hem kendi şahsına, hem de Bağdatlılara, uğursuzluk getiren ve vezirliği zamanında Müstasım'a karşı asla masumane davranmayan Müeyyedüddin Ebu Talib Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Alkamî'yi vezirliğe atadı. Müeyyedüddin, asla sadık ve yolu düzgün bir vezir olmadı. Hülagu ve askerlerinin baskınları esnasında Müslümanlara karşı Hülagu'ya ve askerlerine yardım etti. Allah hepsini kahretsin. Müeyyedüddin İbn Alkamî vezirliğe atanmadan önce saray muallimi idi. Nasreddin Muhammed b. Nakid vefat edince halife, Müeyyedüddin İbn Alkamî'y vezirliğe getirdi. Saray hocalığına da Şeyh Muhyiddin Yusuf b. Ebü'l-Ferec b. Cevzî'yi atadı. Bu zat hayırlı insanlardandı Dımaşk'm Neşşabin mmtıkasındaki Cevzîye vakfının sahibidir. Allah bu hayrını kabul buyursun.
Bu sene Şeyh Şemseddin Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Neyyar, Bağdat Şeyhüşşuyuhluğuna atandı. Kendisine hil'a giydirildi. Bu zat daha Önce halifenin eğitmeni idi. Halife, Abdülvehhab b. Mutahhir'e mutlak vekâletname verdi ve ona da hiVat giydirdi.
Bu sene Mısır hükümdarı Salih Eyyub'un Dımaşk'ı kuşatmak ve Dımaşk hükümdarı Salih İsmail Ebü'l-Hasan'a karşı kendisin yardım etmeleri için çağırdığı Harezmlilerle Salih İsmail ve taraftarları arasında büyük bir savaş meydana geldi. Harezmliler Gazze'ye gelip ordugah kurmuşlardı. Salih Eyyub onlara hil'atler, paralar, kumaşlar ve askerler göndermişti. Öte yandan Salih İsmail ile Kerek hükümdarı Nasır Davud, Humus hükümdarı Mansur ve Haçlılar kendi aralarında ittifak kurdular ve Harezmlilerle şiddetli bir savaşa tutuştular. Harezmliler, onları eşi görülmemiş derecede feci bir bozguna uğrattılar. Haçlılar, haçları ve yüksek bayraklarıyla Müslüman birliklerinin yam başında hezimete uğradılar. Askerler arasında önce içki kâseleri dolaşmakta iken bu defa Ölüm kâseleri, ecel şerbeti sunan kâseler dolaşmaya başladı. Bir günde Haçlılardan 30.000'in üzerinde adam öldürüldü. Komutanlarından, keşişlerinden, papazlardan ve bir de Müslüman emirlerden bir grup esir alındı. Esirler Mısır'da bulunan Salih Eyyub'a gönderildi. O gün cidden görülmeğe değer bir gündü. Bu övgüyle karşılanacak bir haldi, Allah'a hamd olsun. Bu savaşa katılan Müslüman komutanlardan biri şöyle demişti: «Hristiyan haçları altında durduğumuzda ben iflah olmayacağımızı anlamıştım.»
Harezmliler, Haçlılardan ve beraberlerindekilerden çok miktarda ganimet elde ettiler. Bundan sonra Mısır hükümdarı Salih Eyyub, kuşatmaları için Dımaşk'a asker gönderdi. Salih İsmail, Dımaşk'ı tahkim etti. Çevresini ve orada bulunan evleri tahrip etti. Tama kapısındaki köprüyü parçaladı. Nehir suları doludizgin etrafa aktı. Torna ve Selame kapıları çevresinde adeta bir göl meydana geldi. Bu iki kapı arasındaki bütün canlılar boğuldu ve yapılar sular altında kaldı. İnsanların çoğu muhtaç hale düştü. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [12]

Hicretin Altıyüzkırkikincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Muğis Ömer B. Salih Eyyub

Salih İsmail onu esir almış ve Dımaşk kalesinin burcunda hapsetmişti. Salih İsmail, Salih Eyyub'un gıyabında Melik Muğis'i esir almıştı. Babası Salih Eyyub, oğlunu kurtarmak için bütün imkânları kullanmış, ancak bunu başaramamıştı. Karşısına Eminü'd-Devle Gazzal el-Müsel-manî çıkmıştı. Bu Baalbek'teki Eminiye medresesinin vakfedicisi idi. Genç Muğis hicreti 638. senesinden beri kale zindanında mahpus olarak bulunuyordu. Nihayet bu sene rebiyülahir ayının onikisinde cuma gecesi ruhunu hakka teslim etti. Sabahleyin hapishanede ölü bulundu. Gam ve kederinden ötürü vefat etmişti. Öldürüldüğü de

söylenmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Hayırlı prenslerden biri olup şekli güzel, aklı mükemmeldi. Dımaşk Camii'nin şimalindeki türbesine dedesi Kâmil'in yanına defnedildi. Bunun üzerine babası Salih Eyyub, Dımaşk hükümdarı Salih İsmail'e daha da öfkelendi ve düşman oldu. [13]

Dımaşk Şeyhüşşuyuhu Taceddîn Ebu Abdîllah B. Ömer B. Hameveyh

Faziletli bir kimse olup tarihçi ve tasnif eser sahibi idi. Sekiz ciltlik bir eseri vardır. Bu eserinde usulden bahseder. es-Siyasetü'l-Mülukiye adlı kitabını da Kâmil Muhammed için tasnif etmiştir. Bunlardan başka eserleri de vardır. Hadis dinledi Kur'an'ı ezberledi. Bu sene vefat ederken seksen yaşına varmıştı. Bu yaşa varmadığı da söylenir. Hicretin 593. senesinde Mağrib diyarına göç ettiği söylenir. Merakeş hükümdarı
Mansur Yakub b. Yusuf b. Abdulmü'min ile görüşmüş ve orada hicretin 600. senesine kadar ikamet etmiş, sonra Mısır diyarına gelmiş, kardeşi Sadreddin b. Hameveyh'ten sonra şeyhüşşuyuhluğa atanmıştır. Yüce Allah ona rahmet etsin. [14]

Vezir Nasreddin Ebü'l-Ezher

Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed en-Nakid. Bağdatlıdır. Müs-tansır'm, sonra da oğlu Müstasım'ın vezirliğini yapmıştır Tüccar çocuğuydu. Sonra yükseldi. "Nihayet bu iki halifeye vezirlik yaptı. Faziletli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimse olup Kur'an hafızıydı. Çok Kur'an okurdu. İlerledi, ihtişamlı bir insan oldu. Muazzam itibara sahip oldu. Ahir ömründe kötürüm oldu. Yine de son derece saygı ve ikram görüyordu. Güzel şiirleri vardır. İbn Saî onun bir kaç güzel şiirini nakletmiştir. Bu sene elli yaşını aşmış iken vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [15]

Nakîbü'n-Nükaba Hatîbü'l-Hutaba

Halifelerin vekiliydi. Asıl adı Ebu Talib Hüseyin b. Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Mum b. Hibetüllah b. Muhammed b. Ali b Halife el-Mühtedî Billah el-Abbasî'dir. Abbasîler'in önde gelenlerinden ve Müslümanların imamlarından idi. Hatipler hatib olup müminlere hitap ederdi. Doğru yolda salihane bir hayat sürdürdü. Hatipliğe asla ara vermedi. Ömründe hastalık görmemişti. Nihayet bu senenin yirmisekizinci cumartesi gecesinde vefat etti. Geceleyin ihtiyacım görmek için ayağa kalkmıştı. Aniden tepe üstü yere düştü. Ağzından çok miktarda kan boşaldı. Sesi kesildi. O akşam gece sonuna kadar tek kelime konuşamadı, vefat etti. Cenazesi muhteşem olmuştu. Yüce Allah lütuf ve keremiyle onu bağışlasın ve ona rahmet etsin. [16]

Hicretin Altıyüzkırküçüncü Senesi

Bu sene, Harezmlilerin senesiydi. Şöyle ki: Mısır hükümdarı Salih Eyyub b. Kâmil, başlarında hükümdarları Berekâtha olmak üzere Harezmlileri Muîneddin b. Şeyh'le birlikte harekete geçirdi. Bunlar Dımaşk'a gittiler. Orada bulunan Salih Eyyub'un amcası Salih Ebu İsmail'i kuşatma altına aldılar. Kasr-ı Haccac'ı, Sumak tarlasını, Babü's-Sağîr haricindeki Cerra Camii'ni ve birçok mescitleri yaktılar. Babü's-Sağîr ve Babü'l-Cabiye yanına mancınık yerleştirdiler. Şehir içinde de iki mancınık kurdular. İki ordu karşı karşıya geldi. Salih İsmail, Emir Muîneddin b. Şeyh'e 1.000 seccade, baston ve ibrik gönderdi ayrıca da şu haberi iletti: «Senin için eşyalarla meşgul olman, hükümdarları kuşatmakla meşgul olmandan daha uygundur.» Muîn de ona bir zurna, bir davul, sarı kırmızı ipekten yapılmış bir boyun atkısı gönderdi ve, «Seccade benim için uygundur, ama bunlar da senin için daha uygundur» dedi. Sabah olunca îbn Şeyh Dımaşk kuşatmasını şiddetlendirdi Salih İsmail de askerlerini harekete geçirdi. Cavsak'ta bulunan babası Âdü'in sarayını yaktırdı ve bu yangının alevleri Rumnıar sokağından Akabiye'ye kadar uzandı. Buraları tümüyle yakıldı. Nehirler kesildi Sular azaldı, kıtlık baş gösterdi, fiyatlar yükseldi, yollar korkulu hale geldi, Dımaşk'ta cidden çirkin ve korkunç olaylar cereyan etti. Daha Önce böyle durumlar asla meydana gelmiş değildi. Bu kuşatma aylarca devam etti. Nihayet cemaziyelevvel ayına girildi. O zaman Vezir Emînü'd-Devle İbn Şeyh'e haber göndererek giysilerinden bir kaçını istedi. İbn Şeyh de ona bir ferace, bir sarık, bir gömlek, bir de mendil gönderdi. Vezir Emînü'd-Devle bu giysileri giyip Muîneddin'in yanına gitti. Yatsıdan sonra onunla görüştü. Görüşme uzun sürdü. Sonra şehire döndü. Tekrar gidip kendisiyle ikinci kez görüştü. Anlaşmaya varıldı. Anlaşma gereğince Salih İsmail Baalbek'e gidecek ve Dımaşk şehrini Salih Eyyub'a teslim edecekti. Bu anlaşmayı duyan insanlar sevindiler. Salih İsmail de anlaşma gereğince Dımaşk'tan çıkıp Baalbek'e gitti. Muîneddin b. Şeyh de Dımaşk'a girdi ve Üsame'nin evine konuk oldu. Yeni görevliler atadı, eskileri azletti. Kararlar verdi, kararlar iptal etti. Kadilkudatlığa Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle'yi atadı Kadı Muhyiddin b. Zekî'yi azletti. İbn Sünniyü'd-Devle et-Tiflisî'yi naib olarak atadı. Bu, daha önce İbn Zekâ ile Ferez es Sincarî'ye vekillik yapmıştı. Muîneddin b. Şeyh, Salih İsmail'in veziri Emînü'd-Devle Gazzal b. Müselmanî'yi koruma altında Mısır'a gönderdi.

Harezmlilere gelince onlar, bu barışın yapıldığı esnada hazır bulunmamışlardı. Barışın yapıldığını duyunca kızdılar ve Dariya taraflarına gidip oraları yağmaladılar. Şark beldelerine doğru ilerlediler. Salih İsmail'le nıektuplaşarak Salih Eyyub'a karşı onunla birlikte olacaklarına yemin ettiler. Salih İsmail de bu duruma sevindi ve Salih Eyyub'la yapmış olduğu antlaşmayı bozdu. Harezmliler dönüp Dımaşk'ı kuşatma altına aldılar. Baalbek'te bulunan Salih ismail'de yanlarına geldi. Dımaşkhlar gerçekten çok büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Paralar tükendi, mallar yok oldu, fiyatlar çok yükseldi. Öyle ki bir torba unun fiyatı 1.600, bir kantar unun fiyatı 900 dirheme yükseldi. İki okkalık ekmek çeyrek dirheme, bir ntıl (460 gram) et yedi dirheme satılır oldu. Un elde etmek isteyen insanlar, mülklerini satmak mecburiyetinde kaldılar. Kedi, köpek ve hayvan etleri yenilir oldu. İnsanlar yollarda düşüp öldüler. Yıkanmaktan, kefenlenmekten ve mezara defnedilmekten aciz kalındı, insanlar ölülerini kuyulara atmaya başadılar. Öyle ki, şehir kokmaya başladı. İnsanlar çok rahatsız oldular. înna Îillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu günlerde Darülhadis'in ve diğer medreselerin şeyhi Takiyyüd-din b. Salah vefat etti. Büyük zorluklardan ve meşakkatlardan sonra cenazesi Babülferec'den çıkarılabildi ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

îbn Sibt dedi ki: «Bütün bu felaketlerle karşılaşıldığı halde içki kâseleri insanlar arasında dolaşıyor, fasıklık açıkça cereyan ediyor, halktan zalimane harçlar ve vergiler almıyordu.»

Şeyh Şihabeddin'in anlattığına göre bu sene fiyatlar çok yükseldi. Kıtlık meydana geldi. Fakir insanlar yollarda düşüp öldüler. Ondan bundan bir lokma yiyecek dilenmeğe başladılar. Kepek satın alıp ıslatarak yemek için, önce bir dinar dilenmeğe, sonra bir dirhem, onu bulamazlarsa bir fülüs dilenmeğe başladılar. Islatıp yedikleri kepeği adeta tavuk yiyormuşcasma yiyorlardı. İbn Sibt'in kendisi bizzat bu durumları müşahede etmiş, yiyeceklere ve diğer eşyalara dair fiyatları tafsilatlı olarak nakletmiştir. Sonra bütün sıkıntılı bu haller kurban bayramının ardından yok olup gitti. Allah'a hamd olsun.

Salih Eyyub, Harezmlilerin kendisine karşı cephe kurduklarını ve amcası Salih İsmail'le barış yaptıklarını duyunca Humus valisi Meli-kü'1-Mansur İbrahim b. Esedüddin Şirkuh'la mektuplaştı. Onu kendi tarafına çekti. Böylece Dımaşk naibi Muîneddin Hüseyin b. Şeyh güçlendi. Ancak o bu senenin ramazan ayında vefat etti. Humus valisi Man-sur, Salih İsmail'in dostluğundan ve ittifakından ayrılınca Dımaşk'ı Harezmlilerden kurtarmak ve Harezmlileri kuşatma altına almak amacıyla Haleplilerden, Türkmenlerden ve Arabîlerden asker toplamaya başladı. Harezmliler bunu duyunca işin sonucundan korktular ve, «Dımaşk'ı gözden çıkarmak doğru olmaz. Uygun olan, Humus'ta onunla savaşmaktır» dediler ve Humus gölüne doğru ilerlediler. Nasır Davud da askerlerini Harezmlilerle birlikte Salih İsmail'in yanına gönderdi. Dımaşk askerleri harekete geçip Humus valisinin saflarına katıldılar. Humus gölü yanında Harezmlilerle karşı karşıya geldiler. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. O günde Harezmlilerin büyük bir kısmı öldürüldü. Emirleri Berekâthan da öldürüldü. Kesik başı bir mızrağa geçirilerek getirildi. Harezmlilerin topluluğu dağıldı. Her biri bir tarafa gitti. Humus valisi Mansur, Baalbek'e doğru ilerledi. Salih Eyyub orayı teslim aldı. Daha sonra Mansur Dımaşk'a geldi ve Salih Eyyub'un hizmetinde bulunmak üzere Üsame'nin bahçesine yerleşti. Ancak nefsi kendisine Dımaşk'ı ele geçirmeyi telkin etmişti. O zaman kendisi hastalandı ve müteakip senede vefat etti. Allah rahmet etsin. Cenazesi Hu-mus'a nakledildi. Babasından sonra on yıl süreyle hükümdarlık yapmıştı. Vefatından sonra yerine oğlu Melik Eşref geçti. O da iki sene müddetle hüküm sürdü. Sonra ileride de anlatılacağı gibi Humus şehri elinden alındı. Salih Eyyub'un naipleri Humus'u, Baalbek'i ve Busra'yı zaptettiler. Salih İsmail'in elinde sığınacağı bir belde, aile, çocuk ve mal kalmamıştı. Aksine bütün malları elinden alınmış, aile efradı da koruma altında Mısır diyarına götürülmüştü. Kendisi gidip Halep hükümdarı Melikü'n-Nasır b. Aziz b. Zahir Gazî'ye sığınmış, Melikü'n-Nasır b. Aziz de onu yanında barındırmış, ona saygı gösterip ikramda bulunmuştu. Halep atabeği Lülü, üstadı Nasır'ın oğluna, «Zulmün akibetini gör işte!» demişti. Üstadının oğlu Nasır o zaman genç bir insandı.

Harezmlilere gelince onlar, Kerek taraflarına gittiler. Kerek valisi Nasır Davud, onlara ikramda bulundu, iyilik yaptı, onlarla hısım oldu. Onları Salt mıntıkasına yerleştirdi. Harezmliler de onunla birlikte el ele vererek Nablus şehrini ele geçirdiler. Salih Eyyub, Fahreddin b. Şeyh komutasında bir askeri birliği üzerlerine sevk etti. Fahreddin ve askerleri Harezmlileri Sal bölgesinde yakalayıp bozguna uğrattı ve onları bu beldelerden uzaklaştırdı. Nasır'ı da Kerek şehrinde kuşatma altına alıp son derece zor durumda bıraktı. Mısır diyarında bulunan Melikü's-Sa-lih Necmeddin Eyyub, gelip büyük bir azametle Dımaşk şehrine girdi. Ahaliye iyilik ve ihsanda bulundu. Yoksullara ve düşkünlere sadakalar dağıttı. Baalbek, Busra ve Serhad'a gidip oraları vali İzzeddin Aybek el-Muazzemî'den teslim aldı. Buralara bedel olarak da ona bir şeyler verdi. Sonra kendisi mansur, muzaffer ve güçlenmiş olarak Mısır'a döndü. Bütün bu hadiseler müteakip sene olaylarından bahsedilirken anlatılacaktır.

Bu sene halife ordusuyla Tatarlar -Allah onlara lanet etsin- arasında büyük bir savaş meydana geldi. Müslümanlar yani halife ordusu onları büyük bir bozguna uğratıp darmadağın etti. Ancak Müslüman askerler, onların peşine düşmediler ve onları kovalamadılar. Çünkü onların tuzaklarının ve desiselerinin akibetinden korkuyorlardı. Ayrıca Peygamber (s.a.v.) efendimizin şu hadisine de uymuşlardı: «Sizi terk ettikleri sürece siz de Türkleri terk edin.»

Bu sene Huzistan ülkesinde Cebel taraflarında gözleri hayretten kamaştıracak acaip yapılar ortaya çıktı. Anlatıldığına göre bunları cinler yapmışlardı. îbn Saî kendi tarihinde bu yapıların evsafını bildirmiştir. [17]

Hicretin Altıyüzkırküçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Takiyyüddin Ebu Salah

Osman b. Abdurrahman b. Osman el-İmanı el-Allame. Şam'ın müftüsü ve hadisçisiydi. Şehrezorluydu. Sonra Dımaşk'a geli yerleşti. Şark beldelerinde hadis dinledi. Musul, Halep ve diğer şehirlerde fıkıh dersleri aldı. Babası, Haleb'in Esediy medresesinde müderristi. Bu medreseyi Esedüddin Şirkuh b. Şazı vakfetmişti. Şeyh Takiyyüddin, büyük ve faziletli insanlarl birlikte Şam'a gelmiş, bir süre Kudüs'te ikamet etmiş, Kudüs'teki Selahiye medresesinde ders vermiş, sonra Dı-maşk'a göçmüş, önceleri Revahiye'de, sonra da Dârülhadisi'l-Eşrefi-ye'de müderrislik yapmıştı. Bu medreseye hadis şeyhi olarak atanan ilk zâ kendisi olmuştur. Bu medresenin vakfiyesini kendisi tasnif etmiştir. Sonra Şamiyetül-Cevvariye medresesinde hocalık yapmış, hadis ve fıkha dair birçok kitaplar tasnif etmiştir. el-Vasit'e ve diğer faydalı eserlere dair güzel talikleri vardır ki, insanlar bu eserlerini görmek için uzak diyarlardan gelirlerdi. Şeyh Takiyyüddin; dindar, zahid, takvalı, ibadet ehli bir kimseydi. Selef-i Salihi'nin yolunu takip ederdi. Nitekim bir çok müteahhirin hadisçinin yolu da böyledir. Tam bir fazilete sahipti. Birçok ilimlerde yüksek derecelere ulaşmıştı. Doğru yoldan ve mazbut yaşantıdan hiç ayrılmadı. Nihayet hicrî 643. senenin rebiyülahir ayının yirmibeşinde perşembe gecesi Eşrefîye dârülhadisindeki odasında vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. İnsanlar onun cenazesini Babülferec dahiline kadar götürdüler. Ancak Harezmlilerin kuşatması nedeniyle Babülferec dışına çıkamadılar. Cebanetü's-Sofîye'ye kadar ancak on kişi onu götürebildi..Allah rahmet etsin ve onu rıza perde-siyle örtsün. Şeyhlerinden biri olan Kadı Şemseddin b. Hallikan onu methetmiştir. Sibt dedi ki: "Şeyh Takiyüddin bana şu şiiri okumuştu. Allah rahmet etsin: «Dört vav'dan sakın, çünkü onlar bir nevi ölümdürler.
Vasiyetin vavmdan, vedianın vavından, vekâletin vavından ve vakıfların vavmdan sakın.»
îbn Hallikan, Şeyh Takiyyüddin'in şöyle dediğini nakletmiştir: «Tahammül edebildiğin kadar dilenmekten uzak dur. Çünkü her gün yeni bir rızık vardır. Dilenmekte ısrar etmek, insanın yüz suyunu giderir. İlahî yardım, medet dileyene ne kadar da yakındır. Sıkıntı, bir nevi ilahî adabdandır. Şansların ve payların perdeleri vardır. Olgunlaşmadan önce meyveyi ele geçirmek için acele etme. Çünkü vakit gelince sen o meyveye kavuşacaksın. İhtiyaçlarının çabuk giderilmesini isteme; aksi takdirde sıkıntıya düşer ve ümitsizlik örtüsüne bürünürsün.» [18]

Tarih Sahibi Hafız İbn Neccar

Muhammed b. Mahmud b. Hasan b. Hibetüllah b. Mehasin b. Nec-car Ebu Abdillah. Bağdatlıydı. Büyük hadis hafızıydı. Çokça hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla doğuya ve batıya seyahatlerde bulundu. Hicretin 573. senesinde doğdu. Onbeş yaşındayken tarih yazmaya başladı. Kıraat ilmiyle uğraştı. Bizzat kendisi 3.000 kadar kurraya müracaat edip onlardan ders aldı. Bunlardan 400 kadarı kadındı. Yirmisekiz sene gurbette dolaştı. Sonra Bağdat'a geldi. Geldiğinde çok şeyler öğrenmiş ve çok hadis derlemişti. Bunları kitaplarda topladı. Bunlardan biri el-Kamerü'l-Münîr fi'1-Müsnedil-Kebîr adlı eseridir ki, bu eserinde her sahabenin rivayetinden bahseder. Bundan başka Kenzü'l-Eyyâm fî Ma-rifeti's-Süneni ve'1-Ahkâm, el-Muhtelef ve Mûtelef, es-Sabik ve'1-Lahik el-Muttefak ve'1-Müfterak, Kitabü'l-Elkab, Nehcü'l-İsabe fî Marifeti's-Sahabe, el-Kâfî Esmâi'r-Rical ile çoğu tamamlanmamış başka eserleri de vardır. Tarih-ü Medinetü's-Selam adlı eserin üzerine onaltı ciltlik bir zeyli vardır. Ahbâr-ü Mekke ve'1-Medine ve Beytü'l-Makdis, beş ciltlik Ğurerü'l-Fevâid gibi eserlerinin yanı sıra İbn Saî'nin kendisinin biyografisinden bahsederken anlattığı başka eserleri de vardır. İbn Sâi'nin anlattığına göre Bağdat'a dönüşü esnasında kendisine medreselerde kalması teklif edilmiş, ancak bunu kabul etmeyip şöyle demişti:
«Yanımda beni bu işe muhtaç bırakmayacak kadar param vardır.» Sonra bir cariye satm aldı. Cariye ona bir çocuk doğurdu. Bir süre kendi kesesinden harcayarak geçimini sağladı. Sonra yeni kuruluşu esnasında Müstansiriye medresesinde hadisçilerle birlikte hocalık yapmak ihtiyacını duydu. Göreve başladıktan sonra iki ay süreyla hastalandı ve terekesiyle ilgili olarak yapılması gereken işleri İbn Saî'ye vasiyet etti. Bu sene şaban ayının beşinde salı günü yetmişbeş yaşında vefat etti. Cenaze namazı Nizamiye medresesinde kılındı. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. Cenazesinin çevresinde, «Bu rasûlulîah (s.a.v.)'in hadislerinin hafızıdır. Ona isnad edilen yalanları reddedendir» diye yüksek sesle ilanlar yapılıyordu. Hafiz ibn Neccar, mirasçı bırakmadı. Terekesi 20.000 dinar para ile giydiği elbiseleri idi. Bunların sadaka olarak dağıtılmasını vasiyet etmişti. Nizamiye'de bulunan ve 1.000 dinar değerindeki kütüphanesini vakfetti. Halife Müstasım onun bu vasiyetini ve vakfını onayladı. İnsanlar onu övdüler ve onun için bir çok mersiyeler yazdılar. İbn Sâî, biyografisinin sonunda bunları nakletmiştir. [19]

Hafız Ziyaeddîn El-Makdisî

Ziyaeddin b. Hafiz Muhammed b. Abdülvahid. Çokça hadis dinledi ve yazdı. Çeşitli yerleri dolaşıp hadis
topladı. Hadis tasnif etti. Faydalı kitaplar te'lif etti. Bu kitapları birçok faydalar içeren güzel eserlerdi. Ritabü'l -Ahkâm adlı eseri güzel bir kitap olup tamamlanamamıştır, el-Muhtare adlı eserinde hadisle ilgili güzel bilgiler vardı, şayet tamamlanmış olsaydı, Hakim'in Müstedrek'inden daha iyi bir eser olacaktı. Fezâilü'l-A'mâl ve diğer eserleri, onun metin ve sene bakımından hadis ilmine ne kadar vakıf olduğunu ve hafızasının son derece sağlam bulunduğunu ispatlamaktadır. Allah rahmet

etsin. Abid, zahid, takvalı, hayırhah bir kimseydi. Hadisçilere ve fakihlere vakfettiği Ziyaiye medresesinin kütüphanesine değerli birçok kitabı da bırakmıştır. Daha sonra bu medreseye birçok vakıflar da tahsis edilmiştir. [20]

Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan Es-Sehavî

Ali b. Muhammed b. Abdüssamed b. Abdülahad b. Abdülgalip el-Hemedani el-Mısrî ed-Dımaşkî. Dımaşk'ta Şeyhü'l-Kurr idi. Binlerce insan onun yanında Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmiş tir. Şatıbî'den ders almış, onun kasidesini şerhetmiştir. Şerhü'l-Mufassal adlı eseri ve tefsirleri ile birlikte birçok tasnifatı ve Rasûlulîah (s.a.v.)'ı öven methiyeleri vardır. Dımaşk Camii'nde bir ders halkası vardı. Ümmü Salih türbesinde şeyhülkurrâlık görevini sürdürdü. Orada bir meskeni vardı. Bu sene cemaziyelahir ayının onikisinde pazar gecesi vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. İbn Hallikan'm anlattığına göre hicretin 558. senesinde doğmuştur. İbn Hallikan onun şu şiirini nakletnıiştir:
«Dediler ki yarın Hama diyarına geleceğiz.
Kafile onların verimli mıntıkasına konaklar.
Onlara itaat eden herkes,
Onlarla karşılaşmaktan ötürü sevinir.
Dedim ki, ben suçluyum çarem nedir?
Hangi yüzle karşılarına çıkacağım?
Dediler ki, özellikle kendilerinden ümitvar olan kimseler için,
Affetmek, onların şanından değil midir?» [21]

Rebîa Hatun Bintî Eyyûb

Sultan Selahaddin'in kızkardeşidir. Selahaddin ilk olarak onu Emir Sadeddin Mes'ud b. Muîneddin'le evlendirmiş, kendisi de Emir Sa-deddin'in kızkardeşi İsmetüddin Hatun'la evlenmişti. İsnıetüddin Hatun, daha önce Melik Nureddin'in zevcesiydi İsmetüddin Hatun, Hatu-niyetü'l-Cevvaniye ve Hankâhü'1-Berraniye1 nin vakfedicisidir. Emir Sadeddin vefat edince bu defa Sultan Selahaddin, Rebia Hatun'u Erbil valisi Melik MuzafferüddnVle evlendirdi. Rebia Hatun onun yanında Erbil'de kır seneden fazla kaldı. Melik Muzafferüddin vefat edince Rebia Hatun Dımaşk'a geldi ve Darülakiki'de ikamete başladı. Nihaye bu sene seksen yaşını aşmış iken vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Şeyha, Saliha, Alime Emetü'l-Latif b. Nasih el-Hanbelî onun hizmetinde bulunuyordu. Emetü'l-Latifin bir çok tasnif eseri vardı. Faziletli bir hatundu. Rebia Hatun'u Kasyun dağı eteklerindeki medreseyi Han-belilere vakfetmesi için o teşvik etmiş ve bu hayra onu rağbet ettirmişti. Rebia Hatun vefat edince Emetü'l-Latifin malına el konuldu, kendisi hapsedildi. Sonra hapisten salı verildi. Humus valisi Eşref onunla evlendi Eşrefle birlikte Rahbe'ye ve Telraşid'e gitti. Sonra hicretin 653. senesinde vefat etti. Dımaşk'ta onun birçok zahireleri ve kıymetli mücevherleri bulundu, bunların değeri yaklaşık 600.000 dirhemdi. Ayrıca emlâki ve vakıfları da vardı. Yüce Allah ona rahmet etsin. [22]

Muîneddin Hasan B. Şeyhüşşüyuh

Salih Necmeddin Eyyub'un veziriydi. Salih Necmeddin onu Di-maşk'a göndermiş ve Harezmlilerle birlikte ilk olarak Dımaşk' kuşatmış, nihayet orayı Salih İsmail'in elinden almış, Salih Eyyub adına naib olarak orada kalmıştı. Daha sonra Harezmliler Salih İsmail'le anlaşmışlar ve Muîneddin Hasan'ı Dımaşk'ta kuşatma altına almışlardı. Nihayet bu sene ramazan ayının üçüncü on günü içindeki günlerden birinde ellialtı yaşında vefat etti. Dımaşk'ta dört buçuk ay süreyle hüküm sürmüştü. Cenaze namazı Dınıaşk Camii'nde kılındı. Kasyun mezarlığında kardeşi İnıadüddin'in mezarının yanına defnedildi. [23]

Seyfeddin B. Kılıç

Bu zat Hanefîlere ait Kılıciye vakfının sahibiydi. Bu sene vefat edince mezkur medresesindeki türbesine defnedildi. Bu medrese Dârül-fülus mıntıkasındaydı. Allah onun bu hayrını kabul buyursun.
Bu sene vefat eden meşhur şahsiyetler arasında şu zâtlar da vardı: Cebel hatibi Şerefüddin Abdullah b. Şeyh Ebu Ömer. Allah rahmet etsin.
Seyf Ahmed b. İsa b. İmam Muvaffaküddin b. Kudame.
Külase imamı Şeyh Taceddin Ebü'l-Hasan Muhamnıed b. Ebî Cafer. Bu zât zamanında kendisine başvurulan büyük insanlardandı. Rivayet ve salihliği bakımından kendi zamanında hadis şeyhi idi. Yüce Allah rahmet etsin.
Şerefüddin Ahmed b. Cevheri ve Tacüddin Abdülcelil el-Ebherî de bu sene vefat ettiler. Bunlar büyük hadis hafızlarıydılar.

Faydalı eserler bıraktılar. Allah kendilerinden razı olsun. [24]

Hicretin Altıyüzkırkdördüncü Senesi

Bu sene Mansur, Humus gölü yanında Harezmlileri bozguna uğrattı. Salih Eyyub'un naibleri Dımaşk, Baalbek ve Busra'y hakim oldular. Cemaziyelahir ayında da Fahreddin b. Şeyh, Salt mıntıkasında Harezmlileri yine bozguna uğrattı ve geride kalanlar da dağılıp gittiler. Sonra Nasır, Kerek'i muhasara altına aldı. Oradan da Dımaşk'a döndü.
Salih Eyyub da zilkade ayında Dınıaşk'a geldi. Ahaliye ihsanda bulundu. Bu mezkur şehirleri teslim aldı. Serhat şehrin İzzeddin Aybek'in elinden aldı. Buna karşı ona bir bedel ödedi. Salt mıntıkasını Nasır Da-vud b. Muazzanı'dan, Sabye kalesin de Saîd b. Aziz b. Âdü'den aldı. Şanı cidden yükseldi. Dönüşünde Beyt-i Makdis'i ziyaret etti. Şehrin durumu ile ilgilendi Beyt-i Makdis'in surlarının onarılarak Nasıriye devletinin hakimi ve Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî'nin zamanındaki halin döndürülme sini, haracın ve Kudüs gelirlerinin buraya sarfedilmesini emretti. Bütün bu gelir ve paralar yetmeyecek olursa kalan masrafi da bizzat kendisinin karşılayacağını bildirdi.
Bu sene Hristiyanlarm elçileri gelerek papanın, Müslümanlarla savaşta gevşek davranışı nedeniyle Haçlı kontu Abdor'un kanım mubah kıldığını haber verdiler. Ayrıca papa, onu öldürecek bazı fedaileri de göndermişti. Bu fedailer oraya geldiklerinde Abdor gerekli hazırlığı yapmış, bir kölesini tahtına oturtmuştu. Fedailer tahtta oturan kölenin Kont Abdor olduğunu zannederek köleyi öldürmüşlerdi. İşte o zaman da Kont Abdor, fedaileri yakalayıp sarayının kapısında boğazladıktan ve derilerini yüzdükten sonra derilerine saman doldurarak sehpalara asmıştı. Bunu duyan papa onunla savaşmak için büyük bir orduyu üzerine gönderdi. Cenâb-ı Allah bu nedenle Haçlılar arasında ihtilaf meydana getirdi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu sene rebiyülahir ayının sonunda sah günü Mekke-i Mükerre-me'de şiddetli bir fırtına koptu. Kâbe-i Muazzama'mn eskiyen örtüsü yere düştü. Hicretin 640. senesinden o zamana kadar hacılar Mekke'ye gelmedikleri için örtü halife tarafından yenilenmemişti. Kabe çıplak hale gelinceye dek fırtına dinmemiş, örtü üzerinden uçmuş, siyah örtü yerlere düşmüştü. Bu da Abbasî devletinin sonunun geldiğine bir işaretti. Bundan sonra Tatar belasının vuku bulacağı, böylece haber verilmiş oluyordu. Allah Tatarlara lanet etsin.
Yemen naibi Ömer b. Sol, Harem şeyhi Afif b. Men'a'dan Kabe'ye örtü geçirmek için izin isteyince Harem şeyhi, «Hayır Kabe'ye ancak halifenin malından temin edilen örtü geçirilebilir» dedi. Yanında para da yoktu, 300 dinar ödünç para buldu ve pamuklu bir kumaş satın alıp siyaha boyadı. Eski Örtülere uygun biçimde nakışlayıp desenledi; diktirdi ve Kabe'ye örtü olarak geçirdi. Bu örtü hazırlanıncaya kadar Kâbe-i Muazzama yirmibir gece örtüsüz kalmıştı.
Bu sene Vezir Müeyyedüddin Muhamnıed b. Ahmed el-Alkamî'nin vezirlik konağında yaptırmış olduğu kütüphanenin açılışı yapıldı. Bu kütüphane son derece güzeldi. İçine kıymetli ve faydalı bir çok kitap konuldu. Şairler bu kütüphaneyi güzel beyit ve kasidelerle övdüler.
Bu sene zilhicce ayının sonlarında halife Müstasım Billah, oğulları Ebü'l-Abbas Ahmed ile Ebü'l-Fezail Abdurrahman'ı sünnet ettirdi.
Düğün ve şölen düzenledi. Uzun zamandan beri buna benzer bir düğün ve şölenin yapıldığı duyulmamıştı. Bu, artık Bağdat'ın ve Bağdatlıların o zamanda sevinçlere veda edişi anlamına geliyordu.
Bu sene Kerek valisi Nasır Davud, Emir îmadüddin Davud b. Mu-sik b. Hasko'yu tutukladı. Bu, hayırlı ve cömert emirlerdendi. Nasır onun mallarını müsadere etti, onu da Kerek'te yanında hapsetti. Fah-reddin b. Şeyh onun için ricacı olunca Nasır Davud, onu serbest bıraktı. Daha sonra boğazında bir yara çıktı, bu yara nedeniyle öldü. Cafer ile şehitlerin mezarlarının yanına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.
Bu sene Harezmlilerin hükümdarı Berekâthan, adamlarının Humus gölü yakınında bozguna uğramaları nedeniyle üzüntüden öldü. [25]

Melik Mansur

Melik Mansur Nasirüddin İbrahim b. Melik el-Mücahid Esedüddin Şirkuh. Humus valisiydi. Baalbek'i Salih Eyyub'a teslim ettikten sonra Dımaşk'ta vefat etti. Cenazesi Humus'a götürüldü. Dımaşk'a gelişinde Üsanıe'nin bahçesine konuk olmuştu Hastalanınca Dımaşk'm Neyrep mıntıkasında bulunan Eşref bahçesine götürüldü. Orada vefat etti. [26]

Saîn Muhammed B. Hassan

Saîn Muhammed b. Hassan b. Rafi el-Amirî. Hatipti. Çokça hadis dinledi. Kasr-ı Haccac'da vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [27]

Fakih, Allame Muhammed B. Mahmud B. Abdu'l-Münim

Meramlı idi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Faziletli bir kimse olup . birçok ilme vakıftı. Ebu Şâme onu överek şöyle demişti: «Eskiden beri ona arkadaşlık etmişimdir. Dımaşk'ta kendisinden sonra Hanbeliler arasında kendisi gibi büyük bir alim bırakmış değildir.» Vefat edince cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [28]

Zîya Abdurrahman El-Ğumarî

Maliki mezhebine mensuptu. Şeyh Ebu Amr b. Hacib, hicretin 638. senesinde Dımaşk'tan ayrılınca onun görevine atandı, onun ders halkasında oturdu. Maliki zaviyesinde onun yerinde ders verdi.
Bu sene Fakih Taceddin İsmail b. Cemil de Halep'te vefat etti. Faziletli, dindar, kalbi temiz bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [29]

Hicretin Altıyüzkırkbeşînci Senesi

Bu sene Sultan Necmeddin Eyyub b. Kâmil, Şam'dan Mısır diyarına döndü. Yolda Kudüs'ü ziyaret etti. Kudüslülere çok para dağıttı. Kudüs şehrinin surlarının, babasının amcası ve Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî'nin zamanındaki sağlam haline döndürülmesini emretti. Askerlerini, Haçlıları kuşatmak için teşvik etti. Taberiye'yi de safer ayının onunda fethetti. Cemaziyelahir ayının sonunda ise Askalan'ı fethetti. Receb ayında Beytül-Abâr hatibinin oğlu İmadüddin Davud'u Emev Camii'nin hatipliğinden ve Gazaliye medresesinin müderrisliğinden azletti. Bu göreve Kadı îmadüddin b. Abdülkerim b Haristanî'yi atadı. Bu zat îbn Salah'tan sonra dârülhadis hocalığı yapmaktaydı.
Bu sene Salih Eyyub, Salih İsmail'den yana olmakla itham edilen "bazı Dımaşk önde gelenlerini yanma çağırttı. Bunla arasında Kadı Muhyiddin b. Zekî, Benu Sasarî, Kâtip İbn İmad, Salih İsmail'in kölesi Halimi, Busra valisi Şihab Gazı c bulunmaktaydı. Bunlar Mısır'a vardıklarında tahkir edilmediler, cezalandırılmadılar. Aksine bazılarına hil'at giydirildi ve saygı görür olarak kendi istekleriyle Mısır'da bırakıldılar. [30]

Hicretin Altıyüzkırkbeşîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hüseyin B. Hüseyin B. Ali

Hüseyin b. Hüseyin b. Ali b. Hamza el-Alevî el-Hüseynî Ebu Abdil-lah el-Aksasî en-Nakip Kutbeddin. Aslen Kûfelidir Ancak Bağdat'ta ikamet etmiştir. Nakiplik görevini yürütmüş, sonra Kûfe'de tutuklanmıştır. Faziletli, edip, şair bir kimseydi. İbn Saî onun birçok şiirim nak-letmiştir. Yüce Allah ona rahmet etsin. [31]

Nahivci Şelübîn

Asıl adı Ömer b. Muhammed b. Abdullah el-Ezdî Ebu Ali el-Endülüsî el-İşbilî'dir. Şelubin adıyla meşhur olmuştur. Şelubin Endülüslülerin dilinde beyaz ve kumral anlamına gelir.
İbn Hallikan dedi ki: «Onunla nahvin büyük alimlerinin sonu gelmiştir. Kendisinde biraz dalgınlık mevcuttu. Onun şiir ve tasnif çalışmalarının dışındaki eserleri arasında Cezûliye'nin şerhi ile Kitabü't-Tavtie de vardı. Bu sene seksen yaşını aşmış olduğu halde vefat etmiştir.» Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [32]

Şeyh Harirî

Aslen Zer şehrinin doğusundaki Beser koyündendir. Bir süre Di-maşk'ta ikamet etti. İpekçilikle uğraştı sonra bu işi bırakıp Şeyh Ali el-Mugarbel'in yanında dervişlik yaptı. Enevî Camii'nin kıble tarafında kendisi için bir tekke yaptırdı. Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam, Şeyh Ta-kiyyüddin b. Salah, Maliki şeyhi Şeyh Ebu Amr b. Hadb gibilerinin ve diğer fakihlerin reddettikleri bazı çirkin hareketlerde bulundu. Eşref tahta geçince Azeta kalesine hapsedildi. Orada bir kaç yıl hapis yattı. Sonra Salih İsmail onu serbest bıraktı. Yalnız Dımaşk'ta ikamet etmemesini kendisine şart koştu. O da bir süre gidip köyü olan Beser'de ikamet etti. Nihayet bu sene vefat etti.
ez-Zeyl adlı eserde Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene ramazan ayında Beser köyünde kendi tekkesinde ikame

etmekte olan ve Harirî adıyla tanınan Şeyh Ali de vefat etti. Bu zat Dımaşk'a gidip gelirdi. Bir grup fakir de ona tâbi olmuştu Bunlar Ashab-ı Harirî diye bilinirlerdi. Şeriate muhaliftiler. Bunlardan Allah'a dönenler hariç içleri dışlarından daha kötüydü. Harirî, şer'i emirlerle alay eder, bunları küçümser, fasıkların ve asilerin'birçok hareketlerini irtikâb ederdi. Onun sebebiyle Dımaşklı büyük insanların çocuklarından kalabalık bir grup fesada sürüklendi ve onun adamlarının kılığına hüründüler. Sapıklığa daldığı ve hayasız olduğu için onun peşine takıldılar. Meclisinde şarkı, raks ve tüysüz oğlanlar bulunurdu. Böyle yapanları hiç protesto etmezdi. Aksine namazı terk etti, israfa daldı, birçok insanı saptırdı. Büyük bir kalabalığı fesada sürükledi. Şeriat alimlerinden bir grup defalarca onun öldürülmesi yolunda fetva verdi. Sonra Cenâb-ı Allah, insanları ondar kurtarıp rahata kavuşturdu.»

Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme'nin, Şeyh Ali el-Harirî hakkındaki sözleri harfi harfine bunlardan ibarettir. [33]

Emir İzzeddîn Aybek

îzziye vakfının sahibidir. Muazzam'ın zamanında saray üstadı idi. Akıllı, şerefli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Muazzam onu Ser-had'a naib olarak atadı. Atılgan, yetenekli ve doğru yolda yürüyen bir insandı. Îzziyetü'l-Cevvaniye ve İzziyetü'l-Berraniye medreselerini vakfetti. Salih Eyyub Serhat şehrini elinden aldığında ona bedel ödedi. Bundan sonra kendis Dımaşk'ta ikamete başladı. Ancak kendisinin Salih İsmail'le mektuplaştığı yolunda jurnal edilince yakalandı. Malına, mülküne el konuldu. Kendisi hastalandı. Yere düştü ve, «Bu benim son deniimdir» dedi. Ölünceye kadar bir tek kelime konuşamadı. Vefat etti ve Mısır'daki Babü'n-Nasr mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. Sonra Veraka çarşısı üstündeki türbesine nakledildi. Sibt,onun hicrî 647. senede vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [34]

Şihap Gazi B. Adil

Silvan'ın, Ahlat'ın ve diğer beldelerin sahibi idi. Eyyubîlerin en akıllılarından ve faziletlilerinden çok dindar bir kişiydi. Şiirlerinden biri şudur:
«Senin dünyada yer üzerinde oturmuş halde gitmen, zamanın aca-ipliklerindendir.
Bu gidişin ey adam, oturmakta olan bir topluluğu denizde seyrettiren bir geminin seyri gibidir ki; gemi gider, kaleler uçar.» [35]

Hicretin Altıyüzkırkaltıncı Senesi

Bu sene Sultan Salih Necmeddin, Mısır diyarından Dımaşk'a geldi. Askerleri ve mancınıkları Humus'a sevk etti. Çünkü Humu emiri Melik Eşref b. Musa b. Mansur b. Esedüddin; Humus'u, Telbaşir karşılığında Haleb emiri Yusuf b. Aziz'e vermişti Halebliler, Dımaşklıların üzerine gelmekte olduklarını öğrenince Humus'u onlara karşı korumak için büyük bir kitle halinde harekete geçtiler ve onların üzerlerine yürüdüler. O esnada Bağdat Nizamiye medresesinin müderrisi Şeyh Necmeddin Badzay elçi olarak gelmiş bulunuyordu. İki tarafın arasını buldu ve onları barıştırdı. Her iki grup da kendi beldelerine döndüler. Allah'a
hamd olsun.
Bu sene çocuk denecek yaşta genç bir Türk köle, efendisinin kendisiyle fuhuş yapmak istemesine karşı koyduğu için duvara çivilenerek öldürülmüştü. Bu köle, genç ve cidden çok güzel bir insandı. Ölümüne, ya-kışıklığma, yaşının küçük oluşuna ve mazlumluğuna halk çok üzülmüş, onun hakkında kasideler nazmetmişlerdi. Onun için manzume yazanlardan biri de Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme'dir. Ondan uzun uzadıya bahseder. Şeyh Şihabüddin, mezkur kasidesini Zeyl'inde nakletmiştir.
Bu sene Dımaşk'm Sûku'd-Dakik pazarında çok eski olan Bizans yapısı bir köprü gündüzleyin çöktü. Bu köprü Ümmü Hakir sarayının yanındaydı. Onun çöküşü nedeniyle çevredeki bir çok ev ve dükkan da
yıkıldı.
Bu sene receb ayının yirmibeşinde pazar gecesi Dımaşk Camii'nin doğu minaresinde yangın çıktı. Minarenin içi tamamer yandı. Merdivenleri tahta kalaslardandı. Orada bir çok emanet eşya vardı. O eşyalar da telef oldular. Ancak camiye zarar gelmedi. Allah'a hamd olsun. Sultan birkaç gün sonra Dımaşk'a geldi ve minarenin onarılıp eski haline getirilmesini emretti.
Bu minare daha sonra hicretin 740. senesinde tamamen yanıp çöktü. Ama eskisinden daha güzel bir şekilde onarıldı. Allah'a hamd olsun. Şimdi Dımaşk'taki Emevî Camii'nin doğusundaki beyaz minare, yerinde durmaktadır. Hadis-i şerirle de anlatıldığı gibi İsa (a.s.) oraya inecektir. Bununla ilgili açıklama yeri gelince verilecektir.
Yine bu sene Sultan Salih Eyyub hasta halde bir mahfeye bildirilerek Mısır diyarına döndü. Gerçekten hastalığı ağır olup hareket edemeyecek durumdaydı. Hastalığı, babasından sonra Mısır diyarının sahibi olan kardeşi Âdil Ebu Bekir b. Kâmil'in öldürülmesini emretmesine engel olmuştu. Mısır'ı istila ettiği zamandan beri onu hapiste tutmaktaydı. Bu sene şevval ayına girildiğinde onun boğulmasını emretti. Bu emir üzerine kardeşi, Şemsü'd-Devle türbesinde boğularak öldürüldü. Kendisi de

ondan sonra ertesi sene şaban ayının ortasına kadar perişan ve çok ağır hastalığa yakalanmış olarak ancak yaşayabildi. Yaratma ve emrin kendisine ait olduğu Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. [36]

Hicretin Altıyüzkırkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Fazlüddin El-Honcî

Mısır diyarının kadilkudatı olup hekim, mantıkçı ve alim bir zattı. Bu ilimlerde çok ileri derecelere yükselmişti. Bununla birlikte yaşantısı mazbut, hüküm verişi de sağlamdı. Ebu Şâme'nin ifadesine göre bir çok kimse onu övmüştür. [37]

Ali B. Yahya Cemaleddin Ebü'l-Hasan El-Muharremî

Faziletli, edip, şair ve mahir bir gençti. Riyazata, akla ve hevanın yenlisine dair bir çok ilmi kapsayan muhtasar ve veciz bir kitap tasnif etti. Bu kitabına Netâicü'l-Efkâr adını verdi. Kitabında hikmete dair faydalı bir çok ifade kullandı. Şöyle ki:
«Sultan kendisine uyulan bir imamdır. Bu, dinin meşru bir emridir. Eğer zulmederse maiyetindeki hakimler de ona bakarak zulmederler. Eğer adaletli olursa, hiç kimse onun hükmüne karşı çıkmaya cesaret gösteremez. Sultan, Allah'ın yeryüzüne hakim kıldığı, beldelerinde halkına ve kullarına güvenilir bir kimse olarak tayin ettiği bir kimsedir. Onun elini ve otoritesini her tarafa uzatmış, makam ve mertebesini yükseltmiştir. Öyleyse sultanın emaneti sahiplerine teslim etmesi, dininde halis olması, kalbini temizlemesi, gidişatını düzeltmesi, adaleti vazgeçilmez bir alışkanlık haline getirmesi, sevabı da yegane hedef edinmesi gerekir. Çünkü zulüm, ayağı kaydırır, nimeti yok eder, fakirliği celbeder, ümmetleri de helak eder.
Tabibe karşı çıkmak eziyeti gerektirir. Nice çareler vardır ki, bunlar kabileden daha faydalıdır. Öfkesi bol olan kişi zayıftır. Hain vali azledilir. Hikmet sahibi kimselerin gönülleri, gözlerin bakışlarındaki sırları keşfeder. İktidara geçtiğinde kardeşini, dostluğunda alışık olduğu davranışınla razı et. Tevazu, şerefi avlayan bir alettir. İçinde acizlik bulunmazsa hüsn-ü zan çok güzel bir şeydir. İçinde akıl ve tedbir bulunmazsa su-i zan çok çirkin bir şeydir.
Abdullah b. Ömer'in bir kölesi vardı. Bir suç işledi. Abdullah b. Ömer onu bu suçundan dolayı cezalandırmak isteyince köle ona şöyle dedi: «Ey efendim! Senin hiçbir günahın yok mudur ki o günahından Ötürü Allah'tan korkasın?» Abdullah b. Ömer onun bu sorusuna, «Evet, günahım vardır» diye cevap verince, köle şu karşılığı verdi: «Günahından ötürü seni hemen cezalandırmayan ve sana bir süre tanıyan Zatın (Allah'ın) hakkı için sen de beni hemen cezalandırma ve bana bir süre tanı.» Köle böyle dedi, ama bir süre sonra ikinci kez suç işledi. Abdullah b. Ömer onu cezalandırmak isteyince köle yine aynı karşılığı verdi. Abdullah b. Ömer bu defa da onu affetti. Ne var ki bir süre sonra köle üçüncü kez suç işleyince Abdullah b. Ömer onu cezalandırdı. Fakat köle hiçbir şey demedi. Abdullah b. Ömer ona, «Niçin önceki iki kez söylediğin şeyleri şimdi de söylemiyorsun?» diye sorunca köle, «Ey efendim! Tekrar tekrar suç işlediğim halde senin yumuşak huyluluk göstermenden utandığım için bir şey diyemiyorum» dedi. Onun bu cevabı karşısında Abdullah b. Ömer ağlayıp şöyle dedi: «Senden çok benim Rabbimden utanmam gerekir. Sen Allah rızası için artık özgürsün.» Ali b. Yahya'nın halifeyi Öven şöyle bir şiiri vardır:
«Ey bulutların sularını yağmur olarak yağdırmayıp cimrilik edişi zamanında,
Elleri, halkın üzerine altınları sağanak gibi yağdıran zat,
Adaletiyle meşhur olan Kisrâ, senin yanında zalim kalır.
Cömertliğiyle meşhur olan Hatem-i Tayı, senin yanında cimri kalır.
Ümit sahipleri sana doğru secdeye kapandılar.»
îbn Saî onun güzel birçok şiirini nakletmiştir. Yüce Allah ona rahmet etsin. [38]

Şeyh Ebu Amr B. Hacip

Maliki mezhebine mensup olan bu zatın şeceresi şöyledir: Osman b. Ömer b. Ebî Bekir b. Yunus er-Ruveynî. Ruveynelidir sonraları Mısır'a yerleşmiştir. Allamedir. Künyesi Ebu Amr'dır. Malikîlerin şeyhi idi. Babası, Emir İzzeddin Musik es-Salahî'nin arkadaşıydı. Kendisi ilimle meşgul oldu. Kıraat ilimlerine vakıftı. Nahiv ilmini de beliğ bir şekilde elde etti. Fıkıh öğrendi. Zamanın insanlarının fevkine çıktı. Usûlde, fürûda, Arapçada, sarfta, aruzda, tefsirde ve diğer bazı ilimlerde lider oldu. Hicretin 617. senesinde Dımaşk'ı yurt edindi. Orada Emevî Camii'nde Malikîlere ders verdi. Nihayet hicretin 638 senesinde Şeyh İzzeddin b. Abdüs selam'la birlikte Dımaşk'tan ayrılıp Mısır diyarına gitti ve bu sene iskenderiye'de vefat etti Menara ile Beled arasındaki mezarlığa defnedildi. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme onun hakkında şöyle demiştir:
«Şeyh Ebu Amr zekâvet sahibi imamlardan biri olup bilgi üreten kimselerdendi. Güvenilir, mütevazi, iffetli, hayalı, insaflı, ilmi ve alimleri seven, ilmi yayan, eziyetlere tahammül eden, belalara sabreden hüccet bir insandı. Defalarca Dımaşk'a geldi. Son olarak da hicretin 617. senesinde Dımaşk'a gelmiş; orada Malikîler için müderris; kıraat ve Arapça ilimlerinde kendisinden istifade etmek isteyen kimseler için de şeyh olarak ikamet etmişti. İlimde ve amelde dinin rükünlerinden bir rükün

oldu. Çeşitli ilimlerde yükseldi. Malik b. Enes'in -Yüce Allah ona rahmet etsin- mezhebini mükemmel bir şekilde öğrendi. İbı Hallikan onu çok övmüştür.»

Şeyh Ebu Amr'ın fıkha dair muhtasarı, bu hususta en güzel eserlerdendir. Bu eserinde İbn Şaş'ın faidelerini nazmetmiştir. Usûl-ü fıkha dair bir muhtasarı da vardır. Bu eserinde Seyfeddin Amidî'nin Fevai-dü'1-Ahkâm adlı eserinin hemen hemen büyük bir kısmını nakletmiştir. Cenâb-ı Allah lütfetti de bu eseri ezberledim. Bu eserine koyduğu nebevi hadisleri de hafızama yerleştirdim. Allah'a hamd olsun.

Şeyh Ebu Amr'ın ayrıca Arapça'ya dair Şerhü'l-Müfassal vel Emalî adlı eseri ile nahve dair meşhur Mukaddime'si vardır. Bu Mukaddi-me'sinde Zemahşerî'nin Mufassal adlı eserini kısaltıp şerhetmiştir. Başkaları da bu eseri şerhetmişlerdir. et-Tasrif adlı eser ile bu eserin şerhi de onundur. Şatıbî'nin veznine göre bir de aruzu vardır. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hoşnut olsun. [39]

Hicretin Altıyüzkırkyedîncî Senesi

Bu sene Melik Salih Eyyub vefat etti. Oğlu Turanşah öldürüldü. Yerine Muiz İzzeddin Aybek et-Türkmenî geçti.
Bu sene Muharrem ayının dördünde pazartesi,günü Melik Salih, bir mahfe içinde Dımaşk'tan Mısır'a götürüldü. İbn Sibt böyle demiştir. Dımaşk'tan ayrılmadan önce kalede halka şöyle seslenmişti: «Yanımızda kendisine ait bir alacağı veya eşyası bulunan varsa gelsin.» Onun bu çağrısı üzerine etrafında bir çok kimse toplandı, onlara mallarını verdi. Bu sene safer ayının onunda Dımaşk'a onun naibi Emir Cemaled-din b. Yağmur girdi ve Babü'l-Cabiye dahilindeki Derbü'ş-Şearin'de konakladı. Bu sene cemaziyelahir ayında Naib Cemaleddin, Babülberid ortasında sonradan yapılmış olan dükkanların yıkılmasını, orada kıble tarafında ve Şamiye mahallesindeki terzilerin yanı başındaki dükkandan başka hiç bir dükkanın bırakılmamasını, orta yerdeki bütün dükkanların yıkılmasını emretti. Ebu Şâme dedi ki: «Âdil, bu dükkanları yıkmış, sonra eski haline getirilmiş, sonra İbn Yağmur da buraları yıkmıştı. Umarız ki buralar bu haliyle kalır.»
Bu sene Nasır Davud, Kerek'ten çıkıp Haleb'e geldi. Salih Eyyub'da Dımaşk'ta bulunan naibi Cemaleddin b. Yağmur'a Dımaşk'ta bulunan ve Nasır'a ait olan Üsame evinin ve Kabon'daki bahçesinin (Kasr bahçesinin) yıkılıp tahrip edilmesini bahçedeki ağaçların kökten sökülmesini emretti. Salih Eyyub, Kerek şehrini Emced Hasan b. Nasır'dan aldı, Muazzam'ın ailesinden olan kimseleri kovdu. Malına, mülküne el koydu. Orada 1.000.000 dinar altın vardı. Salih Emced'e burayı sağlam bir ikta' olarak teslim etti.
Bu sene Bağdat'da su taşkınları meydana geldi. Bu yüzden birçok mahalle ve meşhur bina zarar gördü. Üç cami dışında diğer camiler de cuma namazları kılınamaz hale geldi. Mahallelerinin sular altında kalmasından korkulduğu için birkaç halifenin tabutu Rüsafe mezarlığına nakledildi. Tabutu nakledilen halifeler arasında Muktesid b. Emir Ebu Ahmed el-Mütevekkil de vardı. Bu zat defnedilişinden 350 sene sonra mezarından çıkarılıp Rusafe'ye taşınmıştı. Aynı şekilde oğlu Müktefî ile Muktefi b. Muktedir Billah da mezarlarından çıkarılıp Rusafe'ye nakledildiler. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.
Bu sene Haçlılar Dimyat'a hücum ettiler. Orada bulunan asker ve sivil halk başka yerlere kaçtı. Haçlılar şehri istila ettiler. Birçok Müslü-nanı öldürdüler. Bu hadise bu sene rebiyülevvel ayında meydana gelmişti. Sultan da gelip bütün askerleriyle birlikte otağını düşmanın tam karşısına kurmuş; Haçlılardan korkup kaçan Müslümanları idam etmiş, kendilerinin ve Allah'ın düşmanı olan kimseleri korkutmak amacıyla azıcık sabretmeyişlerinden ötürü onları kınamıştı. Kendisinin hastalığı fazlalaşmış ve durumu fenalaşmıştı. Bu sene şaban ayında Mansure'de vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Ancak şeceretüddür (inci ağacı) adıyla çağrılan cariyesi Ümmü Halil, onun ölümünü gizledi. Onun kimseyle görüşemeyecek derecede ağır hasta olduğunu söyledi. Sultanlık alametleri, olduğu gibi duruyordu. Yalnız önde gelen emirlere durumu bildirdi. Onlar da sultanın oğlu Melik Muazzam Turanşah'a haber gönderdiler. Hasankeyf te bulunan Turanşah'ı hemen yanlarına getirdiler. Bu getirme olayı, aralarında Fahreddin b. Şeyh'in de bulunduğu büyük emirlerin tavsiyesi üzerine olmuştu. Melik Muazzam Tu-ranşah yanlarına varır varmaz onu başlarına hükümdar yaptılar ve hepsi ona bey*at ettiler. O da tahta oturup hükümdarlığı ele aldı. Haçlılarla savaştı. Onları bozguna uğrattı. 30.000 Haçlıyı öldürdü. Allah'a hamd olsun. Bu hadise, hicretin 648. sene başında meydana gelmişti. Ancak kendisi de iki ay sonra öldürüldü. Emirlerden İzzeddin Aybek et-Türknanî eline kılıçla vurmuş, birkaç parmağını kesmişti. O da tahtadan yapılma otağ içindeki odasına kaçmıştı. Onu orada kuşatmışlar, çembere almışlar ve yakmışlardı. Kapıdan çıkmış ve halifenin elçisine sığınmış, aman dilemişti. Fakat etrafındaki zorbalar onun bu aman dileyişini kabul etmemişlerdi. Nile kaçıp sulara atılmış, sonra dışarı çıkınca hemen feci bir şekilde öldürülmüştü. Onu ayaklarıyla çiğneyip ezmişler ve bir leş gibi gömmüşlerdi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Onu vuranlardan biri de Bendakdarî idi. Bendakdarî, omuzuna bir darbe vurmuş, vurduğu kılıç, koltuğunun altından çıkmıştı. Aman diliyordu, ama kimse ona aman vermiyordu. [40]

Hicretin Altıyüzkırkyedincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Fahreddîn Yusuf B. Şeyh B. Hameveyh

Faziletli, dindar, heybetli, vakarlı, hükümdarlığa layık bir kimseydi. Emirler onu saygıyla karşılardı. Onları kendisine Salih'ten sonra bey'ata çağırmış olsaydı herkes ittifakla ona be/at ederdi. Ancak kendisi Eyyubilerin tarafını himaye etmek için böyle yapmayı uygun görüyordu. Muazzam Turanşah'm Mısır'a gelişinden önce zilkade ayında Haçlılardan Templier tarikatına mensup bir şövalye onu şehid etmişti. Malı, mülkü, atları yağmalanmış, evi tahrip edilmişti. Ona yapmadık çirkin hareket bırakmamışlardı. Bunu kendisine yapanlar da sağlığında kendisine son derece saygı gösteren emirlerdi. Şiirlerinden biri şudur: «Küçük yaşta nefsimin arzularına karşı koyuyordum, Ama geceler, yaşlılık ve ihtiyarlıkla beni vurdukları zaman, Öncekilerin tam tersine nefsimin arzularına uydum. Keşke büyük olarak yaratılmış olaydım da sonra küçüklüğe dön-seydim.» [41]

Hicretin Altîyüzkırksekizinci Senesi

Bu sene muharrem ayının üçünde çarşamba günü Muazzam Tu-ranşah, Dimyat limanında Haçlıları bozguna uğrattı. Onlardan

30.000
(başka bir rivayete göre 100.000) kişiyi öldürdü. Çok miktarda ganimet ele geçirdi. Allah'a hamd olsun. Sonra da esir aldığı bazı emirleri Öldürdü. Esir alınanlar arasında Fransa kralıyla kardeşi de vardı. Fransa kralının miğferi Dımaşk'a gönderildi Dımaşk naibi onu merasimde giydi. Bu miğfer çelikten olup Sincap kürküyle astarlanmıştı. Şairlerden bir grup bu olaylara sevindikleri için şiirler okudular. Fakirler Meryem Kilisesi'ne girip orada Cenâb-ı Allah'ın Hristiyanlara karşı Müslümanlara bahşettiği zaferden ötürü sevindiler. Sevinç gösterileri yaptılar. Bu gösteriler esnasında neredeyse bu kilise yıkılacaktı. Baalbek'te bulunan Hristiyanlar daha önce Hristiy ani arın Dimyat'ı ele geçirişleri esnasında çok sevinmişler ve sevinç gösterilerinde bulunmuşlardı. Bu bozgun sebebiyle yüzleri karardı. Şehir naibi onları yakalatıp Yahudilere gönderdi ve Yahudilere tokatlattı. Sonra muharrem ayı çıkmadan emirler, üstadlarmm oğlu Turanşah'ı öldürüp Nil kıyısında bir tarafa defnettiler. Yüce Allah Turanşah'a ve atalarına lütuf ve keremiyle rahmet etsin. [42]

Muiz İzzeddin Aybek Et-Türkmanî'nin Eyyubîler'den Sonra Mısır'a Hakim Oluşu

Önceki sayfalarda da açıklandığı gibi babasından sonra sadece iki ay hüküm süren Turanşah b. Salih Eyyub b. Âdil Ebu Beki b. Necmed-din Eyyub'u deniz emirleri ile diğer komutanlar Salihiye'de öldürünce bu katiller kendi aralarında, «Bunun bir zararı yok, bunun bir zararı yok» diye seslendiler. Aralarında bulunan îzzeddin Aybek et-Türkma-nî'yi çağırıp onu başlarına hükümdar yaptılar. Ona beyatlerini sundular ve Melikü'1-Muiz lakabını takarak hep birlikte Kahire'ye gittiler. Beşgün sonra Eyyubîlerden on yaşında bir çocuk olan Melikü'l-Eşref Muzafferüddin Musa b. Nasır Yusuf b. Mes'ud Atsız b. Kâmil' başlarına hükümdar ve Muiz'i de ona atabek yaptılar. Paralar üzerindeki damga ve okunan hutbeler bu ikisi arasında müştereken paylaşıldı. Bunlar bu durumu Şam emirlerine bir mektupla bildirdiler. Ancak Şam'da hakimiyetlerini kuramadılar. Aksine Şâm, ellerinden çıktı. Sadece Mısır diyarına hakim olabildiler. Bütün bu işler Salih Eyyub'un gözdesi ve Hatun Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil'in emri üzerine yapılmıştı. Bu hatun, Atabek Muiz'le evlendi. Hutbeler onun adına okundu sikkelere adı yazıldı. Cuma günleri Mısır'da ve Mısır'a bağlı beldelerde onun adına minberler üzerinde hutbeler okunup kendisine dualar yapıldı. Sikkeler de aynı şekilde Ümmü Halil adıyla bastırılıyordu. Fermanların üzerindeki alametler, fermanlara atılan imzalar, onun adına idi. Bu durum Mu-iz'den önce üç ay sürdü. Neticede -ileride de anlatacağımız gibi- kıymetten düştü. Hakaret görüp öldürüldü. [43]

Halep Valisî Nasır B. Azîz B. Zahirin Dımaşk'a Sahip Oluşu

Mısır diyarında emirlerin, Muazzam Turanşah Salih Eyyub'u öldürmeleri üzerine Halepliler, beraberlerinde üstadlarınm oğlu Nasır Yusuf b. Aziz Muhammed b. Zahir Gazi b. Nasır Yusuf olmak üzere harekete geçtiler. Eyyubî emirlerinden Salih İsmail b. Âdil de onlarla beraberdi. Bu zat mevcutlar arasında yaş, tecrübe, saygınlık ve karizma bakımından hükümdarlığa en layık olan idi. Onunla birlikte Nasır Davud b. Muazzam b. Âdil, Humus valisi Eşref Musa b. Mansur İbrahim b. Ese-düddin Şirku da Haleplilerin yanında bulunuyordu. Hep birlikte Dı-maşk'a geldiler. Şehri kuşatma altına alıp kısa zamanda ele geçirdiler, îbn Yağmur'un evi yağmalandı. Kendisi kaleye hapsedildi. Dımaşk çevresinde bulunan Baalbek, Busra, Salt ve Serhat mıntıkaları da ele geçirildi. Yalnız Muğis Ömer b. Âdil b. Kâmil'in hakimiyetinde bulunan Ke~ rek ve Şobek onlara teslim olmadı. Melik Muğis Ömer, Muazzam Turan-şah'm Öldürülmesi esnasında Kerek ve Şobek'i hakimiyeti altına almıştı. Mısırlılar onu başlarına hükümdar yapmak için talebte bulundular, ancak o iki amca oğlunun başına gelenleri görerek bu işe girişmekten korktu. Mısırlıların çağrısına uymadı ve Mısır'a gitmedi. Halepliler, Dı-maşk'ı ve çevresini ellerine geçirdiklerinde Nasır kalede oturarak, insanların gönlünü aldı. Sonra Mısır diyarını ele geçirmeyi amaçlayarak Gazze'ye doğru yola koyuldular. Karşılarına Mısır ordusu çıktı. Mısırlılarla şiddetli bir savaşa tutuştular. Bunlar ilk etapta Mısırlıları bozguna uğrattılar. Öyle ki orada Nasır adına hutbe okundu. Sonra savaş Şamlıların aleyhine döndü, hezimete uğradılar. Salih İsmail'in askerleri telef oldu. Önde gelen bir çok adamı esir alındı. Şeyh Ebu Şâme burada onlardan bazısı için şöyle bir şiir inşâd etmiştir:
«İsmail mallarımızı zayi etti. Verimli topraklarımızı sebepsiz yere tahrip etti.
Kaleyi tahkim eden rahatını buldu. Bu insanları zengin kılmayıp yoksul düşürenin cezasıdır.» [44]

Salih Türbesinin Vakfedicisi Salih İsmail'in Biyografisi

Salih -Allah kendisine rahmet etsin- akıllı ve tedbirli bir hükümdardı. Onun sebebiyle durumlar birçok aşamadan geçer, halden hale dönerdi. Eşref, kendisinden sonra Dımaşk idaresinin ona verilmesini vasiyet etmişti. O da birkaç ay müddetle Dımaşk'a hakim oldu. Sonra kardeşi Kâmil, şehri ondan aldı. Fakat daha sonra kendisi hile ve tuzak kurarak burayı Salih Eyyub'un elinden geri aldı. Dört seneden fazla süreyle orada hüküm sürdü. Sonra Salih Eyyub hicretin 643. senesinde Dı-maşk'ı onlara geri aldı. Baalbek ve Busra şehirleri Salih İsmail'in eline geçti. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bilahare buralar da onun

elinden alındı. Artık sığınacağı bir beldesi kalmamıştı. Halep'e giderek vali Nasır Yusuf un himayesine girdi. Bu senede Mısır diyarındaki savaşta kayboldu. Ne yaptığı, nereye gittiği, başına neler geldiği bilinmemektedir. Doğrusunu Allah bilir. O Dımaşk'taki türbeyi, medreseyi, dârülhadisi ve bazı arazileri vakfeden zâttır. Yüce Allah lütuf ve kere-miyle ona rahmet etsin. [45]

Hicretin Altıyüzkırksekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Salih Eyyub'un Oğlu Melikü'l-Muazzam Turanşah

Melikül-Muazzam Turanşah b. Salih Eyyub b. Kâmil b. Âdil. Babasının sağlığında Hasankeyf emin idi. Babası kend zamanında onu yanına çağırmış, ancak o, bu çağrıya icabet etmemişti. Babası vefat edince bu defa emirler onu davet ettiler. Bu davete icabet ederek yanlarına gitti. Emirler de onu başlarına hükümdar yaptılar. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bilahare onu öldürdüler. Bu hadise, bu sene muharrem ayının yirmiyedisinde pazartesi günü vuku bulmuştu. Bir rivayette anlatıldığına göre o, hükümdarlığa layık olmayan geri kafalı bir kimseydi. Öldürülüşünden sonra babasını rüyada görmüşlerdi. Babası rüya halinde şöyle bir şiir okumuştu:
«Oğlumu en feci biçimde öldürdüler. O dünyalara örnek oldu. Onun hakkında ahde vefa göstermediler. Ondan öncekiler için de bunu yapmadılar. Kısa bir zaman sonra onların,
Azıcık bir insan grubu tarafından yenilip yutulduklarım göreceksin!»
Bir süre sonra Mısırlılarla Şamlılar şiddetli bir savaşa tutuştular. Bu savaşta her iki taraftan da meşhur şahsiyetler, emirler ve komutanlar öldürüldü. Öldürülenler arasında Haleb'in baş veziri Şems Lü'lü de vardı. Bu, Allah'ın salih ve hayırl kullanndandı. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi. [46]

Hatun Erguvanîye

Hatun Erguvaniye el-Hanziye, Caber kalesinin emiri Hafiz'a hizmet edişi ve onu terbiye ile meşgul olması nedeniyle kendisine Hafiziye adı verilmiştir. Akıllı, tedbirli, uzun ömür süren, büyük servet sahibi bir kadındı. Muğis Ömer b. Salih Eyyub'un yemek işlerine bakardı. Salih İsmail onun malım müsadere etti ve ondan 400 sandık dolusu para aldı. Hatun Erguvaniye Dımaşk'taki evini kendi hizmetçilerine vakfetti. Şeyh Taceddin el-Kindî'nin hadimi Necib Yakut'un bahçesini satın alarak orada bir türbe ve mescit yaptırdı. Bu türbe ve mescit için de bir çok vakıflar tahsis etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [47]

Eminü'd-Devle Ebu Hasan Gazzal El-Mutatabbip

Baalbek'teki Eminiye vakfının kurucusudur. Salih İsmail'in veziri idi. Ordu komutanlığı da yaptı. Hem kendine, hem de sultanına uğursuzluk getirdi. Hem kendi elindeki nimetlerin, hem de sultanının sahip olduğu nimetlerin yok olmasına sebep oldu. Kötü bir vezirdi. Sibt onun dini hiçe saydığını, hakikatte onun dinsiz olduğunu söylemiştir. Bu sene içinde öldürülmesi nedeniyle Cenâb-ı Allah bütün Müslümanları ondan kurtarmıştır. Salih İsmail Mısır diyarında kaybolunca emirlerden bazıları ona ve İbn Yağmur'a hücum ettiler. İkisini de Mısır kalesinde karşı karşıya dar ağacına asıp idam ettiler. Eminü'd-Devle Gazzal'ın 3.000.000 dinar değerinde malı, mücevherleri ve eşyaları bulundu. Bunlar arasında çok nefis yazılarla yazılmış 10.000 cilt kitap vardı. [48]

Hicretin Altıyüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu sene Halep valisi Melikü'n-Nasır Dımaşk'a döndü. Mısırlı askerler gelip Şam sahilindeki beldelerin Şeria sınırına kada olan kısmına hakim oldular. Melik Nasır onlara karşı asker çıkardı. Onları kovdular. Nihayet Mısır diyarına kadar püskürttüler.
Bu sene Ümmü Halil Şeceretüddür, kocası Salih Eyyub'un kölesi Melik Muiz İzzeddin Aybek et-Türkmanî ile evlendi.
Bu sene Salih Eyyub'un tabutu medresesindeki türbesine nakledildi. Türkler matem giysileri giydiler. Ümmü Halil de bu sebeple kendi malından çok miktarda sadaka dağıttı.
Bu sene Türkler, Haçlıların geri dönüp baskın yapmalarından korktukları için Dimyat'ı tahrip ettiler, ahaliyi Mısır'a taşıdılar, Cezi-re'yi de aynı şekilde boşalttılar.
Bu sene Nehcü'l-Belağa adlı kitabın şerhi yirmi ciltte tamamlandı. Bu şerhi Vezir Müeyyedüddin b. Alkamî'nin katibi Abdülhamid b. Da-vud b. Hibetüllah b. Ebi'l-Hadid el-Medainî te'lif etmişti. Vezir bu münasebetle ona 100 dinar, bir hil'at ve bir de at armağan etti. Abdülhamid de bir kaside yazarak bu veziri övdü. Çünkü kendisi Şiî ve Mutezilî idi.

Bu sene ramazan ayında Bağdat Nizamiye medresesinin müderrisi
Şeyh Siraceddin Ömer b. Bereke en-Nahraklî, halife tarafından saraya davet edildi ve müderrisliğinin yanı sıra Bağda kadükudatlığına da atandı. Kendisine hü'at giydirildi.
Bu senenin şaban ayında Taceddin Abdülkerim b. Şeyh Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî, kardeşi Abdullah'ı zahidlik yaparak görevi terk etmesi nedeniyle Bağdat muhtesipliğine atandı. Kendisine hü'at olarak bir şal verildi. Başına bir örtü konuldu. Hacipler, hizmetine girdiler.
Bu sene ramazan bayramı namazı, ikindiden sonra kılındı. Bu, garip bir rastlantı idi.
Bu sene halifeye Yemen hükümdarı Selahaddin b. Yusuf b. Ömer b. Resul'un bir mektubu geldi. Bu mektubunda anlattığına göre Yemen'de biri ortaya çıkarak halifelik iddiasında bulunmuş, kendisi de ona karşı asker sevketmiş ve onu bozguna uğratmış, adamlarından bir kısmım öldürmüş, San'a şehrini elinden almıştı. Halifelik iddiasında bulunan kişi ise yanında kalan az sayıdaki adamlarıyla kaçıp gitmişti.
Bu sene halife de Yemen hükümdarına hil'at ve kılıç gönderdi. [49]

Hicretin Altıyüzkırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bahaeddîn Alî B. Hibetüllah B. Seleme El-Himyerî

Kahire hatibi idi. Küçüklüğünde Irak'a gitmiş, orada ve başka yerlerde hadis dinlemişti. Faziletli bir kimse olup Şafi mezhebim güzelce Öğrenmişti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Dindar, ahlâkı güzel, tahammülü geniş, iyiliği çok bir kimse idi. Yanına bir misafir geldiğinde misafire yemek yedirmediği, çok az görülmüştür. Selenlerden ve başkalarından çok sayıda hadis dinledi. Kendisinden sonra gelenler de onun rivayet ettiği birçok hadisleri dinlemişlerdir. Bu sene zilhicce ayında doksan yaşında vefat etti ve Kurafe mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [50]

Kadı Ebü'l-Fadl Abdurrahman B. Abdüsselam

Kadı Ebü'1-Fadl Abdurrahman b. Abdüsselam b. İsmail b. Abdur-rahman b. İbrahim el-Lemeanî el-Hanefî. Alimler ve kadıla soyundan-dır. Ebu Hanife meşhedinde ders verdi. Kadilkudat İbn Fadlan eş-Şafiî'ye, sonra Kadilkudat Ebu Salih Nasır b Abdurrezzak el-Hanbe-lî'ye, bunun ardı sıra da Kadilkudat Abdurrahman b. Mukbil el-Vası-tî'ye naiblik yaptı. Abdurrahman b. Mukbil el-Vasıtî'nin vefatından sonra hicretin 633. senesinde Kadı Abdurrahman el-Lemeanî, Bağdat'ın müstakil kadısı oldu ve kendisine akdalkudat (Kadıların en büyüğü) lakabı verildi. Bu lakab, kadilkudat unvanından daha üstün olduğu için kendisine kadilkudat lakabıyla hitap edilmedi. Hicretin 635. senesinde Müstansiriye medresesinde Hanefiler için ders verdi. Hükümlerinde hüküm bozmasında, hüküm onaylamasında şükranla karşılanacak bir yol tutmuştu. Vefat edince Bağdat kadilkudatlığına Nizamiye medrese sinin şeyhi Siraceddin en-Nehraklî atandı. Allah ikisine de rahmet etsin. Lütuf ve keremiyle ikisini de bağışlasın, amin. [51]

Hicretin Altıyüzellînci Senesi

Bu sene Tatarlar Cezire'ye, Suruç'a, Re'sü'l-Ayn'a ve bu çevredeki beldelere ulaştılar. İnsanların bir kısmını Öldürdüler, bir kısmını esir aldılar. Etrafı yağmalayıp tahribatta bulundular. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sincar'a baskın yaptılar. Harran'la Re'sü'1-Ayn arasındaki bir yolu takip ettiler. Buraların ahalisinden 600 yük şeker ve Mısır diyarının mallarını gas-bettiler. Ayrıca 600.000 dinar para aldılar. Bu sene Cezire halkından 10.000 kişiyi öldürdüler. Buna yakın sayıda kadın ve çocuğu da esir aldılar. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Sibt dedi ki: «Bu sene Bağdat'tan bazı kimseler hacca gittiler. On seneden bu yana, yani Müstansır'm zamanından beri hacca gidilmemişti.»
Bu sene Halep'te yangın çıktı. Bu sebeple 600 ev yandı. Anlatıldığına göre Haçlılar -Allah kendilerine lanet etsin- bu yangın kasıtlı olarak çıkarmışlardı.
Bu sene Kadilkudat Ömer b. Ali en-Nehraklî, halk tarafından istila edilen ve pasaj haline getirilerek uzun zamandan beri içinde alış veriş yapılan Taciye medresesini tekrar eski hajine getirip medrese olarak faaliyete soktu. Burası cidden güzel bir medrese idi. Nizamiye'ye benzemekteydi. Kurucusu Tacü'l-Mülk'tü. Bu zat, Selçuklu sultanı Melik-şah'ın veziri idi. Bu medresede ilk olarak Şeyh Ebu Bekir eş-Şasî ders vermişti. [52]

Hicretin Altıyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cemaleddin B. Matruh

Faziletli, reis, akıllı, şair ve büyük alimlerdendi. Sonraları Melik Salih Eyyub onu Dımaşk'a naib olarak tayin etti. Aske üniforması giydi. Sibt dedi ki: «O buna layık değildi.»
Kerek valisi Nasır Davud, hicretin 636. senesinde Kâmiliye devleti zamanında Haçlılara teslim edilmiş olan Kudüs'ü ger aldığında onu şu şiirle övmüştü:
«Mescid-i Âksa'nın bir âdeti vardır,
Yürüyen bir örnek haline gelmiştir.
Bir zaman küfre yurt olmuştu,
Nihayet Cenâb-ı Allah onun için Nasır'ı gönderdi.
Bir Nasır (Selahaddin Eyyubî) ilk olarak onu küfürden temizlemişti.
İkinci bir Nasır da onu son zamanlarda kafirlerden temizledi.»
Salih, onu naiblikten azledince kötü bir hayat yaşadı. Yoksullara ve düşkünlere çokça iyilikte bulunan bir kimseydi. Bu sene Mısır'da vefat etti. [53]

Şemseddin Muhammed B. Sa'd El-Makdîsî

Güzel yazı yazan bir kâtipti. Edebî bilgisi derindi. Çokça hadis dinledi. Sultan Salih İsmail'e ve Nasır Davud'a hizmett bulundu. Dindar, faziletli ve şair bir kişiydi. Sultan Salih İsmail'e öğüt verdiği bir kasidesi vardır. Bu kasidede vezir olsun, kadı olsun diğer insanlar da kendilerine düşen hisseyi bulmaktadırlar. [54]

Abdülaziz B. Ali

Abdülaziz b. Ali b. Abdülcebbar el-Mağribî. Babası Bağdat'ta doğmuştu. Kendisi orada hadis dinlemiş, ilim talep etmekle meşgul olmuş, alfabetik sıraya göre on ciltlik bir hadis kitabı tasnif etmiş, bu kitabında İmam Malik'in mezhebini güzelce anlatmıştır. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [55]

Şeyh Ebu Abdillah Muhammed B. Ganim B. Kerim

İsfahanlıydı. Bağdat'a geldi. Faziletli bir gençti. Şeyh Şihabeddin es-Sühreverdî'den ders aldı. Güzel yolda olan bir insandı Tefsire dair güzel bilgisi vardı. Tasavvufî yöntemle yazdığı bir tefsiri vardır. Bu eserinde letafet görülmektedir. Vaazlarından birinde şöyle demişti:
«Âlem, Allah'ın azamet fezasında bir zerre gibidir.
Zerre de, onun hikmet kitabında bir âlem gibidir.
Usûl fürûdur, şayet evveliyetinin cemali tecelli ederse.
Fürû da usûldür, şayet vasıtaların nefyedildiği batış yerinde onun ahiriyet güneşi doğarsa.
Gecenin perdeleri sarkıtılmıştır. Yıldızların mumları ateşlenmiş-tir.
Gözeticilerin gözleri özlem duydukları kimselerle meşguldür. Perdelerin hacipleri vuslat kapısından azledilmiştir. Bu vakıa ve bu sevgili nicedir ki, artık kapı açılmıştır.
Bu geri dönüş ve fetret nedir ki artık hacibin perdesi yırtılmıştır.
Üzerimde, akikin kenarlarında daha başka akikler vardır.
Eğer ben bunu istemezsem, göz yaşlarımda akik vardır.
Eğer ben Hama'da yaşayana özlemimden ötürü ölmezsem,
Demek ki iddialanm doğru değildir.
Ey Leyla'nın konduğu yer.
Aşkta birbirini sevenler, hep birbirine benzemezler.
Bütün içkiler saf içki değildir.
Kendisiyle karşılaştığın her insan, gönlüyle sana mukabele edecek
değildir.
Sana yönelen herkes de sana özlem duyacak değildir.
Aşk üzerine iddialar çoğaldı.
Aşkın esiri de, serbest bırakılmışı da aynı oldu.
Ey kendini güvende hissedenler! Var mıdır aranızda göğe yükselebilecek olanlar?

Ey kendi müsemmalarının tomarları arasında hapsolanlar! Var mıdır aranızda sağlam bir anlayışa sahip olup da kuşların ve vahşi hayvanların rumuzlarını anlayabilenler?
Var mıdır aranızda Musa gibi aşka gelip, aşk lisani ile Rabbine, «Bana görün ki seni temaşa edebileyim, bekleyiş çok uzadı artık?!» diyebilenler.»
İnsanlar yağmur duasına çıkmışlardı. Şeyh Ebu Abdillah Muham-med duadan sonra şöyle demişti:
«Müştak kişinin nefsi Aziz ve Celil olan Allah'a doğru yükselince ufukların gözleri ağlamaya başlar. Bulutlar, cömertlik yapıp süt yağdırırlar. Topraktaki susamışlar rahmet sütünü emerler. Bulutların gerisinden saf suyun damlacıkları gelmeğe başlar. Böylece kurak topraklar canlanıp hareketlenir. Köylerin ve kasabaların pınarlarının gözleri su fışkırtmağa başlar. Bahçeler yeşil sündüslerle ziynetlenir. Renkler en güzel şekilde etrafı boyarlar. Sabâ rüzgarının parmak uçları nur tepeciklerini yarar ve bu nefeslerle çiçeklerin yakaları açılır. Kâinatın cüzleri kendi evsafının lügatiyla konuşmağa başlar. Kendi ibareleriyle meramlarını ifade ederler. Şöyle ki: Ey uykuda olanlar uyanın. Ey uzakta olanlar, Allah'ın rahmetine koşun.
«Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak. Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphesiz ölüleri o diriltir. O herşeye kadirdir.» (er-Rûm, 50). [56]

Ebü'l-Feth Nasrullah B. Hibetüllah

Bbül-Feth Nasrullah b. Hibetullah b. Abdülbaki b. Hibetullah b. Hüseyin b. Yahya b. Sakia el-Gifarî el-Kinanî el-Mısrî ed Dımaşkî. Melik Muazzam'm ve Muazzam'ın oğlu Nasır Davud'un en gözde adamla-nndandı. Nasır Davud ile birlikte hicreti 633. senesinde Bağdat'a gitti. Edebiyat bilgisi yüksek olup güzel konuşmalar yapardı. Yüce Allah ona rahmet etsin şiirlerinden biri şudur:
«Ey efendilerim, beni ziyarete gelmediniz.
Yakınlığı bırakıp, bana uzaklığı verdiniz.
Uyanık iken vuslatıma izin vermediniz.
Kalbim yufka olduğu çin buna dayanamadı.
Sevgilinin hayalini avlamak için kirpiklerimi ağ yaptım.
Uyku ve yorgunlukla çok düşük bir hayata girdim.» [57]

Hicretin Altıyüzellibirinci Senesi

Bu sene halifenin elçisi Şeyh Necmeddin el-Baderaî, Mısır hükümdarı ile Şam hükümdarının arasına girerek onları barıştırdı O zamana kadar iki taraf arasında harp ateşi alevlenmişti. Mısır ordusu, Haçlılarla ittifak yapmış ve Şamlılara karşı kendilerine yardım etmeleri durumunda Kudüs'ü Haçlılara vermeyi vadetmişlerdi. Çok olaylar cereyan etti. Nihayet Şeyh Necmeddin, Mısırlılarla Şamlıları barıştırdı. Mısır'da bulunan bazı şahıslar kurtuldular. Aralarında Salih ismail'in oğullan Eşrefin kızı, Humus ve sair beldelerin emirlerinin çocukları da vardı. Allah, Şeyh Necmeddin'e hayır mükâfat versin.
îbn Sâî'nin anlattığına göre bu sene Bağdat'ta başının üzerinde sır-çalı bir küp olan bir adam vardı, ayağı kayıp küp de yere düşüp kırılınca durup ağlamağa başladı. Görenler yoksulluk ve muhtaçlığından ötürü ona acıdılar. Çünkü başkaca bir malı yoktu. Orada bulunanlardan biri ona bir dinar verince adam dinarı eline alıp uzun uzadıya baktı. Sonra da şöyle dedi: «Vallahi ben bu dinarı tanıdım. Bu dinar geçen sene cebimdeki birkaç dinarla birlikte kaybolmuştu!» Biri ona sövdü ve, «Bu dediklerinin doğruluğunun alameti nedir?» diye sordu. Adam, «Bu dinarın ağırlığı şu kadar gramdır ve bununla birlikte yirmiüç dinarım daha kaybolmuştu» dedi. Böyle demesi üzerine dinarı elinden alıp tarttılar ve ağırlığı onun dediği kadar çıktı. Kendisine bu dinan vermiş olan adam cebinden yirmiüç dinar daha çıkardı ve o yoksula verdi. Bu adam o di-narlan bu yoksulun kaybettiği zaman yerde bulup almıştı. Seyredenler de bu duruma hayret etmişlerdi.»
İbn Saî sözüne devamla şöyle diyor:
«Buna yakın başka bir olay da şuydu: Mekke'de bir adam Zemzem suyuyla yıkanmak için elbiselerini çıkanp soyunmuş, pazusundaki elli miskal ağırlığındaki pazubendini de çıkanp elbiselerinin yanına koymuştu. Yıkandıktan sonra elbiselerini giyinmiş, ancak o pazubendini almayı unutmuş ve yoluna devanı edip gitmişti. Bağdat'a varmış, orada iki sene kalmış ve pazubendinden ümidini kesmişti. Yanında çok az miktarda para kalmıştı. O parayla alış veriş yapıp para kazanmak için bir miktar şişe ve bardak satın almıştı. Bir ara Bağdat'ta alış veriş için dolaşmaktayken ayağı kaydı. Yere düştü. Elindeki şişe ve bardaklar da düşüp kırıldı. Oturup ağlamağa başladı. İnsanlar etrafında toplandılar. Durumuna acıdılar. Adam ağlarken şöyle demişti: «Vallahi ey cemaat! îki sene önce elli miskal ağırlığında altın bir pazubendimi kaybettiğimde şu camlann ve şişelerin kınlısına üzüldüğüm kadar üzülmemiştim. Çünkü bunlar benim sahip olduğum bütün servetimdi.» Orada bulunanlardan biri, «Vallahi senin o pazubendini ben buldum» dedi ve omu-zundan çıkanp adama teslim etti. Orada bulunanlar da bu duruma şaştılar. Doğrusunu Allah bilir.» [58]

Hicretin Altıyüzellîbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zehebî dedi ki: Bu sene muharrem ayında Ebü'1-Beka Salih b. Şüca b. Muhammed b. Seyyidihim el-Müdlicî el-Hayyat, şevva ayında sek-senbir yaşında Sibtü's-Selefî Ebul-Kasım Abdurrahman b. Ebi'l-Harem el-Melekî b. Abdurrahman el-Trablusî el İskenderanî ve Abdülhak el-Yusifî'den en son rivayette bulunan Ebu Muhammed b. Halil el-Bendenicî el-Bevvab vefa ettiler.» [59]

Hicretin Altıyüzelliikinci Senesi

Mir'atü'z-Zaman adlı eserinde Sibt ibn Cevzî dedi ki: «Bu sene Mek-ke-i Mükerreme'den- Allah orayı şereflendirsin- gele haberler arasında, Aden'in bir dağında bir ateşin çıktığı ve bu ateşin kıvılcımlanmn geceleyin denize kadar ulaştığı ve bu ateşten de gündüzleyin büyük bir duman çıktığı haberi vardı. İnsanlar, peygamber efendimizin ahir zamanda çıkacağını söylediği ateşin bu ateş olduğu hususunda asla şüphe etmediler ve tevbe edip işlemekte olduklan zulüm ve fesattan vazgeçtiler. Hayırlar yapmağa, sadakalar dağıtmağa başladılar.»
Bu sene Faris Aktay, Said mıntıkasından gelip Müslünıanlann mallarını yağmaladı. Bazılarım da esir aldı. Beraberinde yeryüzünde fesat çıkaran bir grup denizci vardı. Bunlar azgınlık ve taşkınlık yapıp zorbalıkta bulundular. Melik Muiz Aybek et-Tükmanî'ye ve zevcesi
Şeceretüddür're asla iltifat etmediler. Bunun üzerine Muiz, Aktay'ı öldürmek hususunda Şeceretüddür'le müşavere yaptı. Karısı Şeceretüd-dür de bu hususta ona izin verdi. Muiz Aybek de bu iş için uğraştı. Nihayet Faris Aktay'ı bu sene Mısır'da Mansure kalesinde öldürdü. Müslümanlar böylece onun şerrinden kurtulup rahata kavuştular.
Bu sene Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam, Kasreyn arasındaki Salih Eyyub medresesinde ders vermeğe başladı.
Bu sene Anadolu hükümdarının kızı büyük bir debdebe ve alayiş ile Dımaşk'a, kocası Dımaşk valisi Nasır b. Abdülaziz b Zahir b. Nasır'ın yanına geldi. Bu sebeple Dımaşk'ta çok törenler yapıldı. [60]

Hicretin Altıyüzellîîkînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdülhamid B. Îsâ

Abdülhamid b. İsa Şeyh Şemseddin b. Hüsrevşâhl Meşhur kelam-cılardan olup Fahr-i Râzî'den usûl ve fürû dersleri almış sonra Şam'a gelmiş, Melik Nasır Davud b. Muazzam'ın maiyetinde bulunmuş, onun yanında yükselip itibar sahibi olmuştu.
Ebu Şâme dedi ki: «Abdülhamid b. İsa, heybetli, faziletli, mütevazi, görüntüsü güzel bir şeyhti. Yüce Allah ona rahmet etsin.»
Sibt dedi ki: «Abdülhamid b. İsa mütevazi, akıllı, hazırcevap, hayırhah bir kimse idi. Hiç bir kimseye eziyet ettiği duyulmamıştır. Elinden geldiği takdirde başkalarına faydalı olur, güzel sözler söylerdi. Aksi halde susardı. Dımaşk'ta bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığında Melik Muazzam'm türbesinin kapısının önüne defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.» [61]

Şeyh Mecdüddîn B. Teymîye

Şeyh Mecdüddin b. Teymiye Abdüsselam b. Abdullah b. Ebi'l-Ka-sım el-Hızır b. Muhanımed b. Ali b. Teymiye el-Harranî el-Hanbelî. el-Ahkâm adlı eserin sahibi olup Takiyyüddin b. Teymiye'nin dedesidir. Hicretin 590. senesinde doğdu. Küçük yaşta amcası Hatip Fahred-din'den fıkıh dersleri aldı. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla bir çok beldeyi dolaştı. Hadiste fıkıhta ve diğer ilimlerde yükseldi. Ders ve fetva verdi. Talebeler kendisinden yararlandılar. Ramazan bayramında Harran'da vefat etti. [62]

Şeyh Kemaleddîn B. Talha

Hatip Doleî'den sonra Dımaşk'ta hatiplik yaptı, sonra bu görevden azledildi, Cezîre'ye gitti. Nusaybin kadılığına atandı. Sonra Haleb'e
döndü. Bu sene orada vefat etti. Ebu Şâme dedi ki: «Şeyh Kemaleddin, alim ve fazıl bir kimseydi. Kendisine vezirlik tekli edildi, ama bu görevi kabul etmedi. Buna şiddetle direndi. Yüce Allah ona rahmet etsin.» [63]

Seyyid B. Allan

Hafız b. Asâkir'den Dımaşk'ta en son olarak Sema' yoluyla hadis rivayet eden zattır. Bu sene vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin, amin. [64]

Nasîh Ferec B. Abdullah El-Habeşî

Senetleriyle birlikte çok hadis dinleyen hayırlı ve salih bir kimse idi. Hadis dinlemeyi vazife edinmişti. Bu sene Dımaşk'ta Darülhadis-i Nuriye'de vefat edinceye kadar hadis rivayet etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [65]

Nusret B. Selahaddin Yusuf B. Eyyub

Bu sene Halep'te vefat etti. Bu sene vefat eden başka meşhur şahsiyetler de vardı. Yüce Allah hepsine rahmet etsin. [66]

Hicretin Altıyüzellîüçüncü Senesi

Sibt dedi ki: «Bu sene Nasır Davud, Enbar'dan Dımaşk'a geldi. Tekrar memleketine döndü ve Irak yoluyla hacca gitti Iraklılarla Mekkeli-leri barıştırdı. Sonra onlarla birlikte Hille'ye hareket etti.» [67]

Hicretin Altıyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ziyaeddin Sakar B. Yahya B. Salim

Faziletli ve dindar bir insandı. Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene safer ayının onsekizinde pazartesi gecesi fakih bir zat olar Ziyaeddin Sakar b. Yahya b. Salim Halep'te vefat etti.» Ziyaeddin Sakar'm şiirlerinden biri şöyledir:
«Bir kimse kendisinin şeriat yolundan çıkaran bir hali bulunduğunu söylerse,
Sakın ona arkadaş olma. Çünkü o faydasız bir zarardan başka bir
şey değildir.»
Ziyaeddin Sakar, Kosiye vakfının da kurucusudur. [68]

Ebü'l-İzz İsmail B. Hamid

Ebü'1-İzz îsmaü b. Hamid b. Abdurrahman el-Ensarî el-Kosî. Rah-be yakınındaki evini hadisçilere vakfetti. Mezarı da c evdedir. Bidare karşısında Cemalül-îslânı medresesinde müderristi. Zarif, endamı mütenasip, konuşması güzel, hitabeti hoş bir kimseydi. Mu'cem adlı bir eser derledi ve bu eserinde şeyhlerinden faydalı bir çok şeyler nakletti.
Ebu Şâme dedi ki: «Ben, kendi el yazısıyla yazdığı bu eseri mütalaa ettim. İçinde hadis ricalinin ve diğer alimlerin adlar hususunda bir çok vehimler ve yanlışlar gördüm. Örneğin kendisi Sa'd b. Ubade b. Dülem'e mensup olduğu halde, bu zatır adını Sa'd b.Ubade b. Samit şeklinde yazmıştır ki, bu yanlıştır. Tasavvuf kemerini siki bağlama konusunda da bir şeyler söylemiş, bu hususta da yanılgıya düşmüştür. Ben bu yalmş-lıkları bizzat onun kendi el yazısıyla yazdığı mezkur eserinde gördüm» Ebü'1-İzz İsmail, bu sene rebiyülevvel ayının onyedisinde pazartesi günü vefat etti. Allah rahmet etsin.
Bu sene Halep'te Nakibü'l-Eşrâf Şerif el-Murtaza da vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [69]

Hicretin Altıyüzellîdördüncü Senesi

Bu sene Hicaz'da, muttefekün aleyh hadislerin de ifade ettikleri gibi Basra'daki develerin boyunlarım aydınlatan büyük bir ateş zuhur etmişti. İmam, allame, şeyh, hafız Şihabüddin Ebu Şâme el-Makdisî, ez-Zeyl adlı kitabında ve şerhinde bunu teferruatl bir şekilde anlatmış, halk tarafından açıkça müşahede edilen bu ateşin evsafını, Hicaz'dan Dımaşk'a peşpeşe gelen bir çok mektupları göstererek anlatmış, ateşin, nasıl meydana geldiğini ve mahiyetini bildirmiştir. Bu husus Delaüü'rr-Nübüvve adlı siyer kitabının baş kısmında da detaylı olarak anlatılmıştır. Hamd ve minnet Allah'adır. Ebu Şâme, mezkur eserinde özetle şöyle demiştir:
«Selât-ü selamların en üstünü olsun, Medine-i Nebevî'den Dımaşk'a mektuplar geldi. Bu mektuplarda bu sene cemaziyelahir ayının beşinde Medine-i Münevvere'de bir ateşin zuhur ettiği anlatılıyordu. Mektuplar receb ayının beşinde yazılmış olduğu halde, cemaziyelahir ayının beşinde ortaya çıkmış olan ateş hala ortada durmaktaydı ve bu mektuplar şaban ayının onunda bize

ulaşmıştı.»
Bundan sonra Ebu Şâme sözünü şöyle sürdürmüştür:
«Bismillahirrahmanirrahim,
Hicretin 654. senesinden şaban ayının başlarında Dımaşk şehrine Rasûlullah (s.a.v.)'in Medine'sinden birkaç mektup geldi. Bu mektuplarda, orada Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan, Ebu Hüreyre'nin rivayet etmiş olduğu hadisi doğrulayıc mahiyette büyük bir olayın meydana geldiği anlatılıyor ve mezkur olayla ilgili açıklamalar veriliyordu. Sözü edilen hadiste Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:
«Hicaz'da ortaya çıkıp Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatan bir ateş ortaya çıkmadığı sürece kıyamet kopmayacaktır!»
Bu ateşi gözüyle görenlerden kendisine güvendiğim bir kimsenin bana haber verdiğine göre kendisi, bu ateşin aydınlığında Teyma şehrinde geceleyin mektup yazıldığını dahi duymuştur. Yine o adam bana şöyle demişti: «O gecelerde bizler evlerimizde bulunuyorduk. Herbiri-nıizin evinde bir kandil vardı. Fakat bu büyük ateşin alevleri yüksek olmasına rağmen sıcaklığı yoktu. Bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın mucizelerinden bir mucize idi.»
Ebu Şâme dedi ki: «Bu konuda gelen mektuplarda gördüğüm ifade* ler bunlardır. Başka bir mektupta da şöyle deniliyordu:
«Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının üçünde çarşamba gecesine girildiğinde Medine-i Nebeviye'de büyük bir gürültü duyuldu. Bunun ardı sıra büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden yer, duvarlar, tavanlar, ahşap ve kapılar mezkur ayın beşi olan cuma gününe kadar saat ve saat sarsıldı. Daha sonra Harre mıntıkasında Kurayza'ya yakın bir yerde büyük bir ateş zuhur etti. Biz bunu Medine içindeki evlerimizde sanki yanımızdaymış gibi görüyorduk. Bu, çok büyük bir ateşti. Alevleri üç minare boyundan daha fazla yükseliyordu. Sel yatağı olan Seza vadisine kadar dere adeta ateşle doldu. Oradan da ileriye doğru ateş seli aktı. Allah'a yemin ederim ki biz bir cemaat bu ateşi seyrettik. Sanki dağlar ateş olmuş da sel gibi akıyordu. Harre'deki Irak hacılarının yolu ateşle dolmuş ve bu ateş akını yanımıza da gelir diye korkuya kapılmamızdan sonra dönüp doğu tarafına ilerledik. Ortasından, ateşleri yiyen ateş dağlan ve ovalan gibi manzaralar görünüyordu. Bu ateş tıpkı yüce Allah'ın kitabında haber verdiği örnekleri kapsıyordu:
«O gölgenin saçtığı her bir kıvılcım, sanki birer san devedir. Konak gibi de büyüktür.» (el-Mürselat, 32-33).
Ve o ateş, yeri adeta yiyor gibiydi. Ben bu mektubu hicretin 654. senesinde receb ayının beşinde yazdım ve ateş, çıktığı günden bu zamana kadar vasfim değiştirmemiş, daha da artmıştı. Irak hacılannm yolunun geçtiği Kurayza'nın Hirar bölgesine ulaşmıştı. Harre mıntıkasının tümü ateşler altındaydı. Alevler yükseliyordu. Biz bunlan geceleyin Medine'de hacılann meş'alesi gibi seyrediyorduk. Ateşin ana kaynağına gelince, orası kızıl ateş dağlan gibiydi. Kurayza civanndaki bu ateş, adeta sel gibi etrafa yayılıyor, gittikçe artıyordu. İnsanlar bundan sonra işin nereye varacağını bilemiyorlardı. Allah, akibeti hayreyîesin, ben bu ateşin evsafını anlatacak gücü kendimde bulamıyorum.»
Ebu Şâme, konuyla ilgili başka bir mektupta da şöyle denildiğini zikretmektedir: «Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının ilk cuma günü namazdan sonra Medine-i Müşerrefe'nin doğusunda, Medine'ye yarım günlük mesafedeki bir yerde, yerden ateş fışkırmaya başladı. Dereyi dolduran bu ateş, sel gibi akıp gelerek Uhud dağının hizasına ulaştı. Sonra durdu ve bir saate kadar böyle devam etti. Ne yapacağımızı bilemedik. Ateşin çıktığı anda Medineliler Peygamberimiz (s.a.v.)'in ravza-sma giderek tevbe ve istiğfar edip Rablerine yöneldiler. Bu, kıyamet alametlerinden biriydi.»
Başka bir mektupta da şöyle denilmektedir:
«Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının başında pazartesi günü Medine'de yıldırımı andıran bir ses, uzaklardan duyuldu. Bu ses aralıklarla devam etti. Bu hal iki gün sürdü. Cemaziyelahir ayının üçüne, çarşamba gecesine girildiğinde anılan sesin ardı sıra depremler hissedildi. Mezkur ayın beşine, cuma gününe girildiğinde Harre'de yer ayrıldı. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin büyüklüğünde bir ateş yerden çıktı. Bu, Medine'de gözle görünen bir şeydi. Seyrettiğimiz bu ateş konakları iriliğince kıvılcımları etrafa saçıyordu. Tıpkı yüce Allah'ın Mür-selat suresinde buyurduğu gibiydi. Ecil'in mıntıkasında olan bu ateş, dört fersah uzunluğunda, dört mil genişliğinde, bir vadi doluşunca idi. Derinliği bir buçuk boy kadardı. Yeryüzünden akıp geliyordu. İçinden ateş dağları ve ovaları çıkıyordu. Eriyen bir kaya parçasını andırarak yer üzerinde ilerliyor, sonunda kurşun haline geliyordu. Donunca da siyahi bir renge bürünüyordu. Donmadan önce rengi kızıldı. Bu ateşin ortaya çıkışı nedeniyle insanlar günahları bırakıp tevbe ettiler. Taatler işleyerek yüce Allah'a yöneldiler. Medine emiri de halka yaptığı bir çok zulme son verdi.»
Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme dedi ki: Medine kadısı Şemseddin b. Sinan b. Abdülvehhab b. Nümeyle el-Hüseynî arkadaşlarından birine şöyle bir mektup yazmıştı:
«Cemaziyelahir ayının üçünde çarşamba gecesine girildiğinde Medine-i Münevvere'de gecenin son üçüncü diliminde bizi korkutan büyük bir deprem meydana geldi. Bu depremin sarsıntıları gece boyunca devam etti. Bir kaç gün ve gece süren bu deprem, on kez bizi sarstı. Allah'a yemin ederim ki, bizler Rasûlullah (s.a.v.)'m hücresinin civarında bulunduğumuz esnada yine Medine sarsıldı. Bu sarsıntı nedeniyle Rasûlullah (s.a.v.)'ın minberi de yerinden oynadı. Yıkılmasından korktuk. Çünkü minberin içindeki demirin sesini duyduk. Harem-i Şerifin kandilleri sağa sola sallanmaya başladılar. Cuma günü kuşluk vaktine kadar bu sarsıntı devam etti. Etrafı yıkan yıldırım gürültüsü gibi bir gürültüsü vardı. Sonra cuma günü Ecil'in taraflarında Harre yolunda Medine şehrinin büyüklüğünce büyük bir ateş ortaya çıktı ve bu ateş ancak cumartesi gecesi yanımızdan uzaklaştı. Ondan ürkmüş ve büyük bir korkuya kapılmıştık. Emirin huzuruna çıktım. Kendisiyle konuştum ve ona dedim ki:

«Azap etrafımızı çevirdi. Yüce Allah'a dön.» Böyle demem üzerine bütün kölelerini azâd etti. Mallarına el koyduğu bir topluluğun mallarını da kendilerine iade etti. Bunu yapınca da kendisine, «Hemen şu anda sarayından inip bizimle birlikte Peygamber (s.a.v.)'ın huzuruna gel» dedim. Sarayından inip bizimle birlikte Peygamber (s.a.v.)'ın mezarının yanma geldi. Hepimiz, kadınlar ve çocuklarla birlikte cumartesi gecesini orada geçirdik. Hurmalıklarda, şehir içinde kim varsa oraya gelmiş, yanımızda yer almıştı. Bundan sonra ateş adeta bir nehir gibi aktı. Ecil'in vadisine doğru ilerledi. Yolu tıkadı sonra Bahretü'l-Hacc'a kadar vardı. Üzerinde ateş közleri vardı. Vadi, köz vadisine dönmüştü. Altından da ateş, adeta sel gibi akıyordu. Yüksekliği iki, üç boy kadardı. Allah'a yemin ederim ki, ey kardeşim, bu gün bizim yaşantımız kederlidir. Medine halkının tümü günahlarından tevbe etmiştir. Artık şehirde re-bap ve def sesleri duyulmuyor, içki içilmiyor. Ateş seli akmağa devam etti. Nihayet hacıların yolunu ve Bahretü'l-Hacc'm bir kısmını doldurdu. Vadinin bir kısmı bize doğru aktı. Bize ulaşıp zarar vermesinden korktuk. İnsanlar bunun üzerine toplanıp* Peygamber (s.a.v.)'in mezarına gittiler. Cuma günü hepsi orada toplanıp tövbe ettiler. Ateşin bizim taraftaki dumanına gelince bu, yüce Allah'ın kudretiyle söndü. Ama ateşin kendisi hiç eksilmeden hala orada durmaktadır. Gürültüsünden ötürü uyuyamıyoruz. Yeyip içemiyoruz. Ben bu ateşin büyüklüğünü, korkunç hallerini sana anlatmaktan aciz kalıyorum. Yenbu halkı da bu ateşi görmüşler. Kadıları îbn Es'ad'm yanına giderek, gelip durumu keşfetmesini istemişler, o da büyüklüğünden ötürü bu ateşi vasfedeme-miştir. Mektupların yazıldığı receb ayının beşinci gününde ateş hala eskisi gibi yerinde duruyordu. İnsanlar ondan çok korkuyorlardı. Bu ateşin ortaya çıktığı günden bu yana ay ve güneş aydınlık veremez bir halde ortaya çıkıyor. Allah'tan afiyet diliyoruz.»

Ebu Şâme dedi ki: «O zaman Dımaşk'ta bizim yanımızda da güneşin ve ayın tutulduğu görülmüştü. Çünkü ayın ve güneşin ışıkları duvarlara zayıf bir şekilde ulaşıyor ve biz de hayretler içinde, «Bu nedendir, bu ne iştir?» diyorduk. Nihayet Medine'de çıkan ateşle ilgili haber bize ulaştı. O zaman durumu anladık.»

Ebu Şâme, ateşle ilgili mektupların Dımaşk'a gelişinden önce bu ateşin ne zaman çıktığını bildirmiş ve konuyla ilgili olarak kendisi şöyle demiştir: «Cemaziyelahir ayının onaltısmda pazartesi gecesi gecenin ilk saatlerinde ay tutuldu. Önceleri şiddetli derecede kızarıktı. Sonra rengi açıldı. Güneş de tutuldu. Ertesi sabah güneş doğarken de, batarken de çok fazla derecede kızardı. Ve bu hal günlerce devam etti. Güneşin rengi değişti. Işığı azaldı. Allah herşeye kadirdir. Böylece Şafiî hazretlerinin, «Ay tutulmasıyla bayram biraraya geldi» mealindeki sözü açıklık kazanmış oldu. Ancak müneccimler onun bu sözünün imkân harici olduğunu söylemişlerdir.»

Medine-i Münevvere'de ikamet eden Faşan oğullarından birinin konuyla ilgili olarak yazdığı mektubunda da şöyle denilmektedir:

«Cemaziyelahir ayında Irak'tan bir kaç kişi yanımıza geldiler. Bağdat'ın sular altında kaldığını söylediler. Bu yüzden birçok insanın boğulduğunu, suların şehir ortasındaki hilafet sarayına girdiğini, vezirin konağıyla birlikte 380 evin ve halife mahzeninin yıkıldığını, silah deposundaki bir çok eşyanın telef olduğunu, insanların ölümle yüz yüze geldiklerini, kayıkların şehir içine girdiklerim, Bağdat sokaklarında dolaştıklarım bildirdiler. Bize gelince, Medine-i Münevvere'de büyük bir olay meydana geldi. Şöyle ki: Cemaziyelahir ayının üçünde, çarşamba gecesi ve bundan iki gün önce insanlar yıldırımı andıran bir ses duydular. Hepsi bu yüzden paniğe kapıldılar. Yataklarından fırladılar. Yüce Allah'a tevbe etmeğe, yalvarıp yakarmağa başladılar. Mescid-i Nebe-vî'ye sığınıp orada namaz kıldılar. Bunun ardı sıra sabaha kadar aralıklarla peşpeşe sarsıntılar meydana geldi. Çarşamba günü, perşembe günü ve gecesi boyunca bu hal devam etti. Nihayet cuma gecesine varıldı. Cuma sabahı yer kuvvetle sarsıldı. Öyle ki Mescid-i Nebevî'nin minareleri birbirine çarptı. Mescidin tavanında çatlaklar oluştu. Sesler duyuldu, insanlar, işlemiş oldukları günahlardan ötürü korktular. Bu sarsıntılar nihayet cuma günü öğle vakti durdu. Bunun ardı sıra Harre'de, Ku-rayza'nın gerisinde, Makaid'de, Sevarikiye yolunda sabahleyin yerden ateş fışkırmağa başladı ve etrafi dehşetli bir görünüm aldı. İnsanlar bunu görünce büyük bir korkuya kapıldılar. Bunun ardı sıra büyük bir duman kütlesi meydana geldi ve göklere yükselmeğe başladı. Gökte adeta beyaz bir bulut meydana getirdi. Bu hal cuma gününün gurup Öncesine kadar devam etti. Sonra alevler yükseldi. Semada kale iriliğindeki bu alevler kıpkızıl bir şekilde yükselmekteydi. Ateş büyüdü. İnsanlar kaçıp Mescid-i Nebevî'ye sığındılar. Hücre-i Şerife'nin yanma vardılar ve çevresini kuşattılar. Orada aman dilediler. Saçlarım başlarını açtılar. Günahlarını itiraf ettiler. Yüce Allah'a yalvardılar. Peygamber (s.a.v.)'e sığındılar. Her mıntıkadan, her yoldan ve bütün hurmalıklardan insanlar kalkıp Mescid-i Nebevî'ye geldiler. Kadınlar ve çocuklar da evlerinden çıkıp oraya geldiler. Orada toplandılar. Halisane bir kalple Allah'a yöneldiler. Ateşin kızıllığı bütün semayı kapladı. İnsanlar sanki ay ışığı altında idiler. Sema, kırmızı bir et parçasına dönmüştü. İnsanlar öleceklerine, ya da azaba maruz kalacaklarına kesin olarak kanaat getirdiler ve o gece, kimi namaz kıldı, kimi Kur'an okudu, kimi rükûa, kimi sucuda gitti. Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarıp yakardılar. Günahlarından sıyrılıp tevbe istiğfar ettiler. Ateş yerinden ayrılmadı. Kat kat arttı.

Alevleri yükseldi. Kadı ile fakih, valinin huzuruna çıkarak ona öğüt vermeğe başladılar. O da haksız vergileri kaldırdı. Kölelerinin tümünü azad etti. El koymuş olduğu mallarımızı geri verdi. O ateş olduğu gibi kaldı. Alevleri göklere yükseliyordu. Yükseklik bakımından büyük bir dağ gibi, genişlik bakımından da Medine şehri gibi genişti. İçinden bazı çakıl taş'ları göğe fırlıyor, sonra yere düşüyordu. Büyük dağlar iriliğinde kıvılcımları etrafa saçıyor, bir yıldırımı andırıyordu. Bu hal günlerce böyle devam etti. Sonra Eril'in vadisine sel gibi aktı. Bahretü'l-Hacc'a kadar uzandı. Beraberinde taşları da sürükleyip götürüyordu. Harre-tü'1-Ariz'e kadar yaklaştı. Sonra durdu. Günlerce orada kaldı. Tekrar Önüne, ardına doğru taşlan fırlatmağa başladı. Orada iki dağ büyüklü-günce taş yığını meydana geldi. Bunların arasından ateşin alevleri sivri bir

dil gibi yükseliyordu. Sonra daha da büyüdü. İyice yükselmeğe başladı. Çatır çatır yanıyordu. Her gün gecenin sonuna doğru büyük bir uğultu meydana geliyor ve bu hal, kuşluk vaktine kadar devam ediyordu. Bu ateşin bir çok acayiplikleri vardı. Bunları tümüyle sana açıklayacak güçte değilim. Ben bunun sadece bir kısmını anlattım. Bu da sana yeter. O günden beri şimdiye kadar ay ile güneş sanki tutulmuş gibidirler. Bu mektup yazıldığında ateşin çıkışı bir ayını doldurmuştu ve ateş hâla yerindeydi. Ne ilerliyor, ne de geriliyordu.» Şairin biri bu ateşle ilgili şu beyitleri yazmıştı:

«Ey sıkıntıları gideren yüce Allah, günahlarımı bağışla.
Ey Rabbimiz, sıkıntılar bizi çevreledi.
Karşı koyamayacağımız felaketleri sana şikâyet ediyoruz.
Gerçi biz bunlara müstahakız.
Sağır ve metanetli kimseleri dahi korkutan depremlerle karşılaştık.
Kibirli kimseler depremlere karşı nasıl dayanabilirler?
Bu hal yedi gün devam etti yer salsıldı ve çatladı.
Bu manzara karşısında güneşin gözü köreldi.
Bir ateş denizi ki, üzerinde gemiler seyrediyor.
Yağan ateş yağmurlarının üzerinde seyreden bu gemiler, yere demir atıyor.
Sanki bunun üzerinde dolaşan dağlar vardır.
Dalgaları, çok güzel ama tozludur.
Konaklar irüiğince kıvılcımları etrafa saçıyor.
Sanki bu, bulutlardan boşalan sağanak yağmurlar kadar çoktur.
Kükrediğinde korkusundan ötürü kayaların kalpleri bile yarılır.
Yıldırım çakıyor, alev gibi ışık saçıyor.
Bu ateşin gökteki dumanları yoğunlaştı.
Bu yüzden güneş adeta karardı, ışığı kesildi.

Bu ateş, dolunayın yüzünü siyaha bürüdü. Işıktan sonraki gece kararır, yedi dilli ateş, Toprak altında karşılaştığı suyla olan macerasını anlatır. Alevleri, burçları kuşattı. Neredeyse bu burçları yere çöktürecekti. Vay, demek ki bu ateş, Tam akıllı kimselerin de anlayacağı gibi, Rasûlullah (s.a.v.)'in mucizelerinden biridir. Gizli olan senin ism-i azâmin hakkı için ya Rab,
Eğer günahlarımız büyükse de, kalbimiz kötülüklerden ötürü ka-rarmışsa da,
Yine de sen müsamaha göster, bizi bağışla, lütfet, günahlarımızı yok et, bizi affet, cömertlik göster.
Bizi cezalandırmaktan vazgeç. Çünkü bütün günahkârlar aşırı derecede cahilliklerinden ötürü günah işlemişlerdir.
Yunus peygamberin kavmi iman ettiklerinde azab üzerlerinden giderildi ve umumi bir nimete mazhar oldular.
Bizse Hz. Muhammed Mustafa'nın ümmetiyiz.
Onun vasıtasıyla senin affını dileyip umuyor ve dua ediyoruz.
O öyle bir elçidir ki, eğer o olmasaydı Allah'ın yoluna hiç kimse koyulamazdı.
Merhamet eyle, minberler üzerinde güvercinler uçtuğu (dualar yapıldığı) sürece seçkin peygamberlerine rahmet et.»

Bu ateşle ilgili olarak nakledilen hadis, Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinde yer almaktadır. Zührî tariki ile Said b Müseyyeb'den, onun da tariki ile Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatan bir ateş, Hicaz diyarında ortaya çıkmayınca kıyamet kopmayacaktır.» Bu, Buharî'nin lafzıdır.

Bu sene, yani hicretin 654. senesinde bu ateş zuhur etmiştir. Dı-maşk'ta Kadilkudat Sadreddin Ali b. Ebül-Kasım et-Temimî el-Hanefî, müzakere esnasında bu durumu bana haber verdi. Bu hadis ve o ateşin ortaya çıkışıyla ilgili olarak da Kadilkudat Sadreddin şunu dedi: «Arabi-lerden bir adamın babama mezkur olayı anlatırken şöyle dediğini işittim: "O gecelerde biz Basra'da iken Hicaz diyarında ortaya çıkan ateşin ışığında develerin boyunlarını görürdük."»

Kadilkudat Sadreddin, hicretin 642. senesinde doğdu. Babası ve dedesi, Basra'da Hanefilerin müderrisi idi. Kendisi de orada ders verdi. Sonra Dımaşk'a göçtü. Sadıriye ve Mademiye medreselerinde ders verdi. Daha sonra Hanefilerin kadükudatlığma atandı. Hüküm verirken şükranla anılacak bir yöntem uygulardı. Hicaz'daki mezkur ateşin ortaya çıkışı esnasında kendisi oniki yaşındaydı. Onun yaşında olanlar duydukları haberleri sağlam bir şekilde hıfzedebilirler. Kendisinin anlattığına göre bir Arabi o gecelerde meydana gelen Hicaz ateşinin, Basra'daki develerin boyunlarını aydınlattığım gördüklerim babasına naklet-miştir. Allah'ın salat-ü selamı peygamberinin ve efendimiz Muham-med'in üzerine, onun aline ve ashabına olsun. Ona çokça selamlar olsun. Şairlerden biri Hicaz'da meydana gelen ateş ile Bağdat'ın sular altında kalışı hakkında şöyle bir şiir nazmetmişti:

«İradesi mahîukatta bir kader ile cari olan Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.
Hicaz diyarım ateşle yaktığı gibi Bağdat'ı da sular altında bıraktı.»

Ebu Şâme dedi ki: Doğrusu şöyle denilseydi, daha iyi olurdu: «Bir senede Irak'ı sular altında bıraktı ve Hicaz'ı da ateşle yaktı.»

İbn Sâî, hicretin 654. senesinin olaylarından bahsederken şöyle demiştir:

«Bu sene receb ayının sekizinde cuma günü vezirin yanında oturmaktaydım. Medinetü'r-Rasûl (s.a.v.)'den, Kaymaz el-Alevî el-Hasenî el-Medenî adındaki bir ulak vasıtasıyla kendisine bir mektup geldi. Mektubu alıp okudu. Mektupta anlatıldığına göre bu

sene cemaziyela-hir ayının ikisinde salı günü Medinetü'r-Rasûl (s.a.v.) sarsılmış, bu sarsıntı nedeniyle peygamber efendimizin kabri şerifi de sarsıntı geçirmiş ve mezarın çevresindeki demir şebekenin demirleri birbirine çarparak ses çıkarmış, zincirler sallanmıştı. Medine'ye dört fersahlık mesafede bir ateş çıkmıştı. Dağlar iriliğince köpük atan bu ateş, onbeş gün devam etmişti. Elçi; «Ben gelirken ateş henüz sönmemişti, aksine eski halini devam ettiriyordu» dedi. Vezir ona «Ateş hangi tarafa doğru ilerliyor?» diye sorunca mektubu getiren adam şöyle dedi: «Doğuya doğru ilerliyordu. Ben ve Yemen ulağı ateşin yanından geçtiğimizde içine bir hurma dalı attık, ama dal yanmadı. Fakat taşları eritip yakıyordu!»
Mektubu getiren Kaymaz, o ateşte yanan kaya parçalarından birini çıkarıp bize gösterdi. Renk ve hafiflik bakımından kömürü andırıyordu. Medine kadısının el yazısıyla yazılmış olan mektupta anlatıldığına göre Medineliler deprem başladığında Harem-i Şerife girmişler, başlarını açıp, istiğfarda bulunmaya başlamışlardı. Medine valisi de bütün kölelerini azâd etmiş ve bütün haksızlıklara son vermişti. Deprem di-ninceye kadar istiğfara devam etmişlerdi. Yalnız, ortaya çıkmış olan ateş henüz sönmemişti.
Mektubu getiren elçinin anlattığına göre ateş, çıktığı günden bu yana henüz sönmemişti ve onbeş günden beri cayır cayır yanıyordu.»
İbn Sâî dedi ki: Medine-i Nebevî hareminin şeyhi, adil insan Mah-mud b. Yusuf b. Em'anî'nin kendi el yazısıyla şöyle bir yazı yazmış olduğunu gördüm: «Hicaz'da ortaya çıkan bu ateş, büyük bir mucize olup kıyamet saatinin yaklaştığına delalet eden sahih bir işarettir. Mutlu insan, ölmeden önce fırsatı değerlendiren ve canım vermeden Önce de kendisiyle yüce Allah arasındaki durumu ıslah ederek kendini kurtarandır. Bu ateş ağaçsız, bitkisiz, taşlık bir arazide ortaya çıkmış olup yiyecek bir şey bulamadığında taşlan yiyor, taşlan yakıp eritiyor, balçığa dönüştürüyor, sonra hava ile temas edince körükten çıkan demir tozuna dönüyor! Cenâb-ı Allah bunu Müslümanlara bir ibret, âlemlere de rahmet kılıyor. Allah Muhammed'e ve onun temiz âline rahmet eylesin.»
Ebu Şâme dedi ki: Ramazan ayının başında cuma gecesi Medine-i Münevvere'nin mescidi yandı. Burada yatmakta olan Allah'ın peygamberine salât-ü selamlann en üstünü olsun. Bu yangın, önce mescidin kuzeybatı köşesinde başladı. Halktan biri elindeki bir ateş ile ambara inmiş, bu ateş önce kapılara ilişmiş ve çabucak tavana ulaşmıştı. Sonra kıble tarafına sirayet etti. İnsanlar hemen bunun önünü almaya çalıştılar. Bir saat geçmeden mescidin bütün tavam yandı. Bazı sütunlan düştü. Kurşunlar eridi. Bütün bu olup, bitenler halkın uykuya dalmasından önce olmuştu. Hücre-i Nebevî'nin tavanı da yanmış ve o halde kalmıştı. Nihayet tavanın onanmına başlandı. İnsanlar sabah olunca namaz kılacak yer aradılar. Bu yangının çıkışı ve Mescid-i Nevebf nin yanışı, mucizeler kabilindendir. Bu, sanki müteakip senede meydana gelecek olaylar için bir uyarıydı.»
Bu sene ve müteakip senede meydana gelen hadiseleri Ebu Şâme şu şiiriyle anlatmıştır:
«Hicretin 654. senesinde Hicaz'da bir yangın çıktı.
Mescid-i Nebevî yandı, Bağdat sular altında kaldı.
Tatarlar sene başında Bağdat'ı zaptettiler. Bundan sonraki senede de aynı hal devam etti.
Bağdatlılara kimse yardım etmedi. Oysa onlara karşı kâfirlere yardım edenler çıktı. Vay İslâm'ın zayi oluşuna!
Bağdat'taki hilafet devleti çöktü.
Halife Müstasım'ın tutunacağı yer kalmadı.
Hicaz'ın haline eyvah ve Mısır'a yanıyorum.
Şâm ülkesine selam olsun.
Ya Rab, sen diğer şehirleri koru ve kullarına afiyet ver.
Ey azamet ve ikram sahibi Rabbim!»
Bu sene Dımaşk'ın Babü'l-Feradis dahilindeki Nasiriyetü'l-Cevva-niye medresesinin yapımı tamamlandı. Burada verilen ilk derste, medreseyi vakfeden Melik Nasır Selahaddin Yusuf b. Melikül-Aziz Muham-nıed b. Melik Zahir Gıyaseddin Gazi b. Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Şâdi (Kudüs fatihi) hazır bulundu. Buradaki ilk dersi şehrin kadısı Sadreddin b. Sinaü'd-Devle verdi. Bu derste ayrıca emirler, devlet erkânı, alimler ehl-i hail ve'1-akdm tamamı hazır bulundular.
Bu sene Kasyun eteklerindeki Naşiri hankâhımn onanmı için emir çıkartıldı. [70]

Hicretin Altıyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh İmadüddîn Abdullah B. Hasan B. Nahhas

Halkı bırakıp zahidliğe, Kur'an okumaya, ibadete, sürekli oruç tutmaya ve Kasyun dağı eteklerinde bulunan mescidine kapanmaya başladı. Bu hali yaklaşık otuz sene sürdü. Seçkin ve hayırlı kimselerdendi. Vefat edince nıescidindeki meşhur türbesine defnedildi. Mesâriku's-Salihiye'de kendisine nisbet edilen bir hamam vardır. Sibt, onu övmüştü. Başkalan da onun bu sene vefat ettiğini söylemişlerdir. [71]

Yusuf B. Emir Hüsameddin

Yusuf b. Hüsameddin Kazoğlu b. Abdullah Atikü'l-Vezir Avnüddin Yahya b. Hübeyre el-Hanbelî. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Lakabı Şeyh Şemseddin'dir. Künyesi Ebü'l-Muzaffer olup Hanefi mezhebine mensuptu. Bağdatlıydı. Sonra Dımaşk'a gelip yerleşti. İbnü'l-Cevzî'nin torunudur. Anası Râbia binti Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Ferec b. Cevzî'dir. Güzel suretli, sesi hoş, vaazı güzel, bir çok faziletlere ve musannef eserlere sahip bir kimseydi. Yirmi ciltlik güzel bir tarih eseri olan Mir'atü'z-Zaman'm sahibidir. Bu eserinde dedesine ait el-Muntazam adlı nesir eseri nazma çevirmiş, ilaveler yapmış ve kendi zamanına kadar olan tarihi de eklemiştir. Kendisi hicretin 600. senesinde Dımaşk'a geldi. Eyyubîlerin yanında itibar sahibi oldu. Onu yükselttiler, öne geçirdiler. Kendisine ihsanda bulundular. Her cumartesi sabahı Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kapısında vaizlerin durup vaaz ettikleri direğin yanında oturup vaaz ederdi. İnsanlar onun vaazını dinleyebilmek için cumartesi gecesi bahçelerini, işlerini bırakıp geceyi camide geçirirlerdi. Vaaz bitince acele bahçelerine dönerler, işlerinin başına geçerler, onun anlattığı faydalı, güzel sözleri kendi aralannda müzakere eder, birbirlerine naklederlerdi. O, dedesinin yöntemine uygun vaaz verirdi.

Şeyh Taceddin el-Kindî ve diğer meşayih de Yezid kubbesinin altında oturup onun vaazını dinler, söylediklerini güzel bulurlardı. Muazzam sarayının üstadı Emir İzzeddin Aybek el-Muazzamî'nin yaptırdığı İz ziyetü'1-Berr aniye medresesinde de ders verdi. Bilindiği gibi Emir İzzeddin, Keşk'teki Îzziyetü'l-Cevvaniye medresesini de vakfeden zattır. Burası önceleri Düver-i İbn Munkiz, olarak bilinirdi. Sibt ayrıca Ce-bel'deki Kühayl köprüsünün yanında bulunan Şibliye medresesinde de ders vermiştir. Bu medresenin ön taraflarında bulunan Bedriye medresesinin yönetimi de kendisine verilmişti. Orada ikamet ederdi. Bu sene zilhicce ayının yirmibirinde salı gecesi burada vefat etti. Cenazesine şehrin sultanı Nasır b. Abdülaziz ve astları katıldılar. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme onun bir çok ilimlere, faziletlere, reislik karizmasına, güzel vaaz verme kabiliyetine, hoş sese, parlak bir simaya sahip bulunduğunu; mütevazı, zahid ve sevecen bir kimse olduğunu söyleyerek övmüştür. Ancak şunları da söylemiştir:

«Onun vefat ettiği gece ben hastaydım. Uyanmaya yakın bir zamanda uykuda iken onun vefat ettiğini rüyamda kötü bir halde gördüm. Benden başkaları da onu bu halde görmüşlerdi. Allah'tan onun için afiyet diliyoruz. Cenazesine gidemedim. Sultan ve halk iştirak etmiş, cenaze merasimi çok kalabalık olmuştu. Faziletli, alim, zarif, münzevî bir zattı. İdarecilerin işledikleri çirkinlikleri protesto ederdi. Orta halli elbiseler giyer, ilim mütalaasına devam eder, sürekli bilgi derleyip tasni-fatta bulunurdu. İlim ve fazilet ehline insaflı davranır, cahillerden uzak dururdu. Hükümdarlar ve yüksek mevki sahipleri ziyaretine gelirlerdi. Ömrünün büyük bir kısmını müreffeh bir hayat içinde itibarlı bir kimse olarak geçirmişti. Ömrünün elli sene kadarlık bir kısmını hükümdarlar ve halk nazarında yüksek itibar sahibi olarak yaşamıştı. Vaaz meclisi şenlikli ve coşturucu idi. Sesi gerçekten güzel ve hoştu. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hoşnut olsun. Halep valisi Melik Nasır'm zamanında bir aşure gününde kendisinden insanlara Hz. Hüseyin'in şehit edilişini anlatmasını istediler. O da minbere çıktı. Uzun süre konuş-maksızın oturdu. Sonra mendilini yüzüne koyup hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve şu şiiri okudu:

«İnsanların yeniden diriltilmesi için sura üflendiğinde, Şefaatçıları, aynı zamanda kendisine hasım olacak kimsenin vay haline! Şüphesiz Hz, Fatıma kıyamette mahşer alanına, gömleği, Hüseyin'in kanma bulanmış olarak gelecektir!»

Böyle dedikten sonra ağlayarak minberden indi. Yine aynı halde Salihiye'ye gitti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [72]

Salîhîye Hastahanesini Vakfeden Seyfeddîn Ebü'l-Hasan

el-Emirü'1-Kebir Seyfeddin Ebü'l-Hasan Yusuf b. Ebi'l-Fevaris b. Musik el-Kaymazî el-Kürdî. Kaymaziye emirlerinin en büyüğüdür. Kaymaziye emirleri, ona hükümdarlara özgü muamelede bulunurlardı. Onun en büyük iyiliklerinden biri, Kasyun dağı eteklerindeki hastaha-neyi vakfetmiş olmasıdır. Bu sene Kasyun dağı eteklerindeki bu hasta-hanenin karşısında bulunan kubbeye defnedildi. Büyük bir servete sahipti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [73]

Müceddîn Yakup

Müceddin Yakup b. Melikü'1-Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Bu sene vefat etti ve Türbetü'l-Adiliye'de babasının yanma defnedildi. [74]

Emir Muzafferüddin İbrahim

Hanefi'ler için vakfedilen Berraniye ve Cevvaniyetül-Muîziye medreselerini vakfeden Muazzimiye sarayının üstadı ve Serha valisi İzzed-din Aybek'in oğludur. Bu sene vefat etti ve Kasyun dağı eteğindeki mezarlıkta,

Veraka yanındaki kubbenin altına, babasının yanına defnedildi. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. [75]

Şeyh Şemseddîn Abdurrahman B. Nuh

Kudüslüdür. Şafiî fakihidir. Şeyhi Takiyyüddin b. Salah'tan sonra Revahiye medresesinde müderrislik yapmıştır. Bu sene vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Cenazesine büyük bir kitle katılmıştı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.
Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene ani ölümler çoğaldı. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. Ölenler arasında adil şahsiyetlerden bir olan Zekiyyüd-din Ebü'l-Goriye, Dımaşk reislerinden Bedreddin b. Sünnî, Kadı Cema-leddin b. Haristanî'nin torunu İzzeddi Abdülaziz b. Ebî Talip b. Abdül-gaffar es-Salebî Ebül-Hüseyin de vardı. Yüce Allah kendilerine rahmet etsin ve hepsini bağışlasın. Amin. [76]

Hicretin Altıyüzellibeşînci Senesi

Bu sene Mısır sahibi Melik Muazzam İzzeddin Aybek evinde ölü olarak bulundu. Üstadı Melik Muazzam'dan sonra tahta Salih Necmed-din Eyyub geçti ve birkaç ay müddetle hüküm sürdü. Yönetimde Melik Turanşah Muazzam b. Salih de bulunuyordu Onun ardı sıra Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil de üç ay süreyle hüküm sürdü. Sonra Turanşah, Melik Eşref Musa b. Nasır b. Atsız b. Kamil ile bir süre müşterek hükümdarlık yaptı. Daha sonra hükümdarlığı müstakil olarak ele aldı. Kendisile çekişen bir kimse kalmadı. Mısır diyarını ele geçirmeye çalıştığı zaman Nasır'ı bozguna uğrattı. Hicretin 652. senesinde Faris Akta'yı öldürdü. Kendisinden sonra Erefi hal' etti ve tahta yalnız başına oturdu. Sonra da Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil ile evlendi Kerem sahibi, cömert, utangaç, dindar bir kimseydi. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmi üçünde salı günü vefat etti. Mısır'daki Muizziye medresesini vakfeden zattır. Öldürüldüğünde -Allah ona rahmet etsin- köleleri, zevcesi Ümmü Halil Şeceretü'd-Dür'rü katil olarak suçladılar. Çünkü İzzeddin Aybek sağlığında Musul sahibi Bedreddin Lü'lü'nün kızıyla evlenmeğe niyetlenmişti. Bunu duyan Şeceretü'd-Dür, cariyelerine onu tutmalarını emretmiş, kendisi de takunyalarıyla ona vurmaya başlamıştı. Cariyeleri onu sıkıştırıyorlar, testislerini buruyorlardı. Nihayet bu halde vefat etti. Köleleri onun öldürüldüğünü duyunca büyük köle Seyfeddin Kutuz ile birlikte oraya geldiler. Şeceretü'd-Dür'ü yakalayıp öldürdüler, avret mahalli açık bir halde çöplüğe attılar. Şeceretü'd-Dür, daha önce mesture bir kadın iken bu halde avret mahalli açıldı. Yüksek makamda iken öldürülüp çöplüğe atıldı. Fermanları o imzalıyor, adına hutbeler okunuyor, paralara resmi nakşediliyordu. Sonu kötü bitti. Adı, resmi, şekli kalmadı; tanınmaz oldu.
«Ey Muhammed de ki: «Mülkün sahibi olan Allah'ını! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğin aziz kılar, dilediğini alçaltırsın. İyilik Senin elindedir. Doğrusu sen herşeye kaadirsin.»(Al-i îmrân, 26).
Türkler, üstadları İzzeddin Aybek et-Türkmanî'den sonra büyük kölesi Seyfeddin Kutuz'un tavsiyesi üzerine oğlu Nureddin Ali'yi tahta geçirdiler ve ona Melikü'l-Mansur lakabını taktılar. Minberlerde onun adına hutbe okundu. Paralara adı basıldı İşler onun görüşüne ve fermanına uygun olarak yürütüldü.
Bu sene Bağdat'ta Rafizîler ile Sünnîler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Fitne koptu, Kerh mahallesi yağmalandı Rafizîlerin, hatta Vezir tbn Alkamî'nin yakınlarının evleri de talan edildi. Bu, onun Tatarlara meyletmesinin, onlarla işbirliğine girmesinin neticesi olarak yapılmıştı.
Bu sene Hayderî fakirleri Şam'a girdiler. Bunların alametleri, ince ve uzun külahlar ile değirmencileri andıran elbiseler giymeleriydi. Sünnete ters olarak sakallarını kesiyorlar, bıyıklarını serbest bırakıyorlardı. Böyle yapmalarının sebebi, şeyhleri Haydar'ın mülhidler tarafından esir alınıp sakalının kesilmesine ve bıyığının bırakılmasına mutabaat etmeleriydi. Bu hususta ona uymuşlardı. Oysa o böyle yapmakta mazurdu. Hatta sevap kazanmıştı. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) bunun key-
fi olarak yapılmasını yasaklamıştır. Onların esir düşen şeyhlerine uymaya hakları yoktur. Dımâşk'm haricinde Avniye mıntıkasında onlar için bir zaviye yaptırıldı.
Bu sene zilhicce ayının onsekizinde çarşamba günü Baderaiye medresesinin vakfedicisi Şeyh Necmeddin Abdullah b Muhammed el-Baderaî'nin vefatı nedeniyle taziyet meclisi kuruldu. Bu zat Bağdatlı olup Nizamiye medresesinin müderrisi ve Önemli işlerde halifenin çeşitli ülkelere gönderdiği elçisi idi. Büyük belaları gideren, karışık halleri düzelten bir kimseydi. Faziletli, reis, vakur, mütevazi ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Dımaşk'ta Emir Üsame'nin evinin yerine güzel bir medrese yaptırmıştı. Burada ikamet edecek kimsenin bekar, olmasını ve başka medreselerde fakih barındırılmamasını şart koşmuştu. Bu şartı koşmasının sebebi, fakihin gönlünü almak, moralini yükseltmek ve ilim talep etme hususunda azmini bilmekti. Ancak bu sebeple büyük bir boşluk ve bazıları için de büyük bir şer meydana geldi. Şam'da ve diğer yerlerde Şafiîlerin şeyhi olan şeyhimiz İmam, Allame Burhaneddin Ebu İshak İbrahim b. Şeyh Taceddin el-Fezarî (bu medresenin ilk müderrisi olup oğlu da burada müderrislik yapmıştı) der ki: Bu medreseyi vakfeden zat, dersin verildiği ilk günde merasimde hazır bulundu. Sultan Nasır da onun yanında bu merasime katılmıştı. Vakfiye okunurken «Bu medreseye kadın girmeyecek» denildi. Sultan bunu duyunca, «Çocuk da mı girmeyecek?» diye sordu. Sultan'm bu sorunu üzerine vaknn sahibi, «Ey efendimiz ey sultanımız! Rabbimiz dahi insana iki değnekle vurmaz» diye cevap verdi. Bu hikâyeyi anlatan şeyhimiz tebessüm etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.
O, bu medresede ders veren ilk zat olup kendisinden sonra oğlu Ke-maleddin bu görevi devir almış ve günümüze kadar devam ettirmiştir. Bir müddet Kadı Şemseddin b. Saiğ, bu medresenin nazırlığını üstlendi. Bazılarının onun bu görevi ihmal ettiğini ispatlamaları üzerine bu görev

elinden alındı.
Baderaî, bu medrese için geliri çok yüksek vakıflar tahsis etmişti. Medresede faydalı ve güzel kitaplar bulunan bir kütüphane de kurmuştu. Bu sene Bağdat'a dönmüş ve rızası olmaksızın Bağdat kadilkudatlı-ğına atanmıştı. Bu görevde onyedi gün kaldıktan sonra zilhicce ayı başında rahmet-i Rahmana kavuşmuş ve Şoniziye mezarlığına defnedil-mişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.
Bu sene zilhicce ayında Baderaî'nin vefatından birkaç gün sonra Tatarlar, hanları Hülagu b. Töli b. Cengizhan'm öncü kuvvetleri olarak Bağdat'a girdiler. Rahman'm lanetleri üzerlerine olsun. Müteakip senenin başında Bağdat'ı ele geçirdiler. Orada cinayetler işlediler. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride detaylı olarak verilecektir. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır. [77]

Şeyh Takiyüddîn Abdurrahman B. Ebi'l-Fehm

Şeyh Takiyyüddin Abdurrahman b. Ebi'1-Fehm el-Yeldanî. Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde Yeldan'da vefat etti ve oraya defnedildi. Salih bir zat olup hadis dinlemek, rivayet etmek ve yazdırmakla meşgul oldu. Bu sene 100 yaşında vefat edinceye kadar bu işi bırakmadı. Onun kitaplarının ve kendi el yazısıyla yaptığı derlemelerin çoğu vakıf kitaplar olarak Külase'deki Faziliye kütüphanesinde bulunmaktadır. Rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüş, ona, «Ya Rasûlallah! Ben iyi bir adam değilim?» demiş. Rasûlullah (s.a.v.) ise, «Hayır, sen iyi bir adamsın» buyurmuş Allah ona rahmet etsin, makamını âlî kılsın. Amin. [78]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/303-305.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/305-307.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/307.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/307.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/307-309.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/309.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310-311.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/311-312.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/312.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313-316.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/316-317.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/317-318.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/318-319.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/319.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/319-320.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/320.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/320.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/320-322.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/323.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/323.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/323.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/324.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/324-325.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/325.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/325-326.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/326.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/326-327.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/327-328.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/328-330.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/330.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/330-331.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/331.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/332.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/332-333.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/333.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/333-334.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/334.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/334-335.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/335.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/335-336.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/337.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/337-338.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/338.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/338.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/338-339.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/340.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/340-341.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/341.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/341-342.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/342.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/342.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/342-343.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/344.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/344-353.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/353.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/353-354.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355-357.

[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Şeyh Şerefüddîn
Şair Emir Seyfeddîn
Bişare B. Abdullah
Kadı Tâceddîn
Melik Nasır
Melik Muiz
Şeceretüddür Binti Abdullah
Şeyh Esad Hibetüllah B. Said
İbn Ebî'l-Hadid El-Irakî
Hicretin Altıyüzellialtıncı Senesi
Hicretin Altıyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Zamanın Halîfesi Müstasım Billah
Fasıl
Fasıl
Sarsarî El-Madih
Divan Sahibi Bahâ Züheyr
Hafız Zekiyyüddin El-Münzirî
Nur Ebu Bekir B. Muhammed B. Muhammed B. Abdülazîz
Rafızî Vezir İbn Alkamî
Muhammed B. Abdüssamed B. Abdullah B. Haydere
Kurtubî
Kemal İshak B. Ahmed B. Osman
Îmad Davud B. Ömer B. Yahya
Alî B. Muhammed B. Hüseyin
Şeyh Alî Abid El-Habbaz
Muhammed B. Îsmaîl B. Ahmed B. Ebî'l-Ferec
Ebu Abdîllah El-Makdisî
Musul Sahibî Bedreddîn Lü'lü
Melikü'n-Nâsır Davud El-Muazzam
Hicretin Altıyüzelliyedînci Senesi
Melik Muzaffer Kutuz'un Başa Geçmesi
Hicretin Altıyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sadrîye Vakfının Sahibi Sadreddin Es'ad B. Mencad
Şeyh Yusuf El-Akminî
Muhaddis Şems Ali B. Şebbî
Şatîbîye'nîn Sarihi Ebu Abdillah El-Fasî
Bedir Müfaddal'ın Kardeşi Necm
Sadeddîn Muhammed B. Şeyh Muhiddîn B. Arabî
Seyfeddin B. Sabüre
Necîb B. Şuayşiaed-Dımaşkî
Hicretîn Altıyüzellîsekîzînci Senesi
Tatarların Dımaşk'ı Zaptetmeleri Ve Kısa Sürede Burayı Kaybetmeleri
Ayn-I Calut Savaşı
Melik Zahir Baybars El-Bendakdarî'nin Sultanlığı
Hicretin Altıyüzellisekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kadilkudat Sadreddin Ebü'l-Abbas B. Sünniyyü'd-Devle
Mardin Valisi Melik Said
Melik Said Hasan B. Abdülaziz
Abdurrahman B. Abdürrahîm B. Hasan
Melik Muzaffer Kutuz B. Abdullah
Şeyh Muhammed Fakih El-Yoninî
Muhammed B. Halil B. Abdülvehhab B. Bedir
Hicretin Altıyüzellidokuzuncu Senesi
Müstansır Billah Ebü'l-Kasım Ahmed B. Emîrü'l-Mü'minîn Ez-Zahir'e Hilafet Bet
Atının Yapılması
Halife Müstansır Billahtn Melik Zahir'e Saltanat Alametlerini Takması
Halîfenin Bağdat'a Gidişi
Hicretin Altıyüzaltmışıncı Senesi
Hakim Bîemrillah El-Abbasî'nîn Hilafeti
Hicretin Altıyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halîfe Müstansır B. Zahir Biemrillah El-Abbasî
Nahivci Ve Lügatçı İzz Ed-Darir
Abdülaziz B. Abdüsselam
Kemaleddîn B. Adîm El-Hanefi
Yusuf B. Yusuf B. Selame
Bedir El-Merağî El-Hilafi
Muhammed B. Davud B. Yakut Es-Sarimî Muhaddisti. Birçok Tabakat Kitabı Ve Başka Eserler Yazdı.
Hicretin Altıyüzaltmışbirinci Senesi
Hakim Bi-Emrillah Ebi'l-Abbas'ın Hilafeti
Melik Zahirin Kerek'i Zaptetmesi Ve Kerek Sahibini İdam Etmesi

Şeyh Şerefüddîn

Şeyh Şerefüddin Muhamnıed b. Ebi'1-Fadl el-Mirrisî. Faziletli, muhakkik, araştırmacı, işini sağlam yapan, çokça hac eden ekâbir nezdin-de itibarlı olan bir kimseydi. Çok kitap edinmişti. En fazla Hicaz'da ikamet ederdi. Oraya vardığında Hicaz'ın önde gelen kişileri ve reisleri kendisine saygı gösterirlerdi. Orta yollu bir hayat sürerdi. Bu sene rebiyülevvel ayının ortasında Ariş ile Darum arasındaki Za'ka mıntıkasında vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [1]

Şair Emir Seyfeddîn

Asıl adı Ali b. Ömer b. Kızıl olup Dımaşk'ta yaşamıştır. Divan sahibi, meşhur şairlerdendir. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş, ona durumunu sormuş, o da cevaben şu şiiri okumuştu:
«Beni mezar çukuruna ve darlığına naklettiler.
Günahlarımın beni tökezletmesinden korkuyordum.
Şefkatli ve merhametli Rahman ve O'nun nimetleriyle karşılaştım.
Beni korktuğum şeylerden korudu ve bana rahmet suyunu içirdi.
Ölüm anında Allah'ın kendisim affedeceğine güzelce inanıp hüsnü zan sahibi olan kimse için,
Tabii ki af daha uygun ve lâyıktır.» [2]

Bişare B. Abdullah

Ermeni asıllıdır. Asıl adı Bedreddin'dir. Katiplik yapmıştır. Şebe-lü'd-Devle el-Muazzemî'nin azatlısıdır.
Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Güzel yazx yazardı. Efendisi onu kendi vakıflarının nazın olarak görevlendirdi. Bu görev kendisinden sonra zürriyetinin eline geçti. Onlar, günümüze kadar Şebeliye vakıflarının nazırlığını yapmaktadırlar. Bişare b. Abdullah, bu sene ramazan ayının ortasında vefat etti. [3]

Kadı Tâceddîn

Ebu Abdillah Muhammed b. Kadükudat Cemaleddin el-Mısrî. Babasına naiblik yaptı ve Şamiye medresesinde ders verdi. Şii yazardı. Şiirlerinden biri şudur:
«Ağzımı onun ağzına dayayıp peçe yaptım.
Bunu bilerek yaptığımda, onun ön dişlerinin arasından içki damlacıkları süzüldüğünü gördüm.
Dönüp bana yalan söyleyerek şöyle dedi: Sen fıkıhta imamsın, benim tükürüğüm dahi içkidir. Sana göre ise içki haramdır.» [4]

Melik Nasır

Melik Nasır Davud b. Muazzam İsa b. Adil. Babasından sonra Dı-maşk'a hakim oldu. Daha sonra burası amcası Eşre tarafından onun elinden alındı. Bundan sonra kendisi sadece Kerek ve Nablus'a sahip oldu. Sonra durumlar onu değiştirdi Başından çok uzun maceralar geçti. Nihayet elinde hiçbir yer ve mahal kalmadı. 100.000 dinara yakın bir emaneti halife Müstansır'm yanına bıraktı. Halife Müstansır daha sonra bu emaneti inkâr etti ve ona geri vermedi. Melik Nasır Davud; fesaha sahibi, güzel şiir yazan, birçok faziletleri şahsında taşıyan bir kimseydi. Fahr-i Razî'nin öğrencisi Şems Hüsrevşahî'den kelam ilmini öğrendi. Felsefeyi de iyi bilirdi. Şayet doğru ise akidesinin bozukluğuna delalet eden bazı şeyler kendisinden nakledilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına göre Müstansıriye medresesinde hicretin 632. senesinde verilen ilk derste kendisi de hazır bulunmuştur. Şairler Müstan-sır'ı birçok kasidelerle methetmişlerdi. Şairin biri bir kasidesinde şöyle demişti:
«Eğer ilk halifenin seçildiği Sakif oğulları yurdundaki seçim gününde sen hazır bulunsaydm ey Müstansır!
Mutlaka büyük imam olarak sen öne geçirilirdin!»
Nasır Davud şaire dönüp: «Sus! Yanlış konuşuyorsun. Çünkü mü'minlerin emirinin dedesi Abbas o gün orada hazır bulunuyordu. Öne geçirilmedi. Büyük imam sadece Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) oldu.» Halife de ona dönüp, «Doğru söyledin» diye karşılık verdi. Bu, onun hakkında nakledilen en güzel menkibelerdendir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Melik Nasır Davud'un durumu gittikçe geriledi. Nihayet Nasır b. Aziz, amcası Mecdüddin Yakub'a ait Büveyda köyünün ona verilmesi için bir ferman yazdı. Bu sene Büveyda köyünde vefat etti. İnsanlar cenazesinde toplandılar. Cenazesi Büveyda köyünden alınıp Dımaşk'a getirildi. Cenaze namazı kılındı ve Kasyun mezarlığına babasının yanına defnedildi. [5]

Melik Muiz

Melik Muiz İzzeddin Aybek et-Türknıanî. Türklerin ilk hükümdarıdır. Salih Necmeddin Eyyub b. Kâmil'in en büyük kol e erindendir. Dindar, iffetli, muhafazakâr ve cömert bir kimseydi. Yedi sene kadar hüküm sürdü. Sonra Zevcesi Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil onu öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Nureddin Ali geçti ve ona Melikü'1-Man-sur lakabı takıldı. Melikü'l Mansur'un memleket işlerini babasının kölesi Seyfeddin Kutuz yürütüyordu. Bir süre sonra Melikü'l-Mansur, Seyfeddin' azledip müstakil hükümdar oldu. Bir sene kadar böyle devam etti. Muzaffer lakabını aldı. Ayn-ı Calut mıntıkasında Tatarları bozguna uğrattı. Bütün bunları Önceki kısımlarda detaylı olarak anlatmıştık. Bunlara ileride de değineceğiz. [6]

Şeceretüddür Binti Abdullah

Halil'in annesi (Ümmü Halil) adıyla meşhur olmuştur. Türktür. Melik Salih Necmeddin Eyyub'un gözdelerindendi. Oğlu Halil' bu hatun doğurdu. Çok güzel suretliydi. Ancak Halil küçük yaşta öldü. Şeceretü'd-Dür, hazarda ve seferde Melik Salih Necmeddin'in yanından asla ayrılmazdı. Melik Salih onu çok severdi. Melik Salih'in oğlu Muazzam Turanşah'n öldürülmesinden sonra Şeceretü'd-Dür, Mısır tahtına oturdu. Adına hutbeler okundu, sikkeler basıldı. Fermanlara onun imzası atıldı. Bu hal üç ay sürdü. Sonra Muiz başa geçti. Mısır'a hakim olduktan birkaç sene sonra Muiz, Şeceretü'd-Dür ile evlendi Daha sonra Muiz'in Musul sahibi Bedreddin Lü'lü'nün kızıyla evlenmek istediğini duyunca Şeceretü'd-Dür, Muiz'i kıskandı Ona komplo hazırladı. Nihayet onu öldürdü. Nitekim bu hususu önceki sayfalarda da anlatmıştık. Öldürülen Muiz'in köleleri Şeceretü'd-Dür'e karşı birleştiler. Onu öldürdüler ve çöplüğe attılar. Cesedi üç gün çöplükte kaldı. Sonra Seyyide Nefise'nir mezarının yakınındaki türbesine nakledildi. Kuvvetli bir şahsiyete sahipti. Etrafının çembere alındığını öğrenince kendisine ait birçok nefis ve kıymetli mücevherlerle incileri bir havanda kırarak zayi etti. Bunlar ne kendisine, ne de başkalarına yaradı. Kendisi tahtta iken veziri, Sahip Bahaeddin Ali b. Muhammed b. Süleyman'dı. Bu vezir İbn Hanna adıyla tanınıyordu. Bu, onu ilk mansıbı idi. [7]

Şeyh Esad Hibetüllah B. Said

Şerefüddin el-Faizî lakabını taşırdı. Melik Faiz Sabiküddin İbrahim b. Melik Âdil'e hizmet ettiğinden Ötürü Faizî lakabır almıştı. Önceleri Hristiyandı, sonra Müslüman oldu. Çokça sadaka veren, iyilik ve ihsanda bulunan bir kimse idi. Muiz onu vezirliğe tayin etti. Onun yanında cidden itibarlı bir kimse haline geldi. Muiz ona başvurmadan ve ona danışmadan hiçbir şey yapmazdı. Kendisinden önce Kadı Taceddin b. Bintü'l-A'azz vezirlik yapmıştı. Taceddin'den önce de Kadı Bedreddin es-Sincarî bu görevi yürütmüştü. Bütün bunlardan sonra vezirlik makamına sözünü ettiğimiz Şeyh Esad el-Müselmanî atandı Muiz ona hitaben memluk lakabıyla mektup yazardı. Bilahare Muiz Öldürülünce sözünü ettiğimiz Esad tahkir edildi. Şaki bi insan haline geldi. Emir Seyfeddin Kutuz onun devlete 100.000 dinar ödeyeceğine dair imzasını aldı. Bahaeddin Züheyr b. Al onu hicvedip şöyle dedi:
«Allah Esad Hibetullah b. Saide ve babasına lanet etsin. Daha aşağı derecelere indirerek oğullarına da lanet etsin. Peşpeşe he birine lanet etsin.»
Bütün bunlardan sonra Esad Hibetullah b. Said öldürüldü ve Kura-fe mezarlığına defnedildi. Kadı Nasirüddin b. Münir onu için bir mersiye yazdı. Bu mersiyede cidden fasih ve yüksek manalar içeren methiyeler ve güzel şiirler vardı. [8]

İbn Ebî'l-Hadid El-Irakî

Asıl adı Abdülhamid b. Hibetullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin Ebu Hamid b. Ebi'l-Hadid İzzeddin el Medainî'dir. Meşhur şair ve yazarlardan olup aşın derecede Şiî'ydi. Nehcü'l-Belağa adlı eseri yirmi ciltte şerhetmiştir. Hicretin 586. senesinde Medain'de doğdu. Sonra Bağdat'a geldi. Orada halife divanmdaki katipler ve şairler arasına katıldı Vezir îbn Alkamî'nin yanında itibar sahibi oldu. Şiîlik bakımından aralarında yakınlık, münasebet ve benzerlik vardı. Edebiyat ve fazilette de birbirlerine yakın idiler. İbn Sâî onun yüksek manalar içeren güzel birçok methiye ve şiirlerini nakletmiştir. Kardeşi Ebü'l-Meâlî MuvafEa-küddin b. Hibetüllah'tan -her ne kadar diğeri de faziletli ve yüksek bir şahsiyet idiyse de fazilet ve edep bakımından daha ileri derecede idi. Her ikisi de bu sene vefat ettiler. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. [9]

Hicretin Altıyüzellialtıncı Senesi

Bu sene Tatarlar, Bağdat'ı zaptettiler. Başta halife olmak üzere halkın çoğunu öldürdüler. Böylece Abbasîler'in devleti yıkıldı, hakimiyetleri sona erdi.

Bu sene başında Tatarlar, sultanları Hülaguhan'm öncü birliklerinin başında bulunan iki komutanın maiyetinde Bağdat'a gelmişlerdi. Musul valisinin onlara gönderdiği takviye askerler, erzak, hediye ve armağanlar da Bağdat'a ulaşmıştı. Musul valisi Bağdatlılara karşı Ta-tarlar'a yardım ediyordu. Bütün bunları Tatarların kendisine zarar vermesinden korktuğu ve onlara yaltaklandığı için yapıyordu. Yüce Allah onları kahretsin. Bağdat, Tatarlar tarafından istila edildi. Oraya yüce Allah'ın takdirini geri çeviremeyecek savunma aletleri, mancınık, arra-de ve diğer silahlar kuruldu. Nitekim bir hadis-i şerifte, «Tedbir kaderi geri çevirmez» denilmiştir. Yüce Allah da şöyle buyurmuştur:

«Doğrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılamaz.» (Nuh, 4). «Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu değiştirmez. Allah bir milletin fenalığını dileyince artık onun önüne geçilmez. Onlar için Allah'tan başka hami de bulunmaz.» (er-Ra'd; ıi).

Tatarlar, hilafet sarayım çembere aldılar. Oraya her taraftan ok yağdırdılar. O sırada Halifenin Önünde oynayan ve onu güldüren Arefe adındaki bir cariyeye atılan bu oklardan biri pencereden geçerek isabet etti. Bu cariye halifenin gözdelerindendi. Halifeye bir çocuk da doğurmuştu. Halife buna çok üzüldü, şiddetli bir paniğe kapıldı. Cariyeye isabet eden oku eline alıp baktı. Okun üzerinde şunlar yazılıydı:

«Allah, yargı ve kaderini infaz etmek istediğinde akıl sahiplerinin akıllarını giderir!» Bunun üzerine halife tedbirlerini arttırılmasını emretti. Hilafet sarayının pencerelerindeki perdeler çoğaltıldı. Hülaguhan bu sene muharrem ayının onikisinde 200.000 savaşçısıyla Bağdat'a geldi. Halifeye karşı son derece öfkeliydi. Çünkü halife, Cenâb-ı Allah'ın takdir edip hükmettiği buyrukları infaz edip gerçekleştirmişti. Şöyle ki: Hülaguhan, Hemedan'dan Irak'a ilk yöneldiği zaman Vezir Müeyye-düddin Muhammed b. Alkamî halifeye, ülkelerine hücum etmesini engellemek ve aralarının yumuşamasını sağlamak için Hülaguhan'a kıymetli hediyeler göndermesini önermişti. Fakat halifenin küçük mabeyincisi Aybek ile diğerleri bu öneriyi kabul etmeyerek halifeye, «Vezir böyle yapmakla Tatar hanının kendisine gönderdiği hediyelere karşı ona yaltaklanmak istiyor» dediler ve Hülaguhan'a az miktarda hediye gönderilmesini tavsiye ettiler. Halife de ona az miktarda hediye gönderdi ve Hülaguhan bunları küçümsedi, azımsadı ve halifeye, mezkur mabeyincisini ve Süleymanşah'ı kendisine göndermesi için haber saldı. Ancak halife bu ikisini ona göndermedi. Hülaguhan'a aldırış etmedi. Nihayet Hülaguhan'ın Bağdat'a gelişi yaklaştı. Kâfir, facir, zalim ve zorba savaşçıları ile Bağdat'a ulaştı. Sayılan çok olan bu savaşçılar, Allah'a ve ahiret gününe inanmıyorlardı. Doğu ve batı taraflarından Bağdat'ı çembere aldılar. Bağdat askerleri ise son derece az ve bir o kadar da zelil idiler. Sayıları 10.000 süvariyi dahi bulmuyordu. Süvariler ve diğer askerler ikta' arazilerinin başından ayrılıp Bağdat'a geldikleri için sokaklarda, mescit kapılarında dilenmek mecburiyetinde kalmışlardı. Şairler onlara mersiyeler yazmışlar, Müslümanların ve İslâmiyet'in bu haline üzülmüşlerdi. Bütün bu haller Vezir Ibn Alkamî denen Rafizî'nin tavsiyesi üzerine meydana gelmişti. Çünkü geçen senede Ehl-i Sünnet ile Rafizîler arasında büyük bir savaş meydana gelmiş, bu savaşta Kerh mıntıkası ile Rafizî mahalles yağmalanmış, hatta vezirin yakınlarının evleri bile talan edilmişti. Bu yüzden Müslümanlara öfkesi gittikçe şiddetlenmiş, Bağdat'ta bu zamana kadar tarihin yazmadığı, içinde Müslümanlara ve İslâm'a karşı feci sonuçlar doğuracak unsurlar bulunan bir plan kurmaya teşebbüs etmişti. Bunun gereği olarak adamları, ailesi, hizmetçisi ve mabeyncileri ile birlikte yola çıktı. Hülaguhan'la buluştu. Allah ona lanet etsin. Sonra Bağdat'a döndü. Halifeye, barış için Irak'ın haracını Hülaguhan'la yarı yarıya paylaşarak barış yapmak üzere Hülaguhan'ın huzuruna gitmesini tavsiye etti. Bunun üzerine halife de kadı, fakih, sofi, devlet erkânı, ayan ve emirlerden oluşan 700 kişilik bir heyetle Hülaguhan'ın yanma gitmek mecburiyetinde kaldı. Hülaguhan'ın menziline yaklaştığında etrafındaki adamlar dağıldılar. Yanında sadece onyedi kişi kaldı. Bunlar da bineklerinden indirilerek baştan sona öldürüldüler. Halife, Hülaguhan'ın huzuruna çıktı. Hülaguhan ona birçok şeyler sordu. Anlatıldığına göre halifenin, gördüğü hakaret ve zorbalıktan ötürü konuşurken dili titremişti. Sonra Hoca Nası-rüddin et-Tusî, Vezir İbn Alkamî ve diğerleriyle birlikte Bağdat'a döndü. Halife burada koruma altına alınmış, malına da el konulmuştu. Hilafet sarayından altın, ziynet, takı, mücevher ve kıymetli eşyalar alındı. Rafîzîler ve münafıklar topluluğu Hülaguhan'a, halifeyle barış yapmamasını önermişlerdi. Vezir; «Irak haracı yarı yarıya paylaşılarak barış yapılacak olursa, bu barış bir veya iki sene ancak devam edebilir. Sonra durum yine eski haline döner» demişti. Böylece halifeyi öldürme işini Hülaguhan'a hoş göstermişlerdi. Halife, Hülaguhan'ın yanma döndüğünde Hülaguhan onun öldürülmesini emretti. Anlatıldığına göre onu öldürmesi için Hülaguhan'a tavsiyede bulunan kişi, Vezir İbn Alkamî ile Mevla Nasireddin et-Tusî imiş. Nasireddin, Hülaguhan'm yanında bulunuyordu. Hülaguhan, daha önce onu hizmetinde çalıştırmıştı. O, Alamut kalelerinin alınmasında hayli yararlılık göstermiş ve bu kaleleri îsmailîler'in elinden almıştı. Nasireddin, Şemsü'ş-Şümus'un ve babasının, daha önce de Alaeddin b. Ceialeddin'in vezirliğini yapmıştı. Bunlar Nizar b. Müstansır el-Ubeydî'ye mensup idiler. Hülaguhan, danışman bir vezir olarak Nasireddin'i hizmetine almıştı. Hülaguhan, halifeyi öldürmekten çekindiğinde vezir ona bu işi kolay göstermiş ve kanı yere dökülmesin diye halifeyi bir çuval içinde tekmeleyip ezerek öldürmüşlerdi. Çünkü kendilerine anlatıldığına göre halifenin öcünün kendilerinden alınmasından korkmuşlardı. Başka bir rivayete göre ise halife boğazı sıkılarak yahut suda boğularak öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Halifenin ve maiyetindeki alimlerin, kadıların, devlet büyüklerinin, reislerin, emirlerin, ehl-i hail ve'1-akd'ın günahlarına girdiler. Halifenin biyografisi, bu sene ölen meşhur şahsiyetlerden bahsedilirken anlatılacaktır. Tatarlar, Bağdat şehrine dağıldılar. Ele geçirebildikleri erkek, kadın, çocuk, yaşlı, ihtiyar, genç herkesi öldürdüler. İnsanlar korkularından kuyulara, ot ambarlarına, çöplüklere girip oralarda günlerce gizlendiler. Ortaya çıkmadılar. Bazı insan toplulukları da hanlara girip toplanıyorlar, kapılan üzerlerine kilitliyorlardı. Tatarlar, bu kapıları kırarak, ya da yakarak içeri giriyorlar, içerideki insanlar

binaların damına kaçıyorlar, Tatarlar onları orada yakalayıp öldürüyorlardı. Öyle ki bu damların oluklarından sokaklara kanlar akıyordu. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Mescitlerde, camilerde ve hankâhlarda aynı hal cereyan ediyordu. Tatarların elinden sadece zımmî olan Yahudi ve Hristiyanlar ile onlara ve Vezir İbn Alkamî denen Rafîzî'nin evine sığınan ve kendilerinden aman alan tüccar topluluğundan başkası kurtulamamıştı. Tüccarlar da kendi canlarını ve mallarını korumak için Tatarlara bol miktarda haraç vermişlerdi. Babed şehri, şehirlerin en şen ve en mamuru iken harabeye dönmüş, orada az sayıda insan kalmıştı, onlar da korku, açlık ve zillet içindeydiler. Bu hadiseden önce Vezir İbn Alkamî, askerleri dağıtmak, isimlerini divandan düşürmek için epey uğraşmıştı. Müstansır'm son zamanlarında askerlerinin sayısı 100.000 kadardı. Bunların bazı komutanları, kisralan andıran büyük hükümdarlar gibi bir tavır içine girmişlerdi. Vezir İbn Alkamî bunların sayısını azaltmış, sadece 10.000 asker bırakmıştı. Sonra Tatarlarla mektuplaştı ve onları ülkeyi ele geçirmeğe tamahlandırdı. Bu işin kolay olacağını söyledi. İşin hakikatini kendilerine anlattı. Adamlarının zayıflığını açıkladı. Bütün bunları, Rasûlullâh'ın sünnetini külliyen yok etmek, Rafizîler'in bid'atmı ortaya koymak, Fatımîler'den bir halifeyi tahta geçirmek, alimleri ve müftüleri helak etmek arzusuyla yapmıştı. Oysa Allah kendi işinin hakimidir. Tuzağım başına geçirdi. Sarsılmaz bir izzetten sonra onu zelil kıldı. Halifenin veziri iken onu Tatarların uşağı haline getirdi ve o, Bağdat'ta öldürülen erkek, kadın ve çocukların günahına girdi. Hüküm, göklerle yerin Rabbi olan yüce Allah'ındır.

Bağdatlıların başına gelen bu felakete yakın bir felaket de Kudüs'teki İsrail oğullarının başına gelmişti. Yüce Allah bu hadiseyi şöyle beyan buyuruyor:

«Biz, Kitap'ta İsrailoğullan'na: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik. Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu yerine getirilmiş bir vaad'idi.» (ei-isrâ, 4-5).

İsrail oğullarından bir grup salih insan öldürüldü. Peygamber çocuklarından bir cemaat de esir alındı. Daha önceleri abid, zahid, din alimi ve peygamberlerle şen ve mamur olan Beyt-i Makdis tahrip edildi; binaları çöktü, ıssız hale geldi.

İnsanlar bu hadisede Bağdat'ta öldürülen Müslümanların sayısının ne kadar olduğunu değişik rakamlarla ifade etmişlerdir. Kimi 800.000, kimi 1.800.000, kimi de 2.000.000 Müslümanm Öldürüldüğünü söylemişlerdir. înna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Güç ve kuvvet, ancak yüce Allah'ındır.

Tatarlar, muharrem ayının sonlarında Bağdat'a girmişler, kılıçları kırk gün müddetle adam öldürmüşlerdi. Mü'minlerin emiri halife Muştasını Billah da bu sene safer ayının ondördünde çarşamba günü Öldürülmüş, mezarının izi kaybedilmişti. Öldürüldüğünde kırkyedi yaşından dört ay almıştı. Onbeş sene, sekiz ay ve birkaç gün süreyle halifelik yaptı. Kendisiyle birlikte büyük oğlu Ebü'l-Abbas Ahmed de öldürülmüştü. Ebü'l-Abbas o zaman yirmibeş yaşındaydı. Daha sonra yirmiüç yaşında olan ortanca oğlu Ebü'1-Fadl Abdurrahman öldürüldü. Küçük oğlu Mübarek ile kızkardeşleri Fatıma, Hatice ve Meryem esir alındılar. Anlatıldığına göre hilafet sarayından 1.000'e yakın da bakire esir alınmıştır. Doğrusunu Allah bilir, inna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Hilafet sarayının üstadı Şeyh Muhiddin Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî de öldürüldü. Bu zat vezirin düşmanıydı. Oğullar Abdullah, Abdurrahman ve Abdülkerim de Öldürülmüşlerdi. Bu arada devlet erkânı da peşpeşe öldürülmüştü. Öldürülenler arasında küçük mabeyinci Mücahidüddin Aybek ile Şihabüddin Süleymanşah ve ehl-i sünnet emirlerinden ve beldenin büyüklerinden bir topluluk da vardı. Abbas oğullarından öldürülecek bir kişi hilafet sarayından çağırılıyor, o da çoluk çocuğunu, kadınlarını alıp saraydan çıkarak Hallal mezarlığına gidiyordu. Burası sarayın balkonunun karşısında bulunuyordu. Sonra orada koyun boğazlanır gibi boğazlanıyordu. Tatarlar, seçtikleri kızları ve cariyeleri ise öldürmeyip, esir alıyorlardı. Halifenin eğitmeni Şey-hü'ş-Şüyûh Sadreddin Ali b. Neyar, hatipler, imamlar ve Kur'an hafızları da öldürüldüler. Bu yüzden Bağdat'taki mescitler birkaç ay kapalı kaldı. Cemaat camilerde toplanıp cuma namazlarını dahi kılamadılar. Vezir îbn Alkamî - Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin- Bağdat'taki mescitleri, medreseleri ve hankâhlan kapatmak istedi. Meşhedlerin ve Rafizî mahallelerinin ise açık kalmasını, Rafizîler için de muazzam bir medrese yapılmasını arzu etti. Burada ilimlerini yaymayı ve bayrakla-nnı damına dikmeyi diliyordu. Ancak Cenâb-ı Allah bunu ona nasib etmedi. Aksine nimetini elinden aldı. Ömrünü kısalttı. Bu hadiseden birkaç ay sonra öldü. Peşi sıra oğlu da öldü. Allah bilir ya ikisi cehennemindip çukurunda bir araya gelmişlerdir.

Mukadder olan bu iş tamamlanıp Bağdat'da kırk günlük felaket sona erince şehrin altı üstüne gelmişti. Orada tek tük insandan başkası kalmamıştı. Yollarda ölü yığınları tepecikler meydana getirmiş, yağmur yağınca suretler değişmişti. Bu ölülerden ötürü şehir kokuşmuş, hava bozulmuş, bundan dolayı şiddetli bir veba salgını meydana gelmişti. Bu salgın hava zerrecikleri vasıtasıyla Şam ülkesine de sirayet etmiş, havanın bozulması ve kokunun pis oluşu nedeniyle bir çok insan ölmüştü. İnsanlar kıtlık, veba, ölüm ve taun belalarına maruz kalmışlardı. İn-na lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Artık şehirde güven hasıl olduğu ilan edilince Bağdat'ın yer altındaki bodrumlarında, mezarlarda ve dehlizlerde gizlenmiş olan kimseler sanki mezarlarından çıkmış ölüler gibi ortaya çıktılar. Birbirlerini tanıyamadılar. Baba oğlunu, kardeş kardeşini tanıyamıyordu. Şiddetli bir vebaya yakalandılar. Hepsi öldüler. Kendilerinden önce ahirete göçenlerin peşine takılıp onlara kavuştular. Gizliyi, gizlinin de gizlisini bilen zatın emri ile toprak altında bir araya geldiler. En güzel isimlere sahip olan Allah'tan başka bir ilah yoktur. Bağdat'a musallat olan Hülagu-han, bu sene cenıaziyelevvel ayında Bağdat'tan ayrılıp ülkesinin

başkentine döndü. Bağdat idaresini Emir Ali Bahadır ile Vezir İbn Alkamî'ye bıraktı. Emir Ali Bahadır şahnelik (emniye müdürlüğü) yapacaktı. Ancak Cenâb-ı Allah, Vezir İbn Alkamî'ye nrsat vermedi. O, bu sene cemaziyelahir ayının başında altmışüç yaşında öldü. Vezir İbn Alkamî inşâ ve edebiyatta ileri derecelere ulaşmış, katıksız bir Şiî ve pis bir Rafizî idi. Yorgunluktan, kederden, hüzünden ve pişmanlıktan ötürü ölmüştü. Ölümün kendisini götüreceği yere kadar gitti. Kendisinden sonra vezirliğe oğlu İzzeddin b. Fadl Muhammed geçti. Allah onu da bu sene sonunda babasına kavuşturdu. Hamd ve minne Allah'adır.
Ebu Şâme, şeyhimiz Ebu Abdillah ez-Zehebî ve Kutbeddin el-Yonî'nin anlattıklarına göre bu sene Şam'da insanlara şiddetli bir veba musallat olmuştu. Bunun sebebi de Irak'taki ölülerin çokluğundan Ötürü havanın bozulması idi. Bu nedenle hastalık Şam mıntıkasına da sirayet etmişti. Doğrusunu Allah bilir.
Bu sene Mısırlılar, Kerek sahibi Melik Muğis Ömer b. Adil el-Kebîr ile savaştılar. Melik Muğis'in zindanında deni komutanlarından bir topluluk mahpus bulunuyordu. Mahpuslar arasında Rükneddin Bay-bars el-Bendakdarî de vardı Mısırlılar, Melik Muğis'i ve askerlerini bozguna uğrattılar. Beraberlerindeki malları ve eşyaları yağmaladılar. Komutanlarının büyüklerinden bir grubu esir alıp, elleri kolları bağlı vaziyette öldürdüler. Bundan sonra Melik Muğis ve askerleri, çok feci ve perişan bir halde Kerek'e döndüler. Yollarda fesat çıkarıp, ülkeyi bozguna sürüklediler. Dımaşk valisi Nasır, onlara karşı çıktı. Ona aldırış etmediler. Askerler Rükneddin Baybars'm işareti üzerine içinde oturmakta olduğu otağın iplerini, kopardılar. Aralarında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar ve vak'alar cereyan eti. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır. [10]

Hicretin Altıyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zamanın Halîfesi Müstasım Bîllah

Irak'taki Abbasî halifelerinin sonucusuydu. Allah ona rahmet etsin. Şeceresi şöyledir:
Ebu Ahmed Abdullah b. Müstansır Billah Ebu Cafer Mansur b. Zahir Biemrillah Ebu Nasır Muhammed b. Nasır Lidinilla Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstadî Biemrillah Muhammed el-Hasan b. Müstencid Billah Ebu Muzaffer Yusuf b. Muktef Lienırillah Ebu Abdillah Muhammed b. Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedî Billah Ebü'l-Kasım Abdullah b Zahire Ebu Abbas Muhammed b. Kaim Biemrillah Abdullah b. Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir îshak b. Muktedi Billah Ebü'1-Fadl Cafer b. Mutedid Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir el-Muvaffak Ebu Ahmed Talha b. Mütevekkil Alalla Ebü'1-Fadl Cafer b. Mu'tasım Billah Ebu İshak Muhammed b. Reşid Ebu Muhammed Harun b. Mehdi Ebu Abdilla Muhammed b. Mansur Ebu Cafer Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib b. Haşim el-Haşim el-Abbasî. Hicretin 609. senesinde doğdu. Hicretin 640. senesinin cemaziyelahir ayının yirmisinde halifeliğine biat edildi. Hicretin 656. senesinin safer ayının ondördünde çarşamba günü öldürüldü. Öldürüldüğünde kırkyedi yaşındaydı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Sureti güzel, içi temiz, akidesi sağlam bir kimseydi. Adalette, çokça sadaka vermede, alim ve abidlere ikramda bulunmada, babasının yolunu takip ediyordu. Hafiz İbn Neccar, Müeyyed et-Tusî, Ebu Ruh Abdülaziz b. Muhammed el-Herevî, Ebu Bekir Kasım b. Abdullah b. Seffar ve başkalarının da bulunduğu Horasan alimlerinin bir cemaatından onun için icazet alındığını söylemiştir. Aralarında Şeyhü'ş-Şuyuh Sadreddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Meyar'm da bulunduğu bir cemaat, kendisinden hadis rivayet etmiştir ki Şeyhüşşuyuh Sadreddin onun müeddibi ve terbiyecisi idi. Kendisi de İmam Muhyiddin b. Cevzî'ye, Şeyh Necmeddin el-Baderafye icazet vermiştir. Bu ikisi de kendisinden almış oldukları icazete dayanarak hadis rivayet etmişlerdir. Allah kendisine rahmet etsin. Sünnî bir kimseydi. Selefîlerin yolundaydı. Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat itikadına sahipti. Babası ve dedesi de böyleydiler. Yalnız kendisinde biraz yumuşaklık, dalgınlık, mal toplama sevgisi vardı. Bu cümleden olmak üzere Nasır Davud b. Muazzam'm 100.000 dinar değerindeki emanet malını inkâr etmişti. Kendisinden aşağı durumdaki bir kimsenin böyle yapması çok çirkin karşılanacağına göre bir halifenin böyle yapması elbetteki daha da çirkindir. Ehl-i kitaptan bile bazı kimseler vardır ki, onlara kantarlarca mal versen onlar bu emaneti sana iade ederler. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:
«Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet bıraksan, tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez.» (Âl-t îmrân, 75).
Tatarlar, halife Müstasım'ı bu sene safer ayının ondördünde çarşamba günü mazlum olarak öldürdüler. Öldürülürken kırkyedi yaşından dört ay almıştı. Onbeş sene sekiz ay ve birkaç gün süreyle halifelik yapmıştı. Allah ona rahmet etsin. Makamını âli kılsın. Toprağını da rahmet ile ıslatsın. Kendisinden sonra iki oğlu öldürüldü. Üçüncü oğlu da kendi sulbünden üç kızıyla birlikte esir alındı. Kendisinden sonra hilafet makamı boş kaldı. Abbas oğullarından onun yerini dolduracak bir kimse kalmamıştı. Adaletle insanlar arasında hükmeden, kendilerinden bağış umulan, satvetlerinden korkulan Abbasîlerin sonuncu halifesi o olmuştu. Abbas oğullarının hilafeti Abdullah es-Seffah ile başladığı gibi Abdullah el-Müstasım ile de sona ermişti. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Emevî devletinin yıkılmasından sonra hicretin 132. senesinde Seffah'a bey'at edilmiş, böylece hakimiyeti teessüs etmişti. Abbasîlerin sonuncu halifesi Abdullah el-Müstasım'ın hakimiyet ve hilafeti bu sene yok olmuştu. Toplam olarak Abbas oğullarının hakimiyeti 524. sene sürmüştü. Irak'taki hakimiyetleri hicretin 450. senesinden sonra Besasirî'nin zamanında bir yıl ve bir kaç aylık süre için geçici olarak ortadan kaldırılmıştı. Ama daha sonra Irak'ta yine

hakimiyet kurdular. Bütün bunları halife Kaim Biemrillah'ın zamanından bahsederken detaylı olarak anlatmıştık. Allah'a hamd olsun.
Abbas oğulları İslâm ülkesinin tümüne hakim olamamışlardı. Oysa Emevîler İslâm ülkesinin her tarafına, bütün şehirlerine ve beldelerine hakim olmuşlardı. Mağrip diyarı Abbas oğullarının hakimiyeti dışına çıkmıştı. Burayı ilk zamanlarda Ümeyye oğullarından Abdurrah-man b. Muaviye b. Hişam b. Abdülmelik ele geçirmişti. Ondan sonra orada uzun zamanlar Tavaifü'l-Mülûk hüküm sürmüştü. Abbasîler zamanında Mısır'da ve Mağrip diyarının bir kısmı ile o çevrede ve bir zamanlarda da Şam'da, Haremeyn'de, Fatımîlerden olduğunu iddia edenler ortaya çıkmışlar, buralara hükmetmişlerdi. Bunlar Abbas oğullarının
elinden Horasan'ı ve Maveraünnehir'i almışlardı. Buralara zaman zaman çeşitli hükümdarlar el koymuşlardı. Hatta öyle zamanlar olmuştu ki, Abbasi halifesinin elinde sadece Bağdat şehri ile Irak'ın bazı şehirleri kalmıştı. Çünkü Abbasî hilafeti zayıflamıştı. Halifeler şehvetlerinin peşine düşmüşler, mal toplamakla uğraşmışlardı. Nitekim hadiselerden ve ölümlerden bahsederken bunları detaylı olarak anlatmıştık.
Fatımî devleti 300 seneye yakın devam etti. Sonuncu halifeleri Adid olmuştu ki, bu, Selahaddin-i Eyyubî'nin devletinin hakim olduğu hicri 560. seneden s,onra ölmüştü. Fatımilerin peşpeşe ondört hükümdarı tahta geçmişti. Bunlar 297 sene kadar hüküm sürmüşlerdi. Nihayet Adid, hicretin 560. senesinden sonra vefat etmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanını takip eden peygamberlik hilafeti sahih hadiste de ifade buyurulduğu gibi otuz senelik bir süreyi içine almıştır ki, bu sürede Ebu Bekir, Ömer, sonra Osman, Ali, Ali'nin oğlu Hasan halifelik yapmışlardı. Delâilü'n-Nübüvve adlı eserde de anlattığımız gibi bunların toplanı hilafet süresi otuz yılı doldurmuştur. Ali'nin oğlu Hasan'mki altı ay sürmüştü. Bundan sonra hilafetin yerini hükümdarlık almıştı. İslâm hükümdarlarının ilki Muaviye b. Ebî Süfyan Sahr b. Harp b. Ümeyye idi. Ondan sonra oğlu Yezid Yezid'in oğlu Muaviye tahta geçmişti. Muaviye ile başlayan bu batın, başka bir Muaviye ile sona ermişti. Bunlardan sonra Mervan b. Hakem b. Ebi'l-Âs b, Ümeyye b. Abdişşems b. Abd-i Menaf b. Kusay tahta geçmişti. Mervan'dan sonra oğlu Abdülmelik, Ve-lid b. Abdülmelik, Velid'in kardeşi Süleyman, Velid'in amcasının oğlu Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Velid, Yezid b. Velid'in kardeşi İbrahim en-Nakıs b. Velid, Mervan b. Muhammed b. Mervan (bu eşek lakabını taşırdı ve bu batnm da sonuncusu idi) tahta geçtiler. Bunların birincisinin adı Mervan olduğu gibi sonuncusu da Mervan adlı biriydi. Bundan sonra Emevî hakimiyeti yıkıldı. Yerlerine geçen Abbas oğullarının ilk hükümdarı Abdullah es-Seffah, son hükümdarı da Abdullah el-Müstasım oldu. Aynı şekilde Fatımî halifelerinin de ilkinin adı Abdullah el-Adid, sonuncusunun adı da Abdullah el-Adid idi. Bu, cidden garip bir rastlantıdır. Bunun farkına varanlar çok azdır. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Faziletli şairlerden biri bütün halifelerin adlarını içeren şöyle bir
şiir yazmıştır:
«Ârş'ı yüce olan, herşeyi kahredici güce sahip tek ve yakalaması güçlü olan Allah'a hamd olsun.
O, günleri ve zamanları dolap gibi çevirir.
Mahlukatı mahşer yerinde toplar.
Sonra ebede kadar salât-ü selam,
Peygamber Muhammed Mustafa'ya olsun.
Onun kıymetli, önder, lider ve meşhur şahsiyetler olan âline ve ashabına da salât-ü selamlar olsun.
İmdi bu yazdığım recez bahrindeki şiiri,
Latif ve veciz bir şekilde nazmettim.
Bu şiirimde Peygamber Mustafa'dan sonra hakimiyeti ele alan ra-şid halifelerin adlarını saydım.
Onlardan sonrakileri de sırasıyla zikrettim.
Bu şiirimi bir ibret ve anı yaptım ki,
Akıllı ve tasavvur sahibi kimseler,
İşlerin ve hadiselerin nasıl cereyan ettiğini anlasınlar.
Her güç ve iktidar sahibi kimseler,
Eninde sonunda fani ve yok olacaklardır.
Gecelerin ve gündüzlerin peşpeşe gelişinde,
İbret sahibi kimseler için dersler vardır.
Acı gücün sahibi olan Melik,
Dilediği kullarını dünyada hükümran kılar.
Her mahluk, eninde sonunda yok olacaktır.
Her hakimiyetin de bir sonu olacaktır.
Yaratıcı olan hükümdarın hükmünden başka bir hakimiyet devam etmeyecektir.
Kahredici güce sahip olan Melik ise noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.
Sadece O, izzet sahibi ve bakidir.
Onun dışındakilerin bir sonu vardır.
Peygamberden sonra kendisine hilafet bey'atı sunulan ilk zat îbn Ebi Kuhafe'dir.

Onunla hidayet rehberi Sıddîk'ı kastediyorum.
Ondan sonra halife olan Faruk beğenildi.
O, ülkeleri ve şehirleri fethetti.
Onun askerlerinin kılıçları, kâfirlerin kökünü kazıdı.
Adaletle ülkeye hükmetti.
Böylece göklerin ve yerin eşsiz gücüne sahip Melik'ini memnun kıldı.
Ondan sonra insanlar Osman Zinnureyn'e razı oldular.
Onun ardı sıra Ali geldi ki, Rasûlullah'ın iki torununun babasıdır.
Sonra Hasan'la birlikte müfrezeler geldiler.
Neredeyse fitneleri yenileyeceklerdi.
Allah onun vasıtasıyla sulhu getirdi.
Nitekim o, peygamberimize mensuptur.
İnsanlar daha sonra Muaviye'nin etrafında toplandılar.
Böylece her râvi kıssayı nakletti.
Muaviye dilediği gibi hüküm sürdü.
Kendisinden sonra yerine Yezid geçti.
Yezid'in ardı sıra iyi ve doğru yolda olan oğlu başa geçti.
Onunla Ebu Leyla'yı kastediyorum ki, o zahid bir kimseydi.
Herhangi bir kimsenin tasallutunda kalmaksızın,
O hükümdarlığı terk etti.
Hükümdarlığa talebi hiç yoktu.
Daha sonra Hicaz'da îbn Zübeyr ortaya çıktı.
Hükümdarlığı talep etti ve o makama göz dikti.
Şam'da Mervan'a bey'at ettiler.
Bu da ol deyince herşeyin oluverdiği yüce Zât'ın hükmüyle oldu.
Ancak Mervan'm hakimiyeti bir seneden fazla sürmedi.
Ölüm okları onu yakaladılar.
Daha sonra hakimiyet, Abdülmelik'in eline geçti.
Şans yıldızı kâinatta parladı.
Hakimiyette onunla çekişen herkes,
Ölüm kılıcıyla vurulup yere düştü.
Mus'ab Irak'ta öldürüldü.
Sonra zalim Haccac hüküm sürdü.
Hicaz'a intikam kılıçlarıyla yürüdü.
îbn Zübeyr Harem'e sığındı.
îbn Zübeyr'i öldürüp astıktan sonra zulmetti.
Yönetimde Rabbinden hiç korkmadı.
îşler onun için yoluna girince,
Zamanlar onun cismini de evirip çevirerek götürdüler.
Ondan sonra yerine oğlu Velid geçti.
Ondan sonra yiğit ve doğru yoldaki Süleyman başa geçti.
Daha sonra halk arasında Ömer'in adaleti yayıldı.
O Rabbinin buyruğuna uyarak hükmetti.
Ömer b. Abdülaziz'e,
Kavmin ak yüzlüsü deniliyordu.
Namaz kılan, oruç tutan, takvalı bir kimseydi.
Adalet ve ihsanı getirdi.
Zalimleri ve taşkınları frenledi.
Rasûlullah'm ve akıl sahibi raşid halifelerin yoluna girdi.
Nihayet İslâmiyet onun yokluk şerbetini içti.
Kendisinden sonra onun gibisinin geldiği rivayet edilmemiştir.
Ondan sonra Yezid, Yezid'den sonra Hişarn,
Hişam'dan sonra Velid başa geçti.
Ölüm, Velid'i de kapıp götürdü.
Sonra Yezid geldi. Ona Yezid-i Nakıs deniliyordu.
Ölüm gelip onu da kapıp götürdü.

İbrahim'in hakimiyet süresi uzamadı.
Bütün işleri sakat oldu.
Hakimiyeti Mervan'a dayadı.
O da yapacağını yaptı.
Hakimiyet onun elindeyken inkiraz buldu.
Zamanın musibeti ona galebe çaldı.
Saîd mıntıkasında öldürüldü.
Askerlerinin çokluğu ona yarar sağlamadı.
Onun sebebiyle Hakem ailesi helak oldu.
Çeşitli nimetler ellerinden alındı.
Sonra Abbas oğulları tahta geçtiler.
Aramızda onların temelleri sabit olmakta devam ediyor.
Acem diyarından da bey'atler geldi.
Bütün ümmetler onlara be/atlerini sundular.
Onlarla çekişen ümmetlerin tümü.
Elleri kesilip, ağızlan kapanıp yere düştüler.
Onlardan başa geçenlerin adlarını zikrettim.
Kaim Müstasım başa geçtiği zaman,
Abbasîlerin ilk hükümdarının sıfatı Seffah (çok kandöken) idi.
Ondan sonra Mansur Züicenah başa geçti.
Mansur'dan sonra Mehdî tahta geçti.
Ardı sıra Musa el-Hadî es-Safî hükümdar oldu.
Musa'dan sonra Harun Reşid geldi.
Sonra Emin, Harun'un ölümü nedeniyle tahta geçti.
Emin'in öldürülmesinden sonra Me'mun tahta geçti.
Me'mun'dan sonra da Mu'tasım el-Mekin hükümdar oldu.
Mu'tasım'dan sonra Vasık halife oldu.
Sonra kardeşi Cafer başa geçti ki, o zimmetlere riayet ederdi.
Ardı sıra halis niyetli Mütevekkil Alallah geldi ki,
O kıymetli Arş'ın sahibi Allah'a dayanıyordu.
Zamanında bid'atlerin kökü kazındı.
Vaktinde sünnetler ihya edildi
Onun zamanında saptırıcı bir bid'at ortada kalmadı.
Mutezilîler'e zillet elbisesini giydirdi.
Göklerde yıldızlar parladığı sürece Allah'ın rahmeti,
Ebediyen onun üzerine oîsun
Mütevekkil'den sonra Mu'temid hükümdar oldu, tahta geçti,
Yönetimi düzeltti.
Ondan sonra Muktesid idareye el koydu.
Muktesid'in şehit edilişinden sonra Muntasır başa geçti.
Söylendiği gibi ardısıra Müstain tahta geçti.
Mustain'in ölümünden sonra Mu'tez başa geçti.
Mutez'den sonra Mühtedî el-Mültezim ve ondan sonra da A'azz hükümdar oldu.
Muktefî'nin ise sayfanın üst kısmında adı yazıldı.
Ondan sonra Muktedir hakim oldu.
Muktedir'den sonra Kahir'in izzetiyle yönetim sağlanılaştı.
Ondan sonra övünçlerin sahibi Radî tahta geçti.
Radî'den sonra Muttaki, ondan sonra da Müstekfî geldi.
Mutî tahta geçti. Onda hiç yanlışlık yoktu.
Sonra Tâî, onun ardı sıra Kadir,
Ondan sonra da zahid ve şâkir olan Kaim tahta geçti.
Kaim'den sonra Muktedî, ondan sonra da Müstazhir geldi .
Sonra ağır başlı bir insan olan Müsterşid tahta geçti.
Müsterşid'den sonra Raşid, ardı sıra Muktefî geldi.
Muktefî vefat edince insanlar Yusuf tan güç aldılar. O tahta geçti.
işlerinde adil, sözlerinde sadık ve dürüst bir kimse olan Müstadî başa geçti.

Müstadî'den sonra güçlü ve şehametli Nasır tahta geçti.
Onun hakimiyeti uzun sürdü. İnsanlara uzunca bir süre halifelik
yaptı.
Ardı sıra kerem sahibi Zahir geldi. Onun adaletini herkes biliyordu. Memlekette onun zamanı uzun sürmedi. Birkaç ay hükün sürdükten sonra vefat etti. Kendisinden sonra yönetime adaletli, ihsan sahibi, Cömert ve mayası teiniz Müstansır geldi.
İyilik ve ihsanda bulunarak onyedi ay müddetle insanları idare etti.
Sonra kırkıncı yılın cemaziyelevvel ayında ölümle karşılaşarak vefat etti.
Ondan sonra Müstasım'a bey'at ettiler. Rabbimiz ona rahmet etsin, onu korusun. Çeşitli ülkelere elçilerini gönderdi.
Çeşitli ülkelerin insanları ona muvafakat edip be/atlerini sundular.
Onun adım zikrederek minberleri şereflendirdiler.
Onun cömertliğiyle Övünçlerini yaydılar.
Güzel idaresi her tarafa ulaştı.
Son derece fazla olan adaleti halka yayıldı.»
Şeyh İmadüddin b. Kesir dedi ki: Bundan sonra ben de şu beyitleri
dile getirdim:
«Sonra Cenâb-ı Allah Müstasım'ı Tatar belasına uğrattı. Tatarlar ki zorba Cengizhan'm tabileri idiler.
Tatar Cengizhan'm torunu Hülagu, onun karşısına çıktı. Artık ona karşı kurtuluş çaresi bulamadı. Tatarlar onun askerlerini ve düzenini darmadağın ettiler. Kendisini ve çoluk çocuğunu öldürdüler. Bağdat'ı ve beldeleri tahrip ettiler. - Torunları ve dedeleri öldürdüler. Namusla birlikte malları da yağmaladılar. Yüce Allah'ın satvetinden korkmadılar. O'nun sabır ve hilmi, onları aldattı. Adalet ve hikmetinin hicabı, sabredişi onları yanılttı. Müstasım'dan sonra hilafet makamı boş kaldı. Tarih böyle bir afeti yazmamıştı. Daha sonra tahta, halife olarak Zahir geçti. Ben onunla Müstansır'ı kastediyorum. Bu hakimden sonra yönetime, Alim bir imam olan Meysem Baybars geldi. Ardı sıra oğlu halife Müstekfî geldi. Bunların bir kısmı bile şeref içir kâfidir. Daha sonra bir cemaat geldi ki, Onlarda ne ilim, ne de eşya vardı. Zamanımızda Mu'tedit tahta geçti. Zaman, onun gibisini bulamamıştır.
O kadar güzel huylu, itikat sahibi, meziyetli bir kimseydi ki, O nasıl birinci kaliteden olmasın. Bunlar faziletleriyle ülkeye ve kullara hükmettiler. Ülkeyi hüküm ve adaletle doldurdular. Bunlar Muhammed Mustafa'nın amcazadeleridir. Şüphesiz bunlar, insanlığın en faziletlileridir. Azamet sahibi yüce Allah, günler ve
geceler devam ettiği sürece ona rahmet eylesin.» [11]

Fasıl

«Fatımîlerin kuvveti ve teçhizatı azdı. Ama zamanları uzun sürdü. 260 küsur sene hükmettiler, ama bu bir sene gibiydi. Onlardan on-dört kişi hükümdar oldu: Mehdî, Kaim, Mansur, el-Ma'dî. Ma'dî ismiyle, Kahire'nin kurucusu Muiz' kastediyorum. Sonra Aziz, kâfirlerin başı Hakim, Zahir, Müstansır, Müsta'lî, Ondan sonra Hafız ki onun yönetimi berbattı Zafîr, Faiz, sonra da Adid. Bu onların sonuncusuydu.
Bunu inkâr eden kimse yoktur.
Adid, hicretin 500 senesinden sonra helak oldu.
Bunların aslı Yahudidir. Şerefli değildirler.
Bütün imamlar böyle fetva vermişlerdir.
O imamlar ki, bu ümmette Allah'ın dininin yardımcılarıdırlar.» [12]

Fasıl

«Enıevî halifeleri de tıpkı Rafizî halifelerinin sayısmcadır. Ama süreleri onlarınkinden 100 sene eksiktir.
Hepsi, bir önceki halife tarafından veliahd olarak atanmıştı. Sadece îmanı Ömer b. Abdülaziz bundan müstesnadır. O, takvalı biriydi. Muaviye, sonra oğlu Yezid, Muaviye'nin torunu, doğru yoldaki Muaviye, Mervan, sonra oğlu Abdülmelik, îbn Zübeyr ile savaştı, nihayet îbn Zübeyr öldürüldü. Sonra ülkenin her tarafında o şüphesiz müstakim hükümdar oldu. Ardı sıra Dımaşk Camii'nin banisi Velid geldi. Dımaşk Camii'ne benzer başka bir cami yoktur.
Sonra cömert Süleyman, ardı sıra Ömer, Ömer'den sonra Yezid, sonra da Hişam geldi ki, o ihanet etti.
Yani Velid b. Yezid'e gadretti ki, o fasıktı.
Sonra Yezid b. Velid tahta geçti.
Ona nakıs lakabı takıldığı halde kendisi kâmildi.
Sonra İbrahim başa geçti. O akıllıydı.
Sonra eşek lakabını taşıyan Mervan el-Ca'dî geldi.
Bu, onların sonuncusuydu. Bu bilgiyi sen benden al.

Allah'a eksiksiz hamd olsun.
Nimetlerden ötürü de O'na aynı şekilde hamd ediyoruz.
Sonra Peygamber Muhammed Mustafa'ya bir o kadar eksiksiz sa-
lat-ü selâm olsun.
Onun seçkin âline ve ashabına her vakitte ve çağda selâm olsun. Bu beyitleri sekiz tane olarak menkıbelerde katip nazmetti.»
Halife Muştasını ile birlikte Dımaşk'ta hilafet sarayının üstadı ve Cevziye vakfının sahibi Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Cenıaleddin Ebül-Fe-rec b. Cevzî Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Hammad b Ahmed b. Cafer b. Abdullah b. Kasım b. Nadir b. Muhammed b. Ebibekir es-Sıddîk el-Kureşî el-Teymî el-Bekrî eî-Bağdad el-Hanbelî de öldürülmüştü. Bu zat İbn Cevzî diye meşhur olmuştur. Hicretin 580. senesinin zilkade ayında doğmuş ve Bağdat'ta yetişip genç bir vaiz olmuştu. Babası vefat edince onun yerine oturup vaaz vermeğe başlamıştı. Son derece güzel ve faydalı vaazlar veriyordu. Sonra dünya makamlarında da yükseldi. Vaizlikle birlikte Bağdat muh-tesipliğine de atandı. Güzel şiirler yazardı. Sonra hicretin 632. senesinde Hanbelîlere mahsus Müstansiriye medresesinde ders vermeye başladı. Başka yerlerde de ders veriyordu. Hilafet sarayının üstadhğını yaptı. Eyyubîlerin ve halifelerin elçisi olarak çeşitli hükümdarlara gönderildi. Kendisinden sonra oğlu Abdurrahman, yerine nıuhtesipliğe ve vaizliğe atandı. Muhtesiplik, oğulları Abdurrahmanl dan sonra Abdullah ve Abdülkerim arasında peşpeşe devam etti. Bunlar da bu sene öldürülmüşlerdi. Allah kendilerine rahmet etsin. Muhyiddin, İmam Ahmed b, Hanbel'in mezhebine dair eserde tasnif etmiştir. îbn Sâî onun güzel şiirlerini nakletmiştir. Şiirlerinden birinde, halifeyi mevsimlerde ve bayramlarda tebrik ediyordu. Bu şiirler onun fazilet ve fesahatini ispatlamaktadırlar. Dımaşk'taki Cevziye medresesinin vakfedicisidir. Bu, en güzel medreselerden biridir. Allah bu hayrını kabul buyursun. [13]

Sarsarî El-Madih

Yahya b. Yusuf b. Yahya b. Mansur b. Muammer Abdüsselam şeyh imam allame Cemaîeddin Ebu Zekeriya es-Sarsarî. Çeşitli ilimlere vakıf büyük bir alimdi. Fazilet sahibi bir insan olup Hanbelî mezhebine mensuptu. Amâ idi. Bağdatlıdır. Şiirlerinin çoğu Rasûlullah'a methiye türündendir. Bu alanda meşhur bir divanı vardır. Bunun üstünlüğünü herkes kabul eder. Anlatıldığına göre o lügate dair Sihah-ı Cevherî'yi tamamen ezberlemiştir. Şeyh Abdülkadir'in öğrencisi Şeyh Ali b. İdris'îe arkadaşlık etmiştir. Zeki bir insandı. Yüzünden nur fışkırırdı. Hiç düşünmeksizin irticalen şiir inşâd ederdi. Fesahat ve belagat sahibiydi. Muvaffaküddin b. Kudanıe'nin te'lif ettiği el-Kâfî adlı eseri nazma çevirmiştir. Muhtasarü'l-Harakî'yi de nesirden nazma çevirmiştir. Rasû-lullah (s.a.v.) için yazdığı methiyelere gelince, denildiğine göre bunların toplamı yirmi cildi bulmaktadır. Peygamberlerden başkasını methettiği duyulmamıştır. Tatarlar, Bağdat'a girdiklerinde Kermon b. Hülagu onu yanına çağırdı. O ise gitmedi. Evinde taş biriktirdi. Tatarlar içeri girdiklerinde onları, hazırlamış olduğu bu taşlarla vurdu ve bir kısmının yüzünü, gözünü, başını paraladı. Yanma vardıklarında bastonuyla onlardan birini öldürdü. Sonra Tatarlar onu şehit ettiler. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Şehit edildiğinde altmışsekiz yaşındaydı. Kut-beddin el-Yoninî onun biyografisini ez-Zeyl adlı eserde anlatırken divanının güzel bir kısmım nakletmiştir. Alfabetik sıraya göre hazırlanmış bir divanı vardır. Ayrıca uzun kasideleri mevcuttur. Hepsi de güzeldir. [14]

Divan Sahibi Bahâ Züheyr

Züheyr b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Hüseyin b. Cafer el-Mühellebî el-Atikî el-Mısrî. Mekke'de doğdu. Kos'ta büyüdü Kahire'de ikamet etti. Meşhur şairdir. Çok güzel yazı yazardı. Meşhur bir divanı vardır. Sultan Salih Eyyub'un yanma geldi Çok mürüvvet sahibi bir kimseydi. İnsanlara hayrın ulaştırılmasında güzelce aracılık eder, insanlara yaklaşmakta olan şerri def ederdi. İbn Hallikan onu övmüş ve, «Divanını rivayet etmem için bana icazet vermiştir» demiştir. Kutbed-din el-Yoninî onun biyografisini uzun uzadıya anlatmıştır. [15]

Hafız Zekiyyüddin El-Münzirî

Abdülazim b. Abdülkavî b. Abdullah b. Selame b. Sa'd b. Saîd İmam Allame Muhammed Ebu Zekiyyüddin el-Münzirî eş Şafiî. Aslen Şamlıdır. Mısır'da doğmuş, uzun bir süre orada hadis şeyhliği yapmıştır. Başka beldelerden insanlar onu ziyarete gelirlerdi. Bir rivayette anlatıldığına göre hicretin 581. senesinde Şam'da dünyaya gelmiştir. Çokça hadis dinlemiş, hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmuş ve bu işle ilgilenmiş, nihayet bu alanda kendi zamanının insanlarının üstüne çıkmış, konuyla ilgili tasnifatlar yapıp rivayetlerde bulunmuştur. Sahih-i Müslim'i, Sünen-i Ebî Davud'u ihtisar etmiştir ki, bu ihtisarı öncekinden daha güzeldir. Lügatta, fıkıhta ve tarihte otoriteydi. Sika, hüccet, araştırmacı ve zahid bir kimseydi. Bu sene zilkade ayının dördünde cumartesi günü Mısır'daki Kâmiliye darülhadisinde vefat etti. Kurafe

mezarlığına defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [16]

Nur Ebu Bekir B. Muhammed B. Muhammed B. Abdülazîz

Nur Ebu Bekir b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülaziz b. Abdur-rahim b. Rüstem el-Eş'arî. Utanmayı bir tarafa bırakmı meşhur bir şairdir. Kadı Sadreddin b. Sinâü'd-Devle, şahitlerle birlikte onu saat kulesinin alt tarafında, yanında oturtmuştu. Sonra beldenin sahibi Nasır onu yanma çağırdı ve onu meclisine, arkadaşlarının arasına kattı. Ona asker hil'ati giydirdi. O da bu işi bırakıp başka alana kaydı. ez-Zercun fi'1-Hilâa ve'1-Mücûn adlı bir kitap derledi. Bu kitabında bir çok manzum ve mensur fikralar yer alıyordu. Şiirlerinden biri şudur. Ancak bu pek de övünülecek bir şiir değildir:
«Ömrün lezzeti beştir, bunları ele geçir.
Bunları edip ve fakih olan bir şakacıdan öğren.
Bu lezzetler içki sofrasmdaki nedimden, şarkıcı cariyeden, sevgiliden, içkiye devam etmekten elde edilir. Bu şeyleri kötüleyenlere söv-mekle de bu lezzet elde edilir.» [17]

Rafızî Vezir İbn Alkamî

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Ebî Talip el-Vezir Mü-eyyedüddin Ebu Talip b. Alkamî. Bağdatlıdır. Müstansır'ın zamanında uzun süre hilafet sarayının üstadlığını yaparak hizmette bulundu. Sonra Müstasım'm vezirliğine atandı. Hem kendisine, hem halifeye, hem de Müslümanlara karşı kötü davrandı. İnşâda ve edebiyatta yüksek derecede idi. Rafizî olup kalbi İslâm'a ve Müslümanlara karşı kötü niyetlerle dolu habis bir kişiydi. Müstasım'ın zamanında itibar ve şeref sahibi oldu. Diğer vezirler bu kadar şerefe ve itibara sahip olamamışlardı. Sonra İslâm'a ve Müslümanlara karşı kâfir Hülaguhan'la işbirliğine girdi, böylece İslâm'a ve Müslümanlara yapacağını yaptı. Allah onu kahretsin. Nitekim bu hususlar önceki sayfalarda da anlatılmıştır. Daha sonra kendileriyle işbirliğine girdiği Tatarlar tarafından tahkir edilip, zillete maruz bırakıldı. Allah onu korumadı. Dünya hayatında rüsvaylığı ve perişanlığı tattı. Ahiret azabına gelince o daha şiddetli ve kalıcıdır. Tatarların zamanında kadının biri onu bir beygire bindirilmiş halde görmüş, yanı başında durup ona şöyle demişti: «Ey İbn Alkamî! Abbasîler sana böyle mi muamele ediyorlardı?» Kadının bu sözü ona çok tesir etti. Evine kapandı. Keder, üzüntü, sıkıntı, yokluk ve zillet içinde bu sene ce-maziyelahir ayı başında altmışüç yaşındayken öldü ve Rafîzîlerin mezarlığına defnedildi. Tatarlardan ve Müslümanlardan haddi, evsafi belirtil emeyecek derecede hakaretler gördü ve işitti. Kendisinden sonra habis oğlu vezirliğe geçti. Sonra Cenâb-ı Allah, halkı zalim olan beldelerin insanlarını yakalarcasma onu da çabucak yakaladı ve canını aldı. Şairin biri onu şöyle hicvetmiştir:
«Ey İslâm'ın bağlıları, ağlayın, ağıt yakın, Müstasım'ın başına gelenlere üzülün.
Vezirlik makamı ondan önce İbn Fürat'ın elindeydi, şimdi İbn Alkamî'nin eline geçti.» [18]

Muhammed B. Abdüssamed B. Abdullah B. Haydere

Fethüddin Ebu Abdillah b. Adil. Dımaşk muhtesibi idi. İdaresi hoştu. Yolu güzeldi. Dedesi, adil bir insan olan Necibüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Haydere'dir. Hicretin 590. senesinde Zebedan'daki medreseyi vakfeden kişidir. Allah bu hayrını kabul buyursun ve ona hayır mükâfat versin. [19]

Kurtubî

Ahmed b. Ömer b. İbrahim b. Ömer Ebü'l-Abbas el-Ensarî el-Kurtubî el-Malikî. Hicretin 578. senesinde Kurtuba'da doğdu. Fakih, muhaddis ve müderristi. İskenderiye'de yaşadı. Orada çok hadis dinledi. Buharı ve Müslim'in Sahih'lerinin muhtasarlarını hazırladı. el-Müf-hem fî Şerh-i Müslim adlı eserin sahibidir. Bu eserinde faydalı ve güzel bilgiler bulunmaktadır. Yüce Allah rahmet etsin. [20]

Kemal İshak B. Ahmed B. Osman

Şafiî alimlerindendir. Şeyh Muhiddin en-Nevevîve diğerleri, kendisinden ilim tahsil etti. Kemal İshak, Revaniye medresesinde müderrislik yapardı. Bu sene zilkade ayında vefat etti. [21]

İmad Davud B. Ömer B. Yahya

İmad Davud b. Ömer b. Yahya b. Ömer b. Kâmil Ebü'l-Mealî Ebü's-Süleyman Ez-Zebidî el-Makdisî ed-Dımaşk Beytülâbâr'da hatiplik, Gazaliye medresesinde müderrislik yaptı. Emevî Camii'nde de İbn Ab-düsselam'dan sonra altı sene hatiplik görevinde bulundu. Sonra Beytülâbâr'a döndü ve bu sene orada vefat etti. [22]

Alî B. Muhammed B. Hüseyin

Sadreddın Ebü'l-Hasan b. Neyar. Bağdat'ta şeyhüşşüyuh idi. Halife Müstasım'ın eğitmenliğini yaptı. Müstasım hilafete geçince onu yüksek makamlarda tuttu, saygı gösterdi. Ali b. Muhammed onun yanında itibarlı oldu, yönetimin iplerini eline aldı. Ama daha sonra Tatarlar tarafından hilafet sarayında koyun gibi boğazlandı. [23]

Şeyh Alî Abid El-Habbaz

Bağdat'ta arkadaşları ve tabileri ile ziyaret edilen bir zaviyesi vardı. Tatarlar onu öldürdüler, cesedini zaviyesinin kapısındaki çöplüğe attılar. Orada üç gün kaldı. Onun cesedini köpekler buldular ve etini yediler. Anlatıldığına göre kendisi ölümünden Önce bu akibete uğrayacağım sağlığında haber vermiştir. [24]

Muhammed B. Îsmaîl B. Ahmed B. Ebî'l-Ferec

Ebu Abdîllah El-Makdisî

Berat hatibi idi. Hicretin 553. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Doksan sene yaşadı. İnsanlara hadis rivayet etti Dımaşk'ta çok kimseler ondan hadis dinledi. Sonra memleketine döndü. Bu sene memleketi Berada'da vefat etti. Allah rahmet etsin. [25]

Musul Sahibî Bedreddîn Lü'lü

Meîikü'r-Rahim lakabını taşırdı. Yüz yaşındayken bu sene şaban ayında vefat etti. Elli sene kadar Musul'a hükmetti. Akıllı dahi ve taktik sahibi bir kimseydi. Üstadının çocuklarının aleyhine çalıştı. Nihayet onları yok etti. Musul'daki Atabekiye devletine son verdi. Hülaguhan o feci ve dehşetli hadiseden sonra Bağdat'tan ayrılınca Bedreddin Lü'lü gönüllü olarak hizmetine gitti. Yanında hediye ve armağanlar da götürmüştü. Hülagu ona saygı gösterip, ikramda bulunmuştu. Bundan sonra Bedreddin oradan ayrılıp Musul'a dönmüş ve Musul'da birkaç gün daha yaşadıktan sonra vefat etmiş ve Bedriye medresesine defnedilmiş ti. İdaresi güzel, adaletli ve cömert bir kimse olduğu için insanlar onun ölümüne üzülmüşlerdi. Şeyh İzzeddin onun için el-Kâmil fi't-Tarih adlı eserini yazmıştı. Bedreddin de bu eserinden ötürü Şeyh îzzeddin'e armağan verip ihsanda bulunmuştu. Bazı şairlere 1.000 dinar armağan verdiği görülmüştür. Kendisinden sonra yerine oğlu Salih İsmail geçti. Bedreddin Lü'lü, Ermeniydi. Bir terzi onu satın almıştı. Sonra Musul valisi Melik Nureddin Arslanşah b. İzzeddin Mes'ud b Mevdud b. Zengî b. Aksungur el-Atabekî'nin yanma verildi. Sureti güzeldi. Melik Nured-din'in yanında itibar gördü. Devlet kademelerinde yükseldi. Nihayet devran ona güldü. Çeşitli ülkelerin elçileri onu ziyarete geldiler. Sonra o, üstadı Melik Nureddin'in çocuklarını suikastler düzenleyerek birer birer öldürdü ve onlardan hiçbirini hayatta bırakmadı ve kendisi müstakil olarak tahta oturdu, işler onun için yoluna girdi. Her sene Hz. Ali'nin türbesine 1.000 dinar ağırlığında altın bir kandil gönderirdi. Doksan yaşında olmasına rağmen yüzü çok parlak, şekli güzel olduğu için genç görünümlü idi. İnsanlar ona altın kırbacı lakabını takmıştı. Himmeti yüksek, dahi, çok hilekâr ve dessastı. Hz. Ali'nin türbesine her sene altın bir kandil göndermesi, onun Şiî olduğuna bir delildir. Doğrusunu Allah bilir. [26]

Melikü'n-Nâsır Davud El-Muazzam

Şeyh Kutbeddin el-Yoninî, el-Mir'at adlı eser üzerine yazdığı zeylinde, bu senenin hadiselerini anlatırken onun biyografisinden uzun uzun bahsetmiştir. Onun karşılaştığı durumları da baştan sona anlatmıştır. Biz, Melikü'n-Nasır'm biyografisini bu senenin hadiselerinden bahsederken anlatmıştık. Bu meyanda onun halife Müstasım'a, hicretin 647. senesinde 100.000 dinar değerinde bir emanet bıraktığım, ancak halifenin bu emaneti inkâr ettiğini de söylemiştik. Bu emaneti kendisine geri vermesi için defalarca heyetler göndermiş, araya aracılar koymuş, ancak bunların hiçbir yararı olmamıştı. Şairin biri halifeyi bir şiirle methetmiş, ancak o bunu karşı çıkıp itirazda bulunmuştu. Şair şöyle demişti:

«Eğer Ebu Bekir'in seçildiği Sakif gününde hazır bulunsaydm, Ey takva sahibi imam! Öne sen geçirilirdin.»
Melikü'n-Nasır, halifeyi öven şaire itirazda bulunup şöyle demişti: «Yanlış söylüyorsun. Çünkü halifenin dedesi Abbas o günde hazır bulunuyordu. Fakat öne geçirilmedi. Oysa Abbas, halifeden daha üstün ve faziletliydi. Aksine o gün öne geçirilip halife seçilen zât, Ebu Bekir es-
Sıddîk'ti!»
Bunu duyan halife, «Melikü'n-Nasır doğru söylüyor» dedi ve ona hü'at giydirdi. Şair el-Fezarî'yi de Mısır'a sürgün etti.
Melikü'n-Nasır Davud, bu sene Büveyda köyünde vefat etti. Cenaze merasimine Drnıaşk valisi de katılmıştı. [27]

Hicretin Altıyüzelliyedînci Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi yoktu. Dımaşk'm ve Haleb'in sultanı, Melik Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz Muhammed b. Ebî Zahir Gazî b. Nasır Selahaddin'di. Onunla Mısırlılar arasında anlaşmazlık vardı. Mısırlılar, Nureddin Al b. Muin Aybek et-Türkmanî'yi başlarına hükümdar olarak geçirdiler ve ona Mansur lakabını verdiler.
Zorba hükümdar Hülaguhan, Dımaşk sahibi Melikü'n-Nasır1 a haber göndererek onu yanma çağırdı. O da küçük yaştaki oğlu Aziz'i birçok hediye ve armağanlarla ona gönderdi. Ancak Hülaguhan onun küçük oğluna iltifat etmedi, aksine Melikü'n-Nasır'a kızdı, yanına gelmeyisin-den ötürü öfkelendi. Oğlunu yanında alıkoyup, «Bizzat ben onun ülkesine gideceğim!» dedi. Melikü'n-Nasır bundan tedirgin oldu. Ailesini ve çoluk çocuğunu koruma altına almak amacıyla Kerek'e gönderdi. Di-maşklılar da bundan ötürü şiddetli bir korkuya kapıldılar. Özellikle Tatarların Fırat'ı geçtiğini duyunca daha da korktular. Dımaşkhların çoğu kışın Mısır'a gittiler. Çokları öldü. Malları yağmalandı. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Hülaguhan gelip askerleri ve ordusuyla Şam'a yöneldi. Meyyafari-kin (Silvan) ona karşı bir buçuk sene direndi. O da oğlu Eşmot'u oraya gönderdi. Eşmot, Silvan'ı güç kullanarak fethetti. Silvan hükümdarı Kâmil b. Şihab Gazi b. Adü'i kaledeı indirip Halep'te kuşatma altına alınmış olan babasının yanma gönderdi ve orada babasının gözü önünde Öldürttü. Haleb'e de Eşrefin komutanlarından birini naib tayin etti. KâmiVin kesik başını ülkede dolaştırdı. Kesik başı Dımaşk'a da götürdüler. Daha sonra bu kesik baş, Babü'l-Feradisi'l-Berranî'ye dikildi. Sonra Babül-Feradisi'l-Cevvanî dahilindeki Mescidü'r-Re's' defnedildi. Ebu Şâme bu konuda bir kaside nazmetti. Bu kasidede Kâmil'in faziletini, cihad eden bir kimse olduğunu, mazlumen öldürülüşü nedeniyle Hz. Hüseyin'e benzediğini anlattı ve Kâmil'in kesik başı, Hz. Hüseyin'in kesik başının yanına defnedildi.
Bu sene Hâce Nasirüddin et-Tusî Merağa şehrinde rasathane kurdu ve orada çalıştı. Bağdat'ta bulunan birçok vakıf kitabın oraya nakletti. Dârülhikme'yi kurdu, felsefecileri oraya tayin etti. Her felsefeciye günlük üç dirhem maaş bağladı. Orada ayrıca bir de tıp evi kurdu. Buraya atadığı tabiblere günlük iki dirhem maaş bağladı. Medrese kurdu. Orada her fakihe günlük bir dirhem maaş bağladı. Orada kurduğu dârülhadise de tayin ettiği her muhaddis için günlük yarım dirhem maaş bağladı.
Bu sene Kadı Vezir Kemaleddin Ömer b. Ebî Cerad (İbn Adim adıyla meşhur olmuştur), Dımaşk valisi Nasır b. Aziz'in elçisi olarak Mısır'a gönderildi. Tatarlarla savaşmak için Mısırlılardan yardım istiyordu. Tatarların, Dımaşk'a yaklaştıklarını, Cezire ülkesini ve diğer yerleri istila ettiklerini, Hülaguhan'm oğlu Eşnıot'un Fırat'ı aşıp Haleb'e gelmekte olduğunu bildirdi. O zaman Mansur b. Muiz et-Türkmanî'nin huzurunda bir meclis kuruldu. Bu mecliste Mısır kadısı Bedreddin es-Sincarî, Şeyh İzzeddi b. Abdüsselam da hazır bulundu. Bunlar orduya yardım için halkın malından bir miktarını alma konusunu görüştüler. Neticede İbn Abdüsselam'ın görüşü esas alındı. İbn Abdüsselam özetle şunları söyledi:
«Beytü'l-mal'de para kalmadığında kadınlarımızın ziynetlerini ve gümüşlerini harcarsınız, böylece savaş aletleri dışında giyecek hususunda halkla aynı seviyeye gelirsiniz; öyle ki askerin binek atı dışında başka hiçbir şeyi kalmazsa, o zaman Hakim'in, düşmanları geri püskürtmek için halkın malından bir şeyler alması caiz olur. Çünkü düşman ülkeye hücum ettiğinde halkın tümünün canları ve mallarıyla ona karşı koyması üzerlerine vacip olur.» [28]

Melik Muzaffer Kutuz'un Başa Geçmesi

Bu sene Emir Seyfeddin Kutuz, üstadı Nureddin'in el-Mansur lakabını taşıyan oğlu Ali'yi tutukladı. Bunu babasının köle komutanlarından çoğunun ve diğerlerinin avda oldukları bir zamana denk düşürmüştü. Annesi, oğulları ve kardeşleriyle birlikte onu Eşkerî'nin beldesine gönderdi. Sonra kendisi sultan oldu ve Melikül-Muzaffer adını aldı. Bu, Cenâb-ı Allah'ın Müslümanlara bir rahmeti idi. Çünkü Cenâb-ı Allah, Emir Seyfeddin Kutuz vasıtasıyla Tatarları bozguna uğrattı. Nitekim bununla ilgili açıklama inşaallahü Teala ileride de gelecektir. Bu zât, fa-kihlere, kadılara ve İbn Adim'e kendini şöyle savunmuştu: «Müslümanların düşmanlarıyla savaşacak güçlü, kuvvetli bir sultana ihtiyaçları vardır. Ali ise küçük yaşta bir çocuk olup, memleket idaresini hakkıyla bilmemektedir.»
Bu sene Dımaşk valisi Melikü'n-Nasır, Veta'ya gitti. Askerler, gönüllüler, Arabiler ve diğerlerinden oluşan karışık bir grupla sefere çıktı, ancak bunların Moğollara karşı direnecek güce sahip olmadıklarını anlayınca hepsini terk etti. Ne kendisi, ne de onlar yollarına devam edebildiler, înna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [29]

Hicretin Altıyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sadrîye Vakfının Sahibi Sadreddin Es'ad B. Mencad

Sadreddin Es'ad b. Mencad b. Berekât b. Müemmel et-Tenuhî el-Mağribî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. Adil insanlardan oluş servet, mürüvvet, bolca sadaka veren hayırhah bir kimseydi. Hanbeliler için bir medrese vakfetti. Mezarı Emevî Camii taraflarındaki Derbürreyhan'ın başında, Kadı Mısrî'nin türbesinin yanındadır. Sağlığında bir süre Emevî Camii'nin nazırlığın yapmış, caminin kıble tarafındaki Bakırcılar çarşısının büyük bir kısmını onarmış, kuyumcuları şimdiki yerlerine nak-letmişti. Kuyumcular daha önce eski kuyumcu çarşısında icray-ı sanat etmekteydiler. Ziyaretin sütunları arasındaki dükkânları da yeniledi. Emevî Camü'ne bol kazanç sağladı. Kendisinin de bir çok sadaka verdiği vakidir. Anlatıldığına göre kendisi kimya sanatını da bilirmiş. Gümüş yaptığına dair sahih rivayetler de vardır. Ama bence bu doğru değildir. Böyle birşey yaptığı sahih değildir. Doğrusunu Allah bilir. [30]

Şeyh Yusuf El-Akminî

Şehid Nureddin'in hamamının külhanında yatıp kalktığı için külhancı anlamına gelen Akminî adıyla meşhur olmuştur. Yerde sürünen uzun giysiler giyer, elbisesine işerdi. Başı açıktı. Onun harika halleri ve mükâşefeleri olduğu söylenmiştir. Halktan ve diğerlerinden bir çokları onun salih ve veli bir kimse olduğuna inanırlardı. Çünkü onlar, veliliğin ve salihliğin şartlarını bilmiyorlar. Yine onlar mükâşefenin iyi, kötü, mü'min, kâfir, rahip ve başkalarında, Deccal'da, İbn Seyyad'da ve diğerlerinde de görülebildiğinin farkında değildirler. Zira cinler gökteki haberleri çalarak insanların kulaklarına, özellikle de deli veya elbisesi necasetten arınmamış kimselerin kulaklarına ulaştırırlar. Şu halde mükâşefe sahibi ve harika haller gösteren kimseleri kitap ve sünnet mi-hengine vurup denemek gerekir. Durumu Allah'ın kitabına, Rasûlünün sünnetine uygun olan kimse, ister mükâşefe sahibi olsun, ister olmasın, salih kimsedir. Durumu Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine uygun olmayan kimse de, ister mükâşefe sahibi olsun, ister olmasın, Salih kimse değildir. Nitekim İmam-ı Şafiî bu hususta şöyle demiştir:
«Bir kimsenin su üzerinde yürüdüğünü, havada uçtuğunu görseniz dahi, onun durumunu kitaba ve sünnete vurmadıkça salan ona aldan-mayınız.»
Akminî, Ölünce Kasyun dağı eteklerindeki türbesine defnedildi. Burası Revahiye'nin doğusunda olup oldukça meşhur, süslü püslü bir türbedir. Halktan ona inanan bazı kimseler bu türbeyi yaldızla süslemişler, mezarının üstüne nakışlı taşlar koyup yazılar yazmışlardır ki bütün bunlar bid'atlerdendir. Akminî, bu sene şaban ayının altısında vefat etti. Şeyh İbrahim b. Said Ci'ane, -kendi dediğine göre- Akminî hayatta iken Dımaşk'a girmeğe cesaret edemeznıiş. Ancak onun vefat ettiği gün Dımaşk'a girebilmiştir. Avam tabakasından onunla beraber olan bazı kimseler de bağırıp çağırarak «Şehre girmemize izin verildi» deyip Dımaşk'a girmişlerdi. Bunların tümü bağırana tâbi olan ve ilim nuruyla aydınlanmayan kimselerdi. Ci'ane'ye şöyle denilmişti:
- Bugüne kadar Dımaşk'a girmene engel olan şey neydi?
- Şehir kapılarından herhangi birine geldiğimde bu canavarın orada çökmüş olduğunu görüyor ve bu nedenle şehre girmiyordum!
Kendisi Şagor'da ikamet etmekteydi. Bu, yalan, hile ve göz boyamadır. Ci'ane de Akminî'nin Kasyun dağı eteklerindeki türbesine nakledilmiştir. Kulların durumunu en iyi bilen zât elbetteki yüce Allah'tır. [31]

Muhaddis Şems Ali B. Şebbî

Sadr el-Bekrî'nin yerine muhtesip vekilliği yaptı. Kıraat ilimlerini öğrendi. Çoklarına da bunu öğretti. Hadis dinledi ve rivaye etti. Kendi el yazısıyla çok hadis yazdı. Bu sene vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [32]

Şatîbîye'nîn Sarihi Ebu Abdillah El-Fasî

Ebu Abdillah künyesiyle meşhur olmuştur. Adının Kasım olduğu söylenir. Halep'te bu sene vefat etti. Alim bir kimse olup Arapça'da, kıraat ilimlerinde ve diğer ilimlerde üstün bir şahsiyetti. Şatibiye adlı eseri güzelce şerh etti. Faydalı bilgiler verdi. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme bu şerhi ve sahibini çok övmüştür. [33]

Bedir Müfaddal'ın Kardeşi Necm

Külase'deki Fadıliye medresesinin şeyhi idi. Akabiye hatibi Selefi Bedreddin Yahya b. Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam'dan icazet almıştı. Babü's-Sağir'de dedesinin mezarına defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [34]

Sadeddîn Muhammed B. Şeyh Muhiddîn B. Arabî

Ebu Şame kendisinden bahsetmiş, faziletli, edip ve şair bir kimse olduğunu Övgüyle söylemiştir. Ebu Şâme, bu sene Nasır Davud'un vefat ettiğini de söylemiştir. [35]

Seyfeddin B. Sabüre

Dımaşk güvenlik kuvvetlerinin amiri idi. Ebu Şâme'nin anlattığına göre, vefat ederken bir yılan gelmiş, onun baldırlarını parçalamıştır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise o yılan, Seyfeddin'in kefenine sarılmış, insanlar onu def etmekte aciz kalmışlardır. Yine Ebu Şâme'nin dediğine göre bazı kimseler onun hakkında şöyle demişlerdir: «Seyfeddin b. Sabüre; Nusayri, Rafizî, habis ve sürekli içki içen bir kimseydi!» Cenâb-ı Allah'tan günahlarını affedip onu örtmesini diliyoruz. [36]

Necîb B. Şuayşiaed-Dımaşkî

Dımaşk'ta şahitlik yapanlardandı. Hadis dinlemiştir. Banyas yolundaki evini dârülhadis olarak vakfetmiştir. Şeyhimiz Hafiz el-Mizzî, Eşrefi darülhadisine geçmeden örice bu darülhadiste ikamet ederdi. Ebu Şâme onun hakkında şöyle demiştir:
«İbn Şuayşia Necib Ebü'1-Feth Nasrullah b. Ebî Talip eş-Şeybanî, yalancılıkla ve dinî hislerinin zayıf oluşuyla tanınmış, köti halleriyle şöhret bulmuştur. Eleştirilen şahitlerdendir. Kendisinden bilgi alınmaya layık bir kimse değildir. Ahmed b. Yahya Sadr b. Sünniyyü'd-Devle, Dımaşk kadısı iken onu yanında şahit olarak oturtmuştu. Bunun üzerine şairin biri onun hakkında şöyle bir şiir söylemişti:
«Şakî bir kimse olan Şuayşia şahitlik yapmak için mecliste oturdu. Kahrolasmız! Artık bundan sonra o daha neler yapacak, göreceksiniz.
Deprem mi oldu, yoksa Deccal mı ortaya çıktı, yahut hidayet sahibi adamlar mı kalmadı?
Akidesi bozuk ve şeriatı bilmeyen cahil bir kimsenin, Adalet meclisinde oturmasına izin verildiğine şaşıyorum.»
Ebu Şâme dedi ki: «Hicretin 657. senesinde felsefe ve mantıkla uğraşan bir zındık öldü. Bu zındık Müslümanların medreselerinde kalırdı. Duyduğuma göre ilim tahsil eden bir çok gencin akidesini bozmuştu. Onun çeşitli tasnif eserlerin sahibi İbn Hatibü'r-Rey er-Rozî'nin Öğrencilerinden olduğu iddia edilmiştir. Yılan oğlu yılandır!» [37]

Hicretîn Altıyüzellîsekîzînci Senesi

Bu senenin başı perşembe günüydü. Sene başında insanların
halifesi yoktu. Iraklıların, Horasanlıların ve diğer doğu beldelerinin sultanı Tatar hükümdarı, Hülaguhan'dı. Mısır sultanı da Melik Muzaffer Sey-feddin Kutuz'du. Bu kişi, Muiz Aybek et-Türkmanî'nin kölesiydi. Dı-maşk'in ve Haleb'in sultanı ise Melikü'n-Nasır b. Aziz b. Zahir'di. Kerek ve Şobek hükümdarı ise Muğis b. Adil b. Kâmil Muhammed b. Adil Ebu Bekir b Eyyub'du. Muğis, Dımaşk valisi Nasır'la birlikte Mısırlılarla savaşmaktaydı. Nasır ve Muğis'in beraberinde Rükneddi Baybars el-Bundukdarî de bulunmaktaydı. Bunlar Mısırlılarla savaşıp Mısır'ı ellerinden almak niyetini taşıyorlardı. İnsanla bu haldeyken Tatarların Şam'a yöneldiklerini ve Hülaguhan komutasındaki Moğol askerlerinin Fırat'ı aşıp kendi yaptıkları köprüleri geride bıraktıklarını duydular. Tatarlar bu sene safer ayının ikisinde Haleb'e ulaşmışlar, orayı yedi gün süreyle kuşatma altında tuttuktan sonra halka aman vererek fethetmişler, sonra halka ihanet edip sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği miktarda Halepliyi öldürmüşler, mallarını yağmalamışlar, kadınları ve çocukları esir almışlardı. Bağdatlıların başına

gelen felaket ve musibet, Haleplilerin de başına gelmişti. Tatarlar şehrin her tarafını kontrolleri altına almışlar, şehrin aziz olanlarını, zelil hale getirmişlerdi. İnna lillah ive inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Kale halkı Tatarlara karşı bir ay süreyle direnmişti. Sonra aman vererek kaleyi teslim aldılar. Kalenin ve şehrin surlarını yıktılar. Halep şehri semersiz merkebe döndü. Halep naibi Melik Muazzam Turanşah b. Selahaddin, akıllı ve tedbirli bir kimseydi. Ancak askerler, Tatarlarla savaş hususunda ona muvafakat etmemişlerdi. Allah'ın emri, yerine gelecek bir takdirdir ve yerine geldi de. Hülaguhan Haleplilere şu mesajı göndermişti:
«Biz sadece Dımaşk'ta Melik Nasırla savaşmağa geldik. Şehrinize bir şahne (emniyet müdürü) atayacağız. Eğer muzaffer olursak ülkenin tümü hakimiyetimiz altına girer. Eğer yenilirsek, dilerseniz şahnemizi kabul edersiniz, dilerseniz onu salıverirsiniz.»
Haleplıler, «Bizim yanımızda senin için sadece kılıç vardır!» diye cevap verdiler. Hülaguhan onların zayıf durumda olmalarına rağmen böyle bir cevabı vermelerine şaştı. İşte o zaman askerlerini harekete geçirdi ve şehri kuşatma altına aldı. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'ın takdiri yerine geldi. Halep şehri düştü. Halep fethedilince Hama sahibi, şehrin anahtarlarını Hülagu'ya gönderdi. Hülagu da Hama'ya Acemlerden Hüsrevşah adında birini naib olarak atadı. Bu na-ib, Halid b. Velid'in soyundan geldiğini iddia ediyordu. Tıpkı Halep şehri gibi Hama'nm da surlarını yıktı. [38]

Tatarların Dımaşk'ı Zaptetmeleri Ve Kısa Sürede Burayı Kaybetmeleri

Hülagu, Halep'te konakladığı esnada devlet erkânından Kutboğa Noyan komutasında bir askeri birliği Dınıaşk'a sevk etti. Bunlar safer ayının sonunda Dımaşk'a vardılar. Orayı hiç bir güçle karşılaşmaksızm kısa zamanda ele geçirdiler. Ayrıca şehrin ileri gelenleri, onları karşılayıp hoş geldiniz, safalar getirdiniz diye mukabele ettiler. Hülagu da şehir halkına bir emânname yazdı. Bu enânname, Meydan-ı Ahdar'da okundu ve halka duyuruldu. İnsanlar da ihanete uğramaktan korkma-yıp emin oldular. Haleplilerin başına gelen felaketten böylece kurtuldular. Bu arada kale halkı teslim olmamış, aksine savunmaya girmişti. Kalenin tepelerinde mancınıklar kuruluydu. Durum şiddetlenmişti. Tatarlar, bir arabaya bindirilen ve atlarla çekilen mancınıklarını getirdiler ve kalenin batı tarafına kurdular. Kendileri de atlara bindiler, silahlarını da hayvanlara yüklediler. Kale duvarlarını mancınıklarla yıktılar. Yıkılan duvarların taşlarını alıp kaleye doğru fırlattılar. Kalenin üst tarafları ve balkonları çöktü. Kale komutanı barışa razı olduğunu bildirdi. Tatarlar, kaleyi fethettiler. Oradaki bütün yapıları tahrip ettiler. Yüksek burçları yıktılar. Bu hadise, bu sene cemaziyelevvel ayının ortasında vuku bulmuştu. Kale komutanı Bedreddin b. Karaca ile nakip Cemaleddin b. Sayrefî el-Halebî'yi öldürüp, şehri ve kaleyi kendilerinden bir emir olan Abalsiyan'a teslim ettiler. Allah kendisine lanet etsin. O, Hıristiyanlığa çok saygı gösteriyor, o dini yüceltmeğe çalışıyordu. Etrafında papazlar ve keşişler toplandılar. Onları aşırı bir saygıyla karşıladı. Kiliselerini ziyaret etti. Böylece Hristiyanlarm hakimiyeti ve satvetleri arttı. Hristiyanlardan bir gurup, Hülagu'yu ziyarete gittiler. Beraberlerinde ona birçok hediye ve armağanlar da götürdüler. Onun yanından dönerlerken Hülagu'dan eman da almışlardı. Torna kapısından Dımaşk'a girerlerken beraberlerinde insanların başı üzerinde taşımakta oldukları haçlarım da getirmişlerdi. Şehre girerken şu sloganı atıyorlardı: «Doğru din olan Mesih'in dini ortaya çıktı!» Böyle derken İslâmiyet'i ve Müslümanları da yeriyorlardı. Yanlarında içki dolu kaplar vardı. Geçtikleri her kapıya, insanların suratına ve elbiselerine içki saçıyorlardı. Caddelerden ve sokaklardan geçmekte oldukları esnada halkın, haçlarına saygı göstermelerini ve ayağa kalkmalarını emrediyorlardı. Darbü'l-Hacer'e girdiler. Şeyh Ebü'l-Beyan'ın hankâhımn önünde durdular. Hankâha içki saçtılar. Darbü'l-Hacer'deki mescidin kapısına da aynı şekilde içki serptiler. Çarşıyı dolaştılar. Nihayet Dar-bürreyhan'a, veya oraya yakın bir yere geldiler. İşte orada Müslümanlar toplanarak onlara karşı koydular. Onları Meryem Kilisesi'nin bulunduğu sokağa ittiler. Hatipleri» çarşının orta yerindeki bir dükkânın tezgahına çıkarak Hristiyan dinini övdü, İslâmiyet'i ve Müslümanları yerdi, inna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).
Bundan sonra Meryem Kilisesi'ne girdiler. Orası mamur haldeydi Ancak bu hal oranın yıkılmasına neden oldu. Allah'a hamd olsun.
Şeyh Kutbeddin, el-Mir'at adlı eser üzerine yazdığı zeylinde der ki: «Hristiyanlar, o zaman Meryem Kilisesi'nde çan çaldılar.» Doğrusunu Allah bilir.
Yine Şeyh Kutbeddin'in anlattığına göre Hristiyanlar içkileriyle beraber camiye girmişlerdi. Amaçları -şayet Tatarlar orada uzun süre kalırlarsa- şehirdeki bir çok mescitleri ve diğer yerleri yıkmaktı. Şehirde bu acı durumlar meydana gelince Müslümanların kadıları, şahitler ve fakihler bir araya gelip toplandılar ve kaleye giderek durumu, şehri teslim alan Abalsiyan'a şikâyet ettiler. Ancak oradan horlanarak kovuldular. Abalsiyan, Hristiyan reislerinin sözlerini tercih etmiş, Müslümanları hiçe saymıştı. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bu sene başında bu hadiseler meydana gelirken o esnada Şâm sultanı Nasır b. Aziz, Vefa mıntıkasında sefer halinde bulunuyordu. Etrafında çok sayıda asker, emir ve hükümdar çocuğu vardı. Bunlar -şayet üzerlerine gelecek olurlarsa- Tatarlarla savaşmayı düşünüyorlardı. Beraberindeki emirler arasında Baybars el-Bundukdarî ve bir grup denizci askerler de vardı. Ancak askerlerin sözleri birbirini tutmadı, görüşleri muhtelif oldu, anlaşamadılar. Bu da yüce Allah'ın hikmetinin gereği idi. Emirlerden bir grup, Nasır'ı hal' edip zindana atmaya ve öz kardeşi Melik Zahir Ali'ye bey^at etmeğe niyetlendiler. Nasır bu

durumu öğrenince kaleye kaçtı. Askerleri dağılıp herbiri bir tarafa gitti. Emir Rükneddin Baybars da adamlarıyla birlikte Gazze taraflarına gitti. Melik Muzaffer Kutuz onu yanma çağırdı, Kalyop şehrini ikta' olarak verdi. Onu vezaret konağına yerleştirdi. Böylece Rükneddin Baybars onun yanında yüksek şân ve şeref sahibi bir kimse oldu. Ancak ölümü de onun eliyle oldu. [39]

Ayn-I Calut Savaşı

Bütün bunlar bu sene ramazan ayının son on gününde cereyan etmişti. Aradan üç gün geçmeden Müslümanların Ayn-ı Calut savaşında Tatarlara karşı muzaffer oldukları müjdesi geldi. Şöyle ki: Mısır sahibi Melik Muzaffer Kutuz, Tatarların Şam'da - anlattığımız şeyleri- yaptıklarını, ülkenin tümünü yağmaladıklarını, Gazze'ye ulaştıklarım, Mısır'a girmeye azmettiklerini ve Dımaşk sahibi Melik Nasır'ın Mısır'a göçe niyetlendiğini - Keşke oraya gitmiş olsaydı- beraberinde de Hama sahibi Melik Mansur ile amirlerden ve melik çocuklarından bir grubun bulunduğunu ve Katiyye'ye ulaştığını haber aldı. Melik Muzaffer Kutuz, Hama sahibine ikramda bulundu. Şehrini ona vereceğim vaad etti ve ona iyilik yaptı. Melik Nasır, Mısır'a girmedi. Aksine İsrail çölüne doğru çekildi. Beraberindekilerin çoğu Mısır'a girdiler. Onun Mısır'a girmesi, çöle çekilmesinden daha iyi olacaktı. Ancak aradaki düşmanlık nedeniyle onlardan korktu. Kerek taraflarına yöneldi. Orada istihkâm tedbirleri aldı. Keşke orada kalmaya devam etseydi. Ama tedirginliği vardı. Çöle doğru harekete geçti. Ama gitmedi. Keşke gitmiş olsaydı. Bedevî emirlerinin birinden eman diledi. Tatarlar oraya hücum ettiler. Oradaki malları yağmaladılar, evleri yıktılar, büyük, küçük herkesi öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Bundan sonra Araplar, Tatarlardan öç aldılar. Bu sene şaban ayının ortasında meralarmdaki atlara hücum ettiler. Onları tümüyle ele geçirip önlerine katarak götürdüler. Tatarlar peşlerine düştüler. Ama onlara ulaşamadılar. Onlardan geri ne bir at, ne bir merkep alabildiler. Tatarlar, Nasır'ın peşine düştüler. Onu kovalamağa devam ettiler. Nihayet onu Zizi sarnıcının yanında yakaladılar. Onu, küçük yaştaki oğlu Aziz'i ve kardeşini Hülaguhan'a gönderdiler. O zaman Hülaguhan Halep'te konaklamış bulunuyordu. Hülaguhan bunları yanında esir tuttu. Nihaye müteakip sene üçünü de öldürdü. Bu hususu ileride de anlatacağız.

Kısaca diyeceğimiz şudur ki: Muzaffer Kutuz, Tatarların Şam'da yaptıklarını, onların Şam'da hakimiyet kurduktan sonra Mısır diyarına girmeye azmettiklerini duyunca, onlar kendisine baskın yapmadan önce kendisi onlara karşı harekete geçti. Askerleriyle birlikte yola koyuldu. Askerleri hep birlikte ona itaat etmekteydiler. Nihayet Şam'a vardı. Kutboğa Noyan komutasındaki Moğol askerleri ona karşı alarma geçtiler. O zaman Kutboğa Noyan, Bika'da bulunuyordu. Humus sahibi Eşre ve Mucir İbn ez-Zekî ile istişare yaptı. Bunlar ona, Muzaffer Kutuz'a karşı koyamayacağını, Hülaguhan'dan gelecek takviye kuvvetleri beklemesini önerdiler. O da acele edip hemen Muzaffer Kutuz'un karşısına çıkmaya karar verdi. Hep birlikte Muzaffer'e karşı harekete geçtiler. Muzaffer de onların üzerlerine yürüdü. Bu sene ramazan ayının yirmi-beşinde cuma günü Ayn-ı Calut'ta karşı karşıya geldiler. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Muzaffer Kutuz onlara karşı muzaffer oldu. Allah'a hamd olsun. Bu zafer, Müslümanlara ve İslâm'a kutlu olsun. Müslümanlar onları korkunç bir hezimete uğrattılar. Moğol komutanı Kutboğa Noyan ve ailesinden bir topluluğu öldürdüler. Anlatıldığına göre Kutboğa Noyan'ı öldüren kişi, Emir Cemaleddin Akkuş eş-Şemsî'dir. İslâm askerleri onları kovaladılar. Her tarafta onları öldürmeğe başladılar. Hama sahibi Melik Mansur ve Emir Farisüddin Aktay el-Müsta-rab (askerlerin atabeği idi) Melik Muzaffer Kutuz'un yanında yer alarak Tatarlarla savaşmışlardı. Kutboğa Noyan'ın etrafindaki adamlardan
bir grubu, Melik Said b. Aziz b. Âdil esir almıştı. Melik Muzaffer Kutuz ona, bu esirlerin boyunlarını vurmasını emretmişti. Humus sahibi Eşref, bu savaşta Tatarların yanında yer almıştı. Sonra Muzaffer Ku-tuz'dan eman diledi. Hülaguhan onu bütün Şam mıntıkasına naib olarak atamıştı. Melik Muzaffer Kutuz ona eman verdi ve Humus şehrini tekrar kendisine iade etti. Aynı şekilde Hama şehrini de Melik Man-sur'a geri verdi. Ek olarak Maarra'yı ve diğer beldeleri de ona verdi. Sil-miye şehrini ise Şerefüddin İsa b. Mühenna b. Manî'ye verdi. O, Arapların emiri idi. Emir Baybars el-Bendakdarî ve bir grup bahadır Tatarları kovalamaya devam ettiler. Onları buldukları her mekânda öldürdüler. Nihayet Tatarlar kaçarak Halep'e geldiler. Tatarların Dımaşk'ta bulunan askerleri, ramazan ayının yirmiyedisinde pazar günü şehri terk edip kaçtılar. Dımaşklı Müslümanlar onları kovaladılar. Bir kısmını öldürdüler. Ellerinde bulunan Müslüman esirleri kurtardılar. Bu müjde Muzaffer Kutuz'a geldi. Önceki musibetleri telafi ettiği için Allah'a hamd olsun. Müjde davulları kalenin her tarafında çalınmağa başladı. Mü'minler Allah'ın müyesser kıldığı bu zaferden ötürü çok sevindiler. Cenâb-ı Allah İslâmiyet'i ve Müslümanları çok güçlendirdi. Hristiyan, Yahudi ve münafikları perişan etti. Allah'ın dini onların hoşuna gitmese de açığa çıkıp yükseldi. O esnada Müslümanlar daha önce büyük haçın çıkarıldığı Hristiyan kilisesine hücum ettiler. Oradaki eşyaları yağmaladılar. Kiliseyi ateşe verdiler. Çevresini de yaktılar. Çevrede Hristi-yanlara ait bir çok ev yandı. Allah evlerini ve mezarlarını ateşle doldurdu. Yakubi kilisesinin de bir kısmı yandı. Bir grup İslâm askeri Yahudilerin mallarını yağmalamağa yöneldiler. Anlatıldığına göre Yahudiler Hristiyanlar kadar taşkınlık yapmamışlardı. Halk, Dımaşk Camii'nin ortasında, Müslümanların mallarını yağmalamaları için Tatarlara yol gösteren, onlara dalkavukluk yapan Rafizî bir şeyhi öldürdü. Bu şeyhin adı Fahr Muhammed b. Yusuf b. Muhammed el-Gencî idi. İçi bozuk olup Tatarlarla iş birliği içindeydi. Allah kahretsin. Müslümanlar bu arada münafiklardan da bir topluluğu öldürdüler. «Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun, zulmeden milletin kökü böylece kesildi.» (el-En'âm, 45).

Hülaguhan; Şâm, Cezire, Musul, Mardin, Hısnü'l-Ekrad ve diğer mıntıkaların kadılığına Kemaleddin Ömer b. Bidar et Tiflisî'yi atadığına dair bir ferman yazıp gönderdi. Kemaledin Ömer, onbir seneden beri Dımaşk'ta Kadı Sadreddin Ahmed b Yahya b. Hibetüllah b. Sünniy-yü'd-Devle'ye vekillik yapmaktaydı. Ferman, bu senenin rebiyülevvel ayının yirmialtısında Dımaşk'a ulaştığında Meydan-ı Ahdar'da okundu. Böylece Kemaleddin Ömer Dımaşk'a bağımsız, asil kadı oldu. Faziletli bi kimseydi. Azledilen Kadı Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle ile Kadı Muhyiddin b. Zeki, Haleb'e Hülaguhan'ın hizmetind bulunmağa gittiler. İbn Zeki, İbn Sünniyü'd-Devle'ye hile yaptı. Bunun için bol miktarda para sarfetti. Kendisi Dımaşk kadılığına atandı. İbn Sünniyyü'd-Devle, Baalbek'te vefat etti. İbn ez-Zekî kadı olarak Dımaşk'a geldi. Beraberinde fermanı v mezhebinin hü'atı da vardı. Hü'atini giydi ve Ba-bü'1-Kebir'deki Nesr kubbesinin altında Abalsiyan'm hizmetinde bulunmak üzere oturdu. Aralarında, Abalsiyan'ın karısı Hatun da yüzünü açmış halde oturuyordu. Ferman orada bu vaziyette okundu. Hüla-gu'nun adı anıldığında altın ve gümüşler halkın başı üzerine savruldu. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Allah bu kadıyı, Abalsiyan'ı, karısını ve Hülaguhan'ı kahretsin.

Ebu Şâme'nin anlattığına göre İbn ez-Zekî bu kısa süreli görevinde

birçok medreseyi eline geçirmiş, sene başından önce de azledilmişti. Bu süre zarfında Azraviye, Sultaniye, Felekiye, Rükniye Kaymaziye ve Aziziye medreseleri İbn ez-Zekî'nin eline geçmişti. Takaviye ve Aziziye medreseleri ise zaten elinde bulunmaktaydı. Oğlu İsa'yı Emmiye medresesinin müderrisliğine ve şeyhüşüyuhluğa tayin ettirdi. Ümmü Salih medresesin arkadaşlarından İmad el-Mısrî'ye verdirdi. Şâmiyetü'l-Barraniye medresesini de yine bir arkadaşına verdirdi. Ana bir kardeşi Şihabeddin İsmail b. Esad b. Hubeyşî'yi kadılığa atadı ve Revaniye ile Şamiyetü'l-Berraniye medresesinin idaresini de ona verdirdi. Ebu Şâme dedi ki: «Oysa Şamiyetü'l-Berraniye vakfiyesinde bu medresenin başka bir medrese ile birleştirilemeyeceğine dair bir hüküm vardı.»

Dımaşk ve diğer beldeler, Tatarlardan alınıp Müslümanların eline geçince İbn ez-Zekî, kadılıkta kalmak için çok çaba sarfetti. Bu görevden atılmaması ve medrese yönetiminin elinde kalması için çok para harcadı. Ancak bu görevler uzun süre elinde kalmadı. Aksine azledildi. Yerine Kadı Necmeddin Ebu Bekir b. Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle atandı. Atanma ferman zilkade ayının yirmibirinde cuma günü namazdan sonra Dımaşk Camii'nin Osman mesnedinin yanındaki Kemalî penceresinin önünde okundu.

Melik Muzaffer Kutuz, Ayn-ı Calut'ta Tatarları kırıp geçirdikten sonra peşlerine düştü. Onları kovalamağa devam etti. Büyük bir debdebeyle Dımaşk'a geldi. Halk onun gelişine çok sevindi. Ona çokça dualar edildi. Melik Muzaffer, Humus valisi Melik Eşrefi, Hama valisi Man-sur'u görevlerinde bıraktı. Halep şehrini Hülagu'nun elinden aldı. Hak yerini buldu. Kuralla yerlerine oturdu. Melik Muzaffer daha önce Emir Rükneddin Baybars el-Bendakdarî'yi, Tatarları kovması ve teslim alması için Haleb'e göndermiş, Baybars'ı da Halep valiliğine atayacağına dair söz vermişti. Baybars Tatarları Halep'ten kovup çıkararak şehri teslim aldığında Melik Muzaffer oraya Baybars'ı değil de Musul sahibinin oğlu Alaaddin'i atadı. Bu sebeple Muzaffer Kutuz'la Baybars arasında düşmanlık meydana geldi ve bu, kısa sürede Melik Muzaffer Kutuz'un öldürülmesiyle sonuçlandı. Hüküm bundan öncesinde de bundan sonrasında da elbetteki yüce Allah'ın elindeydi.

Muzaffer Kutuz Şam'daki işlerini tamamladıktan sonra Mısır'a dönmeğe niyetlendi. Dımaşk'ta Emir Alemüddin Sencer el Halebî el-Kebîr ile Emir Müciredin b. Hüseyin b. Aksa Timur'u naib olarak bıraktı. Kadı İbn ez-Zekî'yi Dımaşk kadılığında azletti, yerine İbn Sün-niyyü'd-Devle'yi atadı. Sonra askerleriyle beraber Mısır diyarına döndü. Halkın önde gelenleri, ayan ve eşraf onun şiddetli heybetinden ötürü yüzüne rahatça bakamıyorlardı. [40]

Melik Zahir Baybars El-Bendakdarî'nin Sultanlığı

Kükremiş bir arslan gibiydi. Öldürülmesinin sebebi de şuydu: Melik Muzaffer Kutuz Mısır'a dönmeğe niyetlenip yola koyulduğunda Ga-zaliye ile Salihiye arasındaki bir yere geldi. Orada komutanlar üzerine hücum ettiler ve oracıkta onu öldürdüler. Melik Muzaffer Kutuz salih bir insandı. Cemaatle birlikte çok namaz kılardı. Sarhoş edici şeyleri olmaz ve zorba hükümdarların yaptıklarını yapmazdı. Üstadının oğlu Mansur Ali b. Muiz et-Türkmanî"yi geçen sene zilkade ayının sonlarında azlettiğinden bu yana yaklaşık bir sene geçti. Allah kendisine rahmet etsin. İslâmiyet ve Müslümanlar için yaptıklarından ötürü kendisine hayır mükâfat versin.

Emir Rükneddin Baybars el-Bendakdarî, onu öldürmek için bir grup ümera ile ittifak yapmıştı. Muzaffer Kutuz bu mıntıkaya ulaştığında okunun yayını gerdi ve bir tavşanın peşine düştü. Kendileriyle ittifak kurduğu komutanlar ve emirler de onunla birlikte tavşanın peşine düştüler. Rükneddin Baybars bir konuda güya Muzaffer Kutuz'a ricada bulundu. Ricasını kabul edince Baybars elini öpecekmiş gibi yapıp onu tuttu. Diğer emirler de gelip ona kılıçla vurdular, atından yere düşürüp ok yağmuruna tuttular. Nihayet onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Sonra ellerindeki yalın kılıçlarıyla çadırların yanına döndüler. Orada bulunan insanlara durumu haber verdiler. Oradakilerden biri, «Muzaffer Kutuz'u kim öldürdü?» diye sorunca Rükneddin Baybars cevabını verdiler. Rükneddin Baybars'a, «Onu sen mi öldürdün?» dediklerinde, «evet» diye cevap verdi. O zaman «Öyleyse bundan sonra hükümdar sensin» dediler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise Melik Muzaffer Kutuz öldürüldüğünde, emirler kendi aralarında kimi tahta geçirecekleri hususunda şaşkına dönmüşler, hayretler içine düşmüşlerdi. Her biri bu işin sonucundan korkmağa başlamıştı. Başkalarının başına gelen bu belanın kendi başlarına da geleceğinden

korkmuşlardı. Neticede Baybars el-Bandakdarî'ye beyat etmek hususunda söz birliği ettiler. Baybars her ne kadar büyüklerinden değildiyse de onu denemek istediler ve ona Melik Zahir lakabım taktılar. Böylece Baybars, memleket idaresini eline aldı ve tahta oturdu. Bu nedenle sevinç davulları çalındı, borazanlar öttürüldü. Islıklar eşliğinde liderlik borusu öttü. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Tahta oturan Baybars el-Bendakdarî Allah'a tevekkül edip yardım diledi. Sonra Askerler de hizmetinde olduğu halde Mısır'a girdi. Cebel kalesine girip kürsüsünde oturdu. Hükmetti. Adaletle hüküm verdi Bazı ilişkileri kesti. Bazılarını yeniledi. Yeni ilişkiler kurdu. Adam atadı, adam azletti, şehametli ve şecaatti bir kimseydi. Bu sıkıntılı demde ve şiddetle fakrü zaruret içinde bulundukları bir sırada Cenâb-ı Allah onu insanların başına hükümdar olarak geçirmişti. İlk olarak kendine Melikül-Kahir Lakabını taktı. Vezir ona, «Bu lakabı takınan kimse iflah olmaz. Çünkü Kahir b Mutemid bu lakabı takınmıştı. Ancak hükümdarlığı uzun sürmedi. Nihayet hal'edüip gözlerine mil çekildi. Musul sahibi de kahir lakabını takınmıştı. O da zehirlenip öldürülmüştü» deyince o zaman bu lakabı bırakıp Melikü'z-Za-hir lakabını takındı. Sonra da kendi nefsinde reislik duygusunu besleyen büyük emirleri ve komutanları yakalamaya başladı. Böylece otoritesini sağlamlaştırdı.

Hülaguhan Ayn-ı Calut savaşında Müslümanların kendi askerlerinin başına getirdiği felaketleri duyunca Şam'ı Müslümanlardan geri almak için çok sayıda askeri harekete geçirdi. Ancak bunlar emellerine ulaşamadılar. Kayıp ve ziyan içinde geri döndüler. Çünkü kırıcı aslan, kesici kılıç olan Melikü'z-Zahir Dımaşk'a gelmiş, karşılarına çıkarak sınırları ve kaleleri silahlarla korumaları için her tarafa asker salmıştı. Tatarlar ona yaklaşamadılar. İslâm devletinin güçlendiğini, askerlerin iyi savaştıklarını, Cenâb-ı Allah'ın Şam'a ve Şamlılara yardım ettiğini, rahmetini de üzerlerine indirdiğini gördüler. İşte o zaman geri döndüler. Salih amellerin ve hayırlı işlerin kendi nimetleriyle tamamlandığı yüce Allah'a hamd olsun.

Melik Muzaffer Kutuz (Allah rahmet etsin) Dımaşk'ta Emir Alemüddin Sencer el-Halebî adındaki bir Türk komutanı nai olarak bırakmıştı. Emir Alemüddin Sencer, Melik Muzaffer'in öldürüldüğünü duyunca kaleye girdi, kendisi için dua etti ve Melikü'l-Mücahid lakabını takındı. Melik Zahir'e be^at edildiği bu sene zilhicce ayının altısında cuma günü onun adına hutbe okundu. Hatip hutbede önce Melikü'1-Müca-hid'in yani Emir Alemüddin'in adını, sonra da Melikü'z-Zahir'in adını okudu ve onlara duâ etti. Paralar ikisinin adıyla bastırıldı. Sonra Meli-kü'1-Mücahid'in adı kaldırıldı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene acaip hadiseler meydana geldi. Şöyle M: Sene başında Şam vilayeti, Sultan Nasır b. Aziz'in elinde bulunuyordu. Safer ayının ortasında ise Şam, Tatar hanı Hülagu'nun eline geçti. Ramazan ayı sonunda ise Melik Muzaffer Kutuz'un eline, zilkade ayının sonunda da Zahir Baybarsln eline geçti. Dınıaşk vilayetinin idaresinde Melikü'l-Mücahid Sencer, ona ortak olmuştu Aynı şekilde Dımaşk şehrinin kadılığı da sene başında İbn Sünniyyü'd-Devle Sadreddin'in elinde bulunuyordu. Sonra Hülagu tarafından atanan Kemaleddin Ömer et-Tiflisî'nin eline geçti. Daha sonra îbn ez-Zekî'nin, onun ardı sıra da Necmeddin b Sünniyyü'd-Devle'nin eline geçti. Dımaşk Camii'nin hatibi de uzun senelerden beri İmadüddin b. Haristani idi. Bu zat bu sene şevval ayında bu görevden azledildi. Yerine İmad el-İsirdî atandı. Kötülüklerden korunmuş bir zat olup güzel kıraat sahibi idi. Bu sene zilkade ayının başında îmad el-Haristanî tekrar hatipliğe iade edildi. Hüküm, noksanlıklardan münezzeh ve yüce olar Cenâb-ı Allah'ındır. [41]

Hicretin Altıyüzellisekizincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kadilkudat Sadreddin Ebü'l-Abbas B. Sünniyyü'd-Devle

Ahmed b. Yahya b. Hibetüllah b. Hüseyin b. Yahya b. Muhammed b. Ali Yahya b. Sadaka b. Hayyat Kadilkudat Sadreddin Ebü'l-Abbas b. Sünniyyü'd-Devle et-Tağlibî ed-Dımaşkî eş-Şafiî. Sünniyyü'd-Devle Hüseyin b. Yahya, hicretin 500. senesi içinde Dımaşk hükümdarlarından biri tarafından atanmış bir kadı idi. Zürriyeti için kurduğu vakıfları vardı. Divan sahibi Şair İbn Hayyat Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Sadaka et-Tağlibî, Sünniyyü'd-Devle'nin amcasıdır. Hicretin 559. senesinde doğdu. Haşvî'den, İbn Taberzet'den, Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi de birkaç medresede hadis rivayet edip ders ve fetva verdi. Mezhepleri iyi bilirdi. Güzel yoldaydı. Ancak Ebu Şâme onu eleştirir ve onu yererdi Doğrusunu Allah bilir.

Kadilkudat Sadreddin Dımaşk kadılığına müstakil olarak hicretin 643. senesinde atandı ve görevini bu seneye kadar sürdürdü. Azledilip yerine Kemaleddin et-Tiflisî atandığında Kadı Muhyiddin b. Zeki ile birlikte Haleb'i istila eden Hülaguhan'm yanına gittiler. Hülaguhan, İbn ez-Zekî'yi kadılığa atadı. İbn Sünniyyü'd-Devle yani Kadilkudat Sad-reddin'i Baalbek kadılığına atadı Kadilkudat Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle, Baalbek'e hasta olarak gitti. Orada vefat etti. Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin yanına defnedildi. Melikü'n-Nasır onu çok överdi. Melik Zahir Baybars otoritesini sağlamlaştırınca Kadilkudat Sadreddin'in oğlu Necmeddin b. Sünniyyü'd-Devle'yi kadılığa atadı. Necmeddin, Müşem-mes Bettaletüddürus'un zamanında yetişmişti. Onun Ardü's-Sehim denen yerde bir bahçesi vardı. Müşemmes'ten ayrılmak ve medreselere yerleşmek çok ağırına gidiyordu. O günlerde insanlar, işsiz güçsüz kalıp kendisine tabi oldular. Nefisler her zaman rahatı ve tenbelliği tercin ediyorlar. Özellikle meyvelerin olgunlaştığı zamanda bahçe sahipleri böyle yaparlar. Şehvetlerin, arzuların ve emellerin kabardığı o günlerde kadılar da tenbelliği ve rahatı tercih ediyorlardı. [42]

Mardin Valisi Melik Said

Asıl adı Necmeddin b. İlgazi b. Mansur Artuk b. Arslan b. İlgazî b. Sünnî b. Timurtaş b. İlgazî b. Erisî'dir. Şecaatli bi hükümdardı. Turan-şah b. Melik Selahaddin, Melik Zahir b. Abdülaziz b. Zahir b. Nasır'm tayin ettiği Haleb naibi idi. Haleb' Moğollara karşı bir ay süreyle tahkim etti. Şiddetli bir kuşatmadan sonra şehri barış yoluyla onlardan teslim aldı. Bu sene vefat etti ve evinin dehlizine defnedildi. [43]

Melik Said Hasan B. Abdülaziz

Melik Said Hasan b. Abdülaziz b. Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Babasından sonra Sabibe'nin ve Banyas'm emirliğini yaptı. Sonr bu iki şehir elinden alındı ve Münire kalesine hapsedildi. Tatarlar geldiklerinde onlarla beraber oldu. Sonra Tatarlar şehirlerini ona geri verdiler. Ayn-ı Calut savaşı vuku bulduğunda Muzaffer Kutuz'un önüne esir olarak getirildi. Muzaffer Kutuz, boynunu vurdurdu. Çünkü Tatarların serpuşunu giymiş ve Müslümanlara karşı onlarla işbirliği yapmıştı. [44]

Abdurrahman B. Abdürrahîm B. Hasan

Abdurrahman b. Abdürrahim b. Hasan b. Abdurrahman b. Tahir b. Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip Şerefüddin b Acemî el-Halebî eş-Şafiî. İlim ve riyaset ailesinden gelmektedir. Haleplidir. Zahiriye'de ders verdi ve orada bir medrese yaptırıp vakfetti. Kendisi de oraya defnedildi. Sonra Tatarlar bu senenin safer ayında Haleb'e girdiklerinde vefat etmişti. Kendisine işkence etmişler. Kış mevsiminde üzerine çok soğuk sular dökmüşlerdi. Bu yüzden adaleleri gerildi, kramp geçirdi ve nihayet öldü. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [45]

Melik Muzaffer Kutuz B. Abdullah

Türk olup lakabı Seyfeddin'di. Muiz et-Türkmanî'nin ve Salih Eyub b. Kâmil'in has kölelerindendi. Üstadı Muizz'i öldürdüğ zaman yerine oğlu Nureddin Mansur Ali'nin geçirilmesi için çabaladı. Tatarların durumunu işitince Nureddin'in yaşının küçüklüğü nedeniyle askerlerin ona itaat etmeyeceklerinden korktu. Bu sebeple Nureddin Mansuru azledip ümeraya, kendisine bey'at etmeleri için çağrıda bulundu. Hicretin 657. senesinin zilkade ayında kendisine bey'at edildi. Nitekim bu husus önceki sayfalarda da anlatılmıştır. Bey'at aldıktan sonra Tatarların üzerine yürüdü. Cenâb-ı Allah onun vasıtasıyla İslâm'ın muzafferiyeti-ni nasip eyledi. Şecaatti, bahadır, çok hayır işleyen, islâm'ın ve Müslümanların yararına çalışan bir kimseydi. Halk kendisini çok sever ve onun için çok dua ederdi. Anlatıldığına göre Ayn-ı Calut savaşı yapılırken atı öldürülmüştü. O anda yedek atları bulunduran sorumlulardan hiç birini yanında bulamayınca kendisi atından indi ve bir süre yerinde hareketsiz kaldı. Savaş devam ediyordu. Kendisi sultanın yeri olan ordunun merkezinde duruyordu. Emirlerden biri onu bu halde görünce atından indi ve ona, kendi atma binmesi için yemin verdirdi. Fakat o binmedi ve o emire, «Müslümanları senin yararından yoksun bırakmam» dedi. Nihayet yedek atların sorumlusu geldi. Ona bir at verdi. O da ata bindi. Emirlerden biri kendisini kınayıp şöyle dedi:

- Ey han, niçin o emirin atına binmedin? Düşmanlardan biri seni o halde görseydi öldürürdü. Senin ölümün nedeniyle de İslâmiyet helak olurdu!

- Ben öldürülseydim Cennet'e giderdim. İslâm'a gelince, onun sahibi vardır. Falan, falan, falan ve falan hükümdarlar öldüler, öldürüldüler; ama îslâmiyeti onlardan koruyacak başka kimseler ortaya çıktılar. Böylece İslâmiyet zayi olmadı!

Allah kendisine rahmet etsin, maiyetinde bir çok denizci komutan ve askerler olduğu halde Mısır'dan hareket etmişti. Yanında Hama emiri Mansur ile hükümdar çocukları da vardı. Hama emirine haber gönderip ona, «Bu günlerde sofra kurmakla vaktini geçirme, askerlerle beraber ol. Askerlerin yiyeceği bir parça et bulunsun. Acele et, acele et» demişti. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bu senenin ramazan ayının son on gününde düşmanla karşı karşıya gelip savaşmış ve onları mağlup etmişti. Bu büyük bir müjdeydi. Çünkü Bedir savaşı da ramazan ayının bir cuma gününde vuku bulmuş ve o savaşta Müslümanlar muzaffer olmuşlardı.

Melik Muzaffer Kutuz, thmaşk'a şevval ayında geldi ve orada adaletle hükmetti. İşleri düzene soktu. Baybars'ı da Halep'ten çıkarıp kovmak için Tatarların peşine taktı. Baybars'a Halep naibliğini vereceğini vadetti. Ancak maslahat gereği bu görevi ona vermedi. Bu yüzden aralarında düşmanlık meydana geldi. Mısır'a dönüşünde Baybars ve bazı emirler ona komplo kurdular, onu Karabiye ile Salihiye arasındaki bir yerde öldürdüler. Cenazesi Kasr'a defnedildi. Mezarı, ziyaret edilen bir yerdi. Melik Zahir Baybars tahta oturunca mezarının izini kaybettirdi. Artık mezarının yeri bilinmemektedir. Melik Muzaffer Kutuz, bu sene zilkade ayının onaltısmda cumartesi günü öldürüldü. Allah kendisine rahmet etsin.

Şeyh Kutbeddin el-Yoninî, el-Mir'at adlı eser üzerine yazılan Zeyl adlı kitapta, Şeyh Alaeddin b. Ganim tarikiyle, Dımaşl

sahibi Nasır'ın zamanında sır katipliği yapmış olan Mevla Taceddin Ahmed b. Esîr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Berze açıklarında Nasır'la birlikte bulunduğumuz esnada ulak, Muzaffer Kutuz'un Mısır'a hakim olduğu haberini getirdi, ben bu haberi sultana ilettim. Sultan Nasır da bana, «Falana ve falana git, bu haberi onlara da ilet» dedi. Sultanın yanından çıktığımda askerlerden biriyle karşılaştım. Asker bana «Mısır'dan bana gelen habere göre Muzaffer Kutuz, hükümdar olmuş» dedi. Ben de kendisine, «Bu konuda bilgim yok, sen bunu nereden duydun?» diye sorunca asker şu karşılığı verdi: «Evet, vallahi o, Mısır mülküne hükümdar olacak ve Tatarları bozguna uğratacaktır.» Kendisine, «Sen bunu nereden biliyorsun?» diye sorduğum da şu cevabı verdi:

«O küçücük bir çocuk iken kendisine hizmet ediyordum. Üzerinde çok miktarda bit ve pire vardı. Bitleri ve pireleri ayıklarken, onu horluyor ve yeriyordum. Bir gün bana, «Hey, bana bak, Mısır diyarına hakim olduğumda sana ne vermemi istersin?» diye sordu. Ben de kendisine, «Sen deli misin?» dedim. Bana şu karşılığı verdi: «Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyamda gördüm. Bana, «Sen Mısır diyarına hakim olacak ve Tatarları kırıp geçireceksin!» buyurdu. Rasûlullah'm sözü hak ve gerçektir. İçinde şüphe yoktur.» O zaman kendisine- isteğimi ilettim: «Senden, beni elli süvariye komutan yapmanı istiyorum» dediğimde, o da «Olur, bu komutanlık müjdesini şimdiden sana veriyorum» dedi.

İbntfl-Esir dedi ki: Asker bana bunları söyleyince, ben de kendisine, «İşte Mısırlıların mektubu gelmiş, bu mektupta Muzaffer Kutuz'un saltanat tahtına oturduğu söyleniyor» dedim. Asker, «Vallahi, o, Tatarları da kırıp geçirecektir» dedi ve dediği gibi de oldu.

Nasır, Mısır diyarına döndüğünde şehre girmek istedi. Sonra geri döndü. Ancak Şam askerlerinin çoğu Mısır'a girdiler. Bu olayı anlatan komutan da Mısır'a girenler arasındaydı. Melik Muzaffer Kutuz ona elli süvariye komutan olma yetkisi verdi. Böylece vaadini yerine getirdi. Bu komutanın adı, Emir Cemaleddin et-Türknanî idi.

İbnü'1-Esir dedi ki: Bu komutan Mısır'da elli süvarinin başına geçtikten sonra benimle karşılaştı ve Muzaffer Kutuz hakkında bana verdiği haberi tekrarladı, ben de ona aynı şeyleri söyledim. Bunun ardısıra Tatarların vak'ası meydana geldi. Muzaffer Kutuz onları kırıp geçirdi ve ülkeden kovdu.

Anlatıldığına göre Muzaffer Kutuz, Tatarları gördüğünde, emirlerine ve askerlerine şu talimatı verdi: «Güneş zevale ermedikçe ve rüzgar esmedikçe onlarla savaşmayın. Hatipler ve insanlar, namazlarında bize dua etsinler.» Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Bu sene Hülagu'nun Şam naibliğine atadığı Kutboğa Noyan öldü. Allah ona lanet etsin. Noyan kelimesi, 10.000 askerin komutanı anlamına gelir. Bu murdar komutan, üstadı Hülagu adına Acem ülkesinin bir ucundan başlayarak Şam'a kadar fütuhat yapmıştı. Hülagu'nun dedesi Cengizhan'ın sağlığında da yaşamıştı. Kutboğa Müslümanlarla yaptığı savaşlarda daha önce hiç kimsenin uygulamadığı metodları uygulamıştı. Şöyle ki: Kutboğa bir İslâm beldesini fethettiğinde, o beldedeki Müslüman savaşçıları, fethedeceği bir sonraki Müslüman beldeye sevkeder-di. Bu Müslüman savaşçılar da o belde halkından kendilerini yanlarında barındırmalarım talep ederlerdi. Şayet barmdırırlarsa Kutboğa'nın amacı gerçekleşirdi. Böylece ikinci İslâm beldesindeki halkın yiyecek ve içeceği azalırdı. Kendisi de gidip onları kuşatma altına aldığında, kuşatma kısa sürede sona ererdi. Şayet bu Müslüman savaşçıları barındırmayacak olurlarsa, o zaman kendi maiyetindeki Tatar savaşçıları o beldeye gönderirdi. Fetih gerçekleşirse mesele biterdi, aksi halde sevk etmiş olduğu İslâm savaşçıları orada yok oluncaya kadar kalırlar, böylece o belde halkının azığı da azalırdı. Fetih bu defa gerçekleşirse ne alâ, aksi halde kendi dinlenmiş askerleriyle üzerlerine hücum eder, onlarla savaşır, belde halkını yorgun ve bitkin düşürür ve fethi çabucak gerçekleştirirdi. Fethedeceği belde halkına önce şu haberi iletirdi:

«Suyunuz azalmıştır. Korkarım ki güç kullanarak şehrinizi zapte-deriz ve sizi baştan sona öldürürüz. Kadınlarınızı ve çocuklarınızı da esir alırız. Suyunuz bittikten ve yok olduktan sonra artık siz nasıl hayatta kalırsınız? Bari zor kullanarak şehrinizi ele geçirmemizden Önce fırsatı değerlendirin de barış yoluyla şehrin kapılarını bize açın.»

Şehir halkı da ona şu cevabı verirdi: «Bizim suyumuz çoktur, suya ihtiyacımız yoktur.» Kutboğa Noyan, «Hayır, sözünüze inanmıyorum. Yalnız suyu kontrol edecek adamlarımı yanınıza göndereceğim. Eğer suyunuz çoksa sizi bırakıp geri döneceğim» derdi. Onlar da «gönder» derlerdi. Bunun üzerine içi oyulmuş, zehirle dolu mızraklar taşıyan askerlerinden birkaç adamı güya suyu kontrol etmek amacıyla kaleye gönderirdi. Bunlar fethi zorlaşan ve kendilerini yoran kaleye girdiklerinde suyu mızraklarıyla kontrol etme sadedinde, mızraklarını suyun dibine daldırırlar ve içindeki zehirleri suya akıtırlardı. Bu zehirler suya karışınca su zehirlenmiş olur ve böylece kale halkının -farkında olmaksızm-ölümlerine sebep oluyordu. Allah Kutboğa Noyan'a, lanet etsin. Kutboğa Noyan, yaşlı bir adamdı. Hristiyanîığa meyyaldi. Ancak Cengiz-han'm yasalarının dışına çıkma imkânı bulamıyordu.

Şeyh Kutbeddin el-Yoninî dedi ki: «Kutboğa Noyan'ı Baalbek kalesini kuşattığında görmüştüm. Siması güzel bir ihtiyardı. Salıverilmiş uzunca bir sakalı vardı ve bunu saç örgüsü gibi örmüştü. Bazan sakalının örgüsünü kulağının arkasına atardı. Heybetli ve satveti şiddetli

olan bîr kimseydi. Kaleyi gözetleyip durumu muhakeme etmek için camiye girip minayere çıkmıştı. Sonra batı tarafındaki kapıdan çıkıp harabe bir dükkana girmiş, orada avreti açık bir halde insanların gözleri Önünde def-i hacette bulunmuştu. İşini tamamladıktan sonra da adamlarından biri bir pamuk parçasıyla abdest mahallini silmişti. Muzaffer Kutuz'un, askerleriyle birlikte Mısır'dan çıktığı haberini alınca ne yapacağını bilemedi. Şaşkına döndü. Sonra onu karşılamağa karar verdi ve adet üzere bu defa da muzaffer olacağını zannetti. O gün Muzaffer Kutuz'un ordusunun sol kanadına hamle yaptı. O kanadı kırdı

Sonra Cenâb-ı Allah Müslümanlara kuvvet verdi. Onları savaşta sebat ettirdi. Müslümanlar bu defa Tatarlara kuvvetli bir hamle yaptılar. Onları öyle bir hezimete uğrattılar ki, bu yaraları asla iyileşemeyecekti. Emirleri Kutboğa Noyan bu savaşta öldürüldü, oğlu esir alındı. Oğlu genç ve güzel biriydi. Esir alınıp Muzaffer Kutuz'un huzuruna götürüldü. Muzaffer Kutuz ona «Baban kaçtı mı?» diye sorunca oğlu, «Babam kaçmaz!» diye cevap verdi. Bunun üzerine Kutboğa'yı aradılar. Cesedini ölüler arasında buldular. Oğlu, babasının cesedini görünce hıçkıra hıçkıra ağladı, feryad-ü figan etmeğe başladı. Muzaffer Kutuz da cesedin Kutbo-ğa'ya ait olduğunu kesin olarak anlayınca Allah'a şükür secdesi yaptı. Sonra, «Gönlüm rahatladığı için biraz uyuyacağım» dedi ve sözünü şöyle sürdürdü: «Kutboğa, Tatarların mutluluğuydu. Onun öldürülmesiyle Tatarların mutluluğu gitti.»

Ve öyle de oldu. Artık bundan sonra Tatarlar asla iflah olmadılar. Kutboğa, bu sene ramazan ayının yirmibeşinde cuma günü öldürülmüştü. Onu öldüren kişi, Emir Akkuş eş-Şemsî idi. Yüce Allah Akkuş'a rahmet etsin. [46]

Şeyh Muhammed Fakih El-Yoninî

Hanbelî mezhebine mensuptu. Baalbekliydi. Hadis hafızıydı. Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. İsa b Ebi'r-Rical Ah-med b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. İs-hak b. Cafer-i Sadık. Şeyh Kutbeddi el-Yoninî bu şecereyi büyük kardeşi Ebü'l-Hüseyin'in el yazısıyla yazdığını görmüştür. Yine kardeşi, babalarının kendisine «Biz Cafer-i Sadık sülalesindeniz» dediğini haber vermiştir. Ancak Şeyh Muhammed el-Fakih bu sözü oğluna zekat kabul etmekten kurtulmaları için vefat ederken söylemişti.

Şeyh Muhammed el-Fakih'in künyesi, Ebu Abdillah b. Ebi'1-Hüse-yin el-Yoninî'dir. Yukarıda da söylediğimiz gibi Hanbeli mezhebine mensuptur. Takiyyüddin lakabını taşırdı. Fakih ve hadis hafızıydı. İlimde yüksek ve abid bir şahsiyetti. Hicretin 572. senesinde doğdu. Haşvî'den, Hanbel'den, Kindî'den, Hafiz Abdülganî'den hadis dinledi.

Hafiz Abdülganî onu çok överdi. Muvaffak'tan da fıkıh dersleri aldı. Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin yanında bulundu. İlim sahasında ondan yararlandı. Şeyh Abdullah da onu över, onu öne geçirir, fetvalarda ona uyardı. Şeyhinin şeyhi Abdullah el-Betaihî ona hırka giydirdi. Hadis ilminde ilerledi. Buharî ve Müslim'in Sahihlerini bir araya getiren eseri ezberledi. Yine İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden kendisine yetecek kadar hadis ezberledi. Arapça'yı Tac el-Kindî'den öğrendi. Güzel huylu, güzel suretli bir kimseydi. İnsanlar her hususta ondan istifade ederler ve dini kendisinden öğrenirlerdi. Hükümdarlar nezdinde de itibar sahibi olmuş, onlar katında çok yüksek bir mevkiye gelmişti. Bir defasında kalede MeKk Eşrefin yanında Zebidî'nin Buharî'yi okuduğu bir mecliste abdest almıştı. Abdestini tamamladıktan sonra seccadesini Sultan Melikü'l-Eşref yere serdi. Melik Kâmil, Dımaşk'ta bulunan kardeşi Melik Eşrefin ziyaretine gelmişti. Melik Eşref onu kalede konuk etti. Darü's-Seade'ye geçerek Melik Kâmil'e Şeyh Muhammed Fakih el-Yoninî'nin güzelliklerini anlatmağa başladı. Melik Kâmil «Onu görmek isterim» deyince Melik Eşref, Baalbek'e bir pusula gönderdi. Şeyh Mu-hammed'i yanma davet etti. O da gelip Dârü's-Seade'ye konuk oldu. Kalede bulunan Melik Kâmil yanına geldi. Sohbet ettiler. İlmi tartışmalar yaptılar. Sohbet esnasında ağır bir nesneyle adam öldürme meselesi ele alındı. Bir Yahudi tarafından başı iki taş arasında ezilerek öldürülen bir cariyeyle ilgili hadisten bahsedildi. Bu hadiste Rasûlullah (s.a.v.)'m o katil Yahudinin de Öldürülmesini emrettiği zikrediliyordu. Melik Kâmil o katil Yahudinin suçunu itiraf etmediğini ileri sürdü. Şeyh Muhammed ise «Sahih-i Müslim'de o katil Yahudinin suçunu itiraf ettiği yazılıdır» dedi. Melik Kamil, «Sahih-i Müslim'i ben özetleyip kısalttım. Onda böyle bir hadis görmedim» dedi ve kendisinin ihtisar etmiş olduğu beş ciltlik Sahih-i Müslim'i getirtti. Kâmil bir cildini, Eşref bir başka cildini, îma-düddin b. Musik başka bir cildini, Şeyh Muhammed ise başka bir cildini ellerine aldılar. Şeyh Muhammed'in açtığı ilk sayfada mezkur hadis bulundu ve onun dediği gibi çıktı. Melik Kâmil, onun hafızasının sağlamlığına ve hadisi hemen keşfedişine hayran kaldı. Onu yanına alarak Mısır'a götürmek istedi. Melik Eşref onu çabucak memleketi Baalbek'e gönderdi ve Melik Kâmil'e, «O Baaîbek'e başka hiçbir şehiri tercih etmez» deyince, Melik Kâmil ona çok miktarda altın gönderdi. Şeyh Muhammed'in oğlu Kutbeddin şöyle demiştir: «Babam hükümdarların ihsanlarını kabul eder ve «Benim Beytü'l-malde bundan daha fazla hakkım vardır» derdi. Emirlerden ve vezirlerden ise hiçbir şeyi kabul etmezdi. Sadece hediye olarak sunulan bazı yiyecekleri alır, sonra bunları onlara gönderirdi. Onlar da bunları bir teberrük ve şifâ vesilesi olarak kabul ederlerdi.»

Anlatıldığına göre Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî'nin çok malı ve serveti varmış. Melik Eşref, Yonin karyesinin kendisine ikta' olarak verilmesi için bir ferman yazmış ve halife tarafından onaylanması için Muhyiddin b. Cevzî'ye bu fermanı verip göndermişti. Oğlunun anlattığına göre Şeyh Muhammed, ben buna muhtaç değilim, demiş ve fermanı alıp parçalamıştır. Yine oğlu babasını anlatırken şöyle demiştir: «Babam sadaka kabul etmezdi. Kendisinin Ali b. Ebi Talip soyundan ' geldiğini ve Cafer-i Sadık b. Muhammed el-Bakır b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip silsilesine mensup olduğunu söylerdi. Babam daha önce fakirdi. Hiçbir şeyi yoktu.» Şeyh Abdullah'ın bir zevcesi, bu zevcesinden doğma güzel bir de kızı vardı. Şeyh Abdullah zevcesine «Gel şu kızı Şeyh Muhammed'le evlendirelim» der, ancak zevcesi bunu kabul etmeyip, «O yoksuldur, kızımın zengin bir evde mutlu olmasını istiyorum» derdi. Şeyh Abdullah da zevcesine, «Öyle görüyorum ki kızınız ve kocası olacak Şeyh Muhammed, bereketli ve bol rızıkh bir evdedirler, hükümdarlar ziyaretlerine geleceklerdir» diye karşılık vermiş ve karısı da kızlarının şeyh Muhammedle evlenmesine rıza göstermiş, neticede kızlarını Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî ile evlendirmişlerdi. Şeyh Abdullah'ın dediği gibi Şeyh Muhammed zengin olmuş, hükümdarlar onun ziyaretine gelmişlerdi. Bu

hatun, Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî'nin baş-tacı edilen ilk zevcesi idi. Allah ona rahmet etsin.
Hükümdarların tümü ona saygı gösterirler, onun bulunduğu şehre gelip kendisini ziyaret ederlerdi. Melik Adil, oğulları ve diğerleri aynı şekilde ona hürmet ederlerdi. İbn Salah, İbn Abdisselam, İbn Hacip, Husarî, Şemseddin b. Sünniyyü'd-Devle İbn Cevzî ve diğer büyük fa-kihler de ona saygı gösterirler, sözünü kabul ederlerdi. Çünkü onun ilmi, ameli, diyaneti ve güvenirliği vardı. Onun birçok harika hallerinin, keramet ve mükâşefelerinin görüldüğü anlatılır. Allah kendisine rahmet etsin.
Bazılarının anlattıklarına göre o oniki seneden beri kutuptu. Doğrusunu Allah bilir. Şeyh Fakih el-Yoninî şöyle demiştir:
«Bir defasında Harran'a gitmeye niyet ettim. Orada feraiz ilmini iyi bilen bir adam bulunduğunu duymuştum. Sabahında yola çıkacağım gecede Şeyh Abdullah el-Yoninî'den bana bir mektup geldi. Kudüs-ü Şerife gitmemi emrediyordu. Ben bundan hoşlanmadım. Mushaf-ı Şerifi açıp baktığımda karşıma şu ayet-i kerime çıktı:
«Sizden bir ücret istemeyenlere uyun onlar doğru yoldadırlar.» (Yasin, 21).
Kudüs'e gittim. Harranlı feraiz alimini orada buldum. Kendisinden feraiz ilmini öğrendim. Öyle ki kendisinden daha yüksek derecede bir feraizci olduğum düşüncesine dahi kapıldım!»
Şeyh Ebu Şâme dedi ki: «Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî iri yarı bir adamdı. Emirlerden ve diğerlerinden hüsn-ü kabul gördü. Yünlü kısmım ters çevirip dışa gelecek şekilde bir takke giyerdi. Nitekim şeyhi Abdullah el-Yoninî de böyle yapardı. Mirac'a dair bir eser tasnif etti. Ben de ona karşı el-Vadihül-Celî fiV-Reddi ale'l-Hanbelî adını verdiğim bir reddiyeyi yazdım.»
Oğlu Kutbeddin'in anlattığına göre Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî, bu sene ramazan ayının ondokuzunda, seksensekiz yaşındayken vefat etmiştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [47]

Muhammed B. Halil B. Abdülvehhab B. Bedir

Künyesi Ebu Abdillah el-Beytar el-Ekkâl'dir. Aslen Benî Hilal kabilesinin bulunduğu Cebel tarafındandır. Kasr-ı Haccac'da doğdu. Şa-gor'da ikamet etti. Salih, dindar, yoksullarla muhtaçları ve mahpusları gözeten, onları başkalarına tercih eden, garip halleri bulunan bir kimseydi. Başkalarının verdiği şeyleri, ücretini ödemeksizin alıp yemezdi. Yemesi için belde sakinleri ona çok kıymetli ve nefis yiyecekleri zorla verirlerdi, üzerine atarlardı. O da karşılığında tam ücret ödemeden o şeyleri yemezdi. Böyle yapınca da insanların nazarında kıymetli biri haline geldi. Halk onu sevdi ona meyletti.Tatlı, kebap ve benzeri birçok yiyecekleri kendisine getirdiler. O da bunun karşılığında onlara tam ücret ödedi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Keremiyle ondan razı olsun, amin. [48]

Hicretin Altıyüzellidokuzuncu Senesi

Bu sene aralık ayından birkaç gün geçtikten sonra pazartesi günü, yeni hicri yıla girildiğinde Müslümanların halifesi henüz yoktu. Mekke emiri, Ebu Numey b. Ebi Said b. Ali b. Katade el-Hasenî'ydi. Bu görevde ortağı da amcası İdris b. Ali idi. Medine emiri, İzzeddin Cemmaz b. Şihe el-Hüseynî, Mısır ve Şam'ın sahibi, Sultan Melikü'z-Zahir Baybars el-Bendakdarî idi. Dımaşk, Baalbek, Sabibe ve Banyas'taki ortağı da Meli-kül-Mücahid Emir Alemüddin Sencer'di. Halep'teki ortağı ise Emir Hü-sameddin Laçin el-Cogendarî el-Azizî idi. Kerek ve Şobek ise, Melik Mu-ğis Fethüddin Ömer b. Adil b. Seyfeddin Ebi Bekir el-Kâmil Muhammed b. Adilü'l-Kebir Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyub'un elinde bulunuyordu. Hısn-ı Cehyon ve Bazery ise Emir Muzafferüddin Osman b. Nasi-rüddin Mengürs'ün elinde bulunuyordu. Hama sahibi Melik Mansur b. Takiyyüddin Mahmud, Humus sahibi Eşref b. Mansur İbrahim b. Ese-düddin Nasır, Musul sahibi Bedir Lü'lü'ün oğlu Melik Salih^ Cezireti İbn Ömer'in sahibi Bedir Lülülin oğlu Melikü'l-Mücahid, Mardin sahibi Melikü's-Said Necmeddin îlgazi b. Artuk Anadolu'nun sahibi Rük-neddin Kılıç Arslan b. Keyhüsrev es-Selçukî idi. Kılıç Arslan'ın hükümdarlıktaki ortağı, kardeş Keykâvus'tu. Ülke, ikisinin arasında yarıya-rıya paylaşılmıştı. Doğu illeri Hülaguhan'm adamları olan Tatarların elinde bulunuyordu. Yemen ülkesine ise bir çok hükümdar hükmediyordu. Mağrip'teki Cogendî beldelerinde ise her bir mıntıkada ayrı bir hükümdar vardı.
Bu sene Tatarlar, Haleb'e hücum ettiler. Karşılarına Halep sahibi Hüsameddin el-Azizî, Hama sahibi Mansur, Humus sahibi Eşref çıktı. Savaş, Halid b. Velid'in mezarının yakınında Humus'un şimal tarafında cereyan etti. Tatarların sayısı 6.000'di. Müslümanlarınki ise 1.400'dü. Aziz ve Celil olan Allah, Tatarları hezimete uğrattı. Müslümanlar, onların çoğunu öldürdüler. Tatarlar bu defa Haleb'e döndüler. Dört ay süreyle orayı kuşatma altında tuttular. Ahalinin azıklarını kıstılar. Bir grup garibi orada önlerinde elleri ve kolları bağlı vaziyette öldürdüler, înna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Tatarları bozguna uğratan İslâm askerleri Humus'ta kaldılar. Haleb'e dönmediler. Aksine Mısır'a doğru ilerlediler. Melikü'z-Zahir onları debdebe ve alayişle karşıladı. Onlara ihsanda bulundu. Bu kuşatma süresinde Halep sahipsiz kaldı. Ancak yüce Allah orayı Tatarlara karşı
muhafaza etti.
Bu sene safer ayının yedisinde pazartesi günü Melik Zahir saltanat merasimine çıktı, dolaştı. Emirler ve askerler önünde

yürüdü. Bu onun ilk saltanat yürüyüşüne çıkışıydı. Bundan sonra bu merasimler birbirini izledi. Küre ile oynamaya başladı.
Bu sene safer ayının onyedisinde emirler, Dımaşk'ta hükümdarları Alemüddin Sencer'e karşı ayaklandılar. Onunla savaştılar. Onu hezimete uğrattılar. O da kaleye sığındı. Bu defa onu kalede kuşatma altına aldılar, O da Dımaşk kalesinden kaçıp Baalbek kalesine gitti. Dımaşk kalesini Emir Alemüddin Aytekin el-Bendekdarî teslim aldı. Bu, önceleri Cemaleddin Yağmur'un, sonra da Salih Eyyub b. Kâmil'in kölesi olmuştu. Melik Zahir'in onun nesebinden geldiği söylenir. Melik Zahir, Dımaşk'ı Alemüddin Sencer'den teslim alması için onu gönderdi. O da orayı teslim aldı. Melik Zahir'e niyabeten Dımaşk kalesinde ikamet etti. Sonra Baalbek kalesinde bulunan Alemüddin Sencer el-Halebî'yi kuşatma altına aldı. Nihayet onu yakalayıp bir katıra bindirerek Mısır'da bulunan Melik Zahir'e gönderdi. Geceleyin Melik Zahir'in yanma vardılar. Melik Zahir onu önce kınayıp azarladı, sonra ona bir şeyler verdi ve
ikramda bulundu.
Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde pazartesi günü Melik Zahir, İbn Hanna adıyla meşhur Bahaeddin Ali b. Muhammed' vezirliğe tayin etti.
Rebiyülahir ayında da kendisine karşı ayaklanma hazırlığında olduklarını duyduğu bir gurup emiri tutukladı. Yine bu ayda Şobek'e asker sevk etti. Burayı Kerek sahibi Muğis'in naiblerinin elinden teslim aldı.
Bu sene Melik Zahir, Tatarları kovmak için bir grup askeri Haleb'e gönderdi. Askerler Gazze'ye vardıklarında Haçlılar Tatarlara mektup yazarak onları uyardılar. Onlar da tez davranıp Halep'ten geri çekilmeğe başladılar. Ahaliden bir kısmının mallarını yağmaladılar, paralarına el koydular. Halktan 1.600.000 dirhem para aldılar. Böylece amaçlarına ulaştılar. Melik Zahir'in askerleri oraya gelip bütün bu olumsuzlukları ortadan kaldırdılar. Sonra Emir Şemseddin Akkuş et-Türkî, Melik Zahir tarafından Haleb'e gönderildi. Şehri teslim alan Şemseddin Akkuş, adaletle hükmetti. Bazı ilişkileri kopardı, yeni bazı ilişkiler kurdu.
Bu sene cemaziyelevvel ayının onunda salı günü Mısır'da Taceddin Abdülvehhab b. Kadi'l-E'azz Ebi'l-Kasım Halef b Reşidüddin b. Ebü's-Senâ Mahmud b. Bedir el-Alaî kadılığa atandı. Atanmadan önce Melik Zahir'e bazı ağır şartlar iler sürdü. Bu şartları kabul edildikten sonra göreve başladı. Kadılık görevinde bulunan Bedreddin Ebü'l-Mehasin Yusuf b. Ali es-Sincarî azledildi. Bir kaç gün tutuklu kaldıktan sonra salıverildi. [49]

Müstansır Bîllah Ebü'l-Kasım Ahmed B. Emîrü'l-Mü'minîn Ez-Zahir'e Hilafet Bet

Atının Yapılması

Müstansır Billah, Bağdat'ta tutuklu bulunduğu hapishaneden salıverildi. Irak diyarında bir grup Arabî ile birlikte bulunuyordu Sonra tahta geçtiğini duyduğu Melik Zahir'in yanına gitmek üzere yola koyuldu. On kadar Arap emirinin beraberinde Mısır'a doğru harekete geçti. Yamdaki emirler arasında Nasirüddin Muhenna da vardı. Bu senenin recep ayının sekizinde Mısır'a ulaştı. Sultan, vezir, şahitler ve müezzinler onu karşıladılar. Bu görülmeğe değer muazzam bir andı. Museviler Tevratlarıyla, Hristiyanlar da İncilleriyle onu karşılamağa gelmişlerdi. Müstansır Billah, Babünnasır'dan büyük bir debdebeyle Mısır'a girdi Recep ayının' onüçünde pazartesi günü sultan ve halife, Cebel kalesinin eyvanında oturdular. Vezir, kadı ve emirler de kendi rütbe ve makamlarına göre orada yerlerini aldılar. Hakim Taceddin b. E'azz, halife Müstansır'm nesebini tespit etti. Bu, Müstansiriye'nin kurucusu halife Müstansır'm kardeşi ve Müstasım'ın da amcası idi. Mısır'da halifeliğine be/at edildi. Melik Zahir, kadı, vezir ve emirler ona beyitlerini sundular. Müstansır, Mısır diyarında hilafet arabasına bindi. Emirler önüsı-ra, insanlar da etrafında yürümeğe başladılar. Receb ayının onüçünde
Kahire'yi baştan başa dolaştı. Abbasilerin otuzsekizinci halifesi oldu. Kendisiyle Hz. Abbas arasında yirmidört nesil vardır. Kendisine be/atını sunan ilk kişi, Kadı Taceddin'di. Çünkü nesebini o tespit etmişti. Kadı Taceddin'den sonra sultan, ondan sonra Şeyh îzzeddin b. Abdüsselam, ondan sonra emirler ve rütbelerine göre devlet erkânı bey*at ettiler. Minberlerde adına hutbe okundu. Sikkelere adı nakşedildi. Hilafet makamı üçbuçuk seneden beri boş bulunuyordu. Çünkü Muştasını, hicretin 656 senesinde öldürülmüştü. Kendisinden bahsetmekte olduğumuz Müstansır Billah'a ise bu sene, yani hicri 659. senenin receb ayının onüçünde pazartesi günü be/at edildi. Esmer tenli, endamı düzgün, güçlü, himmeti yüksek, şecaatli ve atılgan bir kimseydi. Medresenin banisi olan kardeşine verilen lakabın aynısı kendisine de verildi. Müstansır lakabını aldı. Kendilerinden Önce başka iki kardeş halifenin böyle müşterek bir lakabı kullandıkları vaki değildir. Ama bunlar gibi iki, üç veya dört kardeşin halife oldukları görülmüştür. Örneğin Seffah ile kardeşi Mansur, Hadî ile kardeşi Reşid, Müstazhir'in oğulları Müs· terşid ile kardeşi Muktefî, halifelik tahtına oturmuş kardeşlerdir. Emin, Me'mun ve Mu'tasım'a gelince, bunlar da Reşid'in çocukları olup hilafet tahtına oturmuş üç kardeştirler. Müntasır, Mu'tez ve Muti'e gelince, bunlar da Muktedir'in çocukları olup hilafet tahtına oturmuş üç kardeştirler, Velid, Süleyman, Yezid ve Hişam'a gelince, bunlar da Ab-dülmelik b. Mervan'm çocukları olup hilafet tahtına oturmuş dört kardeştirler.
İleride de anlatılacağı gibi Müstansır Billah'ın hilafeti, öldürüldüğü güne kadar beş ay yirmi gün sürmüştür ki, bütün Abbasî halifelerinin en kısa sürelisidir. Ümeyye oğullarına gelince, bunlar arasında Mu-aviye b. Yezid b. Muaviye'nin hilafeti kırk gün, İbrahim b. Yezid en-Na-kıs'mki yetmiş gün, İbrahim'in kardeşi Yezid b. Velid'inki ise beş ay sürmüştür. Hasan b. Ali

hazretlerinin babasından sonraki hilafetine gelince bu da yedi ay onbir gündür. Mervan b. Hakenı'inki ise dokuz ay on gün sürmüştür. Abbasi halifeleri arasında bir seneyi hilafet makamında doldurmayanlar da vardır. Bunlardan Müntazır b. Mütevekkil altı ay, Mehdi b. Vasık onbir ay ve birkaç gün süreyle halifelik yapmışlardır. Halife Müstansır Billah adamlarıyla birlikte Cebel kalesinin bir burcuna yerleştirildiler. Bu sene receb ayının yedinci gününde maiye-tiyle birlikte kaledeki camiye geldi. Minbere çıkıp bir hutbe irad etti. Hutbesinde Abbas oğullarının şerefini anlattı. Sonra En'am suresinin baş taraflarını okudu. Daha sonra Peygamber (s.a.v.)'e salatü selam getirdi. Allah'ın, sahabilerden razı olmasını diledi. Sultan Zahir'e dualar yaptı. Sonra minberden indi. Cemaate namaz kıldırdı. Bu davranışı hoş karşılandı. O gün güzel ve görülmeğe değer muazzam bir gündü. [50]

Halife Müstansır Billahtn Melik Zahir'e Saltanat Alametlerini Takması

Bu sene şaban ayının dördünde pazartesi günü halife, sultan, vezir kadı, emirler, ehl-i hail ve akd büyük bir otağa gittiler. Bu otağ, Kahire dışında kurulmuştu. Orada oturdular. Halife, kendi eliyle sultana siyah bir hil'at giydirdi. Boynuna gerdanlık taktı. Ayaklarına altından halhal-lar geçirdi. Reisülküttap Fahreddin İbrahim b. Lokman minbere çıktı. Cemaate, kendi el yazısı ile yazdığı sultanın sultanlığa atanma fermanını okudu. Sonra sultan bu debdebe ve alayişle boynunda gerdanlığı, ayaklarında altın hamalları olduğu halde yürüyüşe çıktı. Vezir önünde, emirler ve devlet erkanı da hizmetçiler gibi yanında yürüyorlardı. Bunlar arasında sadece vezir bineğine binmişti. Diğerleri yaya yürüyorlar-dı. Kahire'nin bir başından diğer başına gidildi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Şeyh Kutbeddin, sultanın sultanlığa atanma fermanını harfi harfine nakletmiştik. Bu, uzunca bir fermandır. Doğrusunu Allah bilir. [51]

Halîfenin Bağdat'a Gidişi

Halife, sultandan kendisini Bağdat'a göndermesini talep etti. Sultan da onun için büyük bir askeri birlik hazırladı ve halifelere, hükümdarlara özgü gerekli hazırlıkları yaptı. Sonra sultanın kendisi de halifeyle birlikte Dımaşk'a gitti. Sultanın Mısır'ı bırakıp onunla birlikte Şam mıntıkasına gitmesinin sebebi şuydu: Seyfeddin et-Türkî, önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Haleb'i istila etmişti. Sultan Zahir ona karşı Emir Alemüddin Sencer el-Halebî'yi göndermişti. Alemüddin Sencer, onu Halep'ten kovmuş ve şehri teslim almış, orada Sultan Za-hir'e niyabeten kalmıştı. Sonra Seyfeddin et-Türkî bu işten vazgeçmemiş, çalışıp çabalamış, nihayet Haleb'i tekrar geri almış ve Emir Alemüddin Sencer'i oradan kovmuştu.
Bu seferinde Sultan Zahir, Mısır'da îzzeddin Aydemir el-Halebî'yi vekil bıraktı. Memleketin idaresini Vezir Behaeddin b. Hanna'ya teslim etti. Oğlu Fahreddin'i de vezir olarak beraberinde bu sefere iştirak ettirdi. Ordunun ve askerlerin idaresini de Emir Bedreddin Bilik el-Hazine-dar'a teslim etti. Sonra yola koyuldular. Zilkade ayının yedisinde pazartesi günü Dımaşk'a vardılar. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Halife ve sultan cuma namazını Dımaşk Camii'nde kıldılar. Halife şehire Babülberid'den, sultan ise Babüzziyare'den girmişti. Sonra sultan, halifeyi Musul sahibinin oğullarının refakatinde Bağdat'a gönderdi. Ona, maiyetindekilere ve Allah'ın takdiri dışındaki şeyleri kendisinden geri çevirecek muhafız askerlere, halis altından 1.000.000 dinar verdi. Halifeye bundan ayrı bazı şeyler de verdi. Allah ona hayır nnikâfat versin
"Humus sahibi Melik Eşref yanma geldi. Ona in. O esnada Humussa Sî Haleb'i istilâ etmiş, orada fesat çıkarmıştı.
Bunlar, bu senenin olaylan ile ilgili olarak bize ulaşan özet bilgilendir. [52]

Hicretin Altıyüzaltmışıncı Senesi

Geçen sene receb ayında Mısır'da halifeliğine bey'at edilen Müs-tansır Billah, bu sene muharrem ayının üçünde Irak toprağında -maiyetindeki askerler hezimete uğratıldıktan sonra- öldürüldü. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Onun öldürülmesinden sonra Melik Zahir, bütün Şam ve Mısır mıntıkasına bağımsız hükümdar oldu. İşler onun için yoluna girdi. Seyfeddin et-Türkî dışında onunla hükümdarlık hususunda çekişen başka bir kimse kalmamıştı. Seyfeddin et-Türkî Münire'ye gitmiş, orayı istila ederek Sultan Zahir'e isyan etmişti. Bu sene muharrem ayının üçünde Sultan Melik Zahir, Mısır'daki bütün emirlere, devlet erkânı ile vezire ve Kadı Taceddin binti E'azz'e hil'at giydirdi. Burhaneddin es-Sincarî'yi kadılıktan azletti. Muharrem ayının sonlarında Emir Bedreddin Bilik el-Hazinedar, Musul sahibi Emir Lü'lü'ün kızıyla evlendi. Sultan Zahir bu düğüne çok ilgi gösterdi. Harcamalarda bulundu.
İbn Hallikan dedi ki: «Bu sene Sultan Zahir'in emirlerinden biri Hama şehrinin sınırlarında vahşi bir eşek avladı. Onu kesip pişirmek istediler, ama ne kadar çok ateş yaktılarsa da eti pişmedi. Ateş onun etini dahi etkilemedi. Sonra eşeğin vücudunu araştırdılar. Kulağında «Buh-ramcur» adının yazılı olduğunu gördüler. Onu yanıma getirdiler, okudum, doğruydu. Eğer gerçekten Behramcur'a ait idiyse demek ki o eşek, yaklaşık 800 yaşındaydı. Çünkü Behramcur, Peygamber efendimizin bi'setinden çok önceleri yaşamış bir hükümdardı. Yabani eşekler, gerçekten uzun süre yaşarlar.»
Muhtemeldir ki o eşek, Behramşah Melikü'l-Emced'e aittir. Çünkü 800 seneden beri yabani bir eşeğin avlanmamış olması akla

uygun düşmemektedir. Olabilir ki Behramcur yazısını onun kulağına yazan katip, Behramşah yazmak istediği halde hataen Behramcur yazmıştır. Böylece bir karışıklık meydana gelmiştir. Yine de doğrusunu Allah bilir. [53]

Hakim Bîemrillah El-Abbasî'nîn Hilafeti

Bu sene rebiyülahir ayının yirmiyedisinde halife Ebü'l-Abbas el-Hakim Biemrillah Ahmed b. Emir Ebu Ali el-Kubbî İbn Emi Ali b. Emir
Ebu Bekir b. İmam Müsterşid Billah b. Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed, şark beldelerinden bir grup reisle birlikt Mısır'a geldi. Kendisi müteveffa Müstansır'la birlikte çatışmada hazır bulunmuş, ancak o çatışmadan bir grup adamıyla birlikte kaçıp kurtulmuştu. Mısır'a girdiği zaman onu Sultan Zahir karşılamış, ona sevgi ve alaka göstermiş, onu Cebel kalesinin büyük burcuna yerleştirmiş, ihsanda bulunmuş, bolca erzak vermişti. Rebiyülahir ayında Melik Zahir, Emir Cemaleddin Ak-kuş en-Necibî'yi saray üstadlığından azletti. Yerine başkasını atadı. Bir süre sonra da Cemaleddin Akkuş'u Şam naibliğine atadı. Nitekim bu husus, ileride de anlatılacaktır.
Bu sene receb ayının dokuzunda salı günü Sultan Zahir, bir kuyu davasının muhakemesi için Kadı Taceddin Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'ın makamına geldi, kadı dışında herkes ona saygı için ayağa kalktı. Ayağa kalkmaması için kadıya işaret etmişti. Dava sultanın lehine sonuçla di. Kuyu, davalının elinden alındı. Çünkü sultanın elinde sağlam belgeler vardı. Davalı da emirlerden biriydi.
Bu sene şevval ayında Melik Zahir, Haleb'e Emir Alaeddin Aytekin eş-Şihabî'yi naib olarak atadı o zaman sis askerleri kaleye doğru çekildiler, Halep diyarını terkettiler. Şihabî, üzerlerine yürüdü. Onlarla savaştı. Onları bozguna uğrattı. Bir kısmım esir alıp Mısır'a gönderdi. Daha sonra bu askerler Mısır'da öldürüldüler.
Bu sene Melik Zahir, Dımaşk'a Emir Cemaleddin Akkuş en-Nicibî'yi naib olarak atadı. Bu, büyük komutanlardandı. Orada naib olarak bulunan Alaaddin Taybars el-Vezirî'yi azletti ve Kahire'ye gönderilmesini emretti.
Bu sene zilkade ayında sultan, Kadı Taceddin b. bintül Eazz'e kendi mezhebi dışındaki üç mezhepten naib atamasını emreden bir ferman gönderdi. Bunun üzerine Kadı Taceddin de Hanefîlerden Sadreddin Süleyman el-Hanefî'yi, Hanbelilerden Şemseddin Muhammed b. Şeyh el-İmad'ı, Malikilerden de Şerefüddin Ömer es-Sübkî el-Malikî'yi naib olarak atadı.
Bu sene zilhicce ayında Tatarlardan birçok heyet Melik Zahir'e gelip eman diledi. Melik Zahir de onlara ikramda bulunup güzel iktalar verdi. İhsanlarda bulundu. Aynı şeyi Musul sahibinin oğullarına da yaptı. Onlara da yeter miktarda maaş bağladı.
Bu sene Hülaguhan, 10.000 kadar askerini Musul'a sevk etti. Bunlar şehri kuşattılar. Oraya yirmidört mancınık diktiler. Halkın erzakını azalttılar. Onları sıkıntıya düşürdüler.
Bu sene Melik Salih İsmail b. Lü'lü, Seyfeddin et-Türkî'ye haber göndererek yardımını istedi. O da yardıma geldi. Tatarlar bozguna uğrattı. Ancak daha sonra Tatarlar sebat ettiler. Onunla tekrar savaşmağa başladılar. Seyfeddin et-Türkî'nin maiyetinde 700 savaşçı vardı. Onu hezimete uğratıp yaraladılar. O da Birey'e döndü. Adamlarının çoğu kendisinden ayrılıp Mısır'a gittiler. Sonra kendisi de Melik Zahir'in yanına gitti. Melik Zahir ona ihsanda bulundu. Emrine yetmiş süvari verdi Tatarlara gelince, onlar da Musul'a döndüler. Nihayet Musul sahibi Melik Salih, yanlarına gitti, teslim oldu. Tatarlar şehir halkına eman verdiklerini ilân ettiler. İnsanlar onlara güvenip rahatladılar, ama daha sonra halka hücum ettiler. Dokuz gün süreyle insanları öldürdüler. Melik Salih İsmail'i ve oğlu Alaeddin'i de öldürdüler. Şehrin surlarını yıktılar. Orayı yapışız, dümdüz bir hale getirdiler. Yerle bir ettikten sonra geri döndüler. Allah onları kahretsin.
Bu sene Hülaguhan'la amcasının oğlu Sultan Berekehan arasında anlaşmazlık meydana geldi. Berekehan, ona haber göndererek fethetmiş olduğu beldelerden ele geçirdiği mallardan ve esirlerden payına düşen miktarı hükümdarların adetine uygun olarak kendisine vermesini istedi. Ancak Hülaguhan onun göndermiş olduğu elçileri öldürünce Berekehan ona çok kızdı ve Melik Zahir'le mektuplaşarak Hülaguhan'a karşı kendisiyle ittifak kurmasını istedi.
Bu sene Şam'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bir çuval buğday 400 dirheme, bir çuval arpa 250 dirheme, bir ntü (462 gram) et altı ya da yedi dirheme satılır oldu.
Bu sene şaban ayının ortasında halk, Tatarlardan şiddetle korkmağa başladı. Bir çok insan Mısır'a gitmeğe hazırlandı. Ürünler, hatta kaledeki eşyalar ve emirlerin malları satıldı. Yöneticiler de gücü yetenlerin Dımaşk'ı bırakıp Mısır'a göçmelerini emrettiler. Şam'da ve Anadolu'da büyük bir tedirginlik meydana geldi. Anlatıldığına göre Tataris-tan'da da şiddetli bir korku meydana gelmiştir. Yapmak istediğini yapan ve hükmü elinde bulunduran zât, noksanlıklardan münezzeh ve yüce olan Allah'tır.
Dımaşklıların şehri terkedip Mısır'a göçmelerini emreden kişi, nâib Emir Alaeddin Taybars el-Vezirî idi. Bunu haber alan Sultan Zahir, bu sene zilkade ayında görevlilerini Dımaşk'a gönderdi. Onu tutukladı. Sultan onu azledip yerine Behaeddin en-Necibî'yi naib olarak atadı. Dımaşk'a vezir olarak da İzzeddin b. Vedaa'yı tayin eti.
Bu sene İbn Hallikan, Rükniye medr es esindeki müderrislik görevinden Ebu Şâme lehine feragat etti. Ebu Şâme orada der verirken kendisi de hazır bulundu. İlk derste Müzenî'nin muhtasarı ders kitabı olarak okutuldu. [54]

Hicretin Altıyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halîfe Müstansır B. Zahir Biemrillah El-Abbasî

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Sultan Zahir Mısır'da kendisine be/at etmişti. Halife Müstansır, bu sene muharrem ayının üçünde Öldürüldü. Şehametli, şecaatli, atılgan ve cesur bir kimseydi. Sultan Zahir 1.000.000 dinardan fazla harcama yaparak onun için bir ordu kurmuş, hizmetinde bulunmuştu. Devlet erkânı, büyük emirler ve Musul sahibinin çocuklarıyla birlikte kendisi de onu Dımaşk'a kadar uğurla-mıştı. Melik Salih İsmail, Sultan Zahir'in ziyaretine gelen ilk heye arasında bulunuyordu. Melik Salih İsmail, ülkesine döndükten sonra Tatarlar gelip halifeyi kuşatma altına aldılar, onu öldürdüler, ülkesini tahrip ettiler. înna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [55]

Nahivci Ve Lügatçı İzz Ed-Darir

Asıl adı Hasan b. Muhammed b. Ahmed b. Neca'dır, Nusaybinli olup Erbil'de yetişmiş, felsefe ile çok meşgul olmuştur Zimmîler ve başkaları gelip kendisinden ders alırlardı. Dinî duyguları zayıf bir kimse olarak itham edilmiştir. Namaz kılmadığı da söylenir. Zeki bir kimse sanılırdı, ama hakikatte zeki sayılmazdı. Çünkü dili bilgiliydi, ama kalbi cahildi. Sözü zekice idi, ama fiili kötüydü. Şeyh Kutbeddin onun biyografisinden bahsederken biraz da şiirlerini nakletmiştir. O Ebü'1-Alâ el-Maarrî'ye benzemekte idi. Allah ikisini de kahretsin. [56]

Abdülaziz B. Abdüsselam

Abdülaziz b. Abdüsselam b. Kasım b. Hasan b. Muhammed el-Mü-hezzeb Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam Ebu Muhammed es Sülemi ed-Dımaşkî. Şafiî mezhebine mensuptu. Mezhebinin şeyhi olup Şanîlere faydalı bilgiler vermiştir. Güzel tasnif eserler vardır. Tefsir, İhtisârü'n-Nihâye, ei-Kavâidü'1-Kübra ve's-Süğra, Kitabü's-Salât, el-Fetave'1-Mu-suliye bunlardan bazılarıdır Hicretin 577 veya 578. senesinde doğmuş, çok hadis dinlemiş, Fahreddin b. Asakir'den ve diğerlerinden ilim tahsil etmiş, mezhebinde ileri derecede bir alim haline gelmişti. Bir çok ilimleri şahsında toplamış, talebelere faydalı bilgiler öğretmiş, Dımaşk'taki bir kaç medresede hocalık yapmıştır. Drnıaşk hatipliğine atanmış, sonra Mısır'a göçmüş, orada ders hutbe ve hüküm vermiştir. Mısır'da Şafiîlerin reisliği kendisine verildi. Kendisinden fetva almak üzere başka beldelerden insanlar yanma gelirlerdi. Latif ve zarif bir kimse olup, delillerini şiirlerden seçip ileri sürerdi. Şam'dan çıkış sebebi Salih İsmail'e karşı çıkmasıydı. Çünkü Salih İsmail, Sifd ve Sakifi Franklara teslim etmiş, o da bu yüzden onu protesto etmişti. Protestosu hususunda Şeyh Ebu Amr b. Hacib el-Malikî de ona katılmıştı. Bu yüzden Melik Salih İsmail her ikisini de Dımaşk'tan sürgü etmişti. Ebu Amr, Kerek sahibi Nasır Davud'un yanıma gitmiş, Nasır Davud ona ikramda bulunmuştu. İbn Abdüsselam ise Mısır sahibi Melikü's-Salih Eyyub b. Kâmü'in yanına gitmiş, Melikü's-Salih Eyyub da ona ikramda bulunmuş, onu Mısı kadılığına ve Camiü'1-Atik hatipliğine atamıştı. Sonra bu iki görevi de ondan almış, onu Salihiye müderrisliğine tayin etmişti Abdülaziz b. Abdüsselam bu sene cemaziyelevvel ayının onunda seksen küsur yaşında vefat etti. Ertesi sabah Sefhü'l-Mukattam mezarlığına defnedildi. Cenazesinde Sultan Zahir ve büyük bir kalabalık hazır bulundu. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [57]

Kemaleddîn B. Adîm El-Hanefî

Ömer b. Ahmed b. Hibetüllah b. Muhammed b. Hibetüllah b. Ah-med b. Yahya b. Züheyr b. Harun b. Musa b. İsa b. Abdullal b. Muhammed b. Ebi Cerade Amir b. Rebia b. Huveylid b. Avf b. Amir b. Ukayl el-Halebî el-Hanefî Ebül-Kasım b. Adim el Emir el-Vezir er-Reisü'1-Kebîr. Hicretin 586. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Fıkıh tahsili yaptı. Fetva verdi. Ders verdi. Kitap tasnif etti. Birçok ilimlerde önderdi. Defalarca, halifelere ve meliklere elçi olarak gönderildi. Güzel yazı yazardı. Yaklaşık kırk ciltlik çok faydalı bir eser olan Halep tarihini tasnif etti. Hadis uzmanıydı. Yoksullara ve salih kimselere çokça ihsan eder, onlara hüsnüzan beslerdi. Nasıriye devletinin son zamanlarında Dınıaşk'ta ikamet etti. Bu sene Mısır'da vefat etti. Sefhü'l-Mukattam mezarlığına defnedildi. Abdülaziz b. Abdüsselam'dan on gün sonra vefat etmişti. Kutbeddin onun güzel şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir. [58]

Yusuf B. Yusuf B. Selame

Yusuf b. Yusuf b. Selame b. İbrahim b. Hasan b. İbrahim b. Musa b. Cafer b. Süleyman b. Muhammed el-Kakanî ez-Zeynebî b İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalip Muhiddin Ebül-Muiz (Ebü'l-Mehasin de denilirdi) el Haşimi el-Abbasî el-Havselî. İbn Zeblak adıyla da bilinirdi. Şairdi. Bu sene Tatarlar Musul'u zaptettiklerinde onu öldürdüler Öldürüldüğünde elliyedi yaşındaydı. Şiirlerinden biri şöyledir:

«Gözlerinin büyüsünden bize bir uyuklama gönderdin.
Uykumuz kaçtı. Uykuyu bizden uzaklaştırdı. Kirpiklerimizin yumulmasına engel oldu.
Bedenime senin böğürünün zayıflık ve inceliğinin güzelliğini gösterdi.
Her şeyi ona anlattı, ama ince manayla daha fazla şeyleri bildirdi.
Doğan sabah güneşini utandıracak güzel bir yüzü bize gösterdin.
Endamının güzelliğiyle yarış atlarını dahi aciz bıraktın ey yumuşak ve ince dal!
Kardeşin dolunaya bir geceyi anlattım ki,
Mehtapta ışık saçıyordun.
Çünkü mehtap ve aydınlık yaşça birbirlerine benzerler.»
Bir yere çağırılmıştı. Gitmemek için özür dileyerek şu iki beyiti yazıp davet sahiplerine gönderdi:
«Ben evimdeyim say ki, Allah bana bir arkadaşı, bir çalgıcıyı ve bir
sofrayı bahsetmiştir.
Size gecikip gelmemek için özür beyan edildi.
Hiç işi olmayan kimsenin meşguliyetinin oluşu gibi utanılacak bir şeyi Özür olarak gösterdiler.»
Ebu Şame'nin ifadesine göre Yusuf b. Yusuf b. Selame, bu sene ce-maziyelahir ayının onikisinde vefat etmiştir. [59]

Bedir El-Merağî El-Hilafî

Tavü adıyla meşhur olmuştur. Dinî duyguları zayıf, namaz kılmayan bir kimseydi. Cedel ilmine kıskanılacak derecede vakıftı. Müteah-hirinin ıstılahına göre hilaf ilminden de çok iyi derecede anlardı. Faydalı olmayan hususlarda uzmanlaşmıştı. Bu sene vefat etti. [60]

Muhammed B. Davud B. Yakut Es-Sarimî Muhaddisti. Birçok Tabakat Kitabı Ve Başka Eserler Yazdı.

Hayırlı ve dindar bir kimseydi. Kitaplarını başkalarına emaneten verirdi. Sürekli hadis dinlemekle meşguldü. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [61]

Hicretin Altıyüzaltmışbirinci Senesi

Bu sene başında Şam ve Mısır beldelerinin sultanı Zahir Bay-bars'tı. Şam'da onun naibi Akkuş en-Necibî görev yapıyordu Dımaşk kadısı, İbn Hallikan'dı. Dımaşk'ın veziri ise îzzeddin b. Vedaa idi, Müslümanların halifesi yoktu. Paralar, katledilen Müstansır'm adına basılmaktaydı. [62]

Hakim Bi-Emrillah Ebi'l-Abbas'ın Hilafeti

Ahmed b. Emir Ebu Ali el-Kubbî b. Emir Ali b. Emir Ebu Bekir b.
İmam el-Müsterşid Billah Emirü'l-Mü'minin Ebu Mansur el-Fadl b.
İmam el-Müstazhir Billah Ahmed el-Abbasî el-Haşimî. Bu sene muharrem ayının ikisinde perşembe günü Sultan Zahir, emirler ve diğer devlet erkânı, Cebel kalesinin büyük eyvanında oturdular. Halife Hakim Bi-emrillah bineğine binmiş olarak oraya geldi, eyvanın yanında indi. Nesebi tespit edildikten sonra sultanın yanında kendisine bir halı serildi. Üzerine oturdu. Sonra nesebi insanlara okundu. Bunun ardı sıra Sultan Zahir Baybars yanma gidip ona bey'at etti. Sultanın ardısıra diğerleri de ona beyitlerini sundular. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bey'atm ikinci günü olan cuma gününde halife insanlara bir hutbe irâd etti, Hutbesinde şunları söyledi:
«Abbas ailesi için güçlü bir rüknü ortaya koyan, kendi katından onlara yardımcı bir sultan gönderen Allah'a hamd olsun. Sevinçte ve tasada Rabbime hamd eder, bahşettiği bunca nimetlerden ötürü kendisine layıkıyla şükredebilmem için bana gerekli gücü vermesini diler, savaşta düşmanları yenebilmemiz için bize zafer nasip etmesini temenni ederim. Kendisinden başka ilâh bulunmayan ortaksız Allah'ın varlığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim. Allah, Muhammed'e, onun âline ve hidayet yıldızları olup izlerinden gidilecek imamlar olan ashabına, özellikle Hulafa-i Raşidin'e ve Abbas'a salât-ü selâm eylesin. O Abbas ki, Rasûlullah'm gam ve kederini gidermiştir. Efendilerimiz olan halifelerin dedesidir. Allah'ın salât-ü selâmı diğer sahabilere ve kıyamet gününe kadar güzel yola tâbi olan kimselere de olsun.
Ey insanlar! Bilesiniz ki imamet (halifelik), İslâm'ın farzlarından bir farzdır. Cihad bütün halka yüklenmiş zorunlu bir görevdir. Cihad bayrağı ancak kulların sözbirliği etmeleriyle ayakta durabilir. Haramlar işlenmedikçe ırzlar kirletilmez. Cürümler irtikab edilmedikçe kanlar akıtılmaz. İslâm düşmanlarının İslâm ülkesine girdiklerini, Müslümanların kanlarım akıttıklarını,

mallarım yağmaladıklarını, adamları ve çocukları öldürdüklerim, çocukları ve kızları esir aldıklarını, çocukları anneden ve babadan yoksun bırakıp öksüz hale getirdiklerini, hilafetin haremini kirlettiklerini, o uzun günde insanların korkudan ötürü çığlıklarının yükseldiğini, nice yaşlı kimselerin vücutlarından akan kandan ötürü ak saçlarının ve sakallarının kana boyandığını, nice çocukların ağladıkları halde merhamet görmediklerini gördüğünüz zaman ey Allah'ın kulları, gayrete gelin, birlik olun cihad farizasını yerine getirin. Gücünüz yettiğince Allah'a karşı takvalı olun. «Allah'ın buyruklarını dinleyin. İtaat edin; kendinizin iyiliğine olarak mallarınızdan sarfedin. Nefsinin tamahkârlığından korunan kimseler, işte onlar saadete erenlerdir.» (et-Teğabün; 16).

Din düşmanlarına karşı tembelce oturmanın ve Müslümanları himaye etmekten kaçınmanın mazereti artık kalmamıştır. İşte din ve dünyanın rüknü olan muzaffer bir mücahid, alicenap, alim ve adil bir sultan olan Melikü'z-Zahir, yardımcıların azlığı anında hilafete destek vermek üzere harekete geçmiştir. Ülkenin kontrolünü ellerine geçirdikten sonra küfür askerlerini ülkeden kovmuştur. Onun himmeti sayesinde halifeye usulüne uygun olarak bey'at edilmiştir. Abbasi devleti onun vasıtasıyla büyük bir orduya kavuşmuştur. Ey Allah'ın kulları! Bu nimete karşı şükretmek için hemen harekete geçin. Niyetinizi halis tutunuz ki zafer bulaşınız. Şeytanın dostlarıyla savaşın ki muzaffer olasınız. Ortada cereyan eden hadiseler sizi korkutmasın. Savaş değişebilir, ama akibet takva sahiplerinin lehine olacaktır. Zaman iki andır. Biri sizin lehinize, diğeri başkasının lehine olandır, ama sevap mü'minlerindir. Allah işinizi hidayet yolunda kolaylaştırsın. İman sayesinde zaferinizi güçlendirsin. Kendim için ve diğer Müslümanlar için Allah'tan mağfiret diliyorum. Allah'tan siz de mağfiret dileyin. Çünkü o bağışlayan ve merhamet edendir.»

Bundan sonra hutbenin ikinci bölümünü de okudu. Minberden inip namaz kıldırdı.

Adına hutbe okunması ve sikke basılması için halife Hakim Biem-rillah'a bey'at edildiği, ülkenin her tarafına bildirildi.

Ebu Şâme dedi ki: «Dımaşk Camii'nde ve diğer camilerde bu sene muharrem ayının onaltısmda cuma günü halife Hakim Biemrillah adına hutbe okundu. Bu, Abbasilerin otuzdokuzuncu halifesi idi. Seffah ve Mansur'dan sonra bundan başka babası ve dedesi halife olmayan bir Abbasî, halifeliğe geçmiş değildi. Sadece babası halife olmayan Abbasi halifeleri ise çoktur. Örneğin Müstain Ahmed b. Muhammed b. Mu'ta-sım, Mu'tedid b. Talha b. Mütevekkil, Kadir b. İshak b. Muktedir ve Muktedi b. Zahîre b. Kaim Biemrillah bunlardandır.» [63]

Melik Zahirin Kerek'i Zaptetmesi Ve Kerek Sahibini İdam Etmesi

Melik Zahir Muzaffer, askerleriyle birlikte Mısır'dan Kerek'e doğru hareket etti. Kerek sahibi Melik Muğis Ömer b. Axl.il Eb Bekir b. Kâmil'i yanma çağırdı. Binbir uğraşıdan sonra Muğis Ömer, yanma gelince, Zahir onu tutukladı ve Mısır'a gönderdi Bu, onunla son görüşmesi oldu. Çünkü Melik Muğis Ömer, Şam'a yeniden baskın yapması için Hu-laguhan'a mektup yazmış ve onu bu işe kışkırtmıştı. Tatarlar da ona, yerinde sebat etmesi ve Kerek naibliğinde kalması için mektup yazmışlardı. Mısır diyarını fethetmek üzere 20.000 askerle oralara geleceklerini bildirmişlerdi. Melik Zahir, onun öldürülmesinin caiz olduğuna dair fa-kihlerin fetvalarını çıkarıp Dımaşk'|an yanına davet ettiği İbn Halli-kan'a gösterdi. Bu fetvaları bir grup ümeraya da gösterdikten sonra yoluna devam etti. Cemaziyelevvel ayının onüçünde cuma günü Kerek şehrini teslim aldı. Oraya büyük bir debdebe ve azametle girdi. Sonra da muzaffer ve güçlenmiş olarak Mısır'a döndü.

Bu sene Berekehan'ın elçileri, Melik Zahir'e gelip ona şu mesajı ilettiler:

«Benim İslâm'a olan sevgimi biliyorsun. Hülagu'nun Müslümanlara neler yaptığını da biliyorsun. Sen Mısır'dan hareket edip falan yere gel. Ben de oraya geleceğim ki, el birliği ederek Hülagu'nun kökünü kazıyıp, onu ülkeden kovalım ve onun elinde bulunan İslâm beldelerinin tümünü sana geri vereyim.»

Melik Zahir onun bu görüşünü uygun buldu. Ona teşekkür etti. Elçilerine hil'at giydirip ikramda bulundu.

Bu sene Musul'da büyük bir deprem meydana geldi. Musul'un evlerinin çoğu yıkıldı.

Bu sene ramazan ayında Melik Zahir; ağaç, alet ve birçok malzeme hazırladı. Yangında yanan Rasûlullah'm mescidini onarmaya karar verdi. Bu tahtaları, malzemeleri ve aletleri, Mescid-i Nebevî'nin şanını yüceltmek ve sevincini ortaya koymak gayesiyle Mısır'da dolaştıktan sonra Medine-i Nebevî'ye gönderdi.

Bu sene şevval ayında Melik Zahir İskenderiye'ye gitti. Şehrin durumunu inceledi. Kadı ve Hatip Nasirüddin Ahmed b. Münir' azledip yerine bir başkasını atadı.

Bu sene Berekehan ile Hülagu karşı karşıya geldiler. Herbirinin maiyetinde çok sayıda asker vardı. Savaştılar. Cenâb-ı Allah Hüla-gu'yu feci bir bozguna uğrattı. Adamlarının çoğu öldürüldü. Geride kalanlar da boğuldu. Kendisi az sayıda bir toplulukla kaçtı. Allah'a hamd olsun. Berekehan, öldürülen Tatarların çokluğunu görünce «Moğolların birbirlerini Öldürmeleri çok ağrıma gidiyor, ama Cengizhan'm yasalarını değiştiren bir adamdan kurtulmanın da başka çaresi yoktu» dedi. Sonra Kostantiniye'ye hücum etti. Kostantiniye kralı onunla barış yaptı. Melik Zahir de Berekehan'a büyük hediyeler gönderdi Seyfeddin et-Türkî Halep'te Hakim lakabını taktığı başka birini hilafete geçirmişti.Müstansır'ın yanından geçerken onu da alıp birlikte Irak'a doğru yola koyulmuş ve Müslümanların maslahatı gereği onunla ittifak etmiş idi. Yaşça kendisinden daha büyük olduğu için Hakim, Müstansır'ın halifeliğini kabul etmişti. Allah'a hamd olsun. Fakat yolda gittikleri sırada Tatarlardan bir grup karşılarına çıkarak beraberlerindeki adamların bir kısmım öldürdüler, düzenlerim bozdular, topluluklarını dağıttılar. Bu kargaşada Müstansır da hayatım kaybetti. Hakim de Bedevilerden bir grupla birlikte kaçtı. Sözünü ettiğimiz Müstansır, bir çok

beldeleri Şam'dan Irak'a giderken fethetmişti. Bahadır, Bağdat şahneliği için onunla savaşırken Müstansır onu bozguna uğratmış ve onun adamlarının çoğunu öldürmüştü. Fakat Tatarlardan pusuda yatan biri yardıma gelip Bedevileri ve Müstansır'm maiyetindeki Kürtleri bozguna uğratmıştı. Bunlar kaçıp gidince Müstansır, beraberindeki birkaç Türkle birlikte kalmıştı. Ancak bunların da çoğu öldürüldü. Kendisi de arada kayboldu. Hakim ise bir grup adamıyla birlikte kaçıp kurtuldu. Bu hadise, hicretin 660. senesinin muharrem ayı başında meydana gelmişti. Bu durum, askerlerinin çokluğuyla birlikte Irak diyarının içlerine daldığı zaman Hz. Hüseyin'in başına gelen duruma ne kadar da çok benzemektedir. Aslında en uygun olan, Halife Müstansır'ın işler yoluna girinceye dek Şam'da kalmasıydı, ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri böyleydi. Her zaman O'nun dilediği olur.

Sultan Melikü'z-Zahir Dımaşk'tan bir orduyu Haçlı beldelerine şevketti. Bu ordu oralarda baskınlar düzenledi. Haçlıların bir kısmını öldürdü. Bir kısmını esir aldı ve salimen geri döndü. Haçlılar ondan barış talebinde bulundular. Halep ve kazalarıyla meşgul olduğu için Sultan Melik Zahir onlarla bir süre için geçerli olacak bir barış antlaşması imzaladı. Bu sene şevval ayında Mısır kadısı Taceddin b. Bintü'l-E'azz'ı azledip yerine Burhaneddin Hızır b. Hüseyin es-Sincarî'yi atadı. Dı-maşk kadısı Necmeddin Ebu Bekir b. Sadreddin Ahmed b. Şemseddin b. Hibetüllah b. Sünniyyü'd-Devle'yi de azlederek yerine Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebu Bekir b. Hallikan'ı atadı. Bu zât, Kahire'de uzun bir süre Bedreddin es-Sincarî'y vekillik yapmıştı. Sultan Melik ez-Zahir, Dımaşk kadılığı görevine ek olarak ona vakıfların nazırlığını, Emevî Camii ile hastahanenin idareciliğini; Adiliye, Nasıri-ye, Azraviye, Felekiye, Rükniye, İkbaliye ve Behnesiye medreselerinin müderrisliğini de verdi. Atama fermanı arefe gününe dek gelen bir cuma gününde namazdan sonra Dımaşk Camii'nin Kemali eyvanında okundu. Azledilen Kadı Necmeddin Ebu Bekir ise gözetim altında Dı-maşk'ı terk etti. Şeyh Ebu Şâme, azledilen Kadı Necmeddin Ebu Bekir'i eleştirmiş ve onun kendisine emanet olarak bırakılan altın paralan inkâr edip yerlerine fülus koyduğunu söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. Onun kadılığı bir yıl ve birkaç ay sürmüştü.

Bu sene bayram gününde (cumartesi günü) Sultan Melikü'z-Zahir Mısır'a gitti. İsmaililerin elçisi Dımaşk'ta bulunduğu bir sırada Sultan Melik Zahir'e gelip onu tehdit etmiş ve ondan birçok arazileri ikta olarak İsmaililere vermesini istemişti. Bunun üzerine sultan onlarla çarpıştı. Nihayet köklerim kazıdı ve beldelerini eline geçirdi.

Bu sene rebiyülevvel ayının yirmialtısında Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz Muhammed b. Zahir Gazi b. Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Sadî'nin taziyet töreni yapıldı. Bu tören, Mısır'ın Cebel kalesinde düzenlendi. Bunun yapılmasını Sultan Zahir Rükneddin Baybars emretmişti. Çünkü Tatar hanı Hülagu'nun Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'i öldürdüğü haberini almıştı. Öldürülen Meli-kü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz, bir süreden beri Hülagu'nun elinde bulunuyordu. Hülagu, kendi adamlarının Ayn-ı Calut'ta bozguna uğratıldıklarını duyunca Melikü'n-Nasır Selahaddin Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'i huzuruna çağırmış ve ona, «Mısır askerlerine sen mi haber saldın, Ayn-ı Calut'a gelmelerini sen mi söyledin? Çünkü onlar Moğollarla savaştılar ve Moğolları bozguna uğrattılar!» diye sordu. Sonra öldürülmesini emretti. Bir rivayette anlatıldığına göre de Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf ondan özür dilemiş ve Mısırlıların kendisine düşman olduklarını söylemiş, bunun üzerine Hülagu onu afTetmiş-ti. Ancak Hülagu'nun yanındaki rütbesi de düşmüştü. Sonra onun hizmetinde bulunmuş, ikram görmüştü. Hülagu, Mısır'ı ele geçirdiği takdirde kendisini Şam'da naib olarak görevlendireceğini vaat etmişti, ancak bu sene Humus savaşında Hülagu'nun askerleri ile öncü kuvvetleri komutanı Beydere öldürülünce Hülagu Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'e kızarak şöyle demişti:

«Aziziye'deki adamların, babanın emirleridirler» Nasıriye'deki adamların da bizim adamlarımızı Öldürdüler!» Böyle dedikten sonra onun Öldürülmesini emretti. Anlatıldığına göre Hülagu onu önünde durdurmuş, ona ok atmış, o da Hülagu'dan af dilemiş, ancak Hülagu onu affetmemiş, nihayet onu öldürmüştü. Onunla birlikte öz kardeşi Zahir Ali'yi de öldürmüştü. Ancak bunların çocukları Aziz Muhammed b. Nasır ile Zübale b. Zahir'i serbest bırakmıştı. Bunlar küçük yaştaydılar. Adem oğullarının en güzelleri ve en hoş sûretlileriydiler. Aziz, Tatarların esareti altında oracıkta ölmüştü. Zübale ise Mısır'a gitmiş, orada rahat bir hayat yaşamıştı. Annesi, Vechü'l-Kamer adındaki bir cariye idi. Üstadının öldürülmesinden sonra emirlerden biri Vechül-Kamer'le evlendi. Bir rivayette anlatıldığına göre ise Hülagu, Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'in Öldürülmesini isteğinde, birbirine uzak olan dört ağacın tepelerinin birbirine yaklaş tınlmasını ve bu halde bir iple bağlanmasını emretmiş, sonra Nasır'ın iki eliyle iki ayağından her birini bir ağaca bağlatmış, sonra da ağaçlan birbirine bağlayan ipi çözmüş, ağaçlardan her biri kendi merkezine çekilmişti. Çekilirken de Nasır'ın kendisine bağlı olan elini veya ayağım koparıp almıştı. Allah, Nasır'a rahmet etsin.

Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre bu hadise hicretin 658. senesin şevval ayının yirmibeşinde cereyan etmiştir. Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz, hicretin 627. senesinde Halep'te doğmuştu. Babası, hicretin 634. senesinde vefat edince Halepte yedi yaşındayken kendisinin sultanlığına bey'at edilmişti. Memleket idaresini babasının kölelerinden bir grup üstlenmişti. Ancak yönetimde söz sahibi, ninesi Üm-mü Hatun binti Adil Ebu Bekir b. Eyyub'tu. Bu hatun, hicretin 640 senesinde vefat edince Nasır müstakil sultan oldu. İdaresi güzeldi, halka iyi davranırdı. Halk tarafından çok sevilirdi. Çokça ihsanlarda bulunurdu. Özellikle Halep'le birlikte Dımaşk'ı, Baalbek'i, Harran'ı ve Cezire beldelerinin büyük bir kısmını eline geçirdiğinde çok cömert bir insan haline gelmişti. Anlatıldığına göre her gün 400 baş koyun kestirerek büyük bir ziyafet sofrası kurdururdu. Bu sofrada çeşitli yiyecekler, kızartmalar, haşlamalar bulundurulurdu. Bir günlük sofranın masrafı 20.000 dirhemi bulurdu. Masrafın büyük bir kısmını kendi parasıyla Öderdi. Kendisi de hemen hemen bu sofradan birşey yemezdi. Aşhanede yapılan yemekler, kale kapısında çok ucuz fiyata satılırdı. Hatta birçok ev sahipleri kendi evlerinde yemek yapmazlar, gelip

çok ucuza bu yemekleri satın alırlardı. Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'in zamanında erzak boldu, Ve her tarafta bulunurdu. Kendisi şakacı, zarif, şekli güzel, yakışıklı ve edebiyatla ilgilenen bir kimseydi. Güzel manalar içeren kuvvetli ifadelerle bezenmiş şiir söylerdi. Şeyh Kutbed-din, ez-Zeyl adlı eserde onun yüksek manalar içeren şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir. Meşrik diyarında öldürüldü. Oraya defnedildi. Kendisi için Kasyun dağı eteklerinde yaptırmış olduğu hankâhında bir türbe hazırlamıştı. Ancak oraya defni mukadder olmadı. Nasıriyetü'l-Ber-raniye binası, Kasyun dağı eteklerindeki en garip ve en güzel binalardandır. Sağlam ve müstahkem bir yapı olup Efrem Camii'nin kıble tara-findadır. Ancak Efrem Camii'nden uzun bir süre sonra inşâ edilmiştir. Babü'l-Feradis dahilinde yaptırdığı Nasıriyetül-Cevvaniye medresesi de en güzel medreselerdendir. Zincarî karşısındaki büyük hanı da kendisi yaptırmıştır. Sonra orası yemekhaneye dönüştürülmüştür. Daha önce yemekler kalenin batısındaki sultan tavlasında hazırlanmaktaydı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [64]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/359.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/359.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/360.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/360.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/360-361.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/361.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/361-367.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/367-374.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/374-375.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/375.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/376.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/377.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/377.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/377-378.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/378.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/378.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/380.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/380-381.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/382.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/382-383.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/383.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/383-384.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/384.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/384.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/384.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/385.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/385.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/385.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/386.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/387-388.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/388-392.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/392-394.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/394-395.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395-399.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/399-402.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/402.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/402-404.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/404-406.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/406.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/406-407.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/408.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/408-410.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/410-411.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/411.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/411-412.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/412-413.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413-415.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/415-419.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Altıyüzaltmışbîrinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler .
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah
Abdürrezzak B. Abdullah
Muhammed B. Ahmed B. Anter Es-Sülemî
Alemüddîn Ebü'l-Kasım B. Ahmed
Şeyh Ebu Bekir Ed-Dlneverî
Şeyhü'l-İslam İbn Teymîye'nin Doğumu
El-Emîrü'l-Kebîr Mücireddîn
Hicretin Altıyüzaltmışikincı Senesi
Hicretin Altıyüzaltmışıkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Eşref
Hatip İmadüddin B. Harîstanî
Muhîddin Muhammed B. Ahmed B. Muhammed
Şeyh Salih Muhammed B. Mansur
Muhiddin Abdullah B. Safiyyüddin
Hicretin Altıyüzaltmışüçüncü Senesi
Hicretin Altıyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halid B. Yusuf B. Sa'd En-Nablusî
Şeyh Ebü'l-Kasım El-Havarî
Kadı Bedreddîn El-Kürdî Es-Sîncarî
Hicretin Altıyüzaltmışdördüncü Senesi
Hicretin Altıyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Aydoğdu B. Abdullah
Hülaguhan
Hicretin Altıyüzaltmışbeşincî Senesi
Hicretin Altıyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan Berekehan
Mısır Kadilkudatı Taceddin Abdülvehhab
Kaymaziye Vakfının Kurucusu Emirü'l-Kebîr Nasîrüddin
Şeyh Şîhabüddîn Ebu Şâme
Hicretin Altıyüzaltmışaltıncı Senesi
Sultan Melîk Zahirin Antakya'yı Fethî
Hicretin Altıyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Afifüddin Yusuf B. Bakkal
Hafız Ebu İbrahim Îshak B. Abdullah
Hicretin Altıyüzaltmışyedinci Senesi
Hicretin Altıyüzaltmışyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir İzzeddîn Aydemir B. Abdullah
Şerefüddîn Ebü'z-Zahîr
Kadı Taceddin Ebu Abdillah
Uzman Hekim Şerefüddîn Ebü'l-Hasan
Şeyh Nasirüddin
Şeyh Ebü'l-Hasan
Hicretin Altıyüzaltmışsekizinci Senesi
Hicretin Altıyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sahip Zeyneddin Yakup
Şeyh Muvaffaküddin
Şeyh Zeyneddin Âhmed B. Abdüddaim
Kadı Muhîddîn İbn Ez-Zekî
Sahip Fahreddin
Şeyh Ebu Nasr B. Ebu'l-Hasan
Hicretin Altıyüzaltmışdokuzuncu Senesi
Hicretin Altıyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Melik Takiyyüddîn Abbas B. Melîkü'l-Adîl
Kadilkudat Şerefüddîn Ebu Hafs
Tavaşi (Hadım) Şücaüddin Mürşîd El-Muzafferî :
El-Hamevî
İbn Seb'în Abdülhak B. İbrahim
Hicretin Altıyüzyetmişinci Senesi
Hicretin Altıyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Kemaleddin
Vecîhüddin Muhammed B. Alî B. Ebi Talîb
Necmeddin Yahya B. Muhammed B. Abdülvahid B. Lebudî
Şeyh Ali El-Bekkâ
Hicretin Altıyüzyetmişbîrînci Senesi
Hicretin Altıyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Taceddin Ebü'l-Muzaffer Muhammed B.Ahmed
Hatip Fahreddin Ebu Muhammed
Şeyh Hızır B. Ebu Bekir El-Mehranî El-Adevî
Et-Ta'ciz Adlı Eserin Musannifi
Hicretin Altıyüzyetmişîkincî Senesi
Hicretin Altıyüzyetmişîkincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Müeyyedüddin Ebü'l-Meâlî Es-Sadr Er-Reîs
El-Emiru'l-Kebîr Farisü'd-Dîn Aktay
Şeyh Abdullah B. Ganim
Kadilkudat Kemaleddin
İsmail B. İbrahim B. Sakir B. Abdullah
Elfiye Adlı Eserin Sahibi İbn Mâlik
Naşir Et-Tûsî
Şeyh Salim El-Berkî
Hicretin Altıyüzyetmişüçüncü Senesi
Hicretin Altıyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbnatâel-Hanefî
Beymend B. Beymend B. Beymend
Hicretin Altıyüzyetmîşdördüncü Senesi
Hicretin Altıyüzyetmîşdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İmam El-Allame
Şeyh İmam İmadüddin Abdülaziz
Tarihçi İbn Saî
Hicretin Altıyüzyetmişbeşinci Senesi
Biliştin Savaşı Ve Kisariye'nin Fethi
Hicretin Altıyüzyetmişbeşîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Ebü'l-Fadl B. Şeyh Ubeyd B. Adülhalik Ed-Dımaşkî
Tavaşî Yümnü'l-Habeşî
Şeyh Muhaddis Şemseddin Ebü'l-Abbas
Şair Şihabüddîn Ebü'l-Mekârîm
Kadı Şemseddin
Şeyh Ebu Îshak İbrahim B. Sadullah
Şeyh Cendel B. Muhammed El-Meninî
Muhammed B. Abdurrahman B. Muhammed
Muhammed B. Abdülvehhab B. Mansur
Hicretin Altıyüzyetmişaltıncı Senesi
Kahirin Vefatı
Emîrü'l-Kebir Bedreddin Bîlbekb. Abdullah
Kadilkudat Şemseddin El-Hanbelî
Sultan Melik Zahir'in Şeyhi Şeyh Hızır El-Kürdî
Şeyh Muhyiddin En-Nevevî
Ali B. Ali B. İsfendiyar
Hicretin Altıyüzyetmîşyedînci Senesi
Hicretin Altıyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emirü'l-Kebir Cemaleddîn Akkuş B. Abdullah En-Necibî
Aytekin B. Abdullah
Kadilkudat Sadreddin Süleyman B. Ebu'l-Îzz
Taha B. İbrahim B. Ebu Bekir Kemaleddin El-Hemedanî
Abdurrahman B. Abdullah
Kadilkudatmecdüddînabdurrahman B.Cemaleddin
Vezir İbn Hanna
Lügatçt Şeyh Muhammed B. Zahîr
İbn İsrail El-Harirî

Hicretin Altıyüzaltmışbîrinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler .

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Seyyi-dünnas Ebu Bekir el-Ya'merî el-Endülüsî. Hadis hafızıydı Hicretin 597. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Büyük kitaplar edindi. Güzel eserler tasnif etti. Endülüs'te hadis hafızlar onunla son buldu. Bu sene receb ayının yirmiyedisinde Tunus şehrinde vefat etti. [1]

Abdürrezzak B. Abdullah

Abdürrezzak b. Abdullah b. Ebu Bekir b. Halef İzzeddin Ebu Muhammed er-Res'anî. Muhaddis ve müfessirdi. Çok hadi dinledi. Hadis rivayet etti. Faziletli ve edip insanlardandı. Musul sahibi Bedreddin
Lü'lü yanında itibarlı bir kimseydi. Sincar sahibinin yanında da mertebe ve mevkii vardı. Bu sene rebiyülahır ayının onikisinde cuma gecesi yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. Şiirlerinden biri şudur:
«Karga gakladı. Gaklamasıyla, Sevgilinin kayboluş vaktinin yaklaştığını bildirdi. Ey onların gidişinden sonra yaşantımır hoşluğunu benden isteyen kişi

Yaşam benim için zorlaştı. Sen de yaşamın hoşluğundan ve güzelliğinden bahsediyorsun!» [2]

Muhammed B. Ahmed B. Anter Es-Sülemî

Dımaşklıydı. Dımaşk muhtesibi olup, adil şahsiyetli ve önde gelen insanlarındandı. Dımaşk'ta emlâki ve vakıfları vardı. Bu sene Kahi-re'de vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi. [3]

Alemüddîn Ebü'l-Kasım B. Ahmed

Alemüddin Ebül-Kasım b. Ahmed b. Muvaffak b. Cafer el-Mirrisî el-Barakî. Lügatçi, nahivci ve kurrâ idi, Şatıbiye adlı eseı kısalttı, el-Mufassal adlı eseri ise birkaç ciltte şerhetti. el-Cezûliye'yi de şerh etti. el-Cezûliye'nin yazarıyla görüştü. Eserde geçen bazı konuları ona sordu. Bir çok ilimde, söz sahibi idi. Yakışıklı, sureti hoş, şekli ve endamı güzeldi. Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bu sene vefat etti. [4]

Şeyh Ebu Bekir Ed-Dlneverî

Salihiye'deki zaviyenin bânisidir. O zaviyede etrafında toplanan müridler topluluğu bulunurdu. Güzel sesle Allah'ı zikrederlerdi. Allah kendisine rahmet etsin. [5]

Şeyhü'l-İslam İbn Teymîye'nin Doğumu

Şeyh Şemseddin ez-Zehebî dedi ki: Bu sene şeyhimiz Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şeyh Şihabüddin Abdülhalim b Ebi'l-Kasım b. Teymiye el-Harranî rebiyülevvel ayının onunda pazartesi günü dünyaya geldi. [6]

El-Emîrü'l-Kebîr Müciredd în

Ebü'l-Heycâ İsâ b. Haşir el-Ezkeşî el-Kürdî el-Ümevî. Önde gelen bahadır komutanlardandı. Ayn-ı Calut savaşında Tatarları bozguna uğratılmasmda büyük rolü olmuştu. MeliV Muzaffer bu savaştan sonra
Dımaşk'a geldiğinde onu Emir Alemüddin Sencer el-Halebî ile birlikte Dımaşk'a müsteşar olarak atamıştı. Emir Alemüddin'e görüş bildirecek, tedbir alınması gereken hususlarda fikir beyan edecekti. Ayrıca adalet sarayında onunla beraber bulunacaktı. Ona tam bir ikta' ve bol maaş bağladı. Emirü'l-Kebir bu sene vefat etti.
Ebu Şâme dedi ki: «Emirü'l-Kebir Müciredd in'in babası Emir Hü-sameddin, Şark illerinde Melik Eşrefin askerleri arasınd İmadüddin Ahmed b. Meştup'la birlikte vefat etmiştir.»
Emirü'l-Kebir Müciredd in'in oğlu Emir İzzeddin, Dımaşk şehrinde bir süre emirlik yaptı, idaresi güzeldi. Eski kuyumcula çarşısmdaki Ibn Sinum yolunu kendisinin yaptırdığı söylenir. Hatta kendisi de orada ikamet ettiği için oraya îbn Ebî Heyca yolu da denilir. Orada yöneticilik yapmış ve bu yol onun adıyla meşhur olmuştur. O zaman ben küçücük bir çocuktum. Kur'ân-ı Kerim'i orada hatmettim. Allah'a hanıd olsun. [7]

Hicretin Altıyüzaltmışikincı Senesi

Bu sene başlangıcında Halife, Hakim Biemrillah el-Abbasî idi. Sultan da Zahir Baybars'tı. Dımaşk naibi ise Emir Cemaleddi Akkuş en-Necibî idi. Dımaşk'ın kadısı da İbn Hallikan'dı.
Bu sene başlarında Kasreyn arasındaki Zahiriye medresesinin yapımı tamamlandı. Bu medresede Şafiîler için müderrisliğe Kadı Takiyyüddin Muhammed b. Hüseyin b. Rezin; Hanefîler için de Mecdüddin Abdurrahman b. Kemaleddin Ömer b. Adin atandı. Hadis üstadlığına ise Şeyh Şerefüddin Abdülmü'min b. Halef getirildi. Bu zât, Dimyatlı olup hadis hafızıydı.
Bu sene Sultan Zahir Kudüs'te bir han yaptırdı. Oraya gelen misafirlerin ayakkabılarının tamiri, yiyeceklerinin temini ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için vakıflar kurdu. Bu handa bir değirmen ve bir de
fırın yaptırdı.
Bu sene Berekehan'ın elçileri, Melik Zahir'e geldiler. Beraberlerinde Eşref b. Şihap Gazi b. Âdil de vardı. Bunlar yazılı v sözlü mesajlar getirmişlerdi. Mesajlarında İslâm'ı ve Müslümanları sevindirecek haberler vardı. Hülagu'nun ve ailesinin başına gelen belalar anlatılıyordu.
Bu sene cemaziyelahir ayında Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme Abdurrahman b. ismail el-Makdisî, îmadüddin b. Haristanî'nin vefatından sonra Eşrefiye darülhadisinde ders vermeye başladı, ilk dersinde Kadı îbn Hallikan ile diğer kadılardan ve ayandan

bir cemaat de hazır bulundu. el-Mebhas adlı kitabının Ön sözünden bahsetti. Hadisleri, senet ve metinleriyle nakletti. Birçok güzel ve faydalı bilgiler verdi. Anlatıldığına göre kendisi ders vermeden önce hiç bir kaynağa müracaat etmezmiş. Onun gibilerine çok rastlanmaz. Doğrusunu Allah bilir.
Bu sene Hülagu'nun elçisi olarak Nasireddin et-Tusî Bağdat'a geldi. Vakıfları ve şehrin durumunu inceledi. Medreselerden birçok kitap olarak Merağa'da yaptırmış olduğu rasathanesine taşıdı. Sonra Vasıt ve Basra şehirlerine de gitti. [8]

Hicretin Altıyüzaltmışıkinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Eşref

Şeceresi şöyledir: Musa b. Melik el-Mansur ibrahim b. Melik el-Mü-cahid Esedüddin Şirkuh b. Nasirüddin Muhamnıed b. Esedüddin Şirkuh el-Kebir. Bunlar öteden beri günümüze kadar babadan oğula Humus hükümdarlığı yapmış bir aile idiler. İyilikle nitelenen alicenap kimseler olup müreffeh bir hayat içinde yaşayan Dımaşklı büyük insanlardı. Yiyecek, içecek, giyecek, binek gibi şeylere fazla değer verirlerdi. Arzu ve şehvetlerini gidermeye, lüks içinde yaşamaya, şarkıcı cariyeleri dinlemeye, sevgililerle yaşamaya çok dikkat ederlerdi. Sonra bütün bunları kaybettiler. Bunlar sanki birer düş haline veya kaybolan gölgeye dönüştüler. Kendilerine bunların sadece sorumlulukları, cezaları, hesabı ve utancı kaldı. Melik Eşref vefat edince geride bol miktarda para ve nefis mücevherler bıraktı. Hükümdarlığı, Zahiriye devletine geçti. Bu sene onunla birlikte Halep naibi Emir Hüsameddin Cogender de ölmüştü.
Bu sene Tatarlar Humus'ta bozguna uğratıldılar. Öncü kuvvetlerinin komutanı Beydere Allah'ın yargısı ve güzel takdiri gereği öldürüldü.
Bu sene Mısır'da nıuhaddislik yapan Reşid el-Attar, Melik Eşref Musa b. Adil'in maskarası ile meşhur tacir hacı Nasır b. Dü de vefat ettiler. Bu sonuncusu, beş vakit namazını Dımaşk Camii'nde kılan varlıklı ve hayırhah kimselerdendi. [9]

Hatip İmadüddin B. Harîstanî

Abdülkerim b. Cemaleddin Abdüssamed b. Muhammed b. Haristanî. Dımaşk'ta hatiplik yaptı. Eşrefiye devleti zamanında İbı Sa-lah'tan sonra babasının yerine kadı vekilliği yaptı. Bu görevini bu sene cemaziyelevvel ayının yirmi dokuzunda Darülhitabe'de vefat edinceye kadar sürdürdü. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. Kasyun mezarlığında babasının yanına defnedildi. Cenaze töreni çok kalabalıktı. Vefat ederken seksenbeş yaşındaydı. Kendisinden sonra hatipliğe ve Gazaliye medresesinin müderrisliğine oğlu Mecdüddin atandı. Darül-hadis şeyhliğine ise Şeyh Şihabeddin Ebu Şâme getirildi. [10]

Muhîddin Muhammed B. Ahmed B. Muhammed

Muhiddin Muhammed b. Ahnıed b. Muhammed b. İbrahim b. Hüseyin b. Süraka. Künyesi Ebu Bekir'di. Mağriplidir Ensarîlerden olup Şa-tibiye kasabasmdandır. Künyesi Ebu Bekir olup Mağrip ülkesindendir. Alim, fazıl, dindar bir kimseydi. Hadis hafızıydı. Bir süre Halep'te ikamet etti. Sonra Dımaşk'a gitti. Oradan da Mısır'a göçtü. Mısır'da Zekiy-yüddin Abdülazim el-Münzirî'den sonra Kâmiliye darülhadisinin şeyhliğine atandı. Bağdat'ta ve diğer beldelerde hadis dinlemiş ve toplamıştı. Vefat ederken yetmiş yaşını geride bırakmıştı. [11]

Şeyh Salih Muhammed B. Mansur

Şeyh Salih Muhammed b. Mansur b. Yahya Şeyh Ebü'l-Kasım el-Kubarî el-İskenderanî. Kendi şahsına ait bir meyvelikte ikamet eder, geçimini oradan sağlar, orada çalışırdı. Takvalı bir kimseydi. Bahçesinin ürünlerinden insanlara yedirirdi. Bu sene şaban ayının altısında yetmişbeş yaşında İskenderiye'de vefat etti. İyiliği emreder, kötülüğü meneder, yöneticileri zulümden caydırmak için çabalar, onlar da kendisinin söylediklerine kulak verir ve zahidliğinden ötürü de ona itaat ederlerdi. İnsanlar ziyaretine geldiklerinde onlara kendi evinin penceresinden hitap eder, onlarla bu şekilde konuşurdu. Gelenler onun bu haline razı olurlardı. Onunla ilgili garip bir hikâye anlatılır. Şöyle ki: Bineğini adamın birine satmıştı. Birkaç gün sonra bineği satın alan adam yanına gelip: «Ey efendim! Aldığım binek hiçbir şey yemiyor» dediğinde, Şeyh Salih Muhammed ona bakarak şunu sormuştu:
- Sen geçimini neyle sağlıyorsun?
- Valinin yanında rakkashk yapıyorum.
- Bizim sana verdiğimiz bineğimiz haram lokma yemez!
Böyle dedikten sonra evine girdi. Sonra çıkıp bir kaç dirhem ekleyerek bineğin parasını iade etti. Bineğini de geri aldı.

İnsanlar da o rakkastan, şeyhin kendisine verdiği her dirhemi -bereket sebebiyle- üçer dirheme satın aldılar. Şeyh Salih Muhammed vefat edince geride elli dirhem değerinde ev eşyası bıraktı. Ancak bu eşyaları 20.000 dirheme satıldı. [12]

Muhiddin Abdullah B. Safîyyüddin

Muhiddin Abdullah b. Safîyyüddin İbrahim b. Merzuk. Ebu Şâme'nin dediğine göre bu sene rebiyülahır ayının yirmidördünde Dımaşk'ta Nuriye medresesi bitişiğindeki evinde vefat etmiştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.
Onun bu evi Şafiîler için medrese haline getirilmiştir. Sonradan
Necibiye vakfi olan bu evi Emir Cemaleddin Akkuş en-Necibî vakfetmiştir. Allah bu hayrını kabul buyursun. Biz de orada ikamet ettik. Allah bizleri büyük kurtuluşa erdirerek ebedi cennet yurduna kavuştursun, amin.
Cemaîeddin en-Necibî'nin babası Safiyyüddin, Melik Eşrefin veziri idi. Emlâki, ev eşyası ve emtialarının haricinde 600.000 altın dinara sahipti. Babası, hicretin 659. senesinde Mısır'da vefat etmiş ve Mukat-tam mezarlığına defnedilmiş ti.
Ebu Şâme dedi ki: Ayn-ı Gayn adıyla meşhur olan Fahr Osman el-Mısrî'nin de Mısır'da vefat ettiğine dair haber bu ayda bize ulaştı.
Bu sene zilhicce ayının onsekizinde Şemsül-Vebbar el-Musılî vefat etti. Edebiyata dair bilgiler tahsil etmiş bir süre de Mezze Camii'nde hatiplik yapmıştı. Kendi şahsıyla ilgili olarak ağarmış saçlara kına yakma hakkında bana şöyle bir şiir okumuştu:
«Şakaklarıma ak çizgiler çekmesinden bu yana
O ve ben, bir bedendeki iki can gibi olduk ve ben ahdi hiç bozmadım.
İhtiyarlık bana gelip de onunla aramızı açtığında,
Onun bir kılıç olduğunu sandım ve kına ile ona bir kılıf geçirdim.»
Bu sene Hülaguhan, Zeyn el-Hafîzî adıyla tanınan Süleyman b. Amir el-Akrabanî'yi huzuruna çağırttı ve ona, «Benim yanımda senin hiyanetin sabit görülmüştür» dedi. Bu aldanmış kişi, Tatarların Hülaguhan komutasında Dımaşk'a ve diğer islâm beldelerine gelişleri esnasında Müslümanlara karşı Tatarlarla işbirliği yapmış, Müslümanlara eziyet etmiş, onların açıklarını Tatarlara bildirmişti. Bu nedenle de Müslümanların başına çeşitli eza ve cefalar gelmişti.
«Zalimlerin bir kısmını, diğer bir kısmına böylece musallat ederiz.»(el-En'âm, 129).
Bir kimse bir zalime yardımcı olursa Cenâb-ı Allah o zalimi bu defa da yardımcısına musallat kılar. Cenâb-ı Allah zalimden yine bir başka zalim vasıtasıyla öç alır. Sonra da zalimlerin tümünden intikamını alır. Öcünden, gazabından, cezasından ve kötü kullarından Allah'a sığınıyor, O'ndan afiyet diliyoruz. [13]

Hicretin Altıyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu sene Sultan Zahir büyük bir orduyla Fırat taraflarına sefer düzenledi. Birey'e konaklamış olan Tatarları kovmak istiyordu Tatarlar, İslâm ordusunun üzerlerine gelmekte olduğunu duyunca dönüp kaçtılar. Böylece o yörelerin durumu düzeldi. O mıntıkalara güven geldi. Önceleri oralarda fesadın ve korkunun çokluğundan ötürü kimse ikamet edemiyordu. Artık oralarda güvenlik sağlandı. Her taraf şenlendi.
Bu sene Melik Zahir askerleriyle birlikte Haçlılarla savaşmak üzere sahil beldelerine yöneldi. Cemaziyelevvel ayının sekizinde perşembe günü üç saatlik bir zamanda Kisariye'yi fethetti. Müteakip haftanın perşembe gününde, yani cemaziyelevvel ayının onbeşinde kaleyi teslim aldı. Surlarını yıktı ve oradan da başka bir yere intikal etti. Daha sonra ulakların getirdikleri habere göre onun Ersof şehrini fethettiği, oradaki Haçlıları öldürdüğü anlaşıldı. Bunun üzerine Müslümanların beldelerinde sevinç davulları çalındı. Halk bu duruma çok sevindi.
Bu sene Mağrip halkının Haçlılara karşı muzaffer oldukları ve Haçlılardan 45.000 kişiyi öldürdükleri, 10.000 kişiyi esir aldıkları, aralarında Burans, îşbiliye, Kurtuba ve Mirrisiye'nin de bulunduğu kırkiki şehri onlardan geri aldıkları haberleri geldi. Bu sene ramazan ayının ondördünde Melik Zahir'in zaferi gerçekleşti.
Yine bu sene ramazan ayında Emevî Camii'nden başlayarak Derec mmtıkasındaki kanala kadar olan yollara parke taşı döşendi. Emevî Ca-mii'nin kıble tarafında da bir sarnıç ile şadırvan yapıldı. Daha önce orada bir kanal vardı. Halk o kanalın suyundan istifade ederdi. Manas nehrinin suyu kesilince oraya uğrarlardı. Kanal yıkıldı, yerine şadırvan yapıldı. Sonra o şadırvan da yıkıldı, yerine dükkânlar yapıldı.
Bu sene Melik Zahir, Dımaşk naibi Emir Akkuş'u yanına çağırdı. O da bu emre itaat ederek Melik Zahir'in yanına gitti. Bu geçici ayrılışı esnasında yerine Alemüddin el-Hısnî'yi naib vekili olarak atadı. Nihayet Dımaşk'a saygı görmüş ve ağırlanmış olarak geri döndü.
Bu sene Melik Zahir Mısır'da diğer mezheplere mensup müstakil kadılar atadı. Bunlar şehirlerde tıpkı Şafnlerin kadısı gibi hükmedeceklerdi. Bu nedenle adalet sarayında bu sene zilhicce ayının yirmiiki-sinde pazartesi günü Şafnlerin kadılığına Tacü Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'ı; Hanefîlerin kadılığına Şemseddin Süleyman'ı; Malikîlerin kadılığına Şemseddin es-Sübkî'yi Hanbelîlerin kadılığına da Şemseddin Muhammed el-Makdisî'yi atadı. Bunun sebebi, Şafiî kadısı Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'm Şafiî mezhebine muhalif birçok meselelerde uğraşmak mecburiyetinde kalması ve böylece zaman kaybetmesiydi. Diğer

mezheplerin alimleri de buna muvafakat ettiler. Bunu kendisine Emir Cemaleddin Aydoğdu el-Azizî önermişti. Sultan Melik Zahir de onun görüşünü ve meşveretini beğendiğinden ötürü bu önerisini kabul etmiş ve gereğini yapmıştı. Rasûlullah (s.a.v.)'ın mescidinin onarımı için tahta, kurşun ve birçok aletle birlikte bir de hazır bir minberi Medi-ne-i Münevvere'ye gönderdi. Sultan Melik Zahir'in gönderdiği bu minberi, Mescid-i Nebevî'ye yerleştirdi.
Bu sene Mısır'da büyük bir yangın çıktı. Hristiyanlar bu yangını çıkarmakla itham edildiler. Bu nedenle Melik Zahir onları ağır bir ceza ile cezalandırdı.
Bu sene rebiyülahir ayının yedisinde Merağa şehrinde Tatar hanı Hülagu'nun, Allah'ın lanet ve gazabına uğrayarak öldüğüne dair haberler geldi. Hulagu, sar'a hastalığından ölmüş, Tela kalesine defnedilmiş ve gömüldüğü yerin üzerine bir kubbe yapılmıştı. Ölümünden sonra Tatarlar oğlu Abakahan'm etrafında toplanmışlardı. Berekehan, onun üzerine yürüdü, onu hezimete uğrattı, etrafindaki adamları dağıttı. Melik Zahir, bu duruma çok sevindi. Irak beldelerini geri almak için. asker toplamaya niyetlendi. Ancak askerlerin, kendi arazilerine gitmiş olmalarından ötürü bunu başaramadı.
Bu sene şevval ayının onikisinde Melik Zahir, oğlu Melik Said Mu-hammed Berekehan'ın sultanlığı için emirlerden bey at aldı. Onu bineğine bindirdi. Ümerâ da onun önü sıra yaya olarak yürüdü. Kendisi şemsiyeyi bizzat tutup oğlunun üzerini gölgeledi. Emir Bedreddin Beyserî ekmek taşıyordu. Kadı Taceddin ile Vezir Bahaeddin b. Hanna da onun önü sıra bineklerine binmiş olarak gidiyorlardı. Ümeranın önde gelenleri de bineklerine binmişlerdi. Diğerleri ise yaya olarak yürümekteydiler. Bu halde Kahire'yi bir baştan bir başa dolaştılar.
Bu sene zilkade ayında Melik Zahir, yukarıda adı geçen oğlu Melik Said'i sünnet ettirdi. Onunla birlikte ümerânın bir grup çocuğunu da sünnet ettirdi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Hicretin Altıyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halid B. Yusuf B. Sa'd En-Nablusî

Halid b. Yusuf b. Sa'd en-Nablusî Şeyh Zeyneddin b. Hafiz. Dı-maşk'taki Nuriye dârülhadi sinin şeyhi idi. Şeyh Zeyneddin güzel huylu, şakacı, muhaddislerin yolunda giden, latifeyi seven bir kimseydi. Bağdat'a göçtü. Orada ilim tahsil etti. Hadis dinledi. Hayırlı, salih ve ibadet ehli bir kimseydi. Hadis ilmine vakıftı. Hadis ricalinin adlarını ezberlemişti. Bu ilimde Şeyh Muhyiddin en-Nevevî ve diğerleri kendisinden ilim tahsil ettiler. Kendisinden sonra Nuriye dârülhadi sinin şeyhliğine Taceddin el-Firazî atandı. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [14]

Şeyh Ebü'l-Kasım El-Havarî

Ebü'l-Kasım Yusuf b. Ebil-Kasım b. Abdisselam el-Ümevî. Meşhur bir şeyhti. Havari'de bir zaviyesi vardı. Kendi beldesinde vefat etti. Hayırlı ve salih bir kimseydi. Kendisini seven arkadaşları ve müritleri çoktu. Havran'a bağlı köylerden, Hil'den Sebeniye'den de bir çok müridi vardı. Bunlar Hanbelî mezhebine mensuplardı. Def çalmayı uygun görmezlerdi. Sadece alkış tutarlardı. Diğerlerine göre daha ideal insanlardı. [15]

Kadı Bedreddîn El-Kürdî Es-Sîncarî

Mısır'da defalarca kadılık yapmış olup bu yıl Kahire'de vefat etmiştir. Ebu Şame dedi ki: «Etraftaki kadılardan ve hakimlerden rüşvet aldığı bilinmektedir. Ancak kendisi cömert ve alicenap bir kimseydi. Kendisinin ve ailesinin malına el konuldu.» [16]

Hicretin Altıyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu sene başlarken halife, Hakim Abbasî, sultan da Melik Zahir'di. Mısır'da dört kadı vardı. Bu sene Dımaşk'a da her mezhepten bir tane olmak üzere dört kadı atandı. Önceki sene Mısır'da başlatılan uygulamaya burada da geçildi. Şam naibi Akkuş en-Necibî idi. Şafiîlerin kadilku-datı İbn Hallikan, Hanefîlerinki Şemseddin Abdullah b. Muhammed b. Atâ Hanbelîlerinki Şemseddin Abdurrahman b. Şeyh Ebu Ömer; Malikîlerinki ise Abdüsselam b. Zevavî idi. Bu sonuncusu yönetime geçmeyi kabul etmemişti. Zorlanmış, sonra kabul etmiş, ama yine istifa etmiş, tekrar zorlanmış, ancak bu defa da vakıflara bakmamayı, verdiği hükümler için ücret almamayı şart koşarak görevi kabul etmiş ve, «Bizim buna ihtiyacımız yoktur» demişti. Ücret almaktan ve vakıflarla ilgili işlere bakmaktan muaf tutulmuştu. Allah hepsine rahmet etsin. Böyle bir şeyi ondan başka hiç bir kimsenin yaptığı o zamana kadar görülmemişti. İşler bu minval üzere yoluna girdi.
Bu sene Babü'l-Berid kanalının doğusundaki havuzun onarımı tamamlandı. Orada bir şadırvan, şadırvanın üzerine de bir kubbe yapıldı. Şadırvana musluklar takıldı. Buralardan Dercüş-Şimaliye taraflarına

su akıtıldı.
Bu sene Melik Zahir, Sifd mıntıkasına geldi. Dımaşk'tan mancınıklar getirilmesini emretti ve şehri kuşatma altına aldı. Nihaye fethetti. Sifd halkı da onun hükmüne boyun eğdi. Şevval ayının onsekizinde cuma günü şehri teslim aldı. Savaşçıları öldürdü, çoluk çocuğu esir aldı. Daha önce burayı hicretin 584. senesinde Melik Selahaddin Yusuf b. Ey-yub fethetmişti. Haçlılar burayı daha sonra geri almışlardı. Fakat Melik Zahir bu sene zor kullanarak burayı Haçlılardan geri aldı. Allah'a hamd olsun Haçlılar Melik Zahir'den çok çekmiyorlardı. Sifd şehrini fethetmeğe yönelince hemen ondan enıan dilemişlerdi. O da Sifd şehrinin valiliğine Emir Seyfeddin Derman et-Tatarî'yi atadı. Haçlıların elçileri Emir Seyfeddin'e gelip hil'at giydirdiler, sonra geri dönüp gittiler, ama kendilerine ahid ve enıan verenin, onu bu tahta oturtan Melik Zahir olduğunu bilmiyorlardı. Savaş bir hiledir. Tempîier ve Hospitalier tarikatının mensupları kaleden çıktılar. Bunlar daha önce Müslümanlara çok kötülük yapmışlardı. Cenâb-ı Allah imkân verdi. Sultan Melikü'z-Za-hir, baştan sona bunların boyunlarının vurulmasını emretti. Bu haberi ulaklar her tarafa ulaştırdılar. Sevinç davulları çalındı. Ülke süslendi. Sonra Melik Zahir sağa sola, Haçlı beldelerinin her tarafına müfrezeler gönderdi. Müslümanlar yaklaşık yirmi kaleyi istila ettiler. Kadın ve çocuk olmak üzere 1.000 kadar insanı esir aldılar. Çok miktarda da ganimet elde ettiler.
Bu sene halifenin Ali adındaki oğlu Müstasım b. Müstansır, esaretten kurtulup Dımaşk'a geldi. Aziziye karşısındaki Darü'l-Esediyye'ye konuk edildi. Bir süreden beri Tatarların elinde esir bulunuyordu. Bere-kehan, Tatarları bozguna uğratınca Ali onların elinden kurtulup Dı-maşk'a geldi. Kendisine ikramda bulunuldu Sultan Melikü'z-Zahir Sifd'i fethettiğinde orada bulunan bazı Müslüman esirler kendisine; esarete düşmelerinin sebebinin, Fa'ra köyü sakinlerinin kendilerini yakalayıp para karşılığında Haçlılara satmaları olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Sultan Melikü'z-Zahir, Fa'ra köyüne yöneldi. Onların başına felaketler getirdi. Çoklarını öldürdü. Çocuklarını ve kadınlarını Müslümanların öcünü almak amacıyla esir aldı. Allah ona hayır mükafat versin. Sonra Melikü'z-Zahir büyük bir orduyu Sis beldelerine sevk etti. Müslüman askerler gidip oralarda her tarafi kontrol altına aldılar. Zor kullanarak Sis'i fethettiler. Sis melikinin oğlunu esir aldılar, kardeşini öldürdüler, mallarını yağmaladılar, ahalisini öldürdüler. İslâm'ın ve Müslümanların öcünü onlardan aldılar. Çünkü Tatarların zamanında bunlar Müslümanlara çok zarar vermişlerdi. Tatarlar Haleb'i ve diğer beldeleri zaptettiklerinde Sisliler Müslümanların kadınlarını, çocuklarını ve birçok Müslümanı esaret zinciri altına almışlar, bundan sonra da Hülagu'nun zamanında Müslümanların beldelerine baskınlar yapmışlardı. Allah İslâm'ın yardımcıları vasıtasıyla Hülagu'yu tahkir ve helak etti. O ve emiri Kutboğa öldürüldü. Sis şehri bu sene zilkade ayının yirmisinde salı günü fethedildi. Bu haber İslâm ülkesine ulaşınca her tarafta sevinç davulları çalındı.
Bu sene zilhicce ayının yirmibeşinde Sultan Melikü'z-Zahir; önünde esir aldığı Sis melikinin oğlu ve Ermeni kontlarından bir grup olduğu halde Dımaşk'a geldi. Askerleri beraberindeydüer. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bundan sonra Sultan Melikü'z-Zahir, güçlenmiş ve muzaffer olarak Mısır'a gitti. Sis meliki, esaret fidyesi ödeyerek oğlunu kurtarmak istedi. Ancak Sultan Melikü'z-Zahir, ona cevaben, «Senin oğlunu Tatarların yanında esir bulunan Sungur Aşkar'ın salıverilmesi karşılığında serbest bırakırız. Başka da bir fidye kabul etmeyiz»
dedi. Bunun üzerine Sis meliki, Tatar hanının yanma gitti, yalvarıp yakardı, ona boyun eğdi. Nihayet Tatar hanı, Sungur Aşkar'ı onun hatırına serbest bıraktı. Sungur Aşkar Sultan Melikü'z-Zahir'in yanına varınca o da, Sis melikinin oğlunu serbest bıraktı.
Bu sene Melik Zahir, Karare ile Domiye arasındaki meşhur köprünün onarılmasını emretti. Bu onarım işini Emir Cemaleddin Muham-med b. Bahadır ile Nablus ve Ağvar valisi Bedreddin Muhammed b. Rahhal üstlendi. Onarım işi bittikten sonra köprünün ayaklarından biri çatladı. Sultan bundan tedirgin oldu, çatlayan ayağın sağlamlaştırıl-nıasmı emretti. Ancak o zaman da suların kuvvetli akışından ötürü bunu beceremediler. Ama Allah'ın izniyle adeta bir tepe iriliğinde büyük bir kum kitlesi nehrin o tarafına aktı. Köprünün ayağını onarmalarına yetecek bir süre sular durdu. Onarım tamamlandıktan sonra sular tekrar eski haline dönüp akmaya başladı. Bu da Allah'ın yardımı ve büyük inayetiyle olmuştu. [17]

Hicretin Altıyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Aydoğdu B. Abdullah

Aydoğdu b. Abdullah el-Emir Cemaleddin el-Azizî. Önemli emirlerden olup Melik Zahir'in nezdinde büyük bir itibara sahipti. Melik Zahir, onun görüşünün dışına hemen hemen hiç çıkmazdı. Müstakil olarak her mezhepten bir kadının atanmasını Melik Zahir'e öneren oydu. Mütevazi bir kimse olup haram şeylere karışmazdı. Alicenap, vakur, idareci ve devlet erkanı arasında saygı gören bir insandı. Sifd kuşatması esnasında yaralanmıştı. Bu yarasından ötürü sürekli bir hastalığa müptela oldu. Nihayet arefe gecesi vefat etti. Dınıaşk'm Salahiye mmtıkasmdaki Kasyun mezarlığının yanında bulunan Nasırı hankâhına defnedildi. Allah rahmet etsin. [18]

Hülaguhan

Tatar hanının oğlu olup kendisi de Tatar hanlığı yapmıştır. Halk ona Hülavun derdi. Hülagu; zorba, fâcir ve çok da kafir bir

hükümdardı. Allah ona lanet etsin. Doğuda ve batıda sayılarını ancak yaratıcının bildiği miktarda Müslüman öldürdü. Yüce Allah bundan ötürü ona en ağır cezayı verecektir. O hiçbir dine mensup değildi. Sadece zevcesi Zafer Hatun, Hristiyanlığa geçmişti. Hristiyanları diğer insanlara tercih ederdi. Ailesi felsefecilerle ilgilenmiş olduğundan ötürü felsefeciler onun nazarında mertebe ve itibar sahibi idiler. Onun yegane düşüncesi, memleketinin idaresini sağlama almak, peyderpey toprak sahibi olmak ve ülkeleri ele geçirmekti. Nihayet Cenâb-ı Allah bu sene onu helak etti. Hicretin 663. senesinde öldüğüne dair bir rivayet de vardır. Ölünce Tela şehrine defnedildi. Allah ona lanet etsin. Ölümünden sonra yerine oğlu Abakahan geçti. Abaka, on erkek kardeşten biri idi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. Allah bize kâfidir. O, ne güzel vekildir. [19]

Hicretin Altıyüzaltmışbeşincî Senesi

Bu sene muharrem ayının ikisinde pazar günü Melik Zahir, muzaffer bir halde askerleriyle birlikte Dımaşk'tan Mısır'a doğru yola çıktı. İslâm devleti, Sis mıntıkasına tümüyle hakim olmuş, Haçlı kalelerinin çoğunu ele geçirmişti. Melik Zahir, önceden askerlerini Gazze'ye sevk etmiş; kendisi de durumları incelemek için Kerek taraflarına yönelmişti. Bereküzzizi mıntıkasında avlanırken atından yere düşüp bacağını kırmıştı. Orada birkaç gün kalıp tedavi görmüş, nihayet mahfeye binebilecek hale gelince Mısır'a doğru yola koyulmuştu. Yolda ayağı iyileşmiş, yalnız başına atına biner hale gelmişti. Büyük bir debdebe ve ihtişam içinde Kahire'ye girdi. Şehir süslenmiş, insanlar onun gelişi için büyük bir merasim tertiplemişlerdi. Gelişine çok sevinmişler, afiyete erdiğinden ötürü de çok mutlu olmuşlardı. Sonra bu sene receb ayında Kahi-re'den Sifd şehrine gitti. Sifd kalesinin çevresinde hendek kazdırdı. Hendek kazma işinde emirleri ve askerleriyle birlikte kendisi de çalıştı. Akkâ taraflarına baskın düzenledi. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Bu sebeple Dı-maşk'ta sevinç davulları çalındı.
Bu sene rebiyülevvel ayının onikisinde Melik Zahir, Ezher Ca-mii'nde cuma namazı kıldı. Ubeydîlerin zamanından o zamana kadar mezkur camide cuma namazları kılınmıyordu. Oysa orası Kahire'de yapılan ilk mescitti. Ezher Camii'ni Kaid Cevher inşa ettirmiş ve orada cuma namazı kılmıştı. Hakim, Kahire'de kendi camiini yaptırınca cuma namazlarını Ezher Camii'nde değil de kendi camiinde kıldırmıştı. Ez-her'de artık cuma namazları kılınmıyordu. Orası diğer mescitler gibi olmuş, tozlanmış, durumu değişmişti. Sultan Melikü'z-Zahir, Ezher Ca-mii'nin onarılıp badana yapılmasını ve cuma namazının orada kılınmasını emretti. Ayrıca Hüseyniye Camii'nin onarılmasını da emretti. Bu onarım inşaallah ileride de anlatılacağı gibi hicretin 667. senesinde tamamlandı.
Bu sene Melik Zahir, Dımaşk Camii'nde hiç kimsenin uyumamasını, geceyi orada geçirmemesini, oradaki hazinelerin ve maksurelerin dışarı çıkarılmasını emretti. Camide yaklaşık 300 maksure vardı. Caminin içi temizlenince insanlar rahata kavuştular. Cami namaz kılan kim-
seler için genişledi, müreffeh bir hale geldi.
Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir Sifd şehrinin surlarının ve kalesinin onarılmasını ve üzerine şu ayeti kerimenin yazılmasını emretti:
«Andolsun ki, Tevrattan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak iyi kullarımın mirasçı olduğunu yazmıştık.» (ei-EnbiyariO5).
«İşte bunlar, Allah'tan yana olanlardır. İyi bilin ki, saadete erecek olanlar, Allah'tan yana olanlardır.» (el-Mücadeie; 22).
Bu sene Abakahan ile Berekehan'ın yerine geçen Mengütemir savaştılar. Abakahan, Mengütemir'i mağlup etti ve ondan çok miktarda ganimet ele geçirdi. [20]

Hicretin Altıyüzaltmışbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan Berekehan

Bereke b. Töli b. Cengizhan. Hülagu'nun amcasının oğluydu. Bere-kehan, sonradan Müslüman oldu. Alimleri ve salih insanları severdi. En büyük iyiliklerinden biri, Hülagu'yu mağlup etmesi ve askerlerini dağıtması idi. Melik Zahirle iyi geçinirdi. Onun kendisine gönderdiği elçilere saygı gösterip ikramda bulunur, onlara çok miktarda armağanlar verirdi. Vefatından sonra yerine ailesinden Mengütemir b. Doğan b. Ba-bu b. Töli b. Cengizhan geçti. Mengütemir, Berekehan'ın yolunu izledi. Onun prensiplerinin dışına çıkmadı. Allah'a hamd olsun. [21]

Mısır Kadilkudatı Taceddin Abdülvehhab

Taceddin Abdülvahhab b. Halef b. Bidar b. Bintü'l-E'azz. Şafiî mezhebine mensuptu. Dindar, iffetli, nezih bir kimseydi. Allah yolunda yaptığı işlerde kendisini kınayanların kınamalarına aldırmazdı. Suçlu kimseleri affettirmek için oraya girenlerin ricasını kabul etmezdi. Bütün Mısır diyarının baş kadılığı, hatipliği, muhtesipliği, şeyhüşsüyuh-luğu, ordu nazırlığı, Şafiî

müderrisliği, Salihiye medresesinin hocalığı, cami imamlığı kendisine verilmişti. Uhdesinde onbeş vazife vardı. Ba~ zar vezirlik de yapardı. Sultan kendisine saygı gösterirdi. Vezir İbn Hanna, ondan çok korkardı. Vezir İbn Hanna onu sultanır gözünden düşürmek için çok uğraştı. Ama başaramadı. Kadı Taceddin'in evine gelmesini istiyordu. Bu nedenle birgün hasta numarası yaptı. Kadı Taceddin onu ziyarete gitti. İbn Hanna, onu karşılamak için kalkıp evin orta yerine kadar yürüdü. Bu durumu gören Kadı Taceddin ona, «Biz hasta diye seni ziyarete geldik, ama sen sapa sağlamsın. Esselamüaley-küm.» dedi ve yanında oturmaksızm geri döndü.
Kadilkudat Taceddin, hicretin 604. senesinde doğmuş, Takiyyüd-din b. Rezinden sonra kadılığa atanmış ve bu sene vefat etmişti. [22]

Kaymaziye Vakfının Kurucusu Emirü'l-Kebîr Nasîrüddin

Nasirüddin Ebü'l-Meâlî Hüseyin b. Aziz b. Ebi'l-Fevaris el-Kaymazî el-Kürdî. Hükümdarlar nezdinde mertebesi büyük v saygın emirlerdendi. Turanşah b. Salih Eyyub'u Mısır'da öldürdüğü zaman Şâm şehrini Halep valisi Melikü'n-Nasır'a kendis teslim etmişti. Nasirüddin, Firoz minaresinin yanındaki Kaymaziye medresesinin vakfedi-cisidir. Bu medreseye o zamana kadar misli görülmemiş bir saat yaptırılmıştı. Anlatıldığına göre bu saatin yapımına 40.000 dirhem para harcamıştır. [23]

Şeyh Şîhabüddîn Ebu Şâme

Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim b. Osman b. Ebibekir b. Abbas Ebu Muhammed ve Ebü'l-Kasım el-Makdisî eş-Şeyh el İmam el-Aiim el-Hafiz. Muhaddis, fakih ve tarihçiydi. Ebu Şâme adıyla tanınmış olup Eşrefîye darülhadisinin şeyhi ve Rükniye medresesinin müderrisi idi. Birçok eser tasnif etmiş, Muhtasar Dımaşk tarihini hazırlamıştır, eş-Şatibiye adlı eseri şerhetmiştir. er-Red ilâ Emri'l-Evvel, el-Ukyan, el-Meb'as, el-İsrâ, er-Ravzateyn fi'd-Devleteyn en-Nuriye ve's-Salahiy eserlerinden bazılarıdır. Bu sonuncusuna bir de zeyl yazmıştır. Bunlardan başka kitapları da vardır. Hicretin 599. senesi rebiyülahir ayının yirmiüçünde cuma gecesi doğdu. Kendi biyografisini bu zeylin bu seneyle ilgili bölümünde anlatmış, nasıl yetiştirildiğini ve eğitim gördüğünü, nasıl ilim tahsil ettiğini, hadis dinleyişini, Fahr b. Asakir'den, İbn Ab-disselam'dan, Seyfeddin el-Amidî'den, Şeyh Muvaffaküddin b. Kuda-me'den fıkıh dersleri aldığını zikretmiştir. Vefatından sonra kendisi hakkında çok güzel rüyalar görülmüştür. Bir çok ilme vakıftı. Alemüd-din el-Berzalî, Şeyh Taceddin el-Fezarî'nin onun hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme içtihad mertebesine ulaştı.» Şeyh Şi-habüddin Ebu Şâme bazan şiir de yazardı. Allah bizi de on da bağışlasın. Kısaca diyeceğimiz şudur ki; Onun zamanında şahsiyeti, dindarlığı, iffeti, güvenirliği hususunda kendisine benzer başka bir şahıs yoktu. Kendisine karşı hazırlanan bir komplo sebebiyle vefat etti. Evinde oturduğu bir sırada kendisine çoğan otunun kırıntıları gönderilmişti. Onu bununla öldürmek istiyorlardı. Kendisi güya bir görüşünden ötürü suçlanmıştı. Ama böyle bir görüşle ilgisi yoktu. Hadisçilerden ve diğerlerinden bazıları onun haksız yere öldürüldüğünü söylemişlerdir. Bu sene receb ayına kadar tarih yazmaya devam etmişti. Anlatıldığına göre kendisi evinde iken çoğan otuyla zehirlenerek öldürülmüştür. Onu öldürenler daha önce yanına gelmişler, öldürmek amacıyla kendisini dövmüşlerdi, ama o ölmemişti. Kendisine, «Onları şikâyet etmeyecek misin?» denildiğinde şikâyetçi olmamış ve şu şiiri okumuştu:
«Başına gelenlerden ötürü şikâyetçi olmayacak mısın? Çünkü bu büyük bir bela ve musibettir» diyenlere dedim ki:
Yüce Allah hakkımızı alacak ve kalbi yaralananın öfkesini dindirecek birini de elbette görevlendirecektir.
Biz kendisine tevekkül edecek olursak o bize kâfidir.
Bize Allah yeter, o ne güzel vekildir!»
Katiller ikinci kez evine hücum ettiler ve onu ramazan ayının ondo-kuzunda salı gecesi öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Aynı gün Darül-feradis mezarlığına defnedildi. Kendisinden sonra Eşrefîye darülhadisinin şeyhliğine Muhiddin en-Nevevî atandı.
Bu sene Hafiz Alemüddin Kasım b. Muhammed el-Berzalî doğdu. Bu zat, Ebu Şâme'nin tarihine bir zeyil yazdı. Çünkü kendisi Ebu Şâme'nin vefat ettiği senede doğmuş, onun yolunu takip etmiş, izinden yürümüştü. Tarihine zeyli de onun sistematiğine uyarak yazmıştı. Ebu Şâme'nin biyografisi ile ilgili olarak kendisi de şöyle bir şiir otumuştu:
«Hep çalışıp tarih yazmaya devam ediyordum. Nihayet senin de tarihe yazılmış olduğunu gördüm.»
Burada şu beyitin yazılması daha münasip olurdu:
«Bizim bir efendimiz dünyayı terk edip gittiğinde onun yerine bir
başkası geçer.
Söz söyler, yüksek şahsiyet sahibi insanların söylediklerini de yapar.» [24]

Hicretin Altıyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu sene başlarken halife, Abbasilerden Hakim'di. Ülkenin sultanı da Melik Zahir'di. Cemaziyelahir ayının başında Sultan Melikü'z-Za-. hir, muzaffer olarak askerleriyle birlikte Mısır diyarından hareket edip sefere çıktı. Aniden Yafa şehrine gitti. Zor kullanarak orayı ele geçirdi. Yafahlar barış yoluyla kaleyi kendisine teslim ettiler. Onları Yafa'dan çıkarıp Akkâ'ya sürdü. Kaleyi ve şehri tahrip etti, receb ayında oradan ayrılıp Şakif kalesine yöneldi. Yoldayken Haçlı postacılarından bir mektup ele geçirdi. Bu mektubu Akkâlılar, Şakif kalesi halkına gönderi-yorlardı. Mektuplarında Sultan Melikü'z-Zahir'in Şakif kalesine gelmekte olduğunu bildiriyorlar, kaleyi tahkim etmelerini ve şehre girmelerine imkân verecek yerleri onarmalarını emrediyorlardı. Bu mektubu okuyan Melikü'z-Zahir, Şakif şehrini nasıl ele geçireceğini ve şehre nerelerden girebileceğini öğrendi. Bunun peşi sıra hemen Haçlılardan bir adamı yanma çağırdı. Ona, bu mektubun yerine Şakif halkına yine kendi dilleriyle başka bir mektup yazmasını emretti. Mektubunda hükümdarı vezire karşı, veziri de hükümdara karşı tedbirli olmaya davet etmesini istedi. Böylece devlet erkânı arasına ihtilaf sokmak istedi. Mektup Şakiflilere ulaşınca Cenâb-ı Allah kendi güç ve kuvvetiyle aralarına ihtilaf düşürdü. Sultan Melikü'z-Zahir de gelip Şakif i kuşatma altına aldı, mancınıklarla dövdü. Receb ayının yirmidokuzunda kaleyi ona teslim ettiler. Sultan Melikü'z-Zahir, Şakiflileri Sur şehrine sürgün etti. Ganimetleri Dımaşk'a gönderdi. Sonra Trablus'a ve oranın kazalarına baskınlar düzenledi. Kimi yerleri yağmaladı, bazı kimseleri öldürdü, bazılarının yüreğine korku saldı. Güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. Merc'i sevdiğinden ötürü gelip Hısnü'l-Ekrad'da konakladı. Hıs-nü'1-Ekrad'taki Haçlılar ona hediyeler gönderdiler. Ancak bunları kabul etmedi ve «Siz, askerlerimden birini öldürdünüz, onun diyeti olan 1.000 dinarı sizden istiyorum» dedi ve yoluna devam etti. Humus'a geldi. Oradan Hama'ya, Hama'dan Fanıiye'ye, Famiye'den de birkaç menzile uğradı. Sonra yoluna geceleyin devam etti. Nihayet hazırlıkları tamamlayınca gidip Antakya şehrini kuşatma altına aldılar. [25]

Sultan Melîk Zahirin Antakya'yı Fethî

Antakya, verimli arazileri bol olan büyük bir şehirdir. Anlatıldığına göre şehrin surlarının çevre uzunluğu oniki mildir. Burçları 136 altı, surlardaki balkonları ise 24.000 tanedir. Sultan Melikü'z-Zahir, bu sene ramazan ayı başında Antakya'ya gitti. Antakyalılar çıkıp kendisinden eman dilediler. Bazı şartlarla kendisiyle anlaşabileceklerini söylediler. Ancak o bunların isteklerini kabul etmedi. Onları ziyan içinde geri çevirdi. Şehri kuşatmağa karar verdi ve ramazan ayının ondördünde cumartesi günü Allah'ın gücü, kuvveti, zaferi ve yardımı ile şehri fethetti. Çokça ganimet ele geçirdi. Emirlere bol miktarda para ve mal verdi. Orada Halep'li birçok Müslüman esir vardı. Bütün bu olup bitenler, dört günlük bir süre zarfında olmuştu. Oranın ve Trablus'un sahibi Ağris, Müslümanlara karşı en şiddetli eziyeti yapanlardandı. Tatarlar Haleb'i ele geçirdiklerinde ve insanlar oradan kaçtıklarında bu kişi, Müslümanlara çok zarar vermişti. Yüce Allah, haçı ezip kıran ve İslâm'a yardımcı olan sultanı ortaya koyarak ondan intikam aldı. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu haber ulaklar vasıtasıyla ülkeye ulaştı. Mansure kalesinde müjde davulları çalındı. Buğraz halkı da Sultan Melikü'z-Zahir'in üzerlerine gelmekte olduğunu duyunca, şehri teslim etmek için kendilerine yetkili bir kişi göndermesini istediler. O da kendilerine şehri teslim almak üzere ramazan ayının onüçünde saray üstadı Emir Aksungur el-Farikanî'yi gönderdi. Müslümanlar böylece birçok kale ve şehri ele geçirdiler. Sultan Melikü'z-Zahir de güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. Ramazan ayının yirmiyedisinde büyük bir debdebe ve saltanatla Dımaşk'a girdi. Şehir onun için süslenmişti. İslâm'ın zorba kafirlere karşı zaferi sebebiyle müjde ve sevinç davulları çalındı. O burada Dı-maşk meliklerinin ellerinde bulunan birçok köy, bahçe ve arazileri de almak istiyordu. Tatarların oraları daha önce istila ettiklerini, sonra buraların geri alındığını iddia ediyordu. Bazı Hanefî fakiVıleri, kâfirlerin, Müslüman mallarından ele geçirdiklerine malik olabileceklerine ve bunların onlardan geri alındığı takdirde devletin olup asıl sahiplerine iade edilmeyeceğine dair fetva verdiler. Bu mesele meşhur bir mesele olup, insanların bu hususta iki görüşü vardır. Aslolan cumhurun kavlidir ki; buna göre mezkur mülklerin aslî sahiplerine iade edilmesi vaciptir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'ın devesi Adbâ müşrikler tarafından zap-tediimişti. Fakat bilahare Rasûlullah (s.a.v.) bunu onlardan geri almıştı. İşte Cumhur-u ulema bu hadisi ve benzerlerini Ebu Hanife'ye karşı bir delil olarak ileri sürmüşlerdi. Alimlerden bazıları da şöyle demişlerdir:
Kâfirler, Müslümanların mallarını zaptettiklerinde ve bu mallar ellerinde iken Müslüman olduklarında bunlar, onların mülkü olarak kalır. Buna delil olarak da Peygamber (s.a.v.) efendimizin, «Akil bizim için bir ev mi bırakmıştı ki?!» mealindeki hadisini gösterirler: Müslümanlar, Medine'ye hicret ettiklerinde Akü onların mülklerine el koymuştu. Fakat daha sonra bu mülkler, kendisinin elindeyken İslâm'a girmiş ve bu mülkler elinden alınmamıştı. Kâfirler, İslâm'a girmeden önce Müslümanların mallarına ve mülklerine el koyduklarında ve bu mal ve mülkler, İslâm devletince ellerinden alınacak olursa, o zaman asıl sahiplerine iade edilir. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz Adbâ adlı deveyle ilgili hadis, bunun vacip olduğunu ifade eden bir delildir. Kısaca demek istediğimiz şudur: Sultan Melik Zahir bu konuyu görüşmek için kadıları, fakihleri ve her mezhebe mensup alimleri bir mecliste topladı ve bu mesele görüşüldü. Sultan Melik Zahir, elindeki fetvalara dayanarak kararım verdi. İnsanlar bu kararın sonucundan korktular. Sahip Fahred-din b. Vezir Bahaeddin b. Hanna, onlara aracılık etti. Çünkü o, İbn bin-tü'1-Eazz'dan sonra Şafiîlerin medresesinde müderrislik yapmıştı. Sul-tan'a şöyle dedi: «Ey Hakan! Beldc ahalisi bütün bu mal ve mülke karşılık 1.000.000 dirhem ödeyerek seninle anlaşma yapmak istiyorlar. Ancak bu parayı senelik 200.000 dirhemlik taksitler halinde Ödeyeceklerini söylüyorlar.» Sultan Melik Zahir ise bu paranın bir kaç gün içindeibn"kesîr peşin olarak Ödenmemesi durumunda teklifi kabul etmeyeceğini bildirdi ve şehirden çıkıp Mısır'a yöneldi. Fakat giderker

mezkur paranın taksitler halinde ödenmesini kabul edeceğini de zikretti. Sonra bu müjde halka ulaştırıldı. Paranın 400.000 dirhemlik bölümünün peşin olarak ödenmesi kararlaştırıldı. Hasat mevsimi zamanında ürünlere el konulması ve bu gelirin de sultana iade edilmesi kabul edildi. Bu, insanların sultana karşı insanların gönüllerinin yumuşamasına neden oldu. Abakahan, Tatarlar üzerinde hakimiyetini sağlamlaştırınca veziri Nasirüddin et-Tusî'nin görevde kalmasını kararlaştırdı. Anadolu'da, naib olarak Pervane'yi görevlendirdi. Pervane'nin onun yanında kadri, kıymeti arttı. Anadolu'da yalnız başına bağımsız bir hükümdar gibi oldu. Orada sânı yüceldi.

Bu sene Yemen hükümdarı, Melik Zahir'e mektup yazarak kendisine itaat edeceğini, sultandan yana olduğunu, Yemen'de Melik Zahir adına hutbe okutacağını bildirdi ve sultana birçok hediye ve armağanlar gönderdi. Sultan Melik Zahir de bilmukabele ona hediyeler, hil'atler, sancaklar ve beratlar gönderdi.

Bu sene Ziyaeddin b. Fikaî, Sahip Bahaeddin b. Hanna'yı Melik Zahir'e şikâyet etti. Onun huzurunda onunla murafaa yaptı. İb Hanna onu mağlup etti. Bunun üzerine Sultan Melik Zahir, Ziyaeddin'i Sahip Bahaeddin'e teslim etti. Sahip de Ziyaeddin' tokmaklarla vurdu, mallarını elinden aldı, ölünceye kadar ona eziyet etti, Bir rivayette anlatıldığına göre Sahip Bahaeddin, Ziyaeddin'i ölmeden önce 717.000 kez tokmaklatmış tır. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene büyük vezir Pervane Konya hükümdarı Melik Alaeddin'i öldürttü, yerine on yaşındaki oğlu Giyaseddin'i oturttu Böylece Pervane, ülkeye ve insanlara hakim oldu. Anadolu askerleri, onun itaati altına girdi.

Bu sene Sahip Alaeddin Bağdat'ta divan sahibi îbn Haşkerî en-Numanî adındaki şairi öldürttü. İbn Haşkerî'nin büyük günahla işlediği her tarafta duyulmuştu. O, kendi söylediği şiirlerin Kur'an-ı Azimüş-şan'dan daha üstün olduğunu iddia ediyordu! Sahip Alaeddin, bir defasında Vasıt'a gitmişti. Numaniye'de iken İbn Haşkerî yanına geldi, ona bir kaside okudu. Kasideyi okurken müezzin de o anda ezan okumaya başlamıştı. Sahip Alaeddin ona susmasını söyleyince İbn Haşkerî; «Ey efendimiz Sen yeni bir şeyi dinle, üzerinden seneler geçmiş bu şeyi bırak!» dedi. Böylece Sahip Alaeddin onun hakkında duyduğu şeylerin gerçek olduğunu anladı. Sonra onunla latife tarzında konuştu. Kendisinde söylediklerini reddetmediği intibaı uyandı. Amacı onun niyetini daha iyi anlamaktı. Sonunda onun tam bir zındık olduğu anlaşıldı. Yola koyulurken beraberindeki bir adama, «Şu İbn Haşkerî'yi yolda bir tarafa çek ve öldür!» diye emir verdi. Adamı İbn Haşkerî'yle beraber yürüdü.

Nihayet onu insanlardan uzaklaştırdı. Yanındaki arkadaşlarına da, «Onu kendisiyle sakalaşıyormuşsunuz gibi atından indirin» dedi. Atından indirilen İbn Haşkerî, onlara sövüyor ve lanet okuyordu. Sahip Alaeddin, «Elbiselerini üzerinden çıkarın!» buyruğunu verdi. Elbiselerini çıkardılar. Sonra Sahip Alaeddin, «Boynunu vurun!» diye emretti. Adamlarından biri öne geçti ve bir kılıç darbesiyle başını gövdesinden ayırdı. [26]

Hicretin Altıyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Afifüddin Yusuf B. Bakkal

Merzübaniye hankâhmm şeyhi idi. Salih, takvalı, zahid bir insandı. Kendi şahsından bahsederken şöyle demiştir:

«Mısır'da iken Tatar fitnesi esnasında Bağdat'ta bir çok insanın öldürüldüğünü duydum. Bundan rahatsız oldum. Dedim ki: «Ya Rab, bu nasıl oluyor? Onların arasında çocuklar ve günahsız kimseler de vardır.» Sonra rüyada bir adam gördüm. Elinde bir mektup vardı. Mektubu alıp okudum. İçinde beni reddedici şu beyitlere şahit oldum:

«Kâinatın idaresinde emir ve hüküm, senin değildir.
Yaptığı işleri Allah'a sorma!
Denizin dalgalarına kapılan kişi helak olur.
Kulların işlerinin idaresi Allah'a aittir.
İtirazı bırak; cahillik etme!» [27]

Hafız Ebu İbrahim Îshak B. Abdullah

Hafiz Ebu İbrahim îshak b. Abdullah b. Ömer. İbn Kadi'l-Yemen adıyla meşhur olmuştur. Bu sene altmışsekiz yaşındayken vefat etti ve Şerefü'l-A'lâ mezarlığına defnedildi. Güzel birçok münferit rivayetleri vardır. İnsanlar kendisinden yararlanmışlardır.

Bu sene Şeyh Takiyyüddin îbn Teymiye'nin kardeşi Şeyh Şerefüd-din Abdullah b. Teymiye ile Hatip el-Kazvinî dünyaya geldiler. [28]

Hicretin Altıyüzaltmışyedinci Senesi

Bu sene safer ayında Sultan Melik Zahir, kendisinden sonraki dönem için oğlu Melikü's-Said Muhammed Berekethan'ın veliahdlığı be/atını aldı. Bunun için de emirlerin tümünü, kadı ve ayanı huzurunda topladı. Bey'at tamamlandıktan sonra

Melikü's-Said Muhammed Berekethan'ı bineğine bindirdi. Kendisi de önü sıra yürüdü. İbn Lokman bunun için bir ferma yazdı. Fermanda Muhammed Berekethan'm babasından sonra hükümdar olacağı, babasının sağlığında da ona vekaleten kararlar verebileceği yazılıydı. Sonra Sultan Melik Zahir, cemazi-yelahir ayında Şam'a gitmek üzere askerleriyle birlikte yola çıktı. Di* maşk'a girdiğinde Tatar hanı Abaka'nın elçileri yanma geldiler. Beraberlerinde mektuplar ve şifahî mesajlar vardı. Şifahî mesajlardan biri şuydu: «Sen Sivas'ta satılmış bir kölesin. Nasıl olur da yeryüzü hükümdarına muhalefet edersin? Şunu bilesir ki, göğe çıksan veya yerin dibine insen yine de benden kurtulamıyacaksm. Benimle barış yapmak için çaba sarfet!»
Sultan Melik Zahir bu tehdide aldırmadı, önemsemedi. Aksine buna karşı güzel bir cevap verdi. Abakahan'm elçilerine şöyle dedi:
«Ona bildirin ki; halifeden aldığı arazileri ve diğer İslâm topraklarını elinden alıncaya kadar hep peşinde olacak ve onu takip edeceğim!»
Bu sene cemaziyelahir ayında Sultan Melikü'z-Zahir, ülkenin her tarafında içkilerin dökülmesini, mefsedet işlerinin iptal edilmesini, fu-huşun önlenmesini kararlaştırdı. Buna dair bir ferman çıkardı. Fahişelerin sahip oldukları bütün mallar, meşru bir şekilde evleninceye kadar ellerinden alındı. Bu ferman ülkenin her tarafına ulaştırıldı. Buna dayalı harçlar kaldırıldı. Geçimini bu yoldan sağlayanlara başka iş imkânları verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Sonra sultan, askerleriyle birlikte Mısır'a döndü. Yoldayken Hırbetüllüsûs mevkiine vardığında bir kadın karşısına çıktı. Oğlunun Sur şehrine .girdiğini, şehirdeki Haçlı kontunun oğlunu yakalayıp öldürttüğünü mallarına da el koyduğunu söyledi. Bunun üzerine sultan Sur şehrine baskın yaptı. Bir kısım insanları Öldürdü, birçok malları ganimet olarak ele geçirdi. Sur şehrinin kontu «Bunun sebebi nedir?» diye sordu. Sultan da onun, mezkur kadının oğluna ihanet ettiğini, tüccarlara tuzak kurduğunu söyledi ve bundan sonra da askerlerinin öncü birliğinin komutanına şu buyruğu verdi:
«İnsanlara benim rahatsız olduğumu ve mahfe içinde bulunduğumu duyur. Tabipleri çağır. Onlara hasta olduğumu söyle ve falan hastalık için nasıl bir reçete yazılacağını sor. Sana tavsiye edecekleri ilaç ve şuruplan hazırlayıp mahfeye, yanıma getir ve bütün bunlar olurken de kargaşaya mahal vermeyin, insanlar yollarından olmasınlar. Seyirlerine devam etsinler.»
Bu buyruğu verdikten sonra Sultan Melikü'z-Zahir, posta arabasıyla hızla Mısır'a gitti. Orada oğlunun durumunu araştırdı Kendisinden sonra Mısır'da yönetiminin nasıl işlediğini kontrol etti ve sonra da hemen geri dönüp askerlerine ulaştı. Mahfede oturdu. İyileştiğini açıkladı. Askerler de buna çok sevindiler. Bu, gerçekten l?üyük bir cesaret işi, muazzam bir atılganlık örneği idi.
Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, maiyetinde Emir Bedreddin Haznedar, Kadilkudat Sadreddin Süleyman el-Hanefî, Fahreddin b Lokman, Taceddin b. Esir, 300 kadar köle ve askerlerden bir grup olmak üzere hacca gitti. Yolda Kerek'e uğradı, şehrin durumunu inceledi, oradan Medine-i Münevvere'ye geçti, ahaliye ihsanda bulundu, şehrin durumunu inceledi. Sonra Mekke'ye gitti, orada mücavir olarak yaşayanlara sadaka dağıttı, Arefe'de vakfe yaptı, Kabe'yi ziyaret etti. Veda tava-fını yaptı. Ka'be'nin kapısı kendisine açıldığında içini gül suyuyla yıkadı ve eliyle esans sürdü. Ka'be'nin kapısında durup içeri girmelerine imkan sağlamak için insanların ellerinden tuttu. Daha sonra Şeytan taşlama yerine gitti, kurban bayramının dördüncü gününü beklemeden Medine-i Münevvere'ye döndü, Kabr-i Şerifi ikinci kez ziyaret etti. Salât-u selâmların en faziletlisi ve güzeli orada sakin bulunan sevgili Peygamberimize olsun. Âline, temiz ve hoş aile efradına, kıymetli sahabilerinin tümüne de kıyamet gününe dek selam olsun. Bundan sonra Melikü'z-Zahir Kerek'e yöneldi. Zilhicce ayının yirmidokuzuncu gününde şehre girdi Müjdeciyi de salimen geldiğini bildirmesi için Dımaşk'a gönderdi. Dımaşk naibi Emir Cemaleddin Akkuş en-Necibî muharrem ayının ikisinde müjdeciyi karşılamak için şehir dışına çıktığında Sultan Melikü'z-Zahir'in bizzat topluluğu geride bırakarak Meydan-ı Ahdar'da yürümekte olduğunu gördü. İnsanlar onun süratli yürüyüşüne, sabır ve metanetine hayran kalmışlardı. Dımaşk'a gelişinin ardı sıra hemen yola koyuldu. Muharrem ayının altısında Haleb'e gitti. Şehrin durumunu inceledi. Daha sonra Hama'ya döndü. Oradan da Dımaşk'a gitti. Dı-maşk'tan sonra Mısır yoluna koyuldu ve mütakip seneni safer ayının üçünde sah günü Mısır'a girdi. Allah rahmet etsin. Bu sene zilhicce ayının sonlarında şiddetli bir fırtına koptu. Nih'de bulunan 200 gemiyi batırdı. Bu yüzden birçok insan Öldü. O mıntakalarda şiddetli sağanak yağmurlar da yağdı. Şam'a da bir yıldırım düşdü ve bu yüzden ürünler telef oldu. înna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Bu sene Cenâb-ı Allah, Tatarların arasına ihtilaf soktu, Abakahan'm adamlarıyla amcasının oğlu İbn Mengütenıir'in adamları birbirlerine düştüler ve bu ihtilaftan dolayı da dağıldılar. Allah'a hamd olsun.
Bu sene Harranlılar şehri bırakıp Şam'a geldiler.
Gelenler arasında şeyhimiz Allame Ebu Abbas Ahmed b. Teymiye de vardı. Babasıyla gelmişti. O zaman altı yaşındaydı. Beraberlerinde kardeşi Zeyneddin Abdurrahman ile Şerefüddin Abdullah da vardı. Bunlar ondan daha küçük yaşta idiler. [29]

Hicretin Altıyüzaltmışyedînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir İzzeddîn Aydemir B. Abdullah

Emir İzzeddin Aydemir b. Abdullah el-Halebî es-Salihî. Hükümdarlar nezdinde büyük ve itibarlı emirlerdendi. Sonra Sultan

Melikü'z-Zahir'in yamnda da yüksek mertebelere ulaştı. Sultan, yokluğunda onu kendine vekil tayin ederdi. Bu sene girildiğinde sultan onu yanına almıştı. Dımaşk kalesinde vefat etti ve Yağmuriye yakınlarındaki türbesine defnedildi. Geride bol miktarda mal bıraktı. Çocuklarına göz kulak olmasını sultana vasiyet etti. Sultan, Dımaşk Camii'nde düzenlenen ta-ziyet meclisinde hazır bulundu. [30]

Şerefüddîn Ebü'z-Zahîr

Şerefüddin Ebü'z-Zahir Muhammed b. Hafiz Ebü'l-Hattab Ömer b. Dihye el-Mısrî. Hicretin 610. senesinde doğdu. Babasında ve bir gurup ulemadan hadis dinledi. Kâmiliye darülhadisinde bir süre şeyhlik görevini yürüttü. Hadis rivayet etti. Faziletli bir kimseydi. [31]

Kadı Taceddin Ebu Abdillah

Kadı Taceddin Ebu Abdillah Muhammed b. Vessab b. Rafi el-Becilî el-Hanefî. Ders verdi. Dımaşk'ta îbn Ata'ya niyabeten fetva verdi. Hamamdan çıkıp hamamın kürsüsünde (divan) oturmakta iken ani olarak vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. [32]

Uzman Hekim Şerefüddîn Ebü'l-Hasan

Şerefüddin Ebü'l-Hasan Ali b. Yusuf b. Haydere. Rahbeli idi. Dı-maşk'taki tabiplerin üstadı idi. Vakfediçisinin vasiyeti gereğince Deh-variye medresesinin müderrisliğini yaptı. Zamanında tıp bilginlerinin öncüsüydü. Şiir de yazardı. Şiirlerinden biri şudur:
«Dünyada yaşayan insanlar, zorla ölüme doğru götürülmektedirler.
Ama geride kalanlar, gidenlerin durumunun farkında değiller Onlar boğazlanamn durumunu bilmeyen Yaşamakta olan davarlar gibidirler.» [33]

Şeyh Nasirüddin

Şeyh Nasirüddin Mübarek b. Yahya b. Ebu'l-Hasan Ebü'l-Berekat b. Sabbağ eş-Şafiî. Fıkıhta ve hadiste allame idi. Ders verdi. Fetva verdi,
eser tasnif etti, kendisinden istifade edildi. Seksen yaşında iken bu senenin cemaziyelevvel ayının onbirinde vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [34]

Şeyh Ebü'l-Hasan

Şeyh Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullah b. İbrahim el-Kûfî. Kurra ve na-hivciydi. Sibeveyh lakabını taşırdı. Nahiv ilminde yüksek ve faziletli bir alimdi. Altmışyedi yaşındayken bu sene Kahire hastahanesinde vefat etti. Allah rahmet etsin. Şiirlerinden biri şudur:
«Sürekli ayrılığında kalbimi azaplandırdm. Ey aşkı, zamir-i gayr-ı munfasılın kelimeden Ayrılmayışı gibi kalbimden ayrılmayan!
Benden yüz çevirmen sana olan aşkımı daha da te'kid etmiştir. ' Benden yüz çevirip değişmen ise, atfi beyan ile bedelin birbirine benzeyişi gibidir.»

Bu sene Şafiîlerin şeyhi şeyhimiz Allame Kemaleddin Muhammed b. Ali el-Ensarî b. Zemlekanî dünyaya geldi. [35]

Hicretin Altıyüzaltmışsekizinci Senesi

Bu sene muharrem ayının ikisinde Sultan Melikü'z-Zahir develere, binerek Hicaz'dan Dımaşk'a geldi. İnsanlar, gelişinin farkına varmamışlardı. Aniden Dımaşk'ın Meydan-ı Ahdar alanında görüldü. Halk, onun gelişine çok sevindi. Kendisini karşılamaya gidenlere hediye ve armağanlar vererek onları sevindirdi. Bu, zaten onun adetiydi. İnsanlar onun süratinden ve himmetinin yüksekliğinden ötürü kendisine hayran kalıp şaştılar. Sonra Haleb'e gitti. Haleb'ten Mısır'a gitmek üzere yola çıktı ve muharrem ayının altısında Mısır kafilesiyle birlikte Mısır'a girdi. Bu sene Hicaz'da yanında zevcesi Ümmü'l-Melik es-Saic bulunuyordu. Mısır'dan safer ayının onüçünde oğlu ve emirleriyle birlikte ayrılıp İskenderiye'ye gitti. Orada ava çıktı.

Emirlere bol miktarda para ve hil'at verdi. Güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü.
Yine bu sene muharrem ayında Merakeş sahibi Ebü'1-Alâ îdris b. Abdullah Muhammed b. Yusuf el-Vâsık öldürüldü. Onu Merakeş yakınlarında kendisiyle savaşmakta olan Mirrin oğullan öldürmüşlerdi.
Bu sene rebiyülahir ayının onüçünde Sultan Melikü'z-Zahir, bir grup askeriyle birlikte Dımaşk'a geldi. Bunlar yolda soğuktan ve çamurdan dolayı büyük sıkıntılara maruz kalmışlardı. Zenbakiye'de.ota& \nv-du. îbn Uht Zeytun'un îslâm ordusuna saldırmak üzere Akkâ'dan.vola çıktığım duyunca kendisi de hızla ona karşı harekete geçti. Onu Akkâ yakınlarında buldu. Ibn Uht Zeytun, onun korkusundan ötürü geri dönüp Akkâ'ya girdi.
Bu sene receb ayında Sultan Melikü'z-Zahir'in naibleri Misyaf kalesini İsmailîlerin elinden teslim aldılar. Misyaf taki İsmail emiri Sarim Mübarek b. Rıza, kaleyi terk edip kaçmıştı. Hama sahibi ona karşı tuzak kurmuş ve onu esir alıp Sultan Melikü'z Zahir'e göndermiş, sultan da onu Kahire'deki bir kalenin burcuna hapsetmişti.
Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Peygamber efendimizin hücresinin çevresine konulmak üzere trabzanlar göndermiş, bu trabzanların me-zar-ı şerifi korumak amacıyla çevresine dikilmesini emretmişti. Açılıp kapanan kapılar da yaptırmıştı. Bunlar, götürülüp yerlerine konuldular.
Bu sene Haçlıların Şam ülkesine hücum edeceklerine dair çeşitli haberler gelince Sultan Melikü'z-Zahir onlarla savaşmak için orduyu hazırladı. Bununla beraber o, Haçlıların zarar vermesinden korktuğu için İskenderiye ile çok ilgileniyordu. Orayı tahkim etmiş, düşman baskınına karşı orada köprüler yaptırmış, oradaki köpeklerin öldürülmesini emretmişti.
Bu sene Mağrip diyarmdaki Benu Abdilmü'min Devleti çöktü. Son hükümdarları, Merakeş sahibi İdris b. Abdullah b. Yusuf tu Onu Mirrin oğulları bu sene öldürmüşlerdi. [36]

Hicretin Altıyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sahip Zeyneddin Yakup

Sahip Zeyneddin Yakup b. Abdullah er-Refî b. Zeyd b. Malik el-Mısrî. İbn Zübeyrî adıyla tanınmıştı. Faziletli ve reis bi kimseydi. Önce Melik Muzaffer Kutuz'a, sonra da hakimiyetinin ilk zamanlarında Zahir Baybars'a vezirlik yaptı. Sonra bu görevden azledildi. Yerine Baha-eddin b. Hanna atandı. Kendisi bu senenin rebiyülahir ayının ondor-dünde vefat edinceye kadar evinde oturdu. Dışarı çıkmadı. Güzel şiirleri vardır. [37]

Şeyh Muvaffaküddin

Şeyh Muvaffaküddin Ahmed b. Kasım b. Halife el-Hazrecî. Tabipti, îbn Ebi Usaybia adıyla tanınırdı. On ciltlik güzel bi Tarihü'l-Etibba'sı vardır. Bu eser, Emevî Camii'nin îbn Urve meşhedinde vakıf olarak bulunmaktadır. Doksan yaşını aşmış iken bu sene Serhat'ta vefat etti. [38]

Şeyh Zeyneddin Âhmed B. Abdüddaim

Şeyh Zeyneddin Ahmed b. Abdüddaim b. Ni'me b. Ahmed b. Mu-hammed b. İbrahim b. Ahmed b. Bükeyr Ebü'l-Abbas el Makdisî en-Nablusî. Bir grup hadis aliminden münferid rivayetlerde bulundu. Hicretin 575. senesinde doğdu. Hadis dinledi Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Faziletli bir kimseydi. Çok çabuk yazı yazardı. Şeyh Alemüddin'in anlattığına göre o, Muhtasarü'1-Hara-ki adlı eseri bir gecede yazmıştır. Yazısı sağlam ve güzeldi. İbn Asakir'in Tarih'ini iki kez yazdı. Kendi şahsı için o tarihi ihtisar etti. Ahir ömründe gözlerini kaybetti ve öylece dört sene daha yaşadı. Kutbeddin, onun bazı şiirlerini zeylinde nakletmiştir. Şeyh Zeyneddin bu sene Dımaşk'ta vefat etti. Receb ayının onunda salı sabahı Kasyun mezarlığına defnedildi. Vefat ederken doksan yaşını aşmıştı. Allah rahmet etsin. [39]

Kadı Muhîddîn İbn Ez-Zekî

Şeceresi şöyledir: Ebü'1-Fadl Yahya b. Kadilkudat Bahaeddin Ebü'l-Meâli Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. Al b. Abdüla-ziz b. Ali b. Abdülaziz b. Ali b. Hüseyin b. Abdülaziz b. Ali b. Abdülaziz b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Kasım b. Velid b. Ab-durrahman b. Eban b. Osman b. Affan el-Kureyşî el-Ümevî b. ez-Zekî. Defalarca Dımaşk kadılığı yaptı. Kendisinden önce baba ve dedeleri de bu görevi ifa etmişlerdi. Hanbel'den, İbn Taberzed'den, Kindî'den, İbn Haristani'den ve başka hadis alimlerinden hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Birçok medreselerde ders verdi Hılavuniye dairesinde Şam kadılığı yaptı. Ancak Ebu Şâme'nin anlattığına göre pek övgüye layık bir kadı değildi. Bu sene receb ayının ondördünde Mısır'da vefat etti. Vefat ederken yetmiş yaşını aşmıştı. Mukattam mezarlığına defnedildi. Güzel ve

sağlam ifadeler içeren güçlü şiirleri vardı. Şeyh Kutbeddin onun nesebini anlattıktan sonra babası Kadı Bahaeddin'den nakler demişti ki o, Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan daha üstün olduğu görüşüne kaildi. Bu hususta kendi şeyhi Muhyiddin b. Arabî ile muvafakat etmişti. Bu görüşe kail olmasının asıl sebebi, görmüş olduğu şu rüya idi: Kadı Muhyiddin İbn ez-Zekî rüyasında Dımaşk Camii'nde Hz. Ali'yi görmüş. Hz. Ali Sıffin savaşında Emevîlerin kendisine yaptıklarından dolayı Kad Muhyiddin'deri yüz çevirmişti. Sabah olunca Kadı Muhyiddin uykusundan uyanır uyanmaz bir kaside nazmetmişti. Kasidesinde her ne kadar kendisi Emevî ise de Hz. Ali'ye meyilli olduğunu dile getirmişti:
«Her ne kadar Emevî sülalesinden isem de ben vasinin (Alinin) yolundayım. Ondan başkasını lider olarak görmüyorum. Eğer Sıffin savaşında hazır bulunsaydım Emeviler benim orada savaştığımı görselerdi,
Ali'den yana olurdum. Bunda da haklıydım.
Hz. Ali'den yana olduğum ve onu beğendiğim için başıma miğferi geçirir ve hilafeti Emevilerden kendi elimle geri alırdım.»
Kadı Muhyiddin'in şiirlerinden biri de şudur:
«Dediler ki; Dımaşk şehrinde gezilip görülecek bir yer yoktur.
Sen oraya aldanıyorsun ve orada kalıyorsun.
Ey beni kınayan, azıcık dur da düşün,
Onun bir görüntü oku, bir satır yazı gibi kıymetlidir.» [40]

Sahip Fahreddin

Sahip Fahreddin Muhammed b. Sahip Bahaeddin Ali b. Muham-med b. Selim b. Hanna el-Mısrî, Vezirlik yapmış faziletli bi insandı. Büyük Kurafe'de bir hankâh yaptırdı. Mısır'da babasının medresesinde ders verdi. Ibn bintü'l-Eazz'den sonra Şafi medresesinde de hocalık yaptı. Bu senenin şaban ayında vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra Sultan Melikü'z-Zahir onun oğlu Taceddin'i vezirliğe atadı. [41]

Şeyh Ebu Nasr B. Ebu'l-Hasan

Şeyh Ebu Nasr b. Ebu'l-Hasan b. Harraz es-Sufî el-Bağdadî. Şairdi. Güzel bir divanı vardı. Muaşereti güzel, müzakeresi ho bir insandı. Arkadaşlarından biri yanına geldiğinde onun için ayağa kalkmamış ve şu şiiri okumuştu:
«Sen yanıma geldiğinde kalbim senin için ayağa kalktı. Senin sağlam dostluğunu tazimle karşıladı. Dostluk için kalbin sevgiyle ayağa kalkması, Bedenin, beden için ayağa kalkmasından daha iyidir.» [42]

Hicretin Altıyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senenin safer ayının başında Sultan Melikü'z-Zahir bir grup askerle birlikte Mısır'dan Askaîan'a gitti. Orada Selahiye Devleti zamanında ihmal edilen Sur kalıntılarını da yıktı. Yıkıntılar arasında her birinde 1.000'er dinar bulunan iki küp buldu. Bu paralan emirlere dağıttı. Kendisi oradayken Mengü Temr'in, Abaka'nm askerlerini bozguna uğrattığı müjdesini aldı. Buna çok sevindi. Sonra Kahire'ye döndü.
Rebiyülevvel ayında, Akkâlıların elinde bulunan Müslüman esirleri, Akkâ şehri dışında elleri kollan bağlı vaziyette öldürdükleri haberini aldı. Kendisi de elinde bulunan Akkâlı esirlerin boyunlannın vurulmasini emretti. 200'e yakın Akkâlı esirin boynu bir günün sabahında vuruldu.
Bu,sene Münşiye Camii'nin yapımı tamamlandı. Rebiyülahir ayının yirmiikisinde orada cuma namazı kılındı.
Bu sene Tunuslularla Haçlılar arasında anlatımı burada uzun sürecek savaşlar cereyan etti. Sonra iki taraf ateşkes yapıp barıştılar. Ama bu savaşlarda sayılarını ancak Allah'ın bildiği miktarda insan Öldürülmüştü.
Bu senenin receb ayının sekizinde perşembe günü Sultan Melikü'z-Zahir, Dımaşk'a geldi. Beraberinde oğlu Melikü's-Said ile Vezir İbn Hanna ve ordusu vardı. Sonra iki guruba ayrılarak Dımaşk'tan ayrıldılar. Cebele, Lazkiye, Merkab, Arka ve çevre beldelere baskın yapmak üzere sahilde bir araya gelmek üzere anlaştılar. Yollanna devam ettiler. Nihayet toplanma noktasına gelip birleştiler. O zaman Safita ve Mec-del'i fethettiler. Oradan yola koyuldular ve receb ayının ondokuzunda salı günü Hısn-ı Ekrad'a indiler. Hısn-ı Ekrad'ın çevresinde üç sur vardı. Mancımklan kurdular ve şaban ayının ortasında güç kullanarak orayı fethettiler. Askerler içeri girdiler. Hısn-ı Ekrad'ı kuşatan, sultanın oğlu Melikü's-Said idi. Sultan, Hısn-ı Ekrad ahalisin serbest bıraktı. Onlara lütufta bulundu. Yumuşak davrandı ve Trablus'a sürgün etti. Fetihten on gün sonra kaleyi teslim aldı. Kale halkını da oradan uzaklaştırdı. Şehrin kilisesini camiye çevirdi ve orada cuma namazı kıldı. Oraya bir naib ve bir de kadı atadı. Şehrin onanlmasını emretti.
Tarsus sahibi, şehrinin anahtarlarını ona gönderdi. Şehrin ürünlerinin yarısını Sultan Melikü'z-Zahir'e vermek ve kendisini Tarsus'ta naib olarak bırakmak şartıyla sultandan banş talebinde bulundu. Sultan da onun bu talebini uygun gördü. Merkab sahibi de aynı şeyi yaptı. Sultan, onunla da şehrin ürünlerinin yansını almak şartıyla barış yaptı. Böylece on senelik bir ateşkes

ve saldırmazlık antlaşması yapıldı.
Sultan Melikü'z-Zahir, Hısn-ı Ekrad yanında ordugah kurmuş iken Kıbrıs adası sahibinin, askerleriyle birlikte Akkâhlara yardıma gelmekte olduğunu duydu. Kıbns adası sahibi, sultanın kendilerine zarar vermesinden korktuğu için Akkâlıların yardımına koşuyordu. Sultan, bu durumu firsat bilerek oniki gemilik bir filoyu Kıbns adası sahibinin bulunmadığı bir zamanda ele geçirmek üzere harekete geçirdi. Gemiler hemen yola koyuldular. Adaya yaklaştıklarında şiddetli bir fırtı-naya yakalandılar. Birbirlerine çarptılar. Bu yüzden dört gemi parçalandı. Bu da Allah'ın takdiri idi. Bir kısmı battı. Bir kısmı Haçlılar tarafından esir alındı. Haçlılar 1800 kadar tayfa ve askeri esir almışlardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra sultan harekete geçti. Akkâ şehrine doğru mancımklan-m kurdu. Halk, kendisinden eman diledi. Şehri boşaltacaklanm söylediler. Sultan da isteklerini kabul etti. Ramazan bayramında Akkâ şehrine girip şehri teslim aldı. Akkâ kalesi Müslümanlara çok zarar veren bir yerdi. Burası iki dağ arasında bir vadi idi. Akkâ'nm işini tamamladıktan sonra Sultan Melikü'z-Zahir, Trablus'a doğru yola koyuldu. Trablus sahibi ona «Sultan bu topraklarda ne yapmak istiyor?» sorusunu yöneltti. O da «Ekinlerinizi toplamak, ülkenizi tahrip etmek üzere geliyorum. Sonra da müteakip senede sizi kuşatmağa geleceğim» haberini gönderdi. Bunun üzerine Trablus sahibi Sultandan merhamet dileyip barışmak istediğini söyledi. Bunun üzerine iki taraf arasında on yıllığına bir saldırmazlık antlaşması yapıldı.
Bundan sonra İsmaililer, Sultan Melikü'z-Zahir'e haber göndererek babalarına yumuşak davranması, onu affetmesi için merhamet dilediler. BabaİIan Kahire'de zindanda bulunuyordu. Sultan da onlara şu haberi gönderdi: «Bana Alika'yı teslim edin Kaleden inin. Alika kalesine karşılık Kahire'de size bazı arazileri ikta olarak vereyim. Babanız da size teslim edilsin.» îsmaililer Alika kalesinden inip yanına geldiklerinde onların Kahire'ye götürülüp haps edilmesini emretti ve Alika kalesine bir naib tayin etti.
Bu senenin şevval ayının onikisinde pazar günü Dımaşk, sel baskını altında kaldı. Bir çok eşya telef oldu. Bu yüzden birçok insan boğuldu. Özellikle Anadolu'dan gelen ve iki nehir arasında konaklamış bulunan Hacıların hepsi boğulduğu gibi develeri ve yükleri de sele kapılıp gitti. Hepsi helak oldular. Bu yüzden şehrin kapıları kilitlendi. Şehrin içine surların tepelerinden *ve Feradis kapısından su baskınları geldi. İbn Mukaddem hanı sular altında kaldı. Birçok eşya telef oldu. Bu hadise yaz mevsiminin güneşli günlerinden birinde vuku bulmuştu.
Sultan Melikü'z-Zahir, bu senenin şevval ayının onbeşinde çarşamba günü Dımaşk'a geldi. Kadı İbn Hallikan'ı azletti. O zamana kadar îbn Hallikan on senelik kadı idi. Yerine İzzeddin b. Saiğ atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Kadılığa atanmasıyla ilgili ferman Trablus dışında Vezir îbn Hanna'mn aracılığıyla yazılmıştı. îbn Hallikan da azledilince zilkade ayında Mısır'a gitti.
Bu senenin şevval ayının onikisinde Sultan Melikü'z-Zahir ve adamları Hısnü'l-Kürdî'ye girdiler. Orada Yahudi kilisesini dolaştılar. İçinde namaz kıldılar. Kilisedeki Yahudi sembollerini yok ettiler. Orada bir ziyafet tertiplediler. Sema ayini düzenlediler ve birkaç gün bu halde orada kaldılar. Kilise daha sonra Yahudilere yine verildi. Sonra Sultan Melikü'z-Zahir sahil beldelerine gitti. Bir kısmını fethetti. Akkâ'ya yakın bir tepeye çıkıp şehri seyretti. Sonra Mısır diyarına gitti. Bu süre zarfında gazalara yaklaşık 800.000 dinar harcamıştı. Allah, bu masrafının yerini doldurdu. Zilhicce ayının onüçünde perşembe günü Kahire'ye ulaştı. Aynı ayın onyedisinde aralarında Halebî'nin ve diğerlerinin de
bulunduğu bir grup ümerâyı tutukladı. Bunların Şakif te bulunduğu sıralarda kendisini yakalamak ve hal'etmek istediklerini haber almıştı.
Bu senenin zilhicce ayının onyedisinde Sultan Melikü'z-Zahir, ülkenin her tarafında içkilerin dökülmesini emretti. İçki yapmak için üzüm sıkanlar veya sıktıranlar ölümle tehdit edildi. İçkisi telef edilenlere tazminat Ödenmeyeceğim bildirdi. Daha önceleri Kahire'de her gün bu amaçla 1.000 dinar tazminat ödeniyordu. Sonra posta, bu haberi ülkenin her tarafına ulaştırdı.
Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Kerek sahibi Aziz b. Muğis'i tutukladı. Adamlarından bir grubu da göz altına aldı. Bunlar Kerek sahibi Aziz b. Muğis'i sultanlığa geçirmeye niyetlenmişlerdi. [43]

Hicretin Altıyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Melik Takiyyüddîn Abbas B. Melîkü'l-Adîl

Melik Takiyüddin Abbas b. Melikü'1-Âdil Ebu Bekir b. Eyyub b. Sadî. Bu, Sultan Adil'in hayatta kalan en son oğluydu Kindî'den ve îbn Haristanî'den hadis dinledi. Hükümdarlar nezdinde saygı görürdü. Kendisinin hazır bulunduğu bir meclis veya kafilede hiç kimse başını kaldırıp onun yüzüne bakamazdı. Yumuşak huylu, arkadaşlığı güzel bir kimseydi. Onun meclisinde bulunan bir kimse, yanında oturmaktan usanmazdı. Bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikisinde cuma günü Derb-i Reyhan'da vefat etti ve Kasyun mezarlığındaki türbesine defnedildi. [44]

Kadilkudat Şerefüddîn Ebu Hafs

Şeceresi şöyledir: Ömer b. Abdullah b. Salih b. İsa es-Sübkî el-Malikî. Hicretin 585. senesinde doğdu.Hadis dinledi. Fıkı

dersleri aldı. Salahiye medresesinde fetva verdi. Kahire muhtesibliğine atandı. Sonra hicretin 663. senesinde kadılık görevine tayin edildi'. Her mezhepten bir kadmm atandığı sırada kendisi de Maliki mezhebinin kadılığına atanmıştı. Bu göreve gelmek istememiş, buna şiddetle karşı koymuştu, ancak yapılan baskılardan sonra kendisi bu göreve karşılık ücret almamak şartıyla kadılığı kabul edeceğini bildirdi. Bu şartla göreve atandı. İlmi ve diyanetiyle meşhur bir kimseydi. Kadı Bedreddin b. Cemaa ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Bu senenin zilkade ayının bitimine beş gün kala vefat etti. [45]

Tavaşi (Hadım) Şücaüddin Mürşîd El-Muzafferî :

El-Hamevî

Şecaatli, bahadır bir kimse olup güzel görüşü vardı. Üstadı kendisine muhalefet etmezdi. Melikü'z-Zahir de kendisinir görüşlerine uyardı. Bu sene Hama'da vefat etti ve Hama'daki medresesinin yakınındaki türbesine defnedildi. [46]

İbn Seb'în Abdülhak B. İbrahim

Şeceresi şöyledir. Abdülhak b. İbrahim b. Muhammed b. Nasr b. Muhammed b. Nasr b. Muhammed b. Kutbeddin Eb Muhammed el-Makdisî er-Rakutî. Rakutî kelimesi onun Rakutalı olduğunu göstermektedir. Rakuta ise Mersiye yakınlarında bi beldedir. İbn Seb'în, hicretin 614. senesinde doğdu. Felsefe, mantık ve ilm-i evail ile iştigal etti. Bu yüzden kendisinde bir nevi dinsizlik meydana geldi. Bu konuda eser tasnif etti. Simya ilmini bilirdi. Bu ilmi sayesinde bazı geri zekâlı emirleri ve zenginleri aldatır, akıllarım çelerdi. Bunun, milletin hallerinden bir hal olduğunu söylerdi. Kitabü'1-Bedv, Ritabü'1-Hev gibi eserleri vardır. Mekke'de ikamet etti. Mekke emiri İbn Semi'nin aklını çeldi. Bazan hira mağarasına gider, orada kalır ve peygamberliğin çalışılarak elde edildiğini, peygamberliğin saflaşıp berraklaşarak akılda meydana gelen bir feyiz olduğu inancına sahip olduğundan Hira mağarasında Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldiği gibi kendisine de vahiy geleceğini ümitle beklerdi. Fakat bu bekleyişinin sonunda sadece dünya ve ahiret-te -şayet bu inanç üzere ölmüş ise, rezillik ve rüsvaylık elde etmiştir. Kendisi Kâbe-i Muazzama'yı tavaf eden kimseleri gördüğünde «Bunlar medarın etrafında dönen eşekler gibidirler. Halbuki beni tavaf etseler, Beyt-i tavaf etmelerinden daha iyidir» derdi. Allah ona ve onun gibilerine gerekli hükmünü verecektir. Küfür kokan bazı söz ve fiilleri nakledilmiştir. Bu senenin şevval ayının yirmisekizinde Mekke-i Mükerreme'de öldü. [47]

Hicretin Altıyüzyetmişinci Senesi

Bu sene başında halife, Hakim Bi-Emrillah Ebül-Abbas Ahmed el-Abbasî idi. İslâm ülkesinin sultam da Melikü'z-Zahir'd Muharrem ayının ondördünde pazar günü Sultan Melikü'z-Zahir, Kıbrıs adası yakınlarında batan gemilerin yerine yaptırmış olduğu kırk adet yeni gemiyi görmeye gitti. Bu gemilerden birine Emir Bedreddin Haznedar'la birlikte bindi. Gemi sularda yalpalayınca Emir Bedreddin denize düştü. Suların dibine inmekteyken adamın biri peşi sıra suya atlayıp saçından yakaladı ve emiri boğulmaktan kurtardı. Bunun üzerine Sultan Melikü'z-Zahir o adama hil'at giydirip ihsanda bulundu.
Muharrem ayının sonlarında sultan, az sayıdaki Haseki askerleri ve emirleriyle birlikte Mısır'dan yola çıktı. Kerek şehrine geldi. Kerek naibini yanına alarak Dımaşk'a götürdü, safer ayının onikisinde Dı-maşk'a girdi. Beraberlerinde Kerek naib İzzeddin Aydemir de vardı. Onu Dımaşk naibliğine atadı. Eski naib Cemaleddin Akkuş en-Necibî'yi safer ayının ondördünde azletti. Bundan sonra Hama'ya gitti. On gün sonra geri döndü. Rebiyülevvel ayında Tatarların korkusu sebebiyle kaçan bazı Halepli, Hamalı ve Humuslular Dımaşk'a geldiler. Dımaşklı bazı kimseler de Tatarların korkusundan başka yerlere kaçmışlardı. Rebiyülahir ayında Mısır askerleri Dımaşk'ta bulunan Sultan Meli-kü'z-Zahir'in yanına geldiler. Sultan, ayın yedisinde onlarla birlikte Dı-maşk'tan ayrılıp yola koyuldu. Hama'dan geçti. Hama meliki Mansur'la görüştü. Oradan Haleb'e gitti. Meydan-ı Ahdar'da otağ kurdu. Bunun sebebi şuydu: Rum askerleri 10.000 kadar süvari toplamışlar; bunlardan bir kısmını harekete geçirip Ayıntab'a [48] baskın düzenlemişler, sonra Nastun'a gitmişler, Harin üe Antakya arasında bulunan bir grup Türk-nıene hücum etmişler, vurup kırıp köklerini kazımışlardı. Tatarlar, Sultan Melikü'z-Zahir'in muzaffer askerleriyle birlikte oralara geldiğini duyunca gerisin geri dönmüşlerdi. Sultan, Haçlıların Filistin'e bağlı Remle yakınlarındaki Kakon beldelerine baskın yaptıklarını, oradaki bir grup Türkmenin mallarım yağmaladıklarını duyunca o mıntıkadaki emirleri, ülkeyi iyi muhafaza edemediklerinden dolayı tutukladı ve sonra da Mısır diyarına döndü.
Bu sene şaban ayanın üçünde Sultan Melikü'z-Zahir, Mısır'daki Hanbelî kadısı Şenıseddin Ahmed b. İmad el-Makdisî'y tutukladı ve onun yanındaki emanet malları aldı. Zekâtını ayırdıktan sonra bir kısmını sahiplerine geri verdi. Kadı Şemseddin bu tarihten itibaren hicretin 672 senesinin şaban ayma kadar tutuklu kaldı. Tutuklanmasının sebebi, Şebib adındaki Harranlı bir adamın ona iftira etmiş olmasıydı. Sonra Sultan, kadının suçsuz olduğunu anlayınca onu salıverdi ve hicretin 672. senesinde onu tekrar kadılık görevine iade etti.
Bu senenin şaban ayında Sultan Melikü'z-Zahir Akkâ'ya geldi. Şehre baskın düzenledi. Akkâ sahibi ondan ateşkes talebinde bulundu. Sultan onun bu isteğini kabul etti. On sene on ay on gün ve on saat süreyle geçerli bir ateşkes antlaşması imzaladı ve Dımaşk'a döndü. Barış yazısı Darü's-Saade'de okundu. Ateşkes devam etti. Sonra sultan, îsmaili-ye beldelerine döndü ve oraların tamamını ele geçirdi. Kutbeddin dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayında Cebel kalesinde bir zürafa doğdu. Bir inek bunu emzirdi. Bu, daha önce misli görülmemiş bir olaydır.» [49]

Hicretin Altıyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Kemaleddin

Şeyh Kemaleddin Sellar b. Hasan b. Ömer b. Said. Erbilliydi. Şafiî mezhebine mensuptu. Şafiî mezhebinin alimlerindendi Şeyh Muhyid-din en-Nevevî kendisinden ilim tahsil etmiştir. Ruyanî'nin el-Bahr adlı eserini bir kaç ciltte özetlemiştir. Bu eseri yanımda mevcut olup kendi el yazmasıdır. Dımaşk'ta bu eser fetvalarda kaynak gösterilirdi. Bu sene vefat edince Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Badraiye medresesinde ders ve fetva verirdi. Bu medreseyi vakfedenin vakfettiği zamandan beri bu seneye kadar orada kalmıştı. Bundan daha fazlasını da istememişti. Nihayet bu sene vefat etti. [50]

Vecîhüddin Muhammed B. Alî B. Ebi Talîb

Vecihüddin Muhammed b. Ali b. Ebi Talip b. Süveyd et-Tikritî. Büyük bir tacirdi. Devlet erkânı tarafından saygıyla karşılanırdı. Özellike Melik Zahir de kendisine saygı gösterip ikramda bulunurdu. Çünkü Melik Zahir sultanlığa sahip olmadan önce emirliği zamanında ondan çok ikram görmüştü. Bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığındaki Nasirî hankâhı yakınında bulunan türbesine defnedildi. Halife her zaman ona mektup yazardı. Yazışmaları bütün hükümdarlar nezdinde kabul görürdü. Şam'ın sahil beldelerindeki Haçlı kontları da onun mektuplarını beğenirlerdi. Tatarların hanı Hûîagu zamanında da itibar görmüştü. Çok sadaka veren, çok hayırlarda bulunan bir kimseydi. [51]

Necmeddin Yahya B. Muhammed B. Abdülvahid B. Lebudî

Hammamü'l-Feleki'l-Müberrer yanındaki Lebudiye binasını tabiplere vakfetmişti. Tıp ilmine dair güzel bilgileri vardı Dımaşk'ta divan nazırlığı yaptı. Bu sene vefat etti ve Lebudiye'deki türbesine defnedildi. [52]

Şeyh Ali El-Bekkâ

İbrahim peygamberlerin beldesinin (yani Halil kentinin) yakınındaki zaviyenin sahibidir. Salihliği ve ibadetiyle meşhurdu. Yanından geçenlere, kendisini ziyaret edenlere yemek yedirmekle şöhret kazan-mıştı^Melik Mansur Kalavun onu çok över ve onun hakkında şöyle derdi: «O, emir iken kendisiyle görüştüm. İleride bazı şeyler olacağını o zaman bana söylemişti ve söylediklerinin tamamı gerçekleşti. Benim hükümdar olacağımı söylemişti. Hükümdar oldum.»
Kutbeddin el-Yuninî bu sözleri nakletmiş tir. Bunları naklederken onun çok ağlayan bir kimse oluşunun sebebini de şöyle anlatmıştır:
Şeyh Ali'nin, harika halleri ve kerametleri olan bir adamla arkadaşlığı olmuştu. O adamla birlikte Bağdat'tan yola çıkmışlar ve Bağdat'a bir yıllık mesafedeki bir beldeye bir saatte ulaşmışlardı. Adam kendisine «Ben falan vakitte öleceğim. O vakit geldiğinde falan beldede beni bul» demişti. Hikâyenin bundan sonrasını Şeyh Ali'den dinleyelim: «Arkadaşımın bana bildirdiği vakit geldiğinde onun, gitmemi söylediği beldeye gittim. Yanma vardım can çekişiyordu. Yatağında doğu tarafına yönelmişti. Ben onu kıbleye döndürdüm. Ama tekrar doğuya döndü. Ben onu yine kıbleye döndürdüm. Gözünü açıp bana şöyle dedi: «Hiç boşuna yorulma. Ben mutlaka doğuya dönük olarak öleceğim.» Böyle dedi ve rahiplerin okudukları bazı duaları okumaya başladı. Ölünceye kadar o dualarla meşgul oldu. Ölünce onu o beldedeki bir kiliseye götürdük. Ki-lisedekilerin çok üzüntülü olduklarını gördük. Onlara «Nedir bu haliniz?» diye sorduğumuzda dediler ki: «Yanımızda 100 yaşında ihtiyar bir adam vardı. Bu gün Müslüman olarak vefat etti» kendilerine; «Onun yerine şu ölüyü teslim alın. Adamımızı da buna karşılık bize verin» dedik. Müslüman olarak ölen ihtiyarı alıp yıkayıp kefenledik. Namazını kılıp Müslüman mezarlığına defnettik. Hristiyanlar da o arkadaşımı alıp Hristiyan mezarlığına defnettiler. Allah'tan bize güzel bir son nasip etmesini diliyoruz.»
Şeyh Ali el-Bekkâ, bu senenin receb ayında vefat etti. [53]

Hicretin Altıyüzyetmişbîrînci Senesi

Bu senenin muharrem ayının beşinde Sultan Melikü'z-Zahir, sahil beldelerinden gelirken Dımaşk'a uğradı. Burayı daha Önce fethetmiş, işleri yoluna koymuştu. Muharrem ayının sonlarında Kahire'ye gitti. Orada bir sene kaldıktan sonra bu senenin safer ayının dördünde Dı-maşk'a döndü. Yine muharrem ayında Nobe hükümdarı, Ayzab'a geldi. Buraların ahalisinin bir kısmını öldürdü. Tüccarlarının mallarını yağ-maladı. Öldürdükleri arasında, şehrin valisi ve kadısı da vardı.
Emir Alaeddin Aydoğdu el-Haznedar onun üzerine gitti. Askerlerinden bir kısmını öldürdü. Ahalinin mallarını yağmaladı.

Bazı yerleri yaktı. Bazı yerleri yıktı. Ülkeyi itaat altına aldı. Müslümanların öcünü de almış oldu. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu senenin rebiyülahır ayında Sahyun sahibi Emir Seyfeddin Mu-hammed b. Muzafferüddin Osman b. Nasirüddin Mengürs yetmişyedi yaşındayken vefat etti. Babasının türbesine defnedildi. Sahyun ve Bez-riye'de tam onbir sene hüküm sürmüştü. Vefatından sonra oğlu Sabi-küddin tahta oturdu. Melik Zahir'e davetiye gönderdi. Melik Zahir de geleceğini bildirdi. Gelince ona Habz'i ikta' olarak verdi ve onu Sahyun ve Bezriye naibliğine atadı.
Bu sene cemaziyelahir ayının beşinde Sultan Melikü'z-Zahir askerleriyle birlikte Fırat'a ulaştı. Tatarların bir kısmının oralarda bulundukları haberini almıştı. Bu yüzden askerleriyle birlikte Fırat'a dalarak karşı tarafa geçti. Orada bulunan Tatarların büyük bir kısmını öldürdü. O günde Fırat'a ilk olarak Emir Seyfeddin Kalavun ile Bedred-din Beyserî dalmışlardı. Peşlerinden sultan da Fırat'a dalmıştı. Sonra Tatarların başına neler getirdi neler. Daha sonra Bire[54] taraflarına gitti. Orada bulunan başka bir gurup Tatar'ı kuşatma altına aldı. Tatarlar onun gelmekte olduğunu duyunca mallarını, mülklerini ve ağırlıklarını bırakıp oradan kaçmışlardı. Sultan, büyük bir debdebe ve alâyişle Bi-re'ye girdi. Ahaliye bol miktarda mal ve para dağıttı. Sonra cemaziyelahir ayının üçünde esirleriyle birlikte Dımaşk'a döndü. Aynı ayın yedisinde Mısır'a gitmek üzere yola koyuldu. Oğlu Melikü's-Said onu karşılamak için şehir dışına çıkmıştı. Karşılaştılar ve ikisi birlikte Kahire'ye girdiler. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Sultan Melikü'z-Zahir'in askerleriyle birlikte Fırat'a dahşıyla ilgili olarak Kadı Şihabüd-din Mahmud el-Katib şöyle bir şiir okumuştu:
«Her nereye gidersen git. Herşeye hakim olan Allah seni koruyacaktır.
Dilediğin hükmü ver. Kader, senin muradına uygun olacaktır. Senin ortaya koyduğun ve rüknünü oluşturduğun din, Artık düşmanlar tarafından saldırıya uğramayacaktır. Başlar oynayıp hareket ettiğinde,
Senin yaylarının kirişinden ötürü coşup hareket ederler. Askerlerinle birlikte Fırat'a daldın. Ve dalgalar sizi karşı tarafa ulaştırdı. Nitekim haberler bize böyle geldi. Fırat'ın dalgaları seni taşıdı. Senden başka bir denizi kim görebilir. Sender başkalarını nehirler dahi küçük görürler. Yolları ve gurupları ayırdın.
Baskıncı askerlerinle hücum ettin. Karşında, denizdeki ve nehirlerdeki dağlar dahi duramadı.»
Fırat'a dalıp karşı tarafa geçişi görenlerden biri de şöyle bir şiir okumuştu:
«Atlarımızla Fırat'a daldığımızda, .
Mızrak ve kılıçlarımızla suların üstünü adeta örtmüştük. Dalgalara daldık, ama hareketimiz, suların akışını durdurmuştu. Nihayet zenginlik ve ganimetlerle geri döndük.»
Bir başkası da şöyle bir şiir okumuştu:
«Melikü'z-Zahir bizim sultammızdır. Mallarımız ve ailelerimizle ona feda oluruz. Moğollara karşı ateşlenen kalbin hararetini, Söndürmek için sulara atıldı.»
Bu senenin receb ayının üçünde salı günü Sultan Melikü'z-Zahir, maiyetindeki emirlerin tamamına, devlet erkânına ve askerlerin komutanlarına hil'atler giydirdi. Her insana layık olacak at, altın ve hü'atler verdi. Bütün bunlar için yaklaşık 300.000 dinar sarfetti.
Bu senenin şaban ayında Sultan Melikü'z-Zahir,
Mengütemr'e büyük hediyeler gönderdi
Şevval ayının onikisinde pazartesi günü sultan, hocası Şeyh Hızır el-Kürdî'yi kalede yanma çağırdı. Onun yaptığı bazı işler tahkik ettirdi. Tahkikat neticesinde şeyhin tutuklanıp hapse atılmasını emretti. Sonra da öldürülmesi için gereken emri verdi.
Bu senenin zilkade ayında îsmaililer, ellerinde bulunan Kehf, Kad-mus ve Münteka kalelerini teslim ettiler. Buna karşı bazı arazileri ikta' olarak aldılar. Böylece Şam'da onların elinde hiçbir kale kalmadı. Bu kalelere sultan kendi naiblerini atadı.
Bu sene sultan, Şam'ın sahil taraflarında köprü yapılmasını emretti. Oraya çok miktarda harcama yaptı. Böylece insanlar için büyük bir kolaylık meydana geldi. [55]

Hicretin Altıyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Taceddin Ebü'l-Muzaffer Muhammed B.Ahmed

Şeyh Taceddin Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Ahmed b. Hamza b. Ali b. Hibetüllah b. Havi et-Tağlibî ed-Dımaşkî. Dımaşk'ın önde gelenle-rindendi. Öksüz yurdunun ve emniyet teşkilatının müdürlüğünü yaptı. Sonra Beytü'l-mal vekilliğine atandı. Çok hadis dinledi. îbn Belyan, onun şeyhliğe atandığına dair fermanı getirdi. Bu fermanı Dınıaşk Ca-mii'nde Şeyh Şerefüddin el-Gararî okudu. Orada hazır bulunan bir grup ayan ve faziletli kimseler de bu fermanın okunuşunu dinlediler. Allah Şeyh Taceddin'e rahmet etsin. [56]

Hatip Fahreddin Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdüîkahir b. Abdülganî b. Muhammed b. Ebi'l-Kasım b. Muhammed b. Teymiye el-Harranî

Harran hatibi idi. İlm, hitabet ve riyasetle tanınan bir ailedendir. Bu sene altmış yaşına yaklaşmış iken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. Hadisi, dedesi Fahreddin'den dinlemişti, dedesi, meşhur Di-vanü'l-Hüteb adlı eserin sahibidir. Hatip Fahreddin bu sene Dımaşk dışındaki Kasır hankâhmda vefat etmişti. [57]

Şeyh Hızır B. Ebu Bekir El-Mehranî El-Adevî

Melik Zahir Baybars'ın şeyhi olup onun yanında itibar sahibiydi. Saygı görürdü. Yüksek mertebelere ulaşmıştı. Sultan, bizza onun için yaptırmış olduğu Hüseyniye zaviyesine haftada bir ya da iki kez giderdi. Zaviyesinin yanında onun için bir cami de yaptırdı. Her cuma Şeyh Hızır orada hutbe irad ederdi. Sultan ona çok miktarda mal, para ve dilediği herşeyi verirdi. Zaviyes için cidden çok şeyler vakfetmişti. Şeyh Hızır, sultanın kendisini sevmesi ve ona saygı göstermesinden dolayı avam ve havas tarafından da saygı görürdü. Yanında oturduğunda sultan onunla şakalaşırdı. Şeyh Hızır, hayırlı, dindar ve salih bir kimseydi. Sultana bir çok şeylerin olacağım önceden haber vermişti. Bir defasında Kudüs'teki Kıyame Kilisesi'ne girmiş, oranın keşişin kendi eliyle boğazlamış, oradaki mallan kendi arkadaşlarına hibe etmişti. Aynı şekilde İskenderiye'nin en büyük kilisesine de girmiş, oranın mallarım yağmalamış, orayı bir mescide ve medreseye dönüştürmüş, Beytü'l-maldan oraya çok masraf yapmış ve oraya Medresetül-Hadra adını vermişti. Dı-maşk'taki Yahudi kilisesine (havra) de aynı şeyleri yapmış, içeriye girmiş, içerideki alet ve eşyaları yağmalamış, orada bir ziyafet sofrası kurmuş orayı bir süre mescit olarak kullanmıştı. Sonra Yahudiler oranın tekrar kendilerine iade edilmesini ve kilise olarak bırakılmasını talep etmişlerdi.
Ancak bu sene Şeyh Hızır'ın hoş karşılanmayacak bazı hareketlerde bulunduğunu haber alan sultan, gerekli tahkikatı yaptırdı ve şeyhin zindana atılmasını gerektiren suçları irtikâb etmiş olduğunu anladı. Sonra da idam edilerek öldürülmesini emretti. Şeyh Hızır bu sene vefat etti ve kendi zaviyesine defnedildi. Allah onu bağışlasın.
Sultan Melikü'z-Zahir, onu çok severdi. Hatta onun adına muvafik olsun diye oğullarından birine de Hızır adını vermişti Rabve'nin batısındaki dağda bulunan kubbe kendisine nisbet edilerek Şeyh Hızır Kubbesi adını almıştır. [58]

Et-Ta'ciz Adlı Eserin Musannifi

Allanae Taceddin Abdürrahim b. Muhammed b. Yunus b. Muhammed b. Sa'd b. Malik Ebü'l-Kasım el-Musılî. Fıkıh, riyaset ve tedrisatla ilgilenen bir ailedendir. Hicretin 598. senesinde doğdu. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. Eser tasnif etti. et-Ta'ciz adlı kitabını "el-Veciz" adıyla ihtisar etti. el-Mahsul adlı eserin de muhtasarını hazırladı. Rükneddin et-Tavusî'den öğrendiği hilaf ilminde kendisinin de özel bir metodu vardır. Dedesi İmadüddin b. Yunus, kendi zamanında mezhebinin şeyhi idi. Nitekim daha önceki sayfalarda bu hususlardan da bahsedilmiştir. [59]

Hicretin Altıyüzyetmişîkincî Senesi

Bu senenin safer ayında Sultan Melikü'z-Zahir Dımaşk'a geldi. Abağa'nın Bağdat'a ulaştığı ve oradan da avlandığı haberin almıştı. Bunun üzerine gerekli hazırlığı yapmaları için Mısır askerlerine haber gönderdi. Kendisi de onunla karşılaşmaya hazırlandı.
Bu senenin cemaziyelahir ayında sultan, Kerh melikinin Dımaşk'a, yanma gelmesini emretti. O da kılık değiştirerek Beyt-Mak-dis'i ziyarete gelmiş, ancak farkedümiş ve yakalanarak sultanın huzuruna görütülmüş ve kalede zindana atılmıştı.
Bu sene Kahire dışındaki Deyrüttin Camii'nin yapımı tamamlandı ve orada cuma namazı kılındı.
Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Kahire'ye gitti ve receb ayının yedisinde şehre girdi.
Ramazan ayının sonlarında Sultan Melikü'z-Zahir'in oğlu, Melik Said, bir gurup askerle Dımaşk'a girdi. Orada bir ay kaldıktan sonra
geri döndü.
Sultan, ramazan bayramında şeyhinin adım verdiği oğlu Hızır'ı sünnet ettirdi. Onunla birlikte bir gurup ümerânın da çocuklarını sünnet ettirdi. O gün muazzam bir gündü.
Bu sene Tatar hanı, Bağdat divan sahibi Alaeddin'i Tüster'e ve kazalarına nâib olarak atadı. O da işleri yoluna koymak için Tüster'e gitti. Orada tüccar çocuklarından (Li) adındaki bir gencin Kur'an okuduğunu, fıkıhtan bir şeyler öğrendiğini, Ibn Sina'nın el-İşarat adlı eserini de okuduğunu ve ilm-i nücuma baktığını gördü. Sonra bu genç, kendisinin Meryem oğlu İsa olduğunu iddia etmiş, oralardaki bir kısım cahil insanlar da onun sözlerini doğrulamışlardı. Li, kendisine tabi olan kimselerin ikindi ve yatsı namazlarını kılmaktan muaf tutulduklarını bildirmişti. Onu yakalayıp huzura getirdiler. Alaeddin onu sorguladı. Zeki bir insan olduğunu gördü. Bütün bunları kasten yaptığını anladı ve huzurunda onu öldürttü. Öldürttüğünden ötürü Allah Alaeddin'e hayır mükâfat versin. Sonra Alaeddin, halka emir verdi; o gencin mallarını, eşyalarını, ona tabi olan kimselerin de varlıklarını yağmaladılar. [60]

Hicretin Altıyüzyetmişîkincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Müeyyedüddin Ebü'l-Meâlî Es-Sadr Er-Reîs

Es'ad b. Galib el-Muzafferî b. Vezir Müeyyedüddin Es'ad b. Hamza b. Esad b. Ali b. Muhammed et-Temimî b. Kalanisî. B sene vefat ederken doksan yaşını aşmıştı. Bol bir nimete sahipti. Yaşlı ve reis bir kimseydi. Resmi görevlere atanmak istemezdi. îbn Süveyd'den sonra onu sultanın özel işlerini görmekle mükellef kıldılar. Ancak o bu görevi maaş karşılığı olmaksızın kabul etti. Bu sene kendi bahçesinde vefat etti. Muharrem ayının onüçünde salı günü Kasyun mezarlığına defnedildi. Babası İzzeddin Hamza, Dımaşk ve Kahire beldelerinin reisliğini yapmıştı. Dedeleri Müeyyedüddin Es'ad b. Hamza el-Kebi ise Melik Efdal Ali b. Nasır'm vezirliğini yapmıştı. Reis ve faziletli bir kimse olup el-Va-siyye fi Ahlaki'l-Marziye adlı eseri ve başka eserleri de vardır. Güzel şiirler de yazmıştır. Şiirlerinden biri şudur:
«Ya Rab mezarın beni bağrına bastığında; Beni ateşten koruyacak rahmetini bana bahşet.
Sana komşu olduğumda, bana güzelce komşuluk muamelesi yap, mezarımda...
Çünkü sen komşuya iyi davranmayı emretmişsin.»
Müeyyedüddin Ebü'l-Meâli'nin dedesi Hamza'nm babasına gelince, onun şeceresi şöyledir: Hamza b. Es'ad b. Ali b Muhammed et-Temimî. Amid lakabını taşıyan bu zât, gerçekten güzel yazı yazardı. Hicretin 440. senesinden 505. senesinde vefat edinceye dek geçen zaman içinde cereyan eden hadiselerin tarihini yazmıştır. [61]

El-Emiru'l-Kebîr Farisü'd-Dîn Aktay

Müsta'reb Araplardan olup Mısır diyarının atabeği idi. Önceleri İbn Yümn'ün kölesiydi. Sonra Salih Eyyub'un kölesi oldu Salih Eyyup onu emirliğe tayin etti. Sonra Muzaffer'in hakimiyeti zamanında şanı yüceldi ve askerlerin atabeği oldu. Muzaffer öldürülünce emirler tahta göz koydular. Bunun üzerine Farisüddin Aktay, Melik Zahir'e be^at etti. Askerler de ona uyarak Melik Zahir'e be/at ettiler. Melik Zahir onun bu iyiliğini hiç unutmamış, onu hep takdir etmişti. Ancak Farisüddin Aktay, ölmeden kısa bir süre önce Melik Zahir'in gözünden düşmüştü. Bu sene Kahire'de vefat etti. [62]

Şeyh Abdullah B. Ganim

Şeyh Abdullah b. Ganim b. Ali b. İbrahim b. Asakir b. Hüseyin el-Makdisî. Nablus'ta bir zaviyesi vardı. Yüksek manala içeren şiirleri vardır. Tasavvuf ilminde güçlü sözleri vardır. el-Yunini onun biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve bir çok şiirlerim nakletmiştir. [63]

Kadilkudat Kemaleddin

Kadilkudat Kemaleddin Ebü'1-Feth Ömer b. Bendar b. Ömer b. Ali. Tiflislidir. Şafiî mezhebine mensuptur. Hicretin 601 senesinde Tiflis'te doğdu. Faziletli bir alim olup usul ve münazara erbabmdandı. Bir süre kadı naibliği yaptı. Sonra Hülagu'nun zamanında asaleten bu görevi yürüttü. İffetli ve nezih bir kimseydi. Çoluk çocuğu kalabalık olduğu, malı da az olduğu halde bir makam ve müderrislik istemedi. Hülagu'nun hakimiyeti sona erince bazı kimseler kendisine gazaplandılar. Sonra Ka-hire'ye gitmeye zorlandı, gitti. Orada ikamete başladı. İnsanlara faydalı bilgiler verdi. Nihayet bu senenin rebiyülevvel ayında Kahire'de vefat etti ve Küçük Kurafe mezarlığına defnedildi. [64]

İsmail B. İbrahim B. Sakir B. Abdullah

Tenuh kabilesindendir. Tenuh kabilesi de Kudaa'mn bir koludur. Büyük devlet adamlarındandır. Nasır Davud b. Muazzam'm inşa katipliğini yaptı. Nureddin Zengi'nin kurduğu hastahanenin yöneticiliğini ve diğer idari görevleri üstlendi. Yönetimi şükranla karşılanan bir kimseydi. Birçok kimseler kendisini övmüşlerdir. Bu sene seksen yaşını aşmış iken vefat etti! Şiirlerinden biri şudur:
«Kendisini göklerin Rabbine bağlayan bir emeli olmayıp, başkasına bel bağlayan kimsenin umudu boşa çıkar.
Ana rahminde iken kendisinin rızkını tekeffül eden Allah'tan başka, Güvenilir bir dayanak mı arıyor o insan?»
Şu şiir de İsmail b. İbrahim'e aittir:
«Dilim, sizin evsafınızı söylemekten aciz kaldı, sustu.
Ne desin ki; siz, sizsiniz.

Durum, söyleyicinin söylemesinden çok daha büyüktür.
Akıl, sizi anlatma hususunda şaşkına dönmüştür.
Acizlik ve kusur, benim sürekli vasfimdır.
Ama iyilik ve ihsan, sizin vasfınız olarak biliniyor.» [65]

Elfiye Adlı Eserin Sahibi İbn Mâlik

Şeyh Cemaleddin Muhammed b. Abdullah b. Mâlik Ebu Abdillah et-Tai el-Hayyanî. Nahivciydi. Faydalı ve meşhur eserleri sahibidir. el-Kâfiyetü'ş-Şafiye ve şerhi, et-Teshil ve şerhi, oğlu Bedreddin tarafından faydalı bir şekilde şerhedilen Elfiye adlı eseri ve daha bir çok eserleri vardır. Bir süre Haleb'te sonra Dımaşk'ta ikamet etti. îbn Hallikan'la çok görüştü. Birçok kimseler kendisini övmüşlerdir. Kadı Bedreddin b. Cemaa, ondan rivayetlerde bulunmuştur. İbn Mâlik, şeyhimiz Alenüd-din el-Berzalî'ye icazet vermiştir. îbn Mâlik bu senenin ramazan ayının onikisinde çarşamba gecesi Dımaşk'ta vefat etti ve Kasyun mezarlığında Kadı îzzeddin Saig'in türbesine defnedildi. [66]

Naşir Et-Tûsî

Muhammed b. Abdullah et-Tûsî. Kendisine Mevla Nasireddin denilirdi. Hace Nasireddin de denilirdi. Gençliğinde ilir tahsiliyle uğraştı. Felsefe ve kelam ilimlerini güzelce tahsil etti. İlm-i kelâma dair eserler tasnif etti. îbn Sina'nın el-îşarat adlı eserini şerh etti. îsmaililerin Alamut kalesinin emirine vezirlik yaptı. Sonra da Hülagu'ya vezirlik yaptı ve Bağdat baskınında Hülagu'nun yanındaydı. Bazı kimseler onun, halifeyi öldürmesi için Hülagu'ya öneride bulunduğunu iddia etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Bence akıllı ve faziletli bir kimsenin böyle bir teklifte bulunması mümkün değildir. Bazı Bağdatlılar kendisinden sitayişle bahsetmişlerdir. Onun akıllı, faziletli, ahlaki yüceliklere sahip bir kimse olduğunu söylemişlerdir. Halife Nasır Lidinillah için hazırlanan Musa b. Cafer'in mesnedine defnedilmiş tir. Merağa'daki rasathaneyi yaptırmıştır. Oraya felsefeci, kelama, fakih, muhaddis, tabip ve diğer bazı faziletli alimleri tayin etmiştir. Kendisi için de o rasathanede büyük bir kubbe yaptırmış, oraya cidden çok kitaplar koymuştur. Bu senenin zilhicce ayının onikisinde Bağdat'ta yetmişbeş yaşındayken vefat etmiştir. Kuvvetli ve güzel şiirleri vardır. Muin Salim b. Bidar b. Ali el-Mısrî el-Mutezilî'den ilim tahsil etti. Bu hocası Şiî'ydi. Kendisinde birçok yaralar açtı. Nihayet akidesini bozdu. [67]

Şeyh Salim El-Berkî

Küçük Kurafe'deki hankâhm sahibidir. Salih ve ibadet ehli bir kimseydi. Duasını almak için ziyaretine gelinirdi. Bu günde onun yolunda giden tanınmış arkadaşları ve müridleri vardır. [68]

Hicretin Altıyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, aralarında Kaçkar el-Hamevî'nin de bulunduğu onüç emirin kendisine karşı komplo içinde bulunduklarını anladı. Bunlar, Tatarlarla mektuplaşıyor ve İslâm ülkesine hücum etmelerini teklif ediyorlardı. Sonra da sultana karşı kendilerinin-yanla-rında yer alacaklarını bildiriyorlardı. Bu emirler yakalandılar. Sorgulama neticesinde suçlarını itiraf ettiler. Tatarlarla yaptıkları yazışmaların bir kısmı ele geçirildi. Bu, onların sonu oldu.
Bu sene sultan, askerleriyle birlikte Mısır'dan yola koyuldu. Rama-zan'm yirmibirinde pazartesi günü Sis şehrine girdi. Askerleri orada sayılarını ancak Allah'ın bildiği miktarda Sisliyi öldürdüler. Çok miktarda sığır, koyun, mal, eşya, binek ve davarı ganimet olarak ele geçirdiler. Bunları çok ucuz fiyata sattılar. Sonra sultan oradan ayrılıp döndü. Zilhicce ayında güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a girdi, yılbaşına kadar orada kaldı.
Bu sene Musullular kum fırtınasına yakalandılar. Bu fırtına ufukları dahi kapladı. İnsanlar evlerinden çıkıp bu belayı üzerlerinden def etmesi için Allah'a yalvarıp yakardılar. Nihayet bu sıkıntıdan kurtuldular. Doğruyu en iyi bilen zât, elbetteki yüce Allah'tır. [69]

Hicretin Altıyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbnatâel-Hanefî

Kadilkudat Şemseddin Ebu Muhammed Abdillah b. Şeyh Şerefüd-din Muhammed b. Atâ b. Hasan b. Atâ Cübeyr b. Cabir b

Vüheyb el-Ez-ra'î el-Hanefî. Hicretin 595. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Ebu Hanife mezhebinin fikhım öğrendi. Bir sür Şafiîlerin kadı vekilliğini yaptı. Sonra dört mezhebe göre kadıların atamasının yapıldığı ilk atamada Hanefilerin asil kadılığına atandı. İnsanların emlâkine el konulduğunda sultan ondan, bunun Hanefi mezhebine uygun olduğuna dair bir hüküm vermesini istedi. O da buna kızarak «Bunlar, sahiplerinin ellerinde bulunan mülklerdir. Herhangi bir Müslümanın bunlara ilişmesi helal olmaz.» dedi ve sultanın meclisinden kalkıp gitti. Sultan da onun bu hareketine çok öfkelendi. Sonra öfkesi dindi. Onu hem över hem metheder sonra da «Onun yazılarından başkasını sabit görmeyin» derdi.
İbn Ata seçkin alimlerden biri olup çok mütevazi idi. Dünyaya rağbeti azdı. İbn Cemaa ondan hadis rivayet etmiştir. Kendisi de Berzaliye icazet vermiştir. Bu senenin cemaziyelevvel ayının dokuzunda cuma günü vefat etti. Kasyun mezarlığındaki Muazzamiye yakınlarına defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [70]

Beymend B. Beymend B. Beymend

Haçlıların Trablus prensi idi. Dedesi Trablus'u hicri 500. sene sınırlarında İbn Ammar'dan teslim alan Binti Sayhal adındak kadının vekili idi. Binti Sayhal öksüz bir kadın olup denizdeki bir adada yaşardı. Beymend'in dedesi b. Sayha'nm uzaklarda olması yüzünden bu beldeleri istila etti. Sonra oğlu daha sonra torunu buralarda bağımsız hükümdar oldular. Beymend güzel görünüşlü ve endam sahibi bir kimseydi. Kutbeddin el-Yonini: «Kutboğa Noyan'ı tebrike geldiğinde hicretin 658. senesinde Beymend'i Baalbek'te gördüm. Kutboğa Noyan'dan Baalbek'i istemişti. Bu, Müslümanların çok ağırına gitmişti. Bu sene ölünc Trablus Kilisesi'ne defnedildi. Hicretin 688. senesinde Müslümanlar Trablus'u fethettiklerinde insanlar Beymend'in mezarın açtılar. Onu mezardan çıkarıp kemiklerini çöplüğe, köpeklerin önüne attılar.» [71]

Hicretin Altıyüzyetmîşdördüncü Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayının sekizinde perşembe günü Tatarlar 30.000 savaşçılarıyla Bire'ye geldiler. Bunların 15.000'i Moğol, 15.000'i de Rum askeriydi. Bu birleşik ordunun komutanı da Abaka-han'm emri ile tayin edilen Pervane idi Beraberlerinde Musul askerleri, Mardin askerleri ve Kürtler de vardı. Bire şehrine karşı yirmiüç mancınık kurdular. Birelile geceleyin kaleden çıkıp Tatar askerine baskın yaptılar. Mancınıklarını yaktılar. Çok miktarda mallarını yağmaladılar ve salimen evlerine döndüler. Tatar askerleri cemaziyelevvel ayının ondokuzuna kadar orada kaldılar. Sonra umdukları hayra kavuşama-dan öfkeleriyle geri döndüler. Savaşta Allah müminlere yetti. Allah güçlü ve muktedirdir.
Sultan Melikü'z-Zahir, Tatarların Bire'ye geldiklerini duyunca askerlerini hazırlamak için 600.000 dinar para harcadı. Sonra oğlu Said'i de yanma alarak acele ile sefere çıktı. Yoldayken Tatarların Bire'den geri döndüklerini duydu. Bunun üzerine kendisi de Dımaşk'a döndü. Sonra receb ayında Kahire'ye girdi. Orada çeşitli ülkelerin hükümdarlarından gelen yirmibeş elçiyi buldu. Elçiler kendisini beklemekteydiler. Onu karşıladılar. Onunla konuştular. Huzurunda yer öptüler. Sultan Melikü'z-Zahir de büyük bir debdebeyle kaleye girdi.
Pervane, Anadolu'ya dönünce aralarında Şerefüddin Mes'ud b.
Hatiri, Ziyaeddin Mahnıud b. Hatirî, Eminüddin Mikâil, Hüsameddin Micar, Hüsameddin'in oğlu Bahaeddin'in de bulunduğ bir grup büyük ümera Sultan Melikü'z-Zahir'in yanında yer almaya ve onunla omuz omuza vererek Abakahan'la savaşmaya yemin ettiler. Pervane de bu durumu bir mektupla Sultan Melikü'z-Zahir'e bildirdi. Ondan, kendisine asker göndermesini istedi Tatarlara yaptığı iyiliği kendisine de yapacağını söyledi. Gıyaseddin Gencerî'nin, Rum memleketinin tahtında oturmasına müsaade edilmesini de istedi.
Bu sene Bağdatlılar üç gün süreyle yağmur duasına çıktılar. Ancak yine de yağmur yağmadı. Bu senenin ramazan ayında gündüz bir erkekle bir kadının zina yapmakta oldukları görüldü. Suç üstü yakalandılar. Divan sahibi Alaeddin, bunların recin edilmelerini emretti, recmedildi-ler. Bağdat şehri kurulalı o zamana dek hiç kimse orada recm edilmemişti. Bu, cidden garip bir durumdur.
Bu sene Dınıaşklüar da iki kez yağmur duasına çıktılar. Biri receb ayının sonlarında, biri de şaban ayının başlarındaydı. Aynı zamanda ocak ayına denk gelmişti. Ancak onlar da yağmur yüzünü göremediler. Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Dankala'ya bir askeri birlik gönderdi. Bu askerler Sudan ordusunu mağlup ettiler. Onlardan bir kısmını öldürdüler. Çoklarını esir aldılar. Öyleki bir köle üç dirheme satılır oldu. Sudanlı zencilerin melikleri Davud'a, Nube sahibinin yanına kaçtıi Nobe sahibi de onu muhafaza altında Sultan Melikü'z-Zahir1 e gönderdi. Sultan Melikü'z-Zahir de Dankale halkının kendisine yıllık cizy ödemelerini kararlaştırdı. Bütün bu olup bitenler, bu senenin şaban ayında
vuku bulmuştu.
Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir'in oğlu Melik Said, Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfî'nin kızıyla evlendi. Evlenme törenind sultan ve devlet erkânı da hazır bulundular. Mehir olarak 5.000 dinar üzerinde anlaşma yapıldı. Bunun 2.000 dinarı peşin ödendi. Akdi yazıp okuyan kişi, Muh-yiddin b. Abdü'z-Zahir'di. Kendisine de 100 dinar verildi ve hil'at giydirildi.
Sonra Sultan Melikü'z-Zahir sefere çıktı. Hısn-ı Kerek'e ulaştı. Orada bulunan Kaymazileri topladı. 600 kişi oldukları görüldü Bunların idam edilmelerini emretti. Araya ricacılar girince onları serbest bıraktı. Ancak Mısır'a sürgün etti. Sultan Melikü'z-

Zahir, bunların, kalede bulunanları Öldürmek ve başlarına bir melik geçirmek niyetinde olduklarım duymuştu. Kaleyi teslim alıp Tevaşi (Hadım) Şemseddin Rıdvan es-Süheylî'ye verdi. Sonra bu ayın sonlarında Dımaşk'a döndü. Aym yirmisekizinde cuma günü Dımaşk'a girdi.

Bu sene Ahlat'ta bir deprem meydana geldi. Sarsıntıların ucu Diyarbakır'a kadar ulaştı. [72]

Hicretin Altıyüzyetmîşdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh İmam El-Allame

Şeyh İmam el-Mulame el-Edib Taceddin Ebü's-Senâ Mahmud b. Abid b. Hüseyin b. Muhammed b. Ali et-Teroimî es-Serhadî Hanefî mezhebine mensuptu. Fıkıh ve edebiyat ilminde meşhurdu. Salihlik, nefis temizliği ve ahlâki üstünlüğü ile tanınmıştı. Hicretin 578. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Rivayet etti. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. Sufîye mezarlığına defnedildi. Vefat ederken doksanaltı yaşındaydı. Allah kendisine rahmet etsin. [73]

Şeyh İmam İmadüddin Abdülaziz

Şeyh İmam İmadüddin Abdülaziz b. Muhammed b. Abdülkadir b. Abdullah b. Halil b. Mukalled el-Ensarî. Dımaşklıydı. İbn Saiğ adıyla tanınmıştır. Azraviye medresesinde müderrislik yaptı. Kaledeki hazine şahitliği de yaptı. Güzel hesap bilirdi. Hadis dinledi ve rivayet etti. Bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. [74]

Tarihçi İbn Saî

Taceddin b. Muhtesib. İbn Sâi diye tanınmıştır. Bağdatlıdır. Hicretin 593. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Tarihle ilgilendi. Eser derleyip tasnif etti. Hafızası sağlam değildi. Zaptı mükemmel insanlardan da değildi. Vefat ederken İbn Neccar, vasiyetini ona yapmıştı. Bir tarihi vardır. Bu eserinin büyük bir kısmı yanımda mevcuttur. Başka faydalı tasnif eserleri de vardır. En son tasnif ettiği eser, "Kitabün fi'z-Zühhad"dır. Bu eserin haşiyesinde Zekiyyüddin Abdullah b. Habib el-Kâtib şöyle bir şiir yazmıştır:
«Taceddin, ömrünün uzunca bir kısmında hep, ilim talebiyle ve ilmi eserleri tedvin etmekle uğraştı. Onun bu yaptıkları faydalıdır. Asla zararlı değildir.

Tasnifatı ile benden üstün oldu. Bu da hayırlı bir sondur.» [75]

Hicretin Altıyüzyetmişbeşinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının üçünde Sultan Melikü'z-Zahir Dı-maşk'a girdi. Askerleri Haleb'e şevketti, askerler kendisinden önce Haleb'e varmışlardı. Sonra kendisi de oraya gidince öncü birlik olarak Bedreddin Atabekî komutasında 1.000 süvariyi Filistin'e gönderdi. Kendisi orada Rum askerlerinden bir toplulukla karşılaştı. Yanma geldiler. Hediyeler sundular. Ondan, İslâm beldelerine girmek için izin istedieler. O da onlara bu izni verdi. Aralarında Bicann ve İbn Hatir'in de bulunduğu bir grup İslâm ülkesine girdi. Sultan, onların Kahire'ye girebilmeleri için gerekli buyruğu yazdı. Onlar Kahire'ye girişlerinde sultanın oğlu Melikü's-Said tarafından karşılandılar. Sonra sultan, Haleb'ten ayrılıp Kahire'ye döndü. Rebiyülahir ayının onikisinde Kahire'ye girdi.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının beşinde Sultan Meliku'z-Zahir, oğlu Melik Said'in, Kalavun'un kızıyla evlenmesi münasebetiyle düğün yaptırdı. Bu işe cidden büyük önem verdi. Askerler meydanda beşgün süreyle oynayıp cirit attılar. Birbirlerinin üzerine sıçradılar. Sonra sultan, emirlere ve makam sahiplerine hiPat giydirdi. Mısır'da toplam olarak 1.300 hil'at giydirmişti. Şam'daki önde gelen ayan tabakasına da hil'at giydirilmesi için ferman gönderdi. Sultan, eşraf ve halk tabakasının katıldığı büyük bir sofra kurdurdu. Gelen giden herkes bu sofraya kuruldu. Tatar ve Haçlı elçileri de buraya geldiler. Üzerlerinde muazzam hil'atlar vardı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Hama sahibi de büyük armağanlarla birlikte tebrik için Mısır'a geldi. Şevval ayının onbirinde Kahire şehrinde gelin mahfeye bindirilip Kabe örtüsüne hüründürülerek dolaştırıldı. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. [76]

Biliştin[77] Savaşı Ve Kisariye'nin Fethi

Sultan Meliku'z-Zahir, askerleriyle birlikte Mısır'dan hareket etti. Şevval ayının onyedisinde Dımaşk'a ulaştı. Orada üç gün

kaldıktan sonra tekrar yola revan oldu. Zilkade ayı başında Haleb'e girdi. Orada bir gün kaldı. Haleb naibinin Fırat kıyısında fenerleri koruması için nöbetçi askerler dikmesini emretti. Kendisi yoluna devam etti. Yarım günde derbendi katetti. Yoldayken Sungur el-Aşkar, 3.000 Moğol askerleriyle karşılaştı. Zilkade ayının dokuzunda perşembe günü onları hezimete uğrattı. İslâm askerleri dağlara tırmandılar. Biliştin ovasını seyrettiler. Tatarların askerlerini tabiye ettiklerini gördüler. Tatar askerleri 10.000 savaşçıdan ibaretti. Bunlar, kendilerine ihanet etmelerinden korktukları için Rum askerlerini yanlarından uzaklaştırmalardı. İslâm ordusuyla Tatar ordusu birbirlerini görünce İslâm ordusu Tatarların sol cenahına hamle yaptı. Sultanın sancak direği kırıldı. Bir grup Tatar askeri İslâm ordusunun saflarına sızdı. Sağ cenaha doğru ilerledi. Sultan bu durumu görünce maiyetindeki yedek askerle birlikte bizzat kendisi takviye olarak safları sıklaştırdı. Sonra sol cenahın çökmek üzere olduğunu gördü. Yanındaki askerlerle birlikte orayı takviye etti ve Tatarlara hep birlikte saldırdılar. Bu durumu gören Tatarlar da bineklerinden inip Müslümanlarla şiddetlice savaştılar. Müslümanlar o esnada büyük bir sabır ve dayanıklılık gösterdiler. Neticede Cenâb-ı Allah, zaferini Müslümanların üzerine indirdi. İslâm askerleri, Tatarları her taraftan çembere aldılar. Onlardan çoğunu öldürdüler. Ancak Müslümanlardan da birçok asker şehit edilmişti. Öldürülenler arasında büyük Emir Ziyaeddin b. Hatir, Seyfeddin Kaymaz, Seyfeddin Benco el-Caşnigir[78], İzzeddin Aybek es-Sakafî de vardı. Neticede Moğol emirlerinden de bir grup esir alındı. Esirler arasında Rum ümerası da vardı. Pervane kaçıp kendini kurtarmış ve zilkade ayının onikisinde pazar sabahı Kisariye'ye girmişti. Rum emirleri hükümdarlarına, Tatarların Bilis-tin'de bozguna uğradıklarını bildirdiler. Bunun üzerine Rum hükümdarı da Emirlerine, Bilistin'den uzaklaşmalarını ve orayı tahliye etmelerini emretti. Zilkade ayının yedisinde Sultan Melik Zahir, Bilistin'e girdi. Orada cuma namazını kıldı ve hutbe irâd etti. Sonra güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. İslâm ülkesinin bütün beldelerinde sevinç davulları çalındı. Müminler o gün Allah'ın zaferi sebebiye çok sevinmişlerdi. Abakahan bu durumdan haberdar olunca gelip olay yerini askerleriyle birlikte incelemiş, orada öldürülen Moğol askerlerini görmüş, buna çok öfkelenmiş, Pervane'ye karşı düşmanlığı şiddetlenmişti. Çünkü Pervane ona işin içyüzünü açıklamamıştı. Bu sebeple Abakahan, Sultan Melik Zahir'in bu kadar güçlü olmadığını zannetmiş ve Kisariyeli-lerle o yörenin halkına olan gazabı artmıştı. Bu yüzden onlardan 200.000 kadar insanı öldürmüştü. Bir rivayette anlatıldığına göre Kisa-riye ve Erzeni-Rum (Erzurum) halkından 500.000 kişiyi öldürmüştür. Öldürdükleri arasında Kadı Celaleddin Habip de vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [79]

Hicretin Altıyüzyetmişbeşîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Ebü'l-Fadl B. Şeyh Ubeyd B. Adülhalik Ed-Dımaşkî

Bu sene vefat etti ve Şeyh Arslan'm mezarının yakınma defnedildi. Şeyh Alemüddin dedi ki: «Anlatıldığına göre Şeyh Ebü'l-Fadl b. Şeyh Ubeyd, hicretin 564. senesinde doğmuştur.» [80]

Tavaşî Yümnü'l-Habeşî

Harem-i Şerifteki hizmetçilerin reisi idi. Dindar, akıllı, adaletli, lehçesi düzgün bir kimseydi. Bu sene yetmişyedi yaşındayken vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin. Ai»in. [81]

Şeyh Muhaddis Şemseddin Ebü'l-Abbas

Şeceresi şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ebu Bekir. Aslen Musulludur. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Sofî idi. Çokça hadis dinledi. Büyük kitapları güzel ve orjinal yazısıyla yazdı. Bu sene yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti ve Babü'l-Feradis mezarlığına defnedildi. [82]

Şair Şihabüddîn Ebü'l-Mekârîm

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Yusuf b. Mes'ud b. Bereket b. Salim b. Abdullah eş-Şeybanî. Telafarlıdır. Şiir divanı vardır. Bu sene seksen yaşını aşmış iken Hama'da vefat etti. Şairler onun şiirde üstünlüğünü kabul ederlerdi. Bu ilimde ileri mertebelerde olduğunu söylerlerdi. Şiirlerinden biri şudur:
«Ey emellerin varacağı son merci, dilim seni zikretmekle ıslaktır.
Aşkımdan ve hüznümden ötürü hatip ve şair olmuşum.
Senin zatının güzelliğini anlatmak için nazım yapıyorum.
Senin bana yaptıklarından dolayı gözyaşlarını dökülüyor ve etrafa saçılıyor.» [83]

Kadı Şemseddin

Şeceresi şöyledir: Şenıseddin Ali b. Mahmud b. Ali b. Asım eş-Şehrezorî ed-Dımaşkî. Kaynıaziye medresesinde müderrislil yapmıştı. Kendisinin ve kendisinden sonra frtirriyetinden ehil olanların orada ders vermelerini, bu medreseyi vakfeden kişi şart koşmuştu. Bu sene vefat edinceye dek orada ders verdi. Kendisinden sonra oğlu Selahad-din, ondan sonra torunu İbr Cema'a uzun bir süre ders verdi. Şemseddin Ali, ilk görevinde İbn Hallikan'a niyabeten kadılık yapmıştı. Sağlam bilgilere sahip bir fakihti. Mezhebin nakledicisiydi. Allah ona rahmet etsin. İbn Adimle birlikte Bağdat'a gitmiş, orada hadis dinlemişti. Bu sene vefat etti. İbn Salah'ın mezarının yakınında Sufiye mezarlığına def-nedilnıişti. [84]

Şeyh Ebu Îshak İbrahim B. Sadullah

Salih, alim ve zahid bir şeyh olan bu zatın şeceresi şöyledir: Ebu Ishak İbrahim b. Sadullah b. Cemâa b. Ali b. Cemaa b. Hazim b. Sencer el-Kinanî el-Hamevî. Fıkıh ve hadis bilgisi vardı. Hicretin 596. senesinde Hama'da doğdu. Bu sene Kudüs'de vefa etti ve Mamila mezarlığına defnedildi. Sahr İbn Asâkir'den hadis dinledi. Oğlu Kadilkudat Bedred-din b. Cemaa da kendisinden hadis rivayet etti. [85]

Şeyh Cendel B. Muhammed El-Meninî

Salih bir insandı. İbadet ve zühd erbabından olup salih ameller işlerdi. Menin'de bulunduğu zamanlarda insanlar ziyaretine gelirlerdi. Yanında hazır bulunanların anlamadığı birçok sözler söylerdi. Garip ifadeler kullanırdı. Şeyh Taceddin, onun şöyle dediğini duyduğunu söylemiştir:
«Boyun eğip yalvarmak kadar insanı Allah'a yaklaştıran başka bir şey yoktur. Hüzün içinde bulunan kişi, Allah yolundan uzaklaşır. Oysa kendisi böyle yapmakla Allah'a ulaşacağına inanır. Uzaklaşacağını anlayacak olsa bu tutumundan vazgeçer. Çünkü ehl-i sülûkün yolu bu me-. toda dayanmaz. Ancak sabit akıllı kimseler böyle yaparlar.
Sema, işsiz güçsüz insanların vazifesidir.»
Şeyh Taceddin dedi ki: «Şeyh Cendel, ehl-i tarikten olup muhakkik alimlerdendi. Hicretin 661. senesinde kendisi, doksanbeş yaşına ulaşmış olduğunu bana söyledi.»
Ben derim ki: Şu halde Şeyh Cendel, vefat ederken 100 yaşım aşmıştır. Çünkü o, bu senenin ramazan ayında vefat etti ve Menin kasabasındaki meşhur zaviyesine defnedildi. İnsanlar Dımaşk'tan ve Dı~ maşk'a bağlı kazalardan mezarım ziyarete geldiler. Üzerine namaz kıldılar. Bu durum günlerce devam etti. Allah ona rahmet etsin. [86]

Muhammed B. Abdurrahman B. Muhammed

Hafiz Bedreddin Ebu Abdillah b. Nüveyre es-Sülemî el-Hanefî. Sadr Süleyman'dan ve İbn Ata'dan ders aldı. Nahivde de îb Malik'ten ders aldı. İlerledi, ilimde yükseldi. Düz ve nesir yazılar yazdı. Şibliye ve Kassain'de ders verdi. Kendisine kad naibliği teklif edildi. Ancak bu görevi kabul etmedi. Kendisine özgü orjinal bir yazısı vardı. Vefatından sonra arkadaşlarından biri onu rüyada görmüş Ve ona «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sorunca o da cevaben şu şiiri okumuştu:
«Allah katında benim için şefaatçi bulunmadı. Sadece O'nun bir olduğuna inanışım beni kurtardı.»
Muhammed b. Abdurrahman, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti ve Dımaşk dışına defnedildi. Allah rahmet etsin.. [87]

Muhammed B. Abdülvehhab B. Mansur

Şemseddin Ebu Abdillah el-Harranî el-Hanbelî. Şeyh Mecdüddin b. Teymiye'nin talebesidir. O, Mısır diyarında ilk olaral Kadı Taceddin b. bintü Eazz'e niyabeten kadılık yapmıştır. Sonra Şemseddin b. Şeyh İmad, müstakil kadılığa atandığında oau kendine vekil olarak görevlendirdi. Sonra kendisi bütün bu görevleri bırakıp Şam'a döndü. İlimle iştigal etti. Fetva verdi Nihayet bu sene altmış küsur yaşındayken vefat etti. Allah rahmet etsin. Amin. [88]

Hicretin Altıyüzyetmişaltıncı Senesi

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir Rükneddin Baybars vefat etti. Bu zat Mısır, Şam', Haleb ve diğer bölgelerin hükümdarı idi Kendisinden sonra oğlu Nasirüddin Ebü'l-Meali Muhammed Berekethan tahta oturdu. Berekethan'ın lakabı Said idi.

Bu senenin muharrem ayının yedisinde Şafiîlerin imamı Şeyh Muhyiddin en-Nevevî de vefat etti. Sultan Melikü'z-Zahir Filistin'de Tatarları kırıp geçirdikten sonra Anadolu'dan güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a geldi. Dımaşk'a girişi gerçekten görülmeğe değer muazzam bir törenle olmuştu. Dımaşk'm batısında iki yeşil meydanın arasında yaptırdığı Ablak sarayına konuk oldu. Oradayken Abakahan'm savaş alanına gelip orada denetlemeler yaptığı, orada bulunan Moğol askerlerinin ölülerine bakıp üzüldüğü ve Pervane'nin öldürülmesini emrettiği ve Şam'a gelmeğe niyetlendiğine dair haber aldı. Sultan Melik Zahir, ümeranın toplanmasını emretti. Meşveret meclisi kuruldu. Her nerede ise Abakahan'la karşılaşma hususunda emirlerle görüş birliğine vardı. Kasr'a gitmek üzere taht-ı revanı hazırlattı. Sonra Abakahan'm kendi ülkesine döndüğünü haber alınca taht-ı revanı geri çevirtti. Ablak kasrında ikamet etti. Ayan, ümera ve devlet ricali salim kafa ve rahat bir kalb ile yanında toplandılar. Abakahan'a gelince o, Anadolu'da naibi olarak görev yapan Pervane Muineddin Süleyman b. Ali b. Muhammed b. Hasan'm öldürülmesini emretti. Sultan Melik Zahirle işbirliği yapmakla suçladığı için onu öldürdü ve kendisinin Anadolu'ya girmesi fikrini güzel bir fikir olarak kendisine önerenin de o olduğunu söyledi. Pervane; şecaatli, akıllı, cömert ve kerem sahibi bir kimseydi. Sultan Melik Zahir'e meyilli idi. Bu sene öldürüldüğünde elli yaşını geçmişti. [89]

Kahirin Vefatı

Bu senenin muharrem ayının onbeşinde cumartesi günü Melik Kahir Bahaeddin Abdülmelik b. Sultanü'l-Muazzam İsa b. Adil Ebu Bekir b. Eyyup, altmışdört yaşında vefat etti. Akıllı, ahlâkı güzel, konuşması
yumuşak, mütevazı, kalbi temiz bir kimseydi. Arapların bineklerine ve elbiselerine alaka duyardı. Devlet erkânı arasında saygın bir şahsiyete sahip olup atılgan ve şecaatli idi. İbn Leysî'den hadis rivayet etti. Berza-li'ye icazet verdi. Berzali'nin ifadesine göre o zehirlenerek öldürülmüştür. Başkalarının anlattığına göre Sultan Melikü'z-Zahir, bir şarap kâsesine zehir katarak, içmesi için ona vermişti. Sonra da kendisi kalkıp tuvalete gitmiş, döndüğünde saki, şarap kâsesini Kahir'in elinden alıp doldurmuş, doldurduktan sonra Sultan Melikü'z-Zahir'e -olup bitenlerden haberi olmaksızın- sunmuştu. Allah da o kâsenin zehirli olduğunu sultana unutturmuş, ya da kendi takdir ve muradının gereği olarak sultan, bunun başka bir kâse olduğunu zannetmişti. Oysa kâsede zehir artığı kalmıştı. Sultan, kâsedeki şarabı içmiş, içtikten sonra farkına varmış, karnı o anda sancılanmaya başlamıştı. Hemen içi yanıp tutuşmuş ve şiddetli bir sıkıntıya maruz kalmıştı.
Kahir hemen evine götürülmüştü. Zehire yenik düşmüş ve o gecede vefat etmişti. Sultan Melikü'z-Zahir ise günlerce hastalık çekmiş, nihayet muharrem ayının yirmiyedisinde perşembe günü öğleden sonra Ablak kasrında vefat etmişti. O gün, emirler için çok sıkıntılı ve musibetli bir gün olmuştu. Saltanat naibi îzzeddin Aydemir ile devlet erkânının ve ümeranın büyükleri gelip cenaze namazım kılmışlar, tabuta yerleştirerek onu surdan çıkararak kaleye götürmüşler, kaledeki Bahriye evlerinden birine geçici olarak bırakmışlardı. Ölümünden sonra oğlunun yaptırdığı türbeye bu Bahriye odasından alınıp götürülmüştü. Türbesi Adiliyetül-Kebire karşısındaki Akikî binasıdır. Bu senenin receb ayının beşinde cuma gecesi oraya götürüldü. Ölümü gizlendi. İnsanlar ancak rebiyülevvel ayının son on gününde onun ölümünden haberdar oldular. Oğlu Said'e Mısır'dan bey'at geldi. Halk, sultanın ölümüne çok üzüldü. Ona çokça rahmet dilediler. Dımaşk'ta da oğluna bey'at yenilendi. Şam'da naib olarak bulunan İzzeddin Aydemir'e, bu görevine devam etmesi için ikinci bir ferman geldi.
Sultan Melikü'z-Zahir; şehametli, şecaatli, himmeti yüksek, ileri görüşlü, atılgan, cesur, saltanat işlerine itina ile b^kan, Müslümanlara şefkat gösteren ve hükümdarlık vasıflarını eksiksiz olarak taşıyan bir kimseydi. İslâm'ın ve Müslümanların zaferi içiivSağlam bir azmi vardı. Hükümdarlık prensiplerini tam olarak tatbik'ederdi. Hicretin 658. senesinin zilkade ayının onyedisi olan pazar gününden bugüne kadar hakimiyet sürdü. Bu süre zarfında birçok fetihler gerçekleştirdi. Mesela Kisariye, Arsun, Yafa, Şakif, Antakya, Bura-z, Taberiye, Kasir, Hisnü'l-Ekrad, Hisn-i Akkâ, Garin, Saflta ve Haçlıların ellerinde bulunan bir çok müstahkem kaleleri fethetti. İsmaililerin elinde hiçbir kale bırakmadı. Merkip mıntıkasını Haçlılarla yanyarıya paylaştı. Banyas ve An-tarsus beldelerini, Haçlıların ellerinde bulanan diğer belde ve kaleleri de,aynı şekilde yarı yarıya paylaştı. Bu mıntıkaların kendi payına düşen kısımlarına naibleri ve amirleri atadı. Anadolu'da Kayseri'yi fethetti. Filistin'de Moğolların ve Rumların başına büyük belalar getirdi ki uzun zamanlardan beri böyle bir olay duyulmuş değildi. Sis hükümdarından birçok beldeyi geri aldı. Onların kalelerine, diyarlarına elkoyup her tarafi kontrolü altına aldı. Müslümanlara karşı zorbalık edenlerden Baalbek, Busra, Serhat, Humus, Aclon, Salt, Tedmür, Rahbe, Telbaşir, Kerek ve Şobek'i geri aldı Zencilerin ülkesi olan Nobe beldelerini bütünüyle fethetti. Tatarların elinden birçok beldeyi, Mesela Şirzor ve Bi-re'yi aldı Ülkesinin sınırları Fırat'tan Nube ülkesinin uçlarına kadar genişledi. Büyük nehirler üzerinde köprüler, kaleler ve müstahkem mevkileri onardı. Cebel kalesindeki Darü'z-Zeheb'i yaptırdı. Oniki sütun üzerine kurulu renkli ve altın yaldızlı bir kubbe inşâ ettirdi. O kubbede Hasekilerinin biçim ve şekillerini yaptırdı. Mısır'da Sirdas nehri gibi birçok nehir yatakları ve Haliçler kazdırdı. Birçok cami ve mescit inşâ ettirdi. Yandığı zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m mescidini onardı. Hüc-re-i Şerife'nin çevresine trabzanlar koydurdu. Mescid-i Nebeviye bir minber yaptırdı ve tavanını altın yaldızla süsledi. Medine'deki hastaha-neyi tamir ettirdi. Hz. İbrahim'in mezarını onardı. Hz. İbrahim'in mezarının bulunduğu zaviyeye ilaveler yaptırdı. Orada kalanlara verilen nafakalara da ilavelerde bulundu. Hz. Musa'nın mezarı olarak bilinen yerin üzerine Kudüs'ün güneyinde bir kubbe yaptırdı. Kudüs'te bir çok güzel şey yaptırdı. Mesela Silsile kubbesi bunlardan biridir. Sahra Mesci-di'nin tavanını onardı. Kudüs'te muazzam bir han inşâ ettirdi. Mısır'daki Fatimî halifelerinin sarayının kapısını oraya götürüp taktırdı. Orada

bir değirmen, bir fırın ve bir de bahçe yaptırdı. Oraya gelenler için harçlık, eşyalarının onarımı için fon tahsis etti. Ebu Ubeyde'nin mezarının üzerine bir kubbe ve çevresine bir külliye yaptırdı. Oraya gelen ziyaretçilere geliri sarfedilmek üzere bir vakıf kurdu. Daniye köprüsünü onardı. Kerek taraflarında bulunan Cafer-i Tayyar'ın mezarını tamir ettirdi. Oraya gelecek ziyaretçilere geliri harcanmak için vakıf kurdu. Sifd kalesini ve Camii'ni onardı. Remle Camii'ni ve diğer camileri de onardı Haçlıların alıp tahrip ettikleri beldelerin çoğundaki cami ve mescitleri de yeniletti. Haleb'te muazzam bir köşk yaptırdı. Dımaşk'ta Ablak sarayını, Zahiriye medresesini ve diğer binaları yaptırdı. Halk arasında tedavülde kullanılan halis dirhem ve dinarlar bastırdı. Allah ona rahmet etsin.

Allah yolunda cihadla uğraşmasına rağmen daha önceki halifelerin ve Eyyubî hükümdarlarının zamanlarında yapılmayan birçok hayır kurumları, güzel eserler ve mekânlar yaptırdı. Çok miktarda askeri ci-had için çalıştırdı. Moğollardan 3.000 kadar kişi yanına geldi. Onlara ik-ta araziler verdi. Çoğuna emirlik verdi. Yiyeceğinde ve giyeceğinde orta yolu takip ederdi. Askerleri de böyleydi. Yıkılmasından sonra Abbasî devletini yeniden ayağa kaldıran odur. Kendisi bu hilafeti diriltinceye dek insanlar üç sene kadar halifesiz kalmışlardı. O, her mezhepten müstakil bir kadilkudat atamıştı. Allah kendisine rahmet etsin. Uyanık, cesaretli ve şecaatli bir kimseydi. Gece ve gündüz bir an dahi düşmanlara karşı gaflet içine girmezdi. Aksine o, İslâm'ın ve Müslümanların düşmanlarının üzerine giden, atılgan bir kimseydi. İslâm'ın ve Müslümanların düzenini sağlamış işlerini yoluna koymuştu. Özetle Cenâb-ı Allah onu son zamanda İslâm'ın ve Müslümanların yardımcısı ve destekçisi olarak ortaya koymuştu. Dinden çıkan Haçlıların, Tatarların ve müşriklerin boğazlarına bir korku düğümü olarak yerleşmişti. İçki içilmesini yasaklamış, fasıkları ülkeden sürgün etmişti. Fasıklık ve mefsedet gördüğü zaman mutlaka olanca çabasını harcayarak onu ortadan kaldırmaya çalışırdı. Siretinden bahsederken onun kalbinin temizliğinden, düşüncesinin iyiliğinden bahsetmiştik. Kâtibi İbn Abdi'z-Zahir onun için uzun uzadıya bir biyografi hazırlamıştır. İbn Şeddad da böyle yapmıştır. Vefat ederken Sultan Melikü'z-Zahir geride onüç erkek, yedi kız çocuğu bırakmıştı. Vefat ederken kendisi elli ile altmış yaş arasındaydı. Vakıflar kurmuş, iyiliklerde bulunmuş, sadakalar dağıtmıştı. Cenâb-ı Allah, onun iyiliklerini ve hayır amellerini kabul buyursun. Kötülüklerini ve günahlarını bağışlasın. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Kendisinden sonra yerine oğlu Said geçti. Zaten sağlığında babası onu veliahd tayin etmişti. Tahta geçtiğinde Melik Said yirmi yaşından küçüktü. Görünüşü çok güzel, erkeklik vasıfları tastamamdı. Bu senenin safer ayında Fenes'in elçileri, Mısır diyarına hediyelerle geldiler. Sultan Melikü'z-Zahir'in vefat etmiş olduğunu gördüler. Yerine oğlu Melik Said geçmişti. Devlet değişmemişti. Eskiden hoş görülen şeyler yine hoş görülüyordu. Prensipler olduğu gibi tatbik edilmekteydi. Ancak ülke, arşlarımı, hatta en güçlü arslanlar arslanım yitirmişti. Varılan durum, çok zorlu bir durumdu. O arslan, sağlığında İslâm'ın surlarında bir gedik açıldığında hemen kapatırdı. Azim kulplarından biri çözülünce onu hemen yine bağlardı. Azgın ve taşjsm guruplardan biri İslâm'a saldıracak olursa hemen ona karşı çıkar/ve gerisin geri püskür-türdü. Allah onu bağışlasın. Mezarını rahmetiyle ıslatsın. Varacağı yeri ve makamı da Cennet kılsın.

Şam askerleri Mısır diyarına doğru yola koyuldular. Beraberlerinde bir mahfe vardı. Mahfede güya sultanın hasta olarak bulunduğu izlenimi veriliyordu. Bu halde Kahire'ye ulaştılar. İnşaallah şehit olduğuna kanaat getirdiğimiz' doğru yoldaki Melikü'z-Zahir'in vefatı açıklandıktan sonra Melik Said'e berat yenilendi. Safer ayının yirmiyedisinde cu-na günü bütün Mısır camilerinde Melik Said adına hutbe okundu. O da babası Melikü'z-Zahir'in cenaze namazım kıldırdı, gözleri yaşla doldu.

Rebiyülevvel ayının ortalarında Melik Said adeti üzere maiyeti ile birlikte sefere çıktı. Önünde Mısır ve Şam askerler yürüyorlardı. Bu haldeyken Cebelü'l-Ahmer'e ulaşıldı. İnsanlar onun gelişine çok sevindiler. O zaman kendisi ondokuz yaşındaydı. Üzerinde saltanatın riyaseti ve hükümdarlığın debdebesi vardı.

Cemaziyelevvel ayının dördünde pazartesi günü Emir Şemseddin Aksungur el-Farikanf nin, Kahire'deki medresesinin açılış yapıldı. Harretül-Veziriye mahallesinde bulunan bu medresede Hanefî mezhebinin nkhı öğretilecekti. Ayrıca hadis ve kıraat ilimleri de bu medresede okutulacaktı. Bundan bir gün sonra halife Müstemsik Billah b. Hakim Bi-Emrillah'm oğlu, Halife Müstansır b. Zahir'in kızıyla evlendi. Nikâh töreninde babası, sultan ve ayan takımı hazır bulundular. Cemaziyelevvel ayının dokuzunda cumartesi günü Adiliye karşısındaki Dârülakikî adıyla bilinen binanın yapımına başlandı ki, orası hem bir medrese, hem de Sultan Melikü'z-Zahir'in türbesi olarak kullanılacaktı. Burası daha önce Akikî'nin evi idi. Hammamü'l-Akikî'nin bitişiğindeydi. Türbenin temeli, cemaziyelahir ayının beşinde atıldı. Aynı günde medresenin temeli de atılmıştı.

Bu senenin ramazan ayında Medine'de büyük ve kesif bulutlar görüldü. Bu bulutlar arasından şiddetli bir şimşek çaktı. Sif minaresine yıldırım düştü. Bu yıldırım, o minareyi tepeden temele kadar bir el sığacak genişlikle ikiye bölüp yardı.

Bu sene vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Pervane de vardı. Bu zat, muharrem ayının son on gününden birinde vefat etmişti. Yine bu günlerde Melik Zahir de vefat etmişti. Bunların biyografileri önceki sayfalarda anlatılmıştır. [90]

Emîrü'l-Kebir Bedreddin Bîlbekb. Abdullah

Emirü'l-Kebir Bedreddin Bilbek b. Abdullah el-Haznedar. Sultan Melikü'z-Zahir zamanında Mısır diyarının naibi idi. Cömert ve övgüye layık bir kimseydi. Tarihe ilgi duyardı. Cemiü'l-Ezher'de Şafiîler için bir medrese yaptırıp vakfetti. Rivayete göre zehirlenerek öldürülmüştür. Vefatından sonra Melik Said'in yönetiminin ipleri koptu. Düzeni bozuldu. [91]

Kadilkudat Şemseddin El-Hanbelî

Şeceresi şöyledir: Şemseddin Mühammed b. Şeyh İmad Ebu İshak İbrahim b. Abdülvahid b. Ali b. Sürür el-Makdisî. Mısı diyarında Han-belilerin ilk kadilkudatlığını yapan zâttır. Özellikle İbn Taberzed ve diğerlerinden hadis dinledi. Bağdat'a göçtü. Orada fıkıhla iştigal etti.
Birçok ilim elde etti. Saidü's-Süada medresesinin hocalığına atandı. Heybetli, çok mütevazı, iyilik yapan, sadaka veren yaşantısı güzel bir alimdi. Kendisine görev verildiğinde ücret almama şartıyla görevi kabul etti ki, insanlara hüküm verirken hakkaniyetle verebilsin. Sultan Melikü'z-Zahir hicretin 670. senesinde onu kadılıktan azletmiş, yanında bulunan emanet malları yüzünden onu tutuklamıştı. İki sene sonra onu serbest bırakmış, o da gidip kendi evine kapanmış ve bu sene muharrem ayının sonlarında vefat edinceye dek Salihiye medresesinde ders vermişti. Cebelü'l-Mukattam mezarlığında Hafız Abdülgani'nin amcasının mezarının yanına defnedildi. Berzalî'ye icazet vermişti.
Hafız el-Berzalî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayının onikisinde cumartesi günü Mısır diyarından bize şu altı emirin ölüm haberi geldi. Sungur el-Bağdadî, Besta el-Baledî et-Tatarî, Bedreddin el-Vezirî, Sungur er-Rumî, Aksungur el-Farikanî. Allah hepsine rahmet etsin.» [92]

Sultan Melik Zahir'in Şeyhi Şeyh Hızır El-Kürdî

Hızır b. Ebibekir b. Musa el-Kürdî en-Nehrevanî el-Adevî. Aslen Ceziretü İbn Ömer'e bağlı Muhammediye köyünden olduğ söylenir. Harika halleri ve mükâşefeleri vardı. Ama insanlar arasına karışınca emirlerden birinin kızıyla adı kötüye çıktı. Melik Zahir, emir iken, Şeyh Hızır onun hükümdarlığa geçeceğini söylerdi. Bu sebepledir ki Melik Zahir saltanat tahtına oturduktan sonra onun büyük bir insan olduğuna inanmış, ona son derece saygı gösterip ikramda bulunmuştu. Onun bulunduğu zaviyeye haftada bir veya iki kez ziyarete gider, seferlerinde onu yanında götürür, onu hemen hemen hiç yanından ayırmaz, fikirlerine danışırdı. Onun önceden söylediği şeyler sonradan gerçekleşirdi. Bu, önceden haber verişi ya rahmanı yada şeytanî idi. Ya kerametti, yada göz bağcılığı idi. Ama insanlar arasına karışınca emirlerden birinin kızıyla adı kötüye çıktı. Çünkü emirlerin kızları ondan sakınmazlardı. Bu yüzden fitne içine düştü. Zaten insanlar arasına karışan kimse fitneden kolay kolay kurtulamaz. Özellikle yanında bir kimse bulunmaksızın kadınlar arasına giren kimse kesinlikle onların şerrinden ve fitnesinden kurtulamaz. Hakkında dedikodu çıkınca Sultan Melik Zahir, Teyser'i, Kalavun, Atabek Faris Aktay onun hakkında tahkikat yaptırdılar. Sorgulama esnasında suçunu itiraf edince Sultan Melik Zahir onu öldürmeye niyetlendi ve «Benimle senin aranda bir kaç gün kalmıştır» dedi. Zindana atılmasını emretti. Hicretin 671. senesinden 676. senesine kadar zindanda kaldı.
Şeyh Hızır el-Kürdî, Kudüs'te bir kiliseyi yıkmış, oranın papazını boğazlamış, orayı bir zaviyeye dönüştürmüştü. Onun biyografisini önceki sayfalarda anlatmıştık. Sonra bu senenin muharrem ayının altısında perşembe günü ölünceye dek zindanda kaldı. Ölünce kaleden çıkarılıp yalanlarına teslim edildi. Ve kendi zaviyesinde yaptırmış olduğu türbeye defnedildi. Altmışaltı yaşlarında iken vefat etti. Bazı şeyler gerçekleşmeden önce o şeylerin olacağını çok önceden sultana bildirirdi. Rab-ve'nin batısındaki dağda bulunan Şeyh Hızır kubbesinin kendisine ait olduğu söylenmektedir. Kudüs'te de bir zaviyesi vardı. [93]

Şeyh Muhyiddin En-Nevevî

Yahya b. Şeref b. Hasan b. Hüseyin b. Cuma b. Hizam el-Hazimî el-Alim Muhyiddin Ebu Zekeriya en-Nevevî ed-Dımaşk Şafiî mezhebine mensuptu. Şafiî mezhebinin şeyhi ve allamesiydi. Kendi zamanındaki fakihlerin de büyüğüydü. Hicretin 631 senesinde Havran'a bağlı Neva köyünde doğdu. Hicretin 649. senesinde Dımaşk'a geldi. Kur'an'ı ezberledi. et-Tenbih adlı eseri okumaya başladı. Rivayete göre bu eseri dört buçuk ayda okumuştur. Senenin geri kalan kısmında ise Şafiî mezhebine göre ibadetlerle ilgili hükümlerin dörtte birini de okumuştu. Sonra mezhebin meşayihinin yanına devam etmiş, onların eserlerini şerhedip , tashih etmişti. Hergün üstadlanndan oniki ders alırdı. Sonra tasnifatla ilgilendi. Çok miktarda eser tasnif eti. Bunların bir kısmım tamamlamıştı. Bir kısmını da tamamlayamamıştı. Tamamladıkları arasında şu eserleri vardır: Müslim şerhi, Ravza, Minhac, Riyaz, el-Ezkâr, et-Tib-yan. Tahrirü't-Tenbih, Tashihü't-Tenbih, Tehzibü'1-Esma' ve'1-Lugat, Tabakatü'l-Fukaha... Tamaml ayam adı ğı -şayet tamamlasaydı konusunda bir dengi olmayacaktı- eseri ise el-Mecmu' adındaki Mühezzeb şerhidir. Bu kitabında riba bölümüne kadar gelmişti. Çok güzel, faydalı, eşsiz bilgiler vermiş, güzel eleştirilerde bulunmuştu. Şafiî mezhebine ve diğer mezheplere göre fikhî konuları inceden inceye ele almıştı. Hadisi de gereğince incelemiş, kelimelerin garip olanlarını, lügati anlatmış, başka eserlerde bulunamayacak mühim bilgiler vermişti. Karşılaştığı meselelerin bir seçmesi olarak bu kitabı hazırlamıştı. Fıkıhta bundan daha güzel başka bir eserin mevcudiyetini bilmiyorum. Yalnız bu esere de bazı ilavelerin yapılmasına ihtiyaç vardır.
Nevevî, zahid, abid, takvalı, araştırmacı ve insanlardan çokça uzak duran bir kimseydi. Fakihlerden hiçbiri onun seviyesine ulaşmağa muktedir değildir. Senenin tamamını oruçlu geçirir, sofrasında iki katığı bir arada bulundurmazdı. Ekseriya azığı, babasının Neva köyünden kendisine getirdiği yiyeceklerdi. îbn Hallikan'a vekaleten îkbaliye medresesinde müderrislik görevine başlamıştı. Felekiye ve Rükniye medreselerinde de müderris vekilliği yaptı. Eşrefiye darülhadisinin hocalığına

atandı. Zamanını boşa geçirmezdi. Dımaşk'ta ikamet ettiği zamanda haccetmişti. İyiliği emreder, kötülüğü yasaklar, hükümdarları ve başkalarını ikaz ederdi. Bu senenin receb ayının yirmidördünde gece Neva köyünde vefat etti ve oraya defnedildi. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. Bizi de affeylesin. [94]

Ali B. Ali B. İsfendiyar

Necmeddin mahlasını taşırdı. Dımaşk Camii'nde üç aylarda cumartesi günleri vaizlik yapardı. Mücahidiye hankâhının şeyhiydi. Bu sene orada vefat etti. Faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Dedesi, Halife Nasır'ın inşâ kâtipliğin yapmıştı. Aslen Busene asıllıdırlar. Necmeddin'in şiirlerinden biri şudur:
«Benden başkası bedenen ziyaret ederse, Bende saatlerle senin tarafina kalben ziyarete gelirim. Sevgilinin diyarından uzakta bulunan herkes uzak sayılmaz. Yakında bulunan herkes de hakikatte yakın sayılmaz. [95]

Hicretin Altıyüzyetmîşyedînci Senesi

Bu senenin ilk günü çarşambaydı. Sene başında halife, Hakim Bi-emrillah el-Abbasî; Şam, Mısır ve Haleb de dahil olmak üzere İslâm ülkesinin sultanı da Melik Said idi. Muharrem ayının ilk günlerinde Dı-maşk'ta İbn Hallikan'm yeniden Dımaşk kadılığına zilhiccenin sonlarında atanmış olduğuna dair haber yayıldı. İbn Hallikan azledildikten yedi sene sonra yeniden bu göreve atanmıştı. Kadı îzzeddin b. Saiğ, muharrem ayının altısında görevden çekildi. İnsanlar yeni Kadı îbn Halli-kan'ı karşılamaya çıktılar. Kimi, Remle'ye kadar da gitmişti. îbn Hallikan, muharrem ayının yirmiüçünde perşembe günü Dımaşk'a geldi. Saltanat naibi İzzeddin Aydemir, bütün emirler ve devlet ricaliyle onu karşılamaya gitmişti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Şairler İbn Hallikan'ı övdüler. Fakih Şemseddin Muhajnmed b. Cafer onun için şu şiiri okumuştu:
«Dımaşk kadılığına Dımaşk'ın hakkini,
Kadilkudat, kerem sahibi Ebu'l-Abbas geçince,
Zorlu yedi seneden sonra bu göreve gelince, hizmetçisi dedi ki:
İşte bu senede nimetlerle insanların imdadına ulaşılmıştır.»
Saduliah b. Mervan el-Farikî de şöyle bir şiir okumuştu:
«Dımaşk'ı güzelce terkettiğin günden sonra bize,
Yedi kurak sene yaşattın ey İbn Hallikan.
Ama sonra Mısır diyarından gelip burayı ziyaret ettiğinde,
Avuçlarından bu memlekete hayırlar akıttın.»
Bir başkası da şöyle bir şiir yazmıştı:
«Şamlıların tamamını gördüm.
Hiç birinde memnuniyetsizlik yoktu artık,
Serden sonra onlara hayır geldi.
Artık zaman hoş oldu, sıkıntı kalmadı.
Hüzün gitti, onlara sevinç geldi.
Zaman artık hüzünle sevinci yarı yarıya paylaştı.
Uzun süreli kederden sonra bir kadı azledilip,
Yerine başka bir kadı gelince sevindiler.
Hepsi şükran duygularını beslemekle,
Giden ve gelen zamanın ağına takılmaktadır.»
el-Yoninî dedi ki: Bu senenin safer ayının onüçünde çarşamba günü İbn Hallikan Zahiriye medresesinde ders verdi. Saltanat naibi Aydemir ez-Zahirî de orada hazır bulundu. Kadıların da dinleyici olarak geldikleri bu medrese tıka basa dinleyicilerle doluydu. O zaman Şafiîlerin müderrisi Şeyh Reşidüddin Mahmud b. Farikî, Hanefîlerin müderrisi Şeyh Sadreddin Süleyman el-Hanefî idi. Medresenin yapımı henüz tamamlanmamıştı.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında, Hanefîlerin kadılığına Sadreddin Süleyman el-Hanefî, vefat eden Mecdüddin b. Adim'in yerine atandı. Sonra Sadreddin'de ramazan ayında vefat edince yerine Hüsameddin Ebül-Fezail Hasan b. Enuşirvan er-Razî el Hanefî kadı olarak atandı. Bu zat daha önce Malatya kadılığı yapmaktaydı.
Bu senenin zilkade ayının ilk on gününde Necibiye medresesinin açılışı yapıldı. Burada ilk dersi îbn Hallikan verdi. Sonra bu görevi oğlu Kemaleddin Musa'ya bıraktı. Necibiye hankâhınm da açılışı yapıldı. Bu medrese ile hankâh ve vakıflar, günümüze kadar koruma altında bulunmaktadırlar.
Bu senenin zilhicce ayının beşinde salı günü Sultan Said Dımaşk'a geldi. Şehir onun için süslenmiş, çadırlar kurulmuş, şehir halkı onu karşılamaya çıkmıştı. Babasını sevdiklerinden, onun gelişine çok sevinmişlerdi. Sultan Said meydanda kurban bayramı namazını kıldı. Man-sure kalesinde bayram tebriklerini kabul etti. Dımaşk'ta vezir olarak Sahip Fethüddin Abdullah b. Kayseranî'yi, Mısır'a da Bahaeddin b. Hannan'ın ölümünden sonra Sahip Burhaneddin b. Hızır b. Emir Sey-feddin Kalavun es

Salihî'yi atadı. Az sayıdaki emirler ve hasekilerle has adamlarının beraberinde Dımaşk'ta ikamete başladı. Zenbakiye'ye çok gidip geliyordu. Zilhicce ayının yirmi altısında sah günü adalet sarayında hüküm vermek için oturdu. Burası Babü'n-Nası dahilindeydi. Babasının Dımaşk ahalisinin bahçeleri üzerine tarhettiği harçları ve vergileri kaldırdı. Bu sebeple halk ona çokça dua etti. Onu çok sevdiler. Çünkü bu ağır vergi, birçok mülk sahibini zor duruma sokmuştu. Hatta çokları bu ağır verginin altından kalkamadığından «Malımı mülkümü satsam-da kurtulsanı» diyordu.
Sultan Said, bu senede Dımaşk ahalisinden 50.000 dinar talep etti. Bunu iki ay içinde mülklerinin vergisi olarak istedi Vermeyenlerden zorla tahsil ettirdi. [96]

Hicretin Altıyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emirü'l-Kebir Cemaleddîn Akkuş B. Abdullah En-Necibî

Künyesi Ebu Said es-Salihî idi. Melik Necmeddin Eyyub el-Kâmil onu azâd etmiş ve onu büyük komutanlar arasına katmış sonra da saray üstadhğına atamıştı. Melik Necmeddin ona çok güvenir, itimad ederdi. Akkuş b. Abdullah hicretin 609 ya da 610. senesinde doğdu. Melik Zahir de onu saray üstadhğına atamıştı. Sonra dokuz sene müddetle onu Şam'da naib olarak tutmuştu. Cemaleddin Akkuş, Şam'da Necibiye medresesini yaptırmış, oraya büyük gelir sağlayan vakıflar tahsis etmişti. Ancak maaşı hak edenler için, münasip maaşlar tahsis etmemişti. Sonra sultan onu Şam naibliğinden azlederek Mısır'a, yanına çağırmıştı. Bir süre Mısır'da boş kalmış, sonra felç olmuş ve dört sene hasta yatmıştı. Bazan Melik Zahir, onu ziyaret etmiş ama hastalığı iyileşmemiş-ti. Nihayet bu senenin rebiyülahır ayının beşinde cuma gecesi Kahire'de Derbu'l-Muluhiye'deki evinde vefat etmişti. Cuma günü namazdan önce Küçük Kurafe'de yaptırmış olduğu türbesine defnedilmiş ti. Şam'daki Necibiye medresesinde de kendi şahsı için bir türbe yapmış, o türbede yola bakan iki pencere açtırmıştı. Ancak oraya defni mukadder olmamıştı. Çokça sadaka veren, alimleri seven, jonlara ihsanda bulunan, itikadı güzel bir kimseydi. Şafiî mezhebine Jnensuptu. Sünneti sevmede, sahabilere sevgi besleyip Rafîzîlere düşnianlık beslemede aşın derecede ilerilerdeydi. Bugün Kerimüddin Camii olarak bilinen caminin kıble-sindeki köprü üzerinde vakfettiği güzel bahçeler, onun vakıfları arasındadırlar. Onun daha başka birçok vakıfları da vardır. İbn Hallikan'ı vakıflarının nazırlığına atamıştı. [97]

Aytekin B. Abdullah

el-Emirü'1-Kebir Alaeddin eş-Şihabî. Şihabiye hankâhınm vakfe-dicisidir. Bu hankâh, Babü'l-Ferec dahilindedir. Aytekin, Dımaşk'taki büyük emirlerdendi. Sultan Melik Zahir onu bir süre Haleb naibliğine atamıştı. Hayırlı, seçkin ve bahadır emirlerdendi. Fakirlere hüsnü zan besler, onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Ellibeş yaşlarında iken bu senenin rebiyülevvel ayının onbeşinde vefat etti ve Kasyun mezarlığında Şeyh Ammar er-Rumî'nin mezarının yanma defnedildi. Babü'l-Ferec dahilinde bir hankâhı vardı. Bu hankâhın yola bakan penceresi vardı, Tavaşi Şihabeddin Reşidü'l-Kebir es-Salihî'ye nisbetinden dolayı kendisine Şihabî nisbeti takılmıştır. [98]

Kadilkudat Sadreddin Süleyman B. Ebu'l-Îzz

Sadreddin Süleyman b. Ebu'1-îzz b. Vüheyb Ebu Rebi el-Hanefî. Kendi zamanındaki Hanefîlerin şeyhi, doğuda ve batıdaki Hanefîlerin alimi idi. Bir süre Dımaşk'ta ikamet edip fetva ve ders verdi. Sonra Mısır'a intikal edip oradaki Salihiye medresesinde ders verdi. Tekrar Dımaşk'a döndü. Zahiriye medresesinde ders verdi. Mecdüddin b. Adim'den sonra kadılığa atandı ve bu görevi üç ay sürdürdükten sonra şaban ayının altısında cuma gecesi vefat etti. Ertesi giın namazı kılındıktan sonra Kasyun mezarlığındaki evine defnedildi. Vefat ederken seksenüç yaşındaydı. Melik Muazzam'ın cariyesiyle evlenen bir köle hakkında şöyle güzel bir şiiri vardır:
«Ey iki dostum, durun da hayretle bana bakın. Zaman, aranıza âcaipliklerinden birini soktu. Ay güneşin üzerine çıktı mertebe bakımından. Oysa güneşin üstüne çıkmak, ayın rütbesi olamaz. Güzellik bakımından güneşe denk olmaya kalktı, ona ortak olmak istedi.
Onunla yanyana yürümeğe yeltendi.
Süsleri ve nakışları olmasaydı, arada hiç fark olmayacaktı hemen hemen.
Ne var ki güneşin şakağında parlaklık, bıyıklarının üstünde de yeşillik vardır.» [99]

Taha B. İbrahim B. Ebu Bekir Kemaleddin El-Hemedanî

Erbilliydi. Şafiî mezhebine mensuptu. Edebiyattan iyi anlayan, faziletli bir şairdi. Eser tasnif etmede kudretliydi. Bu senenin

cemaziye-levvel ayında vefat edinceye dek Kahire'de yaşadı. Bir defasında Melik Salih Eyyub'la görüştü. Melik Salih, ilm-nücumdan bahsetmeğe başlayınca Taha b. İbrahim hiç duraksamaksızm ona şu iki beyitle cevap verdi:
«îlm-i nücum'u, geçimini o yoldan sağlayan falcılara bırak. Azimetle uğraşanlara ve muska yazanlara bırak.
Ey hükümdar! Sen azınılenip kendine gel,
Peygamber ve ashabı bizi ilm-i nücumdan menettiler.
Ben de onların sahip olduklarını ve hükümranlıklarını gördüm.»
Taha b. İbrahim'in ağrıyan gözleri şifa bulmuştu. Şifa bulduktan sonra Şemseddin adındaki bir arkadaşına şu şiiri yazıp göndermiş ve kendisini ziyarete gelmesini istemişti:
«Sünneti bana diyor ki, gözlerin şifa buldu rahatladı. Artık kafanı bir işe takma müsterih ol.»
Ey şems (Güneş) uzun bir zamandır seni göremiyorum. Gözleri iyileşip şifa bulduğunun alameti, şemsi (güneşi) görmesidir.» [100]

Abdurrahman B. Abdullah

Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Hasan b. Affan Cemaleddin b. Şeyh Necmeddin el-Badraî Bağdatlıydı. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Babasından sonra babasının yaptırdığı medresede ders vermişti. Bu senenin receb ayının altısında çarşamba günü vefat edinceye dek bu hizmeti devam ettirmişti. Vefat edince Kas-yun mezarlığına defnedildi. Lider ve ahlakı güzel bir kimseydi. Vefat ederken elli yaşını aşmıştı. [101]

Kadilkudatmecdüddînabdurrahman B.Cemaleddin

Mecdüddin Abdurrahman b. Cemaleddin Ömer b. Ahmed b. Adim. Halebliydi. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Hanef mezhebine mensuptu. İbn Ata'dan sonra Dımaşk'ta Hanefi kadılığına atandı. Reis oğlu reisti, ihsan, kerem ve güzel ahlak sahibiydi. Kahire'nin büyük camisinin hatipliğine atandı. Oraya atanan ilk Hanefî alimidir. Bu senenin re-biyülahir ayında Dımaşk'taki küçük konağında vefat etti. Zeytun Ca-mü'nin batısındaki Şerefü'l-Kabeli üzerinde bulunan Zaviyetü'l-Harir yanında yaptırdığı türbeye defnedildi. [102]

Vezir İbn Hanna

Ali b. Muhammed b. Süleym b. Abdullah es-Sahib Bahaeddin Ebü'l-Hasan b. Hanna. Mısır veziriydi. Önce Melik Zahir'e sonra da Melik Za-hir'in oğlu Said'e bu senenin zilkade ayının sonunda vefat edinceye dek vezirlik yapmıştı. Gayretli bir insandı. Güzel görüş ve azmi vardı. Tedbirliydi. Zahiriye devletinde otorite sahibiydi. Onun görüşü ve emri olmadan işler yürümezdi. Emirlere ve başkalarına iyilikleri ve üstünlüğü vardı. Şairler onu övmüşlerdi. Oğlu Taceddin de sultanın sohbetinde bulunan, onun yanından ayrılmayan bir vezirdi. Saidiye devletinde yani Sultan Said'in zamanında malı müsadere edildi. [103]

Lügatçt Şeyh Muhammed B. Zahîr

Muhammed b. Ahmed b. Ömer b. Ahmed b. Ebi Şakır Mecdüddin Ebu Abdillah. Erbilliydi. Hanefî mezhebine mensuptu. İb Zahîr diye tanınmıştır. Hicretin 602. senesinde Erbü'de doğdu. Sonra Dımaşk'a gidip ikamet etti. Kaymaziye medresesinde ders verdi. Bu senenin rebiyü-lahir ayının onikisinde cuma gecesi vefat edinceye dek orada ikamet etti. Sofiye mezarlığına defnedildi. Nahiv ve lügatte üstün bir alimdi. Nazımda da otoriteydi. Meşhur divanı, yüksek manalar içeren şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Her canlının varacağı yer ölümdür. Ömrünün uzunluğu çabucak gitmeğe mahkumdur. Ebedi yurdunu tahrip ediyor.
Sonra çabucak yıkılacak olan dünyayı onarmaya çalışıyor. Hayret ki o, toprağa gömülecektir.
Şu halde toprağın güzelliği onu nasıl oyalayıp teselli ediyor? Hergün yaşasa bile ömrü eksilmeye devam ediyor. Mafsallarına ağrılar, sızılar çöküyor. Bütün mahlukat, zaman konaklarında birer kervandır. Sürekli yürüyor, geri dönüşü ümit edilmiyor. Şu halde azık hazırla; takva, en iyi azıktır. Akıllı kimsenin bundaki nasibi aklıdır. Akıllı dost ve kardeş.
Gençliğini sâlihane sadıkane bir hayatla geçirendir. Cahil kardeş ise nefsin nevasında lezzet bulur. O lezzet, bir bal gibi gelir ona, ama musibeti ondadır.» Bu şiir yüz elli beyit kadardır epey uzundur. Şeyh Kutbeddin, Şeyh Muhammed İbn Zahîr'in yüksek manalar içeren birçok güzel şiirini nakletmiştir. [104]

İbn İsrail El-Harirî

Muhammed b. Suvvar b. İsrail b. Hızır b. İsrail b. Hasan b. Ali b. Muhammed b. Hüseyin Necmeddin Ebü'l-Meâlî eş-Şeyban Dımaşklı-dır. Hicretin 603. senesinin rebiyülevvel ayının onikisinde pazartesi günü doğdu. Hicretin 618. senesinde Şeyh Ali b. Ebü'l-Hasan b. Mansur el-Yüsrî el-Harirî'ye gidip ders aldı. Ondan önce Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî'den hırka giydi İfadesine göre Şihabüddin es-Sühreverdî onu üç halvet meclisinde oturtmuştur.
İbn İsrail, ailesinin Halid b. Velid (r.a.)'la birlikte Şam'a geldiklerini, Dımaşk'ı vatan edindiklerini söylemiştir. Edebiyattan iyi anlayan, şiir sanatında üstün bir kimseydi. Nazımda ileri derecelere ulaşmıştı.
Ancak nazmında ve nesirinde İbn Arabi'nin ve İbn Fariz'in ve şeyhi Harirî'nin yolundan gidip hulul ve vahdet-i vücuda kai olduğunu gösteren işaretler vardır. Onun içyüzünü ve durumunu elbetteki yüce Allah daha iyi bilir. Bu senenin rebiyülahır ayının ondördünde pazar gecesi Dımaşk'ta yetmişdört yaşındayken vefat etti. Şeyh Reslan'ın türbesine defnedildi. Şeyh Reslan ibn İsrail'in şeyhi olan Harirî'yi yetiştirmiş olan Şeyh Ali el-Muğarbil'in şeyhi idi. İbn İsrail el-Harirî'nin şiirlerinden bir şudur:
«Aşkın şiddetinden bir ziyaretçi bana geldi.
Benli (sevgili), nıezarlıktarm beni ziyaret eder?
Onun ateşi düz kumsalların üzerinde mi sadece yükselir.
Gözlerinin Önünde karanlığı aydınlatıp ağartır.
Ey sofra arkadaşlarım şansımın kâsesini bana döndürün.
Onun aşkını anmak ve mey içmek aynı şeylerdir.
Gözlerinin ucu yumuşaktır. İnce güzellikleri vardır.
Onun aşkı ve sevgisi, çektiğim zahmetleri bana tathlaştırmıştır.
Örtüsü üzerinde olduğunda dolunaya.
Gerdanlıklar üzerinde bulunduğunda güneşe hayran oluyorum.»
Şu şiir de İbn İsrail'e aittir:
«Ey uykuyu uykusuzlukla değiştiren.
Düşünce denizinde yüzen kendinden geçmiş kişi,
İşleri sahibine bırak.
Sabret. Sabrın sonu zaferdir.
Genişliğe kavuşmaktan ümidini kesme.
Günler ancak ibretleri getirirler.
Keder, safa anında meydana gelir.
Safa da keder anında ortaya çıkar.
Zaman bir kez fenalaşırsa.
Ne kadar fenalaşırsa fenalaşsm.
Sonra insanlara sevinç getirir.
Rabbinin takdirine razı ol.
Sen ancak kaderin esirisin.»
,, ^ ibn İsrail'in Peygamber (s.a.v.)'e yazdığı güzel bir methiyesi vardır. Bunu Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî ve arkadaşları Şeyh Ahmed el-A'fef ten dinlemişlerdir. Şeyh Ahmed de bunu bizzat îbn İsrail'den dinlediğini söylemiştir. Şeyh Kutbeddin el-Yoninî de onun birçok şiirlerini nakletmiştir. Sonu dal (harfi) ile bittiğinden ötürü "daliye" adını alan uzun bir kasidesi vardır. Bu kasidenin baş kısmı şöyledir:
«Kendisini açıkça sevdiğim, bana verdiği sözde durdu.
Beni kınayıp ondan ötürü kıskananları ise yüz üstü süründürdü.
Mezarın kıyısında ziyaretime geldi. Uzun bir süre yanımda kaldı.
Vuslatımı çekemeyenleri ise ziyaret etmedi.
Ey güzelliğini gözlerime hediye edenin güzelliği.
Ey.kalbime aşkın susanışlığım hediye edenin serinleticiliği.
Ey vuslatının müjdesiyle düşlerimi gerçekleştirenin sadakati.
Ey amaçlarıma beni ulaştıran emellerinin son durağı.
Mutlu bir şans ve yenilenen bir baht ile vücudum ile bâtınımı tecelli edip ortaya çıktı, aydınlandı.
Vücudunun aşkı ve o aşk yoluna girenleri sevmek, benim için görev oldu.
Avuçlarım aşkınla dolup taştı.»
Bundan sonra kasideyi gazele çevirip uzattıkça uzatmış ve şöyle demiştir:
«Benim için her şahidin üzerinde tecelli ettiğinde. Her sahnede rumuzlar geceyi benimle geçirdiğinde. Cemali ve güzelliği tarif etmekten sakındım. Çünkü bu beni çok aşan bir iştir. Dağınık cemalin sırlarım keşfetmeğe çalıştım. Kulaklarım onun ancak başlangıcını duyabildi. Benim gibi birinin onu tam duyması haşa imkansızdır. Her görülen şeyde kalbim için bir şahit vardır. , Her duyulan şeyde niabedin nağmesi vardır.» [105]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/419.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/419-420.420.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/420.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/420.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/420.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/420-421.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/422.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/422.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/423.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/423.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/423-424.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/424-426.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/426.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/426-427.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/427.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/427-429.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/429.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/429-430.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/430-431.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/431-432.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/432.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/433.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/433.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/433-434.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/434-437.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/437.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/437.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/437-439.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440-441.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/441.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/441-442.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/442.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/442.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/443.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/443-444.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/444.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/444.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/444-447.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/447.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/447.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/448.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/448.

[48] Gaziantep

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/449-450.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/450.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/450.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/451.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/451.

[54] Birecik.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/451-453.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/454.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/454.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/454-455.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/455.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/455-456.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/456.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457-458.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/458.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/458.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/459.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/459.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/459-460.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/460.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/460-461.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.

[77] Biliştin: Anadoluda bir şehir. Şimdiki adı Bostan'dır (Mu'cemÜ'l-Büldan).

[78] Caşnigir: Zehirlenmesinden korkulduğu için sultanın yemeklerini kendisinden önce tadan kimse (çeviren).

[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/463-464.

[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/464.

[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.

[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.

[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.

[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.

[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465-466.

[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/466.

[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/466.

[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/467.

[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/467.

[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/467-471.

[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/471.

[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/471-472.

[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/472-473.

[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/473-474.

[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/474-476.

[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/474-476.

[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/476.

[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/477.

[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/477.

[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/477-478.

[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/478.

[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/478.

[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/478.

[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/479.

[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/479-481.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Cemalin Müşahedesi
İbnu'l-Ûd Er-Rafizî
Hicretin Altıyüzyetmişsekizinci Senesi
Melik Said'in Sultanlıktan Uzaklaştırılıp Yerine Kardeşi Melik Adil Salamısın Sultan Oluşu
Mansur Kalavun Es-Salihî'nîn Sultanlığına Bey'at Edilmesi
Sungur El-Eşkar'ın Dımaşk'a Sultan Oluşu
Hicretin Altıyüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Vaiz İzzeddîn B. Ganim
Melik Saıd B. Melik Zahir
Hicretin Altıyüzyetmişdokuzuncu Senesi
Hicretin Altıyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
El-Emîrü'l-Kebîr Cemaleddin Akkuş Eş-Şemsî
Şeyh Salih Davut B. Hatim
El-Emîrü'l-Kebîr Nureddin Alî
Şair Cezzar
Hicretin Altıyüzseksenînci Senesi
Humus Savaşı
Hicretin Altıyüzseksenînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hülagu'nun Oğlu Tatar Hanı Abakahan
Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir
Kadilkudat Sadreddin Ömer
Şeyh İbrahim B. Saîd Eş-Şagurî
Kadîlkudat Takiyyüddîn Ebu Abdîllah Muhammed
Melik Eşref
Şeyh Cemaleddîn El-İskenderî
Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan
Sadrü'l-Kebir Ebü'l-Ğanaim El-Müslim
Şeyh Safiyyüddin
Hicretin Altıyüzseksenbirîncî Senesi
Hicretin Altıyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Salih Bakîyetü's-Selef Burhaneddîn
Kadı Eminüddin El-Eşterî
Şeyh Burhaneddin Ebu's-Senâ
Kadı, İmam, Allame, Şeyhü'l-Kurrâ Zeyneddin
Şeyh Selahaddin
İbn Hallikan
Hicretin Altıyüzseksenîkincî Senesi
Hicretîn Altıyüzseksenikıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sadrü'l-Kebîr İmadüddîn Ebü'l-Fadl
Şeyhü'l-Cebel Şeyhü'l-Allame Şeyhülislâm Şemseddîn İbn Kudame
İbn Ebî Cefvan
Hatib Muhîddin
Emirü'l-Kebîr Melîkü'l-Arab Ali Müsrî
Şeyh İmam Alîm Şihabüddîn
Hicretin Altıyüzseksenüçüncü Senesi
Hicretin Altıyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Talib Er-Rîfaî
Kadı İmam Îzzeddîn Ebü'l-Mefahir -
Melikü's-Saîd Fethüddîn
Kadı Necmeddin Ömer B. Nasr B. Mansur El-Beyani
Melîkü'l-Mansur Nasîrüddîn
Kadı Cemaleddin Ebu Yakup
Hicretin Altıyüzseksendördüncü Senesi
Hicretin Altıyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İzzeddîn Muhammed B. Ali
El-Bundukdarî
Şeyh Salih Abîd Zahîd Şerefüddin
Kurrâ İbn Âmir
Kadı İmadüddin
Şeyh Hasan Er-Rumî
Ebü'l-Kasım Ali B. Balaban B. Abdullah
Emir Müciruddin
Şeyh Arif Şerefüddîn
Hicretin Altıyüzseksenbeşinci Senesi
Hicretin Altıyüzseksenbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Şeyban
Şeyh İmam Cemaleddîn Ebubekir Muhammed
Kadilkudat Yusuf
Şeyh Mecdüddin
Şair Edip Şîhabeddin Ebu Abdillah
Hacı Şerefüddin B. Mirrî
Yakub B. Abdülhak

Kadıbeydavî
Hicretin Altıyüzseksenaltıncı Senesi
Hicretin Altıyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh İmam El-Allame Kutbeddîn Ebubekir
İmadüddin
Kadilkudat Burhaneddin
Şerefüddîn Süleyman B. Osman
Şeyh Salih İzzeddin
Hafiz Ebü'l-Yümn
Hicretin Altıyüzseksenyedîncî Senesi
Hicretin Altıyüzseksenyeûîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hatib İmam Kutbeddîn
Şeyh Salih Âbid İbrahim B. Mî'dad
Şeyh Salih Yasin B. Abdullah
Honde Gaziye Hatun
El-Hakim Er-Reis Alaeddin B. Ebu'l-Hazm
Şeyh Bedreddîn
Hicretin Altıyüzseksensekizinci Senesi
Hicretin Altıyüzseksensekîzinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyha Fatıma Bintü Şeyh İbrahim
Alim İbn Sahip
Şemseddin El-İsfahanî
Şems Muhammed B. Afif
Melik Mansur Şîhabeddin
Şeyh Fahreddîn Ebu Muhammed
Hicretin Altıyüzseksendokuzuncu Senesi
Sultan Melik Mansur Kalavun'un Vefatı
Hicretin Altıyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Sultan Melik Mansur Kalavun
Emir Hüsameddîn Toruktay
Şeyh İmam El-Allame Reşidüddin Ömer
Hatip Cemaleddîn Ebu Muhammed
Fahreddin Ebü'z-Zahir İsmail
Hacı Taybars B. Abdullah
Kadilkudat Necmeddin Ebü'labbas
Hicretin Altıyüzdoksanıncı Senesi
Akkâ Ve Diğer Sahil Beldelerinin Fethî
Hicretin Altıyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Tatar Hanı Abaka'nın Oğlu Ergun
Müsnidü'l-Muammer Er-Rehhale Fahreddîn
Şeyh Taceddin El-Fezarî
Mütehassıs Hekim İzzeddîn Îbraim B. Muhammed B. Tarhan
Şeyh İmam El-Allame Alaeddîn Ebü'l-Hasan
Şeyh İmam Ebu Hafs Ömer
El-Melîkü'l-Âdîl Bedreddin Salamış B. Zahîr
Afif Et-Telemsanî
Hicretin Altıyüzdoksan Birinci Senesi
Rum Kalesinin Fethi
Hîgretîn Altıyü2d0ksanbîrîncî S Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hatîp Zeyneddîn Ebu Hafsinesînde
Şeyh Îzzeddin El-Farusî
Sahîp Fethüddin Ebu Abdullah
Yunus B. Alî B. Rıdvan B. Berkuş
Celaleddin El-Habbazî
Melik Muzaffer
Hicretin Altıyüzdoksanikincî Senesi
Hicretin Altıyüzdoksanikincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şeyh Urmevî
El-Mekame Adlı Eserin Sahibi Îbn A'mâ
Melîk Zahîr Mügîeuddîn
Şeyh Takiyyüddin El-Vasıtî
Hama Sahibinin Oğlu Melîkü'l-Efdal
Îbn Abdüzzahir
Emir Alımüddîn Sencer El-Halebl

Cemalin Müşahedesi

«Onu bütün cemal vasıflarıyla görüyorum.
Kendisinden uzaklaştıran hulul itikadına inanmıyorum.
Güzel yürüyüşlü ve hücum eden develerde.

Kınına sokulmuş parlak olan bütün kılıçlarda.
Işıltısı gecelerde parıldayan bütün dolunaylarda.
Ki mehtabı yumuşak ve salınan ağaç dallanndadır.
İnce endamları her kucaklayışımda.
Onların soğuk şarabı andıran dudaklarmdaki ıslaklığı emişimde.
İnci, yakut, esans ve kokularda.
O süsler ki güzel olan bütün gözler üzerinde dururlar.
Elbiselerin ziynetlerinde gözlerim parıldar.
Onların gül gibi altın madenlerine bakışımda.
Şarap ve fesleğen kokusunda şarkı ve türkülerde.
Secilerle Öten kuşların Ötüşlerinde.
Güzel kokular saçan semâsının altındaki bahçelerde.
Güneşin ışınları çiğ ve kırağının parıltısına güler, tebessüm eder.
Bülbülün şen şakrak sesinin berraklığında anlatırken.
Rüzgar onun tüylerini kıvırcıklaştırdığında.
Sevinç, eğlence ve dalgınlıkta.
Ki bütün bunlar firkaların mensuplarını amaçlarına ulaştırıyor.
Her güzel mecliste olgunlaşmış türlü meyvalarm yanı sıra.
İçki kokusunun yayılışında.
İnsanların her cumada ve bayramda toplanışında.
Yenilenen elbiseleri üzerlerinde göstermelerinde Meşrefî kılıçlarının savaş alanlarında parıldayışında.
Süngü uçlarının darbelerle eğilişinde.
Sivrilip keskinleşen asil atların.
Rüzgar elçileri olarak birbirleriyle yarışmalarında.
Işığının burcunda güneşin ufukta aydınlatışında.
Doğu ufkunda güneşin altın bir aynayı andırışında.
Tam yuvarlaklaştığında, ufuktaki dolunayı gördüğümde.
Onu billur bir saray gibi göğün aydınlatışında.
Gece karanlığını süsleyen yıldızlarda.
Ki onlar zeberced sergiler üzerine incilerin saçılışını andırırlar.
Kuruyan toprağı suya kandıran yağmurda.
Çiğlerinin öncüleri kuraklaşan yeri ıslatmakla itham edildiğinde.
Işıklarda bulutlardan gelen zafiyet belirdiğinde.
Tıpkı parıldayan ön dişler veya yalın kılıçlar gibidirler.
Hitabın güzelliğinde cevabın çabukluğundaki güzellik gibidir.
Zarif, hatta güzel yazıdaki letafet gibidir.
Şiirlerin inceliğinde bu san'atm üstünlükleri parıldattı, dinleyici için.
Kimi hedefe ulaştı, kimi ulaşamadı.
Sıkıntıdan sonra vuslat bayramına kavuşmada.
Kovulup etrafa giden yalnızların güven buluşunda.
Maşukun acımasında aşıkm şekvası vardır.
Sevginin ifadesi anındaki lafızların inceliğinde.
Çiğ ve kırağıya cömertçe bağışta bulunan kerem sahibi kimsenin aşkında.
Her efendinin af ve şefkatındaki duygularda.
Ariflerin nıunbasıklık ve dostluklarında.
Mukayyed sema anındaki hareketlerinde.
Ondaki kitabın ayetlerinin letafetinde.
Tehditten sonra, vaad ruhunun nesim rüzgarı eser.
İşte celal vasıfları böyle tezahür eder.
Ben de bunu tereddütsüz müşahede ederim.
Azametli kadının satvet ve hey'etinde.
Kahredici güzel sahip hükümdarın satvetinde. Gücüyle tuttuğu anda gazaplı sultanın hiddetinde. Heybetli ve alicenap efendi liderin müsamahasında. Şarap kâsesini sunan sakinin ortaya çıkışında. Mey sofrasında arbede çıkaran ahlaksızın kötülüğünde. Sıcakta ve soğukta ki bunlar, Zamanı paylaşan şeylerdir. Her hasetçinin eziyet verişinde. Şerriyle nefislere musallat olmasının sırrında. Tecavüz edenin tecavüzündeki güzellikte. Adetlerin sıkıntısında yazgıyı hisseder. Güneşin gözünü sürme taşıyla sürmelediğinde. Her savaş alanında atların birbirleriyle çarpışmasında. Düzgün süngüler yüzünden atların tökezleyişinde.

Hücuma geçen arslamn güç ve şiddetinde. Hastalıklarla zorlaşan hayatın sıkıntısında. Vuslattan sonra sevgilinin cefa etmesinde. Sağlam vaadten sonra sözünü tutm ayışında. Bozulan aranın korkunçluğunda, Üzüntülü tarafin sıcaklığında ve, Veda pozisyonundaki sıkıntıda.
Birbirlerine ısınanların bir araya gelişinden sonra ayrılışlarında. Toparlandıktan sonra dağılmalarda.
Dostlarla ünsiyet bulduktan sonra dosttan yoksun kalan hanelerde.
Yüksek ve mamur sarayların sütunlarının yıkılıp inkıraz bulmalarında.
Deniz dalgalarının korkunçluğunda.
Çöllerin ıssızlığında.
Köpüklü suları akıtan oluklarda.
Bütün farizaları yerine getirdiğim anda.
İbadet sırrına teslim olduğum halette.
Yalvarışlar: .1 kendisine yöneltildiği zâtın izzeti karşısında.
Namazda huşu gösterişimde.
Geceleyin teheccüd için uykudan kalkışımda.
Hacıların ihram giyerek tehlil getirişlerinde.
Yaşamlarını te'min etmek için düz arazilerde çalışmalarında.
Helal kazancı elde etmenin zorluğunda.
İbadet eden kalbin bıkkınlık devresinde.
Azabın anısında ve hicabın karanlığında.
Zahid ve abid kimsenin münkabız olmasında.
Kemal vasıflarıyla ortaya çıkar O.
Onun görülmesi sebebiyle ben artık çirkin ve kötü hiçbir şeyi göremez oldum.
Bana kötülük yapan herkes, iyilik yapan gibidir. Beni saptıran herkes, benim için mürşit gibidir. Yalnızlık ve kalabalık bakımından benim yanımda hiçbir ayırım yoktur.
Nur ile zulmeti, yakınlık ile uzaklığı da birbirinden ayırd edecek değilim.
Oruçluluğum ve oruçsuzluğunı, gayretliliğim ve gevşekliğim, uyumam ve teheccüt için ayağa kalkmam, benim için hep aynıdır.
Bazan meyhanede, bazan da mescidin kemerinde, İçen kişi hakikatte benim sırrımı keşfediyor. Vaktim ebediyeti keşfetmekle karışmıştır.
Vatanlar benimle şenlendi. Görüntüleri gözüm ve müşahedem ile tahakkuk etti.
Kalbim bütün eşyaları kapsamına almıştır. Her kaynaktan da su içiyorum.
Put heykelleri, rahibin kilisesi, Mecusinin ateş gedesi, önceleri benim mabedimdi.
Ceylanların dolaştığı yerler, kahve köşeleri ve meyhaneler,
Çiçek bahçeleri ve Esad yıldızının doğduğu ufuk,
İrfan sırları, hikmet anahtarları,
Vecd nefesleri, fecrin aydınlığındaki feyizler,
Şaşkının karanlığı, hidayettekinin aydınlığı,
Bütün zıtlar benim yanımda karşılaştılar.
Beni bitkin düşüren 1.000 mihnetten ve bağışta bulunanın lutfun-dan Ötürü,
Mertebelerin sıralanışını sureten sağlanıl aştırdım, manen de bunu böyle yaptım.
Ben, yalnızlık kaynağından içiyorum,
Her vatanda benim bir durağım vardır.
Yalnızlığın hakkını veren bir ayak üzerinde orada dururum.
Bütün mahlukat helak olsa da ben,
Muhammed'in iplerinden bir ipe tutunurum.
Allah'ın salatı onun üzerine olsun. Devamlı bize şefaatini umuyorum.
Sürekli selam ve tebriklerimi ruhen ona arzediyorum.» [1]

İbnu'l-Ûd Er-Rafizî

Ebü'l-Kasım Hüseyin b. Ûd Necibüddin el-Esedî el-Hillî. Şiilerin şeyhi, imamı ve alimlerindendi. Faziletleri ve birçok ilm vukufu vardı.
Arkadaşlığı hoş, geçimi iyi bir kimseydi. Eşsiz nükteleri vardı. Geceleyin çok ibadet ederdi. Güzel şiirleri vardır. Hicretir 581. senesinde doğdu. Bu senenin ramazan ayında doksanaltı yaşındayken vefat etti. Yüce Allah kullarının hallerini, sırlarını, kalblerini, niyetlerini elbette ki daha iyi bilir. [2]

Hicretin Altıyüzyetmişsekizinci Senesi

Bu sene, pazar günü ile başladı. Sene başında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah el-Abbasî, sultanları da Melik Sai idi. Bu senede çok acaip işler meydana geldi. Şöyle ki:
Bütün hükümdarlar arasında ihtilaf meydana geldi. Tatarlar kendi aralarında ihtilafa düştüler. Birbirleriyle savaştılar. Birçok Tatar öldürüldü.
Haçlılar da Şam sahillerinde ihtilafa düştüler. Birbirlerine saldırdılar. Birbirlerini öldürdüler. Deniz tarafında ve adalardaki Haçlılar da kendi aralarında anlaşmazlığa düşerek savaştılar.
Arap kabileleri de birbirleriyle şiddetlice savaştılar. Aynı şekilde Havran taraflarındaki aşiretler arasında da anlaşmazlık meydana geldi. Birbirleriyle kıyasıya savaştılar. Zahiriye devletinin emirleri arasında da ihtilaf meydana geldi. Şöyle ki: Sultan Melik Said b. Zahir, Sis taraflarına orduyu sevk ettiğinde kendisi Dımaşk'ta ikamet etmiş, oyun ve eğlenceye dalmış hasekilerle rahatına bakmıştı. Böylece hasekiler devlet işlerine karışmışlardı. Büyük emirler ve komutanlar ondan uzaklaşmışlar, bir kısmı ona küsüp kızmış, onu terkedip yanından ayrılmış, Sis mıntıkasına ve diğer yerlere giden askerlerin dönmelerini beklemeye başlamışlardı. Nihayet askerler döndüklerinde bu küskün emirler onlarla toplantı yaptılar. Melik Said'den onları soğuttular. Askerleri ona düşman hale getirdiler. "Melik'in oyun ve eğlenceye dalması uygun olmaz. Aksine hükümdarın yegane himmeti, adaleti gerçekleştirmek, Müslümanların çıkarlarını gözetmek, onların yararına çalışmak ve onların ırzını, namusunu, sınırlarım korumak olmalıdır, tıpkı babası gibi" dediler. Askerler de bu emirlerin söylediklerini doğruladı-lar. Çünkü hükümdarların ve emirlerin oyun ve eğlenceye dalmaları, başka işlerle uğraşmaları, nimetlerin zevalinin ve memleket idaresinin bozulup reayanın yoldan çıkmasının bir göstergesidir. Sonra askerler Melik Said'le mektuplaşarak hasekilerin etrafından uzaklaştırılmasını, tıpkı babası gibi akıllı ve dirayetli kimseleri yakınma almasını istediler. Ancak o, askerlerin bu isteğini yerine getirmedi. Çünkü hasekiler çok ve güçlüydüler. Onlara güç yetiremiyordu. Bunun üzerine askerler Mercüssifr'e doğru yola koyuldular. Dımaşk üzerinden geçmeleri mümkün olmadı. Doğu tarafından geçtiler. Hepsi Mercüssifr'da toplandıklarında Sultan Melik Said, annesini askerlerin yanına gönderdi. Askerler onu karşıladılar. Huzurunda yer öptüler. Annesi onların gönüllerini almaya, işleri yoluna koymaya çalıştı. Askerler onun öğütlerine kulak verdiler. Yalnız oğlu Melik Said için bazı şartlar ileri sürdüler. Annesi geri döndüğünde Melik Said, askerlerin ileri sürdüğü şartları kabul etmedi. Hasekiler, onun bu şartların gereğini yapmasına imkân vermediler. Bunun üzerine askerler Mısır diyarına gittiler. Sultan peşlerine takıldı. İşlerin büyümeden önünü almaya ve eksiklikleri telafi etmeye niyetlenmişti. Ancak askerlere ulaşamadı. Askerler ondan önce Kahire'ye ulaştılar. Sultan Melik Said çocuklarını ve aile efradım Kerek'e göndermiş, onları orada koruma altına aldırmıştı. Beraberinde kalan bir gurup asker ve hasekilerle Mısır'a gitti. Mısır'a yaklaştığında onu şehre sokmadılar. Onunla savaştılar. Her iki taraftan da az sayıda asker öldürüldü. Bazı emirler onu yakalayıp safların arasından geçirerek- fitne sa-kinleşsin diye- Cebel kalesine götürdü, ama bu, askerlerin nefretini daha da fazlalaştırdı. O gün kaleyi kuşatma altına aldılar. Kaleye giden suyu kestiler. Anlatımı burada uzun sürecek çok uzun maceralar ve zorlu haller cereyan etti. Bütün bunlardan sonra Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfî es-Salihî, Melik Said'ten, sultanlığı bırakmasını, sultanlığına bede olarak kendisine Kerek ve Şobek'in verilmesini, kardeşi Necmeddin Hızır'ın da kendisiyle birlikte bulunmasını önerdi. Küçük kardeşi Bed-reddin Salamış'm sultan olmasını, Emir Seyfeddin Kalavun'un da atabek olmasını teklif etti. [3]

Melik Said'in Sultanlıktan Uzaklaştırılıp Yerine Kardeşi Melik Adil Salamısın Sultan Oluşu

Bu anlattığımız işler olurken Sultan Melik Said rebiyülahir ayının yedisinde kaleden inip adalet sarayına gitti. Kadılar ile ehl-hal ve'l-akd orada hazır bulundular. Sultan Melik Said, kendini sultanlıktan hal'et-ti. Hazır bulunanları buna şahit tuttu. Oradakiler de kardeşi Bedreddin Salamış'a sultan olarak be/at ettiler. Ve ona Melikü'l-Âdil lakabını taktılar. O zaman Bedreddin yedi yaşındaydı. Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfî es-Salihfyi ona atabek tayin ettiler. Ülkedeki hatipler Bedreddin Salamış'ın adına hutbe okudular. Paralar ise her ikisinin adına bastırıldı. Bedreddin Salârniş'ın kardeşi Melik Said'e Kerek diğer kardeşi Hızır'a ise Şobek şehirleri verildi. Bu hususta mektuplar yazıldı. Kadılar ve müftüler bu mektupların altına imzalarını attılar. Şam'a haber gönderildi. Mısırlıların bey'at edişleri gibi onların da bey'at etmeleri istenildi. Şam naibi Emir Aydemir ez-Zahirî tutuklanıp kalede hapsedildi. O zaman kalenin naibi, Alemüddin Sincar ed-Devadarî idi. Emir Ayde-mir'in malına mülküne el konuldu. Şam naibiiğine Şemseddin Sungur
el-Eşkar atandı. Büyük bir debdebe ve saltanatla Şam'a geldi. Darü's-Saade'ye konuk oldu. İnsanlar ona saygı gösterdiler. Hükümdarlara özgü muamelede bulundular. Sultan Bedreddin Salamış, Mısır'ın Şafiî, Hanefî ve Maliki kadılarını azletti. Şafi kadısının yerine Sadreddin Ömer b. Kadı Taceddin b. bintül-Eazz atandı. Azledilen Şafiî kadısı, Ta-kiyyüddin b. Rezin'di. Onun, Melik Said'i sultanlıktan hal' etmede çekimser kalması, azledilmesine sebep olmuştu. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Mansur Kalavun Es-Salihî'nîn Sultanlığına Bey'at Edilmesi

Bu senenin receb ayının yirmibirinde salı günü emirler, Mısır'ın Cebel kalesinde toplandılar. Melik Âdil Salamış b. Zahir'

sultanlıktan azledip onu oradan çıkardılar. Zaten daha önce Melik Said hal' edildiğinde şerri sakinleştirmek ve fitneyi dindirmek için Melik Âdil Salamış'ın sultanlığına bey'at etmişlerdi. Bundan sonra Melik Mansur Kalavun es-Salihî'ni sultanlığına bey'at etme hususunda emirler ittifak ettiler ve öna Melikü'l-Mansur lakabını taktılar. Bu bey'at emri, Dı-maşk'a geldi. Dımaşk'taki emirler de buna muvafakat ettiler. Onun sultanlığını tanıdıklarına yemin ettiler. Anlatıldığına göre Emir Şemseddin Surgur el-Eşkar, halkla birlikte Melik Mansur'un sultanlığına bey'at etmemiş, bu olup bitenlere razı olmamıştı Onda, Melik Mansur'a karşı biraz çekememezlik vardı. Çünkü O, Sultan Zahir'in yanındayken kendini Melik Mansu Kalavun'dan üstün görüyordu.
Mısır ve Şam diyarlarında minberler üzerinde Melik Mansur Kalavun adına hutbeler okundu. Paralar onun adına bastırıldı Artık işler Melik Mansur Kalavun'un görüşü gereğince yürütülüyordu. Bazı görevlileri azletti. Yerlerine yenilerini atadı. Ülkenin her tarafında işler onun fermanıyla yürüdü. Burhaneddin es-Sincarî'yi vezirlikten azledip yerine sır katibi (özel kalem müdürü) Fahreddin b. Lokman'ı atadı. Bu zat daha önceleri Mısır'da inşâ divanının başkanlığını yapmıştı.
Bu senenin zilkade ayının onbirinde perşembe günü Melik Said b. Melik Zahir Kerek'te vefat etti. İnşaallah onun biyografisin ileride anlatacağız.
Bu senede Şam naibi Emir Aydemir hastalandığı için bir mahfeye bindirilerek Mısır'a götürüldü. Zilkade ayı sonlarında Mısır'a ulaştı ve Mısır kalesine hapsedildi. [5]

Sungur El-Eşkar'ın Dımaşk'a Sultan Oluşu

Bu senenin zilkade ayının yirmidördünde cuma gün Emir Şemseddin Sungur el-Eşkar, ikindi namazını kıldıktan sonra Darü's-Saade'den dışarı çıktı. Önünde bir grup ümera ve asker yaya olarak yürümekteydiler. Böylece şehrin bir ucundaki kale kapısına yöneldi. Hücum ederek kaleye girdi. Emirleri huzuruna çağırdı. Onlar da onun sultanlığına beyat ettiler ve kendisine Melikül-Kâmiî lakabı takıldı. Kalede ikamete başladı. Bu husus Dımaşk'ta tellallar marifetiyle duyuruldu. Cumartesi günü olunca kadıları, alimleri, ayanı ve şehrin önde gelenlerini kaledeki Ebu Derda Mescidi'ne davet etti. Onları kendi sultanlığını tanımaları hususunda bey'ate çağırdı. Be/at ettiler. Diğer emir ve askerler de bey'atlerini sundular. Bundan sonra Melikü'l-Kâmil; sınırlan korumaları ve ürünleri toplayıp getirmeleri için Gazze'ye asker gönderdi. Melik Mansur da Şobek'e asker gönderdi. Onun naibleri Şobek'i teslim aldılar. Necmeddin Hızır onlara karşı koymadı.
Bu senede Dımaşk Camii'nin batı tarafındaki Nesir kubbesinin dört dilimi yenilendi.
Bu senede Dımaşk'ta Fethüddin b. Kayseranî vezirlikten azledildi. Yerine Takiyyüddin b. Tevbe et-Tikritî atandı. [6]

Hicretin Altıyüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Vaiz İzzeddîn B. Ganim

Şeceresi şöyledir: Abdüsselam b. Ahmed b. Ganim b, Ali b. İbrahim b. Asâkir b. Hüseyin İzzeddin Ahmed el-Ensarî el-Makdisî. Ünlü bir vaiz ve fasih bir şairdi. İbn Cevzî ve emsallerinin yolunda ve tarzında bir vaizdi. Kutbeddin onun birçok güzel sözlerini nakletmiştir. insanlar nezdinde hüsnü kabul görmüştü, Bir defasında Ka'be-i Muazzama'nm karşısında vaaz'etmişti. Yanında Şeyh Taceddin b. Fezarî, Şeyh Takiyyüddin b. Dakikü'1-îd, Yemen'den İbn Acil ve diğer alimlerle abidler hazır bulunmuşlardı. Güzel ve faydalı bir konuşma yaptı. Bu konuşmasını Şeyh Taceddin b. Fezarî nakletmiştir. Bu konuşmasını hicretin 675. senesinde yapmıştı. [7]

Melik Saıd B. Melik Zahir

Şeceresi şöyledir: Berekehan Nasirüddin Muhammed b. Bereket-han Ebü'l-Meali b. Sultan Melik Zahir Rükneddin Baybars el-Bunduk-darî. Babası, sağlığında onun veliahdhğı için emirlerden bey*at almıştı. Babası vefat edince emirler onun sultanlığına bey'at ettiler. O zaman kendisi ondokuz yaşındaydı, ilk zamanlarda işler rahat yürümüştü. Mutluydu. Sonra hasekiler onu avuçlarına aldılar. Meydan-ı Ahdar'da onlarla oyun oynamaya başladı. Sıra kendisine geldiğinde saraydan inip yanlarına gitmeye başladı. Büyük emirler bu durumu yadırgadılar. Sultanların kölelerle oyun oynamasından, kendini onlardan biri gibi saymasından rahatsız oldular. Bu tutumunu bırakması için ona haber saldılar. Ancak bundan vazgeçmedi ve önceki sayfalarda da anlattığımız gibi emirler onu sultanlıktan uzaklaştırdılar. Yerine Melik Mansur Kalavun'u bu senenin receb ayının sonlarında sultan olarak geçirdiler. Sonra Melik Said bu senenin zilkade ayının onbirinde cuma günü Ke-rek'te vefat etti. Zehirlendiğine dair bir rivayet vardır. Doğrusunu Allah bilir. Caferin mezarının yanma defnedildi. O türbede Cafer sebebiyle öldürülmüş olan Cafer'in arkadaşlarının da mezarları vardı. Sonra Dı-maşk'a nakledilerek babasının türbesine defnedildi. Bu nakil işi hicretin 680. senesinde gerçekleşmişti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Necmeddin Hızır, Kerek meliki oldu ve Melik Mes'ud lakabını aldı. înşa-allah ileride de anlatılacağı gibi, Melik Mansur, Kerek'i Melik Mes'ud'un elinden almıştır

[8]

Hicretin Altıyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu sene hicri yılbaşı üç mayısta başladı. Sene başında Müslümanların halifesi Hakim Bi-emrillah, Mısır sultanı Melik Mansu Kalavun es-Salihî idi. Kalavun, Şanı mıntıkasının da bir kısmına hakimdi. Dı-maşk'a ve oraya bağlı mıntıkalara gelince buralara Sungur el-Eşkar hükmediyordu. Kerek sahibi Melik Mes'ud b. Zahir, Hama sahibi, Melik Mansur Nasirüddi Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Mah-mud idi. Irak, Cezire, Horasan, Musul, Erbil, Azerbaycan, Diyarbakır, Ahla ve çevresi, Tatarların elindeydi. Anadolu da Tatarların elindeydi. Ancak Anadolu da Gıyaseddin b. Rükneddin hükümdardı. Ama sadece ismi vardı. Yemen hükümdarı, Melik Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Ömer, Harem-i Şerifin sahibi Necmeddin Ebu Nümey el-Hasnî, Medine valisi îzzeddin Cemmaz b. Şihe el-Hüseynî idi.

Mezkur sene başında Sultan Melik Kâmil Sungur el-Eşkar kaleden inip meydana çıktı. Önünde emirler ve muhafızlar vardı Hepsi hil'atle-rini giyinmişlerdi. Kadı ve ayan ise onun yanı sıra bineklerine binmişlerdi. Bir saat kadar meydanda dolaştıktan sonra kaleye döndü. Arap meliki Emir Şerefüddin İsa b. Mühenna yanma gelip hizmetini arzetti. Huzurunda yer öptü. Sofrada yanı başına oturdu. Kâmil onun karşısında saygı için ayağa kalktı. Aynı şekilde Hicaz'daki Arabların meliki de ona hizmet arzında bulunmak için gelmişti. Kâmil Sungur; Halep mıntıkasının, Kadı Şemseddin b. Hallikan'm yetkisine devredilmesin emretti. İbn Hallikan'ı ayrıca Emmiye medresesinin müderrisliğine de atadı. Orada görev yapan müderris İbn Seniyyu'd Devle'yi azletti.

Mısır'da bulunan Melik Mansur, Şam'daki Emir Sungur'un yaptıklarından haberdar olunca üzerine büyük bir askeri birliğ şevketti. Bu birlik, Emir Sungur el-Eşkar'ın Gazze'ye gönderdiği askerleri hezimete uğrattı. Onları önlerine katarak Dımaşk yakınlarına kadar sürdüler. Melik Kâmil, Cesvere'deki dehlizinin hazırlanmasını emretti. Bu hadise bu senenin safer ayının onikisi olan çarşamba gününe denk gelmişti. Emir Sungur bizzat maiyetiyle birlikte gelip oraya yerleşti. Çok miktarda görevliyi hizmete aldı. Bu iş için çok masraf yaptı. Arap emiri Sere-füddin İsa b. Mühenna ile Şihabüddin Ahmed b. Hicc onun yanında yer aldılar. Haleb, Hama ve Baalbek'ten birçok takviye kuvvetleri de imdadına ulaştılar. Safer ayının onaltısmda pazar günü Mısır ordusu Emir Alemüddin Sencer el-Halebî'nin komutasında yaklaştı. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde ikindiye kadar savaştılar. Çok sayıda asker öldürüldü. Melik Kâmil Sungur el-Eşkar, yerinde sebat etti. Ancak askerleri ona ihanet ettiler. Kimi Mısırlıların saflarına katıldı, kimi de dağılarak bir tarafa kaçıp gitti. Adamları onu yalnız bıraktılar. Artık Merah yoluna koyulup az sayıdaki askerlerle İsa b. Mühenna'nın beraberindekilerle Rahbe çölüne doğru ilerledi. Onlar çadırlara yerleştirdi. Onlarla birlikte orada ikamet etti. Yanlarında ikamet ettiği süre zarfında yaralarını sardı. Onları tedavi etti. Sonra kendisini bırakıp kaçan emirler, haber salarak Emir Sencer'den eman dilediler. Emir Sencer, Dımaşk şehrinin dışında ordugah kurmuştu. Şehir kapıları kilitliydi. Kale naibine haber gönderip kapıyı açmasını istedi. Bu isteğinde ısrar etti. Nihayet akşama doğru Babü'l-Ferec denen kapı açıldı. Şehir dahilindeki kale kapısı da açıldı. Burası Melik Mansur'a teslim edildi. Emir Rükneddin Baybars el-Acemî oradan çıkarıldı. Bu zat Halik adıyla tanınmaktaydı. Emir La-çin Hüsameddin el Mansurî ve diğer emirler de oradan çıkarıldılar ki, bunları Emir Sungur el-Eşkar orada tutuklamıştı. Sencer, ulak marifetiyle Melik Mansur'a durumu bildiren mektupları ve haberleri gönderdi. Sencer, Sungur el-Eşkar'ı yakalatmak için 3.000 askeri harekete geçirdi.

Bu günde İbn Hallikan, Emir Sencer el-Halebî'yi tebrike geldi. Ancak Emir Sencer onu Necibi hankâhımn üst katındaki bir odaya hapsetti ve safer ayının yirmisinde perşembe günü onu kadılıktan azletti. Kadı Necnieddin b. Seniyu'd-Devle'yi onun yerine tayin etti. O da göreve başladı. Sonra postacılar Melik Mansur Kalavun'dan bir mektup getirdiler. Emir Sencer'e verilen bu mektupta Melik Mansur, halka eziyet etmesinden ötürü Emir Sencer'i kınayıp azarlıyor ve onların tamamını affetmesini emrediyordu. Affedilen halk, Melik Mansur'a çokça dua ettiler. Şam naibliğine Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî'nin atandığına dair ferman geldi. Alemüddin Sencer el-Halebî onunla birlikte Da-rü's^Saade'ye geldi ve göreve başlamasını bildirdi. Emir Sencer, Kadı İbh Hallikan'a büyük Adiliye medresesini tahliye etmesini emretti ki oraya Necmeddin b. Seniyü'd-Devle yerleşsin, bu emrinde ısrar etti. Develer getirtti ki eşyalarını taşıtsın. Develere yüklenen eşyalar Salihiye'ye götürüldü. O esnada postacı, Sultan Melik Mansur Kalavun'dan, Emir Sencer'e hitaben bir mektup getirdi. Bu mektupta, Kadı İbn Halli-kan'm eski görevinde bırakılıp affedilmesi iyilik ve şükranla kendisine muamelede bulunulması emrediliyor ve eski hizmetlerinden bahsediliyordu. Ayrıca Kadı İbn Hallikan'a kıymetli bir hil'at de gönderilmişti. İbn Hallikan bu hil'atı giydi ve cuma namazını bu hil'at üzerinde iken kıldı. Emirlere selam verdi. Ona saygı gösterip ikramda bulundular. İnsanlar da Sultan Melik Mansur'un bu iyiliğine ve bağışlayıcılığma çok
sevindiler.

Sungur el-Eşkar'a gelince, askerler kendisini takibe çıktığında o, Emir İsa b. Mühenna'dan ayrılıp Şam'ın sahil beldelerine yöneldi. O mıntıkalarda aralarında Sahyun kalesinin de bulunduğu birçok kaleyi istila etti. Sahyun kalesinde çocukları ve eşyaları vardı. Bu arada Bala-tis, Berziye, Akkâ, Cebele, Lazkiye, Şifti Bikas ve Şeyzeri de istila etti. Buraya Emir-i hacc îzzeddin Özdemir'i naib olarak atadı.

Sultan Melik Mansur, Şeyzer'i kuşatmak için bir grup asker gönderdi. Onlar bu halde iken Tatarlar, Müslümanların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerini duydukları için bu taraflara yöneldiler. Bunların gelmekte olduklarını duyan insanlar,

başka beldelerden Şam'a doğru çekildiler. Şam'dan da Mısır'a gittiler. Tatarlar, Haleb'e ulaştılar. Orada bir çok insanı öldürdüler. Büyük bir orduyu hezimete uğratıp mallarım yağmaladılar. Sungur el-Eşkar'ın askerlerinin kendileriyle birleşerek Mansur'a karşı cephe alacaklarını zannetmişlerdi. Durumun tam tersi olduğunu gördüler. Bunun sebebi de şuydu: Sultan Melik Mansur, Surgur el-Eşkar'a şöyle bir mektup göndermişti: «Tatarlar, Müslümanların üzerine gelmektedirler. Müslümanlar bizim yüzümüzden helak olmasınlar diye maslahat gereği ittifak etmemiz gerekiyor. Şayet Tatarlar ülkeye hakim olurlarsa hiçbirimizi sağ bırakmazlar.» Sungur da bu mektubu alıp okuduktan sonra Sultan Melik Mansur'a bir mektup yazıp emrini dinleyeceğini ve kendisine itaat edeceğini bildirdi. Kalesinden indi. Ordugahını kurdu ki, çağrıldığında hemen icabet etmeğe hazır halde bulunsun. Naibleri de kalelerinden indiler. Tatarlarla savaşmağa hazırlandılar. Cemaziyelahir ayının sonlarında Sultan Melik Mansur, askerleriyle birlikte Mısır'dan çıktı. Cemaziyelahir ayının üçünde cuma günü Dımaşk Camii'nin minberinde sultanın kendisinden sonraki dönem için oğlu Ali'yi veliaht tayin ettiğine ve ona Melik Salih lakabını taktığına dair mektubu okundu. Mektubun okunuşu tamamlanınca posta haber getirdi. Tatarların, Haleb'ten geri çekilip ülkelerine gittiklerini bildirdi. Çünkü Tatarlar, Müslümanların kendi aralarında ittifak ettiklerini duymuşlardı. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Allah'a hamd olsun. Sultan Melik Mansur da Gazze'ye kadar gelmiş iken Mısır'a döndü. Böyle yapmakla Şam üzerindeki ağır yükü hafifletmek istemişti. Şaban ayının ortasında Mısır'a ulaştı.

Cemaziyelahir ayında Burhaneddin Sincarî Mısır vezirliğine iade edildi. Fahreddin b. Lokman da inşa katipliği görevine döndü. Ramazan ayı sonlarında İbn Bintü'l-Eazz'm azledilmesi sebebiyle İbn Rezin kadılık görevine iade edildi. Kad Nefisüddin b. Şükür el-Malikî ve Muined-din el-Hanefî de görevlerine iade edildiler. İzzeddin el-Makdisî de Hanbelîleri kadılığına atandı.

Bu senenin zilhicce ayında İbn Hallikan'ın uhdesindeki görevlerine ek olarak Haleb mıntıkasının da yetki alanına katıldığına dair ferman geldi. Bu ferman gereğince oralara dilediği naibleri atayabileceği söyleniyordu.

Zilhicce ayı başında Sultan Melik Mansur, askerleriyle birlikte Mısır'dan yola çıkarak Şam'a yöneldi. Dönüşüne kada Mısır'da oğlu Melik Salih Ali b. Mansur'u vekil bıraktı.

Şeyh Kutbeddin dedi ki: «Bu senenin arefe günü Mısır'da iri dolular yağdı. Bu dolular birçok ürünleri telef ettiler İskenderiye'de yıldırım düştü. Aynı günde Cebel-i Ahmer'in alt tarafındaki bir kayanın üzerine düşen bir yıldırım da bu kayayı yaktı. Oradaki demir alınıp eritildi ve Mısır rıtlı ile birçok okka demir elde edildi.

Sultan Mansur gelip askerleriyle birlikte Akkâ karşısında ordugah kurdu. Haçlılar ondan çok korktular. Ateşkesi yenilemek için ona elçi gönderdiler. Sultan Melik Mansur'un hizmetinde bulunmak üzere Irak'tan Emir İsa b. Mühenna da geldi. Sultan onu askerleriyle karşıladı. Ona saygı gösterip ikramda bulundu. İşlediği suçlan bağışlayıp affetti ve kendisine ihsanda bulundu. [9]

Hicretin Altıyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

El-Emîrü'l-Kebîr Cemaleddin Akkuş Eş-Şemsî

İslâm komutanlanndan biridir. Tatarlann öncü kuvvetlerinin komutanı Kutboğa Noyan'ı öldürmüştür. Ayn Calut savaşında Kutboğa Noyan, Tatarlann itaat edilen komutanıydı. Cemaleddin, geçen sene îzzeddin Aydemir ez-Zahirî'yi de yakalamıştı. Bu senede Haleb'te vefat[10]
etti.

Şeyh Salih Davut B. Hatim

Salih kimselerdendi. Şeceresi şöyledir: Davut b. Hatim b. Ömer el-Habbal. Hanbelî mezhebine mensuptu. Kerametleri, iyi ha ve gerçekleşen mükâşefeleri vardı. Dedeleri Harran'dan gelmişlerdir. Kendisi Ba-albek'te ikamet etti ve bu senede doksanaltı yaşındayken orada vefat etti. Şeyh Kutbeddin b. Şeyh el-Fakih el-Yoninî onu çok övmüştür. [11]

El-Emîrü'l-Kebîr Nureddin Alî

el-Emirü'1-Kebir Nureddin Ali b. Ömer Ebü'l-Hasan et-Turî. Büyük komutanlardandı. Bu senede doksan küsur yaşındayke vefat etti. Sungur el-Eşkar'ın, askerleri savaş düzenine soktuğu günde bir atın ayaklan altında kalmış ve çifte yediği için hastalanmıştı. İki ay sonra bu hastalıktan dolayı vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. [12]

Şair Cezzar

Şeceresi şöyledir: Yahya b. Abdülazim b. Yahya b. Muhammed b. Ali Cemaleddin Ebü'l-Hüseyin el-Mısrî. Müstehcen şiirler

yazardı. Cez-zar adıyla tanınmıştı. Hükümdarlan, vezirleri ve emirleri Överdi. Şakacı, gayrı ciddi ve müstehcen bir şair olup münazara ve tartışması tatlıydı. Hicretin 601 ya da 602. senesinde doğdu. Bu senenin şevval ayının onikisinde salı günü vefat etti. Şiirlerinden biri şudur:
«Yanıma geldiklerinde soğuk almış hasta ve kederliydim.
Vücudumun içinde iltihap vardı. Bu, unutulacak DİR hal değildi.
Emeller bana vehim elbisesini giydirdiler.
İşte cismim çıplaktır, ama kürklerim ve elbiselerim vardır.
Soğuk algınlığından ötürü vücudumun teni ağannca,
Sanki sincap olduğum hayaline kapıldım.»
Babası, yaşlı bir kadınla evlendiği için şöyle bir şiir yazmıştı:
«İhtiyar babam acuze bir kadınla evlendi ki;
O kadının ne aklı ne de zihni vardır.
O kadın, yatağında bir kemik yığını gibidir.
Saçı da çevresine saçılan pamuk gibidir.
Babam bana bunun yaşı kaçtır?» diye sordu.
Dedim ki: «Onun ağzında diş yoktur.»
Eğer güneş battıktan sonra karanlıkta ortaya çıkarsa,
Cinler dahi onu görmeğe cesaret edemezler.» [13]

Hicretin Altıyüzseksenînci Senesi

Bu senenin başlangıcında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Em-rillah, sultanları da Melik Mansur Kalavun idi. Muharrem ayının onunda Akkâ ve Merkip halkı ile sultan arasında mütareke akdedildi. O zaman Sultan Melik Mansur Ravha'da konaklamış, maiyetindeki emirlerden bir kısmını tutuklanıış, diğerleri ise Sungur el-Eşkar'm hizmetinde bulunmak üzere Sahyun kalesine kaçmışlardı. Muharrem ayının ondokuzunda Sultan Mansur, Dımaşk'a gitti. Kaleye vardı. Şehir onun şerefine süslendi. Muharremin yirmidokuzunda sultan, İbn Hallikan'ı azledip kadılığa İzzeddin b. Saig'ı yeniden atadı.
Safer ayının başında Hanbelîlerin kadılığına Necmeddin b. Şeyh Şems b. Ebi Ömer atandı ve göreve başladı. Bu makam mezkur şahsın babasının azlinden beri boş bulunuyordu. Bu ayda Haleb kadılığına Ta-ceddin Yahya b, Muhammed b. İsmail el-Kürdî atandı. Sultan Mansur yine bu ayda adalet sarayında oturup hüküm verdi. Mazlumun zalimdeki hakkını aldı. Hak sahibinin hakkını verdi. Ham'a sahibi ziyaretine geldi. Sultan Mansur onu alay ile birlikte karşılamaya çıktı. Babü'1-Fe·radis'teki sarayına konuk etti.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Melik Mansur Kalavun ile Sungur el-Eşkar el-Melikü'1-Kâmil arasında sulh yapıldı. Buna göre Sungur el-Eşkar, Sultan Mansur'a Şeyzer'i verecek, karşılığında Antakya, Kefirtap, Şuğırbikas ve diğer beldeler alacak; elindeki 600 süvarisi de kendine bırakılacaktı. Bu hususlar üzerine yemin edip anlaştılar. Bu sebeple ülkede sevinç davulları çalındı. Aynı şekilde Kerek sahibi ile Sultan Melikü'l-Mansur Hızır b. Zahir de sulh yaptılar. Bu sulh gereğince Kerek sahibinin elindeki belde ve araziler de kendisine bırakılacaktı. Bu husus ülkede ilân edildi.
Bu ayın ilk on gününde içki ve zinanın tazminatlarının verileceğine dair Dımaşk'ta iîanat yapıldı. Bu husus divanda karara bağlandı. Ancak alimlerden, salililerden ve abidlerden bir grup bu kararın iptali için ayaklandılar ve yirmi gün sonra karar iptal edildi. İçkiler döküldü. Zina edenlere had tatbik edildi. Hamd ve minnet Allah'adır.
Rebiyülevvel ayının ondokuzunda, Melik Zahir'in zevcesi Hatun Berekethan, oğlu Said'le birlikte Mısır'a geldi. Oğlunu Kere yakınındaki Karyetü'l-Mesacit'ten getirmişti ki Zahirîye türbesinde medfun bulunan babasının yanma defnetsin. Müteveffa oğlu Said, iplere bağlanarak surdan içeri alındı ve babası Zahir'in mezarının yanma defnedildi. Annesi de Humus sahibinin evine konuk oldu. Kendisine ikramda bulunuldu. Rebiyülahir ayının yirmibirinde mezkur türbede oğlu için taziyet meclisi kuruldu. Sultan Mansur, devlet erkânı, alimler ve vaizler taziyete katıldılar.
Rebiyülahir ayının sonlarında Taki b. Tevbe et-Tikritî, Dımaşk vezirliğinden azledilerek yerine Taceddin es-Sehnurî atandı ve göreve başladı. Sultan Mansur da Mısır'a ve diğer beldelere mektuplar yazarak Tatarların gelişlerinin yakın oluşu yüzünden askerleri çağırdı. Bunun üzerine Ahmed b. Haccî, beraberindeki çok sayıda Arabî, Kerek sahibi Melik Mes'ud da adamlarıyla birlikte cemaziyelahir ayının onikisinde cumartesi günü takviye olmaya geldiler. İnsanlar yanma geldiler. Her taraftan heyetler ziyaretine geldiler. Türkmenler, Araplar, Bedeviler ve diğerleri de yanma gelmişlerdi. Kalabalıktan Dımaşk şehri adeta sarsılır olmuştu. Orada askerler çoğaldı. Halep ve oraya bağlı mıntıkalardan da çok sayıda asker gelmişti. Tatar, baskınından korktukları için ürünlerini, mallarını, mülklerini terkedip gelmişlerdi. Tatarlar, Hüla-gu'nun oğlu Mengütemir komutasında Anteb'e vardılar. Sultan Man-sur'un askerleri Haleb taraflarına kadar peşpeşe gittiler. Tatarlar, cemaziyelahir sonlarında Rahbe'de bir grup Bedevi ile karşılaştılar. Başlarında Tatar hanı Abakahan vardı. Ama adamlarının ne yapacağını görmek için bir tarafa gizlenmişti. Onların nasıl savaştıklarını görmek istiyordu. Sonra Sultan Mansur, cemaziyelahir sonlarında Dımaşk'tan ayrıldı, yola koyuldu. Cami ve mescitlerdeki hatipler ve imamlar namazlarda ve diğer vakitlerde kunut duaları okumaya

başladılar. Bu arada Sultan Mansur'un daire ve bürolardaki zimmilerin, Müslüman olmaları için kararı çıktı. Bu karara göre Müslüman olmayanlar asılacaklardı. Hepsi Kerhen Müslüman oldular ve «îman ettik. Hakim de Müslümanlığımıza -İslâm'a girmemiz teklif edildikten sonra- hükmetti» dediler. Müslüman olmak istemeyen zımmiler at pazarında idam edildiler. İpler boyunlarına geçirildi. Bu durumda kalan zimnıiler, ister istemez İslâm'a girmişlerdi. Sultan Melikü'l-Mansur Humus'a vardığında Melik Kâmil, Sungur el-Eşkar'a bir mektup yazarak kendisine takviye askerler göndermesini istedi. O da bizzat askerleriyle birlikte sultanın hizmetine geldi. Sultan ona ikramda bulunup saygı gösterdi. Hediyeler verdi. Artık İslâm askerlerinin tamamı, Sultan Melik Mansur'un komutası altında bir araya gelip toplanmış ve düşmanla karşılaşmaya karar vermişti. Bunda ihlaslıydılar. Düşmanın onlardan kurtulmasına da imkân yoktu. Sultan Mansur'un sefere çıkmasından sonra halk Dımaşk Camii'nde toplanarak Hz. Osman'ın Mushaf im önlerine
koyarak İslâm'ın ve Müslümanların düşmanlara karşı muzaffer olması için yüce Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Mushaf-ı Şerifi başlarına kovmuş vaziyette dua ve niyaz ile ağlayarak musallaya gittiler. Tatarlar da azar azar gelmeye başlamışlardı. Hama'ya vardıklarında sultanın bahçesini, sarayını ve çevredeki meskenleri yaktılar. Sultan Man-aur ise Türk, Türkmen ve diğer askerlerden oluşan büyük ordusuyla Humus'ta otağ kurmuştu. Tatarlar 100.000 ya da daha fazla savaşçıla-rıyla gelmişlerdi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Güç ve kuvvet ancak Allah'ıniledir. [14]

Humus Savaşı

Receb ayının ondördünde perşembe günü iki taraf karşı karşıya geldi. Güneşin doğuşu esnasında iki hasım ordu göğüs goğüse geldi. Tatar askerleri 100.000 süvari idiler. Müslüman askerleri ise bunun yarısı veya biraz daha fazla idiler. İki taraf da Halid b. Velid türbesinden Res-ten'e kadar olan alanda bulunuyorlardı. Uzun asırlardan beri misli görülmemiş büyük bir savaşa tutuştular. Günün ilk vaktinde Tatarlar galip güründüler. İslâm ordusunun sol cenahım kırdılar. Sağ cenah da sarsıntı geçirdi. Yardımına baş vurulacak olan, yüce Allah'tır. Merkezin sol tarafındaki kanat da kırıldı. Sultan Mansur, etrafındaki az bir toplulukla büyük bir sebat gösterdi. İslâm askerlerinin büyük bir kısmı hezimete uğradı. Tatarlar onları kovalamaya başladılar. Kovalarken Humus gölüne vardılar. Humus şehrinin önlerine geldiler. Şehrin kapıları kilitliydi. Halktan ve diğerlerinden bir kısmını öldürdüler. Müslümanlar büyük bir ölüm çizgisine gelmişlerdi. Sonra aralarında Sungur el-Eşkar, Beyserî ve Taybars el-Vezirî, Bedreddin Silahtar, Ayıtmış es-Sadî, Hü-sameddin Laçin, Hüsameddin Toruntay, Düveydarî ve benzeri gibi önde gelen bahadır ve cesaretli komutanlardan bir grup, Sultan Mansur'un sebat ettiğini görünce kendi aralarında istişare yaparak sultanın yanına dönmeye karar verdiler. Bu karardan sonra dönüp düşmana peşpeşe ağır hamleler yaptılar. Nihayet Cenâb-ı Allah, kendi güç ve kuvvetiyle Tatarları bozguna uğrattı. Mengütemir yaralandı. Arz taraflarından Emir İsa b Mühenna da gelerek Tatarlara büyük bir darbe vurdu. Tatar askerleri, onun darbesi karşısında sarsıntı geçirdiler. Böylece hezimet tamamlandı. Allah'a hamd olsun. İslâm askerleri Tatarlardan cidden çok sayıda askeri öldürdüler. Daha önce hezimete uğramış olan Müslüman askerleri kovalamaya giden Tatarlar, geri döndüklerinde arkadaşlarının kılıçtan geçirildiğini, İslâm askerlerinin de kaçan diğer Tatarları kovaladıklarını, kimini öldürüp kimini esir aldıklarını; Sultan Mansur'un ise sancağın altındaki yerinde sebat ettiğini, arkasında savaş köslerinin çaldığını, yanında sadece 1.000 süvarinin bulunduğunu görünce onu haklayabileceklerini zanmna kapıldılar. Onunla savaşmaya başladılar. Sultan, onların karşısında da büyük bir sebat gösterince karşısında hezimete uğradılar. Sultanın maiyetindekiler onları yakalayıp çoklarını öldürdüler. Böylece zafer tamamlandı. Tatarların mağlubiyeti guruptan önce gerçekleşti. Mağlup olan Tatar askerleri, iki gruba ayrıldılar. Bir kısmı Silmiye ve Berriye tarafına diğer kısmı da Haleb ve Fırat tarafına yönelip kaçmaya başladılar. Sultan, bunları kovalayacak askerleri peşlerine taktı. Receb ayının onbeşinde cuma günü zaferin Müslümanların olduğuna dair müjde mektubu Dımaşk'a geldi. Bunun üzerine şehir süslendi ve sevinç davulları çalındı. Mumlar yakıldı. İnsanlar sevindiler. Cumartesi gün olunca insanlar, aralarında Bilik en-Nasırî ile Halik ve diğerlerinin de bulunduğu hezimete uğramış bir grup İslâm askerinin Dımaşk'a geldiğini gördüler. Bunlar, savaşın ilk etabında İslâm ordusunun hezimete uğradığı haberini verdiler, ama savaşın diğer aşamalarından haberleri yoktu. Bunun üzerine Dımaşk halkı büyük bir tedirginlik içine düştü. Şiddetli bir korkuya kapıldı. İnsanların çoğu kaçmaya hazırlandı. Tam o sıralarda posta geldi ve savaşın baştan sona bütün aşamalarıyla ilgili haberleri halka ulaştırdı. Artık insanlar yerlerine oturdular. Büyük bir sevince kapıldılar. Hamd ve minnet Allah'adır.
Sonra Sultan Mansur, receb ayının yirmiikisinde Dımaşk'a geldi. Önünde esirler vardı. Ellerinde mızraklar, mızrakların ucunda da Tatar askerlerinin kafataslan vardı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Sultanın beraberinde bir grup asker de vardı ki bunlar, Sungur el-Eşkar'm adamlarıydılar. Aralarında Alemüddin ed-Düveydarî de vardı. Sultan güçlenmiş ve muzaffer olarak kaleye indi. Halk onu çok sevdi. Ona çokça dualar ettiler. Sungur el-Eşkar ise Humus'ta sultanla vedalaşarak Sahyun'a dönmüştü.
Tatarlara gelince onlar perişan bir halde hezimete uğramış, ölüme ramak kalmış halde her taraftan darbe yiyerek, her cihetten Öldürülerek kaçıp gitmişler, Fırat'a varmışlar ve orada da çokları sularda boğulmuştu. Bire (Birecik) halkı da onlara hücum etmiş, bir çoğunu öldürmüş, geride kalanlarını esir almışlardı. İslâm askerleri onları kovalıyor ülkeden uzaklaştınyordu. Nihayet Allah, Müslümanları onlardan kurtarıp rahata erdirdi.

Bu savaşta Önde gelen komutanlardan bir grup şehit düşmüştü. Şehitler arasında büyük emir Hacı İzzeddin Özdemir Camda da vardı. O, bu savşata Tatar hanı Mengütemir'i yaralamıştı. Ona sığınma numarası yaparak yanına yaklaşmış, mızrağını fırlatarak Mengütemir'e"isabet ettirmiş ve onu yaralamıştı. Ancak Tatarlar da kendisini yakalayıp öldürmüşlerdi. Allah rahmet etsin. Halid b. Velid'in türbesinin yakınına defnedildi.
Bu senenin şaban ayının ikisinde pazar günü Sultan Mansur Mısır'a gitmek üzere Dımaşk'tan ayrıldı. İnsanlar ona dua ediyorlardı. Onunla birlikte Alemüddin ed-Düveydarî de yola koyuldu. Sonra Gaz-ze'den geri döndü. Şam'ın işlerin yürütmekle onu görevlendirdiği için, Düveydarî geri dönmüştü. Sultan da şaban ayının onikisinde Mısır'a varmıştı.
Şaban ayının bitiminde sultan, Mısır ve Kahire kadılığına, Kadı Vecihüddin el-Behnesî eş-Şafiî'yi atadı. Ramazan ayını yedisinde pazar günü Dımaşk'taki Cevheriye medresesinin açılışı yapıldı. Bu medreseyi yaptıran ve vakfeden Şeyh Necmeddin Muhammed b. Abbas b. Ebu'l-Mekarim et-Temimî el-Cevherî henüz hayattaydı. Orada Hanefî kadısı Hüsameddin er-Razî der verdi.
Şaban ayının yirmidokuzunda cumartesi sabahı Dımaşk'ın Kas-yun mahallesindeki Ebu Ömer Camii'nin minaresi eski mescidin üzerine yıkıldı. Orada bulunan bir kişi öldü. Cenâb-ı Allah diğer cemaatı korudu.
Ramazan ayının onunda Dımaşk'ta bol miktarda kar ve dolu yağdı, hava, çok soğumuştu. Öyleki karın kalınlığı bir zirai bulmuş, sebzeler bozulmuş, insanların geçimle ilgili bir çok işi durmuş, hayat adeta felç olmuştu. Şevval ayında Sincar sahibi, aile efradı ve malıyla birlikte Dı-maşk'a geldi. Sultanın itaatine girdi. Tatarlar'dan asker öldüre öldüre oraya kadar gelmişti. Şehrin naibi onu karşıladı. Ona ikramda bulundu. Saygı ve itibar içinde onu Mısır'a yolcu etti.
Kitab ehlinden olan ve zorla Müslümanlaş tırıl an zimmilerle ilgili olarak şevval ayında bir meclis kuruldu. Bir grup müftü bunların zorla İslâm'a sokulması sebebiyle tekrar eski dinlerine dönebileceklerine dair kendilerine bir fetva yazıp vermişlerdi. İslâm'a zorla sokuldukları hususu, Kadı Cemaleddin b. Ebi Yakup el-Malikî'nin huzurunda ispatlandı. Bunun üzerine çokları dinlerine döndüler. Eskiden olduğu gibi tekrar cizye ödemekle yükümlü kılındılar. Bir kısım yüzlerin ağarıp bir kısmının kararacağı kıyamet gününde Allah, bu Ehl-i Kitabın yüzlerini karartsın. jBir rivayette anlatıldığına göre onlar bu fetvayı alabilmek için cidden' çok para sarfetmişlerdi. Allah onları kahretsin.
Bu senenin zilkade ayında Sultan Melik Mansur, Ayıtmış es-Sadî'yi tutuklayıp Cebel kalesinde hapsetti. Dımaşk'taki naibi de Sey-feddin Balaban el-Harunî'yi tutuklayıp Dımaşk kalesine attı. Bu senenin zilkade ayının yirmidokuzunda (on mart) sabahleyin halk Dımaşk musallasına giderek yağmur duasında bulundu. On gün sonra yağmur yağdı. Bu senede Sultan Melik Mansur, Melik Zahir'in çocuklarını, kadınlarını, hizmetçilerini Mısır'dan Kerek'e gönderdi ki, orada Melik Mesud Hızır b Zahir'in koruması altında bulunsunlar. [15]

Hicretin Altıyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hülagu'nun Oğlu Tatar Hanı Abakahan

Abaka b. Hülagu b. Töli b. Cengizhan. Himmeti yüksek, ileri görüşlü, tedbirli bir kimseydi. Elli yaşma gelmişti, onsekiz yı hüküm sürmüştü. Babasından sonra kendisi kadar tedbirli ve akıllı bir kimse yoktu. Humus savaşı ona danışılmadan, görüşüne başvurulmadan yapılmıştı. Ancak kardeşi Mengütemir bu savaşa onu teşvik etmiş, o da kerdeşine muhalefet edememişti. Bağdat tarihlerinden birinde okuduğuma göre Mengütemir, Sungur el-Eşkar'ın kendisine teşvik edici mektuplar yazmasından sonra Şam'a hücuma gelmişti. Doğrusunu Allah bilir. Sun-gur'un bu teşvik edici mektuplarını alan Abaka, bizzat Fırat yakınlarına kadar gelmiş, orada durumun ne şekilde cereyan edeceğini görmek istemişti. Tatarların hezimete uğradıklarını görünce çok üzülmüş, keder ve üzüntüsünden bu senenin iki bayramı arasında ölmüş, kendisinden sonra yerine oğlu Sultan Ahmed tahta oturmuştu. [16]

Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir

Necmeddin Ebubekir b. Kadilkudat Sadreddin Ahmed b. Kadilku-dat Şemseddin Yahya b. Hibetüllah b. Hasan b. Yahya b Muhammed b. Ali eş-Şaflî b. Seniyyu'd-Devle. Hicretin 616. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Kendi mezhebinde yüksek bi şahsiyet oldu. Babasına niyabe-ten kadılık yaptı. Çalışması şükranla karşılandı. Muzafferiye devletinde kadı olarak görev yaptı. Yine çalışması övgüyle karşılandı. Ancak Şeyh Şihabüddin onu ve babasını eleştirirdi. Berzalî dedi ki: «Hükümlerde işi sıkı tutar, gerçeği titizce araştırırdı.»
Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir, Mısır'da ikamete me'mur kılındı. Mısır Camii'nde ders verdi. Sonra Dımaşk'a dönere Emmiye ve Rükniye medreselerinde ders verdi. Haleb kadılığı da yaptı. Sonra Dı-maşk'a döndü. Sencer onu Dımaşk kadılığına atadı. Daha sonra azledilerek yerine İbn Hallikan atandı. Bu senenin muharrem ayının sekizinde vefat etti. Ertesi gün dedesinin Kasyun'daki türbesine defnedildi. [17]

Kadilkudat Sadreddin Ömer

Sadreddin Ömer b. Kadi Taceddin Abdülvehhab b. Halef b. Ebil-Kasım el-Gülabî b. Bintü'1-Eazz el-Mısrî. Faziletl mezhebini iyi bilen, yüksek derecede bir alimdi. O da babası gibi hüküm verirken meseleyi iyice araştırırdı. Bu senenin muharrem ayının onunda vefat etti ve Ku-rafe mezarlığına defnedildi. [18]

Şeyh İbrahim B. Saîd Eş-Şagurî

Ciane adıyla Dımaşk'ta tanınan, aklı yitik bir kimseydi. Bazı akılsızlar ve avam tabakasından olan bir takım insanlar, onun harika halleri ve mükaşefeleri olduğunu söylemişlerdir. Beş vakit namazım kılan insanlarla birlikte oruç tutan biri değildi. Bununla beraber halk tabakasından ve diğerlerinden birçoğu, onun ermiş bir kişi olduğuna inanmışlardır. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yedisinde pazar günü vefat etti. Kasyun mezarlığında Şeyh Yusuf el-Kamînî'nin mezarının yanına defnedildi. Şeyh Yusuf da ondan kısa bir süre önce vefat etmişti. Şeyh Yusuf, Şehit Nureddin'in, Bizuriyin mıntıkasmdaki hamamının külhanında yatıp kalkardı. Pislikler ve necasetlerin üzerinde otururdu. Sokaklarda necasetlere sürtünen, kirli, pasaklı elbiseler giyerdi. Ama insanlar ona itaat eder, onu sever ve hüsnü kabul ile karşılarlardı. Onun ermiş bir kimse olduğuna aşın derecede inanırlar ve onu çok severlerdi. Namaz kılmaz, necasetlerden sakınmazdı. Ziyaretine gelen bir kimse, külhanın kapısında necasetlerin üzerinde otururdu. Halk onun mükâ-şefe ve kerametleri olduğunu söylerdi ki, bütün bunlar saçma olup avam tabakasının hurafelerindendir. Diğer bazı deli ve meczublar hakkında da halkın bu tür inanışları vardır. Şeyh Yusuf el-Kaminî vefat edince avamdan ve diğerlerinden oluşan büyük bir kitle, cenaze merasimine katılmıştı. Kasyun mezarlığına kadar omuzlarda taşınmıştı. Tabutunun önü sıra çok gürültü, velvele, tekbir ve yapılması caiz olmayan avama mahsus bir takım hareketler icra edilmişti. Onu bu halde Kas-yun'daki delilerin türbesine getirip defnettiler. Avamdan bazı kimseler mezariyla çok ilgilendiler. Türbesinin üzerine nakışlı taşlar koydular. Gül mukarnasları ve diğer desenlerle süslenmiş bir kubbe yaptırdılar. Etrafını çevreleyip bir kapı yaptırdılar. Aşın bir ilgi gösterdiler. Şeyh İbrahim ve bir grup adamı, Şeyh Yusuf un türbesinin yanında uzunca bir süre kalıp Kur'an okuyup tekbir ve tehlil getirdiler. Halk da onlar için yemek pişirip kendilerine götürüyor, onlar da oracıkta yeyip içiyorlardı. Kısaca demek istediğimiz şudur ki; Şeyh İbrahim el-Cianî, Şeyh Yusuf el-Akminî'nin vefat etmesi üzerine Şağur'dan Babü's-Sağir'e müritlerinden bir grupla gelmişti. Babü's-Sağir'e vardıklarında müritleri gürültü yapmış, bağırıp çağırarak şöyle demişlerdi: «Artık şehre girmemize izin verilçü- Artık şehre girmemize izin verildi!» Bunu defalarca tekrarladılar. Bunun sebebini Şeyh İbrahim'e sorduklarında şöyle demişti:

«Yirmi seneden beridir Dımaşk'ın surlarına girmiş değildik. Çünkü şehrin kapılarından herhangi birinin yanma geldiğimde şu arslanın kapıda durduğunu görüyordum ve kendisinden korktuğum için şehre giremiyordum. Ama o vefat edince artık şehre girmemize izin verildi.»

Bütün bunlar, sürü halindeki avam tabakasından olan bayağı kimseleri kandırıp yoldan çıkarmaya matuf sözlerdir ki, bu gruptaki insanlar, her anıranın peşine düşerler. Anlatıldığına göre Şeyh Yusuf, kendisine gönderilen bağış ve hediyeleri Ciane'ye gönderirmiş, doğrusunu, kulların ahvalini bilen noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. Dönüş O'nadır. Hesabı görecek olan O'dur.

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Humus savaşında, aralarında Emir Hacı İzzeddin Özdernir es-Silahtarî'nin de bulunduğu bir grup ümera şehit düşmüştü. Emir Hacı İzzeddin şehit edilirken altmış yaşındaydı. Seçkin ve hayırlı emirlerden olup yüksek himmet sahibiydi. Şu halde bu yüksek himmeti ve hayırh kişiliği sebebiyle Cennette yüksek bir makama kavuşacağı ümit edilir. [19]

Kadîlkudat Takiyyüddîn Ebu Abdîllah Muhammed

Takiyyüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyin b. Rezin b. Musa el-Amiri. Hamalı idi. Şafiî mezhebine mensuptu. Hicreti 603. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Şeyh Takiyyüddin b. Salah'tan yararlandı. Bir süre darülhadiste imamlık yaptı. Şamiye medresesinde ders verdi. Dı-maşk Beytül-nıahnın vekilliğine atandı. Sonra Mısır'a gitti. Orada birkaç medresede ders verdi Hakimlik yaptı. İdaresi şükranla karşılanacak bir kimseydi. Bu senenin receb ayının üçünde pazar gecesi vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi. [20]

Melik Eşref

Melik Eşref Muzafferüddin Musa b. Melik Zahir Muhyiddin Davud el-Mücahid b. Esedüddin Şirkuh b. Nasır Nasirüddi Muhammed b. Esedüddin Şirkuh b. Şazi b. Sahib-i Humus. Bu senenin zilkade ayının yirmidördünde cumartesi günü vefat etti Kasyun'daki türbesine defnedildi. [21]

Şeyh Cemaleddîn El-İskenderî

Dımaşk'ta muhasiblik yaptı. Kiruz minaresinin altında bir bürosu vardı. Çok sayıda insan kendisinden yararlandı. Zamanında hesap alimiydi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Allah rahmet etsin. [22]

Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan

Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan Muhammed b. İmam Ebu Ali Hüseyin b. İsa b. Abdullah b. Reşik er-Rib'î. Maliki mezhebin mensuptu. Mısırlıydı. Vefat edince Kurafe mezarlığına defnedildi. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık kitle katılmıştı. Fakih ve müftüydü. Hadis dinlemişti. Seksenbeş yaşına varmıştı. [23]

Sadrü'l-Kebir Ebü'l-Ğanaim El-Müslim

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Müslim Mekkî b. Halef b. Ğaylan el-Kaysî ed-Dımaşld. Hicretin 594. senesinde doğmuştu Büyük reislerden ve hanedandan idi. Dımaşk'ta ve diğer yerlerde divan nazırlığı yaptı. Sonra bütün bu görevleri bırakıp ibadete ve hadis yazmaya yöneldi. Hızlı yazı yazardı. Günde üç forma yazardı. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini üç kez dinlemişti. Sahih-i Müslim'i, Tirmizî'nin Camii'ni ve diğer hadis kitaplarını rivayet etti. Berzalî, Mirrî ve îbn Teymiye kendisinden hadis dinlemişlerdir. Bu senenin zilhicce ayının yirmibeşinde pazartesi günü seksenaltı yaşındayken vefat etti. Kasyun mezarlığına aynı günde defnedildi. Allah rahmet etsin. [24]

Şeyh Safiyyüddin

Şeyh Safiyyüddin Ebül-Kasım b. Muhammed b. Osman b. Muhammed et-Temimî el-Hanefî. Busra'da Hanefîlerin şeyhiydi uzun seneler Eminiye medresesinde müderrislik yaptı. Yüksek derecede faziletli, âlim, âbid ve insanlardan uzakta yaşayan bir kimseydi. Kadilkudat Sadreddin Ali'nin babasıydı. Uzun bir ömür yaşadı. Hicretin 583. senesinde doğmuş, bu senenin şaban ayının ortasında geceleyin doksando-kuz yaşındayken vefat etmişti. Allah rahmet etsin. [25]

Hicretin Altıyüzseksenbirîncî Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi, Hakim Bi-Emrillah, sultanları da Melik Mansur Kaiavun idi. Bu senede Tatar han Ahmed, Melik Mansur'a bir mektup göndererek aralarında akmakta olan kanın durdurulması ve barış yapılması talebinde bulundu. Elçi olarak Nasır et-Tusî'nin öğrencilerinden Şeyh Kutbeddin eş-Şirazî gelmişti. Sultan Melik Mansur, bunu uygun buldu ve barışı kabul ettiğine dair mektubu Tatar hanına gönderdi.
Bu senenin safer ayı başında Sultan Melik Mansur, Emirü'l-Kebir Bedreddin Beyseri es-Sadî'yi ve Emir Alaeddin es-Sadî eş Şemsî'yi tutukladı.
Bu senede Kadı Bedreddin b. Cemaa, Kaymeriye medresesinde; Şeyh Şemseddin b. Safîyy el-Harirî, Serhaniye medresesinde Alaeddin b. Zemlekânî, Eminiye medresesinde ders verdiler. Ramazan ayının on-birinde pazartesi günü Lebadin'de büyük bir yangın çıktı. O zamanın saltanat naibi Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtar ve çok sayıda ümerâ gelip olay yerini keşfettiler Yangın gecesi cidden korkunç bir gece olmuştu. Allah, Müslümanları onun şerrinden korudu. Bundan sonra ge-" rekli onarımları yapmak üzere Emevi Camii'nin nazırı Kadı Necmeddin b. Nehhas görevlendirildi. Kadı Necmeddin, gerekli onarımları yaptı. Eksiklikleri giderdi. Binayı eskisinden daha güzel hale getirdi. Hamd ve minnet Allah'adır. [26]

Hicretin Altıyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Salih Bakîyetü's-Selef Burhaneddîn

Şeceresi şöyledir: Burhaneddin Ebu İshak Şeyh Safiyyüddin Ebül-Fida İsmail b. İbrahim b. Yahya b. Alevî b. Rıza el-Hanef Keşk'te Ma'zi-ye Camii'nin imamıydı. Aralarında Kindi îbn Haristanî'nin de bulunduğu bir grup, kendisinden hadis dinlediler Ancak hadis rivayet ettiği, vefatından sonra duyulmuştu. Ebu Nasır es-Seydelanî, Afife el-Ferkanîye ve İbn Meydanî ona icaze vermişlerdi. Salih bir insan olup hadis okumayı ve dinletmeyi severdi. Öğrencilerine çok iyilikleri dokunmuştu. Hafiz Cemaleddin el-Mizzî ondan Taberanî'nin büyük nıucemini dinlemişti. Hafiz el-Berzalî ve birçok cemaatler kendisinden hadis

dinlemişlerdir. Hicretin 599. senesinde doğdu. Bu senenin safer ayının yedisinde pazar günü vefat etti. Vefat ettiği günde hacılar hac dönüşlerinde Dımaşk'a gelmişlerdi. O da onlarla beraberdi. Ancak Dı-maşk'a yerleşip oturduktan sonra vefat etmişti. [27]

Kadı Eminüddin El-Eşterî

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şemseddin Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Abdülcebbar b. Talha el-Halebî. Eşterî adıyla tanınmıştır. Şafiî mezhebine mensuptu, Muhaddisti. Çok hadis dinledi. İlim tahsil etti. Eşrefîye dârülhadisine hadis cüzleri vakfetti. Şeyh Muhiddin en-Nevevî onu çok över ve güvenilir, iffetli, dindar bir kimse olduğu için yanında ilim tahsil etsinler diye çocukları onun evine gönderirdi. [28]

Şeyh Burhaneddin Ebu's-Senâ

Mahmud b. Abdullah b. Abdurrahman el-Merağî eş-Şafiî. Felekiye medresesinin müderrisiydi. Yüksek derecede faziletli bir alimdi. Kadılık görevi kendisine teklif edildi, ama kabul etmedi. Bu senenin rebiyü-lahir ayının yirmiüçünde cuma günü yetmiş altı yaşındayken vefat etti. Hadis dinledi ve rivayet etti. Kendisinden sonra Felekiye medresesinde Kadı Bahaeddin b. Zek ders vermeye başladı. [29]

Kadı, İmam, Allame, Şeyhü'l-Kurrâ Zeyneddin

Ebu Muhammed b. Abdüsselam b. Ali b. Ömer ez-Zevavî. Maliki mezhebine mensuptu. Dımaşk'ta Maliküerin kadilkudatı idi Orada bu göreve ilk başlayan kişi kendisi olmuştur. Takvası ve zahidliğinden dolayı bu görevden istifa etmiş, sekiz yıl görevsiz kalmış, sonra bu senenin receb ayının sekizinde salı gecesi seksenüç yaşındayken vefat etmişti. Hadis dinlemiş, Ali es-Sincarî'den ve İbn Hacib'ten ders almıştı. [30]

Şeyh Selahaddin

Şeyh Selahaddin Muhamed b. Kadı Şemseddin Ali b. Mahmud b. Ali eŞ'Şehrezorî. Kaymeriye medresesinin müderrisi olu babası da burada müderrislik yapmıştı. Bu senenin receb ayının sonlarında vefat etti. Kendisinden bir ay sonra kardeşi Şerefüddin de vefat etti. Şeyh Sela-haddin'den sonra Kaymiriye medresesinde Kadı Bedreddin b. Cemaa ders vermey başlamıştı. [31]

İbn Hallikan

Şemseddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebu Bekir b. Hallikan. Erbilliydi. Şafiî mezhebine mensuptu Faziletli, önde gelen, büyük alim ve imamlardandı. Reislerin başta geleniydi. Zamanında diğer mezheplerin kadilkudatlarını ilk olarak kendisi değiştirmişti. Bunlar daha Önceleri kendisi vekilleriyken müstakil olarak hüküm vermekte meşgul oldular. Kadılık makamı kendisiyle İbn Saiğ arasında periyodik bir göreve dönüşmüştü adeta. Bazan bu azlediliyor, yerine diğeri geçiyor; bazan diğeri azlediliyor, bu defada yerine o geçiyordu. İbn Hallikan, başkalarına nasib olmayacak kadar bir çok medresede müderrislik yaptı. Ahir ömründe sadece Eminiye medresesinin müderrisliği elinde kalmıştı. Oğlu Kemaleddin Musa ise Necibiye'de müderrislik yapıyordu. İbn Hallikan, bu senenin receb ayının yirmialtısında cumartesi günü akşama doğru Necibiye medresesinin eyvanında vefat etti. Vefat ederken yetmişüç yaşındaydı. Ertesi gün Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüksek derecede şiirler nazmederdi. Konferansları da son derece güzeldi. Eşsiz eserlerden olan Vefeyatü'1-Ayan adlı faydalı bir tarihi vardır. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [32]

Hicretin Altıyüzseksenîkincî Senesi

Bu sene Sultan Melik Mansur, receb ayının yedisinde cuma günü büyük bir alayişle Dımaşk'a geldi. O gün görülmeğe değe muazzam bir gündü.
Bu senede sultan, Dımaşk hatipliğine, vefat eden Muhiddin b. Haristanî'nin yerine Şeyh Abdülkâfi b. Abdülmelik b Abdülkâfi'yi tayin etti. Yeni hatip, receb ayının yirmibirinde cuma günü hutbe irâd etti. Aynı günde Kadı İzzeddin b. Saiğ kalede tutuklandı. Hanefîlerin kadı naibi İbn Husarî de orada hazır bulunarak Kadı İzzeddin'in yanında îbn tskâf in bırakmış olduğu 800.000 dinar tutarında emanet para bulunduğunu ispatladı. Bu meseleyi asıl açığa çıkaran kişi, Haleb'ten gelen Ta-ceddin b. Sincarî idi. Kadı İzzeddin b. Saiğ azledilerek yerine Bahaeddin Yusuf b. Muhyiddin b. Zeki atandı. O da bu senenin receb ayının yirmiüçünde pazar günü göreve başladı. Hüküm verdi. Halkı, eski kadı İbn Saiğ'i ziyaretten menetti. Başka bir jurnalciyi getirerek eski kadı İbn Saiğ'in yanında Salih İsmail b. Esedüddin'in 25.000 dinar kıymetinde emanet eşya bulunduğunu iddia ettiler. Bunu ortaya atanlar da îbn Şâkirî, Cemal b. Hamevî ve diğerleriydiler. Üçüncü bir meseleden bahsedildi. Tekrar bir adalet meclisi kuruldu. Bunda şiddetli tartışmalar cereyan etti ve İbn Saiğ tekrar tutuk evine gönderildi. Hüsameddin La-çin ve bir grup ümerâ, saltanat naibinin yanma gittiler. Sultana İbn Saiğ lehinde konuşarak şefaatçi oldular. Sultan da onu serbest bıraktı. O da tutuk evinden çıkıp evine geldi. Şabanın yirmiüçünde pazartesi günü insanlar onu tebrike geldiler. İzzeddin b. Saiğ bundan sonra Derbü'n-Nakkaşe'dekî evine gitti, ekseriya evinin karşısındaki mescitte otururdu.
Bu senenin receb ayında Cemaleddin b. Sasarî Dımaşk muhtesipli-
ği görevine başladı.
Şaban ayında hatip Cemaleddin b. Abdülkâfi, Gazaliye'de hatip îbn Haristanî'nin yerinde ders vermeye başladı. Hatip Cemaleddin daha önce Doleiye medresesinin müderrisi idi. Bu görevden alınarak Ga-zaliye medresesine atandı. Doleiye medresesine ise Kemaleddin b. Nec-car atandı. Kemaleddin, Beytü'1-mal vekiliydi. Sonra Şemseddin el-Erbilî, Gazaliye medresesinin müderrisliğini İbn Abdülkâfi'den devraldı. Şaban ayının sonlarında Şerefüddin Ahmed b. Nime el-Makdisî, İbn Zeki'nin kadı vekilliği görevine başladı. Bu zat faziletli, önde gelen ulemadan, tasnif ehli bilginlerdendi. Kardeşi Şemseddin Muhammed şevval ayında vefat edince Şâmiyetü'l-Berraniye'de onun yerinde ders vermeye başladı. Adiliyetü's-Sağire medresesi elinden alındı. Orada Kadı Necmeddin Ahmed b. Sasarî et-Tağlibî, zilkade ayında ders vermeğe başladı. Şerefüddin de Revaniye medresesinden alınarak yerinde Necmeddin el-Beyabî ders vermeye başladı ki, bu da kadı naibi idi

Allah hepsine rahmet etsin. [33]

Hicretîn Altıyüzseksenikincı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sadrü'l-Kebîr İmadüddîn Ebü'l-Fadl

Muhammed b. Kadı Şemseddin Ebu Nasr Muhammed b. Hibetül-lah b. Şirazî. Kendine özgü bir yazı sitili vardı. Hadi dinledi. Dımaşk'm önde gelenlerindendi. Bu senenin safer ayında vefat etti. [34]

Şeyhü'l-Cebel Şeyhü'l-Allame Şeyhülislâm Şemseddîn İbn Kudame

Şemseddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Şeyh Ebu Ömer Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame. Hanbel mezhebine mensuptu. Dımaşk'ta Hanbelîlerin kadılığına atanan ilk kişidir. Sonra bu görevi bıraktı. Yerine oğlu Necmeddin geçti. CebeVdeki Eşrefiye medresesinin müderrisliğini de bıraktı. Çok miktarda hadis dinledi. İnsanların en çok bilgi sahibi en çok dindar olan ve çağında da en güvenilir olarak bilinen alimlerindendi. Hidayet yolunda, salih, davranışları güzel, huşûlu, ağırbaşlı bir kimseydi. Bu senenin rebiyülahir ayının sonunda salı gecesi seksenbeş yaşındayken vefat etti. Babasının bulunduğu mezarın yanma defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. [35]

İbn Ebî Cefvan

Allame Şemseddin Ebu Abdillah Muhammed b. Muhammed b. Ab-bas b. Ebi Cefvan el-Ensarî. Dımaşklıydı. Muhaddisti. Şaf fakihi idi. Nahivde ve lügatte yüksek bir alimdi. Hocamız Takiyyüddin b. Teymiye ile şeyhimiz Hanz Ebü'l-Haccac el-Mizzi onun hakkında şöyle demişlerdir: «Bu adam (yani îbn Ebi CefVan) İmam Ahmed b. Hanbel'in Müs-ned'ini okudu. Biz de dinledik. Bir tek yanlışım bile göremedik.» Bu iki alimin îbn Ebi Cefvan hakkında böyle konuşmuş olmaları, onun için övgü olarak yeter. [36]

Hatib Muhîddin

Yahya b. Hatib Kadilkudat İmadüddin Abdülkerim b. Kadilkudat Cemaleddin b. Haristanî. Şafiî mezhebine mensuptu. Dımaşk hatibi olup Gazaliye medresesinin müderrisiydi. Faziletli ve yüksek derecede bir alimdi. Fetva verdi. Ders verdi. Hitabe görevini ve babasından sonra Gazaliye medresesinde müderrisliği ifa etti. Cenazesine saltanat naibi ve çok sayıda insan katıldı. Bu senenin cemaziyelahir ayında altmış-sekiz yaşındayken vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. [37]

Emirü'l-Kebîr Melîkü'l-Arab Ali Müsrî

Ahmed b. Hiccî. Busra şehrindendir. Bu senenin receb ayında vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk'ta giyaben kılındı. [38]

Şeyh İmam Alîm Şihabüddîn

Abdülhalim b. Şeyh İmam Allame Mecdüddin Abdullah b. Abdullah b. Ebu'l-Kasım b. Teymiye el-Harranî. Hocamız Allametü'1-İlim Takiyyüddin b. Teymiye'nin babasıdır. Fırkalar arasında ayırıcı çizgileri koymuştu. Faziletli bir kimse olarak güzel halleri vardı. Şahsında çok üstünlükler taşırdı. Dımaşk Camii'nde bir kürsüsü vardı. Kürsüye oturarak irticali konuşmalar yapardı. Kassain'deki Sükkeriye dârül-hadisinin şeyhliğim yaptı. Orada ikamet ederdi. Kendisinden sonra -ileride de anlatılacağı gibi müteakip senede- oğlu Şeyh Takiyyüddin ders vermeye başladı. Bu senede vefat edince Suriye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [39]

Hicretin Altıyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının ikisinde pazartesi günü şeyh, imam, alim, allame Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim b. Abdüs-selam b. Teymiye el-Harranî, Kassain'deki Sükkeriye darülhadisinde ders verdi. Bu dersinde Kadilkudat Bahaeddin b. Zeki eş-Şafîî, Şafiîlerin şeyhi Taceddin el-Fezarî, Şeyh Zeyneddin b. Merhal, Zeyned-din b. Menca el-Hanbelî de hazı

bulundular. Muazzam bir ders verdi. Faydalı bilgiler ve güzel nükteler içerdiğinden bu dersini Şeyh Taceddin el-Fezarî kendi elyazısıyla kaleme aldı. Genç olduğu halde böyle güzel bir ders verişine dinleyicileri çok hayran olmuşlar, onu çok övmüşlerdi. O zaman yirmiiki yaşındaydı. Sonra Şeyh Takiyyüddin safer ayının onunda cuma günü namazdan sonra Umeyye Camii'nde minbere çıktı. Kendisi için hazırlanan minberde Kur'an-ı Azimüşşân'ı tefsir etmeye başladı. Fatihadan başladığı tefsir derslerine çok sayıda cemaat, dinleyici olarak geliyordu. Dindar, zahid, âbid bir kimse olmakla birlikte derslerinde çeşitli ilimlere değiniyordu. Çeşitli beldelerden ve iklimlerden kafileler halinde dinleyicileri geliyordu. Bu dersleri uzun seneler devam etti.

Bu senede sultan cemaziyelahir ayının onikisinde cumartesi günü Mısır'dan Dınıaşk'a geldi. Hama sahibi Melik Mansur ona hizmet için geldi. Sultan da merasim bölüğüyle onu karşıladı. Ona ikramda bulundu. Şaban ayının yirmidördünde çarşamba gecesi Dımaşk'ta sağanak yağmurlar yağdı. Şimşekler çaktı. Yıldırımlar düştü. Cidden büyük sel baskınları oldu. Öyle ki Feradis kapısının asma kilitleri kırıldı. Su çok yükseldi. Öyle ki çok sayıda insan, sulara kapılarak boğuldu. Mzsır askerlerinin develeri ve yükleri sele kapılıp gitti. Üç gün sonra sultan, Mısır'a gitmek üzere yola koyuldu. Divan başkanlığını Emir Şemseddin Sungur, Düveydarî Alenüddin Sencer'den devir aldı.

Bu senede Tatarlar kendi aralarında hanları Sultan Ahmed'e karşı çıkıp ihtilafa düştüler. Onu başlarından atıp öldürdüler. Başlarına Aba-ka'nın oğlu Ergun'u han olarak geçirdiler. Bunu askerlerine duyurdular. İşler böylece sağlama alındı. Yönetim bu tarzda yürümeye başladı. Sultan Ahmed'in hakimiyeti yıkıldı yerine Abaka'nın oğlu Ergun hükümdar oldu. [40]

Hicretin Altıyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Talib Er-Rîfaî

Kasr-ı Haccac'da bulunuyordu. Orada meşhur bir zaviyesi vardı. Bazı müritlerini ziyaret ediyordu ve bu senede Kasr-ı Haccac'da vefat etti. [41]

Kadı İmam Îzzeddîn Ebü'l-Mefahir -

Muhammed b. Şerefüddin Abdülkadir b. Afifuddin. Abdülhalik b. Halil el-Ensarî. Dımaşklıydı. Dımaşk'ta iki kez kadılık görevine atandı. Azledildi. Yerine îbn Hallikan atandı. Yine azledildi. Yerine yine îbn Hallikan atandı. Sonra yine azledilip zindana atıldı. Bundan sonra yerine Bahaeddin b. Zeki atandı. Bu senenin rebiyülevvel ayının dokuzunda kendi bahçesinde vefat edinceye dek görevden uzak kaldı. Sukü'1-Hayl1-de (At pazarında) cenaze namazı kılındı. Kasyun mezarlığına defnedildi. Hicretin 628. senesinde doğmuştu. Yaşantısı Övgüyle karşılanacak tarzdaydı. Akıllı ve tedbirli bir kimse olup salih insanlara karşı hürmeti ve sarsılmaz inancı vardı. İbn Balaban, onun için gidip İbn Cefvan'dan hadis dinler, gelip kendisine naklederdi, kendisinden sonra Azraviye medresesinde Şeyh Zeyneddin Ömer b. Mekkî b. Merhal ders verdi. Şeyh Zeyneddin daha önce Beytü'1-mal vekili idi. Oğlu Muhiddin Ah-med, İmadiye medresesinde ve Dımaşk'ın Kilase zaviyesinde ders verdi. Sonra sözünü ettiğimiz oğlu Ahmed de bu senenin receb ayının sekizinde çarşamba günü vefat etti. imadiye ve Dimağiye medreselerinde Kadı İzzeddin b. Saiğ'in oğulları Bedreddin ve Alaaddin'e niyabeten darülha-dis şeyhi Zeyneddin b. Farik ders verdi. [42]

Melikü's-Saîd Fethüddîn

Abdülmelik b. Melikü's-Salih Ebü'l-Hasan ismail b. Melikü'1-Âdil.Bu, Melikü'l-Kâmil Nasirüddin Muhammed'in babasıdır. Bu senenin ramazan ayının üçünde pazartesi gecesi vefat etti. Ertesi gün, Ümmü Salih türbesine defnedildi. Hayırlı, saygın emirlerden ve büyük reislerdendi. Yahya b. Bükeyr tariki ile Mükerrem b. Ebi's-Sakar'dan Muvat-ta'ı rivayet etti. ibn Leysi'den ve diğerlerinden hadis dinledi. [43]

Kadı Necmeddin Ömer B. Nasr B. Mansur El-Beyani

Şafiî mezhebine mensuptu. Bu senenin şevval ayında Beyan'da vefat etti. Faziletli bir kimseydi. Zer' kadılığına atandı. Sonra Haleb kadılığına nakledildi. Daha sonra Dımaşk'ta naiblik yaptı. Revahiye medresesinde ders verdi. Kendisinden sonra Şemseddin Abdurrahman b. Nuh el-Makdisî bu görevi devir aldı. Kendisi bu senenin şevval ayının onunda vefat etti. Aynı gün Hama meliki de vefat etmişti. [44]

Melîkü'l-Mansur Nasîrüddîn

Muhammed b. Mahmud b. Ömer b. Melikşah b. Eyyub. Hicretin 630. senesinde doğdu. Hicretin 642. senesinde Ham hükümdarı oldu. O zaman kendisi henüz on yaşındaydı. Kırk seneden fazla hükümdarlık tahtında oturdu, iyilikleri olan, sadaka veren bir kimseydi. Vefat etmek üzereyken bir grup kölesini azâd etmişti. Kendisinden sonra yerine oğlu Melik Muzaffer geçti. Zaten kendisi s ağlığı ndayken bu oğlunu veliahd olarak tayin etmişti. [45]

Kadı Cemaleddin Ebu Yakup

Yusuf b. Abdullah b. Ömer er-Razî. Malikilerin Kadilkudatı ve istifa eden Kadı Zeyn ez-Zevavî'den sonra müderrisleriydi Daha önce Zeyn ez-Zevavî'ye vekillik ederdi. Onun istifasından sonra müstakil olarak kadı oldu. Bu senenin zilkade ayını beşinde Hicaz yolunda vefat etti. Teklif ve tekellüfü az, faziletli bir alimdi. Vefatından sonra Kadilkudat-hk makamı üç yıl boş kaldı. Kendisinden sonra Malikîler için Şeyh Ce-maleddin eş-Şerişî, ondan sonra Ebu îshak el-Lorî, Ebu îshak'tan sonr Bedreddin Ebu Bekir el-Berisî müderrislik yaptılar. Kadı Cemaleddin b. Süleyman hakim olunca medreselerde ders verdi Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [46]

Hicretin Altıyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının sonlarında Melik Mansur, Dımaşk'a geldi. Beraberinde askerleri de vardı. Hama sahibi Melil Muzaffer ona hizmete geldi. O da bütün askerleriyle onu karşıladı. Kendisine hükümdar hil'ati giydirdi. Sonra sultan, Mısır ve Şam askerleriyle birlikte sefere çıktı. Merkib'e indi. Safer ayının onsekizinde cuma günü Cenâb-ı Allah ona fethi müyesser kıldı. Müjde Dımaşk'a ulaşınca sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Çünkü Merkip kalesi Müslümanlar için çok zararlı bir yerdi. Daha önce ne Sultan Selahaddin ne de hiçbir İslâm hükümdarı oray fethetme şansına ulaşamamıştı. Melik Zahir Rükneddin Baybars el-Bundukdarî de bu şansı elde edememişlerdi. Merkip kalesinin çevresindeki Banyas da feth edilmişti. Merkip, deniz tarafında cidden müstahkem bir kale yanında bulunan küçük bir şehirdir. Oraya ne ok ulaşır ne de mancınık taşı. Fetihten sonra sultan, Trablus sahibine haber saldı. O da Sultan Melik Mansur'a yaranmak için orayı yıktı. Melik Mansur oralarda esir bulunan birçok Müslümanı kurtardı. Bunlar, Haçlıların elinde esir olarak bulunuyorlardı. Allah'a hamd olsun. Sonra sultan, Dımaşk'a döndü. Oradan da Mısır askerleriyle birlikte Kahire'ye yolcu oldu.
Bu senenin cemaziyelahir ayının sonlarında sultanın oğlu, Meli-kü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun doğdu.
Bu senede Muhiddin b. Nahhas, Umeyye Camii'nin nazırlığından azledilerek, yerine İzzeddin b. Muhiddin b. Zeki atandı. İb Nahhas, Ta-ki Tevbe et-Tikritî'nin yerine vezirlik görevine başladı. Taki Tevbe Mısır'a çağırıldı. Mal ve mülküne el konuldu. Seyfeddin Doğan da Medine valiliğinden azledilerek yerine îzzeddin b. Ebü'l-Heycâ atandı. [47]

Hicretin Altıyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh İzzeddîn Muhammed B. Ali

Şeyh İzzeddin Muhammed b. Ali b. İbrahim b. Şeddad. Bu senenin safer ayında vefat etti. Faziletli ve meşhur bir kimseydi Siretül-Melik Zahir adlı bir kitabı vardır. Tarihle ilgilenirdi. [48]

El-Bundukdarî

Melik Zahir Baybars'm hocasıdır. Asıl adı Emirül-Kebir Alaeddin Aytekin el-Bundukdarî es-Salihî'dir. Hayırlı ve seçkin ümerâdandı. Allah onu affetsin. Bu senenin rebiyülahır ayında vefat etti. Salih Nec-meddin, el-Bundukdarî'nin mallarını müsadere etti. Kölesi Baybars'ı elinden aldı. Sonra cesaretinden dolayı onu yamna aldı. İlerledi, üstadını ve başkalarını geride bıraktı. [49]

Şeyh Salih Abîd Zahîd Şerefüddin

Şerefüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Hasan b. İsmail el-Ahmimî. Bu senede vefat etti. Cenaze merasimi muhteşem olmuştu Kasyun mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [50]

Kurrâ İbn Âmir

el-Miadül-Kebir adlı eser ona nisbet edilir. Şeceresi şöyledir: Şeyh Salih, Kurrâ Şemseddin Ebu Abdillah Muhammed b Amir b. Ebi Bekir el-Füsulî el-Hanbelî. Şeyh Muvaffaküddin b. Kudame'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Pazar geceleri meclis düzenlerdi. Oturum tamamlandıktan sonra meclisinde bulunanlara duâ eder, sonra vaaz verirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayının onbirinde çarşamba günü vefat etti. Şeyh Abdullah el-Ermenî'nin türbesinin yakınma defnedildi. [51]

Kadı İmadüddin

Kadı İmadüddin Davud b. Yahya b. Kâmil el-Kureşî en-Nüsrevî el-Hanefî, Keşk'teki İzziye medresesinin müderrisi idi Mecdüddin b. Adim'e niyabeten kadılık yaptı. Hadis dinledi. Bu senenin şaban ayının ortasında (beraat gecesinde) vefat etti. Şeyh Necmeddin el-Kaçkazî'nin babasıdır. Hanefî üstadıdır. Tengir Camii'nin hatibidir. Allah rahmet etsin. [52]

Şeyh Hasan Er-Rumî

Kahire'de Saidü's-Suada medresesinin hocalığını yaptı. Kendisinden sonra Şemseddin el-Atabegî bu göreve başladı. Şeceres şöyledir: Reşid Said b., Ali b. Said Şeyh Reşidüddin el-Hanefî. Faydalı bir çok tasnif eseri ve güzel nazımları vardır Nazımlarından biri şudur:
«Zamanın musibetlerine karşı tedbirli olmaya çalışana de ki: Tedbirin faydası yoktur.
Her şeyin kaza ve kader çerçevesinde vuku bulduğuna olan inancım, hüznümü gidermiştir.»
Şu şiir de ona aittir:
«İlahî ehli olduğun hamd sana olsun, verdiğin nimetlerden ötürü, Ki bunlardan biri de hamd etme yolunu bize göstermiş olmandır. Bedenimizi sağlam ve sağlıklı yaratmış olmandır.Beşikten bugüne dek lütfunun üzerimize yağmakta oluşudur. Ben yetimdim. Tehlikeler beni kuşatmıştı.
Helak edici bütün şeylerden kurtulmak için sana sığındım ve kurtuldum.
Işığıyla doğruluğu arayan kimselerin bütün hayır ve iyiliklere yol bulduğu,
Aklı bana bahşettin,
Kalbim ve dilimle kendimi İslâm'a adadım.
Üzerime inen bu nimet, ne büyük bir nimettir.
Bana bahşedilen bir faziletin karşılığını vermek için bütün çabamı sarfetsem de,
Bunun bir ucuna bile bütün çabalarımla ulaşabilecek değilim.
Ailem ve akrabalarım beni yalnız başıma mezarıma bıraktıklarında,
Sen o zat değilnıisin ki şefkatini umarım.
Senin lutfunla kalbim hidayet buldu.
Ve beni uzak olmaksızın sana yaklaştırdı.»
Şeyh Hasan Rumî bu senenin ramazan ayının üçünde cumartesi günü vefat etti. Muzafferi Canıii'nde ikindiden sonra cenaze namazı kılınarak Kasyun'daki Sefh mezarlığına defnedildi. [53]

Ebü'l-Kasım Ali B. Balaban B. Abdullah

Ebü'l-Kasım Ali b. Balaban b. Abdullah en-Nasırî. Muhaddisti. Faydalı bilgiler veren mütehassıs bir alimdi. Ramazan başında perşembe günü vefat etti. [54]

Emir Müciruddin

Şeceresi şöyledir: Muhamnıed b. Yakub b. Ali. îbn Temim el-Hame-vî adıyla meşhur olmuştur. Şairdir. Bir şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Bahçedeki çiçeğin, yanağını tokatladığını ve öfkeyle menekşeye şöyle dediğini işittim:
Onun ışığı aranızda yayılsa bile ona yaklaşmayın. O, keskin bakışlarla bakan bir düşmandır.» [55]

Şeyh Arif Şerefüddîn

Şeyh Arif Şerefüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Şeyh Osman b.1 Ali er-Rumî. Kasyun mezarlığında Rumîlerin mezarlığın defnedildi. Şeyh Cemaleddin Muhammed es-Savihî bunların yanından çıkıp saçını, sakalım traş etti. Cevlakiler kılığına büründü ve Cevlakilerin şeyhi ve önderi oldu. [56]

Hicretin Altıyüzseksenbeşinci Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim Ebü'l-Abbas Ahmed, sultanları da Melik Mansur Kalavun idi. Bu sultanı Şam'daki naibi Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî idi. Geçen senenin sonlarından beri emir Bedreddin es-Savab ise Kerek şehrini kuşatma altında tutmaktaydı. Emir Hüsameddin Toruktay komutasında Mısır askerleri onu takviye için geldiler. Hep birlikte Kerek'i kuşatma altına aldılar. Nihayet Kerek sahibi Melik Mesud Hızır b. Melik Zahir, safer ayı başında kaleden inip teslim oldu. Bu müjde Dımaşk'a gelince üç gün müddetle müjde davulları çalındı. Toruktay da Melik Hızır ve aile efradı ile birlikte Mısır'a döndü. Nitekim zamanında Melik Zahir de Melik Mu-ğıs Ömer b. Adil'e böyle yapmıştı. Toruktay Sultan Melik Mansur'un emri üzerine Kerek'e bir naib tayin etti. İşleri düzene soktu. Bazı Kerek-lileri şehirden uzaklaştırdı ve bunları Dımaşk kalesine götürerek hizmete soktu. Zahir ailesinin Kahire'ye girişleri yakın olunca Sultan Melik Mansur onları karşıladı. Saygı gösterdi. Necmeddin Hızır ile Bedreddin Salamış kardeşlere ihsanlarda bulundu. Onları kendi oğulları Ali ve Eşref Halil ile birlikte bineklerine bindirdi. Yalnız neler yaptıklarını gözetlemek için etraflarına casuslar yerleştirdi. Onları kaleye konuk etti. Kendilerine yetecek miktarda, hatta fazlasıyla maaş ve nafaka verdi. Humus'ta yalnız bulunan Emir Bedreddin Pektut el-Alaî, Dımaşk naibi Laçin'e bir mektup yazarak Humus'ta safer ayının yedisinde perşembe günü bir kasırga estiğim, bunun bir sütun ve ejderha gibi göğe yükseldiğini, iri taşları kapıp havaya kaldırdığını, atılan okları andırdığını, bir çok develeri yükleriyle birlikte göğe uçurduğunu, ev eşyalarım çadırları ve binekleri de havalara savurduğunu bildirdi. Bu yüzden insanların birçok şeyler kaybettiklerini söyledi.İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Aynı günde Dınıaşk'ta da şiddetli sağanak yağmurlar yağdı. Dı-maşk'ta özellikle Salihiye mahallesinde büyük bir sel meydana geldi. Bu senede Alemüddin ed-Düveydarî Dımaşk'ta divan başkanlığına iade edildi. Sahip Takiyyüddin b. Tevbe de Dımaşk vezirliğine getirildi. Bu senede Mısır'da Malikîlerin kadılığına Zeyneddin b. Ebi Mahluf el-Beridî atandı. Ondan önce bu görevde Kadı Takiyyüddin Bersas bulunuyordu ki, o vefat etmişti.

Bu senede Gazaliye medresesinde Bedreddin b. Cemaa ders vermeye başladı. O, bu görevi Kilase imamı ve aynı zamanda Şemseddin el-Eykî'nin naibi olan Şemseddin'den devir almıştı. Şemseddin el-Eykî, Saidü's-Süada'mn şeyhi idi. 'Bedreddin b Cemaa bu görevi bir ay müddetle sürdürdü. Sonra Şemseddin el-Eykî'nin tekrar bu göreve iade edildiğine dair ferman geldi Şemseddin'in bu göreve naib olarak cemaleddin el-Bacrikî'yi atadığı bildiriliyordu. Bacrikî de receb ayının üçünde bu göreve başladı. [57]

Hicretin Altıyüzseksenbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Şeyban

Ahmed b. Şeyban b. Tağlib eş-Şeybanî. Dımaşk'da uzun bir ömür yaşayan Müsned sahibi hadis alimlerinderidi. Bu senenir safer ayında seksensekiz yaşında vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. [58]

Şeyh İmam Cemaleddîn Ebubekir Muhammed

Şeyh, imam, alim Cemaleddin Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Muharamed b. Abdullah b. Banman el-Bekrî eş-Şerişî Maliki mezhebine mensuptu. Hicretin 601. senesinde Şeriş'te doğdu. Irak'a göçtü. Orada hadis dinledi. Çeşitli hadisçilerden Katiî'den, İbn Zorba'dan, İbn Leysî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İlim tahsil etti. Kendi zamanının insanlarına lider oldu Sonra Mısır'a döndü. Fadıliye medresesinde ders verdi. Sonra Kudüs'te Harem şeyhi oldu. Daha sonra Dımaşk'a gelere Ümmü Salih türbesinde hadis müderrisliği ile Malikîlerin hocalığı görevlerine atandı. Kendisine kadılık teklif edildi ancak o bu görevi kabul etmedi. Bu senenin receb ayının yirmidördünde pazartesi günü Kas-yun'daki Nasıriye hankâhmda vefat etti. Nasıriye hankâhmm yanındaki Kasyun mezarlığına defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık insan topluluğu katılmıştı. [59]

Kadilkudat Yusuf

Kadilkudat Yusuf b. Kadilkudat Muhiddin Ebü'1-Fadl Yahya b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. Ali b. Abdülaziz b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Eban b. Osman b. Affan el-Kureşî ed-Dımaşkî. İbn Zeki eş-Şafn diy tanınmıştır. Faziletli ve parmakla gösterilen alimlerdendi. Beni Zeki sülalesinden günümüze kadar atananların sonuncusudur. Hicretin 640. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Bu senenin zilhicce ayının onbirinde pazartesi gecesi vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. Kendisinden sonra yerine İbnü'1-Havî Şihabüddin atandı. [60]

Şeyh Mecdüddin

Şeyh Mecdüddin Yusuf b. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah. Mısırlıydı. Sonraları Dınıaşk'a yerleşmiştir. Şafiî mezhebine mensuptu. Yazardı. îbn Mehtar adıyla tanınmıştır. Hadiste ve ebediyatta üstün bir alimdi. Güzel yazı yazardı. Nuriye darülhadisinin hocalığına atandı. Çok miktarda hadis dinledi. İnsanlar, kendisinden ve yazılarından yararlandılar. Zilhicce ayının onunda vefat etti ve Babü'l-Feradis'e defnedildi. [61]

Şair Edip Şîhabeddin Ebu Abdillah

Şihabeddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdülmün'im b. Muhammed. İbn Hayimî adıyla tanınmıştır. Bir çok ilimlerde pay vardı. Yüksek derecede nazımları vardı. Nazım alanında otoriteydi. Seksen yaşını aşmıştı. O ve Necmeddin b. İsrail, (ba) harfiyle başlayan bir kaside üzerinde İbn Farız'ın huzurunda muhakeme oldular. İbn Farız da onlara aynı vezinde beyitler nazmetmeierini emretti. İkisi de bu görevi yerine getirdiler. Güzel nazımlar yazdılar, ancak îbn Hayinî'ninki daha üstün görüldü. İbn Hallikan da böyle yapmış ve Şihabeddin Ebu Abdillah'ı aynı vezindeki bu güzel beyitlerinden ötürü övmüştür. Cezerî de kendi kitabında Şihabüddin Ebu Abdillah'm biyografisini uzunca anlatmıştır. [62]

Hacı Şerefüddin B. Mirrî

Hacı Şerefüddin b. Mirrî. Şeyh Muhiddin en-Nevevî'nin babasıdır, bu senede vefat etmiştir. Allah rahmet etsin. [63]

Yakub B. Abdülhak

Yakub b. Abdülhak Ebu Yusuf el-Medinî. Mağrip ülkesinin sultanıydı. Vâsık Billah Ebu Debus'a karşı ayaklandı ve Merakeş şehrinin dışında hükümdarlığı elinden alarak hicretin 668. senesinde Endülüs'ü ve Cezîretül-Hazra'yı istila etti. Hakimiyeti bu senenin muharrem ayına kadar devam etti. Nihayet bu senede vefat etti. Muvahhidler devleti onun tarafından yıkılmıştı. [64]

Kadıbeydavî

Kadı, imam, allame Nasirüddin Abdullah b. Ömer eş-Şirazî. Şi-raz'm kadısı, alimi, Azerbaycan'ın ve o yörelerin bilgini idi Hicretin 685. senesinde Tebriz'de vefat etti. el-Minhac fî Usuli'1-Fıkh adlı bir eseri vardır ki, bu çok meşhurdur. Bir çok kimseler tarafından şerhedilmiştir. Dört ciltlik Şerhü't-Tenbih, el-Gayetü'1-Kusva fi Dirayetil-Fetva, Şer-hül-Müntehab, el-Kâfiye fi'1-Mantık, et-Tevalî, Şerhü'l-Mahsûl gibi eserleri ve daha başka faydalı tasnifatı vardır. Kutbeddin eş-Şirazî'ye kendisini Tebriz'deki mezarının bitişiğine defnettirmesini vasiyet

İyi etmişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha bilir. [65]

Hicretin Altıyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayı başında, askerler Şam naibi Hüsamed-din Laçin komutasında Sahyon ve Berziye kalelerin kuşatmaya gittiler. Emir Seyfeddin Sungur el-Eşkar onlara karşı koydu.Onunla uğraştılar. Kuşatmayı sıklaştırdılar. Nihayet onu kaleden indirdiler. O da ülkeyi onlara teslim etti ve Sultan Melik Mansur'un hizmetine girdi. Yanına gittiğinde sultan onu saygı ve ikramla karşıladı. Ona 1.000 süvarinin komutanlığını verdi. Baştan sona Mansuriye devletinde saygın bir komutan oldu ve bu durum bu halde sona erdi.

Bu senenin muharrem ayının ortasında Kadı Celaleddin el-Hanefî, babası Hüsameddin er-Razî'ye niyabeten hakimlik yapmaya başladı.

Yine bu senenin rebiyülevvel ayının onüçünde Kadı Şihabeddin b. Muhammed b. Kadı Şemseddin b. Halil el-Havî, Dımaşk kadilkudatı olarak Kahire'den Dımaşk'a geldi. Rebiyülahir ayı başında cuma günü atanma fermanı okundu. Şerefüddin el-Makdîsî'nin naibliğine devam etti. Şevval ayının üçünde pazar günü Şeyh Safiyyüddin el-Hindî, Revaniye medresesinde ders verdi. Dersinde kadılar, Şeyh Taceddin el-Fezarî, Alemüddin ed-Düveydarî gibi zatlar hazır bulundular. Takiy-yüddin Abdurrahman b. Bintü'1-Eazz, Burhaneddin Hızır es-Sinca-rî'nin yerine Kahire kadilkudathğına atandı. İbn Havf den sonra bu görevi bir ay yapmış ve böylece Mısır diyarında bütün kadılık görevleri İbn Bintü'l-Eazz'm uhdesinde toplanmış oldu. Bu hadise bu senenin safer ayı-başlarında vuku bulmuştu.

Bu senede Seyfeddin es-Samirî, Dımaşk'tan Mısır'a çağırıldı ki Melik Eşref Musa'nın kızından satın aldığı suyun dörtte bir kendisinden satın alınsın. Ancak o, bu suyu vakfettiğini onlara söyledi. Bu konuyu açan, Alemüddin eş-Şücaî olmuştu. O, zalim bir kimseydi. Melik Man-sur onu Mısır diyarına naib olarak atamıştı, O da mal toplayarak ona yaklaşmaya çalıştı. Nasirüddin Muhammed b. Abdurrahman el-Makdi-sî, Samirî'nin bu suyu reşid olmayan Eşrefin kızından satın almış olduğu meselesini ortaya koydu. Eşrefin kızının sefihe olduğunu, Zeyneddin b. Mahluf adındaki cahil ve zalim kişiye karşı ispatladı. Alış verişi kökten iptal etti. Böylece suyun yirmi senelik geliri olan 200.000 dirhem, Samirî'ye döndü. Zenbekiye'deki arazilerinin 17.000 dinar kıymetinde-ki bir hissesini elinden aldılar ve onu ülkede yoksul ve yalnız bıraktılar. Sonra Melik Eşrefin kızının reşide olduğunu ispatlayarak bu hisseleri ondan istedikleri fiyata.satm aldılar. Sonra Dımaşklıları birer birer Mısır'a çağırarak mallarına el koymak istediler. Çünkü bunlar Şam'da zulmedenin iflah olmayacağım, Mısır'da ise iflah olacağını ve uzun bir ömür süreceğini (bir safsata olarak) duymuşlardı. Böylece Dımaşklıları, fir'avnlann ve zulmün diyarı olan Mısır'a celbederek orada onlara diledikleri zulmü yapıyorlardı. [66]

Hicretin Altıyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh İmam El-Allame Kutbeddîn Ebubekir

Şeceresi şöyledir: Kutbeddin Ebu Bekir Muhammed b. Şeyh İmam Ebül-Abbas Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Ahmed el-Meymuni el-Kaysî en-Nurî. Mısırlıydı. Maliki mezhebine mensup olup sonraları Şafiîliğe geçmişti. Kastelanî adıyla meşhur olmuştu. Ka-hire'deki Kanıiliye darülhadisinin hocası idi. Hicretin 614. senesinde doğdu. Bağdat'a göçtü. Çok hadis dinledi. İlimler tahsil etti. Şafiî mezhebine göre fetva verirdi. Mekke'de uzun bir süre kaldı. Sonra Mısır'a göçtü. Darülhadis hocalığı görevine atandı. Ahlakı güzel bir kimse olup insanlar tarafından çok sevilirdi. Bu senenin muharrem ayı sonlarında vefat etti. Büyük Kurafe mezarlığına defnedildi. Güzel şiirleri vardı. İbn Cezerî onun bu şiirlerinden güzel birkaç parça nakletmiştir. [67]

İmadüddin

Muhammed b. Abbas ed-Düneysirî (Kızütepeli) maharetli bir tabip ve usta bir şairdi. Devlet büyüklerine, vezirlere hizmet etti. Seksen sene yaşadı ve bu senenin safer ayında Dımaşk'ta vefat etti. [68]

Kadilkudat Burhaneddin

Burhaneddin Hızır b. Hüseyin b. Ali es-Sincari Mısır'da defalarca hakimlik yaptı. Vezirliğe de atandı. Reis, heybetli ve vakarlı bir kimseydi. Kendisinden sonra kadılığa Takiyyüddin b. Bintül-Eazz atandı. [69]

Şerefüddîn Süleyman B. Osman

Meşhur şairdi. Şiir divanı vardır. Bu senenin safer ayında vefat etmiştir. Allah kendisine rahmet etsin. Amin. [70]

Şeyh Salih İzzeddin

Şeyh Salih İzzeddin Abdülaziz b. Abdülmün'im b. Saykal el-Harranî. Hicretin 594. senesinde doğdu. Çok miktarda hadi dinledi. Sonra Mısır'ı yurt edindi. Nihayet bu senenin receb ayının ondördünde doksan yaşım aşmış iken orada vefat etti. Hicretin 684. senesinde Mısır'a göçtüğünde orada Hafız Alemüddin el-Berzalî kendisinden hadis dinledi. Berzalî'nin anlattığına göre Şeyh Salih İzzeddin kendisine şöyle bir hikâye nakletmiş tir:
«Bağdat'ta bir cenaze töreninde hazır bulundum. Cenazeyi bir mezar hırsızı takip etmişti. Gece olunca hırsız mezara gelmiş, mezarı açmıştı. Ölen kişi genç biriydi. Kalp sektesinden ölmüştü. Hırsız mezarı açar açmaz genç ölü hemen kalkıp oturmuş ve hırsız da anında ölüp mezara düşmüştü. Genç adam, mezardan çıkmış ve ölen hırsızı oraya def-netmişti.»
Yine Berzalî'nin anlattığına göre Şeyh Salih İzzeddin ona şöyle bir olaydan da bahsetmiş:
«Bir-defasında Kalyub şehrindeydim. Önümde bir buğday kümesi vardı. Bir bal arısı oraya geldi. Kümeden bir buğday tanesi alıp götürdü. Tekrar geldi. Bir buğday tanesi daha alıp götürdü. Yine geldi. Yine bir tane alıp götürdü. Bunu dört kez tekrarlayınca peşine düştüm. Takip ettim. Götürdüğü buğday tanelerini oradaki ağaçlar arasında bulunan bir serçenin ağzına koyduğunu gördüm.»
Şeyh Salih İzzeddin dedi ki: «Şeyh Abdülkâfi'nin bana anlattığına göre kendisi bir defasında bir cenaze törenine katılmış orada siyahı bir köle görmüş, insanlar cenaze namazını kıldıklarında o siyahî köle namaz kılmamıştı. Defin esnasında köle, Şeyh Abdülkâfi'ye bakarak «Ben bu ölünün ameliyim» demiş, Sonra kendini ölünün mezarına atmıştı. Şeyh Abdülkâfî «Oraya baktığımda birşey göremedim» dedi. [71]

Hafız Ebü'l-Yümn

Eminüddin Abdüssamed b. Abdülvehhab b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Asâkir. Dımaşk'lıydı. Reisliği, malını, mülkünü bırakarak Mekke'ye gitti. Otuz sene kadar orada kendini ibadet ve zühde vererek mücavir olarak yaşadı. Şamlılardan Mısırlılardan ve diğerlerinden olan insanlar tarafından hüsnü kabul gördü. Bu senenin receb ayının ikisinde Medine-i Nebeviye'de vefat etti. [72]

Hicretin Altıyüzseksenyedîncî Senesi

Bu senede Şücaî, Şamlı zenginlerin mallarına el koymak niyetiyle Mısır'dan Şam'a geldi.
Rebiyülahir ayı sonlarında Şeyh Nasirüddin Abdurrahman el-Makdisî Beytü'l-mal vekili ve evkaf nâzın olarak Kahire'den geldi. Beraberinde, bu görevlere atandığına dair fermanları ve hü'atleri vardı.
İnsanlar onun kapısına gidip geldiler. Çeşitli işlerden bahsetti. İnsanlara eziyet verdi. Bu görevlere Mısır diyarında söz sahibi olan Emir Alemüddin eş-Şucaî'nin aracılığıyla atanmıştı. Kendisi de ona Şeyh Şem-seddin el-Eykî ve İbn Vahid el-Kâtil vasıtasıyla ulaşabilmişti. Çünkü bu iki şeyhin Emir Alemüddin yanında itibarları vardı. Bu sene başında Dımaşk'm Önde gelen insanlarından bir grubu Mısır'a çağırdı. Bunlardan çok miktarda para istedi. Bunlar da birbirlerinin aleyhinde bulunmaya kalktılar. Ki bu da o zalimin bunlara yaptığı zulüm yüzünden göreceği cezayı hafifletiyordu. Şayet sabretselerdi, o zalim cezasını daha çabuk görecek ve bunların hoşlanmadıkları iş çabucak ortadan kalkacaktı.
îbn Makdisî Dımaşk'a geldiğinde Ümmü Salih türbesinde hüküm vermeye başladı. İnsanlar onun yanına gidip geliyorlar ve şerrinden korkuyorlardı. Babü'l-Feradis'teki binaları, Babü's-Saat'taki satıhları yeniledi. Şimaldeki Babü'l-Cabiyeyi onarıp biraz yükseltti. Burası daha önce alçaktı. Alt tarafındaki köprüyü onardı. Aynı şekilde iki taraftan onardığı Sevika altındaki Babül-Feradis köprüsünü de tamir ettirdi. Bu, İbn Makdisî'nin yaptığı en güzel işlerdendi. Bununla beraber insanlara çok eziyet eden, zalim ve zorba bir kimseydi. Hiç gereği yokken insanlara çeşitli zulüm kapılarını açtı.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının onunda yine Mısır'dan Kadilku-dat Hüsameddin el-Hanefî, Sahip Takiyyüddin Tevbe et-Tıkritî, Kadil-kudat Cemaleddin Muhammed b. Süleyman ez-Zevavî el-Malikî Dımaşk'a geldiler. Bu sonuncusu Hakim'de

sonra üçbuçuk sene boş kalan Malikî Kadılığına atanmıştı. Makamın gereğini yaptı. Ders verdi. Mezhebini yaydı. Efendilik ve reislik şahsiyeti vardı.
Bu senenin şaban ayının dördünde cuma gecesi Melik Salih Alaed-din b. Melik Mansur Kalavun, Sintariye'de vefat etti. Babası onun ölümüne çok üzüldü. Kendisinden sonra onun tahta geçmesini kararlaştırarak onu veliaht tayin etmiş ve birkaç seneden beri onun adına minberler üzerinde hutbe okutmuştu. Vefat edince onu türbesine defnetti ve kendisinden sonra veliahd olarak oğlu Eşref Halil'i tayin etti. Cuma günü babasının adı anıldıktan sonra minberler üzerinde onun adına hutbe okundu. Yedi gün müddetle şehir süslendi. Sevinç davulları çalındı. Askerler hil'at giyerek bineklerine binip gösteride bulundular. İnsanlar da Eşref Halil'in şehametinden ötürü sevinçlerini ortaya koydular, ama bununla birlikte Şücaî'nin zulmü sebebiyle onun babasına karşı kalble-
rinde bir küskünlük vardı.
Bu senenin ramazan ayında Şemseddin b. Selûsî, Şerefüddin b. Şeyzerî'nin yerine Dımaşk muhtesipliği görevine başladı.
Bu senede Şeyh Bedreddin b. Cemaa, Hatib Kutbeddin'in vefatından sonra Kudüs hatipliğine atandı. Kendisinden sonra Kaymiriye müderrisliğine Alaeddin Ahmed b. Kadı Taceddin b. Bintül-Eazz atandı.
Ramazan ayında, Müslüman bir kadını yanında tutan bir Hristi-yan yakalandı. İkisi de birlikte ramazanda gündüz içki içiyorlardı. Saltanat naibi Hüsameddin Laçin o Hristiyanm yakılmasını emretti. Hris-tiyan kendini kurtarmak için fidye olarak büyük paralar vermeyi teklif etti ancak bu teklifi kabul edilmedi ve Sukul-hayl'de (At pazarında) yakıldı. Şihap Mahmud bu hususta güzel bjr kaside yazdı. Müslüman kadına gelince ona da had tatbik edildi. [73]

Hicretin Altıyüzseksenyeûîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hatib İmam Kutbeddîn

Şeceresi şöyledir: Kutbeddin Ebü'z-£ekâ Abdülmün'im b. Yahya b. İbrahim b. Ali b. Cafer b. Abdullah b. Muhammed b. Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf el-Kureşî ez-Zührî. Kırk seneden beri Kudüs hatibi idi. Büyük şahsiyetlerden, salihlerden ve halk tarafından sevilenlerdendi. Hey'eti güzel, izzeti nefis sahibi, heybetli bir insandı. İnsanlara fetva verir, sabah namazından sonra mihrapta ezbere tefsir yapardı. Çok hadis dinlemişti. Seçkin ve hayırlı insanlardandı. Hicretin 600. senesinde doğmuştu. Bu senenin ramazan ayının yedisinde salı gecesi seksendört yaşındayken vefat etti. [74]

Şeyh Salih Âbid İbrahim B. Mî'dad

İbrahim b. Mid'ad b. Şeddad b. Macit el-Caberî Takiyyüddin Ebu İs-hak. Aslen Caber kalesindendir. Sonra l^ahire'de ikamet etmiştir. İnsanlara vaaz ve öğüt verirdi. İnsanlar on\m sözlerinden çok yararlanırlardı. Bu senenin muharrem ayının yirmidördünde cumartesi günü Ka-hire'de vefat etti. Hüseyniye'deki türbesine defnedildi. Güzel nazımları vardır. Tanınmış salih insanlardandır. Allah rahmet etsin. [75]

Şeyh Salih Yasin B. Abdullah

Kurrâ idi. Hacamat yapardı. Şeceresi şöyledir: Şeyhü's-Salih Yasin b. Abdullah Şeyhü'ş-Şüyuh Muhyiddin en-Nevavî. Yirmi kez haccet-mişti. Harika halleri ve kerametleri varch. [76]

Honde Gaziye Hatun

Melik Mansur Kalavun1^ hn ye de vefat etti. Allah rahmet etsin[77]

El-Hakim Er-Reis Alaeddin B. Ebu'l-Hazm

Alaeddin b. Ebul-Hazm b. Nefis. îbn Sinâ'mn el-Kanun adlı eserini şerhetti. el-Mucez ve diğer faydalı kitapları tasnif etti Ezbere yazı yazardı, îbn Dahvarî'den ilim tahsil etti. Bu senenin zilkade ayında Mısır'da vefat etti. [78]

Şeyh Bedreddîn

Şeyh Bedreddin Abdullah b. Şeyh Cemaleddin b. Malik en-Nahvî. Babasının yazdığı Elfiye adlı eseri şerhetmiştir ki bu e güzel ve en çok fayda içeren şerhlerdendir. Kendisi letafetli, faziletli ve zarif bir insandı. Bu senenin muharrem ayının sekizinde, pazar günü vefat etti. Ertesi gün Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Doğrusunu Allah bilir. [79]

Hicretin Altıyüzseksensekizinci Senesi

Bu senede Trablus şehri fethedildi. Şöyle ki: Sultan Kalavun, Mısırlı muzaffer askerleri ile birlikte Dımaşk'a doğru yola çıktı Safer ayının onüçünde Dımaşk'a girdi. Sonra bu askerlerine Dımaşk askerlerini ve birçok gönüllüyü de katarak yola devan etti. Gönüllüler arasında Hanbelî kadısı Necmeddin el-Hanbelî ve Kudüslülerle başkaları da vardı. Rebiyülevvel ayı başında cuma günü Trablus'a vardılar. Orayı mancınıklarla şiddetli bir kuşatma altına aldılar. Trablus halkını iyiden iyiye sıkıştırdılar. Ondokuz mancınığı şehre yönelik olarak kurdular. Ce-maziyelahir ayının dördünde salı günü gündüz saat dörtte şiddet yoluyla Trablus şehri fethedildi. Halkın bir kısmı öldürüldü. Bir kısmı esir alındı. Limandakilerin çoğu boğuldu. Kadınlar ve çocukla esir alındı. Zahirelere ve mallara el konuldu. Hicretin 500. senesinden o güne kadar Haçlılar, Trablus'ta hüküm sürmekteydiler. Daha önce Muaviye'nin zamanından o tarihe kadar Trablus, Müslümanların elinde bulunuyordu ki, orayı Süfyan b. Necib, Muaviye adına fethetmiş, Muaviye de Yahudileri oraya iskân etmişti. Sonra Abdülmelik b. Mervan oray onarmış, tahkim etmiş ve Müslümanları oraya yerleştirmişti. Trablus, güvenli, huzurlu, mamur bir şehir haline gelmişti. Orada Şam'ın ve Mısır'ın meyveleri, ürünleri vardı. Cevizler, muzlar, kar ve kamışlar vardı. Şehirde sular yüksek mekânlara kadar çıkıyordu. Önceleri orada birbirine yakın üç şehir vardı. Sonra bunlar birleşerek tek bir şehir haline geldiler. Şimdi anlatacağımız gibi daha sonra burasının yeri değiştirildi. Fetih müjdesi Dımaşk'a ulaşınca sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. İnsanlar buna çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır.
Fetihten sonra Sultan Melik Mansur Kalavun, şehrin içindeki bina, sur ve müstahkem mevkilerle birlikte yıkılmasını, oraya bir millik mesafede daha güzel, daha sağlam bir şehir kurulmasını emretti. Bu emri yerine getirildi. İşte yeni kurulan bu şehre Trablus denmektedir. Bundan sonra sultan, güçlenmiş, sevinmiş, haz duymuş ve muzaffer olarak Dımaşk'a döndü. Cemaziyelahir ayının ortasında şehre girdi. Ancak Dımaşk'ta yönetimi ve malların idaresini Alemüddin eş-Şücaî!ye bırakmıştı. O da bir grup insanın malım müsadere etmiş ve çok miktarda mal toplamıştı. Bu yüzden halk eziyete uğramıştı. Bu ne kötü bir uygulamadır. Bu, zalimin harab olmasını ve helake uğramasını çabuklaştırır. Alemüddin eş-Şücaî'nin toplamış olduğu mallar, kendisini Sultan Melik Mansur Kalavun'un gazabından kurtarmadı. Alemüddin Şücaî bundan sonra çok kısa bir süre yaşadı Nihayet Cenâb-ı Allah onu zalim kasabaların ahalisini yakalarcasına yakaladı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Bundan sonra şaban ayının ikisinde sultan, askerleriyle birlikte Mısır'a doğru yola çıktı. Şaban ayının sonlarında Mısır'a girdi.
Bu sene Halep taraflarında birçok kaleler fethedildi. Örneğin Gerger ve o yöredeki kaleler ele geçirildi. O mmtıkalardaki bir gurup Tatar bozguna uğratıldı. Malatya'daki Tatar valisi Harbenda öldürüldü.
Bu sene Dımaşk muhtesibliğine Cemaleddin Yusuf b. Takı Tevbe et-Tikritî atandı. Bundan birkaç ay sonra da bu görevi Taceddin eş-Şirazî devir aldı.
Bu sene Maksure'deki onarım sebebiyle sahabilerin mihrabının yanına bir minber konuldu. Hatib naibi Burhaneddin el-İskenderî orada bir ay kadar namaz kıldırdı. Beş vakit namazlar ve cumalar orada kılındı. Orada namaz kılmaya zilhicce ayının yirmiikisinde cuma günü başlanmıştı. [80]

Hicretin Altıyüzseksensekîzinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyha Fatıma Bintü Şeyh İbrahim

Bu kadın, Neenı b. İsrail'in zevcesi olup fakir bir aileden gelmeydi. Saltanat ve ikdam sahibi oldu. Haririye'nin ve diğerlerinin yolunda konuşmaları ve tercümeleri oldu. Vefat edince cenazesine çok sayıda insan katıldı ve Şeyh Reslan'ın mezarının yanma defnedildi. Allah rahmet etsin. [81]

Alim İbn Sahip

Şakacı bir ihtiyardı. Şeceresi şöyledir: Şeyhü'l-Fazıl Alemüddin Ahmed b. Yusuf b. Abdullah b. Şükür. İlim ve riyaset ailesinden gelmektedir. Bazı medreselerde d^rs vermiştir. İtibarlı ve liderliği bulunan bir kimseydi. Sonra bütün bu işleri bırakıp serseriliğe ve serserilerle arkadaşlığa yöneldi. Onlar gibi giyinmeğe, onlar gibi yaşamaya, hülasa onlara benzemeye çalıştı. Esrar kullandı. Kullandırdı. Şaka yapmaya, müstehcen kelimeler kullanmaya kafası pek çalışırdı. Bu hususta kimse kendisine yetişemezdi. Faziletli çocukları vardı. Kendisini bu hareketlerden men ediyorlardı ama o, onlara aldırış etmiyordu. Bu senenin re-biyülevvel ayının yirmibirinde cuma gecesi vefat edinceye dek bu halini devam ettirdi.
Her dört mezhepten kadılar atandığında teyzesinin oğlu Taceddin b. Bintü'1-Eazz müstakil bir kadı olarak görev yapmaktaydı.

Sözünü ettiğimiz İbn Sahip ona şöyle demişti:
- İyi ki çeyrek kadı olarak seni görmeden ölmemişim.
- Sus, yoksa sana zehir içirmelerine müsaade ederim!
- Dininin zayıflığından ötürü böyle birşey yapabilirsin. Onlar da akılsızlıklarından ötürü senin bu emrini dinlerler.»
Alim ibn Sahip pis esrarı överken şöyle demişti:
«Esrarın mahmurluğunda, aradığım manalar vardır. Ey akıl ve anlayış sahipleri, Akıl ve nakle dayanmadan onu haram kıldılar. Oysa haram olmayan şeyi haram saymak, haramdır.»
Şu şiir de ona aittir:
«Ey nefis, benim meylim aşk ve eğlenceyedir.
Yiğit adam böyle yaşayabilir.
Sakın bir gün sarhoşluktan bıkmayasın.
Muhtaç olduğumuz en önemli şey, şarap ve esrardır.»
Şu şiir de ona aittir:
«Hem şarabı hem esrarı kullandım.
Sevince gark oldum, artık ayılamıyorum sarhoşluktan.
Ey beni medresemin kapısında gören kişi,
Vallahi ben böylelikle en büyük sevabı ve mükafatı kazanıyorum.»
Sahip Behaeddin b. Hanna'yı hicvederek şöyle demişti:
«Orada otur, haline razı ol. Mutlaka yorulacaksın. Bu, kaçınılmazdır. Ali b. Muhammed diye adını yazıyorsun. Ey İbn Hanna bu sana nereden geldi?»
Bu hicvi üzerine Sahip Bahaeddin b, Hanna onu huzuruna çağırmış, dövdürmüş, sonra akıl hastahanesine yatırılmasını emretmişti. Orada bir sene kaldıktan sonra serbest bırakmıştı. [82]

Şemseddin El-İsfahanî

el-Mahsul adlı eseri şerheden kişidir. Şeceresi şöyledir: Muham-med b. Mahmud b. Muhammed b. Abbad es-Sehnanî. Allame idi. Hicretin 650. senesinden sonra Dımaşk'a geldi. Fakihlerle münazaralar yaptı. Faziletleri her tarafta duyuldu. Hadis dinledi. Razî'nin el-Mahsul adlı eserim şerhetti. Usul-ü fikih, usulüddin, mantık ve hilafa dair olan Kavaid'i tasnif eti. Mantık, nahiv ve edebiyata dair güzel bilgisi vardı. Mısır'a göçtü. Meşhed-i Hüseyin, Meşhed-i Şafiî diğer yerlerde ders verdi. Uzak beldelerden ve diyarlardan kendisinden ders almak için öğrenciler yanma geldiler. Bu senenin receb ayının yirmisinde yetmişiki yaşındayken Kahire'de vefat etti. [83]

Şems Muhammed B. Afîf

Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Ali et-Telemsanî. Ünlü bir şairdi. Babasının sağlığında vefat etti. Bu yüzden babası onun için çok acı çekti. Üzüldü ve birçok şiirlerle ona mersiye yazdı. Şems Muhammed, bu senenin receb ayının ondördünde çarşamba günü vefat etmiş, cenaze namazı Ümeyye Camii'nde kılınmış ve Sufiye mezarlığına defnedilmiş ti. Yüksek derecedeki şiirlerinden biri şudur:
«Ön dişleri, onun dolunayı için birer yıldız gibidir.
O yıldızlar o dolunaydaki güzellik gerdanlığı için eşsiz birer zinet-
tir.
Böğürü ince olduğu halde bizden çok uzak duruyor. Gerdanım süslediği halde o soğuk duruyor.»
Esrarı yeren şöyle bir şiiri vardır:
«Esrarın, kendisini kullananın yanında ne kadar da hoşluğu ve üstünlüğü vardır.
Ama esrar onu doğru yola götürmez.
Yüzünde sarılık, ağzında yeşillik, gözlerinde kızarıklık,-
Ciğerinde de karalık meydana getirir.»
Şu şiir de ona aittir:
«Yüzü, solgun yanaklarının üzerinde belirdi. Siyah Örgülerinin bir ucunda parladı. Dedim ki hayret, nasıl oluyor da... Güneş bir mızrak boyu doğup yükseldiği halde, Karanlıklar nasıl hala gitmemiş?»
Şu şiir de Şems Muhammed'indir:
«Sen ve ağaç dalı benim yanımda aynı derecedesiniz. Şunu rüzgar hareket ettiriyor. Sense rüzgarı hareketlendiriyorsun.» [84]

Melik Mansur Şîhabeddin

Mahmud b. Melik Salih İsmail b. Adil. Bu senenin şaban ayının on-sekizinde salı günü vefat etti. Cenaze namazı Ümeyy Camii'nde kılındı. Aynı günde dedesinin türbesine defnedildi ki, kendisi de oranın nazırı idi. Çok miktarda hadis dinlemişti. Hadisçileri de severdi. Güzel huylu, mütevazi bir insandı. [85]

Şeyh Fahreddîn Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Yusuf el-Baalbekî el-Hanbelî. Nuriye darülhadisi, İbn Urve meşhedi ve Sadriy medresesinin şeyhi idi. Fetva verir, insanlara faydalı bilgiler verirdi. Dindar, sa-lih, zahid ve âbid bir kimseydi. Hicretin 611. senesinde doğmuş, bu senenin receb ayında vefat etmiştir. [86]

Hicretin Altıyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu sene, Sultan Melik Mansur Kalavun vefat etti. Bu senede Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah el-Abbasî, Mısır nai Hüsa-meddin Toruktay, Şam naibi Hüsanıeddin Laçin idi. Şam kadılarına gelince şunlardı: Şihabeddin b. Havi eş-Şafiî Hüsameddin el-Hanefî, Nec-meddin b. Şeyhü'l-Cebel ve Cemaleddin ez-Zevavî el-Malikî.
Bu senede, Şemseddin Sungur el-Eşkar'ın Mısır diyarına çağrıldığı, posta vasıtasıyla kendisine tebliğ edildi. Mısır'a gitti Sultan ona ikramda bulundu. Onu güçlendirdi ve daha fazla mal ve gelir toplamakla onu yükümlü kıldı. Askerlerin idaresini de ek olarak ona bıraktı. Ayrıca Bire ve Kahta'ya kadar olan kalelerde de onu söz sahibi kıldı. Böylece Şemseddin Sungur'un morali düzeldi. Gücü arttı. Zorbalığı fazlalaştı. Ama yine de o mürüvvet sahibi bir kimseydi. Kendisine intisab eder kimselerin suçlarını örter, onlara fayda sağlardı. Onun bu hakimiyeti dünyada bir kaç günlük sevinçle noktalandı. Cemaziyelahir ayında posta, Beytü'1-mal vekili ve hassa nazın Nasirüddin el-Makdisî hakkında soruşturma açıldığını bildirdi Vakıf mallarım ve diğer malları yediğine dair rezaletleri ortaya çıktı. Neticede Azraviye'de ikametle emrolundu. Yecliği malları geri vermesi talep edildi. Bu hususta kendisine baskı yapıldı. Seyfeddin Ebü'l-Abbas es-Samirî daha önce kendisine zulüm ve eziyet etmiş olan Nasirüddin el-Makdisî'den öç ahrcasına aleyhte bir kaside yazdı. Oysa Nasirüddin bu sıkıntılı zamanında onun yanına gitmiş, derdini anlatmıştı. İkisi bu hususta şakalar yapmışlardı. Sonra posta, Nasirüddin el-Makdisî'nin Mısır diyarına çağırıldığını tebliğ etti. Naibler onun Mısır'a gitmesinden korktular. Ama gitti. Cuma sabahı Azraviye medresesinde asılı olduğu görüldü. Kadılar ve şahitler oraya çağırıldılar. Bu durumu görüp şahitlik ettiler. Sonra kefenlenip cumadan sonra namazı kılındı. Sufiye mezarlığında babasının mezarının yanma defnedildi. Kendisi vefat etmeden önce Revaniye ve Türbetü Üm-mü Salih medreselerinde müderrislik yapmıştı. Ayrıca vakıf, hassa, emlâk ve Beytü'1-malm nazırı idi.
Akkâ kuşatması için mancınıklar yapılmasına dair emir, posta tarafından Dımaşk'a ulaştırıldı. Bunun üzerine Aser, Baalbek arazisine gitti. Çünkü orada Dımaşk'ta bulunmayan büyük keresteler bulunuyordu ve o keresteler mancınık yapımına elverişliydiler. Cinayetler, sıkıntılara maruz kaldılar. Askerler halkın kereste ve tahtalarını zorla gasbettiler ve bunlar Dımaşk'a büyük sıkıntılar ve zorluklarla getirildi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah' a aidiz ve O'na dönücüleriz). [87]

Sultan Melik Mansur Kalavun'un Vefatı

İnsanlar bu sıkıntılar içinde bocalamakta iken mallarına el konulmakta ve türlü eziyetlere maruz kalmakta bulundukları bir sırada pos-•ta, Sultan Melik Mansur'un zilkade ayının altısında cumartesi günü Kahire dışında otağında vefat ettiği haberini getirdi. Bundan sonra sultanın cenazesi gece Cebel kalesine götürülmüş, vefatından sonra yerine oğlu ve veliahdı Melik Eşre Halil geçmiş. Bütün emirler ona be/at etmişler, minberler üzerinde onun adına hutbe okunmuş. Saltanat merasimi için alay ile şehirde dolaşmıştı. Askerlerin tamamı hizmetine girerek yaya olarak önü sıra Cebel kalesinden at pazarı denilen Meydan-ı Esved'e kadar gitmişti. Emirler, komutanlar, kadılar ve ayandan olan kimseler hilkatlerini giymişlerdi. Bu haber gelince Şam'daki emirler de ona beyitlerini sundular. Melik Eşref Halil'in babası Melik Mansur Ka-lavun'un naibi Hüsameddi Toruktay tutuklandı ve kendisinden bol miktarda para alınarak askerlere sarfedildi.
Bu sene, ASer'in müsaadesi ile Dımaşk hatipliğine Cemaleddin b. Abdülkâfi'nin yerine Zeyneddin Ömer b. Mekkî b. Merha atandı. Ümey-ye Camii'nin nazırlığına da Nasirüddin b. Makdisî'nin yerine Vecihüd-din b. Menca el-Hanbelî atandı. Bu zat nazırlığı zamanında Ümeyye Camii vakfının gelirlerini çoğalttı. Orayı imar etti. 150.000 dinar gelir artışı sağladı.
Bu senede Hama sahibinin evi yandı. Kendisinin yokluğunda evine ateş düşmüştü. Bu ateşi söndürmek için kimse onun evine girmeğe cesaret edememişti. Ateş, gün içinde evdeki herşeyi yakmıştı.
Bu senenin şevval ayında Türbetü Ümmü Salih'te İbn Makdisî'den sonra Kadı înıamüddin el-Konevî ders vermeye başladı.
Bu senede Şeref Hüseyin b. Ahmed b. Şeyh Ebu Ömer, amcasının oğlu Necmeddin b. Şeyhü'l-Cebel'in yerine vefatından önc

Sultan Melik Marsur'un fermanı ile Hanbelî kadılığı görevine başladı.
Bu senede Şam'dan hacca gidecek olanlara Emir Bedreddin Pektut ed-Dobasî emirlik yaptı. Kadilkudat Şihabüddin b. Havi v Şemseddin b. Sel'es de hacca gittiler. Hac kervanının öncü komutanı Emir Utbe idi. Ebu Nümey, kendisinden kuşkulandı İkisinin arasında zaten düşmanlık vardı. Bunun üzerine Ebu Nümey, Mekke'nin kapılarını kilitledi. İnsanların Mekke'y girmelerine engel oldu. Neticede Mekke kapısı yakıldı. Orada bir grup insan öldürüldü. Bazı mekânlar yağmalandı. Fec olaylar cereyan etti. Sonra iki tarafin arasını bulması için Kadı İbn Havî'yi görevlendirdiler. Kadı İbn Havi, Ebu Nünıey'i yanına gittiğinde hacılar yola koyulmuşlardı. Kendisi Harem'de yalnız kalmıştı. Ebu Nümey, onun hac kervanına saygın ve korunmuş olarak ulaşması için yanma muhafizlar verdi. İnsanlar Arefe vakfesini yapmakta iken Sultan Melik Mansur'un vefa haberi geldi. Bu cidden tuhaf bir durumdu. Bir mektup da Vezir İbn Sel'us'a geldi. Bu mektupta onun Mısır diyarına gitmes emrediliyordu. Satırlar arasında Melik Eşrefin yazdığı şu ifade vardı:
«Ey ali himmet, Ey hayırlı yüz! Vezirliği teslim almak için buraya gel.»
Mektubu alan îbn Sel'us, Kahire'ye doğru yola koyuldu. Muharremin onunda salı günü oraya vardı ve sultanın buyruğuna uyarak vezirliği teslim aldı. [88]

Hicretin Altıyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Sultan Melik Mansur Kalavun

Sultan Melik Mansur Kalavun b. Abdullah et-Türkî es-Salihî el-Elfî. Melik Salih Necmeddin Eyyub b. Melik Kâm Muhammed b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub onu köle olarak 2.000 dinara satın almıştı. Melik Salih Necmeddin'in yanında ve ondan sonraki dönemde büyük emirlerden biri olmuştu. Sonra Melik Said b. Zahir onun kızı Gaziye Hanımla evlendi. Böylece Meli Zahir'in yanında şanı yükseldi. Devlette yüksek kademelere çıktı. Nihayet Salamış b. Zahir'in atabeği oldu. Daha da yükseld ve hicretin 684. senesinde müstakil melik oldu. Hicretin 688.
senesinde Trablus'u fethetti. Akkâ'yı fethetmeye niyetlendi. Oraya gitti. Ancak o senenin zilkade ayının yirmialtısında ölüm onu yakaladı. Amacını gerçekleştiremeden Öldü ve Kasreyn arasında yaptırdığı muazzam türbesine defnedildi. Öyle ki türbesinir bulunduğu o büyük medrese gibi, Mısır'da ve Şam'da büyük bir. bina yoktu. Orada ayrıca bir da-rülhadis ve akıl hastahanesi de vardı. Oraya büyük gelirli vakıflar tahsis etmişti. Sultan Melik Mansur Kalavun altmış yaşına yaklaşmış iken vefat etti Oniki yıl hüküm sürdü. Sureti güzel ve heybetli bir kimseydi. Üzerinde saltanat azameti ve hükümdarlık heybeti vardı. Boyu poşu yerinde, sakalı güzel, himmeti yüksek şecaatli, vakarlı bir kimseydi. Allah onu affetsin. [89]

Emir Hüsameddîn Toruktay

Mısır'da Mansuriye devletinin saltanat naibi idi. Melik Eşref onu yakalayıp Cebel kalesinde hapsetti. Sonra öldürdü. Ölüsi sekiz gün kaldı. Başına neler geldiği bilinemedi. Sonra bir hasıra sarılarak çöplüğe atıldı. Halkın bir kısmı onun bu halin üzüldü. Yoksul kimselerden biri gibi kefenlendi. Çok nimetlere, geniş bir dünyalığa ve otoriteye sahip iken bu hale düştü. Sultan onun malına, mülküne el koydu. 600.000 dinar ve Mısır kantanyla da yetmiş kantar gümüşüne, çok miktarda mücevherine sahip oldu. Atı, katırları, develeri, ev eşyaları, kımetli halıları ve silahları da bundan hariçti. Ayrıca Mısır'da ve Şam'da da birçok malı ve mülkü müsadere edildi. Geride biri âmâ olmak üzere iki erkek çocuk bıraktı. Bu âmâ oğlu, Melik Eşrefin yanma giderek yüzüne mendil koydu ve «Allah için bize bir şeyler ver» dedi. Günlerdir yiyecek bir şey bulamadıklarını söyledi. Melik Eşref de onun haline acıdı ve onlara gelirlerinden, geçimlerini sağlayacakları kadar emlak verdi. Yaratıklarında dilediği gbi hükmeden Allah noksanlıklardan münezzeh ve yücedir, O dilediğini aziz kılar, dilediğim de zelil kılar. [90]

Şeyh İmam El-Allame Reşidüddin Ömer

Reşidüddin Ömer b. İsmail b. Mesud el-Farikî eş-Şafiî. Zahiriye medresesinin müderrisi idi. Bu senede doksan yaşını aşmı iken muharrem ayında boğulmuş olarak bulundu ve Sufiye mezarlığına defnedildi. Hadis dinlemişti. Birçok ilimlerde eşsiz bir alimdi. Mesela nahiv, edebiyat, inşâ, astronomi, astroloji, remil atmak, hesap ve benzeri ilimlerde otoriteydi. Güzel nazımları da vardı. [91]

Hatip Cemaleddîn Ebu Muhammed

Hatib Cemaleddin Ebu Muhammed Abdülkâfi b. Abdülmelik b.

Abdülkâfi er-Rib'î. Darülhitabe'de vefat etti. Cemaziyelevvel ayının sonunda cumartesi günü cenaze namazı kılınarak Kasyun'daki Sefh mezarlığına götürüldü. Orada Şeyh Yusuf el-Fikaî'nin mezarının yanma defnedildi. [92]

Fahreddin Ebü'z-Zahir İsmail

Fahreddin Ebü'z-Zahir İsmail b. Îzzü'l-Kudat Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdülvahid b. Ebi'1-Yümn. Şeyh ve zahid b kimseydi. Azıcık dünya metaiyle yetinirdi. Bu senenin ramazan ayının yirmisinde vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk'taki Ümeyye Camii'nde kılındı. Kasyun'daki Beni Zeki türbesine defnedildi. Çünkü Muhyiddin b. Arabiyi çok severdi. Onu yakınma defnedildi. Muhyiddin b. Arabi'nin sözlerinden her gün iki varak yazardı. Ayrıca hadisten de iki varak yazardı. Bununla beraber kendisi hakkında hüsnü zan beslenirdi. Ümeyye Camii'nde bütün imamlarla namaz kılardı. Bazı alimler onun şöyle yazdığını görmüşlerdir:
«Her bir şeyde Allah'ın bir olduğunu ispatlayan bir delil vardır.»
beri,
Şu şiir de ona aittir:
«Nehir, ağaç dalları üzerinde aşkından dolayı cinnet getirdiğinden
Kalbimde onu temsil eden bir ferahlık meydana gelmiştir. Nesim rüzgarı âşıkını ondan kıskandı. O da meylederek onun vuslatına geldi.»
Şu şiir de Fahreddin Ebü'z-Zahir'e aittir:
«Fevkimizde imkân sahibi olduğunda,
Onun hükmü suretler aleminde zahir olduğunda,
O, sür'atli şekilde gitmekteyken toplum ondan ayrıldı.
Suretler âleminde sizin yanınızdan ayrılışından dolayı parladı.»
Şu şiir de ona aittir:
«Benim efendilerim vardır. Onlardan başkasını görmüyorum.
Onlar benim içimin ve manânın aynısıdırlar.
Benim vücudumu bütün cüzleriyle çevrelediler.
Gözümü açmama dahi müsaade etmediler.
Onlar, yoksulluğumun tamamına baktılar.
Zilletimin uzayışma zaafımın aşırı oluşuna baktılar.
Çokça cömert, çokça iyilik, çokça lütuf ehli olarak bana muamelede bulundular.
Eğer onlarla övündüğüm için elbisemin eteğini yerde sürüyorsam veya omuzumu eğerek salmıyorsam beni kınama.»
Şu şiir de ona aittir:
«Celal sahibi Allah'ın bağışları peşpeşe bana geliyor.
Bu bağışlar beni susturdular. Kendileri şükrümü söylediler.
Ne güzel, ne güzel, ne güzel.
Müjdeler olsun, müjdeler olsun, müjdeler olsun.
Bu bağışların başlangıcı vardır, ama sonu yoktur.
Bu bağışlar dünyada da ahirette de hep artacaktır.» [93]

Hacı Taybars B. Abdullah

Hacı Taybers b. Abdullah Alaeddin. Vezirdi. Melik Zahir'in damadıydı. Büyük emirlerden, ehlul-hall ve akdden idi. Dindar, çokça sadaka veren bir kimseydi. Dınıaşk'ta vakfettiği bir han vardır. Çokça esir kurtarır ve başka hayırlarda bulunurdu. Vefat edeceği zaman Şam'daki ve Mısır'daki askerlere dağıtılmak üzere 300.000 dinar vasiyet etti. Böylece her askere elli dirhemlik pay düştü. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti ve Sefhü'l-Mukattam'daki türbesine defnedildi. [94]

Kadilkudat Necmeddin Ebü'labbas

Necmeddin Ebü'l-Abbas b. Şeyh Şemseddin b. Ebi Ömer el-Makdi-sî. Bu senenin receb ayının onikisinde Sevâ'da vefat ett Fazileti yüksek, şahsiyet sahibi, hatip ve birçok medresede ders veren bir müderristi. Hanbelîlerin şeyhi idi. Babası da Hanbelîlerin şeyhi idi. Kendisinden sonra kadılığa Şeyh Şerefüddin Hüseyin b. Abdullah b. Ebi Ömer atandı. Doğrusunu Alla bilir. [95]

Hicretin Altıyüzdoksanıncı Senesi

Bu senede Akkâ şehri ve Dımaşk sahillerindeki diğer beldeler fetk edildi. Buralar, uzun zamanlardan beri Haçlıların elinde bulunuyordu. Artık onların buralarda bir tek taşı dahi kalmadı. Hamd ve minnet Allah'adır.
Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah
Ebü'l-Abbas el-Abbasî, Müslümanların sultam da Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavun idi. Onun Mısır ve oraya bağ mıntıkalardaki naibi Bedreddin Beydera, veziri îbn Sel'us Sahip Şemseddin, Şam'daki naibi Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el Mansurî idi. Şam kadılarına gelince, bunlar da önceki senede adları belirtilen kadılardı. Yemen sahibi Melik Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Mansur Nureddin Ömer b. Ali b. Resul, Mekke sahibi Necmeddin Ebu Nümey Muhammed b. îdris b. Al b. Kata-de el-Hüseynî, Medine sahibi İzzeddin Cemmaz b. Şeyhe el-Hüseynî, Anadolu hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev b Rükneddin Kılıçarslan es-Selçukî, Hama sahibi Takiyyüddin Mahmud b. Melik Mansur Nasi-rüddin Muhammed b. Meli Muzaffer Takiyyüddin Muhammed, Irak Horasan ve o yörelerin sultanı ise Ergun b. Abaka b. Hülagu b. Töli b.
Cengizhan idi.
Bu senenin ilk günü perşembe idi. Bugün de Melik Mansur için çok miktarda altın ve gümüş sadaka olarak dağıtıldı. Vefat eden Sultan Melik Mansur Kalavun, cuma gecesi türbesine götürüldü. Orada kubbenin altındaki mezarına defnedildi. Onu mezarına Bedreddin Beydera ile Alemüddin eş-Şücaî koymuşlardı. O esnada çok sadakalar dağıtıldı. Sahip Şemseddin b Sel'ûs, Hicaz'dan gelince kendisine vezirlik hil'ati giydirildi. Vezirliğe atanma fermanını inşâ kâtibi Kadı Muhyiddin b. Ab- düzzahir bizzat eliyle yazdı. Vezir de vezirlik debdebesiyle kendi konağına gitti ve göreve başladı. Cuma günü Şemseddin Sungur el-Eşkar ile Seyfeddin b. Cermek en-Nasırî tutuklandılar. Emir Zeyneddin Kutboğa hapisten çıkarıldı. O, Toruktay'la birlikte tutuklanmıştı. Serbest bırakılınca iktaları kendisine geri verildi. Taki Tevbe ise tekrar Dımaşk vezirliğine atandı. İbn Havî huzura getirilerek Nasıriye medresesinin Şafiî kadısına verileceğini tekeffül etti. Orayı Zeyneddin el-Farikî'nin elinden almıştı. [96]

Akkâ Ve Diğer Sahil Beldelerinin Fethî

Bu senede rebiyüîevvel ayı başında Dımaşk'a posta vasıtasıyla gelen buyrukta Akkâ kuşatması için gerekli hazırlığın yapılması isteniliyordu. Bu buyruk, Dınıaşk'ta Allah yolunda Akkâ'ya gidecek gazilere duyuruldu. O dönemde Akkâhlar, yanlarındaki Müslüman tüccarlara saldırmışlar, onları öldürüp mallarına el koymuşlardı. Bunun üzerine mancınıklar Dımaşk'm Cesvere mıntıkasına gönderildi. Halk ve gönüllüler, mancınık arabalarını çekiyordu. Fakihler, müderrisler ve salihler de bu işe gönüllü olarak katılmışlardı. Bu kafilenin artçı kuvvetlerinin komutanı Emir Alemüddin ed-Düveydarî idi. Askerler Şam naibi komutasında yola çıktılar. Kendisi arkalarından gidiyordu. Hama sahibi Melik Muzaffer de gelip ona kavuştu. Her taraftan insanlar geldiler, Trablus askerleri de bunlara katıldı. Melik Eşref, askerleriyle birlikte Akkâ'ya doğru Mısır'dan hareket etti. Hepsi Akkâ'da toplandılar. Rebi-yülahir ayının dördünde perşembe günü Akkâ'mn çevresinde askerler düzene sokuldu. Her taraftan mancınıklar oraya yöneltildi. Akkâlılarla savaşmak için çok çabalar harcanmıştı. Ahaliye baskı yapıldı. İnsanlar Sahih-i Buharî'yi okumak üzere camilerde toplandılar. Şeyh Şerefüd-din el-Fezurî, Sahih-i Buharî'yi okudu. Kadılar, faziletli kimseler ve ayandan olan insanlar da Sahih-i Buharı dinleyen cemaat arasında bulunuyorlardı. Akkâ muhasarası esnasında Şam naibi Hüsameddin La-çin, kanşık bir durumla karşılaştı. Sultanın kendisim yakalatmak istediği vehmine kapıldı. Bunu Ebu Hars adındaki bir emir kendisine haber vermişti. O da korkarak bineğine binip kaçmaya hazırlanmış iken Alemüddin ed-Düveydarî onu Mesabe'de durdurup geri çevirdi. Onu sultanın huzuruna götürdü. Sultan, onun gönlünü hoş edip, rahatlattı. Ona hü'at giydirdi. Ama üç gün sonra onu tutuklayarak Sifd kalesine götürdü. Malına mülküne el koydu. Sarayının üstadı Bedreddin Bektaş da tutuklandı. Orada nahoş hareketler cereyan etti. Zaman çok sıkıntılıydı. Baskı ve kuşatma zamanıydı. Sultan kuşatmaya gitmek için hazırlığını yaptı. Savaş köslerini 300 yük olarak bineklere bindirdi. Sonra cemazi-yelevvel ayının onyedisinde cuma günü yola koyuldu. Kösler hep birlikte gün doğuşu esnasında çalmaya başladı. Müslümanlar güneşin doğusuyla birlikte surlara çıktılar. İslâm sancakları surlar üzerine dikildi. O esnada Haçlılar geri dönüp kaçmaya başladılar. Tüccarların gemilerine binip kaçıyorlardı. Sayılarını ancak yüce Allah'ın bildiği kadar Haçlı Öldürüldü. Malları, mülkleri eşyaları cidden çoktu ve hepsi de ganimet olarak ele geçirildi. Sultan, Akkâ'nm yıkılıp tahrip edilmesini, artık oradan yararlanılamayacak hale getirilmesini emretti. Cenâb-ı Allah, cuma günü oranın fethini müyesser kıldı. Nitekim Haçlılar da zamanında orayı Müslümanlardan cuma günü almışlardı. Sur ve Sayda şehirlerinin idaresi Melik Eşrefe bırakıldı. Artık Dımaşk sahillerinde Müslümanlar için güven elde edilmiş, orası kâfirlerden temizlenmişti. Zulüm eden milletin kökü kazınmıştı. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.
Fetih müjdesine dair olan mektup Dımaşk'a geldi. Müslümanlar buna çok sevindiler. Diğer kalelerde de sevinç davulları çalındı. Gezmek ve dolaşmak isteyen kimseler için şehirler süslendi. Sultan da Sur şehrine bir emir göndererek oranın surlarını yıktırdı ve yerle bir edip izini kaybettirdi. Orası hicretin 518. senesinden beri Haçlıların elinde bulunuyordu. Akkâ şehrine gelince Melik Nasır Yusuf b. Eyyub orayı Haçlıların elinden almıştı. Daha sonra Haçlılar gelerek orayı büyük bir orduyla kuşatmışlardı. Tekrar Sultan Selahaddin, Akkâ'yı onlara karşı savunmaya gelmişti ve orası otuzyedi ay müddetle

Müslümanların elinde kalmıştı. Neticede Haçlılar orayı ele geçirmişler ve oradaki Müslümanları öldürmüşlerdi. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştır.
Sonra Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavun, hükümdarlık debdebesi içinde Dımaşk'a doğru yola çıktı. Etraftan büyük saygı görüyordu. Beraberinde veziri İbn Sel'us ile muzaffer askerleri de vardı. O gün Şam'da Emir Alemüddin Sencer eş-Şucaî'yi naib olarak bıraktı. Kendisi Darü's-saade'de ikamet etti. Emir Alemüddin'in ikta arazilerine Haris-tan mıntıkasını ekledi. Burayı başkalarına ikta' olarak vermemişti, ancak kalenin yararını sağlama almak için bunu böyle yapmıştı. Her gün ziyafet evinde harcaması için ona 300 dinar para tahsis etmişti. Ayrıca herhangi bir yere müracaat etmeksizin, müşavere yapmaksızın hazineden dilediği kadar para alabileceğini de böyledi. Sultan onu Sayda şehrine gönderdi. Çünkü orada isyan halinde olan bir kale vardı. Emir Alemüddin gidip oraya fethetti. Bu fetih sebebiyle de sevinç davulları çalındı. Sonra çabucak sultanın yanına dönerek onunla vedalaştı. Sultan da receb ayının sonlarında Mısır'a doğru yola koyuldu. Sultan, fethetmesi için onu Beyrut'a da gönderdi. Oraya gitti ve en kısa süre içinde Beyrut'u fethetti. Böylece İsliye, Antarsus ve Cübeyl kaleleri korunmuş oldu. Artık Dımaşk sahillerinde Haçlıların, Müslümanların eline geçmedik bir tek kalesi kalmamıştı. Allah'a hamd olsun. Böylece Cenâb-ı Allah, Müslümanları ve İslâm ülkesini Haçlılardan kurtarıp rahata erdirdi. Sultan, şaban ayının dokuzunda Kahire'ye büyük bir alayişle girdi. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Yedi yıldan beri tutuklu bulunan Bedreddin Beyserî'yi serbest bıraktı. Dımaşk naibi Alemüddin Sencer eş-Şücaî, şaban ayının yirmiyedişinde Dımaşk'a döndü. Artık Dımaşk sahillerini tümüyle Haçlılardan temizlemişti. Orada, Haçlıların bir tek taşı dahi kalmamıştı. Ramazan ayının dördünde Sifo kalesinde tutuklu bulunan Hüsameddin Laçin ve beraberindeki bir grup ümera serbest bırakıldılar. İktaları kendilerine iade edildi. Onlara ihsanda bulunulup ikram edildi.
Ramazan ayı başlarında Kadı Bedreddin b. Cemaa Kudüs'ten Mısır'a çağırıldı. Kendisi Kudüs-ü Şerifte hakim ve hatipti. Ramazan'ın ondördünde Mısır'a ulaştı. O gece Vezir İbn Sel'us'un yanında iftar etti. Vezir ona ikramda bulunup saygı gösterdi. O gece cuma gecesiydi. Vezir, Takiyyüddin İbn Bintü'l-Eazz'ın azledilerek yerine Mısır kadilkudatlı-ğına Bedreddin b. Cemaa'nın atandığını açıkça ilân etti. Kadılar da Bed-reddin'i tebrike geldiler. Şahitler saygı sundular. Bu görevinin yanısıra Kadı Bedreddin'e Camiü'l-Ezher'in hatipliği ve Salihiye medresesinin müderrisliği de verilmişti. Hil'atini ve taylesanın giyinmiş olarak bineğine binip göreve gitti. Diğer kadıların da taylesan giymeleri için karar çıkarıldı. Kadı Bedreddin gidip Ezher Camii'nde hutbe irad etti. Sonra Salihiye medresesine gitti. Diğer cuma da orada ders verdi. Dersine kalabalık bir dinleyici topluluğu gelmişti. Cuma günü olunca sultan, halife Hakim Bi-Emrillah'ın bizzat hutbe irad etmesini ve hutbesinde Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavnn'u sultanlığa tayin ettiğim açıklamasını istedi. Halife de siyah bir hil'at giyerek halka bir hutbe irâd etti. Bu hutbesi, Zahiriye devleti zamanında irad ettiği hutbelerden biriydi. Bunu hicretin 660. senesinde Şeyh Şerefüddin el-Makdisî yazmıştı. Bu iki hutbe iradı arasında otuz seneden fazla bir zaman geçmişti. Hutbe Cebel kalesinin camiinde irad edilmişti. Bundan sonra Bedreddin b. Cemaa, sultanın yanında kaledeki camide hutbe okumaya devam etti. Ezher Camii'nde vekili onun yerine hutbe okuyordu.
Kadı İbn Bintü'l-Eazz'e gelince vezir onu perişan etti. Malına, mülküne el koydu, tahkir etti. Son derece hırpaladı. Elinde onyedi makam varken bir tek makamı dahi kalmamıştı. Nitekim kadı, hatip, hapishane nazırlığı, şeyhüşşüyuhluk, hazine nazırlığı, büyük medreselerin müderrisliği gibi görevleri varken bunların tamamından uzaklaştırılmıştı. Vezir onu 40.000 dinar para cezasına da çarptırmıştı. Ayrıca birçok bineklerini ve eşyalarını da elinden almıştı. Ama bütün bunlara rağmen vezire boyun eğmemiş ve zillet göstermemişti. Daha sonra vezir ondan hoşnut oldu. Onu affetti ve Şafiîlerin müderrisliğine atadı.
Zilkade ayının dördünde pazartesi gecesi Sultan Mansur'un mezarının yanında hatim indirildi. Bu hatim indirme merasimine kadılar ve emirler de katıldılar. Sultan ile halife de seher vakti oraya geldiler. Hatim tamamlandıktan sonra halife beliğ ve tesirli bir hutbe irâd ederek insanları, Irak'a gazaya gitmeye ve orayı Tatarların elinden kurtarmaya teşvik etti. Bundan önceleri halife sarayında perdeler gerisinde iken artık insanların karşısına çıkmış, halk onu görmüştü. Çarşıda, pazarda dolaşmaya başlamıştı. Öte yandan Dımaşk halkı da Meydan-ı Ahdar ile Ablak sarayının kapısına kadar olan yerde toplanarak büyük bir hatim indirme merasimi düzenlediler. Çok hatimler okundu. Sonra Şeyh İzzeddin el-Karunî, onun ardı sıra İbn Bizurî halka hutbeler irâd ettiler. Konuşmağa alışmış, natıkası güzel kimseler de konuştular. Postadan gelen emirde halkın Irak gazasına hazırlanması isteniliyordu. Ve bu husus halka duyuruldu. Dicle'den gelecek düşman gemilerine engel olmak için Cesvere mıntıkasında nehrin iki yakası arasına zincirler çekildi. Her ne kadar amaç gerçekleşmediyse de bu sebepten insanlar sevaplarını kazandılar. Bu yüzden bazı kimseler çok eziyet de görmüşlerdi.
Bu senede Şam naibi Emir Şücaî, kadınların büyük başlık takmamalarını emrederek bu emrini herkese duyurdu. Banyas nehri ile küçük su arkları üzerinde kurulmuş binalar, karakollar ve su dolapları tahrip edildi. Zülabiye köprüsü ve bu köprü üzerindeki dükkânlar da yıkıldı. İnsanların yatsıdan sonra şehirde dolaşmamaları ilan edildi. Sonra bu yasak kaldırıldı. Melik Said Zahir'in Babü'n-Nasr'da yaptırdığı hamam da yıkıldı. Dımaşk'ta ondan daha güzel bir yapı yoktu. Meydan-ı Ahdar, kuzey taraftan altıda bir oranında genişletildi. Meydanla nehir arasında çok az bir mesafe kaldı. Emir Alemüddin eş-Şücaî ve ümerâ bu meydanın duvarlarını yaptırırken bizzat kendileri çalışmışlardı.
Bu senede Cemaleddin Akkuş el-Efrem el-Mansurî ve onunla birlikte bir başka emir daha kalede hapsedildiler.
Bu senede Emir Alemüddin ed-Düveydarî, zincirlere vurularak Mısır diyarına götürüldü.
Şeyh Şihabüddin Mahmud, Akkâ fethiyle ilgili olarak şöyle bir kaside nazm etmişti:
«Haçlı devletinin yok olmasından dolayı Allah'a hamd olsun, Mustafa el-Arabî'nin (Hz. Peygamber) dini, Türkler sayesinde

yüceldi.
Bu Öyle bir arzudur ki rüyada dahi görmeyi istemekten utanırdım;
gerçekleşti.
Temelleri yıkılan ve bir liman şehri olan Akkâ'dan sonra, Türklerin karada bir hedefleri ve amaçları kalmamıştır. Deniz şehri olan Akkâ'nm yıkılışından sonra kâfirler için, Karada ve denizde kaçmaktan başka bir çare kalmamıştır. Oradaki savaş, savaşların anasıydı. Nice fitneler çıkmıştı orada. Ki bu yüzden büyümemiş küçük çocuk, ihtiyarladı. Ey Akkâ savaşı, önce yapılan fetihleri sen unutturdun. Kitaplarda yazılı savaşları da hafızalardan şildin. Dilimiz bu fetih sebebiyle şükür etmekten aciz kalıyor. Zannetmiyorum ki şair ve edipler de bu şükrü ifade edebilsinler. Ey Akkâ fethi, sen İsa'nın dininden olan kimseleri helak ederek öfkelendirdin. Allah için,
Bu gazapta ve Öfkede hangi rıza vardır.
Sultan Eşrefin yaptıklarını hidayet rehberi ve müjdeci Mustafa, yakınlardan seyredip görmüştür.
Bu fetih sebebiyle gözleri doyup aydınlanmıştır.
Bu fetih müjdesi ile kıymetli Kabe, örtüleri içinde bir başka güzelleşmiştir.
Bu, yeryüzünde öyle bir çığır açtı ki onu duydum. Karalar neş'ede, denizler ise hüzündedir.»
Bu kaside epey uzundur. Şeyh Şihabüddin'in ve başka şairlerin Akkâ fethi ile ilgili başka bir çok şiirleri daha vardır. Sultan, Mısır'a vardığında veziri îbn Sel'us'a, üzerindeki bütün elbiselerini giydirmiş, altındaki bineğini ona vermiş, ayrıca Dımaşk hazinesinden ona 78.000 dinar verilmesi için emir yazmıştı ki, kendisine Beytü'l-malden para ödeyerek Karhata köyünü satın alsın. Bu husus posta vasıtasıyla Dınıaşk'a bildirilmişti.
Bu senede Haleb kalesinin onarımı tamamlandı. Burası hicretin 658. senesinde Hülagu ve adamları tarafından tahrip edilmişti.
Bu senenin şevval ayında Dımaşk kalesinin, Sultan sarayının, köşkün ve Kubbe'z-zerkanın onarımına başlandı. Bu onarım işin Sultan Eşref Halil b. Kalavun, naibi Alemüddin Sencer eş-Şücaî'ye havale etmişti.
Bu senenin ramazan ayında Emir Ercüvaş'a kale naibliği yeniden verildi. Ayrıca kendisine kıymetli araziler de ikta' olarak verildi.
Bu senede, Şeyh Yunus'un zürriyetinden Şeyh Racihî zincirlere vurularak Kahire'ye gönderildi.
Bu senede Kemaleddin b. Hallikan'ın yerine Necibiye medresesinde İzzeddin el-Karunî ders verdi. Aynı günde Necmeddin Mekkî de Nası-rüddin b. Makdisî'nin yerine Revaniye medresesinde ders verdi. Yine aynı günde Tabip Kemaleddin, Dahvariye tıp medresesinde ders verdi.
Bu ayda Şeyh Celaleddin el-Habbazî, Hatuniyetü'î-Berraniye medresesinde; Cemaleddin b. Nasır Baki de fethiy medresesinde; Burha-neddin el-îskenderî Ünıeyye Camii'nin Kosiye medresesinde, Şeyh Necmeddin ed-Dımaşkî ise Harretü'l Guraba'daki Şerifîye medresesinde ders verdiler.
Bu senede Nasıriye medresesi, Fankî'ye yeniden verildi. Bu senede Kadı Necmeddin b. Saserî, îbn Zemlekanî'den sonra Eminiye medresesinde ders verdi. Elinde bulunan Adiliyetü's-Sağire medresesi alınıp Kemaleddin b. Zemlekânî'ye verildi [97]

Hicretin Altıyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Tatar Hanı Abaka'nın Oğlu Ergun

Şehametli, şecaatli, çok kan akıtan bir kimseydi. Amcası Sultan Ahmed b. Hülagu'yu öldürmüş, böylece Moğolların gözünde büyümüştü. Bu senede içtiği zehirli bir şaraptan ölmüş, dolayısıyla Moğollar, onu Yahudi olan veziri Sa'dü'd-Devle b. Şafiî'nin öldürdüğünü iddia etmişler, onu suçlu bulmuşlar ve bu yüzden bir çok Yahudi'yi öldürmüşlerdi. Irak şehirlerinin tamamında çok miktarda mal yağmalamışiardı. Ondan sonra kimi tahta geçirecekleri hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdi. Bir kısım Moğollar Keyhatu'ya meylederek onu memleketin tahtına oturtmuşlardı. Bir süre hükümdarlık yaptıktan, yani bir rivayete göre bir sene, başka bir rivayete göre ise bir seneden az bir süre hüküm sürdürdükten sonra onu da öldürmüşler, yerine Beydera'yı hükümdarlık tahtına oturtmuşlardı. Ergun'un ölüm haberi Akkâ'yı kuşatmakta olan Melik Eşrefe gelince buna çok sevinmişti. Ergun sekiz yıl hüküm sürmüştü. Bazı Irak tarihçileri onun adaletli ve iyi bir yönetici olduğunu söylemişlerdir. [98]

Müsnidü'l-Muammer Er-Rehhale Fahreddîn

Şeceresi şöyledir: Fahreddin b. Neccar Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed Abdülvahid el-Makdisî el-Hanbelî. İbn Neccar adıyla tanınmıştır. Hicretin 576. senesinin başında -başka bir rivayete göre ise sonunda- doğmuştur. Çok miktarda hadis dinlemiş, aile efradıyla birlikte çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmuştur. Salih, abid, zahid, takvâU, ibadet ehli bir kimseydi. Ömrü uzun olduğundan bir çok rivayetleri kendisi münfe-rid olarak nakletmiştir. Birçok hadis alimlerinden icazet almış, çok sayıda insan ve topluluklar kendisinden hadis dinlemişlerdir. Kendini yaşlanmcaya, hareket edemeyecek derecede zayıflayıncaya kadar bu

işe vakfetmişti. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden bazıları şunlardır:
«Seneler tekrarlandı üzerimde, nihayet çürüdüm.
Ve kıymetsiz bir meta haline geldim.
Bende fayda azaldı. Yalnız ben,
Hadis rivayet etmek ve dinlemekle teselli buluyorum.
Eğer bu ihlaslı bir iş ise mükâfatı vardır.
Eğer dalkavukluk için ise boşa gitmiştir çabam.»
Şu şiir de ona aittir:
«Oturarak namaz kıldığımdan ve cumalara gidemediğimden dolayı sana özrümü beyan ediyorum.
Farz namazları insanların cemaatla kılmak için toplandıkları mescitlerde edâ edemediğimden Ötürü,
Yine özrümü beyan ediyorum sana.
Ya Rab böyle namaz kılışımdan ötürü bana gazaplanma.
Beni cehennem ateşinden koru ve hatalarımı bağışla.»
Bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde çarşamba günü kuşluk vakti doksanbeş yaşındayken vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Kasyun mezarlığında babası Şeyh Şemseddin Ahmed b. Abdülva-hid'in mezarının yanına defnedildi. [99]

Şeyh Taceddin El-Fezarî

Abdurrahman b. Siba b. Ziyaeddin Ebu Muhammed el-Fezarî. İmam ve allame idi. Kendi zamanında Şafiîlerin hocası idi Akranlarını geride bırakarak ilimde ileri aşamalara varmıştı. Hocamız Allame Bur-haneddin'in babasıdır. Şeyh Taceddin, hicretin 630. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelahir ayının beşinde pazartesi günü kuşluk vaktinde Baderaiye medresesinde vefat etti. Öğle namazından sonra Emevi Camii'nde cenaze namazı kılındı. Namazını Kadilkudat Şihabüddin b el-Hoyî kıldırdı. Sonra Camiü'l-Cerrah'ta Şeyh Zeyneddin el-Farıkî de ikinci kez namazını kıldırdı. Şeyh Taceddin el-Fezar Babü's-Sağir'deki mezarlıkta babasının yanına defnedildi. Cenazesinin gömüldüğü gün büyük bir kalabalık ve izdiham meydana gelmişti. Kendisi birçok faydalı ilimlere sahipti. Güzel ahlaklı, fasih konuşmalı, güzel tasnifli, yüksek himmetli bir kimseydi. Fıkhı kendi nefsine de tatbik etmişti, el-îklid adlı kitabı vardır ki bu kitabında çeşitli uyarılarda bulunmuş ve Babü'l-Gasp kısmına kadar gelmişti. Bu eseri, fikhı kendi nefsine tatbik ettiğini, anlayışlı olduğunu, kadri kıymeti yüksek, himmeti güçlü, bakışı tesirli, ileri görüşlü, müctehid bir kimse olduğunu ispatlamaktadır. Yazılarının çoğunda sahih bir içtihad vasfına sahipti. İnsanlar, ondan yararlandılar. Büyük şeyhlerimizin şeyhidir. Muhyiddin en-Nevevî ile kendisi bizim büyük şeyhlerimize hocalık yapmışlardır. İbn Cevzî'nin el-Mev-zuat adlı eserinin muhtasarını hazırlamıştır. Bu eseri, benim yanımda onun el yazması olarak mevcuttur. Çok miktarda hadis dinledi. îbn Zebidî'nin yanında Sahih-i Buharî'yi okudu. İbn Leysî'den İbn Sa-lah'tan hadis dinledi. Onlardan ilim tahsil etti. Ali b. Abdüsselam'dan da istifade etti. Hafiz Alemüddin el-Berzalî onun öğrencilerinden biri olup yanında icazet almıştır. 100 şeyh tarafından hazırlanan on cüzlük hadisi rivayet hususunda ondan izin almış ve bu izni verişinde ayandan bazı kimseler de hazır olmuşlardır. Şeyh Taceddin el-Fezarî'nin, güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:
«Dağınık halleri toparlayacak olan Allah'ın başka günleri vardır.
Bu günlerde hadiseler hep olacak, nihayet uykular kaçacaktır. Hüznümün başlangıcı, sizden birşeyler istediğim günden beridir.
Ne şeyin kendisini ne de izini görmüş değilim. Ey göçenler, göçmeğe muktedir oldunuz. Kurtuluş sizindir. Biz ise acizlikten ötürü kadere karşı koyamıyoruz.»
Şeyh Taceddin el-Fezarî vefat edince, Baderaiye medresesinde ders halkasında ve fetva meclisinde hocamız olan oğlu Burhaneddin görülmeye başladı. Babasının yolundan gitti. Onun yaşantısını örnek aldı. Allah rahmet etsin. [100]

Mütehassıs Hekim İzzeddîn Îbraim B. Muhammed B. Tarhan

İzzeddin İbrahim b. Muhammed b. Tarhan es-Süveydî el-Ensarî. Bu senenin şaban ayında vefat etti ve doksan yaşında hayata gözlerini yumdu. Kasyun'daki Sefih mezarlığına defnedildi. Bir miktar hadis rivayet etmiştir. Tıp sanatında kendi zamanının insanlarının üstüne çıkmıştır. Tıbba dair kitaplar tasnif etmiştir. Dini duygularının azlığı, namazı terk edişi, akidesinin gevşekliği gibi hususlarla suçlanmıştır. Ahi-rete dair bir çok hususlan inkâr ettiği de iddia edilmiştir. Allah onun ve emsallerinin hakkında âdil hükmünü verecek, asla zulmetmeyecektir. Dininin ve aklının azlığını, imanının olmadığını, içkinin hâramlığma itiraz ettiğini ispatlayıcı bazı ifadeleri şiirlerinde göze çarpmaktadır. Ramazanın uzun olduğunu söyleyerek orucu terk ettiği ve şeriate muhalif başka davranışları bulunduğu da söylenmiştir. [101]

Şeyh İmam El-Allame Alaeddîn Ebü'l-Hasan

Şeyh İmam el-Allame Alaeddin Ebü'l-Hasan Ali b. İmam Allame Kemaleddin Abdülvahid b. Abdülkerim b. Halef el-Ensarı ez-Zemle-kânî. Babasından sonra Eminiye medresesinde ders verdi. Babası bu senenin rebiyülahir ayının yirmidokuzunda salı gecesi Eminiye medresesinde vefat etti. Babası Emirü'l-Kebir Bedreddin Ali b. Abdullah en-Nasırî'nin yanına, Sufiye mezarlığına defnedildi. Bedreddin Ali, Salihi-ye'deki hankâhın nazıri idi. Üstadı böyle vasiyet etmişti. Onu, Şeyh Şeref el-Fezarî, İbn Serişi Cemaleddin'den sonra hankâhın şeyhliğine tayin etmişti. Şeyh İmam Allame Alaeddin, bu senede vefat edince mezkur hankâhın dahilindeki büyük türbeye defnedildi. [102]

Şeyh İmam Ebu Hafs Ömer

Şeyh Ebu Hafs Ömer b. Yahya b. Ömer el-Kerhî. Takiyyüddin b. Salah'ın damadı ve öğrencisi idi. Hicretin 599. senesinde doğmuş, bu senenin rebiyülahır ayının ikisinde çarşamba günü vefat etmiş ve Ibn Salah'ın mezarının yanına defnedilmişti. [103]

El-Melîkü'l-Âdîl Bedreddin Salamış B. Zahîr

Babası Melik Said'den sonra kendisinin hükümdarlığına bey'at edildi. Melik Mansur Kalavun'u kendine atabek tayin etti. Sonra Kala-vun, müstakil hükümdar oldu ve onları Kerek'e gönderdi. Sonra Kahi-re'ye geri getirdi. Sonra hakimiyetinin ilk zamanlarında Melik Eşref Halil, onları İstanbul taraflarındaki Eşkerî beldesine gönderdi. Sala-mış orada vefat etti. Kardeş Necmeddin Hızır ile ailesi, o yörede kaldılar. Salamış, şekil bakımından insanların en yakışıklısı ve fizik bakımından da en heybetlisi idi. Birçok kimse onun yüzünden fitneye düştü. Tüysüz oğlanları seven Lutîler de onun yüzünden fitneye maruz kaldılar. Şairler onun sebebiyle gençliğe dair şiirler yazdılar. Akıllı, reis, heybetli, vakarlı bir kimseydi. [104]

Afif Et-Telemsanî

Ebu Rebi' Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Ali b. Yasin el-Abidî el-Kûmî et-Telenısanî. Usta bir şairdi. Nahiv, edebiyat, fıkıh ve usule dair güzel bilgisi vardı. Bu konularda tasnif eserleri vardır. Şerhü Mevaki-fi'n-Nefer ve Şerhü Esmai'llahi'l-Hüsnâ gibi eserleri ve meşhur bir divanı vardır. Oğlu Muhamnıed'in de başka bir divanı vardır. Günah sayılan birçok sözleri, gevşek itikadı, vahdet-i vücuda, zındıklığa ve katıksız küfre dair sözler söylediği iddia edilir. Şöhreti, onun biyografisini uzun uzadıya anlatmaya gerek bırakmamaktadır. Bu senenin receb ayının beşinde çarşamba günü vefat etti ve Sufiye mezarlığına defnedildi. Her biri kırk gün süreli kırk kez halvete girdiği anlatılır. Doğrusunu Allah bilir. [105]

Hicretin Altıyüzdoksan Birinci Senesi

Bu senede Rum kalesi fethedildi. Bu senede Dankala'dan Mısır'a, oradan da Şam'ın en uç noktasına, Dımaşk sahillerine, Halep beldesine ve diğer yerlere hakim olan Sultan Melik Eşref Salahaddin Halil b. Melik Mansur Kalavün idi. Veziri de Şemseddin b. Sel'us'tu. Şam'da ve Mısır'daki kadıları ise önceki senelerde adları zikredilen kadılardı.Mısır naibi Bedreddin Bendar, Şam naibi Alemüddin Se'ncer eş-Şücaî, Tatar hanı ise Beydar b. Ergun b. Abaka idi. Hazinelerdeki zahireler, kıymetli eşyalar ve kitaplar zayi olmuştu.
Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmidokuzunda Halife Hakim, bir hutbe irâd etti. Hutbesinde insanları cihada ve seferberliğe çağırdı.
Cuma günü onlara namaz kıldırdı ye namazda besmeleyi aşikâr okudu.
Safer ayının onüçünde cumartesi gecesi Akkâ'nın Babü'l-Berrade mıntıkasında bulunan kızılkılıç getirilerek yerine konuldu.
Rebiyülevvel ayında Tarime sarayının ve o çevredeki binalarla Zerka kubbesinin yapımı tamamlandı. Bu binalar, çok güzel ve yüksek bir şekilde inşâ edilmişti.
Cemaziyelevvel ayının ikisinde pazartesi günü Şeyh Safiyyüddin Muhammed b. Abdürrahim el-Urmevî, Alaeddin b. Bintü'l-Eazz'ın yerine Zahiriye medresesinde ders verdi. Aynı günde Kemaleddin b. Zeki de Doleiye medresesinde ders vermişti.
Cemaziyelahir ayının yedisinde pazartesi günü Şeyh Ziyaeddin Abdülaziz et-Tusî, müderris Farikî'nin istifası gereğince Necibiye medresesinde ders verdi. Doğrusunu Allah bilir. [106]

Rum Kalesinin Fethi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Eşref, askerleriyle birlikte Dımaşk'a yöneldi. Veziri İbn Sel'us da yanında olmak üzere Dımaşk'a girdi .Askerlere resmi geçit yaptırdı. Onlara çok miktarda para sarfetti. Sonra onları Haleb'e götürdü. Oradan da

Rum kalesine gitti. Receb ayının onbirinde cumartesi günü şiddet kullanarak kılıç yoluyla kaleyi fethetti. Bu müjde Dımaşk'a ulaşınca şehir yedi gün süreyle süslendi. Allah, bu çabalarından ötürü Müslüman askerleri kutsasm. Cumartesi günü şenlik yapıldı. Bu şenlik, pazara kadar devam etti. Rum kalesi şiddetli bir kuşatmadan sonra fethedilmişti ki, bu kuşatma, otuz gün sürmüştü. Otuzdan fazla mancınık bu kuşatma esnasında surları dövmüş, emirlerden Şerefüddin %}. Hatir, şehit düşmüştü. Şehir halkından da çok kimse öldürülmüş, Müslümanlar onlardan çok miktarda ganimet elde etmişti. Fetihten sonra sultan, Şücaî'yi Rum kalesinde bırakarak Dımaşk'a döndü. Şücaî'yi; orada kuşatma esnasında mancınıklar yüzünden kalenin zayıflayan ve çöken taraflarını onarmakla görevlendirmişti. Sultan, şabanın yirmidokuzunda salı günü sabahleyin Dımaşk'a girmiş, halk onun gelişi sebebiyle merasimler düzenlemiş, ona dualar etmiş ve onu çok sevmişti. O gün cidden görülmeye değer muazzam bir gündü. Mısır diyarından geldiğinde de onun için çok masraflar yapılmış, gideceği yollara halılar serilmişti. Bu, İbn Sel'us'un işaretiyle yapılmıştı. Yoluna ilk halı serilen sultan kendisi olmuştu. Babası Humus'ta tatarları bozguna uğrattığında onun yoluna halılar serilmemişti. Aynı şekilde Sultan Melik Zahir de Tatarları ve Rumları Bilistin'de1 bozguna uğrattığında ve başka yerlerde de onlara hezimeti tattırdığında yoluna halılar serilmemişti. (1) Biliştin: Anadolu'da bir şehir adı.

Halı sermek, işte bu vezirin hükümdarlar için icad ettiği çirkin bir bid'attir. Bunda israf vardır. Malın zayi oluşu vardır. Şımarıklık ve taşkınlık vardır. Riyakârlık ve insanları masrafa sokma adeti vardır. Malları fuzuli yere sarfetme çirkinliği vardır. Allah, bunun hesabını o vezire soracaktır. Ondan sonra diğer hükümdarlar da bu adeti devam ettirdiler. Bu yüzden insanlar büyük zulme uğradılar. Kul, Rabbinden korkmalı. Kendi arzusu sebebiyle Allah'ın gazabını celbedecek, Allah'ın insanlardan yüz çevirmesine vesile olacak adetleri ve bid'atleri icad etmemelidir. Çünkü dünya, bir insana devamlı kalacak değildir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Rum kalesinin kontu da esir olarak sultanın yanında bulunuyordu. Adamlarının önde gelenleri de esir düşmüşler ve sultanın beraberinde Dımaşk'a getirilmişlerdi. Bunlar Dımaşk'a getirildiklerinde arkadaşlarının kesik başları, mızrakların ucuna takılmıştı. Sultan, bir grup askeri hazırlayarak Kesrevan dağına, adalara doğru sevk etmişti. Çünkü buraların ahalisi öteden beri Müslümanlara karşı Haçlılarla ittifak halindeydiler. Buralara sevkedilen askerlerin komutanı Bendar'dı. Beraberinde Sungur el-Eşkar da bulunuyordu. Sungur el-Mansurî Haleb naibi olarak yerinde duruyordu. Sultan onu azlederek yerine Seyfeddin Balaban el-Bataihî el-Mansurî'yi atadı. Büyük komutanlardan bir kısmım da diğer askerlerle birlikte Kesrevan dağına ve adalara sevketmiş-ti. Bunlar Kesrevan dağım kuşatma altına aldıklarında artık oradaki ahalinin ölümü mukadder olmuştu. Geceleyin Bendar'a büyük bir hamle yaptılar. Ve Bendar onların hakkından gelemedi. Gevşedi, sonra askerleriyle birlikte orayı bırakıp Sultanın yanına döndü. Sultan, bineğinden inerek Mısır naibi Bendar'ı karşıladı. Vezir ibn Sel'us Bendar'm yenilgisini sultana anlatınca sultan onu kınayıp azarladı. Bendar da bu yüzden şiddetli bir hastalığa yakalandı. Ölümle yüz yüze geldi. Hatta bu yüzden öldüğüne dair bir rivayet de vardır. Sonra şifa buldu. Dımaşk Camii'nde büyük bir hatim indirme merasimi yaptırdı. Bu merasimde kadılar ve ayandan olan kimseler hazır bulundular. Beraat gecesinde cami tıklım tıklım doldu. Aynı şekilde ramazamn ilk on gecesinde de bu merasimi yaptırdı. Sultan da hapisteki insanları serbest bıraktı. Sultanın görevlileri tarafından sorumlu tutulan bazı kimseleri serbest bıraktı. Çok miktarda sadaka dağıttı. Şihap Mahmud da Rum kalesini fethettiğinden dolayı Melik Eşref Halil'i muazzam bir kaside ile övdü. Kasidenin baş kısmı şöyledir:

«San sancak senindir. Zafer onu önde götürüyor.
Ne Keykubatlar ne de Hüsrevler onu göremediler.
Ufukta dalgalanıp da nuru ile etrafı sarstığında,
Şirk çöker, hidayet yükselir. Sınırlar temizlenir ve aydınlanır.
Hücum eden develer gibi savaşta etrafa ışık saçtığında, O dolunayın parlaklığınaaki ışıklar, tozları giderip ortalığı aydınlatırlar.
Keskin bakışlı düşmanlara yöneldiğinde o sancağın altında, Yeşil birlikler yürürler. Onların şemsiyeleri miğfer ve gece uykusuzluğudur.
Sanki tozların savruluşu gecedir, onun çırpınışı şimşektir. Sen de dolunaysın. Felek de yeryüzünü çevrelemiştir. Peşpeşe gelen fetihler sanki bir semâ gibidir. Onun gezegenleri ve yıldızları da peşpeşe ortaya çıkarlar. Uzun zamanlardan beri ailesi tarafından evlenmekten alıkonulan bakireleri andıran,
Nice kaleleri sen ele geçirdin gönüllü veya gönülsüz olarak teslim oldular, o kaleler,
Öyle bir azim harcadın ki, utanmasalardı o kaleler, Mehirsiz evlenmeğe razı olup sana gelirlerdi. Rum kalesinin çevresine hücum ettin, ele geçirdin orayı, Daha önce bu, senden başkasına nasip olmamıştı. Moğollar da oraya hücum ettiklerinde aldanmışlardı. Eziyetlerini gizlemek için oraya gizlice gelmişlerdi. Ama sonunda gizlilik de aşikâr da aynı oldu. Onlara öyle bir himmet sarfettin ki, O himmeti denize sarfetseydin, Onun meddine, cezir müstevli olurdu.
Öyle bir keşif birliği ki, fetihten sonra onun gibi bir birlik gelmeyecektir.
Tıpkı gün doğmadan ufukta fecrin parlayışı gibi parlar. Sabah olunca askerlerinle orada güzel bir bahçe gibi ortaya çıktın. O askerlerin kılıçları gündüz, mızrakları da çiçek gibi idi. O denizin dalgalarını miğferlerinle uzaklaştırdın. Hızlı koşan at ve develerinle oradaki tozları savurdun. Askerlerinin kılıçlarının eğriliği, geceleyin oradaki ahaliyi garip düşürdü,
Okların da yıldızlar ve çiçekler gibi ortaya çıktılar. Bakışları gündüz ortaya çıkan güneşi andırıyordu. Sınırları, kükreyen aslan gibi develerinle ele geçirdin. Bayrağın halâ sapsarı parlıyordu.
İnlerindeki arslanları andıran Türklerle, oraya mızraklı askerlerinle hücum ettin.

O askerler hergün oraya pençeleriyle hücum ettiler. Birbirlerine sıkıca kenetlendiklerinden rüzgar dahi aralarına sıza-mıyordu. Yağmur damlası da onların sıklığından dolayı yere düşmüyordu. Onlar gözlerini açıp cepheye gidiyorlardı, savaş şiddetlenmişti. Artık nefislere hitap ediliyordu. Bu nefislere şehadet teklifi meljir-siz yapılıyordu.
Ateşli bakışlar ve oklarla ölümün onlara bağlandığını görürsün. O askerler uzun ağaçların ince dallarını andırırlar. Her yayın kirişini de dolunay yüzlü askerler çekerler.
Onlar yüksek dağlara çarptıklarında dağlar sarsılır.
Ovaya döner atlarının altında, zor ve geçit vermez yerler. Atları Fırat suyuna geldiğinde.
Denilir ki; daha önce burada bir nehir vardı
(Yani atları suyu tüketirler, orada nehirden iz bırakmazlar.)
Orada bir sur meydana getirirler. Tıpkı bir yüzük gibi yus yuvarlak olur.
Serçe parmağına takılır ya da kemerin altına bağlanır.
Oraya avuçlarındaki denizleri salıverirler.
İçinde bir damla su dahi kalmayan ölüm bulutlarından su gelir.
Sanki mancınıklar, oranın çevresinde şimşek yağdırırlar..
Gazap şimşeklerini... Onun ıslaklığıysa ateş ve kayadır.
Savaş namazını geceleyin kayalarda kılarlar.
Çoğu iki rekat kılar. En büyüğü ise bir rekat kılar.
Orada gedikler açılır, hem de aşın biçimde,
Bunu yapanın orada bir taş bıraktığı görülmez.
Sağanak yağmurlar gibi yağarlar, oraya masraf ederler.
Düşmanlara karşı tedbir için kalblerinde ateş közleri vardır.
O sebeple ateşler alevlenir, hatta etrafi paralarlar.
Orada ateşler alevlenir etrafi param parça ederler.
Gizlenen şey açığa çıkarılır. Perde aralanır ve yırtılır.
Senin af eteğine sığınırlar.
Sen onların ümitlerine olumlu cevap vermezsin.
Eğer onların amaçlan bir hileyi içermiyorsa,
Onlara cevap verirdin olumlu olarak,
Moğollar, senin onlarla uğraşmana karşı tuzak kurdular.
Kaçtıklan zaman, ama onları da götürdüler.
Kılıcınla şiddet kullanarak Rum kalesini ele geçirdin.
İşte geçmişte de bütün yerleri şiddet yoluyla fethetmiş tin.
Allah'a hamd olsun ki müstahkem bir liman şehrini ele geçirdin.
Geceleri tüketerek, düşmanı gevşeterek,
Ey hükümdarların en şereflisi, sen bu gazve ile başanya ulaştın.
Böylece bir kale ve fetih ele geçti. Sevap ve şan sahibi oldun.
Mustafa Peygamber'in yanında seni kutluyoruz ki onun dini,
Senin muzaffer devletinde peşpeşe kutlu oldu.
Sana müjdeler olsun hem İsa'yı, hem Ahmed'i memnun ettin. Eşekler de sana kızdılar ve küfrettiler. Yürü, arzuladığın toprağa git. Hepsi senindir artık. Bütün diyarlar ve şehirler sana itaat ediyorlar artık. Devamlı kal, baki ol dünyada ki, hidayet senin vasıtanla yaşasın, Geçmiş çağlardan beri gelen bu hakimiyet bu çağda da seninle neş-vü nema bulsun.»
Bu sene Dımaşk hatipliğine Zeyneddin b. Merhal'm vefatından sonra Şeyh İzzeddin Ahmed el-Farusî el-Vasi tî atandı. İnsanlar yağmur duasına götürüp hutbe irâd etti. Fakat yağmur yağmadı. Ama bundan birkaç gün sonra Mescidü'l-Kadem yanında ikinci kez hutbe irad etti. Yine yağmur yağmadı. Bundan sonra insanlar yağmur duasına gitmeksizin Allah'a yalvarıp yakardılar.Tazarru ve niyazda bulundular.. Yağmur yağdı. Bundan birkaç gün sonra İzzeddin el-Farusî azledilerek yerine Muvaffaküddin Ebü'l-Meâli Muhammed b. Muhammed b. Mu-hamed b. Abdülmün'im b. Hasan el-Mehranî el-Hamevî hatip olarak atandı, Bu zat Hama hatibi idi. Bu senede Dımaşk'a naklen geldi. Göreve başladı. Hutbe irad etti. Farusî bundan rahatsız oldu. Vezirin sultandan habersiz olarak kendisini azlettiğine inanarak sultanın yanma gitti. Sultamn bundan haberdar olduğunu anladı. Sultan, zaafiyetinden ve gevşekliğinden dolayı onu azlettiğini söyleyerek mazeret beyan etti. Sultana, Farusfnin berat gecesinde 100 rek'at namaz kıldığını ve her rek'atta ihlas-ı şerif okuduğunu söylediler. Fakat bu da kabul görmedi ve Hamevî hatiplik görevine devam etti. Bu, Farusî'nin alçaklığı, akılsızlığı ve ihlassızhğmı gösteriyor. Sultan onu azletmekle isabetli davranmıştı.
Aynı günde sultan, Emir Sungur el-Efkar ila başkalarını tutukladı. Emir Sungur el-Eşkar ile Emir Hüs&nieddin Laçin es Silahtarî kaştılar. Dımaşk'ta duyuru yaptırılarak Sungur el-Eşkar'ı yakalayıp getirene 1.000 dinar ödül verileceği, onu saklayanınsa idam edileceği bildirildi. Sultan ve köleleri de onu araştırdılar. Hatip, Meydan-ı Ahder'de cemaate namaz kıldırdı. Ümerâ arasında ihtilaf başgösterdiği, askerlerin huzursuz olduğu, insanların güveninin kalmayışı yüzünden cemaatta

bir üzüntü vardı. Şevval ayının altısında Araplar, Sungur el-Eşkar'ı yakalayarak sultana teslim ettiler. Sultan da onu eli kolu bağlı vaziyette Mısır'a gönderdi. Aynı günde sultan, Dımaşk naibliğine Şücaî'nin yerine îzzeddin Aybek el-Hamevî'yi atadı. Şücaî, azledilişinin ikinci gününde Anadolu'dan geldi. Farusî onu karşılayıp ona: «Hatiplikten azledildim» dedi o da «Ben de naiblikten azledildim» dedi. Bunun üzerine Farusî ona şu âyet-i kerimeyi okudu:
«Rabbinizin, düşmanlarınızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi onların
yerine geçirmesi umulur. O zaman nasıl davranacağınıza bakar.» (el-A'râf, 129).
İbn Sel'us, bundan haberdar olunca ona gazaplandı. Onu Kaymiri-ye medresesine müderris olarak tayin etmişti. Bu tayin kararından vazgeçti.
Sultan, şevval ayının onunda Mısır'a yolcu oldu. Büyük bir alâyiş ve saltanat debdebesiyle Mısır'a girdi. Girdiği gün Kara Sungur'a Haleb naibliği yerine Mısır'da 100 süvarinin komutanlığını verdi.
Bu senede Emir Seyfeddin Tugay el-Eşkarî, meşhur pamuk pasajını satın aldı. Burasını Melik Muazzam b. Adil, Beytü'l mal'den para harcayarak sultanlık kararnamesi gereğince inşa ettirmişti. Kara Sungur, sultanın yanında gözde kimselerdendi. İpekçiler çarşısı da bu süre zarfında pamuk pasajına nakledildi.
Sultan, Rum kalesinden dönüşünden sonra Alemüddin ed-Düvey-darî'ye olan öfkesini yutmuş, onu affetmiş, onu Dımaşk'a çağırmış, ona hll'ftt giydirmiş ve b§rab©rind§ Kahirt'yg g©tîr§r©k ona 100 lüvarinin komutanlığım, &ynea divanların başkanlığını
Bu §§n#nin zilkade ayında sultan, Sungu? §l-!şkar ile Tak§u'yu hu= zuruna çağırdı. Onlara işkgnee yaptırdı, Onlar da sultanı öldürmiye rü= yattadiklirîni itiraf ittiler. Onlara Laşin'i aerdu, Onlar da «Laçin bi-dmle b§rab§r diğildi. Bu iştin haberi d@ yoktu» diye egvap verdiler. Bunun üzerine sultan, Sungur ©1-Efkar ile T&kgu'yu boğdurdu, Laçin'in di boynuna kirişi bağlamıştı, Ânaak onu g©rtat bıraktı, O da normal ©ee= lîyli vefat edineıye dek yaşadı, Nitekim bu §Ür§ iarftnda da hükümdarı olmuştu. Nitekim bu huıuıu inşaallah ileride anlataeağız,
Bu lininin zilhieat ayında, Ş§yh Burhaneddin b, Şsyh Tâesddîn, Badtraiys'dâ kadükudat Şihabeddîn §1-Huyî'nin kızıyla tvtadî Muass* zam bir düğün töreni yapıldı,
Bu stflidi Emir Sungur el-Aser, 1.000 dinar m§hir tilerinde anlaşma yapıp peşin "diyerek vezir Ştmseddin b. Sel'us'un kızıyla gerdiğe girdi,

Bu sinsdi Tatarlardan 800'i yakın insan kaçıp Mısır'a geldi. Kendilerine ikram edildi. [107]

Hîgretîn Altıyü2d0ksanbîrîncî S Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hatîp Zeyneddîn Ebu Hafsinesînde

Zeynaddin Ebu Hafs Ömer b. Mekkî b. Âbdüssamed eş-Şafiî, Ibn Mgrhal adıyla tanınmıştır. Şeyh Sadreddin b. Vekü'î babasıdır. Hadis
dinledi. Fıkıhta ve diğer bir çok ilimde ilerledi. Astronomiden de payını aldı. Astronomiye dair eseri vardır. Dımaşk hatipliğine atanıp ders verdi. Fetva verdi. Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmiüçünde cumartesi gecesi vefat etti. Ertesi gün Babü'l-Hitabe'de cenaze namazı kılındı. [108]

Şeyh Îzzeddin El-Farusî

Kısa bir süre Dımaşk hatipliği yaptı. Sonra azledildi. Bir süre sonra vefat etti. Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Allah biz de onu da affetsin. [109]

Sahîp Fethüddin Ebu Abdullah

Sahip Fethüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhyiddin b. Abdullah b. Abdüzzahir. îbn Lokman'dan sonra Mansuriye devletinde sır katipliği yapmıştır. Bu sanatta ustaydı. Mansur'un yanında itibar sahibi oldu. Mansur'un oğlu Eşrefin yanında da itibarlıydı. îbn Sel'us, ondan, yazdığı bütün yazıları kendisine okumasını talep edince o şu cevabı vermişti: «Bu mümkün değildir. Hükümdarların sırlarına başkalanmn vakıf olması imkânsızdır, Ama istemiyorsanız bu göreve benden başkasını getirirsiniz,» Melik Eşref bunu duyunca onu beğendi ve mertebesi daha da yükseldi. Sahip Fethüddin, bu senenin ramazan ayının ortasında cumartesi günü vefat etti. Terekesinde bir kasideye rastlandı, Bu kasidesinde Taceddin b. Esir'e mersiye yazmıştı. Tactddin'in durumu sar-illffiış, sağlığı bozulmuştu, Sahip Fâthüddin, onun öleöiğine inanmıştı. Bu yüzden onun için böyle bir mersiye yazmıştı. Ancak Taceddin şifâ bulmuş iyileşmiş ve Sahip Pethüddin'den bir süre sonra daha yaşanlıştı; Tacedditl İbnü'1-Esir ondan sonra göreve atanmış ve onun için bu defa da kendisi bir mersiye yazmıştı. Doğrusu Taceddin İbnü'1-

Esir, Sahip Fet-hüddm'itt vefatından sonra birây dört gün süreyle yaşamıştı. [110]

Yunus B. Alî B. Rıdvan B. Berkuş

Emir îmadüddin. Nasıriye Devleti'nde tabılhane emirlerinden di. Sonra bu görev ortadan kaldırıldı. Muzafferiye Devleti'nde askerliğe son verdi ve bu seneye kadar böyle yaşadı. Sultan Zahir ona ikram ederdi.
Bu senenin şevval ayında vefat etti ye Türbetü'l-Hazimiyyin'de babasının mezarının yanına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. [111]

Celaleddin El-Habbazî

Şeceresi şöyledir: Ömer b. Muhammed b. Ömer Ebu Muhammed el-Hocendî. Büyük Hanefî şeyhi erindendir. Asle Maveraünnehir'in Hocen'de beldesindendir. İlim tahsil etti. Harezm'de ders verdi. Bağdat'a gitti. Sonra Dımaşk'a geldi. Orada İzziye ve Hatuniyetü'l-Berrani-ye medreselerinde ders verdi. Birçok ilimde eser tasnif etmiş, insaflı, faziletli, yüksek şahsiyet sahibi kimselerdendi. Bu senenin zilhicce ayının bitimine beş gün kala altmışiki yaşındayken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [112]

Melik Muzaffer

Melik Muzaffer Kara Arslan el-İfrikî. Mardin hükümdarıydı. Bu senede seksen yaşındayken vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Şemseddin Davud geçti ve Melikü's-Said lakabını aldı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [113]

Hicretin Altıyüzdoksanikincî Senesi

Zahireddin el-Kazrunî'nin tarihinde anlatıldığına göre bu senede tıpkı hicretin 654. senesindeki gibi Medine-i Nebeviye'de bir ateş ortaya çıkmıştı. Ancak bu ateşin alevleri çok yükseliyor kayaları yakıyor, ama hurma dallarını ve yapraklarını yakmıyordu. Yangın üç gün devam etmişti.
Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim el-Abbasî, ülkenin sultanı Melik Eşref b. Mansur, Mısır'daki naibi Bedreddin Beydera, Samdaki naibi İzzeddin Aybek el-Hamevî idi. Mısır ve Şam'daki kadılara gelince onlar, adlan önceki senelerde geçen kadılardı. Vezir ise Şemseddin b. Sel'us'tu.
Eşref, cemaziyelahir ayında Dımaşk'a geldi. Ablak sarayına ve Meydan-ı Ahder'a indi. Askerleri Sis ülkesine gazaya gitmeye hazırladı. Bu arada Sis ülkesinin sahibinin elçileri yanma gelerek ondan barış talep ettiler.Ümera araya girdi. Şefaatçi oldular ve Sis ülkesinin hükümdarı bu anlaşma neticesinde Besni, Telhamdun ve Maraş'ı Müslümanlara teslim etti ki, buralar onların en büyük beldeleri, en güzel ve en müstahkem mevkileriydi. Derbent boğazının ağzındaydı. Sonra receb ayının ikisinde sultan, askerlerinin büyük bir kısmı ile Sümiye'ye yöneldi. Güya Emir Hüsameddin Laçin'i görecek, gerekirse onu tutuklayacaktı. Emir Mühenna b. İsa onu yanma konuk etti. Ziyafet sona erince sultan için Hüsameddin Laçin'i tutukladı. Getirip Dımaşk kalesinde zindana attı. Sultan, Mühenna b. İsa'yı da tutukladı. Yerine Muham-med b. Ali b. Huzeyfe'yi atadı. Sultan, daha sonra askerlerinin büyük bir kısmını kendisinden önce naibi Beydera ile veziri İbn Sel'us komutasında Mısır'a şevketti. Kendisi de hasekileriyle geriden onları takip etti. Sonra onlara kavuştu.
Bu senenin muharrem ayında Kadı Hüsameddin er-Razî el-Hanefî, 200 seneden beri aralarında çekişme konusu olan tabakhanenin Alevi-lerle Caferilere ortaklaşa verilmesine hükmetti. Bu hükmünü muharrem ayının yirmialtısmda salı günü adalet sarayında vermiş, ancak îbn Huyî ve diğerleri onun bu hükmüne katılmamışlardı. Ayraca Anakilerin de neseblerinin Cafer-i Tayyar'a ulaştığına dair iddianın doğruluğuna da hükmetti.
Bu senede Melik Eşref, Şubek kalesinin yıkılmasını emretti. Bu emir yerine getirildi. Burası kalelerin en sağlamı, en faydalısı ve en müstahkemiydi. Burayı Utbe el-Akabî'nin görüşüne uygun olarak yık-tırmıştı. Ancak Utbe bu önerisinde Müslümanlara ve sultana hiç de iyilik yapmış değildi. Çünkü buranın yıkılması, o çevredeki Bedevilerin boğazlarında meydana gelen bir yara olmuştu.
Bu senede sultan, Emir Alenıüddin ed-Düveydarî'yi elçi olarak Kostantiniye imparatoruna ve Bereke'nin evladına gönderdi. Elçinin beraberinde cidden çok miktarda hediye ve armağanlar vardı. Ancak elçinin yola çıkması nasib olmadı. Sultan vefat edince elçi de Dımaşk'a geri döndü.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının onunda Kadı İnanıüddin el-Kazvinî, Zahiriyetü'l-Berraniye medresesinde ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasından olan kimseler hazır bulundular.

Zilhicce ayının yirmiikisinde pazartesi günü Melik Eşref, kardeşi Melik Nasır Muhammed ile kardeşinin oğlu Melikü'l Muazzam Muzaf-ferüddin Musa b. Salih Ali b. Mansur'u sünnet ettirdi. Bunun için büyük bir düğün yaptırdı. Kendisi d oyuncular arasına katıldı. Böylece tam bir sevinç yaşandı. Düğün mükemmel oldu. Bu sanki onun dünya saltanatından ayrılıp veda etmesi gibiydi.
Muharrem ayı başında Şeyh Şemseddin b. Ganim, Asruniye'de ders verdi.
Safer ayı başında Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî, Haleb'e taşman ve Revahiye'deki görevinden ayrılan Necmeddin b Mekkî'nin yerine Revahiye medresesinde ders verdi. ..-—
Safer ayının sonunda hacdan dönen Şam kafilesi, Şam'a girdi. Bu senede hacca gidenler arasında Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de vardı. Allah ona ramet etsin. Hac emirleri, Basıtî idi. Maan'da iken hacılar şiddetli bir fırtınaya maruz kalmışlar ve bu yüzden bir kısım hacılar ölmüştü. Fırtına develeri bile yerinden kaldırıp atmıştı. Başlardaki sarıklar da uçup gitmişti. Herkes kendi derdiyle ilgilenir olmuştu. Safer ayında Dınıaşk'ta iri taneli dolular yağdı. Bir çok ürünü telef etti. Öyle ki on okka buğday bir dirheme satılır oldu. Çok binek de ölmüştü.

Bu senede Kerek tarafında deprem meydana geldi. Telfita şehrinin birçok yerleri çöktü. [114]

Hicretin Altıyüzdoksanikincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şeyh Urmevî

Şeyh Salih, Kudretu'1-Arif Ebu İshak İbrahim b. Şeyh Salih Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Yunus b. İbrahim b. Sema el-Urmevî. Kasyun'daki Sefih mezarlığında bulunan zaviyesinde ikamet ederdi. Orada ibadetle uğraşır, münzevî bir hayat yaşar, vaktim vird ve zikirlerle geçirirdi. İnsanlar tarafından çok sevilirdi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. Aynı mezarlıkta babasının mezarının yanma defnedildi. [115]

El-Mekame Adlı Eserin Sahibi Îbn A'mâ

Şeyh Zahireddin Muhammed b. Mübarek b. Salim b. Ebi'l-Ganaim ed-Dıınaşkî. İbn A'mâ adıyla tanınmıştır. Hicretin 610 senesinde doğdu. Hadis dinledi. Faziletli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Şef iye adını verdiği ve her kasidesinde yirmüki beyit bulunan kasideleriyle Raaûlullah (s.a.v.)'ı methetmişti. Berazlî dedi ki: «Onu duydum. el-Me-kamttü'l-Bahriye adlı meşhur bir eseri vardır,» Bu senenin muharrem ayında vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [116]

Melîk Zahîr Mügîeuddîn

Ebu-Süleyman Bavud b, Melik 1-Müeahit E§§düddin Şirkuh (bu* Hama sahibi idi) b. Nasirüddin Muhammed b Melikti1=Muazzaüi. Bu genede seksen yaşındayken kendi bahçesinde vefat etti. Cenaze namazı Camiül-Muzâfîeri'de kılındı Kasyun mezarlığındaki türbesine dafne-dildi, Dindar bir kimse olup camide çok namaz küafdl, Müeyyed it-Tüâî'den, Zeynep eş-Şariye'den, Ebu Ruh'tan ve diğerlerinden icazitli-dir, Bu senenin cemaziyelâhir ayında vefat etmişti. [117]

Şeyh Takiyyüddin El-Vasıtî

Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Ahmed b. Fadl el-Vasıtî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. Dımaşk'taki Zahiriye medresesinde hadis hocas idi. Cemaziyelâhir ayının yirmidördünde cuma günü akşama doğru doksan yaşındayken vefat etti. Salih ve abid bir kimseydi. Yüksek derecede münferid rivayetleri vardır. Kendisinden sonra kendisi gibi büyük bir alim bırakmış değildir. Bağdat'ta fıkıh öğrendi. Sonra Şam'a göçtü. Yirmi sene müddetle Salihiye'de ve Ebu Ömer medresesinde ders verdi. Ahir ömründe Farusî'nin göçmesinden sonra Zahiriye'deki hadis hocalığına atandı. Selefllerin ve ilk Müslümanların mezhebine insanları davet ederdi. Hastaları ziyaret eder, cenaze merasimlerine katılır, iyiliği emreder, kötülüğü men ederdi. Allah'ın seçkin kullarından ve hayırlı kimselerdendi. Allah rahmet etsin. Vefatından sonra Salihiye medresesinde Şeyh Şemseddin Muhammed b. Abdülkavi el-Merdavî; Zahiriye da-rülhadisinde Şerefüddin Ömer b. Hoca ders vermeğe başladılar. Bu sonuncu zat, nâsih adıyla tanınır ve cami imamlığı da yapardı. [118]

Hama Sahibinin Oğlu Melîkü'l-Efdal

Nureddin Ali b. Melik Muzaffer Takiyüddin Mahmud b. Melik Mansur Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b

Şahinşah b. Eyyup. Dımaşk'ta vefat etti. Dımaşk Camü'nde cenaze namazı kılındı. Babü'l-Feradis'ten taşınarak babasının şehrine götürüldü. Türbeleri oradadır. Kendisi Bedreddin Hasan ile îmadeddin İsmail gibi iki büyük emirin babasıdır. îmadüddin İsmail, babasının vefatından sonra bir süre Hama sahipliği yapmıştır. [119]

Îbn Abdüzzahir

Muhyiddin b. Abdullah b. lişidüddin Abdüzz&hir b, Neşvan b. Ab= dtaahir b. Ali b, N§ed sı-Sftdî. Mıuır'da inşa katipliğ yapmış v bu n'atta kindi zamanının imanlarının fbvkin§ çıkmış, akranlarım gsri-di bırakmıştır. Sahip Fithüddin nNdim'in babandır, Sahip F©thüd-din'in, babaımdan 8ne§ vefat ettiğini önki sayfalarda söylemiştik, îbn Abdüzsahir'in çeşitli tasnif eğerleri vardı, Bunlardan biri, Melik Za* hir'in hayatına dair yağdığı ©ıgrdi. Mürüvvtt lahibi bir kimıeydi, Yük» ek dir§ec nanm vi nîrlri vardır, Bu sengnin rtetb ayının dördün-d gah günü yetmiş yaşını aşmış iksn vefet ©tti. Kurafs'ds yaptırmış ol-dulu türbisint deft[120]

Emir Alımüddîn Sencer El-Halebl

Dımaşk'ta Melik Kutuz'un naibi idi. Zahir'© bsyat edilmsin dair t mir Dımaşk'a ulaşınea bu defa ksndisi, însanlan şahıma bidat çağırdı. Kendiiin bay'at dildi. Milikü'l-Müeahid lakabım takındı. Sonra kuşatma altına alınınca Baalbek's kaçtı. Tekrar kuşatma altına alındı. Artık Malik Zahir'in hizmetini girmeyi kabul etti, Ancak Melik Zahir onu bir süre hapsetti. Sonra salıverdi. Melik-Mansur da onu bir sür© hapsetti. Sonra Melik Eşref onu serbest bıralap onâ'saygı göstererek ikramda bulundu, Bu senede seksen yaşma varmış iken vefat etti. [121]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/481-484.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/484-485.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/485-486.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/486-487.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/487.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/487-488.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/488.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/488-489.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/489-492.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/492.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/492.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/493.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/493.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/494-496.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/496-498.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/499.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/499.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/499.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/500-501.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501-502.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/502.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/502.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/502-503.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/503.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/503.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/503.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504-505.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/507.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/507.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/507-508.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/508.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/508-509.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509-510.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/510.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/510.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511-512.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/512.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/512.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/512.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/513-514.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515-516.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/516-517.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517-518.

[72] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/518.

[73] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/518-520.

[74] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.

[75] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.

[76] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.

[77] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.
[78] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/521.
[79] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/521.
[80] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/522.
[81] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/522.
[82] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/522-523
[83] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/524.
[84] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/524-525.
[85] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/525.
[86] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/525.
[87] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/525-526.
[88] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/526-527.
[89] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/527-528.
[90] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/528.
[91] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/528.
[92] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/528-529.
[93] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/529-530.
[94] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/530.
[95] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/531.
[96] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/531.
[97] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/532-536.
[98] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/537.
[99] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/537-538.
[100] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/538-539.
[101] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/539.
[102] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/539.
[103] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/539-540.
[104] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/540.
[105] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/540.
[106] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/540-541.
[107] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/541-546.
[108] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/546-547.
[109] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547.
[110] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547.
[111] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547.
[112] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547-548.
[113] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/548.
[114] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/548-549.
[115] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550.
[116] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550.
[117] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550.
[118] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550-551.
[119] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/551.
[120] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/551.
[121] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/551.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESÎR

Çelik YAYINEVİ

Hz. Ali'nin Yaşayışı, Vaazları, Hükümleri, Hutbeleri Ve Gönüllere Ulaşan Hikmetlerinden Örnekler
Hz. Ali'nin Güzel Sözlerinden Bazıları
Şaşılacak Garîp Bîrşey
Hz. Ali'nin Oğlu Hasan'ın Halifeliği
Hicretîn Kırkbirinci Senesi
Emevıler Donemi
Ebu Süfyan'ın Oğlu Muaviye Ve Hükümdarlığı
Ebu Süfyan Oğlu Muaviye'nin Fazileti
Bir Grup Haricinin Muaviye'ye Baş Kaldırması
Hicretin Kırkbîrîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler Rifaa B. Rafi
Rükane B. Abdilaziz
Safvan B. Ümeyye
Osman B. Talha
Amr B. Esved Es-Sekûnî
Atîke Bintî Zeyd
Hicretî Kırkîkinci Senesi
Hicretin Kırküçüncü Senesi
Hicretin Kırkdördüncü Senesi
Hichetîn Kırkbeşinci Senesi
Hicretin Kırkaltıncı Senesi
Sürakab. Ka'b
Abdurrahman, B. Halid B. Velîd
Hicretin Kırkyedînci Senesi
Hicretin Kırksekizînci Ve Kırkdokuzuncu Seneleri
Hicretin Kırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hz. Alî'nin Oğlu Hasan
Hicretin Ellînci Senesi
Hüyey B. Ahtab'ın Kızı Safiye

Hz. Ali'nin Yaşayışı, Vaazları, Hükümleri, Hutbeleri Ve Gönüllere Ulaşan Hikmetlerinden Örnekler

Abdu'l-Varis, Alâ'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Ali, insanlara bir hutbe irad ederek şöyle dedi: "Ey insanlar! Kendisinden başka ilah bulunmamayan Allah'a yemir ederim ki, ben sizin malınızdan az veya çok hiçbir şey almış değilim. Sadece şu hariç." Böyle dedikten sonra gömleğinin yeninden, içinde esans bulunan bir şişe çıkardı ve: "Dihkan, bunu bana hediye etti." dedi. Sonra da beytü'l-mala giderek: "Şu şişeyi alın." dedi ve şöyle bir şiir okudu:
"Bir zenbili olup da her gün o zenbilin içinden bir hurma alıp yiyen kişi felah buldu."
Harmele, Abdullah b. Ebi Rezin el-Gafikf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Kurban bayramı gününde Hz. Ali'nin yanma gittik. Bize kepekten yapılma bir bulamaç yemeği verdi. Kendisine dedik ki:
- Allah seni ıslah etsin. Şu Ördeği veya kazı bize takdim etseydin olmaz mıydı? Allah sana bol mal vermiştir.
- Ey İbn Rezin, ben, Rasulullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Halife'ye Allah malından sadece iki tabak helal olur. Bu tabaklardan birinde kendisi ve ailesi yemek yer, diğer tabağı da insanların önüne koyarak onlara yemek yedirir."
Ebu Ubeyd, Antere'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Havar-nak'ta Hz. Ali'nin yanma gittim. Üzerinde kadife bir elbise vardı. Soğuktan titriyordu. Ona dedim ki: "Ey mü'minlerin emiri! Allah sana ve aile efradına beytü'l-maldan pay tahsis etmiş olduğu halde sen soğuktan titriyorsun." O da bana şöyle cevap verdi: Vallahi ben sizin malınızdan birşeyi alacak değilim. Şu üzerimdeki kadife elbiseyi de evimden (veya Medine'den) çıkıp gelirken getirmiştim."
Ebu Nuaym, Süfyan-ı Sevıfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ali, kerpiç üstüne kerpiç koymadı. Elbisesi de Medine'den bir torba içinde kendisine getirilirdi."
Yakub b. Süfyan, Mecma b. Sem'a et-Teymî'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ebu Talib oğlu Ali, kılıcını eline alarak pazara gitti ve şöyle dedi: Şu kılıcımı kim benden satın alır? Eğer yanımda dört dirhem para bulunsaydi o parayla kendime bir izar satın alır, kılıcımı da satmazdım.» Zübeyr b. Bekkar, Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ali (r.a.), bir gömlek giydiği zaman elini yenine sokup uzatırdı. Parmaklarını geçen kısmı kestirirdi ve: "Yenin yarmaklardan uzun olan kısmının kesilmesi gerekir." derdi.»
Ebu Bekir b. Ayyaş, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ali, halife iken üç dirheme bir gömlek satm aldı. Gömleğin kolu uzundu. Bu yüzden bilek kısmından fazla olanı kestirdi ve şöyle dedi: "Allah'a hamd olsun ki bu, O'nun verdiği övünülecek elbiselerdendir." "Zühd" adlı eserinde İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Gusayn'm azad-lısı Hilal b. Hibban'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Ali'nin pamuklu elbiseler satan bir adama gittiğini ve ona : "Senin yanında sünbülani bir gömlek var mı?" diye sorduğunu gördüm. Adam da ona bir gömlek çıkarıp verdi. Hz. Ali, gömleği giyince bacaklarının yarısına kadar uzandığını gördü. Sağına ve soluna bakıp şöyle dedi: "Bunu çok güzel buluyorum, şu gömlek kaçadır?"
Adam: "Dört dirhemedir, ey mü'minlerin emiri" deyince Hz. Ali, iza-rının ucuna bağladığı paraları çıkarıp dükkan sahibine verdi ve gömleği alıp gitti.»
Muharnmed b. Sa'd, Cermuz'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ali'yi hükümet konağından çıkarken gördüm. Üzerinde

Kıbti-lere mahsus bir elbise vardı. İzan, bacaklarının yarısına kadar uzanıyordu. Bir de peştemal sarmıştı. Elinde kırbacı vardı. Pazarda yürüyordu. İnsanlara Allah'a karşı takyalı olmalarım ve güzel alış veriş yapmalarım emredip, şöyle diyordu: Ölçü ve tartıyı tam yapın, eti şişirmeyin." "Zühd" adlı eserde Abdullah b. Mübarek şöyle demiştir: Yezid b. Vehb el-Cühenî dedi ki: "Ebu Talib oğlu Ali, bir gün yanımıza geldi. Üzerinde iki peştemal vardı. Birini izar diye üst tarafına, diğerini de alt tarafına sarmıştı. Peştemalınm bir tarafını sarkıtmış, diğer tarafim da üst tarafına atmıştı. İzarım yukarıya kaldırıp bir bez parçasıyla bağlamıştı. Bir Arabi ona şöyle dedi:

- Ey adam! Şu elbiseyi giy, sen ölecek veya öldürüleceksin.
- Ey Arabi! Beni kibirden uzak tutması ve namazım ikin bana hayırlı olması, ayrıca mü'min kimseler için de âdet olması maksadıyla bu elbiseleri giyiyorum."

Abd b. Hamid, Ebu Matar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mescitten çıktım. Bir de baktım ki adamın biri, arkamdan bana şöyle sesleniyor:

- İzarım kaldır, böyle yaparsan elbisen daha geç eskir ve senin için de daha takvah bir hal olur. Eğer Müslümansan başını kaldır. Ben, o adamın peşine düştüm, üzerine bir izar örtmüş, alt tarafına da bir peştemal sarmıştı. Elinde bir kırbaç vardı. Badiyede yaşayan bir bedeviyi andiriyordu. "Bu adam Mm?" diye sordum. Adamın biri bana: "Seni bu beldenin yabancısı olarak görüyürum." deyince ben de ona: "Evet, ben Bas-ralıyım." dedim. Adam da bana : "Bu, mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'dir." dedi. Hz. Ali, bu haliyle yoluna devam etti. Beni Ebu Muayt'm evine vardı. Beni Ebu Muayt deve güdüyordu. Hz Ali, onlara şöyle dedi: "Alış veriş yapın, satış esnasında yemin etmeyin. Çünkü yemin, malın satılmasına yardımcı olur ama bereketi yok eder." Sonra hurma satanların yanma gitti. Orada bir hizmetçinin ağlamakta olduğunu gördü. Hizmetçi kadına şöyle sordu:

- Niçin ağlıyorsun?
- Şu adam bir dirheme bana hurma sattı, efendim hurmayı kabul etmeyip geri vermemi istedi. Bu adam da kabul etmek istemiyor.

Hz. Ali, hurmacıya şöyle dedi:

- Hurmanı al, cariyenin bir dirhemini de iade et. Çünkü onun alış veriş yapmaya yetkisi yoktur.

Hurmacı da cariyeye bir dirhemi iade etti. Ben, hurmacıya: "Şu adamı tamyor musun?" diye sorunca hurmacı: "hayır" diye cevap verdi. Bunun üzerine ona: "Bu, mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'dir." dedim. Bunun üzerine cariye, hurmaların döktü. O da cariyeye bir dirhemini geri verdi. Hurmacı, daha sonra Hz. Ali'ye şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, benden hoşnud olmanı istiyorum.
- İnsanlara haklarım tam olarak verdiğin zaman senden hoşnud olurum.

Hz. Ali böyle dedikten sonra yoluna devam etti, diğer hurmacılara uğrayıp şöyle dedi:

- Ey hurmacılar! Düşkünlere yedirin ki, kazancınız fazlalaşsm. Hz. Ali böyle dedikten sonra, beraberindeki Müslümanlarla birlikte yoluna devam etti, balıkçıların yanma gitti. Onlara şöyle dedi:
- Şu pazarımızda su üzerinde duran balıklar satılmasın. Böyle dedikten sonra pamuklu elbiseler satan Fırat evine gitti. Yaşlı bir adama uğrayıp şöyle dedi:
- Ey ihtiyar, benimle güzel bir alışveriş yap, bana üç dirheme güzel bir gömlek sat.

İhtiyar adam kendisini tanıyınca Hz. Ali, ondan birşey satın almadı. Bir başkasına uğradı. O da kendisim tanıyınca ondan da birşey almadı. Sonra genç bir adama uğradı. Ondan üç dirheme güzel bir gömlek satın aldı. Gömleğin yeni, bileklerine kadar uzanıyordu. Giyerken şöyle dedi: "İnsanlar arasında güzel görünebileceğim ve ayıp yerlerimi Örtecek olan bir elbiseyi bana nasib eden Allah'a hamd olsun."

Kendisine denildi ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Bu söylediğin şeyi kendiliğinden mi söylüyorsun, yoksa bunu Rasûlullah (s.a.v.)'dan mı işittin?
- Hayır. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'ın bir elbise giyerken kendisinden duyduğum bir sözüdür.

Sonra Hz. Ali'ye elbiseyi satan gencin babası geldiğinde kendisine dediler ki: "Ey falan, senin oğlun bugün mü'minlerin emirine üç dirheme bir gömlek sattı."

Adam, oğluna: "Keşke mü'minlerin emirinden iki dirhem alsaydın." dedi ve oğlundan bir dirhemi alıp Hz. Ali'ye getirdi. Hz Ali, Küfe mescidinin avlusunda Müslümanlarla beraber oturmaktaydı. Gömleği satan çocuğun babası, ona: "Şu dirhemi al" deyince Hz. Ali: "Bu neyin nesidir?" diye sordu. Adam da: "Oğlumun sana sattığı gömleğin fiyatı iki dirhemdi. Onun için bir dirhemi sana geri veriyorum." dedi. Hz. Ali de: "Oğlun bana rızasıyla sattı, ben de rızamla satın aldım." diye karşılık verdi.»

Amr b. Şimr, Şa'bfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ebu Talib oğlu Ali, kaybolan zırhım bir Hristiyanın yanında görünce davalaşıp hakkını almak için onu kadı Şurayh'a götürdü. Hz. Ali gidip Şurayh'm yanma oturdu ve şöyle dedi: "Ey Şurayh! Eğer hasmım Müslüman bir kimse olsaydı, ben mutlaka onun yanında otururdum. Ama o bir Hristiyandır. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: "Sizlerle onlar (yani Hristiyanlar) bir yolda gitmekte olursanız, onları sıkıştırın. Allah'ın onları küçülttüğü gibi sizde onları küçültüp tahkir edin. Yalnız taşkınlık yapmayın." Bu zırh benim zırhımdır. Bunu ben bu adama satmadığım gibi hibe de etmiş değilim. Kadı Şurayh, Hristiyan adama şöyle dedi:

- Mü'minlerin emirinin söylediklerine ne diyorsun?

- Zırh benim zırhımdır. Mü'minlerin emirine ne oluyor ki benim yanımda yalan söylüyor?
Şurayh, Hz. Ali'ye dönüp şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emin, senin bu hususta bir delilin var mı? Hz. Ali güldü ve şöyle dedi:
- Kadı Şurayh isabet buyurdu. Ancak benim bir delilim yok.
Hz. Ali'nin böyle demesi üzerine Kadı Şurayh, zırhın Hristiyana verilmesine hükmetti. Hristiyan adam da zırhı alıp birkaç adım gittikten sonra geri dönüp şöyle dedi:
- Ben, verilen bu hükmün peygamberlerin hükmü olduğuna şahid-lik ediyorum. Mü'minlerin emiri beni kendi kadısına getiriyor. Kadı da onun aleyhinde hüküm veriyor. Ben, Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ediyorum. Allah'a yemin ederim ki, ey mü'minlerin emiri, bu zırh senin zırhındır. Sen Sıffin'e giderken askerlerinin peşi sıra yürüdüm ve bu zırh senin siyah devenin üzerinden yere düştü.
Hz. Ali de ona:
- Madem Müslüman oldun. Öyleyse zırh senin olsun, dedi ve onu bir ata bindirdi.
Şa'bî dedi ki: O Hristiyanı gören biri bana dedi ki: Hz. Ali'nin zırhını kendisine verdiği o Hristiyan, Nehrevan savaşında Haricilerle savaşıyordu.»
Said b. Ubeyd, Ca'de b. Hübeyre'nin, Hz. Ali'ye gelip şöyle dediğini
rivayet etmiştir:
«Ey mü'minlerin emiri! Sana iki adam geliyor. Sen, onlardan birine kendi ailesinden ve malından daha sevimlisin. Diğerine gelince o eğer güç yetirebilirse seni öldürür. Ama sen, sana düşman olan kimsenin lehine ve seni seven adamın aleyhine hüküm veriyorsun. Bu nasıl iştir?
Hz. Ali, böyle diyen Ca'de b. Hübeyre'yi yumruklayıp iteledi ve ona
şöyle dedi:
- Eğer bu benim yetkimde olan birşey olsaydı, senin isteğin doğrultusunda hüküm verirdim. Ama bu, Allah'ın yetkisinde1 olan birşeydir.»
Ebu'l-Kasım el-Beğavî, elbiseci Salih'in ninesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Ali'nin bir dirheme hurma satın aldığım ve o hurmaları kendi yorganının (kılıfı) içine koyup omuzladığını, bir adamın da kendisine şöyle dediğini gördüm:
- Ey mü'minlerin emiri, bırak da senin yerine bu yükü biz taşıyalım, olmaz mı? Hz. Ali, ona şöyle cevap verdi:
- Çoluk çocuğun babası, onların yiyeceklerini taşımakla yükümlüdür.»
Ebu Haşim, Zazan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ali, halife iken sokaklarda yalnız başına yürür, yolunu kaybedenlere yolunu gösterir, zayıfa yardım eder, satıcı ve bakkallara uğrar, Kur'ân-ı Kerim'i onlara açıp okurdu:
"Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz." (el- Kasas, 83.) Sonra da şöyle derdi: Bu ayet-i kerime, adalet ve tevazu sahibi yöneticilerle güç ve kudret sahibi diğer insanlar hakkında nazil olmuştur."
Ubade b. Ziyad, Salih b. Esved'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kendisim gören bir adam bana, Hz. Ali'yi bir merkebe binmiş ve iki ayağını birlikte merkebin bir tarafına sarkıtmış olarak gördüğünü ve onun şöyle dediğim nakletti: Ben dünyayı önemsemeyen kimseyim." Yahya b. Main, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanların dünyada en zahidi, Ebu Talib oğlu Ali'dir." Hişam b. Hassan dedi ki: "Bir ara biz, Hasan-ı Basrî'nin yanında iken Ezarika'dan bir adam gelip ona şöyle dedi:
- Ey Ebu Said! Ebu Talib oğlu Ali hakkında ne dersin? Hasan-ı Basrî'nin şah damarları şişip kızardı ve şöyle dedi:
- Allah, Ali'ye rahmet etsin. O, Allah'ın bir oku idi ki, düşmanlarına isabet etmişti. O, ilim mahallinde yüksek bir mertebede olup Rasû-lullah'a en yakın olan kimseydi. Bu ümmetin en dindarı idi. Allah'ın malını çalmaz, O'nun emri hususunda gafil olmazdı. Kur'ân'm hakkım verdi. Buyruklarım yerine getirdi. Onunla amel etti ve onu öğrendi. Kur'ân'm parlak bahçesinde bulunup apaçık delillere sahipti. îşte ey adam! Ebu Talib oğlu Ali böyleydi."
Hüseyin, Ammar'ın şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Bir adam, Ebu Talib oğlu Ali'yi anlattı. Onun hakkında yalan şeyler söyledi. Yerinden kalkmadan gözleri kör oldu."
Ebu Bekr b. Ebu Dünya, Zazan Ebu Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir adam, Hz. Ali'ye bir şeyler söyledi. Hz. Ali de ona şöyle dedi:
- Sen bana yalan söyledin.
- Hayır, yalan söylemedim.
- Eğer yalan söylemişsen sana beddua ederim.
- Et bakalım.
Hz. Ali ona beddua etti, yerinden kalkmadan gözü kör oldu." İbn Ebu Dünya, Ebu Mekin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir "Ben
ve dayım Ebu Ümeyye, Murad kabilesinin mahallesindeki bir inşaata
uğradık. Dayım bana dedi ki:
- Şu inşaatı görüyor musun?
- Evet.

- Burası yapılırken Ali buradan geçiyordu. Duvardan üzerine bir kerpiç düşüp kendisini yaraladı. O da bu inşaatır tamamlanmamasını Allah'tan diledi. Artık bu inşaatın üzerine bir kerpiç dahi konulamadı.
Ben bu inşaatın yanandan geçerken bakıyordum ki evlere benzemiyor."
îbn Ebu Dünya, Ebu Beşir eş-Şeybanî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Cemel savaşında efendim (Ali) ile birlikte idim. O savaştaki kadar başka hiçbir savaşta yere düşmüş çok sayıda el ve ayak görmedim. Ve-lid'in evine her uğradığımda mutlaka Cemel savaşım yad etmişimdir. Hakem b. Uyeyne'nin bana anlattığına göre Hz. Ali, Cemel savaşında kendisiyle savaşanlar için şöyle beddua etmiştir: "Allah'ım, bunların ellerini ve ayaklarını al." [1]

Hz. Ali'nin Güzel Sözlerinden Bazıları

İbn Ebu Dünya, Ebu Erake'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hz. Ali ile birlikte sabah namazım kıldım. Sağma döndüğünd biraz durdu. Üzerinde bir hüzün var gibiydi. Güneş doğup mescidin duvarından bir mızrak boyu kadar yükseldiğinde iki rekat namaz kıldı.
Sonra ellerini çevirip şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki ben Muham-med (s.a.v.)'in ashabını gördüm. Ama bugün onları andıran hiçbir şey göremiyorum. Onlar fazlaca secdeye vardıklarından yüzleri ve alınları tozlanmış olarak sabahlarlardı. Tıpkı kendisine taziyette bulunulan kimse gibi üzgün dururlardı. Gecelerini Allah'a secde edip kıyamda durarak ve Allah'ın kitabını okuyarak geçirirlerdi. Ayaklan ve alınları fazlaca namaz kılmaktan yorulur ve gecelerini öylece geçirirlerdi. Sabah olduğunda da Allah'ı zikrederler ve rüzgarlı bir günde ağaçlann yan yatışı gibi yatarlardı. Gözlerinden yaşlar boşanır, Öyle ki elbiseleri ıslanır-dı. Allah'a yemin ederim ki bugünkü halk geceyi gafletle geçiriyor."
Böyle dedikten sonra kalktı ve o günden sonra gevşeyip güldüğü görülmedi, nihayet Allah düşmanı fasık îbn Mülcem onu öldürdü.»
Vekî, Ebu Talib oğlu Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İlim Öğrenin, onunla hakikatleri tanıyın, onunla amel edin ki ilim erbabı olasınız, zira sizden sonra öyle bir zaman gelecektir ki, o zamanda hakkın onda dokuzu inkar edilecektir, O zamanda ancak Allah'a yö-nelip tevbe eden kimseler kurtulacakdır. Onlar da hidayet rehberi imamlar ve ilim kandili kimselerdir.
Dikkat edin! Dünya arkasını dönüp gitmek üzeredir, ahiret ise size doğru gelmektedir. Dünyanın da ahiretin de oğulları vardır. Siz ahiret oğulları olun. Dünya oğullarından olmayın.
Dikkat edin! Dünyada zahid olan kimseler, yeryüzünü kendilerine sergi, toprağı döşek, suyu da koku edindiler. Dikkat edin, ahirete özlem duyan kimseler şehvetlerden sıyrılmışlardır. Ateşten korkan kimse,ha-ramlardan uzak durur. Cennet'i istej'en kimse ise taatlara koşar. Dünyada zahid olan kimse musibetleri önemsemez.
Dikkat edin! Allah'ın nice kulları vardır ki, cennetlikleri Cennet'te ebedi olarak görmüşlerdir. Cehennemlikleri de Cehennem ateşinde a-zaplanmış olarak görürler. Allah'ın bu kullarının şerlerinden emin olunur. Kalpleri hüzünlüdür, nefisleri iffetlidir, ihtiyaçları hafiftir. Uzun sürecek uhrevi bir rahatlık için dünyadaki sayılı günlerde sabırlı olurlar. Geceleyin ise ayaklarım saf halinde dizip namaz kılarlar, gözlerinden yanaklarının üzerine yaşlar akar. Cehennem ateşinden azad'edil-mek için Allah'a yalvarıp yakarır ve yüksek sesle niyazda bulunurlar, gündüz ise susuz kalırlar. Yumuşak huylu olup takvalı ve iyi kimseler olurlar, okları andırırlar, dosdoğrudurlar, onlara bakan kimse hasta olduklarını sanır, ama onlar hasta değildirler. Onların arasına karışıl-mıştır. Bu kavmin içine büyük bir musibet girmiştir."
Esbağ b. Nebata dedi M: Hz. Ali bir gün minbere çıkıp Allah'ı hamdü senada bulunup ölümden bahsederek şöyle dedi:
"Ey Allah'ın kulları, ölümden kurtuluş yoktur. Eğer ona karşı dursanız sizi yakalar, ondan kaçsanız bile peşinizden gelip sizi tutar.
Kurtuluşa bakın, kurtuluşa bakın, acele edip gidin, arkanızda sizi yakalamak isteyen mezar var. Mezarın sizi sıkıştırmasından korkup tedbirinizi alın. Onun karanlığına ve ıssızlığına karşı tedbir alıp sakının. Dikkat edin, mezar, Cehennem çukurlarından bir çukur ya da Cennet bahçelerinden bir bahçedir. Dikkat edin, mezar, hergün üç kez şöyle der: "Ben karanlık yurduyum, ben kurt yurduyum, ben yalnızlık yurduyum." Dikkat edin, bunun gerisinde öyle bir gün (kıyamet günü) vardır ki, o günde küçük çocuklar yaşlanır, yaşlı kimselerse sarhoş olurlar. "Her hamile kadın çocuğunu düşürür, insanları sarhoş gibi görürsün, oysa sarhoş değildirler. Fakat bu sadece Allah'ın azabının çetin olmasındandır." (ei-Hacc, 2.) "Dikkat edin! Bunun da ötesinde daha şiddetli olan birşey vardır. O şeyin sıcaklığı şiddetlidir. Derinliği çok fazladır. Süsleri ve tokmaklan demirdendir, suyu irindir, bekçisinin adı Malik'tir ki, Allah için onda merhamet yoktur."
Hz. Ali, böyle dedikten sonra ağladı, yanındaki Müslümanlar da ağladılar. Sonra kendisi şöyle diyerek sözünü sürdürdü:
"Dikkat edin, onunda gerisinde bir Cennet vardır ki, genişliği göklerle yer genişliği kadardır. O, takva sahibi kimseler için hazırlanmıştır. Allah bizi ve sizi takva sahibi kimselerden kılsın. Bizi ve sizi elem verici azabdan korusun."
Vekî, Evfa b. Dilhem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ali, bir hutbe irad edip şöyle dedi:
"Dünya, arkasını dönüp gitmek üzere olduğunu ilan etmekte ve sizinle vedalaşmaktadır. Ahiret ise, size yönelip gelmekte ve neredeyse sizinle buluşmak üzeredir. Bu gün, yanşa hazırlanma günü, yannsa ya-nş günüdür. Siz, gerisinde ecel bulunan günler içindesiniz, her kim eceli gelmeden, emelle yaşadığı günlerinde kusurlu davranırsa, yaptığı işler ziyanla sonuçlanır. Dikkat

edin, korktuğunuzda nasıl amel ediyorsanız ümit halinde de Allah için öyle amel edin. Dikkat edin, ben Cennet gibi birşey görmüş değilim ki, onu taleb eden kimse gaflet içinde uyumaktadır ve Cehennem gibi birşey de görmüş değilim ki, ondan kaçan kimse de gaflet içinde uyur. Bir kimseye hakk yarar sağlamazsa, bâtıl ona zarar verir. Bir kimse doğru yolda gitmezse, sapıklık onu eğri yola saptırır. Dikkat edin, siz buradan göçmekle emrolundunuz, azık için alçaldımz. Dikkat edin, dünya geniştir. İyi kötü herkes onun nimetlerini yer. Ahiret ise gerçek bir vaaddir. Orada muktedir olan bir hükümdar, hüküm verecektir. Dikkat edin, şeytan sizi fakirlikle korkutarak cimriliği ve hayasızlığı emreder.

Allah ise, mağfiret ve bol nimet vadeder. Allah'ın lütfü boldur. O, her şeyi bilir. Ey insanlar, yaşarken iyilik yapın ki öldükten sonra muhafaza olunasınız. Zira Allah, Cennet'ini kendisine itaat eden kimselere vaad etmiştir. Kendisine isyan edenleri ise, ateşiyle tehdit etmiştir. O ateşin homurtusu asla dinmez. Ona tutsak olan kimse kurtulamaz, orada bir tarafi kırılan kimsenin kırık yeri düzelmez. Oranın harareti şiddetlidir, çok derindir, suyu irindir. Sizin için en çok korktuğum şey, heva ve heveslerinize uyup uzun emel beslemenizdir. Heveslere uymak, insanı hak yoldan saptmr, uzun emel ise, insana ahireti unutturur."

Asım b. Damre'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir adam, Hz. Ali'nin yanında dünyayı yerdi. Hz. Ali, ona şöyle dedi:

"Dünya, kendisine sadık olan kimse için bir sadakat yurdudur. Onu anlayan kimse için kurtuluş yoludur. Orada azık edinmek isteyen kimse için azık ve zenginlik yurdudur. Oraya Allah'ın vahyi inmiştir. Orada melekler namaz kılmıştır. Peygamberlerin mescidi oradadır, velilerin ticaret yeri orasıdır. Orada, Allah'ın rahmet ve Cennet'ini kazandılar. Dünya göçüp gitmekte ve sizden aynlmakta olduğunu ilan ettiği halde artık onu kim yerer? Onun kötülükleri, sevinçlere kanşmıştır. Onun belası ona olan yönelişe kanşmış, onun mihneti ona olan tutkuya bulaşmıştır. Ey emellerle kendini avutan ve dünyayı yeren adam! Dünya seni ne zamandan beri tuzağa düşürüp seni aldatmıştır? Atalanmn belaya çarpılıp düşmelerine mi aldandın? Yoksa toprak altında yatan annelerinin ve ninelerinin mezarlarına mı aldandın? Kendileri için şifa taleb edilen ve tabiblerden reçete yazmalan istenilen kimselere nice zamanlar hasta bakıcılık yaptın, onlan teselli ettin, ama senin tedavin onlara yarar sağlamadı. Ağlaman da onlara birşey kazandırmadı."

Süfyan-ı Sevrî ile A'meş, Ebu'l-Bahteri'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Adamın biri, Hz. Ali'ye geldi. Onu abartılı bi şekilde övdü. -Aslında o, Hz. Ali'ye öfke duyuyordu- Hz. Ali, ona şöyle karşılık verdi: Ben senin dediğin gibi değilim. Ben senin kalbindeki şeyden daha üstünüm."

İbn Asakir'den rivayet olunduğuna göre adamın biri, Hz. Ali'ye şöyle demiş:

- Allah sana sebat versin.

Hz. Ali de ona şu karşılığı vermiş:

- Senin göğsünün üzerinde bana sebat versin."

İbn Ebu Dünya, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Emir, gökten yağmur damlalannın inişi gibi iner, her nefis içir Allah'ın yazdığı fazlalık veya noksanlık vardır. Bu noksanlık veya fazlalık, onun canında veya aile etrafında veya malında olur. Bir kimse, kendi nefsinde veya aile efradında veya malında noksanlık, başkasında da hata görürse bu onun için fitne olmasın. Müslüman kişi, dünyasını yaşamadığı takdirde onun yanında dünyadan bahsedildiğinde huşulu davranır. İnsanların karaktersiz ve alçak olanları dünyaya aldanırlar. Tıpkı bilgili perişan kimse gibi ki, ilk eleştirisinin yanında ganimet ve dünya malı kazanacağını bekler. Borçlanm ve ihtiyaçlarım gidereceğini sanır, aynı şekilde hainlikten uzak olan Müslüman kişi de iki güzellik arasındadır. Eğer Allah'a dua ederse, Allah katındaki şeyler onun için daha hayırlıdır. Eğer Allah, ona bir malı nasib ederse, bakarsın ki o, mal ve aile sahibi olmuştur. Dindar ve soylu olmuştur. Ya da Cenâb-ı Allah, ona ahirette bazı şeyler verecektir ki, ahiret onun için daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Zenginlik ve servet ikidir. Bunlardan dünya serveti ve zenginliği, mal ve takvadır. Ahiret serveti ve zenginliği ise, kalıcı olan salih amellerdir. Allah, bu iki servet ve zenginliği bazı kimselere bir arada verir."

Süfyan-ı Sevrî dedi ki: "Bu gibi sözleri, Ali'den başka güzelce söyleyebilen başka bir kimse yoktur."

Zebid el-Yamf den rivayet olunduğuna göre Muhacir el-Amirî şöyle demiştir: "Ebu Talib oğlu Ali, bir beldeye tayin ettiği bir valisine şöyle bir mektup yazıp gönderdi: "İmdi sen uzun süre halkından ayrı durma, zira valilerin kendi halkları ile aralarına perde çekmeleri, iki dağ arasındaki bir dar boğaz gibidir. Bu durumda onlar, işlerden çok az haberdar olurlar. Araya engel kovmak, halkla olan irtibatı koparır. Bu durumda onların büyükleri güçsüz olur, küçükleri büyük olur. Güzelleri çirkin, çirkinleri de güzel olur. Hakla batıl birbirine karışır. Zira vali bir beşerdir. İnsanların kendisinden gizledikleri işlerden haberi olamaz. Halkın alnında yalana veya doğru olduklarını gösteren işaretler yoktur ki, araya yumuşak bir perde koymakla haklara müdahale edilmesine engel olamazsın. Sen, şu iki tipten birisin: Ya hakkı vermekte cimri davranan bir kimsesin. O zaman vermen gereken hakkı ne diye vermeyip engelliyorsun? Sergilemen gereken güzel huyu ne diye reayandan esirgiyorsun?

Ya da sen, cimrilik ve engellemekle mübtelâ bir adamsın. Bu takdirde sahip olduğun nimetler, çabucak elinden gider ve senden ümitlerini kestikleri takdirde insanlar hiçbir ihtiyaçlarım sana söylemezler. Oysa insanların şikayet ve haksızlıkları dile getirip adalet isteme gibi birçok ihtiyaçları vardır ki, bunları sana söylemeleri gerekiyor. Sana bu anlattığım şeylerden yararlan, payına düşen ibreti al ve inşaallah Rabbim seni doğru yola iletir."

Medainî dedi ki: Hz. Ali, valilerinden birine şu mektubu göndermişti: "Yavaş ol bakalım. Öyle görüyorum ki sen miadını doldurmak üzeresin. Aldanan kişinin hasrete duçar olacağı bir yerde, sana yaptığın işleri anlatmış bulunuyorum. Tevbeyi zayi eden ve zalim olan kimsenin bu yaptığı kötülüklerden geri dönmeyi temenni ettiği bir makamda sana bunları anlatıyorum."

Hüşeym, Şa'bi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Bekir, şiir söylerdi. Ömer, şiir söylerdi. Ali, şiir söylerdi. Ama Ali ,bunlardan daha iyi bir şairdi."
Ebu Bekr b. Büreyd, Ebu Ubeyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Muaviye, Ali'ye şöyle bir mektup gönderdi: Ey Hasan'ı babası! Benim birçok faziletlerim var. Benim babam cahiliye döneminde liderdi. İslâmiyet döneminde de ben hükümdar oldum. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m hısımı mü'minlerin dayısı ve vahiy katibiyim."
Hz. Ali de, Muaviye'ye şöyle bir mektup gönderdi: "Ey ciğer yeyicisi-nin oğlu! Sen faziletlerinle Ali'ye karşı övünüyor musun?"
Böyle dedikten sonra azadhsma şöyle dedi: 'Yaz bakalım ey çocuk!"
"Peygamber Muhammed, benim kardeşim ve kaympederinidir, şe-hidlerin efendisi Hamza da amcamdır.
Sabah akşam meleklerle birlikte uçan Cafer ise, anamın oğludur.
Muhammed'in kızı, benim evimde ve benim zevcemdir. Onun canı benim canımla, onun kanı benim kanımla birbirine karışmıştır. Muhammed'in iki torunu, Fatıma'dan doğmuş olup benim çocuklarımdır. Hanginiz benim kadar ondan nasib almışsınız?
Küçücük bir çocuk olup ergenlik çağına erdiğim zaman sizden önce İslâm'a girmiştim."
Muaviye, adamlarına dedi ki: "Bu mektubu saklayın, Şamlılar okumasınlar. Okudukları takdirde Ebu Talib oğlu Ali'nin tarafına yönelirler."
Zübeyr b. Bekkar ile diğerleri, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında Hz. Ali'nin, şu şiiri okuduğunu işittim:
"Ben Mustafa'nın kardeşiyim, soyumda şüphe yoktur. Onunla birlikte büyüdüm, onun iki torunu benim çocuklarımdır.
Benim ve Rasûlullah'ın dedesi aynıdır. Fatıma, zevcemdir. Bu sözümde yalan yoktur. İnsanların hepsi sapıklık, şirk ve inkar şaşkınlığı içinde iken ben Muhammedi tasdik ettim.
Allah'a hamd edip şükrediyorum ki O'nun ortağı yoktur.
O, kuluna iyilik yapar ve sonsuza dek bakidir."
1.Ali bu şiirini tamamladığı zaman Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi ve: "Doğru söyledin ey Ali" dedi.
Bu rivayetin senedinde münkerlik vardır ve şiirde de karışıklık var-
Harız îbn Asakir, Esbağ b. Nebata'nın şöyle dediğini rivayet etmiş-«r: «Adamın biri, Hz. Ali'nin yanma gelip şöyle dedi:
Ey mü'minlerin emin! Benim bir ihtiyacım var. O ihtiyacımı sana tmeden önce Allah'a arzettim. Eğer bu ihtiyacımı giderirser Al- hamd eder, sana da teşekkür ederim. Eğer ihtiyacımı gidermezsen
Allah'a hamd eder ve seni de mazur görürüm. Hz. Ali, o adama şöyle dedi:
- İhtiyacını yere yaz. Zira ihtiyacını bana söylerken yüzündeki zilleti görmek istemiyorum.
Adam da ihtiyacını yere: "Ben muhtacım." diye yazdı. Hz. Ali de ona:
- Sana bir elbise vereceğim, dedi. Getirilen elbise, o adama teslim edildi. Adam da elbiseyi alıp giydi, sonra şöyle dedi:
"Bana güzellikleri çürüyecek bir elbise giydirdin.
Ben de sana güzel övgülerden örülmüş bir elbise giydireceğim.
Eğer benim güzel övgüme erişirsen, büyük bir üstünlüğe erişmiş olursun.
Sana söylediğim bu övgüleri elbisene bedel saymak istemiyorum.
Güzel Övgü, sahibinin anısını yaşatır. Tıpkı yağmur gibi, onun serpintileri dağları ve ovaları diriltir.
Karşılaştığın bir hayır hususunda zamana cimrilik yapma.
Zira her kul, işlediği amelin karşılığını görecektir."
Hz. Ali, o adama:
- Sana birkaç dinar da vereceğim, dedi ve yüz dinar getirip o adama verdi. Yanında duran Esbağ, ona şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri! Hem elbise hem de yüz dinar mı veriyorsun bu adama?
- Evet. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "İnsanları hak ettikleri konuma koyun." Bu adamın da benim yanımdaki konumu bunu gerektiriyor.»
Hatib el-Bağdadî, Hz. Ali'nin şöyle bir şiir yazdığını söylemiştir:
"İnsanların kalpleri sıkışıp geniş gönülleri daraldığı zaman, sıkıntılar kalbe yerleştiği ve büyük felaketler gönülde yer yapıp mekan tuttuğu zaman,
Başa gelen sıkıntıyı gidermenin yolunu görmediğin zaman,
Akıllı kimsenin bu sıkıntıları gidermek için çare bulamadığı zaman, ümitsizliğe düştüğünde sana imdat gelir.-
Onunla sana yakın ve duana icabet eden zat, sana lütufta bulunur.
Hadiseler peşpeşe sıralandığı ve son kerteye varıldığı zaman artık onun peşisıra yakın bir genişlik gelecektir."
Ebu Bekir Muhammed b. Yahya es-Solî, mü'minlerin emiri Ebu Ta-lib oğlu Ali için şöyle bir şiir söylemiştir:
"Büyük hadise karşısında sabret.
Şevkini güzel bir sabırla tedavi et, sabırsızlanma.
Eğer bir gün sıkıntıya düşersen de, uzun zaman içinde mutlaka genişliğe kavuşursun.
Rabb hakkında kötü zan besleme, çünkü Cenâb-ı Allah, güzelliğe daha layıktır.

Sıkıntının peşi sıra genişlik gelir.
Allah'ın sözü, sözlerin en doğrusudur.
Eğer akıllar rızkı çekip getirselerdi o zaman rızık, akıllı kimselerin yanında olurdu.
Nice mü'min var ki, bir gün aç kalırlar.
Ama yakında, kokulu Selsebil ırmağının suyundan kana kana içeceklerdir."
Dünya, noksanlıklardan münezzeh olan Allah katında o kadar önemsizdir ki, kendi nezdinde kıymetli olan mü'min kimseyi aç bırakır, kıymetsiz olan köpeği doyurur, kâfir kimse yeyip içer, giyip güzel meta-lardan yararlanır, mü'min kimse ise aç ve çıplak kalır. Bu da hakimler hakimi Allah'ın hikmetinin gereğidir.
Ali b. Cafer el-Verrak, mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali için şöyle bir şiir söylemiştir:
"Elbiselerin en sağlamını giydiğin zaman bu elbise erkeklerin süsü olur. Giyen kimse bu elbiseyle onurlanıp yükselir.
Elbise hususunda mütevazi olmayı bırak. Bunu huşulu olmanın bir gereği sayma.
Zira Allah, içinde gizlediğin şeyleri bilir.
Eğer sen günahkar bir kulsan, elbisenin eski püskürüğü Allah katında derecem arttırmaz.
Sen Allah'tan korkup haramlarından sakındığın takdirde elbisenin pahalı ve kıymetli oluşu sana zarar vermez."
Bu da, şu hadis-i şerifte anlatılan hususa tıpa tıp uymaktadır:
"Doğrusu Allah, sizin suretlerinize ve elbiselerinize bakmaz. O, sadece sizin kalplerinize ve amellerinize bakar."
Sevrî dedi ki: "Dünyada zahittik, aba giymek ve kuru ekmek yemekle olmaz. Zahitlik, ancak uzun emel sahibi olmamakla elde edilir."
Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid b. Abdi'l-Ekber el-Muberreu dedi ki: Hz. Ali'nin kılıcı üzerinde şu ibare yazılı idi:
'insanların dünyaya karşı tutku ve tedbirleri vardır. Hevesin amacında da akıl ve paçaları sıvama vardır.
Rablerine itaat ederlerse, akıl onları taatlerden alıkoyar ve sözünü ettiğimiz tutkudan ötürü insanların yaşantılarının saflığı keder ve üzüntüyle karışmıştır.
Rızıklar taksim edilirken akılları sayesinde kendilerine verilmiş değildir.
Lakin o rızıklar, onlara takdir gereği ölçülü olarak verilmiştir.
Nice akıllı ve edip kimse vardır ki, rızık ona bol verilmez.
Nice ahmak kimse de vardır ki, taksirli olmakla birlikte dünyalığına kavuşmuştur.
Eğer rızık güç ve kuvvetle elde edilseydi doğan ve şahinler, serçelerin rızıklarım alıp uçururlardı."
Asmaî, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Ebu Talib oğlu Ali, bir adamla arkadaşlık etmesini istemediği bir adama şöyle dedi:
"Cahil kimse ile arkadaşlık etme, ondan sakın, nice cahil kimse vardır ki, kendisi ile arkadaşlık eden yumuşak huylu kimsenin bu huyunu alıp götürür.
Kişi arkadaşıyla ölçülür, arkadaşı kötü ise kendisi de kötüdür. Eşya da eşya ile ölçülür, benzerlerine bakılır ve kıymeti takdir edilir. Karşılaştıkları esnada kalbden kalbe bir yol vardır."
Amr b. Alâ, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ali, Fatı-ma'nm mezarı üzerinde durup şu şiiri okudu:
"Ebu Erva'yı andım, geceyi geçirdim, sanki ben geçmişte kalan kederleri geri çevirmeye vekilim.
Her iki dostun bir araya gelmesinin ayrılışı vardır.
Ölümden önceki bütün vakitler azdır.
Benim dostları birer birer arayışım, onları kaybedişim, dostluğun 4 devam etmeyeceğini gösteriyor.
Kendilerinden ayrıldığım dostlarım benim hatıramı unutacak, dostluğumu aklından çıkarıp hatırlamaz olacaktır.
Benden sonra da her dostun bir dostu olacaktır.
Eğer bir gün ecelim gelip hayattan koparsam,
Ardım sıra ağlayan kadınların ağlayışları az sürecektir."
Şairin biri, Hz. Ali için şu şiiri söylemiştir:
"Ölümlü olan kimsenin alçak gönüllü olması gerekir. Kişiye dünyada kıt kanaat geçirebileceği bir rızık yeterlidir. Kişinin anlatılamayacak derecede keder ve tutku sahibi olmaması gerekir.
Rabbimizin yaptıkları çok güzeldir.
Onun takdir ettiği rızıklar elimizden kaçacak değildir.
Ey adam! Yakında sen, konuşmaları sessizlik olan bir kavmin yanına göçüp gideceksin (ölülerin arasına karışacaksın)"
Bu fasıl çok uzayabilirdi, ancak biz, yeteri kadar şiirleri nakletmekle yetindik. Allah'a hamd ve minnet olsun.
Hammad b. Seleme, Eyyüb es-Sahtiyanî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Bekir'i seven, dini dimdik ayakta tutmuş olur. Ömer'i seven, yolu açıklamış olur. Osman'ı seven, Allah'ın nuruyla aydınlanmış olur. Ali'yi seven, sağlam kulpa tutunmuş olur. Rasûlullah'ın ashabı hakkında güzel söz söyleyen, münafıklıktan uzak kalmış olur." [2]

Şaşılacak Garîp Bîrşey

İbn Ebi Hayseme, Abdürrezzak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir defasında yanımızda hiçbir kimse olmadığı bir sırada karşısında durduğum Mamer bana gülümseyince, kendine:
- Neyin var? diye sordum. O da şöyle cevap verdi:
- Kûfelilere şaşıyorum. Sanki Küfe şehri, Ali'nin sevgisi üzerine kurulmuş. Onlardan hangisiyle konuştuysam en ılımlıları bile Ali'yi Ebu Bekir ve Ömer'e üstün tutuyor. Onlardan biri de Süfyan-ı Sevrî'dir.
- Sen Süfyan-ı Sevrfyi gördün mü? (Bu soruyu sorarken onu görmesi büyük bir hadiseymiş gibi sanıyordum.)
- O da ne ki: Eğer adamın biri bana: "Ali, bana göre Ebu Bekir'le Ömer'den daha üstündür," dese onu ayıplamam. Ebu Bekir'le Ömer'in faziletlerini sayıpta Ali'nin onlardan üstün olduğunu söylerse, bunu yadırgamam. Eğer bir adam bana: "Ömer,bana göre Ebu Bekir ile Ali'den üstündür." derse, onu da azarlamam."
Abdürrezzak dedi ki: îkimiz ıssız bir yerde oturmakta iken bunu Ve-ki b. Cerrah'a anlattım. O, benim bu sözlerimi hayretle karşıladı. Süf-yan'm nasıl olur da böyle birşey dediğini söyledi ve güldü. Sonra da şöyle dedi: "Süfyan, işi bu noktaya kadar götürecek kimse değildir, ancak o bize açıklamadığı hususları Mamer'e açıklamıştır."
Ben Süfyan'a şöyle diyordum: "Ey Ebu Abdillah! Ali'yi, Ebu Bekir'le Ömer'e üstün tutarsak buna ne dersin?" Süfyan, benim bu sorum karşısında bir süre susuyor, sonra şöyle diyordu: Korkarım ki bu, Ebu Bekir'le Ömer'e dil uzatmak olur. Onun için biz bu hususta susuyor, birşey söylemiyoruz."
Abdürrezzak dedi, ki: İbn Tevmi yani Mamer'e gelince o dedi ki: Babamın şöyle dediğim işittim: "Ebu Talib oğlu Ali'nin üstünlüğü yüz menkıbe iledir. Ayrıca onlara menkıbeleri hususunda da ortak olmuştur. Ben, Osman'ı Ali'den daha çok seviyorum."
Bu sözlerde karışıklık vardır. Belki de Mamer, bunları birbirine karıştırmıştır. Çünkü Kûfelilerin bazılarından nakledilen meşhur rivayetlerde anlatıldığına göre onlar, Ali'yi, Osman'dan üstün görürlermiş. Ama Ebu Bekir ile Ömer'den asla üstün görmezlermiş. Ebu Bekir'le Ömer'in diğer sahabelere üstünlüğünü, ancak geri zekalı kimseler bilemez. Şu imamlara gelince onlar nasıl bilmesinler? Hatta Eyyüb ve Dare Kutni gibi birçok âlim: "Ali'yi Osman'a üstün tutan kimse, Muhacirlerle Ensâr'ı tahkir etmiş olur." demişlerdir. Bunlar, doğru, sahih ve güzel sözlerdir.
Yakub b. Ebi Süfyan, Ebu Salih el-Hanefî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Talib oğlu Ali'nin Kur'ân'ı alıp başı üzerine koyduğunu gördüm. Öyle ki Mushafm yapraklarının hışırtılarını işitiyordum. Sonra Ali şöyle dedi:
"Allah'ım, bunlar Mushaf taki hükümleri ümmete tatbik etmeme engel oldular. Bari sen bu Mushaf taki şeylerin sevabını bana ver. Allah'ım, ben bunları usandırdım, bunlar da beni usandırdılar. Ben bunlara öfke duydum, bunlar da bana öfke duydular ve beni huy ve karakterimin dışına sürüklediler. Bende görülmeyecek olan bir ahlakı meydana getirdiler. Allah'ım, sen beni bunlardan daha hayırlı kimselerle karşılaştır ve bunlara benden daha şerli bir kimseyi getir. Allah'ım, bunların kalplerini tuzun suda eriyişi gibi eritip öldür." Hz. Ali, bu sözlerini Kûfeliler hakkında sövlemişti.
İbn Ebi Dünya, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu gece rüyamda Rasülullah (s.a.v.)'ı gördüm. Kendisine şöyle dedim:
- Ya Rasûlallah, senin bu ümmetinden gördüğüm eğrilik ve husumet nedir?
- Onlara beddua et.
- Allah'ım, beni bunlardan daha hayırlı kimselerle karşılaştır. Ve benden daha kötü bir kimseyi bunların başlarına getir." Hz. Ali, bu rüyayı gördüğü gün evinden çıktı. İbn Mülcem onu öldürdü."
"Kitabü'l-Kader" adlı eserinde Ebu Davud, şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Haricilerin savaşı esnasında arkadaşları Hz Ali'yi, her gece onar nöbetçi ile koruyorlardı. Bu muhafizlar geceleyin mescidde silahlı olarak nöbet tutarlardı. H7. Ali, onları görünce şöyle sordu:
- Burada niçin oturuyorsunuz?
- Senin için nöbet tutuyoruz ve seni koruyoruz.
- Sema ehline karşı mı beni koruma altına alıyorsunuz? Yerde olacak şeyler önce semada kararlaştırılır. Benim üzerimde Allah tarafından sağlam bir kalkan vardır. Her insanın meleklerden bir muhafızı vardır. O insana, bir hayvan veya başka birşey saldırmak istediği zaman melek, ona: "sakın, sakın" der. Ama kader gelip çattığı zaman muhafiz olan melek o insanın yanından uzaklaşır. (Başka bir rivayette anlatıldığma göre Hz. Ali şöyle demiştir: Her insanı koruyan iki melek vardır. Kader gelip çattığı zaman o muhafiz melekler, onu bırakıp giderler). Bir kul kendisinin başına gelecek olan şeyr~ mutlaka geleceğini ve kaderinde yazılı olmayan bir şeyle de karşılaşmayacağını kesin olarak bilmedikçe imanın tadını alamaz."
Hz. Ali, her gece mescide girer ve orada namaz kılardı. Sabahında Öldürüleceği gece olduğu zaman Hz. Ali, o gece biraz muzdarib olup rahatsızlandı. Aile efradım topladı, onlarla görüştü. Sabah vakti mescide giderken kazlar onun yüzüne karşı bağırıştılar. Halk, onları susturdu. Hz. Ali ise: "Bırakın bunları, bunlar benim için ağıt döküyorlar." dedi. Mescide çıktığı zaman İbn Mülcem, onu vurdu ve önceki sayfalarda anlattığımız hususlar meydana geldi. İnsanlar:
- Ey müminlerin emiri! Murad kabilesinin bütün ferdlerini öldürelim mi? diye sorduklarında Hz. Ali, şu cevabı verdi:
- Hayır, sadece İbn Mülcem'i hapsedin ve tutukluluk halinde ona iyi davranın, eğer ölürsem onu öldürün. Eğer yaşarsam, yaralara karşılıklı kısas vardır.

Bu hadise üzerine Hz. Ali'nin kızı Ümmü Külsüm, şöyle demeye başladı: "Eyvah sabah namazına! Kocam, mü'minlerin emir Ömer sabah namazında öldürüldü, mü'minlerin emiri babam Ali de sabah namazında vuruldu!"
Vurulduğu zaman Hz. Ali'ye sordular:
- Senden sonraki halifeyi belirlemiyecek misin?
- Hayır. Ben, Rasûlullah'm sizi halifesiz bıraktığı gibi halifesiz bırakıyorum. Eğer Allah, size hayır murad ederse, er hayırlınızı halife seçmekte sizi bir araya getirecektir. Tıpkı Rasûlullah'tan sonra en hayırlınızı halife seçmekte bir araya geldiğiniz gibi.
Bu da dünyadaki son deminde Hz. Ali'nin, Ebu Bekir'in fazilet ve üstünlüğünü itiraf etmesi idi.
Tevatür yoluyla sabit olduğuna göre Hz. Ali, halifeliği zamanında Kûfe'de emirlik sarayında şöyle bir nutuk irad etmiştir:
"Ey insanlar! Peygamberlerden sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir'dir, sonra Ömer'dir. Eğer üçüncünün adım belirlemek isteseydim belirlerdim."
Rivayete göre Hz. Ali, bu hutbesini irad edip minberden inerken de Şöyle- demiştir: "Ömer'den sonra bu ümmetin en hayırlısı Osman'dır, sonra yine Osman'dır."
Hz. Ali, vefat ettiği zaman aile efradı onu yıkayıp defnettiler. Namazını oğlu Hasan kıldırdı ve dört tekbir aldı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre dörtten fazla tekbir almıştır. Hz. Ali, Kûfe'de Darü'l-Hüafe'ye defne dil mistir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Küfe camimin kıblesinde bulunan Âl-i Ca'de b. Hübeyre'nin evindeki bir odaya defnedilmiştir ki, bu odada Babü'l-Verraki'nin hizasmdadır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ali, Küfe dışında defnedilmiş tir. Künaseye defnedildiğine veya çöle defnedildiğine dair rivayetler de vardır.
Şerik el-Kadi ile Ebu Nuaym Fadl b. Dekin dediler ki: "Hz. Ali'nin mübarek cesedini oğlu Hasan, Muaviye ile barış yaptıkta sonra Kûfe'den nakledip Medine'ye götürmüş ve orada Rasûlullah'm kızı Fa-tıma'nın mezarının yanına Baki mezarlığına defnetmiş tir."
İsa b. Dab dedi ki: "Hz. Ali'nin mübarek cesedini bir sandukaya koyup deveye yükleyerek götürdüler. Onu Tayy kabilesinin bulunduğu beldeden götürürlerken cesedi taşımakta olan deveyi kaybettiler. Tayy kabilesi, devenin üzerindeki sanduka içinde mal olduğunu zannederek yakaladılar. Sandukayı açtıklarında içinde bir ceset bulunduğunu gördükleri zaman onu kendi beldelerine defnettiler ve mezarı da şimdiye kadar bilinmemektedir."
Meşhur rivayete göre -Hz. Ali'nin mezarı, Abdülmelik b. îmran'm da anlattığı gibi şimdiye dek Küfe'de bulunmaktadır. Yine Abdülmelik b. îmran'm ifadesine göre halife Hişam zamanında Emevilerin valisi Ha-lid b. Abdullah el-Kasrî, bazı binalar inşa etmek için bir takım evleri yıktığı zaman yıktığı yerlerdeki evlerden birinde bir mezar görmüş, mezarı açıp baktığında içinde saçı sakalı ağarmış bir ceset görmüş ve bu cesedin de Hz. Ali'ye ait olduğunu anlayınca yakmak istemiş, halk ona: "Ey emir! Emeviler senden bütün bu kötülükleri yapmam istemiyorlar, niçin böyle yapıyorsun?" deyince o da Hz. Ali'nin cesedini bir çuhaya sararak oraya yeniden defnetmişti. Anlatıldığına göre Hz. Ali'nin cesedi oradan alınıp başka yere götürülünceye kadar mezarının bulunduğu evde kimse oturamamıştır. îbn Asakir, böyle bir rivayette bulunmuştur.
Sonra Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Abdurrahman b. Mülcem'i zindandan çıkarıp yamna getirmişti. İnsanlar onu, yakmak için odun ve neft getirip oraya yığmışlardı: Hz. Ali'nin çocukları onlara: "Bırakın da biz bundan Öcümüzü alalım." demişlerdi. Bunun üzerine îbn Mülcem'in elleri ve ayakları kesilmiş, buna rağmen asla sabırsızlık göstermemişti. Bu haliyle de Allah'ı zikretmeye ara vermemişti. Gözlerine mil çekildi, yine Allah'ı zikrediyor ve îkra sûresini baştan sona okuyordu. Okurken de gözlerinden yanaklarına yaşlar akıyordu. Sonra dilini koparmak istediler. Ancak o zaman şiddetli şekilde sızlanmaya ve sabırsızlık göstermeye başladı. Bunun sebebini kendisine sorduklarında şu cevabı verdi: "Dünyada bir an bile Allah'ı zikretmeksizin boş durmaktan korkarım." Böyle dediği esnada öldürüldü ve ateşle yakıldı. Allah onu kahretsin.
Muhammed b. Sa'd dedi ki: "îbn Mülcem, esmer tenli, güzel yüzlü, parlak şimali bir adamdı, saçları kulak yumuşaklarına kadar uzanıyordu. Alnında secde izi vardı."
Âlimler dediler ki: İbn Mülcem'in öldürülmesi için Hz. Ali'nin oğlu Abbas'ın buluğa ermesine kadar beklenilmedi. Çünkü o babasının Öldürüldüğü gün küçük idi.
Dediler ki: Hz. Ali'nin oğlu Abbas'm buluğa ermesine kadar beklenilmedi, çünkü îbn Mülcem kısas olarak değil de savaş suçlusu olararak öldürüldü. Doğrusunu Allah bilir.
Hz. Ali, hicri kırkıncı senenin ramazan ayının onyedinci gününde "cuma günü" vuruldu. Bu hususta ihtilaf yoktur. Bazıları onun vurulduğu gün öldüğünü, bazıları ise ramazanın on dokuzuncu günü "pazar günü" Öldüğünü söylemişlerdir.
Fellas dedi ki: Hz. Ali, ramazanın yirmibirinci gecesinde vuruldu ve yirmi dördüncü gecesinde vefat etti. Vefat ederken elli küsur veya elli sekiz yaşındaydı. Bazıları ise altmışüç yaşında iken vefat ettiğini söylemişlerdir. Meşhur olan rivayet de budur.
Muhammed b. Hanefi'ye, Ebu Cafer el-Bakır, Ebu îshak es-Sebü ve Ebu Bekir b. îyas bu görüştedirler. Bazıları ise, Hz Ali'nin altmışdört yaşında ya da altmışüç yaşında iken • vefat ettiğini söylemişlerdir. Ebu Cafer el-Bakır ise, altmışbeş yaşında iken vefat ettiğini söylemiştir.
Hz. Ali'nin halifeliği dört sene dokuz ay sürmüştür. Bazları ise, halifeliğinin dört sene sekiz ay ve yirmiüç gün sürdüğünü söylemişlerdir. Allah ondan razı olsun.
Cerir, Muğire'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, karısı Fahite binti Kurta ile birlikte bir yaz gününde uyumakta iken Hz. Ali'nin ölüm haberini aldı. Yatağından kalkıp oturdu ve: "înnâ lillahi ve innâ ileyhi raciun." dedi. Ağlamaya başladı.

Karısı Fahite, ona şöyle dedi:
- Bak hele şuna sen! Dün Ali ile savaşıyordun, bugün ise onun ölümü için ağlıyorsun.
- Yazıklar olsun sana! Ben, Ali'nin kaybedilen hilmine, ilmine, faziletine, İslâm'a bizden önce girişine ve hayırlı bir kimse olduğuna ağlıyorum."
"Şeytanın Hileleri" adlı kitabında İbn Ebu Dünya şöyle dedi: "Mua-viye'nin komutanlarından Şamlı birisi, bir gece oğlun öfkelendi, onu evinden kovdu. Oğlu da evden çıktı, ama nereye gideceğini bilemediği için kapının önünde oturdu. Bir müddet uyudu, sonra uyandığında kapılarım, yabani ve siyah bir kedinin tırmalamakta olduğunu gördü, içerideki evcil kedileri kapıya geldiğinde yabani kedi, içeridekine şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana, kapıyı aç hele.
- Açamam.
- Yazıklar olsun sana! Yiyebileceğim birşey getir bana. Aç ve yorgunum, şimdi Kûfe'den geliyorum. Bu gece orada büyük bir hadise meydana geldi. Ebu Talib oğlu Ali öldürüldü.
- Vallahi evde her ne varsa hepsinin üzerine sahiplerim Besmele çekip Allah'ın adını anonslardır. Sadece üzerinde et pişirilen bir şiş var. O şiş üzerinde sahibini et pişirir.
- O şişi bana getir.
İçerideki kedi o şişi getirip kapıda duran yabani kediye verdi. Yabani kedi de şişi yalamaya başladı. Böylece ihtiyacını giderip geri döndü. Bu manzarayı dışarıda kapı önünde oturmakta olan ev sahibinin oğlu görüyor ve kediler arasında geçen konuşmayı işitiyordu. Kalkıp kapıyı vurdu. Babası kapıya geldi ve:
- Kim o? diye sordu, oğlu da şu cevabı verdi:
- Kapıyı aç.
- Yazıklar olsun sana! Neyin var?
- Kapıyı aç.
Babası kapıyı açtı, oğlu içeri girdi ve gördüğü şeyi babasına anlattı. Babası da ona şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana, yoksa bu gördüğün bir rüya mıydı?
- Hayır, vallahi.
- Yazıklar olsun sana, yoksa benden sonra delirdin mi sen?
- Hayır vallahi. Durum, tıpkı sana anlattığım gibidir. Şimdi sen Muaviye/nin yanına git ve sana söylediklerimi, ona da anlat ve bu sözümü muhafaza et.
Ba.ba evden çıkıp Muaviye'nin konağına gitti. İçeri girmek için izin istedi, izin verildi. îçeri girdi. Durumu oğlunun anlattığı şekilde Muavi-ye'ye anlattı. Onlar da bunun tarihini belirlediler ve postanın gelmesini beklediler. Posta geldiğinde durumun, anlatıldığı gibi cereyan ettiğini anladılar."
Ebu'l-Kasım, Amr b. Esamm'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'e şöyle dedim:
- Şiiler, kıyamet gününden önce Ali'nin tekrar dünyaya geleceğini iddia ediyorlar.
- Yalan söylüyorlar. Bunlar aslında Ali'nin taraftarı değildirler. Eğer onun kıyametten önce dünyaya yeniden geleceğini bilseydik, onun zevcelerini başkalarıyla evlendirmez, malım da paylaştırmaz dik." [3]

Hz. Ali'nin Oğlu Hasan'ın Halifeliği

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Hz. Ali (r.a), îbn Mülcem tarafından vurulduğunda Müslümanlar, Hz. Ali'ye şöyle dediler:
- Ey mü'minlerin emiri, yerine bir halife tayin et.
- Hayır ben, Rasûlullah (s.a.y.)'ın sizi halifesiz bıraktığı gibi halifesiz bırakacağım. Eğer Allah, size hayır murad ederse, Rasûlullah't an sonra en hayırlınızı halife seçme hususunda ittifak ettiğiniz gibi benden sonra da en hayırlınızı halife seçmekte ittifak edersiniz.
Hz. Ali, vefat edince oğlu Hasan namazını kıldırdı. Çünkü o, Ali'nin en büyük oğlu idi. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi sahih kavle göre Hz. Ali, Kûfe'de emirlik köşküne defnedilmiştir. Hz. Ali'nin defin işi tamamlandığı zaman Hz. Hasan'a ilk olarak Kays b. Sa'd b. Ubade gelip: "Elini uzat, Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünneti üzerine seninle be/atlaşayım." dedi Hz. Hasan sustu. Kays, onunla bey'atlaştı. Sonra da halk gelip Hasanla bey'atlaştı. Bu bey'atlaşma, Hz. Ali'nin vefat ettiği günde olmuştu. Hz. Ali, bir kavle göre vurulduğu gün vefat etmiştir ki, o gün hicri kırkıncı senenin ramazan ayının onyedinci günü olan cuma günü idi. Başka bir rivayete göre ise, vuruluşundan iki gün sonra vefat etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ali, ramazanın son on gününde vefat etmiştir. Hz. Hasan'm halifeliğe geçtiği gün Kays b. Sa'd Azerbeycan valisi idi. Kays'm eli altında 40.000 savaşçı vardı. Bunlar, Hz. Ali'ye ölüm üzerine bey'at etmişlerdi. Ali vefat edince Kays b. Sa'd, Şamlılarla savaşmak üzere harekete geçmesi için Hz. Hasan'a ısrar etti. Hz. Hasanda Kays'ı Azerbeycan valiliğinden azledip yerine Ubeydullah b. Abbas'ı atadı. Hasan, kimse ile savaşmak istemiyordu. Ancak etrafındakiler

zorlayarak onu bu görüşünden vazgeçirdiler ve benzeri duyulmamış büyük bir ordu teşkil ettiler. Hasan, bu ordunun 12.000 kişilik öncü kuvvetlerinin basma Kays b. Sa'd b. Ubade'yi komutan olarak tayin etti. Kendisi de diğer askerlerle onun peşi sıra Şam'a doğru harekete geçti ki, Muaviye ve Şamlılarla savaşsın. Medain'e uğradığında orada mola verdi. Öncü kuvvetler ilerlediler, kendisi Medain dışında ordugah kurmuş iken biri: "Dikkat edin! Kays b. Sa'd b. Ubade öldürüldü!" diye bağırdı İnsanlar ayaklandılar. Birbirlerinin eşyalarını yağmaladılar, hatta Hasan'm taht-ı revanim da yağmalamışlardi. Nihayet onlar, Hz. Hasan'ın üzerinde oturmakta olduğu sergisini de elinden zorla almak istediler. Kendisi bineğine binerken biri onu yarayladı. Hareket edemeyecek hale geldi. Hasan, onlara çok kızdı. Bineğine binip gitti ve Medain'deki beyaz köşke girip konakladı, yaralı haldeydi. Onun Medain'deki valisi, Sa'd b. Mesud Sakafi idi. Sa'd, Cisr savaşının komutanı Ebu Ubeyd'in kardeşi idi. Askerler köşke yerleştikleri zaman Muhtar b. Ebi Ubeyd (Allah onu kahretsin.), amcası Sa'd b. Mes'ud'a dedi ki:

- Şeref ve servet sahibi olmak istemez misin?
- Neymiş bu şeref ve servet?
- Ali'nin oğlu Hasan'ı yakalayıp zincire vuracak ve Muaviye'ye göndereceksin.
- Allah sizi kahretsin ve teklifinizi de kahretsin. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın kızı Fatıma'nın oğluna ihanet mi edeceğim?

Hasan, askerlerinin etrafından dağılıp gittilerini görünce onlara öfkelendi ve Şamlılara doğru gitmekte iken Muaviye'ye bir mektup göndererek barış pazarlığında bulunmayı teklif etti. Muaviye de ona Abdullah b. Amir ile Abdurrahman b. Semüre'yi gönderdi. Bunlar, Kûfe'ye gelip Hz. Hasan'a istediği malları verdiler. Hz. Hasan da Kûfe'deki beytül maldan 5.000.000 dirhem alacağına dair bir şart ileri sürdü ve ayrıca Dâr Ebcerd'in haracının kendisine verilmesini ve kendisinin duyacağı şekilde Ali'ye sövülmem e sini şart koştu. Eğer bu şartlarına uyulursa, halifelikten vaz geçeceğini ve idareyi Muaviye'ye bırakacağını, böylece Müslümanların kanlarının akıtılmasını önleyeceğini söyledi. Bu şartlar üzerinde barış antlaşması yaptılar ve yönetim bütünüyle Muaviye'nin eline geçmiş oldu. Bunun detayları ileriki sayfalarda verilecektir. Hz. Hasan'm bu girişimine kardeşi Hüseyin razı olmadı. Hasan'ı kınadı. Aslında Hasan'm yaptığı doğruydu. Nitekim bunun delilini de yakında anlatacağız.

Hasan, öncü kuvvetlerinin komutanı Kays b. Sa'd'a haber göndererek Muaviye'ye itaat etmesini ve emrini dinlemesini emretti Ancak Kays b. Sa'd, bunu kabule yanaşmadı, hem kendisinin hem de Muaviye'nin emri dışına çıkarak kendisine uyan adamlarıyla birlikte bir tarafa çekildi. Sonra dönüp Muaviye'ye yakın bir zamanda bey'at etti. Nitekim bunu da ileriki sayfalarda anlatacağız.

Meşhur rivayete göre Hasan, hicretin kırkıncı senesinde Muaviye'ye bey'at etmiştir. Bu yüzden bu seneye Amü'l-Cemaa (cemaat senesi) denilmiştir. Zira bu senede yönetim bütünüyle Muaviye'nin elinde toplanmıştı.

İbn Cerir ile diğer siyer âlimleri nezdinde meşhur olan görüşe göre halifeliğin Muaviye'ye devredilişi, hicretin kırkbirinci senesinin başında cereyan etmiştir. Nitekim Allah izin verirse, bunu da ileride açıklayacağız. ;

Bu sene de (hicri kırkbirinci) Muğire b. Şube, insanlara hacc ettirmiştir. İbn Cerir'in, İsmail b. Raşid'den naklettiğine göre Muğire b. Şube, Muaviye'nin adına bir mektup uydurup yazarak güya insanlara hac emiri olarak o senede kendisi tayin edilmiş. Bunu öğrenen Utbe b. Ebu Süfyan da kardeşi Muaviye'den hac emirliğini kendisine verdiğine dair. bir mektup aldı ve hemen Mekke'ye geldi. Fakat Muğire, ondan çabuk davranarak zilhicce ayının sekizinci gününde işi Utbe'den önce tamamlamak için insanlara vakfe yaptırdı.

İbn Cerir'in bu nakli kabul edilemez ve Muğire'nin böyle bir harekette bulunmuş olduğuna inanılamaz. Allah ondan razı olsun. Fakat bunun batıl bir rivayet olduğu bilinsin diye biz bunu burada dikkatlerinize arzettik. Çünkü sahabeler, böyle bir davranışta bulunmayacak kadar kadri yüce kimselerdirler. Bu, Şiilerin bir uydurmasıdır.

îbn Cerir dedi ki: Bu sene Hz. Ali vefat edince Kudüs'te Muaviye'ye bey'at edildi. Şamlılar da emirü'l mü'minin sıfatıyla Muaviye'ye bey'at ettiler. Çünkü artık onların nezdinde de çekişine sebebi kalmamıştı. O esnada Iraklılar, Şamlılara karşı savunmak için Hz. Hasan'ı ayaklandırdılar. Ancak bu çabaları sonuç vermedi. Onların bu başarısızlıklarının sebebi, faklı görüşlere sahip olmaları ve emirlerine muhalefette bulunmaları idi. Eğer bilselerdi, Allah'ın kendilerine bir nimet olarak verdiği şeyin kadrini bilirler ve Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatıma'nın oğlu Hasan'a bey'at ederlerdi ki o, Müslümanların efendisi, sahabelerin bilginlerinden, yumuşak huylularından ve görüş sahibi şahsiyetlerinden biri idi. Hz. Hasan'm Raşid halifelerden biri olduğunu, bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde Rasûlullah (s.a.v.)'m azadhsı Sefme'den naklettiğimiz şu rivayet isbatlamaktadır:

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Benden sonra halifelik otuz senedir, ondan sonra hükümdarlık olacaktır."

Otuz senelik süre, Hz. Ali'nin oğlu Hasan'm halifeliği ile tamamlanmıştır. O, hicri kırkbirinci senenin rebiyülevvel ayında Muaviye'nin lehine olmak üzere halifelikten feragat etmiştir. Böylece Rasûlullah'ın vefatından sonraki otuz sene tamamlanmış oldu. Rasûlullah (s.a.v.), hicri onbirinci senenin rebiyülevvel ayında vefat etmişti. Bu da Peygamber (s.a.v.)'in nübüvvetinin delillerinden biridir. Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Hasan'm Muaviye lehine halifelikten feragatta bulunuşunu övmüş ve bu fani dünyayı bırakıp kalıcı ahirete rağbet edişi sebebiyle onu methetmiştir ki, o da bu ümmetin kanının akıtılmasına engel olmuştu. Halifelikten vaz geçmiş, hükümdarlığı Muaviye'nin eline bırakmıştı ki, Müslümanların idaresi tek emirin elinde toplansın. Rasûlullah (s.a.v.), işte bu yüzden Hz. Hasan'ı övmüştü. Ebu Bekre es-Sakafi, Rasûlullah (s.a.v.)'m minbere çıkıp Hasan b Ali'yi yan tarafına alarak h cemaata gah Hasan'a bakıp şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ey insanlar, benim şu oğlum efendidir. Allah, bunun vasıtasıyla Müslümanlardan iki büyük cemaatın arasım bulacak ve onları barıştıracaktır." Bu hadisi, Buharı rivayet etmiştir. [4]

Hicretîn Kırkbirinci Senesi

İbn Cerir dedi ki: Bu sene Ali'nin oğlu Hasan, yönetimi Muaviye b. Ebi Süfyan'a teslim etti.
îbn Cerir, daha sonra Zührf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Iraklılar, Ali'nin oğlu Hasan'a bey*at ettikleri zaman Hasan, onlara karşı şu şartı koştu: "Emrimi dinleyecek ve bana itaat edeceksiniz. Benimle barışık olanlarla barışık olacak, benimle savaşanlarla savaşacaksınız."
Iraklılar ondan kuşkuya kapılarak: "Şu adamınıza ne oluyor?" dediler ve kısa süre sonra onu eleştirip muhalefet ettiler ve kızdırdılar. O da onlara daha çok kızdı ve onlardan koptu. O esnada onların kendisinden ayrılıp dağıldıklarını ve kendisine muhalefet ettiklerini anladı. Kendisi de barış için Muaviye'ye bir mektup gönderdi ki, iki tara fin isteklerine uygun bir barış antlaşması yapsınlar.
Kitabu's-sulh adlı bölümde Buharı, Ebu Musa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hasan'm şöyle dediğini işittim: "Allah'a yemin ederim ki, Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye'nin karşısına dağlar misali askeri birliklerle çıktı."
Amr b. As da şöyle dedi: "Ben böyle büyük askeri birlikler görüyorum ki, akranlarını öldürmedikçe geri dönmeyeceklerdir. Allah'a yemin ederim ki, iki taraftan en hayırlı adam olan Muaviye de şöyle dedi: "Şunlar bunları, bunlar da şunları öldürürlerse, insanların işini benim için kimler idare edecek? Onların zayıflarını, benim için kimler koruyacak. Onların kadınlarını, benim için kimler himaye edecek?"
Böyle dedikten sonra Muaviye, Hasan'a Kureyş'in Beni Abdüş-şems kolundan Abdurrahman b. Semüre ile Abdullah b. Amir' gönderdi ve onlara şu talimatı verdi:
"Şu adama gidin, ona tekliflerde bulunun. Ona bazı şeyleri söyleyin ve ondan bazı taleplerde bulunun." Bu ikisi Hasan'm yanma gittiler, onunla konuştular. Ona bazı şeyleri teklif ettiler ve bazı isteklerde bulundular. Hasan da onlara şöyle dedi:
- Biz Abdülmuttalib oğullarıyız. Şu malı elde etmişiz ve bu ümmet, kanı içinde fesada bulanmıştır.
- Muaviye sana şu ve şu tekliflerde bulunuyor, senden talepte bulunuyor ve seninle barışmak istiyor.
- Bunu bana kim garanti eder?
- Biz garanti ederiz.
Hasan, onlardan hangi talepte bulunduysa onlar: "Biz bunu sana garanti ederiz." dediler ve bunun üzerine Hasan, Muaviye ile barış antlaşması yaptı.»
Ebu Bekre şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'ı minber üzerinde gördüm. Ali'nin oğlu Hasan da yan tarafta duruyordu. Rasûlullah, bazen cemaata, bazen da Hasan'a bakıyor ve şöyle diyordu:
"Benim şu oğlum efendidir. Umarım ki Cenâb-ı Allah, bunun vasıtasıyla Müslümanlardan iki büyük cemaati barıştırır."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Bekre'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), bir gün bizimle sohbet ediyordu. Ali'nin oğlu Hasan da onun kucağında idi. Peygamber (s.a.v.), ashabına dönüp onlarla konuşuyor, sonra Hasan'a dönüyor, onu öpüyor, sonra da şöyle diyordu: "Doğrusu şu oğlum efendidir. Eğer yaşarsa, Müslümanlardan iki grubu barıştıracaktır."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Bekre'nin oğlu Hasan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah'a yemin ederim ki, Ali'nin oğlu Hasan'm hilafeti döneminde bir fincan kadar kan dahi akmış değildir."
Ebu Yala, Said b. Ebi Said el-Medenî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Hüreyre ile birlikteydik. Ali'nin.oğlu Hasan gelip bize selam verdi. Ebu Hüreyre de ona: "Ve aleykesselam ya seyyidi" diye karşılık verdi. Sonra da şöyle dedi: "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'m Hasan hakkında: "Doğrusu o Seyyid (efendİ)'dir." dediğin işittim."
Ebu Hasen Ali b. el-Medinî dedi ki: "Hasan, hicretin kırkbirinci senesinin rebiyülevvel ayının beşinci gününde yönetimi Muaviye'ye teslim etti." Başkalarıysa onun rebiyülahir ayında yönetimi Muaviye'ye teslim ettiğini söylemişlerdir. Cemaziyelevvel ayının başında teslim ettiğine dair rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Yine Ebu'l Hasen Ali b. el Medinî diyor ki: İşte o zaman Muaviye, Küfe şehrine girdi ve bey'attan sonra insanlara bir hutbe irad etti."
İbn Cerir'in anlattığına göre Amr b. As, Muaviye'ye şöyle bir teklif-de bulundu: Ali'nin oğlu Hasan'a emir ver de insanlara hutbe irad etsin ve senin lehine yönetimden feragat ettiğini bildirsin."
Muaviye de Hasan'a bu emri verdi. Hasan da kalkıp insanlara bir hutbe irad etti ve Allah'a hamdü senada bulunup Rasûlullah'a salatü selamda bulunduktan sonra hutbesinde şöyle dedi:
- Ey insanlar! Doğrusu Cenâb-ı Allah, öncekilerimiz vasıtasıyla sizleri hidayete iletmiştir ve sonradan gelenlerimiz vasıtasıyla da kanlarımızın akıtılmasını önlemiştir. Bu yönetim işinin bir müddeti vardır. Dünya dönerlidir. Doğrusu yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'e şöyle buvurmuştur: " Bilmem! Belki bu gecikme sizi denemeK ve bir süreye kadar geçindirmek içindir."
Böyle dediği zaman, Muaviye ona öfkelendi ve oturmasını emretti. Kendisine Hasan'ı konuşturmasını teklif eden Amr b. As'ı da bu yüzden kınadı ve bu Öfke onun içinde kalmaya devam etti. Doğrusunu Allah bilir.
"Cami' adlı eserinde Tirmizfnin konuyla alakalı olarak rivayet ettiği hadis şöyledir:
«Mahmud b. Gaylan, Yusuf b. Sa'd'm şöyle dediğini bize nakletti: Adamın biri, Muaviye ile bey'atlaşmasmdan sonra Ali'nin oğlu Hasan'a kalkıp şöyle dedi:

- Mü'minlerin yüzünü kararttın (veya ey mü'minlerin yüzünü karartan adam!)
Hasan da ona şöyle karşılık verdi:
- Beni kınama. Allah sana rahmet etsin. Peygamber (s.a.v.), rüyasında Ümeyye oğullarının kendisinin minberi üzerine çıktıklarını görmüş, bundan hoşlanmamıştı. Bu rüyası yüzünden şu ayet-i kerimeler nazil olmuştu:
"Ey Muhammed! Doğrusu sana Cennet'teki Kevser nehrini vermişizdir."
"Doğrusu biz, Kur'ân'ı Kadir gecesinde indirimsizdir. Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin? Kadir gecesi 1000 aydan daha hayırlıdır."(Kadir, 1-4.)
Yani ey Muhammed! Senden sonra Ümeyye oğulları bin ay süreyle hüküm süreceklerdir.»
Fadl dedi ki: Ümeyye oğullarının hakimiyet süresini hesapladık, tam tamına 1000 ay olduğunu tesbit ettik.
Tiraıizî, bunun garip bir hadis olduğunu ifade etmiştir. Hatta bu hadis cidden münkerdir. Tefsirimizde bunun münkerliğini yeterince açıkladık.
Hafız Ebu Bekir Hatib el-Bağdadî, Ebu'l-Arifin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hasan'm ordusunun 12.000 kişiden teşekkül eden öncü birlikleri içinde Mesken'de bulunuyorduk. Şamlılarla savaşmak içir ölüm sözü vermiştik. Başımızda da Ebu'1-Gamr Taha ismindeki komutan bulunuyordu. Hasan'm, Muaviye ile barıştığına dair haber bize ulaştığında öfkeden sanki belimiz kırılmış gibi olmuştu. Hasan, Kûfe'ye geldiğinde bizden Ebu Amir Said b. en-Netel isminde bir adam, ona şöyle dedi:
- Selam sana ey mü'minleri alçaltan kişi. Hasan, ona şöyle karşılık verdi:
- Böyle deme ey Amir! Ben mü'minleri alçaltan kişi değilim. Aksine ben onların hükümdarlık uğruna öldürülmelerini istemedim."
Muaviye, bizim beldelerimizi teslim alıp Küfe şehrine girdiğindeorada bir hutbe irad etti. Diğer belde ve şehirlerde de onun emri altına girildi. Arap dahilerinden biri olan Kays b. Sa'd-da önce ona muhalefet etmeye karar vermişken sonra dönüp ona bey'at etti. O senede Muavi-ye'ye ittifakla bey'at edilmiş oldu.
Hz. Hasan, kardeşi Hüseyin, diğer kardeşleri ve amcaları, oğlu Abdullah b. Cafer'le birlikte Irak diyarından göçüp peygamber şehri Medine'ye gittiler. O şehrin sakinlerine salâtü selâmların en üstünü olsun. Hz. Hasan, her bir mahalleden geçtiğinde mahalle sakinleri onu, yönetimi Muaviye lehine bırakmasından ötürü kınayıp azarlıyorlardı. Aslında o, yaptığı bu işte haklı olup Övgüye layık bir davranış örneği sergilemişti. Bu yaptığından ötürü de kalbinde herhangi bir sıkıntı ve sorumluluk hissetmiyordu. Kendini kınamıyor ve pişmanlık hissetmiyordu. Aksine o, yaptığı bu işe razı olmuş, bununla sevinmişti. Her ne kadar bazı akraba ve taraftarları bunu hoş karşılamamışlarsa da o, bundan memnundu. Bu eleştiriler ondan sonra da devam etti, günümüze kadar geldi. Aslında o, böyle yapmakla sünnete tabi olmuş ve Peygamber Efendimiz'in methine mazhar olmuştu. Çünkü o, böyle yapmakla ümmetin kanının akıtılmasını önlemişti. Nitekim bu hareketim önceden sezen Rasûlullah (s.a.v.), onu bu davranışı sebebiyle önceden övmüştü. Bununla ilgili sahih hadis, önceki sayfalarda nakledilmişti. Allah'a hamd ve minnet olsun.
Hz. Hasan'm fazilet ve üstünlükleri, onun vefat bahsinde anlatılacaktır. Allah ondan razı olsun, onu hoşnud kılsın. Makamını da Firdevs Cennet'i yapsın ki, öyle de yapmıştır.
Muhammed b. Sa'd, Ebu Rezin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali'nin oğlu Hasan, cuma gününde bize hutbe irad, etti İbrâhîm sûresini minber üzerinde okudu ve sonuna vardı."
İbn Asakir'in rivayetine göre Hasan, her gece Kehf sûresini yazılı bir levha üzerinde okur, o levhayı elinde tutarak eşlerinin odalarına gidip dolaşır, uyumadan önce sûreyi yatağında tamamlardı. Allah ondan razı olsun. [5]

Emevıler Donemi

Ebu Süfyan'ın Oğlu Muaviye Ve Hükümdarlığı

Önceki sayfalarda nakledilen bir hadiste de ifade edildiği gibi Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra halifelik otuz sene müddetle sürmüş, ondan sonra ise yönetim, hükümdarların eline geçmiştir. Hz. Ha-san'm halifeliği ile bu otuz senelik süre tamamlanmıştır.
Muaviye dönemi, hükümdarlık zamanının başlangıcıdır. O, İslâm hükümdarlarının ilki ve en hayırhsıdır.
Taberanî, Muaz b. Cebel ile Ebu Ubeyde'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu şu yönetim işi, rahmet ve peygamberlikle başladı. Sonra rahmet ve halifelik olacaktır. Sonra da ısırıcı bir hükümdarlık olacak, ondan sonra ise büyüklenme, haddi aşma, zorbalık ve yeryüzünde fesat olacaktır. O zorba hükümdarlar, ipeği, tenasül organlarını (haram yolda kullanmayı) ve içkiyi helal sayacaklar, bunun üzerine rızıklanacak-lar, yardım görecekler. Allah'ın huzuruna varıncaya kadar da bu böyle devam edemktir." Bunun senedi sağlamdır. Bu kitabın, peygamberlik delilleri böl utnünde İsmail b. İbrahim tariki ile gelen bir rivayette anla-.tıldığına göre Muaviye şöyle demiştir: Allah'a yemin ederim ki, beni halife olmaya sevk eden tek sebep, Rasûlullah (s.a.v.)'m bana söylemiş olduğu şu sözüdür: "Ey Muaviye, eğer yönetimin başına geçersen iyilik yap."

Amr b. Yahya, dedesi Said b. As'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Muaviye, ibriği aldı. Rasûlullah'm arkasından yürüdü. Rasûlullah (s.a.v.), ona bakıp şöyle dedi: Ey Muaviye, eğer yönetimin başına geçersen Allah'a karşı takvalı ol ve adil davran."
Muaviye, bu hadisle ilgili olarak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'m bana söylediği bu sözü düşünerek artık mutlaka bir yönetimin başına geçme imtihanına maruz kalacağımı zannediyordum."
Raşid b. Sa'd, Muaviye'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), ona Şöyle demiştir: "Eğer sen insanların gizliliklerin araştırırsan, onları if-sad edip bozarsın."
Ebu Derda, bu hadisle ilgili olarak şöyle demiştir: "Bu, Muaviye'nin Rasûlullah'tan işittiği ve Allah'ın kendisini onunla yararlandırdığı bir sözdür."
Beyhakî, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Halifelik Medine'de, Hükümdarlık ise Şam'dadır." Bu cidden garip bir hadistir.
Ebu İdris, Ebu Derda'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bir ara uyurken şöyle bir rüya gördüm Kitabın başımın altından alınıp götürüldüğünü görür gibi oldum. Onu gözlerimle takip ettim. Kitap alınıp Şam'a götürüldü Fitne koptuğu zaman iman Şam'dadır."
Yakub b. Süfyan, Ömer b. Hattab'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
"Başımın altından nurdan bir direğin çıktığını, o parlak direğin gidip Şam'a yerleştiğini gördüm."
Abdürrezzak, Abdullah b. Safvan'dan rivayet etti ki, adamın biri Sıffin savaşında: "Allah'ım, Şamlılara lanet et." deyince Hz Ali, ona şu karşılığı vermiştir: "Şamlılara küfretme, çünkü orada abdallar vardır. Çünkü orada abdallar vardır. Çünkü orada abdallar vardır." [6]

Ebu Süfyan Oğlu Muaviye'nin Fazileti

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Muaviye b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdü'ş-şems b. Abdumenaf b. Kusay Eb Abdirrahman el-Kureşi el-Ümevî. Mü'minlerin dayısıdır. Alemlerin Rabbı tarafından gelen vahyin katibidir. O, babası (Ebu Süfyan) ve anası Hind Binti Utbe b. Rebia b. Abdü'ş-şems 'le birlikte Mekke fethi gününde Müslüman olmuştur. Rivayete göre Muaviye şöyle demiştir: "Ben Umretü'1-Kaza gününde Müslüman oldum ama babamdan korktuğum için Müslümanlı-. ğım Mekke fethi gününe kadar gizledim."
Babası, cahiliye döneminde Kureyş kabilesinin liderlerindendi. Bedir savaşından sonra da Kureyş'in liderliği ona verildi. O bu Kureyş'in savaş komutanıydı. Emrine itaat edilen zengin bir reisti. Müslüman olduğu zaman şöyle demişti:
- Ya Rasûlallah, bana emir ver de daha önce Müslümanlarla savaştığım gibi kafirlerle de savaşayım.
- Olur.
- Muaviye'yi yanında katip yap.
- Olur.
Aralarında bu konuşma geçtikten sonra Ebu Süfyan, kızı Azze'yi Rasûlullah'la evlendirmek istedi. Bu evliliğin gerçekleşmesi için Ra-sûlullah'ın nikahında bulunan kızkardeşi Ümmü Habibe'den de yardım istedi. Ancak bu evlilik gerçekleşmedi. Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Habibe ile evli olduğu için Azze ile evlenmenin kendisine helal olmayacağını açıkladı.
Biz bu hadisi birçok yerde anlattık. Bu konuda müstakil bir eser tasnif ettik. Hamd ve minnet Allah'adır.
Kısaca anlatmak istediğimiz şudur ki, Muaviye, diğer vahiy katip-leriyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a vahiy katipliği yapıyordu. Allah hepsinden razı olsun.
Şam fethedildiği zaman Hz. Ömer, Muaviye'yi kardeşi Yezid'den sonra Şam valiliğine tayin etti. Hz. Osman da kendi halifeliği döneminde Muaviye'yi, Şam valiliğinde bıraktı ve yönetimine diğer bazı beldeleri de ekledi. Şam'da yeşil kubbeyi inşa edip içinde kırk sene ikamet eden kişi Muaviye'dir. Hafiz ibn Asakir, böyle demiştir.
Hz. Ali hilafete geçince, Osman'ı öldürme işine karışmış olan komutanlarından çoğu kendisine Muaviye'yi Şam valiliğinden azledip yerine Sehl b. Hanift, atamasını teklif ettiler. Hz. Ali de bu teklifler üzerine Muaviye'yi Şam valiliğinden azletti. Ancak bu azl işi gerçekleşmedi. Şamlılardan büyük bir grup, Muaviye'nin etrafında birleştiler. Hz. Ali'ye karşı savundular. Kendisi de şöyle dedi: "Osman'ın katillerini bana teslim etmedikçe Ali'ye bey'at etmeyeceğim. Çünkü Osman, mazlum olarak öldürülmüştür. Oysa şu ayet-i kerimede Cenâb-ı Allah, şöyle buyurmaktadır:
"Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanımışızdır." (el-Isrâ, 33.)
Taberanî, İbn Abbas'm bu hususta şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye'nin bu ayete dayanarak yönetime geçtiğine olan kesin inancımı hala sürdürmekteyim."
Muaviye, Osman'ın katillerini kendisine teslim etmedikçe Ali'ye bey'at etmeye yanaşmayınca önceki sayfalarda anlatmış olduğumuz Sıffin savaşı meydana geldi. Sonra yönetimin kime verileceği hususundaki karar hakemlere bırakıldı. Amr b. As ile Ebu Musa'nın hakemlik yapmaları sonucunda yönetimi Muaviye ele geçirdi. Şamlılar güçlendiler, Muaviye'nin otoritesi kuvvetlendi. Hz. Ali'nin adamları arasında ise anlaşmazlık sürüp gitti. Nihayet İbn Mülcem onu öldürdü. O esnada Iraklılar da Hz. Ali'nin oğlu Hasan'a bey'at ettiler. Şamlılarsa, Muavi-ye'ye bey'at ettiler. Bundan sonra Hz. Hasan, Irak ordusu ile birlikte

(ama kendi iradesi dışında) yola çıktı. Muaviye de Şamlılarla birlikte yola çıktı. İki ordu karşı karşıya gelince bazı kimseler aralarında barış yapmak için çaba sarfettiler. Sonuç olarak Hasan, kendini halifelikten hal edip yönetimi, Muaviye'ye teslim etti. Bu teslim ve tesellüm işi, hicri kırkbirinci senenin rebiyülevvel ayında yapıldı. Bunun üzerine Muaviye, Küfe şehrine gitti. Kendisine bey'at edilmesinden sonra insanlara tesirli bir hutbe irad etti. Doğuda ve batıda, uzakta ve yakında her yerde hükümdarlık onun eline geçti. Otoritesi sağlamlaştı. O seneye, cemaat senesi denildi. Çünkü ayrılık ve parçalanmadan sonra yönetim tek emi-rin elinde toplandı. Muaviye, Şam kadılığına Fudale b. Ubeyd'i tayin etti. Ondan sonra İdris el-Holanfyi tayin etti. Güvenlik kuvvetinin başına Kays b. Hamza'yı tayin etti.
Katibi ve sekreteri, Serhun b. Mansur er-Rumî idi. Anlatıldığına göre kendisi için muhafiz tutan ve mektupları bağlayıp mühürleyen ilk hükümdar, Muaviye olmuştur. Yine ilk hadiseler, onun devletinde meydana gelmiştir. Allah ondan razı olsun. [7]

Bir Grup Haricinin Muaviye'ye Baş Kaldırması

Muaviye, Kûfe'ye girip de Hasan ailesiyle birlikte oradan çıkıp Hicaz'a yöneldiğinde 500 kadar Harici: "İçinde şüphe bulunmayan bir durum başımıza geldi. Haydi, Muaviye'ye karşı cihada gidelim." deyip harekete geçtiler. Yola çıktılar. Kûfe'ye yaklaştılar. Başlarında Ferve b. Nevfel vardı. Muaviye, bunlara karşı Şamlılardan bir süvari birliği gönderdi. Bunlar Şamlıları kovdular. Muaviye ise, kovulanlara: "Yaptığınız kötülükten vaz geçmedikçe benim yanımda size eman yok." dedi. Bunlar da Haricilere karşı çıktılar. Üzerlerine gelen bu birliğe karşı Hariciler şöyle dediler: "Yazıklar olsun size, istediğiniz nedir? Muaviye, hem bizim hem de sizin düşmanınız değil midir? Bırakın da onunla savaşalım, eğer onu vurursak, sizi ondan kurtarmış oluruz. Ama biz vuru-lursak siz bizden kurtulmuş olursunuz."
Üzerlerine gelenler: "Hayır, Allah'a yemin ederiz ki, mutlaka sizinle savaşacağız." deyince Hariciler onlara şöyle karşılık verdiler: "Allah, Nehrevanlı kardeşlerimize rahmet etsin, onlar sizden daha bilgiliydiler ey Kûfeliler!" Neticede iki taraf savaştı. Kûfeliler, Haricileri hezimete uğratıp püskürttü.
Muaviye, Kûfe'ye Abdullah b. Amr b. As'ı vali olarak tayin etmek istedi. Ancak Muğire b. Şube, ona şöyle dedi:
- Bunu Kûfe'ye tayin ediyorsun, babasını da Mısır'a tayin ediyorsun, sen de aslanın iki çenesi arasında kalacaksın. Olur mu böyle şey?
Muğire böyle diyerek Muaviye'yi bu atama kararından vaz geçirdi. Muaviye de, Muğire'yi Kûfe'ye vali olarak atadı.
Amr b. As, Muaviye ile görüştü ve ona şöyle dedi:
- Muğire'yi haraç toplama işinin başına mı getiriyorsun? Keşke bu işe başka birini tayin etseydin.
Amr'm böyle demesi üzerine Muaviye, Muğire b. Şube'yi haraç toplama işinden aldı ve namaz kıldırmakla görevlendirdi. Muğire de bu yüzden Amr'a şöyle dedi:
- Mü'minlerin emirine Abdullah b. Amr'ı tayin etmesi hususunda tavsiyede bulunan sen değil misin?
- Evet benim.
- İşte böylece ödeşmiş olduk."
Bu sene, yani hicretin kırkbirinci senesinde Himran b. Ebban, Basra'da ayaklandı, orayı ele geçirdi. Yönetimin başına geçti. Muaviye de onu ve beraberindekileri öldürmek için oraya bir askeri birlik gönderdi. Ebu Bekir es-Sakafi, Muaviye'ye giderek onu affedip bağışlamasını rica etti. Muaviye de Himran b. Ebban ve beraberindeki adamları affedip salıverdi. Basra'ya Büsr b. Ertat'ı vali olarak atadı. Onu, Ziyad'm çocuklarına musallat kıldı ki onları öldürsün. Bunun sebebi de şuydu: Muaviye, o çocukların babası Ziyad'a, yanma gelmesi için bir mektup göndermiş, ancak Ziyad işi ağırdan alıp, gecikmişti. Büsr de Ziyad'a şöyle bir mektup göndermişti: "Eğer mü'minlerin emiri Muaviye'nin yanma hemen gitmezsen çocuklarını öldürürüm." Bu durumu Ebu Bekre, bir mektupla Muaviye'ye bildirdi. Muaviye de Ebu Bekre'ye şöyle dedi:
- Bu hususta bize söyleyeceğin bir söz var mıdır?
- Evet, ey mü'minlerin emiri! Sana derim ki, kendi nefsine ve reayana dikkat et. Salih amel işle, çünkü sen büyük bir görev üstlenmişsin. O görev de Allah'ın yaratıkları üzerindeki hilafet görevidir. Allah'a karşı takvalı ol, O'nun buyruklarına karşı gelmekten sakın. Çünkü senin, ilerisine geçemeyeceğin bir ecelin vardır. Arkanda da seni yakalamak isteyen Azrail vardır. Ecelin yaklaşmak üzeredir. Arkandaki Azrail de seni yakalamak üzeredir. Ecelin gelip çattığında sen bir zatın huzuruna varacaksın. O da içinde bulunduğun durumu sana soracaktır. O, bu durumları elbetteki senden daha iyi bilmektedir. Ancak seni hesaba çekip tevkif etmek için sana sorular soracaktır. Sen hiçbirşeyi Allah'ın rıza ve hoşnutluğuna tercih etme.
Muaviye, bu senenin sonunda Basra'ya Abdullah b. Amir'i vali olarak atadı. Aslında Muaviye, oraya Utbe b. Ebi Süfyan'ı atamak istemişti, ancak Abdullah b. Amir, ona şöyle demişti: "Benim Basra'da mallarım ve emanetlerim var. Eğer beni oraya vali olarak tayin etmezsen mahvolurum." Böyle demesi üzerine Muaviye, onu Basra'ya vali olarak atadı. Böylece onun isteğini yerine getirmiş oldu.
Ebu Maşer dedi ki: Bu senede Utbe b. Ebi Süfyan, insanlara hac ettirdi. Vakidî'nin ifadesine göre ise bu senede insanlara hac ettiren kişi, Anbese b. Ebi Süfyan'dır, doğrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Kırkbîrîncî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler Rifaa B. Rafı

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Rifaa b. Rafi b. Malik b. Aclan. Akabe be/atında hazır bulundu. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katıldı. [9]

Rükane B. Abdilaziz

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Rükane b. Abdilaziz b. Hişam b. Ab-dülmuttalib el-Kureşî. Rasûlullah (s.a.v.), bununla güreşmiş ve yere yıkmıştı, çok güçlü bir adamdı. Peygamberlik delilleri bölümünde de anlattığımız gibi Rasûlullah (s.a.v.)'m bunu yenmesi mucizedir. Bu zat, Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Daha Önce Mekke'de Müslüman olduğuna dair bir rivaye de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Safvan B. Ümeyye

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: SafVan b. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Vehb el-Kureşî. Reislerdendir. Önceki kısımda da anlatıldığı gibi Mekke fethi senesinde bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'dan kaçmış, sonra gelip Müslüman olmuş ve İslâmiyet'ini güzelce yaşamıştır. Kendisi için eman alan kişi, Umeyr b. Vehb el Cumahf dir. Umeyr, cahiliye döneminde bunun arkadaşı ve dostuydu. Bunu da önceki sayfalarda anlatmıştık. Umeyr, Safvan'ı ikindi namazı vaktinde getirmiş, onun için eman dilemiş, Rasûlullah (s.a.v.) da ona dört ay süreli bir eman vermişti. Ondan emanet olarak zırhlar, silahlar ve bir miktar da mal almıştı. Safvan, müşrik iken Hüneyn savaşma katılmıştı, sonra Müslüman olmuş ve kalbine iman girmişti. Cahiliyet döneminin önderlerinden olduğu gibi İslâmiyet döneminde de Müslümanların önderlerinden olmuştu. Vakidfnin ifadesine göre o, Müslüman olduktan sonra da Mekke'de ikamete devam etmiş, nihayet Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanında orada vefat etmiştir. [11]

Osman B. Talha

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Osman b. Talha b. Ebi Talha b. Abdi-luzza b. Abdiddar el-Abderî el-Hucbî. Osman, Halid b Velid ve Amr b. Asla birlikte Mekke fethinden önce hicri sekizinci sene başında Müslüman olmuştur. Vakidî, onun İslâm'a giriş hikayesine dair uzun bir hadisi, kendisinden rivayet etmiştir. Mekke fethi esnasında Kabe'nin anahtarım Rasûlullah bu zattan almıştır. Sonra şu ayet-i kerimeyi okuyarak anahtarı yine kendisine iade etmişti: "Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder." (en-Nisâ, 58.)
Rasûlullah (s.a.v.), bu ayeti okuyup anahtarı kendisine teslim ederken şöyle demiştir: "Ey Osman, öteden beri bu anahtar sende kaldığı gibi şimdi de artık ebediyete kadar sende kalmak üzere al. Bunu bir zalimden başka hiç kimse, senin elinden çekip almasın." Hz. Ali, Kabe'nin anahtarını Rasûlullah'tan istemiş ancak Rasûlullah ona vermemişti.
Vakidî dedi ki: Osman, Rasûlullah'm sağlığında Medine'ye gelip yerleşmişti. Rasûlullah, vefat edince gidip Mekke'ye yerleşti Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanında vefat edinceye kadar Mekke'de ikametine devam etti. [12]

Amr B. Esved Es-Sekûnî

Abid ve zahid kimselerdendi. 200 dirhem değerinde bir elbisesi vardı. Geceleyin namaz kılmaya kalktığında bu elbisesini giyerdi. Mescide gitmek üzere evinden çıkarken kibirli olmaktan korktuğu için sağ elini sol elinin üzerine koyardı. Bu zat, Muaz'dan, Ubade b. Samit'ten, îrbad b. Sariye'den ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.
"Zühd" adlı eserinde İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'ın davranışlarına bakmaktan hoşlanan kimse, Amr b. Esved'in davranışlarına baksın." [13]

Atîke Bintî Zeyd

Bu hanımın soy kütüğü şöyledir: Atike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdiluzza. Aşere-i Mübeşşere'den Said b. Zeyd'in kızkardeşidir. Müslüman olmuş, hicret etmişti. Kadınların güzellerinden ve çokça ibadet edenlerdendi. Ubeydullah b. Ebi Bekir, onunla evlendi. Ubeydullah, ona çok tutkun oldu. Taif gazvesinde öldürüldüğü zaman Atike, kocası Ubeydullah'tan sonra başka bir erkekle evlenmemeye yemin etti. Amcası oğlu Ömer b. Hattab, ona haber gönderip evlenmek istediğini bildirdi ve onunla evlendi. Hz. Ömer öldürüldükten sonra Zübeyr b. Av-vam, Atike'yle evlendi. Zübeyr de Vadi's- Siba'da Öldürülünce Ebu Talib oğlu Ali kendisiyle evlenmek istediğini ona bildirdi. Fakat Atike: "Korkarım ki sen de öldürülürsün!" dedi ve Ali ile evlenmeye yanaşmadı. Eğer Ali ile evlenmiş olsaydı o da öldürülecek ve Atike dul kalacaktı. Ev-lenmeksizin yalnız başına yaşadı, nihayet hicretin kırkbirinci senesinde Muaviye'nin halifeliğinin ilk zamanlarında vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [14]

Hicretî Kırkîkinci Senesi

Bu senede Müslümanlar, Lân ve Rum illerine gazaya gittiler. Onların komutanlarını ve emirlerini öldürdüler, çok sayıda adamlarını katlettiler. Ganimet elde edip salimen geri döndüler. Bu senede Muaviye, Mervan b. Hakem'i Medine valiliğine tayin etti. Mekke'de vali olarak Halid b. As b. Hişam bulunuyordu. Küfe valisi Muğire b. Şube idi. Küfe kadısı Şureyh el-Kadı idi. Basra valisi Abdullah b. Âmir'di. Horasan valisi Abdullah b. Amir'den önce Kays b. Heysem'di.
Hz. Ali'nin Nehrevan savaşında affettiği Hariciler, bu senede harekete geçtiler. Yaraları sarılmış, yeniden kuvvet kazanmışlardı. Hz. Ali'nin ölüm haberini duyunca onu öldüren sözcüleri şöyle dedi: "Allah, Ali'nin tepesi üzerine kılıcını vuran eli kesmesin." Hz. Ali'nin öldürülmesinden ötürü Allah'a hamd etmeye başladılar. Sonra insanların karşısına çıkmaya karar verdiler. Anlayışlarına göre kendilerini iyiliği emredip kötülükten men etme işine adadılar.
Bu senede Ziyad b. Ebihi, Muaviye'nin yanma geldi. Bu, bir sene önce Ziyad kalesi diye bilinen kalesinde Muaviye'ye bey'a etmeye yanaşmamıştı. Muaviye, kendisine şöyle bir mektup göndermişti:
"Seni kendini mahvetmene sürükleyen sebep nedir? Yanıma gel, Farslarm mallarından eline ne kadar geçtiğini, bu mallardan ne kadarını sarfettiğini, elinde ne kadar kaldığını bana bildir ve kalan malları bana getir. O zaman güvende olursun. Dilersen yanımızda kalırsın, dilersen güven içinde dilediğin yere gidersin." Bu mektubu alan Ziyad, Muaviye'nin yanma gelmeye karar verdi. Onun geleceğini Muğire b. Şube duydu. Kendisinden önce Ziyad'ın Muaviye ile buluşmasından korktu ve hemen Şam'a doğru harekete geçti. Ancak Ziyad, ondan bir ay önce Şam'a vardı. Muaviye, Muğire'ye şöyle dedi:
- Bu nasıl iştir? Ziyad, senden bir aylık ötede idi, sen ise ondan bir ay sonra yanıma geliyorsun?
- Ey mü'minlerin emin. O daha fazla mal elde etme beklentisi içindedir. Bense az malla yetiniyorum.

Muaviye, Ziyad'a ikramda bulundu, yanındaki malları teslim aldı ve sarfetmiş olduğu malların sarfını onayladı. [15]

Hicretin Kırküçüncü Senesi

Bu senede Büsr b. Ertat, Rum illerine gazaya gitti, ilerledi. Nihayet Kostantiniye (İstanbul) şehrine vardı. Vakidî'nin ifadesine göre Rum illerinde kışı geçirdi. Başka tarihçilerse bunu inkar ederek: "Hiçbir Müslüman komutan orada kışı geçirmiş değildir." dediler. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Mısır'da Amr b. As ile Muhammed b. Mesleme vefat ettiler.
Muaviye, Amr b. As'm vefatından sonra Mısır diyarına onun oğlu Abdullah'ı vali olarak atadı. Vakidfnin ifadesine göre Abdullah, Mısır'da iki yıl süreyle valilik yapmıştır.
Bu senede yani hicretin kırk üçüncü senesinde Haricilerle Küfe ordusu arasında büyük bir savaş meydana geldi. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Hariciler, bu senede insanların karşısına çıkmaya ve aralarına katılmaya karar vermişler. Müstevrid b. Alkame komutasında 300'e yakın adam toplamışlardı. Muğire b. Şube ise, Makil b. Kays komutasında 3000 kişilik bir orduyu bunların üzerine gönderdi. Makil harekete geçti. Öncü kuvvetlerinin başına Ebu Ruva'ı komutan yaptı. Ebu Ruva'm komutası altında Haricilerin sayısı kadar 300 asker vardı. Ebu Ruva', Mizar denen yerde onlarla karşılaştı, savaşa başladılar, Hariciler bunları yendiler. Bunlar tekrar saldırdılar, Hariciler yine bunları hezimete uğrattılar, ancak bunlardan

kimse ölmedi. Yerlerinde sebat ettiler. Komutanları Makil b. Kays'm gelişini beklediler. O da gün batımı esnasında oraya vardı. İnip arkadaşlarına namaz kıldırdı. Sonra Ebu Ruva'ı Övmeye başladı. Ebu Ruva, ona şöyle dedi:
"Ey komutan şu Haricilerin acaip saldırıları vardır, sen arkada dur. Süvarileri öne sür, önde onlar savaşsınlar."
Makil b. Kays: "Güzel bir görüş ortaya attın." dedi. Çok geçmeden Hariciler, Makil ve arkadaşlarına saldırdılar. Makil'in adamlarının çoğunluğu geri çekildi. O esnada Makil b. Kays atından indi ve: "Ey Müslümanlar topluluğu, yere inin, yere inin." dedi. Aralarında Ebu Ruva eş-Şakirî'nin de bulunduğu bahadır ve yiğitlerinden 200'e yakın süvari atlarından yere indiler. Müstevrid b. Alkame, arkadaşlarıyla birlikte mızrak ve kılıçlarını kullanarak Haricilerin karşısına çıktılar. Askerlerin geride kalanları, bazı süvarileri yakaladılar, onları ayıplayıp kınadılar.
Cepheden kaçtıklarından onları yerdiler. Bunun üzerine askerler, beraberindeki adamlarıyla birlikte Haricilerle şiddetlice savaşmakta olan Makil'in yanına döndüler. Gece boyunca askerler, Makil'in yanına geri geldiler. Makil, onları sağ ve sol cenahlara ayırarak saf halinde sıraya koydu ve: "Sabah olup da onlara saldırıncaya kadar saflarınızdan ayrılmayın," dedi. Sabah olnca Hariciler, hezimete uğradılar ve geldikleri yere geri döndüler. Makil de onları kovalamaya başladı. Önden Ebu Ruva'yı 600 kişilik bir grupla gönderdi. Ebu Ruva' komutasındaki askerler, .güneşin doğuşu esnasında Haricilerle karşılaştılar. Hariciler, onlara saldırdılar. Bir saat kadar göğüs göğüse savaştılar. Sonra Hariciler, tek bir adam gibi hep birlikte saldırıya geçtiler. Ebu Ruva, beraberindeki adamlarıyla birlikte onlara karşı dayandı. Kaçan adamlarını kaçtıklarından ayıplayıp kınadı. Sabır göstermeye teşvik etti. Onlar da sabredip sebat gösterdiler. Nihayet Haricileri yerlerine geri gönderdiler.
Hariciler, bunu görünce Makil'in kendilerine hücum etmesinden korktular. Artık ölümle yüzyüze gelmişlerdi. Makil'in önünden kaçıp gittiler. Dicle'yi aştılar. Nehrişir diyarına indiler. Ebu Ruva, onları kovalamaya devam etti. Makil b. Kays da gelip Ebu Ruva'a yetişti. Hariciler, Medinetü'l-Atikaya ulaştılar. Medain valisi Şureyk b. Ubeyd onları takibe çıktı. Ebu Ruva' da beraberindeki öncü kuvvetlerle onları izledi. Bu senede yani hicretin kırk üçüncü senesinde Medine valisi Mervan b. Hakem insanlara hacc ettirdi.
Hicri kırküçüncü senede vefat eden şahsiyetler arasında Amr b. As ile Muhammed b. Mesleme de vardır. Allah ikisinden de razı olsun. Amr b. As'ın soy kütüğü şöyledir:
Amr b. As b. Vail b. Hişam b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Hasis b. KaT) b. Lüey b. Galib el-Kureşi es-Sehmi Ebu Abdillah Künyesinin Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Cahiliye döneminde Kureyş reislerinden-di. Kureyşlilerin, Necaşi'ye, ülkesine hicret eden Müslümanları geri göndermesi için elçi olarak gönderdikleri kişi, Amr b. As'tır. Ancak Ne-caşi, adaletli bir kimse olduğundan onların bu isteklerine olumlu cevap vermemişti. Bu hususta Amr b. As'a öğüt de vermişti. Anlatıldığına göre Amr b. As, Necaşi'nin huzurunda Müslüman olmuştur. Sahih kavle göre Amr b. As, Mekke fethinden altı ay önce Halid b. Velid ve Osman b. Talha el-Abderî ile birlikte Müslüman olmuştur.
Amr b. As, îslâm komutanlanndandır. Zatü's-Selâsil gazvesinin komutanıdır. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ubeyde komutasında Ebu Bekir es-Sıddık ve Ömer el-Faruk'un da bulunduğu askeri bir birliği takviye olarak göndermişti. Rasûîullah (s.a.v.), onu Umman valiliğine atamıştı. O da Rasûlullah'ın hayatı boyunca Umman valiliğini sürdürdü. Ebu Bekir es-Sıddık da halifeliğ döneminde onu bu görevinde bırakmıştı.
Tirmizî, Ukbe b. Amir'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar, Müslüman oldular. Amr b. As ise iman etti."
Tirmizî, Talha b. Ubeydullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Amr b. As, Kureyş kabilesinin salih insanlanndandır."
Başka bir hadiste de Peygamber (s.a.v,) şöyle buyurmuştur: "As'ın iki oğlu da mü'mindir." Diğer bir hadiste de şöyle Duyurulmuştur:
"Abdullah, Abdullah'ın babası ve anası ne güzel bir ailedir."
Bunu Amr b. As'ın faziletleri bahsinde rivayet etmişlerdir.
Ebu Bekir es-Sıddık, Amr b. As'ı ordu komutanlarıyla birlikte bir komutan olarak Şam'a gönderdi. Şam'daki savaşlara katıldı Amr b. As'm doğru görüşleri, isabetli fikirleri, yararlılıkları ve mutlu halleri vardı. Sonra Hz. Ömer, onu Mısır'a gönderdi Mısır'ı fethetti ve Hz. Ömer tarafından Mısır valiliğine atandı. Hz. Osman da onu halifeliği döneminde Mısır'da dört yı bıraktıktan sonra önceki sayfalarda da anlattığımız gibi görevden azletti, yerine Abdullah b. Sa'd Ebi Şerh'i vali olarak atadı. Bunun üzerine Amr b. As da çekilip Filistin'e yerleşti. Hz. Osman'a darıldı. Hz. Osman öldürüldüğü zaman Amr b. As kalkıp Mua-viye'nin yanma gitti, onunla birlikte Sıffin savaşma ve diğer savaşlara katıldı. Amr, Ali ile Muaviye arasındaki anlaşmazlığı çözümlemekle görevlendirilen iki hakemden biri idi.
Muaviye, Mısır'ı Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in elinden aldıktan sonra oraya vali olarak Amr b. As'ı tayin etti. Amr orada -meşhur rivayete göre- hicretin kırküçüncü senesinde vefat edinceye kadar vali olarak kaldı. Başka bir rivayete göre ise Amr b. As, hicretin kırk yedinci senesinde vefat etmiştir.
Kırksekizinci senede veya ellibirinci senede vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Allah ona rahmet etsin.
Amr b. As, Arap dahilerinden ve bahadırlarından bir kimse olup keskin görüşlü bir insandı. Güzel darbı meselleri ve şiirleri vardır. Rivayete göre o: "Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'dan 1000 darb-ı mesel ezberledim." demiştir. Şiirlerinden biri şudur:
"Kişi, sevdiği bir yiyeceği terk etmez ve yöneldiğinde sapan bir kalbi kötülükten menetmezse bir süre ondan ihtiyacını giderip kâm alır ve bir müddet terk eder, ama emsali anıldığında ağzı doldurur."

imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Şemmase'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Amr b. As, vefat edeceği zaman ağladı. Oğlu Abdullah, ona şöyle dedi:
- Niçin ağlıyorsun? Ölümden korktuğun için mi ağlıyorsun?
- Hayır, Allah'a yemin ederim ki, ölümden korktuğum için değil de ölümden sonraki hayattan korktuğum için ağlıyorum.
- İyi ama sen hep hayır üzere idin. Rasûlullah'm arkadaşıydın, Şam'ı fethettin.
- Sen, benim bu özelliklerimi sayıyorsun ama en üstün vasfımı söylemiyorsun ki o da şudur: Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet etmişimdir. Ben üç aşama geçirdim. Ben ancak bu üç aşama sonunda kendimi tamdım. Önce ben, Kureyşlilerin ilk kafirlerinden oldum, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at ettikten sonra insanlar arasında ondan en çok utanan kişi oldum. Ondan utandığım için vefat edişine kadar ona gözlerimi kaldırıp tam olarak bakamadım. Herhangi bir itirazda da bulunamadım. Eğer bugün ben ölürsem insanlar şöyle diyeceklerdir: "Amr'a ne mutlu! O Müslüman oldu. Hayırlı bir hayat yaşadı ve bu halde iker Öldü, cennetlik olacağını ümid ediyoruz." İşte böyle diyeceklerdir.
Bundan sonra da iktidara karıştım. Diğer bazı işler yaptım. Bilemiyorum. Bu sonraki işler benim lehimemidir, yoksa aleyhimemidir. Eğer ben ölürsem hiçbir kadın benim üzerime ağlamasın. Cenazemin arkasından beni öven kimseler gelmesin. İzanım sıkı bağlayın, çünkü ben muhakeme edileceğim. Üzerime her cihetten toprak saçın. Benim sağ yanım, sol yanıma nisbetle toprağa daha layık değildir ve mezarıma tahta ya da taş koymayın. Üzerimi toprakla örttükten sonra, bir devenin boğazlanıp etlerinin birbirinden ayrılacağı bir süre kadar mezarımın yambaşmda oturun ki yalnızlık hissetmiyeyim. Böylece Aziz ve Ce-lil olan Rabbimin elçi meleklerine ne cevap vereceğimi bileyim."
Bir rivayette anlatıldığına göre Amr b. As, böyle dedikten sonra yüzünü evin duvarına çevirip şöyle demeye başlamış: "Allah'ım, sen bize emir verdin, biz sana asi olduk. Sen bizi men ettin, biz bu men edişine aldırmadık. Bizi ancak senin affın kurtarır."
Başka bir rivayette de şöyle denilmiştir: Amr, vefat edeceği zaman elini boynunun zincir vurulacak yerine koydu ve başını semaya kaldırıp şöyle dedi: "Allah'ım, ben güçlü değilim ki kendimi koruyayım, suçsuz değilim ki mazeretimi beyan edeyim. Protesto edici değilim, aksine mağfiret diliyorum, senden başka ilah yoktur." Vefat edinceye kadar bu sözlerini tekrarladı. Allah ondan razı olsun.
Hicri kırküçüncü senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Muham-med b. Mesleme el-Ensârî'dir. Bu zat, Mus'ab b. Ümeyr vasıtasıyla Müslüman oldu. Üseyd b. Hudayr ile Sa'd b. Muaz'dan önce İslâm'a girmiştir. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Yalnız Tebük gazvesine katılmamıştır. Bu gazve esnasında Rasûlullah (s.a.v.), onu (bir rivayete göre) Medine'de kendi yerine kaymakam bırakmıştır. Başka bir rivayete göre Karkaretü'1-Kidr (Küdr) gazvesinde Rasûlullah (s.a.v.) onu Medine'de halef bırakmıştır. Onun öldürdüğü kimselerden biri, Yahudi Ka'b b. Eşreftir. Bir rivayette anlatıldığına göre Muham-xneâ b. Mesleme, Hayber savaşında Yahudi Merhab'ı da öldürmüştür. Rasûlullah (s.a.v.), Muhammedb. Mesleme'yi onbeş müfrezeye komutan tayin etmiştir. Ancak o, Cemel, Sıffin ve diğer bazı savaşlarda tarafsızlığını koruyarak bir kenara çekilmiştir. Tahtadan bir kılıç edinmiştir. Bir hadiste anlatıldığına göre böyle yapmasını Rasûlullah ona emretmiş ve tahtadan kılıcını edindikten sonra Medine'den çıkıp Raba-za'ya gitmiştir.
Sahabelerin önde gelenlerindendi. Hz. Ömer'in kendi valilerine gönderdiği elçi idi. Hz. Ömer'in emri üzerine o valilerle baz işleri ortaklaşa yapardı. Emin bir kimse olup büyük yararlılıkları olmuştu. Allah ondan razı olsun. Hz. Ömer, onu Cüheyne kabilesinin zekatlarını toplamakla görevlendirmişti. Zayıf bir kavle göre hicretin kırk altı veya kırk yedinci senesinde vefat etmiştir. Başka senelerde vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Vefat ederken yetmiş yaşını geçmişti. Geride on erkek, altı da kız çocuk bırakmıştı. Uzun boylu, saçı dökük ve esmer tenli bir kimse idi. Allah ondan razı olsun.
Hicri kırküçüncü senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Yahudi bilginlerinden biri olan Abdullah b. Selam Ebu Yusuf el-İsrailî'dir. Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'yi teşrifleri esnasında Müslüman olmuştur. İslâm'a girişini şöyle anlatır:
"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiği zaman insanlar akın akın yanına gittiler, gidenlerden biri de bendim. Onu gördüğümde yüzünün yalancı bir adamın yüzü olmadığını anladım. İlk olarak ondan duyduğum söz şu oldu:
- Ey insanlar! Selamı yaygınlaştırm, yemek yedirin, dost ve akrabaları ziyaret edin, böylece güvenle Cennet'e girin."
Onun İslâm'a girişini hicret bahsinin başında anlatmıştık. Rasûlullah (s.a.v.)'ın, ona faydalı ve güzel sorular sorduğunu da bildirmiştik. Allah ondan razı olsun. O, Rasûlullah (s.a.v.) tarafından Cennetle müjdelenen kimselerdendir. Kesinlikle Cennet'e gireceği bildirilen şahsiyetlerdendir. [16]

Hicretin Kırkdördüncü Senesi

Bu senede Halid b. Velid'in oğlu Abdurrahman, Müslümanlarla birlikte Rum illerine gazaya gitti, kışı orada geçirdi.
Bu senede Büsr b. Ebu Ertat, denize gidip gaza yaptı.
Bu senede Muaviye, Basra valisi Abdullah b. Amir'i görevden aldı. Çünkü Basra'da karışıklık çıkmıştı. Abdullah ise, yumuşak huylu, halim selim bir kimseydi. Anlatıldığına göre o, insanları kendine ısındırmak istediği için hırsızların elini kesmiyordu. Abdullah b. Ebi Evfa (İbn Kevva adıyla tanınır) gidip onu Muaviye'ye şikayet etti. Muaviye de bu şikayet üzerine Abdullah b Amir'i Basra valiliğinden azletti. Oraya, Hars b. Abdullah el-Ezdf yi vali olarak tayin etti.

Muaviye, Abdullah b. Amir'i yanına çağırdı. Abdullah da Şam'a Mu-aviye'nin yanına geldi. Muaviye, ona ikramda bulundu ve görevine iade etti, vedalaşırken Muaviye ona şöyle dedi: Ben senden üç şey isteyeceğim. Sen de: "O şeyler senin olsun, ben Ümmü Hakim'in oğluyum." diyeceksin. Şöyle ki:
- Uhdendeki valiliğimi bana iade edeceksin (istifa edeceksin) ama öfkelenmiyeceksin.
- Öyle yaptım.
- Arefe'deki malını bana hibe edeceksin.
- Hibe ettim.
- Mekke'deki evlerini de bana hibe edeceksin.
- Onları da sana hibe ettim.
- Akrabalığın gereğini yaptın.
- Ey mü'minlerin emiri, ben de senden üç şey isteyeceğim ve sen: "O şeyler senin olsun, ben Hind'in oğluyum." diyeceksin. Şöyle ki:
- Arefe'deki malımı bana geri vereceksin.
- Öyle yaptım.
- Bfeni bir vali veya emir tarafından hesaba çektirmeyeceksin.
- Öyle yapacağım.
- Kızın Hind'i bana zevce olarak vereceksin.
- Verdim."
Anlatıldığına göre Muaviye, Abdullah b. Amir'i ya bu üç şeyi almak ya da Basra valiliğini kabul etmek arasında muhayyer bırakmış, Abdullah da bu üç şeyi tercih edip Basra valiliğinden istifa etmiştir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede, yani hicretin kırkdördüncü senesinde Muaviye, (babası belirsiz olan) Ziyad b. Ebihi'yi Ebu Süfyan'm oğlu olarak tescil etmişti. Bu tescili de şu şahitliğe dayandırmıştı: Adamın biri, cahiliye döneminde Ebu Süfyan'm Ziyad'm annesi Sümeyye ile cinsel ilişkide bulunduğunu itiraf ettiğini ve bu ilişkiden Sümeyye'nin Ziyad'a gebe kaldığını ifade etmiş, bu hususta şahitlikte bulunmuştu. Muaviye, Ziyad'ı Ebu Süfyan'm oğlu olarak tescil edince artık Ziyad'a, Ebu Süf-yan oğlu Ziyad denildi. Hasan-ı Basrî ise, bu tescil işini makbul saymayıp şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde şöyle buyurmuştur: ' "Çocuk yatağa aittir. Zina yapana ise recm cezası vardır."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Osman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ziyad, Ebu Süfyan'm oğlu olarak tescil edilince ben Ebu Bekre'ye uğradım ve ona şöyle dedim:
- Ne yaptınız siz? Ben, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediğini işitmiş-tim: Rasûlullah (s.a.v,)'ın şöyle buyurduğunu şu kulaklarımla işittim: "Bir kimse jslâmiyet döneminde babası olmayan bir kimseyi bilerek babası olarak iddia ederse, Cennet ona haram olur."
Ebu Bekre: "Bunu ben de Rasûlullah'tan işittim." dedi.
Hicretin kırkdördüncü senesinde Muaviye, insanlara hacc ettirdi. Bu senede Muaviye, Şam'daki büyük camide kendisi için bir mahfel yaptırdı. Mervan da Medine'de kendi şahsı için mescitte bir mahfel yaptırmıştı.
Bu senede mü'minlerin annesi Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan vefat etti. Ümmü Habibe'nin asıl adı Remle'dir. Muaviye'nin kız kardeşiydi, islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Kocası Abdullah b. Cahş'la birlikte Habeşistan'a hicret etti. Ancak kocası orada Hristiyan-lığa döndü ve Ümmü Habibe kise Müslümanlıkta sebat etti. Habibe, Ümmü Habibe'nin Abdullah ile evliyken doğan en büyük çocuğudur. Bu çocuğunu Habeşistan'da doğurmuştu. Hicretten önce Mekke'de doğurmuş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Ümmü Habibe'nin kocası Habeşistan'da öldü. Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin. Kocasının ölümüyle dul kaldığında, Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Ümeyyeed-Dami-rî'yî Necaşi'yu gönderdi. Necaşi de Ümmü Habibe'yi Rasûlullah'la evlendirdi. Nikah akdini Halid b. Said b. As yaptı. Ümmü Habibe'nin meh-rini ise Necaşi, 400 dinar olarak kendi cebinden ödedi ve Ümmü Habibe'yi hicretin yedinci senesinde Rasûlullah'a gönderdi. Mekke fethi senesinde sulhu yenilemek için babası Ebu Süfyan geldiğinde, Ümmü Habibe'nin odasına girdi. Ancak Ümmü Habibe, Rasûlullah'm minderini babasının altından kaldırdı. Babası Ebu Süfyan, ona şöyle dedi:
- Kızım, sen bu minderi mi ba*na layık görmedin, yoksa beni mi bu mindere layık görmedin?
- Hayır bu^Rasûhıllah'm minderidir, sense müşrik bir adamsın.
- Allah'a yemin ederim ki ey kızım, benden sonra sen şerre uğramış kötüleşmişsin.
Ümmü Habibe, mü'minlerin annelerinin seyyidelerinden, hanımlarından, takvalı abide kadmlarmdandı. Allah ondan razı olsun.
Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ümmü Habibe, vefat edeceği zaman beni çağırıp şöyle dedi:
- Kumalar arasında cereyan eden bazı şeyler bizim de aramızda cereyan etmiş olabilir. Ben de ona dedim ki:
- Allah, beni ve seni bağışlasın. Bütün bu olup biten şeylerde ben hakkımdan vazgeçtim ve sana helal ettim.
- Beni memnun ettin. Allah da seni memnun etsin.
Böyle dedikten sonra Ümmü Seleme'ye de haber göndererek kendisinden helallik diledi. Ümmü Seleme de ona aynı şeyleri söyledi. [17]

Hichetîn Kırkbeşinci Senesi

Bu senede Muaviye, Basra valiliğine Haris b. Abdullah el-Ezdî'yi atadı. Dört ay sonra onu bu görevden azletti. Yerine Ziyad' tayin etti. Ziyad, Küfe şehrine gitti, o esnada orada Muğire b. Şube vali olarak bulunuyordu. Ziyad., kendisine Basra valiliğine dair fermanı getirmesi için Muaviye'nin elçisini Kûfe'de beklemek üzere orada ikamet etti. Muğire ise, Ziyad'm Kûfe'ye val olmak üzere geldiğini zannederek durumunu Öğrenmesi için Ziyad'a, Vail b. Hicr'i gönderdi. Vail gidip Ziyad'îa görüştü, ancak ondan birşey öğrenemedi. Sonra ulak Kûfe'ye gelip Ziyad'a ulaştı ve onun Basra'ya gitmesini bildirdi. Ziyad, Muaviye tarafından ayrıca Horasan ve Sicistan valiliklerine de atandı. Bundan sonra Hind, Bahreyn ve Umman valilikleri de onun uhdesine verildi. Ziyad, hicri kırkbeşinci senenin cemaziyelevvel ayının başında Basra'ya girdi. Orada açıkça kötülük işlendiğini gördüğü için ilk hutbesinde şöyle dedi:

"Ey insanlar! Sanki sizler Cenâb-ı Allah'ın taat erbabına hazırladığı sevapları ve masiyet ehline hazırladığı azapları duymamışsınız. Siz, dünyanın, gözünü görmez hale soktuğu, şehvetlerin işitme duygusunu körelttiği, sonsuz olana geçici dünyayı tercih eden kimseler gibi mi olmak istiyorsunuz?"

Sonra hükümet emirlerini tatbik etmeye başladı. Kılıcını çekip insanları büyük bir korku ve dehşete düşürdü. Neticede halk, açıkça işledikleri günahları terketti. Ziyad, otoritesini yerleştirirken bir sahabe-cemaatmdan yardım gördü. İmran b. Husayn'ı Basra kadılığına, Hakem b. Amr ei-Gifarî'yi Horasan Kaymakamlığına, Semüre b. Cündüb ile Abdurrahman b. Semüre ve Enes b. Malik'i de bazı görevlere atadı. Ziyad, sağlam görüşlü, akıllı, heybetli, dahi, konuşkan, fesahat ve belagat sahibi bir kimseydi.

Şa'bî dedi ki: "Güzel konuşan hangi konuşmacıyı dinlemişsem, onun -işi bozmasından korktuğum için- susmasını arzulanıışımdır. Ancak Ziyad, bunun dışındadır. Çünkü o, her ne kadar çok konuşsa da sözünü mutlaka güzel söyler."

Ziyad'm, Hz. Ömer nezdinde de itibarı vardı.

Bu senede Ziyad'm Horasan'daki kaymakamı Hakem b. Amr, Esel dağlarına doğru gazaya gitti. Ziyad'ın emri üzerine yaptığı bu gazada yöre halkından çoğunu öldürdü. Bol miktarda ganimet ele geçirdi. Ziyad, ona şöyle bir mektup gönderdi:

"Mü'minlerin emiri Muaviye'nin bana bir mektubu geldi. Bu mektubunda altın, gümüş bütün ganimetlerin taksim edilmeksizin toplanıp beytü'l-mala gönderilmesini emrediyor." Hakem b. Amr da, Ziyad'a şu mektubu gönderdi: "Allah'ın kitabı, mü'minlerin emiri Muaviye'nin mektubundan önde gelir. Allah'a yemin ederim ki, eğer göklerle yer Allah'a karşı gelmekten sakınan bir rakibimizin üzerinde olsa, Allah o rakibimize bir çıkış yolu yaratır." Böyle dedikten sonra Hakem b. Amr, insanlara şu duyuruda bulundu: "Gelin ganimetlerinizi size taksim edeyim." dedi ve ganimetleri askerlere taksim etti. Ziyad'a, Muaviye'nin emri üzerine kendisine göndermiş olduğu mektubu hususunda muhalefet etti. Ganimetlerin beşte birini Allah ve Rasûlünün emri üzerine ayırıp beytü'l-mala gönderdi. Sonra da Rabbine: "Allah'ım, eğer senin nezdindeki şeyler benim için daha hayırlıysa beni vefat ettirip yanma al." diye dua etti ve Horasan'a bağlı Merv kentinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.

İbn Cerir dedi ki: Medine valisi Mervan b. Hakem, bu senede insanlara hac ettirdi.

Bu senede vahiy katiplerinden Zeyd b. Sabit el-Ensârî vefat etti. Onun biyografisini "es-Sire" adlı kitabımızın son kısmında anlatmıştık. Hz. Osman'ın emri üzerine Şam'daki ana Mushafi yazan o zattır. Bu Mushafi güzel bir hatla yazmıştı. Gördüğün kadarıyla Mushaf m hattı çok güzeldi.

Zeyd b. Sabit, insanlar arasında sivri zekalı bir kimseydi. İbranice okuyup yazmayı onbeş günde öğrenmişti.

Ebu'l-Hasen b. Berra şöyle demiştir: Zeyd b. Sabit, Farsçayı Kis-ra'mn elçisinden onsekiz günde öğrendi. Habeşçe, Rumca v Kıptice'yi de Rasûlullah'm hizmetçisinden öğrendi. Vakidî dedi ki: Zeyd b. Sabit, onbeş yaşındayken ilk olarak Hendek gazvesine katıldı.

îmam Ahmed b. Hanbel ile Nesefnin rivayet ettikleri bir hadiste şöyle denilmektedir: "İnsanların feraizi en iyi bileni Zeyd b Sabit'tir."

Hz. Ömer, onu kadılığa tayin etmişti.

Mesruk dedi ki: "Zeyd b. Sabit, derin ilim sahibi kimselerdendi."

Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "ibn Abbas, Zeyd b. Sabit'in bineğinin üzengisini tuttu Zeyd, ona şöyle dedi:

- Ey Rasûlullah'm amcası oğlu, uzaklaş. îbn Abbas ona şöyle karşılık verdi:

- Hayır! Biz, âlimlerimize ve büyüklerimize böyle hürmet ederiz." A'meş, Ubeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Zeyd b Sabit, evinde iken insanların en şakacısı idi. Ama insanlar araşma çıktığı zaman da en yerenlerindendi."

Muhammed b. Şirin dedi ki: "Zeyd b. Sabit, namaz kılmak üzere mescide gitti. Ancak cemaatın mescitten dönmekte olduğunu görünce onlardan gizlenip şöyle dedi: İnsanlardan utanmayan, Allah'tan da utanmaz."

Zeyd, hicretin kırkbeşinci senesinde vefat etti. Elli beşinci senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Ama sahih olan rivayete göre kırkbeşinci senede vefat etmiştir. Vefat ederken yaşı altmışa yakındı. Cenaze namazım Mervan kıldırdı. Vefat ettiği zaman İbn Abbas, onun hakkında şöyle dedi: "Bugün büyük bir âlim vefat etti." Ebu Hü-reyre de şöyle dedi: "Bu ümmetin derin âlimi vefat etti."

Bu senede yetmiş yaşındaki Seleme b. Selame b. Vakş vefat etti. Bu zat, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştı vefat ederken çoluk çocuğu yoktu.

Bu senede Asım b. Adiy de vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'e giderken bunu Küba ve Aliye mahallesi halkının idaresini yürütmekle görevlendirip, halef bırakmıştı. Bu zat, Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katıldı. 125 yaşındayken vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), onu ve Malik b. Dahşem'i Dırar mescidim yıkmak üzere görevlendirmiş, bunlar da gidip o mescidi yakmışlardı.
Bu senede Hz. Ömer'in kızı ve Rasûlullah'm zevcesi Hafsa vefat etti. Bu hanım, Rasûlullah'tan önce Hüneys b. Huzafe es Sehmî ile evliydi. Hüneys'le birlikte Medine'ye hicret etmiş, Bedir gazvesinde kocası Hüneys vefat etmişti. İddetin tamamladığı zaman babası onu, evlendirmek üzere Osman'a arzetmişti. O zaman Hz. Osman'ın zevcesi ve Rasûlullah'm kız Rukiye vefat etmişti. Ancak Hz. Osman, Hafsa ile evlenmeye yanaşmadı. Bunun üzerine Hz. Ömer, onu Hz. Ebu Bekir'e arz etti Ancak Hz. Ebu Bekir de bir cevap vermedi. Kısa bir süre sonra Rasûlullah (s.a.v.) Hafsa ile evlenmek istedi ve evlendi Bunun üzerine Hz. Ömer, kızıyla evlenmediği için Hz. Ebu Bekir'e sitem etti. Hz. Ebu Bekir, ona şöyle dedi: "Hafsa'y Rasûlullah anmıştı. Ben, Rasûlullah'm sırrını ifşa etmek istemedim. Eğer Rasûlullah onunla evlenmeyecek olsaydı ber evlenirdim." Bir hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Hafsa'yı boşamış, sonra ona ricat etmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah'm ona dönmesini Cebrail emretmiştir. Emrederken de Rasûlullah'a şöyle demiştir: "Hafsa oruç tutar, geceleri namaz kılar. O, senin Cennet'teki zevcendir." Cumhur-u ulemanın ittifakla belirttiğine göre Hafsa, hicretin kırkbeşinci senesi şaban ayında vefat etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Osman zamanında vefat etmiştir. Ama birinci rivayet daha sahihtir. [18]

Hicretin Kırkaltıncı Senesi

Bu senede Müslümanlar, komutanları Abdurrahman b. Halid b. Velid'le birlikte Rum illerinde kışı geçirdiler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu Müslümanların komutam başka birisiydi. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede Muaviye'nin kardeşi Utbe b. Ebu Şüfyan insanlara hacc ettirmiştir.
Bu senedeki valiler önceki senelerde adları geçen valilerdir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Salim b. Umeyr'dir. Bu zat, bir savaşa (Tebük) gitmek için binek bulamadıklarından ötürü ağlayan sahabelerdendir ki, Ku'rân-ı Kerim'de kendilerinden bahsedilmiştir. Salim, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelerin tamamına katılmıştır. [19]

Sürakab. Ka'b

Bu zat da Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Bu senede vefat etmiştir. [20]

Abdurrahman, B. Halid B. Velîd

Kureyş'in Manzum oğulları kulundandır. Tanınmış yiğitlerdendir. Babası gibi meşhur bahadırlardan ve kahramanlardandır. Şam beldelerinde büyük ün yaptı. Öyle ki, Muaviye ondan korktu. Zehirlenerek öldürüldü. Allah ona rahmet etsin ve makamını âlî kılsın. İbn Mendeh ile Ebu Naim el-İsbahanî'nin ifadesine göre bu zat, Hz. Peygamberin zamanında yaşamıştır. İbn Asakir'in rivayetine göre bu zat, Peygamber Efendimiz'den, iki omuz arasına kupa (bardak) vurdurmaya dair bir hadis rivayet etmiştir. Buharı, bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir. Ka'b b. Cuayl, Abdurrahman'ı ve kardeşleri Muhacir ile Abdullah'ı öven bir kimseydi. Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Abdurrahman, Şamlılar arasında büyük itibar sahibi kıymetli bir kimse idi. Muaviye ile birlikte Sıffin savaşma katıldı.
İbn Sümey' dedi ki: Abdurrahman, Muaviye zamanında yazın savaş işlerini yürütürdü. Muaviye'yi korurdu. İbn Cerir, ile başkalarının anlattıklarına göre Humus'taki zımmilerin reisi îbn Asal, ona zehirli bir
şerbet içirmiş ve Abdurrahman bu yüzden vefat etmiştir. Bazılarının iddiasına göre İbn Asal, Muaviye'nin emri üzerine Abdurrahman'a zehirli şerbet içirmiştir ki bu sahih değildir. Vefatından dolayı şairin biri onun için şöyle bir mersiye yazmıştır:
"Baban o kimsedir ki, harcı verdikleri zaman Rumların üzerine orduları sürerdi. O bahadırdı.
Nice yiğit vardır ki, uzanıp uyuduktan sonra onu gemin çarpmasıyla uyandırmışım. O uykuya dalmıştı.
Biri Halid'in safı, diğeri de Dımaşk'm bornozlu safı, karşı karşıya gelirse elbetteki bu iki asker safı birbirine eşit olamaz."
Anlatıldığına göre Abdurrahman b. Halid, Medine'ye geldiğinde Urve b. Zübeyr ona şöyle demiş: "İbn Asal ne yaptı?" Abdurrahman susmuş, sonra Humus'a dönüp İbn Asal'dan öcünü alıp onu öldürmüştü. Sonra da Abdurrahman, Urve'ye şöyle demiş: "Seni ondan kurtardım ama îbn Cermuz ne yaptı? (İbn Cermuz, Urve'nin babası Zübeyr'i öldüren kişidir.)" Onun bu sorusu karşısında Urve susmuştu. Bir kavle göre Muhammed b. Mesleme'de orada bulunup susanlardandır.
Bu senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Herem b. Hibban el-Abdî'dir. Hz. Ömer'in valilerin dendi. Veysel Karanı ile buluştu. İnsanların akıllılarından ve bilginlerinden di. Anlatıldığına göre bu zat, vefat ettiği zaman bir bulut gelip mezarının

üzerinde durmuş ve defnedildiği vakitte hemen mezarının üzerinde ot bitmişti. Doğrusunu Allah bilir. [21]

Hicretin Kırkyedînci Senesi

Müslümanlar, bu sene Bizans illerinde kışı geçirdiler.
Bu senede Muaviye, Abdullah b. Amr b. As'ı Mısır valiliğinden azledip yerine Muaviye b. Hadic'i atadı.
Bu senede insanlara Muaviye'nin kardeşi Utbe b. Ebu Süfyan haccettirdi. Başka bir rivayete göre ise hac ettiren kişi, Anbese b
Ebu Süf-yan'dır. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Kays b. Asım el-Minkarf dîr. Bu zat, hem cahiliye döneminde, hem islâmiyet
döneminde insanların önde gelenlerindendi. Hem cahiliye döneminde, hem de İslâmiyet döneminde içkiyi kendine haram
sayanlardandı. Bunun sebebi de şuydu: Bir gün sarhoş olmuş ve mahremi olan kadınlardan biriyle oynaşmış, kadın da ondan
kaçıp gitmişti. Sabah olunca böyle yaptığını kendisine anlatanlara şu şiirle karşılık vermişti:
"İçkinin insanı eksilttiğini, ayıpladığını gördüm. Onda çirkinlikler vardır ki, şerefli adamı rezil eder.
Allah'a yemin ederim ki, artık hayatım boyunca içki içmeyecek ve hastalandığımda da ondan şifa beklemeyeceğim."
Beni Temim kabilesinin heyetiyle birlikte Medine'ye gelip Müslüman olmuştu. Bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında
şöyle bu-yurmurmuştur: "Bu, göçebelerin efendisidir."
Kays, cömert, övgüye layık ve kerem sahibi bir kimseydi. Şairin biri, onun hakkında şöyle demişti:
"Kays'm ölümü, bir şahsın ölümü değildir. Aksine o bir kavmin bi-nasıdır ki yıkıldı."
Asmaî dedi ki: Amr b. Alâ ile Ebu Süfyan b. Alâ'm şöyle dediklerini işittim: Ahnef b. Kays'a dediler ki:
- Sen yumuşak huyluluğu, halim ve selimliği kimden öğrendin? O da şöyle cevap verdi:
- Kays b. Asım el-Minkarfden öğrendim. Fıkhi meselelerle düşüncelerini öğrenmek için fakihlere gidildiği gibi biz de hikmet
ve bilgelik konusunda gidip onun görüş ve düşüncelerim sorardık. Bir gün evinin avlusunda abasına bürünmüş olarak
oturmakta iken biz de yanında bulunuyorduk. Bir grup insan yanma geldi. Ellerinde bir ölü ve bir de eli kolu bağlı iki kimse
vardı. Gelenler, ölüyü göstererek şöyle dediler:
- Şu ölü senin oğlundur, onu kardeşin oğlu öldürdü.
Kays, sözünü tamamlamadan yerinden kalkmadı. Sözünü tamamladıktan sonra mescidde bulunan diğer oğluna yönelip şöyle
dedi:
- Amcan oğlunun elini ayağını çöz, kardeşini defnet, amcan oğlunun annesine de yüz deve götür. Çünkü o kadıncağız gariptir."
Anlatıldığına göre Kays b. Asım el-Minkarî, vefat edeceği zaman oğulları çevresinde oturdular -otuziki oğlu vardı- onlara
şöyle dedi:
"Ey oğullarım! Büyük kardeşinizi başınıza lider yapın, böylece babanızın yerini doldurun, küçük kardeşinizi başınıza lider
yapmayın. Aksi takdirde size denk olan kimseler, sizi tahkir ederler. Mal kazanmaya ve mal edinmeye bakın. Çünkü mal, kerem
sahibi cömert kimsenin hibe ettiği çok güzel bir varlıktır. Malı olan kimse, namerde muhtaç olmaz. İnsanlardan dilenmekten
sakının. Zira dilencilik, kişinin en kötü kazanç yoludur. Ben öldükten sonra üzerime ağlamayın. Zira Rasûlullah (s.a.v.)'m
vefatından sonra üzerine ağlanmadı. Beni, Bekr b. Vail kabilesinin bildiği bir yere defnetmeyin. Zira cahiliye döneminde ben
onlara düşmanlık ederdim."
Kays b. Asım el-Minkarî hakkında şairin biri şöyle demiştir:
"Allah'ın selamı sana olsun ey Kays b. Asım. Rahmet etmek dilediği sürece rahmeti de sana olsun. Kendine dost kıldığın
kimseden bir lütuf olarak sana selam olsun. O selamın misli anıldığında ağız doldurur.
Kays'm ölümü bir kişinin Ölümü değildir. Aksine o bir kavmin binası idi İçi yıkıldı." [22]

Hicretin Kırksekizînci Ve Kırkdokuzuncu Seneleri

Kırksekizinci senede Ebu Abdirrahman el-Kulebî, komutasındaki Müslüman askerleri Antakya beldelerinde ikamet ettirerek
kışı oralarda geçirdiler. Yine bu senede Ukbe b. Amir, Mısırlılara karşı bir deniz savaşı yaptı.
Medine valisi Mervan b. Hakem, bu senede insanlara haccettirdi.
Kırkdokuzuncu senede Yezid b. Muaviye, Rum illerine gazaya gitti. Kostantiniye'ye ulaştı. Beraberinde sahabelerin önde geler
simaları da vardı. Nitekim îbn Ömer, îbn Abbas, îbn Zübeyr ve Ebu Eyyüb el-Ensârî bunlardandı. Sahih-i Buharf de sabi
olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kayser'in şehrine gazaya gidecek olan ilk askerler bağışlanmışlardır."
Bu ordu da, Kayser'in şehrine giden ilk ordu idi. Bunlar, büyük bir yorgunluktan ve bitkinlikten sonra Kostantiniye'ye
ulaşabilmişlerdi. Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd el-Ensârî, bu senede Kostantiniye'de öldü. Başka bir rivayete göre ise o, bu savaşta
değil de ileriki sayfalarda da anlatılacağı gibi bundan sonra hicretin ellibirin-ci, elliikinci yahut elliüçüncü senesinde vefat
etmiştir.
Bu senede Muaviye, Mervan'ı Medine valiliğinden azletti yerine Sa-id b. As'ı atadı. Said de, Medine'ye Ebu Seleme b
Abdurrahman'ı kadı olarak atadı.

Bu senede Malik b. Hübeyre el-Firazî, Rum illerine gidip kışı orada geçirdi. Bu senede Fudale b. Ubeyd'in savaşı da oldu. C
gazveye gittiği yerde kışı geçirdi ve gittiği şehri fethedip çok miktarda ganimet elde etti. Bu senede Abdullah b. Kürz, yaz
mevsiminde bir gaza yaptı.
Bu senede Kûfe'de veba salgını görüldü. Muğire b. Şube de bu salgından kaçarak Küfe dışına gitti. Salgın ortadan kalktıktan
sonra Muğire, Kûfe'ye döndü. Yine vebaya yakalanıp öldü. Sahih rivayetle anlatıldığına göre Muğire, -ileriki sayfalarda da
anlatılacağı gibi- hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir.
Muaviye, bu senede Basra valisi Ziyad'm emrine Küfe şehrim de verdi. Böylece hem Basra, hem Küfe valiliğini bir arada
yürüten ilk kişi Ziyad oldu. Ziyad, altı ay Basra'da, altı ay da Kûfe'de ikamet ediyordu. Kûfe'ye gidişinde yerine Basra'da
Semûre b. Cündüb'ü vekil bırakıyordu.
Bu senede Said b. As, insanlara haccettirdi. [23]

Hicretin Kırkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hz. Alî'nin Oğlu Hasan

Hasan'm künyesi, Ebu Muhammed idi. Kureyşli ve Haşimî idi. Rasûlullah (s.a.v.)'ın torunu ve onun kızı Fatümatü'z-Zehra'nın
çocuğu idi. Fatıma, Rasûlullah (s.a.v.)'m çiçeği idi ve insanlar arasında Hasan, Rasûlullah (s.a.v.)'a en çok benzeyen bir kimse
idi. Hasan, hicretin üçüncü yılının ramazan ayının ortalarında doğdu. Rasûlullah (s.a.v.), kendi tükürüğünü onun ağzına sürdü
ve ona Hasan adını verdi. Hasan, anne ve babasının en büyük çocuğu idi. Rasûlullah (s.a.v.), onu çok severdi. Küçük yaşta
iken Rasûlullah (s.a.v.), onun dudağını öperdi. Bazen dilini emer, onu kucaklar, bağrına basıp kendisiyle oynardı. Bazen
Rasûlullah (s.a.v.), namazda secde halinde iken Hasan gelip onun sırtına biner, Rasûlullah'ta onu sırtında tutmak için secdesini
uzatırdı. Bazen Rasûlullah'la birlikte minbere çıkardı. Sahih bir hadiste sabit olduğuna göre Rasûluûlah (s.a.v.), bir ara minber
üzerinde hutbe irad etmekte iken Hasanla, Hüseyin'in kendisine dargın durduklarım görünce minberden inip onları kucaklamış,
yanına alıp minbere çıkarmış ve şöyle demişti: "Cenâb-ı Allah doğru söyledi: "Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız bir
imtihandır." Ben bu ikisinin yürümekte olduklarını ve tökezlediklerini görünce kendimi tutamadım, yanlarına varmak için
minberden indim."
Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin'e hitaben şöyle demişti: "Doğrusu siz, Allah'ın ruhundansmız. Siz
saygı görüp
sevileceksiniz."
Sahih-i Buharî'de, Ukbe b. Haris'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından birkaç gece sonra Hz
Ebu Bekir, cemaata ikindi namazını kıldırdı. Sonra Ali ile birlikte mescidin dışına çıkıp yürümeye başladılar. Hasan'm diğer
çocuklarla birlikte oynamakta olduğunu gören Hz. Ebu Bekir, onu alıp omuzuna koydu ve şöyle demeye başladı: "Vay! Babam
sana feda olsun ey peygambere benzeyen çocuk, sen Ali'ye benzemiyorsun."
Ali, Ebu Bekir'in böyle demesine güldü.
Süfyan-ı Sevrî, Ebu Cuhayfe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ben Peygamber (s,a.v.)'i gördüm. Ali'nin oğlu Hasan ona çok benziyordu."
İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ebi Melike'nin şöyle dediğini rivayet
etmiştir:
Hz. Fatıma, Ali'nin oğlu Hasan'ın hatırına namazını çabuk kılar ve şöyle derdi: "Vay babam! Sen Ali'ye değil de peygambere
benziyorsun."
îmam Ahmed b. Hanbel, Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan, baş ile göğüs arası kısımlarında Rasûlullah'a en çok
benzeyendir. Hüseyin ise, bundan aşağı kısımda Rasûlullah'a en çok benzeyendir."
Ebu Davut et-Teyalisî, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yüzünden göbeğine kadar olan kısımda Hasan, Rasûlullah'a
en çok benzeyendir. Hüseyin ise, bundan aşağı kısımda Rasûlullah'a en çok benzeyen kimsedir."
Rivayete göre îbn Abbas ile İbn Zübeyr, Ali'nin oğlu Hasan'ın Peygamber (s.a.v.)'e benzediğini söylemişlerdir.
İmam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), beni alıp dizinin üzerine oturtur, Ali'nin oğlu Hasan'ı da alıp diğer dizinin üzerine oturtur, sonra da bizi
bağrına basıp şöyle derdi: "Allah'ım, bunlara rahmet et. Çünkü ben de bunlara acımaktayım." Başka bir rivayette anlatıldığına
göre Peygamber (s.a.v.), onlar hakkında şöyle demiştir: "Allah'ım, ben bunları seviyorum, sen de bunları sev."
Şu'be, Bera b. Azib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygam-ber'i Ali'nin oğlu Hasan'ı omuzuna almış olarak gördüm. C
şöyle diyordu: "Allah'ım, ben bunu seviyorum, sen de sev." Ali b. Cad'm, Bera'dan yaptığı bir rivayette ise şu fazlalık vardır;
"Onu seveni de sev."
Tirmizî, bunun hasen ve sahih bir hadis olduğunu söylemiştir.
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Medine sokaklarından birinde Peygamber (s.a.v.)'le birlikte yürümekte idim, yönünü çevirdi, ben de onunla birlikte çevirdim.

Gelip Fü-ma'nın evine vardı ve: "Minik, minik, minik!" diye seslendi. Ona cevap veren olmadı. İçeri girip oturdu, ben de onunla birlikte içeri girip oturdum. Ali'nin oğlu Hasan yanımıza geldi. Ben, boynuna karanfilden bir gerdanlık takmak için annesinin onu geciktirdiğini zannettim. Hasan yanımıza gelince Rasûlullah (s.a.v.) ona sarıldı. O da Rasûlullah'a sarıldı. Sonra Rasûlullah şöyle üedi: "Ben bunu seviyorum, bunu seveni ben de severim." Bu sözünü üç kez tekrarladı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), elime dayanarak Beni Kaynuka çarşısına gitti. Beraberce orada dolaştık. Sonra döndü ve mescidde çömelip şöyle dedi:

- Minik nerede? Bana miniği çağırın.

Böyle dedikten sonra Hasan geldi. Koşup Rasûlullah'ın kucağına atıldı. Rasûlullah ta ağzını onun ağzına koyup şöyle dedi "Allah'ım, ben bunu seviyorum. Bunu sen de sev. Bunu seveni de sev." Bu duasını üç kere tekrarladı. Ben de artık her ne zaman Hasan'ı görürsem mutlaka gözlerim yaşarırdı.»

Süfyan-ı Sevrî ile diğerleri, Ebu Hüreyre'den rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Hasan ile Hüseyin'i seven beni de sevmiş olur. Onlara öfke duyan kimse bana da Öfke duymuş olur."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bir omuzunda Hasan, diğer omuzunda da Hüseyin olmak üzere yanımıza geldi. Gelirken bazen Hasan'ı Öpüyor, bazen Hüseyn'i Öpüyordu. Bu halde iken yanımıza vardı. Adamın biri, ona şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, sen bunları çok seviyorsun.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Bunları seven beni de sevmiş olur, bunlara Öfke duymuş olan bana da öfke duymuş olur."

Ebu Bekir b. Ayyaş, Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), namaz kılarken secdeye vardığında Hasan ile Hüseyin gelip sırtına atlıyorlardı. Cemaat onları böyle yapmaktan alıkoymak istediğinde Rasûlullah (s.a.v.), namazını tamamlayıp selam verince cemaata hitaben şöyle dedi: "Bunlar, benim oğullarımdır. Bunları seven beni de sevmiş olur."

Hz. Aişe ile Ümmü Seleme'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin'i ve bunların anne-babaların kucaklayıp şöyle dedi: "Allah'ım, bunlar benim ehl-i beytimdir. Bunlardan kötülüğü gider ve tertemiz yap."

Muhammed b. Sa'd, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Cennetlik gençlerin efendisine bakmaktan hoşlanan kimse, Ali'nin oğlu Hasan'a baksın."

Ali, Ebu Said ve Büreyde'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:

"Hasan ile Hüseyin, cennetlik gençlerin efendileridir. Babaları ise kendilerinden daha hayırlıdır."

Ebu'l-Kasım el-Beğavî, Ya'lâ b. Mürre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hasan ile Hüseyin, koşarak Rasûlullah'ın yanma geldiler. Biri diğerinden önce geldi. Rasûlullah, elini onun boğazının altına koyup, koltuğunun altına çekti, sonra diğeri geldi. Onu da aynı şekilde diğer koltuğunun altına çekti. Bir bunu, bir onu öpmeye başladı. Sonra da şöyle dedi: "Allah'ım, ben bunları seviyorum, sen de bunları sev." Sonra da bili.ze hitaben şöyle dedi: "Ey insanlar, doğrusu çocuk insanın cimrileşmesine, korkaklasın asma ve cahille şmesine sebeptir."

Ebu Ya'lâ, Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), minberde hutbe irad etmekte idi. O esnada Hasan ile Hüseyin, kırmızı renkli gömlekler giyinmiş olarak düşe kalka mescide geldiler. Rasûlullah (s.a.v.) da minberden inip onları kucağına alarak minbere çıkardı. Sonra, şöyle dedi:

- Cenâb-ı Allah, doğru buyurmuş. Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır. Ben bu iki çocuğu görünce dayanamadım.

Böyle dedikten sonra hutbesini okumaya devam etti." Abdullah b. Şeddad, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir; "Rasûlullah (s.a.v.), bize akşam veya yatsı namazını kıldırdı. Namazda secdeye vardığında secdesini uzattı. Selam verdiği zaman insanlar bunun sebebini kendisine sorunca şu cevabı verdi: "Şu oğlum (yani Hasan) sırtıma bindi, onu hemen indirmek istemedim. İhtiyacını tamamlamasını istedim."

Tirmizî, Cabir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardım. Hasan ile Hüseyin sırtına binmişlerdi. O da elleri ve ayakları üzerinde yürümekteydi. Hasan ile Hüseyin'e: "Bineğiniz ne güzel bir binektir." dedim. Rasûlullah da şöyle karşılık verdi: Onlar da ne güzel iki yüktür."

Ebu Ya'lâ, İbn Abbas'm şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), Hasan'ı omuzuna almış olarak evden dışarı çaktı. Adamın biri, Hasan'a hitaben şöyle dedi:

- Ey çocuk! Bindiğin binek ne güzel bir binektir. Rasûlullah (s.a.v.) da böyle diyen o adama şu karşılığı verdi:

- O da ne güzel bir binicidir."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Ra&ûlullah (s.a.v.), Ali'ye, Hasan'a, Hüseyin'e ve Fatıma'ya bakıp şöyle dedi: "Ben sizinle savaşanın düşmanıyım, sizinle barış içinde olanın da barışığıyım."

Bakiye, Mikdam b. Madikerib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle dediğim işittim:

"Hasan bendendir, Hüseyin ise Ali'dendir."

Bu rivayetin lafzında ve manasında münkerlik vardır.

İmam Ahmed b. Hanbel, Umeyr b. İshak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ali'nin oğlu Hasan'la birlikteydim. Ebu Hüreyre'ye

rastladık. Ebu Hüreyre, Hasan'a şöyle dedi: "Rasûlullah'm, senin vücudunda Öptüğü yeri bana göster de öpeyim." Hasan gömleğinin ucunu kaldırdı. Ebu Hüreyre de onun göbeğini öptü."
İmam Ahmed b. Hanbel, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'ı, Ali'nin oğlu Hasan'ın dilini (yada dudağını) emerken gördüm. Rasûlullah (s.a.v.)'m emdiği bir dil (ya da dudaklar), asla azab görmeyecektir."
İmam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Doğrusu benim şu oğlum (Hasan), efendi (ve lider) dir. Umarım ki Allah, bunun vasıtasıyla Müslümanlardan iki büyük cemaatı barıştıracaktır."
Bu hadis, bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde geçmişti. Hz. Hasan'ın, Muaviye lehine hilafetten feragat etmesinden bahsederken de bu hadisi nakletmiştik Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki hadisi böylece tasdik edilip tahakkuk etmiş oldu. Hamd ve minnet Allah'adır.
Hz. Ebu Bekir, Hz. Hasan'a saygı gösterir, ikramda bulunur, onu sever ve: "Babam sana feda olsun." derdi. Hz. Ömer, de öyle yapardı. Vakidî'nin, İbrahim b. Haris et-Teymî'den rivayet ettiğine göre Hz. Ömer, sahabelere maaş bağlarken Hasan ile Hüseyin'e, Bedir savaşma katılan sahabelere bağlanan 5.000.000 dirhemlik maaşı bağlamıştı. Hz. Osman da aynı şekilde Hasan ile Hüseyin'e ikramda bulunur, onları severdi. Hz. Osman kuşatma altına alındığı zaman Hz. Hasan, kılıcını kuşanarak onun yamnda durmuş, onu savunmaya başlamıştı. Hz. Osman da onun başına bir kötülük gelmesinden korktuğu için yemin vererek evine dönmesini taleb etmişti ki, Ali'nin gönlü rahatlasın.
Hz. Ali, oğlu Hasan'a aşırı derecede kıymet verir, ona saygı gösterirdi. Bir gün Ali, ona şöyle dedi:
- Ey oğulcuğum, bize bir hitabede bulun ki seni dinliyeyim.
- Sen karşımda dururken ben hutbe irad etmekten utanırım. Ali, Hasan'ın kendisini görmeyeceği bir yere gidip oturdu. Sonra Hasan, kalkıp insanlara hutbe irad etti. Hz. Ali de onu dinliyordu. Gayet beliğ bir hutbe irad etti. Konuşması düzgündü Hutbesini tamamladıktan sonra Ali şöyle demeye başladı: "Allah, birbirinin soyundan olarak bu aileyi âlemlere tercih etti. Allah işitendir, bilendir."
İbn Abbas, bineklerine bindikleri zaman Hasan ile Hüseyin'in üzengilerini tutar ve bunu kendisi için bir şeref sayardı. Hasan ile Hüseyin, Kabe'yi tavaf ettikleri zaman insanlar onların etrafında izdiham ve sıkışıklık meydana getirdiklerinden onları âdeta paralıyorlardı. Allah, ikisinden de razı olsun ve onları hoşnud kılsın.
ibn Zübeyr şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, kadınlar Ali'nin oğlu Hasan gibisini doğuramazlar."
Hz. Hasan, sabah namazını Rasûlullah'm mescidinde kıldığı zaman namaz kıldığı yerde oturur ve güneş doğup yükselinceye kadar zik-nülah ile iştigal ederdi. İnsanların önde gelen şahsiyetleri gidip meclisinde otururlar, onun yanında sohbet ederlerdi. Bundan sonra Hasan kalkıp mü'minlerin annelerinin (Rasûlullah'ın zevcelerinin) yanlarına gider, onlara selam verirdi. Onlar da bazen kendisine hediyeler takdim ederlerdi. Sonra da evine dönerdi.
Müslümanların kanı ve canını korumak amacıyla Muaviye lehine hilafetten feragat ettiği zaman Muaviye, Hz. Hasan'a her sene armağanlar gönderirdi. Bazen ona 400.000 dirhem armağan gönderdiği olmuştur. Senelik maaşı da 100.000 dirhemdi. Bir sene maaş almaya gidemedi. Armağan gönderme vakti gelmişti. Hz. Hasan, ihtiyaç içinde idi. O armağana çok ihtiyacı vardı. O insanların en cömertlerindendi. Armağanını kendisine göndermesi için Muaviye'ye mektup yazmak istedi. Ancak o gece uykuya daldığında rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine şöyle dediğini gördü: "Ey oğulcuğum! İhtiyacın için bir yaratığa mektup mu yazıyorsun?" Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), okuması için ona bir dua Öğretmişti. Hz. Hasan da, Muaviye'ye yazmak istediği mektubu yazmadı. Nihayet Muaviye, onu hatırladı, araştırdı, gelmeyiş sebebini sordu. Sonra da adamlarına şu talimatı verdi: "Ona 200.000 dirhem gönderin. Belki de fakru zaruret içinde olduğundan ötürü yanımıza gelememiştir." Hz. Hasan istemeden Muaviye ona maaşını gönderdi.
Salih b. Ahmed dedi ki: Babamın şöyle dediğini işittim: "Ali'nin oğlu Hasan medenidir, güvenilirdir."
"Tarih" adlı eserinde îbn Asakir, onun hakkında şöyle denildiğini nakleder: "Hasan, malını üç kez Allah'la paylaştı (Yani malının yarısını Allah için verdi.) İki kez de malından sıyrılıp çıktı. Yirmibeş kez yaya olarak hacca gitti ve develeri de önünde yürümekteydiler."
Abbas b. Fadl, Ali'nin oğlu Hasan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ka'be'sine yaya olarak gidip ziyaret etmemiş halde Rabbimin huzuruna çıkmaktan utanırım." Bu yüzden o, yirmi kez yaya olarak Medine'ye gitti. Anlatıldığına göre o, hutbelerinden bazısında İbrahim sûresini okurmuş ve her gece uyumadan önce Kehf sûresini okurmuş, son derece cömert bir kimseymiş.
Muhammed b. Sirin'in ifadesine göre o, bir kişiye 100.000 dirhem armağan vermişti. Said b. Abdülaziz dedi ki: "Hasan adamın birinin yanı başında, kendisine 10.000 dirhem vermesi için Allah'a dua ettiğini işitince kalkıp evine gitmiş ve böyle diyen adama o parayı göndermişti."
Anlatıldığına göre Hasan, elindeki ekmekten bir parçasını koparıp ağzına koyan, sonra bir parça daha koparıp yanındaki köpeğe yediren siyahi bir köleyi görünce ona niçin böyle yaptığım sormuş, köle de: "Ben kendisine yedirmeden bu köpeğin yanında ekmek yemekten utanırım." demiş. Hz. Hasan da: "Ben gidip dönünceye kadar buradan ayrılma." diyerek kölenin efendisinin yanma gitmiş, köleyi ondan satın almış ve içinde bulunduğu bahçeyi de satın alıp köleyi azad etmişti. Sonra bahçeyi ona vermişti. Bu ikram karşısında köle de şöyle demişti: "Ey efendim! Bu bahçeyi Allah rızası için bana hibe ettin, ben de onun

rızası için hibe
ettim."
Hz. Hasan, çok kadınla evlenmişti. Her zaman mutlaka nikahında dört hür kadın bulunurdu. O çok boşayan bir adamdı, çok da mehir verirdi. Anlatıldığına göre o, yetmiş kadınla evlenmiştir. İfadeye göre o bir günde iki kadın boşamıştır. Bu kadınlardan biri Beni Esed, diğeri de Beni Fezare kabilesindenmiş. Boşadığı bu kadınlardan her birine 10.000 dirhem para ve küpler dolusu bal göndermiş. Bu para ve balı kendisiyle gönderdiği köleye de şu talimatı vermişti: "Kadınlardan her birinin neler söylediğine iyice kulak ver."
Para ve balı alan Fezariyeli kadın: "Allah, Hasan'a hayır mükafat versin." demiş, ona hayır duada bulunmuştu. Beni Esed kabilesinden olan kadınsa şöyle demişti: "Bu, kendisinden ayrıldığım sevgilimden bana gelen az bir eşyadır." Köle dönüp Hz. Hasan'a bu kadınların sözlerini nakledince Hz. Hasan, Beni Esed kabilesinden olan kadına tekrar dönmüş ve Fezariyeli kadından alakasını kesmişti.
Hz. Ali, Küfe halkına: "Hasan'a kız vermeyin, çünkü o çok boşuyor." demiş. Ancak Kûfeliler, şu karşılığı vermişlerdi: "Allah'a yemin ederiz ki ey mü'minlerin emiri! Eğer hergün bizden kız istese; biz, dilediği kızı ona zevce olarak veririz. Biz böyle yapmakla Rasûlullah'a hısım olmak arzusu peşindeyiz."
Hz. Hasan, karısı Havle binti Manzur el-Fezarî (ya da Hind binti Süheyl) ile birlikte evin damı üzerinde yatmış, uykuya daldıktan sonra karısı kalkıp baş örtüsü ile Hz. Hasan'm ayağını kendi ayağındaki hal-hala bağlamıştı. Hasan uyandığında karısına, niçin böyle yaptığını sormuş, karısı da şu cevabı vermişti: "Uykunun şiddetinden kalkıp dam üzerinde dolaşmandan ve aşağı düşmenden, bu sebeple de Arapların en uğursuz kızı olmaktan korktum." Karısının bu cevabı hoşuna gidince Hz. Hasan, onunla yedigün daha beraber kalmıştı.
Ebu Cafer el-Bakır dedi ki: Adamın biri, Hz. Hüseyin'e gidip bir ihtiyacı için yardrm istedi. Ancak Hz. Hüseyin, itikafta olduğu için yardım edemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine o adam kalkıp Hz. Hasan'm yanına gitti, ondan yardım istedi. Hz Hasan da gereken yardımı yapıp şöyle dedi: "Bir din kardeşimin ihtiyacım gidermem, bir ay boyunca itikafta bulunmamdan daha hoştur."
Hüseyin, İbn Sirin'in şöyle dediğim rivayet etmiştir: Hz. Hasan, yemeğe çağırılmayan kimseleri yemeğine çağırırdı."
Ebu Cafer: "Hasan, yemeğe çağırılmayan kimseleri yemeğine çağırırdı." der.
Ebu Cafer, Hz. Ali'nin Kûfelilere şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ey Kûfeliler, Hasan'a kadın vermeyin. Çünkü o, çok kadın boşu-yor." Hemedanlılardan bir adam da kalkıp Hz. Ali'ye şöyle cevap verdi: "Vallahi biz onu evlendiririz, hoşuna giden kadını yanında tutar, hoşuna gitmeyeni de boşar."
"Mekarimü'l-Ahlak" adlı kitapta Ebu Bekir el-Haraitî, Muhammed b. Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hz. Ali'nin oğlu Hasan bir kadınla evlendi. Kadına yüz cariye gönderdi, her cariye ile birlikte 1000 dirhem gönderdi."
Vakidî, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali'nin oğlu Hasan, çok kadın boşardı. Boşadığı her kadın da mutlaka onu severdi."
Cüveyriye b. Esma şöyle dedi: "Hasan vefat ettiği zaman Mervan cenazesinde ağladı. Hüseyin de Mervan'a şöyle dedi:
- Ona bunca çektirdikten sonra onun için ağlıyor musun? Mervan da dağı göstererek şöyle karşılık verdi:
- Evet, ben şu dağdan daha yumuşak huylu ve sessiz bir adama bunca eziyetler çektirmişim."
Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. îshak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yanımda her kim konuşmuşsa mutlaka onun susmasını istemişimdir. Yalnız Ali'nin oğlu Hasan konuştukça onun daha da konuşmasını arzulamışımdır. Ondan bir kez dışında kötü söz duymuş değilim
0 da şöyle oldu: Hasan ile Amr b. Osman arasında kırgınlık vardı. Hasan, ondan bahsederken şöyle demişti: "Ben onun için sadece burnu yere sürülsün, derim." İşte Hasan'dan duyduğum en kötü söz bu olmuştur."
Muhammed b. Sa'd, Rezin b. Sivar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan ile Mervan arasında husumet vardı. Mervan, ona ağır sözler
söylemeye başladı ama o susuyordu. Mervan, sağ eliyle sümkürünce
Hasan ona şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana! Bilmezmisin ki sağ el yüz içindir, sol el de tenasül organı içindir. Öf sana.
Hz. Hasan'm bu sözü karşısında Mervan sustu." Ebu'l-Abbas, Muhammed b. Yezid el-Müberred dedi ki: "Ali'nin oğlu Hasan'a Ebu Zerr'in şöyle dediği hatırlatıldı: "Fakirliği zenginlikten, hastalığı sıhhatlilikten daha çok severim." Bu söz karşı-nnda Hasan şöyle dedi: "Allah, Ebu Zerr'e rahmet etsin. Bana gelince
1 in şöyle derim: Bir kimse, Allah'ın kendisi için seçtiği güzel kadere tevekkül ile dayanırsa artık o kimse, Allah'ın kendisi için takdir ettiği durumun dışında başka bir durumda bulunmayı temenni etmemelidir." Bu da ilâhi takdire rıza göstermeye vakıf olma hallerinden biridir ki, ilâhi kazayı tarifeden bir sözdür."
Ebu Bekir Muhammed b. Keysan el-Asam, Hasan'ın bir gün arkadaşlarına şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Size insanlar arasında gözüme en çok büyük görünen bir kardeşimi haber vereceğim. Onun gözümde büyümesinin temel sebebi, dünyanın onun gözüne küçük görünmesidir. O, kendi karnının hakimiyetini hiçe saymıştır. Bulamadığı şeyi arzulamaz, bulduğu zaman da daha çok bulmak istemez. Kendi tenasül organının hakimiyeti dışına çıkmıştır. Aklını ve görüşünü hafife almaz, cahilliğinin hakimiyeti dışına çıkmıştır. Birşeyden mutlaka yarar sağlayacağına inanmazsa, elini o şeye uzata-maz. Attığı

adımı da mutlaka iyilik yapmak için atar. Öfkelenmez, kimseye kızmaz. Âlimlerle bir araya geldiğinde konuşmaktan çok dinlemeyi arzular. Konuşmasına engel olunursa da susmasına engel olunamaz. Zamanının çoğunu susarak geçirir. Konuştuğu zaman konuşmacılara aldırış etmez. Onları kendi hallerine bırakır. Davaya ortak olmaz, karşılıklı bahiste bulunmaz. Tartışmaya girmez, başkalarına karşı hüccet ileri sürmez. Ancak yapmadığını söyleyen, söylemediğini yapan bir kadıyı gördüğü zaman onunla tartışır. Bunu da faziletinden dolayı yapar, kardeşlerini unutmaz. Herhangi birşeyde kendim onlara tercih etmez. Bir kimseye ayıplanacak bir hususta ikramda bulunmaz. İki şeyle karşılaştığında hakka en yakın olanına bakar. Hevesine en yakın olanına ise muhalefet eder."

Ebu'l-Ferec b. Muafa b. Zekeriyya el-Harirî, Haris el-Aver'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ali, mürüvvet hususunda oğlu Hasan'a bazı sorular sordu:

- Ey oğulcuğum, doğruluk nedir?
- Babacığım, doğruluk, kötülüğü iyilikle savmaktır.
- Şeref nedir?
- İnsanlarla iyi geçinmek ve suçu üstlenmektir.
- Mürüvvet nedir?
- İffetli olmak ve kişinin malını İslah etmesidir.
- Alçaklık nedir?
- Az mala ilgiyle bakmak ve önemsiz denecek az miktardaki mâl ile dahi yardımı esirgemektir.
- Kınanmaya vesile olacak şey nedir?
- Kişinin kendi nefsini koruması ve ailesinin gizli hususlarını açığa çıkarmasıdır.
- Cömertlik nedir?
- Darlık ve genişlik zamanında eli açık olmaktır.
- Cimrilik nedir?
- Elindeki malı harcamayı israf savman, harcadığını da telef etmiş olduğuna inanmandır.
- Kardeşlik nedir?
- Zorlukta ve rahatlıkta vefalı olmaktır.
- Korkaklık nedir?
- Dosta karşı cüretli olmak, düşmandan ise geri durmaktır.
- Ganimet nedir? :
- Takvalı olmaya rağbet göstermek ve dünyada zahid olmaktır.
- Hilim nedir?
- Öfkeyi yutmak ve nefse hakim olmaktır.
- Zenginlik nedir?
- Az da olsa Cenâb-ı Allah'ın insana verdiği kısmete razı olmaktır. Zira zenginlik, gönül zenginliğidir.
- Fakirlik nedir?
- Kişinin nefsinin her şeye arzu duymasıdır.
- Güçlülük nedir?
- Aşın bir kuvvete sahip olmak ve insanların en kuvvetlisini yenmektir.
- Zillet nedir?
- Sözü yerine getirme anında korkup panik göstermektir. —Cür'et nedir?
- Akranlara muvafakat etmektir.
- Külfet nedir?
- Seni ilgilendirmeyen şeyleri söylemendir.
- Onur nedir?
- Vermen gerekeni vermendir ve suçluyu affetmendir.
- Akıl nedir?
- Muhafaza edilmesini istediğin her şeyi kalbin muhafaza etmesidir.
- Cehalet nedir?
- İmamına düşmanlık etmen ve ona laf çevirmendir.
- Övgü nedir?
- Güzel şeyleri yapmak, çirkin şeyleri terketmektir.
- Akıllılık nedir?
- Ağırbaşlı olmak ve yöneticilere şefkatli olmaktır. İnsanlara karşı kötü zan beslemekten kaçınmaktır.
- Şeref nedir?
- Kardeşlere uymak ve komşuları muhafaza etmektir.
- Beyinsizlik nedir?
- Alçaklara uymak, adi kimselerle arkadaş olmaktır.

- Gaflet nedir?
- Mescidi terk etmen ve fesatçıya itaat etmendir. '
- Mahrumiyet nedir?
- Sana sunulan payını almamandır.
- Efendi kimdir?
- Malda ahmaklık edip ırzını önemsemeyen kimsedir. Kendisine sövülür, ama cevap vermez. Aşiretinin işlerini yürütmek hususunda devamlı çalışır, yerinden ayrılmaz.
Bundan sonra Hz. Ali, Hasan'a şöyle dedi:
- Ey oğulcuğum! Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim:
"Cahillikten daha şiddetli bir fakirlik, akıldan daha faziletli bir mal, kendini beğenmişlikten daha şiddetli bir yalnızlık, istişareden daha güvenli bir destek, tedbir gibi bir akıl, güzel ahlak gibi bir asalet, çekingenlik gibi bir vera7, tefekkür gibi bir ibadet ve haya gibi bir iman yoktur. İmanın başı sabırdır. Konuşmanın afeti yalandır. İlmin afeti unutmaktır. Yumuşak huyluluğun afeti sefihliktir. İbadetin afeti ara vermektir, şerefin afeti iddia ve tekebbürdür. Cesaretin afeti taşkınlıktır. Cömertliğin afeti başa kakmaktır. Güzelliğin afeti gururluluktur. Sevmenin afeti övünmektir." Hz. Ali, daha sonra söyle dedi:
"Ey oğulcuğum! Gördüğün bir adamı asla küçümseme. Eğer senden yaşça büyükse onu baban say. Eğer yaşça emsalin ise, o senin kardeşindir. Eğer yaşça senden küçükse onu oğlun say."
İşte Hz. Ali, mürüvvetle ilgili olarak oğluna bu gibi sorulan sormuş ve yukandaki tavsiyelerde bulunmuştu."
Kadı Ebu'l-Ferec dedi ki: Bu haberdeki hikmetler ve bol faideler, dikkat edip ezberleyen kimse için yarar sağlayıcıdır. Nefsini bu gibi şeylere uyup terbiye eden, süsleyen, tehzib eden kimseler için sayılamayacak derecede menfaatlar vardır. Mü'minlerin emiri Ali'nin rivayet ettiği ve peygamberden naklettiği hususlarda akıllı, bilgili, bilge kimseler için mutlaka hıfzedilip ezberlenmesi ve üzerinde düşünülmesi gereken hususlar vardır. Bu tavsiyelere uyup kabul eden kimse şanslıdır. Bu yolda yürüyen kimseler mutluluğa ermiştir..
Asmaî, Utbî ve Medainî ile diğerlerinin anlattıklanna göre Muavi-ye de buna benzer sorulan Hz. Hasan'a sormuş, o da yukardakilere benzer cevaplar vermiştir.
Ali b. Abbas et-Taberanî dedi ki: Ali'nin oğlu Hasan'ın yüzüğünün üzerinde şöyle yazılı idi.
"Elden geldiğince ölmeden önce takvalı olmaya bak. Çünkü ey yiğit ve delikanlı kişi, ölüm mutlaka sana gelecektir. Sevinip kendinden geçmişsin, gönül dostlannın, mezarlarda çürümüş olduklarını sanki görmüyorsun."
İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Hasan'ın, oğluna ve kardeşi oğluna şu tavsiyelerde bulunduğunu rivayet etmiştir: "İlim öğrenin Bugün siz, milletin küçüklerisiniz ama yann büyükleri olacaksınız. Ezberleyeme-diğiniz hususlan yazın."
Muhammed b. Sa'd, Amr el-Asam'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Hasan'a dedim ki:
- Şu Şiiler, Hz. Ali'nin kıyamet gününden Önce dirilip geleceğini iddia ediyorlar!
Hz. Hasan, bana şu cevabı verdi:
- Vallahi yalan söylüyorlar! Bunlar Şii değildirler. Eğer Ali'nin kıyametten önce tekrar dünyaya geleceğim bilseydik, onun zevcelerini başkalarıyla evlendirmez ve malını da paylaşmazdık."
Abdullah b. Ahmed, Sefine'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Halifelik benden sonra otuz senedir." O esnada mecliste bir adam hazır bulunuyordu, şöyle dedi: "Bu otuz senenin altı ayı, Muaviye'nin halifeliğine dahil olmuştur. îşte bu aylar oradan gelmektedir ve Ali'nin oğlu Hasan'a bey'at edilmiştir. Ona 40.000 veya 42.000 kişi bey'at etmiştir."
Salih b. Ahmed dedi ki: Babamın şöyle dediğini işittim: "Hasan'a 90.000 kişi bey'at etti. O, halifelikten çekildi. Muaviye ile barış yaptı. Onun döneminde bir fincan kan dahi akmadı."
îbn Ebi Heyseme, Vehb'in babası Cerir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali öldürüldüğü zaman Kûfelüer, onun oğlu Hasan'a bey'at ettiler. Ona itaat edip babasından daha çok sevdiler."
İbn Ebi Heyseme, İbn Şevzeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ali Öldürüldüğü zaman Hasan, Iraklıların başında cepheye gitti. Muaviye de Şamlıların başında cepheye gitti. İki taraf karşı karşıya geldiler. Hasan savaşmak istemedi. Muaviye ile bey'atlaştı. Yalnız kendisinden sonra oğlu Ali'nin veliahd kılınmasını şart koştu. Bu barış yüzünden taraftarları Hz. Hasan'ı eleştirerek: "Vay mü'minlerin başına gelen utanca!" dediler, Hz. Hasan da onlara şu karşılığı verdi: "Utanılacak hale düşmek, Cehennem'e düşmekten daha iyidir."
Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Abbas'm babası Hişam'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali öldürüldüğü zaman insanlar onun oğlu Hasan'a bey'at ettiler. O da yedi ay onbir gün süreyle halifelik yaptı."
Abbas'tan başkaları dediler ki: "Kûfeliler, Hasan'a bey'at ettiler. Muaviye'ye de Kudüs'te Şamlılar, Ali'nin öldürülmesinden sonra bey'at ettiler. Bu genel bey'at, hicri kırkıncı senenin sonunda cuma günü Bey-t-i Makdis'te yapıldı. Sonra Kûfe'ye bağlı Mesken denen yerde Hasan, hicri kırkbirinci senede Muaviye ile buluştu. Bunlar barış antlaşması yaptılar. Hasan, Muaviye'ye bey'at etti."
Başkalarının ifadesine göre ikisinin barış yapmaları ve Muaviye'nin Kûfe'ye girmesi, hicri kırkbirinci senenin rebiyülevvel ayında olmuştur. Bunun tafsilatını önceki sayfalarda vermiş olduğumuz için burada tekrarlamaya gerek görülmemiştir.
Kısaca anlatmak istediğimiz şudur ki, Hasan, Kûfe'deki beytü'l-malda bulunan paraları ve eşyaları almak şartı ile Muaviye ile

barış
antlaşması yaptı. Muaviye de bu şarta uydu. Beytü'1-mah açtıklarında orada 5.000.000 dirhem (başka bir rivayete göre ise 7.000.000 dirhem) buldular. Ayrıca Hasan, haracın kendisine verilmesini şart koştu, Bir rivayete göre ise Dar Ebcerd'in haracının her sene kendisine verilmesi şartını koşmuştu. Ancak Dar Ebcerd halkı, haracı Hasan'a vermeye yanaşmadılar. Buna bedel olarak Muaviye, Hasan'a her sene 6.000.000 dirhem para vermeyi taahhüd etti. Hicretin kırkdokuzuncu senesinde vefat edinceye dek Hz. Hasan, Muaviye'nin yanına her gelişinde bu paraya ek olarak Muaviye'den bazı armağan ve hediyeler de alırdı.

Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, Kûfe'ye girip de Hasan onunla be/atlaştığı zaman taraftarları, Muaviye'ye şöyle dediler:

"Ali'nin oğlu Hasan'a, bir hutbe irad etmesini emret. Çünkü o gençtir, bu işin hakkını veremez. Olaki hutbe irad ederken dili sürçer, böylece insanların gönlündeki yerini kaybeder, değerini yitirir."

Muaviye de Hasan'a, hutbe irad etmesini emretti. Hasan, minbere çıkıp hutbe irad etmeye başladı. Hutbesinde şöyle dedi: "Ey insanlar! Eğer Cablak ile Cabers arasında benden ve kardeşimden başka dedesi peygamber olan bir adamı arayacak olursanız boşuna yorulmayın, bulamazsınız. Biz Muaviye'ye bey'at ettik. Müslümanların kanının akıtılmasını önlemeyi, akıtmaktan daha hayırlı gördük. Allah'a yemin ederim ki bilemiyorum, belki bu sizin için bir imtihan ve belirli bir zamana kadar geçinip gitmektir." Böyle derken Muaviye'ye işaret etti. Muaviye bundan ötürü öfkelendi ve Hasan'a:

- Sen böyle yapmakla neyi kasdettin? diye sordu. Hasan da:
- Vallahi Cenâb-ı Allah, bundan neyi kasdetmişse ben de bunu kasdettim, dedi. Muaviye, hutbe için minbere çıktı ve Hasan'dan sonra kendisi de bir konuşma yaptı.

Başkalarının rivayetine göre önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Muaviye, bu tavsiyelerinden ötürü kendi adamlarını kınamıştır."

Muhammed b. Sa'd, Nüfeyr el-Hadremî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali'nin oğlu Hasan'a dedim ki:

- İnsanlar senin halifelik peşinde olduğunu iddia ediyorlar. Sen buna ne dersin?
- Arapların liderleri, benim elimdedirler. Benim barışık olduğum kimseyle barışıktırlar. Benimle savaşan kimseyle savaşırlar. Ben, Allah rızası için halifelikten feragat ettim. Sonra Hicazılardan halifelik ıçm ikinci bir ayaklanma mı isteyeceğim."

Muhammed b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Adamın biri, Medine'de bulunan Hasan'm yanına gitti Hasan'm elinde bir mektup vardı. Adam sordu:

- Bu nedir?
- Muaviye'nin oğlu beni bu mektubuyla tehdit ediyor.
- Sen ona karşı insaflı davranmıştın.
- Evet ama ben kıyamet gününde 70.000 veya 80.000 veyahut daha fazla veya daha az sayıdaki kimsenin boyunlarındaki damarlardan kan fışkırarak huzuru ilahiye gelmelerinden ve bu dünyada kanlarının ne sebeple akıtıldığını Allah'tan sormalarından korkuyorum. Onun için bunlara insaflı davrandım."

Asmaî, İmran b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ali'nin oğlu Hasan, rüyasında alnında "Kulhuvallahu ehad" ayetinin yazılı olduğunu görmüş, bu yüzden sevinmişti. Said b Müseyyeb, bu durumdan haberdar olunca şöyle demişti: "Eğer Hasan bu rüyayı görmüşse, demek ki eceli çok yakındır." Gerçekten de bu rüyayı gördükten birkaç gün sonra vefat etti."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Umeyr b. îshak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben ve başka bir Kureyşli adam, Hasan'ın yanına gittik. Biraz sonra kalkıp dışarı çıktı, tekrar döndü ve şöyle dedi: "Az önce ciğerimden bir parçayı dışarı attım ve o parçayı şu çöple evirip çevirdim. Defalarca bana zehir içirildi, ama bu defaki kadar şiddetli bir zehir içirilmiş değildi." Böyle dedikten sonra da yanımdaki arkadaşıma da şöyle dedi:

- Benden birşey isteyemeyeceğin bir zaman gelmeden önce şimdi benden iste.
- Senden birey istediğim yok. Allah sana afiyet versin.

Böyle dedikten sonra Hasan'ın yanından çıkıp gittik. Ertesi gün yanma tekrar gitmek istediğimizde çarşıdan geçerken onun yere düşmüş vaziyette olduğunu gördük. Kardeşi Hüseyin, gelip yanıbaşmda oturdu ve şöyle sordu:

- Ey kardeşim! Sana bu kötülüğü yapan kim?
- Sen onu öldürmek mi istiyorsun?
- Evet.
- Eğer bu kötülüğü bana yaptığını zannettiğin kişi, benim düşündüğüm kimse ise biliyorum ki, Allah benim intikamımı alma hususunda senden daha güçlüdür (Allah daha güçlü, daha cezalandırıcıdır.). Eğer o zannettiğim kimse değilse o zaman benim yüzümden suçsuz bir adamı öldürmeni istemem."

Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Ümmü Bekr Binti Misver'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan'a defalarca zehir içirildi her defasında da ölümden kurtuldu. Ancak vefatına sebep olan son defadaki zehir içirilişinde o zehir onun ciğerine karışmıştı. Vefat edince Haşimilerin kadınları bir ay müddetle ona ağıt yaktılar."

Vakidî dedi ki: Hz. Aişe'nin ifadesine göre Haşimilerin kadınları Hasan için bir sene boyunca yas tuttular."

Yine Vakidî, Hasan'ın oğlu Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali'nin oğlu Hasan, çok kadınla evlenmişti ve

evlendiği kadınlar onun yanında çok az süreyle kalırlardı. Evlendiği bütün kadınlar, mutlaka onu severler ve onu başkalarından kıskanırlardı. Anlatıldığına göre ona zehir içirilmiş, ama ölümden kurtulmuştu. Tekrar içirilmiş, yine ölümden kurtulmuştu. Sonuncu kez içirildiğinde vefat etmişti. Can çekişirken yanma gelen tabib onun içtiği zehirin, bağırsaklarını parçaladığını söylemişti. Bunun üzerine Hüseyin, Hasan'a dedi ki:

- Ey Muhammed'in babası, sana bu zehiri içireni bana söyle?

- Niçin ey kardeşim?

- Onu öldüreceğim. Vallahi seni defnetmeden önce onu öldüreceğim. Ya ona güç yetiremem ya da yanma ulaşamayacağım bir yerde olur. Bunun dışında o neredeyse öldüreceğim.

- Ey kardeşim, bu dünya geçici ve fani birkaç geceden ibarettir. Bırak da onunla Allah'ın huzurunda hesaplaşayım." Böyle dedi ve kendisine zehir içiren kimsenin adını söylemedi.

Bazı kimselerin şöyle dediklerini duymuşum:

"Muaviye, Hasan'a zehir içirmeleri için bazı hizmetçilerine ödül vade tmiş."

Muhammed b. Sa'd, Ümmü Musa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ca'de binti Eş'av b. Kays, Hasan'a zehir içirdi. Hasan d bu yüzden hastalandı. Kırk gün süreyle altına bir leğen konuluyor, o leğen çıkarıldıktan sonra bir başka leğen getirilip konuluyordu."

Muaviye'nin oğlu Yezid, Hasan'ın hanımı Ca'de binti Eş'as'a haber göndererek: "Hasan'ı zehirle, o öldükten sonra ben seninle evlenirim." demiş ve Ca'de de onun bu isteğini yerine getirmişti.

Hasan öldükten sonra Ca'de, Yezid'e haber göndererek kendisiyle evlenmesini istemiş, ancak Yezid şu karşılığı vermişti: "Vallahi biz seni Hasan'a layık görmemiştik, kendimize mi layık göreceğiz?" Bence bu sahih bir rivayet değildir. Hele Yezid'in babası Muaviye'nin, böyle birşey yapması hiç mi hiç düşünülemez.

Hasan'm, Ca'de tarafından zehirlenmesiyle ilgili olarak Kesir Nemre şöyle bir şiir söylemiştir:

"Ey Ca'de! Hasan'a ağla, ağlamaktan usanma.

Ona gerçek bir ağlayışla ağla, ağlayışın sahte olmasın.

Evine onun gibisini koyamazsın artık, insanlar arasında ne pabuçlu, ne yalm ayaklı hiç kimseyi ona benzer göremezsin.

O adamı kasdediyorum ki, ailesi onu öyle bir zamana teslim ettiler ki, o zaman kuraktır.

O zamandan ürün isteniliyor ama ürün vermiyor.

Ateşi yakıldığı ve tutuşturulduğu zaman Hasan'm benzersiz asaleti o ateşin alevlerini yükseltir ki, o ateşi, ayakları zincire bağlı perişan halli bir kimse görmesin, ya da ehil olmaya lâyık olmayan kavmin bir ferdi görmesin.

Ey oğulcuğum! Eti haşlıyorsun, haşlandığında o eti yiyecek bir kimse yok."

Süfyan b, Uyeyne, Rakabe b. Maskala'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hasan can çekişirken: "Beni evin avlusuna çıkarın ki, göklerin melekûtuna bakayım." dedi. Yatağını avluya çıkardılar, başını semaya dikip şöyle dedi: "Allah'ım, ben kendi nefsimi senin yanında sayıyorum, nefisler arasında benim nefsim bana çok kıymetlidir."

Allah, ona o kadar lütuf ve ikramda bulunmuştu ki o, kendini Allah katında sayıyordu."

Abdurrahman b. Mehdi dedi ki: Süfyan-ı Sevrî hastalanıp, hastalığı ağırlaştığı zaman tahammülsüzlük gösterdi, merhum İbı Abdülaziz onu ziyarete gitti ve ona şöyle dedi:

"Ey Ebu Abdillah! Bu ne tahammülsüzlüktür? Oysa sen altmış sene müddetle kendisine ibadet ettiğin, kendisi için oruç tuttuğun, namaz kıldığın, hac ettiğin bir Rabbin huzuruna varıyorsun. Daha niye tahammülsüzlük gösteriyorsun." Onun bu sözü karşısında Süfyan-ı Sevrî, rahatladı ve kendine geldi."

Ebu Nuaym dedi ki: "Hz. Hasan'm hastalığı şiddetlendiği zaman tahammülsüzlük gösterdi, yanına bir adam gelip şöyle dedi:

- Ey Muhammed'in babası! Bu ne tahammülsüzlük? Oysa ruhun cesedinden ayrılıyor ve sen baban Ali ile anan Fatıma'nın yanına, deden Hz. Peygamber ile, ninen Hatice'nin, amcaların Hamza ile Cafer'in; dayıların Kasım, Tayyib, Mutahhar ve İbrahim'in, teyzelerin Rukiyye, Ümmü Külsüm ve Zeyneb'in yanma gidiyorsun.

Adamın bu sözü karşısında Hz. Hasan rahatladı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hasan'a bu sözleri söyleyen kimse Hüseyin'dir. Böyle diyen o adama veya Hz. Hüseyin'e cevaben Hasan şöyle demişti:

- Ey kardeşim, ben Allah'ın bir emrinden çıkıp, başka bir emrine giriyorum, ama böylesi bir emri görmüş değilim. Allah'ın bazı yaratıklarından ayrılıp başka yaratıklarının yanına gidiyorum ki, böylesi yaratıkları da asla görmüş değilim.

Onun bu cevabı karşısında Hüseyin ağlamıştı. Allah ikisinden de razı olsun."

Vakidî, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan vefat ettiği gün nerede ise Hüseyin ile Mervan b. Hakem arasında fitne çıkacaktı. Hz. Hasan, kardeşi Hüseyin'e Rasûlullah'm yanına defnedilmesi için vasiyette bulunmuştu ama oraya defnedilmesi hususunda bir direniş ve fitne ile karşılaşılacak olursa Bakî mezarlığına defnedilmesini tavsiye etmişti. Ancak o zaman Muaviye tarafından azledilmiş olan ve Muaviye'nin gönlünü kazanmak isteyen Mervan, Hasan'ın Rasûlullah'm yanına defne dilmesine itiraz etmiş, bunu kabul etmemişti. Mervan, Haşimoğullarmm sürekli düşmanı idi, bu düşmanlığı ölümüne kadar sürdürmüştü. Ben o gün Hz. Hüseyin'e şöyle dedim:

"Ey Abdullah'ın babası! Allah'tan kork. Fitneye sebebiyet verme. Kardeşin Hasan, senin böyle yapmana razı olmadı, senonu annesininya-nma Bakî mezarlığına defnet." Ben böyle dedim. O da bu dediğimeuydu."

Başka bir rivayette anlatıldığına göre ölmeden önce Hasan, öldüğü takdirde Rasûlullah'm yanma defnedilmesi için izin istemek maksadıyla Hz. Aişe'ye haber göndermiş. Hz. Aişe de ona bu hususta izin vermişti. Ancak Hz. Hasan vefat ettiği zaman Hz Hüseyin silahım kuşanmış, ona karşı Ümeyye oğulları da silahlanmışlar ve: "Hasan'm, Rasûlullah'm yanına defnedilmesine müsaade etmeyiz. Osman, Bakî mezarlığına defnedilsin de Hasan, Rasûlullah'm yanma defnedilsin, olur mu böyle şey?" demişlerdi. İnsanlar, fitne çıkmasından korktuğu için Sa'd b. Ebi Vakkas, Ebu Hüreyre, Cabir ve İbn Ömer, Hz. Hüseyin'e savaşmamasını tavsiye ettiler. Oda bu tavsiyeye uyarak kardeşi Hasan'ı, annesi Fatıma'nm mezarının yakınında ki Bakî mezarlığına defnetti. Allah ondan razı olsun.

Süfyan-ı Sevrî, Ebu Hazım'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hasan vefat ettiği gün Hüseyin, Said b. As'ı öne çıkardı. O da Hz. Hasan'm cenaze namazını kıldırdı. "Eğer sünnet olmasayd Said'i öne geçirmezdim." dedi.»

Muhammed b. İshak, Beni Sa'd Beklin azadlısı Müsavir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hasan öldüğü gün Ebu Hüreyre'ni Rasûlullah'm mescidinde kalkıp yüksek sesle şöyle dediğini gördüm:

"Ey insanlar! Rasûlullah'm sevgilisi öldü. Bugün ona ağlayın." İnsanlar, Hasan'm cenaze merasimine katıldılar. Kalabalık o kadar fazla idi ki, izdihamdan Bakî mezarlığına sığamadılar, kadınlar ve erkekler yedi gün süreyle ona ağladılar, Haşimilerin kadınları, bir ay müddetle ona ağıt yaktılar. Yine Haşimi kadınları, onun için bir sene süreyle yas tuttular."

Yakub b. Süfyan, Cafer b. Muhammed'in babası Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ali, ellisekiz yaşında öldürüldü, oğlu Hasan da ellisekiz yaşında öldürüldü. Hüseyin de aynı yaşta öldürüldü. Allah hepsinden razı olsun."

Şube, Ebu Bekir b. Hafs'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sa'd ile Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye'nin emirliğinin onuncu senesinde vefat ettiler."

Âliye, babası Muhammed'den naklen Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan kırkyedi yaşında iken vefat etti." Birçok kimselerde böyle demişlerdir. Sahih olan rivayet budur. Meşhur kavle göre Hasan, hicretin kırkdokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Nitekim biz de böyle dedik. Başkaları ise onun hicri ellinci senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Ellibirinci senede veya ellisekizinci senede vefat ettiğini söyleyen zayıf rivayetler de vardır. [24]

Hicretin Ellîncı Senesi

Bir görüşe göre bu sene Ebu Musa el-Eş'arî vefat etmiştir. Sahih kavle göre ise Ebu Musa, hicretin elliikinci senesinde vefa etmiştir, Nitekim bu konu ileride de anlatılacaktır. Bu senede Muaviye, insanlara haccettirdi, bir kavle göre ise Muaviye'nin oğlu Yezid haccettirdi.

Bu sene Medine valisi Said b. As idi. Küfe, Basra, Meşrik, Sicistan, Fars, Sind ve Hind illerinin valisi Ziyad idi. Bu sened Beni Nehşel kabilesi, şair Ferazdak'ı Ziyad'a şikayet ettiler, Ferazdak, da Ziyad'dan kaçıp Medine'ye gitti. Ferazdak, bi kasidesinde Ziyad'ı aşın derecede hicvetmiş. Bu sebeple Ziyad'dan kaçıp Medine'ye gitmişti. Oranın valisi Said b. As'a sığınmış, bu konuda şiirler söylemişti. Ziyad'm vefatına kadar Mekke ile Medine arasında dolaşmış, Ziyad vefat edince tekrar beldesine dönmüştü.

Vakidî'nin rivayetine göre Muaviye, Hz. Peygamber minberini Medine'den Şam'a götürmek istemiş ve Peygamber Efendimiz'in hutbe irad ederken elinde tuttuğu değneği almak istemiş, nihayet Ebu Hürey-re ile Cabir b. Abdullah ona şöyle demişlerdi: "Ey mü'minlerin emiri, böyle yapma. Allah'tan kork. Rasûlullah'm yerleştirdiği bir minberi buradan alıp götürmen uygun olmaz. Onun hutbe irad ederken elinde tuttuğu değneği Medine dışına çıkarman doğru değildir." Muaviye de onların bu uyarısı üzerine bu niyetinden vazgeçti. Ancak minbere altı basamak ekledi ve bu hususta gerekçesini de insanlara açıkladı.

Vakidî'nin rivayetine göre halifeliğe geçen Abdülmelik b. Mervan da kendi döneminde yine aynı şeyleri yapmak istemiş, ancak kendisine "Muaviye de böyle yapmak istemişti, ancak bundan vazgeçmişti." denildiğinde o aldırış etmemiş, minberi yerinden sökmeye çalışırken güneş tutulmuş, bu yüzden o da bu niyetinden vazgeçmişti.

Abdülmelik'in oğlu Velid de hacca geldiğinde yine aynı şeyleri yapmak isteyince ona şöyle denilmişti: "Muaviye ile baban da böyle yapmak istemişler, ancak sonra bu niyetlerinden vazgeçmişlerdi." Said b. Mü-seyyeb, bu hususta Ömer b. Abdülaziz ile konuşmuş ve Velid'in bu niyetinden vazgeçmesini kendisine öğütlemesini istemiş, yapılan nasihat-lar neticesinde Velid de bu kararından vazgeçmişti. Sonra Süleyman hac ettiği zaman Ömer b. Abdülaziz, Velid'in minberi ve Rasûlullah'm değneğini alıp Şam'a götürmek istediğini ona haber vermiş; Said b. Müseyyeb'in onu bu işten men ettiğini anlatmış, bunun üzerine Süleyman şöyle demişti:

"Abdülmelik'in ve Velid'in böyle yapmış olduklarının bana anlatılmasından rahatsız oluyorum. Bizim böyle yapmamız gerekmez. Dünyayı ele geçirdik. İşte dünya elimizdedir. Biz, İslâm'ın bayraklarından bir bayrağı ele geçirmek istiyoruz ki, insanlar gelip onu ziyaret etsinler ve o bayrağı bizden sonrakilere aktaralım. Aslında Velid ile Abdülmelik'in böyle yapmaları uygun değildi. Allah onlara rahmet etsin."

Bu senede yani hicretin ellinci senesinde Muaviye, Muaviye b. Ha-dic'i Mısır valiliğinden azletti, oraya Kuzey Afrika valisi Mesleme b. Muhalled'i tayin etti.

Bu senede Ukbe b. Nafî el-Fihrî, Muaviye'nin emri üzerine Tunus ülkesini fethetti. Kayravan'a kadar uzandı. Kayravan'da

yırtıcı hayvanların, yılanların, ejderhaların yaşadığı sık ağaçlı bir orman vardı. Ukbe, Allah'a dua etti, orada yırtıcı hayvanlar kalmadı. Öyle ki, o hayvanlar yavrularını alarak o ormandan göçüp gittiler. Yılanlar da deliklerinden kaçıp gittiler. Berberilerden çoğu Müslüman oldu. İşte orada Kayravan şehri kuruldu.
Bu senede Büsr b. Ertat ile Süfyan b. Avf, Rum illerine gazaya gittiler. Yine bu senede Fudale b. Ubeyd denize açılıp gaza yaptı.
Bu senede Midlac b. Amr es-Sülemî adındaki büyük sahabe vefat etti. Bu zat, Rasûlullah'la birlikte bütün gazalara katılmıştı Sahabeler arasında bunun adının anıldığını görmüş değilim. [25]

Hüyey B. Ahtab'ın Kızı Safiye

Bu hanımın soy kütüğü şöyledir: Safiye binti Hüyey b. Ahtab b. Şube b. Salebe b. Abd b. Ka*b b. Hazrec b. Ebi Habib b. Had b. Nahham b. Nahun. Mü'minlerin annesidir. Yani Rasûlullah'ın zevcesidir. Nadir oğulları kabilesinden olup Harun (a.s.)'un neslindendir. Babası ve amcası oğlu Ahtab ile birlikte Medine'de idi. Rasûlullah (s.a.v.), Nadir oğullarım Medine'den sürgün edince bunlar Hayber'e gittiler. Babası Beni Kurayza savaşında öldürüldü. Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'i fethettiğinde bu hanım esirler arasında bulunuyordu. Dıhye b. Halife el-Kelbf nin payına düştü. Safiye'nin güzelliği ve hükümdar kızı olduğu Rasûl·ullah'a anlatıldığında Rasûlullah, onu kendine ayırdı ve bedelini Dıh-ye'ye ödedi. Safiye de Müslüman oldu. Rasûlullah da onu azad edip kendine eş olarak aldı. Sahba denen yere varıldığında onunla gerdeğe girdi. Safiye'nin saçını tarayan kadın, Ümmü Süleym idi. Safiye, daha önce amcası oğlu Kinane b. Ebi Hukayk'm zevcesi idi. Savaşta öldürüldüğünde Safiye dul kaldı Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'nin yanağında tokat izi gördü. Ona:
- Bu nedir? diye sorunca Safiye şöyle cevap verdi:
- Rüyamda ayın Medine tarafından çıkıp geldiğini ve kucağıma düştüğünü gördüm. Bu rüyamı amcam oğluna (kocama) anlattığımda o beni tokatladı ve: "Sen Medine hükümdarıyla evlenmek mi istiyorsun?" dedi. İşte bu iz, o tokattan kalmadır.
Safiye, ibadet, takva, zahidlik, iyilik ve sadaka verme bakımından kadınların lideri ve hanımefendi siydi. Allah, ondan razı olsun ve onu hoşnud kılsın.
Vakidf nin ifadesine göre Safiye, hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. Başkalarının ifadesine göre ise hicretin otuz altıncı senesinde vefat etmiştir. Ama sahih olan, Vakidî'nin ifadesidir. [26]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/9-14.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/14-23.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/23-28.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/29-32.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/33-36.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/39-40.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/40-42.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/42-43.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/43.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/44.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/44.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/44-45.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/45.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/45.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/46.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/47-51.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/52-54.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/55-57.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/58.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/58.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/58-59.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/60-61.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/62-63.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/63-80.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/81-82.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/82-83.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Ümmü Şureyk El-Ensârîye
Amr B. Ümeyye Ed-Damrî
Cübeyr B. Mut'im
Hassan B. Sabit
Hakem B. Amr B. Mecda' El-Gifarî
Dıhye B. Halîfe El-Kelbi
Akil B. Ebî Talîb
Ka'b B. Malik El-Ensârî Es-Sülemî
Muğîre B. Şube
Cüveyriye Bîntî Harîs B. Ebi Dırar El-Huzaîye El-Müstalikîye
Hicretin Ellîbîrîncî Senesi
Cerîr B. Abdillah El-Becelî
Cafer B. Ebi Süfyan B. Abdülmuttalîb
Harise B. Numan El-Ensârî En-Neccarî
Satd B. Zeyd B. Amr B. Nüfeyl El-Kureşî
Abdullah Enis B. Cüheni Ebu Yahya El-Medeni
Ebu Bekre Naki B. Haris
Meymune Bintî Haris
Hicretin Ellîikinci Senesi
Bu Senede Vefat Eden Önde Gelen Şahsiyetler Halid B. Zeyd B. Küleyb
Ebu Musa El-Eş'arî
Abdullah B. Muğaffel El-Müzenî
İmran B. Husayn B. Ubeyd
Ka'b B. Ucre El-Ensârî Ebu Muhammed El-Medenî
Muaviye B. Hadîc
Hani B. Niyar Ebu El-Belevî
Hicretin Ellîüçüncü Senesi
Rüveyfi B. Sabit
Sa'sa'ab. Naciye
Cebele B. Eyhem El-Gassanî
Hicretin Ellidördüncü Senesi
Bu Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetlerden Bazıları Üsame B. Zeyd B. Harise El-Kelbî
Sevban B. Müceddid
Cübeyrb. Müt'im
Haris B. Rib'i
Hüveytib B. Abdîluzzâ El-Amîrî
Mabed B. Yerbu B. Ankese
Mürre B. Şurahil El-Hemedanî
Nuaymanb.Amr
Sevde Bintî Zem'a
Hicretin Ellîbeşînci Senesi
Hicretin Ellibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler Erkam B. Ebi'l-Erkam
Suhban B. Züfer B. İyas
Sa'd B.Ebî Vakkas

Ümmü Şureyk El-Ensârîye

Bunun, Amiriye kabilesinden olduğu da söylenir. Bu kadın, kendini Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etmişti. Bir kavle göre Rasûlullah, onu kabul etmiş, başka bir kavle göre ise onu kabul etmemiştir. Kendisi de Rasûlullah'tan sonra, ölünceye kadar başka bir erkekle evlenmiş değildir. Müşrikler kendisine su vermedikleri zaman gökten kendisine bir kova su verilerek içirilmiş ve bunu gören müşrikler o esnada Müslüman olmuşlardı. Asıl adı Gaziye'dir. Azile olduğu da söylenir. Sahih kavle göre Beni Amir kabilesin dendir. îbn Cevzî'nin ifadesine göre hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. [1]

Amr B. Ümeyye Ed-Damrî

Büyük sahabelerdendir. Uhud gazvesinden sonra Müslüman olmuştur. İlk olarak Bir-i Maune gazvesine katılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Habibe'yi kendisine nikahlaması ve Habeşistan'da kalan Müslümanları getirmesi için onu Necaşi'ye göndermişti. Onun çok güzel işleri ve övgüye layık faaliyetleri vardı. Allah ondan razı olsun. Muaviye'nin halifeliği döneminde vefat etmiştir.
"el-Muntazam" adlı kitabında Ebu'l-Ferec İbn Cevzî'nin anlattığına göre hicretin ellinci senesinde Cübeyr b. Mut'im, Hassan b Sabit, Hakem b. Amr el-Gifarî, Dıhye b. Halife el-Kelbî, Akil b. Ebi Talib, Amr b. Ümeyye ed-Damrî, KaT) b. Malik, Muğıı b. Şube, Cüveyriye binti Haris, Safiye binti Hüyey ve Ümmü Şureyk el-Ensârîye vefat etmişlerdir. Allah, tamamından raz olsun. [2]

Cübeyr B. Mut'im

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Cübeyr b. Mut'im b. Adiy b. Nevfel b.Abdumenaf el-Kureşi en-Nevfelî. Künyesi, Eb Muhammed'dir. Ebu Adiy el-Medenî künyesiyle künyelenmiş olduğuna dair başka bir rivayet de vardır. Müşrik iken Bedir esirlerinin fidyelerini ödemek üzere Rasûlullah'a gelen heyet arasında bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.), Tür sûresini okurken: "Onlar, yaratan olmaksızın mı yaratıldılar. Yoksa yaratanlar kendileri midir?" ayet-i kerimesini duyunca kalbine islâmiyet girdi. Sonra Hayber senesinde Müslüman oldu. Mekke fethi esnasında Müslüman olduğuna dair başka bir rivayet varsa da doğru olan rivayete göre o, Hayber senesinde Müslüman olmuştur. Kureyşlilerin Önde gelen ve neseb ilmini en iyi bilen şahsiyetlerindendi. Neseb ilmini Ebu Bekir es-Sıddık'tan Öğrenmişti. Meşhur kavle göre o, hicretin elli-sekizinci senesinde vefat etmiştir. Ellidokuzuncu senesinde vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. [3]

Hassan B. Sabit

Bu zat, İslâm şairidir. Sahih kavle göre hicretin elli dördüncü senesinde vefat etmiştir. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride de verilecektir. [4]

Hakem B. Amr B. Mecda' El-Gifarî

Rafi b. Amr'm kardeşidir. Kendisine Hakem b. Akra da denilirdi. Büyük sahabelerdendi. Ehli eşekleri yemekten menedici bir tek hadisi, Buharı nezdinde sabittir. Ziyad b. Ebihi, onu Esel dağlarına doğru gazaya gönderdi. Çok miktarda ganimet eİde etti Ziyad, ona Muaviye adına bir mektup göndererek ganimetlerin içindeki altın ve gümüşleri ayırıp Muaviye'nin beytü'l- malına göndermesini emretti, ancak o, bu emri dinlemeyip şöyle dedi: "Allah'ın kitabı, mü'minlerin emirinin mektubundan önde gelir. O, Peygamber (s.a.v.)'in şu hadisini duymamış mıdır?: "Allah'a isyan olan yerde yaratığa itaat edilmez." Böyle dedikten sonra ganimetleri insanlara dağıttı. Anlatıldığına göre bu yüzden hapse atıldı ve bu senede vefat edinceye dek hapiste kaldı. Başka bir rivayete göre ise o, hicretin elli birinci senesinde vefat etmiştir. Allah ona rahmet etsin. [5]

Dıhye B. Halîfe El-Kelbi

Büyük sahabedir. Yakışıklı idi. Bunun için Cebrail, çoğunlukla o-nun suretine bürünerek Peygamber (s.a.v.)'e gelirdi. Peygamber {s.a.v.), onu elçi olarak Kayser'e gönderdi. İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Ancak Bedir savaşında hazır bulunmadı. Fakat sonraki savaşlara katıldı. Daha sonra Yermük savaşma katıldı. Dımaşk'ın batısında Mürre denen yerde ikamet etti. Muaviye'nin halifeliği döneminde vefat edinceye dek orada kaldı.

Bu senede Abdurrahman b. Semüre b. Habib b. Abdiü'ş- Şems el-Kureşi Ebu Said el-Abşemî de vefat etti. Bu zat, Mekke fetih esnasında Müslüman oldu. Bir rivayete göre Mu'te gazvesine katılmıştır. Horasan illerine gazaya gitti. Sicistan, Kabil ve başka yerleri de fethetti. Dı-maşk'ta bir evi vardı. Basra'da ikamet etti. Merv şehrinde ikamet ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Muhammed b. Sa'd ile başkalarının ifadesine göre o, hicretin ellinci senesinde Basra'da vefat etmiştir. Elli birinci senede vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Namazım Ziyad kıldırdı. Geride birkaç erkek çocuk bıraktı. Cahiliye döneminde ai Abdülkilal idi. Abdükelub olduğu da söylenir. Abdülka'be adını taşımış olduğuna dair zayıf bir kavil de vardır. Müslüman olunca Rasûlullah (s.a.v.), ona Abdurrahman adım verdi. Muaviye ile Hasan arasında elçilik yapan iki kişiden biri oldu. Allah, ikisinden de razı olsun.

Bu senede Osman b. Ebi'l-As es-Sakafî Ebu Abdillah et-Taifî vefat etti. Hem bu zatın, hem kardeşi Hakem'in sahabiliği vardır. Sakif kabilesinin heyetiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a gelmiş, Rasûlullah (s.a.v.), onu Taife vali tayin etmişti.

Hz. Ebu Bekirle Hz. Ömer, onu bu görevde bırakmışlardı. Uzun süre Taiflerin valiliğini yaptı, nihayet hicretin ellinci senesinde vefat etti. Başka bir rivayete göre hicretin ellibirinci senesinde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun. [6]

Akil B. Ebî Talîb

Hz. Ali'nin kardeşidir. Cafer'den on yaş büyüktür. Cafer ise, Hz. Ali'den on yaş büyüktür. Nitekim Talib de Akil'den on yaş büyüktür, hepsi Müslüman olmuşlardı, ancak Talib Müslüman olmamıştı. Akil, Hudeybiye'den önce Müslüman olmuş, Mu'te savaşma katılmıştı. Ku-reyşliler arasında neseb ilmini en iyi bilen kimseydi. Hicret edip mallarını Mekke'de bırakan yakınlarının mallarına mirasçı oldu. Muaviye'nin halifeliği zamanında vefat etti.

Bu senede Amr b. Hamkb. Kahin el-Huzaî vefat etti. Bu zat, Mekke fethinden önce Müslüman olmuş ve hicret etmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, Veda haca senesinde Müslüman olmuştur. Bir hadiste varid olduğuna göre Rasûlullah

(s.a.v.), Cenâb-ı Allah'ın onu gençliğinden yararlanma mazhariyetine nail kılması için dua etmiştir, o da seksen sene yaşamış ve ömründe sakalında bir tek beyaz kıl görülmemişti. Buna rağmen o, Hz. Osman'a hücum eden dört kişiden biriydi. Bundan sonra Hz. Ali'nin taraftarlarından olmuş, onunla birlikte Cemel ve Sıffîn savaşlarına katılmıştı. Hicr b. Adiy'e yardımcı olanlardan biri olduğu için Ziyad onu takip etmiş, yakalatmak istemiş, ancak o, Musul'a kaçmıştı. Muaviye, Musul valisine haber gönderip aramalarını emretmiş, onu arayıp bulmuşlardı. Bir mağarada gizlendiğini gördüklerinde onu bir yılan sokmuş ve ölmüştü. Musul valisi, kafasını koparark Muaviye'ye göndermiş ve kafası Şam'da ve diğer beldelerde dolaştı-nlmıştır. Halk arasında kesik başı dolaştırılan ilk kişi, Amr b. Hamk olmuştur.
Sonra Muaviye, onun kesik başını karısı Amine binti Şerid'e göndermişti. Amine zindandaydı. Kesik baş onun kucağına atılmıştı. Karısı Amine, elini onun alnı üzerine indirmiş, dudağım kapatmış ve şöyle demişti: Uzun süre onu benden gizlediniz, sonra ölü olarak bana hediye ettiniz. Ne kendisi benden dargın ne de ben kendisinden dargın olarak bana gelen bu hediyeye, hoş geldin diyorum. [7]

Ka'b B. Malik El-Ensârî Es-Sülemî

islâm şairidir. İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman olmuş, Akabe bey'atmda hazır bulunmuştu. Buharı ve Müslim'in sahihlerinde de sabit olduğu gibi Cenâb-ı Allah'ın, onun tevbesini kabul edişiyle ilgili hadisten anlaşıldığı üzere o, Bedir gazvesine katılmamıştır. Tebük gazvesine katılmayıp geride kalan üç kişiden biriydi. Bunu tefsirimizde detaylı olarak anlatmıştık. Tebük gazvesinde de bunu nakletmiştik. İbn Kelbî, onun Bedir savaşma katıldığını söylerken yanılmıştır ve yine onun hicri kırk birinci seneden önce vefat ettiğini söylerken de yanılmıştır. Ondan daha bilgili olan Vakidî'nin ifadesine göre KaT?, hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. Kasım b. Adi/in ifadesine göre ise hicretin ellibirinci senesinde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun. [8]

Muğîre B. Şube

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Muğire b. Şube b. Ebi Amir b. Mes'ud Ebu İsa. Künyesi, Ebu Abdillah es-Sakafî'dir. Urve b. Mes'ud es-Sakafi, Muğire'nin babasının amcasıdır. Muğire, Arap dahilerinden ve ileri görüşlülerinden idi. Hendek savaşının yapıldığı senede Sakif kabilesinden onüç kişiyi öldürdükten sonra Müslüman oldu. Bunlar, Mukav-kis'in yanından döndüklerinde Muğire tarafından öldürülmüşlerdi. Muğire, bunları öldürdükten sonra mallarını almıştı. Ancak Urve b. Mesud onların diyetlerini üstlenmiş ve ödemişti.
Hudeybiye'de hazır bulundu. Barış yapıldığı günde de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanıbaşmda kılıcını çekmiş olarak duruyordu. Taiflilerin İslâm'a girmelerinden sonra Rasûlullah (s.a.v.), onu ve Ebu Süfyan b.
Harb'ı oraya gönderdi ve bu ikisi Lat putunu tahrip ettiler. O putu nasıl tahrip ettiklerim önceki kısımlarda anlatmıştık.
Ebu Bekir es-Sıddık, onu Bahreyn'e gönderdi. Yemame ve Yermük savaşlarına katıldı. O zaman gözlerini kaybetti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre güneş tutulmuş iken güneşe bakmış ve gözlerinin ferini yitirmişti. Kadisiye savaşma katıldı. Hz. Ömer, onu birçok fetihlere gönderdi. Nitekim Hemedan ve Meysan'ı fethetti. Sa'd b. Ebi Vakkas tarafından elçi olarak Rüstem'e gönderildi. Beliğ bir ifadeyle Rüstem'e hitap etti. Hz. Ömer de onu Basra'ya vali tayin etti. Aleyhine zina şahitliği yapıldığı, ancak bu suçu sabit görülmediği için Hz. Ömer, onu Basra valiliğinden alıp Küfe valiliğine atadı. Hz. Osman da onu bir süre Küfe valiliğinde bıraktı, sonra azletti. Bir kenara çekilip uzlet hayatı yaşadı. Hakem hadisesi meydana geldiğinde Muaviye tarafina katıldı. Hz. Ali öldürülüpte Muaviye ile Hasan barıştıklarında Kûfe'ye gitti. Muaviye, onu Küfe valiliğine atadı. Meşhur kavle göre hicretin ellinci senesine kadar Küfe valiliğinde kaldı ve nihayet aynı senede orada vefat etti.
Muhammed b. Sa'd ile diğerleri bu görüştedirler. Hatib de insanların bu görüşte ittifak ettiklerim söylemiştir. Hicretin ellinci senesinde yetmiş yaşında ramazan ayında Kûfe'de vefat etmiştir. Elli sekizinci senede vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Otuz altıncı senede vefat ettiğine dair nakledilen rivayet tamamen yanlıştır.
Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Muğire, kumral saçlıydı. Alnı açıktı, dudakları geriye doğru çekikti, ön dişleri kırıktı, kafası iriydi, kolları kalındı, omuzlarının arası genişti. Kafasını ancak dört boynuz delebilirdi."
Şa*bî dedi ki: Kadılar dörttür: Ebu Bekir, Ömer, Abdullah b. Mesud ve Ebu Musa el-Eş'arî. Dahiler de dörttür: Muaviye, Amr b. As, Muğire b. Şube ve Ziyad b. Ebihi."
Zührî dedi ki: "Fitne hususunda dahi olan kimseler beştir: Muaviye, Amr b. As, Muğire b. Şube (bu uzlete çekilmiş, bir tarafta kendi başına yaşıyordu.), Kays b. Sa'd b. Ubade ve Abdullah b. Budeyl b. Verka. Bu son ikisi Hz. Ali iJe beraberlerdi."
Ben de derim ki: Şiiler derler ki: Korkuluk halinde olan ruhsuz cesetler beştir: Rasûlullah, Ali, Fatrma, Hasan ve Hüseyin. Birbirine zıt olanlar da beş kişidir; Ebu Bekir, Ömer, Muaviye, Amr b. As ve Muğire b. Şube.
Şa'bî dedi ki: Muğire'nin şöyle dediğini işittim: "Beni hiç kimse yenemedi. Ancak bir defasında bir delikanlı beni yendi. Şöyle ki: Ben bir kadınla evlenmek istedim. Bu hususta o delikanlıya danıştım. Delikanlı bana dedi ki:
- "Ey emir! O kadınla evlenmeni uygun görmüyorum.
- Niçin?

- Çünkü bir adamın o kadını Öptüğünü gördüm.
Sonra duydum ki bana böyle diyen delikanlı gidip o kadınla evlenmiş, kendisine dedim ki:
- Bir adamın o kadını öptüğünü bana söyleyen sen değil misin?
- Evet! Ama o daha küçük yaşta iken babasımn onu öptüğünü görmüştüm.
ŞaTrî dedi ki: Kabise b. Cabir'in şöyle dediğini işittim: "Muğire b. Şube ile arkadaşlık ettim. Eğer bir şehrin sekiz kapısı olsa o kapılardan her birinden mutlaka bir hile ile çıkılacak olsa, Muğire, o kapıların tamamından mutlaka birer hile yolu bularak çıkar."
Ibn Vehb'in rivayetine göre Muğire b. Şube şöyle demiştir: 'Tek kadınla evli olan bir erkeğin karısı âdet gördüğü zaman kendisi de âdet görmüş gibi olur. Karısı hastalandığı zaman o da karısıyla birlikte hastalanmış gibi olur. îki kadın sahibi erkekse, alevlenmekte olan iki ateş arasındaki bir kimse gibidir. Ama dört kadınla evli olan erkeğin gözü toktur ve aydındır."
Muğire, dört kadını aynı anda nikahlar ve onları aynı anda da boşardı. Abdullah b. Nafî es-Saiğ dedi ki: "Muğire, üç yüz kadınla evlendi." Başkalarının ifadesine göre Muğire, 1000 kadınla evlenmiştir. 100 kadınla veya seksen kadınla evlenmiş olduğuna dair rivayetler de vardır. [9]

Cüveyriye Bîntî Harîs B. Ebi Dırar El-Huzaîye El-Müstalîkîye

Rasûlullah (s.a.v.), bu kadını Müreysî (Beni Müstalik) gazvesinde esir aldı. Bu kadının babası, Müstalik oğullan kabilesinin meliki idi. Cüveyriye, Müslüman oldu. Rasûlullah, onu azad etti ve onunla evlendi. Müstalik oğullan gazvesi esnasında esir alındığı için Cüveyriye, Sabit b. Kays b. Şemmas'm payına düşmüştü. Cüveyriye, Sabit ile müka-teblik akdi yaptı. Mükateblik bedelini ödemesi hususunda kendisine yardımda bulunması için Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi. Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle dedi:
- Bundan daha hayırlı birşeyi sana söyîiyeyim mi?
- Nedir o şey ya Rasûlallah?
- Seni satın alır, azad eder ve seninle evlenirim. Rasûlullah (s.a.v.), onu Sabit b. Kays'tan satın alıp azad etti ve onunla evlendi. Bunun üzerine Müslümanlar, ellerindeki Müstalik oğullan esirlerini, Rasûlullah'ın hısımlandır diyerek serbest bıraktılar. 100 kadar aile böylece özgürlüklerine kavuşmuş oldu. Bu hadise üzerine Hz. Aişe, şöyle demişti:
"Cüveyriye kadar ailesine çok bereket sağlayan başka bir kadın bilmiyorum " Cüveyriye'nin asıl adı Berre idi. Rasûlullah (s.a.v.), ona Cüveyriye adını verdi. Tatlı dilli bir kadındı. îbn Cevzi'nin ifadesine göre o hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. Başkalarının ifadesine göre ise hicretin altmışbeşinci senesinde vefat etmiştir. Vakidî ise, şöyle demiştir- Cüveyriye, hicretin ellialtmcı senesinde vefat etmiştir. Allah, ondan razı olsun ve onu hoşnud kılsın. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin Ellîbîrîncî Senesi

Bu senede Hicr b. Adiy b. Cebel b. Adiy b. Rebia b. Muaviye el-Ekber b. Haris b. Muaviye b. Sevr b. Beziğ b. Kindi el-Ku vefat etti. Kendisine Hicru'1-Hayr denilirdi. Arkadan vuran adam anlamına gelen Edber oğlu Hicr de denilirdi. Çünkü babas Adiy, savaşta arkasını dönüp kaçan bir adamı vurmuş bu sebeple ona arkadan vuran kişi anlamına gelen Edber adı verilmişti. Hicr, Küfe halkının reislerinden olup Kinde kabilesinden di.
İbn Asakir dedi ki: Hz. Ali'yi, Amma^ı, Şurahil b. Mürre'yi (veya Şu-rahbil b. Mürre'yi) dinlemiştir. Bunlardan hadis almıştır Azadlısı Ebu Leyla da kendisinden rivayette bulunmuştur. Ayrıca Abdurrahman b. Abbas ile Ebu'l-Bahteri et-Taî de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Azra kentini fetheden askerlerle birlikte Şam'a gazaya gitti. Hz. Ali ile birlikte Sıffin savaşına komutan olarak katıldı. Dımaşk'a bağlı kasabalardan Azra'ya da gazaya gittiğine dair bir rivayet vardır. Orada üzerinde mes-cid bulunan mezarı meşhurdur. Sonra İbn Asakir, bazı senetleri Hicr'e dayandırmış ve onun Hz. Ali ile diğer zatlardan yaptığı rivayetlerden bazısına değinmiştir. Muhammed b. Sa'd, onu sahabelerin dördüncü tabakası arasında zikretmiştir. Onun bir heyetle birlikte Rasûlullah'a geldiğini kaydetmiştir. Sonra da onu Kûfeli tabiilerin başında anmıştır. Hicr, tanınan sıka ravilerindendir. Hz. Ali'den başkasından birşey rivayet etmiş değildir. îbn Asakir'in ifadesine göre o, Ammar ile Şurahil b. Mürre'den de rivayette bulunmuştur.
Ebu Ahmed el-Askerî dedi ki: "Hadisçilerin çoğu, onun sahabe olduğuna dair ifadeleri sahih görmemektedirler." Kadisiye savaşına katıldı. Azra kalesini fethetti. Cemel ve Sıffin savaşlarına katıldı. Hicru'1-Hayr (Hicr b. Adiy) ile Hicru'ş-Şeref (Hicr b. Yezid b. Seleme b. Mürre), Hz. Ali ile birlikte idiler.
Merzübanî dedi ki: Rivayete göre Hicr b. Adiy, kardeşi Hani b. Adiy ile birlikte bir heyet arasında Rasûlullah (s.a.v.)'nı yanma geldiler. Bu zat, insanların en abidlerinden ve zahitlerindendi. Anasına çok iyi davranırdı. Çokça namaz kılar ve oruç tutardı.
Ebu Maşer dedi ki: "Hicr, abdesti bozulunca mutlaka abdestini yenilerdi. Her abdest alışında da mutlaka iki rekat namaz kılardı."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu îshak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Selman, Hicr'e dedi ki; "Ey îbn Hicr! Eğer organları

paramparça olsa bile sen imana ulaşamazsın."
Muğire b. Şube, Kûfe'de vali iken hutbesinde Hz. Ali'den söz eder ve Hz. Osman'ı övdükten sonra onun taraftarlarını da övüp Ali'yi yererdi. Hicr, buna kızar ve Muğire'yi protesto ederdi. Ama Muğire, yumuşak huylu ve vakur bir kimse idi. Hicrin bu protestosuna ses çıkarmaz, onu affeder ve başbaşa kaldıklarında ona öğüt verirdi. Böyle yapmasının kötü sonucundan onu sakındırırdı. Çünkü sultana dil uzatmanın vebalinin büyük olduğunu söylerdi, ancak Hicr, bu davranışmdan vazgeçmezdi. Muğire'nin son günlerinde yine birgün Hicr kalkıp hutbe esnasında Muğire'yi protesto etmiş, yüksek sesle onu kınamış ve maaş verirken kendisini e'n sona bıraktığı için ayıplamıştı. Protesto ederken ayağa kalkmış, insanlar da onunla birlikte ayaklanmışlar, onu tasdik etmiş ve Muğire'yi bu yaptığından dolayı yermişlerdi. Muğire de namazdan sonra gidip hükümet konağına girmiş, komutanların hepsi de onunla birlikte konağa gitmişler ve Hicri bu davranışından dolayı cezalandırması gerektiğini söylemişlerdi. "Çicr, böyle yapmakla insanların birliğini bozuyor ve emîre karşı ayaklanıyor," demişlerdi. Ancak Muğire,onu bağışlamış ve ona karşı yumuşak davranmıştı.
Yunus b. Ubeyd'in anlattığına göre Muaviye, Muğire'ye bir mektup göndererek beytü'l-maldan kendisine bir miktar para göndermesini emretmişti. Bunun üzerine Muğire de mal ve para yüklü bir kervanı Muaviye'ye göndermek üzere yola çıkarmıştı. Hicr de kervan'm karşısına çıkarak baştaki devenin yularını tutmuş ve: "Allah'a yemin ederim ki, her hak sahibinin hakkı ödenmeden bu kervanı bırakmayacağım." demişti. Sakif kabilesinin gençleri de Muğire'ye, "Hicr'in kafasını koparıp sana getirelim mi?" demişler; Muğire ise: "Ben Hicr'e böyle yapmam." demiş ve Hicr'i serbest bırakmıştı. Muaviye, bu durumdan haberdar olunca Muğire'yi valilikten azletmiş, yerine Ziyad'ı atamıştı. Sahih kavle göre ise Muaviye, Muğire'yi vefatına kadar valilikten azletmiş değildir. Muğire b. Şube vefat edince ,Basra ile birlikte Küfe şehri de Zi-yad'm uhdesine verilmişti. O esnada Hz. Ali'nin taraftarlarından olan cemaatlar, Hicr'in etrafında toplanmışlar, onunla görüş birliği etmişler, ona destek olmuşlar, Muaviye'ye sövmüşler, ondan uzak olduklarını ifade etmişlerdi. Ziyad, Kûfe'de ilk hutbesini irad ederken hutbesinin sonunda Hz. Osman'ın faziletlerini anmış, onu öldürenleri veya onu öldürmeye yardım edenleri kınamış, bunun üzerine Muğire zamanında yaptığı gibi Hicr yine kalkıp protestoda bulunmuş ve Muğire'ye söylediklerini aynen Ziyad'a da söylemiş, ancak Ziyad, ona cevap vermemiş, ona ilişmemiş, kalkıp Basra'ya gitmiş, Kûfe'de bir hadise meydana getirmemesi için Hicr'i de beraberinde Basra'ya götürmek istemiş, ancak Hicr: "Ben hastayım." deyince Ziyad, ona şöyle cevap vermişti:
"Allah'a yemin ederim ki sen dinen, kalben ve aklen hastasın. Allah'a yemin ederim ki eğer bir hadise meydana getirirsen, seni öldürmeye çalışacağım." Ziyad böyle dedikten sonra Basra'ya gitti. Arkadan Hicr ile arkadaşlarının, Kûfe'de vali vekili olan Amr b. Harise karşı protestoda bulunduklarını ve minber üzerinde cuma günü onu taşladıklarını duymuş, bunun üzerin Ziyad ,kalkıp Kûfe'ye gelmiş ve hükümet konağına geçtikten sonra çıkıp mescide giderek sündüsten bir cübbe ve kırmızı ipekten bir şal giyinmiş olarak saçı başı dağınık vaziyette minbere çıkmıştı. Hicr de öncekine nisbetle daha büyük bir kalabalıkla mescitte oturmuştu. Çevresinde 3000'den fazla adam vardı. Hepsi de silahlı idi. Ziyad, hutbe irad etmeye başladı. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
"Biliniz ki, taşkınlığın ve asiliğin sonu vahimdir. Şunlar önce bana karşı emniyetli davrandılar, şimdi de bana karşı cüretkâr oluyorlar. Allah'a yemin ederim ki, eğer durumunuzu düzeltmezseniz anlayacağınız dilden size hitap eder ve gereken cezayı veririm. Eğer Kûfe'yi, Hicr'den ve arkadaşlarından temizlemezsem ve onu kendisinden sonrakiler için ibret haline getirmezsem ben bir hiçim. Ey Hicr, senin ananı ağlatacağım. Akşam kurtlar sana saldıracaklardır. Şu deve çobanına öğüt veriyorum. Eğer halini düzeltmezse, akşamleyin kurtlar sana saldıracaktır. Mü'minlerin emirine şöyle ve şöyle davranmak mecburiyetindesiniz. Bu, onun sizin üzerinizdeki bir hakkıdır." Ziyad böyle derken Hicr bir avuç çakıl taşı alıp Ziyad'a fırlattı ve: "Yalan söylüyorsun. Allah'ın laneti senin üzerine olsun." demiş, Ziyad da minberden inip namazı kıl-dırmıştı. Namazdan sonra hükümet konağına gitmiş, Hîcr'i yanına çağırtmış ti.
Anlatıldığına göre Ziyad, hutbeyi uzatıp namazı geciktirdiğinde Hicr ona: "Namaz kılalım." diye seslenmiş, ancak Ziyad hutbeye devam etmişti. Hicr namazın vaktinin geçmesinden korktuğunda tekrar bir avuç çakıl taşı alıp Ziyad'a fırlatmış ve: "Namaz kılalım." diye seslenmiş, cemaat da onunla birlikte galeyana gelmişti. Ziyad, bu durumu görünce minberden inmiş ve namazı küdırmıştı. Namazı kıldırdıktan sonra Hicr'in durumunu abartılı bir şekilde Muaviye'ye bir mektupla bildirmişti. Muaviye de ona bir mektup göndererek: "Hicr5! zincire vurarak yanıma gönder." demişti. Ziyad da emniyet amiri Şedded b. Heysem'i Hicr'e göndermiş; Hicr'in yanında yardımcıları varken emniyet amiri Şeddad, ona: "Emir seni istiyor." demiş, ancak Hicr, Ziyad'm yanma gitmekten imtina etmiş, arkadaşları onu korumuşlardı. Bunun üzerine emniyet amiri Ziyad'a giderek durumu bildirmiş, Ziyad da kabilelerden adam toplayarak bunları emniyet amiriyle birlikte Hicr'e ve adamlarına karşı göndermiş; iki taraf arasında taş ve sopalarla çarpışma meydana gelmiş, emniyet amiri ve adamları onu ele geçirememişlerdi. Muhammed b. Eş'as, Hicr'e üç günlük bir süre tanımış ve tekrar ona asker göndererek yakalamak istemiş, karşılıklı çarpışma neticesinde Hicr*i yakalayıp Ziyad'm huzuruna getirmişlerdi. Hicr'in adamları ve kendisine yardım edeceğini sandığı taraftarları fayda vermemişlerdi. Huzura götürüldüğünde Ziyad, onu zincire vurup zindana atmış, on gün zindanda kaldıktan sonra tekrar onu çıkarıp Muaviye'ye göndermişti. Gönderirken yanında, onun halifeye sövdüğünü ve vali ile savaştığına şahitlik yapacak bir cemaatı da göndermişti. Bu cemaat, Hicr'in: "Halifelik, ancak Ebu Talib oğlu Ali ailesine layıktır." dediğine şahitlik yapacaklardı. Hicr'in aleyhteki şahitleri şunlardı: Ebu Bürde b. Ebi Musa, Vail b. Hicr, Amr b. Sa'd b. Ebi Vakkas, îshak, İsmail, Musa b. Talha b. Ubeydullah, Münzir b. Zübeyr, Kesir b. Şihab, Sabit b. Rib'i ve daha yetmiş kişi.
Kadı Şüreyh'in de Hicr ve adamları aleyhinde şahitlik yaptığı söylenmiştir. Ancak o, bunu inkar edip: "Ben, Ziyad'a Hicr'in

çok oruç tutan, çok namaz kılan bir adam olduğunu söyledim." demiştir. Sonra Ziyad, Hicr ve arkadaşlarını Vail b. Hacer ve Kesir b. Şihab'la birlikte Şam'a gönderdi. Hicr b. Adiy b. Cebele el-Kindî ile birlikte bir grup arkadaşı da vardı Arkadaşlarının yirmi veya yirmidört kişi olduğu söylenmiştir. Arkadaşlarından bazıları şunlardı: Erkam b. Abdillah el-Kindî, Şerik b. Şeddad el-Hadremî, Sayfi b. Fuseyl, Kabise b. Dabia b. Hannele el-Absî, Kerim b. Afif el-Has'amî, Asım b. Avf el Becelî, Verka b. Sümey el-Becelî, Küdam b. Hibban, Abdurrahman b. Hassan el-Uryan (Beni Temim kabilesindendir.) Mahriz b. Şihab et-Temimî ve Abdullah b. Ha-viyye es-Sa'di et-Temimî. Bunlar, Hicr ile birlikte Şam'a giden arkadaşlarıydı Sonra Ziyad, arkalarından iki kişi daha peşlerine taktı ki bunlar da Utbe b. Ahnes (Beni Sa'd kabilesinden) ve Sa'd b. îmran el Hemedanî idi. Böylece sayıları ondörde tamamlanmış oldu. Anlatıldığına göre Hicr, Muaviye'nin huzuruna vardığında: "Selam sana ey mü'minlerin emiri!" diye selam vermiş. Muaviye de ona çok kızmış ve beraberindekilerle birlikte boynunun vurulmasını emretmiş.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, bineğine binerek bunları Azra burcunda karşılamıştır. Bir başka rivayette ise Muaviye, Seniyetü'l- Ukab denen tepenin alt tarafındaki Azra'da kendilerini karşılamaları için bazı görevlileri göndermiş ve görevliler onları Azra'da öldürmüştür. Muaviye, onları öldürmek için şu üç kişiyi göndermişti: Hedbe b. Feyyaz el-Kudaî, Hudayr b. Abdillah el-Kilabî ve Ebu Şerif el-Bedevî. Bu görevliler, Hicr ile arkadaşlarının yanma geldiler. Hicr ve arkadaşları, gece boyunca namaz kıldılar. Sabah namazını kıldıklarında Muaviye'nin adamları onları öldürdüler. Meşhur olan rivayet budur, poğrusunu Allah bilir. Muhammed b. Sa'd'm anlattığına göre bunlar, önce Muaviye'nin huzuruna varmışlar, ancak Muaviye bunları geri çevirmiş ve Azra'da öldürtmüştür. Muaviye, bunlara nasıl bir muamele uygulayacağını etrafındaki adamlarına sormuş, sonradan bunları Azra burcuna kadar götürmüş, yolda iken bazı arkadaşları bunları öldürmesini, bazılarıysa çeşitli şehirlere sürgün edip dağıtmasını tavsiye etmişler. Bunun üzerine, Muaviye bunlara nasıl bir muamele uygulayacağı hususunda fikrini sormak için Ziyad'a başka bir mektub göndermişti. Ziyad ise: "Eğer Irak hakimiyetim ele geçirmek istiyorsan bunları öldürmen gerekir." diye teklifte bulunmuş, bunun üzerine Muaviye de bunların öldürülmelerini emretmişti. Komutanlardan bazıları bunlardan bir kısmının bağışlanmalarını istemişler, böylece altı kişinin hayatı Muaviye tarafından bağışlanmış, geriye kalan altı kişi öldürülmüştü ki başlarında Hicr b. Adiy vardı. Bir başkası da bu tavrından ve düşüncesinden vazgeçtiği için Muaviye tarafından affedildi. Hz. Osman'a dil uzatan ve haksız şeyler söyleyip Hz. Ali'yi öven birini de Muaviye, Ziyad'a gönderdi. Ziyad: "Bunu niçin bana gönderiyorsun, aralarında daha kötüsü var." dedi. Adam, Ziyad'm yanma vardığında Ziyad onu diri diri bir göle attı. Göle atılan bu adam Abdurrahman b. Hassan el-Ferrî idi. Azra'da şu adamlar öldürülmüştü: Hicr b. Adiy, Şerik b. Şeddad, Sayfi b. Fuseyl, Kabisa b. Dabia, Mahriz b. Şihab el-Münkarî ve Kudam b. Hibban.

Bazıları bu adamların arefede Mescidü'l- Kasb'da defnedilmiş olduğunu iddia ederler. Sahih rivayete göre bunlar Azra'da defnedilmişler-dir. Anlatıldığına göre kendisini öldürmek istedikleri zaman Hicr şöyle demiştir:

- Bırakın da abdest alayım.

- Abdestini al bakalım.

- Bırakın da iki rekat namaz kılayım (namazı kıldı ve kısa kesti sonra şöyle dedi): Eğer ölümden korktuğumu söylemeselerdi namazımı uzatırdım. Zaten bundan öncede çok namaz kılmışımdır.

Namaz kılmasından sonra infaz edildi. Kendisinin ve arkadaşlarının mezarları kazılmış, kefenleri serilmişti. Cellat, üzerine geldiğinde Hicr'in eklemleri titremeye başladı. Kendisine: "Ben korkak değilim demiştin." dediklerinde şu karşılığı vermişti:

- Niye korkmıyayım! Mezarımın kazılmış, kefenimin serilmiş, boynuma vurulacak kılıcın da kınından sıyrılmış olduğunu görmekteyim.

Onun bu sözü bir atasözü idi. Bundan sonra cellat, Ebu Şerif el-Bedevî yanına geldi. (Başka bir rivayete göre ise celladı bir gözü kör olan bir adamdı) Cellat kendisine şöyle dedi:

- Boynunu uzat.

- Kendimi öldürtmem için sana yardımcı olacak değilim. Böyle dedikten sonra cellat vurup onu öldürdü. Hicr, bağlı olduğu zincirlerle birlikte mezara defnedilmesini vasiyet etmişti. Bu vasiyeti yerine getirildi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ölümünden sonra cenaze namazını kılmışlar ve onu yıkamışlardı.

Hz. Ali'nin oğlu Hasan (r.a)'nın bu hususta şöyle dediği rivayet edilmiştir:

- Hicr'in bağlı olduğu zincirler üzerindeyken mi namazını kıldılar?

Onu o haliyle mi mezara gömdüler?

- Evet.

- Vallahi Hicr, onlara karşı haklı olmuştur. Kuvvetli rivayetlere göre bu sözü söyleyen kişi, Hz. Hüseyin'dir. Çünkü Hicr, hicretin ellibi-rinci senesinde veya zayıf bir rivayete göre elliüçüncü senesinde öldürülmüştür. Öyle de olsa böyle de olsa Hz. Hasan, ondan önce vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Evet Hicr'i öldürdüler. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.

Muaviye, Hicr ve arkadaşlarını öldürdükten sonra mü'minlerin annesi Hz. Aişe'nin yanına gidip perde arkasından ona selam verdiğinde Hz. Aişe, ona şöyle sormuştu:

- Ey Muaviye! Hicr ve arkadaşlarını öldürdüğün zaman senin yumuşak huyluluğun neredeydi?

- Anacığım, milletimden senin gibileri benden uzak kaldığı zaman ben yumuşak huyluluğumu yitirdim. Anacığım, sana nasıl bir iyilikte

bulunabilirim?
- Sen bana karşı iyi davranıyorsun zaten.
- Allah katında bu benim için yeter. Yarın Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda benimle Hicr arasında bir muhakeme yapılacaktır."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise Muaviye, Hz. Aişe'ye bu konuda şöyle demiştir: "Hicr'i, aleyhinde şahidlik yapanlaı öldürdüler."
îbn Cerir'in rivayetine göre Muaviye, canboğaza geldiği zaman şöyle diyormuş: "Ey Hicr b. Adiy, seninle aramızda uzun bir muhakeme olacaktır." Bu sözünü üç kez tekrarlamıştı. Doğrusunu Allah bilir.
"Tabakat" adlı eserde Muhammed b. Sa'd, şöyle demiştir: Bazı ilim erbabının anlattıklarına göre Hicr, kardeşi Hani b. Adiy ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelmiştir. Hani, Hz. Ali'nin arkadaşlarından ve taraftarlanndandı. Ziyad b. Ebi Süfyan vali olarak Kûfe'ye geldiğinde Hicr b. Adiy'yi yanma çağırttı ve ona şöyle dedi:
"Seni tanıdığımı biliyorsun, ben ve baban Ali'yi severdik. Ama durum değişti. Allah aşkına benim için kanından bir damla akıt ki, ben kanının tamamının dökülmüş olduğunu varsayayım. Dilini tut, evine kapan, dışarlarda fazla dolaşma. Canının istediği zaman gel şu tahtımda otur. Burası senin meclisin olsun. Bütün ihtiyaçların tarafimdan karşılanacaktır. Beni, seni öldürmek mecburiyetinde bırakma. Aceleci bir olduğunu biliyorum. Allah aşkına kendini koru. Bu sakat davra-,nışlardan uzak dur. Şu beyinsizlerle alakanı kes. Korkarım ki, seni görüşünden vazgeçilirler."
Hicr: "söylediklerini anladım." dedi ve evine döndü. Ancak Şiiler yanına gidip ona şöyle dediler:
- Vali sana ne söyledi?
- Bana şöyle ve şöyle dedi."
Ziyad, Basra'ya gitti. Sonra Şiiler, sık sık yanma gidip Hicr'e: "Sen bizim şeyhimizsin." diyorlardı. Mescide geldiğinde peşine takılıyor, onunla beraber geliyorlardı. Ziyad tarafından Kûfe'de vali vekili olarak bırakılan Arar b. Harise, Hicr'e haber göndererek şöyle dedi: "Etrafinda-ki bu topluluk nedir? Oysa sen valiye söz vermiştin." Hicr de, yanına gelen elçiye şöyle dedi: "Etranmdaki topluluk sizin yönetiminizi protesto ediyorlar, haydi dön bakalım, arkadaki yollar senin için daha geniştir."
Amr b. Harise, bu durumu vali Ziyad'a bir mektupla bildirdi. Mek-, tubunda şöyle dedi: "Eğer Kûfe'ye ihtiyacın varsa acele gel." Ziyad da acilen Kûfe'ye geldi. Kûfe'ye girişinde Adiy b. Hatem, Cerir b. Abdullah el-Becelî, Halid b. Arfate ile baz Küfe eşrafını Hicr b. Adi/e gönderdi ki onu, etrafindaki topluluktan ayrılma hususunda uyarsmlar. Bu heyet, Hicr'in yanına vardığında ona ikazlarda bulundu. Onunla bu konularda konuştular, ancak Hicr onlara bir cevap vermedi, aksine, hizmetçisine: *T)eveyi yemledin mi?" diyordu. Devesi, evin içinde bir yere bağlanmıştı. Heyette bulunan Adiy b. Hatem de ona şöyle dedi: "Sen deli misin? Biz seninle konuşuyoruz. Sense hizmetçiye deveyi yemleyip yemlemediğini soruyorsun?" Böyle dedikten sonra Adiy b. Hatem, arkadaşlarına şöyle dedi: "Şu bahtsız ve perişan adamın bu kadar zayıf düşeceğini sanmıyordum." Böyle dedikten sonra kalkıp gittiler, durumun bir kısmını Ziyad'a bildirdiler, bir kısmını da gizlediler ve Hicr'in iyi bir insan olduğunu söyleyip Ziyad'dan onun için merhamet dilediler, ancak Ziyad onların bu dileklerini kabul etmedi. Aksine Hicr'in üzerine emniyet kuvvetlerini gönderip yakalattı. Onu ve arkadaşlarını huzuruna getirtti. Hicr'e şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana, neler yapıyorsun sen?
- Ben Muaviye'ye yaptığım bey'atıma bağlıyım.
Bunun üzerine Ziyad, Kûfelilerden yetmiş kişiyi toplayarak onlara "Hicr ve arkadaşları aleyhindeki şahitliklerinizi yazın." dedi, onlar da şahitliklerini yazdılar. Bundan sonra Ziyad, Hicr ve arkadaşlarım Muaviye'ye gönderdi.
Hz. Aişe, bu durumdan haberdar olunca Abdurrahman b. Haris b. Hişam'ı Muaviye'ye göndererek Hicr ve arkadaşlarının salıverilmelerini istedi.
Hicr ve arkadaşları, Muaviye'nin huzuruna girdiklerinde Muaviye, Ziyad'm kendisine göndermiş olduğu mektubu okudu ve görevlilere:
"Bunları Azra'ya çıkarın ve orada Öldürün." diye emir verdi. Görevliler de Hicr ve arkadaşlarını Azra'ya götürerek onlardan yedi kişiyi öldürdüler. Sonra Muaviye'nin elçisi gelerek serbest bırakılmalarını söyledi. Fakat o esnada Hicr ve arkadaşlarından yedi kişi öldürülmüş olduğu için yedi kişi serbest bırakılabildi. Fakat Hicr, öldürülen ilk yedi kişi arasındaydı. Öldürüleceği zaman Hicr, öldürülmeden önce iki rekat namaz kılmak istediğini söyledi, iki rekat namaz kıldı ve bu namazını uzattı. Namazım tamamladıktan sonra: "Bu, kıldığım en kısa iki rekattır." dedi, serbest bırakılmalarını isteyen Hz. Aişe'nin elçisi geldiğinde iş işten geçmişti.
Muaviye, hacca gittiğinde Hz. Aişe ona şöyle dedi:
- Hicr'i öldürdüğün zaman yumuşak huyluluğun nereye gitmişti?
- Halkımdan senin gibilerini yitirdiğim için yumuşak huyluluğu-mu da yitirdim."
Rivayete göre Abdurrahman b. Haris, Muaviye'ye şöyle sormuş:
- Hicr b. Edber'i mi öldürdün?
- Onu öldürmek, onun yerine toptan 100.000 kişiyi öldürmekten daha iyidir.
İbn Cerir ile başkalarının anlattıklarına göre Hicr b. Adiy ile arkadaşları, Hz. Osman'm aleyhinde konuşurlar, ona haksız sözler sarfeder-ler, komutanları eleştirirler, onları acelece protesto ederler, bu hususta aşırı giderler, Hz. Ali'nin tarafını tutarlar, dinde müsamahasız olurlardı. Rivayete göre Hicr, zincire vurulup Kûfe'den Şam'a götürülürken yolda ağlamakta olan kızları

tarafından karşılandı. Onlara dönüp şöyle dedi:
"Size yediren ve giydiren Allah'tır. Benden sonra da sizin için O vardır. Siz Allah'a karşı takvalı olmaya ve O'na ibadet etmeye bakın. Ben bu gidişimde ya öldürüleceğim ki, bu benim için şehitliktir ya da ikram görmüş olarak size döneceğim. Benden sonra sizin idarenize bakacak olan Allah'tır." Böyle dedikten sonra arkadaşlarıyla birlikte zincire bağlı olarak yola devam etti.
Anlatıldığına göre o, bağlı olduğu zincirleriyle birlikte mezara defnedilmesini vasiyet etmiş, bu vasiyeti yerine getirilmişti. Ama cenaze namazı kılınmış ve kıbleye yönelik olarak defnedil-mişti. Allah, onlara rahmet etsin ve onları bağışlasın.
Şiilerden bir kadın -ki bu, Hind binti Zeyd b. Mahreme el-Ensârî'ye ya da Hicr'in kız kardeşi Hind'tir. Doğrusunu Allah bilir Hicr için şöyle bir mersiye okumuştur:
"Yüksel bakalım ey parlak ay,
Bak bakalım hele Hicr'in yürüdüğünü görebilecek misin? O, emirin de dediği gibi kendisini öldürmesi için Muaviye b. Harb'a gidiyor.Muaviye'nin arkadaşları arasında en kötü bir kimse vezirliğini yapmaktadır.
Keşke Hicr, deve gibi boğazlanmayıp da bir gün normal ölümle ölseydi.
Hicr'den sonra zorbalar despotluk yaptılar.
Havarnak ve sedir köşkleri, zorbalar için rahat bir mekan oldu.
Bütün beldeler, Muaviye'nin emri altına girdi. Sanki oraya yağmur damlası düşüp de canlanmış değildir.
O beldeler ölmüştür.
Ey Hicr b. Adiy, sevinç ve esenlik içinde olasın.
Senin için korkuyorum. Şam'da zarif ve yaşlı bir kimse olan Adiy, helake sürüklendiği takdirde vehamet vardır.
Eğer sen mahvolup öldürülürsen, bütün dünyadaki milletlerin lideri de mahva ve helake sürüklenir. Öldükten sonra ilahın sana cennetleri, nimetleri ve hurileri vereceğine razı olurlar."
İbn Asakir'in anlattığına göre Hicr b. Adiy için çok mersiyeler söylenmiştir.
Yakub b. Süfyan, Ebu Esved'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Mu-aviye, Hz. Aişe'nin yanma gitti. Hz. Aişe ona şöyle sordu:
- Azra'dakileri niçin öldürdün. Hicr ve arkadaşlarını neden öldürdün?
- Ey mü'minlerin annesi! Onları öldürmekte milletin yararını; onları hayatta bırakmakta da milletin fesadım gördüm. Onun için öldürdüm.
- Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Azra'da bazı kimseler öldürülecektir. Onların öldürülmeleri sebebiyle Allah ve sema halkı gazaplanacaktır."
Bunun senedi zayıf ve münkatidir.
Yakub b. Süfyan, Abdullah b. Rezin el-Gafikf nin şöyle dediğini rir vayet etmiştir: Hz. Ali'nin şöyle dediğini işittim:
"Ey Irak halkı! Sizden yedi kişi Azra'da öldürülecektir. Bunlar as-hab-ı Uhdud gibidir (İslâm'dan önceki dönemlerde zorba bir hükümdar tarafından hendeklere atılıp yakılan mü'minler gibidirler.}. Hicr ve arkadaşları öldürülecektir."
îmam Ahmed b. Hanbel, Nafi'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Ömer, çarşıda iken Hicr'in ölüm haberini duyunca sarığını çözüp kalktı ve kendini tutamayıp ağladı."
İmam Ahmed K Hanbel, Abdullah b. Ebi Melike'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, Medine'ye geldiğinde Hz Aişe'nin yanına vardı. Hz. Aişe, ona şöyle bir soru sordu:
- Hicr'i öldürdün mü?
- Ey mü'minlerin annesi! Ben, hayatta bırakıldığı takdirde insanları fesada sürükleyecek bir adamın öldürülmesini, hayatta bırakılmasından daha hayırlı bulduğum ve bunu da insanların yararına saydığım için öldürdüm."
Hanımad b. Seleme, Mervan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye ile birlikte mü'minlerin annesi Hz. Aişe'nin yanına gittik. Hz. Aişe, Muaviye'ye dedi ki:
- Ey Muaviye! Hicr'i ve arkadaşlarını öldürdün ve yapacağını da yaptın. Bir adamı senin peşine takıp seni öldürtmemden korkmuyor musun?
- Hayır! Ben beytü'1-emandayım. Zira Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim:
"İman, öldürmeye karşıdır. Mü'min kimse öldürülmez." Ey mü'minlerin annesi, bütün bunları bir tarafa bırakalım. Bana bir emrin var mı? Giderebileceğim bir ihtiyacın varsa söyle.
- Hayır, hiçbir ihtiyacım yok.
- Öyleyse beni ve Hicr'i bırak da Aziz ve Celil olan Rabbimizin hu-zuruna çıkalım, orada onunla hesaplaşalım."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Aişe, bu hususta Muaviye ile tartışmış ve artık yanıma gelme, demiştir. Muaviye de, onun gönlünü almaya çalışmış, tekrar yanına gitmiş, Hz. Aişe, Hicr'i öldürmesi yüzünden onu kınamış, Muaviye de bu hususta gerekçelerini anlatmaya devam etmiş. Hz. Aişe de ileri sürdüğü gerekçeleri kabul etmiştir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Aişe, bu yüzden Muavi-ye'yi tehdit edip şöyle demiştir: "Eğer beyinsizlerimiz bize galib olmasalardı, benimle Muaviye arasında Hicr'i öldürmesi sebebiyle epey işler olurdu." Ancak Muaviye mazeretini beyan edince Hz. Aişe, onun bu hususta mazeretim uygun bulmuştu.
ibn Cevzî'nin "Muntazam" adlı eserde anlattığına göıe bu senede, yani hicretin ellibirinci senesinde önde gelen şahsiyetlerden vefat edenler şunlardır: Cerir b. Abdillah el-Beoelî, Cafer b. Ebi Süfyan b. Haris, Harise b. Numan, Hicrb. Adiy, Saidb. Zeyb. Amr b. Nüfeyl, Abdullahb. Enis ve Ebu Bekre Nüfey b. Haris es-Saltafî. Allah hepsinden razı olsun.[11]

Cerîr B. Abdillah El-Becelî

Mâide sûresinin nazil oluşundan sonra İslâm'a girdi. Hicretin onuncu senesinin ramazan ayında Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.), hutbe irad ederken yanma geldi. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), hutbesinde şöyle buyuruyordu: "Şu yoldan size Yemen'in en hayırlı adamı gelecektır. Onun yüzünde melek simasından bir nebze vardır." İçeri girdimde insanlar ona baktılar. Tıpkı Rasûlullah'm anlattığı ve tasvir ettiği şekilde olduğunu gördüler. Bu durumu kendisine anlattılar. O da yüce Allah'a hamd etti.
Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), onu yanına oturttuğunda üzerine oturması için kendi abasını yere sermiş ve şöyle demişti: "Bir kavmin ulu kişisi size geldiğinde ona ikramda bulunun."
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Ziyad, Hakem b. Amr ve Rebi b. Ziyad el-Harisf nin ölümünden sonra Horasan'a vali olarak tayi edildi. O da Belh şehrini sulh yoluyla ele geçirdi. Ahnef in kendileriyle barış yapmasından sonra dahi Belhliler şehrir kapılarını kilitlemişler ve Müslümanların oraya girmelerine engel olmuşlardı. Ziyad, ayrıca Kuhistan'ı zor kullanarak ele geçirmişti. Orada Türkler vardı, onlarla savaştı, hepsini öldürdü, sadece Türk Turhan kaldı. İlerde de anlatılacağı gibi onu Kuteybe b. Müslim öldürmüştür.
Bu senede Rebi, Maveraünnehr'e gidip savaştı, ganimet elde ederek salimen geri döndü. Ondan önce Hakem b. Amr Maveraünnehr'i geçmiş, nehir suyundan ilk içen de Hakem'in bir kölesi olmuş, bu köle hem kendisi içmiş, hem de efendisine içirmişti. Hakem de o sudan abdest alıp namaz kılmış, iki rekat namaz kıldıktan sonra geri dönmüştü. Ancak Rebi, Maveraünnehr'e gidip savaşınca ganimet elde ederek salimen geri dönmüştü.
Ebu Maşer ile Vakidf nin ifadesine göre bu senede Yezid b. Muaviye, insanlara hac ettirmiştir.
Rasûlullah (s.a.v.), cahiliye döneminde Devs kabilesinin saygı gösterip taptığı bir put olan Zi'1-Hülasa putunu yıkmak üzere Cerir'i görevlendirdi. Ancak Cerir, at üzerinde duramazdı. Rasûlullah (s.a.v.), mübarek elini onun göğsüne vurup: "Allah'ım, Cerir'e sebat ver ve onu hidayete ermiş, hidayete erdiren bir kimse kıl." diye dua etmişti. Bundan sonra Cerir, Zi'1-Hülasa'ya gidip yıkmıştı. Buharı ve Müslim'in sahihlerinde anlatıldığına göre Cerir şöyle demiştir: "Ben Müslüman olduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), yanına gitmeme hiçbir zaman engel çıkarmadı ve beni her gördüğünde de mutlaka gülümserdi."
Hz. Ömer, şöyle demiştir: "Cerir, bu ümmetin Yusuf udur."
Abdülmelik b. Umeyr de şöyle demiştir: "Cerir'i gördüğümde yüzü sanki bir ay parçasıydı." Şa*bî şöyle demiştir: "Cerir ve bir cemat, Hz. Ömer'le birlikte Kabe'de idi. Hz. Ömer, onlardan birinde bir koku hisseti ve şöyle dedi: "Kendisinden koku gelen şu adam kalktığında abdest alsın, diyorum."
Cerir de dedi ki: "Hepimiz mi kalkıp abdest alalım ey mü'minlerin emiri!"
Hz. Ömer, onun bu sorusuna şöyle cevap verdi: "Sen hem cahiliye döneminde hem de islâmiyet döneminde ne güzel bir lider ve efendi bir kişisin." Cerir, Hz. Osman'a bağlı Hemedan valisi idi. Anlatıldığına göre orada iken gözünü kaybetmiştir. Hz. Osman öldürüldüğü zaman Ali'den de Muaviye'den de uzak durdu. Hicretin ellibirinci senesinde Se-rat'da vefat edinceye kadar Cezire'de yaşadı. Vakidî böyle demiştir. Hicretin ellidördüncü senesinde veya ellialtmca senesinde vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. [12]

Cafer B. Ebi Süfyan B. Abdülmuttalîb

Mekke ile Medine arasında fetih senesinde Müslümanlar, kendilerini karşıladıkları zaman babası ile birlikte Müslüman oldu. Babası olan Ebu Süfyan'm isteklerini geri çevirdiklerinde babası şöyle demişti: "Eğer Muhammed, benim isteğimi kabul etmezse, şu çocuğumun elini tutup bilinmez bir yere giderim. Başımı alır buralardan uzaklaşırım." Böyle dediğini Rasûlullah (s.a.v.) duyunca ona acıdı ve isteğini kabul edip islâm'a girmelerine izin verdi. Böylece Cafer ve babası Ebu Süfyan, islâm'a girdiler. Daha önce ise Ebu Süfyan, Rasûlullah (s.a.v.)'a çok eziyet etmişti. Cafer, bundan sonra Hüneyn gazvesine katılmış ve o günde cephede sebat edenlerden olmuştu. Allah kendisinden de babası Ebu Süfyan'dan da razı olsun. [13]

Harise B. Numan El-Ensârî En-Neccarî

Bedir, Uhud ve Hendek savaşları ile diğer savaşlara katıldı. Sahabelerin üstün şahsiyetlerindendi. Rivayete göre o, Cebrail'i Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Mekaid de Hayber savaşından sonra sohbet ederlerken görmüştür. Yine o, Beni Kurayza savaşında Cebrail'i sahabelerden Dıhye'nin suretinde görmüştür. Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Harise'nin Cennet'te Kur'ân okuyuşunu işitmiştir.
Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Osman'ın babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Harise b. Numan, gözlerini kaybetti. Namazgahından evinin kapısına bir ip bağladı. Bir yoksul ve düşkün onun yanına geldiğinde yanındaki hurmalardan alıp ona verir, sonra da namazga-hıyla evinin kapısı arasındaki ipe tutunurdu. Böylece hurmayı düşkün ve yoksul kimsenin eline bizzat koyardı. Aile efradı, kendisine: "Bırak da senin yerine biz bu işi yapalım." derler, ancak o, onların bu teklifini kabul etmeyip şöyle derdi: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: Düşkün kimseye bizzat elinle yardım etmen, kötü ölümle

ölmeye karşı seni korur." [14]

Satd B. Zeyd B. Amr B. Nüfeyl El-Kureşî

Cennet'le müjdelenen on sahabeden biridir. Hz. Ömer'in amcası oğludur. Kızkardeşı de Hz. Ömer'in zevcesi Atike'dir. Hz Ömer'in kızkar-deşi Fatıma da, Said'in zevcesidir. Said, zevcesiyle birlikte Hz. Ömer'den önce Müslüman olmuş ve hicre etmişti. Sahabelerin önde gelen şahsiyetlerindendi. Urve, Zührî, Musa b. Ukbe, Muhammed b. îshak, Vakidî ve diğerlerinin ifadesine göre Said, Bedir gazvesine katılmamıştır. Zira o esnada Rasûlullah (s.a.v.) onu, Talha b. Ubeydullah'la birlikte Kureyş'in haberlerini araştırmak üzere göreve göndermişti. Bunlar, Bedir savaşı sonuna kadar görev ifa etmişlerdi. Bedir sonunda geri dönmüşlerdi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), onlara da Bedir gazvesinden elde edilen ganimetlerden pay vermiş, onların da Bedir savaşına katılmış gibi sevap kazandıklarını ifade etmişti.
Hz. Ömer, kendisine olan yakınlığı yüzünden iltimas yaptığı öne sürülmesin diye onu şura meclisine katmamıştı. Yoksa o, Rasûlullah (s.a.v.)'ın Cennet'le müjdelediği on sahabeden biriydi. Nitekim bu hususta müteaddid sahih hadis varid olmuştur. Hz. Ömer, onu kendisinden sonra veliahd olarak da tayin etmemişti. O bu halde kalmış ve nihayet Kûfe'de vefat etmiştir. Medine'de vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Sahih olan da budur.
Fellas ile diğerleri dediler ki: Said., hicretin elli birinci senesinde vefat etmiştir. Elliikinci senede vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Said, uzun boylu, saçı gür bir adamdı. Vefat ettiğinde onu Sa'd yıkamıştı. Vefat ettiği Akik mıntıkasından adamların omuzları üzerinde Medine'ye getirilmişti. Vefat ederken yetmiş küsur yaşındaydı. [15]

Abdullah Enis B. Cüheni Ebu Yahya El-Medeni

Büyük sahabelerdendir. Akabe bey'atma katılmış, ancak Bedir savaşma katılmamıştı. Bedir savaşından sonraki savaşlara katılmıştı. Muaz'la birlikte Ensâr'ın cahiliye devrinde tapmakta oldukları putları kırmışlardı. Sahih-i Buharf de onun rivaye ettiği bir hadiste anlatıldığına göre Kadir gecesi, ramazanın yirmiüçüncü gecesidir.
Rasûlullah (s.a.v.), onu Halid b. Süfyan el-Hüzelî'nin üzerine göndermiş. O da Urene'de Halid'i öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v.), değneğini ona vermiş ve: "Bu, kıyamet gününde benimle senin arandaki bir işaret olsun." demişti. Abdullah da vasiyet etmiş ve vasiyyeti gereğince vefat ettikten sonra değneği kefenine konularak kendisi ile birlikte mezarına defnedilmiş ti.
İbn Cevzfnin ifadesine göre Abdullah, hicretin ellibirinci senesinde vefat etmiştir. Başkalarının anlattığına göre hicretin ellidördüncü senesinde vefat etmiştir. Ellisekizinci senede vefat ettiğine dair başka bir rivayet te vardır.[16]

Ebu Bekre Naki B. Haris

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Ebu Bekre Naki b. Haris b. Kelde b. Amr b. İlâç b. Ebi Seleme es-Sakafi. Kadri yüce, büyük bi sahabedir. Asıl adının Mesruh olduğu söylenir. Kendisine Ebu Bekre denmesinin sebebi, Taif savaşmda bir makaraya takılan ipe bağlanarak sarkıtıldığı için kendisine makara ile sarkıtılan adam anlamına gelen Ebu Bekre denilmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), Taif savaşında onu ve Müslümanlara gelip katılan bütün köleleri azad etmişti. Ebu Bekre'nin anası Sümeyye Ümmü Ziyad'dır Sümeyye, kardeşi Ziyad'la birlikte Muğire'nin zina-karhğına şahidlik etmişlerdi. Beraberinde Sehl b. Mabed ile Nefi b. Hari de şahidlik etmişti. Ancak Ziyad, şahidlik yaparken dili sürçmüş ve bunun üzerine Hz. Ömer geride kalan üç şahidi iftira haddine çarptırmıştı. Sonra da tevbe etmelerini istemiş, onlar da tevbe etmişlerdi. Yalnız Ebu Bekre, şahidliğinde ısrar etmiş, Muğire de: "Ey mü'minlerin emiri, bırakta şu köleden öcümü alayım." demiş, ancak Hz. Ömer, onu azarlayarak şöyle demişti: "Sus! Eğer şahidlik tamam olsaydı, seni taşlarınla recm ederdim."
Ebu Bekre, o şahidlerin en hayırlısıydı. Fitneden uzak duranlardandı, hicretin ellibirinci senesinde vefat etti. Başka bir rivayete göre ellinci senede vefat etmiştir. Elliikinci senede vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Vefatında namazım Ebu Berze el-Eslemî kıldırmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) onu, Ebu Berze ile kardeş ilan etmişti. [17]

Meymune Bintî Haris

Bu senede mü'minlerin annesi Meymune binti Haris el-Hilalî'ye de vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), hicretin yedinci senesinde Umretü'l-Kazâ esnasında onunla evlenmişti. Meymune'nin kız kardeşi Ümmü Fadl Lübabe binti Haris'in oğlu olan îbn Abbas'm ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.), ihramda iken Meymune ile evlenmiştir. Sahih-i Müslim'de sahih olan bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) ile Meymune ihramda değilken evlenmişlerdir. Tirmizî'nin rivayetine göre Ebu Rafi - Rasûlullah ile Meymune arasında elçilik yapan kişi-, Rasûlullah ile Meymune'nin ihramda değilken evlendiklerini söylemiştir.

Meymune'nin asıl adı Berre'dir. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ona Meymune adını takmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke ile Medine arasında bir yer olan Şerifte onunla gerdeğe girmişti. Yine Meymune, hicretin elliikinci senesinde aynı yerde vefat etti. Elliüçüncü senede veya elli altına senede vefat ettiğine dair rivayetler varsa da meşhur rivayete göre o, ellibirinci senede vefat etmiştir. Vefat ettiğinde cenaze namazım kaz kardeşinin oğlu Abdullah b. Abbas kıldırmıştır. Allah onlardan razı olsun. [18]

Hicretin Ellîîkinci Senesi

Süfyan b. Avf el-Ezdî, bu senede Rum illerine gazaya gitti. Kışı orada geçirdi ve orada da vefat etti. Kendisinden sonra ordu komutanlığına Abdullah b. Mes'ada el-Fezarî'yi tayin etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu senede Rum illerine gazaya giden ordunun komutanı Büsr b. Ebi Ertat olup Süfyan b. Avf onun maiyetinde imiş.
Bu senede insanlara Medine valisi Said b. As, hac cettirdi. Ebu Ma-şer ile Vakidî ve diğerleri böyle demişlerdir. Yaz mevsiminde de Mu-hammed b. Abdullah es-Sakafi gazaya gitmiştir. Bu senedeki valiler Önceki senede valilik yapanların aynılarıdır. [19]

Bu Senede Vefat Eden Önde Gelen Şahsiyetler Halid B. Zeyd B. Küleyb

Hazreç kabilesinden olan bu zatın künyesi, Ebu Eyyüb el-Ensâ-rfdir. Bedir gazvesine, Akabe bey'atına ve diğer gazvelere katılmıştır.
Hz. Ali ile birlikte Haruriye savaşma da katılmıştır. Rasûhıllah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde onun evinde misafir olmuş, Mescid-i Nebevfyi ve çevresindeki meskenleri inşa edinceye kadar bir ay sureyle onun evinde kalmıştır. Mescid-i Nebevî ve çevresindeki meskenlerin inşaatı tamamlandıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Halid b. Zeyd'in evinden ayrılıp kendi evine taşınmıştı. Ebu Eyyüb, Rasûlullah (s.a.v.)'ı evinin alt katma konuk etmiş, ancak kendisi üstte oturmaktan sıkılmış ve Rasûlullah (s.a.v.)'dan yukarı kata taşınmasını taleb etmiş, kendisi de annesiyle birlikte aşağı ineceğini söylemiş, Rasûlullah da onun bu isteğine olumlu karşılık vermişti.
İbn Abbas'tan yaptığımız bir rivayette anlatıldığına göre kendisi Basra valisi iken Ebu Eyyüb oraya gelmiş, kendisi evinden çıkmış ve Ebu Eyyüb'ü konuk olarak evine yerleştirmişti. Ebu Eyyüb oradan ayrılacağı zaman İbn Abbas, evindeki bütün eşyaları ona vermiş, ayrıca hediye ve armağanlarla birlikte çok sayıda hizmetçi, kırk köle ve 40.000 dirhem para vermişti. Bunu da, Ebu Eyyüb'ün hicret esnasında Rasû-lullah'ı kendi evinde misafir etmiş olmasından dolayı yapmıştı. O bu hu-. susta en büyük şerefe sahipti. Zevcesi Ümmü Eyyüb, kendisine: "însanlarm Aişe hakkında söylediklerini duymuyor musun?" diye sorduğunda o, Hz. Aişe'ye yapılan şeyin iftiradan başka birşey olmadığını söyleyerek: "Yoksa ey Ümmü Eyyüb, bu işi sen mi yaptın?" demiş. Karısı da: "Hayır vallahi ben yapmadım." deyince kendisi: "Vallahi Aişe, senden daha hayırlıdır." diye cevap vermişti. Bunun üzerine yüce Allah da şu ayet-i kerimeyi inzal buyurmuştu:
"Onu işittiğiniz zaman, erkek-kadın mü'minlerin kendiliklerinden hüsnü zanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez
iniydi?" (en-NÛr, 12.)
Ebu Eyyüb el-Ensârî, Kostantiniyye (İstanbul) surları yakınlarında bu senede (H. 52) vefat etmiştir. Bu seneden bir sene önce veya bir sene sonra vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır. Kendisi o esnada Yezid b. Muaviye ordusunda bulunuyordu. Vasiyyetini ona yapmış, bu yüzden de vefat ettiği zaman cenaze namazım Yezid b. Muaviye kıldırmış ti.
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Asım'dan rivayet etti ki, Mekkeli bir adam şöyle demiştir: Ebu Eyyüb'ün gazaya gittiği zaman ordu komutanı Yezid b. Muaviye idi. Vefat edeceği zaman Yezid onun yanma gitti. Yezid'e şöyle dedi: "Ben ölürsem insanlara benden selam söyleyin ve Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işitmiş olduğumu onlara haber verin:
"Bir kimse Allah'a hiç birşeyi ortak koşmaksızm Ölürse Allah, onu Cennet'e koyar."
Şimdi siz hemen harekete geçin ve elden geldiğince beni Rum illerinin derinlerine götürün," Ebu Eyyüb vefat edince insanlar onun cenazesini Rum illerinin ileri noktalarına götürdüler.
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Zibyan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Eyyüb, Yezid b. Muaviye ordusuyla gazaya gitti. Onlara şöyle dedi: "Ben ölürsem beni düşman diyarına götürün ve beni düşmanla karşılaştığınız yerde ayaklarınızın altındaki yere defnedin. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Bir kimse Allah'a birşeyi ortak koşmaksızm ölürse Cennet'e girer."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Sereme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Eyyüb el-Ensârî can çekişirken şöyle dedi: Ben sizden birşeyi gizlemiştim. O şey de, Rasûlullah (s.a.v.)'dan duymuş olduğum şu sözdür:
"Eğer siz günah işlemeseydiniz Allah günah işleyen bir kavmi yaratır (onlar günah işler), Allah da onları bağışlardı."
Bence bu ve bundan önceki hadisi Yezid b. Muaviye, aşırı derecedeki ümitkarlığa yorumlamış ve bu sebeple kendisi için hoş karşılanmayan birçok fiiller işlemiştir ki, bunları ileride onun biyografisinden bahsederken anlatacağız. Doğrusunu yüce Allah daha iyi bilir.

Vakidî dedi ki: Ebu Eyyüb, hicretin elliikinci senesinde Rum diyarında vefat etti. Kostantiniye'de defnedildi. Mezarı oradadır. Rumlar, kıtlığa maruz kaldıkları zaman onun yüzü suyu hürmetine yağmur yağdırmasını Allah'tan dilerler.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Eyyüb'ün mezarı Kos-tantiniye surlarmdadır, mezarının üzerinde bir türbe ve mescid vardır. Ona gayet derecede saygı gösterirler.
Ebu Zür'a ed-Dımaşkî'nin ifadesine göre Ebu Eyyüb, hicri ellibeşin-ci senede vefat etmiştir. Ama elliikinci senede vefat ettiğine dair rivayet daha doğrudur. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu Bekir b. Hellad, Ebu Eyyüb el-Ensârf den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"İki adam mescide yönelip giderler, orada namaz kılarlar. Bunlardan biri namazı tamamlayıp döndüğünde namazı diğerininkinden daha ağırdır (Daha fazla sevaba vesile olur). Diğeri ise namazı kılıp döndüğünde onun kılmış olduğu namaz zerre ağırlığına denk gelmez. Tabi bu, Öncekinin Allah'ın haramlarına karşı sakıngan olması ve hayır işlemeye hızla gitmeye tutkun olması durumunda böyle olur."
Ebu Eyyüb'ten rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), kendisine veciz birşeyi öğretmesini isteyen bir adama cevaben şöyle demiştir:
"Namaz kıldığın zaman vedalaşırcasma namazı kıl. Özür dilemene sebep olacak bir sözü de söyleme. İnsanların ellerinde bulunan şeylere sahip olmaktan ümidini kes." [20]

Ebu Musa El-Eş'arî

Hicretin elliikinci senesinde Ebu Musa Abdullah b. Kays b. Süleym b. Hidar b. Harb b. Amir b. Ğazz b. Bekr b. Amir b. Az b. Vail b. Naciye b. Cemahir b. Eş'ar el-Eş'arî vefat etmiştir. Bu zat, kendi beldesinde Müslüman olmuş, Cafer ve arkadaşlarıyla birlikte Hayber senesinde Medine'ye gelmişti. Muhammed b. İshak'm ifadesine göre bu zat, önce Mekke'ye hicret etmiş, sonra da Yemen'e hicret etmiştir. Ancak bu rivayet meşhur değildir. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Musa'yı Muaz'la birlikte Yemen'e vali olarak atamıştı. Hz. Ömer de onu Basra valiliğine atamıştı. Ebu Musa el-Eş'arî, Tüster şehrini fethetmiş Şam'a bağlı Cabiye'de Hz. Ömer'in irad ettiği hutbeyi dinlemişti. Hz. Osman da kendi zamanında onu Kûfe'ye vali olarak atamıştı. Ebu Musa, Ali ile Muaviye arasında hakemlik yapan iki kişiden biridir. Hakemler bir araya geldiğinde Amr b. As, Ebu Musa'ya hile yapmıştı. Ebu Musa, sahabelerin kurra ve tikıh-çılanndandı. Sahabeler arasında kendi zamanında sesi en güzel olan kişiydi. Ebu Osman en-Nehdî, bu hususta şöyle demiştir:
"Ebu Musa'nın sesi kadar güzel bir zil, ud ve zurna sesi işitmiş değilim. Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), bu hususta şöyle buyurmuştur: "Buna (Ebu Musa'ya), Davud ailesinin zurnalarından bir zurna verilmiştir."
Hz. Ömer, Ebu Musa'ya: "Ey Ebu Musa, bize Rabbimizi hatırlat." der, O da onlara Kur'ân-ı Kerîm okur, onlar da dinlerlerdi.
Şa'bî dedi ki: Hz. Ömer vasiyetinde "Atadığım valilerden hiçbiri, bir seneden fazla görevde bırakılmasın. Sadece Ebu Musa dört yıl süreyle görevde bırakılsın." diye yazmıştı.
"El-Muntazam" adlı eserde îbn Cevzî'nin ifadesine göre Ebu Musa, hicretin elli ikinci senesinde vefat etmiştir. Bu, bazılarının da görüşüdür. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Musa, elli birinci senede vefat etmiştir^ elli dördüncü senede vefat ettiğine dair bir kavil de vardır. Başka senelerde vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
insanlar, hakem olayından sonra uzlete çekildikleri zaman Ebu Musa, Mekke'de vefat etti. Başka bir rivayete göre ise o, Kûfe'ye iki millik mesafedeki Sevbe mıntıkasında vefat etmiştir. Kısa boylu, nahif bedenli ve sakalsız bir kimseydi. Allah ondan razı olsun. [21]

Abdullah B. Muğaffel El-Müzenî

Bu zat, binek bulamayıp savaşa katılamadığı için ağlayan sahabelerdendir. Hz. Ömer tarafından insanlara dini hükümleri öğretmeleri amacıyla Basra'ya gönderilen on kişiden biridir. Fethedildiği zaman Tüster'e giren ilk Müslümandır. Buharî'nin sahih bir rivayetine göre Müsedded, Abdullah b. Muğaffel'in hicri elli yedinci senede vefat ettiğini söylemiştir. İbn Abdi'l-Berr ise, onun hicri altmışına senede vefat ettiğini söylemiştir. Başkaları onun hicri altmışbirinci senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
Rivayet olunduğuna göre Abdullah b. Muğaffel rüyasında kıyametin koptuğunu ve bir mekanın bulunduğunu, o mekana ulaşan kimsenin kurtuluşa erdiğini görünce kendisi de oraya ulaşmaya çabalamış, kendisine: "Yanında dünya malı olduğu halde sen kurtuluş mekanına ulaşmaya mı çalışıyorsun?" denilmiş, kendisi de uykudan uyanınca içinde bol miktarda altın bulunan bir zenbilinin yanına gitmiş, sabah olmadan o zenbil'deki altınları düşkünlere, muhtaçlara ve yakınlarına dağıtmıştır. Allah kendisinden razı olsun. [22]

İmran B. Husayn B. Ubeyd

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: înıran b. Husayn b. Ubeyd b. Halef ecid el-Huzaî. Ebu Hüreyre'yle birlikte Hayber senesinde Müslüman olmuş, gazvelere katılmıştır, sahabelerin önde gelen şahsiyetle-rindendir. Abdullah b. Amir, onu Basra kadılığına tayin etmiş, orada kadılık yapmış, sonra görevden affını dileyince Abdullah onu bu görevinden affetmişti. Bu senede vefat edinceye kadar Basra'da ikamet etmişti. Hasan ile İbn Şirin el-Basrî, onun hakkında şöyle demişlerdir: "Basra'ya ondan daha hayırlı bir süvari gelmedi. Melekler, ona selam verirlerdi. Vücudunun bir yerini tedavi maksadıyla dağladığında meleklerin selamı ondan kesildi. Sonra ölümüne kısa bir süre kala tekrar melekler ona gelip selam vermeye başladılar." Allah ondan ve babasından razı olsun. [23]

Ka'b B. Ucre El-Ensârî Ebu Muhammed El-Medenî

Kıymetli bir sahabedir. Onun hakkında hacla ilgili olarak fidye ayeti nazil olmuştur. Bu senede vefat etmiştir. Bu seneden bir sene önce yetmiş beş veya yetmiş yedi yaşındayken vefat ettiğini söyleyenler de vardır. [24]

Muaviye B. Hadîc

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Muaviye b. Cefne b. Hadic b. Cefne b. Katire el-Rindi el-Holani el-Mısrî. Birçok kimseni kavline göre göre bu şahıs sahabedir. İbn Hibban ise, bunun tabiilerden olduğunu söylemiştir. Sıka ravilerdendir. Ama birinci görüş sahihtir. Yani sahabedir. Mısır'ın fethine katılmıştır. İskenderiye fethi için Hz. Ömer'e gelmişti. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'le birlikte Berberiler savaşma katılmıştı. Q savaşta gözünü yitirmişti. Mağrib ülkelerinde birçok savaşlara katılmış ve komutanlık yapmıştı. Hz. Ali'nin halifeliği döneminde Mısır'da Hz. Osman taraftarlığım yapmıştı. Hz. Ali'ye hiç bey'a etmemişti. Muaviye b. Ebi Süfyan, Mısır'ı ele geçirdiğinde ona ikramda bulunmuş, Abdullah b. Amr b. As'tan sonra onu Mısır'a vali olarak atamıştı. Abdullah,babası Arar b. As'tan sonra, Mısır'da iki sene valilik yapmış, sonra Muaviye onu görevden azlederek yerine bu zatı, yani Muaviye b. Hadic'i atamıştı. Muaviye, bu senede vefat edinceye kadar Mısır'da kalmıştı. [25]

Hani B. Niyar Ebu El-Belevî

Bu zat, oğlak ve diğer kurbanları kesip parçalamakta ün yapmış bir kimseydi. Akabe bey*atma, Bedir gazvesine ve diğer gazveler katılmıştı. Mekke fethi gününde Beni Harise kabilesinin bayraktarlığını yapmıştı. Allah ondan razı olsun. [26]

Hicretin Ellîüçüncü Senesi

Bu senede Abdurrahman b. Ümmü Hakem, Rum illerine gazaya gitti ve kışı orada geçirdi. Yine bu senede Müslümanlar, Cüdane b. Ebi Ümeyye komutasında Rodos'a giderek orayı fethetmişler ve Müslümanlardan bir grup orada ikamete başlamışlardı, ki kafirlere karşı son derece katı davranmışlardı. Denizde yollarını kesiyor, onlara güçlükler çıkarıyorlardı. Muaviye, bu gruba bol miktarda erzak ve bağış gönderiyordu. Bunlar, Franklara karşı son derece tedbirli idiler. Rodos'taki bir kalede gecelerini geçiriyorlar di. Orada çeşitli ihtiyaçlarım karşılayacak malları, binekleri ve teçhizatları vardı. Denizde gözcüleri vardı. Düşman yaklaştığında bunu kendilerine haber veriyorlardı. Bu durum, Yezidin, babası Muaviye'den sonra tahta geçişine kadar devam etti. Ye-zid tahta geçince bunları Rodos adasından başka yere gönderdi. Müslümanların bu adada çok miktarda malları ve büyük meblağda ziraatleri vardı.
Bu senede Medine valisi Said b. As, insanlara hac cettirdi. Ebu Ma-şer ile Vakidî böyle demişlerdir.
Bu senede Cebele b. Eyhem el-Gassanî vefat etti. Bu zatın biyografisi sonraki bölümde gelecektir.
Bu senede Rebi b. Ziyad el-Harisî vefat etti. Bu zatın sahabe olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Rebi, Ziyadın Horasan'daki valisi idi. Hicr b. Adiyi hatırladığında ona acımış, üzülmüş ve sonra da şöyle demişti: "Vallahi Araplar, onun için ayaklansalardı o hapsedilip de öl-dürülmezdi. Ancak Araplar, onun bu haline razı oldular ve alçaldılar." Cuma günü olunca minber üzerinde Allah'a dua ederek vefat ettirilmesini diledi ve ertesi cumaya kadar yaşamadı. Yerine oğlu Abdullah b. Rebi'i vali olarak atadı. Ziyad da bu atamayı onayladı. Bundan iki ay sonra da kendisi vefat etti. Bunların yerine Horasan'a Halid b. Abdullah el-Hanefi geçti. Ziyad, bu yönetim değişiklikliğini de onayladı. [27]

Rüveyfî B. Sabit

Kadri yüce bir sahabe olup Mısır fethine katılmıştır. Mağrib ülkesinin fethi hususunda büyük yararlılıkları olmuştu. Mısır

valisi Mesleme *>• Muhalled'in kaymakamı olarak Berka şehrinde vefat etmişti.
Bu sene, Ziyad b. Ebi Süfyan da vefat etti. Kendisine Ziyad b. Ebihi, Ziyad b. Sümeyye de denilirdi. Sümeyye, onun annesini adıdır. Ziyad, bu senenin ramazan ayında çarpılmış olarak öldü. Bunun sebebi de şuydu: Ziyad, Muaviye'ye bir mektup yazarak şöyle demişti: "Ben sol elimle Irak'ı senin için ele geçirdim. Ama sağ elim boştur. Durumumu göz önünde bulundur." Böyle demekle o, Hicaz mıntıkasının da kendisine verilmesini istemişti. Hicazlılar, bu mektuptan haberdar olunca Abdullah b. Ömer'e giderek Ziyad'm bu isteğini bildirdiler ve şikayetçi oldular. Ziyad'ın başlarına vali olarak atanması halinde, Iraklılara zulmettiği gibi kendilerine de zulmedeceğinden korktular. İbn Ömer, kalkıp kıbleye yöneldi. Ziyad'a beddua etti. O, bu yüzden çok sıkıntıya düştü. Kadı Şureyh'e giderek elini kestirmek istediğini söyledi ve bu hususta düşüncesini sorunca Şureyh, ona şöyle dedi: "Elini kestirmeni uygun görmüyorum, eğer kısa bir süre sonra ecelin gelecek olursa eli kesik olarak Allah'ın huzuruna çıkmış olursun. Onun huzuruna çıkmaktan korktuğun için elini kesmiş olursun. Ama daha uzun süre yaşayacak isen insanlar arasında eli kesik olarak dolaşırsın. Bu sebeple çocukların da utanır." Şureyh, böyle diyerek Ziyad'ı, elini kesmekten men etti. Ziyad'm yanından çıktığında insanlardan bazıları elini kestirmesinden men ettiği için Şureyh'i kınadılar ve: "Bıraksaydm da elini kesseydi." dediler. Bunun üzerine Şureyh şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.): "Kendisine danışılan kişi güvenilir kişidir." dedi.
Anlatıldığına göre eli çarpılan Ziyad şöyle demişti: 'Taun bir yatakta olduğu halde ben hasıl uyurum." Böyle deyip elini kestirmeye karar vermişti. Ancak demirler ve dağlama aletleri getirildiğinde korkmuş ve elini kestirmekten vazgeçmişti. Anlatıldığına göre içinde hissettiği hararetten kurtarılması ve tedavi edilmesi için yanına 150 tabib getirmişti. Bunlardan üçü, Kisra b. Hürmüz'ün tabibleriydiler. Ancak kaçınılmaz kaderi ve kesin ilahi hükmü savmaya güç yetiremeyip aciz kaldılar. Bu yüzden Ziyad da bu senenin yani hicri elliüçüncü senenin ramazan ayının üçüncü gününde öldü. Ziyad, beş yıl süreyle Irak valiliği yapmıştı. Ölünce Küfe dışındaki Sevbe mıntıkasında defnedilmişti. Ölmeden önce Kûfe'den çıkıp Hicaz'a vali olaral gitmek istemiş, bu sebeple yola çıkmış, ancak Kûfe'ye yakın bir yer olan Sevbe'de ölmüştü. Ölüm haberini duyan Abdullah b. Ömer de demişti: "Haydi güle güle ey Sümeyye 'nin oğlu! Ne dünya sana kaldı, ne de ahireti elde edebildin."
Ebu Bekir b. Ebu Dünya, Abdurrahman b. Saib el-Ensârî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ziyad, Kûfelileri topladı. Mescid mescidin avlusu, hükümet konağı insanlarla dolup taştı, onları toplanmasının sebebi, Hz. Ali'ye bir haksızlık yapmış olmadığını onlara açıklamak içindi. O esnada ben bir ara uykuya dalar gibi oldum. Uzun boyunlu deveyi andıran, gür saçlı, dudakları aşağıya sarkık bir yaratık gördüm. Ona:
- Sen nesin?diye sordum, o da şöyle cevap verdi:
- Eleştiriciler uzun boyunludurlar. Ben şu köşkün sahibine gönderildim.
Ben de ürküntü içinde ayıldım ve arkadaşlarıma:
- Benim gördüğümü siz de gördünüz mü? diye sordum. Onlar:
- Hayır, deyince durumu kendilerine anlattım. O esnada köşkten
bir adam dışarı çıkıp bizlere şöyle seslendi:
- Vali bey buradan çekip gitmenizi, şu anda meşgul olduğunu, size
hitap edemeyeceğini söylüyor.
Sonra da valinin çarpılmış olduğunu gördük.
îbn Ebu Dünya'nın rivayetine göre Ziyad, Kûfe'ye vali olarak atandığında şehrin en abid kişisinin kim olduğunu sormuş, ona Ebu Muğire el-Himyerî adındaki bir adamı tarif etmişler, o da Ebu Muğire'nin yanına gitmiş ve ona şöyle demiş:
- Evinden dışarı çıkma, sana dilediğin kadar mal vereyim.
- Dünyanın mülkünü de bana versen cemaatle namaz kılmak amacıyla evden mutlaka dışarı çıkacağım.
- Cemaate devam et, ama hiç kimseye birşey söyleme.
- İyiliği emretmekten, kötülüğü men etmekten vaz geçemem. Bunun üzerine Ziyad, emir vererek Ebu Muğire el-Himyeifnn boynunu vurdurttu.
Ziyad vefat edeceği zaman oğlu kendisine şöyle dedi:
- Babacığım, senin için elbise hazırladım, defnedeceğim.
- Ey oğulcuğum! Bana ölüm yaklaşmıştır. Ölüm elbisesi, benim için senin bu elbiselerinden daha hayırlı da olabilir, daha çabuk bir yağmalanma da olabilir. Bu, garip bir ifadedir. [28]

Sa'sa'ab. Naciye

Bu sahabenin soy kütüğü şöyledir: Sa'sa'a b. Naciye b. Affan b. Mu-hammed b. Süfyan b. Mücaşi b. Darim. Hem cahiliye döneminde, hem de İslâmiyet döneminde lider bir kişiydi. Anlatıldığına göre o, cahiliye döneminde doksan altı, 360 ya da 400 kız çocuğunun diri diri toprağa gömülmesine engel olmuştur. Müslüman olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle demişti: "Bu yaptığının sevabı sana verilmiştir. Çünkü Allah, İslâm'a girmen için sana lütufta bulunmuştur."
Rivayete göre Sa'sa'a'mn diri diri toprağa gömülmekten kurtardığı ilk kızın hikayesi şöyledir: Sa'sa'a'mn iki devesi kaçıp kaybolmuşlardı. Onları aramaya çıkmıştı. Şimdi de hikayeyi kendisinden dinleyelim: "Geceleyin yolda gitmekte iken bazen ışık

veren, bazen da işiği görünmez olan bir ateş gördüm. Ateşe doğru yöneldim, ama bir türlü yolunu bulamadım, şöyle dua ettim: "Allah'ım, eğer beni şu ateşe ulaştırırsan ateşin sahibinde bir zulüm ve haksızlık gördüğüm takdirde o zulüm ve haksızlığı gidermeye söz veriyorum." Böyle dua ettikten sonra yürümeye devam ettim, nihayet ateşin bulunduğu yere vardım. Ateşin yanı başında ateşi tutuşturmakta olan yaşlı bir adam, bir de yanında toplanmış birkaç kişi vardı. Onlara hitaben: "Siz necisiniz?" diye sordum. Onlar da: "Şu kadın üç günden beri bizi burada yolumuzdan etti, alıkoydu. Sancı çekiyor, ama bir türlü doğuramıyor." dediler. Ev sahibi ihtiyar adam da bana şöyle sordu:
- Senin işin nedir?
- Kaybolmuş iki devemi arıyorum.
- Onları ben buldum. Develerin, develerimizin arasındadır. Bineğimden indim, yanlarına oturdum. Oturur oturmaz kadınlar: "Kadın doğurdu." dediler. Yaşlı adam da şöyle cevap verdi:
- Eğer doğan çocuk erkekse haydi bakalım yolumuza devam edelim. Eğer kız ise sakın onun sesini bana işittirmeyin. Ben de ihtiyar adama şöyle dedim:
- Çocuğunu niçin öldüreceksin? Oysa onun rızkını Allah veriyor.
- Kız çocuğuna ihtiyacım yok.
- Çocuğunu öldürme, onun fidyesini ben sana ödeyeyim, ancak kızı yanında bırakayım. Senin yanında büyüsün.
- Ne kadar fidye vereceksin?
- Senin yanında bulunan develerimden birini sana vereceğim.
- Hayır.
- Öyleyse ikise de senin olsun.
- Hayır, ancak şu bindiğin deveni de bana verirsen olur. Çünkü bu deveni genç ve rengi güzel bir deve olarak görmekteyim.
- Tamam, öyle olsun. Ancak beni evime ulaştırman şartıyla bu devemi de sana veriyorum.
- Olur.
Yanlarından ayrılıp çıktığımda bu yaptığımın Allah tarafından bana lütfedilen bir nimet olduğunu gördüm ve her nerede diri diri gömülecek bir kız görürsem mutlaka onun fidyesini ödeyeceğime Allah'a söz verdim, islâmiyet gelinceye dek, ben doksanaltı kız çocuğunu diri diri toprağa gömülmekten kurtarmış oldum. Zaten bunun haram olduğunu Kur'ân-ı Kerîm ayeti de bildirdi." [29]

Cebele B. Eyhem El-Gassanî

Arap Hristiyanlarmın hükümdarı idi. Soy kütüğü şöyledir: Cebele b. Eyhem b. Cebele b. Haris b. Ebi Şimr. Ebu Şimr'in asıl adı Münzir b. Haris'tir. Münzir de iki küpeli Mariye'nin oğludur. Babası Salebe b. Amr b. Cefhe'dir. Cefne'nin asıl adı ise KsJb Ebu Amir b. Harise b. îmru'1-Kays'tır. Mariye ise, Erkam b. Salebe b. Amr b. Cefne'nin kızıdır. Cebele'nin soy kütüğü hakkında başka rivayetlerde bulunanlar da vardır. Cebele'nin künyesi, Ebu Münzir el-Gassanî el-Cefnf dir. Gassan hükümdarı idi. Gassanlılar, Heraklius zamanındaki Arap Hristiyanlarıy-dılar. Gassanlılar, Evs ve Hazredi bütün Ensârîlerin amcazadeleridirler. Cebele, Gassanlıların son hükümdarıydı. Rasûlullah (s.a.v.), îslâm-'a davet ederek ona Şüca b. Vehb'le birlikte bir mektup göndermişti. Bunun üzerine Cebele Müslüman olmuş, Müslüman olduğunu bir mektupla Rasûlullah (s.a.v.)'a arzetmişti. İbn Asakir'in ifadesine göre ise Ce-bel'e asla Müslüman olmamıştı. Vakidî ile Said b. Abdülaziz de bunu açıkça ifade etmişlerdir. Ancak Vakidî şöyle demiştir: "Hz. Ömer zamanında Cebel'e Rumlarla birlikte Yermük savaşma katılmıştı. Daha sonra Hz. Ömer'in zamanında Müslüman olmuştu."
Şam'da iken Cebele, Müzeyneli bir adamın abasına basmış, Müzey-neli adam da onu tokatlamıştı. Cebele'nin adamları Müzeyneli adamı tutup Ebu Ubeyde'ye götürdüler ve:
- Bu adam Cebele'yi tokatladı, dediler. Ebu Ubeyde de:
- Cebele de onu tokatlasın, dedi. Adamları şöyle karşılık verdiler:
- Yani bu adam Cebele'yi tokatladığı için öldürülmeyecek mi?
- Hayır.
- Eli kesilmeyecek mi?
- Hayır. Cenâb-ı Allah, ancak kısasa kısası emretmiştir. Cebele, bu olay üzerine şöyle dedi:
- Benim kendi yüzümü, Medine taraftarlarından gelen vn Müzeyneli adamın yüzüne denk tutacağımı mı sanıyorsunuz? Bu ne kötü bir dindir.
Böyle dedikten sonra tekrar Hristiyanlığa geçti ve ailesiyle birlikte Şam'dan ayrılıp Bizans'a gitti. Hz. Ömer, bunu duyunca çok üzüldü ve Hassan da kendisine şöyle dedi: "Dostun Cebele İslâm'dan irtidat etti." Hz. Ömer: "İnna lülah ve inna ileyhi raciun dedi. Sonra Hassan, Cebele'nin niçin İslâm'dan irtidat ettiğini sordu. Hz. Ömer: şöyle cevap verdi:
- Müzeyneli bir adam onu tokatladığı için İslâm'dan irtidat etti.
- iyi ki tokatlamış, onun müstahakıdır.
Hassan'm böyle demesi üzerine Hz. Ömer, kalkıp Hassan'a bir kırbaç vurmuştu."

Ibn Kelbî ile diğerlerinin rivayetlerine göre Hz. Ömer, Cebele'nin Müslüman olduğunu duyunca sevinmiş, sonra onu görmek için Medine'ye davet etmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise Cebele'nin kendisi Medine'ye gelip Hz. Ömer'i ziyaret etmek için izin istemiş, Hz. Ömer ona izin vermiş. Cebele de kavminden 150 veya 500 süvari ile birlikte Medine yoluna koyulmuştu. Hz. Ömer de ,Medine'den birkaç konak ötede ona hediyelerini takdim ettirip kendisini karşılatmıştı. Cebele'nin Medine'ye girişi önemli bir gün olmuştu. Şehre girdiğinde atlarının boyunlarına altın ve gümüşten gerdanlıklar takmış, kendisi de başına inci ve cehverlerle işlenmiş murassa bir tac koymuştu. Tacında ninesi Mariye'nin küpeleri de vardı. Kadınıyla erkeğiyle bütün Medine halkı ona bakmak için evlerinden dışarı çıkmışlardı. Cebele, Hz. Ömer'e selam verdiğinde Hz. Ömer selamım almış, ona hoş geldin demiş, yanına oturtmuştu. Cebele, bu senede Hz. Ömer'le birlikte haccetmişti. Ka'be'yi tavaf ederken Fezare oğulları kabilesinden bir adam, onun ihramına basmış, ihramı çözülmüştü. Bu yüzden Cebele de elini kaldırıp ihramına basan adamı yumruklamış ve burnunu ezmişti. Bazılarına göre adamın gözünü çıkarmıştı. Fezareli adam, Cebele'yi Hz. Ömer'e şikayet etmişti, şikayete giderken beraberinde kabilesinden birçok adamı da götürmüştü. Bunun üzerine Hz. Ömer Cebele'yi huzura çağırmış, Cebele gelip suçunu itiraf etmişti. Hz. Ömer de ona kısas tatbik edeceğini söyleyince Cebele şöyle itirazda bulunmuştu:

- Nasıl olur? Ben bir hükümdarım. Hasmım ise halktan bir adam?
- İslâmiyet, seninle onu eşit kılmıştır. Sen, takva dışında başka hiçbir cihetten ona üstün olamazsın.
- Ben, İslâm'a girdiğim takdirde cahiliye döneminden daha çok yüksek bir makama ulaşabileceğimi sanıyordum.
- Bırak bunları, eğer adamı razı etmezsen onun için sana kısas tatbik edeceğim.
- Öyleyse ben de Hristiyanlığa dönerim.
- Hristiyanlığa dönersen, boynunu vururum. Cebele, kendisine had tatbik edileceğini görünce:
- Bu gece düşüneceğim, bana mühlet tanı, dedi ve Hz. Ömer'in yanından ayrılıp gitti. Gece karanlığı bastırınca kavmi ve kendisine uyan kimselerle birlikte harekete geçti, önce Şam'a, sonra Bizans'a gitti. He-raklius'un yanına, Kostantiniye şehrine vardı. Heraklius, onu hoş karşıladı ve ona birçok şehirleri ikta olarak verdi. Ayrıca bol miktarda erzak da verdi. Güzel hediyeler takdim etti ve onu geceleri sohbet meclisinde bulunmak üzere yanında tuttu. Uzun süre Heraklius'un yanında kaldı.

Hz. Ömer, daha sonra Heraklius'a Cüsame b. Müsahik el-Kinanî adındaki biri ile bir mektup gönderdi. Hz. Ömer'in mektubu Heraklius'a ulaştığında, Heraklius, mektubu getiren elçiye şöyle dedi:

- Amcan oğlu Cebele ile görüştün mü?
- Hayır.
- Git onunla görüş.

Elçi Cüsame b. Müsahik, gidip Cebele ile görüştü, onun refah ve dünya serveti içinde zevku safa sürdüğünü, güzel elbiseler giyindiğini, güzel yataklarda yattığım, konforlu bir mecliste oturduğunu, rahat olduğunu; çevresinde cariyeler, güzel hizmetçiler, şarkıcı kadınlar bulunduğunu; nefis yiyecekler ve leziz içecekler yiyip içtiğini, İslâm diyarına karşılık küfür diyarında kaldığını görmüştü. Onu İslâm'a dönüp tekrar Şam'a gelmeye çağırdı, ancak Cebele şöyle dedi:

- Ben mürted olduktan sonra nasıl Şam'a geri döner, nasıl tekrar Müslüman olurum. Bu mümkün müdür?
- Evet mümkündür. Çünkü Eş'as b. Kays, İslâm'dan irtidat etti. Müslümanlarla savaştı. Tekrar hakka döndüğünde Ebu Bekir onun islâm'a girmesini kabul etti ve kız kardeşi Ümmü Ferve'yi onunla evlendirdi.

Ancak Cebele, bu sözlere aldırış etmeyip kendini yemeye, içmeye verdi. Elçi Cüsame b. Musahik'a içki ikram etti, ancak Cüsame içmedi. Cebele'nin kendisi çok mimarda içki içti, nihayet sarhoş oldu, sonra yanındaki şarkıcı cariyelere ;mir verdi onlar da ud çalarak şair Hassan'm şu şiirini ona okudular. Şair Hassan, şiirinde Gassanlı amcazadelerini övüyordu. Şiir, Cebele'nin babasıyla ilgiliydi:

"İlk zamanlarda Şam'da birgün kendilerine nedimelik yaptığım, içki sofralarında bulunduğum topluluğun Allah hayrım versin.
Onlar Cefne evladı idiler. Dedelerinin mezarının çevresinde oturuyorlardı. Faziletli, âlicenâb İbn Mariye'nin mezarı çevresinde duruyorlardı.
Parlak gülün suyundan içiyorlardı.
Serin bir su ki, Selsebil ırmağından gelen suyu andırıyordu.
Parlak yüzlü, âlicenâb ve soylu kimseler idiler. Birinci kaliteden olan şahin burunlu idiler. Köpekleri havlayıncaya kadar gece yarılarını buldular.
Kendilerine yönelen gece karanlığını hesaba katmıyor ve sormuyorlardı."

^ Cariyelerin bu şarkıları Cebele'nin hoşuna gitti. Sonra elçi Cüsa-me'ye şöyle dedi: "Bu, Hassan b. Sabit el-Ensârf nin biz ve mülkümüz hakkında söylediği bir şiirdir. Sahi Hassan ne durumda?" Ben do dedim ki: "Ben gelirken o yaşlı, âmâ bir adamdı."

Bundan sonra Cebele, yanındaki şarkıcı cariyelere: "Beni neşelendirin." dedi. Onlar da yine Hassan'm bir şarkısını okumaya başladılar:

lermük'ün üst taraftarıyla Samman arasındaki Muğan mevkiin-
e diyar kimler için ıssız kaldı? Belamis ve Seka köyleri, alçalan köşkler
Çındır. Durun ey Casım! Safer vadileri, kabilelerin ve cariye çocuklanaçlarım karşılar. Şu köşeleri ulu aziz diyarlar, insanlarla dolup atıktan sonra çoraklaşıp değişti.

Mesih, şu kilisede dua etti. Keşiş ve Ruhbanlar burada dua ettiler.
Bu da zaman içinde Cefhe oğullarının ihtiyacını karşıladı, ancak zamanların peş peşe gelip geçmesi bunu yok etti.
Tac sahibinin yanında meclis ve mekanın vardır. Sağlam hak burada bana gösterilmiştir.
Anaları ağlasın! Ben de onların analarını Haris el-Holanî'ye çöktükleri günde ağlattım. îş açığa çıkmak üzeredir. Çocuklar, mercandan yapılan taçların tanelerini çabucak ipe geçirip diziyorlar."
Sonra Cebele şöyle dedi: "Bu şiir de îbn Feria'nm (yani Hassan b. Sabit'in) biz, bizim mülkümüz, evlerimiz ve Dımaşk'a bağl Guta taraflarındaki diyarımız hakkında söylediği bir şiirdir." Bundan sonra Cebele uzun uzadıya sustu, sonra da cariyelerine: "Beni ağlatın." dedi. Onlar da udlarını bırakıp başlarını önlerine eğerek şöyle bir şiir okudular:
"Bir tokatın utancı yüzünden şerjfli kimseler Hristiyan oldular. Eğer sabretselerdi, bunda onlar için zarar olmazdı
O esnada inat ve gurur beni çevreledi. Ben de sağlara gözü, kör göze değiştim.
Keşke anam beni doğurmasaydı ve keşke Ömer'in bana yaptığı tavsiyeye uysaydım.
Keşke çölde deve gütseydim.
Rabia ya da Mudar oğulları kabilesinde esir olsaydım.
Şam'da en düşük bir geçimle geçinebilseydim.
Gözlerimi ve kulaklarımı kaybetmiş olarak kendi milletimin arasında yaşasaydım.
Onların bağlı oldukları şeriata bağlı kalsaydım.
Büyük bir dal, bakarsın ki sayılamayacak derecede mal ve servet olmuştur."
Cebele bu şarkıyı dinledikten sonra elini yüzüne kapatıp, ağlamaya başladı. Öyle ki göz yaşları sakalını ıslattı. Ben de onunla birlikte ağladım. Sonra 500 Bizans altım getirilmesini emretti. Getirdiler, altınları bana verdi ve: "Bunları Hassan b. Sabit'e ulaştır", dedi. 500 altın daha getirilmesini emretti, altınlar getirildi. "Bunlar da senin." dedi. Ben ona şöyle dedim: "Benim bu altınlara ihtiyacım yok. Ayrıca senden hiçbirşey almayı kabul etmem. Çünkü sen İslâm'dan irtidat etmişsin."
Anlatıldığına göre elçiye vermek istediği ikinci 500 altını da Has-san'm 500 altınına eklemiş, böylece Hassan b. Sabit'e 1000 Bizans altını göndermiştir ve elçiye de Hattab oğlu Ömer'e ve diğer Müslümanlara benden selam söyle, demişti.
Elçi Cüsame diyor ki: Hz. Ömer'in yanma vardığımda Cebele'nin durumunu ona anlattım. Hz. Ömer, bana şöyle sordu:
- Sen onun içki içtiğini gördün mü?
- Evet.
- Allah, onu rahmetinden uzaklaştirsin. O, dünyayı ahirete değiştiriyor, bu ticareti de karlı bir ticaret olmamıştır. Hassan'a ne gönderdi?
- 500 Bizans altım gönderdi.
Hz. Ömer, Hassan'ı çağırdı ve Cebele'nin gönderdiği altınları ona teslim etti. Hassan da altınları teslim alıp şöyle bir şiir okudu:
"Topluluklardan geriye kalan Cefhe oğulları, ataları kınayarak ikram etmediler.
Şam'da iken dahi beni unutmadı. Hayır o, Bizans'ta Hristiyan oldu.
Bol miktarda bağış verir ve verdiği kimseyi de görmez. Ancak mahrum kimseye verilen bağış gibi bağış verir.
Birgün ona gittim. Meclisinde beni yakınında oturttu. İçti ve bana da kötü içkiden doyasıya içirdi."
Sonra hicretin elliüçüncü senesinde Muaviye, Abdullah b. Mes'ade el-Fezarî'yi Bizans hükümdarına elçi olarak gönderdi. Abdullah da, Cebele b. Eyhem'le görüştü. Onun dünyevi saadet içinde, mal ve mülk sahibi bir kimse olduğunu, etrafında hizmetçilerle cariyeler bulunduğunu, bol miktarda at ve altına sahip olduğunu gördü. Cebele, ona şöyle dedi: "Muaviye'nin, menzillerimizin bulunduğu Besine arazisini ve Dı-maşk'm Gutasma bağlı yirmi köyü bana ve grubuma ikta olarak vereceğini, bize güzel armağanlar sunacağını bilsem Şam'a geri gelirim."
Abdullah b. Mes'ade de gidip Muaviye'ye Cebele'nin bu sözünü nakletti. Muaviye de: "Olur, bu istediklerini kendisine veririm." dedi ve bu hususta bir mektup yazarak Cebele'ye teslim etmesi için ulağına verdi. Ancak ulak ona ulaşamadan Cebele bu sene içinde vefat etti. Allah, onu kahretsin. Bu haberleri "el-Muntazam" adlı eserde Şeyh Ebu'l Ferec îbn Cevzî anlatmış ve onun hicri elliüçüncü senede öldüğüne dair tarih düşürmüştür.
Hafiz Ibr Asakir de tarihinde, Cebele'nin biyografisini uzun uzadıya güzel bir şekilde anlatmış, biyografisinin sonunda da şöyle demiştir: Bana ulaşan bir habere göre Cebele, Muaviye'nin halifeliği döneminde Kum diyarında hicretin kırkıncı senesinden sonra ölmüştür." [30]

Hicretin Ellidördüncü Senesi

Bu senede Muhammed b. Malik, kışı Rum diyarında geçirdi. Maan b. Yezid es-Sülemî de yazın gazaya gitti.
Bu sene Muaviye, Said b. As'ı Medine valiliğinden aldı, yerine Mervan b. Hakem'i tayin etti. Mervan'a da Said b. As'ı Medine'deki evini yıkmasını ve Hicaz'daki mallarını tasfiye etmesini bildiren bir mektup gönderdi. Bu mektubu alan Mervan yıkmak üzere Said'in evine gitti. Said, ona şöyle dedi:
- Evimi yıkmamalısm.

- Mü'minlerin emiri, yıkmam için bana mektup gönderdi. Eğer sen vali iken evimi yıkman için sana mektup göndermiş olsaydı, sen de evimi yıkardın. Bunun üzerine Said, kalkıp Medine valiliği zamanında Muaviye tarafından kendisine Mervan'm evin yıkıp mallarını tasfiye etmesini istediğine dair göndermiş olduğu mektubu çıkarıp gösterdi. Ancak kendisinin Muaviye'ye karşı çıkarak Mervan'ı savunduğunu ve Muaviye'yi bu fikrinden v az geçirdiğini söyledi. Mervan, Said'in elindeki mektubu görünce evini yıkmaktan vazgeçti ve Muaviye'ye karşı onu savundu, Muaviye bu fikrinden vazgeçti. Said'in evinde kalmasına ve mallarım elinde tutmasına razı oldu. Bu senede Muaviye, Basra valisi Semüre b. Cündüb'ü görevinden aldı. Onu, Basra'ya Ziyad tayin etmiş, Muaviye de onun Basra valiliğini onaylamış, böylece Basra'da altı ay daha valilik yapmıştı. Basra valiliğinden azledilen Semüre'nin yerine Abdullah b. Amr b. Gaylan atanmıştı.

İbn Cerir ile başkalarının Semüre'den rivayet ettiklerine göre Muaviye, kendisini valilikten azlettiği zaman Semüre şöyle demiştir: "Allah, Muaviye'ye lanet etsin. Eğer Muaviye'ye itaat ettiğim kadar Allah'a itaat etmiş olsaydım, Allah beni ebediyyen azaplandırmazdı." Ancak onun böyle dediğine dair rivayet sahih değildir.

Muaviye, Abdullah b. Halid b. Üseyd'i, Küfe valiliğinde bıraktı. Abdullah'ı Kûfe'ye vali olarak tayin eden kişi, Ziyad idi Muaviye de onun bu tayinini onaylamış, böylece Abdullah, Küfe valiliğinde kalmıştı.

Bu sene, Ubeydullah b. Ziyad, Muaviye'nin yanına gelmiş, Muaviye ona ikramda bulunmuş ve babası Ziyad tarafından beldelere tayin edilen valilerin durumunu sormuş, o da durumlarım anlatmıştı. Sonra Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad'ı yirmibeş yaşında iken Horasan valiliğine atadı. O da oraların arazisini ele geçirmek üzere gitti. Nehri aşıp Buhara dağlarına kadar uzandı. Ramis ve Beykend'in yarısını fethetti. Ra-mis ile Beykent, Buhara'nın kazaları idiler. Orada Türklerle karşılaştı Onlarla şiddetli bir şekilde savaştı. Onları feci şekilde bozguna uğrattı. Öyle ki Müslümanlar, oranın hükümdarının karısını, iki ayakkabısını giyemeden kaçmak zorunda bıraktılar. Kadın, tek ayakkabısını giydi, diğerini bırakıp kaçtı. Müslümanlar onu yakaladılar, üzerindeki mücevherleri alıp ganimet edindiler. Bu mücevherleri 200.000 dirhem değerinde idi. Ayrıca çok miktarda ganimet de elde ettiler. Ubeydullah, iki sene Horasan'da kaldı. Bu senede, yani hicretin elli dördüncü senesinde Medine valisi Mervan b. Hakem, insanlara haccettirdi. Kûfe'de vali olarak Abdullah b. Halid b. Üseyd bulunuyordu. Başka bir rivayete göre ise Küfe valisi, Dahhak b. Kays idi. Basra'da vah" olarak Abdullah b. Gaylan bulunuyordu. [31]

Bu Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetlerden Bazıları Üsame B. Zeyd B. Harise El-Kelbî

Bu zatın künyesi, Ebu Muhammed el-Medenî'dir. Rasûlullah'm az-adlısıdır. Onun azadlısının oğludur. Rasûlullah'm sevgilisidir, sevgilisinin oğludur. Anasının adı, Bereke Ümmü Eymen'dir. Bu kadın Rasûl-ullah (s.a.v.)'m hem mürebbiyesi, hem de azathsıdır. Üsame, babası Zeyd'in öldürülmesinden sonra Rasûlullah (s.a.v.) tarafından komutan tayin edildi. Bazı kimseler onun komutanlığım eleştirdiklerinde Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Siz Üsame'nin komutanlığım eleştiriyorsunuz, daha önce babasının komutanlığım da tenkid etmiştiniz. Allah'a yemin ederim ki o, komutanlığa çok layıktır ve o, babasından sonra insanlar arasında en çok sevdiğim kimsedir."

Sahih-i Buharî'de sahih olan bir hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Hasan'ı bir dizine, Üsame'yi de diğer dizine oturtur ve şöyle dermiş: '* Allah'ım, ben bunları seviyorum, sen de bunları sev."

Üsame'nin fazilet ve üstünlükleri çoktur. Kendisi ondokuz yaşında iken Rasûlullah (s.a.v.) vefat etmişti. Hz. Ömer, kendisiyle karşılaştığında ona: "Selam sana ey komutan!" dermiş. Ebu Ömer b. Abdi'l-Berr'in sahih rivayetine göre Üsame, hicretin ellidördüncü senesinde vefat etmiştir. Başkalarının ifadelerine göre ellisekiz ya da ellidoku-zuncu senede vefat etmiştir. Hz. Osman'ın şahadetinden sonra vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Sevban B. Müceddid

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlılanndandır. Biyografisini Rasûlullah (s.a.v.)'ın az adlıların dan ve hizmetçilerinden bahsederken anlatmıştık. Arap asıllıdır. Esir edilmişti. Rasûlullah (s.a.v.), onu satın alıp özgürlüğüne kavuşturdu. Sefer ve hazar halinde Rasûlullah'ın yanından ayrılmadı. Rasûlullah vefat edince Remle'de ikamete başladı, sonra Hu-mus'a göçtü. Orada kendine bir ev yaptırdı ve sahih kavle ^öre bu senede vefat edinceye kadar orada kaldı. Hicretin kırk dördüncü senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet varsa da bu yanlıştır. Mısır'da vefat ettiğine dair bir rivayet de ardır. Ama sahih olan rivayete göre o ,Humus'ta vefat etmiştir.

Cübeyrb. Müt'im

Önceki kısımlarda anlatıldığına göre bu zat, hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. [33]

Haris B. Rib'i

Bu zatın künyesi, Ebu Katade el-Ensârf dir. Vakidî'nin ifadesine göre asıl adı Numan b. Rib'i'dir. Başkaları ise adının, Amr b Rib'i olduğunu söylemişlerdir. Seleme oğullan kabilesinden olup Medinelidir. İslâm cengaveridir, Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Zi-Kared gazvesinde büyük yararlılıkları görülmüştür. Nitekim onun bu üstün kahramanlığını, mezkur gazveden bahsederken anlatmıştık. Rasûlullah (s.a.v.), o gazvede şöyle buyurmuştu: "Bugün bizim süvarilerimizin en iyisi ve hayırlısı Ebu Katade'dir. Piyadelerimizin en iyisi ve hayırlısı da Seleme b. Ekva'dır." Ebu Ahmed el-Hakim'in ifadesine göre bu zat, Bedir gazvesine katılmıştır. Ama bu kesin olarak bilinmemektedir.

Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Benden daha hayırlı bir zat olan Ebu Katade el-Ensârî, Rasûlullah (s.a.v.)'m Ammar'a şöyle dediğini nakletti: "Ey Ammar! Seni azgın bir topluluk öldürecektir." Vakidî ile birkaç kişi daha dediler ki: Ebu Katade (Haris b. Rib'i), hicretin ellidördüncü senesinde yetmiş yaşında iken Medine'de vefat etti.

Heysem b. Adiy ile birkaç kişi daha onun Kûfe'de hicretin otuz sekizinci senesinde vefat ettiğini söylemişlerdir. Cenaze namazını Hz. Ali kıldırmış tır. Ancak bu rivayet gariptir.

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Hakim b. Hizam b. Hüveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay b. Kilab el-Kureşi el-Esedi Eb Halid el-Mekkî. Anası, Fahite binti Züheyr b. Haris b. Esed b. Abdiluzzâ'dır. Halası, Hatice binti Hüveylid'dir. Malum olduğ üzere Hatice, Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesidir ve oğlu İbrahim'den başka diğer bütün çocuklarının anasıdır. Hakim b. Hizam'ı annesi Fil vak'asmdan onüç sene önce Ka'be'nin içinde doğurmuştu. Bu da şöyle olmuştu: Annesi ziyaret için Ka'be'nin içine girmiş, o esnada doğum sancısına yakalanmıştı ve onu bir post üzerinde doğurmuştu. Hakim b. Hizzam, Rasûlullah (s.a.v.)'ı çok severdi. Haşim oğullarıyla Muttalib oğulları ŞiTbi Ebi Talib'te boykot altında tutulduklarında kendileriyle alış veriş yapılmadığı, kız alınıp verilmediğinde Hakim, Şam'dan geîen kervanlardan bir deveyi satın alır ve getirip Şi'bi Ebi Talib'in girişinde tekmelerdi. Böylece deve üzerindeki gıda maddeleri ve giyeceklerle o mahalleye girerdi. Hakim, bunu Rasûlullah (s.a.v.) ile halası Hatice binti Hüveylid'e ikram olsun diye yapardı. Hakim, Zeyd b. Harise'yi köle iken satın almış ve halası Hatice'ye satmıştı. Hatice de onu Rasûlüllah'a hibe etmiş, Rasûlullah da onu azad etmişti. Hakim, Zi Yezen'in cübbesini satın alıp Rasûlüllah'a hediye etmiş, Rasûlullah, o cübbeyi giyince Hakim: "O cüb-be içinde Rasûlullah'tan daha güzel birini görmedim," demişti. Buna rağmen o, çocuklarıyla birlikte ancak Mekke fethi gününde Müslüman olmuştu.

Buharı ile diğerleri dediler ki: "Hakim, cahiliye döneminde altmış sene, İslâmiyet döneminde de altmış sene yaşadı." Kureyşlilerin liderlerinden, âlicenâb şahsiyetlerinden ve neseb ilmini iyi bilenlerindendi. Çok sadaka'verir, çok iyilik yapar, çok köle azad ederdi. Müslüman olduğunda da bunu Rasûlüllah'a sormuş, Rasûlullah da ona şöyle cevap vermişti: "Hayırlı bir durum üzere iken Müslüman oldun."

Hakim, Bedir savaşma müşriklerin safin da katılmış ve havuz başına gelip su alacağı zaman Hz. Hamza onu öldürmek üzere iken elinden kaçıp kurtulmuştu. Bu yüzden yemin edeceği zaman: "Hayır, beni Bedir gününde kurtaran Allah'a yemin ederim ki," diye yemin ederdi. Rasûlullah (s.a.v.), Merrü'z-Zehran'da ordusuyla birlikte olup Mekke fethine gitmek üzere iken Hakim b. Hizam ile Ebu Süfyan, haberleri araştırmak üzere yola çıkmışlar, Hz. Abbas, kendileriyle karşılaşmış ve Ebu Süfyan için Rasûlullah'tan eman almıştı. Ebu Süfyan, o gece gönülsüz olarak Müslüman olmuştu. Ertesi sabah Hakim de Müslüman olmuş Rasûlullah'tan ilgi ve şefkat görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.), ona 100 deve vermiş, Hakim yine isteyince Rasûlullah yine vermiş, yine isteyince yine vermiş, sonra ona şöyle demişti: "Ey Hakim! Doğrusu şu mal tatlı ve yeşildir. Cömertlikle (kendisine verilerek) bu malı elde eden kimseye, bu malda bereket vardır. Ama gönlü zorlayıp sıkıştırmakla elde eden kimse için bu malda bereket yoktur. O zaman bu malı elde eden kişi ye-yip te doymayan kimse gibi olur." Bunun üzerine Hakim şöyle dedi: "Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki artık senden sonra hiç kimseden mal almayacağım." Gerçekten de Rasû-lullah'tan sonra hiç kimseden mal almadı. Hz. Ebu Bekir, ona mal vermek isterdi ama kabul etmezdi. Kimseden mal almadığına bütün Müslümanlar şahitlik ederlerdi. Buna rağmen yine de insanların en zengini idi. Zübeyr vefat ettiği zaman Hakim'e 100.000 dinar borçlu idi. Ha-kim'in, İslama girişi esnasında Rifade ve Darü'n-Nedve görevleri uhdesinde bulunuyordu. Daha sonra bunları 100.000 dinara (başka bir rivayete göre ise 40.000 dinara) Muaviye'ye sattı. İbn Zübeyr, ona dedi ki:

- Sen bunları satmakla Kureyşlilerin şerefini sattın.

- Ey yeğenim, şerefler gitti. Takvadan başka şeref yoktur. Yeğenim! Ben bunu cahiliye döneminde bir tulum içkiye satın almıştım ve bunu şimdi Cennet'te bir ev elde etme karşılığında satıyorum. Şimdi seni şahit ederim ki, bunları Allah yolunda vermişim. Darü'n-Nedve, Ku-reyşliler zamanında bir nevi adalet sarayı idi. Oraya yaşı kırkı bulmayan hiç kimse giremezdi. Ancak Hakim b. Hizam, yirmibeş yaşında iken oraya üye olarak girdi:

Zübeyr b. Bekkar'ın anlattığına göre Hakim, bir sene hacca gitti. Hacda, üzeri semerli 100 deve ve 1000 koyun kurban etti. Arafe'de yanında 100 cariye vardı ki her birinin boynunda gümüşten tasmalar vardı ve bu tasmalar üzerinde de şu ibare yazılıydı: "Bunlar, Hakim b. Hizam tarafından Allah rızası için azad edilmişlerdir." Hakim, onları azad etti ve o davarlarının tamamını da kurban etti. Allah kendisinden razı olsun. Hicretin ellidördüncü senesinde vefat etti. Sahih rivayette böyle anlatılmaktadır. Başkalarının ifadesine göre 120 yaşında, başka bir senede vefat etmiştir. [34]

Hüveytib B. Abdîluzzâ El-Amîrî

Kadri yüce sahabelerdendir. Mekke fethi senesinde Müslüman olmuştur, uzun bir ömür geçirmiştir. Hz. Ömer, onu, haremin duvarlarını ve işaret sütunlarını yenileyen grubun arasına katmıştır. Bu zat, Bedir savaşına müşriklerin safında katılmıştı. O gün yerle gök arasında melekleri görmüştü. Hudeybiye sulhüne katılmış ve barışın gerçekleştirilmesi için çaba sarfetmişti. Umretü'1-Kazâ yapıldığı zaman Süheyl ile birlikte gelip Rasûlullah (s.a.v.)'a, Mekke'den çıkmasını söylemişlerdi. Hüveytib Bilal'e demişti ki: Güneş batmadan Mekke'de adamlarınızdan bir kişi dahi kalmayacaktır.
Bütün bu durumlarda Hüveytib, İslâm'a girmeye niyetlenmiş, ancak bu niyetinin tahakkukunu Cenâb-ı Allah engellemişti Mekke fethi esnasında şiddetli bir korkuya kapılıp kaçmış, Ebu Zerr -cahiliye döneminde iken onun dostu idi- onu yakalamış ve ona şöyle demişti:
- Ey Hüveytib, neyin var?
- Korkuyorum.
- Korkma. Rasûlullah, insanların en iyisidir. İnsanlar arasında akrabalık ve dostluğa çok önem verendir. Ben seni himayeme alıyorum, benimle beraber gel.
Hüveytib diyor ki: Ebu Zerr'le gittim. Beni Batha'ya götürdü. Rasûl-ullah'm huzuruna vardık. Yanında Ebu Bekir'le Ömer d vardı. Ebu Zerr, bana ona şöyle dememi öğretmişti:
- Ey peygamber! Allah'ın selamı, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.
- Sen Hüveytib misin?
- Evet. Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve senin de Allah'ın elçisi olduğuna şahadet ederim.
- Seni doğru yola ileten Allah'a hamd olsun.
Rasûlullah (s.a.v.), Müslüman oluşuma sevindi ve benden bir miktar borç istedi. Ben de ona kırk deveyi borç olarak verdim. Onunla birlikte Hüneyn ve Taif gazalarına katıldım. Bana Hüneyn ganimetlerinden
yüz deve verdi."
Bundan sonra Hüveytib, Medine'ye geldi. Oraya yerleşti. Orada evi vardı. Mervan b. Hakem, Medine'ye vali olarak atandığ zaman Hüveytib Hakim b. Hizam ve Mahreme b. Nevfel yanma gittiler. Ona selam verdiler. Yanında oturup sohbete başladılar. Sonra dağılıp gittiler. Bir süre sonra Hüveytib başka bir günde Mervan'm yanma gitti. Mervan, ona kaç yaşında olduğunu sordu. O yaşını söyledi, Mervan ona şöyle dedi:
- Ey ihtiyar! Başından çok işler geçtikten sonra Müslüman oldun,
Müslümanlığa geç girdin.
- Yardımına baş vurulacak olan zat, yüce Allah'tır. Allah'a yemin ederim ki, ben defalarca Müslüman olmaya niyetlendim, ancak her defasında baban beni engelliyor ve bana: "Sen atalarının dinini ve şerefini bırakıp sonradan çıkma bir dine mi bağlanacak ve başkalarının uyruğu olan bir kimseye mi tabi olacaksın?" diyordu.
Mervan sustu ve Hüveytib'e sorduğu sorudan dolayı pişman oldu, sonra Hüveytib ona şöyle dedi:
- Müslüman olduğu zaman Osman'ın, senin babandan çektiğini de
sana söyliyeyim mi?
Mervan daha da hüzünlendi ve kederlendi. Hüveytib, Hz. Osman'ın defni esnasında hazır bulunanlardandı. Muaviye, ondan Mekke'deki evini 40.000 dinara satın aldı. Halk, evi çok pahalıya satın aldığını söyleyince Muaviye şöyle dedi: "Beş çocuğu olan bir adam için bu çok para değildir."
Şafiî dedi ki: "Hüveytib, Müslümanlığı sağlam olan bir kimseydi. Cahiliye döneminde de Kureyşlilerin en çok kazanç sahib olanı idi."
Vakidî dedi ki: "Hüveytib, cahiliye döneminde altmış sene, İslâmiyet döneminde de altmış sene yaşadı. Hicretin elli dördüncü senesinde 120 yaşında iken Medine'de vefat etti." Başkaları onun Şam'da vefat ettiğini söylemişlerdir. O, Buharı, Müslim ve Neseî tarafından nakledilen bir hadis rivayet etmiştir. [35]

Mabed B. Yerbu B. Ankese

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Mabed b. Yerbu b. Ankese b. Amir b. Mahzum. Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Hüneyn gazvesine katıldı. Rasûlullah (s.a.v.), ona elli deve verdi. Asıl adı, "Sırm" idi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre asıl adı Asrem'dir. Rasûlullah, ona Mabed adını verdi. Hz, Ömer, tarafından Harem'in duvarlarını ve işaret taşlarım yenileyen kimseler araşma katılmıştı. Bundan sonra gözünü kaybetti. Hz. Ömer, teselli için yanma geldi, onu ziyaret etti.
Vakidî, Halife ve başkalarının anlattıklarına göre Mabed, hicretin ellidördüncü senesinde Medine'de vefat etmiştir. 120 yaşında iken Mekke'de vefat etmiştir. 120 yaşında iken Mekke'de vefat etmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Daha büyük yaşta iken vefat etmiş olduğu da söylenir. [36]

Mürre B. Şurahil El-Hemedanî

Kendisine Mürretüttib ve Mürretülhayr da denilir. Her gün ve gecede 1000 rekat namaz kılardı. Yaşlandığında ise bunu 400

rekata indirdi. O kadar çok secdeye varırdı ki, toprak onun alnında iz meydana getirmişti. Vefat ettikten sonra onu rüyada görenler, nurani bir mekanda olduğunu görmüşler ve kendisine: "Evin nerededir?" diye sormuşlar, o da şöyle cevap vermişti: "Evim öyle bir yerdedir ki orada bulunanlar asla başka yere göçmezler ve ölmezler." [37]

Nuaymanb.Amr

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Nuayman b. Anır b. Rifa'a b. Harr. Bedir gazvesine ve müteakib gazvelere katıldı. Anlatıldığına göre içki içtiği için yakalanıp Rasûlulîah'ın huzuruna getirilmiş, adamın biri de ona: "Allah, buna lanet etsin, ne kadar da içki yüzünden yakalanıp getiriliyor." demiş, böyle diyen adama Rasûlullah, şöyle uyarıda bulunmuştu: "Ona lanet okuma. Çünkü o, Allah ve Rasûlünü seviyor." [38]

Sevde Bintî Zem'a

Kureyşli ve Amiriyelidir. Mü'minlerin annesidir. Rasûlullah (sav), Hatice'den sonra onunla evlendi. Daha önce Sekran b Amr'm zevcesi idi. Sekran, Süheyl b. Amr'm kardeşidir. Şevde yaşlandığı zaman Rasûlullah (s.a.v.), onu boşamak istedi. Hatta boşadığı da söylenir. Ancak Şevde, Rasûlullah (s.a.v.)'dan kendisini zevceleri arasında bırakmasını istedi. Buna karşılık da günlük sırasını Hz. Aişe'ye bağışlayacağını söyledi. Rasûlullah (s.a.v.) da onun bu isteğim kabul etti. Cenâb-ı Allah da şu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

"Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden veya aldırışsızlığmdan endişe ederse, aralarında anlaşmaya çalışmalarında kendilerine bir engel yoktur." (cn-Nisâ, 128.)

Şevde, çok ibadet eden, zahide ve takvalı bir kadındı. Hz. Aişe, onun hakkında'şöyle demiştir: "Şevde kadar cildine sahip olmayı istediğim başka bir kadın yoktur. Ancak onda biraz hiddet vardır ve bu hiddetinden de çabuk döner.'

İbn Çevzî'nin anlattığına göre Şevde, hicretin ellidördüncü senesinde vefat etmiştir.

İbn Ebi Hayseme dedi ki: "Şevde, Hz. Ömer'in halifeliğinin son zamanlarında vefat etti." Doğrusunu Allah bilir.[39]

Hicretin Ellîbeşînci Senesi

Bu senede Muaviye, Abdullah b. Gaylan'ı Basra valiliğinden azledip yerine Abdullah b. Ziyad'ı atadı. Abdullah b. Gaylan'ın Basra valiliğinden azledilmesinin sebebi şuydu: Abdullah, bir gün Basra mescidinde Müslümanlara hitab ederken Dabbe oğullarından birisi, ona bir taş atmış, Abdullah da bu adamın elini kestirmişti. Dabbe oğulları, Abdullah'a gelip şöyle dediler: Bizim adamımız olabilir M, bir günah işlemiştir ve sen de onu cezalandırdın. Ancak bu durumun halifeye ulaşıp hepimize dokunacak bir ceza vermesinden korkuyoruz. Bize, emire yazılmış bir mektup ver. Birimiz o mektubu alıp kendisine götürsün ve senin bir şüphe üzerine ve iyice araştırmadan bir adamın elini kestirdiğini kendisine iletsin."

Abdullah onlara bir mektup yazıp vermiş ve kendisi de bu yılın başında Muaviye'ye gidince Dabbe oğullan, ellerindeki bu mektubu alıp adamlarının elinin haksız yere kesildiği konusunda Abdullah'ı Muaviye'ye şikayet etmişlerdi. Muaviye, Dabbe oğullarının elinde bu mektubu görünce şöyle demişti: 'Tayin ettiğim valilerime kısas uygulamama imkan yok. Fakat adamınızın diyetini beytü'l-maldan Ödeyebilirim." Sonra Abdullah'ı valiliğinden azlederek yerine Ubeydullah b. Ziyad'ı tayin etmişti. İbn Ziyad da Horasan'a Eşlem b. Zür'a el-Kilâbî'yi tayin etmiş, fakat Eşlem burada ne bir sefere çıkmış, ne de bir fetih yapabilmişti. Basra kadılığını Zürare b. Evfa'ya vermiş, ancak sonra onu bu görevden azlederek yerine İbn Ezine'yi tayin etmişti. Basra muhafiz komutanlığına da Abdullah b. Husayn'ı tayin etmişti.

Bu senede Medine valisi Mervan b. Hakem, insanlara haccettirdi.

Yine bu senede Muaviye, Abdullah b. Halid b. Useyd'i Küfe valiliğinden azletti. Yerine Dahhak b. Kays'ı tayin etti. [40]

Hicretin Ellibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler Erkam B. Ebi'l-Erkam

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Erkam b. Ebil-Erkam, Abdumenaf b. Esed b. Abdillah b. Ömer b. Mahzum. İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Anlatıldığına göre o, ilk yedi Müslümanın yedincisidir. Evi Müslümanlar için bir sığmaktı. Rasûlullah (s.a.v.) ve diğer Müslümanlar, Kureyş'ten kaçarak orada gizlenirlerdi. Safa tepesinin yanında bulunan bu ev, daha sonra Mehdi'nin mülkiyetine geçmiş, o da bu evi, zevcesi Hayzaran'a hibe etmişti. Hayzaran; Musa, Hadi ve Harun Re-şid'in anneleriydi. Hayzaran, bu evi yeniledi, onarıp güzelleştirdi. Böylece bu ev, Hayzara'nm evi diye tanındı. Sonra başkalarının eline geçti. Erkam, Bedir savaşına ve sonraki savaşlara katıldı. Hicretin elli beşinci senesinde Medine'de vefat etti. Cenaze namazını vasiyeti gereğince Sa'd b. Ebi Vakkas kıldırdı. Vefat ederken seksen küsur yaşındaydı. [41]

Suhban B. Züfer B. İyas

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Suhban-ı b. Züfer b. İyas b. Abdü'ş-şems b. Eceb el-Bahili el-Vailî. Fesahati dillere destandı Fesahat sahibi bir kimse görüldüğünde Araplar: "Suhban-ı Vail'den daha fesahatli" derlerdi. Vail, Maad b. Malik b. Asar b. Sa'd b. Kays b. Gaylan b. Mudar b. Nizar'm oğlu idi. Bahile, Malik b. Asar'ın karısı idi. Oğlunun nesebi kendisine nisbe edilirdi. Bahile, Sa'b b. Sa'd el-Aşire'nin kızı idi.
İbn Asakir dedi ki: Suhban, Sahban'ı-Vail diye tanınır. Duyduğuma göre Muaviye'nin yanına gidip Muaviye ile konuşmuş Muaviye ona şöyle demiş:
- Sen şeyh misin?
- Evet, vallahi. Ben de başka şeyler de vardır.
İbn Cevzî, "Muntazam" adlı eserinde Suhban'ın nesebini bizim söylediğimiz şekilde nakletmiş, sonra da şöyle demiştir: Suhban'm fesahati dillere destandı. Bir gün Muaviye'nin yanma gitti. Muaviye'nin yanında kabilelerin hatibleri vardı. Onu gördüklerinde kendisinden aşağı derecede olduklarını bildikleri için dışarı çıktılar. Suhban da şöyle dedi:
"Yemen kabileleri bilirler ki ben, "İmdi...." diye söze başladığım zaman onların en iyi hatibiyim."
Muaviye, kendisine şöyle dedi:
- Haydi bakalım, bize bir konuşma yap.
- Bana bir değnek verin. Onunla yanlışlıklarımı düzelteyim.
- Mü'minlerin emirinin huzurundasm, değneği ne yapacaksın?
- Musa (a.s.), Rabbine hitab ederken değneği elinde tutuyordu. O,
değneğiyle ne yapıyordu?
Böyle dedikten sonra konuşmaya başladı. Öğlenden ikindiye yakın zamana kadar konuşmasını sürdürdü. Konuşurken ne öksürdü, ne boğazını temizledi, hiç durmadı, bir kelimenin manasını açıklamak yeniden söze başlamadı, nutkunu tamamladıktan sonra Muavi nin yanından çıktı. Daha da söyleyecekleri vardı. Muaviye:
- Haydin namaza! deyince Suhban, şöyle dedi:
- Namaz senin önündedir. Biz Allah'a hamd edip O'nu temcid etmiyor muyduk? Va'z verip uyarmıyor muyduk? Hatırlatıp vad ve tehditleri sıralamıyor muyduk?
- Sen Arapların en hatibisin.
- Sadece Arapların mı? Hatta cinlerin ve insanların da en hatibiyim.
- Sen gerçekten de öylesin. [42]

Sa'd B.Ebî Vakkas

Asıl adı Malik b. Üheyb b. Abdumenaf b. Zühre b. Kilab Ebu İshak el-Kureşi ez-Zührfdir. Cennet'le müjdelenen on sahabede ve Hz. Ömer'in vefatı esnasında şura meclisine seçilen altı üyeden biridir. Rasûlullah, vefat ederken kendilerinden razı olduğu kimselerdendir, islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman olmuştu. Müslüman olurken onyedi yaşındaydı. Sahih hadiste belirtildiğine göre o şöyle demiştir:
"Benim yaşımda İslâm'a giren başka hiç kimse yoktur. Yedi gün bekledim. Ben, İslâm'ın üçte biriyim. İslâm'a ilk giren yedi kişinin ye-dincisiyim." Sa'd, Küfe şehrini yücelten ve oradan Acemleri süren kimsedir. Davetine icabet edilen bir kimseydi. Hicret etti. Bedir ve müteakip savaşlara katıldı. Allah yolunda ilk ok atan kimsedir. Yiğit bir süvari olup Rasûlullah'm komutanlarmdandı. Hz. Ebu Bekir'in hilafeti zamanında da kadri yüce büyük bir komutandı. Hz. Ömer'in hilafeti zamanında da öyleydi. Hz. Ömer, onu Küfe valiliğine atadı. Medaini fethetti. Celûla savaşım yönetti. Lider ve emrine uyulan bir kimseydi Acizlik veya hıyaneti olmaksızın Kûfe'den azledildi. Ancak Hz. Ömer, bu hususta gözettiği bir maslahat sebebiyle onu Küfe valiliğinden azlet-miştir. Hz. Ömer, vefat ederken onu kendisinden sonraki halifeyi seçecek altı kişilik şura meclisi üyeliğine atadı. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman da onu valiliğe atadı, sonra görevden aldı.
Humeydî, Anır b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sa'd b. Ebi Vakkas ile İbn Ömer, hakemler gününde Devmetü'l-Cendel'de hazır bulundular."
Sahih-i Müslim'de sabit olan bir rivayette anlatıldığına göre Sa'd, develeri ile meşgul olarak bir tarafa çekilmiş, uzlet hayatı yaşamakta iken oğlu Ömer gelip kendisine şöyle demişti:
- Halk, emirlik konusunda birbiriyle çekişiyor, sense burada yalnız başına yaşıyorsun?
- Ey oğulcuğum! Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Doğrusu Allah, zengin, gizlenen ve takvalı olan kulu sever,"
îbn Asakir dedi ki: İlim ehlinden bir kimsenin anlattığına göre
Sa'd'm kardeşinin oğlu Haşim b. Utbe b. Ebi Vakkas, amcası Sa'd'm yanına gelerek şöyle demişti:
- Ey amca! Şurada 100.000 kılıç sahibi kimseler duruyor. Bunlar

senin emirliğe layık olduğunu söylüyorlar.
- gen 100.000 kılıç sahibi insandan sadece bir tek kılıç istiyorum
ki o kılıçla mü'mine vurursam ona zarar vermesin; kafire vurursam da onu kesip öldürsün.
Abdürrezzak, Zekeriya b. Amr'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Sa'd b. Ebi Vakkas, Muaviye'nin ziyaretine gitti.-Ramazan ayını onun yanında geçirdi. Namazım kasr (seferi namaz) ile kılıyor ve oruç tutmuyordu."
Başkalarının anlattıklarına göre Sa'd, Muaviye'ye bey'at etmiş, ondan her ne istemişse, Muaviye kendisine onu vermişti.
Ebu Yala, Kays b. Ebi Hazim'den rivayet etti ki; Sa'd b. Ebi Vakkas, şöyle demiştir: "Ben müşriklere ilk ok atan kimseyim ve Rasûlullah (s.a.v.) benden önce hiç kimseye: "Anam babam sana feda olsun" demiş değildir. Ben onun şöyle dediğini işittim: "At, anam babam sana feda ol-
sun.
İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Vallahi ben, Allah yolunda Arapların ilk ok atan adamıyım. Biz Rasûlullah (s.a.v.)la beraber gaza ediyor ve o esnada üzüm ağacının yaprağından ve Semüre ağacından başka yiyecek bulamıyorduk. Öyle ki bizden biri yiyeceğini koyun yemi gibi karıştırarak önüne koyuyordu. Sonra Esed oğulları, dinimi bırakıp İslâm'a girdiğim için beni kınamaya başladılar. Eğer ben İslâm'dan irtidat etseydim kayba uğrar, amelim de boşa gider ve hüsrana düşerdim."
İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Uhud savaşında Rasûlullah (s.a.v.), bana hitaben: "Anan babam sana feda olsun" dedi."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle demiştir: "At, sen güçlü bir gençsin."
Said dedi ki: "Sa'd, iyi ok atan bir kimseydi."
A'meş, Cabir b. Semüre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah yolunda ilk ok atan kişi, Sa'd (r.a.)'dır."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ali b. Ebi Talib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'ın, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan başkasına: "Anam babam sana feda olsun" dediğini işitmedim. Uhud gününde Rasûlullah 'm ona şöyle dediğini işittim: "Ey Sa'd! Ok at, anam babam sana feda olsun."
Abdürrezzak, Sa'd'm kızı Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben, o Muhacirin kızıyım ki, Rasûlullah (s.a.v.), ana ve babacını ona feda etmiştir."
Vakidî, Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Uhud savaşında ok atıyordum, ama attığım okları bana tanımadığım beyaz tenli, güzel yüzlü bir adam geri getiriyordu. Ancak daha sonra onun bir melek olduğunu anladım."
İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Uhud savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'ın sağında ve solunda beyaz elbiseler giyinmiş, onu korumak için şiddetlice savaşan iki adam gördüm. Bunları ne daha önce görmüşlüğüm vardı, ne de daha sonra gördüm."
Vakidî, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bedir savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'ı korumak amacıyla sağında ve solunda iki adam gördüm. Rasûlullah'm yüce Allah tarafından kendisine ihsan edilen zafer sebebiyle sevinerek gah sağmdakine, gah solundakine baktığını görüyordum."
Süfyan, Abdullah b. Mesud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bedir savaşına Sa'd ve Ammar'la birlikte katıldım Ganimetlerden pay aldık. Sa'd iki esir getirdi. Ben ve Ammar birşey getiremedik."
A'nıeş, Alkame b. Mesud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bedir savaşında Sa'd b. Ebi Vakkas'ı, at üzerinde piyadeye karşı savaşan bir savaşçı gibi savaşırken gördüm."
Malik, Hz, Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gece uykuya daldıktan sonra uyandı, uykusu kaçtı, sonra şöyle dedi:
- Keşke bu gece salih bir adam bizi korumak için beklese. O esnada bir silah sesi duyduk. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:
- Kimdir bu adam?
- Ben, Sa'd b. Ebi Vakkas'ım. Seni bu gece korumak amacıyla bekleyeceğim ya Rasûlallah. Rasûlullah (s.a.v.) da uykuya daldı öyle ki homurtusunu işittim."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) Sa'd'a dua etti, sonra uykuya daldı."
İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr b. As'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bu kapıdan ilk girecek adam cennetliklerdendir." Böyle dedikten sonra kapıdan ilk olarak Sa'd b. Ebi Vakkas içeri girdi."
Ebu Ya'lâ, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturuyorduk. Bir ara bize şöyle dedi: "Şu kapıdan yanınıza cennetlik bir adanı gelecektir." Orada bulunan bizler de o kapıdan mutlaka Rasûlullah'm ehl-i beytinden birinin gelmesini temenni ettik. Sonra bir de baktık ki Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi."
Harmele, Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturmaktaydık. Bir ara bize şöyle dedi: "Şimdi yanınıza cennetliklerden biri gelecektir." Bir de baktık ki, Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi. Ertesi gün Rasûlullah (s.a.v.), yine aynı şeyleri söyledi yine önceki günkü haliyle Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi. Bir sonraki gün Rasûlullah (s.a.v.), yine aynı şeyleri söyledi, yine Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi. Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp yanımızdan gidince Abdullah b. Amr b. As öfke ile ayağa kalkarak şöyle dedi: "Ben babama darıldım ve üç Sece eve gitmemeye yemin ettim. Ey Sa'd, şu yeminimi çözebilmek için bu süre zarfinda istiyorum ki, senin evine gelip kalayım."
Ravi Enes diyor ki: Abdullah b. Amr b. As, sonra olanları bize şöyle anlattı: Bir gece Sa'd'la beraber kaldım. Şafak vaktine

kadar geceleyin kalkıp herhangi bir namaz kılmadı. Yalnız yatağında sağa sola dönerken Allah'ı zikredip tekbir alıyordu. Fecre kadar böyle devam etti. Fecir doğup da namaz vakti girdiğinde abdestini tam alıp namazım kıldı, sonra da oruç tutmaksızm sabahladı. Üç gece üç gün onu böylece izledim. Bundan fazla birşey yapmıyordu.
Kendisinden hayırlı ve iyi sözlerden başka birşey duymuyordum. Üç gece geçtikten sonra ben nerede ise onun amellerini küçümser oldum. Kendisine dedim ki: "Bak ey Sa'd, aslında ben babama dargın değilim, aramızda küskünlükte yok. Yalnız ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın meclisinde üç gün peşpeşe bize, "şu anda yanınıza cennetliklerden biri gelecektir." dediğini işittim. Ondan sonra olacakları takib ettim, her üçünde de sen yanımıza geldin. Senin cennetlik olduğunu anladım, evine gelip ne gibi ameller işlediğini görmek istedim ki, senin derecene ulaşabilmek için seni örnek edineyim. Ama görüyorum ki, sen çok amel işlemiyorsun. Rasûlullah (s.a.v.)'m senin hakkında böyle söylemesine ve senin bu dereceye ulaşmana sebep olan şey nedir?"
Sa'd, bana şöyle cevap verdi: "Şu gördüğünden başka birşeyim yok." Ben yanından ayrılacağım zaman kapıya yöneldiğimde seslendi ve beni çağırıp şöyle dedi: "Bende, gördüğünden başka birşey yok, yalnız ben içimde herhangi bir Müslü-mana karşı kötü bir düşünce beslemem. Kimseye kötülük yapmaya da niyetlenmem ve kimse hakkında kötü söz de söylemem" Kendisine dedim ki: "Seni bu dereceye ulaştıran meziyet işte budur, ancak ben bunu yapamam."
"Sabah akşam, Rabblerinin rızasını isteyerek O'na yalvaranları
kovma." (el-En'âm, 52.)
Bu ayet-i kerime ile ilgili olarak Sa'd'ın şöyle dediği Sahih-i Müslim'de rivayet edilmiştir: "Bu ayet-i kerime, altı kişi hakkında nazil oldu. Ben ve İbn Mesud da bunlardandık." Bir rivayette anlatıldığına göre Sa'd, şöyle demiştir: Cenâb-ı Allah şu ayet-i kerimeyi benim hakkımda inzal buyurdu:
"Eğer ana, baba, seni birşeyi körü körüne bana ortak koşman için zorlarlarsa, o zaman onlara itaat etme." (ei-Ankebût, a.)
Bu ayetin nüzulü şöyle olmuştur: Sa'd b. Ebi Vakkas, Müslüman
olunca annesi günlerce yemek yememiş, su içmemişti. Sa'd da ona şöyle demişti: "Vallahi biliyorsun ki, eğer senin yüz canın olsa ve bu canlarından her biri tek tek vücudundan çıkıp gitse yine de dinimi bırakmam, ister ye, ister yeme." Bu olay üzerine yukarıdaki ayet-i kerime nazil olmuştur.
Sa'd b. Ebi Vakkas'm Cennet'le müjdelenen on sahabeden biri olduğuna dair hadise gelince bu, Sahih-i Buharf de Said b. Zeyd tarafından rivayet edilmiştir.
Hüşeym ile birkaç kişi, Cabir'in şöyle dediğim rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturuyorduk. O esnada Sa'd b. Ebi Vakkas geldi. Rasûlullah (s.a.v.), bize şöyle dedi: "Bu benim dayımdır, bir adam bana dayısını göstersin." dedi.
Taberanî, Cabir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'la beraberdik, o esnada Sa'd geldi. Rasûlullah (s.a.v.) da onu göstererek: "Bu benim dayımdır." dedi.
Zührî, Sa'd b. Ebi Vakkas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Veda haccı senesinde şiddetli bir hastalığa yakalandım. Rasûlullah (s.a.v.), ziyaretime geldi. Kendisine şöyle dedim:
- Ya Rasûlallah, ben mal sahibi bir kimseyim. Bir kızımdan başka mirasçım da yok. Malımın üçte ikisini sadaka olarak vereyim mi?
- Hayır.
- Yarısını vereyim mi Ya Rasûlallah?
- Hayır.
- Ya üçte birini vereyim mi?
- Üçte biri. Üçte biri de çoktur. Mirasçılarım senden sonra zengin bırakman, onları insanlara avuç açan yoksul kimseler olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Allah rızasını amaçlayarak verdiğin bir nafaka karşılığında mutlaka sevap kazanırsın. Hatta bu amaçla karının ağzına koyduğun lokma karşılığında da sevap kazanırsın.
- Ya Rasûlallah, arkadaşlarımdan geride mi kalacağım?
- Hayır, sen geride kalmayacaksın. Allah rızasını amaçlayarak işlediğin bir amel karşılığında derece ve yüksekliğin daha da artacaktır. Umarım ki geride kaldığın takdirde bazı kimseler senden yararlanacak, bazı kimselerse zarar göreceklerdir. Allah'ım! Ashabımın hicretini devam ettir. Onları gerisin geri döndürme. Asıl acınacak olan kişi, Sa'd b. Havle'dir."
Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Havle'nin Mekke'de ölümüne üzüldü.
İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Ebi Vakkas'm yukarıdaki hadise ek olarak şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), mübarek elini alnıma koydu, yüzümü sıvazladı, göğsümü ve karnımı ovaladı. Sonra da şöyle dedi: "Allah'ım, Sa'd'a şifa ver ve hicretini tamamla." Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek elinin serinliğini şu ana kadar ciğerimde hissetmekteyim."
İbn Vehb, Ali b. Rebah'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), hastalanan Sa'd'ı ziyaret etti ve şöyle dua etti:
"Allah'ım, Sa'd'daki hastalığı gider, insanların ilahı, insanların meliki şifa veren ancak sensin, senden başka şifa verecek yoktur. Allah'ın adıyla, sana eziyet veren her şeyden, seni hasedden ve nazar değmesinden Allah'a sığındırıyorum. Allah'ım, bunun kalbine ve bedenine sıhhat ver, hastalığını gider, duasına da icabet et."
îbn Vehb, Bekir b. Eşecc'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Amir b. Sa'd'a, Rasûlullah (s.a.v.)'m Sa'd'a söylediği şu sözün manasını sordum: "Belki de senin burada kalmanla bazı kimseler senden yararlanır, bazı kimseler de zarar görürler." Benim bu soruma Amir şu cevabı verdi: "Sa'd, Irak'a vali olarak atandı, orada irtidad eden bazı kimseleri öldürdü böylece onlara zarar vermiş oldu. Bazı kimseler de Müseylemetü'l-Kezzab gibi hareket ettiler. Onlardan tevbe etmelerini istedi. Onlarda tevbe

ettiler. Böylece ondan yararlandılar."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Ümame'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanında oturuyorduk. Bize baz şeyleri anlattı ve yüreğimizi inceltti. Bunun üzerine Sa'd b. Ebi Vakkas, çokça ağladı ve keşke ölseydim." dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da onun bu sözüne şu karşılığı verdi: "Ey Sa'd, eğer sen Cennet için yaratılmışsan, ömrünün uzaması (veya amelinin güzel olması) senin için daha hayırlı olur."
Musa b. Ukbe, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v,), onun hakkında şöyle dua etmiştir: "Allah'ım, Sa'd'n okunu hedefine ulaştır, duasına icabet et."
Siyar b. Beşir, Hz. Ebu Bekir'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Ebi Vakkas için şöyle dua etmiştir: "Allah'ım Sa'd'm okunu hedefine ulaştır. Duasına icabet et ve onu kullarına sevdir,"
Muhammed b. Aid ed-Dımaşkî, Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ya Rasûlallah, duama icabet etmesi için Allah'a yalvar.
- Allah, yiyeceği helal olmayan kulun duasına icabet etmez.
- Ya Rasûlallah, yiyeceğimin helal olması için Allah'a dua et. Rasûlullah da, yiyeceğinin helal olması için Sa'd'a dua etti." Sa'd,
tarlasında b olduğu bir başak için dahi çekingen davranır, onu ait olduğu yere götümp bırakırdı. Sa'd, duasına icabet edilen bir kimseydi. Her ne zaman dua ederse, duasına mutlaka icabet edilirdi. Bunun meşhur örneği Buharı ve Müslim'in sahihlerindeki şu rivayettir: Cabir b. Sele-me'den rivayet olunduğuna göre Kûfeliler, Sa'd b. Ebi Vakkas'ı bütün davranışları hususunda Hz Ömer'e şikayet ettiler. Öyle ki: "Sa'd, güzel namaz küdıramıyor." dediler. Sa'd da kendini savunmak için şöyle dedi: "Ben, onlara Rasûlulullah'm namazından eksik bir namaz kıldırıyor değilim. Namazların ilk iki rekatını uzun tutuyor, son iki rekatını kısa tutuyorum."
Hz. Ömer ona: "Ey Ebu îshak, biz de senin böyle yaptığım sanıyorduk." dedi. Sonra da Sa'd'm durumunu araştırmak için Küfe mahallelerine müfettiş gönderdi. Bu müfettişler, Kûfe'deki hangi mescide uğradı-larsa cemaat mutlaka Sa'd'ı Övdü. Bunlar nihayet Beni Abs kabilesinin mescidine uğradılar, mescidde Ebu Sa'd'e Üsame b. Katade adındaki bir adam kalkıp şöyle dedi:
"Sa'd, gazaya gitmiyor, ganimetleri eşit olarak taksim etmiyor, halka adaletle hükmetmiyor." Adamın böyle söylediğini duyan Sa'd, şöyle beddua etti:
"Allah'ım, eğer bu kulun riya ve gösteriş olsun diye bu sözleri söyle-mişse ömrünü uzat, yoksulluğunu devam ettir, gözünü kör et ve onu fitneye maruz bırak."
Ravi Cabir diyor ki: Sa'd'm aleyhinde konuşan Ebu Sa'de'yi kaşları gözlerinin üstüne düşmüş, yolda duran ve cariyeler ile kadınları çimdik-leyen yaşlı haliyle gördüm. Halk, kendisini azarlıyordu ama o şöyle diyordu: "Ben, fitneye uğramış ve Sa'd'm bedduasına uğramış yaşlı bir adamım."
Başka garip bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Sa'de, Muhtar b. Ebi Ubeyd'in fitnesine maruz kalıp o fitne esnasında öldürülmüştür.
Taberanî, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Sa'd b. Ebi Vakkas'm, Zebra adında bir cariyesi yeni bir gömlek giyinerek evden dışarı çıktı. Rüzgar elbisesini savurdu, ayıp yerleri göründü. Hz. Ömer de onu kırbaçlayıp eteğini bağlattı. Sonra Sa'd, onu korumak için gelince Hz. Ömer, Sa'd'ı da kırbaçladı. Sa'd, Hz. Ömer'e beddua ederek geri dönünce Hz. Ömer ona kırbacını verdi ve: "Sen de bana misilleme yap, bana kısas tatbik et" dedi. Ancak Sa'd, Hz. Ömer'i affetti.
Rivayet olunduğuna göre Sa'd ile İbn Mesud arasında tartışma geçti. Sa'd, ona beddua etmek isteyince İbn Mesud korktu ve hızla kaçıp gitti.
Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Kadisiye savaşında Sa'd komutandı, yaralanmıştı. Ancak fethin tamamlandığı gün cephede bulunamadı. Bunun üzerine Becile kabilesinden bir adam şöyle bir şiir okudu:
"Görmez misin ki, Allah dinini yüceltti. Ama Sa'd, Kadisiye kapısında sığmaktadır. Dışarı çıkmıyor.
Geri döndük, ama çok kadın dul kaldı. Sa'd'm kadınları arasında ise dul kalan biri yoktur."
Sa'd: "Allah'ım, bizi bunun elinden ve dilinden muhafaza et." diye beddua etti. Hedefini şaşırmış bir ok gelip ona isabet etti, adamın iki eli birden kurudu. Sonra Sa'd, ortaya çıkarak sırtındaki yaraları insanlara gösterdi ve kendini savundu.
Hüşeym, Mus'ab b. Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Adamın biri, Hz. Ali'nin aleyhinde konuştu. Sa'd, onu bu konuşmadan menetti ama adam konuşmasına devam etti. Sa'd: "Sana beddua ederim." dedi, ama adam yine konuşmasına devam etti. Sa'd,ona beddua etti. Bu sırada ürküp kaçmakta olan bir deve geldi, o adama çarptı ve ayakları altına
alıp ezdi.
Amir b. Sa'd'dan gelen başka bir rivayette anlatıldığına göre Sa'd b. Ebi Vakkas, bir topluluğun, bir adamın üzerine çullanmış olduğunu gördü. Sa'd, başını iki kişinin arasından sokarak alttaki adama baktı. Onun, Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'e sövmekte olduğunu gördü. Onu söv-mekten menetti, ama o sövmeye devam etti. Ona: "Sana beddua ederim." dedi, ama adam: "Sanki peygambermişsin gibi beni tehdid ediyorsun." deyince Sa'd, oradan ayrılıp gidip bir eve girdi, abdest alıp iki rekat namaz kıldı. Sonra ellerini semaya kaldırıp şöyle beddua etti: "Allah'ım, eğer biliyorsan ki, şu adam sana daha önce salih ameller işlemiş olan kimselere sövmekte ise ve kendisi bu sövgüsü ile seni gazablandır-mışsa bugün onu başkaları için bir ibret kıl."
O esnada bir buhti devesi bir mahalleden koşarak geldi, hiç kimse onu geri çeviremiyordu. Geldi, o kalabalığın içine girdi. İnsanlar sağa sola kaçışıp dağıldılar. Ali, Talha ve Zübeyr'e söven adamı ayakları altına alıp ezdi ve öldürdü. Sonra ben,

halkın Sa'd'm peşine koşarak gittiklerini ve ona: "Ey Ebu îshak, Allah senin duana icabet etti." dediklerini gördüm.
Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya, Abdurrahman b. Avfm azadlısı Mi-na'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Kadının biri, Sa'd'a eğilip baktı. Sa'd, onu böyle yapmaktan menetti ama kadın bu hareketinden vaz geçmedi. Sa'd, bir gür abdest almakta iken kadın ona gizlice baktı. Sa'd, ona: "Yüzün çirkin olsun." dedi ve kadının yüzü ensesine döndü."
Kesir en-Nevrî, Abdullah b. Büdeyl'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Sa'd, Muaviye'nin yanma gidince Muaviye kendisine şöyle dedi:
- Niçin b:zim saflarımızda bizimle beraber savaşmıyorsun?
- Karanlık bir fırtınaya yakalandım, ah ah dedim, bineğimi çök-türdüm, o firtma uzaklaştı sonra yolu öğrendim ve yürümeye başladım.
- Allah'ın kitabında ah ah yoktur ama yüce Allah, şöyle buyurmuştur: "Eğer mü'minlerden iki topluluk birbiriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah m buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız." (ei-Hucurât, 9.) Allah a yemin ederim ki ben, adil kimseye karşı asi kimse ile beraber olmadığım gibi
asi kimseye karşı da adil kimseyle beraber olmadım.
- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine: "Sen benim yanımda Harun'un Musa nezdindeki itibar ve mertebesine sahipsin, ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir." dediği bir kimseye karşı savaşacak değilim.
- Rasûlullah'm bu sözü söylediğini seninle beraber başka duyan var mıdır?
- Falan, falan ve bir de Ümmü Seleme duymuştur.
- Eğer ben bu sözü Rasûlullah (s.a,v.)'ın kendisinden duymuş olsaydım, Ali ile savaşmazdım."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Sa'd ile Muaviye arasında geçen bu konuşma, Muaviye'nin haccı esnasında Medine'de cereyan etmiştir ve bunların ikisi kalkıp Ümmü Seleme'nin yanma gitmişler, bu hadisi Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyup duymadığını sormuşlar. O da Sa'd'ın duyduğu gibi bu hadisi Rasûlullah'tan bizzat duyduğunu söylemiş, bunun üzerine Muaviye: "Eğer bundan önce bu hadisi duymuş olsaydım, o ölünceye (ya da ben ölünceye) kadar Ali'ye hizmet ederdim, demiştir". Bu rivayetin senedinde zayıflık vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Sa'd, Ali ile Halid b. Velid hakkında konuşan bir adamı duyunca şöyle demiştir: "Aramızdaki şey dinimize ulaşmadı."
Muhammed b. Şirin dedi ki: "Sa'd, bir gecede dokuz cariyeyi ziyaret edip onlarla ilişkide bulundu, onuncusunun yanma vardığında uykuya daldı, ancak cariye onu uyandırmaktan utandı."
Sad'ın, oğlu Mus'ab'a söylediği güzel sözlerden biri şudur: "Ey oğulcuğum, birşeyi istediğin zaman kanaatle iste, çünkü kanaati olmayan kimseyi mal zenginleştirmez."
Hammad b. Seleme, Mus'ab b. Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Babam Sa'd, başı kucağımda iken vefat etti, can çekişirken ağlıyor dum, bana sordu:
- Ey oğulcuğum, niçin ağlıyorsun? Allah?a yemin ederim ki O, beni asla azaplandırmayacaktır ve ben cennetliklerdenim. Doğrusu Allah, mi&ninlere iyilikleri ile mukabelede bulunur, siz Allah için çalışın, kafirlere gelince onların iyilikleri hafifletilir, iyilikleri tükenince de onlara şöyle der:
- Her amel eden kişi, kendisi için amelde bulunduğu şahıstan amelinin sevabını istesin."
Zührî dedi İd: Sa'd, can çekişirken eski bir cübbesinin getirilmesini istedi, cübbeyi getirdiler ve şöyle dedi: "Beni bu cübbeye sarın ve öyle defnedin, çünkü Bedir gününde bu cübbeyi giyinmiş olarak müşriklerle savaştım ve bu cübbeyi bugün için sakladım."
Sa'd, Medine dışında Akik mevkiinde vefat etti. Medine'ye erkeklerin omuzunda taşındı. Cenaze namazını Mervan kıldırdı mü'minlerin anneleri ile şöhretleri kalıcı olan salih kadınlar da onun cenaze namazını kıldılar. Bakî mezarlığına defnedildi, birçok kimsenin ittifak ettiği meşhur görüşe göre o, hicretin ellibeşinci senesinde vefat etmiştir. Vefat ederken yaşı sekseni aşmıştı, sahih rivayete göre böyledir.
Ali b. el-Medinî dedi ki: "Sa'd, aşere-i mübeşşereden en son vefat eden kimsedir."
Başkaları dediler ki: "Sa'd, Muhacirlerin en son vefat edenidir." Allah ondan da diğerlerinden de razı olsun.
Heysem b. Adiy, Sa'd'ın hicri ellinci senede vefat ettiğini söylemiştir. Ebu Maşer ile Ebu Nuaym Muğis b. Muharreri ifadesine göre Sa'd, hicretin ellisekizinci senesinde vefat etmiştir. Muğis'in ifadesine göre bu senede Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Hz. Aişe ve Ümmü Seleme de vefat etmişlerdir ama sahih kavle göre Sa'd, hicretin ellibeşinci senesinde vefat etmiştir. Kısa boylu, iri yan, iri elli, burun kemeri geniş ve bedeni kıllı bir kimse idi, saçını ve sakalını siyaha boyardı, vefat ettiğinde miras olarak 250000 dirhem bıraktı. [43]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/83.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/83.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/83-84.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/84.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/84.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/84-85.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/85-86.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/86.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/86-88.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/88-89.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/90-99.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/99-101.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/101.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/101.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/101-102.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/102.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/103.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/103.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/104.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/104-106.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/106-107.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/107.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/107-108.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/108.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/108.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/108.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/109.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/109-111.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/111-112.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/112-117.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/118-119.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/119.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/120.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/120.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/122-124.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/124.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/124.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/124-125.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/125

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/126.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/126-127.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/127-128.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/128-137.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Fudale B. Ubeyd El-Ensârî El-Evsî
Kuşem B. Abbas B. Abdülmuttalib
Ka'b B. Amr Ebu'l-Yüsr
Hicretin Ellialtıncı Senesi
Ümmü Haram Bînti Milhan
Hicretin Elliyedîncî Senesi
Hicretin Ellisekîzînct Senesi
Garip Bir Kıssa
Bu Senede Vefat Eden Bazı Şahsiyetler
Şeddad B. Evs B. Sabit
Abdullah B. Amîr
Hz. Ebu Bekir'in Oğlu Abdurrahman
Abdurrahmaısrin, Şam Arapları Hükümdarı Cudi'nîn Kızı Leyla Île Olan Hikayesi
Ubeydullah B. Abbas
Mü'mînlerîn Annesi Hz. Aişe
Hicretin Ellîdokuzuncu Senesi
Yezid B. Rebia İle Zîyad'ın Oğulları Ubeydullah Ve Abbad Arasında Geçen Kıssa
Bu Sene Vefat Eden Bazı Şahsiyetler
Şairhatie
Abdullah B. Malik B. Kaşeb
Kays B. Sa'd B. Ubade El-Hazrecî
Ma'kîl B. Yesar El-Müzenî
Ebu Hüreyre

Fudale B. Ubeyd El-Ensârî El-Evsî

İlk katıldığı savaş, Uhud savaşıdır. Rıdvan be/atında hazır bulundu, Şam'a gitti. Muaviye'nin zamanında Ebu Derda'dan sonra kadılığı üstlendi.
Ebu Ubeyde'nin ifadesine göre hicretin elliüçüncü senesinde vefat etmiştir. Başkalarına göre ise hicretin altmışyedinci senesinde vefat etmiştir. "El-Muntazam" adlı eserinde İbn Cevzî dedi ki: "Fudale, hicretin ellibeşinci senesinde vefat etmiştir." Doğrusunu Allah bilir. [1]

Kuşem B. Abbas B. Abdülmuttalib

Bu zat, insanlar arasında Rasûlullah (s.a.v.)'a en çok benzeyen kimse idi. Hz. Ali'nin zamanında Medine naibliğini üstlendi. Semerkand'm fethine asker olarak katıldı ve orada şehid edildi. [2]

Ka'b B. Amr Ebu'l-Yüsr

Ensârfdir. Sülemi kabilesindendir. Akabe bey'atma ve Bedir gazvesine katıldı. Bedir savaşında Abbas b. Abdülmuttalib'i esir aldı. Sonraki gazvelerin tamamında Rasûlullah'la birlikte savaştı. Ebu Hatim'Ie diğerlerinin ifadesine göre Kaİ3, hicretin ellibeşinci senesinde vefat etmiştir. Başkaları dediler ki: "KaT), Bedir savaşma katılan mücahidlerin en son vefat edenidir." [3]

Hicretin Ellialtıncı Senesi

Muaviye'nin zamanına denk gelen bu senede Cünade b. Ebi Ümey-ye, Rum diyarına giderek kışı orada geçirdi. Başka bir rivayete göre Rum diyarına giderek kışı orada gaza niyetiyle geçiren kişi, Abdurrah-man b. Mesud'dur. Anlatıldığına göre bu senede Yezid b, Semüre, deniz savaşma gitmiştir. Karada da îyad b. Haris gaza yapmıştır. Bu senenin receb ayında Muaviye, umre yaptı, yine bu senede Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan, insanlara haccettirdi. Muaviye, bu senede Said b. Osman'ı Horasan beldelerinin valiliğine tayin etti. Orada vali olarak bulunan Ubeydullah b. Ziyad'ı azletti. Said, Horasan'a gidip Semerkand'a bağlı Suhud mevkiinde Türklerle karşılaştı, onlardan çok kimseyi öldürdü, bu gazada yanında Müslümanlardan bir topluluk vardı. Anlatıldığına göre bu topluluk arasında Kuşem b. Abbas b. Abdülmuttalib de vardı.
İbn Cerir dedi ki: Hz. Osman'ın oğlu Said, Muaviye'den kendisini Horasan'a vali olarak tayin etmesini istemiş ve ancak Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad'ın orada vali olduğunu söyleyince Said, ona şöyle demişti:
"Vallahi senin asla ulaşamayacağın bir noktaya gelmen için babam her türlü iyiliği yaptı ve seni iyi bir mevkiye getirdi. Ancak sen onun başına gelen musibetten dolayı teessürünü bildinnedin. Ardından da kimseyi ödüllendirmedin, tutup şu oğlunu öne geçirdin. Ona Müslümanlardan bey'at aldın, oysa ki ben şahsen ondan çok daha hayırlı olduğum gibi babam ve annem de onun babasından ve annesinden çok daha hayırh-
Onun bu sözleri üzerine Muaviye şöyle konuşmuştu: "Babanın başına gelen musibetten dolayı seni ödüllendirmem gerekirdi.

Ancak ben elde ettiğim bu mevkiden dolayı teşekkür olarak babanın kanını talep ettim. Senin babanın onun babasından daha hayırlı olduğu meselesine gelince; evet, vallahi baban benden daha hayırlı idi. Ananın daha hayırlı olduğu meselesine gelince; hayır, vallahi Kureyş'ten bir kadın, Kelb o-ğullannndan bir kadından çok daha hayırlıdır. Senin ondan daha faziletli ve üstün olduğun meselesine gelince; senin gibi adamların Şam'a dolup taşmasına pekte razı değilim."
Bu konuşma üzerine Yezid, babasına: "Ey mü'minlerin emin! Sen, amcanın oğlunun işlerini halletme konusunda herkesten daha çok hak sahibi olan bir kimsesin. O sana serzenişte bulunmuştur. Senin de onun bu serzenişlerini gidermen gerekir." demiş, bunun üzerine Muaviye, Said b. Osman'ı Horasan'ın harp işlerine tayin etmiş. Said de Semer-kan'da gitmişti. Türklerden Sog halkı ona karşı çıkmış ve iki taraf savaşmıştı. Said, onları yenilgiye uğratıp şehirlerini de kuşatma altına almıştı. Soğdlu Türkler, onunla barış yapmışlar ve eşraftan olan kimselerin elli oğlunu ona rehin olarak vermişlerdi. Said, Tirmiz'de ikamet etmiş, onlara birşey yapmamış, rehin edilen çocukları yanma alıp Medine'ye getirmişti.
Muaviye, bu senede insanların, oğlu Yezid'e veliaht olarak be/at etmeleri çağrısında bulundu. Muaviye, Muğire b. Şube hayatta iken de daha önce bu işe niyetlenmişti. ŞaTrî tarikiyle İbn Cerir'in rivayetine göre Muğire, daha önce Muaviye'nin yanına giderek kendisini Küfe valiliğinden af etmesini istemiş, yaşlılığından ve zayıflığından Ötürü Muaviye onu bu görevden affetmişti. Yerine Said b. As'ı, Kûfe'ye vali olarak atamaya karar vermişti. Muğire, bunu duyunca pişman olur gibi oldu. Kalkıp Muaviye'nin oğlu Yezid'in yanma gitti ve ona, babasından, kendisini veliaht olarak ataması talebinde bulunmasını tavsiye etti. Yezid de bunu babasından istedi, Muaviye ona: "Bunu sana kim söyledi?" diye sorunca o, "Muğire teklif etti." diye cevap verdi. Muaviye, Muğire'nin bu teklifinden hoşlandı ve onu tekrar Küfe valiliğine atadı. Ona, bu işiçin çalışmasını emretti, bunun üzerine Muğire de bu işi başa çıkarmak için olanca gayretini gösterdi. Muaviye, Ziyad'a bir mektub göndererek bu konudaki fikrini sordu. Ancak Ziyad, Yezid'in oyuna ve ava meyilli olduğunu bildiği için bundan hoşlanmadı. Muaviye, Ziyad'ı bu görüşünden vazgeçirmek için yanma samimi arkadaşı olan Ubeyd b. Ka'b b. Numeyrfyi gönderdi. Ubeyd, önce Dımaşk'a gidip Yezid'le görüştü. Ona Ziyad'dan bahsetti ve kendisine veliahtlık talebinde bulunmamasını öğütledi.
Eğer bu işten vazgeçerse, bu iş için çalışmasından daha hayırlı olacağını söyledi. Yezid de bu talebinden vazgeçti. Babası ile görüşerek vazgeçtiğini bildirdi ve ikisi de bu hususta o zaman anlaştılar, ancak bu senede Ziyad vefat edince, Muaviye işi sonuçlandırmak için teşebbüse geçti. İnsanları Yezid'e veliaht olarak bey'ata davet etti. Oğlu Yezid için bey'at akdetti ve bunu bütün beldelere birer mektubla bildirdi, diğer beldelerdeki insanlar da veliaht Yezid'e bey'at ettiler, ancak Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, Zübeyr'in oğlu Abdullah ve Abbas'm oğlu Abdullah Yezid'e bey'at etmediler. Bu sırada Muaviye, umre için Mekke'ye gitti. Mekke dönüşünde Medine'ye uğradığında o beş kişiden herbirini ayrı ayrı çağırıp tehdit etti, bey'at etmediklerinden ötürü korkuttu. Bunlardan Mua-i karşı şiddetle karşı koyan ve sert konuşan Abdurrahman b. Ebu Bekir oldu, en yumuşak cevap veren de Abdullah b. Ömer oldu. Sonra bu beş kişi, minberin alt tarafında hazır beklemekte iken Muaviye, minbere çıkıp bir hutbe okudu. Halk Yezid'e be/at ettiler. Bu beş kişide orada oturmaktaydılar. Ne muvafakat ettiler, ne de muhalefette bulundular. Çünkü Muaviye, onları tehdit edip korkutmuştu. Bundan sonra diğer şehirlerde de Yezid'e bey'at edilmişti. Diğer ülkelerden heyetler, Ye-zid'in yanına geldiler, gelenler arasında Ahnef b. Kays da vardı. Muaviye ona, gidip Yezidle konuşmasını emretti. O da gidip Yezidle sohbet etti, konuştu. Sonra Yezid'in yanından ayrıldığında Muaviye, Ahnefe şöyle dedi:
- Yeğenini nasıl buldun?
- Yalan söylersek Allah'tan korkarız, doğru söylersek de sizden korkarız. Sen, gecesinde, gündüzünde, gizlisinde, açığında, girdisinde, çıktısında, Yezid'i bizden daha iyi bilirsin. Benim ne demek istediğimi çok iyi anlarsın, bize düşen, emri dinleyip itaat etmektir. Sana düşen de, ümmete nasihat etmektir."
Muaviye, Hz. Hasan'la barış yaptığı zaman kendisinden sonra Hz. Hasan'ın veliaht olmasını kararlaştırmıştı. Ancak Hz. Hasan vefat e-dince Yezid'in durumu Muaviye nezdinde kuvvetlendi ve Muaviye, onu veliahtlığa layık gördü, bu da babanın evladına olan sevgisinden dolayı idi. Yezid'de dünyevi necabet ve asaleti görüyordu. Özellikle hükümdar çocuklarının savaş taktiklerini bildiklerini, yönetimi düzgünce yürütebileceklerini, idari görevleri layıkı veçhiyle ifa edebileceklerini biliyordu. Bunu sahabelerden herhangi birinin hakkıyla yerine getiremeyeceğini sanıyordu. Bu sebepledir ki Muaviye, Abdullah b. Ömer'e şöyle demişti:
- Benden sonra reayanın (halkın) başıboş koyunlar gibi yöneticisiz kalmasından korktuğum için Yezid'i veliaht tayin ettim.
Ibn Ömer de ona şöyle demişti:
Herkes Yezid'e bey'at ettikten sonra ben de kendisine -organları kesik bir köle olsa bile- bey'at ederim.
Yezid'i veliaht tayin ettiğinden dolayı Said b. Osman b. Affan da Muaviye'yi kınamış ve Yezid'in yerine kendisini veliaht tayin etmesini istemişti. Ona şöyle demişti:
- Babam seninle ilgilendi. Nihayet şeref ve onurun doruk noktasına yükseldin ama kendi oğlunu benden öne geçirdin, oysa ben şahsen ondan daha üstünüm, babam ve annem de onun babasından ve annesinden daha üstündürler.
Muaviye, böyle diyen Hz. Osman'ın oğlu Said'e şu karşılığı verdi:
- Babanın bana iyilik ettiğini söylüyorsun. Bu, inkar edilmeyecek birşeydir. Babanın, Yezid'in babasından daha üstün ve hayırlı olduğunu söylüyorsun, bu gerçektir. Senin annen Kureyşf dir. Onun annesi Kelp kabilesindendir ve ondan da daha hayırlıdır. Senin Yezid'den daha hayırlı ve üstün olmana gelince, Allah'a yemin ederim ki, senin gibi adamlar, Dımaşk'ın Gota mıntıkasına dolup dolaşsalar bile Yezid, benim nazarımda hepinizden daha sevimlidir.

Muaviye'nin bir gün hutbe irad ederken şöyle dediğini önceki kısımlarda rivayet etmiştik:
"Allah'ım! Yezid'i bu idari işe ehil gördüğüm için veliaht tayin etmiş olduğumu biliyorsan, Yezid'in yönetime geçme işini başarıyla sonuçlandır. Eğer kendisini sevdiğim için veliaht tayin ettiğimi biliyorsan, onun yönetime geçme işini tamamlama."
Hafiz İbn Asakir'in anlattığına göre Muaviye, bir gece arkadaşlarıyla sohbeti derinleştirmiş. Çocuğu asil doğacak bir kadın hakkında arkadaşlarıyla konuşmuş, arkadaşları da çocuğu asil olacak bir kadının evsafını kendisine anlatmışlardı. Bunun üzerine Muaviye şöyle demişti: "Bu nitelikte bir kadını tanımak isterdim." Meclisinde oturan arkadaşlarından biri ona şöyle demişti:
- Ey mü'minlerin emin! Sen bu nitelikte bir kadın buldun.
- Kimdir o?
- Kızımdır, ey mü'minlerin emiri!
Bunun üzerine Muaviye, o kızla evlendi. Bu evlilikten oğlu Yezid, asil, necip, zeki ve mahir bir insan olarak doğdu. Muaviye, daha sonra başka bir kadınla evlendi. Bu kadın, onun yanında itibar sahibi oldu. Ona başka bir erkek çocuk doğurdu. Bunun üzerine Yezid'in annesi gözden düştü ve Muaviye'nin evinin bitişiğindeki bir eve yerleşti. Muaviye, bir ara makamında diğer karısıyla oturmakta iken Yezid'in annesine baktı. Kadın, oğlu Yezid'in saçlarım tarıyordu. Diğer kadın, Yezid'in annesini kastederek şöyle dedi: "Allah, bu kadını ve saçım taradığı çocuğunu kahretsin." Bunun üzerine Muaviye de ona şöyle dedi:
"Niçin böyle söylüyorsun? Allah'a yemin ederim ki, onun oğlu, senin oğlundan daha asil ve daha neciptir. İstersen bunu sana açıklarım." Böyle dedikten sonra Muaviye, ikinci karısının oğlunu çağırdı, ona şöyle dedi:
"Şu anda mü'minlerin emiri, senin her isteğini yerine getirmeye hazırdır, dile benden ne dilersen.
- Senden isteğim şudur ki, bana av köpekleri, atlar ve avcılar veresin, av partisine katılacak arkadaşları bana veresin.
- Bu isteklerini yerine getirmek üzere adamlarıma emir verdim. Bundan sonra Muaviye, Yezid'i çağırdı ve ona diğer oğluna söylediklerinin aynısını söyledi. Yezid de şu karşılığı verdi:
- Şu vakitte böyle bir istekte bulunmaktan mü'minlerin emiri beni affetmez mi?
- Hayır, mutlaka isteğini söylemelisin.
- Allah, mü'minlerin emirinin ömrünü uzatsın. İsteğim, kendisinden sonra beni valiaht tayin etmesidir. Zira öğrendiğime göre halka bir gün adaletle hükmetmek, 500 sene süreyle ibadet etmek kadar sevaptır.
- Senin bu isteğini yerine getirdim.
Böyle dedikten sonra Muaviye, karısına şöyle dedi: "Yezid'i nasıl gördün?" Kadın da Yezid'in kendi oğlundan daha üstün ve faziletli olduğunu kesin olarak anlamış oldu. [4]

Ümmü Haram Bînti Milhan

İbn Cevzfnin.anlattığına göre bu sene de, yani hicretin elîialtına. senesinde Ümmü Haram binti Milhan el-Ensârîye vefa etmiştir. Bu kadın, Ubade b. Ubade b. Samit'in zevcesi idi. Alimlerin naklettikleri sahih kavillere göre bu kadın, Hz. Osman'ın halifeliği zamanında hicretin yirmiyedinci senesinde vefat etmiştir. Bu kadın, kocası ile birlikte Muaviye komutasında Kıbrıs'a girişte katın tarafından yere atılıp ezilerek Ölmüş ve Kıbrıs'a demedilmiştir, tuhaf olan şudur ki; îbn Cevzî, bu kadının biyografisinden bahsederken Buharî ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadisi nakletmiştir. Şöyle ki: "Peygamber (s.a.v.), bu kadının evinde öğle uykusuna yatmış iken rüyasında ümmetinden bir topluluğun hükümdarlar gibi denizin ortasına gaza için gittiklerini görmüş ve rüyasını Ümmü Haram'a anlatınca o da Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, kendisinin de bu deniz gazasında giden topluluk arasında bulunması için dua etmesini talep etmiş, Peygamber (s.a.v.) de ona bu şekilde dua etmişti. Sonra tekrar uyumuş, aynı rüyayı görmüş. Kadın yine şöyle demişti: "Ya Rasûlallah, beni de bu deniz gazasına giden topluluk arasına katması için Allah'a dua et." Rasûlullah (s.a.v.) da ona: "Hayır, sen ilk gruba dahilsin," demişti. Bunlar, Kıbrıs'ı fetheden topluluk idi ve bu kadın da onlarla beraber hicretin yirmi yedinci senesinde Kıbrıs'a gitti. Hicretin yirmi yedinci senesinde Muaviye'nin oğlu Yezid'le birlikte Rum beldelerine giden ikinci grupta bulunmadı, o grupta da Ebu Eyyüb el-Ensârî vardı. Ç zat, Kostantiniyye'de (İstanbul) vefat etti, mezarı Konstantiniyye surlarının yakınındadır, bunu peygamberlik delilleri bölümünde de nakletmiştik. [5]

Hicretin Elliyedîncî Senesi

Bu senede Abdullah b. Kays, Rum diyarına gazaya giderek kışı orada geçirdi.
Vakidî'nin ifadesine göre bu senenin şevval ayında Muaviye, Medine valisi Mervan b. Hakem'i görevden azlederek yerine Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'ı vali tayin etti. Bu senede insanlara haccettiren kişi de odur. Çünkü Medine valiliği, onun uhdesine verilmişti. Bu senede Küfe valisi Dahhak b. Kays, Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad, Horasan valisi Said b Osman'dı.
İbn Cevzî dedi ki: Bu sene, Osman b. Hanif el-Ensârî el-Evsî vefat etti. Bu zat, Ubade üe Sehl b. Hanifin kardeşidir. Hz. Öme onu Irak'taki Sevad haracım toplamak üzere göndermiş ve onu Küfe valiliğine atamıştı. Talha ile Zübeyr, Hz. Aişe ile birlikte

oraya geldiklerinde o, emirliği onlara teslim etmeye yanaşmadığı için sakalı, kaşları ve kirpikleri yolundu, ayrıca kendisine işkence yapıldı. Hz. Ali, Kûfe'ye geldiğinde şehri ona teslim etti. O, şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, senin yanından ayrılıp buraya geldiğimde sakallı idim ama şimdi seninle sakalsız olarak buluşuyorum." Hz. Ali, onun bu deyişine gülümsedi ve: "Senin bu halinin sevabı Allah katandadır." dedi. Bu zatın, gözleri kör bir adamın Rasûlullah'a müracaat ederek gözlerinin aydınlığım kendisine geri vermesi için Allah'a dua etmesini istemesi ve Rasûlullah'm da duası sayesinde Allah'ın gözlerini ona geri vermesine dair rivayet ettiği bir hadis vardır. Neseî tarafından da nakledilen bir hadisi vardır. Bu zatın, hicri elliyedinci senede vefat ettiğim İbn Cevzfden başkası söylemiş değildir. Doğrusunu Allah bilir. [6]

Hicretin Ellisekîzînct Senesi

Bu senede Malik b. Abdullah el-Has'amî, Rum diyarına (Anadolu) gazaya gitti.
Vakidî dedi ki: Bu senede Yezid b. Şecere, deniz gazasına gidip kışı orada geçirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Cünade b. Ebi Ümeyye, Rum illerine ve deniz seferine gitti. Rum diyarında kışı geçiren kişinin Amr b. Yezid el-Cühenî olduğu da söylenmiştir.
Ebu Maşer ile Vakidî dediler ki: Bu senede Velid b. Utbe b. Ebi Süf-yan, insanlara haccettirdi. Bu senede Muaviye Abdurrahman b. Abdullah b. Osman b. Rabia es-Sakafî tbn Ümmii Hakem'i Küfe valiliğine atadı. Ümmü Hakem, Muaviye'ni kızkardeşidir. Muaviye, Küfe valisi Dahhak b. Kays'ı görevden azletti. İbn Ümmü Hakem, Kûfe'ye vali olarak gittiğinde güvenlik kuvvetlerinin başına Zaide b. Kudame'yi atadı. îbn Ümmü Hakem'in valiliği zamanında Hariciler baş kaldırdılar. Bu hadisede onların reisleri Havyan b. Dahyan es-Sülemî idi. îbn Ümmü Hakem, onların üzerine bir ordu gönderdi, bu ordu bütün Haricileri öldürdü, sonra İbn Ümmü Hakem Kûfelilere kötülük yaptı. Yönetimi alt üst etti. Kûfeliler de onu aralarından çıkarıp kovdular. O da dayısı Muaviye'nin yanma dönerek durumu ona anlattı. Muaviye ona: "Seni Mısır'a vali olarak tayin edeceğim. Mısır senin için daha hayırlıdır." dedi ve onu Mısır valiliğine atadı. Mısır'a gitti. Şehre girmeden iki konak dışarıda Muaviye b. Hadic onu karşıladı ve kendisine: "Dayın Muaviye'nin yanına dön, ömrüme yemin ederim ki, seni Mısır'a sokmayacağız ki burada Kûfeli kardeşlerimize yaptığın gibi bize de kötülük yapmaya-sm ve kötü bir idare tarzı sergileyemiyesin." dedi. Bunun üzerine İbn Ümmü Hakem, Muaviye'nin yanma döndü. Muaviye b. Hadic te bir heyetle birlikte onun peşi sıra yola çıkarak Muaviye'nin yanma geldi. Muaviye'nin huzuruna gittiğinde Muaviye'nin kızkardeşi Ümmü Hakem'i de orada buldu. Bu kadın, Kûfelilerin ve Mısırlıların kovduğu vali Ab-durrahman'm annesi idi. Muaviye onu görünce: "Aferin aferin işte bu, Muaviye b. Hadic'tir." dedi. Ümmü Hakem de: "Buna merhaba değil, bunun adını işitmek, kendisini görmekten daha iyidir." dedi. Muaviye b. Hadic te şu karşılığı verdi: "Yavaş ol bakalım ey Ümmü Hakem! Allah'a yemin ederim M, sen evlendin ama şereflenmedin, çocuk doğurdun ama asil bir çocuk doğurmadın. Fasık oğlunun bize vali olmasını istedin ki, kardeşlerimiz Küfelilere yaptığı kötülüğü bize de yapsın, ama Allah bu fırsatı ona vermeyecektir, eğer o bize kötülük yapacak olursa, ona bir darbe vururuz. Senin yanında oturmakta olan şu Muaviye bundan hoş-lanmasa bile bunu yaparız." Muaviye de Ümmü Hakem'e dönerek "Yeter." dedi. [7]

Garip Bir Kıssa

Bu kıssayı "el-Muntazam" adlı kitabında İbn Cevzî senediyle birlikte anlatır. Şöyle ki: Beni Özre kabilesinden bir genç ile îbn Ümmü Hakem arasında bir kıssa cereyan etmişti. Bu kıssanın özeti şudur: Muaviye, bir gün sofrada iken Beni Özre kabilesinden bir genç gelip karşısına dikildi ve ona, zevcesi Suad'a olan iştiyakını anlatan bir şiir okudu. Mu-aviye; onu yanma oturtup başından geçenleri anlatmasını istedi. Genç te şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, ben amcam kızı ile evliydim, develerim ve koyunlarım vardı. Bunları ona harcadım, elimdeki malım azalmca.ba-bası benden yüz çevirdi ve beni Kûfe'deki valin İbn Ümmü Hakem'e şikayet etti. Küfe valisi, zevcemin güzelliğini duymuştu, beni zincire vurup hapse attı. Eşimi boşamam için bana baskı yaptı, ben de boşamak mecburiyetinde kaldım. Zevcemin iddeti tamamlanınca babası onu 10.000 dirhem karşılığı olarak Kûfe'deki valine verdi. Onunla evlendirdi, işte şimdi sana geldim. Ey mü'minlerin emiri, sen hüzünlenenlerin, darda kalanların, yandım diyenlerin imdadına koşarsın. Mahndan yoksun bırakılanların dayanağısın, şimdi benim bu sıkıntıdan kurtulacak bir yolum yokmu? Böyle dedikten sonra ağladı ve şöyle dedi:
"Yüreğimde ateş vardır, ateş kıvılcımlanıyor. Vücudum bitkin düştü, rengim sarardı.
Gözlerim keder yaşlarını akıtıyor, bu yaşlar sağnak yağmurlar gibidir.
Aşkından ağlıyorum, bu halime tabip şaşıyor.
Büyük bir bela ile karşılaştım, buna dayanacak güç yoktur.
Gecem gece değil, gündüzüm de gündüz değil."
Muaviye, o gence acıdı ve Küfe valisi îbn Ümmü Hakem'e bir mek-tub yazarak bu davranışından dolayı onu ayıplayıp kınadı ve gencin karısını itirazsız boşamasını emretti. Mektubu alan Küfe vahşi İbn Ümmü Hakem, derin bir ah çekip: "Keşke mü'minlerin emiri beni bu kadınla bir yıl başbaşa bıraksaydı da sonra boynumu kılıçla vursaydı." dedi ve kadını boşamaya

kendini zorladı ama buna güç yetiremedi. Nefsi de boşama isteğine icabet etmedi. Fakat ulak, Muaviye'nin azarlayıcı mektubunu ona teslim edince mektuptaki ifadeler kendisini o kadını boşamaya zorladı. O da çaresiz kadını boşadı, yolundan çıktı. Bir heyetle birlikte Mu-aviye'ye gönderdi, kadın gidip Muaviye'nin huzurunda durunca Muaviye, çok güzel bir manzara ile karşılaştı. Kadını konuşturunca onun çok fasih ve tatlı konuştuğunu gördü. İnsanların en güzeli ve en nazlısı olduğunu müşahede etti. Kocası ve aynı zamanda amcası oğlu olan o gence şöyle dedi: "Ey bedevi! Sana daha güzel şeyler versem bu kadının yolundan çıkar mısın?" Genç şu karşılığı verdi: "Evet, başımı gövdemden ayırırsan bu kadının yolundan çıkarım." dedi. Sonra da şu şiiri söyledi:

"Beni yağmurdan kaçarken doluya tutulmuş kimse gibi darb-ı mesellere konu yapma.
Suad'ı, kendisine hayran olan üzüntü ve anma ile akşamlayıp aynı şekilde sabahlayan kederli kimseye geri ver.
Istıraplar beni bitkin düşürdü, yüreğim yanıyor, hem de ne yanma.
Allah'a yemin ederim ki, Suad'ın aşkım unutmayacağım, mezarımda taşlar altında gövdem kayboluncaya dek onu aklımdan çıkarmayacağım.
Onun yolundan nasıl çekilebilirim ki, gönlüm ona tutkundur, kalbim onsuz yapamıyor, sabredemiyor."

Muaviye dedi ki: "Kadına seçme hakkı verelim, ya seni ya da tbn Ümmü Hakem'i seçsin." Muaviye'nin böyle demesi üzerine Suad, şöyle dedi:

"Bunun her ne kadar işi kırığa gitmişse de,
Serveti azalmışsa da,
Benim nazarımda babamdan da, komşumdan da, dirhem ve dinar sahiplerinden de daha sevgilidir.
Kendisine ihanet edersem Cehennem ateşinin sıcaklığından korkarım."

Muaviye güldü ve ona 10.000 dirhem para, binek ve sergi verilmesini emretti, iddeti tamamlanınca da onu eski kocasına teslim edip onunla evlendirdi.

Bu senede yani hicretin ellisekizinci senesinde Ubeydullahb. Ziyad ile Hariciler arasında çok hadiseler cereyan etti Ubeydullah, onlardan çok sayıda adam Öldürdü, kalanları da hapsetti. O da babası gibi atılgan ve Hariciler hakkında kararlı bir kimse idi. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, elbetteki doğruyu daha iyi bilir. [8]

Bu Senede Vefat Eden Bazı Şahsiyetler

Bu senede Said b. As b. Ümeyye b. Abdü'ş-şems b. Abdumenaf el-Kureşi el-Umevî vefat etti. Onun babası Bedir savaşında kafir olarak öldürüldü. Onu, Hz. Ali öldürmüştü. Said, Hz. Osman'ın kucağında büyüdü. Rasûlullah'm vefatı esnasında dokuz yaşında idi. Müslümanların Önde gelen şahsiyetlerinden ve meşhur cömert kişilerdendi. Dedesi Said b. As Ebu Ecniha, Kureyş kabilesinde reisti. Ona taç sahibi anlamına gelen züttaç deniliyordu, çünkü o sarık sardığı zaman ona hürmeten o gün başkası sarık sarmazdı. Said, Hz. Ömer tarafından Sevad valiliğine atanmıştı. Hz. Osman da fasihliğinden ötürü onu Mushafları yazan görevliler arasına katmıştı, sakalı Rasûlullah'm sakalına çok benzerdi. Kur'ân'ı derleyip yazan ve talim eden on iki kişiden biri idi. Übey b. Ka*b ile Zeyd b. Zabit'te bu oniki kişi arasında idi. Hz. Osman, Velid b. Uk-be'yi azlettikten sonra Said'i Küfe valiliğine atadı. Said, Taberistan ve Cürcan'ı fethetti. Azerbaycanlılar, antlaşmayı bozunca Said, üzerlerine gitti ve orayı fethetti. Hz. Osman vefat edince fitneden uzaklaşıp bir köşeye çekildi. Cemel ve Sıffin savaşlarına katılmadı. Yönetim Muaviye'nin eline geçince yanma gitti. Muaviye onu kınadı. O da mazeretini beyan etti. Bu hususta uzun uzadıya ağır bir konuşma yaptı. Muaviye, onu iki kez Medine valiliğine atadı. İki kez de Mervan b. Hakem sebebiyle onu bu görevden azletti. Bu zat, Peygamber (s.a.v.)'den, Ömer b. Hat-tab'tan, Osman'dan ve Aişe'den hadis rivayet etmiştir. Oğulları Amr b. Said el-Eşdak ile'Ebu Said, Salim b. Abdullah b. Ömer, Urve b. Zübeyr ve diğerleri de kendisinden hadis rivayet etmişlerdi. Onun "Müsnet" ve Kütüb-ü Sitte'de hadisleri yoktur, güzel bir hayat tarzı vardı. İyi su* saklardı, çoğu kez arkadaşlarını cuma günleri toplar, onlara yemek yedirir ve elbise giydirirdi. Evlerine çeşitli hediyeler, armağanlar ve bol miktarda buğday gönderirdi. Keseleri doldurup mescitte ihtiyaç sahibi namaz kılan kimselerin önüne bırakırdı.

îbn Asakir dedi ki: "Said'in Dımaşk'ta Dar-ı Naim denen bir evi ve Hammam-ı Naim denen bir hamamı vardı. Evi ile hamam Dimas taraf-larındaydı, sonra Medine'ye döndü ve vefat edinceye kadar orada ikamet etti. Alicenâb, cömert ve övgüye layık bir kimse idi."

Ibn Asakir, onun şu hadislerini rivayet etmiştir:

Said b. As'tan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Sizin İslâmiyet dönemindeki seçkinleriniz, cahiliye dönemindeki seçkinlerinizdir."

Said b. As'tan rivayet olunduğuna göre îbn Ömer, şöyle demiştir: Kadının biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a bir hırka getirdi ve şöyle dedi: "Bu hırkayı Arapların en şereflisine vermeyi adadım." Rasûlullah (s.a.v.) 'da: "Öyle ise şu gence (Said b. As'a) ver, dedi. Bu sebeple o tür elbiselere Saidî elbiseleri denildi. Şair Fer ezdak da bu konuda şöyle bir şiir söylemiştir.:

"Gece ve gündüz işin hedeften saptığı esnada, Kureyş'in önde gelen şahsiyetlerinin durnp Said'e baktıklarını görürsün, onlar sanki Said'te hilali görüyorlar."

Hz. Osman, Muğire'yi Küfe valiliğinden azledince oraya Sa'd b. Ebi Vakkas'ı vali olarak tayin etti. Onu da azledince yerine

Velid b. Utbe'yi tayin etti. Onu da azledince yerine Said b. As'ı vali olarak tayin etti. Sa-id, orada bir süre vali olarak görev yaptı, ancak yaşantısı beğenilmedi. Onu sevmediler, sonra Malik b. Haris (Ester en-Nehaî), bir cemaatla Hz. Osman'ın yanına gitti. Hz. Osman'dan, Said'i Küfe valiliğinden azletmesini :"itedi. Ancak Hz. Osman, onu bu görevden azletmedi. Said Medine'de Hz. Osman'ın yanındaydı. Onu tekrar Kûfe'ye gönderdi. Ester, ondan önce Kûfe'ye giderek insanlara bir nutuk irad etti ve onları Said'in1 Kûfe'ye girmesine engel olmaya teşvik etti. Eşter'in kendisi de bir askeri birlikle yola çıkarak Azib denen mıntıkada Said'i karşıladı ve onu Kûfe'ye girmekten menetti. Said ise, Ra'sa'da konakladı.- Onlar oraya gidip kendisin Kûfe'ye girmekten menettiler, sıkıştırmaya devam ettiler. Nihayet onu, Hz. Osman'a geri gönderdiler. Ester, Ebu Musa el-Eş'arî'yi imamlığa ve sınır muhafızlığına, Hüzeyfe b. Yeman'ı da ganimet görevinin başına tayin etti. Kûfeliler de bunu onayladılar ve durumu Hz. Osman'a bildirdiler. O da bunu onayladı ve zahiren bu durumdan memnun, olduğunu gösterdi. Ancak bu, Hz. Osman'ın yönetimindeki ilk gevşeme oldu. Said b. As, Hz. Osman'ın kuşatma altına alınışına kadar Medine'de ikame etti. Onun konağında kaldı. Talha ile Zübeyir, Hz. Aişe ile birlikte Mekke'den çıkıp Hz. Osman'ın katillerim yakalamak istediklerinde Said, onlarla birlikte oldu. Sonra Muğire b. Şube ve başkaları ile birlikte bu gruptan ayrılarak Taife gitti ve savaş sona erinceye kadar orada ikamet etti. Daha sonra Muaviye, hicretin kırkdoku-zuncu senesinde onu Medine valiliğine atadı. Mervan'ı valilikten azletti. Said, yedi sene Medine valiliğini yaptıktan sonra Muaviye, Mervan'ı oraya tekrar vali olarak atadı.

Abdülmelik b. Umeyr, Kabise b. Cabir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ziyad, bir iş için beni Muaviye'ye gönderdi, işim tamamladıktan sonra dedim ki:

- Ey mü'minlerin emiri, senden sonra yönetim kimin eline geçecektir?

Muaviye bir süre sustu, sonra şöyle cevap verdi:

- Bu iş bir topluluğun arasında olacaktır. Ya Kureyş'in âlicenâb şahsiyeti Said b, As'm eline geçecektir ya Kureyş'in yiğidi, dahisi ve cömerdi Abdullah b. Amir'in eline, ya Hasan b. Ali'nin eline geçecektir ki oda lider, efendi ve âlicenâb bir şahsiyettir. Yada Allah'ın dininde fakih olan ve kitabını okuyan, Allah'ın hudutları hususunda çok titiz olan Mervan b. Hakem'e geçecektir veya fıkhı iyi bilen Abdullah b. Ömer'in eline geçecektir, yahut şeriatı yırtıcı canavarlara göre hareket ettiren ve tilkiler gibi hile yapan Abdullah b. Zübeyr'in eline geçecektir."

Önceki kısımlarda da rivayet ettiğimiz gibi Said b. As, günün birinde Medine sokaklarının birinden geçerken su istemiş ve kendisine bir evden su çıkarılıp verilmiş, verilen suyu içmişti. Bir müddet sonra kendisine su veren adamın, evini satılığa çıkardığını görünce evini niçin sattığını sormuş, adam 4000 dinar borcu bulunduğu için satmak istediğini söyleyince Said, o adamın alacaklısına haber gönderek: "Alacağın bana ait, ben sana ödeyeceğim." demiş. Ev sahibine haber göndererek: "Evini satma. Dilediğin gibi evinde otur." demişti.

Meclisinde oturan kurrâlardan biri yoksul düşmüş, şiddetli derecede muhtaç olmuştu. Karısı kendisine şöyle demişti:

- Bizim valimizin çok cömert olduğu söyleniyor. Eğer durumunu kendisine anlatacak olursan, belki sana bir miktar bağışta bulunur.
- Yazıklar olsun sana, yüz suyumu döktürme.

Karısı ısrar edince adamcağız gidip vali Said b. As'm makamına girdi, insanlar çevresinden dağılıp gittiklerinde o yoksul adam hala yerinde oturuyordu. Said ona dedi ki:

- Öyle sanıyorum ki sen, bir ihtiyacın olduğu için oturmaya devam ediyorsun.

Adam sustu, Said, kölelerine:

- Buradan çıkın, diye emretti, sonra o muhtaca şöyle dedi:
- Şimdi ikimiz başbaşa kaldık, burada başka kimse yok. Adamcağız sustu, Said kandili söndürdü, sonra tekrar o yoksula şöyle dedi:
- Allah, sana rahmet etsin yüzümü dahi göremiyorsun, artık ihtiyacını söyle.
- Allah, emiri ıslah etsin, biz yoksul düştük, iıiriyacımız fazla derecede arttı, durumumu sana anlatmak istedim ama utandım.
- Sabah olunca vekilim olan falan adamın yanma git. Sabah olunca vekilin yanma gitti, vekil ona şöyle dedi:
- Vali, sana birşeyler vermemi emretti, git bu eşyaları seninle beraber taşıyacak olan adamları getir.
- Eşyaları taşıyacak adamlarım yok.

Böyle dedikten sonra yoksul adam karısına gidip azarladı ve şöyle dedi:

- Yüz suyumu valinin huzurunda dökmeye beni zorladu. O da bana birşeyler verilmesini emretti, ama o şeyleri taşıyacak adamlar gerek. Herhalde bana bir miktar un ve gıda maddesi verecek, eğer para verecek olsaydı, parayı taşımak için hamala gerek olmazdı ve bizzat bana verirdi.

Karısı da dedi ki:

- Sana vereceği şey ne olursa olsun mutlaka bize azık olacaktır, git al.

Adam vekilin yanına döndü. Vekil ona şöyle dedi:

- Eşyaları seninle beraber taşıyacak kimsen olmadığını valiye bildirdim. Oda şu üç Sudanlıyı eşyaları seninle beraber taşımaları için buraya gönderdi. Adam gitti, evine vardığında o üç Sudanlıdan her birinin başının üzerinde 10.000 dirhem olduğunu gördü. Sudanlı kölelere şöyle dedi:
- Başınızın üzerindeki eşyayı indirip gidin. Onlar da dediler ki:

- Vali, bizi de sana armağan etti. O, hizmetçilerle birlikte bir kimseye hediye gönderecek olursa, mutlaka o hediyeyi taşıyan hizmetçiyi de o adama hibe eder, o yoksul adamın durumu iyileşti, sıkıntıdan kurtuldu.
İbn Asakir'in anlattığına göre Ziyad b. Ebi Süfyan, Said b. As'a bir miktar mal ve hediyelerle bir de mektup gönderdi Mektubunda kızı Ümmü Osman'ı Amine binti Cerir b. Abdullah el-Becelfden kendisi için istediğini yazmıştı. Bu hediyeler mallar ve mektup Said b. As'a ulaşınca mektubu okudu. Sonra hediyeleri meclisinde oturan adamlara dağıttı ve nazik ifadeli bir mektup yazıp Ziyad'a gönderdi, mektup şöyleydi: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! yüce Allah buyurdu ki: "Ama insanoğlu kendini müstağni sayarak azgınlık eder." vesse-
lam".
Önceki sayfalarda da rivayet ettiğimiz gibi Said, Hz. Ali ile Fatı-
ma'nın kızı ve daha önce Hz. Ömer'in zevcesi olan Ümmü Külsüm'le evlenme talebinde bulundu. Ümmü Külsüm, onun bu talebine muvafakat etti, bu hususta kardeşleri Hasan ile Hüseyin'e danıştı. Onlar bu evliliğe razı olmadılar. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu evliliğe Hüseyin muvafakat etmedi, ancak Hasan muvafakat etti. Neticede Ümmü Külsüm evini hazırladı Kanapeyi kurdu ve iki taraf nikah akdi için sözleştiler. Ümmü Külsüm de Hz. Ömer'le olan evliliklerinden doğan oğlu Zeyd'e kendisine vekaleten nikah akdini yapması için emir verdi. Said de Ümmü Külsüm'e mehir olarak 100.000 (başka bir rivayete göre 200.000) dinar gönderdi. Arkadaşları, yanında toplandılar M, nikah akdi yapmaya gitsinler, o esnada Said: "Annem Fatıma'yı evden çıkarmak istemiyorum." dedi ve bu evlilikten vazgeçti, gönderdiği başlığı da Ümmü Külsüm'e bıraktı.
İbn Main ile Abdülalâ b. Hammad dediler ki: "Arabinin biri, Said b. As'tan yardım istedi. Said, ona 500 dirhem verilmesini emretti. Hizmetçi:
- 500 dirhem mi yoksa dinar mı vereyim? diye sorunca Said, şu cevabı verdi:
- Ben 500 dirhem vermeni emretmiştim, ama gönlünden kopan dinar ise sen ona 500 dinar ver.
Bu parayı alan Arabi, oturup ağlamaya başladı. Said, ona sordu:
- Niçin ağkyorsun> neyin var? Sana verdiğim malı almıyacak mı-
- Alacağım ama toprağın senin gibi bir kimsenin cesedini nasıl ye-yip çürüteceğini aklım almıyor, işte ona ağlıyorum."
Abdülhamid b. Cafer dedi ki: "Adamın biri, üzerine düşen dört diyetin parasını toplamak için Medine'ye geldi. Halktan yardım talebinde bulunmaya başladı. Kendisine: "Hz. Ali'nin oğlu Hasan'a veya Abdullah b Cafer'e veya Said b. As'a veya Abdullah b. Abbas'a git." dediler. O da mescide gitti. Said b. As'm mescide girmekte olduğunu gördü. "Bu adam kimdir?" diye sorunca Said b. As olduğunu söylediler. O da Said'e yöneldi yanına gitti. Medine'ye geliş sebebini ona anlattı. Said de cevap vermedi Nihayet mescitten çıkıp evine gideceği zaman o Arabiye şöyle dedi:
- Seninle beraber mal taşıyacak birini de getir.
- Allah sana rahmet etsin, ben senden para istiyorum, hurma değil-
- Biliyorum, seninle beraber mal taşıyacak birini getir
Adam, Said'in evine gitti. Said, ona 40.000 dinar verdi, o Arabi de paraları aldı. Başkalarına gidip dilenmeden Medine'den ayrılıp gitti."
Said b. As, oğluna şöyle demişti: "Ey oğulcuğum, Allah için iyilik yap, senden istenmeden sen ver. Bir adam yüzü kızarmış, âdeta kanı yüzüne sıçramış yada kendisine verip vermiyeceğini bilmediği için tereddüt içinde iken sana gelirse, vallahi sen ona malının tamamım versen bile onun bu haline denk bir iyilikte bulunmuş olamazsın. Benim meclisimde oturacak olan kimseler üçtür: Biri, yaklaştığında kendisine merhaba dediğim ve yer gösterdiğim kimsedir. Biri de, meclisimde oturduğunda kendisine yerini genişlettiğim kimsedir. Biri de, konuştuğumda kendisine yöneldiğim ve dinlediğim kimsedir.
Oğlum, şerefli kimseyle şakalaşma, aksi takdirde sana kin besler, şerefsiz kimse ile de şakalaşma zira böyle yaparsan, onun nazarında küçülürsün, ya da o sana karşı cür'etlenir."
Said, bir hutbesinde şöyle dedi: "Bir kimseye Cenâb-ı Allah, güzel bir rızık ihsan ederse o kimse kendisine ihsan edilen rızıkla insanların en mutlusu olsun. Çünkü o, kendisine ihsan edilen o rızkı şu iki kimseden birine bırakacaktır: Ya salih bir kimseye bırakacaktır ki, o salih kimse kendisi için yığılan mal sayesinde mutlu olur. Salih bir kimseye hiçbir mal az değildir. Veya kötü bir kimsedir. Kötü kimseye gelince ne kadar çok olursa olsun ona bırakılan mirastan hiçbirşey geride kalmaz, hepsini tüketip yok eder."
Ebu Muaviye dedi ki: "Ebu Osman (yani Said b. As), sözün İM ucunu bir araya getirmiştir."
Asmaî, Hakim b. Kays'tan rivayet ederek Said b. As'm şöyle dediğini nakletmiştir: "Cahil veya beyinsiz kimseyle konuşmaktan çekinirim. Kendi ihtiyacımı söylemekten utanırım."
Said b. As, Küfe valisi iken ibadetle fazla meşgul olan kadınlardan biri yanma geldi. Said, ona ikram ve ihsanda bulundu, kadın ona şöyle dedi:
"Allah, seni namerde muhtaç etmesin, şerefli kimselere karşı da lüt-funu devam ettirsin ve hep onları senin minnetin altında bıraksın. Şerefli bir kimsenin elindeki bir nimeti Cenâb-ı Allah giderdiği zaman o nimeti o şerefli kimseye geri vermek için seni sebep kılsın."
Said'in kız ve erkek olmak üzere toplam on çocuğu vardı. Zevcelerinden biri, Mervan b. Hakem'in kızkardeşi Ümmül- Benin binti Hakem b. Ebi'1-As'tı. Said, vefat edeceği zaman çocuklarını topladı ve onlara şöyle dedi: "Arkadaşlarım sadece benim yüzümü görmekten mahrum kalacaklar, onlara hayatta iken nasıl davrandıysam, siz de öyle davranın. Aradaki dostluk bağlarım

koparmayın. Onlara yaptığım iyilikleri sürdürün, ihtiyaçlarım giderin. Kişi ihtiyacını gidermek için birisinden bir talepte bulunduğu zaman vücudu sarsılır, eklemleri tiril tiril titrer ve reddedilmekten korkar. Allah'a yemin ederim ki, sizi ihtiyacını giderecek kimseler olarak gören bir adamın kendi yatağında kıvranması, sizin ona vereceğiniz yardımdan ve bahş edeceğiniz ikramdan sizin için daha büyük bir minnettir."
Böyle dedikten sonra Said, çocuklarına daha birçok vasiyetlerde bulundu. Mesela, borçlarım ödemelerini, verdiği sözleri yerine getirmelerini, kız çocuklarını denkleri olan kimselerden başkalarıyla evlendirmemelerini, büyüklerini başlarına lider yapmalarını vasiyet etti. Bu vasiyetlerinin yerine getirileceğini de oğlu Amr b. Said el-Eşdak tekeffül etti. Said vefat edince oğlu Amr, onu Baki mezarlığına defnetti. Sonra da Muaviye'nin yanma gitti. Muaviye'ye üzüntüsünü bildirdi. Mua-viye de üzüldüğünü bildirip hüzünlendi. "înna lillah ve inna aleyhi raci-un" ayetini okuyup şöyle dedi:
- Babanın borcu var mıydı?
- Evet.
- Ne kadardır?
- 300.000 dirhemdir (başka bir rivayette anlatıldığına göre borcu 3.000 dirhemmiş.).
- O borçları ben ödeyeceğim.
- Ey mü'minlerin emiri, babam bana borcunu kendi arazisinin parasıyla ödememi vasiyet etti.
Amr'ın böyle demesi üzerine Muaviye, ondan bu borcu karşılayacak kadar arazi satın aldı. Amr, Muaviye'den bu paralarla birlikte kendisini jyledine'ye göndermesini istedi. Yola çıkan Amr, babasının borçlarını ödemeye başladı ve alacaklı kimse kalmadı. Alacaklılar arasında, üzerinde 20.000 rakamı yazılı bir deri parçasını elinde tutan bir genç vardı. Amr ona dedi ki:
- Sen bu parayı nasıl babamdan hak ettin?
- Baban birgün yalnız başına yürüyordu, evine gidinceye kadar kendisiyle beraber yürümek istedim. Bana: "Bir deri parçası getir." dedi. Ben de kasaplara gidip şu deri parçasını alıp ona götürdüm. Üzerine su 20.000 rakamını yazdı. Ancak o gün yanında para bulunmadığını söyleyerek benden özür diledi. Amr, o gence 20.000 dirhemi ve fazlasını
verdi.
Rivayete göre Muaviye, Said'in oğlu Amr'a şöyle demiş:
- Senin gibi bir evladı geride bırakan kimse ölmüş sayılmaz. Allah, Ebu Osman'a (babana) rahmet etsin, gerçekten de yaşça benden küçük ama rütbece benden büyük olan bir kimse vefat etti. Bir kimsenin önü sıra arkadaşları çekip gider ve kendisi kardeşsiz, arkadaşsız, yalnız başına kalırsa demek ki o da gidecektir.
Said b. As'm vefatı, hicri ellisekizinci senede vuku buldu. Elliyedin-ci senede veya ellidokuzuncu senede vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Bazılarının ifadesine göre Said'in vefatı, Abdullah b. Amir'den bir hafta önce olmuştur. [9]

Şeddad B. Evs B. Sabit

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Şeddad b. Evs b. Sabit b. Münzir b. Haram Ebu Yala el-Ensarî el-Hazrecî. Kadri yüce bi sahabe idi. Hassan b. Sabit'in kardeşidir. îbn Mendeh'in, Musa b. Ukbe'den naklettiğine göre bu zat, Bedir gazvesine katılmıştır. Ancak îbn Mendeh, bu ifadenin yan- -hş olduğunu söylemiştir. Şeddad b. Evs, çok ibadet eden bir kimse idi. Yatağına uzandığında kıvrılıp durur, sağa sola döner, yılan gibi bükülür ve: "Allah'ım, ateşin korkusu beni huzursuz etti." der. Sonra kalkıp namaza dururdu."
Ubade b. Samit dedi ki: "Şeddad, kendisine ilim ve yumuşak huylu-luk verilen kimselerdendi." Şeddad, Filistine gidip Kudüs'e yerleşti ve hicretin elli sekizinci senesinde yetmişbeş yaşındayken vefat etti. Hicretin altmışdördüncü veya kırkbirinci senesinde vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Abdullah B. Amîr

Bu zaün soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Amir b. Küreyb b. Rabia b. Habib b. Abdü'ş-şems b. Abdumenaf b. Kusay el-Kureyşi el-Abşemî. Hz.Osman'ın dayısı oğludur. Rasûlullah, hayatta iken dünyaya gelmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), bebek iken Abdullah'ın ağzına tükürmüş, Abdullah. da Rasûlullah'm tükürüğünü yutmaya başlamıştı. Rasûlullah da: "Bu su aletidir." demişti. Bunun içindir ki Abdullah, her nereye elini vurursa oradan su çıkardı. Şerefli, övgüye layık, sağlam karekterli bir adamdı. Hz, Osman, Ebu Musa'dan sonra onu Basra valiliğine tayin etti. Osman b. Ebu'l As'tan sonra da Fars iline vali olara tayin etti. O zaman yaşı yirmi beşti. Horasan'ın tamamını fethetti. Fars illerinin çevresi Si-cistan, Kirman ve Gazne illerin fethetti. Zamanında krallar kralı Şe-hinşah Yezdücürd'ü öldürdü, sonra da hac için ihrama girdi. Bazılarının ifadelerine göre umre için ihrama girmişti. İhrama, bulunduğu beldelerde girmiş ve bunu Allah'a şükür için yapmıştı. Bu zat, Medinelilere bol miktarda mal dağıtmıştı. Basra'da ilk olarak ibrişim giyen kimse idi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezeh olan yüce Allah daha iyi bilir. Arefede ilk olarak havuz yapan, oraya tatlı su akıtan kimse Abdullah'tır. Hz. Osman'ın öldürülüşüne kadar Basra valiliğinde kaldı. Bey-tü'l-maldaki malları aldı. Talha ile Zübeyir onunla karşılaştılar. O da onlarla birlikte Cemel savaşma katıldı. Sonra Dımaşk'a gitti. Sıran savaşma katıldığına dair herhangi bir kayıt yoktur. Ancak Muaviye, Hasanla barış yaptıktan

sonra Abdullah'ı Basra valiliğine tayin etmiştir. Abdullah, bu senede Arafat'taki arazisinde vefat etmiştir. Vasiyetini Abdullah b. Zübeyr'e yapmıştır. Rivayet ettiği bir hadis vardır. Onunla ilgili olarak kitaplarda herhangi birşey yoktur. Mus'ab ez-Zübeyr, Abdullah b. Amr'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Malı uğruna öldürülen kimse şehiddir."
Muaviye, Abdullah b. Amir'i kendi kızı Hind ile evlendirdi. Hind, güzel bir kadındı. Kocası Abdullah'ı çok sevdiği için bizza ona hizmet ederdi. Abdullah, bir gün aynaya baktı, sakalının ağardığını gördü. Karısının yüzünü parlak görünce onu boşadı. Babası Muaviye'ye de gönde-rek kızını, Mushaf yaprağı gibi yüzü parlak bir gençle evlendirmesini istedi. Abdullah, hicretin ellisekizinci senesinde vefat etti. Ellidokuzuncu senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. [11]

Hz. Ebu Bekir'in Oğlu Abdurrahman

Zübeyr b. Bekkar'm ifadesine göre Abdurrahman, Hz. Ebu Bekir'in en büyük oğludur. Şakacı idi, mizahı severdi, anasının ad Ümmü Ru-man'dı. Ümmü Ruman, Hz. Aişe'nin de annesidir. Böyle olunca Abdurrahman, Hz. Aişe'nin öz kardeşi olmaktadır Abdurrahman, Bedir ve Uhud savaşlarında müşriklerin saflarında yer alarak Müslümanlarla savaştı. Babası Ebu Bekir' öldürmek istedi. Ebu Bekir, onu öldürmeye kastedince Rasûlullah (s.a.v.) ona: "Ey Ebu Bekir, vücudunla bizi yararlandır." [12] dedi. Abdurrahman, bundan sonra barış döneminde Müslüman oldu. Mekke fethinden önce hicret etti. Rasûlullah (s.a.v.), her sene Hayber ürünlerinden ona kırk yük mal verirdi. Abdurrahman, Müslümanların önderlerindendi. Rasûlullah (s.a.v.), başını Hz. Aişe'nin göğsüne dayamış olarak vefat edeceği esnada Abdurrahman, onun odasına girmişti. Abdurrahman'm elinde o esnada bir misvak vardı. Rasûlullah'm gözü o misvaka takılınca Hz. Aişe, misvakı Abdurrahman'm elinden alıp ucunu kesti, düzeltti, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'a verdi. Rasûlullah da çok güzel bir şekilde ağzım misvakladı. Sonra: "Allah'ım, beni Refik-i A'lâya götür." dedi ve ruhunu teslim etti. Vefat edişinden sonra Hz. Aişe de şöyle dedi: "Allah, benim tükürüğümle onunkini birleştirdi. Başı göğsümle gerdanım arasında iken evimde vefat etti. O günümde kimseye haksızlık etmedim."
Abdurrahman, Yemame fethine katıldı ve o günde yedi kişiyi öldürdü. Muhkem b. Tufeyl'i öldüren odur. Muhkem, yalancı peygamber Mü-seyleme'nin dava arkadaşı idi. Muhkem, bir duvarın gediğinde durmakta iken Abdurrahman, ona bir ok attı. Muhkem yere düştü. Müslümanlar, o gedikten içeri girdiler, Müseyleme'yi yakalayıp Öldürdüler.
Abdurrahman, Şam fethine de katıldı. Müslümanlardan saygı görüyordu. Şam Araplarınm hükümdarı Cudi'nin kızı Leyla, Hz Ömer'in emri üzerine Halid b. Velid tarafından Abdurrahman'a hediye edildi. Bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. Abdürrezzak, Said b. Müsey-yeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdurrahman b. Ebi Bekir ki, onun yalan söylediğ görülmüş değildir." Bana şöyle bir olay anlattı: Muaviye'nin oğlu Yezid'e bey'at için Medine'ye emir geldiğinde Mer-van'a şöyle dedim: "Vallahi siz bu işi Heraklius'un ve Kisra'nm bey'aü-na döndürdünüz, yani hükümdarlığı babadan oğula aktarıyorsunuz." Mervan da bana şöyle dedi: "Sus, sen o kimsesin ki, senin hakkında Allah şu ayeti indirmiştir:
"Annesine babasına: "Öf ikinizden; beni tekrar diriltümekle mi tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye?" (el-Ahkâf, 17.)
Hz. Aişe de bu olay üzerine şöyle demişti: "Allah, bizim ailemiz hakkında Kur'ân ayeti indirmiş değildir. Ancak benim suçsuzluğuma dair ayet indirmiştir."
Rivayete göre Mervan'ı kınayan ve azarlayan bir haber göndermiş, ve bu haberde, Mervan'ı ve babasını yeren sözler varmış. Hz. Aişe'nin böyle birşey yaptığı doğru değildir, bu rivayet sahih değildir.
Zübeyr b. Bekkar, Abdülaziz ez-Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, Yezid b. Muaviye'ye bey'at etmeye yanaşmamasından ve itiraz etmesinden sonra Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'a 100.000 dirhem para göndermişti. Ancak Âbdurrahman bu parayı reddetmiş ve almaya yanaşmayıp: "Dünya için dinimi mi satacağım?" diyerek, çıkıp Mekke'ye gitmiş ve orada vefat etmiştir."
Ebu'z-Zür'â ed-Dımaşkî, Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Âbdurrahman b. Ebi Bekir, uyku halinde iken vefat etti." Hz Aişe de onun için köleler azad etti. Mekke'ye altı mil veya oniki mil mesafedeki Habşi mıntıkasında vefat etti. Cenazesi omuzlar üzerinde taşındı ve Mekke'nin üst tarafına defnedildi. Hz. Aişe, Mekke'ye geldiğinde mezarını ziyaret edip şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, seni görmüş olsaydım, senin için ağlamayacaktım. Eğer yanında olsaydım öldüğün yerden seni başka yere taşıyıp defne tmezdim." Böyle dedikten sonra Hz. Aişe, Mütemmim b. Nüveyre'nin kardeşi Malik hakkında söylemiş olduğu şu şiiri, kardeşi Âbdurrahman için okudu:
"Bir zaman Cezime'deki iki arkadaş gibi beraber olduk. Öyle ki bunlar hiç ayrılmayacaklar denildi.
Ben ve Malik, birbirimizden ayrıldığımızda birleşmemiz uzun sürdüğü halde sanki bir gece dahi bir arada olmamış gibi olduk."
îbn Sa'd'm rivayetine göre bir defasında îbn Ömer, Abdurrah-man'ın mezarı üzerine bir çadır kurulduğunu görmüş. Bunu vefatından sonra Hz. Aişe oraya kurdurmuştu. İbn Ömer, bu çadırın sökülmesini emretmiş ve: "Abdurrahman'ı sadece ameli gölgelendirir." demişti. Tarih âlimlerinin çoğuna göre Âbdurrahman, hicretin ellisekizinci senesinde vefat etmiştir. Vakidî, katibi Muhammed b. Sa'd, Ebu Ubeyd ve diğer bazı tarihçilerin ifadelerine göre Âbdurrahman, hicretin elliüçüncü senesinde

vefat etmiştir. Hicri ellidördüncü senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [13]

Abdurrahmaısrin, Şam Arapları Hükümdarı Cudi'nîn Kızı Leyla Île Olan Hikayesi

Zübeyr b. Bekkar, Dahhak el-Hizamfnin şöyle dediği rivayet etmiştir: Cahiliyeti zamanında Âbdurrahman b. Ebi Bekir, ticare için Şam'a geldi. Orada Cudi'nin kızı Leyla'yı hurma lifinden örülmüş bir sergi üzerinde gördü. Leyla'nın çevresinde hizmetçileri vardı. Âbdurrahman onu çok beğendi.
İbn Asakir'in ifadesine göre Âbdurrahman, Leyla'yı Busra şehrinde gördü ve onun için şu şiiri söyledi:
"Leyla'yı andım, ama arada Semave gölü var.
Bana ve Cudi'nin kızı Leyla'ya ne olmuş, o, nerden bana gelecek. Onun gönlü Harisidir, Basra'ya inanır veya gönüllere konaklar.
Ben ona, ölüp çürüdükten sonra kavuşabilirim.
Belki de insanlar seneye hac ettikten sonra ona kavuşabilirim."
Hz. Ömer, ordusunu Şam'a gönderdiği zaman komutana şu talimatı verdi: "Cudi'nin kızı Leyla'yı ele geçirirsen, onu Ebu Bekir'in oğlu Ab-durrahman'a ver." Komutan Leyla'yı ele geçirdi ve Abdurrahman'a teslim etti. Âbdurrahman, onu beğendi ve zevce edindi. Diğer zevcelerinden üstün tuttu. Nihayet zevceleri, bundan rahatsız olarak Leyla'yı Hz. Aişe'ye şikayet ettiler. Hz. Aişe de bu tercihinden dolayı Abdurrahman'ı kınadı ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki sanki Leyla'nın dişleri ile nar tanelerini emer gibi oluyorum." Bir süre sonra Leyla'nın dişleri ağrıyıp döküldü, yüzü çirkinleşti. Âbdurrahman, ondan hoşlanmadı ve ona eziyet etmeye başladı. Bunun üzerine Leyla da Abdurrahman'ı, Hz. Aişe'ye şikayet etti. Hz. Aişe Abdurrahman'a şöyle dedi: "Ey Âbdurrahman, önceleri Leyla'yı çok sevdin ve aşırı gittin. Şimdi de ona kızıyorsun ve onu sevmemekte aşın gidiyorsun, ya ona insaflı ol veya onu ailesine gönder."
Zübeyrî, Hişam'm babası Urve'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hattab oğlu Ömer, Şam'ı fethettiği zaman Cudi kızı Leyla'y Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'a hediye etti. Leyla, Dımaşk çevresindeki Arapların hükümdarının kızıydı." Doğrusunu Allah bilir. [14]

Ubeydullah B. Abbas

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmutta-lib el-Kureyşi el-Haşimî. Peygamber (s.a.v.)'m amcasının oğluydu. Kardeşi Abdullah'tan bir yaş küçüktü. Anası, Ümmü'1-Fadl Lübabe binti Haris el-Hilaliye'dir. Ubeydullah, keren sahibi, mert, yakışıklı, endamı güzel bir kimseydi, güzellikte babası Abbas'a benzerdi. Önceki kısımlarda rivayet ettiğimiz gibi Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah'ı, Ubeydul-lah'ı ve Kesir'i saf halinde yanyana dizer, sonra onlara: "Hanginiz önce bana gelirse, ona şunu ve şunu vereceğim." der, onlar da koşarak gelir, Rasûlullah (s.a.v.)'ın sırtına ve göğsüne otururlar. Rasûlullah (s.a.v.) da onları kucaklayıp Öperdi.
Hz. Ali, halifeliği zamanında Ubeydullah'ı Yemen valiliğine atadı. Ukeydullah, hicretin otuz altıncı ve otuz yedinci senelerinde insanlara hac ettirdi. Hicretin otuz sekizinci senesi olunca Ubeydullah ile Muavi-ye tarafından hac emin olarak gönderilen Yezid b. Semüre er-Ruhavî arasında çıktı. Sonra ikisi, Şeybe b. Osman el-Hacbî'nin hac emirliği yapması hususunda anlaştılar. Bunun üzerine Şeybe, o senede insanlara hac ettirdi. Muaviye, daha sonra iktidan ele geçirince Büsr b. Ertat,
Ubeydullah'a musallat oldu, onun iki çocuğunu öldürdü. Bunun üzerine Yemen'de bazı çarpışmalar cereyan etti ki, bunların bir kısmını önceki sayfalarda anlatmıştık. Ubeydullah ile kardeşi Abdullah, Medine'ye gelir. Abdullah, Medinelilere ilim ziyafeti çeker, Ubeydullah da onlara cömertlikte bulunurdu.
Rivayet olunduğuna göre Ubeydullah, kölesi ile birlikte bir seferde bedevilerden bir adamın çadırına uğrayıp konuk olmuş. Bedevi, onu görünce izzet ve ikramda bulunup saygı göstermişti. Güzelliğini ve şeklinin nıünasipliğini görünce karısına:
- Ey kadın, şu misafirimize ikram edecek neyin var? diye sormuş, karısı da:
- Yanımızda sadece şu koyun var. Kızım, bu koyunun sütü ile beslenmektedir, demişti. Bunun üzerine bedevi:
- Şu koyunu mutlaka kesmemiz gerekir, demiş, karısı da:
- Kız çocuğunu açlıktan öldürecekmisin? diye sorunca, bedevi şu cevabı vermişti:
- Kız çocuğun ölse bile şu koyunu keseceğim.
Böyle dedikten sonra bedevi, bıçağı alıp koyunu kesmiş, derisini yüzmüştü. Koyunu keserken şu şiiri söylemişti:
"Ey komşum, çocuğu uyandırma, eğer uyandırırsan koyunun kesilmesine ağlar. Bıçakta elimden düşüp gider"
Kestiken sonra koyunu pişirip hazırlamış, Ubeydullah ile kölesinin önüne koyup onlara yedirmişti. Ancak Ubeydullah, koyunu keserken bedevi adam ile karısı arasında geçen konuşmaları duymuştu. Evden ayrılacağı zaman kölesine şöyle demişti:
- Yanında ne kadar para var?
- 500 dinar var, nafakamdan arttı.
- O 500 dinarı şu bedeviye ver.
- Subhanallah! Ona 500 dinar mı vereceksin? O sana ancak değeri 500 dirhem olan bir koyun kesti.

- Yazıklar olsun sana. Allah'a yemin ederim ki, o bizden daha cömert ve kerem sahibidir. Ben ona malımın sadece bir kısmını veriyorum, oysa o bütün varlığını bize ikram etti. Kendini ve çocuğunu aç bırakma pahasına da olsa koyunu kesip bize ikram etti."
Bu olaydan haberdar olan Muaviye, şöyle demişti: "Allah, Ubeydul-lah'm hayrını versin. O, hangi yumurtadan çıkmış ve hang rahime girmiştir?" Yani onun anası ve babası kimdir, biliyor musunuz?
Halife b. Hayyat'm ifadesine göre Ubeydullah, hicretin elli sekizinci senesinde vefat etmiştir. Başkalarına göre o, Muaviye'nir oğlu Yezid döneminde vefat etmiştir. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam dedi ki: Ubeydullan hicretin seksen yedinci senesinde vefat etti, vefatı Medine'de oldu. Vemen'de vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Peygamberimiz ,)'den rivayet ettiği bir hadis vardır: imam Ahmed b. Hanbel,
Ubeydullah b. Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Umeysa (veya Rumeysa) kocasını şikayet için Rasûlullah (s.a.v.) 'in vanma geldi. Kocasının kendisiyle cinsel ilişkide bulunmadığını iddia etti az sonra kocası geldi. Karısının yalan söylediğini ileri sürdü. Böyle söylemekle kendisinden ayrılıp ilk kocasına dönmek istediğini iddia etti Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Umeysa'ya şöyle dedi: "Başka bir erkek senin balçığını tatmadıkça ilk kocana dönemezsin." [15]

Mü'mînlerîn Annesi Hz. Aişe

Hz. Aişe, Ebu Bekir Sıddık'm kızı ve Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi-dir. Rasûlullah'm zevceleri arasında en çok sevdiği Hz Aişe idi. Onun suçsuzluğu, yedi kat gökten bildirilmişti. Anası, Ümmü Ruman binti Âmir b. Üveymir el-Kinaniye'dir. Hz Aişe'nin künyesi, Ümmü Abdullah'tır. Rivayete göre ona bu künyeyi Rasûlullah (s.a.v.) takmıştır. Abdullah'ın annesi diye künyelenmesinin sebebi, kız kardeşinin oğlu Abdullah b. Zübeyr'dir. Başka bir rivayete göre Hz. Aişe, Rasûlullah'tan bir düşük yapmış, buna da Abdullah adını vermiştir. Rasûlullah, ondan başka bakire bir kadınla evlenmiş değildir. Ondan başka herhangi bir karısının yatağında iken kendisine vahiy nazil olmuş değildir. Zevceleri arasında ondan daha çok sevdiği bir kadın yoktu. Hz. Hatice'nin vefatından sonra Mekke'de onunla evlendi, bir melek onu ipek örtü içerisinde Rasûlullah (s.a,v.)'a iki yada üç kez getirerek: "îşte zevcen budur." demişti. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Aişe'yi anlatmıştı. Şöyleki: "Örtüyü kaldırdığımda seni gördüm ve dedim ki: Eğer bu Allah'tansa Allah bu işi başa çıkaracaktır."
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Aişe'yi, babası Ebu Bekir'den istedi. Babası da şöyle dedi:
- Ya Rasûlallah, Aişe sana helal olur mu?
- Evet.
- Ben senin kardeşin değil miyim?
- Evet, ama islâm da kardeşimsin. Aişe, bana helaldir.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Aişe ile evlendi. Aişe, onun yanında adet görme çağına geldi. Bunu "es-Sire" bölümünün başında anlatmıştık. Bu hadise, yani Rasûlullah'm Aişe ile evlenmesi, hicretten iki sene önce olmuştu. Bir sene önce olduğuna dair rivayetler de vardır. Nikah akdi esnasında Hz. Aişe, altı yaşındaydı. Dokuz yaşma girdiğinde Bedir savaşından sonra Resulullah (s.a.v.), hicretin ikinci senesinin Şevval ayında onunla gerdeğe girdi ve onu çok sevdi, iftiracılar ona bühtan sürüp yalan söyledikleri zaman bu hadise Cenâb-ı Allah'ın çok ağrına gitti. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, zamanla onun suçsuzluğuna dair on Kur'ân ayeti indirdi. Bunu önceki kısımlarda detaylı olarak anlatmıştık. Müreysi gazvesi esnasında onunla ilgili olarak nazil olan ayet ve hadisleri şerh etmiş, bunu tefsirimizde ikna edici bir şekilde açıklamıştık. Hamd ve minnet Allah'adır. Hz. Aişe'nin suçsuzluğunun Kur'ân ayetleri ile bildirilmesinden sonra ona iftira edenlerin kafir olacaklarına dair âlimlerin icması vardır. Peygamberimizin diğer zevcelerine iftira atanların kafir olup olmayacakları hususunda âlimler ihtilafa düşerek iki görüş ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin en doğru olanına göre diğer zevcelere iftira sürenler de kafir olurlar. Çünkü iftiraya uğrayan, Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesidir. Hz. Aişe'ye iftira atıldığı zaman Cenâb-ı Allah gazaba gelmişti. Çünkü o, Rasulûllah (s.a.v.)'m zevcesi idi. Demek ki Hz. Aişe ile peygamberin zevceleri bu hususta eşittirler. Hz. Aişe'nin ayrıcalıklarından biri de şu idi ki, Rasûlullah (s.a.v.), gece sıralaması hususunda ona iki gece ayırmıştı. Bu gecelerden biri, Sevde'nin payı idiki Şevde, Rasûlullah'm gözüne girmek için hakkını Hz. Aişe' ye devretmişti. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken Hz. Aişe'nin sırasında, onun odasında, başı onun göğsü ile gerdanı arasında iken vefat etti.
Peygamber (s.a.v.), dünyadan ayrılışının son deminde ve ahirette intikalinin ilk anında iken Cenâb-ı Allah, onun tükürüğüyle Hz. Aişe'nin tükürüğünü birleştirdi ve Peygamber Efendimiz vefat edince Hz. Aişe'nin odasına defnedildi.
İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aişe'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ölüm bana kolay geliyor. Çünkü Cennet'te Aişe'nin avucunun beyazlığını gördüm." Bu da Peygamber Efendimiz'in Hz. Aişe'ye olan büyük sevgisini gösteriyor Cennet'te Aişe'nin avucunun beyazlığım görmekle rahatladığını söylüyor.
Hz. Aişe'nin özelliklerinden biri de onun, Peygamber (s.a.v.)'m zevceleri arasında en fazla bilgi sahibi hatta mutlak surette bütün kadınların en bilgilisi olmasıdır. Zührî dedi ki: Hz. Peygamberin zevcelerinin ilmi ile diğer bütün kadınların ilmi toplansa, Aişe'nin ilmi bunlarınkin-den daha üstün olur."Ata b. Ebi Rebah dedi ki: "Aişe, insanların en faki-hi ve en âlimi idi, genel olarak insanların en iyi görüşlüsüydü."

Urve dedi ki: "Aişe'den daha iyi fıkıh, tıp ve şiir bilen başka bir kimse görmedim. Ebu Hüreyre dışında onun kadar Rasûlullah'tan çok rivayette bulunan başka bir kadın ve erkek mevcut değildir. Allah ondan razı olsun."
Ebu Musa el-Eş'arî dedi ki: "Muhammed'in ashabından bir hadisi anlamakta güçlük çeken biri yanımıza gelip de o hadisi Aişe'ye sorduğumuzda mutlaka o hadisle ilgili olarak onun yanında bilgi bulurduk."
Ebu Duha, Mesruk'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:" Muhammed'in büyük sahabelerinin, Hz. Aişe'ye feraizi sordukların gördüm." "Dininizin yarısını şu Hümeyra'dan (Aişe'den) alın", mealinde nakledilen ve birçok fıkıhçı ile usul âliminin aldandığı hadise gelince, bunun aslı yoktur. Islâmî kaynaklarda böyle birşey sabit değildir. Ben bunu şeyhimiz Ebu Haccac el-Mizzî'ye sorduğumda: "Bunun aslı yoktur." dedi. Sonra Hz. Aişe'nin talebesinden Amre binti Talha kadar başka bilgin kadın mevcut değildir. Mü'minlerin annesi Aişe, sahabelerin arasında sadece kendisinin bildiği bazı meselelerle şöhret bulmuştu. Yine bazı seçme meseleler onun yanında vardı ki, bunların hilafına bir nevi teville ilgili haberler varid olmuştur. Birçok imam derlemeler yapmışlardır. Mesela Sabi dedi M: Mesruk, Aişe'den hadis rivayet ettiği zaman şöyle derdi: "Sıddık'm kızı Sıddıka ve Rasûlullah (s.a.v.)'m sevgilisi, yedi kat gökten suçsuzluğu ilan edilen Aişe bana dedi ki:"
Sahih-i Buharî'den rivayet olunduğuna göre Amr b. As, şöyle demiştir:
"Dedim ki:
- Ya Rasûlallah, insanlar arasında en çok kimi seversin?
- Aişe'yi severim.
- Ya erkeklerden en çok kimi seversin?
- Aişe'nin babasını severim."
Yine Sahih-i Buharı ile Ebu Musa'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Erkeklerden birçok kimse olgunluğa ermiştir, ama kadınlara gelince onlardan sadece İmran kızı Meryem, Hüveylid kızı Hatice ve Firavn'm zevcesi Asiye olgunluğa ermişlerdir. Aişe'nin diğer kadınlara nisbetle üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere nisbetle üstünlüğü kadardır."
Âlimlerden, Hz. Aişe'nin Hz. Hatice'den üstün olduğu görüşünde olan birçok kimse, bu hadisi delil olarak ileri sürerek kendi görüşlerini takviye etmişlerdir. Çünkü bu hadiste anılan üç kadın ile diğerlerinin adları dahil olmuştur. Bunu Buharf nin rivayet ettiği hadis de teyid etmektedir. Şöyle ki: ismail b. Halil, Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hatice'nin kızkardeşi Hüveylid kızı Hale, Rasûlullah (s.a.vjm yanma gelmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.), onun sesini Hatice'nin sesine benzeterek heyecanlandı ve: "Allah'ım, bu Hale'dir." dedi. Ben de, onun bu hareketini yadırgayıp kıskandım ve şöyle dedim: "Kureyş'in avurtları kızarmış ve ilk zamanlarda ölüp gitmiş yaşlı bir kadınını (Ha-pce yi) ne de çok anıyorsun! Oysa Allah, onun yerine sana ondan daha m bir kadın vermiştir (ki o da benim)."
- Başka bir rivayette ise Rasûlullah (s.a.v.)'ın Aişe'ye şu cevabı verdi-S kaydedilmektedir: "Andolsun ki Allah, bana Hatice'den daha hayırlı £ir kadını vermiş değildir." Ancak bu rivayetin senedi sahih değildir. ız> Hz. Hatice'nin vefatından bahsederken bunu uzun uzadıya anlatmıştık. Yine o bölümde Hz. Hatice'nin, Hz. Aişe'ye üstün olduğunu ileri sürenlerin delillerini de nakletmiştik. O delili burada tekrarlamaya gerek yoktur.
Buharı, Aişe'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) günün birinde Aişe'ye şöyle demiştir:
"Ey Aişe! îşte Cebrail burada olup sana selam söylüyor." Aişe diyor ki:Ben de şöyle cevap verdim:"Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi onun üzerine olsun ey Allah'ın Rasûlü. Benim görmediğimi görüyorsun."
Sahih-i Buharf de sabit olan bir rivayette anlatıldığına göre insanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'a, Aişe'nin yanında bulunduğu günde hediye ve-rirlermiş. Aişe'nin yanma hangi günde gideceğini araştırırlar, o günde ona hediyelerini takdim ederlermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)-'m zevceleri Ümmü Seleme'nin yanma gidip toplandılar ve ona şöyle dediler: "Rasûlullah (s.a.v.)'a de ki; kendisi hangi zevcesinin yanında olursa olsun insanlara, kendisine her zaman ve her yerde hediye verebileceklerini anlatsın."
Ümmü Seleme diyor M: "Rasûlullah (s.a.v.), yanıma geldiğinde bunu kendisine söyledim. Ancak o benim bu sözümü dinlemedi."
Kadınlar yine Ümmü Seleme'ye aynı şeyi söylediler. Ümmü Seleme, bu dileğini Rasûlullah'a tekrar arzetti, ancak o yine dinlemedi. Tekrar Rasûlullah yanına geldiğinde Ümmü Seleme aynı şeyi söyleyince Rasûlullah (s.a.v.), ona şu karşılığı verdi:
"Ey Ümmü Seleme! Aişe hakkında bana eziyet etme. Allah'a yemin ederim ki, Aişe dışında sizlerden herhangi birinizin yatağında bulunduğum zaman bana vahiy nazil olmuş değildir."
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m zevceleri, Hz. Fatıma'ya haber gönderip dileklerini ona ilettiler, o da gidip Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle dedi:
- Zevcelerin Ebu Bekir'in kızı Aişe konusunu dile getirerek, kendileri hakkında adil davranmalarım diliyorlar.
- Ey kızcağızım! Benim sevdiğimi sen sevmez misin?
- Evet severim.
- Sen de şu Aişe'yi sev."
Sonra Rasûlullah'm zevceleri, Zeynep binti Caljş'ı Rasûlullah'a gönderdiler. O da gidip onunla görüştü. Yanında Aişe de vardı. Zeynep, konuşmaya başladı ve Aişe'ye dil uzattı, Aişe de kendini savundu ve onu cevap veremez hale getirdi. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), Aişe'ye baktı: "İşte bu, Ebu Bekir'in kızıdır." dedi.
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ammar, Cemel savaşı esnasında insanları Talha ile Zübeyr'e karşı savaşmaya davet

etmek üzere geldiğinde Hz. Ali'nin oğlu Hasan'la birlikte Küfe camimin minberine çıkıp nutuk irad etmeye başladı. O esnada adamın birinin Hz. Aişe'ye tahkir edici sözler sarfettiğini işitince Ammar, ona şu karşılığı verdi: «Sus; tard edilmiş, yerilmiş olarak sesini kes! Allah'a yemin ederim ki Aişe, dünyada ve ahirette Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesidir ama Cenâb-ı Allah, kendisine mi yoksa ona mı itaat ettiğinizi tesbit etmek için sizi imtihan etti."
îmam Ahmed b. Hanbel, Aişe'nin kapıcısı Zekvan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Abbas, Aişe ile görüşmek için izin istemeye geldi. Ben de içeri girdiğimde Aişe'nin başucunda kardeşi Abdurrah-man'ın oğlu Abdullah duruyordu. îbn Abbas'm içeri girmek için izin istediğini söyledim. Yeğeni Abdullah, onun üzerine kapanarak: "Aişe ölüyor, Abdullah b. Abbas ise onunla görüşmek için izin istiyor öyle mi!" dedi. Aişe de: "İbn Abbas'ı bırak da gelsin." dedi. Kapıda duran îbn Abbas şöyle dedi: "Ey anacığım! Doğrusu Ibn Abbas, senin salih oğullanndan-dır. Sana selam veriyor ve seninle ve dalaşıyor." Bunun üzerine Aişe bana: "İstersen izin ver de gelsin. Ben de İbn Abbas'ı içeri aldım. îbn Abbas, içeri girip oturunca şöyle dedi:
- Sana müjdeler olsun ey anacığım.
- Ne müjdesi?
- Muhammed ve dostlarla buluşman için sadece ruhun bedenden çıkması gibi bir engel kalmıştır. Sen Rasûlullah (s.a.v.)'ın zevceleri arasında en çok sevdiği kadınsın. Rasûlullah (s.a.v,) da iyi ve temizden başka birşeyi sevmezdi. Ebva gazvesi gecesinde gerdanlığın düşmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) ve insanlar sabahladıklarında yanlarında su yoktu. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, teyemmüm ayetini inzal buyurdu. Bu da senin sebebinle olmuştu. Bu ruhsatı Cenâb-ı Allah, bu ümmete senin sebebinle indirdi. Allah, senin suçsuzluğunu yedi kat göğün üzerinden bildirdi. Bu suçsuzluğunu bildiren ayetleri ruhu'1-emin getirmişti. Bu
ayetler, Allah'ın mescidîerinin tamamında gece ve gündüz okunmaktadır.
^ Ey İbn Abbas, beni rahat bırak, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben unutulmuş, hatırlanmaz biri olmayı çok isterdim."
Hz. Aişe'nin fazilet ve menkıbelerine dair pek çok hadis vardır. O bu senede (hicretin ellisekizinci senesinde) vefat etti. Bir sene önce vefat ettiğine dair bir rivayet bulunduğu gibi, bir sene sonra vefat ettiğine dair ır fiyayette bulunmaktadır. Meşhur kavle göre hicretin ellikesizinci senesinin ramazan ayında vefat etmiştir. Şevval ayında vefat ettiğine aır zayıf bir görüş yardır. En meşhur kavle göre hicretin ellisekizinci -
senesinin ramazan ayının on yedinci gecesinde, (salı) vefat etmiştir. Ba-
mezarlığına gece defnedilmesini vasiyet etmiştir. Namazım, vitir naazından sonra Ebu Hüreyre kıldırmıştır. Mezarına beş kişi inmiş ve işini tamamlamıştır. O beş kişi şunlardı: Zübeyr b. Avvam ile kızkardeşi Esma'mn oğulları Abdullah ile Urve, kardeşi Ebu Bekir oğlu Muhammed'in oğulları Kasım ile Abdullah ve Ebu Bekir'in oğlu Abdur-rahman'm oğlu Abdullah. Vefat ederken Hz. Aişe altmış yedi yaşındaydı. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken Hz. Aişe, on sekiz yaşında idi. Hicret senesinde Hz. Aişe'nin yaşı sekiz veya dokuz idi. Doğrusunu Allah bilir. Allah, ondan, onun babasından ve bütün sahabelerden razı olsun. [16]

Hicretin Ellîdokuzuncu Senesi

Vakidfnin ifadesine göre bu senede Amr b. Mürre el-Cuhenî, Rum diyarına karayoluyla gidip gaza yapmak üzere kışı orada geçirdi. O senede Rum diyarına deniz yoluyla gidip gazve yapılmış değildir. Başkalarının ifadelerine göre bu senede Cünade b. Ebi Ümeyye, deniz seferine gidip gaza yapmıştır. Yine bu senede Muaviye, Ibn Ümmü Hakem'i kötü yönetimi yüzünden Küfe valiliğinden azletmiş, yerine Numan b. Beşir'i vali olarak atamıştır. Yine bu senede Muaviye, Abdurrahman b. Osman b. Affan'ı görevden almıştır. Ubeydullah, Basra valiliğine atanmış, kardeşi Abdurrahman da Horasan valiliğine tayin edilmişti. Abbad b. Ziyad ise, Sicistan valiliğine atanmıştı. Abdurrahman, Yezid'in zamanına kadar Horasan valiliğini sürdürmüştü. Hz. Hüseyin'in öldürülmesinden sonra Abdurrahman, Yezid'in yanına gitmiş, Yezid ona şöyle sormuştu:
- Ne kadar mal getirdin?
- 20 000 000.
- İstersen seninle hesaplaşırız. İstersen de bu malı sana verir ve seni valilikten azlederiz. Yalnız Abdullah b. Cafer'e 500 000 b. dirhem vermeni şart koşuyorum.
- Bu malı bana bırak. Abdullah b. Cafer'e gelince, ona dediğin kadarın iki mislini vereyim.
Yezid, Abdurrahman'ı valilikten azletti, yerine başkasını atadı. Abdurrahman b. Ziyad da, Abdullah b. Cafer'e 1 000 000 dirhem gönderdi' ve: "500 000 dirhem mü'minlerin emirinden, 500 000 dirhem de bendendir." dedi.
Bu sene Ubeydullah b. Ziyad, Basra ve Irak eşrafıyla birlikte Mua-yıye'nin yanma geldi. Ubeyduîlah, eşrafın mertebelerine göre sırayla içeri girmeleri için izin aldı. Son olarak Ahnef b. Kays'ı Muaviye'nin huzuruna aldı. Ubeydullah, Ahnef e saygı göstermezdi, ancak Muaviye, Ahnef i görünce ona hoşgeldin dedi, saygı gösterdi, ikramda bulundu ve tahtında yanında oturttu, mertebesini yükseltti. Sonra gelen misafirler konuşmaya başladılar. Ubeydullah'ı övdüler, Ahnef ise susuyordu Muavi ona sordu:
Ey Ebu Bahr, neyin var, niçin konuşmuyorsun?

- Eğer konuşacak olursam halkın söylediklerinin aksine konuşurum.
- Öyle ise ey heyet, yanımdan çıkıp gidin. Ben, Ubeydullah'ı valiliğinizden azlettim. Beğeneceğiniz bir vali arayın. Günlerce bekleldiler. Emevilerin eşrafından herbirine ayrı ayrı gidip vali olmasını istediler. Ancak hiç kimse valiliği kabul etmedi. Sonra Muaviye, onları toplayıp: "Kimi seçtiniz?" diye sordu. Onlar da anlaşmazlığa düştüler, Ahnef yine susuyordu. Muaviye ona şöyle sordu:
- Neyin var, niçin konuşmuyorsun?
- Ey mü'minlerin emiri, eğer kendi aşiretinden başka birini vali tayin edeceksen, görüş senindir, sen bilirsin.
- Öyle ise Ubeydullah'ı yine size vali olarak atadım."
İbn Cerir'in rivayetine göre Ahnef, Muaviye'ye şöyle demişti:
- Ey mü'minlerin emiri! Eğer kendi aşiretinden birini bize vali tayin edeceksen o zaman biz, Ubeydullah b. Ziyad'a başka birini denk tutmayız. Ubeydullah'tan iyisi yoktur. Eğer aşiretin dışında başka birini vali tayin edeceksen o zaman bekle de biz kararımızı verelim.
- Öyle ise Ubeydullah'ı yine size vali olarak atadım." Bundan sonra Muaviye, Ahnefi Ubeydullah'a tavsiye etti. Ona iyi davranmasını söyledi. Ahnef hakkındaki düşüncesini ve ondan uzak duruşunu beğenmedi. Bundan sonra Ahnef, Ubeydullah'm has adamı oldu. Fitne koptuğu zaman Ubeydullah'a, Ahnef b. Kays'tan başka vefa gösteren biri görülmedi. Doğrusunu Allah bilir. [17]

Yezid B. Rebia İle Zîyad'ın Oğulları Ubeydullah Ve Abbad Arasında Geçen Kıssa

îbn Cerir'in, Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna ile diğerlerinden naklettiğine göre Yezid b. Rebia şairdi. Sicistan'da Abbad b. Ziyad'la beraber bulunuyordu. Ancak Türklerle savaştığı için onunla ilgilenmedi. O esnada halkın hayvan yemi azalmış, sıkıntı baş göstermişti. Bunun üzerine Yezid b. Rebia b. Müferiğ, bir şiir söyleyerek Abbad b. Ziyad'ı yerdi:
"Keşke şu sakallar ot olsaydı da onu, Müslümanların atlarına yem olarak yedirseydik."
Abbad b. Ziyad'm, hayli uzun bir sakalı vardı. Bunun için orada bulunanlar Abbad b. Ziyad'a, Yezid b. Rebia'nın söylediği bu şiirle kendisini kasdettiğini söylemişlerdir. Abbad b. Ziyad, onu yakalamak isteyince kaçmış ve onu bir kaside ile hicvetmişti. Onun hakkında söylediği şiirin bir kısmı şöyleydi:
"Harb'm oğlu Muaviye estiğinde sen kendi yandaşlarına haber ver, dağılanlar.
Annenin Ebu Süfyanla yatmadığım isbatlamak için şahitler bul.
O annen ki, örtüsünü başından sıyırıp atmıştı.
Ancak bu iş son derece karışıktı.
Ve bunun sonucunda korku ve endişeler vardı.
Muaviye b. Harb'e şunu bildirin:
Yemen'den gönderilmiş bir mektup vardır.
"Senin baban yoktur." diye söylense mi kızarsın?
Yoksa baban zina eden bir adamdır, dense mi razı olursun?
Haberin olsun ki senin Ziyad'a olan akrabalığın, filin merkebin oğluyla olan akrabalığı gibidir."
Abbad b. Ziyad, bu durumu bir mektupla kardeşi Ubeydullah'a bildirdi. Ubeydullah, bu beyitleri alarak Muaviye'nin yanına gitti, beyitleri ona okudu. Yezid b. Rebia b. Müferiğ'i öldürmek için ondan izin istedi, ancak Muaviye: "Onu öldürme, onu cezalandır, işi öldürmeye kadar götürme." dedi. Ubeydullah, Basra'ya döndüğünde Yezid'i huzura çağırttı. Ancak Yezid, Ubeydullah b. Ziyad'm kayınpederi Münzir b. Carud'a sığınmıştı. Münzir'in kızı Bahriye, Ubeydullah'm zevcesiydi. Münzir Yezid'i himayesine alıp evinde barındırmıştı ve Ubeydullah'a gidip selam vermişti. Ancak Ubeydullah, arkadan muhafızlarını Münzir'in evine göndermiş, Yezid'i yakalatıp huzuruna getirmişti. Bu manzarayı gören Münzir: "Onu himayeme aldım." deyince, Ubeydullah şöyle dedi:
"Yezid seni ve babanı övüyor, sen bu durumu beğeniyorsun ama beni ve babamı yeriyor, sonra da onu bana karşı himayene alıyorsun." Böyle dedikten sonra Ubeydullah, emir verdi, Yezid'e müshil içirtti. Onu semerli bir eşeğe bindirerek altına pisler vaziyette çarşıda dolaştırdı. Altına pisliyordu, halk onu seyrediyordu. Bundan sonra Ubeydullah, emir verdi, onu Sicistan'a kardeşi Abbad'm yanma sürgün etti. Yezid b. Rebia b. Müferriğ, bu sebeple Ubeydullah b. Ziyad'a şöyle dedi:
"Senin bana yaptığını su yıkar, temizler. Ama benim yaptığım kemiklere işler ve oradan hiçbir zaman silinmez."
Ubeydullah, Yezid b. Rebia b. Müferriğ'in Sicistan'a sürgün edilmesini emrettiği zaman Yemenliler, bu hususta Muaviye ile konuştular. Ubeydullah'm, Yenid'i kardeşi Abbad'm yanma göndererek onu öldürtmek istediğini anlattılar. Bunun üzerine Muaviye, Yezid b. Rebia b. Mü-ferriğ'e haber gönderek huzuruna çağırttı. Yezid, onun huzuruna varınca ağlamaya ve Ubeydullah b. Ziyad'm kendisine yaptıklarını şikayet etmeye başladı. Muaviye de ona şöyle dedi: "Sen onu hicvettin. Sen şöyle ve şöyle diyen adam değil misin?" Yezid de böyle birşey demediğini söyleyip inkar etti. Bu sözleri söyleyenin, Mervan'm kardeşi Abdurrah-man b. Hakem olduğunu iddia etti ve: "Onlar, bu sözleri bana isnad etinek istediler." dedi. Muaviye de Abdurrahman b. Hakem'e kızdı ve Ubeydullah b. Ziyad affedinceye kadar maaşını kesmeye karar verdi. Yezid b.

Rebia b. Müferriğ de yolda gelirken bineğine hitaben söylemiş olduğu şu şiiri Muaviye'nin huzurunda okudu:
"Çüş! Abbad artık sana hükmedemez, sen kurtuldun ve serbest olarak yolunda gidiyorsun.
Ömrüme yemin olsun ki, Muaviye gibi bir önder seni çukura düşmekten kurtardı. O, halkın sağlam ipidir.
Bana bahşettiği güzel nimetlerden dolayı şükredeceğim.
Benim gibi biri de nimet sahiplerine karşı teşekkür etmeye layıktır."
Muaviye, Yezid'e şöyle dedi:
- Her ne kadar bizi hicvettinse de biz sana eziyet dokunduracak değiliz, bunun için sana ilişmeyeceğiz.
- Ey mü'minlerin emiri, beni kullandılar, bir Müslümanın bir Müs-lümana suçsuz yere yapmayacağı şeyleri bana yaptılar.
- Sen şöyle ve şöyle diyen adam değil misin? Ama suçunu bağışladık. Bize iyi muamelede bulunsaydm, bu durumlarla karşılaşmazdın. Şimdi sen hitap edeceğin adamlara .dikkat et. Herkes hicve tahammül edemez. Muamele edeceğin kimseye güzellikle muamele et. Nereye gitmek istiyorsan söyle, seni oraya gönderelim.
Yezid de Musul'u tercih etti. Muaviye, onu Musul'a gönderdi. Daha sonra Basra'ya gidip ikamet etmek için Ubeydullah'tan izin istedi. Ubeydullah da ona bu izni verdi. Bundan sonra Abdurrahman, Ubey-dullah'm yanına gidip gönlünü aldı. Ubeydullah onu affetti. Abdurrahman da şu şiiri ona okudu:
"Sen Harb'm oğullarına katılmış birisin,
Bana iki kızımdan bile daha çok sevimlisin,
Ben seni yalnızca kardeş, amca ve amcaoğlu olarak görüyorum.
Ancak sen beni nasıl görüyorsun?"
Ubeydullah da ona: "Vallahi ben seni kötü bir şair olarak görüyorum." demiş, sonra onu affetmiş ve kestiği maaşını yeniden ödemeye başlamıştı.
Ebu Maşer ile Vakidî dediler ki: Bu senede (hicretin ellidokuzuncu senesinde) Osman b. Muhammed b. Ebi Süfyan insanlara hacc ettirdi. Bu senede Medine valisi, Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'dı. Küfe valisi Nu-man b. Beşir'di. Kûfe'nin kadısı Şureyh'ti. Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad idi. Sicistan valisi Abbad b. Ziyad'dı. Kirman valisi Şerik b. Aver el-Harisi idi- Daha önce oranın valisi Ubeydullah b. Ziyad idi. [18]

Bu Sene Vefat Eden Bazı Şahsiyetler

Ibn Cevzî dedi ki: Bu senede Üsame b. Zeyd vefat etti. Sahih kavle göre -önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi- Üsame, hicretin elli sekizinci senesinde vefat etmiştir. [19]

Şairhatie

Asıl adı Cervel b. Malik b. Cervel b. Malik b. Cüveyye b. Mahzum b. Malik b. Katia b. İsa b. Melike'dir. Kısa boylu olduğu için kendisine Ha-tie denilmiştir, şairdir. Cahiliye döneminde yaşamış ve Hz. Ebu Bekir'in zamanında Müslüman olmuştur. Çok hicvederdi, öyleki babasını, annesini, dayısını, amcasını, kendini ve karışım hicvetmiştir. Anasını hicveden bir şiirinde şöyle demiştir:
"Uzak dur, benden uzak bir yerde otur. Allah âlemleri senden kurtarsın ve rahata kavuştursun.
Sen kalbur musun, sana bir sır verdiğimde onu hemen elersin.
Konuşan kimseler için bir ocak mısın?
Ey acuze, Allah sana kötülük versin, oğullarından da sana işkence ulaştırsın."
Babasını, amcasını ve dayısını hicveden bir şiirinde de şöyle demiştir:
"Allah, seni kahretsin ve lanetlesin, sana hakkıyla lanet etsin ey baba, ey amca ve dayı. Allah sizi de kahretsin.
Sen rüsvaylıklar yanında ne iyi bir ihtiyarsın, Sen yücelikler yanında da ne kötü bir ihtiyarsın."
Kendini yeren bir şiirinde de şöyle demiştir:
"Bugün dudaklarım kötü söz söylememe müsaade etmedi. Kötü sözleri kime söyleyeceğimi bilmiyorum.
Kendimde Öyle bir surat görüyorum ki, Allah onun yaratılışım çirkinle ştirmiştir.
Bu ne çirkin bir surattır. Bu suratı taşıyan adam da-ne çirkindir."
Halk onu mü'minlerin emiri Hattaboğlu Ömer'e şikayet etti. Müminlerin emiri, onu huzuruna çağırtıp hapsetti. Bu hapsin sebebi de şuydu: Zibrikan b. Bedir onu kendisini hicvettiği gerekçesiyle- Hz. Ömer'e şikayet etmişti. Zibrikan'ı şu şiiri ile hicv etmişti:
tyi ahlakı aramayı bırak, bunun için yola koyulma ve arama. Otur oturduğun yerde! Sen, sadece yiyen ve giyen bir kimsesin."
Hz. Ömer de Zibrikan'a şöyle demişti: "Seni hicvettiğini sanmıyorum, sen yiyen ve giyen bir kimse olmak istemez misin?" Zibrikan da: "Ey mü'minlerin emiri, bundan daha sert bir hiciv olamaz." demişti. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hassan b. Sabit'e haber gönderip, yanına çağırmış ve bu şiirin manasını ona sormuş. Hassan da şöyle demişti: "Ey mü'minlerin emiri! Hatie bu şiiri ile Zibrikan'ı hicv etmemiş, ancak onun yemekten başka birşey düşünmediğini, göbekli bir kimse olduğunu söylemek

istemiştir." Bunun üzerine Hz. Ömer, şair Hatie'yi hapsetti ve ona: "Ey habis! Müslümanların ırzına dil uzatmana engel olacağım!" dedi. Sonra Amr b. As araya girerek Hz. Ömer'den onu affetmesini istedi. Hz. Ömer de artık kimseyi hicv etmemesi için ondan söz aldı. Tev-be etmesini istedi ve tevbe ettirip onu salıverdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ömer, onun dilini kesmek istemiş, ancak araya bazı şefaatçiler girmiş, nihayet Hz. Ömer'in serbest bırakmasını sağlamışlardı.
Zübeyr b. Bekkar, Zeyd'in babası Eslem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ömer, Şair Hatie'nin hapisten çıkarılmasın emretti. Çünkü onun için Amr b. As şefaatçi olmuştu. Başkaları da araya girmişlerdi. Hatie hapisten çıkarıldı, ben de orada hazır bulunuyordum. Hapisten çıkarken Hatie şu şiiri okumaya başladı:
"Zi Merah'ta ince tüylü küçük çocuklar için ne dersin, ey Ömer orada ne su vardır, ne de ağaç.
Karanlık dipsiz bir çukurda onlar için azık kazanmak amacıyla kendilerini terk edip gelmişim.
Merhamet et, insanların Rabbı seni doğru yola iletsin ey Ömer.
Sen o imamsın ki, kendi peygamberinden sonra gelmişsin, insanlar yasakların kilidini sana vermiştir.
O çocuklar sana geldiklerinde seni tercih etmezler ama, onların canları için senin nefsinde infial meydana gelir. Kumlukta meskenleri olan, vadileri arasında kaderin perdesi altında yaşayan küçücük çocuklara lütfet.
Canım sana feda olsun. Benimle onlar arasında vadinin genişliği vardır, öyle bir vadi ki ondan haber alınamaz"
Hatie: "Zi Merah'taki yavrular için ne dersin ey Ömer?" derken Hz. Ömer ağlamış, Amr b. As ta şöyle demişti: "Gök kubbe Hatie'yi terk ettiİn için ağlayan adamdan (Ömer'den) daha adaletli birini altında bulundurmamış, yerküre de, üzerinde taşımamıştır."
Anlatıldığına göre Hz. Ömer, insanları artık hicv etmemesi için Hatie'nin dilini kesmek üzere onu bir kürsünün üzerine oturtup bıçağı getirtmişti. İnsanlar da: "Ey mü'minlerin emiri; Hatie, artık kimseyi hicv etmeyecektir." demiştiler ve ona: "Artık kimseyi hicv etmeyeceğim de.M diye işaret etmişlerdi. Hz. Ömer de: "Ancak böyle yaparsan kurtulursun." demiş, arkasını döndüğünde Hz. Ömer ona: "Ey Hatie, hicivden vazgeç." demiş, o da vaz geçmişti. Hz. Ömer de ona şöyle demişti: "Ey Hatie seni Kureyş'ten bir gencin yanında görüyor gibi oluyorum. Sana bir yastık katlamış, bir yastığı da sermiştir, sen bize bir şarkı oku ey Hatie" Hz. Ömer böyle deyince, Hatie de insanların ırzlarına dokunan bir şarkı okumaya başlamıştı.
Ben, daha sonra Hatie'yi Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah'm yanında gördüm. Ona bir yastık katlamış, başka bir yastığı da sermişti. Ubey-dullah, ona: "Ey Hatie, bize şarkı oku." deyince o da bir şarkı okumaya başladı. Ben kendisine dedim ki: "Ey Hatie! Hz. Ömer'in sana şöyle ve şöyle dediği günü hatırlıyor musun?" Ben böyle deyince Hatie ürktü ve şöyle dedi: "Allah Ömer'e rahmet etsin, eğer o hayatta olsaydı böyle yapamazdık." Bundan sonra Ubeydullah'a dönüp şöyle dedim: "Babanın şuna şöyle dediğini işittim, babanın sözünü ettiği o Kureyşli genç de sensin."
Zübeyr, Dahhak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ömer, Ha-tie'ye şöyle dedi:
- Şiir söylemeyi bırak.
- Bırakamam.
- Niçin?
- Şiir okumakla çoluk çocuğumun nafakasını temin ediyorum. Ayrıca dilimin arzusunu da tatmin ediyorum.
- Öyle ise övmeyi ve yermeyi bırak.
- Övme ve yerme nasıldır ey mü'minlerin emiri?
- Falan oğulları falan oğullarından daha üstündür, demendir. Sen sadece öv, ama aşırı gitme.
- Ey mü'minlerin emiri, sen benden daha şairsin." Hatie'nin meşhur ve güzel övgülerinden biri de şudur:
"Onları az kınayın, babanızın babası yok olsun, ya da onların kapattığı yeri kapatın.
Onlar benim kavmimdir, eğer bina ederlerse güzel bina ederler. Söz verirlerse sözlerini yerine getirirler, akidlerine sağlamca bağlı kalırlar.
Nimet onlarda olursa karşılığını verirler.
Kendileri nimet verirlerse onu bulandırırlar ve gayret göstermezler."
Anlatıldığına göre şair Hatie, can çekişirken kendisine: "Vasiyetini yap" dediler. "Size vasiyetimi şiirle yapacağım." dedi, bir şiir okudu:
"Şiir zordur, merdiveni uzundur.
Onu bilmeyen kimse merdivenine çıktığı zaman,
Ayakları kayıp aşağıya düşer,
Hakkını veremeyen kimse şiir okuyamaz.
"Onu Arapça okumak isterse de Acemce okur, düzgün okumak ister ancak ifadeyi bozar."
"el-Muntazam" adlı eserde Ebu'l-Ferec İbn Cevzî dedi ki: Şair Hatie, hicretin elli dokuzuncu senesinde vefat etmiştir Abdullah b. Amir b. Küreyz de bu senede vefat etmiştir. [20]

Abdullah B. Malik B. Kaşeb

Bu zatın asıl adı, Cündeb b. Nadle b. Abdullah b. Rafi el-Ezdf dir. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Abdülmuttalib oğullarının

müttefikidir. İbn Bahine diye bilinir. Annesinin adı, Bahine Binti Eret'tir. Eret'in adı da Haris b. Muttalib b. Abdumenaf tır
Abdullah b. Malik, İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Rasûlullah'ın sahabeleri arasına katıldı. Çokça ibadet eden
namaz kılan, oruç tutan bir kimseydi. Hemen hemen zamanının tamamını oruçlu geçirirdi. İbn Sa'd dedi ki: Abdullah b. Malik
Medine'ye otuz millik mesafede Batnu Rim'de ikamet ederdi. Mervan'm ikinci valiliği zamanında vefat etti. Mervan'm ikinc
valiliği, hicretin kırk beşinci senesi ile elli sekizinci senesi arasında olmuştu. Tuhaftır ki İbn Cevzî, Muhammed b. Sa'd'm bu
hususiaki sözlerini naklediyor. Orada Abdullah b. Malik'in hicri elli dokuzuncu senede vefat ettiğini söylüyor. Doğrusunu
Allah bilir. [21]

Kays B. Sa'd B. Ubade El-Hazrecî

Babası gibi kadri yüce bir sahabedir. Buharı ve Müslim'in sahihlerinde onun tarafından rivayet edilen bir hadis vardır ki bu
hadis de, cenazeyi görünce onun hatırına ayağa kalkmayı emretmektedir. Yine bu zatın "Müsned"de aşura orucu ile ilgili bir
hadisi ve Rasûlullah (s.a.v.)'m onların evlerinde yıkandığına dair bir hadisi ve diğer hadisleri vardır. Bu zat, on sene süreyle
Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmet etmiştir. Sa-hih-i Buharf de Enes b. Sabit'in şöyle dediği sabittir: " Rasûlullah (s.a.v.)'m nezdinde
Kays b. Sa'd, valinin muhafız komutanı gibi idi."
Kays b. Sa'd, bazı gazalarda Rasûlullah (s.a.v.)'ın sancağını taşımıştır. Rasûlullah (s.a.v.), onu zekat toplamakla
görevlendirmiştir.
Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı Muhacir ve Ensâr'dan 300 kişinin başında seriye komutanı olarak yola
çıkardığında bu seriye-deki askerlere şiddetli bir yorgunluk çökmüş, hepsi bitkin düşüp acıkmışlar, Kays b. Sad da onlara
dokuz deve kesip yedirmişti. Nihayet gidip deniz kıyısında büyük bir balık bulmuşlar, onun etini yemişler ve kıyıda bir ay
ikamet edip o balığın eti ile beslenmişler, hatta şişmanlamışlardı.
Kays b. Sa'd, lider, efendi, sözüne itaat edilen, âlicenâb, Övgüye layık ve cesaretli bir kimseydi. Hz. Ali, onu Mısır valiliğine
atadı. Dehası, taktik ve siyaseti ile Muaviye ve Amr b. As'a karşı direniyordu. Muavi-ye onunla uğraşmaya devam etti, nihayet
Hz. Ali, onu Mısır valiliğinden azletti. Yerine Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i atadı. Ancak Muaviye, Muhammed'i hafife
aldı, horlayıp küçümsedi, onunla uğraşmaya devam etti. Nihayet -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- Mısır'ı onun elinden
aldı.
Kays b. Sa'd, Hz. Ali'nin yanında kaidu Onunla birlikte Siffin ve Nehrevan savaşlarına katıldı. Hz. Ali'nin şehadetine kada
yanından ayrılmadı. Hz. Ali şehid edilince, Medine'ye gitti. Yönetim, Muaviye'nin eline geçince arkadaşları gibi o da be/at
etmek için Muaviye'nin yanına
gitti.
Abdürrezzak, İbn Uyeyne'nin bu konuda şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kays b. Sa'd, Muaviye'nin yanma geldi. Muaviye, ona
şöyle dedi:
- Ey Kays! Diğerleri ile birlikte sende mi bana karşı beratı engelliyordun? Ama Allah'a yemin ederim ki, ben isterdim ki bugür
benim huzuruma tırnaklarımdan biri senin vücuduna geçmiş ve sana işkence verir bir vaziyette huzuruma geleydin.
- Allah'a yemin ederim ki, ben de bu makama gelmek ve sana emirlik selamını vermek istemiyordum.
- Niçin? Sen Yahudi âlimlerinden bir âlimden başka biri değilsin.
- Ey Muaviye! Sen de cahiliye putlarından bir putsun. İstemeyerek İslâm'a girdin ve gönüllü olarak ta İslâm'dan çıktın.
- Allah'ım affet. Ey Kays, sen de bey'at için elini uzat.
- İstersen daha da söylerim, sen de daha fazla konuş."
Musa b. Ukbe dedi ki: 'Yaşlı kadının biri, Kays b. Sa'd'a şöyle dedi:
- Ey Kays! Evimdeki farelerin açlığım sana şikayet ediyorum.
- Bu ne güzel bir kinayedir! Şu kadının evini ekmek, et, yağ ve hurma ile doldurun."
Rivayete göre Kays b. Sa'd'm büyük bir yemek kabı vardı. Gittiği her yere kendisiyle birlikte o kab da dolu olarak götürülür ve
ünleyicisi Şöyle bir duyuruda bulunurdu: "Et ve tiride gelin." Kays'tan önce babası ve dedesi de böyle yaparlarmış.
Urve b. Zübeyr dedi ki: Kays b. Sa'd, 90 000 dirheme bir arazisini Muaviye'ye sattı. Medine'ye geldi. Ünleyicisi şöyle bi
duyuruda bulundu: "Borç para isteyen varsa buraya gelsin!" Kays, bu 90 000 dirhemin 50 000 başkalarına ödünç olarak verdi.
Kalan kısmı da öylece sadaka olarak dağıttı. Bundan sonra da hastalandı. Ziyaretine çok az kimse geldi. Karısı ve Hz. Ebu
Bekir'in kız kardeşi Karibe Binti Ebi Atika: "Şu hastalığımda çok az kimsenin ziyaretime geldiğim görüyorum, belki de
insanlardan alacağım olduğu için yanıma gelmek istemiyorlar," dedi ve borçlularına alacağını bağışladığına dair birer pusula
gönderdi. Onlardaki malını onlara bağışladı ve ünleyicisine şöyle bir duyuru yapmasam emretti:
"Kays b. Sa'd'a borçlu olan kimselerin borçları kendilerine helal edilmiştir." Bu duyurunun yapılmasından sonra akşama
varmadan gelen ziyaretçilerin çokluğundan Kays'm evinin kapısının eşiği kırıldı. Kays şöyle derdi: "Allah'ım, bana mal, hayır
ve hasenat nasib et, doğrusu hayır ve hasenat ancak mal ile olur."
Süfyan-ı Sevrî dedi ki: "Adamın biri, Kays b. Sad'dan 30 000 dirhem borç aldı. Bir süre sonra borcunu ödemeye geldiğinde
Kays, ona şöyle dedi: Biz bir kimseye birşey verdiğimizde verdiğimiz malı geri alan bir kavim değiliz."

Heysem b. Adiy dedi ki: "Ka'be'nin yanında üç kişi, zamanlarındaki en cömert adamın kim olduğu hususunda tartıştılar ve anlaşmazlığa düştüler. Bunlardan biri: "Zamanımızın en cömerdi, Abdullah b. Cafer'dir." dedi. Diğeri: "Kays b. Sa'd'dır." dedi. Üçüncüsü de: "Arabe (İra-be?) el-Evsf dir" dedi. Tartıştılar, sesleri ve gürültüleri Ka'be'nin her ta-ranndan duyulur oldu. Adamın biri, onlara şöyle dedi: "Sizden herbiri-niz, cömert olduğunu iddia ettiği adamın yanma gitsin, kendisine yapacağı bağışlara baksın ve sonra da kesin olarak hükmünü versin." Zamanlarında en cömert adamın Abdullah b. Cafer olduğunu söyleyen adam, Abdullah b. Cafer'in yanma gitti. Abdullah b. Cafer'in, tarlasına gitmek üzere ayağını bineğinin üzengisine koymuş ve harekete hazır vaziyette olduğunu gördü. Abdullah'a: "Ey Rasûlullah'ın amcası oğlu! Ben yolda kalmış bir kimseyim, bana yardım et." dedi. Abdullah da ayağını üzengiden çıkardı ve: "Ey adam, benim yerime sen gel, ayağını şu üzengiye koy, bineğime bin ve şu bineğim, yükü ile birlikte senin olsun. Heybedeki malda senindir, yalnız şu kılıç hakkında seni aldatmasınlar. Bu, Hz. Ali'nin kılıçlarmdandır." dedi.

Adam, arkadaşlarının yanma Abdullah'ın devesi ile döndü, muazzam bir deveydi. Heybeyi açıp baktıklarında içinde 4000 dinar ve ipek şalvar gördüler. Hz. Ali'nin kılıcına da çok kıymet biçtiler.

Zamanlarındaki en cömert adamın Kays b. Sa'd olduğunu söyleyen adam, kalkıp Kays'ın yanına gitti. Kays'm cariyesi gelen adama: "İhtiyacın nedir?" diye sorunca gelen adam: "Ben yolda kalmış bir kimseyim." diye cevap verdi. Cariye de: "Öyleyse senin ihtiyacını karşılamak için Kays'ı uyandırmaya gerek yok. Çünkü ihtiyacını karşılamak kolaydır. Al şu kese senin olsun, içinde 700 dinar var. Bu gün Kays'm evinde bundan başka mal ve para yok. Havuz başında develerimizin bulunduğu yere git, adamımızı gör, bir deve ve bir de köle al. Doğruca yoluna devam edip git." dedi. Kays, uykudan uyanınca cariye gelen adama yaptığı yardımı anlattı. Kays ta yaptığından ötürü teşekkür ederek cariyeyi azad etti ve: "Keşke beni uyandırsaydın da o adama ömrünün sonuna kadar yetecek mal verseydim. Ona verdiğin mal, ihtiyacım belki de tam olarak karşılamayabilir." dedi.

Arabe el-Evsî'nin cömert olduğunu iddia eden adam, Arabe'nin yanma gitti, onun iki kölesinin omuzlarına dayanarak namaz kılmak için evden çıkmakta olduğunu gördü. Arabe'nin gözleri görmüyordu, âmâ idi, yanına giden adam ona şöyle dedi:

- Ey Arabe!
- Evet, söyle bakalım.
- Yolcuyum, yolda kalmışım.

Arabe, elini iki köleden çekti. Sağ elini sol eline vurarak "Oh, oh, Allah'a yemin ederim ki, her sabaha vardığımda ve her akşama vardığımda malımdan alakamı keserim. Şimdi sen şu iki köleyi al, senin olsunlar." dedi. Adam da: "Hayır, ben bunu yapmam." deyince Arabe: "Eğer bunları almazsan ikisini azad ederim, şimdi ikisi de hür olurlar. Dilersen sen al, azad et, dilersen köle olarak alıp çalıştır." dedi ve el yardımı ile duvarı aramaya başladı. Adam da köleleri alıp arkadaşlarının yanına döndü.

Bu hadise üzerine insanlar, Abdullah b. Cafer'in bol miktarda mal vererek cömertlik yaptığını söylediler ve bunun ondan beklenmeyen birşey olmadığını ifade ettiler. Yalnız verdiği mal arasında en kıymetli şeyin Hz. Ali'nin kılıcı olduğunu söylediler. Kays da cömert kimselerdendi, kendi bilgisi dışında cariyesi onun malını vermiş, ne kadar bağışta bulunacağına cariyesi hükmetmişti. Kendisi de uyandığında cariyesinin yaptığı bağışı güzel bulmuş ve bu iyi davranışından Ötürü onu azad etmişti. İnsanlar bu üç kişiden en cömert şahsın Arabe el-Evsî olduğuna karar verdiler. Çünkü o bu hadisede bütün malvarlığını bağışlamıştı. Bu da: "Az veren candan, çok veren maldan" atasözünün bir ifadesiydi."

Süfyan-ı Sevrî, Amr b. Ebi Salih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Sa'd b. Ubade, malını çocuklarına paylaştırdı. Kendisi çıkıp Şam'a gitti ve orada vefat etti. Vefatından sonra da bir çocuğu doğdu. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, Sa'd'ın oğlu Kays'a gidip şöyle dediler: "Baban malını siz-tere paylaştırdı ama şu çocuğun ana karnında olduğunu bilmiyordu. Siz bu^çocuğa da bir pay verin" Kays da şöyle karşılık verdi: "Ben, babam Sa'd'ın yaptığı taksimat oranım değiştirecek değilim, ama payımı şu çocuğa veriyorum."

îbn Ebi Hayseme, Mabed b. Halid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kays b. Sa'd, sürekli olarak işaret parmağını şöylece kaldırır (yani dua eder)di."

Hişam b. Ammar, Kays b. Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir;

Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Hile ve desise ateştedir." dediğini duymuş olmasaydım, ben bu ümmetin en hilekarı ve en desisecisi olurdum."

Zührî dedi ki: "Fitne alevlendiği zaman Arapların dahileri şu beş kişidir: Muaviye, Amr b. As, Muğire b. Şube, Kays b. Sa'd ve Abdullah b. Büdeyl.

Kays b. Sa'd ile Abdullah b. Büdeyl, Hz. Ali ile beraber idiler. Muğire, Taif te uzlete çekilmişti. Hakem olayından sonra Muaviye tarafina geçti."

Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Muhammed b. Ebi Hüzeyfe Mısır'da ayaklanıp yönetimi ele geçirdi. Vali Abdullah b Sa'd b. Ebi Serh'i oradan çıkarıp kovdu. Abdullah, Hz. Osman'ın, Amr b. As'tan sonra Mısır'a tayin ettiği vali idi. Hz. Ali de Abdullah'ı bir süre Mısır valiliğinde bırakmış, sonra onu azlederek yerine Kays b. Sa'd'ı atamıştı. Kays b. Sa'd, vali olarak Mısır'a girince güzel bir yönetim tarzı sergiledi, disiplini sağladı. Bu da hicretin otuz altıncı senesinde olmuştu. Ancak Muaviye ile Amr b. As bu durumdan rahatsız oldular. Kendisine mektup yazarak Ali'ye karşı kendilerinin yanında yer almasını istediler. Ancak Kays, onların bu isteğine uymadı, zahirde onlarla iyi geçindiğini insanlara gösterdi ama, aslında o Hz. Ali ile beraberdi. Ancak Hz. Ali, bu durumdan haberdar olunca Kays'ı valilikten azletti. Mısır'a Ester en-Nehaf yi vali olarak

gönderdi. Ancak Ester de Mısır'a varmadan Rem-le'de öldürüldü. Bunun üzerine Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muham-med'
Mısır'a vali olarak atadı. Muhammed, Muaviye ve Amr'a göre kolay bir lokma idi, bunlar uğraştılar, nihayet Mısır diyarını
Muham-, med'in elinden aldılar. Muhammed öldürüldü ve eşek leşleri arasında yakıldı. Sonra Kays Medine'ye gitti, oradan da
Irak'ta bulunan Hz. Ali'nin yanma gitti, onunla birlikte omuz omuza savaştı. Nihayet Hz. Ali öldürülünce Kays, Hasan'la
beraber oldu. Kays, Hasan ordusunun Öncü kuvvetlerinin komutanı oldu. Hasan, Muaviye'ye be^at edince bu Kays'm ağrına
gitti. Bundan hoşlanmadı. Muaviye'ye itaata yanaşmadı. Sonra kalkıp Medine'ye göçtü, daha sonra Ensâr'dan bir heyetle Mu
aviye'nin yanma geldi, aralarında geçen ağır sözlerden ve azarlamalardan sonra Muaviye'ye bey'at etti. Bundan sonra Muaviye,
ona ikramda bulundu, onu ön saflara geçirdi. Yanında itibar gösterdi. Kays, heyetlerle birlikte Muaviye'nin yanında iken
Bizans hükümdarından Muaviye'ye bir mektup geldi. Mektupta Muaviye'ye: "Araplar arasında en uzun boylu adamın
pantolonunu bana gönder." diye yazıyordu. Muaviye de Kays'a: "Herhalde senin pantolonunu göndermemiz gerekecek." dedi.
Kays, gerçekten çok uzun boylu idi, en uzun boylu adamın başı dahi onun göğsüne ulaşmıyordu. Kalkıp meclisin bir kenarına
çekildi, sonra pantolonunu çıkarıp Muaviye'nin önüne attı. Muaviye de ona "Evine gidip sonra bu pantolonunu bize
gönderseydin olmaz mıydı?" deyince, Kays ona karşı şu şiiri okudu:
"Böyle yapmakla insanların, bu pantolonun Kays'm pantolonu olduğunu bilmelerini heyet huzurunda tesbit etmek istedim.'
Ki insanlar ve Semud kabilesi; Kays kayboldu ve bu, gübre yiyenin pantolonudur, demesinler.
Ben, Yemen kabile sindenim, liderim, zaten insanların bir kısmı lider, bir kısmı da tebaadır.
Benim gibilerle onlara karşı tuzak kur, benim gibi kimseler onlara karşı çok sert ve şiddetlidir.
İnsanlar arasında benim boyum çok uzundur.
Benim soyum, babam ve atam, insanlar arasında beni üstün kıldı.
Şerefim beni onlara karşı yüceltti. Ben diğer adamlara karşı çok yükseğim, uzun boyluyum."
Kays'm pantolonunu eline alan Muaviye, meclisinde bulunan en uzun boylu adama bu pantolonu alıp ucunu burnuna tutarak yere
sarkıtmasını emretti. Adam alıp pantolonu burnunun ucuna tuttu, yere sarkıtınca pantolonun ucu yere değdi.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye'ye Bizans hükümdarı ordusundan iki adam gönderdi. Adamlardan birinin
Bizanslıların en kuvvetlisi, diğerininde en uzun boylusu olduğunu iddia ediyordu. Bunları gönderirken Muaviye'ye şu haberi de
göndermişti: "Milletine bak, milletin arasında bunlardan daha güçlü ve daha uzun boylu bir kimse var m\? Eğer halkın arasında
bunludan daha güçlü ve daha uzun boylu biri varsa, sana şu kadar ve şu kadar esir, şu kadar ve şu kadar da armağan
göndereceğim. Eğer halkın arasında bunlardan daha güçlü ve daha uzun boylu kimse yoksa, üç yıl süreyle benimle barış
antlaşması yap."
Bizans hükümdarının gönderdiği o iki kişi, Muaviye'nin yanına geldiklerinde o, etrafındaki adamlara şöyle sordu:
- Şu Bizanslı adam kadar kuvvetli bir kimse var mı? Yanında bulunanlar şu cevabı verdiler:
- Bunun kadar güçlü olan, ya Muhammed b. Hanefiye'dir, ya da Abdullah b. Zübeyr'dir.
Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefîye getirildi, halk toplandığı zaman Muaviye, yanma gelen Muhammed b. Hanefiye'ye
şöyle dedi:
- Seni buraya niçin getirttiğimi biliyor musun?
- Hayır.
Muaviye, yanına gelen Bizanslı adamın durumunu ve son derece güçlü olduğunu ona anlattı, o da gelen Bizanslı adama dönüp
şöyle dedi:
- İstersen sen yere oturup elini bana uzat ya da ben yere oturayım ve elimi sana uzatayım. Hangimiz yerde oturanı yerinden
kaldırabilirse, onu mağlup etmiş olur, aksi takdirde kendisi mağlup olur. Şimdi söyle bakalım, ben mi yere oturayım, yoksa sen
mi yere oturacaksın?
- Sen otur.
Muhammed b. Hanefîye yere oturdu, elini Bizanslı adama uzattı. Bizanslı olanca gücü ile onu yerinden kaldırmaya veya
kımıldatmaya çabaladı, ama beceremedi. Bu işin çaresini bulamadı ve mağlup oldu. Bizanslının beraberinde gelen diğer
kimseler de arkadaşlarının yenildiğini gördüler, sonra Muhammed b. HanefÎye ayağa kalkıp Bizanslıya sen otur, dedi ve elini
ona uzattı. Bizanslının elini tutar tutmaz onu hemen yerden kaldırdı, hatta havaya kaldırdı, sonra yere bıraktı. Muaviye, bu
manzara karşısında çok sevindi.
Öte yandan Kays b. Sa'd, meclisten kalkıp kenara çekildi. Sonra şalvarını indirip o uzun boylu Bizanslıya verdi, o da şalvarı
giyince uçkuru göğsüne kadar ulaştı. Şalvarın paçaları da yere sürünüyordu. Bunu gören Bizanslı uzun adam yenildiğini itiraf
etti, hükümdarları da Muavi-ye'ye vad ettiği şeyleri (esirleri ve armağanları) gönderdi.
Ensâr, şalvarım halkın huzurunda soyduğu için Kays b. Sa'd'ı kınadığında Sa'd onlara Önceki sayfada nakletmiş olduğumuz şiiri
okuyarak kendini savundu. Bunu Bizanslıları susturmak ve mağlup etmek için yaptığını söyledi.
Kümeydi, Amr b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kays b. Sa'd, iri yarı, ama küçük başlı bir adamdı, çenesinde
seyrek bir sakalı vardı. Büyük bir merkebe bindiği zaman dahi ayakları yerde sürünür-dü."
Vakidî, Halife b. Hayyat ve diğerleri dediler ki: "Kays b. Sa'd, Mua-viye'nin hilafetinin son zamanlarında Medine'de vefa
etmiştir."
Ibn Cevzî, onun bu senede (hicretin elli dokuzuncu senesinde) vefat ettiğini söylemiştir. Biz de onun bu görüşüne katıldık. [22]

Ma'kîl B. Yesar El-Müzenî

Kadri yüce bir sahabedir, Hudeybiye'ye katıldı. Ağacın altında insanlarla bey'atleşirken, ağaç dallarım -yüzüne değmesin diye- Rasûlullah'm başının üzerinden kaldırıp tutuyordu. Bu bey'atten Kur'ân-ı Kerîmde şöyle bahsedilmektedir:
"Ey Muhammed! Allah, inanlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnut olmuştur." (ei-Fetih, ıs.)
Hz. Ömer, onu Basra valiliğine atadı. Basra nehrini kazdı. Bu sebeple o nehire Ma'kil nehri denilmiştir. Onun Basra'da bir ev vardı.
Hasan-ı Basrfnin anlattığına göre ölümle neticelenen hastalığı esnasında Ubeydullah b. Ziyad, Ma'kil b. Yesar'ın ziyaretine gitti. Ma'kil
ona şöyle dedi:
- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'dan işittiğim bir hadisi sana nakledeceğim, eğer bu can çekişme halinde bulunmasaydım bu hadisi sana nakle tmeyecektim. Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim:
"Cenâb-ı Allah, bir kimseyi bir halkın başına yönetici tayin eder de o yönetici, halkını nasihatla kuşatmazsa Cennet'in kokusunu duymaz. Oysa Cennet'in kokusu yüz senelik yoldan duyulur."
Ma'kil b. Yesar, bu senede, (hicri elli dokuzuncu senede) vefat edenlerdendir. [23]

Ebu Hüreyre

Ebu Hüreyre'nin gerek cahiliye gerekse îslâmî dönemdeki ismi hususunda ihtilaf edilmiştir. Babasının adı hususunda da ihtilaf vardır. Bu hususta çeşitli görüşler ileri sürülmüştür ki, "Tekmil" adlı kitabımızda bu isimlerin çoğunu nakletmiştik. İbn Asakir de bunu tarihinde nakleder. Meşhur rivayete göre Ebu Hüreyre'nin adı, Abdurrahman b. Sahr'dır. Ezd kabilesinden sonra da Devs kabile sindendir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre cahiliye döneminde adı Abdüşems idi. Abdi-nehim, Abdiganem olduğuna dair bazı zayıf kaviller de vardır. Ebul-Es-ved künyesi ile çağrılırdı. Rasûlullah (s.a.v.), ona Abdullah adını taktı. Abdurrahman adını taktığına dair bir rivayet de vardır. Rasûlullah (s.a.v.), ona Ebu Hüreyre künyesini de taktı. Rivayete göre o şöyle demiştir: "Yabani bir kedi gördüm, onun yavrularını yanıma aldım. Babam bana: "Şu kucağındaki nedir?" diye sorunca ben de kedi yavrusu olduğunu söyledim. Bunun üzerine babam bana: "Sen Ebu Hüreyre'sin." yani kedi babasısın, dedi."
Sahih hadiste rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), ona "Ebahirr" demiştir. "Ebu Hüreyre" dediği de sabittir.
Muhammed b. Sa'd, îbn Kelbî ve Taberanî dediler ki: Ebu Hüreyre'nin anasının adı, Meymune binti Safih b. Haris b. Ebi Sa' b. Hibbe b. Sa'd b. Salebe idi. Bu kadın Müslüman oldu ve Müslüman olarak vefat etti.
Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok güzel sözler ve hadisler nakletmiştir. sahabelerin hafızlarındandı. Hz. Ebu Bekir, Hz Ömer, Ub b. Ka'b, Üsame b. Zeyd, Nadre b. Ebi Nadre, Fadıl b. Abbas, ve mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den hadis rivayet etmiştir. İlim ehlinden birçok kimse de ondan hadis rivayet etmişlerdir. "Tekmil" adlı eserimizde bu rivayetleri alfabetik sıraya göre naklettik. Şeyhimiz, "Tenzih" adlı eserinde bunu böyle anlatır.
Buharı dedi ki: 800 veya daha fazla sayıda sahabe ve tabiinden ilim adamı, Ebu Hüreyre'den hadis rivayet etmişlerdir.
Amr b. Ali el-Fellas dedi ki: "Ebu Hüreyre gelip Medine'ye yerleşti ve Hayber senesinde Müslüman oldu."
Vakidî dedi ki: "Ebu Hüreyre'nin Zül-Hüleyfe'de bir evi vardı." Başkalarının anlattıklarına göre Ebu Hüreyre, esmer tenli ve omuzlarının arası geniş bir kimse olup Ön dişleri birbirine bitişik bir kimse idi.
Ebu Davud et-Teyalisî, Ebu Aliya'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Hüreyre, Müslüman olduğunda Rasûlullah (s.a.v.) ona: — Sen kimlerdensin? diye sorunca o, Devs kabilesinden olduğunu söyledi. Rasûlullah (s.a.v.) da elini alnının üzerine koyarak şöyle dedi: "Devs kabilesinde hayırlı bir adam olduğunu sanmıyordum."
Zührî, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: " Rasûlullah (s.a.v.yia birlikte Hayber gazvesine katıldım."
Abdürrezzak, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Müslümanlar savaşı tamamladıktan sonra Hayber gününde ben geldim."
Yakub b. Süfyan, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) (Hayber'e gitmek üzere) Medine'den çıktı ve Medine'ye vekil olarak Siba b. Urfuta'yı bıraktı. Ben Medine'ye geldiğimde onlar gitmişlerdi. Sabah namazım Siba'nın arkasında kıldım. Birinci rekatta Meryem sûresini, ikinci rekatta ise Mütaffinn sûresini okudu. Mütaffifm sûresini okuyunca ben kendi kendime dedim ki: Falan adamın babasının vay haline! Ezd diyarında bir adam alış veriş yaparken iki ölçek kullanır. Bunlardan biri tam ölçektir ki, bununla bir mal satın aldığında onu kullanır. Diğeri de eksik ölçektir ki, insanlara mal satarken onu kullanır."
Sahih-i Buharî'de sabit olan bir rivayette anlatıldığına göre sabahında Rasûlullah (s.a.v.)'la buluşacağı gecede Ebu Hüreyre'nin bir kölesi kayıp olmuş, Ebu Hüreyre de bunun üzerine şöyle bir şiir okumuştu:
"Bu gece ne uzun ve meşakkatli bir gecedir.
Sanki bu küfür diyarından dönüp gelen bir gecedir."

Ebu Hüreyre yanma geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.), ona: "İşte kölen budur." demiş, o, kölesini görünce: "Bu, yüce Allah'ın rızası uğruna azad edilmiştir." diye cevap verdi. Müslüman olduktan sonra Rasûlullah (s a.v.)'m yanında kaldı. Hazar'da ve seferde yanından asla ayrılmadı. Ondan hadis dinlemeye çok tutkun idi. Dini bilgileri ondan öğrenmek için çok çaba harcıyordu. Karın tokluğuna onun yanında kalıyordu.

Ebu Hüreyre, bir gün ketenden bir gömlek giyinmiş olarak yürürken vere düşer gibi olmuş ve kendi kendine şöyle demişti: "Ebu Hüreyre, keten gömlek giydiği halde yere düşecek gibi oluyor. Ben minber ile hüc-re-i saadet arasında iken açlıktan dolayı yere düşecek gibi olduğumu hissettim, yere düştüm, yanımdan geçen biri: "Bu delirmiş" diyordu. Oysa ben delirmemiştim, açlıktan öyle yapıyordum. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, açlıktan dolayı karnımı yere dayıyor ve yine açlıktan dolayı karnıma taş bağlıyordum. Kendisinden daha iyi bildiğim halde bir ayeti başka bir adama okuyor ve yanlışım olup olmadığım kendisine soruyordum. Böyle yapmakla da beni yanma alıp evine götürmesini, bana birşeyler yedirmesini ümit ediyordum."

îmam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Abdurrahman b. Ezine es-Sahimi el-A'mâ'dan rivayet etti ki, Ebu Hüreyre şöyle demiştir: "Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın yaratmış olduğu mü'minlerden her kimse benim adımı işitir veya görürse mutlaka beni sever." Ravi Yezid b. Abdurrahman diyor ki: Ben kendisine şöyle dedim:

- Bunun böyle olduğunu nereden biliyorsun ey Ebu Hüreyre?

- Benim annem müşrike bir kadındı. Ben onu İslâm'a davet ediyordum, ama o bu davetime icabet etmiyordu. Yine günün birinde onu İslâm'a davet ettim. Rasûlullah hakkında hoşuma gitmeyecek şeyleri söyledi, ben de ağlayarak Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına gidip şöyle dedim:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Ben annemi İslâm'a davet ediyorum, ama o benim bu davetime icabet etmiyor. Bugün yine onu davet ettim ve senin hakkında hoşuma gitmeyecek şeyler söyledi. Allah'a dua et de Ebu Hüreyre'nin annesine hidayet nasib etsin.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dua etti: "Allah'ım, Ebu Hüreyre'nin annesine hidayet nasib et." Rasûlullah'm bu duasından sonra koşarak yanından çıkıp gittim. Rasûlullah'm duasını anneme müjdelemek istedim. Kapıya vardığımda kapının kapalı olduğunu gördüm. İçeriden ayak sesleri duydum, annem bana dedi ki: "Ey Ebu Hüreyre! Ger-Çek, senin dediğin gibiymiş." Sonra kapıyı açtı, elbisesini giymişti. Başını Örtmek için aceleyle elini başörtüsüne uzatıp şöyle dedi: "Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim." Bu sözü duyar duymaz hemen Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma döndüm, daha Önce üzüntüden ağlamıştım. Bu defa da sevinçten ağlıyordum, ona şöyle dedim:

- Ya Rasûlallah, sana müjdeler olsun. Allah, senin duana icabet etti. Ebu Hüreyre'nin annesine hidayet nasib etti. Ya Rasûlallah, beni ve annemi, mü'min kullarına sevdirmesi için Allah'a dua et.

Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle dua etti: "Allah'ım, Şu kulcağızını ve annesini mü'min kullarına sevdir, onları da bunlara sevdir."

Cenâb-ı Allah'ın yarattığı mü'min kullardan her kim benim adımı duyar, beni veya annemi görürse mutlaka bizi sever." Bu hadis, peygamberlik delili erindendir. Zira Ebu Hüreyre, bütün insanlara sevdi-rilmiştir. Cenâb-ı Allah, onun namını yaymıştır. Cuma günlerinde hatip minberde iken her ülkede ve her camide cemaatın huzurunda onun hutbe esnasında konuşulmamasına dair rivayet ettiği hadis okunmaktadır. Bu da Allah'ın bir takdiridir. Böylelikle onun namı her tarafa yayılmış olmaktadır. Bu, herşeyi bilen güçlü ve muktedir olan yüce Allah'ın takdiridir, insanlar böylece onu severler. Allah ondan razı olsun.

Hişam b. Ammar, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Ben sadece bir beşer olan Muhammed'im. Bir beşerin öfkelenişi gibi ben de öfkelenirim. (Ey Rabbim), ben senden bir söz almışım, o sözü mutlaka yerine getirmeni dilerim. Müslümanlardan bir kimseye eziyet etmiş veya sövmüş veya kırbaçlamış isem o adama yaptığım bu hakareti kıyamet gününde kendi katında o adam için sana yakın olma vesilesi yap."

Ebu Hüreyre dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), günün birinde beni dövmek için kırbacım kaldırdı, keşke vursaydı. Vurmuş olsaydı kızıl tüylü davarlara sahip olmaktan benim için daha iyi olurdu. Bana vuracağı o darbe sebebi ile mü'min bir kimse olacağımı ve Allah'a yaptığı duanın Allah tarafından kabul edileceğini ümid ederdim."

Ibn Ebi Zib, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Senden çok hadis dinliyorum ama unutuyorum.

- Abanı yere ser.

Abamı yere serdim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.):

- Abanı topla, dedi. Ben de abamı topladım. Ondan sonra artık hiçbir hadisi unutmadım."

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman el-A'rec'den rivayet etti ki, Ebu Hüreyre şöyle demiştir: "Siz, Ebu Hüreyre'nin çok hadis rivayet ettiğini iddia ediyorsunuz. Allah sanidinidir ki, ben daha önceleri miskin bir adamdım. Karın tokluğuna Rasûlullah (s.a.v.)'a arkadaşlık ediyor, yanında bulunuyordum. Muhacirler pazarda alış verişle meşgul oluyorlardı. Ensâr da mallarının idaresiyle uğraşıyorlardı. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.) meclisinde hazır bulundum. Şöyle dedi:

- Sözümü tamamlayıncaya kadar kim abasını yere serer, ben sözümü tamamladıktan sonra o abasını toplar ve bundan sonra benden duyduğu hiçbir sözü unutmaz.

Rasûlüllah'm böyle demesi üzerine abamı çıkarıp yere serdim. Konuşmasını tamamladıktan sonra toplayıp kaldırdım. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ondan sonra artık Rasûlul-lah'tan duyduğum hiçbir sözü unutmadım."

Anlatıldığına göre bu hadis, Rasûlüllah'm o esnada yaptığı konuşmayla ilgilidir. Yani Ebu Hüi'eyre, Rasûlullah'ın o esnada yaptığı konuşmadaki kelimelerden hiçbirim unutmamıştır. Ama başka zamanlarda ve yerlerde yapmış olduğu konuşmalardan Ebu Hüreyre'nin unuttuğu olmuştur. Nitekim bu husus, sahih rivayetlerde de açıkça anlatılmaktadır. Çünkü Ebu Hüreyre "Hastalıkların (kendiliklerinden) bulaşmaları ve uğursuzlukları yoktur." ile "Sakın sağlıklı deveyi, hasta devenin yanına getirmeyiniz." hadislerini unutmuştur. Başka bir rivayete göre ise Rasûlullah (s.a.v.)'m mezkur duası, Ebu Hüreyre'nin bütün hadisleri rivayet edişiyle ilgilidir. Doğrusunu Allah bilir.

Deravurdi, Said el-Makberî'den rivayet etti ki, Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle demiştir:

'Ya Rasûlallah, kıyamet gününde insanlar arasında senin şefaatin sebebi ile en mutlu olacaklar kimlerdir?

- Ey Ebu Hüreyre, bu soruyu senden önce başkasının sormayacağını anlamıştım. Çünkü sen insanlara çok tutkulusun. Onlar üzerine titrersin. Kıyamet gününde benim şefaatim sebebi ile en fazla mutlu olacak kimse, gönülden ve ihlasla lâilahe illallah diyendir."

İbn Ebi Zib, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'dan iki kap hıfzettim, bunlardan birisini insanlar arasına saçtım, diğerine gelince eğer onu da saçsaydım şu boğazım kesilirdi."

Ebu Hüreyre'nin açıklamadığı kap, fitneler ve savaşlarla ilgili kaptı. İnsanlar arasında meydana gelen çarpışma ve mücadeleler kabı idi. İleride meydana gelecek anlaşmazlık, ihtilaf ve kavgalar kabı idi. Eğer onu zamanından önce açıklayacak olsaydı, insanların çoğu onu hemen yalanlayacaktı, onun nakledeceği gerçek haberi reddedeceklerdi. Nitekim kendisi de demişti ki: "Eğer sizin imamınızı öldüreceğinizi, kılıçlarla birbirinizi vuracağınızı önceden söylemiş olsaydım beni tasdik etmezdiniz." Batıl bid'at ve fasid amel sahibi birçok gruplar ve taifeler, bu hadise dayanmışlardır. Yaptıkları kötülükleri, çıkardıkları kargaşalıkları da Ebu Hüreyre'nin açıklamadığı o söz kabına dayandırmışlardır. Kendilerinin de, tuttukları yolda Ebu Hüreyre'nin açıklamadığı söz kabı içinde olduğuna inanmışlardır. Batıl yolda olan herkes -sözleri çelişik olmakla birlikte- bunu iddia etmektedir. Hepsi de yalan söylüyorlar. Ebu Hüreyre, bunu açıklamadığına göre ondan sonra kimin bu konuda bılŞİsi olabilir? İçinde fitneler, savaşlar, kavgalar bulunan söz kabına gelince Ebu Hüreyre ve diğer sahabeler, onu sonraları açıklamışlardır ki, bunu "el-Fiten ve Mealim" adlı kitapta anlattık.

Hamraad b. Zeyd, Mervan b. Hakem'in katibi Ebu Zuayzia'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir; Mervan, Ebu Hüreyre'yi yanın çağırdı ve onu tahtın arkasına oturttu. Mervan sormaya başladı, bende yazıyordum. Sene başına kadar böylece devam ettik. Sonra onu çağırdı ve onu perdenin arkasına oturttu. Şu yazdıklarımı ona sormaya başladı, o da bu yazılanları ne fazlalaştırdı ne de eksiltti, ne iler" aldı, ne de geri aldı.

Ebu Bekir b. Ayyaş ve diğerleri, Ebu Salih'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'ın sahabelerinin en faziletli ve en üstünü olmadığı halde onların arasında hafızası en sağlam olandı."

Rebi, Şafii'nin bu hususta şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre, kendi zamanındaki hadis ravileri arasında hafızası en sağlam olan kimse idi."

Ebu'l-Kasım el-Beğavî, Mekhul'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanlar bir gece Muaviye'nin kubbelerinden birinin altında toplanıp bir araya geldiler. ElAi Hüreyre kalkıp onlara sabaha dek Rasûlullah'tan hadisler rivayet etti."

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah'm sahabeleri arasında benden daha çok hadis rivayet eden kimse yoktur. Ancak Abdullah b. Ömer müstesnadır. O yazardı, ben yazmazdım."

Ebu Zur'a ed-Dımaşkî, Saib b. Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ömer b. Hattab'ın, Ebu Hüreyre'ye şöyle dediğin işittim: "Ya Rasûlullah'dan hadis rivayetini terk edeceksin ya da seni Devs diyarına sürerim."

Ömer b. Hattab, Ka'bül-Ahbar'a da şöyle demişti: "Önceki kavimler hakkındaki hadisleri rivayet etmeyi terk et, yoksa seni maymunlar diyarına sürerim."

Hz. Ömer, bazı kimselerin hadis uydurmalarından korktuğu veya hadisi yerine göre nakletmediği ve ruhsatlarla ilgili hadisleri naklettiklerinden endişe ettiği için böyle bir tedbir almıştı. Bir adam çok hadis rivayet edince bazı hata ve yanlışlıklar yapabilir. Bunu duyan kimseler de o yanlışlıklan başkalarına aktarabilirler. Fakat daha sonra gelen rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Ömer, hadis rivayet etmesi için bilahare Ebu Hüreyre'ye izin vermiştir.

Müsedded, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: " Benim hadis rivayet ettiğimi duyan Ömer bana haber gönderdi Yanma gittim. Bana şöyle bir soru sordu:

- Falan günde falan adamın evinde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte iken sen de yanımızda miydin?
- Evet, bunu biliyorum, ama niçin soruyorsun?
- Niçin sorduğumu sen söyle.
- Rasûlullah (s.a.v.) o gün şöyle buyurmuştu: "Kim kasıtlı olarak
bana yalan isnad ederse, ateşteki yerini hazırlasın."
- Eh madem böyle, git, o zaman hadis rivayet et."

imam Ahmed b. Hanbel, Asım'ın babası, Küleyb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre'nin hadis rivayet ederken söze şöyle başladığını işittim: Allah'ın, sözü doğru ve sözü tasdik edilmiş Rasûlü dedi ki: Her kim kasıtlı olarak bana yalan

isnad ederse, ateşteki yerini hazırlasın."
İbn Vehb, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben öyle
hadisler rivayet ediyorum ki, eğer bunları Ömer'in zamanında söylemiş olsaydım veya onun yanında nakletmiş olsaydım Ömer benim başımı yarardı."
Salih b. Ebul-Ahdar, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer vefat edinceye kadar biz: "Rasûlullah (s.a.v.) dedi İd" diyemi-yorduk.»
Muhammed b. Yahya ez-Zühelî, Zührî'den rivayet etti ki; Hz. Ömer şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'dan mamulür bih(kendileri ile amel edilen) olanlar dışındaki hadisleri az rivayet edin." Sonra Ebu Hüreyre şöyle diyordu: Ömer hayatta iken bu hadisleri size nakledebilir miydim? Vallahi eğer o hayatta iken ben bu hadisleri size nakledecek olsaydım, kesin olarak biliyorum ki sırtım kırbaçlanır di."
Hz. Ömer, Müslümanlara şöyle dedi: "Kurân'la meşgul olun. Çünkü Kur'ân Allah kelamıdır." Bu sebepledir ki Hz. Ömer, Ebu Musa'yı Irak'a gönderirken ona şöyle demiştir: "Sen öyle bir milletin yanma gidiyorsun ki, onların mescitlerinde arı vızıltısı gibi Kur'ân okuma sesleri duyulur. Onları kendi hallerine bırak. Kur'ân okusunlar, onları hadislerle meşgul etme. Bu hususta ben de sana yardımcı olurum."
îmam Ahmed b. Hanbel, îbn Ömer'in şöyle dediğim rivayet etmiştir: Ebu Hüreyre'nin yanma uğradım. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle bir hadis nakletti: "Bir kimse bir cenazenin peşine gidip namazını kılarsa, onun için bir kırat sevap vardır. Defni esnasında hazır bulunursa iki kırat sevap vardır. Bir kırat, Uhud dağından daha büyüktür." Ben de Ebu Hüreyre'ye dedim ki: "Ey Ebu Hirr! Dikkat et, sen Rasûlullah'tan nasıl bir hadis rivayet ediyorsun?" Ebu Hüreyre kalkıp beni Aişe'nin yamna götürdü. Ona şöyle dedi: "Ey mü'minlerin annesi! Allah aşkına söyle. Sen, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işitmedin mi: "Bir kimse bir cenazenin arkasından gider, onun namazını kılarsa onun için bir kırat sevap vardır. Eğer defni esnasında hazır bulunursa onun için iki kırat sevap vardır." Hz. Aişe: "Allah için evet, duydum." dedi. Bunun üzerine Ebu Hüreyre de şöyle dedi: "Vadide ağaç dikmek veya pazarda alış veriş etmek beni Rasûlullah'm yanından alıp götürmedi. Ben Rasûlullah'tan sadece bana öğreteceği bir kelime veya bana yedireceği bir lokma istiyordum."
Ben de kendisine dedim ki: "Ey Ebu Hirr, sen bizden daha çok Rasûlullah'm yanında bulunuyordun ve onun hadisini de bizden daha iyi bilirsin."
Vakidî, Abdullah'ın babası Nafi'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre'nin cenazesinde İbn Ömer'le beraberdim. O cenazenin önünde yürüyor ve ona çok rahmet okuyor, sonra da şöyle diyordu: "Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'dan hadis hıfz edip Müslümanlara nakleden kimselerdendi."
Rivayet olunduğuna göre Hz. Aişe, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği hadislerin çoğunu tevil etmiş, bir kısmında da yanılgı bulunduğunu ifade etmiştir. Sahih rivayette anlatıldığına göre Hz. Aişe, Ebu Hüreyre'nin aynı anda birçok hadis rivayet etmesinden ötürü Ebu Hüreyre'yi kınamıştır.
Ebu'l-Kasım el-Beğavî, Hz. Aişe'nin Ebu Hüreyre'ye şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ey Ebu Hüreyre! Sen Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok hadis rivayet ediyorsun.
- Vallahi ben onun yanında sürekli bulunuyordum. Sürme çekmek, kına yakmak gibi işler beni ondan alıkoymuyordu. Sen benim rivayet ettiğim hadisleri çok görüyorsun. Bu, senin sürme çekmek ve kına yakmakla meşgul olduğundandır.
- Olabilir."
Ebu Ya'lâ, Ebu Rafi'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kureyşli bir adam, gösterişli bir elbisesi ile Ebu Hüreyre'nin yanına geldi. Ona şöyle dedi:
- Ey Ebu Hüreyre! Sen Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok hadis rivayet ediyorsun. Benim şu elbisem hakkında ondan birşey duymuşluğun var mıdır?
- Vallahi siz bize eziyet ediyorsunuz. Eğer Cenâb-ı Allah'ın ehli kitaptan almış olduğu: "Onu insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz." şeklinde bir ahdi olmasaydı, ben size birşey söylemez ve hadis nakletmezdim. Ebu'l-Kasım (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden önceki milletlerden bir adam bir ara kendi elbisesi içinde salınarak gururla yürümükte iken Cenâb-ı Allah, onu aniden yere batırdı. O, yere batmaya kıyamete dek devam edecektir." Allah'a yemin ederim ki, bilmiyorum, belki de o adam senin kavmindendir."
Muhammed b. Sa'd, Velid b. Rebah'm şöyle söylediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre'nin Mervan'a şöyle dediğini işittim "Sen vali değilsin. Vali senden başkasıdır. Sen bu işe karışma (Hz. Hasan'ı Rasû-lullah'ın yanında defnetmek istedikleri zaman Mervan, men etmek is-
temişti). Seni ilgilendirmeyen işlere müdahale ediyorsun, böyle yapmakla da burada bulunmayan Muaviye'yi hoşnud etmek istiyorsun." Bu konuşması üzerine Mervan, öfke ile Ebu Hüreyre'ye dönüp şöyle dedi- "Ey Ebu Hüreyre, insanlar, senin Rasûlullah'tan çok hadis rivayet ettiğini söylüyorlar. Oysa sen, Rasûiullah'ın vefatına az bir zaman kala Medine'ye gelmiştin."
Ebu Hüreyre de Mervan'a şöyle cevap verdi:
"Evet, hicretin yedinci senesinde Hayber vak'ası esnasında Medine'ye geldim. Rasûlullah, o zaman Hayber'deydi. Otuz yaşın geçmiştim, yanında kaldım. Vefat edinceye kadar yanından ayrılmadım. Zevcelerinin odalarına onunla beraber gidip dolaşıyor, ona hizmet ediyordum. Vallahi o zaman ben yoksul bir kimseydim, onun arkasında namaz kılıyor, onunla beraber hac ediyor, onunla birlikte gazaya gidiyordum. Allah'a yemin ederim ki, insanlar arasında onun hadisini en çok bilen ben oldum. Evet,

vallahi bazı kimseler, benden önce ona arkadaş oldular. Sohbetinde bulundular. Ona hicret ettiler. Kureyş'ten ve Ensâr'dan olup da benden daha kıdemli kimseler vardır ama onlar benim Rasûiullah'ın yanında kaldığımı hep bilirler. Onun hadisini benden sorarlar, soranlar arasında Ömer, Osman, Ah, Talha ve Zübeyr de vardır. Allah'a yemin ederim M, Medine'de onun söylediği hadislerin tamamı benden saklı değildir. Allah Rasûlünün sevdiği herkesi tanırım. Rasûlullah yanında mertebesi ve itibarı bulunan herkesi, onun bütün arkadaşlarını bilirim. Ebu Bekir, onun mağaradaki arkadaşı idi. Rasûiullah'ın ondan başka arkadaşı da vardı. Ancak o diğer arkadaşı, Medine'de yanında ikamet etmesin diye sürgün etmişti (Ebu Hüreyre'nin kasdettiği sürgünlük adam, Merva'nm babası Hakem b. As'tı.). Ebu Abdilmelik bunu ve benzeri kimseleri bana soruyor, bu hususta benim yanımda da söylenecek çok söz ve kapsamlı bilgiler bulunuyor."

Allah'a yemin ederim ki bundan sonra Mervan, Ebu Hüreyre'den çekinmeye, onun cevabından ve şahsiyetinden korkmaya başladı.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Hüreyre, kendisiyle tartışan Mervan'a şöyle demiştir: "Ben kendi irademle gönüllü olarak Müslüman oldum ve hicret ettim. Rasûlullah'ı da çok sevdim. Siz Darü'n-Nedve sahibi olup davet mahalli idiniz, ama davetçiyi diyarından, Rasûlullah (s.a.v.)'ı beldesinden sürdünüz. Ona ve ashabına eziyet ettiniz. Siz benden sonra Müslüman oldunuz, sıkıştığınızda İslâm'a girdi-nız-" Mervan, Ebu Hüreyre ile konuştuğuna pişman oldu. Artık ona kar-Şi tedbirli oldu Ondan sakınmaya başladı."

*°n Hayseme, Urve b. Zübeyr'in şöyle söylediğini rivayet etmiştir: Baban Zübeyr bana dedi ki:

- Şu Yemenliyi (Ebu Hüreyre'yi) yanıma yaklaştır. O, Rasûlullah ^s-a.v.)'dan çok hadis rivayet ediyor.

Ben de Ebu Hüreyre'yi babamın yanına yaklaştırdım. Ebu Hüreyre,
hadis rivayet etmeye başladı. Babam da:

- Doğru söyledi, yalan söyledi, doğru söyledi, yalan söyledi, demeye başladı.

Ben de dedim ki:

- Babacığım, şu: "Doğru söyledi, yalan söyledi." demenin anlamı ne?

- Oğlum, eğer bu hadisleri Rasûlullah (s.a.v.)'dan duymuş ise benim bunda bir şüphem yok. Ama bunlardan bazısını yerli yerince ifade ediyor ve yerine oturtuyor. Bir kısmını da yerine oturtamıyor."

Ali b. el-Medinî, Ebu Yüsr b. Ebi Amir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben, Talha b. Ubeydullah'ın yanında idim. O esnada adamın biri gelip ona şöyle dedi:

- Ey Ebu Muhammed! Vallahi bilemiyoruz. Şu Yemenli (Ebu Hüreyre), Rasûlullah'ı sizden daha mı iyi biliyor, yoksa duymadığı şeyleri mi Rasulullah'a isnad ediyor veya Rasûlullah'ın söylemediklerini mi söylüyor?

Talha, o adama şöyle cevap verdi:

- Vallahi bizim duymadıklarımızı onun Rasûlullah'tan duyduğunu, bizim bilmediklerimizi onun bildiğini bilmekteyiz. Çünkü biz zengin bir kavimdik. Bizim evlerimiz ve ayalimiz vardı. Gündüzün iki ucunda yani sabah ve akşam Rasûlullah'a gelir, sonra evlerimize dönerdik ama Ebu Hüreyre yoksul bir kimseydi. Mal ve ailesi yoktu, o hep Rasûlullah'ın yanında bulunuyordu Rasûlullahla beraber dolaşırdı, böyle olunca da bizim bilmediğimizi Ebu Hüreyre'nin bildiği, bizim duymadığımızı Ebu Hüreyre'nin duyduğu hususunda şüphemiz kalmamaktadır."

Şube, Eş'as'm babası Selim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Eyyüb'ün, Ebu Hüreyre'den hadis rivayet ettiğini işittim. Bunun üzerine Ebu Eyyüb'e dediler kî:

- Sen, Rasûlullah'ın sahabesisin. Ama yine de Ebu Hüreyre'den hadis rivayet ediyorsun. Olacak şey mi bu?

- Ebu Hüreyre, bizim duymadığımızı duymuştur. Benim ondan hadis rivayet etmem, kendisinden duymadığım şeyi Rasûlullah'tan rivayet etmemden daha çok hoşuma gider."

Müslim b. Haccac, Bişr b. Said'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah'tan korkun, hadis hususunda dikkatli olun, iyi ezberleyin. Allah'a yemin ederim ki, Ebu Hüreyre ile aynı mecliste otururduk, o bize Rasûlullah'tan ve Ka'bu'l-Ahbar'dan rivayetlerde bulunur, sonra da kalkıp giderdi. Ama o mecliste bulunanlardan birinin, Rasûlullah'a ait bir hadisi, Ka'bu'l-Ahbar'a aitmiş gibi ezberlediğini, Kab'a ait bir sözü de Rasûlullah'ın hadisiymiş gibi ezberlediğini gördüm. Onun için Allah'tan korkun ve hadis hususunda çok dikkatli olun. Hadisi iyi ezberleyin."

Yezid b. Harun, Şube'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre, Ka'b'dan ve Rasûlullah'tan duyduğu sözleri birbirinden ayırd et-menıeksizin rivayet ederdi. Bunları birbirine karıştırırdı." Şube, bununla, Ebu Hüreyre'nin rivayet etmiş olduğu "Cünüb olarak sabahlayan kimsenin orucu yoktur." hadisine işarette bulunmuştur. Bu hadis tahkik edildiği zaman Ebu Hüreyre şöyle savunma yapmıştır: "Bunu bize haber veren bir kişi bana nakletti, ben bunu bizzat Rasûlullah'tan işitmedim."

Şureyk, Muğire tariki ile ibrahim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bizim ashabımız (arkadaşlarımız), Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği hadislere itibar etmezlerdi."

Sevrî, İbrahim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bizim ashabımız, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği hadislerde birşeyler görürlerdi ve bu sebeple onun rivayet ettiği hadislerin hepsini delil olarak ele almazlar, ancak Cennet veya Cehennem'in evsafını bildiren veya salih bir amel işlemeye teşvik eden veya Kur'ân'ın bildirdiği bir kötülükten men eden bir hadis olursa onu kabul ederlerdi."

îbn Asakir, bu sözlerle ilgili olarak Ebu Hüreyre'yi müdafaa etmiş ve İbrahim en-Nehaf nin yukarda söylediği sözleri reddetmiştir. Ancak bazı Kûfeliler de İbrahim en-Nehaf nin sözünü teyid etmişlerdir. Ancak cumhur onlara muhaliftir.

Ebu Hüreyre'nin, sadakat, diyanet, ibadet, zahidlik, salih amel ve hadis hıfzı hususunda Önemli derecede payı vardı. Hammad b. Zieyd, Ebu Osman en-Nehdî'nin bu konuda şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu, Hüreyre'nin kendisi gecenin üçte birinde, karısı gecenin ikinci üçte birinde, kızı da üçüncü üçte birinde ibadet ederlerdi. Biri nöbetini tamamlayınca diğerini uyandırdı. Ö da nöbetini tamamlayınca üçüncüsünü uyandırırdı. Böylece geceyi sabaha dek evlerinde ibadetle geçirirlerdi."
Buharı ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir rivayette Ebu Hüreyre şöyle demiştir: "Dostum Rasûlullah (s.a.v.), bana her aydan üç gün oruç tutmayı, iki rek'at kuşluk namazı kılmayı ve uyumadan önce vitr namazı kılmayı vasiyet etti."
İbn Cüreyc, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ben geceyi üç dilime ayırırım. Bir dilimini Kur'ân okumaya, bir dilimini uyumaya, bir dilimini de Rasûlullah'ın hadisini okuyup tekrarlamaya tahsis ederim."
Muhammed b. Sa'd, Ebu Eyyüb'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Hüreyre'nin yatak odasında bir mescidi, evinde bir mescidi, odasında bir mescidi ve evinin kapısında bir mescidi vardı. Evden çıkarken *>u naescidlerin tamamında namaz kılardı. Eve girerkende bu mescidle-
tamamında namaz kılardı. "
tkrime dedi ki:"Ebu Hüreyre, her gece 12 000 teşbih yapardı ve: "Diyetim, kadar teşbih ederim." derdi."
Hüşeym, Meymun b. Ebi Meysere'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ey Hüreyre hergün iki çığlık atardı. Günün başlagıcmda ilk çığlığı atarak şöyle derdi:
- Gece geçip gitti, gündüz geldi. Firavun ailesi ateşe arzedildi. Akşam olunca da şöyle derdi;
- Gündüz gitti, gece geldi. Firavun ailesi ateşe arzedildi.
Onun bu çığlını duyan herkes ateşten Allah'a sığınırdı."
Abdullah b.Mübarek, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
" Facir ve günahkar kimseye verilen nimete imrenme. Çünkü onun arkasında onu yakalamak isteyen Cehennem vardır. Onun ateşi ne zaman sönmeye yüz tutsa hemen alevini artırırız."
İbn Luhey'a.Ebu Yunus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre, bir gün insanlara namaz kıldırdı. Selam verdikten sonra sesini yükselterek şöyle dedi:" Dini dosdoğru ayakta tutan ve karın tokluğuna ayaklarını dik tutubilmek için yetecek miktarda yemek karşılığında Gazvan'ın kızma ücretli bir işçi olduktan sonra Ebu Hüreyre'yi imam yapan Allah'a hamd olsun."
İbrahim b. îshak el-Harbî, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Öksüz olarak büyüdüm, yoksul olarak hicret ettim. Karın tokluğuna ve ayaklarımı yürütebilecek kadar çorba karşılığında Gazvan'ın kızına ücretli bir hizmetkar oldum. Onlar, bineklerine bindiklerinde peşleri sıra yürürdüm. Onlar, bineklerinden indiklerinde de onlar için odun toplardım. Dini dimdik ayakta tutan ve Ebu Hüreyre'yi imam yapan Allah'a hamd olsun. Ey Müslümanlar, Allah'a yemin ederim ki, benim onlara yaptığım hizmetkarlık kuru bir ekmek parçası ve karanlık tozlu gecede bir tas çorba karşılığında idi. Sonra Allah, Gazvan'ın kızını bana zevce olarak verdi. Onlar, bineklere bindiklerinde ben de biniyordum. Onlar, hizmet gördüklerinde ben de hizmet görüyordum. Onlar, binekten indiklerinde ben de iniyordum."
İbrahim b. Yakup el-Cürcanî, Ebu Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre ile Ebu Zerr dediler ki:"Bir ilim babını öğrenmek bizim için 1000 rekat nafile namaz kılmaktan daha hoştur. Kendisi ile amel ettiğimiz veya etmediğimiz bir ilim babım öğrenmek, bizim için yüz rekat nafile namaz kılmaktan daha hoştur. Biz, Rasûluûlah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işttik:
"Bir ilim talebesi, ilim tahsili halinde iken ölürse şehit olur."
Birçok kişinin rivayetine göre Ebu Hüreyre, secdeye kapanarak zina yapmaktan veya kafir olmaktan veya büyük günah işlemekten Allah'a sığınırmış, kendisine:
- gen bu durumlardan korkuyor musun? diye sorulduğunda şu cevabı vermiş:
- iblis hayatta olduğu surece ben kendimi güvende hıssedemem.
Kalpleri çeviren Allah, onları dilediği gibi çevirir, dilediği şekle sokar, ben nasıl güvende olabilirim. Kızı kendisine demişti ki:
- Babacığım, başka kızlar beni ayıplayarak şöyle diyorlar: Baban sana niçin altın takı takmıyor?
- Ey kızcağızım, sen onlara de ki: "Benim babam, Cehennem alevinin sıcaklığından korkuyor."
Ebu Hüreyre diyor ki: "Ömer b. Hattattın yanına gittim. Onu ayakta bekledim. O namazdan sonra tesbihatla uğraşıyordu bekledim. Tes-bihatı tamamladıktan sonra yanma yaklaştım,ona dedim ki:
- Bana Allah'ın kitabından birkaç âyet okut (böyle demekle ben, onun bana yemek yedirmesini istiyordum. Başka bir amacım yoktu.)"
Bana, Al-i îmrân sûresinden birkaç ayet okuttu. Evine varınca içeri girdi. Beni kapıda bıraktı. Ben de herhalde elbiselerini çıkaracak, ailesine benim için yemek hazırlamalarım emredecek diye düşündüm. Ama birşey hazırlamalarını emredecek diye bekledikten sonra kalkıp yürümeye başladım. Yolda Rasûluûlah (s.a.v.) benimle karşılaştı, konuştu ve dedi ki:
- Ey Ebu Hüreyre, bu gece senin ağzından çok şiddetli bir koku geliyor.
- Evet ya Rasûlallah, ben oruçluydum, ama henüz iftar edemedim. İftar için yiyecek birşey de bulumadım.
- Benimle gel. Kendisiyle birlikte yürümeye başladım, evine vardık. Siyahı bir cariyesini çağırdı. Ona şu emri verdi:

- Bize o yemek tabağım getir. Cariye bir yemek tabağı getirdi. Tabakta yağ ve süt bulaşığı vardı.Biraz arpa ekmeği kırıntısı vardı, yenilmişti. Kenarında azıcık birşeyler kalmıştı. Besmele çekip yemeğe başladım. Doyuncaya kadar yedim."
Taberanî, Ebu Hüreyre'nin kendi kızma şöyle dediğini rivayet et-miştir:"Altm takı takınma. Çünkü ben, Cehennem ateşinir sıcaklığının sana zarar vermesinden korkarım."
^ İmam b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiş-hr:"Şu süprüntüler (şehvetler ve yediğiniz şeyler) dünyanız ve ahireti-nizi mahveder."
Taberanî, İbn Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ömer, kendisine valilik vermek için Ebu Hüreyre'yi yanma çağırdı ancak Ebu Hüreyre valilik yapmak istemedi. Hz. Ömer, ona şöyle dedi:
- Sen valilik yapmaktan hoşlanmıyormusun? Oysa senden daha
hayırlı kimseler de valilik ve yöneticilik yapmışlardır.
- Kim?
- Yusuf (a.s.)
- Yusuf (a.s) peygamberdir. Peygamber oğludur. Ben ise Ümey-me'nin oğlu Ebu Hüreyre'yim. Üç ve ikiden korkarım.
- Üç ve iki diyeceğine beş desen olmaz mı?
- îlimsiz konuşmaktan ,akılsızca hüküm vermekten, bu sebeple de sırtıma kırbaç vurulmasından, malımın elimden alınmasından ve ırzıma sövülmesinden korkarım."
Said b. Ebi Hind, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) kendisine şöyle demiştir: "Arkadaşlarının istediği şu ganimetlerden isteme. Bunun için benden talepte bulunma.
- Ya Rasûlallah, ben Allah'ın sana Öğrettiği şeylerden bana öğretmeni istiyorum. Ben böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) sırtındaki örtüyü çıkarıp yere benimle kendi arasına serdi. Ben de sanki o sergi üzerinde yürümekte olan bir karıncayı takip eder gibi pür dikkat kesildim. Rasûlullah (s.a.v.) konuşmaya başladı,sözünü bitirdi. Sonra da:
- Şu yerdeki sergiyi topla, dedi. Ben de artık Rasûlullah (s.a.v.) 'in bana söylediği sözlerden bir harfi dahi unutmaz oldum."
Ebu Osman en-Nehdf den rivayet edildiğine göre kendisi:
Ebu Hüreyre'ye demiş ki:
- Sen nasıl oruç tutuyorsun?
- Ayın başında üç gün oruç tutarım, ama başıma bir hadise gelir de tutamazsam, o ayın sevabını kazanırım.
Hammad b. Seleme Ebu Osman en-Nehdfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre, bir yolculuğa çıkmıştı. Beraberind bir topluluk ta vardı. Bunlar mola verdiklerinde sofrayı kurdular. Kendileri ile birlikte yemek yemesi için Ebu Hüreyre'ye teklifte bulundular, ancak o,1 oruçlu olduğunu söyledi. Onlar yemeğe başladılar. Yemeğin sonuna gelindiğinde Ebu Hüreyre gelip yemeğe başladı. Arkadaşları yemeğe gelmesi için Ebu Hüreyre'ye göndermiş oldukları habercilerine bakmaya başladılar. Haberci de onlara şöyle dedi:
- Görüyorum ki bana bakıyorsunuz. Vallahi Ebu Hüreyre bana oruçlu olduğunu söylemişti.
Bunun üzerine Ebu Hüreyre'de arkadaşlarına şöyle dedi:
- Arkadaş doğru söyledi, ancak ben Rasûlullah (s.ı\v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Ay boyunca oruç tutmak sabır orucudur. Her aydan üç gün oruç tutmaksa, bütün zamanı oruçlu geçirmiş kadar fazilet ve sevap getirir." Ben de ay başında üç gün oruç tuttum ve Allah'ın ruhsat vermesi sebebiyle orucumu açtım. Aziz ve Celil olan Allah'ın sevabı kat kat vermesi sebebiyle de oruç tuttum."
îmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Mütevekkil'in şöyle dediğini rivayet
trniştir:"Ebu Hüreyre ile arkadaşları oruç tuttuklarında mescitte otu-6 rlar ve: "Biz orucumuzu temizliyoruz." derlerdi." rJ
İmam Ahmed b. Hanbel, Ferkad es-Sabhfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir:"Ebu Hüreyre, Beyt'i tavaf ediyor ve şöyle diyordu:
"Vay şu karnımın elinden! Onu doyurursam beni rahatsız eder. Aç bırakırsam beni zayıflatır."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet et-İştir-"Ben hergün Aziz ve Celil olan Allah'tan 12 000 ke mağfiret dilemi
nm. Bu da benim diyetim miktanncadır.'
îmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'tan rivayet olunduğuna göre Ebu Hüreyre'nin 12 000 düğümlü bir ipi varmış.Uyumadan önce bu düğümler sayısınca teşbih çekermiş. Başka bir rivayette anlattığına göre ise o ipinin üzerinde 2 000 düğüm varmış, Uykuya varmadan o düğümler sayısınca teşbih çekermiş. Bu ikinci rivayet, öncekine nisbetle daha doğrudur.
Ebu Hüreyre, can çekişirken ağladı. Kendisine niçin ağladığını sorduklarında şu cevabı verdi: Şu dünyamza ağlamıyorum Ama ben, seferimin uzunluğuna, azığımın azlığına ağlıyorum. Ben, Cennet'e giden yokuşta ve Cehennem'e giden uçurumda bulunuyorum. Hangisine götürüleceğimi bilemiyorum."
Kuteybe b. Said, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Mescidlerinizi yaldızlayıp Mushaflarımzı süslediğiniz zaman harap oldunuz demektir."
Taberanî, Mamer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bana ulaşan bir habere göre Ebu Hüreyre'nin önünden bir cenaze geçtiği zaman yanında bulunan kimselere şöyle dermiş: "Gelin biz de gidelim, çünkü biz de bunun gideceği yere gideceğiz. Ölüm, tesirli bir vaazdır. Hızlı bir düşünmedir. Öndeki gidiyor, arkadaki kalıyor ama bunu düşünemiyor."

Hafiz Ebu Bekir b. Malik, Ebu Yezid el-Medinî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Hüreyre,Rasûlullah (s.a.v.)'ın minberine çıktı. Ancak onun durduğu basamağın bir aşağısında durdu ve şöyle dedi:
"Yaklaşmakta olun bir serden Ötürü Arapların vay haline. Çocukların onlara emirlik yapmalarından ötürü Arapların vay haline. Bu çocuk emirler, onlar arasında hevesleri doğrultusunda hüküm verirler ve öfkelenerek adam öldürürler."
îmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Benim on beş tane meyvem vardı. Beş tanesi ile iftarımı açtım.Beş
^esi üe sahur yaptım, beş tanesini de ikinci günün iftarına bıraktım."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Mütevekkil'in şöyle dediğini rivayet
e«mştir: "Ebu Hüreyre'nin zenci bir cariyesi vardı. Düzgün çalışmadığından Ebu Hüreyre'yi Öfkelendirdi. Ebu Hüreyre bir gün kırbacını kaldırdı. Cariyeyi dövmek istedi. Sonra şöyle dedi:
- Eğer kıyamet gününde kısas olmasaydı şu kırbacı vücuduna vuracaktım, ama seni, bedelim bana tam olarak ödeyecek birine satacağım. Zaten onun vereceği bedele de çok ihtiyacım var. Haydi git bakalım sen, Aziz ve Celil olan Allah rızası için hür ve serbestin."
Hammad b. Seleme, Ebu Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre hastalandı, ziyaretine gittim." Allah'ım, Ebu Hüreyre'ye şifa ver" diye dua ettim.Ebu Hüreyre ise:"Allah'ım, Ebu Hüreyre'yi tekrar hayata döndürme." diye <Jua ettti. Sonra da bana şöyle dedi:
"Ey Ebu Seleme, yakında insanlar Öyle bir devre ulaşacaklar ki, onlardan birine ölüm, kızıl altından daha sevimli olacaktır."
Ata, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Altı şeyi görürseniz o zaman eğer ruhunuz elinizde ise ruhunuzu salıverin (yani ölümünüz elinizde ise ölün). Bunun içindir ki ben ölmek istiyorum. O zamana ulaşmaktan korkuyorum. Beyinsizler yönetici olurlarsa,hüküm para ile satılırsa, can güvenliği kalmaz ise, dostluk ve akrabalık bağları koparsa, güvenlik görevlileri çoğalırsa ve Kur'ân'ı müzik malzemesi yapan bir zümre meydana çıkarsa, o zaman ölümünüz elinizde ise ölün."
Ibn Vehb, Salebe b. Malik el-Kurazf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre, Mervan b. Hakem tarafından tayin edilmiş bir yönetici iken iki bağ odun sırtında taşıyarak pazara gitti. Pazar girişinde: "Emire yol verin ey İbn Ebi Malik!" diye seslendi. Ben de kendisine ^Allah sana rahmet etsin. Yeter artık, bu kadarı da fazla." dedim.Ama o yine -odun bağı sırtında olduğu halde-:"Emire yol verin!" dedi.
Ebu Hüreyre'nin birçok faziletleri, üstünlük ve menkibeleri ile güzel sözleri, öğüt ve nasihatları vardır. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Hayber senesinde Müslüman olmuş,Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında ikamete başlamıştır. Onun yanından hiç ayrılmamıştır. Sadece Rasûlullah (s.a.v.)'m onu Ala b. Hadremî ile birlikte Bahreyn'e gönderişi esnasında Rasûlullah'm yanından geçici bir süre için ayrılmıştı. Rasûlullah(s.a.v.), Ala b. Hadremfye, Ebu Hüreyre'ye iyi bakmasını, onu gözetmesini tavsiye etmişti. Ala da onu yanında müezzin yapmıştı. Ebu Hüreyre, Ala'ya şöyle dedi:"Ey emir, benden önce amin deme."
Hz. Ömer, hilafeti zamanında onu yönetici yapmıştı. Diğer valilerle birlikte ona da yöneticilik vermişti.
Abdürrezzak, İbn Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ömer, Ebu Hüreyre'yi Bahreyn'e vali olarak gönderdi. O da dönüşünde 10 000 dirhem getirdi. Hz. Ömer, ona şöyle çıkıştı:
- Ey Allah'ın ve kitabının düşmanı olan adam, sen şu malları kazanmayı mı tercih ettin?
- Ben, Allah'ın ve kitabının düşmanı değilim, ama Allah'a ve kitabına düşman olanların düşmanıyım.
- O halde bu malları nereden getirdin?
- Atım doğurdu, kölem çalışıp kazandı. Bir de maaşlarımdan biriktirdim.
Durumu araştırdılar ve Ebu Hüreyre'nin ifadesinin doğruluğunu tesbit ettiler. Bundan sonra Hz. Ömer, onu valiliğe tayin etmek istediği zaman o kabul etmedi. Hz.Ömer de ona şöyle dedi:
- Yöneticilik yapmaktan hoşlanmıyorsun, oysa bu işi senden daha hayırlı olun kimseler taleb etmiştir.
- Kim?
- Yusuf(a.s.)
- Yusuf (a.s.), peygamber oğlu peygamberdir. Bense Ümeyme'nin oğlu Ebu Hüreyre'yim. Üç ve ikiden korkarım.
- Üç ve iki diyeceğine beş desen olmaz mı?
- Ben ilimsiz konuşmaktan, akılsızca hüküm vermekten ve bu yüzden sırtıma kırbaç vurulmasından, malımın elimden alınmasından ve ırzıma sövülmesinden korkarım."
Başkalarının anlattıklarına göre Hz.Ömer, ilk valiliğinde Ebu Hüreyre'ye 12 000 dirhem para cezasına vermişti. Bu sebepten Ebu Hüreyre, ikinci valilik teklifinde görev kabul etmemişti.
Abdürrezzak, Muhammed b. Ziyad'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, Ebu Hüreyre'yi Medine'de vali olarak görevlendirdi. Ancak ona kızınca görevden aldı. Yerine Mervan b.Hakem'i vali olarak atadı. Ebu Hüreyre, Mervan'm yanma girmek istediğinde kapıcılar engel oluyorlardı. Mervan azledilip Ebu Hüreyre yeniden valiliğe atandığında kapıcısına şu talimatı verdi:"Yanıma gelip görüşmek isteyen olursa asla geri çevirme. Sadece Mervan'ı geri çevir. Onu benimle görüştürme." Mervan valiliğe geldiğinde kapıcı onun göğsüne bir yumruk vurdu. İçeri girmesine engel oldu. Ancak büyük bir zorlukla içeriye girebildi. Girince de: "Kapıcın seninle görüşmemize engel olmak istedi." dedi. Ebu Hüreyre de ona: "İnsanlar arasında bu duruma kızmaması gereken biri varsa o da sen olmalısın." dedi.Doğrusu şu ki, Ebu Hüreyre'yi Medine valiliğine

tayin ettirmek isteyen kimse Mervan'm kendisi idi.Ancak bunu Muaviye'nin/izni ile yapmıştı. Doğrusunu Allah bilir.
Hammad b. Seleme, Ebu Rafi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Mervan, bazen Ebu Hüreyere'yi Medine'ye vali vekili olara tayin ederdi. O da merkebe biner, sokalarda dolaşır ve karşılaştığı adama: 'Yol ver emir geliyor." derdi. Emir kelimesiyle kendisini kastederdi, bazen de bedevi oyunu oynamakta olan çocukların yanına geceleyin uğrar. Onlar farkında değillerken kendini aralarına atar, deliler gibi ayaklarını birbirine vurur, böylece çocukları güldürmek isterdi. Çocuklar da paniğe kapılarak sağa sola gülüşerek kaçışırlardı."
Ebu Rafi dedi ki: "Ebu Hüreyre, beni bazen akşam yemeğine çağırı-rır ve: "Eti parçalama işini bana bırak." derdi.Ben de yemeğe bakar-dım.Yaptığı yemeğin zeytin yağından yapılma tirit olduğunu görürdüm."
İbn Vehb, Salebe b. Ebi Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Hüreyre, Medine valisi Mervan'ın vekili olduğu sıralarda bir gün odun bağına omuzuna vurmuş olarak pazara geldi ve bana hitaben: "Ey İbn Ebi Malik, valiye yol ver." dedi. Ben de kendisine: "Allah seni ıslah etsin, bu ne haldir." dedim, o odun bağı sırtında olduğu halde yine: "Valiye yol ver." dedi.Mervan'ın katibi Ebu Zuayzia dedi ki: Mervan, Ebu Hüreyre'ye 100 dinar gönderdi. Ertesi gün ona haber salarak: "Ben bu parayı yanlışlıkla sana gönderdim. Aslında başkasına göndermek istemiştim, parayı geri ver." dedi.
Ebu Hüreyre de şu karşılığı verdi: "Ben, göndermiş olduğun parayı sarfettim,aybaşında bu parayı aylığımdan kes." Ebu Hüreyre, Mervan tarafından kendisine gönderilen o paraları sadaka olarak dağıtmıştı. Mervan böyle yapmakla onu denemek istemişti.
İmam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, Ebu Hüreyre'ye mal verdiğ zaman susardı. Vermediği zaman konuşurdu."
Birden fazla ravinin rivayetine göre gencin biri, Ebu Hüreyre'ye gelip şöyle demişti:
"Ey Ebu Hüreyre, ben oruçlu olarak sabahladım.Sabahleyin babamın yanına gidip oturdum. Bana et ve ekmek getirdi, ben de oruçlu olduğumu unutarak yemeği yedim, durumum nedir?
- O, Allah'ın sana yedirdiği bir yemektir. Bunun oruca bir zararı olmaz.
- Sonra ailemin yanma gittim. Bana deve sütü getirdiler, oruçlu olduğumu unutarak o sütü içtim, durumum nedir?
- Sonra uy udum, uy andığım da su içtim(veya oruçlu olduğumu unutarak karımda cinsel ilişkide bulundum) durumum nedir?
- Ey kardeşimin oğlu! Sen orucunun dışına çıkmış olmadın (orucun bozulmadı."
Birden fazla ravinin rivayetlerinde anlatıldığına göre Ebu Hüreyre bir cenaze gördüğü zaman şöyle dermiş:"Siz gidin. Biz de peşiniz sıra geleceğiz."
Yine birden fazla ravinin rivayetlerinde anlatıldığına göre Ebu Hüreyre, öleceği esnada ağlamış, kendisine sormuşlar:
- Niçin ağlıyorsun?
- Azığımın azlığına ve tarlanın çoraklığına ağlıyorum. Ben yokuş aşağı inmekteyim.Ya Cennet'e yada Cehennem'e gideceğim. Bu ikisinden hangisine gideceğimi bilemiyorum.
Malik, Said b.Said el-Makberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Vefat edeceği esnada Mervan, Ebu Hüreyre'nin yanma uğradı ve ona: "Ey Ebu Hüreyre, Allah sana şifa ihsan etsin." dedi. Ebu Hüreyre de şu karşılığı verdi:"Allah'ım, ben senin huzuruna varmak istiyorum, sen de benimle buluşmayı iste."
Mervan, oradan ayrılıp gittikten sonra Ashabu'1-Kutn mıntıkasına varır varmaz Ebu Hüreyre vefat etti.
Yakup b. Süfyan, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah'ım, beni hicretin altmışıncı senesine ulaştırma." Ebu Hüreyre, ya hicretin altmışına senesinde ya da ondan bir sene önce vefat etti. Vakidî, Ebu Hüreyre'nin hicri elli dokuzuncu senesinde ve yetmiş sekiz yaşında vefat ettiğini söylemiştir. Yine Vakidfnin ifadesine göre aynı sene Ramazan ayında vefat eden Hz.Aişe'nin cenaze namazı ile yine aynı senenin şevval ayında vefat eden Ümmü Seleme'nin de cenaze namazını Ebu Hüreyre kıldırmış tır. Bu iki peygamber zevcesinden sonra da Ebu Hüreyre'nin kendisi aynı yıl vefat etmiştir. Vakidî, her ne kadar böyle dese de doğrusu Ümmü Seleme, Ebu Hüreyre'den sonra vefat etmiştir. Birden fazla ravinin rivayetlerine göre Ebu Hüreyre hicretin elli dokuzuncu senesinde vefat etmiş olduğuna dair rivayetlerde vardır. Meşhur kavle göre hicri ellidokuzuncu senede vefat etmiştir. Cenaze namazım Velid b. Utbe b. Ebu Süfyan (Medine valisi) kıldırmıştı, cenaze namazım kılan topluluk arasında İbn Ömer, Ebu Said ve diğer bazı sahabeler de vardı. Cenaze namazı, ikindi namazından sonra kılınmıştı. Akik mevkiindeki evinde vefat etmişti. Oradan alınarak Medine'ye getirilmiş ve orada cenaze namazı kılındıktan sonra Baki mezarlığına def-nedilmişti. Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun. Medine valisi Velid b. Utbe, Ebu Hüreyre'nin vefatını Muaviye'ye bir mektupla bildirdi. Muaviye'de cevabi mektubunda şöyle demişti:"Ebu Hüreyre'nin varislerini gözet, onlara ihsanda bulun, onlara 10 000 dirhem harca, onlarla güzel bir komşu ol, onlara iyilikte bulun.Çünkü Ebu Hüreyre, Hz. Osman'a yardım edenlerdendi, kuşatma altında bulunduğu sırada onunla birlikle evinde kalmıştı. Allah onlara rahmet etsin." [24]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/137.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/137.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/137.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/138-142.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/142.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/143.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/144-145.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/145-146.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/146-153.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/153.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/153-154.

[12] Hz. Ebu Bekir'in bir parçası olan oğlunun Müslüman olup islâm'a hizmet edeceğine işaret edilmektedir.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/154-156.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/156-157.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/157-159.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/159-164.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/165-166.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/166-169.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/169.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/169-172.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/172.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/172-178.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/178-179.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/179-197.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

[Hicretin Altmışıncı Senesi](#)
[Muaviye'nin Biyografisi Ve Menkıbeleri](#)
[Muaviye'nin Zevceleri Ve Çocukları](#)
[Safvanb. Muattal](#)
[Ebu Müslim El-Holanî](#)

Hicretin Altmışıncı Senesi

Bu senede Malik b. Abdullah, Suriye'ye gidip gaza yaptı. Vakidf nin ifadesine göre bu senede Cünade b. Ebu Ümeyye, Rodos adasına girdi. Yine bu sene de Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad ile birlikte Şam'a gelen heyetten oğlu Yezid için bey'at aldı. Yine bu senenin recep ayında Muaviye ölümle sonuçlanan hastalığa yakalandı. Nitekim bunu ileride de açıkl ayağız.
Ibn Cerir'in rivayetine göre Muaviye, ölümle sonuçlanan hastalığına yakalandığı zaman oğlu Yezid'i yanına çağırdı ve ona şöyle dedi:
"Ey oğulcuğum! Ben yükünü tutman için sana gerekli imkanları ve-adamları hazırladım. Herşeyi senin emrine verdim.Güçlü adamları sana boyun eğdirdim. Arapların boynunu senin Önünde uzattım. Onları sana itaat ettirdim. Kurmuş olduğum bu düzende kimsenin seninle çekişmesinden korkmuyorum. Sadece dört kişi hariç. Onlar da Ali'nin oğlu Hüseyin, Ömer'in oğlu Abudullah, Zübeyr'in oğlu Abdullah ve Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'dır."
Sahih rivayetlerde anlattığına göre Hz. Ebu Bekr'in oğlu Abdurrah-man, Muaviye'nin vefatından iki sene önce vefat etmiştir.
Muaviye, oğlu Yezid'e nasihatim şöyle sürdürmüştü:"Ömer'in oğlu Abdullah'a gelince o, mutemet bir kimse olup kendim ibadete vermiştir. Kendisinden başka kimse kalmadığı zaman o sana bey'at eder. Hüseyin'e gelince Iraklılar, onun arkasmdadırlar. Sana isyan ettirinceye kadar onu kışkırtırlar. Eğer isyan eder de onu mağlup edersen onu affet. Çünkü onun Rasûlullah'a büyük bir yakınlığı ve akrabalığı vardır. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'a gelince arkadaşları ne yaparsa o da aynı şeyi yapar. O, kadınlardan ve eğlenceden başka birşey bilmez. Senin karşında aslan gibi dikilecek, tilki gibi kurnazca hareket edecek, firsat bulursa üzerine atılacak olan kişi ise Zübeyr'in oğlu Abdullah'tır. Şayet Abdullah sana bunu yapacak olursa ve sen de onu ele geçirirsen onu paramparça et, elinden geldiği kadar da kavminin kanını akıtmamaya ça-hş."
Babasının hastalığı ve ölümü sırasında Yezid'in orada hazır bulunmayıp av partisinde bulunduğu, Muaviye'nin Dahhak b. Kays ile Mürre kabilesinden Müslim b. Ukbe'yi huzuruna çağırtarak onlara bu mesajı oğlu yezid'e iletmelerini emrettiği söylenmiştir: "Hicaz bölgesi halkını iyi gözet. Çünkü onlar senin aslındır. Irak halkına da göz kulak ol. Herktin sender üzerlerindeki bir valiyi görevden almanı isteseler bile bunu yap. Çünkü bir valiyi görevden almak, sana karşı yüz kılıç çekilmesinden daha hayırlıdır. Şam halkına da dikkat et. Senin sırdaşların onlar olsun.Sırlannı onlara söyle. Yardımcıların onlar olsun. Onların hukukuna riayet et. Kureyşliler arasında sana zorluk çıkarmalarından korktuğum sadece üç kişidir. Ali'nin oğlu Hüseyin, Ömer'in oğlu Abdullah ve Zübeyr'in oğlu Abdullah (Burada Muaviye, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Ab-durrahman'dan söz etmemiştir. Doğru olan rivayet de budur.). Ömer'in oğlu Abdullah kendini ibadete vermiştir. Ali'nin oğlu Hüseyin zayıf bir adamdır. Umarım ki Allah, babasının katilleri ve kardeşini yardımsız bırakanlarla uğraştığından ötürü onu sana iliştirmez. Onun Rasûlullah'a büyük bir akrabalığı, yakınlığı ve büyük bir hakkı vardır. Onu sana isyan ettirmedikçe Iraklıların onun peşini bırakacaklarını sanmıyorum. Eğer isyan ederde sen onu ele geçirirsen bağışla. Zübeyr'in oğlu Abdullah'a gelince o, hilekar ve dessastır. Onunla karşılaşırsan ona vur, ancak seninle barışmak isterse o zaman vurma, barış isteğini kabul et.Elinden geldiği kadar kavminin kanını akıtmaktan vaz-geç."
Muaviye, hicri altmışıncı senenin receb ayının başında vefat etti. Hişam b. Kelbî böyle demiştir. Bu ayın ortalarında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayette vardır ki, bu Vakidî'ye aittir. Bu senenin receb ayının yirmi ikisinde vefat etmiş olduğuna dair Medainf nin bir rivayetide vardır. Ibn Cerir'in ifadesine göre Muaviye hicri altmışıncı senenin receb ayında vefat etmiş ve bu hususta icma yapılmıştır. Bağımsız yöneticiliği hicretin kırk birinci senesinin cemaziyelevvel ayında başlamıştı. O zaman Edrec'de Hz.Ali'nin oğlu Hüseyin ona bey'at etmişti. Böyle olunca da onun vefatına kadar bağımsız yöneticiliği ondokuz yıl üç ay sürmüştür. Takriben Şam'daki yöneticiliği yirmi seneyi bulmuştur. Başka ifadeler kullananlar da vardır. Vefat ederken yetmiş üç yaşındaydı. Yetmiş beş yaşında, yetmiş sekiz yaşında, seksen yaşında olduğuna dair rivayetler de vardır. Bu hususiaki değişik ifadeleri biyografisinin sonunda nakledeceğiz.
Ebu Seken Zekeriya b. Yahya, Humeyd b. Münhib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
'Hind binti Utbe, Fakih b. Muğire el-Mahzumfnin zevcesi idi.Kureyş delikanlılardandı. Onun bir misafirhanesi vardı ki,insan îzin almaya gerek duymaksızın oraya girip çıkarlardı. Bir gün misafirhane boştu, o esnada Fakih misafirhanede yan gelip uzanmıştı. Hind istirahatı esnasında orada bulunuyordu. Sonra Fakih, bir iş için ısafirhaneden dışarı çıkıp gitti. Misafirlerden biri içeriye girdi.
md'ın orada bulunduğunu görünce kaçıp dışarı çıktı. Misafirhaneye dönmekte olan Hind'in kocası Fakih de yabancının misafirhaneden çıkmakta olduğunu gördü. Hind'in yanına gitti. Hind, uzanmış yatıyordu. Ayağıyla ona vurdu ve şöyle dedi:
- Az önce yanından çıkan adam kimdi?
- Kimseyi görmedim, uykudaydım. İşte şimdi sen beni uykudan uyandırdım.
- Haydi, babanın evine git.

İnsanlar, bu hadiseyi duyunca ileri geri konuşmaya başladılar. Babası da Hind'e şöyle dedi:
- Kızım, insanlar senin hakkında fazlaca dedikodu yapıyorlar.Olayı sen bana anlat. Eğer kocan senin hakkında doğru konuşuyorsa, o yabancıyı bir yolunu bulup öldürtürüm. Böylece hakkındaki dedikodular sona erer. Eğer kocan iftira ediyorsa, onu Yemen'deki bir kahine götürüp muhakeme ettiririm.Babasının böyle demesi üzerine Hind, cahiliye döneminde yapılan yeminlerden birini ağzına alarak kocasının yalan söyleyip kendisine iftira ettiğini söyledi.
Hind'in babası Utbe de damadı Fakih'e şöyle dedi:
- Be adamlSen kızıma büyük bir iftira attın .Ona büyük bir leke sürdün. Bu lekeyi su yıkamaz. Araplar arasında bizi utandırıp küçük düşürdün. Eğer yakınım olmasaydın, seni öldürürdüm. Ama seni Yemen'deki kahinlerden birine götürüp muhakeme ettireceğim. Haydi benimle gel de Yemen'deki falan kahinin yanına gidelim.
Fakih, Beni Mahzum kabilesinden bir grup yakını ile birlikte yola çıktı. Kayın pederi Utbe de Abdumenaf kabilesinden bir toplulukla yola çıktı. Bunlar Hind'i de birkaç kadınla birlikte yanlarına alıp yola çıktılar. Yemen yolunu tuttular, kahinin beldesine yaklaştıklarında: "Yarın kahinin yanına varalım." dediler. Hind, babasının ve etrafındaki adamların böyle konuştuklarını işitince yüzünün rengi değişti. Durumu fenalaştı, ağlamaya başladı. Babası ona dedi ki: "Ey kızcağızım, durumun kötüleşti. Çokça ağlıyorsun, yoksa bir kötülük mü işledin ki sende bu durumu görüyorum. Eğer böyle bir suç işlemişsen keşke yola çıkışımızı kimse duymadan bize anlatsaydm."
- Allah'a yemin ederim ki ey babacığım, bendeki bu fena durum, işlediğim bir kötülükten dolayı değildir. Ben suçsuzum, ama bende gördüğün bu fenalaşma ve üzüntünün sebebi şudur: Biliyorum ki beni yanına götürdüğünüz kahin yamlabilen, bazen de doğru söz söyleyen bir insandır. Korkarım ki benim hakkımda yanlış birşey söyler, hata yapar. Bu da zamanın sonuna dek benim üzerimde bir utanç lekesi olur. İnanamıyorum, belkide bu bana kötü bir damga vurur ve bu, Araplar arasında benim için bir küfür sebebi olur.
- Korkma, ben, senin hakkında konuşmadan önce onu imtihan edeceğim. Eğer imtihanda başarısız olursa, senin hakkında konuşmasına firsat vermeyeceğim.
Bu konuşmadan sonra Hind'in babası Utbe, topluluktan ayrılıp bir-tepenin arkasına gitti. Bir ata binmişti. Tepenin arkasında atından indi. Islık çaldı. Atı erkeklik organım uzattı, Bir buğday tanesini alıp organın deliğine yerleştirdi ve ucunu sağlamca bir iple bağladı. Sonra yine ıslık çaldı. At organını geri çekti. Bundan sonra Utbe, arkadaşlarının yanına döndü. Onlar, Utbe'nin def-i hacette bulunmak için yanlarından uzaklaşmış olduğu kanısına vardılar. Sonra kahinin yanma gittiler. Yanına vardıklarında kahin onlara ikramda bulundu. Onlar için kurban kesti. Utbe, kahine şöyle dedi:
- Biz bir iş için senin yanma gelmiş bulunuyoruz. Ancak senin için gizlediğim şeyi açıklamadan işimiz hakkında konuşmana müsaade etmiyorum. Ben, senir açığa çıkarmanı istediğim birşeyi gizledim. Söyle bakalım, o şey nedir?
- Erkeklik organı ucunda bir bitki tanesi.
- Bunu daha da açıkla.
- Atının penisinin deliğinde bir buğday tanesi.
- Doğru söyledin. Senin için getirdiğimiz şeyi al, meselelerimizi açıkla, şu kadınların durumuna bak.
Utbe, getirdiği kadınları Hind'le birlikte kahinin arka tarafına oturtmuştu. Kahin, Hind'i tanımıyordu.Sonra Utbe, kadınları birer birer kahinin yanına yaklaştırdı. Elini kadınların omuzuna vuran kahin, suçsuz olduklarını birer birer söyleyip; "Haydi kalk bakalım." diyordu. Sonunda Hind, kahinin yanma yaklaştı. Kahin elini onun omuzuna vurdu ve şöyle dedi:
- Kalk bakalım. İffetin sağlamdır. Kötülük yapmamışsın, zinakar değilsin. Sen Muaviye adında bir hükümdar doğuracaksın.
Kahinin böyle demesinden sonra Fakih kalkıp karısı Hind'in elini tuttu. Hind elini çekti ve ona şöyle karşılık verdi:
- Benden uzak dur. Allah'a yemin ederim ki artık seninle birlikte aynı yastığa baş koymayacağım ve Allah'a yemin ederim ki, benden doğacak hükümdar, senden başka bir koca ile evlenmemden sonra doğacaktır.
Bundan sonra Hind, Ebu Süfyan b. Harb ile evlendi ve Muaviye'yi doğurdu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu sözler Hind'in babası Utbe, Fakih'e söylemiştir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah bilir. [1]

Muaviye'nin Biyografisi Ve Menkıbeleri

Muayiye'nin soy kütüğü şöyledir: Muaviye b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdimenaf b. Kusayel Kureşi el-Ümevi Ebu Abdurrahman, Mü'minlerin dayısıdır. Alemlerin Rabbi'nin Rasû-lünün vahiy katibidir. Anası, Hind bint Utbe binti Rabia binti Abdi-şems'dir. Muaviye, Mekke fethi esnasında Müslüman oldu. Rivayete göre Muaviye şöyle demişti:"Ben Umretü'1-Kaza esnasında Müslüman oldum. Ancak Müslümanlığımı babamdan gizledim. Sonra o, İslâm'a girdiğimi anlayınca bana şöyle dedi:"İşte kardeşin Yezid, senden daha hayırlıdır, kendi milletinin dininden ayrılmadı." Ama ben babamın böyle demesine aldırmadım. Umretü'1-Kaza esnasında Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye geldi, ben onu tasdik etmiştim. Mekke fethi esnasında geldiğinde ben Müslümanlığımı açığa vurdum. Rasûlullah'ın yanma gittim, o bana merhaba dedi, ben de onun yanında vahiy katipliği yaptım.
Vakidî dedi ki: Muaviye, Rasûlullah'la birlikte Hüneyn gazvesinde hazır bulundu. Rasûlullah, ona 100 deve ve kırk okiye altın verdi. Bu altınları Bilal tarttı. Muaviye, Yemame harbine katıldı. Bazılarının iddiasına göre Müseyleme'yi öldüren de odur.

îbn Asakir böyle demiştir. Belki de Müseyleme'yi öldüren kimseye yardımcı olmuştur. Aslında Müseyleme'yi öldüren Vahşi idi. Ebu Dücane Simak b. Hareşe de ona kılıç darbesini indirmişti. Muaviye'nin babası, Kureyş Önderi erindendi. Bedi savaşından sonra yalnız başına liderlik yaptı. Müslüman olduktan sonra İslâmiyet'i güzelce yaşadı. Çok önemli faaaliyetlerde bulundu. Yermük savaşından önce ve sonra yararlı faaliyetlerde bulundu. Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'a sahabe oldu. Onun yanında vahiy katipliği yaptı. Ondan birçok hadis rivayet etti. Rivayet ettiği hadislerin çoğu, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde sünen ve müsnedlerde yer almaktadır. Sahabe ve tabiilerden bir topluluk ta ondan hadis rivayet etmiştir. Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya dedi ki:"Muaviye, uzun boylu, beyaz tenli, yakışıklı bir kimse idi. Güldüğünde üst dudağı geriye doğru katlanırdı. Muaviye kına yakardı."

Muhammed b. Yezid el-nEzdî, Ebu Abdi Rabb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:"Muaviye'nin sakalını sarıya boyadığını, tıpkı altın rengine büründüğünü gördüm."

Ebu Abdi Rabb'dan başkası demiş ki:"Muaviye, uzun boylu, beyaz tenli, alnı düz bir kimse idi. Saçı sakalı ağarmıştı. Saç ve sakalını kına ve inersin yaprağını andıran bitki ile boyardı. Ömrünün son zamanlarında bunadı. Mantıkî olmayan sözler söylemeye başladı. Yüzünü örter ve şöyle derdi:"Benim için afiyet duası yapan kula Allah rahmet etsin. En güzel çağımda vuruldum. Eğer Yezid'e tutkun olmasaydım doğru yolumu bulurdum." Muaviye, yumuşak huylu, ağır ve insanlar arasında sözüne uyulan bir liderdi. Cömert, adaletli ve şehamet sahibi bir kimse

Medainî, Salih b. Keysan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:"Arapla-rın ileri görüşlü adamlarından biri küçük yaşta iken Muaviye'yi görmüş ve onun için şöyle demişti:"Öyle inanıyorum ki bu çocuk, kendi kavmine lider olacaktır." Adamın böyle demesi üzerine de Hind şöyle demişti: Eğer sadece kendi kavmine liderlik yapacaksa anası onu kaybetsin."

Şafii, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:"Hind'i Mekke'de gördüm. Yüzü sanki ay parçası idi. Arkasında olan bir adam da, oyun oynamakta olan bir çocukla beraber oturmaktaydı. Adam geçti, Muaviye'ye baktı ve şöyle dedi: "Şu çocuğun yaşadığı takdirde kavmine lider olacağını şimdiden görüyorum." Adamın böyle demesi üzerine Hind de şöyle dedi:"Eğer sadece kavmine liderlik edecekse, Allah onu şimdiden öldürsün." İşte sözünü etiğimiz çocuk, Muaviye b. Ebu Süf-yan'dır."

Muhammed b. Sa'd, Ali b. Muhammed b. Abdillah b. Ebi Seyf in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Günün birinde Ebu Süfyan, küçük yaştaki Muaviye'ye baktı ve karısı Hind'e şöyle dedi:"Doğrusu benim bu oğlum, başı büyük bir çocuktur ve kavmine lider olmaya layıktır."

Kocası Ebu Süfyan'm böyle demesi üzerine Hind de şöyle dedi:"Sa-dece kavmine mi liderlik edecek? Eğer bütün Araplara liderlik yapmazsa şimdiden ölüp yok olsun!" Hind, küçük yaştaki Muaviye'yi kucaklar ve şöyle derdi:

"Doğrusu benim oğlum asildir, kerem sahibidir. Ailesi arasında sevimlidir, yumuşak huyludur. Kötü huylu, kötü sözlü ve alçak değildir. Kendisinden utanç duyulan, sıkıntı verici bir kimse de değildir. Kaya gibidir. Beni Fihir'dendir, onlara liderdir. Kendisi hakkında beslenen umutlara muhalefet etmez. Hayal kırıklığına uğratmaz."

Hz. Ömer, Ebu Süfyan oğlu Yezid'i Şam'a vali tayin ettiği zaman Muaviye ona gitti. Ebu Süfyan da Hind'e şöyle dedi:

- Nasıl, gördün mü? Senin oğlun, benim oğlumun emri altına girdi?

- Eğer Arapların süvarileri sarsılır ve sıkıntılı hal meydana gelirse 0 zaman benim oğlum karşısında senin oğlunun durumunu anlarsın. Ebu Süfyan oğlu Yezid, on küsur sene sonra vefat edip de ulak vefat hacrini kendisine getirdiğinde Hz. Ömer, ulağı tekrar Şam'a göndererek ölen kardeşi Yezid'in yerine Muaviye'nin Şam valisi tayin edildiğini bildirdi. Daha sonra da oğlu Yezid'in vefatı sebebiyle Ebu Süfyan'a taziyet-lerini bildirdi. Ebu Süfyan da sordu:

- Ey mü'minlerin emiri, Yezid'in yerine kimi vali tayin ettin? —Kardeşi Muaviye'yi tayin ettim. —Ey mü'minlerin emiri, akrabalık bağlarını gözettin. Hind'de göndermiş olduğu mektubunda Muaviye'ye şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki ey oğulcuğum! Hind gibi bir kadının senin gibi bir evlat doğurması çok nadirdir. Bu adam (Hz. Ömer), seni bu valilik görevine tayin etti. Sen de hoşuna giden ve gitmeyen her hususta ona itaat et." Babası Ebu Süfyan da Muaviye'ye şöyle dedi; "Ey oğulcuğum! Şu Muhacirler topluluğu bizi geçip geride bıraktılar. Onların bizden önce İslâm'a girişleri derecelerini yükseltti. Allah ve Rasûlü katında da onları kıdemli yaptı. İslâm'a geç girişimiz bizi geride bıraktı. Onlar, lider ve önder oldular; biz ise, onlara tabi olduk. Seni önemli bir işe tayin ettiler. Onlara muhalefet etme. Sen bir süreye kadar valilik yapacaksın. Elinden geldiği kadar gayret sarfet. Eğer görevini hakkıyla ifa edersen bu görevi senden sonrakilere miras olarak bırakırsın."

Muaviye, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın halifelikleri döneminde Şam'da valilik görevim sürdürdü. Hicretin yirmi yedinci senesinde Kıbrıs adasını fethetti. Hicretin altmışıncı senesine yakın bir zamanda Müslümanları oraya yerleştirdi. Müslümanlar da onun zamanında ve ondan sonraki dönemlerde Kıbrıs ta yaşadılar. Muaviye'nin zamanında Bizans ve Frank topraklarında fetih ve cihad devam etti. Hz. Ali ile aralarındaki savaşlar meydana gelince fetihlere son verildi. Ne o, ne de Hz. Ali o dönemde fütuhat yapamadılar. Bizans hükümdarı onu korkutup sindirdikten sonra Şam topraklarına göz dikti. Askerleri, Muaviye'nin topraklarına saldırdı. Hz. Ali ile savaşmakta olduğunu görünce büyük askeri birliklerle Şam topraklarına saldırdı. Oraya göz diktiğini gören Muaviye, ona şöyle bir mektup gönderdi:

"Ey mel'un! Allah'a yemin ederim ki, eğer bu saldırılarına son verip-te ülkene geri dönmezsen, amcamoğlu ile barışır ve seni bütün topraklarından kovarım. Bütün genişliğine rağmen yeryüzünü sana zindan edip daraltırım."

Bunun üzerine Bizans hükümdarı korktu.Geri çekildi ve barış için Muaviye'ye adam gönderdi. Hakem olayından ve Muaviye'nin Hasan'la barışmasından sonra yönetim tamamen Muaviye'nin eline geçti.Bütün halk, hicretin kırk dördüncü senesinde Muaviye'ye bey'at etti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Hicri kırk birinci seneden Muaviye'nin vefa

senesi olan hicri altmışıncı seneye kadar yönetim müstakil olarak Muaviye'nin elinde kaldı. Düşman ülkelerine cihada gidildi. Allah'ın kelimesi yüceltildi. Çevre ülkelerin hepsinden Muaviye'ye ganimetler geliyordu. Müslümanlar, onun yönetiminde rahat ve adalet içinde barışık ve afiyetli olarak yaşıyorlardı. Sahih-i Müslim'de İbn Ab-bas'tan rivayet olunduğuna göre Ebu Süfyan, Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle
demiştir:
- Ya Rasûlallah, bana üç şeyi ver.
- Olur.
- Beni komutan yap ki, daha önce Müslümanlarla savaştığım gibi
şimdi de kafirlerde savaşayım.
- Olur.
- Muaviye'yi de yanında katip yap.
- Olur.
Ebu Süfyan'm üçüncü isteği de diğer kızı Azze'yi Rasûlullah'la ev-lendermekti. Bunu sağlamak için de kızı ve Rasûlullah'n zevcesi Üm-mü Habibe'den yardım istedi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), onun bu isteğine karşı:"Azze ile evlenmek bana helal olmaz." dedi. Bu konuyu ayrı bir ciltte anlattık. İmamların bu hususta kavillerini ve bu evliliğin imkansızlık sebeplerini naklettik. Alllah'a hamdolsun. Kısaca anlatmak istediğimiz şudur ki Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanında katiplik yapan vahiy katipîerindendi. İmam Ahmed, Müslim ve Hakim, İbn Ab-bas'm şöyle dediğim rivayet etmişlerdi:"Ben diğer çocuklarla birlikte oynamaktaydım. Bir de baktım ki Rasûlullah (s.a.v.) geliyor. Ben: "Mutlaka benim için geliyor." dedim ve kapının arkasına gizlendim . Gelip bir iki adım attı ve beni buldu. Sonra da: "Git bana Muaviye'yi çağır." dedi. Muaviye, vahiy katipliği yapıyordu. Gidip onu çağırdım. Yemekte olduğunu söylediler. Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip Muaviye'nin yemek yemekte olduğunu söyledim. O da: "Git onu çağır." dedi. ikinci kez gittim, onu çağırdım, yemek yemekte olduğunu söylediler. Durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a bildirdim. Üçüncü kez gidip çağırdığımda yine aynı cevabı aldım, gelip durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a anlattığımda o, Muaviye için:"Allah onun karnını doyurmasın." dedi. Gerçektende artık ondan sonra Muaviye'nin karnı doymadı.
Muaviye, hem dünyasında hem ahiretinde Rasûlullah'ın bu duasından yararlandı. Dünyadaki yararlanışı şöyledir: Muaviye Şam'a vali olduğunda günde yedi kez yemek yerdi. Kendisine içinde bol miktarda et ve soğan bulunan bir yemek tabağı getirilir, o tabaktan yerdi, günde yedi kez et, tatlı ve bol miktarda da meyve yerdi. Sonra da: 'Vallahi doymadım. Ancak yemekten yoruldum, usandım." derdi. Bu nimet ve mideye bütün hükümdarlar rağbet e derler. Ahire tte bu duadan yararlamşı-na gelinCe Müslim, bununla ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini nakletmiştir:"Allah'ım, ben sadece bir beşerim, herhangi bir kula sövmüş veya onu kırbaçlamış, veya ona haketmediği halde beddua et-mıŞ isem bunu onun günahlarına keffaret yap ve kıyamet gününde sana yaklaşmasına vesile kıl."
Müseyyeb b. Vadıh, îbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip şöyle dedi: "Ya Muhammedi Mu-aviye'ye selam söyle ve ona iyi davran. Çünkü o, Allah'ın kitabım ve vahyini yazmak hususunda güvenilir bir kimsedir. O, ne güzel güvenilir bir katiptir."
Hz. Ali ve Cabir b. Abdullah'tan rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Muaviye'yi yanma katip olarak alma hususunda Cebrail'e danıştı. Cebrail de şöyle dedi: "Onu yanma katip olarak al, çünkü o, güvenilir bir kimsedir."
Ebu'l- Kasım et-Taberanî, Hz.Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah, Ummü Habibe'nin evinde iken kap vuruldu. Rasûlullah (s.a.v.): "Bak bakalım kimmiş bu kapıyı vuran?" deyince: "Muavi-ye'dir." dediler. Rasûlullah (s.a.v.)'da: "İçeri girmesine izin verin" dedi. Muaviye kulağının arkasında bir kalem olduğu halde içeri girdi. Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle dedi:
- Ey Muaviye, şu kulağının arkasındaki kalem de ne? —Bu, Allah ve Rasûlü için hazırladığım bir kalemdir. —Allah peygamberinden sana hayır mükafat versin. Vallahi ben sadece Allah'tan gelen bir vahiy üzerine seni yanıma katip yaptım. Yaptığım büyük küçük her iş mutlaka ilahi vahye dayalıdır. Ne dersin Allah, sana bir gömlek giydirirse (seni halife yaparsa) iyi olur mu ? Ümmü Habibe, kalkıp Rasûlullah'ın önünde oturdu ve şöyle dedi:
- Ya Rasûlallah, Cenâb-ı Allah, Muaviye'ye gömlek mi giydirecek? —Evet, yalnız onda bazı şeyler var.
- Allah'ım, ona hidayet nasib et ve onu kötülüklerden uzak tut. .Dünya ve ahirette onu bağışla."
Ebu Hüreyre, Enes ve Vasile b. Eska 'dan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:"Güvenilir kimseler üçtür: Cebrail, ben ve Muaviye."
İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle bu-yurmuştur:"Güvenilirleryedidir:Kalem, Levh, İsrafil Mikail, Cebrail, ben ve Muaviye:" Bu, önceki hadisten daha münker ve senet bakımından da ondan daha zayıftır.
İmam Ahmed b. Hanbel, İrbad b. Sariye es-Sülemî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)ın ramazan ayında bizi sahura çağırdığını ve: "Mübarek yemeğe gelin." dediğini, sonra da şöyle dua ettiğini işittim: "Allah'ım, Muaviye'ye kitab ve hesabı öğret ve onu azaptan koru."
Bişr es-Sirrî"nin rivayetine göre Rasûlullah, ona şu duayı da yap-mıştır:"Onu Cennet'e koy." Eşheb, Mesleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Adamın biri, Muavjye'nin yemek yemekte olduğunu gördü ve Anır b. As'a şöyle dedi: "Doğrusu şu senin amcanoğlu çok yemek yiyi-vor " Böyle diyen adama cevaben Amr b. As şöyle dedi:"Ama ben sana Rasûlullah (s.a.v.)'m

şöyle dediğini işitmiş olduğumu söylüyorum: "Allah'ım Muaviye'ye kitabı öğret, beldelerde onu hüküm sahibi yap ve onu azaptan koru."
Taberanî, Abdurrahman b. Ebi Umeyre el-Müzenf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m Muaviye için şöyle dediğini işittim:" Allah'ım, onu hidayete eren ve hidayete ulaştıran bir kimse kıl, onu doğru yola eriştir. Onun vasıtasıyla da insanları doğru yola eriştir."
Tirmizî, Ebu İdris el-Holanî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:Hz. Ömer, Ümeyr b. Sa'd'ı Şam valiliğinden azledilip yerine Muaviye'yi vali olarak atağında insanlar dediler ki: "Ömer, Ümeyr'i azletti, yerine Muaviye'yi atadı." Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi:"Muaviye'den sadece iyilikle bahsedin. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın onun hakkında şöyle buyurduğunu işittim:"Allah'ım, onun vasıtasıyla insanları hidayete erdir."
Bunu sadece Tirmizî rivayet etmiştir. Garip bir hadis olduğunu söylemişlerdir. Amr b. Vakid ise, zayıf bir hadis alduğunu ifade etmiştir. Bence bu hadis, Hz. Ömer'in rivayetidir. Doğrusu şudur ki Hz. Ömer, onu vali olarak atama gerekçesini açıklarken şöyle demiş tir ^'Muaviye'yi sadece hayırla anın." Bunu Hişam b. Ammar'm şu rivayeti de takviye etmektedir: İbn Ebu Saic bana dedi M: Babam, Hz. Ömer'in Muaviye b. Ebi Süfyan'ı Şam'a vali olarak atadığını anlatıyordu. İnsanlar o zama demişlerdi ki: "Ömer, genç bir adamı vali olarak atadı." Hz. Ömer de kendini şöyle savundu:"Siz, Muaviye'yi genç yaşta vali olarak atamamdan ötürü beni suçluyorsunuz. Oysa ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m onun hakkında şöyle buyurduğunu işttim:"Allah'ım, onu doğru yola eren ve doğru yola erdiren bir kimse yap. Onun vasıtasıyla insanları hidayete ilet."
Taberanî, Abdullah b. Büsr'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir iş için Ebu Bekir ile Ömer'e danıştı. Onlara: "Bana fikrinizi söyleyin." dedi. Onlar da: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) "Muaviye'yi çağırın." dedi. Ebu Bekir ile Ömer de dediler ki: "Rasûlullah'tan ve Kureyşten olan bu iki adamda bu iş hakkında sağlam hüküm verme yeteneği yok mudur ki, Rasûlullah (s.a.v.) Kureyş'ten bir genci çağırttırıyor?" Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ısrar edip: "Bana Muaviye'yi çağırın." dedi. Muaviye çağrıldı. Gelip Rasûlullah'ın huzurunda durduğunda Rasûlullah (s.a.v.) onun için cemaate şöyle tavsiyede bulundu:"Muaviye'yi işinizde hazır bulundurun, onu kendinize şahit yapın. Çünkü o, güçlü ve güvenilir bir künsedir."Bazı rivayetlerde şu ilave de vardır."İşinizi ona yükleyin." Bu arada îbn Asakir, Muaviye'nin fazilet ve üstünlüklerine dair birçok hadis rivayet etmiştir ki onları burada zikretmedik. Sadece bu konudaki sahih ve hasen hadisleri nakletmekle yetindik. Mevzu ve münker hadisleri kale almadık, tbn Asakir, Muaviye'nin fazileti ile ilgili olarak İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:"Muaviye, Müslüman oluşun-°dan itibaren Peygamber (s.a.v.)'e katiplik yaptı." İrbad'dan rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.v.), Muaviye için şöyle dua etmiştir: "Allah'ım, ona kitabı öğret."
İbn Ebu Ümeyre'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Muaviye için şöyle dua etmiştir:" Allah'ım, onu hidayete eren ve erdiren bir kimse yap."
Buharî, "Menakib" kitabında Muaviye b. Ebi Süfyan'dan bahsederken İbn Ebi Müleyke'nin şöyle dediğini rivaye etmiştir:"Muaviye, yanında İbn Abbas'ın azatlısı bulunduğu halde yatsıdan sonra bir rekathk vitir namazı kıldı. Azatlısı, İbn Abbas'ın yanma döndüğünde: "Muaviye, yatsıdan sonra bir rekathk vitir namazı kıldı." deyince, îbn Abbas azatlısına şöyle cevap verdi:"Onu bırak. Çünkü o, Rasûlullah (s.a.v.)'a saha-belik yapmıştır."
İbn Ebi Meryem, îbn Ebi Müleyke'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas'a denildi ki:"Mü'minlerin emiri Muaviye hakkında ne dersin? O sadece bir rekathk vitir namazı kıldı?" İbn Abbas ta şu cevabı verdi: "İsabet etmiştir.Çünkü o fakihtir."
Amr b. Abbas, Ebban tarikiyle Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet et-miştir:"Siz ikindi namazından sonra iki rekat namaz kılıyorsunuz.Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabesi idik. Onun bu iki rekatı kıldığını görmedik. Hatta o, ikindi namazından sonra namaz kılınmasını yasaklardı."
Buharî, bu rivayetinden sonra Hind binti Rabia'dan bahseder. Şöyle ki: Abdan, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Süfyan'm karısı Hind binti Utbe, Rasûlulİah (s.a.v.)'m yanına gelip şöyle dedi:
- Ya Rasûlallah, yeryüzünde senin oba halkın kadar alçalmalarını istediğim başka bir oba halkı yoktu.
- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki öyleydi.
- Ya Rasûlallah, Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Geçimlerinden sorumlu olduğum çocuklarımız için onun malından almamda bir sakınca varmıdır?
- Hayır, meşru ölçüde almanda bir sakınca yoktur."
Rasûlullah (s.a.v.)'m Hind'e hitaben: "Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki öyleydi." derken Hind ve ailesi ile bütün kafirlerin küfür halinde alçalmalarım istediğini kasdetmiştir. Onlar, Müslüman olduklarında Rasulllah (s.a.v.) yücelmelerini istedi. Allah da onları yüceltti.
İmam. Ahmed b. Hanbel, Amr b Yahya b. Said'in şöyle dediğim rivavet etmiştir: "Dedemin şöyle dediğini işittim: Muaviye, Ebu Hürey-re'den sonra ibriği aldı ve Rasûlullah'ı takip etti (o esnada Ebu Hüreyre rahatsız olduğu için ibriği götürememişti.) O esnada Muaviye, Rasûlullah'a abdest aldırıyordu. Abdest suyunu ellerine dökerken Rasûlullah (s.a.v.), başım bir veya iki kez kaldırıp Muaviye'ye şöyle dedi-" Ey Muaviye, eğer bir yönetimin başına, geçersen Allah'tan kork ve adaletli ol." Rasûl-ullah'm böyle demesi ile ilgili olarak Muaviye demiş ki- "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'m bana öyle demesinden sonra mutlaka yönetimle imtihan edileceğime inanmıştım. Bu inancımı sürdürüyordum. Nihayet yönetim başına geçmekle imtihan edildim."
Galip el-Kattan, Hasan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muaviye'nin hutbe îrad ederken şöyle dediğini işittim:
«Bir gün abdest alması için Rasûlullah (s.a.v.>'m eline su döktüm. Başını kaldırıp bana şöyle dedi:"Sen, benden sonra

ümmetimin başına geçeceksin, başlarına geçtiğin zaman onların iyilik yapanlarının iyiliklerini kabul et. Kötülük yapanlarının da kötülüklerini bağışla."
Rasûlullah'm bana böyle demesinden sonra yönetime geçeceğimi ümid ettim.Bu ümidimi sürdümdüm. Nihayet şu makama erdim.»
Beyhakî, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Vallahi beni halifeliğe geçmeye, Rasûlullah (s.a.v.)'ın: "Eğer hükümdar olursan iyi davran." sözü sevk etmiştir."
İbn Asakir, Avf b. Malik el-Eşcaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiş-tir:"Bir ara ben, Yuhanna kilisesinde uzanıp uyumuştum (o zaman burada namaz kılmıyordu.). Uykudan uyandığımda Önümdem bir aslanın geçmekte olduğunu gördüm. Acele ile kalkıp silahımı elime aldım, aslan bana dedi ki:
- Yavaş ol hele! Ben, sahibine tebliğ etmen için sana bir mesaj getirdim.
- Seni kim gönderdi?
- Beni, Allah sana gönderdi ki, Muaviye'ye selam söyleyesin ve onun cennetlik olduğunu kendine bildiresin.
- Muaviye kimdir?
- Ebu Süfyan'm oğlu Muaviye'dir."
Bu, çok gariptir.
- Muhammed b.Aiz, Zührî'ni şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ömer, Cabiye'ye gelmişti. Şurahbil'i görevden aldı.Amr b As'ı Mısır'a gitmek üzere komutan tayin etti. Şam'a da Ebu Ubeyde ile Yezid'i komutan olarak sevk etti.Sonra Ebu Ubeyde vefat etti. Yerine îyad b. Ga-nem geçti. Yezid de vefat etti. Yerine Muaviye geçti. Yezid'in vefatını Ebu Süfyan'a bildirerek taziyetini sunan Hz. Ömer, Ebu Süfyan'a şöyle eledi;
" Oğlun Yezid'in ölümüne sabret.
- Yezid'in yerine kimi tayin ettin?
- Muaviye'yi.
- Ey mü'minlerin emiri, akrabalık bağlarını gözettin."
Muaviye ile Umeyr b. Sa'd, Hz. Ömer'in vefatına kadar Şam'da kal-dılar.Allah onlardan razı olsun.Muhammed b. îshak dedi ki Ebu Ubey-de, Amvas taunında vefat etti. Yerine Muaz geçti. Muaz da vefat edince yerine Ebu Süfyan oğlu Yezid geçti. O da vefat edince yerine kardeşi Muaviye geçti. Muaviye'nin valiliğini Hz. Ömer onayladı ve Amr b. A&\ da Filistin ile Ürdün'e vali olarak atadı. Muaviye'yi Şam, Baalbek ve Belka'ya vali olarak tayin etti. Sa'd b.Amir b. Cüzeymf yi de Humus'a val olarak atadı. Sonra Şam'm tamamım Muaviye b. Ebi Süfyan'm idaresine verdi. Hz.Osman halifeliğe geçtiğinde Muaviye'yi şar valiliğinde bıraktı. İsmail b. Ümeyye dedi ki: Ömer, Muaviye'yi Şam vilayetinin tamamına vali olarak atadı. Ona seksen dinar aylık bağladı. Doğrusu şu ki; Şam vilayetinin tamamının valiliğini Muaviye'ye veren zat, Hz. Osman'dı. Hz. Ömer, onu Şam'ın bazı kazalarına vali yapmıştı.
Kavinin biri der ki: "Yezid'in ölümü sebebiyle-ki Yezid Hind'in oğlu değildi. -Ebu Süfyan'a taziyetlerini bildiren Hind'e denildi ki: Yezid'in yerine Muaviye vali tayin edildi. Bunun üzerine Hind, şöyle demişti:
- Muaviye, herhangi bir kimseye halef olacak adam mıdır? Allah'a yemin ederim ki, eğer bütün Araplar bir araya gelseler, sonra hep birlikte Muaviye'ye vursalar, o yine de bir taraftan çıkış yolu bulup kurtulur." Başkaları dediler ki: Hz. Ömer'in yanında Muaviye'den söz edildiğinde Hz, Ömer şöyle demişti:"Kureyş'in delikanlısını ve liderlerinin oğlunu bırakın. O öfke anında gülen kimse içindir ve ona ancak hoşnutlukla ulaşılabilir. Onun tepesinden vurulmaz, ancak ayak altından vurulur." İbn Ebi'd-Dünya'dan gelen bir rivayete göre Hz. Ömer, Şam'a geldiğinde Muaviye onu büyük bir kafile ile karşıladı. Hz. Ömer ona yaklaştığında şöyle dedi:
- Şu kafilenin sahibi ve önderi sen misin?
- Evet, ey mü'minlerin emiri.
- Senin durumun işte budur. Ayrıca bana ulaşan haberlere göre ihtiyaç sahibi kimseler, senin kapında uzun müddet bekliyorlarmış. Onları içeri almıyormussun, niçin böyle yapıyorsun? Ben buradan, Hicaz beldesine yürümeni emrediyorum
- Ey mü'minlerin emiri, düşman casuslarının çokça bulunduğu bir mıntıkada bulunuyoruz. Onlara İslâmiyet'in ve Müslümanların onur ve üs tünlüğünü«göstermemiz ve bu sebeple onları korkutmam gerekiyor. Ama yine de emredersen bunu yaparım. Verdiğin emirleri yerine getirir, yasaklarından da uzak dururum.
- Ey Muaviye, senden ne sordumsa beni mutlaka dişlerin mafsalları arasında bırakır gibi oldun. Eğer söylediğin doğru ise, bu senin görü-
sündür. Eğer yanlışsa bu senin yaptığın bir hile ve tuzaktır.
- Ey mü'minlerin emiri, bana dilediğin emri ver.
- Sana ne emir veririm, ne de seni herhangi birşeyden yasaklarım.
Orada hazır bulunanlardan bir adam, Hz. Ömer'e şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, şu adam kendisini soktuğun çıkmazlardan
ne güzel çıkış yolu bulunuyor?
- Böyle güzel çıkış yolları bulduğu için meşakkatlere sürüyoruz.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, Şam'a gelişi esnasında Hz. Ömer'i karşılarken büyük bir kalabalıkla

karşılamış, Abdur-rahman b. Avf ile birlikte Hz. Ömer bir merkebe binmişler iken onları farkında olmaksızın geçip geride bırakmıştı. Kendisine: "Mü'minlerin emirini geçtin, geride bıraktın" denildiğinde geri dönmüş, Hz. Ömer'i görünce de bineğinden inip yaya yürümeye başlamış ve yukarıda naklettiğimiz sözleri Hz. Ömer'e söylemişti. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, Hz. Ömer'e şöyle demişti:

- Ey mü'minlerin emiri, bunu sürdüğün çıkmazlardan ne güzel çıkış yolu bulunuyor?
- İşte bu yüzden onu meşakkatli işlere sürdük.

"Zühd" adlı kitabta Abdullah b. Mübabek, Hz. Ömer'in azatlısı Es-lem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir;"Muaviye bize geldi O, çok parlak ve beyaz tenli idi. İnsanların en beyazı ve en yakışıklısı idi. Ömer'le birlikte hacca gitti. Ömer, onu seyrediyor ve onu beğeniyordu. Sonra parmağım Muaviye'nin sırtı üzerine koyuyor, sonra da bir ayakkabı ipi gibi kaldırıyor ve şöyle diyordu:

- Ne mutlu, ne mutlu! Şu halde biz, insanların en hayırhsıyız. Çünkü dünya ve ahiretin iyilikleri bize bir arada verilmiştir.
- Ey mü'minlerin emiri! Sana diyeceğim şu ki, biz güvercinlerin, bollukların ve şehvetlerin diyarmdayız.
- Sana diyeceğim şu ki, sen yiyeceklerin en güzeli ile kendi nefsini zevklendirip tatmin ediyorsun. Ve güneş sırtına vuruncaya kadar uyuyorsun. Oysa ihtiyaç sahipleri kapının gerisinde bekleşiyorlar.
- Ey mü'minlerin emiri Uymam için bana emir ver. Zi Tuva mıntıkasına geldiğimizde Muaviye bir elbise çıkarıp giydi. Hz Ömer, o elbiseden esans kokusu saçılmakta olduğunu hissetti ve şöyle dedi: Sizden bi-n nacca niyetleniyor ve yoksul olarak yola çıkıyor. Allah'ın beldeleri pasında en saygın bir belde olan Mekke'ye geldiğinde iki örtü çıkarıp ihram olarak onları üzerine geçiriyor. Sanki bu örtülere, esans sürülmüşte öylece giymişsin değil mi?

ah /Ben miHetimin ve aşiretimin yanına gelmek için bunları giydim. Allah'a yemin ederim ki, senin bana eziyetin hem burada hem de Şam'da dokunmuştur. Allah biliyor ki ben, bu konuda hayalı ve utangaç olmayı öğrenmi simdir.

Böyle dedikten sonra Muaviye, o esans sürülmüş elbiseleri üzerinden çıkardı ve ihramlarım giydi. Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya Ebu Abdur-rahman el-Medenfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer b. Hattab Muaviye'yi gördüğünde ona: "İşte bu Arapların Kisrasıdır." derdi."

Amr b. Yahya b. Said el-Ümevî, dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, yeşil bir elbise giyinmiş olarak Hz. Ömer'in yanma gitti. Ashab ona baktı. Hz. Ömer, onun yeşil elbise giyinmiş olduğunu görünce kırbacını alıp Muaviye'nin üzerine yürüdü ve onu kırbaçlamaya başladı. Muaviye de: "Ey mü'minlerin emiri! Allah'tan kork, bana zarar verme." deyince Ömer oturduğu yere döndü, etrafindakiler de: "Ey mü'minlerin emiri, Muaviye'yi niçin dövdün? Oysa kavimde onun gibisi yoktur." dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer, şu cevabı verdi. 'Vallahi ben ondan sadece iyilik gördüm. Ondan sadece iyilik duydum. Eğer onun hakkında bana başka şeyler söylenmiş olsaydı, zaten bu gördüğünüzden daha başka davranırdım. Onu daha fazla kırbaçlardım. Ama ben onu bu halde görünce üzerindeki kibir ve gururu kırmak istedim."

Ebu Davud, Ebu Meryem el-Ezdî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye'nin yanma gittim. Beni görünce: "Ey falanın babası, seni görmek ne güzel!" dedi. Ben de kendisine şöyle dedim: "Sana duyduğum bir hadisi nakledeyim. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini işittim: "Cenâb-ı Allah, bir kimseyi Müslümanların idaresinin başına getirirde o kimse Müslümanların ihtiyaçlarına alaka göstermez ve onları yoksullukları ile başbaşa bırakırsa, Cenâb-ı Allah ta onun ihtiyacına alaka göstermez ve onu yoksulluğu ile başbaşa bırakır."

Bu hadisi duyduktan sonra Muaviye, insanların ihtiyaçlarına alaka göstermesi ve gerekeni yapması için bir adam görevlendirdi.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Miclez'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, halkın karşısına çıkınca ona hürmeten ayağa kalktılar. O da şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle dediğini işittim:

"Bir kimse insanların kendisine hürmeten ayağa kalkmalarından hoşlanırsa Cehennem'deki yerini hazırlasın." Başka bir rivayette de şöyle denilmektedir: "Muaviye, îbn Amir ile İbn Zübeyr'in yanma gitti, îbn Amir, hürmeten ayağa kalktı. Ama İbn Zübeyr kalkmadı. Bunun üzerine Muaviye, İbn Amir'e şöyle dedi: Otur. Çünkü ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini işittim: "Bir kimse, kulların kendisi için ayağa kalkmalarından hoşlanırsa Cehennem'deki yerini hazırlasın."

Ebu Davud, Muaviye'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), kendisine şöyle demiştir:

"Sen insanların ayıplarını araştırırsan onları ifsad edersin (veya onları ifsada yaklaştırırsın.)." Bu sözü Muaviye,Rasûlullah'tan işitti. Allah, onu bu sözle faydalandırdı. Yani Muaviye güzel bir yaşantı sürdü-

rüp bağışlayıcı oldu. Güzelce affederdi, insanların ayıplarını örterdi. Allah ona rahmet etsin.

Buharı ve Müslim'in sahihlerinde Muaviye'den rivayet edildi ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah, bir kimsenin iyiliğini isterse, onu dinde fakih kılar. Doğrusu veren Allah'tır. Ben paylaştırıyorum. Ümmetimden bir grup sürekli hak üzerinde bulunacaklardır. Onları yardımsız bırakanların ve onlara muhalefet edenlerin onlara bir za-" ran ulaşm ayacaktır. Onlar bu halde hak üzere iken nihayet Allah'ın emri gelecektir."

Muaviye, bu hadisi hutbesinde insanlara okudu. Sonra şöyle dedi: İşte Malik b. Yuhamir, Muaz'dan rivayet ediyor ki, kendileri Şam'da iken Rasûlullah (s.a.v.) bu hadis ile Şamlıları Iraklılara karşı savaşmaya teşvik etmiştir. Şamlılar, kendilerine muhalefet edenlere karşı muzaffer olan gruptur.

Muaviye böyle demekle, Iraklılara karşı savaş veren Şamlıların doğru yolda olduklarını isbatlamaya çalışıyordu.

Leys b. Sa'd dedi ki: "Muaviye, Ömer'in halifeliği zamanında hicri on dokuzuncu senede Kayseriyye'yi fethetti." Başkalar

dediler ki: Muaviye, yönetiminin beşinci veya yedinci senesinde Kıbrıs'ı fethetti, hicretin yirmi sekizinci senesinde Hz. Osman zamanında fethettiğini söyleyenler de vardır.
Muaviye, Şam'da vali olduğu zamanlarda yani hicretin otuz ikinci senesinde İstanbul boğazına gaza için gitti.
Hz. Osman, Şam'ın bütün yönetimini ona (Muaviye) verdi. Aslında Şam'ın bütün yönetimini Muaviye'ye veren zatın, Hz. Ömer olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusu, ona Şam'ın bütün yönetimini veren Hz. Osman'dır. Muaviye, Ebu Derda'dan sonra Fudale b. Ubeyd'i Şam kadılığına tayin etti. Hz. Osman'ın şehadetinden sonra Hz. Ali ile Muaviye arasında ictihad farkı meydana geldi. Bu sebeple de -Önceki kısımlarda anlattığımız gibi- aralarında savaş oldu. Hz. Ali'nin içtihadı doğru idi. Muaviye ise cumhur-u ulemâya göre yanlış ictihad yapmıştı. Selef ve halef uleması, bu hususda ittifak etmişlerdir. Savaşan Iraklıların da, Şamlıların da; yani Hz. Ali taraftarlarının da, Muaviye taraflarının da Müslüman olduklarına sahih hadisler şahadet etmişlerdir, Nitekim sahih bir hadiste şöyle denilmektedir:
"Müslümanlardan hayırlı bir nrkaya karşı bir grup kimse dinden çıkarak isyan edecektir. O asileri, bu iki gruptan Hakk'ka en yakın olan öldürecektir. Dinden çıkanlar Haricilerdi. Onları, Hz. Ali ve arkadaşları öldürdüler. Sonra Hz. Ali de öldürüldü ve hicretin kırk birinci senesinde Muaviye yönetime tek başına hakim oldu. Muaviye, her sene iki kez Bizans'a gazaya giderdi. Yazın bir kez, kışın da bir kez gaza ederdi.
Kavminden bir adama emir verir, o adam da gidip insanlara hac ettirirdi. Kendisi de hicretin ellinci senesinde hac ettirdi. Oğlu Yezid, hicretin ellibirinci senesinde insanlara hac ettirdi. Kendisi daha sonra Bizans ülkesine büyük bir sahabe topluluğu ile birlikte gazaya gitti, İstanbul'u kuşattı, bu gaza ile ilgili olarak sahih bir hadiste şöyle denilmiştir:
"Kostantiniyye'ye gazaya gidecek ilk ordunun askerleri bağışlanmıştır."
Vekî, Ebu Salih'i şöyle dediğini rivayet etmiştir: Çölde develerini şarkı söyleyerek süren bir adam, Hz. Osman'ın öldürüleceğini şöyle ifade ediyordu:
"Osman'dan sonra emir, Ali'dir. Zübeyr'de de beğenilecek bir halef-lik vardır."
Ka'b dedi ki: "Osman'dan sonra halife, doru katırın sahibi Muavi-ye'dir."
Muaviye de ona şöyle dedi: "Ey Ebu İshak, sen böyle diyorsun ama Ali, Zübeyr ve Muhammed (s.a.v.)'ın diğer sahabeleri buradadırlar. Ben nasıl halife olabilirim." Ka'b da ona şöyle cevap verdi: "Sen de Muhammed (s.a.v.)'m sahabesi ve halifesisin."
Seyf, Beni Esed kabilesinden bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Osman'ın halifeliği zamanında çölde devesini gütmekte olan bir adam, şu şiiri söylemişti:
"Osman'dan sonra emir Ali'dir. Zübeyir'de de beğenilecek bir halef-lik vardır." Muaviye bu şiiri duyduktan sonra halifeliğe hep ümitlendi."
Ka'b da dedi ki: "Sen yalan söylüyorsun ey şair, aksine Osman'dan sonra halife, doru katırın sahibi Muaviye'dir."
Muaviye, bu konuyu Ka'b'la konuştu. Ka'b, ona şöyle dedi: "Evet, Osman'dan sonra emir sensin ama vallahi sen benim bu sözümü yalanlamadıkça halifelik makamına ulaşamayacaksın."
Bu söz, Muaviye'nin kalbine tesir etti.
İbn Ebi Dünya, Ebu Harun'dan rivayet etti ki, Hz. Ömer şöyle demiştir:
"Sakın benden sonra ayrılığa düşmeyesiniz, eğer ayrılığa düşerseniz bilesiniz ki Muaviye Şam'dadır ve bilesiniz ki siz görüşünüzü ona havale edersiniz, o zor kullanarak başa geçecektir."
İbn Asakir, Amir eş-Şabî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz, Ali, Siffin vak'asından önce Cerir b. Abdullah el-Becelî'yi Muaviye'ye gönderdi. Hz. Ali, o zaman Şam'a hücum etmeye niyetlenmiş, bunun için de asker toplamıştı. Muaviye'ye gönderdiği mektubunda, Muaviye'nin kendisine bey'at etmesi gerektiğim, çünkü Muhacirlerle Ensâr'm da kendisine bey'at etmiş olduğunu, şayet bey'at etmezse kendisine karşı Allah'tan yardım dileyip savaşacağını ve Osman'ın katilleri hususunda fazlaca konuştuğunu, kendisinin de diğer insanlar gibi bey'at etmesi gerektiğini, sonra da halkı kendisine karşı hakem tayin etmesini, onu ve hakemleri Allah'ın kitabına havale edeceğim uzun uzadıya anlatıyor-
Muaviye, bu mektubu yanında bulunanlara okudu. Cerir de kalkıp söyle dedi: "Ey Muaviye! Ali'ye itaat et, enirini dinle. Ona muhalefet etmekten ve inatçılıktan uzak dur. İnsanlar arasına fitne düşürme ki bu yüzden insanlar birbirlerine kılıçla saldırmasınlar."
Muaviye, Şamlıların görüşünü alması için kendisine süre tanıma sini istedi. Aradan bir süre geçtikten sonra Muaviye, tellalı vasıtası ile duyuru yaptırdı ve insanların namaz için toplanmaların ilan ettirdi. İnsanlar camide toplandığında Muaviye'nin minbere çıkıp şöyle bir hutbe
irâd etti:
"İslâmiyet için rükünleri destek kılan Allah'a hamd olsun. îman için şeriatleri burhan kılan Allah'a hamd olsun. İmanın kandili sünnet te, mukaddes yerlerde yanmakta ve aydınlık saçmaktadır ki orasını Cenâb-ı Allah, Peygamber ve salih kulları için mahal kılmıştır ve yine Cenâb-ı Allah, o mukaddes diyara Şamlıları yerleştirmiş, orasını bir diyar olarak onlara seçmiştir. Orası da Şamlılardan memnundur. Çünkü Cenâb-ı Allah, gizli ilminde biliyordu ki Şamlılar, kendisine itaat edecekler ve bu hususta velilerine iyi davranacaklardır. Onun emirlerini yerine getirecekler, dinini ve yasaklarını koruyacaklardır. Sonra Cenâb-ı Allah, bunları bu ümmet için bir mizan kıldı. Hayır işlerinde onları ulu kimseler yaptı. Cenâb-ı Allah, bunlar vasıtası ile ahdi bozanları ahdi bozmaktan caydırır. Yine bunlar vasıtası ile mü'minlerin kalbleri-ni birbirine ısındırır, onları bir araya

getirir, Müslümanların dağılan düzenini toparlaması ve bozulan işlerini düzeltmesi için Allah'ın yardımını diliyoruz. Müslümanlar, daha önce birbirlerine yakın olup kalbleri birbirine ısınmış iken araları açıldı. Allah'ım! Uyuyanı uyandıran, fitneyi ayaklandıran, güvendeki kimseye ürküntü veren, kanlarımızı akıtmak ve yollarımızı korkulu hale getirmek isteyen kimselere karşı bize yardım et. Allah biliyor ki, biz onlara acı çektirmek, azab vermek, onların gizli hallerini açığa çıkarmak, ırzlarını payimal etmek istemiyoruz. Yalnız şu var ki, Cenâb-ı Allah, bize bir ikram ve üstünlük elbisesi Jpydirmiştr*. Biz seslerin yankısı devam ettiği, kırağılar yere damladığı, hidayet yolu bilindiği sürece bu şeref ve onur elbisesini üzerimizden çıkamayacağız ve yine biliyoruz ki onları bize muhalefete sürükleyen Şey, bizi çekemeyip kıskanmaları ve taşkınlıklarıdır. Onlara karşı Allah'ın yardımım "diliyoruz.

Ey insanlar! Siz de biliyorsunuz ki ben mü'minlerin emiri, Hattab °ğlu Ömer tarafından buraya tayin edilmiş bir valiyim. Yine mu minle-fin emiri Osman tarafından buraya tayin edilmiş bir valiyim. Ben ona k^rşı sizden bir kimseyi kışkırtmış değilim. Ben Osman'ın dostu ve amcası oğluyum. Velisiyim. Yüce Allah kitabında buyuruyor ki: "Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanımışızdır." (ei-Isrâ, 33.)

Siz, Osman'ın haksız yere öldürüldüğünü elbette ki biliyorsunuz. Ben, onun öldürülmesi hususundaki düşüncelerinizi bana bildirmenizi istiyorum."

Şamlılar da hep birlikte: "Osman'ın öcününün alınmasını istiyoruz." dediler. Muaviye'nin çağrısına icabet edip ona bey'atlerini sundular, bu uğurda canlarını ve mallarım feda edeceklerini, ya Osman'ın öcünü alacaklarını, ya da bu hususta canlarım vereceklerini bildirip teminat verdiler.

Cerir, Muaviye'ye Şamlıların bey'at ettiğini görünce bundan hem korktu, hem de takdir etti. Muaviye, Cerir'e dedi ki: "Eğer Al beni Şam ve Mısır valiliklerine tayin ederse, kendisinden sonra başkasına bey'at etmemem şartıyla kendisine bey'at ederim." Cerir de ona dedi ki: "Dilediğin şeyleri mektubla Ali'ye bildir. Ben de seninle beraber yazayım." Mektub yazıldı. Hz. Ali'ye ulaştı. Hz. Ali mektubu alıp okuyunca şöyle dedi: "Bu bir hiledir. Muğire b. Şube de ben Medine'de iken Muaviye'yi Şam'a vali olarak atamamı istemişti. Ancak ben onun bu isteğini kabul etmedim. "Saptıranları, hiçbir işte asla yardımcı edinmedim." (el-Kehb,51.)

Bundan sonra Hz. Ali, yanma gelmesi için Cerir'e mektub gönderdi. Cerir gelmedi. Bir de baktı ki, askerler karşısında toplanmışlar. Ordu teşkil edilmiş.

Muaviye, Hz. Osman'ın öldürülmesi esnasında uzlete çekilip Filistin'e yerleşen ve Hz. Osman tarafından Mısır valiliğinden azledilmiş olan Amr b. As'a mektub yazdı. Bazı işlerde fikrini almak üzere yanına gelmesini istedi, Amr b. As ta Muaviye'nin yanına geldi. Konuştular, fikir teatisinde bulundular. Netice de Ali'ye karşı savaşmaya karar verdiler.

Şam ve Mısır valiliklerini kendisine vermesi için Ali'ye mektub yazan Muaviye'nin Lu mektubu ile ilgili olarak Ukbe b. Eb Muayt, Muaviye'yi kınayıcı, azarlayıcı ve taşlayıcı şöyle bir şiir söylemişti:

"Ey Muaviye! Şam senin Şam'ındır. Şam'a sarıl, yılanları yanma sokma.

Ali, senin cevabım bekliyor. Ona perçemleri ağartıcı bir savaş armağan et.

Ona savaşla saldır, mızraklarını fırlat.

Pazuları güçsüz ve bitkin düşmüş bir adam olma.

Aksi takdirde barış yap, çünkü güvenlikte -savaş istemiyen kimseler için- rahat vardır. Ey Muaviye, o zaman sen bunu tercih et.

Ey Harb'in oğlu Muaviye! Ümit üzere yazmış olduğun mektup var ya, o senin başına belalar getirecektir.

O mektubunda Ali'den bazı şeyler istemişsin ki, bunları elde edemezsin.

Şayet elde edebilsen bile birkaç geceden fazla senin elinde kalmaz. Ondan sonra uzun ve kalıcı bir zafer bulamazsın, fazla kuruntu ve

ümit besleme.

Ali gibisini hile ile aldatsan ve birşeyleri yıkacak olursan dahi Ali senden önce o harabeyi inşa edip onarır.

Şayet bir kez pençesini sana geçirirse,

Ey Hind'in oğlu! Seni paramparça edip yarar."

Birkaç yoldan gelen bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Müslim el-Holanî, bir cemaatle birlikte Muaviye'nin yanma gitmiş. Bu cemaat, Muaviye'ye şöyle sormuştu:

- Sen Ali ile çekişiyorsun, sen onun emsali misin?

- Allah'a yemin ederim ki, ben de onun benden daha hayırlı ve daha

üstün olduğunu biliyorum. Halifeliğe benden daha layıktır ama sizler de bilmiyor musunuz ki Osman haksız yere öldürülmüştür. Ben Osman'ın amcası oğluyum. Onun öcünü almak istiyorum. Onun öcünü almak, benim görevim değil midir? Siz Ali'ye deyin ki; Osman'ın katillerini bana teslim etsin, ben de halifeliği ona teslim edeyim.

Bu heyet dönüp Ali'nin yanma gitti, bu hususta onunla konuştu. Ancak Ali, Osman'ın katillerinden herhangi birini onlara teslim etmedi. Bunun üzerine Şamlılar, Ali'ye karşı savaşmak için Muaviye'nin yanında yer aldılar ve fikir birliği ettiler.

Amr b. Şimr, Amir eş-Şabî ve Ebu Cafer el-Bakır'm şöyle dediklerini rivayet etmiştir:

"Ali, bir adamı Şam'a gönderdi. Bu adam, Hz. Ali'nin Iraklılarla birlikte Şamlılara karşı savaşacağını onlara ihtar etti ki Muaviye'ye olan itaatlerim kendisine versinler. Adam, Muaviye'nin yanma vardığında Muaviye ilanat yaptırdı. İnsanların

camide toplanmalarım emretti. Onlar da toplandılar. Sonra Muaviye, minbere çıkıp şöyle bir konuşma yaptı:
"Ali, Iraklılarla güç birliği yaparak size karşı savaşmaya karar vermiştir. Bu hususta görüşünüz nedir? " Muaviye'nin bu sorusu karşısında cemaattekilerin her biri hiçbir şey konuşmaksızın elini göğsüne vurdu. Başlarını kaldırıp Muaviye'ye bakmadılar. Bu arada Zülkile' kalkıp Şöyle dedi: "Ey mu minlerin emin! Görüş senindir, sen neyi uygun görürsen onu emret. Biz de emrin yerine getirelim." Bunun üzerine Muaviye şu duyuruyu yaptırdı:
"Garnizonunuza gidin, üç gün içinde toplanın. Üç gün içinde garnizonuna gitmeyen kimsenin kanı helal olur." Bu duyuru üzerine herkes bağlı olduğu askeri birliğe katıldı. Hz. Ali'nin yanından gelmiş olan adam da dönüp Ali'nin yanına gitti ve durumu ona anlattı. Hz. Ali de duyuru yaptırarak askerlerinin camide toplanmalarını emretti. Onlar da camide toplandılar. Hz. Ali, minbere çıkıp şöyle dedi:
"Muaviye, sizinle savaşmak için asker toplamıştır. Bu hususta görüşünüz nedir?" Cemaattekilerin her biri birşey söyledi. Sözleri birbirine karıştı. Hz. Ali, onların ne dediklerini anlayamadı ve: "Ciğer yeyicisi-nin oğlu Muaviye duruma hakim oldu Innâ lillah ve înnâ ileyhi raciun" diyerek minberden indi. Sonra da hicretin otuzaltmcı senesindeki olaylar meyanında anlattığımız gibi iki taraf arasında Sıfîîn savaşı cereyan etti.
Ebu Bekir b. Düreyd, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Saffin savaşında hezimete uğradığımı düşünerek kaçmak üzere iken ayağımı üzengime koydum. Kaçmaya niyetlendim. Ancak İbn Atna-be'nin şu şiiri beni kaçmaktan alıkoydu:
"İffetim ve belam bana engel oldu. Övgüyü pahalı bir fiyata alışım ve nefsimi zorluklara sürükleyişim, ayrıca göğsü nişanlı kahramanın başını vuruşum kaçmama mani oldu.
Her koşuşumda nefsim bana, 'Terinde dur ki övülesin, ya da rahatını bulup ölesin." diyordu."
Beyhâkî, İmam Ahmed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Halifeler şunlardır: Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali. Kendisine: "Ya Muaviye hakkında ne dersin?" demeleri üzerine şu cevabı verdi: "Ali'nin zamanında halifeliğe Ali'den daha layık bir kimse yoktu. Allah, Muaviye'ye rahmet etsin."
Ali b. el-Medinî dedi ki: Süfyan b. Uyeyne'nin şöyle dediğini işittim: "Ali'nin halifelik için kusur sayılabilecek bir özelliğin görmedim. Muaviye'nin de Ali ile halifelik hususunda çekişmesine sebep olacak bir özelliğini görmedim.".
Şüreyk el-Kadiye sordular:
- Muaviye, yumuşak huylu muydu?
- Hakkı anlamayan, onu hiçe sayan ve Ali ile savaşan adam yumuşak huylu değildir."
Süfyan-ı Sevrî, Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas, Muaviye'den söz etti. Onun arefe akşamı telbiye getirdiğini söyledi ve hakkında çok ağır sözler sarfetti. Sonra dedi ki: "Muaviye, Ali'nin arefe akşamı telbiye getirdiğini işitince kendisi o akşam telbiye getirmeye son verdi."
Ebu Bekir b. Ebu Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gördüm. Ebu Bekir ile Ömer de yanında oturmaktaydılar. Selam verip yanlarına oturdum. Ben oturmakta iken Ali ile Muaviye getirildiler. Bir odaya kapattılar, odanın kapısı üzerlerine kilitlendi. Ben de bu durumu seyrediyordum. Çok geçmeden Ali: "Ka'be'nin Rabbine yemin ederim M, benim lehimde hüküm verildi." diyerek dışarı çıktı. Aradan çok geçmeden Muaviye de: "Ka'benin Rabbine yemin ederim ki ben bağışlandım." diyerek dışarı çıktı."
îbn Asakir'in rivayetine göre, "Ben Muaviye'ye öfke duyuyorum." diyen bir adama Ebu Zür'a şöyle sordu:
- Niçin?
- Çünkü o, Ali ile savaştı.
- Yazıklar olsun sana. Muaviye'nin Rabbi merhametlidir. Muaviye'nin hasmı da âlicenâb bir hasımdır. Bu ikisinin arasına girmek senin neyine? Allah ikisinden de razı olsun."
İmam Ahmed b. Hanbel'e, Ali ile Muaviye arasında geçen hediseler sorulduğunda o, şu ayet-i kerimeyi okudu:
"Onlar geçmiş birer ümmettir. Kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir. Onların yapmış olduklarından sorumlu değilsiniz." (el-Bakara, 141.)
Seleften birçok âlimde kendilerine bu soru yöneltildiğinde yukarıdaki ayet-i kerimeyi okumuşlardır.
Evzaî dedi ki: Hasan Basri'ye, Hz. Ali ile Hz. Osman arasında cereyan eden hadiseleri sorduklarında Hasan Basri şöyle cevap verdi: Hz. Ali'nin İslâm'da sebkatı vardır. Hz. Osman'ın da Hz. Ali'nin de Hz. Pey-gamber'e yakınlığı vardır. Biri iptilaya uğradı, diğeri afiyet buldu."
Yine Hasan Basri'ye Hz. Ali ile Muaviye arasında cereyan eden hadiseleri sorduklarında o, şöyle cevap verdi:
- "Ali'nin de Hz. Peygamber'e yakınlığı vardı, Muaviye'nin de. Ali'nin İslâm'da sebkati vardı, Muaviye'nin sebkatı yoktu. İkisi de iptilaya uğradılar."
Külsüm b. Cevşen dedi ki: "Nadr Ebu Ömer, Hasan Basri'ye şöyle bir soru sordu:
- Ebu Bekir mi daha faziletli yoksa Ali mi?
- Sübhanallah, ikisi eşit olamazlar. Ali'nin bazı hizmetleri olmuştur ki Ebu Bekir de o hizmetler de onunla ortaktır. Ali'nin bazı hizmetleri olmuştur ki Ebu Bekir'in o hizmetlerde ortaklığı yoktur, ama yine de Ebu Bekir, Ali'den daha faziletlidir.
- Ömer mi daha faziletli yoksa Ali'mi?
- Ebu Bekir ile Ali'nin durumu ne ise, Ömer ile Ali'nin durumu da aynıdır. Ömer, Ali'den daha faziletlidir.
- Osman mı daha faziletli yoksa Ali mi?

- Ebu Bekir ile Ali'nin durumu ne ise, Osman ile Ali'nin durumu da aynıdır Osman, Ali'den daha faziletlidir.
- Ali mi daha faziletli yoksa Muaviye mi?
- Sübhanallah, ikisi eşit olamazlar. Ali, Muaviye'den önce İslâm'a iştir. Muaviye, daha sonra girmiştir. Ali'nin bazı hizmetleri olmuştur ki, Muaviye'nin o hizmetlerde ortaklığı vardır, ama Ali, Muavi-ye'den daha faziletlidir."
Rivayet olunduğuna göre Hasan Basri, şu dört şeyden ötürü Muavi-ye'ye hınçlı imiş: "Ali ile savaştığı, Hicr b. Adiyl öldürdüğü, Ziyad b. Ebi-hi'yi evlatlık edindiği ve oğlu Yezid için veliahtlık bey"atı aldırdığı için."
Cerir b. Abdülhamid, Muğire'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali'nin ölüm haberi kendisine ulaştığında Muaviye ağlamaya başladı. Karısı ona dedi ki:
- Daha önce kendisi ile savaştığın halde şimdi onun ölümüne ağlıyor musun?
- Yazıklar olsun sana. Sen insanların fazilet, fıkıh ve ilim hususunda ne kaybettiklerini biliyor musun?"
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ali'nin Ölüm haberini duyan Muaviye'nin ağlaması üzerine karısı kendisine şöyle demişti: "Dün kendisiyle savaşıyordun, bugün onun ölümüne ağlıyorsun?"
Ben derim ki: Ali, hicretin kırkıncı senesi ramazan ayında şehid edildi. Bu sebeple Leys b. Sa'd şöyle demiştir: "Muaviye'ye Kudüs'te cemaat tarafından bey'at edildi, kendisi hicretin kırkıncı senesinde Kûfe'ye girdi." Ama doğru olan, İbn İshak'ın söylediği ve ulemanın üzerinde ittifak ettiği şu sözdür: "Hz. Ali'nin ölüm haberi Şamlılara ulaştığı zaman Muaviye'ye Kudüs'te hicri kırkıncı senenin ramazan ayında bey'at edildi. Ama o, Hz. Hasan'la barış yaptıktan sonra hicri kırk birinci senenin rebiyülevvel ayında Kûfe'ye girdi ki, buna da cemaat senesi denilir. Muaviye'nin, Hz. Hasan'la barış yaptığı yer, Edrec'dir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Irak'ta Enbar şehri civarında barış yapmıştır. Bu barıştan sonra Muaviye, hicretin altmışıncı senesinde vefat edinceye kadar tek başına yönetime hakim oldu.
Bazılarının anlattıklarına göre Muaviye'nin yüzüğünün üzerinde şu ibare yazılı imiş: "Her amelin bir karşılığı vardır." Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise yüzüğünün üzerindeki yazı şu imiş: "Kuvvet ancak Allah iledir."
Yakub b. Süfyan, Said b. Süveyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Muaviye, Küfe dışında Nahiîe'de bize cuma namazım kıldırdı. Sonra hutbesinde şöyle dedi: "Namaz lalasınız, oruç tutasınız hac edesiniz, zekat veresiniz diye sizinle savaşmış değilim. Zaten sizin bu görevleri ifa ettiğinizi biliyordum. Ama başınıza emir olmak için sizinle savaştım ve Allah bu emirliği de -hoşunuza gitmemekle birlikte- bana verdi."
Muhammed b. Sa'd, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, yönetime geçtikten sonra iki sene boyunca Hz. Ömer gibi adaletle hükmetti. Bu yönetimi hiç bozmadı. Ancak daha sonra Hz. Ömer'in yönetim tarzından uzaklaştı."
Naim b. Hammad, Süfyan b. el-Leyl'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kûfe'den Medine'ye geldiği zaman Ali'nin oğlu Hasan'a: "Ey mü'minleri alçaltan!" dedim, oda bana şöyle karşılık verdi:
"Böyle deme, çünkü ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu İşittim: "Günler ve geceler geçmeyecek ki, sonunda Muaviye hükümdar olacak." Bundan dolayı ben Allah'ın emrinin mutlaka yerine geleceğini bildim ve benimle Muaviye arasında Müslüman kanı akıtılmasını istemedim."
Mücahid, Haris el-Aver'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ali, Sıffin savaşından döndükten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Muaviye'nin emirliğinden hoşlanmam azlık etmeyin. Çünkü siz onu kaybederseniz, insanların kafalarının karpuz gibi omuzlarından yere düştüklerini göreceksiniz."
İbn Asakir, Esved b. Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Aişe'ye dedim ki:
- Başıboş adamlardan birinin halifelik hususunda Rasûlullah'm ashabı ile çekişmesine şaşmıyor musun?
- Bunda şaşılacak ne var? Halifelik, Allah'ın verdiği bir hükümdarlıktır. Bunu iyi adama da verir kötü adama da verir. Firavun, Mısır halkına 400 sene hükmetti. Diğer kafirler de böylece insanlara hükmetmişlerdir."
Zührî, Kasım b. Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muaviye, hac için Medine'ye geldiğinde Hz. Aişe'nin yanına gitti, başbaşa konuştular. Yanlarında sadece Hz. Aişe'nin azadlısı Zekvan (Ebu Amr) vardı. Hz. Aişe, Muaviye'ye şöyle dedi: "Kardeşim Muhammed'i öldürdüğünden dolayı seni öldürecek bir adamı gizlememden ve gizlediğim o adamın seni öldürmesi ihtimalinden korkmadın mı?"
Muaviye, ona: "Doğru söylüyorsun." dedi. Muaviye, konuşmasını tamamladıktan sonra Hz. Aişe, şahadet getirdi, sonra Cenâb-ı Allah'ın, , peygamberi ile göndermiş olduğu hak din ve hidayetten, peygamberden sonraki halifelerin gidişatlarından bahsetti, Muaviye'yi adaletli olmaya ve kendisinden önceki halifelerle peygamberin yolundan gitmeye teşvik etti. O kadar konuştu ki, Muaviye için mazeret bırakmadı, sözünü tamamladıktan sonra Muaviye ona şöyle dedi: "Vallahi sen bilgin bir kadınsın. Rasûlullah'm emri ile amel ediyorsun, nasihat veriyor, şefkat gösteriyorsun, öğütlerin de tesirli ve beliğdir. Hayra teşvik ettin, hayrı emrettin, sadece bizim için faydalı olan şeyleri bize emrettin ve sen, itaat edilmeye layıksın." Hz. Aişe ile Muaviye çok konuştular. Muaviye, kalkacağı zaman Zekvan'a yaslandı ve Hz. Aişe hakkında şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah hariç, Aişe kadar belağatli bir ha-üp duymadım." w. Muhammed b. Sa'd, Alkame b. Ebi Alkame'nin annesinin şöyle dediği rivayet etmiştir:
"Ebu Süfyan oğlu Muaviye, Medine'ye geldiğinde Hz. Aişe'ye şu haberi gönderdi: "Bana Rasûlullah (s.a.v.)'m elbisesi ile sakalından bir tel gönder." Hz. Aişe de bu emanetleri benimle ona gönderdi. Ben de Muavi-ye'nin yanına götürdüm, elbiseyi alıp giydi, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m sakalını aldı, su getirilmesini emretti, getirilen su ile sakal-ı şerifi yıkadı, bu suyun bir kısmını içti, bir kısmını da vücuduna serpti.» Asmaî, Şabî'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: «Muaviye, cemaat senesinde

(yani yönetimi tek başına ele geçirdiği senede) Medine'ye geldi. Kureyş'in önde gelen şahsiyetleri, onu karşılayıp şöyle dediler: "Zaferini teyid eden ve durumunu yücelten Allah'a hamd olsun." Muaviye, Medine'ye girinceye kadar onlara cevap vermedi. Mescid-i Nebeviye yöneldi, içeri girdi, minbere çıktı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
"Doğrusu, Allah'a yemin ederim ki, yönetimin başına geçtiğim zaman sizin bu durumuma sevinmediğinizi biliyordum. Ben kalbinizdeki duygulardan haberdarını. Ancak şu kılıcımı kullanarak yönetime ansızın geçtim ve tahtı ele geçirdim. Ben kendimi Ebu Bekir gibi davranmaya zorladım ama bunu yapamayacağımı anladım. Ömer gibi olmak istedim, nefsimin bundan kaçtığını gördüm, bunu yapamayacağımı anladım. Osman'ın yolundan gitmeye gayret gösterdim, nefsim bunu da yapamadı. Ebu Bekir, Ömer ve Osman gibileri nerede? Onların yaptıklarını kim yapabilir! Heyhat, onlardan sonra hiç kimse onların fazilet ve üstünlüğüne ulaşamaz. Allah'ın rahmet ve hoşnutluğu onların üzerine olsun. Yalnız ben kendimi, hem benim hem de sizin için yararlı olacak bir yola şevkettim. Herkes için bu yolda güzelce yemek ve güzelce içmek vardır. Gidişat dürüst olup itaat güzel olunca, herkes halinden memnun olacaktır. Eğer beni en hayırlınız olarak görmeseniz de ben sizin en ha-. yırhnızım. Allah'a yemin ederim ki, kılıcı olmayana kılıç çekmeyeceğim. Bildiklerinizden her kim bana karşı ileriye çıkarsa, ben onu kulak ardı ederim. Bütün haklarınızı yerine getirmediğimi gördüğünüzde, yerine getirmiş olduğum haklarınızın bir kısmından ötürü benden memnun olun. Çünkü hak, yumurta içindeki yavru gibidir. Sel geldiğinde her şeyi silip yok eder. Ama su az miktarda geldiğinde ihtiyacı karşılar, fitneden sakmm. Fitnekariığa yönelmeyin. Çünkü fitnekarhk geçimi ve hayatı bozar. Nimeti bulandırır. Ümmetin kökünün kazınmasına sebep olur. Allah'ın beni ve sizi bağışlamasını diliyorum."
Muaviye, bu nutkunu irad ettikten sonra minberden indi.» Öyle anlaşılıyor ki, Muaviye, bu nutkunu hicretin kırk dördüncü senesinde veya ellinci senesinde irâd etmiştir. Cemaat senesinde irad etmiş değildir.
Leys, Ulvan b. Salih b. Keysan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, yönetimi müstakil olarak ele geçirdikten sonra ilk haccı için Medine'ye geldiğinde Hasan ile Hüseyin ve Kureyş eşrafından bazı kimseler onu karşıladılar. O, Osman b. AfTan'ın evine yöneldi, kapıya yaklaştığında Hz. Osman'ın kızı Aişe bir çığlık attı. Babası için yüksek sesle ağladı. Muaviye yanındakilere: "Evlerinize gidin. Benim bu evde görülecek bir işim var." dedi. Etrafındakiler dağılıp gittiler. O da Hz. Osman'ın evine girdi ve kızı Aişe'yi teskin etti. Bundan sonra yüksek sesle ağlamamasını emredip şöyle dedi: Ey kardeşimin kızı, insanlar yönetimlerini bizim elimize verdiler, biz de onlara altında öfke gizli olan yumuşak huyluluğu gösterdik. Onlarda buna karşılık altında kin saklı olan bir itaati bize gösterdiler. Bu itaatleri karşılığında biz onlara yumuşak huyluluğumuzu sattık, onlar da bu yumuşak huyluluğumuza karşılık olarak itaatlerini bize sattılar. Eğer onlara bizden satın aldıkları şeyden başkasını verecek olursak, hakkımızı bize vermede cimrilik yaparlar. Biz de onların haklarını hor görüp küçümseriz. Her insanla birlikte taraftarları vardır. O insan, kendi taraftarlarının mekanını görür. Eğer ahdimizi bozarsak, onlar da ahitlerini bozarlar. Sonra bilemeyiz; durum bizim lehimize mi olur, yoksa aleyhimize mi olur? Mü'minle-rin emiri Osman'ın kızı olman, benim için Müslümanların cariyelerinden biri olmandan daha sevimlidir. Babandan sonra ben senin için ne güzel bir halefim. Ben de senin baban sayılırım."
İbn Adiy, Ebu Said'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Muaviye'yi minberim üzerinde gördüğünüzde onu öldürün."
Bu hadis kesinlikle yalandır. Eğer sahih olsaydı sahabeler onu minber üzerinde gördüklerinde hemen öldürürlerdi. Çünkü onlar, Allah yolunda kendilerini kınayanların kınamalarına aldırış etmezlerdi. Mua-viye'nin halifeliği zamanında birçok sahabe vardı. Üsame, Sa'd, Cabir, îbn Ömer, Zeyd b. Sabit, Seleme b. Muhalled, Ebu Said, Rafi b. Hadic, Ebu Ümame ve Enes b. Malik gibi daha adlarım saymadığımız birçok iyi ve kıymetli insanlar da vardı. Bunlar hidayet kandilleri, ilim kapıları idiler. Kur'ân-ı Kerîm'in nüzulü esnasında hazırdılar. İslâmiyet'in ilk zamanlarında yaşamışlardı. Başkalarının bilmedikleri İslâmî.bilgilerden haberdar idiler. Kur'ân'ın tevilini Rasûlullah (s.a.v.)'dan öğrenmişlerdi. Ayrıca Muaviye'nin zamanında bazı tabiiler de vardı. Bunlar, Rasûllah'a ve sahabelere Allah'ın nasib ettiği kadarıyla güzelce uyan kimseler idiler. Bunlardan bazılarının adları şöyledir: Misver b. Mahreme, Abdurrahman b. Esved, Saib b. Müseyyeb ve Abdullah b. Muhayriz. Bunlara benzer daha başka şahsiyetler de vardı ki bunlar Rasûlullah (s.a.v.)'ın ümmetinden olup onun yolunda yaşayan cemaatten idiler.
Ebu Zür'a, Said b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Osman öldürüldüğünde kimse gazaya gitmiyordu. Nihaye Muaviye, yönetimi müstakil olarak ele alınca Bizans diyarına on altı gazve yaptı.
Birliklerden biri yazın Bizans'a gidip kışı orada geçiriyor, sonra geri dönüyor, ardı sıra bir başka birlik Bizans'a gönderiliyordu. Muaviye'nin gaza için Bizans'a gönderdiği askeri birliklerden birinde oğlu Yezid de vardı. Yezid'in beraberinde bazı sahabeler de vardı. Bunlar boğazı geçtiler. Kostantiniyyelilerle şehrin kapısında savaştılar. Sonra Şam'a döndüler. Muaviye'nin oğlu Yezid?e yaptığı en son vasiyyet şu olmuştu: "Bi-zans'm boğazını sık!"
îbn Vehb, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, halifeliği döneminde insanlara iki kez hac ettirdi. Onun halifeliği yirmi seneden bir ay eksik idi."
Ebu Bekir b. Ayyaş dedi ki: "Muaviye, hicretin kırk dördüncü ve ellinci senelerinde insanlara hac ettirdi." Başkalarının ifadesine göre Muaviye, hicretin elli birinci senesinde insanlara hac ettirmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Leys b. Sa'd, Sa'd b. Ebi Vakkas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Osman'dan sonra kapının sahibi (Muaviye) kadar bu işin hakkını veren başka bir kimse görmedim."
Abdürrezzak, Misver b. Mahreme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye'nin yanına gittim, içeri girip selam verdiğimde

bana şöyle dedi:
- Ey Misver, darbelerin imamlara ne yaptı?
- Bunları konuşmayı bırak, sana geliş sebebimizi anlatayım da bize iyilikte bulun.
- Sen, içindekini bana söylüyorsun.
- Ayıplanacak neyim varsa hepsini anlattın.
- Sen suçlardan ve günahlardan kurtulamazsın. Affedihnediği takdirde seni helak edecek bir günahın yokmu? Bundan korkmaz mısın?
- Evet benim öyle suçlarım ve günahların var ki, eğer sen bağışlamazsan helak olurum.
- Benden bağışlama umudunu kuvvetlendiren neyin var? Allah'a yemin ederim ki, halkın durumunu düzeltmek, hadleri tatbik etmek, insanları barıştırmak, Allah yolunda cihad etmek gibi sayılarını ancak Allah'ın bileceği ve bizim sayamayacağımız büyük işler olmasaydı, senin sayamayacağın kadar çok günah ve ayıplarımız olurdu. Ama ben öyle bir din üzereyim ki Allah, o dinde iyilikleri kabul eder, kötülükleri bağışlar. Vallahi ben bu yoldayım. Allah'la başkasını mukayese edipte başkasını tercih edecek değilim. Sadece Allah'ı başka şeylere ve başka varlıklara tercih ederim.
Misver diyor ki: "Muaviye'nin bu sözlerini dinledikten sonra düşündüm ve onun beni mağlub ettiğini anladım."
Daha sonraları Misver, kendisi ile Muaviye arasından geçen bu konuşmayı yad ettiği zaman Muaviye'ye hayır dua ederdi.
İbn Düreyd, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ey insanlar! Ben sizin en hayırlınız değilim, sizin aranızda mutlaka Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr ve benzeri çok faziletli ve benden daha hayırlı kimseler vardır. Ama öyle umuyorum ki yöneticilikte ben size daha faydalı olacağım. Düşmanlarınızı geri püskürtmede daha güçlü olacağım. Size sütü daha bol akıttıracağım (gelirinizi artıraca-
ğımj.
Hişam, Yunus b. Halbes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cuma ffünü Şam camiinin minberinde Muaviye'nin şöyle bir hutbe irad ettiğini işittim:
«Ey insanlar, sözlerimi iyi anlayın, siz benden daha çok dünya ve ahiret işlerini anlayan bir kimse bulamazsınız. Yüzlerinizi dosdoğru tutun kıbleye doğru yönelin, saflarınızı namazda düzgün tutun. Aksi takdirde Allah kalbleriniz arasına muhalefet koyar, beyinsizlerinizin ellerinden tutun (onları kötülükten men edin), aksi takdirde Allah düşmanlarınızı size musallat kılar. Düşmanlarınızla size azabın en kötüsünü tattırır. Sadaka verin, hiç kimse: "Ben yoksulum da sadaka veremiyorum." demesin. Aslında az varlıklı kimsenin vereceği sadaka, zenginin vereceği sadakadan daha faziletlidir. İffetli kimselere iftirada bulunmaktan sakının. Kişi (doğruluk derecesini araştırmadan) duydum ki bana şöyle bir haber ulaştı ki, demesin. Sizden biri Hz. Nuh zamanındaki bir kadına bile iftira edecek olsa, kıyamet gününde bunun hesabı ondan sorulacaktır.»
Ebu Davud et-Teyalisî, Muhammed b. Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'dan hadis naklederken kimse onu yalancılıkla itham etmezdi."
Ebu'l-Kasım el Beğavî, Ebu Kubeyl'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, her gün Ebu'1-Ceyş adındaki bir adamı şehrin çeşitli meclislerine gönderir ve o gün bir çocuğun doğup doğmadığını veya misafir bir heyetin gelip gelmediğini tesbit ettirirdi. Eğer bir çocuk doğmuş veya bir misafir gelmiş ise ona gerekli erzakın verilmesi için divana talimat verirdi."
Başkaları dediler ki: Muaviye, alçak gönüllü idi. Elinde, çocukların ellerinde bulunan ve paçavradan ibaret olan bir kırbaç vardı, insanlara bununla vururdu."
Hişam b. Ammar, Meysere b. Halbes'in oğlu Yunus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye'yi Şam pazarında gördüm. Terkisine, yakası yamalı bir gömlek giyen hizmetçisini de bindirmişti. Bu halde Şam pazarlarında dolaşıyordu."
.. A'meş, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Eğer Muaviye'yi görseydiniz bu Mehdi'dir, derdiniz."
Hüseyin, İbn Amr'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye'den daha lider şahsiyetli bir kimse görmedim." Kendisine dedim ki:
- Ömer de mi onun kadar lider şahsiyetli değildi?
- Ömer, ondan daha hayırlı idi, ama Muaviye, Ömer'den daha lider şahsiyetli idi."
Ebu Süfyan el-Hirî, Avam b. Havşeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra Muaviye kadar karizması olan bir lider görmedim."
Dediler ki:
- Ebu Bekir de mi onun kadar karizmatik değildi?
- Ebu Bekir, Ömer ve Osman ondan daha hayırlı idiler, ama o daha karizmatik idi/'
Abdürrezzak, tbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye kadar hükümdarlığa layık başka kimse görmedim."
Hanbel b. Ishak, Muaviye'nin: "Ben hükümdarların ilkiyim." dediğini rivayet etmiştir.
İbn Ebi Hayseme, tbn Şevzeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben hükümdarların ilki, halifelerin de sonuncusuyum."
Ben derim ki: Sünnete göre Muaviye'ye halife değil de hükümdar demek gerekir. Çünkü bu hususta Sefme'nin rivayet ettiği şöyle bir hadis vardır:
"Halifelik benden sonra otuz senedir. Ondan sonra ısına bir hükümdarlık olacaktır."
Abdülmelik b. Mervan, bir gün Muaviye'den bahsederken şöyle dedi: "Muaviye kadar yumuşak huylu, tahammüllü ve keremi sahibi bir kimse görmedim."

Kabise b. Cabir dedi ki: "Muaviye kadar yumuşak huylu, onun kadar liderlik sıfatına sahip, onun kadar tahammüllü, merhametli, onun kadar kolayca çıkış yolu bulan, onun kadar iyilik yapmaya müsait bir kimse görmedim."
Adamm biri dedi ki: Bir adam, Muaviye'ye kötü sözler sarfetti. Muaviye'ye denildi ki:
"Şunun hakkından gelsene!" Muaviye de şöyle cevap verdi: "Halkımdan bir kimsenin suçu yüzünden yumuşak huyluluğu bırakıp Öfkelenmekten Allah'tan utanırım."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre adamın biri, Muaviye'ye: "Ey mü'minlerin emiri, ne kadar yumuşak huylusun." demiş. Muaviye, ona şu cevabı vermişti: "Herhangi bir kimsenin günahının, benim yumuşak huyluluğumdan daha büyük olmasından utanırım."
Asmaî, Sevrî'den rivayet etti ki, Muaviye şöyle demiştir: "Bir günahın benim afîimdan daha büyük olmasından, bir cahilliğin benim yumusak huyîuluğumdan daha büyük olmasından, muhafaza etme huyumun, bir ayıp ve gizliliği örtemeyecek kadar küçük olmasından utamnm.
Şabî ile Asmaî dediler ki: "Ebu Cehm adındaki bir adamla Muaviye arasında karşılıklı konuşma cereyan etti. Ebu Cehm Muaviye'ye kin kusucu bir konuşma sarfetti. Muaviye, başını önüne eğdi, sonra başını kaldırıp şöyle dedi: "Ey Ebu Cehm sultana hakaret etmekten uzak dur. Çünkü sultan çocuklar gibi öfkelenir, aslan gibi yakalar. Onun biraz öfkesi birçok insanı mağlub eder." Böyle dedikten sonra Muaviye, adamlarına Ebu Cehm'e bir miktar mal vermelerini emretti, bunun üzerine Ebu Cehm de Muaviye'yi överek şöyle dedi:
"Babamıza yaklaşır gibi Muaviye'nin yanma yaklaşırız. Ona iki halini haber vermek için sağını solunu dokunuruz. Ama ondan cömertlik ve yumuşaklık görürüz."
A'meş dedi ki: Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye ile birlikte dolaşıyordu. Muaviye, onun önünde yürüyordu, Hasan dedi ki:
"Şu Muaviye'nin uylukları, Hind'in uyluklarına ne kadar benziyor." Muaviye dönüp ona şöyle dedi: "Ama Ebu Süfyan, Hind'in uyluklarını çok beğeniyordu."
Muaviye'nin kızkardeşinin oğlu Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem, Muaviye'ye: "Falan adam bana sövüyor." dedi. Muaviye de ona şu karşılığı verdi: "Başını eğ, o da geçip gider ve senden vazgeçer." dedi.
İbn Arabî dedi ki: "Adamın biri, Muaviye'ye: "Senden daha pasaklı birini görmedim." deyince Muaviye, ona şu karşılığı verdi "Evet, hiç kimse bu haliyle adamlarla karşı karşıya gelemez."
Ebu Amr b. Alâ, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cömertçe davranmak benim için kırmızı tüylü davarlara sahib olmaktan daha hoştur."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, şöyle demiştir: "Yumuşak huylu davranmak, benim için muzaffer olmaktan daha hoştur."
Bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, şöyle demiştir: "Ey Umey-ye oğulları! Kureyşlilerle karşılaştığınızda yumuşak huyluluk göstererek onlardan ayrılın. Allah'a yemin ederim ki ben, cahilliye döneminde bir adamla karşılaştığımda o bana elinden geldiğince söverdi. Ben de elimden geldiğince ona yumuşak huyla mukabele ederdim. Ben geri döner giderdim. O da bana dost olurdu. Yardımını istediğimde bana yardım ederdi. Düşmanıma karşı saldırıya geçtiğimde o da benimle beraber saldırıya geçerdi. Yumuşak huyluluk, şerefli kimsenin şerefini azaltmaz. Onu daha da âlicenâb kılar. Yumuşak huyjuluğun afeti zillettir, fişinin yumuşak huyluluğu cahilliğini, sabrı da şehvetini alt etmedikçe iyi bir görüş sahibi olamaz. Kişi bu mertebeye ancak yumuşak huylulu-& kuvveti ile ulaşabilir."
Abdullah b. Zübeyr dedi ki: "Allah, Hind'in oğlunun (Muaviye'nin) hayrını versin, biz ondan ayrıldığımızda aslan ondan daha cesur değildi. Aslanın pençesi onunkinden daha güçlü değildi, ama o yine de bize ilişmezdi. Biz ona hile yapardık ama yeryüzünde kendisinden daha dahi ve hile yapabilecek başka bir kimse yoktu. Yine de bize hile ile mukabelede bulunmazdı. Allah'a yemin ederim ki, şu Ebu Kubeys dağında bir taş bulunduğu sürece biz Muaviye'den yararlanmayı çok isterdik."
Adamın biri Muaviye'ye şöyle bir soru sordu:
"İnsanların en kabiliyetli lideri kimdir?
- İnsanların kendisinden birşey istenildiği zaman - en cömert olanıdır. Meclislerde en güzel ahlaklı olanıdır. Kendisine karşı cahilce davranışlarda bulunulduğunda en yumuşak huylu olanıdır."
Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna dedi ki: Muaviye, şu beyitlerdeki nasihatlara çok uyardı:
"Beyinsizce adam öldürmek, yumuşak huyluluk kadar iyi değildir.
Zira yumuşak huylu kimse, beyinsizi cehalletten geri çevirebilir.
Öfke dolu olsan bile kimseye karşı beyinsizlik ve cahillik yapma.
Çünkü kötülük, kınanma sebebidir.
Bir suç işlediği zaman kardeşinle alakanı kesme,
Zira âlicenab kişi, kötülüğü bağışlar."
"el-Ahkamu's-Sultaniyye" adlı kitabında Kadi Maverdî dedi ki: "Muaviye'nin yanına birkaç hırsız getirildi, ellerini kesti sonunda bir tanesi kaldı. O da şöyle bir şiir okudu:
"Ey mü'minlerin emiri, sağ elimin kesilmemesi için senin affına sığınıyorum, elimi çirkin bir hale sokma.
Eğer suçu örtülürse elim güzel kalır. Bu güzel eli çirkin bir ayıpla yok etme, hoş olan dünyada hayır kalmaz, eğer sol elim sağ elimden ayrı kalırsa."

Hırsızın bu şiiri okuması üzerine Muaviye ona:
- Peki sana ne yapalım? Oysa arkadaşlarının elini kestik, dedi. Hırsızın annesi de şu karşılığı verdi:
"Ey mü'minlerin emiri, oğlumun elini kesmenıekle günah işlemiş olacaksın ama bu günahını da tevbe ettiğin diğer günahların arasına kat." Bunun üzerine Muaviye, hırsızı serbest bıraktı. Bu, İslâm tarihinde uygulanmayan ilk had oldu."
Rivayete göre ibn Abbas şöyle demiştir: "Muaviye'nin insanları nasıl mağlub ettiğini anladım. Şöyleki: Onlar uçtukları zaman Muaviye düşerdi. Muaviye düştüğü zaman da onlar uçardı."
Başka bir ravinin anlattığına göre Muaviye, valisi Ziyad'a şu mealde bir mektub yazıp göndermişti: "İnsanlara tek düze yumuşak bir politika ile hükmetmek uygun olmaz. Aksi halde şımarırlar. Aynı şekilde insanlara tek düze şiddet politikası ile hükmetmek de uygun olmaz. O takdirde insanlar tehlikeli durumlara düşerler. Ama sen katı ve sert ol. Ben de yumuşak huylu ve merhametli olayım ki bir kimse korkuya kapıldığı zaman sığınabilecek bir kapı bulsun."
Ebu Misher, Said b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, mü'minlerin annesi Aişe'nin 80.000 dinar borcunu Ödedi. Ayrıca onun insanlara yaptığı bağışlardan ötürü üzerine terettüp eden borçları da karşıladı."
Hişam'm babası Urve şöyle demiştir: "Muaviye, mü'minlerin annesi Aişe'ye 100.000 dinar gönderdi. O da aynı günde bu parayı yoksullara dağıttı, geriye bir dirhem dahi kalmadı. Hizmetçisi, Aişe'ye dedi ki:
- Bu paradan bizim için bir dirhem ayırsaydın da onunla et alsaydık ve iftarını onunla açsaydın olmaz mıydı?
- Eğer bana hatırlatsaydın yapardım."
Ata dedi ki: "Muaviye, Mekke'de bulunan Hz. Aişe'ye 100.000 dirhem değerinde bir kuşak gönderdi. O da bunu kabul etti."
Zeyd b. Habbab, Abdullah b. Büreyde'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: «Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye'nin yanına geldi Muaviye, ona: "Sana benden önce kimsenin vermediği bir armağan vereceğim." dedi ve ona 400.000 dirhem verdi. Hz. Hasan ile Hüseyin, başka bir kez Muaviye'nin yanma geldiklerinde Muaviye, onlara hemen 200.000 dirhem verdi ve kendilerine: "Benden önce size bu kadar para veren kimse olmamıştır." dedi. Hz. Hüseyin de: "Sen de şimdiye kadar bizden daha faziletli bir kimseye bu kadar para vermiş değildin." dedi.»
İbn Ebu Dünya, Muğire'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ali'nin oğlu Hasan ile Abdullah b. Cafer, Muaviye'ye habe gönderek ondan mal istediler. Muaviye de onlara (veya her birine) 100.000 dirhem gönderdi. Hz. Ali, bunu duyunca onlara: "Utanmıyor musunuz? Adamın gözüne sabah akşam vuruyoruz, sonra da ondan mal istiyorsunuz? "deyince onlarda dediler ki: "Sen bizi mahrum bıraktın. Ama o bize cömertlik yaptı.'"
Asmaî'den rivayete göre Hz. Hasan ile Abdullah b. Zübeyr, Muaviye'nin yanma geldiler. Muaviye, Hz. Hasana: "Ey Rasûlullah'ın oğlu, hoş geldin safa geldin/' dedi ve sonra ona 300.000 dirhem para verilmesini emretti. Abdullah b. Zübeyr'e de: "Ey Rasûlullah'ın halası oğlu, hoş geldin safa geldin." dedi ve ona da 100.000 dirhem para verilmesini emretti.
Ebu Merven el-Mervanî dedi ki: "Muaviye, Ali'nin oğlu Hasan'a 100.000 dirhem gönderdi. O da bu parayı kendi meclisinde bulunan on kişiye dağıttı, her birine onbin dirhem düştü."
Mervan, Abdullah b. Cafer'e de 100.000 dirhem gönderdi. Karısı Patıma, bu parayı Abdullah'tan hibe olarak istedi. O da bu parayı ona verdi.
Mervan b. Hakem'e de 100.000 dirhem gönderdi. Ö, bu paranın 50.000'ini yoksullara dağıttı. 50.000'inde kendine ayırdı.
Hz. Ömer'in oğluna da 100.000 dirhem gönderdi. O, bu paranın 90.000'ini dağıttı 10.000'ni de kendine ayırdı. Muaviye, onun iktisatlı olduğunu ve iktisadı sevdiğini söyledi.
Abdullah b. Zübeyr'e de 100.000 dirhem gönderdi. Abdullah, parayı getiren adama: "Bu parayı niçin gece değil de gündüz getirdin?" dedi. Sonra bu parayı yanında alıkoydu, hiç kimseye birşey vermedi. Muaviye, onun cimri ve hilekar olduğunu, sanki kuyruğunu kaldırıp ipini kesen biri olduğunu söyledi."
Ibn Dab dedi ki: "Muaviye'nin her sene Abdullah b. Cafer'e 1.000.000 dirhem vermesi gerekiyordu. Bu parayı Ona öder ayrıca yüz ihtiyacını da giderirdi. Bir defasında Abdullah b. Cafer, Muaviye'nin yanma gelmiş, Muaviye, ona parasını vermiş ve ihtiyaçlarını gidermişti. Sadece bir ihtiyacı kalmıştı. O esnada Sicista'nın Isbağhandı gelip Mua-viye'den kendisini o beldelere hükümdür yapmasını istedi. Bu isteğini yerine getirmesi durumunda kendi malından 1.000.000 vereceğini vaad etti. Şahitlerin ve emirlerin huzurunda dolaştı, hepside Abdullah b. Cafer'e gitmesini tavsiye ettiler. Vali, Abdullah b. Cafer'in yanma yöneldi. Abdullah ta bu hususta Muaviye ile konuştu. İhtiyacını tamamladı, böylece yüz ihtiyacı giderilmiş oldu. Katibe emir verdi ve valinin Sicis-tan'a hükümdar olmasına dair kararnameyi yazdırdı. Abdullah bu kararnameyi alıp valiye götürdü. Vali, ona temenna secdesinde bulunarak 1.000.000 dirhem verdi. Abdullah, ona dedi ki: "Sen Allah'a secde et ve malım da evine götür. Biz öyle bir ailedeniz ki, iyiliği para karşılığında yapmayız."
Muaviye, bu durumdan haberdar olunca şöyle dedi: "Keşke bu sözü oğlum Yezid söylemiş olsaydı. Eğer o böyle demiş olsaydı bu, Irak haracını elde etmemden daha hoşuma giderdi. Şu Haşimil.er, cömertliği hiçbir zaman elden bırakmıyacaklar."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, her sene Abdullah b. Cafer'e 1.000.000 dirhem verirmiş, bir ara Abdullah'ın 500.000 dirhem kadar borcu oldu. Alacaklılar kendisini sıkıştırdılar. Onlardan süre istedi ki, gidip Muaviye'den maaşlarının bir kısmını avans olarak alıp gelsin ve kendilerine ödesin, Bu amaçla yola çıktı. Muaviye'nin yanma gitti. Muaviye ona sordu:
- Ey Abdullah b. Cafer, buraya geliş sebebin nedir?
- Alacaklılarım beni sıkıştırdılar.
- Borcun ne kadar?

- 500.000 dirhem.
Muaviye, Abdullah'ın borcunu ödedi. Ve ona şöyle dedi: "Bu 500.000 airhemlik borcunu ödedim, ayrıca zamanı gelince gelip 1.000.000 dirhem maaşını da tam olarak alacaksıın."
tbn Said, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ali'nin oğlu Hasan'a hayret ediyorum. Bir yudum Yemen balını Rume kuyusunun suyu ile içti ve ruhunu teslim etti." Sonra da tbn Abbas'a şöyle dedi: "Allah seni üzmesin ve hüzünlendirmesin. Ali'nin oğlu Hasan için kederlenme." Ibn Abbas ta ona şöyle cevap verdi: "Allah, mü'minlerin emiri Muaviye'yi hayatta bıraktığı sürece beni üzmez ve kederlendirmez." İbn Abbas'ın böyle demesi üzerine Muaviye, ona 1.000.000 dirhem para ve ayrıca bir miktar da eşya verdi, ona: "Bunları al ve ailene dağıt." dedi.»
Ebu'l- Hasen el-Medainî, Seleme b. Muharib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Muaviye'ye şöyle bir soru soruldu:
- Siz mi daha şereflisiniz yoksa Haşimoğullan mı?
- Bizde eşraf daha çoktur, ama onlar daha şereflidirler. Onlarda öyle şerefli bir kimse vardır ki Abdumeraf oğullarında onun dengi yoktur. Haşim gibisi yoktur. Haşim, vefat edince biz sayıca ve eşrafça daha çok olduk, ama onlarda Abdülmuttalib vardı ki bizde onun dengi ve benzeri yoktu. O vefat edince sayımız daha arttı, eşrafımız daha çoğaldı ama onlarda öyle bir kimse vardı ki onun gibisi bizde yoktu. O göz doyurucuydu. Sonunda dediler ki: "Bizden bir peygamber vardır." Peygamber geldi, onun gibisini ne öncekiler, ne sonrakiler duymuş ve görmüşlerdi. O peygamber, Hz. Muhammed (s.a.v.)'di. «Bu fazilete ve bu şerefe başka kim ulaşabilir?»
Ibn Ebi Hayseme, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Amr b. As, gördüğü bir rüyayı Muaviye'ye şöyle anlattı: "Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ı rüyamda gördüm. Halifelikler döneminde yaptıkları işlerin hesabı kendilerine soruluyordu. Seni de gördüm. Döneminde yaptığın işlerin hesabını iki kişi soruyordu."
Muaviye, kendisine bu rüyayı anlatan Amr b. As'a dedi ki: "Peki rüyanda daha neler gördün, sonra Mısır dinarlarını mı gördün?"
Ibn Düreyd, Utbi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Amr b. As, Muaviye'nin yanma girdi. Bazı sahabelerin vefatı sebebiyle ona bir tazi-yet mektubu gelmişti. Muaviye mektubu okuyunca înnâlillah ve innâ jleyhi raciun "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." dedi. Amr b. As ta ona şöyle dedi: "iyi insanlar ölüyorlar, sense hayatta kalıyorsun. Ulûm senin üzerinden atlayıp geçiyor, sen Ölmüyorsun."
Muaviye, ona şu cevabı verdi:
"Sen hayatta iken ölmemi mi umuyorsun. Şunu bil ki, sen ölmeden ben ölecek değilim."
İbn Semmak, Muaviye'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Herkesi razı edebilirim ancak nimeti çekemeyenleri razı edemem Nimeti kıskanan kimseleri ancak nimetin ortadan kalkması memnun eder."
Zührî, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Mürüvvet dört şeydedir: İslâm'da iffetli olmak, malı helal yapmak kardeşlerin hukukunu korumak, komşunun hakkına riayet etmek."
Ebu Bekir el-Huzelî dedi ki: Muaviye şiir söylerdi. Halifeliğe geçince ailesi ona: "Zirveye ulaştın, amacını elde ettin ama artık şiiri ne yapacaksın?" dedi. O da bir gün dinlenirken şöyle bir şiir okudu:
"Sefahetimi noktaladım. Yumuşak huyluluğumu dinlendirdim, tahammülüm sebebiyle kendime itirazım vardır.
Şundan ki ben, insanı hasta kılan siyah göz, ihtiyacını gidermeye beni çağırdığı zaman çağrısına icabet ederim."
Muğire, Şabî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Oturarak hutbe irad eden ilk adam Muaviye'dir. Muaviye, göbeği yağ bağladığı ve karnı büyüdüğü zaman oturarak hutbe irad etmişti."
Yine Muğire, İbrahim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cuma gününde ilk olarak oturarak hutbe irad eden kişi Muaviye'dir."
Ebu'l-Melih, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Minberde oturarak hutbe irad eden ilk hatip Muaviye'dir. Muaviye oturarak hutbe irad etmek için cemaattan izin istemişti."
Katade, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ramazan ve kurban bayramında namaz için ilk olarak ezan okuyup ikamet getiren kişi Muaviye olmuştur."
Ebu Cafer el-Bakır dedi ki: "Mekke kapılan kilitsizdi. Mekkeye'ye kapı yaptıran ilk adam Muaviye'dir."
Ebu'l-Yeman, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Seneler geçti, hiçbir kafir kişi Müslüman kişiye mirasçı olamadı. Hiçbir Müslüman kişi de kafir bir kişiye mirasçı olamadı. İlk olarak Müslümanı kafire mirasçı kılan Muaviye olmuştur. Ondan sonra Emevüer, bu yolda hüküm vermişlerdir. Nihayet Ömer b. Abdülaziz hilafete geçti. O, sünnete döndü. Hişam, hilafete geçince Muaviye'nin hükmünü yeniledi. Ondan sonra gelen Emeviler de aynı şekilde hükmettiler. Seneler geçti, zimmi kimsenin diyeti, Müslüman kimsenin diyeti kadardı. İlk olarak zımninin diyetini Müslümamn diyetinin yarısına indiren Muaviye oldu, diyetin yarısını da kendine aldı."
İbn Vehb, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Said b. Müsey-yeb-e Rasûlullah'ın ashabını sordum. O bana dedi ki: Dinle ey Zührî! Ebu Bekir, Ömer, Osman, ve Ali'yi severek bunların sevgisi üzerine vefat eden ve aşere-i mübeşşerenin Cennetlik olduğuna şahadet eden, ayrıca Muaviye'ye de rahmet okuyan bir kimseyi hesaba çekmemesi Allah Üzerine bir haktır."
Said b. Yakub et-Talikanî, Abdullah b. Mübarek'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye'nin burnundaki bir toprak zerresi, Ömer b. Abdülaziz'den daha üstündür."
Muhammed b. Yahya b. Said dedi ki: İbn Mübarek'e Muaviye'yi sordular. O da şöyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v.)'m

kendisi hakkında şöyle dediği bir adam için ne diyebilirim: "Allah kendisine hamd edeni işitir ve sonra da "Rabbena ve lekel hamd" diyeni de işitir." İbn Mübarek'e yine soruldu: "Muaviye'mi daha faziletlidir yoksa Ömer b. Abdülaziz mi?" İbn Mübarek şu cevabı verdi: "Muaviye'nin burun deliklerinde-ki bir toprak zerresi, Ömer b. Abdülaziz'den daha hayırlı ve daha faziletlidir."

Başka bir rivayete göre İbn Mübarek, Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bizde mihnet vardır, kimin o mihnete öfke ile baktığım görürsek, onu sahabelere kötü söz söylemiş olmakla itham ederiz."

Muhammed b. Abdullah b. Anımar el-Musilî ve diğerleri dediler ki: "Muafi b. İmran'a şöyle bir soru sordular:

- Muaviye'mi yoksa Ömer b. Abdülaziz mi daha üstündür? Muafi, bu soruya öfkelendi ve soru sahibine şöyle cevap verdi:

- Sahabelerden birini tabiilerden biri gibi mi sayıyorsun? Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabesi, hısımı, katibi ve Allah'ın vahyi hususunda güvendiği bir sır kabitidir. Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Ashabımı ve hısımlarımı bana bırakın (onlara sataşmayın), kim onlara söverse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun."

Ebu Tevbe Rebi b. Nafı el-Halebî dedi ki: "Muaviye, Muhammed (s.a.v.)'ın ashabının perdesidir. Kişi perdeyi araladığı zaman ilerisine gitmeye cüret eder."

Meymunî, Ahmed b. Hanbel'in kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ey Eba Hasen! Bir adamın sahabelerden kötü sözle bahsettiğini görürsen, onun Müslümanlığından şüphe et."

Fadl b. Zeyd dedi ki; "Muaviye ile Amr b. As'm hakkında kötü sözler sarfeden bir adamın Rafizi sayılıp sayılmayacağı Ebu Abdullah'a sorulduğunda o şu cevabı verdi: Bu iki kişinin aleyhinde konuşmaya cüret eden adamın içinde mutlaka kötü bir düşünce vardır, sahabelerden herhangi biri hakkında kötü sözler sarfeden adamın niyeti mutlaka kötüdür."

İbn Mübarek, İbrahim b. Meysere'nin şöyle dediğini rivayet etmişti: "Ömer b. Abdülaziz'in Muaviye'ye şovenden başka bir kimseye vuruğunu görmedim. Muaviye'ye söven adama birkaç kırbaç vurdu."

Seleften biri dedi ki: "Bir ara ben Şam'da bir dağ başında iken görünmezlerden bir ses şöyle dedi:

"Ebu Bekir es-Sıddık'a öfke duyan kimse zındıktır. Ömer'e öfke duyan kimse Cehennem'e defolup gitsin, Osman'a Öfke duyan kimsenin hasmı Rahman olan yüce Allah'tır. Ali'ye öfke duyan kimsenin hasmı Hz. Peygamber'dir. Muaviye'ye öfke duyan kimseyi zebaniler kızgın Cehennem ateşine sürüklerler. Onu Cehennem'in uçurumuna fırlatırlar."

Adamın biri dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gördüm, yanında Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Muaviye vardı. O esnada bir adam oraya geldi. Ömer dedi ki: "Bu adam bizim aleyhimizde konuşuyor."

Rasûlullah (s.a.v.), o adamı azarlayıp kovdu. Adam da şöyle dedi: "Ya Rasulallah, ben şunlardan herhangi birini kötü sözle anmadım, yalnız şu Muaviye hariç." Rasûlullah (s.a.v.) da o adama: "Yazıklar olsun sana! Muaviye benim ashabımdan değil midir?" dedi ve bu sözünü üç kez tekrarladı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), bir mızrak alıp Muaviye'ye verdi ve ona bu adamın, "Ensesine vur," dedi. Muaviye de Adamın ensesine mızrakla vurdu. Ben de uykudan uyandım, sabah erken o adamın evine gittim. Adamın geleceyin boynuna görünmezlerden bir darbe vurulduğunu gördüm. Ölmüştü. O adam, Raşid el-Kindî idi."

îbn Asakir, Fudayl b. İyaz'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'Muaviye sahabelerdendir, büyük âlimlerdendir ama dünya sevgisi ile mübte-la oldu."

Utbî dedi ki: "Muaviye'ye: "Saçın ve sakalın çabuk ağardı." denildi. O da şöyle karşılık verdi: "Nasıl çabuk ağarmasın ki sürekli olarak Araplardan bir adam başıma dikilir, bana bir söz asılar ve o sözün cevabını vermemi bekler. Eğer doğru cevap verirsem övülmem. Yanlış cevap verirsem o cevabım, ulaklarla ülkenin dört bir yanma ulaştırılır."

Şabî ile diğerleri dediler ki: "Muaviye, ömrünün son demlerinde bunadı, abuk sabuk konuşmaya başladı."

îbn Asakir, Muaviye'nin azadlısı buruk testisli Hadic'in biyografisinden bahsederken şöyle demiştir; "Muaviye, güzel ve beyaz tenli bir cariye satın aldı. Cariyeyi çıplak olarak huzuruna aldı. Elinde bir kırbaç vardı. Cariyenin tenasül organına kırbaçla işaret ederek "Şu tenasül organı iyi birşey ama benim buna güç yetirecek bir penisim olsaydı iyi olurdu. Ama sen oğlum Yezid'e git." dedi. Sonra da: "Hayır! Bana Rabia b. Amir el-Cüreşfyi çağırın." Rabia b. Âmir fakih idi. Muaviye'nin huzuruna geldiğinde Muaviye ona şöyle dedi: "Şu cariye çıplak olarak yanıma geldi. Onun vücudunu şöyle ve şöyle gördüm ama oğlum Yezid'e göndermek istedim, ne dersin?"

Rabia b. Amir "Böyle yapma ey mü'minlerin emin! Bu cariye, artık oğlun Yezid'e gidemez, gitmesi uygun olmaz." dedi. Muaviye de şöyle karşılık verdi: "Ne güzel bir görüş belirttin." Böyle dedikten sonra Muayiye, o cariyeyi Rasûlullah'ın kızı Fatıma'nın azatlısı Abdullah b. Mesa-de el-Fezarî'ye hibe etti. Abdullah, siyah tenli idi. Cariyeyi ona hibe ederken şöyle dedi: "Bununla evlen ki, çocukların beyaz tenli olsunlar." Bu da Muaviye'nin araştırmacı ve fıkhı bilen bir kimse olduğunu gösteriyor. Çünkü daha önce o cariyeye şehvetle bakmıştı. Onun hakkından gelemeyeceğini anlamıştı. Oğlu Yezid'e hibe etmek istedi ama şu nakledeceğimiz ayet-i kerimenin yasağından dolayı oğlu Yezid'e hibe etmenin sakıncalı olduğunu anlamıştı. "Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin." (cn-Nisâ, 22.) Muaviye'nin bu görüşüne Şamlı fakih Rabia b. Amir el-Cüreşî'de muvafakat etmiştir.

îbn Cerir'in rivayetine göre Amr b. As, Mısır heyetiyle birlikte Muaviye'nin yanma gelmişti. Yolda iken arkadaşlarına şöyle demişti: "Muaviye'nin yanma girdiğinizde ona hilafete özgü selam vermeyin. Çünkü o bundan hoşlanmıyor."

Amr ve heyeti, huzura girmek istediler. Muaviye, onları kabul etti. Muaviye, mabeyincisine şöyle talimat verdi: "Onları içeri al ama içeri alırken onlara sert davran ve onları korkut. Öyle sanıyorum ki Amr, yolda iken onlara benim hakkımda küçültücü bazı şeyler söylemiştir." Mabeyinci onları tahkir ederek içeri aldı. Heyetten biri içeri girerken Muaviye'ye hitaben: "Selam

sana ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Sonra huzurdan çıktıklarında Amr b. As, Muaviye'ye peygamberlik selamı veren adama çıkışarak şöyle dedi: "Allah sizi kahretsin, ben ona hilafete Özgü selam vermenizi yasaklamışken siz ona peygamberliğe has selam verdiniz."
Anlatıldığına göre adamın biri, evini inşa etmesi için Muaviye'den kendisine 12000 direk vermesini istemiş, Muaviye de ona şöyle demişti:
- Evin nerede?
- Basra'da.
- Ebadı ne kadar?
- Boyu iki fersah, en iki fersah.
- Evim Basra'da deme. Basra benim evimde, de." Anlatıldığına göre adamın biri, oğluyda birlikte Muaviye'nin sofrasına gelip oturdu. Oğlu yedi. Muaviye, onun oğlunu gözünün ucuyla süzüyordu. Ancak babası, oğlunu aşın yemekten işaretle men ediyordu. Fakat oğlu bunu anlamıyordu. Dışarı çıktıklarında babası oğlunu azarladı ve bir daha da Muaviye'nin sofrasına götürmedi, müteakip gidişte Muaviye, adama sordu:
Senin o obur oğlun nerede?
- Rahatsızlandı.
- Onun oburca yeyişinin kendisini rahatsız edeceğini anlamıştım.
Rivayete göre Muaviye, bir aba giyinmiş olarak gelip huzurunda duanve kendisi ile konuşan bir adama küçümseyici nazarla bakmaya a^amış, adam da ona şöyle demişti:
- Ey mü'minlerin emiri! Sen abaya hitab etmiyorsun, abanın içindeki adama hitab ediyorsun.
- İnsanların en faziletlisi odur ki, kendisine birşey verildiği zaman şükreder, belaya uğradığı zaman sabreder, öfkelendiği zaman öfkesini yutar. Güçlü olduğu zaman affeder, söz verdiği zaman sözünü yerine getirir, kötülük yaptığında bağışlanma diler."
Medineli bir adam, Muaviye b. Ebi Süfyan'a şöyle bir mektub yazıp gönderdi: "Erkekler kendi çocuklarını doğurduklarında pazuları büyük olan kimse muzdarip olduğunda ve hastalıklar onun vücuduna bulaşmayı alışkanlık haline getirdiklerinde işte o hasadını yaptığımız ekin olur."
Muaviye, bu mektubu alıp okuyunca: "Bu adam öleceğimi bana haber veriyor." dedi.
İbn Ebu Dünya, Sümame b. Külsüm'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muaviye'nin en son irad ettiği hutbe şudur:
"Ey insanlar! Eken biçer, ben sizin idarenizin başına geçtim ama benden sonra benden daha hayırlı bir kimse sizin başınıza geçecek değildir. Aksine benden sonra benden daha şerli bir kimse, sizin başınıza geçecektir. Nitekim benden önceki idareciniz de benden daha hayırlı idi. Ey Yezid, ecelim yaklaştığında beni akıllı bir kimseye yıkat. Çünkü akıllı kimselerin Allah katında mertebesi vardır, o kimse beni rahatça yıkasın ve yüksek sesle tekbir alsın, ondan sonra sandıktaki bir mendili (bohça) bulup çıkar, o mendilin içinde Rasûlullah (s.a.v.)'m bir elbisesi ve saçından tırnağından kestiği bazı parçalar vardır, o kesik parçalan burnumunun, ağzımın, kulağımın, gözümün üzerine koy. Rasûl-ullah'm elbisesini de kefenimle cildinimin arasına koy. Ey Yezid! Allah'ın ana baba hakkındaki vasiyetine riayet et. Beni kefenime sarıp mezarıma koyduğunuzda merhamet edicilerin en fazla merhamet edeni ile başbaşa bırakın."
Kavinin biri der ki: Muaviye can çekişirken şöyle bir şiir okudu:
"Hayatıma yemin ederim ki, ben bir süre yaşadım, keskin kılıçların tesiri ile dünya bana boyun eğdi.
Bana kızıl tüylü davarlar, otorite ve hakimiyet verildi.
Zorba hükümdarların hepsi bana teslim oldu.
Beni sevindiren şeyler, geçmiş zamanda kalan bir hüküm gibi oldu.
Keşke hükümdarlıkta bir an dahi kalmış olmasaydım.
Parlak yaşantının lezzetleri için uğraşmasaydım.
Eski püskü elbise içinde bir süre yaşamış bir insan olsaydım.
Nihayet mezarın darlığım ziyaret etseydim."
Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Hakem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, tam can çekişine anında malından yarısının Bey-tü'l Mala verilmesini vasiyet etti. Böyle yapmakla sanki o malı helal yapmak istemişti. Çünkü Hz. Ömer valilerini sıkı denetlerdi."
Anlatıldığına göre Muaviye, ömrünün son demlerinde soğuğa tahammül edemez olmuştu. Üşümemek için kaim elbiseler giyerdi. Bu da onu rahatsız ederdi. Sonra kuş tüyünden bir elbise yaptırdı. Bu da ona ağır gelmeğe başladı. Şöyle dedi: "Kahrolsun senin gibi bir diyara ey dünya. Sana kırk sene hükmettim. Bu kırk senenin yirmisinde emir olarak, yirmisinde de halife olarak sana hükmettim. Sonra da böyle oldum. Bu akıbete maruz kaldım. Dünya da onu seven de kahrolsun."
Muhammed b. Sa'd, Abdülmelik b. Umeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye'nin hastalığı ağırlaştığında ve insanlar onun öldüğüne dair dedikoduları yaydıklarında kendi aile efradına: "Gözlerime sürme sürün, başıma da bolca yağ sürün." dedi. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Başını ve yüzünü yağ içinde bıraktılar. Sonra onun için oturacağı bir yer hazırlandı. "Beni birşeye yaslayın." dedi. Sonra da şu emri verdi: "insanların huzuruma girmelerine izin verin, huzuruma giren herkes ayakta selam versin, hiç kimse oturmasın." İnsanlar içeri girmeye ve birer birer selam vermeye başladılar. Onu gözü sürmeli,

başı ve yüzü yağlı olarak gören insanlardan bazı kimseler: "Müzminlerin emiri bu halde iken de insanların en sağlıklısı dır." dediler. Huzurdan çıkıp gitmelerinden sonra Muaviye, bu hususta şöyle dedi:
"Hastalığıma sevinenlere karşı dinç görünmekle zamanın tuzaklarına karşı sarsılmadığımı göstermek istedim.
Ölüm, pençesini insanın vücuduna geçirecek olursa, Artık okuyup üflemenin faydasız olduğunu gördüm."
Muaviye, ömrünün son deminde bunadı ve aynı günde de vefat etti. Allah, ona rahmet etsin.
Musa b. Ukbe dedi ki: Ölüm, Muaviye'nin üzerine indiğinde Muaviye şöyle dedi: "Keşke Zi Tuvâ mıntıkasında yaşayan Kureyşli bir adam olsaydım ve şu emirlik işiyle uğraşmasaydım."
Ebu Saib el-Mahzurm dedi ki: Muaviye vefat edeceği zaman şairin Şu şiirini okudu:
"Ya Rab! İnceden inceye hesaba çekersen bu benim azabım olur, fakat azaba tahammülüm yok.
Affedersen ki zaten sen günahları kumlar kadar olan bir günahkarı affedicisin."
havinin biri dedi ki: "Muaviye, can çekişirken ailesi onu sağa sola çevirmeye başladı. O da onlara şöyle dedi: "Siz hangi ihtiyarı sağa sola çeviriyorsunuz? Allah beni yarın ateşin azabından kurtaracaktır."
Muhammed b. Şirin dedi ki: "Muaviye, can çekişirken yanağım yere indirdi, sonra yüzünü çevirdi. Sonra diğer yanağını da yere dayadı. Ağlayıp şöyle dedi: Allah'ım, sen kitabında diyorsun ki: «Allah, kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar." (en-Nisâ, 48.) Allah'ım, beni, affetmeyi ve bağışlamayı dilediğin kimseler araşma kat.»
Utbi, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muaviye, vefat edeceği zaman şairin şu beytini terennüm etti:
"Bu Ölümdür, ölümden kurtuluş yoktur. Bizim korktuğumuz şey, ölümden sonradır ki daha korkunç ve daha fecidir."
Muaviye, bu şiiri okuduktan sonra sözünü şöyle sürdürdü: "Allah'ım, hatamızı bağışla. Yumuşak huyluluğunla cahiliyyetimizi affet. Biz senden başkasının affını ummuyoruz. Senin bağışlaman sınırsızdır. Hata ve günah işleyen kimsenin hatasından ve gühanmdan kaçıp kurtulabileceği bir yer yoktur. Sadece senin ulu dergahın vardır."
Ebu Amr b. Alâ da Muaviye'nin böyle dediğini ve bu duasından sonra vefat ettiğini söylemiştir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, böyle dua ettikten sonra bayılmış, sonra ayılınca aile efradına şöyle demiştir:
"Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü yüce Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanı Cehennem azabından korur. Kendisine karşı gelmekten sakınmayanı Cehennem azabından korumaz." Böyle dedikten sonra vefat etti. Allah, ona rahmet etsin.
Ebu Mihnef, Abdülmelik b. Nevfel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye vefat edince Dahhak b. Kays minbere çıktı İnsanlara - Muaviye'nin kefeninden tutarak -hutbe irad etti. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: "Muaviye, Arapların koruyucusu suru, yardımcısı ve uğurlarına çaba sarfedeni idi. Allah, onun vasıtasıyla fitneyi yok etti. Onu kullarına hükümdar yaptı. Onun vasıtasıyla beldelerin fethini müyesser kıldı. Bilesiniz ki, Muaviye vefat etmiştir. İşte kefeni de şudur. Biz onu bu kefene sararak mezarına koyacağız. Onunla amelini başbaşa bırakacağız. Sonra da kıyamete dek, berzahın korkunç âleminde yaşayacaktır. Sizden her kim onun cenaze namazını kılmak istiyorsa, hemen gelip hazır olsun."
Böyle dedikten sonra Dahhak, minberden indi ve ulağı, Muaviye'nin oğlu Yezid'e gönderdi ki, babasının ölüm haberini kendisine iletsin ve Şam'a gelmeye onu teşvik etsin.
Muaviye'nin hicri altmışına senenin Receb ayında Şam'da vefat ettiği hususunda ihtilaf yoktur. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, hicri altmışıncı senenin receb ayının bitimine sekiz gece kala perşembe gecesi vefat etmiştir. İbn İshak ile bazıları böyle demişlerdir. Aynı senenin receb ayının beşinci gecesinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Leys, bu görüştedir. Sa'd b. İbrahim ise, receb ayının başında vefat ettiğini söylemiştir. Muhammed b. îshak ile Şafii'nin ifadesine göre Muaviye'nin cenaze namazını oğlu Yezid kıldırmıştır.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine giydirdiği bir elbiseye sarılıp kefenlenmesini vasiyet etmiştir. Rasûlullah'ın kendisine giydirdiği elbiseyi ölümü için saklamıştı. Ayrıca Rasûlullah'ın saçından ve tırnaklarından kestiği parçalarının kendi ağzına, burnuna, göz ve kulaklarına da konulmasını vasiyet etmişti.
Dediler ki: Muaviye vefat ederken Yezid hazır değildi. Başka yerdeydi. Cenaze namazını Öğle namazından sonra Dımaşk mescidinde Dahhak b. Kays kıldırdı. Sonra defnedildi. Bir rivayete göre hükümet konağına, başka bir rivayete göre ise -ki cumhur-u ulemâ bu görüştedir-Babü's-Sağir mezarlığına defnedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Vefat ederken yaşı yetmiş sekizdi. Seksen yaşını aştığı da söylenir ki, meşhur olan rivayet te budur. Doğrusunu Allah bilir.
Sonra Dahhak b. Kays, askeri bir birlikle yola çıkarak Yezid b. Mua-viye'yi karşılamaya gitti. Yezid, o zaman Havarin'de bulunuyordu. Se-niyyetü'l-ukab'a vardıklarında Yezid'in eşyalarını taşıyan bineklerle karşılaştılar. Yezid de buhtî bir deveye binmişti. Hüzünlü olduğu açıkça görülüyordu. İnsanlar ona emirlik selamını verdiler ve babasının ölümü sebebiyle ona taziyetlerini sundular. O da alçak bir sesle onlara cevap veriyordu. Herkes susmuştu. Onunla sadece Dahhak b. Kays konuşuyordu. Turna kapısına vardılar. İnsanlar onun bu kapıdan şehre gireceğini sandılar, ama o bu kapıyı geçti, nihayet Şam'ın doğu kapışma vardı. Buradan içeri gireceğini söylediler. Çünkü burası Halid'in kapısı idi. Buradan da içeri girmedi. Nihayet Babü's-Sağire vardı. İnsanlar, babasının mezarına gideceğini sandılar. Babü's-Sağire vardıklarında bineğinden indi, yaya olarak babasının mezarına gitti. Babasının defninden sonra cenaze namazını kıldı, sonra döndü. Mezarlıktan çıkarken halifelere mahsus bineğe bindi. Sonra şehire girdi. İnsanların toplanmalarım emretti. Hükümet konağına girip yıkandı. Güzel elbiseler giyindi. Sonra çıkıp insanlara mü'minlerin emiri sıfatıyla ilk hutbesini irad etti. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
"Ey insanlar! Muaviye, Allah'ın kullarından bir kuldu. Allah, ona nimet bahşetti, yaşattı. Sonra yanına aldı. O kendisinden

öncekilerden daha aşağı derecede idi. Kendisinden sonrakilerdense daha hayırlı idi. °nu Aziz ve Celil olan Allah'a karşı tezkiye etmiyorum. Allah, onun dudunu daha iyi bilir. Eğer onu affederse kendi rahmetiyle affeder. Eger onu azaplandırırsa günahı sebebiyle azaplandırır. Ben, ondan sonra idarenin başına geçtim, maksadımı elde etmek uğruna üzülmem Kusurdan Ötürü de kendimi mazur görmem. Allah birşeyi dilerse o şey olur.
Muaviye,, sizi deniz gazasına gönderirdi. Ben Müslümanlardan herhangi birini deniz seferine sevketmeyeceğim. Muaviye, sizi kışın Bizans diyarına gönderip gaza ettirirdi. Ben herhangi bir kimseyi kışın Bizans diyarına gönderecek değilim. Muaviye size maaşlarınızı üçer taksit halinde verirdi. Ben peşin olarak vereceğim."
Bu konuşmasını bitirdikten sonra insanlar onun yanından ayrılıp gittiklerinde herhangi bir kimseyi ondan daha üstün görmüyorlardı.
Muhammed b. Abdullah b. Abdilhakem, Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, hastalandığı zaman oğlu Yezid'e haber gönderdi. Haberci Yezid'in yanma vardığında Yezid bineğine binerek yola çıktı ve şu şiiri okudu:
"Postacı bana çabucak bir mektub getirdi, kalbim onun mektubundan kederle doldu.
Ona: "Yazıklar olsun sana! Mektubunda ne var ki?" dedik.
"Halife hasta ve rahatsız olarak akşamı etti." dedi.
Ondan sonra kalabalığımızla yola çıktık.
Hıza aldırış etmeden ok gibi daldık.
Yeryüzü sallanıyordu bizimle veya neredeyse sallanacaktı.
Sanki direklerinden biri kopmuş olan çadır gibi idi.
Kendisi bir yarın kenarında duran kişinin,
Hayatının anahtarları düşecek demektir.
Oraya vardığınızda kapı kapalıydı.
Remle'nin feryadı yüreği parçalıyordu.
Kederden sonra kalbim bir parça yerine geldi.
Ruhum da kederle dolmuştu.
Hind'in oğlunu göm, artık şerefle onun peşinden,
Zaten o şerefle beraberdi. İkisi de birlikte öldüler.
Beyazdı, güzeldi, yüzü suyu hürmetine yağmur yağması istenirdi.
Kiminle şeref yarışma girişirse, onu mutlaka yenerdi.
Onun yardığı şeyi insanlar yamayamadı, bütün gayretlerini sarfet-selerde.
Onun yamadığını ise yarıp parçalayamazlardı."
Şafii dedi ki: '"Yezid, bu son iki beyti A'şâ'dan çalmıştır. Yezid babasının ölümünden sonra Şam'a girdi. Babası ona vasiyette bulunmuştu."
İbn İshak ile birkaç kişi de böyle demiştir. Ancak cumhur-u ulemaya göre Yezid, babasının vefatından sonra gelmiştir. Mezarı üzerinde insanlara cenaze namazını kıldırmış tır. Nitekim bunu önceki kısımlardada anlatmıştık, doğrusunu Allah bilir.
Ebu'l- Verd el-Anberî, Muaviye için şöyle bir mersiye okumuştu: Allah ondan razı olsun:
"Haberiniz olsun! Harb oğlu Muaviye'nin ölüm haberini haram ayda (receb ayında) hillin ölüm habercileri bildirdiler.
Kadın haberciler, her yolda ve her yerde onun ölüm haberini verip ağıt döktüler. Şiddetli anlardaki oklar gibi eğilip ölümünü duyurdular.
îşte yıldızlar da sessiz sedasız gelerek gayretli Muaviye üzerine ağıt döktüler."
Eymen b. Harimde Muaviye için şöyle bir ağıt yaktı:
"Hadiseler Harb ailesinin kadınlarını, başı kaldıracak bir sürede
vurdular.
Bu felaket onların saçlarını ağarttı, beyaz yüzlerini kararttı.
Eğer sen Hind ile Remlenin yanaklarını tokatlardan ağlayışlarını görsen yaralı bir feryatçının ağlayışı gibi ağlarsın ki felek ona eşsiz bir tokat vurmuştur." [2]

Muaviye'nin Zevceleri Ve Çocukları

Muaviye'nin, Abdurrahman adında bir oğlu vardı ki, Muaviye, onun adıyla künyelenirdi. Abdullah, adında bir oğlu da vardı. Ancak bu, aklı zayıf bir kimse idi. Abdurrahman ile Abdullah'ın anneleri Fahite binti Kurza b. Amr b. Nevfel b. Abdumenaf idi. Bu kadından sonra Muaviye, bunun kızkardeşi Kinve binti Kurza ile evlendi. Muaviye, Kıbrıs'ı fethederken bu kadın da beraberinde idi. Muaviye, Naile binti Ammare el-Kelbiye ile de evlendi. O kadını çok beğendi. Meysun binti Bahdele dedi ki: "İçeri gir ve amcan kızına bak." Meysun, içeri girdi. Dışarı çıktığında Muaviye, ona Naîle'nin durumunu sordu. Meysun da şöyle cevap verdi: "Naile, mükemmel bir güzelliğe sahiptir. Ancak onun göbeğinin altında bir ben gördüm. Anladığım şu ki, göbeğinin altında ben bulunan bu kadın kocasını öldürür ve kocası, başını onun kucağına yaslamış iken ölür." Meysun'un böyle

demesi üzerine Muaviye, Naile'yi boşadı. Daha sonra da Habib b. Seleme gidip Naile ile evlendi. Habib'ten sonra da Nu-ma b. Beşir, Naile ile evlendi. Numan öldürüldü ve başı Naile'nin kucağında iken canını verdi.
Muaviye'nin en tanınmış oğlu Yezid'dir. Yezid'in annesi Meysun nti Bahdel b. Enif b. Dülce b. Künafe el-Kelbfdir. Bu kadın, Muavie'in diğer karısı Naile'nin yanma gitmiş ve onun göbeğinin altında bir olduğunu Muaviye'ye anlatmıştı. Akıllı, güzel, lider pozisyonunda olan bilgili ve dindar bir kadındı. Bir gün Muaviye, buruk testisli hizmetçisi ile onun yanına gitmiş, ancak o hizmetçiyi görünce örtünerek: "Bu adamı niçin beraberinde getiriyorsun?" demiş, bunun üzerine Muaviye: "O hadımdır, ona güvenebilirsin" demiş, o da: "Onun testislerinin burulmuş olması, Allah'ın ona haram kıldığı şeyi helal yapmaz." diyerek ona karşı örtünmüştü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mey-sun adındaki bu kadın, Muaviye'ye şöyle demiştir: "Senin ona işkence yaparak hadım etmen, Allah'ın ona haram kıldığı şeyi helal yapmaz. Yani ona görünemem."
Bu sebepledir ki Cenâb-ı Allah, bu kadına mükafat olarak oğlu Ye-zid'i Muaviye'den sonra hükümdarlığa geçirmiştir.
Ibn Cerir'in anlattığına göre Meysun adındaki bu kadın, Muaviye'ye Emetü Rabbi'l-Meşarik adında bir kız çocuk doğurmuştur Ancak bu kız, küçük yaşta vefat etmiştir. Ayrıca ikinci kız olarakta Remle'yi doğurmuş ve Hz. Osman'ın oğlu Amr, Remle ilk evlenmiştir. Remle'nin evi, Samda Ruman sokağı karşısındaki Akabetüssemek yanında idi. Meysun'un kendi adıyla tanınan meşhur bir değirmeni vardı ve bu değirmen günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.
Muaviye'nin Huıd adında bir kızı daha vardı ki, Abdullah b. Amir bu kızla evlenmiştir. Abdullah, Şam camii yanındaki Hadra'da gerdeğe girdiğinde Hind ile cinsel ilişkiye girmek istemiş, ancak Hind ona müsaade etmemiş ve şiddetle karşı koymuştu. Abdullah'da onu dövmüş, Hind yüksek sesle bağırıp çağırmıştı. Cariyeler onun sesini işitince fer-yadü figan etmeye, yüksek sesle bağırıp çağırmaya başladılar. Muaviye, seslerini duyunca yanlarına gitti. Olup bitenleri sordu. Onlar da: "Hanımefendimizin yüksek sesle çığlık attığını duyduk." dediler. Muaviye, gerdek odasına girince damadı Abdullah'ın attığı dayağın tesiri ile kızı Hind'in ağlamakta olduğunu gördü. Damadı Abdullah b. AnuYe dedi ki: "Yazıklar olsun sana! Böylesi bir kadın, böylesi bir gecede dövülür mü hiç! Haydi çık buradan!" Damadı Abdullah odadan dışarı çıktı. Muaviye, kızı ile başbaşa kaldığında ona şöyle dedi:
"Ey kızcağızım! Bu, Allah'ın sana helal kıldığı koçandır. Sen, şairin şu sözünü işitmedin mi?:
"Beyaz tenli ve çok utangaç kadınlardandır, haram yolla ona yaklaşmak çok zordur. Helal yolla yaklaşmaya gelince o itaatkardır."
Böyle dedikten sonra Muaviye, kızının odasından dışarı çıktı ve dışarıdaki damadı Abdullah'a: ifHaydi içeri gir. Onu yumuşattım ve teskin ettim. Onu seninle cinsel ilişkiye hazır hale getirelim." dedi. Damadı Abdullah, içeri girdiğinde karısının yumuşamış olduğunu gördü. Onunla cinsel ilişkide bulundu. Allah onlara rahmet etsin.
Hz. Ömer tarafından atanmış olan Ebu'd-Derda, Muaviye zamanında da Şam'da kadılık yapıyordu. Bu zat vefat edeceği zaman yerine FuA 1e b Ubeyd'i kadı olarak ataması için Muaviye'ye tavsiyede bulundu.
7 manla Fudale de vefat edince Muaviye onun yerine kadı olarak Ebu tdris el-Holanî'yi atadı.
M avive'nin muhafiz kıtasının başında azatlılardan Muhtar adınla" komutan bulunuyordu. Bu komutanın adının Malik olduğu da Künyesi Ebu'l-Muharib idi. Himyerlilerden bir azatlı idi. Mu-
Vz kıtası teşkil eden ilk hükümdar Muaviye olmuştur. a Vfuaviye'nin mabeyincisi, azatlılarından Sa'd adında biri idi. Muaviye'nin güvenlik kuvvetlerinin komutanı Kays b. Hamza, on-
A sonra Zemil b. Amr el-Özrî, ondan sonra da Dahhak b. Kays El-Fihrî
İslerini konuştuğu kimse de Sercun b. Mansur er-Rumî idi. İlk defa Divanu'l-Hatem edinen hükümdar Muaviye oldu Mektupları mühürlendi. [3]

Safvanb. Muattal

Hicretin altmışıncı senesinde vefat ettiği söylenen şahsiyetlerden biri de Safvan b. Muattal b. Rahasa b. Müemmil b. Huzai Ebu Amr'dir. Bu zat, ilk olarak Müreysi gazvesine katılmıştı. Bu gazvede artçı kuvvetler arasında bulunuyordu Hz. Aişe'ye iftirada bulunanlar, Hz. Ai-şe'nin bununla ilişkide bulunduğunu iddia etmişlerdi, ancak Cenâb-ı Allah, bu zatı da Hz. Aişe'yi de temize çıkardı, suçsuz olduklarını ilan etti. Müslümanların önde gelen şahsiyetlerindendi, uykusu ağır bir kimse idi. Çoğu kez uyandığında güneş doğmuş olurdu, uyanamazdı. Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle demişti: "Uyandığında namaz kıl." Safvan, şehid olarak Öldürüldü. [4]

Ebu Müslim El-Holanî

Asü adı Abd b. Süved el-Holanf dir. Yemen'in Holan beldesindendir. Esved el-Ansî adındaki yalancı peygamber onu, peygamberliğine inanmaya çağırdı ve ona şöyle dedi:
- Benim, Allah Rasûlü olduğuma şahadet eder misin?
- Ben, Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şahadet ederim. Böyle cevap vermesi üzerine Esved el-Ansî, onun için ates yaktırdı

ve onu ateşe attı. Ne var ki ateş ona zarar vermedi. Allah, onu ateşten korudu. Ebu Müslim, bu bakımdan İbrahim Hali peygambere benzemektedir.
Sonra hicret etti. Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat etmiş olduğunu gördü. Hz- Ebu Bekir'in yanına gitti. Hz. Ebu Bekir onu kendisi il Örneğin arasına oturtu. Ömer, onun için şöyle dedi: "Muhammed ümmetinde Ibrahim Halil peygamber gibi ateşten kurtarılar bir insanı görmeden beni öldürmeyen Allah'a hamdolsun." Böyle dedikten sonra Ebu Müslim'in alnından öptü. Ebu Müslim'ir birçok harika halleri ve mükaşefeleri vardı. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, onun bu hallerini daha iyi bilir.
Anlatıldığına göre hicri altmışıncı senede Numan b. Beşir de vefat etmiştir. Kuvvetli rivayete göre o bu seneden sonra vefat etmiştir. Yüce Allah dilerse bunu ilerde de açıklayacağız. [5]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/198-201.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/202-241.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/241-243.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/243.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/243-244.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

[Muaviye Oğlu Yezid Ve Zamanında Cereyan Eden Olaylar](#)
[Hüseyin B. Ali'nin Emirlik Talebi İle Mekke'den Çıkışı Ve Şehid Edilişi](#)
[Hz. Hüseyin'in Irak'a Gidişi](#)
[Hicretin Altmışbirinci Senesi](#)

Muaviye Oğlu Yezid Ve Zamanında Cereyan Eden Olaylar

Babası Muaviye'nin hicri altmışıncı senede vefatından sonra Receb ayında halife olarak kendisine bey'at edildi. Yezfd, hicri yirmialtına senede doğmuştu. Kendisine bey'at edildiğinde yaşı otuzdört idi. Babasının atamış olduğu valileri görevlerinde bıraktı, onlardan hiçbirini azletmedi. Bu da onun zekasını isbatlar.
Hişam b. Muhammed el-Kelbî, Ebu Mihnef Lut b. Yahya el-Küfi el-Ahbarî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yezid, hicr altmışıncı senenin receb ayı başında hilafete geçti. O dönemde Medine valisi Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan, Küfe valisi Numaı b. Beşir, Basra valisi Abdullah b. Ziyad, Mekke valisi Amr b. Said b. As idi. Halifeliğe geçtiğinde Yezid'in yegane düşüncesi, veliahtlığını içlerine sindiremeyen ve bu yüzden Mu-aviye'ye itaat etmeyen kimselerle uğraşmaktı. Bu amaçla Medine valisi Velid b. Utbe'ye şu mealde bir mektub yazıp gönderdi:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla
Mü'minlerin emiri Yezid'den Velid b. Utbe'ye. Muaviye, Allah'ın kullarından bir kul idi. Allah, ona ikramda bulundu, onu halifeliğe geçirdi. Ona imkanlar bahşedip üstünlükler verdi. O da bir süre yaşadı ve eceliyle Öldü. Allah, kendisine rahmet etsin. Övgüye layık olarak yaşadı. İyi, takvalı ve temiz bir insan olarak vefat etti. Vesselam."
Yezid ayrıca küçük bir sayfaya şu ibareyi de yazdırarak Medine valisine göndermişti: "Hüseyin, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyri yakala, bey'at etmelerini sağla. Aksi takdirde onları müsamahasız ve sert bir şekilde derdest et, hapse at ki bey'at etsinler vesselam."
Muaviye'nin ölüm haberini alan Medine valisi Velid, şok geçirdi, çok üzüldü. Mervan'a haber göndererek yanına çağırdı. Yezid'in mektubunu ona okudu ve yakalanmalarını istediği bu adamların durumu hakanda fikrini sordu. Mervan da ona şu teklifte bulundu. "Muaviye'nin °iümünü Öğrenmelerinden önce bey'at için onlan çağırmanı teklif ediyorum. Eğer beyl ata yanaşmazlarsa boyunlarını vurursun."
Veüd, hemen Abdullah b. Amr b. Osman'ı Mescid-i Nebevfde bulu-
^ Hüseyin ile İbn Zübeyr'e gönderdi. Abdullah, onlara: "Emre uyun"
«eaı. Onlar da: "Haydi sen git, biz hemen valinin yanma geliyoruz." de-
Uer- Abdullah yanlarından ayrılınca Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr'e:
"Öyle sanıyorum ki bunların azgınları (Muaviye) ölmüştür." dedi. İbn Zübeyr de: "Ben de senin dediğinden başka birşey olduğunu sanmıyorum." dedi. Sonra Hüseyin kalktı, arkadaşlarım da yanma alarak valiliğe geldi. İçeriye girmek için izin istedi. Kendisine giriş izni verildi. Yalnız başına içeri girdi. Arkadaşlarını kapı önüne oturttu ve onlara: "Sizi kuşkulandıran birşey duyarsanız hemen içeri girin." dedi. İçeri girip selam verdi ve oturdu. Mervan da valinin yanındaydı. Vali Velid b. Utbe ona Yezid'in mektubunu uzattı. Muaviye'nin vefatını bildirdi. Hüseyin de: "İnnâlillâh ve innâ ileyhi raciûn. Allah, Muaviye'ye rahmet etsin, başınız sağolsun" dedi. Velid, onu Yezid'e bey'at etmeye çağırdı. Hüseyin ona şu karşılığı verdi:
- Benim gibi biri gizlice bey'at etmez ve benim gizlice yapacağım beratımı yeterli göreceğinizi de sanmıyorum. Ama insanlar toplandıklarında onlarla birlikte bizi de bey'ata davet edersin. Böylece hep birlikte bey'at etmiş oluruz.
Velid huzursuzluk istemeyen bir kimse idi. Hüseyin'e dedi ki: "Şimdi Allah'ın adı üzere buradan çıkıp git. İnsanlar toplandığında yanımıza gelirsin."
Orada bulunan Mervan da Velid'e şöyle dedi: "Vallahi Hüseyin senin yanından be/atsız olarak ayrılıp giderse, seninle onun arasında çok savaşlar olacak ve ölümler çoğalacaktır. Sen onu hapset, dışarıya bırakma. Taki bey'at etsin. Yoksa ben onun boynunu vururum." Bu söz üzerinize Hüseyin, ayağa kalktı ve Mervan'a şöyle dedi: "Ey Zerka'nın oğlu, sen mi ben öldüreceksin? Vallahi yalan söyledin ve alçaldm." Böyle dedikten sonra Hüseyin, valilikten ayrılıp evine gitti. Mervan, Velid'e şöyle dedi:
- Vallahi artık Hüseyin'i göremezsin.
- Allah'a yemin ederim ki ey Mervan, ben, Hüseyin'i öldürdükten sonra dünya ve içindeki her şey benim olsa da hoşuma gitmez. Sübha-nallah, "bey'at etmiyorum." dediği için mi Hüseyin'i öldüreceğim? Allah'a yemin ederim ki Hüseyin'i öldüren adamın terazisi kıyamet gününde hafif gelecektir, ben buna kesinlikle inanıyorum.
Velid, Abdullah b. Zübeyr'e de gelip bey'at etmesi için haber gönderdi. Ancak o gelmedi ve bir gün bir gece gecikti. Sonra Abdullah b. Zübeyr, arkadaşlarıyla birlikte kardeşi Cafer'i de yanma alarak Für' yoluyla Mekke'ye yöneldi. Velid, Abdullah b. Zübeyr'in peşine piyade ve süvariler gönderdiyse de onlar Abdullah'ı geri getiremediler. Cafer, kardeşi Abdullah'a yolda gitmekte iken Sabure el-Hanzelî'nin şu şiirini okudu:
"Her ana çocuğu bir akşam geceye vardıklarında arkalarında bir tek adamdan başka kimse kalmayacaktır."
Abdullah, bu şiiri okuyan kardeşi Cafer'e dedi ki:
- Sübhanalîah! Sen bu şiiri hangi maksatla okudun?

- Vallahi senin hoşuna gitmeyecek birşeyi kasdetmedim.
- Eğer dilinin üzerine öylece gelmiş ve kayıp gitmiş olsa bile ben bu şiirden hoşlanmadım."
Abdullah b. Zübeyr'in bu şiirden uğursuzluk sezdiğini söylemişlerdir.
Velid, Abdullah b. Zübeyrle meşgul olduğu için Hz. Hüseyin'le fazla
uğraşamadı. Ona her haber gönderişinde Hz. Hüseyin hele bekle görelim, dedi. Sonra aile efradını ve çocuklarını topladı. Bu senenin receb ayının ikinci gecesinde yani İbn Zübeyr'in çıkışından bir gece sonra Medine'den yola çıktı. Kardeşi Muhammed b. Hanefîye'den başka onun kafilesine katılmayan olmadı. Muhammed b. Hanefiye ona şu öğüdü verdi:
"Vallahi ey kardeşim sen, yeryüzündeki insanlar arasında benim için en kıymetli olan bir kimsesin. Ben sana şu öğüdü veririm ki, şu şehirlerden hiç birine girme. Aksine, çöllerde ve kumsalda yaşa. İnsanlara haber gönder. Eğer sana bey'at ederlerse ve etrafında toplanırlarsa, o zaman şehire gir. Ama mutlaka şehirde kalacağım dersen o zaman Mekke'ye git. Orada hoşlandığın bir manzara ile karşılaşırsan ne alâ. Aksi takdirde kumsallara ve dağlara çık." Hz. Hüseyin kendisine bu öğüdü veren kardeşi Muhammed'e şöyle dedi: "Allah, sana hayır mükafat versin, nasihat verdin ve şefkatli davrandın." Bundan sonra Hz. Hüseyin Mekke yoluna koyuldu. Mekke'de Abdullah b. Zübeyrle bir araya geldi.
Medine valisi Velid, Abdullah b. Ömer'e haber göndererek "Yezid'e bey'at et." dedi. Abdullah b. Ömer de: "Herkes bey'at ederse ben de bey'at ederim." deyince orada bulunan bir adam şöyle dedi: "Sen insanların ihtilafa düşmelerini, yok oluncaya kadar birbirlerini öldürmelerini istiyorsun. Senden başkası da ortada kalmayınca sana bey'at etsinler öyle mi?" Abdullah b. Ömer: "Bu söylediklerinden hiçbirini sevmiyorum ama insanlar bey'at ederlerse, benden başka bey'at eden kalmazsa o zaman ben de Yezid'e bey'at ederim." dedi.
Vakidî dedi ki: "Muaviye'nin ölüm haberi geldiğinde Abdullah b. Ömer, Medine'de değildi. Aksine o, İbn Abbasla birlikte Mekke'de idi. ikisi birlikte Mekke'den gelmekte iken Hz. Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr onlarla karşılaştılar. Abdullah b Ömer, Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr'e sordu:
- Geldiğiniz yerlerde ne haber var?
- Muaviye öldü, oğlu Yezid'e bey'at edildi.
- Allah'a karşı gelmekten sakının. Ondan korkun, Müslüman cemaati tefrikaya düşürmeyin."
Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbasla birlikte Medine'ye geldi. Çe-Şitli vilayetlerin bey'atı geldiğinde Abdullah b. Ömer de diğer halkla bir-^t Yezid'e bey'at etti.
Hz. Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr, Mekke'ye geldiler. Orada Amr b. Said b. As'ın vali olduğunu gördüler. Ondan korkup: "Biz şu Beyt'e sığınmaya geldik." dediler.
Bu senenin yani hicri altmışıncı senenin ramazan ayında Yezid b. Muaviye, Velid b. Utbe'yi - pasifliğinden dolayı- Medine valiliğinden azletti. Medine valiliğini, Mekke valisi bulunan Amr b. Said b. As'ın uhdesine verdi. Kendisi de ramazan ayında Medine'ye geldi. Zilkade ayında geldiği söylenir. Çok gururlu ve kibirli idi. Kardeşinin düşmanı olan Amr b. Zübeyr'i de kardeşi Abdullah b. Zübeyr*e musallat kıldı ki onunla savaşsın ve onu bütün imkanlarından mahrum bıraksın. Amr b. Said, Abdullah b. Zübeyr'le savaşmaları için Mekke'ye askeri birlikler göndermeye başladı.
Buharî ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Şüreyh el-Hüzaî Mekke'ye askeri birlikler göndermekte olan Amr b. Said'e şöyle demiştir:
"Ey vali! Bana izin ver de Rasûlullah (s.a.v.)'ın Mekke'yi fethedişi-nin ertesi gününde söylediği ve benim de kulaklarımla işitip kalbime yerleştirdiğim şu hadisi sana söyleyeyim: Rasûlullah (s.a.v.), Allah'a hanıdü senada bulunduktan sonra şöyle demişti: "Doğrusu Mekke, Allah'ın saygın kıldığı bir beldedir, insanlar orayı saygın kılmış değillerdir. Ve benden önce Mekke'de savaşmak hiçbir kimseye helal kılınmış değildir ve benden sonra da hiçbir kimseye helal kılınacak değildir. Bana da ancak gündüzün bir vaktinde burada savaşmak helal kılınmıştır ve sonra Mekke, dünkü saygınlığına kavuşmuştur. Dünkü gibi saygın olmuştur, burada bulunanlar, bulunmayanlara bunu tebliğ etsinler." Başka bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Eğer herhangi bir kimse," Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de savaştı." diyerek bunu bir ruhsat olarak ileri sürüp Mekke'de savaşmak isterse ona şöyle deyin: "Doğrusu Cenâb-ı Allah, bu hususta Rasûlüne izin verdi, size izin vermedi."
Hadisin ravisi Ebu Şüreyh'e dediler ki: "Bu hadisi kendisine naklettiğin Amr b. Said sana ne dedi?" Ebu Şüreyh şu cevabı vermişti: "Amr b. Said, bana dedi ki: "Ey Ebu Şüreyh! Biz bunu senden daha iyi biliyoruz. Doğrusu Harem, asi kimseyi, el kanlı katili ve tahripçiyi barındırmaz." Vakidî dedi ki: Amr b. Said, Medine güvenlik kuvvetleri komutanlığına Amr b. Zübeyr'i atadı. Amr da kardeşi Abdullah'ın arkadaşlarını ve onun fikirdaşlarım araştırdı. Onları yakalayıp öldürdü. Öyleki, vurduğu adamlar arasında kardeşi Münzir b. Zübeyr de vardı. O, kardeşi Abdullah b. Zübeyr'i gümüş zincirlere bağlamış olarak yakalayıp halife Ye-zid'in huzuruna götürmek mecburiyetinde idi. Münzir b. Zübeyr, oğlu Muhammed b. Münzir, Abdurrahman b. Esved b. Abdi Yeğus, Osman b. Abdullah b. Hakim b. Hizam, Ubeyd b. Abdullah b. Zübeyr, Muhammed h Ammar b. Yasir ve diğerlerini vurdu. Bunları elli ile altmış arasında kırbaç darbeleri ile vurup incitti. Abdurrahman b. Osman et-Teymî ve Abdurrahman b. Amr b. Seni, birkaç kişi ile birlikte Mekke'den kaçtılar. Sonra Yezid, Abdullah b. Zübeyr'in yakalanması için Said'e kuvvetli bir muhtıra gönderdi. Bey'at etse bile mutlaka yanına gönderilmesini, altın veya gümüş bir bağa bağlanarak bornozunun altında saklanıp yanında getirilmesini ve mutlaka sesini duymak istediğini söyledi.
Abdullah b. Zübeyr, Haris b. Halit el-Mahzumî'nin Mekkelilerle namaz kılmasını men etmişti. Abdullah, o zaman Amr b. Said

tarafından Mekke'ye vali vekili olarak atanmıştı. O esnada Amr b. Said, Abdullah b Zübeyr'in yakalanması amacıyla Mekke'ye bir müfreze göndermeye karar verdi. Bu hususta Arar b. Zübeyr ile müşavere yaptı. Abdullah b. Zübeyr'le savaşması için Mekke'ye kimi göndermesinin uygun olacağını sordu. Amr b. Zübeyr de ona: "Abdullah b. Zübeyr'i yola getirmek için bender daha uygun birini Mekke'ye gönderemezsin." dedi. Bunun üzerine Amr b. Said, Amr b. Zübeyr'i müfrezenin başına komutar yaptı. Öncü kuvvetlerin başına Enis b. Amr el-Eslemf yi tayin etti. Müfreze 700
savaşçıdan ibaretti.
Vakidî dedi ki: Bunları bizzat Yezid b. Muaviye'nin kendisi tayin etti ve bu tayin emrini de Amr b. Said'e gönderdi. Enis, Cürf te ordugah kurdu. Mervan b. Hakem, Amr b. Said'e, Mekke'ye girip savaşmamasını tavsiye etti. îbn Zübeyr'i orada bırakmasın istedi, yakın zamanda şayet öldürülmese zaten kendisinin öleceğini ifade etti. Abdullah'ın kardeşi Amr b. Zübeyr de şöyle dedi: "Kim kabul etmese etmesin, Allah'a yemin ederim ki, Ka'be'nin içinde de olsa Abdullah'la savaşacağız"
Mervan: "Vallahi bu benim hoşuma gider." dedi. Enis yola çıktı. Amr b. Zübeyr de diğer askerlerle -M bunların sayısı 2000 idi- onun peşinden yola çıktı. Nihayet Ebtah'a gidip konakladı. Başka bir rivayete göre Abdullah'ın Safa'daki evinin yanında konakladı. Enis, Zi-Tuva'ya indi. Amr b. Zübeyr, insanlara namaz kıldırıyordu. Kardeşi Abdullah ta arkasında kılıyordu. Amr, kardeşine şu haberi gönderdi: "Halife Yezid'in yeminini yerine getir. Boynunda altın veya gümüş bir zincir olarak onun huzuruna git. İnsanların birbirini vurmalarına fırsat verme. Allah'tan kork. Sen haram bir beldedesin."
Abdullah ta kardeşi Amr'a: "Seninle mescidin yanında buluşalım." dedi. Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Safvan b. Ümeyye'yeyi bir müfreze ile gönderdi. Bunlar Amr b. Enis el-Eslemî ile savaştılar. Enis'i ağır kir yenilgiye uğrattılar. Arkadaşları, Amr b. Zübeyr'in etrafından dağı-£P gittiler. Amr da İbn Alkame'nin evine kaçtı. Onu, kardeşi Ubeyde b. Zübeyr himayesine aldı. Kardeşi Abdullah b. Zübeyr, onu ayıplayıp kınayarak: "Boynunda insanların hukuku bulunan bir kimseyi mi himayene alıyorsun?" dedi. Sonra onun Medine'de dövdüğü adamları yanına alarak -Münzir b. Zübeyr ile oğlu Haris- onu vurdu. Bu ikisi Amr'dan haklarını almak ve ona kısas tatbik etmek istemediler. Abdullah b. Zübeyr de kardeşi Amr b. Zübeyr'i Arim'le birlikte hapse attı. Bu hapse Arim hapishanesi denildi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Amr b. Zübeyr, kırbaç altında can verdi. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Hüseyin B. Ali'nin Emirlik Talebi İle Mekke'den Çıkışı Ve Şehid Edilişi

Önce onun biyografisinden, daha sonra da menkibe ve faziletlerinden bahsederek konuyu detaylı olarak ele alacağım.
Hz. Hüseyin'in soy kütüğü şöyledir: Hüseyin b. Ah" b. Ebi Talib b. Ab-dülmuttalib b. Haşim Ebu Abdullah el Kuraşi el-Haşimî. Kerbela'da şehit düşmüş olup Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatımatü'z-Zehra'dan doğan torunudur. Onun dünyadaki kokulu çiçeğidir. Hz. Hüseyin, kardeşi Ha-san'dan sonra doğmuştur. Hasan, hicretin üçüncü senesinde doğmuştur. Bazıları dediler ki: "Hüseyin ile Hasan'm doğumları arasında annelerinin sadece bir temizlik dönemi ve hamilelik dönemi vardır. Hüseyin, hicri dördüncü senenin şaban ayının beşinci gecesinde doğmuştur."
Katade dedi ki: Hüseyin, hicri altıncı senenin beşinci ayının ortalarında doğmuştur. Hicri altmışbirinci senenin muharrem ayının aşure giinü olan cuma gününde öldürülmüştür. Öldürülürken elli dört buçuk yaşında idi. Allah ondan razı olsun."
Rivayet olunduğuna göre Hüseyin doğduğunda Peygamber (s.a.v.), onun damağına birşeyler sürmüş, ağzına tükürmüş, onun için hayır duada bulunmuş ve ona Hüseyin adını takmıştır. Oysa daha önce babası Ali, ona Harb adım (başka bir rivayete göre Cafer adını) takmıştı. Anlatıldığına göre babası ona doğumunun yedinci gününde isim vermiş ve onun için akika kurbanı kesmiştir.
Rivayete göre Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir: "Baş ile göğüs kısmı arasında Hasan, Rasûlullah (s.a.v.)'e çok benzerdi. Bundan aşağı kısımlarda da Hüseyin, Rasûlullah'a çok benzerdi."
Zübeyr b. Bekkar, Muhammed b. Dahhak el-Hizamfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan'm yüzü Rasûlullah'm yüzüne benzerdi. Hüseyin'in bedeni de Rasûlullah'm bedenine benzerdi."
Muhammed b. Şirin ile kızkardeşi Hafsa, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir. Ben, İbn Ziyad'ın yanındaydım. Hüseyin'in başı getirildi. Elindeki bir değneği Hüseyin'in burnuna değdirdi ve: "Bunun kadar güzel birini görmedim." dedi. Ben de kendisine dedim ki: "Bu, ehl-i °eyt arasında Rasûlullah'a en çok benzeyen kimseydi."
Süfyan dedi ki: Ubeydullah b. Ziyad'a dedim ki:
- Hüseyin'i gördün mü?
- Evet, saçı ve sakalı simsiyahtı. Sadece çenesinin ön kısmındaki birkaç tel siyah değildi, bilemiyorum, bunları kasıtlı olarak mı kına ile boyamıştı, yoksa Rasûlullah'a benzemek için mi Öyle bırakmıştı. Belki de o tellerden başka ağarmış tel yoktu." İbn Cüreyc, Ömer b. Ata'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in vücuduna, dövme yaptırdığını gördüm, o zaman o altmış yaşındaydı, saçı ve sakalı simsiyahtı."
Şimdi de iki zayıf yol ile rivayet edilen şu hadise gelelim: Fatıma, Ölümle sonuçlanan hastalığında Rasûlullah (s.a.v.)'dan, oğulları Hasan ile Hüseyin için bir bağışta bulunmasını istedi. Rasûlullah (s.a.v.) da şöyle buyurdu: "Hasan'a heybet ve liderliğimi veriyorum. Hüseyin'e de cesaret ve cömertliğimi veriyorum." Ancak bu hadis sahih değildir. Muteber hadis kitablarmda buna rastlanmamıştır. Hüseyin, Peygamber (s.a.v.)'m zamanında beş sene kadar yaşamıştır. Kendisinden hadisler

rivayet edilmiştir. Müslim b. Haccac, onun Peygamber (s.a.v.)'i görmüş olduğunu söylemiştir. Salih b. Ahmed b. Hanbel ise, babası İmam Ah-med'in Hz. Hasan hakkında: "O güvenilir bir tabii idi." dediğini rivayet etmiştir. Ancak bu garip bir rivayettir. Hele Hz. Hüseyin'in tabii olduğunu söylemek hayli gariptir.

İleriki bölümlerde Rasûlullah (s.a.v.)'m Hasan ile Hüseyin'e kıymet göstermiş olduğunu, onlara sevgi ve şefkatini izhar etmiş olduğunu anlatacağız. Kısaca anlatmak istediğimiz şudur ki Hüseyin, Rasûlullah (s.a.v.)'la aynı zamanda yaşamış, vefatına kadar onun yanında bulunup sahabesi olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken ondan razı idi ama o küçük yaştaydı. Sonra Ebu Bekir, halifeliğe geçtiğinde Hüseyin'e ikramda bulunup saygı gösterdi. Ömer ile Osmanda ona ikramda bulunup saygı gösterdiler. Hz. Hüseyin, babası ile beraber oldu. Ondan hadis rivayet etti. Bütün gazalarında, Cemel ve Sıfnn savaşlarında onunla beraber oldu. Saygı gören, ağır başlı bir kimse idi. Şehid edilişine kadar babasına itaatkar oldu. Halifelik, Hz. Hasan'a intikal edip te o Muaviye ile barışmak istediğinde bundan çok rahatsız oldu. Bu iş onun ağrına gitti. Kardeşi Hasan'm bu konudaki görüşünü tasvib etmedi. Aksine onu Şamlılarla savaşmaya kışkırttı. Kardeşi Hasan, ona şöyle dedi: "Vallahi seni bir eve hapsetmek, kapıyı üzerine kilitlemek istedim ki, Şamlılarla şu işi bitirdikten sonra seni serbest bırakayım."

Hüseyin, kardeşinin bu görüşte olduğunu anlayınca sustu ve teslim oldu.

Halifelik yalnız başına Muaviye'nin eline geçtiğinde Hüseyin, kardeşi Hasan'la birlikte Muaviye'nin yanına giderdi. Muaviye onlara fazlasıyla ikramda bulunur ve: "Hoşgeldiniz, safa geldiniz." derdi. Onlara bolca bağışta bulunurdu. Bir gün onlara 200.000 dirhem vermişti. Verirken de: "Alın, işte ben Hind'in oğluyum. Allah'a yemin ederim ki, benden önce hiç kimse size bu kadar para vermediği gibi benden sonra da hiç kimse vermeyecektir." dedi. Hz. Hüseyin de şu karşılığı verdi: "Allah'a yemin ederim ki, sen de şimdiye kadar bizden daha faziletli kimseye bağışta bulunmadığın gibi bundan sonra da bizden daha faziletli kimseye bağışta bulunamayacaksın."

Hz. Hasan vefat edince Hz. Hüseyin, her sene Muaviye'nin yanma gelir, Muaviye ona bağışta bulunur ve ikram ederdi. Hicretin ellibirinci senesinde Muaviye'nin oğlu Yezid'in Kostantiniyye'ye tertiplediği gazada askerler arasında Hz. Hüseyinde bulundu. Muaviye'nin sağlığında Yezid'in veliahtlığı için bey'at alındığında Hüseyin ona bey'ata yanaşmayanlardandı. Bu hususta Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Ebu Bekir, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbas'la birlikte hareket etti. Sonra Abdurrahman b. Ebu Bekir, bu görüşte iken vefat etti. Hicretin altmışıncı senesinde Muaviye vefat edip Yezid'e halifelik için bey'at edildiğinde Abdullah b. Ömer ile Abdullah b. Abbas bey'at ettiler, ancak Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr muhalefete devam ettiler. Medine'den kaçıp Mekke'ye gittiler ve orada ikamet ettiler. İnsanlar gelip Hüseyin'in etrafında toplandılar. Onun meclisine devam ettiler. Sözlerini dinlediler.

Muaviye'nin vefat ettiğini ve Yezid'in halifeliğe geçtiğini duyduklarında insanlar onun etrafında yer aldılar. Abdullah b. Zübeyr'e gelince o, Ka'be yanındaki musallasına devam etti. Bu arada diğer insanlarla birlikte Hüseyin'in yanma gelmeye başladı. Hz. Hüseyin, hayatta iken içindeki duyguları dışa vurmaya ve hareket etmeye imkan bulamadı. Çünkü insanların Hz Hüseyin'e daha fazla saygı gösterdiklerini ve kendisinden öncelikli olduğunu kabul ettiklerini biliyordu. Yalnız şu var ki müfrezeler onun için Mekke'ye gönderiliyordu. Ama Cenâb-ı Allah -önce anlattığımız gibi- o müfrezelere karşı Abdullah b. Zübeyr'i muzaffer kıldı. Mekke'ye gelen birlikler mağlup olarak geri çekildiler. Abdullah b. Zübeyr de kendisini mahvetmek isteyen Yezidilere karşı kuvvetlendi. Kardeşi Anır b. Zübeyr'i vurup hapse attı. Ona misillimede bulundu ve onu tekdir etti. O esnada Abdullah b. Zübeyr İn Hicaz'da namı yüceldi, ünü yayıldı. Bütün bunlara rağmen insanlar nezdinde itibarı Hüseyin'in k kadar olamadı. Şanı çok fazla bir şekilde yükselmedi, aksine insanlar Hüseyin'e meylediyorlardı. Çünkü o büyük liderdi. Rasûlullah (s.a.v.)in kızı Fatıma'nm oğluydu. Yeryüzünde ona denk ve ona müsavi olacak kimse yoktu, ama Yezidî devleti, bütün gücüyle ona düşmanlık ediyordu.

^Muaviye'nin öldüğünü, yerine Yezid'in geçtiğini ve Hüseyin'in Ye-zıd'e bey'at etmekten kaçarak Mekke'ye gittiğini duydukları zaman faklılardan Hz. Hüseyin'e çok sayıda mektup geldi. Onu Irak'a davet ediyorlardı. Ona ilk olarak gelenler, Abdullah b Seb el-Hemedanî ile Abdullah b. Val idi. Bunlar beraberlerinde bir mektup da getirdiler. Mektupta Muaviye'nin ölümü sebebiyle onu tebrik ediyor ve onu selamlıyorlardı. Bu senenin, yani hicri altmışıncı senenin ramazanın yirmisinde Hz. Hüseyin'e geldiler. Iraklılar, bunlardan sonra Kays b. Meşher es-Sudaî, Abdurrahman b. Abdullah b. Kevva el-Erhabî ve Ammare b. Abdullah es-Selulî gibi adamları da gönderdiler. Bunlarla beraber 150 kadar mektupda Hz. Hüseyin'e gönderdiler. Daha sonra da Hani b. Hani es-Sübeyî, Sait b. Abdullah el-Hanefiyî de gönderdiler. Bunlarla beraber gönderdikleri mektupta Hz. Hüseyin'in çabucak Irak'a gelmesini istiyorlardı. Şis b. Rib'i, Haccar b. Ebcar, Yezid b. Haris b. Ruveym, Amr b. Haccac ez-Zebidî ve Muhammed b. Amr b. Yahya et-Temimî'de Hz. Hüseyin'e şu mealda bir mektup gönderdiler:

"Şimdi bahçeler yeşermiş, meyveler olgunlaşmış ve ölçekler ağızla-' rina kadar dolmuştur. İstersen senin için hazırlanmış olan ordunun ba-> şma geçmeye gel. Sana selam olsun." Heyetler ve elçilerin hepsi mektuplarıyla birlikte gelip Hz. Hüseyin'in yanında toplandılar. Onu Yezid b. Muaviye'nin yerine kendisine bey'at etmelerini kabul etmesi için teşvik ediyor ve öne sürüyorlardı. Mektuplarında Muaviye'nin ölümüne sevindiklerini yazıp ona sövüyor ve devletinin aleyhinde konuşuyorlardı. Şimdiye kadar kimseye bey'at etmediklerini, başlarına geçmesi için kendisinin Irak'a gelişini beklediklerini anlatıyorlardı. O esnada Hz. Hüseyin, amcası oğlu Müslim b. Ukayl b. Ebi Talib'i, -durumu araştırıp belirlemesi için- Irak'a gönderdi. Durumun anlatılanlar gibi sağlam ve muhkem olduğunu tesbit ederse, çoluk çocuğu ve yakınlarıyla yola çıkıp Irak'a gelmesi için kendisine haber göndermesini emretti ki gidip Kûfe'de düşmanlarıyla savaşsın, onları mağlup etsin. Hz. Hüseyin, am-casıoğlu Müslim'i Irak'a gönderirken onunla birlikte bir de mektup gönderdi. Müslim, Mekke'den çıkıp yola koyulduktan sonra

Medine'ye uğradı. Oradan da iki kılavuz aldı, bunlar onu metruk yollardan geçirdiler. Bu kılavuzlardan biri, Batn-ı Habi denen yerdeki boğaza geldiklerinde şiddetli susuzluktan öldü. Yolu şaşırdılar. Müslim b. Ukayl, bunu uğursuzluk saydı. Orada beklemeye başladı. İkinci kılavuzda ölünce durumu bir mektupla Hz. Hüseyin'e bildirdi. Onun fikrini sordu. Hz. Hüseyin de Irak'a gitmesini kesin bir ifadeyle emretti. Gidip Kûfelilerle görüşmesini ve durumlarını öğrenmesini buyurdu.

Müslim b. Ukayl, Kûfe'ye girdiğinde Müslim b. Avsece el-Esedî'nin yanına konuk oldu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafî'nin evine konuk olmuştur. Doğrusunu Allah bilir. Kûfeliler, Müslim'in gelişini duyunca bir birlerine, bu haberi yaydılar, gelip Hz. Hüseyin adına ona bey'at ettiler. Irak'a geldiği takdirde ona canlarıyla, mallarıyla yardım edeceklerine dair yemin ettiler. Böylece Hz. Hüseyin adına Müslim'e bey'at edenlerin sayısı 12.000 kişiyi buldu.

Bu sayı gittikçe fazlalaştı. Nihayet 18.000'e vardı. Müslim de Irak'a gelmesi için Hz. Hüseyin'e bir mektup gönderdi Mektubunda onun için bey'atm yapıldığını ve işlerin düzene girdiğini anlattı. Mektubu alan Hz. Hüseyin, Küfe'ye gitmek üzere Mekke'den ayrıldı. Nitekim bunu ileride de anlatacağız.

Hz. Hüseyin taraftarlarının Kufe'de çoğaldığına dair haber, Küfe valisi Numan b. Beşir'e bir adam tarafından iletildi ama o bu haberle ilgilenmedi. Bu durumu önemsemedi. Fakat insanlara bir konuşma yaparak onları ayrılıktan ve fitneden menetti. Birbirlerine ısınmalarını ve sünnete sarılmalarım tavsiye etti ve: "Benimle savaşmayanla savaşmayacağım, bana saldırmayana saldırmayacağım, sizi zanla itham etmeyeceğim, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki eğer imamınızdan ayrılır, onunla yaptığınız be/atı bozarsanız kılıcımın kabzası elimde bulunduğu sürece sizinle savaşırım." dedi. Abdullah b. Müslim b. Şube el-Hadremî adındaki bir adam kalkıp ona şöyle dedi: "Bu yönetim işi ancak zor kullanılarak yürütülebilir. Ey vah, senin tuttuğun yol güçsüzlerin yoludur." Adamın bu itirazına karşı vali Numan şöyle cevap verdi:

"Allah'a itaat hususunda güçsüz kimselerden olmak, benim için Allah'a isyan hususunda güçlü kimselerden olmaktan daha hoştur." Böyle dedikten sonra minberden indi. Fakat ona itiraz eden adam durumu bir mektupla Yezid'e bildirdi. Ammare b. Ukbe ile Amr b. Sa'd b. Ebi Vak-kas ta birer mektup yazarak durumu Yezid'e bildirdiler. Yezid, bu durumdan haberdar olunca Numan'ı Küfe valiliğinden azletti. Küfe vilayetini Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad'm uhdesine verdi. Bunu da azatlısı Sercu'nun tavsiyesi üzerine yaptı. Yezid, bazı işlerde ona fikir sorardı. Sercun ona dedi ki:

- Eğer hayatta olsaydı Muaviye'nin bu konudaki tavsiyesini kabul eder miydin?
- Evet.
- Öyleyse şu tavsiyemi kabul et.Kûfe'yi Ubeydullah b. Ziyad'dan daha iyi yönetecek bir vali yoktur.

Sercun'un bu tavsiyesi üzerine Yezid, Ubeydullah b. Ziyad'ı Küfe valiliğine tayin etti, ancak ona kızgındı. Daha Önce onu Basra valiliğinden azletmek isterken bu defa onu hem Basra hem Küfe valiliğine tayin etti. öü da Allah'ın onun hakkında ve başkaları hakkındaki iradesinin bir eseriydi.

Sonra Yezid, bu durumu bir mektupla Ubeydullah b. Ziyad'a yazdı. Şöyle ki:

"Küfeye geldiğinde Müslim b. Ukayl'i ara, eğer ele geçirebilirsen otlu öldür, ya da sürgüne gönder."

Yezid bu mektubu Müslim b. Amr el-Bahilî ile Ubeydullah'a gönderdi, o da Basra'dan kalkıp Küfeye gitti. Şehre girerken yüzüne siyah bir sarığını sardı, kendini tanınmaz hale getirdi. Kûfe'deki insan gruplarının Önünden geçerken mutlaka onlara "selamün aleyküm" diyor, onlar da kendisini Rasûlullah'm torunu Hüseyin sararak "ve aleykümüsse-lam hoşgeldin." diye karşılık veriyorlardı. Hz. Hüseyin'in gelişini beklemekte olan insanlar, onun etrafında toplandılar. Kendisi, onyedi süvari ile Kûfe'ye girmişti. Yezid'in taraftarlarından Müslim, b. Amir, toplanan kalabalığa: "Yol verin geri çekilin bu, vali Ubeydullah b. Ziyad'dır." deyince Kufeliler, gelenin Hz. Hüseyin değilde vali Ubeydullah olduğunu anladılar ve üzerlerine şiddetli bir hüzün ve keder çöktü. Ubeydullah, Kûfe'deki durumu tahkik ettirdi, kendisi valilik konağına yerleşti. İdareye hakim olduktan sonra Ebu Ruhm adındaki bir adamını Müslim b. Ukayl'in yanma gönderdi, ona ayrıca 3000 dirhem para verdi. Ebu Ruhm'-a Humus taraflarından Hz. Hüseyin'e bey'at maksadıyla geldiği süsünü kendine vermesini emretti. Ebu Ruhm da Müslim b. Ukayl'in bulunduğu yeri araştırdı ve buldu. Müslim b. Ukayl, Hani b. Urve'nin evinde kalıyordu, içeri girdi. Müslim'e bey'at etti günlerce yanında kaldı, durumunu iyiden iyiye öğrendi. Getirdiği 3000 dirhemi de Müslim'in emri üzerine Ebu Sümame el-Amirî'ye verdi. Ebu Sümame, getirilen paraları Müslim b. Ukayl adına teslim alıyor, bu paralarla silah satın alıyordu. Ebu Sümame Arap kahramanlarındandı. Ebu Ruhm oradan ayrılıp Ubeydulîah'm konağına döndü, durumu ona anlattı.

Müslim b. Ukayl, Hani b. Urve'nin evinden ayrılıp Hani b, Humeyd b. Urve el-Muradf nin evine geçti. Sonrada Şerik b Aver'in evine geçti. Bunlar, Kûfe'nin önde gelen şahsiyetlerin dendiler. Hani b. Urve, Ubeydullah b. Ziyad'm kendisim ziyarete geleceği haberini aldı, bu durumu Hani b. Humeyd'e bildirdi ve şöyle haber gönderdi: "Müslim b. UkayPı evime gönder Ubeydullah b. Ziyad ziyaretime gelecek, evime gelir gelmez Müslim onu öldürsün." Bu haberi Şerik ile göndermişti. Şerik Müslim'e şu tenbihatı yaptı: "Sen Hani b. Urve'nin evinde pusuya yat, bir yere saklan. Ubeydullah oturduktan sonra ben su isteyeceğim. Bu, benim sana işaretim olacaktır. Su istediğim zaman ortaya çık ve Ubey-dullah'ı öldür."

Ubeydullah, Hani b. Urve'nin evine gelip de minderin üzerine oturduğunda Hani de onun yanında oturdu, hizmet için Mehran adındaki bir kölesi orda duruyordu. Bir süre konuşup sohbet ettiler, sonra Şerik: "Bana biraz su verin." dedi. Bu, Şerik'in Müslim'e, ortaya çıkıp Ubey-dullah'ı öldürmesi için verdiği bir işaretti. Ancak Müslim, Ubeydullah'ı öldürmekten çekindi. Bir cariye su testisini alıp getirdi. Müslim'in pusuda yattığım görünce utandı ve geri döndü. Cariye üç kez su getirdi. Her üçünde de geri götürdü. Sonra Şerik şöyle dedi: "Canımı kayb etme pahasına da olsa bana biraz su içirin. Siz suyu benden esirgiyor musunuz?" O zaman Ubeydulîah'm kölesi Mehran, bir suikast tertibi bulun-du&unu anladı, efendisi Ubeydullah'a işaret etti

hemen kalkıp gittiler „ rik te Ubeydullah'a: "Ey vali, sana biraz tavsiyede bulunmak istiyo-m " dedi ancak Ubeydullah: "Daha sonra yine geleceğim." dedi ve kölesi ile birlikte çıkıp gitti. Kölesi onu bineğine bindirip yola koydu ve çr "Bunlar seni öldürmek istediler." deyince Ubeydullah şöyle dedi: "Sen ne diyorsun! Ben onlara merhametle muamele ediyorum, onlar ne diye beni öldürmek istesinler?"

Serik de Müslim'e: "Ubeydullah'ı niçin öldürmedin?" diye sorunca Müslim şu cevabı verdi: "Rasûlullah (s.a.v.)'m şu hadisini duydum: "îman hainliğin zıddıdır. Mü'min kimse haince öldürülmez."

Ben de Ubeydullah'ı senin evinde Öldürmek istemedim." Şerik dedi ki- Eğer onu öldürseydin, onun yerinde hükümet konağında sen oturacaktın ve Basra vilayetinin yönetimi de sana bağlanacaktı. Eğer onu öldürseydin, bir zalim ve günahkar kimseyi öldürmüş olacaktın."

Bu hadiseden üç gün sonra Şerik vefat etti.

Ubeydullah b. Ziyad, vilayet konağının kapısına yüzü peçeli olarak geldiğinde Numan b. Beşir, onun Hüseyin olduğunu zannetti. Konağın kapısını kilitledi ve: "Emaneti sana teslim edecek değilim." dedi. Ubeydullah da ona: "Açamaz olasıca kapıyı aç." dedi. O da gelenin Hz. Hüseyin olduğunu zannettiği için kapıyı açtı, ancak gelenin Ubeydullah olduğunu anladığında eli ayağı titredi. Ubeydullah, hükümet konağına girdi ve şu duyurunun yapılmasını emretti: "İnsanlar namaz için camiye gelip toplansınlar." İnsanlar bu duyuru üzerine gelip camide toplandılar. Ubeydullah, minbere çıkıp Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Mü'minlerin emiri, beni sizin yönetiminizin başına geçirdi. Sınırınızı ve ganimetinizi korumakla görevlendirdi. Haksızlığa uğrayanınıza adaletle yardım etmemi, yoksul kalanınıza mal vermemi, emirleri dinleyip itaat edeninize iyilikte bulunmamı, isyan eden ve karşı gelenlere karşı şiddetle muamelede bulunmamı emretti. Ben de onun emirlerim" size tatbik edecek ve buyruğunu uygulayacağım." Böyle dedikten sonra minberden indi. Halkın önde gelenlerine ve temsilcilerine yanlarındaki yalana, ihtüafçı, asi kimselerin adlarını bildirmelerini emretti. Bu emri yerine getirmeyen önder ve temsilcilerin asılacağını, ya da sürgüne gönderileceğini bildirdi. Ayrıca divandan alacağı maaşın da kesileceğim söyledi. Hani de önde gelen büyük emirlerdendi. Gelişinden beri Ubeydulîah'm yanma gelmemiş, onu selamlamamış ti. Hastalandığını iddia ediyordu. Ubeydullah, onu hatırladı ve şöyle dedi: "Hani'nin nesi var, niçin diğer emirlerle birlikte buraya gelmedi?" "Ey vali, o hastadır." dediler. Ubeydullah: "Duyduğuma göre o evinin kapısı önünde oturuyor-^ Artık iyileşmiş." dedi.

Bazılarının anlattıklarına göre Ubeydullah, onu -evinde Müslim b. Ukayl bulunduğu halde- Şerik b. Aver'den önce ziyaret etmiştir. Ubey-dullah'ı öldürmek istemişlerdi, ancak- evinde olduğundan ötürü- Hani onlara bu imkanı vermemişti. Emirler, Hani b. Urve'nin yanına gelmişler, zorlayarak onu Ubeydullah b. Ziyad'm yanına götürmüşlerdi. Ubeydullah da Kadi Şureyh'e dönüp şu şiiri okumuştu:

"Ben onun yaşamasını istiyorken o benim ölümümü istiyor, Senin yardımcın, dostların olan Murad kabilesindendir."

Yani bu kabilenin dostluğuna güven olmaz.

Hani, Ubeydullah'a selam verdiğinde Ubeydullah ona: "Ey Hani, Müslim b. Ukayl nerede?" diye sordu. O da: "Bilmiyorum. diye cevap verdi. O esnada Ubeydullah'm, Temim kabilesinden olan azatlı kölesi ayağa kalktı. Bu köle daha önce güya Humus'tan be/at için geldiğini iddia ederek Müslim b. Hani'nin yanma giden ve onun emri ile Ebu Süma-me'ye 3000 dirhem para veren kişiydi. Ubeydullah, bu köleyi göstererek Hani'ye sordu: "Şunu tanıyor musun?" Hani, köleyi görünce cevap veremez oldu, şaşırdı ve şöyle dedi: "Evet, Allah emiri İslah etsin. Vallahi bu adamı ben evime davet etmedim, kendisi'geldi, zorla içeri girdi, ben de geri çeviremedim." Ubeydullah: "Müslim b. Ukayl'i bana getir." dediyse de Hani: "Vallahi o, ayağımın altında olsa bile ayağımı kaldırıp onu ortaya çıkarmam." diye cevap verdi. Ubeydullah, Hani'yi yanına yaklaştırmaları için adamlarına emir verdi. Hani'yi onun önüne getirdiler, o da yüzüne bir mızrakla vurdu, kaşını yardı, burnunu kırdı. Hani de orda duran bir muhafızın kılıcına elini uzattı, ancak eline vurarak buna engel oldular. Ubeydullah ona: "Allah, senin kanını bana helal etti. Çünkü sen Harûrîsin." dedi. Daha sonra emir verdi, onu hükümet konağının bitişiğindeki yere hapsettiler. Hani'nin akrabaları olan Beni Mezhiç kabi-lesindeki adamlar, Amir b. Haccac'la birlikte hükümet konağına geldiler. Onun öldürüldüğünü zannederek kapıda durdular. Ubeydullah, onların bağırıp çağırmalarını duyunca yanında bulunan Kadı Şureyh'e, dışarıya çıkıp onlara şöyle demesini emretti: "Emir, adamınızı sadece Müslim b. Ukayl hakkında sorguya çekmek için yanında alıkoymuştur."

Kadı Şureyh, dışarı çıkıp Hani'nin akrabalarına şöyle dedi: "Adamınız hayattadır, sultanınız onu dövmüştür, ama öldürmemiştir. Buradan çekip gidin, aksi takdirde hem canınızdan olursunuz, hem de Hani ölür." Bunu duyan Beni Mezhiç kabilesinin adamları oradan ayrılıp evlerine döndüler.

Müslim b. Ukayl, bu haberi duyunca bineğine bindi ve parolası olan: "Ey Mansur öldür!" şeklinde seslendi. Kufelüerden 4000 kişi onun etrada toplandılar. Beraberinde Muhtar b. Ebi Ubeyd de vardı. Yanında

1 bir sancağı vardı. Abdullah b. Nevfel b. Haris'in elinde de kırmızı ki' bir sancak vardı. Müslim b. Ukayl, etrafında toplanan adamlar sol cenah şeklinde mevzilendirdi. Kendisi de bu askeri birliğin yerleşti. Ubeydullah'm yanma gitti. Ubeydullah, Hani ile il- T larak insanlarla konuşuyor, onları ihtilaftan sakındırıyordu. Bu ıf * sması esnasında minberinin alt tarafında halkın önde gelen eşrafi

mirleri vardı. O minber üzerinde konuşmakta iken gözcüler gelip:

T slim b. Ukayl geldi." dediler. Ubeydullah, oradan hemen ayrıldı, be-

berindekilerle birlikte hükümet konağına girdi. Kapıyı üzerlerine ki-Ttlediler Müslim b. Ukayl, hükümet konağının kapısına vardığında askerleri ile birlikte orada durdu. Ubeydullah'm komutanları köşkün balkonundan dışarıya baktılar ve Müslim b. Ukayl'in yanında bulunan kendi kabilelerine mensup adamlara Müslim'in etrafından dağılmaları 'cin işaret ettiler, onları korkutup tehdit ettiler. Ubeydullah da yanında bulunan bazı komutanları konaktan dışarı çıkardı. Bineklerine binerek Küfe halkını Müslim b. Ukayl'in etrafından dağıtmakla görevlendirdi. Onlar da bu görevi yerine getirdiler. Bunların sakındırması neticesinde öyle bir manzara ile karşılaşıldı ki, kadın, oğluna veya kardeşine gelip: "Haydi eve dön, halk seni burada bulunmaktan men ediyor" diyordu. Erkek de gelip oğluna veya kardeşine: "Dün Şam askerleriyle beraberdin, bugün buraya geldin. Müslim'in yanında yer aldın. Şimdi Şamlılara karşı ne yapacaksın, söyle bakalım." diyordu. Böylece insanlar, Müslim b. Ukayl'i yalnız bıraktılar. Geri çekildiler, onunla olan bağlarım kopardılar. Öyle ki Müslim'in yamnda sadece 500 kişi kaldı. Daha da azaldı, geriye 300 kişi kaldı. Daha da azaldı, geriye otuz kişi kaldı. Müslim b. Ukayl, bunlarla birlikte akşam namazını kıldı. Kinde kapısına yöneldi, oradan da ancak on kişiyle dışarı çıktı. Bunlar da onu bırakıp geri döndüler. Müslim, yalnız başına kaldı. Yol gösterecek bir kılavuzu, arkadaşlık edecek bir dostu veya onu evinde barındıracak bir adamı yoktu. Yalnız başına gitti. Karanlıklara karıştı, yolda nereye gideceğini bilemez halde müteredditi bir şekilde yürüyordu. Bir kapıya geldi, kapı önünde durup bineğinden indi. Kapıya vurdu. Bir kadın dışarı çıktı. Kadının adı Tava idi. Eş'as b. Kays'm cariyesi idi. Ona bir çocuk doğurmuştu. Daha önce de Bilal b. Üseyd'in yanında iken bir erkek çocuk doğurmuştu. Oğlu diğer insanlarla birlikte çıkmıştı. Anası kapıda durmuş, °nun gelmesini bekliyordu. Müslim b. Ukayl, bu kadına: "Bana biraz su ver." dedi. Kadın da ona su verdi. Sonra içeri girdi. Tekrar çıktığında Müslim kapıda duruyordu. Ona: "Su içmedin mi?" diye sorunca Müslim: "içtim." dedi. Bu defa kadın şöyle karşılık verdi: "Haydi evine dön. Allah
aa afiyet versin. Kapımda beklemen uygun olmaz. Ben sana bunu re- görmüyorum ve bu senin için iyi de olmaz." Kadının böyle karşılık vermesi üzerine Müslim b. Ukayl ayağa kalktı ve şöyle dedi:

- Ey Allah'ın cariyesi! Bu şehirde benim ne evim ne de aşiretim var İleride karşılığını sana vermem kaydıyla bugün bana iyilikte bulunmaz mısın?
- Ey Allah'ın kulu, nedir istediğin?
- Ben Müslim b. Ukayl'ım. Şu millet beni yalanladı ve beni aldattı.
- Sen Müslim misin?
- Evet.
- Öyle ise içeri gir.

Kadın onu içeri aldı, oturma odasından başka bir odaya yerleştirdi. Yatak serdi, akşam yemeği ikram etti, ancak o yemek yemedi. Çok geçmeden kadının oğlu geldi. Anasının, Müslim'in bulunduğu odaya sık sık girip çıktığını gördü, durumun ne olduğunu sordu. Annesi de: "Ey oğulcuğum, bırak bu soru sormayı" deyince oğlu ısrar etti ancak annesi kimselere birşey söylememesi için ondan söz aldıktan sonra ona Müslim'in durumunu haber verdi.

Müslim de sabaha dek konuşmadı. Suskun vaziyette yatağında kaldı. Ubeydullah b. Ziyad'a gelince o da hükümet konağından indi. Beraberindeki emir ve eşrafla birlikte yatsı namazının vakti geçmiş olduğu halde mescide gitti. Orada yanındakilere yatsı namazım kıldırdı. Konuşma yaptı. Müslim b. Ukayl'ı yakalamalarını emretti. Onları bu işe teşvik etti, her kimin evinde yakalanırsa Müslim'i barındıran adamın kanının mubah olduğunu, onu getiren kimseye de mükafat olarak Müslim'in diyetinin verileceğini söyledi. Muhafizlardan ve güvenlik kuvvetlerinden onu yakalamalarını istedi. Onları bu işe teşvik etti. Görevi savsaklamaları halinde onları ağır cezalarla tehdit etti.

Sabahleyin o ihtiyar kadının oğlu hemen kalkıp Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as'ın yanma gitti. Müslim'in evlerinde saklı olduğunu bildirdi, Abdurrahman da gidip bu haberi Ubeydullah b. Ziyad'm yanında bulunan babası Muhammed b. Eş'as'a gizlice bildirdi. Ubeydullah: "Ey Muhammed, oğlunun sana gizlice verdiği haber nedir?" diye sorunca Muhammed durumu ona anlattı. O da elindeki kırbacın ucuyla Muhammed b. Eş'as'a vurarak: "Haydi kalk ve Müslim'i hemen şimdi bana getir." diye emir verdi. Ubeydullah b. Ziyad, güvenlik kuvvetlerinin komutanı Ömer b. Hirris el -Mahzumf yi bu işle görevlendirdi. Yanına Abdurrahman ile Muhammed b.Eş'as'ı kattı. Ayrıca emrine yetmiş seksen süvariyi de verdi. Müslim, aniden içinde bulunduğu evin çevresinin Ubeydullah'm adamları tarafından kuşatıldığını gördü. Ubeydullah'm adamları içeri girdiler. Müslim, kılıcını eline alıp onları üç kez evden dışarı çıkardı. Üst ve alt dudakları yaralandı, sonra Ubeydullah'm adamları onu taşlamaya ve ateşle tutuşturdukları ağaç parçalarını içinde bulunduğu eve atmaya başladılar. Müslim, zor durumdaydı. Kılıcını eline alıp dışarı çıktı, onlarla savaşmaya başladı. Abdurrahman, ona eman verdi, himayesine aldı. Bir katır getirerek onu katıra bindirdiler. Kılıcını elinden aldılar. Artık Müslim, savunmasız durumdaydı. Bu duruma telince ağlamaya başladı ve öldürüleceğini anladı. Hayatından ümidini kesip' "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." dedi. Çevresinde bulunanlardan biri de ona şöyle dedi:

- Senin istediğin şeyleri isteyen birinin bu duruma düşmesi halinde ağlamaması gerekir.
- Vallahi ben kendi canımın korkusundan dolayı ağlamıyorum.

Aksine ben Hüseyin'e ve onun aile efradına ağlıyorum, o buraya sizin yanınıza gelmek üzere dün ya da bugün Mekke'den yola çıkmıştır.

Böyle dedikten sonra Müslim, Muhammed b. Eş'as'a dönüp şöyle dedi:

- Eğer yapabiliyorsan benim adıma Hüseyin'e haber gönderde geri

dönsün, buraya gelmesin.
Muhammed b. Eş'as da Hüseyin'e haber göndererek Kûfe'ye gelmeden geri dönmesini söyledi. Ancak gönderdiği elçi, bu haberi doğru iletmedi ve: "İlahın takdiri mutlaka yerine gelecektir." dedi.
Anlatıldığına göre Müslim b. Ukayl, hükümet konağının kapısına geldiğinde orada tanıdığı ve onların da kendisini tanıdığı bazı sahabe çocuklarından olan emirlerle karşılaştı. Bunlar, Ubeydullah b. Ziyad'm makamına girip izni verilmesi için kapıda bekliyorlardı. Müslim'in de yüzü kanlar içinde olup ağır yaralıydı. Son derece susamıştı, orada bir testi soğuk su gördü. İçmek için elini uzatmak isteyince orada bulunanlardan biri: "Vallahi sen Cehennem'in sımsıcak suyunu içmedikçe bundan içemezsin." dedi. Müslim de ona şu karşılığı verdi: "Yazıklar olsun sana ey Nahüe'nin oğlu! Aslında Cehennem'in sımsıcak suyunu içmeye ve Cehennem ateşinde ebedi kalmaya sen daha layıksın." Böyle dedikten sonra yorgun, bitkin ve sussuz olduğundan oturup sırtım duvara dayadı.
Ummare b. Ukbe b. Ebi Muayt, azatlısını evine gönderdi, azatlı gidip mendil ve bir bardakla birlikte testiyi getirdi. Testiden bardağa su doldurup Müslim'e verdi. Müslim içti, ancak ağzından çok miktarda kan aktığından o suyu rahatlıkla içemedi çünkü, ağzından akan kanlar suyun üzerine doluyordu. İki veya üç kez bunu tekrarladı, ancak suyun <mbİr miktannı içti, kalan su dişleriyle birlikte döküldü ve o şöyle dedi: Benim için taksim ettiği rızıktan bir içimlik su bırakmış olan Allah'a «amd olsun."
Suyu içtikten sonra Ubeydullah b. Ziyad'm huzuruna götürüldü. Huzurda durduğunda Ubeydullah'a selam vermedi. Muhanz Emire selam vermeyecek misin?" deyince Müslim şu karşılığı verdi:
- Hayır! Eğer beni öldürmek istiyorsa benim ona selam vermeye ihtiyacım yok, eğer beni öldürmek istemiyorsa ona çok selam vereceğim.
Ubeydullah b. Ziyad da ona dönüp şöyle dedi:
- Ey İbn Akil! Sen buraya geldiğinde insanlar birlik ve beraberlik içindeydiler, sen onları birbirlerine düşürdün. Bölüp parçaladın. Birbirlerini Öldürmeye kast ettirdin.
- Hayır, ben bunun için buraya gelmiş değilim. Aksine Mısırlıların iddiasına göre senin baban bunların seçkinlerini öldürmüş, kanlarını akıtmış ve kisralarla kayserler gibi bunlara muamele etmiştir. Biz burada adaletle emretmek ve kitabın hükmüne insanları davet etmek için geldik.
- Ey fasık, sen kim bu işleri yapmak kim? Medine'de iken sen içki içiyordun, bunları daha önce niye yapmadın?
- Ben mi içki içiyormuşum? Allah'a yemin ederim ki, Allah da senin doğru söylemediğini ve bilgisizce konuştuğunu ve bu ithamlara benden çok senin müstahak olduğunu biliyor. Ben, senin anlattığın gibi biri değilim. Benden çok sen Müslümanların kanını yaladın. Allah'ın haram kıldığı canları aldın. Kısasa kısas olmaksızın haksız yere insanları canlarından ettin. Öfke ve zanna dayanarak insanları öldürdün. Bunu yaparken de hiçbirşey yapmıyormuş, sanki oyun oynayıp eğleniyormuş gibi bir tutum içindeydin.
- Ey fasık, senin nefsin sana, Allah'ın ulaşmana engel kıldığı bir hedefe ulaşma kuruntusunu veriyor, elde etmek istediğin şeye layık olanı görmemişsin.
- Elde etmek istediğim şeye layık olan kimdir ey Ziyad'm oğlu?
- Mü'minlerin emiri Yezid'dir.
- Her halükarda Allah'a hamd olsun, bizimle sizin aranızda verdiği hükmünden dolayı Allah'tan hoşnutuz.
- Öyle sanıyorum ki bu yönetim işinde bir hakkinizin ve payınızın bulunduğuna inanıyorsunuz.
- Hayır, Allah'a yemin ederim ki bu zan değildir. Kesin bir inançtır.
- İslâm tarihinde hiç kimsenin öldürülmediği bir ölümle seni öldür-mezsem Allah benim canımı alsın.
- Evet, doğrusu sen İslâm'da olmayan birşeyi yapabilecek bir kimsesin. Kendi yazarlarınızdan ve cahillerinizden öğrendiğiniz kötü bir yaşam tarzım, çirkin bir işkenceyi ve fena bir öldürüş şeklini elbetteki tatbik edeceğini biliyorum.
Müslim'in böyle demesi üzerine Ubeydullah b. Ziyad, ona, Hz. Hüseyin'e ve Hz. Ali'ye sövmeye başladı. Müslim de susmuş ona cevap vermiyordu. Bundan sonra Ubeydullah b. Ziyad, Müslim b. Akil'e şöyle dedi:
- Ben seni öldüreceğim.
- Böyle mi?
- Evet.
- Bırakta yakınlarımdan birine bir vasiyette bulunayım.
- Yap bakalım vasiyetini.
Müslim, etrafında bulunan adamlara baktı, aralarında Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas vardı. Ona şöyle dedi:
- Ey Ömer! Seninle aramızda akrabalık vardır. Sana bir işim düştü Kalk benimle şu konağın köşesine kadar gel ki sırrımı orada sana
söyliyeyim."
Ömer, kalkmak istemedi. Ama Ibn Ziyad, izin verdikten sonra kalktı ve Müslim'le birlikte konağın köşesine kadar yürüdü. Müslim, ona
şöyle dedi:
"Benim Kûfe'de 700 dirhem borcum var. Borcumu öde ve beni öldürmelerinden sonra da cesedimi İbn Ziyad'dan sana bağışlamasını iste, cesedimi al ve defnet. Hüseyin'e de benim adıma haber gönder ki, ben daha Önce insanların onunla birlikte

olduğunu yazmıştım. Ancak şimdi buraya gelmesini uygun görmüyorum."
Ömer kalktı ve Müslim'in söylediklerini îbn Ziyad'a arzetti. îbn Ziyad da bunu normal karşıladı ve şöyle dedi:
"Eğer Hüseyin üzerimize gelmezse, biz ona saldırmayız, ama bizimle savaşmak isterse biz ondan geri durmayız." Böyle dedikten sonra İbn Ziyad emir verdi. Müslim b. Ukayl'i köşkün en üst noktasına çıkarttı. O esnada Müslim, tekbir ve tehli getiriyor, teşbihte bulunuyor, mağfiret diliyor, Allah'ın meleklerine salavat getiriyor ve: "Allah'ım, bizi aldatan ve bizi yardımsız bırakan millet ile bizim aramızda sen hüküm ver." diyordu. O'nun böyle demesinden sonra Bükeyr b. Himran adında bir adam, onun boynunu vurdu. Başını konağın avlusuna fırlattı, sonra da gövdesini attı. Bundan sonra İbn Ziyad, Hani b. Urve el-Mezhicî'nin boynunun vurulmasını emretti, onun boynuda Künasa mevkiinde ki koyun pazarında vuruldu. Bu olayla ilgili olarak bir şair şöyle bir kaside yazdı:
"Ölümün ne olduğunu bilmiyorsan, pazardaki Hani'ye ve Ibn Akil'e bak.
Onlara imamın emri isabet etti, ikisi de efsane oldular.
Yollardan ge?en herkesin diline düştüler.
Biri yüzü kılıçla paramparça edilmiş bir kahramandır.
Diğeri de sarayın üstünden ölü olarak yere düşmüştür.
Bir ceset görürsün ki Ölüm, onun rengim değiştirmiştir.
Vücudundan kan sızıyor, her tarafa akıp gidiyor.
Kardeşiniz için ayaklanmadığınız takdirde aza kanaat eden kimseler olun."
Sonra İbn ziyad, Müslim ve Hani ile birlikte başkalarım da öldürdü. üsli ile Hani'nin başlarını Şam'da bulunan Muaviye oğlu Yezıd e gönderdi. Ayrıca Yezid'e onların yaptıklarını anlatan bir mektup da gönderdi.
Ubeydullah, Basra'dan çıkmadan birgün önce Basralılara beliğ bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında onlara çeşitli öğütler verdi. İhtilaftan, fitneden ve bölünmekten onları sakındırıp uyardı.
Ebu Osman en-Nendî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hz. Hüseyin, Selman adlı azatlısı ile Basralılara şu mealde bir mektup göndermişti: "îmdi Cenâb-ı Allah, Muhammed (s.a.v.)'i kendi yaratıkları için seçti. Ona peygamberlik vererek ikramda bulundu. Risaleti ile onu seçkin kıldı. Sonra vefat ettirip yanma aldı. Muhammed (s.a.v.) de Allah'ın kullarına öğüt verdi, risaleti tebliğ etti. Biz de onun yakınları, aile efradı ve varisleriyiz. İnsanlar arasında ona ve makamına en yakın olanlarız. Bu sebeple de milletimiz bizi tercih etti. Biz hoşnud olduk, ayrılıktan ve bölünmekten hoşlanmadık, afiyeti istedik. Biz de biliyoruz ki, bu makamı elimizden alanlara nisbetle biz bu makama daha layıkız. İnsanlar iyi davrandılar, hallerim düzelttiler, hakkı araştırdılar. Allah, onlara merhamet etti, onları ve bizi bağışlasın. Size bu mektubu gönderdim. Sizi Allah'ın kitabına ve peygamberinin sünnetine davet ediyorum. Çünkü sünnet öldürülmüştür. Bid'at cani an diri İmiş tır. Sözüme kulak verin, emrimi dinleyin. Eğer sözüme kulak verip emrimi dinlerseniz, sizi doğru yola iletirim. Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun."
Bence Hüseyin'in bu sözleri söylemiş olduğu hususunda şüphe vardır. Öyle anlaşılıyor ki yukarıdaki ifadelere bazı Şii raviler tarafından ilaveler yapılmıştır. Bu mektubu okuyan eşraftan herkes mektubu ve içeriğini gizledi. Sadece Münzir b. Carut gizlemedi. O, bunun İbn Ziyad tarafından düzenlenen bir tuzak olduğunu sandı ve mektubu ona götürdü. Mektubu Hüseyin'den getiren elçinin peşine de adam taktı ve boynunu vurdurdu. Ubeydullah b. Ziyad da minbere çıkıp Allah'a hamdu senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
"Allah'a yemin ederim ki; ben zorluklara yanaşmam, tehditlere de aldırış etmem. Bana düşmanlık edenlerden öc alırım. Benimle savaşanlara ben fırlatılan bir mızrağım ve ben Kare kabilesi gibi kendisine ok atanlara karşı insaflı davranırım. Ey Basrahlar! Mü'minlerin emin beni Küfe valiliğine tayin etmiştir. Ben yarın oraya gideceğim, yerime Osman b. Ziyad b. Eb Süfyan'ı üzerinize halef bıraktım. İhtilaf çıkarmaktan ve düzensizlikten sizi sakındırırım. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, aranızdan herhangi bir kimsenin ihtilaf çıkardığını duyarsam onu, önderim ve dostunu dahi öldürürüm. En küçük suça en ağır cezayı veririm. Böylece işleri yoluna koyarım. Sakın, aranızda düzensizlik yapan ve itaatsızlığa yeltenen kimse olmasın. Ben Ziyad'ın oğluyum. Çakıl taşlarına basan kimseler arasında babama en çok benzeyen benim. Dayılarıma ve amcalarıma da kimse benzeyemez."
Böyle dedikten sonra İbn Ziyad, Müslim b. Anar ve el-Bahilî ile birlikte Basra'dan çıkıp Küfe yoluna koyuldu.
Ebu Mihnef, Avn b. Cuhayfe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Müslim b. Ukayl, hicri altmışına senenin zilhicce ayının sekizinde salı günü Kûfe'den çıktı. Aynı senenin zilhice ayının dokuzunda çarşamba günü öldürüldü. Yani vefatı arefe gününde oldu. O zaman Hz. Hüseyin, Irak diyarına gelmek üzere Mekke'den çıkmıştı. Yola çıkışının ikinci günüydü. Hz. Hüseyin, bu senenin receb ayının bitimine iki gece kala pazar günü Medine'den yola çıktı ve şaban ayının üçüncü gününde cuma gecesi Mekke'ye girdi. Şaban ayının kalan kısmı ile ramazan, şevval ve zilkade aylarını Mekke'de ikametle geçirdi. Zilhiccenin sekizinde tervi-ye gününde -ki o gün salıya rastlamaktaydı- Mekke'den çıktı."
İbn Cerir'in rivayetine göre Müslim b. Ukayl ağladığı zaman Ubeydullah b. Abbas es-Sülenî, ona şöyle demişti:
- Senin istediğin şeyleri isteyen bir adam bu duruma düştüğü taktirde ağlamaz.
- Vallahi ben kendi canımın korkusundan ağlıyor değilim. Ölümüme de ağlamıyorum. Bir an bile korkmuş değilim. Ama ben Kufe'ye gelmek üzere olan yakınlarıma ağlıyorum. Hüseyin'e ve onun ailesine ağlıyorum.
Böyle dedikten sonra Müslim b. Ukayl, Muhammed b. Eş'as'a dönüp şöyle dedi:
- Ey Abdullah, benim bir dileğim var, ama vallahi bu dileğimi yerine getiremiyeceğini sanıyorum. Bir iyilik yapamaz mısın,

şöyle ki: Benim adıma bir adamı Hüseyin'e gönder. Onun bugün veya yarın ailesi ile birlikte yola çıktığını veya çıkacağını sanıyorum. Zaten telaşım da bundan dolayıdır. Göndereceğin adam, Hüseyin'e desin ki: "Müslim b. Ukayl, beni sana gönderdi O, Kûfelilerin elinde esirdir. Sabaha veya akşama kalıp kalamıyacağını bilemiyor, öldürülecektir ve senin ailenle birlikte geri dönmeni istiyor. Kûfeliler, seni aldatmasınlar. Kûfeliler senin babanın arkadaşları ve adamlarıdır ki, baban ölerek veya öldürülerek onlardan kurtulmak istiyordu. Kûfeliler, sana da bana da selam söylediler, ben görüşü yalan olan biri değilim."
Muhammed b. Eş'as, Müslim b. Ukayl'a dedi ki: "Vallahi bunu yapacağım ve İbn Ziyad'a da, sana eman verdiğim bildireceğim."
Ebu Mihnef dedi ki: Muhammed b. Eş'as, Beni Malik b. Sümame kabilesinden şair bir kişi olan îyas b. Abbas et-Taî'yi çağırd ve ona şu talimatı verdi: "Hemen yola çık, Hüseyin'i bul ve ona şu mektubu ulaştır."
Mektupta Müslim b. Ukayl'in söylediklerini yazmıştı. Muhammed b. Eş'as, elçi olarak gönderdiği îyas b. Abbas'a bir binek verdi. Ayrıca ço-Iu£una, çocuğuna, evine bakmayı da tekeffül etti. îyas yola çıktı. Zübale fevkimde Hz. Hüseyin'le karşılaştı. Zübale, Kûfe'ye dört gecelik mesafedeki bir yerdir. Durumu Hz. Hüseyin'e anlattı. Mektubu ona teslim etti. Hz. Hüseyin de "Allah'ın takdir buyurduğu herşey yolumuza gelecektir. O zaman biz Cenâb-ı Allah'tan kendimiz için yardım dileriz. Önderlerimizin bozukluğuna karşıda O'nun yardımını dileriz." dedi. Müslim b. Ukayl, Küfe hükümet konağının kapısına vardı Orada su içmek istedi. Müslim b. Amir el-Bahilî ona: "Görüyor musun, bu su ne kadar da soğuk! Allah'a yemin ederim ki, ser Cehennem ateşinde sımsıcak suyu tatmadıkça bu soğuk suyu asla tadamayacaksın!" dedi. Müslim b Ukayl da ona sordu:
- Yazıklar olsun sana! Sen kimsin?
- Ben o adamım ki, sen inkar ettiğin zaman ben hakla tanıdım. Sen hile yaptığın zaman ben imamıma öğüt verdim. Sen isyan ettiğin zaman ben imamıma itaat edip emrini dinledim. Ben Müslim b. Amir el-Bahilî, yim!
- Vay sana! Ne kadar katı ve kaba bir adamsın? Ey Nahile'nin oğlu! Allah'a yemin ederim ki, benden çok sen Cehennem ateşine ve Cehen-nem'in sımsıcak suyunu içmeye layıksın!" [2]

Hz. Hüseyin'in Irak'a Gidişi

Iraklılardan, Hz. Hüseyin'e peşpeşe mektuplar ve elçiler geldiği sırada Müslim b. Ukayl'in mektubu da geldi. Müslim mektubunda Hz. Hüseyin'in, ailesi ile birlikte Irak'a gelmesini yazıyordu. Bu arada Müslim b. Ukayl, Irak'ta öldürüldü. Ancak Hz. Hüseyin'in bundan haberi yoktu. O, Irak'a gitmeye karar vermişti. Müslim'in öldürülmesinden bugün önce -ki Müslim arefe günü öldürülmüştü- terviye gününde Mekke'den yola çıktı. Onun çıkışını duyan halk ona acıdı. Başına felaket gelmesinden korktu. Gelip onu yola çıkmaktan sakındırdılar. Onu sevenler ve görüş sahibi olan kimseler, Irak'a gitmemesi için tavsiyelerde bulundular. Mekke'de kalmasını istediler. Babasının ve kardeşi Hasan'ın başına gelen olayları hatırlattılar.
Süfyan b. Uyeyne, îbn Abbas'm şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Ali'nin oğlu Hüseyin, Mekke'den çıkıp Irak'a gitme hususunda bana danıştı. Ben de kendisine şöyle dedim: "Eğer insanlar, beni ve seni kü-çümsemeselerdi ben elimi senin başına geçirir ve gitmene engel olurdum." Ama Hüseyin'in bana verdiği cevap şu oldu: "Falan yerde öldürülmek, Mekke'de öldürülmekten daha çok hoşuma gider." İşte bu sözü beni avutuyor."
Ebu Mihnef, Ukbe b. Seman'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hüseyin, Irak'a gitmeye karar verdiği zaman îbn Abbas yanına gidip ona şöyle dedi:
- Ey amca oğlu, insanlar senin Irak'a gideceğini kendi aralarında konuşuyorlar. Söyle bakalım, sen oraya gidip ne yapacaksın?
- Bugün veya yarın oraya gitmeye karar verdim.
- Onlar, emirlerini öldürüp düşmanlarını kovduktan, ülkelerini hakimiyetleri altına aldıktan sonra seni çağırırlarsa oraya git, ama emirleri başlarında durup hayatta ise onları kahır ve zulümle yönetmekte olup görevlileri de vergilerini toplamakta ise, buna rağmen seni çağırmışlarsa, demek ki fitne ve savaş için seni çağırmışlardır. Korka-run ki, insanları sana saldırtmak ve onların sana karşı olan eğilimlerini ters yöne çevirmek için seni çağırmışlardır. Böyle olunca onlar, insanlar arasında sana karşı en şiddetli düşmanlar olurlar.
- Ben bu hususta Allah'tan hayır dileyeceğim, istihareye yatacak
ve neticeye bakacağım.
Bu karşılıklı konuşmalardan sonra İbn Abbas, Hüseyin'in yanından çıktı. Ondan sonra îbn Zübeyr, Hüseyin'in yanına gidip şöyle dedi:
- Muhacirlerin evlatları olarak bu işe onlardan daha layık olduğumuz halde işin peşini ne diye bunlar lehine bıraktığımızı bilemiyorum. Ne yapmak istediğini bana anlatır mısın?
- Kendi kendime Kûfe'ye gitmeye karar verdim. Orada taraftarlarım ve ileri gelenler bana bu konuda mektup yazmış bulunuyorlar. Allah'tan hayırlısını diliyorum.
- Şayet benim de senin gibi taraftarlarım olsaydı, oraya gitmekten hiçbir şekilde vazgeçmezdim.
İbn Zübeyr, ayrılıp gittikten sonra Hüseyin şöyle dedi: "îbn Zübeyr de biliyor ki, ben burada bulunduğum sürece yönetimde kendisi söz hakkına sahip olamayacak ve insanlar benden başkasına yönelmeye-cek ve başkasını bana denk tutmayacaklardır. Bu yüzden Mekke'yi kendisine bırakmam için buradan çıkıp gitmemden hoşlanıyor."

Akşam ya da ertesi sabah olduğu zaman îbn Abbas, tekrar Hz. Hüseyin'in yanına gelip şöyle dedi:
- Ey amca oğlu! Sabretmek istiyorum ama edemiyorum. Korkarım ki, Irak'a gittiğin takdirde orada öldürüleceksin. Çünkü Iraklılar, hain bir millettir. Onlara aldanma. Iraklılar, düşmanlarını kovuncaya kadar sen bu şehirde kal. Sonra yanlarına git. Bunu da yapmayacaksan Yemen'e doğru yola çık. Orada kaleler ve dağlar arasında boğazlar vardır. Babanında orada taraftarları vardır. Yemen'e gidersen insanlardan çekilmiş, uzlette kalmış olursun. Oradan Irak'a mektuplar yaz, propagandacılarını oraya gönder. Böyle yaptığın takdirde istediğin amaca ulaşacağını umuyorum.
- Ey amca oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bana öğüt verdiğini ve benim için endişe ettiğini anlıyorum, ama Irak'a gitmeye karar verdim.
- Eğer mutlaka gideceksen bari çocuklarını ve kadınlarım götürme. Allah'a yemin ederim ki, seninde Osman gibi çocuklarının, ya da kadınlarmm gözü önünde öldürülmenden korkuyorum. Hicaz'ı kendisine bırakmandan ötürü İbn Zübeyr'in gözleri aydın olsun. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, eğer seni saçından ve alnından yakaladığım ve herkes etrafımızda toplamncaya kadar seni bu şekilde tuttuğum takdirde bana itaat ederek kalacağını bilseydim, bunu gerçekten yapar ve seni yola çıkmaktan men ederdim.
Bu karşılıklı konuşmalardan sonra Ibn Abbas, Hüseyin'in yanından ayrıldı. İbn Zübeyr'e rastladı. Ona: "Ey Ibn Zübeyrî Gözü aydın olsun" dedi, sonrada şu şiiri okudu:
"Ey kalabalıktaki kuş, artık etraf boş.
Dilediğin kadar yumurtla ve öt.
Canın çektikçede etrafi gagala.
Bugün avın öldürülmüştür, sana müjdeler olsun."
Bu şiiri okuduktan sonra İbn Abbas: "İşte Hüseyin, Irak'a gidiyor ve Hicaz'ı sana bırakıyor." dedi.
Şabfden rivayet olunduğuna göre İbn Ömer, Mekke'de iken Hüseyin'in Irak'a doğru yola çıktığım duymuş ve peşine düşerek üçgünlük mesafede ona ulaşmış ve kendisine şöyle sormuştu:
- Ne yapmak istiyorsun, nereye gidiyorsun?
- Irak'a gidiyorum.
Hüseyin'in yanında mektuplar ve sayfalar vardı. İbn Ömer'e göstererek şöyle dedi:
- İşte Iraklıların mektupları ve bey'atları.
- Onlara gitme!
Ancak Hüseyin, mutlaka gideceğini söyleyince îbn Ömer şöyle dedi:
- Ben sana bir hadis nakledeceğim, şöyle ki: Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e geldi, onu dünya ve ahiretten birini seçmekte serbest bıraktı. O da dünyayı istemedi, ahireti seçti. Sen de Rasûlullah (s.a.v.)'m bir par-çasısın. Vallahi kıyamete kadar sizden hiçbir kimse, dünya makamlarının başına geçmeyecektir ve Allah sizin için daha hayırlı olan bir sebepten dolayı dünya makamlarını sizden uzaklaştırmıştır.
Hz. Hüseyin, mutlaka Irak'a gideceğini söyledi. Bunun üzerine İbn Ömer, onu bağrına basıp ağladı ve şöyle dedi:
- Seni, öldürülmekten Allah'a emanet ediyorum. Allah, seni ölümden korusun.
Yahya b. Main, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hüseyin, kaderini çabuklaştırdı. Vallahi ben ona yetişseydim onu Mekke'den bırakmazdım. O, beni mağlup etmedikçe Mekke'den çıkamazdı. Bu iş, Haşimilerle açıldı ve yine Haşimilerle kapanacaktır. Bir Haşinimin hükümdar olduğunu görürsen, bilki zaman artık sona ermistir."
Ben derim ki: Ibn Ömer'in rivayet ettiği bu hadis ortada olduğuna göre Fatimilerin, Haşimî olduklarına dair iddialarının asılsız olduğu anlaşılmaktadır. Onlar, birçok imamın da dediği gibi Hz. Fatıma'mn evladı değildirler. Nitekim bunu yeri geldiğinde de inşaallah anlatacağız.
Yakup b. Süfyan, Bişr b. Galib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"îbn Zübeyr, Hz. Hüseyn'e şöyle dedi:
- Nereye gidiyorsun? Babanı öldüren, kardeşini mızraklayan bir
millete mi gidiyorsun?
- Falan yere gidip orada öldürülmek, benim için Mekke'de öldürülmekten daha iyidir."
Zübeyr b. Bekkar, Hz; Hüseyin'in Abdullah b. Zübeyr'e şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Bana bağlı olduklarına ve benimle beraber olacaklarına talakları ve kölelerinin azatlığı üzerine yemin eden 40. 000 Iraklının be/atı gelmiştir.
- Babanı öldüren ve kardeşini kovan bir kavmin yanına mı gidiyorsun?"
Bazılarının ifadesine göre Hz. Hüseyin'e bu sözleri söyleyen kişi İbn Abbas'tır.
İnsanlar, Yezid için Muaviye'ye bey'at ettiklerinde Hz. Hüseyin'e bey'at edilmiş değildi. Kûfeliler, Muaviye'nin hilafeti zamanında- yanlarına gelmesi için Hz. Hüseyin'e mektup gönderiyor ve onu davet ediyorlardı, ancak o, Kûfelilerin davetine icabet etmiyordu. Kûfelilerden bir grup, Muhammed b. Hanefiye'nin yanma giderek yanlarına gelmesi için talepte bulundular. Ancak o, Kûfelilerin bu talebini yerine getirmedi, gidip durumu Hz. Hüseyin'e anlattı. Hz. Hüseyin de ona şöyle dedi:
"Bunlar bizi vasıta edinerek dünya servetini elde etmek ve varlıklarını bizim sayemizde uzun süre devam ettirmek, aynıca hem bizim hem de insanların kanlarını akıtmak istiyorlar."

Hz. Hüseyin, kederlendi, tasalandı, düşüncelere daldı, gah Kûfe'ye gitmek istiyor, gah onlardan uzak kalmak istiyordu.
Ebu Said el-Hudrî, onun yanma gelip şöyle dedi:
"Ey Abdullah'ın babası! Ben sana öğüt veriyorum. Senin için endişe ediyorum. Duyduğuma göre Kûfe'deki bazı taraftarlarınız yanlarına gitmen için sana mektuplar yazıp davette bulunuyorlar. Sakın onlara gitmeyesin. Çünkü babanın Kûfe'de iken şöyle dediğini işittim: "Vallahi a Kûfelilerden bıktım, usandım, onlara kızdım. Onlar da benden bı-
usandılar ve bana kızdılar. Onlarda asla vefa yoktur, onlar sayesin-kazanç sağlayan kişi, kazanç getirmeyen kumar okuyla kazanç sağ-aak isteyen kimse gibidir. Allah'a yemin ederim ki, onların herhangi r işe niyet ve azimleri yoktur, kılıca karşıda sabır göstermezler."
Müseyyeb b. Utbe el-Fezarî, Hz. Hasan'ın vefatından sonra birkaç kişi ile Hz. Hüseyin'in yanma geldi. Bunlar onu, Muaviye'y görevden hal etmeye davet ettiler ve şöyle dediler:
- Biz senin ve kardeşinin görüşünü biliyoruz.
- Savaştan geri durmayı sevdiği için Cenâb-ı Allah'ın kardeşime mükafat vereceğini ümit ediyorum. Bana da zalimlere karşı cihadı sevme niyetine sahip olduğumdan ötürü Cenâb-ı Allah'ın mükafat vereceğini ümit ediyorum.
Mervan, Muaviye'ye Hüseyin hakkında şöyle bir mektup göndermişti: "Korkarım ki Hüseyin, fitne çıkarmak için pusuya yatmıştır ve öyle sanıyorum ki onunla uzun uzadıya uğraşacaksınız." Bunun üzerine Muaviye de, Hüseyin'e şöyle bir mektup gönderdi:
"Allah adına söz verip ahdu peyman eden kimsenin vefakarlık göstermesi gerekir. Duyduğuma göre Kûfeliierden bir topluluk, seni ihtilaf çıkarmaya davet etmiş. Daha önce de denendiği gibi Iraklılar, babana ve kardeşine karşı baş kaldırıp, düzeni bozmuşlardı. Allah'tan kork, ahde vefa göster, verdiğin sözü hatırla. Sen ne zaman bana karşı hile yaparsan, ben de sana karşı hile yaparım."
Hz. Hüseyin ise, Muaviye'ye şöyle bir mektup gönderdi:
"Mektubunu aldım. Hakkımda sana anlatılan şeylerle ilgim yok. Ben o şeylerden başkasına layıkım. İyiliklere ancak Allah yol gösterir. Ben seninle savaşmak ve sana karşı muhalefette bulunmak istemedim. Seninle cihadı terk ettiğimden dolayı Allah katında artık mazeretin olacağım da sanmıyorum. Senin yönetim başında bulunmandan daha büyük bir fitenin bu ümmetin başına geleceğini de sanmıyorum."
Muaviye: "Bizim, Hüseyin'e tesirimiz sadece şer olmuştur." dedi ve ona kendisi hakkında duyduğu bazı haberlerden dolayı şu mektubu yazdı: "Öyle sanıyorum ki, senin başında bir şiddet vardır. Keşke sana gelseydim de başındaki bu şiddet ve serkeşliği giderip seni bağışlamış olsaydım."
Anlatıldığına göre Muaviye, hasta yatağında can çekişirken oğlu Yezid'i çağırmış ve ona vasiyetini yaptıktan sonra şöyle demiştir:
"Rasûlullah'm kızı Fatıma'nın ve Ali'nin oğlu Hüseyin'e dikkat et, çünkü o, insanların ençok sevdiği bir kimsedir. Onunlu ilişkilerini düzelt, ona iyi davran ki seninle iyi geçinsin. Eğer herhangi bir kusur işleyecek olursa umarım ki babasının öldürülmüş,,kardeşinin yardımsız bırakılmış olması sebebiyle ona acır ve ona mukabelede bulunmazsın."
Muaviye, hicretin altımışmcı senesinin receb ayının onbeşinci gecesinde vefat etti. İnsanlar Yezid'e bey'at ettiler. Yezid de Abdullah b. Amir b. Üveys el-Amirî, Amir b. Lüey ile Medine valisi Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'a haber göndererek kendisine bey'at etmeleri için insanlara çağrıda bulunmasını ve bu işe Kureyş'in önde gelen şahsiyetleriyle başlamasını, herkesten önce Ali'nin oğlu Hüseyin'in bey'atını sağlamasını emretti. Babası ve mü'minlerin emiri Muaviye'nin kendisine, Hüseyin'e yumuşak davranmasını ve onunla iyi geçinmesini emretmiş olduğunu da bildirdi. Velid de gece yarısı Hüseyin'e ve Abdullah b. Zübeyr'e haber göndererek Muaviye'nin vefat etmiş olduğunu bildirdi ve gelip Yezid b. Muaviye'ye bey'at etmelerini istedi. Onlar da: "Sabahı bekleyelim ve insanların ne yaptığını görelim." dediler. Hz. Hüseyin, o gece bineğine atlayıp İbn Zübeyr ile birlikte Medine'den ayrıldılar ve: "O, bizim tanıdığımız Yezid'dir. Vallahi onun azmi ve mürüvveti yoktur." dediler. Velid, Hz. Hüseyin'e çok kaba davrandı. Hz. Hüseyin, ona sövdü ve sarığını başından tutup çekti. Velid de: "Biz Abdullah'ın babasında (Hüseyin'de) öfkeden başka birşey meydana getiremedik." dedi. Mervan da ona: "Hüseyin'i Öldür." deyince Velid şöyle dedi: "Bunun kanı pahalıya mal olur. Abdumenaf kabilesi onu koruyor."
Anlatıldığına göre Hz. Hüseyin ile İbn Zübeyr, aynı gecede Medine'den ayrılıp Mekke'ye gittiler. Sabah olunca insanla Yezid'e bey'at için Velid'in yanma geldiler. Velid, Hüseyin ile İbn Zübeyr'i arattırdı, ama bulamadı.
Misver b. Mahreme dedi ki: Hüseyin ile İbn Zübeyr süratle yola çıktılar, îbn Zübeyr, onu gözetliyordu. Mekke'den ayrılıp gitmesini ve şehri kendisine bırakmasını ümit ediyordu. Nihayet Mekke'ye vardılar. Hz. Hüseyin, Abbas'ın evine; İbn Zübeyr de Hicre indi. Maaflri elbisesi giydi. İnsanları, Ümeyye oğullarına karşı kışkırtmaya başladı. Sabah akşam Hüseyin'in yanma gidiyor ve onun Irak'a gitmesini tavsiye ediyor, sonra da: "Iraklılar senin ve babanın taraftarlarıdırlar." diyordu. İbn Abbas ise, Hz. Hüseyin'i Irak'a gitmekten men ediyordu. Abdullah b, Muti de Hz. Hüseyin'e şöyle diyordu:
"Anam babam sana feda olsun. Hayatta kalarak bizi vücudunla yararlandır. Irak'a gitme. Allah'a yemin ederim ki, eğer Iraklılar seni öldürecek olurlarsa, bizi köle ve hizmetçi edinirler."
Umre dönüşünde Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas ve İbn Ebi Rebia, Ebva mıntıkasında Hüseyin ile îbn Zübeyr'i rastladılar ve onlara şöyle dediler: "Allah aşkına Medine'ye geri dönün ve insanların uygun gördüğü şeyi siz de uygun görüp Yezid'e bey'at edin. Neticeyi bekleyin. İnsanlar onun etrafında toplanırlarsa size bir zarar gelmez, eğer dağlarlarsa zaten sizin

istediğiniz de budur."
ibn Ömer, Hüseyin'e şöyle dedi: "Mekke'den çıkıp Irak'a gitme. Zira Cenâb-ı Allah, Rasûlullah (s.a.v.)'ı dünya ve ahiretter birini seçmekle muhayyer kıldı. O, ahireti seçti, sen de onun bir parçasısm, dünyayı elde edemezsin." Böyle dedikten sonra İbr Ömer, Hz. Hüseyin'i bağrına basıp ağladı ve onunla vedalaştı. îbn Ömer şöyle derdi: "Hüseyin, Mekke'den çıkma hususund beni mağlup etti. Ömrüme yemin ederim o, babasında ve kardeşinde bir ibret görmeliydi. Babasının ve kardeşinin fitneye maruz kaldıklarını, insanların onlara yardım ellerini uzatmayın-larım gördükten sonra hayatı boyunca hareket etmemesi ve insanların uygun gördüğü şeyi kendisinin de uygun görmesi yani Yezid'e bey'at etmesi gerekirdi. Çünkü cemaata katılmakta ve cemaatla birlikte hareket etmekte hayır vardır."
İbn Abbas, Mekke'den çıkıp Irak'a gitmek üzere olan Hz. Hüseyin'e şöyle demişti:
- "Ey Fatıma'nm oğlu, nereye gidiyorsun?
- Irak'a taraftarlarımın yanma gidiyorum.
- Babanı öldürüp kardeşini mızraklayan Iraklıların, yanma gitmeni hoş karşılamıyorum. Onlar, babanı ve kardeşini öfkeli ve kendilerinden bıkmış halde bırakmışlardı. Allah aşkına nefsine mağrur olup aldanma."
Ebu Said el-Hudrî dedi ki: "Hüseyin, Mekke'den çıkıp gitme hususunda bizi mağlup etti. Bu hususta kendisine güç yetiremedik Kendisine dedim ki: Nefsine aldanmak hususunda Allah'tan kork, evine kapan ve imamına isyan etme."
Ebu Vakid el-Leysî dedi ki: Hüseyin'in Mekke'den Irak'a doğru yola çıktığım duydum. Peşine düştüm, Melel denen yerde ona ulaştım ve: "Allah aşkına Irak'a gitme." dedim. O, normal bir gidişle gitmiyordu. Kendini Öldürtmeye gidiyordu, fakat geri dönmeyeceğini söyledi."
Cabir b. Abdullah dedi ki: "Irak'a gitmemesi için Hüseyin'le konuştum. Ona dedim ki: "Allah'tan kork ve insanları birbirlerine kırdırma. Allah'a yemin ederim ki, bu yaptığın iş övgüye layık bir iş değildir." Fakat o benim tavsiyeme kulak asmadı.»
Said b. Müseyyeb dedi ki: Eğer Hüseyin Mekke'den çıkıp Irak'a gitmeseydi, kendisi için daha hayırlı olurdu."
Ebu Seleme b. Abdurrahman dedi ki: "Hüseyin'in Iraklıları tanıması (fitnelerini bilmesi) ve yanlarına gitmemesi gerekirdi Ancak İbn Zü-beyr, onu bu hususta yüreklendirdi, ona cesaret verdi."
Misver b. Mahreme, Hüseyin'e şu mealde bir mektup gönderdi: «Sakın Iraklıların mektuplarına ve İbn Zübeyr'in: "Iraklıları yanına git, onlar sana yardım edecektir." demesine aldanma.»
İbn Abbas da Hüseyin'e şöyle demişti: "Harem'den ayrılma. Eğer Iraklıların sana ihtiyacı varsa, develerine binip senin yanma büyük bir kuvvetle geleceklerdir." Ama Allah ona hayır mükâfat versin. O benim bu sözüme aldırış etmeyip şöyle dedi: "Bu hususta istihare yapacağım ve Allah'tan hayır dileyeceğim."
Amre binti Abdirrahman da Hüseyin'e bir mektup yazdı. Mektubunda yapmak istediği şeyin büyük bir iş olduğunu, emire itaat etmesi ve cemaata sarılması gerektiğini anlattı. Bu tavsiyeye kulak vermeyip Irak'a gitmesi durumunda ölüme gideceğini ihtar ederek şöyle dedi: Hz. Aişe'nin, Rasûlullah (s.a.v.)'dan şöyle bir hadis duymuş olduğuna şahadet ederim: "Hüseyin, Babil diyarında öldürülecektir."
Hüseyin, Amre binti Abdırrahman'm bu mektubunu okuyunca: "Şu halde öldürülmem gereken yere gitmem zorunlu hale geldi." dedi ve
Irak'a gitti.
Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam, Hz. Hüseyin'e gidip şöyle
"Ey amca oğlu! Iraklıların babana ve kardeşine yaptıklarını gördün. Sen ise onların yanma gitmek istiyorsun. Onlar, dünyanın kullarıdırlar Sana yardım sözü verenler, seninle savaşacaklardır. Kendisine yardım etmeyi çok istediğin kimseler, seni yardımsız bırakacaklardır. Allah aşkma nefsine mağrur olup aldanma."
Hüseyin de Bekir'e şu cevabı verdi:
- Ey amca oğlu! Allah sana hayır mükafat versin. Allah'ın takdiri mutlaka yerine gelecektir.
- Doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz. Hüseyin için Allah katından sabır diliyoruz."
Abdullah b. Cafer de, Hz. Hüseyin'e bir mektup göndererek onu Iraklılardan sakındırdı. Onlara karşı dikkatli olmasını istedi Onların yanma gitmemesini söyledi. Hz. Hüseyin de cevaben şöyle bir mektup
gönderdi:
"Ben bir rüya gördüm. Rasûlullah'ın bana bir emir verdiğine şahit oldum. Bu emri yerine getireceğim. Ancak işin sonuna varmadan bu rüyayı kimseye anlatacak değilim."
Haremeyn naibi Amr b. Said b. As da Hz. Hüseyin'e şöyle bir mektup gönderdi:
"Sana doğru yolu göstermesini ve yuvarlanmakta olduğun uçurumdan seni geri çevirmesini Allah'tan diliyorum. Duyduğuma göre sen Irak'a gitmeye karar vermişsin. Ayrılık çıkarmaktan Allah'a sığınmanı istiyorum. Eğer korkmakta isen yanıma gel, ben sana eman veririm. Sana iyi davranırım. Aramızdaki bağların kopmamasına özen gösteririm."
Hz. Hüseyin de ona şu mektubu gönderdi: "Eğer göndermiş olduğun bu mektubunla bana iyilik yapmak ve aramızdaki bağların kopmamasına özen göstermek istemiş isen, dünyada ve ahirette hayır ve iyilik gör. insanları Allah'a davet edip iyi işler yapan ve: "Ben Müslümanlarda-mm." diyen kimse ayrılık çıkarmış olmaz. Emanlann en iyisi ve hayırlısı, Allah'ın verdiği emandır. Dünyada Allah'tan korkmayan kimse, Allah'a iman etmiş olmaz. Biz, kıyamet gününde, katında bize emanı va-C1P kılacak bir korku ile dünyada Allah'tan korkuyoruz."

Anlatıldığına göre Yezid b. Muaviye, îbn Abbas'a bir mektup gondererek Hüseyin'in Medine'den ayrılıp Mekke'ye gittiğini haber vermiş ve mektubunda şöyle demişti: "Öyle sanıyorum ki Hüseyin'in yanma doğululardan bazı kimseler gitmişler ve ona halifelik ümidini vermişlerdir. Sende bu hususta tecrübe ve haber vardır. Eğer böyle yapmış ise, akrabalık bağlarım koparmış olur. Sen ailenin yaşlısı ve işaretlisi kabul edilen bir kimsesin, onu ayrılık çıkarmaktan men et." Ayrıca, İbn Abbas'a ve Mekke ile Medine'de bulunan Kureyşlilere şu beyitleri de yazmıştı:

"Ey süvari! Ey hızla giden güçlü deveye binen ve devesi süratli olan!
Kureyşlilere duyur ki, benimle onlar arasında mesafe uzaktır. Benimle Allah'ın Hüseyin'i arasında akrabalık bağları vardır.
Beyt'in avlusundaki bir yerde ilahın ahdini ve uyulması gereken sözü ona hatırlatıyorum.
Kavminize, böbürlen memeyi anneniz vasıtası ile kazandırabildi-
nız.
Öyle bir anne ki, hayatıma yemin ederim, o iffetli, iyi ve yüksek şahsiyet sahibidir.
Onun faziletine hiç kimsenin fazileti ulaşamaz. O, Rasûlullah'm kızıdır. İnsanlann en hayırlısı da bilir ki, Fatıma'mn size kazandırdığı ve başkalarına kazandırdığı faziletler vardır.
Sizin, onun faziletinde payınız vardır.
Ben onun âlemini böyle sanıyorum.
Sanmak ta bazen doğru sonuca vardırır ve yolu gösterir. Bu iddialarınızdan bir gün kopacaksınız, öldürüleceksiniz. Akbabalarla yırtıcı kuşlar etlerinizi birbirlerine hediye edeceklerdir.
Ey milletimiz, savaşı -durmuş iken- alevlendirmeyin.
Bansın iplerine sanlın ve tutunun.
Sizden önceki nesiller de savaşı denediler.
Ümmetler onlan mahvettiler.
Milletinize acıyıp insaf edin.
Onlan perişan düşürüp mahvetmeyin.
Zira perişan düşen birçok kimsenin ayağı kayar."

İbn Abbas da ona şu cevabî mektubu gönderdi: "Öyle umarım ki Hüseyin, senin hoşlanmadığın bir sebeple Medine'den çıkıp gitmiş değildir. Aranızı bulmak ve öfkeyi yatıştırmak maksadıyla her vesileyle ona öğüt vermekten vazgeçecek değilim."

Bundan sonra İbn Abbas, Hüseyin'in yanına gitti. Onunla uzun uza-dıya konuştu ve şöyle dedi:

"Yann heba olup gidecek ve helak olacaksın. Allah aşkına Irak'a gitme. Mutlaka gideceğim diyorsan bari hac mevsimini bekle. İnsanlarla görüş, onlann niyetlerini öğren, sonra görüşünü açığa vur."

İbn Abbas'm Hüseyin'le yaptığı bu görüşme, zilhice ayının onuncu günündeydi. Ne var ki Hüseyin, onun bu teklifine iltifat etmedi. Mutlaka Irak'a gideceğini söyledi. İbn Abbas da ona şöyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki, yann Osman gibi sen de kadmlannm ve kızlannın önünde öldürüleceksin. Vallahi senin de Osman'ın akibetine uğramandan korkuyorum. Doğrusu bizler, Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz."

Hüseyin de ona şöyle dedi: "Ey Abbas'ın babası! Sen yaşlanmış bir ihtiyarsın." Hüseyin'in bu sözüne îbn Abbas, şöyle cevap verdi:

"Eğer bu durum benimle seni küçültecek olmasaydı, elimi senin kafana geçirir ve seni bu yolculuktan men ederdim. Eğer alacaklının, borçlusunun yakasına sanlısı gibi senin yakana sanlmamm yararlı bir sonuç vereceğini bilseydim bunu da yapardım. Ama bunun da seni bu yolculuktan alıkoyacağını sanmıyorum." Hüseyin: "Falan yerde öldürülmek, benim için Mekke'de öldürülmekten daha iyidir." deyince İbn Abbas ağlayarak şöyle dedi: "Ey İbn Zübeyr, gözün aydın." Bu, İbn Abbas'ın kendini avutması idi. Oradan çıkıp öfkeli bir vaziyette giderken kapıda îbn Zübeyr'e rasladı. Onu görünce şöyle dedi: "Ey İbn Zübeyr, istediğin oldu, gözün aydın olsun. İşte Abdullah'ın babası Hüseyin çıkıp gidiyor ve Hicazı sana bırakıyor."

Böyle dedikten sonra İbn Abbas, şu şiiri okudu:

"Ey kalabalıktaki kuş,
Artık etraf boş, dilediğince yumurtla ve öt.
Canın çektikçe de etrafi gagala,
Senin avcın bugün öldürülmüştür. Sana müjdeler olsun."

Hz. Hüseyin, Medine'ye haber göndererek Abdülmuttalib oğulla-nndan bir kısmının gelmesini istedi. Bunlar; kadın, erkek, çocuk olmak üzere ondokuz kişi idiler. Hz. Hüseyin'in kardeşleri, kızlan ve zevceleri idi bunlar. Muhammed b. Hanife'ye de bunlara katıldı. Gelip Mekke'de Hüseyin'e ulaştı. Ancak Hz. Hüseyin'e bu gidişin uygun olmayacağını söyledi. Hüseyin, onun bu görüşünü kabul etmedi. Muhammed b. Hani-nye, çocuklarından hiç birini Irak'a gelmek üzere harekete geçirmedi. Hz. Hüseyin, bu yüzden Muhammed'e biraz danldı ve: "Çocuğunun öldürülmesinden korkarak yola çıkarmak istemiyorsun, öyle mi?" deyince Muhammed: "Senin öldürülmeni, onlann da seninle beraber öldürüleni istemiyorum. Benim buna ihtiyacım yok. Gerçi senin öldürülmen, onlann öldürülmesine nisbetle benim için daha büyük bir musibettir." «iye cevap verdi.

^ Iraklılar, Hüseyin'e elçiler ve mektuplar göndererek onu yanlanna Çağırdılar. Hüseyin de aile efradı ve altmış Kûfeli arkadaşı ile birlikte Iraklılara müteveccihen yola çıktı. Zühice ayının onuncu gününde (pazartesi günü) harekete geçti. Mervan da, tbn Ziyad'a şöyle bir mektup gönderdi:

"Ali'nin oğlu Hüseyin, sana doğru gelmektedir. O, Fatıma'nın oğlu Hüseyin'dir. Fatıma da Rasûlullah (s.a.v.)'ın kızıdır. Allah'a yemin ederim ki, onu öldürüp ruhunu Allah'a teslim edecek bir kimse kesinlikle bize göre Hüseyin'den daha sevimli olamaz. Sakın ileride telafi edemeyeceğin bir harekete girişme. Nefsini fevri bir harekette bulunmaya sevk etme. Bu hareketini halk asla unutmaz. Aksi takdirde onun ünü kıyamete kadar devam eder vesselam."

Amr b. Said b. As da, İbn Ziyad'a şöyle bir mektup gönderdi:

"Hüseyin, sana doğru gelmektedir. Onun gibi biri ya azad edilir, ya da köle gibi esir alınır ve köle yapılır."

Zübeyr b. Bekkar'm rivayetine göre Yezid, İbn Ziyad'a şöyle bir mektup göndermiştir:

"Duyduğuma göre Hüseyin, Kûfe'ye gelmektedir. Diğer zamanlardan çok senin zamanın bu belaya maruz kaldı. Diğer beldeler arasında senin belden bu belaya maruz kaldı. Valiler arasında da sen bu belaya maruz kaldın. Hüseyin gibi biri ya azad edilir ya da köleler gibi esir alınarak köle yapılır." İbn Ziyad, Hz. Hüseyin'i öldürdü ve başını Yezid'e gönderdi.

Ben derim ki: İleride de anlatılacağı gibi sahih rivayetlerde anlatıldığı üzere İbn Ziyad, Hüseyin'in başını Şam'a göndermemiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Yezid, İbn Ziyad'a şu mealde bir mektup göndermiştir:

"Duyduğuma göre Hüseyin, Irak taraflarına yönelmiştir. Yollara gözcüleri ve silahlı adamları yerleştir. Onu zan ve töhmet altında bırakarak yakala, hapse at, ancak seninle savaşmayanlarla savaşma. Meydana gelen bütün hadiseleri bana mektupla bildir vesselam."

Zübeyr b. Bekkar, Muhammed b. Dahhak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hüseyin, Kûfe'ye gitmek üzere Mekke'den çıkmak istediğinde Mescid-i Haram'ın kapısına uğradı ve şöyle dedi:

"Sabah aydınlığında develer harekete geçirilip ürkütülmez ve Yezid de çağrılmaz.
O gün ki, ölüm korkusu haksız yere geldi.
Eğer hedefimden şaşarsam, ölüm beni gözlemektedir."

Ebu Mihnef, Abdullah b. Süleym ve Münzir b. Müşmail el-Esedf nin şöyle dediklerini rivayet etmiştir: "Hac için Kufe'den yola çıktık. Mekke'ye geldik. Terviye günü şehre girdik. Hz. Hüseyin ile İbn Zübeyr'in kuşluk vakti hacer-i esved ile Ka'be kapısı arasında ayakta konuşmakta olduklarını gördük. îbn Zübeyr, Hüseyin'e şöyle diyordu:

- Eğer Mekke'de kalmak istersen kal. Bu idareyi ele al. Biz de sana yardımcı olur, destek verir, sana öğüt verir, yöneticiliğini tanır ve sana bey'at ederiz.
- Babam bana demişti ki: Buranın bir koçu olacak ve bu koç, buranın saygınlığı zedelenerek öldürülecektir. İşte ben o koç olmak istemiyorum.
- İstersen yine burada kal, beni idarenin başına geçir. Yetki benim
elimde olsun. Sana da itaat edilir ve asla isyan edilmez.
- Ben bunu da istemiyorum.

Bu karşılıklı konuşmadan sonra ikisi seslerini alçaltarak duyamayacağımız bir şekilde konuşmalarını sürdürdüler. Nihayet öğle vakti kılavuzların insanlarla birlikte Mina'ya yöneldiklerini gördük. Hüseyin, Ka'be'yi tavaf etti. Safa ile Merve arasında sa'y yaptı, saçını kısalttı, ihramdan çıkarak umresini tamamladı. Sonra Kûfe'ye yöneldi. Biz de diğer insanlarla birlikte Mina'ya yöneldik."

Ebu Mihnef, Ukbe b. Sem'an'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hüseyin, Mekke'den çıktığında Mekke valisi Amr b. Said'in elçileri onun karşısına çıktılar. Bu elçilerin başında da Amr'ın kardeşi Yahya b. Said vardı. Hüseyin'e: "Geri dön. Sen nereye gidiyorsun?" dediler, ama Hüseyin onlara aldırış etmedi, yoluna devam etti. İki taraf itişip kakışmaya başladılar. Birbirlerine kırbaç ve sopalarla vurdular. Sonra Hüseyin ile arkadaşları onlara karşı şiddetlice savunmaya giriştiler. Bundan sonra Hüseyin, yoluna devam etti. Yahya b. Said, ona şöyle sesledi: "Ey Hüseyin! Allah'tan korkmuyor musun? Cemaattan ayrılıyor, fikirleri ve görüşleri bir olan ümmeti birbirinden ayırıyorsun."

Hüseyin de ona karşı şu ayet-i kerimeyi okuyup tevil etti: "Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız sizedir. Siz benim yaptığımdan sorumlu değilsiniz. Ben de sizin yaptığınızdan sorumlu değilim."(Yûnus,4i.)

Bundan sonra Hz. Hüseyin, Ten'im'e uğradı. Orada bir kervanla karşılaştı. Bu kervanı Yemen valisi Büceyir b. Ziyad el-Himyerî, Ye-men'den Muaviye oğlu Yezid'e göndermekteydi. Kervanın yükü alaçeh-re bitkisi ile bol miktarda elbiselerdi. Hüseyin, bu kervanı ele geçirdi ve yola devam etti. Kervandaki deve sahiplerinden develerini Kûfe'ye kadar kiraladı, ücretlerini verdi."

Sonra Ebu Mihnef in anlattığına göre Ferazdak, yolda Hüseyin'le karşılaşmış, ona selam verip şöyle demişti:

Allah, dilediğini versin, arzunu yerine getirsin." w Hz. Hüseyin, ona insanların durumlarım ve arkada neler olup bitti-Sini sormuş, Ferazdak ta ona şu cevabı vermişti:

"insanların gönülleri seninle, kılıçları ise Emevilerle beraberdir. *ahı hüküm gökten iner. Allah dilediğini yapar."

Hz.Hüseyin de ona şu karşılığı verdi:

Doğru söyledin, bundan önce de bundan sonra da emir Allah'ın dır. Allah dilediğini yapar. Rabbimiz, hergün bir başka durumdadır. Eğer ilahi hüküm bizim arzumuza uygun olarak yere inerse, nimetlerinden ötürü Allah'a hamd ederiz. Şükran edası hususunda yardımı istenilecek olan Allah'tır. Eğer ilahi hüküm bizim umduğumuzun aksine cereyan ederse, niyeti hak olan ve içinde takva bulunan kimse hiçbir şekilde haksızlık etmez." Bu karşılıklı konuşmadan sonra Hz. Hüseyin bineğini hareket ettirdi ve esselamualeykûm, dedi. Böylece Ferazdak'la birbirlerinden ayrıldılar.

Hişam b. Kelbî, Ferazdak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Annemi hacca götürmüştüm, onun hac günlerinde Harem'e giriş esnasında devesini gütmekte iken Hüseyin'in Mekke'den kılıçlı kalkan-lı bir vaziyette çıkmakta olduğunu gördüm. Sene, hicretin altmışıncı se-nesi idi. Ona dedim ki:
- Anam babam sana feda olsun ey Rasûlullah'm oğlu, niçin acele edip hacdan dönüyorsun?
- Eğer acele etmezsem yakalanırım. Sonra bana sordu:
- Sen kimlerdensin?
- Iraklılardan biriyim.
- İnsanların durumu nedir?
- Iraklı insanların gönülleri seninle, kılıçları ise Emevilerle beraberdir."
Ferazdak diyor ki: Hüseyin'e bazı şeyleri ve hac menasikini sordum. O da bana gerekli cevaplan verdi, ancak onun Irak'ta yakalandığı zatül-cenb hastalığı yüzünden dilinin ağırlaşmış olduğunu gördüm. Sonra yoluma devam ettim. Harenı'de bir çadır kurulmuş "olduğunu gördüm. Orada karşılaştığım kişi, Abdullah b. Amr b. As'tı. Bana bazı sorular sordu. Ben de yolda Hüseyin'le karşılaşmış olduğumu söyledim. Bana dedi ki:
"Niçin onun peşine takılmadın? Hüseyin'e ve adamlarına silah tesir etmez."
Ferazdak pişman oldu. Hüseyin'in arkasından gidip ona tabi olmaya niyetlendi. Ancak Abdullah b. Amr'ın sözleri onun kalbine tesir etti. Sonra peygamberleri ve onların öldürülmelerini hatırladı. Bu da onu Hz. Hüseyin'in peşine düşmekten alıkoydu. Ancak daha sonra Hz. Hüseyin'in öldürüldüğünü duyunca Abdullah b. Amr'ı lanetledi. Abdullah b. Amr şöyle diyordu:
"Allah'a yenin ederim ki bu iş tamamlanıp başarı ile sonuçlanmadıkça ağaçlar yeşermez, hurmalar yetişmez, küçükler büyümez." Abdullah b. Amr'm: "Hüseyin'e ve arkadaşlarına silah tesir etmez." demekle onu Öldürecek silahın mevcud olmadığım kast etmişti. Başka bir rivayete göre o bu sözleri söylemekle, Ferazdak'la dalga geçmek istemişti.
Anlatıldığına göre Hz. Hüseyin, hiçbir tarafa yönelmeksizin yoluna devam etmiş ve nihayet Zat-ı Irk'a varıp konaklamıştı.
Ebu Mihnef, Haris b. Ka*b el-Valibîn'in şöyle dediğini rivayet etmiştir1 "Hüseyin ve etrafındakiler Mekke'den çıktıklarında Abdullah b. Cafer oğlu Avn ve Muhammed'le birlikte Hüseyin'e şöyle bir mektup gönderdi:
"Senden, şu mektubumu okuduktan ve gereğini düşündükten sonra
Allah aşkına geri dönmeni istiyorum. Yönelmekte olduğun yerden, yani Kûfe'den sana bela gelmesinden, senin öldürülmenden ve ailenin kökünün kazınmasından korkuyorum. Eğer bugün sen öldürülecek olursan İslâm'ın nuru söner. Sen hidayete erenlerin bayrağı, mü'minlerin umudusun. Hareketinde acele etme. Ben, bu mektubun cevabını bekliyorum
vesselam."
Sonra Abdullah b. Cafer, Mekke valisi Amr b. Said'e giderek şöyle dedi: "Hüseyin'e bir mektup gönder ve ona eman verdiğini ona iyi davranacağını, dostluk bağlarına riayet edeceğini söyle, ona teminat ver. Geri dönmesini iste. Belki bu şekilde güven duyup Mekke'ye geri gelir."
Vali Amr, Abdullah'a şöyle dedi: "Benim adıma dilediğin şekilde bir mektup yaz, getir, altını mühürleyeyim." Abdullah b. Cafer de vali Amr b. Said'in adına dilediği şekilde bir mektup yazdı. Sonra mektubu Amr'a götürüp mühürleterek valiye şöyle dedi: "Benimle birlikte emanrm da gönder." Vali, Abdullah'la birlikte kardeşi Yahya'yı gönderdi. İkisi Mekke'den ayrılıp yola çıktılar, Hüseyin'in yanma vardılar, ona valinin mektubunu okudular, geri dönmesini istediler, ancak o geri dönmeye yanaşmadı ve şöyle dedi:
"Ben rüyada Rasûlullah (ş.a.v.)'ı gördüm. Bana bir işi yapmamı emretti. Ben o işi yapmaya gidiyorum."
Gelenler ona sordular: "Gördüğün rüya neydi?" Hüseyin dedi ki: "Ben Aziz ve Celil olan Rabbimin huzuruna varıncaya kadar bu rüyayı kimseye anlatmayacağım."
Ebu Mihnef, Muhammed b. Kays'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hüseyin yoluna devam etti. Zi'r-Rumme vadisindeki Haci mıntıkasına vardı. Orada Kays b. Misher es-Seydavî'yi Kûfelilere şu mealdeki bir mektubuyla gönderdi:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ali oğlu Hüseyn'den, mü'min ve Müslüman kardeşlerine selam olsun. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a hamd ederim. İmdi Müslim b. Ukayl'm mektubu bana geldi. Görüşünüzün güzelliğinden hepinizin bize yardım etmece ve hakkımızı talep etmeye kararlı olduğunuzdan bahsediliyor. Işımı" ril* neticesini güzelleştirmesini ve bu gayretinizden ötürü size en büyük sevabı vermesini Allah'tan diliyorum. Zilhice ayının sekizinci gününde İtei günü olan salı gününde) Mekke'den çıkıp yanınıza gelmek üze-
re yola çıktım. Elçim yanınıza vardığında işinizi gizleyin, işi ciddiyetle muhafaza edin. Ben inşallah bu günlerde yanınıza varacağım. Allah'ın selamı, rahmet ve bereketi üzerinize olsun."
Müslim b. Ukayl'm mektubu, kendisi Öldürülmeden yirmi yedi gece önce Hz. Hüseyn'e ulaşmıştı. Mektubun özeti şöyleydi:
"Lider, halkına yalan söylemez. Bütün Küfe halkı seninle beraberdir. Bu mektubumu okuduğun zaman yola çık, size selam olsun."
Kays b. Misher es-Seydavî, Hz. Hüseyin'in mektubunu alarak Kûfe'ye gitti. Kadisiye'ye vardığı zaman Husayn b. Nümey tarafından yakalanarak Ubeydullah b. Ziyad'ın yanına gönderildi. îbn Ziyad, ona şöyle dedi: "Hükümet konağının üstüne çık yalancı oğlu yalana Ali oğlu Hüseyin'e söv."
Kays, hükümet konağının damına çıktı. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
"Ey insanlar! Ali'nin oğlu Hüseyin, Allah'ın yaratıklarının en hayır-lısıdır. O, Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatıma'mn oğludur. Ben

onun size gönderdiği elçisiyim. O Batm Zi'r-Rume'deki Hacir mıntıkasında iken yanından kalkıp buraya geldim. Siz onu çağrısına icabet edin, emrine itaat edip sözünü dinleyin."
Bu konuşmadan sonra Kays, Ubeydullah'a ve babası Ziyad'a lanet okudu. Ali ile Hüseyin için mağfiret diledi. İbn Ziyad, emi verdi, Kays'ı konağın damından yere fırlattılar. Vücudu paramparça oldu. Anlatıldığına göre kemikleri de kırıldı. Yalnız vücudunda henüz can vardı, çırpınıyordu. Abdülmeîik b. Umeyr el-Becelî, kalkıp onu boğazladı ve: "Aslında ben onu azaptar kurtarıp rahatlatmak istedim." dedi. Anlatıldığına göre o, Abdülmeîik b. Umeyr'e benzeyen bir adamdı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'in mektubunu Kûfelilere getiren kişi, Hz. Hüseyin'in süt kardeşi Abdullah b. Bakter'dir, Bu zat hükümet konağının damından aşağı fırlatılmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Sonra Hz. Hüseyin, Kûfe'ye doğru yoluna devam etti. Orada cereyan eden hadiselerden haberi yoktu. Araplardan hang kabilenin su başına uğrarsa, mutlaka o kabiledeki insanlar ona tabi oluyorlardı.
Ebu Mihnef, Abdullah b. Süleym ile Münzir b. Müşmail el-Esedî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccımızı ifa ettikten sonra tek düşüncemiz Hüseyin'e kavuşmak idi, yolda ona ulaştık. O, Beni Esed kabilesinden bir adamın yanından geçmekteydi, onunla konuşmak ve bazı şeyleri ona sormak istedi. Ama bunu yapmadı. Sonra o adamın yanma gittik. İnsanların durumunu sorduk. O da şöyle cevap verdi: "Vallahi Müslim b. Ukayl ile Hani b. Ur-ve öldürülünceye kadar Kûfe'de idim. Bunlar öldürüldükten sonra pazarda ayaklarının yerde sürünmekte olduklarım görüp şehirden çıktım."
Böyle demesinden sonra biz Hz. Hüseyin'in yanma vardık. Adamın söylediklerini ona aktardık. O da: "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." mealindeki ayeti defalarca okumaya başladı. Biz de kendisi-e- "Allah aşkına kendini koru." dedik, ama o: "Bu iki kişi öldürüldükten sonra artık yaşamakta hayır yok." dedi. Biz ona: "Allah seni seçmiştir." dedik. Bazı arkadaşları da ona şöyle dediler:
"Vallahi sen Müslim b. Ukayl gibi değilsin. Eğer Kûfe'ye varırsan insanlar hemen senin etrafında toplanırlar."
Başkaları da dediler ki:
"Hüseyin'in arkadaşları, Müslim b. Ukayl'in öldürüldüğünü duyduklarında Beni Ukayl b. Ebi Talib'ten olanlar hemen ayaklandılar ve Hüseyin'e şöyle dediler: "Hayır, vallahi öcümüzü almadan veya biz de kardeşimiz gibi ecel şerbetini tadmadan geri dönmeyeceğiz." Bunun üzerine Hz. Hüseyin yola devam etti. Zerud mıntıkasına vardığında mektubunu Kûfelilere götüren Kays b. Misher es-Seydavf nin de öldürüldüğünü duydu ve şöyle dedi:
- Taraftarlarımız bizi yalnız bıraktılar. Bize yardım ellerini uzatmadılar. Şimdi sizden geri dönmek isteyen varsa geri dönsün. Biz, geri döneni ayıplamayacağız ve kınamayacağız."
Hz. Hüseyin'in böyle demesi üzerine etrafındaki insanlar dağıldılar. Her biri bir tarafa gitti. Yalnız Mekke'den çıkarken beraberinde gelen arkadaşları yanında kaldılar. Böyle yapmasının sebebi şuydu: Hüseyin, bu bedevilerin düzenli ve itaatkar bir şehre gelmek için kendisine tabi olup peşine takıldıklarım anlamıştı. Durumu onlara açıklamadan kendisi ile yola çıkmalarını istememişti. Durumu onlara açıkladığı takdirde ancak ölüme dek kendisine yardım edecek olan kimselerin kendisine arkadaşlık edeceklerini kesinlikle anlamıştı. Seher vakti olunca genç adamlarına suyu bolca alıp biriktirmelerini emretti. Sonra harekete geçti, Batn-ı Akabe'ye gidip orada konakladı.»
Muhammed b. Sa'd, Hz. Hüseyin'le yüzyüze konuşan bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Çölde bazı çadırlar kurulmuş olduğunu gördüm. Bu çadırların kime ait olduklarım sorduğumda Hüseyin'e ait olduğunu söylediler. Yarana vardığımda onun yanında yaşlı bir adam olduğunu, Kur'ân okuduğunu, okurken gözlerinden akan yaşların yanaklarının ve sakalının üzerine indiğini gördüm. Kendisine dedim ki:
- Anam babam sana feda olsun ey Rasûlullah'ın kızının oğlu! Seni ıssız olan şu çöle ve bu beldelere getiren sebep nedir?
- İşte bunlar, Kûfelilerin bana gönderdikleri mektuplardır, ama öyle sanıyorum ki onlar beni öldüreceklerdir. Böyle yaparlarsa, Allah'ın bütün yasaklannı çiğnemiş olurlar. Bu yüzden de Cenâb-ı Allah, onları zelü kılacak bir kimseyi başlarına musallat edecektir. Öyle ki, onlar zelil olacaktır."
Ali b. Muhammed, Hüseyin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah'a yemin ederim ki, îsraüoğullannın cumartesi gününe tecavüz edip yasağı dinlemeyişleri gibi siz de benim hukukuma tecavüz edeceksiniz. Allah'a yemin ederim ki, bunlar içimdeki şu kanı çıkarmadıkça benden vazgeçmeyeceklerdir. Bunu da yaptıkları takdirde Cenâb-ı Allah, onlara öyle birini musallat kılacaktır ki, o kimse, onları alçaltacaktır."
Hz. Hüseyin, hicretin atmışbirinci senesinin muharrem ayının aşure gününde Ninova'da öldürüldü.
Yakup b. Süfyan, Şihab b. Hirraş'tan rivayet etti ki, onun kavminden olan bir adam şöyle demiştir; "İbn Ziyad'ın, Hz. Hüseyin üzerine gönderdiği askeri birliğin içindeydim. Bu askeri birlik, 4000 kişiden oluşuyordu. Aslında bunlar, Deylemlilerle savaşa gideceklerdi. Fakat İbn Ziyad, bunları Hüseyin'le savaşmaya sevk etti. Hüseyin'i gördüm. Siyah saçlı ve siyah sakallı idi. Ona "Ey Abdullah'ın babası, sana selam olsun." dedim, O da selamı aldı. Yalnız biraz genzinden konuşuyordu.
Ebu Mihnef, Ebu Halid el-Kahilî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hüseyn'in süvarileri sabahladıklarında o ellerini semaya kaldırıp şöyle dua etti: Allah'ım, bütün sıkıntılarda güvencem sensin. Bütün zorluklarda ümidim sensin. Başıma gelen bütün musibetlerde sana güvendim, sana dayandım. Kalbimin zayıf kaldığı, gücümün az olduğu, dostumun yardım etmediği, düşmanının bana karşı sevindiği birçok kederli zamanda sana müracaat ettim. Halimi sana arz ettim. Şikayetimi sana yaptım. Başkasından vazgeçip sana yöneldim, sen de sıkıntımı giderdin. Beni düzlüğe çıkardın ve bana yettin. Sen elimdeki bütün nimetlerin sahibisin. Bütün iyilikler senden gelmiştir ve bütür

gayelerin sonu da sensin."
Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Ebu Ma'şerden rivayet etti ki onun üs-tadlanndan biri şöyle demiştir:
"Kerbela'ya indikleri zaman Hüseyin sordu: :
- Bu yerin adı nedir?
- Kerbela'dır.
Kerb ve bela (sıkıntı ve bela)."
Ubeydullah b. Ziyad, Hüseyin ve adamlarıyla savaşması için Ömer b. Sa'd'ı gönderdi. Hüseyin, Ömer'e şöyle dedi:
"Ey Ömer! Bana üç şeyden birini yap: Ya bırak geri döneyim, eğer bunu yapmazsan beni Yezid'in yanma götür, onunla elele vereyim ve benim hakkımda dilediği şekilde hüküm versin. Eğer bunları yapmazsan beni Türklerin yanma götür, ölünceye kadar onlarla savaşayım."
Hz. Hüseyin, İbn Ziyad'a da bu haberi gönderdi. îbn Ziyad, onu Yezid'in yanma göndermeye niyetlendi, ancak Şimir b Zilcevşen dedi ki: "Hayır! Hüseyin mutlaka senin vereceğin karara boyun eğmeli."
îbn Ziyad, bu kararını Hüseyin'e bildirdi, ancak Hz. Hüseyin: "Vallahi senin dediğini yapmam." diye karşılık verdi. Ömer, Hüseyin'le savaşmaya hemen girişmedi, işi ağırdan aldı. İbn Ziyad, Şimir b. Zilcev-şen'i Hüseyin'in karşısına gönderdi ve ded ki:
"Eğer Ömer, ileriye geçerse sen de savaş. Aksi takdirde Ömer'i öldür ve onun yerine geç. Komutanlığı sana verdim."
Ömer'in komutasında Kûfelilerin önde gelen şahsiyetlerinden otuza yakın adam vardı. Bunlar Ömer'e dediler ki: "Rasûlullah'n kızının oğlu, size üç şeyden birini yapmanızı teklif ediyor, ama siz bunlardan hiçbirini kabul etmiyorsunuz, bu olacak şey midir?" Böyle dedikten sonra önde gelen bu şahsiyetler, Hz. Hüseyin'in safına geçtiler, onunla omuz omuza vererek İbn Ziyad'ın askerlerine karşı savaşmaya başladılar.
Ebu Zür'a, Husayn'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben, Hüseyin'in öldürülmesi esnasında hayatta idim. Sa'd b. Ubeyd bana dedi ki: "Ben Hüseyin'i gördüm. Üzerinde bir cübbe vardı. Amr b. Halid et-Tahvî adında biri ona bir ok attı, okun, Hz Hüseyin'in cübbesine takılmış olduğunu gördüm."
İbn Cerir, Hz. Husayn'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Kûfeliler, Hüseyin'e: "Senin beraberinde 100.000 adam vardır." diye haber gönderdiler. O da Kûfelilere Müslim b. Ukayl'ı gönderdi. Kûfeliler, Müslim'i öldürdüler. Hilal b. Yasef in bana anlattığına göre îbn Ziyad, insanlara Vakısa mıntıkası ile Şam ve Basra yollarını koruma altına almalarım, kimsenin girip çıkmasına müsaade etmemelerini emretti. Hz. Hüseyin de Kûfe'ye doğru geliyordu. Hiçbirşeyden haberi yoktu, Bedevilerin yanına vardı, onlara Kûfe'deki insanların durumlarını sordu. Onlar da: 'Vallahi bilemiyoruz, yalnız öyle sanıyoruz ki sen oraya girip çıkamayacaksın." dediler. Hz. Hüseyin, Muaviye oğlu Yezid'e doğru gitmeye devam etti. Yezid'in süvarileri Kerbela'da onu durdurdular, bineğinden indi. Allah ve İslâm aşkına yolundan çekilmelerini istedi. îbn Ziyad ise, ona karşı Ömer b. Sa'd, Şimir b. Zilcevşen ve Hüseyin b, Nümeyr'i gönderdi. Bunlardan Allah ve İslâm aşkına kendisini mü'minlerin emin Yezid'e götürmelerini istedi ki, gelip onunla elele versin ve konuşsun. Fakat bunlar ona: "Hayır mutlaka îbn Ziyad'ın hükmüne boyun eğeceksin." diye karşılık verdiler. Bunlarla beraber Hür b. Yezid el-Hanzeli en-Nehşelî adında bir süvari de vardı. Bu zat, Hz. Hüseyin'in söylediklerini işitince bunlara şöyle dedi:
"Allah'tan korkmuyor musunuz? Bunların size yaptığı teklifleri ni-Çin kabul etmiyorsunuz? Vallahi eğer Türkler ve Deylemliler dahi size W teklifleri getirecek olsalardı, yine de bu teklifleri reddetmeniz size helal olmazdı." Fakat bunlar illa da İbn Ziyad'ın hükmüne boyun eğmeci Hz. Hüseyin'den istediler ve bu isteklerinde ısrar ettiler. Bunun üzerine Hür, atının yüzüne bir şamar indirdi ve Hz. Hüseyin'in tarafina acelece geçti. Bunlar Hürr'ün kendileri ile savaşmak için geldiğini sandılar. Fakat Hz Hüseyin'e yaklaşınca kalkanını ters çevirdi ve onlara selam verdi. Sonra da dönüp İbn Ziyad'ın adamlarına hücum etti Onlardan iki kişiye öldürdü, sonra da kendisi öldürüldü. Allah ona rahmet etsin.
Anlatıldığına göre Züheyr b. Kayn el-Becelî, hacca gitmiş olan bir adam olup Hz. Hüseyin'le karşılaşmış ve onunla birlikte hacdan dönmüştü. İbn Ebi Mahreme el-Muradî ile Amr b. Haccac ve Mean es-Sülemî de Hz. Hüseyin'in yanına gitmişlerdi Hz. Hüseyin, bir cübbe giyinmiş olarak İbn Ziyad'ın elçileriyle konuşmaya başlamıştı. Onlarla konuştuğu zaman sözünü tamamladıktan sonra dönerken Beni Temim kabilesinden Amr et-Tahvî, bir mızrak atıp Hz. Hüseyin'in iki omuzu arasına isabet ettirdi. Ben de onun iki omuzu arasına isabet eden okun onun cübbesine takılmış olduğunu gördüm, Ubeyduîlah İbn Ziyad'ın askerleri, Hz. Hüseyin'in teklifini kabule yanaşmadıkları zaman Hz. Hüseyin kendi adamlarının yanına döndü. Ben de onlara bakıyordum, sayıları yüze yakında. Aralarında Hz. Ali'nin beş evladı, Haşimilerden onaltı kişi, Beni Süleym kabilesinden bir adam, Beni Kinane kabilesinden bir adam ve İbn Ziyad'm amcası oğlu vardı.
Husayn, Sa'd b. Ubeyde'nin, şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer b. Sa'd ile birlikte suda serinlemekte idik. O esnada adamın biri, Ömer'in yanına geldi. Ona gizlice birşeyler söyledi, sonra anladım ki ona şöyle demiş: "İbn Ziyad, sana Çüveyriye b Bedir et-Temimî'yi gönderdi. Eğer Hüseyin ve adamlarıyla savaşmayacak olursan senin boynunu vurmasını emretti." Bunun üzerine Ömer b. Sa'd atına atladı, silahının getirilmesini istedi. Silahını kuşandı, atı üzerinde iken adamlarını toplayıp Hüseyin'e karşı gitti. Onunla savaştı, başını kesip îbn Zi-yad'a getirdi ve önüne bıraktı, o da elindeki değneğiyle Hz. Hüseyin'in burnuna vurarak: "Abdullah'ın babası (Hüseyin) yaşlanmış ve ihtiyarlamış." dedi. Hz. Hüseyin'in kadınları, çocukları ve aile efradı getirildi. İbn Ziyad'ın onlara yaptığı en iyi şey; onlar için kenarda bir ev hazırlatıp onlara erzak vermesi, harçlık ve elbiselerinin verilmesini emretmesi oldu. Onlardan Abdullah b. Cafer'in iki çocuğu kaçıp Tay kabilesinden bir adama

sığındılar. Adam da boyunlarını vurarak kafalarım İbn Ziyad'ın yanma getirip bıraktı. îbn Ziyad da hemen harekete geçti ve onları vuran adamın boynunu vurdu, emir verdi, evini yıktırdı.
Muaviye b. Ebi Süfyan'ın bir azatlısı bana şunları söyledi: Hüseyin'in başı kesilip Yezid'in yanına getirilip bırakıldığında ağladığını ve şöyle dediğini gördüm: "Eğer İbn Ziyad'la Hüseyin arasında yakınlık ve merhamet olsaydı, İbn Ziyad böyle yapmazdı."
Hz. Hüseyin öldürüldüğünde İbn Ziyad ve taraftarları, iki yada üç ay gördüler ki, güneşin doğduğu saatten itibaren evlerinin duvarları kana boyanmış gibi kınnızılaşıyordu ve bu hal güneşin epey yükselmesine kadar devam ediyordu.
Ebu Mihnef, İkrime'nin amcalarından birinin Hz. Hüseyin'e şöyle bir soru sorduğunu rivayet etmiştir:
"Ey Hüseyin, nereye gidiyorsun?
- Irak'a.
- Allah aşkına geri dön. Allah'a yemin ederim ki, Iraklılar arasında
seni savunacak, koruyacak ve seninle omuz omuza savaşacak bir tek adam dahi yoktur. Allah'a yemin ederim ki, sen sadece mızrakların ve kılıçların üzerine gelmektesin. Irak'a gelmen için sana haber gönderenler eğer savaş masrafını karşılar ve senin için gerekli eşyaları hazırlar da sonra sen yanlarına gelirsen, bu uygun bir görüş olur. Ama bu halde iken bu şekilde gelmeni uygun görmüyorum.
- Senin söylediklerinden habersiz değilim. Görüşünü anlamıyor
değilim, ama Allah'ın emrine karşı gelinmez. O'nun takdirini kimse geri çeviremez.
Böyle dedikten sonra Hz. Hüseyin, Kûfe'ye doğru yola çıktı. Halid b. As, bu hususta böyle bir beyit söylemiştir:
"Nice öğüt verenler var ki, insana hile yapar ve insanı uçuruma yuvarlar.
Kendisi uzaklarda olduğu halde hakkında kötü zan beslenen nice kimse var ki karşılaştığında sana öğüt verir."
Bu senede, (hicretin atmışına senesinde) Amr b. Said b. As insanlara hac ettirdi. Amr, Yezid tarafından Mekke ve Medine valiliklerine atanmıştı. Yezid, Velid b. Utbe'yi Medine valiliğinden azletmiş, yerine bu senenin ramazan ayında Amr b. Said b. As'ı atamıştı. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah doğruyu daha iyi bilir.[3]

Hicretin Altmışbirinci Senesi

Ali'nin oğlu Hüseyin, Küfe yolunda ilerlemekte, arkadaşları ve yakınlarıyla birlikte Mekke ve Irak arasında gitmekte iken altmışbirinci yıla girildi. Kendisi, Vakidî ile meşhur birkaç tarihçinin doğru kabul ettiği rivayete göre bu senenin muharrem ayının onuncu gününde Öldürülmüştür. Bazılarının iddiasına göre ise bu senenin safer ayında öldürülmüştür. Ama muharrem ayının onunda öldürülmüş olduğuna dair nakledilen rivayet daha sahihtir. [4]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/245-250.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/251-266.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/266-285.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/286.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hz. Hüseyin'in Öldürülüşü
Sabah olunca Havla, Hz. Hüseyin'in kesik başını alıp ibn Ziyada go-
Bunu duyan Yezid, Yahya'nın göğsüne vurarak "Sus!" diye emretti.»
Fasıl
Hz. Hüseyin'in Mezarı
Hz. Hüseyin'in Başı
Hz. Hüseyin'in Faziletleri
Hz. Hüseyin'e Ait Bazı Şiirler

Hz. Hüseyin'in Öldürülüşü

Biz bu konuyu siyer imamlarının görüşlerinden istifade ederek anlatacağız. Yalancı Şiilerin iddialarına itibar etmeyeceğiz.
Ebu Mihnef, Abdullah b. Süleym ile Münir b. Müşmail el-Esedî'nin şöyle dediklerini rivayet etmiştir: "Hüseyin yola çıktı Şeref mıntıkasına varıp konakladığında seher vakti azatlılarına (kendisiyle birlikte olan gençlere): "Bol miktarda su alıp saklayın." diye emir verdi. Sonra yoluna devam etti, günün ortasında arkadaşlarından birisi tekbir getirince ona: "Neden tekbir getirdin?" diye sordu: Adam: "Hurma ağaçlarını gördüm." diye karşılık verdi. Fakat Esedoğullarından iki kişi: "Bu bölgede kesinlikle hurma ağacı yok." dediler. Bu sefer Hüseyin onlara: "Peki sizce bu nedir" diye sorunca bu iki adam: "Geler atlılardan başka birşey olduğunu sanmıyoruz. İşte atlılar geldi." diye cevap verdiler. Hz. Hüseyin kendilerine: "Ben de aynı şey olduğunu sanıyorum." dedikten sonra: "Kendisine sığınıp arkamıza alacağımız ve gelenlere karşı tek bir istikamette duracağımız bir sığınak yok mudur?" diye sorduğunda o iki kişi: "Öyle bir yer vardır." dediler ve şöyle dediler: "İşte Zuhism denilen yer yan tarafmdadır. Sola doğru oraya gidersin. Eğer bunlardan önce oraya varacak olursan, orası tam istediğin gibi bir yerdir." Hz. Hüseyin oraya doğru gitti oraya varınca çadırların kurulmasını emretti. Karşı tarafın adamları da Hür b. Yezid et-Temimî komutasında geldiler. 1000 süvari idiler. Bunlar İbn Ziyad'm gönderdiği askeri birliğin Öncüleri idiler. Bunlar öğle vakti gelip Hüseyin'in karşısında durdular. Hüseyin ve arkadaşları sarıklarını sarmış, kılıçlarım kuşanmışlardı. Arkadaşlarına kana kana su içmelerini ve atlarına içirmelerini, aynı zamanda düşmanlarına da su vermelerini emretti. Kendisi de diğerleri de kana kana suyu içtiler.
Anlatıldığına göre öğle vakti girdiğinde Hz. Hüseyin, Haccac b. Mes-ruk el-Cûfî'ye emir verdi. Haccac ezan okudu. Sonra Hz Hüseyin, bir izar ve ridaya bürünmüş, bir çift ayakkabı giymiş olarak ortaya çıktı, arkadaşlarına ve düşmanlarına konuşma yaptı. Irak'a geliş sebeplerini anlattı. Kûfelilerin imamları olmadığına, kendisinin oraya gelmesi halinde kendisine be/at edeceklerine ve onunla omuz omuza savaşacaklarına dair mektuplar yazmış olduklarını söyledi. Sonra namaz kılındı. Hz. Hüseyin, Ubeydullah b. Ziyad tarafından gönderilen askerlerin komutanı Hürr'e şöyle sordu:
- Arkadaşlarına namaz kıldırmak istiyor musun?
- Hayır, sen kıldır. Biz de sana tabi oluruz.
Hz. Hüseyin, onlara namaz kıldırdı. Sonra kendi çadırına giderek arkadaşlarıyla toplantı yaptı. Hür de kendi askerlerinin başına gitti, iki taraf tetikte durmaktaydılar. İkindi vakti olunca Hz. Hüseyin, onlara namaz kıldırdı. Namazı tamamladıktan sonra onlara hutbe irad etti. Enirini dinlemeleri, kendisine itaat etmeleri ve kendilerine zulümle muamele eden yöneticileri başlarından kovmaları için teşvikte bulundu. Hür, ona şöyle dedi: "Bu mektupların ne olduğunu, bunları kimlerin yazdığını bilmiyoruz." dedi. Hz. Hüseyin de mektup dolu iki çuvalı ortaya koydu, mektupları Hür'ün önüne boşalttı. Bunlardan bir kısmını okudu. Hür, ona şöyle dedi:
- Biz bu mektupları sana yazanlardan değiliz. Yalnız bize emir verildi; seninle karşılaştığımız takdirde seni Ubeydullah b. Ziyad'a götü-rünceye kadar senden ayrılmayacağız, peşini bırakmayacağız.
- Oraya gitmektense ölüm daha iyidir.
Böyle dedikten sonra Hüseyin, kendi arkadaşlarına: "Bineklerinize binin." diye emir verdi. Onlar ve kadınları bineklerine bindiler. Oradan ayrılmak istedikleri zaman Hür ve adamları, ayrılmalarına mani oldular. Hz, Hüseyin Hür're şöyle dedi:
- Anan seni kaybetsin, ne yapmak istiyorsun?
- Vallahi bu sözü senin bu halinde iken başka bir Arap söylemiş olsaydı ona misillemede bulunurdum, onun anasını da bırakmazdım. Ama senin anan hakkında yapabileceğimiz ve söyleyebileceğimiz bir-§ey yok. Elden geldiğince onu en güzel bir şekilde anmakla yükümlümüz. Ba taraf karşılıklı söz düellosunda bulundular, nihayet Hür, Hüse-yi^'e şöyle dedi:
Ben seninle savaşmakla emroİunmadım, ancak seni Kûfe'ye ibn 'a götürünceye kadar peşini bırakmamakla emrolundum. Eğer e'ye gelmeye razı olmuyorsan başka bir yol tut, ancak o yol seni ne e'y getirsin, ne de Medine'ye götürsün. Sen Yezid'e bir mektup yaz.
Ben de Ibn Ziyad'a yazayım, istiyorsan böyle yapalım. Belki Cenâb-ı Allah, beni, senin belandan kurtaracak bir yol ortaya koyar.
Hz. Hüseyin, Azip ve Kadisiye yolunu tutarak sol tarafa yöneldi Hür b. Yezid de onun yanı sıra gitmekteydi. Ona şöyle diyordu:
- Ey Hüseyin! Allah aşkına kendine zarar verme. Eğer savaşırsan öldürüleceğine şahitlik ederim. Öldürülürsen bence helak olursun.
- Sen, beni ölümle mi korkutup tehdit ediyorsun? Ama ben Evs'in kardeşinin amcası oğluna -Rasûlullah'a yardıma giderken karşılaşması esnasında- söylediğini söylüyorum. Amcasıoğlu ona: "Nereye gidiyorsun, sen öldürüleceksin." deyince, Evs'in

kardeşi şöyle cevap vermişti: "Yoluma devam edeceğim. Yiğit kimseler hayır niyet edip Müslüman olarak cihad ederlerse, ölümden dolayı ayıplanamaz. Bunlar salih kimselere iyi davranır ve bizzat iyilikte bulunurlar. Yaşadıkları sürece korkudan azade yaşar ve korkuyu yere fırlatırlar."
Bu şiir, başka bir şekilde de nakledilmiştir şöyle ki: "Yoluma devam edeceğim, yiğit kimseler, hayır niyet edip suçlularla buluşmazlarsa ölüm onlar için ayıp olmaz. Yaşarsam kınanmam, ölürsem pişman olmam, ama zelil olmam ve burnumun yere sürülmesi için Ölüm sana yeter." Hür bu sözleri duyunca Hüseyin'den uzaklaştı. Arkadaşlarıyla birlikte ondan uzakta olarak yollarına devam etti. Nihayet Azıbulhecenat mevkiine vardılar. Orada binekleri üzerinde Kûfe'den gelmekte olan dört kişiyle karşılaştılar. Bunların yanında Na-fî b. Hilaî'in el-Kamil adındaki atı da vardı. Bunlar Hüseyin'le görüşmek için Tarmah b Adi'nin kılavuzluğunda Kûfe'den gelmişlerdi. Tar-mah bir ata binmiş olup, şu şiiri okumakta idi:
"Ey bineğim, ürkütmemden korkma,
Fecrin doğuşundan önce süvarilerin en hayırlıları ve yolculuğun en hayırlısı ile menzile varmak için paçaları sıva.
Ki güzel ahlaklı biri ile süslenesin. O şereflidir, hürdür. Göğsü ve kalbi geniştir. Allah, onu en hayırlı bir iş için getirmiştir.
Onun namı kıyamete kadar sürecektir."
Hür, gelen adamların Hüseyin'in yanma gitmelerine müsaade etmedi, ancak Hz. Hüseyin onu böyle yapmaktan men etti. Kûfe'den gelenler Hüseyin'in yanma vardıklarında Hz. Hüseyin onlara şöyle dedi: "Geride bıraktığınız adamların durumunu bana haber verin." Gelen dört Kûfeli'den Mücemma b. Abdullah el-Amirî, şöyle cevap verdi:
"Halkın eşrafı sana karşı birleşmiştir. Çünkü onlara rüşvet verildi. Heybeleri dolduruldu. Böylece onların muhabbetleri kazanıldı. İtaatleri sağlandı, hepsi sana karşı birleştiler. Diğer insanlara gelince onların gönülleri seninle beraber ama kılıçları yarın sana karşı çekilecektir."
Hüseyin, onlara sordu:
- Size gönderdiğim elçim hakkında ne biliyor sunuz?
- Gönderdiğin elçin kimdir?
- Kays b. Mezher es-Seydavf dir.
- Evet Hüseyin b. Nümeyr, onu yakalayıp İbn Ziyad'a götürdü. îbn
Ziyad da ona, sana ve babana lanet okumasını emretti. Ama o sana ve babana dua etti. îbn Ziyad'a ve babasına ise lanet okudu. İnsanları sana yardıma davet etti. Senin Kûfe'ye gelmek üzere olduğunu haber verdi. Bunun üzerine sarayın damından yere atıldı ve can verdi.
Bu cevap karşısında Hz. Hüseyin'in gözleri yaşardı ve şu ayeti okudu: "Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. " (ei-Ahzâb, 23.)
Sonra Hz. Hüseyin şöyle dua etti: "Allah'ım, bize ve onlara Cennet'i nasib et. Biz ve onları rahmetinin karargahında senin gizli olan ve mü'minlerin arzuladığı sevabında biraraya getir."
Tarmah b. Adi, Hz. Hüseyin'e şöyle dedi: "Beraberindeki adamlara bak. Yanında kaç kişi var? Yanında şu küçücük gruptan başka kimse yok. Öyle sanıyorum ki, sana karşı şu karşıda gördüğüm birlikten başkası savaşmayacak olursa bunlar bile senin hakkından gelmeye yeter. Hal böyle iken Küfe dışında süvariler, piyadeler dolup taşıyor, hepsi seni yakalamayı amaç edinmişler. Hedefleri sensin. Allah aşkına Cenâb-ı Allah'ın seni Gassan ve Himyer meliklerinden, Numan b. Münzir'den, siyah ve kızıl renkli herkesten koruyacağı bir beldeye gidip yerleşmek istiyorsan bunu yap. Vallahi bu durumda bize zillet asla gelmeyecektir. Ben seninle beraber yürüyeceğim. İstediğin beldeye yerleşinceye kadar seninle beraber olacağım. Sonra Tay kabilesinin Ece ve Selma kollarına haber gönderip adam iste. istediğin kadar yanımızda kal. Ben, Tay kabilesinden 10 000 kişinin sana gelip destek olacaklarım tekeffül ediyorum. Bunlar, senin uğrunda kılıçlarıyla savaşacaklardır. Allah'a yemin ederim ki onların gözleri açılıp kapandığı sürece sana asla zarar dokunmayacaktır."
Hz. Hüseyin ona: "Allah sana hayır mükafat versin." dedi ve yolundan geri dönmedi, kararından vazgeçmedi. Tarmah da onunla vedalaş-tı, Hz. Hüseyin yoluna devam etti. Geceleyin Hz. Hüseyin, hizmetçilerine, yeterince su alıp saklamalarını emretti. Su temin edildikten sonra yola devam etti. Yolda bineğinin üzerinde iken uykuya daldı. Başı önüne düştü. Sonra uyanıp şöyle dedi: "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. Rüyamda bir süvarinin ^üzerinde şöyle dediğini gördüm: "Bu millet yürüyüp gidiyor ama olüm de onlara doğru geliyor." Anladım ki ölüm haberimiz veriliyor."
Fecir doğduktan sonra arkadaşlarına sabah namazını kıldırdı, acele bineklerine bindiler. Sonra sol taraftan yola devam ettiler. Niha-
yet Nınova'ya vardılar, orada bineği üzerinde yayma yaslanmış bir suvarinin Kûfe'den gelmekte olduğunu gördüler. Gelen süvari, Hür b. Ye-zid'e selam verdi, ama Hz. Hüseyin'e selam vermedi. Hür're, îbn 2i-yad'm mektubunu verdi, mektupta bir kasaba-köy veya kaleye uğran-maksızm Irak'a doğru gelmeleri emrediliyordu. İbn Ziyad'm elçileri ve askerleri gelinceye kadar yola devam etmeleri isteniyordu. Mektubun verildiği hicri altmışbirinci senenin Muharrem ayının ikinci pazartesi günü idi. Ertesi gün Ömer b. Sa'd b. Ebi Vekkas, 4000 askerle geldi. İbn Ziyad, onu bu askerlerle Deyleme doğru gitmekle görevlendirmişti. Bu, Küfe dışında ordugah kurmuştu. Hüseyin'in durumunu haber aldıklarında îbn Ziyad ona: "Hüseyin'in üzerine git, onun işini bitirdikten sonra Deyleme git." diye emir verdi. Ömer b. Sa'd kendisini bu görevden affetmesini tbn Ziyad'dan istedi, ancak îbn Ziyad, ona şöyle dedi: "îster-sen seni bu görevden affederim, ama sana vermiş olduğum bu

beldelerin valiliğini de senden alırım." İbn Ziyad'ın böyle demesi üzerine Ömer b. Sa'd: "Müsaade et de durumumu düşüneyim." dedi ve süre istedi. Bu süre zarfında her kiminle istişare yaptıysa herkes ona, Hüseyin'in üzerine gitmemesini öğütledi. Öyle ki kızkardeşinin oğlu Hamza b. Muğire b. Şube, ona şöyle dedi:
"Sakın Hüseyin'in üzerine gitmeyesin. Aksi takdirde Rabbine asi olmuş ve akrabalık bağlarım koparmış olursun. Allah'a yemin ederim ki, Hüseyin'in kam ile Allah'ın huzuruna çıkmaktansa, bütün yeryüzü hakimiyetinden mahrum kalmak senin için daha hayırlı ve daha iyidir." Bu tavsiye üzerine Ömer: "înşaallah böyle yaparım." dedi. Sonra Ubey-dullah b. Ziyad, onu korkutup tehdit etti. Görevden azledip öldürüleceğini söyledi. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd, Hüseyin'in üzerine gitti. Yukarıda sözünü ettiğimiz yerde onunla karşılaştı. Sonra Hüseyin'e elçi göndererek elçi vasıtasıyla sordurdu:
- Buraya niçin geldin?
- Kûfeliler yanlarına gelmem için bana mektup yazdılar. Eğer beni istemiyorlarsa, sizi bırakıp Mekke'ye dönerim. Hz. Hüseyin'in bu cevabı üzerine Ömer b. Sa'd: Umarım ki Allah, beni Hüseyin'le savaşmaktan kurtaracaktır." dedi ve bu durumu bir mektupla îbn Ziyad'a bildirdi, îbn Ziyad, ona şu karşılığı gönderdi:
"Mü'minlerin takvalı, temiz ve mazlum emin Osman b. Affan nasıl sudan yoksun bırakıldıysa sen de bunları sudan yoksun bırak. Kendileri ile suyun arasına engel koy. Hüseyin'e, beraberindeki adamlarıyla birlikte mü'minlerin emin Muaviye oğlu Yezid'e be/at etmelerini teklif et. Eğer böyle yaparlarsa, biz de görüşümüzü ortaya koyanz."
Bunun üzerine Ömer b. Sa'd'm adamlan, Hüseyin'in adamlarım sudan yoksun bıraktılar. Su basma gelmelerine engel oldular. Ömer b. Sa'd'm su başında duran engelleyici müfrezesinin başında Amr b. Hac-cac bulunuyordu. Hz. Hüseyin, bunların susuzluktan ölmeleri için beddua etti. İşte Amr b. Haccac da aşın derecede susuzluktan öldü. Sonra Hz. Hüseyin, Ömer b. Sa'd'dan iki ordugah arasında kendisiyle bir görüşme yapmasını talep etti. İki taraftan yirmi kadar süvari toplantı yerine geldiler. Uzun uzadıya konuştular. Nihayet gecenin bir kısmı geçti, ama birbirlerinin ne dediklerini anlayamadılar. Bazı kimseler, Hz. Hüseyin'in, Ömer b. Sa'd'dan kendisini Şam'da bulunan Muaviye oğlu Yezid'e götürmesini ve buradaki askeri birliklerin oldukları yerde karşı karşıya bırakılmalannı talep etmişti. Ömer ise, ona şu cevabı vermişti:
- Eğer böyle yaparsam îbn Ziyad benim evimi yıkar.
- Ben senin evini eskisinden daha güzel yapanm.
- O zaman çiftliğimi elimden alır.
- Sana Hicaz'daki malımdan bir kısmını vererek daha iyi bir çiftlik alınm.
Ömer b. Sa'd, bu teldin uygun görmedi.
Bazılan dediler ki: Hüseyin, Ömer b. Sa'd'dan, kendisiyle birlikte Yezid'in yanma gitmesini veya kendisini Hicaz'a dönmek üzere bırakmasını, yahut sınır boylanna gidip Türklerle savaşmasına müsaade etmesini istemiş, Ömer de bu durumu Ubeydullah b. Ziyad'a yazmış, Ubeydullah: "Evet, kabul ettim." deyince orada bulunan Şimr b. Zücev-şen kalkıp şöyle diyerek müdahalede bulunmuştu:
- Hayır, vallahi Hüseyin ve adamları senin hükmüne boyun eğmedikleri takdirde bu olmaz. Vallahi duyduğuma göre Hüseyin ile Ömer b. Sa'd, iki karargah arasında orta bir yerde oturup görüşüyor ve gece boyunca konuşuyorlarmış." İbn Ziyad da: "Ne güzel bir görüş ileri sürdün" dedi.
Ebu Mihnef, Ukbe b. Sem'a'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Mekke'den yola çıktığı andan öldürülüşüne kadar geçen sürede Hüseyin'in yanında bulundum. Vallahi o, her nerede ne söylediyse bütün sözlerini işittim. O, Yezid'e gitmek, ona bey'at etmek veya sınır boylanna gitmek gibi taleplerde bulunmadı. Onlardan sadece iki şeyden birini yapmalanm istedi: Ya kendisini bırakıp geri dönmesine müsaade edeceklerdi veya kendisini bırakıp açık bir alana gitmesine izin verecekler, orada insanlann akibetini bekleyecekti."
Sonra Ubeydullah b. Ziyad, Şimr b. Zilcevşen'i Hüseyin'in üzerine gönderdi. Gönderirken de ona şu talimatı verdi: "Git. Eğe Hüseyin ve aaamlan, benim hükmüme boyun eğerlerse ne alâ, aksi takdirde Ömer D- Sa'd'a, onlarla savaşmasını emret. Eğer savaşmakta gecikirse boynunu vur ve sen askerlerin başına komutan olarak geç."
Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sa'd'a bir mektup göndererek Hüseyin'le savaşmakta geciktiğinden ötürü onu tehdit etti ve eğer Hüseyin yanına gelmezse, onunla ve adamlanyla savaşmasını emretti. Onlann ası ol<*uklannı ifade etti.

Şimr mektubu aldığında, yanında Abdullah b. Ebu Muhil b. Hizam bulunuyordu. Onun halası olan Hizam'ın kızı Ümmü'l-Benin Hz. Ali'nin hanımı idi. Ondan Abbas, Abdullah, Cafer ve Osman adındaki çocukları doğmuştu. Abdullah, İbn Ziyad'a şunlar söyledi: "Eğer bizim kızkardeşinıizin çocuklarına bir eman yazmayı uygun görüyorsan yaz."
îbn Ziyad, onlara bir eman yazarak bu emanı kölesi Kirman'la birlikte onlara gönderdi. Onlar bu eman mektubunu görünce: "Bizim sizin emanımza ihtiyacımız yok. Çünkü Allah'ın emanı, Sümeyye'nin oğlunun emanından daha hayırlıdır." dediler.
Şimr b. Zilcevşen, Ömer b. Sa'd'a, Ubeydullah b. Ziyad'm mektubunu getirdiğinde Ömer ona şöyle dedi:
"Allah senin diyarını uzaklaştırsm ve getirdiğin şeyi çirkinleştirsin. Hüseyin'in talep ettiği ve benim İbn Ziyad'a arz ettiğim üç teklifi îbn Zi-yad'm kabul etmesine engel olan kişinin sen olduğunu sanıyorum. Vallahi doğrusu da budur."
Şimr, Ömer'e şöyle sordu:

- Ne yapacağını bana söyle. Bunlarla savaşacak mısın, yoksa beni bunlarla başbaşa mı bırakacaksın?
Ömer, ona şu cevabı verdi:
- Hayır, şeref sana ait olmaycaktır. Bu işi bizzat ben yerine getireceğim." Böyle dedikten sonra Ömer, onu piyadelerin başına komutan yaptı. Muharrem ayının dokuzunda perşembe günü akşamında Hüseyin'in tarafına saldırdı. Şimr b. Zilcevşen, kalkıp şöyle dedi:
- Kızkardeşimizin oğulları nerededirler?
Onun böyle sorması üzerine Hz. Ali'nin oğulları Abdullah, Cafer, Abbas ve Osman ayağa kalktılar. Orada olduklarını gösterdiler. Şimr, onlara şöyle dedi:
- Size eman verilmiştir, siz güvendesiniz.
- Eğer Rasûlullah (s.a.v.)'m torunu Hüseyin'e ve bize birlikte eman veriyorsan kabul ederiz. Aksi takdirde senin emanına ihtiyacımız yok."
Sonra Ömer b. Sa'd, askerlere şöyle seslendi:
- Ey Allah'ın atlıları! Bineklerinize binin. Size müjdeler olsun.
Aynı gün ikindi namazından sonra bineklerine bindiler ve Hüseyin'in tarafına doğru hücuma geçtiler. Hz. Hüseyin ise, çadırının önünde kılıcına yaslanmış, uyuklamaktaydı. Başı önüne düştü. Kaz kardeşi gürültüyü duyunca Hz. Hüseyin'e yaklaştı ve onu uykudan uyandırdı. O da başım doğrulttu ve şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gördüm. Bana: "Sen bize geliyorsun." dedi. Hz. Hüseyin'in böyle demesi üzerine kızkardeşi kendi yüzünü tokatlayıp: "Vay başımıza gelenler!" diye bağırdı. Hz. Hüseyin de ona şöyle cevap verdi: "Ey kardeşim, başımıza gelen bir felaket yok, sakin ol, Rahman olan Allah sana merhamet etsin."
Kardeşi Abbas, Hüseyin'e dedi ki:
- Ey kardeşim, düşman sana doğru geliyor.
- Onlara git, niçin geldiklerini sor.
Abbas, onlara yirmi süvariyle birlikte gitti ve sordu:
- Neyiniz var, niçin geliyorsunuz?
- Vali İbn Ziyad'm emri geldi. Ya onun hükmüne boyun eğeceksiniz, yada sizinle savaşacağız.
- Yerinizde durun, gidip durumu Abdullah'ın babasına (Hüseyin'e) bildireyim.
Abbas, Hüseyin'in yanına döndü, ama arkadaşları düşman karşısında beklemekteydiler. İki taraf birbirlerine laf attılar. Birbirlerini kınayıp azarladılar. Hüseyin'in adamları, îbn Ziyad'ın adamlarına şöyle dediler: "Siz ne kötü bir milletsiniz. Peygamberinizin zürriyetini ve bu zamandaki insanların en hayırlılarım öldürmek istiyorsunuz."
Bundan sonra Abbas, Hüseyin'in yanından gelip İbn Ziyad'ın askerlerine şöyle dedi:
- Abdullah'ın babası (Hüseyin), bu gece geri dönmenizi, geceleyin kendi durumunu düşünmek istediğini söylüyor. Ömer b. Sa'd, Şimr b. Zilcevşen'e dedi ki:
- Sen ne diyorsun?
- Komutan sensin, görüş, senin görüşündür.
Amr b. Haccac b. Seleme ez-Zübeydî dedi ki: "Sübhanallah, vallahi Hüseyin değil de Deylemlilerden bir adam dahi sizden böyle bir talepte bulunmuş olsaydı, onun bu talebini uygun karşılamanız gerekirdi."
Kays b. Eş'as da dedi ki: "Ey Ömer b. Sa'd! Hüseyin ve adamlarının isteklerini kabul et, hayatıma yemin ederim ki, sabahleyin savaşacaksınız." Gerçekten de öyle oldu. Hz. Hüseyin, kardeşi Abbas yanına döndüğünde ona şöyle dedi: "Geri dön, bu akşam onları geri çevir, belki bu gece Rabbimize namaz kılarız, kendisinden mağfiret dileyip dua ederiz. Allah da biliyor ki benim en çok bildiğim şey, O'nun için namaz kılmak, kitabını okumak, istiğfarda bulunmak ve dua etmektir."
Hz. Hüseyin, o gece kendi ailesine vasiyetini yaptı. Gecenin ilk kısmında arkadaşlarına bir konuşma yaptı. Allah'a hamdü senada bulunduktan, Rasûlüne de salâtü selâm getirdikten sonra fasih ve tesirli bir ifadeyle arkadaşlarına şöyle hitap etti: "Bu gece, ailesinin yanma dönmek isteyen varsa, ben ona izin vermiş oldum, çünkü şu karşıdaki düşmanın asıl ele geçirmek istediği kişi benim."
Malik b. Nadr dedi ki: "Benim borcum var, çoluk çocuğum var." Boy-Je deyip gitti. Hz. Hüseyin, onlara şöyle dedi: "İşte, gece sizi örtmüş bulunuyor, gece karanlığından istifade edip gidin. Sizden herbir erkek, be-ŞIm- ailemden birinin elini tutup şu gecenin karanlığında yola çıksın. Şehirlerinize gidin. Çünkü bu düşman sadece beni ele geçirmek istiyor, eger beni yakalarlarsa, benimle oyalanır ve sizi yakalamaktan vazge-
çerler. Kendi yolunuza gidin ki, Allah size genişlik versin."
Kardeşleri, çocukları ve yeğenleri Hz, Hüseyin'e: "Senden sonra biz hayatta kalamayız ve Allah'ın, hoşumuza gitmeyecek şeyi senin başına getirdiğini görmek istemiyoruz." dediler. Hz. Hüseyin de onlara: "Ey Akiloğullan! Kardeşiniz Müslim'in öldürülmesi fidye olarak size yeter. Haydi gidin, ben size izin verdim." dediyse de onlar şöyle karşılık verdiler:
"Şeyhimizi, büyüğümüzü, liderimizi, amcaların en hayırlısı olan amcamızın oğlunu bıraktığımız ve düşmana bir ok atmayıp bir mızrak firlatmadığımız, onlarla -hayatta kalmak arzusu yüzünden- kılıç kılıca vuruşmadığımız takdirde insanlar bize ne derler? Hayır, vallahi biz böyle yapmayacağız. Aksine mallarımızı, ailelerimizi ve canlarımızı feda edip seni gideceğin yere götürmedikçe ve senin uğruna savaşmadık-ça senden ayrılmayacağız. Allah, senden sonra yaşamayı bize çirkin göstermiştir."
Müslim b. Avsece el-Esedî de böyle dedi. Said b. Abdullah el-Hanefî de şöyle dedi:

"Hayır, Allah'a yemin ederiz ki, Rasûlullah'tan sonra seni muhafaza ettiğimizi Allah'a isbatlamadikça seni bırakmayacağız, Allah'a yemin ederim ki, senin uğruna 1000 defa da olsa öleceğimi bilsem ve benim ölümüm sebebiyle Cenâb-ı Allah'ın seni ve aile efradından olan şu gençleri kurtaracağını bilsem, yine de ölmeyi arzularım. Çünkü benim ölümüm, bir tek adamın ölümüdür."

Hz. Hüseyin'in diğer arkadaşları da benzer sözler söylediler ve: "Allah'a yemin ederiz ki, senden asla ayrılmayacağız, canlarımız sana feda olsun. Boğazımızı, alnımızı, elimizi ve bedenlerimizi öne sürerek seni koruyacağız. Bu uğurda öldürülürsek, borcumuzu ödemiş ve vefakârlık göstermiş oluruz." dediler.

Kardeşi Abbas da Hüseyin'e şöyle dedi: "Allah, senin ölümünü bize göstermesin. Sen öldükten sonra biz yaşamayı ne yapalım."

Ebu Mihnef, Hz. Ali'nin torunu ve Hüseyin'in oğlu Zeynelabidin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Babamın sabahında öldürüleceği gece oturmaktaydım. Halam Zeyneb, yaralarımı tedavi ediyordu. Babam arkadaşlarıyla birlikte çadırına çekilmişti. Yanında Ebu Zerr el-Gifarfnin azatlısı Huvey de vardı. Babam kılıcını düzeltiyor ve şöyle diyordu:

"Ey zaman, of senden! Ne biçim arkadaşsın.
Ne zamandır gün doğuyor, sabah oluyor.
Nasıl arkadaşsın, nasıl ölü istersin? '
Zaman birini başkasının yerine kabul etmiyor ki,
Emir ancak yüce Allah'ındır.
Her hayat sahibi bir yoldan gidiyor."

Bu beyitleri babam iki veya üç defa tekrarladı. Öyle ki ben bu beyitleri ezberledim ve ne demek istediğini anladım. Gözlerime yaş doldu, ağlayacaktım ama kendimi tuttum, sustum. Başımıza bela indiğini anladım. Halam Zeynep, onun bu beyitleri okuduğunu işitince başı açık bir şekilde onun yanma kadar gitti ve şu şekilde bağırmaktan kendini alamadı:

"Vay başıma gelenlere! Keşke ölüm şu anda hayatımı tüketip bitir-se. Annem Fatıma öldü. Babam Ali öldü. Kardeşim Hasan öldü. Ey geçmişlerin halifesi, bunların hepsi öldü." Hüseyin, ona bakıp şöyle dedi: "Canım kardeşim! Sakın şeytan senin dayanma gücünü alıp götürmesin." Halam da ona şöyle karşılık verdi: "Anam babam sana feda olsun, sen âdeta ölümünü istiyor gibisin, canım sana feda olsun." Böyle dedikten sonra kendi yüzüne vurdu. Yakasını yırttı, bayılıp yere düştü. Babam kalkıp onun yüzüne su serpti ve şöyle dedi: "Canım kardeşim, Allah'tan kork, sabret. Allah'ın tesellisi ile avun, şunu bil ki, yeryüzündeki herkes ölecektir. Semadakiler dahi hayatta kalmayacaktır. Herşey helak olacaktır. Sadece yüce Allah'ın zatı baki kalacaktır. O, yaratıkları kendi kudretiyle yaratmıştır. Onları kahır ve izzeti ile öldürecek, tekrar diriltecektir. Sadece O'na kulluk edeceklerdir. O, bir ve tektir. Bilesin ki, babam benden daha hayırlıydı. Annem de benden daha hayırlıydı. Kardeşim de benden daha hayırlıydı. Benim, onların ve her Müslüma-nın Rasûlullah'a uyması gerekir. Rasûlullah'da uyulacak güzel bir örnek vardır. Canım kardeşim! Allah adına sana yemin veriyorum, sakın ölümümden sonra elbiseni yırtmayasm ve benim için yüzünü tırmala-mayasın. Ölecek olursam "Vay başıma, eyvah bana!" demeyesin." Böyle diyerek halamı teselli ettikten sonra elinden tutup yanıma getirdi ve çıkıp arkadaşlarının yanma gitti. Çadırlarını, ipleri birbirlerine girecek şekilde birbirlerine yaklaştırmalarını ve düşmanın bir yönden başka cihetlerden gelmesine imkan vermemelerini söyledi. Çadırlarını sağlarına sollarına ve arka taraflarına bırakmalarını emretti. Akşam olunca hep birlikte namaz kıldılar, geceyi namaz, istiğfar, dua ve niyazla geçirdiler. Düşman muhafizlarının atları onların arka taraflarında dolaşıyorlardı. Bu muhafizların komutanı Uzre b. Kays el-Ahmesî idi. Babam Hüseyin, şu ayet-i kerimeyi okuyordu:

"İnkâr edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Biz onlara ancak günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz. Küçültücü azab onlaradır. Allah, inananları sizin durumunuzda bırakacak değildir. Temizi pisten ayıracaktır."(Âl-i Imrân, 178-179.)

Hz. Hüseyin'in bu ayeti okuduğunu, arkada dolaşmakta olan düşman süvarilerinden biri duydu ve şöyle dedi: "Ka'be'nin Rabbme yemin ederim ki temiz olanlar biziz. Allah bizi sizden ayıracaktır.

Ben onu tanıdım. Zeyd b. Hudayr'a dedim ki:

- Bu adamın kim olduğunu biliyor musun?
- Hayır.
- Bu, Ebu Harb es-Sübay'i Ubeydullah b. Şümeyr'dir. Bu çok gülen ve atılgan bir adamdı. Said b. Kays, bazen onu çadırında ahkoyardı. Onun böyle demesi üzerine Ye/id b. Husayn, ona şu karşılığı vermişti:
- Ey fasık, sen ne zaman temiz adamlardan oldun ki?
- Sen kimsin, vay senin haline!
- Ben Yezid b. Husayn'ım!
- Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Ey Allah'ın düşmanı, sen mahvoldun artık! Niçin öldürülmeni istiyorsun? Belanı mı istiyorsun?
- Ey Ebu Harb, büyük günahlarından tevbe etsene. Allah'a yemin ederim ki, temiz olanlar biziz, pis olanlarsa sizlersiniz.
- Evet ben de bunlara şahit olanlardanım. Vay sana beni tanıman sana yetmedi mi? (Karşımdan çekip gitsene!) Bu karşıhkîı konuşmalardan sonra etrafimızda gözcülük yapan müfrezenin komutanı Uzre b. Kays, Ebu Harb'ı oradan kovdu. O da çekip

gitti.
Ömer b. Sa'd, arkadaşlarına cuma günü (veya cumartesi günü) ki bu aynı zamanda aşure günü idi, sabah namazını kıldırdıktan sonra savaşa hazırlandı. Hz. Hüseyin de otuz iki süvari ve kırk piyadeden ibaret olan arkadaşlarına namaz kıldırdı. Sonra namazgahtan ayrılarak saf halinde dizdi. Sağ cenaha Zübeyr b. Kayn'ı, sol cenaha da Habib b. Mu-tahhan komutan yaptı Sancağını da kardeşi Abbas b. Ali'ye verdi. Kendi hareminin de bulunduğu çadırları arka tarafa aldı. Hz. Hüseyin, geceden emir verdi, çadırlarının arka taraflarına hendek kazdırdı. Hendeklere ot, tahta ve kamış doldurttu. Sonra bu dolguları ateşledi ki arkadan herhangi bir düşman askeri çadırlara ^elme imkanını bulamasın.
Öte yandan Ömer b. Sa'd' da kendi askeri birliğinin sağ cenahına Amr b. Haccac ez-Zebidf yi, sol cenahına da Şimr b Zilcevşen'i komutan yaptı. Şimr b. Zilcevşen'in asıl adı, Şurahbil b. AVer b. Amr b. Muavi-ye'dir. Bu, Beni Debbab b. Kilab kabilesindendir. Ömer b. Sa'd, süvarilerin başına Uzre b. Kays el-Ahmesî'yi, piyadelerin başına da Şebis b. Rib'iyi komutan yapmıştı. Sancağını da azatlısı Verdan'a vermişti. îki taraf orada karşı karşıya gelip durdular. Hz. Hüseyin, arka tarafta kurulu bulunan çadırına gitti. Orada gusül etti, kasık traşı yaptıktan sonra bol miktarda misk süründü. Daha sonra bazı komutanlar da kendi çadırlarına giderek aynı temizliği yaptılar. Birbirlerine dediler ki: "Bu temizliğin vakti midir? Böyle bir temizlik bu zamanda mı yapılır?" Bazıları da: "Bırakın bu tartışmayı vallahi bu temizlik bu saatte boşuna yapılmış değildir."
Yezid b. Husayn da dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, kavmim ne gençlik zamanında, ne de ihtiyarlık zamanında benim boş şeylerden hoşlanmadığımı bilir. Ama Allah'a yemin ederim ki, ben ahirete irtihal edeceğimi ve dostlarıma kavuşacağımı anladım ve bu müjde bana verildi- Allah'a yemin ederim ki, bizlerle iri gözlü huriler arasında sadece şu düşmanların bize saldırıp bizi öldürmelerinden başka engel kalmamıştır. Öldükten sonra dostlarımıza ve hurilere kavuşacağız."
Bundan sonra Hz. Hüseyin, atma bindi, kılıcını eline alıp havaya kaldırarak şu duayı yaparak düşmanın karşısına gitti: "Allah'ım, sen bütün sıkıntılarda benim güvencemsin, bütün zorluklarda benim ümidimsin."
Oğlu Ali de ahmak adında bir ata bindi. Ali, zayıf ve hastalıklıydı. Hz. Hüseyin şöyle seslendi:
"Ey insanlar! Sözümü dinleyiniz ve acele etmeyiniz, size bir öğüt vereceğim" Herkes sustu, onu dinlemeye başladı. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
- Ey insanlar! Benim buraya geliş sebebimi kabul eder ve bana insaflıca davranırsanız çok mutlu olursunuz. Ayrıca sizin de benim aleyhime gidecek bir yolunuz kalmaz. Yok benim özrümü kabul etmeyecek olursanız o zaman siz ve koştuğunuz ortaklar elbirliği edin, yapacağınız iş sonra size bir tasa vermesin. Sonra onu bana uygulayın ve beni ertelemeyin. Çünkü benim dostum, kitabı indiren Allah'tır, O, iyileri dost edinir.
Hz Hüseyin'in bu konuşmasını kardeşleri ve kızları duydukları zaman yüksek sesle ağlamaya başladılar, bunun üzerine Hz Hüseyin Mekke'den çıkıp gelirken beraberinde kadınları getirmeyip Mekke'de bırakmasını tavsiye eden Abdullah b. Abbas'ı hatırlayarak onun için: "Allah, İbn Abbas'ı, rahmetinden uzaklaştırmasın." dedi. Sonra kardeşi Abbas'ı kadınları susturması için gönderdi. Kendisi de İbn Ziyad'm askerlerine kendi faziletini, nesebinin yüksekliğini kadrinin ve şerefinin yüceliğini anlatmaya başladı ve onlara şöyle dedi:
- Kendi kendinize danışın, nefsinizi hesaba çekin, benim gibi biriyle savaşmak size yaraşır mı? Ben, peygamberinizin kızının oğluyum, yeryüzünde benden başka peygamber kızının oğlu yok. Ali benim babamdır, îki kanatlı olup Cennet'te uçmakta olan Cafer, benim amcamdır. Şehitlerin efendisi Hamza, babamın amcasıdır. Rasûlullah (s.a.v.), bana ve kardeşime: "Siz Cennet ehlinin gençlerinin efendilerisiniz." de-miŞti. Eğer bu söylediklerimi tasdik ederseniz bilin ki bu haktır. Vallahi Allah'ın yalana öfke duyduğunu bildiğimden beri asla bilerek yalan söylemiş değilim. Eğer inanmıyorsanız bu durumu Rasûlullahm ashabına sorun. Cabir b. Abdullah'a, Ebu Said'e, Sehl b. Sa'd'a, Zeyd b. Erkam'a Ve Enes b. Malik'e sorun, onlar size anlatsınlar. Yazıklar olsun size! Sız Allah'tan korkmuyor musunuz? Kanımı akıtmanıza bir engel yok dur?"
O esnada Şimr b. Zilcevşen dedi ki:
- Bu adam, Allah'a bir uçurumun kenarında ibadet ediyor, ne dediğini anlamıyorum.
Habib b. Mutahhar da Şimr'e şu karşılığı verdi:
- Allah'a yemin ederim ki ey Şimr, doğrusu sen Allah'a yetmiş uçurumun kenarında ibadet ediyorsun. Bize gelince vallahi biz de onun ne dediğini anlamıyoruz, fakat senin kalbine mühür vurulmuştur."
Bu karşılıklı konuşmalardan sonra Hz. Hüseyin, Şimr ve arkadaşlarına hitaben dedi ki:
- Bırakın da yeryüzünde güven duyabileceğim bir yere döneyim. Onlar da:
- Amcam oğlunun (Yezid'in) hükmüne boyun eğmene ne engel var?" dediler.
Hz. Hüseyin de onlara şu âyet-i kerimeyi okuyarak karşılık verdi:
- Doğrusu ben, hesap verilecek güne inanmayan, böbürlenenlerin hepsinden, benim Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım." (el-Mü'min, 27.) Bundan sonra Hz. Hüseyin bineğini çöktürdü. Ukbe b. Sem'an'a emir verdi. Ukbe de bineğini bir yere bağladı. Sonra Hz. Hüseyin, onlara şöyle dedi:
- Söyleyin bana, sizden bir adam mı öldürdüm ki onun kanım benden talep ediyorsunuz? Yoksa sizden birinin malını mı yedim ki, onun malını benden istiyorsunuz? Yahut sizden birinizi yaraladım mı ki kısas talep ediyorsunuz?" Ancak karşıdakiler ona cevap vermediler. Hz. Hüseyin yine şöyle seslendi:
- Ey Şebis b. Rib'i! Ey Heccar b. Ebcer! Ey Kays b. Eş'as! Ey Zeyd b. Haris! Siz bana: "Meyveler olgunlaştı, bahçeler yeşerdi bize gel, geldiğin takdirde sen düzenli orduların başına geçeceksin." diye mektup yazmadınız mı?

Onlar da böyle mektuplar yazmadıklarını söyleyince Hz. Hüseyin şu karşılığı verdi:
- Sübhanallah! Vallahi siz yazdınız ey insanlar! Eğer benden memnun değilseniz bırakın da geri döneyim.
Kays b. Eş'as dedi ki:
- Amca oğullarının hükümlerine boyun eğsene! Eğer onların hükümlerine boyun eğecek olursan, onlar sana asla eziyet etmeyeceklerdir ve hoşlanmadığın bir muameleyi onlardan görmeyeceksin.
Hz. Hüseyin ona şöyle karşılık verdi:
- Sen kardeşinin kardeşisin. Haşimilerin senden Müslim b-Ukayl'm kanından daha çok kan bedeli talep etmelerini ister inisin? Hayır, Allah'a yemin ederim ki, ben Yezid ve taraftarlarına, alçalmış bir şekilde el uzatmam. Köle gibi onların hükümlerine boyun eğmem.
Karşıdakiler, Hüseyin'e doğru hücuma geçtiler, ancak onlardan otuza yakın süvari Hz. Hüseyin'in tarafına geçti. Onur askerlerine katıldı. Bunlardan biri de İbn Ziyad'm öncü birliklerinin komutanı Hür b. Yezid idi. Yaptıklarından ötürü Hz. Hüseyin'den özür dileyip şöyle dedi:
- Eğer onların niyetlerinin bu olduğunu daha önceden bilseydim,
seninle birlikte Yezid'e giderdik.
Hz. Hüseyin, onun bu mazeretini kabul etti. Sonra Hür, Hz, Hüseyin'in askerleri önüne geçerek Ömer b. Sa'd'a şöyle seslendi:
- Yazıklar olsun size! Rasûlullah (s.a.v.)'m kızının oğlu Hüseyin'in
size teklif ettiği üç şeyden birini, niçin kabul etmiyorsunuz?
Ömerb. Sa'dise:
- Eğer yetki bende olsaydı kabul ederdim, diye karşılık verdi. Hz. Hüseyin'in adamlarından Züheyr b. el-Kayn, silahın kuşanarak at üzerinde ilerledi ve düşmana şöyle hitap etti:
- Ey Kûfeliler! Allah'ın azabından korkun. Müslümamn Müslüman üzerindeki hakkı ona nasihat etmesidir. Biz, şu ana kadar ve aramızda kılıç sözkonusu olmadığı sürece bir tek dinin sahipleri olan kardeşleriz. Fakat aramıza kılıç girecek olursa herşey biter ve bağlarımız kopar. O zaman biz ayrı bir ümmet, siz de ayrı bir ümmet olursunuz. Gerçek şu ki, Allah bizi de sizi de göndermiş olduğu peygamberi Mu-hammed (s.a.v.)'m soyundan gelmiş olan kimselerle imtihan etmiş bulunuyor. Böylece bizim ve sizin ne yapacağımızı görmüş olacak. Sizi Mu-hammed'e yardımcı olmaya ve azgın oğlu azgın olan Ubeydullah b. Zi-yad'a yardım etmemeye çağırıyoruz. Siz, Ubeydullah ile oğlu Ziyad'dan kötülükten başka birşey görmeyeceksiniz. Bunlar gözlerinize mil çeker, ellerinizi ve ayaklarınızı keser, kulaklarınızı ve burunlarınızı kopartır ve sizi hurma dallarına asarlar! Size işkence yaparlar. Sizin ileri gelenlerinizi ve kurrâlarınızı öldürürler. Nitekim Hicr b. Adiy ve arkadaşlarına, Hani b. Urve ve benzerlerine de aynı şeyi yapmışlardır.
Karşı tarafta bulunanlar, ona hakaretler yağdırarak İbn Ziyad'a övgüde bulunduktan ve ona dua ettikten sonra şöyle dediler:
- Allah'a yemin ederiz ki, senin adamını ve onunla birlikte olanları öldürmedikçe buradan ayrılmayacağız.
Bu defa Züheyr, onlara şöyle seslendi:
- Fatıma'nm oğlu sevilmeye ve yardım edilmeye, Sümeyye'nin oğlundan daha layıktır. Siz, onlara yardım etmiyorsanız, onları öldürmekten Allah'ın sizi uzak tutmasını dilerim. Adamı, amcasının oğlu Yezid b. Muaviye ile başbaşa bırakan. Yemin ederim ki, Yezid, siz Hüseyin'i öldürmeden de kendisine itaat etmenizden hoşnut olacaktır.
Bu sözler üzerine Şimr, bir ok atarak şöyle dedi:
- Allah, senin sesini kıssın, sus artık! Fazla konuşarak bizi çok oyaladin.
Züheyr de şu karşılığı verdi:
- Ey topuklarına idrar yapanın oğlu! Ben seninle konuşmuyorum sen bir hayvandan başka biri değilsin. Allah'a yemin ederim ki senin* Allah'ın kitabından iki ayeti bile doğru dürüst bildiğini sanmıyorum! Kıyamet gününde sana rezilliği ve acıklı azabı şimdiden müjdeliyorum.
Şimr, bunun üzerine şöyle dedi:
- Bir saat içerisinde Allah, senin ve arkadaşının canını alacaktır.
- Züheyr de ona:
- Sen, beni ölümle mi korkutuyorsun? Allah'a yemin ederim ki, onunla beraber ölmek sizinle birlikte ebediyen yaşamaktan daha sevimlidir, diye karşılık verdi. Daha sonra sesini yükselterek şöyle dedi:
- Ey Allah'ın kulları! Bu kah yürekli ve ahmak herif, sakın siz dininiz hususunda aldanışa sürüklemesin. Allah'a yemin ederim ki, zürri-yetinin ve ehl-i beytinin kanını akıtanlar, onlara yardımcı olanlar ve onların namuslarım koruyanları öldürenler, Hz. Muhammed'in şefaatine erenieyecektir. Allah seni ıslah etsin! Sen şu adamla (Hz. Hüseyin'le) savaşacak mısın?
- Evet, vallahi onunla yapacağım savaşın en kolay şekli, kellelerin düşmesi ve ellerin kaybedilmesi şeklinde olacaktır.
Hür, Kûfelilerin en bahadırlarmdandı. Hz. Hüseyin'e gidişinden ötürü bazı arkadaşları onu ayıpladılar. O da kendisini ayıplayanlara şu karşılığı verdi:
- Vallahi ben kendimi, Cennet ile Cehennem arasında serbest bırakıyorum. Fakat istersem paramparça edileyim ve ateşlerde yakılayım, hiçbirşeyi Cennet'e tercih edemiyorum.
Böyle dedikten sonra Hür, atını m ahmuzl ayarak Hz. Hüseyin'in yanına gitti ve önce yaptıklarından ötürü ondan özür diledi. Sonra da Kûfelüere şöyle dedi:

- Ey Küfe halkı! Ananız sizi kaybetsin ve sizin kaybınızdan ötürü ağlasın! Siz, Hüseyin'i yanınıza çağırdınız, gelince de onu düşmanına teslim ettiniz. Daha önce onun uğruna canınızı feda edeceğinizi iddia ettiniz. Ama daha sonra onu öldürmek için ona karşı saldırıya geçtiniz. Köpeklerin ve domuzların bile engellenmediği Allah'ın geniş beldelerine yönelmesine engel oldunuz. Köpeklerin ve domuzların dahi içtiği Fırat'ın akar suyunu içmesine mani oldunuz. Oysa onlar, susuzluktan bitap düşmüşlerdir. Vefatından sonra Muhammed'in soyuna ne de kötü davrandınız! Eğer bu yaptıklarınızdan hemen tevbe edip geri dönmezseniz, en büyük susuzluk günü olan kıyamet gününde Allah size su içir-mesin ve sizi susuz bıraksın."
Kûfeli piyadeler, ona mızrak atmaya başladılar. Kendisi de Hz. Hüseyin'in önüne geçti ve Ömer b. Sa'd, ona şöyle dedi:
- Eğer yetki bende olsaydı Hüseyin'in taleplerini kabul ederdim. Ancak onun bu taleplerini Ubeydullah b. Ziyad kabul etmemiştir.
Hür b. Yezid, Kûfelüere hitap etti. Onları azarlayıp kınadı ve hakaret dolu sözler sarfetti. Sonra da şöyle dedi:
- Yazıklar olsun size, Hüseyin'i, kadınlarını ve kızlarını Yahudilerle Hristiyanlann içtiği, sevadın köpekleriyle domuzlarının dillerini sokup içtikleri Fırat'ın suyundan mahrum bıraktınız. O şimdi sizin elinizde esir gibidir. Kendine ne fayda verebiliyor ne de zarar."
Ömer b. Sa'd, ilerledi ve azatlısına: "Ey Düreyd! Sancağını indir" dedi, o da indirdi. Sonra Ömer, yenini sıvadı ve Hz Hüseyin tarafına bir mızrak attı: "Bunlara ilk olarak benim mızrak attığıma şahit olun" dedi, sonra da iki taraf birbirlerine mızrak atmaya başladılar. Ziyad'ın azatlısı Yesar ile Ubeydullah'm azatlısı Salim ortaya çıkarak: "Bizimle müba-reze yapacak kimse yok mu?" diye seslendiler. Ubeydullah b. Ömer el-Kelbî, Hz. Hüseyin'den izin aldıktan sonra bunlara karşı çıktı, önce Ye-sar*ı, sonra da Salim'i öldürdü. Fakat Salim, bir darbe vurarak Ubeydullah'm sol elinin parmaklarını uçurdu. Abdullah b. Havze adında biri saldırıya geçerek Hz. Hüseyin'in önüne gelip durdu ve şöyle dedi:
- Ey Hüseyin! Sana Cehennem ateşini müjdeliyorum.
- Yalan söyledin. Aksine ben, Rahim, şefaatleri kabul eden ve emirlerine uyulan bir rabbin huzuruna gidiyorum. Aslında Cehennem ateşine layık olan sensin!
Anlatıldığına göre o adam dönüp gittikten sonra atı onu yere firlattı, yere düşerken ayaklarından biri üzengiye takıldı. Hz. Hüseyin, ona kim olduğunu sorunca: "Ben İbn Havze'yim." dedi. Hz. Hüseyin de elini kaldırıp: "Allah'ım, bunu Cehenner ateşine çek!" diye dua etti. İbn Havze de Hz. Hüseyin'in böyle dua etmesine öfkelendi ve atını bir su kanalına sürdü. Ayağı atının üzengisinin birinde takılı olduğu halde atıyla ilerledi fakat atından düştü. Düşerken de baldırı, bacağı ve ayağı koptu, diğer taraû ise atın kolanlarına asılı kaldı. Ölünceye kadar atı onu sürükledi. Hangi taşın önünden geçiyorsa atı onun başını taşa çarpıyordu. Böylece ölüp gitti.
Ebu Mihnef, Ebu Cenab'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Aramızda Abdullah b. Nümeyr diye bilinen ve Beni Uleyr kabilesinden olan bir adam vardı. Küfe'de yerleşmiş, Ca'd kuyusu denen yerde Hemedanlıla-nn yaşadığı mahallede bir ev satır almıştı. Yanında Nemir b. Kasıt kabilesinden olan karısı da vardı. İnsanların Hz. Hüseyin'le savaşmak üzere hazırlandıklarını gördü ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, ben müşriklerle savaşmaya tutkuluyum. Ümid ederim ki, Rasûlul-lah'm kızının oğluyla omuz omuza vererek şu zalimlerle cıhad etmek, üklerle cihad etmekten daha faziletli olacaktır ve Allah katında da çok sevap kazanmama vesile olacaktır." Hazırlıkları görünce karısının yanına gitti, niyetini ona anlattı. Karısı da ona şöyle dedi: "isabet ettin. Allah sana doğru yolu göstersin. Beni de yanında götür." Abdullah, karısını alıp geceleyin Kûfe'den çıktı. Hz. Hüseyin'in yanına vardı. Düşman tarafindaki Yesar ile Salim mübareze için ortaya çıkıp adam istediklerinde işte bu Abdullah, onlara karşı çıkmak için Hüseyin'den izin istediğinde Hz. Hüseyin ona baktı. Esmer tenli, uzun boylu, sağlam pazulu ve omuzları arasındaki mesafenin uzun olduğunu gördü. Onun için "Öyle sanıyorum ki, ortaya çıkan bu iki mübarizin hakkından gelecektir." dedi ve ona: "istersen karşılarına çık." diye izin verdi. Abdullah da ortaya çıktı. Yesar ile Salim ona sordular:
- Sen kimsin?
Abdullah, nesebini onlara anlatınca onlar:
- Biz seni tanımıyoruz, senden daha iyi biri karşımıza çıksın, dediler. Ancak Abdullah bundan sonra Yesar'a bir darbe indirdi. Yesar, sanki birgün önce ölmüş gibi oldu. Yesar'm işini bitirmekte iken İbn Zi-yad'ın azatlısı Salim ona saldırdı ve ona: "İbn Ziyad'ın kölesi sana yetti." diye ünledi. Abdullah farkına varmadan Salim onun üzerine atıldı. Sağ eline bir darbe vurunca Abdullah'ın parmakları uçtu. Fakat Abdullah, sonra ona hücum etti. Onu vurup öldürdü ve şu şiiri okudu:
"Eğer beni tanımıyorsanız bilin ki ben İbn Kelb'im.
Nesebim budur, evim, Uleym mıntıkasındadır. Soyum da budur.
Ben, öfke ve mürüvvet sahibi bir adamım.
Sıkıntı anında böğürmem, ben -ey Ümmü Vehb!- bunlara önden darbe vuracağıma sana söz vermişim.
Öyle bir darbe ki, Rabbe inanan bir gencin darbesidir."
Karısı Ümmü Vehb, eline bir direk alarak kocası Abdullah'ın yanına geldi ve ona: "Anam babam sana feda olsun. Muhammed aleyhisselamm zürriyeti olan bu temiz insanlar uğruna savaş." dedi, ancak kocası Abdullah ona doğru gitti ve kadınların yanma dönmesini emretti, fakat karısı Ümmü Vehb elbisesinden tutup çekerek ona şöyle çıkıştı:
- Bırak seninle beraber olayım. Öte yandan Hz. Hüseyin, Ümmü Vehb'e şöyle seslendi: "Kadınların yanına dön, onlarla beraber otur. Kadınların savaşma yükümlülükleri yoktur." Bu buyruk üzerine Ümmü Vehb, diğer kadınların yanına döndü.
O gün iki taraf arasında çokça teke tek döğüşler yapıldı. Zafer, Hz. Hüseyin'in tarafına gülünısüyordu, çünkü kuvvetliydiler.

Canlarını fedadan çekinmiyorlar di, kılıçlarından başka kendilerini koruyacak bir-şey yoktu. Bazı komutanlar, bu duruma son vermesi için Ömer b. Sa'd'a tavsiyede bulundular. İbn Ziyad, askerlerinin sağ cenah komutam Amr b. Haccac saldırıya geçti ve şöyle dedi:
- Dinden çıkan ve Cemaattan ayrılanları öldürün. Hz. Hüseyin de ona şöyle karşılık verdi:
- Yazıklar olsun sana ey Haccac! insanları bana karşı mı kışkırtıyorsun? Biz mi dinden çıkmışız? Dine bağlı kalan yoksa sen misin? Ruhlarımız bedenimizden ayrıldıktan sonra hangimizin Cehennem ateşine girmeye layık olduğunu anlayacaksınız.
Bu saldırıda Müslim b. Avsece öldürüldü. Bu zat, Hz. Hüseyin'in adamları arasında öldürülen ilk kişi oldu. Hz. Hüseyin yanma gidip ona rahmet diledi. Son nefesini vermekteydi. Habib b. Mutahhar ona: "Sana Cennet'i müjdeliyorum." deyince o zayıf bir sesle: "Allah sana hayır müjdelesin." karşılığım verdi. Sonra Habib, ona şöyle dedi: "Senden sonra Ölüp sana kavuşacağımı bilmeseydim yapacağın vasiyeti mutlaka yerine getirirdim." Müslim, Habib'e şu karşılığı verdi: "Şunun (Hüseyin'in) uğruna Ölmeyi sana vasiyet ediyorum." Sonra Şimr b. Zilcevşen, sol cenahtaki askerlerle Hz. Hüseyin'e saldırdı Ancak süvarileri Hz. Hüseyin'i şiddetle savundular, onun uğruna kendilerini feda edercesine çarpıştılar. Şimr, Ömer b. Sa'd'a haber göndererek piyade okçular göndermesini istedi. O da onlara 500 kadar okçu gönderdi. Gelen okçular, Hz. Hüseyin'in adamlarının atlarına ok attılar. Atları öldürdüler. Böylece Hz. Hüseyin'in süvarileri piyade kaldılar. Hür b. Yezid'in atını öldürdüklerinde Hür, atından indi. Kılıcını eline alarak bir arslan gibi savaştı. Savaşırken de şu şiiri okuyordu.
"Atımı öldürseniz de ben Hür'ün oğluyum. Yeleli ve kırıcı arslandan daha cesaretliyim."
Anlatıldığına göre Ömer b. Sa'd, Hüseyin ve adamlarına ulaşmaya engel olan çadırların yıkılmasını emretti. Hz. Hüseyin'in adamları da çadırları yıkmaya çalışanları öldürmeye başladılar. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd, çadırların yakılmasını emretti. Hz. Hüseyin de: "Bırakın yaksınlar, yakılan çadırları aşıp bize ulaşmalarına imkan yok." dedi. Şimr b. Zilcevşen (Allah ona lanet etsin), Hz. Hüseyin'in çadırına yaklaştı. Çadıra bir mızrak sapladı ve: "Bana ateş getirin ki bu çadırı, içindekilerle birlikte yakayım." dedi. Çadırdaki kadınlar çığlık atarak dışarı çıktılar. Hz. Hüseyin, Şimr'e: "Allah'da seni ateşle yaksın." diye beddua etti. Şebis b. Ribi, mel'un Şimr'e gelip şöyle dedi: "Senin bu sözlerinden daha çirkin bir söz, bu yaptığından daha çirkin bir iş ve bu tutumundan daha çirkin bir tutum görmüş değilim. Sen kadınları mı korkutmak istiyorsun?" Şimr, utanıp geri döndü.
Humeyd b. Müslim dedi ki: "Ben Şimr'e şöyle dedim: "Fesübhanal-lah! Böyle yapmak sana yaraşmaz. Sen iki kötülüğü birden mi kendi üzerinde toplamak istiyorsun? Hem Allah'a yaraşır bir azab olan ateşle ^sanları azablandırmak, hem de kadınları ve çocukları öldürmek işine Çalışıyorsun! Allah'a yemin ederim ki, sadece erkekleri öldürmekle de emîrini memnun edebilirsin."
Ben kendisine böyle deyince Şimr, benim kim olduğumu sordu. Ben de kendisine "Kim olduğumu sana bildirme-yeceğim." dedim. Çünkü kendisine kim olduğumu bildirdiğim takdirde beni tanımasından ve bu yüzden de sultanın yanında bana kötülük yapmasından korktum."
Züheyr b. el-Kayn, Hz. Hüseyin'in birkaç adamıyla Şimr b. Ziîcev-şen'e saldırdı. Onu bulunduğu yerden geriletmek mecburiyetinde bıraktı ve Şimr'in adamlarından Ebu Azze ed-Debabfyi öldürdü. Hz. Hüseyin'in adamlarından biri öldürüldüğü takdirde -sayılarının azlığından dolayı- saflarında boşluk meydana geliyordu ama -sayılarının çokluğu sebebiyle- tbn Ziyad'm adamlarından biri öldürüldüğü takdirde bu anlaşılmıyor ve saflar arasındaki boşluk belli olmuyordu. Öğle vakti olduğunda Hz. Hüseyin: "Bunlara söyleyin de biz namaz kıhncaya kadar savaşa ara versinler." dedi. Ancak. Kûfelüerden biri, onların bu teklifine: "Bu isteğinizi kabul etmeyeceğiz." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Habib b. Mutahar ona: Yuh sana! Sizin bu türn isteklerinizi kabul ediyoruz, ama siz Rasûlullah (s.a.v.)'m ailesinin böyle isteklerini kabul etmiyorsunuz. Bu olacak şey midir?" dedi ve onlarla şiddetlice savaştı. Nihayet Beni Akfan kabilesinden olup İbn Ziyad'm askerleri arasında bulunan Budeyl b Sureym adındaki birini öldürdü. Öldürürken de şu şiiri okuyordu:
"Ben Habibim, babam Mutahhar'dır. Savaşçı bir kahramandır. Savaş ateşi de alevlenmektedir.
Sizin sayınız daha çok, teçhizatınız bol,
Ama biz sizden daha vefalı ve sabırlıyız.
Bizim hüccetimiz, sizinkinden daha üstün ve daha haklıdır.
Hüccetimiz, sizinkine nisbetle daha kalıcı ve daha temizdir."
Bundan sonra Beni Temim kabilesinden biri, Habib'e saldırıp mız-rakladı ve Habib yere düştü. Habib, ayağa kalkıp gitmek istediğinde Husayn b. Nümeyr onun başına kılıçla vurdu ve Habib yere düştü. Beni Temin kabilesinden olan adam gelip Habib'in başını koparark İbn Zi-yad'a götürdü. Habib'in oğlu babasının kesik başını görünce tanıdı ve onu götürmekte olan adama: "Babamın başını bana ver ki defnedeyim." dedi. Sonra ağlamaya başladı. Bu çocuk büyüyüp kuvvetlendiğinde yegane amacı, babasının katilini öldürmek oldu. Mus'ab b. Umeyr zamanında bu çocuk, Mus'ab'm askerleri arasına girdi. Babasının katilini çadırında, öğle istirahatına çekilmiş vaziyette görünce, kılıcıyla vurup öldürdü.
Ebu Mihnef, Muhammed b. Kays'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Habib b. Mutahhar öldürüldüğü zaman Hz. Hüseyin âdeta yıkıldı ve:
"Ey nefsim sabret." dedi. Hür de, Hz. Hüseyin'e şu şiirle karşılık verdi:
"Ben ölmeden senin öldürülmeyeceğine yemin ettim.
Bu gün ben düşmana hücum etmedikçe öldürülemeyeceğim.
Onlara kesici darbelerle kılıç sallayacağım.

Onlara karşı yorgun düşmeyecek ve onları ihmal etmeyeceğim."
Bundan sonra Hür ile Züheyr düşmana saldırdılar. Bunlardan biri hamle yapıp karşı tarafın askerleri arasına dalınca diğeri bir başka hamle yaparak onu kurtarıyordu. Bunu bir süre böyle devam ettirdiler. Daha sonra birkaç piyade, Hür b. Yezid'in üzerine atılıp onu öldürdü. Ebu Sümame es-Saidî, kendisinin düşmanı olan amcasının oğlunu öldürdü. Daha sonra öğle namazını kıldılar. Hz. Hüseyin, onlara bu namazı korku namazı suretinde kıldırdı. Öğleden sonra çarpışmalarını devam ettirdiler. Çarpışma oldukça şiddetli idi. Hz. Hüseyin'in önde gelen güçlü adamları, kendisini müdafaa ettiler. Züheyr b. el-Kayn da Hz. Hüseyin'in önünde düşmana karşı şiddetli bir savaş verdi. Hz. Hüseyin'in bazı adamlarına oklar isabet etti. Bunlar, onun önünde yere düşüp canlarım verdiler. Züheyr de şu şiiri okuyordu:
"Ben Züheyr'im, el-Kayn'm oğluyum. Size karşı Hüseyin'i kılıçla koruyorum."
Bundan sonra Züheyr, elini Hz. Hüseyin'in omuzuna vurup şöyle dedi:
"Hidayete ermiş ve hidayete erdiren bir kimse olarak ilerle. Bu gün peygamber dedenin huzuruna varacaksın. Hasanla, Ali Murtaza ile, iki kanatlı yiğit (Cafer) ile. Allah'ın yaşayan şehit aslanı (Hamza) ile karşılaşacaksın."
Kesir b. Abdullah eş-Şabî ile Muhacir b. Evs, Züheyre saldırarak onu öldürdüler.
Hz. Hüseyin'in adamları arasında Nafi b. Hilal el-Cemelî de vardı. Bu şahıs, oklarının üzerine kendi adım yazdırmıştı. Bu ok zehirli idi. Okunu düşmana fırlatırken şöyle diyordu:
"Oklarımın ucunu işaretleyerek atıyorum. Bedbahtlığı, nefse fayda vermez. Ben Cemeliyim, ben Ali'nin dinindenim."
Bu zat, Ömer b. Sa'd'm -yaraladıkları hariç- oniki adamını öldürdü. Sonra kendisi vuruldu ve kolları kırıldı. Kendisini esir aldılar. Ömer b. a ^'m yanma götürdüler. Ömer ona şöyle dedi:
Yuh sana ey Nafi! Kendine niçin böyle yaptın?
- Rabbim ne istediğimi biliyor. Allah'a yemin ederim ki, askerlerinizden -yaraladıklarım hariç- oniki kişiyi öldürdüm. Bu yaptığımdan ötürü de kendimi ayıplamıyorum. Eğer kollarım ve bileklerim kırılmasaydı beni esir alamazdınız.
Şimr, Ömer b. Sa'd'a şöyle dedi:
- Bunu öldür.
- Sen getirdin, istersen sen öldür.
Şimr kalktı, Nafi'in kılıcını üzerinden aldı, Nafi, ona şöyle dedi:
- Allah'a yemin ederim ki ey Şimr, eğer sen Müslümanlardan olsaydın, bizim kanlarımızla Allah'ın huzuruna çıkman, senin için büyük bir vebal olurdu. Ölümümüzü kendi yaratıklarının en şerlisinin eline bırakan Allah'a hamd olsun.
Bundan sonra Şimr, Nafiyi öldürdü. Daha sonra Şimr, birçok adamla birlikte Hz. Hüseyin'in tarafına doğru hamle yaptı. Az kalsın Hz. Hüseyin'e ulaşacaklardı. Hz. Hüseyin'in adamları bunların çok sayıda askerle üzerlerine hamle yaptıklarım kendilerinin de ne Hz. Hüseyin'i, ne kendi canlarını korumaya güç yetiremeyeceklerini görünce, artık Hz. Hüseyin'in uğruna ölmek için yarışmaya başladılar. Uzre el-Gifaifnin oğulları Abdurrahman ile Abdullah gelip Hz. Hüseyin'e şöyle dediler:
- Ey Abdullah'ın babası! Sana selam olsun, artık karşımızdaki düşman bizi senin yanına gelmek zorunda bıraktı. Biz de senin uğruna savaşmak ve seni korumak istedik.
Hz. Hüseyin de:
- Size merhaba. Bana yaklaşın, dedi. Onlar da Hz. Hüseyin'in yanına yaklaştılar. Onun yakınında düşmanla savaşmaya başladılar, savaşırken de şöyle diyorlardı:
- Beni Gifar, Handef ve Beni Nizar kabileleri gerçekten bilirler ki biz, olanca öfkemizle ve keskin kılıçlarımızla facirler topluluğuna vuracağız.
Ey millet! Meşrefi yapısı kılıçlarınız ve hattar markalı süngülerinizle seçkinlerin oğlunu (Hüseyin'i) koruyun ve savunun.
Hz. Hüseyin'in adamları daha sonra birer, ikişer yanma geldiler. Onun önünde savaşıyorlardı. O da onlara dua ediyor ve şöyle diyordu: "Allah, size takva sahibi kimselere verilen mükafatın en güzelini versin." Onlar Hz. Hüseyin'e selam verip savaşmaya başladılar. Nihayet öldürüldüler. Sonra Abis b. Ebi Şebib gelip Hz. Hüseyin'e şöyle dedi:
- Ey Abdullah'ın babası! Allah'a yemin ederim ki yeryüzünde uzak yakın hiçbir kimse, senin kadar benim yanımda kıymetli değildir. Eğer bu zulmü ve Öldürülmeyi kendi canımdan ve kanımdan daha kıymetli olan birşeyle senden savup uzaklaştırabilşeydim mutlaka yapardım. Selam sana ey Abdullah'ın babası. Senin yolunda olduğuma şahid ol.
Böyle dedikten sonra alnı yaralı vaziyette kılıcını çekmiş olarak ilerledi insanların en yiğitlerindendi, şöyle ünledi:
- Teke tek gelin, mübarezeye yok musunuz?
Onu tanıdılar ve uzaklaştılar. Sonra Ömer b. Sa'd, kendi adamlarına: "Onu taşlayın, taşlayarak öldürün." diye emir verdi. Her taraftan ona taş attılar, bu durumu görünce zırhını ve miğferini attı. Sonra da düşmana saldırdı. Allah'a yemin ederim ki, onun 200'den fazla adamı önüne katıp sürdüğünü gördüm. Sonra her taraftan ona saldırdılar ve nihayet öldürüldü. Allah ona rahmet etsin, kesik başı birkaç adamın elindeydi. Hepsi de onu ben Öldürdüm, diye iddia ediyordu. Bunlar Ömer b. Sad'a gittiler Ömer onlara: "Bu hususta tartışmayın. Çünkü onu bir tek adam öldürmüş değildir." dedi ve onları birbirinden ayırdı.
Sonra Hz. Hüseyin'in adamları, onun Önünde savaşmaya başladılar. Hepsi vurulup yok oldular. Yanında sadece Süveyd b. Amr b. Ebi Muta el-Hasamî kaldı. Hz, Hüseyin'in taraftarlarından öldürülen ilk kişi, oğlu Aliyyü'l-ekber oldu. Aliyyü'l-Ekber'in annesi Leyla binti Ebi Mürre b. Urve b. Mesud es-Sakafî'dir. Aliyyü'l-Ekber'i, Mürre b. Munkiz b. Numan el-Abd vurup öldürdü. Çünkü Aliyyü'l-Ekber, babası Hüseyin'i -vücudunu siper ederek- koruyordu. Ali b. Hüseyin şöyle diyordu:

"Ben, Ali'nin oğlu Hüseyin'in oğluyum.
Allah'ın Beyt'ine yemin olsun ki, biz peygambere daha yakınız.
Allah'a yemin ederim ki, nesebi belirsiz bir kimse bize emirlik yapamaz.
Bu gün babamı nasıl koruduğumu göreceksiniz."
Mürre onu yaralayınca etrafım birkaç adam çevreledi ve onu kılıçlarıyla param parça ettiler. Hz. Hüseyin de bu durumu görünce şöyle dedi:
"Ey oğulcuğum, seni öldüren kavmi Allah kahretsin! Onlar, Allah'a ve O'nun yasaklarını çiğnemeye karşı ne kadar da cüretlidirler. Senden sonra dünyanın ne kıymeti var!" O esnada güzelliği güneşi andıran bir kadm çıkıp şöyle dedi: 'Vay kardeşime! Vay kardeşimin oğluna!" Bu katim, Hz. Ali'nin ve Hz. Fatıma'mn kızları Zeynep idi. Zeynep, yerde yatmakta olan kardeşi oğlunun üzerine kapanıp ağlamaya başladı.
Hz. Hüseyin de gelip Zeyneb'in elinden tuttu ve onu alıp çadıra götürdü. Oradan alıp kendi çadırına götürmelerini de yanındakilere em-retti. Bundan sonra Abdullah b. Müslim b. Ukayl öldürüldü. Ondan sonra da Abdullah b. Cafer'in oğulları Avn ile Muhammed, bunlardan sonra Ukayl b. Ebi Talib'in oğulları Abdurrahman ile Cafer, bunlardan sonra ûa Hz. Hasan'm oğlu Kasım öldürüldü.»
Ebu Mihnef, Fudayl b. Hadic el-Kindî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Yezid b. Ziyad, iyi ok atan biriydi. Bu, Ben Behdele kabilesinin Ebu Şa'sa el-Kinanî künyesi ile tanınıyordu. Gelip Hz. Hüseyin'in önünde diz çöktü ve yüz ok attı. Attığ oklardan sadece beş tanesi yere düşmedi. Ok atma işini tamamladıktan sonra: "Anladım ki ben beş kişiyi öldürmüşüm." dedi ve şu şiiri okudu:
"Ben Yezid'im, ben Muhacirim,
Yokuş aşağı koşmakta olan güçlü aslandan daha cesaretliyim,
Rabba and içerim ki ben Hüseyin'e yardımcıyım,
Sa'd oğlunu terkedip göçmüşüm."
Dediler ki: Hüseyin uzun birgün bekledi. Yalnız başınaydı. Yanına gelen herkes: "Onu Öldüren ben olmayayım. Öldürülmesi işine ortak olmayayım." diyerek geri dönüyordu. Nihayet Beni Bedda kabilesinden Malik b. Beşir adında biri geldi. Hz Hüseyin'in başına bir kılıç vurdu, başını kanattı, başında bir bornoz vardı. Bornoz parçalandı, başı yaralandı. Bornozun içi kanla doldu. Hz. Hüseyin, kendisini vuran Malik'e şöyle beddua etti: "Bu bornozun parasiyle dilerim ki hiç birşey yiyemiye-sin ve içemiyesin ve Allah, seni zalimlerle birlikte hasretsin."
Bundan sonra Hz. Hüseyin, bu bornozunu çıkarıp attı ve bir sarık getirilmesini istedi. Getirilen sarığı başına taktı.»
Ebu Mihnef, Humeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Yüzü ay parçasını andıran bir genç, elinde kılıcı olduğu halde yanımıza geldi. Üzerinde bir gömleği ve izan vardı. Ayakkabılarından birinin -yanılmıyorsam sol ayakkabısının- bağı kopmuştu. Ömer b. Sa'd b. Nüfeyl el-Ezdî: "Vallahi buna saldıracağım." deyince ben ona dedim ki: "Sübha-nallah! Şu çocuğu ne diye öldüreceksin? Çevrelerinde yatmakta olan insanları öldürmüş olman sana yeter."
Ömer: "Vallahi buna saldıracağım." dedi ve çocuğa bir darbe vurunca çocuk çığlık atarak "Ey amca!" diye bağırdı. Hz. Hüseyin de kükremiş aslan gibi Ömer b. Sa'd'a saldırdı. Ömer'e bir kılıç darbesi vurdu, ancak Ömer pazusunu kendine siper etti. Hz. Hüseyin de pazusunu dirsek yanından kesti. Sonra çığlık atarak uzaklaştı. Kûfelilerin süvarileri Ömer'i Hz Hüseyin'den kurtarmak için hamle yaptılar. Fakat atlılar ile karşı karşıya gelince atlar onun üzerinden geçti ve onların ayakları altında ölünceye kadar çiğnenip durdu. Ortalığın tozu bulutu gidince Hz. Hüseyin, o gencin yanı başına gidip durdu. Genç ayaklarını kontrol ediyor, Hz. Hüseyin de ona şöyle diyordu: "Seni bu hale getirenler, Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar. Kıyamet gününde bunlann hasmı senin deden olacaktır." Daha sonra Hz. Hüseyin, sözlerine şunları ekledi:
"Allah'a yemin ederim ki, sen amcanı çağınrken amcanın bu çağırman üzerine hemen gelmemesi yahut gelip de sana bir faydasının dokunmaması ona çok ağır geldi. Andolsun bugün, zalimi çok, yardımcısı az olan bir gündür." Daha sonra onu göğsü üzerinde taşıdı, çocuğun ayaklan sanki yerde sürükleniyordu. Hz. Hüseyin, onu götürüp Öldürülen oğlu Aliyyü'l-Ekber'in ve diğer aile efradının yanına bıraktı. O çocuğun kim olduğunu sorduğumda bana, onun, "Hasan'ın oğlu Kasım" olduğunu söylediler.»
Hani b. Sebit el-Hadremî dedi ki: Hüseyin'in öldürüldüğü günde ben de orada hazırdım. On kişinin onuncusuydum, hepimiz süvari idik. Hüseyin ailesinden bir genç, çadırlardan çıktı. Elinde bir çubuk vardı. Üzerine bir gömlek giyinmiş, etrafına peştemal sarmıştı, ürkekti. Sağa ve sola bakıyordu, korku içindeydi. Kulaklannda birer inci vardı. Sağa sola dönüp bakarken bu inci taneleri de sallanıyordu. Bir süvari ona hamle yaptı. Yanına yaklaştığında bir kılıç darbesiyle onu paramparça etti.
Hişam es-Setunî dedi ki: "O genci öldüren, Hani b. Sebit idi. Ancak onu öldürdüğünden dolayı kınanmaktan korktuğu için kendinden bahsetmedi ve onu öldüreni isim vermeksizin anlattı."
Sonra Hz. Hüseyin yoruldu. Çadınnın kapısına oturdu. Çocuklarından Abdullah, kendisine getirildi. Onu kucağına aldı, Öpüp koklamaya başladı, onunla vedalaştı. Ailesine vasiyetini yaptı. İbn Mukidu'n-Nar adında Beni Esed kabilesinden birisi, bir ok atarak o çocuğu Öldürdü. Hz. Hüseyin, çocuğun kanım avuçlayıp semaya savurdu ve şöyle dedi: "Ey Rabbim! Eğer semadan bize yardım göndermiyorsan bari bu yardımı daha hayırlı bir yere gönder ve bizim için zalimlerden intikam al."
Abdullah b. Ukbe el-Genevî, Hz. Hüseyin'in oğlu Ebu Bekir'e bir mızrak atarak onu da öldürdü. Sonra Hz. Ali'nin oğulları Abdullah, Ab-bas, Osman, Cafer ve Muhammed de öldürüldüler. Bunlar, Hz. Hüseyin'in kardeşleriydiler. Hz. Hüseyin, son

derece susamıştı. Gidip Fırat suyundan içmek istedi, ancak ona engel olduklan için bunu da yapamadı. Suya yaklaştığı anda Husayn b. Temim adında birisi, bir mızrak atarak çenesine isabet ettirdi ve onu bulunduğu yere yıktı. Hz. Hüseyin, bu mızrağı çenesinden çekip çıkannca kan fışkırdı. Fışkıran kanı avucuyla toplayıp semaya yükselti. Sonra savurdu. Şöyle beddua etti: "Allahım, sen bunlann sayısını biliyorsun, bunlan teker teker öldür ve yeryüzünde bunlardan hiç kimseyi bırakma." Onlara pek çok beddualar etti.

Hz. Hüseyin susamışken kendisine ok atan adam, kısa bir süre sonra öyle bir hale geldi ki ne kadar su içerse içsin, susuzluğunun gitmesi imkansız oldu. Bazen içmesi için süt ve su serinletilip soğutuluyor, sonra kendisine içiriliyordu, ama bir türlü susuzluğu giderilemiyordu. "Yazıklar olsun size, bana su verin, susuzluk beni öldürecek." diyordu. Kısa bir süre sonra karnı deve karnı gibi şişip çatladı.

Diğer taraftan Şimr b. Zilcevşen, yaklaşık on kişilik bir grup Ue Hüseyin'in kaldığı yere geldi. Kendisi ile eşyalan arasında kalınca Hz. Hüseyin onlara şöyle seslendi: "Yazıklar olsun size! Sizler dinine bağlı ve kıyamet gününden korkan kimseler olamıyorsanız bari soylu ve hür kimseler gibi olun. Eşyamı ve ailemi azgınlarınızdan ve cahillerinizden koruyun."

Şimr: "Senin bu istediğin yerine getirilecektir ey Fatıma'nm oğlu." diye cevap verdi. Sonra onu kuşattılar. Şimr, onu öldürmeleri için adamlarını teşvik etti. Ebu'l-Cenub ona: "Hüseyin'i sen niye öldürmüyorsun?" deyince Şimr: "Bana mı söylüyorsun?" diye sordu. O da: "Sen bunu bana mı dedin?" dedi ve ikisi bir süre birbirlerine sövdüler. Yiğit bir adam olan Ebu'l-Cenub dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, şu mızrakları senin gözlerine saplamaya karar verdim." Bunun üzerine Şimr oradan ayrılıp gitti.

Sonra Şimr, beraberinde birkaç savaşçı ile geldi. Çadırının yanında Hz. Hüseyin'i çembere aldı. Yaranda onu koruyacak kimse yoktu. Çadırlardan ay yüzlü bir genç koşarak geldi. Kulaklarında inci küpeler vardı. Hz. Ali'nin kızı Zeyneb onu geri çevirmek için geldi, ama geri çeviremedi. Bu genç, amcası Hüseyin'i savunmaya başladı. Şimr'in adamlarından birisi, ona bir kılıç darbesi vurdu. Eliyle kendini korumaya çalıştı, ancak kılıç onun elini derisine kadar kesti. Genç adam: "Ey babacığım!" diye feryat etti. Hz. Hüseyin de ona şöyle dedi: "Ey oğulcuğum, sevabını Allah'tan bekle, sen salih atalarına kavuşacaksın." Sonra her taraftan düşman askeri Hz. Hüseyin'e saldırdı. O da sağa sola kılıcıyla hücum ediyordu. Oğlağın aslandan kaçışı gibi ondan kaçıyorlardı. Kızkardeşi Zeyneb çadırdan çıktı, şöyle dedi: "Keşke gök yere düşse." Ömer b; Sa'd gelince Zeyneb ona dedi ki "Ey Ömer! Abdullah'ın babası Hüseyin'in senin gözlerinin önünde öldürülmesine razı olacak mısın?" Zeyneb'in bu sözleri üzerine Ömer'in gözlerinden yaşlar aktı, sakalına döküldü, yüzünü çevirip gitti. Sonra Hz. Hüseyin'i öldürmeye kimse yanaşmadı. Nihayet Şimr b. Zilcevşen şöyle bağırdı: 'Yazıklar olsun size! Bu adamı ne diye bekletiyorsunuz? Onu öldürün ananız sizi kaybetsin."

Şimr'in bu çağrısı üzerine adamlar, Hz. Hüseyin'e saldırdılar, onu Zür'a b. Şerik et-Temimî -sol omuzuna ve ensesine vurduğu darbelerle-öldürdü. Sonra düşman askerleri Hz. Hüseyin'in yanından ayrılıp gittiler. Vüfcudu ağırlaşmış olup yere düşmek üzereydi, daha sonra Sinan b. Ebi Amr b. Enes en-Nehaî gelerek ona bir mızrak darbesi vurdu ve yere düşürdü. Boğazlayıp başını kopardı ve kopardığı başı Havla b. Yezid'e verdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'i, Şimr b. Zel-cevşen öldürmüştür. Mezhiç kabilesinden bir adamın öldürdüğünü veya onu Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın öldürdüğünü ifade eden bazı rivayetler de vardır. Aslında o müfrezenin komutanı Ömer b. Sa'd idi. Bu sağlam bir rivayet değildir. Birinci rivayet meşhurdur. Abdullah b. Am-mar dedi ki: "Vallahi Hüseyin gibi çocukları ve arkadaşları öldürülüp de üzerine çokça adamın saldırdığı başka bir kimse görmedim. Bu durumda onun kadar yürekli ve metanetli bir kimse de görmedim. Allah'a ye-
uin ederim ki, ondan önce ve sonra onun gibisini asla görmüş değilim." Ömer b. Sa'd, Hüseyin'e yaklaştı. Zeyneb, Ömer'e dedi ki: "Ey Ömer! Abdullah'ın babası Hüseyin'in senin gözlerin önünde öldürülmesine razı olacak mısın?" Zeyneb'in bu sözleri üzerine Ömer b. Sa'd ağladı ve oradan ayrılıp gitti.

Ebu Mihnef, Humeyd b. Müslim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hüseyin, şöyle diyerek düşman askerlerine saldırıyordu "Beni Öldürmek için mi hep birlikte üzerime saldırıyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki, benden sonra öldüreceğiniz adamlar arasında beni öldürdüğünden ötürü Allah'ın daha çok gazablanacağı bir kimseyi öldüremeyeceksiniz. Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Allah, sizin bu hakaretleriniz sebebiyle beni şereflendirecektir. Bunu ümid ediyorum ve sonra da benim intikamımı farkında olmaksızın sizlerden alacaktır. Allah'a yemin ederim ki, eğer beni öldürürseniz, Allah azabınızı aranıza düşürecek ve aranızda iç savaş çıkacak, birbirinizin kanını akıtacaksınız. Sonra yine Cenâb-ı Allah, sizden vazgeçmeyecek, nihayet size en acıklı azabı kat-kat çektirecektir."

Hz. Hüseyin, o gün uzun uzadtya bekledi, eğer karşı taraf onu öldürmek isteseydi öldürebilirlerdi. Ancak onlardan bazıları, Hz. Hüseyin'i öldürdüğü takdirde kendisine kan davası açılacağından korkuyordu. Bu sebeple onu başkalarının öldürmesini istiyorlardı. Kendileri sorumluluk altına girmek istemiyorlardı. Bir ara Şimr b. Zilcevşen, bağırarak: "Daha ne diye bu adam bekletiyorsunuz, Öldürün!" diye bağırdı. Bunun üzerine Zür'a b. Şerik et-Temimî ilerledi, Hz. Hüseyin'in omuzuna bir kılıç darbesi vurdu, sonra Sinan b. Enes b. Amr en-Nehaî gelip ona bir mızrak darbesi vurdu. Hz. Hüseyin yere yığılınca Sinan onun başını koparark Havla b. Yezid'e teslim etti.

Ibn Asakir, Şimr b. Zilcevşen'in biyografisinden bahsederken babası Zilcevşen'in kadri yüce bir sahabe olduğunu ve adının Şurahbil olduğunu söylemiştir. Babasının adının Osman b. Nevfel olduğunu söyleyenler de vardır. Anlatıldığına göre babasının adı îbn Evs b. AVer el-Anairi ed-Dababî'dir. Debab, Kilab kabilesinin bir koludur. Şimr, Ebu Sabiğa künyesi ile çağırılırdı.

îbn Asakir, daha sonra Muhammed b. Amr b. Hasan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kerbela da Hz. Hüseyin'le beraberdik

Şimr b. Zil-çevşen'e bakıp şöyle dedi: Allah ve Rasûlü doğru söylediler. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ben sanki alaca bir köpeği görür gibi oluyo-rura- ki, o köpek, benim ehl-i beytimin kanını yalıyor." Lanetli Şimr alacalıydı.
Hz. Hüseyin'i öldürmelerinden sonra Sinan ile başkaları onun eşyalarını yağmalayıp götürdüler. Düşmanları, onun mallarım ve eşyaları-nı Paylaştılar. Çadırındaki eşyaları da ganimet edindiler. Öyle ki, kaklarının üzerindeki temiz elbiseleri de alıp götürdüler.»
Ebu Mihnef, Cafer b. Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir-"Öldürüldüğü zaman Hz. Hüseyin'in vücudunda otuz üç mızrak darbesi
ve otuzdört kılıç darbesi gördük. Şimr b. Zilcevşen, Zeynel Abidin'i öldürmek istedi. Zeynel Abidin hasta ve küçük bir çocuktu. Ancak arkadaşlarından biii olan Humeyd b. Müslim, onu bundan men etti. Ömer b Sa'd şöyle dedi: "Sakın Hüseyin'in kadınlarının yanma hiç kimse gitmesin ve şu çocuğu da hiç kimse öldürmesin. Bunların eşyalarını almışsa-nız geri verin." Allah'a yemin ederim ki, onların eşyalarından hiçbirini hiçbir kimse geri vermedi. Zeynel Abidin de Ömer b. Sad'a şöyle dedi: "Allah sana hayır mükafat versin, senin bu sözünle Allah kötülükleri benden uzaklaştırdı. Kimse bana kötülük yapamadı."
Anlatıldığına göre daha sonra Sinan b. Enes, Ömer b. Sad'm çadırının kapısına gelerek yüksek sesle şöyle demiştir:
"Haydi atıma altın ve gümüş yükle, Çünkü ben o büyük efendiyi öldürdüm. Anası ve babası itibariyle en hayırlı insanı, Nesebi itibariyle en soylu olanı öldürdüm,"
Ömer b. Sa'd, Sinan'ı kasdederek: "Onu yanıma getirin." diye emir verdi. Sinan içeri girince Ömer, onu kırbaçlayarak şöyle dedi: "Yuh sana! Sen delisin. Allah'a yemin ederim ki, bu söylediklerini İbn Ziyad duyacak olursa mutlaka boynunu vurur."
Yanma geldiğinde köle olduğunu söyleyen Ukbe b. Seman'a, Ömer b. Sa'd lütufta bulunarak onu azad etti. Onlar arasında ondan başka kurtulan olmadı. Muratla b. Yemane de bir sır verdi. İbn Ziyad, ona da lütufta bulundu.
Hz. Hüseyin'in adamlarından yetmiş iki kişi öldürüldü. Ğadiriyeli-ler, bir gün sonra onları defnettiler. Bunlar, Beni Esed kabilesinden idiler.
Sonra Ömer b, Sa'd, emir verdi. Hüseyin'in, atların ayaklan altında çiğnetilmesin! istedi ve bu isteğini yerine getirtti. Fakat bu rivayet sahih değildir, doğrusunu Allah bilir.
Ömer b. Sa'd'ın adamlarından da seksensekiz kişi öldürülmüştü.
Muhammed b. Hanefîye'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Hüseyin'le beraber onyedi erkek öldürüldü. Bunların hepsi de Fatıma evladı idi."
Rivayete göre Hasan-ı Basrî de şöyle demiştir: "Hüseyin'le beraber on altı erkek öldürüldü ki, bunların hepsi onun ehl-i beytindendi, o gün yeryüzünde onların benzerleri yoktu."
Başkaları dediler ki:Hüseyin'le beraber çocuklarından, kardeşlerinden ve ehl-i beytinden yirmiüç erkek öldürüldü. Hz. Ali'nin çocuklarından öldürülenler şunlardı: Cafer, Hüseyin, Abbas, Muhammed, Osman ve Ebu Bekir.
Hz. Hüseyin'in öldürülen çocukları şunlardı: Aliyyü'l-Ekber, Abdullah.
Hz. Hüseyin'in kardeşi Hasan'ın öldürülen çocukları da şunlardı: Abdullah, Kasım ve Ebu Bekir.
Abdullah b. Cafer'in öldürülen çocukları da şunlardı: Avn ve Muhammed.
Ukayl'm öldürülen çocukları şunlardı: Cafer, Abdullah ve Abdur-rahnıan. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ukayl'm oğlu Müslim daha Önce Kûfe'de öldürülmüştü. Bunlar, Ukayl'm oğullarıydılar. Bir de iki torunu Öldürülmüştü. Abdullah b. Müslin b. Ukayl ve Muhammed b. Ebi Said b. Ukayl. Böylece Ukayl'm evladından Öldürülenlerin sayısı altıyı bulmuştu. Bunla hakkında şairin biri şöyle demişti:
"Ali'nin öldürülen dokuz çocuğuna ve Ukayl'm öldürülen altı çocuğuna ağla.
Peygamber, onların Gavder'de öldürüleceklerini söyledi. Düşmanlar, parlak ve keskin kılıçlarla onlara hücum ettiler."
Kerbela'da, Hz. Hüseyin'le birlikte öldürülenler arasında süt kardeşi Abdullah b. Bakter de vardı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, daha önce öldürülmüştü. Hz. Hüseyin, onu bir mektupla Kûfelilere gönderdiğinde İbn Ziyad, hücum ederek onu öldürmüştür.
Kerbela'da Ömer b. Sa'd komutasındaki Kûfelilerden de yaralananlar dışında seksensekiz kişi öldürülmüştü. Ömer b. Sa'd bunların cenaze namazını kılıp defnetmişti. Anlatıldığına göre Ömer b. Sa'd, on süvariye emir vererek Hüseyin'i bunların atlarının ayaklarının altında çiğnetmiş ve yere yapışacak hale getirmişti. Ayrıca aynı gün başının koparılarak Havla b. Yezid el-Esbahî vasıtasıyla İbn Ziyad'a götürülmesi talimatını da vermişti. Havla gittiğinde sarayın kapısının kapalı olduğunu görmüş, bunun üzerine evine giderek Hüseyin'in başını evinde bulunan bir leğenin altına koymuş, yatağına girmiş ve Nevvar binti Malik adındaki karısına şöyle demişti: "Sana dünyanın zenginliğini getirmiş bulunuyorum." Karısı: "Getirdiğin şey nedir?" diye sorunca, Havla: "Hüseyin'in başını getirdim." demiş. Bunun üzerine karısı: "Herkes altın ve gümüş getirirken sen bana Rasûlullah (s.a.v.)'ın kızının oğlu Hüseyin'in başım getiriyorsun. Allah'a yemin ederim ki, ben seninle artık hiçbir zaman aynı yatağı paylaşmayacağım." dedi ve yataktan çıkıp gitti. Havla da Beni Esed kabilesinden olan ikinci karısını yatağa çağırdı. Karısı gelip yatınca dedi ki: "Vallahi ben şu leğenden göğe kadar yükselen bir nura uzun süre bakıp durdum, daha sonra etrafında kanat çırpan bembeyaz kuşlar gördüm."
Sabah olunca Havla, Hz. Hüseyin'in kesik başını alıp ibn Ziyada go-
türdü. Kafalar, huzuruna götürüldüğünde İbn Ziyad, durup baktı. Orada Hz. Hüseyin'in diğer adamlarının da kesik başları vardı. Meşhur rivayete göre yetmişiki kesik baş oraya götürülmüştü. Yani Hz. Hüseyin'in öldürülen adamlarının başları

koparılıp İbn Ziyad'a getirilmişti İbn Ziyad da daha sonra bu kesik başları Şam'da bulunan Muaviye oğlu Yezid'e gönderdi.
İmam Ahmed b. Hanbel, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hüseyin'in başı Ubeydullah b. Ziyad'a getirildi. O da bu kesik başı bir leğene koydu. Üzerine çizgi çizmeye başladı, güzelliğ hakkında bir-şeyler söyledi, ehl-i beyt içinde Rasûlullah'a en çok benzeyen, Hz. Hüseyin idi, yüzünde dövmeler vardı."
Tirmizî, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İbn Ziyad, Hz. Hüseyin'in kesik başına elindeki değneği vurdu ve burnuna çarparak: "Bunun gibi güzel birini görmedim.' dedi.»
Bezzar, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hüseyin'in kesik başı Ubeydullah b. Ziyad'a getirildiğinde o, elindeki değnekle onun ön dişlerine vurup -yanılmıyorsam- "çok güzel biri" dedi. Ben de kendisine dedim ki: "Vallahi ayıp, böyle yapma, zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m, senin değnekle vurduğun ağzı öptüğünü gördüm." Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyad geri çekildi.»
Ebu Mihnef, Humeyd b. Müslim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Sa'd, beni çağırdı. Allah'ın kendilerine nasip ettiğ fethi ve kendisinin afiyette oluşunu kendilerine müjdelemem için beni ailesine gönderdi. Ben de gittiğimde îbn Ziyad'm halkla meclis kurup oturmakta olduğunu gördüm. Başka yerden gelen heyetlerde yanında idiler. Yanına girenlerle birlikte ben de girdim. Hz. Hüseyin'in kesik başının önünde olduğunu gördüm. Elindeki değnekle bir süre onun ön dişlerine vurdu. Zeyd b Erkam da ona şöyle dedi: "Kırbacını şu iki dişin üzerinden kaldır, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m dudaklarım şu iki diş üzerinde gördüm, bunları öpüyordu." Böyle dedikten sonra yaşlı bir adam olan Zeyd b. Erkam, hıç-kıra hıçkıra ağlamaya başladı. îbn Ziyad, ona dedi ki: "Allah, senin gözlerini ağlatsın. Allah'a yemin ederim ki, sen aklı gitmiş bunak bir ihtiyar olmasaydın boynunu vururdum." Onun böyle demesinden sonra Zeyd b. Erkam, kalkıp oradan gitti. Giderken de insanlar dediler ki: "Vallahi Zeyd b. Erkam, öyle bir söz söyledi ki, eğer îbn Ziyad duysaydı onu mutlaka öldürürdü."
Ben de onun ne söylediğini orada bulunanlara sordum, dediler ki: Zeyd, yanımızdan geçerken şöyle diyordu: Bir köle, Allah'ın kullarına hükümdar oldu. Onları Acemlerin çocukları gibi evlat edindi. Ey Arap topluluğu! Bu günden sonra siz kölesiniz. Fatıma'nm oğlunu öldürdünüz. Mercane'nin oğlunu başınıza emir yaptınız. O, seçkinlerinizi öldürüyor, şerlilerinizi de köle edinecektir. Zillete razı olanlar, Allah'ın rahmetinden mahrum kalsınlar, onlara lanet olsun.»
Tirmizî, Amnıare b. Umeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ubeydullah b. Ziyad ile arkadaşlarının başları getirildiğinde Küfe mescidinin avlusuna kondu. Ben de oraya vardım. Orada toplanan halk: "Geldi geldi." diyorlardı. Baktım ki bir yılan, kesik başların arasında dolaşıyor. Nihayet gelip Ubeydullah b. Ziyad'm burun deliklerinden birine girdi. Bir süre bekledikten sonra çıkıp gitti, gözden kayboldu. Sonra orada bulunanlar "İşte geldi, işte geldi." dediler. Yılan aynı hareketi iki veya üç defa tekrarladı."
îbn Ziyad, Hüseyin'in kesik başının Kûfe'ye getirilmesinden sonra insanların camide toplanmaları için duyuru yaptırdı. Duyuru yapıldıktan sonra insanlar camide toplandılar. İbn Ziyad, minbere çıktı. Allah'ın kendilerine nasib ettiği zaferi ve hakimiyetleri ellerinden almak isteyip ülke birliğini bozmak isteyen Hüseyin'in öldürülmesini anlattı. Abdullah b. Afif el-Ezdî kalkıp ona şöyle çıkıştı:
- Yazıklar olsun sana ey İbn Ziyad! Peygamberlerin çocuklarını öldürüyorsunuz ama Sıddikiler gibi konuşuyorsunuz.
İbn Ziyad, emir verdi ve Abdullah b. Afif öldürülüp darağacma asıldı. Sonra emir verdi, Hüseyin'in kesik başı getirilip Küfe sokaklarında dolaştırıldı. Sonra da bu kesik başı, diğer arkadaşlarının kesik başlarıyla birlikte Zahr b. Kays refakatinde Şam'da bulunan Muaviye oğlu Yezid'e gönderdi. Zahr'm beraberinde bir süvari gurubu da vardı. Bu grupta Ebu Bürde b. Avf el-Ezdî, Tarık b. Ebi Zabyan el-Ezdî de vardı. Bunlar yola çıktılar. Kesik başların tamamım Muaviye oğlu Yezid'e götürdüler.
Hişam, Himyerli Gaz b. Rebia el-Cüreşfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah'a yemin ederim İd, Zahr b. Kays kesik başları getirirken ben de Şam'da Muaviye oğlu Yezid'in yanında idim. Zahr içeri girdi, Ye-zid ona şöyle dedi:
- Hey, arkanda ne haberler var?
- Ey mü'minlerin emin, sana müjdeler olsun. Allah sana fetih nasib etti, zafer ihsan etti. Ali oğlu Hüseyin, aile efradından onsekiz ve taraftarlarından da altmış kişi ile üzerimize geldi. Biz de karşılarına dikildik. Teslim olmalarını ve vali Ubeydullah b. Ziyad'ın hükmüne boyun eğmelerini talep ettik. Aksi takdirde kendileriyle savaşacağımızı söyledik. Ama onlar savaşmayı tercih ettiler. Biz de gün doğuşu ile birlikte üzerlerine hamle yaptık. Her taraftan onları kuşattık. Nihayet kılıçlarımız onların birçok başlarını aldı. Artık sağa sola kaçışıyorlar, sığınak arıyorlardı. Önümüzden kaçıp tepelere tırmanıyor, çukurlara gizleniyorlardı, tıpkı güvercinin şahinden kaçışı gibi önümüzden kaçıyorlardı Allah'a yemin ederim ki, koyunlar gibi boğazlandılar, ya da istirahat uykusundaki kimseler gibi kendilerini yakalayıp öldürdük, baştan sona onları kırıp geçirdik. İşte bedenleri çıplak, elbiseleri birbirine dürül-müş, yanakları tozlanıp topraklanmış, güneş onları eritiyor, rüzgar üzerlerinden esip geçiyor. Kartallarla akbabalar sürü halinde üzerlerini bulut gibi kaplıyor.
Adamın bu konuşması karşısında Muaviye oğlu Yezid'in gözleri yaşardı ve şöyle dedi:
- Hüseyin'i öldürmeksizin de bana itaatte bulunmanıza razı olurdum. Allah, Sümeyye'nin oğluna lanet etsin. Ama vallahi ben Hüseyin'in yanında olsaydım, onu affederdim. Allah, Hüseyin'e rahmet etsin."
Hüseyin'in kesik başını getiren adama Yezid birşey vermedi. Hüseyin'in kesik başı önüne konulduğunda Yezid şöyle dedi: "Ama vallahi ben senin yanında olsaydım seni öldürmezdim." Böyle dedikten sonra şair Hüseyin b. Hammam el-Mürî'nin şu

şiirini okudu:
"Bizim nazarımızda aziz olan adamların başlarını gövdelerinden ayırıyorlar
Onlar daha asi ve daha zalimdirler."
Ebu Mihnef, Ebu Cafer el-Absfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «O esnada Mervan'm kardeşi Yahya b. Hakem kalkıp şöyle bir şiir okudu:
"Alçak soylu İbn Ziyad'a yakın, Kalabalık asker Tafîa yakındı. Sümeyye'nin soyu artık toprak gibidir. Mustafa ailesininse bugün soyu tükendi."
Bunu duyan Yezid, Yahya'nın göğsüne vurarak "Sus!" diye emretti.»
Şiîlerden Muhammed b. Hamid er-Razî, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Hüseyin'in kesik başı getirilip Önüne bırakıldığında Yezid, şu beyitleri okudu:
"Ah keşke atalarım, Bedir'de Hazreçlilerin mızrakların ve darbelerin karşısındaki paniklerini müşahede etselerdi.
O zaman tekbir getirirler, sevinçlerinden ve bizden de tekbir getirmemizi isterlerdi. Sonra da bana: "Mübarek olsun, artık gözyaşlarını akıtma." derlerdi.
O zamanki ağıllarının avlusunda anlattılar ve Abdüleşel kabilesine seher vakti Ölüm gitmişti.
Biz sizin eşrafınızın çoğunu öldürdük ve Bedir'in eğriliğini düzelttik- Artık siz de kendinize gelip düzelin."
Mücahid dedi ki: Yezid, bu sözünde münafiklık etmiştir. Allah'a yemin ederim ki tekrar yemin ederim ki, onun askerlerinden herbiri mutlaka onu bu hususta ötürü ayıplayıp kınamıştır. Âlimler, daha sonra Hz. Hüseyin'in kesik başının akibeti hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Ziyad'm, bu kesik başı, Şam'da bulunan Yezid'e gönderip göndermediği hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi gönderildiğini, kimi de gönderilmediğini söylemiştir ama kuvvetli rivayete göre kesik baş, Şam'da bulunan Yezid'e îbn Ziyad tarafından gönderilmiştir. Bu hususta birçok rivayetler de varid olmuştur, doğrusunu Allah bilir. Ebu Mihnef, Kasım b. Bahit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Hüseyin'in kesik başı, Muaviye oğlu Yezid'in önüne bırakıldığında elindeki bir değnekle onun ağzına vurdu. Sonra da şöyle dedi: "Bizimle şunun arasında geçen hadise, tıpkı Husayn b. Hammam el-Mürrî'nin tasvir ettiği gibidir;
"Bizim nazarımızda aziz olan adamların başlarım gövdelerinden ayırıyorlar.
Ama onlar, daha asi ve daha zalim idiler."
Yezid'in elindeki kırbaçla Hz. Hüseyin'in kesik başının ağız kısmına vurması üzerine orada bulunan Ebu Berze el-Eslemî Yezid'e şöyle dedi:
"Allah'a yemin ederim ki senin şu kırbacın, Rasûlullah (s.a.v.)'m öpüp emdiği bir ağza vurmuştur, dikkat edesin! Bu adam, kıyamet gününde huzur-u mahşere gelirken şefaatçisi Muhammed olacaktır. Sen oraya gelirken senin şefaatçin ise İbn Ziyad olacaktır." Ebu Berze, böyle dedikten sonra oradan ayrılıp gitti.
Süfyan dedi İd: Aldığım habere göre bu hadisenin peşi sıra Husayn, şöyle bir şiir okudu:
"Sümeyye'nin nesli çakıl taşlan sayısınca çoğaldı. Rasûlullah'ın kızının nesli ise artık yoktur."
Hz. Hüseyin'in diğer zevceleri ve aile efradına gelince, Ömer b. Sa'd, onları koruyup muhafaza edecek birini başlarına tayin etti. Sonra onları develerinin üzerindeki mahfelerine bindirerek yola çıkarttı. Savaş yerinden geçtiklerinde Hz. Hüseyin ile arkadaşlarının cesetlerim gördüklerinde kadınlar yüksek sesle ağlamaya ve feryadü figan etmeye başladılar. Zeyneb de kardeşi Hüseyin'e ve aile efradına ağlamaya ve şöyle demeye başladı:
"Ya Muhammed, ya Muhammed! Allah sana rahmet etsin, gökteki melekler de senin için mağfiret dilesinler. İşte Hüseyin çölde yatıyor kana bulanmış, organları paramparça olmuş, ya Muhammed! Kızların esir düşmüş, zürriyetin öldürülmüş, üzerlerinden saba rüzgarı esiyor "
Zeyneb'in bu ağıdı üzerine Allah'a yemin ederim ki, orada bulunan dost düşman herkes ağladı.
Kurva b. Kays dedi ki: Hüseyin'in ve arkadaşlarının geride kalan kadınları, cenazelerin yanından geçirilirlerken feryad etmeye ve yanaklarına vurmaya başladılar. O güne kadar hiçbir kadının o kadar güzel ve asil bir hareketini görmüş değildim. Allah'a yemin ederim ki onlar aslanlardan daha güzeldiler. Daha sonra onlar, Kerbela'dan götürülerek Küfeye ulaştırıldılar. İbn Ziyad, onlara ikramda bulundu. Nafaka ve-elbiselerini eksiksizce verdi. Diğer ihtiyaçlarını da karşıladı. Fatı-ma'nın kızı Zeyneb, en kötü kılıkla içeriye girdi, cariyeleri etrafında idiler, kılığı tamamen değişmişti. Ubeydullah, b. Ziyad'm yanma girdiğinde Ubeydullah, onun kim olduğunu sordu, ancak Zeyneb onunla konuşmadı. Cariyelerinden biri: "Bu Fatıma'nm kızı Zeyneb'tir." deyince Ubeydullah b. Ziyad şöyle dedi:
- Sizi rezil rüsvay eden, sizi öldüren ve efsanenizin de asılsız olduğunu ortaya çıkaran Allah'a hamd olsun.
- Muhammed vasıtasıyla bize ikramda bulunan ve bizi tertemiz yapan Allah'a hamd olsun. Durum senin dediğin gibi değildir. Aksine fâsık adam, rezil rüsvay olur. Facir ve günahkar da yalan söyler, yalancılığı ortaya çıkar.
- Allah'ın sizin aileye neler yaptığını görmedin mi?
- Ölüm, onların kaderlerine yazılmıştı. Mezarlarına gitmek için savaş alanına çıktılar. Allah, onlarla seni mahşer günü karşı karşıya getirecek, senin kendilerine karşı haksız olduğunu Allah'ın huzurunda ifade edecek ve aleyhine deliller ileri süreceklerdir.
Zeyneb'in bu konuşması üzerine îbn Ziyad öfkelendi ve onu dövmek için yekindi, ancak Amr b. Hırris, ona şöyle dedi:
"Allah, emiri ıslah etsin. Bu, bir kadındır. Kadm, konuşmasından ötürü cezalandırılır mı hiç? O söylediği sözden dolayı

sorgulanmaz ve yaptığı kötülükten ötürü de kınanmaz."
Ebu Mihnef, Said'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İbn Ziyad, Hüseyin'in oğlu Ali'ye bakınca muhafızına: "Git, şu çocuğu yakala. Eğer buluğa ermiş ise onu götürüp, boynunu vurun." diye emir verdi. Muhanz gidip Ali'yi yakaladı, eteğini kaldırdı: "Evet, buluğa ermiş!" deyince îbn Ziyad: "Götür ve boynunu vur!" dedi. Ah de ona dedi ki: "Eğer seninle şu kadıncağızlar arasında bir yakınlık varsa kendilerine muhafızlık edecek birini onlarla beraber gönder." İbn Ziyad da ona:
"Sen gel!" dedi ve onu kadınlarla beraber gönderdi.»
Ebu Mihnef, Humeyd b. Müslim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hüseyin'in oğlu Ali huzura getirilip kendisine takdim edildiği zaman ben de îbn Ziyad'ın yanında idim. İbn Ziyad, ona sordu:
- Adın ne senin?
- Ben, Hüseyin oğlu Ali'yim.
- Allah, Hüseyin oğlu Ali'yi öldürmedi mi?
Ali sustu. îbn Ziyad, ona dedi ki:
- Niçin konuşmuyorsun, neyin var senin?
- Benim Ali adında başka bir kardeşim vardı. İnsanlar, onu öldürdüler.
- Hayır, Allah onu öldürdü.
Ali sustu, cevap vermedi. İbn Ziyad, ona dedi ki:
- Niçin konuşmuyorsun, neyin var senin?
- Ali ona şu ayetlerle karşılık verdi: "Allah, öleceklerin ölümleri
anında ruhlarını alır.'W%ümer,42.) "Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan
ölmeZ."(Âl-i Imrfln, 1.45.)
- Vallahi sen de o öleceklerden birisin, vay senin haline! Bakın bakalım bu çocuk buluğa ermiş midir? Vallahi öyle sanıyorum ki, bu artık erkekleşmiştir.
îbn Ziyad'm bu emri üzerine Mürri b. Mead el-Ahmerî gidip Ali'nin eteğini kaldırıp baktı ve: "Evet, buluğa ermiş" di. Bunun üzerine îbn Ziyad:
- Onu Öldür, diye emir verdi. Hüseyin'in oğlu Ali de:
- Peki, bu kadınların bekçiliğini kim yapacak, bunların işiyle kim uğraşacak? diye sordu. Halası Zeyneb de ona sarıldı. îbn Ziyad'a da şöyle dedi:
- Ey îbn Ziyad! Bize yaptıkların yeter artık. Bizim kanımızı içmekten doymadın mı? Bizden kimi hayatta bıraktın?
Böyle deyip yeğeni Ali'ye sarıldı, onu kucaklayarak ve şöyle dedi:
- Ey İbn Ziyad! Allah aşkına eğer sen mü'min bir kimse isen bunu öldürdüğün zaman beni de onunla birlikte öldür.
Hz. Hüseyin'in oğlu Ali de îbn Ziyad'a şöyle dedi:
- Ey İbn Ziyadi Eğer seninle.bu kadınlar arasında bir akrabalık bağı varsa, bunlarla beraber takvalı bir erkeği de refakatçi olarak gönder ki İslâm adabına uygun olarak kendilerine refakat etsin.
İbn Ziyad, onlara bir süre dikkatle baktı. Sonra yanındaki meclis arkadaşlarına baktı ve şöyle dedi:
- Hayret ediyorum, bu akrabalık bağına! Vallahi öyle anlıyorum ki, eğer Ali'yi öldürecek olursam bu kadm da onunla beraber ölmeyi candan isteyecektir. Madem böyle, çocuğu bırakın.
Böyle dedikten sonra Ali'ye dönüp: "Haydi kadınlarınızla beraber sen de git" dedi.
Daha sonra İbn Ziyad, emir verdi. Hz. Hüseyin'in kadınları, çocukları ve kızları hazırlanarak Yezid'e gönderildiler. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin ellerini zincire vurup boynuna bağlamalarını da emretti. Hepsini Muhakkir b. Salebe el-Aizî ve lanetli Şimr b. Zilcevşen'le beraber gönderdi. Onlar, Yezidin kapısına vardıklarında Muhakkir b. Salebe yüksek sesle: "Ben Muhakkir b. Salebe'yim. Mü'minlerin emiri nerede? Ona alçak ve facirleri getirdim." diye bağırdı. Yezid de ona şöyle cevap verdi: "Muhakkir'm annesi, Muhakkir kadar şerli ve alçak birini doğurmuş değildir."
Kesik başlar ve kadınlar yanma götürüldüğünde Yezid, Şamlıların eşrafını yanma davet etti ve onları çevresine oturttu. Sonra. Hüseyin'in oğlu Ali ile Hüseyin'in diğer çocuklarını ve kadınlarını yanma çağırdı. Bunlar yanına geldiler, meclistekiler onlara bakıyorlardı. Yezid, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye dedi ki:
- Ey Ali, baban akrabalık bağlarını kopardı, hakkımı tanımadı, hükümdarlığımı elimden almak istedi ve Allah, gördüğün şeyleri onun başına getirdi.
Ali de ona şu âyet-i kerime ile cevap verdi:
"Yeryüzüne ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce o, kitapta bulunmasm."(el-Hadîd, 22.)
Yezid, oğlu Halid'e: "Buna cevap ver." dedi, ancak Halid ne cevap vereceğini bilemedi. Bunun üzerine Yezid ona: "Şöyle de" diye emir verdi: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, ellerinizle işlediklerinizden dolayıdır. O, yine de çoğunu affeder."(cş-Şûrii, so.)
Yezid, bir süi'e sustu. Sonra kadınların ve çocukların getirilmesini istedi. Onları çok çirkin bir halde gördünce: "Allah, İbn Mercane'yi kahretsin. Eğer onunla bunlar arasında akrabalık bağı olsaydı, bunlara acı-saydı, böyle yapmazdı. Bu şekilde bana

göndermezdi." dedi.»
Ebu Mihnef, Hz. Ali'nin kızı Fatıma'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Yezid'in huzuruna oturduğumuzda Yezid bize acıdı, lütufta bulundu ve bize bir şeyler verilmesini emretti. Sonra Şamlılardan kırmızı tenli bir adam kalkıp Yezid'e şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, şu kadını (yani beni) bana ver." Ben de parlak yüzlü bir kadındım. O adamın böyle demesi karşısında sarsılıp korktum ve beni onlara vermesinin caiz olacağını zannettim. Benden daha büyük ve akıllı olan kızkardeşim Zeyneb'in eteğine sarıldım, ama o bunun caiz olmayacağım biliyordu ve o adama dedi İd: "Vallahi yalan söyledin ve alçaldm. Bu ne sana, ne de Yezid'e caiz olmaz." Yezid öfkelendi ve ablam Zeyneb'e şöyle dedi:
- Yalan söyledin, vallahi bu benim için caizdir. Eğer almak istersem kızkardeşini alırım.
- Hayır, asla olmaz. Meğer ki dinimizden çıkıp başka bir dine giresin
Bunun üzerine Yezid, öfkelenip ayağa kalkmak istedi. Sonra ablama şöyle dedi:
- Bana böyle mi mukabelede bulunuyorsun? Aslında senin baban
ve kardeşin dinden çıkmışlardı.
- Sen, baban ve deden; Allah'ın, babamın, kardeşimin ve dedemin
dini ile hidayet buldunuz.
- Ey Allah'ın düşmanı, sen yalan söyledin.
- Sen, mü'minlerin eminsin. Hakimiyeti elinde tutuyorsun, Zalim
olarak sövüyorsun ve hükümdarlığına güvenerek bizi eziyorsun.
Allah'a yemin ederim ki Yezid utanır gibi oldu ve sustu. Sonra o Şamlı adam kalkıp şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, bu kadını bana hibe et.
Yezid ona şu karşılığı verdi:
- Defol! Allah sana bir ölüm hibe etsin."
Sonra Yezid, Hz. Hüseyin'in kadınlarım, kızlarını ve çocuklarını Medine'ye güvenilir bir adamla birlikte göndermesi için Numan b. Be-şir'e emir verdi. Yanlarına adam ve at da verdi. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali de onlarla beraber olacaktı. Daha sonra Yezid, kadınları hilafet makamındaki haremliğe yerleştirdi. Orada misafir etti. Muaviye ailesinin kadınları ağlayıp Hz. Hüseyin'e matem tutarak onları karşıladılar. Bu matem üç gün sürdü. Yezid, öğle ve akşam yemeklerini mutlaka Hz. Hüseyin'in oğlu Ali ile Ömer'i yanına alarak yiyiyordu. Bir gün Yezid, çok küçük yaşta olan Hüseyin oğlu Ömer'e şöyle dedi: "Oğlum Halid'le vuruşmaya var mısın?" Böyle yapmakla Yezid, onunla şakalaşmak ve oynamak istiyordu. Ömer: "Bana ve ona birer bıçak ver ki, onunla vuruşayım." dedi. Yezid, onu alıp bağrına bastı ve: "Bu, benim öteden beri tanıdığım bir tabiattı, yılan yılandan başka birşey doğurur mu?"
Yezid, Hüseyin ailesini uğurlarken onlarla vedalaştı ve Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye şöyle dedi: "Allah, Sümeyye'nin oğluna lanet etsin. Vallahi ben senin babanın yanında bulunsaydım ve o benden birşey isteseydi, mutlaka kendisine verirdim ve çocuklarımdan bir kısmının Ölümü pahasına da olsaydı gücümün yettiği kadarıyla onu ölüme karşı korurdum, ama gördüğün gibi Allah takdirini yerine getirdi." Böyle dedikten sonra Yezid, onlara yol azığım ve ihtiyaçlarını verdi, ayrıca çok miktarda para ve elbise de verdi. Onları götüren adama da kendilerine iyi davranmasını emredip şöyle dedi: "İhtiyaç duyacağın herşeyi bana mektupla bildir."
Hz. Hüseyin'in aile efradını Medine'ye götürmekte olan adam, onlardan uzakta yürüyordu. Ancak kendisine baktıklarında bir ihtıyaçla-fl ocuğunu anlayıp yanlarına geliyor ve hizmetlerini görüyordu. Bu halde onları Medine'ye kadar götürdü. Hz. Ali'nin kızı Fatıma diyor ki:
Ben ablam Zeyneb'e şöyle dedim: "Bizimle beraber gelen bu refakatçi adam bize çok iyi davrandı. İstersen buna bir ikramda bulunalım." Ablam dedi ki: "Vallahi yanımızda kendisine verecek birşey yok. Ancak zi-netlerimizi verebiliriz" Ben de aynı görüşe katıldım. Bileziklerimi ve pâzûbendimi, ayrıca ablamın da bilezik ve pazubendini alıp o adama gönderdik. Özür dileyerek: "Bize güzelce refakat ettiğinden ötürü sana bu mükafatı veriyoruz." dedik. Adam bize şu karşılığı verdi: "Eğer ben size dünyalık için refakat etmiş olsaydım, bana verdiğiniz bu mücevheratta, beni fazlasıyla memnun edecek dünyalık vardır, ama vallahi ben bunu sırf Allah rızası için ve sizin Rasûlullah (s.a.v.)'a akrabalığınızdan ötürü yaptım."
Anlatıldığına göre Yezid, Hüseyin'in kesik başını görünce şöyle demiştir:
- Fatıma'nm oğlu Hüseyin'in başına gelenlerin sebeblerini biliyor musunuz? Onu bu tür hareketlerde bulunmaya sevk eden sebebi biliyor musunuz? Onu düştüğü bu badireye iten sebebi de biliyor musunuz?
Orada bulunanlar: "bilemiyoruz." diye cevap verince Yezid sözünü şöyle sürdürdü:
- O, babasının benim babamdan daha hayırlı, annesi Rasûlullah kızı Fatıma'nm da benim annemden daha hayırlı, dedesi Rasûlullah'm da benim dedemden daha hayırlı ve kendisinin de benden daha hayırlı bir kimse olup halifeliğe benden daha layık olduğunu iddia etmişti. Babasının benim babamdan daha hayırlı olduğuna dair iddiasına gelince; benim babamla onun babası Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna delilleriyle gitmişlerdir. İnsanlar, artık kimin lehine hüküm verildiğini de biliyorlar. Onun: "Benim annem onun annesinden daha hayırlıdır." demesine gelince, yemin ederim ki Rasûlullah'm kızı Fatıma, benim annemden daha hayırlıdır. "Dedem Rasûlullah, onun dedesinden daha hayırlıdır." demesine gelince; yemin ederim ki Allah'a, ahiret gününe inanan hiçbir kimse, Rasûlullah'a denk ve ona eş değerde hiçbir kimse bulunduğu görüşünde değildir. Fakat o, anlayış noksanlığına kurban gitti. O, herhalde şu ayetleri okumamıştı:

"Ey Muhammed, de ki: "Mülkün sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın; dilediğim azi kılaı*, dilediğini alçaltırsm."(Âi-i Imrân, 26.)
"Allah, hükümdarlığı dilediğine verir."(el-Bakara, 247.)
Kadınlar, Yezid'in yanma girdiklerinde Hz. Hüseyin'in kızı ve Seki-ne'den yaşça büyük olan Fatıma dedi ki:
- Ey Yezid! Rasûlullah (s.a.v.)'m kızları esirdirler.
- Ey kardeşimin kızı, ben de bundan hoşlanmıyorum.
- Allah'a yemin ederim ki, bizim güçlü bir devemizi dahi bırakmadılar, herşeyimizi alıp götürdüler.
- Ey kardeşimin kızı, sana verilecek olanlar, senden alınıp götürülenlerden daha çok olacaktır.
Böyle dedikten sonra Yezid, onları kendi evine konuk etti. Sonra bu kadınlardan herbirine haber göndererek kendisinden nelerin alıp götürüldüğünü sordurdu. Bu kadınlardan herbiri kendisinden neyin alınıp götürüldüğünü söylemişse ve o şey ne kadar kıymetli de olsa Yezid, ona kat kat fazlasını verdi.
Hişam, Kasım b. Necib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Küfe heyeti, Hüseyin'in kesik başmı^getirdiğinde Şam mescidine gittiler. Mervan b. Hakem, onlara sordu:
- Ne yaptınız? Nasıl oldu?
- Onlardan üzerimize onsekiz adam geldi. Biz de onlara saldırdık. Allah'a yemin ederiz ki, baştan sona onları öldürdük. İşte kesik başları burada, esirleri de buradadır.
Bunun üzerine Mervan, yerinden kalkıp gitti. Kardeşi Yahya b. Hakem, onlara gelip sordu:
- Ne yaptınız, neler oldu?
- Ona da Mervan'a söylediklerinin aynısını söylediler. Yahya, onlara şu karşılığı verdi: "Kıyamet gününde Muhammed (s.a.v.)'den uzak kalacak, onun şefaatinden mahrum kalacaksınız, artık hiçbir hususta sizinle bir araya gelmeyeceğim." Böyle dedikten sonra kalkıp gitti.
Medineliler, Hz. Hüseyin'in şehadet haberini duyunca Haşimilerin kadınları onun için ağlayıp matem tuttular.
Rivayete göre Yezid, Hüseyin ailesine ne yapacağı hususunda etrafına danıştı. Allah'ın lanetli kullarından biri dedi ki:
- Ey mü'minlerin emiri, kötü köpekten yavru elde edilmesin. Sen, Hüseyin'in oğlu Ali'yi öldür ki, onun zürriyetinden hiç kimse hayatta kalmasın.
Yezid sustu. Numan b. Beşir kalkıp şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri! Rasûlullah, onları bu halde görseydi onlara nasıl muamele edecek idiyse, sen de onlara aynı şekilde muamele et. Yezid onlara acıdı ve onları hamama gönderdi. Onlara bolca elbise, para ve yiyecek verdi, evinde konuk etti.» Bu da rafizilerin şu sözünü reddetmektedir: "Yezid, Hüseyin'in ailesini çıplak olarak develerin sırtına bindirdi." Bu sözün aslı yoktur. Hatta bazı Rafiziler, şu iddiada da bulunmuşlardır: "Hz. Hüseyin'in aile efradı çıplak olarak develere bindiril dikle rinde onların avret mahallerini örtmek için develerin sırtında önden ve arkadan birer tane olmak üzere bir çift hörgüç o zaman devele-nn Sırtmda meydana gelmiştir." Bu iddia da asılsızdır.
Sonra İbn Ziyad, Haremeyn emiri Amr b. Said'e mektup göndererek Hüseyin'in ölümünü müjdeledi. Amr da bir tella çağırtarak bu haberi asanlara duyurdu. Haşimilerin kadınları bu kara haberi duyunca yüksek sesle ağlamaya, feryadü figan etmeye, ağıt yakmaya başladılar. Amr b. Said de: "Haşimi kadınların ağlamaları, Afian oğlu Osman'ın kadınlarının ağlamasına karşılık olmuştur." demeye başladı.
Abdülmelik b. Umeyr dedi ki: "Ubeydullah b. Ziyad'm yanına gittim, baktım ki Ali oğlu Hüseyin'in kesik başı onun önünde bi kalkanın üzerinde duruyor. Allah'a yemin ederim ki çok, geçmeden Muhtar b. Ebi Ubeyd'in yanma da gittim. Ubeydullah b. Ziyad'm kesik başını da onun önünde bir kalkanın üzerinde gördüm. Allah'a yemin ederim ki, çok geçmeden Abdülmelik b. Meryan'm da yanma gittim. Onun da önünde Mus'ab b. Zübeyr'in kesik başını bir kalkan üzerinde gördüm."
"Tarih" adlı eserinde Ebu Cafer b. Cerir et-Taberî, Ammar ed-Duhenfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Cafer'e dedim kî:
- Ben sanki orada hazır bulunmuşum gibi bana Hüseyin'in öldürülüşünü anlat.
- Hz. Hüseyin, Müslim b. Ukayl'm kendisine yazdığı mektup üzerine Kûfe'ye doğru yola çıktı. Müslim, mektubunda Hz Hüseyin'e, Kûfe'ye gelmesini tavsiye ediyordu. Hz. Hüseyin, Kadisiye'ye üç mil mesafedeki yere varınca Hür b. Yezid et-Temimî karşısına çıktı ve ona sordu:
- Ey Hüseyin, nereye gidiyorsun?
- Şu şehre gitmek istiyorum.
- Geri dön, arkanda ümid edebileceğin bir hayır ve iyiliği senin için bırakmış değilim.
Hz. Hüseyin geri dönmek istedi. Beraberinde Müslim b. Ukayl'm kardeşleri de vardı. Ancak ona dediler ki: "Vallahi kardeşimizi öldürenlerden öcümüzü almadıkça veya bu uğurda canımızı vermedikçe geri dönmeyeceğiz."
Hz. Hüseyin de onlara: "Siz öldükten sonra benim için yaşamakta hayır ve fayda yok." dedi ve yoluna devam etti. Sonra İbı Ziyad'm süvarilerinin ilkleri onun karşısına çıktılar. Hz. Hüseyin, bu durumu görünce Kerbela'ya döndü. Tek yönden savaşmak için arkasını Kasyata ile Halfe'ye dayadı. Orada bineğinden inip çadırlarım kurdu. Arkadaşlarının kırkbeşi süvari, geri kalan yüzü de piyade idi.
Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, İbn Ziyad tarafından Rey valiliğine atanmıştı. Ona şu talimatı da vermişti: "Şu Hüseyin'i hakkından gel, ondan sonra Rey'e gidip valilik görevine başla." Ömer, kendisini Hüseyin'i öldürme görevinden affetmesini

istediyse de Ziyad, onu bu görevden affetmedi. Ömer de: "Bari bu gece düşünmem için bana müsaade et." dedi. O da durumu düşünmesi için o gece için kendisine müsaade etti. Sabah olunca Ömer, İbn Ziyad'm kendisine verdiği emri kabul etti ve yola çıktı. Karşısına çıktığı zaman Hz. Hüseyin, ona şöyle dedi: "Sana teklif edeceğim üç şeyden birini kabul et. Ya beni bırak, geldiğim yere geri döneyim, ya da bırak Yezid'e gideyim veya bırak da sınır beldelerinden birine gideyim." Ömer, onun bu tekliflerini kabul etti. Durumu bir mektupla Ubeydullah b. Ziyad'a bildirdi. Ancak Ubeydullah b. Ziyad: "O elini elime koymadıkça ve bana bey'at etmedikçe bu tekliflerini asla kabul etmeyeceğim. Kabul edersem adam değilim." dedi. Hz. Hüseyin de: "Hayır, vallahi onun bu isteği asla olmayacaktır, ona bey'at etmeyeceğim." diye cevap verdi. Savaşa başladı. Hz. Hüseyin'in bütün arkadaşları öldürüldü. Öldürülenler arasında kendi ailesinden on küsur genç de vardı. Bir ok geldi, kucağındaki oğluna isabet etti. O da çocuğunun vücudundaki kanı siliyor ve şöyle diyordu: "Allah'ım! Bizi yardım etmek için buraya davet eden, ama sonra bizi öldüren bu kavimle bizim aramızda sen hükmünü ver." Sonra bir fistan getirilmesini emretti. Fistanı önden cübbe gibi yardı ve giydi. Kılıcını eline alarak meydana çıkıp savaşmaya başladı. Nihayet öldürüldü. Onu Mezhiç kabilesinden bir adam öldürüp başını kopardı ve kesik başını İbn Ziyad'a götürüp şöyle dedi:

*rHaydi atıma altın ve gümüş yükle. Çünkü ben o büyük efendiyi öldürdüm. Anası ve babası itibariyle en hayırlı insanı, Nesebi itibariyle en soylu olanı öldürdüm."

İbn Ziyad da kesik başı Muaviye oğlu Yezid'e gönderdi. Götürenler, kesik başı Yezid'in önüne bıraktıklarında orada Ebu Berze el-Eslemî de vardı. Yezid elindeki bir çubukla Hüseyin'in ağzına vurup şöyle dedi:

"Bizim nezdimizde kıymetli olan adamların başlarını gövdelerinden ayırıyorlar.
Ama onlar daha asi ve daha zalim idiler."

Orada bulunan Ebu Berze, Yezid'e şöyle dedi: "Çubuğunu Hüseyin'in ağzının üzerinden kaldır. Allah'a yemin ederim ki birçok kez ben, Rasûlullah (s.a.v.)Vı bu ağzı öptüğünü gördüm."

Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in haremini've aile efradım İbn Ziyad'a gönderdi. Hz. Hüseyin ailesinden sadece bir genç erkek kalmıştı. O da hasta olup kadınlarla beraber duruyordu. İbn Ziyad, onun öldürülmesini emredince Zeyneb onun üzerine atıldı ve kardeşinin öldürülmeme sini isteyerek şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, siz beni öldürmedikçe bu öldürülmeyecektir." İbn Ziyad, Zeyneb'e acıdı ve kardeşini öldürmekten vazgeçti. Sonra onları Yezid'e gönderdi. Yezid de Şam eşrafım yanma çağırıp meclis kurdu. Bunlar fetih için onu tebrike gelmişlerdi. Aralarından kızıl tenli, mavi gözlü bir adam kalkıp Hüseyin'in kızlarından parlak yüzlü birine bakarak Yezid'e şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Şu kızı bana hibe et." Zeyneb de: "Hayır, siz Allah'ın dininden çıkmadığınız sürece bu kız size verilmeyecektir. Eğer verilirse, siz adam değilsiniz." Mavi gözlü adam isteğini tekrarlayınca Yezid ona: "Bu istekten vazgeç." dedi ve Hüseyin'in haremini kendi aile efradının yanına gönderdi. Orada konuk etti, sonra onları Medine'ye gönderdi. Bunlar Medine'ye vardıklarında Abdülmuttalib oğulları kabilesinden bir kadın saçını başım darmadağın edip yenini başına koyarak ağlar vaziyette onları karşıladı ve şu şiiri okudu:

"Ne diyeceksiniz, peygamber size sorarsa,
Son ümmet olduğunuz halde ne yaptınız,
Benim soyumu ve ailemi benden sonra?
Kimini esir aldınız, kimini yaraladınız.
Benim sizden göreceğim karşılık böyle olmamalıydı,
Akrabama böyle kötü davranmamalıydınız."

Ebu Mihnef, Abdurrahman b. Ubeyd Ebu'l-Kenud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yukarıdaki şiiri Ukayl'ın kızı okumuştu." Zübeyr b. Bekkar'ın ifadesine göre ise Ukayl b. Ebi Talib'in kızı küçük Zeyneb, bu şiiri Hz. Hüseyin ailesinin Medine'ye giriş esnasında okumuştur.

Ebu Bekir b. el-Enbarî'nin rivayetine göre Hz. Ali'nin ve Hz. Fatı-ma'nın kızı, aynı zamanda Abdullah b. Cafer'in zevcesi Zeyneb, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehid edildiği gün çadırının perdesini aralamış ve bu beyitleri okumuştu. Doğrusunu Allah bilir.

Hişam b. el-Kelbî, Ömer b. İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hüseyin'in öldürüldüğü gün Medine'de sabahladığımızda bir cariyemiz bize şöyle dedi: Dün bir ünleyicinin şu şiiri yüksek sesle okuduğunu işittim:

"Ey haksız yere Hüseyin'i öldürenler! Azabı ve cezayı müjdelerim size. Gökteki herkes size beddua ediyor. Ne kadar melek ve peygamber varsa, Süleyman da, Musa da, İncil'in sahibi îsa da, Bunlar hep size lanet okuyorlar."

îbn Hişam dedi ki: Amr b. Hayzum el-Kelbî de annesinin bu sesi
duyduğunu bana söyledi
Leys ile Ebu Naim de bu sesin cumartesi günü duyulduğunu söylenişlerdir.

Hakim Ebu Abdillah en-Nisaburî ile diğerleri, bazı mütekaddimin tarihçilerin Hz. Hüseyin hakkında şöyle dediklerini rivaye etmiştir:

"Ey Muhammed'in kızının oğlu! Senin kesik başını,
Kana bulanmış, âdeta kanla perdelenmiş vaziyette getirdiler.
Ey Muhammed'in kızının oğlu! Seni öldürmekle onlar,
Apaçık bir vaziyette kasıtlı olarak peygamberi öldürmüş gibi oldu.
Seni susuz halde öldürdüler,

Seni öldürmekle onlar Kur'ân'ı düşünmediler.
Sen öldürüldün diye tekbir getirdiler.
Aslında seni Öldürmekle onlar tekbir ve tehlili öldürmüş oldular." [1]

Fasıl

Hz. Hüseyin, hicri altmışbirinci senenin muharrem ayının onuncu günü olan aşura gününde -ki o gün cumaya rastlamakta idi- öldürüldü. Allah, ondan razı olsun. Hişam b. Kelbî'nin ifadesine göre Hz. Hüseyin, hicri altmışikinci senede öldürülmüştür. Ali b. el-Medinî de böyle demiştir, îbn Luhey'a ise hicri altmışikinci veya altmışüçüncü senede öldürülmüş olduğunu ifade etmiştir. Başkaları ise, hicri altmışıncı senede öldürüldüğünü söylemişlerdir, ama sahih olan rivayete göre Hz. Hüseyin, hicri altmışbirinci senede öldürülmüştür. Irak'ın Kerbela beldesinde Taf denen yerde şehid olmuş olup, şehadeti esnasında elli sekiz yaşındaydı. İbn Nuaym, onun şehid edilirken altmış beş veya altmış altı yaşında olduğunu söylemekle hata etmiştir.
İmanı Ahmed b. Hanbel, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yağmur meleği, Peygamber (s.a.v.)'m yanma girmek için izin istedi. Kendisine izin verildi, melek içeri girince Peygamber (s.a.v.), Ümmü Se-leme'ye: "Kapıya kapa, kapıda dur ki kimse yanımıza gelmesin." dedi. Ancak Ali'nin oğlu Hüseyin geldi. Koşarak içeri girdi ve Peygamber (s.a.v.)'m omuzuna tırmandı. Melek, Hz. peygamber'e sordu: .
- Sen bunu seviyor musun?
- Evet.
- Senin ümmetin bunu öldürecektir. İstersen öldürüleceği yeri de sana göstereyim.
Böyle dedikten sonra melek elini çırptı ve peygambere kızıl bir toprak gösterdi. Ümmü Seleme de o toprağı alıp elbisesinin bir ucuna sak-*ayıp düğümledi. Biz, Hüseyin'in Kerbela'da öldürüleceğini daha önceleri işitirdik."
Ebu Kasım el-Beğavî, Enes b. Haris'ten rivayet etti ki, Rasuiullan (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Şu oğlum (Hüseyin) Kerbela denen bir yerde öldürülecektir. Sızden bu durumu gören olursa ona yardım etsin."
Enes b. Haris de Kerbela'ya gitti ve Hüseyin'le beraber öldürüldü
İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah'ın babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ben, Ali ile beraber yolda gidiyordum. Onun ibriğini taşıyordum Ninova'ya vardığımızda o Siffin'e doğru giderken şöyle seslendi: "Sabret ey Ebu Abdillah, sabret ey Ebu Abdillah, Fırat kıyısına vardığında sab ret."
Ben kendisine böyle demekle neyi kasdettiğini sordum. O da şu cevabı verdi: Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gitmiştim, gözlerinden yaşlar akmaktaydı. Kendisine sordum:
"Ya Rasûlallah, niçin ağlıyorsun?
- Az önce Cebrail yanımdaydı, kalkıp gitti. Bana, Hüseyin'in Fırat kıyısında öldürüleceğim söyledi ve istersem, öldürüleceği yerin toprağını bana koklatabileceğini de söyledi. Elini uzattı, bir avuç toprak getirip bana verdi. Ben de o toprağı görünce gözlerime hakim olamadım, yaşlar akmaya başladı."
Muhammed b. Sa'd ile diğerleri dediler ki: Ali, Siffin'e giderken Ker-bela'da hanzel ağaçlarının bulunduğu yere uğradı. O mıntıkanın adını sorduğunda Kerbela olduğunu söylediler. O da "Kerb ve bela" (sıkıntı ve bela) dedi. İnip o ağacın yanında namaz kıldı. Sonra şöyle dedi: "Burada bazı kimseler şehid edilecektir. Onlar sahabelerden başka, şehitlerin en hayırlılarıdırlar, hesapsız olarak Cennet'e gireceklerdir." Böyle derken oradaki bir yere işaret etti, orayı belleditler ve Hüseyin de orada öldürüldü.
Kabü'l-Ahbar'dan Kerbela ile ilgili olarak birçok rivayetler varid olmuştur. Ebu'l-Cenab el-Kelbî ile diğerlerinin anlattıklarına göre Kerbela halkı, Hüseyin'in öldürülmesinden sonra cinlerin ona ağıt yaktıklarım hep işitirlermiş ve cinler ağıt yakarken de şöyle derlermiş:
"Rasûl, onun alnındaki kanlan sildi, Onun yanaklarında parlaklık vardır. Ebeveyni, Kureyş'in en yüksek soyundandır. Dedesi de dedelerin en hayırhsıdır."
Adamın biri, bu ağıta şu cevabı vermişti:
"Heyet olarak onu karşılamaya gittiler, ama onlar,
Heyetlerin en kötüleri ve şerlileri idiler.
Peygamberlerinin kızının oğlunu öldürdüler.
Onu hendeklere düşürüp durdurdular."
İbn Asakir'in rivayetine göre bir grup Müslüman, Bizans'a gazayali derlerken bir kilisede şöyle bir yazıya rastlamışlardı:
"Hüseyin'i öldüren bir ümmet,
Hesap gününde onun dedesinin şefaatini umar mı?"
Gaziler, kilisedeki bu yazıyı kimin yazdığını sorduklarında ilgililer: "Bu yazı, sizin peygamberinizin bisetinden 300 sene önce buraya yazılmıştır." demişlerdi.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'i öldürenler dönüp gecelediklerinde onun kesik başı yanlarında olduğu halde içki içme-ve başlamışlardı. O esnada demirden bir kalem ortaya çıkarak o evdeki duvara şu satırı kanla yazmıştı:

"Hüseyin'i öldüren bir ümmet,
Hesap gününde onun dedesinin şefaatini umarlar mı?"
İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'ı günün ortasında rüya halinde tozlu ve saçı başı dağınık vaziyette gördüm. Elinde içi kan dolu bir şişe vardı. Kendisine dedim ki:
- Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah, bu nedir? Buyurdu ki:
- Bu, Hüseyin'in ve arkadaşlarının kanıdır.
Ben o günden itibaren bu olayın ne zaman olacağını hep beklemeye başladım."
Ammar dedi İd: Biz o güriü tesbit ettik ve sonradan anladığımıza göre Hüseyin, o günde öldürülmüştü.»
İbn Ebi'd-Dünya, Ali b. Zeyd b. Cüda'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İbn Abbas, uykusundan uyandı ve: "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." mealindeki ayet-i kerimeyi okudu. Sonra da: "Vallahi Hüseyin öldürüldü." dedi. Arkadaşları: "Niçin ey İbn Abbas?" diye sorunca o şöyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gördüm, elinde kan dolu bir şişe vardı. Bana dedi ki: "Biliyor musun, benden sonra ümmetim ne yaptı? Hüseyin'i öldürdüler. İşte bu, onun ve arkadaşlarının kanıdır. Bu kanları Allah'a arz edeceğim." Arkadaşları, İbn Abbas'm bu konuşmayı yaptığı günü ve o saati bir kenara yazdılar. Yirmi dört gün geçtikten sonra Hz. Hüseyin'in o günde ve o saatte öldürüldüğüne dair haber Medine'ye geldi.»
Tirmizî, Selma'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ümmü Solome'nin yanma gittim, ağlıyordu, kendisine sordum:
- Niçin ağlıyorsun?
- Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm. Saçında ve sakalında toprak vardı. Kendisine: "Neyin var ya Rasûlallah, bu ne haldir?" diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: Az önce Hüseyin'in öldürüldüğünü gördüm:»
Muhammed b. Sa'd, Şehr b. Havşeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Biz, Peygamber (s.a.v.)'m eşi Ümmü Seleme'nin yanındaydık. Bir imdat sesi duyduk. Ümmü Seleme'ye bir kadın geldi Yanımda durup-"Hüseyin öldürüldü." dedi. Ümmü Seleme de şu karşılığı verdi: "Demek böyle yaptılar. Allah onların mezarlarını (veya evlerini) ateşle doldursun." Böyle dedikten sonra Ümmü Seleme bayılıp yere düştü. Biz de kalkıp gittik."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cinlerin, Hüseyin için ağladıklarını ve ona ağı yaktıklarını işittim."
Hüseyin b. İdris, Ümmü Seleme'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: Cinlerin Hüseyin'e şu şiirle mersiye okuduklarını işittim;
"Ey cahilce Hüseyin'i Öldürenleri Azabı ve cezayı müjdelerim size! Gökteki herkes size beddua ediyor, Ne kadar melek ve peygamber varsa, Süleyman da, Musa da, İncil sahibi İsa da, Bütün bunlar size lanet okuyorlar."
Hatib, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cenâb-ı Allah, Muhammed (s.a.v.)'e şöyle vahyetti: Ben, Zekekiya oğlu Yahya'nın öldürülmesine karşılık 70.000 kişiyi öldürdüm. Senin kızının oğlu (Hüseyin'in) öldürülmesine karşılık da 70*000.000 kişiyi öldüreceğim." Bu, cidden garib bir hadistir. Hakim, bunu "el-Müstedrek" adlı eserinde rivayet etmiştir. Taberanî de bununla ilgili çok garib rivayetlerde bulunmuştur.
Şiîler, aşura günü ile ilgili olarak abartılı rivayetlerde bulunmuş ve bu konuda yalan ve asılsız birçok hadisler uydurmuşlardır. Mesela, Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü aşura gününde güneşin tutulduğu ve yıldızların ortaya çıktığını, o gün hangi taş kaldırılsa altında mutlaka kan göründüğünü, göğün kenarlarının kızardığım, güneşin doğarken kan gibi ışınlar saçtığını, semanın kan emen bir kuz*tçuk gibi olduğunu, yıldızların birbirlerine çarpıldığım, semanın kırmızı renkli yağmur yağdırdığını, o güne kadar daha önce o şekilde semada bir kırmızılık görülmediğini ifade etmişler. Buna benzer birçok yalanlar uydurmuşlardır.
İbn Luhey'a, Ebu Kubeyl el-Meafirî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hüseyin'in öldürüldüğü gün güneş tutuldu, yıldızlar göründü. Vakit de öğle vaktiydi. Hüseyin'in kesik başını hükümet konağına götürdüklerinde konağın duvarlarından kanlar sızmaya başladı. Yeryüzü üçgün süreyle karardı. Safran ve alaçehre bitkilerine elini süren kimsenin eü yanıyordu. Kudüs'te hangi taş kaldırılırsa, altında mutlaka taze kan görülüyordu. Hz. Hüseyin'e ait develeri ganimet eden düşmanlar bu develeri kesip pişirdiklerinde etleri çok acı olup Ebu Cehil karpuzunu andıran bir tad veriyordu..."
Şiîler, buna benzer daha birçok yalan ve uydurma hadisler ortaya sürmüşlerdi ki, bunlardan hiçbiri doğru değildir.
Hz. Hüseyin'i öldürenlere isabet eden bela ve musibetlerle ilgili olarak rivayet edilen hadislere gelince bunların çoğu sahihtir, onu öldürenlerden olup da dünyada bela ve musibetlerden kurtulan çok az kimse olmuştur. Bunlar bir hastalığa yakalanmadan dünyadan çıkıp gitmiş değildirler. Çoğu delirmiştir. Hz. Hüseyin'in öldürülmesiyle ilgili olarak Şiîler ve Rafiziler, çok yalan ve asılsız haberler nakletmişlerdir. Burada bu haberlere Örnek olarak yeteri kadar nakilde bulunduk. Bazı nakillerimizde de şüphe vardır. İbn Cerir ve diğer hadis hafız ve imamları, eğer bunları anmış olmasalardı, bu haberleri buraya almazdım. Naklettiğim haberlerin çoğu, Şiî olan Ebu Mihnef Lut b. Yahya'ya aittir ki o da hadis imamları nezdinde rivayet bakımından zayıf bir kimsedir. O, sadece haber hıfzeden bir kimse olup bu gibi haberler başkasının nezdinde mevcut olmayıp onun nezdinde mevcuttur. Bu sebepledir ki konuyla ilgili eser tasnif eden müelliflerin çoğu ona dil uzatmışlardır. Doğrusunu Allah bilir.
Hicri dördüncü asır da Büveyhîler devleti zamanında Rafiziler, aşırı giderek aşura gününde Bağdat'ta ve benzeri beldelerde def çalıp yollara ve çarşılara kül ve saman savurup dükkanlara mendil asıp hüzünlerini açığa vurur ve ağlarlardı. Çokları da

susuz olarak öldürüldüğü hatırasına saygı göstermek maksadıyla aşura gecesinde su içmezlerdi. Sonra kadınlar, yüzlerini açıp ağlayarak yüzlerini ve göğüslerini tokatlayarak yalın ayak sokaklara dökülürlerdi. Buna benzer daha birçok çirkin bid'at ve rezilane âdetler icad ettiler. Böyle yapmakla da Emevi devletini protesto etmek istiyorlardı. Çünkü Hz. Hüseyin, Emevi devletinin hakim olduğu zamanda öldürülmüştü.

Şam'daki Rafizi ve Şii düşmanlarına gelince, onlar da aşura gününde tam tersi bir âdet ortaya çıkardılar. Bunlar da aşura gününde bazı hububat çeşitlerini bir araya katıp pişirirler, yıkanır, koku sürünür, en güzel elbiselerini giyinir ve aşura gününü âdeta bayram gibi kutlarlardı- Bu günde çeşitli yemekler yapar, sevinç ve ferahlarını açığa vururlardı. Böyle yapmakla da Rafizilere ters bir hava meydana getirmek ve °nlara karşı olduklarını göstermek isterlerdi.

Hz, Hüseyin'i öldürenler, güya onun Müslümanların -bir araya gelip ittifak etmelerinden sonra- birliklerini bozmak, onları parçalamak ve insanların ittifakla kendisine bey'at ettiği kimseyi hilafetten halletmek maksadıyla Kûfe'ye geldiğini söyleyip tevilde bulunarak onu öldürmüşlerdi. Sahih-i Müslim'de insanların böyle bir duruma girmekten sakınmaları gerektiğini bildiren bir hadis varid olmuştur. Bazı cahillerin hakları olmadığı halde böyle bir tevilde bulunarak Hz. Hüseyin'i öldürdükleri ifade edilmiştir. Ancak onların, Hz. Hüseyin tarafından ileri sürülen üç tekliften birini kabul etmeleri gerektiği anlatılmıştır. Bunlar ümmetten zorba bir grubu yermekle bütün ümmeti yeriyorlar ve dolayısıyla peygamberini itham ediyorlardı. Aslında hakikat onların iddia ettikleri gibi değildi, tuttukları yol doğru değildi. Aksine imamların öteden beri hepsi, Hz. Hüseyin'in ve arkadaşlarının öldürülmesine razı olmamışlardır. Bundan hoşlanmamışlardır. Sadece Kûfelilerden az bir grup buna razı olmuşlardır. Allah onlara lanet etsin. Çokları da fasit maksat ve amaçlarına ulaşmakta onu vasıta etmek için Kûfe'ye gelmesi gerektiğine dair Hz. Hüseyin'e mektup yazmışlardı.

İbn Ziyad, Kûfelilerin dünyalık peşinde olduklarım anlayınca onları Hüseyin'e karşı -gerek teşvik ederek gerek korkutarak- yönlendirdi. Onlar da bu yüzden Hüseyin'den el çektiler. Onu yardımsız bıraktılar, sonra da öldürdüler. Aslında Irak ordusundaki askerlerin hepsi, Hz. Hüseyin'in öldürülmesine razı değildi. Muaviye oğlu Yezid de -doğrusunu Allah bilir ya- buna memnun olmadığı gibi bundan hoşlanmadığını da belirtmiş değildi. Akla gelen kuvvetli ihtimale göre Yezid -eğer öldürülmesinden önce- Hz. Hüseyin'in yanma gidebilseydi onu affederdi. Nitekim babası Muaviye de ona bu şekilde vasiyette bulunmuştu. Zaten bunu da kendisi açıkça ifade etmişti. Hüseyin'i öldürmesinden dolayı İbn Ziyad'ı kınamış, ona sövmüştü zahiri ifadelerinden anlaşılan budur. Ancak yine de onu görevden azletmemiş ve cezalandırmamıştı. Onu kmayıcı bir haber de göndermemişti, doğrusunu Allah bilir.

Her Müslünıanın, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi sebebiyle üzülmesi gerekir. Çünkü o, Müslümanların efendilerinden sahabelerin âlimlerinden olup Rasûlullah'ın en faziletli kızı Hz. Fatıma'mn oğluydu. İbadet eden yürekli ve cömert bir kimseydi. Ama belki de çoğu riyakarlık ve yapmacık hareketlerden ibaret olan -Şiilerin yaptığı gibi- aşırı derecede vücuda işkence etmek ve matem tutmak, güzel bir davranış değildir. Hz. Hüseyin'in babası Hz. Ali, daha faziletli bir kimse olup şehid edildiği halde Şiiler, onun öldürülüş gününü Hz. Hüseyin'in öldürülüş günü gibi matemle geçirmemektedirler. Babası Hz. Ali, sabah namazına gitmekte iken hicri kırkbirinci senenin ramazan ayının on yedisinde, cuma günü öldürülmüştü. Hz. Osman da aynı şekilde öldürülmüş ve o, Hz. Ali'den daha faziletli bir kimse idi. Ehl-i sünnet ve'1-cemaat bu görüştedir. Hz. Osman, hicri otuzaltıncı senenin zilhicce ayında teşrik günlerinde evinde mahsur halde iken öldürülmüştü. Boğazının damarlarına kadar koparılmıştı, ama insanlar onun öldürülüş gününü matemle geçirmemektedirler. Aynı şekilde Hattab oğlu Ömer de hem Osman'dan, hem Ali'den daha faziletli idi. Mihrapta sabah namazını kılarken ve Kur'ân okurken Öldürülmüştü. Ama insanlar, onun öldürülüş gününü matemle geçirmemektedirler. Ebu Bekir es-Sıddık da Hz. Ömer'den daha faziletli bir kimse olduğu halde onun vefat gününü hiç kimse matemle geçirmemektedir. Rasûlullah (s.a.v.), dünya ve ahirette ademoğlu-nun efendisidir. Allah, onun ruhunu kendisinden Önceki peygamberler gibi teslim aldı, vefat ettirdi. Ama hiç kimse, ne onun ne de diğer peygamberlerin vefat günlerini şu bilgisiz Rafizilerin Hz. Hüseyin'in ölüm gününü matemle geçirişleri gibi matemle geçirmemektedir. Ve hiç kimse bütün bu yüksek şahsiyetlerin vefat günlerinde Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü günde güneşin tutulması ve semada kızarıklığın belirmesi gibi harika hallerden birinin zuhur ettiğini iddia etmemiştir.

Bu gibi durumlarda ve musibetlerde söylenecek en güzel söz, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin, dedesi Rasûlullah (s.a.v.)'dan rivayet ettiği şu
sözdür:

«Bir Müslüman, başına gelen bir musibeti -aradan ne kadar zaman geçsede- andığı zaman istirca eder, (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz." derse, Allah ona o musibete uğradığı gündeki kadar sevap verir.» Bu hadisi, İmam Ahmed b, Hanbel ile İbn Mace rivayet etmişlerdir. [2]

Hz. Hüseyin'in Mezarı

Müteahhirin ulemasının çoğuna göre Hüseyin'in mezarı, Hz. Ali'nin şehid edildiği Kerbela nehri yanındaki Taftadır. Anlatıldığına göre bu şehitlik abidesi, Hz. Hüseyin'in mezarı üzerine inşa edilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. îbn Cerir ile diğerlerinin anlattıklarına göre Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü yer, belirsiz hale gelmiştir ki, Amse orayı belirleyecek durumda değildir. Ebu Nuaym Sebil b. Dekkin, Hz. Hüseyin'in mezarını bildiklerini iddia edenleri reddetmiştir.

Hişam b. Kelbî'nin anlattığına göre mezarının yerini belirsiz kılmak amacıyla Hz. Hüseyin'in mezarına su akıtıldığı zaman o su kırk gün sonra çekilip kurudu. Beni Esed kabilesinden bir bedevi oraya gelip avuç avuç toprağı alıp koklamaya başladı. Nihayet gelip Hz. Hüseyin'in mezarı başında durdu. Düşüp ağladı ve şöyle dedi: "Anam babam sana feda olsun, ne kadar da hoş kokuyorsun, toprağın da çok hoş kokuyor." Böyle dedikten sonra da şu beyti okudu.
"Mezarını düşmanından gizlemek istediler,
Mezar toprağının hoş kokması, onun mezarının bulunduğu yeri gösterdi." [3]

Hz. Hüseyin'in Başı

Tarihçi ve siyercilerce meşhur olan kavle göre İbn Ziyad, Hz. Hüseyin'in kesik başını Muaviye oğlu Yezid'e göndermiştir. Bazıları bunu reddederler. Böyle bir şeyin olmadığını söylerler. Bence meşhur olan görüşe göre îbn Ziyad, onun kesik başını Muaviye oğlu Yezid'e göndermiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Bilginler, Hz. Hüseyin'in kesik başının nereye defnedildiği hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Muhammed b. Sa'd'm rivayetine göre Yezid, Hüseyin'in kesik başını Medine valisi Amr b. Said'e göndermiş, o da Hüseyin'in başını Hz. Fatıma'nın Baki'de bulunan mezarının yanına defnetmiştir.
İbn Ebi'd-Dünya'nm -ikisi de zayıf ravi olan- Osman b. Abdurrah-man ile Muhammed b. Amr b. Salih'ten yaptığı bir rivayette anlatıldığına göre Hüseyin'in kesik başı, Muaviye oğiu Yezid'in hazinesinde kalmış ve Yezid'in vefatına kadar o hazineden çıkarılmamıştır. Daha sonra hazinesinden çıkarılıp kefenlenmiş ve Şam'daki Babu'l-Feradis'e defnedilmiş tir.
Ben derim ki: Defnedildiği yer, bugün ikinci Babü'l-Feradis dahilinde Mescidü'r-Re's (baş mescidi) diye bilinir, tbn Asakir, "Tarih" adlı eserinde Yezid b. Muaviye'nin dadısı Reyya'nın biyografisinden bahsederken Hz. Hüseyin'in kesik başı Yezid'in Önüne konulduğunda Yezid'in şu şiiri okuduğunu söylemiştir (Şiir, İbn Zibara'ya aittir):
"Ah nerede, Bedir'de şehid olan atalarım,
Hazreçliler, onların mızrak darbeleri karşısında paniğe kapılmışlardı."
Yezid, daha sonra Hz. Hüseyin'in kesik başını üç gün süreyle değneğin ucuna takılı bıraktı. Bundan sonra silah anbanna koydu. Orada Süleyman b. Abdülmelik'in zamanına dek kaldı. Süleyman b. Abdühnelik, tahta geçtikten sonra bu kesik başı anbardan çıkardı. Baş, bembeyaz bir kemik olarak kalmıştı. Onu kefenleyip koku sürdükten, üzerine cenaze namazı kıldıktan sonra Müslüman mezarlığına defnetti. Abbasiler, iktidara geçtiklerinde kesik başı mezardan çıkarıp yanlarına aldılar. İbn Asakir'in anlattığına göre Yezid'in dadısı Reyya, Emevi devleti sonrasına kadar yaşamış olup 100 yaşını geçtikten sonra vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Hicri 400 senesinden Önce başlayıp 660 senesine kadar
Mısır'da hüküm süren Fatimiler, Hz. Hüseyin'in kesik başının Mısır'a ulaştığını, başı oraya defnettiklerini ve Mısır'da meşhur olan şehitliği, onun defnedildiği yere inşa ettiklerini iddia etmişlerdir ki, o şehitliğe Tacü'l-Hüseyin denilmektedir. Bu şehitliği, hicri 500. seneden sonra inşa etmişlerdi. İlim ehlinden birçok imam, bunun asılsız bir iddiadan ibaret olduğunu ve Fatimilerin böyle demekle Rasûlullah'ın kızı Fatıma'nın soyundan gelmekte olduklarına dair ileri sürdükleri batıl iddiayı revaçlandırmak istediklerini söylemişlerdir. Fatimilerin bu iddiası asılsız olup kendileri de hain ve yalancıdırlar. Kadı el-Bakülanî ile birçok önde gelen ulema da bunun kesinlikle yalan olduğunu ifade etmişlerdir. Yeri geldiğinde bunu inşallah detaylı olarak açıklayacağız.
Ben derim ki: İnsanların çoğu, Fatimilerin bu iddialarına aldanmış-lardır. Güya onlar kesik başı Mısır'a getirip Tacü'l-Hüseyin şehitliğinde defnetmişler ve: "Burası Hüseyin'in kesik başının bulunduğu yerdir." demişlerdir, İnsanlar da onların bu yalanlarına inanmış ve bunun gerçek olduğuna kanaat getirmişlerdir, doğrusunu Allah bilir. [4]

Hz. Hüseyin'in Faziletleri

Buharı, İbn Ebi Nuaym'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Iraklı bir adamın muharrem ayında kara sineğin öldürülmesinin hükmünü kendisine sorduğunda Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini işittim: "Iraklılar, Rasûlullah (s.a.v.)'m kızının oğlunu öldürmüş oldukları halde karasineğin öldürülmesinin hükmünü soruyorlar! Oysa Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin hakkında: "Bu ikisi benim dünyadaki reyhanlarım-dır." demiştir.»
Tirmizî, Muhammed b. Ebi Yakub'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Iraklılardan biri, sivri sineğin kanının elbiseye bulaşmasının hükmünü İbn Ömer'e sordu. O da şöyle karşılık verdi: "Iraklılara bakın hele! Muhammed (s.a.v.)'m kızının oğlunu Öldürdükleri halde sivri sineğin kanının hükmünü soruyorlar."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûluîlah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin hakkında şöyle demiştir "Bunları seven, beni de sevmiş olur. Bunlara öfke duyan, bana da öfke duymuş olur."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatima'ya bakıp: "Sizinle savaşanla ben savaşırım, sizinle barışanla da barışırım." dedi.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ve Hüseyin'i yanma alarak bize geldi.
Bunlardan biri onun bir omuzunda, diğeri de öbür omuzunda idi. Kah şunu öpüyor, kah diğerini öpüyordu. Bu halde yanımıza geldi. Adamın biri kendisine: "Ya Rasûlallah, vallahi sen bu ikisini seviyorsun." deyince Rasûlullah (s.a.v.) şu cevabı verdi: Bunları seven, beni de sevmiş olur Bunlara öfke duyan, bana da öfke duymuş olur.»
Ebu Ya'lâ el-Musilî, Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ehl-i beytinden en çok kimi seversin?" diye sorulunca Rasûlullah (s.a.v.): "Hasan ile Hüseyin'i..." diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki: "Bana oğullarıim çağırın. Hasan ile Hüseyin yanma geldiklerinde onları koklar ve bağrına basardı."
îmam Ahmed b.Hanbel, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazına çıkarken altı ay süreyle Fatıma'mn evine uğruyor ve şöyle diyordu: "Ey hane halkı, haydi namaza! Şüphesiz Allah, sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister."
Tirmizî, Berra'dan rivayet ederek şöyle dedi:
«Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin'e bakıp:ftAllah'ım, ben bu ikisini seviyorum, sen de bunlan sev." dedi.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Büreyde'nin babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), bize hutbe irad ediyordu. Aniden Hasan ile Hüseyin çıkageldiler. Üzerlerinde kırmızı renkli gömlekler vardı. Yürüyorlar, bazen de tökezleyip, düşe kalka geliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.), minberden inip onları kucakladı ve önüne oturttu. Sonra da şöyle dedi: Yüce Allah doğru söylemiş: "Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır." Ben şu iki çocuğun düşe kalka geldiklerini gördüm, dayanamadım, sözümü kesip bunlan yanıma aldım."
Tirmizî, Ya'lâ b. Mürre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah, Hüseyin'i seveni sevsin. Hüseyin, ümmetlerden bir ümmettir."
Taberanî, Ya'lâ b. Mürre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hasan ile Hüseyin, ümmetlerden iki ümmettir." .
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hasan ile Hüseyin cennetliklerin gençlerinin efendileridirler."
Ebu'l-Kasım el-Beğavî, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Hasan ile Hüseyin, teyze oğullar Yahya ile İsa dışındaki cennetliklerin gençlerinin efendisidirler."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Sabit'in şöyle dediğim rivayet etmiştir:
"Ali oğlu Hüseyin mescide girdi. Cabir b. Abdullah da şöyle dedi: "Cennet ehlinin gençlerinin efendisine bakmak isteyen kimse şuna baksın. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın böyle dediğini işittim."
Tirmizî ile Neseî, Zer b. Hubeyş'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
"Hüzeyfe'nin annesi, Hüzeyfe'yi Rasûlullah'a gönderdi ki, Rasûlullah hem kendisi, hem de oğlu Hüzeyfe için mağfiret dilesin Hüzeyfe de bu olayla ilgili olarak şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanma gittim, onunla beraber akşam namazını kıldım. Sonra yatsı vaktinde de namazı onunla beraber kıldım. Rasûlullah, namazdan sonra gitti. Ben de peşine takıldım, sesimi işitince arkasına dönüp bakmadan: "Kim o, yoksa Hüzeyfe mi?" diye sordu. Ben de "Evet" diye cevap verince o şöyle dedi: "Ne ihtiyacın var, Allah seni ve ananı bağışlasın. İşte şurada bir melek var, bu geceden önce yeryüzüne inmiş değildi. Bana selam vermek ve Fatıma'mn cennetlik kadınların hanımı olduğunu, Hasan ile Hüseyin'in de cennetlik gençlerin efendileri olduklarım bana müjdelemek için Rabbinden izin istemiş."
Sonra Tirmizî, bu hadisin hasen ve garib olduğunu söylemiştir. Ali, Hüseyin, Ömer, îbn Ömer, İbn Abbas, îbn Mesud ve diğerleri tarafından da bunun gibi hadisler rivayet edilmiştir. Ancak bütün bunların se-nedlerinde zayıflık vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu Davud et-Teyalisî, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m Hasan ile Hüseyin hakkında şöyle buyurduğunu işittim: Beni seven şu ikisini de sevsin."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber yatsı namazını kılıyorduk. Secdeye vardığında Hasan ile Hüseyin onun sırtına atladılar. Başını secdeden kaldırdığında onları yumuşakça tutup yere indirdi. Tekrar secdeye vardığında onlar yine sırtına atladılar. Nihayet namazım tamamladı, sonra onları dizlerinin üzerine oturttu. Ben kalkıp yanma gittim ve: "Ya Rasûlallah, bunları annelerine götüreyim mi?" diye sorduğumda bir şimşek çaktı. Rasûlullah da onlara: "Haydi annenize gidin" dedi ve ikisi annelerinin yanma varıncaya kadar şimşeğin aydınlığı devam etti."
İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), ben uykudayken yanıma geldi. Hasan veya Hüseyin, içecek birşeyler istediler. Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp bir koyunumuzu sağdı. Sütü, içmek isteyen çocuğa içirirken diğeri geldi. Rasûlullah, onu uzaklaştırdı. Fatıma da: "Ya Rasûlallah, öyle sanıyorum kî, bunu diğerinden daha çok seviyorsun, öyle değil mi?" diye sorunca Rasûlullah (s.a.v.): "Hayır, ama bu ondan önce istemişti." diye cevap verdi. Sonra da şöyle dedi: "Ey Fatıma, doğrusu ben, sen, şu iki çocuk ve Şurada yatmakta olan (Ali), kıyamet gününde aynı yerde olacağız."
Rivayetlerde sabit olduğuna göre Hz. Ömer, Hasan ile Hüseyin e ıkramda bulunur, onları sırtına alır, babalarına m'al verdiği gibi onlara da verirdi. Bir defasında Yemen'den elbiseler getirilmiş idi. Hz. Ömer, bu elbiseleri sahabelerin çocuklarına

paylaştırdı, ama Hasan ile Hüseyin'e birşey vermedi ve: "Bu elbiseler arasında Hasan ile Hüseyin'e layık olan yok." dedi Sonra Yemen valisine emir gönderdi. Onlara münasip iki elbise diktirdi.
Muhammed b. Sa'd, Ayzar b. Hinisin şöyle dediğini rivayet etmiş. tir:
"Bir ara Amr b. As, Ka'be'nin gölgesinde oturmakta iken Hz. Hüseyin'in gelmekte olduğunu gördü ve şöyle dedi: "Bu, yeryüzü sakinleri arasında göktekilerin ençok sevdiği insandır."
Zübeyr b. Bekkar, Cafer'in babası Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), Hasan, Hüseyin, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Cafer ile bey'atlastı. Bunlar henüz buluğa ermemiş küçük çocuklardı. Rasûlullah (s.a.v.), bizden başka küçüklerle bey'atlaşmış değildir." Bu, mürsel ve garib bir rivayettir.
Muhammed b. Sa'd, Abdullah b. Ubeydullah b. Umeyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ali'nin oğlu Hüseyin yirmibeş kez yaya olarak hac etti. Develeri Önü sıra yürümekteydiler, onlara binmiyordu."
Doğrusu şu ki; develere binmeksizin yaya olarak hacca giden zat, Hüseyin'in kardeşi Hasan'dır. Nitekim Buharı de böyle rivayet etmiştir.
Medainî dedi ki: "Hasan ile Hüseyin arasında bir tartışma oldu. Birbirlerine darıldılar. Bir süre sonra Hasan, Hüseyin'e gidip üzerine yumuldu ve başını öpmeye başladı. Hüseyin de kalkıp onu öptü ve şöyle dedi: "Aslında önce benim gelmem ve seninle barışmam gerekirdi, ama fazilete senin benden daha layık olduğunu gördüğümden senin hak ettiğin fazileti senden almak istemedim. Önce gelip barışman sebebiyle fazileti senin kazanmanı istedim."
Asmaî, İbn Avn'm şöyle dediğini anlatır;Hasan, şairlere armağan verdiği için Hüseyn'e kmayıcı ve ayıplayıcı bir mektup gönderdi. Hz. Hüseyin de bu mektuba cevaben şöyle dedi: "Malın en güzeli, insanın ırzını ve onurunu koruyan maldır."
Taberanî, Süleyman b. Heysem'in şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Hz. Hüseyin, Kabe'yi tavaf ediyordu. Hacer-i Esvedi istilam etmek istedi, ancak kalabalıktan ötürü buna imkan bulamadı. Adamın biri orada bulunan Ferezdaka Hz. Hüseyin'i göstererek: "Şu kimdir* ey Ebu Fi-raz!" diye sorunca Ferezdak şöyle cevap verdi:
"Bu, öyle bir kimsedir ki Batha vadisi onun adım atışını tanır,
Beyt onu tanır, Hil ve Harem onu tanır.
Bu, Allah'ın kullarının en hayırlısının oğludur.
Bu, takva sahibi, seçkin, teiniz ve özel bir kimsedir.
Hatim'in duvarları, elini sürdüğünde onun avucunu tanıdığından neredeyse yakalamak üzeredir.
Kureyşliler, onu gördüklerinde sözcüleri şöyle der: Bunun ahlakî üstünlüğü, üstünlüklerin son noktasıdır.
Bazen utandığından susar, bazan heybetinden ötürü susar.
Ancak gülümserken konuşur.
Elinde bir hayzuran vardır. Kokusu zarif ve güzeldir
Öyle bir el ki, takva sahibidir. Onun burnundan da kokular gelir,
Nesebi öz be öz Rasûlullah'tandır.
Unsurları hoştur, ahlak ve karakteri güzeldir.
Rahvan at bile onun ahlaki üstünlüklerinin son noktasına koşarak ulaşamaz.
Ne kadar da gayret gösterip kerem sahibi olsalar, hiçbir kavim onun ahlaki üstünlüğüne ulaşamaz.
Allah'ı tanıyan, Hüseyin'in evveliyatım da tanır, bilir.
İslâmiyet, onun ailesinden ümmetlere ulaşmıştır.
Onlar hangi aşirettirler, onların boyunları ne şuna, ne de ona eğilip büküldü. Onların evveli de nimettir."
Taberanî, "el-Mu'cemu'l-Kebir" adlı eserinde Hz. Hüseyin'in biyografisinden bahsederken Ferezdak'a ait olan bu şiirin Hz Hüseyin hakkında söylendiğini nakietmiştir ki, bu tuhaftır. Meşhur rivayete göre Ferezdak, bu şiiri, Hz. Hüseyin için değil de onun oğlu Ali için söylemiştir. Bu, akla daha uygundur. Zira Ferezdak, Hz. Hüseyin'i hac dönüşünde Irak'a giderken görmüştü Hz. Hüseyin, Ferezdak'tan Iraklıların durumunu sormuş, o da önceki kısımlarda naklettiğimiz şekilde anlatmıştı ve Hz Hüseyin, Ferezdak'tan ayrıldıktan birkaç gün sonra öldürülmüştü. Onun Beyt'i tavaf ettiğini ne zaman görmüştü? Doğrusunu Allah bilir.
Hişam, Avane'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sa'd'a şöyle bir soru sordu:
- Hüseyin'i öldürme hususunda sana gönderdiğim mektup nerede?
- Ben senin emrini yerine getirdim, ama mektup kayboldu.
- Mektubu getireceksin.
- Kayboldu.
(Vallahi getireceksin. Mektup bir yere bırakılmıştır herhalde. Al-lah'a yemin ederim ki, Kureyş'in acuze kadınlarına bu mektup okunacaktır. Ben de Medine'ye gidip onlardan özür dileyeceğim. Allah'a ye-mın ederim ki, Hüseyin'in öldürülnıemesi için sana çok nasihat ettim.
Eğer bu nasihatlan Sa'd b. Ebi Vakkas'a yapmış olsaydım daha iyi olurdu. Ben onun için gerekeni yaptım.
Orada bulunan Ubeydullah'm kardeşi Osman b. Ziyad da şöyle de di:
- Vallahi Ömer doğru söylüyor. Allah'a yemin ederini ki keşke Hüseyin öldürülmeseydi de kıyamete kadar Ziyad oğullarının burnunda hızma takılı olsaydı, ben buna da razı olurdum. Keşke Hüseyin Öldürülmeseydi.

Allah'a yemin ederim ki Osman'ın bu sözlerini Ubeydullah b. Ziyad reddetmedi." [5]

Hz. Hüseyin'e Ait Bazı Şiirler

Ebu Bekir b. Kamil, Abdullah b. İbrahim'den naklederek Hz. Hüseyin'in şöyle bir şiir inşad etmiş olduğunu söylemiştir:
"Yaratıcıya bak, yaratılana aldırma, O zaman yalancıya da doğruya da efendi olursun. Rahman'm lütfundan rızık iste, Allah'tan başkası rızık veren değildir. İhtiyacını insanların gidereceğini sanan kimse, Rahman1 a güven duymuyor, demektir.
Ya da bir kimse, elindeki malın sırf kendi kazancı olduğuna inanırsa,
Ayakkabıları onu tâ yükseklerden kaydırıp düşürür."
A'nıeş, Hz. Hüseyin'in şöyle bir şiir inşad ettiğini söylemiştir:
"Kişinin malı arttıkça, Düşüncesi, kederi ve meşguliyeti de artar,
Ey yaşantısı kederli olan ve yaşamak tasasında olan, seni tanıdık. Ey her yok olup vücudu çürüyen kişinin evi, seni de biliyoruz. Eğer sırtında evladu'iyal yükü varsa, zahit kimse zühdü saf bir şekilde talep edemez."
Ishak b. İbrahim dedi ki: Bana ulaşan bir habere göre Hz. Hüseyin, Baki'deki şehitliği ziyaret edip şöyle bir şiir okumuştu:
"Mezar sakinlerine seslendim, sustular. Sustukları için bana taş ve topraklar cevap verdi. Dedi ki: Biliyor musun sakinlerime ne yaptım?
Etlerini parçaladım, elbiselerini paraladım,
Gözlerine toprak doldurdum,
O gözler ki daha Önce azıcık tozdan rahatsız olurlardı.
Kemiklere gelince onları da parçaladım,
Öyle ki, eklemler ve uçlar birbirlerinden ayrıldılar.
Ağıt sahibini bundan kopardım, böylece,
Onu çürümeye mahkum dağınık vaziyette bıraktım."
Hz. Hüseyin'in şu şiiri de söylediği rivayet edilmiştir:
"Eğer dünya kıymetli sayılıyorsa,
Allah'ın sevap yurdu, daha yüce ve daha kıymetlidir.
Eğer bedenler ölüm için yaratılmışlarsa,
Kişinin Allah yolunda kılıçla öldürülmesi daha faziletlidir.
Eğer rızıklar takdir edilmiş şeyler ise,
Kişinin rızık için az çabalaması daha güzeldir.
Eğer malların tamamı terk edilecekse,
Kişinin terk edilecek bu inallar için cimrilik yapması niye?"
Şiirlerinden biri de Zübeyr b. Bekkar'ın söylediği ve karısı Rebab binti Enif le ilgili şu şiiridir: Rebab, Hz. Hüseyin'in kız Sekine'nin an-nesidir. Şiir şudur:
"Ömrüme yemin olsun ki ben Sekine ile Rebab'ın yaşadığı bir evi çok severim.
Sekine ile Rebab'ı da severim. Onlara malımın hepsini harcarım.
Onların yüzünden kimsenin beni kınamaya hakkı yoktur.
Ben -beni kmasalar da- hayatım boyunck veya mezar altına girsem de onlara itaat etmem."
Rebab'ın babası, Ömer b. Hattab'm huzurunda Müslüman oldu. Hz. Ömer, onu kavminin başına emir yaptı. Hz. Ömer'in yanından çıkıp giderken Ebu Talib oğlu Ali ondan, kızım oğlu Hasan'a veya Hüseyin'e vermesini istedi. O da kızı Selma'yı Hasan'la evlendirdi. Rebab'ı da Hüseyin'le evlendirdi. Hz. Ali'nin kendisine de üçüncü kızı Mahya'yı verdi. Bütün bu evlendirme işi aynı saatte oldu. Hz. Hüseyin, eşi Rebab'ı çok sevdi, onu beğeniyordu, onun için şiirler yazıyordu. Kerbela'da şehıd edildiğinde Rebab onun yanındaydı. Öldürülüşüne çok üzüldü. Anlatıldığına göre Rebab, bir sene müddetle Hz Hüseyin'in mezarı başında durmuş, sonra şöyle diyerek ayrılıp gitmişti: "Bir seneye kadar bekledim, sonra selamın adı üzerinize olsun. Bir sene müddetle ağlayan kım-Se artık görevini yapmış olur."
Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra Kureyş eşrafından çokları Re-bab'la evlenmeye talib oldular, ancak o, bu talebleri reddederek şöyle dedi: "Rasûlullah'tan sonra başkasını kendime kayınpeder edinmem Allah'a yemin ederim ki, Hüseyin'den sonra artık başka bir erkekle aynı evde durmam." Vefat edinceye kadar Hz. Hüseyin'in yasını tuttu. Anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra çok kısa bir süre yaşamıştır, doğrusunu Allah bilir. Kızı Sekine, insanların en güzeliydi. Hatta zamanında ondan daha güzel kimse olmadığı söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu Mihnef, Abdurrahman b. Cündeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hüseyin'in Öldürülmesinden sonra İbn Ziyad, Kûfelilerin eşrafını araştırdı. Yanma çağırdı, ancak Ubeydullah b. Hür b Yezid'i göremedi, onu arattı. Ancak o birkaç gün sonra İbn Ziyad'm yanma geldi. İbn Ziyad, ona sordu:
- Ey İbn Hür, neredeydin?
- Hastaydım.

- Gönül hastası mı yoksa beden hastası miydin?
- Gönlüm hiç hastalanmadı. Bedenime gelince Allah, ona afiyet verme lütfunda bulundu.
- Yalan söylüyorsun aksine sen düşmanlarımızla beraberdin.
- Eğer düşmanlarınla beraber olsaydım, benim gibi birinin yeri gizli kalmazdı. İnsanlar bu durumu görürlerdi.
Bu konuşmasıyla, İbn Ziyad'ı aklen mağlup etti. Dışarı çıkıp atına bindi, sonra da şöyle dedi:
- İbn Ziyad'a deyin ki, artık itaat ederek onun yanına gelmeyeceğim.
İbn Ziyad da:
- Ey İbn Hür nereye gidiyorsun? dedi. Ancak Ubeydullah b. Hür çekip gitti. İbn Ziyad: "Onu bana getirin." dedi. Muhafızla onu aramaya çıktılar, yanına vardıklarında Ubeydullah hoşlarına gitmeyecek ağır sözler söyledi. Hz. Hüseyin'den, kardeşinden, babasından hoşnudoldu-ğunu ifade etti. Sonra da İbn Ziyad hakkında onlara çok ağır sözler sar-fetti ve onlara teslim olmayıp Hüseyin ile arkadaşları hakkında şu şiiri okudu:
"Göçen ve hakkıyla göçen emir diyor ki, Dikkat et! Sen Fatınaa'mn oğlunu şehid edip öldürdün. Eyvah, ben niye ona yardın etmedim?
Niye onunla beraber olmadım, ondan ayrı durdum. Vah bana, Allah, ona yardım etmek için meydana çıkıp savaşanların ve şehid olanların ruhuna devamlı rahmet yağmuru yağdırsın.
Onların cesetlerinin ve mezarlarının yanı başında durdum.
Sanki iç organlar paralanıyor, gözler yaş akıtıyordu.
Ömrüme yemin ederim ki, onlar hızla savaşa ve kavgaya giriştiler,
kızgın aslanlar gibi,
Peygamberlerinin kızının oğluna yardım etmek için kılıçlarıyla Ga-
bıl aslanları gibi savaşa giriştiler.
Eğer şu takvalı canları yeryüzünde öldürürseniz,
Bende buna karşı koymak için barikatlar kurarım.
Görenler görmediler mi, ölüm anında onun yanından kaybolup gittiler. Onlar aslanlar gibi önderler ve güller idiler.
Sen haksız yere onları Öldürdükten sonra dostluğumuzu mu umarsın.
Böyle haince planlar kuran, bizimle uyum sağlayamaz.
Ömrüme yemin ederim ki, onları öldürmekle bize karşı çıkmış oldunuz.
Bizden nice adamlar var ki, sizden onun intikamını alacaktır.
Haktan sapan zalim bir gruba karşı,
Büyük bir askeri birlikle hücum etmeye defalarca niyetlendim. Ey İbn Ziyad, bizimle savaşmaya hazır ol. Öyle dar bir yerde seni sıkıştıracağım ki belini kıracağım." Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Süleyman b.'Kuteybe, Hz. Hüseyin için şu mersiyey okumuştu:
"Haşimi ailesinden Tafta öldürülen var ya,
Onun boynu Kureyş'inkinden daha bükük oldu.
Sığındığı halde peşine düştüğünüz zaman siz hidayet yolunu kaybedip sapan Ad kavmi gibi oldunuz.
Muhammed ailesinin evlerine uğradım.
O evleri de her uğradığımda boynu bükük halde gördüm.
Onu Öldürenler bizim için koyun idiler. Sonra zayıf düşmüş, terkedilmiş develer oldular.
Bu metruK develer çoğalıp büyüdüler,
Allah, diyarı ve ehlini birbirlerinden uzaklaştırmasın,
Bence onlardan biri olursan süslenirsin,
Kays fakir düşerse, onun fakirini deneriz.
Ama ayağımız kaydığında Kays bize tükürdü.
Yezid'in yanında bir damla kanımız vardır.
Fırsat düştüğünde bir gün onun cezasını vereceğiz.
Görmezmisin ki Hüseyin'in Öldürülmesi sebebiyle,
Yeryüzü hastalandı, beldeler titredi."
Bu senede, (hicretin altmış birinci senes
inde), Hz. Hüseyin'in şehid edilmesinden sonra vuku bulan hadiseleri şöylece sıralayabiliriz: Bu senede Muaviye oğlu Yezid, Süllem b. Ziyad'ı Sicistan ve Horasan valiliğine tayin etti. O esnada Süllem, yirmidört yaşındaydı. Yezid, onun kardeşleri Abbad ile Abdurrahman'ı görevden azletmişti. Süllem atandığı göreve giderken savaşçıları ve eşrafı seçti. İnsanları cihada teşvik etti Sonra Türk beldelerine gazaya gitmek üzere büyük bir ordu ile yola çıktı. Yanında da eşi Ümmü Muhammed binti Abdullah b. Osman b. Eb'il-As vardı. Araplardan o mıntıkadaki nehri geçen ilk kadın bu oldu ve orada bir çocuk doğurdu adını Süfda (Safedi) koydular. Soğd valisinin karısı, altın ve incilerle süslenmiş tacını Süllem'in karısı Ümmü Muham-med'e gönderdi. Müslümanlar, bundan önce o beldelerde kışı geçirmezlerdi, ilk olarak Süllem b. Ziyad orada geçirdi. Mühelleb b. Ebi Süfra'yı, Türk şehri Harezm'e gönderdi. Gidip Harezm'i kuşattı. Harezmiler 25.000.000 dirhem vermek şartıyla onunla

barış antlaşması yaptılar. O da onlardan para yerine eşya alıyor ve eşyaları yarı kıymetine satıyordu. Böylece onlardan 50.000.000 dirhem değerinde eşyayı ganimet olarak almış oldu. Böylece Mühelleb, Süllem b. Ziyad'ın yanında itibar sahibi oldu, değer kazandı.

Bundan sonra Süllem, ganimetlerden bir kısmını seçerek Merzu-ban'ın komutasındaki bir heyetle Yezid b. Muaviye'ye gönderdi.

Süllem, Semerkandlılarla da bol miktarda ganimet karşılığında barış antlaşması yaptı.

Hicri altmışbirinci senede Yezid, Amr b. Said'i Haremeyn (Mekke-Medine) valiliklerinden azletti, oraya Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'ı yeniden tayin etti. Velid, Medine'ye yerleşti. Bunun sebebi de şuydu: İbn Zü-beyr, Hz. Hüseyin'in şehid edildiğini duyunca insanlara hutbe irad etmeye, hutbelerinde Hz. Hüseyin'i ve adamlarını öldürmenin büyük bir günah olduğunu söylemeye, Hüseyin'i yardımsız bıraktıklarından ötürü Kûfelilerle Iraklıların tamamını ayıplamaya, Hz.Hüseyin'e rahme okumaya, onu öldürenleri lanetlemeye ve şöyle demeye başladı: " vallahi Hüseyin'i öldürdüler. Fakat o, geceleri uzun müddet namaz kılar, çok günlerde oruç tutardı. Vallahi o, Kur'âm bırakıp ta şarkılar ve eğlencelerle vakit geçirmezdi. Allah korkusundan ağlamayı bırakıp ta boş sözler ve türkülerle uğraşmazdı. Orucu bırakıp da devamlı içki içmez ve haram yemezdi. Zikir halkalarında oturmayı bırakıp da av peşine düşmezdi (Bu sözlerle Yezid b. Muaviye'yi taşlıyordu). Onlar ileride uçuruma yuvarlanacaklardır."

Bu sözlerle halkı Emevilere karşı kışkırtıyor, Yezid'e muhalefete sürüklüyor, onu halletmelerini istiyordu. Çok kimseler, gizlice ona bey'at ettiler. Bu bey'atı açığa vurmasını kendisinden istediler, ancak o, Amr b. Said orada vali iken bunu yapma imkanı bulamadı. Amr, ona karşı sert davranıyordu, ama içinde ona karşı merhamet vardı. Medinelilerle diğerleri onunla antlaştüar. Halk şöyle dedi: "Hüseyin öldürüldüğüne göre artık hilafet hususunda kimse İbn Zübeyr'le çekişemez." Yezid, bu haberi duyunca çok ağrına gitti. Ona: "Eğer dilerse Amr b. Said, İbn Zübeyr'in başını koparıp sana gönderebilir, ya da Harem'den kovun-caya kadar onu kuşatma altına alabilir." dediler. O da haber gönderdi. Amr b. Said'i azletti, yerine Velid b. Utbe'yi vali olarak atadı. Bu azil ve atama işinin hicri altmışbirinci senenin zilhicce ayı başında yapıldığı
söylenir.

Bu senede Velid, insanlara haccettirdi. Yezid de ona: "İbn Zübeyr'i gümüş zincire vurmuş olarak bana göndereceksin." diye yemin verdi. Ayrıca yemininin yerine getirilmesini sağlamak ve zincirin başkaları tarafından görülmesini önlemek amacıyla ipek bir bornozla gönderdi, zinciri bornozun içine yerleştirdi. Haberci, Medine'de bulunan Mer-van'ın yanına vardığında görevini ona anlattı. Yanındaki zinciri de gösterdi. Bunun üzerine Mervan, şöyle bir şiir okudu:

"Al bunu, değerli, olanın planı değil bu,
Onda aşağılaşan bir kişinin işleri ve sözleri var.
Ey Amir, bunlar sana bir plan kurdular,
İşte bu, komşuların tığında olan bir iptir.
Sen herkese öğüt verirken,
Atılan kovaya "bir git, bir gel" deniyor."

Gelen elçiler Abdullah b. Zübeyr'in yanma vardıklarında Mervan, oğulları Abdülmelik ile Abdülaziz'i gönderdi ki bu şiiri İbn Zübeyr'e okusunlar ve ne cevap vereceğim akıllarına koyup getirsinler. Mervan, oğullarına dedi ki: "Bu şiirimi mutlaka îbn Zübeyr'e işittirin." Mer-van'ın oğlu Abdülaziz diyor ki: Yezid'in elçileri İbn Zübeyr'in yanma varıp oturduklarında ben de bu şiiri ona okumaya başladım. O dinliyordu, dönüp bana şöyle dedi: "Babanıza gidin ve şöyle dediğimi ona anlatın:

"Ben öyle bir soydan geliyorum ki,
Kamışlarla bıçaklar karşılaştığında onu kıran sağırlaşır, Ben haktan başkasına yumuşamam.
Çiğneyene taş yumuşayıncaya kadar haktan başkasına boyun eğmem."

Abdülaziz diyor ki: "Hangisinin daha şaşkınlık verici olduğunu anlayamadım."

Ebu Ma'şer dedi ki: Hicri altmışbirinci senede Haremeyn emin iken Velid b. Utbe'nin insanlara haccettirmiş olduğu hususunda Şjy^er arasında ihtilaf yoktur. O zaman Basra ve Küfe valiliği Ubeydullah b.

Ziyad'm; Horasan ve Sicistan valiliği, Ubeydullah b. Ziyad'm kardeşi Süllem b. Ziyad'm; Küfe kadılığı Şüreyh'in, Basr kadılığı da Hişam b. Hübeyre'nin uhdesinde idi. [6]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/286-327.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/327-333.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/333-334.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/334-335.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/335-340.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/340-346.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.

Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicrî Altmışbirinci Senede Vefat Eden Şahsiyetler
Hz. Hüseyin
Cabir B. Atik B. Kays
Hamza B. Amr El-Eslemî
Şeybe B. Osman
Abdülmuttalib B. Rabia B. Haris
Velid B. Ukbe B. Ebi Muayt
Mü'minlerin Annesi Ümmü Seleme
Hicretin Altmışîkîncî Senesi
Hicretin Altmışikîncî Senesinde Vefat Eden Şahsiyetler
Büreyde B. Hüseyb El-Eslemî
Rebi B. Haysem
Alkame B. Kays
Ukbe B. Nafi El-Fihrî
Amr B. Hazm
Müslim B. Muhalled El-Ensarî
Müslim B. Muaviye Ed-Deylemî
Hicretin Altmışüçüncü Senesi
Hicretin Altmışdördüncü Senesi
Yezîd B. Muavîye
Muaviye Oğlu Yezidin Çocukları Ve Sayıları
Yezidin Oğlu Muavîye'nin Emirliği
Abdullah B. Zübeyr'in Emirliği
Mervan B. Hakem'e Bey'at Edilmesi
Mercürahit Savaşı Ve Dahhak B. Kays El-Fıhrî'nîn Öldürülmesi
Numan B. Beşir El-Ensârî'nîn Öldürülmesi

Hicrî Altmışbirinci Senede Vefat Eden Şahsiyetler

Hz. Hüseyin

Bu senede Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin, kendi ehl-i beytinden on küsur kişi ile birlikte Kerbela'da öldürüldü. Beraberinde öldürülenlerin yirmi küsur kişi olduğu da söylenmiştir. Nitekim bunu önceki kısımlarda anlattık. Bunlarla beraber bahadır ve kahramanlardan da bir topluluk öldürülmüştü. [1]

Cabir B. Atik B. Kays

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Cabir b. Atik b. Kays Ebu Abdillah el-Ensârî es-Sülemî. Bedir gazvesine, beraberindek adamlarla birlikte katıldı. îbn Cevzî'nin de dediği gibi Mekke fethi gününde Ensâr'm sancaktarıydı. Bu zat, hicri altmışbirinci senede yetmişbir yaşındayken vefat etti. [2]

Hamza B. Amr El-Eslemî

Kadri yüce bir sahabedir. Buharı ve Müslim'in sahihlerinde rivayet olunduğuna göre Hz. Aişe şöyle demiştir: "Hamza b. Amr, Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle bir soru sordu:
- Ya Rasûlallah, ben çok oruç tutuyorum. Yolculukta da oruç tutayım mı?
- İstersen tut, istersen tutma."
Hamza b. Amr, Şam fethinde hazır bulundu. Ecnadin savaşında
Müslümanların muzafieriyetine dair müjdeyi Hz. Ebu Bekir'e götüren odur.
Vakidî dedi ki: "Ka'b b. Malik'e, tevbesinin kabul edildiği ve Allah tarafından affedildiğine dair müjdeyi veren de Hamza b. Amr'dır. Bu müjdesine karşılık Ka'b'da ona iki elbisesini vermişti."
"Tarih" adlı eserinde Buharî, sağlam bir senedle rivayet eder ki, Hamza b. Amr el-Eslemî şöyle demiştir: "Zifiri karanlık bir gecede Rasûlullah (s.a.v.)la beraberdik. Parmaklarımdan ışıklar saçıldı, etraf aydınlandı, bu aydınlıkta arkadaşlarımın tamamının eşyalarını toparladım."
Hamza b. Amr'ın hicri altmışbirinci senede vefat ettiği ittifakla nakledilir. [3]

Şeybe B. Osman

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Şeybe b. Osman b. Ebi Talha el-Abderi el-Hacbî. Ka'be'nin anahtarı bunun yanındaydı. Babası

Uhud savaşında kafir olarak Hz. Ali tarafından öldürülmüştü. Şeybe, Mekke fethi gününde Müslümanlığını açığa vurdu Hüneyn gazvesine de katıldı. Ancak bu gazvede yine de kalbinde biraz şüphe vardı. Bir ara Rasûlullah'a suikasta niyetlendi. Onun bu kötü niyetini Cenâb-ı Allah, Rasûlüne bildirdi. Rasûlullah da Cenâb-ı Allah'ın haber vermesi üzerine gidip Şey-be'ye bu kötü niyetini bildirdi. Şeybe de bunun üzerine kalben de Müslüman oldu ve İslâmiyet'i güzelce yaşadı. Bunun üzerine Hüneyn savaşında çarpıştı ve diğer sebat edenlerle birlikte sabredip sebat gösterdi.

Vakidî, üstadlarınm şöyle dediklerini rivayet etmiştir: «Şeybe dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, bütün insanlar Muhammed'e iman etseler bile ben kendisine iman etmem." diyordum. Mekke'yi fethedip Heva-zin'e sefere giderken fırsatını bulup da bütün Kureyşlilerin Öcünü kendisinden almak için ben de onunla beraber yola çıktım. O gün insanlar birbirlerine karıştılar. Rasûlullah (s.a.v.), katırından indi, yanına yaklaştın, onu vurmak için kılıcımı kınından sıyırdım, fakat karşımda bir alev belirdi, neredeyse beni yakacaktı. Rasûlullah (s.a.v.), bu hadise üzerine bana dönüp şöyle dedi: "Ey Şeybe, yanıma gel." Yanma yaklaştım, elini göğsüme koydu ve şöyle dedi: "Allah'ım, bunu şeytandan koru." Allah'a yemin ederim ki, elini göğsümden kaldırmadan o günde bana, gözümden ve kulağımdan daha sevimli oldu. Bundan sonra elini göğsümden kaldırıp: "Haydi git ve savaş." dedi. Ben de düşmana doğru ilerledim. Allah'a yemin ederim ki o esnada düşman safında -şayet hayatta olsaydı- babamla karşılaşsaydım onu da öldürürdüm. İnsanlar cepheden geri döndüklerinde Rasûlullah (s.a.v.) bana: "Ey Şeybe! Allah'ın senin için murad ettiği şey, senin kendi nefsin için kasdettiğin şeyden daha hayırlıdır." dedi. Sonra da içimde Allah'tan başka kimsenin bilmediği gizli düşüncelerin hepsini bana anlattı. Ben de şahadet getirip: "Allah'tan af diliyorum." dedim. O da: "Allah seni affetti." dedi.»

Şeybe, Osman b. Talha'dan sonra Ka'be'nin perdedarhğı görevini de üstlendi. Bu görev, onun evladının elinde bugüne kadar yürütülmüştür. Beni Şeybe kabilesi de ona nisbet edilir. Bunlar, Ka'be'nin perdedarları-dırlar.

Halife b. Hayyat ile başkalarının ifadelerine göre Şeybe, hicretin el-Hdokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Muhammed b Sa'd'm ifadesine göre o, Muaviye oğlu Yezid'in zamanına kadar hayatta kalmıştır, "el-Muntazam" adlı eserinde de İbn Cevzî, onun hicri altmışbirinci senede vefat ettiğini söylemiştir. [4]

Abdülmuttalib B. Rabia B. Haris

Bu senede vefat edenlerden biri de Abdülmuttalib b. Rabia b. Haris b. Abdülmuttalib b. Haşim'dir. Bu zat, sahabe idi. Şam'a göçtü, orada bir evi vardı, vefat ederken müzminlerin emiri Muaviye oğlu Yezid'e vasiyetini yaptı. [5]

Velid B. Ukbe B. Ebi Muayt

Bu zatın soy kütüğü şöyledir; Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt b. Ebban b. Ebi Amr Zekvan b. Ümeyye b. Abdu'-Şems b Abdumenaf b. Kusay Ebu Vehb el-Kureyşi el-Ebşemî. Hz. Osman'ın ana bir kardeşidir. Anasının adı, Erva binti Kureyz b Rebia b. Habib b. Abdu'ş-Şems'tir. Erva'ın annesi de Ümmü Hakim el-Beyza binti Abdülmuttalib'tir. Velid'in, Halid, Ammare ve Ümmü Külsüm adında kardeşleri vardı. Rasûlullah (s.a.v.), onun babası Ukbe b. Ebu Muayt'ı Bedir savaşından sonra diğer esirlerle birlikte Velid'in gözleri önünde öldürmüştü. Velid'in babası Ukbe: "Ya Muhammed, beni öldüreceksin ama çocuklarıma kim bakacak?" diye sorunca Rasûlullah: "Onlar için ateş vardır." diye cevap vermişti. Nadr b. Haris'e de böyle yapmıştı.

Velid, Mekke fethinde Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.) onu, Muttaliboğullarının zekatlarını toplamakla görevlendirip yola çıkarmıştı. Onlar da Velid'in gelişini duyunca onu karşılamaya çıkmışlardı. Fakat Velid, kendisiyle savaşmak için yoluna çıktıklarını sanarak geri dönmüş, bu durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a anlatmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) da bu olay üzerine Muttaliboğullanna karşı bir askeri birlik hazırlamaya niyet etti. Onlar bu durumu duyunca özür dilemek için Rasûlullah'a bir heyet gönderdiler ve hadisenin aslım anlattılar. Cenâb-ı Allah da Velid hakkında şu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

"Ey inananlar! Eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse, onun iç yüzünü araştırın. Yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiğinize pişman olursunuz." (el-Hucurât,6.)

Birçok tefsirci, bu hadiseyi böyle anlatmışlardır. Bunun doğruluğunu yüce Allah daha iyi bilir.

Hz. Ömer de Velid'i Beni Talib kabilesinin zekatlarını toplamakla görevlendirmişti. Hz. Osman, onu -Sa'd b. Ebi Vakkas'tan sonra- Küfe valiliğine atamıştı. Bu atama olayı, hicretin yirmibeşinci senesinde gerçekleşmişti. Daha sonra içki içmiş ve arkadaşlarına sarhoş halde namaz kıldırmış, dcnüp onlara: "Daha da kıldırayım mı size?" diye sormuş ve nam karıştırmıştı. Sonra Hz. Osman, onu cezalandırmış ve dört sene sonra Küfe valiliğinden azletmişti. Fakat o yine de Kûfe'de bir vatandaş olarak ikamete devam etmişti. Hz. Ali Irak'a geldiğinde Velid, Rakka'ya gitmiş, orada kendine bir çiftlik satın almış ve orada ikamete başlamıştı. Ancak Hz. Ali ile Muaviye zamanlarında ve sonraki dönemlerde vuku bulan hadiselere, savaşlara karışmamış, uzlete çekilmiş ve hicri altmışbirinci senede Rakka'daki (çiftliğinde) vefat etmişti. Yine aynı yere, çiftliğine defnedilmişti. Çiftliği, Rakka'ya onbeş mil mesafededir. Anlatıldığına göre o, Muaviye'nin zamanında vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir, imam Anmed b. Hanbel ile Ebu Davud, ondan sadece bir hadis rivayet etmişlerdir ki, o hadis te Mekke fethi ile ilgilidir. İbn Cevzi onun bu senede vefat ettiğini söylemiştir. Ayrıca İbn Cevzî, mü'minlerin annesi Meymune binti Haris el-

Hilaliye'nin de bu senede vefat ettiğini söylemiştir. Ancak bu hanımın hicri ellibirinci senede vefat etmiş olduğunu önceki sayfalarda bildirmiştik. Hatta bu hanımın hicri altmışücüncü senede vefat ettiğini, hicri altmışaltına senede vefat ettiğini bildiren değişik rivayetler de vardır. Doğrusu, bizim söylediğimizdir. [6]

Mü'minlerin Annesi Ümmü Seleme

Ümmü Seleme'nin asıl adı şudur: Hind binti Ebi Ümeyye Hüzeyfe (veya) Sehl b. Muğire b. Abdillah b. Ömer b. Mahzum el Kureşiyye el-Mahzumiye. Ümmü Seleme, Rasûlullah'la evlenmeden önce amcası oğlu Ebu Seleme b. Abdilesed ile evliydi Ebu Seleme vefat etti, Rasûlullah da Ümmü Seleme ile evlendi ve Bedir gazasından sonra hicretin ikinci senesinin şevva ayında onunla gerdeğe girdi. Ümmü Seleme, önceki kocası Ebu Seleme'nin kendisine şöyle bir hadis naklettiğini söylemiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bir Müslüman, bir musibete maruz kalırda: "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz Allah'ım, bu musibetimden ötürü bana sevab ver ve bunun yerine başka bir şeyi karşıma çıkar." derse Allah mutlaka o musibeti daha hayırlı birşey ile ona değiştirir."
Kocam Ebu Seleme vefat edince ben de bu duayı okudum, ancak dedim ki: "Kocam Ebu Seleme'den daha hayırlı kim var ki? O, ilk hicret eden adamdı, ondan daha hayırlı kim olabilir?" Sonra Cenâb-ı Allah, bana güç verdi. Ben de bu duayı okudum. Allah, bana Ebu Seleme'den daha hayırlı birini eş olarak verdi ki, o da Rasûlullah (s.a.vjdır.
Ümmü Seleme, kadınların en güzellerinden ve en çok ibadet edenle-rindendi.
Vakidî'nin ifadesine göre Ümmü Seleme, hicretin ellidokuzuncu senesinde vefat etmiş, cenaze namazım da Ebu Hüreyre kıldırmış tır.
İbn Ebi Haysem'in ifadesine göre Ümmü Seleme, Muaviye oğlu Yezid zamanında vefat etmiştir.
Ben derim ki: Hz. Hüseyin'in öldürülmesiyle ilgili olarak öncpV-sayfalarda geçen hadisler, Ummü Seleme'nin, Hz. Hüseyin'in öldürül mesı sonrasına kadar yaşadığını isbatlamaktadır. Doğrusunu Allah bı hr. Allah, Ummü Seleme'den razı ve hoşnud olsun. Noksanlıklarda!," münezzeh olan yüce Allah doğruyu daha iyi bilir. [7]

Hicretin Altmışîkîncî Senesi

Medine heyeti, bu sene Muaviye oğlu Yezid'in yanma gitti. Yezid, onlara ikramda bulundu ve kıymetli armağanlar verdi. Bu armağanlarla Yezid'in yanından döndüklerinde onu hallettiler. Başlarına da Abdullah b. Hanzale el-Gasilî vali olarak geçirdiler. Yezid de ertesi sene onların üzerine Medine'ye bir ordu gönderdi ve ilerde de inşallah açıklayacağımız gibi Harre vak'ası meydana geldi. Yezid, Amr b. Said b. As'ı Hicazdan azletti, onun yerine Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'ı vali olarak tayin etti. Velid de Medine'ye gider gitmez mallara, ürünlere ve mülklere el koydu. Amr b. Said'in kölelerini yakalayıp hapsetti. Bunlar 300 kişi kadardılar. Amr b. Said de kalkıp Yezid'in yanma gitti. Kölelerine de zindandan çıkıp kendisiyle birlikte gelmeleri için haber gönderdi. Binmeleri için develer hazırladı, onlar da bu emri yerine getirdiler. O, Yezid'in yanına vardığında köleler de ona yetiştiler. Yezid, Amr b. Said'e ikramda bulundu- Saygı gösterdi, meclisinde yer verdi, yanına yakın oturttu. Sonra da Ibn Zübeyr'e karşı gerekeni yapmadığından dolayı onu kınadı. Amr da şöyle cevap verdi:
- Ey müzminlerin emiri! Hazırda bulunan, hazırda bulunmayanın görmediğini görür. Mekke ve Hicaz halkı, onu bize karşı kışkırttılar, ondan taraf oldular, onu sevdiler. Benim de -üzerine gittiğim takdirde-ona karşı koyabilecek kadar ordum yoktu. Kaldı ki, o bana karşı tedbirli davranıyor ve benden çekiniyordu. Ben de ona çok yumuşak davranıyor, işi idare ederek geçiştiriyordum ki, fırsatını bulup da üzerlerine atılayım. Mamafih onu sıkıştırdım. Birçok şeyler yapmalarına engel oldum. Mekke'de, Mekke'nin yollarında ve caddelerinde bekçiler diktim. Gelenlerin adım, babasının adını, nereden geldiğini, niçin geldiğini, nereye gideceğini kaydetmeden hiç kimseyi şehre sokmuyordum. Gelen kişi, eğer onun adamların dans a veya onun yanma gitmek istediği tahmin ediliyorsa, onu tahkir ederek geri çeviriyordum. Eğer böyle bir amacı yok ise şehre bırakıyordum. Şimdi Velid başa geçti, onun ne yaptığı, hangi durumda olduğu hakkında sana bilgiler ulaşacaktır. Böylece sen benim, vermiş olduğun emri süratle yerine getirmek uğruna göstermiş olduğum çabanın kıymetini anlayacaksın. Sana karşı dürüst olan ve öğüt veren bir kimse olduğumu da inşaallah farkedeceksin. Allah, senin lehine hüküm verecek ve düşmanını kahredecektir.
Yezid, ona şu cevabı verdi:
- Sen, sana iftira edenden daha doğru sözlüsün. Beni sana karşı kışkırtandan daha sadıksın. Sen güvendiğim adamlardansın. Yardımını umduğum kimselerdensin. Sıkıntı, gaile ve büyük musibetler zamanında kendisinden istifade etmek için bir tarafta beklettiğim kimselerdensin.
Velid b. Utbeye gelince o, Hicaz'da ikamet etti. Abdullah b. Zübeyr'i yakalamak için defalarca harekete geçti. Ancak onun tedbirli ve koruma altında olduğunu gördü. O sıralarda Yemame'de Necde b. Amir el-Hanefî adında biri de Hz. Hüseyin'in öldürülmesinden sonra ayaklandı. Muaviye'nin oğlu Yezid'e muhalefet etti, ancak Abdullah b. Zübeyr'e muhalefet etmedi. Kendi yolunda yürümeye devam etti. Peşinden yürümekte olan adamları vardı. Arefe gecesi olduğunda Velid b. Utbe, büyük bir askeri gücü onun üzerine sevk etti. Ancak İbn Zübeyr ile Necde ve adamlan Velid'e tabi olmadılar. Herkes ayrı ayrı gruplar

halinde vakf-lerine devam etti. Sonra Necde, Yezid'e şöyle bir mektup gönderdi:
"Bize, bunak bir adam göndermişsin. Doğru dürüst birşey yapamıyor, hikmetle öğüt veren bir kimsenin öğüdünü kavrayamıyor, eğer yumuşak huylu birini gönderecek olursan şimdiye kadar zor görülen işlerin kolaylaşacağını ve dağılmış olanların da toplanıp bir araya geleceklerini umuyorum."
Bunun üzerine Yezid, Velid'i valilikten azletti, yerine Osman b. Mu-hammed b. Ebi Süfyan'ı tayin etti. Osman da Hicaz'a gitti Fakat tecrübesiz, idareden anlamayan bir genç olduğunu gördüklerinde, karşı taraftakiler onu altetmeye niyelendiler. Medine'ye girdiğinde aralarında Abdullah b. Hanzele el-Gasil el-Ensârî'nin de bulunduğu bir heyeti Yezid'e gönderdiler. Heyette ayrıca Abdullah b. Ebi Amr b. Hafs b. Muğire el-Hadremî, Münzir b. Zübeyr ve birçok Medineli eşraf da vardı. Bunlar yanm vardıklarında Yezid, onlara ikramda bulundu. İyilik yaptı, saygı gösterdi, bol bol armağanlar verdi. Bunlar, daha sonra Medine'ye döndüler. Ancak Münzir b. Zübeyr, ai"kadaşı Basra valisi Ubeydullah b. Zi-yad'm yanma gitti. Yezid, ona heyetteki arkadaşlarının hissesi kadar 100.000 dirhem armağan verdi. Heyet, Medine'ye döndüğünde açıkça Yezid'e sövmeye ve onu kınamaya başladılar. Şöyle dediler:
"Biz dinsiz, içki içen ve meclisinde kadınlara şarkı söyletip çalgı çaldıran bir adamın yanından geldik ve onu hilafetten hal etmiş olduğumuza şahit olun" Halk da onların Yezid'i hilafetten hal edişlerine uygun nazarla baktı. Abdullah b. Hanzele el-Gasilf ye ölüm üzerine be/at ettiler. Ancak Abdullah b. Ömer, onların bu davranışım protesto etti. Münzir b. Zübeyr de Basra'dan kalkıp Medine'ye döndü ve heyetteki arkadaşlarına, Yezid'i görevden hal etmeleri hususunda muvafakat etti ve Yezid'in içki içip sarhoş olduğunu, hatta namazı bıraktığını da bildirdi. Yezid'in ayıplarını arkadaşlarından daha çok açığa vurdu. Yezid, bunu duyunca şöyle dedi: "Allah'ım, ben onu arkadaşlarından ayrı tuttum. Ona özel alaka gösterdim, ikramda bulundum ve gördüğün şeyleri yaptı. Sen onu yakala ve ondan intikam al."
Yezid, Medinelilere daha sonra Numan b. Beşir'i gönderdi ki, onları bu yaptıklarından men etsin ve böyle faaliyetlerinden onları sakındırsın. Tekrar Yezid'in emrini dinlemelerini, ona itaat etmelerini ve cemaata katılmalarını sağlasın.
Numan, Medinelilere gitti. Yezid'in emrettiklerini yaptı. Onları fitne çıkarmaktan ötürü tehdit edip korkuttu ve şöyle dedi:
- Fitne korkunçtur, vahimdir. Şamlılara karşı çıkamazsınız. Onlara gücünüz yetmez.
Abdullah b. Mutî de ona şöyle karşılık verdi:
- Ey Numan! Topluluğumuzu dağıtmana, Allah'ın düzelttiği işimizi bozmana seni iten sebep nedir?
- Allah'a yemin ederim ki, etrafımzı topluluklar saracak ve atlılar dört bir yanınızı alıp herkesin tepesine ve alınlarına kılıçlarla vuracak, ölüm her iki taraf arasında da kol gezecek olsa, bana öyle geliyor ki, sen katırına binip Mekke'ye doğru kaçarsın ve bu zavallı Ensâr'ı yollarda, mescitlerde ve evlerinin kapıları önünde öldürülür halde bırakıp gider-
sin.
Fakat kimse onun dediğini dinlemedi. O da çekip gitti ve durum onun dediği gibi oldu.
İbn Cerir dedi ki: Hicretin altmışikinci senesinde insanlara Velid b. Utbe hac ettirdi. Ancak bunda ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Altmışikîncî Senesinde Vefat Eden Şahsiyetler

Büreyde B. Hüseyb El-Eslemî

Bu zat, Rasûlullah'm Medine'ye hicret ederken kendisine Küraü'l-Gemim yanında izin verdiği esnada Müslüman olmuştu Oraya vardı* ğında Büreyde, seksen kişilik ailesiyle onu karşılamış olup hepsi Müslüman olmuşlardı. Onlara yatsı namazını kıldırmış ve o gece ona Meryem sûresinin baş kısmından birkaç ayeti öğretmişti. Sonra Uhud gazvesinin ardından Medine'ye gitmiş ve Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte bütün gazvelere katılmış, Medine'de ikamete başlamıştı. Basra fethedıl-diği zaman oraya gitmiş ve orada kendine bir ev yapmıştı. Sonra Horasan gazvesine katılmış, Yezid'in hilafeti zamanında Merv şehrinde vefat etmişti. Onun bu senede vefat ettiğini birden fazla tarihçi ifade etmiştir. [9]

Rebi B. Haysem

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Rebi b. Haysem Ebu Yezid es-Sevrî el-Kufi. İbn Mesud'un arkadaşlarındandır. Abdullah b Mesud, ona şöyle demişti: "Seni her gördüğümde mutlaka Allah'tan korkan, alçak gönüllü kimseleri hatırlıyorum. Eğer Rasûlullah (s.a.v), seni görmüş olsaych mutlaka severdi." İbn Mesud, ona çok saygı gösterirdi. ŞaTrî dedi ki: "Rebi, sadaka ve doğruluk menbaı idi. İbn Mesud'un en takvalı arkadaşı idi".
İbn Main dedi ki: "Onun gibisinden hesap sorulmaz." Ona ait pek çok menkıbe vardır. îbn Cevzî, onun hicri altmışikinci senede vefat ettiğini söylemiştir. [10]

Alkame B. Kays

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Alkame b. Kays Ebu Şebl en-Nahai el-Kûfî. îbn Mesud'un en büyük ve en kıymetl arkadaşlarından ve âlimle-rindendi. İbn Mesud'a benzerdi. Alkame, sahabelerden bir topluluktan hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden bazıları da ondan hadis rivayet etmişlerdir. [11]

Ukbe B. Nafî El-Fihrî

Muaviye, bu zatı 10.000 kişilik bir ordunun başında komutan olarak îfrikiyye'ye (Tunus'a) gönderdi. Kayravan şehrini kurdu. Şehrin yeri daha önce sık ağaçlıklarla kaplıydı. Yırtıcı hayvanlardan, yılanlardan, haşerelerden oraya gidilemiyordu. Cenâb-ı Allah'a dua etti. Duası bereketine hayvanlar oradan yavrularını alıp taşlar arasından ve kovuklardan çıkıp gittiler. O da Kayravan şehrini oraya kurdu ve hicretin altmışikinci senesine kadar orada kaldı. Berberiler ve Rumlarla savaştı. Şehid edilip ahirete göçtü. Allah ondan razı olsun. [12]

Amr B. Hazm

Kadri yüce bir sahabedir. Rasûlullah (s.a.v), onu onyedi yaşında iken Necran valiliğine atadı. Orada bir müddet kaldı ve Yezid b. Muavi-ye'nin zamanına kadar yaşadı. [13]

Müslim B. Muhalled El-Ensarî

Zurkî kabilesindendir. Hicret senesinde doğdu. Rasûlullah (s.a.v)'dan hadis dinledi. Mısır fethinde hazır bulundu. Muaviye ve YeZxd zamanlarında onlar adına Mısır ordularına komuta etti. Hicretin ,conpftinin zilkade avında vefat etti.senesinin zilkade ayında vefat etti. [14]

Müslim B. Muaviye Ed-Deylemî

Kadri yüce bir sahabedir. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına, müşriklerin saflarında yer alarak katıldı. Müslümanlara çok zarar verdi. Sonra Müslüman oldu ve İslâmiyet'ini güzelce yaşadı. Mekke fethine ve Hüneyn gazvesine katıldı. Hz. Ebu Bekir'le birlikte hicretin dokuzuncu senesinde hac etti. Veda haccına da katıldı. Cahiliye döneminde altmış, İslâmiyet döneminde de altmış olmak üzere 120 sene yaşadı. Vakidî bövle demiştir. Yezid b. Muaviye zamanına kadar yaşadı. İbn Cevzî'nin ifadesine göre hicretin altmışikinci senesinde vefat etmiştir.
Aynı senede Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in zevcesi Rebab binti Enif de vefat etti. Bu hanım, Iraklıların cuma veya cumartesi gününde kocası Hz. Hüseyin'in öldürülüşüne şahit olmuştu. Kocası Hüseyin ki, Ali ile Rasûlullah (s.a.v)'ın kızı Fatıma'nın oğluydu. [15]

Hicretin Altmışüçüncü Senesi

Bu senede Harre vak'ası meydana geldi. Bu vak'anm meydana geliş sebebi şuydu: Medineliler, Muaviye oğlu Yezid'i hal ettiklerinde yerine Kureyşlilerin başına Abdullah b. Mutf yi, Ensârîlerin başına da Abdullah b. Hanzele b. Ebu Amirî'yi val olarak geçirdiler. Bu senin başında bu yaptıklarını açıkladılar. Minberin yanında toplandılar. Onlardan birisi: "Şu sarığımı başımdan çıkardığım gibi Yezid'i de yöneticilik makamından çıkarıp attım." diyor ve başındaki sarığı çıkarıp atıyordu. Diğeri birisi de: "Şu ayakkabımı ayağımdan çıkarıp attığım gibi Yezid'i de hilafet makamından çıkarıp attım." diyordu. Böylelikle orada birçok sarık ve ayakkabı yığıldı. Sonra Yezid'in tayin ettiği vali Osman b. Muham-med b. Ebu Süfyan'ı kendi aralarından çıkarıp kovmaya,Ümmeyye oğullarını da Medine'den sürgün etmeye karar verdiler. Bunun üzerine Ümeyye oğullan, Mervan b Hakem'in evinde toplandılar. Medineliler, bu evin çevresini çembere alıp onları kuşattılar. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Zeynelabidin bunlardan uzak durdu. Abdullah b. Ömer de uzak durdu. Bu ikisi, Yezid'i hal etmediler. îbn Ömer'in ailesindende hiç kimse Yezid'i hal etmedi. İbn Ömer, kendi aile halkına şöyle dedi: "Sizden hiçbiriniz Yezid'i hal etmesin. Aramızda kesin hükme varırız ya da aramıza kılıç girer."
İbn Mutî ve İbn Hanzele'ye ölüm üzerine bey'at edişlerinden dolayı Medine halkını da kınayıp protesto etti ve şöyle dedi: "Biz sadece Rasûlullah (s.a.v.)'a, cepheden kaçmamak üzere bey'at ederdik." Abdül-muttalib oğullarından da hiçbiri Yezid'i hal etmedi. Muhammed b. Ha-nefiyye'den, Yezid'i hal etmesi istenildiğinde kabul etmedi ve buna şiddetle karşı koyup tartışmaya başladı. Yezid'i savundu ve Yezid'in içki içtiğine, bazı namazları terk ettiğine dair yaptıkları suçlamaları da kabul etmedi. Nitekim bunları Yezid'in biyografisinden bahsederken inşaal-lah detaylı olarak anlatacağız.

Ümeyye oğullan, Yezid'e bir mektup göndererek kuşatma altında tutulduklarım, ihanete uğradıklarını, aç ve sussuz kaldıklarını, kendilerini bu durumdan kurtaracak birini göndermediği takdirde son adamlarına kadar Öldürüleceklerini bildirdiler. Bu mektubu bir ulakla Yezid'e gönderdiler. Ulak, mektubu Yezid'e götürdüğünde onun tahtında oturmakta olduğunu, ayaklarım da nikris illetinden Ötürü serinletmek
için suya sarkıttığını gördü. Yezid, mektubu okuyunca üzüldü. Rahat-sız oldu ve ulağa şöyle dedi:
- Vay sana! Ümeyye oğulları içinde 1000 erkek yok mu?
- Evet var.
Gündüzün bir saatinde savaşamazlar mıydı?
Bundan sonra Anar b. Said b. As'a haber gönderip yanma çağırttı. Amr gelince Yezid mektubu ona okudu. Kuşatma altında bulunan Ümeyye oğullarım kurtarmak için kimi göndereceğini ona sordu. Kendisini göndermek istediğini söyleyince Amr itiraz edip şöyle dedi:
- Mü'minlerin emiri, orada düzen sağlamken, işler yoluna gitmekte iken beni oradaki valilikten azletti. Şimdi ise Kureyşlilerin kanları orada toprağa akmaktadır. Bu durumda onlara valilik yapmak istemem. Bu işi onlara benden daha uzak biri üstlensin.
Bunun üzerine Yezid, habercisini yaşlı ve güçsüz bir adam olan Müslim b. Ukbe el-Müzenî'ye gönderdi. O, bu görevi kabul etti. Yezid, onu 10.000 süvarinin (Başka bir rivayete göre 12.000 veya 15.000 süvarinin) komutanı olarak Medine'ye gönderdi. Bu süvarilerden herbirine 100 dinar (veya 400'er dinar) verdi. Sonra onları kendi atma binmiş vaziyette resmi geçitten geçirdi.
Medainî dedi ki: "Yezid, Şamlı süvarilerin başına Abdullah b. Mes'ade el-Fezarî'yi, Humuslu süvarilerin başına Husayn b Nümeyr es-Sekunî'yi, Ürdünlü süvarilerin basma Hubeyş b. Dülce el-Kaynfyi, Filistinli süvarilerin başına Ruh b". Zenba el Cüzamî'yi ve Şerik el-Kinanî'yi, Kinnesrinli süvarilerin basma Tarif b. Hashas el-Hilhalfyi komutan olarak tayin etti Başkomutan olarak da Gatafanlı Müslim b. Ukbe el-Müzenfyi tayin etti. Selef uleması Müslim'e, Müsrif b. Ukbe adır vermişlerdi. Numan b. Beşir:
- Ey müminlerin emiri! Beni onlara vali tayin et. Seni onların belasından kurtarayım, dedi.
Numan, Abdullah b. Hanzele'nin ana bir kardeşi idi. İkisinin annesi de Amre binti Revaha idi. Ancak Yezid:.
- Hayır olmaz, onlara ancak şu zalimi vali olarak göndereceğim. Allah'a yemin 3derim ki, onlara ihsanda bulunduktan ve defalarca onları af ettikten sonra şimdi de öldüreceğim, dedi. Numan da şu karşılığı verdi:
- Ey mü'minlerin emiri! Allah aşkına, aşiretine ve Rasûlullah'm ensânna zarar verme.
Abdullah b. Cafer de Yezid'e şöyle dedi:
- Eğer onlar tekrar sana itaat ederlerse, bu itaatleri kabul edilir mi?
- Eğer tekrar bana itaat edecek olurlarsa onlara ilişümeyecektir. Yezid, Müslim b. Ukbe'ye şu talimatı verdi: "Onları üç kez itaata davet et. Eğer itaata dönerlerse kabul et ve onlara ilişme, ama itaata dönmezlerse onlara karşı Allah'tan yardım dile ve onlarla savaş. Eğer onları mağlup edersen Medine'yi üçgün süreyle mubah say. Onları öldür. Bu süre dolduktan sonra da insanlardan el çek. Hüseyin'in oğlu Ali'ye dikkat et, ona zarar verme, ona iyi davran, onu meclisine yaklaştır. Çünkü o, diğerlerinin girdiği kapıdan girmemiştir. Onların yaptıkları bozgunculuğu yapmamıştır."
Bundan sonra Yezid, Müslim b. Ukbe'ye Medine'deki işini tamamladıktan sonra İbn Numeyr'i kuşatma altına almak üzere Mekke'ye gitmesini emretti ve ona şöyle dedi: "Eğer senin basma birşey gelirse maiyetindeki askerlerin komutanı Husayn b. Numeyr es-Sekunî olsun."
Yezid, Abdullah b. Ziyad'a da İbn Zübeyr'in üzerine gidip onu Mek-ke'de kuşatma altına alması için mektup gönderdi. Ancak o bunu yapmaya yanaşmadı ve şöyle dedi: "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, o fası-km hatırı için ben önceki günahıma ikinci bir günahı eklemeyeceğim. Hem Rasûlullah'm kızının oğlunu öldüreyim, hem de bundan sonra Beyt-i Haram'a gidip savaşayım! Bu olacak şey mi?"
Hz. Hüseyin'i öldürdüğü zaman annesi Mercane, Abdullah b. Zi-ya'da: "Yuh sana! Sen ne yaptın? Nasıl bir günah işledin?" diyerek şiddetle azarlamıştı^
Anlatıldığına göre İbn Zübeyr'in hutbesinde şöyle dediğini insanlar Yezid'e haber vermişlerdi: "Maymunların Yezid'i, içki içen, namazı terk eden, şarkıcı cariyelerle başbaşa kalan Yezid."
Müslim b. Ukbe askerlerini harekete hazır hale getirip Yezid'e resmi geçit yaptığı zaman şöyle diyordu:
"Gece karanlık basınca ve bu askerler, Vadi'1-Kura'ya varınca söyle Ebu Bekir'e, Senin bu gördüğün sarhoşlar topluluğu mu, Ümmü'l-Kurâ'da dinden çıkanın vay haline! Din ile aldatıp yalan ve iftira atandan vay."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise şöyle demiştir:
"İş ehlinin eline düşüp de ordu, Vâdi'l-Kurâ'ya indiğinde Ebu Bekir'e haber verdi.
Genç, yaşh 20.000 kişi, senin bu gördüğün sarhoşlar topluluğu mudur?"
Müslim, beraberindeki askerlerle Medine'ye doğru yola çıktı. Oraya yaklaştığında Medineliler, Ümeyye oğullarım kuşatma işine giriştiler ve bu hususta çaba sarfedip onlara şöyle dediler: "Allah'a yemin ederiz ki, ya bize-şu gelen Şamlılara bizi teslim etmeyeceğinize, bize karşı onlarla işbirliği yapmayacağınıza ve açığınızı onlara vermeyeceğinize dair kesin söz ve teminat verirsiniz ya da sizi baştan sona öldürürüz." Ümeyye oğulları da onlara bu hususta kesin söz ve teminat verdiler. Şam ordusu Medine'ye vardığında Ümeyye oğulları onları karşıladılar. Müslim b. Ukbe, onlardan her ne soruyorsa onlar hiçbir şey söylemiyorlardı. Müslim, bu durumdan sıkıldı. Mervan oğlu Abdülmelik, ona gelip şöyle dedi: "Eğer zafer istiyorsan

Medine'nin doğusuna, Harre'ye gidip konakla, eğer sana karşı gelirlerse güneş sizin ensenize, onların da yüzlerine vurur. Onları itaate davet et, eğer bu davetine icabet ederlerse ne alâ! Aksi takdirde Allah'tan yardım dileyip onlarla savaş. Allah onlara karşı- imama muhalefet edip itaattan çıktıklarından - sana yardım edecektir." Müslim b. Ukbe, bu konuşma ve tavsiyesinden dolayı ona teşekkür etti ve tavsiyesine uydu, gidip Medine'nin doğusuna, Harre'ye ordugah kurdu. Üç gün süreyle Medinelileri itaata davet etti. Her davetinde Medineliler icabetten kaçtılar. Sadece savaşmaya razı oldular. Üç günlük süre geçince dördüncü günde ki o günde hicri altmışüçüncü senenin zilhicce ayının yirmisekizinci günü olan çarşamba idi. Onlara şöyle dedi:

- Ey Medine halkı! Üç günlük süre doldu. Mü'minlerin emîri bana

şöyle demişti: "Medineliler, benim aslım ve aşiretimdir. Onların kanlarının akıtılmasını istemiyorum." Mü'minlerin emiri, size üç günlük süre vermemi emretmişti. Bu süre geçip gitti. Şimdi ne yapacak siniz? Barış mı yapacaksınız, yoksa savaşacak mısınız?

- Savaşacağız.
- Böyle yapmayın, barış yapın. Gücünüzü ve kuvvetinizi şu dinsiz İbn Zübeyr'e yöneltelim.
- Ey Allah'ın düşmanı! Eğer amacın buysa sana bu amacı gerçekleştirme imkanını vermeyeceğiz. Çekip gidesiniz ve Allah'ın kutsal Beyt'inde dinsizlik yapasmız diye bırakmayız. Böyle dedikten sonra Medineliler savaşa hazırlandılar. Kendileri ile Müslim b. Ukbe arasına hendek kazmışlardı. Askerlerini dört kola ayırmışlar, her kolun başına bir komutan tayin etmişlerdi. Bu kolların en güçlüsü ve en düzenlisi Abdullah b. Hanzole el-Gasilî'nin de aralarında bulunduğu koldu. Bundan sonra Medineliler şiddetlice savaşmaya başladılar. Sonra hezimete uğradılar. İki taraftan da önde gelen şahsiyetlerden birçoğu öldürüldü. Öldürülenler arasında Abdullah b. Mutî de vardı. Onunla beraber yedi oğlu da Öldürülmüştü. Yine öldürülenler arasında Abdullah b. Hanzele el-Gasilî, anne bir kardeşi Muhammed b. Sabit b. Şemmas ve Muhammed p. Amr b. Hazm da vardı. Muhammed bir Amr b. Hazm yerde yatmakta iken Mervan, onun yanından geçti ve ona hitaben şöyle dedi: "Allah sana rahmet etsin, Mescid-i Nebevf nin direklerinin yanında nice zamanlar seni gördüm ki orada uzun uzadıya kıyamda duruyor ve secdeye kapanıyordun."

Sonra selef ulemasının kendisine Müsrif b. Ukbe dedikleri Müslim b. Ukbe - Allah onu kahretsin, o ne cahil ve ne kötü bir ihtiyardı - Ye-zid'in emri üzerine Medine'yi üçgün mubah kıldı. Saygınlığını hiçe saydı. Allah ona hayır mükafat vermesin. Medine eşrafının kurrâlarının çoğunu öldürdü, çok miktarda mal yağmaladı. Çoklarının anlattıkları gibi orada büyük birşey ve yaygın bir fesat vuku buldu. Müslim'in önünde öldürülenlerden biri de Ma'kil b. Sinan'dı. Ma'kil, Müslim'in eski dostuydu ancak Yezid hakkında kötü sözler sarfederek bu sözleri Müslim'e duyurdu. Müslim de bu sebeple ondan intikam aldı.

Müslim, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'yi çağırttı. Ali'de Mervan b. Hakem ile Mervan'm oğlu Abdülmelik'ırı arasına girerek Müslim'in yanma geldi ki, bu ikisi onun için Müslim'den eman alsınlar, ancak Ali, Yezid'in kendisine iyi davranmasını Müslim'e tavsiyede bulunduğundan habersizdi. Müslim'in huzurunda oturunca Mervan, kendisine içecek verilmesini istedi. Müslim b. Ukbe, beraberinde Şam'dan Medine'ye kar getirmişti. Bu karı içeceği şeye katarak serinletip içiyordu. İstediğ şerbet getirildiğinde Mervan biraz içti. Kalanı da Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye verdi ki, böylece onun için eman alsın. Mervan Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'yi severdi. Müslim b. Ukbe, ona bakıp bardağı elinde tuttuğunu görünce Ali'ye: "İçeceğimizden içme." dedi. Sonra da ona: "Mervan ve oğlu ile birlikte geldin ki, bunlar senin için eman mı alsınlar?" diye sordu. Onun bu sorusu karşısında Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin eli titredi. Elindeki bardağı ne yere indirebiliyor, ne de içindekini içebiliyordu. Sonra Müslim b. Ukbe, ona şöyle dedi: "Eğer mü'minlerin emiri Yezid sana iyi davranmamı tavsiye etmiş olmasaydı, mutlaka senin boynunu vuracaktım. Şimdi istersen şurubu iç, istersen içme. Sana başka bir kâse getirsinler." Ali de: "Şu elimdeki kâseyi içmek istiyorum." dedi ve içti. Daha sonra Müslim b. Ukbe ona: "Haydi gel, şuraya otur." dedi ve onu tahtına oturttu. Sonra da: "Mü'minlerin emiri Yezid sana iyi davranmamı tavsiye etti. Bunlar beni uğraştırdıkları için seninle ilgilenemedim, belki de şimdi ailen senin için korkmuştur." dedi. Ali de: "Vallahi öyledir." diye karşılık verdi. Müslim de bineğinin hazırlanıp eğerlenmesini emretti. Sonra Ali'yi bineğine bindirdi ve alayişle kendi evine gönderdi. Sonra da Ümeyye oğullarıyla birlikte çıkmamış olan Hz. Osman'ın oğlu Amr'ı yanma çağırttı. Ona şöyle dedi: "Eğer Medinelüer galib olsalardı, onlara ben de sizinle beraberim diyecektin, eğer Şamlılar galip olsalardı onlara ben mü'minlerin emirinin oğluyum, diyecektin." Bundan sonra emir verdi. Amr'm gür sakalı onun huzurunda yolundu.

Medainî dedi ki: "Müslim b. Ukbe, Medine'yi üç gün süreyle mubah saydı. Saygınlığım hiçe saydı. Askerleri rastladıkları herkesi öldürüyorlar, malları yağmalıyorlardı. Su'da binti Avf el-Mirrî'ye, Müslim b. Ukbe'ye haber göndererek ona şöyle dedi: "Ben amcan kızıyım. Adamlarina emir ver, falan yerdeki develerimize ilişmesinler." Bu haberi alan Müslim, adamlarına: "Önce bu kadının develerini ele geçirin." dedi. Başka bir kadın da gelip Müslim'e şöyle dedi: "Ben senin yandaşınım. Oğlun esirler arasındadır." Müslim, adamlarına: "Çabucak şunun oğlunu yakalayıp getirin." dedi ve oğlunun başım vurdurup annesine teslim etti, sonra da: "Konuşmasaydm ve böylece başı vurulmasaydı daha iyi olmaz mıydı? Sen buna razı olmaz miydin?" dedi.

* Müslim'in askerleri, Medineli kadınlara tecavüz ettiler, öyleki o günlerde 1000 kadar kadın evlilik dışı hamile kaldı, denilmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Medainî, Hişam b. Hassan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Harre vakıasından sonra Medineli olup bekar olan 1000 kadın çocuk doğurdu." Aralarında Cabir b. Abdullah'ın da bulunduğu Önde gelen sahabeler; Müslim b. Ukbe'nin askerlerinden gizlendiler. Ebu Said el-Hudrî de Medine'den çıkıp dağdaki bir mağaraya yönelmiş, oraya sığınmak istemişti. Ancak Şamlı

askerlerden biri onun peşine takıldı. Ebu Said diyor ki: "Ben onu görünce kılıcını sıyırdı ve üzerime hücum etti, beni Öldüreceğini kesin olarak kafasına koyduğunu anlayınca ben de kılıcımı kınına soktum ve ona şöyle dedim: "Ben, hem benim nemde kendi günahım yüklenip cehennemliklerden olmanı isterim. Zulmedenlerin cezası budur."(ei-Mâidc, 29.)
O adam bu durumu görünce bana sordu:
- Sen kimsin?
- Ebu Said el-Hudrî'yim
- Rasûlullah (s.a.y)'m ashabından mısın?
- Evet.
Bundan sonra adam beni bırakıp gitti."
Medainî dedi ki: "Müslim b. Ukbe'ye Said b. Müseyyeb'i getirdiler. Müslim ona: "Bey'at et" deyince o: "Ben Ebu Bekir il Ömer'in yolundan gidecek emire bey'at ederim," dedi. Bunun üzerine Müslim, Said'in boynunun vurulmasını emretti. Orada bulunanlardan birisi, Said'in deh olduğuna şahidlik edince Said serbest bırakıldı.
Medinelüer, Harre savaşında yenilgiye uğradıklarında kadınlar ve çocuklar çığlık attılar. îbn Ömer: "Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, bu olanlar, Osman'a yapılanların intikamı dır. "dedi.»
Medainî, Medineli bir ihtiyarın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Zührî'ye sordum: Harre gününde Medinelilerden kaç kişi öldürüldü?" O da bana şu cevabı verdi: "Muhacir ve Ensâr'dan önde gelen 700 kişi öldürüldü. Ayrıca mevalinin önde gelenlerinden tanıdığım, tanımadığım kür ve kölelerden ve diğerlerinden de 10.000 kişi kadar olduruldu.
Harre vak'ası, hicretin altmışüçüncü senesinin zilhicce ayının bitime üçgün kala meydana geldi. Müslim b. Ukbe'nm askerleri uç gun süreyle Medine'yi yağmaladılar.
Vakidî ile Ebu Maşer dediler ki: "Harre vak'ası, hicri altmışüçüncü senenin zilhicce ayının bitimine iki gece kala çarşamba günü meydana geldi."
Vakidî, İbn Avn'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hicretin altmış üçüncü senesinde Abdullah b. Zübeyr insanlara hac ettirdi. Ona, sığınan (yani Beyt'e sığınan) kişi anlamına gelen el-Aiz adını takmışlardı. İşin şura ile yürütülmesi gerektiği görüşündeydiler. Harre vak'asınm haberi, muharrem ayının ilk gecesinde Misver b. Mahreme'nin azatlısı Said tarafından Mekkelilere ulaştırıldı. Halk bu habere çok üzüldü ve Şamlılarla savaşma hazırlığına başladı.
İbn Cerir, Cüveyriye b. Esma'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Medineli yaşlıların şöyle dediklerini işittim: Muaviye, can çekişirken oğlu Yezid'i çağırıp ona şöyle demiş: "Medineliler, bir gün sana karşı ayaklanacaklardır. Eğer öyle yaparlarsa üzerlerine Müslim b. Ukbe'yi gönder, onun bize sadık olduğunu anlamışımdır." Muaviye vefat edince Medinelilerden bir heyet, Yezid'in yanma geldi. Heyette şerefli, faziletli, ibadet ehli, efendi bir adam olan Abdullah b. Hanzele b. Ebi Ainir'de vardı. Beraberinde sekiz oğlu da vardı. Yezid, bunlara 100.000 dirhem verdi. Her bir oğluna da verdiği elbise ve armağanlardan ayrı olarak 10.000 dirhem daha verdi. Sonra bunlar Medine'ye döndüler. Medine'ye vardıklarında halk yanlarına gelip sordu: "Ne haber?" Abdullah da dedi ki: "Size öyle bir adamın yanından geliyorum ki, vallahi eğer şu çocuklarımdan başkası yanımda yer almasa bile yine de onunla cihad edeceğim. Medineliler: "Duyduğumuza göre sana armağan vermiş, sana hizmet etmiş, sana bağışta bulunup ikramda bulunmuş." diye sorunca Abdullah: "Ben bu armağanları sırf onunla savaş hazırlığı yapmak, ona karşı güçlenmek için kabul ettim." demiş ve insanları Yezid'e karşı kışkırtmıştı. Medineliler de ona bu hususta bey'at etmişlerdi. Yezid, bu durumdan haberdar olunca Medinelilerin üzerine Müslim b. Ukbe'yi gönderdi. Medineliler, Müslim b. Ukbe'nin üzerlerine gelmekte olduğu haberin alınca kendileriyle Şam arasında bulunan bütün su kaynaklarına birer küp katran dökerek suyu kuruttular. Cenâb-ı Allah da Şam ordusuna bol miktarda yağmur yağdırdı. Böylece Şamlılar, o su kaynaklarından bir kova su dahi alma ihtiyacını hissetmeksizin yağmur suyuyla yetinerek Medine'ye vardılar. Medineliler, büyük bir kalabalık ve eşi görülmemiş bir şekilde Şamlılara karşı çıktılar. Şamlılar, onları görünce korktular ve onlarla savaşmak istemediler. Komutanları Müslim b. Ukbe, sert bir adamdı. Medine halkı onlarla savaşmakta iken arkadan Medine içinden tekbir sesleri işittiler. Duvarlar üzerinde duran Şamlılardan Harise oğullan onlara hücum ettiler. Medineliler hezimete uğradılar. İsabet alanlar hendeğe düştüler. Bunların sayısı Öldürülenlerden daha çoktu. Nihayet Şamlılar, Medine'ye girdiler. Abdullah b. Hanzele de sırtım bir duvara yaslamış uyuklamaktaydı. Oğlu onu uyandırdı. Gözlerini açınca etrafında olup bitenleri gördü, en büyük oğluna emir verdi. O ilerledi, savaşmaya başladı, nihayet öldürüldü. Müslim b. Ukbe, Medine'ye girdi, Yezid'in hizmetkarları olduklarını, onların canlarına, mallarına, insanlarına dilediği gibi hükmedeceğini söyleyerek halkı Yezid'e bey'at etmeye çağırdı."
İbn Asakir, Medainî'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: Harre'de Medineliler öldürüldüklerinde Mekke'de Ebu Kubeys dağının tepesinde o akşam görünmezden bir ses duyuldu, tbn Zübeyr de oturmakta iken o sesi işitti. Sesin sahibi şöyle diyordu:
"Oruç tutan, gönüllü olarak kendilerini ibadete veren, salâh ve ibadet sahipleri,
Hidayete ermiş olup iyilik yapan ve felaha önceden gidenler,
Vakimde, Baki'de sabahleyin hücuma geçen aslanlara ne oluyor?
Yesrib mıntıkasında neler oluyor? Yazıklar olsun onlara ki, ağıt yakıp çığlık atıyorlar.
Seçkin oğlu seçkin heybet ve semahat sahibfkmıseler öldürüldüler."
İbn Zübeyr dedi ki; Ey ahali! arkadaşlarınız öldürüldüler. İnna lil-lah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.).

Yezid, Müslim b. Ukbe'ye Medine'yi üç gün süreyle mubah sayıp saygınlığını hiçe sayması için emir verirken hata yapmıştı. Bu çok büyük ve fahiş bir hatadır. Ayrıca sahabelerden ve çocuklarından çok sayıda adamda öldürtmüştü. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi o, Hz. Hüseyin'i ve adamlarım da Abdullah b. Ziyad vasıtasıyla öldürtmüştü. Bu üç günlük süre zarfında Medine-i Nebeviye'de haddi ve ölçüsü belirsiz olan, miktar ve niteliği bilinemeyen büyük mefsedetler ve bozgunluklar vuku bulmuştu ki, bunları ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir. Yezid, Müslim b. Ukbe'yi Medine'ye göndermekle kendi saltanat ve hakimiyetini sağlama almak, hilafet dönemini çekişmesiz bir şekilde sürdürmek amacım gütmüştü. Ama Cenâb-ı Allah onu kendi amacının zıddıyla cezalandırdı. Onunla amaanm arasına engeller koydu. Onu zorba hükümdarlara yaraşırcasma kahretti. Onu, güçlü ^ aziz bir zata layık bir şekilde yakaladı. "Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, böyle yakalar; yakalaması da şiddetli ve elimdir."{Hûd, 102.)

Buharî, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse, Medine halkına tuzak kurarsa mutlaka tuzun suda eriyişi gibi erir."

Müslim, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse, Medine'ye kötülük yapmak isterse Cenâb-ı Allah, onu mutlaka kurşunun eriyişi gibi ateşte eritir (veya tuzun suda eriyişi gibi eritir)."

İmam Ahmed b. Hanbel, Saib b. Hallad'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse, Medinelilere haksız yere korku verirse, Allah da onu korkutur. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kıyamet gününde Allah, onun farz ve nafile hiçbir ibadetini kabul etmez."

Darekutnî, Cabir b. Abdullah'ın oğulları Muhammed ile Abdurrah-man'm şöyle dediklerini rivayet etmiştir:

"Harre gününde babamızla birlikte dışarı çıktık. Babamızın gözleri kör olmuştu, şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)'ı korkutan helak olsun." Kendisine: "Baba hiçbir kimse Rasûlullah'ı korkutabilir mi?" diye sorduğumuzda şöyle cevap verdi: Ben Rasûlulah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim. "Şu Ensâr kabilesini korkutan şurayı korkutmuş olur (böyle derken elini alnına koydu)."

Bu hadisi ve benzerlerini delil olarak ileri sürenler, Muaviye oğlu Yezid'i lanetlemenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ebu'l-Ferec b. el-Cevzî de Yezid'i lanetlemenin caiz olduğunu söylemiştir. Ancak başka âlimler, onu lanetlemenin caiz olmadığını söylemişler ve bu hususta eserler tasnif etmişlerdir ki Yezid'i lanetlemek, babasını ve sahabelerden birisini lanetlemeye vesile olmasın. Onun yaptığı kötülükleri de yanlış tevil yaparak ve yanılarak yaptığı şeklinde yorumlamışlar ve şöyle demişlerdir: "Bununla beraber Yezid, fasık bir imamdı. İmam fa-sık olduğu zaman sırf fasıkhğı sebebiyle görevden azledilemez. Âlimlerin bu hususlaki iki kavlinden doğru olan budur. Aksine ona karşı ayaklanmak da caiz olmaz. Çünkü bu nedenle fitne kopar, anarşi doğar, masum kanlar akıtılır, mallar yağmalanır, kadınlarla ve diğerleriyle fuhuş yapılır. Daha da kat kat fesatlar ortaya çıkar ki, bunların günahı daha fazladır."

Bazı kimselerin anlattıkları şöyle bir hadise vardır: Yezid, Medine-lilerin ayaklanma haberini ve Müslim b. Ukbe ile askerlerinin Harre'de yaptıklarını duyunca çok sevinmişti. Çünkü o, kendini imam (devlet başkanı) gözüyle görüyor ve Medinelilerin kendisine asi oldukları, başkalarını imam tanıdıkları kanaatine varmıştı. Bu yüzden itaatlarını sağlayıncaya ve cemaata onları katıncaya kadar onlarla savaşma hakkına sahip olduğunu görüyordu. Nitekim Numan b. Beşir ve Müslim b Ukbe vasıtasıyla onları uyarmıştı. Bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık, sahih hadiste şöyle buyurulmustur:

"Düzeniniz yerine oturmuş ve ittifakınız sağlanmışken bir kimse, sizi bölüp parçalamak amacıyla size geldiğinde kim olursa olsun onu öldürün."

Bu hususta Uhud vak'ası ile ilgili olarak îbn Zibara'nın şu şiirini delil olarak ileri sürenler de vardır:

"Keşke Bedir'deki atalarım mızrak darbeleri karşısında Hazreçlile-rin paniğe kapıldıklarını görselerdi.

Onların şehir girişine zincir ve bu kağılarla inildiğini- Abdüleşhel kabilesinin arasına ölümün aktığım görselerdi.

O zaman biz onların eşrafından kat kat fazlasını öldürdük ve Bedr'in eğriliğini doğrultup düzelttik."

Bazı Rafiziler de bu şiire şu beyti eklemişlerdir. "Haşimiler, melekle oynadılar. Kendilerine gelen bir melek olmadığı gibi vahiy de nazil olmadı." Bunu eğer Muaviye oğlu Yezid söylemişse, ona Allah'ın ve lanet-çilerin laneti olsun, eğer o söylememişse bunu uyduran ve onu kışkırtmak isteyen kimseye Allah'ın laneti olsun. Bu husus, Muaviye oğlu Ye-zid'in biyografisinden bahsedilirken anlatılacaktır. Ayrıca onun hakkında anlatılan ve işlediği çirkin fiillerle söylediği sözler de nakledilecektir: Bu husus, hicretin altmışdordüncü senesi olaylarından bahsedilirken ele alınacaktır. Yezid, Harre vak'asmdan ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden çok kısa bir süre sonra Cenâb-ı Allah tarafından zorba hükümdarlara yaraşırcasma yakalanıp kahredildi. Allah, herşeyi bilen ve herşeye güç yetiren bir zattır.

Hicretin altmışüçüncü senesinde Harre vak'asmda sahabelerden ve diğer insanlardan meşhur şahsiyetler öldürüldü. Bu hususu anlatmak uzun sürecektir. Yalmz öldürülen sahabelerin meşhurları arasında; Abdullah b. Hanzele (Harre vak'ası esnasındaki Medine emiri), Ma'kil b. Sinan, Ubeydullah b. Ziyad b. Asım vardı. Allah onlardan razı olsun. Mesruk b. Ecda da öldürülmüştü. [16]

Hicretin Altmışdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayı başında Müslim b. Ukbe, îbn Zübeyr ve etrafında toplanan bedevilerle savaşmak üzere Mekke'ye doğru yola çıktı. İbn Zübeyr ile etrafında ki bedeviler, Yezid'e muhalefet etmekteydiler. Harekete geçen Müslim b. Ukbe, Medine'de yerine Ravh b. Zen-ba'l, vekil bıraktı. Herşa tepesine vardığında askerlerin reislerine haber salıp yanma çağırttı Onlarla toplantı yaptı ve şöyle dedi:
"Mü'minlerin emiri Yezid, eğer ölürsem yerime başınıza komutan olarak Husayn b. Nümeyr es-Sekunfyi atamamı bana emretti. Allah'a yemin ederim ki, eğer yetkim olsaydı bunu başımza komutan yapmazdım." Böyle dedikten sonra Husayn'ı çağırtıp ona şöyle dedi: "Ey eşek semerinin oğlu! Sana yapacağım tavsiyeleri aklında tut. Mekke'ye varır varmaz üç güne kalmadan İbn Zübeyr'le hemen savaşa başla." Hu-sayn'a bu tavsiyede bulunduktan sonra şöyle dedi: "Allah'ım, ben, Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhanımed'in de Allah elçisi olduğuna yaptığım şahadetten ayrı olarak Medine halkını öldürmekten çok ahirette sevabını umduğum hiçbir amel işlemiş değilim. Eğer buna rağmen Cehennem'e girersem demek ki ben bedbahtım."
Bundan sonra Müslim öldü. Allah ona lanet etsin. Vakidî'nin ifadesine göre Meslek'e defnedildi. Ondan sonra Muaviye oğlu Yezid, rebiyülevvel ayının ondör-düncü gecesinde Öldü. Allah onları umduklarına kavuşturmadı, aksine kulları üzerine kahredici güce sahip olan yüce Rab onları kahretti. Hakimiyeti ellerinden aldı. Hakimiyeti dilediği kulun elinden çekip alan zat, sahip oldukları hakimiyeti onların elinden çekip aldı.
Husayn b. Nümeyr de ordusuyla Mekke'ye doğru gitti. Vakidî'nin ifadesine göre muharrem ayının bitimine dört gün kala oraya vardı. Muharrem ayının yedinci gününde oraya vardığı da söylenir. Medine halkının sağ kalan eşrafi, İbn Zübeyr'in etrafında toplandı. Yemameli Necde b. Amir el-Hanefi de beraberindeki grupla ona katıldı ki, ka'be'yi Şamlılara karşı korusunlar. Husayn b. Nümeyr, Mekke dışına konakladı, oraya ordugah kurdu. İbn Zübeyr, Mekkeliler ve kendisine katılan diğer adamlarla birlikte ona karşı çıktı. İki taraf şiddetlice savaştılar, Münzir b. Zübeyr ve Şamlılardan bir adam mübareze yaptılar. Göğüs göğüse vuruştular. İkisi de birbirlerini öldürdüler, Şamlılar, Mekkelile-re şiddetle saldırdılar. Mekkeliler geri çekildiler. Abdullah b. Zübeyr'in katırının ayağı sürçtü, yere düştü. Misver b. Mahreme ile Mus'ab b. Ab-durrahman b. Avf ve bir grup Mekkeli, onu koruma altına aldılar. Hepsi öldürüldüler. îbn Zübeyr, Şamlılara karşı geceye kadar direndi. Etrafındaki adamlar, ondan uzaklaştılar. Sonra muharrem ayının kalan son kısmında ve sefer ayının baştan sona bütün günlerinde savaştılar. Hicri altmış dördüncü senenin rebiyülevvel ayının üçüncü günü olan cumartesi gününe girdiklerinde Şamlılar, Ka'be'yi yıkmak için mancınık diktiler, hatta ateşe verdiler. Cumartesi günü Ka'be'nin duvarları yandı. Vakidî böyle demiştir.
Şamlılar, Ka'be'ye mancınıkla taş atarken şöyle diyorlardı:
"Ağzı köpük saçan deve gibi atıyor, Onunla mescidin direklerini vuruyoruz"
Ömer b. Havte es-Sedusî de şöyle diyordu:
"Mancınığın neler yaptıklarını görüyor musun? Onları Safa ile Mer-ve arasında yakalıyor." Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ka'be'nin yanmasının sebebi şuydu: Mekkeliler, Ka'be'nin etrafında otururken ateş yaktılar. Bu ateşten bazı kıvılcımlar Ka'be'nin örtüsüne sıçradı. Örtü yarımca ateş, Ka'be'nin tahtalarına ve tavanına sirayet etti. Böylece Ka'be yanmaya başladı
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise Ka'be'nin yanmasının sebebi şudur: İbn Zübeyr, karanlık bir gecede Mekke dağlarından birinden tekbir sesi işitti. Tekbir alanların Şamlılar olduğunu sandı. Mızrak ucunda bir ateşi yakıp yükseltti ve etrafi aydınlatarak dağın tepesindekilerin kimler olduğunu anlamak istedi. Mızrağın ucundaki ateşten bazı kıvılcımları rüzgar, Rükn-ü Yemani ile hacer-i esved arasındaki Ka'be örtüsüne sıçrattı. Ateş alan örtü, Ka'be'nin tahtalarını da tutuşturdu, böylece ka'be yandı. Hacer-i esved karardı ve üç yerden çatladı.
Kuşatma, rebiyülahır ayının başına kadar sürdü. O esnada Muaviye oğlu Yezid'in ölüm haberi geldi. Rebiyülevvel ayının yirmidördüncü gecesinde öldüğü bildirildi. Ölürken otuzbeş, otuzsekiz veya otuzdokuz yaşındaydı. Halifeliği üç sene altı veya sekiz ay sürmüştü. İşte o esnada Şamlılar mağlup oldular. Küçülmüş ve zelil olarak geri döndüler, o sırada savaş ateşi söndü, fitne alevleri dindi.
Anlatıldığına göre Şamlılar, Yezid'in ölümünden kırk gece sonrasına kadar İbn Zübeyr'i kuşatma altında tutup beklemişlerdi. Denilir ki, İbn Zübeyr, Yezid'in ölüm haberini Şamlılardan önce duydu ve onlara Şöyle seslendi:
- Ey Şamlılar! Allah sizin azgınınızı ve taşkınlık yapanınızı helak etti. Sizden her kim diğer insanların girdiği kapıdan girmek istiyor ve onlarla bebarber olmak istiyorsa bunu yapsın. Her kim de Şam'ına gen dönmek istiyorsa dönsün! Ancak Şamlılar, Mekkelilerin kendilerine
verdikleri bu habere inanmadılar. Nihayet Sabit b. Kays b. Kayka gerçek haberi onlara getirdi.
Anlatıldığına göre İbn Zübeyr, iki ordunun safları arasında kendisiyle görüşüp konuşmak için Husayn b. Numeyr'i çağırdı. İkisi bir araya geldiler. Öyleki atlarının başları bile birbirlerine değdi. Husayn'm atı kaçmak istiyordu, tepmiyordu, ama Husayn onun dizginini çekiyordu îbn Zübeyr ona sordu:
- Neyin var senin?
- Güvercin, atımın ayağı altındaki pislikleri yiyor, ben de atımın Harem güvercinlerini ezmesini istemiyorum, onun için dizginini çekiyorum.
- Müslümanları öldürüyorsun, ama güvercini ezmek istemiyor-:' sun?
- Bize izin ver, Kabe'yi tavaf edelim. Sonra da memleketimize dönelim.
İbn Zübeyr, onlara izin verdi. Ka'be'yi tavaf ettiler.
îbn Cerir'in anlatımına göre Husayn ile îbn Zübeyr, bir gece toplanmak üzere sözleştiler ve nihayet Mekke dışında bir araya

geldiler. Husayn ona dedi ki:
- Yezid öldüğüne göre artık ondan sonra halifeliğe insanlar arasında en layık olan kişi sensin. Benimle beraber Şam'a gel. Allah'a yemin ederim ki, senin halifeliğin konusunda iki kişi dahi anlaşmazlığa düşmeyecektir.
İbn Zübeyr, ona güvenmedi ve ağır sözler söyledi. Husayn da ondan nefret edip uzaklaştı. Giderken: "Ben onu halifeliğe davet ediyorum ama o bana kötü sözler sarfediyor." dedi. Sonra da Şam'a gitmek üzere askerlerim harekete geçirdi ve: "Ben ona hükümdarlığı vaad ediyorum, ama o beni ölümle tehdit ediyor." dedi. Sonra îbn Zübeyr, oha kötü sözler sarfettiğinden dolayı pişman oldu ve ona haber göndererek şöyle dedi: "Ben Şam'a gelemem, sen benim adıma orada bey'at al, size teminat veriyorum, sizi güven altında tutacağım ve size adaletle hükmedeceğim."
Husayn da ona haber göndererek şöyle cevap verdi: "Şam'da halifeliği bu aile arasında isteyen çok kimseler var." Dönüp Medine'ye geçti. Medineliler ona saldırdılar, ona çok hakaretlerde bulundular, ancak Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Zeynel Abidin ona ikramda bulundu ve kendisine azık, bineğine de yem verdi. Ümeyye oğulları ,orduyla birlikte Şam'a göçtüler. Yezid'in oğlu Muaviye'nin, babasının vasiyeti üzerine babasının yerine halifeliğe geçmiş olduğunu gördüler. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [17]

Yezîd B. Muavîye

Yezid'in soy kütüğü şöyledir: Yezid b. Muaviye b. Ebu Süfyan b. Sahr b. Harb b. Ümmeyye b. Abdu'ş-Şems emirü'l-mü'minin Ebu Halid el-Ümevî. Hicretin onbeşinci veya onaltmcı veya onyedinci senesinde doğdu. Babasının sağlığında veliahd olarak kendisine bey'at edeldi ki babasından sonra halifeliğe geçsin. Babası hicretin altmışıncı senesinin receb ayının ortasında vefat edince halifeliği kesinleşti. Kendisi hicretin altmış dördüncü senesinin rebiyülevvel ayının ondördünde vefat edinceye kadar halifeliği sürdürdü. Anasının adı Meysun binti Mihvel b. Enif b.Dülce b. Nüfase b. Adiy b. Züheyr b. Harise el-Kelbf dir. Babası Muaviye'den naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Allah, bir kimseye hayır dilerse onu dinde fakih kılar." Ayrıca ab-destle ilgili bir hadis daha rivayet etmiştir. Oğlu Halid ile Mervamn oğlu Abdülmelik de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir, Ebu Zur'a ed-Dımaşkî, Yezid'i, sahabeleri izleyen tabakada anmıştır ki bu, sahabelerden sonra gelen en yüksek tabakadır. Ebu Zur'a, onun rivayet ettiği hadislerin mevcut olduğunu söylemiştir.
Yezid, şişman, iri yarı, saçı gür, yakışıklı, uzun boylu, iri başlı, parmakları ayrık ve kalın bir kimse idi. Yüzünde çiçek hastalığının izleri vardı. Babası, kendisini karnında taşımakta iken annesini boşamıştı. Annesi de rüyasında ön tarafından bir ay doğduğunu görmüştü. O da bu rüyayı gidip kendi annesine anlatınca anne annesi şöyle demişti: "Eğer bu rüya gerçekse kendisine hilafet be/atı yapılacak bir çocuğu doğuracaksın."
Annesi Meysun, bir gün oturmuş, küçük yaştaki Yezid'in saçlarını taramaktaydı. Babası Muaviye de gözde karısı Fahite binti Kürza ile balkonda oturmakta olup onları seyretmekteydi. Ümmü Meysun, saç tarama işini bitirdikten sonra Yezid'e baktı. Onu çok sevip beğendi ve alnından öptü. Bu manzarayı gören Muaviye, o esnada şöyle dedi:
"Öldüğü zaman ondan sonra Müzeyne iflah olmaz. Ey Müzeyne, buna nazardan korunması için muska bağla."
Yezid, yürümeye başladı. Fahite de onu gözüyle takip ediyordu. Yezid'e: Allah senin annenin bacaklarının siyahlığına lanet etsin, dedi.
Muaviye de ona şu karşılığı verdi:
- Vallahi Yezid, senin oğlun Abdullah'tan daha iyi, daha hayırlıdır (Abdullah, Muaviye'nin Fahite'den doğan oğlunun adı olup, ahmak bir çocuktu).
- Hayır vallahi, sen Yezid'i oğlum Abdullah'a tercih ediyorsun.
- Ben bunu sana açıklayacağım ve şuradan kalkmadan sen bunun gerçek olduğunu anlayacaksın.
Bundan sonra oğlu Abdullah'ı çağırdı ve ona şöyle dedi:
- Mecliste bulunduğun şu anda benden ne istersen sana vereceğim, dile benden ne dilersen.
- Bana maharetli bir köpek ve bir de eşek almanı istiyorum.
- Oğlum zaten sen eşeğin tekisin. Sana ne diye eşek satın alayım? Haydi kalk ve buradan git! Bundan sonra Muaviye Abdullah'ın annesi Fatihe'ye :
- Nasıl, gördün mü? dedi. Sonra da Yezid'i çağırdı ve ona şöyle dedi:
- Şu anda benden ne dilersen sana vereceğim. Dile benden ne dilersen. Yezid, babasının huzurunda temenna etti, sonra doğrulup şöyle dedi:
- Mü'minlerin emiri babamı bu yaşa kadar yaşatan ve onu bu makamda bana gösteren Allah'a hamd olsun. Senden dileğim, beni kendine veliahd etmendir. Ayrıca bu yaz beni Müslümanlarla gazaya göndermen ve gaza dönüşünde hacca gitmeme izin vermen, Müslümanlara beni hac emiri olarak tayin etmen, Şamlıların maaşlarına onar dinar zam yapman ve bunu da benim tavassutumla gerçekleştirmen, Beni Cümah oğulları, Beni Sehm oğulları ve Beni Adiy oğullarının yetimlerine maaş bağlan andır.
- Beni Adiy kabilesinin yetimlerinden sana ne?

- Hayır, onlar benimle ittifak kurdular. Benimle antlaşma yaptılar ve evime geldiler.
- Öyleyse bütün isteklerini kabul ettim. Dileklerini yerine getirdim.
Böyle dedikten sonra Yezid'in yüzünü öptü, sonra da karısı Fahite binti Kurza'ya şöyle sordu:
- Nasıl, gördün mü?
- Ey mü'minlerin emiri, beni de Yezid'e vasiyet et, bana sahip olmasını söyle. Sen onu benden daha iyi tanıyorsun.
Muaviye, karısı Fahite'nin isteği üzerine ölümünden sonra kendisine iyi davranması ve sahiplik etmesi için Yezid'e vasiyette bulundu.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Yezid, babasının kendisine: "Dile benden ne dilersen" demesi esnasında babasına şöyle demiştir:
- Beni ateşten azad et ki, Allah da seni ateşten azad etsin.
- Bu nasıl olacak?
- Ben okuduğuma göre anladım ki, tslâm ümmetinin yöneticiliğini yapan ve bu görevi üç gün sürdüren bir halifeyi Cenâb-ı Allah, Cehennem ateşine haram kılar, onu ateşte yakmaz. Bunun için senden sonra halife olmam şartıyla beni veliahd yap.
Muaviye, Yezid'in bu isteğini yerine getirdi.
Utbî dedi ki: Muaviye, oğlu Yezid'in bir kölesini dövmekte olduğunu görünce ona şöyle dedi: "Şunu bil ki Cenâb-ı Allah, s'enin buna güç yetirmenden daha çok sana güç yetirir. Yazıklar olsun sana. Savunmasız bir kimseyi mi dövüyorsun? Allah'a yemin ederim ki, güçlü olduğum halde düşmanlarıma saldırıp da intikam almadım. Affedenin en güzeli, gücü yettiği halde düşmanını affedendir."
Ben derim ki: Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Mesudun kendi kölesini dövmekte olduğunu görünce ona şöyle demiştir: "Ey Ebu Mesud! Şunu bil ki, senin buna güç yetirmenden daha çok Allah sana güç yetirir."
Utbî dedi ki:Ziyad, çok mal ve mücevherle dolu bir sepeti Muavi-ye'ye getirmişti. Muaviye, buna sevinmişti ve Ziyad kalkıp minbere çıkarak Irak diyarında sükuneti temin edip otoriteyi Muaviye adına sağlama aldığından dolayı övündü. Yezid de kalkıp şöyle dedi:
"Ey Ziyad! Eğer böyle yaparsan biz de seni Sakiflilerin valiliğinden alıp Kureyşlilerin valiliğine naklederiz. Kalemden alıp minbere taşırız. Ziyad b. Ubeyd olan adım da Harb b. Ümeyye olarak değiştiririz." Muaviye de ona: "Otur, anam babam sana feda olsun." dedi.
Ata b. Saib şöyle demiştir: "Muaviye, oğlu Yezid'e öfkelenmiş, onu kovmuştu. Ahnef b. Kays da Muaviye'ye şu uyarıda bulunmuştu:
- Ey mü'minlerin emiri, bizim evladımız; kalplerimizin meyvesi, sırtımızın direğidir. Biz de onlar için gölge veren bir sema ve boynunu büken bir yeriz. Eğer öfkelenirlerse onlan hoşnut et. İstedilerse onlara ver. Onlara ağır yük olma ki, senin hayatından bakıp da ölümünü istemesinler.
Muaviye, Ahnefe şöyle dedi:
- Ey Ebu Bahr, Allah senin hayrını versin. Ey köle, Yezid'e git ve ona benden selam söyleyip şöyle de: "Mü'minlerin emiri sana 100.000 dirhem ve yüz elbise verilmesini emretmiştir."
Köle gitti, bu mesajı Yezid'e ulaştırdı. Yezid de şöyle dedi:
- Hayır, ben bu paraları ve bu elbiseleri teslim alıp muhtaçlara paylaştıracağım.
Aldığı 100.000 dirhemin 50.000'ni ve 100 elbisenin de ellisini Ah-nef'e gönderdi."
Taberanî, İbn Aişe'nin babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yezid, gençliğinde içki içer ve yaramaz işler yapardı. Muaviye, bunu hissedince ona yumuşakça öğüt vermek istedi ve şöyle dedi:
- Oğlum, işi harama götürmeksizin isteklerini yerine getiremez misin? Halbuki buna gücün yeter. Aksi takdirde mürüvvetin ve gücün kaybolur. Düşmanların sana yürek soğutur, dostların da üzülürler. Ey oğulcuğum, sana bazı beyitler okuyacağım. Sen bunlara göre kendine bir çeki düzen ver ve bu beyitleri aklında tut.
"Gündüz kendini yüksek hasletleri aramaya ver.
Yakınında bulunan dosttan birazcık uzak durmaya sabret,
Gece olup da karanlık bastırınca,
Seni gözetleyenin gözleri yumuluyup sürmelenince,
Geceleyin istediğini yap, arzularını tatmin et.
Çünkü gece, akıllı kimse için gündüzdür.
Nice fasık kimse var ki, sen onu ibadet ehli sanarsın*
Ama o, geceleyin acayip işler çevirir.
Gece, perdesini onun üzerine örter,
Güven içinde ve bol bir yaşantıda olur.
Ahnıakın lezzeti, açıktadır,
Ona kastı olan her düşman ona doğru koşar."
Ben derim ki: Bu, tıpkı hadiste de anlatıldığı gibidir. Şöyle ki: "Şu pisliklerden birini yapmakla mübtela olan kimse, Aziz ve Celil olan Allah'ın Örtüsüyle örtünsün." Yani günahı açığa vurmasın. Alenen günah işlemesin.

Medainf den rivayet olunduğuna göre Abdullah b. Abbas, Muaviye'nin yanma gelmiş, Muaviye de oğlu Yezid'e, gelip İbn Abbas'a, Hz. Ali'nin oğlu Hasan'm ölümü sebebiyle taziyetlerini sunmasını emretmişti. Yezid, İbn Abbas'm yanma geldiğinde ona hoş geldin, dedi ve ikramda bulunup yanma oturdu. İbn Abbas, onun biraz daha yukarıda oturmasını isteyince Yezid kabul etmedi ve şöyle dedi: "Ben, taziyetlerini sunan bir adamım. Tebrik sunan biri değilim. Onun için taziyetlerini sunan bir adama yaraşır bir yerde oturmam gerekir." Böyle dedikten sonra Hz. Hasan'dan söz açtı ve şöyle dedi: "Allah, Muhammed'in babası Hasan'a rahmet etsin. Ona rahmetini bol bol versin. Allah, senin ecrini ve sevabını-çoğaltsm, taziyeni de güzelleştirsin, musibetinin yerine senin için daha hayırlı bir mükafat ve daha iyi bir akıbet versin" Yezid, İbn Abbas'm yanından kalkıp gideceği zaman İbn Abbas, ona: "Harb oğulları gittikleri zaman insanların âlimleri de gitmiş olurlar." dedi. Sonra da şu şiiri okudu:

"İnsanların gizliliklerini görmezden gelir bunlar, onların gizliliklerinden söz etmezler.
Akıl mirasının ilk aslı bunlardır."

Yezid, hicretin kırkdokuzuncu senesinde ilk olarak İstanbul'a gazaya giden kişi oldu. Yakub b. Süfyan böyle demiştir. Halife b. Hayyat ise, hicretin ellinci senesinde İstanbul'a gazaya gittiğini söylemiştir. Bundan sonra Yezid, gaza dönüşünde insanlara hac ettirdi. Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kayser'in şehrine gazaya giden ilk ordunun askerleri bağışlanmış-tir." Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m, Ümmü Haram'ın yanında uyumakta iken rüyasında gördüğü ikinci gaza ordusudur. Ümmü Haram, bu rüyasını anlatan Rasûlullah'a: "Allah'a dua et de beni de bu ordunun gazileri arasına katsın." demiş, Rasûlullah da: "Sen ilk ordunun gazileri arasm-dasm." demişti. Yani Muaviye'nin Kıbrıs'a gazaya giderken götürdüğü gaziler arasında olduğunu söylemişti. Muaviye, Hz. Osman'ın hilafet zamanında hicretin yirmiyedinci senesinde Kıbrıs'ı fethetmişti. Kıbrıs gazilerinin beraberinde Ümmü Haram da vardı ve Kıbrıs'ta vefat etti. Bizans'a giden ikinci ordunun komutam da Muaviye'nin oğlu Yezid oldu. Ümmü Haranı, bu ikinci ordunun gazileri arasına katılamadı. O zamana kadar yaşayamadı. Bu da peygamberlik delillerinin en büyükle-rindendir.

Hafız İbn Asakir, Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"İnsanların en hayırlısı benim çağımdakilerdir, sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenlerdir." Zürare b. Evfa dedi ki; "Rasûl-ullah'm bu hadisinde geçen çağ kelimesi, 120 senedir. Rasûlullah (s.a.v.), bir çağın başında risaletle görevlendirildi. O çağın sonu da, Muaviye oğlu Yezid'in vefatı ile noktalandı."

Ebu Bekir b. Ayyaş dedi ki: "Muaviye oğlu Yezid, hicretin ellibirinici senesinde, elliikinci senesinde ve elliüçüncü senesinde insanlara hac ettirdi."

İbn Ebi Dünya, Ebu Bükeyr b. Eşecc'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Muaviye, oğlu Yezid'e şöyle bir soru sordu:

- Eğer yönetimin başına geçersen nasıl bir uygulama yaparsın?
- Allah, beni senden faydalandırsın ey mü'minlerin emiri.
- Hayır, sen bana nasıl bir uygulamada bulunacağım söyle.
- Ey babacığım, Allah'a yemin ederim ki, ben yönetimin başına geçersem insanlara Hattab oğlu Ömer gibi muamelede bulunurum-
- Fesübhanallah! Oğlum, vallahi ben Osman b. AfFan gibi insanlara muamelede bulunmak istedim, bunu bile başaramadım. Sen nasıl da Ömer gibi muamelede bulunacaksın?"

Vakidî, Mervan b. Ebi Said b. Mualla'nm şöyle dediğim rivayet etmistir: Muaviye, vefat edeceği zaman oğlu Yezid'e şu vasiyeti yaptı:

"Ey Yezid! Allah'tan kork, ona karşı gelmekten sakın. Ben bu yönetim işini senin için düzene soktum ve yapabildiğim kadarıyla düzenli bir idare kurdum. Eğer bu hayırlı olursa ben bununla çok mutlu olurum aksi takdirde çok mutsuz olurum. İnsanlara merhametle muamele et. Aleyhimde söylenen ve seni rahatsız eden bir sözü insanların söylediklerini duyarsan bunu duymazdan gel; aldırma ki, yaşantın rahat olsun. Halkın da sana iyi davransın. Sakın kimseyle münakaşaya girişme. Öfkelenme. Aksi takdirde hem kendini, hem halkını mahvedersin. Şerefli ve seçkin kimselere hakarette bulunma, onlara karşı kibirli davranmaktan sakın. Onlara - sende gevşeklik ve zaaf görmeyecekleri kadar-yumuşak davran. Onları, halılarının üzerinde oturt, yakınma getir, meclisinde onlarla beraber otur. Onlar, bu durumda senin hakkını bilecekler, kıymetini takdir edeceklerdir. Onlara hakaret etme, onları küçümseme, aksi takdirde onlar da seni küçümserler, hakkını tanımazlar ve aleyhinde konuşup sana zarar verirler. Bir işi yapmaya karar verdiğin zaman yaşlı, tecrübeli, hayırlı, iyi ve büyük kimseleri, takvahları çağır. Onlarla istişare yap. Fikirlerine muhalefet etme, istibdattan sakın, sırf kendi görüşüne göre hareket etme. Çünkü doğru görüş, sadece bir kimsenin kalbinde değildir. Seni uygun gördüğün bir işe sevk ettiği zaman, sana fikir veren kimselerin fikirlerine uy. Vereceğin kararları kadınlarından ve hizmetçilerinden sakla. Karar verdin mi paçaları sıva. Askerlerini gözet, kontrol altında tut, kendi nefsini İslah et ki, insanlar da sana karşı iyi davransınlar. Senin hakkında aleyhte konuşmalarına fırsat verme. Çünkü insanlar, şerre çabucak yönelirler. Namazları cemaatla kıl. Cemaatta hazır bulun. Eğer bu tavsiyelerimi yerine getirir-sen, insanlar senin hakkını bilir ve kadrini takdir ederler. Böylece memleketin büyür. Sen de insanların nazarında büyürsün. Medinelilenn ve Mekkelilerin şereflerini tanı. Çünkü onlar, senin aslın ve aşiretindirler. Şamlıların da şereflerini muhafaza et. Çünkü onlar, sana itaat eden kimselerdir. Diğer şehirlerin ahalisine mektuplar yaz ve mektuplarında onlara iyi davranacağına dair söz ver. Bu, onların emellerini uzatır ve sana umutla bakarlar. Köylerden ve mahallelerden sana heyetler gelirse onlara

ihsanda bulun ve ikram et, çünkü onlar arkada bıraktıkları cemaatlarının temsilcileridirler. İftiracıların ve hilekârların sözlerine kulak asma. Doğrusu ben, öylelerini kötü vezirler olarak görmekteyim." Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, oğlu Yezid'e şu vasiyeti yapmıştır:
- Medineli bir dostum vardır. Ona ikramda bulun.
- O kimdir?
- Abdullah b. Cafer'dir.
Muaviye'nin vefatından sonra Abdullah b. Cafer, yanına geldiğinde
Yezid ona, babasının verdiğinden kat kat fazla armağan verdi. Babası Muaviye, ona 600.000 dirhem armağan verirdi, ama Yezid ona 1.000.000 dirhem verdi. Bu durumu gören Abdullah: "Anam babam sana feda olsun." deyince Yezid, ona 1.000.000 daha verdi. Bunun üzerine Abdullah b. Cafer: '"Vallahi senden sonra artık hiç kimseye, anam babam sana feda olsun, demeyeceğim." dedi. Abdullah b. Cafer, 2.000.000 dirhemi alıp Yezid'in yanından çıktığında kapı önünde çökmüş Horasan develerini gördü. Bu develer, Yezid'e Horasandan hediye olarak getirilmişlerdi. Abdullah b. Cafer tekrar Yezid'in yanma döndü ve ondan -binip hac ve umreye gitmek için- üç deve istedi. O esnada Yezid'in yanma bir heyet gelmişti. Yezid, mabeyincisine: "Kapıda duran Horasan develeri nereden geldi?" diye sordu. Yezid'in o develerden haberi yoktu. Mabeyinci de şöyle cevap verdi: "Ey mü'minlerin emin! Bu 400 Horasan devesi bize Horasan'dan hediye getirildi. Bunlar çeşitli güze mallarla yüklüdürler." Yezid, mabeyincisine: "Onlan yükleriyle birlikte Abdullah'a ver." diye emir verdi. Bu hadise üzerine^Abdullah b. Cafer şöyle diyordu: "Yezid hakkında güzel kanaat beslediğimden, insanlar artık beni kınayacaklar mı?"
Yezid'de cömertlik, yumuşak huyluluk, fasih konuşma, şiir, şecaat ve yönetimde güzel görüş gibi övgüye layık özellikler vardı. İyi geçimli ve yakışıklı bir kimseydi. Aynca şehvetlere yönelik olup bazı vakit namazlarını kılmaz, hatta çok vakitlerde namazı askıya alırdı.
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Altmışıncı seneden sonra öyle (yaramaz) bir nesil gelecektir ki, onlar namazı zayi edecekler ve şehvetlerin peşine düşecekler ama bu azgınlıklarının karşılığım göreceklerdir. Sonra (yaramaz) başka bir nesil gelecek, bunlar Kur'ân okuyacaklar ama Kur'ân onlann kürek kemiklerini aşmayacaktır. Kur'an'ı, mü'min, münafik ve facir üç (grup) insan okuyacaktır."
Velid'e: "Bu üç grup insan kimlerdir?" diye sordum, o bana şöyle cevap verdi: "Münafik, Kur'an'ı inkar eder; facir, Kur'ân vasıtasıyla rızık yer: mü'min de Kur'ân'a iman eder."
Hafiz Ebu Ya'lâ, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki,Rasûlullah (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur:
"Yetmişinci sene ile çocuklann emirlik yapmasından Allah'a sığının."^
Zübeyr b. Bekkar, Abdurrahman b. Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in Yezid hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Sen bizden değilsin, dayın da bizden değildir, Ey namazlan şehvetler uğruna bırakan kişi-"
Bazıları bu şiirin, Musa b. Yesar'a ait olduğunu iddia etmişlerdir Musa b. Yesar, şehvetlerin Musa'sı diye tanınırdı. Rivayete göre Abdullah b. Zübeyr, cariyelerinden birinin bu beyti okuduğunu işitmiş, onu dövmüş ve ona şöyle de demiştir:
"Sen bizdensin, dayın bizden değildir.
Ey şehvetler uğruna namazı terk eden kişi!"
Hafiz Ebu Ya'lâ, Ebu Ubeyde'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ümeyye oğullarından olup kendisine Yezid denen bir adam, aralarında çatlaklık meydana getirinceye dek ümmetimin yönetimini adaletle sürecektir."
Ebu Ya'lâ, Ebu'l-AHye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Biz, Şam'da Ebu Zerr'le beraber bulunuyorduk. Ebu Zerr dedi ki: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim "Sünnetimi ilk değiştirecek olan, Ümeyye oğullarından bir adamdır."
İbn Huzeyme de, Ebu Zerr'den buna benzer bir rivayette bulunmuştur, ancak bu rivayette şöyle bir kıssa vardır: Ebu Zerr Yezid b. Ebi Süf-yan komutasındaki bir askeri birlikte gazaya gitmekteydi. Yezid b. Ebi Süfyan, bir adamdan cariyesini gasp etti. O adam da Yezid'e karşı Ebu Zerr'den yardım istedi ki cariyesini geri alsın. Ebu Zerr, adamın cariyesini geri vermesini Yezid'ten istedi. Yezid geri vermek istemeyince Ebu Zerr ona yukarıdaki hadisi hatırlattı. Yezid de cariyeyi geri verdi ve Ebu Zerr'e şöyle sordu:
- Allah aşkına söyle. Rasûlullah'ın kasdettiği o adanı ben miyim?
- Hayır."
Buhari de bu hadisi Abdülvahabdan rivayet etmiş ve sonra şöyle demiştir: "bu hadis illetlidir. Biz, Ebu Zer'in Hz. Ömer zamanında Şam'a geldiğini bilmiyoruz. Yezid b. Ebi Süfyan da Hz. Ömer zamanında vefat etmiş, Hz. Ömer, onun yerine kardeşi Muaviye'yi komutanlığa nasb etmişti."
Abbas ed-Durî dedi ki: "Ben îbn Main'e şöyle bir soru sordum:
- Ebu'l-Aliye, Ebu Zerr'den hadis dinlemiş midir?
- Hayır, o ancak Ebu Müslimden rivayet etmiştir.
- Ebu Müslim kimdir?
- Bilemiyorum."
Ibn Asakir, Muaviye oğlu Yezid'i kötüleyici sözleri ihtiva eden hadisler nakletmiştir ki, bunların hepsi mevzudur, hiçbiri sahih değildir. En sağlamı -senetleri zayıf olmak ve bazısı munkati olmakla birlikte-bizim yukarıda rivayet ettiğimiz hadistir.

Doğrusunu Allah bilir. Haris b. Miskin, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki Arapların ne zaman helak olacaklarını biliyorum. Cahiliye devrine yetişmemiş ve İslâmiyet'te de kıdemi olmayan bir kimse onların başına geçtiği zaman Araplar mahvolacaktır."
Ben derim ki: Muaviye oğlu Yezid'in en çok eleştirilmesine sebep olan şey, içki içmesi ve bazı edepsizlikleri, fuhşiyatı irtikab etmesidir. Hz. Hüseyin'in öldürülmesine gelince o, dedesi Ebu Süfyan'm da Uhud gününde dediği gibi: "Bunu ben emretmedim ama bundan ötürü de üzülmedim." demiştir. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Hz. Hüseyin'in öldürülmesi ile ilgili olarak Yezid şöyle demiştir: "Eğer ben olsaydım, Mercane'nin oğlu Ubeydullah b. Ziyad gibi yapmazdım (yani Hüseyin'i öldürmezdim)."
Hz. Hüseyn'in kesik başını kendisine getirdikleri zaman Yezid: "Bunu yapmadan da bana itaat edebilirdiniz." demiş ve onlara herhangi bir armağan vermemiştir. Ayrıca Hz. Hüseyn'in ailesine ikramda bulunmuş ve kaybettikleri malları kat kat fazlasıyla onlara geri vermişti. Onları mahfe içine koyup develere bindirerek büyük bir koruma altında ve alayişle Medine'ye göndermişti. Hz. Hüseyin'in aile efradım konağında misafir ederken üç gün süreyle kendi ailesi, Hz. Hüseyn'in matemini tutmuştu. Başka zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'in ölüm haberini ilk duyduğu zaman sevinmiş, sonra buna pişman olmuştur.
Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna, Yunus b. Habib el-Curmî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İbn Ziyad, Hz. Hüseyin ile beraberindeki adamları öldürdüğü zaman başlarını Yezid'e gönderdi. Yezid, ilk anda buna sevinip memnun oldu ve bu sayede Ibn Ziyad'ın da Yezid katında mertebesi yükseldi. Çok geçmeden Yezid, bu yapılanlara pişman oldu.
Yezid der ki: Ne olurdu, eğer eziyetlere katlansam ve tahammül etseydim de Hüseyin'i kendi konağıma yerleştirsem ve onu dilediği gibi hükümdar kılsaydım! Sırf Rasûlullah (s.a.v.)'ın hakkına riayet etmek, onun akrabalığını gözetmek ve hatırasına saygı göstermek için otoritemin gevşemesi ve iktidarımın zayıflaması pahasına da olsa bunu yapmak isterdim. Allah, Mercane'nin oğlu İbn Ziyad'a lanet etsin. Hüseyin'i o zorladı ve sıkıştırdı. Hüseyin, ondan kendisini salıvermesini veya yanma gelmesine müsaade etmesini veya İslâm ülkesinin serhat şehirlerinden birine gidip vefatına kadar orada kalmasına izin vermesini istemiş, ancak o bu teklifleri kabul etmemiş, aksine onu öldürmüştü. Onu öldürmekle beni Müslümanlar nazarında sevimsiz kıldı- Müslümanları bana karşı öfkelendirdi ve Müslümanların gönüllerine^ bana karşı düşmanlık duygusunu yerleştirdi. İyi kötü herkes, Hüseyin in tarafimdan öldürülmesini büyük bir vebal sayarak bana öfke duymuştur. Ben îbn Mercane'nin oğluna ne yapayım ki? Allah, onu kahretsin ve ona gazab etsin."
Medineliler, Yezid'in emri dışına çıkıp ona asi oldukları ve onu hilafetten hal ettikleri zaman başlarına İbn Mutî ile İbn Haznele'yi geçirmişlerdi. Ona karşı çok- düşman oldukları halde Yezid'in sadece içki içtiğini ve bazı kötülükleri irtikab ettiğini söylemişler, ancak bazı Rafiziler gibi onu zındıklıkla suçlamamışlardı. Yezid, dinsiz ve zındık değildi, aksine fasık ve günahkardı. Fasıkın ve günahkarın -fitneye sebep vereceği ve anarşiye yol açacağı endişeyle- hal edilmesi caiz olmaz. Nitekim Har-re vak'asmda fitne meydana gelmiş ve anarşiye prim verilmişti.
Yezid, Medinenlerin üzerine kendisine itaatlarım sağlayacak bir adamı gönderdi. Onlara üç gün süre tamdı, süre dolduğu halde itaat etme dikleıinden onlarla savaştı. Harrelilerle savaşmak yeterli idi. Ancak Yezid, Medine'nin saygınlığım üç gün süreyle hiçe sayıp Medine'de savaş yaptırmakla haddi aştı. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi bu sebeple büyük bir şer meydana geldi. Abdullah b. Ömer ve peygamber ailesinden bir topluluk ahdi bozmadı ve Yezid'e bey'atlarından sonra da başka kimseye bey'at etmediler. Nitekim imam Ahmed b. Hanbel, Na~ fi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İnsanlar, Yezid'i hilafetten hal ettikleri zaman İbn Ömer, oğullarını ve aile efradını topladı. Teşehhüd getirdikten sonra şöyle dedi:
- İmdi biz şu adama (Yezid'e), Allah ve Rasûlünün yolunda gitmesi şartıyla bey'at ettik. Doğrusu ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Hıyanet yapan kimse için kıyamet gününde bir bayrak dikilir ve; "Şu, falanın hıyanetidir." denilir. Allah'a ortak koşma dışında hıyanetin en büyüğü, kişinin Allah'la Rasûlünün yolunda gitmek şartıyla birisine bey'at etmesinden sonra bu bey'atını bozmasıdır." Sizden herhangi biri, Yezid'i hilafetten hal etmesin ve hiçbiriniz bu hususta aşırı gitmesin. Aksi takdirde benimle böyle yapan biri arasına kılıç girer.
Medineliler, Yezid'in yanından döndükten sonra Abdullah b. Mutî ile arkadaşları, Muhammed b. Hanefiye'nin yanma giderek onu Yezid'i hal etmeye teşvik ettiler. Ancak o, gelenlerin bu isteğini kabul etmedi, îbn Mutî, ona: 'Yezid, içki içiyor, namazı kılmıyor, kitabın hükmü dışına çıkıyor." deyince Muhammed b. Hanefîye, onlara şöyle cevap verdi:
- Bu anlattıklarınızı Yezid'de görmedim. Oysa ben onun yanında bir süre kaldım. Onun namaza devam ettiğini, hayır ve iyiliği araştırdığını, fikhı sorduğunu, sünnete bağlı olduğunu gördüm.
- O, böyle yapmışsa, sana karşı riyakarlık için yapmıştır.
- O, benden korkacak veya benden birşey umacak durumda değildir ki bana karşı huşulu olduğunu göstersin. Onun içki içtiğini nereden biliyorsunuz, gördünüz mü? Eğer görmüşseniz demek ki, sizde onun ortaklarısınız. Görmemi şseniz o zaman bilmediğiniz hususta şahitlik yapmanız size helal olmaz.
- Her ne kadar görmemişsek de onun böyle yaptığı gerçektir.
- Cenâb-ı Allah, şahitlerin sizin gibi görmeden konuşmalarına izin
vermez. "Ancak hakkı bilip ona şahitlik edenler bunun dışındadır." (ez-Zuhruf, 86.) Ben sizin işinizde yokum.

^~ Belki de sen, senden başkasım başımıza emir yapmamızdan hoşlanmıyorsun. Öyleyse seni başımıza emir yapalım.
__Beni kendisine karşı kışkırttığınız adamla savaşmayı, ne amiriniz ne de memurunuz olarak helal saymıyorum.
- Ama babanla omuz omuza vererek bunlara karşı savaşmıştın.
- Babam gibi birini bana getirin. O zaman babamın idealleri uğruna bunlarla savaşayım.
- Oğulların Ebu'l-Kasım ve Kasım'a, gelip bizimle bunlara karşı
savaşmaları için emir ver.
- Eğer oğullanma bu emri verirsem ben de savaşırım.
- O zaman bizimle beraber bulun ki, insanları bunlara karşı savaşmaya teşvik edersin.
- Fesübhanallah! Kendim yapmayacağım ve uygun görmeyeceğim bir işi yapmaları için insanlara emir mi vereceğim? Eğer böyle yapacak olursam, Allah için Allah'ın kullarına nasihat vermiş olmam.
- Seni buna zorlasakda mı yapmazsın?
- O zaman insanlara Allah'a karşı takvalı olmalarım emrederim. Yaratıcıyı gazablandırmak pahasına yaratılanı memnun etmemelerini söylerim.
Böyle dedikten sonra Muhammed b. Hanefîye çıkıp Mekke'ye gitti.
Ebu'l-Kasım el-Beğavî, Zeyd'in babası Eslem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İbn ömer, Ali b. Mutî ile beraber yanıma geldi. Yanıma geldiğinde ben: "Ebu Abdurrahman merhaba" dedim ve yanımdakilere de, "ibn Ömer için yastık koyun." dedim. Bunun üzerine bana dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) 'dan duyduğum bir hadisi sana nakletmek için buraya geldim. Rasûlulîah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim:
"Bir kimse elini itaattan çekerse, kıyamet gününde hüccetsız olarak gelir. Bir kimse cemaattan ayrılmış olarak ölürse o, cahiliye ölümü üzere ölür."
Ebu Cafer el-Bakır dedi ki: "Ebu Talib ailesinden ve Abdülmuttahb oğullarından hiç kimse Harre savaşında bulunmadı Müslim b. Ukbe, Medine'ye geldiği zaman bunlara ikramda bulundu. Meclisine yakın kıldı ve kendilerine eman yazısı verdi."
Medainî'nin rivayetine göre Müslim b. Ukbe, Ravh b. Zenbaıyı, Harre savaşını kazandıkları müjdesini Yezid'e ulaştırmak uzere^ama gönderdi. Müjdeci, olup bitenleri Yezid'e haber verirken Yezid. Vay benim kavmimin haline!" diye feryat etti.
Sonra Dahhak b. Kays Fihrî'yi çağırarak ona şöyle dedi:
- Medine halkının başına gelenleri gördün mü? Onları bu savaşa girişmeye zorlayan şey neydi? Dahhak da:
- Yiyecek ve para yokluğu, diye cevap verdi. Bunun üzerine Yezid Medinelilere yiyecek yüklenip gönderilmesini emretti ve onlara bol boİ bağışta bulundu . Bu da bazı Rafizilerin: "Güya Yezid, Medinelilerin başına gelenlere sevinmiş ve öldürülmeleri sebebiyle de memnun olmuştur." gibi ortaya attıkları yalan iddiaların tam tersini göstermektedir,
Ebu Bekir Muhammed b. Halef b. Merzuban b. Bessam, Asmaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Harun Reşid'in, Muaviy oğlu Yezid hakkında şu şiiri okuduğunu işittim:
"O, temenni ettiği zaman Amir b. Lüey ile Abdumenaf arasında idi. Onun iyi kimseler arasında dedeleri vardır. Sonra o, ahlakî üstünlüklere erdi. Peygamberin amcası kızı, elbetteki yeryüzünde, Toprak üzerinde ayakkabı ile ve yalın ayak dolaşanların en kıymetli sidir.
Onu değişik ve kaba bir surette asla göremezsin. O, sedef içindeki inci gibidir"
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Amcam Mus'ab, Muaviye b. Ebi Süfyan'ın oğlu Yezid hakkında bana şöyle bir şiir okudu:
"Şu keder döndü ve bizi çevreledi. Sonra uyku vakti geldi, ama uyuyamaz olduk. Yıldızlara bakıp onları gözetliyordum, Birde baktım ki bir yıldız doğdu.
Dönüp dolaştı, sonra ben onun yere (Gurr mıntıkasına) düştüğünü gördüm.
Karınca, topladığı erzakı yediği zaman,
O yıldız Matarun da (Şam da) dolaşıyordu.
Peşine düşen bir halkın arasına indi,
Deskere kasabasında çadırlar içindeydi.
Onun da çevresinde olgunlaşmış zeytinler vardı.
Benimle konuşan biri vardı. O zaman sen onun yüzünü,
Karanlık gecede doğan dolunaya benzetmiştin.
O zaman benim nefesim daralmış, soluk alamıyordum.
O beni dolunaya benzetiyordu. Bu, benim kadrimi azaltır.
Ama ben, ilik savaşan kişi değilim.
Görmez misin ki sen, dolunay, kemale erdiğinde bana benzer,
Sonra gerdandaki gerdanlığın haline dönüp incelir.
Simamı dolunaya benzetirsen, kaşlarımı sehere, gözlerimi de ,
Geceye benzetirsen, yine de bununla övünmem."
Zübeyr b. Bekkar, Ebu Muhammed el-Cezerî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Medine'de Sülame adında şarkıcı bir cariye vardı. Kadınların yüz, akıl ve endam bakımından en güzeli idi. Kur'ân okurdu. Şiir söyler ve rivayet ederdi. Abdurrahman b. Hasan ile Ahves b. Muhammed gidip onunla sohbet ederlerdi. Gönlü Ahves'e takıldı.

Abdurrahman'dan yüz çevirdi. Abdurrahman da Şam'da bulunan Yezid b. Muaviye'ye gitti. Sü-lame'yi ona övdü, güzelliğini ve fesahatim anlattı ve: "Ey müminlerin emiri, Sülame ancak sana yaraşır, senin gece eğlencelerinde bulunması gerekir." dedi. Bunun üzerine Yezid Medine'ye haber gönderdi. Süla-me'yi ona satın alıp gönderdiler. Sülame, Yezid'in yanında büyük bir mevki sahibi oldu. Yezid, onu haremindeki bütün kadınlara tercih edip üstün kıldı. Abdurrahman da Medine'ye dönüp Ahves'e uğradı. Onun kederli olduğunu gördü. Kederine keder katmak, onu daha da üzmek istedi ve şöyle dedi:

"Ey aşka mübtela olan kişi, yaralanmışsın, Sevgiden ve aşktan yangınlarla karşılaş. Aşk onu aciz bıraktı. Sağa sola dönüp bakmadı. Sadece sabaha dek içki kasesiyle ilgilendi. Beğendiği şey ona karşı kilitli idi.

Beğenmediği ise, onun karşısında kapısı açık vaziyette duruyordu. Şimdi o kimin yanmdaysa, onun malı olmuştur. Onu koklayıp sinesine çekiyor.

Ona sahip olan, Allah'ın halifesidir. Bunu havaya sor, yaralı kalbine de teselli ver."

Ahves, ona cevap vermedi. Sonra Sülame'ye olan aşkı onu yiyip bitirdi, dayanamadı; kalkıp Yezid'in yanına gitti. Yezid'i methetti. Yezid de ona ikramda bulundu ve yanında misafir etti. Ona makam verdi. Ote yandan Sülame de yanına bir hizmetçi çağırdı. Ona mal verdi ve gizlice Ahves'e gönderdi ki, onun yanma getirsin. Hizmetçi gidip bunu Yezid'e bildirdi. Yezid de ona: "Sen aradaki elçilik görevini yap." dedi. Hizmetçi de gidip Ahves'e, Sülame'nin kendisini çağırdığını söyledi. Ahves'i alıp Sülame'nin yanma götürdü. Yezid, kendisinin onları gördüğü ama onla-nn kendisini görmediği bir yerde oturdu. Sülame, Ahves'i görünce ağladı, Ahves de onun için ağladı. Ahves'e bir kürsü getirilmesini söyledi, getirilen kürsünün üzerine Ahves oturdu. İkisi birbirlerine olan özlemlerini anlattılar. Sehere kadar sohbet ettiler, dertleştiler. Aralarında kötü bir şey geçmeksizin sabaha kadar yaptıkları konuşmayı Yezid dinliyordu. Ahves, odadan çıkıp gideceği zaman şöyle dedi:

- Gönlüm keder ve üzüntü içindedir. Sana olan aşkımdan ötürü daima sana tutkun olacağım.
- Aşıklar birbirlerinden uzaklaşıp ümid kestiklerinde ayılırlar. Ben senden uzaklaşıp ümidini kestiğim halde yine de uyanmış değilim.
- Güvenilir kardeşimden ümidini kesip teselli eden kişi! Sana selam olsun. Ben asla teselli bulmuş değilim.
- Allah'a yemin ederim ki, ey üzüntülü sevgilim, ruhum bedenimden ayrılmadıkça seni unutmayacağım.
- Ey göz bebeğim! Allah'a yemin ederim ki sen, bir kadına koca olursan o asla ziyan etmez."

Bu karşılıklı konuşmalardan sonra Ahves, Sülame ile vedalaşıp kapıdan dışarı çıkmaya yöneldi, ancak Yezid ona seslendi ve yanına çağırdı. Sonra ikisine: "Bu gece aranızda neler geçtiğini bana doğru olarak anlatın." dedi. Onlar da aralarında geçen konuşmaları aynen ona anlattılar. Yezid de dönüp Sülame'ye şöyle sordu:

- Sen Ahves'i seviyor musun?
- Evet, vallahi ey mü'minlerin emiri, onu şöyle eski ve şiddetli bir sevgiyle seviyorum ki, kaburga kemiklerin arasında yanan ateş gibi ona aşkım vardır ve bu aşkım bir an bile fasıla vermemiştir.
- Siz bana çok sağlam ve güçlü bir aşkı anlatıyorsunuz. Öyleyse ey Ahves! Al, Sülame senin olsun. Böyle dedikten sonra Yezid onları güzelce birleştirdi. Ahves de gözü aydın olarak Sülame ile birlikte Hicaz'a döndü.

Rivayet olunduğuna göre Yezid, çalgı çaldırıp içki içmek, şarkı söylemek, ava gitmek, köleler edinmek, şarkıcı cariyelere şarkı okutmak, köpek bulundurmak, koçları birbirleriyle boynuzlattırmak, ayı ve maymun bulundurmak gibi zevkleriyle tanınmıştır. Her sabah mahmur olarak uykudan uyanırdı. Devamlı içki içerdi. Maymunu iple bağlayıp atm üzerine eğere oturtur ve atı koştururdu. Maymunlara altından bornozlar giydirir, kölelere de aynı elbiseleri giydirirdi. At yarışları yaptırırdı. Bir maymun öldüğü zaman çok üzülürdü. Anlatıldığına göre Yezid'in ölümü şöyle olmuştur: Bir maymunu ata bindirmek istediğinde maymun sıçramış ve Yezid'i ısırıp öldürmüştür. Ölümünün başka şekilde olduğunu anlatanlar da vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Abdurrahman b. Ebi Med'ur, kendisine ilim ehli adamlardan birinin şöyle dediğini nakletmiştir: Muaviye oğlu Yezid'in söylediği en son söz şu oldu: "Allahım! Sevmediğim ama reddetmediğim (Hüseyin'i öldürme) işinden dolayı beni hesaba çekme. Benimle Ubeydullah b. Ziyad arasında sen hüküm ver."

Yezid'in yüzüğünün üzerinde şu yazılıydı: "Ulu Allah'a iman ettim." Yezid, hicretin altmış dördüncü senesinin rebiyülevvel ayının on-dördünde perşembe günü öğle vakti Şam'a bağlı Havarin'de vefat etti. Babasının hicretin altmışıncı senesinin receb ayının ortasında vefatından sonra tahta geçti. Kendisi, hicretin beşinci senesinde doğdu, altıncı veya yirmiyedinci senede doğduğuna dair zayıf rivayetler de vardır. Bununla beraber onun ömrü ve halifelik süresi hususunda ihtilaf edilmiş ve konuyla ilgili çok kaviller ortaya atılmıştır. Bu konuda söylenen sözleri size nakl ettiğim ve üzerinde düşündüğünüz takdirde bu ihtilaflar-daki müşkillik ortadan kalkacaktır. Bazıları demişler ki: Yezid vefat ettiği zaman yaşı kırkı aşmıştı. Doğrusunu Allah bilir. Vefatından sonra Şam'a götürüldü, cenaze namazını oğlu Muaviye b. Yezid kıldırdı ki, o zaman o, mü'minlerin emiri olmuştu. Yezid'in cenazesi Şam'da Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Onun zamanında Kasyon dağları eteğinde Yezid adıyla adlandırılan ve daha önce küçücük bir ırmak olan nehir genişletildi. Öncekine nisbetle kat kat fazla aktı.

İbn Asakir dedi ki: Bahreyn kadısı Ebu'1-Fadl Muhammed b. Mu-hammed b. Fadl b. Muzaffer el-Abdî bana dedi ki: "Muaviy oğlu Yezid'i* rüyada gördüm. Kendisine sordum:

- Hüseyin'i sen mi öldürdün?
- Hayır.
- Allah seni affetti mi?

- Evet, affetti ve beni Cennet'e koydu." .
Ben derim ki: Rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Muavi-ye'yi, Yezid'i sırtında taşır halde görünce: "Cennetlik bir adam, Cehennemlik birini sırtında taşıyor." demiştir. Aslında bu sahih değildir. İbn Asakir'in ifadesine göre Muaviye'nin oğlu Yezid, Hz. Peygamber hayatta iken doğmuş değildir. Aksine o» hicretten yirmi sene sonra doğmuştur. [18]

Muaviye Oğlu Yezidin Çocukları Ve Sayıları

Yezid'in oğullarından biri Muaviye'dir. Künyesi Ebu Leyla'dır. Şair, onun hakkında şöyle demiştir:
"Ben, başı görülen bir fitne görüyorum. Ebu Leyla'dan sonra hükümdarlık galip olanın eline geçecektir."
Yezid'in oğullarından biri de Halid'dir ki, künyesi Ebu Haşim'dir. Onun kimya ilmini iyice öğrendiği söylenir. Yezid'in oğullarından bin de Ebu Süfyan'dır. Halid ile Ebu Süfyan'm anneleri, Ümmü Hasım bmtı Ebi Haşini b. Utbe b. Rebia b Abdu'ş-Şems'tir. Yezid'in vefatından sonra Mercan b. Hakem, bu kadınla evlendi. Şair, Ümmü Hasım hakkında şöyle demiştir:
"Nimetler içinde rahatça yaşa ey Halid'in annesi.
Nice çabalayan ve koşan vardır ki, yerinde oturan gibidir."
Yezid'in oğullarından biri de Abdülazizdir. Ona Asvar da denirdi. Araplar arasında en iyi ok atan kimseydi. Anasının adı, Ümmü Külsüm binti Abdullah b. Amir'dir. Abdülaziz hakkında şairin biri şöyle demiştir:
"İnsanlar derler ki: Asvarlardan söz edildiğinde Kuryeşlilerin hepsi hayırlı ve iyi idiler."
Yezid'in diğer çocuklarının adlan şöyledir: Abdullah el-Asğar, Ebu Bekir, Utbe, Abdurrahman, Rebi, Muhammed. Bunlar Yezid'in muhtelif kadınlarından doğmuş çocuklarıdır. Yezid'in bir de Yezid, Harb, Ömer ve Osman adında çocukları vardı. Toplam olarak erkek ve kız olmak üzere onbeş çocuğu vardı. Kızlarının adları şöyledir: Atike, Remle, Ümmü Abdirrahman, Ümmü Yezid ve Ümmü Muhammed. Yezid hayatta iken kızlarının hepsi ölmüştür. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [19]

Yezidin Oğlu Muavîye'nin Emirliği

Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Ebu Yezid, Ebu Yala gibi künyeleri de vardı. Kureyşli olup Ümeyye oğullarından dır. Anasının adı Ümmü Haşim binti Ebi Haşim b. Utbe b. Rebia'dır. Babasımn vefatından sonra kendisine bey'at edildi. Zaten babas hayatta iken veliahd olarak kendisini tayin etmişti. Hicretin altmış dördüncü senesinin re&iyülevvel ayının ondördünde bey'at alıp tahta geçti. Salih ve ibadet ehli bir adamdı. Emirlik süresi uzun sürmedi. Kırk gün tahtta kalmıştır. Yirmi gün veya iki ay veya birbuçuk ay veya üç ay yirmi gün veya dört ay süreyle tahtta kaldığı da söylenir. Bu hususta çeşitli rivayetler vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Yezid'in oğlu Muaviye, halifeliği süresince hastaydı. İnsanlar arasına çıkamadı. Namazları Dahhak b. Kays kıldırıyor, işleri de o idare ediyordu. Sonra Yezid'in oğlu Muaviye'de yirmi bir yaşında vefat etti. Vefat ederken yaşının onsekiz, ondokuz, yirmi, yirmiüç olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. Onsekiz sene yaşadığını veya ondokuz veya yirmi veya yirmibeş sene yaşadığını söyleyen başka rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vefat edince namazı kardeşi Halid kıldırdı. Osman b. Anbese veya Velid b. Utbe tarafından kıl dirildi gına dair rivayetler de vardır. Ama sahih olan rivayete göre Velid b. Utbe kıldırmıştır. Çünkü namazım Velid'in kıldırması için vasiyette bulunmuştu. Ondan sonra yönetim Şam'da Mervan'm eline geçinceye kadar insanlara namazlarını Dahhak b. Kays kıldırıyordu. Yezid'in oğlu Muaviye, Şam'da Babü's-Sağir mezarlığına defnedildi. Vefat edeceği esnada kendisine vasiyet edip etmeyeceğini sorduklarında şu cevabı vermişti: "Hayır. Vasiyet etmemenin acılığım ahiretime bırakacağım. Tatlılığını da Ümeyye oğullarına bırakacağım."
Yezid'in oğlu Muaviye - Allah rahmet etsin- çok beyaz tenli, gür ve kıvırcık saçlı, iri gözlü, burnunun ucu kalkık, yuvarlak başlı, güzel yüzlü #ür sakallı, saçlarının telleri ince ve güzel bedenli bir kimse idi. Ebu Züra ed-Dımaşkî dedi ki: Muaviye ile kardeşleri Abdurrahman ve Halid, insanların en salih kişileriydi. Şair Abdullah b. Hemmam el-Belevî Muaviye hakkında şöyle demiştir:
"Bu iyiliği ve salihliği Yezid, babasından almıştı. Muaviye de bunu Yezid'den almıştı. Bu iyilik onlara atadan gelmedir.
Ey Harb oğulları! Muaviye'yi aranızda idare edin. Onu uzak hedeflere firlatmayın."
Rivayete göre Yezid'in oğlu Muaviye, bir gün insanları namaz kılmak üzere camide toplanmaya çağırmış, insanlar toplanınca da onlara şöyle demişti:
"Ey insanlar! İdarenizin başına geçirildim, ama ben bu işi yürüte-meyecek kadar zayıfım. İsterseniz Ebu Bekir'in Ömer'e bırakışı gibi ben de bu idareyi sizin aranızda güçlü olan bir adama bırakayım. İsterseniz yine bu işi Hattab oğlu Ömer'in yaptığı gibi aranızdan seçeceğim altı kişilik bir şura heyetine bırakayım. Bu işi layıkıyla yapacak bir adam aranızda yoktur, ben işinizi size bıraktım. Artık siz, uygun olan birini başınıza geçirin."
Böyle dedikten sonra minberden inip evine gitti, vefat edinceye kadar da dışarı çıkmadı. Allah, ona rahmet etsin. Başka rivayetlerde anlatıldığına göre ona zehir içirilerek veya vurularak Öldürülmüştür. Defnedildiği zaman defin esnasında Mervan hazır bulundu. Defin işi tamamlandıktan sonra Mervan, orada bulunan halka şöyle sordu:

- Kimi defnettiğinizi biliyor musunuz?
- Evet, Yezid'in oğlu Muaviye'yi nefnettik.
- O Ebu Leyla'dır ki, Ersem el-Fezzarî, onun hakkında şöyle demişti: "Ben kazam kaynamakta olan bir fitne görüyorum. Ebu Leyla'dan sonra hükümdarlık, zorbalık yayıp galip olanın eline geçecektir
Anlatıldığına göre durum gerçekten de şair Ersem'in dediği gibi oldu. Şöyleki: Ebu Leyla vefat edince, daha önce kimseyi vehand olarak tayin etmediğinden Hicaz'da Abdullah b. Zübeyr, Şam ve havalisinde Mervan b. Hakem ayaklandılar. Horasanlılar da Sullem b. Zıyad a bey'at ettiler. O da halife olarak başa geçti, Horasanlılar onu çok sevdiler. O da hoşlarına gidecek bir yönetim tarzı sergiledi. Sonra onu Horasan'dan çıkarıp sürdüler. Başlarında Nafi b. Ezrak bulunduğu halde Basra'daki kurralar ve Hariciler de ayaklandılar. Daha önce kendisine bey'at ettikleri ve imam olarak kabul ettikleri Ubeydullah b. Ziyad'ı kovdular. Basra'dan sürgün ettiler. O da kalkıp Şam'a gitti. Basralılar, Ubeydullah b. Ziyad'dan sonra Abdullah b. Haris b. Nevfel'e bey'at ettiler. Bu adam Bebbe adıyla tanınmaktaydı. Anası, Hind binti Ebi Süf-yan'dır. Bebbe Basra güvenlik kuvvetlerinin başına Himyan b. Adi es-Sedusfyi komutan olarak tayin etti. insanlar, hicretin altmış dördüncü senesinin cemaziyelahir ayı başlarında insanlar Bebbe'ye bey'at ettiler. Ferazdak, bu hususta şöyle demiştir:
"Bir kavme bey'at ettim. Ahidlerine vefa gösterdim. Bebbe'ye de pişman olmaksızın bey'at ettim."
Bebbe, orada dört ay ikamet etti, sonra evine kapandı. Basrahlar, İbn Zübeyr'e mektup yazdılar. İbn Zübeyr de Enes b. Malik'e mektup yazarak insanlara namaz kıldırmasını emretti. Enes de insanlara iki ay süreyle namaz kıldırdı. Sonra ileride anlatacağımız hadiseler meydana geldi.
Yemame'de Necde b. Amir el-Hanefî ayaklandı. Ahvaz ve Fars'da Benu Mahura ayaklandı. İleride inşaallah detaylı olarak anlatacağımız diğer hadiseler meydana geldi. [20]

Abdullah B. Zübeyr'in Emirliği

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Yezid vefat edince îbn Zü-beyr'i kuşatma altında tutan Şam ordusu, Mekke'den geri çekildi. İbn Zübeyr, Ka'be'ye sığınmıştı. Yezid ordusunun başında bulunan Husayn b. Nümeyr es-Sekunî, ordusuyla birlikte Şam'a döndü. îbn Zübeyr'in Hicaz ve çevresinde otoritesi güçlendi. İnsanlar, Yezid'in ölümünden sonra ona bey'at ettiler. İbn Zübeyr, Medine'ye kardeşi Ubc. aullah'ı vali olarak atadı. Ümeyye oğullarını Medine'den sürgün etmesin.' emretti. O da onl n sürgün edince onlar Şam'a göçtüler. Aralarında Mervan b. Hakem ile oğlu Abdülmelik de vardı. Basralılar, kendi aralarında vuku bulmuş savaşlardan ve meydana gelmiş fitnelerden sonra İbn Zübeyr'e haber göndererek Mekke'den kalkıp yadlarına gelmesini istediler. Yalnız onlar, alh aydan kısa bir süre zarfir da başlarına dört vali tayin etmişler, sonra da düzenleri bozulmuştu. İstekleri üzerine İbn Zübeyr, Enes b. Malik'e mektup yazarak Basralılara namaz kıldırmasını emretti. Anlatıldığına göre îbn Zübeyr'e ilk bey'at eden Mus'ab b. Abdurrah-man olmuştur. İnsanlar; "Bu işte çok zorluk vardır." dediler. Abdullah b. Cafer ile Abdullah b. Ali b. Ebi Talib de ona bey'at ettiler.
İbn Zübeyr, İbn Hanefi'ye ve İbn Abbas'a haber göndererek kendisine bey'at etmelerini istedi. Onlar buna yanaşmadılar İnsanlar, üç ay kadar imamsız kaldıktan sonra receb ayında îbn Zübeyr'e bey'at ettiler, îbn Zübeyr, Kûfelilere namaz kıldırması için Abdurrahman b. Yezid el-Ensârî'yi, haraç işlerini düzenlemesi için de İbrahim b. Muhammed b. Talha b. Ubeydullah'ı gönderdi. îki şehir de (Basra ve Küfe) ona bağlandı, bey'at ettiler. İbn Zübeyr, Mısır'a da haber gönderdi. Mısır halkı da ona bey'at etti. Mısır'a Abdurrahman b. Cahderî vali olarak tayin etti. Cezire de ona itaat etti. Basra'ya Haris b. Abdullah b Rebia'yı vali olarak gönderdi. Yemen'e ve Horasan'a da haber göndererek kendisine bey'at etmelerini istedi. Onlar da kendisine bey'at ettiler. Şam'a da Dahhak b. Kays'ı gönderdi. Halk ona bey'at etti. Anlatıldığına göre Şam ve Şam'a bağlı Ürdün beldelerinin halkları îbn Zübeyr'e bey'at etmemişlerdir. Çünkü onlar, Husayn b. Nümeyr'in Mekke'den Şam'a dönmesi esnasında Mervan b. Hakem'e bey'at etmişlerdi. Abdullah b. Zübeyr'in çevresinde Haricilerden bir grup da toplandı. Onu savunmaya başladı. Bunlar arasında Nafi b. Ezrak, Abdullah b. Abbad ve reislerinden bir topluluk vardı. Abdullah b. Zübeyr'in halifelik işi sağlamlaşınca bunlar, kendi aralarında: "Siz hata ettiniz, çünkü bu adamla beraber savaştınız ama Osman b. Affan hakkındaki görüşünü bilmiyordunuz." dediler. Bunlar Hz. Osman'ı kusurlu bulup ayıplıyorlardı. Neticede toplanarak bir heyet oluşturdular. Gidip Abdullah b. Zübeyr'in yanma vardılar. Ona, Hz. Osman hakkında bazı sorular sordular. O da hoşlarına gitmeyecek cevaplar verdi. Hz. Osman'ın iman, tasdik, adalet, ihsan, güzel bir yaşam tarzı ve hak ortaya çıktığında hakka yönelme gibi üstün niteliklerini anlattı. O esnada Hariciler, ondan nefret edip ayrıldılar. Irak ve Horasan'a doğru gittiler. Bedenleriyle, dinleriyle, mezhepleriyle muhtelif ve yaygın metodlarıyla birlikte îbn Zübeyr'den ayrıldılar. Bunların metodları ve mezhepleri sayılamayacak kadar çoktu. Çünkü bu metod ve mezhepler, cehalete ve nefis kuvveti ile fasid itikadlara dayanmaktaydı. Bununla birlikte Hariciler, birçok beldelere ve mıntıkalara müstevli olarak girdiler. Nihayet -inşaallah ileride de anlatacağımız gibi- bunların istilalarına son verildi. [21]

Mervan B. Hakem'e Bey'at Edilmesi

Bunun sebebi şuydu: Husayn b. Nümeyr, Hicaz'dan, Ubeydullah b. Ziyad Basra'dan ve Ümeyye oğulları da Medine'den Şam'

intikal ettiklerinde Yezid'in oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra Şamlılar, Mervan b. Hakem'in etrafında toplandılar. Yezid'in oğlu Muavıye, Şam da Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etmeye karar vermişti. Şamlılar, aralarını bulması, işlerini düzene koyması ve insanların bu sayede bir imam etrafında toplanmalarını sağlaması için Dahhak b. Kays'a bey'at etmişlerdi. Dahhak da Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etmek istiyordu. Humus'ta Nu'man b. Beşir, Kinnesrin'de Züfer b. Abdullah el-Kilabî, Filistin'de Nail b. Kays da Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etmişlerdi. Nail b. Kays Ravh b. Zenba el-Cüzanî'yi Filistin'den kovmuştu. Ubeydullah b. Ziyad ile Husayn b. Nümeyr, Mervan b. Hakem'e gitmişler, ona hilafete geçmesi halinde çok iyi bir iş yapmış olacağını ısrarla söylemişler ve nihayet onu, Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etme fikrinden caydırmışlardı. Abdullah b. Zübeyr'in otorite ve hakimiyetinin Şam'a girmesinden onu sakındırmışlar ve ona: "Sen Kureyş'in yaşlısı ve liderisin. Bu işe sen daha layıksın." demişler. O da neticede Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etme düşüncesinden vazgeçmişti. İbn Ziyad, Ümeyye oğullarından başka birinin hilafete geçmesinden korkmuştu. O esnada bunların hepsi kavimleri olan Ümeyye oğulları ve Yemen halkıyla birlikte Mervan'ın etrafında toplanmışlardı. Mervan da onların bu isteklerine muvafakat ederek: "Henüz fırsat elden kaçmış değildir." demişti.

Hasan b. Malik b. Bahdel el-Kelbî, Dahhak b. Kays'a bir mektup yazarak İbn Zübeyr'e bey'at etme düşüncesinden onu vazgeçirmeye çalışmış, ona Ümeyye oğullarının bahşettikleri nimetleri ve ona yaptıkları ihsanları, ayrıca onların fazilet ve şereflerini anlatmıştı. Hasan b. Malik, Ümeyye oğullan adına Ürdünlülerden bey'at almıştı. O, kızkardeşi oğlu Halid b, Yezid b. MUaviye adına bey'at alıyordu. Bu hususta Dahhak'a bir mektup yazmış, bu mektubunu cuma günü minberde Şamlılara okumasını istemişti. Mektubunu Nağide b. Küreyb et-Tabcî adında Beni Kelb kabilesinden bir adamla Dahhak'a göndermişti. Ulağı Nağı-da'ya da: "Eğer mektubu halka kendisi okumazsa sen oku." demiş ve mektubu Nağide'ye teslim etmişti. Nağide de yola çıkıp Dahhak'm yanına gitmiş ve ona, bu mektubu halka okumasını söylemiş, ancak Dahhak bunu kabul etmeyince Nağide'nin kendisi kalkıp mektubu halka okumuş ve ümeradan bir topluluk onun fikrini doğrulamışlar, başkalarıysa yalanlamışlardı. Bu sebeple de halk arasında büyük fitne kopmuştu. Bir genç olan Halid b. Yezid b. Muaviye, kalkıp minbere çıkmış ve ikinci basamakta durmuş, halk sakinleşmişti. Dahhak da inip halka cuma namazını küdırmıştı. Nağide'yi doğrulayanların zindana atılmalarım emredince, bazı kabileler ayaklanarak zindana atılan adamları kurtarmışlardı. Şamlılar, ibn Zübeyr'i mi yoksa Ümeyye oğullarını mı tercih edeceklerini bilemez halde olup tereddüt içindeydiler, insanların bu amaçla toplanmaları ve cuma namazından sonra Babü'l-Cirun'da beklemeleri yüzünden o güne Cirun günü denilmişti.

Medainî dedi ki: insanlar, Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'dan hilafete geçmesini istemişler, ancak o bu istekleri kabul etmemişti. O günlerde de vefat etmişti. Sonra Dahhak b. Kays, büyük caminin minberine çıkmış, halka hutbe irad etmiş, hutbesi esnasında Muaviye'nin oğlu Yezid aleyhinde konuşmuş, Beni Kelb kabilesinden bir genç ayağa kalkarak elindeki değnekle ona vurmuştu. Cemaat orada, kılıçlarım kuşanmış vaziyette oturmaktaydı. Kalkıp birbirlerine saldırdılar ve mescidin içinde şiddetlice savaştılar. Kays ve çevresindekiler, İbn Zübeyr adına bey'at almak istiyor ve Dahhak b. Kays'a destek oluyorlardı. Beni Kelb kabilesi de Ümeyye oğullarından taraf olup Halid b. Yezid b. Muavi-ye'ye bey'at edilmesi için propaganda yapıyor, Yezid ve aile efradına aşırı şekilde tarafgirlik yapıyorlardı. Dahhak b. Kays, kalkıp hükümet konağına girdi. Kapıyı kilitledi ve dışarıya çıktı. Sonra Ümeyye oğullarına haber gönderip, onları toplantıya çağırdı. Aralarında Mervan b. Hakem, Anır b. Said b. As, Muaviye oğlu Yezid'in oğulları Halid ile Abdullah da olmak üzere Ümeyye oğulları Dahhak'm yanına gittiler. Dahhak, olup bitenlerden Ötürü onlardan özür diledi. Kendileriyle birlikte Hasan b. Malik el-Kelbfnin yanına gitme ve aralarında Ümeyye oğullarından birini emirliğe geçirme hususunda anlaştılar. Topluca Hasan b. Malik'in yanma gitmek üzere yola çıktılar. Yolda Cabiye'ye vardıklarında Maan b. Sevr b. Ahnes, kavmi olan Kays kabilesi ile birlikte çıkagel-di. Maan, Dahhak'a şöyle dedi: "Sen bizi Abdullah b. Zübeyr'e bey'ata davet ettin. Biz davetine icabet ettik. Şimdi de kızkardeşinin oğlu Halid b. Yezid b. Muaviye'yi hilafete geçirmesini sağlamak için şu bedevinin yanma gidiyorsun."

Dahhak, ona: "Peki yapılacak şey nedir sence?" diye sorunca Maan b. Sevr, şu cevabı verdi:

"Bence yapılması gereken şudur: İçimizde gizlediğimiz düşünceleri açığa vuralım. İnsanları Abdullah b. Zübeyr'e itaata davet edelim. Bu davete icabet etmeyenlerle savaşalım."

Bunun üzerine Dahhak, beraberindekilerle birlikte Şam'a döndü. Askerleri ve Kays ile adamları yanında kalarak Şam'da ikamete başladı. Ordu komutanlarına haber gönderdi. İbn Zübeyr'e bey'at aldı, bu durumu İbn Zübeyr'e bir mektupla bildirdi. İbn Zübeyr de bunu Mekkelile-re duyurdu. Olup bitenleri anlattı ve Dahhak'a hizmetlerinden dolayı teşekkür etti. Onu Şam valiliğine atadığını bir mektupla bildirdi. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Dahhak, kendi şahsına halifelik için bey'at almıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Medainî'nin anlattığına göre Dahhak, insanları önce başta İbn Zübeyr'e bey'at etmeye davet etmiş, sonra Ubeydullah b. Ziyad ona kendi Şahsi için bey'at almasının daha güzel olacağını söyleyince o da ibn Zı-yad'm hilesine aldanarak ve gururuna esir düşerek kendi şahsı için bey'at almıştır. İbn Ziyad, böyle yapmakla onun düzenini bozmak ve hedefini saptırmak istemiştir. Dahhak da üç gtin süreyle kendi şahsına bey'at etmeleri için insanlara davette bulunmuştu. İnsanlar da onun bu hareketini protesto ederek: "Daha önce bizi bir başka adama bey'ata davet etmiştin, ona bey'at etmiştik. Sonra her hangi bir sebep ve özür olmaksızın onu hilafetten hal ettin ve kendi nefsine bey'at etmemizi istedin. Bu nasıl iştir?" dediler. O da yine îbn Zübeyr'e bey'at edilmesi gerektiğini söyledi ve kendisine bey'at etmelerini istemekten vazgeçti. Böylece de halk nazarında itibarı düştü ki, İbn Ziyad'ın istediği de buydu.

Ubeydullah b. Ziyad, Mervan'la buluştuktan ve kendi adına bey'at almasını ona hoş gösterdikten sonra kalkıp Dahhak b. Kays'n

yanma gitmiş ve onunla da bir görüşme yapmıştı. Sonra Dahhak'm, Mervan'a bir tuzak kurmasını istemiş ve gidip Şam'da onur yanında konuk olmuştu. Her gün kendisiyle görüşmüş ve Dahhak'a. Şam'dan çıkıp çöle gitmesini, ordularını oraya çağırmasını tavsiye etmiş, böylece onun daha güven içinde olacağını söylemişti. Dahhak da Mercürahit'e gitmiş, yanındaki askerlerle orada konaklamıştı. O esnada Ümeyye oğullarıyla onlara uyanlar Ürdün'de toplanmışlar, orada Hasan b. Malik'in kabilesi olan Ben Kelb kabilesi de gelip onlara katılmıştı. Mervan b. Hakem, İbn Zübeyr'e bey'atın sağlamlaştığmı ve otoritesinin yerleştiğin görünce ona bey'at etmek ve Ümeyye oğulları için eman almak maksadıyla yanına gitmeye karar vermişti. Yola çıkıp Ezruat mıntıkasına vardığında, Irak'tan gelmekte olan İbn Ziyad, onunla karşılaşmış ve onu bu düşüncesinden vazgeçirmisti. Kendisine görüşünün hoş bir görüş olmadığını söylemişti. Amr b. Said b. As, Husayn b. Nümeyr, İbn Ziyad, Yemenliler ve halktan birçok kimse etrafında toplanarak Mervan'a şöyle dediler: "Sen Kureyş'in büyüğüsün. Halid b. Yezid ise bir çocuktur. Abdullah b. Zübeyr'e gelince, o da yaşlı bir ihtiyardır, demir ancak demire vurulur. Sen ona karşı bu çocuğu çıkarma, kendin onunla göğüs göğüse savaş, biz sana bey'at ediyoruz, elini uzat."
Mervan elini uzattı. Cabiye'de hicretin altmış dördüncü senesinin zilkade ayının üçüncü günü olan çarşamba gününde ona bey'at ettiler. Durumu düzene girince beraberindekilerle birlikte Dahhak b. Kays'a doğru gitti. İkisi Mercürahit'te karşılaştılar. Mervan b. Hakem, onu yendi, onu ve beraberinde bulunan Kayshlardan çok sayıda adam öldürdü. Nitekim Bununla ilgil detaylı açıklamalar hicretin altmışbeşinci senesi hadiselerinin baş kısmında anlatılacaktır.
Vakidî ile diğerlerinin ifadelerine göre Mercürahit savaşı, hicretin altmışbeşinci senesinin muharrem ayında yapılmıştır. Muhammed b. Sa'd ile Vakidî ve diğerlerinin rivayetlerine göre ise bu savaş, bu senenin sonlarında yapılmıştır. Leys b. Sa'd, Vakidî, Medainî, Ebu Süleyman b. Yezid, Ebu Ubeyde ve diğerlerinin ifadelerine göre Mercürahit savaşı,hicri altmış dördüncü senenin zilhicce ayının ortalarında yapılmıştır. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir-[22]

Mercürahit Savaşı Ve Dahhak B. Kays El-Fıhrî'nîn Öldürülmesi

Daha önce anlatıldığı gibi Dahhak, Muaviye b. Ebi Süfyan'm Şam'daki naibi idi. Muaviye meşgul olduğu veya bulunmadığ zaman cemaata Dahhak namaz kıldırır, hadleri tatbik eder, işleri idare ederdi. Muaviye vefat edince onun oğlu Yezid'e bey'at edilmesi işlerini yürüttü. Yezid vefat edince insanlar Yezid'in oğlu Muaviye'ye bey'at ettiler. Ye-zid'in oğlu Muaviye de vefat edince insanlar, bir imamın etrafında top-lamncaya kadar Şam'da ona bey'at ettiler. Abdullah b. Zübeyr'e yapılan bey'atın kapsamı genişlediğinde Dahhak, ona bey'at etmeye karar verdi. Bir gün insanlara hutbe irad etti ve Muaviye'nin oğlu Yezid'in aleyhinde konuşup onu kınadı. Büyük camide fitne koptu. Öyleki, insanlar kılıçlarla birbirlerine saldırıp birbirlerini öldürmeye başladılar. Sonra insanlar birbirlerinden el çekip sakinleştiler. Dahhak da Hadra'daki hükümet konağına girip kapıyı üzerine kilitledi. Sonra Ümeyye oğullarıyla anlaşarak Ürdün'de bulunan Hasan b. Malik b. Bahdel'in yanına gidip emirliğe layık görülecek bir adam üzerinde uzlaşmaya karar verdi. Hasan, kızkardeşinin oğlu Halid b. Yezid'e bey'at edilmesini istiyordu. Halid b. Yezid'in babaannesi Meysun'du. Meysun da Bahdel'in kızıydı ki, o da Hasan'm kızkar de sidir. Dahhak, onlarla birlikte yola çıktığında bir miktar yol gittikten sonra askerlerin büyük bir kısmıyla onlardan ayrılıp Şam'a döndü ve orada kendini savunmaya aldı. Ordu komutanlarına haber gönderip İbn Zübeyr adına bey'at aldı. Ümeyye oğullan da Mervan, Amr b. Said, Yezid'in oğulları Halid ve Abdullah'la birlikte yollarına devam ettiler. Nihayet gidip Cabiye'de Hasan b. Malik'le görüştüler, Onların, Dahhak b. Kays kadar fazla güçleri yoktu. Mervan, bey'at etmek ve Ümeyye oğullarına eman almak için İbn Zübeyr'in yanına gitmeye karar verdi. Çünkü îbn Zübeyr, Ümeyye oğullarının Medine'den sürgün edilmelerin emretmişti. Mervan yola çıktı, Ezruat'a vardığında, Irak'tan dönmekte olan Ubeydullah b. Ziyad'la karşılaştı. İkisi bir araya gelip görüştüler. Görüşmeye Husayn b. Nümeyr ile Amr b. Said b. As da katıldı. Mervan'ın kendi adına bey'at almasının daha güzel olacağını ve halifeliğe îbn Zübeyr'den daha layık olduğunu söylediler. İbn Zübeyr'in cemaattan ayrıldığını ve halifelerden üçünü hal ettiğini anlattılar. Mervan'a ısrar ettiler. Nihayet o da onların bu isteklerini kabul etti. Ubeydullah b. Ziyad, ona şöyle dedi: "Senin için Dahhak m yanına Şam'a gideceğim. Onu kandıracak ve yalnız bırakacağım."
Ubeydullah Şam'a gitti, Dahhak'm yanına vardı. Hergün onunla görüşüyor, ona dost olduğunu, ona nasihat etmek istediğini söylüyor ve sevgisini izhar ediyordu. Sonra ona, kendi adına bey'at almasının daha güzel olacağını, İbn Zübeyr'i hilafetten hal etmesini tavsiye etti ve kendisinin halifeliğe ondan daha layık olduğunu söyledi. Çünkü onun güvenilir bir kimse olarak tanındığım, itaat edilen bir insan olduğunu, îbn Zübeyr'inse cemaattan ayrıldığını ifade etti. Bunun üzerine Dahhak da üç gün süreyle insanları kendisine be/ata davet etti. Kendisine meyleden kimse olmayınca tekrar İbn Zübeyr'e bey'at etmeleri için insanlara çağrıda bulundu, ama artık halk nazarında itibardan düştü. Sonra İbn Ziyad, ona şöyle dedi:
"Senin istediklerini isteyen bir kimse şehirlere, kalelere inmez. Aksine o, çöllere ve sahralara iner, orduları ve askerleri yanına çağırır." Bunun üzerine Dahhak da Mercürahit'e gitti ve orada ordugah kurdu, îbn Ziyad Dımaşk'ta, Ürneyye oğullar Tedmur'da, Halid ile Abdullah da dayıları Hasan'm yanında Cabiye'de kaldılar. îbn Ziyad, Mer-van'a bir mektup yazarak davetini açığa vurmasını tavsiye etti. O da insanları kendisine bey'at etmeye çağırdı. Halid b. Yezid'in annesi Ümmü Haşim binti Haşim b. Utbe id. Rebia ile evlendi. İşi büyüdü. İnsanlar ona bey'at edip etrafında toplamdılar. Mercürahit'e, Dahhak b Kays'a doğru gitti. Ubeydullah b. Ziyad ile kardeşi Abbad b. Yezid de atlarına binip onun yanma gittiler. Nihayet Mervan'm

etrafında 13.000 kişi toplandı. Şam'da naib olarak Yezid b. Ebi Nemr'i bırakmıştı. Dahhak'm oradaki valisini kovmuştu. O, Mervan'a silah ve adam yardımında bulunuyor, diğer yardımlarda da bulunuyordu. Anlatıldığına göre o zaman onun Şam'daki naibi Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem idi. Mervan, ordusunun sağ cenahına Ubeydullah b. Ziyad'ı, sol cenahına Amr b. Said b As'ı komutan yaptı. Dahhak, Numan b. Bekir'e haber gönderdi. Numan da ona Şurahbil b. Zi'1-Kela komutasında Humusl askerleri gönderdi. Zü-fer b. Haris el-Küabî de Kinnesrinli /askerlerle onun yardımına gitti. Dahhak'm etrafında 30.000 asker varcıı. Sağ cenahında komutan olarak Ziyad b. Amr el-Ukaylî, sol cenanında Zekeriya b. Şimr el-Hilalî vardı, iki taraf sa düzenine girip karşı karşıya geldiler ve Mercürahit'te yirmi gün süreyle savaştılar. Hergün şidd etlice savaşıyorlardı. Sonra Ubeydullah b. Ziyad, Mervan'a tavsiyede bulunarak karşı tarafı -taktik gereği olarak- ateşkese davet etmıesini is tedi ve ona şöyle dedi: "Savaş hiledir. Sen ve arkadaşların hak yoldasu tuz, onlarsa batıl üzeredirler." Ateşkes için çağrı yapıldı. Sonra Merva n'm adamları ateşkese uymadılar. Ansızın Dahhak'ın tarafına saldın arak onlarla şiddetlice savaştılar. Dahhak, çok sabır gösterdi ve savaş esnasında öldürüldü. Zahme b. Abdullah adında Beni Kelb kabilesine len biri bir mızrak vurarak onu öldürdü. Mızrağı onun vücuduna geçirdi. Dahhak onu tanıyamadı. Mervan ve adamları da çok sabır gösterdiler. Nihayet karşı taraftaki adamların önünden kaçtılar. Mervan kendi adamlarına: "Sakın kaçanı kovalamayın." diye seslendi. Sonra Dahhak'm kesik başım ona getirdiler. Rivayete göre ona Dahhak'ın ölümünü ilk müjdeleyen kişi, Ravh b. Zenba el-Cüzamî olmuştur. Artık Şam hakimiyeti Mervan b. Hakem'in eline geçmişti- Rivayete göre o, Mercürahit savaşında kendi nefsine ağlamış ve şöyle demiştir: 'Yaşlanıp gücünü kaybettikten sonra mı hükümdarlık için kılıcı elime alıp savaşmalıydım."

Ben derim ki: Mervan, ancak dokuz ay süreyle hüküm sürmüştür. Nitekim bunu ileride de anlatacağız.

Dahhak b. Kays b. Halid el-Ekber b, Vehb b. Salebe b. Vaile b. Amr b. Şeyban b. Muharib b. Fihr b. Malik Ebu Enis el-Fihri sahih kavle göre sahabelerdendir. Peygamber (s.a.v.)'in sohbetini dinlemiş ve ondan mü-teaddid hadisler rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. O, Fatıma binti Kays'ın kardeşi olup ondan on yaş daha büyüktür. Ebu Ubeyde b. Cerrah, onun amcasıydı. İbn Ebi Hatim böyle demiştir.

Bazılarının iddiasına göre Dahhak sahabe değildir. Vakidî'nin ifadesine göre o, Peygamber (s.a.v.)'in zamanında yaşamış ve buluğa ermeden önce onun sohbetini dinlemiştir. Vakidî'den gelen başka bir rivayette anlatıldığına göre Dahhak, Peygamber (s.a.v.)'in vefatından iki sene önce doğmuştur. Şam fethine katılmış, orada ikamet etmiştir. Barada nehri kıyısında Hacerüzzehep yanında bir evi vardır. Sıffîn savaşında Muaviye tarafında yer alıp Şamlıların başında komutan olarak bulunuyordu. Muaviye, Kûfe'yi ele geçirdiğinde hicretin ellidördüncü senesinde onu Küfe valiliğine atadı. Buharî'nin tarihinde rivayet ettiğine göre Dahhak, namazda Sâd sûresini okumuş ve namazda secdeye kapanmıştır. Alkame ile îbn Mesud'un ashabı secde hususunda ona tabi olmamışlardır.

Muaviye, daha sonra onu Dımaşk valiliğine atadı. Vefatına kadar yanında kaldı. Sonra oğlu Yezid de onu emir olarak tayin etti. Yezid'den sonra da Yezid'in oğlu Muaviye, onu emir olarak tayin etti. Sonra da Mercürahit'te öldü.

îmam Ahmed b. Hanbel, Hasan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Dahhak b. Kays, Muaviye oğlu Yezid'in ölümü esnasında Heyseme şöyle bir mektup gönderdi:

"Selam sana. İmdi ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kıyamet kopmadan önce karanlık gece parçaları ile duman kütleleri gibi fitneler kopacaktır. O fitnelerde kişinin bedeni olduğu gibi kalbi de ölecektir. O zamanda kişi, mü'min olarak sabahlayacak, katır olarak akşamlayacaktır. Mü'min olarak akşamlayacak, kahr olarak sabahlayacaktır. Bazı kimseler, o zamanda az bir dünya metaı karşılığım da ahlaklarını ve dinlerini satacaklardır."

Muaviye oğlu Yezid, vefat etmiştir. Siz bizim öz kardeşlerimizsiniz bizi bırakıp gitmeyin. Tâki kendimizi toparlayabilelim ve güç kazanalım.»

İbn Asakir, Hammad b. Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Dahhak b. Kays, Muaviye'nin yanına gitti. Muaviye, ona şu beyti okudu: "Dahhak'm üzerine yürüdüm. Nihayet onu kendi kavminde eksik bir soya irca ettim."

Dahhak da şöyle dedi:

- Kavmimiz bilir ki, biz atların sırtlarına vurulan çuluz.
- Doğru söyledin. Siz at çulusunuz ama biz süvarileriyiz (Muaviye, böyle demekle ona: "Sizler atların bakıcı ve seyislerisiniz biz ise süvarileriyiz," demek istemişti.). Dahhak da atın sırtının çulsuz olamayacağını söylemekle Muaviye'nin ve Ümeyye oğullarının da kendileri olmaksızın bir iş yapamayacaklarını söylemek istemişti.

Rivayete göre Şam müezzini, Dahhak b. Kays'a şöyle demiştir:

- Ey emir, Allah'a yemin ederim ki, seni Allah için seviyorum.
- Ama Allah'a yemin ederim ki, ben de Allah için sana kin besliyorum.
- Allah seni İslah etsin, ama niçin böyle yapıyorsun?
- Çünkü sen ezan okurken riyakarlık yapıyor, Kur'ân öğretme karşılığında da ücret alıyorsun.»

Merhum Dahhak, hicretin altmışdördüncü senesinin zilhicce ayının ortasında Mercürahit'te öldürüldü. Leys b. Sa'd, Ebu Ubeyd, Vakidî, İbn Zir ve Medainî böyle demişlerdir. [23]

Numan B. Beşir El-Ensârî'nîn Öldürülmesi

Bu da hicretin altmış dördüncü senesinde öldürülmüştür. Annesinin adı, Amre binti Revaha'dır. Numan, hicretten sonra Ensâr'm Medine'de doğan ilk çocuğudur. Doğumu, hicretin ikinci senesinin cemazi-yelevvel ayında olmuştu. Doğumundan sonra annesi onu alıp Peygamber (s.a.vjın yanma getirmiş, Peygamber (s.a.v.) de onun damağına bir-şeyler sürmüş ve onun övgüye layık birşekilde yaşayacağını, şehid edileceğini ve Cennet'e gireceğini müjdelemiştir. Gerçekten de Numan b. Beşir, bolluk ve refah içinde yaşadı. Muaviye tarafından Kûfe'ye vali olarak tayin edildi. Dokuz ay süreyle valili yaptı, sonra Şam'a yerleşti. Fudale b. Ubeyd'den sonra Şam kadılığına tayin edildi. Fudale de Ebu Derda'dan sonra Şam kadılığına tayin edilmişti. Numan b. Beşir, Muaviye tarafından Humus valiliğine de tayin edilmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'m ailesini Yezid'in emri üzerine Medine'ye göndermişti.

Rasûlullah'ın ailesine iyi davranmasını Yezid'e tavsiye eden de o olmuştu. Tavsiyesi üzerine Yezid, onlara acımış, onlara iyilik yapmış ve ikramda bulunmuştu.

Mercürahit savaşı vuku bulduğunda Numan b. Beşir, Humuslu askerleri Dahhak b. Kays'a yardıma göndermişti. Fakat Dahhak o savaşta öldürülmüştü.

Numan b. Beşir, Birin adı verilen bir köyde öldürülmüştü. Onu Ha-lid b. Haliy el-Mazinî adında biri Öldürmüştü. Halid b. Haliy'in dedesi olan Haliy b. Davud da öldürülmüştü. Kızı, ona ağıt yakarak şöyle demişti:

"Keşke İbn Mürne ile oğlu, seni ölüme karşı korusalardı, Ümeyye oğullarının hepsi de öldüler. Onlardan geride kalan olmadı.
Ulak onun ölüm haberini getirdi, ey uluyan köpekler! Onun başım koparıp getiriyorlar, fani olanı aralarında döndürüyorlar,
Gizli aşikar hep ağlayacağım.
Yaşadığım sürece yırtıcı canavarlarla hep sana ağlayacağını."

Anlatıldığına göre Hemedanlı A'şâ, Humus'ta hastalanan Numan b. Beşir'in yanına gelmişti. Numan ona sormuştu:

- Niçin geldin?
- Borcumu ödemen, akrabalığımı gözetmen ve bana iyilik yapman için geldim.
- Vallahi, yanımda sana verecek birşey yok ama senin için Humus-lulardan birşeyler isteyeceğim.

Böyle dedikten sonra Numan b. Beşir, kalkıp minbere çıkarak Hu-muslulara şöyle seslendi:

- Ey Humuslular, şu, sizin amcanız oğlu olup Irak'tan gelmiştir. Sizden birşeyler istemektedir. Ne dersiniz?
- Sen hüküm ver. Mallarımızdan ne alırsan al.

Numan, bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Humuslular şöyle dediler:

- Her birimiz, malımızdan iki dinar verilmesine hükmettik. O zaman Humuslulardan adları divanda kayıtlı 20.000 kişi vardı. Numan, beytü'l-maldan, onların aylıklarından kesilmek üzere 40.000 dinaralıp A'şâ'ya verdi. Ayhk ödeme vakti gelince de her birinin aylığından ikişer dinar kesti.

Numan b. Beşir'in vecizelerinden biri şudur: "Bela ve mihnet zamanında günah işlemen, helakların en tehlikelisi dir."

Yakub b. Süfyan, Heysem b. Malik et-Tâi'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir:

«Numan b. Beşir'in minber üzerinde şöyle dediğini işittim: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu duydum: Doğrusu şeytanın tuzak ve kapanları vardır. Allah'ın nimetleri sebebiyle şımarmak O'nun bağışlarıyla böbürlenmek, Allah'ın kullarına karşı büyüklenmek ve Allah'ın zatını bırakıp heveslere tabi olmak şeytanın tuzak ve kapan-larındandır.»

Numan'ın rivayet ettiği hasen ve sahih hadislerden biri de şudur:

"Doğrusu helal apaçıktır, haram da apaçıktır. Bu ikisi arasında çoğu insanın bilmediği şüpheli işler vardır. Her kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Her kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olur. Tıpkı koruluğun etrafında hayvanlarını otlatan çoban gibi. Neredeyse o koruluğun içine girer ve hayvanlarını orada otlatır. Dikkat edin, her hükümdarın bir koruluğu vardır. Dikkat edin, Allah'ın koruluğu da O'nun haramlarıdır. Dikkat edin, bedende bir et parçası vardır. Eğer o düzgün olursa, bedenin diğer kısımları da düzgün olur. Eğer o bozulursa, bedenin diğer kısımları da bozulur. Dikkat edin, o et parçası, kalptir."

Bu hadisi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Ebu Misher dedi ki: Numan b. Beşir, İbn Zübeyr tarafından Humus valiliğine atanmıştı. Mervan, hakimiyeti ele alınca Numan Humus'tan kaçıp gitti. Halid b. Haliy el-Kilaî peşine düşüp yakaladı ve onu öldürdü. Ebu Ubeyde ile başkalarının ifadesine göre o hicretin altmış dördüncü senesinde Öldürülmüştür.

Muhammed b. Sa'd'm rivayetine göre Muaviye, gerçekten güzel bir kadınla evlenmişti. Kadınlarından Meysun veya Fahite'y ona bakması için göndermişti. Karısı gidip bakınca gerçekten ona hayran kalmış ve çok beğenmişti. Sonra Muaviye'nin yanma dönmüş, Muaviye ona şöyle sormuştu:

- Onu nasıl buldun?
- Eşi görülmemiş bir güzelliğe sahiptir, ancak göbeğinin altında siyah bir ben gördüm. Öyle sanıyorum ki kocası öldürülecek ve kocasının kellesi onun kucağına düşecektir. Karısının böyle demesi üzerine Muaviye, onu boşadı ve Numan b. Beşir, o kadınla evlendi. Numan, hicretin altmışbeşinci senesinde öldürüldüğünde kesik başı getirilip karısının kucağına bırakıldı.

Süleyman b. Zir'in ifadesine göre Numan b. Beşir, hicretin ellialtm-cı senesinde öldürülmüştür. Başkalarının ifadesine göre ise, hicretin altmışbeşinci senesinde öldürülmüştür. Hicretin altmışıncı senesinde öldürüldüğüne dair zayıf bir rivayet de vardır. Sahih olan, bizim dediği-mizdir ki Numan b. Beşir, hicretin altmış dördüncü senesinde öldürülmüştür. [24]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/346.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/346.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/346-347.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/347-348.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/348.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/348-349.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/349-350.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/351-353.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/353.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354-355.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/355.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/356-365.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/366-368.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/369-383.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/383-384.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/384-386.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/386-387.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/387-391.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/391-394.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/394-396.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Misver B. Mahreme B. Nevfel
Münzir B. Zübeyr B. Avvam
Mus'ab B. Abdurrahman B. Avf
Abdullah B. Zübeyr Zamanında Ka'be'nin Yıkılması Ve Yeniden İnşası
Hicretin Altmışbeşînci Senesi
Aynülverde Savaşı
Mervan B. Hakem
Abdülmelîk B. Mervan'ın Halifeliği
Hicretin Altmışaltıncı Senesi
Fasıl
Hz. Hüseyin'i Öldüren Birliğin Komutanı Şîmr B. Zilcevşenin Öldürülmesi
Hz. Hüseyinin Başını Koparan Havla B. Yezid El-Esbahfnin Öldürülmesi
Hüseyin'i Öldürenlerin Emiri Ömer B. Sa'd B. Ebi Vakkas'ın Öldürülmesi
Fasıl
Fasıl

Misver B. Mahreme B. Nevfel

Bu senede yaşı küçük bir sahabe olan Misver b. Mahreme b. Nevfel de İbn Zübeyr'le birlikte Mekke'de iken kendisine isabe eden bir mancınık taşı yüzünden vefat etmiştir. Hatim'de namaz kılmakta iken ruhunu teslim etmişti. Mekke kuşatması altında öldürülen önde gelen sahabelerdendi. Asıl soy kütüğü şöyledir: Misver b. Mahreme b. Nevfel Ebu Abdurrahman ez-Zührî Annesi, Atike'dir. Atike, Abdurrahman b. Avfm kızkardeşidir.
Misver, sahabe olup hadis rivayet etmiştir. Muaviye'nin yanına gelmiş, onunla görüşmüştü. Hz. Ömer zamanında da devamlı olarak onun yanında bulunurdu. Rivayete göre o, senenin bütün günlerini oruçlu olarak geçirirmiş. Mekke'ye geldiği zaman Kabe'den uzak kaldığı her-gün için yedi tavaf yapmış ve iki rekat namaz kılmıştır.
Anlatıldığına göre Kadisiye savaşında altından bir ibrik görmüş. Yakutla süslenmiş olan bu ibriğin ne olduğunu anlayamamış. Farslar-dan bir adam onunla karşılaşmış ve ona: "Şu ibriği bana 10.000 dirheme sat." deyince, ibriğin kıymetli olduğunu anlamış ve Sa'd b. Ebi Vakkas'a hediye edip göndermişti. O da bu ibriği 100.000 dirheme satmıştı.
Muaviye vefat ettiği zaman Misver, Mekke'ye gitmiş, îbn Zübeyr'in yanmda iken-kendisine mancınık taşı isabet etmiş ve beş gün sonra vefat etmişti. Çünkü Şamlı askerler, Ka'be'ye mancınıkla taş atıyorlardı. Bu taşlardan biri kendisine isabet edince Misver vefat etmiş ve cenazesini Abdullah b. Zübeyr yıkamış, sonra onu başkalarının yardımıyla alıp Hacun'a götürmüştü. Çünkü Şamlı askerler, Ka'be'nin yanındaki ölülerin cesetlerine basıp dolaşıyorlardı.
Misver b. Mahreme, Hz. Ömer'in hilafeti zamanında gıda maddesi stok etmiş, gökte bulut görünce bu stokçuluktan hoşlanmamış, sabah olunca pazara giderek: "Her kim gelirse stok ettiğim gıda maddesini kendisine veririm." demiş, böyle dediğini duyan Hz. Ömer: "Ev Ebu Mahreme, sen delirdin mi?" diye sormuş. O da şu cevabı vermişti: "Hayır, Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emin, ben delirmedim, ama gökte bir bulut gördüm. Stok ettiğim gıda maddesi sayesinde kazanç sağlamaktan hoşlanmadım." Böyle demesi üzerine Hz. Ömer, ona: "Allah sana hayır mükafat versin." demişti.
Misver, hicretin ikinci senesinde Mekke'de doğmuştu. [1]

Münzir B. Zübeyr B. Avvam

Hz. Ömer'in hilafeti zamanında doğdu. Anası Hz Ebu Bekir'in kızı Esma'dır. Münzir, Muaviye'nin oğlu Yezid'le birlikte istanbul a gazaya gitti. Muaviye'nin yanına gelmiş, Muaviye, ona 100.000 dirhem para ve ikta olarak da bir arazi vermişti. Ancak Münzir bu parayı ve araziyi teslim almadan Muaviye vefat etti.
Münzir b. Zübeyr ile Osman b. Abdillah b. Hakim b. Hizam, gündüzleri Şamlılarla savaşıyorlar, geceleyin ise onlara yemek veriyorlardı. Münzir, kardeşi Abdullah b. Zübeyr'le birlikte Mekke'de kuşatma altında iken öldürüldü. Muaviye vefat ettiği zaman Münzir'e, kendisini defnetmek için mezarına inmesini vasiyet etmişti. [2]

Mus'ab B. Abdurrahman B. Avf

Dindar ve faziletli bir gençti. Mus'ab, Mekke kuşatması zamanında Abdullah b. Zübeyr'le beraber öldürüldü.
Harre vak'ası esnasında öldürülenlerden bazıları da şunlardır: Mu-hammedb. Übeyy b. Ka'b, Abdurrahmanb. Ebi Katade EbuHakimMu-az b. Haris el-Ensârî. Hz. Ömer, bu zatı imam olarak görevlendirmişti.
Harre savaşında Ümraü Seleme'nin kızı Zeyneb'in iki oğlu ile Zeyd b. Muhammed b. Seleme el-Ensârî ve Zeyd'le birlikte yedi kardeşi de öldürülmüştü. Bunlardan başka öldürülenler de vardı. Allah hepsine rahmet etsin ve hepsinden razı olsun.
Hicretin altınışdördüncü senesinde Ahnes b. Şureyk de vefat etti. Bu zat, Mekke fethinde hazır bulunmuş ve Hz. Ali'nin yanında Sıffin savaşma katılmıştı.
Bu senede çok savaşlar ve doğu illerini kapsayan fitneler vuku buldu. Abdullah b. Hazm adında biri, Horasan'a giderek o

mıntıkayı istila etti. O beldelerin valilerini mağlup edip hepsini beldelerinden kovdu. Bu hadise, Yezid ile Yezid'in oğlu Muaviye'nin ölümlerinden sonra ve Abdullah b. Zübeyr'in Horasan taraflarında otoritesinin yerleşmesinden önce vuku bulmuştu. Abdullah b. Hazm denen bir adamla Amr b. Mersed arasında anlatımı uzun sürecek çok savaşlar meydana geldi. Biz bunu özetle nakletmekle yetindik. Çünkü bunların çoğunu anlatmanın bir yararı yoktur. Bunlar fitne savaşlarıdır. Asilerin birbirleriyle yapmış oldukları savaştır. Yardımına başvurulacak zat, yüce Allah'tır,

Vakidî dedi ki: Hicretin altmış dördüncü senesinde Yezid oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra Horasanlılar, Süllem b. Ziyad b. Ebihfye bey'at ettiler. Ondan memnun oldular. Hatta o senede doğan 1000'den fazla çocuğa Süllem adım verdiler. Bir süre sonra ahidlerini bozup ihtilafa düştüler. Süllem de aralarından çıkıp gitti. Başlarında Mühelleb b. Ebi Süfra'yı vali olarak bıraktı.

Bu senede Şiiler topluluğu, Küfede Süleyman b. Süred'in etrafında toplandılar. Hz. Hüseyin'in öcünü almak için Nahile'de birleşmeye ve toplanmaya karar verip sözleştiler. Bu kararlarında ciddi ve ısrarlıydılar. Hz. Hüseyin'in hicri altmışbirinci senede muharrem ayının onuncu günü olan aşura gününde Kerbela'da şehid edilmesinden ötürü Şamlılardan intikam almak niyetindeydiler. Daha önce Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye davet ettiklerine pişman olmuşlardı. Hz. Hüseyin, Kûfe'ye geldiğinde etrafından dağılmışlar, onu yardımsız bırakmışlar ve desteklememişlerdi. Artık iş işten geçmiş ve fedakarlığın yarar sağlamayacağı bir zamanda fedakarlığa niyet etmişlerdi. Kadri yüce bir sahabe olan Süleyman b. Süred'in evinde toplandılar. Şianm önde gelen beş şahsiyeti bu toplantıda bir araya geldi. Süleyman b. Sured (sahabedir), Müseyyeb b. Neciyye el-Fezar (Hz. Ali'nin önde gelen arkadaşlarındandı.), Abdullah b. Sa'd b. Nüfeyl el-Ezdî, Abdullah b. Vâk et-Teymî ve Rifaa b. Şeddad el-Becelî. Bunların hepsi de Hz. Ali'nin arkadaşlarıydılar. Çeşitli konuşmalardan ve öğütlerden sonra hepsi de başlarına Süleyman b. Süred'in lider olması hususunda anlaştılar. Nahile'de toplanmaya söz verdiler. Kendi çağrılarına icabet edecek kimselerin hicri altmışbeşinci senede Nahile'de toplanması için karar verdiler. Sonra çok miktarda mal ve silah topladılar. Bu mal ve silahları bu amaç için hazırladılar. Müseyyeb b. Naciye kalkıp Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Biz, uzun ömür yaşamak ve pek çok fitne ile karşılaşmak şeklinde belaya ve imtihana maruz kaldık. Allah bizi denedi, yalancı olduğumuzu gördü. Rasûlullah'm kızının oğluna yardım etmediğimizi gördü. Oysa daha önce biz ona mektup yazmış, onu başımıza lider olmaya davet etmiştik. O da kendisine yardım edeceğimize güvenerek bize geldi, fakat onu yardımsız bıraktık. Ona destek olmadık, sözümüzü yerine getirmedik. Onu, kendisini ve çocukları ile yakın akrabalarını, seçkin dostlarını öldürecek kimselerin pençesine bıraktık. Elimizle onlara yardım etmedik, dilimizle onları müdafaa etmedik. Mallarımızla onlara tavsiye olmadık, vay bizim halimize! Sürekli ve kesintisiz bir helak başımıza-dır! Mutlaka onun katillerini, arkadaşlarını öldürenleri ve onlara karşı ittifak kuranları öldürmemiz yada bu uğurda ölmemiz gerekiyor. Bu uğurda canımızı, malımızı vermeye ve evlerimizin harab olmasına rıza göstermeye hazırız. Ey insanlar! Bu uğurda elbirliği edin, hep birlikte hamle yapın. Yaratanınıza tevbe edin, nefislerinizi öldürün. Bu, yaratıcınız yanında sizin için daha hayırlıdır..."

Bunlar, sonra da bütün fikirdaşlanna ve gönüldaşlanna hicretin altmışbeşinci senesinde Nahile'de toplanmaları için çağrı mektupları yazdılar.

Süleyman b. Süred, Medain valisi Sa'd b. Hüzeyfe b. yeı?ail'a' bjr mektup yazarak onu da bu görüşe katılmaya davet etti. Sa'd bu davete icabet etti. Ayrıca kendisine itaat eden Medainlilere de çağrıda bulundu. Onlar da bu çağrıya icabet edip belirlenen vakitte Nahıle de toplanmayı kabul ettiler. Sa'd b. Hüzeyfe, bu durumu bir mektupla Süleyman b. Süred'e bildirince Kûfeliler Medainlilerin kendilerine muvafakat etmelerinden dolayı sevindiler ve ittifaktan ötürü çok güçlenip memnun oldular. Az bir süre sonra Yezid ile oğlu Muaviye ölünce bunlar, Şamlıların güçlerini yitirdiklerine ve idarelerini yürütecek bir liderin bulunmadığına inandılar. Onlara karşı hücuma geçmek ve Nahile'ye zamanından önce gidip toplanmak hususunda Süleyman'a danıştılar. Süleyman, onları bu teşebbüsten men edip: "Hayır, belirlenen süre gelmedikçe kardeşlerimizle anlaştığımız vade dolmadıkça olmaz." dedi. Sonra onlar halkın haberi olmaksızın gizliden gizliye güç hazırlıyor ve silah biriktiriyorlardı. O esnada Kûfeliler, Ubeydullah b. Ziyad'm Küfedeki valisi Amr b. Hırrîs'in üzerine gittiler. Onu yakalayıp konaktan dışarı çıkardılar. Başlarına Dahruce lakabıyla bilinen Amir b. Mesud b. Ümey-ye'yi vali olarak geçirmek hususunda anlaştılar. O da Abdullah b. Zü-beyr'e bey'at etti.

Abdullah'ın tayin edeceği valinin gelişine kadar işleri idare etmeye başladı. Hicrî altmış dördüncü senenin ramazan ayının bitimine sekiz gün kala (cuma günü) Abdullah b. Zübeyr'in tayin ettiği iki emir Kûfe'ye geldi. Bunlardan biri, Abdullah b. Yezid el-Hutamî idi. Bu emir, savaş ve sınır muhafazası işlerine bakacaktı. Diğeri de İbrahim b. Muham-med b. Talha b. Ubeydullah et-Teymî idi. Bu emir de haraç ve maliye işlerine bakacaktı. Bunların gelişinden bir cuma öncesinde (ramazan ayı-mn ortasında) Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafi denen yalancı adam Kûfe'ye gelmiş, Şiilerin Süleyman b. Süred etrafında toplandıklarını, ona büyük saygı gösterdiklerini ve savaşa hazırlandıklarını görmüştü. Kûfe'de yerleştikten sonra halkı, Hz. Ali'nin oğlu Mehdi Muhammed'in imamlığım kabule davet etti. Mehdi Muhammed, Muhammed b. Hane-fiye idi. Bu, batında böyleydi ama Muhtar ona Mehdi lakabını takmıştı. Şiilerin çoğu, onun bu çağrısına icabet edip Süleyman b. Süred'den ayrıldılar. Böylece Şiiler, iki guruba ayrılmış oldular. Ama çoğunluğu Süleyman b. Süred'le beraber olup Hz. Hüseyin'in öcünü almak amacıyla Şamlılarla savaşma amacmdaydılar. Diğer gurup ise, Muhtarla beraber olup Muhammed b. Hanefîye'nin imamlığına insanları davet etme amacındaydılar. Ancak Muhammed b. Hanefiye'nin bu hususta bir emri ve rızası yoktu. Muhtar ve taraftarları, insanları Muhammed b. Hanefiye'nin etrafında toplamak amacıyla onun adına yalanlar uyduruyorlardı. Böyle yapmakla da kendi fasid amaçlarına ulaşmayı hedefliyorlardı. Ayn es-Safiye de, İbn Zübeyr tarafından vali olarak atanan

Abdullah b. Yezid el-Hutemf ye gitti. Şiilerin her iki grubunun da ona karşı harekete geçtiklerini haber verdi. Onlara karşı tedbirli olmasını, muhafızlarım gönderip onlarla savaştırmasını ve amaçladıkları şer ve fitne olaylarının bastırılmasım tavsiye etti. Abdullah b. Yezid el-Hutemî de olaylarının bastırılmasını tavsiye etti. Abdullah b. Yezid el-Hutemî de kalkıp insanlara bir nutuk irad etti. Nutkunda Şiilerin giriştikleri teşebbüsü, Hz. Hüseyin'in öcünü almak istediklerini haber verdi: "Onlar da biliyorlar ki, Hüseyin'i öldürenlerden değilim. Allah'a yemin ederim ki, onun öldürülmesi sebebiyle musibete uğramış gibi kendimi hissediyorum. Onun öldürülmesinden hoşlanmadım. Allah ona rahmet etsin onun katilini lanetlesin. Bana saldırmayana ben saldırmam. Bunlar eğer Hüseyin'in Öcünü almak istiyorlarsa, ibn Ziyad'a hücum etsinler. Çünkü Hüseyin'i ve onun seçkin aile efradını öldüren odur. Gidip ondan Öc alsınlar, hemşehrilerine silah çekmesinler. Aksi takdirde kendileri mahvolur, kökleri kazınır." dedi.

Kûfe'nin haraç ve maliye işlerinden sorumlu emiri İbrahim b. Muhammed b. Talha da kalkıp cemaata şöyle hitap etti:

"Ey insanlar! Bu dalkavuğun sözleri sizi aldatmasın. Allah'a yemin ederim ki, biz, onların bize karşı harekete geçtiklerini kesinlikle haber aldık. Çocuk, babası yüzünden; baba da çocuğu sebebiyle; dost, dostu sebebiyle; kişi, tanıdığı sebebiyle hesaba çekilecektir. Tâki hakka boyun eğip itaat altına giresiniz."

Müseyyeb b. Neciye el-Fezarî kalkıp İbrahim b. Muhammed'in üzerine atıldı ve sözünü kesip şöyle dedi:

"Ey ahdi bozanların çocuğu! Kendi kılıcın ve zulmünle mi bizi korkutup tehdit ediyorsun!? Allah'a yemin ederim ki, sen bundan daha alçaksın. Biz, öfkemizden ve kinimizden ötürü seni kınamıyoruz ve ayıplamıyoruz. Senin babanı ve dedeni öldürdük. Seni de bu köşkten çıkmadan onların akıbetine uğratacağımızı ümid ediyoruz."

Müseyyeb b. Neciye'ye, İbrahim b. Muhammed b. Talha'mn adamlarından bir işçi topluluğu da destek verdi. Böylece mescidde büyük bir fitne koptu. Abdullah b. Yezid el-Hutemî minberden indi. Cemaat, iki emirin arasını bulmaya çalıştıysa da bunu başarmak mümkün olmadı. Sonra Süleyman b. Süred'in grubundaki Şiiler silahlarını çekerek ortaya çıktılar. Şamlılara karşı ayaklanacaklarım, onlarla savaşacaklarını açığa vurdular. Süleyman b. Süred'le birlikte bineklerine binip Cezire taraflarına doğru harekete geçtiler.

Yalancı Muhtar b. Ubeyd es-Sakaffye gelince o, Hz. Hüseyin öldürüldüğünden beri Şiiler tarafından sevilmeyen bir kimse idi. Çünkü Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü gün o, Iraklılarla birlikte Şam'a giderken Me-dain'e sığınmıştı. Medain valisi olan amcasına, Hz. Hüseyin'i yakalayıp Yezid b. Muaviye'ye göndermesini, böylece onun nezdinde itibar kazanmasını, makam ve mevki sahibi olmasını tavsiye etti. Ne var ki amcası onun bu tavsiyesine aldırış etmedi. İşte bu yüzden Şiiler, Muhtar b. Ubeyd'e karşı Öfke duymuşlardı.

Müslim b. Ukayl, İbn Ziyad tarafından öldürülürken Muhtar, o zaman Kûfe'de bulunuyordu. Müslim b. Ukayl'm öldürüldüğünü duyunca: "Ben Müslim'in öcünü alacağım." dediğini İbn Ziyad duydu, onu yakalatıp huzuruna celbetti. Elindeki bir kırbaçla yüzüne vurdu, zindana atılmasını emretti. Zindana atıldığını duyan ve Abdullah b. Ömer'in hanımı olan kızkardeşi ağlayıp yalvardı. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer de Muaviye'nin oğlu Yezid'e bir mektup yazarak Muhtar'm zindandan salıverilmesi için tavassutta bulundu. Yezid de ibn Ziyad'a haber göndererek: "Bu mektubumu alır almaz Muhtar b. Ubeyd'i zindandan salıver!" dedi. Mektubu alan İbn Ziyad, onu salıvermekten başka çare olmadığım görünce zindandan çıkardı ve kendisine: "Eğer üç günden sonra seni Kûfe'de görürsem boynunu vururum." dedi. Muhtar da Kûfe'den ayrılıp Hicaz'a doğru yola çıktı çıkarken de şöyle diyordu:

"Allah'a yemin ederim ki, Ubeydullah b. Ziyad'ın parmak uçlarını keseceğim ve Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in canına karşılık Zekeriya oğlu Yahya'nın öldürülmesine karşılık, kendilerine kısas tatbik edilen adamlar sayısınca adam öldüreceğim."

Abdullah b. Zübeyr'in hakimiyeti güçlenince Muhtar b. Ubeyd ona bey'at etti. Onun yanında itibar gören büyük komutanlardan biri oldu. Husayn b. Nümeyr, Şamlı askerlerle birlikte Mekke'ye gidip Abdullah b. Zübeyr'i kuşatma altına alınca Muhtar b. Ubeyd, Abdullah b. Zübeyr'i savunmak amacıyla şiddetli bir savaşa girişti. Muaviye'nin oğlu Ye-zid'in öldüğünü ve Iraklıların yönetiminin alt üst olduğunu duyunca bazı işlerinden dolayı Abdullah b. Zübeyr'i eleştirdi ve Hicaz'dan çıkıp Kûfe'ye yöneldi. Cuma günü Kûfe'ye girdi. İnsanlar cuma namazına hazırlanıyorlardı. Uğradığı her topluluğa selam verip: "Size zafer müjdeliyorum." dedi. Mescide girdi. Cuma namazı başlayıncaya dek nafile namaz kıldı. Cumadan sonra yine nafile kılmaya başladı. İkindiye dek nafile namaz kılmayı sürdürdü, sonra mescitten ayrıldı. Halk ona selam verdi, ona yönelip saygı gösterdi. O da Mehdi Muhammed b. Hanefi-ye'nin imamlığını tanımaya insanları davet etmeye başladı. Ehl-i beyt-ten yana olduğunu halka gösterdi. Kûfe'ye, onlann şiarlarını ikame etmek, aydınlıklarını saçmak, ışıklarım ulaştırmak, öçlerini almak amacıyla geldiğini söyledi. Süleyman b. Süred'in etrafında toplanan Şiilerin onunla birlikte kendisinden önce harekete geçmelerinden korktuğu için onları Süleyman'dan ayırmaya, soğutmaya ve kendine celb etmeye başladı. Onlara şöyle diyordu: "Ben veliyyülemr, fazilet kaynağı, parlak rızalı İmam Mehdi tarafından şifa emri taşıyan perdeyi aralamak, düşmanı vurmak, nimeti tamamlamak buyruğuyla size geldim. Süleyman b. Süred'e gelince, Allah bize de ona da rahmet etsin. Ama o, ancak zalimlerden bir zalimdir. Akıl dağarcığı küçüktür, tecrübe sahibi değildir, idareden anlamaz, savaş bilgisi de yoktur. Sizi ortaya sürecek, ama hem kendini hem de sizi aynı zamanda Ölüme sürmüş olacaktır. Ama ben, ve limin bana gösterdiği bir misale ve açıklayıp izah ettiği bir işe göre çalışıyorum ki, bunun neticesinde dostunuz ve veliniz güçlenecek, düşmanınız öldürülecek, kalbinizdeki intikam duygusu tatmini edilecektir. Sözlerimi dinleyin ve bana itaat edin, sonra da müjdelenin, sevinin. Umduğunuz ve arzuladığınız herşeyin gerçekleşeceğine kefilim."

Bu konuşmasından sonra çok sayıda Şii topluluğu, onun etrafında toplandı, ama büyük ekseriyet, Süleyman b. Süred'le beraber

olmaya devam etti.
Şii topluluğu, Süleyman b. Süred'le birlikte Nahile'ye doğru yola çıktığında Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, Şebes b. Rib'i v diğerleri, Küfe valisi Abdullah b. Ziyad'a dediler ki: "Muhtar b. Ebi Ubeyd, size karşı Süleyman b. Süred'den daha zorlu bi düşmandır." Bunun üzerine Abdullah b. Ziyad da Muhtar'a karşı muhafızlarını gönderdi. Evini çembere alan muhafızlar, onu yakalayıp zincire vurarak zindana götürdüler. Zincire vurulmaksızm zindana götürülmüş olduğunu ifade eden zayıf bir kavil de vardır. Bir süre zindanda kaldı ve orada hastalandı.
Ebu Mihnef, Yahya b. Ebi İsa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hamid b. Müslim el-Ezdî ile birlikte Muhtar b. Ebi Ubeyd'i ziyaretine gittik. Onunla konuştuk, şöyle diyordu:
"Denizlerin, hurmalıkların, ağaçların, uçsuz bucaksız çöllerin, kurak arazilerin, temiz ve salih meleklerin, namaz kılan seçkinlerin Rab-bine yemin ederim ki, bütün zorbaları mutlaka öldüreceğim. Delici bir mızrakla, kesici kılıçla ve kötülere meyletmeyen, onlarla beraber olmayan yardımcılar topluluğuyla onların hakkından geleceğim. Dinin direğini sağlamca dikip Müslümanların gediğini kapayıp, kırıklarını onarıp, mü'minlerin kalplerinin susuzluklarım giderip, peygamberlerin evladım öldürenlerden intikam alıncaya kadar bu böyle devam edecektir. O takdirde dünya yıkılsa da umursamam ve kim ölürse, onun matemi için toplantı bile yapmam."
Zindanda her ziyaretine gidişimizde bu sözleri tekrarlardı. Nihayet gün geldi, zindandan çıktı.» [3]

Abdullah B. Zübeyr Zamanında Ka'be'nin Yıkılması Ve Yeniden İnşası

îbn Cerir dedi ki: Hicretin altmış dördüncü senesinde İbn Zübeyr, Ka'be'yi yıktı. Çünkü mancınıklarla atılan taşlar yüzünde Ka'be'nin duvarları yıkılmaya yüz tutmuştu. İbn Zübeyr, duvarları İbrahim peygamberin attığı temele kadar yıktı. İnsanlar Ka'be'yi o temelin etrafında dolaşarak tavaf ediyorlardı. Hacer-i Esved, ipek bir şala sarılarak bir tabuta konuldu ve Ka'be'deki esanslar, kumaşlar ve ziynet eşyalarıyla birlikte mahzene saklandı. Nihayet İbn Zübeyr, Rasûlullah (s.a.v.)'m yıkıp yeniden yapmak istediği şekliyle Ka'be'yi yeniden inşa etti. Peygamber Efendimiz'in Ka'be'yi yıkıp yeniden inşa etmek istediği Buharı ve Müslim'in sahihleri ile müsned ve sünenler de, mü'minlerin annesi Hz. Aişe'den rivayet edilmektedir. Hz. Aişe'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), kendisine şöyle demiştir:
"Eğer senin kavmin küfürden yeni kopup ayrılmış olmasalardı, ben Ka'be'yi yıkar ve Hatim'i Ka'be'ye dahil ederdim. Ama senin kavmin masrafları karşılayacak durumda değildir. Şayet Ka'be'yi yıkıp yeniden inşa etseydim ona bir doğu, bir de batı kapısı açardım, insanlar birinden girer, diğerinden çıkarlardı. Kapısını da yere bitişik yapardım. Senin kavmin, dilediklerini içine koymak, dilediklerini içine girmekten menetmek amacıyla Ka'be'nin kapısını yüksekte yapmıştır."
Abdullah b. Zübeyr, teyzesi ve mü'minlerin annesi Hz. Aişe'nin Rasûlullah'tan rivayet ettiği şekilde ve Rasûlullah'm dileğine uygun olarak Ka'be'yi yeniden inşa etti. Allah ona hayır mükâfat versin, ama hicretin yetmişüçüncü senesinde Haccac b. Yusuf, ona galip olunca Ka'be'nin kuzey duvarını yıktı, hacer-i esvedi önceki gibi çıkardı. Ka'be'nin yıktığı duvarlarının taşlarını, Ka'be'nin içine koyup tabana dizdi, kapıyı yükseltti, ama batı kapısını örttü. Ka'be, o hali ile günümüze kadar devam etmiştir.
Haccac b. Yusuf, bu yıkıp yeniden inşa işini Abdülmelik b. Mervan'm emri üzerine yapmıştı, ama o, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Aişe tarafından rivayet edilen hadisinden haberdar olmamıştı. Bu hadisi duyduğu zaman: "Keşke Ka'be'yi eski halinde bıraksaydık." demişti. İbn Mansur el-Mehdî, Ka'be'yi yıkıp İbn Zübeyr'in inşa ettiği şekliyle yeniden inşa etmeye niyetlendi. Bu husustа îmam Malik b. Enes'e fikir sordu. İmam Malik: "Korkarım ki hükümdarlar, bundan sonra Ka'be'yi oyuncak haline getirir ve onu kendi heveslerine ve fikirlerine göre yıkıp yeniden inşa ederler. Kimi İbn Zübeyr'in görüşüne, kimi Abdülmelik b. Mervan'm görüşüne göre, kimi başka bir görüşe göre hareket eder." dedi. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah doğruyu daha iyi bilir.
İbn Cerir dedi ki: Hicretin altmışdördüncü senesinde Abdullah b. Zübeyr insanlara hac ettirdi. Onun Medine valisi, kardeş Ubeydullah'-tı. Küfe valisi ise Abdullah b. Yezid el-Hutemî idi. Küfe kadısı, Said b. Merzüban'dı. Daha önce Küfe kadısı olan Şureyh, fitne zamanında hüküm vermekten imtina etmişti. Basra valisi ise Ömer b. Mamer et-Teymî idi. Basra kadısı da Hişam b. Hubeyre idi. Horasan valisi Abdullah b. Hazm idi.
Bu senenin sonlarında -Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi-Mercürahit savaşı vuku buldu.
Mervan b. Hakem, otoritesini yerleştirdi. Dahhakb. Kays'ı mağlup edip Mercürahit savaşında öldürdükten sonra otoritesi o mıntıkaya talîiaraen yerleşti. Bir rivayette anlatıldığına göre Mervan, Misır'a girerek orayı İbn Zübeyr tarafından atanan vali Abdurrahman b. Cahder'in elinden almıştı. Mervan, Şam, Mısır ve bağlı mıntıkalara tamamen hakim oldu. Doğrusunu Allah bilir.
Vakidî dedi ki: Abdullah b. Zübeyr, Ka'be'yi yıkmak istediği zaman insanlara danıştı. Cabir b. Abdullah üe Ubeyd b. Umeyr, ona bu husustа olumlu fikirler beyan ettiler. İbn Abbas ise şöyle dedi: "Korkarım kâ, senden sonra gelecekler de Ka'be'yi yıkarlar ve Ka'be'yi yıkma işi âdeta bir alışkanlık haline gelir. Böylece insanlar onun saygınlığım hafife alırlar. Bence sen, Ka'be'nin yıkılan kısımlarını onarsan daha iyi olur."
İbn Zübeyr, daha sonra bu husustа üç gün peşpeşe istihare yaptı. Dördüncü gün Ka'be'nin duvarını temele kadar yıkma işine başladı. Temele ulaştıklarında el parmakları gibi birbirine geçirilmiş taşlardan oluşan bir temelle karşılaştı. İbn Zübeyr, elli

kişiyi çağırdı, orayı kazmalarım emretti. Kazmalarını o taşlara vurduklarında Mekke sarsıldı. Bu yüzden temeli'olduğu gibi bıraktı, duvarı o temelin üzerine örmeye başladı. Yere bitişik iki kapı yaptı, birinden girilecek, diğerinden çıkılacaktı. Hacer-i Esvedi de kendi eliyle yerine koydu, onu bir çerçeve ile sıkıştırdı. Çünkü taş çatlamıştı. Ka'be'yi on zira genişletti. Duvarını miskle sıvadı ve ipekle örttü, sonra Aişe mescidlerini onardı. Ka'be'yi tavaf etti, namaz kıldı ve sa'y yaptı. Ka'be'nin çevresindeki çöplükleri kal-dırttı. Oralardaki kanları temizletti. Ka'be'nin içi mancınık taşlarıyla dolmuştu. Hacer-i Esved kararmış ve Ka'be çevresinde yakılan ateşlerden ötürü çatlamıştı. îbn Zübeyr'in Ka'be'yi yeniden inşa etmesi, Buharı ve Müslim'in sahihlerinde Hz. Aişe tarafından rivayet edilen ve daha önce naklettiğimiz hadise dayanıyordu. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Hicretin Altmışbeşînci Senesi

Bu senede Süleyman b. Süred, 17.000 kadar adamıyla toplandı. Bunların hepsi de katillerinden Hz. Hüseyin'in öcünü, almak istiyorlardı.

Vakidî dedi ki: İnsanlar, Nahile'ye gittiklerinde sayılan azdı. Sayı-larının azlığını görünce Süleyman bu durumdan hoşlanmadı. Hakim b. Munkiz'i Kûfe'ye gönderdi. Hakim, Kûfe'ye vannca yüksek sesle şöyle çağırdı: "Ey Hüseyin'in intikamı!" Bu çağrısını yüksek sesle yapmaya başladı. Nihayet Ulu camiye ulaştı. İnsanlar, onun çağrısını duyunca Nahile'ye doğru yola çıktılar. Küfe eşrafi da yola çıktı. Sayılan 20.000'e yakındı, belki de daha fazlaydı. Süleyman b. Süred'in kütüğünde bu sayı kayıtlıydı. Süleyman, onlarla birlikte yola çıkmaya karar verdiği zaman durumu tam açıklığıyla onlara izah etmedi. Sadece 4000 kişi bu durumdan haberdar idi. Müseyyeb b. Neciye, Süleyman'a dedi ki: "İstemeksizin gelenlerin sana bir yaran olmaz. Niyetli olarak bu işe gelenlerden başkası seninle birlikte düşmana karşı savaşmaz. Ancak kendini Aziz ve Celil olan Allah'a feda eden kimse bu uğurda savaşır. Herhangi bir kimseyi bekleme, düşmanınla cihad etmek için yoluna devam et, düşmanına karşı Allah'tan yardım dile."

Süleyman da kalkıp arkadaşlarına şöyle hitap etti: "Ey insanlar! Sırf Allah nzası ve ahiret mükafatı için çıkıp gelmiş olanlar var ya, onlar bizimle beraberdir. Biz de onlarla beraberiz, ama dünyalık elde etmek amacıyla bizimle birlikte buraya gelenlere gelince, onlar bizden değildirler. Bizimle arkadaşlık etmesinler."

Geride kalanlar ve yanından aynlmayanlar Süleyman'a: "Biz dünyalık elde etmek amacıyla buraya gelmedik. Dünya menfaati için savaşmak talebinde değiliz." dediler.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Süleyman'a şöyle denilmiştir: "Ömer b. Sa'd ile diğerleri gibi bazı katiller Kûfe'de yanımızda iken biz kalkıp Hüseyin'in diğer katillerini vurmak için Şam'a mı gideceğiz?"

Süleyman da onlara şu cevabı verdi: "Hüseyin'e karşı asker hazırlayıp onun başına belalar getiren kişi îbn Ziyad'dır. Onun hakkından geldikten sonra Hüseyin'in Kûfe'deki düşmanlannm üzerine yürüyeceğiz-Şayet önce Kûfe'dekilerle savaşacak olursanız bilin ki, onlar hemşehrilerimi zdirler. O zaman sizden herbiriniz ya babasını, ya kardeşini veya kayınbiraderini öldürecektir. O zaman birbirinizden koparsınız. Önce îbn Ziyad denen fasıkm işini bitirirseniz, amacınıza ulaşmış olursu-nuz.

Adamlan, Süleyman b. Süred'e: "Doğru söyledin" dediler. O da: "Haydi yüce Allah'ın adıyla yolunuza devam edin." dedi.

Onlar da rebiyülevvel ayının beşinde, cuma günü akşamdan yola çıktılar.

Süleyman b. Süred, onlara irad ettiği nutkunda şöyle demişti:

"Dünyanın altın ve zebercedlerini elde etmek için bizimle yola çıkmış olanınız varsa bilsin ki, bizim yanımızda aramakta olduğunuz bu gibi şeyler yok. Bizim sadece omuzlanınız üzerinde kılıçlanınız, ellerimizde mızraklanmız ve düşmanımıza ulaşıncaya kadar bize yetecek azığımız var. Başka da bir şeyimiz yok."

Dinleyicileri, onun sözünü dinleyeceklerine ve bu durumda ona itaat edeceklerine söz verdiler. O da: "Önce fasık îbn Ziyad'm üzerine gideceğiz. Ona karşı kılıç çekmekten başka yapacak birşey yok. İşte o Irak'a gitmek üzere Şam'dan yola çıkmıştır." dedi. Adamlan da onun bu görüşüne samimiyetle bağlı olacaklanm söylediler. Yola çıkacaklan sırada Abdullah b. Yezid ve İbrahim b. Muhammed -M bunlar, Abdullah b. Zü-beyr tarafından Kûfe'ye emir olarak atanmış iki kişi idiler- Süleyman b. Süred'e haber göndererek: "Hep birlikte güç birliği yaparak îbn Ziyad'm üzerine gitmek istiyoruz." dediler. Kendileri ile birlikte bir takviye birliği göndermek istediklerini, kendileri gelinceye kadar Süleyman'ın beklemesini bildirdiler. Süleyman b. Süred'de komutanlarıyla birlikte on-lann gelişini beklemeye başladı. Meclis kurdu, askerleri çevresinde çember oluşturdular. Abdullah b. Yezid ile İbrahim b. Talha da Hz. Hüseyin'in katilleri dışındaki Küfe eşrafı ile oraya geldiler. Hz. Hüseyin'in katillerini aralanna almamışlardı ki, Süleyman b. Süred ile adamlan onlara saldırmasınlar.

O günlerde Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, hep hükümet konağında Abdullah b Yezid'in yanında duruyordu. Başına birşeyler gelmesinden korkuyordu. Abdullah b. Yezid ile İbrahim b. Talha, Süleyman b. Sü-red'le bir araya geldiklerinde ona, îbn Ziyad'la savaşmak için güç birliği yapmadan harekete geçmemesini tavsiye ettiler. Şamlıların büyük bir ordu oluşturduğunu, sayılarının çok olduğunu ve İbn Ziyad'ı savunduklarını söylediler. Ne var ki Süleyman, onlann bu tavsiyelerini kabule yanaşmadı ve: "Biz, dönüşü olmayan bir yola çıktık, bu işimizi geciktirmeyeceğiz." dedi. Abdullah b. Yezid ile İbrahim b. Talha, oradan ayrılıp Kûfe'ye döndüler. Süleyman b. Süred ile adamlan, Basra ve Medaınlüe-rin kendilerine yaptıklan vaatleri yerine getirmelerim beklediler. Ancak bunlardan hiç kimse yanma gelmeyince Süleyman kalkıp arkadaşlarına bir nutuk irad etti

ve onları hedeflerine doğru yol almaya teşvik edip şöyle dedi:
"Eğer kardeşleriniz sizin yola çıktığınızı duyarlarsa, hemen peşinize takılıp gelirler ve size ulaşırlar,"
Bu konuşmayı yaptıktan sonra Süleyman ve arkadaşları, hicri alt-mışbeşinci senenin rebiyülevvel ayının beşinde "cuma günü" Nahi-le'den yola çıktılar. Birkaç konaklık yol aldılar. Şam'a doğru giderken her bir konak ilerledikçe beraberindeki adamlardan bir grup kendisinden ayrılıp geri dönüyordu. Bunlar, Hz. Hüseyin'in mezarına vardıklarında hep bir ağızdan çığlık attılar, ağlaşmaya başladılar. Bir gece orada kaldılar. Kabri başında namaz kılıp dua ettiler. Ertesi gün akşama dek mezarı başında ona rahmet dileyip istiğfarda bulundular. Ondan memnun olduklarını söylediler. Eğer kendisi ile beraber bulunsalardı, şehid olmak istediklerini ifade ettiler.
Ben derim ki: Eğer Süleyman b. Süred ile adamlarının bu azimleri ve bu ülkü uğruna bir araya gelmeleri, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelmesinden ve şehid edilmesinden önce olmuş olsaydı, elbette ki Süleyman ve adamlarının dört sene sonra ona yardım etmek için bir araya gelmelerinden daha faydalı ve daha tesirli olurdu. Böylece ona daha çok yardım etmiş olurlardı. Mezarından ayrılacakları ve Şam'a dönecekleri zaman askerlerden her biri ayrı ayrı gelip mezar başında duruyor, Hz. Hüseyin'e rahmet ve mağfiret diliyordu. Öyle ki hacer-i esved yanındaki izdihamdan daha büyük bir izdiham meydana geldi. Sonra Şam'a doğru harekete geçtiler. Karkisya'yı geçtiklerinde Züfer b. Haris kendini onlara karşı korumak için kalesine sığındı. Süleyman b. Süred, ona şu haberi saldı:
"Biz, sizinle savaşmaya gelmedik. Pazarını kurdur, alışveriş yapalım. Biz, sizin yanınızda bir veya birkaç gün kalacağız."
Bunun üzerine Züfer b. Haris, adamlarına pazarı kurmalarını emretti. Elçi Müseyyeb b. Neciyye'ye de bir at ve 1000 dirhem verilmesini emretti. Müseyyeb ise, atı kabul edeceğini, ama paraları kabul etmeyeceğini söyledi. Züfer b. Haris de Süleyman b. Süred ile beraberlerindeki komutanlardan her birine yirmişer deve, yem ve bol miktarda erzak gönderdi, Sonra kendisi de çıkıp onlan uğurladı. Süleyman b. Süred'le birlikte bir süre yürüdü ve ona şöyle dedi: "Duyduğuma göre Şamlılar, Husayn b Nümeyr, Şurahbü b. Zilkila, Edhem b. Muharriş el-Bahilî, Rebia b. Muharik el-Gazevî ve Cebele b. Abdillah el-Has'em komutasında çok sayıda asker toplayıp büyük bir ordu teşkil etmişlerdir."
Süleyman b. Süred de: "Allah'a tevekkül edip dayandık, inananlar Allah'a tevekkül edip dayansınlar." dedi. Sonra Züfer onlara, kendi şehrine girmelerini veya kapı yanında durmalarım teklif etti. Şayet onlara karşı herhangi bir kimse gelirse, onlarla beraber olacağını söyledi. Ancak Süleyman ve arkadaşları, bu teklifi kabul etmeyip: "Kendi şehrimizin adamları da bize bu teklifte bulundular ama biz kabul etmedik." debiler. Bunun üzerine Züfer, şöyle dedi: "Eğer bunu kabul etmiyorsanız bari Aynülverde'ye gidin. Orada su, şehir ve pazarlar vardır. Atların ko-yerleri de arkamzdadır. Bizimle sizin aranızda güven olur." Böyle dedikten sonra savaş esnasında dayanacakları esasları onlara anlattı. Çölde savaşmamalarını, zira Şamlıların sayıca kendilerinden daha üstün olduklarım ve kendilerini çembere alacaklarını söyledi. Ayrıca; "Sizinle beraber fazla sayıda adam görmüyorum, piyadeniz de azdır. Şamlıların ise hem piyadeleri, hem süvarileri çok sayıda vardır. Çok sayıda süvari birlikleri de vardır. Onlara karşı tedbirli olun." dedi. Süleyman b. Süred ile adamları, Züfer'in bu tavsiyeleri üzerine ona minnetlerini bildirdiler. Onu çok övdüler. Sonra Züfer, yanlarından ayrılıp gitti. Süleyman b. Süred de harekete geçti. Yürüyüşünü hızlandırdı ve gidip Aynül-. verde'nin batısına konakladı. Düşmanların oraya varmalarından önce kendisi oraya yerleşti. Süleyman ve arkadaşları, orada ordugah kurup İstirahata çekildiler. [5]

Aynülverde Savaşı

Şamlılar yaklaşınca Süleyman kalkıp arkadaşlarına bir konuşma yaptı. Onları ahirete yönlendirip dünyadan el etek çekmeye rağbet ettirdi. Cihada teşvik edip şöyle dedi: "Eğer ben öldürülürsem komutanınız Müseyyeb b. Neciyye olacaktır. O da öldürülürse komutanınız Abdullah b. Sa'd b. Nufeyl olacaktır. O da öldürülürse komutanınız Abdullah b. Vâl olacaktır. O da öldürülürse komutanınız Rüfaa b. Şeddad olacaktır." Böyle dedikten sonra Müseyyeb b. Neciyye'yi 500 süvari ile birlikte önden gönderdi. Bunlar, îbn Zilkila komutasındaki Şamlı askerlere hücum ettiler, bir kısmını öldürdüler, diğerlerini yaraladılar. Hayvanlarını önlerine katıp Süleyman'ın yanma döndüler. Bu haberleri alan Ubeydullah b. Ziyad, öncü birliklerin başında Husayn b. Nümeyr'i 12.000 askerle gönderdi, Süleyman b. Süred ile askerleri cemaziyelev-vel ayının bitimine sekiz gün kala çarşamba sabahında Şamlı askerlerle karşı karşıya geldiler. Şamlı askerlerin başında Husayn b. Nümeyr vardı, îki taraf birbirlerine saldırmaya hazır halde idiler. Şamlılar, Süleyman'ın askerlerini Mervanb. Hakem'e itaata davet ettiler. Süleyman'ın askerleri de Şamlıları, kendilerine Ubeydullah b. Ziyad'ı teslim etmelerini ve Hz. Hüseyin'in kanma karşılık olarak onu öldüreceklerini söylediler. Ancak her iki taraf ta diğerinin davetine icabet etmedi. Bunun üzerine birbirlerine girdiler. O gün akşama dek şiddetlice savaştılar. O günde savaş, Iraklıların lehine cereyan etmiş, Şamlılar hezimete yuz tutmuşlardı. Sabah olunca îbn Zilkila 8000 süvari takviyesine kavuştu. İbn Ziyad, onu azarlamış ve ağır sözler sarfetmişti- Ik tarafta o gun akşama dek şiddetlice savaştılar. Ne genç, ne ihtiyar, hiç kimse öyle bir savaş görmüş değildi. Sadece namaz vakitlerinde savaşmaya ara yeriyorlardı. Gece karanlığı bastınncaya dek çarpışma devam ettiler. Üçüncü günün sabahına vardıklarında Şamlılara Edhem b. Muharriş komutasında 10.000 kişilik bir takviye kuvveti daha geldi, günlerden cuma idi. îki tarafta kuşluk vaktine kadar şiddetlice savaştılar. Sonra Şamlılar Iraklıları çembere aldılar. Dört bir yandan etraflarını sardılar. Süleyman b. Süred, kendi adamlarına bir nutuk irad edip onları cihada teşvik etti. İki tarafta gerçekten büyük bir

savaş verdi. Sonra Süleyman b. Süred, bineğinden indi. Kılıcının kınını kırıp şöyle seslendi:
- Ey Allah'ın kulları! Cennet'e gitmek, günahından tevbe etmek ve ahdine vefa göstermek isteyen varsa yanıma gelsin.
Onunla birlikte birçok asker de bineklerinden inip yanına geldiler. Kılıçlarının kınlarım kırdılar, hamle yaptılar. Şamlıların arasına daldılar. Askeri birliğin ortasına kadar ilerlediler. Şamlılardan çok sayıda adam öldürdüler, öyleki kana battılar. Iraklıların komutanı Süleyman b. Süred de öldürüldü. Şamlılardan Yezid b. Husayn adında biri, ona bir mızrak fırlatmış, isabet alınca Süleyman yere düşmüş, sonra yine ayağa kalkmış, yine düşmüş, yine ayağa kalkmış, yine düşmüştü. Düşerken de: "Ka'be'nin Rabbma yemin ederim ki ben kurtuldum." demişti. Sonra Müseyyeb b. Neciyye bayrağı eline alıp bayrak elde şiddetlice savaşmıştı, savaşırken de şöyle diyordu:
"Perçemleri meyilli, göğüsleri ve gerdanları açıkta olanlar Dildiler ki,
Ben, korku ve yenişmenin sabahında, atak aslandan daha cesaretliyim.
Boynuzları kırarım, etrafima korku salarım."
Böyle dedikten sonra şiddetlice savaştı ve ruhunu teslim etti. Allah hepsine rahmet etsin. Ondan sonra bayrağı Abdullah b. Sa'd b. Nüfeyl aldı. O da şiddetlice savaştı. O gün Rebia b. Muharik, Iraklılara misli görülmemiş bir hamle yaptı. Abdullah b. Sa'd b. Nüfeyl ile göğüs göğüse çarpıştı. İkisi sonra birleştiler. Rebia'nm kardeşi oğlu Abdullah b. Sa'd'a saldırdı. Sonra amcasına hamle yaptı. Bundan sonra bayrağı Abdullah b. Vâl aldı. Askerleri cihada teşvik edip; "Haydi Cennet'e gidelim." dedi. Vakit ikindiyi geçmişti. Abdullah b. Vâl, Şamlılara hamle yaptı. Etrafındaki düşman askerlerini darmadağın etti. Sonra kendisi de şehid edildi. Fetva veren fıkıhçılardandı. Onu Edhem b. Muharriş el-Babilî adındaki Şamlı askerlerin başında bulunan savaş komutam öldürmüştü. O esnada bayrağı Rüfaa b. Şeddad aldı. Iraklı askerleri geriye çekti, karanlık bastırmıştı. Şamlılar da cepheden ayrılmış, eşyalarının yanına dönmüşlerdi. Rüfaa, geride kalan Iraklı askerleri toparlayarak memleketine döndü. Sabah olunca Şamlılar, Iraklıların memleketlerine geri döndüklerini gördüler. Onları kovalamak için herhangi bir askeri birliği yola çıkarmadılar. Çünkü çok sayıda askerleri Öldürülmüş, çoğu da yaralanmıştı. Heyt mıntıkasına vardıklarında Sa'd b. Hüzeyfe b. el-Yeman, yanında Medainli askerlerle birlikte çıkageldi. Süleyman b. Süred'e ve adamlarına yardıma geliyorlardı. Süleyman ve adamlarının basma gelen felaketi duyduklarında ölenler için rahmet okudular ve mağfiret dileyip kardeşleri için ağladılar. Sonra Medainliler memleketlerine döndüler. Kûfeliler de Kûfe'ye gittiler. Çok sayıda adam öldürülmüştü. Muhtar b. Ebu Ubeyd de zindanda olduğu için dışarı çıkamamış ve öldürülen askerler için Rüfaa b. Şeddad'a bir taziye mektubu göndermiş, Ölenler için rahmet okumuş ve erdikleri şehidlik mertebesi ile bol sevaptan ötürü onlara imrendiğini ifade edip şöyle demişti:
"Allah tarafından mükafatları büyük olarak verilen ve Allah'ın kendilerinden hoşnud olduğu kimselere merhaba diyorum. Onlara attıkları her adım karşılığında Allah tarafından kendilerine dünyadan ve dünyadaki mevcudattan daha büyük sevap verilmiştir. Süleyman, şüphesiz ki görevini yerine getirmiştir. Allah onun ruhunu kabzetmiş olup peygamberlerin, şehidlerin ve salihlerin ruhları arasına katmıştır. Bundan sonra ben güvenilen emirim. Zorbaları ve bozguncuları inşaal-lah öldüreceğim, hazırlığınızı yapın. Adam ve silah toplayın, size müjdeler olsun. Sizi Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine davet ediyorum. Ehl-i beytin Öcünü almanızı istiyorum..."
Süleyman b. Süred'in mağlup askerleri Kûfe'ye gelmeden Önce Muhtar b. Ebi Ubeyd, onların hezimete uğramış olduklarını Kûfelilere haber vermişti. O, bu haberleri şeytan vasıtasıyla öğrenmişti. Bir şeytan, onun yanma gelir ve ileride olacak şeyleri kendisine fısıldardı.
Süleyman b. Süred'in askerlerine "tevvabin (tevbe edenler) ordusu" deniliyordu. Allah, onlara rahmet etsin. Süleyman b. Süred el-Hazrecî, asil ve kadri yüce, aynı zamanda da çokça ibadet eden zahid bir sahabe idi. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den Buharı ile Müslim'in sahihlerinde ve diğer hadis kitaplarında yer alan hadisler rivayet etmiştir. Sıffin savaşma, Hz. Ali'nin yanında yer alarak katılmıştır. Hz. Hüseyin'e
seyin'i bırakmışlar, ona yardım etmemişlerdi. O da bundan sonra Ker-bela'da şehid edilmişti. Süleyman, kendilerinin Hz. Hüseyin ınıraK a gelmesine sebep oldukları görüşündeydi. Onu yardımsız bıraktıKiarmı, bu yüzden onun ve aile efradının öldürüldüklerini düşünüyordu, öunun için pişman olmuştu, yaptıklarına nedamet getiriyordu, işte bu gaye ile asker toplamış ve bu askerlerin komutam olarak kendisine tevbe edenlerin komutam anlamına gelen "tevvabin emiri" denilmişti. Süleyman b. Süred, bu savaşta Aynülverde'de hicretin altmışbeşinci senesinde şehid edildi. Hicretin altmışyedinci senesinde şehid edildiğine dair zayıf bir rivayet varsa da birinci rivayet daha sahihtir. Şehid edildiği zaman doksanüç yaşındaydı. Allah, ona rahmet etsin.
Bu savaştan sonra onun ve Müseyyeb b. Neciyye'nin başları koparılarak Mervan b. Hakem'e götürüldü. Şamlıların komutanları, Mer-van'a mektub yazarak Cenâb-ı Allah'ın kendilerine fethi nasip ettiğini ve düşmanlarına karşı kendilerini muzaffer kıldığını bildirdiler. Mervan da kalkıp insanlara hutbe irad etti ve ordunun muzafferiyetini, Iraklıların öldürüldüklerini haber verip şöyle dedi: "Allah, sapıkların reisi Süleyman b. Süred'i ve adamlarım helak etti." Böyle dedikten sonra getirilen kesik başları Şam'da belirli bir yere dikti. Mervan b. Hakem, kendisinden sonra oğulları Abdülmelik'in, sonra Abdülaziz'in veliaht olmalarına dair karar verdi ve bu senede bu hususta komutanlardan, emirlerden bey'at aldı. İbn Cerir ile diğerleri böyle demişlerdir.
Yine bu senede Mervan b. Hakem ile Amr b. Said el-Eşdak, Mısır diyarına girdiler. Orayı, Abdullah b. Zübeyr tarafından vali olarak atanan Abdurrahman b. Cahdem'in elinden aldılar. Mısır'ın bu fethi şöyle olmuştur: Mervan, Mısır'a gitmiş, karşısına

vali Abdurrahman b. Cah-dem çıkmış, Mervan onunla savaşmakla meşgul iken Amr b. Said, arkadan bir grup askerle gidip şehre girmiş ve orayı ele geçirmişti. Vali Abdurrahman da bunun üzerine Mısır'dan kaçıp gitmiş, Mervan da Mısır'a girmiş ve Mısır'a hakim olmuştu. Oğlu Abdülaziz'i oraya vali tayin etmişti.
Bu senede Abdullah b. Zübeyr, kardeşi Mus'ab'ı, Şam'ı fethetmekle görevlendirmiş ve harekete geçirmişti. Mervan da Şam'a Amr b. Said'i göndermiş, ikisi Filistin'de karşılaşınca Mus'ab b. Zübeyr ondan korkup kaçmış, geri dönüp gitmiş ve hiçbir şey elde edememişti. Böylece hem Şam'ın, hem de Mısır'ın hakimiyeti Mervan'm eline geçmişti.
Vakidî dedi ki: Mervan, Mısır'ı muhasara etti, Abdurrahman b. Cahdem de şehrin etrafına hendek kazdırdı. Mısırlılarla birlikte Mer-van'a karşı savaşmak için dışarı çıktı. Sırayla savaşıp istirahata çekiliyorlardı. O güne teravih yani istirahat günü denildi. Şehrin Önde gelen şahsiyetlerinden çoğu öldürüldü. O günde Abdullah b. Yezid b. Madi Kerih el-Kilâî adında eşraftan biri öldürüldü. Sonra Abdurrahman, malım ve aile efradını alıp Mekke'ye gitmek şartıyla Mervan'la barış yaptı. Mervan, onun bu isteğini kabul etti ve Mısırlılara bir emanname yazdı, insanlar dağıldılar. Cephedeki askerler birbirlerinden uzaklaştılar. Artık herkes ölülerini defnetmeye ve ölüleri üzerine ağlamaya başladı. Mervan, bu savaştan sonra kendisine bey'ata yanaşmayan seksen kişinin de başını vurdu. Ayrıca Hz. Osman'ın katillerinden Ukaydır b.Hamle el-Lahmî'nin de boynunu vurdu. Bu hadise cemaziyelahir ayının ortalarında vuku buldu. O zaman Abdullah b. Amr b. Âs ta öldü. Onun cezanesini çıkaramadılar, evine defnettiler. Mervan, Mısır'ı istila etti. Orada bir ay kaldı, sonra oraya oğlu Abdülaziz'i vali olarak bıraktı. Yanına kardeşi Bişr b. Mervan ile Musa b. Nusayr'ı da vezir olarak tayin etti. Abdülaziz'e, büyüklere ihsanda bulunmasını, iyilik yapmasını tavsiye etti, sonra Şam'a döndü.
Bu senede Mervan, iki ordu teşkil etti. Ordulardan birini Hubeyş b. Dülce el-Ubeydî komutasında harekete geçirdi. Bu ordu Medine'yi Mervan adına teslim almakla görevlendirildi ve önceki kısımlarda anlattığımız durumlarla karşılaştı. Ordulardan ikincisi ise Ubeydullah b. Ziyad komutasına verildi. Irak'a gönderildi ki, orayı Ibn Zübeyr'in valisinin elinden alsın. Bunlar yolda giderlerken Süleyman b. Süred komu
asındaki tevvabin ordusuyla karşılaştılar ve önceki sayfalarda anlattığımız durumlar meydana geldi. Şamlıların ordusu Irak'a gitti. Ce-zire'ye vardıklarında Mervan b. Hakem'in ölüm haberini aldılar.
Mervan b. Hakem, hicretin altmışbeşinci senesinin ramazan ayında vefat etti. Ölüm sebebi şu idi: O, Yezid b. Muaviye'nin karısı Ümmü Haşim binti Haşim b. Utbe b. Rabia ile evlenmişti. Mervan, bu kadınla Yezid'in oğlu Halid'i, insanların gözünde küçük düşürmek için evlenmek istemişti. Çünkü birçok insan, Halid'i, kardeşi Muaviye'den sonra hükümdar yapmayı arzuluyordu. Mervan da onu küçük düşürmek amacıyla annesiyle evlendi. Evlendikten sonra bir gün Halid, Mer-van'm yanma gitti. Mervan, meclisinde oturan adamlara Halid hakkında konuşuyordu. Halid oturunca Mervan ona: "Ey arkası ıslak olan kadının oğlu!" diye hitap etti. Halid de annesi Ümmü. Haşim'e giderek Mervan'm kendisine söylediği sözü nakletti. Annesi Ümmü Haşim de : "Bu sözü kimseye söyleme ve bana söylediğini de kimseye söyleme." dedi. Mervan, Ümmü Haşim'in yanma geldiğinde ona: "Halid, senin ya-nmda benim hakkımda kötü sözler sarfetti mi?" diye sorunca Ummü Haşim şöyle cevap verdi: "Niye senin aleyhinde konuşsun ki? O seni seviyor ve sayıyor." Sonra Mervan, Ümmü Haşim'in yanında uzanıp yattı. Uykuya daldığında Ümmü Haşim, bir yastık alıp Mervan'm yüzüne bastırdı. Kendisi de cariyeleri ile birlikte yastığın üzerine çöktü ve Mervan, boğularak öldü. Bu hadise, hicretin altmışbeşinci senesinin ramazan aymm üçünde Şam'da cereyan etti. Ölürken Mervan altmışüç yaşındaydı. Seksenbir yaşında olduğuna dair zayıf bir kavil de ilen sürülmüştür. Dokuz ay hüküm sürmüştü. On aydan üç gün eksik süreyle hüküm sürdüğüne dair zayıf bir rivayet de vardır. [6]

Mervan B. Hakem

Mervan'ın soy kütüğü şöyledir: Mervan b. Hakem b. Ebu'l-As b. Ümeyye b. Şems b. Abdumenaf el-Kureşi el-Ümevî Eb Abdülmelik. Künyesinin Ebul Hakem veya Ebu'l-Kasım olduğu da söylenir. Çok kimselere göre o sahabedir. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'m sağlığında dünyaya gelmiştir. Kendisinden Hudeybiye sulhuna dair bir hadis rivayet edilmiştir. Sahih-i Buharı de Mervan ve Misver b. Mahrem'e tariki ile sahabelerden bir gruptan nakledilen bir hadis vardır. Mervan, Hz Ömer'den ve Hz. Osman'dan rivayetlerde bulunmuştur. Mervan, aynı zamanda Hz. Osman'ın katibi idi. Ayrıca Zeyd b. Sabit ve Büseyre binti Safvan el-Ezdiye'den de rivayetlerde bulunmuştur. Mervan, Büseyre'nin kayınpederi idi. Hakim Ebu Ahmed'in ifadesine göre Büseyre, Mervan'ın teyzesidir. Büseyre'nin onun teyzesi olması ve Mervan'ın da onun kayın pederi olması arasında bir çelişki yoktur. Oğlu Abdülmelik, Sehl b. Sa'd, Said b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Ali b. Hüseyin Zeynela-bidin Mücâhid ve diğerleri de Mervan'dan rivayetlerde bulunmuşlardır.
Vakidî ile Muhammed b. Sa'd'm ifadelerine göre Mervan, Hz. Pey-gamber'in sağlığına yetişmiş ama ondan birşey hıfzetmemişti, Peygamber (s.a.v.)'ın vefatı esnasında Mervan sekiz yaşındaydı. İbn Sa'd, o'nu tabiilerin ilk tabakası arasında saymıştır. Mervan, Kureyş'in önde gelen şahsiyetlerinden ve faziletli insanlarmdandı. İbn Asakir ile diğerlerinin rivayetlerine göre Hz. Ömer, Mervan'ın annesini vasıta ederek bir kadınla evlenme talebinde bulunmuş. Mervan'ın annesi de şöyle demişti: Onu, Cerir b. Abdullah el-Becelî istemişti. O, meşrik gençlerinin lideridir. Mervan b. Hakem de istemişti. O, Kureyş gençlerinin efendisidir. Abdullah b. Ömer de istemişti. O da bildiğiniz bir şahsiyettir. Neticede Mervan'ın annesi gidip o kadınla görüşünce ve mü'minlerin emiri Hz. Ömer'in kendisi ile evlenmek istediğini ifade edince kadın: "Mü'minle-rin emiri

bu talebinde ciddi midir?" diye sormuş; Hz. Ömer de: "Evet" diye cevap verince: "Ey mü'minlerin emiri, öyleyse biz seni c
kadınla evlendirdik." diye cevap vermişti.
Hz. Osman, Mervan'a ikramda bulunur ve saygı gösterirdi. Hz. Osman'ın yanında katiplik yapardı. Onun sır katibi idi. Faka
Hz. Osman'ın kendi evinde kuşatma altında tutulmasının sebebi de oydu. Asiler, Hz. Osman'dan, Mervan'ı kendilerine teslim
etmesini ısrarla istemişler, Hz. Osman da onların bu isteklerim şiddetle reddetmişti. Hz. Osman kuşatma altında tutulurker
Mervan, asilere karşı şiddetlice savaşmış ve bazı Haricileri öldürmüştü. Cemel savaşanda sol cenah komutanı idi.
Anlatıldığına göre o, bir ok atarak Talha'nm dizine isabet ettir ve onu öldürmüştür. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu'l-Hakem, Şafii'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Cemel savaşında insanlar hezimete uğradıklarında Hz. Ali, Mervan'ı çokça sormaya başladı. Niçin sorduğunu söyleyenlere
de: "O benim çok yakınımdır. Bu, şefkati celbediyor. O, Kureyş gençlerinin efendisidir." demişti.»
İbn Mübarek, Kubeyse b. Cabir'in Muaviye'ye şöyle dediğini rivayet
etmiştir:
- "Senden sonra yönetimi kime bırakacaksın?
- Allah'ın kitabını okuyan, Allah'ın dinini anlayan, dinî bilgilere sahip olan, Allah'ın hadleri hususunda çok katı olan Mervan b.
Hakem'e bırakacağım."
Muaviye, Mervan'ı birçok defa Medine'ye vali olarak tayin etmiş, sonra azletmiş, yeniden vali olarak tayin etmişti. Defalarca
insanlara hac emirliği yapmış, hac ibadetini ifa ettirmişti.
Hanbel,İmam Ahmed'in şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Kadılık, Mervan'ın yanındadır." denilirdi. O, Hz. Ömer'in hükümlerin
takip eder ve araştırırdı.
İbn Vehb dedi ki: Birgün Mervan'dan bahseden Malik'in şöyle dediğini işittim: Mervan şöyle demişti: "Ben kırk seneden ber
Allah'ın kitabını okurum. Şimdi de bu kan akıtma işinin içine düştüm."
İsmail b. Ayyaş, Şüreyh b. Ubeyd ile diğerlerinin şöyle dediklerini rivayet etmiştir:
"îslâmiyyet'ten bahsedildiği zaman Mervan şöyle derdi: "Kendi elimin kazancı ile veya babadan kalma mirasımla değil, bilakis
Rabbimin bahşettiği nimetle ben İslâm'a kavuştum. Ama ben hatalıyım."
Leys, Salim Ebu Nadr'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Mervan, bir cenaze merasimine katıldı. Cenaze namazını kıldıktan sonra döndü, defin işine kadar beklemedi. Bunun üzerine
Ebu Hü-reyre: "O bir kırat sevabı kazandı, ama bir kırat sevaptan da mahrum kaldı." dedi. Ebu Hüreyre'nin böyle dediğin
kendisine haber verdiklerinde Mervan, koşarak geri döndü, koşarken dizleri göründü. Gelip mezar başında oturdu, nihayet
gitmesi için kendisine izin verildi."
Medainî, Cafer b. Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hüseyin'in öldürülmesinden sonra Medine'ye dönme masraf
olarak Hüseyin'in oğlu Al i'ye, Mervan 6000 dinar borç verdi. Vefat edeceği zamanda oğlu Abdülmelik'e, Hüseyin'in oğlu
Ali'den bu parayı istememesini vasiyet etti. Abdülmelik, babası Mervan'ın bu vasiyetini Hüseyin m oğlu Ali'ye bildirdiğinde,
Ali bunu kabul etmedi, ancak Abdülmelik ısrar edince kabul etti."
Şafiî, Cafer'in babası Muhammed'in şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Hasan ile Hüseyin, Mervan'ın arkasında namaz kılarlar ve
bu namazlarını iade etmezlerdi. Ona güvenirlerdi.
Abdürrezzak, Tank b. Şihab'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Bayram günü hutbeyi namazdan Önceye alan ilk kişi Mervan oldu. Adamın birisi ona: "Sen böyle yapmakla sünnete muhalefe
ettin." deyince Mervan ona: "Burada olan kimse sünneti terketti." dedi. Ebu Said de şöyle dedi: "Bu adam böyle konuşmakla
görevini yaptı. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: Sizden bir kimse, bir münkeri görürse onu eliyle
düzeltsin. Eğer yapamazsa diliyle, diliyle de yapamazsa kalbiyle onu düzeltsin (Ona karşı protestoda bulunsun). Bu da imanın
en zayıf derecesidir."
Anlatıldığına göre Mervan, Medine valisi iken çözümü zor bir problemle karşılaştı. O da bunu çözmek için oradaki sahabeleri
toplantıya çağırdı, onların fikirlerini sordu.
Derler ki: Medine'de çeşitli ölçülerde ve ağırlıklardaki ölçekleri toplayıp bunların en uygununu esas kabul eden kişi
Mervan'dır. O'nun seçip uygun gördüğü ölçeğe de Mervan ölçeği denilmiştir.
Zübeyr b. Bekkar, Ebu Said el-Hudrf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Hüreyre, Mervan'ın yanından çıktı. Onun yanından çıkmakta olan başka bir grupla karşılaştı. Onlar, Ebu Hüreyre'ye
dediler ki: "Ey Ebu Hüreyre, şu anda Mervan, 100 köleyi azad ettiğine bizleri şahit tuttu." Ebu Hüreyre, o esnada elim
çimdikledi ve şöyle dedi: Ey Ebu Said! Temiz ve helal kazançtan olan bir köleyi azad etmek, 100 köleyi azad etmekten daha
hayırlıdır."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrf den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Falan oğullarının sayısı otuz kişiye vardığında onlar, Allah'ın malını kendi aralarında dolaştırmaya, Allah'ın dinine bey'atları
dahil etmeye, Allah'ın kullarını da köle etmeye başlarlar."
Ebu Ya'lâ, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hakem oğullarının sayısı otuz kişiye vardığında onlar Allah'ın dinine bid'atlan dahil eder, Allah'ın kullarını köle eder ve
Allah'ın malını kendi aralarında dolaştırırlar."

Beyhakî, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Hakem oğullarının sayısı otuza vardığında Allah'ın malını kendi aralarında dolaştırırlar, Allah'ın kullarını köle edinirler ve Allah'ın kitabını da fesatla karıştırırlar. Sayıları 496'ya vardığında da onların helakleri bir hurmayı çiğnemekten daha çabuk olur." Yine Rasûlullah (s.a.v.), Abdülmelik b. Mervan'dan bahsederken onun, dört zorbanın babası olduğunu söylemiştir.
Bütün bu rivayet yolları zayıftır.
Ebu Ya'lâ ile diğerlerinden rivayet olunduğuna göre Ebu Hüreyre şöyle demiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), rüyasında Hakem oğullarının kendisinin minberine çıkıp indiklerini görünce öfkelenmiş gibi uyandı ve şöyle dedi: "Hakem oğullarının maymunlar gibi minberime sıçradıklarını gördüm." Rasûlullah (s.a.v.)'m, bu hadiseden sonra ölümüne kadar artık katıla katıla güldüğünü görmedim."
Sevrî, buna benzer Said b. Müseyyeb'ten de mürsel bir rivayette bulunmuştur. Bu rivayette de şöyle denilmektedir: "Cenâb-ı Allah, Hz. Peygamber'e, bunu Hakem oğullarına "Emevilere" dünyalık olarak verdi, diye vahyetmiş, böylece Rasûlullah rahatlamıştı." Bu, şu ayet-i kerimenin de manasının tahakkukudur: "Sana gösterdiğimiz rüya ile sadece insanları denedik." (d-Isrâ, eo.) Yani biz bu rüyayı sana göstermekle insanları deneyip imtihan etmek istedik.
Bu mürsel rivayetin senedi zayıftır. Bu manada birçok uydurma hadiste nakledilmiştir. Biz, sahih olmadıklarından onları nakletmeye gerek görmedik.
Mervan'ın babası Hakem, Peygamber (s.a.v.)'ın en büyük düşman-larındandı. Ancak Mekke fethi gününde Müslüman oldu Medine'ye geldi. Sonra Peygamber (s.a.v.), onu Taife sürgün etti. Orada vefat etti. Mervan, Hz. Osman'ın kuşatma altına alınmasının en büyük sebeple-rindendi. Çünkü o, Hz. Osman adına bir mektub uydurarak Mısır'a göndermiş ve Mısırlı asilerin öldürülmesini emretmişti. Muaviye tarafından Medine'ye vali olarak atandığında her cuma günü minberde Hz. Ali'ye söverdi. Hz. Ali'nin oğlu Hasan, ona şöyle demişti: "Sen daha babanın sulbünde iken Rasûlullah (s.a.v.), baban Hakem'e lanet okumuş ve: "Allah Hakem'e ve onun doğacak çocuğuna lanet etsin." Doğrusunu Allah bilir.
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Hasan b. Malik, Cabiye'de iken Mervan yanına geldiği zaman onun bu gelişinden hoşlanmış ve ona bey'at etmişti. Ürdünlüler de kendisine bey'at etmişlerdi. Ancak işler düzene girdiği takdirde kendisinin tahttan inip yönetimi Halid b. Ye-zid'e teslim edeceğini söylemişti. Mervan, Humus valiliğine; Arar b. Said de Dımaşk valiliğine atanacaktı. Hicretin altmış dördüncü senesinin zilkade ayının ortalarında pazartesi günü Mervan'a bey'at edildi. Leys b. Sa'dile diğerleri böyle demişlerdir.
Yine Leys'in ifadesine göre Mercürahit savaşı bu senenin zilhicce ayında kurban bayramından iki gün sonra vuku bulmuştur.
Dediler ki: Mervan Dahhak b. Kays'ı mağlub edip Şam ve Mısır hakimiyetini eline geçirdikten sonra o mıntıkada söz sahibi oldu. Kendisinden sonra da oğlu Abdülmelik'e veliahtlık bey'atı, ondan sonra da dığer oğlu Abdülaziz'e veliahtlık beratı yapıldı. Abdülaziz, Ömer'in babasıydı. Mervan, yönetimi Halid b. Yezid b. Muaviye'ye terketti. Çünkü o, kendini halifeliğe layık görmüyordu. Onun bu görüşüne Malik b. Hassan da muvafakat etti. Mervan, her ne kadar Halid b. Yezid'in dayısı idiyse de yönetimi ona bıraktı. Abdülmelik'in be/atının yüklerini o üstlenmişti. Sonra Halid'in annesi, Mervan'a tuzak kurdu. Onu zehirledi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mervan uyumakta iken yüzünün üzerine bir yastık koymuş, bastırarak onu boğmuştu. Sonra da cariyeleri ile birlikte çığlık atarak: "Mü'minlerin emiri ansızın öldü." demişti. Mervan'dan sonra oğlu Abdülmelik hilafete geçti.
Abdullah b. Ebu Mez'ur, bazı ilim ehlinin şöyle dediklerini rivayet etmiştir: "Mervan'ın ölürken söylediği son söz şu oldu: "Cehennem ateşinden korkan kimse için Cennet vacib oldu."
Mervan'ın yüzüğünde "el-İzzetü Lillah" yazılı idi.
Asmaî, Harb b. Ziyad'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Mervan'ın yüzüğünde şöyle bir ibare yazılı idi: "Aziz ve Rahim olana iman ettim."
Mervan, hicretin altmışbirinci veya altmış dördüncü senesinde Şam'da vefat etti. Ebu Ma'şer'in ifadesine göre vefat ederken seksenbir yaşındaydı.
Halife b. Hayyat, Velid b. Hişam'ın dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Mervan, hicretin altmışbeşinci senesinde ramazan ayının üçünde, altmışüç yaşında iken Şam'da vefat etti. Cenaze namazını oğlu Abdülmelik kıldırdı. Dokuz ay onsekiz gün halifelik yaptı. Başkalarının ifadesine göre ise, on ay süreyle halifelik yapmıştır.
İbn Ebi'd-dünya ile diğerleri dediler ki: "Mervan, kırmızı yüzlü, kısa boylu, kısa ve ince boyunlu, iri başlı, gür sakallı bir adamdı. Lakabı Hayt bâtıl idi."
İbn Asakir'in rivayetine göre Said b. Kesir b. Afir şöyle demiştir: "Mervan, Mısır dönüşünde Sanberede veya Beled'de vefat etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Şam'da vefat etmiş, Cabiye kapısı ile Babü's-Sağir arasında bir yere defin edilmiştir."
Mervan'ın katibi Ubeyd b. Evs, mabeyincisi Minhal adındaki azatlısı, kadısı Ebu İdris el-Holanî, muhafız komutanı Yahya b Kays el-Gassanî idi. Abdülmelik, Abdülaziz, Muaviye ve ismini saymadığımız daha başka birkaç oğlu vardı. Diğer eşlerinden doğan kızları da vardı. [7]

Abdülmelîk B. Mervan'ın Halifeliği

Babasının sağlığında halifelik için kendisine bey'at edildi. Babası, ramazanın üçünde vefat edince Şam ve Mısır'a bağlı mıntıkalarda kendisine yeniden bey'at edildi. Babasının hüküm sürdüğü topraklarda otoritesini sürdürdü. Babası Ölmeden önce İbn Zübeyr'in egemenliğindeki yerlerden ikisini almak üzere Irak'a ve Medine'ye iki askeri birlik gönderdi. Irak'a giden askeri birliğin komutanı Ubeydullah b. Ziyad idi. Ubeydullah b. Ziyad, yolda Aynülverde mıntıkasında Süleyman b. Sü-red komutasındaki Tevvabin ordusu ile karşılaştı ve önceki sayfalarda anlattığımız muharebe, bu iki askeri birlik arasında cereyan etti. Neticede Ubeydullah b. Ziyad, Tevvabin ordusunu mağlub etti. Komutanlarını ve çok sayıda askeri öldürdü.
Askeri birliklerden Medine'ye gönderilen ise, Hubeyş b. Dülce komutasında idi. Medine'ye doğru yola çıktı. Medine'ye vardığında İbn Zü-beyr tarafından atanmış olan vali Cabir b. Esved b. Avf kaçtı. Bu vali, Abdurrahman b. Avf in kardeşi oğlu idi. İbn Zübeyr tarafından atanmış olan Basra valisi Haris b. Abdullah b. Rabia da Medine'de bulunan İbn Dülce'ye karşı Basra'dan bir askeri birlik hazırlayıp yola çıkardı. Hubeyş b. Dülce bu, askeri birliğin kendilerine doğru gelmekte olduğunu duydu. İbn Zübeyr de Abbas b. Sehl b. Sa'd'ı vali olarak Medine'den harekete geçirdi ve Hubeyş'i yakalamasını emretti. O da Hubeyş'in ve askerlerinin peşine düştü. Nihayet Rabaza'da onları yakaladı. Yezid b. Siyah b. Habeşiye ok atarak onu öldürdü. Bazı arkadaşlarını da öldürdü, geride kalanlar ise yenik düştüler. Onlardan 500 kişi Medine'de kaleye sığındılar. Sonra Abbas b. Sehl'in hükmüne boyun eğdiler. Abbas ta onları katliamdan geçirdi. Yenik düşen Hubeyş'in askerleri Şam'a döndüler.
İbn Cerir dedi ki: Hubeyş b, Dülce'nin katili Yezid b. Siyah el-Esvarî, Abbas b. Sehl ile beraber Medine'ye döndüğünde üzerinde beyaz bir elbise vardı. Doru bir ata binmişti. Kısa sürede elbisesi <ve bineği insanların ona el sürmesinden ve üzerine çokça esans ve misk saçmasından dolayı karardı.
Yine bu senede Haricilerin Basra'da gücü arttı.
Bu senede Haricilerin lideri Nafi b. Ezrak ile Basralıların süvari birliği lideri Müslim b. Ubeyd arasında bir savaş meydana geldi. Neticede Rebia es-Selûtî, Nafi'yi öldürdü. Bu ikisi arasında beş kadar komutan daha öldürüldü. Hariciler savaşında Kurre b. İyas el-Muzeni Ebu Muaviye adındaki sahabe de öldürüldü. Nafi b. Ezrak Öldürülünce, Hariciler başların Ubeydullah b. Me'cur'u lider yaptılar. O da onları toplayıp Medain'e götürdü. Medainlilerle savaştılar. Sonra Ahvaz ve diğer beldeleri hakimiyetleri altına aldılar. Yemame ve Bahreyn'den gelen takviye kuvvetlerden de yararlanarak malları topladılar. Sonra Attab b. Verka er-Riyahî idaresinde bulunan İsfahan'a doğru yürüdüler. Attab b. Verka bunlarla savaştı ve hezimete uğrattı. Haricilerin lideri ibn
Me'cur Öldürülünce bunlar, başlarına Kutri b. Fucae'yi lider yaptılar.
îbn Cerir'e göre Kutri b. Fucae, Basralılarla Dolap denen yerde savaşmıştır. Bu savaşta Kutri, galip gelince Basrahlar Haricilerin şehre girmelerinden korktular, İbn Zübeyr de Bebbe adıyla tanınan valisi Abdullah b. Haris'i azlederek yerine Kubba' adıyla tanınan Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'yı Basra'ya vali olarak atadı. Ayrıca Mühelleb b. Ebi Süfre el-Ezdî'yi de Horasan valiliğine atadı. Mühelleb, Basra'ya ulaştığında halk ona: "Haricilerle ancak sen savaşabilirsin." dediklerinde o: "Mü'minlerin emiri İbn Zübeyr, beni Horasan'a vali olarak gönderdi. Ben onun emrine karşı gelecek değilim." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Basra halkı, valileri Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia ile gizlice anlaşarak îbn Zübeyr adına Mühelleb'e Basra'ya girişlerine engel olunr-ası için Haricilere karşı çıkmasını emredici bir mektub yazdılar. Mühelleb, bu mektubu okuyunca Basrahlara, kendi askerlerim Basra beytü'1-ma-lmdan sağlanacak para ile takviye etmeyi ve Haricilerin mallarından ganimet edindiği şeylerin de kendisine verilmesini şart koştu. Basrahlar, bu şartlan kabul ettiler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Bas-ralüar bu durumu ,İbn Zübeyr'e bir mektubla teklif etmişler, îbn Zübeyr de bu teklin kabul etmiş ve bunun üzerine Mühelleb te Haricilere karşı çıkmıştı. Mühelleb, bahadır, yiğit ve kahraman bir kimse idi. Haricilerle savaşmaya karar verdiği zaman Hariciler, misli görülmemiş bir teçhizat, zırh, silah ve çok sayıda atla Mühelleb'e karşı hızla ilerlediler. Çünkü onlar, o mıntıkaların gelirlerini yemişler, böylece güçlenmişlerdi. Onlar, asla boyun eğmeyen yiğitlerdi. Geri püskürtülemeyecek bir hamle gücüne, kırılamayacak bir kuvvete ve savaş ateşinin içine hızla atılabilecek bir yüreğe sahiptiler. İki taraf Selvesel Ebri denen yerde karşı karşıya geldiklerinde şiddetlice savaşmaya başladılar. İki tarafta göz kamaştıracak bir sabır ve sebat gösterdiler. 30.000'e yakın asker vardı. Sonra Hariciler, benzeri görülmemiş bir saldırı yaptılar. Mühel-leb'in askerleri hezimete uğradı. Baba evladına ve hiç kimse bir başkasına dönüp bakacak durumda değildi. Mühelleb'in askerlerinden bir kısmı yenik düşerek Basra'ya vardı. Mühelleb ise, kaçmakta olan ve yenik düşmüş askerleri kovaladı, önlerine geçti, yüksek bir yere çıkıp: "Ey Allah'ın kulları bana gelin." diye seslendi. 3000 kadar bahadır süvari gelip yanmda toplandılar. Onlara şöyle bir nutuk çekti:
"Ey insanlar! Doğrusu Cenâb-ı Allah, sayısı çok bir kalabalığı, bazen kendi nefislerine aldanmaları sebebiyle hezimete uğratır. Bunun yanında az sayıda askerlerden oluşan topluluklara da yardımım indirir ve onlar muzaffer olurlar. Ömrüme yemin ederim ki, şu anda siz az sayıda değilsiniz. Siz, sabır savaşçıları ve zafer erbabısınız. Aranızda hezimete uğrayıp kaçmış olanlardan herhangi birinin şu anda yanınızda bulunmasını asla istemiyorum "Aranızda savaşa çıkmış olsalardı, ancak
sizi bozmağa çalışırlardı." (et-Tevbc, 47.) Şimdi sizden her birinizin yanma on taş alıp bizimle birlikte düşman karargahına gelmesini emrediyorum. Çünkü onlar şu anda kendilerinden emin durumdadırlar. Atlıları sizin hezimete uğrayan kardeşlerinizi kovalamak için garnizondan ayrılıp gitmiştir. Allah'a yemin ederim ki, onların atlıları dönmeden siz onların askerlerini Öldürecek, komutanlarımda helak edeceksiniz."
Askerler, Mühelleb'in emrini yerine getirdiler. Mühelleb b. Ebi Süf-rGî yanlarına taş alan askerleri ile birlikte Haricile

topluluğuna saldırdı. Onlardan 7000 kadar asker öldürdü. Abdullah b. Me'cur da Ezari-ka'dan çok sayıda adam öldürdü. Bol miktarda mallarını ele geçirdi. Mühelleb te yenik düşen askerlerini kovalamaya gitmiş olan Harici atlılarının geri dönmelerine engel olmak için bazı atlılarla yolu tuttu. Gelenlerin, arkadaşlarına ulaşmalarına engel oldular. Haricilerin hezimete uğrayan askerleri, Kirman ve İsfahan taraflarına doğru gittiler. Mühelleb, Ehvaz'da birkaç gün kaldı. Sonra Mus'ab b. Zübeyr »Basra'ya geldi. Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'yı Basra valiliğinden azletti. Nitekim bununla ilgili açıklama yakında gelecektir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Mervan b. Hakem, Ölmeden Önce oğlu Muhammed'i Cezire'ye gönderdi. Bu da onun Mısır'
gelişinden önceydi.
Ben derim ki: Sözü edilen Muhammed b. Mervan, Mervan el-Hi-mar'm babasıdır. Emevilerin son halifesidir. Abbasiler halefeliği bunun elinden almışlardı. Bununla ilgili açıklamada ileriki sayfalarda gelecektir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Zübeyr, kardeşi Ubeydul-lah'ı Medine valiliğinden azlederek yerine diğer kardeş Mus'ab'ı tayin etti. Çünkü Ubeydulîah, insanlara bir nutuk irad etmiş ve nutkunda şöyle demişti: "Cenâb-ı Allah'ın 500 dirhem değerindeki bir deveyi boğazlamalarından dolayı Salih peygamberin kavmine neler yaptığını gördünüz." Bu sözleri duyan kardeşi Abdullah b. Zübeyr "Bu tekellüf-tür" demiş ve onu azletmişti. Bu sebepten Ubeydullah'a, Salih peygamberin devesinin değer takdir edicisi denilmişti.
Bu senenin sonunda Abdullah b. Zübeyr, Küfe valisi Abdullah b. Ye-zid el-Hutemî'yi azletmiş, yerine Abdullah b. Muti'yi tayin etmişti. Abdullah, Yezid'i hal ettikleri zaman Harre savaşındaki Muhacirlerin komutam idi.

îbn Cerir dedi ki: Bu senede Basra'da veba salgını baş gösterdi. İbn Cerir'in "el-Muntazam" adlı eserinde anlattığına göre veba salgını, hicretin altmışdördüncü senesinde Basra'da baş göstermiştir- Hicretin alt-mışdokuzuncu senesinde baş gösterdiğine dair zayıf bir rivayet te vardır. Şeyhimiz Zehebî ile diğerlerinin de anlattıklarına göre bu salgının büyük hasarı, Basra'da görülmüş ve üç gün sürmüştü. Dk günde 70.000, ikinci günde 71.000, üçüncü gün de 73.000 Basralı ölmüştü. Dördüncü günde Basralılardan çok az sayıda adam kalmıştı. Halkın büyük çoğunluğu ölmüştü. Anlatıldığına göre valinin annesi de ölmüş, cenazesini kaldıracak kimse kalmamış ve sonunda cenazeyi kaldırmak için dört kişiyi kiralamışlardı.
Hafiz Ebu Nuaym el-îsbahanî, bu veba salgını zamanında yaşamış, Ebu Nüfeyd künyesi ile tanınan bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kabileleri dolaşıyor, ölüleri defnediyorduk. Ölü sayısı çoğalınca, artık kendimizde onlan defnedecek gücü bulamadık. Eve giriyor, ev halkının ölmüş olduğunu görünce, kapılarını üzerlerine kapatıyor, onları o halde bırakıyorduk. Bir eve girdik, içeriyi aradık, içeride hayatta kalmış bir kimse göremedik, kapıyı üzerlerine kapadık.
Veba salgını bittikten sonra tekrar mahalleleri dolaşmaya başladık. Kapadığımız kapıları açıyor, evleri tekrar kontrol ediyorduk. Bir eve girdiğimizde evin ortasında vücuduna daha yeni krem sürülmüş bir çocuk gördük. Sanki o anda annesinin kucağından alınmıştı. Biz orada durup çocuğa bakarken ve durumunu hayretle seyrederken duvarın yarığından bir köpek çıkarak geldi. Çocuğa doğru yaklaştı. Çocuk ta sürünerek ona gitti ve köpeğin memesini tutup emmeye başladı. Bilahare ben o çocuğun büyüdüğünü ve Basra mescidinde sakalından tutulduğunu gördüm."
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Zübeyr, Ka'be-i Muazza-ma'yı bina etti. Yani binasını tamamladı ve Hatim'in tamamım Ka'be'ye dahil etti. Birinden girilip diğerinden çıkılması için de Ka'be'ye iki kapı açtı.
îbn Cerir, Ziyad b. Cebel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Zübeyr'in idaresi zamanında Mekke'de idim. Onun şöyle dediğini duydum: "Annem ve Ebu Bekir'in kızı Esma'mn bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Aişe'ye şöyle demiştir: "Eğer senin kavmin küfürden daha yeni çıkmış olmasalardı, Ka'be'yi İbrahim peygamberin temellerine göre yeniden inşa eder ve Hatim'i Ka'be'ye dahil ederdim."
Abdullah b. Zübeyr, emir verdi. Mekkeliler temelleri kazdılar. Ka'be'nin temelinde deve büyüklüğünde kaya parçaları gördüler. Kaya parçalarından birini hareket ettirmek istediler. Bir şimşek çaktı, bu durumu gören Abdullah b. Zübeyr: "Temelleri yerinde bırakın." dedi ve Ka'be'yi o temeller üzerine bina etti. Birinden girilip diğerinden çıkılması içinde Ka'be'ye iki kapı yaptı."
Bu senede Horasan'da Abdullah b. Hazm ile Haresi b. Hilal el-Kuzeyî arasında anlatımı uzun sürecek savaşlar cereyan etti.
Yine bu senede Abdullah b. Zübeyr, insanlara hac ettirdi. Medine valisi Mus'ab b. Zübeyr, Küfe valisi Abdullah b. Mutî ve Basra valisi de Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia el-Mahzumî idi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri, Abdullah b. Arar b As b. Vail Ebu Muhammed es-Sehmî idi. Bu zat sahabelerin seçkinlerinden bilginlerinden ve çokça ibadet edenlerden idi. Peygamber (sav Vden hadis yazıp nakletmiş tir. Babasından önce Müslüman olmuş olup babasından sadece oniki yaş küçüktü. Derin bir ilme sahip olup kendini ibadete adamıştı. Akıllı bir kimseydi. Muaviye ile işbirliği yaptığından dolayı babasını kınamıştı, şişman bir kimseydi. Hem Kur'ân'ı hem Tevrat'ı okurdu. Anlatıldığına göre gözlerini kaybedince-ve kadar ağlamıştır. Gecelerini namazla, gündüzlerini de oruçla geçirirdi Bir gün tutar, bir gün tutmazdı. Muaviye o'nu Küfe valiliğine tayin etmiş, sonra onu azlederek yerine Muğire b. Şube'yi atamıştı. Hicretin altmışbeşinci senesinde Mısır'da vefat etti.
Bu senede Abdullah b. Sa'de el-Fezarî adındaki bir sahabe, Mekke'de öldürüldü. Mekke'ye gelmeden önce Şam'da yaşıyordu Anlatıldığına göre kendisi Fezarah değildir. Ama Fezarahlar tarafından esir alınmış ve sonra azad edilmiş bir kimsedir. [8]

Hicretin Altmışaltıncı Senesi

Bu senede Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafi adındaki yalana, Kûfe'de Hz. Hüseyin'in öcünü almak iddiasıyla harekete geçti Küfe valisi Abdullah b. Muti'yi şehir dışına çıkardı. Bunun sebebi de şuydu: Süleyman b. Süred'in adamlan yenik düşerek Kûfe'ye döndüklerinde Muhtar b. Ebi Ubeyd'in zindana atılmış olduğunu gördüler. Muhtar, onlara Süleyman b. Süred'in ölümü sebebiyle taziye mektubu göndererek: "Süleyman öldürüldüyse onun yerine ben, Hüseyin'in katillerini öldüreceğim." dedi. Tevvabin ordusu ile birlikte yenik düşmüş olarak Kûfe'ye dönenlerden biri olan Rüfaa b. Şeddad ta Muhtar'a: "Biz senin istediğin doğrultudayız." diye haber gönderdi. Muhtar da artık onlara vaatlerde bulunmaya, onlan ümitlendirmeye başladı. Oysa şeytan onlara aldatmadan başka bir ümit vermez ve vaatte bulunmazdı. Onlara gizlice gönderdiği mektublardan birinde şöyle demekteydi:

"Size müjdeler olsun! Eğer ben zindandan çıkarsam doğu ile batı arasındaki düşmanlarınızı kılıçtan geçirecek ve onlan üst üste yığacağım. Onları birer ve ikişer öldüreceğim. Onlardan bize yaklaşan ve hidayeti bulanlara Allah elbetteki aranızda geniş yer verecektir. Allah, sadece çağnmıza icabet etmeyip asi olanı kahretsin, lanetlesin.

Muhtar'm bu mektubu kendilerine ulaştığında gizlice okudular ve ona: "Biz senin istediğin durumdayız. Ne zaman dilersen sen zınaan-dan çıkannz.» diye cevap yazdılar. Ancak Muhtar Küfe yönetiminin zorlanması neticesinde zindandan salıverilmekten hoşlanmadı. Işı nezaketle ele aldı ve saliha bir kadın olan kızkardeşi Safiyye'nin kocası Abdullah b. Ömer b. Hattab'a mektub yazdı. Küfe emirleri Abdullah b. Yezid el-Hutemî ile ibrahim b. Muhammed b. Talha nezdinde aracılık yapmasını ve kendisini salıvermeleri için onlara ricada bulunmasını istedi. Abdullah b. Ömer de bu iki emire mektub yazarak Muhtar'ın zindandan salıverilmesini rica etti. Onlar da onun ricasını kıramadılar. İbn Ömer, onlara yazmış olduğu mektubunda şöyle demişti:

"Sizinle aramda ne kadar büyük bir dostluk bulunduğunu biliyorsunuz. Ayrıca benimle Muhtar arasındaki yakınlık ve hısımlığın derecesini de biliyorsunuz. Size ant veriyorum ki Muhtar'ı zindandan çıka-rasınız vesselam."

Bu iki emir, Muhtar'ı huzurlarına çağırdılar. Muhtar'ın adamlarından bir grup ta ona kefil oldu. Abdullah b. Yezid, eğer Müslümanların başına bir gaile çıkarır ve isyan ederse, Ka'be'nin karşısında 1000 deve kesmesi, sahib olduğu köle ve cariyelerin tamamını azad etmesi şartıyla kendisini salıvereceklerini söyleyerek, bu hususta ondan Allah adına yemin etmesini istedi. Muhtar da bu şartı kabul edip Allah adına yemin etti, salıverildi. Gidip evine kapandı ve şöyle demeye başladı:

"Allah ikisini de kahretsin. Allah adına yemin ettim, ama ben birşe-ye yemin eder de ondan daha hayırlı birşeyle karşılaşırsam, o hayırlı şeyi yapmak için yeminimi bozar ve keffaretimi ödedikten sonra o hayırlı şeyi yaparım. Ka'be karşısında 1000 deve kesmeye gelince, bu benim için çok basittir. Köle ve cariyelerimin azad edilmiş olmasına gelince, ben bu işimin başarıyla sonuçlandığını görürsem bir tek kölemin kalmasını dahi istemem, hepsini azad ederim."

Bundan sonra Şiiler, Muhtar'ın etrafında toplandılar, adamları çoğaldı. Gizlice ona bey'at ettiler. Onun adına bey'at alıp insanları onun etrafında toplanmaya teşvik edenler beş kişi idi. Saib b. Malik el-Eş'arî, Yezid b. Enes, Ahmed b. Şemit, Rüfaa b. Şeddad ve Abdullah b.Şeddad el-Cüşemî.

Muhtar'ın durumu gittikçe kuvvetlendi. Gücü arttı ve şanı yüceldi. Nihayet Abdullah b. Zübeyr de Küfe valisi Abdullah b Yezid ile İbrahim b. Muhammed b. Talha'yı görevden azletti ve Abdullah b. Muti'yi Kûfe'ye vali olarak atadı. Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'yı da Basra'ya vali olarak gönderdi. Abdullah b. Muti el-Mahzumî hicretin altmışbe-şinci senesinin ramazan ayında Kûfe'ye vardığında insanlara şöyle bir konuşma yaptı:

"Mü'minlerin emiri Abdullah b. Zübeyr, size Ömer b. Hattab ile Osman b. Affan'm yönetimi gibi bir yönetim uygulamam emretti." Saib b. Malik adındaki ŞU kalkıp ona şöyle cevap verdi: "Biz ancak Ali'nin kendi beldelerinde uyguladığı yönetim tarzının bize uygulanmasını isteriz, başka bir yönetim tarzına razı olmayız. Osmanın yönetim tarzının uygulanmasını istemiyoruz (Böyle derken Hz. Osman'ın aleyhinde ileri geri konuştu). Her ne kadar insanlar için iyilikten başka birşey istemiyor idiyse de Ömer'in de yönetim tarzının uygulanmasını istemiyoruz."

Saib'in bu konuşmasını bazı Şii emirleri tasdik ettiler. Vali Abdullah b. Muti de sustu ve sonra: "Size istediğiniz bir yönetim tarzını uygulayacağım." dedi.

Muhafiz kuvvetlerinin komutanı İyas b. Mudarib el-Becelî, Abdullah b. Muti'nin yanma gelip şöyle dedi: "Konuşman esnasında sana reddiyede bulunan kişi, Muhtar'ın adamlarının eleb aşlarından dır. Sen, Muhtar'a karşı güven içinde değilsin. Asker gönder de onu tekrar zindana attır. Çünkü casuslarımın bana bildirdiklerine göre, Muhtar sana karşı adam toplamaktadır. Şehirde seni yakalatmak için uğraşıyor."

Abdullah b. Muti de, Zaide b. Kudame ve başka bir komutanı Muhtar'a gönderdi. Bunlar Muhtar'ın yanma varıp: "Emiri yanma gel." dediler. Muhtar da elbiselerinin getirilmesini ve bineğinin eğerlenmesini emretti ve bu iki komutanla birlikte valinin yanına gitmeye hazırlandı. Zaide b. Kudame ona: "İnkar edenler, seni bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek ya da sürmek için düzen kuruyorlardı." (ei-Enfai, 30.) mealindeki ayet-i kerimeyi okuyunca Muhtar, kendini yere attı ve üzerine bir kadife örtülmesini söyledi. Güya hastaymış gibi davrandı ve: "Durumumu valiye anlatan." dedi. Bunlar da vali Abdullah b. Muti'nin yanına döndüler. Muhtar'ın gelecek durumda olmadığını söylediler. Vali onların beyanlarını ve Muhtar'ın bahanesini doğru kabul etti. Bu senenin muharrem ayı girdiğinde Muhtar, Hz. Hüseyin'in Öcünü almak iddiasıyla harekete geçti. Şiiler etrafında toplandılar ve ona şimdi değil de bir süre sonra harekete geçmesini teklif ettiler. Sonra aralarından bir grubu Muhammed b. Hanefiye'ye göndererek Muhtar'ı ve onun iddiasını ona sordular. Bu grup, Muhammed b. Hanefiyye'nin yanına

vardığında o, onlara özetle şöyle dedi: "Cenâb-ı Allah'ın dilediği kullar vasıtasıyla size yardım etmesini hoş karşılıyoruz."
Muhtar da Şiilerden bir grubun Muhammed b. Hanefiyye'ye gittiklerini duyunca bundan hoşlanmadı ve Muhammed b Hanefiyye'nin kendisini ve iddiasını yalanlamaktan korktu. Çünkü o, Muhammed b. Hanefiyye'nin izni ile harekete geçmiş değildi. Bu grubun, Muhammed b. Hanefiyye'nin yanından dönmelerinden Önce harekete geçmeye niyetlendi. Etrafındak adamlara kahinlerin secilerini andıran seçili sözlerle konuşmaya başladı. Sonra da onun seçili beyanlarına uygun bir va-ziyyet ortaya çıktı. Muhammed b. Hanefiyye'nin yanından dönengrup, Muhtar'ın yanma vardıklarında Muhammed'in söylediklerini naklettiler. İşte o zaman Şiiler, Muhtar b. Ebi Ubeyd'le birlikte hareket etmek hususunda ittifak ettiler ve kuvvet kazandılar.
Ebu Mihnefin rivayetine göre Şiilerin ümerası Muhtar'a şöyle demişlerdir: "Şunu bilmelisin ki, Küfe emirlerinin tamam Abdullah b. Muti ile beraberdirler, onlar bize karşı müttefiktirler. Eğer İbrahim b. Ester en- Nehaî yalnız başına sana heyha edecek olursa, başkalarına ihtiyacımız kalmaz."
Muhtar da İbrahim b. Eşter'e adamlarından bir grubu gönderdi. Hz. Hüseyin'in öcünü almak için kendilerine katılması onu için davet etti. Giden heyet, İbrahim b. Eşter'e Muhtar'm babasının Hz. Ali ile olan geçmişini anlattılar. İbrahim b. Ester de "Başınıza beni geçirmeniz şartıyla isteğinize icabet ederim." deyince heyettekiler: "Bu mümkün değildir. Çünkü Mehdi'nin bize gönderdiği habere göre o, Muhtar'ı kendisi için vezir ve kendisine davetçi olarak tayin etmiştir." dediler. Bunun üzerine İbrahim b. Ester sustu, cevap vermedi. Heyettekiler de dönüp Muhtar'm yanına gittiler ve durumu ona anlattılar. Üç gün bekledikten sonra Muhtar, kendi adamlarının önde gelenleri ile birlikte İbrahim b. Eşter'in yanma gitti. İbrahim b. Ester kalkıp ona saygı gösterdi, ikramda bulundu ve yanma oturttu. Muhtar onu, kendilerine katılmaya davet etti. Muhammed b. Hanefiyye'nin adına yazılmış bir mektubu çıkarıp ona gösterdi. Mektubta İbrahim b. Eşter'e, adamları olan Şülerle birlikte Muhtar'm saflarına katılması isteniyordu. Mektup, bunların peygamber ailesine yardım etmek ve öçlerini almak kastıyla ayaklanmış olduklarını anlatıyordu. İbrahim b. Ester de kalkıp: "Muhammed b. Ha-nefiyye'nin bana sizin gösterdiğiniz mektubundan ayrı ifadeler içeren başka bir mektubu geldi." dedi. Muhtar da kalkıp şu cevabı verdi: "Bu zaman başka, o zaman başkadır." İbrahim b. Ester: "Sizin gösterdiğiniz mektubun Muhammed b. Hanefiyye'ye ait olduğuna kim şahitlik edecek?" diye sorunca Muhtar'm adamlarından bir grup kalkıp bu yönde şahadette bulundular. Bunun üzerine İbrahim b. Ester yerinden kalktı. Muhtar'ı kendi yerine oturttu. Ona bey'at etti. Gelen misafirlere meyve ve bal şerbeti getirilmesini emretti.
Şairi dedi ki: "Ben ve babam da İbrahim b. Eşter'in meclisinde o zaman hazır bulunuyorduk. Muhtar kalkıp gideceği zaman İbrahim b. Ester dönüp bana şöyle dedi:
- Ey Şa'bi, bunların yaptıkları şahitlik hakkında ne düşünüyorsun?
Ben de şöyle cevap verdim:
- Bunlar âlimdirler, emirdirler. İnsanların önde gelen şahsiyetleridirler, birşeyi bilmeden ve görmeden hakkında şahidlik yapacaklarını sanmıyorum.
Benim bu cevabım üzerine İbrahim b. Ester de şöyle dedi:
- Şu halde onları itham etme düşüncemi içime sakladım, ama ben bunların Hz. Hüseyin'in öcünü almak için harekete geçmelerini çoktan beri takdirle karşılıyor ve arzuluyorum. Ben de bunların görüşlerine katıldım.
Daha sonra İbrahim b. Ester, kendisi ve kendisine itaat eden adamları ile birlikte zaman zaman Muhtar'm evine gidip geldi. Bundan sonra Şiiler, bu senenin, (hicretin altmışaltıncı senesinin) muharrem ayının ondördünde perşembe gecesi harekete geçmek hususunda görüş birliği yaptılar.
Abdullah b. Muti, Şiilerin ittiffakından ve müşaverelerinden haberdar olunca Kûfe'nin her tarafına muhafizları yerleştirdi. Komutanlardan her birine kendi mıntıkasına göz kulak olmasmı ve hiç kimsenin dışarıya çıkmasına müsaade edilmemesini emretti. Salı gecesi İbrahim b. Ester, 100 adamıyla birlikte Muhtar'm evine gitmek için kendi evinden dışarı çıktı. Kendisinin ve adamlarının kürklerinin altında zırhları vardı. Muhafiz kuvvetlerinin komutanı îyas b. Mudarib onunla karşılaştı. Ona: "Ey İbn Ester, şu saatte nereye gidiyorsun? Doğrusu senden şüpheleniyorum. Vallahi seni valinin huzuruna götürmedikçe ve senin hakkında o karar vermedikçe seni bırakmayacağım." dedi. İbn Ester de yanında bulunan adamlardan birinin elinden bir mızrak alıp îyas'ın gırtlağına sapladı. îyas, o anda yere düşüp öldü. Adamlarından birine emir vererek başım koparttı ve Muhtar'a gönderip önüne bıraktırdı. Bu kesik başı gören Muhtar: "Allah sana hayır müjde versin, işte bu hayra alamettir." dedi. Sonra İbrahim b. Ester, Muhtar'dan bu gece yola çıkmasını talep etti. Bunun üzerine Muhtar da ateş yakılmasını ve ateşin yükseklerde tutulmasını, kendi adamlarına: "Ey Mansur, öldür! Haydi Hüseyin'in intikamını alalım!" şeklindeki parolanın duyurulmasını emretti. Sonra kendisi de kalkıp zırhını giydi. Silahım kuşandı, giyinip kuşanırken de şöyle diyordu:
"Beyaz tenli, güzelliği ışık saçıcı, yanakları açıkta ve kuyruk sokumu eğik olan bilir ki, ben, savaşın sabahında öne atılan bir kahramanım."
Muhtar'm önünden İbrahim b. Ester harekete geçti. Şehrin köşe başlarını ve dış kısımlarını korumakla görevli komutanları yakalayıp bulundukları yerlerden birer birer uzaklaştırmaya başladı. Muhtar'm parolası ile seslendi. Muhtar da Ebu Osman en-Nehdî'yi ayrı bir yöne şevketti. O da Muhtar'm parolasını yüksek sesle söyleyerek Hüseyin'in intikamını alalım, diye seslendi. İnsanlar sağdan soldan gelip etrafında toplandılar. Şebes b. Ribi de gelip evinin yanında Muhtar'la çarpışmaya başladı. Muhtar'ı kuşatma altına aldı. Nihayet İbn Ester gelip onu oradan uzaklaştırdı. Şebes te gidip İbn Muti'nin yanına vardı. Ona komutanlarını toplantıya çağırmasını ve bizzat harekete geçmesini tavsiye etti. Muhtar'm güçlendiğini ve duruma hakim olduğunu ifade etti. Şiiler, uzak yollardan gelip Muhtar'm etrafında geceleyin toplandılar.

4000 kişi kadar oldular. Sabah olunca Muhtar, askerlerini mevzilendir-di, onlara sabah namazım kıldırdı. Birinci rekatta Nâziât sûresini, ikinci rekatta da Abese sûresini okudu. Onu dinleyenler: "Muhtar kadar fasih lehçeli başka bir imam dinlemiş değiliz/' dediler.
îbn Muti, askerlerini hazırladı. 3000 kişilik grubun başına Şebes b. Ribi'yi, 4000 kişilik diğer grubun başına da Raşid b. tyas b. Mudaribi komutan yaptı. Muhtar da İbn Eşter'i 600 süvari ve 600 piyadenin başına komutan yaparak Raşid b. İyas'a karş çıkardı. Nuaym b. Hübeyre'yi de 300 süvari ve 300 de piyadenin basma komutan tayin ederek Şebes b. Rib'i'ye karşı çıkardı İbn Ester, karşısındaki Raşid'i hezimete uğrattı. Öldürdü ve müjdeyi Muhtar'a gönderdi. Nuaym b. Hübeyre de Şebes b. Rib' ile karşılaştı. Yapılan çarpışma neticesinde Şebes, onu hezimete uğratıp öldürdü. Gelip Muhtar'ı çembere alıp kuşattı. İbrahim b. Ester de Muhtar'm yanma dönerken Hasan b. Faid b. Habeşî komutasındaki 2000 süvari ile karşılaştı. Bunları îbn Mut göndermişti. Bir saat kadar savaştılar. Neticede İbrahim b. Ester, Hassan b. Faid'i ve komutasındaki askeri birliği hezimete uğrattı. Sonra Muhtar'm yanma geldi. Şebes b. Ribi tarafından Muhtar ve askerlerinin kuşatma altına alındığını gördü. Gayre gösterip onları uzaklaştırdı. Şebes b. Ribi ile askerleri geri dönüp kaçtılar. Böylece İbrahim de Muhtar'm yanma ulaşmış oldu Bulundukları yerden ayrılıp Küfe dışındaki başka bir yere gittiler. İbrahim b. Ester, Muhtar'a: "Haydi hükümet konağına gidelim. Onu bize karşı koruyacak kimse yok." dedi. Gidip ağırlıklarını oraya bıraktılar. Yaşlı ve zayıf adamlarını oraya oturttular. Orada bulunanların başına da Ebu Osman en-Nehdî'yi bıraktılar. Muhtar, İbn Eşter'i önden gönderdi, askerlerini olduğu gibi tabiye etti. Hükümet konağına doğru harekete geçti.
İbn Muti de Amr b. el-Haccac'ı 2000 kişi ile düşmana karşı gönderdi. Muhtar da ona karşı Yezid b. Enes'i gönderdi. Kendisi ve İbn Ester de önceden yola çıkıp gittiler. Nihayet Künase kapısından Kûfe'ye girdiler. İbn Muti, Hz. Hüseyin'i öldüren Şim b. Zilcevşen komutasında 2000 asker daha gönderdi. Muhtar, buna karşı da Sa'd b. Munkiz el-Hemedanî'yi gönderdi. Muhtar'n kendisi yoluna devam etti. Nihayet Şebes'in yoluna vardı, orada 5000 kişilik bir askeri birliğin başında Nevfel b. Müsahik b Abdillah b. Mahreme ile karşılaştı.
Ibn Muti, hükümet konağından inip halkın arasına girdi. Yerine Şebes b. Ribi'yi vekil bıraktı. îbn Ester de İbn Müsahik komutasındaki askeri birliğin yanma vardı. Aralarında şiddetli bir çarpışma cereyan etti. Bu çarpışmada Tevvabin ordusunun komutanlarından Rüfaa b. Şed-dad ile Abdullah b. Sa'd ve birkaç kişi daha öldürüldü. Sonra İbn Ester, düşmanlarını mağlub edip hezimete uğrattı. îbn Müsahik'in bineğinin yularını tuttu. îbn Müsahik ise, akrabalık bağlarını hatırlattı. Bunun Üzerine İbn Ester onu serbest bıraktı, ama İbn Müsahik, İbn Eşter'in bu iyiliğini asla unutmadı.
Sonra Muhtar, askerleri ile birlikte Künase'ye doğru ilerledi ve îbn Muti'yi sarayında üç gün arayla kuşatma altında tuttu. O esnada sarayda İbn Muti'nin yanında insanların önde gelenleri ve eşrafı da bulunuyordu. Sadece Amr b. Hirris bulunmuyordu O, kendi evine kapanmıştı, îbn Muti'nin başı dara düşünce arkadaşlarına danıştı. Şebes b. Ribi, kendisi ve arkadaşları için Muhtar'dan eman dilemesini tavsiye etti, ancak îbn Muti: "Hicaz ve Basra'da emrine itaat edilen mü'mmlerin emiri varken ben bu işi yapamam." dedi. îbn Muti'nin bu tavsiyeyi reddetmesi üzerine Şebes ona şöyle dedi: "İstersen gizlice buradan çıkıp git ve arkadaşının yanma var. Durumu ona anlat. Bize nasıl yardım edeceğini, devletini nasıl ayakta tutacağımızı düşünsün"
Gece olunca İbn Muti, gizlice saraydan çıkıp gitti. Ebu Musa el-Eşarfnin evine vardı. Sabah olunca da emirler, İbn Eşter'de kendilerine eman vermesini talep ettiler. O da onlara eman verince saraydan çıkıp Muhtar'm yanma gittiler ve ona be/at ettiler. Sonra Muhtar saraya girdi, geceyi orada geçirdi. İnsanların eşrafı, mescitte ve sarayın kapısında sabahladı. Muhtar, mescide gidip minbere çıktı ve insanlara tesirli bir nutuk irad etti. Sonra insanları bey'ata davet ederek şöyle dedi:
"Gökleri kurulmuş bir tavan, yeryüzünü de gidilecek yollar halinde döşeyen Allah'a yemin ederim ki siz, Ebu Talib oğlu Ali'ye ve onun ailesine yapmış olduğunuz bey'attan daha ileri bir hidayete götürecek bir bey*atta bulunmuş değilsiniz."
Nutkunu tamamladıktan sonra minberden indi. İnsanlar gelip Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünneti çerçevesinde hareket edileceği şartıyla ona bey*at ettiler. Ayrıca ehl-i beytin intikamının alınmasını talep ettiler. Adamın birisi Muhtar'a gelerek İbn Muti'nin Ebu Musa'nın evinde gizlendiği haberini verdi. Ancak Muhtar, onu dinlemiyormuş gibi davrandı. Adam bu haberini üç kez tekrarladıktan sonra sustu. Gece olunca Muhtar, İbn Muti'ye 100.000 dirhem gönderdi ve ona şu mesajı da iletti: "Buradan git, ben senin yerini aldım."
Muhtar, daha önce İbn Muti'nin samimi dostu ve arkadaşı idi. Bunun üzerine îbn Muti, Basra'ya gitti. Mağlub düşmüş bir kimse olarak îbn Zübeyr'in yanına dönmek istemedi.
Muhtar da güzel bir yönetim tarzı sergileyerek insanların takdirini toplamaya, onların sevgisini kazanmaya başladı. Beytü'l-malda 9.000.000 dirhem para buldu. Kendisi ile birlikte savaşa katılmış askerlere bol miktarda harçlık ve nafaka verdi. Güvenlik kuvvetlerinin başına Abdullah b. Kamil el-îşkerfyi komutan yaptı Halkın eşraiim meclisine yakın kıldı. Onlarla meclisinde oturup sohbet etti Ancak bu davranışı, mücadelesinde kendisine destek veren Arap asıllı olmayan kimselerin ağrına gitti. Bunlar, muhafiz kuvvetleri komutanı Gazine'nin azatlısı Ebu Amre Keysan'a: "Vallahi Muhtar, Arapları bize tercih etti ve bizi terketti." dediler. Ebu Amre de onların bu sözlerini Muhtar'a iletti. Muhtar ise: "Aksine onlar bendendir, ben de onlardanım." dedi ve sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu: "Şüphesiz suçlulardan intikam alacağız," (es-Secde, 22.)
Muhtar'm bu cevabı üzerine Ebu Amre de gidip Muhtar'ın Arap asıllı olmayan destekçilerine: "Size müjdeler olsun. Muhtar sizi meclisine yaklaştıracak ve sizinle sıkı ilişki kuracak." dedi. Onlar da bu cevap karşısında sevinip sustular ve hallerinden memnun oldular.
Sonra Muhtar, emirlerini ve komutanlarını Irak ve Horasan'a bağlı şehirlere, kasaba ve mıntıkalara gönderdi. Sancak ve

bayraklar hazırlayıp ilgili birliklere teslim etti. Emirlikler ve vilayetler kurdu. Sabah akşam meclis kurup halk arasındaki anlaşmazlıkları çözümlüyor, hüküm veriyordu. Fakat bu işlerin arttığım görünce Şüreyh'i kadı olarak tayin etti. Şiilerden bir grup, Şüreyh hakkında ileri geri konuşarak şöyle dediler: "O, Hicr b. Adiy aleyhine şahitlik etmiştir. Hani b. Urve'ye gönderildiği maksada uygun olarak gerekli bildiriyi, gerekli tebliği, yapmamıştır. Ali, onu hakimlikten azletmiştir."
Şüreyh, bu dedikoduları duyunca hastalık numarası yaparak evine kapandı. Muhtar da onun yerine Abdullah b. Utbe b. Mesud'u kadı olarak tayin etti. Sonra onu da azlederek yerine Abdullah b. Malik et-Tafyi kadı olarak tayin etti. [9]

Fasıl

Muhtar, daha sonra Hüseyin'in katillerini araştırmaya başladı. Şerefli, şerefsiz, eşraftan olsun veya olmasın katil olan her kim varsa hepsini yakalayıp öldürdü. Bunun sebebi de şuydu: Ubeydullah b. Ziyad, Kûfe'ye girmek talimatı ile Mervan tarafından hazırlanarak Şam'dan harekete geçirilerek gönderilmişti. Eğer Kûfe'ye girer ve galip olursa, orasını üç gün süreyle talan etmesini emretmişti. Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyad, Kûfe'ye doğru yola çıktı. Yolda Tevvabin ordusu ile karşılaştı ve aralarında önceki kısımlarda anlattığımız muharebe cereyan etti. Sonra Ubeydullah b. Ziyad, Aynülverde'den harekete geçerek Cezi-re'ye vardı. Orada Kays Gaylan'la karşılaştı. Kays Gaylan kabilesi, îbn Zübeyr'in taraftarları idiler, Mervan, onlardan Mercürahit savaşında çok sayıda adam Öldürmüştü. Bunlar, Mervan'a karşı elbirliği yapmış, düşman bir kabile idiler. Mervan'm ölümünden sonra oğlu Abdülme-Hk'e karşı da düşmanlık yaptılar. Ubeydullah b. Ziyad, Cezire'de Kays Gaylan kabilesiyle savaştığı için bir sene müddetle Kûfe'ye gidemedi. Sonra Musul'a vardı. Musul valisi onun geldiğini duyunca kaçıp Tikrit'e gitti. Durumunu bir mektubla Muhtar'a bildirerek yardım istedi. Muhtar da 3000 seçme askeri Yezid b. Enes komutasında takviye olarak Musul valisine gönderdi. Gönderirken de Yezid b. Enes'e :"Bundan sonra sana peşpeşe asker göndererek yardım edeceğim." dedi. Ancak Yezid ona: "Bundan sonra bana sadece dua ile yardım et." diye karşılık verdi. Muhtar, onunla birlikte Küfe dışına kadar çıktı. Orada onunla vedala-şıp ona dua etti ve şöyle dedi: "Hergün bana haber ulaştır. Düşmanınla karşılaştığında o seninle savaşırsa, sen de savaş ve işini bitir, onlara fırsat verme."
Ubeydullah b. Ziyad, bunların harekete geçtiklerini duyunca iki müfrezeyi yola çıkardı. Bunlardan biri Rebia b. Muharik komutasında idi ki, sayıları 3000 kişiden ibaretti. Diğer müfreze ise 3000 kişiden müteşekkil olup Abdullah b. Hamle'nin komutasında yola çıkmıştı. Ubeydullah b. Ziyad: "Hanginiz hedefe daha önce varırsa komutan odur. ikiniz aynı anda varırsanız o zaman en yaşlınız komutan olur." dedi. Rebia b. Muharik Abdullah'tan daha önce Yezid b. Enes'in yanma vardı. İkisi Musul ile Küfe sınırında karşılaştılar. Yezid b. Enes, ağır hastaydı. Buna rağmen adamlarını cihada teşvik ediyor, askeri birlikleri denetliyor, ama başkaları tarafından bir tahtırevan üzerinde taşınıyordu. O, adamlarına şöyle diyordu:
"Eğer ben ölürsem komutanınız Abdullah b. Damure el-Fezarî'dir. O şu anda sağ cenahın komutanıdır. Eğer o da ölürse komutanınız, sol cenah komutam Mis'ar b. Ebi Mis'ar olacaktır." Verka b. Halid el-Esedî, süvarilerin komutanıydı. O ve adlarını saydığımız bu üç komutan, dört bölüğün komutanlarıydılar. Yezid b. Enes bu konuşmasını hicretin alt-mışaltmcı senesinin arefe gününde sabahleyin gün ışırken yapmıştı. Onlar ve Şamlılar birbirlerine girdiler. Aralarında şiddetli bir çarpışma cereyan etti. Her iki taraftan da sağ ve sol kanatları büyük bir sarsıntı geçirdi. Sonra Verka, süvarilere saldırdı. Onları hezimete uğrattı. Şamlılar kaçtılar. Komutanları Rebia b. Muharik Öldürüldü. Muhtar'm askerleri de Şamlıların garnizonundaki eşyaları ganimet edindiler. Şamlıların firar edenleri geri döndüklerinde diğer komutan Abdullah b. Hamle ile karşılaştılar. Onlara durumlarını sordu, onlar da anlattılar. Onlarla birlikte geri döndüler. Hepsi birlikte Yezid b. Enes'in yanma doğru gittiler. Yatsı vakti onun yanma vardılar, geceyi iki tarafta ateşkes içinde geçirdiler. Sabah olunca eski nizamlarını alarak karşı karşıya geldiler. Günlerden de hicretin altmışaltına senesinin kurban bayramının birinci günü idi. İki taraf şiddetlice savaşmaya başladılar. Muhtar'ın askerleri, Şamlıların askerlerini yine hezimete uğrattılar. Komutanları Abdullah b. Hamle'yi öldürdüler. Ordugahlarmaakı eşya_ lan ganimet edindiler, onlardan üçyüz kişiyi esir aldılar^ Esirleri ve eşyaları alıp son nefesini vermek üzere olan Yezid b. Enes e getirdiler. O da esirlerin boyunlarının vurulmasını emretti.
Yezid b. Enes, aynı gün vefat etti. Cenaze namazını halifesi Verka b. Amir kıldırdı ve onu defnetti. Adamlarının morali çöktü. Gizlice kaçıp Kûfe'ye gitmeye başladılar. Verka'da onlara şöyle dedi:
"Ey millet, ne düşünüyorsunuz? Duyduğuma göre İbn Ziyad, Şam'dan 80.000 askerle bize doğru gelmektedir. Ona karş direnecek güce sahip olduğumuzu sanmıyorum. İşte komutanımız da Öldü. Bir grup adamınız da bizden ayrılıp memlekete döndü. Şimdi biz, komutanımızın ölümüne üzüldüğümüz için cepheden döndüğümüz görüntüsünü verirsek, bu bizim için olarla karşılaşıp ta bizi hezimete uğratmalarından ve dolayısıyla mağlup olarak memleketimize dönmemizden daha hayırlı olur."
Diğer komutanlar da onun bu görüşüne muvafakat ettiler ve Kûfe'ye döndüler. Kûfeliler onların geliş haberini ve: Yezid b. Enes'in Öldüğünü duyunca şehir halkı Muhtar'ı sarsmaya başladı ve: "Yezid b. Enes savaşta öldürüldü. Askerleri hezimete uğradı. Tez zamanda da îbn Ziyad buraya gelecek ve sizin kökünüzü kazıyıp milletin Öcünü sizden alacaktır." dediler. Sonra da Muhtar'a karşı ayaklanmak üzere ittifak edip onun yalana olduğunu söylediler. Onunla savaşmak ve neticede onu aralarından çıkarıp kovmak üzere söz birliği ettiler. Onun yalancı biri olduğuna inanarak şöyle dediler: "Muhtar, Arap asıllı olmayan azatlılarımızı, eşrafımıza tercih etti. İbn Haneflyye'nin kendisine, Hüseyin'in öcünü almasını emrettiğini iddia etti ama aslında İbn Hanefiy-ye ona böyle bir emir vermiş değildi. O, İbn Hanefiyye'nin adına yalan söylüyor"

Böyle dedikten ve aralarında ittifak ettikten sonra İbn Eşter'in Kûfe'den çıkmasını bekledi ler ki, onun çıkıp gitmesinden sonra Muhtar'a hücum etsinler. Muhtar, onu, İbn Ziyad'la savaşmak üzere 7000 askerle Kûfe'den göndermeye karar verdi. İbn Ester Kûfe'den çıkıp gittikten sonra Hz. Hüseyin'in katillerinin de aralarında bulunduğu bazı önde gelen şahsiyetler, Şebes b. Ribi'nin evinde toplandılar. Muhtar'la savaşmaya karar verdiler, sonra harekete geçtiler. Her kabile, kendi lideri komutasında Kûfe'nin bir tarafını tuttu. Sonra hükümet konağına doğru harekete geçtiler. Muhtar da Amr b. Sevbe'yi, İbrahim b. Eşter'e gizlice haberci olarak gönderdi ki, İbrahim b. Ester tez elden dönüp Kûfe'ye gelsin. Muhtar, bu haberciyi İbrahim b. Eşter'e gönderdikten sonra ayaklanan Kûfelilerin liderlerine haber gönderip onlara şöyle sordu: "Neyin intikamını almak istiyorsunuz? Niye ayaklanıyorsunuz? Ben bütün isteklerinizi yerine getireceğim." Böyle demekle onları İbrahim b. Eşter'in gelişine kadar oyalamak istiyordu. Sonra onlara yine şöyle dedi: "Eğer Muhammed b. Hanefiyye'nin bana talimat verdiğine dair söylediğim sözleri doğrulamıyorsanız kendi aranızdan bir heyet seçiri, ben de kendi adıma bir temsilci seçeyim ve bunlar hep birlikte Muhammed b. Hanefiyye'nin yanına gitsinler, durumu ona sorup öğrensinler"

Üç gün sonra İbn Ester gelinceye kadar Muhtar, Kûfelileri böylece oyalamış oldu. ibn Ester geldikten sonra Muhtar ve İbn Ester, ayaklanan grubu ikiye paylaştılar. Muhtar, Yemenlilerin hakkından geleceğini îbn Ester de Şebes b. Ribi' komutasındaki Mudarlıların hakkından geleceğini söyledi. Bu da Muhtar'ın tavsiyesi üzerine olmuştu ki, İbn Ester kendi kavmi olan Yemenlilerle savaşmış ve dolayısıyla Yemenlilere karşı şefkat göstermiş olmasın. Çünkü Muhtar, Yemenlilere karşı şiddetli bir düşmandı.

İki taraf, Kûfe'nin dört bir yanında şiddetlice savaşmaya başladılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldü. Burada anlatımı uzun sürecek çok savaş fasılları ve halleri cereyan etti. Eşraftan bir topluluk öldürüldü. Aralarında Abdurrahman b. Said b. Kays el-Kindî de vardı. Onun kavminden 780 kişi öldürülmüştü. Mudar kabilesinden de on küsur adam öldürülmüştü. O gün Cubanetü's-Sebi adıyla bilinir. Savaşın cereyan ettiği gün, hicri altmşaltmcı senenin zilhicce ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü idi. Sonra Muhtar, düşmanlarına muzaffer oldu. Onları yendi. 500 esir ele geçirdi. Esirler kendisine arzedildiklerinde: "Bunlardan Hüseyin'in öldürülmesine katılanlar varsa hemen öldürün." dedi. Böylece esirlerden 24O'ı öldürüldü. Ayrıca Muhtar'ın emri olmaksızın da adamları kendilerine daha önce eziyet etmiş olan esirleri de öldürdüler. Geri kalanlar, serbest bırakıldılar. Hz. Hüseyin'in öldürülmesi hadisesine karışmış olan Amr b. Haccac ez-Zebidî kaçıp gitti, ama nereye gitti bilinemedi. [10]

Hz. Hüseyin'i Öldüren Birliğin Komutanı Şîmr B. Zilcevşenin Öldürülmesi

Küfe eşrafi, Basra'ya Mus'ab b. Zübeyr'in yanma kaçtı. Kaçanlardan biri de lanetli Şimr b. Zilcevşen idi. Muhtar, onu yakalamak için peşine, Zerneb adlı bir kölesini yolladı. Zerneb ona yaklaştığında Şimr, adamlarına: "Siz ilerleyin, beni arkada bırakın, sanki beni bırakıp kaçmış gibi davranın ki şu kafir, beni öldürmeye ümitlensin." dedi. Arkadaşları ilerlediler. Şimr, geride kaldı. Zerneb, ona yaklaştı. Şimr, üzerine atılarak Zerneb'in belini kırdı ve onu öldürdü. Sonra da cesedini orada bırakıp kendisi yoluna devam etti. Basra'da bulunan Mus'ab b. Zü-beyr'e bir mektub gönderdi. Kendisinin Basra'ya geldiğ haberim vererek onu korkuttu. Bu savaştan kaçanların hepsi Mus'ab'm yanma Basra'ya gidiyorlardı. Şimr, konakladığı Kelbaniye kasabasının yanında nehir kıyısındaki bir tepede beklemekte iken oranın Müslüman olma-mış kölelerinden birini bir mektubla Mus'ab'a gönderdi. Bu köle yolda başka bir gayr-ı müslim köle ile karşılaştı. Köle, mektubu götürmekte olan diğer köleye, nereye gittiğini sorunca, Mus'ab'a gittiğini söyledi. O'da kimin tarafından gönderildiğini sorunca Şimr tarafından gönderildiğini söyledi. Bunun üzerine o: "Haydi benimle birlikte efendimin yanına gel." dedi, gittiler. Efendisinin Ebu Amre olduğunu gördüler. Ebu Amre Muhtar'm muhafiz komutanı idi. O da Şimr'i yakalamak için bineğine binmiş ve hareketa geçmişti. Gayr-i müslim köle, Şimr'in yerini ona bildirdi. Ebu Amre de Şimr'i yakalamak üzere yola çıktı. Adamları Şimr'e oradan ayrılmasını tavsiye ettilerse de o: "Bunların hepsi yalancı Muhtar'm firkalarıdır. Vallahi üç güne kadar ben buradan ayrılmayacağım ki, kalplerine korku doldurayım." dedi.

Ancak gece olunca Ebu Amre, süvarileri ile onlara baskın yaptı. Onları ansızın yakaladı. Bineklerine binme ve silahlarını kuşanma nrsatı vermedi. Şimr b. Zilcevşen, Ebu Amre'nin süvarilerine saldırdı. Çıplak halde iken onlara mızrak attı. Sonra çadırına girdi, içerden bir kılıç çıkardı, savaşmaya başladı ve şöyle dedi:

"Bir ormanın kahraman bir aslanını uyandırdınız,
Asık yüzlüdür, suratı zaten beli kırıyor,
Bir gün olsun bir düşmandan kaçmadı.
Hep böyledir o, savaşır ve öldürür.
Aralıksız vurur, onlara karşı kılıcını kana doyurur."

Sonra Şimr, kendini savunmaya devam etti. Nihayet öldürüldü, adamları yenik düşmüş halde iken Muhtar'm: "Allahü Ekber murdar adam öldürüldü." deyişini işittiklerinde Şimr'in öldürülmüş olduğunu anladılar. Allah, ona lanet etsin ve onu kahretsin.

Ebu Mihnef, Yunus b. Ebi îshak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muhtar, Cubanetü's-Sebi savaşı dönüşünde hükümet konağına yöneldiğinde esirler arasında bulunan Züraka b. Mirdas, yüksek sesle ona şöyle hitab etti:

"Bu gün beni serbest bırak, ey Muad kabilesinin en hayırlı adamı, Ey vadilere ve şehirlere konanların hayırlısı, Ve ey telbiye

getirip namaz kılan ve secde getirip oruç tutanların en hayırlısı."
Muhtar da bu çağrı üzerine onu zindana gönderdi. Bir gece tutuklu bıraktıktan sonra ertesi gün serbest bıraktı. Oda Muhtar'a dönüp şöyle dedi:
"Ebu İshak'a haber götür bizden, Karşı çıkışımız aleyhimize oldu diye, îsyan ettik: "Karşımızdakiler zayıftır." deyip, Fakat bu çıkışımız azgınlık ve utanç oldu. Onları, saflarında iken az görüyorduk. Ama karşılaştığımızda onlar, tepeler ve yığınlar gibiydiler. Onları görünce üzerlerine atıldık.
Onları görünce bir de baktık ki, onlar üzerimize atıldılar. Öldürücü darbeler aldık onlardan, İsabetli mızrakları geri çevirdi bizi, Sen her gün düşmanına muzaffer oldun. Hüseyin'in intikamını isteyen her birlikle, Muhammed'in Bedir'de muzaffer oluşu gibi, Ve Hüneyn'deki o büyük gün gibi, Adil ol, eğer mülkü ele geçirirsen,
Sakın bizler gibi olma, çünkü biz haksızlık eder ve zulmederiz Tevbemi kabul buyur,
Eğer beni affetmeyi kendin için bir yol edinirsen ben sana teşekkür ederim."
Züraka b. Mirdas, göklerle yer arasında alaca atlar üzerinde melekler gördüğünü yeminle söyledi ve kendisini o meleklerden birinin esir aldığını ifade etti. Muhtar da minbere çıkıp bu durumu insanlara anlatmasını emretti. Oda minbere çıkarak bu manzarayı gördüğünü insanlara anlattı. Minberden indikten sonra Muhtar, onu bir kenara çekip şöyle dedi: "Senin melekleri görmediğini biliyorum, ancak böyle demekle seni öldürmememi istedin, seni öldürmeyeceğim. Dilediğin yere git ki, adamlarımın arasına fesat katmayasın ve onları bozmayasın."
Süraka da kalkıp Basra'ya Mus'ab b. Zübeyr'in yanma gitti ve şöyle dedi:
"Benden haber götür Ebu îshak'a,
Parlak doru atlar gördüm diye,
Ben sizin vahyinizi inkar ettim.
Ve ölünceye kadar sizinle savaşmayı adadım.
Sizin görmediğinizi gözlerim görüyor,
İkimiz de neyin saçma olduğunu çok iyi biliriz.
Onlar derlerse, ben onlara siz yalan söylüyorsunuz derim,
Onlar savaşa çıkarlarsa, ben de onlara karşı teçhizatımı kuşanırım.
Muhtar, daha sonra adamlarına bir nutuk irad etti, nutkunda onları Kûfe'de ikamet etmekte olan ve Hz. Hüseyin'i öldüren kimselerden Öc almaya teşvik etti. Şöyle dedi: "Hüseyin'i öldürenlerin dünyada sağ ve güvenlik içinde dolaşmalarına göz yumduğumuz takdirde bizim günahımızın ne olacağım biliyor musunuz? O zaman biz, Muhammed ailesinin ne kötü yardımcıları oluruz. Yine o zaman ben, sizin de adlandırdığınız gibi yalancı biri olurum. Onlara karşı Allah'tan yardım diliyorum. Onları vuran bir kılıç, onları yaralayan bir mızrak olarak beni kullanan Allah'a hamd ederim. Muhammed ailesinin öcünü almak, onların hakkını yerine getirmek isteyen bir kimse olarak beni oraya süren Allah'a hamdederim. Onları öldürenlerle savaşmak ve onları öldürmek Allah'ın hakkıdır. Onların kadrini bilmeyenleri zelil kılmak, yine Allah'ın hakkıdır. Onları zehirleyin, sonra peşlerine düşün. Ta ki onları öldüre-siniz, yeryüzünü onlardan temizlemedikçe, şehirde bulunanlarını da sürgün etmedikçe, yemek ve içmek bana haram olsun."
Böyle dedikten sonra Kûfe'deki katilleri araştırmaya başladılar. Adamları katilleri bulup getirince o da onlara yaptıkları işkenceye uygun bir ölüm tarzını tatbik ediyor ve öldürülmelerini emrediyordu. Kimini ateşte yakıyor, kiminin elini ayağını kesiyor ve ölüme terkediyor-du. Kimine de ölünceye kadar ok yağdırıyordu. Malik b. Bişr'i huzuruna getirdiklerinde Muhtar, ona şöyle sordu:
- Hüseyin'in bornozunu sen mi başından çıkarmıştın?
- Aslında biz istemiyerek onunla savaşmaya gittik, bizi zorladılar, şimdi sen bize lütfet.
Muhtar adamlarına: "Bunun ellerim ve ayaklarını kesin." diye emir verdi, onlar da bu emri yerine getirdiler ve Malik'i o haliyle bıraktılar, O da ölünceye kadar orada çırpındı ve nihayet öldü.
Muhtar, Hz. Hüseyin'in katillerinden Abdullah b. Üseyd el-Cühenî'yi ve diğerlerim de en feci şekilde Öldürdü. [11]

Hz. Hüseyinin Başını Koparan Havla B. Yezid El-Esbahfnin Öldürülmesi

Muhtar, bunu yakalatmak için muhafiz komutanı Ebu Amre'yi gönderdi. Ebu Amre, gidip evine baskın yaptı, karısı çıktı. Karısına onun nerede olduğunu sordular. O da: "Nerede olduğunu bilmiyorum." dedi. Ama kocasının gizlenmekte olduğu yeri eliyle gösterdi. Kadın, Hz. Hüseyin'in başım koparıp eve getirdiği günden beri kocası Havla b. Yezid'e öfke duyuyordu. Bu sebeple onu kınıyordu. Kadının adı, Abuk binti Malik b. Nehar b. Akreb el-Hadremî idi. Ebu Amre ve askerleri içeri girdiler Havla b. Yezid'in, içeride başının üzerine bir zenbil koymuş olduğunu ve öylece gizlendiğini gördüler. Yakalayıp Muhtar'm yanma götürdüler. Muhtar da onun, evine yalan bir yerde öldürülmesini ve sonra da cesedinin yakılmasını emretti.
Muhtar, Hüseyin'in öldürüldüğü gün Hz. Ali'nin oğlu Abbas'ın eşyalarını yağmalayan Hakim b. Fudayl es-Senbesî'y yakalamak için adam gönderdi, ancak Hakim yakalanınca ailesi kaçıp Adiy b. Hatim'e sığındı- Adiy b. Hatim de kalkıp

Muhtar'm yanma geldi ve Hakim'in öl-dürülmemesi için tavassutta bulundu. Hakim'i yakalayanlar, kendilerinden önce Adiy b. Hatim'in Muhtar'm yanma giderek tavassutta bulunmasından ve Hakim'i affettirmesinden korktukları için Adiy b. Hatim'in Muhtar'm yanına varmasından önce onu yolda öldürdüler. Adiy, Muhtar'm yanma gitti, tavassutta bulundu. Muhtar da onun ricasını kabul etti, ancak adamları Hakim b. Fudayl'ı öldürdükten sonra Muhtar'm yanma döndüler. Adiy b. Hatim durumu öğrenince onlara kızdı. Ağır sözler sarfetti, öfkeli halde kalkıp gitti. Boş yere Muhtar'm minneti altına girdi.
Muhtar, Abdullah b. Müslim b. Ukayl'm katili Yezid b. Verka'yı yakalatmak için de adam gönderdi. Gönderilen adamlar, Yezid b. Ver-ka'nm evini çembere aldılar. Dışarı çıkan Yezid, evini kuşatanlarla savaşmaya başladı. Onu ok ve taş yağmuruna tuttular. Nihayet düştü, sonra onu can çekişmekte iken yaktılar.
Muhtar, Hüseyin'i öldürdüğünü iddia eden Sinan b. Enes'i yakalatmak için de adamlarım gönderdi. Görevlendirilen adamları gidip evine baktıklarında Sinan'ın Basra'ya veya Cezire'ye kaçmış olduğunu gördüler, evini yaktılar.
Muhammed b. Eş'as b. Kays da Mus'ab b. Zübeyr'in yanına kaçanlardandı. Muhtar, onun evinin de yıkılmasını ve evinin taşları ile ayrı yerde Ziyad tarafından yıkılan Hicr b. Adiy için bir ev yapılmasını emretti. [12]

Hüseyin'i Öldürenlerin Emiri Ömer B. Sa'd B. Ebi Vakkas'ın Öldürülmesi

Vakidî dedi ki: Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.), bir gün oturmakta iken kölelerinden biri yanma geldi. Kölenin topuklarından kan akmaktaydı. Sa'd, ona sordu:
- Bunu sana kim yaptı?
- Oğlun Ömer.
- Allah'ım, onu öldür ve onun da kanını akıt.
Sa'd, duası kabul edilen bir kimseydi.
Muhtar, Kûfe'ye gittiğinde Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, Hz^Alı ye yakınlığından dolayı Muhtar'm dostu olan Abdullah b. Ca'de b. Hubey-re'nin yanma gidip ondan eman diledi. O da Muhtarım yanma gitti ve Ömer b. Sa'd için eman aldı. Eman mektubunun içengı şuydu: itaat ettiği, eşyasının yanında durduğu ve şehir dışına çıkmadığı, ayrıca abdes-tini bozmadığı sürece onun canı güvendedir."
Ömer b. Sa'd, Muhtar'm kendisini öldürmek istediğini öğrenince geceleyin evinden çıktı. Mus'ab ve Ubeydullah b. Ziyad'ın yanma gitmek istiyordu. Muhtar'm bazı yakınları durumu ona haber verdiler. Muhtar da: "Bundan daha büyük bir hadise olur mu hiç?" dedi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu sözleri Muhtar'a azatlılarından biri söylemiştir Azatlının; "Evinden ve eşyalarının arasından çıkıp gidiyor musun? Geri dön." demesi üzerine Ömer b. Sa'd geri dönmüştü. Sabah olduğunda da Muhtar'a haber göndererek: "Sen verdiğin emanı hala geçerli sayıyor musun?" diye sormuştu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ömer b. Sa'd'm kendisi Muhtar'm yanına gitmiş ve emanm geçerli olup olmadığını bizzat ona sormuş, o da kendisine "Otur" diye emrederek meclisinde oturtmuştu.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre de Ömer b. Sa'd, Abdullah b. Ca'de'yi Muhtar'a göndererek ona bu soruyu sordurmuş. Muhtar da ona "Otur" diyerek meclisinde oturtmuştu. Oturunca da Muhtar, muhafiz komutanına "Git ve onun başını bana getir." diye emir vermiş, komutan da gidip Ömer b. Sa'd'ı öldürerek başını koparıp Muhtar'a getirmişti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Muhtar, bir gece şöyle demişti: "Yarın ayakları büyük, gözleri çukurda olan gür kaşlı bir kimseyi öldüreceğim ki, onun öldürülmesine mü'minler ve gözde melekler de sevineceklerdir."
Heysem b. Esved, bu esnada Muhtar'm meclisinde hazır bulunduğu için Muhtar'm bu sözle Ömer b. Sa'd'ı öldürmek istediğinden şüphelenmiş ve bunun üzerine oğlu Garsan'ı Ömer b. Sa'd'a göndermiş ve onun öldürüleceği haberini vermişti. Ömer b. Sad da: "Bana bu kadar teminat ve söz verdikten sonra Muhtar beni nasıl Öldürür?" diyerek şaşkınlığını izhar etmişti. Muhtar, Kûfe'ye gelişinde halka önceleri iyi davranmış ve Ömer b. Sa'd'a da herhangi bir hadise meydana getirmemesi şartıyla em an vermişti.
Ebu Mihnef, Ebu Cafer el-Bakır'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muhtar, Ömer b. Sa'd'm helaya girmemesini ve orada abdestini bozmamasını şart koşarak eman vermişti. Sonra Ömer b. Sa'd, yine huzursuz oldu. Abdestini bozmak için helaya girmesine müsaade edilmediğinden dolayı bir mahalleden başka bir mahalleye gidiyordu, sonra da evine dönüyordu. Muhtar, onun bir yerden başka bir yere intikal ettiğini duyunca şöyle demişti: "Hayır, vallahi onun boynunda bir zincir vardır. Onu gerisin geri döndürecektir. Uçsa bile Hüseyin'in kam onu yakalayacak ve ayağından tutacaktır." Böyle dedikten sonra Muhtar, onun peşine Ebu Amre'yi gönderdi. Ömer b. Sa'd, ondan kaçmak isterken ayağı cüb-besine takıldı, yere düştü. Ebu Anire de kılıçla vurdu ve onu öldürdü.
Başını koparıp kaftanının altında gizleyerek getirdi ve Muhtar'm önüne bıraktı. Muhtar da yanında oturmakta olan Ömer b Sa'd'ın oğlu Haf-sa'ya: "Şu başı tanıyor musun?" diye sorunca Hafs; "İnnâ lillâh ve Wâ ileyhi râcîûn. Evet, bu başı tanıyorum bunun sahibi öldükten sonra benim için artık yaşamakta hayır yoktur." demiş, sonra Muhtar emir vererek onun da boynunu vurdurmuş ve başını babasının başının yanma koyarak şöyle demişti:
"Şu baş, Hüseyin'in başına, şu baş ta Hüseyin'in oğlu Aliyyü'l-Ek-ber'in başına karşılıktır. Başka da yoktur. Allah'a yemin ederim ki eğer Hüseyin'in basma karşılık Kureyşlilerin dörtte üçünü dahi öldürsey-dim, onların tamamı Hüseyin'in bir parmak

ucuna dahi bedel olamazlardı."
Bundan sonra Muhtar, Ömer b. Sa'd ile oğlu Hafs'm kesik başlarını Muhammed b. Hanefiye'ye gönderdi. Ayrıca ona bir mektub ta gönderdi, mektubta şunlar yazılıydı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Ali'nin oğlu Muhammed'e, Muhtar b. Ebi Ubeyd'den. Selam sana, ey Mehdi! Doğrusu ben kendisinden başka ilâh bulunmaya Allah'ı överek sana hitab ediyorum. İmdi Cenâb-ı Allah, beni düşmanlarınızdan intikamınızı almak için göndermiştir. Düşmanlarınız ya öldürülür ya da esir alınır veya sürgün edilir. Katilinizi öldüren ve destekçilerinize yardım eden Allah'a hamdolsun. Sana Ömer b. Sa'd ile oğlunun kesik başlarını gönderdim. Biz, Hüseyin'i ve ehl-i beytini katleden kimseler gücümüzün yettiği kadarıyla yakalayıp öldürdük. Kalanlar da Allah'ın hükmünden kaçıp kurtulamayacaklardır. Ben onlardan hiçbiri yeryüzünde kalmaymcaya kadar peşlerini bırakacak değilim. Ey Mehdi, bana görüşlerini yaz ki, o görüşlere uyayım ve o doğrultuda hareket edeyim. Ey Mehdi, Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun."
İbn Cerir, Muhammed b. Hanefiyye'nin Muhtar'a cevap yazdığını anlatmıyor. Mamafih İbn Cerir, bu faslı detaylıca ele almış ve açıklamalarım uzatmıştır. Sözlerinden de anlaşıldığı gibi o, Muhtar'a sempati besleyen bir kimsedir. Bu yüzden bu konuyu Ebu Mihnef, Lut b. Yahya'nın rivavetleriyle genişletmiştir ki, Ebu Mihnef te rivayetleri hususunda itham edilen, özellikle Şiilik bakımından zan altında tutulan bir kimsedir. Bu konuda Şiiler için aşırılık vardır. Çünkü bu konuda Hz. Hüseyin'in ve aile efradımn katillerinden öc alınmasından söz edilmektedir. Kuşkusuz onun katillerini öldürmek zorunlu idi. ilk olarak bu ışı yapmak, kaçırılmaması gereken bir firsatm değerlendirilmesi ıdı, ama Cenâb-ı Allah, bu işi yalancı Muhtar'm eliyle gerçekleştirmeyi taxmr buyurmuştur. O Muhtar ki, kendisine vahiy geldiğini iddia edere* Katır olmuştu. Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde şöyle ^^r^Vr^î" su Cenâb-ı Allah, bu dini facir bir adamla da kuvvetlendirir. Yüce Allah, kitaplann en faziletlisi olan kitabında şöyle buyurmuştur: "Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından dolayı diğer bir kısmına böylece musallat ederİZ." (el-Enâm, 129.)
Şairin biri de bu hususta şöyle demiştir:
"Hiç bir el yoktur ki, Allah'ın eli onun üstünde olmasın.
Ve yine hiç bir zalim yoktur ki, başka bir zalim ile imtihan edilmesin ve belasını bulmasın."
İleride biyografisi anlatılırken de görüleceği gibi Muhtar, yalancı ve iftiracı bir kimse olup ehl-i beyte yardımcı olmak iddiasında olan sahtekar biridir. Buna dair deliller, onun biyografisinden bahsedilirken ortaya konulacaktır. Hakikatte o, Kûfe'deki ayak takımı Şiilerin gelip etrafında toplanmalan için bu söylediklerimizi kendine maske edinmişti ki, Şiiler üzerinde hakimiyet kursun, onlan kullanarak muhaliflerine saldın yapsın.
Cenâb-ı Allah, daha sonra onlara intikam alıcı birini musallat etmiştir ki, o da Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Bekr'in kızı Esma'ya hitaben irad ettiği şu hadisinde geçen yalancı kişinin ta kendisidir: "Doğrusu Sakif kabilesinde yalancı ve bir de katil bir kimse olacaktır." Yalancı, işte Muhtar'dır. O, Şii olduğunu iddia ediyor ve Öyle bir görüntü sergiliyordu. Katile gelince, o da Haccac b. Yusuf es-Sakafi'dir. Abdülmelik b. Mervan tarafından Kûfe'ye vali olarak atanmıştı. Haccac, Muhtar'ın tersine sert, zalim ve kına bir kimseydi. O, Muhtar gibi nübüvvet iddiasında bulunmuyordu. Kendisine yükseklerden vahiy indiğini söylemiyordu.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Muhtar, Müsenna b. Mahreme el-Abdfyi Basra'ya gönderdi ki, yapabildiği kadanyla Basralıla kendi saflarına çağırsın. Müsenna, Basra'ya gitti. Orada bir mescid inşa etti ki, Basralüar gelip orada toplansın. Mescid inşa edildikten sonra Basra-lılar gelip oraya toplanınca, onlan Muhtar'ın saflanna katılmaya çağırdı. Daha sonra Verik şehrine gitti. Orada ordugah kurdu. Kendisi azle-dipte yerine Mus'ab'm atanmasından önce Basra valisi iken Haris b. Abdullah b. Rebi el-Kubba, güvenlik kuvvetlerinin komutanı Abbad b. Husayn ve Kays b. Heysem komutasında bir askeri birlik teşkil ederek Müsenna'nm üzerine gönderdi. İki taraf çarpıştılar ve şehri Müsen-na'mn elinden aldılar. Askerlerini de bozguna uğrattılar. Basrahlara Abdülkays kabilesi de destek verdi ve bu kabile, bir miktar askeri Basra'ya gönderdi. Ahnef b. Kays ile Abdurrahman el-Mahzumî'nin oğlu Amr da iki taran banştırmak için harekete geçtiler. Malik b. Mesma da onlara yardım etti. Neticede iki taraf ateşkes ilan edip birbirlerinden uzak durdular. Müsenna da az sayıda ve mağlup olan askerleriyle birlikte Muhtar'ın yanma döndü. Ama adamlanmn çoğu öldürülmüş ve mallan yağmalanmıştı. Müsenna, Ahnef ve diğer komutanlar vasıtası ile yapılan barışı Muhtar'a anlattı. Muhtar da Ahnef e ve diğerlerine kendi saflarına katılacaklarını umarak mektublar yazdı. Ahnef b Kays'a yazdığı mektub şöyleydi:
"Muhtar'dan Ahnef b. Kays'a ve tarafındaki komutanlara.
Siz banş yaptınız, ama bundan sonra Mudarlılann Rabia oğulları kolunun vay haline! Ahnef, kendi milletini Cehennem'e sürüklüyor. Artık onlar için oradan geri dönüş imkanı yoktur. Kaderinizde yazılanlan sizden savacak güçte değilim. Duyduğuma göre siz beni yalancı diye adlandırmışsınız. Gerçi benden önce peygamberler de yalancı diye adlandırıldılar. Ben onlardan daha hayırlı değilim ya."
İbn Cerir, Şa'bi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Basra'ya gittim. Ahnef b. Kays'ın bulunduğu meclise gidip oturdum. Mecliste bulunanlardan biri bana sordu:
- Sen kimlerdensin?
- Kûfeli bir adamım.
- Siz bizim kölelerimiz siniz.
- Bu nasıl oluyor?

- Çünkü sizi, Muhtar'ın adamları olan kölelerinizin elinden kurtardık.
- Hemedanlı birşeyhin bizim ve sizin hakkınızda ne dediğini biliyor musun?
- Ne demiş?
- Şöyle demiş:
"Övündünüz, köleleri Öldürdünüz diye,
Bir defasında da doğru ve adil kimseleri hezimete uğrattınız.
Bize karşı övünürseniz Cemel savaşında,
Size yaptıklanmızı hatırlayınız.
Sakalını boyayan ihtiyarlannızı, parlak yüzlü ve eline kına yakmış gençlerinizi mahvettik.
Bir adamınız zırhı içinde yalpalayarak geldi,
Onu deve kurban eder gibi boğazlayıp öldürdük.
Sizi affettik ama affımızı unuttunuz,
Yüce Allah'ın nimetini inkar ettiniz,
Hüseyin'e karşılık onlardan,
Ve kavminizden bir kısmını öldürdünüz ki, bu iyi bir karşılık değildir."
Ahnef öfkelendi ve: "Ey çocuk! Şu sayfayı getir" dedi. Sayfa getirildi. Sayfada şunlar yazılıydı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Muhtar b. Ebi Ubeyd'ten Ahnef b. Kays'a.
İmdi Mudarlılann Rebia oğulları kolunun vay halme! Çünkü Ahnef, kendi kavmini Cehennem'e sürüklüyor ve oradan ger donuşlenne de imkan yoktur. Duyduğuma göre sizler, beni yalancı diye itham edi-yormuşsunuz. Ben yalancılıkla itham ediliyorsam bilin ki, benden önce peygamberler de yalancı diye itham edilmişlerdir. Ben onlardan daha hayırlı değilim."
Bundan sonra Ahnef şöyle dedi: "Bu, bizden midir yoksa sizden midir?" [13]

Fasıl

Muhtar, îbn Zübeyr'in kendilerine karşı tetikte durduğunu ve gözlerine uykunun girmediğini, ayrıca Abdülmelik'in İbn Ziyad komutasında Şamlı askerleri büyük bir kitle olarak kendisinin üzerine göndereceğini anlayınca İbn Zübeyr'i etkilemeye ve güvenini kazanmaya ve onu tuzağa düşürmeye çalıştı. Ayrıca ona şöyle bir mektub gönderdi:
"Ben senin emrini dinlemeye, sana itaat etmeye, sana Öğüt vermeye karar verdim ve bu şartla sana be/at ettim. Ancak benden yüz çevirdiğini görünce senden uzaklaştım. Eğer daha önce bana verdiğin söze bağlı isen ben de senin emrini dinleyecek ve sana itaat edeceğim."
Ancak Muhtar, bütün bu yaptıklarını Şiilerden gizliyordu. Bir kimse kendisine bu gibi şeylerden söz edince o kendisinin bu gibi şeylerden herkese nisbetle daha uzakta olduğunu söylüyordu. Mektubu İbn Zü-beyr'e ulaştığında îbn Zübeyr, onun samimi mi, yoksa yalancı mı olduğunu anlamak istedi. Ömer b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam el-Mahzumî'yi yanına çağırarak ona "Hazırlan, seni Kûfe'ye vali tayin ettim. Oraya git." dedi. Ömer b. Abdurrahman da: "Nasıl olur, orada Muhtar var?" deyince İbn Zübeyr: "O emrimizi dinleyecğini ve bize itaat edeceğini iddia ediyor." dedi. Ömer b. Abdurrahman'a gerekli hazırlığı yapabilmesi için 40.000 dirhem kadar para verdi. Ömer b. Abdurrahman da yola çıktı. Yolda Muhtar tarafından gönderilen Zaide b. Kudame ile karşılaştı. Zaide'nin komutasında 500 zırhlı süvari vardı. Ayrıca 70.000 dirhem para da vardı. Muhtar, bunu Zaide'ye vermişti. Zaide, yola çıkarken Muhtar ona: 'Mallan ve paraları Ömer b. Abdurrahman'a ver, geri dönüp giderse ne âlâ, aksi takdirde adamlarını ona göster ve geri dönmesini sağlayıncaya kadar onunla savaş." demişti. Ömer b. Abdurrahman, işin ciddiyetini anlayınca paraları aldı ve Basra'ya döndü. Vali Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'nın yanında İbn Muti ile bir toplantı yaptı. Bu hadise, Müsenna b. Mahreme'nin harekete geçmesinden ve Mus'ab b. Zübeyr'in oraya ulaşmasından önce vuku bulmuştu.
Abdülmelik b. Mervan da amcası oğlu Abdülmelik b. Haris b. Ha-kem'i bir askeri birliğin başında Vadi'l-Kurâ'ya göndermişti ki, Medine'yi İbn Zübeyr'in valisinin elinden alsın.
Muhtar da İbn Zübeyr'e mektub göndererek diliyorsa yardıma gelebileceğini bildirmişti. Bu mektubu yazmakla aslında o, İbn Zübeyr'i tuzağa düşürmek istiyordu, ibn Zübeyr de ona şu mektubu gönderdi.
"Eğer bana itaat etmeye devam ediyorsan bu teklifini uygun görürüm ve Şamlılarla savaşmamız için bize destek ve takviye olsunlar diye Vadi'l-Kurâ'ya bir askeri birlik gönder." Bu mektubu alan Muhtar, Şu-rahbil b. Vers el-Hemedanî komutasında 3000 kişilik bir askeri birlik hazırladı. Bu birlikte sadece 700 Arap askeri vardı. Hazırlanan askeri birliğin komutanı Şurahbil'e şu talimatı verdi: 'Tola devam et ve Medi-ne'ye git. Medine'ye girdiğinde bana bir mektub yaz ve emrimi bekle." Muhtar, aslında Medine'yi İbn Zübeyr'den almak istiyordu. Sonra da oradan Mekke'ye giderek orada bulunan İbn Zübeyr'i kuşatma altına almak niyetinde idi. İbn Zübeyr, bir taktik gereği Muhtar'ın bu askeri birliği göndermesinden endişe etti. Abbas b. Sehl b. Sa'd es-Saidî'yi 2000 askerle harekete geçirdi. Ona, bedevilerden yardım istemesini emretti ve şöyle dedi: "Onlar bana itaatkar görürsen ne âlâ, aksi takdirde Allah onları helak edinceye kadar onlara tuzak kur." Abbas b. Sehl de yola çıktı.

Nihayet Rakim'de İbn Vers ile karşılaştı. İbn Vers, askerlerinin başındaydı. Abbas ile İbn Vers, bir su kenarında toplantı yaptılar. Abbas, İbn Vers'e sordu:
- Siz, îbn Zübeyr'e itaat etmiyor musunuz?
- Ediyoruz.
- İbn Zübeyr, Vadi'l-Kurâ'ya gitmemizi ve oradaki Şamlılarla savaşmamızı bana emretti.
- Ben sana itaat etmekle emrolunmadım. Aksine İbn Zübeyr bana, Medine'ye girmemi, sonra da Muhtar'a mektup yazıp emrin dinlememi emretti.
Abbas, İbn Vers'in maksadını anladı. Ama anladığını belli etmedi ve ona: "Senin görüşün daha iyidir. Görüşüne göre hareket et." dedi. Sonra yanından kalkıp gitti ve onlara deve, koyun ve un gönderdi. Onların gıdaya çok aşırı ihtiyaçları vardı, şiddetli derecede aç idiler. Gönderilen hayvanları kesip etlerini pişirdiler. Unu hamur edip pişirerek ekmek yaptılar. Etleri ve ekmekleri su kenarında yediler. Gece olupta karanlık bastırınca Abbas b. Sehl onlara ani bir baskın yaptı, komutanlarını öldürdü. Askerlerden de yetmiş kadarım öldürdü. Çok sayıda adamlarım esir aldı. Geride kalan az sayıdaki askerler de hüsrana uğramış olarak beldelerine, Muhtar'ın yanma döndüler.
Ebu Mihnef, Yusuf un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abbas b. Sehl, İbn Vers ile askerlerinin yanına varırken şöyle diyordu:
"Ben Sehl oğlu kahramanım, geri çekilen değilim» Koçlar geri çekildiklerinde ben atılganım. Uzun boylu bahadırların tepesine, Ürküntü gününde yere yıkıhncaya dek kılıçla vururum."
Muhtar, adamlarının hezimete uğradıklarını haber alınca kalkıp askerlerine hitaben şöyle bir konuşma yaptı:
"Şerli facirler, seçkin ve salih kimseleri öldürdüler. Bilesiniz ki bu, mukadder bir durumdu. Allah'ın takdiri idi." Bundan sonra Muham-med b. Hanefiyye'ye bir mektub yazarak bu mektubu Salih b. Mesud el-Eshamî ile gönderdi. Mektubunda kendisine yardım etmek amacıyla Medine'ye bir askeri birlik gönderdiğini ve bu askeri birliğe îbn Zübeyr askerlerinin ihanet ettiklerini anlattı. Eğer uygun görürse Medine'ye başka bir askeri birlik gönderebileceğini, ona kendisi adına elçiler göndereceğini ifade etti. îbn Hanefiyye de kendisine şu cevabî mektubu gönderdi:
"İşler arasında en çok sevdiğim, Allah'a itaat ettiğim iştir. Ben, gizli açık her durumda Allah'a itaat ediyorum. Şunu bil ki, eğer ben savaşmak isteseydim, insanların hızla yanıma geleceklerini ve yardımcılarımın çoğalacaklarını biliyorum, ama ben onlardan ayrı yaşıyorum. Allah'ın, benim hakkımda hükmünü vereceği zaman gelinceye dek sabredeceğim. O, hüküm verenlerin en hayırlısı dır." Bu mektubu yazıp Salih b. Mesud'a verirken Muhammed b. Hanefiyye ona şöyle dedi: "Muhtar'a deki: Allah'tan korksun, kan akıtmaya son versin." Muhammed b. Ha-nefiyye'nin mektubunu aldığında Muhtar şöyle dedi: "Ben bütün iyilikleri ve kolaylıkları toplamaya, bütün inkarları ve hainlikleri de atmaya dair emir aldım."
İbn Cerir, Medainî ve Ebu Mihnef tariki ile şöyle der: "İbn Zübeyr, Muhammed b. Hanefiyye'nin üzerine gitti. Ayrıca Küfe eşrafından da onyedi kişiyi hapsederek kendisine bey'at etmelerine dek hapiste kalmalarına karar verdi. Onlar da ümmetin ittifakla imam kabul ettiği kimseden başkasına bey'at etmek istemediler. Bunun üzerine İbn Zübeyr, onları tehdid edip korkuttu ve Zemzem kuyusunun yanında hapsetti. Bunlar, Muhtar b. Ebi Ubeyd'e mektub yazarak yardım istediler ve mektuplarında ona şöyle dediler: "İbn Zübeyr, bizi öldürüp yakmakla tehdid etti. Hüseyin'i ve aile efradını kendi hallerine bıraktığınız gibi bizi de kendi halimize bırakmayın. Bize yardım elinizi uzatın." Bunun üzerine Muhtar, Şiileri topladı ve onlara yukarıdaki mektubu okuyup şöyle dedi: "Bu, ehl-i beytin sizden imdat dilemesidir. Sizden yardım ve destek bekliyorlar." Yardım ve destek toplamak için insanları dolaştı ve tutuklulara haber göndererek şöyle dedi: "Ben size kuvvetle yardım etmezsem İshak'ın babası değilim. Eğer ben size sel gibi birbirini kovalayan süvarileri göndermezsem ve bu süvariler de îbn Kahiliyye'nin başına felaket getirmezse, İshak'm babası değilim."
Sonra Ebu Abdillah el-Cedelî'yi yetmiş güçlü süvari ile, Zibyan b. Amr et-Teymfyi de 400 kişi ile, Ebu Mutemir'i 100 kişi üe Hani b. Kays'ı 100 kişi ile, Ümeyr b. Tarık'ı da kırk kişi ile gönderdi. Ayrıca Muhammed b. Hanefiyye'ye de Tufeyl b. Amir vasıtasıyla bir mektub gönderdi. Mektubunda kendisine takviye askerleri gönderdiğim bildirdi. Nihayet Ebu Abdillak el-Cedelî, Zat-i Irk'a varıp konakladı. Bir süre sonra 150 süvari gelip kendisine katıldı. O da bu takviye kuvvetlerle birlikte yola çıktı. Gidip gündüz alenen Mescid-i Haram'a girdi. Girerken de askerleri: "Ey Hüseyin'in intikamı!" diye bağınyorlardı. İbn Zübeyr, İbn Hanefiyye ile adamlarını -kendisine bey'at etmedikleri takdirde- yakmak için odun hazırlamıştı. Sürenin bitimine de iki gün kalmıştı. Muhtar'm adamları, Muhammed b. Hanefîyye'nin bulunduğu zindana giderek onu zindandan kurtardılar ve ona: "Eğer bize izin verirsen İbn Zübeyrle savaşalım." dediler. Ancak o: "Ben Mescid-i Haram'da savaşümasma taraftar değilim." dedi. İbn Zübeyr ise, onlara şöyle dedi: "Siz ve Muhammed b. Hanefiyye bana bey'at etmediğiniz takdirde buradan ayrılmayacağım ve sizin de ayrılmanıza izin vermeyeceğim." Muhtar'ın adamları onun bu tehdidine aldırış etmediler, sonra diğer arkadaşları da gelip onlara katıldılar. Harem dahilinde: "Ey Hüseyin'in intikamı!" diye yüksek sesle bağırmaya başladılar. İbn Zübeyr, bu manzarayı görünce korktu ve onlardan uzaklaştı. Sonra bunlar da Muhammed b. Ha-nefiyye'yi yanlarına aldılar. Hacılardan da çok miktarda mal ele geçirdiler. Hep birlikte gidip Şib-i Ali'ye girdiler. Orada Muhammed b. Hane-fiyye'nin etrannda 4000 adam toplandı. O da elde edilen malları onlara paylaştırdı."
İbn Cerir böyle nakletmiştir. Bunun doğruluğunda şüphe vardır, doğrusunu Allah bilir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede (hicretin altmışaltına senesinde) Abdullah b. Zübeyr insanlara haccettirdi. Onun Medine valisi kardeşi Mus'ab idi. Basra valisi Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia idi. Muhtar, Kûfe'yi istila etmişti. Abdullah b. Hazm da Horasan valisi idi. Abdullah b. Hazm, Horasan'da -anlatımı uzun sürecek- savaşlar yapmıştı. [14]

Fasıl

İbn Cerir dedi ki: Bu senede İbrahim b. Ester, Ubeydullah b. Zi-yad'm üzerine gitti. Bu hadise, bu senenin zilhicce ayını bitimine sekiz gün kala meydana geldi.
Ebu Mihnef, üstadlannın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muhtar, Cubanetü's-Sebi ve Künase savaşlarım tamamlar tamamlamaz ıkı gün sonra İbn Eşter'i Şamlılarla savaşmak üzere harekete geçirdi- O da İnen atmışaltıncı senesinin zilhicce ayının bitimine sekiz gün kala cumartesi günü yola çıktı. Muhtar da özellikle onlarla beraber harekete geçti, beraberlerinde doru bir katır üzerinde Muhtar'm kürs-usu de vardı. Bu kürsüyü düşmanlara karşı zafer kazanmak umuduyla beraberlerinde götürdüler. Kürsünün etrafında halka oluşturuyorlar, yalvarıp yakarı-yor ve medet diliyorlardı. Muhtar da İbn Eşter'e şu üç tavsiyeyi yaptıktan sonra geri döndü: "Ey İbn Ester! Gizli, açık herhalde Allah'tan kork, yürüyüşünü hızlandır ve düşmana önce sen saldır."
Kürsüyü götürenler, tbn Eşter'le birlikte yollarına devam ettiler. İbn Ester, şöyle dua etmeye başladı: "Allah'ım, İsrailoğuîlarında olduğu gibi beyinsizlerimiz yüzünden bizleri sorumlu tutma, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, İsrail oğulları, buzağılarına taptılar."
İbn Ester ve adamları köprüyü geçtikten sonra kürsüyü götürenler geri döndüler.
îbn Cerir dedi ki: "Bu kürsüyü beraberlerinde savaşa götürmelerinin sebebi şuydu: Abdullah b. Ahmed b. Şibeveyh, Tufeyl b. Ca'de b. Hü-beyre'nin bu hususta şöyle dediğini rivayet etmiştir. "Oldukça şiddetli bir sıkıntıya düşmüştüm. Bir gün komşularımdan birinin kapısına vardım, onun bir kürsüsü vardı. Kürsü çok kirlenmişti, kendi kendime şöyle dedim: "Ben bu konuda Muhtar'a birşeyler uydurup söylesem ne olur?" Gidip Muhtar'a şöyle dedim: "Senden birşeyi gizliyordum, ama şimdi onu sana anlatmayı düşünüyorum."
Muhtar: "Nedir o anlatacağın şey?" diye sorunca şöyle cevap verdim: "Bir kürsüden sözetmek istiyorum. Ca'de b. Hübeyre, o kürsünün üzerinde oturuyor. O, bu sandalyede ilimden eser bulunduğunu düşünüyor"
Ben böyle dedikten sonra Muhtar bana: "Fesübhanallah! Bunu şimdiye kadar niye açıklamadın? Haydi git, o kürsüyü bana getir." dedi. Ben de gidip o kürsüyü getirdim. Kürsü yıkanmıştı, tahtaları parlıyordu. Çünkü içine pek çok yağ çekmişti. Kürsüyü kendisine teslim ettiğimde Muhtar bana 12.000 dirhem verilmesini emretti. Sonra insanların camide toplanmaları için duyuru yaptırdı. Herkes camide toplanınca Muhtar, onlara şöyle dedi:
- Bundan önce geçmiş bulunan ümmetlerde her ne var idiyse bu ümmette de onun benzeri olur. Şunu biliniz ki, îsrailoğullarmın bir tabutu vardı. O tabuttan medet dilerlerdi. İşte bu kürsü de o tabut gibidir.
Sonra Muhtar emir verdi. Kürsünün üzerindeki örtü kaldırıldı. Sebeîler, bu durumu görünce ellerini üç kez kaldırıp tekbir aldılar.
Şebes b. Ribzi, kalkıp insanlara karşı bu durumu protesto etti ve kürsüye bu kadar saygı gösteren kimselerin neredeyse kafir olacaklarını söyledi. Kırılmasını ve mescitten çıkarılıp arka taraflara atılmasını tavsiye etti. İnsanlar, onun bu tavrından ötürü kendisine teşekkür ettiler.
Ubeydullah b. Ziyad'ın gelmekte olduğu söylenince Muhtar da İbn Eşter'i ona karşı harekete geçirdi ve yanında da doru bir katır üzerinde kürsüyü bağlayıp gönderdi. Kürsü, ipek kumaşlarla örtülmüştü. Sağında ve solunda yedişer kişi vardı. İbn Ester ve askerleri, ileride de anlatılacağı gibi Şamlılarla karşılaştıklarında onları mağlub ettiler ve ibn Zi-vad'ı Öldürdüler. Bu yüzden de sandalyeye daha fazla saygı gösterdiler ve nihayet bu saygı onları küfre kadar götürdü.»
Tufeyl b. Ca'de dedi ki: "Onların kürsüye bu kadar saygı gösterdiklerini görünce, înnâ lillah ve innâ ileyhi râciun, dedim ve yaptığıma pişman oldum."
İnsanlar o kürsü hakkında çok konuştular. Ona karşı kusurları çoğaldı, bu yüzden kürsü kayıp oldu, artık hiç görünmez oldu.
İbn Kelbi dedi ki: Muhtar, Ca'de b. Hübeyre ailesinden, Ca'de'nin üzerinde oturduğu kürsüyü istedi. Onlar da: "Emir'in bizden istediği o kürsü yanımızda değildir." deyince Muhtar ısrar etti. Neticede onlar herhangi bir kürsüyü de getirirlerse, Muhtar'ın onu kabul edeceğini anladılar. Ona evlerinden bir kürsüyü alıp götürdüler ve: "İstediğin kürsü işte budur." dediler. Siyam, Şakir ve diğer Muhtara gruplarla liderleri ortaya çıktılar. Kürsüyü ipek ve ibrişimle bağladılar.
Ebu Mihnef in anlattığına göre o kürsüye ilk hizmetkarlık yapan kişi, Ebu Musa el-Eş'arf nin oğlu Musa olmuştur. Sonra insanlar, onu bu hareketinden ötürü kınadılar. O da kürsüyü alıp Havşeb el-Bersemf ye götürdü. Havşeb, onun arkadaşıydı. Nihayet Muhtar öldü. Allah onu kahretsin.
Rivayete göre adamlarının o kürsüye aşırı saygı gösterdiklerim bilmiyormuş gibi davranırdı. O kürsü hakkında Hemedar A'şa'sı şöyle bir şiir söylemiştir:
"Ben şahitlik ediyorum ki, siz Sebeiyye'siniz,
Ey şirkin muhafızları, sizi iyi tanıyorum.
Yemin ederim ki, kürsünüz sekine değildir.
İstediğiniz kadar sarıp sarmalasamz da,
Bizde tabut gibi birşey yok.
Bebeler, gençler ve yaşlılar etrafında dönse de,

Ben Muhammed'in soyunu seven birisiyim,
Ve mushaflardaki vahye uyarım,
Abdullah'a bey'at ettim ben,
Hizmetçileriyle ve liderleriyle bütün Kureyşlıler ona, uyunca.
Mütevekkil el-Leysfde bu konuda şöyle der:
«Yanına gidersen Ebu İshak'a bildir ki, ben sizin kürsünüze inanım-yorum,
Bebeleri görürsün, tahtaları etrafında, Şükredenlerse ona vahyi taşıyor, Gözleri kızarmış onun çevresinde, Dışarı fırlamış nohut tanesi gibidir."
Ben derim ki: Ayak takımlarını yoldan saptırmak, cahil avam tabakasını etrafında toplamak için bu ve benzeri durumlar, Muhtardın ve kendisine uyan kimselerin akıllarının kıtlığına, zaaflarına, bilgilerinin azlığına, cahilliklerinin çokluğuna, anlayışlarının kıtlığına delalet etmektedir. Yine bu gibi durumlar, Muhtardın kendisine uyan kimselere karşı bâtılı revaçlandırmak ve bâtılı hak ile karıştırmak istediğini göstermektedir.
Vakidî dedi ki: Bu senede Mısır'da veba salgım görüldü. Bu yüzden çok sayıda Mısırlı öldü.
Yine bu senede Mısır'da Abdülaziz b. Mervan, sikke bastırdı Mısır'da ilk sikke bastıran o oldu. "Mir'atu'z-zaman" adlı eserin sahibi dedi ki: "Bu senede Abdülmelik b. Mervan, Kudüs'te Mescid-i Aksa'daki kayanın üzerine bina yaptırmaya ve Mescid-i Aksa'yı onarmaya başladı. Bu onarım işi hicretin yetmişüçüncü senesinde tamamlandı. Bunun sebebi de şu idi: Abdullah b. Zübeyr, Mekke'yi istila ettiği zaman Mina ve arefe günlerinde insanların Mekke'de ikamet ettiği günlerde hutbe irad ediyor, hutbesinde Abdülmelik'in aleyhinde konuşuyor ve Mervan oğullarının kötülüklerini anlatıp şöyle diyordu: "Peygamber (s.a.v.), Ha-kem'e ve onun nesline lanet etti. Peygamber (s.a.v.) onu kovdu ve lanetledi."
Abdullah b. Zübeyr, insanları kendisine bey'ata davet ediyor, çok fasih konuşuyordu. Şamılılarm büyük çoğunluğu ona meylettiler. Abdülmelik, bunu duyunca insanları hacdan menetti. Hacca gitmelerine müsaade etmeyince insanlar ona kızdılar. Bundan sıkıntı duymaya başladılar. O da Mescid-i Aksa'daki kayanın üzerine kubbe yapmaya ve Aksa mescidini inşa etmeye başladı ki, bu sayede insanları hacca gitmekten alıkoysun ve gönüllerini Kudüs'e yöneltsin. Nihayet insanlar inşaatın tamamlanmasından sonra Kudüs'e gidip kayanın etrafında, tıpkı KaTae etrafında tavaf eder gibi dönüp tavaf etmeye başladılar. Bayram gününde orada kurban kesiyor, saçlarını traş ediyorlardı. Abdülmelik böyle yapmakla îbn Zübeyr'in kendisine karşı çirkin söz söylemesinin yolunu açmış oldu. îbn Zübeyr de Mekke'de onun aleyhinde konuşarak şöyle diyordu: "Abdülmelik böyle yapmakla Eyvan-ı Kisrada Kisralıların ve Hadra'da da Muaviye'nin yaptığına benzer işler yaptı,"
Abdülmelik, Beyt-i Makdis'i tamir etmek istediği zaman oraya bol miktarda para ve işçi gönderdi. Onarım işini de Reca b Hayve ile Yezid b. Selam adındaki azatlısına tevdi etti. Memleketin çeşitli yerlerinden sanatkarları toplayıp Beyt-i Makdis'e gönderdi. Ayrıca bol miktarda da para gönderdi. Reca b. Hayve ile Yezid'e, bu iş için tereddütsüz olarak bol masraf yapmalarım emretti. Onlar da bu için büyük miktarda para harcadılar. Kubbeyi inşa ettiler, çok güzel bir yapı meydana geldi. Orayı renkli mermerlerle döşediler. Kubbenin üzerine de biri kış mevsimine mahsus olmak üzere kırmızı maden filizinden, diğeri de yaz mevsimine mahsus olmak üzere deriden iki örtü yaptılar. Kubbeyi çeşitli perdelerle çevrelediler. Oraya hizmetçiler tahsis ettiler, çeşitli kokular, misk-i amber ve safranları oraya saçtılar. Çok masraflar yapıyorlar, geceleyin kubbeyi ve mescidi buhurlarla tütsülüyorlardı. Altın ve gümüşten kandiller, altın ve gümüşten zincirler asarak orayı süslediler. Miskle kaplı, ay parçasını andıran dallarla süslediler. Mescidi ve kayanın üzerine yapılan kubbenin üstüne renkli sergiler serdiler. Buhurları tütsüledikleri zaman kokusu uzak mesafeden hissediliyordu. Orayı ziyaret eden bir kimse dönüp memleketine vardığında kendisinden günlerce misk, tütsü ve güzel kokular saçılıyordu ve onun Mescid-i Aksa'daki kayalığa gittiği ve Kudüs'ten geldiği anlaşılıyordu. Mescid-i Aksa'da çok sayıda hizmetçi ve kayyum vardı. O gün yeryüzünde ondan daha güzel bir bina ve kayalığın üzerindeki kubbeden daha göz alıcı bir kubbe yoktu. Öyleki insanlar, Ka'be'ye haccetmeye gitmeyip oraya gelmeye başladılar. Hac mevsiminde ve diğer zamanlarda Mescid-i Aksa'dan başka bir yere gitmez oldular. İnsanlar böylece büyük bir fitneye düştüler. Her taraftan insanlar Mescid-i Aksa'ya geldiler.
Abdülmelik ve adamları, Mescid-i Aksa'da ve kayalığın kubbesinde ahiretteki manzaraları andıran yalancı işaretler ve alametler koydular. Sırat köprüsünün, Cennet kapısının, Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek ayağının ve Cehennem vadisinin tasvir ve resimlerini Mescid-i Ak-sa'nm kapılarına ve birçok yerlerine yaptılar. Böylece insanlar aldandılar. Bu aldanış zamanımıza kadar sürmüştür. Kısaca diyeceğimiz şudur ki, Beyt-i Makdis'teki kayalığın üzerine yapılan kubbenin inşaatı tamamlandığında, yeryüzünde o kubbe kadar güzel ve göz alıcı başka bir kubbe yoktu. Oraya birçok taşlar, mücevherler ve mozaikler yerleştirdiler. Göz alıcı birçok şeyleri taktılar.
Reca b. Hayve ile Yezid b. Selam, Mescid-i Aksa'mn tamiratını ve kayalığın üzerine yaptırdıkları kubbenin inşaatını en mükemmel bir şekilde tamamlamış oldukları halde yine de 600000 miskal (başka bir rivayete göre ise 300000 miskal) altın arttı. Bu durumu bir mektubla kendisine bidirdikerinde Abdülmelik, onlara: "Ben artan altınları size hibe ettim." diye cevabî bir mektup yazdı. Onlar da bu altınları kabul etmeyerek: "Eğer yapabilseydik mescidin tamiratına kendi zevcelerimizin ziynet eşyalarım da katardık." diye mektub yazdılar. Bunun uzerme Abdülmelik, onlara: "Eğer kabul etmiyorsam* o altınları kubbenin ve kapılarının üzerine dökün." diye mektub yazdı. Herhangi bir kimse, kubbenin üzerindeki eski ve yeni altınların miktarını tahmin edemezdi.
Ebu Cafer el-Mansur halifeliğe geçince hicretin 140. senesinde Kudüs'e gitti. Mescidin harab olduğunu görünce o kubbe ve

kapılar üzerindeki altınların ve mücevher levhalarının sökülerek bu paralarla ve ziynet eşyalarıyla mescidin harap olan yerlerinin onarılmasını emretti. Bu emrini yerine getirdiler. Mescid, uzundu. Uzunluğundan birazının alınıp enine katılmasını emretti. Bina tamamlanınca da kıble kapısı tarafında kubbenin üzerine şu yazıyı yazdırdı: "Harab olmasından sonra yeniden onarılmasını hicretin atmışikinci senesinde mü'minlerin emin Abdülmelik emretti."
Mescidin kıble ile kuzey cihetindeki uzunluğu 765 zira, eni de 460 zira idi. Kudüs, hicretin onaltmcı senesinde fethedilmişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan Yüce Allah daha iyi bilir. [15]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/397.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/397-398.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/398-403.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/403-405.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/406-409.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/409-413.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/414-418.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/418-423.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/423-430.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/430-433.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/433-436.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/436-437.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/437-442.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/442-445.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/445-450.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Altmışyedînci Senesi
Ubeydullah B. Ztyad
Mus'ab B. Zübeyr'in Muhtar B. Ebî Ubeyd'i Öldürmesi
Muhtar B. Ebî Ubeyd Es-Sâkafî
Fasıl
Hicretin Altmışsekizîncî Senesi
Bu Senede Vefat Eden Şahsiyetler
Abdullah B. Abbas (R.A.)
Abdullah B. Abbas'ın Cebrail (A.S.)'İ Başka Bir Şekilde Görmesi
Fasıl
İbn Abbas (R.A.)In Eşkali
Ebu Şüreyh El-Hüzaî
Ebu Vakîd El-Leysî
Hicretin Altmışdokuzuncu Senesi
Amr B. Said El-Eşdak'ın Biyografisi
Hicretin Altmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Önemli Şahsiyetler
Ebu'l-Esved Ed-Düelî
Hicretin Yetmişinci Senesi
Kabise B. Züeyb El-Hüzai El-Kelbî
Yezid B. Ziyad B. Rebia El-Himyerî
Beşirb.Nadr
Malikb. Yuhamir

Hicretin Altmışyedînci Senesi

Bu senede Ubeydullah b. Ziyad, İbrahim b. Ester en-Nehaî tarann-dan öldürüldü. Bu hadise şöyle cereyan etmişti: İbrahim b Ester, hicri altmışatmcı senenin zilhicce ayının bitimine sekiz gün kala cumartesi günü Kûfe'den çıktı. Hicri atmışyedinci senenin girişinde İbn Ziyad'ı yakalayıp öldürmek amacıyla Musul'a doğru gitmekteydi. İkisi, Hazir denen yerde karşılaştılar Hazir mıntıkası ile Musul arasında beş fersahlık bir mesafe vardı. İbn Ester, o geceyi uykusuz geçirdi, uyuyamıyordu. Sabaha yakın kalktı, askerlerini mevzüendirdi. Birliklerini yerli yerince yerleştirdi. Adamlarına ilk vaktinde sabah namazım kıldırdı, sonra bineğine bindi. İbn Ziyad'ın ordusuna doğru harekete geçti. Askerlerini yavaş yavaş sevkediyordu. Kendisi de piyadeler arasında yürüyordu. İbn Ziyad ve askerlerinin bulunduğu tepeye vardığında onlardan hiçbirinin hareket halinde olmadığını gördü. İbn Ziyad ve askerleri, bunları görünce telaşla atlarına ve silahlarına koştular. İbn Ester de atma bindi ve kabilelerin sancaktarlarının yanına gelerek onları İbn Ziyad'a karşı savaşmaya teşvik edip şöyle dedi: "Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'ın kızının oğlunun katilidir. Allah onu ayağınıza getirdi. Bu gün onu sizin elinize düşürdü. Ona saldırın. O, Firavun'un îsrailoğullarına yapmadığını Rasûlulullah'ın kızının oğluna yaptı. Hüseyin'in, çocukları ve kadınları ile birlikte Fırat suyundan su içmelerine engel oldu. Memleketine dönmesine veya Yezid b. Muaviye'nin yanına gitmesine de izin vermedi. Sonunda onu öldürdü. Haydin bakalım, bundan öcünüzü alın. Onun kanını mızraklarınıza ve kılıçlarınıza kana kana içirin. Bu, peygamberinizin ailesine neler yaptı neler! İşte Allah, onu ayağınıza getirmiştir."
Buna benzer daha çok sözler söyledi. Daha sonra bineğinden inip sancağının altında durdu. Ibn Ziyad da atlısı ve piyadesiyle büyük bir orduyla birlikte gelmişti. Ordunun sağ cenahına Husayn b. Nümeyr'i, sol cenahına Umeyr b. Habbab es-Sülemf y tayin etmişti. îbn Eşter'le karşı karşıya geldiğinde onu yarın adamlarıyla birlikte hezimete uğratacağını söyleyip tehdit etti. İbn Ziyad'ın süvarilerinin başında Şurah-bü b. el-Küa' vardı. Kendisi de piyadelerin başında olup onlarla beraber yürümekteydi İki taraf karşı karşıya gelince Husayn b. Nümeyr, Iraklıların sol cenahına saldırıp onları hezimete uğrattı. Komutanları Ali b Malik el-Cüşemî'yi öldürdü. Onun ölümünden sonra sancağı oğlu Mu-hammed b. Ali eline aldı. Oda öldürüldü. Sol cenal kırılmaya yüz tuttu. Ester de onlara: "Yanıma gelin, ey Allah'ın dininin muhafizları, ben Eş-ter'im!" diye seslenmeye başladı. Kendisini tanımaları için de başım açtı. Bunun üzerine gelip etrafına toplandılar, sonra Kûfelilerin sağ cenahı Şamlıların sol cenahına saldırdı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Şamlıların sol cenahı hezimete uğradı ve İbn Eşter'in yanına doğru geriledi. Sonra İbn Ester, beraberindeki adamları ile birlikte saldırıya geçti. Sancaktarına da: "Sancağınla birlikte aralarına gir!" diye emir verdi.
İbn Ester, o gün şiddetlice savaştı. Kılıcım her kime vuruyorsa onu mutlaka yere düşürüp öldürüyordu. İki taraf arasında çok sayıda adam öldü. Anlatıldığına göre Şamlıların sol cenahı yerlerinde sebat ettiler. Önce mızraklarla, sonra da kılıçlarla şiddetlice savaştılar. Sonra İbn Ester, yeniden saldırıya geçti. Şamlılar, onun önünde hezimete uğradılar. Onları kuzuları öldürür gibi öldürmeye başladı. Kendisi ve beraberindeki bahadır arkadaşları ile birlikte onları kovaladı. Ubeydullah b. Ziyad yerinde sebat etti. Nihayet İbn Ester, gelip onun yanından geçerken kendisini tanımaksızın vurup öldürdü. Ama arkadaşlarına şöyle dedi: "Ölüler arasına gidip bakın, ben bir adama kılıcımla vurdum, ama ondan bana misk kokusu geldi. Kendisine kılıcımı vururken bir ayağı doğuya, diğer ayağı batıya uçtu. O, Hazir nehrinin kıyısında yalnız başına sancağın yanında durmaktaydı." Adamları gidip ölülerin arasına baktıklarında sözü edilen adamın Ubeydullah b. Ziyad olduğunu gördüler.
îbn Ester, ona bir darbe vurarak vücudunu ikiye ayırmıştı. Başım koparıp Kûfe'ye zafer müjdesi ile Muhtar'a gönderdiler. Bu savaşta Şamlıların komutanlarından Husayn b. Nümeyr ile Şurahbil b. Zi'l-Ki-la da öldürülmüştü. Kûfeliler, Şamlılar kovalamaya başladılar. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Öldürülenlerden daha fazlası da suda boğulanlar oldu.

Kûfeliler, Şamlıların ordugahmdaki mal ve atları ele geçirdiler.
Muhtar, haber gelmeden önce zaferi arkadaşlarına müjdelemişti.
Bilemiyoruz bu, onun tefaülü mü, yoksa tesadüf mü, yahut kehaneti mi idi?
Adamlarının iddialarına göre bu hususta kendisine vahiy gelmişti. Fakat bu iddianın aslı yoktur. Buna inanan veya böyle bir iddiada bulunanları tasdik eden kafir olur, ama o, savaşın Nusaybin'de olduğunu söylemişti. Böylece savaşın yerini söylerken hata etmişti. Aslında savaş Musul diyarında olmuştu. Zafer haberi geldiğinde Âmir eş-Şabî, bunu Muhtar'ın adamlarına bildirerek eleştiride bulunmuştu. Muhtar, müjdeyi almak için Kûfe'den yola çıkmış, Medain'e gelerek mescidin minberine çıkmış, hutbe irad ederken kendisine zafer müjdesi gelmişti.
Şa'bî dedi ki: Muhtar'ın adamlarından birisi bana şöyle bir soru sordu:
- Sen, Muhtar'ın bu haberi bize dün verdiğini işitmedin mi?
- O savaşın Cezire diyarında, Nusaybin'de cereyan ettiğini iddia etmişti, ancak o müjdeci, savaşın Musul diyarında Hazir mevkiinde yapıldığım söyledi.
- Allah'a yemin ederim ki ey Şa'bî; sen, acıklı azabı görmedikçe Muhtar'a inanmayacaksın.
Bundan sonra Muhtar Medain'den Kûfe'ye döndü.
Muhtar'ın zafer müjdesini almak için Kûfe'den ayrılışı esnasında daha önce Cubanetü's-Sebi ve Künase'de kendisiyle savaşanlardan bazı kimseler fırsatı ganimet bilerek Kûfe'den çıkıp Basra'da bulunan Mus'ab b. Zübeyr'in yanma gittiler. Bunlar arasında Şebes b. Rib'i de vardı. İbn Eşter'e gelince o, zafer müjdesini ve Ubeydullah b. Ziyad'm kesik başını Muhtar'a gönderdi. Nusaybin muhafizlığına da bir adamını gönderdi. Kendisi o beldelerde ikamete devam etti. Musul'a vali gönderdi. Sincar, Daran ve Cezire'deki diğer yerleri de ele geçirdi.
Ebu Ahmed el-Hakim dedi ki: Ubeydullah b. Ziyad, hicri atmışaltuı-cı senesinin aşura gününde öldürüldü. Doğrusu o, hicri altmışyedinci senede öldürülmüştür. İbn Ziyad'ı öldürdüğü için îbn Eşter'i öven Süra-ka b. Mirdas el-Barkî bir şiirinde şöyle demiştir:
"Mezhiçliler! En yiğitlerden biri geldi size,
Düşman üzerine atılır gider, korkusu yoktur.
Ey ibn Ziyad! İşte onunla karşı karşıya kal,
Keskin ve derine işleyen kılıcın tadım al,
İyiliklerini versin Allah o koruyucuların,
Çünkü onlar, Ubeydullah'tan yana içimizi soğuttular." [1]

Ubeydullah B. Ztyad

Ubeydullah b. Ziyad b. Ubeyd. İbn Ziyad b. Ebi Süfyan olarak da tanınır. Ona, Ziyad b. Ebihi veya îbn Sümeyye de denir. Babası Ziyad'd sonra Irak emirliğini yapmıştır.
îbn Main dedi ki: Ona, Ubeydullah b. Mercane denilirdi. Mercane, anasının adıdır. Başkalarının ifadesine göre Mercane Mecûsi bir kadındı. Künyesi de Ebu Hafs idi. Ubeydullah, Yezid b. Muaviye'den sonra Şam'a yerleşti. Dimas yanında bir ev vardı. Kendisinden sonra bu ev, İbn Acla'nm evi diye tanındı. İbn Asakir'in, Ahmed b. Yunus ed-Dab-bf den naklettiğine göre Ubeydullah b. Ziyad, hicretin otuzdokuzuncu senesinde doğmuştur. Yine îbn Asakir'in ifadesine göre o, Muaviye'den, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan ve Makul b. Yesar'dan hadis rivayet etmiştir. Hasan Basri ile Ebu'l-Melih b. Üsame de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Ebu Naim el-Fadl b. Dekin dedi ki: Anlatıldığına göre Ubeydullah b. Ziyad, Hz. Hüseyin'i öldürdüğünde yirmisekiz yaşında idi.
Ben derim ki: Şu halde onun doğumu, hicretin otuzüçüncü senesinde olmalıdır. Doğrusunu Allah bilir.
îbn Asakir'in rivayetine göre Muaviye, Ziyad'a: "Oğlun Ubeydul-lah'ı yanıma gönder." diye mektub yazmıştı. Ubeydullah yanına geldiğinde Muaviye, ona her ne sormuşsa o cevap vermişti. Nihayet Muaviye, ona şiir hakkındaki fikrini sorunca kendisinden tatminkar bir cevap alamamış ve ona: "Şiir öğrenmene engel ne vardı?" diye sormuş, oda şu cevabı vermişti:
- Ey mü'minlerin emiri! Kalbimde Rahman'm kelamı ile şeytanın kelamını bir arada bulundurmak istemedim, onun için şiir öğrenmedim.
- Defol buradan, Allah'a yemin ederim ki, Sıffin savaşında cepheden firar etmemi, İbn Atnabe'nin şu şiiri engellemişti:
"İffetim ve mihnetim ile Övgüyü pahalı bir bedelle satın alışım,
Mahrum etmeye karşı malımı vermişim ve nişanlı bahadıra karşı hamle yapışım,
O her coştukça ve ben her coştukça kendime: "Yerinde dur ki, övüle-sin ya dp ölüp kurtulasm," deyişim.
Ve do güzel eserleri koruyuşum, sağlıklı bir güçle kendimi savunmam, işte bütün bunlar cepheden kaçmama engel oldular."
Bundan sonra Muaviye, Ubeydullah'ın babası Ziyad'a şu mektubu yazdı: "UbeyduUah'a şiir okut. Onu şiire doyur." Babası da ona bolca şiir okuttu. Öyleki kendisine okutulan şiirlerden hiçbirini unutmaz oldu. İşte bu dönemden sonra Ubeydullah'ın söylediği şiirlerden bm de şu oldu:
"Kadınların oğlu Mervan bilecektir ki ben, İki süvari karşılaştığında onlardan en şiddetli darbeyi vuran ben olacağım,

Misafirler geldiğinde ve ben atımdan başka,
İkram edecek birşey bulamadığımda onlara atımı rahatça kesip ye-diririm."
Muaviye, günün birinde Basralılara İbn Ziyad'ı sordu. Onlar da: "O çok zariftir ama bilmece gibi konuşuyor." diye cevap verdiler. Muaviye de: "Bilmece gibi konuşması onun daha da zarif olmasını sağlamıyor mu?" diye karşılık verdi.
İbn Kuteybe ile diğerleri dediler ki: "Basralılar onun lahin yaptığım söylemekle bilmece gibi konuştuğunu kastedmişlerdi. Bu onun hüccetini daha da sağlam buluyordu." Nitekim şairin biri, bu hususta şöyle demiştir:
"Parlak bir mantık, bazen de lahin yapıyor, Sözlerin en iyisi lahinli olanıdır."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Basralılar, onun lahin yaptığını yani fasih konuşmadığını söylemek istemişlerdi. Yine onun lahin yapmakla yalan söylediğini ifade etmek istemişlerdi, diyen bir rivayette vardır. Akla yatkın olan da budur. Doğrusunu Allah bilir. Muaviye, Ubeydullah'm rahat konuşmasını hoş karşılıyordu. Muaviye, ağdalı konuşmaz, avurtlarını şişirmez ve kelimelerin üzerine bastıra bastıra telaffuzda bulunmazdı. Yine bir rivayette anlatıldığına göre Basralılar, onun konuşmasında Acem aksam bulunduğunu söylemek istemişlerdi. Çünkü Ubeydullah'm annesi Mercane, Acem hükümdarlarından Yez-dücürd'ün veya başka birinin kızıydı. Konuşmasında Acemce kelimeler telaffuz ederdi.
Ubeydullah, bir gün Haricilerden birine: "Sen haruri misin?" diye sorarken haruri kelimesindeki "hâ" harfini "he" harfi olarak telaffuz etmişti. Yine bir gün "men katelnâhü katelnâhü" cümlesini "men kâtelnâhü katelnâhü" şeklinde yani "kaf harfini "kâf" harfi olarak telaffuz etmişti. Muaviye, onun böyle konuşmasının, zerafetini daha da fazlalaştırdığım ifade etmişti. Bu konuşmasıyla onun dayıları olan Acemlere çektiğini söylüyordu. Acemler, güzel politika ve iyi bir yönetim tarzına, aym zamanda güzel ahlaka sahip idiler.
Ziyad, hicretin elliüçüncü senesinde vefat edince Muaviye, Basra'ya Semüre b. Cündeb'i vali olarak tayin etti. Bu zat, bi buçuk sene valilik yaptıktan sonra Muaviye tarafından azledildi. Yerine Abdullah b. Amr b. Gaylan b. Seleme vali olarak tayin edildi. O da altı ay valilik yaptıktan sonra Muaviye tarafından azledildi. Yerine hicretin ellibeşinci senesinde Ubeydullah b. Ziyad vali olarak tayin edildi. Yezid, halifeliğe geçince Basra'ya ek olarak Kûfe'yi de Ubeydullah'm idaresine verdi. Yezid'in emirliği zamanında Ubeydullah, Beyda sarayım inşa etti. Merbed yolu üzerinde Hamra sarayını da inşa etti. Kışım Hamra sarayında, yazım da Beyda sarayında geçirmeye başladı. Anlatıldığına göre adamın birisi, Ubeydullah b. Ziyad'ın yanma gelip şöyle demiş:
- Allah emiri İslah etsin, karım vefat etti. Onun annesiyle evlenmek istiyorum.
- Sen divandan ne kadar maaş alıyorsun?
- 700 dirhem maaş alıyorum.
- Ey köle! Şu adamın maaşından 400 dirhem kes. Ubeydullah, köleye bu emri verdikten sonra dönüp o adama şu cevabı vermişti:
- Fıkhı bu kadar az bilmenden ötürü sana 300 dirhem maaş yeter. Anlatıldığına göre Ummü Fecic ile kocası, Ubeydullah b. Ziyad'ın yanına muhakeme için gelmişlerdi. Ümmü Fecic, kocasından boşanmak istiyordu. Kocası Fecic, Ubeydullah b. Ziyad'a şöyle dedi:
- Allah emiri İslah etsin, erkeğin ömrünün ikinci yarısı en hayırlı zamanıdır, kadının ömrünün ikinci yarısı ise en şerli zamanıdır.
- Bu nasıl oluyor?
- Zira erkek yaşlanınca aklı sağlamlaşır, görüşü mükemmelleşir, cahilliği de sona erer. Kadın yaşlanınca ahlakı bozulur, aklı azalır, rahmi kısırlaşır ve dili keskinleşir.
- Doğru söyledin, karının elinden tut ve evine dön.
Yahya b. Main dedi ki: Ubeydullah b. Ziyad, Safvan b. Muhriz'e 2000 dirhem verilmesini emretti. Parayı aldıktan sonra Safvan, bu paralan çaldırdı ve: "Belki de bu daha hayırlı oldu." deyince karısı: "Böylesi nasıl daha hayırlı olur?" diye çıkıştı. İbn Ziyad, bu durumdan haberdar olunca Safvan'a 2000 dirhem daha verilmesini emretti. Bu parayı aldıktan sonra Safvan çaldırmış olduğu önce 2000 dirhemi de buldu. Böylece parası 4000 dirhem oldu ve bu, tabii ki daha hayırlı oldu.
Kocası, Ubeydullah b. Ziyad'dan sonra Irak valilerinden birkaçı ile evlenen Hind binti Esma b, Harice'ye şöyle bir soru sordular:
- Kocalarından hangisi sence daha aziz ve daha üstündür.
- Beşir b. Mervan kadar karısına ikramda bulunan başka bir erkek yoktur. Haccac b. Yusuf kadar kadınlara heybetli görünen başka bir erkek yoktur. Keşke kıyamet kopsaydı da Ubeydullah b. Ziyad'ı görsem, ona bakıpta konuşmasını dinleyerek gönlümü dinlendirebilsem."
Böyle diyerek mazeretini beyan etmiş ve daha sonra başka erkeklerle de evlenmişti.
Osman b. Ebi Şeybe, İbrahim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Farz namazlarda Muavvizeteyn sûrelerini açıkça okuyan ilk kışı, ibn
Ziyad oldu."
Ben derim ki: Belki de Kûfe'de ilk olarak bu sûreleri açıkça okuyan o olmuştur. Çünkü îbn Mesud, bu sûreleri kendi mushafına yazmamıştı. Küfe fıkıhçıları da rivayetlerini ve nakillerini İbn Mesud'un adamlarından alıyorlardı. Doğrusunu Allah bilir.
Ubeydullah b. Ziyad, şer'an caiz olmayan şeylere karşı cesaretliydi ve bu gibi işleri pervasızca yapardı. Aslında bu gibi

şeyleri yapmasına da gerek yoktu. Ebu Ya'lâ ile Müslim'in rivayetlerine göre Aiz b. Amr, Ubeydullah b. Ziyad'm yanma giderek ona şöyle demişti: "Ey oğulcuğum, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: Yöneticilerin en şerlisi, zorba olanlarıdır. Sakın onlardan biri olmayasm."
Ubeydullah da Aiz'e şöyle demişti:
- Otur bakalım, sen sadece Rasûlullah'm ashabının elentisi ve tor-tususun,
- Onların elentisi ve tortusu var mıydı? Elenti ve tortu, ancak sahabelerden sonra ve onlardan başkalarmdadır."
Birçok ravinin Hasan Basri'den rivayet ettiklerine göre Ubeydullah b. Ziyad, hastalığı sebebiyle ziyaretine gittiği Makil b Yesar'm yanına vardığında Makil ona şöyle demişti: "Ben sana Rasûlullah'tan işittiğim bir hadisi nakledeceğim. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:
"Allah bir adamı bir halkın başına yönetici tayin eder de o yönetici halkına zulmettiği halde ölürse, Allah Cennet'i ona mutlaka haram kılar."
Birçok ravinin anlattığına göre Makil vefat ettiği zaman cenaze namazını Ubeydullah b. Ziyad kıldırmış, ancak defni esnasında hazır bulunmamıştı. Uygun bir mazeret göstermeksizin ayrılıp konağına gitmişti. Cüretliliğinin örneklerinden biri de Hz. Hüseyin'i -bu uğurda ölmeyi de göze alarak- huzuruna getirtmek istemesiydi. Oysa onun Hz. Hüseyin'in talebine icabet etmesi gerekirdi. Hz. Hüseyin, ondan kendisini Yezid'in yanma göndermesini veya Mekke'ye yahut sınır kasabalarından birine göndermesini istemişti. Şimr b. Zilcevşen, ona: "Hüseyin'i yanma getirtmen ve bundan sonra da onu dilediğin bir yere göndermen senin için daha akıllıca olur." diye tavsiyede bulunmuş, oda Hz. Hüseyin'i huzuruna getirmesi yönünde yapmış olduğu tavsiyeye uymuş ve Hz. Hüseyin'in Yezid'in yanma gönderilmesine müsaade etmemiş ve kendi kafasına göre hüküm vermiş, helak olmuş, ziyana uğramış ve hüsrana maruz kalmıştı. Rasûlullah (s.a.v.)'ın kızının oğlu Hüseyin'in, murdar İbn Mercane'nin oğlunun huzuruna götürülmesi uygun değildi.
Muhammed b. Sa'd, Ubeydullah b. Ziyad'm mabeyincisinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hüseyin'i öldürmesi zamanında Ubeydullah'la birlikte hükümet konağına girdim. Yüzünden ateş saçılıyordu. Yenini şöylece yüzüne kapadı ve: "Sakın bunu kimseye söyleme." dedi.
Şüreyk, Muğire'den naklederek Mercane'nin oğlu Ubeydullah b. Zi-yad'a şöyle dediğini söylemiştir: "Ey habis! Sen Rasûlullah'm kızının oğlunu mu Öldürdün? Artık asla Cennefi görmeyeceksin."
Önceki kısımlarda anlattığımız gibi Yezid b. Muaviye vefat edince Mısırlılar, bir imam seçilinceye kadar Ubeydullah'a bey'at ettiler. Sonra ona karşı ayaklanarak onu Mısır'dan kovdular. O da kalkıp Şam'a gitti ve Mervanla görüştü. Onunla bey'atlaştı. Bundan sonra kendi şahsî için insanları bey'ata davet etti ve halifeliğe geçme sevdasına kapıldı. Dahhak b. Kays'a muhalefet etti. Sonra da onun üzerine yürüdü. Onu Şam'dan çıkarıp Mercürah'ta sevk etti. Sonra da insanları kendisine bey'at etmeye çağırma sevdasına kapıldı ve îbn Zübeyr'i hal'etti. Böylece nizam çözüldü ve Mercirahit savaşı vuku buldu. Dahhak b. Kays ile beraberindekiler orada öldürüldüler. Mervan hilafete geçince Ubeydullah b. Ziyad'ı bir askeri birliğin başında Irak'a sevk etti. O da yolda Tev-vabin ordusu ve bu ordunun komutanı Süleyman b. Süred ile karşılaştı. Onları yenilgiye uğrattı, yoluna devam ederek ordusu ile birlikte Kûfe'ye gitti. Ancak yolda îbn Zübeyr taraftarı olan düşmanları Cezire-lilerle karşılaştı. Kûfe'ye gitmelerine onlar engel oldular. Sonra îbn Ester, 7000 kişilik ordusuyla onun karşısına çıktı. Ubeydullah b. Ziyad'ın askerleri kat kat fazlaydı, ama İbn Ester onu mağlub etti ve Musul'a beş konaklık mesafedeki Hazir nehri kıyısında onu feci bir şekilde öldürdü.
Ebu Ahmed el-Hakim dedi ki: Bu hadise aşura gününde vuku buldu.
Ben derim ki: Aşura gününde Hz. Hüseyin Öldürüldü. Sonra İbn Ester de, Ubeydullah b. Ziyad'm, Husayn b. Nümeyr'in Şurahbil b. Zi'l-Ki-la ve adamlarının önde gelenlerinden bir kısmının kesik başlarını Muh-tar'a gönderdi. Muhtar, buna çok sevindi.
Yakub b. Süfyan, Yezid b. Ebi Ziyad'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"îbn Mercane'nin, yani Ubeydullah b. Ziyad'ın ve arkadaşlarının kesik başları getirilipte Muhtar'm önüne bırakıldığında ince bir yılan gelip o kesik başların arasında dolaştı, sonra îbn Mercane'nin ağzından girip burnundan çıktı, tekrar burnundan girip ağzından çıktı. Diğer başların değil de sadece îbn Mercane'nin başını yakalayıp burnundan girip ağzından çıktı."
Tirmizî, bunu başka bir varyant ile Ammare b. Umeyr'den naklederek sövle der:
"Ubeydullah b. Ziyad ve arkadaşlarının kesik başları getirildiğinde bu kesik başlar Küfe mescidinin avlusuna dikildi. Ben de oraya vardığımda cemaat şöyle diyordu: 'İşte geldi, işte geldi." Baktım ki bir yılan gelip o kesik başların arasında dolaştı, sonra Ubeydullah b. Zryad m bu-
run deliklerine girdi. Orada birazcık bekledikten sonra çıktı ve kaybolup gitti. Sonra tekrar: "işte geldi, işte geldi." dediklerinde yılan bu işi iki veya üç kez tekrarladı."
Ebu Süleyman b. Zeyd dedi ki: Hicretin altmışalltmcı senesinde Ubeydullah b. Ziyad ile Husayn b. Nümeyr, İbrahim b. Este tarafından. öldürüldü. İbrahim, bunların kesik başlarını Muhtar'a gönderdi. Muhtar da Abdullah b. Zübeyr'e gönderdi. Bu kesik başlar, Mekke ve Medine'de birer sırık başına takılıp yere dikildi. Ebu Ahmed'in rivayetine göre bu hadiseler hicri altmışaltına senenin aşura gününde vuku bulmuştur. İbn Cerir ile diğerlerinin naklettikleri meşhur rivayete göre bu hadise, hicretin altmışyedinci senesinde vuku bulmuştur. Ama kesik başların bu senede İbn Zübeyr'e gönderilmiş olması imkansızdır. Çünkü bu senede Muhtar ile İbn Zübeyr arasındaki düşmanlık kuvvetlenmişti. Kısa bir süre sonra da İbn Zübeyr, Basra'da

Kûfe'ye giderek Muhtar'ı kuşatması ve onunla savaşması için kardeşi Mus'ab'a emir vermişti. Doğrusunu Allah bilir. [2]

Mus'ab B. Zübeyr'in Muhtar B. Ebî Ubeyd'i Öldürmesi

Abdullah b. Zübeyr, bu sene "Kubba" lakabıyla tanınan Basra valisi Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia el-Mahzumî'yi görevde azletti. Yerine kardeşi Mus'ab b. Zübeyr'i tayin etti ki, bu Muhtar'a denk ve emsal olsun. Ona karşı da bir reddiye sayılsın.
Mus'ab, Basra'ya girerken yüzünü peçeledi, minbere çıktı. Minbere çıktığında insanlar: "Vali, vali" dediler. Yüzündeki peçeyi açınca insanlar onu tanıyıp kendisine yöneldiler. Kubba da gelip minberinin altında bir basamak aşağıda oturdu. Cemaat toplanınca Mus'ab, kalkıp onlara hutbe okumaya başladı. Önce kıssaları okumaya başladı. Nihayet şu ayet-i kerimeye geldi: "Firavun memleketin basma geçti ve halkını firkalara ayırdı." (ei-Kasas, 4.) Bu ayet-i kerimeyi okurken Şam'a ya da Kûfe'ye eliyle işaret etti. Sonra da şu âyet-i kerimeyi okudu:
"Biz, memlekette güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak, onları önderler kılmak, onları varis yapmak, memlekete yerleştirmek istiyorduk." (oi-Kasas, 5.} Bu ayet-i kerimeyi okurken de Hicaz'ı gösterdi ve şöyle dedi: "Ey Basra halkı! Siz emirlerinize lakablar takıyorsunuz. Ben de kendime Cezzar lakabım taktım."
İnsanlar onun etrafında toplandılar, gelişine sevindiler. Muhtar'a karşı ayaklanıp Muhtar tarafından bir kısmı ezilip öldürüldüğünde Küfe halkı hezimete uğramıştı. Hezimete uğrayınca Basra'ya yöneldiler. Oraya gitmek istediler. Sonra Muhtar, zafer müjdesini ve kesik başlan kendisine getirecek olan haberciyi karşılamak amacıyla Kûfe'den dışarı çıktığında düşmanları onun yokluğundan istifade ile ondan kaçmak için Basra'ya gittiler. Çünkü Muhtar, dini kıt bir kafirdi. Kendisine vahiy geldiğini iddia ediyordu. Arap asıllı olmayanları eşrafa tercih ediyordu. İbrahim b. Ester, Ubeydullah b. Ziyad'ı öldürüp de o mıntıkalara hakim olduğunda bazı beldeleri, iklimleri, kasabaları eline geçirdi. Muhtar'ı horladı, küçük düşürdü. Mus'ab da o esnada Muhtar'a galip olmayı ümit etti. Muhammed b. Eş'as b. Kays'ı, Mühelleb b. Ebi Sufra'ya göndenn. Mühelleb, onları Horasan valisi idi. Mühelleb, bol miktarda armağanlar, çok sayıda adamlar, teçhizatlar ve büyük bir orduyla geldi, taşralılar, onun gelişine sevindiler. Mus'ab b. Zübeyr de bu sayede güçlendi. Basralılar ve onlara tabi olan Kûfelilerle birlikte deniz yoluyla Kûfe'ye doğru yola çıktılar.
Mus'ab b. Zübeyr, öncü kuvvetlerinin başına Abbad b. Husayn'ı, sağ cenaha Ömer b. Ubeydullah b. Mameri, sol cenaha Mühelleb b. Ebi Suf-ra'yı komutan yaptı. Emirleri kendi kabilelerinin ve sancaklarının başına koyup sıraya dizdi. Malik b Mesma, Ahnef b. Kays, Ziyad b. Ömer, Kays b. Heysem ve diğer emirleri sıraya geçirdi. Muhtar da askerlerini toplayarak yola çıktı. Medar'a gelip ordugah kurdu. Öncü kuvvetlerinin başına Ebu Kamil eş-Şakirî'yi, sağ cenaha Abdullah b. Kamü'i, sol cenaha Abdullah b. Vehb el-Cüşemî'yi, süvarilerin başına Vezir b. Abdullah es-Selülf yi, Arap asıllı olmayanların başına da Ebu Ömer adındaki muhafiz komutanını komutan olarak tayin etti. Sonra askerlerine bir konuşma yaptı. Onları düşmanlarına karşı harekete geçmeye teşvik etti. Öncü birlikleri harekete geçirdi. Kendisi de zafer müjdesi vererek arkadaşlarından bir kısmı ile bineklerine binerek yola çıktılar. Mus'ab, Küfe yakınlarına vardığında Muhtar'ın askeri birlikleri ile karşılaştı. Mus'ab'm süvarileri Muhtar'ın askeri birliğine saldırdı. Çok geçmeden Muhtar'ın askerleri kaçmaya başladılar. Emirlerinden bir topluluk öldürüldü. Kurcalarından ve Şiilerden de bir grup öldürüldü. Sonra bu hezimet haberi Muhtar'a ulaştı.
Vakidî dedi ki: Muhtar'ın öncü birlikleri yanına geldiğinde Mus'ab, Dicle ile Küfe arasındaki mesafeyi katetti. Muhtar, hükümet konağı için gerekli istihkam tedbirlerini almış, oraya Abdullah b. Şeddad'ı vekil bırakmıştı. Kendisi de beraberindeki adamlarla yola çıkmış, Haru-ra'ya gelip ordugah kurmuştu. Mus'ab'ın askerleri kendisine yaklaştığında o, her kabileye bir lider tayin etmişti. Bekir b. Vail kabilesine Said b. Munkız'ı, Abdülkays kabilesine Malik b. Münzir'i, Aliye kabilesine Abdullah b Ca'de'yi, Ezd kabüesine Müsafir b. Said'i, Beni Temim kabilesine Süleym b. Yezid el-Kindî'yi, Muhammed b. Eş'as kabilesine Saıd b. Malik'i lider olarak gönderdi. Kendisi de diğer arkadaşlarıyla birlikte orada durdu. Karşı tarafla geceye dek şiddetlice savaştı. Muhtarın adamlarından önde gelenler öldürüldüler. O gece Muhammed b. Eş as ile Umeyr b. Ali b. Ebi Talib öldürüldüler. Diğer arkadaşları da Muhtar'ın etrafından dağılıp gittiler. Kendisine: "Hükümet konağına git." dedilerse de o: "Allah'a yemin ederim ki, oraya geri dönmek gayesiyle oradan çıkmış değilim. Ama bu Allah'ın hükmüdür." diye karşılık verdi. Sonra hükümet konağına gittiler. İçeri girdi, Mus'ab ona geldi. Kabileleri Kûfe'nin çeşitli mıntıkalarına dağıttı Mahalleleri taksim etti ve nihayet hükümet konağına vardı. Muhtar'a gıda maddesi ve su verilmesini yasakladı. Muhtar, ara sıra konaktan dışarı çıkıyor, Mus'ab taraftarlarıyla savaşıyor, sonra konağa geri dönüyordu. Kuşatma şiddetlenince adamlarına: "Kuşatma, gücümüzü daha da azaltıyor. Haydi inelim de geceye dek bunlarla savaşalım ve nihayet şereflice ölelim." dediyse de adamları gevşeklik gösterdiler. Ama o; "Vallahi ben düşmana teslim olmam." dedi. Sonra yıkanıp koku süründü, dışarı çıkıp beraberindeki adamlarla birlikte öldürülünceye kadar savaştı.
Anlatıldığına göre yakın adamlarından bir grup, hükümet konağına girmesini Muhtar'a tavsiye ettiler. O da yerilmiş ve hakarete uğramış bir halde hükümet konağına girdi. Az bir zaman sonra kaçınılmaz kader, darbesini ona vuracaktı. Mus'ab, onu hükümet konağında kuşatma altına aldı. Adamlarının tamamıda onunla birlikte kuşatma altına alınmıştı. Nihayet çok susadılar, susuzluk derecelerini ancak Allah bilir. Mus'ab, onların giriş ve çıkışlarını yasakladı. Bütün kurtuluş yollan kapatıldı. Aralarında akıllı, yumuşak huylu, doğru yolda olan bir kimse de yoktu. Sonra Muhtar düşünmeye ve başına gelen beladan kurtulmaya bir yol bulmak için düşünce mekanizmasını çalıştırdı. Başına gelen bu kötü durumdan kurtulmak için yakınlarına, kölelerine ve adamlarına fikir sordu. Kader lisanı ve şeriat dili de ona şöyle sesleniyordu: "De ki: "Hak geldi; artık bâtıl ne yeniden başlar

ne de geri gelir." (Sebe', 49.)
Kendisi ile ittifak eden ve dostluk kuran kimseler arasından çıkıncaya dek azmini biledi ve içinde bulunan şecaat kuvvetini harekete geçirdi. Atı üzerinde ölmek istiyordu ki, son nefesini at üzerinde versin. Hamiyyete gelip gazablanarak şecaat ve cesaretini harekete geçirerek dışarı çıktı. Ama yine de bir kurtuluş yolu göremiyordu. Beraberinde sadece ondokuz arkadaşı vardı. Belki de o, bu halinde yaşamaya devam etseydi o ondokuz kişi ,Cehennem'deki görevli ondokuz zebaniden farksız olacaklardı. Hükümet konağından dışarı çıkarken kendisini serbest bırakmalarını ve Allah'ın yerinden dilediği bir yere gitmesine izin vermelerini istedi, ancak Zübeyr'in askerleri onun mutlaka emirin hükmüne boyun eğmesini istediler.
Kısaca diyeceğimiz şudur ki; Muhtar, hükümet konağından çıkar çıkmaz Beni Hanife kabilesinden Abdullah b. Dücace'nin oğlu Tarfe ve Tarraf adında iki kardeş, ona doğru ilerlediler. Yanına gelip onu Kûfe'nin zeytinciler çarşısında öldürdüler. Başını koparıp Mus'ab b. Zü-beyr'e götürdüler. Mus'ab, hükümet konağına girmişti. Muhtar'ın kesik başını önüne bıraktılar. Tıpkı Ubeydullah b. Ziyad'ın kesik başının Muhtar'ın önüne bırakılması ve Hz. Hüseyin'in kesik başının Ubeydullah b. Ziyad'ın önüne bırakılması ve dahi Mus'ab'ın kesik başının da Ab-dülmelik b. Mervan'ın önüne konulacağı gibi. Muhtar'ın kesik başı önüne bırakıldığında Mus'ab, Tarfe ve Tarraf adındaki kardeşlere 30000 dirhem para mükafat verilmesini emretti.
Mus'ab, Muhtar'ın adamlarından bir topluluğu öldürdü, 500 kadar adam*111 da esir aldı. Boyunlarını aynı günde vurdurdu. Bu savaşta Mus'ab'ın adamlarından Muhammed b. Eş'as b. Kays da öldürülmüştü. Mus'ab, Muhtar'ın elinin kesilerek mescidin duvarına çivilenmesini emretti. Haccac'm Kûfe'ye gelişine kadar Muhtar'ın eli mescidin duvarında asılı kaldı. Haccac, oraya geldiğinde duvardaki elin kime ait olduğunu sordu. Muhtar'ın eli olduğunu söylediklerinde emir verdi, el oradan sökülüp götürüldü. Çünkü Muhtar, Haccac'm kabile sindendi. Sa-kif kabilesinden bir yalancı bir de katil kişinin geleceği, hadisi şerifle haber verilmişti. İşte yalancı, Muhtar'dı. Katil de Haccac'dı. Bu yüzden, Muhtar'ın öcünü İbn Zübeyr'den aldı. İbn Zübeyr öldürdü ve cesedini aylarca darağacında bıraktı.
Mus'ab b. Zübeyr, Muhtar'ın karısı Ümmü Sabit binti Semüre b. Cündüb'e Muhtar'ın durumunu sorduğunda Ümmü Sabit: "Ben onun hakkında ancak sizin söylediklerinizi söyleyebilirim." demişti. Bunun üzerine o kendi haline bırakılmış, Muhtar'ın diğer karısı Amre binti Nu-man b. Beşir'i çağırtmış, ona: "Muhtar hakkında ne diyorsun?" diye sorunca Amre şu cevabı vermişti: "Allah ona rahmet etsin. O, Allah'ın sa-lih kullarından bir kuldu" Amre binti Numan'ın böyle demesi üzerine Mus'ab, onu zindana atmış ve kardeşi Abdullah b. Zübeyr'e de: "Bu kadın, Muhtar'ın peygamber olduğunu iddia ediyor." diye mektub yazmış, o da ona: "Öyleyse onu zindandan çıkarıp öldür!" diye cevabi mektub göndermişti. Bunun üzerine Mus'ab, Amre binti Numan'ı zindandan çıkarıp şehir dışına götürmüş ve ölünceye kadar ona darbeler vurmuştu. Bu olay hakkında Ömer.b. Ebi Remse el-Mahzumî, şöyle bir şiir söylemiştir:
"Benim en çok şaştığım şey,
Beyaz tenli, hür, genç ve güzel bir kadının öldürülmesidir.
Evet, böyle günahsızca öldürüldü.
Allah, bu haksız yere öldürülenin mükafatını versin,
Ölmek ve öldürmek biz erkeklere düşer.
Namuslu kadınlara ise eteklerini korumak."
Ebu Mihnef, Muhammed b. Yusuftın şöyle dediğini rivayet etmiş-
tir:
"Mus'ab b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer b. Hattab'a rastlamış, ona selam vermişti. İbn Ömer, ona şöyle bir soru sormuştu:
- Sen kimsin?
- Kardeşin oğlu Mus'ab b. Zübeyr'im.
- Evet, sen aynı günde kıble ehlinden 7000 kişinin katili olacaksın öyle mi? Dilediğin kadar yaşa, nihayet sen böyle yapacaksın.
- Ama onlar inkarcı ve büyücülerdir.
- Allah'a yemin ederim ki, onların yerine babanın mirasından bir koyun öldürsen bile bu dahi senin için bir israf olur." [3]

Muhtar B. Ebî Ubeyd Es-Sâkafî

Muhtar b. Ebi Ubeyd b. Mesud b. Amr b. Umeyr b. Avf b. Afre b. Umeyre b. Avf b. Sakif es-Sakafî. Babası, Peygamber (s.a.v.)'ın sağlığında Müslüman oldu. Ama onu göremedi. Bu sebeple insanların çoğu onun adını sahabeler arasında anmamışlardır. Onu sadece "el-İsabe" adlı eserinde İbnu'1-Esir, sahabelerin adları arasında zikretmiştir. Hz. Ömer, hicretin onüçüncü senesinde Farslılarla savaşması için büyük bir ordunun başında onu komutan olarak göndermişti. O savaşta onunla birlikte 4000 kadar Müslüman da şehit edilmişti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. O savaşa, Köprü savaşı denir. Bu köprü, Dicle nehri üzerindeki bir köprüydü. Bugün ona, Ebu Ubeyd köprüsü denmektedir. Ebu Ubeyd'in Safiye adında bir kızı vardı. Bu kız, saliha ve abide kadınlardandı. Abdullah b. Ömer b. Hattab'm zevcesi idi. Abdullah, onu çok sever ve ikramda bulunurdu. Kardeşi Muhtar'a gelince bu, önceleri Hz. Ali'ye karşı çok düşmanca duygular beslerdi. Amcasının yanında Medain'de bulunurdu. Amcası Medain valisi idi. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin oraya vardığında Şam'a doğru

gitmekteyken Iraklılar, onu yalnız ve yardımsız bıraktılar.
Hz. Hüseyin, babasının öldürülmesinden sonra Muaviye'yle savaşmak için Şam'a gidiyordu. Iraklıların kendisine ihane ettiklerini hissedince az sayıdaki askerleri ile Medain'e kaçtı. Muhtar da amcasına: "Hüseyin'i yakalasan da Muaviye'ye göndersen. Böylece ömrünün sonuna kadar onun yanında itibar sahibi olursun." demiş, amcası ona: "Ey yeğenim, bana ne kötü bir tavsiyede bulunuyorsun." diyerek karşı çıkmıştı. Bu yüzden Şiiler de Muhtar'a hep öfke duyuyorlardı. Nihayet Müslim b Ukayl b. Ebi Talib, Iraklılar tarafîndan öldürüldü. Muhtar da Kûfe'deki emirlerdendi. Onun zor durumda olduğunu görünce "Yardım edeceğim" demiş; Ibn Ziyad da bundan haberdar olunca Ona yüz kırbaç vurmuş ve sonra da onu hapse atmıştı. Muhtar, hapse atıldıktan sonra eniştesi Abdullah b. Ömer, Muaviye'nin oğlu Yezid'e mektup yazarak ricada bulunmuş, o da İbn Ziyad'a emir göndererek Muhtar5! hapisten sahvermesini ve bir abaya büründürerek Hicaz'a göndermesini emretmişti. O da böyle yaptı.
Muhtar, Mekke'de tbn Zübeyr'in yanma gitti. Şamlılar tarafından kuşatıldığında onunla omuz omuza onlara karşı savaştı. Sonra Muhtar, Iraklıların kendisi hakkında kötü sözler söylediklerini işitti. îbn Zü-beyr'i bırakıp Irak'a gitti. Giderken de İbn Zübeyr'den kendisi için Küfe valisi İbn Muti'ya bir mektub yazmasını rica etti. O da yazdı, kalkıp Irak'a gitti. Görünüşte İbn Zübeyr'i övüyor ama gizlice ona sövüyordu. Muhammed b. Hanefiyye'yi övüyor, ona bey'at için insanlara çağrıda bulunuyordu. Bu tutumunu devam ettirdi. Nihayet Şiilik yolunu tutarak ve Hz. Hüseyin'in öcünün alınmasını istiyor görünerek, Kûfe'ye hakim oldu. Bu sebeple de Şiilerden birçok grup gelip onun etrafında toplandı. İbn Zübeyr tarafından atanmış olan valiyi oradan çıkardı. Muhtar, oraya otoritesini yerleştirdi. Sonra îbn Zübeyr'e bir mektub yazarak özür diledi ve İbn Muti'nin Emevilere dalkavukluk yaptığını ihbar etti. Bu yüzden Kûfe'den kovulduğunu söyledi. Kendisinin de Kûfelilerle birlikte İbn Zübeyr'in itaatmda olduğunu söyledi. İbn Zübeyr, onun bu sözlerini tasdik etti. Çünkü Muhtar, cuma günlerinde minber üzerinde insanları İbn Zübeyr'e bey'ata davet ediyordu. Zahiren de ona itaatkar
görünüyordu.
Bu arada Muhtar, Hz. Hüseyin'in katillerini ve Kerbela savaşına katılan İbn Ziyad'm. askerlerini araştırmaya ve takib etmeye başladı. Onlardan çoğunu öldürdü. Ele başlarının kellerini kopardı. Mesela, Hz. Hüseyin'i öldüren ordunun Emin Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas'm, Hz. Hüseyin'i öldürme işini deruhte eden 1000 kişilik grubun komutanı Şimr b. Zilcevşen'in, Sinan b. Eb Enes'in, Havla b. Yezid el-Esbahî'nin kellelerini kopardı. Takibata devam etti. Nihayet intikam kılıcı İbrahim b. Eşter'i, 20 000 kişilik bir askeri birliğin başına komutan yaparak îbn Ziyad'm üzerine gönderdi. îbn Ziyad bu karşılaşmada İbrahim b. Eşter'in askerlerinden kat kat fazla sayıda askere sahipti. Askerleri 60000 veya başka bir rivayete göre 80000 kişi idi. İbn Ester, neticede İbn Ziyad'ı öldürdü. Askerlerini kırıp geçirdi. Ordugahmdaki malları yağmaladı. Sonra da îbn Ziyad'm ve arkadaşlarının kellelerini zafer müjdesi ile birlikte Muhtar'a gönderdi. Muhtar buna çok sevindi. Sonra Muhtar da İbn Ziyad'm Husayn b. Nümeyr'in ve beraberlerindeki arkadaşlarının kellelerini Mekke'ye, îbn Zübeyr'e gönderdi. îbn Zübeyr'in emri üzerine bu kelleler Hacun boğazına dikildi.
Bu başlar, Medine'ye de dikilmişlerdi. Artık Muhtar, hükümdar olma sevdasına kapılmıştı. Bundan sonra düşmanlarının kalmadığına, hükümdarlıkta kendisi ile çekişecek bir kimsenin ortaya çıkamayacağına kanaat getirmişti. îbn Zübeyr, onun hilekar, dessas ve kotu yolda bir kimse olduğunu anlayınca kardeşi Mus'ab'! Irak'a vah olarak gönderdi.
Mus'ab Basra'ya gitti. Asker topladı. Muhtar'm sevinci tamamlanamadı. Nihayet Mus'ab b. Zübeyr, çok büyük bir ordu ile Basra'dan Küfe üzerine yürüdü. Muhtar'ı yakalayıp öldürdü. Başını kopardı ve elinin de mescidin duvarına çivilenmesini emretti. Kesik başının özel bir ulakla kardeşi Abdullah b. Zübeyr'e gönderilmesini emretti. Kesik başı götüren adam, yatsı vaktinden sonra Mekke'ye vardı. Abdullah b. Zübeyr'in nafile namaz kılmakta olduğunu gördü. Abdullah, seher vaktine dek namazını sürdürdü. Gelen ulağa dönüp bakmadı. Fecre yakın bir zamanda ulağa dönüp: "Niçin geldin?" diye sorunca ulak, mektubu ona verdi, mektubu okudu. Sonra ulak: "Ey mü'minlerin emiri! Yanımda Muhtar'm kesik başı var." deyince Abdullah; "Onu mescidin kapısına bırak." dedi. Ulak, kesik başı götürüp mescidin kapısına bıraktıktan sonra tekrar Abdullah'ın yanına döndü ve: "Ey mü'minlerin emiri! Bana armağan verilmeyecek mi?" diye sorunca Abdullah şu cevabı verdi: "Armağanın, getirmiş olduğun kesik baştır. Onu tekrar yanma alıp Irak'a götür."
Muhtar'm devleti hiç kurulmamış gibi yıkılıp gitti. Diğer devletler de böyledir. Müslümanlar, onun devletinin yıkılıp gitmesine sevindiler. Çünkü o, samimi değildi. Aksine yalana biriydi. Kendisine Cebrail vasıtasıyla vahiy geldiğini iddia ediyordu.
îmam Ahmed b. Hanbel, Rufaa el-Kabbanî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:"Muhtar'm yanına gittim, bana bir yastık verdi ve şöyle dedi: "Eğer kardeşim Cebrail şu yastığın üzerinde durmuş olmasaydı, bunu da sana verirdim." Boynunu vurmak istedim ama Amr b. Humk'un Rasülullah'tan nakletmiş olduğu şu hadisi hatırladım: "Bir mü'min, başka bir mü'mine kanım (ve canım) güvenipte emanet eder de onu öldürürse ben o katilden uzağım."
îmam Ahmed b. Hanbel, Rufaa b. Şeddad'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Muhtar'ın yanıbaşmda duruyordum. Yalancı olduğunu anlayınca kılıcımı çekip boynunu vurmak istedim, ama Amr b. Humk'un bana anlattığı şu hadisi hatırladım: "Bir kimse canını bir başkasına emanet eder de o kişi onu öldürürse, kıyamet gününde ona hainlik bayrağı verilir."
Neseî ile İbn Mace de, Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bir kimse bir canı başkasına güvenip emanet eder de o kimse onu öldürürse -öldürdüğü kimse kafir olsa bile- ben katilden uzağım." Ibn Ömer'e şöyle bir soru soruldu:

- Muhtar, kendisine vahiy geldiğini iddia ediyor.
- Doğru söylüyor. Çünkü yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: "Doğrusu şeytanlar sizinle tartışmaları için dostlarına vah-
yederler (fısıldarlar)." (ei-En'âm, 121.)
Ibn Ebi Hatim, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Muhtar'ın yanma gittim. Bana ikramda bulundu ve beni yanına konuk etti. Geceleyin benimle sohbet etti. Yatağımın hazırlanmasını emretti, bana: "Çık, insanlarla konuş." dedi. Ben de çıktını, adamın biri gelip bana şöyle sordu:
- Vahiy hakkında ne diyorsun?
- Vahiy iki türlüdür. Yüce Allah buyurdu ki: "Ey Muhammedi Biz bu Kur'ân'ı vahyederek sana en güzel kıssaları anlatıyoruz." (Yûsuf, 3.) «Aldatmak için birbirlerine cazip sözler fısıldayan cin ve insan şeytanlarını her peygambere düşman yaptık." (ei-En'âm, 112.) Ben böyle deyince beni yakalamak istediler. Ben de kendilerine: "Size ne oluyor? Niçin böyle yapıyorsunuz? Ben size fetva veriyorum ve misafirinizin!." dedim. Beni bıraktılar."
İkrime böyle demekle Muhtar'ın kendisine vahiy geldiğine dair sözlerinin yalan olduğunu ifade etmek istemiştir.
Taberanî, Enise binti Zeyd b. Erkam'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Babam Zeyd, Muhtar b. Ebi Ubeyd'in yanma gitti. Ona şöyle dedi: "Ey Ebu Amir, keşke Cebrail ve Mikail'in burada bulunduklarını gör-seydin!" Bunun üzerine babam Zeyd, ona şöyle karşılık verdi: Hüsrana uğradın, helak oldun. Sen, Allah katında o kadar düşüksün ki, sana vahiy gelecek değildir. Sen yalan söylüyorsun. Allah'a ve Rasûlüne karşı iftirada bulunuyorsun."
İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Avf es-Sıddık en-Naci'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Haccac b. Yusuf, oğlu Abdullah b. Zübeyr'i öldürdükten sonra Esma binti Ebu Bekir es-Sıddık'in yanma gitti ve ona şöyle dedi: "Senin oğlun şu Beyt'te dinden çıktı. Allah, ona elem verici bir azabı tattırdı ve ona şöyle şöyle azap çektirdi."
Esma da ona şu karşılığı verdi: "Yalan söylüyorsun. Abdullah b. Zübeyr, ebeveynine iyi davranan, gündüzleri oruç tutan, geceleri de namaz kılan bir kimseydi. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.) bize şu haberi vermiştir: "Sakif kabilesinden iki yalancı çıkacaktır. Sonraki, öncekinden daha şerlidir ve o katildir."
Beyhakî, bu hadisi, bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde nakletmiştir. Âlimlerin anlattıklarına göre Sakif kabilesinin yalancısı Muhtar b. Ubeyd'dir. O, zahiren Şii görünüyordu. Kahinliği de içinde saklıyordu. Yakın adamlarına da kendisine vahiy geldiğini gizlice söylüyordu. Peygamberlik iddiasında bulunup bulunmadığını bilemiyorum. Kendisi için bir kürsü konulmuştu. Adamlar, o kürsünün etrafin-da çember oluşturuyor ve ona saygı gösteriyorlardı. Kürsü, ipekli şallarla örtülüydü. Katırlar üzerinde taşınırdı. Onu, Israılogullarının
Kur'ân'da sözü edilen tabutuna benzetiyorlardı. Şüphesiz ki Muhtar, sapık ve saptıran bir kimse idi. Onun vasıtası ile diğer zalim kavimlerden intikam alındıktan sonra ölümüyle Allah, Müslümanları ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Nitekim yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:
"Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından ötürü diğer bir kısmına böylece musallat ederiz." (el-En'âm, 129.)
Sakif kabilesinin içindeki katile gelince o, çok adam Öldüren ve Ab-dülmelik b. Mervan tarafından tayin edilen Irak valisi Haccac b. Yusuf es-Sakafı'dir. O, Irak'ı Mus'ab b. Zübeyr'in elinden almıştı. Bununla ilgili açıklama yakında gelecektir.
Vakidî'nin anlattığına göre Muhtar, îbn Zübeyr'e muvafik olduğunu açıklamaya ve böyle bir tutum sergilemeye devam etti ve nihayet hicretin altmışyedinci senesinin başında Mus'ab b. Zübeyr Basra'ya geldi. İşte o zaman Muhtar, Abdullah b. Zübeyr'e muhalefetini açığa vurdu. Mus'ab ta onun üzerine yürüdü ve onunla savaştı. Muhtar'm enirinde 20 000 kadar asker vardı. Muhtar, önce Mus'ab'a bir hamle yaptı. Onu hezimete uğrattı, ama Muhtar'm adamları sebat göstermediler. Nihayet onun yanından ayrılıp Mus'ab'm saflarına katıldılar. Kendisindeki kahinlik ve yalancılığından ötürü ondan intikam aldılar. Muhtar, bu durumu görünce dönüp hükümet konağına girdi. Mus'ab, onu dört ay süreyle konakta kuşatma altında tuttu. Sonra hicretin altmışyedinci senesinin ramazan ayının ondördünde onu altmışyedi yaşındayken Öldürdü. [4]

Fasıl

Mus'ab b. Zübeyr, Kûfe'de otoritesini kurduktan sonra yanma gelmesi için İbrahim b. Eşter'e haber gönderdi. Öte yandan Abdülmelik b. Mervan da yanma gelmesi için İbrahim b. Eşter'e haber göndermişti.. İbrahim bu durumda ne yapacağım şaşırdı Hangisinin yanma gideceği hususunda arkadaşlarıyla istişare yaptı. Sonra hep birlikte memleketleri olan Kûfe'ye Mus'ab b Zübeyr'in yanma gitmek hususunda görüş birliği yaptılar. Bunun üzerine İbrahim b. Ester, Mus'ab b. Zübeyr'in yanma geldi Mus'ab, ona ikramda bulundu ve çok saygı gösterdi. Mus'ab, Mühelleb b. Ebi Sufra'yı Musul, Cezire, Azerbaycan ve Ermeni ye'ye gönderdi. Kendisi de şehirden ayrılırken Basra'da Ubeydullah b. Abdullah b. Mamer'i bıraktı, gidip Kûfe'de ikamet etti Bu sene sona ermeden kardeşi Abdullah b. Zübeyr, onu Basra valiliğinden azletti. Basra'ya oğlu Hamza b. Abdullah b Zübeyr'i vali olarak tayin etti. Hamza şecaatli, cömert ve halk arasına karışan bir kimse idi. Bazen o kadar ikramda bulunur ve bol miktarda armağan verirdi ki, yanında hiç mal bırakmazdı. Bazen de hiçbir şey vermez ve emsali görülmemiş cimrilik yapardı. Hafifliği, aceleciliği ve uçarılığı görüldü. Bu durumunu Ahnef b. Kays, Abdullah b. Zübeyr'e bildirdi. Abdullah'ta onu valilikten azletti! Basra'ya Kûfe'yi de ekleyerek tekrar kardeşi Mus'ab'ı vali olarak atadı. Görevden azledilen Hamza b

Abdullah b. Zübeyr, beytü'l-inaldan çok miktarda para alarak Basra'dan çıkıp gitti.
Malik b. Mesma, onun yolunu keserek: "Vergilerimizi yanma alıp gitmene müsaade etmeyiz." deyince Ubeydullah b. Mamer, bu mallara ve paralara kefil oldu. O zaman Malik b. Mesma, Hamza'nın gitmesine müsaade etti. Hamza, Basra'dan ayrılınca Mekke'deki babasının yanına gitmedi. Aksine Medine'ye gitti. Basra'dan getirdiği malları bazı adamlara emanet olarak bıraktı. Hepsi, emaneti inkar ettiler. Sadece ehl-i kitaptan bir adam inkar etmedi ve emaneti kendisine iade etti. Hamza'nın bu yaptığını Abdullah b. Zübeyr duyunca: "Allah onu kahretsin. Ben, onunla Mervan oğullarına karşı övünmek ve iftihar etmek istedim ancak o, buna imkan vermedi, geri tepti." dedi.
Ebu Mihnef in anlattığına göre Hamza b. Abdullah b. Zübeyr, Basra'da tam bir yıl valilik yaptı, doğrusunu Allah bilir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede insanlara Abdullah b. Zübeyr haccettirdi. Kûfe'deki valisi, kardeşi Mus'ab'tı. Basra valisi ise oğlu Hamza idi. Başka bir rivayete göre ise Basra valiliğini de tekrar kardeşi Mus'ab'ın uhdesine vermişti. Horasan ve bağlı mmtıkalardaki valisi ise Abdullah b. Hazm es-Sülemî idi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Bu senede vefat eden önde gelen şahsiyetler arasında Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt ile Ebu Cehm de vardı. Ebu Cehm, sahil hadiste sözü edilen înbicaniye'nin sahibidir. Yine bu senede çok sayıda adam öldürüldü. Bunların adlarını burada zikretmek geniş yer tutacaktır. Bunun için adlarını zikretmekten vazgeçtik. [5]

Hicretin Altmışsekizîncî Senesi

Bu senede Abdullah b. Zübeyr, kardeşi Mus'ab'ı tekrar Basra valiliğine tayin etti. Mus'ab ta Basra'ya gidip orada ikamet etti Kûfe'de yerine vekil olarak Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia el-Mahzumî (Kubba'ı)yi bıraktı. Abdullah b, Zübeyr, Medine valiliğine de Cabir b. Esved ez-Zührî*yi atadı. Medine valisi olan Abdurrahman b. Eş'as'ı -Said b. Mü-seyyeb'e altmış kırbaç vurduğundan dolayı- görevden azletti. Abdurrahman b. Eş'as, îbn Zübeyr'e bey'at etmesini isteyince Said be/at etmemiş, bu sebeple de Abdurrahman onu kırbaçlamıştı. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr de Abdurrahman'ı valilikten azletmişti.
Yine bu senede Bizans hükümdarı Kostantin b. Kostantin kendi beldesinde öldü. Ezarika vak'ası da bu senede vuku buldu. Bu hadisenin gelişmesi şöyle olmuştu:
Mus'ab, Fars valisi Mühelleb b. Ebi Sufra'yı görevden azletti. Çünkü o, Farslılara eziyet ediyordu. Bu defa onu Cezire'ye vali olarak atadı. Mühelleb, Ezarika'yı eziyor, onlara haksızlık ediyordu. Sonra Fars vilayetine Ömer b. Ubeydullah b. Mamer'i vali olarak atadı. Farslılar da Ömer b. Ubeydullah'a karşı ayaklandılar. Ömer b. Ubeydullah, onlarla savaştı. Onları kırıp geçirdi Farslılar, emirleri Zübeyr b. Me'curla birlikteydiler. Ömer b. Ubeydullah'm önünden kaçıp Istahra gittiler. Ömer, onları kovaladı. Onlardan çok sayıda adam öldürdü. Onlar da onun oğlunu öldürdüler. Sonra Ömer, onları tekrar bozguna uğrattı ve yendi. Onlar İsfahan taraflarınca kaçtılar, orada güçlendiler. Sayıları ve teçhizatları arttı. Basra'ya doğru harekete geçtiler. Bazı Fars illerinden geçtiler. Ömer b. Ubeydullah b. Mamer'i arka taraflarında bıraktılar.
Mus'ab, onların gelişini duyunca etrafına adamlar topladı. Bunları kendi hallerine bırakıp memleketlerinden geçmelerine ses çıkarmadığından ötürü Ömer b. Ubeydullah'ı kınadı. Ömer de bunları takibe çıkmıştı. Hariciler, önlerinde Mus'ab'm, arka taraflarında da Ömer b. Ubeydullah'm bulunduğunu haber alınca Medain'e yöneldiler. Kadınları ve çocukları öldürmeye, gebe kadınların karınlarım yarmaya, hiç kimsenin yapmadığı kötülükleri yapmaya başladılar. Küfe valisi Haris b. Ebi Rebia, Kûfelilerden önde gelen şahsiyetleri -bunlar arasında îbn Ester ile Şebes b. Rib'i'de bulunuyordu- yanına alarak Haricilerin üzeri-
ne yürüdü. Serat köprüsüne vardıklarında Hariciler, bunların köprüyü geçmelerine engel oldular, köprüyü yıktılar. Emir, köprünün onarılmasını emretti. Karşı tarafa geçilince Hariciler, önünden kaçışmaya başladılar. Abdurrahman b. Mihnef te 6000 askerle onları kovalamaya başladı. Onlar da Kûfe'den geçerek İsfahan'a doğru ilerlediler. Bunun üzerine Abdurrahman b. Mihnef, onlardan vazgeçti ve savaşmadı. Sonra tekrar dönüp Attab b. Verka'yı bir ay süreyle Ciya şehrinde kuşatma altına aldılar. Halkı zor duruma soktular. Ciyalılar da kalelerinden inip onlarla savaştılar. Onları bozguna uğrattılar. Komutanları Zübeyr b. Me-cur'ü öldürdüler. Ordugahlarmdaki malları da ganimet olarak ele geçirdiler. Bozguna uğrayan Hariciler, başlarına Fıtri b. Fücae'yi emir yaptılar, sonra da Ahvaz iline doğru yola çıktılar.
Mus'ab b. Zübeyr, Musul'da bulunan Mühelleb b. Ebi Sufra'ya Haricilerle savaşmak üzere harekete geçmesini bir mektubla emretti. Herkesten çok Mühelleb, Haricilerle savaşmasını bilirdi. Mus'ab, Haricilerle savaşmak üzere Musul'dan ayrılıp yola çıkan Mühelleb'in yerine vali olarak İbrahim b. Eşteki gönderdi. Mühelleb, Musul'dan ayrılıp Ah-vaz'a doğru yola çıktı. Oraya varınca sekiz ay süreyle Haricilerle misli görülmemiş bir savaş yaptı.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Şam illerinde şiddetli bir kıtlık görüldü. İnsanlar zayıf düştüler, erzak ve gıdaları azaldığı için savaşamaz oldular.
Bu senede Ubeydullah b. Hür de öldürüldü. Bununla ilgili haber şöyledir: Ubeydullah, yürekli, cesaretli bir adamdı. Onun vasıtası ile durumlar, günler ve fikirler değişirdi. Öyleki onun varlığı yüzünden, Ümeyye oğullarından ve Zübeyr ailesinden kimseye itaat edilmez oldu. Şöyle ki: O, Irak'taki Küfe valisine veya başka bir valiye gider, valinin hazinesindeki bütün paraları zorla alır ve valiye bir berat yazıp bırakırdı. Sonra da çekip gider ve aldığı paraları kendi adamlarına sarfederdi. Halifeler ve valiler, onun üzerine ordular gönderirlerdi, fakat sayıları azda olsa çok da olsa o orduları kırıp geçirir ve

püskürtürdü. Öyle ki Mus'ab b. Zübeyr ve onun Irak'taki valileri, ondan korkmaya başladılar.
Ubeydull&h b. Hür, daha sonra Abdülmelik b. Mervan'm yanma gitti. Abdülmelik, ona ikramda bulundu ve onu on askerle uğurladı. Ona: "Kûfe'ye gir ve Kûfelilere, orduların kısa zamanda acilen üzerlerine geleceğini söyle." dedi.
Sonra da Abdülmelik, gizlice Kûfe'deki dostlarına haber gönderdi. Böylece onun durumunu açıkladı ve Küfe valisi Haris b Abdullah'a da durumu bildirdi. O'da Ubeydullah'm üzerine asker gönderdi ve onu bulunduğu yerde öldürdüler. Başını koparıp Kûfe'ye, sonra Basra ya götürdüler. Böylece insanlar ondan kurtuldular.
îbn Cerir dedi ki: Bu sene Arefe vakfesinde dört sancak görüldü.
Bunlardan her biri diğerinden bağımsızdı. Biri Muhammed b. Hanefiy-ye ve adamlarının, biri Necdet el-Harurî ve adamlarının, biri Ümeyye oğullarının, biri de Abdullah b. Zübeyr'in sancağıydı. Sancağını ilk olarak Arefe'ye diken kişi Muhammed b. Hanefiyye oldu. Sonra Necdet, sonra Ümeyye oğulları, sonra da İbn Zübeyr dikti, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'in sancağı altında bekliyordu, ama ondan sonra hareket etti. İbn Ömer, böyle yapmakla cahiliye devrindeki hareketleri andırdı. Bu senede insanlar, birbirlerine ilişmediler, aralarında savaş vuku bulmadı.
Bu senede Abdullah b. Zübeyr'in Medine valisi Cabir b. Esved b. Avf ez-Zührî, Basra ve Küfe valisi de kardeşi Mus'ab idi Şam ve Mısır valilikleri de Abdülmelik b. Mervan'm uhdesindeydi. [6]

Bu Senede Vefat Eden Şahsiyetler

Abdullah b. Yezid el-Evsî. Bu zat, Hudeybiye gazvesine katılmıştı.
Abdurrahman b. Esved b. Abdiyağus.
Abdurrahnıan b. Zeyd b. Hattab el-Adevî. Bu, Hz. Ömer'in kardeşinin oğludur. Peygamber (s.a.v.)'ın sağlığına kavuşmuştur Yetmiş yaşlarında Medine'de vefat etmiştir.
Abdurrahman b. Hassan b. Sabit el-Ensârî.
Adiy b. Hatim b. Abdillah b. Sa'd b. İmriu'1-Kays. Kadri yüce bir sahabedir. Kûfe'de yaşamış, sonra Komisya'ya gidip ikamete devam etmişti.
Zeyd b. Erkanı b. Zeyd. Bu da kadri yüce bir sahabe idi.
Bu senede vefat edenlerden biri de Kur'ân tercümanı Abdullah b. Abbas'tı. Şimdi bu büyük sahabenin biyografisini verelim. [7]

Abdullah B. Abbas (R.A.)

Soy kötüğü şöyledir: Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib b. Haşim b. Abdumenaf b. Kusay Ebu'l-Abbas el-Haşimî Rasûlullah (s.a.v.)'m amcası oğludur. Bu ümmetin âlimidir. Allah'ın kitabının müfessiri ve tercümanıdır. Kendisine derya gibi derin âlim anlamına gelen "Hibr" ve "Bahr" denilirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'dan ve sahabeler topluluğundan çok şeyler rivayet etmiştir. Bazı sahabeler ve tabiilerden de bir cemaat ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. İlminin genişliği, anlayışının çokluğu, aklının olgunluğu, üstünlüğünün erişilemez oluşu ve asaleti sebebiyle başka sahabelerin yaşantılarında rastlanmayan bazı özellikleri vardır. Ayrıca onların rivayet edemedikleri bazı şeyleri rivayet etmiştir. Allah, ondan razı olsun ve onu hoşnut kılsın.
Anasının adı Ümmü Fadl Lübabe binti Haris el-Hilaliye'dir. Anası, mü'minlerin annesi Meymune binti Haris'in kız kardeşidir.
Abdullah b. Abbas, Abbasi halifelerinin atasıdır. Annesi Ümmü Fadl'dan doğan on erkek kardeşten biridir. Kardeşlerinin en küçüğüdür. İleride de anlatılacağı gibi kardeşlerinin her biri, diğerinden uzak bir beldede vefat etmiştir.
Müslim b. Halid en-Zenci el-Mekkî, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), Şibi Ebi Talib'te boykot altında bulunduğu zaman, babam, Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanma gelip ona şöyle dedi:
- Ya Muhammed, öyle sanıyorum ki karım Ümmü Fadl hamile kalmıştır.
- Umarım ki Allah onun doğuracağı çocukla gözlerinizi aydın kılar. Annem beni doğurduğunda beni bir beze sararak kundaklayıp
Rasûlullah'a götürmüşler. Rasûlullah da tükürüğünü benim ağzıma sürmüş."
Mücahit de dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'m, Abdullah b. Abbas'tan başka bir kimsenin ağzına kendi tükürüğünü sürdüğünü bilmiyoruz."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Abbas, karısının hamile olduğunu Rasûlullah'a bildirdiğinde Rasûlullah, ona şu cevabı vermiştir: "Umarım ki Cenâb-ı Allah, doğacak bir erkek çocuk vesilesi ile yüzümüzü ağartır."
Rasûlullah'ın böyle demesinden sonra Abdullah b. Abbas doğdu.
Amr b. Dinar dedi ki: "Abdullah b. Abbas, hicret senesinde doğdu."
Vakidî, îbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ben, hicretten üç sene önce doğdum. O zaman biz Şibi Ebi Talib'te boykot altındaydık. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken ben

onüç yaşındaydım."
Vakidî dedi ki: İşin bu kadarında ilim ehli arasında ihtilaf yoktur.
Vakidî'nin ileri sürdüğü delillere göre İbn Abbas, Veda haccı senesinde bulûğa ermiştir.
Sahih-i Buhari'de îbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiğinde ben sünnetli bir çocuktum."
Mekke-liler bulûğa ermeden erkek çocuklarını sünnet ettirmezlerdi.
Şube, Hişam ve İbn Avane, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
"Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken ben on yaşında bir çocuk olup sünnetli idim." Hişam, İbn Abbas'ın bu rivayetteki sözlerine ek olarak şunları da söylediğini nakletmiştir:
- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanında muhkemleri de topladım.
- Muhkem nedir?
- Mufassal âyetlerdir
- Ebu Davud et-Teyalisî, İbn Abbas'ın şöyle dediğim rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde ben onbeş yaşında olup sünnetliydim."
Malik, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben bir merkebe binmiş olarak Mina'da namaz kıldırmakta olan Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gittim, o zaman bulûğa ermiştim. Rasûlullah ile kıble ciheti arasında bir duvar yoktu. Saflardan birinin önünden geçtim. Sonra merkebimden inip onu yayılmaya bıraktım. Ben de safa girdim. Bu hareketimi hiç kimse yadırgamadı."
Sahih-i Buharf de rivayet olunduğuna göre İbn Abbas şöyle demiştir: "Ben ve annem müstazaflardandık, annem müstazaf kadınlardandı, ben de müstazaf çocuklardandım."
İbn Abbas, babası ile birlikte Mekke fethinden önce Medine'ye hicret etmiştir. Bunlar, Cühfe'de Rasûlullah (s.a.v.)'la karşılaşmışlardı. O zaman Peygamber (s.a.v.), Mekke fethine gelmekteydi. İbn Abbas, Mekke fethinde hazır bulundu. Hicretin sekizinci senesinde de Hüneyn ve Taif savaşlarına katıldı. Başka bir rivayete göre bu savaşlar, hicretin dokuzuncu senesinde vuku bulmuştur. Hicri onuncu senede de Veda haccına katıldı. Peygamber (s.a.v.)'m yanında durdu. Ondan ayrılmadı, ondan birşeyler öğrendi. Sözlerini zihnine yerleştirdi. Fiillerini de, durumlarını da kafasına koydu, sahabelerden çok miktarda bilgiler edindi. Kendisinin keskin bir zekası ve derin bir anlayışı vardı. Belagat ve fesahat sahibi olup yakışıklı ve güzel huyluydu. Asaletli ve iyi konuşan bir kimseydi. Rasûlullah (s.a.v.), onun için şöyle dua etmişti: "Allah'ım, ona Kur'ân'm tevilini öğret ve onu dinde fakih kıl."
Zübeyr b. Bekkar, Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Ömer, Abdullah b. Abbas'a dua eder, onu kendine yakın tutar ve onun için şöyle derdi: Ben, günün birinde Rasûlullah (s.a.v.)in sana dua ettiğini, başına elini sürdüğünü ve ağzına tükürdüğünü gördüm. Senin için şöyle dua etti: "Allah'ım, bunu dinde fakih kıl ve buna tevili öğret."
Bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), onun için şu duayı da yapmıştır: "Allah'ını, onda bereket meydana getir, ondan bereketi yay."
Hammad b. Seleme, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Teyzem Meynıune'nin evinde geceledim. Peygamber (s.a.v.) için yıkanma suyu koydum. Peygamber (s.a.v.): "Bunu kim koydu?" diye sorduğunda: "Abdullah b. Abbas koydu." dediler. O da şöyle dua etti: Allah'ım, ona tevili öğret ve onu dinde fakih kıl.»
İmam Ahnıed b. Hanbel, ibn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Gecenin sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gittim. Arkasında namaz kıldım, elimi tuttu, beni yanma doğru çekti. Nihayet beni kendisi ile aynı hizaya getirdi. Kendisi namaza yönelince ben tekrar geri çekildim, namazım kıldı. Namazını tamamladıktan sonra bana şöyle dedi;
- Seni kendi hizama getirdiğim halde niçin geri çekildin?
- Ya Rasûlallah, sen Allah'ın Rasûlüsün. Sana onur ve üstünlük
verilmiştir. Herhangi bir kimsenin seninle aynı hizada namaz kılması
uygun olur mu?
Benim böyle cevap vermem hoşuna gitti, ilim ve anlayışımı artırması iÇin Allah'a dua etti. Sonra uyuduğunu gördüm, horlamasını işittim. Bir süre sonra Bilal geldi ve: "Ya Rasûlallah, namaz vakti geldi." dedi. O da abdestini yenilemeden kalkıp namaz kıldı.»
İmam Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.) helaya gitti, abdest alması için su koydum, heladan çıktığında: "Bu suyu kim koydu?" diye sordu. "İbn Abbas koydu." denilince: "Allah'ım, onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret." diye dua etti.»
Sevrî, Ebu Cehdem Musa b. Salim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas, Cebrail'i gördü ve hikmet sahibi (başka bir rivayete göre ise ilim sahibi) olması için Rasûlullah (s.a.v.), ona iki kez dua etti."
Darekutnî, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cebrail'i iki kez gördüm. Rasûlullah ta hikmet sahibi olmam için bana Üd kez dua
etti."
İmam Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), beni kucakladı ve: "Allah'ım, buna hikmeti öğret." dedi.»
Yine İmam Ahmed b. Hanbel, ibn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), beni kucakladı ve: "Allah'ım,

buna kitabı öğret." dedi.»
İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s a.v.), onun için şöyle dua etmiştir: "Allah'ım, îbn Abbas'a hikmet ver ve ona tevili öğret."
Mü'minlerin emiri Mehdi, Abdullah b. Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), onun için şöyle dua etmiştir: "Allah'ım, ona kitabı öğret ve onu dinde fakih kıl."
İmam Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Babamla beraber Rasûlullah (s.a.v.)'m yanmdaydık. Yanında, kendisiyle fısıldaşmakta olan bir adam da vardı. Peygamber (s.a.v.), babam Abbas'tan sanki yüz çeviriyordu. Yanından çıktığımızda babam bana dedi ki:
- Öyle sanıyorum ki, amcan oğlu (Rasûlullah) benden yüz çeviriyordu, öyle değil mi?
- Onun yanında kendisiyle fısıldaşmakta olan bir adam varaı.
- Onun yanında başka kimse var mıydı?
- Evet.
Bunun üzerine Abbas, tekrar Peygamber (s.a.v.)'m yanına döndü ve ona şöyle bir soru sordu:
- Ya Rasûlallah, az önce senin yanında bizden başka herhangi bir kimse var mıydı? Çünkü Abdullah, bana, senin yanında oturup seninle fısıldaşmakta olan bir adam bulunduğunu söyledi.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle sordu:
- Ey Abdullah, sen o adamı gördün mü?
- Evet!
- O Cebrail (a.s.) idi. Ama artık sen gözlerini kaybedeceksin." [8]

Abdullah B. Abbas'ın Cebrail (A.S.)'İ Başka Bir Şekilde Görmesi

Kuteybe, Musa b. Meysere'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abbas, bir iş için oğlu Abdullah'ı Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanma gönderdi. Abdullah gittiğinde Rasûlullah'm yanında bir adam bulunduğunu görünce o adamın orada bulunması yüzünden konuşmadan geri döndü. Bir süre sonra Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'la karşılaştı. Abbas, ona şöyle dedi:
- Ya Rasûlallah, oğlum Abdullah'ı sana gönderdim, senin yanında bir adam var, diye seninle konuşamadan gerisin geri dönmüş.
- Ey amca, o adamın kim olduğunu biliyor musun?
- Hayır.
- O Cebrail (a.s.)'di. Senin oğlun Abdullah, gözlerini kaybetmeden ölmeyecektir ve kendisine ilim verilecektir."
Abdullah b. Abbas'm fazilet ve üstünlüklerine dair çok sayıda hadis rivayet edilmiştir. Bunların bir kısmı gerçekten münkerdir, bunları zikretmedik. Bizi ikna edecek yeterli miktarda hadis rivayet ettik. Beyhakî, îbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde Ensâr'dan bir adama şöyle dedim:
- Var mısın Rasûlullah'm ashabına gidelim, onlara hadis soralım. Çünkü bugün Rasûlullah'm çok sayıda ashabı bir araya gelmiştir."
Adam bana dedi ki:
- Hayret ediyorum sana Ey İbn Abbas! Rasûlullah'm ashabı arasında o kadar büyük şahsiyetler var ki, bu gün insanların sana ihtiyaç duyacaklarım mı sanıyorsun?"
Adam böyle dedi ve beni bırakıp gitti. Ben de gidip Rasûlullah'ui ashabına hadis sormaya başladım. Bir adamdan bana hadis gelmişse o adamın kapısına gidiyordum. Adam öğle uykusuna yatmış iken ben de abamı onun kapısına dayıyor ve beklemeye başlıyordum. Rüzgarlar üzerime toprakları savuruyordu. Nihayet adam dışarı çıkıyor ve bana şöyle diyordu: "Ey Rasûlullah'm amcası oğlu, niçin geldin? Haber gön-derseydin, ben sana gelirdim." Ben de ona şöyle diyordum: "Hayır! Benim sana gelmem daha uygundur." Böyle diyor ve ona hadisi soruyordum. Kendisine teklifte bulunduğum o Ensârî adam uzun bir süre yaşadı. Nihayet beni, etrafımda insanların toplanmış ve bana sorular sormakta olduklarını gördü. Benim için o zaman şöyle dedi: Şu adam "benden daha akıllıdır."
Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, îbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah'm ilminin büyük bir çoğunluğunu şu Ensâr kabilesinde gördüm. Onlardan bu ilmi öğrenmek için kapılarına gidiyor ve öğle vakti yapmam gereken istirahati kapılarında geçiriyordum. Eğer isteseydim kendilerine haber gönderirdim. Onlar da yanıma gelirlerdi. Ama ben bunu kendi gönül rızamla yapıyor, kapılarına gidiyor ve ilim öğreniyordum."
Muhammed b. Sa'd, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah'm Muhacir ve Ensâr'dan olan büyük sahabelerinin yanından ayrılmıyor, onlara Rasûlullah'm savaşlarını ve bu hususta nazil olan Kur'ân ayetlerini soruyordum. Onlardan hangisine gidersem mutlaka o, gidişimden ötürü seviniyordu. Çünkü ben, Rasûlullah'm yakınıydım. Übey b. KaVa bir gün Medine'de nazil olan Kur'ân ayetlerini sordum. O, derin ilim sahibi kimselerden biriydi, bana şu cevabı verdi: Onyedi sûre Medine'de nazil oldu. Gerisi Mekke'de nazil oldu."

İmam Ahmed b. Hanbel, Mamer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas'm sahip olduğu ilmin büyük bir kısmı şu üç kişiden kendisine geçmiştir: Ömer, Ali ve Übey b. Ka'b."
Tavus, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben bir mesele hakkında Rasûlullah'm ashabından otuz kişiye soru sorardım."
Muğire, Şabi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
İbn Abbas'a şöyle bir soru sordular:
- Bu ilmi nasıl elde ettin?
- Soran bir dil ve anlayan bir kalb sayesinde elde ettim." Rivayetlerde sabit olduğuna göre Hz. Ömer, îbn Abbas'ı sahabelerin yaşlı ve âlimleri ile aynı mecliste oturtur ve şöyle dermiş: "Abdullah b. Abbas, ne güzel bir Kur'ân tercümanıdır."
Abdullah b. Abbas geldiğinde Ömer (r.a.) şöyle demiş: "Yaşlıların genci, soran dilin ve anlayan kalbin sahibi geldi."
Sahih hadiste sabit olduğuna göre Hz. Ömer, Nasr sûresinin tefsirini sahabelere sorduğunda bazı sahabeler susmuşlar, bazıları onu tatmin edici olmayan cevaplar vermişlerdi. Sonra kendisi bu surenin tetsı-rini îbn Abbas'a sormuş, İbn Abbas ta şu cevabı vermişti: fcvet, bu sure Rasûlullah'm vefat haberini veriyor." İbn Abbas'ın böyle cevap vermesi üzerine Hz. Ömer de şöyle demişti: "Ben de bu sûreden senin anladığını anlıyorum." Böyle yapmakla Hz. Ömer, İbn Abbas'm kadrinin yüceliğini, ilim ve anlayıştaki büyük mertebesini sahabeler nezdinde tesbit etmek istemişti. Başka bir defasında Hz. Ömer, İbn Abbas'a Kadir gecesinin ne zaman olduğunu sormuş, oda istinbatta bulunarak bu gecenin ramazanın son on gecesinin yedincisinde, yani yirmiyedisinde olduğunu söylemiş. Hz. Ömer de bu cevabı güzel karşılamıştı. Nitekim bunu tefsirimizde de anlattık.
Hasan b. Arefe, Hz. Ömer'in îbn Abbas'a şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sen bizim öğrenemediğimiz bir ilmi öğrendin."
Evzaî, Hz. Ömer'in Ibn Abbas'a şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sen yüz bakımından en merdimiz, akıl bakımından en güzelimiz ve Aziz ve Celil olan Allah'ın kitabını en iyi anlayanımız oldun."
Mücahid, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Babam bana dedi ki: Ömer, seni kendine yakın tutuyor ve seni sahabelerin büyükleriyle aynı mecliste oturtuyor. Benden şu üç nasihati al ve aklına koy. Onun sırrım ifşa etme. Onun yanında hiç kimsenin gıybetini yapma ve senin yalan söylediğini hiç görmesin."
Şa'bî diyor ki: Ben, bu nasihatlaria ilgili olarak îbn Abbas'a dedim ki:
"Bu nasihatlardan her biri başka nasihatların 1000 tanesinden daha hayırlıdır. Hatta diğer nasihatların 10000 tanesinden daha hayırlıdır."
Vakidî, Ata b. Yesar'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Ömer ile Hz. Osman, îbn Abbas'ı çağırırlardı. O da Bedir ehli ile birlikte giderdi. O, Hz. Ömer ile Hz. Osman'ın zamanında fetva verirdi. Vefatına kadar da fetva verdi."
Ben derim ki: "Abdullah b. Abbas, hicretin yirmiyedinci senesinde îbn Ebi Şerh ile birlikte îfrikiye fethinde hazır bulundu."
Zührî, Ali b. Hüseyin'den rivayet etti ki, Hz. Hüseyin şöyle demiştir: "Babam Ali, Cemel savaşında îbn Abbas'a baktı. Onun iki saf arasında yürümekte olduğunu görünce şöyle dedi: Allah, îbn Abbas gibi amcası oğlu olan bir kimsenin gözünü aydınlattı."
İbn Abbas, Hz. Ali ile birlikte Cemel ve Siffin savaşma katıldı. O sırada sol cenah komutam idi. Yine Hz. Ali ile birlikte Hariciler savaşma katıldı. Muaviye'yi Şam'a vali olarak ataması için Hz. Ali'ye tavsiyede bulunanlardandı. İlk etapta onu azletmemesini tavsiye etmiş ve Hz. Ali'ye şöyle demişti: "Onu azletmek istiyorsan, bir ay kadar vali olarak çalıştır. Sonra da uzun bir süre görevden azlet." Ancak Hz. Ali-, bunu kabul etmemiş, onunla mücadele etmek (vazifeden almak) istemişti ve neticede de, önceki kısımlarda anlattığımız olaylar cereyan etmişti. İki taraf hakem tayin etme hususunda pazarlığa giriştiklerinde îbn Abbas,
Hz. Ali'den kendisini hakem tayin etmesini istemişti ki, Amr b. As'a denk olsun. Ancak Mezhiç kabilesi ile Yemenliler, Hz. Ali tarafından Ebu Musa el-Eşarf den başkasının hakem tayin edilmesine razı olmamışlardı. Neticede hakemler arasında önceki kısımlarda anlattığımız olaylar meydana gelmişti.
Hz. Ali, İbn Abbas'ı Basra'ya vali tayin etti. Bazı senelerde İbn Abbas insanlara haccettirdi. Arefe'de onlara hutbeler irad etti. Hutbelerinde onlara el-Bakara sûresini (başka bir rivayete göre ise en-Nûr sûresini) tefsir etti. Dinleyicilerinden biri şöyle dedi: "Kur'ân'ı öyle bir tefsir etti ki, bu tefsiri Rumlar, Türkler ve Deylemliler işittikleri takdirde Müslüman olsunlar."
Kendilerine iyiyi ve kötüyü öğretmeleri için Basra'da insanların başına arifleri atayan ilk kişi o oldu. Arefe gecesinde minbere çıktı. Basra-lıları çevresine topladı. Onlara Kur'ân âyetlerini tefsir etti. İkindiden sonra başlayıp güneşin batışına kadar onlara va'zu nasihatte bulundu. Sonra minberden inip onlara akşam namazını kıldırdı.
Kendisinden sonra âlimler, böyle yapmanın uygun olup olmadığı hususunda ihtilafa düştüler. Kimi bunu mekruh görüp: "Bu bir bid'at-tır. Rasûlullah ve ashabından hiçbiri böyle yapmadı. Sadece îbn Abbas böyle yaptı." dedi. Kimi de bunu müstehab karşıladı. Çünkü böyle yapmakla Allah zikredilmekte ve hacıların yaptıkları gibi yapılmaktadır. Bu, onlara bir muvafakattir, dedi.
îbn Abbas, bazı kararlarından dolayı Ali'yi eleştirir, Hz. Ali de bu hususta onunla tartışırdı. Nitekim îmam Ahmed b. Hanbel, îkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ali, İslâm'dan dönmelerinden dolayı bazı kimseleri ateşle yaktı. Bu haberi duyan îbn Abbas şöyle dedi' «Ben olsaydım onları ateşle yakmazdım. Zira Rasûlullah (s.a.v.): "Allah'ın azabı ile azaplandırmaym." demiştir. Ben olsaydım, Rasûlullah (s.a.v.)'ın: "Her kim dinini değiştirirse onları öldürün." demesinden ötürü onları öldürürdüm" Ibn Abbas'm böyle dediğini

duyan Hz. Ali de şöyle demişti: Yazıklar olsun îbn Abbas'a, o, teferruata dalıyor.»
Hz. Ali, ona karşı direniyordu. îbn Abbas, Mut'a nikahının mubah olduğunu ve hükmünün devam ettiğini, ehlî eşeklerin etlerinin helal olduğunu söylüyordu. Hz. Ali de ona şöyle karşılık veriyordu: "Sen taşlan bir adamsın. Zira Rasûlullah (s.a.v.), Hayber savaşında Mut'a nikahını ve ehlî eşeklerin etlerini yemeyi yasakladı."
Bu hadis, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde ve diğer hadis kıtabla-nnda mevcuttur. Ancak çeşitli lafızlarla rivayet edilmiştir. Bu rivayetimiz en güzel lafızla rivayet edilendir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Beyhakî, Ebu Nasır b. Ebi Rebia'nın şöyle dediğim rivayet etmiştir:
"Sa'saa b. Suhan, Basra'dan Ali'nin yanına geldi. Hz. Ali, ona İbn Ab-bas'ı sordu. İbn Abbas'ı Basra'ya vali olarak tayin etmişti. Sa'saa ona şu cevabı verdi:
"Ey mü'minlerin emiri! îbn Abbas, üç şeyi tutmuş üç şeyi de bırakmıştır. Konuştuğunda adamların kalblerini elinde tutar, konuşulduğunda güzelce dinlediği için de adamların kalblerini tutar. Kendisine muhalefet edildiğinde iki şeyden en kolay olanı tercih eder. Böylece adamların kalblerini elinde tutar. Münakaşayı ve karaktersiz kimse ile tartışmayı terkeder. Özür dilemeyi gerektirecek bir işi de yapmaz." Vakidî, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas kadar anlayışı hazır, aklı sağlam, ilmi çok, yumuşak huyluluğu geniş olan başka bir kimse görmedim. Bazı müşkülleri çözmesi için Ömer'in onu yanma çağırdığını gördüm. Sonra Ömer, ona şöyle dedi: "îşte şimdi problem senin yanına gelmiştir: îbn Abbas'ın bulduğu çözüme Hz. Ömer de uyardı. Çevresinde Bedir savaşma katılmış Muhacir ve Ensâr'dan o kadar çok adam varken yine de îbn Abbas'ın görüşüne başvururdu."
A'meş, Abdullah b. Mesud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Eğer îbn Abbas, bizim yaşımıza erseydi bizden hiç kimse onunla muaşerette bulunamazdı. İbn Abbas, ne kadar güzel bir Kur'ân tercümanı idi."
Rivayete göre İbn Ömer, onun hakkında şöyle demiştir: "İbn Abbas, Cenâb-ı Allah'ın, Muhammed (s.a.v.)'e indirdiği Kur'ân'ı insanlar arasında en iyi bilen kimseydi."
Muhammed b. Sa'd, İbn Abbas'ın ölüm haberini duyduğu zaman Cabir b. Abdullah'ın ellerini birbirine vurarak şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu gün insanların en âlimi ve en yumuşak huylusu vefat etti. Bu ümmete bir musibet indi."
Muhammed b. Sa'd, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas, vefat ettiği zaman Rafi b. Hadic şöyle dedi: Bu gün ilim hususunda doğu ile batı arasında kendisine ihtiyaç duyulan bir kimse vefat atti."
Vakidî, îkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas'ın vefatı zamanında Muaviye'nin şöyle dediğini işittim: Vallahi bugün ölenlerin de yaşayanların da en fakihi ve en bilgilisi öldü."
İbn Asakir, îbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmişti: "Barış yapıldığı zaman Muaviye'nin yanma gittim. Bu, onunla ilk karşılaşmam oldu. Yanında bazı kimseler vardı. Bana şöyle dedi:
- Merhaba ey ibn Abbas. Kendisiyle benim aramda fitne cereyan edipte senin kadar benden uzak durmasına üzüldüğüm ve bana yaklaşmasına sevindiğim başka bir kimse yok. Ali'yi öldüren Allah'a hamd olsun.
Ben de ona şu karşılığı verdim:
- Yargısı hususunda Allah kınanmaz. Bu sözünden daha başka bir söz söyle ki bundan güzel olsun. Amcam oğlundan ötürü beni affetmeni ve amcam oğlundan ötürü de seni affetmeyi istiyorum.
- Senin dediğin gibi olsun."
îbn Abbas, insanlara hac ettirirken Aişe (r.anha) ile Ümmü Seleme: "O insanlar arasında hac menasikini en iyi bilen kimsedir, dediler.
İbn Mübarek, Şabi'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: «Zeyd b. Sabit bineğine bindi, ibn Abbas, onun üzengisini tuttu. Zeyd de "Böyle yapma ey Rasûlullah'ın amcası oğlu." dedi. îbn Abbas, ona: "Âlimlerimize böyle saygı göstermekle emrolunduk." diye karşılık verdi. Zeyd, ona: "Ellerin nerede?" diye sorunca ibn Abbas ellerini çıkardı. Zeyd de onun ellerini öptü ve: "Peygamberimiz'in aile efradına böyle saygı göstermekle emrolunduk" dedi.»
Vakidî, Said b, Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas, insanların en bilgilisi idi. "
Abdurrahman b. Ebu Zinad, Ubeydullah b. Utbe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"îbn Abbas, bazı özelliklere sahip olma hususunda insanları geride bıraktı. İnsanların bilmediklerini bildi, görüşüne ihtiyaç duyuldu. Fıkıh açısında onun fikrine muhtaç olundu. Yumuşak huyluluğuna herkes muhtaçtı. Soylu ve asil bir kimseydi. Herkesten çok o Peygamber (s.a.v.)'m hadislerini bilirdi. Ebu Bekir ve Osman'ın yargılarından haberdardı. Görüşü fikha çok uygundu. Şiiri en iyi bilen oydu. Arapçadan en çok anlayan oydu. Kur'ân tefsirini, hesabı ve feraiz ilmini onun kadar bilen yoktu. Maziyi ve tarihi en çok o bilirdi. Kendisine ihtiyaç duyulduğu zaman onun kadar keskin görüş ileri süren başka bir kimse yoktu. Bir gün meclis kurar, meclisinde fıkıhtan başka birşey konuşulmazdı. Bir gün meclis kurar, meclisinde tevilden başka birşey konuşulmazdı. Bir gün meclis kurar, meclisinde meğâziden başka birşey konuşulmazdı. Bir gün meclis kurar, meclisinde şiirden başka birşeyden bahsedilmezdi. Bir gün meclis kurar, meclisinde Arapların savaşlarından başka birşeyden bahsedilmezdi. Onun kadar kendisine itaat edilen ve meclisinde huşu ile dinlenilen başka bir âlim görmedim. Onun kadar kendisine soru sorulan ve soru sahibinin de kendisinden ilim elde ettiği başka bir kimse görmedim. Bazen onun okuduğu kasideleri hıfzederdim. Okuduğu kasidenin beyitleri otuzu bulurdu."
Hişam b. Urve, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas gibisini asla görmedim."
Ata da şöyle demiştir: "İbn Abbas'ın meclisi kadar saygı dolu bir meclis görmedim. Onun meclisi kadar fıkıhtan çok

bahsedilen başka bir meclis görmedim. Onun meclisi kadar ulu ve heybetli bir meclis görmedim. Kur'ân ashabı meclisinde kendisine sorular yönetiyorlardı. Arapça ile ilgilenen ilim sahipleri ona sorular yöneltiyorlardı. Şiirle ilgilenenler de ona sorular yöneltiyorlardı. Hepsi de geniş bir ilim vadisinde kana kana ilim suyu içiyorlardı."
Vakidî, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas, yüksek hurma ağaçlarının küçücük vadilerin üzerine çıkışı gibi ilim hususunda insanları geride bırakmıştı."
Leys b. Ebi Süleym dedi ki: "Tavus'a şöyle bir soru yönelttim:
- sahabelerin büyüklerini bırakıp ta şu çocuğu (Îbn Abbas'ı) ne diye ayrılmaz bir arkadaş edindin?
Tavus bana şu cevabı verdi:
- Yetmiş sahabe gördüm. Bunlar bir hususta tartışmaya başladıklarında eninde sonunda îbn Abbas'm sözüne uyarlardı. Ondan daha iyi fıkıh bilen birini görmedim. Ona muhalefet eden bir kimse mutlaka sonunda onun görüşüne uyardı."
Ali b. el-Medinî, Yahya b. Main, Ebu Nuaym ve diğerleri, Müca-hid'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "İbn Abbas gibisin asla görmedim. Öldüğü gün o, bu ümmetin derin âlimi idi."
Ebu Bekir b. Ebu Şeybe, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas, bu ümmetin ilim sahipleri arasında en uzun boylu, en asil ve en bilgili kimsesi idi."
Amr b. Dinar da îbn Abbas hakkında şöyle demiştir: "İbn Abbas'm meclisi kadar bütün hayır ve iyilikleri toplayan başka bir meclis görmedim. Onun meclisi helal, haram, Kur'ân tefsiri, Arapça ilmi, şiir ve yemeği ihtiva ederdi."
Mücahid dedi ki: "îbn Abbas kadar fasih konuşan başka bir kimse görmedim."
Muhammed b. Sa'd, Süleym b. Ahdar'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hakem b. Edip, arefe gününde şu mescitte ilk olarak cuma namazını kimin kıldırdığını sorması için Süleyman et-Teymî'yi Hasan Basri'ye gönderdi. Süleyman, ona: "Arefe gününde şu mecliste ilk olarak cuma namazını kim kıldırdı?" diye sorunca Hasan, şu cevabı verdi: ibn Abbas kıldırdı, hadiste derin ve ilmi çok bir kimse idi. Minbere çıkar, el-Bakara sûresini okur ve ayet ayet tefsir ederdi."
Bu hadise, Hasan Basri'den başka bir yolla da rivayet edilmiştir.
Abdullah b. Müslim b. Kuteybe et-Dineverî, Hasan Basri'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas, Basra'da iyiyi ve kötüyü insanlara tanıtmaları için ilk olarak arif tayin eden kimsedir. Minbere çıkar, el-Bakara ve Al-i îmrân sûrelerini okur, bu sûreleri harf harf tefsir ederdi."
Yunus b. Bükeyr, Ebu Salih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas'ın meclisini gördüm. Eğer bütün Kureyşliler, o meclis sebebiyle övünseler, buna hakları vardır. İnsanların onun kapısında toplandıklanm ve yolu kapattıklarını gördüm. Kimse o yoldan gidip gelemiyordu. Ben yanma girdim ve insanların kapıda beklediklerini haber verdim! Bana: "Benim için abdest suyu getir." dedi. Getirdiğim su ile abdest alıp oturdu ve: "Dışarı çık. Dışarıda bekleyenlere de ki: Her kim Kur'ân'dan Kur'ân harflerinden, Kur'ân'ın manasından sormak istiyorsa içeri gelsin." dedi. Ben de dışarı çıkıp gerekli duyuruyu yaptım. îçeriye girdiler. Evi ve bütün odaları doldurdular. Ona her ne sordularsa fazlasıyla onları bilgilendirdi. Sonra da onlara: "Siz çıkın diğer kardeşleriniz gelsinler." dedi. Onlar da dışarı çıktılar. Sonra bana şu talimatı verdi: "Dışarı çık. Dışarda bekleyenlere de ki: "Helâldan, haramdan ve fıkıhtan sormak isteyen varsa içeri gelsinler." Dışarı çıktım. Onlara gerekli duyuruyu yaptım, içeri girdiler. Evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa fazlasıyla onları bilgilendirdi. Sonra onlara: "Dışarı çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler." dedi. Onlar da çıktılar. Sonra bana şu talimatı verdi: "Dışarı çık ve de ki: Feraizden ve benzeri meselelerden sormak isteyen varsa içeri gelsin." Dışarı çıktım ve onlara gerekli duyuruyu yaptım. îçeri girdiler, evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa onları fazlasıyla bilgilendirdi. Sonra onlara: "Dışarı çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler." dedi. Onlar da dışarı çıktılar. Sonra bana şu talimatı verdi: "Dışarı çık ve de ki: Arapçadan, şiirden ve bilinmez kelimelerden sormak isteyen varsa içeri gelsin." Dışarı çıktım ve onlara gerekli duyuruyu yaptım. İçeri girdiler, evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa onları fazlasıyla bilgilendirdi, sonra onlara; "Dışarı çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler" dedi. Onlar da çıkıp gittiler.
Ebu Salih dedi ki: Eğer Kureyşlilerin tamamı bu hadise sebebiyle övünecek olurlarsa buna haklan vardır. Çünkü ben bu durumu başka hiçbir kimsede görmedim.»
Tavus ile Meymun b. Mehran dediler ki: "îbn Ömer'den daha takya-h ve îbn Abbas'tan daha fakih bir kimse görmedik. Ancak îbn Abbas, îbn Ömer'den daha iyi fıkıh bilirdi."
Şüreyh el-Kadî, Mesruk'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas'ı gördüğümde o insanların en yakışıklı sidir, derdim. Hitapta bulunduğumda insanların en fesahatlisidir, derdim. Konuştuğunda insanların en bilgilisidir, derdim."
Yakub b. Süfyan, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas ile Ali kıyaslanacak olursa îbn Abbas, Kur'ân'ı ondan daha iyi bilirdi. Ali de bilinmeyen müphemleri ondan daha iyi bilirdi."
îshak b. Raheveyh dedi ki: "Bu böyledir. Çünkü İbn Abbas, Aliden tefsir öğrendi. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'den, Ömer'den, Osman'dan, Ubey b. Ka'b'dan ve diğer büyük sahabelerden de bilgiler edindi. Rasulullah (s.a.v.), Cenâb-ı Allah'tan ona kitabı öğretmesi için dua ve niyazda bulunmuştu."
Ebu Muaviye, Ebu Vail Şakik b. Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas,hac mevsiminde insanlara hutbe irad etti. el-Baka-ra sûresini okumaya ve tefsir etmeye başladı. Ben de: "Bu adam gibi güzel konuşan ve iyi açıklayan bir kimse görmedim. Eğer bunu Farslar ve Bizanslar dinleselerdi, mutlaka Müslüman olurlardı." demeye başladım.»
Ebu Bekir b. Ayyaş, Ebu Vaü'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "îbn Abbas, Hz. Osman'ın şehid edildiği senede insanlara hac

ettirdi. Onlara en-Nûr sûresini okudu."
Belki de el-Bakara sûresini, Hz. Ali zamanında yaptığı hacda okumuştur. en-Nur sûresini de Hz. Osman'ın şehid edildiğ senedeki hac-cmda okumuştur. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Abbas'm şöyle dediğini önceki kısımlarda rivayet etmiştik: "Ben, te'vilini öğrenmekte oldukları ilimde derinleşelerdenim."
Mücahid dedi ki: "Kur'ân'ı, İbn Abbas'm huzurunda baştan sona iki kez okudum. Her âyetin başında duruyor ve âyetin manasını ona soruyordum"
Yine rivayete göre îbn Abbas şöyle demiştir: "Kur'ân'daki dört kelimenin ne manaya geldiğini bilemiyorum. Bu kelimeler şunlardır :
Kuran'm tamamını bitiyorum sadece şu dört kelimeyi bilmiyorum."
İbn Vehb, Ubeydullah b. Ebi Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Abbas'a bir soru sorulduğunda eğer o sorunun cevabı Allah'ın kitabında mevcutsa cevabı verirdi. Eğer Allah'ın kitabında mevcut olmayıp sünnette mevcutsa, sünnete göre cevabı verirdi. Eğer sünnette de cevabı yoksa Ebu Bekir veya Ömer, o sorunun cevabını vermişse, onların bu konudaki cevaplarını naklederdi. Onların da bu hususta söyledikleri birşey yoksa o zaman kendi reyi ile ictihad ederdi."
Yakub b. Süfyan, Abdullah b. Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Adamın biri, İbn Abbas'a sövdü. İbn Abbas, ona şöyle karşılık verdi: "Sen bana sövdün. Oysa bende üç güzellik var. Ben Allah'ın kitabındaki ayetlerden birini okuduğum zaman o âyetten ne öğrendiysem bütün insanların da aynı şeyi öğrenmelerini isterim.
Ben adaletle hükmeden bir Müslüman hakimi hüküm verirken dinlediğimde sevinir ve insanları onun hükmüne uymaya davet ederim. Belki de o konuda ben muhakeme edilmeyeceğim.
Yine meralarda otlayacak bir devem bulunmadığı halde Müslümanların topraklarına yağmur yağdığını duyduğumda çok sevinirim."
îbn Ebi Melik dedi ki: Medine'den Mekke'ye kadar İbn Abbas'la yolculuk ettim. İki rekat namaz kılıyordu. Mola verdiğinde gece yarısında kalkıp namaz kılar, Kur'ân'ı ağır ağır, harf harf okurdu. Çok hıçkırır ve ağlardı. Şu ayeti okuduğunu da işittim: "Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir. Ey insan, işte bu senin öteden beri korkup kaçtığın şeydir." (eî-Kaf, 19.)
Esmaî, Şuayb b. Dirhem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Fazlaca ağlayıp gözyaşı dökmekten İbn Abbas'm yanaklarında çürük ayakkabı bağı gibi bir iz meydana gelmişti."
Başkaları dediler ki: "İbn Abbas, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı. Ben oruçluyken amellerimin Allah'a arzedilmesini isterim,
derdi."
Haşim, Yusuf b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bizans hükümdarı Muaviye'ye bir mektub gönderdi. Mektubunda şu soruları soruyordu:
Yüce Allah'ın en çok sevdiği kelam hangisidir?
Kullar arasında Allah katında en kıymetli kişi kimdir?
Kadınlar arasında Allah katında en kıymetli kadın kimdir?
Ana rahmine girmeyen dört varlık kimlerdir ve hangileridir?
Sahibini seyyar bir şekilde dolaştıran mezar hangisidir?
Üzerine güneşin bir defa doğduğu yer neresidir?
Gök kuşağı nedir?
Muaviye, bu sorulan îbn Abbas'a gönderdi. İbn Abbas ta ona şu cevabî mektubu gönderdi:
"Allah'ın en çok sevdiği kelam şudur: "Sübhanallahi velhamdulilla-hi ve lâ ilahe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illa billah"
Kullar arasında en kıymetli şahıs, Adem (a.s.)'dir. Allah, onu eliyle yarattı ve ona kendi ruhundan üfledi, melekleri ona secde ettirdi. Ona herşeyin adını öğretti.
Kadınlar arasında Allah katında en kıymetli kadın, İmran kızı Meryem'dir.
Ana rahmine girmeyen dört varlık şunlardır: Adem, Havva, Musa'nın asası ve İsmail'e fidye olarak gönderilen İbrahin peygamberin koçu.
Başka bir rivayette bunlara Salih (a.s.)'in devesi de eklenmiştir. ^
Sahibini seyyar bir şekilde dolaştıran mezar ise, Yunus peygamberi yutan balıktır.
Güneşin üzerine bir defa doğmuş olduğu yer, Musa peygamberin ve İsrailoğullannın geçmeleri için denizin açılıp geçit verdiği yoldur.
Gökkuşağı ise yeryüzü sakinlerinin boğulmaya karşı aldıkları bir emandır. Bu, gökte açılan bir kapıdır."
Bizans hükümdarı bu cevapları okuyunca çok beğendi ve: -Vallahi bu Muaviye'nin sözü değildir ve onun tarafından verilen bir cevap ta değildir. Bu, ancak Peygamber (s.a.v.)'m ehl-i beytinden birinin verdiği
bir cevaptır." dedi.»
Bu sorularla ilgili olarak birçok rivayet nakleddnnştır, ancak bun-
ların bazısında ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir. [9]

Fasıl

îbn Abbas, kuşatma altındaki Hz. Osman'ın emri üzerine Meretin otuzbeşinci senesinde hac emirliğini üstlendi. O, hac emirliğini ifa ederken Hz. Osman öldürüldü. îbn Abbas, Hz. Ali ile birlikte Cemel savaşma katıldı. Sıffin savaşında Hz. Al ordusunun sol cenah komutanı idi. Haricilerle yapılan savaşa katıldı. Hz. Ali tarafından Basra valiliğine atandı. Basra'dar ayrıldığı zamanlarda yerine namaz kıldırması için Ebu Esved ed-Düelfyi, haraç işlerini yürütmesi için de Ziyad b. Ebi Süfyan' vekil olarak bırakırdı. Basralılar, onu severlerdi. Onlara fıkıh öğretir, cahillerini bilgilendirir, suçlularına öğüt verir, yoksullarına mal bahşederdi. Hz. Ali'nin vefatına kadar Basra valiliğini yürüttü.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre, Hz.Ali ölmeden önce onu Basra valiliğinden azletmiştir. Sonra kendisi kalkıp Muaviye'nin yanına gitmiş, Muaviye ona ikramda bulunmuş, onu yakınları arasına katmış, saygı ve hürmet göstermişti. Çözümü zor meseleleri ona sorar, îbn Abbas ta hemen cevap verirdi. Muaviye ona: "îbn Abbas'tan daha hazır cevap bir kimse görmedim." derdi. Hz. Hasan in ölüm haberine dair mektub geldiği zaman İbn Abbas, Muaviye'nin yanında bulunuyordu Muaviye, ona güzelce taziyetlerini sundu. İbn Abbas ta ona güzel cevap verdi. Nitekim bunu Önceki kısımlarda da anlatmıştık Muaviye, oğlu Yezid'i de İbn Abbas'a göndermiş, Yezid gidip onun önünde oturmuş ve ona fasih ve veciz ifadelerle taziyetlerini sunmuştu. İbn Abbas ta bundan ötürü ona teşekkür etmişti.

Muaviye vefat edipte Hz. Hüseyin, Irak'a gitmeye niyetlindiğinde îbn Abbas onu bu hareketinden menetmişti. Gözlerin ömrünün son zamanlarında yitirmiş olan îbn Abbas, Hz. Hüseyin'i yolundan alıkoymak için eteğine tutunmak istemiş, ancak Hz. Hüseyin bunu kabul etmemişti. Neticede Hz. Hüseyin'in ölüm haberini duyunca çok üzülmüş ve evine kapanıp şöyle demişti:

"Ey dil! Hayırlı şey söyleki kazançlı olasın, şerli sözleri söyleme ki selamette kalasın. Eğer böyle yapmazsan pişman olursun."

Cündeb adlı bir adam onun yanma gitmiş ve: "Bana tavsiyede bulun." demiş, tbn Abbas ta ona şöyle demişti: "Allah'ı birlemeni ve Allah için çalışmanı, namaz kılıp zekat vermeni sana tavsiye ederim. Böyle yaptıktan sonra yapacağın her iyilik ve hayırlı iş kabul edilir, Allah'a arzedilir. Ey Cündeb, zaman geçtikçe ölüme daha da yaklaşmaktasın. Namazı kılarken vedalaşır gibi kıl. Dünyada garip bir yolcuymuşsun gibi davran. Çünkü sen, eninde sonunda mezar sakinlerinden olacaksın. Günahlarından ötürü ağlayıp tevbe et. Dünya senin ayakkabı bağından daha kıymetsiz olsun. Kendim dünyadan ayrılmış ve Allah'ın adaletine yönelmiş gibi kabul et. Geride bıraktığın şeylerden yararlanamazsın. Sana ancak amelin fayda verir."

Bazılarının anlattıklarına göre İbn Abbas, doru attan daha kıymetli kelimelerle tavsiyede bulunarak şöyle demiştir: 'Yersiz biçimde seni ilgilendirmeyen şeyleri söyleme. Beyinsizlerle tartışma, yumuşak huylularla da tartışma. Çünkü yumuşak huylu kimse seni mağlub eder. Beyinsiz kimse ise, sana hakarette bulunur. Kardeşini gıyabında anarken seni11 gıyabında seni nasıl anmalarım istiyorsan sende öyle an. Yaptığı iyiliklerin mükafatım göreceğini ve işlediği suçların cezasını göreceğini bilen kimse gibi amel et." Yanında bulunan bir adam da ona şöyle dedi: "Ey îbn Abbas! Bu sözün 10.000'den daha hayırlıdır." İbn Abbas ta ona şu karşılığı verdi: "Bu sözlerimin her bir kelimesi 10.000'den daha hayırlıdır."

îbn Abbas dedi ki: "İyiliğin tamamlanması onu acele yapmak, çok büyük bir iyilikte bulunulduğunu belirtmemek ve gizlice yapmaktır. Yani kişiye bağışını çabucak vermelisin ve onu verdiğin kimsenin nazarında da küçücük birşeymiş gibi göstermelisin. Ayrıca verirken de insanlardan gizli olarak vermeli ve açığa vurmamalısm. Açığa vurduğun zaman gösteriş kapısını açmış ve yardım ettiğin kimsenin kalbini kırmış olursun. Onu, insanlardan utanacak hale getirirsin."

Yine îbn Abbas dedi ki: "İnsanlar arasında benim için en kıymetli olan şahıs odur ki, meclisimde bulunur, yüzüne sinek konmasını önleye-bilsem önlerim. Beni, ihtiyaçlarını karşılamaya ehil bir kimse olarak görüp yamma gelen kimsenin mükafatını ancak Aziz ve Celil olan Allah verir.

Bana önce kendisi selam veren veya bir meclise vardığımda bana yer veren veya oturduğu yerden benim için kalkan veya susadığım zaman bana bir yudum su veren veya gıyabımda gıybetimi yapmayıp hakkımı muhafaza eden bir kimsenin mükafatını ancak Aziz ve Celil olan yüce Allah verir."

îbn Abbas, gözlerinden birini kaybetti. Bedeni zayıfladı. Diğer gözünü de kaybedince tekrar eskisi gibi şişmanladı. Bunun sebebim kendisine sorduklarında şöyle cevap verdi: "Gözlerimden birini kaybettiğimde diğerini de kaybetmekten korktuğum için zayıfladım. Ama ikinci gözümü de kaybedince artık kalbim rahatladı ve tekrar eskisi gibi şişmanladım."

. ,.

Ebul Kasım el-Beğavî, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir, «îbn Abbas'm gözlerine su indi. Tabip ona dedi ki: «Gözlerindeki *>u suyu çıkarırız, ancak yedi gün süreyle namaz kılamayacaksm uoKtorun Du sözü üzerine îbn Abbas şöyle cevap verdi: «Hay*! Kjlabı di*J^Lde namazı terkeden kimse, AUah'm huzuruna vardanda Allah ona gazab eder."

Başka bir rivayette anlatıldığına göre tabib ona şöyle demiştir: "Şu suyu gözlerinden çıkarırız ancak beş gün süreyle ya bir dal üzerinde veya sırt üstü namaz kılarsın." Tabibin bu sözü üzerine îbn Abbas, şöyle dedi: "Hayır vallahi bir tek rekatı dahi o şekilde kılmam. Bir kimse kasıtlı olarak namazlardan birini terkederse, Allah'ın huzuruna vardığında Allah ona gazab eder."

Gözlerini kaybettiği zaman îbn Abbas şu şiiri okumuştu:

"Allah gözlerimdeki aydınlığı alsa da, Dilimde ve kulağımda gözlerimin nuru kalır. Kalbim zekidir, aklım bozulmamıştır, Dilim kılıç gibi keskindir."

Abdullah b. Zübeyr ile Abdülmelik b. Mervan arasında anlaşmazlık çıktığında İbn Abbas ile Muhammed b. el-Hanefiyye toplumdan ayrılıp uzlete çekildiler. Abdullah b. Zübeyr, kendisine bey'at etmeleri için onlara çağrıda bulundu. Ama onlar bu

çağrıya icabet etmeyip her biri ona: "Sana ne bey'at ederiz ne de muhalefet" dediler. Abdullah b. Zübeyr, onların üzerine yürüdü. Onları öldürmek istedi, onlar da Ebu Tufeyl Amir b. Vail'e haber göndererek kendilerine yardımcı olmasını istediler. O da Iraklılar arasındaki taraftarlarından yardım istedi. Bunun üzerine 4000 kişi onlara yardım için Mekke'ye geldiler. Hep birlikte tekbir aldılar. Abdullah b. Zübeyr'in üzerine hücum ettiler. O da kaçıp Kabe'ye sığındı ve Ka'be'nin örtüsüne tutunarak: "Ben, Allah'a sığınıyorum." dedi. Bunun üzerine onlarda Abdullah b. Zübeyr'den vazgeçtiler. Sonra İbn Abbas ile İbn Hanefiyye'nin yanma gittiler. Abdullah b. Zübeyr de onların evlerinin etrafına odun yığdı ki onları yaksın. Bunun üzerine ikisi evlerinden çıkıp Taife gittiler. İbn Abbas, iki sene orada ikamet etti, hiç kimseye bey'at etmedi. Bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık.

Hicretin altmış sekizinci senesinde îbn Abbas, Taifte vefat etti. Cenaze namazını Muhammed b. Hanefîyye kıldırdı. Defnetmek için onu mezarına koyduklarında misli görülmemiş beyaz bir kuş geldi. Kefeni içine girdi ve onunla birlikte defnedildi.

Affan dedi ki: İbn Abbas'm ilim ve amelini rivayet ediyorlardı. Mezara konulduğunda görünmeyen ve tanınmayan bir kimse şu aşağıdaki ayet-i kerimeyi okudu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu ayeti onun mezarından işitmişlerdir:

"Ey huzur içinde olan can! O, senden, sen de O'ndan hoşnut olarak Rabbine dön! Ey can! iyi kullarımın arasına gir. Cennet'ime gir." (el-Fecr, 27-30.)

İbn Abbas'ın vefatı ile ilgili olarak söylenecek sözler bunlardır, birçok imam bu sözleri tashih etmişlerdir.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre İbn Abbas, hicretin altmışü-çüncü senesinde vefat etmiştir. Hicretin altmışyedinci senesinde, alt-mışyedinci senesinde, yetmişinci senesinde, yetmişüçüncü senesin-de,vefat ettiğine dair bazı rivayetler de vardır. Ama esah olan kavle göre o, hicretin altmış sekizinci senesinde vefat etmiştir. Diğer kavillerin hepsi garip, merdud ve şazdır. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. Vefat ederken yetmişiki yaşındaydı, yet-rnişbü* veya yetmişdort yaşında olduğuna dair rivayetler de vardır. Ama yetmişiki yaşındayken vefat ettiğine dair nakledilen kavil daha sahihtir. Doğrusunu Allah bilir. [10]

İbn Abbas (R.A.)In Eşkali

İri cüsseli idi. Oturduğunda iki kişinin yerini tutardı. Yakışıklı ve güzel şimali idi. Saçı, başı üzerinde toplanmıştı. Perçemi ağarmış, şakaklarına beyaz teller karışmıştı. Ağaran saçlarını kına ile boyardı. Siyah renge boyadığı da söylenir. Güzel elbiseler giyerdi. Çok koku sürii-nürdü. Öyle ki o, yoldan geçtiğinde kadınlar: "Bu îbn Abbas'tır veya misk sürünmüş bir adamdır." derlerdi. Endamı düzgündü, beyaz tenliydi, uzun boyluydu. Güzel konuşurdu. Gözlerini kaybettiğinde rengi biraz sarardı. Abbas'm on oğlu vardı. Oğullarının adları şöyledir: Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Mabed, Kuşem, Abdurrahman, Kesir Haris, Avn ve Temmam. Temmam, kardeşlerin en küçüğü idi. Bu sebeple babası Onu omuzuna alır ve şöyle derdi:

"Temmam ile oğullarımın sayısı onu buldu. Ey Rabbim, bunları salih ve iyi insanlar kıl. Bunları erkek yap ve semerelerini fazlalaştır."

Fadl, Ecnadeyn'de şehit düştü. Abdullah' Taifte, Ubeydullah Ye-men'de, Mabet ile Abdurrahman Tunus'ta, Kuşem ile Kesir Yenbu'da vefat ettiler. Kusem'in Semerkant'ta vefat ettiği de söylenir.

Beni Mahzum'un azatlısı Müslim b. Hammad el-Mekkî dedi ki: "Abbas ve Ümmü Fadl'ın çocukları kadar aynı evde doğan v hepsi de şerefli olup ancak mezarları birbirinden çok uzak olan başka kimseler görmedim." Böyle dedikten sonra Müslim b. Hammad, Abbas'm çocuklarının mezarlarının yerlerini söylemiştir, ancak Fadl'ın Medine'de, Ubeydui-lah'm da Şam'da vefat ettiğini söylemiştir.

Abdullah b. Abbas, 1000 dirhem değerinde elbise giyerdi, unun ad-bas ve Ali adında oğulları vardı. Ali fazlaca namaz kandan çok secde eden kişi anlamına gelen "Seccad" lakabıyla çagnbrdu Yeryüzünde Ku-
reyşlilerin en yakışıklısıydı. Anlatıldığına göre o, her gün 1000 rekat namaz kılarmış. Başka bir rivayette ifade edildiğine göre o, her gün ve her gecede şartlarına tam riayet ederek 1000 rekat namaz kılarmış. Sözü edilen bu Ali, Abbasi halifelerinin atasıdır. İleride de anlatılacağı gibi onun çocukları Abbasi halifeleri olmuştur.

Abdullah b. Abbas'ın Muhammed, Fadl ve Abdullah adında oğulları da vardı ki, bunların anneleri Züra binti Mesrah b. Mad Kerib'dir. Abdullah b. Abbas'ın ümmü veledinden (çocuk doğuran bir cariyesinden) doğan Esma adında bir kızı da vardır.

Abdullah b. Abbas'ın İkrime, Küreyb, Ebu Mabet, Şube, Dakik, Ebu Amre ve Ebu Ubeyd adında azatlıları da vardı.

Abdullah b. Abbas, 1670 hadis rivayet etmiştir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Ebu Şüreyh El-Hüzaî

Hicretin altmışsekizinci senesinde Ebu Şüreyh el-Hüzaî el-Adevi el-KaTaî vefat etti. Bu zatın asıl adı hususunda ihtila edilmiştir. Doğru görüşe göre asıl adı Hüveylid b. Amr'dır. Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Beraberinde Beni Ka*b kabilesinin üç sancağından biri vardı.

Muhammed b. Sa'd, bu zatın hicretin altmışsekizinci senesinde vefat ettiğini söylemiştir ve hadisleri bulunduğunu da nakletmiş

tir. [12]

Ebu Vakîd El-Leysî

Yine bu senede Ebu Vakid el-Leysî vefat etti. Bu, kadri yüce bir sahabe idi. Onun da adı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bedir gazvesine katılıp katılmadığına dair muhtelif rivayetler vardır. Vakidfnin ifadesine göre bu zat, hicretin altmışsekizinci senesinde altmışbeş yaşında vefat etmiştir. Bunun bu senede vefat ettiğini başkaları da söylemişlerdir. Bazısının iddiasına göre bu zat, yetmiş sene yaşamış ve Mekke'de bir seneden fazla ikamet ettikten sonra vefat edip Muhacir mezarlığına def-nedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [13]

Hicretin Altmışdokuzuncu Senesi

Bu senede Amr b. Said el-Eşdak el-Ümevî öldürüldü. Onu Abdülme-lik b. Mervan öldürdü. Öldürmesinin sebebi de şuydu Bu senenin başında Abdülmelik, ordulanyla birlikte Züfer b. Haris el-Kilabî'yi kuşatma altına almak üzere Karkisya'ya doğru yola çıktı. Züfer b. Haris, Mer-vani ordusuna karşı Süleyman b. Süred'e yardım etmiş ve Aynü'1-verde'de onlarla savaşmıştı. Abdülmelik, bu işi bitirdikten sonra Mus'ab b. Zübeyr'in üzerine yürümeye karar vermişti. Yola çıkınca yerine Şam'da Amr b. Said el-Eşdak'ı vekil bıraktı. Amr da orada kaleye çekildi. Kendini koruma altına aldı. Beytü'l-maldaki paraları aldı.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Amr b. Said el-Eşdak, Abdülmelik b. Mervanla birlikte yola çıkmıştı. Ancak yoldayken bir kısım askerlerle birlikte geceleyin Şam'a geri dönmüştü. Yanında Humeyd b. Hirris b. Bahdel el-Kelbî ve Züheyr b. Ebrec el-Kelbî vardı. Bunlar Şam'a vardılar. Şam'da Abdülmelik'in vekili olarak Abdurrahman b. Ünamü'l-Hakem vardı Abdurrahman, bunların gelişini duyunca şehiri bırakıp kaçtı. Amr b. Said el-Eşdak ta şehire girerek bütün hazinelere el koydu. Halka nutuk irad ederek onlara adaletle muamele edeceğini, onlara bol bağışta bulunacağını vaadetti ve onları güzelce Övdü. Abdülmelik, Amr b. Said'in bu yaptıklarını duyunca .hemen Şam'a döndü. Amr b. Said'in kaleye çekildiğini, kale üzerine perdeler ve örtüler astığını gördü. Amr b. Said, müstahkem bir kale olan Şam'daki Rumi kalesine yerleşmişti. Abdülmelik, onu kuşatma altına aldı. Aralarında onaltı gün süreyle çarpışma oldu. Sonra ateşkes üzerine antlaştılar. Yalnız ateşkesin ve barışın şartlarından biri, Abdülmelik'ten sonra Amr b. Said'in veliaht olmasıydı. Abdülmelik tarafından atanan valiler aynı zamanda Amr b. Said'in valileri olacaktı. İkisi aralarında bir eman yazısı yazdılar. Ateşkes ve barış perşembe günü akşamı olmuştu.
Bundan sonra Abdülmelik Şam'a giderek normal şekilde hükümet konağına girdi. Amr b. Said el-Eşdak'a da şu mesajı gönderdi: "Beytü'l-maldan aldığın paraları halka geri ver." Amr b. Said ise: "Bu paralar senin değildir, bu şehir de senin değildir. Buradan çek git." diye haber gönderdi. Pazartesi olunca Abdülmelik, Amr b. Said'e haber göndererek hükümet konağına gelmesini emretti. Abdülmelik'in elçisi geldiğinde Amr'ın yanında Abdullah b. Yezid b. Muaviye de vardı. Abdullah, Amr'ın kızı Ümmü Musa binti Eşdak'm kocasıydı. Amr, Abdülmelik'in yanına gidip gitmeme hususunda Abdullah b. Yezid'e danıştı. O da fikrini şöyle açıkladı: "Ey Ebu Said, Allah'a yemin ederim ki, seni gözümden ve kulağımdan daha çok seviyorum Bence Abdülmelik'in yanına gitmelisin. Zira Kabu'l-Ahbar'ın karısının oğlu Tebi el-Himyerî şöyle demişti: "İsrailoğullarının büyüklerinden biri Şam'ın kapılarını kilitleyecek ve çok geçmeden öldürülecektir."
Amr da şu cevabı verdi: "Vallahi ben uykuda olsam bile Zerka'nın oğlunun beni uyandırmasından korkmam. O bana karşı gelecek cürete sahip değildir. Kaldı ki, dün rüyamda Osman b. Affan'm, bana kendi gömleğini giydirdiğini gördüm."
Bu konuşmadan sonra Anırb. Said, Abdülmelik'in elçisine şöyle dedi: «Abdülmelike selam söyle ve ona de ki, akşamleyin mşaallah yanına geleceğim."
Akşam olunca Amr b. Said, zırhını giydi, kılıcını kuşandı, ayağa kalktı. Ancak ayağı yerdeki sergiye takıldı. Karısı ve yanında bulunan yakınları kendisine: "Abdülmelik'in yanına gitmemen gerekir." dedilerse de o, onların uyarılarına iltifat etmedi ve yüz kadar kölesi ile yoluna devam etti. Abdülmelik te Mervanlı (kendi soyundan)lara emir vermiş, hepsini yanında toplantıya çağırmıştı. Gelip yanında toplanmışlardı. Amr b. Said kapıya vardığında Abdülmelik, içeri girmesini ve yanındaki adamların kapı girişinde bir kısmının hapsedilmesi için adamlarına emir verdi. Amr b. Said, konaktan içeri girdi. Nihayet Abdülmelik'in bulunduğu köşke vardı. Oraya vardığında yanında sadece bir kölesi kalmıştı. Etrafa göz attı, irili ufaklı bütün Mervanilerin, Abdülmelik'in yanında toplanmış olduklarını gördü. İşin kötü olduğunu farketti. Yanındaki köleye dönüp gizlice: "Haydi ne duruyorsun kardeşim, Yahya'ya git ve yanıma gelmesini söyle." diye fısıldadı. Ancak köle onun bu sözlerini anlamadı, fakat "başüstüne" dedi. Amr b. Said onun anlamadığını görünce sözlerini tekrarladı. Köle yine anlamadı ve "Başüstüne" deyince Amr, ona şöyle dedi: "Vay sana! Haydi yanımdan defol git. Allah'ın ateşinde yan."
Abdülmelik'in yanında Hassan b. Malik b. Bahdel ve Kabise b. Zü-eyb de vardı. Abdülmelik, yanından ayrılmaları için onlara izin verdi. Bunlar dışarı çıkınca köşkün kapıları kilitlendi. Amr b. Said de, Abdül-melik'e yaklaştı. Abdülmelik, onu tahtına oturttu. Sonra onunla uzun uzadıya konuşmaya başladı. Bir süre sonra Abdülmelik, hizmetçisine: "Ey çocuk! Kılıcı şundan al." diye emir verdi. Amr da: "İnnâ lillah ey mü'minlerin emiri!" diye itiraz etti. Abdülmelik, ona şöyle dedi: "Kılıcını kuşanmış olarak mı benimle konuşmak istiyorsun?" Köle, kılıcı Amr'dan aldı. Sonra ikisi bir süre daha konuştular. Abdülmelik, ona

şöyle dedi:
- Ey Ebu Ümeyye!
- Buyur ey mü'minlerin emiri.
- Sen bana itaatsizlik etmeye başladığında kendi kendime şöyle yemin ettim: "Şayet gözüm sana doya doya bakacak olursa ve seni elime geçirirsem prangaya vurduracağım."
Bunun üzerine orada bulunan Mervan oğulları şöyle sordular:
- Sonra onu serbest mi bırakacaksın ey mü'minlerin emiri?
- Tabii, ben bununla Ebu Ümeyye'ye ne yaparım ki?
Bu defa Mervan oğulları, Amr'a şöyle dediler: "Mü'minlerin emiri-nin yeminini yerine getir." Amr da şöyle karşılık verdi: "Allah, senin yeminini yerine getirmiş olsun, ey mü'minlerin emiri."
Bunun üzerine Abdülmelik, döşeğinin altında bulunan prangaları çıkardı ve: "Hey köle, kalk ona bu prangayı vur!" dedi. Köle kalkıp Amr'ı prangaya vurduktan sonra Amr şunları söyledi: "Ey mü'minlerin emiri! Sana Allah'ı hatırlatıyorum ve beni bu şekilde herkesin önüne çıkartmanı istiyorum." Abdülmelik, ona şöyle cevap verdi: "Ey Ebu Ümeyye, Ölüme yaklaşmışkende mi bana tuzak kurmayı düşünüyorsun? Allah'a yemin ederim ki, seni bu şekilde prangaya vurulmuş olarak herkesin önüne çıkartacak değiliz."
Daha sonra Abdülmelik, onu öyle bir itti ki, Amr'ın*ağzı tahta çarptı ve ön dişleri kırıldı. Bunun üzerine Amr şöyle dedi: "Ey mü'minlerin ecıiri, Allah'ı hatırlamam istiyorum. Bir kemiğim kırılmış bulunuyor, bundan daha kötü birşey yapmaya kalkma."
Abdülmelik, ona şu karşılığı verdi: "Allah'a yemin ederimki, sana bundan daha fazla birşey yapmadığım takdirde bunu yanıma bırakacağına ve Kureyş'in durumunu düzelteceğine inansaydım seni serbest bırakırdım. Fakat herhangi bir beldede ikimizin durumunda iki kişi bir araya gelmişse kesinlikle biri diğerini çıkarmıştır."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Abdülmelik, ona şöyle demiştir: "Ey Amr, bilmezmisin ki iki damızlık hayvan aynı tuzakta bir araya gelmez."
Amr, Öldürüleceğini kesin olarak anlayınca ona: "Şimdi de sözünde durmamak mı ey İbn Zerka?" dedi. Ona çok ağır ve çirkin sözler sarfetti. Bu arada müezzin, ikindi ezanını okumaya başladı. Abdülmelik, namaz kılmak üzere yerinden kalktı. Kardeşi Abdülaziz b. Mervan'a da Amr'ı öldürmesini emretti. Abdülmelik namaz kılmak üzere dışarı çıktı. Abdülaziz kalkıp kılıcı eline aldı. Amr, ona şöyle dedi: "Sana Allah'ı hatırlatıyorum ve aramızdaki akrabalık dolayısıyla beni öldürme işini üzerine almamanı istiyorum. Beni akrabalık itibarıyla senden uzak biri Öldürsün." Bunun üzerine Abdülaziz kılıcını bıraktı ve yerine oturdu. Abdülmelik alelacele bir namaz kıldırdı. Herkes içeri girdi ve kapılar kapatıldı. Abdülmelik çıkarken halk, beraberinde Amr'm olmadığını görmüştü. Bu, Yahya b. Said'e bildirilince Yahya Amr'a ait bir azatlı köle ve pek çok arkadaşı ile birlikte geldi. Bunlar Abdülmelik'in kapısında: "Ey Ebu Ümeyye! Bize sesini duyur!" diye bağırmaya başladılar.
Yahya'nın adamlarından biri Abdülmelik'in oğlu Velid'in başına kılıçla vurdu ve başım yaraladı. Divan sahibi İbrahim b. Adiy, Velid'i bir odaya koyup sakladı. Mescitte büyük bir karışıklık meydana geldi, gürültü patırtı çıktı. Abdülmelik döndüğünde kardeşinin Amr'ı öldürmediğini gördü. Onu kınadı, ona ve annesine sövdü, çünkü Abdülazız'le Abdülmelik'in anneleri aynı değildi. Abdülaziz, Abdülmelik'e: "Amr, bana Allah'ı hatırlattı, akrabalık bağından bahsetti. Beni öldürmemesini diledi." dedi. Abdülmelik b. Mervan, onun amcasının oğluydu, bon-ra Abdülmelik, kölesine: "Ey çocuk bana mızrağımı getir, diye emir verdi. Getirilen mızrağı eline alıp salladı. Amr'a vurdu ama tesir etmedi, tekrar vurdu yine tesir etmedi. Eliyle Amr'm pazusuna vurdu, zırh giyinmiş olduğunu gördü ve gülüp şöyle sordu:
- Zırh mı giymişsin? Hazırlıklı gelmişsin.
Daha sonra Abdülmelik, eline bu işler için hazırlanmış özel kılıcı aldı ve Amr'm yere yatırılmasını emretti. Abdülmelik, onun göğsü üzerine oturup şu beyti okuyarak kafasını kesti:
"Ey Amr! Vazgeçmezsen eğer bana hakaretten ve beni küçük düşürmekten,
Cesedinin: "Bana su verin" diyeceği yerde seni öldürürüm."
Anlatıldığına göre Abdülmelik, Amr'ı boğazladıktan sonra saç örgüsü gibi şiddetli bir şekilde titremeye ve sarsılmaya başladı. Öyle ki, yerinden kalkamaz oldu. Onu, Amr'm göğsünden kaldırıp tahtına götürdüler, tahtına oturduğu esnada o şöyle diyordu: "Daha önce Amr gibi dünya ve ahiret sahibi bir kimseyi görmedim."
Amr'm kesik başını Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem'e verdiler. O da başı alıp halkın arasına firlattı. Abdülaziz b. Mervan da elinde para dolu bir tabakla dışarı çıktı ve bu tabaktaki paraları halkın üzerine savurdu. İnsanlar parayı kapmaya başladılar. Anlatıldığına göre bundan sonra kendisi de halkın arasından sıyrılıp beytü'l-mala gitmiştir.
Denildiğine göre Amr b. Said'i, Abdülmelik'in kölelerinden Ebu Zu-ayzia, Abdülmelik'in namaza gitmesinden sonra Öldürmüştür, doğrusunu Allah bilir.
Amr b. Said'in kardeşi Yahya b. Said, kardeşinin ve beraberindeki adamların öldürülmelerinden sonra hükümet konağına kendi adamlarıyla birlikte girdi. Mervaniler onlara karşı koydular ve savaşmaya başladılar, îki taraftan da çok sayıda adam yaralandı. Yahya b. Said de başına bir taş isabet ettiği için kendi canının derdine düşmüş, savaşama-mıştı. Sonra Abdülmelik b. Mervan, büyük camiye gidip minbere çıkmış ve cemaata şöyle hitab etmişti: "Yazıklar olsun size, Velid nerede? Allah'a yemin ederim ki, onu öldürmüşlerse mutlaka onun Öcünü alırım."
İbrahim b. Adiy el-Kinani gelip: "İşte Velid yanımda, yaralı, ama yarası ağır değildir." dedi. Sonra Abdülmelik, Yahya b.

Said'in öldürülmesini emretti, ancak kardeşi Abdülaziz b. Mervan araya girip onun için şefaatta bulundu. Abdülmelik'in, öldürülmelerini emrettiği başka birçok kimsenin de affedilmesini rica etti. Abdülmelik, kardeşi Abdüla-ziz'in ricasını kabul etti. Yahya'nın bir ay süreyle hapsedilmesini emretti. Bir ay süreyle hapiste tutuldu. Sonra Abdülmelik, onu ve Amr b. Said'in oğullarıyla ailelerim Irak'a sürgün etti. Bunlar gidip Mus'ab b. Zü-beyr'in yanma vardılar. Mus'ab ta bunlara çeşitli ihsan ve ikramlarda bulundu.

îbn Zübeyr'in öldürülmesinden sonra bütün cemaat, Abdülmelik'in etrafında toplanınca Amr b. Said'in çocukları, Abdülmelik'in yanma geldiler. Abdülmelik neredeyse onları öldürecekti, ama onlardan bazıları güzel ve yumuşak ifadeler kullanınca Abdülmelik onlara acımaya ve onlara karşı şiddetli bir merhamet duygusu hissetmeye başladı ve şöyle dedi: "Babanız beni, birbirimizi öldürmemiz gibi bir durumla karşı karşıya bıraktı. Ben de kendim ölmektense onu öldürmeyi tercih ettim. Size gelince, ben size ne diye yakınlık duymayayım ve ne diye akrabalı-ğnaızm hakkını vermeyeyim?" Böyle dedikten sonra onlara güzel armağanlar verdi ve onları kendine yakın kıldı.

Ayrıca Amr b. Said'in karısına da haber göndererek: "Amr'a yazmış olduğum eman mektubunu bana gönder" dedi. Amr'm karısı da şu cevabı verdi: "Ben onu Anır'la beraber mezara gömdüm ki, Amr o mektubu kıyamet gününde Allah'a arzederek seninle muhakeme olsun."

Mervan b. Hakem, oğlu Abdülmelik'ten sonra Amr b. Said'e veliaht olacağım vadetmişti. Amr da bu söze güvenerek veliahtlığa ümitlenmiş ve bu sebeple kendini güçlü sanmıştı. Abdülmelik ise, küçük yaşlardan beri ona şiddetle öfke duyuyordu ve büyüyünce de ona bu hainliği yaptı.

îbn Cerir dedi ki: Halid b. Yezid b. Muaviye, günün birinde Abdül-melik'e şöyle demişti: Ben Amr'ı nasıl tuzağa düşürüp öldürdüğüne hala şaşıyorum." Abdülmelik te ona şu cümlelerle cevap vermişti:

"Korkusu gitsin diye yakınlaştırdım onu kendime, Sonra da üzerine kararlı ve sağlam atılayım diye, Dinim için gazaba gelerek ve dinimi korumak için yaptım. Hiç kötülük işleyenle iyinin yolunu tutan bir olur mu?"

Halife b. Hayyat dedi ki: Bu şiir, Dabbi b. Ebi Rafi'ye aittir. Ancak Abdülmelik bunu okumuştur.

İbn Düreyd, Şabi'den rivayet etti ki, Abdülmelik şöyle demiştir: "Amr b. Said'i gözlerden akan kandan daha çok seviyordum. Ama Allah'a yemin ederim ki iki erkek deve, dişi develer arasında birlikte bulunamaz. Mutlaka bunlardan biri, diğerini ağıldan dışarı çıkarır. Ben size ancak Beni Yerbu'nun kardeşinin şu şiirini okuyabilirim:

"Bana iyilik yapana iyilikle mukabelede bulunurum, İyilikle mukabelede bulunana bağışta bulunurum, Bana kötülük yapana kötülükle mukabelede bulunurum, ^ Tıpkı ayakkabının ayakkabıya karşı aynı hizada oluşu gibi.

Halife b. Hayyat dedi ki: Ebu'l-Yakzan, Amr b- Said'i öldürmesi yüzünden Abdülmelik'e şu şiiri okudu:

"Sen sağol, felç olma, düşmanına zarar verdin. Öyle bir yemin ettin ki, Amr b. Said'in beynini akıttı. Mervan oğullarını asaletsiz gördün,

Katıdırlar, insanlara zarar verirler, hücum edici ve ağır hareketlidirler.

O Mervan'a isyan edenin oğludur.

Öyle bir aileye dayanır kî, hoştur ve ataları vardır."

Vakidî dedi ki: Abdülmelik, Amr b. Said el-Eşdak'ı Hicretin altmış-dokuzuncu senesinde Batnan dönüşünde Şam'da kuşatma altına aldı. Sonra onu hicretin yetmişinci senesinde öldürdü, doğrusunu Allah bilir." [14]

Amr B. Said El-Eşdak'ın Biyografisi

Anırb. Saidb. As b. Ümeyye b. Abdu'ş-Şems Ebu Ümeyye el-Kureşi el-Ümevî, Eşdak lakabıyla tanınır. Anlatıldığına göre Peygamber (s.a.v.)'i görmüş ve onun şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Hiçbir baba oğluna güzel edepten daba güzel birşey vermiş değildir."

Amr, köle azad etme hususunda da bir hadis rivayet etmiştir. O, Hz. Ömer'den, Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den ve Hz. Aişe'den hadis rivayet etmiştir. Oğulları Ümeyye, Said ve Musa ile başkaları da kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Muaviye, onu Medine'ye vali tayin etmişti. Aynı şekilde Yezid de babası Muaviye'den sonra onu Medine valiliğinde bırakmıştı. Nitekim bunu önceki kısımlarda anlatmıştık. Amr b. Said, Müslümanların önde gelen şahsiyyetlerindendi. Meşhur cömertlerden ve âlicenâb kimselerdendi. Bol miktarda para verir, ağır yükleri üstlenirdi. Kardeşleri arasında babaları sadece kendisine vasiyyetini yapmıştı. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi babası da meşhur cömertlerden ve asil önderlerden bir kimseydi.

Amr b. Said, şöyle demiştir: "Bulûğa erdiğim günden beri hiçbir kimseye sövmedim. Benden birşey isteme niyetinde olan bir kimseyi de benden dilenmek mecburiyetinde bırakmadan ben kendisine ikramda bulundum. Onun bana yönelmesi, benim ona bağışta bulunmamdan daha önemlidir ve ben onun minneti altında olurum."

Said b. Müseyyeb dedi ki: Cahiliyye döneminde insanların hatipleri, Esved b. Abdülmuttalib ile Süheyl b. Amr idi. İslâmiyet döneminde de insanların hatipleri; Muaviye ile oğlu, Said b. As ile oğlu Amr b. Said ve Abdullah b. Zübeyr idi."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Benim minberim üzerinde Ümeyye oğullarının zorbalarından bir zorba kişinin burnundan kan gelecek ve burun kanı akıp gidecektir."

Adamın birinin bana anlattığına göre Amr b. Said b. As, Rasûlullah (s.a.v.)'ın minberi üzerindeyken burnu kanamış ve kanı akıp gitmiştir, îbn Zübeyr'le savaşması için Yezid b. Muaviye zamanında Harre vak'a-sından sonra Mekke'ye birlikler gönderen kişi de odur. Ancak Ebu Şüreyh el-Huzaî, onu bu hareketten menetmiş ve Mekke'nin saygınlığına dair Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğu bir hadisi ona nakletmiş, o da şu cevabı vermişti: "Ey Şüreyh! Biz bu hadisi senden daha iyi biliyoruz. Şunu bil ki, Harem, asileri ve katil kaçakları, ayrıca cizye vermeyip kaçan kimseleri barındırmaz."
Mervan, insanları kendisine bey'ata davet ettikten ve Şam yönetimine hakim olduktan sonra Mısır'a gitti. Amr b. Said de onunla birlikte idi. Mısır'ı fethetti. Artır'a, oğlu Abdülmelik'ten sonra kendisinin veliaht olacağına dair söz verdi. Bundan önce de Şam valiliğini de ona vaadetti. Ancak Mervan güçlenince bu vaadinden caydı. Oğlu Abdülmelik'ten sonra veliaht olan Amr'ı veliahtlıktan hal'etti. Yerine Abdülaziz'i veliaht tayin etti. Bu da Amr'ı olumsuz etkiledi ve nihayet önceki sayfalarda anlattığımız savaşlar meydana geldi. Amr, Şam'a girdi. Orada müstahkem kaleye sığındı. Şamlılar da ona icabet ettiler ancak Abdülmelik, onu kuşatma altına aldı ve ona sureten bir emanname yazarak onu kaleden indirdi, sonra da önceki sayfalarda da anlattığımız gibi onu öldürdü.
Bu hadise, çoğu tarihçiye göre hicretin altmış dokuzuncu senesinde cereyan etmiştir. Vakidî ile Ebu Said b. Yusuf bu, hadisenin hicri yetmişinci senede cereyan ettiğini beyan etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Tuhaftır ki Hişam b. Muhammed el-Kelbî şöyle bir hadise anlatmıştır: Adamın biri, Amr'm isyan etmesinden ve Öldürülmesinden bir süre önce Şam surları üzerinde gaibten şöyle bir sesin geldiğini rüyasında işitmişti:
"Ey millet! Beyinsizlik ve gevşekliği bırakın, zaafa düşmüş günahkara ve çürümüş görüşe aldırmayın,
İbn Said'e bakın ki o, ayakları üzerinde durmaktayken yüzüstü ve karın üstü yere düşüp kapaklandı.
Kalenin kendisini ölümden kurtaracağını sandı ve kaleye sığındı.
Ama ölüm onu kalede de ziyaret etti."
Rüyayı gören adam gelip Abdülmelik'e rüyasını anlatmış, Abdülmelik te ona şöyle demişti:
- Bu rüyayı kimseye anlattın mı?
- Hayır.
- Öyleyse bunu ayaklarının altına koy ve Bundan sonra Amr, Abdülmelik'e isyan etti. Abdülmelik b. Mervan da onu öldürdü.
Anlatıldığına göre Abdülmelik, onu kuşatma altına alınca kendisine şu mesajı yollamıştı: "Sana Allah aşkma ve akrabalık hürmetine rica ediyorum ki, evinin durumunu ve onların ittifaklarını bozma. Sen böyle yapmakla İbn Zübeyr'i bize karşı güçlendireceksin. Daha önceki bey'atma dön, tekrar itaat et. Allah adına sana söz veriyorum ki, kesin bir imanla yemin ediyorum ki, benden sonra veliahdım olacaksın."
Böyle diyerek ve ona bu hususta bir de yazı gönderdi. Amr, onun bu tuzağına düştü. Ona inandı. Şam kapılarını açtı. Abdülmelik, şehre girdi ve önceki sayfalarda da anlattığımız gibi onu öldürdü. [15]

Hicretin Altmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Önemli Şahsiyetler

Ebu'l-Esved Ed-Düelî

Ed-Dilî olduğu da söylenir. Küfe kadısı idi. Kadri yüce bir tabii idi, adı, Zalim b. Amr b. Süfyan b. Cendel b. Yamûr b. Celiş b. Adiy b. ed-Düel b. Bekr Ebu'l-Esved idi. Nahiv ilmi, bu zata nisbet edilir. Anlatıldığına göre bu ilim hususunda konuşan ilk kişi kendisidir. O, bu ilmi mü'minle-rin emin Ebu Talib oğlu Ali'den almıştır. Bu zatın asıl adı hususunda ihtilaf edilerek çeşitli kaviller ileri sürülmüştür. Meşhur kavle göre asıl adı Zalim b. Amr'dır. Bunun tersi olduğu da söylenir. VaHdî'nin ifadesine göre asıl adı Uveymir b. Zuveylim'dir. Peygamber (s.a.v.)'ın sağlığında Müslüman oldu. Ancak onu göremedi. Cemel savaşma katıldı ve Ubeydullah b. Ziyad'ın valiliği zamanında vefat etti.
Yahya b. Main ile' Ahmed b. Abdullah el-îclî dediler ki: "Bu zat, sika ravilerdendir. Nahiv ilminden konuşan ilk kişidir."
İbn Main ile diğerlerinin ifadesine göre, hicretin altmışdokuzuncu senesinde veba salgınında ölmüştür. İbn Hallikan dedi ki: "Bu zat, Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği zamanında vefat etmiştir. Carif teki veba salgının başlangıcı, hicretin altmışdokuzuncu senesinde idi."
Ben derim ki: Bu, cidden gariptir.
ibn Hallikan ile diğerleri dediler ki: "Ebu'l-Esved'e nahiv ilmini ilk öğreten kişi, Ebu Talib oğlu Alidir. Hz. Ali, ona cümlenin, isim, fiil ve harften teşekkül ettiğini anlatmıştır. Sonra Ebu Esved de onun yolunu takib etmiş ve bu esaslar üzerine çeşitli detaylar meydana getirmiştir. Bu ilme bu sebeple nahiv ilmi denilmiştir. Ebu'l-Esved'i nahiv ilmini geliştirmeye iten sebep, insanların dillerinin değişmesi ve Ziyad'ın valiliği zamanında Irak'ta insanların, sözlerine lahnin girmesi idi.
Ebu'l-Esved, çocuklarının terbiyecisi idi. Adamın birisi, bir gün Ziyad'ın yanma gidip: "Babamız öldü ve geride çocuklar bıraktı." demiş Ziyad da ona, Arap kelamım öğrenmeleri için insanlara bir sistem hazırlamasını emretmişti. Anlatıldığına göre Ebu'l-Esved ilk olarak teac-cüb sigasmı (fiil çekimlerinden biri) vaz'etmiştir. Çünkü gecenin birinde kızı ona: "Ey babacığım, sema ne güzeldir!" demiş. Ebu'l-Esved ona: 'Yıldızlarım mı soruyorsun?" deyince kızı şöyle cevap vermişti: "Ben yıldızların hangisinin daha güzel olduğunu sormak istemedim, ben sadece göğün ne kadar güzel olduğunu ifade etmek istedim." Bunun

üzerine Ebu'l-Esved, kızma şöyle demiştir: Öyle ise şöyle de: "Mâ ahsene's-se-müü" yani sema (gök) ne kadar da güzel."
îbn Hallikan, Ebu'l-Esved'in cimri olduğunu söylemiştir.
Ebu'l-Esved şöyle derdi: "Düşkünlere mallarımız hususunda itaat ettik, ama biz onlar gibiyiz."
Ebu'l-Esved, bir gece düşkün bir kimseye akşam yemeği vermiş, sonra onu zincire vurarak yanında gecelemiş ve o gece dışarı çıkmasına engel olmuştu ki, dilencilik yaparak Müslümanları rahatsız etmesin. Düşkün kimse ona: "Yemeğimi yedirdin, beni serbest bırak." deyince Ebu'l-Esved, şu cevabı vermişti: "Bu gece Müslümanları senden kurtarıp rahata ermeleri için sana yemek yedirdim."
Sabah olunca da adamı serbest bırakmıştı. Ebu'l-Esved'in güzel bir şiiri de vardır.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Zübeyr insanlara haccettirdi. Haricinin birisi, Mina'da tahkim olayı aleyhinde açıkça konuştu ve hücre yanında öldürüldü.
Önceki senenin valileri, bu senede görevleri başında idiler.
Bu/senede Cabir b. Semüre b. Cünade vefat etti. Sahabe idi. Hadis -rivayet etmişti. Babası da sahabe idi. O da hadis rivaye etmişti. Ca-bir'in hicri altmışaltına senede vefat ettiğine dair başka bir rivayet te vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Esma binti Yezid b. Seken el-Ensârîye de vefat etti. Bu kadın, Peygamber (s.a.v.)'e bey'at etti. Yermük savaşında zifafa girdiği gecede çadırının direği ile dokuz Rumu öldürdü. Şam'da ikamet etti ve vefat edince de Babü's-Sağire defnedildi.
Bu senede Hassan b. Malik te vefat etti. Bu zatın künyesi, Ebu Süleyman el-Bahdelf dir. Halifeliğe geçince Mervan'a bey'at etti ve hicretin altmışdokuzuncu senesinde de vefat etti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [16]

Hicretin Yetmişinci Senesi

8u senede Bizanslılar harekete geçtiler. Şam'daki Müslümanlara saldırdılar. Mervanilerle Abdullah b. Zübeyr arasındaki çekişmelerden yararlanarak Müslümanları ezdiler. Abdülmelik de Şam'ı kaybetme korkusuyla her cuma 1000 dinar vermek şartıyla Bizans hükümdarı ile barış yaptı.
Bu senede Mısır'da veba salgım baş gösterdi. Abdülaziz b. Mervan Mısır'ın doğu tarafına (Şarkıyya) geçti. Kahire'ye bir konak mesafedeki Hulvan'da konakladı. Orayı kendine ikametgah edindi ve orayı Rıpti-lerden (Mısırın yerli halkı) 10 000 dinara satın alarak orada bir hükümet konağı ve cami inşa etti, askerlerini de oraya yerleştirdi.
Bu senede Mus'ab b. Zübeyr, yanma bol miktarda mal alarak Basra'dan Mekke'ye doğru yola çıktı. Herkese bağışta bulundu Hicaz'daki kabile reislerine bol miktarda mal verdi.
Bu senede .vefat eden meşhur şahsiyetlerden birisi de Asım b. Ömer b. Hattab el-Kureşi el-Adevfdir. Annesinin adı Cemile binte Sabit b. Ebu'l-Eflah'tır. Asım, Rasûlullah (s.a.v.) hayatta iken dünyaya geldi. Babasından sadece şu hadisi rivayet etti: "Gece şu taraftan gelmeye başlayınca."
Oğulları Hafs ile Abdullah ve bir de Urve b. Zübeyr kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Babası, annesini boşamıştı. Nines Şemus binti Ebi Amir de boşanan annesini yanma alarak Ebu Bekir es-Sıddik'in yanına götürdü ve ona: "Kokusu ve letateti ona senden daha sevimlidir." dedi.
Hz. Ömer, Asım'ı halifeliği zamanında evlendirince ona bir ay süreyle beytü'1-maldan nafaka verdi. Sonra bu nafakayı kesti ve kendi malından ona sermaye vererek ticaret yapmasını ve böylece ailesinin geçimini sağlamasını emretti.
Birden fazla ravinin anlattığına göre Asım ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin arasında bir arazi hususunda anlaşmazlık vardı. Asım Hz. Ha-san'ın bu konuda öfkelendiğini anlayınca: "Arazi senin olsun." dedi. Hz. Hasan da ona: "Hayır, hayır senin olsun." İkisi de araziyi terkettiler. Artık ona dokunmadılar. Bunların çocuklarından hiçbiri de o araziye el atmadı. Sonra insanlar her birinin yanından o araziden almaya başladılar.
Asım; lider, ağırbaşlı, âlicenâb ve faziletli bir kimseydi. Vakidf nin ifa desine göre hicretin yetmişinci senesinde Medine'de vefat etmiştir. [17]

Kabise B. Züeyb El-Hüzai El-Kelbî

nın
Künyesi Ebu'l-Alâ'dır. Tabiilerin büyüklerin dendir. Muaviye'ni süt kardeşidir. Medinelilerin fakihlerinden ve salih adamlanndandı Şam'a göçtü, bilgili ve yazar bir kimse idi.
Meşhur rivayete göre bu zat, Hicaz badiyesindendir. Anlatıldığına göre bu, Hz. Hüseyin'in süt kardeşidir. Habbab kızı Buna ile evlendi. Sonra onu boşadı. Boşaymca da ona olan aşkından dolayı başını alıp çöllere düştü ve çölde yaşamaya başladı. Buna için şiirler okudu ve bedeni zayıf düştü. Durumu fenalaşmca İbn Ebi Atik ona gitti. Onu alıp Abdullah b. Cafer'in yanına götürdü ve ona şöyle dedi: "Anam babam sana feda olsun, sana bir işim düştü. Benimle gel" Böylece kalkıp yola çıktılar. Yanlarına Kureyş'in önde gelen şahsiyetlerinden dört kişiyi de aldılar ama nereye gideceklerini bilmiyorlardı. Nihayet İbn Ebi Atik, onları Kays'm eski karısı Büna'nm yeni kocasının evine götürdü. Kapıyı vurdular. Büna'mn kocası dışarı çıkınca karşısında Kureyş'in önde gelen şahsiyetlerini gördü. Onlara şöyle dedi:

- Allah, beni size kurban etsin, hayrola niçin geldiniz?
- İbn Ebi Atik'in bir işi düştü sana.
- Şahit olun onun işi görülecektir. Hükmü geçerli olacaktır. Gelenler, îbn Ebi Atik'a:
- Haydi işini söyle bakalım, dediler. İbn Ebi Atik te şu karşılığı verdi;
- Şahit olun ki, bu adamın karısı Buna boştur. Abdullah b. Cafer de, İbn Ebi Atik'e şöyle dedi:
- Allah seni kahretsin, bizi bu iş için mi buraya getirdin Büna'nm yeni kocası da şöyle dedi:
- Karımı size feda ettim, karım artık boştur, bu adam da onun kocası olsun. Müslüman bir erkeğin aşk yüzünden ölmesindense bu kadının benden başka biriyle evlenmesi elbette ki daha hayırlı olacaktır. Allah'a yemin ederim ki, bu kadın eşyalarını alıp eski kocası Kays'm evine göçmedikçe ben buradan ayrılmayacağını.

Kadın da eşyalarını topladı ve eski kocası Kays b. Züreyh'in evine taşındı. Bir süre lüks ve refah içinde rahatça yaşadılar. Allah onlara rahmet etsin. , [18]

Yezid B. Ziyad B. Rebia El-Himyerî

Şairdi, çok şiirleri ve hicivleri vardı. Ubeydullah b. Ziyad, babası Zi-yad'ı hicvettiğinden dolayı onu öldürmek istemişti Ancak Muaviye, onu Öldürmesine engel olmuş ve: "Yezid'i te'dib et" demişti. Ubeydullah ta ona müshil ilacı içirerek bir merkebe bindirmiş ve sokaklarda-dolaştırmıştı. Merkeb üzerinde sokaklarda dolaşırken de altına pisliyordu. Bu halde iken şöyle diyordu:

"Benim pisliğimi su yıkayıp temizler,

Şiirim ise babanın çürümüş kemiklerine işler!" [19]

Beşirb.Nadr

Mısır kadısı idi. Yıllık maaşı 1000 dinardı. Mısır'da vefat etti. Vefatından sonra yerine Abdurrahman b. Hamza el-Holaní geçti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [20]

Malikb. Yuhamir

Malik b. Yuhamir es-Sekseki el-îlhanî, Humusludur. Kadri yüce bir tabiidir. Sahabe olduğu da söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Buharı, Muaviye tarikiyle Malik b. Yuhamir'in Muaz b. Cebel'den naklen şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hak üzere olan taife Şam'da olacaktır."

Bu rivayet, büyüklerin, küçüklerden yaptığı rivayettir, ancak bu zatın sahabe olduğu söylenir. Ama sahih kavle göre sahabe değil, tabiidir. Muaz b. Cebel (r.a.)'in en has adamlarındandı. Birden fazla ravinin anlattığına göre Malik, hicretin yetmişinci senesinde vefat etmiştir, yetmişikinci senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [21]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/450-452.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/452-458.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/458-462
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/462-466.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/466-467.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/468-470.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/470.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/470-474.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/474-484.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/484-487.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/487-488.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/488.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/488.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/488-494.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/494-496.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/496-497.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/498-499.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/499.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/500.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/500.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/500.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yetmişbirinci Senesi
Mus'ab B. Zübeyr'in Biyografisi
Fasıl
Hicretin Yetmîşbîrîncî Senesinde Vefat Eden Bazı Şahsiyetler
İbrahim B. Ester
Abdurrahman B. Gasile
Ömer B. Seleme
Rasûlullah (S.A.V.)'In Azatlısı Sefine
Ömer B. Ahtab
Yezid B. Esved El-Cüreşi Es-Sekûnî
Hîcretîn Yetmîşîkîncî Senesi
Abdullah B. Hazîm'in Biyografisi
Bu Senede Vefat Eden Bazı Şahsiyetler
Ahnef B. Kays
Bera' B. Azib
Ubeyde Es-Selmanî El-Kadî
Atiyye B. Bîşr
Ubeyde B. Nadîle
Abdullah B. Kays Er-Rakiyyat
Abdullah B. Hammam
Hicretin Yetmişüçüncü Senesi
Mü'minlerin Emirî Abdullah B. Zübeyrin Biyografisi
Abdullah B. Safvan
Abdullah B. Mutl
Avf B. Malik
Hz. Ebu Bekir'in Kızı Esma
Bu Senede Abdullah B. Zübeyr'in Yanısıra Vefat Eden Şahsiyetler
Abdullah Sa'd B. Cüşem El-Ensârî
Abdullah B. Ebi Hadred El-Eslemî
Malîkb. Mesma
Sabit B. Dahhak El-Ensârî
Zeyneb Binti Ebi Selma El-Mahzumî
Tevbe Binti Samme

Hicretin Yetmişbirinci Senesi

Bu senede Mus'ab b. Zübeyr öldürüldü. Bu olayın gelişmesi şöyle olmuştur: Abdülmelik b. Mervan, büyük bir ordu ile Şam'dan yola çıkarak Mus'ab b. Zübeyr'in üzerine yürüdü ve iki ordu bu senede karşı karşıya geldi. Daha öncede iki tarafı birbirleriyle savaşmak için yola çıkıyorlardı, ancak araya kış, soğuk ve çamurlar giriyor ve böylece iki taraf birbirleriyle savaşamıyordu. Her taraf kendi beldesine geri dönüyordu. Bu sene Abdülmelik harekete geçti. Kendisi harekete geçmeden önce birlikleri önden gönderdi. Gönderdiği bazı müfrezeler Basra'ya girdiler. Basrahlan gizlice Abdülmelik'e yandaş olmaya davet ettiler. Bazıları bu davete icabet etti.
Mus'ab da Hicaz'a gitti, sonra dönüp Basra'ya girdi. Şehrin ileri gelenlerini kınadı, onlara sövdü ve Abdülmelik'in adamlarının Basra'ya girmelerine imkan vermelerinden dolayı onları ayıpladı ve onları teslim olup davetlerini kabul etmelerinden dolayı azarlardı. Bazısının evlerini yıktı. Sonra Kûfe'ye yöneldi. Bu arada Abdülmelik'in Şam ordusuyla üzerine gelmekte olduğu haberini aldı. Kendisi de karşı harekete geçti. Abdülmelik, Mesken'e vardı. Önceden gönderdiği müfrezelerine ve adamlarına icabet eden Mervanilere mektub yazdı. Çağrıda bulundu, onlar da bu çağrıya icabet ettiler. Ancak kendilerini İsbahan'a yönetici tayin etmesini şart koştular. Abdülmelik de bir grup oluşturan bu emirlere olumlu cevap verdi.
Abdülmelik, ordusunun öncü kuvvetlerinin başına kardeşi Mu-hammed b. Mervan'ı, sağ cenah komutanlığına Abdullah b. Yezid b. Mu-aviye'yi, sol cenah komutanlığına Halid b. Yezid b. Muaviye'yi tayin etti.
Mus'ab, yola çıkınca Iraklılar ona karşı geldiler. Onu yalnız ve yardımsız bıraktılar. O da yanındaki adamlarla bir durum muhakemesi yaptı. Adamlarının, düşmanlarına karşı direnme diklerini gördü, kendini Ölüme attı. Canını bu işe vakfetti ve şöyle dedi: "Iraklıların kendisine yardım ellerini uzatmayışları esnasında Ubeydullah b. Ziyad'a boyun eğmeyen Hüseyin'i örnek alıyorum." Ayrıca kendini teselli etmek için de şu şiiri okuyordu:
, "Haşimoğullarından tahtta bulunan o ilkler, Örnek oldu şereflilere ve yol gösterdiler."
Abdülmelik'e bazı adamları Şam'da ikamet etmesini ve Mus'ab'ın üzerine bir ordu göndermesini tavsiye ettilerse de o, bu tavsiyelere kulak vermedi ve şöyle dedi:
"Belki de onun üzerine göndereceğim ordunun komutanı yürekli olur ama görüssüz olur. Belki de görüş sahibi olur ama yüreksiz olur, ama ben kendimi savaş taktiklerinden anlayan ve aynı zamanda da inançlı olan bir kimse olarak görüyorum. Mus'ab'a gelince o yürekli bir ailedendir. Babası daha yüreklidir, Kureyşlidir. Kardeşinin de yürekli bir kimse olduğunu bilmeyen yoktur, kendisi de yüreklidir. Beraberinde kendisine muhalif kimseler vardır, ama kendisi savaş taktiklerinden alamaz, mütarekeden ve barıştan yanadır. Benim yanımda öğüt veren ve yapmak istediğim şeyler hususunda bana muvafakat eden kimseler vardır."

Abdülmelik yola çıktı. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde Abdülmelik, Mus'ab'ın komutanlarına mektublar göndererek onları kendi saflarına katılmaya davet etti ve onlara idarede görev vermeye dair vaatlerde bulundu. İbrahim b. Ester, Mus'ab'm yanına giderek ona mühürlü bir mektub verdi ve: "Bu mektub bana Abdülmelik'ten geldi." dedi. Mektubu açınca Abdülmelik'in onu kendi yanına çağırmakta olduğunu ve ona Irak valiliğini vaadettiğini gördü. Ester, Musab'a da: "Ey emir, senin bütün komutanlarına böyle mektublar gelmiştir. Eğer beni dinlersen ben onların boyunlarını vurayım." dedi. Mus'ab ta ona: "Eğer böyle yaparsan öldürdüğün komutanların aşiretleri artık bana iyi davranmazlar." diye cevap verdi. İbrahim de şöyle bir teklifte bulundu: "Öyleyse onları kisranın beyaz köşküne gönder, onları orada hapset. Eğer muzaffer olursan boyunlarını vurursun. Eğer mağlub olursan bunlar daha sonra o hapisten çıkıp giderler." Mus'ab şöyle dedi: "Ey Ebu Nu-man, ben şimdi meşgulüm, bununla uğraşacak durumda değilim. Allah, Ahnefe rahmet etsin. O, Iraklıların hain olduklarım söyleyerek beni uyarmıştı. Sanki şimdiki durumumuzu o zamandan görüyor gibiydi."

Sonra iki ordu Mesken'e bağlı Deyri Caslik mıntıkasında karşı karşıya geldiler. Irak ordusunun öncü kuvvetlerinin komutanı ve Mus'ab'm maiyyetinde bulunan İbrahim b. Ester, Şam ordusunun öncü kuvvetlerinin komutanı Muhammed b. Mervan'a saldırdı Onu ve askerlerini bulundukları yerden geriye doğru püskürttü, ancak Abdülme-lik, Muhammed b. Mervan'ın yerine Abdullah b. Yezid b. Muaviye'yi geçirdi. O ve beraberindeki askerler, İbrahim b. Eşter'in askerlerinin üzerine saldırdılar. Onlan ezdiler. İbn Ester öldürüldü. Allah, ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. Beraberinde bir grup komutan daha öldürüldü. Attab b. Verka, Mus'ab'a bağlı süvari kuvvetlerinin başında bulunuyordu. O da kaçtı, Abdülmelik b. Mervan'a sığındı. Mus'ab b. Zübeyr ordusunun merkezinde bulunmakta olup sancaktarları ayaklandırıyor, bahadır ve yiğitleri düşmanın önüne çıkmaya teşvik ediyordu. Ancak hiç kimse harekete geçmiyordu. Mus'ab'da: "Ey İbrahim! Ama bu gün benim için İbrahim artık yoktur." demeye başladı. İş zorlaştı, savaş kızıştı. Adamlar birbirlerine yardım etmez oldular, durum gerçekten sıkıntılı oldu. Musibet çoğaldı.

Medainî dedi ki: Abdüîmelik, kardeşini Mus'ab'a göndererek ona eman verdiğini bildirdi. Fakat Mus'ab, bu emanı kabul etmeyip şöyle dedi: "Benim gibi biri bu mekandan ya galip ya da mağlub olarak ayrılır."

Dediler ki: Muhammed b. Mervan, İsa b. Mus'ab'ı çağırarak ona şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu, kendini öldürtme. Sana eman verildi." Mus'ab'ta oğlu İsa'ya: "Amcan sana eman vermiştir, onun yanma git ve emanını kabul et." dedi. Fakat İsa, bu emanı kabul etmeyip şöyle dedi: "Seni ölüme terkettiğimi Kureyş kadınlarının dillerine dolamalarına fırsat vermeyeceğim." Babası tekrar kendisine: "Ey oğulcuğum, yarış atlarından birine bin ve amcanın yanına git. Iraklıların neler yaptıklarım ona anlat. Ben burada öldürüleceğim." dedi. İsa da: "Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra (ben hayatta kalıpta) senin başına gelenleri başkalarına anlatacak değilim. Senin öldürülüşünü de Kureyş kadınlarına haber verecek değilim. Ben ancak seninle beraber öldürüleceğim, ama sen istersen atına bin ve bizi hep birlikte Basra'ya götür, onlar senden yanadırlar." dedi. Mus'ab ta: "Allah'a yemin ederim ki,Ku-reyşli kadınların benim cepheden kaçtığımı anlatmalarına fırsat vermeyeceğim. Haydi sen öne geç, şehid ol ki ecrini Allah'tan bekleyeyim." dedi. Oğlu İsa öne geçti, savaştı ve nihayet şehit edildi. Mus'ab ta hızlı hızlı ok atmaya başladı. Aynı durumda olan Zaide b. Kudame ona baktı, ona saldırdı, bir darbe vurdu. Vururken de: "Ey Muhtarın intikamı!" diyordu. Ubeydullah b. Ziyad b. Zabyan et-Temimî adında biri, Mus'ab'a doğru gelip hücum etti. Onu öldürdü başını koparıp Abdülmelik b. Mervan'a götürdü. Abdülmelik secdeye kapandı ve Mus'ab'm kesik başını getiren Ubeydullah'a 1000 dinar verdi. Ubeydullah, bu parayı kabul etmeyip şöyle dedi: "Ben onu sana itaat etmek için öldürmedim. Aksine ondan intikamımı aldım." Abdülmelik, daha önce Ubeydullah'ı bir göreve atamıştı. Böyle demesi üzerine onu tahkir etti ve görevden aldı. Dediler ki: Mus'ab'm kesik başı önüne konulduğu zaman Abdülmelik şöyle dedi: "Ben ve Mus'ab eski arkadaşız. O insanlar arasında en çok sevdiğim kimsedir, ama şu hükümdarlık ve saltanat uğursuzdur."

Mus'ab'm adamları etrafından dağılıp gittiğinde oğlu İsa babası Mus'ab'a şöyle bir teklifte bulunmuştu: "Bir kaleye sığınsan da sonra Mühelleb b. Ebi Sufra ve benzeri komutanlara mektubiar yazsan da se-\ıin yanına gelseler iyi olmaz mı? Durumunu düzeltip toparlandığında artık rakiplerine karşı çıkabilirsin. Ama şimdi durumun gerçekten fe-nalaşmış ve sen de zayıflamışsın."

Mus'ab, oğlu İsa'ya cevap vermedi. Sonra Hz. Hüseyin'in başına gelenleri, onun şereflice nasıl öldürülüşünü, teslim olmayışını, Iraklılardan vefa görmediğini, babasının ve kardeşinin de aynı akıbete uğradıklarım anlattı. Biz de Iraklılardan vefa görmedik, dedi. Sonra adamları dağılıp gittiler. Yanında az sayıda has adamları kaldı. Hepsi Abdülmelik'in taranna geçtiler. Abdülmelik'in kendisi, Mus'ab'ı çok severdi. Halifelikten önce onun dostuydu. Kardeşi Muhammed'e; "Git Mus'ab'a eman ver." dedi. Muhammed gidip Mus'ab'a şöyle dedi:

"Ey Mus'ab! Amcanoğlu senin canın, çocuğun, malın ve ailen için eman vermiştir, dilediğin yere git. Eğer sana bundan başka bir muamele yapmak isterse yapabilir."

Mus'ab ta şu karşılığı verdi: "Artık iş olacağına varmıştır. Benim gibi birisi bu cepheden ancak ya galip ya da mağlub olarak ayrılıp gider.

Oğlu İsa, öne geçti ve savaşmaya başladı. Muhammed b. Mervan, ona: "Ey kardeşimin oğlu, kendini ölüme atma!" dedi. İsa da önceki kısımlarda naklettiğimiz sözleri sarfetti. Sonra şehid edilinceye kadar savaştı. Allah ona rahmet etsin. Bundan sonra ravi, onunla birlikte öldürülen kimselerin adlarını da sıralamıştır. Nitekim bunu önceki sayfada da nakletmiştik.

Mus'ab'm kesik başı Abdülmelik'in önüne konulduğunda ağladı ve şöyle dedi: "Kendisini çok sevdiğimden Ötürü onun öldürülmesine dayanamıyorum, daha önce dostumdu, ama sonunda aramıza kılıç girdi, lakin şu hükümdarlık uğursuzdur.

Aramızda çok eskiye dayanan sevgi ve saygı vardı. Kadınlar artık Mus'ab gibisini kimbilir ne zaman doğururlar?"
Böyle dedikten sonra Abdülmelik, Mus'ab'm oğlunun ve İbrahim b. Eşter'in Kûfe'ye yakın Mesken mezarlığına defnedilmelerini emretti.
Medainî dedi ki: Mus'ab b. Zübeyr, hicri yetmişbirinci senenin ce-maziyelevvel ajanın onüçünde salı günü öldürüldü. Cumhur-u ulema bu görüştedirler.
Medainî'nin ifadesine göre Mus'ab, hicri yetmişikinci senede öldürülmüştür, doğrusunu Allah bilir.
Dediler ki: Abdülmelik, Mus'ab'ı öldürdükten sonra Kûfe'ye geçti. Nahile'de konakladı. Kabilelerin reisleri ve Arapların önderleri ziyaretine geldiler. Onlara fasih ve beliğ hutbeler irad etti. Güzel şiirlerle deliller ileri sürdü. Iraklılar, ona bey'at ettiler. O da valiler atadı. Kûfe'ye Katan b. Abdullah el-Hirrî'yi atadı. Katan, kırk gün valilik yaptıktan sonra Abdülmelik onu azletti, yerine kendi kardeşi Bişr b. Mervan'ı tayin etti. Abdülmelik, bir gün Kûfe'de bir konuşma yaptı. Konuşmasında şöyle dedi: "Eğer Abdullah b. Zübeyr, kendi iddia ettiği gibi halife olsaydı ortaya çıkar ve kendi nefsine hüzün verir, kuyruğunu da Harem'e çakmaz di."
Böyle dedikten sonra sözünü şöyle sürdürdü: "Ben, kardeşim Bişr'i size vali tayin ettim. İtaatkarlara iyi davranmasını, asilere de şiddetli olmasını emrettim. Emrini dinleyin ve ona itaat edin."
Basralılar, Mus'ab b. Zübeyr'in öldürülüşünü duyunca Ebban b. Osman b. Affan ile Ubeydullah b. Ebi Bekre Basra'ya val olma hususunda çekiştiler. Ebban, Ubeydullah'ı mağlub etti. Basralılar da Ebban'a bey'at ettiler. Böylece Ebban, valilik hususunda çekişen iki kişiden en üstün olan kişi oldu.
Bir Arabi dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki Ebban'm abasının bir gün omuzundan kaydığını gördüm. Mervan ile Said b. As koşarak abasını tekrar onıuzuna yerleştirdiler."
Başka bir ravi dedi ki: "Günün birinde Ebban ayağını uzattı. Muavi-ye ile Abdulllah b. Amir koşarak ayağım düzelttiler." .
Abdülmelik, Halid b. Abdullah b. Halid b. Üseydî'yi Basra'ya vali olarak gönderdi. O da gidip görevi Ebban'dan teslim aldı. Yerine Ubeydullah b. Ebi Bekre'yi vekil bıraktı. Ebban'ı da oradan azletti.
Dediler ki: Abdülmelik, bol miktarda yemek yapılmasını emretti. Yemeği Kûfelilere kendi sofrasında takdim etti. O gün tahtında yanıba-şında Amr b. Hirris'te oturmaktaydı. Abdülmelik, ona şöyle dedi: "Bu yaşayışımız ne kadar güzel ve lezzetli, fakat devam etse. Ancak biz de bizden Öncekilerin söylediğini söylüyoruz:
"Ey Ümeym! Her yeni eskimeye gidiyor, Herkes bir gün ne idiyse o olacaktır."
Yemeği bitirdikten sonra Abdülmelik, Amr b. Hirris ile birlikte dolaşmaya başladı. Abdülmelik, Amr'a: "Bu ev kimindir, burayı kim inşa etmiştir?" diye soruyor, Amr da ona cevap veriyordu: Bunun üzerine Abdülmelik tekrar meclisine dönüp sırt üstü uzandı ve şöyle dedi:
"Çalış, ama acele etme, nasıl olsa öleceksin, Ey insan! Kendin için gayret et, Şimdi olan, geçti mi, olmamış gibi olacak. Sonra olacak olan da hemen olmuş gibidir."
îbn Cerir dedi ki: Abdülmelik, bu senede Şam'a döndü. Yine bu senede İbn Zübeyr, Medine valisi Cabir b. Esved'i görevden azletti. Yerine Talha b. Abdullah b. Avf ı tayin etti. Talha, onun tayin ettiği en son vali idi. Sonra Abdülmelik tarafından atanan ve Hz. Osman'ın azatlısı olan Tarık b. Amr vali olarak Medine'ye geldi.
Bfu senede Abdullah b. Zübeyr, insanlara haccettirdi, onun Irak'ta hükmü kalmamıştı.
Vâkidî dedi ki: Bu senede Mısır valisi Abdülaziz b. Mervan, Hassan el-Anî'yr İfrikiye'ye gazveye gönderdi. O da kalabalık bir ordu ile oraya sefer etti. Kartaca'yı fethetti, oranın halkı Rum ve putperest idi.
Bu senede Yemame'de ayaklanan Necdet el-Harurî öldürüldü.
Yine bu senede Abdullah b. Sevr, Yemame'de isyan etti. [1]

Mus'ab B. Zübeyr'in Biyografisi

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Mus'ab b. Zübeyr b. Avvam b. lid b. Esed b. Abdiluzza b. Kusay b. Kilab. Künyesi Ebu Abd Kureşî'dir. Kendisine Ebu İsa el-Esedî de denirdi. Anasının adı lurman b. Enifel-Kelbiye'dir.
Mus'ab, sima bakımından insanların en çizeli, en, merdi idi. Hz. Ömer'den, babası Zübeyr'den, S* d b. Ebi
Ve Ebu Said el-Hudri'den rivayetlerde bulunmuştur. Hakem b. Uyeyne, Amr b. Dinar el-Cumahî ve İsmail b. Ebi Halid d ondan rivayetlerde bulunmuşlardır.
Mus'ab, Muaviye'nin yanına geldi. Ebu Hüreyre'nin meclisinde bulundu. Sima bakımından insanların en güzeli idi. Zübeyr b Bekkâr'ın anlattığına göre Mus'ab, Arefede vakfe yapmakta iken Cemil ona bakıp şöyle dedi: "Burada öyle bir delikanlı var ki Besine'nin onu görmesini istemiyorum."
Sabi dedi ki: "Minber üzerinde Mus'ab kadar yakışıklı ve güzel başka birini görmedim." İsmail b. Halid te böyle demiştir Hasan'm ifadesine göre o, Basralıların en yakışıklısı idi.
Hatib Bağdadî dedi ki: "Mus'ab, Irak'a kardeşini vali olarak tayin etti. Nihayet Abdülmelik, onu Evana'ya yakın bir yer olar Mesken'de Dicle nehri kıyısındaki Deyr-i Caselik'te öldürdü. Mezarı da şu ana kadar orada bilinmektedir."
Mus'ab'm, Muhtar b. Ebi Ubeyd'i nasıl öldürdüğünü ve bir sabahta Muhtar'm adamlarından 7000 kişiyi öldürdüğünü

anlatmıştık.
Vakidî dedi ki: Mus'ab, Muhtar'ı öldürünce Muhtar'm konaktaki adamları kendisinden eman istediler. O da onlara eman verdi. Sonra yanlarına Abbad b. Husayn'ı gönderdi. Onları zincirlere bağlı olarak konaktan çıkardı. Esirlerden biri şöyle dedi: "Siz bize galip kılan ve bizi esaretle imtihan eden Allah'a hamdolsun. Ey İbn Zübeyr, affedeni Allah ta affeder. Cezalandıran kimse ise, misillemeden emin olamaz. Biz sizinle aynı kıbleye yönelen dindaşlarınızız. Şimdi sen iktidara geçtin. Bağışla ve bizi affet."
Mus'ab onlara acıdı ve onları serbest bırakmak istedi. Ancak Abdur-rahman b. Muhammed b. Eş'as ile her kabileden başka adamlar kalkıp "Bunlar bizim çocuklarımızı öldürdüler. Aşiretlerimizi helak ettiler: Bizden birçoklarını yaraladılar. Bu durumda ya bizi ya da bunları tercih et." dediler. Bunun üzerine Mus'ab ta esirlerin öldürülmelerini emretti. Esirler de hep birlikte şöyle seslendiler:
"Bizi Öldürme, bizi kendi ordunun Öncü kuvvetleri yaparak Abdülmelik b. Mervan'a karşı savaşa sürükle. Eğer galip olursak zaten bu sizin istediğiniz birşeydir. Eğer öldürülecek olursak onlardan bir topluluğu öldürmedikçe biz Ölmeyiz. Bunu da istersiniz."
Mus'ab, bu teklifi kabul etmedi. Misafir kalkıp ona şöyle dedi:
"Ey Mus'ab, Allah'tan kork, zira Aziz ve Celil olan Allah, Müslüman bir kimseyi herhangi bir kimseyi öldürmüş olmaksızın katletmeni yasaklamıştır. "Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı Cehennem'dir. Allah, ona gazab etmiş, lanetlemiş ve büyük azab hazırlamıştır." {en-Nisâ, 93.)
Mus'ab, onu dinlemedi, aksine tamamının boyunlarının vurulmasını emretti. Esirler 7000 kişi idi.
Sonra Mus'ab, İbn Eşter'e mektub yazarak yanına gelmesini, davetine icabet etmesini istedi. Buna karşılık ona Şam valiliğin ve süvarilerin komutanlığını va'detti. İbn Ester de kalkıp Mus'ab'm yanma gitti.
Anlatıldığına göre Mus'ab, Mekke'ye geldiğinde Abdullah b. Ömer'in yanma varmış ve ona şöyle demiş: "Ey amca! İtaat dışına çıkan ve mağlub olup kaleye sığmmcaya kadar savaşan sonra da eman isteyen, kendilerine eman verildikten sonra tekrar savaşan bir kavmin durumunu sana soruyorum, bunlara ne yapılması gerekir?" Abdullah b. Ömer: "Onlar kaç kişidirler?" diye sorunca Mus'ab, 5000 kişi olduklarını söylemiş. İbn Ömer de teşbih getirmiş ve: "înnâ lillah ve İnnâ îleyhi ra-ciun," dedikten sonra şöyle demiş: "Bir adam, Zübeyr'in davar sürüsüne gelse ve bir sabah ta o davarlardan 5000 taneyi boğazlasa, sen o adamı israfçı ve aşın gitmiş saymaz mısm?" Musab, evet, diye cevap verince İbn Ömer, ona şu karşılığı vermiş: "Sen bunu davarlar hakkında aşırı , gitmek ve israf olarak kabul ediyorsun da tevbe etmelerini ümid ettiğin insanlar hakkında aşırı gitmek ve israf olarak kabul etmiyor musun? Ey kardeşimin oğlu, elinden geldiğince dünyada ateşin üzerine soğuk su dök.w
Mus'ab, daha sonra Muhtar'm kesik başını Mekke'de bulunan kardeşine göndermiş ve Irak'ta otoritesini yerleştirmişti. Vilayetlere valilerini atamış, İbn Ester de onun yanında yükselip itibar sahibi olmuş, onu elçiliğe tayin etmişti. Sonra kendisi Mekke'de bulunan kardeşinin yanına gitmiş, icraatlarını ona anlatmış, o da icraatlarını uygun görmüştü. Yalnız îbn Eşter'in görevini onaylamamış ve ona şöyle demişti: "Eşter'i seveceğimi mi sanıyorsun? Bendeki bu yarayı açan odur." Sonra Mus'ab'la birlikte gelen Iraklıları çağırmış ve onlara şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki sizden her iki adam yerine bir Şamlının bana gelmesini çok isterdim." Böyle demesi üzerine Basra'daki cemaatın kadısı Ebu Haciz el-Esedî ona şöyle demişti: "Ey mü'nıinlerin emiri, bizimle sizin durumunuz, tıpkı A'şâmn şu beytinde anlattığına benzemektedir.
"Ben ona enlemesine takıldım. O da benden başka bir erkeğin ayağına tatildi. Başka bir erkek te ayağını ona taktı."
Ben de derim ki: Aralarındaki durum, şu beyitte anlatıldığı gibidir:
"Biz Leyla ile delirdik, Leyla ise başkaları ile delirdi. Başkası ise -kendisini istemediğimiz halde- bizimle delirdi.
Ey mü'minlerin emiri, biz sana gönül bağladık. Sen ise Şamlılara gönül bağladın. Ama Şamlılar da gönüllerini Mervan'a bağlamışlardır,
Şimdi ne yapacağımızı bilemiyoruz?"
Sabi dedi ki: "Ben bundan daha güzel bir cevap işitmedim."
Başkası dedi ki: İnsanlar arasında kadınları en çok Mus'ab severdi. Nitekim rivayet olunduğuna göre aralarında İbn Ömer'in bulunduğu bir cemaatla birlikte Mus'ab b. Zübeyr, hacer-i esvedin yanında toplanmışlar ve şöyle demişlerdi: "Her biriniz kalksın ve Allah'tan dilekte bulunsun." İbn Ömer kalkıp Allah'tan mağfiret dilemiş; Mus'ab ise Allah'tan, kendisini o zamandaki kadınların en güzellerinden Sekine bin-ti Hüseyin ve Aişe binti Talha ile evlendirmesini, ayrıca kendisine Irak valiliğini bahşetmesini dilemişti. Allah ta bunu kendisine vermiş ve dileğini yerine getirmişti. Mus'ab, Aişe binti Taiha ile evlenmiş ve ona 100 dinar mehir vermişti. Aişe, gerçekten göz aha bir güzelliğe sahipti. Mu-sab'm kendisi de cidden yakışıklıydı, diğer zevceleri de güzel idiler.
Asmaî, Ebu Zinad'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Mus'ab, Urve, İbn Zübeyr ve İbn Ömer hacer-i esvedin yanında toplandılar. Abdullah b. Zübeyr, şöyle dedi: "Ey Rabbim halifeliği bana ver."
Urve ise şöyle demişti: "Ey Rabbim, bana Irak valiliğini ve Aişe binti Talha ile Sekine binti Hüseyin'i ver."
Abdullah b. Ömer'e gelince oda şöyle bir dilekte bulunmuştu: "Ey Rabbim, bana mağfiretini bahşet."
Amir eş-Şabi dedi ki: "Bir ara ben oturmakta iken Mus'ab b. Zübeyr çağırıp hükümet konağına götürdü, perdeyi araladı. Perdenin gerisinde Aişe binti Talha'yı gördüm. Ondan daha güzel bir kadın ve ondan daha güzel, göz alıcı bir manzaraya sahip

başka birini görmüş değildim. Mus'ab, bana: "Şu kadım tanıyor musun?" diye sorunca ben, tanımadığımı söyledim. O da: "İşte bu, Aişe binti Talha'dır." Sonra Aişe, evin ortasına geldi ve Mus'ab'a: "Beni kendisine gösterdiğin bu adam kimdir?" diye sorunca Mus'ab: "Bu, Amir eş-Şabi'dir." diye cevap verdi. Aişe de: "Ona birşeyler ihsan et." dedi. Mus'ab ta bana 10 000 dirhem ihsan etti. Bu, sahip olduğum ilk para oldu."

Hafiz İbn Asakir'in anlattığına göre Aişe binti Talha, bir defasında Mus'ab'a kızmış. Mus'ab ta kendisine 400 000 dirhem vererek gönlünü almıştı. Aişe, o parayı kendisi ile Mus'ab'ı barıştıran kadına vermişti.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mus'ab'a meyveleri altından ve kıymetli mücevherlerden olan yapma bir hurma ağacı hediye edilmişti. Bu ağacın değeri 2 000 000 dinardı. Farslılardan elde edilen ganimetlerdendi. Mus'ab, bu ağacı Aişe binti Talha'ya vermişti.

Mus'ab, insanların en cömerdi ve en fazla bağışta bulunanı idi. Verdiğini çok görmezdi, verdiğinin değeri çok olsa bile önemsemezdi. Güçlüye de zayıfa da bağışta bulunurdu. Şerefliye de şerefsize de eşit mik-
tarda bağışta bulunurdu. Kardeşi Abdullah b. Zübeyr ise, cimrilik yapardı.

"Tarih" adlı eserinde Hatib Bağdadfnin rivayet ettiğine göre Mus'ab, bir defasında bir adama kızmış ve onun boynunun vurulmasını emretmişti. Adam da kalkıp ona şöyle demişti:

- Allah, emirin şanım yüceltsin. Benim gibi bir adamın kıyamet gününde kalkıp senin şu güzel yakana yapışması ve şu aydınlık saçan yüzünü tırmalaması, sonra da 'Ya Rab, Mus'ab'a sor, beni niçin öldürdü?" demesi ne çirkin olur.

Adamın böyle demesi üzerine Mus'ab, onu afietmişti. Adam da şöyle karşılık vermişti:

- Allah, emirin şanını yüceltsin. Hayatımda senin kadar rahat bir yaşamı bana hibe eden başka birini görmedim.

Adamın böyle demesi üzerine Mus'ab, ona 100 000 dinar verdi, adam da şöyle dedi:

- Şahid ol ki, bana vermiş olduğun bu paranın yarısını îbn Kays er-Rakiyyat'a bahşettim. Çünkü o, senin hakkında şöyle demiştir:

"Mus'ab, Allah tarafından gönderilen bir ateş korudur.
Onun sayesinde karanlıklar aydınlığa kavuştu.
Onun hükümdarlığı rahmet hükümdarlığıdır. İnsanlara acır,
Onun hükümdarlığında zorbalık ve kibir yoktur.
İdarede Allah'tan korkar.
Tasası Allah'tan korkmak olan kimse, kurtuluşa ermiştir."

Başka bir rivayette anlatıldığına göre adam, ona şöyle demiştir:

- "Ey emir, bana hayatımı bağışladın. Eğer yapabiliyorsan bu hayatımı refaha kavuştur."

Adamın böyle demesi üzerine Mus'ab, ona 100 000 dinar verilmesini emretmişti.

İmam. Ahmed tvtianbel, Ali b. Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Mus'ab, Arif el-Ensârî'nin kendisi hakkında kötü sözler sarfettiği-ni duyunca ona öfkelendi. O esnada Enes b. Malik Mus'ab'm yanma gelip şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Ensâr'a iyi davranın. İyilik yapanlarının iyiliklerini kabul edin, kötülük yapanlarının da kötülüklerini affedin."

Enes'in bu hadisi nakletmesi üzerine Mus'ab, kendini tahtından yere attı. Yanağım yerdeki sergiye yapıştırıp şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)'m emri baş göz üstüne."

Mus'ab, tevazu ile ilgili olarak şöyle demişti: "Adem oğlunun büyüklük taslamasına hayret ediyorum. Oysaki kendisi, iki kezıdrai-kanalından geçmiştir." (Yani babasının penis delicen sprem olarak geçmiş, annesinin de rahminden geçip dünyaya gelmiştir.)

Muhammed b. Yezid el~Müberred dedi ki: Kasım b. Muhammed'e Mus'ab'ı sordular. O da şöyle cevap verdi: "Mus'ab asaletli, reis, takvalı ve garip dostu idi."

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Mus'ab, Muhtardı mağlub edip onun adamlarından 5000 (başka bir rivayete göre 7000) kişiyi bir sabahta öldürmüş. Bundan sonra İbn Ömer'le karşılaştığında İbn Ömer'e selam vermiş, ancak gözlerini kaybetmiş olan îbn Ömer, onu tanımamış, kendini tanıttıktan sonra îbn Ömer onu tanımış ve şöyle demişti:

- Tevhid ehli 5000 kişiyi bir sabahta öldüren sen misin?

- Mus'ab, onların Muhtar'a bey'at ettiklerini söyleyerek mazeret beyanında bulununca îbn Ömer, ona şu karşılığı vermişti:

- Onlar arasında bu işe zorlanan veya cahil olan yok muydu ki kendisine süre tanınsın ve tevbe etsin? Sen ne dersin, eğer bir adam Zü-beyr'in koyun sürüsüne gelipte aynı günün sabahında o koyunlardan 5000 taneyi boğazlarsa, o adam aşırı gitmiş sayılmaz mı?

- Evet, sayılır,

- O koyunlar Allah'a ibadet etmezler. İnsan gibi Allah'ı tanımazlar. Sen tevhid inancı üzere olan bu insanlarla onları nasıl bir tutarsın? Ey oğulcuğum, elinden geldiğince soğuk sudan yararlan. Başka bir rivayete göre İbn Ömer, Mus'ab'a şöyle demiştir"Elinden geldiği kadar yaşa bakalım." (Sonunda görürsün gününü)"

Zübeyr b. Bekkar, Kelbfnin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Günün birinde Abdülmelik b. Mervan, meclisinde oturan adamlara şöyle bir soru sormuş:

- Arapların ve Rumların en yiğidi kimdir?

- Şebib'tir. Başka biri de:
- Kutri b. Fücac ve falan filandır, diye cevap verince Abdülmelik şu karşılığı vermişti:
- İnsanların en yiğidi, Sekine binti Hüseyin ile Aişe binti Talha'yı nikahına alan kişidir. Anası, Hamid binti Abdillah b. Amir b. Kü-reyz'dir. Oğlu, Reyyan b. Enif b. Kelbf dir. Arap banliyölerinin lideridir. Iraklılara beş yıl süreyle valilik yapmış, milyonlarca dinarlara sahip olmuş. Ayrıca mal mülk elde etmiş, sayılamayacak kadar binekler elde etmiştir. Bununla beraber insanlara eman vermiştir. Bu kadar büyük bir servete ve hükümranlığa sahip bir kimse yine de zahidane bir hayat yaşamış, küçük düşürülmüş bir halde öldürülmeyi tercih etmiştir. Bütün bu servetinden ve hükümranlığından el çekerek kılıcıyla düşmanın üzerine yürümüş, öldürülünceye kadar savaşmıştır. Tabii adamları kendisinden yardım ellerini çektikten sonra hayatım kaybetmiştir. Sözünü ettiğim bu yiğit, merhum Mus'ab b. Zübeyr'dir. O, bazen şurada bazen orada köprüleri, kesen kimse gibi değildir. İşte böyle bir adam böylesine zahidane bir hayat yaşadı."

Dediler ki: Mus'ab, hicretin yetmişikinci senesinin cemaziyelevvel ayının ortasında perşembe günü öldürüldü.

Zübeyr b. Bekkar, Ebu Beşir'in şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Mus'ab'm kesik başı, Abdülmelik'in önüne bırakıldığında Abdülmelik şöyle dedi:

"Abs savaşında bahadırları yere yıktı,
Öyle bir yiğit ki, eşyalarını ve malını esirgemez,
Kendisine gelen maldan ötürü de sevinmez,
Felaketler karşısında huyunu bozup sabırsızlık göstermez.
Atlılar koştuğunda o kendini gözetmez.
Kamış borusu gibi bir dayı yoktur."

Mus'ab'm kesik başım getiren adam, Abdülmelik'e şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Allah'a yemin ederim ki, Mus'ab'ı görmeliydin. Elinde bazen mızrak, bazen da kılıç vardı. Kılıçla boyunları uçuruyor, mızrakla vücutları deliyordu. Gözü ve gönlü cesaretle doluydu, ama adamları kendisini yalnız bırakınca ve üzerine hücum edenler de çoğalınca yalnız başına kaldı ve şu şiiri okumaya devam etti:

"Zorluklar karşıma gelip dikilince, gözlerim kapanmadan ben kendimi yalanlarım.
Bu alçaklıktan ötürü değil, aksine kendimi korumam içindir.
Güzel ahlaklar yanında ben ırzımı korurum böylece,
Kötülüklere karşı ben kötülüğü yedekte tutarım. Onları kötülükle gözetlerim,
Barışçılara da topraktan daha yumuşak huyluyum."

Abdülmelik dedi ki: Vallahi o, tıpkı kendini anlattığı gibidir ve doğru söylemiştir. İnsanlar arasında en çok onu severim. Onunla dostluğum vardı, fakat şu hükümdarlık uğursuzdur."

Yakub b. Süfyan, Said b. Yezid'in şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Ubeydullah b. Ziyad b. Zebyan, Mus'ab'ı Düceyl nehri kıyısında Deyr-i Caselik'te öldürdü. Orası Mesken'e bağlı bir yerdi. Başını koparıp Abdülmelik'e götürdü. O,da şükür secdesi yaptı. İbn Zebyan, alçak ve acımasız bir kimseydi. Fırsatı kollardı. Şöyle derdi: Şükür secdesi yaptığı zaman keşke Abdülmelik'i öldürseydim. O zaman ben Arapların dn hükümdarım öldürmüş olurdum."

Yakup dedi ki: Mus'ab'm öldürülmesi, hicretin yetmişinci senesinde oldu, doğrusunu Allah bilir.

Zübeyr b. Bekkar'm anlatüğma göre Mus'ab'm öldüruldugu gündeki yaşı hususunda üç kavil ileri sürülmüştür. Bu kaillerden bmne göre o, otuzbeş yaşında iken öldürülmüştür. İkinci görüşe göre kırk yaşında iken öldürülmüştür. Üçüncü kavle göre ise kırkbeş yaşında iken öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre bu savaşta Mus'ab'ın yanında karısı Sekine binti Hüseyin'de bulunuyordu. Mus'ab öldürülünce Sekine, onu cesetler arasında aradı. Nihayet onu yanağındaki bir benden tanıdı: "Evet, bu Müslüman kadının kocası ne güzeldir! Vallahi ben şair Arter'in dediklerini sana idrak ettiriyordum.

"Ganiye'nin dostunu yerde yatmış halde bıraktım. Onun benzeri görülmemişti, kılıç darbesi yememişti.
Ama uzun mızrak onun cildini yarmıştı.
Âlicenâb ve şerefli kişi kendini süngülere karşı koruyam;

Zübeyr dedi ki: Abdullah b. Kays er-Rakiyat, Mus'ab b. Zübeyr'e şu ağı di yaktı:

"Mudarlılarda hüzün ve zillet meydana getirdi,
Deyr-i Caselik'te öldürülen kişi.
Bekir b. Vail, Allah için iyilik yapmadı.
Sen de ey Temim kabilesi, savaş gününde sadakat göstermedin. Eğer Bekir kabilesi çevresine göz atsaydı,
Askeri birliklerini salsaydı, savaşın sıcaklığı kalır ve devam ederdi.
Ama o kendini kontrolden çıkardı. O kabileler içinde Mudarhlar yoktu. O savaşta âlicenâb bir kimse de yoktu.
Allah, burada Kûfelüere kınanma cezasını versin.
Ve alçak kimselerin kınandığını onlara göstersin.
Baba bir kardeşimiz arkada bizleri yardımsız bıraktılar,
Ama biz onlar arasında samimi ve açık yürekliyiz.
Biz yok olsak, onlar da bizden sonra yaşayamıyacaklardır.

Müslümanların saygınlığı da yok olacaktır."
Ebu Hatim er-Razî, Abdülmelik b. Umeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Kûfe'deki hükümet konağına gittim. Hz. Hüseyin'in kesik başının bir kalkan içinde Ubeydullah b. Ziyad'm önüne bırakılmış olduğunu gördüm. Ubeydullah'ta tahtta oturuyordu. Bir süre sonra aynı hükümet konağına gittim. Ubeydullah b. Ziyad'm kesik başının bir kalkan içinde Muhtar in önünde durduğunu gördüm. Muhtar tahtta oturuyordu. Bir süre sonra aynı hükümet konağına gittim. Muhtarın kesik başı nın bir kalkan içinde Mus'ab b, Zübeyr'in önünde durduğunu gördüm. Mus'ab'ta tahtta oturuyordu Yine bundan bir süre sonra aynı hükümet konağına gittim. Bu defa da Mus'ab'ın kesik başının bir kalkan içinde Abdülmelik b. Mervan'm Önünde durduğunu gördüm. Abdülmelik b. Mervan tahtta oturuyordu."
Abdullah b. Kays er-Rakiyat, Mus'ab için şu ağıdı yakmıştır:"Sulu ve susuz bütün bulutlar, eklemleri çıplak bir cesedin Mesken'de yatmakta olduğuna dair ölüm haberini verdiler.Canavarlar onun vücuduna saldırırlar. Evi de öyle bir yerdedir ki, tavanları artık çöküp çürümüştür.
Arkadaşları onu ölü halde bırakıp gittiler.
Saba ve şimal rüzgarına terk ettiler." [2]

Fasıl

Mus'ab'ın Ukkaşe ve İsa adındaki oğullan ve bir de Sekine adında bir kızı vardı. îsa, onunla birlikte öldürülmüştü. Bunların anneleri, Fa-tıma binti Abdullah b. Saib'dir. Mus'ab'ın, karısı Aişe binti Talha'dan doğma Abdullah ve Muhammed adında iki oğlu daha vardı. Aişe binti Talha'nm annesi ise Ümmü Külsünı binti Ebubekir es-Sıddık'tir. Mus'ab in diğer zevcelerinden Cafer, Mus'ab, Said, İsa el-Asgar ve Mün-zir adında oğulları ve Sekine binti Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip'ten doğma rebab isminde de bir kızı vardı.
İbn Cerir dedi ki: Abdullah b. Zübeyr, kardeşi Mus'ab'm ölüm haberini dunca kalkıp insanlara şöyle bir hutbe irad etti:
"Yaratmak da, emretmek te yalnız kendisinin olan Allah'a hamde-derim. O, mülkü dilediğine verir ve dilediği kimseden de çekip alır. Dile diğini aziz kılar, dilediğini de zelil kılar. Haberiniz olsun ki Allah, haklı olan kimseyi tek başına bile olsa zelil etmez. Şeytanı dost edinen kimseyi ise -isterse bütün insanlar onunla birlikte olsunlar- aziz kılmaz.
Haberiniz olsun ki, Irak'tan bizi hem üzen hem de sevindiren bir haber almış bulunuyoruz. Mus'ab'm öldürüldüğünü öğrendik. Allah ona rahmet etsin, bizi sevindiren, onun bu ölümünün şehitlik olduğunu bil-memizdir. Üzen şey ise^evilen birisinden ayrılan kimsenin bu ayrılık sırasında bu musibeti^karşı karşıya kaldığı zamanda hissettikleridir. Sağlam görüş sahibifkimse, güzel sabır gösteren ve teselli olandır. Mus'ab'm öldürülmesi musibetine maruz kalmışsam da daha önce ben Zübeyr'in de öldürülmesi musibetine maruz kalmışımdır.
Osman, nasıl musibetten kurtulamadıysa ben de kurtulamıyorum. Mus'ab'da Allah'ın kullarından bir kuldu. Benim yardımlarımdan bin idi. Bilesiniz ki Iraklılar, hain ve münafik kimselerdir. Mus'ab ı az bir paraya satıp düşmanına teslim ettiler. Mus'ab öldürülmüş de ne olmuş sanki? Allah'a yemin ederim ki, biz Ebul- As'm oğulları gibi yataklarımızda ölmeyeceğiz. Andolsun, onlardan herhangi birisi, ne cahılıye savaşında ne de İslâm dönemindeki savaşlarda ölmüş değildir. Biz ancak yaralarıyla ve kılıçların gölgesi altında ölürüz. Haberiniz olsun ki dünya, hakimiyyeti asla yok olmayan, mülkünün sonu asla gelmeyen, en büyük Melik'in verdiği bir emanettir. Eğer bu emanet kendiliğinden bana doğru gelecek olursa, ben onu azgın ve şımarık bir kimse gibi elime almam. Beni bırakıp gidecek olursa da bunun için zelil ve hakir bir kimsenin ağlayışı gibi ağlamam. Size söyleyeceklerim bunlardan ibarettir. Kendim için de sizin için de Allah'tan mağfiret dilerim." [3]

Hicretin Yetmîşbîrîncî Senesinde Vefat Eden Bazı Şahsiyetler

İbrahim B. Ester

Bu zatın babası, Hz. Osman'a karşı ayaklanan ve onu öldürenlerdendi. İbrahim, yiğitliği ile nam salmış şerefli bir kimse idi Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi İbrahim b. Ester, Ubeydullah b. Ziyad'ı Öldüren kişidir. [4]

Abdurrahman B. Gasile

Künyesi Ebu Abdillah el-Muradi es-Sanabihf dir. Salih kimselerdendi. Halife Abdülmelik b. Mervan onu tahtında yanma oturturdu. Âlim ve faziletli bir kimse idi. Dımaşk'ta vefat etti. [5]

Ömer B. Seleme

Mahzum kabilesindendir. Medinelidir. Peygamber (s.a.v.)'in besle-mesidir. Habeş diyarında doğmuştur. [6]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Azatlısı Sefine

Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Ümmü Seleme'nin kölesiydi. Üm-mü Seleme, onu azad etti. Ancak Rasûlullah'a hizmet etmesin ona şart koştu. O da şöyle dedi: "Sen beni azad etmesen bile ben yaşadığım müddetçe Rasûlullah'a hizmet edeceğim."
Sefine, Rasûlullah'm ailesine dosttu, aralarında yaşardı.
Taberanî'nin rivayetine göre Sefine'ye, bu adı nereden aldığı sorulduğunda şu cevabı vermiştir:
"Bu adı bana Rasûlullah verdi. Bir defasında ashabıyla birlikte yola çıktı. Eşyaları ağır geldi, taşıyamaz oldular. Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki: "Abam yere ser," Ben abamı yere serdim. Eşyalarım abamın içine koydular, sonra Rasûlullah bana: "Haydi taşı bakalım, sen ancak bir sefinesin (gemisin)." dedi. Eğer o gün bana bir veya iki veya beş veya altı deve yükü yüklenseydi yine bana ağır gelmezdi."
Muhammed b. Münkedir, Sefîne'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir defasında bir gemiye bindim. Deniz ortasında iker gemi parçalandı, ben de bir tahtaya yüklendim. O tahta parçası beni götürüp bir ormanlığa bıraktı. Ormanlıkta bir aslanla karşılaştım. Aslan yanıma geldi, ben de ona: "Ey Ebu Haris! Ben, Rasûlullah'm azatlısı Sefîne'yim." dedim. Aslan, başın önüne eğdi ve beni yan tarafıyla da pençesiylede iteleye iteleye yola kadar götürdü. Sonra fısıldadı. Ben onun benimle vedalaştığını anladım."
Hammad b. Seleme, Sefine'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Fatıma'nm evine girdi. Evin bi köşesinde nakışlı ve renkli bir perde gördü. Geri döndü, içeride durmadı. Hz. Fatıma da Ali'ye: Rasûlullah (s.a.v.)'a sor bakayım, niçin geri dönüp gitti?" diye sordu. Hz. Ali gidip, evden geri dönüş sebebini Rasûlullah (s.a.v.)'a sordu. O da şu cevabı verdi: "Benim veya herhangi bir peygamberin süslü bir eve girmesi uygun olmaz." [7]

Ömer B. Ahtab

Künyesi Ebu Zeyd el-Ensârî el-A'rec'dir. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte onüç gazaya katıldı. [8]

Yezid B. Esved El-Cüreşi Es-Sekûnî

Abid, zalıid ve salih bir adamdı. Şam'ın Zeydin köyüne yerleşti. Çerin köyüne yerleştiğine dair başka bir rivayet de vardır. Şam'ın doğu kapısı dahilinde bir evi vardı. Sahabe olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Sahabelerden rivayetlerde bulunmuştur. Kıtlığa maruz kaldıklarında Şamlılar onun yüzü suyu hürmetine yağmur yağması dileğinde bulunurlardı. Muaviye-^e Dahhak b. Kays da onun yüzü suyu hürmetine yağmur yağması dileğinde bulunmuşlardı. Muaviye, onu kendisi ile birlikte minberde oturturdu. Muaviye ona: "Ey Yezid! Kalk, sen de dua et." dedikten sonra söylerine şöyle devam etti: "Allah'ım, biz, seçkin, hayırlı ve salih adamlarımızın yüzü suyu hürmetine yağmur yağdırmanı diliyoruz."
Yezid, Allah'tan yağmur yağdırmasını diler ve yağmur yağardı. Namazlarını Dımaşk'taki büyük camide kılardı. Şam'daki büyük camide namaz kılmak üzere köyden karanlık gecede çıktığında ayağının baş parmağı aydınlık saçarak yolunu gösterirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre camiye girişine kadar ayağının bütün parmakları saçarak yolunu aydınlatırlardı. Dönüşünde de aynı şekilde ayak parmakları ışık saçar ve köye dönüşüne kadar yolunu aydınlatırlardı. Anlatıldığına göre o, Zeydin köyündeki bütün ağaçların yanında ikişer rekat namaz kılmıştır. Karanlık gecelerde ayağının baş parmağı ışık saçarak yolunu aydınlatır ve böylece Şam'daki büyük camide yatsı namazını kılmaya gider, aynı şekilde köyüne dönünceye kadar ayağının baş parmağı ışık saçarak yolunu aydınlatırdı. Bütün namazlarını Şam'daki büyük camide kılardı. Zeydin veya Çerin köyünde vefat etti ki bunlar, Şam'ın Guta mıntıkasına bağlıdır. Allah ona rahmet etsin. [9]

Hîcretîn Yetmîşîkîncî Senesi

Bu senede Mühelleb b. Ebi Sufra ile Haricilerden olan Ezarikahlar arasında Solak denen yerde büyük bir savaş meydana geldi. İki taraf sekiz ay kadar bir süre karşı karşıya savaştılar. Aralarında anlatımı burada uzun sürecek savaşlar cereyan etti. Bu esnada Mus'ab b. Zübeyr öldürüldü. Sonra Abdülmelik b. Mervan, Mühelleb b. Ebi Sufra'yı Ahvaz ve bağlı mıntıkalarda vali olarak bıraktı. Çabalarından ötürü ona teşekkür etti ve çok övdü.
Sonra Abdülmelik'in hilafeti zamanında Ahvaz'da çok karışıklıklar meydana geldi. Halk, Haricileri kırıp geçirdi ve büyük bir bozguna uğrattı. Hariciler de çeşitli beldelere kaçıp gittiler. Komutan Halid b. Abdullah ile Davud b. Muhandem onları kovaladılar. Bu arada Abdülmelik de kardeşi Bişr b. Mervan'a, haber göndererek bu iki komutana 4000 askeri takviye olarak göndermesini istedi. Bişr b. Mervan, bunlara At-tab b. Verka komutasında 4000 kişiden oluşan bir süvari birliği gönderdi.

Bunlar, Haricileri darmadağın ettiler, ama ordu çok yoruldu, atları öldü, çoğu asker ailelerinin yanına yaya olarak döndü.
İbn Cerir dedi ki: Kays b. Salebe kabilesinden olan Ebu Fudeyk el-Harisî bu senede ayaklandı ve Bahreyn'i ele geçirdi Necdet b. Amir el-Harisf yi öldürdü. Basra valisi Halid b. Abdullah, onun üzerine kardeşi Umeyye b. Abdullah'ı büyük bi orduyla gönderdi. Ümeyye, Ebu Fu-deyk'i hezimete uğrattı. Cariyesini alıp kendine ayırdı. Basra valisi Halid, olup bitenler Abdülmelik'e bir mektubla bildirdi. Böylece Halid, hem Ebu Fudeyk'le savaşmış hem de Kutri b. Fucae'nin adanılan ola Ezarika ile Ahvaz'da savaşmış oldu.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdülmelik b. Mervan, Abdullah b. Zübeyr'i Mekke'de kuşatma altına alması için Haccac b Yusuf es-Sakafî 'yi gönderdi. Başkalarının üzerine değilde sadece Abdullah b. Zübeyr'in üzerine göndermesinin sebebi şuydu: Abdülmelik b. Mervan, Mus'ab'ı öldürüp Irak'ı ele geçirdikten sonra Şam'a dönmek istediği zaman insanlara, Mekke'd bulunan Abdullah b. Zübeyr ile savaşmaları için çağrıda bulunduğunda kimse onun bu çağrısına icabet etmedi. Haccac kalkıp: "Bu işe ben varım ey mü'minlerin emiri!" dedi. Ve güya görmüş olduğu bir rüyayı ona anlattı: "Ey mü'minlerin emiri ben rüyada gördüm ki Abdullah b. Zübeyr'i yakalamış ve derisini yüzmüşüm! Beni onun Üzerine gönder. Ben onu öldürürüm." Abdülmelik te onu, Şamlılardan teşkil ettiği bir ordunun başında Mekke'ye gönderdi. Onunla birlikte Mekkelilere -kendisine itaat ettikleri takdirde- bir eman yazısı gönderdi.
Dediler ki; Haccac hicretin yetmişikinci senesinin cemaziyelevvel ayında Şamlılardan oluşan 1000 süvarinin başında yola çıktı. Irak yolundan gitti. Medine'den geçmedi. Başka yoldan gidip Taife indi. Are-fe'ye heyetler gönderdi. İbn Zübeyr'in üzerine de süvarilerini sürdü. İki taraf karşı karşıya gelince İbn Zübeyr'in süvarilerini hezimete uğratıyorlardı. Haccac'n süvarileri muzaffer oluyorlardı. Sonra Haccac, Ha-rem'e girip orada İbn Zübeyr'i kuşatma altına almak için Abdülme-lik'ten izin istedi. Onun gücünün kırıldığını, etrafındaki adamların çarpışmadan usandıklarım, adamlarının çoğunun da dağıldığını bildirdi. Kendisine ayrıca takviye askerler göndermesini istedi. Abdülmelik, Tarık b. Amr'a mektup yazarak yanındaki askerlerle birlikte gidip Hac-cac'ın birliğine katılmasını emretti. Haccac da Taif ten hareket ederek Bir'i Meymune'ye vardı.
İbn Zübeyr'i Mescid-i Haram'da kuşatma altına aldı. Zilhicce ayı girince de bu senede Haccac insanlara silahlı olarak haccettirdi. Kendisi ve adamları silahlı olarak Arefe'de vakfe yaptılar. Diğer bütün görevlerini de aynı şekilde silahlı olarak ifa ettiler. îbn Zübeyr ise, muhasara altında olduğundan ötürü bu senede haccetme imkanını bulamadı. Aksine kurban bayramında kurbanlarını kesti. Onunla birlikte birçok kişi de hac etme imkanını bulamadılar. Haccac'la beraber bulunanlardan çok kimseler ve Tarık b. Amr'da tavaf etme imkanını bulamadılar, ih-ramh kaldılar. İkinci tahallülü (Şafii mezhebine göre ihramdan ikinci çıkışı) yapamadılar. Haccac ile adamları, Hacun ile Bir-i Meymune arasına konakladılar. înnâ liüah ve innâ iîeyhi raciun.
İbn Cerir dedi ki: Busenede Abdülmelik, Horasan valisi Abdullah b. Hazim'e mektub yazarak onu kendisine bey'ata davet ett ve bey'at etmesi durumunda ona tlorasan'ı yedi yıl süreyle ikta' olarak vereceğim söyledi. Mektub, Abdullah b. Hazim'e ulaşınca Abdullah mektubu kendisine getiren elçiye şöyle dedi: «Seni sineklerin babası mı gönderdi? Allah'a yemin ederim ki eğer; "Elçiler öldürülmez." diye bir kural ofsaydı seni mutlaka öldürürdüm. Ama sen bu mektubu ye!» Elçi de mektubu yedi. Abdülmelik de İbn Hazim'in Merv'deki naibi Bükeyr b. Vışah a bir mektub göndererek, eğer Abdullah b. Hazim'i valilikten ha ederse kendişine Horasan valiliğini vereceğini vaadetti. O da gidip Abdullah b. Ha-zim'i görevden hal'etti. Abdullah b. Hazim gelip onunla savaştı. Bu savaşta Abdullah b. Hazim öldürüldü.
Onu, Veki b. Umeyre adında biri öldürdü, ama öldürürken ona başkası yardım etmişti. Veki kalkıp Abdullah b. Hasdm'in göğsü üzerine oturdu. Abdullah henüz öhnemişti. Can çekişiyordu, kalkmak istedi, kalkamadı. Veki şöyle demeye başladı: "Ey Düveyîe'nin intikamı!" Düveyle, Veki'nin Öldürülmüş kardeşinin adıydı. İbn Hazim, onu Öldürmüştü. Sonra İbn Hazim, göğsü üzerinde oturmakta olan Veki'nin suratına tükürdü. Veki dedi ki: "Can çekiştiği halde onun kadar çok tükü-rüklü başka bir kimse görmedim."
Ebu Hüreyre, bu durumu anlatırken: '^Vallahi bu, kahramanlığın tâ kendisidir." diyordu.
Abdullah b. Hazim, kendisini Öldüren Veki'ye şöyle diyordu: "Vay sana! Beni kardeşine karşılık mı öldürüyorsun? Allah sana lanet etsin. Çıfit kardeşine karşılık Mısır koçunu mu öldürüyorsun? Senin kardeşin bir avuç toprağa (veya bir çekirdeğe) eş ve denk değildir."
Veki, Abdullah'ın başını kopardı. Bükeyr b. Vişah gelip Abdullah'ın başım almak istedi. Büceyr b. Verka, ona elindeki bir direkle engel olmak istedi ve onu bağladı. Sonra başı alıp Abdülmelik b. Mervan'a gönderdi. Muzaffer olduğunu ona bir mektubla bildirdi. Abdülmelik b. Mer-van buna çok sevindi. Bükeyr b. Vişah'a bir mektub yazarak onu Horasan naibliğinde bıraktığını bildirdi.
Bu senede Medine şehri İbn Zübeyr'in elinden alındı. Abdülmelik b. Mervan, oraya Haccac'a takviye olarak göndermiş olduğu Tarık b. Amr'ı vali olarak tayin etti. [10]

Abdullah B. Hazîm'in Biyografisi

Abdullah b. Hazini b. Esma es-Sülemi Ebu Salih el-Basrî. Horasan valisi idi. Namlı yiğitlerden ve çabası şükranla karşılana süvarilerdendi. Hocamız Hafiz Ebu'l- Haccac el-Mizzî, "Tehzib" adlı eserinde şöyle demiştir; Abdullah'ın Sahabe olduğu

söylenir. Siyah sarıkla ilgili olarak Peygamber (s.a.v.yden hadis rivayet etmiştir. Bu rivayet, Ebu Da-vud, Tirmizî ve Nesei nezdinde sabittir. Ama onun adım vermemişlerdir. Said b. Osman er-Razî ile Said b. el-Ezrak da Abdullah b. Hazim'der rivayetlerde bulunmuşlardır. Ebu Beşir ed-Dolabf nin rivayetine göre Abdullah b. Hazim, hicretin yetmişbirinci senesinde öldürülmüştür. Hicretin seksenyedinci senesinde öldürüldüğüne dair zayıf bir rivayet de vardır, ancak bu rivayet muteber değildir.

Ebu'l-Hasan İbnü'1-Esir, "el-Gabe" adlı eserinde Abdullah b. Ha-zim'in Sahabelerden olduğunu söylemiştir. Şöyleki Abdullah b. Hazim

b. Esma b. es-Salt b. Habib b. Harise b. Bilal b. Sımak b. Avf b. İmru'l-Kays b. Nehiyye b. Süleym b. Mansur Ebu Salih es Sülemî. Horasan valisidir. Meşhur yiğitlerden ve namlı kahramanlardandır. Sa'd b. Ezrak ile Sa'd b. Osman, ondan hadis rivayet etmişlerdir, Sahabe olduğu söylenir. Serahs'ı fethetti. İbn Zübeyr fitnesi zamanında Horasan valisi idi. İlk olarak Yezid b. Muaviye ile Yezid'in oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra hicretin altmışdördüncü senesinde Horasan'a vali olarak tayin edildi. Orada çok savaşlar yaptı, nihayet ünü böylece yayıldı. Onunla ilgili haberleri, "el-Kâmil fi't-Tarih" adlı eserde detaylı olarak nakletmi-şizdir. Hicretin yetmişbirinci senesinde Öldürüldü.

Hocamız bunu Dolabî'den bu şekilde nakletmiştir. Ben de bunu üstadımız Zehebî'nin "et-Tarih" adlı kitabında şu şekilde gördüm: "îbn Ce-rir'in kendi tarihinde anlattığına göre Abdullah b. Hazim, hicretin yet-mişikinci senesinde öldürülmüştür. Bazılarının anlattığına göre o, Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesinden sonra öldürülmüştür. Abdülmelik de İbn Zübeyr'in başını, Horasan'da bulunan İbn Hazim'e göndermiş ve onu kendisine itaata davet etmiş, itaat ettiği takdirde on yıl süreyle Horasan'ın bütün gelirlerini kendisine vereceğini va'd etmişti. İbn Hazim ise, İbn Zübeyr'in kesik başını görünce artık Abdülmelik'e ebediyyen bey'at etmemeye yemin etti. Bir leğen getirilmesini emretti. İbn Zübeyr'in kesik başını yıkayıp koku sürerek kefenledi ve onu Medine'deki ailesine gönderdi. Onu Horasan'da defnettiği de söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Mektubu getiren elçiye de mektubu yedirip: "Eğer sen elçi olmasaydın boynunu vururdum." demişti. Bazılarının ifadesine göre ellerini ve ayaklarını kesmiş, boynunu vurmuştu." [11]

Bu Senede Vefat Eden Bazı Şahsiyetler

Ahnef B. Kays

Ebu Muaviye b. Husayn et-Temîmî es-Sa'di, Ebu Bahr el-Basrî. Sa'saab. Muaviye'nin kardeşinin oğludur. Ahnef, onun lakabıdır, asıl adı Dahhak'tır. Sahr olduğu da söylenir. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman oldu, ancak onu göremedi. Bir hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), otun için dua etmiştir. Ahnef, lider, şerefli, emri dinlenen ve eman vereA bir kimse idi. Bilgili idi. İlmî konuşurdu. Çok yumuşak huyluluğu dillere destandı. Kervanlar, onun yumuşak huylulu-ğunu yolda giderlerken birbirlerine anlatırlardı. Hz. Ömer, onun hakkında: "İmanlı ve lisanı da bilgili bir kimsedir." demiştir. Hasan Basrı ise: "Kavimlerin şerefli ve ulu kişileri arasında onun kadar ustun vej faziletli başka bir kimse görmedim." demiştir. Abdurrahman b. Abdullah

el-İclî, onun Basralı, tabii, güvenilir bir kimse olduğunu söylemiştir. Kavminin lideriydi. Bir gözünü kaybetmişti. Ayaklarının arasındaki mesafe genişti. Kısa boylu, dişleri noksan ve hareketsiz bir kimseydi. Tek miğferi vardı. Hz. Ömer, denemek için onu kavminden bir sene uzakta tuttu. Sonra: "Vallahi bu liderdir." demişti. Anlatıldığına göre o, Hz. Ömer'in huzurunda bir nutuk irad etmiş, Hz. Ömer onun konuşmasını beğenmişti. Yine bir rivayette anlatıldığına göre o, çiçek hastalığı yüzünden bir gözünü kaybetmişti. Semerkand fethinde gözünü kaybetmiş olduğu da söylenir.

Yakub b. Süfyan dedi ki: "Ahnef, cömert ve yumuşak huyluydu. Salih bir adamdı. Cahiliye devrinde yaşadı. Sonra Müslüman oldu. Ondan Hz. Peygamber'e bahsedilince Rasûlullah onun için mağfiret diledi."

Ahnef, güvenilir, sika ravilerden olup az hadis rivayet etmiştir. Geceleyin çok namaz kılardı. Kandili yakar, namaza durur, sabaha dek ağlardı. Parmağını kandilin üzerine tutup yakar ve: "Hisset ey Ahnef! Seni bu hale sürükleyen nedir? Seni bu hale sürükleyen nedir? Eğer sen şu kandilin ateşine dayanamazsan, yarın büyük ateşe nasıl dayanacaksın?" derdi.

Kendisine: "Yaratılış bakımından en alt seviyede olduğun halde kavmin seni nasıl lider yaptı?" diye sorulduğunda şu cevabı vermişti: "Kavmim su içmemi ayıplasaydı su dahi içmezdim."

Ahnef, Siffin savaşında Hz. Ali ordusundaki komutanlardandı. Senelik 400.000 dinar vermeleri şartıyla Belh halkıyla barış antlaşması yaptı. Meşhur ve kıymeti bilinen savaşları vardır. Horasanlılardan çok sayıda adam Öldürmüştü. Aralarında geçen savaşta onları mağlub etmişti. Hakim'in ifadesine göre Merv-i Rûz'u fetheden kişi, Ahnef b. Kays'tır. O savaşta, Hasan ve îbn Şirin de onun ordusunda idiler. Semerkand ve diğer beldeleri fetheden de odur. Hicretin altmışyedinci senesinde vefat ettiği söylenir. Başka bir senede vefat ettiği de söylenmiştir. Vefat ederken yetmiş yaşındaydı. Daha da yaşlı olduğu söylenmiştir.

Yumuşak huyluluğu kendisine sorulduğunda Ahnef b. Kays, şöyle cevap vermişti: "Yumuşak huyluluk, sabretmekle birlikte boyun eğmektir."

insanlar onun yumuşak huyluluğunu takdir ettiklerinde kendisi şu cevabı verirdi: "Vallahi ben de sizin kadar öfke duyuyorum, ama ben çok sabırlıyım. Yumuşak huyluluğun bana adamlardan daha çok yardım ettiğini gördüm." Ahnef b. Kays, yumuşak

huyluluğun ve liderliğin zirvesine çıkmıştı.
Vecizelerinden bazıları şunlardı:
"Sidik deliğinden iki kez geçen bir insanın nasıl büyüklük tasladığına şaşıyorum.
Yaptığın iyilikleri, unutturarak dirilt.
Şu adamların yapılarına davet edilmeksizin asla gelmiş değilim. Yine beni aralarına zorla saklamadıkları takdirde iki kişinin de arasına girmiş değilim."
Ahnef e sordular:
- Kavmine nasıl lider oldun?
- Beni ilgilendirmeyen şeylere karışmadım. Sen ise seni ilgilendirmeyen işime karışıyorsun.
Adamın birisi, Ahnef e çok ağır sözler sarfettikten sonra ona şöyle dedi:
- Allah'a yemin ederim ki ey Ahnef, eğer bana bir söz söylersen karşılığında on söz işitirsin!
- Eğer sen bana on söz söylesen karşılığında benden bir tek söz dahi işitemezsin."
Dua ederken Ahnef şöyle derdi: "Allah'ım, eğer beni azaplandıracak olursan ben azaba müstehakım. Eğer beni bağışlayacak olsan, sen bağışlamaya ehilsin."
Ziyad b. Ebihî, onu yakınında tutar, meclisinde oturturdu. Ziyad vefat edip te yerine oğlu Ubeydullah geçtiğinde Ahnef e ilgi göstermedi. Mertebesi biraz gerilerde ve aşağılarda kaldı. Iraklıların reisleriyle birlikte Muaviye'nin yanma geldiğinde herkes rütbesine ve mertebesine göre Muaviye'nin yanma girdi. Ahnef, içeriye en son girenlerdendi. Mu-aviye, onu görünce saygı ve tazim gösterdi. Onu yanma yakın yere oturttu. Kendisiyle aynı halının üstüne oturdu. Sonra heyetteki diğer adamlardan ayrı olarak Ahnef e yönelip onunla konuşmaya başladı. Meclisteki misafirler îbn Ziyad'ı övmeye başladıklarında Ahnef susuyordu. Mu-avîye, ona sordu:
- Neyin var, niçin konuşmuyorsun?
- Eğer konuşacak olursam, bunların söylediklerinden ayrı şeyler söylerim. Bunlara muhalefet ederim.
Ahnefin böyle demesi üzerine Muaviye, Irak heyetine şöyle dedi:
- Şahit olun ben, İbn Ziyad'ı Irak valiliğinden azlettim, kendinize
bir vali arayın.
Böyle dedikten sonra Muaviye, vali seçmeleri için onlara üç günlük süre verdi. Fakat onlar aralarında çok ihtilaf edip, anlaşmazlığa düştüler. Bundan sonra o heyeUfkilerden hiç biri Ubeydullah b. Ziyad'ı anmadı ve valilik yapmasını/da taleb etmedi. Bu esnada Ahnef, onlardan herhangi biriyle tek kelime dahi konuşmadı. Uç günden sonra tekrar Muaviye'nin yanma gelip toplandüdarında çok şeyler söylediler, gurultu oldu, sesler yükseldi. Ahnef ise susuyordu, Muaviye ye ona şöyle dedi:
- Konuş bakalım ey Ahnef.
- Eğer Irak'a kendi aile efradından birini vali olarak tayin etmek istiyorsan, aile efradın arasında Ubeydullah b. Ziyad gibi yetenekli biri yoktur. O, akıllı ve tedbirli bir kimsedir. Hiç kimse onun yerini doldura-maz. Ama aile efradından başka birini tayin etmek istiyorsan, o zaman sen akrabalarını daha iyi bilirsin.
Ahnef in böyle demesi üzerine Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad'ı tekrar Irak valiliğine atadı. Sonra başbaşa görüşürken Ubeydullah'a şöyle dedi: "Sen, Ahnef gibi birinin kadrini nasıl bilemezsin? O sustuğu halde seni valilikten azletti. Sonra yine valiliğe tayin etti." Bundan sonra Ahnef b. Kays'm Ubeydullah b. Ziyad yanında mertebesi cidden yükseldi,"
Ahnef b. Kays, Kûfe'de vefat etti. Cenaze namazını Mus'ab b. Zü-beyr kıldırdı. Mus'ab, onun cenazesi ile birlikte mezarlığa kadar gitti.
Vakidfnin anlattığına göre Ahnef, Muaviye'nin yanma gelmiş, onun, oğlu Yezid'e kızdığını görünce aralarını -yaptığı bir konuşmayla-düzeltmişti. Muaviye de öfkesi dindiği için oğlu Yezid'e bol miktarda para ve çok kumaş göndermişti. Yezid bunların yarısını Ahnef e vermişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [12]

Bera' B. Azib

Bera' b. Azib b. Haris b. Adiy b. Mecdaa b. Harise b. Haris b. Hazrec b. Amr b. Malik b. Evs el-Ensari el-Harisi el-Evs Kadri yüce bir Sahabedir. Babası da Sahabe idi. Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve diğerlerinden de hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden ve bazı Sahabelerden de ondan rivayetlerde bulunanlar olmuştur. Onun, Mus'ab b. Zübeyr Irak valisi iken Kûfe'de vefat ettiği söylenmiştir. [13]

Ubeyde Es-Selmanî El-Kadî

Ubeyde b. Amr. Ubeyde b. Kays b. Amr es-Selmani el-Muradi Ebu Amr el-Kûft olduğu da söylenir. Selman, Murat kabilesinin bir batındır. Ubeyde, Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman oldu. îbn Mesud, Ali ve îbn Zübeyr'den hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmiştir. Şabi'nin ifadesine göre Ubeyde, kadılık hususunda Şüreyh'e denkti.

îbn Nümeyr dedi ki: Şüreyh, bir meseleyi çözemeyînce onu Ubey-de'ye sorardı. Ubeyde'nin verdiği cevaba uyardı.
Çok kimseler, Ubeyde es-Selmanî'yi övmüşlerdir. Hicretin yetmiş-ikinci senesinde vefat etti. yetmişüçüncü senede, yetmişdördüncü senede vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Hicretin yetmişikinci senesinde Mus'ab b. Zübeyr'in de öldürüldüğü söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede Abdullah b. Saib b Sayfi el-Mahzumî de vefat etmiştir. Sahabe idi, hadis rivayet etmi«ti Bazı hadisleri Übey b. KaVa okumuştu Mücahid ve diğerleri de ona hadis okumuşlardır. [14]

Atiyye B. Bîşr

Mazinlidir, Sahabedir. Hadis rivayet etmiştir. [15]

Ubeyde B. Nadîle

Ebu Muaviye künyesi ile çağrılırdı. Fücae kabile sindendir. Kûf-elidir, iyilik, hayır ve salahla tanınmıştı. Bu senede Kûfe'de vefat etmişti. [16]

Abdullah B. Kays Er-Rakiyyat

Kureyşlidir. Amiri kabileşindendir. Şairlerdendir. Mus'ab'ı ve îbn Cafer'i medhetmiştir. [17]

Abdullah B. Hammam

Künyesi Ebu Abdirrahman'dır. Şairdir, Selül kabilesindendir. Şu şiiriyle de Ümeyye oğulllarını hicvetmiş tir:
"Biz düşük çocuğu içtik. Ümeyye oğullarının kanlarını içince kanmadık.
Eğer onlar Remleyi veya Hindi getirselerdi, mü'minlerin emirine bey'at ederdik."
Yukarıda biyografisinden bahsettiğimiz Ubeyde es-Selmani el-Kadî, tek gözlü idi. însanlan fitneye düşüren îbn Mesud'un adamlarm-dandı. Kûfe'de vefat etti. [18]

Hicretin Yetmişüçüncü Senesi

Bu senede Abdullah b. Zübeyr (r.a.), Haccac b. Yusuf es-Sakafi adındaki katil tarafından öldürüldü. Allah, o katili kahretsin ve rezil etsin.
Vakidî, Beni Esed'in azatlısı Nafi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Zübeyr, hicretin yetmişikinci senesinin zilhicce ayı başında kuşatma altına alındı. Hicretin yetmişüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayının on'unda öldürüldü. Böylece Haccac, onu beş ay on yedi gece süreyle kuşatma altında tutmuş oldu. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Haccac, insanlara bu senede haccettirdi. İbn Ömer de hacdaydı. Ab-dülmelik, Haccac'a mektub yazarak hac menasiki hususunda îbn Ömer'e uymasını emretti. Bu husus, Buharı ve Müslim'in sahihlerinde vardır."
Bu sene başlarken Şamlılar, Mekkelileri kuşatma altına alma va-ziyyetinde idiler. Haccac, Mekke üzerinde mancınıkları dikmişti ki, Mekkelileri kuşatma altına alsın ve onlar da çıkıp eman diliyerek Ab-dülmelik'e bey'atlannı arzetsinler. Habeşlüer, Haccac'la beraberdiler. Mancınıklarla Mekke'yi taşlıyarak çok sayıda adam öldürdüler. Hac-cac'ın elinde beş mancınık bulunuyordu. Mekke'nin üzerine her taraftan devamlı mancınık atışları yapıyordu. Mekkelilere azık ve suyu vermez oldu. Onlar da Zemzem suyu içiyorlardı. Mancınıklarla atılan taşlar, Ka'be'ye düşüyordu. Haccac, adamlarına şöyle sesleniyordu: "Ey Şamlılar"'! Sakın itaat edenlere ilişmeyin. Allah'tan korkun."
Şamlı askerler, İbn Zübeyr'in üzerine hücum ediyorlardı. Hatta anlatıldığına göre bu şiddetli hengamede onu yakalamışlardı. îbn Zübeyr de yanında hiç kimse olmadığı halde bunların üzerine hücum ediyor, nihayet onları Beni Şeybe kapısından geri çıkarıyordu. Bunlar ona tekrar saldırıyorlar. O da bu saldırıya karşılık veriyordu. Bu karşılıklı saldırılar defalarca tekrarlandı. O gün Şamlılardan çok sayıda adam öldürüldü. İbn Zübeyr: işte ben İbn Havari'yim." diyordu. Bir rivayette anlatıldığına göre adamları İbn Zübeyr'e: "Şunlarla barış hususunda konuşmayacak mısın?" demiş, ibn Zübeyr'de adamlarına şu cevabı vermişti: "Allah'a yemin ederim ki, şunlar eğer siz, Kabe'nin içinde görseler bile hepinizi boğazlarlar. Vallahi ben ebediyyen bunlardan barış istemiye-ceğim."
Birçoklarının anlattıklarına göre Şamlılar, Mekke'ye mancınıkla taş attıkları esnada yıldırımlar ve şimşekler çaktı. Öyle ki yıldırımların sesleri mancınıkların seslerini bastırdı. Bir şimşek çakıp Şamlılara isabet ederek onlardan om'ki kişiyi öldürdü.

Bunun üzerine Şamlıların morali bozuldu. Kuşatmaya devam etmek istemediler. Ama Haccac, devamlı olarak onlar cesaretlendiriyor ve şöyle diyordu:
"Ben bu beldelerin durumunu bilirim. Bu şimşekler Tihame'den gelmektedir. Size isabet ettiği kadar düşmanlarınıza da isabet edecektir."
Ertesi sabah yine şimşek çaktı ve îbn Zübeyr'in adamlarından çok sayıda askeri öldürdü. Haccac da bunun üzerine şöyle demeye başladı: "Size dememişmiydim ki şimşekler size isabet ettiği kadar düşmanlarınıza da isabet edecektir. Siz itaat üzresiniz onlarsa, muhalefettedirler."
Şamlılar, mancınıkla taş atarlarken şu şiirleri okuyorlardı: "Medine yakınındaki kaymaklı Fenikeyi şu mescidin direklerini fırlatacağız." O esnada bir şimşek çaktı, mancımğa çarptı ve yaktı. Şamlılar, mancınıkla taş atmayı durdurdular. Kuşatmadan geri çekilecek oldular. Bunun üzerine Haccac, onlara seslenerek şöyle dedi:
"Yazıklar olsun size! Bilmez misiniz ki sizden önceki kavimlere ateş iner ve kabul edilen kurbanlarım yerdi? Eğer sizin bu ameliniz makbul olmasaydı, ateş inmez ve mancınığı yakmazdı." Haccac'm bu konuşması üzerine Şamlılar tekrar muhasaraya devam ettiler. Mekkeliler, artık peyderpey Haccac'm yanına giderek eman istemeye başladılar ve bunu devam ettirdiler. İbn Zübeyr'i yalnız bıraktılar. Öyle ki, onun 10.000'e yakın adamı kendisinden ayrılıp Hacac'm yanına gittiler. Haccac da onlara eman verdi. îbn Zübeyr'in adamları gerçekten azaldı. Öyle ki, Abdullah b. Zübeyr'in oğulları Hamza ile Hubeyb'de çıkıp Haccac'm yanma gittiler. Kendi şahısları için Haccac'dan eman istediler. Haccac, onlara da eman verdi. O esnada Abdullah b. Zübeyr, annesinin yanma giderek insanların kendisini yardımsız bırakmalarından şikayet etti. Oğulları ve aile efradı da dahil olmak üzere adamlarının kendisini terk ederek Haccac'm yanma gittiklerini, yanında çok az sayıda adam kaldığım, bir saatlik dahi dayanacak güçlerinin kalmadığını anlattı. Dilediği kadar kendisine dünyalık verileceğini bildirdi ve görüşünü sordu:
"Ey oğulcuğum, sen kendini daha iyi bilirsin. Hak yolda olduğunu, hakka davet ettiğini biliyorsan, buna sabret. Adamların da zaten bu yolda öldürüldüler. Boynunu düşmana teslim etme ki, Umeyye oğullarının çocukları senin kesik ba^nı oyuncak etmesinler. Ama bütün bu işlen dünyalık elde etmek için yaptığım biliyorsan, o halde sen ne kotu bir kulsun. Hem kendini mahvettin, hem de kendinle birlikte öldürülen kimseleri mahvettin. Eğer sen hak yolda isen, dimni ne diye gevşetiyorsun? Zaten sen dünyada ne zamana kadar yaşayabileceksin? Bu durumda öldürülmek daha güzeldir."
Annesinin böyle konuşması üzerine Abdullah b. Zübeyr, annesine yaklaştı, başını öpüp şöyle dedi:
"Anacığım, vallahi ben de böyle düşünüyordum. Ben dünyaya meyletmedim. Dünyada yaşamayı gönülden arzulamadım, ben düşmana karşı sırf Allah rızası için kızarak O'nun yasakları çiğnendiğinden dolayı öfkelenerek ayaklandım. Ben sadece senin görüşünü öğrenmek istedim. Sen basiretime basiret kattın. Bak anneciğim, ben bu gün öldürüleceğim, sakın üzüntün şiddetlenmesin. Allah'ın emrine teslim ol, senin oğlun kasıtlı olarak kötülük işlemiş değildir. Çirkin şeyleri asla yapmamıştır. Allah'ın hükmüne karşı cüretkar olmamıştır.
Verdiği emana hıyanet etmemiştir. Bir Müslümana veya Zimmi'ye kasden zulmetmemişimdir. Bir valinin zulüm yaptığını duyduğum takdirde ona asla rıza göstermemiş, aksine onu kmamışımdır. Valileri Rab-bimin rızasına tercih etmemişimdir. Allah'ım, ben bu sözleri kendimi temize çıkarmak için söylemiyorum. Allah'ım, sen beni benden ve başkalarından daha iyi bilirsin, sırf annemi avutmak ve teselli etmek için böyle söyledim."
Annesi de şöyle dedi: "Allah'tan ümidim şudur ki, senin ölümüne karşı güzel bir teselli bulayım. Belki sen benden önce öldürülürsün. Belki de ben senden önce öldürülürüm, ben kendim dışarı çıkıp bakacağım ve senin akibetini seyredeceğim."
Abdullah ta annesine şöyle dedi: "Allah sana hayır mükafat versin. Ey anneciğim, artık duanı benden eksik etme."
Annesi de şöyle dedi: "Ben, bâtıl yolda öldürülen kimseler için de duamı eksik etmeyeceğim. Oysa sen hak yolda öldürülüyorsun. Allah'ım, şu kıyamın uzunluğuna, şu ağıda ve Mekke ile Medine çöllerindeki susuzluğa merhamet et. Abdullah'a, babası ve benim sebebimle iyilik et, ihsanda bulun. Allah'ım! Ben onu, kendisi hakkında vermiş olduğun emrine teslim ettim. Senin verdiğin hükme razı oldum. Abdullah b. Zü-beyr'in öldürülmesine karşılık olarak bana sabredenlerin ve şükreden-lerin sevabını ver." Bu konuşmadan sonra annesi, Abdullah'ı tutup vedalaşmak için kucakladı. Ahir ömründe gözlerini kaybetmişti. Kucakladığında Abdullah'ın demirden bir zırh giyinmiş olduğunu gördü ve şöyle dedi:
- Ey oğulcuğum, biz şehadet istediğimiz halde, bu zırhları giymek te ne oluyor?
- Anacığım, ben sırf senin kalbini teskin etmek ve gönlünü hoş tutmak için bu zırhları giydim.
- Hayır ey oğulcuğum, bunları çıkar.
Abdullah b. Zübeyr de zırhlan çıkarıp diğer elbiselerini giydi. Elbiselerini iple üzerine bağladı, annesi de şöyle diyordu:
- Paçalarını sıva.
Abdullah, elbisesinin etek kısmını sağlamca bağladı ki öldürüldüğü takdirde avret mahalleri görünmesin. O esnada annesi de ona babası Zübeyr'i, dedesi Ebu Bekir es-Sıddık'ı, ninesi Safiye binti Abdülmutta-Hb'i, teyzesi ve Rasûlullah'ın zevcesi Hz Aişe'yi ona hatırlatıyor, şehid olarak öldürüldüğü takdirde onların yanma gitme ümidini kendisine aşıhyor(^u- Sonra Abdullah, anasının yanından çıkıp gitti. Bu, onun annesiyle son görüşmesi oldu. Allah, ondan da annesinden de babasından da annesinin babasından da razı olsun.
Dediler ki: Abdullah b. Zübeyr, Mescid-i Haram'm kapısından çıkarken orada beşyüz süvari ve piyade vardı. Üzerlerine saldırdı ve onları sağa sola dağıttı. Hiç kimse karşısında duramadı. O şöyle diyordu:
"Ölüm günümü bilirsem sabrederim.

Hür kişi de zaten bunu bilir.
Ancak bildiği halde bilmezlikten gelen var."
İbn Zübeyr'in, Harem kapılarını bekleyen adamlarının sayısı azalmıştı. Humustular Ka'be karşısındaki kapıyı, Şamlılar Ben Şeybe kapısını, Ürdünlüler Safa kapısını, Filistinliler Beni Cumah kapısını, Kinnesrinliler de Beni Sehm kapısını kuşatm altına almışlardı. Her kapıda bir komutan ve o beldelerin ahalisi vardı. Haccac ve Tarık b. Amr da Abtah tarafında idiler. îbn Zübeyr, hangi kapıdan çıkarsa çıksın mutlaka o kapıda bekleyen topluluğu darmadağın ediyordu. Zırhını giymemişti. Kapılar tutanları kovalayıp Abtah'a kadar sürdü. Sonra şöyle ünledi: "Eğer benim karşımda duran bir kişi olsaydı ben hakkından gelirdim."
İbn Safvan ile Şamlılar da: "Evet vallahi o, 1000 adama bedeldir." diyorlardı. Mancınık taşları gelip Abdullah b. Zübeyr'in elbisesine değiyor, ama o, bundan rahatsız olmuyordu. Kuşatmacılara karşı çıkıyor, onlarla kükremiş asrlan gibi savaşıyordu. Nihayet insanlar, onun cesaret ve kahramanlığından ötürü şaşkına döndüler. Bu senenin cemaziye-levvel ayının onyedisinde salı gecesinde İbn Zübeyr geceyi namaz kılarak geçirdi. Sonra oturdu ve kılıcının kabzasına dayandı. Bir süre uykuya daldı Sonra fecirle birlikte uyandı ve: "Ey Sa'd, ezan oku." dedîvMa-kam-ı ibrahim yanında ezan okundu. İbn Zübeyr, abdest aldı Sonra iki. rekat sabah namazının sünnetini kıldı. İkamet edildiğinde kalkıp sabah namazının farzım kıldı, sonra Kalem sûresini harf harf okudu. Namazını tamamladıktan sonra selam verip Allah'a hamd-ü senada bulundu ve şöyle dedi: "Yüzlerinizi açın ki size bakayım-" Cemaat yüzlerini açtı, miğferlerini giymişlerdi, onları savaşa ve sabra teşvik etti. bonhıipıım pttiler. Muhasaracıları Hara kalkıp hücuma geçti, adamları aa nucum encun'a kadar kovaladılar. O esnada bir kiremit parçası gelip yüzüne isabet etti. Sarsıldı, yaralandı. Kanın sıcaklığının yüzünde akmakta olduğunu hissedince şu şiiri okudu:
"Topuklarınız üzerinde yaralarınız kanamamalıdır Aksine ayaklarınızın ön kısmından kan damlamalıdır."
Sonra yere düştü. Düşmanları süratle gelip onu öldürdüler. Allah, ondan razı olsun. Gidip Haccac'a haber verdiler. O da secdeye kapandı. Allah onu kahretsin. Sonra Haccac ve Tank b. Amr, kalkıp Abdullah b. Zübeyr'in cesedinin yanma gelip durdular. Tank şöyle dedi:
"Kadınlar bundan daha erkek birini doğurmadı."
Haccac: "Sen mü'minlerin emirine itaat etmeyip muhalefet eden bir kimseyi mi övüyorsun?" deyince Tarık şu cevabı verdi:
"Evet. O mazurdur, çünkü biz onu kuşattık. Ama o bir kalede veya hendekte veya bir sığınıkta değildi ki, bizden intikam alsın. Aksine o, her yerde ve her durumda bizden üstündür."
Tarık'ın böyle söylediğini duyan Abdülmelik, onu dövdü.
Haccac'ın biyografisinden bahsederken İbn Asakir, onun îbn Zü-beyr'i öldürmesinden sonra Mekke'nin, İbn Zübeyr'e ağlamak maksadıyla büyük bir sarsıntı geçirdiğini rivayet etmiştir. Allah, Abdullah İbn Zübeyr'e rahmet etsin. Mekke'nin sarsılmasından sonra Haccac, bir nutuk irad ederek şöyle dedi:
"Ey insanlar! Doğrusu Abdullah b. Zübeyr, bu ümmetin hayırlı ve seçkin adamlarmdandı. Ancak halifeliğe rağbet etti, halifelik hususunda hilafete layık olan kimselerle çekişti. Harem'de dinden çıktı. Bu sebeple Allah, ona elem verici azabını tattırdı. Doğrusu Adem, Allah katında Abdullah b. Zübeyr'den daha kıymetli ve üstün bir kimse olup Cennet'te yaşamaktaydı. Cennet Mekke'den daha şereflidir ama Adem, Allah'ın emrine muhalefet edip yasaklı ağacın meyvesinden ye-yince Cenâb-ı Allah, onu Cennet'ten çıkardı. Haydi kalkın namazınızı kılın. Allah size rahmet etsin."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, Mekkelilere hitaben şöyle demiştir:
Ey Mekkeliler, siz Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesini çok büyük bir olay sayıyorsunuz. Doğrusu Abdullah b. Zübeyr, bu ümmetin seçkin ve hayırlı kimselerindendi. Ancak dünyaya rağbet etti. Halifelik hususunda hilafete ehil kimselerle çekişti. Allah'a itaatin dışına çıktı ve Allah'ın Harem'inde dinden çıktı. Eğer Mekke, ilahi takdiri engelleyecek bir mekan olsaydı Adem'in Cennet'ten kovulmasına engel olurdu. Oysa Allah, Adem'i kendi eliyle yaratmış, ruhundan ona üflemiş ve melekleri ona secde ettirmişti. Ayrıca bütün eşyanın adlarını ona öğretmişti.
Adem^O'na isyan edince onu Cennet'ten çıkardı ve yeryüzüne indirdi. Oysa Âdem, Allah katında Abdullah b. Zübeyr'den daha üstündür. Abdullah b. Zübeyr, Allah'ın kitabım değiştirdi."
Bu konuşmasından sonra Abdullah b. Ömer, Haccac'a şöyle dedi: "Sana, yalan söylüyorsun, demek isteseydim derdim. Allah'a yemin ederim İd Abdullah b. Zübeyr, Allah'ın kitabını değiştirmedi. Aksine o, Allah'ın kitabını uyguluyor, namaz kılıp oruç tutuyor ve hak ile amel ediyordu."
Haccac, daha sonra olup bitenleri bir mektupla Abdülmelik'e bildirdi. Abdullah b. Zübeyr'in kesik başını, Abdullah b. Safvan ve Ammare b. Hazm'm kesik başlarıyla birlikte Abdülmelik'e gönderdi. Bu kesik başları götüren adamlara, Medine'den geçtikleri esnada başları şehrin belirli bir yerine dikmelerini, sonra alıp Şam'a götürmelerini emretti. Adamlar da bu emri yerine getirdiler. Haccac, kesik başları Ezd kabilesinden bir adamla gönderdi. Kesik başları götüren adama Abdülmelik 500 dinar verdi. Sonra bir makas getirilmesini emretti. Getirilen makasla kendi perçeminden ve çocuklarının perçemlerinden biraz kesti. Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesine sevindiğinden Ötürü böyle yapmıştı. Allah müstahaklarını versin.
Haccac ise, Abdullah b. Zübeyr'in cesedinin getirilmesini emretti. Getirilen cesedi Hacun yanında Menkese tepesine astı orada asılı kaldı. Nihayet Abdullah b. Ömer, oradan geçince asılı cesede hitaben şöyle dedi: "Allah sana rahmet etsin. Ey Ebu Hubeyb. Vallahi sen çok oruç tutar ve çok namaz kılardın." Böyle dedikten sonra orada bulunanlara şöyle seslendi: "Artık bu darağacına binen süvarinin indirilmesi vakti gelmedi mi?" Haccac, bunun üzerine emir göndererek Abdullah b. Zübeyr'in

cesedinin darağaandan indirilmesini söyledi ve cesed indirilip oraya defnedildi, Haccac, Mekke'ye girdi. Mekkelilerder Abdülmelik b. Mervan adına bey'at oldı. Haccac, orada halkın o senede haccını ifa edişine kadar ikamet etti. Haccac, Mekke Yemame ve Yemen valisi idi. [19]

Mü'minlerin Emirî Abdullah B. Zübeyrin Biyografisi

Abdullah b. Zübeyr b. Avvam b. HüveyHd b. Esed b. Abdiluzza b. Kü-" say b. Kilab Ebu Bekir (kendine Ebu Hubeyb d denilirdi) el-Kureşı el-Esedl Hicretten sonra Medine'de Muhacirlerin doğan ilk çocuğu o oklu. Annesi, Hz. Ebu Bekir'in kız ve iki kuşaklı lakabıyla tanınan Esma dır. Annesi, onu karnında taşımakta iken hicret etmiş, sonra onu Küba da Medine'ye ilk gelişi esnasında doğurmuştu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre annesi onu hicretin ikinci senesinin şevval ayında dogurmuştur. Vakidî, Mus'ab ez-Zübeyr ve diğerleri böyle demişlerdir. Ama doğru olan, ilk rivayettir. Çünkü İmam Ahmed b. Hanbel, Hişam'ın babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Esma, Abdullah'ı karnında taşımakta iken Mekke'de şöyle dedi: "Ben, hicret yolculuğuna çıktım, doğum vakti yaklaşmıştı. Medine'ye gittim Küba'ya indiğimde onu doğurdum. Sonra onu alıp Rasûlullah (s.a.v.)'°. götürdüm. Rasûlullah (s.a.v.), onu alıp kucağına koydu. Sonra hurma getirilmesini emretti. Bir hurma tanesini alıp ağzında çiğnedi. Sonra Abdullah'ın ağzına tükürdü."Abdullah'ın karnına giren ilk şey, Rasûlullah (s.a.v.)'ın tükrüğü oldu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), onun ağzına birşeyler sürdü. Onun için duâ etti ve mübarek olmasını diledi.
Abdullah, islâm tarihinde doğan ilk îslâm çocuğudur. O, kadri yüce bir Sahabe idi. Peygamber (s.a.v.)'den, babasından, Hz. Ömer'den, Hz. Osman'dan ve diğer şahıslardan hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmiştir. Cemel savaşına küçük yaşta babasıyla birlikte katıldı. Hz. Ömer'in Cabiye'de verdiği hutbeyi dinledi ve o hutbeyi olanca uzunluğuyla rivayet etti. Bu rivayeti çeşitli yollarla bize ulaşmıştır. Kostantiniyye savaşı için Dımaşk'a geldi. Sonra başka bir kez yine Dımaşk'a geldi. Yezid b. Muaviye zamanında Yezid'in oğlu Muaviye vefat ettiğinde kendisine hilafet bey'atı yapıldı. Hicaz, Yemen, Irak, Mısır, Horasan ve diğer Şam beldelerine hükmetti. Sadece Dımaşk'a hükmedemedi. Hicretin altmış dördüncü senesinde kendisine bey'at tamamlandı. İnsanlar, onun zamanında hayır ve refah içinde yaşadılar.
Hişam, babasımn şöyle dediğini rivayet etmiştir: Esma, Abdullah'ı karnında taşımakta iken hicret için Mekke'den Medine 'ye doğru yola çıktı. Küba'ya geldiğinde onu doğurdu. Alıp Rasûlullah'a götürdü. Rasûlullah ta onun çenesine birşeyler sürdü ve ona Abdullah adını verip kendisi için hayır duada bulundu. Müslümanlar, onun doğumu sebebiyle sevindiler. Çünkü Yahudiler güya Muhacirlere büyü yaptıklarını ve Medine'de Muhacirlerin çocuklarının doğmayacağını iddia etmişlerdi. Abdullah b. Zübeyr doğunca Müslümanlar tekbir aldılar.
Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesi esnasında Şamlı askerlerin tekbir aldıklarını duyduğunda şöyle demişti: " Vallahi Abdullah'ın doğumu esnasında tekbir alan kimseler, onun öldürülmesi esnasında tekbir alan şu kimselerden daha hayırlı idiler."
Doğduğu esnada Abdullah'ın kulağına Ebu Bekir es-Sıddık ezan okudu. Hz. Ebu Bekr'üı bir beze sarılmış olarak onu Kabe'nin etrafında döndürdüğünü söyleyenler hata etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Medine'de doğduğu zaman Hz. Ebu Bekir, onu Medine'de dolaştırmıştı ki, Yahudilerin iddia ettikleri gibi Müslümanların Medine'de çocuklarının doğmayacağına dair söylentinin asılsız olduğu anlaşılsın.
Abdullah'ın şakakları (sakalları) seyrekti. Yaşı altmış'a varıncaya dek sakalları sı ki aşmamıştı. Zübeyr b. Bekkar, Abdullah b. Urve'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), aralarında Abdullah b. Cafer, Abdullah b. Zübeyr ve Ömer b. Seleme'nin de bulunduğu bazı gençler hakkında konuştu. Yanında bulunanlar: "Yâ Rasûlallah, bunların da bey'atını kabul etsen ve bereketin bunlara dokunsa bunlar için bir hatıra olur." dediler. Onlar, bu gençleri Rasûlullah'm yanma getirdiler. Geldikten sonra geri çekilmek istediler. Yalnız Abdullah b. Zübeyr ileri atıldı. Rasûlullah (s.a.v.)'da onun bu hareketine gülümsedi ve şöyle dedi: "Bu, babasının oğludur," Böyle dedikten sonra onunla bey'atlaştı."
Birden fazla rivayette anlatıldığına göre Abdullah b. Zübeyr, Peygamber (s.a.v.)'ın kanından biraz içmiştir. Peygamber (s.a.v.), bir leğende kendine kupa vurdurdu. Kupaları Abdullah b. Zübeyr'e verdi ki götürüp içindeki kanları döksün. Ama Abdullah, o kanları içti. Rasûlullah ta ona şöyle dedi: "Yemin çözme dışında ateş sana dokunmayacaktır. Senden vay insanların haline! İnsanlardan da vay senin haline!"
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), kendi vücuduna kupa vurdurduktan sonra kupaları Abdullah'a vererek şöyle demişti: "Ey Abdullah, şu kanı alıp götür ve kimsenin seni görmeyeceği bir yere dök." Abdullah, kan dolu kupaları alıp Rasûlullah'm yanından uzaklaştıktan sonra içti. Döndüğünde Rasûlullah (s.a.v.), ona: "Kam ne yaptın?" diye sorunca şu cevabı verdi: "Onunla ilim ve imanımı artırmak ve Rasûlullah'm cesedinden bir parçanın cesedime girmesini sağlamak maksadıyla içtim. Rasûlullah'm cesedinden olan bir parçayı yere dökmektense vücuduma aktarmam daha uygun olur." Abdullah'ın bu cevabına Rasûlullah (s.av.): "Sana müjdeler olsun, ateş artık ebediyyen sana dokunmayacaktır. Senden insanların vay haline ve insanlardan da senin vay haline!"
Muhammed b. Sa'd, Nofa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben Allah'ın yeryüzüne indirilmiş kitabında gördüm ki İbı

Zübeyr, halifelerin en bahadırıdır."
Hammad b. Zeyd, Sabit el-Benanî'nin şöyle dediğini rivayet etmiş-
"Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kılmakta iken Abdullah b. Zübeyr'in yanından geçtim. O, orada namaz kılarken hareke etmeyerr dikili bir ağaç gibi idi."
A'meş, Yahya b. Vessab'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Abdullah b. Zübeyr, secdeye vardığında serçeler gebp sırtına konarlardı. Serçeler konup kalkar ve tekrar konarlardı. Ama sen onu bir duvar temeli gibi görürdün, hiç hareket etmezdi."
Başkasının ifadesine göre Abdullah b. Zübeyr, sabaha dek kıyamda durur, başka bir gece sabaha dek rükûda durur. Başka bir gecede de sabaha dek secdede dururdu. Bazıları dediler ki: "Abdullah b. Zübeyr, bir gün rükûa vardı. Rükûda el-Bakara, Âl-İmrân, en-Nisâ ve el-Mâide sûrelerini okudu ve başını kaldırmadan kıraata devam etti."
Abdürrezzak, Atâ'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Abdullah b. Zübeyr'i namaz kılarken gördüğümde onu yere çakılmış bir kütük gibi görürdüm."
imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Abdürrezzak, namazı îbn Cü-reyc'ten öğrendi. îbn Cüreyc te Atâ'dan öğrendi. Atâ ise îbn Zübeyr'den öğrendi. îbn Zübeyr'e gelince o, Hz. Ebu Bekir'den öğrendi. Hz. Ebu Bekir de Rasûlullah (s.a.v.)'dan öğrendi."
Humeydî, îbn Münkedir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir;
"Namaz kılarken îbn Zübeyr'i görseydin, rüzgarın kendisini hışırdattığı bir ağaç dalı sanırdı. O halde iken mancınık taşları onun yalanlarına düşüyordu, ama onlara hiç aldırmıyor ve önemsemiyordu."
Adamın birisi, Ömer b. Abdülaziz'e şöyle diyordu: "Mancınıkla atılan taşlardan biri, mescidin şerefesine düştü. Şerefenin bir kısmı kopup uçtu ve İbn Zübeyr'in çenesi ile boğazı arasından geçti. Ama İbn Zübeyr yerinden kalkmadı ve yüzünde de herhangi bir olay olmamış gibi bir hal vardı." Adamın böyle demesi üzerine Ömer b. Abdülaziz, şöyle cevap verdi: "Lâ ilahe illallah. Senin anlattığın geldi."
Ömer b. Abdülaziz, günün birinde İbn Ebi Melike'ye şöyle dedi: "Bize Abdullah b. Zübeyr'i anlat." İbn Ebi Melike de şöyl dedi:
"Onun cildi kadar et üzerine geçirilmiş başka güzel bir cilt görmedim. Onun eti kadar sinirlere bindirilmiş başka güzel bir et görmedim. Onun sinirleri kadar kemikler üzerine oturtulmuş başka düzenli sinirler görmedim. Onun nefsi kadar iki kaburga kemiği arasına yerleştirilmiş başka sağlam bir nefis görmedim. Bir defasında mancınıkla atılan tuğla parçası gelip onun göğsü ile çenesi arasından geçti. Allah'a yemin ederim ki, o bundan korkmadı ve kıraatini da kesmedi. Rükû vakti gelmeden de rükûa kapanmadı. Namaza başlarken dünya ile alakasını keserdi. Rükûa vardığında gelip sırtına konabilecek kadar sükunet içinde olurdu. Secdeye kapandığında da sanki yere atılmış bir kumaş parçası gibi olurdu."
Ebu'l-Kasım el-Beğavî, Mansur b. Zazan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Kendisini gören bir adamın bana anlattığına göre îbn Zübeyr, namazına devam eder ve namaza başlarken dünyadan soyutlanırmış. İbn Zübeyr iyi namaz kılanlardandı."
İbn Abbas'a, İbn Zübeyr'i sordular. O da şu cevabı verdi: "O, Allah'ın kitabını okurdu. Rasûlullah'm sünnetine uyardı. Allah rızası için sıcak günlerde -Allah'tan korktuğu için- oruç tutardı. O'na gönülden ibadet ederdi. Rasûlullah (s.a.v.) havarisi Zübeyr'in oğlu idi. Annesi Ebu Bekir es-Sıddık'm kızı Esma idi. Teyzesi, Rasûlullah'm sevgilisi Ebu Bekir'in kızı ve sevgilisi Hz. Aişe idi. Aişe, Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi idi. Onun hakkın: ancak Cenâb-ı Allah'ın kör ettiği kimse takdir edemez."
Rivayet olunduğuna göre îbn Zübeyr, bir gün namaz kılıyordu. Tavandan bir yılan düştü, yılanı alıp oğlu Haşim'in beline bağladı. Orada bulunan kadınlar feryad ettiler. Aile fertleri korktular ve o yılanı ve öldürdüler. Çocuk ta kurtuldu. Bütün bu olup bitenler yapılırken îbn Zübeyr, namazına devam ediyordu. Asla dönüp bakmadı ve olup bitenlerden haberdar olmadı. Nihayet selamını verdi.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Muhammed b. Dahhak el-Huzamî, Abdül-melik b. Abdülaziz ve sayılarını veremiyeceğim kadar birçok arkadaşımız bize dedi ki: "Abdullah b. Zübeyr, haftayı hep oruçlu geçirirdi. Peş-peşe oruç tutardı. Cuma gecesi oruç tutar, diğer cumaya kadar iftar etmezdi. Medine'de oruca başlar, Mekke'ye gidinceye kadar orucunu bozmazdı. Mekke'de oruç tutar, Medine'ye gidinceye kadar orucunu bozmazdı. İftarını açarken ilk olarak deve sütü, yağ ve sabir bitkisi yerdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre deve sütü, onu günahtan korurdu. Yağ ise, susuzluğunu giderirdi. Sabir bitkisi de barsaklarım açardı.
İbn Main, İbn Ebi Müleyke'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Zübeyr, yedi gün üst üste oruç tutar, sekizinci günde hepimizden daha aç ve susuz kalırdı."
Adamın birisi dedi ki: "İbn Zübeyr, ramazanda sadece bir defa yemek yerdi. O da ramazanın ortasına denk gelirdi."
Halid b. Ebi îmran dedi ki: "îbn Zübeyr, bir ayda sadece üç gün oruç tutmazdı. Kırk sene müddetle elbisesini sırtından çıkarmadı."
Leys, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hiç kimse, İbn Zübeyr kadar ibadet edemezdi. Allah, ondan razı olsun. Bir defasında Ka'be'yi sel bastı. Ka'be sular altında kaldı. îbn Zübeyr, yüzerek tavaf etti."
Adamın birisi dedi ki: "îbn Zübeyr, ibadet, şecaat ve fesahat hususunda tartışılmaz bir adamdı. Bu hususlarda en üstün kişi oydu."
Hz. Osman, onu mushafların nüshalarım çoğaltan heyete dahil etmişti. Bu heyette Zeyd b. Sabit, Said b. As ve Abdurrahman b

%ris b. Hişam da vardı.
Said b. Müseyyeb'in anlattığına göre Abdullah b. Zübeyr, İslâm'ın meşhur hatiplerin dendi. Onunla beraber Muaviye ve oğlu Said b. As ve bunun oğlu meşhur hatiplerdendi.
Abdülvahid el-Eymen dedi ki: "ibn Zübeyr'in sırtında Yemenin Aden kentinde imal edilen bir aba gördüm. Bu abayı giyinmiş olarak namaz kılıyordu. Sesi çok yüksekti. Hutbe irad ederken sesi, Ebu Kubeys ve Zerura dağları arasında yankılanırdı Esmer tenliydi, nahif vücutluydu. Çok uzun değildi, alnında secde izi vardı. Çok ibadet ederdi, gayretli ve şehametliydi. Fesahat sahibi olup çok oruç tutar ve çok namaz kılardı. Güçlüydü, onurluydu. Şerefli bir nefsi ve yüksek himmeti vardı Sakalı seyrekti, yüzünde çok az tüy vardı. Saçları başının tepesinde yı-ğılmıştı, sarı sakallıydı."
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Abdullah b. Zübeyr, İbn Ebi Şerh ile birlikte Berberi savaşma katılmıştı. Berberiler 120.000 kişi idiler. Onlarla savaşan Müslümanlar ise, sadece 20.000 kişi idiler. Berbe-rileri her taraftan çembere aldılar. Abdullah b. Zübeyr, düşmana devamlı tuzak kuruyordu. Nihayet otuz süvari ile harekete geçti. Berber hükümdarının üstüne gitti. Hükümdar, askerlerin gerisinde yalnız başına durmaktaydı. Cariyeleri onu devekuşunun tüyleri ile gölgeliyorlardı. Abdullah gidip hükümdarın yanma yaklaştı. Orada bulunanlar onun hükümdara bir mesaj getirdiğini sanıyorlardı. Fakat hükümdar, kendisini vuracağını anlayınca dönüp kaçmaya başladı. Abdullah onu kovaladı, yakalayıp öldürdü. Başını kesip bir mızrağa geçirdi, tekbir aldı. Onunla birlikte Müslümanlar da tekbir aldılar. Berberilere hücum edip onları hezimete uğratarak Önlerine kattılar. Onlardan çok sayıda adam öldürüp bol miktarda ganimet ele geçirdiler. İbn Ebi Şerh müjdesini İbn Zübeyr'le Hz. Osman'a gönderdi. Halife Osman, zafer haberini Ondan dinledi. Olup bitenleri Hz. Osman'a anlattı. Hz. Osman da ona "Eğer yapabiliyorsan bu anlattıklarını minber üzerinde halka anlat, deyince o da: "Olur" dedi ve minbere çıkıp insanlara nutuk irad etti. Berberi savaşım bütün detaylarına inerek anlattı.
Abdullah b. Zübeyr dedi ki: "Minberde nutuk irad ederken yan tarafıma dönüp baktığımda cemaat arasında babam Zübeyr'i de gördüm. Onun yüzünü görünce titremeye ve sözlerimi karıştırmaya başladım. Onun heybeti kalbime tesir etti. Babam gözleriyle bana işaret ederek beni cesaretlendirdi. Ben de onu görmeden önceki konuşmama devam ettim. Minberden inince babam bana şöyle dedi: Oğlum, senin konuşmam dinlerken sanki Ebu Bekir es-Sıddık'm hutbesini dinliyor gibi oldum."
Ahmed b. Ebi'l-Havaî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ibn Zübeyr, mehtaplı bir gecede bineğine binerek yola çıktı. Te-bük'e vardı. Orada bineğinden indi. Yan tarafına baktığında binek üzerinde saçı sakah ağarmış yaşlı bir adam gördü. Ona saldırdı, adamı uzaklaştırdı. Ibn Zübeyr, tekrar bineğine binip yola devam etti, ama yaşlı adam ona şöyle seslendi:
"Allah'a yemin ederim ki Ey İbn Zübeyr! Eğer bu gecede benden senin kalbine bir tüy girecek olursa seni fesada götürür."
İbn Zübeyr de ona şu karşılığı verdi:
"Ey lanetli adam! Senden mi benim kalbime birşey girecek?" Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. Zübeyr'in oğlu AnuVin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Abdullah b. Zübeyr, Kureyşli bir kervanla umreden dönüşü esnasında Yenasib'e vardıklarında bir ağacın yanında bir adam gördüler. İbn Züheyr,o adama yaklaştı. Yanına vardığında adam ona ilgi göstermedi, îbh Zübeyr, selam verdi. Adam selamını alçak bir sesle aldı. îbn Zübeyr, bineğinden indi, adamın üzerine gitti. Ama adam yerinden kımıldamadı. Ona: "Gölgeden uzaklaş." dedi. Adam istemiyerek bir tarafa çekildi. Oturup adamın elini tuttu ve ona kim olduğunu sordu. Adam da cinlerden biri olduğunu söyledi. Adam sözünü tekrarlayınca îbn Zübeyr'in vücudundaki tüyler diken diken oldu. Adamı tutup çekti ve ona: "Sen cinlerdensin ve bu şekilde mi karşıma çıkıyorsun?" dedi. Adam, sefil bir haldeydi, kırıldı. İbn Zübeyr, onu kovdu ve ona: "Sen yeryüzü sakinlerinden olduğun halde nasıl bu şekilde karşıma çıkarsın?" dedi. Adam koşarak gitti. İbn Zübeyr de arkadaşlarının yanına döndü. Arkadaşları ona sordular:
- Az önce yanındaki adam nereye gitti?
- Cinlerdendi, kaçıp gitti.
İbn Zübeyr'in bu cevabı üzerine oradaki arkadaşları bineklerinden yere düştüler. Onları alıp bineklerine bindirdi ve bineklerinin sırtına iple bağladı. Bu halde onları hacca götürdü. Henüz ayılmamışlardı. Olup bitenleri anlamamışlardı."
Süfyan b. Uyeyne, İbn Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir gece Mescid-i Haram'a gittim. Bazı kadınların Kabe'y tavaf ettiklerini gördüm. Çok hoşuma gittiler. Tavaflarını tamamladıktan sonra oradan ayrılıp gittiler. Ben de kendilerine takbe başladım. Nerede ikamet ettiklerini öğrenmek istedim. Mekke'den çıkıp gittiler. Nihayet Akabe'ye vardılar. Aşağılara inip bir harabeye girdiler, ben de peşleri sıra o harabeye girdim. İçeride bazı yaşlı adamların oturmakta olduklarını gördüm. Bana: "Ey İbn Zübeyr, buraya niçin geldin?" diye sordular. Ben de: "Ta^e hurma yemek istedim." diye cevap verdim. O zaman Mekke'de taze burma yoktu. Bana bir miktar taze hurma getirdiler. Sonra bana: "Artan hurmaları da yanma al ve götür." dediler. Artan taze hurmaları alıp evime götürdüm. Bir zenbile koydum. Zenbili de yandığa yerleştirdim. Sonra uyumak üzere başımı yastığa koydum. Uyku-Ue uyanıklık arasında bir halde iken evde bir gürültü duydum. Birbirlerine: «Hurmaları nereye koymuş?" diye soruyorlardı. Sonra: bandığa koymuş." dediler. Sandığı açtıklarında hurmaları zenbılde gorouler. Zenbili açmak istediler, aralarından bin: Bunun üzerineBeşme e çekmiş." dedt Zenbili alıp içindeki hurma ile birlikte götürdüler Onlar evde iken nasıl oldu da üzerlerine atılmadım diye çok üzülüyorum.
Kuşatma altında bulunduğu sıralarda Hz. Osman'ı savunanlardan biri de Abdullah b. Zübeyr'di. O zaman Abdullah b. Zübeyr on küsur yara almıştı.

Cemel savaşında piyadelerin başında idi. O zaman da ondokuz yara aldı. Cemel savaşında Malik b. Haris b. Eşter'le göğüs göğüse çarpıştı. Birbirlerini yenemediler. Ester, İbn Zübeyr'i yere yıktı, ama öldüreme-di. Aksine İbn Zübeyr, kalkıp onu kucakladı ve: "Beni ve Malik'i öldürün, Malik'i de benimle beraber öldürün." diye yüksek sesle bağırdı. Onun bu sözü darb-ımesel haline geldi. Sonra ikisi birbirlerinden ayrıldılar. Ester, onu yenemedi. Bir rivayette anlatıldığına göre Cemel savaşında Abdullah b. Zübeyr, kırk küsur yara aldı. Ölüler arasında bulundu, can çekişmekteydi. Hz. Aişe onun öldürülmediğine dair müjdeyi getirecek olan adama 10.000 dirhem ödül verileceğini ilan etmişti. Öldürülmediğini duyunca Allah'a şükür secdesi yaptı. Hz. Aişe, onu çok severdi. Çünkü kız kardeşinin oğluydu. Onun nezdinde çok kıymetliydi.

Urve'den rivayet olunduğuna göre Hz. Aişe, Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir'den sonra Abdullah b. Zübeyr kadar başkasın sevmemişti. "Babam ile Aişe'nin, İbn Zübeyr'e yaptıkları kadar başka bir kimseye hayır duada bulunduklarını görmedim." demişti.

Zübeyr b. Bekkar, Abdullah b. Urve'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Beni Ca'de kabilesinin şairi Nabiğa bütün dilleri susturdu. Kimse ona karşı şiir okuyamazdı. Bu zat, bir gün Abdullah b Zübeyr'in yanına Mescid-i Haram'a gitti ve şu beyitleri okudu:

"Sen halifeliğe geçince davranışlarınla bize Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ı hatırlattın. Senin sayende yoksullar rahata kavuştular. Hak hususunda insanlara eşit davrandm. Onlar da eşit hale geldiler."

Rengi siyah ve karanlık olan kişi sabah aydınlığı gibi beyazlaştı.

Ebu Leyla (yani ben) sana geldi. Gece karanlıklarını ve öldürücü çölleri aşarak sana geldi ki,

O çöllerden sana gelene eman veresin,

Gecelerin peşpeşe gelmesi ve zaman ona ihanet etmiştir."

İbn Zübeyr de Nabiğa'ya şu cevabı verdi: "Sakin ol, ey Ebu Leyla. Şiir, bizim nezdimizde senin mektuplarının en basitidir Senin anlattıklarına gelince bunlar, Zübeyr ailesinindir. Onların affetmesine gelince, Esed oğulları kabilesi bunu senden ve Teym kabilesinden alıkoyuyor, ama Allah malında senin iki hakkın vardır. Rasûlullah'ı gördün ve bir de ganimetler hususunda Müslümanlara ortak oldun." Böyle dedikten sonra Abdullah b. Zübeyr, Nabiğa'mn elini tuttu ve onu eyvan ahırına götürdü. Ona yedişer genç deve ile birlikte başka erkek deve ve at verdi.

Yük yük buğday, hurma ve elbiseler bahşetti. Nahiğada acele ediyor ve hurmaları atıştırmaya başlıyordu. îbn Zübeyr, ona şöyle dedi: "Vay Ebu Leyla'nın haline! O, bitkin düşmüştür." Nahiğa da ona şöyle dedi: "Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim:

"Kureyşliler, idarenin başına geçerlerse adaletli olurlar. Kendilerinden merhamet dilenirse merhamet ederler. Konuşurlarsa doğru söylerler. İyilik vaad ederlerse, vaadlerini yerine getirirler."

Muhammed b. Mervan, Süleyman el-Mahzumf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir gün Muaviye, insanların kendi yanına gelmesine izni verdi. İnsanlar, yanma girdiler, tahtına oturdu. İnsanlar etrafında meclis kurdular. Etrafa göz attı ve şöyle dedi: "Bana, eski Arap şairlerine ait üç beyit okuyun ki bu beyitler bütün Arap şairlerinin söylediklerini içersin. Ey Ebu Hubeyb (Abdullah b. Zübeyr) sen oku."

Ebu Hubeyb te şöyle cevap verdi: "Evet, ey mü'minlerin emin, okurum. Ama her beyit için 100.000 dirhem isterim." Muaviye: "Eğer değer-se veririm. Sen serbestsin. Eğer söylediğin beyitler o kadar kıymetli olursa, istediğin sana tam olarak verilecektir."

Ebu Hubeyb ona, Efveh el-Ezdf nin şu beyitlerini okudu:

"Kuşaklar boyunca insanları sınadım. İnsanlar arasında hilekar-dan ve insana kızgınlık duyandan başkasını görmedim.

Musibetler zamanında erkeklerin düşmanlığından daha tesirli ve daha hileli bir darbe görmedim.

Bütün eşyanın acılığını tattım, ama dilenmekten ve istemekten daha acı birşey görmedim."

Ebu Hubeyb bu beyitleri okurken Muaviye: "Doğru söylemiş." diye karşılık veriyordu. Sonra Ebu Hubeyb'e daha da, "Oku dedi. Ebu Hubeyb te: "Beyitler burada sona erdi." Sonra Muaviye, otuz köle getirilmesini emretti. Kölelerin her birinin boynunda içinde 10.000 dirhem bulunan birer kese vardı. Bunlar İbn Zübeyr'e verildi. İbn Zübeyr de onları alıp evine götürdü."

İbn Ebu'd-Dünya, Cüveyriye b. Esma'nm şöyle dediğini rivayet et-

r "Muaviye, hac ettiği zaman insanlar onu karşıladılar, ibn Zübeyr,

biraz gecikti, sonra geldi. Muaviye başını traş etmişti. Traşlı başını görünce Muaviye'ye şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emin, başın ne kadar da büyük." Muaviye de ona şöyle dedi: "Kendini kolla, başımdan bir yılan çıkıpta seni öldürmesin."

Muaviye, Arefe'den indiğinde İbn Zübeyr de onunla beraber ve onun elini tutmuş olarak tavaf etti, sonra da onu Kuaykian'dakı evine davet etti. Muaviye onunla birlikte evine gitti. Evinden çıktıklannda ibn Zu-beyr, ona şöyle dedi:

"Ey mü'minlerin emin! insanlar diyorlar ki, mü'minlerin emiri Muaviye, İbn Zübeyr'in evine geldi. Bunu niçin yaptı acaba? Hayır vallahi bana 100.000 dirhem vermeden seni bırakmayacağım."

Muaviye, ona 100.000 dirhem verdi. Mervan da gelip ona şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, senin gibisini görmedim. Sana bir adam geldi. Divanı, beytul-malı, beytul-hilafeyi ve falanca evi adlandırdı. Sen de ona 100.000 dirhem verdin. Bu nasıl iştir?"

Muaviye, Mervan'a şu cevabı verdi: "Vay sana! Ben, İbn Zübeyr'e başka ne yapmalıydım?"

İbn Ebu'd Dünya, Ali b. Mücahid b. Urve'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İbn Zübeyr, Muaviye'den birşey istedi, ancak Muaviye istediğini kendisine vermedi. İbn Zübeyr de ona şöyle dedi:
"Vallahi bilemiyorum, ne diye şu binalara bağlanmışım. Senin ırzına sövmüyorum. Soyuna darbe vurmuyorum. Ancak ön taraftan ve arka taraftan sarığımı bir zira kadar sarkıtıyorum. Bunu da Şamlıların yoluna yapıyorum. Ebu Bekir es-Sıddık ile Ömer'in hayat tarzlarını hatırlıyorum. İnsanlar beni görünce bu kimdir? diye soruyorlar. Onlara benim, Rasûlullah'ın havarisinin oğlu ve Ebu Bekir es-Sıddık'ın kızının oğlu olduğumu söylüyorlar. Muaviye de ona; "Bu şeref sana yeter." dedi. Sonra da "İhtiyacın ne ise al." dedi.»
Asmaî, Said b. Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Abdullah b. Zübeyr, Muaviye'nin yanına gitti. Muaviye, orada bulunan küçük bir oğluna Abdullah'ı tokatlamasını emretti. Muaviye'nin oğlu da Abdullah'a öyle bir tokat vurdu ki tokatın şiddetinden Abdullah'ın başı dönüp bayıldı. Abdullah b. Zübeyr ayılmca çocuğa; 'Tanıma yaklaş." dedi. Çocuk yaklaştı. Abdullah: "Muaviye'yi tokatla." deyince çocuk: "Hayır, yapamam." dedi. Abdullah ta "Niçin?" diye sorunca çocuk şöyle cevap verdi: "Çünkü o, benim babamdır." Abdullah b. Zübeyr de elini kaldırıp çocuğa öyle bir tokat vurdu ki, çocuk topaç gibi dönmeye başladı. Muaviye de ona, "Kendisine şer'i cezaları tatbik etmek caiz olmayan küçük bir çocuğa böyle tokat mı atıyorsun?" diye sorunca Abdullah b. Zübeyr, şu cevabı verdi: Vallahi bu çocuk kendisi için neyin zararlı neyin yararlı olduğunu biliyor. Ben kendisini güzelce terbiye etmek istedim.»
Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Medainî, Abdullah b. Ebu Bekir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Abdulllah b. Zübeyr, Şam'a gitmekte olan Muaviye'ye kavuştu. Onun binek üzerinde uyumakta olduğunu gördü. Muaviye'ye şöyle dedi:
- Yanında olduğum halde nasıl uyuklarsm? Seni öldürmemden korkmuyor musun?
- Sen hükümdarları öldürenlerden değilsin. Her kuş ancak kendi gücü nispetinde avlanır.
- Babamın sancağı altında Ebu Talib oğlu Ali'nin yanına gittim. Sen onun kim olduğunu biliyorsun.
- Mutlaka sizi sol eliyle öldürmüş olması gerekirdi.
- Ama bu, Osman'a yardım içindi, sonra o yardımın karşılığı da görülmedi.
- Bu, Osman'a yardım için değil, Ali'ye duyulan öfke içindi.
- Biz sana bir söz verdik. Hayatta kaldığımız sürece bu söze bağlı kalacağız. Senden sonra da bu bilinecektir.
- Vallahi sen bana zarar veremezsin. Ben sana birşeyler olmasından korkuyorum. Öyle sanıyorum ki, sen tuzakta çırpınmaktasın ve seni öyle bir iple bağlamışım ki, düğümünü sıkı yapmışım ve o tuzağın içinde sen beni hatırlamaktasın.
- Keşke bu durumdan kurtaracak Abdurrahman'ın babası olsaydı, keşke ben de onunla beraber olsaydım. Vallahi ben seni, yavaş yavaş bu durumdan kurtaracağım ve çabucak bırakmayacağım. Şu anda sen, ne kötü bir arkadaşsın."
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Muaviye vefat edip Yezid b. Muaviye için Medine'de bey'at alınması emri geldiğinde Abdullah b. Zübeyr ile Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, bu be/ata yanaşmadılar. Medine'den ayrılıp Mekke'ye gittiler ve orada ikame ettiler. Sonra Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, Mekke'den çıkıp Irak'a gitti ve önceki sayfalarda anlatılan durumlarla karşılaştı Abdullah b. Zübeyr, yalnız başına Mekke'de kalıp reis ve lider oldu. Bu sebeple de îbn Abbas şöyle bir şiir okumuştu:
"Ey Mameradaki kuşî
Ortam sana kaldı, dilediğin kadar yumurtla ve öt.
Yine dilediğin kadar gagala."
Bu şiirdeki "kuş" kelimesi ile Abdullah b. Zübeyr'i kastediyordu.
Bu rivayette anlatıldığına göre Muaviye oğlu Ye-'id, Abdullah b. Zübeyr'e şu mealde bir mektub göndermişti: "Sana gümüş bir zincir, altm bir kelepçe ve gümüş bir pranga gönderdim ve sana yemin verdim ki, yanıma gelesin. Bu yeminimin gereğini yap, ayrılık çıkarma."
Abdullah b. Zübeyr, Yezid'in bu mektubunu okuduktan sonra yere attı ve şöyle dedi:
"Ben haktan başkasına yumuşamam.
Çiğneyen kimsenin dişinin geçebileceği kadar taşm yumuşamasını
isterim."
Yezid b. Muaviye'nin vefatından ve kısa bir süre sonra da Yezid'in oğlu Muaviye'nin vefatından sonra gerçekten Abdullah b. Zübeyr'in durumu kuvvetlendi. Bütün islâm beldelerinde kendisine halife olarak bey'at edildi. Şam ve mıntıkalarında Dahhak b. Kays ona bey'at etti, ama bu hususta Mervan b. Hakem ona karşı çıktı. Şam ve Mısır'ı Abdullah b. Zübeyr'in valilerinin elinden aldı. Sonra Irak'a birlikler gönderdi. Mervan öldü. Ondan sonra oğlu Abdülmelik tahta geçti. Abdülmelik, Irak'ta Mus'ab b. Zübeyr'i öldürdü ve Irak'ı ele geçirdi. Sonra Haccac'a emir göndererek yedi aya yakın bir süre Mekke'de Abdullah b. Zübeyr'i kuşatma altına almasını istedi. Haccac da Mekke'yi kuşatma altına aldı. Nihayet hicretin yetmişüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayının on-yedisinde salı günü Abdullah b. Zübeyr'e galip oldu.
Abdullah b. Zübeyr, hicretin altmış dördüncü senesinde tahta geçti. Hakimiyeti süresince insanlara her sene hac ettirdi. Yine hakimiyeti zamanında Ka'be'yi inşa etti ve Ka'be'ye ipek örtü geçirdi. Daha Önceleri Ka'be'ye mendiller ve postlarla örtü yapılırdı. Abdullah b. Zübeyr, âlim, abid, heybetli, vakur bir kimse olup çokça oruç tutar ve namaz kılardı. Huşulu bir kimseydi, iyi bir yöneticiydi. Siyaseti iyi bilirdi. Ebu Naim el-İsbahanî, Ömer b. Kays'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Abdullah b. Zübeyr'in yüz kölesi vardı. Bu kölelerden her biri ayrı bir dilden konuşurdu ve Abdullah b. Zübeyr onlardan her

biri ile kendi dilinden konuşurdu. Sen dünya işinde ona baktığın zaman, "Bu adam dünyayı bir an bile istemiş değildir." derdin.»

Sevrî, Ebu Duha'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Zübeyr'in başında o kadar misk vardı ki, eğer o misk kokusu benim olsaydı benim için bir sermaye oluştururdu. Ka'be'ye çok koku sürerdi, öyle ki uzak mesafelerden bile bu koku hissedilirdi." İbn Mübarek, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdullah b. Zübeyr, karısı binti Hüseyin'in yanma gitti. Odada üç yatak gördü ve: "Bu yataklardan biri benim için, biri de karım bint Hüseyin içindir, şu üçüncüsü de şeytan içindir. Bu yatağı dışarı çıkarın." dedi ve yatağı dışarı çıkardılar.»

Sevrî, Abdullah b. Müsavir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdullah b. Abbas'm, cimrilik sebebiyle Abdullah b. Zübeyr'i ayıpladığını ve şöyle dediğini işittim: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: Yanıbaşında komşusu aç iken tok yatan kimse mü'min değildir.»

imam Ahmed b. Hanbel, İbn Ebza'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Osman, kuşatma altına alındığında Abdullah b. Zübeyr ona şöyle dedi:

- Benim yanımda asil develer var. Onları senin için hazırlamışım -dır. Bunlara binip Mekke'ye gitsen ve senin yanına gelmek isteyen kimseler gelip senin etrafında toplansalar daha iyi olmaz mı?

- Hayır! Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim:

Kureyşten adı Abdullah olan bir koç dinden çıkacaktır. İnsanların günahı onun üzerinedir.»

Bu hadis, tamamen münkerdir. Senedinde zayıflık vardır. Ravileri arasında adı geçen Yakub, Kumludur ve kendisinde Şiilik vardır. Böyle bir ravinin yalnız başına rivayet ettiği şey kabul edilmez. Bunun sahih olduğunu farzctsek bile hadiste adı geçen Abdullah, Abdullah b, Zübeyr değildir. Çünkü o, övgüye layık sıfatlara sahipti. Emirlik yapması da sırf Aziz ve Celil olan Allah'ın rızasını kazanmak içindi, Sonra o, Ye-zid'in oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra imam olmuştur ve o, Mervan b. Hakem'den daha doğru yolda idi. Çünkü insanlar ona tabi olduktan sonra Mervan, yönetim hususunda onunla mücadele etmişti. Bütün beldelerde Abdullah b. Zübeyr'e bey'at edilmiş ve yönetim onun kontrolü altında düzene girmişti. Doğrusunu Allah bilir.

îmanı Ahmed b. Hanbel, Said b. Amr'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Abdullah b. Omer,,> Hatim'de oturmakta olan Abdullah b. Zübeyr'in yanma gelerek ona şöyle dedi:

- Ey Zübeyr'in oğlu! Sakın Allah'ın Harem'inde dinden çıkmayın. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğuna şahic oldum: "Allah'ın Harem'ini helal kılacak ve kendisi sebebiyle başkalarının da helal kılacağı bir Kureyşli adam gelecektir. Eğer onun günahı ile cinlerin ve insanların tamamının günahı karşı karşıya getirilip tartılacak olursa onunki ağır gelir." Sakın ola ki o kişi sen olmayasm.

- Ey Ömer'in oğlu! Sen kitabları okudun. Peygamber (s.a.v.)'e Sahabe oldun (niçin böyle diyorsun?)"

- Ben mücahid olarak Şam'a gideceğim, bu esnada böyle bir şahadette bulundum. Bunun refi galattır.»

Vekî, Selman-ı Farisî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Şu beyt, Zübeyr ailesinden bir adam vasıtasıyla yakılacaktır."

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, İbn Hanefiyye'nin şöyle dediğini rivayet
etmiştir:

"Allah'ım, bana öğrettiğin şeyleri bildiğimi sen de biliyorsun ki, Abdullah b. Zübeyr, Mekke'den ancak öldürülmüş olarak çıkacaktır, kesik başı çarşı pazarda dolaştırılacaktır."

Zübeyr b. Bekkar, Hişam b. Urve'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Küçük bir çocukken Abdullah b. Zübeyr'in söylediği ilk söz kılıç, kılıç, olmuştur. Kılıç kelimesini ağzından düşürmezdi. Babası Zübeyr, onun bu kelimeyi telaffuz ettiğini işitince şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, seninle şu kılıç arasında çeşitli savaşlar olacaktır." Abdullah b. Zübeyr'in nasıl öldürüldüğü önceki sayfalarda anlatılmıştır. Haccac, onu tepe üzerinde bir ağaç dalma asmıştı. Annesi gelip asılı cesedinin önünde durmuş, uzun uzadıya ona dua etmişti. Yanında dururken de
gözlerinden bir damla yaş dahi akmamıştı. Sonra oradan dönüp gitmişti. Aynı şekilde Abdullah b. Ömer'de gelip asılı duran cesedin önünde durmuş, ona dua etmiş ve onu cidden çok övmüştü."

Vakidî, Esma'nın azatlısı Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Zübeyr öldürülünce annesi gelip cesedinin yanına varmış, binek üzerinde orada durmuştu. Abdullah'ın katili Haccac da adamlarıyla birlikte oradan geçerken o kadının kim olduğunu sormuş. Adamları kendisine, Abdullah b. Zübeyr'in annesi olduğunu söylemişlerdi. Bunun üzerine Haccac gelip Abdullah'ın annesinin yanında durmuş ve ona şöyle demişti:

- Nasıl gördün mü? Allah, hakka yardım etti ve hakkı üstün kıldı.

- Bazen batıl da hakka ve hak sahiplerine galip olur, sen pislik içindesin. Abdullah ise Cennettedir.

- Senin oğlun şu Beyt'te dinden çıktı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Orada (Mescid-i Haram'da) zulm ile yanlış yola saptırmak isteyeni, can yakıcı bir azaba uğratırız." (el-Hacc, 25.) İşte Cenâb-ı Allah ta senin oğluna can yakıcı azabı tattırdı.

- Sen yalan söylüyorsun. O, Medine'de İslâm tarihinde doğan ilk Müslüman çocuğudur. Onun doğumu sebebiyle Rasûlullah (s.a.v.) sevindi ve eliyle onun ağzına birşeyler sürdü. O zaman Müslümanlar tekbir almışlar ve sevinçlerinden ötürü Medine sarsılmıştı. Şimdi onun öldürülmesi sebebiyle de sen ve adamların sevindiniz. O zaman Abdullah'ın doğumuna sevinen kimseler, senden ve adamlarından daha hayırlı idiler. Ayrıca Abdullah, anne ve babasına iyi davranan, çok oruç tutan ve Allah'ın kitabının emirlerini yerine getiren, Allah'ın Harem'ine saygı gösteren bir kimseydi. Aziz ve Celil olan Allah'a asi

olanlara öfke duyardı. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğuna tanıklık ederim: "Sakif kabilesinden bir yalana bir de katil çıkacaktır. "Başka bir rivayete göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Sakif kabilesinden iki yalana çıkacaktır. Bunlardan sonuncusu, ilkinden daha şerli olacaktır ve o katildir."
Haccac, cevap vermedi ve oradan ayrılıp döndü. Abdühnelik, bu durumdan haberdar olunca Haccac'a mektub yazarak Abdullah b. Zübeyr'in annesi Esma ile bu şekilde konuşmasından dolayı onu kınadı ve ona şöyle dedi: Salih bir adamın kızı olan Esma'ya ne diye böyle hitab ettin?"
"Sahih" adlı eserinde Müslim, Ebu Nevfel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Abdullah b. Zübeyr'in cesedinin Hacun tepesinde asılı olarak durduğunu gördüm. Kureyşlüer ve diğer insanlar gelip onun yanında duruyorlardı. Abdullah b. Ömer de oraya geldi ve cesedinin önünde durup şöyle dedi: "Selam sana Ey Ebu Hubeyb Selam sana Ey Ebu Hubeyb!Selam sana Ey Ebu Hubeyb! Vallahi ben seni bu işe girişmekten menet-miştim. Vallahi ben seni bu işe girişmekten menetmiştim, vallahi ben seni bu işe girişmekten menetmiştim. Ama vallahi ben seni ancak çok oruç tutan, çok namaz kılan ve akrabalarını çok ziyaret eden bir kimse olarak bilmekteyim. Ama vallahi senin, en kötüsü olduğun bir ümmet, mutlaka en hayırlı bir ümmettir." Böyle dedikten sonra Abdullah b. Ömer, oradan uzaklaştı. Haccac, Abdullah b. Ömer'in gidip orada durduğunu ve böyle konuştuğunu duyunca adamlarını göndererek Abdullah b. Zübeyr'i, asılı durduğu ağaçtan indirtti ve Yahudi mezarlığına gömdürdü. Sonra annesi Esma binti Ebu Bekir'e haber gönderdi. Yanına davet etti. Esma, onun yanma gitmedi. Adamlarım tekrar göndererek Esma'ya şu mesajı iletti: "Ya yanıma gelirsin ya da saçlarından tutarak seni yanıma sürükleyip getirecek birini sana gönderirim." Esma yine gitmedi ve şöyle dedi: 'Vallahi ben, Haccac'm yanma gitmeyeceğim tâki beni saçlarımdan tutup sürükleyecek birini bana göndersin."
Haccac da adamlarına: "Bana biraz zaman tanıyın" dedi. Ayakkabılarını aldı. Sonra acele ile oradan ayrılıp gitti ve Esma'nın yanma vardı. Ona şöyle dedi:
- Nasıl, ne yaptığımı gördün mü?
- Gördüm ki sen, oğlum Abdullah'ın dünyasını harab ettin ve kendi ahiretini de harab ettin. Duyduğuma göre sen ona: "Ey iki kuşaklının oğlu" diyormuşsun. Evet vallahi ben iki kuşak sahibi idim. Kuşaklardan birinin içine Ebu_ Bekir ile Rasûlullah'ın azıklarını koyup kendilerine götürüyordum. Diğer kuşağa gelince o da her kadının mutlaka beline bağlaması gereken bir kuşaktı. Rasûlullah (s.a.v.) bize: "Sakif kabilesinde bir yalancı bir de katil vardır." diyordu, yalancıyı gördük. Katile gelince öyle sanıyorum ki o da sensin.
Esma'nın bu şekilde konuşmasından sonra Haccac, oradan ayrıldı ve artık Esma'nın yanına dönmedi. Ona cevap ta vermedi."
Vakidî'nin rivayetine göre Haccac, Abdullah b. Zübeyr'i, Hacun tepesinde astırdıktan sonra Abdullah'ın annesi ona beddua etti ve Abdullah'ın defnedilmesini taleb etti, ancak Haccac bu talebi yerine getirmedi. Nihayet Haccac, bu hususta Abdülmelik'e bir mektub yazdı. Abdül-melik te gönderdiği cevabi mektubunda Abdullah îbn Zübeyr'jn defnedilmesini emretti ve bunun üzerine Abdullah, Hacun'a defnedildi Anlatıldığına göre Abdullah b. Zübeyr'in mezarından misk kokusu saçıhyor-
muş.
Haccac, Şam'dan 2000 süvari ile Mekke'ye gelmişti. Tarık b. Amr da 5000 kişi ile ona katılmıştı. Muhammed b. Sa'd ile diğerlerinin rivayetlerine göre Haccac, Abdullah b. Zübeyr'i kuşatma altma almış ve e rafinda 40 000 kişi toplanmıştı. Mescid-i Haram'* taşlamak için Ebu Ku-beys dağı üzerine mancınık kurmuştu. MskkeHlerden çıkıp yanına gelecek olanlara eman vermiş ve bunu onlara yüksek sesle şöyle duyurmuştu: "Biz sadece İbn Zübeyr ile savaşmaya geldik. O, şu üç şeyden birini yapmakta serbesttir. Ya buradan ayrılıp dilediği herhangi bir yere gidecek veya zincirlere vurularak Şam'a gönderilecek, yahut öldürülünceye kadar savaşacaktır."
Abdullah b. Zübeyr'de annesine danıştı. Annesi üçüncü şıkkı kabul etmesini tavsiye etti. Rivayet olunduğuna göre annesi, bir kefen getirilmesini istemiş, kefeni buhurlamış ve Abdullah'ı savaşmaya teşvik etmişti. Abdullah ta bu niyetle evinden çıkmış, hicretin yetmişüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayının onyedisinde salı günü şiddetli bir şekilde savaşmaya başlamıştı. Bir tuğla parçası gelerek kafasını yarmış ve o da yüzüstü yere düşmüştü. Sonra kalkmak istemiş ama kalkamamıştı. Sol dirseğine dayanmış ve üzerine gelenlere kılıçla vurmaya başlamıştı. Şamlılardan biri gelip bir kılıç darbesiyle Abdullah'ın ayağını kesmişti. Sonra hep birlikte onu öldürmüşler ve başım koparmışlardı. O, Hacun'a yakın bir yerde öldürülmüştü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, Ka'be örtüsüne tutunmuş halde iken öldürülmüştü. Doğrusunu Allah bilir. Sonra Haccac, onu Hacun yanındaki Keda tepesine götürerek orada astırmıştı. Darağacmdan indirdikten sonra onu Yahudi mezarlığına gömmüştü. Müslim, böyle rivayet etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre onu, asıldığı Hacıiı tepesine gömmüştür, doğrusunu Allah bilir.
Abdürrezzak, îbn Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muh-tar'm kesik başı getirildiğinde Abdullah b. Zübeyr şöyle dedi: Ka'bu'l-Ahbar'ın bize söylediklerinin hepsinin gerçekleştiğini gördüm, ancak Sakif kabilesinden bir adamın beni öldüreceğini söylemişti. Bu söz henüz gerçekleşmedi. İşte Sakif kabilesinden olan Muhtar'm kesik başı önümde duruyor."
îbn Şirin dedi ki; "Abdullah, Haccac'ın kendisi için firsat kolladığının farkında değildi."
Ben derim ki: Meşhur rivayete göre Abdullah b. Zübeyr, hicretin yetmişüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayının onyedisinde sah günü öldürüldü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre cemaziyelahir ayında öldürülmüştür. Malik ile diğerlerinden rivayet olunduğuna göre Abdullah b. Zübeyr, hicretin yetmişikinci senesinin başında Öldürülmüştür. Meşhur ve sahih olan rivayet, birinci rivayettir. Hicretin altmışdördün-cü senesinin receb ayının yedisinde Abdullah b. Zübeyr'e be/at edilmişti. Hicretin

birinci senesinin başında doğmuştu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre hicretin ikinci senesinin şevval ayında doğmuştu. Yetmiş yaşım aştıktan sonra öldürülmüştü, doğrusunu Allah bilir.
Annesine gelince annesi, Abdullah'ın ölümünden sonra ancak yüz gün yaşadı. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre on gün, başka bir rivayette anlatıldığına göre beş gün yaşamıştır, ama yüz gün yaşadığına dair ilk rivayet, meşhur olan rivayettir. Annesinin biyografisi daha sonra anlatılacaktır. Allah, onun annesinden de, babasından da, kendisinden de razı olsun.
Abdullah b. Zübeyr'e ve kardeşi Mus'ab b. Zübeyr'e beliğ ve güzel bir çok ağıtlar yakılmıştı. Bunlardan biri de Muammer b Ebi Muammer ez-Zühelfnin şu beyitleridir:
"Ben asla böyle biri değilim,
Ona bir öğütte bulunduğumda tesirli olamadım.
îbn Mervan'a da yaklaşmadım.
Mus'ab'm gözünü ağrıtacak birşeyle Mervan'ın oğluna yaklaşma-
dım.
Ama ben Allah rızası için Mus'ab'a öğüt verdim.
Nihayet hadiseler ona oklarını vurdular,
Allah'ım, o ne hedefini şaşırmaz bir oktu.
Eğer şu zaman Mus'ab'ı yere yıktıysa,
Abdullah ta darbelerden ötürü paramparça bir ceset haline geldiyse,
Bilinsin ki herkes ölüm şerbetini yudumlayacaktır.
Her ne kadar kaçmaya çabalasa da, korksa da."
Anlatıldığına göre Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesinden sonra annesi Esma, onun birbirinden kopmuş organlarını bir araya getirerek yıkamış, kokular sürmüş, sonra kefenleyip namazım kılmış ve onu alıp Medine'ye götürmüş, Safiyye binti Hüyey'in evine defnetmişti. Sonra o ev, Peygamber mescidine katılmıştı. Böyle olunca Abdullah b. Zübeyr, Peygamber mescidinde Peygamber Efendimiz, Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte defnedilmiş tir. Bunu birçok kimse böyle anlatmıştır, doğrusunu Allah bilir.
Taberanî, Abdullah b. Zübeyr'in oğlu Amir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Peygamber (s.a.v.), vücuduna kupa vurmuş, kanlı kupaları götürüp boşaltması için babama vermiş, ancak babam o kanı dökmeyip içmişti. Yanma döndüğünde Peygamber (s.a.v.), ona şöyle demişti:
- Ey Abdullah, kanı ne yaptın?
- İnsanların göremiyeceğini zannettiğim bir yere bıraktım.
- Belki de onu içtin?
- Evet.
- İçmeni sana kim emretti? İnsanlardan senin vay halme ve senden de insanların vay haline."
Selman-i Farisî, bir defasında Peygamber (s.a.v.) m yanma gıttıgın-de Abdullah b. Zübeyr'in dehlizde durduğunu ve bir tastar bırşeyler ıçtiğini görmüştü. Sonra ikisi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına girmişler Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah'a şöyle sormuştu:
- Tası boşalttın mı?
- Evet.
Selman, Peygamber (s.a.v.)'e sordu:
- Boşalttığı şey neydi Ya Rasûlallah?
- Vücuduma kupa vurdurmuştum. Akan kanları götürüp bir yere dökmesini söylemiştim.
- Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki ya Rasûlallah, Abdullah verdiğin kanı içti!
- Ey Abdullah, içtin mi?
- Evet.
- Niçin?
- Rasûlullah (s.a.v.)'m kanının karnıma girmesini istedim. Onun
için içtim.
Rasûlullah {s.a.v.) da elini Abdullah b. Zübeyr'in başı üzerine koyup
şöyle dedi:
- İnsanlardan vay senin haline ve senden de insanların vay haline! Ancak Allah'ın bütün insanların Cehennem'e gireceğine dair yemini yerine gelsin diye ateş sana dokunacaktır. Bunun dışında hiç dokunmayacaktır,
Yezid b. Muaviye, Abdullah b. Zübeyr'e altın kelepçe, gümüş zincir ve gümüş pranga gönderdiğinde mutlaka yanına gelmesi için kendisine yemin verdirmişti. İnsanlar da Abdullah b. Zübeyr'e: "Mü'minlerin emi-ri Yezid'in yeminim yerine getir, yanma git." deyince o şu cevabı verdi:
"Haktan başkasına yumuşamam. Başkaları, çiğneyen kimseye taşın yumuşayışı gibi yumuşamadıkça ben itaat etmem."
Bu şiiri okuduktan sonra da şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, onurumu kaybetmeksizin kılıç darbesiyle ölmek, benim için onurumu kaybetmiş halde kırbaç darbesini yemekten daha hoştur."
Böyle dedikten sonra insanları kendisine bey'ata davet etti ve Yezid b. Muaviye'ye muhalefetini açıkladı.

Taberanî'nin rivayetine göre Abdullah b. Zübeyr, annesinin yanma gidip ona şöyle demişti: "Doğrusu ölümde rahatlama vardır."
Annesi de yüz yaşına vardığı halde bir dişi dahi düşmemişti, gözleri bozulmamıştı. Oğluna şu karşılığı vermişti: "Senin için iki durumdan birini görmedikçe ölmek istemiyorum. Ya tahta geçersin. Böylece gözüm aydınlanır, ya da öldürülürsün. Öldürülmene sabrettiğim için sevabını Allah'tan beklerim." Bundan sonra Abdullah, annesinin yanından çıktı. Çıkarken de şu şüri okudu:
"Sövgü olarak hayatımı kazanmak istemiyorum.
Ölüm korkusundan dolayı de barışa yanaşmam.'
Böyle dedikten sonra dönüp Zübeyr ailesine öğüt vermeye ve şöyle demeye başladı:
"Sizden her birinin kılıcı kendi yüzü gibi olsun. Kendini eliyle savunsun, komutanı elleri olsun. Allah'a yemin ederim ki ben, etrafimda-ki ilk grupla savaşır durumda kaldım. Yaralar bana acı vermedi, aksine ilacm acısı bana dokundu."
Böyle dedikten sonra yanında Süfyan da bulunduğu halde Hac-cac'm adamlarına saldırdı. İlk olarak karşısına Esved çıktı. Ona bir kılıç darbesi vurdu ve ayağını kopardı. Esved ona: "Ah, ey zinakâr kadının oğlu!" deyince Abdullah b. Zübeyr, ona şu karşılığı verdi: "Defol ey Ham'ın oğlu! Esma, zinakar mıdır?" Sonra Haccac'ın adamlarını mescitten dışarı çıkardı. Ancak mescidin damında Haccac'ın yardakçılarından bir grup vardı. Onlara tuğla fırlatıyorlardı. Tuğlalardan biri Abdullah'ın kafasına isabet etti, kafasım yardı. Kafası yarıldığı halde ayakta durdu ve şöyle dedi: "Eğer benim hasmım bir kişi olsaydı, ben onun hakkından gelebilirdim." Sonra da şu şiiri okudu:
"Yaralarımızın kanı topuklarımıza akmıyor,
Kanlarımız ayak uçlarımıza akıyor bizim."
Abdullah, daha sonra yere yıkıldı. İki azatlı kölesi gelip üzerine kapandılar ve şöyle dediler: "Kul, Rabbini himaye ediyor ve ona sığmıyor." Burada kul kelimesiyle köle, Rabb kelimesiyle de efendi kastedilmiştir.
Sonra Haccac'ın adamları gelip Abdullah'ın başım kopardılar.
Taberanî, İshak b. Ebi İshak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Abdullah b. Zübeyr'in Mescid-i Haram'da öldürülmesi esnasında ben de hazır bulunuyordum. O gün askerler mescidin kapısından içeri giriyorlardı. Her gelenin üzerine saldırıyor, nihayet onları mescidin dışına çıkarıyordu. O bu halde iken mescidin tavanından parçalar düşüyor, bu parçalardan biri gelip onun başına isabet etti ve onu yere yıktı. Yere yıkılırken de şu beyitleri okuyordu:
"Esma! Esma! Benim için ağlama, Geride ancak asaletim ve dinim kaldı, Kesici bir parça ile gücüm ve kuvvetim azaldı.
Rivayet olunduğuna göre Abdullah'ın annesi Esma, darağacında duran oğlunun indirilmesi için Haccac'a şöyle demişti:
- Darağacında duran şu cesedin indirilmesi vakti gelmedi mı hala?
- Oğlun münafiktı.
- Vallahi münafik değildi. O çok namaz lalar, oruç tutar ve akrabalarını ziyaret ederdi.
- Git buradan ey ihtiyar kadın, sen bunaimşsm.
- Vallahi ben, Rasülullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittiğimden bu yana bunamış değilim. O şöyle buyurmuştu: "Sakif kabilesinden, bir yalancı ve bir de katil çıkacaktır." Yalancıyı gördük, katile gelince o da sensin."
Mücahid dedi ki: Ibn Ömer'le beraberdim, tbn Zübeyr'in asılı duran cesedinin yanma gitti. Orada durdu ve ona rühmet okudu sonra bana dönüp şöyle dedi: Ebu Bekir es-Sıddık'ın bana haber verdiğine göre Rasülullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse kötülük yaparsa karşılığım görür."
Süfyan, Ebu Müleyke'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Abdullah b. Abbas'ın yanında İbn Zübeyr'den bahsedildi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas şöyle dedi: İbn Zübeyr İslâmiyet'te iffetli idi. Kur'ân okur, oruç tutar ve namaz kılardı. Babası Zübeyr'dir, annesi Es-ma'dır, dedesi Ebu Bekir'dir, halası Hatice'dir, ninesi Safiyye'dir, teyzesi Aişe'dir. Allah'a yemin ederim ki onun için ben, Ebu Bekir ve Ömer'e yapmadığım nefis muhasebesini yapacağım."
Taberanî, Muhammed b. Abdullah es-Sakafi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"İbn Zübeyr'in hac mevsiminde terviyeden bir gün önce ihramlıy-ken irad ettiği bir hutbeyi dinledim. En güzel şekilde telbiye getirdiğini gördüm. Onun telbiyesi kadar güzel telbiye getireni asla görmemiştim. Telbiyeden sonra Allah'a hamdü senada bulundu ve şöyle dedi:
"Şimdi siz çeşitli ülkelerden Aziz ve Celil olan Allah'a misafir olarak geldiniz. Allah'ın da misafirlerine ikramda bulunması haktır. Siz, Allah katındaki şeyleri talep ediyorsanız bilin ki, Allah katındaki şeyleri talep eden kimse, asla ziyana uğramaz. Söylediklerinizi fiilinizle doğrulayın. Çünkü fiil söze sahiptir, niyetiniz dürüst olsun. Kalblerinizi temiz tutun, öncelikle şu günlerinizde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bu günler, günahların affedildiği günlerdir. Siz ne ticaret, ne de dünya malı taleb etmek için buraya gelmiş değilsiniz."
Böyle dedikten sonra telbiye getirdi. Onunla birlikte insanlar da telbiye getirdiler. O günkü kadar çok ağlayan kimse görmedim.»
Hasan b. Süfyan, Vehb b. Keysan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Zübeyr'e şu öğütleri içeren bir mektub gönderildi:
"Takva sahibi kimselerin bazı alametleri vardır. Onlar, bu alametlerle tanınırlar ve bu alametleri onlar kendi nefislerinde de

bilip tanırlar. Sözü edilen alametler şunlardır: Konuşurken doğru konuşmak, emaneti sahibine teslim etmek, öfkeyi yutmak, belaya sabretmek, kazaya razı olmak, nimetlere şükretmek, Kur'ân'm hükmüne boyun eğmek.
Günler pazar yeri gibidir. Orada sarfedilen şeyler, insana tekrar başka yollarla geri döner. Eğer orada hak sarfediLmezse, tekrar sahibine döner ve hak sahipleri ona gider. Eğer orada bâtıl sarfedilmişse, o tekrar sahibine döner ve bâtıl ehli kimseler de o adamın yanına giderler."
Ebu Muaviye, Vehb b. Kuysa'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Zübeyr'in barış yaparken ne bir sultar otoritesinden korktuğu için, ne de ona yaltaklandığı için barış yaptığını görmedim. Şamlılar, bu gibi isnatlarda bulunarak Abdullah b. Zübeyr'i ayıplıyorlardı ve ona: "Ey iki kuşaklının oğlu" diyorlardı. Annesi Esma da Abdullah'a şöyle diyordu: "Ey oğulcuğum! Onlar seni benim iki kuşaklı olmamdan ötürü ayıplıyorlar. Aslında benim bir kuşağım vardı. Onu ikiye böldüm, birini Rasülullah (s.a.v.)'m Ebu Bekir'le birlikte Medine'ye hicret yoluna çıktığı zaman sofrası yaptım, diğeriyle de kırbasının ağzını bağladım."
Kendisini, "İki kuşaklı kadının oğlu" diye ayıpladıkları zaman Abdullah b. Zübeyr şöyle diyordu: "Vallahi bu Öyle bir şikayettir ki, utancı senden zahir olmaktadır." Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Hicretin yetmişüçüncü senesinde Mekke'de Abdullah b. Zübeyr'le birlikte öldürülen diğer meşhur şahsiyetler ise şunlardır. [20]

Abdullah B. Safvan

Abdullah b. Safvan b. Ümeyye b. Halef el-Cumahi Ebu Safvan el-Mekkî. Babasının en büyük oğluydu. Peygamber (s.a.v.)i sağlığına kavuştu. Hz. Ömer'den ve bir sahabe topluluğundan hadis rivayet etti. Tabiilerden de bir grup insan ondan hadis rivayet etmiştir. Şerefli, lider, efendi, emrine itaat edilen, yumuşak huylu ve eziyetlere tahammül eden bir kimseydi. Bir kimse, ona yönelipte birşey isterse eli boş dönmezdi. Kurak bir yer bulunduğunu duyunca mutlaka gider, orada bir kuyu kazar veya bir sarnıç yapardı. Dar bir geçit bulunduğunu duyarsa mutlaka gide1-, oranın, geçilmesi kolay bir yol haline gelmesini sağlardı.
Anlatıldığına göre Mühelleb b. Ebi Sufra, Irak'tan Abdullah b. Zübeyr'in yanma gelmişti. Görüşmeyeli çok olmuştu. O esnad Abdullah b. Safvan gelip şöyle dedi: "O günden beri seni meşgul eden şu adam kimdir?"
Abdullah b. Zübeyr de ona şöyle cevap verdi: "Bu, Iraklı Arapların lideridir " Bunun üzerine Abdullah b. Safvan: "O halde bunun Mühelleb olması gerekir." deyince Mühelleb te Abdullah b. Zübeyr'e şöyle sordu: "Ey müminlerin emin! Sana beni soran bu adam kimdir?" Abdullah b. Zübeyr "Bu, Mekke'de Kureyş'in lideri ve efendisidir." diye cevap verdi. Mühelleb- "Şu halde bu, Abdullah b. Safvan olmalı." dedi. Abdullah b.
Safvan, gerçekten cömert, alîcenâb bir kimseydi.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Muaviye hacca geldi. Halk onu karşıladı. İbn Safvan da onu karşılayanlar arasındaydı. Muaviye ile beraber yürüyordu. Şamlılar: "Mü'minlerin emiri ile beraber yürümekte olan şU adam kimdir?" diye sordular. Mekke'ye varıldığında üzerlerindeki koyunlardan ötürü dağlar bembeyaz göründü. Abdullah b. Safvan, Muavi-ye'ye: "Ey mü'minlerin emiri, şu koyunları sana hibe ettim." dedi. Baktılar ki koyunlar 2000 tanedir. Şamlılar dediler ki:"Mü'minlerin emirinin amcası oğlundan daha cömert bir kimse görmedik."
Abdullah b. Safvan, Haccac tarafından kuşatma altına alındığı zaman Abdullah b. Zübeyr'le birlikte sabredip dayanan kimselerdendi. O esnada Abdullah b. Zübeyr, ona şöyle dedi: "Bana yapmış olduğun bey'attan seni affediyorum, dilediğin yere gidebilirsin." Bunun üzerine Abdullah b. Safvan, ona şöyle dedi: "Ben sadece dinim uğruna savaştım." Böyle dedikten sonra öldürülünceye kadar muhasara altında kalmaya tahammül etti. Hicretin yetmişüçüncü senesinde Ka'be'nin örtüsüne tutunmuş halde iken öldürüldü, Allah, ona rahmet etsin ve makamını yüceltsin. [21]

Abdullah B. Mutl

Abdullah b. Muti b. Esved b. Harise el-Kureşi el-Adevi el-Medenî. Rasûlulîah (s.a.v.)'m sağlığında doğdu. Rasûlullah (s.a.v.), onun ağzına birşeyler sürdü ve onun için bereket duası okudu. Abdullah, babası Muti tarikiyle rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bu günden sonra artık hiçbir Kureyşîi kıyamet gününe kadar hapsedilip öldürülmeyecektir."
Abdullah b. Muti'den de oğullan İbrahim ve Muhammed ile Sabi, İsa b. Talha b. Ubeydullah ve Muhammed b. Ebi Musa d hadis rivayet etmişlerdir.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Abdullah b. Muti, bahadırlık ve cesaret bakımından Kureyş'in büyük adamlanndandı. Amcam Mus'ab'm bana anlattığına göre o, Harre savaşında Kureyşlilerin emiri idi. Sonra Abdullah b. Zübeyr'le birlikte Mekke'de öldürüldü. Şu sözün sahibi odur:
"Harre savaşında firar eden benim. Şeyh, ancak bir defa kaçar ve kaçışım da hücumla telafi etmez." Allah, ona rahmet etsin. [22]

Avf B. Malik

Avf b. Malik b. Ebi Avf el-Eşcaî el-Gatafanî. Kadri yüce bir sahabedir. Halid b. Velid ve ondan önceki komutanlar maiyyetinde Mu'te savaşma katıldı. Mekke fethine de katıldı. Mekke fethi esnasında kavminin sancaktan idi. Şam fethine de katıldı. Rasûlullah (s.a.v.)'dan birçok hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat ve Ebu Hüreyre de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Ancak Ebu Hüreyre'den önce vefat etmiştir. Vakidî, Halife b. Hayyat, Ebu Ubeyd ve diğer bazılan dediler ki: "Avf b. Malik, hicretin yetmişüçüncü senesinde Şam'da vefat etti. [23]

Hz. Ebu Bekir'in Kızı Esma

Abdullah b. Zübeyr'in annesidir. Kendisine iki kuşak sahibi denilirdi. Hicret zamanında kuşağını ikiye bölerek bir parçasıyla Peygamber (s.a.v.) ve Hz. Ebu Bekir'in sofrasını Medine yolculuğuna çıkışları esnasında bağlamıştı. Bundan ötürü kendisine iki kuşaklı unvanı verilmişti. Annesinin adı Kayle idi. Başka bir rivayete göre ise annesinin adı Ku-beyle binti Abdiluzza'dır. Beni Amir b. Lüey kabilesindendir. Esma, îslâmiyyet'in ilk zamanlannda Mekke'de Müslüman oldu. Kocası Zübeyr ile birlikte oğlu Abdullah'a hamile iken hicret etti. Abdullah'ı Medine'ye ilk gelişinde Küba'da doğurdu. Bundan sonra Zübeyr'e, Urve ve Münzir adındaki çocuklan doğurdu. Esma, Muhacirlerin en son vefat edenidir. O, kızkardeşi Aişe, babası Ebu Bekir es-Sıddık dedesi Ebu Atik, oğlu Abdullah ve kocası Zübeyr sahabe idiler. Allah onlardan razı olsun.
Esma, oğlu ve kocasıyla birlikte Yermük savaşında hazır bulundu. Kızkardeşi Aişe'den on yaş daha büyüktü.
Bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, oğlu Abdullah'ı öldürdükten sonra Esma'nm yanına gitmiş ve ona şöyle demişti:
- Ey anacığım! Mü'minlerin emiri bana, sana ilgi göstermemi tavsiye etti.
- Ben senin anan değilim aksine ben, Seniyye'de asılı duran Abdullah b. Zübeyr'in anasıyım ve sana ihtiyacım yok. Ancak ben Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğum şu hadisi sana nakledeceğim: "Sakif kabilesinden bir yalana ve bir de katil çıkacaktır." Yalancıyı gördük, katile gelince bence o, mutlaka sensin."
- Ben münafıkların katiliyim.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Abdullah b. Ömer, Haccac'la birlikte Esma'nm yanma gitmişti. O esnada Esma'mn oğlu Abdullah b. Zübeyr darağacma asılmıştı. Abdullah b. Ömer, Esma'ya şöyle demişti: "Şu ceset birşey değildir. Aslında ruhlar Allah kalandadırlar, sen Allah'a karşı takvalı ol ve sabret."
Esma da şöyle cevap vermişti: "Ne diye sabretmeyecekimşım. Zeke-riyya'nın oğlu Yahya'nın kesik başı, İsrail oğullarından^1 fahişeye hediye edilmişti."
Anlatıldın» göre Abdullah b. Zübeyr, «aldıktan sonra annesi Es-
ma cn-Â yıkayıp kokular sürmüş ve kefenlemiş, sonra da namazını kılıp defnetmişti. Oğlunun asılmasından birkaç gün sonra cemaziyelahir ayında kendisi de vefat etmişti.
Esma yaşlandığında kocası Zübeyr onu boşamıştı. Bir rivayette anlatıldığına göre Abdullah, Zübeyr'e: "Benim gibi bir kimsenin annesiyle cinsel ilişkide bulunulmaz." demiş ve Zübeyr'de onu boşamıştı.
Başka bir rivayette ifade edildiğine göre Esma, ilk kocası Zübeyr'le tartışmışlar, oğulları Abdullah gelip onları barıştırmak istemiş. Zübeyr de Esma'ya: "Eğer içeri girersen sen boşsun," demiş. Esma'da içeri girmiş ve boşanmıştı. Doğrusunu Allah bilir.
Esma, bir asır yaşamış ve ömrünün sonunda gözlerini kaybetmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre gözleri sağlamdı, bir dişi dahi düşmemişti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi hicretin yetmişü-çüncü senesinde oğlunun öldürülmesi zamanına kadar yaşamış, oğlunun öldürülmesinden beş gün sonra da kendisi vefat etmişti. On gün sonra, yirmi gün sonra, yirmi küsur gün sonra vefat ettiği de söylenir. Hatta oğlunun Öldürülmesinden yüz gün sonrasına kadar yaşadığı da söylenir. Meşhur olan rivayet de budur. Yüz yaşma vardığı halde bir dişi dahi düşmemiş ve bunamamıştı. Aklı sağlam kalmıştı. Peygamber (s.a.v.)'den hoş ve mübarek birçok hadisler rivayet etmişti. Allah, ondan razı olsun ve ona rahmet etsin.
İbn Cerir dedi ki: Hicretin yetmişüçüncü senesinde Abdülmelik, Halid b. Abdullah'ı Basra valiliğinden azletti ve Basra'y kardeşi ve aynı zamanda Küfe valisi Bişr b. Mervan'm iradesine bıraktı. Bişr de Basra'ya gitti ve Kûfe'de yerine Amr b Hirris'i vekil bıraktı.
Bu senede Muhammed b. Mervan, yazın gazaya gitti. Rumları hezimete uğrattı. Bir rivayette anlatıldığına göre bu senede Osman b. Velid, Ermeniyye taraflarında Rumlarla savaşmıştır. Kendisinin askerleri 4000, Rumlannki ise 60 000 kişi idi. Osman b. Velid, onları hezimete uğrattı ve çoğu adamlarım öldürdü.
'Mekke, Yemen ve Yemame valisi olan Haccac, bu senede insanlara hacettirdi. Bu senede Küfe ve Basra valisi Bişr b. Mervan'dı. Küfe kadısı Şüryh b. Haris, Basra kadısı Hişam b. Hübeyre idi. Horasan valisi Bü-keyr b. Vişah idi. Yani bu zat Abdullah b. Hazim'in naibi idi. Doğrusunu Allah bilir. [24]

Bu Senede Abdullah B. Zübeyr'in Yanısıra Vefat Eden Şahsiyetler

Abdullah Sa'd B. Cüşem El-Ensârî

Sahabe idi. Yermük savaşma katıldı, çokça ibadet eder ve gazaya giderdi. [25]

Abdullah B. Ebi Hadred El-Eslemî

Künyesi Ebu Muhammed idi. Sahabe idi. Peygamber (s.a.v.) Efen-dimiz'den hadis rivayet etmiştir. Medine'de vefat etmiştir [26]

Malîkb. Mesma

Malik b. Mesma b. Gassan eî-Basrî. Çokça ibadet eder ve aşırı derecede zahidane bir hayat yaşardı. [27]

Sabit B. Dahhak El-Ensârî

Sahabe idi. Peygamber (s.a.v.)'den hadis rivayet etmiş, Medine'de vefat etmiştir. Kendisine Ebu Zeyd el-İşmalî denirdi Hudeybiye'de Rıdvan ağacı altında Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at edenlerdendi.
Yahya b. Ebi Kesir, Ebu Kalabe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Sabit b. Dahhak'ın bana anlattığına göre kendisi Hudeybiye'de Rıdvan ağacının altında Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at etmiş ve o esnada Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Bir kimse bir mü'mine küfür iftirasında bulunursa, onu Öldürmüş gibi olur." [28]

Zeyneb Binti Ebi Selma El-Mahzumî

Peygamber (s.a.v.)'in beslemesidir. (Rebibe). Annesi onu Habeşistan'da doğurdu. Peygamber (s.a.v.)'den hadis rivayet eden bir Sahabeyedir.[29]

Tevbe Binti Samme

Kendisine Leyla'nın mecnunu denirdi. Tevbe, Beni Haris b. Ka'b kabilesine karşı saldırılarda bulunurdu. Leyla'yı gördü. Ona aşık oldu. Kara sevdaya yakalandı. Ona derin bir aşkla bağlandı. Onunla ilgili güçlü ve parlak birçok şiirler söyledi. Daha önce o şiirlerin benzerleri söylenmediği gibi daha sonra da söylenmedi. Çünkü onun şiirlerinde birçok mana ve hikmetler vardı. Bir defasında ona: "Seninle Leyl arasında flört hadisesi ola>Tmu?" diye sorulduğunda şu cevabı verdi: "Eğer uçkurumu harama açmış isem, Muhammed (s.a.v.)m şefaatmdan yoksun kalayım."
Leyla Abdülmelik b. Mervan'm huzuruna çıkarak kendisine yapılan bir haksızlığı şikayet etti. Abdülmelik, ona şöyle bir soru sordu:
- Tevbe senden ne gördü ki sana büyük bir aşkla tutuldu?
- Vallahi ey mü'minlern emiri, benimle Tevbe arasında asla flört ve fuhuş olmadı. Ancak Araplar aşık olur ve iffetlerini muhafaza edip aşık oldukları kimselere iffetle bağlanarak şiirler söylerler. Nefislerini alçaklıklara karşı korurlar.
Leyla'nın bu cevabı üzerine Abdülmelik, ona yapılan haksızlığı giderdi ve ona armağanlar verdi.
Tevbe, hicretin yetmişüçüncü senesinde vefat etti. Anlatıldığına göre vefatından sonra Leyla, onun mezarı başına gelerek ölünceye kadar ağlamıştır. Doğrusunu Allah bilir. [30]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/500-505.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/505-513.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/513-514.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/514.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/514.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/514.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/514-515.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/515.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/515-516.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/516-518.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/518-519.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/519.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/522.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/522-523.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/523.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/523.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/523.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/523.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/524-529.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/529-549.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/549-550.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/550.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/550-551.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/551-552.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/552-553.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553-554.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESÎR

Çelik YAYINEVİ

Hicretin Yetmişdördüncü Senesi
Hicretin Yetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Rafi B. Hadil B. Rafi El-Ensarî
Ebu Said El-Hudrî
Abdullah B. Ömer
Ubeydb. Umeyr
Ebu Cuhayfe
Seleme B. El-Ekva'
Malik B. Ebi Amir
Ebuiabdurrahmanes-Sülemî
Ebu Ma'bed El-Esedî
Bişr B. Mervan El-Umevî
Hicretin Yetmişbeşinci Senesi
Ebu Nüceyh
Ebu Salebe El-Huşenî
Esved B. Yezid
Himran B. Ebban
Hicretin Yetmişaltıncı Senesi
Hicretin Yetmişaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Osman En-Nehdi El-Kudaî
Sıla B. Eşyem El-Adevî
Züheyr B. Kays El-Belevî
Hicretin Yetmişyedinci Senesi
Şebib'in Ölümü
Hicretin Yetmîşyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kesîr B. Salt
Muhammed B. Musa B. Talha B. Ubeydullah
İyaz B. Ganem El-Eş'arî
Mutarrif B. Abdullah
Hicretin Yetmişsekizinci Senesi
Hicretin Yetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cabîr B.Abdullah
Şüreyh B. Haris
Abdullah B. Ğanem El-Eş'arî
Cünade B. Ümeyye El-Ezdî
Alâ B. Ziyad El-Basrî
Süraka B. Mirdas El-Ezdî
Nabiğa El-Cadî
Hicretin Yetmişdokuzuncu Senesi
Hicretin Sekseninci Senesi
Hicretin Sekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hz. Ömer'in Azatlısı Eşlem
Cübeyr B. Nüfeyr
Abdullah B. Cafer B. Ebi Talîb
Ebu İdris El-Holanî
Mabed El-Cühenî
Hicretin Seksenbirinci Senesi

Hicretin Yetmişdördüncü Senesi

Bu senede halife Abdülmelik b. Mervan, Tarık b. Amr'ı Medine valiliğinden azlederek yerine Haccac b. Yusuf es-Sakafî'yi getirdi. Medine'ye gelen Haccac, orada birkaç ay ikamet ettikten sonra umre için Mekke'ye gitti. Umreden sonra safer ayında Medine'ye döndü ve orada üç ay ikamet etti. Beni Seleme mahallesinde bir mescit inşa etti. Bu mescit bu gün onun adıyla anılmaktadır anlatıldığına göre Haccac, bu senede ve bu müddet zarfında -Hz. Osman'a yardım etmediklerinden ötürü- Cabir ve Sehl b. Sa'd'a sövmüş, bunlara çok ağır sözler sarfetmişti. Allah, onu lanetlesin ve onu rezil rüsvay kılsın.
Haccac, zannedersem Ebu İdris el-Holanî'yi Yemen'e kadı olarak tayin etmişti. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Haccac, Ka'be'nin İbn Zübeyr tarafından yapılan binasını yıkmış ve onu eski haline getirmişti.
Ben derim ki: Haccac, Ka'be'nin tümünü yıkmamıştı. Aksine o, sadece Şam istikametine gelen duvarı yıkmış ve Hatim'i Beyt'in dışına çıkarmış, sonra duvarı tekrar örmüş ve arta kalan taşları Ka'be'nin içine koymuştu. Diğer üç duvarı eski haliyle bırakmıştı. Bu nedenle doğu ve batı kısımları, bugün de görüldüğü gibi yere bitişik halde kalmıştı. Ama batı tarafını tamamıyla kapatmış ve doğu tarafına bakan duvarın alt tarafım doldurup tamir etmiş ve cahiliye devrindeki gibi yükseltmişti. Haccac ile Abdülmelik, Peygamber Efendi-miz'in Abdullah b. Zübeyr'e ulaşan hadisinden habersiz dile n Peygamber (s.a.v.), -önceki kısımlarda da naklettiğimiz gibi- Hz. Aişe'ye şöyle demişti: «Eğer senin milletin kafirlikten (başka bir rivayete göre ise cahillikten) henüz yeni çıkmış olmasalardı, Ka'be'yi yıkar ve Hatim'i Ka'be'ye dahil ederdim. Ayrıca Ka'be'ye, doğu ve batı taraflarından birer kapı açar ve onları da yerle aynı seviyede yapardım. Çünkü senin kavmin masrafları karşılayamazlar. Hatim'i Ka'be'ye dahil edemediler ve Ka'be'nin binasını İbrahim peygamberin temelleri üzerine kuramadılar. Dilediklerini içeri alıp, dilemediklerini almasınlar, diye kapısını yüksekte yaptılar.»

Abdullah b. Zübeyr, iktidara geçince Ka'be'yi Hz. İbrahim'in kurduğu temeller üstüne inşa etti. Abdülmelik, Peygamber (s.a.v.)'in bu âdi duyduktan sonra şöyle dedi: «Ka'be'yi ve çevresini keşke eski haliyle bırakmış olsaydık.»
Hicretin yetmişdördüncü senesinde Mühelleb b. Ebi Süfra, Halife Abdülmelik'in emri üzerine Ezarika ile savaştı. Halife Abdülmelik, kardeşi Bişr b. Mervan'a emir vererek Mühelleb'i Basra ve Kûfe'den teşkil edeceği askerlerin komutanı olarak Haricilere karşı yapılacak savaşa hazırlamasını istedi. Bişr ise, Mühelleb'i komutan olarak tayin etmeye razı değildi. Ancak Abdülmelik'in mektubunda verdiği emri görünce ister istemez Mühelleb'i askerlerin başına bu savaşta komutan olarak tayin etti. Başka da yapabileceği birşey yoktu. Yalnız Kûfelilerin komutam Abdullah b. Muhannef e Mühelleb'ten bağımsız olarak haraket etmesini, Mühelleb'in görüşünü kabul etmemesini ve ona danışmamasını tavsiye etti.
Mühelleb, Basralı askerlerle birlikte yola çıktı. Sağ ve sol cenah komutanlarıyla öncü ve artçıların komutanları yerlerinde bulunup onunla hareket halindeydiler. Nihayet Ramhürmüz'e varıldı. Mühelleb, orada on gün ikamet ettikten sonra Bişr b. Mervan'ın Basra'da vefat ettiği ve yerine Halid b. Abdullah'ın geçtiğine dair haber kendisine ulaştı. Mühelleb'in bazı askerleri gevşeyip Basra'ya dönerken bunları geri çevirmek için peşlerine askeri bir birlik gönderildi. Halid b. Abdullah da firarilere mektup yazarak komutanlarının yanma dönmedikleri takdirde cezalandırılacakları tehdidinde bulundu. Ayrıca Abdülmelik'in gazabına uğrayacaklarım söyledi. Onlar da dönüp Amr b. Hirris in yanına gittiler. Ondan, Kûfe'ye gitmeleri için izin istediler. O da kendilerine şöyle bir mektub gönderdi: «Eğer komutanınızı bırakıp asi ve muhalif olarak dönüp gelirseniz size izin yoktur. İmamınız ve emanmız da olmaz.»
Bu mektup firarilere ulaşınca tekrar ordudaki yerlerine dönüp bineklerine bindiler. Daha sonra da bazı beldelere dağılıp gittiler. Hac-cac'ın Bişr b. Mervan yerine Irak'a vali olarak gelişine kadar sağda solda gizlenmeye devam ettiler. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.
Bu senede (hicretin yetmişdördüncü senesinde) halife Abdühnelik b. Mervan, Bükeyr b. Vişah et-Temimî'yi Horasan valiliğinden azletti. Yerine Ümeyye b. Abdullah b. Halid b. Üseyd el- Kureşî'yi tayin etti ki, insanlar onun etrafında toplansınlar. Çünkü Abdullah b. Ha-zim'den sonra Horasan'da fitne büyümek üzere idi. Ümeyye b. Abdullah, Horasan'a gelince Bükeyr b. Vişah'a güvenlik kuvvetleri komutanı olması için teklifte bulundu. Ancak o bu teklifi kabul etmedi ve kendisini Taharistan'a vali olarak tayin etmesini istedi. Etrafında bulunanlarsa Ümeyye b. Abdullah'ı, Bükeyr b. Vişah'tan korkuttular. Taharistan'a vali olarak gitmesi durumunda güçlenip kendisini hal' edebileceğini söylediler. Bunun üzerine Ümeyye de onu yanında alıkoydu.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Haccac, insanlara haccettirdi. O, Medine, Mekke, Yemen ve Yemame valisi idi.
Abdülmelik b. Mervan, bu sene umre yapmıştır. Ancak bu haberin doğruluğunu bilmemekteyiz. [1]

Hicretin Yetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Rafi B. Hadil B. Rafi El-Ensarî

Kadri yüce bir sahabedir. Uhud gazvesine ye müteakip gazvelere katılmıştır. Hz. Ali ile birlikte Sıffin savaşında da hazır bulunmuştur. Çiftçilerle ortaklık yapmıştır. Seksenyedi yaşına henüz yeni girdiği sırada vefat etmiştir. Sağlam hadisler rivayet etmiştir. Uhud savaşında kürek kemiğine bir ok isabet etmişti. Rasûlullah (s.a.v.), onu, bu okun başını kürek kemiğinden çekip çıkarmak veya olduğu gibi bırakmak ve bu durumda kıyamet gününde kendisinin lehine şahitlik yapmak tercihlerinden birini yapmakta serbest bıraktı. O da okun başlığını kürek kemiği içinde bırakmayı ve Rasûlullah'm kıyamet gününde kendisi lehine şahitlik yapmasını tercih etti. Yarası işte bu senede nüksetti ve bu yüzden vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [2]

Ebu Said El-Hudrî

Asıl adı Sa'd b. Malik b. Sinan el- Ensârî el-Hazrecî'dir. Kadri yüce bir sahabedir. Sahabelerin fıkıhçılarındandır. Uhud savaşında yaşı küçük görülmüş, bu yüzden savaşa alınmamıştı. İlk olarak Hendek savaşma katılmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte oniki gazaya katılan Ebu Said, Hz. Peygamber ve sahabeler topluluğundan çok sayıda hadis rivayet etti. Sahabeler ve tabiilerden çok sayıda kimse ondan nadıs rivayet ettiler. Sahabelerin kendi nev-i şahsına münhasır faziletli şahsiyetlerinden ve âlimlerindendi. Vakidî ile değerlerinin ifadelerine göre Ebu Said, hicretin yetmişdördüncü senesinde vefat etmiştir. Zayıf bir rivayete göre ise hicretin altmış dördüncü senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Taberanî, Ebu Said el-Hudri'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Dedim ki:
- Ya Rasûlallah, insanların en çok belaya uğrayanı kimdir?
- Peygamberlerdir.
- Sonra kimlerdir?
- Salih kimselerdir. Onlardan biri fakirlikle imtihan edilir, öyle
ki Jtentlini örtecek birşey bulamaz. Onlardan biri vücuduna musallat olan biti ayıklamakla imtihan edilir, öyle ki vücudundaki

bitleri atar. Onlardan biri belaya uğrayınca, rahatlığa ve bolluğa uğramaktan daha çok sevinir.»
Kuteybe b. Said, Said el-Makberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Said el-Hudrî'nin ailesi, muhtaçlıklarından ötürü kendisine şikayette bulundular. O da ailesi için birşey istemek üzere Rasûlul-lah (s.a.v.)'ın yanma gitti. Onu, minber üzerinde şöyle konuşurken
«Ey insanlar, artık dilenmeye ihtiyacınızın olmadığı zaman gelmiştir. Bir kimse iffetli olmak isterse Allah onu iffetli kılar. Bir kimse kendini zengin görmek isterse, Allah onu zengin kılar. Muham-med'in canı kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, Cenâb-ı Allah, bir kula sabırdan daha geniş bir rızık vermiş değildir. Ama siz illa da benden birşey isteyecek olursanız ben bulduğumu size veririm.» [3]

Abdullah B. Ömer

Abdullah b. Ömer b. Hattab el-Kureşi el-Adevî Ebu Abdurrah-man el-Mekkî. Sonra da Medenî. İslâmiyet'in ilk zamanlarında babası Hz. Ömer'le birlikte Müslüman oldu. O zaman bulûğa ermemişti. Babasıyla birlikte Medine'ye hicret etti. Bu sırada on yaşındaydı. Uhud savaşında yaşı küçük görüldüğü için savaşa alınmadı. Rasûlul-lah (s.a.v.), Hendek savaşında onbeş yaşına girdiği için savaşa katılmasına izin verdi. Bundan sonra Hendek savaşına ve müteakip savaşlara katıldı. Hz. Hafsa'nın öz kardeşidir. Bunların anneleri Zey-neb binti Maz'un'du. Zeynep, Osman b. Maz'un'un kız kardeşiydi.
Abdullah b. Ömer, orta boylu fakat iri cüsseli bir adam olup saçları omuzlarına kadar uzanırdı. Saçlarını sarıya boyar ve bıyıklarını derin bir şekilde kırpardı. Her namaz için abdest alan Abdullah, yüzünü yıkarken de suyu gözlerinin içine girdirirdi.
Hz. Osman, onu kadılığa tayin etmek istedi, ama o bu görevi kabul etmedi. Babası Hz. Ömer de aynı şekilde onu kadılığa tayin etmek istedi, ama o bu görevi kabul etmedi. Yermük, Kadisiye, Celûla savaşlarına ve bu savaşlar arasında vuku bulan Fars ülkesindeki irili ufaklı bütün savaşlara katıldı. Mısır fethinde hazır bulundu ve orada kendine bir ev edindi. Daha sonra Basra'ya geldi. Fars savaşma katıldı. Defalarca Medain'e geldi. Peygamber (s.a.v.)'in vefat gününde o yirmiiki yaşındaydı.
Malından birşeyi çok beğenecek oldu mu onu Aziz ve Celil olan Allah için sadaka olarak verirdi. Köleleri de onun bu huyunu öğrenmişlerdi. Bazen onlardan biri mescide kapanır, oradan ayrılmazdı. Abdullah b. Ömer, onu bu halde görünce azad ederdi.
Kendisine: «Kölelerin sana hile yapıyorlar.» dediklerinde o: «Bizi Allah yolunda aldatan kimseye biz de Allah rızası için aldanırız.» diye cevap verirdi. Çok sevdiği bir cariyesi vardı. Onu azad etti ve azatlısı Nafî ile evlendirdiğinde şöyle dedi: Cenâb-ı Allah şöyle buyuruyor: «Sevdiğiniz şeylerden safretmedikçe iyiliğe erişemezsiniz.» (Âl-i imrân, 92.)
Abdullah b. Ömer, bir defasında bir deve satın aldı, deveye binince çok beğendi ve kölesi Nafi'ye: «Bunu zekat develerine kat.» dedi.
İbn Cafer, Nafi'yi kendisine satması için İbn Ömer'e 10.000 dirhem para teklif etti. İbn Ömer de: «Bundan daha hayırlı bir yo yok mudur? Nafı, Allah rızası için artık hürdür.» dedi ve Nafi'yi azad etti.
İbn Ömer, bir defasında 40.000 dirheme bir köle satın aldı ve köleyi azad etti. Köle: «Ey efendim, beni azad ettin..Bir de yaşamımı sürdürmem için bana birşeyler ver.» deyince İbn Ömer, ona 40.000 dirhem para verdi.
Abdullah b. Ömer, başka bir defasında da beş köle satın aldı. Kendisi kalkıp namaza durunca köleler de ona tabi olarak namaza durdular. Namazdan sonra: «Bu namazı kim için kıldınız?» diye sorunca, onlar: «Allah rızası için kıldık.» diye cevap verdiler. İbn Ömer de: «Öyleyse sizler, kendisi için namaz kıldığınız Allah için artık hürsünüz.» dedi ve onları azad etti.
Kısaca diyeceğimiz şudur ki, İbn Ömer, vefat ettiği zamana kadar 1.000 köle azad etmişti. Öyle olurdu ki bir mecliste oturduğu zaman 30.000 dirhem sadaka verirdi. Çok günler ve aylar geçse de bir yetimi sofraya oturtmadan et tatmazdı.
Muaviye, onun Yezid'e bey'at etmek istediğini duyduğu zaman ona 100.000 dirhem gönderdi. Bir sene geçmeden o parayı da tüketti.
ibn Ömer şöyle derdi: «Ben kimseden hiçbir şey istemem, ama Allah'ın bana nasib ettiği şeyi de geri çevirmem.»
Fitne zamanında Medine'ye hangi emir gelirse gelsin, İbn Ömer mutlaka gider, onun arkasında namaza dururdu ve malının zekatını da ona öderdi. İnsanlar arasında hac menasikini en iyi bilen oydu. Rasûlullah (s.a.v.)'ın uğradığı yerleri araştırır ve oraya gidip namaz kılardı. Rasûlullah (s.a.v.)'m bir ağacın altına gidip oturduğunu duymuştu, ibn Ömer de o ağacın yanına devamlı gider ve dibine su dökerdi. Yatsı namazını cemaatla kılamadığı zaman o geceyi ibadetle ihya ederdi. Gecenin çoğunu namaz kılarak geçirirdi. Anlatıldığına göre vefat ettiğinde fazilet hususunda babası Hz. Ömer kadar üstün olmuştu. Vefat ettiği günde o, geride kalanların en hayırlısıydı. Altmış sene süreyle fetva verdi. Her taraftan gelen insanlar, ona fetva sorarîardı.
Peygamber (s.a.v.)'den birçok hadis rivayet etti. Ebu Be-kir'den, Ömer'den, Osman'dan, Sa'd'tan, İbn Mesud'dan, Hafsa'dan AıŞe'den ve diğerlerinden çok rivayetlerde bulundu. Oğulları Hazma ile Bilal, Zeyd, Salim, Abdullah, Ubeydullah ve Ömer il babasının azatlısı Eşlem, Enes b. Şirin, Hasan, Said b. Cübeyr, Said b. Müsey-yeb, Tavus, Urve, Atâ, İkrime, Mücahid, îb Şirin, Zührî ve azatlısı Nafi de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır.
Sahih'te sabit olduğu üzere Hz. Hafsa, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«Eğer gecelerini namaz kılarak geçirecek olursa Abdullah salih bir adamdır.» Bundan sonra Abdullah b. Ömer, gecelerini namaz kılarak geçirmeye başladı.
İbn Mesud dedi ki: «Dünyaya karşı Kureyşli gençler arasında kendi nefsine en çok hakim olan kişi İbn Ömer'dir.»

Cabir dedi ki: «Hepimiz dünyaya meylettik. Dünya da bize meyletti. Ancak İbn Ömer hariç. Allah katında derecesi üstün de olsa her kim dünyadan birşey elde ettiyse, mutlaka o yüzden Allah katında derecesi eksilmiştir.»
Said b. Müseyyeb dedi ki: «İbn Ömer vefat ettiği günde dünyadaki herkes Allah'ın huzuruna onun ameli gibi bir amelle çıkmayı arzu-lamıştı.»
Zührî dedi ki: «O, görüşünden vazgeçmezdi. Rasûlullah (s.a.v.)'-dan sonra altmış sene yaşadı. Hz. Peygamber ve sahabelerinin durumlarından hiç biri İbn Ömer'e gizli kalmadı.»
Malik dedi ki: «İbn Ömer, seksenaltı yaşına vardı. Ve İslâmiyet'i süresince altmış sene fetva verdi. Çeşitli beldelerden heyetler ve ziyaretçiler onun yanına gelirlerdi.»
Vakidî ve bir cemaat dediler ki: «İbn Ömer, hicretin yetmişdör-düncü senesinde vefat etti.»
Zübeyr b. Bekkar ve diğerleri dediler ki: «İbn Ömer, hicretin yet-mişüçüncü senesinde vefat etti.»
Ama yetmişdördüncü senede vefat ettiğine dair birinci rivayet daha sabittir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Ubeydb. Umeyr

Ubeyd b. Umeyr b. Katade b. Sa'd b. Amir b. Handa' b. Leys el-Leysi el-Handei Ebu Asım el-Mekkî. Mekkelilerin kadısıyd Müslim b. Haccac'ın ifadesine göre Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında dünyaya gelmiştir. Başkalarının da dediği gibi Ubeyd de Peygamber (s.a.v.)'i görmüştür. Babasından rivayetlerde bulunmuştur. Babası da sahabe idi. Hz. Ömer'den, Hz. Alî'den, Ebu Hüreyre'den, İbn Abbas'tan, îbn Ömer'den, Abdullah b. Ömer'den, Ümmü Seleme'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Tabiilerden bir cemaat ve diğerleri de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. İbn Main, Ebu Zür'a ve başkaları da Ubeyd'in sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. İbn Ömer, onun meclis halkasında oturur, ağlar ve onun vaazlarını çok beğenirdi. Konuşması çok beliğdi. Yerdeki çakıl taşlarını ıslatmcaya dek ağlardı.
Mehdi b. Meymun, Gaylan b. Cerir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ubeyd b. Umeyr, bir kimseyi Allah rızası için kardeş olarak kabul ettiği zaman onunla birlikte kıbleye yönelip şöyle dua ederdi:
«Allah'ım, bizleri peygamberinin getirdiği din sebebiyle mutlu kıl ve Muhammed (s.a.v.)'i müminliğimize şahit kıl, daha önceleri bizim hakkımızda güzel hüküm verdin. Emelimiz uzun, kalblerimiz katı olmasın. Hakkı söylemeyen kimseler olmayalım. Hakkında bilgimiz bulunmayan şeyleri de istemiyelim.»
Buharî'nin, İbn Cüreyc'ten naklettiğine öre Ubeyd b. Umeyr, İbn Ömer'den önce vefat etmiştir. Allah, ikisinden de razı olsun [5]

Ebu Cuhayfe

Asıl adı Veheb b. Abdullah es-Sevaî'dir. Sahabedir. Peygamber (s.a.v.)'i görmüştür. Peygamber (s.a.v.)'in vefatı zamanında bulûğa ermemişti. Ama ondan birkaç hadis rivayet etmiştir. Hz. Ali'den ve Bera b. Azib'ten de rivayetlerde bulunmuştur. Aralarında İsmail b. Ebi Halid, Hakem ve Seleme b. Küheyl, Şa'bî ve Ebu İshak, es-Sebiî'nin de bulunduğu bir tabii cemaa da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Kûfe'ye yerleşti. Orada kendine bir ev yaptı ve hicretin yetmişdördüncü senesinde vefat etti. Hicretin doksandordüncü senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Hz. Ali'nin muhafiz kuvvetleri komutanıydı. Hz. Ali, hutbe irad edeceği zaman Ebu Cuhayfe kalkıp minberin yanında dururdu. [6]

Seleme B. El-Ekva'

Seleme b. el- Ekva1 b. Amr b. Sinan el-Ensârî. Hudeybiye'de Rıdvan ağacı altında Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at edenlerdendir Sahabelerin savaşçılarından ve âlimlerindendi. Medine'de fetva verirdi. Re-sulûllah (s.a.v.)'ın sağlığında ve vefatından sonra birçok yararlı halleri görüldü. Medine'de yetmiş yaşım aşmış iken vefat etti. [7]

Malik B. Ebi Amir

Ashablıdır, Medinelidir. İmam Malik b. Enes'in babasıdır. Bir sahabe cemaatından ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Faziletli ve âlim bir kimseydi. Medine'de vefat etti. [8]

Ebuiabdurrahmanes-Sülemî

Kûfelilerin kurral arından dır. Asıl adı, Abdullah b. Habib'tir. Kur'ân-ı Kerim'i, Hz. Osman'ın ve İbn Mesud'un huzurunda

okumuştur. Sahabeler cemaatından ve diğerlerinden Kur'ân dinlemiştir. Kûfe'de Hz. Osman'ın halifeliği zamanından Haccac'ın valiliği zamanına kadar insanlara Kur'ân okutmuştur. Asım b. Ebi Nücûd ve başkaları, onun huzurunda Kur'ân okumuşlardır. Kûfe'de vefat etti. [9]

Ebu Ma'bed El-Esedî

Asıl adı, Muğire b. Abdullah el-Kûfî'dir. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında dünyaya geldi. Abdülmelik b. Mervan'ın ziyaretine gitti ve onu methetti. Güzel bir şiiri vardır. Aktaşî diye tanınır. Yüzü kızıl renkliydi, saçı çoktu. Hicretin yetmiş dördüncü senesinde seksen yaşına yaklaşmışken Kûfe'de vefat etti. [10]

Bişr B. Mervan El-Umevî

Abdüîmelik b. Mervan'ın kardeşidir. Abdülmelik, onu Irakeyn'e vali olarak tayin etti. Şam'da Akabetü'l-Lübab mevkiinde bir evi vardı. Cömert ve müsamahakar bir kimseydi. Huceyr mıntıkasmdaki Deyr-i Mervan ona nispet edilir. Merc-i Rahit savaşında Halid b. Hu-sayn el-Kilabî'yi o öldürmüştür. Evinin ve bulunduğu yerin kapısını kilitlemez, «Ancak kadınlar kendilerini gizlerler.» derdi. Güler yüzlüydü. Şiirleri için şairlere binlerce dirhem armağan verirdi. Şair Fe-razdak ile şair Ahtaî, onu övmüşlerdi. Cehmiye mezhebi mensubları, Cenâb-ı Allah'ın Arş üzerindeki istivasının, Ahtal'ın şu beytinde geçen ve istila anlamına gelen istiva kelimesi ile eş anlamlı olduğunu iddia ediyorlardı. Şöyle ki: «Bişr, Irak'ı istiva etti. Kılıç çekmeksizin ve kan akıtmaksızın orayı istila etti.»
Ancak bunda herhangi bir delil yoktur. Bu istidlal, birçok bakımdan asılsızdır. Çünkü Ahtal, Hristiyandı. Bişr'in ölüm sebebi şuydu: Bişr'in gözünde bir çıban çıktı. Kendisine bu çıbanın kökten kesilmesi teklif edildi. Ancak o buna sabredemiyeceğini söyledi. Farkında olmaksızın çıban onun omuzlarına sirayet etti. Sabahladığında çıban onun karnına da sirayet etmişti. Sonra vefat etti. Can çekişirken ağlayıp şöyle demeye başladı: «Allah'a yemin ederim ki, ben çölde koyun güden bir köle olmayı ve şu yönetimin başına a,sla geçmemeyi çok arzulardım.» Bu sözleri Ebu Hazim'e veya Said b. Müseyyeb'e hatırlatıldığında Ebu Hazim ya da Said b. Müseyyeb şöyle demişti: «Allah'a hamdolsun ki, ölüm anında onları bizim tarafımıza kaçar kıldı.
Bizleri onların tarafına kaçar kılmadı. Biz onlarda ibretler görmekteyiz.»
Hasan dedi ki: «Bişr'in yanına vardım. Tahtı üzerinde sağa sola dönüp kıvranmaktaydı. Sonra evin avlusuna indi. Tabibler çevresin-dey diler.»
Bişr, hicretin yetmiş dördüncü senesinde Basra'da vefat etti. O, Basra'da vefat eden ilk vali idi. Abdülmelik, onun ölüm haberini duyunca çok hüzünlendi ve şairlere, ona ağıt yakmaları emrini verdi. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, doğruyu daha iyi bilir. [11]

Hicretin Yetmişbeşinci Senesi

Bu senede Abdülmelik b. Mervan'ın kardeşi Mervan el-Himar'ın babası Muharnmed b. Mervan, Maraş'tan çıkışı esnasında Bizans'a bir yaz seferi yaptı.
Yine bu senede Abdülmelik, Medine valisi Haccac'ı azlettikten sonra oraya amcası Yahya b. Ebi'1-As'ı vali olarak tayin etti.
Bu senede Abdülmelik, kardeşi Bişr'in vefatından sonra Haccac b. Yusuf u Irak, Basra, Küfe ve bağlı mıntıkalara vali olarak tayin etti. Abdülmelik, Haccac'dan başkasının Irak'taki boşluğu dolduramayacağına kanaat getirmişti. Çünkü Haccac, muktedir, güçlü, katı ve yürekli bir kimseydi. Medine'de vali iken Abdülmelik, onu Irak valiliğine atamış olduğuna dair mektubunu gönderdi. O da Medine'den yola çıkıp Irak'a geldi. Oniki süvari ile birlikte gelmiş ve Kûfe'ye ansızın girmişti. Altlarında asil develer vardı. Küfe yakınında konakladı. Orada yıkanıp saçına kına sürdü. Elbiselerini giyindi. Kılınanı kuşandı, sarığın ucunuda omuzlarına sarkıttı. Sonra yürüyüp şehire girdi ve hükümet konağına yerleşti.
Günlerden cuma günü idi. Müezzin cuma namazı için ilk ezanı okumuştu. Çıkıp mescide gitti. Halk onu tanımıyordu. Minbere çıktı, oturdu. Cemaat gözlerini ona dikmiş ve diz üstü çökmüş vaziyette idi. Ona fırlatmak için çakıl tanelerine el uzattılar. Daha Önceki valileri de taşlamışlardı. Fakat Haccac, uzun bir süre konuşmayınca cemaat hayrete düştü. Bu defa da onun sözlerini dinlemek istediler. Söylediği ilk sözler, şunlar oldu:
«Ey Iraklılar! Ey ayrılık yaratan münafıklar! Ey kötü ahlaklılar! Allah'a yemin ederim ki, ben size gelmeden önceleri durumunuz beni iyiden iyiye tasalandırmaktaydı. Sizi benimle imtihan etmesi için Allah'a yalvanyordum. Dün elimde bulunan ve sizi cezalandıracağım kırbacım düştü. Yerine şunu elime aldım. (Böyle derken eliyle kılıcını gösteriyordu.) Allah'a yemin ederim ki, büyüklerinizin işleyeceği suç nedeniyle küçüklerinizi yakalayıp cezalandıracağım! Kölelerinizin işleyeceği suç nedeniyle hürlerinizi yakalayıp cezalandıracağım. Sonra demircinin" demiri dövdüğü, ekmekçinin hamuru yoğurduğu gibi sizi dövüp ezeceğim!»
Bu konuşmasını dinledikleri zaman cemaatın ellerindeki taşlar kendiliğinden yere düştü. Anlatıldığına göre Haccac, ramazan

ayında öğle vakti Küfe şehrine girmiş, mescide gitmiş, başında kırmızı bir sarık bulunarak ve sarığın ucunu omuzları arasına sarkıtarak minbere çıkmış, sonra orada bulunanlara şöyle hitab etmişti: «Halkı yanıma getirin!» Cemaat, onun ve adamlarının Haricilerden olduklarım zannederek ona yöneldiler, yanına geldiler. Cemaat toplanınca kalkıp yüzündeki peçeyi açtı ve şöyle dedi:
«Ben aydınlığın oğluyum. Ön dişlerim öne doğru çıkıktır.
Sarığımı indirirsem beni tanırsınız.»
Sonra sözlerini şöyle sürdürdü: «Allah'a yemin ederim ki, muhakkak kötülüğü yerinde yakalayacak ve peşini adım adım takip edeceğim. Kötülük işleyeni, işlediği gibi kötü cezalandıracağım. Olgunlaşmış ve koparılma zamanı gelmiş kelleleri, sarıklar ile sakallar arasında kanlar akarken görür gibiyim. Fitneler sanki eteklerini kaldırıp bacaklarım dışarı çıkarmış gibidir.» Böyle dedikten sonra şu şiiri okudu:
«İşte bu savaş zamanlarıdır, haydi savaş ve şiddetlen!
Gece onu sarmıştır ve önüne geleni paramparça ediyor.
O ne deve çobanıdır, ne de koyun çobanı,
Ne kasaptır o, ne de kesilmiş etin altına koyulan kütüktür.
Gece onu güçlü ve ulu erkeklerle sarmıştır.
Çok korkutucu ve çölden çıkan adamlarla çevresini sarmıştır.
O Muhacirdir, Arabi değildir.»
Bu şiirden sonra sözünü şöyle sürdürdü:
«Allah'a yemin ederim ki ey Iraklılar! Ben, okun ucunu bana yönelten ve bana ok atan kimselere hedef olmam. Çürük su kırbalarının çıkardığı seslerle bana seslenilmez. Ben zekadan kaçtım ve son derece tecrübeler edindim. Mü'minlerin emiri Abdülmelik, tirkeşin-deki okları çıkardı. Sonra bunları denedi. Birer birer gözden geçirdi. Bunlar arasında en sağlam okun ben olduğumu gördü ve beni üzerinize yöneltti. Siz fitne vadilerinde çok otladınız. Azgınlık yoluna saptınız. Dalalet yollarım tercih ettiniz. Ama vallahi ben, değneğin kabuğu soyulur gibi sizleri bu muzırlıklardan ve kötülüklerden soyacağım ve size selem ağacının kabuğunu giydireceğim. Sizleri garip develer gibi vuracağım. Allah'a yemin ederim ki ben, sözümü mutlaka yerine getiririm. Her ne takdir edersem mutlaka güzel takdir ederim.
Benden ve şu cemaatlardan sakının. Dedikodu yapmaktan uzaklasın. Allah'a yemin ederim ki, ya hak yolda doğru dürüst olursunuz, ya da herbirinizin cesedinde kendisini ömür boyu meşgul edecek yaralar açarım! Komutan Mühelleb'i yalnız bırakıp geri dönen asileri üç gün içinde tekrar karargahlarına dönmemiş olarak görürsem, kanlarını akıtır ve mallarım yağmalarım.»
Böyle dedikten sonra minberden indi. Evine gitti ve fazla da birşey yapmadı.
Anlatıldığına göre minbere çıktığında insanlar onun çevresine toplandılar. Uzun bir süre sustu, konuşmadı. Öyle ki, Muhammed b. Umeyr avucuna birkaç çakıl tanesi aldı. Bu çakıllarla Haccac'ı taşlamak istedi ve: «Allah onu kahretsin, ne kadar çirkin ve pistir.» dedi. Haccac, kalkıp konuşmaya başlayınca Muhammed'in elindeki çakıl taneleri -kendisi farkında olmaksızın- elinden yere düşmeye başladı. Çünkü Haccac'm fasih ve beliğ bir konuşma yaptığını gördü. Anlatıldığına göre Haccac, irad etmiş olduğu bu hutbesinde şöyle demişti:
«Yüzler çirkin olsun! «Allah size güven ve huzur içinde olan bir kasabayı misal verir: Her taraftan oraya bolca rızık geliyordu. Ama Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler; bu yüzden Allah onlara yaptıklarına karşılık açlık ve korku belasını tattırdı.» (en-Nahı, 112.) İşte sizler de o kasaba halkı gibisiniz. Dürüst olun, doğru yola gelin. Aksi takdirde Allah'a yemin ederim ki, sizlere alçaklık ve zillet tattıracağım ki, doğru olasınız. Size selem ağacının yapraklarını giydiririm ki, doğru yola gelip teslim olasınız. Allah'a yemin ederim ki, ya zulmü bırakıp insafa gelirsiniz, fitnelere ve kötü haberlere girme işini bırakırsınız. "Şöyle oldu, böyle oldu; falan, falan adamdan naklederek bana dedi, ne haber, durumlar ne?" demekten vazgeçersiniz; ya da sizleri kılıçtan geçiririm. Böylece kadınlarınız dul, çocuklarınız da yetim kalır. Size bu yolları tatbik ederim. Nihayet sizler de istikamete gelir ve gayyalara yuvarlanmaktan, kötü şeylerle uğraşmaktan vazgeçersiniz.»
Haccac, uzun ve beliğ bir konuşma yaptı. Emsali görülmemiş bu konuşması, iyi şeyleri vaadetmiyor, aksine şiddetli tehditleri içeriyordu.
Üçüncü gün çarşıda tekbir getirildiğini işitti. Bunun üzerine evinden mescide gitti. Minbere çıkıp şöyle dedi:
«Ey Irak halkı! Ey isyankar, iki yüzlü, kötü ahlaklılar! Ben, Allah'ın rızasının istenmediği apaçık belli olan bir tekbir sesi işittim. Bu tekbir sesiyle başkaları korkutulmak isteniyor. Bunun, içinde fırtına gizli bir toz bulutu olduğunu anladım.
Ey adi herifler! Ey sopanın köleleri! Ey dul kadınların ve cariyelerin çocukları! Sizden hiçbir kimse hayatta kalmak, kanını akıtmamak ve adim attığı yeri bilmek istemiyor mu? Allah'a yemin ederim ki, çok yakında size öyle bir iş yapacağım ki, bu, şimdiye kadar yaptıklarınızın cezası ve şimdiden sonra da yapacaklarınızın da tehdidi olacaktır.»
Bunun üzerine Tenımli Umeyr b. Dabi el-Hanzelî ayağa kalkıp şöyle dedi: «Allah emiri İslah etsin, ben savaşa gidecekler arasında olup fazla yaşlı ve hasta birisiyim. Oğlum ise benden daha gençtir.» Haccac, ona şöyle karşılık verdi: «Bu, bizim için babasından daha hayırlıdır.» Arkasından adama: «Sen kimsin?» diye sorunca o da: «Ben Umeyr b. Dabi'im.» dedi. Haccac: «Dünkü konuşmamızı işittin mi?» diye sordu. Umeyr'in: «Evet» diye cevap vermesi üzerine de: «Peki, sen Osman b. Affan üzerine hücum eden kişi değil misin?» dedi. Umeyr: «Evet» diye cevap verince bu defa Haccac şöyle dedi: «Ey Allah'ın düşmanı! Peki, niye Osman'a kendi yerine başka birini gönder-medin? Sen neden böyle birşey yaptın?» Umeyr, onun bu

sözlerine şu karşılığı verdi: «Babam gidememişti. Çünkü o da yaşlı bir ihtiyardı.» Bu defa Haccac, şöyle sordu: «Sen "Yapmak istedim, fakat yapamadım. Yapmama ramak kalmışken bıraktım. Keşke Osman'ın hanımlarını ağîatsaydım." diyen değil misin? Seni öldürmekle her iki şehrin de salaha ereceğini sanıyorum.» Daha sonra yanındaki muhafıza emir vererek boynunu vurdurdu ve malını yağmalattı. Sonra bir mü-nadiye şöyle emir verdi: «Kalk, insanlara duyuru yap.»

Münadi kalktı ve şöyle bir duyuruda bulundu: «Dikkat edin! Umeyr b. Dabi çağrıyı duyduktan sonra üç gün içinde Mühelleb'in maiyetine girmedi. Bu nedenle Haccac, onun Öldürülmesini emretti.»

Bu duyuruyu duyan herkes yola çıktı. Köprü üzerinde izdiham meydana geldi. ,0 köprüden bir saat içinde Mezhiç kabilesinden 4.000 kişi geçti. Onlarla beraber takım komutanları ve çavuşlar da yola çıktılar ve onları Mühelleb'e ulaştırdılar. Mühelleb'ten de askerlerin yanma ulaştıklarına dair bir yazı aldılar. Bu durum üzerine Mühelleb şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, Irak'a erkek bir adam gelmiştir. İşte bugün düşman öldürülecektir.»

Rivayet olunduğuna göre Haccac, Umeyr b. Dabi'yi tanımamıştı. Nihayet Anbese b. Said, ona:«Ey vali, şu adam öldürülmesinden sonra Hz. Osman'a gelmiş ve yüzüne bir tokat vurmuştu!» deyince Haccac, Umeyr'in Öldürülmesini o esnada emretmişti.

Haccac, Basra'ya Hakem b. Eyyüb es-Sakafî'yi vali olarak atadı. Orada Halid b. Abdullah'ı sıkıştırmasını emretti. Şüreyh'i Küfe kadılığında bıraktı. Sonra Kûfe'de Ebu Yafur'u vekil bırakarak Basra'ya gitti. Basra kadılığına Zürare b. Evfa'yı tayin etti ve Kûfe'ye döndü.

Bu senede Abdülmelik b. Mervan, insanlara haccettirdi. Amcası Yahya'yı Medine, Ümeyye b. Abdullah'ı Horasan valiliğinde bıraktı.

Bu senede Basra'da halk Haccac'a saldırdı. Bu olay şöyle gelişmişti: Haccac, Umeyr b. Dabi'yi öldürdükten sonra Kûfe'den ayrılıp Basra'ya gitmiş ve orada halka, Kûfelilere irad ettiği gibi tehdit ve şiddet dolu bir hutbe irad etmişti. Sonra Beni Yeşkur kabilesinden bir adamı ona getirmişler ve onun asi olduğunu söylemişlerdi. Adam da şöyle demişti: «Bende fıtık vardır. Allah bana mazaret vermiştir. Bişr b. Mervan da mazeretimi kabul etmişti. İşte bana verilen maaşlar buradadır ve beytü'1-mala iade ediyorum.» Haccac, o adamın verdiği paralan kabul etmemiş ve öldürülmesi emrini vermişti. Adam da öldürülmüştü. Basrahlar paniğe kapıldılar. Basra'dan çıktılar ve Ramhürmüz köprüsü yanında toplandılar. Başlarında Abdullah b. Carud vardı. Bu senenin şaban ayında ordusuyla birlikte Haccac, bunların üzerine yürüdü. Ramhürmüz köprüsü yanında iki taraf şiddetlice, savaştı. Basralıların lideri Abdullah b. Carud ile beraberindeki kabilelerin reisleri öldürüldü. Haccac, öldürülen bu önde gelen adamlarının başlarının kesilmesini ve köprü yanına dikilmesini emretti. Sonra bu kesik başları Mühelleb'e gönderdi. Böylece Haccac güçlendi ve Haricilerin emiri zayıfladı.

Haccac, Mühelleb ile Abdurrahman b. Muhannef e haber göndererek Ezarika ile savaşmalarım emretti. Onlar da beraberlerindeki askerlerle harekete geçerek Ezarika Haricileriyle savaştılar. Küçük bir savaş neticesinde onları yerlerinden uzaklaştırdılar. Haricilerden olan Ezarika, Kazirun mıntıkasına kaçtılar ki, orası Sabur bölgesine bağlıydı, insanlar peşlerine takılarak onları kovaladılar. Ramazanın son on gününde karşılaştılar. Gece olunca Hariciler, Mühelleb'e saldırdılar. Ancak onun ordugahının çevresini hendek kazarak koruma altına aldığını gördüler. Bu defa Abdurrahman b. Muhannef in üzerine yürüdüler. Onun gerekli tedbirleri almadığını gördüler. Oysa Mühelleb, ordugahının çevresine hendek kazarak gerekli koruma tedbirleri almasını emretmişti ama o, bu emri yerine getirmemişti. Hariciler, Abdurrahman b. Muhannefle savaşmaya başladılar. Abdurrahman b. Muhannefi ve askerlerinden bir grubu öldürdüler. Onları misli görülmemiş bir yenilgiye uğrattılar.

Anlatıldığına göre Hariciler, ramazanın onunda (çarşamba günü) bu savaşta Abdurrahman'in askerleriyle karşılaştıklarında misli görülmemiş bir saldırıya geçtiler ve şiddetle savaştılar. Hariciler, Mühelleb b. Ebi Süfra'nın ordusuna hamle yaptılar. Onu, garnizonunun ıç kısımlarına doğru çekilmek mecburiyetinde bıraktılar. Abdurrahman da peşpeşe gönderdiği süvarilerle onun imdadına yetişmeye çalıştı. Ayrıca peşpeşe piyadeler de gönderdi. Bunun üzerine Hariciler, ikindiden sonra Abdurranman'ın ordusuna hamle yaptılar. Gece bas-tırmcaya kadar onunla savaştılar. Abdurrahman da geceleyin öldürüldü. Beraberinde sebat eden birçok adamları da öldürüldü. Sabah olunca Mühelleb geldi. Abdurrahman'ın cenaze namazını kıldı. Onu defnetti ve öldürüldüğünü bir mektupla Haccac'a bildirdi. Haccac, bu olay üzerine Abdülmelik'e bir mektup yazarak taziyetlerini sundu. Abdülmelik, Mina'da bu ölüm haberini halka duyurdu.

Haccac, yerine Attab b. Verka'yı emir tayin etti ve onun Mühel-leb'e itaat etmesini bir mektupla bildirdi. Ancak o bundan hoşlanmadı ama ister istemez Haccac'a itaat etmek mecburiyetinde olduğunu anladı. Ona muhalefet etmek istemedi. Kalkıp Mühelleb'in yanına gitti. Ona ancak zahiren itaat ediyor, çok defalar isyan ediyordu. Sonra ikisi tartıştılar. Mühelleb, Attab'ı öldürmek istedi, ancak başkaları aralarına girdi. Attab, Mühelleb'i bir mektupla Haccac'a şikayet etti. Haccac da Mühelleb'e haber göndererek yanına gelmesini emretti ve onu bu görevden affetti. Mühelleb, yerine oğlu Habib b. Mühelleb'i tayin etti.

Bu senede Davud b. Numan el-Mazinî, Basra'nın bir mıntıkasında ortaya çıktı. Haccac, ona bir müfreze gönderdi.ve onu öldürdü.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Beni İmru'l-Kays'tan Salih b. Mes-rah adında bir adam harekete geçti. Bu, Haricilerden Ziyad b. Asfar'a bağlı olup onun görüşüne tabi olan Süfarilerden biriydi. Denildiğine göre Süfarilerden ilk ortaya çıkan da buydu. Bunun sebebi şuydu: Salih b. Mesrah, bu sene de Şebib b. Yezid ve Batim adında Harici liderleriyle haccetti. Onlar, hacda mü'minlerin emiri Abdülmelik'le karşılaştılar. Şebib, onu öldürmeye çalıştı. Abdülmelik, hac dönüşünde bu durumdan haberdar oldu. Abdülmelik, onları yakalaması için Haccac'a bir mektub yazdı. Salih b. Mesrah, Kûfe'ye çok girip çıkar ve

orada ikamet ederdi. Onun Kûfe'de barınan ve kendisine bağlı olan bir cemaatı da vardı. Bu kimseler, Darah ve Musullu idiler. Bunlara Kur'ân Öğretir, kıssalar anlatırdı. Süferi mezhebine bağlı olup çokça ibadet ederdi. Kıssa anlatırken Cenâb-ı Allah'a hamd-ü senada, bulunur, Rasûlullah'a da salat-ü selam getirir, sonra insanların dünyada zahidane bir hayat yaşamalarını ve ahirete rağbet etmelerini tavsiye eder, ölümü çokça hatırlamayı teşvik ederdi.
Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e rahmet okur, onları güzelce Överdi. Ama bundan sonra Hz. Osman'ı anar, ona söver, kötü sözler sarfeder ve kendisine karşı ayaklanan asi ve facir kimselerin onun hakkında söylediği çirkin sözleri söyler, onu eleştirirdi. Sonra arkadaşlarım diğer Haricilerle birlikte emr-i bi'1-maruf ve nehy-i ani'l-münker vazifesini yapmaya teşvik edirdi. İnsanlar arasında yaygın olan şeyleri hoş karşılamayıp protesto etmeyi tavsiye ederdi. Bu uğurda ölümü hiçe saymalarım, dünyayı aşırı şekilde kötülemelerini, dünyalık işleri horlamalarını ve küçük görmelerini isterdi. Bir grup insan ona yöneldi ve etrafından toplandı. Şebib b. Yezid el-Haricî, ona bir mektup yazarak ayaklanma işini hemen değil de bir süre sonra başlatmasını tavsiye etti. Ona bu hususta teşvikte bulundu ve gerekli çağrıyı yaptı. Sonra Şebib, Dara'da bulunan Salih'in yanma gitti. Sözleştiler ve gelecek senenin safer ayı başında ayaklanmayı başlatmak üzere anlaştılar. Bu duruma göre hicretin yetmiş altıncı senesinin safer ayı başında ayaklanmayı başlatacaklardı. Salih'in yanına Şebib ve kardeşleri Musab, Mücellel ve Fadl b. Amir de geldiler. O Dara'da iken etrafında 120 kadar savaşçı toplandı. Sonra hep birlikte Muhammed b. Mervan'ın atlılarına saldırdılar. Onları ele geçirdiler ve sonra da inşaallah anlatacağımız hadiseler meydana geldi. [12]

Ebu Nüceyh

Bu senede Ebu Mezher ve Ebu Ubeyd el-Irbaz b.. Sariye'nin ifadelerine göre Ebu Nüceyh vefat etmiştir. Bu zat, Humus'ta yaşamıştı. Kadri yüce bir sahabe idi. İslâmiyet'in ilk zamanlarında Amr b. An-bese ile birlikte Müslüman olmuş, Suffa'ya yerleşmişti. Berâe sûresinde de anlatıldığı gibi, savaşmak üzere sefere çıkmak için kendilerine binek verilmesini Rasûlullah'tan isteyen, ancak Rasûlullah kendilerine binek veremeyince ağlayan sahabelerdendir. Bu husus, şu ayet-i kerimede anlatılmaktadır: «Binek vermen için sana geldiklerinde, "Size binek bulamıyorum." dediğin zaman, sarfedecek birşey bulamadıkları için üzüntüden gözyaşı dökerek geri dönenlerede sorumluluk yoktur.» (Berâe, 92.) Bunlar, dokuz arkadaştılar.
Ebu Nüceyh, şu hadisin ravisidir: «Rasûlullah (s.a.v.), bize şöyle bir hutbe irad etti ki, o hutbeden kalpler korktu, gözler yaşardı...»
Ebu Nüceyh, şu hadisi de rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.), birinci safta üç, ikinci safta da bir kılardı.»
İrbaz, yaşlı bir adamdı. Cenâb-ı Allah'tan kendisini vefat ettirmesini ister ve şöyle dua ederdi: «Allah'ım, yaşım ilerledi, kemiklerim zayıfladı, beni yanma al.» [13]

Ebu Salebe El-Huşenî

Kadri yüce bir sahabedir. Hüdeybiye'de Rıdvan ağacı altında yapılan bey'ata ve Hüneyn gazvesine katıldı. Şam'ın Dariya kasabasına yerleşti. Burası Dımaşk'm batısına düşer, kıble yönündedir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Şam'ın doğusundaki Balat kasabasına yerleşmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Kendisinin ve babasının asıl adları hususunda çok kaviller ileri sürülmüştür.
Meşhur rivayete göre onun asıl adı, Cersum b. Naşir'dir. Rasûlullah (s.a.v.)'tan ve bir sahabe cemaatından hadisler rivayet etmiştir. Aralarında Said b. Müseyyeb, Mekhul eş-Şamî, Ebu İdris el-Holanî ve Ebu Kalabe el-Cerenî'nin de bulunduğu bir tabii cemaatı da ondan hadisler rivayet etmişlerdir. Ka'bü'l-Ahbar'ın meclisinde bulunurdu. Her gece dışarı çıkar, semaya bakıp tefekkür eder, sonra evine dönüp Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda secdeye kapanarak şöyle derdi: «Sizin boğulduğunuzu gördüğüm gibi ölüm esnasında Allah'ın beni boğmayacağını umarım.»
Bir gece namaz kılmakta iken secde halinde ruhu teslim alındı. Uyumakta olan kızı, rüyasında babasının vefat ettiğini görünce panik içinde uyandı ve annesine: «Babam nerede?» diye sorduğunda annesi: «Baban, namazgahındadır.» diye cevap verdi. Sonra kocasına seslendi, ama kocası cevap vermedi. Gelip secde halindeki kocasını hareket ettirince kocası yanı üzere düştü. Vefat etmiş olduğunu gördü. Allah ona rahmet etsin.
Ebu Ubeyd, Mûhammed b. Sa'd, Halife ve diğerleri, Ebu Sa'lebe'-nin hicri yetmişbeşinci senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Başkalarının ifadesine göre Ebu Salebe, Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanlarında vefat etmiştir. O, bu senede vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Esved B. Yezid

Ibn Mesud'un arkadaşıdır. Esved b. Yezid en-Nehaî, tabiilerin büyüklerinden, İbn Mesud'un arkadaşlarının önde gelenlerinden ve Kûfelilerin büyüklerin dendi. Sene boyunca oruç tutardı. Çok oruç tuttuğundan ötürü gözleri gitmişti. Hac veya umre görevini yapmak üzere seksen kez Beyt'e gelmişti. Hacca veya umreye gitmeye niyetlendiğinde Kûfe'den hareket ettiği anda

tehlil getirmeye başlardı. Bu senede vefat etti. Ekinler yeşerip sararmcaya kadar oruca devam ederdi. Can çekiştiği sırada ağlamaya başladı. Kendisine: «Neden ağlıyorsun?» diye sorulduğunda şu cevabı verdi: «Niye ağlamayayım ki? Ben buna herkesten daha çok müstahakım. Allah'a yemin ederim ki, Allah katında bağışlandığıma dair bana haber gelse bile yaptıklarımdan utandığım için yine korkarım. Kişinin Allah'la kendisi arasında gizli kalan bazı küçük günahları vardır. Allah, bu günahları affedince kişi ondan sürekli utanır.» [15]

Himran B. Ebban

Hz. Osman'ın azatlılarındandı. Aynmnemir vak'asında esir alınanlardandı. Hz. Osman, onu satın aldı. O, Hz. Osman'ın yanına gelip görüşmek isteyen kimselere izin verirdi. Bu senede vefat etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh ve yüce olan Allah daha iyi bilir. [16]

Hicretin Yetmişaltıncı Senesi

Bu senenin başında, safer ayının ilk günlerinde çarşamba gecesi Salih b. Mesrah denen Süfari mezhebinin emiri ile Şebib b Yezid adındaki Haricilerin kahramanı bir araya geldiler. Salih b. Mesrah kalkıp adamlarına bir nutuk irad etti. Onları Allah'a karşı takvalı olmaya ve cihada teşvik etti. Kendi saflarına katılmaya dair çağrıda bulunmadıkça kimseyle savaşmamalarını söyledi. Sonra hep birlikte Cezire valisi Mûhammed b. Mervan'ın bineklerine meylettiler. Onları alıp götürdüler. Dara diyarında onüç gece ikamet ettiler. Dara, Nusaybin ve Sincar halkı onlara karşı kendilerini koruyup kalelere sığındılar.
Cezire valisi Mûhammed b. Mervan da Adiy b. Umeyr komutasında 500 süvariyi onların üzerine gönderdi. Sonra 500 süvari daha ekledi. Adiy, Harran tarafından 1.000 kişiyle bunların üzerine doğru yürüdü. Göz göre göre ölüme gidiyor gibiydiler. Çünkü Haricilerin metanetli, kuvvetli ve savaşçı olduklarını biliyorlardı. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Hariciler, onları feci bir bozguna uğrattılar. Or-dugahlarındaki malları ele geçirdiler. Yenik düşen askerler Mûhammed b. Mervan'ın yanına döndüler. Mûhammed b. Mervan, bu duruma öfkelendi ve Haris b. Cauna komutasında 1.500; Halid b. Hür komutasında 1.500 askeri üzerlerine gönderdi ve onlara şu talimatı verdi: «Hanginiz Haricilerin üzerine daha çabuk giderse komutan o olsun.» Bunlar, toplam 3.000 savaşçıyla Haricilerin üzerlerine doğru gittiler. Hariciler ise 120 kişi kadardı. Amid'e (Diyarbakır) vardıklarında Salih b. Mesrah, adamlarının yarısıyla Halid b. Hür're hücum etti. Şebib'i de geri kalan adamlarıyla birlikte Haris b. Cauna üzerine saldırttı. İki taraf geceye kadar şiddetlice savaştılar. Akşam olunca iki tarafta kendi yerlerine çekildi. Haricilerden yetmiş kişi, İbn Mervan'ın adamlarından da otuz kişi kadar öldürülmüştü.
Hariciler, geceleyin oradan kaçtılar. Cezire'den çıktılar ve Musul yoluna koyuldular. Deskere'yi geçinceye kadar yollarına devam ettiler. Haccac da Haris b. Umeyr komutasında üzerlerine 3.000 kişi gönderdi. Bunlar harekete geçtiler. Nihayet Musul topraklarında Haricilere yetiştiler. Salih b. Mesrah'ın beraberinde sadece doksan kişi vardı. Haccac'ın gönderdiği askerlerle karşılaştı. Adamlarını üç gruba ayırdı. Bir grubun başına kendisi, sağ taraftaki grubun başına Şe-°ib, sol taraftaki grubun başına da Süveyd b. Süleyman komutan oldu. Haris b. Umeyr, bunların üzerine saldırdı. Haris'in sağ cenahında Ebu Revva eş-Şakirî, sol cenahında Zübeyr b. Erva et-Temimî vardı. Hariciler, onlarla yapılan savaşta son derece metanet ve dayanıklılık gösterdiler. Soma Süveyd b. Süleyman geri çekildi. Salih b. Mesrah öldürüldü. Şebib vurulup atından yere düştü. Haricilerin geride kalanları onu alıp bir kaleye götürdüler. Beraberlerinde sadece yetmiş kişi kalmıştı. Haris b. Umeyr, onları çembere aldı. Adamlarına, Haricilerin sığındığı kalenin kapısını yakmalarını emretti. Onlar da kapıyı yaktılar ve ordugahlarına dönüp kapının yanışını seyretmeye başladılar. Haricileri zorla ele geçirmek istiyorlardı. Onlar, ordugahlarına döner dönmez Hariciler, boyun eğip kapıdan dışarı çıktılar ve geceleyin Haris b. Umeyr'in adamlarına saldırdılar. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. İnsanlar hızla Medain'e doğru kaçtılar. Şebib ve adamları, onların ordugahlarındaki eşyaları ele geçirdiler. Haris b. Umeyr'in askerleri, Şebib'in bozguna uğrattığı ilk askeri birlik oldu. Salih b, Mesrah, bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine onüç gün kala salı günü öldürüldü.
Bu senede Şebib, zevcesi Gazale ile birlikte Kûfe'ye girdi. Salih b. Mesrah'm öldürülmesinden sonra Şebib'in, burada anlatım uzun sürecek çok hadiseleri oldu. Hariciler, onun etafmda toplanıp kendisine bey'at ettiler. Haccac, onun üzerine başka bir ordu gönderdi. Bu ordu onunla savaştı. Onu hezimete uğrattı. Ondan sonra da Şebib, onları hezimete uğrattı. Yola koyuldu, Medain'i geçti. Medainlilefe bir şey yapmadı. Medainlilere gece baskını yapmayı planlıyordu. Oradaki askerler bunu duyunca korkudan Kûfe'ye kaçtılar. Hezimete uğramış askerler Haccac'm yanma ulaştıklarında o, Şebib'in üzerine 4.000 savaşçıdan oluşan bir askeri birlik hazırlayıp gönderdi. Bunlar Medain'e uğradılar. Sonra Şebib'i yakalamak için yola çıktılar. Şebib, bunların önü sıra ağır ağır gidiyordu. Bunlardan korktuğunu gösteriyordu, ama aslında onlardan korkmuyordu ve sonra her vakitte kendisini kovalayan askeri birliklerin öncü kuvvetlerine saldırıyor, hezimete uğratıyor ve ellerindeki malları yağmalıyordu. Karşılaştığı herkesi bozguna uğratıyordu.
Haccac, onu yakalamakta ısrarlı idi. Üzerine müfrezeler ve takviye birlikler gönderiyordu. Ama Şebib bunları umursamıyordu. Beraberinde sadece 160 süvari vardı. Bu da çok tuhaf bir durumdu. Sonra başka bir yoldan gitti. Küfe ile karşı karşıya kaldı ve orayı kuşatmak istedi. Askerlerin tümü onunla karşılaşmak ve savaşmak üzere Küfe dışındaki Sebha'ya gittiler. O bunu

duyunca aldırış etmedi. Aksine Kûfeli askerler ve insanlar, ondan korktular, geri dönüp Kûfe'ye gitmek ve oradaki kaleye sığınmak istediler. Nihayet onlara, peşlerinden Süveyd b. Abdurrahman'ın geldiğini ve kendilerine yaklaştığını söylediler. Şebib de Medain'e gitti. Orada bir kiliseye vardı. Yanında onlardan herhangi bir âlim yoktu. Kimseden korkmuyordu. Yemek hazırlanmasını emretti. Kendisine: «Seni ordular kovalıyor, şimdi seni yakalamak üzeredirler!» dedilerse de o bu sözlere aldırış etmedi ve kendisine yemek yapan aşçıya: «Yemeği güzel ve çabuk yap.» dedi. Yemek hazırlanınca yedi ve sonra tam bir abdest aldı. Arkadaşlarına, şartlarına riayet ederek huşu ve hudu ile bir namaz kıldırdı. Namazdan sonra zırhını giyindi. İki kılıç kuşandı. Demirden bir direk aldı. Sonra: «Katırımı eğerleyin.» dedi. Hazırlanan katırına bindi. Kardeşi Musad, ona «Hayır! Herşeyin bir zamanı vardır. O zaman gözetlenir.» dedi. Katırına bindi, sonra içinde bulunduğu kilisenin kapısını açtı. Açarken: «Ben Müdlih'in babasıyım. Hüküm ancak Allah'ındır.» dedi.

Demir çubuklarla arkasından gelmekte olan ordu komutanına yaklaştı ve onu öldürdü. Bu komutan, Said b. Mücalid idi. Diğer kalabalık orduya da hücum etti ve o ordunun komutanını da öldürdü. Düşman askerleri kaçarak Kûfe'ye sığındılar. Şebib'in kendisi de Fırat'ın aşağısından Kûfe'ye doğru gitti. Orada birçok adam öldürdü. Haccac da korkarak Kûfe'den Basra'ya kaçtı Yerine Kûfe'de Urve b. Muğire b. Şube'yi vekil bıraktı. Sonra Şebib, şehire girmek üzere Kûfe'ye yaklaştı. Komutanlar bu durumu-vali vekili Urve b. Muği-re'ye bildirdiler. O da bu durumu bir mektupla Haccac'a iletti. Haccac, acele ederek Basra'dan çıkıp Kûfe'ye doğru hızla geliyordu. Şebib, ondan daha atak davranarak Kûfe'ye doğru hızla hareket etti ama Haccac ondan Önce ikindi vakti Kûfe'ye girdi. Şebib de akşama doğru Basra'ya bağlı Merbet panayırına kavuştu. Gecenin sonunda Kûfe'ye girdi. Hükümet konağına yöneldi. Oraya varınca elindeki demir çubukla kapıya vurdu. Çubuk kapıda iz meydana getirdi. Bu iz daha sonraları da görünmekteydi. «Bu, Şebib'in darbesinin izidir.» deniliyordu. Şebib, geceleyin Küfe şehrinin yollarım kontrol etti. Savaş mahallerini kastediyordu. Kûfelilerin reis ve eşrafından birçok adam öldürdü. Öldürdükleri arasında Ebu Süleym ile Düleyz b. Ebi Süleym, Adiy b. Amr ve Ezher b. Abdullah el-Amirî de vardı. Şebib'in beraberinde zevcesi Gazale de vardı. Bu, kadın cesaret ve yiğitliği ile tanınıyordu. Gazale, Küfe mescidine girdi. Minbere çıkıp oturdu ve Mervanileri yermeye başladı.

Haccac insanlara: «Ey Allah'ın süvarileri, bineklerinize binin!» diye seslendi. Şebib de Küfeden çıkıp savaş yerine gitti Haccac, onun peşme 6.000 savaşçı taktı. Peşi sıra gittiler, o önden gidiyor, uyukluyor, başını sallıyordu. Çoğu kez de dönüp onlara saldırıyor ve onlardan bir topluluğu Öldürüyordu. Öyle ki, Haccac'm ordusundan çok sayıda adamı ve komutanlarından bazılarını Öldürdü. Öldürdüğü komutanlardan biri de Muhtar'ın amcası oğlu Zaide b. Kudame idi. Haccac, kendi yerine komutan olarak Abdurahman b. Eş'as'ı Şebib ile savaşmak üzere gönderdi. Fakat o, Şebib'le karşılaşmadı, geri döndü. Haccac onun yerine Osman b. Katan el-Harisî'yi gönderdi. Osman b. Katan ile Şebib, bu senenin sonlarına doğru karşı karşıya gelip savaştılar. Osman b. Katan öldürüldü. Adamlarından 600 kişinin öldürülmesinden sonra geride kalan askerleri bozguna uğramış olarak geri döndüler. Bunların önde gelenlerinden bazılarının adları şöyledir: Akil b. Şeddad es-Selülî, Halid b. Nüheyk el-Kindî ve Esved b. Rebia.

Böylece Şebib'in durumu güçlendi. Abdüimelik b. Mervan, Haccac ve diğer komutanlar, onun karşısında sarsıntı geçirmeye başladılar. Abdüimelik ondan çok korktu. Üzerine Şamlılardan teşkil ettiği bir ordu gönderdi. Bunlar hicretin yetmişyedinci senesinde Şebib'le karşılaştılar. Şebib'in beraberinde az sayıda adam vardı, ama insanların yüreklerine korku salmıştı. Aralarında çok vak'alar cereyan etti. Hicretin yetmişyedinci senesinin başlangıcına kadar aralarında bu durum devam etti.

İbn Cerir dedi ki: Hicretin yetmiş altıncı senesinde Abdüimelik b, Mervan, dirhem ve dinar bastırdı. İlk para basan İslâm hükümdarı o oldu.

"el-Ahkamü's-Sultaniye" adlı kitabında Maverdî şöyle der: «İslâm tarihinde dirhem ve dinarların üzerine ilk Arapça yazı yazdıran kişinin Abdüimelik b. Mervan olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir.»

Said b. Müseyyeb de şöyle der: «İlk nakışlı dirhem bastıran kişi, Abdüimelik b. Mervan'dır. Daha önceleri dinar ve dirhemler, Bizans ve Acem dinar ve dirhemleriydi.»

Ebu'z-Zinad'a gelince o da şöyle demiştir: «Abdüimelik b. Mervan, hicretin yetmişdördüncü senesinde dirhem ve dinar bastırdı.»

Medainî'ye göre ise Abdüimelik, hicretin yetmişbeşinci senesinde dirhem ve dinar bastırmıştır. Diğer İslâm memleketlerinde ise dirhem ve dinarlar, hicretin yetmişaltmcı senesinde bastırılmıştır. Anlatıldığına göre Abdüimelik b. Mervan, paraların bir yüzüne «Allah Ahad», diğer yüzüne ise «Allahu's-Samed» ibaresini yazdırmıştır.

Yahya b. Numan el-Gıfarî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İlk olarak dirhem bastıran kişi, Mus'ab b. Zübeyr oldu. Bu, kardeşi Abdullah b. Zübeyr'in emri üzerine hicretin yetmişinci senesinde Kisralann dirhemlerine benzer bir dirhem bastırdı. Bir yüzünde «Melik», diğer yüzünde ise «Allah» kelimeleri yazılı idi. Sonra Haccac, bu dirhemleri değiştirdi, dirhemlerin bir yüzüne kendi adını yazdırdı. Bundan sonra Yezid b. Abdüimelik zamanında Yusuf b. Hübeyre, dirhemleri saf gümüşten bastırdı. Ondan sonra Halid b. Abdullah el-Kusarî de Hişam'ın halifeliği zamanında dirhemleri daha da saflaştırdı. Bunlardan sonra da Yusuf b. Ömer, daha kaliteli ve daha saf gümüşten dirhemler bastırdı. Bu nedenle halife Mansur, ancak Hu-beyrî, Halidî ve Yusufî dirhemleri kabul etti. Anlatıldığına göre o zamanlarda insanlar çeşitli dirhemler kullanıyorlardı. Bunlardan biri de «Ba-li» dirhemleriydi. Bali dirhemler sekiz danikten oluşuyordu. Taberî dirhemleri dört danikten, Yemem dirhemleri bir danikten oluşuyordu. Ömer b. Hattab Hazretleri, Bali ve Taberî dirhemleri topladı. Bir şer'î dirhem esasını kabul etti ki, bu dirhem, beşbuçuk miskal ağırlı-ğındaydı.

Anlatıldığına göre hem cahiliye, hem de İslâmiyet döneminde miskalin ağırlığı değiştirilmemiştir. Ancak bu hususta düşünmek gerekir. Doğrusunu Allah bilir.
Hicretin yetmişaltmcı senesinde Mervan el-Himar diye bilinen Mervan b. Muhammed b. Mervan b. Hakem doğdu. Mervar Emevile-rin son halifesi oldu. Abbasiler, halifeliği onun elinden aldılar.
Bu sene, Medine valisi Eban b. Osman b. Affan, insanlara haccettirdi. Bu senede Irak valisi Haccac, Horasan valisi is Ümeyye b. Abdullah idi. Doğrusunu Allah bilir. [17]

Hicretin Yetmişaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Osman En-Nehdi El-Kudaî

Asıl adı, Abdurrahman b. Mil'dir. Peygamber (s.a.v.) zamanında İslâm'a girdi. Celûla, Kadisiye, Tüster, Nihavend Azerbaycan savaşlarına ve diğer savaşlara katıldı. Çokça ibadet ederdi. Zahid bir kimse olup ilim sahibi idi. Gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılarak gecesini ihya ederdi. Bu senede Küfe şehrinde 130 yaşında iken vefat etti. [18]

Sıla B. Eşyem El-Adevî

Tabiilerin büyüklerindendi. Basrahydı. Fazilet, takva, ibadet ve zühd sahibiydi. Künyesi Ebu Sabha idi. Çokça namaz kılardı Öyleki namaz kılarak yorulduğundan ötürü yatağına ancak sürünerek gidebilirdi. Cidden çok menkıbeleri vardır. Bir defasında eğlenip oyun oynayan gençler onun yanından geçiyorlardı. Onlara şöyle dedi: «Bir setere gitmek istedikleri halde gündüzleyin yollarını şaşıran, yoldan çıkan ve geceleyin de uyuyan bir kavmin durumunu bana söyleyin babalım! Bunlar sefer mesafesini ne zaman katedecekler?» Gençlerden m dedi ki: «Vallahi ey arkadaşlar, bu adam bu sözüyle bizi kastediyor. Bizler gündüzleri eğlenceyle geçiriyor, geceleri de uykuyla öldürüyoruz.» Böyle dedikten sonra o genç, Sıla b. Eşyem'e tabi oldu. Hep onunla beraber ibadet etti. Ölünceye kadar onun yanında ibadetini sürdürdü.
Yine bir defasında gencin biri, elbisesinin eteğini yerden sürüyerek onun yanından geçti. Sıla'mn arkadaşları o gençle konuşmak istediler. Ancak Sıla: «Ona ilişmeyin. Sizin yerinize ben onunla ilgilenirim.» dedi. Sonra genci yanma çağırıp şöyle dedi:
- Ey kardeşimin oğlu, seninle bir işim var.
- Ne işin var?
- Eteğini biraz kaldırmanı ve yerde sürüklememeni isteyecektim.
- Olur, baş göz üstüne.
Böyle dedikten sonra genç, eteğini yerden biraz kaldırdı. Sıla da arkadaşlarına dönüp şöyle dedi: «Sizin istediğiniz fazlasıyla yerine geldi. Ama siz bu gence sövseydiniz, o da size sovecekti ve istediğiniz de olmayacaktı.»
Cafer b. Zeyd, Sıla b. Eşyem'le ilgili bir hatırasını şöyle rivayet eder: «Bir gazaya gittik. Askerler arasında Sıla b. Eşyem de vardı. Askeri birliğimiz yatsı vakti mola verdi. Ben, "Sıla'mn bu gece ne yapacağını gözetleyeceğim." dedim O, bir ormanlığa girdi. Ben de onu takib ettim. Kalkıp namaza durdu. Bir aslan geldi, ona yaklaştı. Ben de bir ağaca çıktım. O, gelen aslanı bir köpek yavrusu sandı. Secdeye kapandı. Ben de, "Aslan şimdi onu parçalar." dedim. Sıla, secdeden kalkıp oturdu. Sonra selam verdi ve aslana dönüp şöyle dedi: "Ey aslan! Eğer birşey yapman sana emredilmişse yap, aksi takdirde rızkını başka yerde ara." Aslan, kükreyerek geri döndü. Kükreyişi çok korkutucuydu. Sabaha doğru Sıla kalkıp oturdu. Allah'a -mislini işitmediğim bir hamd ile- hamdetti ve sonra da şöyle dedi: "Allah'ım, beni ateşten korumanı diliyorum. Benim gibi biri, senden Cennet'i istemeye zaten cesaret edemez."
Böyle dua ettikten sonra askerlerin arasına döndü, sabahleyin sanki o askerler arasında yatağında uyumuş gibiydi. Sabahleyin bende biraz gevşeme oldu. O gevşekliğin miktarını ancak Allah bilir. O esnada Sıla'mn katırı, yükü sırtında olarak kaybolup gitmişti. Sıla şöyle dua etti: «Allah'ım, katırımı yüküyle beraber bana geri göndermeni senden diliyorum.» Böyle dua ettikten sonra katırı gelip karşısında durdu. Düşmanla karşılaştığımızda Sıla ve Hişam b. Amir düşmana hamle yaptılar. Biz de düşmana mızraklar ve kılıçlarla vurduk. Düşman taran şöyle dedi: «Araplardan iki adam, bu felaketi başımıza getirdiler ve bizi yenilgiye uğrattılar. Eğer hepsi bizimle savaşacak olsalardı halimiz nice olacaktı? Müslümanlar ne istiyorlarsa onlara verin, hükümlerine de boyun eğin.»
Sıla b. Eşyem dedi ki: Bir gazada iken çok acıktım. Yürümekte i-ken Rabbime dua ettim ve ondan yiyecek istedim. O esnada arka taraftan bir ses duydum. Dönüp baktığımda içinde yemek kabı bulunan bir mendil gördüm. Yemek kabı taze hurma doluydu. Doyuncaya kadar hurmaları yedim. Akşam olunca bir rahibin kilisesine yöneldim, içeri girdiğimde bu olayı ona anlattım. O da bana ihsan edilen taze hurmalardan biraz istedi. Ben de ona yedirdim. Bir süre sonra tekrar o rahibin yanına uğradım. Yanında güzel ve taze hurmalar gördüm. Rahib bana: «Bunlar bana yedirdiğin o taze hurmalardan arta kalanlardır.» dedi.
Bir zaman sonra yemek kabına sarılı o beyaz mendil, Sıla'mn karısını eline geçti. Kadın da o mendili insanlara gösteriyordu.

Sıla, Muaze ile evleneceği zaman yeğeni, kendisini hamama götürdü. Hamamda yıkadıktan sonra onu alıp gerdek odasına soktu. Odanın içi esansla kokulandırılmış ti. Kalkıp namaza durdu. Gün ışı-yıncaya kadar namaz kıldılar. Yeğeni yanına gelip Süa'ya şöyle dedi:
- Ey amca! Sanı dün gece amcam kızı Muaze ile gerdeğe koydum. Ama sen onunla ilgilenmeyip kalkıp namaz kıldın. Bu nasıl iştir?
- Sen beni sabahleyin öyle bir eve (hamama) soktun ki, o evle bana Cehennem ateşini hatırlattın. Akşama doğru da beni öyle bir eve (gerdek odasına) soktun ki, o evle bana Cennet'i hatırlattın. Ben de sabaha dek Cennet ve Cehennemi düşündüm.
Adamın birisi Sıla'ya şöyle dedi:
— Benim için dua et.
Sıla da ona şu cevabı verdi:
— Allah, seni kalıcı ahiret yurduna rağbet ettirsin. Fani olan dünyada da zahid kılsın. Sadece kendisine yönelinen yakîni sana nasib etsin. Zaten din hususunda da sadece yakîne itibar edilir.
Sıla b. Eşyem bir gazaya katılmıştı. Beraberinde oğlu da vardı. Oğluna şöyle dedi: «Ey oğulcuğum, ilerle ve savaş ki öldürülesin de senin ecrini Allah'tan isteyeyim.» Oğlu düşmana hamle yaptı. Savaştı ve nihayet öldürüldü. Sonra Sıla'mn kendisi de düşman üzerine atıldı. Savaştı ve nihayet öldürüldü. Kadınlar, karısı Muaze el-Adeviye'-nin yanma gidip toplandılar. Karısı onlara şöyle dedi: «Eğer beni tebrike gelmişseniz, hoşgeldiniz. Eğer taziyetlerinizi sunmaya gelmişseniz, geri dönün.» .

Sıla ile oğlu, bu senede Fars illerinde yapılan bir savaşta vefat ettiler. [19]

Züheyr B. Kays El-Belevî

Mısır fethine katıldı. Oraya yerleşen sahabelerdendi. Bizanslılar, onu Mağrib beldelerinden Berka şehrinde öldürdüler. Bu hadise şöyle olmuştu: Mısır'da bulunan Abdülaziz b. Mervan'a, Bizanslıların Ber-ka'ya geldikleri haberi verildi. O da Bizanslılar üzerine asker gönderilmesini emretti. Kırk kişilik bir müfrezenin başında Züheyr'i oraya gönderdi. O, Bizanslılar görünce takviye askerlerin gelişine kadar Bizanslılarla çarpışmak istemedi. Adamları kendisine: «Ey Şeddad'ın babası, haydi bizi Bizanslılara hücum ettir.» dediler. Saldırdılar ve hepsi öldürüldüler.

Züheyr, bu senede vefat etti. Beytü'l-malın idaresini yürütmüştü. Muaviye'nin yanına gelmişti. Doğrusunu Allah bilir. [20]

Hicretin Yetmişyedinci Senesi

Bu senede Haccac, Kûfeli savaşçıları şehirden çıkardı. Bunlar 40.000 kişi kadardılar. Bunlara 10.000 kişi daha eklendi Böylece sayıları 50.000 buldu. Başlarına tayin ettiği komutan Attab b. Verka'-ya, her nerede olursa olsun Şebib'in üzerine gitmesini ve onunla şiddetlice savaşmasını istedi. Şebib'in etrafında 1.000 kişi toplanmıştı. Haccac, komutan Attab'a, daha önce yaptıkları gibi cepheden firar etmemelerini ve bozguna uğramamalarını tembihledi. Şebib, üzerine Haccac'm asker ve ordular gönderdiğini duyunca önemsemedi. Aksine kalkıp adamlarına bir nutuk irad etti. Onlara vaaz ve nasihatta bulundu. Düşmanı kırıp geçirmeye teşvik etti. Sonra Şebib, adamlarıyla birlikte Attab b. Verka'ya karşı yürüdü. Akşama doğru gün batımı esnasında iki taraf karşı karşıya geldi. Şebib, müezzini Sellam b. Yesar eş-Şeybanî'ye; ezan okumasını emretti. Müezzin, akşam ezanını okudu. Sonra Şebib, arkadaşlarına akşam namazım, rükû ve sücu-du tam olarak kıldırdı.
Attab da adamlarını saf durumuna soktu. Çevresine hendek kaz-dırmıştı. Bu işi gündüzden yaptırmıştı. Şebib, arkadaşlarına akşam namazını kıldırdıktan sonra ayın doğuşunu bekledi. Ay doğdu, etraf aydınlandı. Düşmanın sağ ve sol cenahlarına göz attı. Sonra Attab'ın sancaktarlarına saldırdı. Saldırırken de: «Ben Şebib'im, Ebu'l-Müd-lic'im, hüküm ancak Allah'ındır.» diyordu. Karşı tarafı bozguna uğrattı. Komutanları Kabise b. Vail ve beraberinde de diğer bazı komutanları öldürdü. Sonra sağ ve sol cenahlara saldırdı. İki cenahı da dağıttı. Bundan sonra ordunun merkezine yöneldi ve ilerledi. Nihayet komutan Attab b. Verka ile Zühre b. Cevne'yi de öldürdü. Düşman askerleri dönüp kaçmaya başladı. Attab ile Zühre, atların ayakları altında ezildiler. Bu savaşta Ammar b. Yezid el-Kelbî de öldürüldü. Sonra Şebib, kendi adamlarına: «Kaçanları kovalamayın.» dedi. Hac-cac'in baştan sona tüm askerleri hezimete uğrayıp Küfe'ye döndüler.
Şebib, Haccac askerlerinin ordugahındaki mallan ganimet olarak aldı. Geride kalan askerlerden de kendisinin emirliğine dair bey'at aldı ve onlara: «Ne zamana kadar kaçacaksınız?» dedi. Sonra ordugahtaki mal ve eşyaları ganimet edindi. Kardeşi Musad'ı Medain'den çağırdı. Sonra kendisi Kûfe'ye doğru yöneldi. Mezhiç kabilesinden 6.000 süvari ve ayrıca Şamlılarla birlikte Habib b. Abdurrahman el-Hakemî ve Süfyan b. Ebred el-Kelbî, Haccac'm yanma geldiler. Haccac, bunları görünce artık Kûfelilerin yardımına ihtiyaç hissetmedi ve kalkıp insanlara bir nutuk irad eti. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
«Ey Kûfeliler, Allah, sizin vasıtanızla yükselmek isteyeni yükseltmesin. Sizin vasıtanızla muzaffer olmak isteyeni muzaffer kılmasın. Haydi, yanımızdan çıkıp gidin. Artık siz bizimle birlikte düşmanlarımıza karşı savaşmayın. Hire'ye gidin. Yahudi ve Hristiyanların yanına yaklaşın. Bizim adamlarımız ve Attab b. Verka'nm savaşında hazır bulunmayan kimseler dışında kimse

bizim saflarımızda yer alıp savaşmasın.»
Haccac, Şebib'le savaşmak üzere bizzat kendisi harekete geçti. Şebib'te yoluna devam etti. Nihayet Serat'a ulaştı. Haccac beraberindeki Şamlılar ve diğer askerleriyle ona karşı çıktı. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Haccac, Şebib'e baktı Şebib'in yanında sadece 600 asker vardı. Haccac, Şamlılara hitaben şöyle dedi:
«Ey Şamlılar! Siz emir dinleyen ve itaat eden kimselersiniz. Sabır ve yakin sahiplerisiniz. Şu pisliklerin batıl davası, sizin hak davanıza galip olmasın. Gözlerinizi yumun. Dizüstü çömelin ve düşmanınıza mızraklarınızın ucuyla yönelin.» Şamlılar da böyle yaptılar. Haccac da bunların üzerine hamle yaptı.
Şebib ise adamlarını üç gruba ayırmıştı. Bir grubun başında kendisi, bir grubun başında Süveyd b. Süleyman, bir grubun başında da Mücellel b. Vail komutan olarak bulunuyordu. Şebib, hamle yapması için Süveyd'e emir verdi. O da Haccac'm askerlerinin üzerine hamle yaptı. Haccac'm askerleri sabrettiler. Süveyd ve askerleri onlara yaklaştıklarında hep birlikte Şamlılar saldırıya geçtiler. Süveyd, onlar karşısında hezimete uğradı. Haccac da kendi askerlerine şöyle seslendi: «Ey emir dinleyen ve itaat eden askerler! İşte böyle yapın.» Bundan sonra Haccac emir verdi. Kürsüsünü getirdiler. Kürsüsü öne çıkarıldı. Kendisi üzerine oturdu. Sonra Şebib, hamle yapması için Mücellel'e emir verdi. Mücellel hamle yaptı. Şamlılar onun karşısında direnip sebat ettiler. Haccac, kürsüsünü öne getirdi. Sonra Şebib, kendi askeri birliği ile Şamlıların üzerine hücum etti. Şamlılar, ona karşı direnip sebat ettiler. Hatta Şamlılar, Şebib'in ve askerlerinin üzerine atıldılar. Onlarla uzun süre çarpıştılar ve Şebib'i de mızrakladılar. Nihayet onu, kendi adamlarının yanına kadar gerilettiler. Şe-bib, Haccac'm askerlerinin metanet ve sabırlarını görünce komutanlarından birine şöyle seslendi:
«Ey Süveyd! Atlılarınla şu müfrezenin üzerine saldır, belki bunları geriye doğru püskürtürsün. Arkadan da Haccac'm üstüne yürü. Biz de önden ona hamle yapacağız.»
Şebib, hamle yaptı ama bu hamlenin yararı olmadı. Çünkü Haccac, Muğire b. Şube'nin oğlu Urve'yi 300 süvarinin başına geçirerek arka tarafta tabiye ettirmişti ki, Şebib'in askerleri arkadan gelip kendilerine hücum etmesinler. Haccac da savaş taktiklerini biliyordu. O esnada Şebib, hamle yapmaları için adamlarını teşvik etti ve onlara bu hususta emir verdi. Haccac, bunu anladı ve kendi askerlerine şöyle seslendi:
«Ey emir dinleyen ve itaat eden askerler! Şu şiddetli ve tek saldırıya karşı dayananikhhk gösterin. Sonra gök ve yerlerin Rabbine yemin ederim ki, sizinle fetih arasında hiçbir engel kalmamıştır.» Haccac'm askerleri diz üstü çomeldüer. Şebib de tüm adamlarıyla onların üzerine hamle yaptı. Bunun üzerine Haccac'm askerleri de hep birden harekete geçerek Şebib'in askerlerinin üzerine saldırdılar. İki taraf birbirlerine mızraklarla vurmaya başladı. Ancak Haccac'm askerleri, Şebib'i ve adamlarını üstün kuvvetle mağlub ederek geriye doğru püskürttüler. Şebib kendi adamlarına: «Ey Allah'ın dostları, yere inin, yere inin!» diye seslendi. Sonra kendisi bineğinden indi. Ardından askerleri de bineklerinden indiler. Bu sırada Haccac da kendi adamlarına şöyle seslendi:
«Ey Şamlılar, ey emir dinleyen ve itaat eden askerler! İşte bu, zaferin ilkidir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu size ulaşan ilk yardımdır.» Orada bulunan bir mescide gitti. Sonra iki tarafı seyretmeye başladı. Şebib'in beraberinde ellerinde okları bulunan yirmi kadar adam vardı. İki taraf gün boyu şiddetlice savaştılar. Bu savaş yeryüzünde görülen en şiddetli savaştı. Nihayet iki taraf birbirlerini yerlerinde bıraktılar. Ne ileri gidebildiler, ne de gerilediler. Haccac da bulunduğu yerden iki tarafı seyrediyordu. Sonra Halid b. Attab, bir grup askerle bineklerine binerek arka taraftan Haricilerin üzerine hamle yapmak için Haccac'dan izin istedi. Haccac da kendisine bu hususta izin verdi. Halid b. Attab, 4.000 kadar askerle hemen harekete geçti ve arka taraftan Haricilerin ordugahına girerek Şebib'in kardeşi Musad'ı öldürdü. Ferve b Dakkak el-Kelbî de Şebib'in karısı Gazale'yi öldürdü. Böylece Şebib'in ordusunda gedikler meydana geldi.
Haccac ve adamları buna sevinerek tekbir aldılar. Şebib ve adamları da atlan üzerinde geri döndüler. Haccac, bunların kovalanmasını emretti. Askerleri onları hızla takib edip yakaladılar ve bozguna uğrattılar. Şebib, koruyucularla birlikte geride kaldı. Sonra hızla harekete geçti. Kovalayıcılar onu takip ettiler. Atı üzerinde uyuklamaya başladı. Öyle ki, başı göğsüne değiyordu. Kovalayıcılar ona yaklaştılar. Bazı arkadaşları onu bu anda uyuklamaktan menettilerse de onlara aldırış etmedi. Tekrar uyuklamaya başladı. Başı yine göğsüne değdi. Bu uyuklama uzun süre devam edince Haccac, adamlarına haber göndererek: «Onu ateş yangını içinde bırakın!» dedi. Bunun üzerine Haccac'm askerleri Şebib'i bırakıp geri döndüler.
Haccac, daha sonra Kûfe'ye girdi. Kûfelilere bir nutuk irad ederek şöyle dedi: «Şebib, daha önce hezimete uğramamıştı.» Sonra Şebib, Kûfe'ye yöneldi. Haccac'm askerlerinden bir müfreze onun karşısına çıktı. İki taraf çarşamba gününde karşılaştılar. Cumaya kadar sürekli savaştılar. Haccac'm 1.000 kişilik süvari müfrezesinin başında komutan olarak Haris b. Muaviye es-Sakafî bulunuyordu. Şebib, Haris b. Muaviye'ye saldırdı, onu ve beraberindekileri bozguna uğrattı. Bir kısmını da öldürdü. Haris b. Muaviye'nin müfrezesindeki askerler kaçarak Kûfe'ye girdiler. Kûfeliler, yollara barikatlar kurdular. Şebib'in karşısına Haccac'm azatlısı Ebu'1-Verd, bir grup askerle çıktı, savaştı, nihayet öldürüldü. Sonra adamları kaçarak Kûfe'ye girdiler. Şebib'in karşısma bu defa da başka bir komutan çıktı. O da bozguna uğradı. Bundan sonra Şebib, adamlarıyla birlikte Sevad'a doğru ilerledi. O beldelerdeki Haccac'ın valilerine hücum ederek hepsini öldürdüler. Sonra Şebib, kendi adamlarına bir nutuk irad ederek: «Sizler dünya ile meşgul olup ahir eti unuttunuz.» dedi ve elde edilen ganimetleri Fırat nehrine attırdı. Yoluna devam etti. Birçok beldeleri fethetti. Karşısına çıkan herkesi Öldürdü. Sonra o beldelerdeki komutanlardan biri karşısına çıkarak ona şöyle dedi:
- Ey Şebib! Haydi gel de seninle göğüs göğüse savaşalım.

- Ben seni öldürmek istemiyorum.
- Ama ben seni öldürmek istiyorum. Şimdiye kadar kazanmış olduğun savaşlar ve nefsin seni mağrur edip aldatmasın!..
Bundan sonra komutan, Şebib'e hamle yaptı. Şebib, onun başına bir darbe vurup başını ezdi, sonra onu kefenleyip defnetti.
Sonra Haccac, Şebib'i yakalatmak için çok paralar sarfederek ordular tertipledi. Ama bu ordular, Şebib'i ele geçiremediler.
Bu orduların tesiri olmaksızın Cenâb-ı Allah, ona bu senede ölümü bir kader olarak musallat kıldı. [21]

Şebib'in Ölümü

Haccac, bu sırada Basra'daki valisi Hakem b. Eyyüb b. Hakem b.
Ebi Ukayl'a emir göndererek Şebib'i takip etmesi için 4.000 asker hazırlamasını ve bunların gidip Süfyan b. Ebred komutasına girmelerini istedi. Haccac'ın damadı olan Hakem b. Eyyüb, bu emri yerine getirdi. Hazırlanan ordu, Süfyan b. Ebred'in emrine girerek harekete geçti ve Şebib'i takibe başladı. Nihayet bu ordu, Şebib'le karşı karşıya geldi. Süfyan b. Ebred'in beraberinde Şamlılardan askerler de vardı.
Basra ordusu, Şamlılardan oluşan ordu ile birleşerek İbn Ebred'in komutası altında tek bir ordu haline geldi. Sonra bu ordu Şebib'i takibe başladı. Nihayet onunla karşı karşıya geldi. İki taraf şiddetlice savaşmaya başladı. Taraflardan her biri, diğeri karşısında dayanıklılık gösterdi. Sonra Haccac'ın askerleri, Haricilerin üzerine misli görülmemiş bir hamle yaptılar. Haricilerin sayısı azdı. Haccac ordusunun karşısında tutunamayıp kaçmaya başladılar. Nihayet oradaki bir köprünün yanma kadar gerilediler. Şebib, orada 100 kadar askeriyle durdu. Süfyan b. Ebred, ona mukavemet edemedi. Şebib, onu tam bir gün boyunca köprü başında şiddetlice savaşarak bulunduğu yerden geriletti. Sonra İbn Ebred, kendi adamlarına emir vererek Şebib ve askerlerinin üzerine ok yağmuru yağdırttı. Hariciler kaçtılar. Daha sonra bu defa Şebib ve askerleri, Süfyan b. Ebred'in askerlerinin üzerine ok yağdırdılar. Onlardan otuz kadar adam öldürdüler. Gece karanlığı bastırınca iki taraf savaşmayı bıraktı. Her biri diğeriyle savaşma niyetinde ısrarlı bir halde geceyi geçirdi.
Fecir doğduğunda Şebib ve adanılan köprünün üzerine geçtiler. O esnada köprüde atının üzerinde bulunan Şebib'in önünde dişi bir at görüldü. Şebib'in erkek atı, o dişi atın üzerine atladı. Köprü üzerinde bu olay cereyan ederken Şebib'in atının toynağı geminin kenarına takıldı ve Şebib'in kendisi suya düştü. Düşerken: «Allah'ın takdir ettiği iş mutlaka yerine gelecektir.» diyor, su üzerinde batıp çıkıyor ve: «Bu, güçlü ve bilgili olan Allah'ın takdiridir.» diyordu. Nihayet boğuldu. Hariciler, Şebib'in düşüp suda boğulduğunu kesin olarak anlayınca tekbir alarak geri döndüler. Çeşitli beldelere dağılıp gittiler. Haccac ordusunun komutanı gelerek Şebib'i sudan çıkardı. Üzerinde zırhı vardı. Sonra emir verdi. Göğsünü yardırçh. Kalbini çıkardı Kalbinin yumruk gibi sert olduğunu, tıpkı bir kaya parçasını andırdığını gördü.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Şebib'in beraberinde bazı adamlar vardı ki, aşiretlerine zarar verdiğinden ötürü Şebib'e öfke duyuyorlardı. Şebib, artçı kuvvetlerle birlikte geride kaldığı zaman bunlar kendi aralarında müşavereye başladılar ve neticede köprüyü yıkma kararına vardılar ve bunu da gerçekleştirdiler. Gemiler köprüye yöneldiklerinde Şebib'in atı serkeşlik etti. Kaçmaya başladı ve suya düştü. Böylece Şebib boğuldu. Bu adamlar da: «Mü'minlerin emiri Şebib boğuldu.» diye seslendiler. Bundan sonra Haccac'ın adamları Şebib'in öldüğünü anladılar. Gelip onu sudan çıkardılar.
Ölüm haberi annesine verildiğinde annesi şöyle demişti: «Doğru söylüyorsunuz. Ben Şebib'e hamile iken rüyamda vücudumdan bir ateş koru çıktığını gördüm. Doğacak çocuğun ateş olduğunu anladım ve o ateşi ancak suyun söndüreceğini anladım. Şebib'i de ancak su
söndürebilirdi.»
Şebib'in annesi, Cehbere adında bir cariye olup çok güzeldi ve yürekli kadınlardandı. Savaşlarda oğluyla beraber savaşırdı. İbn Hali-kan'm anlattığına göre annesi de bu savaşta öldürülmüştür. Yine bu savaşta karısı Gazale de öldürülmüştü. Gazale de çok cesaretli ve savaşçı bir kadın olup değme yiğitlerin gösteremiyeceği bir kahramanlık gösterirdi. Haccac, Gazale'den çok korkardı. Hatta bu hususta şairin biri şöyle demiştir:
«Bana karşı aslan gibidir ama savaşlarda devekuşudur. Kanatları yumuşak bir kartaldır ama ıslıkçımn ıslığından ürküp kaçar.
Savaşta Gazale'nin karşısına çıksaydm ya!
Hayır! Senin kalbin, kuşun iki kanatları arasındadır.»
Şebib b. Yezid b. Nuaym b. Kays b. Amr b. Salt b. Kays b. Şarahi b. Sabüre b. Zühel b. Şeyban eş-Şeybanî, halifeli iddiasında bulunurdu. "Mü'minlerin emiri" diye adlandırıldı. Allah onu boğmakla öl-dürmeseydi inşaallah halifelik makamına ulaşacaktı. Kimse onu mağlub edemedi. Ancak Cenâb-ı Allah, onu Haccac vasıtasıyla mağ-lub etti. Çünkü Abdülmelik, Şam ordusunu Haccac komutasında onunla savaşmak üzere harekete geçirmişti. Köprü üzerinde atı onu Düzeyi nehrine düşürdüğü zaman adamın biri ona: «Ey mü'minlerin emiri, boğuluyor musun?» diye sorduğunda: «Bu, bilgili ve güçlü olan Allah'ın takdiridir.» diye cevap vermişti. Sonra sudan çıkarılarak cesedi Haccac'a götürüldü. Haccac emir verdi, göğsü yarılarak kalbi çıkarıldı. Kalbinin taş gibi olduğu görüldü. Şebib; uzun boylu, kır ve kıvırcık saçlı bir adamdı. Hicretin yirmialtmcı senesinde kurban bayramının birinci gününde doğmuştu. Adamlarından biri yakalanarak Halife Abdülmelik b. Mervan'ın huzuruna götürülmüş, halife Abdülmelik de ona: "Şu şiirin sahibi sen misin?" diye sormuştu:
«Sizden Mervan ile oğlu Amr, Haşim ve Habib varsa da bizden de Husayn, Batin, Kaneb ve mü'minlerin emiri Şebib vardır.»

Adam: «Ben öyle dememiştim. Aksine ben: "Ey mü'minlerin emiri Abdülmelik, bizden de Şebib vardır." demiştim.» dedi. Abdülmelik de, onun bu savunmasını beğenmiş ve onu serbest bırakmıştı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Hicretin yetmişyedinci senesinde Haccac'ın naibi Mühelleb b. Ebi Süfra ile Kutri b. Fücae komutasındaki Ezarika'dan ola Hariciler arasında cidden çok savaşlar cereyan etti. Kutri de namlı yiğitlerden ve bahadırlandandı. Adamları onu bırakıp dağıldılar ve her biri bir tarafa gitti. Kendisinin nereye gittiği bilinmemektedir. O kaybolup gitti. Aralarında »anlatımı burada uzun sürecek- boğuşmalar cereyan etti. İbn Cerir, bunu tarihinde teferruatlı olarak anlatmıştır.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Horasan naibi Bükeyr b. Vişah, valisi Ümeyye b. Abdullah b. Halid'e karşı ayaklandı. Etrafında çok sayıda adamlar toplanan Bükeyr, Ümeyye b. Abdullah'a ihanet ederek onu öldürdü. Aralarında uzun süren savaşlar cereyan etti. İbn Cerir, bu savaşları tarihinde uzun uzadıya anlatmıştır.

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Şebib b. Yezid, bu senede vefat etmiştir. O da büyük çapta ün yapmış yiğitlerden ve kahramanlardandı. Sahabelerden sonra onun gibisi görülmemişti. Ester, oğlu İbrahim, Mus'ab b. Zübeyr, Abdullah b. Zübeyr ve bunların seviyesindeki kahramanlar gibiydi. Kutri b. Fücae, Ezarika'dan olan namlı bir kahramandı. Doğrusunu Allah bilir. [22]

Hicretin Yetmîşyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kesîr B. Salt

Kesir b. Salt b. Madikerib el-Kindî. Kavminin büyüğü olup emri dinlenen ve kendisine itaat edilen bir kimseydi. Medine'de Musal-la'da büyük-bir evi vardı. Bir rivayette anlatıldığına göre o, halife Ab-dülmelik'in mektublarım yazarmış. Şam'da vefat etmiştir. [23]

Muhammed B. Musa B. Talha B. Ubeydullah

Bu zat, Abdülmelik'in kayınbiraderiydi. Abdülmelik, onu Sicistan valiliğine tayin etti. Sicistan'a giderken kendisine şöyle denildi: «Şebib senin yolunda duruyor, insanları aciz bırakmıştır. Sen, onun üzerine git. Onu öldürdüğün takdirde bu, ebediyete kadar senin için bir ün ve şöhret olur.» Sicistan'a giderken yolda Şebib'le karşılaştı. Onunla savaştı, fakat Şebib, onu öldürdü. Muhammed b. Musa'nın ölüm sebebini başka şekilde anlatanlar da vardır. Doğrusunu Allah bilir. [24]

İyaz B. Ganem El-Eş'arî

Yermük savaşına katıldı. Sahabeler cemaatından ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Basra'da vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [25]

Mutarrif B. Abdullah

Bunun Urve ve Hamza adında iki kardeşi daha vardı. Bunlar Emevilerden yanaydılar. Haccac, bunları valiliklere tayin etti. Ur- ve'yi Kûfe'ye, Mutarrif i Medain'e, Hamza'yı da Hemedan'a vali olarak tayin etti. [26]

Hicretin Yetmişsekizinci Senesi

Bu senede Müslümanlar, Rum illerine büyük bir gaza yaptılar, îrkilya'yı fethettiler. Ancak dönüşlerinde şiddetli yağmurlara, dolu ve karlara yakalandılar. Bu sebeple çokları hastalanıp öldü.
Bu senede halife Abdülmelik, mağrib illerinin tümüne gaza yapması için Musa b. Nusayr'ı görevlendirdi. O da Tanca'ya gitti. Öncü birliklerinin başına Tarık'ı komutan yaptı. Bunlar, o beldelerin hükümdarlarının bazılarını öldürdüler, bazılarını da sürgün ettiler.
Bu senede halife Abdülmelik, Horasan valisi Ümeyye b. Abdullah'ı görevden azletti. Horasan'ı Haccac'ın uhdesine verdi. Haccac, zaten Sicistan valiliğini de yürütmekteydi.
Haccac, Şebib'in işini tamamladıktan sonra Kûfe'den ayrılıp Basra'ya döndü. Kûfe'de yerine Muğire b. Abdullah b. Amir el-Hadremî'-yi vekil olarak bıraktı. Haccac, Basra'da iken Mühelleb yanma geldi. O da Ezarika ile yapılan savaşı bitirmişti. Haccac, onu tahtta yanma oturttu. Askerlerinden bela ve musibetlere uğrayanları çağırdı. Mühelleb hakkında iyi şeyler söyleyen askerlere Haccac, bol miktarda armağanlar verdi. Daha sonra Haccac, Mühelleb'i Sicistan, Abdullah b. Ebi Bekre'yi de Horasan valiliğine tayin etti. Sonra bu ikisi yanından çıkıp gitmeden önce görev yerlerini karşılıklı olarak değiştirdi. Bu karşılıklı yer değiştirme işini Mühelleb'in işareti üzerine yaptığı söylenir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, muhafiz komutanları komutanı Abdurrahman b. Ubeyd b. Tarık el-Abşemî'den yardım istemiş, o da bu hususta Haccac'a işaret etmiş, Haccac da onun bu işareti gereğince onların görev yerlerini karşılıklı olarak değiştirmişti. Bu yer değiştirme işine itiraz ettiği için de Mühelleb'i 1.000.000 dirhem para cezasına çarptırmıştır.
Ebu Ma'şer dedi ki: Bu sene Velid b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Medine valisi Eban b. Osman; Irak, Horasan, Sicistan ve bağlı mıntıkaların valisi de Haccac'di. Onun Horasan'daki naibi Mü-helleb b. Ebi Süfra, Sicistan'daki naibi Abdullah b. Ebi Bekre es-Sa-kafî idi. Küfe kadısı Şüreyh, Basra kadısı Musa b. Enes b. Malik el-Ensârî idi. [27]

Hicretin Yetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cabîr B.Abdullah

Cabir b. Abdullah b. Amr b. Haram Ebu Abdillah el-Ensârî es-Sü-lemî. Rasûlullah (s.a.v.)'ın dostu ve sahabesi idi. Ondan çol

sayıda rivayetlerde bulundu. Akabe bey'atında hazır bulundu. Bedir gazvesine katılmak istedi. Ancak babası onu bu gazveye katılmaktan menet-ti. Ve onu dokuz kardeşinin bekçisi yaptı. Anlatıldığına göre Cabir ölmeden önce gözlerini kaybetmişti. Yaşı doksan dördü bulmuş iken Medine'de vefat etti. Müsned'inde 1.540 hadis vardır. [28]

Şüreyh B. Haris

Şüreyh b. Haris b. Kays Ebu Umeyye el-Kindî. Küfe kadısı idi. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halifelikleri zamanınd kadılık yaptı. Daha sonra Hz. Ali, onu kadılıktan azletti. Sonra Muaviye, onu yine kadılığa tayin etti. Daha sonra müstakil kad oldu. Bu senede vefat edinceye kadar kadılıkta kaldı. Kadılık maaşı alarak her ay 100 dirhem alırdı. 500 dirhem aldığı da söylenir. Kadılığa giderken şöyle derdi: «Zalim, hakkını yediği kimsenin payını bilir.»
Anlatıldığına göre o kadılık makamına otururken şu ayeti okur-muş:
«Ey Davud! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümran kıldık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevese uyma.» (Sâd, 26.)
Şüreyh şöyle derdi: «Zalim cezayı bekler. Mazlum da yardımı bekler.»
Anlatıldığına göre o, yetmiş sene kadar kadılık yapmıştır. Vefatından bir sene önce kadılıktan istifa ettiği de söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Aslı Yemen'de bulunan Fars evladmdandır. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra Medine'ye geldi. 108 yaşında Küfe'de vefat etti.
Taberanî, Şüreyh'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Zalimler, zulmettikleri kimselerin hakkını bileceklerdir. Zalim cezayı, mazlum da yardımı bekler.»
A'meş dedi ki: «Şüreyh, ayağından şikayetçi oldu. Ayağına bal sürdü ve güneşe oturdu. Ziyaretçileri yanına geldiklerinde kendisine şöyle sordular:
- Kendini nasıl hissediyorsun?
- İyi hissediyorum.
- Ayağını bir tabibe gösterseydin.
- Öyle yaptım.
- Tabib sana'ne dedi?
- İyi olacağım söyledi.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Şüreyh'in baş parmağında bir çıban çıkmıştı. Kendisine:
- Şunu tabibe gösterseydin iyi olmaz mıydı? diye sorduklarında o:
- Çıbanı çıkaran zaten tabibin kendisidir, diye cevap vermişti.» Evzaî, Abde b. Ebi Lübabe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İbn Zübeyr fitnesi dokuz sene sürdü. O süre zarfında Şüreyh, bu
hususta kimseden haber sormadığı gibi kimseye haber de vermiyordu.»
İbn Sevban, Şüreyh'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «îbn Zübeyr fitnesi vuku bulduğunda bu fitneyi hiç kimseder sormuyordum. Adamın biri bana dedi ki:
- Eğer ben senin gibi olsaydım ne zaman öleceğimi dahi düşünmez ve umursamazdım.
Ben de kendine şu cevabı verdim:
- Ya kalbimdeki nasıl olacaktı?»
Şakik b. Seleme, Şüreyh'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Fitne hakkında kimseden haber sormadım ve kimseye haber de vermedim. Ne bir Müslümana ne de bir zimmiye bir dinar ya da bir
dirhem kadar haksızlık etmedim.» Ebu Vail, Şüreyh'e dedi ki:
- Eğer senin durumunda olsaydım ölmeyi çok isterdim. Şüreyh de kendi kalbine işaret ederek şöyle karşılık verdi:
- Ya bu nasıl sakinleşecek?
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise şu karşılığı vermişti: «Ya kalbimdeki nasıl olacak? İki fetva karşı karşıya geliyor. Biri bana diğerinden daha hoş görünüyor.»
Şüreyh, oyun oynamakta olan birkaç kişiyi görünce onlara şöyle dedi:
- Nasıl olur, oyun oynadığınızı görüyorum?
- Biraz boş vaktimiz vardı da onun için oynadık.
- Boş vakit böyle değerlendirilmez.
Suvar b. Abdullah el-Anberî, Salim Ebu Abdillah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir adamın Şüreyh'in yanına gelerek şöyle dediğini duydum:
- Sen neredesin?
- Seninle duvar arasmdayım.
- Ben Şamlılardanım.
- Çok uzaktır.
- Ben bir kadınla evlendim.
- Uyumlu ve mesud olun, çoluk çocuğa karışın.

- Ben ona bir ev satın almayı vaad ettim ve bu şartı koştum.
- Şarta uymak zorunludur.
- Aramızda hüküm ver.
- Şarta uymak zorunludur, demekle aranızda hüküm vermiş oldum.»
Süfyan dedi ki: Şüreyh'e şöyle bir soru soruldu: -.Bu ilmi nasıl elde ettin?
- Âlimlerle alışveriş yaparak elde ettim. Onlara sorar, cevap alırdım. Onlar da bana sorar, benden cevap alırlardı.»
Osman b. Ebi Şeybe, Hübeyre'den rivayet etti ki; Hz. Ali şöyle demiştir:
«Ey insanlar! Fıkıhçılarınız yanıma geliyor, bana sorular soruyorlar. Ben de onlara sorular soruyorum.»
Sabah olunca Küfe mescidine Hz. Ali'nin yanma gittik. Mescid avlusuna kadar dolu idi. Hz. Ali'nin yanına gelen fıkıhçılara «Şu nedir, şu nedir?» diye sormaya başladılar. O, onlara cevap veriyor, onlar da ona cevap veriyorlardı. Nihayet gün ilerledi. Hepsi dağılıp gittiler. Yalnız Şüreyh diz üstü çöktü. Ona ne sorduysa mutlaka cevabını verdi. Nihayet Hz. Ali'nin ona şöyle dediğini işittim: «Ey Şüreyh, haydi kalk. Sen Iraklıların en iyi kadısısm.»
Biri bir çocuğun ninesi, diğeri de annesi olan iki kadın, davalaşmak üzere Şüreyh'in yanma geldiler. İkisi de çocuğu yanına almak istiyor ve herbiri: «Bu çocuğu yanıma alma hususunda ben hak sahibiyim.» diyordu. Nine şöyle dedi:
«Ey Ümeyye'nin babası, sana geldik. Sen, yardımına başvurulan kimsesin.
Sana bir nine ve bir de anne geldi, ikimiz de şu çocuğun uğruna kendimizi feda etmek istiyoruz.
Ey çocuğun annesi olan kadın! Sen dul kaldın.
Çocuğu senden almak isteyişimin sebebi, senin başka bir erkekle evlenmendir.
Çocuğu bana ver, onu sana bırakıp götürmene müsaade etmeyeceğim.
Ey kadı, bu hususta benim anlatacaklarım bundan ibarettir.»
Çocuğun annesi de şöyle dedi:
«Ey kadı, nine sana söyleceğini söyledi. Beni de dinle ve beni reddederek eli boş çevirme.
Oğlumun elimden alınması nedeniyle beni teselli ediyorsun.
Oysa şu ciğerime bir ciğer yüklendi.
Çocuk yalnız başına öksüz olarak kucağıma düşünce,
Ben de kocamın yokluğunu bana unutturacak ve kendisinden hayır ümid ettiğim bir erkekle evlendim.
Bana sevgi gösterecek ve bağışta bulunup azık verecek bir erkekle evlendim.»
Kadı Şüreyh de şöyle cevap verdi:
«Kadı sizin söylediklerinizi dinledi, sonra hükmünü verdi.
Eğer gafil olursa kadı için zorluk vardır.
Ey nine, çocuğu alıp götür,
Ve oğlunu illet sahibinden al.
Eğer annesi bu davadan Önce sabredip,
Başka bir erkekle evlenmeseydi,
Senin istediğim o elde etmiş olacaktı.»
Böyle diyerek çocuğun nineye verilmesine hükmetti.
Abdürrezzak, İbrahim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Kadı Şüreyh, itirafına dayanarak bir adamın aleyhinde hüküm verdi Adam da: «Ey Ebu Ümeyye, bir beyyine olmaksızın aleyhimde hüküm verdin!» diye itiraz edince Şüreyh ona şu cevabı verdi «Senin teyzenin bacısı oğlu (yani sen) bana böyle haber verdi(n).»
Ali b. el-Ca'd, Ebu Husayn'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Karasinek yiyen bir koyunun sütünün hükmünü kadı Şüreyh'e sordular. O da şöyle cevap verdi: «Bedava bir yem ve temiz bir süt.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hayyem et-Temimî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Babam bana dedi ki: Şüreyh'in evinde bir kedi öldüğü zaman o kediyi evin iç tarafına attırırdı. Sokağa attırmazdı. Müslümanların kedi leşinin pis kokusundan rahatsız olmalarını istemediği için böyle yapardı. Evinin damındaki su olukları sokağa değildi evin içine dönüktü. Bu oluklardan su akarak yoldan gelip geçen Müslümanların rahatsız olmalarını istemediği için olukların yönünü evin içine çevirmişti.»
Reyyaşî dedi ki: Adamın biri Şüreyh'e şöyle dedi:
- Senin durumun hoş değildir.
- Görüyorum ki, Allah'ın hikmetini kendinden başkasına tarif ediyorsun, ama sen kendi nefsinde bunu bilemiyorsun.»
Taberanî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ziyad b. Sem'a'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kadı Şüreyh, taundan kaçan bir kardeşine şöyle bir mektup yazdı: İmdi sen ve içinde bulunduğun yer ile terkettiğin yer, öyle bir zat tarafından müşahede edilmektedir ki; o zat, bir kimseyi yakalamak istediği zaman yakalamak istediği kişi onu aciz bırakamaz. Kaçan kimse onun elinden kurtulamaz. Geride bıraktığın mekan ve kendi günlerine haksızlık ettiğin zaman, henüz kapatılmış değildir. Sen ve onlar aynı sergi üzerindesiniz. Kudret sahibinden faydalanmak zamanı yakındır.»
Ebu Bekir b. Ebu Şeybe, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Ömer, Şüreyh'e şöyle bir mektup yazdı: Sana, hükmü Allah'ın kitabında bulunan bir mesele gelirse, o mesele hakkında

Allah'ın kitabı ile hüküm ver. Allah'ın kitabında bulunmayan birşeyle hüküm verme ümidi, seni Allah'ın kitabı ile hüküm vermekten vazgeçirmesin. Rasûlullah (s.a.v.)'m sünnetinde varsa, onunla hüküm ver. Sana gelen meselenin hükmü, ne Allah'ın kitabında ne de Rasûlü'nün sünnetinde yoksa, o zaman insanların üzerinde icma ettikleri şeye bak ve icma varsa o zaman icma ile hüküm ver.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ömer, mektubunda ona şöyle demiştir: «Sana gelen mesele hususunda salih kimselerin verdiği hükümlere bak. Eğer o hususta salih kimselerin verdiği hüküm yoksa o zaman dilersen sen hüküm ver, dilersen geride dur. Bence geride durmak daha hayırlıdır vesselam.»
Şüreyh dedi ki: «Küfe pazarında Hz. Ali ile birlikte dolaşmaktaydım. O, kıssa anlatmakta olan bir kıssacmın yanına Varıp durdu ve ona şöyle dedi:
- Ey kıssacı! Sen kıssalar anlatıyorsun, biz ise İslâm'a yeni girmiş bir toplumuz. Niçin kıssa anlatıyorsun? Ben sana bir soru soracağım. Cevap verirsen ne âlâ. Aksi takdirde seni cezalandıracağım!
- Ey nıü'minlerin emiri, dilediğin şeyi sor.
- İmanın sebatı ve zevali nedir?
- imanın sebatı takvah olmaktır. Zevali ise tamahkar olmaktır.
- İşte bunu anlat.
Denildiğine göre o kıssacı kişi, el-Bekkalî imiş.» Adamın biri, Şüreyh'e şöyle dedi:
- Sen kendinden başkalarındaki nimeti anlatıyorsun, ama kendi nefsindeki nimetleri unutuyorsun.
- Doğrusu Allah'a yemin ederim ki ben, sende gördüğüm nimetlerden ötürü seni kıskanıyorum.
- Allah bununla sana fayda vermediği gibi bana zarar da vermemiştir.
Cerir, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Ömer, bir adamdan bir at satın aldı. Yalnız atı götürüp deneyecek, ondan sonra satın alıp almayacağına kesin olarak karar verecekti. Atı denemek için alıp götürdüğünde at yolda iken öldü. Hz. Ömer, at sahibine şöyle dedi:
- Atını al. -Hayır.
- Öyleyse aramızda hüküm vermesi için bir hakem göster.
- Olur, Şüreyh'in hakem olmasını istiyorum.
- Hangi Şüreyh?
- Iraklı Şüreyh.
İkisi kalkıp Şüreyh'in yanına gittiler ve meseleyi ona anlattılar. Şüreyh, Hz. Ömer'e şöyle dedi:
- Ey mu minlerin emiri! Atı aldığın haliyle geri ver. Ya da anlaştığınız fiyata satın al.
- Kadılık işte böyle olur. Sen Kûfe'ye git. Seni Küfe kadılığına tayin ettim.»
Bu, Hz. Ömer'in Şüreyh'i tanıdığı ilk gün oldu.
Hişam b. Muhammed el-Kelbî, Sa'd b. Ebi Vakkas'm evladından birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şüreyh'in köpeklere seslenen ve onlar arasında oynayan, onlarla kapışan bir oğlu vardı. Şüreyh, kağıt kalem getirilmesini istedi ve oğlunun terbiyecisine şöyle bir yazı yazdı:
«Köpekler yüzünden namazı bıraktı. Onlarla uğraşıyor. Onlarla kapışmak istiyor. Azgın köpeklerle çirkin işler yapıyor. Geldiğinde onu kınayıp azarla. Akıllı ve edip kimselere yaraşırcasma ona öğüt ver. Onu vurmak istersen kırbaçla vur. Üç kırbaç vurduktan sonra kendini tut.
Bilesin ki, sen ona ceza vermekle onu incitmiş olursun ama bana da nefeslerin en zorunu çektirmiş olursun.»
Şüreyh, Hz. Ömer'den rivayet etti ki;,Peygamber (s.a.v.), Hz. Ai-şe'ye şöyle demiştir: «Ey Aişe, "Dinlerini parçalayanlar firka firka oldular." ayet-i kerimesinde sözü edilen kimseler, bid'at sahipleridirler. Heveslerine uymuşlardır. Bu ümmetin dalalet sahipleridirler. Her günah işleyen kimsenin tevbesi vardır, ancak heveslerine ve bid'atlara tabi olan kimselerin tevbesi yoktur. Ben onlardan uzağım. Onlar da benden uzaktırlar!» Bu, zayıf ve garip bir hadistir.
Şüreyh, Hz. Ömer'den rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Sizler eleneceksiniz. Nihayet insanların rezilleri arasında kalacaksınız. Onların ahitleri karışmış, emanetleri harab olmuştur.»
Adamın biri dedi ki:
- O zaman ne yapalım ya Rasûlallah? Bizim halimiz nice olur? Rasûlullah (s.a.v.), ona cevaben şöyle buyurdu: «Uygun ve güzel
gördüğünüz şeyleri yapar, çirkin ve nahoş gördüğünüz şeyleri terke-dersiniz ve; "Ey bir olan! Ey bir olan! Bize zulmedenlere karşı bize yardım et. Bize taşkınlık edenlerin hakkından gel." dersiniz.»
Hasan b. Süfyan, Şüreyh'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Aralarında Ömer b. Hattab'ın da bulunduğu Bedir ehli kimselerin bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bir genç dünya lezzetini ve eğlencesini bırakıp gençliği ile yüce Allah'ın taatma yönelecek olursa, Allah ona mutlaka yetmişiki sıddi-km sevabını verir. Yüce Allah ona der ki: "Ey benim rızam uğruna şehvetini terkeden, gençliğini harcayan genç! Sen benim katımda meleklerimin bazıları gibisin."» Bu, garib bir hadistir.
Ebu Davud, Mısırlıların kadısı Şüreyh tarikiyle Abdurrahman b. Ebu Bekir es-Sıddık'tan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Yüce Allah, kıyamet gününde borçlu kimseyi çağırır ve ona şöyle der:
- Ey ademoğlu, insanların hukukunu ne diye zayi ettin? Onların mallarını nereye götürdün? O da der ki:
- Ya Rab! Ben o mallan ifsad etmedim. Ancak suda batırma veya yangına yakalanma gibi musibetlere uğradım.
Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah da ona der ki:
- Bugün senin borcunu benim ödemem daha uygun olur.
O borçlu kulun iyilikleri ile kötülükleri teraziye konulur. İyilikleri kötülüklerinden ağır gelince Cennet'e gönderilmesi emredilir.» Başka bir rivayette de yukarıdaki hadise şu ilave yapılmıştır: «Cenâb-ı Allah, o borçlu kulun iyiliklerinin bulunduğu terazi kefesine birşey koyar. Böylece iyilik kefesi ağır gelir.» Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [29]

Abdullah B. Ğanem El-Eş'arî

Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etti. Sahabe olduğu söylenir. Hz. Ömer, halka dini bilgiler öğretmesi için onu Şam'a göndermişti. Salih kullardandı. [30]

Cünade B. Ümeyye El-Ezdî

Mısır fethine katıldı. Muaviye'nin deniz seferlerinde komutanlık yapmıştı. İyilik ve cesareti ile tanınmıştı. Yaşı seksene yaklaştığında Şam'da vefat etmişti. [31]

Alâ B. Ziyad El-Basrî

Basralılardandı. Allah'ın salih kullarındandı Allah'tan çok korkan, takve sahibi bir kimseydi. Evinde uzlete çekilir, insanlar arasına karışmazdı. Çokça ağlardı. Gözlerini kaybedinceye dek ağladı. Çok menkıbeleri vardır. Bu senede, (hicretin yetmişsekizinci senesinde) Basra'da vefat etti.
Ben derim ki: Alâ b. Ziyad'm ağlaması, Şamlı bir adamın, kendilinin cennetlik olduğunu rüyasında görmesinden ve bu rüyasını ona anlatmasından sonra fazlalaştı. Alâ, kendisini Şamlıların cennetliklerinden olarak rüyasında gören ve bu rüyasını kendisine anlatan adama şöyle demişti:
«Ey kardeşim, benim için hayırlı bir rüya gördüğünden ötürü Allah sana hayır ve mükafat versin. Bana gelince senin bu rüyan beni öyle bir hale getirecektir ki, artık ne gece ne de gündüz rahatım kalmayacaktır.»
Bu rüyanın kendisine anlatılmasından sonra günlerce aç kalır, hiçbir şey yemez, ağlar, neredeyse dünyadan ayrılacak hale gelirdi. Namaz kılar, namazına ara vermezdi. Nihayet kardeşi, Hasan-ı Basrî'nin yanma gidip şöyle dedi: «Kardeşime yetiş, o kendini öldürecektir. Oruç tutuyor, iftar etmiyor. Geceleri namaz kılıyor, uyumuyor. Gece gündüz ağlıyor. Adamın biri, onun cennetlik olduğunu rüyasında gördüğü ve bu rüyasını onu anlattığı için böyle davranıyor.»
Hasan-ı Basrî kalkıp Alâ'nın evine gitti. Kapıyı çaldı. Alâ, kapıyı açmadı. Hasan-ı Basrî ona: «Kapıyı aç. Ben Hasan'ım.» dedi. Alâ, o-nun sesini işitince kapıyı açtı. Hasan ona dedi ki: «Ey kardeşim, Cennet diyorsun. Mü'nin için Cennet ne ki? Mümin kimse için Allah katında Cennet'ten daha üstün şeyler vardır. Sen kendini öldürecek misin?» Hasan-ı Basrî, ona öğüt verdi. Nihayet o da yeyip içmeye başladı. Durumunu biraz yumuşattı.
Ibn Ebi'd-Dünya'dan rivayet olunduğuna göre zatm biri, Alâ b. Ziyad'm bulunduğu yere gitmiş. Alâ'nın perçeminden tutup ona: «Ey genç, kalk. Allah'ı an ki, Allah da seni ansın.» demiş. Bunun üzerine Alâ'nın perçemindeki o saç telleri ölünceye kadar dimdik durmuştu.
Anlatıldığına göre Alâ b. Ziyad'm hergün çok sayıda insanların amelleri miktarınca salih ameli Allah'a arzedilirmiş. Nitekim bu durumu onun bazı arkadaşları rüyalarında görmüşlerdi.
Alâ dedi ki: «Biz öyle kimseleriz ki, canlarımızı ateşe bıraktık. Eğer Allah, bizleri oradan çıkarmak dilerse çıkarır.»
Alâ dedi ki: «Bir adam vardı. Ameliyle riyakarlık yapardı. Kur'ân okuduğu zaman sesini yükseltir, eteğini kaldırır ve paçalarını sıvardı. Her kime uğrarsa mutlaka ona söverdi. Sonra Cenâb-ı Allah, o kimseye ihlas ve yakini nasib etti. Bunun üzerine o sesini kıstı. Salih amellerini kendisi ile Rabbi arasında gizledi. Bu salih amelleri gizlice yapmaya başladı ve her kime uğradıysa da ona hayır duada bulunurdu.» [32]

Süraka B. Mirdas El-Ezdî

Namı her tarafa yayılan bir şairdi. Haccac'ı hicvetti. Bunun üzerine Haccac da onu Şam'a sürgün etti ve orada vefat etti

[33]

Nabiğa El-Cadî

Şairdir. Asıl adı, Saib b. Yezid el-Kindî'dir. Bu senede, (hicretin yetmişsekizüıci senesinde) vefat etti. Bu senede vefat edenler arasında Süfyan b. Seleme el-Esedî, Muaviye b. Kurra el-Basrî ve Zer b. Hubeyş de vardı. [34]

Hicretin Yetmişdokuzuncu Senesi

Bu senede Şam'da büyük bir veba salgını görüldü. Bu salgının şiddetinden neredeyse halkın tümü yok olup gidecekti. Zayıfladıkları ve sayıları azaldığı için Şamlılardan bu sene gazaya giden olmadı.
Bu sene de Bizanslılar, Antakya'ya gelerek birçok insanı Öldürdüler. Onların savaşma ve savaş taktiği hususunda zayıf olduklarını biliyorlardı.
Ubeydullah b. Ebi Bekre, Türk hükümdarı Rutbil'in üzerine gitti. Nihayet onun ülkesinin iç kısımlarına kadar ilerledi. Bunun üzerine Rutbil, her sene ona belirli miktarda mal vermek şartıyla onunla barış yaptı.
Abdülmelik b. Mervan, yalancı Haris b. Said el-Mütenebbî'yi öldürdü. Ona Haris b. Abdurrahman b. Said ed-Dımışkî deniliyordu. Ebü'l-Cülas el-Abderî'nin azatlısı idi. Hakem b. Mervan'm azatlısı olduğu da söylenir. Aslen Cevle mıntıkasından idi. Gelip Şam'a yerleşti. Orada kendini ibadete verdi. Zahidane bir hayat yaşadı. Sonra baştan çıkarıldı. Tekrar eski haline döndü. Yüce Allah'ın ayetlerinden sıyrıldı. Allah'ın kurtuluşa ermiş hizbinden ayrıldı, şeytana uyarak azıtanlardan oldu. Şeytan, onun kafasına dürtmeye başladı. Nihayet onu, hem din hem dünya bakımından kayba uğrattı ve rezil etti. Bedbaht kıldı. Doğrusu bizler Allah'a aidiz. Allah bize kafidir. Göz ve kuvvet ancak Allah iledir.
Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Abdurrahman b. Hassanın şöyle dediğini rivayet etmiştir: -
«Yalancı Haris, Dımışklılardandı. Ebü'l-Cülas'm azatlısı idi. Ba-bası Cevle'de idi. İblis ona göründü ve musallat oldu. Kendini ibadete veren zahid bir adamdı. Altından bir cübbe giyse bile yine de zahid ve âlim bir kimse olduğu anlaşılırdı. Hamdetmeğe başladığı zaman dinleyiciler, onun hanıdi gibi bir hamd ve onun sözlerinden daha güzel bir söz işitemezlerdi. Cevle'de bulunan babasına şöyle bir mektup
gönderdi:
«Babacığım, çabuk yanıma gel. Ben rüyada öyle şeyler gördüm ki, korkarım şeytan rüyada bana görünmüştür.»
Babası ona yazdığı cevabî mektubunda sapıklığına sapıklık ekledi. Onu daha da azdırdı. Yazdığı mektup şu idi:
«Ey oğulcuğum, sen emrolunduğun şeylere yönel. Zira yüce Allah, şöyle buyuruyor: "Şeytanların kime indiğini size haber vereyim mi? Onlar, günahkar iftiracıların hepsine iner." (eş-Şuarâ, 221-222.) Oysa sen, ne günahkar ne de yalancısın. Şu halde emrolunduğun şeyleri yap.»'
Mescitteki adamların yanına gider, onlarla birer birer görüşür, durumunu onlara anlatır, onlardan ahid ve misak alırdı. Rüyasında gördüğü şeyler hoş şeylerse anlatırdı. Aksi takdirde gizlerdi.
Halka acayip şeyler gösterirdi. Mescidin mermerinin yanına gelir, eliyle tırtıklar, mermer de beliğ bir şekilde teşbihte bulunurdu. Öyle ki, bu sesi orada bulunan herkes işitirdi.
Ben derim ki: Şeyhimiz allame Ebu 1-Abbas b. Teymiye derdi ki:
«O, mescidin maksure sindeki şu kızıl mermeri eliyle tırtıklardı, o da teşbih getirdi. Evet, bu yalancı Haris zındıktı.»
İbn Ebi Hayseme, bir rivayetinde şöyle der: «Yalancı Haris, halka yazın kış meyvesi yedirir, kışın da yaz meyvesi yedirirdi. Onlara: «Haydi gelin, size melekleri göstereyim.» der, onları Deyr-i Merak'a götürür, orada at üzerinde bazı adamları onlara gösterirdi. Bu hususta birçok insan, ona kanmış ve tabi olmuştu. Durumu halk arasında yaygın hale gelmişti. Adamları ve tabileri çoğalmıştı. Durumundan Kasım b. Muhaymire de haberdar olmuştu. Kendisi de gidip Kasım'la görüşmüş ve ona şöyle demişti:
- Eğer hoşuna gidecek birşeyi gösterirsem kabul et ama hoşlanmadığın birşeyi gösterirsem durumumu insanlardan gizle. Doğrusu ben peygamberim!
- Yalan söylüyorsun ey Allah'ın düşmanı. Sen peygamber değilsin. Aksine sen, Rasûlullah (s.a.v.)'m şu hadisi ile anlattığı yalancı deccallardan birisin: «Her biri kendisinin peygamber olduğunu iddia eden otuz yalancı Deccal çıkmadan kıyamet kopmayacaktır.» Sen de onlardan birisin, senin ahdin yoktur.
Bundan sonra Kasım kalkıp Şam kadısı Ebu İdris'in yanına gitmiş, ona yalancı Haris'ten duyduğu şeyleri nakletmiş, Ebu İdris de: «Biz onu tanıyoruz.» demişti. Sonra Ebu İdris, yalancı Haris'in durumunu halife Abdülmelik'e bildirmişti.
Başka bû rivayette anlatıldığına göre Mekhul ile Abdullah b. Ebi Zaide, Haris'in yanma gitmişlerdi. Haris, onları kendi peygamberliğini kabule davet etmiş, ancak onlar onu yalanlamışlar ve davetini reddetmişler, sonra kalkıp Abdülmelik'in yanına gitmişler ve yalancı Haric'in durumunu ona anlatmışlardı. Abdülmelik de hemen onu yakalamak istemişti. Haris, saklanmaya başlamış ve Beyt-i Makdis'te bir odaya gizlenmişti. İnsanları gizlice kendi peygamberliğini kabule davet ediyordu. Abdülmelik, onun durumuyla iyiden iyiye ilgilenmeye başladı. Onu yakalatmak için Nasıriye'ye gitti. Nasıriye'de Haris'in

Beyt-i Makdis'te yanına gidip gelen yerlilerden bir adam Abdülmelik'in yanına geldi. Haris'in durumunu ve o anda nerede bulunduğunu ona anlattı. Haris'i yakalamak için yanına Türk askerlerinden bir grup vermesini Abdülmelik'ten istedi. Abdülmelik de onun yanma bir grup Türk askeri verdi ve ayrıca Kudüs naibine bir mektup yazarak bu adamın emrine girmesini ve istediği şeyleri yapmasını emretti.

Adam, beraberindeki askerlerle Kudüs'e varınca vali onun hizmetinde olduğunu bildirdi. Nasıriyeli adam, valiye, toplayabildiği kadarıyla mum toplamasını ve her adama bir mum vermesini emretti. Hiçbir şeyin gizli kalmaması ve durumun iyice açığa çıkması için emrettiğinde bütün cadde ve sokaklardaki adamların, ellerindeki mumları geceleyin yakmalarını istedi.

Bundan sonra Nasıriyeli adam, Haris'in gizlendiği eve gitti. Kapıcıya: «Allah'ın peygamberi Haris'in yanına girmek için izin istiyorum.» dedi. Kapıcı da: «Şu saatte peygamberin yanma girilemez. Sabahı bekle.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Nasıriyeli adam; «Mumları yakın!» diye seslendi ve onlar da mumları yaktı. Öyle ki gece bir anda gündüze döndü. Nasıriyeli adam, Ha-ris'e doğru yöneldi. Haris, oradaki bir bodruma inip gizlendi. Adamları da: «Heyhat! Allah'ın peygamberine ulaşmak istiyorlar, ama ne gezer! O, artık göğe yükseltildi.» diye seslendiler. Nasıriyeli adam, elini bodruma uzattı. Haris'in elbisesinin ucunu yakalayıp çekti ve onu ortaya çıkararak yanında bulunan halifeye bağlı Ferganalı Türklere teslim etti. Onlar da onu alıp zincire vurdular. Anlatıldığına göre ona vurulan zincir ve prangalar boynundan defalarca düşüyor, tekrar alıp bağlıyorlardı. O da şöyle diyordu:

«De ki: «Ben sapıtırsam, sapıtmakla ancak kendime etmiş olurum. Doğru yolda olursam bu, Rabbimin bana vahyetmesiyledir. Doğrusu O, işitendir, yakın olandır.» (es-Sebe1,50.)

Kendisim zincire vuran Türklere de şöyle diyordu: «Rabbim Allah'tır, diyen bir adamı mı öldüreceksiniz?» (ei-Mü'min, 28.)

Türk askerleri de kendi dilleriyle ona şöyle diyorlardı: «Bu bizim Kur ân'ımızdır. Sen de kendi Kur'ân'ını getir bakalım!»

Yalancı Haris'i huzuruna getirdiklerinde halife Abdülmelik, onun darağacında asılmasını emretti. Ancak mızrak, onun kaburga kemiklerinden birine değip eğildi. Abdülmelik, o adama şöyle dedi:

- Yazık sana! Mızrağı fırlatırken "Bismillah" dedin mi?
- Unuttum.
- Yazık sana! Besmele çek ve mızrağı fırlat.

Adam, Besmele çektikten sonra mızrağı fırlattı. Mızrak, yalancı Haris'in böğrüne saplandı.

Abdülmelik, onu darağacına asmadan Önce hapsetmişti. Sonra fıkıh ve ilim sahibi adamlara, ona öğüt vermelerini ve kendisindeki bu halin şeytani bir hal olduğunu bildirmelerini emretmişti. Fakat o, bunun şeytani bir hal olduğunu kabule yanaşmamış, bunun üzerine Abdülmelik onu astırmıştı. Bu da Abdülmelik'in tam adil ve dindar bir kimse olmasından kaynaklanmaktadır.

Velid b. Müslim, Alâ b. Ziyad el-Adevî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hükümdarlığı esnasında Abdülmelik'in yaptığı işlerden sadece Haris'i öldürmesine imrendim. Zira Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde: "Herbiri kendisinin peygamber olduğunu iddia eden otuz yalancı Deccal çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Her kim böyle birşeyi iddia ederse, onu öldürün. Bunlardan birini öldüren kimseye Cennet vardır." buyurmuştur.»

Velid b. Müslim dedi ki: «Duyduğuma göre Halid b. Yezid b. Mua-viye, Abdülmelik'e şöyle demiştir:

- Eğer senin yanında olsaydım Haris'i öldürmeni emretmezdim.
- Niçin?
- Bu onun ileri sürdüğü bir görüştü. Eğer onu aç bırakacak olsaydın bu görüşü giderdi.»

Velid, Münzir b. Nafi'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: «Halid b. Cülah'ın Gaylan'a şöyle dediğini işittim:

- Yazıklar olsun sana ey Gaylan! Ramazan ayında bir elmaya birkaç kadın elde eden bir adam sen değil misin? Şimdi de kalkmış, Haris taraftarı bir adam olmuşsun. Karını peçeliyorsun, karının mü -nıinlerin annesi olduğunu iddia ediyorsun ve şimdi de dönüp dolaştın, kaderci bir zındık oldun!»

Bu sene de Ubeydullah b. Ebi Bekre, Türklerin büyük hükümdarı Rutbil ile savaştı. Hükümdar Rutbil, Müslümanlarla bazen iyi geçiniyor, bazen de onlara karşı baş kaldırıyordu. Bunun üzerine Haccac, Ebu Bekre'nin oğlu Ubeydullah'a mektup yazarak beraberindeki Müslüman askerlerle Rutbil'in memleketine hücum etmesini, kalelerini yıkmasını, savaşçılarını Öldürmesini emretti. O da bu mektubu alır almaz vilayetindeki askerlerle, Basrah ve Kûfelilerle birlikte yola çıktı. Türklerin hükümdarı Rutbil ile karşılaştığında onu hezimete uğrattı. Keskin darbelerle kalelerini yıktı. Askerleriyle birlikte onların diyarına yerleşti. Birçok şehirlerini ve beldelerini istila etti. Ora halkını ezip geçti. Sonra Rutbil gerilemeye başladı. Ubeydullah b. Ebi Bekre onu kovaladi. Ve nihayet başkente yaklaştı. Arada onsekiz fersahlık bir mesafe kalmıştı. Türkler ondan çok korktular. Sonra yolları ve caddeleri barikatlarla kapattılar. Geçitleri kestiler. Öyle ki, U-beydullah'ın beraberindeki bütün Müslüman askerler, orada öleceklerinin kaçınılmaz olduğunu zannettiler. O esnada Ubeydullah, her sene kendisine 700.000 dinar verilmesi şartıyla Rutbille barış yapmak istedi. Ayrıca, Müslümanların çıkıp kendi ülkelerine dönebilme-lerini temin edecek bir yol açmalarını da şart koştu. Sahabelerden ve Hz. Ali'nin önde gelen arkadaşlarından Şüreyh b. Hani -o esnada Kûfelilerin başında bulunuyordu- askerlere uyarıda bulunarak savaşmalarını, sebat etmelerini; kılıç, mızrak ve oklarla Türklere saldırmalarını istedi. Ubeydullah b. Ebi Bekre, onu bu şekilde çağrıda bulunmaktan menettiyse de o bu emre uymadı. Bahadırlardan bir grup ve hafızlardan da bir cemaat, Şüreyh'in savaş çağrısına icabet etti. Bunlar Türklerle savaştılar. Nihayet Müslümanların büyük bir çoğunluğu orada öldürüldü. Allah onlardan razı olsun. Şüreyh b. Hani de şu şiiri okumaya başladı:

«Yaşlılıktan çeken kederli biri oldum. Müşrikler arasında asırlarca yaşadım. İnzar edici peygambere kavuştum. Ondan sonra Sıddık'a ve Ömer'e, Mihran gününe ve Tüster'e, Sıffin'e ve Neher'e kavuştum. Heyhat, böyle uzun bir ömre...»
Şüreyh de öldürülenler arasındaydı. Allah ondan razı olsun. O-nunla birlikte adamlarından da bir grup öldürüldü. Sonra kalar askerler, Ubeydullah b. Ebi Bekre'nin maiyetinde Rutbil'in diyarından çıkıp gittiler. Ama sayıları azdı. Haccac, durumdar haberdar olunca ilerleyeni ve geride kalanı tutup sorguya çekti. Bu durumu halife Ab-
dülmelik'e bir mektupla bildirdi. Müslümanların Türk illerinde başlarına gelen facianın intikamını almak için Rutbil'in şehrine, büyük bir ordu göndermek hususunda ona danıştı. Ulağın getirdiği mektubu alan Abdülmelik, bu duruma muvafakat ettiğini bir mektupla Haccac'a bildirdi ve çabucak Rutbil'in üzerine asker göndermesini istedi. Ulağın getirdiği haber üzerine Haccac asker toplamaya başladı. Hicretin sekseninci senesi olaylarından bahsederken detaylı bir şekilde anlatacağımız gibi kalabalık bir ordu teçhiz etti.
Anlatıldığına göre Rutbil ile yapılan savaşta Şüreyh b. Hani ile beraberindeki 30.000 asker öldürülmüştü. Müslüman askerler arasında bir parça ekmek bir dinara satılmaya başladı. Çok zorlu durumlarla karşılaşmaya başlamışlardı. Açlık nedeniyle de birçok Müslüman ölmüştü. Doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.
Bu savaşta Türklerden de çok sayıda adam öldürülmüştü. Müslümanlar onlardan kat kat adam öldürdüler.
Yine anlatıldığına göre hicretin yetmişdokuzuncu senesinde Şüreyh, kadılıktan istifa etti. Haccac, onun istifasını kabul etti. Yerine Ebu Bürde Ebi Musa el-Eş'arî'yi kadı olarak tayin etti. Şüreyh'in biyografisini hicretin yetmişsekizinci senesinde vefa edişinden bahsederken anlatmıştık. Doğrusunu Allah bilir.
Vakidî, Ebu Ma'şer ve diğer siyerciler de dediler ki: Bu senede Medine valisi Eban b. Osman, insanlara haccettirdi.
Bu senede Kutri b. Fücae et-Temimî, Ebu Nuame el-Haricî'yi öldürdü. O, meşhur yiğitlerdendi. Anlatıldığına göre adamları ve arkadaşları, yirmi sene süreyle onu halifelik selamıyla selamlamışlardı. Onunla Haccac'm komutanlarından Mühelleb b. Ebi Süfra askerleri arasında çok sayıda savaşlar cereyan etmişti. Ebu Nuame, Mus'ab b. Zübeyr zamanında ayaklanmış, birçok kaleleri ve beldeleri ele geçirmişti. Onun vak'aları meşhurdur. Haccac, onun üzerine büyük ordular göndermiş, ama o, bu orduları bozguna uğratmıştı. Rivayete göre o, cılız bir at üzerinde olup elinde demir bir çubuk varken Haruriler-den bir adam karşısına çıkmış, onunla savaşmak istemişti. Kutri, yüzündeki peçeyi açınca adam onu tanımış, dönüp kaçmıştı. Kutri, ona: «Nereye gidiyorsun? Bir mızra.k dürtüşü veya kılıç darbesi görmeden kaçmaktan utanmıyor musun?» deyince adam şu karşılığı vermişti: «Adamın senin gibi birinin önünden kaçması, utanılacak şey değildir.»
Kutri, bir savaşta Süfyan b. Ebred el-Kelbî ile karşılaşmış, ikisi Taberistan'da savaşmışlardı, o esnada atının ayağı sürçmüş ve Kutri yere düşmüş, düşman askerleri gelip üzerinde yığılmışlar, onu öldürüp başını koparark Haccac'a göndermişlerdi. Bir rivayete göre onu Şevde b. Hür ed-Darimî öldürmüştü. Kutri b. Fücae, son derece yiğit ve cesur bir adam olup fesahat belagat, güzel söz ve güzel şiir söyleme hususunda Arapların meşhur hatiplerindendi. Onun kendini ve dinleyicileri yüreklendiren güzel şiirlerinden biri de şudur:
«Ona diyorum ki, bahadırlardan kıvılcımlar uçuştu, yuh sana, korkma!
Eğer sana itaat etmayen ecele karşı bir gün fazla yaşamak iste-sen de,
Ölüm alanında sabretmen gerekir. Ebedi yaşamak benim kudretim dahilinde değildir.
Hayat giysisi, onur giysisi demek değildir.
O elbise, korkak kardeşinden zilleti dürüp giderecek bir şeref elbisesi değildir.
Ölüm yolu, her canlının son durağıdır.
Ölüm, yeryüzündeki herkese çağrı yapmaktadır.
İmrenilmeyen kimseden usanılır ve o hezimete uğrar.
Ölüm onu teslim alır, hayatına son verir.
Kişi hurda eşyalardan sayıldığında, artık yaşamakta hayır kalmaz.»
Bu şiiri, "Hamaset" adlı eserin sahibi nakletmiş ve İbn Hallikan da çok beğenmiştir.
Bu senede (hicretin yetmişdokuzuncu senesinde) Ubeydullah b. Ebi Bekre vefat etti. O, Türk illerine giren ve Türk hükümdar Rutbil ile savaşan İslâm ordusunun komutanı idi. Şüreyh b. Hani ile birlikte çok sayıda askeri bu savaşta öldürüldü. Nitekim bunu önceki sayfalarda anlatmıştık. Ubeydullah b. Ebi Bekre, elinde bir yüzük olduğu halde Haccac'ın yanına gitmişti. Haccac da ona şöyle bir soru sormuştu:
- Şu mühürlü yüzüğünle kaç bin dinarlık harcama emrini mü-hürledin?
- 40.000.000 dinarlık harcama emrini mühürledim.
- O paraları nereye sarfettin?
- iyilik yapmaya, darda kalana yardım etmeye, iyilik edenleri ödüllendirmeye, bekarları ve kavmin efendilerini evlendirmeye sar-fettim.
Bir rivayete göre susayan Ubeydullah'a bir kadın bir testi soğuk su ikram etmişti. O da suyu ikram eden kadına 30.000 dirhem vermişti.
Yine bir rivayete göre o, arkadaşları arasında oturmakta iken kendisine bir köle ve bir de cariye hediye edilmişti. O da bu köle ile cariyeyi meclisinde oturan arkadaşlarından birine: «Al, bunlar senin
olsun.» diyerek hibe etmiş, sonra düşünüp şöyle demişti: «Allah'a yemin ederim ki, meclisimde oturanlardan birini diğerine

tercih etmem, çirkin bir cimrilik ve pis bir alçaklıktır. Ey köle, bu meclisimde oturanlardan her birine birer köle ve cariye var.»
Verilen köle ve cariyeleri saydıklarında seksen tane olduğunu
gördüler.
Ubeydullah b. Ebi Bekre, bu senede Best şehrinde vefat etti. Zerh şehrinde vefat ettiği de söylenir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh ve Âlim olan yüce Allah daha iyi bilir. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. [35]

Hicretin Sekseninci Senesi

Bu senede Mekke'de büyük bir sel taşkını meydana geldi. Bu sel sularına Mekke içindeki hacılar ve yüklü develeri, kadınları ve erkekler kapılıp gittiler. Kimse onları kurtaramadı. Sular, Hacun'a kadar vardı. Çok sayıda insan boğuldu. Anlatıldığına göre sular, Ka'be'yi altta bırakacak kadar yükselmişti. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Cerir, Vakidî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bu senede Basra'da veba salgını baş gösterdi. Meşhur kavle göre bu salgın, hicretin altmışdokuzuncu senesinde Basra'da başgöst ermiş ti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık.
Bu senede Mühelleb b. Ebi Süfra nehri geçti. Keşte denilen yerde iki sene Türk düşmanlara karşı sabır göstererek ikamet etti Anlatımı burada uzun sürecek vak'alar iki taraf arasında cereyan etti. O esnada îbn Eş'as'm Haccac'a başkaldırdığına dair mektubu Mühelleb'e geldi. Mühelleb de bu mektubu olduğu gibi Haccac'a gönderdi. Hac-cac, mektubu alıp okudu. Sonra - ileride anlatılacağı gibi- İbn Eş'as'la yapılan savaşlar meydana geldi.
Bu senede Haccac, Basra, Küfe ve diğer yerlerden topladığı askerleri Türk hükümdarı Rutbil'den intikam almak üzere harekete geçirdi. Bu ordu, Ubeydullah b. Ebi Bekre'nin askerlerini geçen sene öldüren Rutbil'den intikam alacaktı. Haccac, Basra ve Küfe şehirlerinden 20.000 olmak üzere 40.000 kişilik bir ordu teşkil etti. Bu ordunun başına Abdurrahman b. Muhammed el-Eş'as'ı -onu sevmemesine rağmen- komutan yaptı. Haccac, gerçekten ona öfke duyuyordu. Öyle ki: «Onu her gördüğümde mutlaka öldürmek istemişimdir.» demişti.
Günün birinde İbn Eş'as, Haccac'm yanına gitmişti. Haccac'ın yanında o esnada Amir eş-Şabil de bulunuyordu. Haccac Amir'e: «Şunun yürüyüşüne bak hele! Vallahi ben bunun boynunu vurmak istiyorum.» demişti. Amir de Haccac'm bu sözlerini gizlice İbn Eş'as'a iletmiş, İbn Eş'as da şu karşılığı vermişti: «Vallahi eğer zaman bulursam ben de Haccac'ı iktidardan uzaklaştırmak için olanca gücümü harcayacağım.»
Kısaca diyeceğimiz şudur ki, Haccac, teşkil ettiği bu ordunun res-nıi geçit yaptığını görünce onlara bolca masraf yaptı. Sonra orduya kimi komutan yapacağını düşünmeye başladı. Neticede Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as'ı tercih ederek onu bu oruya komutan olarak tayin etti. Abdurrahman'ın amcası İsmail b. Eş'as, Haccac'a gelip şöyle dedi: «Korkarım ki sen Abdurrahman'ı komutan yaparsın-da o Serat köprüsünü geçtikten sonra sana itaat etmez.» Haccac da ona şu karşılığı verdi: «O burada değildir. Onu severim ama emrime muhalefet etmesinden veya itaatim dışına çıkmasından korktuğum zaman gerekeni yaparım.»
Bu konuşmadan sonra Abdurrahman'ın komutanlık emrini verdi. Abdurrahman da askerleriyle birlikte Rutbil'in diyarına doğru gitti. Rutbil, Abdurrahman b. Eş'as'm ordusu ile üzerine gelmekte olduğunu duyunca geçen senede kendi ülkesinde Müslümanların başına gelen hezimetten ötürü özür dilediğini ve kendisinin bu durumdan hoşlanmadığını, Müslümanların kendisini savaşa mecbur ettiklerini bildiren bir mektup gönderdi. Abdurrahman'dan -Müslümanlara haraç verme karşılığında- barış istedi, ancak Abdurrahman, onun bu teklifine önem vermedi. Rutbil'in ülkesine girmeye kesin kararlıydı. Bunun üzerine Rutbil de askerlerini topladı. Onları, Abdurrahman ve ordusu ile savaşmaya hazırladı.
Abdurrahman b. Eş'as, her bir beldeye veya şehre girdiğinde veya Rutbil'in kalelerinden birini ele geçirdiğinde, o mıntıkayı kendisi için muhafaza etsin diye bir naib tayin ediyordu. Yaşlı ve tecrübeli kimseleri de tehlikeli mekanlara bırakıyordu. Rutbil'in ülkesinin birçok belde ve şehirlerini istila etti. Bol miktarda malı ganimet olarak elde etti. Çok sayıda insanı tutsak etti. Sonra elde ettikleri beldeleri İslah etmeleri ve o beldelerdeki gelir ve ürünlerle kuvvetlenmeleri maksadıyla askerlerini durdurdu. Gelecek sene daha güçlü bir şekilde düşmanla karşılaşabilmeleri için, Rutbil'in ülkesinin iç taraflarına doğru ilerlemelerine mani oldu. Böyle yaptılar. Nihayet ertesi sene adım adım ülkenin iç kısımlarına doğru ilerlediler. Bütün mıntıkaları ele geçirdiler. Nihayet Rutbil ve askerlerini başkentinde kuşatma altına aldılar ve orayı fethettiler. Bol miktarda malları, hazineleri ve zürri-yetleri ganimet olarak elde ettiler. Sonra Rutbil'in savaşçılarını Öldürdüler. Sonra İbn Eş'as gerçekleşen fethi ve Allah'ın kendilerine nasib ettiği zaferi bir mektupla Haccac'a bildirdi.
Bazılarının anlattıklarına göre Haccac, Himyan b. Adiy es-Sedü-sî'yi Kirma halkına silahlı bir takviye kuvveti olarak gönderdi ki, ihtiyaç duydukları takdirde Sicistan ve Sind valilerine de takviye olsun. Ancak Himyan ve beraberindeki askerler, Haccac'a asi oldular. Haccac da onun ve adamlarının üzerine Abdurrahman b. Eş'as'ı gönderdi. Abdurrahman, Himyan'ı ve adamlarını mağlub etti. Kendisi de beraberindeki askerlerle orada ikamet etti. Ubeydullah b. Ebi Bekre vefat etti. Haccac da bunun üzerine Abdurrahman b. Eş'as'ı Sicistan valiliğine tayin ettiğini bir mektupla kendisine bildirdi. Ayrıca bağışları dışında kendilerine 2.000.000 dinar sarfettiği büyük bir orduyu da Abdurrahman b. Eş'as'm emrine gönderdi. Bu orduya Tevavis ordusu deniyordu. Haccac, Abdurrahman'dan Rutbü'in üzerine yürümesini istedi ve önceki sayfalarda da anlattığımız gibi iki

taraf arasında cereyan eden ve Abdurrahman'm zaferiyle sonuçlanan bir savaş meydana geldi.
Vakidî ve Ebu Ma'şer dediler ki: «Bu senede (hicretin sekseninci senesinde) Eban b. Osman, insanlara haccettirdi.» Başkalarının ifadelerine göre bu sene Süleyman b. Abdülmelik insanlara haccettir-miştir. Bu senede yaz mevsimi gazasına Velid b. Abdülmelik gitmişti. Medine valisi Eban b. Osman'dı. Doğu eyaleti tümüyle Haccac'm ida-resindeydi. Küfe kadısı Ebu Bürde b, Ebu Musa, Basra kadısı da Musa b. Enes b. Malik idi. [36]

Hicretin Sekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hz. Ömer'in Azatlısı Eşlem

Bu zatın künyesi Ebu Zeyd'tir. Aynünemr'de esir alınanlardandır. Hz. Ömer, hicretin onbirinci senesinde hac görevini yaparken onu Mekke'de satın almıştı. Eşlem, 114 yaşında vefat etmişti. Hz. Ömer'den birkaç hadis riyayet etmiştir. Diğer sahabelerden de hadisler rivayet etmiştir. Çok menkıbeleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [37]

Cübeyr B. Nüfeyr

Cübeyr b. Nüfeyr b. Malik el-Hadremî. Hadis rivayet deden sahabelerdendir. Şamlıların âlim kimselerindendi, ibadet ve ilm ile meşhurdu. 120 yaşında Şam'da vefat etti. Daha büyük yaşta iken vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi daha küçük yaşta vefat ettiğini söyleyenler de vardır. [38]

Abdullah B. Cafer B. Ebi Talîb

Habeşistan'da doğdu. Annesi, Esma binti Ümeys'dir. Haşim oğullarından Peygamber (s.a.v.)'i görüp de en son vefat edenlerdendir. Medine'de yaşadı. Babası Cafer, Mu'te savaşında şehit olunca Peygamber (s.a.v.), Abdullah'ın annesinin yanına gitti ve ona: «Kardeşimin oğullarını bana getirin.» dedi. Anneleri Esma da onu ve diğer kardeşlerini civcivleri andırır vaziyette, Peygamber (s.a.v.)'in yanına getirdi. O da berberi çağırtarak başlarını traş ettirdi. Sonra şöyle dua etti: «Allah'ım, Cafer'den sonra onun ailesini sen gözet ve Abdullah'a da alışverişinde bereket ver.»
Daha sonra anneleri Esma gelip Peygamber (s.a.v.)'e evde birşey-ler olmadığını söyledi. Peygamber (s.a.v.) de: «Babalarının yerine bu çocuklar için (baba olarak) ben varım.» dedi.
Peygamber (s.a.v.), kendileriyle bey'at ettiği zaman Abdullah b. Cafer ile Abdullah b. Zübeyr, yedi yaşlarındaydılar. Bunlardan başka hiç kimse, bu yaşta bey'at etmiş değildir.
Abdullah b. Cafer, insanların en cömertlerindendi. Bol miktarda bağışta bulunduğu zaman bile bu bağışını az görürdü. Bir defasında 2.000.000 dirhem sadaka vermişti. Bir başka defa bir adama 60.000 dirhem sadaka vermişti. Yine bir defasında başka bir adama da 4.000 dinar sadaka vermişti.
Anlatıldığına göre adamın birisi, Medine'ye şeker getirip satışa arzetmişti. Kimse gelip o adamdan şeker satın almadığından satama-mıştı. Abdullah b. Cafer, kendi kayyımına emir vererek gidip o şekerlerin tümünü satın almasını ve insanlara hediye etmesini istemişti.
Anlatıldığına göre Muaviye, hacca geldiğinde Mervan'ın evine konuk olmuş ve bir gün mabeyincisine şöyle demişti: «Bak bakalım hele, kapıda Hasan veya Hüseyin veya İbn Cafer veya falan falan a-damları görebilecek misin?» Mabeyinci dışarı çıktı, fakat kapı önünde kimseyi göremedi. Mabeyinciye, sözü edilen kimselerin Abdullah b. Cafer'in yanında yemek yedikleri söylendi. O da gidip bu durumu Muaviye'ye haber verdi. Muaviye: «Ben de onlar gibi biri olurum. Gidip Abdullah'ın evinde yemek yerim.» dedi. Sonra değneğine dayanarak yürüdü. Abdullah b. Cafer'in kapısına vardığında içeri girmek için izin istedi. İzin verilince içeri girdi. Abdullah, onu baş köşeye o-turttu. Muaviye, ona şöyle dedi:
- Ey Abdullah, hani yemeğin nerede?
- Canın ne çekiyorsa söyle de onu sana hazırlatayım.
- Bize beyin yedir.
- Ey köle! Bize beyin getir.
Köle, bir tabak beyin getirdi. Muaviye onu yedi, sonra Abdullah b. Cafer, kölesine:
- Yine beyin getir, dedi.
Köle de içi dolu bir tabak beyin getirdi. Muaviye onu da yedi. Nihayet üç tabak beyin getirildi. Hepsim yedi, Muaviye, bunu hayretle müşahede etti ve beğenerek: «Ey Abdullah b. Cafer, sen bol bağışta bulunmadan karnın doymuyor.» dedikten sonra oradan ayrıldı ye Abdullah b. Cafer'e 50.000 dinar verilmesini emretti. Abdullah b. Cafer, onun samimi dostuydu. Her sene yanına gittiğinde Muaviye, kendisine 1.000.000 dirhem verir ve ayrıca yüz ihtiyacını da karşılardı. Mua-viye, can çekişirken oğlu Yezid'e, Abdullah b. Cafer'e iyi davranmasını vasiyet etti. Yezid, yanma gelen Abdullah'a şöyle dedi:

- Mü'minlerin emiri Muaviye, her sene sana ne kadar verirdi?
- 1.000.000 dirhem verirdi.
- Biz o bağışı iki katına çıkardık.
Yezid, ona her sene 2.000.000 dirhem verirdi. Abdullah b. Cafer de ona şöyle dedi: «Anam babam sana feda olsun. Ben bu sözü senden önce kimseye söylemediğim gibi senden sonra da kimseye söylemeyeceğim.»
Yezid de ona şu karşılığı verdi: «Bu kadar parayı da benden önce kimse sana vermediği gibi benden sonra da kimse vermeyecektir.»
Abdullah b. Cafer'in yanında Ammare adlı bir cariye vardı. Abdullah, onu çok severdi. Bir gün Yezid b. Muaviye, Abdullah'ın yanına geldi. O cariye şarkı söyledi. Yezid, cariyenin sesini duyunca ona meftun oldu, ancak cariyeyi Abdullah b. Cafer'den istemeye cesaret edemedi. Cariyeye olan tutkusu, babası Muaviye'nin ölümüne kadar içinde gizli kaldı. Muaviye öldükten sonra Yezid, Iraklılardan bir adamı Medine'ye gönderdi ve cariye Ammare'nin durumunu araştırmasını emretti. O adam da Medine'ye gitti. Abdullah b. Cafer'in yakınındaki bir eve yerleşti. Ona bol miktarda hediye ve armağanlar sundu ve kendisiyle dost oldu. Nihayet cariyeyi ondan alarak Yezid'e getirdi.
Hasan-ı Basrî; şarkı dinlediği, eğlenceye düşkün olduğu ve cariye satın alması nedeniyle Abdullah b. Cafer'i kınar ve onun hakkında şöyle derdi: «Bu ve benzeri çirkin işlere artık son vermesi gerekmez mi?»
Nihayet Haccac, Rasûlullah (s.a.v.)'ın kız torunlarından biriyle evlendi. Haccac, şöyle diyordu: «Ebu Talib ailesini alçaltmak için bu kızla evlendim.»
Denildiğine göre Haccac, o kızla gerdeğe girememiştir. Abdülme-lik, Haccac'a bir mektup yazarak o kadını boşamasını emretmiş, Haccac da onu boşamıştı.
Abdullah b. Cafer, onüç hadis rivayet etmiştir. [39]

Ebu İdris El-Holanî

Asıl adı, Aiz b. Abdullah'tır. Çok kerametli halleri ve menkıbeleri vardır. Şöyle derdi: «Kirli elbiseler içindeki temiz bir kalb, temiz elbiseler içindeki kirli bir kalbten daha hayırlıdır.» Şam kadılığına tayin edildi. Onun biyografisini "Tekmil" adlı kitabımızda anlatmışız dır. [40]

Mabed El-Cühenî

Kaderciydi. Asıl adı, Mabed b. Abdullah b. Alim'di. Şu hadisin ra-visidir: «Ölü hayvanın ne derisinden ne de sinirlerinden yararlanmayın.»
Mabed'in soy kütüğü hakkında başka şeyler söyleyenler de vardır. İbn Abbas'tan, İbn Ömer'den, Muaviye'den, İmran b Husayn'dan ve diğerlerinden hadis işitmiştir. Hakem olayında hazır bulundu. Bu hususta Ebu Musa'dan soru sorarak bazı isteklerde ve tavsiyelerde bulundu. Sonra Amr b. Asla bir araya geldi. Bu hususta ona da tavsiyelerde bulundu. Amr, ona şöyle dedi: «Ey Cüheyne kabilesinin keçisi! Sen sır ve aşikarlık ehlinden değilsin, hak sana fayda vermediği gibi batıl da sana zarar vermez.»
Mabed, Amr b. As'm bu sözlerinde hayır tahayyül etti. Bu nedenle o, kader konusunda ilk konuşan kişi oldu. Onun, kader hakkındaki bilgileri, Sus isimli Iraklı Hristiyan bir adamdan aldığı söylenir. Gay-lan da kader konusundaki görüşlerini Mabed'ten almıştır. Mabed el-Cühenî, ibadet sahibi zahid bir kimseydi. İbn Main ile diğerleri, hadis rivayeti konusunda onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Hasan-ı Basrî ise: «Mabed'den sakının. O, sapık ve saptırıcı bir adamdır.» demişti.
Mabed, Abdurrahman b. Eş'as ile birlikte isyan edenlerden idi. Haccac, ona çeşitli işkencelerle azap çektirmiş, sonra öldürtmüştü.
Said b. Uneyf in ifadesine göre Mabed'i hicretin sekseninci senesinde Dımışk'ta Abdühnelik b. Mervan astırarak öldürtmüştür.
Halife b. Hayyat'ın ifadesine göre Mabed, hicretin doksanıncı senesinden önce vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Doğruya en yakın olan rivayette de anlatıldığı gibi Mabed'i, Ab-dülmelik öldürtmüştür. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [41]

Hicretin Seksenbirinci Senesi

Bu senede Ubeydullah b. Abdülmelik b. Mervan, Kalikula şehrini fethetti. Müslümanlar, bu fetihte bol miktarda ganimet ele geçirdiler.
Bu senede Büceyr b. Verka es-Sarimî, Bükeyr b. Vişah'ı öldürdü. Bükeyr, yiğit komutanlardandı. Sonra kavminden Sa'saa b Harb el-Avfî es-Sarimî adında bir adam, Bükeyr'in intikamını almak için harekete geçti ve Bükeyr'in katili Büceyr b. Verka'yı, Mühelleb b. Ebi Süfra'mn meclisinde oturmakta iken bir hançerle vurup öldürdü. Büceyr kaldırılıp evine götürüldü, o, sor

nefesini vermekteydi. Mühelleb de Sa'saa'yı yakalayarak ona gönderdi. Büceyr b. Verka, eline geçen Sa'saa için: «Şunun başını ayaklarımın altına gelecek şekilde yere ko-, yun.» dedi. Adamları, Sa'saa'nın başını ayak ucuna bıraktılar. Bu sırada Enes b. Tarık, ona: «Sa'saa'yı affet, zaten sen Bükeyr b. Vişah'ı öldürmüştün.» dediyse de o, bu teklifi kabul etmeyerek: «Hayır, vallahi şu adam sağken ben ölmeyeceğim.» dedi. Sonra da Sa'saa'yı elindeki mızrakla vurarak öldürdü. Bilahare kendisi de öldü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Büceyr'in ölümünden sonra adamları Sa'saa'yı öldürmüşlerdir. Doğrusunu Allah bilir. [42]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/9-11.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/11.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/11-12.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/12-14.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/14-15.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/15.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/15.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/15.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/16.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/16.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/16-17.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/17-23.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/23.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/23-24.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/24.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/24-25.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/25-29.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/29.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/29-31.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/31-32.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/32-35.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/35-38.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/38.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/38.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/39.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/39.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/39-40.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/40.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/40-46.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/46.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/47.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/47-48.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/48.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/48.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/48-55.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/56-58.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/58.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/58.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/58.60

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/60.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/61.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/62.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Abdurrahman B. Esasın İsyanı
Hicri Seksenbirinci Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Büceyr B. Verka Es-Sarimî
Süveyd B. Gafle
Abdullah B. Şeddad B. Had
Hz. Ali'nin Oğlu Muhammed
Hicretin Seksenıkıncı Senesi
Deyrü'l-Cemacim Savaşı .
Hicretin Seksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mühelleb B. Ebi Süfra
Esma B. Harice El-Fezari El-Kûfi
Muğire B. Mühelleb
Haris B. Abdullah
Muhammed B. Üsame
Abdullah B. Ebi Talha B. Ebi'l-Esved
Abdullah B. Ka'b B. Malik
Affan B. Veheb
Cemil B. Abdullah
Ömer B. Ubeydullah
Kümeyl B. Ziyad
Zazan Ebu Amr El-Kindî
Küçük Ümmü Derda
Hicretin Seksenüçüncü Senesi
Vasıt Şehrinin Kuruluşu
Hicretin Seksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdurrahman B. Cuhayre El-Holanî
Tarık B. Şihab
Ubeydullah B. Adiy B. Hiyar
Hicretin Seksendördüncü Senesi
Ebu Zür'a El-Cüzami El-Filistinî
İmran B. Hattan El-Haricî
Abdurrahman B. Esas El-Kindî
Eyyüb B. Kirayye
Ruh B. Zınba
Hicretin Seksenbeşinci Senesi
Abdülaziz B. Mervan
Abdülmelik'in, Önce Oğlu Velid İçin, Sonra Da Diğer Oğlu Süleyman İçin Veliahtlık Bey Atı Alması
Hicret'in Seksenaltıncı Senesi
Emevi Halîfelerinin Atası Abdülmelik B. Mervan

Abdurrahman B. Esasın İsyanı

Ebu Mihnef in ifadesine göre bu isyanın başlangıcı hicretin sek-senbirinci senesinde olmuştur. Vakidî'nin ifadesine göre ise hicretin seksenikinci senesinde olmuştur. İbn Cerir, bu isyan meselesini hicretin seksenbirinci senesi olayları arasında anlattığından biz de ona uyarak bu senedeki olaylar arasında anlattık. Bu olayın sebebi şuydu: Abdurrahman b. Eş'as, Haccac tarafından sevilmeyen bir adamdı. Abdurrahman da bunun farkındaydı. Bu nedenle Haccac'a karşı kötü niyet beslemekte, onun iktidardan düşmesini arzulamaktaydı. Haccac, onu önceki sayfalarda sözünü ettiğimiz ordunun başına komutan yapıp Türk hükümdarı Rutbil'in ülkesine girmesini emrettiğinde o, harekete geçti. Türk beldelerinden bazılarını ele geçirdi. Daha sonra adamlarına hareketlerini durdurmalarını ve bir sene sonrasına kadar hazırlık yapıp güçlenmelerini teklif etti. Bu düşüncesini ayrıca bir mektupla Haccac'a bildirdi. Haccac da yazdığı cevabî mektubunda onun bu konudaki görüşünü garipsediğini söyledi. Aklını zayıf buldu. Onu korkaklık ve savaştan kaçmakla ayıpladı. Derhal Rutbil'in ülkesine girmesini emretti. Bu emrini ikinci ve üçüncü mektuplarıyla da te'yid etti. Yazdığı mektuplardan birinde ona şöyle hitab ediyordu:
«Ey hain, mürted ve korkunun kalbine yerleştiği adamın oğlu! Sana, düşman ülkesinin iç kısımlarına ilerlemene dair verdiğim emri yerine getir, aksi takdirde altından kalkamayacağın bir iş senin başına gelir.» Haccac, Abdurrahman b. Eş'as'a çok kızıyor ve onun hakkında şöyle diyordu: «O; beyinsiz, ahmak ve hasut bir kimsedir. Babası, mü'minlerin emiri Hz. Osman'ın giysilerini yağmalamış ve onu öldürmüştü. Ubeydullah b. Ziyad'ı da Müslim b. Ukayl'ın üstüne sal-dırtmış, nihayet onu öldürtmüştü Dedesi Eş'as da İslâm'dan irtidat etmişti. Ben onu her gördüğümde mutlaka öldürmek istemişimdir.»
Haccac'm kendisine peşpeşe mektuplar göndermesi üzerine İbn Eş'as öfkelendi ve şöyle dedi: «Güçsüz, zayıf ve hakir bir kimse olduğundan Ötürü askerlerimden veya hizmetçilerimden biri dahi olmaya layık olmayan böyle bir adam bana böyle bir mektubu nasıl yazar?
Babasının Sakif kabilesinden şu korkak adam olduğunu ve komutan Sebib'in karısı Gazale'nin önünden kaçtığını hatırlamıyor mu? Gazale Kûfe'ye girişinde Haccac'a ve askerlerine hamle yapmış, Haccac ve askerleri onun önünde bozguna uğrayıp kaçmışlardı.»
Bundan sonra Abdurrahman b. Eş'as, Iraklıların önde gelenlerini toplayarak onlara şöyle demişti: «Haccac, düşman beldelerinin iç kısımlarına doğru ilerlemenizi ısrarla istiyor. O beldelerdeki din kardeşleriniz mahvoldular. İşte kış mevsimi

ve soğuklar üzerinize geliyor. Durumunuza bakın, bana gelince ben Haccac'a itaat etmeyeceğim ve dün verdiğim bir kararı da bozmayacağım.»
Bundan sonra kalkıp askerlerine bir nutuk irad etti ve kendi görüşünün hem kendisi hem de askerleri için en uygun görüş olduğunu bildirdi. Fethettikleri beldeleri onarıp ıslah etmelerini ve bu beldelerin malları ve ürünleri ile güçleninceye kadar buralarda ikamet etmelerini ve kış mevsimi çıktıktan sonra harekete geçip düşman beldesinin iç kısımlarına doğru ilerlemelerini ve ondan sonra şehir şehir memleketi fethetmelerini, nihayet başkentte Türk hükümdarı Rut-biVİ kuşatma altına almalarım istedi. Sonra Haccac'm kendisine, Rutbü üzerine acilen gitmelerini emrettiğine dair gönderdiği mektubunu okudu. Çevresindeki topluluk galeyana geldi ve: «Hayır, Allah'ın düşmanı Haccac'a itaat etmeyecek, emrini dinlemeyeceğiz.» dediler.
Ebu Mihnef, Mutarrif b. Amir b. Vaile el-Kinanî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Babam bu konuda ilk konuşan kişiydi. Şair ve hatib olup şöyle demişti: "Haccac'm bu görüşü ve bizimle ilgili durumu, şuna benzer: Bir adam, kendi kardeşine: «Köleni şu ata saldırt, eğer ölürse ne âlâ, kurtulursa da senin lehine olur.» demesi bizim şu andaki durumumuza uymaktadır. Eğer siz Rutbil'e karşı muzaffer olursanız bu, Hac-cac'ın iktidarım daha da güçlendirir. Eğer ölürseniz zaten Haccac sizi sevmiyor ve sizi kendine düşman olarak görüyor. Allah'ın düşmanı Haccac'a olan bey'atınızdan vazgeçin (böyle derken Abdülmelik'in halinden bahsetmemişti). Emiriniz Abdurrahman b. Eş'as'a bey'at edin, şahid olun; Haccac'a olan bey'attan ilk vazgeçen benim."
Her taraftan insanlar, «Allah'ın düşmanı Haccac'a olan bey'atımızdan vazgeçtik.» diye sesslendiler. Hep birlikte Abdurrahman b. Eş'as'a yöneldiler. Haccac yerine ona bey'at ettiler. Abdülmelik b. Meryan'm halinden bahsetmediler.
ibn Eş'as, Rutbil'e haber saldı. Eğer Haccac'a karşı muzaffer olurlarsa Rutbil'den asla haraç almayacaklarını bildirerek onunla barış yaptı. Sonra beraberindeki askerlerle Sicistan'dan harekete geçerek Haccac ile savaşmaya ve Irak'ı ondan almaya gitti. Yolun yarısına vardıklarında askerler dediler ki: «Haccac'ı hal' etmemiz Abdülmelik b. Mervan'ı da hal'etmemiz demektir.» Böylece hem Haccac'ı hem de Abdülmelik b. Mervan'ı hal' ettiler. İbn Eş'as'a yeniden bey'at ettiler. O da Allah'ın kitabına Rasûlünün sünnetine bağlı kalmak, sapıklık önderlerini hal'etmek, dinsizlerle cihad etmek şartıyla onlarla bey1 atlastı. Onlar, "Evet" dedikçe o da onlarla bey'atlaşıyordu. Haccac, kendisini ve Abdülmelik b. Mervan'ı hal' ettiklerini duyunca, Abdülmelik b. Mervan'a mektup yazarak bu durumu bildirdi ve İbn Eş'as üzerine acilen ordu göndermesini istedi. Kendisi de Basra'ya gelip konakladı. İbn Eş'as'ın durumundan Mühelleb de haberdar oldu. İbn Eş'as, ona bir mektup yazarak kendi saflarına katılmasını istedi ama o, bu çağrıyı kabul etmedi. İbn Eş'as'ın mektubunu Haccac'a gönderdi. Mühel-leb'in kendisi de İbn Eş'as'a şu cevabî mektubu gönderdi:
«Ey İbn Eş'as! Sen ayağını uzun bir üzengiye koydun. Muham-med (s.a.v.)'in ümmetinde kalmaya devam et, kendi durumuna bak, nefsini helak etme. Müslümanların kanlarının akmasına neden olma, cemaatı parçalama, bey'atı bozma. "İnsanların nefsime zarar vermelerinden korkuyorum." diyorsan, aslında insanlardan çok, Allah'tan korkman gerekir. Kanların akıtılmasına neden olarak nefsini Allah'ın gazabına maruz bırakma. Haramları helal sayarak kendini İlahi azaba hedef yapma ve sana selam olsun.»
Mühelleb, Haccac'a şöyle bir mektup gönderdi:
«Iraklılar sana doğru geliyorlar, varacağı yere erişmeden hiçbir kimsenin geri çeviremeyeceği bir seli andırıyorlar âdeta. Iraklıların ilk çıkışlarında bir kızgınlıklarını, çocuklarına ve hanımlarına da özlemleri vardır. O bakımdan sen ailelerinin yanına gidinceye, çocuklarının kokusunu alıncaya kadar onlara ilişme. Ailelerinin ve çocuklarının yanındayken üzerlerine atıl. O takdirde Allah sana onlara karşı zafer verecektir.»
Haccac bu mektubu okuyunca şöyle dedi: «Allah ona şöyle yapsın, böyle yapsın, bu görüşüyle benim iyiliğimi gözetmedi. O, amcasını oğlunu korumak istiyor.»
Haccac'm mektubunu götüren ulak yanına ulaştığında Abdülmelik korktu. Sonra tahtından indi. Halid b. Yezid b. Muaviye'ye haber salarak onu yanına çağırttı. Haccac'm mektubunu ona okuttu. O da Abdülmelik'e şöyle dedi:
«Ey mü'minlerin emiri! Eğer bu olay Horasan tarafında ise gizle. Sicistan tarafından ise gizleme.»
Daha sonra Abdülmelik Irak'a, Haccac'a takviye olarak göndermek üzere Şam'da asker toplamaya ve bu askerlerin İbn Eş'as ile savaşmaya gitmek üzere hazırlanmaları için gerekli tedbirleri almaya başladı. Mühelleb'in kendisine bu hususta yaptığı tekliflere iltifat etmedi, oysa Mühelleb'in tavsiyelerinde öğütler ve samimi ifadeler vardı. Haccac'm mektupları, bu sırada Abdülmelik'e peşpeşe geliyordu. İbn Eş'as'ın sabah ve akşam neler yaptıklarım, nereye konduğunu, nereden geldiğini, nereye gittiğini ve kimlerin ona daha çabuk geldiklerini bildiriyordu. İnsanlar da her taraftan gelip İbn Eş'as'ın etrafında toplanmaya başladılar. Öyle ki, onun etrafında 33.000 süvari ve 120.000 piyade oluştu.
Haccac da Şam ordusuyla Basra'dan çıkıp İbn Eş'as'ın üstüne gitti. Tüster'de mola vedi. Öncü kuvvetlerini Mutahhar b. Hüye el-Ka'-bî komutasında gönderdi. Beraberinde Abdullah b. Zimmit adında başka bir komutan da vardı. Öncü kuvvetler, Dicle nehrine vardılar, orada İbn Eş'as'ın, Abdullah b. Eban el-Harisî komutasındaki 300 süvarisi ile karşılaştılar. Bunlar, İbn Eş'as ordusunun öncü birliği idiler. Kurban bayramının birinci gününde Dicle ırmağı kıyısında karşılaştılar. Haccac'ın Öncü birlikleri bozguna uğradı. İbn Eş'as'ın adamları, onlardan 1.500 kadar askeri öldürdüler. Ordugahlarındaki atları, kumaşları ve diğer malları ele geçirdiler. Öncü birliğinin bozguna uğradığına dair haber Haccac'a ulaşınca o, hutbe irad etmekte idi, haberi alır almaz şöyle dedi: «Ey insanlar! Basra'ya dönün, orası askerler için daha münasip ve daha merhametli bir yerdir.» Askerler Basra'ya döndüler. İbn Eş'as'm atlıları, onları kovaladılar. Kaçan ve dışarıda kalan her kimi yakaladılarsa

öldürdüler. Haccac da sağına soluna bakmadan kaçmaya devam etti. Nihayet Zaviye'ye vardı, orada ordugah kurdu ve şöyle demeye başladı: «Allah, Mühelleb'e hayır versin. O gerçekten de bu savaş taktiklerini biliyor. Bize uygun bir görüş beyan etmişti, ama biz onun görüşünü kabul etmemiştik.»
Haccac, orada ordusuna 150.000.000 dirhem sarfetti. Ordugahının çevresine hendek kazdırdı. Iraklılar, gelip Basra'ya girdiler. Bas-ralılarla birleştiler. Onların çoluk çocuklarım kokladılar.
ibn Eş'as da Basra'ya girdi. Oradakilere bir nutuk irad etti ve Abdülmelik ile naibi Haccac b. Yusuf un görevden alınması hususunda onlarla sözleşip bey'atlaştı. İbn Eş'as, onlara: «Haccac, pek önemli değildir. Gelin Abdülmelik'in üzerine gidelim. Onunla savaşalım.» dedi. Basra'daki fıkıhçı, kurra, yaşlı, ihtiyar herkes, Abdülmelik'in görevden alınması hususunda İbn Eş'as'a muvafakat ettiler. Sonra İbn Eş'as, Basra'nın çevresinde hendek kazılmasını emretti, bu emir yerime getirildi. Bu olay hicri seksenbirinci senenin zilhicce ayının sonunda vuku buldu.
Vakidî ile Ebu Ma'şer'in anlattıklarına göre bu senede İshak b. İsa, insanlara haccettirdi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh ve Yüce Allah daha iyi bilir.
Bu senede Abdülmelik'in emri üzerine Musa b. Nusayr, Endülüs beldelerine gazaya gitti. Birçok şehri fethetti, mamur arazileri ele geçirdi. Mağrib ülkesinin iç kısımlarına doğru ilerledi ve Atlas Okyanusu kıyılarına ulaştı. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Hicri Seksenbirinci Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Büceyr B. Verka Es-Sarimî

Horasan eşrafindandı. İbn Hazim'le savaşan ve onu öldüren komutanlardandı. Bükeyr b. Vişah'ı da öldürdü. Sonra kendisi de bu senede öldürüldü. [2]

Süveyd B. Gafle

Süveyd b. Gafle b. Avsece b. Amir Ebu Ümeyye el-Cüfi el-Kûfî. Yermük savaşına katıldı. Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etti. Muhadremîn'in büyüklerindendi. Peygamber (s.a.v.)'i görmüş olduğu da söylenir. Peygamber (s.a.v.)'le aynı senede doğdu. Onunla beraber namaz kıldı. Sahih rivayete göre o, Peygamber (s.a.v.)'i görmemiştir. Başka bir rivayete göre o, Peygamber Efendimiz'den iki sene sonra doğmuştur. 120 yıl yaşamıştır. Bir gün dahi herhangi birşeye yaslanarak veya dayanarak yürüdüğü görülmedi. Vefat ettiği hicri seksen-birinci senede bakire bir kadınla evlendi. Ebu Ubeyd ile başkaları da böyle demişlerdir. Onun hicri seksenikinci senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [3]

Abdullah B. Şeddad B. Had

Abid, zahid ve âlim bir kimseydi. Güzel tavsiyeleri ve sözleri vardır. Sahabelerden ve bir grup tabiiden birkaç hadis rivayet etmiştir. [4]

Hz. Ali'nin Oğlu Muhammed

Ebu'1-Kasım ve Ebu Abdillah künyeleri ile çağrılırdı. İbn Hanefiy-ye adıyla tanınmıştır. Annesi Sindli siyahi bir kadın olup Beni Hanife kabilesindendi, ama asıl adı Havle idi.
Muhammed, Hz. Ömer'in halifeliği zamanında doğdu. Muaviye'-nin ve Abdülmelik b. Mervan'ın ziyaretlerine gitti. Muhammed Ce-mel savaşında Mervan'ı yere yıktı, göğsü üzerine çıkıp oturdu. Onu öldürmek istedi. Ancak Mervan, ona: «Allah aşkına beni öldürme.» dedi. Boyun eğip alçaldı. Muhammed de onu serbest bıraktı.
Abdülmelik, yanma gelen Muhammed'e Abdülmelik ona bu olayı hatırlatmış, o da: «Ey müminlerin emiri, beni affet.» deyince Abdülmelik, onu affetmiş ve ona bol miktarda armağan vermişti.
Muhammed, Kureyş'in önderlerinden ve meşhur bahadırların-dandı. Namlı ve güçlü bir kişiydi. İbn Zübeyr'e bey'at edildiğinde Muhammed, ona bey'at etmedi. Aralarında büyük kavgalar cereyan etti. Öyle ki, îbn Zübeyr, onu ve aile efradım öldürmeye kasdetti. Nitekim bu hususu önceki sayfalarda anlatmıştık. İbn Zübeyr öldürülüp Abdülmelik idareye hakim olduğunda ve İbn Ömer de ona bey'at ettiğinde, Muhammed ,b. Hanefiyye de Abdülmelik'e tabi oldu. Ona bey'at etti. Bu senede, (hicretin seksenbirinci senesinde) Medine'ye geldi ve orada vefat etti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise Muhammed, hicretin sekseninci ya da seksenbirinci senesinde Medine'de vefat etmiş, Baki mezarlığına defnedilmiş tir.
Rafiziler, onun Radva dağında bulunduğunu, hayatta olup rızık-landmhnakta olduğunu ve gelişini beklemekte olduklarını iddia

ederler. Küseyyir Azze, bu konuda şöyle bir şiir söylemiştir:
«Bilesiniz ki imamlar Kureyş'tendir. Bunlar hak ehli yöneticilerdir ve sayılan dörttür.
Biri Ali, diğer üçü de onun oğullarıdır ki,
Bunlar, Rasûlullah'm torunlarıdır. Bu hususta gizlilik yoktur.
Bir torun, imanlı ve iyiliksever bir kimseydi.
Diğer torunu, Kerbela kaybetti.
Üçüncü toruna gelince, önlerinde sancak bulunan atlılar dönmedikçe gözler onu göremeyecektir.»
ibn Zübeyr, İbn Hanefiyye'yi öldürmeye kasdettiğinde, kendisine yardıma gelmeleri için Ebu Tüfeyl Vasile b. Eska ile Küfe1 deki taraftarlarına bir mektup gönderdi. O zaman Kûfe'de vali olarak Muhtar b. Ubeydullah bulunuyordu. îbn Zübeyr, İbı Hanefiyye'nin ve aile efradının yakılmaları için kapılarının önüne odun yığmıştı. İbn Hanefiyye'nin mektubu, Kûfe'deki Muhtara ulaşınca -zaten Muhtar, onun halifeliğini kabul etmeleri için insanlara çağrıda bulunuyor ve onu Mehdi olarak adlandırıyordu- Ebu Abdillah el-Cedelî komutasında 4.000 kişilik bir takviye kuvvetini İbn Hanefîyye'ye gönderdi. Bu takviye birlik Haşimileri, İbn Zübeyr'in elinden kurtardı. İbn Abbas da onlarla birlikte Mekke'den çıktı, gidip Taif te vefat etti. İbı Hanefiyye, kendi taraftarları arasında kaldı.
ibn Zübeyr, onun Mekke'den çıkmasını emretti. Bunun üzerine o da sayıları 7.000 kadar olan adamlarıyla birlikte Mekke'der çıkıp
Şam yoluna koyuldu. Eyle'ye ulaştığında Abdülmelik, ona şöyle bir mektup gönderdi: «Ya bana bey'at edersin, ya da toprağımdan çıkarsın.» İbn Hanefiyye de: «Adamlarıma eman vermen şartıyla sana bey'at ederim.» diye bir mektup gönderdi. Abdülmelik, bu şartı kabul etti. İbn Hanefiyye de kalkıp, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra adamlarına şöyle bir hutbe irad etti:
«Kanlarınızın akmasını Önleyen ve dininizi muhafaza eden Allah'a hamdolsun. Sizden her kim kendi şehrine ve güven duyacağı yeri gitmek istiyorsa gidebilir.»
Adamları, onu bırakıp kendi beldelerine döndüler. Öyle ki, yanında sadece 700 kişi kaldı. O da umre ihramına girdi. Kurbanlıklarını işaretledi ve Mekke'ye doğru yöneldi. Harem'e girmek istediğinde İbn Zübeyr, ona atlılarını gönderdi. Harem'e girmesini menettirdi. İbn Hanefiyye de: «Biz savaşmak için gelmedik, bırak da umremizi ta-mamlıyahm. Sonra memleketinden çıkıp gidelim.» diye haber gönderdi, ama İbn Zübeyr, onun bu isteğini kabul etmedi. Yanında işaretlediği kurbanlık develer vardı. Umreyi yapamadan Medine'ye döndü. Haccac'm Mekke'ye gelip İbn Zübeyr'i Öldürmesine kadar Medine'de ihraml kaldı. O süre zarfında İbn Hanefiyye ihramını üzerinden çıkarmadı. Haccac, İbn Zübeyr'i öldürüp Mekke'den Irak'a gittiğinde İbn Hanefiyye de kalkıp Mekke'ye gitti ve birkaç sene sonra umresini tamamlamış oldu. Medine'de ihramlı kaldığı uzun seneler zarfında ihramını çıkarmadığı için üzerinden bitler dökülüyordu. Umresini tamamladıktan sonra tekrar Medine'ye döndü ve vefat edinceye kadar orada kaldı.
Bir rivayete göre Haccac, İbn Zübeyr'i öldürdükten sonra İbn Hanefiyye'ye: «Allah'ın düşmanı İbn Zübeyr öldürüldü. Artı bey'at et.» diye haber gönderdi. İbn Hanefiyye de: «Herkes bey'at ettikten sonra ben bey'at ederim.» dedi. Haccac da: «Eğer bey'at etmezsen vallahi seni öldürürüm.» diye tehditte bulununca İbn Hanefiyye şu cevabı verdi:
«Cenâb-ı Allah, her gün Levh-i Mahfuz'a 360 kez bakar. Her bakışında 360 hüküm verir. Umarım ki, o hükümlerden birini de benim lehimde verir ve beni senden kurtarır.»
Haccac, ibn Hanefiyye'nin bu cevabını bir mektupla Abdülmelik'e gönderdi. Abdülmelik de İbn Hanefiyye'nin bu cevabını beğenip takdir etti. Haccac'a: «Muhammed İbn Hanefiyye'nin muhalefet adamı olmadığını biliyoruz. Ona yumuşak davran. O bilahare sana gelecek ve bey'at edecektir.» diye mektup yazdı. Ayrıca Abdülmelik, kendisine karşı koyamayacağı büyük ordularla gelip savaşacağı tehdidinde bulunan Bizans hükümdarına da Muhammed b. Hanefiyye'nin Haccac'a gönderdiği ve yukarıda naklettiğimiz cevabını taklid ederek cevabî
bir mektup gönderdi. Bizans hükümdarı, bu cevabî mektubu okuyunca: «Bu, Abdülmelik'in sözü değildir. Bu söz, ancak peygamber ailesinden çıkmıştır.» dedi.
Halk, Abdülmelik'e hep birlikte bey'at edince ibn Ömer, ibn Ha-nefiyve'ye: «Artık yapacak birşey kalmadı. Sen de bey'at et.» dedi. O da bey'at ettiğini bir mektupla Abdülmelik'e bildirdi. Daha sonra da
ziyaretine gitti.
İbn Hanefiyye, hicretin seksenbırmcı senesinde altmışbeş yaşında iken Medine'de muharrem ayında vefat etti. Her biri ayrı bir karısından doğan şu çocukları vardı: Abdullah, Hamza, Ali, Cafer el-Ek-ber Hasan, İbrahim, Kasım, Abdurrahman, Cafer el-Asgar, Avn ve
Rukiyye.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Onun taraftarları, vefat etmediğini iddia ederler. Şair Seyyid, onun hakkında şöyle bir şiir söylemiştir:
«Baka... Vasiye de ki: Canım sana feda olsun,
Şu Radva dağında ikametini uzattın.
Seni veli bilen, sana halife ve imam adım veren toplumumuza artık zarar verdin.
Aralarında altmış sene yaşadığın yeryüzü halkı artık sana döndüler.

İbn Havle (Muhammed b. Hanefiyye) ölüm şerbetini tatmadı.
Toprak onun kemiklerini örtmedi.
Radva boğazında ağaçlıklı bir yerde kaldı.
Melekler onunla sohbet ederler.
Onun doğru sözleri vardır.
Meclisinde değerli ve şerefli kimselerle konuşur.
Allah, bizi hidayete erdirdi, siz onun tamamlamasını bekleyendir işi sakladınız.
Onun nuru tamamdır. Onun hidayet rehberi Mehdi'dir.
Nihayet onun sancaklarının düzenli bir şekilde peşpeşe gelmekte olduklarını göreceksiniz.»
Aralarında Hasan b. Muhammed el-Askerî'nin de bulunduğu başka bir grup gibi, Rafizilerden bir grup da onun imamlığın iddia etmekte olup ahir zamanda ortaya çıkmasını beklemektedirler. Bunların iddiasına göre Muhammed b. Hanefiyye, Samarra'daki yeraltı mağarasından yeryüzüne çıkacaktır. Bu, onların hurafelerinden, saçmalıklarından, cahilliklerinden, sapıklık ve b atıllıkların dan bir örnektir. Yeri gelince bunu inşaallah daha teferruatlı bir şekilde anlatacağız. [5]

Hicretin Seksenıkıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında İbn Eş'as ile Haccac arasında Zaviye savaşı meydana geldi. Bu, Iraklıların Şamlılara karşı il zaferi oldu. Bundan bir gün sonra Süfyan b. Ebred adındaki Şamlı komutanlardan biri, İbn Eş'as'm sağ cenahına saldırdı. Oray bozguna uğrattı ve İbn Eş'as'ın adamlarından birçok abid adamı öldürdü. Bunun üzerine Haccac diz üstü çömeldikten sonra Allah'a secde etti. Kılıcını temizledi. Mus'ab b. Zübeyr'in ölümüne acıdı ve: «Ne kadar da âlicenâb bir adammış, kendini tuttu nihayet ölüme attı.» dedi. İbn Eş'as'm öldürülen adamları arasında Ebu Tüfeyl b. Amir b. Vasile el-Leysî de vardı. Adamları firar ettiklerinde İbn Eş'as, yanında kalan ve kendisine tabi olan Basralılarla birlikte geri döndü. Kûfe'ye girdi. Basralı-lar Abdurrahman b. Ayyaş b. Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib'e yöneldiler. Ona bey'at ettiler. Haccac, beş gece boyunda şiddetlice çarpıştı. Sonra dönüp İbn Eş'as'a ulaştı. Basralılardan bir grup da ona tabi oldu. Haccac, Basra'da Eyyüb b. Haker b. Ebi Ukayl'i naib olarak bıraktı. İbn Eş'as Kûfe'ye girdi. Kûfeliler, Haccac ile Abdülmelik b. Mervan'ın görevden alınmas hususunda ona bey'at ettiler. Öyle ki, İbn Eş'as'a tabi olan insanların sayısı bir çığ gibi çoğaldı.
Vakidî dedi ki: Haccac'ın ve İbn Eş'as'm orduları Zaviye'de karşı karşıya geldiklerinde Haccac'ın askerleri, peşpeşe hamleler yaptılar. Bu sırada İbn Eş'as'm ordusunda, başlarında Cebele b. Zahr'm da bulunduğu bir âlimler grubu: «Ey İnsanlar, sizlerden herhangi birinizin cepheden firar etmesi kadar çirkin bir durum yoktur. Dininiz ve dünyanız uğrunda savaşın.» diye seslendiler. Said b. Cübeyr de buna benzer sözler söyledi.
Şa'bî de şöyle dedi: «Zalimlikleri, zayıfları horlamaları ve namazı öldürmeleri nedeniyle onlarla savaşın!» Sonra âlimler grubu, Haccac'ın ordusuna şiddetli bir hamle yaptılar. Haccac'ın askerleri korktular ve geri döndüler. Âlimler grubunun başında Cebele b. Zahr vardı. Fakat o düşüp öldü. Bu durum onları sarstı. Bunun üzerine Haccac'ın askerleri, âlimler grubuna şöyle seslendiler: «Ey Allah'ın düşmanları! Sizin azgınınızı öldürdük!»
Daha sonra Haccac ordusunun süvari komutam Süfyan b. Ebred, Ibn Eş'as ordusunun Ebred b. Mürre et-Temimî komutasındak sol cenahına hamle yaptı. Haccac'm askerleri bu hamleyi başaramadılar. Uzun süre savaşamadan bozguna uğradılar. İnsanlar, onların bu durumlarını kınadılar. îbn Eş'as ordusunun sol cenah komutanı Ebred, cepheden firar etmeyen kahraman bir askerdi. Onun korktuğunu sanmışlardı. O da karşı tarafın saflarını bozguna uğrattı. İnsanlar birbirlerine girdiler. İbn Eş'as, adamlarını savaşa teşvik ediyordu.
Onların kendisini desteklediğini görünce kendisine tabi olan kimseleri yanına alarak Kûfe'ye gitti. Kûfeliler, ona bey'at ettiler. Sonra hicri seksenikinci senenin şaban ayında Deyrü'l-Cemacim savaşı oldu. [6]

Deyrü'l-Cemacim Savaşı .

Vakidî dedi ki: İbn Eş'as, Kûfe'ye yöneldiğinde halk şehirden çıkıp onu karşıladı, etrafim çevreledi. O da onların Önü sıra şehire girdi Yalnız Haccac'm naibi Matar b. Naciye uğruna onunla savaşmak isteyen küçük bir grup direndi. Fakat ona birşey yapamadılar. Şehire girişim engelleyemediler. İbn Eş'as ve adamları, hükümet konağına yöneldiler. İbn Eş'as oraya varınca hükümet konağının balkonlarına merdiven diktirdi, içeri girdi. Matar b. Naciye'yi aşağı indirdi. Onu öldürmek isteyince Matar «Beni hayatta bırak, ben senin atlılarından daha iyiyim.» dedi. îbn Eş'as onu hapsetti, sonra huzuruna çağırdı ve serbest bıraktı. Matar da ona bey'at etti. Böylece Küfe yönetimi tamamen îbn Eş'as'm eline geçmiş oldu. Basralılardan gelenler de onun maiyetine katıldılar. Ona gelenler arasında Abdurrahman b. Abbas b. Rebia b. Abdülmuttalib de vardı. Her taraftan askerler toplandı, silahlı adamlar temin edildi. Sınırlar muhafaza altına alındı. Yollara ve geçitlere askerler konuldu. Sonra Haccac, beraberindeki Şamlı askerlerle Basra'dan karayoluyla harekete geçti. Kadisiye ile Azip arasına geldiğinde İbn Eş'as, büyük bir süvari birliği ile Abdurrahman b. Abbas'ı ona karşı gönderdi. Abdurrahman b. Abbas komutasındaki süvariler, Haccac'ın Kadisiye'ye girmesine engel oldular. Bunun üzerine Haccac, yoluna devam etti. Deyrkare'ye vardı, orada konakladı. İbn Eş'as

da beraberindeki Basralı ve Kûfeli askerlerle yola çıktı. Nihayet gidip Deyrü'l-Cemacim'de konakladı. Yanında çok sayıda asker vardı. Adamları arasında abid, nasik ve salih birçok kimse de vardı. Bundan sonra Haccac şöyle diyordu: «Allah, Ibn Eş'-as'ı kahretsin. O, benim Deyrkare'ye ordugah kurduğumu görmedi mi ki, o esnada kendisi kuşları uçuruyordu ve o esnada kendisi de Deyrü'l-Cemacim'e ordugah kurdu.»

İbn Eş'as'm yanında maaşh 1.000 savaşçı toplanmıştı. Onlarla beraber 1.000 de köle vardı. O esnada Haccac'a da Şam'dan birçok takviye kuvvetler geldi. Her iki taraf kendi ordugahlarının çevresine hendek kazdırdılar ki, düşman tarafı onlara ulaşamasın. Bundan ayrı olarak iki taraftan da her gün bazı kimseler karşı karşıya gelip göğüs göğüse şiddetlice savaşıyorlardı. Öyle ki, askerlerin reislerinden Kureyşli ve diğer kabilelere mensup bazı adamlar öldürüldüler. Bu durum uzun süre devam etti. Şura ehli komutanlar, Abdülmelik b. Mervan'ın yanında toplanarak ona şöyle dediler: «Eğer Haccac'ı görevden alman Iraklıları memnun edecekse bunu yap. Zira Haccac'ı görevden alman, onlarla savaşmandan ve kanlarını akıtmandan daha kolaydır.»

Bunun üzerine Abdülmelik, kardeşi Muhammed b. Mervan ile oğlu Abdullah'ı yanına çağırdı. Bu ikisinin beraberinde çok sayıda asker vardı. Bunlarla birlikte Iraklılara şu mealde bir mektup gönderdi: «Eğer Haccac'ı görevden almam sizi benden memnun kılacaksa bilin ki, onu görevden azlettim ve Şamlılara verdiğim kadar size de maaş vereceğim. İbn Eş'as da kendisine bir belde seçsin, ben ve o yaşadığımız sürece orada vali olsun. Irak valiliğine de Muhammed b. Mer-van'ı tayin edeyim. Ama Iraklılar bu teklifimi kabul etmezlerse, Hac-cac eski görevinin başında kalacak ve savaş komutanlığına da bakacaktır. Muhammed b. Mervan ile Abdullah b. Abdülmelik de Hac-cac'ın emri altında olup ona itaat eden kimselerdir. Savaşta ve diğer hususlarda onun görüşü dışına çıkmazlar.»

Haccac, Abdülmelik'in, kendisini razı oldukları takdirde azledeceğine dair Iraklılara gönderdiği mektuptan haberdar olunca çok üzüldü ve bu durum onun ağrına gitti. Mesele, onun gözünde gerçekten büyüdü, bunun üzerine Abdülmelik'e şöyle bir mektup yazdı: «Ey mü'minlerin emiri! Allah'a yemin ederim ki, Iraklıları memnun etmek amacıyla beni görevden alacak olursan çok geçmeden onlar sana muhalefet edecekler, senin üzerine yürüyecekler ve sana karşı daha da cüretleneceklerdir. Ester en-Nehaî komutasında Iraklıların Hz. Osman'a karşı nasıl hücuma geçtiklerini görmedin ve işitmedin mi? Hz. Osman onlara: "Ne istiyorsunuz?" diye sorduğunda onlar: "Said b. As'ı azletmeni istiyoruz." diye cevap vermişlerdi. Hz. Osman, Said b. As'ı görevden azledince aradan bir yıl geçmeden Iraklılar, onun üzerine hücuma geçtiler ve onu öldürdüler. Bu böyle olmadı mı? Demire karşı ancak demirle karşı konulur ve başarı ancak böyle elde edilir. Sahib olduğun görüş hususunda Allah yardımcın olsun vesselam.»

Abdülmelik, görüşünden vazgeçmedi. Iraklılara mezkur teklifi iletmekte ısrar etti. Bunun üzerine Abdullah ile Muhammed kalkıp Iraklıların tarafına gittiler ve Abdullah, onlara şöyle seslendi:

«Ey Iraklılar! Ben, mü'minlerin emiri Abdülmelik b. Mervan'ın oğlu Abdullah'ım! Babam size şu ve şu tekliflerde bulunuyor.» Babası Abdülmelik'in tekliflerini onlara nakletti.

Muhammed b. Mervan da kalkıp onlara şöyle seslendi: «Ben, mü'minlerin emiri ve kardeşim Abdülmelik'in söze gönderdiği elçisiyim. Size şu ve şu tekliflerde bulunuyor.»

Iraklılar da: «Yarın sabah bu teklifleri kendi aramızda görüşeceğiz ve kararımızı yarın akşam size bildireceğiz.» diye cevap verdiler.

Sonra yerlerine döndüler. Bütün komutanlar, İbn Eş'as'm meclisinde toplandılar. İbn Eş'as, kalkıp onlara bir nutuk irad etti ve Abdülmelik'in Haccac'ı azletme yolundaki teklifini kabul etmeleri için çağrıda bulundu. Bağışların ve maaşların verilmesini, Muhammed b. Mervan'ın da Haccac'ın yerine Irak'a vali olarak atanacağı teklifini kabul etmelerini istedi. Ancak her taraftan insanlar, bu tekliflere karşı çıktılar ve: «Vallahi biz bunları kabul etmeyiz. Biz onlardan sayı ve teçhizat bakımından üstünüz. Onlar, sıkıntılı bir duruma düşmüşlerdir. Onlar bizleri kendilerine hakem tayin ediyorlar ve bize boyun eğip alçalıyorlar. Vallahi biz, onların bu tekliflerini asla kabul etmeyeceğiz » dediler, sonra Abdülmelik ile naibi Haccac'ı görevden alma hususundaki bey'atlarmı ikinci bir kez yenilediler ve bu hususta hepsi ittifak ettiler.

Iraklıların bu haberi, Abdülmelik'in oğlu Abdullah ile Abdülmelik'in kardeşi Muhammed'e ulaşınca, ikisi gidip Haccac'a şöyle dediler: «Artık Iraklılara ne yapmak gerektiğini sen bilirsin. Biz senin emrin ve itaatindeyiz. Nitekim mü'minlerin emiri de bize böyle emir vermişti.»

Abdullah ile amcası Muhammed, Haccac'ın huzuruna vardıklarında ona komutanlık selamım verdiler. O da bu şekilde onların selamına karşılık verdi. Haccac, savaş idaresini ve tedbirini üstlendi. Nitekim daha önce de bu görevi yürütmekteydi. O esnada her iki taraf savaşmak üzere ilerlediler. Haccac, ordusunun sağ cenahına Abdur-rahman b. Süleyman'ı, sol cenahına Ammare b. Temim el-L'ahmî'yi, süvari birliğinin başına Süfyan b. Ebred'i, piyade birliğinin başına da Abdurrahman b. Habib el-Hakemî'yi komutan olarak tayin etti.

İbn Eş'as da kendi ordusunun sağ cenahına Haccac b. Harise el-Cüşemî'yi, sol cenahına Ebred b. Kurra et-Temimî'yi süvarilerin başına Abdurrahman b. Ayyaş b. Ebi Rebia'yı, piyadelerin başına Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas ez-Zührî'yi, âlimler grubunun başına da Cebele b. Zahr b. Kays el-Cufî'yi tayin etti. Âlimler grubunda Said b. Cübeyr, Amir eş-Şa'bî Abdurrahman b. Ebi Leyla, bahadır bir adam olan yaşlı olduğu halde öldürücü bir güce sahip olan Kümeyi b. Ziyad, Ebu'l-Bahterî et-Taî ve diğerleri de Vardı. Bunlar, her gün savaşıyorlardı. Iraklılara çeşitli mıntıkalardan erzak, yiyecek ve hayvan yemi geliyordu. Haccac'la beraber bulunan Şamlılara gelince onlar, erzak sıkıntısı ve yiyecek kıtlığı çekiyorlardı. Etten

tamamıyla yoksun kalmışlardı, et bulamıyorlardı. Bu süre zarfında tümüyle savaş cereyan etti. Onlar bu haldeyken ve her gün ya da gün aşırı çarpışmalar cereyan etmekte iken hicretin seksenikinci senesi sona erdi. Bu çarpışma günlerinin çoğunda Iraklılar, Şamlılara karşı üstünlük elde ediyorlardı. Haccac'ın adamlarından Ziyad b. Ganem de öldürülmüştü. 4.000 adamın komutanı Baştanı b. Maskala da askerlerinin kılıçlarının kınlarını kırmış ve onların kendilerini ölüme atmalarını istemişti. Bastam b. Maskala ve askerleri, İbn Eş'as'ın adamlarıydılar. [7]

Hicretin Seksenikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mühelleb B. Ebi Süfra

Bu senede Mühelleb b. Ebi Süfra vefat etti. Bu Mühelleb b. Ebi Süfra, zalim Ebu Said el-Ezdî'dir. Basralıların önde gele eşrafından, dahilerinden, cömert ve âlicenâb adamlarındandı. Mekke fethi senesinde doğdu. Amman ile Bahreyn arasında bir yerde kavmi ile yaşardı, kavmi İslâm'dan irtidat etti. İkrime b. Ebi Cehil onlarla savaştı ve onlara karşı muzaffer oldu Aralarında bulûğa ermemiş bir delikanlı olan İbn Mühelleb'in de bulunduğu bir grubu Hz. Ebu Bekir'e gönderdi. Mühelleb daha sonra Basra'ya yerleşti. Muaviye zamanında hicretin kırkdördüncü senesinde Hindistan'a gazaya gitti. Hicretin altmışsekizinci senesinde İbn Zübeyr tarafından Cezire valiliğine atandı. Daha sonra Haccac devletinin ilk zamanlarında Haricilerle savaştı. Bir savaşta onlardan 4.800 adam öldürdü. Böylece Haccac'ın yanında itibar ve makamı yükseldi. Faziletli cesaretli, cömert bir adam olup övülmeyi severdi. Güzel sözleri vardı. Bunlardan biri şudur:
«Cömertlik, ne güzel bir huydur. Şerefli kimsenin ayıplarını örter. Alçak kimsenin hafifliğine eklenir. İçinde zühd olunan şeyi sevdirir.»
Bir başka sözü de şudur: «Kişideki iki huy çok hoşuma gider. Şöyle ki: Aklının dilinden daha fazla olmasını görmek çok hoşuma gider. Ama dilinin aklından daha fazla olmasını görmek istemem.»
Mühelleb, bu sene yetmişaltı yaşında Merviruz'da gaza yaparken vefat etti. Allah ona rahmet etsin. On çocuğu vardı: Yezid, Ziyad, Mu-faddal, Müdrik, Habib, Muğire, Kabise, Muhammed, Hind ve Fatma.
Mühelleb, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Yürekli ve bahadır kimselerdendi. Övgüye layık çok hareketleri vardı. Türkler, Azari-ka ve diğer Harici grublanyla meşhur gazaları olmuştu. Kendisinden sonra Horasan valiliğine Yezid b. Mühelleb'i teklif etmiş, Haccac ve Abdühnelik b. Mervan da onun bu teklifini kabul etmişlerdi. [8]

Esma B. Harice El-Fezari El-Kûfî

Övgüye layık, cömert bir adamdı. Anlatıldığına göre o, günün birinde kapısının önünde bir gencin oturmakta olduğunu görmüş, gence kapı önünde niçin oturduğunu sorunca genç: «Anlatamayacağım bir ihtiyacım var, onun için burada oturuyorum.» demiş; Esma, ısrar edince genç adam, ihtiyacını şöyle anlatmıştı: «Buraya bir cariyenin girdiğini gördüm. Onun kadar güzel başka bir kadın görmüş değilim, kalbim ona tutuldu.»
Esma, gencin elinden tuttu. Onu içeri aldı, içerideki bütün cariyeleri ona gösterdi. Genç, aşık olduğu cariyeyi görünce: «İşte budur!» dedi. Esma da gence: «Dışarı çık ve kapı Önünde oturduğun ilk yere otur beni bekle.» dedi. Genç, dışarı çıktı. Tekrar kapı önünde, eski yerine oturdu. Bir süre sonra Esma, cariye ile birlikte kapı önüne çıktı. Cariyeye çeşitli giysiler giydirmiş ve türlü zinetler takmıştı. Gence şöyle dedi: «içerideyken bana gösterdiğin anda bu cariyeyi sana vermek isterdim. Ancak cariye benim değildi. Kız kardeşimindi, o da cimridir. Bu cariyeyi vermek istemiyordu. Ben de senin için 3.000 dirheme bunu ondan satın aldım ve bu elbiseleri giydirdim. Üzerindeki elbise ve zinetlerle birlikte cariye artık senindir.» Genç de cariyeyi alıp götürdü.

Muğire B. Mühelleb

Muğire b. Mühelleb b. Ebi Süfra, cömert bir kimseydi, övülürdü. Cesaretliydi. Meşhur birçok hadiseleri olmuştur. [9]

Haris B. Abdullah

Haris b. Abdullah b. Rebia el-Mahzumî. Kubba lakabıyla tanınırdı, îbn Zübeyr tarafından Basra valiliğine tayin edildi. [10]

Muhammed B. Üsame

Sahabe oğullarının en faziletlilerinden ve en akıllılarmdandı. Medine'de vefat etti. Baki mezarlığına defnedildi. [11]

Abdullah B. Ebi Talha B. Ebi'l-Esved

Fakih İshak'm babasıdır. Kardeşinin vefat gecesinde annesi Üm-mü Süleym, ona hamile kalmıştı. Bunun üzerine sabahleyin babası Ebu Talha gidip durumu Peygamber (s.a.v.)'e anlatmış, o da ona şöyle demişti: «Bu gece gerdeğe girdiğinizde Allah size bereket nasib etsin.»

Abdullah doğunca, Peygamber (s.a.v.), eliyle onun ağzına hurma sürdü. [12]

Abdullah B. Ka'b B. Malik

Ka'b, vefat ettiği zaman bu ona güdücülük yapmıştı. Hadis rivayetleri vardır. Hicretin seksenikinci senesinde Medine'de vefat etti. [13]

Affan B. Veheb

Affan b. Veheb Ebu Eymen el-Holanî el-Mısrî. Hadis rivayet eden sahabelerdendir. Mağrib ülkesine gazaya gitmiş, Mısır'a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. [14]

Cemil B. Abdullah

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Cemil b. Abdullah b. Muammer b. Sabah b. Zibyan b. Hazen b. Rebia b. Haram b. Dabbe b. Ubeyd b. Kesir b. Özre b. Sa'd b. Hüzeym b. Zeyd b. Leys b. Serhed b. Eşlem b. el-Haf b. Kudae. Künyesi, Ebu Amr es-Şair'dir. Besine'nin kocasıdır. Besine, başlangıçta kendisine talip olan kocası ile evlenmek istememişti. O da Besine için gazeller yazmış ve bu gazelleri ile meşhur olmuştu. Arap aşıklarmdandı. Vâdi'l-Kurâ'da vefat etmiştir. İffetli, utangaç, dindar bir şairdir.
Zamanındaki şairlerin en fesahatlılarındandır. Küseyir Azze, ondan şiirler rivayet etmiştir. O da Hedbe b. Hasrem ve Hatie tariki ile Züheyr b. Ebi Selma'dan ve Züheyr'in oğlu Ka'b'dan şiirler nakletmiş-tir. Küseyyir Azze'nin ifadesine göre Cemil b. Abdullah, Arap şairlerinin en güzelidir. Cemil b. Abdullah'ın şiirlerinden bazı örnekler sunacağız:
«Bana anlattığınıza göre Teyma, Leyla'nın menzilidir. Yaz mevsimi geldiğinde Leyla orada kalır. İşte şu yaz ayları da bizden uzaklaştı. Uzaklık için Leyla'ya bazı sözler atarsın.»
«Ey Besine, sana o kadar tutuldum ki,
Eğer aşkından ötürü güvercinlerin bana ağlamasını isteseydim, ağlarlardı.
Aradaki dedikoducular, sana olan aşkımı artırdılar.
Senden vazgeçmemin gerektiğini söyleyenlerin çokluğu ise, sana olan aşkımı devam ettirdi.
Bizi birbirimizden ayıran uzaklık beni avutmadı.
Bir araya gelişimizin uzun sürmesi de bizi birbirimizle konuşturmadı.
Ey tükürüğü tatlı olan Besine,
Seni görmediğim zaman susuyorum, boğazım kuruyor. Korkarım ki, sana olan ihtiyacım giderilmeden, Ölümle ansızın karşılaşırım.»
«Ben gıyabınızda aleyhinizde konuşmam,
İyiliğim varsa ve bunu biliyorsan, anlatman hoşuma gider.»
«Ey Besine, senin bana verdiğin söz,
Yağmur yağdırmayan bir buluttan çıkan şimşek gibidir.» .
Cemil b. Abdullah'a ait olup ayrıca Amr b. Ebi Rebia'ya da ait olduğu söylenen bir şiir de şudur:
«Senin kabileni aramaya devam ettim ki, onlara tabi olayım, Nihayet sende bana Hevdec kabilesinin beslemesini "gönderdin.
Onun evine gizlice girmek için yaklaştım, Nihayet gizlice bir gedikten içeri girdim.»
«Besine dedi ki: Kardeşimin yaşamına, babamın nimetine yemin
ederim ki,
Eğer evden çıkmazsan kabileyi uyandırırım.
Elini başıma uzattı ki, dokunarak kına yakılı yerleri bilsin. Ama saçlarımı tutmasın.
Ailesinden gizlice evden çıktığında gülümsedi.
Ben de onun yemininin zorlayıcı olmadığını anladım.

Saçlarından tutarak dudaklarını öptüm,
Kar gibi soğuk tükürüğünü tattım.»
Küseyyir Azze dedi ki: Besine'nin aşığı Cemil ile karşılaştım, bana dedi ki:
- Nereden geliyorsun?
- Şu sevgilinin yanından geliyorum.
- Nereye gidiyorsun?
- Şu sevgilinin (yani Azze'nin) yanına gidiyorum.
- Sana yemin veriyorum ki, Besine'nin yanına döndüğünde benim için ondan bir randevu al. Çünkü yaz başından beri onu görmüş değilim. En son onunla Vadi'l-Kurâ'da görüşmüştüm. O zaman o, annesiyle birlikte çamaşır yıkıyordu. Gün batınıma kadar sohbet etmiştik.» '
Küseyyir dedi ki: Ben de döndüm. Besine'nin evinin önünde devemi çöktürdüm. Besine'nin babası bana sordu:
- Niçin geri döndün ey kardeşimin oğlu?
- Bazı beyitler söylemiştim. Şimdi onları sana da okumak için döndüm.
- Neymiş bakalım o beyitlerin?
Ben de beyitleri ona okumaya başladım. Besine de perde arkasında beyitlerimi dinliyordu:
«Ona dedim ki, ey Azze; arkadaşım beni sana gönderdi.
Ben elçiyim, elçi kendisine güvenilen bir vekildir,
Aramızda kalacak şekilde onunla görüşmek üzere bir randevu ver.
Ne yapmam gerektiğini de bana söyle.
Son olarak Vadi'd-dum'un aşağısında seninle karşılaştığımda çamaşır yıkanıyordu.»
Gece olunca Besine, görüşme yeri olarak belirlediği mekana geldi. Cemil de geldi, ben de yanlarındaydım. O geceden daha güzel ve hoş sohbetli başka bir gece görmedim. Meclis dağıldığında aşıklardan hangisinin, diğerinin gönlünde kendisi için beslenen duyguları daha iyi anladığını bilemedim.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Abbas b. Sehl es-Saidî, ölmek üzere o-lan Cemal b. Abdullah'ın yanına gitti. Cemil, ona şöyle sordu:
- Asla içki içmemiş, zina etmemiş, hırsızlık yapmamış, kimseyi öldürmemiş olup Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet getiren bir adam hakkında sen ne dersin?
- Öyle sanıyorum ki, böyle bir adam kurtulmuştur. Cennetlik ola-cağını umarım. Sözünü ettiğin bu adam kimdir?
- Benim.
- Allah Allah! Yirmi seneden beri senin hep kadınlarla gençlik hayatı yaşadığını sanıyorum.
- Eğer böyle yapmış isem, Muhammed (s.a.v.)'in şefaatine nail olmayayım! Ben ahiret günlerinin ilkinde ve dünya günlerinin sonunda bulunuyorum. Eğer haram yolla bir kadına elimi dokundurmuş sam, Muhammed (s.a.v.) bana şefaat etmesin.
Abbas b. Sehl diyor ki: Biz oradan ayrılmadan Cemil b. Abdullah vefat etti.»
Ben derim ki: Cemil b. Abdullah, Mısır'da vefat etti. Çünkü o, Ab-dülaziz b. Mervan'm yanına gelmiş. Abdülaziz, ona ikramda bulunmuş ve onun Besine'yi ne kadar sevdiğini sorunca, «Onu şiddetli bir sevgiyle seviyorum.» diye cevap vermişti. Abdülaziz, ondan bazı şiir ve methiyeler okumasını istemiş, o da okumuş ve kendisi ile Besine'yi buluşturup bir araya getirmesini istemişti. Ancak hicretin seksenikinci senesinde ölüm tez davranarak bu buluşmaya firsat vermemişti. Allah ona rahmet etsin.
Asmaî'nin bir adamdan naklen anlattığına göre Cemil, adamın birisine şöyle bir soru sormuş:
- Şu mektubumu Besine'nin kabilesine ulaştırır mısın? Eğer bunu yaparsan yanımda ne varsa senin olsun.
- Olur, yaparım.
- Ben öldüğüm zaman şu dişi deveme bin, şu elbisemi giyin ve şu
beyitlerimi oku:
«Ey Besine; kalk, ağlayıp feryad-ü figan et.
Diğer bütün dostlarını bırak da sadece bir dostuna ağla.»
Adam, Besine'nin kabilesine ulaştığında Cemil'in kendisine okumasını vasiyyet ettiği beyitleri okumaya başladı. Besine, evden çıktı. O adama doğru ilerledi. Cennet'te dolaşan bir dolunay gibiydi. Abası içinde salınarak geliyordu. Adama şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana! Eğer doğru söylüyorsan beni öldürdün. E-ğer yalan söylüyorsan beni rezil rüsvay ettin.
- Hayır, vallahi doğru söylüyorum. İşte üzerimdeki şu elbise Cemil'in elbisesidir. Sırtına bindiğim şu deve de onun devesidir.
Besine, işin gerçek olduğunu anlayınca Cemil'e üzüldüğünü beyan etti ve ona şu âğıdı yaktı:
«Ey Cemil, senden sonra artık yaşamak bana hoş değildir. Seni yitirdikten sonra yaşamakta artık hayır yoktur.»
Besine, böyle dedikten sonra o saatte öldü.
Adam diyor ki: «O günden sonra Besine kadar çok ağlayan bir erkek veya kadın görmedim.»
Ibn Asakir'in rivayetine göre Cemil b. Abdullah'a Şam'da iken şöyle denilmiş: Keşke şiiri bıraksan ve Kur'ân'ı ezberlesen
Enes b. Malik, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu bana nakletmiştir: «Doğrusu, şiirin bir kısmı hikmettir.» [15]

Ömer B. Ubeydullah

Ömer b. Ubeydullah b. Muammer b. Osman Ebu Hafs el-Kureşi et-Temimî. Cömert ve şerefli bir kimse olup hatırı sayılı komutanlardandı. Onun vasıtasıyla birçok beldeler fethedildi. İbn Zübeyr tarafından Basra'ya tayin edilmiş bir vali idi Abdullah b. Hazim'le birlikte Kabil'i de fethetti. Kutri b. Fücae'yi öldüren odur. İbn Ömer'den, Cabir'den, Atâ b. Eb Rebah'tan, İbn Avn'dan hadis rivayet etti. Abdül-melik'in ziyaretine geldi. Hicretin seksenikinci senesinde Dımışk'ta vefat etti. Medainî böyle demiştir.
Anlatıldığına göre adamın birisi, güzel Kur'ân okuyan, güzel şiir okuyan, daha başka güzel şeyler yapan bir cariye satın aldı. Bu cariyeyi çok sevdi. Ancak bütün malını vererek bu cariyeyi satın alabildi. Sonunda iflas etti. Cariyeden başka bir malı kalmadı. Cariye, ona dedi ki: «İflas ettiğini görüyorum. Eğer beni satsan ve paramla yarar-lansan durumun düzelir.» Bunur üzerine adam, o cariyeyi Basra valisi Ömer b. Ubeydullah'a 100.000 dirheme sattı. Parayı aldığında sattığına pişman oldu Cariyenin kendisi de satıldığına pişman oldu. Kendisini Ömer b. Ubeydullah'a satan efendisine şu beyitlerle tarizde bulundu:
«Aldığın para sana mübarek olsun, Benim avucumda sadece tefekkürüm kaldı. Yaşam sıkıntısında bulunan nefsime diyorum ki: İster çok mala sahib ol, ister az mala sahib ol. İşte karışıklık ortaya çıktı.
Eğer bu işten kurtulmanın bir çaresini bulamıyorsan, O zaman sabretmek gerekir. Sen de sabret ey nefsim!»
Kendisini satan efendisi de cariyeye şöyle cevap verdi:
«Eğer zaman beni senden ayırıp çökertmeseydi,
Ölümden başka bizi birbirimizden ayıran birşey olmazdı. Ama sen sabret.
Senden ayrıldığımdan ötürü acılı bir üzüntüye maruz kaldım.
Bu üzüntüyle, uzun uzadıya düşünen bir kalb ile fisıldaşıyorum.
Sana selam olsun, artık aramızda ziyaretleşme ve buluşma.
Ancak Ömer b. Ubeydullah isterse olacaktır, başka da olmayacaktır.»
Ömer b. Ubeydullah, bunların karşılıklı olarak okudukları şiirleri işitince gençlik günlerindeki aşklarını hatırladı ve: «Vallahi sevgilileri birbirinden asla ayırmayacağım.» dedi. Sonra cariyenin efendisine hem 100.000 dirhemi, hem de cariyeyi verdi. Çünkü ikisinin ayrılıktan ötürü acı çektiklerini görmüştü. Adam da hem cariyeyi, hem parayı alıp oradan gitti.
Sözünü ettiğimiz bu Ömer b. Ubeydullah b. Muammer, Şam'da veba salgınından öldü. Namazını Abdülmelik b. Mervan kıldırdı. Cenazesini teşyi etti. Defni esnasında hazif bulundu, ölümünden sonra da onu övdü.
Ömer b. Ubeydullah'm Talha adında bir oğlu vardı. Talha da Kureyş'in önderlerindendi. Fatma binti Kasım b. Muhammed b. Cafer'le evlendi. Fatıma için 40.000 dinar mehir verdi. Bu evlilikten İbrahim ve Remle doğdu. Remle, İsmail b. Ali b. Abdullah b. Abbas'la evlendi. Remle'ye 100.000 dinar mehir verildi. Allah onlara rahmet etsin. [16]

Kümeyl B. Ziyad

Kümeyi b. Ziyad b. Nüheyk b. Haysem en-Nehai el-Kûiî. Hz. Ömer'den, Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den, İbn Mesud ve Eb Hürey-re'den hadis rivayet etti. Hz. AH ile birlikte Sıffin savaşma katıldı. Öldürücü, cesur, kahraman, zühd ve ibadet sahibi bir kimseydi. Haccac, onu bu senede Öldürdü. 100 yıl yaşadı. Haccac, onu önünde tutup öldürdü. Haccac'm ondan intikam almasının sebebi şuydu: Kümeyi, kendisini tokatlamış olduğundan ötürü Hz. Osman'dan kısas talebinde bulunmuş, ancak Hz Osman, ona bu imkanı tanıyınca Kümeyi onu affetmişti. Bu sebepten dolayıdır ki Haccac, Kümeyl'e şöyle demişti: «Senin gib biri mü'minlerin emirinden nasıl olur da kısas talebinde bulunur?» Böyle dedikten sonra emir vermiş ve boynunu vurdurmuştu.
Dediler ki: O esnada Haccac, Hz. Ali'nin aleyhinde konuşmuş ama Kümeyi, Hz. Ali'ye salat getirmiş ve rahmet dilemişti Haccac da ona şöyle demişti: «Allah'a yemin ederim ki, senin Ali'ye olan sevginden daha çok ona öfke duyan birini senin üzerine göndereceğim.» Böyle dedikten sonra Haccac, ona Humuslulardan İbn Edhem'i gönderdi. Ebu Cehm b. Kinane'yi d gönderdiği söylenir. Haccac'm gönderdiği adam, Kümeyl'in boynunu vurdu.
Tabiilerden birçok cemaatlar Kümeyl'den rivayetlerde bulunmuşlardır. Onun, Hz. Ali'den rivayet ettiği meşhur eserin baş tarafı şöyledir:
«Kalbler kaptırlar, bu kapların en hayırlısı, bilinçli olanlarıdır.»
Bu eseri, sika hafızlardan bir topluluk rivayet etmiştir. Bunda öğütler ve güzel sözler vardır. Sahibinden Allah razı olsun. [17]

Zazan Ebu Amr El-Kindî

Tabiilerdendir, önceleri sarhoş edici şeyleri içer, saz çalardı, ama Cenâb-ı Allah ona, Abdullah b. Mesud vasıtasıyla tevbe nasib etti. Allah'a ve hakka yöneldi. Allah'tan çok korkardı. Öyle ki, namazda bir ağaç parçasını andırırdı.
Halife dedi ki: Hicretin seksenikinci senesinde İbn Mesud ile Hz.

Aişe'nin ashabından Zer b. Hubeyş vefat etti. Vefat ederken 110 yaşındaydı. Ebu Ubeyd'in ifadesine göre bu zat, hicretin seksenbirinci senesinde vefat etmiştir. Cahiliye devrinde yedi sene yaşamış ve Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında İslâm'a girmiştir. [18]

Küçük Ümmü Derda

Bu hatunun adı Hecime'dir. Cehime olduğu da söylenir. İbadet eden bilgili ve fakih bir kadındı. Erkekler, onun huzurunda Kur'ân okurlar ve Dımışk camimin şimal duvarının yanında fıkıh öğrenirlerdi. Abdülmelik b. Mervan da halife iken bu hatunun fıkıh halkasına dahil olur, derslerini dinlerdi. Allah ondan razı olsun. [19]

Hicretin Seksenüçüncü Senesi

Bu senenin başlangıcında Haccac ordusu Deyrikare'de, İbn Eş'as ordusu da Deyrü'l-Cemacim'de duruyor ve iki taraf arasında her gün göğüs göğüse çarpışmalar devam ediyordu. Çoğu günlerde Iraklılar, Şamlılara galip oluyorlardı. Hatta İbn Eş'as'ın adamları olan Iraklılar, Haccac'ın adanılan olan Şamlıları seksen küsur defa mağlub etmişlerdi. Bununla beraber Haccac yerinde sebat ediyor, sabır gösteriyor ve bulunduğu yerden asla gerilemiyordu; aksine o, günlerden bir gün zafer kazandığında ordusuyla birlikte düşmanına doğru ilerliyordu, savaş taktiğini biliyor, savaşma tecrübesine sahip bulunuyordu. İki tarafta durumlarım böyle devam ettirdiler. Nihayet Haccac, İbn Eş'as ordusundaki âlimler grubuna saldırılmasını emretti. Çünkü diğer askerler âlimlere tabi idiler. Âlimler, onları savaşa teşvik ediyorlardı. Alimler, Haccac ordusunun saldırısına karşı sabır gösterip sebat ettiler. Sonra Haccac ordusunun okçuları hep birlikte bu âlimler grubuna karşı saldırıya geçtiler, çok geçmeden âlimler grubundan epey adam öldürdüler. Sonra Haccac ordusu, İbn Eş'as'm ve beraberindeki askerlerin üzerine saldırdı. İbn Eş'as'm adamları bozguna uğrayıp her biri bir tarafa gittiler. İbn Eş'as'm kendisi de beraberinde bozguna uğramış az sayıda askeriyle birlikte Haccac ordusunun ö-nünden kaçtı. Haccac onu, Ammare b. Garem er-Rahmî komutasındaki kalabalık bir askeri birlikle takip ettirdi. Ammare'nin beraberinde Muhammed b. Haccac da vardı. Ancak komuta, Ammare'de idi. Bunlar, ölü ya da tutsak olarak ele geçirmek maksadıyla İbn Eş'as'ı takibe başladılar. Beldeleri, mıntıkaları, köyleri, kasabaları aştılar. Onu kovaladılar. Nihayet o, Kirman'a kavuştu. Şamlılar, onu takip ettiler. Daha önce Iraklıların içinde oturmakta oldukları kasra vardılar. Kasrda İbn Eş'as'ın adamlarından Kûfeli birinin yazdığı şu yazıyı gördüler. İbn Eş'as'la birlikte kaçmış olan o Kûfeli adam, Ebu Halde el-îşkerî'nin şu şiirini kağıda yazmıştı:

«Ne esefler, ne ahlar ediyorum,
O karşılaştıklarımız, yaktı yüreği.
Dini de dünyalığı da bıraktık.
Hanımları, çocukları teslim ettik yad ellere,
Bizler dinine bağlı kimseler değildik ki,
Musibetlere karşı sabredebilelim.
Dünyalık peşinde kimseler de değildik ki,
Din için olmasa bile bari onları koruyalım.
Yurtlarımızı bıraktık aklı azgınlara,
Kara enbatına ve eşarilere.» /

Sonra îbn Eş'as, bozguna uğramış adamları ile birlikte Türk hükümdarı Rutbil'in ülkesine girdi. Rutbil, ona ikramda bulundu. Yanında konuk etti. Ona eman verdi. Saygı gösterdi.

Vakidî dedi ki: «İbn Eş'as, Rutbil'in ülkesine giderken daha önce Irak dönüşünde görevlendirdiği bir valisinin beldesine uğradı. Vali, ona ikramda bulundu. Hediyeler takdim etti ve onu konuk etti. Fakat vali bunu ona bir tuzak olsun diye yapmış ve ona şöyle demişti: "Şehrimize korunmak üzere gir ki, düşmanlarına karşı kendini koruyabi-îesin. Ama beraberindeki adamlardan herhangi birinin şehire girmesine izin verme." İbn Eş'as, valinin bu teklifini kabul etti, ancak vali böyle yapmakla ona tuzak kurmuştu. Adamları kendisini şehire girmekten alıkoymak istedilerse de İbn Eş'as bunu kabul etmedi. Bunun üzerine adamları dağılıp gittiler. İbn Eş'as, şehire girince vali, onu yakalatıp demire vurdu. Böyle yapmakla Haccac'ın yanında itibar kazanmak istemişti.

Türk hükümdarı Rutbil ise, İbn Eş'as'ın gelişine sevinmiş ve memnun olmuştu. Ancak Best şehri valisinin kendisine böyle yaptığını duyunca harekete geçti ve gelip orasını kaşattı. Valiye de şu mesajı iletti: "Allah'a yemin ederim ki, eğer ibn Eş'as'a eziyet edersen buradan ayrılıp gitmem. Sonunda seni tahtından indirir ve şehrindeki bütün adamlarını öldürürüm." Vali, Rutbil'in bu sözlerinden korktu, ibn Eş'as'ı ona gönderdi. Rutbil de İbn Eş'as'a ikramda bulundu. İbn Eş'as, Rutbil'e şöyle dedi:

- O vali, benim tayin ettiğim bir vali idi. Bana ihanet etti ve gördüğün şeyleri yaptı. İzin ver de onu öldüreyim.

7 Ben ona eman verdim.»

ibn Eş'as'ın maiyetinde Abdurrahman b. Ayyaş b. Ebi Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib de vardı. Rutbil'in ülkesinde bu zat, insanlara

namaz kıldırırdı. Sonra Haccac ordusundan kaçan ve bozguna uğramış olanlardan bazıları bir araya geldiler ve saflarına katılmak için İbn Eş'as'm yanına gitmek üzere yola çıktılar. Bunlar, 60.000'e yakın kişi idiler. Sicistan'a vardıklarında İbn Eş'as'ın Türk hükümdarı Rut-bil'in yanına gittiğini gördüler. Sicistan'ı istila ettiler. Vali Abdullah b. Amir en-Naar ile kardeşlerine ve akrabalarına işkence ettiler, Sicistan'ı ve mallarını ele geçirerek İbn Eş'as'a şu mektubu gönderdiler:
«Yanımıza gel ki, seninle beraber olalım ve muhaliflerine karşı sana yardım edelim. Horasan beldelerini alalım. Çünkü Horasan'da bizden çok sayıda asker ve güç vardır. Allah, Haccac'ı veya Abdülme-lik'i helak edinceye kadar Horasan'da kalırız. Ondan sonra ne yapmamız gerektiğini düşünürüz.»
İbn Eş'as, kalkıp onlara gitmek üzere yola çıktı. Horasan'a doğru az bir yol gittikten sonra Ubeydullah b. Semure ile birlikte Iraklılardan küçük bir grup ondan ayrıldı. İbn Eş'as, kalkıp onlara bir nutuk irad etti. İhanetlerini, savaştan kaçışlarını onlara hatırlattı ve: «Size ihtiyacım yoktur. Arkadaşım Rutbil'in yanına gidecek ve onun yanında kalacağım.» dedi. Sonra onlardan ayrılıp gitti. Bir grup ona uydu, ordunun büyük bir çoğunluğu ise geride kaldı. îbn Eş'as, onlardan ayrılıp gittikten sonra Abdurrahman b. Ayyaş b. Ebi Rebia el-Haşimî'-ye bey'at ettiler. Onunla birlikte Horasan'a gittiler. Horasan valisi Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süfra, onlara karşı çıktı ve ülkesine girmelerini engelledi. Abdurrahman b. Ayyaş'a şu mealde bir mektup gönderdi: «Yer geniştir, hükümdarı olmayan bir yere git. Ben seninle savaşmak istemiyorum. Eğer mal istiyorsan sana göndereyim.»
Abdurrahman b. Ayyaş da ona şu cevabı gönderdi: «Biz herhangi bir kimseyle savaşmaya gelmedik, aksine biz istirahat etmek ve atlarımızı dinlendirmek için geldik. Sonra çekip gideceğiz. Teklif ettiğin şeylerden hiçbirine ihtiyacımız yoktur.»
Sonra Abdurrahman, Horasan'a bağlı çevre kentlerinden haraç almaya yöneldi. Yezid b. Mühelleb, kardeşi Mufaddal refakatında büyük bir ordu ile üzerine geldi. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde kısa bir savaştan sanra Abdurrahman b. Ayyaş'ın askerleri bozguna uğradı. Yezid, onlardan çok sayıda adam öldürdü. Ordugahlarmdaki malları ele geçirdi. Aralarında Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın da bulunduğu esirleri Haccac'a gönderdi. Anlatıldığına göre Muhammed b. Sa'd, Yezid b. Mühelleb'e: «Babamın senin babana yaptığı dua hatırına beni serbest bırakmanı istiyorum.» deyince Yezid, onu serbest bırakmıştır.
ibn Cerir dedi ki: Haccac, huzuruna getirilen esirlerin çoğunu öldürdü, pek azını affetti. Haccac, İbn Eş'as'a galip olduğu günde, insanlara şu duyuruyu yaptı: «Geri dönen güvendedir. Rey şehrinde Müslim b. Kuteybe'nin yanma giden de güvendedir.» Bunun üzerine İbn Eş'as'ın maiyetindeki adamların büyük bir çoğunluğu Müslim b. Kuteybe'nin yanına gitti. Haccac da onlara eman verdi. Müslim b. Kuteybe'nin yanına gitmeyenlere gelince Haccac, onların araştırılmasını ve takib edilmesini emretti. Yakalattırdıklarından çoğunu öldürttü Öyle ki, öldürttüğü adamların sonuncusu da Said b. Cübeyr idi. Nitekim bununla ilgil açıklama ileride gelecektir.
Müslim b. Kuteybe'nin yanma gidip askerleri arasına katılanlardan biri de Şa'bî idi. Haccac, bir gün onu hatırlayıp sorunca Müslim b Kuteybe'nin yanına gitmiş olduğunu söylediler. O da Müslim b. Ku-teybe'ye: «Şa'bî'yi bana gönder.» diye mektup yazdı.
Şa'bî, bu olayı şöyle anlatır: «Haccac'm huzuruna vardığımda ona emirlik selamı vererek şöyle dedim:
"Ey emir! Herkes bana Allah'ın doğru olarak bildiği şeyden başka türlü konuşarak özür beyan etmemi istedi. Fakat Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, ben burada gerçekten başkasını söyleyecek değilim. Allah'a yemin ederim, bizler sana geldik. Sana karşı savaşıhnası-nı teşvik ettik ve bu konuda elimizden geleni yaptık. Bizler güçlü olduğumuz zaman bozgunculuk yapanlardan olmadığımız gibi en ufak bir kötülükten kaçman iyi kimseler de olmadık. Şimdi Allah, sana yardım etmiş, bize karşı zafer ihsan etmiş ve sana bizi ele geçirmek fırsatı vermiş bulunuyor. Eğer sen gücünü kullanırsan bu, günahlarımız sebebiyle olacaktır ve bizim ellerimizle yaptıklarımızın bir neticesidir. Affedecek olursan bu, senin hoşgörülü oluşundandır. Artık bundan sonra delil senin lehine ve bizim aleyhimizedir."
Haccac, bana şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, senin bu söylediğin sözler, elindeki kılıcından bizim kanlarımız damlayıp da yanımıza girdiğinde: "Ben yapmadım, ben görmedim, ben hazır bulunmadım." diyen kimselerin sözlerinden daha çok hoşumuza gider ey Şa'bî! Sen artık güven içindesin."
Böyle demesi üzerine ben dönüp çıktım. Azıcık yürüdükten sonra tekrar: "Buraya gel ey Şa'bî!" diye seslendi. Korkmaya başladım. Sonra bana güven vermiş olduğuna dair sözlerini hatırladım ve rahatladım. Bana şöyle sordu:
"Ey Şa'bî, bizden sonra insanları nasıl gördün?"
Kendisine karşı isyan etmeden önce Haccac, benim yanımda kıymetli bir kimseydi. Ona şöyle cevap verdim:
"Allah emiri ıslah etsin, senden sonra uykusuzluğu sürme diye gözlerimize çektik. Yataklarımız sertleşti. Böğürlerimiz iltihaplandı. Korku bizden ayrılmaz oldu. Gam ve keder bize tatlılaştı. İyi kardeşleri kaybettim. Enıirin yerine geçecek bir halef de bulamadım."
Bu cevabım üzerine Haccac: "Gidebilirsin ey Şa'bî." dedi. Ben de oradan ayrılıp gittim.»
Beyhakî'nin rivayetine göre Haccac, Ölen bir kimsenin ardısıra hayatta kalan annesi, kocası ve kız kardeşinin mirastaki paylarını ve Hz. Ebu Bekir'in,*Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin ve İbn Me-sud'un bu mesele hakkındaki ayrı ayrı kavillerini sormuş; Şa'bî de aynı anda onların bütün kavillerini nakletmiş, bu kaviller arasında Hz. Ali'nin kavlini güzel bulmuş, ancak Hz. Osman'ın kavli ile hü küm vermiş, bu sebeple de Haccac, onu serbest bırakmıştır.
Anlatıldığına göre Haccac, Yezid b. Mühelleb tarafından kendisine gönderilen 5.000 esiri öldürtmüştür. Nitekim bunu daha

önce de anlatmıştık.
Daha sonra Haccac Küfe'ye gitti. Şehre girdi. Her kiminle karşı-laştıysa mutlaka ona: «Kendi nefsin aleyhinde, kafir olduğuna şahadet getir.» dedi. Her kim böyle dediyse onunla bey'atlaştı. Eğer bunu demezse onu öldürttü. Bu şekilde nefsinin kafirliğine şahadet getirmeye yanaşmayan çok sayıda adamı öldürttü. Huzuruna bir adam getirildi. Haccac, ona: «Bu adamın salihliği ve dindarlığı nedeniyle kendi nefsi aleyhinde kafirliğine şahitlik edeceğini sanmıyorum.» dedi ve kendisine hile yapmak istedi. Ancak adam ona şöyle dedi: «Nefsime karşı sen mi bana hile yapacaksın? Oysa ben yeryüzünün en kafiriyim. Firavun'dan da Haman'dan da, Nemrut'tan da daha kafirim.» Adamın bu cevabı üzerine Haccac güldü ve onu serbest bıraktı.
İbn Cerir'in anlattığına göre Hemedan A'şa'sı, Haccac'ın huzuruna getirildi. A'şa, Haccac ile Abdülmelik b. Mervan'ı yeren ve İbn Eş'as ile adamlarım öven bir kaside yazmıştı. Haccac, ondan bu kasideyi okumasını istedi. O da uzun bir kaside okudu Ancak bu kasidesinde Abdülmelik hanedanını övüyordu. Şamlılar: «Ey emir, bu güzel yaptı.» dedilerse de Haccac: «Hayır, güzel yapmadı, o dalkavukluk olsun diye böyle bir kaside okudu.» dedi. Sonra ısrar edip diğer bir kasidesini daha okumasını istedi. Diğer kasideyi okuyunca Haccac, ona gazablandı ve emir verdi. Emri üzerine onun huzurunda eli kolu bağlı olarak boynu vuruldu.
Bu Aşanın asıl adı, Abdurrahman b. Abdullah b. Haris Ebu'l-İs-bah el-Hemedani el-Kûfi'dir. Şair bir zat olup meşhur fasih ve beliğlerden biridir. Önceleri fazilet sahibi, abid bir kimseyken daha sonraları fazilet ve ibadeti bıraktı. Şiire yöneldi. Şairliğiyle tanındı. Humus valisi Numan b. Beşir'in ziyaretine gitmiş, onu övmüştü. Bu ziyareti neticesinde Numan'dan ve askerlerinden 40.000 dinar ödül kazanmıştı.
Şa'bî'nin eniştesi idi. Şa'bî de onun eniştesi idi. İbn Eş'as'la birlikte ayaklananlardandı. Önceki sayfada da anlattığımız gib Haccac, onu öldürdü. Allah ona rahmet etsin.
Haccac, İbn Eş'as'ı takip ediyordu. Ona bir tuzak kurdu. İbn Eş'as'ı arkadan çevirecek bir askeri birlik şevketti. Sonra Hacca ile İbn Eş'as karşı karşıya geldiler. Haccac, beraberindeki askerleriyle birlikte ordugahını bırakıp kaçtı. İbn Eş'as da gelip onun ordugahın-daki eşyaları ele geçirdi ve geceyi orada geçirdi. Arkadaki müfreze geceleyin gelip silahlarım bırakmış olan İbn Eş'as ve adamlarının üzerine aniden saldırdılar. Haccac da adamlarıyla dönerek bunları kuşatma altına aldı ve iki taraf şiddetlice savaştı. İbn Eş'as'ın adamlarından çok sayıda asker öldürüldü, çok sayıda asker de Dicle ve Düceyl nehirlerinde boğuldu. Haccac, bunların ordugahına geldi, orada bulduğu askeri öldürdü. Onlardan 4.000 kadar asker öldürdü, öldürdükleri arasında reis ve ayandan da bir grup vardı. İbn Eş'as ordusunun tümünü eşyalarıyla birlikte ele geçirdi.
İbn Eş'as, 300 kadar adamıyla kaçtı ve gemiye binerek Düceyl ırmağına açıldı, bineklerini kesti. Basra'ya vardı, oradan da Türk beldelerine doğru yola çıktı. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Türk hükümdarı Rutbil'in ülkesine girdi.
Sonra Haccac, İbn Eş'as'ın adamlarını araştırdı. Yakaladıklarını birer ikişer öldürdü. Öyle ki, İbn Eş'as'ın adamlarından el kolu bağlı 130.000 askeri öldürdüğü söylenir. Nadr b. Şümeyl, Hişam b. Hassan tarikiyle böyle demiştir.
Haccac'ın, İbn Eş'as adamlarından öldürdükleri arasında Mu-hamnıed b. Sa'd b. Ebi Vakkas ve seçkin liderlerden, salih âlimlerden de bir grup vardı. Onun Öldürdükleri askerlerin sonuncusu Said b. Cübeyr'di. Allah, onlara rahmet etsin ve onlardan razı olsun. [20]

Vasıt Şehrinin Kuruluşu

İbn Cerir dedi ki: Haccac, bu senede Vasıt şehrini kurdu. Bunun sebebi de şuydu: Haccac, eşeği üzerinde Dicle nehrini aşıp gelmekte olan bir rahibi gördü. Bu rahip, Vasıt şehrinin kurulacağı yere geldiğinde eşeği durdu ve idrarını yaptı. Rahip indi ve pislenen yeri kazıyıp Dicle ırmağına attı. Haccac; «Bu rahibi bana getirin.» dedi. Rahibi getirdiklerinde ona sordu:
- Niçin böyle yaptın?
— Kitaplarımızda gördüğümüze göre yeryüzünde Allah'ı birleyen bir kişi bulunduğu müddetçe burada bir mescid kurulacaktır.
O esnada Haccac, oraya Vasıt şehrinin kurulmasına karar verdi. Orayı işaretledi ve orada bir mescit inşa etti.
Bu senede, (hicretin seksenüçüncü senesinde) Atâ b. Rafi, Sicilya'ya gazaya gitti.. [21]

Hicretin Seksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdurrahman B. Cuhayre El-Holanî

Mısırlıdır. Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etmiştir. Mısır valisi Abdülaziz b. Mervan, onu hem kadılığa, hem kıssacılığa, hem de beytü'1-mal idareciliğine tayin etmişti. Yıllık maaşı 1.000 dinardı. Bu maaşından hiçbir şey artırıp biriktirmezdi. [22]

Tarık B. Şihab

Tarık b. Şihab b. Abdişems el-Ahmesî. Peygamber (s.a.v.)'i görenlerdendir. Hz. Ebu Bekir es-Sıddık ve Hz. Ömer'in zamanlarında gaza yapmıştır. Kırk küsur gazaya katılmış ve hicretin seksenüçüncü senesinde Medine'de vefat etmiştir. [23]

Ubeydullah B. Adiy B. Hiyar

Peygamber (s.a.v.)'in sağlığına yetişti. Abdullah b. Kays b. Mah-reme'nin de aralarında bulunduğu bir sahabe topluluğundan hadis rivayet etti. Medine kadısıydı. Kureyş'in fakihlerinden ve âlimlerinden-di. Babası Adiy, Bedir savaşında kafir olarak öldürülmüştü.

Bu senede Mersed b. Abdillah Ebu'1-Hayr el-Yezenî de vefat etti.

Bu senede Eş'as'la birlikte olan kurra ve âlimlerden bir cemaat da vefat etti. Bunlardan bir kısmı kaçtı, bir kısmı savaşta Öldürüldü. Bir kısmı esir alındı, Haccac tarafından boyunları vuruldu. Bir kısmı da Haccac tarafından takip edildi ve nihaye yakalanıp öldürüldüler.

Halife b. Hayyat, bu meşhur şahsiyetlerden bazılarının adlarını şöyle sıralamıştır:

Müslim b. Yesar el-Müzenî,
Ebu Mirane el-İclî (öldürüldü),
Ukbe b. Abdulgaffar (öldürüldü),
Ukbe b. Vişah (öldürüldü),
Abdullah b. Halid el-Cehdemî (öldürüldü),
Ebu'l-Cevza el-Rib'î (öldürüldü),
Nadr b. Enes,
îmran (Ebu Hamza ed-Dabiî'nin babası),
Ebu'l-Minhal Seyyar b. Seleme er-Reyyahî,
Malik b. Dinar (Mürr b. Zübab el-Heddadî),
Ebu Necid el-Cehdemî,
Ebu Sebic el-Henaî,
Said b. Ebi'l-Hasan,
Said'in kardeşi Hasan-ı Basrî.

Eyyüb dedi ki: İbn Eş'as'a şöyle denildi: «Cemel savaşında insanların Hz. Aişe'nin mahfesi çevresinde savaşıp öldürüldükler gibi senin de çevrende insanların savaşıp öldürülmelerini istiyorsan, Hasanı da kendinle birlikte cepheye götür.»

İnsanların kendisine böyle demesi üzerine o da Hasan'ı kendisiyle birlikte cepheye götürdü.

Hicretin seksenüçüncü senesinde Haccac'la yapılan savaşta İbn Eş'as'm öldürülen meşhur adamlarından bazıları da şunlardır:

Kûfeli Said b. Cübeyr,
Abdurrahman b. Ebi Leyla,
Abdullah b. Şeddad,
Şa'bî,
Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mesud,
Marur b. Süveyd,
Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas,
Ebu'l-Bahterî,
Talha b. Masrif el-Yemamî,
Zebid b. Haris el-Yemamî, ;
Atâ b. Saib.

Eyyüb dedi ki: İbn Eş'as'la birlikte savaşa katılıp da öldürülen adamlarından her biri, mutlaka öldürüleceği yerden kaçmak istedi. Onlardan kurtulan herkes, kendisini ölümden kurtaran Allah'a ham-detti.

Haccac'ın öldürdüğü meşhur şahsiyetlerden biri de Ebu Hac-ze'nin babası îmran b. İsam ed-Dabiî idi. Bu zat, Basralıların âlimlerinden salih ve abid bir kimseydi. Esir edilerek Haccac'ın huzuruna götürüldü. Haccac ona: «Seni serbest bırakmam için kendi kafirliğine şahadet et.» deyince o zat: «Vallahi, ben kendisine iman ettiğimden beri Allah'ı inkar etmedim.» diye cevap verdi. Haccac da emir vererek bu zatın boynunu vurdurdu.

Haccac'ın öldürttüğü meşhur şahsiyetlerden biri de Abdurrahman b. Ebi Leyla'dır. Bu zat, sahabeler topluluğundan hadis rivayet etmiştir. Babası Ebu Leyla, sahabe idi. Abdurrahman, Kur'ân-ı Ke-nm'i Hz. Ali'den öğrendi. İbn Eş'as'la birlikte savaşa gitti. Yakalanarak Haccac'ın huzuruna götürüldü. Onun önünde eli kolu bağlı vaziyette öldürüldü. [24]

Hicretin Seksendördüncü Senesi

Vakidî dedi ki: Bu senede Abdullah b. Abdülmelik, Masisa'yı - hetti.
Muhammed b. Mervan, Ermeniye'ye gidip gaza yaptı. Onlardan çok sayıda adanı öldürdü. Kiliselerini camiye çevirdi Kentlerine ve kasabalarına el koydu, bu seneye, "Yangın senesi" adı verildi.
Haccac, Fars illerine Muhammed b. Kasım es-Sakafî'yi vali tayin etti. Kürtleri öldürmesini ona emretti.
Abdülmelik, İskenderiye'ye İyaz b. Ganem el-Becinî'yi vali tayin etti. Orada geçen seneden beri vali olarak bulunaı Abdülmelik b. Ebi'l-Kemud'u görevden aldı.
Musa b. Nusayr, Mağrib ülkesini fethetti. Orada fethettiği şehirlerden biri de Urume şehri idi. Urumelilerin çoğunu öldürdü 50.000'e yakın kişiyi esir aldı.
Haccac, İbn Eş'as'ın adamlarından bir grubu öldürdü. Öldürdüğü adamlardan bazılarının adları şöyledir:
Üyyüb b. Kirayye, fasih, beliğ ve vaiz bir kimse idi. Haccac'ın önünde eli kolu bağlı vaziyette Öldürüldü. Onu öldürdüğüne Haccac'ın pişman olduğu da söylenir. Eyyüb b. Kirayye'nin soy kütüğü şöyledir: Eyyüb b. Zeyd b. Kays Ebu Süleyman el Hilali İbn Kirayye diye tanırır.
Haccac'ın öldürdüğü îbn Eş'as taraftarlarından bazılarının adlan da şöyledir: Abdullah b. Haris b. Nevfel, Sa'd b. İyaz eş Şeybanî, Ebu Guneynima el-Holanî. Bu zat sahabedir, hadis rivayet etmiştir. Hu-mus'a yerleşmiş ve 100 yaşma yaklaşmışker orada vefat etmiştir.
Abdullah b. Katade de Haccac tarafından öldürülen İbn Eş'as ta-raftarlarmdandı. Bunlardan başka daha birçok kimseleri de Haccac öldürtmüştü. Bunlardan vefat edenlerden bazılarının adları şöyledir: [25]

Ebu Zür'a El-Cüzami El-Filistinî

Ebu Zür'a el-Cüzami el-Filistinî. Şamlılar nezdinde mertebe sahibi bir kimse idi. Muaviye, ondan korktu. Ebu Zür'a bun anlayınca ona: «Ey mü'minlerin emin! Kurduğun bir binayı yıkma, sevdiğin bir dostunu hüzünlendirme, yere yıktığın bir düşmanada yürek soğutma ve buna sevinme.» dedi. Muaviye de ona dokunmadı.

Bu senede vefat edenlerden biri de Utbe b. Münzir es-Sülenî'dir. Kadri yüce bir sahabedir. Suffa ehlinden sayılırdı. [26]

İmran B. Hattan El-Haricî

Imran b. Hattan el-Haricî. Bu, önceleri ehl-i sünnet ve'1-cemaat-tandı. Haricilerden çok güzel bir kadınla evlendi ve onu çok sevdi. Kendisi çirkindi. Karısını ehl-i sünnet ve'1-cemaat mezhebine çevir-
inek istedi. Ancak karısı bunu kabul etmeyince kendisi de karısıyla birlikte Haricilerin safları arasına katıldı. Dahi şairlerdendi. Hz. Ali'nin öldürülmesi ve onun katili hakkında şöyle bir şiir söylemişti:
«Takvalı kimseden gelen ey darbe! Bu darbeyi vuran kişi,
Darbesiyle Arş'm sahibi katında İlahi rızayı elde etmeyi amaçlamıştır.
Ben bunu bir gün anar ve bu darbe sahibinin, Allah katında bütün yaratıklardan daha ağır terazili olduğunu hesaplanm.
Mezarları kuşların karnı olan bir kavim ne yücedir.
Onlar ki dinlerine azgınlık ve düşmanlığı kanştırmadılar.»
Sevrî, onun zahidlikle ilgili şu beyitlerini, ideal beyitler olarak görür ve bunu çok beğenirdi:
«İnsanlann bedbaht ve şaki olanlan dünyadan usanmazlar. Kaldı ki onlar, dünyada aç ve çıplaktırlar. Her ne kadar o sevse de; ben dünyayı, Yaz bulutuna benzetirim. Kısa sürede dağılıp gider. Mola verip de kısa sürede ihtiyaçlarını giderip yollanna koyulan bir kervan gibidirler.
Onlar, alametleri belirgin ve geniş bir yola koyulmuşlardır.»
İmran b. Hattan, hicretin seksendördüncü senesinde vefat etti. Bâzı âlimler, onun Hz. Ali (r.a.)'nin öldürülmesi ile ilgili beyitlerine aynı kafiye ve vezinlerle şu beyitleri reddiye olarak söylemişlerdir:
«Şaki ve bedbaht bir kimseden gelen bir darbedir bu, O, bu darbesiyle Arş'm sahibi katında ziyana ulaşmayı amaçlamıştır.
Ben onu bir gün anar ve onu Allah katında terazisi en düşük insan olarak sanınm.»
Ruh b. Zinba' al-Cüzamî, Şamlıların komutanlarındandı. Abdülmelik, idarede ona danışırdı. [27]

Abdurrahman B. Esas El-Kindî

Abdurrahman b. Eş'as el-Kindî, bu senede öldürüldü. Bundan sonraki senede öldürüldüğü de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Onun öldürülmesi şöyle vuku buldu: Haccac, Abdurrahman'ın sığındığı Türk hükümdan Rutbil'e bir mektup yazdı. Mektubunda ona şöyle dedi: «Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, eğer İbn Eş'as'ı bana göndermezser senin ülkene 1.000.000 savaşçı gönderir ve ülkeni tahrib ederim.»
Rutbil, Haccac'ın tehdidinin ciddi olduğunu anlayınca bu hususta komutanlarından birine danıştı. Komutan da ona, İbn Eş'as'ı

ülkelerini harab edip şehirlerinin çoğunu ele geçirmeden önce- Haccac'a teslim etmesini tavsiye etti. Rutbil de Haccac'a haber göndererek, on yıl süreyle kendisiyle savaşmamasını ve ona senelik olarak 100.000 dirhem haraç vermeyi şart koştu. Haccac, onun bu şartını kabul etti. Denildiğine göre Haccac, ona arazilerinin haracını yedi yıl süreyle vermeyebileceği vaadinde bulundu. İşte o esnada Rutbil, İbn Eş'as'a ihanet etti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, ona: «Onu eli kolu bağlı vaziyette huzuruna al ve boynunu vur, başını da bana gönder.» diye emretmişti.
Diğer bir rivayete göre İbn Eş'as, o esnada şiddetli bir hastalığa yakalanmıştı. Can çekişirken Rutbil tarafından öldürülmüştür Meşhur rivayete göre İbn Eş'as ve otuz kadar yakım, Rutbil tarafından tutuklanarak zincirlere ve bukağılara vurulmuş, elçileri ile birlikte Haccac'a gönderilmişti. Bir süre yol aldıktan sonra Recih denen yere vardıklarında îbn Eş'as -zincire vurulu vaziyette- bir köşkün damına çıkmış, beraberinde kaçmasını Önleyecek bir bekçi de bulunduğu halde kendini köşkün damından aşağıya atmış, bekçisi de kendisi ile birlikte yere düşmüş ve ikisi birlikte ölmüşlerdi. Elçi de gelip İbn Eş'as'm başını kesmiş, beraberindeki adamlarını öldürmüş ve kesik başlarını Haccac'a göndermişti. Haccac da İbn Eş'as'm. kesik başını Irak sokaklarında ve caddelerinde dolaştırmış, sonra Abdülmelik'e bildirmiş, o da kesik başı Şam'da dolaştırmış, sonra kardeşi ve Mısır valisi Abdülaziz'e göndermiş, o da bu kesik başı Mısır'da dolaştırmış-tı. Sonra Abdülaziz, bu kesik başı Mısır'da defnetmişti. İbn Eş'as'ın geride kalan cüssesi ise Recih'te defnedilmişti. Şairin birisi, bu hususta şöyle demiştir:
«Baş ile gövdenin defin yerleri ne kadar da birbirinden uzaktır. Baş Mısır'da, gövde ise Recih'tedir.»
İbn Cerir'in anlattığına göre İbn Eş'as, hicretin seksenbeşinci senesinde öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.
Sözünü ettiğimiz bu Abdurrahman, Ebu Muhammed b. Eş'as b. Kays'tır. Bazıları derler ki, bunun asıl adı, Abdurrahman b Kays b. Muhammed b. Eş'as b. Kays el-Kindi el-Kûfî'dir. Ebu Davud ile Ne-seî, onun babası ve dedesi tarikiyle İbn Mesud'ta şu hadisi rivayet ettiğini nakletmişîerdir:
«Satıcı ile müşteri ihtilafa düştüklerinde eşya ortada duruyorsa söz satıcınındır ya da ikisi müşterek olurlar.»
Ebu Umeys de bu zattan hadis rivayet etmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, Abdurrahman'ı hicretin doksanıncı senesinden sonra öldürtmüştür. Doğrusunu Allah bilir.
Abdurrahman b. Eş'as, Kureyşlilerden olmadığı halde kendisine emirlik bey'atı yapanlara çok şaşıyorum. O, Kureyşli değil Yemen'in Kinde şehrinden bir kimse idi. Sakife gününde sahabeler, emirliğin ancak Kureyşlilere özgü olacağı hususunda icma yapmışlardı. Hatta Ebu Bekir es-Sıddık, buna karşı çıkanlara bu hususiaki hadisi delil olarak ileri sürmüştü. Ensârîler; "Bir emir kendilerinden, bir emir de Muhacirlerden olsun." diye teklifte bulunmuşlar; Hz. Ebu Bekir, bu teklifi de kabul etmemişti. Sonra bütün bunlarla birlikte Sa'd b. Uba-de -daha önce karşı çıktığı halde- görüşünden vazgeçmişti. Böyle olduğu halde nasıl olur da Kureyşli olmayan Kindeli bir adamın halifeliğine bey'at edilir? Emirliğine ve halifeliğine bey'at edilmiş ve senelerce Müslümanlara halifelik ve emirlik yapmış Kureyşli bir kimseyi görevden alıp, ehl-i hal ve'1-akdin üzerinde ittifak etmedikleri Kindeli Abdurrahman b. Eş'as'ın halifeliğine ve emirliğine nasıl bey'at ederler? Bu nasıl iştir? İşte bu büyük hata nedeniyle büyük çapta huzursuzluklar ve kötülükler meydana geldi. Çok sayıda insan bu yüzden Öldürüldü. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciun. [28]

Eyyüb B. Kirayye

Kirayye, annesinin adıdır. Babası Yezid b. Kays b. Zürare b. Müslim en-Nemri el-Hilalî'dir. Eyyüb, okur yazar olmayan bir bedevi idi. Ancak fesahat, beyan ve belagatı dillere destandı. Haccac'a arkadaşlık etti ve Abdülmelik'in ziyaretine gitti.
Haccac, onu İbn Eş'as'a elçi olarak gönderdi. îbn Eş'as, ona şöyle dedi: «Eğer kalkıp Haccac'ı görevden hal'ettiğin söylemezsen boynunu vururum.» O da kalktı, söyleneni yaptı ve İbn Eş'as'm yanında ikamete başladı.
Haccac, galib olduğunda onu huzuruna celbetti. Aralarında çok hadiseler ve kelam konusunda sözler cereyan etti. Neticede boynunun vurulmasını emretti, boynunu vurdurdu. Ancak böyle yaptığına da daha sonra pişman oldu. Fakat, pişmanlığın fayda vermeyeceği bir 'yerde pişman olmuştu. Nitekim bir atasözünde şöyle denilmiştir: «Vuslatın fayda vermediği bir zamanda vuslat cömertliğinde bulundu.» [29]

Ruh B. Zınba

Ruh b. Zinba b. Selame el-Cüzamî Ebu Zür'a Ebu Zinba ed-Dı-mışkî de denilir. Evi, Şam'da Bizuriyyin (çekirdekçiler tarafında ünlü kahraman İbn Akab'ın evi yanındadır. Ruh, kadri yüce tabiilerdendi. Sahabe olan babasından, Temim ed-Darî'den, Ubade b. Samit'ten, Muaviye'den, Ka'bü'l-Ahbar'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Aralarında Ubade b Nesiy'in de bulunduğu bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir.
Ruh, Abdülmelik'in veziri gibiydi. Ondan hemen hemen hiç ayrılmazdı. Mercürahit savaşında da Abdülmelik'in babası Mervan'la birlikteydi. Yezid b. Muaviye, onu Filistin ordusuna komutan olarak tayin etti. Müslim b. Haccac'm iddiasına göre Ruh b. Zinba sahabedir. Ancak Müslim, bu kavlini teyid etmemiştir. Sahih kavle göre Ruh, sahabe değil, tabiidir. Rivayete göre o hamamdan her çıkışında bir köle azat edermiş.

İbn Zeyd'in ifadesine göre bu zat, hicretin seksendördüncü senesinde Ürdün'de vefat etmiştir. Bazılarının iddialarına göre Hişam b. Abdülmelik'in zamanına kadar yaşamıştır. Bir defa haccetmiş tir. Mekke ve Medine arasında bir su başında mola vermiş, kendisine türlü yemekler hazırlanmış ve önüne konulmuştu, yemeği yerken su arayan bir çoban oraya gelmişti. Ruh, onu yemeğe davet etmiş, çoban gelip sofradaki yemeklerine bakınca: «Ben oruçluyum.» demiş; Ruh-da ona: «Böylesine uzun ve çok sıcak bir günde oruç mu tutuyorsun ey çoban?» diye sormuş; çoban da şu cevabı vermişti: «Senin yemeğin uğruna günlerimi boşa mı harcayacağım ve günlerimi boşa harcayarak aldanacak mıyım?»
Daha sonra çoban kendine başka bir yer aramaya başlamış, Ruh'u bırakıp oraya gidip oturmuştu. Bunun üzerine Ruh b. Zinba da şöyle demişti:
«Ey çoban, günlerini boşa harcamayıp cimrilik ettin, Oysa Ruh b. Zinba, bu günlerini boşa harcıyor.»
Böyle dedikten sonra uzun süre ağladı ve sofradaki yemeklerin kaldırılmasını istedi. Yemekleri kaldırıp götürdüler, kendisi de şöyle dedi: «Bakın bakalım hele, şu bedevilerden veya çobanlardan bu yemekleri yiyecek bir kimse yok mudur?» Böyle dedikten sonra mola yerinden kalkıp yola çıktı. Çoban, onun kalbini pençesine almış ve nefsini tahkir etmişti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [30]

Hicretin Seksenbeşinci Senesi

İbn Cerir'in anlattığı gibi Abdurrahman b. Eş'as, bu senede öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Haccac, Yezid b. Mühelleb'i Horasan valiliğinden aldı. Yerine kardeşi Mufaddal b. Mühelleb'i tayin etti. Bunun sebebi şuydu: Haccac, bir defasında Abdülmelik'in ziyaretine gitmişti. Dönüşünde kitab ehli, âlim ve yaşlı bir rahibin bulunduğu bir kiliseye uğrayıp ona şöyle sordu:
- Ey ihtiyar! Kitaplarınızda bizim ve sizin ne durumda olduğumuzu bildiren birşeyler görüyor musun?
- Evet.
- Mü'minlerin emirinin evsafını nasıl görüyorsunuz?
- O, kel bir hükümdardır. Onun yolunda çalışan ölü
- Ondan sonra kim hükümdar olacaktır?
- Velid adında bir adam hükümdar olacaktır.
- Ondan sonra kim hükümdar olacaktır?
- Ondan sonra adı peygamber adı olan biri hükümdar olacaktır. Onunla insanlar, fetihlere ve bolluklara kavuşacaklardır.
- Onu bana tarif etsene.
- Onu sana anlattım işte.
- Benim akibetimin nice olacağını biliyor musun?
- Evet.
- Benden sonra Irak'a kim vali olacak?
- Yezid adında bir adam senden sonra Irak'a vali olacaktır.
- Ben hayatta iken mi yoksa ben öldükten sonra mı böyle olacak?
- Bilemem.
- Yezid'in evsafını biliyor musun?
- Sadece bir defa ihanet edecektir. Başka da bilmiyorum. Haccac, kendisine başkaldıracak ve ihanet edecek adamın Yezid b. Mühelleb olduğunu sandı. Yedi gün süre ile yol gitti. İhtiyar rahibin söylediklerinden korkmuştu. Sonra Abdülmelik'e mektup yazarak kendisini Irak valiliğinden affetmesini istemişti ki, kendisinin Abdül-nıelik nezdindeki itibar ve kıymetini öğrensin. Gelen cevabî mektupta Abdülmelik, onu istifasından ötürü kınayıp azarlıyor, ayıplıyor, görevim sürdürmesini ve sebat etmesini istiyordu. Haccac, daha sonra bir gün oturup düşünmeye başladı. Ubeyd b. Mevhib'i yanma çağırttı. Ubeyd geldiğinde Haccac, elindeki bir çubukla yere bir şeyler çiziyordu. Başını kaldırıp Ubeyd'e şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana ey Ubeyd! Kitab ehli kimselerin anlattıklarına göre hakimiyetim altında bulunan şu topraklara Yezid adında kır adam hakim olacaktır. Ben Yezid b. Ebi Kebşe'yi, Yezid b. Husayn b. Nümeyr'i, Yezid b. Dinar'ı düşündüm... Ancak onlar, burada değildirler. Burada Yezid b. Mühelleb'ten başkası yoktur.
Ubeyd, ona şu cevabı verdi:
- Onlar şereflendiler, vilayetleri ve hakimiyetleri büyüdü. Onlar, kadri yüce, güçlü ve itibarlı kimselerdirler. Bu rütbelerine de layıktırlar, olsa olsa bunu Yezid b. Mühelleb yapar.
Haccac, Yezid b. Mühelleb'i görevden azletmeye kesir karar verdi. Abdülmelik'e bir mektup yazarak Yezid b. Mühelleb'i yerdi. Abdülme-lik'i onun ihanetinden korkuttu ve ehl-i kitabtaıı olan o yaşla rahibin söylediklerini nakletti. Ulağın getirdiği cevabî mektupta Abdülmelik, Haccac'a şöyle diyordu:
«Yezid hakkında çok konuştun artık. Horasan'ı idare edebilecek bir adamın adını ver ki, onu vali tayin edeyim.» Haccac da tercihini Mufaddal b. Mühelleb üzerinde kullandı. Abdülmelik de onu dokuz ay süreyle Horasan'a vali tayin etti. Bu süre zarfında Abs beldelerine ve diğer illere gaza yaptı, çok miktarda ganimet ele geçirdi. Şairler, onu medhettiler, sonra

Mufaddal'ı azledip yerine Kuteybe b. Müslim'i vali olarak tayin etti.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Musa b. Abdullah b. Hazim, Tir-miz'de öldürüldü. Bu olay şöyle gelişti: Musa, babas Abdullah'ın öldürülmesinden sonra geride kalan adamları ile birlikte sığınacak bir şehir bulamadı. Her nereye yaklaşırsa mutlaka o şehrin hükümdarı karşısına çıkıyor ve onunla savaşıyordu. Bu hal devam etti, nihayet Tirmiz'e yakın bir yere gelip konakladı.
Tirmiz hükümdarı zayıftı, Musa b. Abdullah ile idare-i maslahat yaptı. Ona armağalar ve hediyeler gönderdi. Hatta onunla birlikte av partileri düzenledi. Sonra hükümdar, onun için bir ziyafet tertipledi. Ona: «100 adamınla yemeğe buyur.» diye haber gönderdi. Musa da askerlerinden iyi dövüşen 100 kişi ile birlikte davete gitti, şehire girdi. Ziyafet yerine vardı. Yemekten sonra Musa, hükümdarın konağında yan gelip uzandı ve: «Allah'a yemin ederim ki, bu konak benim evim veya mezarım oluncaya kadar buradan kalkmayacağım.» dedi. Konaktaki adamlar, ona saldırdılar, askerleri onu müdafaa ettiler. Sonra onlarla Tirmizliler arasında savaş cereyan etti. Tirmizlilerden çok sayıda adam öldürüldü, geri kalanlar kaçıp gittiler. Musa da geri kalan askerlerini şehre çağırdı. Şehri istila etti, istihkam kurup şehri düşmanlara karşı korudu.
Hükümdar da şehirden kaçıp kardeşleri Türklere sığındı. Onlardan yardım istedi. Türkler, ona şöyle dediler: «100 kadar kişiyle seni beldenden çıkarıp kovan şu kavme karşı savaşacak güç bizde yoktur.» Sonra Tirmiz hükümdarı, başka bir grup Türk'ün yanına giderek onlardan yardım istedi. Onlar da konuşmasını dinlemeleri için birkaç kişiyi Musa'nın yanma gönderdiler. Musa, onların gelişini duyduğunda hava çok sıcaktı. Adamlarına ateş yakmalarım, kışlık elbiselerini giymelerini ve ısınır gibi yaparak ellerini ateşin üzerine yaklaştırmalarını emretti.
Türk elçiler gelip Musa'nın adamlarının sıcak yaz gününde neler yaptıklarım görünce: «Bu yaptığınız nedir?» diye sordular. Musa'nın adamları da: «Biz yazın üşür, kışın da sıcaklanırız.» diye cevap verdiler. Bunun üzerine Türkler, dönüp kendi kendilerine: «Bunlar insan değil, bilakis bunlar cindir.» dediler. Hükümdarlarının yanma dönüp gördükleri manzarayı anlattılar ve: «Biz bunlarla savaşanlayız.» dediler.
Bunun üzerine Tirmiz hükümdarı gidip başka bir gruptan yardım diledi. Onlar da gelip Tirmiz'i kuşatma altına aldılar. Huzaî de gelip orayı kuşatma altına aldı. Huzaî, sabahleyin, Acemler de akşama doğru savaşıyorlardı. Daha sonra Musa, geceleyin onlara bir baskın düzenleyerek çok sayıda adam öldürdü. Ömer el-Huzaî de bundan korktu ve Musa ile barış yaptı.
Ömer el-Huzaî, bir gün yanında hiç kimse yokken Musa'nın yanına girdi. Musa'nın yanında silah da göremiyordu. Ona öğüt verircesine: «Allah emiri ıslah etsin, senin gibi bir adamın silahsız olması doğru değil.» deyince Musa: «Yanımda silah vardır.» diye cevap verdi. Sonra yatağının ucunu kaldırdı. Kınında bir kılıç bulunduğunu gördü. Ömer, kılıcı alıp Musa'nın üzerine saldırarak öldürdü ve kaçıp gitti. Bundan sonra Musa b. Abdullah b. Hazim'in adamları da dağıldılar.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdülmelik, kardeşi Abdülaziz b. Mervan'ı Mısır valiliğinden azletmeğe karar verdi. Bunu Rul b. Zin-ba el-Cüzamî, yapılması gereken güzel bir iş olarak ona telkin etmişti. O bu halde iken yanlarına geceleyin Kubeyse b Züeyb geldi. Gece veya gündüz hangi saatte olursa olsun Kubeyse, Abdülmelik'in yanına serbestçe girerdi. Abdülmelik'e kardeşi Abdülaziz'in ölümü nedeniyle taziyetlerini sundu. Abdülmelik de onu azletmeğe karar verdiğine pişman oldu.
Abdülmelik'i bu yönde bir karar vermeye iten sebep şuydu: O, kendisinden sonra oğulları Velid'in, ondan sonra Süleyman'ın, ondan sonra Yezid'in, ondan sonra da Hişam'ın veliaht olmalarını kararlaştırmıştı. Bunu kendisine Haccac telkin etmiş ve bir tertip olarak ortaya koymuştu. Halife Mervan da sağlığında oğlu Abdülmelik'i, Abdül-melik'ten sonra da Abdülaziz'i veliaht tayin etmişti. Abdülmelik, Ab-dulaziz'i kendisinden sonra emirlikten tümüyle uzaklaştırmak ve e-mirliği kendi evladına ve torunlarına bırakmak, halifeliğin kendilerinde kalmasını temin etmek istemişti. Doğrusunu Allah bilir. [31]

Abdülaziz B. Mervan

Abdülaziz b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdişems Ebu'l-Asbağ el-Kureşi el-Ümevî. Medine'de doğdu Babası Mervan'la birlikte Şam'a girdi. Kardeşi Abdülmelik'ven sonra babasının veliahtı olmuştu. Babası onu hicretin altmışbeşinci senesinde Mısır diyarına vali olarak atamıştı. Bu seneye kadar valiliği sürdürmüştü. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Said b. Amr b. As'ın ölümünde hazır bulunmuştu. Abdülaziz'in Dımışk'ta bir evi vardı. Bu ev günümüzde "Sofilerin evi" olarak kullanılmaktadır ve Sümaysatiye hahkahı olarak bilinir. Bu ev, kendisinden sonra oğlu Ömer b. Abdülaziz'in eline geçmiş, ondan sonra da eî değiştirerek Sofiler hankahı haline gelmiştir.
Abdülaziz b. Mervan; babasından, Abdullah b. Zübeyr'den, Ukbe b. Amir'den ve Ebu Hüreyre'den hadis rivayet etmiştir.
Ahmed b. Hanbel'in "Müsned"inde ve Ebu Davud'un "Sünen"inde kendisinden rivayet olunan şöyle bir hadis vardır Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Erkekteki en kötü huy, aşın korkaklık ve şiddetli cimriliktir.»
Oğlu Ömer ile Zührî, Ali b. Rebah ve bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.
Muhammed b. Sa'd'ın ifadesine göre Abdülaziz b. Mervan, sika bir ravi olup az hadis rivayet etmiştir. Başkaları dediler ki: «Abdülaziz b. Mervan, kendi konuşmasında ve hadis okuyuşunda Arapçayı iyi telaffuz edemezdi, daha sonra Arapçayı öğrenip telaffuzunu sağlam-laştırıp güzelleştirdi. İnsanların en fasihlerinden biri oldu. Bunun sebebi de şuydu:
Damadını kendisine şikayet etmek isteyen bir adam, Abdülaziz b. Mervan'm yanma geldi. Abdülaziz, ona damadının kim olduğunu sormak amacıyla: «Men hateneke» diye sordu. Halbuki böyle demiş olmakla, «Seni kim sünnet etti?» demiş oldu.

Adam da: «Herkesi sünnet eden adam beni de sünnet etti.» diye cevap verince Abdülaziz, katibine: «Bu ne haldir, bu adam bana nasıl cevap veriyor?» diye sordu. Katip ona: «Ey mü'minlerin emiri, senin ona: «Men hatenüke» "Damadın kimdir?" diye sorman gerekirdi.» dedi. Bunun üzerine Abdüiaziz de Arapçayı iyi öğrenmeden evinden dışarı çıkmamaya yemin etti. Bir hafta kadar evinde kalıp Arapçayı iyice öğrendikten sonra dışarı çıktığında artık o, insanların en fasihlerinden ve Arapçayı en iyi bilenlerinden biri haline gelmişti. Bundan sonra o, Arapçayı iyi konuşan kimselere bol armağan verir, Arapçayı iyi konuşamayan kimselerin bağışlarını ise azaltırdı. İnsanlar, onun zamanında Arapçayı öğrenmeye koşuştular.

Abdülaziz, günün birinde bir adama şöyle dedi:

- Sen kimlerdensin?

- (Minbenu Abdüddar.) Abdüddar oğullarmdanım (Burada adamın "min beni" demesi gerekirken "min benu" diye telaffuz etmesi bir hata idi.) Bunun üzerine Abdülaziz, ona şöyle cevap verdi:

- Sen bu yanlışlığının karşılığım alacağın armağanda göreceksin! Adama, armağanım 100 dinar eksik verdi.

Ebu Ya'lâ el-Musılî, Ka'ka' b. Hakim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Abdülaziz b. Mervan, Abdullah b. Ömer'e şöyle bir mektup gönderdi:

«İhtiyacın varsa bana bildir.»

İbn Ömer de ona şu cevabî mektubu gönderdi:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Yüksekteki el (veren el), alçaktaki elden (alan elden) daha hayırlıdır. Sen önce geçimlerinden sorumlu olduğun kimselerin ihtiyacını karşılamaya başla.» Ben senden bir şey isteyecek değilim. Aziz ve Celil olan Allah'ın bana nasib ettiği bir rı-zık senin tarafından bana gönderilecek olursa, onu da geri çevirmem.»

İbn Vehb, Süveyd b. Kays'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Abdülaziz b. Mervan, bana bir mektup ve 1.000 dinar vererek İbn Ömer'e göndermemi emretti. Ben de götürdüm ve o mektubu kendisine teslim ettim. Mektubu okuyunca: «Paralar nerede?» diye sordu. Ben de: «Sabah olmadan paraları sana veremem.» dedim. O da: «Allah'a yemin ederim ki, 1.000 dinarı olduğu halde İbn Ömer bu geceyi geçiremez ve sabahı bekleyemez.» dedi ve mektubu bana geri verdi. Ben de gidip o paraları getirdim, kendisine teslim ettim. O, bu paraları yoksullara dağıttı. Allah ondan razı olsun.»

Rahmetli Abdülaziz'in güzel sözlerinden bazı örnekler sunmak istiyorum:

«Allah'ın kendisini rızıklandıracağma ve infak edeceği malın yerini dolduracağına yakinen iman eden bir mü'minin, büyük sevap ve güzel övgü kazanmak için malını infak etmeyişine çok şaşıyorum.»

ibn Ömer, can çekişirken malını yanma getirtti, saymaya başladı. 300 ölçek altınlık malı bulunduğunu görünce şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, bu malın Necid'te otlanan develerin kığı olmasını çok isterdim. Allah'a yemin ederim ki, ben kendisinden bahsedilmeyen bir varlık olmak isterdim veya şu akarsu olmak isterdim. Ya da Hicaz diyarında bir bitki olmak isterdim.» Vefat edeceği esnada yanında bu-Jinanlara: «Beni saracağınız kefenimi getirin.» dedi. Getirdiklerinde etene bakıp: «Öf senden ey dünya! Senin uzun zamanın, ne kadar da Kisa; çok malın ne kadar da az.» demeye başladı.

Yakub b. Süfyan, Leys b. Sa'd'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Abdülaziz, hicretin seksenaltmcı senesinin cemaziyelevvel ayının onüçünde pazartesi gecesi vefat etti.»

İbn Asakir dedi ki: «Bu, Yakub b. Süfyan'm yanılgısıdır. Doğrusu Abdülaziz, hicretin seksenbeşinci senesinde vefat etmiştir. O, kardeşi Abdühnelik'ten önce vefat etmiştir. Abdülmelik, ondan bir sene sonra hicretin seksenaltmcı senesinde vefat etmiştir.»

Abdülaziz b. Mervan, emirlerin seçkinlerinden ve hayırhların-dandı. Kerem sahibi, cömert ve övgüye layık bir kimseydi. Raşid halifelerden Ömer b. Abdülaziz'in babasıydı. Ömer de babası Abdülaziz'in ahlakıyla ahlaklanmış ve ayrıca birçok iyi hasletleri ondan fazla olarak kazanmıştı. Abdülaziz'in Ömer'den başka, Asım, Ebu Bekir, Süheyl ve Asbağ adında oğulları da vardı. Asbağ, babasından kısa bir süre önce vefat etmiş, bu nedenle babası onun ölümüne çok üzülmüş, ondan sonra hastalanarak vefat etmişti. Abdülaziz'in birkaç kızı da vardı. Ümmü Muhammed ve Süheyl, Ummü Osman, Ümmü Hakem Ummü Benin. Bunlardan her biri Abdülaziz'in ayrı bir karısından doğmuştu. Onun bunlardan başka çocukları da vardı. Mısır'a bir konaklık mesafede kendi kurduğu şehirde vefat etti. Nil üzerinden Mısır'a götürüldü ve oraya defnedildi.

Abdülaziz, ölürken birkaç kadın, bol miktarda mal, binek, at, katır, deve ve daha evsafı sayılamayacak şeyleri miras olarak bıraktı. Miras bıraktığı mallar arasında gümüşten ayrı olarak 300 ölçek altın da vardı. Bununla beraber o, çok cömert, kerem sahibi, bol miktarda armağan ve bağışlar veren bir kimseydi. İnsanlar arasında en çok bağışta bulunan bir insandı. Allah, ona rahmet etsin.

İbn Cerir'in anlattığına göre Abdülmelik b. Mervan, Mısır diyarında bulunan kardeşi Abdülaziz'e bir mektup yazarak veliahtlıktan kendi oğlu Velid lehine feragat etmesini ya da Velid'ten sonra veliahtlığa razı olmasını rica etmişti. Velid'in kendi nazarında insanlar arasında en çok sevdiği ve en fazla kıymet verdiği bir kişi olduğunu ifade etmişti. Abdülaziz de ona şu cevabî mektubu göndermişti:

«Senin Velid'te gördüğün üstünlükleri ben de oğlum Ebu Bekir'de görmekteyim.»

Bunun üzerine Abdülmelik, ona emredici mahiyette bir mektup göndererek Mısır haracını kendisine göndermesini istedi. Abdülaziz, ona Mısır haracını kendisine göndermesini istedi. Abdülaziz, ona Mısır haracından hiçbir şey göndermiyordu. Başka vergileri de vermiyordu. Mısır ülkesinin tümü, mağrib ülkesinin tümü ve diğer ülkeler hep Abdülaziz'e haraç ve vergi

öderlerdi. Oralardan elde edilen ganimetlerde onun eline geçerdi. Abdülaziz, bu olay üzerine Abdülmelik'e şu cevabî mektubu gönderdi:
«Ky mü'minlerin emiri! Ben ve sen öyle bir yaşa vardık ki, senin ehl-i beytinden herhangi bir kimse bu yaşa varırsa, mutlaka ömrü artık az kalmış demektir. Önce sen mi yoksa ben mi öleceğim? Bunu bilemiyorum. Ömrümün geri kalan kısmında beni kınamayıp rahat bırakmayı uygun görüyorsan bunu yap.»
Abdülmelik, kardeşinin bu mektubundan etkilendi. Ona acıdı ve su cevabı gönderdi: «Ömrüme yemin ederim ki, senin ömrünün geri kalan kısmında artık seni kınamayacağım ve rahatsız etmiyeceğim.»
Abdülmelik, oğlu Velid'e şöyle dedi: «Eğer emirliği Allah sana vermeyi murad etmişse, kullardan herhangi biri bunu senin elinden almaya güç yetiremez.»
Daha sonra oğlu Velid ile Süleyman'a şöyle dedi: «Ijiarem'den hiç uzaklaştınız mı?» Onlar; "Hayır" diye cevap verince o şöyle dedi: «Al-lahu Ekber. Ka'be'nin Rabbına yemin olsun ki, siz ona kavuştunuz.»
Kardeşi Abdülaziz'in veliahtlıktan feragat etmeye yanaşmaması ve oğlu Velid'in veliahtlığına bey'at etmemesi esnasında Abdülmelik, Abdülaziz'e beddua ederek: «Allah'ım, o benimle olan akrabalık bağını kopardı. Sen de onu kopar.» demişti. Bu senede vefat eden Abdülaziz'in Ölüm haberi kendisine ulaştırılan Abdülmelik ve aile fertleri, onun için üzülüp ağladılar. Ancak Abdülmelik, oğulları Velid ile Süleyman'ın emirlik ümitlerinin tahakkukunu görünce de sevindi. Hac-cac da Abdülmelik'e bir heyet gönderdi. Velid'in veliahtlığının güzel bir fikir olduğunu söyledi ve bu fikri onun nazarında süsleyip güzel-leştirdi. Gönderdiği heyetin başkanı İmran b. Usam el-Userî idi. Heyet mensupları, Abdülmelik'in huzuruna girdiklerinde İmran kalkıp bir konuşma yaptı. Heyetteki diğer üyeler de konuştular. Abdülmelik'e, Velid'in veliahtlığını teid etmesi için gerekli teşvikte bulundular. İmran b. Usam da bu hususta şöyle bir şiir okudu:
«Ey mü'minlerin emiri, aramızdaki uzak mesafelerden sana selam ve tebriklerimizi sunuyoruz.
Oğulların hususunda yaptığım teklifime uygun cevap ver.
Benim cevabım onlarla ilgilidir. Onlar bizim düzenimizi ayakta tutarlar.
Eğer Velid'e itaat edilirse,
Ben de halifeliği ve idareyi ona bırakırım.
Senin gibi birinin kubbesinin çevresinde Kureyşliler dolanır.
insanlar, onun sayesinde bulutlardan su ve yağmur dilerler. '
Senin gibi biri öyle korunmuştur ki,
Boynundaki gerdanlık ve muskaları çıkarsa bile musibete uğramaz.
Eğer bu hususta kardeşini tercih edersen,
Ben ve deden ona ithamda bulunma gücüne sahip değiliz.
Ama biz onun oğullarından, baba bir oğullardan çekiniyoruz.
Onlardan taraf biz zehir bulaşmasından korkuyoruz.
Hükümdarlığı onlara verecek olursan,
Bulutlardaki suyun çekilmesinden ve kuraklıktan korkuyoruz.
Yarın bu millet için sağacağın şey,
Yarından sonra senin oğullarının sağacakları şey,
Yoğunluk ve ağırlık olmasın bizlere.
Yemin ederim ki, eğer Usam beni aşacak olursa bu hususta,
Ben onu asla affetmem, mazeretini kabul etmem.
Eğer ben bir kardeşime iltimasta bulunacak olursam,
Onun vasıtası ile söz sahibi veya makam sahibi olmak isterim.
Oğullarımı oğullarına tercih etmesini ve onlara yönetimde pay vermesini isterim.
Ya da onun aleyhinde atıp tutarım.
Akrabaları arasında çatlaklık bulunan kimse olduğu zaman,
Hükümdarın, akrabaları arasındaki çatlaklığı en sonda kapatması gerekir.»
Bu şiir, Abdülmelik'i heyecanlandırıp harekete geçirdi. Kardeşi Abdülaziz'e mektup yazarak oğlu Velid lehine veliahtlıktan feragat etmesini istedi. Ancak Abdülaziz, bu isteği kabul etmedi. Ama noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, Abdülaziz'in Abdülmelik'ten bir sene önce vefatını mukadder kıldı. Abdülaziz vefat edince Abdül-melik, oğulları Velid ile Süleyman'ın emirliğe geçmelerine yol açıldığını gördü. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [32]

Abdülmelik'in, Önce Oğlu Velid İçin, Sonra Da Diğer Oğlu Süleyman İçin Veliahtlık Bey Atı Alması

Bu veliahtlık bey'atı, Abdülaziz b. Mervan'm vefatından sonra bu senede yapıldı. Önce Şam'da ona bey'at edildi. Sonra diğer beldelerde bey'at edildi. Ondan sonra da Süleyman'ın veliahtlığı için bey'at edildi. Bey'at işi Medine'ye vardığında Said b Müseyyeb, Abdülmelik hayatta iken başka bir kimseye beyl ata yanaşmadı. Medine valisi Hişam b. ismail, bey'at etmesi içir

ona emir verdi. Bey'at etmeyince ona altmış kırbaç vurdurdu. Ayrıca ona kıldan örülme giysiler giydirerek merkebe bindirdi ve Medine sokaklarında ibret olsun diye dolaştırdı. Sonra emir vererek onu Seniyyetü'z-Zübabe'ye gönderdi. Burası namazgahtı. Müslümanlar orada namaz kılar ve istirahat ederlerdi. Bir süre sonra onu Medine'ye tekrar getirip zindana attılar. Said b. Müseyyeb de: «Allah'a yemin ederim ki, beni öldürmeyeceğinizi bilseydim bu elbiseyi giymezdim.» dedi. Medine valisi Hişam b. ismail, Ab-dülmelik'e mektup yazarak Said b. Müseyyeb'in bey'at etmeyip muhalefette bulunduğunu bildirdi. Abdülmelik, yazdığı cevabî mektupta bu davranışından ötürü vali Hişam'ı kınayarak Said'i zindandan çıkarmasını emredip şöyle dedi: «Sıla-i rahim hususunda Said, bu yaptıklarından daha çok hak sahibidir. Biz, Said'in muhalefetçi ve huzursuluk çıkaran bir kimse olmadığını biliyoruz.»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Abdülmelik, Medine valisi Hişam'a şöyle demiştir: «Said'in bey'attan başka çaresi yoktur. Eğer bey'at etmezse boynunu vur ya da onu serbest bırak.»

Vakidî'nin anlattığına göre bey'at emri Medine'ye ulaştığında Said b. Müseyyeb, bey'ata yanaşmadı. Medine valisi Cabir b Esved b. Avf da ona altmış kırbaş vurdurdu ve zindana attırdı. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Mihnef, Ebu Ma'şer ve Vakidî dediler ki: «Hicretin seksenbe-şinci senesinde Medine valisi Hişam b. İsmail el-Mahzumí insanlara haccettirdi. Haccac da o zaman Irak'ın ve doğu eyaletinin valisi idi.»

Şeyhimiz Hafiz ez-Zehebî dedi ki: Bu sene de Medine emiri Eban b. Osman b. Affan vefat etti. Eban, Medine'nin on fakihinde biri idi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Eban b. Osman, sika bir ravi olup kulağında biraz ağırlık vardı. Vücudunda çok miktarda alacalık vardı. Ölmeden önce felç oldu.

Bu senede vefat edenlerden biri de Abdullah b. Amir b. Rebia idi. Amr b. Hirris, Amr b. Seleme ve Vasile b. Eska' da bu sene de vefat ettiler. Vasile, Tebük gazvesine katıldı, sonra Şam'ın fethine katıldı ve oraya yerleşti. Orada Babüssagir'in kıblesindeki hapishanenin yanında mescidi vardı.

Ben derim ki: Vasile'nin mescidi, Timurlenk fitnesi zamanında yandı. Geride sadece izleri kaldı. Doğu kapısında bir su kanalı vardı.

Hicretin seksenbeşinci senesinde vefat eden şahsiyetlerden birisi de Halid b. Yezid b. Muaviye b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb b Ümeyye idi. Kureyşlilerin, çeşitli ilimlere sahip en bilgin kişisi idi. Tıpta da muhalefeti vardı. Kimyada söz sahibi idi. Bu ilmi, Meryaneş adında bir rahipten öğrenmişti. Halid, fasih, beliğ, şair ve babası gibi mantıkçı bir adamdı. Bir gün Hakem b Ebi'l-As'la birlikte Abdülmelik b. Mervan'm huzuruna girdi, oğlu Velid'in, kardeşi Abdullah b. Yezid'e hakaret etmesinden şikayetçi oldu. Abdülmelik de ona şu ayet-i kerime ile cevap verdi:

«Doğrusu hükümdarlar bir şehre girdikleri zaman orasını bozarlar. Onurlu kimselerini aşağılık yaparlar.» (en-Neml, 34.)

Halid ise, ona şu ayetle karşılık verdi:

«Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklarına yola gelmelerini emrederiz, ama onlar yoldan çıkarlar. Artık o şehir yok olmayı hakeder. Biz de onu yerle bir ederiz.» (eMsrâ, 16.)

Abdülmelik de dedi ki:

- Vallahi kardeşin Abdullah yanıma geldi. Onun Arapçayı düzgün telaffuz etmediğini gördüm.
- Evet, Velid Arapçayı düzgün telaffuz edemez.
- Onun kardeşi Süleyman ise Arapça telaffuzunda hiç hata yapmıyor.
- Ben de Abdullah'ın kardeşiyim, ama Arapçayı telaffuz ederken hata yapmıyorum.

Orada hazır bulunan Velid, Halid'e şöyle dedi:

- Sus, Allah'a yemin ederim ki, sen ne kervancılardan ne de insanları Arafat'tan Müzdelife'ye götürenlerden sayılmıyorsun.
- Ey mü'minlerin emiri, şunun söylediklerini duyuyor musunuz? Böyle dedikten sonra Halid, Velid'e dönüp şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana! Kervancılık Ebu Süfyan'a aitti. İnsanları Arafat'tan Müzdelife'ye götürme işi de dedem Utbe b. Rebia'ya aitti. Ama sen şöyle demeliydin: «Koyuncuklar, dağcıklar, Taif... Allah, Osman'a rahmet etsin.» Eğer böyle deseydin doğru söylemiş olurdun. Çünkü Hakem, Taife sürgün edilmiş olup koyun otlatıyor ve kerem dağına sığınıyordu- Sonra hilafete geçtiği zaman Osman b. Affan, onu Medine'ye kabul etti.»

Bunun üzerine Velid ile babası sustular ve cevaba şaşmadılar. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [33]

Hicret'in Seksenaltıncı Senesi

Bu senede Haccac'ın Merv ve Horasan'daki naibi Kuteybe b. Müslim, Türklerin ve diğer kafirlerin birçok beldelerine gaza yaparak çok sayıda esir, mal, kale ve arazileri ganimet olarak ele geçirdi. Daha sonra ordusundan Önce kendisi döndü. Haccac, bir mektup yazarak ordusundan önce gelmiş olmasından ötürü onu kınayıp şöyle dedi: «Düşman illerine giderken ordunun önünde ol, dönüşte de gerisinde ol.» Yani dönüş esnasında ordunun geri tarafında bulun ki, düşmanlardan veya başkalarından herhangi bir kötülük orduya ulaşmasın. Bu güzel bir görüştür ve sünnet de bu yöndedir. Halid b. Bermek'in annesi olan Bermek'in karısı esireler arasındaydı. Kuteybe, bu cariyeyi kardeşi Abdullah b. Müslim'e verdi. Abdullah, onunla

cinsel ilişkide bulunup hamile bıraktı. Sonra Kuteybe, esirlere lütufta bulundu ve o kadını kardeşi Abdullah'tan gebe kalmış olduğu halde eski kocasına geri verdi. Çocuğu da yanlarında idi. Müslüman oluşlarına kadar bu çocuk yanlarında kaldı. Müslüman olduklarında Abbasilerin zamanında çocuğu getirdiler.
Kuteybe, Horasan'a dönerken Bulgar reisleri büyük armağanlarla ve altın anahtarla onu karşıladılar.
Hicretin seksenaltmcı senesinde Şam'da, Basra'da ve Vasit şehrinde bir veba salgını görüldü. Bu salgın önce kadınları yakaladığı için buna "Genç kızlar salgını" anlamına gelen "Taun el-fetayat" adı
verildi.
Mesleme b. Abdülmelik, Bizans'a gazaya gitti. Bolak ve Ahrem kalelerini fethederek çok sayıda esir ve mal ele geçirdi.
Abdülmelik, oğlu Abdullah'ı Mısır'a -kardeşi Abdülaziz'in vefatından sonra- vali olarak gönderdi. Abdullah, cemaziyelahîr ayında, yir-miyedi yaşında iken Mısır'a vali olarak girdi.
Bu senede Bizans'ın Lori adındaki hükümdarı öldü. Allah ona rahmet etmesin. Haccac, Yezid b. Mühelleb'i hapsetti. Hişam b İsmail el-Mahzumî insanlara haccettirdi. Ebu Ümame el-Bahilî, Abdullah b. Ebi Evfa ve bir kavle göre de Abdullah b. Hari b. Cüz ez-Zebidî vefat ettiler. Abdullah b. Haris, Mısır fethine katıldı. Oraya yerleşti. O, Mısır'da vefat eden sahabelerin en sonuncusu idi.
Bu senenin şevval ayında mü'minlerin emiri vefat etti. [34]

Emevi Halîfelerinin Atası Abdülmelik B. Mervan

Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye Ebu'l-Ve-lid el-Ümevî, mü'minlerin emiridir. Annesi, Aişe bint Muaviye b. Mu-gire b. Ebi'l-As b. Ümeyye'dir. Osman b. Affan'dan hadis dinledi. On yaşında iken babası ile birlikte Hz Osman'ın muhasarası esnasında orada hazır bulundu. İnsanları hicretin kırkikinci senesinde Bizans'a gazaya götüren ilk komutan o oldu. Medinelilerin valisi idi. Onaltı yaşında Medine'de valilik yaptı. Muaviye, onu oraya tayin etmişti. Fı· kıhçılann, âlimlerin, abidlerin, salihlerin meclislerine katılırdı. Babasından, Cabir'den, Ebu Said el-Hudrî'den, Ebu Hüreyre'den, İbn Ö-naer'den, Muaviye'den, Ümmü Seleme'den ve Hz. Aişe'nin azatlı cariyesi Berire'den hadis rivayet etmiştir. Aralarında Halid b. Madan, Urve, Zührî, Amr b. Haris, Reca b. Hayve ve Cerir b. Osman'ın da bulunduğu bir cemaat, onda hadis rivayet etmişlerdir.
Muhammed b. Sirin'den nakledildiğine göre Abdülmelik'in babası pk Y7an' °£lu Abdülmelik'i Kasım adıyla adlandırmış ve kendisi de kbu 1-Kasım künyesi ile çağrılmıştır. Sonra oğlunun adını değiştirmiş ve ona Abdülmelik adını vermiştir.
İbn Ebi Hayseme, Mus'ab b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdülmelik b. Mervan, İslâm tarihinde Abdülmelik adını alan ilk kişidir.»
İbn Ebi Hayseme dedi ki:. «İslâm tarihinde ilk olarak Ahmed adıyla adlandırılan kişi, Halil b. Ahmed el-Aruzî'nin babasıdır.»
Abdülmelik b. Mervan'a, hicretin altmışbeşinci senesinde, babasının sağlığında ve İbn Zübeyr'in hilafeti zamanında veliahtlık bey'atı yapıldı. Yedi sene süreyle Şam ve Mısır'da vali olarak kaldı. İbn Zü-beyr de o zaman diğer beldelere hakimdi. Sonra Abdülmelik, diğer belde ve iklimleri de İbn Zübeyr'in öldürülmesini müteakiben hakimiyeti altına aldı. Müstakil hükümdar olması, hicretin yetmişüçüncü senesinden itibaren başladı ve -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- bu seneye kadar devam etti. O ve Yezid b. Muaviye, hicretin yirmi-altıncı senesinde doğdular.
Abdülmelik, halife olmadan önce abid, zahid ve fakih kimselerdendi. Mescide devam edip Kur'ân okuyanlardandı. Beyaz tenli kaşları bitişik, gözleri iri ve şehla, burnu ince, yüzü güzel ve parlak, saçı ağarmış, orta boylu bir kimse olup kısaya daha yakındı. Dişleri altınla birbirine bağlanmıştı. Ağzı açıktı. Bazen uykuya daldığında ağzı açılır ve ağzına sinek girerdi. Bu nedenle ona "Sinek babası" anlamına gelen "Ebu Zübab" künyesi takılmıştı. Saçına sakalına kına yak-mamıştı. Daha sonra yaktığı da söylenir.
Nafî dedi ki: «Medine'yi gördüm. Orada Abdülmelik b. Mervan'-dan daha gayretli, daha fakih ve Allah'ın kitabını daha çok okuyan başka bir genç hiç görmedim.»
A'meş, Ebu Zinad'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Medine fıkıhçıları dörttür: Said b. Müseyyeb, Urve, Kabise b. Zü-eyb ve Abdülmelik b. Mervan. Abdülmelik, emirliğe başlamadan önce fakihti.»
İbn Ömer'in de şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«insanlar, çocuk doğurdular, ama Mervan, çocuk değil de baba doğurdu.» (Yani halifelerin babasını doğurdu. İbn Ömer, bu sözü ile Abdülmelik'i kasdetmiştir.) İbn Ömer, bir gün Abdühnelik'i gördü. İnsanların ihtilafından söz ediliyordu. Şöyle dedi: «Keşke insanlar, şu çocuk (Abdülmelik) üzerinde anlaşıp bir araya gelseler.»
Abdülmelik dedi ki: Büreyde b. Husayb ile aynı mecliste oturuyorduk. Bir gün bana şöyle dedi: «Ey Abdülmelik, sende baz meziyetler vardır ve bu ümmetin idaresinin başına geçmeye sen çok layıksın. Eğer idarenin başına geçersen kan akıtmaktan sakın. Zira ben, Rasû-lullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim:
«Kişi Cennet'in kapısına gelip oraya baktıktan sonra -bir Müslü-manın haksız yere bir fincan kanını akıtmış olduğundan ötürü- Cennet'in kapısından geri çevrilir.»

Abdülmelik emirliğe geçmeden önce, Muaviye ve Amr b. As onu Övmüşlerdi.
Said b. Davud ez-Zübeyrî, Yahya b. Said b. Davud ez-Zübeyrî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:
«Öğle ile ikindi arasında ilk olarak namaz kılan kişi Abdülmelik b Mervan oldu. Onunla beraber bazı gençler de namaz kıldılar.»
Said b. Müseyyeb dedi ki: «İbadet, çok namaz kılıp çok oruç tutmakla olmaz. İbadet, ancak Allah'ın emrinde düşünmek ve Allah'ın haramlarından sakınmakla olur.»
Şa'bî dedi ki: «Her kiminle bir mecliste oturduysam mutlaka kendimi ondan üstün gördüm. Ancak Abdülmelik b. Mervan hariç. Çünkü onunla bir hadis üzerinde konuştuğumda onun benden daha bilgili olduğunu gördüm. Bir şiir üzerinde konuştuğumda yine benden daha bilgili olduğunu gördüm.»
Halife b. Hayyat'a göre Muaviye, hicretin ellinci senesinde Medine valisi Mervan'a bir mektup göndererek oğlu Abdülmelik'i Medine askeri birliği ile birlikte Muaviye b. Hadic komutasında mağrib ülkesine göndermesini emretmiş; onun yeterliliğinden, o beldeler hakkında çok şey bildiğinden ve mücahedesinden bahsetmişti. Abdülmelik de Harre vak'ası meydana gelinceye kadar Medine'de ikamet etmeye devam etti. îbn Zübeyr, Hicaz beldesini istila edip oradaki Ümeyye oğullarını sürgün ettiği zaman Abdülmelik, babası Mervan'la birlikte Şam'a gitti. Şamlılar, babasına bey'at ettiklerinde dokuz ay emirlik yapmıştı. Babasından sonrası içinde Abdülmelik'in veliahtlığına bey-at edildi. Abdülmelik, hicretin altmışbeşinci senesinin ramazan ya da rebiyülevvel ayı başında müstakil hükümdar ve halife oldu. İbn Zübeyr'in, hicri yetmişüçüncü senenin cemaziyelevvel ayında öldürülmesinden sonra insanlar, Abdülmelik'in etrafında toplandılar. Onu hükümdar olarak kabul ettiler. Hükümdarlık ve halifeliği, hicretin sek-senaltıncı senesine kadar devam etti.
Saleb, İbn Arabi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdülmelik, halifeliğe geçtiği zaman kucağında mushaf vardı. Mushafı kapattı ve: Artık seninle birbirimizden ayrıldık." dedi.»
Ebu Tufeyl dedi ki: "Abdülmelik'e genişçe bir meclis yapıldı. Yine onun için bu meclisin üzerinde daha önce bir kubbe yapılmıştır. Kubbenin altına girdi ve şöyle dedi: "Haseme el-Ahvazî (Ömer b. Hattab), bunun kendisi için haram olduğu görüşündeydi."
Bir rivayette anlatıldığına göre o, kucağındaki mushafı yere bırakmış ve ona: "Bu, seninle son görüşmemizdir." demiştir.
Abdülmelik, kan akıtmakta çok cüretliydi. Akıllı, anlayışlı, zekalı ve dünya işlerini iyi bilip idare eden bir kimseydi. Dünya işlerini başkalarına havale etmezdi. Annesi, Aişe binti Muaviye b. Muğire b. Ebi'l-As'dır. Babası Muaviye'dir ki, Peygamber (s.a.v.)'in Uhud savaşında amcası Hamza'nm burnunu kesmişti.
Said b. Abdülaziz dedi ki: «Abdülmelik, Mus'ab b. Zübeyr'le savaşmak üzere Irak'a gittiğinde Yezid b. Esved el-Cüreşî de onunla birlikte gitti. Abdülmelik ile Mus'ab karşı karşıya geldiklerinde Yezid b. Esved şöyle dua etti: "Allah'ım, şu iki dağın arasına bir engel koy ki, birbirlerine ulaşamasınlar ve yönetimi en çok sevdiğine ver." Abdülmelik muzaffer oldu.»
Mus'ab, Abdülmelik'in en çok sevdiği, değer verdiği bir kimseydi. Onun, Mus'ab'ı öldürmesinin keyfiyetini önceki sayfalarda anlatmışız dır.
Abdülmelik'in halifeliğine bey'at edildiğinde Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, ona şöyle bir mektup gönderdi: «Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ömer'in oğlu Abdullah'tan mu minlerin emiri Abdülme-lik'e. Sana selam olsun. Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'a hamdederim.
İmdi sen bir çobansın. Her çoban da güttüğü sürüden sorumludur. "Allah'tan başka tanrı yoktur. Geleceğinden şüphe olmayan kıyamet günü, sizi mutlaka toplayacaktır. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?" {en-Nisâ, 87.) Evet, Allah'tan daha doğru sözlü kimse yoktur vesselam.»
Abdullah b. Ömer, bu mektubunu Abdülmelik'e selamla göndermişti. Mektubu açıp baktıklarında kendi adım, mü'minlerin emirinin adından önce yazmıştı. Sonra onun Muaviye'ye göndermiş olduğu mektuplara da baktılar. Ona da aynı şekilde yazmış olduğunu göndüler ve bunun, o zamandan beri alışageldiği bir âdet olduğu kanaatına vardılar.
Vakidî, Übey b. Ka'b'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdülmelik b. Mervan'ın şöyle dediğini işittim: Ey Medine halkı! Şu yönetime sahip olması gereken en liyakatli insan, benim. Şu doğu tarafından bizim üzerimize hadisler aktı. Biz bunları bilmiyoruz. Bunlardan sadece Kur'ân kıraatim biliyoruz. Mazlum imam Hz. Osman'ın size gönderdiği mushafmız içindeki hükümlere bağlı kaim. Yine merhum ve mazlum imamınız Hz. Osman'ın sizler için derlediği farizalara sarılın. O, bu farizaları ve mushafi derleyip toparlama hususunda Zeyd b. Sabit'e danışmıştı. O, ne güzel bir danışmandı. O, islâm içindi. Allah, ona rahmet etsin. Mazlum ve merhum imamınız Hz. Osman ile Zeyd b. Sabit'in hükümlerine göre hüküm verin. Onların uygun görmedikleri şeylerden uzak durun.»
Ibn Cüreyc, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdülmelik, İbn Zübeyr'in Öldürülmesinden iki sene sonra hicretin yetmişbeşinci senesinde bize haccettirdi. Haccettirirken de bize bir hutbe irad etti. Hutbesinde şunları söyledi: İmdi benden önce bazı halifeler vardı. Mal yerler, işleri başkalarına havale ederlerdi. Allah'a vemin ederim ki, ben bu ümmetin hastalıklarını ancak kılıçla tedavi edeceğim. Ben Osman gibi zayıf, Muaviye gibi idare-i maslatçı ve Ye-İd b. Muaviye gibi eksik ve rezil bir halife değilim. Ey insanlar, bizler sizin para cezalarınızı affettik. Yalnız bu cezaların savaşa katılmama ya da minber üstüne atlama suçu nedeniyle verilmiş olanları hariç..- Onları affetmiyeceğiz. İşte Amr b. Said, hak onundur. Onun akrabalığı ve oğlu vardır. O, başıyla isyan etti, biz de kılıcımızla ona cevap verdik. Onun boynundan çıkardığım prangaya yanımdadır. Allah'a söz verdim ki, ben bu prangayı bir kimsenin boynuna takarsam, o bunu çok güçlükle çıkarabilir. Sözlerimi

burada bulunanlar, bulunmayanlara ulaştırsınlar.»
Asnıaî'nin rivayetine göre Abdülmelik b. Mervan, genç bir deveye binmişti. Deveyi güden adam da şöyle bir şiir okumuştu:
"Ey gördüğüm dişi deve, Yürürken ovalardan git, Yazıklar olsun sana, üzerindeki adamın kim olduğunu biliyor musun?
O, Allah'ın halifesidir ki, sana binmiştir.
Seni kayırdığı gibi başka bir deveyi kayırmış değildir."
Abdülmelik, güdücünün böyle dediğini işitince ona: "Ey adam, sana 10.000 dirhem verilmesini emrettim." dedi.
Asmaî dedi ki: Abdülmelik bir nutuk irad etti. Sözünü kısa kesip şöyle dedi: "Dil, insan vücudunun bir parçasıdır. Biz sözü kısa kesip susuyoruz. Saçmalayarak konuşmuyoruz. Biz söz ümerasıyız. Sözün damarları bizim içimize yerleşmiş, dalları da üzerimize sarkmıştır. Bizim bu makamımızdan sonra başka makam da vardır. Bizim bu susmamızdan sonra da sözler ve konuşmalar vardır. Bu gününüzden sonra da günler vardır. İşte o günler, detaylı konuşma ve doğru sözlerin yeri olacaktır."
Asmaî dedi ki: "Abdülmelik'e şöyle denildi:
- Saç ve sakalın çabuk ağarmış?
- Nasıl ağarmasın ki. Çünkü ben her cuma aklımı insanlara bir veya iki kez arzediyorum."
Asmaî1 den başka biri de şöyle dedi: "Abdülmelik'e denildi ki:
- Saçm sakalın çabuk ağarmış?
- Sen benim minbere çıkıp hutbe irad etiğimi ve hutbe irad ederken yanlış telaffuzda bulunmaktan ne kadar korktuğumu unutuyorsun herhalde."
Adamın birisi, Abdülmelik'in yanında konuşurken bir hata yaptı. Yanlış konuştu. Cümlesinden, "bin" kelimesini düşürdü. Abdülmelik ona: "Bin kelimesini ekle." dedi. Adam da: "Bini sen ekle (Yani bana 1.000 dirhem ver.)." dedi.
Zührî dedi ki: Abdülmelik'in irad ettiği bir hutbede şöyle dediğini işittim:
"İlim hızla kabzedilip götürülecektir. Yanında ilim bulunan kimse, onu pahahlaştırmaksızm ve ondan uzaklaşmaksızın insanlara a-çıklasın."
İbn Ebi'd-Dünya'mn rivayetine göre Abdülmelik, yolculuğunda kendisiyle birlikte seyahat eden kimselere, bir ağaç gördüğü zaman şöyle dermiş: "Şu gördüğünüz ağacın yanma varıncaya kadar bize teşbih getirin. Şu gördüğünüz taşın yanına varıncaya kadar tekbir getirin."
Beyhakî'nin rivayetine göre Abdülmelik, necasetli bir kuyuya bir para düşürdü. Ancak onüç dinara bir işçi kiralayarak o parayı kuyudan çıkardı. Ona: "Şu para için bu kadar masrafa değer mi?" diye sorulduğunda o şu cevabı vermişti: "Kuyuya düşürdüğüm o paranın üzerinde Aziz ve Celil olan Allah'ın adı yazılıydı."
Birden fazla ravinin anlattıklarına göre Abdülmelik, halk arasında hüküm vermek üzere mecliste oturduğu zaman yanıbaşmda kılıçlı muhafizlar ve cellatlar dikilip dururlar, o da şu şiiri okur veya şu şiiri okumaları için başkalarına emir verirdi: da,
"Heva ve heves sebeplerine ulaşıldığında,
Dinleyici, konuşana kulak verdiğinde,
İnsanlar, kendi akıllarını beğenerek birbirleriyle boğuştukların-
Biz ayırıcı ve adil hükümle hükmederiz. Batılı hak yapmayız, hakkı bırakıp batıl konuşmayız. Akıllarımızın ve beyinlerimizin bozulmasından korkarız. Hakkı cahille birlikte bilmemekten de korkarız."
A'meş'in rivayetine göre Enes b. Malik, Abdülmelik'e bir mektup yazarak Haccac'ı şikayet etmiş ve mektubunda ona şunları söylemişti:
«Eğer bir adam Meryem oğlu İsa'ya hizmet etmiş veya onu görmüş veya onunla arkadaşlık etmiş olsaydı da Hristiyanlar o adamı ta-nisalar veya onun yerini bilselerdi, hükümdarları dahil hepsi yola çıkıp onun yanına giderlerdi. O adam da Hristiyanların gönüllerinde büyük bir yer tutan ve kadri bilinen bir kimse olurdu.
Eğer bir adam, Musa'ya hizmet etmiş veya onu görmüş olsaydı da Yahudiler o adamı tanısalardı, ona ellerinden geldiğince iyilik yapar, sever ve başka türlü ikramlarda bulunurlardı.
Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m hizmetkarı ve arkadaşıyım. Onu gördüm. Onunla beraber yemek yedim. Onunla beraber girdim onunla beraber çıktım. Onunla beraber düşmanlarıyla cihad ettim. Haccac, bana zarar verdi ve bana şu, şu kötülükleri yaptı.»
Abdülmelik'in bu mektubu okurken ağladığını ve çok öfkelendiğini, yanında bulunan bir adam bana anlattı. Sonra Abdülmelik, Hac-cac'a çok ağır ifadeler içeren bir mektup yazıp gönderdi. Mektup Hac-cac'ın eline ulaşınca açıp okudu. Rengi değişti. Sonra mektubu getirene: "Haydi gidelim de Enes'in gönlünü alalını." dedi.
Ebu Bekir b. Düreyd dedi ki: İbn Eş'as'm zamanında Abdülmelik, Haccac'a şöyle bir mektup yazıp gönderdi:
"Sen, Allah'ın sayesinde çok yüceldin, ona ait şeylere de çok muhtaçsın. Bir mahluk olarak çok alçaksın ve mahlukların ihtiyaç duydukları şeylere de çok muhtaçsın. Allah'ın yardımıyla güçlendiğine göre onun için de affet. Sen, ancak onunla yücelirsin ve sonunda da ona dönersin."
Adamın biri dedi ki: «Bir adam, Abdülmelik'in yanına gitti ve onunla yalnız görüşmek istedi. Abdülmelik, meclisindeki adamlarına, dışarı çıkmalarını emretti. Mecliste kimse kalmayınca Abdülmelik, kendisiyle konuşmak isteyen adama şöyle dedi: "Konuşurken üç şeye dikkat et: Beni övmekten sakın. Çünkü ben kendimi senden daha iyi biliyorum. Bana yalan söylemekten de sakın. Çünkü yalancının görüşü yoktur. Halktan bir kimseyi bana jurnallemekten de sakın. Çünkü onlar, benim

onlara yapacağım zulüm ve haksızlığa nisbetle af ve adaletime daha yakındırlar. İstersen bu üç şeyden sakın. Eğer sakınmayacaksan seni konuşmama hakkına sahip kılayım." Adam: "Konuşmama izin ver." dedi. Abdülmelik de izin verdi.»
Başka ülkelerden yanma elçiler geldiklerinde Abdülmelik, elçilere şöyle derdi: «Beni şu dört şeyden affet ve dilediğini söyle: Beni aşırı şekilde övme. Sormadığım şeye cevap verme. Bana yalan söyleme. Beni halkıma karşı kışkırtma, çünkü onlar benim şefkatime ve adaletime daha muhtaçtırlar.»
Asmaî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İsyancılardan bir adamı Abdülmek'in huzuruna getirdiler. Abdülmelik: "Şunun boynunu vurun." deyince adam şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Bana bu cezayı vermemen gerekirdi." Abdülmelik: "Cezan ne olmalıydı?" diye sorunca adam şöyle cevap verdi: "Allah'a yemin ederim ki, sırf sana zararım ulaşmasın diye başkasıyla birlikte isyan haraketine katıldım ve senin yanında yer almadım. Çünkü ben uğursuz bir adamını, her kimin maiyetinde bulunduysam mutaka o adam mağlup oldu, hezimete uğradı. Benim iddiamın doğruluğu da ortaya çıkmış ve sence anlaşılmıştır. Ben senin yanında yer alıp sana samimi davranan ve öğüt veren 100.000 kişiden daha hayırlıyım. Çünkü ben falanla birlikteydim; o adam kırıldı, hezimete uğradı, adamları dağıldı, falanla da birlikteydim; o da öldürüldü. Falan adamla birlikteydim, o da hezimete uğradı." Böyle diyerek çok sayıda komutanlardan bahsetti. Bunun üzerine Abdülmelik güldü ve onu serbest bıraktı.» Aldülmelik'e sordular:
- Hangi adam daha faziletlidir?
- Yüksek makamda bulunduğu halde tevazu gösteren, muktedir olduğu halde zahidlik yapan, güçlü olduğu halde başkasını mağlup etmek istemeyen kimsedir.
Abdülmelik şöyle demişti: "Denemeden önce kişi rahatlamaz. Denemeden önce rahatlamak akılsızlıktır."
«Malın en hayırlısı, hamdi ifade ettirip yergiyi defedendir. Sizden biri: "Önce nafakalarından sorumlu olduğu kişilere nafaka ver." demesin. Çünkü herkes Allah'ın iyalıdır. Nafakaları Allah'a aittir.»
Ancak bu söz, hadisteki ifadeden başka bir manaya yorulmahdır.
Medainî dedi ki: Abdülmelik, çocuklarının mürebbisi İsmail b. Ubeydullah b. Ebi'l-Muhacir'e şöyle dedi: "Onlara Kur'ân'ı öğrettiğin gibi doğru sözlülüğü de öğret. Onları sefil kimselerden uzak tut. Çünkü sefiller, hayra rağbet hususunda insanların en düşük ve en kötü durumunda olanlarıdır, edepleri de çok azdır. Maiyetimdeki hizmetçilerden uzak tut. Onlar, çocuklarımın huylarını bozarlar. Saçlarını kısa kestir ki, çocuklarımın boyunları kahnlaşsın. Onlara et yedir ki, kuvvetlensinler. Şiir öğret ki, şereflensin ve güçlensinler. Dişlerini enlemesine fırçalamalarım onlara emret. Suyu emerek içsinler. Nefes almaksızın bir defada içmesinler. Onları dövmen gerekirse edeple ve gizlice döv. Etraftakilerden kimse bunun farkına varmasın. Aksi takdirde çocuklarımı tahrik ederler."
Heysem b. Adiy dedi ki: «Abdülmelik, bir gün insanların yanına girmeleri için özel bir izin verdi. Üstü başı yırtık pırtık, yaşlı bir adam da onun huzuruna girdi. Muhafizlar o adama aldırış etmemişlerdi. Yaşlı adam Abdühnelik'in önüne bir sayfa bıraktı ve çıktı. Nereye gittiği de bilinmedi. Sayfada şunlar yazılıydı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Ey insan! Allah, seni kendisi ile kulları arasına koymuştur. "O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevese uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu, Allah'ın yolunda sapanlara, onlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin azab vardır." (Sâd, 26.)
"Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı?
O gün insanlar âlemlerin Rabbı huzurunda dururlar." (ei-Mutaffifin, 4 6.)
"Bu, insanların toplanacağı gündür; bu, görülecek bir gündür. Biz, o günü, ancak belli bir süreye kadar geciktiririz." (Hûd, 103-104.) Şu içinde bulunduğun gün eğer senden başkasına baki olsaydı, zaten bu gün sana ulaşmazdı.
"İşte, haksızlıklarına karşılık çökmüş bulunan evleri!" (en-Neml, 52.)
Ünleyicinin şöyle ünleyeceği günden seni sakındırıyorum: "Zulmedenleri, onlarla işbirliği edenleri derleyin." (es-Saffât, 22.)
"Bilin ki Allah'ın laneti haksızlık yapanlaradır." (Hûd, 18.)"
Abdülmelik, sayfadaki yazıları okuyunca yüzünün rengi değişti. Haremindeki odasına girdi. Yüzündeki üzüntü günlerce devam etti.»
Zer b. Hubeyş, Abdülmelik'e bir mektup gönderdi. Mektubunun sonunda şöyle diyordu:
«...Ey müminlerin emiri! Görünürdeki sağlık ve sıhhatine güvenip de uzun süre hayatta baki kalmaya tamahlanma ve ümid etme. Sen kendi nefsini daha iyi bilirsin. Öncekilerin söylediği şu sözü hatırla:
"Adamların çocukları doğup dünyaya geldiğinde, yaşlılıktan ötürü cesetleri yıpranıp çürüdüğünde,
Hastalıklar onların vücutlarına gelmeyi alışkanlık haline getirdi-ğiklerinde,
Artık onlar, hasat mevsimi yaklaşmış ekinlerdir."
Abdülmelik, mektubu okuyunca çokça ağlayarak: "Zer, doğru söylemiş, ama bize bundan başka bir ifade ile yazmış olsaydı, daha yumuşak olurdu." dedi.»
Abdülnıelik, arkadaşlarından bir grubun Hz. Ömer'in hayatından ve yaşam tarzından bahsettiklerini işitince şöyle dedi: "Ömer'den söz etmenizi yasaklıyorum. Çünkü o, emirler için bir acı idi. Halk içinde bir mefsedet idi."
İbrahim b. Hişam, Yahya el-Kabbanî'nin dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Abdülmelik, Şam mescidinin geri kısmında Ümmü Derda'nın meclisine otururdu. Ümmü Derda, ona şöyle dedi:

- Duydum ki, sen bunca ibadetten sonra üzüm suyu içmişsin.
- Evet, vallahi kan da içtim."
Bir süre sonra Abdülmelik'in bir iş görmek üzere bir yere gönderdiği kölesi dönüp yanına geldi. Abdülmelik, geciken köleye: "Niye geciktin? Allah sana lanet etsin?" diye sorunca Ümmü Derda da, Abdül-melik'i uyararak şöyle dedi:
- Ey müminlerin emiri, böyle yapma. Çünkü ben, Ebu Derda'nın Şöyle dediğini işittim: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini duydum: "Çok lanet eden kimse Cennete giremez."
Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Hüseyin b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Abdülmelik b. Mervan'ın şöyle dediğini Said b. Müseyyeb'e naklettiler: "Öyle bir hale geldim ki, işlediğim iyiliklerden ötürü sevinmiyorum, işlediğim kötülüklerden ötürü de üzülmüyorum." Bunun üzerine Said: "İşte şimdi onun kalbi tam olarak ölmüştür." dedi.»
Asmaî, dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bir gün Abdül-melik, beliğ bir hutbe irad etti. Sonra hutbesini kesti ve şiddetle ağlamaya başladı. Sonra da şöyle dedi: "Ey Rabbim, benim günahlarım büyüktür. Senin affının az bir kısmı dahi benim büyük günahlarımdan daha büyüktür. Allah'ım, affının azlığı ile günahlarımın büyüklüğünü yok et."
Bu sözü kendisine naklettiklerinde Hasan-ı Basrî ağladı ve şöyle dedi. "Eğer altın yaldızla yazılması gereken bir söz varsa o da budur."
Bir gün sofrası kurulduğunda Abdülmelik, mabeyincisine şöyle dedi:
- Halid b. Abdullah b. Halid b. Üseyd'e izin verin, o da gelsin benimle yesin.
- Ey mü'minlerin emiri, o vefat etti.
- Onun babası Abdullah b. Halid b. Üseyd'e izin verin, gelsin benimle birlikte yesin.
- O da vefat etti.
- Halid b. Yezid b. Muaviye'ye izin verin, gelsin benimle yemek yesin.
- O da vefat etti.
Daha birçok adamların adım söyledi. Bunların hepsi de ölmüştü. O bunu bizden önce biliyordu. Öldükleri söylenince sofranın kaldırılmasını emretti ve şöyle demeye başladı:
"Akranlarım ve arkadaşlarım gittiler, onların günleri sona erdi. Ben onlardan sonraya kaldım, ama ben de ebedi kalıcı değilim."
Abdülmelik, can çekişirken oğlu Velid yanma gitti, ağladı. Abdülmelik, ona şöyle dedi: "Bu ne? Cariyeler gibi mi ağlıyorsun? Ben ölürsem paçalarını sıva. İşe koyul. Peştemalım sıkı bağla. Kaplan postu giy. işleri ehline havale et. Yapılması gereken işi geciktirme. Kureyş-lilerden de sakın.
Ey Velid, seni üzerlerine halef bıraktığım halkın hukukuna riayet et. Onlara zulmetmekten kork ve Allah'tan sakın, vasiyetimi muhafaza et. Kardeşim Muaviye'ye göz kulak ol. Onunla olan yakınlığı devam ettir. Aramızdaki kardeşlik hukukumuza helal getirme. Kardeşim Muhammed'e de göz kulak ol. Onu Cezireye vali olarak tâyin et ve oradaki görevinden azletme. Amcamız oğlu Ali b. Abbas'a da göz kulak ol. O kendini bizim dostluğumuza vermiş ve hep bize samimi davranıp Öğüt vermiştir. Onunla neseb bağımız olduğundan bizde hakkı vardır. Onunla olan akrabalık bağımıza zarar verme. Normal ilişkimizi devam ettir. Hakkını takdir et. Hacac b. Yusuf a da göz kulak ol. Ona ikramda bulun. Bu beldeleri senin için hazırlayan, düşmanları ezen, hükümdarlığı elimize bırakan, Haricileri darmadağın eden kişi odur. Kardeşlerinle aranızdaki birliği bozmayın, aynı annenin çocukları gibi olun. Savaşta hür olun. İyilik için aydınlatıcı fenerler olun. Doğrusu savaş, insanın ölümünü Önce getirmez Yapılan iyilik, sahibinin namını pekiştirir. Gönülleri sevgi ile ona meylettirir. Dilleri de yad-ı cemil ile ona itaat ettirir. Şu şiirin sahibine Allah iyilik versin:
"İşler derlenip toparlandığında kırıp ezerek çürütücü şey onlara darbe vurur.
Yüceldinse kırma. Ama mutlaka kırılacaksa kırmak ve tahkir etmek, kavmi bölüp parçalayanındır."
Eğer ben ölürsem, insanları kendine beyl ata davet et, davetine icabet etmeyenlerin üzerine kılıçla git. Kız kardeşlerine de ikramda bulun. Onlar arasında en çok sevdiğim Fatıma'dır. (Abdülmelik, ona Mariye'nin küpelerini ve incisini vermişti.) Allah'ım, ona karşı haksızlık etmekten beni muhafaza et."
Daha sonra amcası oğlu Ömer b. Abdülaziz, sözünü ettiğimiz Fa-tıma ile evlendi.
Abdülmelik, can çekişirken bir çamaşırcının çamaşır yıkadığını gördü ve: "Bu nedir?" diye sordu. Çamaşırcı olduğunu söylediklerinde de şöyle dedi: "Keşke ben de çamaşırcı olsaydım ve hayatımı günü birlik kazansaydım. Halifeliğe de hiç yönelmeseydim." Bundan sonra da şu şiir okudu:
Ömrüme yemin olsun ki, hükümdarlıkta bir süre yaşadım. Keskin kılıç darbeleriyle dünya bana boyun eğdi. Çil çil altınlar verdim. Emir ve yasak benim elimdeydi, hükmediyordum.
Bütün zorba hükümdarlar bana teslim oldular.
Hoşuma giden şeyler, geçmiş zamanda kalan düşler gibi oldular.
Keşke bir gece dahi hükümdar olmasaydım,
"arlak yaşantının lezzetleri içinde çabalamasaydım." tu.
Muaviye b. Ebi Süfyan da ölümü esnasında bu beyitleri okumuş-
Ebu Mesher'in rivayetine göre ölüm hastalığında Abdülmelik'e şöyle sormuşlar:

- Kendini nasıl buluyorsun?
- Kendimi yüce Allah'ın şu ayetinde buyurduğu gibi buluyorum: «Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi -size verdiklerimizi ardınızda bırakarak- bize birer birer geldiniz.» (el-Enam, 94.)
Said b. Abdülaziz dedi ki: Abdülmelik, can çekişirken köşkündeki kapıların açılmasını emretti. Kapılar açılınca vadide bir elbise beyazlatıcısının sesini duydu ve şöyle dedi: «Keşke ben de elinin emeğiyle geçimini sağlayan bir elbise beyazlatıcısı olsaydım.»
Böyle dediğini Said b. Müseyyeb'e naklettiklerinde o şöyle dedi: «Ölümleri esnasında onları bize koşturan ve bizi onlara koşturmayan Allah'a hamdolsun.»
Said b. Müseyyeb dedi ki: Abdülmelik, can çekişirken daha önce yapmış olduğu kötülüklere pişman oldu. Feryad edip eliyle başına vurmaya başladı ve şöyle dedi: «Keşke azığım günlük çalışmasıyla kazanan bir gündelikçi olsaydım ve Aziz ve Celil olan Rabbime ibadet ve taatla meşgul olsaydım.»
Başkaları dediler ki: Abdülmelik, can çekişirken oğullarını çağırdı. Onlara vasiyetini yaptı. Sonra şöyle dedi: «Yarattıklarından, büyük küçük hiçbir kimseden birşey dilemeyen Allah'a hamdolsun.» Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:
«Ebedi kalacak kimse varmı ki? Mutlaka helak olacağız. Geride kalan kimseler ise, Ölümden kaçabilecekler mi?»
Rivayet olunduğuna göre Abdülmelik, can çekişirken yanındaki adamlara: «Beni kaldırın.» demiş, onu kaldırmışlar, havayı koklamış ve şöyle demiş: «Ey dünya! Ne kadar da hoş kokuyorsun, ne kadar da güzelsin! Doğrusu senin uzun hayatın çok kısadır. Çok olan şeyin de azdır. Doğrusu biz sana aldanmıştık.» Böyle dedikten sonra şu iki be-yiti okudu: v
«Eğer inceleyip hesaba çekersen ya Rab! Azab olur benim için, azaba ise yok tahammülüm. Affet, zira sen çok affeden bir Rabsın. Günahları toprak sayısınca olan bu kötü kulu.»
Dediler ki: Abdülmelik, hicretin seksenaltmcı senesinin şevval ayının ortasında cuma (veya çarşamba yahut perşembe) gününde Şam'da vefat etti. Kendisinden sonraki veliahdı olan oğlu Velid, cenaze namazını kıldırdı. Abdülmelik, vefat ettiği günde altmış yaşmdaydi. Ebu Ma'şer böyle demiştir. Vakidî de bunun sahih olduğunu söylemiştir. Vefat ederken altmışüç yaşında olduğu da söylenmiştir. Me-dai-nî böyle demiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise vefat ettiği günde ellisekiz yaşındaymış. Vefat ettikten sonra Cabiyetüssa-gir kapısına defnedilmiştir.
İbn Cerir dedi ki: Abdülmelik'in çocuklarından ve eşlerinden bahsedilmiştir. Çocuklarından bir kısmının adları şöyledir: Süleyman, Velid, Mervan-ı Ekber, Derec ve Aişe. Bunların anneleri Vilade binti Abbas b. Cüz' b. Haris b. Züheyr b. Cüzeyme b. Revaha b. Rebia b. Mazin b. Haris b. Katia b. Abis b. Bağid idi. Abdülmelik'in karısı Ati-ke binti Yezid b. Muaviye b. Eb Süfyan'dan doğan çocukları da şunlardı: Yezid, Mervan-ı Asğar, Muaviye, Derec ve Ümmü Külsüm.
Abdülmelik'in karısı Ümmü Hişam Aişe'den de Hişam adında bir oğlu doğmuştu. Medainî böyle demiştir. Karısı Ümmü Hişam Aişe, Hişam b. İsmail el-Mahzumî'nin kızıydı.
Abdülmelik'in karısı Aişe binti Musa b. Talha b. Ubeydullah et-Teymî'den de Ebu Bekir Bekkar adında bir oğlu doğmuştu.
Abdülmelik'in karısı Ümmü Eyyüb binti Amr b. Osman b. Affan el-Ümevî'den de Hakem ve Derec adında çocukları doğmuştu.
Abdüîmelik'in karısı Muğire binti Muğire b. Halid b. As b. Hişam b. Muğire el-Mahzumî'den de Fatıma adında bir kız doğmuştu.
Abdülmelik'in diğer karılarından Abdullah, Mesleme, Münzir, Anbese, Muhammed, Sa'd el-Hayr ve Haccac adında çocuklar da doğmuştu. Abdülmelik'in kız ve erkek toplam ondokuz çocuğu vardı.
Abdülmelik, yirmibir sene halifelik yaptı. Bu sürenin dokuz senesinde Ibn Zübeyr'e ortak olmuştu. Kalan onüç sene üçbuçuk aylık sürede ise müstakil halifelik yapmıştı. Kadısı Ebu İdris el-Holanî, katibi Ruh b. Zinba, mabeyincisi de azatlısı Yusuf idi. Beytü'1-mal sahibi ve mühürdar Kabise b. Züeyb idi. Abdülmelik'in güvenlik kuvvetleri komutanı da Ebu Zuayzia idi. Onun tayin etmiş olduğu valilere gelince bunların adlarını önceki kısımlarda nakletmiştik.
Medainî dedi ki: Abdülmelik'in başka zevceleri de vardı: Şakra binti Seleme b. Halbes et-Taî, Hz. Ali'nin bir kızı Ümmü Ebiha binti Abdullah b. Cafer. [35]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/62-66.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66-69.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/70-71.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/71-74.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/74.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/74-75.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/75.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/75.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/75.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/76.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/76.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/76-79.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/79-81.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/81.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/81-82.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/82.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/82-87.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/87.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/88.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/88.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/88-89.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/89-90.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/90.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/90-91.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/91-93.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/93.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/94.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/95-97.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/98-102.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/102-104.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/104-105.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/105-117.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Seksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ertatb.Züfer
Mutarrif B. Abdillah B. Eş-Şahir
Velid B. Abdülmelik'in Halifeliği
Hicretin Seksenyedinci Senesi
Hicretin Seksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Utbe B. Abd Es-Sülemî
Mikdam B. Madi Kerib
Ebu Ümame El-Bahilî
Kabise B. Züeyb
Urve B. Muğire B. Şube
Yahya B.Yamur
Şüreyh B. Haris B. Kays
Hicretin Seksensekizinci Senesi
Hicretin Seksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullahb. Büsr B. Ebî Büsr El-Mazinî
Abdullah B. Ebî Evfa
Hîşam B. İsmail
Ümeyr B. Hakim
Hicretin Seksendokuzuncu Senesi
Hicretin Doksanıncı Senesi
Hicretin Doksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Tabib Yitazuk
Muhammed B. Yusuf Es-Sakafî
Halid B. Yezid B. Muaviye
Abdullah B. Zübeyr B. Süleym
Hicretin Doksanbirinci Senesi
Hicretin Doksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Saib B. Yezid
Sehl B. Sa'd Es-Saidî
Hicretin Doksanikinci Senesi
Bu Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Said El-Medenî
Tuvays El-Muğnî
Hicretin Doksanüçüncü Senesi
Semerkand'ın Fethi
Hicretin Doksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Enes B. Malik
Ömer B. Abdullah B. Ebi Rebia
Bilal B. Ebi'd-Derda
Bişr B. Said
Zürareb.Evfa
Hübeyb B. Abdullah
Hafsb.Asım
Said B. Abdurrahman
Ferve B. Mücahid
Ebu Şa'sa Cafer B. Zeyd
Hicretin Doksandördüncü Senesi
Saîd B. Cübeyrin Öldürülmesi
Hicretin Doksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Said B. Cübeyr
Said B. Müseyyeb
Talk B. Habib El-Anezî
Urve B. Zübeyr B. Avvam

Hicretin Seksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ertatb.Züfer

b- Züfer b- Abdillah b. Malik b. Şeddad b. Damure b.Gak'an ı Harise b. Mürre b. Şebbe b. Numayt b. Mürre b. Avf b. Sa'd b. Zebyan b. Bağid b. Reys b. Gatafan Velid el-Mürrî. İbn Şühbe diye de bilinir. Şühbe, annesinin adıdır. Şühbe'nin soy kütüğü ise şöyledir: Şühbe binti Ramil b. Mervan b. Züheyr b. Sa'labe b. Hadic b. Cüşem b. Ka'b b. Avn b. Amir b. Avf. Şühbe, Kelb kabilesinin esir elerinden di. Dırar b. Ezver'in yanındaydı. Sonra hamile iken Züfer'in mülkiyetine geçti ve Züfer'in yatağında iken Ertat'ı doğurdu. Ertat, uzun bir ömür yaşadı. Vefat ederken 130 yaşına varmıştı. Lider, şerefli, emrine itta-at edilen, övülen meşhur bir şair idi.

Medainî dedi ki: Anlatıldığına göre Beni Gak'an b. Hanzele b. Re-vaha b. Rebia b. Mazin b. Haris, Beni Mürre kabilesin dahil oldular ve böylece onlara Beni Gak'an b. Ebi Harise b. Mürre dediler.

Ertat b. Züfer, halife Abdülmelik'in ziyaretine gitmiş ve ona şu beyitleri okumuştu:

«Düşen demir parçalarım yerin yeyişi gibi, gecelerin de adamı yediğini gördüm.
Ölüm, ademoğlunun canına geldiğinde geride fazla bir zaman kalmaz.
Bilesin ki, ölüm gelecek ve adam öldüreceğine dair adağını Ertat üzerinde gerçekleştirecektir.»
Ertat bu beyitleri söyleyince, Abdülmelik korktu ve bu sözlerle kendisini kasdettiğini sandı. Bunun üzerine Ertat: «Ey mü'minlerin emiri, ben bu sözlerle kendimi kasdettim.» dedi. Abdülmelik de şu cevabı verdi: «Allah'a yemin ederim ki, sana uğrayacak olan ölüm bana da uğrayacaktır.»
Bazıları yukarıdaki beyitlere şunları da eklemişlerdir:
«Bizler, canlar ve canların oğullan olarak yaratıldık. Biz ne taş, ne de demiriz.
Eğer bir gün akranlarını paniğe düşürüp ölürsen, Bilesin ki sen, uzun bir emel ile yaşayıp yararlandın.»
Şu beyitlerin sahibi de Ertat'tır:
«Ben misafir karşısında dimdik dururum, ikramda bulunurum.
Yeyici cimri kişi, perdeyi sarkıttığında onu tahkir ederim.
O davet etti, ama ona çok köpekler icabet etti. Bildiler ki, ben mutlaka dediğimi yaparım.
Misafirime karşı bir eksiklik meydana gelmez.
Gelse de nefsim onu havzasına alır, ancak karılarımı misafirlerime ikram edecek değilim.» [1]

Mutarrif B. Abdillah B. Eş-Şahir

Tabiilerin büyüklerindendi. İmran b. Husayn'ın arkadaşlarından-dı Çağrısına icabet edilen bir kimseydi. Şöyle derdi: «Kişiye akıldan daha üstün birşey verilmiş değildir. İnsanların akılları, zamanlarına göredir. Kişinin içi dışı bir olduğu zaman, Cenâb-ı Allah: "İşte bu benim gerçek kulumdu." der. Bir hastanın yanma vardığınızda sizin için dua etmesini temin edebiliyorsanız, hastalığı nedeniyle dalgınlığından uyandmldığında ve dua ettiğinde onun duası müstecab olur. Çünkü onun kalbi yufkadır, kırıktır. Ahiret ameli ile dünyalık talep edilirse, o amel kadar çirkin başka birşey olamaz.» [2]

Velid B. Abdülmelik'in Halifeliği

Velid b. Abdülmelik, hicri seksenaltıncı senenin şevval ayının ortasında perşembe (veya cuma) gününde babası vefat edince onu Dımışk'ta küçük Cabiye kapısı dışında defnettikten sonra dönüşünde eve girmeden Dımışk'taki büyük mescidin minberine çıkıp insanlara bir hutbe irad etti. Hutbesinde şöyle demişti:
«Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Mü'minlerin emirinin vefatı nedeniyle başımıza gelen musibetten ötürü Allah'ın yardımını diliyoruz. Bize halifelik nimetini verişinden ötürü Allah'a hamd olsun. Kalkın bey'at edin.»
İlk olarak Abdullah b. Hemmam es-Selulî şöyle diyerek kalkıp ona bey'at etti:
«Daha üstünü olmayan bir makamı Allah verdi sana,
İnkarcılarsa engel olmak istemişlerdi.
Ancak Allah, bunu sana nasib eyledi.
Sonunda hilafet gerdanlığını boynuna geçirdiler.»
Ardısıra diğer insanlar da Velid'e bey'at ettiler.
Vakidî'nin anlattığına göre Velid, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle demiştir:
«Ey insanlar! Allah'ın geciktirdiğini hiç kimse ileri geçiremez. Onun öne aldığım da hiç kimse geriletemez. İşte bu iş de Allah'ın bir takdiri ve eskiden beri O'nun ezeli ilmiyle bildiğidir. O, peygamberlerine ve Arşını taşıyan meleklerine bile ölümü takdir edip yazmıştır, işte bu ümmetin veliyyülemri, iyilerin menzillerine ulaşmış bulunuyor. Onun hali, şüphe uyandıranlara karşı şiddet; hak ve fazilet ehline karşı yumuşaklık idi. Allah'ın yüceltmiş olduğu İslâmî alametleri Kapsayan Beyt'i haccetmek, gazalar yapmak, Allah'ın düşmanlarına karşı baskınlar düzenlemek onun işiydi. O, aciz bir kimse olmadığı gibi aşırı giden birisi de değildi.
Ey insanlar! İtaata sımsıkı sarılın, cemaattan ayrılmayın. Çünkü cemaattan ayrılıp yalnız kalanlarla şeytan birlik olur. Ey insanlar! Kim bize karşı çıkarsa biz de onun gözlerinin yer aldığı yeri (başını) vururuz! Sesini çıkarmayıp susan da zehiriyle birlikte ölüp gider.»
Bundan sonra minberden indi, halifelik bineklerine baktı, onları ele geçirdi. Velid, zorba ve inatçı bir kimseydi.
Velid'in doğumu ile ilgili olarak garib bir hadis nakledilmiştir. Garip hadiste kendisinden söz edilen Velid, Velid b. Yezid b. Abdül-melik'tir ki, bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. Sözünü ettiğimiz bu Velid'e gelince, bu kendi nefsinde tedbirli ve reyinde de akıllı bir kimse idi. Cahillik ve serkeşliği bilinmemektedir. Bunun güzellikleri cümlesinden olarak, kendisinden nakledilen şu sözü örnek verebiliriz: «Eğer Cenâb-ı Allah, kendi kitabında Lut kavminin kıssasını bize anlatmış olmasaydı, erkeklerin kadınlarla cinsel ilişkide bulunur gibi birbirleriyle cinsel ilişkide bulunabileceklerini hiç hatıra getirmezdik.»
Bu husus, onun vefatından bahsederken biyografisinde anlatılacaktır. Bu Velid, Dımışk camiinin banisidir. İslâm ülkesinde bu camiden daha güzel bir cami bilinmemektedir. Hicretin seksenaltıncı senesinin zilkade ayında bu camiin inşaatına başladı.

İnşaat ve güzelleştirme faaliyetleri onun hilafet müddetince yani on sene boyunca devam etti. İnşaat ve güzelleştirme işleri tamamlandığında Velid'in halifeliği de sona erdi. Nitekim bu husus, ileride teferruatlı olarak anlatılacaktır.
Bu mescit, Yuhanna kilisesinin yerinde yapılmıştır. Sahabeler, Şam'ı fethettiklerinde kiliseyi ikiye bölmüşler, doğu tarafını alıp mescide çevirmişler, batı tarafı da kilise olarak kalmıştı ve bu hal ondört seneden beri devam etmiş, kilise, hicretin seksenaltıncı senesine kadar varlığını sürdürmüştür.
Velid, kilisenin batı kısmını da gayri mü s Umlerden almak için karar vermiş ve onun yerine kendilerine Meryem kilisesini vermiştir. Torna kilisesini verdiği de söylenir. Yuhanna kilisesinin kalan batı yansım yıkarak, "Sahabeler Mescidi"ne eklemiştir. Böylece Yuhanna kilisesinin tamamını mescide dönüştürmüş ve emsali görülmemiş güzel bir yapı meydana getirmiştir. Öyle ki, insanların birçoğu, bina, eser, imaret ve mimari süsleme bakımından bunun benzerini görmemişlerdir.
Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [3]

Hicretin Seksenyedinci Senesi

Velid b. Abdülmelik, Medine valisi Hişam b. İsmail'i görevden azletti Yerine amcası oğlu ve bacısı Fatıma'nın kocası Ömer b. Abdüla-zİz'i vali olarak tayin etti. Ömer, otuz deve ile birlikte bu senenin re-biyülevvel ayında Medine'ye girdi. Mervan'ın evine konuk oldu, insanlar ona hoş geldin demeye gittiler. O esnada Ömer, yirmibeş yaşındaydı. Öğle namazını kıldıktan sonra Medine'nin şu on fıkıhçısmı yanına çağırdı. Fıkıhçılar şunlardı: Urve b. Zübeyr, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Ebu Bekir b Abdurrahman b. Halis b. Hişam, Süleyman b. Hayseme, Süleyman b. Yesar, Kasım b. Muhammed, Salim b. Abdullah b. Ömer Salim'in kardeşi Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amir b. Rebia ve Harice b. Zeyd b. Sabit. Bu fıkıhçılar, Ömer b. Abdülaziz'in yanına gelip oturdular. O da Cenâb-ı Allah'a la-yıkı veçhiyle hamd-ü senada bulunduktan sonra onlara şöyle dedi:
«Ben, sevap kazanacağınız ve hakka yardımcı olacağınız bir iş için sizi buraya çağırdım, ben görüşünüzü veya sizden yanımda hazır bulunanlarınızın görüşünü almadan bir iş hususunda kesin karar vermek istemiyorum. Eğer görevlilerimden herhangi birinin haddini aştığını veya haksızlık yaptığını görürseniz veya duyarsanız bunu bana mutlaka bildirmenizi istiyorum.»
Fıkıhçılar, Cenâb-ı Allah'ın kendisine hayır mükafat vermesini dileyerek Ömer b. Abdülaziz'in yanından çıkıp gittiler.
Velid de Ömer b. Abdülaziz'e mektup yazarak Hişam b. İsmail'i Mervan'm evinde tutuklamasını emretti. Velid, Hişam hakkında iyi şeyler düşünmüyordu. Çünkü Hişam, valilik yaptığı dört sene boyunca Medinelilere, özellikle Said b. Müseyyeb ile Hz Hüseyin'in oğlu Ali'ye kötü davranmıştı.
Said b. Müseyyeb de oğluna ve kölelerine şöyle demişti: «Sizden herhangi birisi, benim hakarete uğramış olmam nedeniyle şu adama ilişmesin. Ben onu Allah rızası ve akrabalık hatırı için bıraktım. Ona karışmayacağım ve asla konuşmayacağım.»
Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye gelince o, tutuklu bulunan Hişam'ın yanma gitmiş ve ona ilişnıemişti. Kendi yakın adamlarınada ona ilişmemelerini daha önceden emretmişti. Ali, ona ilişmeyip yanından geçtikten sonra Hişam, ona: «Allah, risaletini nereye bırakacağını daha iyi bilir.» diye seslendi.
Mesleme b. Abdülmelik, Rum illerine gaza yaptı. Bunlardan çok sayıda adam Öldürdü. Birçok kaleleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Bu senede Rum illerine gaza yapan komutanın Hişam b. Ab-aulmelik olduğu da söylenir. O, bu gazalar esnasında Bolak, Ahrem, Pons, Kumaykum kaleleri ile Fermesan gölünü fethetti. Arab-ı Müsta'rebeden de 1.000 kadar adam öldürdü. Kadınlarını ve çoluk çocuklarım esir aldı. "
Kuteybe b. Müslim, Türk illerine gidip gaza yaptı. Türk Hükümdarı Neyzek, bol miktarda mal verme karşılığında Kuteybe ile barış yaptı. Ayrıca Türk ilindeki Müslüman tutsakları serbest bırakmayı da taahhüt etti.
Kuteybe, yine bu sene, Baykent üzerine gidip gaza yaptı. Buha-ra'nın kazası olan Baykent'te Kuteybe'nin etrafında çok sayıda Türk toplandı. Kuteybe, oraya inince Türkler, suğdlulardan ve çevre illerdeki Türklerden ona karşı yardım istediler. Onlarda gelip Baykentli-lere yardım ettiler. Kuteybe'nin yolunu ve geçitlerini kapattılar. İki taraf, iki aya yakın bir süre karşı karşıya durup bekleştiler. Böyle oluncada ne Kuteybe onlara elçi gönderebiliyordu ne de Türklerden bir elçi ona gelebiliyordu. Kuteybe'den haber gelmeyince Haccaç korktu. Beraberindeki Müslümanların telef olmalarından endişe etti. Çünkü onların savaştıkarı düşman Türklerin sayısı çoktu. Bunun üzerine Haccac, mescitlerde Kuteybe ordusu için dua edilmesini emretti ve bu emrini yazılı olarak diğer şehirlere de gönderdi. Kuteybe ve beraberindeki Müslümanlar, her gün Türklerle savaşıyorlardı.
Kuteybe'nin, Tendür adında Acem bir casusu vardı. Buharalılar, ona bol miktarda mal vererek Kuteybe'yi bu savaştan geri çevirmesini istediler. O da Kuteybe'nin yanma gelip: «Seninle başbaşa görüşmem gerekiyor.» dedi. Kuteybe, meclisindeki adamların dışarı çıkmalarını emretti. Yanında sadece Dırar b. Husayn kaldı. Tendür, Kutey-be'ye dedi ki: «Haccac, görevden azledildi. İşte onun azil haberini sana kısa zamanda bir görevli ulaştıracaktır. Adamlarını toplayıp hemen dönsen iyi edersin.»
Kuteybe, kölesi Siyah'a: «Şunun boynunu vur.» dedi ve Tendüru öldürttü. Sonra Dırar'a şöyle dedi: «Bu haberi benden ve senden başka bilen kimse yoktur. Allah'a söz veriyorum ki, eğer şu savaşımız sona ermeden bu durum duyulacak olursa (bilirim ki sen duyurmuşsun bu nedenle) seni de Tendür'ün akibetine uğratırım! Dilini tut, çünkü böyle durumlarda bu gibi haberlerin yayılması, askerlerin gücünü ve düşmana karşı direncini azaltır.»
Bundan sonra Kuteybe, askerlerini ve bayraktarlarını savaşa teşvik etti. Böylece iki taraf şiddetlice savaşmaya başladılar.

Sonra Ce-nâb-ı Allah, Müslümanların üzerine bir sabır indirdi, öğleye varmadan Müslümanlar muzaffer oldular. Türkler büyük bir bozguna uğradılar. Müslümanlar onları kovaladılar, bir kısmını öldürdüler, bir kısmını esir aldılar, onlardan şehirde kalanlar da kaleye sığındılar. Kuteybe, inşaat işçilerine şehiri ve kaleyi yıkmalarım emretti.
Türkler, bol miktarda mal verme karşılığında Kuteybe ile antlaşma yapmak istediler. Kuteybe onlarla barış yaptı. Kendi ailesinden bir adamı başlarına naib bıraktı. Naibin yanına da bir miktar asker bıraktı, sonra dönüp gitti. Onlardan beş konaklık bir mesafe kadar uzaklaşınca Türkler ahdi bozdular ve naibi öldürüp maiyetindeki askerlerin boyunlarını kestiler.
Bunun üzerine Kuteybe geri döndü ve şehri kuşatma altına aldı. İnşaat işçilerine emir verdi, onlar da surlara tahta çakmaya başladılar Kuteybe, bu tahtaları tutuşturarak surları yakmak istiyordu, surlar yıkıldı. İşçilerden kırk kadarı öldü. Türkler barış yapmak istediler ancak Kuteybe barışa yanaşmadı. Gayretlerini sürdürdü, nihayet şehri tamamen fethetti. Türk savaşçılarını öldürdü, çoluk çocuklarım esir aldı, mallarını ganimet edindi.
Halkı Müslümanlara karşı kışkırtan, Baykentli kör bir Türk'tü. Bu kişi esir alındığında: «Beni bırakırsanız size Çin mamuli beş elbise vereceğim ki değeri bir dinardır.» dedi. Komutanlar, bu teklifi kabul etmesi için Kuteybe'ye tavsiyede bulundularsa da o: «Hayır, vallahi ey kör adam, senin sebebinle bir Müslüman artık ikinci kez korku-tulmayacaktır.» dedi. Emir verdi ve körün boynu vuruldu. Bu da Kuteybe'nin dünya malına önem vermediğini gösteriyordu. Sonra o körün vereceği fidye de zaten ganimetlerin arasına girecekti.
Müslümanlar, Baykent'te altın ve gümüş kaplar, altın heykellerden oluşan bol miktarda ganimet ele geçirdiler. Elde edilen ganimetler arasında, içinde 150.000 dinar altın bulunan dökümden bir heykel de vardı.
Müslümanlar, Türk hükümdarının hazinesinde bol miktarda para, silah ve çeşitli teçhizat buldular. Çok sayıda esir ele geçirdiler. Kuteybe, Haccac'a mektup yazarak bu ganimetleri askerlere dağıtmak istediğini ifade etti. Haccac da ona bu izni verdi. Müslümanlar, böylece düşmanla savaşmak için para ve mal sahibi olup güçlendiler. Askerlerden her biri silah, teçhizat ve çok sayıda atlardan oluşan büyük bir servetin sahibi oldu. Böylece~gerçekten büyük bir kuvvete sahip oldular. Hamd ve minnet Allah'adır.
Hicretin seksenyedinci senesinde Medine valisi Ömer b. Abdüla-ziz, insanlara haccettirdi.
Bu senede Medine'nin kadısı, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm idi.
Irak ve doğu eyaleti tümüyle Haccac'm yönetimindeydi. Haccac'm Basra valisi ise Cerrah b. Abdullah el-Hakemî idi. Basra kadısı, Abdullah b. Ezine idi. Haccac'm Kûfe'deki savaş komutanı, Ziyad b. Ce-rir b. Abdullah el-Becelî idi. Küfe kadısı Musa el-Eş'arî idi. Haccac'm Horasan ve bağlı mıntıkalardaki naibi, Kuteybe b. Müslim idi. [4]

Hicretin Seksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Utbe B. Abd Es-Sülemî

Kadri yüce bir sahabedir. Humus'a yerleşti. Beni Kurayza savaşında hazır bulunduğu rivayet edilir. Anlatıldığına göre İrbaz, onun hakkında şöyle demiştir: «Utbe, benden daha hayırlıdır. O, benden bir sene önce Müslüman olmuştur.»
Vakidî ile başka birinin anlattığına göre Utbe, bu senede vefat etmiştir. Başkalarının ifadelerine göre ise hicretin doksanıncı senesinden sonra vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu Said b. el-Arabî dedi ki: «Utbe b. Abd es-Sülemî, Suffa ehlin-dendi.»
Bakiyye, Utbe b. Abd es-Sülemî'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Eğer bir adam doğduğu günden yaşlanarak öldüğü güne kadar Allah rızası uğruna yüzüstü sürünecek olsa bile onun bu ameli, kıyamet gününde onun için önemli değildir. Pek bir kıymet ifade etmez.»
İsmail b. Ayyaş, Lokman b. Amir'den rivayet etti ki, Utbe b. Abd es-Sülemî, şöyle demiştir:
«Çıplaklığımı Rasûlullah (s.a.v.)'a şikayet ettim. Bana adi ve kaba ketenden iki elbise giydirdi. Sonra ben kendimi, sahabelere giysi giydiren bir kimse olarak gördüm.» [5]

Mikdam B. Madi Kerib

Kadri yüce bir sahabedir. Bu da Humus'a yerleşmişti, birçok hadis rivayet etmiştir, tabiilerden birkaç kişi de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Muhammed b. Sa'd, Fellas ve Ebu Ubeyde'nin ifadelerine göre Mikdam, bu senede vefat etmiştir Başkalarının ifadelerine göre ise hicretin doksanıncı senesinden sonra vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [6]

Ebu Ümame El-Bahilî

Asıl adı, Su'da b. Aclan'dır. Humus'a yerleşti. Şu hadisin ravisi-dir: «Ölüye definden sonra telkin edilir.»

Taberanî, bunu dua babında rivayet etmiştir. Ebu Umame'nin, vefatlar kısmında da bahsi geçti. [7]

Kabise B. Züeyb

Kabise b. Züeyb Ebu Süfyan el-Huzai el-Medenî. Mekke fethi senesinde doğdu. Kendisine dua etmesi için onu Peygambe (s.a.v.)'e götürdüler. Birçok sahabe toppluluğundan hadis rivayet etti. Harre savaşında gözünü kaybetti. Medine fıkıhçılarmdandı. Abdülmelik nez-dinde itibar sahibiydi. İzin almaksızın onun huzuruna girebilirdi. Beldelerden gelen mektupları okur, sonra Abdülmelik'in yanma gider ve mektupları ona anlatırdı. Abdülmelik'in sırdaşıydı. Kabise'nin Şam'da Babülberit yanında bir evi vardı Orada da vefat etti. [8]

Urve B. Muğire B. Şube

Haccac tarafından Küfe emirliğine tâyin edildi. Şerefli, akıllı ve insanlar arasında itaat edilen bir kimseydi, şaşı gözlüydü. Kûfe'de vefat etti.[9]

Yahya B.Yamur

Meru kadısı idi. Mushafları noktalayan ilk kişi odur. İnsanların faziletlilerinden ve âlimlerindendi. Onun çeşitli halleri ve muameleleri vardı. Birçok hadis rivayet etmiştir. Fasih konuşanlardan biriydi. Arapçayı Ebu Esved ed-Düelî'den öğrendi. [10]

Şüreyh B. Haris B. Kays

Kadı idi. Cahiliye döneminde de yaşadı. Hz. Ömer, onu Kûfe'ye kadı olarak tayin etti. Orada altmışbeş sene kadılık yaptı, âlim bir kişi olup adaletliydi. Çok hayır işlerdi. Güzel ahlaklı ve çok latifeci idi. Köse olup yüzünde tüy yoktu. Abdullah b. Zübeyr, Ahnef b. Kays, Kays b. Sa'd b. Ubade de köse idiler.
Şüreyh b. Haris'in nesebi, yaşı ve hangi senede vefat ettiği hususunda ihtilaf edilmiş, bu hususlarda çeşitli kaviller ileri sürülmüştür. Ancak İbn Hallikan, onun bu senede vefat ettiğine dair ileri sürülen kavli benimsemiştir.
Ben derim ki: Kadı Şüreyh'in biyografisi, hicretin yetmiş sekizinci senesinde nakledilmişti. [11]

Hicretin Seksensekizinci Senesi

Bu senenin yazında Mesleme b. Abdülmelik ile kardeşi oğlu Abbas b. Velid b. Abdülmelik gazaya gittiler. Beraberlerindeki Müslümanlarla bu senenin cemaziyelevvel ayında müstahkem bir kale olan Tuvana kalesini fethettiler. Bu fetih sırasında Müslümanlar, Hristi-yanlara hamle yapıp onları bozguna uğrattılar ve kiliseye sığınmak mecburiyetinde bıraktılar. Bir süre sonra da Hristiyanlar kiliseden çıkıp Müslümanlara hamle yaptılar ve onları bozguna uğrattılar. Savaş alanında sadece Abbas b. Velid ve beraberinde İbn Muhayriz el-Cumahî kalmıştı. Diğerleri kaçmışlardı. Abbas, İbn Muhayriz'e: «Aziz ve Celil olan Allah'ın rızasını talep eden Kur'ân okuyucuları nerede?» diye sorunca İbn Muhayriz: "Seslen, onlar sana gelirler." dedi. Bunun üzerine Abbas da: «Ey Kur'ân ehli!» diye seslendi. Müslüman askerler, akın akın geri döndüler ve hep birlikte Hristiyanlara hamle yaptılar. Onları kırıp geçirdiler. Hristiyanlar kaleye sığındılar. Müslümanlar, onları kuşatma altına aldılar ve nihayet kaleyi fethettiler.
İbn Cerir'in anlattığına göre bu senenin rebiyülevvel ayında Velid, Ömer b. Abdülaziz'e bir mektup göndererek Mescid-i Nebevî'yi yıkmasını ve peygamber zevcelerinin odalarını mescide katmasını, kıble cihetinden ve diğer taraflardan mescidi genişletmesini, mescidi 200x200 zira' ebadında inşa etmesini istedi ve şöyle dedi: «Mescidin çevresinde bulunan mülklerini sana satan olursa satın al. Satmaya yanaşmayan olursa kıymet takdir et. Sonra binasını yık,"onlara evlerinin bedelini öde. Çünkü bu hususta senin için Ömer ve Osman gerçek bir seleftirler. Onlar da böyle yapmışlardı.»
Ömer b. Abdülaziz, bu iş için Medine'nin önde gelenlerini, on fi-kıhçıyı ve halkın bir kısmını davet etti. Toplantıda onlara mü'minle-rin emin Velid'in mescidi genişletme hususundaki mektubunu okudu, bu mektup halkın çok ağrına gitti. Gelenler şöyle dediler: «Bu odaların tavanları alçaktır, tavanlarının üzerinde hurma sapları ve lifleri vardır. Duvarları kerpiçtendir, kapılarının üzerinde kıldan örülme perdeler vardır. Bunları bu halde bırakmak uygun olacaktır ki hacılar, ziyaretçiler ve misafirler gelip bu odalara, Peygamber (s.a.v.)'in evlerine baksınlar. Bundan yararlanıp ibret alsınlar. Bu, gelip görenlerin dünyada zühd sahibi olmaları için daha tesirli bir vasıta olur. Böylece insanlar kendilerini barındıracak, gözlerden gizleyecek ve sadece ihtiyaçlarını karşılayacak evler edinirler. Daha fazla binalar ve köşkler edinme arzusuna kapılmazlar. Şu yüksek

binalarında Firavun ve Kisra ameli olduğunu anlarlar. Uzun emel sahibi olan herkes dünyaya rağbet eder; dünyada ebedi kalmaya imrenir.»
Bu toplantı sonrasında Medine valisi Ömer b. Abdülaziz, on fıkıh-çının icma ettiği görüşü Velid'e bir mektupla bildirdi. Ama yine de Velid, Mescid-i Nebevî'nin yıkılarak genişletilmiş şekilde yeniden inşasını ısrarla emretti, tavanın yüksek tutulmasını istedi. Ömer b. Abdülaziz, bu durumda yapılacak başka bir iş olmadığını anladı ve mes-
cidi yıkmanın zorunlu olduğunu gördü. Yıkmaya başladıklarında eşraf ve Haşimilerle diğerlerinin önde gelen adamları bağırıp çağırdılar, tıpkı Peygamber Efendimiz yeni ölmüşçesine ağlaşmaya başladılar. Mescide komşu olan kimseler, evlerini satma buyruğuna icabet ettiler. Ömer b. Abdülaziz de evlerini onlardan satın aldı. Mescidi genişletilmiş haliyle inşa etmeye başladı. Bu hususta çok çaba harcadı. Velid de ona bu iş için çok sayıda işçi gönderdi. Ömer b. Abdülaziz, peygamber hücresini (Hz. Aişe'nin odasını) mescide dahil etti. Peygamber Efendimiz'in mezarı da mescide dahil oldu ve mezar-ı şerif, mescidin doğu tarafındaki sınırı oldu. Müminlerin anneleri olan diğer peygamber zevcelerinin odaları da Velid'in emrettiği gibi mescide dahil edildi. Önceki kısımlarda da rivayet ettiğimiz gibi işçiler, Hz. Aişe'nin odasının doğu duvarının dibini kazdıklarında bir ayak gördüler. Bu ayağın Peygamber Efendimiz'e ait olmasından korktular. Sonra Hz. Ömer'in ayağı olduğunu anladılar ve üzerini örttüler.
Anlatıldığına göre Said b. Müseyyeb, Hz. Aişe'nin odasının mescide dahil edilmesini reddetmişti. O, peygamber mezarının böylece mescit edileceğinden korkmuştu. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Cerir'in anlattığına göre Velid, Bizans hükümdarına mektup yazarak bina yapma hususunda kendisine sanatkarlar göndermesini istemişti. O da Velid'e yüz sanatçı ve bol miktarda değerli taş ve yüzük taşı göndermişti. Bütün bunlar Peygamber Mescidi için kullanılacaktı. Meşhur rivayete göre ise bu gönderilen işçiler ve malzemeler Şam Camii'nde kullanılacaktı. Doğrusunu Allah bilir.
Velid, Ömer b. Abdülaziz'e mektup göndererek Medine'deki su kaynağını kazdırmasını, suyunu kanallara aktararak akıtmasını ve kuyular kazmasını, yolları ve tepeleri düzgün hale getirip kolay geçilir şekle sokmasını emretmişti. Ömer b. Abdülaziz de bu emri yerine getirmişti. Medine dışından kanallara suyu sevketmişti. Su menbaı, mescidin dışında bir yerde görülmüş ve bu da Ömer b. Abdülaziz'i hayrette bırakmıştı.
Hicretin seksensekizinci senesinde Kuteybe b. Müslim, Türk hü-Kumdan Körboğa'nın üzerine gazaya gitti. Körboğa, Çin hükümdarının kız kardeşinin oğluydu. Körboğa'nın maiyetinde 200.000 savaşçı vardı. Bunlar, Suğd'dan, Fergana'dan ve diğer yerlerden toplanmışlardı, iki taraf şiddetlice savaştılar. Kuteybe'nin beraberinde Türk hükümdarı Neyzek esir olarak bulunuyordu. Kuteybe b. Müslim, Kör-ooga nın ordusunu kırıp geçirdi. Onlardan bol miktarda ganimet elde etti. Bir kısmını öldürdü. Bir kısmını da esir aldı.
Bu senede Ömer b. Abdülaziz, beraberinde Kureyş eşrafından bir
cemaatla birlikte insanlara haccettirdi. Tenim'e vardığında Mekkeli-
erden bir grup onu karşıladılar ve yağmurun azlığı nedeniyle Mekke'deki su kıtlığını ona haber verdiler. O da arkadaşlarına: «Yağmur duasına çıkalım mı?» diye sordu. Dua etti, beraberindekiler de dua ettiler. Duaları sürerken yağmur yağdı. Yağmurla birlikte Mekke'ye girdiler. Büyük bir sel geldi. Öyle ki, Mekkeliler yağmurun şiddetinden korktular. Arefe, Müzdelife ve Mina'ya da yağmur yağmıştı. O senede, Mekke ve çevresinde büyük bir bolluk görüldü. Bu, Ömer b. Ab-dülaziz'in ve beraberindeki salih kimselerin dualarıbereketiyle olmuştu.
Bu senede beldelerin başında bulunan valiler, Önceki senelerin valileri idiler. [12]

Hicretin Seksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullahb. Büsr B. Ebî Büsr El-Mazinî

Babası gibi bir sahabe idi. Humus'ta yaşadı, tabiilerden bir cemaat ondan hadis rivayet etti. Vakidî'nin ifadesine göre o, hicretin dok-sandördüncü senesinde vefat etmiştir. Başkalarının bu rivayete yaptıkları ilaveye göre Abdullah, Şam'da vefat eden son sahabedir. Bir hadiste anlatıldığına göre o, bir asır yaşayacağı söylenenlerdendir ve gerçekten de 100 sene yaşamıştı. [13]

Abdullah B. Ebî Evfa

Abdullah b. Ebi Evfa Alkame b. Halid b. Haris el-Huzaî el-Esle-mî. Kadri yüce bir sahabe idi. Kûfe'de kalan sahabelerin en son vefat edenidir. Buhari'nin ifadesine .göre hicretin seksensekiz veya seksen-dokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Vakidî ile birden fazla ravinin ifadesine göre ise, hicretin seksenaltmcı senesinde 100 yaşını aşmış olarak vefat etmiştir. Vefat ederken 100 yaşma yaklaştığı da söylenmiştir. Allah ondan razı olsun. [14]

Hîşam B. İsmail

Hişam b. İsmail b. Hişam b. Velid el-Mahzumî el-Medenî. Halife Abdülmelik b. Mervan'ın kayınpederi ve onun tarafında tayin edilen Medine naibi idi. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Said b. Müsey-yeb'i vuran bu kişidir. Sonra Dımışk'a gelmiş ve orada vefat etmiştir. Şam camiinde ilk olarak Kur'ân tedrisatını başlatan bu kişidir. Şam'ın Sebi mıntıkasında vefat etmiştir. [15]

Ümeyr B. Hakim

Ümeyr b. Hakim el-Aresi eş-Şamî. Hadis rivayet etmiştir. Ondan ve İbn Muhayriz Ebu'l-Abyad'dan başka Şam'da Haccac açıkça ten-kid eden başka kimse yoktu.

Ümeyr, bu senede Rum illerindeki Tuvana gazvesinde öldürüldü. [16]

Hicretin Seksendokuzuncu Senesi

Mesleme b. Abdülmelik ile kardeşi oğlu Abbas, Rum illerine gaza yaptılar. Çok sayıda adam öldürdüler ve kaleler fethettiler. Fethettikleri kalelerden bazıları şunlardı: Suriye, Amuriye, Hirakle ve Kamu-diye. Çok miktarda ganimet elde ettiler, çok sayıda adamı esir aldılar.

Kuteybe b. Müslim, Suğd, Nesef ve Keş illerine gaza yaptı. Oralarda çok sayıda Türklerle karşılaştı, onlarla savaştı, mağlul etti ve onları öldürdü. Sonra Buhara üzerine yürüdü. Buhara'yı savunan çok sayıda Türkle karşılaştı. Harkan denen yerde onlarla iki gün gece savaştı ve onları yendi. Nehar b. Tevsia, bu hususta şöyle demiştir:

«Harkan'da bir geceyi onlara karşı cephede geçirdik, Harkan'da geçirdiğimiz gece çok uzun oldu.»

Kuteybe, daha sonra Buhara meliki Verdan Huzahî'nin üzerine yürüdü. Verdan, onunla şiddetlice savaştı. Kuteybe, onu yenemedi ve Merv'e geri döndü. Merv'de iken Haccac'm mektubu ona geldi. Mektubunda Haccac, onu firardan ve düşmanlar karşısında yapmış olduğu ricattan ötürü kınıyordu. Ayrıca Buhara'nm resmini kendisine göndermesini emrediyordu. Kuteybe, Buhara'nın resmini (haritasını) yaparak Haccac'a gönderdi. Haccac da ona mektup yazarak Allah'a yönelmesini, işlediği günahtan ötürü tevbe etmesini ve falanca yerden Buhara üstüne yürümesini emretti. Verdan Huzahî'yi geri püskürtmesini, ihanetten sakınmasını, eğri büğrü yollara sapmamasını istedi.

Velid b. Abdülmelik, Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi Mekke valiliğine tayin etti. O da Velid'in emri üzerine Seniyetü Tuva ve Seniyetü Hacun yanında kuyu kazdı. Kuyudan tatlı su çıktı, insanlar o sudan yararlanıyorlardı.

Vakidî, Beni Mahzum'un azatlısı Nafi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin Mekke minberinde halka hitab ederken şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! Bana söyleyiniz Bu iki kişiden hangisi daha üstündür? Adamın ailesine vekil olarak bıraktığı halefi mi, yoksa onlara gönderdiği elçisi mi? Allah'a yemin ederim ki, sizler halifenin üstünlüğünü bilmiyorsanız ben sizlere şunu söyleyeyim: Halilürrahman İbrahim, Rabbinden su istedi, o da ona tuzlu ve acı bir su verdi. Diğer taraftan halife, Allahtan su istedi, ona tatlı ve hoş bir su içirdi." Halid, tuzlu su ile Zemzem'i, tatlı su ile de Hacun tepesinde ve Tuva tepesinde kazmış olduğu suyu kastediyordu. Buranın suyu tatlı idi. Bu su alınıyor ve üstünlüğünün anlaşılması için Zemzem kuyusu yanındaki bir havuza boşaltılıyordu. Ancak daha sonra bu kuyunun suyu çekilmiş ve kurumuştu. Şu anda bu suyun nerede olduğu bilinmemektedir.»

Bu rivayetin senedi garibtir. Eğer söyleyicisi gerçekten söylemiş-se bu söz küfür içermektedir. Bence Halid b. Abdullah el-Kusarî, böyle bir sözü söylemiş değildir. Eğer söylemişse o, Allah düşmanıdır. Haccac b. Yusuf un böyle bir söz söylediğine dair zayıf bir rivayet vardır. Güya o, halifeyi rasûlden (yani Allah'ın gönderdiği elçiden) daha üstün saymıştır. Bütün bu sözler, sahibinin kafir olduğunu ifade etmektedir.

Bu senede Kuteybe b. Müslim, Türk illerine gaza yaptı. Nihayet Azerbaycan taraflarındaki Babü'l-Ebvab'a vardı. Çok sayıda kale ve şehirleri fethetti.

Ömer b. Abdülaziz, insanlara haccettirdi.

Şeyhimiz Zehebî dedi ki: Bu senede Sicilya ve Mayorka adaları fethedildi.

Musa b. Nusayr, oğlunu Frank Hükümdarı Nikris'in üstüne gönderdi. Çok sayıda beldeler fethetti.

Bu senede önde gelen meşhur şahsiyetlerden Abdullah b. Salebe b. Zuayr vefat etti. Bu zat, tabiilerden olup şair bir kimseydi. Anlatıldığına göre bu zat, Peygamber (s.a.v.)'in hayatına kavuşmuş, Peygamber (s.a.v.), eliyle onun başını sıvazlamıştı. Zührî, ondan neseb ilmini öğreniyordu.

Bu senedeki valiler, önceki senelerde adlan zikredilen valilerdi. [17]

Hicretin Doksanıncı Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik ile Abbas b. Velid, Rum illerine gaza yaptılar. Kaleler fethettiler, Rumlardan birçok adamlar öldürdüler. Ganimetler ele geçirdiler ve birçok insanı tutsak ettiler.
Rumlar, deniz komutanı Halid b. Keysan'ı esir aldılar. Onu hükümdarlarına gönderdiler. Bizans hükümdarı da onu.Velid b. Abdül-melik'e hediye etti.
Velid, kardeşi Abdullah b. Abdülmelik'i Mısır valiliğinden azlederek yerine Kurra b, Şerik'i tayin etti.
Muhammed b. Kasım, Sind hükümdarı Dahir b. Sassa'yı öldürdü. Muhammed b. Kasım, Haccac ordularından birinin komutanı idi.
Kuteybe b. Müslim, Buhara şehrini fethetti. Oradaki düşman Türklerin tümünü bozguna uğrattı.
Suğd hükümdarı Tarhun, Buhara'nm fethinden sonra Kutey-be'den kendisine her sene vereceği para karşılığında barış talebinde bulundu. Kuteybe de onun bu talebini kabul etti ve bu şartım yerine getirmesi için ondan rehin aldı.
Bu senede Buhara hükümdarı Verdan Hüzahî, Türklerden yardım talebinde bulundu. Kuteybe'nin orayı almasından sonra Verdan Huzahî, Türklerin yardımıyla şehir dışında Müslümanlara saldırmış, onları darmadağın etmişti. Sonra Müslümanlar dönüp onların üzerine hamle yapmışlar ve onlardan çok sayıda adam Öldürmüşlerdi. Kuteybe, Suğd hükümdarı ile barış yapmış, Buhara şehrini ve kalelerini fethetmişti. Sonra da askerleriyle birlikte beldelerine geri dönmüş, Haccac da bu hususta ona izin vermişti. Kendi beldelerine dönerken Suğd hükümdarının Türk hükümdarına şöyle dediğini haber almıştı: «Doğrusu Araplar hırsız gibidirler. Kendilerine birşey verilirse alıp giderler. Şu Kuteybe de hükümdarların üzerine gider. Hükümdarlar ona birşeyler verirlerse alıp geri döner. Kuteybe, hükümdar değildir. Hükümdarlık da talep etmiyor.»
Bu sözleri duyunca Kuteybe, bunların üzerine tekrar yürüdü. Türk hükümdarı Neyzek, aralarında Melik Talikanın da bulunduğu Maveraünnehir hükümdarlarına mektuplar yazdı. Bu, daha önce Kuteybe ile barış yapmıştı. Barışı bozdu. Diğer hükümdarların da tümünden yardım istiyerek Kuteybe'nin üzerine yürüdü. Daha önce Kuteybe ile barış antlaşması yapmış olan diğer birçok hükümdar da onun yanına gelip güç birliği yaparak Kuteybe'ye karşı birleşip bir cephe teşkil ettiler ve seneye bahar mevsiminde her birlikte Kuteybe'ye karşı savaş açmak için sözleştiler. Yapılan savaşta Kuteybe, onlardan gerçekten çok sayıda adam öldürdü. Onlardan dört fersah boyundaki bir askeri saffı baştan sona darağacma astı. Bu da onların topluluklarını darmadağın etti.
Bu senede Yezid b. Mühelleb ile kardeşleri Mufaddal ve Abdül-melik, Haccac'ın zindanından kaçarak Süleyman b. Abdülmelik'in yanma gidip sığındılar. Süleyman'da onlara, Haccac'a karşı eman verdi. Bunun sebebi şuydu: Haccac, daha önce onlara karşı tedbirler almış, onları büyük cezalara çarptırmış ve onlardan 6.000.000 dirhem para almıştı. Kardeşler arasında işkenceye en çok dayanabilen, Yezid b. Mühelleb'di. Kendisine ne kadar işkence ederlerse etsinler, Yezid'in yine de sesi duyulmuyordu. Bu da Haccac'ı çok öfkelendiriyordu. Adamın biri, Haccac'a dedi ki: «Yezid'in bacağında bir ok izi vardır. Okun başlığı onun bacağında kalmıştır. Yarasına birşey isabet edince kendini tutamayıp çığlık atıyor...» Bunun üzerine Haccac, Yezid'in bacağındaki yaraya dokunulmasını ve işkence edilmesini emretti. Oraya işkence yaptıklarında Yezid, yüksek sesle feryad etmeye başladı. Kız kardeşi ve Haccac'ın karısı Hind binti Mühelleb, kardeşinin çığlığını duyunca ağlamaya başladı. Haccac da onu boşadı. Sonra kardeşleri zindana attırdı.
Bundan sonra Haccac, Kürtler üzerine göndereceği orduyu teşkil etmek için bazı yerlere gitti. Bu kardeşleri de yanına aldı. Gittiği yerde çevrelerine hendek kazdırdı ve üzerlerine bekçi koydurdu. Gece olunca Yezid b. Mühelleb, bol miktarda yemek yapılmasını ve bekçilere yedirilmesini emretti, sonra kılık değiştirerek aşçılardan birinin elbisesini giyindi. Sakalını beyazlattı. Dışarı çıktı. Bekçilerden biri onu görünce: «Bu yürüyüş kadar Yezid b. Mühelleb'in yürüyüşüne benzer başka bir yürüyüş görmedim.» dedi. Sonra durumu tahkik etmek için onu takib etti. Sakalının beyazlığını görünce dönüp ondan vazgeçti. Daha sonra diğer kardeşleri Yezid'in peşine takıldılar. Gemiye binip Şam'a doğru yol aldılar.
Haccac, onların kaçtığını duyunca rahatsız oldu. Onların Horasan'a gittiklerini sandı. Bunun üzerine Kuteybe b. Müslim'e bir mektup yazarak Yezid b. Mühelleb ve kardeşlerinin Horasan'a gittiklerini sandığını, onlara karşı gerekli tedbirleri almasını, her tarafta onları araştırıp gözetmesini ve yakalatmak için sınır boylarındaki vali ve yetkililere de haber göndermesini emretti. Kendisi de mü'minlerin emiri halife Velid'e bir mektup yazarak Yezid ve kardeşlerinin kaçtıklarını ve kanaatınca Horasan'a gittiklerini haber verdi. Haccac, Ye'd'in de İbn Eş'as gibi ona karşı ayaklanmasından ve asker toplamamdan korktu. Rahibin daha önce kendisine söylediği sözlerin gerçekleşeceğinden ötürü telaşa kapıldı.
Yezid b. Mühelleb ve kardeşleri Mervan b. Mühelleb'in o gün için kendilerine hazırlamış olduğu atlara bindiler. Kendilerini Beni Kelb kabilesinden Abdülcebbar b. Yezid adındaki kılavuz alıp Semave yoluna soktu. İki gün sonra Haccac, Yezid'in Şam'a doğru gittiği haberini aldı. Bu durumu bildirmek için Velid'e mektup yazdı.
Yezid, yoluna devam etti. Nihayet Ürdün'e varıp Vüheyb b. Ab-durrahman el-Ezdî'ye konuk oldu. Vüheyb, Süleyman b. Abdülmelik nezdinde kıymetli bir kimse idi. Vüheyb de kalkıp Süleyman b. Ab-dühnelik'e gitti ve ona şöyle dedi: «Yezid b. Mühelleb ile kardeşleri evimdedirler. Haccac'dan kaçıp sana sığınmaya gelmişler.»
Süleyman b. Abdülmelik, Vüheyb'e şöyle dedi: «Git, onları yanıma getir. Ben hayatta bulunduğum sürece onlar güven içinde olacaklardır.»
Vüheyb, gidip onları getirdi ve Süleyman b. Abdülmelik'in evine yerleştirdi. Süleyman da onlara eman verdi ve kardeşi Velid b. Abdül-melik'e şöyle bir mektup gönderdi:
«Ben, Mühelleb ailesine eman verdim. Haccac'ın onlardan alacağı 3.000.000 dirhem de benim yammdadır.»

Velid ona: «Yezid'i bana göndermedikçe vallahi ben ona eman vermeyeceğim.» diye mektup gönderdi. Süleyman da, kardeşi Velid'e şöyle bir mektup gönderdi: «Allah'a yemin ederim ki, ben kendisiyle beraber olmadıkça Yezid'i sana yalnız başına gönderecek değilim. Ey mü'minlerin emiri, Allah aşkına kardeşini rezil rüsvay etme. Verdiğim sözü geçersiz kılma, emanımı tasdik et.»
Velid, şu cevabî mektubu gönderdi:
«Hayır, vallahi sen Yezidle birlikte gelmeyeceksin. Sen onu zincire vurulmuş bir şekilde bana yalnız olarak gönder.»
Bu karşılıklı yazışmalar üzerine Yezid, Süleyman'a şöyle dedi: «Beni ona yalnız olarak gönder. Benim yüzümden aranızda düşmanlık ve savaş çıkmasını istemiyorum. Beni ona oğlunla birlikte gönder ve ona yapabildiğin kadarıyla yumuşak ifadelerle bir mektup yaz.» Süleyman, Yezid'i oğlu Eyyüb'le birlikte Velid'e gönderdi. Gönderirken de oğluna şöyle talimat verdi:
«Koridora girdiğin zaman sen, Yezidle birlikte kendini zincire ^r ve zincire vurulmuş olarak ikiniz Velid'in huzuruna girin.»
Velid, kardeşi oğlu Eyyüb'ün de zincire vurulmuş olduğunu gönce: «Vallahi Süleyman'a çok ağır muamele yaptık.» dedL Eyyüb de abasının mektubunu amcası Velid'e verdi ve şöyle dedi:
«Ey mü'minlerin emiri! Canım sana feda olsun, babamın vermiş olduğu himayeyi bozma. Zaten babamın himayesini en çok koruması gereken kişi sensin. Sana olan yakınlığımız vesilesiyle himayemize girerek esenliği ümit eden kimselerinde ümidini kırma. Şu kapının şerefi dolayısıyla her şeyiyle yanımıza gelen ve şeref ümid eden kimseleri de zelil kılma.»
Velid, daha sonra kardeşi Süleyman'ın gönderdiği mektubu okudu. Mektupta şunlar yazılıydı:
«İmdi ey mü'minlerin emiri! Allah'a yemin ederim ki, eğer seninle savaşmış düşmanın benden.eman dileyecek olursa ve ben kendisine eman verirsem, sen benim verdiğim emanı geçersiz kılmazsın. Bana sığınan kimseyi de zelil kılmazsın, ben buna inanıyorum ama yine de ben, ancak emir dinleyen ve itaat eden kimseye eman veririm. İslâmiyet'te kendisi, babası ve aile efradı güzelce sınav vermiş ve güzel bir İslânıî yaşantı sergilemiş olan kimseleri himayeye alırım. Yezid'i sana böylece gönderdim, eğer sen aramızdaki bağlan koparacak, vermiş olduğum emanı geçersiz kılacak ve bana daha da kötü davranacak olursan, şüphesiz ki sen buna muktedirsin. Ama ben, akrabalık bağlarımızı koparmandan, saygınlığımı hiçe saymandan, iyiliğimi ter-ketmenden, istediğim şeye icabet etmemenden ve kardeşlik bağımızı koparmandan seni Allah'a sığındırıyorum.
Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, artık bu dünya da ben ve sen ne kadar yaşayacağımızı bilemiyoruz, ölüm ne zaman ikimizi birbirimizden ayıracaktır, bunu da bilemiyorum. Allah, senin sevincini devam ettirsin. Ey mü'minlerin emiri, eğer elinden geliyorsa ecel gelmeden benim kardeşlik hukukumu gözet, hakkımı öde, benimle kötü geçinmekten uzak durmak istiyorsan bunu yap.
Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, dünyada Allah'a karşı takvalı olmaktan sonra seni memnun edip sevindirmekten beni daha fazla memnun kılacak başka birşey yoktur. Seni memnun etmek, seni sevindirmek, kendi sevincimden ve memnuniyetimden daha çok hoşuma gider. Aramızdaki akrabalık ve kardeşlik bağının kopmamasını istiyerek Allah'ın hoşnutluğunu talep ediyorum. Ey mü'minlerin emiri, zaman içinde günlerden bir gün bana saygı göstermek, bana iyilik yapmak, kardeşlik hakkımı vermek istiyorsan, Yezid'i affet. Ondan istediğin her şeye ben kefilim.»
Velid, kardeşinin mektubunu okuyunca: «Süleyman'a ağır muamelede bulunduk.» dedi. Sonra kardeşi oğlu Eyyüb'ü çağırıp yanma yakın bir yere oturttu. Yezid b. Mühelleb, konuşmaya başladı. Allah'a hamd-ü sena da bulunduktan ve Rasûlüne salat-ü selam getirdikten sonra şöyle dedi:
«Ey mü'minlerin emiri! Sizin belanız bizim yanımızda belaların en güzelidir. Bunu başkaları unutsa da biz unutacak değiliz. Bunu başkaları inkar edecek olursa da biz inkar edecek değiliz. Bizim aile, zin düşmanlarınızın gözlerine vurarak büyük savaşlarda, doğuda ve batı da her yerde düşmanlarınızla savaştı ve sizin itaatmızda bulundu Bu da bizim için büyük bir minnet ve lütuftur.»
Velid, ona: «Otur» dedi. Yezid oturdu. Velid, ona eman verdi. Ona dokunmayarak Süleyman'a gönderdi. Yezid, Süleyman'ın yanında rahatladı, güzel bir hayat yaşadı. Süleyman, ona çeşitli ve iştah verici yemekler hazırlatıyordu. Süleyman'ın yanında itibar sahibi oldu. Süleyman'a bir hediye gelirse, mutlaka yarısını Yezid'e gönderiyordu. Yezid b. Mühelleb de ona çeşitli hediye ve armağanlar gönderiyordu. Bu arada Velid de Haccac'a mektup yazarak «Ben, Yezid b. Mühel-leb'e dokunmadım. Aile efradına da karışmadım. O ve aile efradı, kardeşim Süleyman'ın yanındadırlar. Onlara dokunma.» dedi. Haccac da Mühelleb ailesinden vazgeçti. Onlara dokunmadı. Onlardan istediği paradan da vazgeçti. Öyle ki, Ebu Uyeyne b. Mühelleb'e 1.000.000 dirhem bıraktı. Yezid b. Mühelleb, Haccac'm hicri doksanbeşinci senede ölümüne kadar Süleyman b. Abdülmelik'in yanında kalmaya devam etti. Sonra Yezid, Irak valiliğine tayin edildi. Nitekim bunu daha önceleri bir rahip ona haber vermişti. [18]

Hicretin Doksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Tabib Yitazuk

Mütehassıs bir hekimdi, tıp ilmine dair tasnif ettiği eserleri vardı. Haccac nezdinde itibarlı bir kimseydi. Hicretin doksanıncı senesi sınırında Vasıfta vefat etti.
Bu senede Abdurrahman b. Misver b. Muharreme ve Ebu Aliye er-Riyahî ile meşhur yiğitlerden ve bahadırlardan Sinan b

Seleme b. Muhabbak'ta vefat etti. Bu zat, Mekke fethinde Müslüman olmuş, Hind gazasını yürütmüş, uzun bir ömür yaşamıştı [19]

Muhammed B. Yusuf Es-Sakafî

Haccac'm kardeşiydi. Yemen valisi idi. Minberde Hz. Ali'ye lanet okurdu. Anlatıldığına göre o, Hz. Ali'ye lanet okuması için Hicr el-Münzirî'ye emir vermiş, Hicr de: «Allah, Ali'ye lanet edene lanet etsin. Allah'ın laneti, Ali'yi lanetleyen kimsenin üstüne olsun.» demişti. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre o, lanetini gizlermiş. Doğrusunu Allah bilir. [20]

Halid B. Yezid B. Muaviye

Halid b. Yezid b. Muaviye Ebu Haşim el-Ümevi ed-Dımışkî. Evi Şam'da Darülhicare yanındaydı. Âlim ve şair bir kimseydi Kimya ilminin bir kısmı ona nisbet edilirdi. Tabiat ilimlerinden de biraz bilirdi. Babasından ve Dıhye el-Kelbî'den hadis rivayet etmiştir. Zührî ile diğerleri de ondan rivayetler de bulunmuşlardır.
Zührî dedi ki: «Halid, bütün bayramlarda, yani cuma, cumartesi ve pazar günlerinde oruç tutardı.» Cuma günleri Müslümanların, cumartesi günü Yahudilerin, pazar günü de Hristiyanların bayramıdır.
Ebu Zur'a ed-Dımışkî dedi ki: Halid ve kardeşi Muaviye, milletin seçkin ve hayırlı kimselerinden idiler. Halifelik için adı kardeşi Muaviye b. Yezid'ten sonra anılmıştır. Mervan'dan sonra veliaht idi, ama yönetimin başına geçme imkanını bulamadı. Mervan, onun annesinin kocası, yani kendisinin üvey babası idi. Halid'in vecizelerinden biri şudur: «En yakın şey eceldir. En uzak şey emeldir. En tehirli şey ameldir.»
Şairin biri onu överek şöyle demişti:
«Cömertliğe ve el açıklığına, siz iki özgürsünüz, dedim. Onlar bana; «Biz köleyiz»- dediler. Ben onlara: «Efendiniz kimdir?» diye sordum. Onlar uzanıp bana: «Efendimiz Halid b. Yezid'dir.» diye cevap verdiler.»
Halid, o şaire 100.000 dirhem verilmesini emretmişti.
Ben derim ki: Ben bu beyitlerin Halid b. Velid (r.a.) hakkında söylendiklerini gördüm. Halid b. Yezid ile Muaviye b. Yezid de bu beyitlerin Halid b. Velid hakkında söylenmiş olduklarını ifade ettiler. Doğrusunu Allah bilir.
Halid b. Yezid, Humus valisi idi. Humus camiini inşa ettiren de odur. Orada çalışan 400 kölesi vardı. Cami inşaatını tamamlamalarından sonra onları azad etti.
Halid, Haccac'a öfke duyardı. Haccac'm, Cafer'in kızıyla evlenmesi zamanında Halid b. Yezid, Abdülmelik'e tavsiyede bulunarak bu evliliği bozmasını istemişti. Bunun üzerine Abdülmelik de Haccac'a haber göndererek Cafer'in kızını boşamasını emretmiş, o da bu emre uymuş ve Cafer'in kızını boşamıştı.
Halid b. Yezid vefat edince, Velid onun cenazesine gitmiş ve namazını kılmıştı. Halid'in renginin günden güne sarardığı ve bedeninin zayıfladığı sırada Abdülmelik, bunun sebebini ona sormuş, ancak cevap vermemişti. Abdülmelik ısrar edince Halid, Mus'ab b. Zübeyr' kız kardeşi Remle'ye aşık olduğunu, bu nedenle renginin sararıp "cudunun zayıfladığını söylemişti. Bunun üzerine Abdülmelik, ha-^Ur göndererek Remle'yi Halid'e istemişti. Remle de: «Halid, bütün krılarmı boşamadıkça onunla evlenmem.» demiş; Halid de bütün ka-larını boşadıktan sonra Remle ile evlenmiş ve Remle için türkü yak-
Halid, hicretin doksanıncı senesinde vefat etti. Hicretin seksen-dördüncü senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir kavil de vardır. Ama ahih kavle göre hicri doksanıncı sene de vefat etmiştir. [21]

Abdullah B. Zübeyr B. Süleym

Abdullah b. Zübeyr b. Süleym el-Esedî, şair bir zattı. Künyesi Ebu Kesir'di. Ebu Said olduğu da söylenir ki, meşhur ola künyesi budur. Abdullah b. Zübeyr'in yanma ziyarete geldi. Onu övdü, ancak Abdullah, ona birşey vermedi. Vermeyince de: «Beni sana taşıyıp getiren deveye Allah lanet etsin.» dedi. İbn Zübeyr de: «Allah, o devenin sahibine de lanet etsin.» diye karşılık verdi. Anlatıldığına göre bu adam, Haccac'ın zamanında vefat etmiştir. [22]

Hicretin Doksanbirinci Senesi

Bu senenin yaz mevsiminde Mesleme b. Abdülmelik ile kardeşi oğlu Abdülaziz b. Velid, gazaya gittiler.
Mesleme, Türk illerine de gazaya gitti. Nihayet Azerbaycan tarafındaki Bab'a vardı, çok sayıda şehir ve kaleler fethetti.
Velid, amcası Muhammed b. Mervan'ı Cezire ve Azerbaycan valiliklerinden azletti, yerine kardeşi Mesleme b. Abdülmelik'i tayin etti.
Musa b. Musayr ise, Mağrib illerine gazaya gitti. Çok sayıda şehirler fethetti. Fethettiği yeryerde yaşayan hiçbir kimse yoktu Ama köşklerin ve evlerin kalıntıları vardı. Orada yaşamış olan insanların nimet ve refah içinde oldukları, alametlerden açıkça anlaşılıyordu. O bölgelerde yaşamış kimseler üzerinde deveran eden bol nimetler vardı, ama hepsi helak olup gitmişlerdi. Onlardan haber veren de kalmamıştı.
O senede Kuteybe b. Müslim, daha önce yapmış oldukları barış antlaşmalarım bozan Türk illerinin üzerine yürüdü. Onlarla şiddetlice savaştı. Öyle savaşlar cereyan etti ki, çocuklar bile bu savaşın şiddetinden ihtiyarlardı. Çünkü o beldelerin hükümdarları, geçen sene ilkbaharda bir araya gelip birleşik bir cephe teşkil etmek ve Kuteybe ile savaşmak kararını vermişlerdi. Bütün Arapları kendi beldelerin-n k°vmadıkça savaştan kaçmamaya yemin etmişlerdi. Korkunç büyüklükte bir cephe ve büyük bir ordu teşkil ettiler. Hiçbir yerde o kadar büyük bir cephe görülmemişti. Ancak Kuteybe, onları büyük bir yenilgiye uğratıp çok sayıda insanı öldürdü. Anlatıldığına göre bazı yerlerde mağlub ettiği askerlerden o kadar adamı darağacına astı ki bunların saflarının uzunluğu dört fersah kadardı. Çok sayıda kafir öldürdü.
Daha sonra Türklerin büyük hükümdarı Neyzek Han'ı şehir şehir kovaladı. Nihayet onu, oralardaki bir kalede kuşatma altına aldı. Kuşatma, peşpeşe iki ay sürdü. Sonunda Neyzek Han'ın yanındaki azıklar tükendi. O ve beraberindeki askerleri ölümle yüzyüze gelmişlerdi. Kuteybe, onu yerilmiş, güçsüz bırakılmış, ama güven içersinde yanına getirecek birini ona gönderdi. Yanma getirildikten sonra Neyzek Han'ı zindana attı. Sonra da bu durumu bir mektupla Haccac'a bildirdi. Kırk gün sonra Haccac'ın gelen cevabî mektubunda Neyzek Han'ın öldürülmesi emrediliyordu. Kuteybe, komutanları toplantıya çağırdı Onlara bu hususta danıştı. Her biri ayrı birşey söyledi. Kimi onu öldür, kimi öldürme, diyordu. Komutanlardan biri, Kuteybe'ye şöyle dedi: «Mağlub ettiğin takdirde Neyzek Han'ı öldüreceğine dair Allah'a söz vermiştin. Allah, bu fırsatı sana verdi, onu Öldür.»
Kuteybe de: «Allah'a yemin ederim ki, eğer sadece üç kelime söyleyebilecek kadar ömrüm kalmış olsa bile Neyzek'i öldürürüm. Onu öldürün, öldürün!» dedi. Neyzek ve maiyetindeki adamlarından, komutanlarından 700 kişi bir sabahta öldürüldüler. Kuteybe onların mallarını, atlarım, kadınlarım, çocuklarını ve çok sayıda eşyalarını aldı. Bu senede çok şehirler fethetti. Çok hükümdarlıkları kendine bağladı. Mal, kadın, altın ve gümüş kapla dolu çok kaleleri ele geçirdi. Sonra kale ve çiftlikleri içeren, büyük bir şehir olan Talikan üzerine yürüdü. Orayı aldı, ve oraya bir naib tayin etti. Buradan da çeşitli kasaba ve çiftlikleri içeren Faryab iline gitti. Buranın hükümdarı gelip Kuteybe'ye teslimiyetini arzetti. Kuteybe de oraya bir naib tayin etti.
Kuteybe, daha sonra Cürcan üzerine yürüdü. Oraya hükümdarının elinden aldı ve bir adamını naib olarak bıraktı. Sonra Belh'e gitti. Şehire girdi. Orada sadece bir gün ikamet etti. Sonra çıkıp Bağlan'da bulunan Neyzek Han üzerine gitti. Neyzek Han ülkesine giriş yeri olan boğazın ağzında ordugah kurmuştu. Boğazın ağzında Şemsiye adında bir büyük kale vardı. Bu kale, yüksek ve geniş olduğundan ötürü şemsiye adını almıştı. Rü'b ve Semencan hükümdarı Rü'b Han, Kuteybe'nin yanına geldi Kale girişini ona göstermek şartıyla eman diledi. Kuteybe, ona eman verdi ve onunla birlikte birkaç adamını kaleye gönderdi. Kaleye geceleyin vardılar. Kapısını açıp içeri girdiler. Kale halkından bir kısmını öldürdüler. Geri kalanlar ise kaçtılar.
Kuteybe, Şi'b'e girdi. Semencan'a gitti. Semencan büyük bir şehirdi orada kaldı. Kardeşi Abdurrahman'ı o belde ve şehirlerin hükümdarı Neyzek Han'ın peşine büyük bir askeri birlikle gönderdi. Ab-durrahman, Neyzek Han'ın peşisıra Bağlan'a gitti Orayı kuşatma altına aldı. Bu kuşatma iki ay sürdü. Nihayet yanındaki azık tükendi. Kuteybe, Nasih adında bir tercümanı ona göndererek kendisine şu talimatı verdi: «Bana Neyzek Han'ı getir. Eğer yanıma döndüğünde o senin beraberinde değilse, boynunu vururum.» Kuteybe, Nasih'le birlikte bol miktarda gıda maddesi ve hediyeler de gönderdi. Tercüman Nasih, Neyzek Han'ın yanına vardı. Gıda maddelerini ve hediyeleri ona takdim etti. Neyzek Han'ın adamları, bu gıda maddeleri ile hediyelerin üzerine atıldılar ve kapışıp götürdüler. Açlıktan bitkin hale gelmişlerdi. Sonra tercüman Nasih, Neyzek Han'a eman verdi ve canının bağışlanacağına yemin etti. Onu alıp Kuteybe'nin yanma getirdi. Beraberinde adamlarından ve aile efradından 700 kişilik bir grup da vardı. Kuteybe, bu şekilde birçok hükümdara eman verdi, canlarını bağışladı, ülkelerine ve beldelerine hakim oldu. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Alah daha iyi bilir.
Vakidî ve değerleri dediler ki: Bu senede mü'minlerin emin Velid b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Medine'ye yaklaştığında vali Ömer b. Abdülaziz, şehrin eşrafına emir vererek onu karşılamaya çıkardı. Velid b. Abdülmelik, kendilerine güleryüz gösterip ihsanda bulundu. Sonra da peygamber şehri Medine'ye girdi. Mescid, onun için boşaltıldı. Mescitte Said b Müseyyeb'ten başka kimse kalmadı. Onu da dışarı çıkarmaya kimse cesaret edememişti. Üzerinde ancak beş dirhem değerinde giysiler vardı. Ona: «Ey ihtiyar, mescitten uzaklaş, çünkü mü'minlerin emiri geliyor.» dediklerinde o: «Vallahi mescitten çıkmam.» dedi. Velid mescide girdi. Dolaşmaya başladı. Mescidin değişik yerlerinde namaz kıldı. Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti.
Ömer b. Abdülaziz dedi ki: Said b. Müseyyeb'i görmesinden korktuğum için halife Velid'i onun bulunduğu tarafa gitmekten

vazgeçirmeye çalıştım, ama istemiyerek onunla karşı karşıya geldi.
- Bu adam kim? Yoksa Said b. Müseyyeb mi? diye sorması üzerine ben:
- Evet, odur ey mü'minlerin emiri, eğer senin geldiğini bilseydi kalkıp sana selam verirdi, dedim. Velid de şöyle dedi:
- Sen onun bize ne kadar öfke duyduğunu biliyorsun.
- Ey mü'minlerin emiri, o şöyledir ve şöyledir.
Böyle diyerek onu övmeye başladım. Velid de onun âlim ve dindar bir kimse olduğunu söyleyerek övmeye başladı. Ben dedim ki:
- Ey mü'minlerin emiri, onun gözleri zayıflamıştır (Böyle diyerek onu görmediğine bir mazeret bulmak istedim.).
— Biz onun yanına gitmeliyiz.
Velid, Said b. Müseyyeb'e doğru gitti. Yanına vardığında selarn verdi. Ancak Said, ona hürmet gösterip ayağa kalkmadı. Velid, ona şöyle sordu:
- Şeyhimiz nasıl?
- İyiyim, Allah'a hamdolsun. Ya mü'minlerin emiri nasıl?
- İyiyim, bir ve tek olan Allah'a hamdolsun.
Böyle dedikten sonra Velid, oradan ayrıldı ve Ömer b. Abdüla-ziz'e:
- Said, insanların fakihidir, dedi. Ömer b. Abdülaziz de:
- Evet, öyledir ey mü'minlerin emiri, diye karşılık verdi. Dediler ki: Velid daha sonra gidip Rasûlullah (s.a.v.)'ın minberine çıktı. Hutbe irad etti. Birinci hutbede oturdu. İkincide ayağa kalktı. Konuşmasını sürdürdü ve: «Osman da böyle hutbe irad etti.» dedi. Sonra oradan inip gitti. Medinelilere hol miktarda altın ve gümüş dağıttı. Sonra Peygamber Mescidi'ne, yanında bulunan Ka'be örtülerinden bir örtü giydirdi. Bu örtü kaim ipektendi. [23]

Hicretin Doksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Saib B. Yezid

Saib b. Yezid b. Sa'd b. Temame. Yedi yaşında iken babası onu Rasûlullah (s.a.v.)'la birikte haccettirmişti. Buharı, böyle bir rivayette bulunmuştur. Bu nedenle Vakidî şöyle demiştir: «Saib, hicretin üçüncü senesinde doğdu ve hicretin doksanbirinci senesinde vefat etti.»
Bir başka ravi de: «Saib, hicretin altıncı senesinde doğdu.» demiştir. Hicretin seksensekizinci senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir kavil de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [24]

Sehl B. Sa'd Es-Saidî

Kadri yüce bir sahabedir. Medinelidir. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde o, onbeş yaşındaydı. Haccac tarafından boynuna mühür vurulanlardandır. Haccac, ayrıca Enes b. Malik'in ve Cabir b. Abdullah'ın ellerine mühür vurmuştu ki, onları zelil kılsın ve insanlar onların görüşlerine kulak vermesinler.
Vakidî dedi ki: «Sehl b. Sa'd, hicretin doksanbirinci senesinde 100 yaşında iken vefat etti. O, Medine de en son vefat eden sahabedir.»
Muhammed b. Sa'd'ın ifadesine göre bu hususta hiçbir ihtilaf yok-
tur Buharî ile diğerleri dediler ki: «Sehl b. Sa'd, hicretin seksenseki-7İnci senesinde vefat etmiştir.» Doğrusunu Allah bilir. [25]

Hicretin Doksanikinci Senesi

Bu senede Mesleme ile kardeşi oğlu Ömer b. Velid, Rum illerine za yaptılar. Çok sayıda kaleler fethedip bol miktarda ganimet ele geçirdiler. Rumlar kaçarak ülkelerinin iç taraflarına gittiler.
Musa b. Nusayr'ın azatlı kölesi Tarık b. Ziyad, 12.000 kişilik bir askeri birlikle Endülüs ülkesine gaza yaptı. Endülüs hükümdarı Azri-kon başında tacı ve saltanat tahtı yanında olmak üzere büyük bir ordu ile onu karşıladı. Tarık, onunla savaşarak bozguna uğrattı. Ordu-gahmdaki eşyaları ganimet edindi. Ganimetler arasında Azrikon'un hükümdarlık tahtı da vardı. Böylece Tarık b. Ziyad, Endülüs ülkesine tümüyle hakim oldu.
Zehebî dedi ki: Tarık b. Ziyad, Tanca valisi idi. Tanca, Mağrib ülkesinin uç noktasıdır. Tarık, Musa b. Nusayr'ın tayin ettiği bir vali idi. Musa, onun efendisi idi. Yeşilada valisi, Tarık'a mektup yazarak kendi düşmanına karşı ondan yardım istedi. Bunun üzerine Tarık da Septe geçidinden Endülüs'e girdi. Fırsatı değerlendirdi. Çünkü o esnada Franklar, kendi aralarında savaşmaktaydılar. Bu fırsattan yararlanan Tarık, Endülüs ülkesinin derinliklerine girerek Kurtu-ba'yı fethetti. Kurtuba

hükümdarı Azrikon'u öldürdü. Fetih müjdesini bir mektupla Musa b. Nusayr'a gönderdi.
Musa, tek başına bu fethi yapmış olmasından ötürü Tarık'ı kıskandı. Halife Velid'e bir mektup yazarak fetih müjdesini verdi ve fethi kendisinin gerçekleştirmiş olduğunu ifade etti. Ayrıca Tarık'a da bir mektup yazarak kendisinden emir almaksızın Endülüs'e girdiğinden ötürü onu azarladı ve tehdit etti. Kendisi oraya varıncaya kadar yerinden ayrılmamasını ve ileriye geçmesini emretti. Sonra askerlerini yanma alarak Habib b. Ebi Ubeyde el-Fihrî ile birlikte hızla Endülüs'e girdi. Senelerc orada kaldı. Birçok şehirleri ele geçirip mal toplayarak fütuhatı genişletti. Adamları öîdürüp kadınları ve çocukları esir aldı. Mücevher, yakut, altun, gümüş paralar, altın ve gümüş kaplar, ev eşyaları, atlar, katırlar ve diğer malları ganimet edindi. Çok sayıda büyük şehirleri ve mıntıkaları fethetti.
Mesleme ile kardeşi oğlu Ömer b. Velid'in fethettikleri yerler arasında Rumeli'deki Sabosna ve Bolga kaleleri vardı. İstanbu boğazına kadar yerleri fethetmişler di.
Bu senede Kuteybe b. Müslim; Soman, Keş ve Nesef i de fethetti, j^aryablılar, şehri ona teslim etmeyip direndiler. O da şehr yaktı. Kardeşi Abdurrahman'ı Suğd eyaletine, Tarhun Han'a gönderdi. Abdurrahman onunla barış yaptı. Tarhun Han da ona çok miktarda mal ve para verdi. Abdurrahman, Buhara'da bulunan kardeşi Kuteybe'nin yanma geldi. Sonra Merv'e döndü. Tarhur Han, Ab durrahman'la barış yaptıktan sonra Suğd halkı toplanıp Tarhun Han'a: «Alçalmış olarak geri geldin. Cizye verdin. Ser yaşlı bir adamsın. Artık sana ihtiyacımız yok.» dediler. Sonra onu azledip yerine kardeşi Görek Han'ı kral tayin ettiler. Sonra onlar ayaklanıp barış antlaşmasını bozdular ve ileride de anlatacağımız akıbete maruz kaldılar.
Kuteybe, Sicistan üzerine giderek büyük Türk hakanı Rutbü'i bozguna uğratmak istedi. Rutbil'in mıntıkasında bulunan ilk şehire vardığında elçileri onu karşıladılar. Bol miktarda para vermek şartıyla ondan barış talebinde bulundular. Ayrıca ona bol miktarda at, köle ve hükümdar kızlarından olan kadınları, yani prensesleride vermeyi taahhüt ettiler. Bunun üzerine Kuteybe, Rutbil ile barış yaptı.

Bu sene Medine valisi Ömer b. Abdülaziz, insanlara haccettirdi. [26]

Bu Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Said El-Medenî

Bu zatın sahabe olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları dediler ki: Bu zat, cahiliye döneminde ata binmiş ve Ebu Bekir'i görmüştür.
Muhammed b. Sa'd ise: «Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüş, ama ondan birşey ezberlemiş değildir.» demiştir. İbn Main, Buharı ve Ebu Hatim, bunu inkar ederek: «Bu zatın sahabe olduğuna dair söylenen söz doğru değildir.» demişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu Said el-Medenî, hicretin doksanikinci senesinde vefat etti. Doksanbirinci senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [27]

Tuvays El-Muğnî

Asıl adı; İsa b. Abdullah Ebu Abd el-Mün'im el-Medenî1 dir. Beni Mahzum kabilesinin azatlısıdır. Sanatında parlak bi ustaydı. Uzun boylu, şehla gözlü, nahif bedenli bir kimse idi, uğursuzdu. Çünkü o, Rasûlullah (s.a.v.)'ın vefatı gününde doğdu. Hz. Ebu Bekir'in vefat gününde sütten kesildi. Hz. Ömer'in şehit edildiği günde bulûğa erdi. Hz. Osman'ın şehit edildiği günd evlendi. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in öldürüldüğü günde de bir oğlu oldu. Başka bir rivayette de anlatıldığına göre Hz. Ali'nir şehit edildiği günde bir oğlu doğmuştur. İbn Hallikan ile diğerleri böyle demişlerdir.
Tuvays, bu senede, sekseniki yaşında Medine'ye iki konaklık me-fede bir yer olan Süveyd kasabasında vefat etti.
Ünlü şair Ahtal da bu senede vefat etti. Ahtal, şiirde akranlarının fevkine çıkmış bir şairdi.
Bu senede vefat edenlerden birisi de Malik b. Evs b. Hidsan en-
Nadrî'dir. [28]

Hicretin Doksanüçüncü Senesi

Mesleme b. Abdülmelik, Rum illerinde birçok kale fethetti. Fethettiği kaleler arasında Hadid, Gazale ve Masse kaleleri de vardı.
Abbas b. Velid, gazaya gitti ve Sumaysat'ı fethetti.
Mervan b. Velid ise, Rum illerine gazaya gitti, Hançere'ye ulaştı.
Harzem Şah, Kuteybe'ye bir mektup yazarak kendi bölgesinde birkaç şehir, bol miktarda para, köle ve kardeşi ile savaşarak onu kendisine teslim etmek şartıyla barış talebinde bulundu. Çünkü kardeşinin yeryüzünde fesat çıkardığım, insanlara zorbalık

ve zulüm yaptığını söyledi. Gerçekten de kardeşi, herhangi bir kimsenin yanında mal da, para da, kadın da, çocuk da, binek de, başka birşey de olsa, hoşuna giden güzel birşeyin bulunduğunu duyduğunda o şeyi sahibinin elinden mutlaka alırdı.
Kuteybe, Harzem Şah'ın kardeşinin ülkesine büyük bir ordu ile gitti. Allah, ona zafer ihsan etti. O ülkede çok sayıda adamını öldürdü. Harzemşah'm kardeşini 4.000 kişi ile birlikte esir alıp Harzem-şah'a teslim etti. Ayrıca Kuteybe, emir vererek huzurunda esirlerin boyunlarını vurdurdu. Bir rivayette anlatıldığına göre önünde 1.000, sağında 1.000, solunda 1.000 ve arkasında da 1.000 esir öldürttü ki, böylece düşmanları olan Türkleri ve diğerlerini korkutsun. [29]

Semerkand'ın Fethi

Kuteybe, bütün işleri sonuçlandırdıktan ve ülkesine dönmeye karar verdikten sonra komutanlardan biri ona: «Suğdlular, bu sene kendilerine saldırmayacağından emindirler. Eğer uygun görürsen üzerlerine bir hamle yap. Onlar farkında değilken bir saldırıda bulun. Eğer böyle yaparsan Suğd'u ele geçirirsin.» dedi. Kuteybe de kendisine bu tavsiyede bulunan komutana: «Bunu herhangi bir kimseye söyledin ™1;>> diye sordu. Komutan: «Hayır.» diye cevap verince Kuteybe ona: ger herhangi bir kimse bunu senden duyacak olursa, senin boynunuvururum.» dedi. Sonra kardeşi Abdurrahman b. Müslim'i 20.000 askerle önden Semerkand'a gönderdi. Kendisi de diğer askerlerle oman peşinden gitti.
Kuteybe ordusunun kendileriyle savaşmak üzere gelmekte olduğunu haber alan Türkler, aralarından güçlü, kuvvetli ve iyi savaşan prens ve komutanlardan bir askeri birlik teşkil ederek onlara, geceleyin Kuteybe'nin üzerine gitmelerini ve Müslüman ordusunu aniden bastırmalarını tenbihlediler. Kuteybe de Türklerin bu yolda hazırlıklar yaptıklarını duyunca kardeşi Salih'i karşı konulamaz bahadırlardan oluşan 600 süvari ile birlikte bir tarafa ayırıp onlara: «Türklerin yolunu tıkayın.» talimatını verdi. Onlar da harekete geçtiler. Yolda üç gruba ayrıldılar. Gece bastırınca karşı taraf farkında olmaksızın bunlar harekete geçip birbirlerine seslendiler. Müslümanlarla Suğdlar çarpışmaya başladılar. Türklerden çok az sayıda adam kurtulabildi. Müslümanlar, Türklerin çoğunu öldürdüler ve yanlarındaki altın kaplamalı silahları ve diğer eşyaları ganimet edindiler. Savaşanlardan bir kısmı diğerlerine dediler ki: «Biliyorsunuz ki, sizler burada prenslerle ve namlı kahramanlarla savaştınız. Bu kahramanlardan her biri 100 veya 1.000 süvariye bedeldi.» Kuteybe, bu savaşçılara ganimet edindikleri altın ve silahları bağışladı. Suğd'a yakın büyük bir şehir olan Semerkand'a yaklaştı. Şehrin üzerine mancınıklarla taş atmaya başladı. Savaşı sürdürdü. Asla geri çekilmedi. Beraberinde bulunan Buharaıı ve Harezmli askerlere samimi davranıp öğütler verdi. Hep birlikte Suğdlularla şiddetlice savaştılar.
Bu arada Suğd hükümdarı Gorek, Kuteybe'ye haber göndererek: «Sen benim kardeşlerim ve aile efradımı öne sürerek benimle savaşıyorsun. Arapları karşıma çıkar da öylece savaş.» dedi. Bunun üzerine Kuteybe öfkelendi. Araplarla Acemleri birbirinden ayırdı. Acemlerin bir kenara çekilmelerini emretti. Arapların bahadırlarını öne sürdü ve onlara iyi silahları verdi. Korkakların elindeki silahları aldı. Bahadır Araplarla birlikte Semerkand'm üzerine yürüdü, şehri mancınıklarla dövdü, surlarda gedikler açtı. Türkler, o gediği çuvallarla tıkadılar. Suğdlulardan biri kalkıp gedik başında durdu, Kuteybe'ye sövmeye başladı. Müslümanlardan biri, ona bir ok attı. Gözünü çıkardı. Ok, onun ensesinden çıkıp gitti. Çok geçmeden o adam öldü. Allah onu kahretsin. Kuteybe de o adamı öldüren askerine 10.000 dirhem verdi. Sonra gece karanlığı bastırdı. Sabah olunca Türklerin üzerine mancınıkla taş yağdırmaya başladılar. Surlarda yine bir gedik açıldı. Müslümanlar oradan tırmanmaya başladılar. İki taraf birbirlerini ok yağmuruna tuttu.
Türkler, Kuteybe'ye: «Bugün bizden vazgeç, seninle barış yapalım.» dediler. Müslümanlar, savaşı bıraktılar ve ertesi gün Türklerin her sene 2.100.000 dirhem vermeleri ve o sene başında da 30.000 köle vermeleri şartıyla barış yaptılar. Verecekleri köleler arasında yaşı küçük veya çok yaşlı veya kusurlu kimseler olmayacaktı. Başka bir yete göre ise Türkler, 100.000 köle vereceklerdi. Ayrıca putlarda-ki ziynet eşyaları ve ateş yakılan evlerdeki ziynet eşyalarını Türkler Müslümanlara vereceklerdi. Şehir, savaşçılardan boşaltılacak, Kuteybe orada bir mescit yapacak, mescitte hutbe için bir minber de inşa edilecekti. Türkler, bu şartları kabul ettiler.
Kuteybe, şehire, mescidin inşa edilip minberin yapılmasından sonra 4.000 yiğit askeri ile birlikte girdi. Mescide girip namaz kıldı, hutbe irad etti. Öğle yemeğini yedi. Türklerin putu getirildi. Putun üzerindeki ziynet eşyaları çıkarılıp alındı. Ziynet eşyaları üstüste konulduğunda büyük bir saray gibi oldu. Sonra Kuteybe, bunların yakılmasını emretti. Türkler ağlamaya, çığlık atmaya başladılar. Mecusi-ler de: «Burada öyle eski putlar vardır ki, bunları yakan mutlaka helak olur.» dediler. Sonra hükümdar Gorek Han geldi ve Kuteybe'yi, putu yakmaktan menederek: «Ben sana samimi olarak öğüt veriyorum.» dedi Kuteybe de ayağa kalktı. Elinde bir ateş şulesi vardı. Hükümdara ve yanındaki adamlara: «Bu putu ben elimle yakacağım Ondan sonra bana fırsat vermeden tuzak kurabiliyorsanız kurun.» dedi. Kalktı, Aziz ve Celil olan Allah'a tazimde bulunup tekbir aldı. Ateşi putlar üstüne fırlattı. Putlar yanmaya başladı. Orada geride kalan altının miktarı 50.000 miskal idi. Kuteybe'nin elde ettiği ganimetler arasında Yezdücürd'ün çocuklarından bir cariye de vardı. Bunu Velid'e hediye etti. Cariye, Velid'in Yezid adındaki çocuğunu doğurdu.
Sonra Kuteybe, Semerkantlıları huzurunda toplantıya çağırdı. Toplanan halka şöyle dedi:
«Barış antlaşmasında bulunan şeylerden fazlasını sizden isteyecek değilim. Ama burada bizim askerlerimizden bir kısmının ikamet etmesi zorunludur.» Böyle dedikten sonra Gorek Han, Semerkant'tan ayrılıp gitti. Kuteybe de şu ayeti okudu:

«ilk Ad milletini, Semud milletini yok edip geri bırakmayan
O'dur.» (en-Necm, 50-51.)
Daha sonra Kuteybe, Semerkand'tan ayrılıp Merv'e gitti. Semer-kand'da kardeşi Abdullah b. Müslim'i naib olarak bıraktı ve ona şöyle dedi: «Semerkand'a giren her müşrikin elini mühürle ve şehirde ancak mührünün çamuru kuruyuncaya kadar kalmasına müsaade et. ^ğer elindeki mühür çamuru kurursa onu öldür. Halktan birinin elin-demir veya bıçak görürsen onu, o demir veya bıçakla öldür. Kapıla-n kıutlediğinde şehirde müşriklerden birini görürsen onu da öldür.» fi t tm hususta şöyle bir şiir söylemiştir (Bu şiirin, Cu-sabilesinden bir adama ait olduğu da söylenir):
«Kuteybe, her gün bir talan yapıyor, Servetlere yeni servetler katıyor.
Bahili olup başına tac geçirildi.
Siyah saçları ağardı, sonunda onunla,
Suğdluların başını döndürdü askerleriyle.
Sonunda Suğdlular, çölde ve açıkta kaldılar.
Çocuklar, babalarını kaybettikleri için ağlarlar.
Muzdarip babalar da çocukları için ağlarlar.
O, her bir beldeye konduğunda veya o beldeye geldiğinde,
Atlıları şehirde yarıklar ve hendekler meydana getirip giderler.»
Bu senede Musa b. Nusayr, Mağrib naibi ve azatlısı Tarık b. Zi-yad'ı Endülüs valiliğinden azletti. Onu Tuleytula şehrine göndermişti. Tarık, şehri fethettiğinde orada Süleyman peygamberin sofrasını bulmuştu. Sofrada cidden çok miktarda altın ve mücevher vardı. Tarık, bu sofrayı halife Velid b. Abdülmelik'e göndermişti. Sofra kendisine ulaşmadan Velid vefat etmiş, yerine Süleyman b. Abdülmelik tahta geçmişti. Süleyman peygamberin sofrası, Süleyman b. Albülme-lik'in eline geçmişti. Nitekim bunu ileride yeri geldiğinde detaylı olarak anlatacağız. Sofrada akılları durduracak şeyler vardı, ondan daha güzel görünümlü birşey görülmemişti.
Musa b. Nusayr, azatlısı Tarık'ın yerine kendi oğlu Abdülaziz'i tayin etmişti.
Musa b. Nusayr'ın, Mağrib ülkesinin çeşitli yerlerine gönderdiği askerleri Endülüs'ün Kurtuba, Tanca ve daha birçok şehirlerini fet-hetmişlerdi. Sonra Musa, bizzat Endülüs'ün batısına gitmiş, Bacaa, Medinetü'l-Beyda, diğer büyük şehirler ve mıntıkaları fethetmişti. Çeşitli askeri birlikleri ve müfrezeleri ülkenin doğusuna ve batısına gönderiyor, bu askerler de Mağrib'i şehir şehir, mıntıka mıntıka fethediyor, malları ganimet ediniyor, çocukları ve kadınları esir alıyorlardı. Musa b. Nusayr, sayılamıyacak kadar çok miktarda mal ve eşyayı ganimet edinerek geri döndü.
Bu senede Tunus halkı, büyük bir kuraklığa maruz kalmıştı. Ciddi bir kıtlıkla karşı karşıya gelmişlerdi. Musa b. Nusayr, onları yağmur duasına götürdü. Sabahtan öğleye kadar durmaksızın dua etti. Kürsüden inmek istediğinde kendisine: «Halifeye dua etmeyecek misin?» diye sorduklarında o: «Burası ona dua etme yeri değildir.» diye cevap verdi. Böyle demesi üzerine Cenâb-ı Allah, onlara bol miktarda yağmur yağdırdı. Durumları iyileşti, ülkeleri verimli oldu.
Ömer b, Abdülaziz, halife Velid'in emri üzerine Abdullah b. Zü-beyr'in oğlu Hübeyb'e elli kırbaç vurdurup soğuk bir kış gününde başına bir kırba soğuk su döktürerek bu haliyle onu mescidin kapısında durdurdu. O zat, aynı gün vefat etti. Allah ona rahmet etsin.
Ömer b. Abdülaziz, Hübeyb'in ölümünden sonra şiddetli bir kor-
kapıldı- Asla güven duymuyordu. Kendisine ahiretle ilgili müjde
İdiğinde: «Bu nasıl olacak ki? Hübeyb, benim yolumda duruyor.» I' ordu Başka bir rivayette de kendisine uhrevi bir müjde verildiğindi söyle dediği anlatılır: «Öyle aına Hübeyb, yolumda durmasaydı.» Böyle dedikten sonra o, oğlunu kaybetmiş bir kadın gibi ağlayıp fer-d ediyordu. Kendisini övdüklerinde de şöyle derdi: «Hübeyb, Hü-h vb eğer onu öldürme azabından kurtulursam durumum iyileşir.»
Ömer b. Abdülaziz, Hübeyb'i kırbaçlayıncaya kadar Medine vali-1*sinde kaldı. Hübeyb ölünce görevden affını istedi. İstifa etti, o günden itibaren korku ve üzüntüye kapıldı. Kendini ibadete verdi, ağla-viD sızlamaya başladı. Hübeyb'i kırbaçlaması bir hata idi, ama bu hata nedeniyle de hayır kazandı. Çünkü Hübeyb'in ölümünden sonra çokça ibadet etmeye, ağlamaya, hüzünlenmeye, korkmaya, insanlara ihsanda bulunmaya, adaletli davranmaya, sadaka vermeye, iyilik yapmaya, köle azad etmeye ve diğer hayırlara yöneldi.
Bu senede Haccac b. Yusuf un amcası oğlu Muhammed b. Kasım, Hindistan'ın Debil ve diğer şehirlerini fethetti. Haccac, onu onyedi yaşındayken Hindistan'a gazaya göndermişti. O da askerlerinin başında Hindistan'a vardığında hükümdar Dahir'le karşılaşmıştı. Dahir'in ordusunda yirmiyedi seçkin fil vardı. İki taraf çarpışmaya başladı. Hintlileri hezimete uğrattı. Hükümdar Dahir de kaçıp gitti. Gece karanlığı bastırınca hükümdar Dahir ve beraberinde çok sayıda asker yine dönüp geldiler ve Müslümanlarla şiddetlice savaştılar. Hükümdar Dahir ve beraberindeki askerler öldürüldüler. Müslümanlar da bozguna uğrayan Hintlileri kovalamaya başladılar ve onları Öldürdüler. Muhammed b. Kasım, daha sonra yoluna devam ederek Keberk ve Berha şehirlerini fethetti. Sayılamıyacak kadar çok sayıda ganimet ve malla geri döndü. Ganimet edindiği mallar arasında altın ve mücevherler de vardı.
Cihad direği, Ümeyye oğulları arasında dimdik duruyordu. Onların cihaddan başka bir işleri yoktu. Böylelikle yeryüzünün batısında, doğusunda, karasında, denizinde İslâm kelimesi yüceldi. Kafirler ve küfür alçaldı. Müşriklerin kalplerine

Müslümanlar korku saldılar. Müslümanlar, hangi ülkeye yönelirlerse yönelsinler, orayı mutlaka ele geçiriyorlardı. Savaşta İslâm ordusunda salih, veli, âlim ve büyük tabiiler vardı. Her İslâm ordusunda bunlardan az sayıda bir topluluk vardı ki, Allah, bunlann sayesinde dinini kuvvetlendiriyordu.
Kuteybe b. Müslim, Türk illerinde fütuhat yaptı. Adam öldürdü, esir aldı, ganimet elde etti. Nihayet Çin sınırına ulaştı. Çin hükümda-™a haber göndererek onu İslâm'a davet etti. Hükümdar korktu. Ona Çok miktarda hediye ve armağanlar gönderdi Kuvvetli ve büyük bir orduya sahip olmakla birlikte Kuteybe'den merhamet diledi. Çünkü o mıntıkaların bütün hükümdarları, korkularından dolayı ona haraç ödüyorlardı. Haccac yaşasaydı, Çin'den geri dönmeyecek, mutlaka orayı ele geçirecek ve Çin hükümdanyla savaşacaktı. Haccac vefat edince, önceki kısımlarda da anlattığımız gibi İslâm ordusu oradan geri döndü. Sonra Kuteybe de bu hadisenin ardı sıra öldürüldü. Müslümanlardan biri onu öldürdü.
Mesleme b. Abdülmelik b. Mervan ve mü'minlerin emiri Velid'in oğlu ile diğer kardeşi Rum illerinde Şam askerleri ile fütuhatlarını sürdürüyorlardı. Nihayet Kostantiniyye'ye vardılar. Mesleme, orada bir cami yaptırdı, camide Allah'a ibadet edildi, Frankların yüreklerine korku doldu.
Haccac'ın kardeşi oğlu Muhammed b. Kasım, Hind illerini maiyetindeki Iraklı ve diğer mıntıkaların askerleriyle fethediyordu.
Musa b. Nusayr da Mağrib'te cihad ediyor, mağrib şehirlerini ve mıntıkalarını maiyetindeki Mısırlı ve diğer yerlerden gelen askerleriyle fethediyordu.
Fethedilen bu mıntıkaların ahalisi, İslâm'a girmiş ve putlara tapmayı bırakmışlardı. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Hz Ömer ile Hz. Osman'ın zamanında sahabeler, bu mıntıkaların çoğunu fethetmişler ve şehirlere girmişlerdi. Şam, Mısır, Irak, Yemen, Türkistan'ın ön kısımları gibi büyük mıntıkaları fethetmişler; Maveraün-nehr'e ve Mağrib ülkelerinin ve Hindistan'ın da ön kısmına varmışlardı. Hicretten sonraki ilk asırda cihad bayrağı, Emevi devletinin yıkılmasına kadar dalgalanmaya devam etti. Abbasilerin hilafeti zamanında da Mansur ve evladı ile Reşit ve evladı zamanında da cihada devam edildi. Rum illeri, Türkistan ve Hindistan'da fütuhat yapıldı.
Mahmut Sebüktekin ve oğlu, kendi hakimiyetleri dönemlerinde Hindistan'ı fethettiler. Kaçan bazı Emeviler, Mağrib ülkesine yerleştiklerinde orada Franklarla cihad ettiler. Sonra cihad ortadan kalkınca düşman tekrar buralara döndü ve birçok şehri ele geçirdi. Oralarda İslâmiyet zayıfladı. Sonra Fatımiler, Mısır ve Şam diyarını istila ettiklerinde İslâmiyet zayıfladı. İslâm'a yardım edenler azaldı. Franklar gelip Şam beldelerinin büyük bir kısmını geri aldılar. Ancak bir süre sonra Müslümanlar, Kudüs'ü ve diğer Şam beldelerini tekrar ele geçirdiler. Cenâb-ı Allah, Eyyübileri Nureddin'le hakim kıldı. Eyyübi-ler buraları tekrar İslâm düşmanlarının ellerinden alıp onları İslâm topraklarından kovdular. Hamd ve minnet Allah'adır. Bütün bunlar, yeri geldiğinde inşaallah açıklanacaktır.
Bu senede Velid, Ömer b. Abdülaziz'i Medine valiliğinden azletti. Bu olayın sebebi şuydu: Ömer b. Abdülaziz, Velid'e bir mektup yazarak Iraklıların, Haccac'in zulmü ve zorbalığı altında sıkıntıya düştüklerini bildirmişti. Bunu duyan Haccac da Velid'e bir mektup yazarak vle demişti: «Ömer b. Abdülaziz, Mekke ve Medine valiliğini yapa-avacak kadar zayıftır. Bu da yönetimi zayıflatır ve gevşetir. Mekke ve Medine'ye otoriter bir vali tayin et.»
Bunun üzerine Velid, Medine'ye Osman b. Hayyan'ı, Mekke'ye de
Halid b. Velid el-Kusarî'yi vali olarak tayin etti. Haccac'ın tavsiyesinierine getirdi. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz Medine'den şevvalayında çıkıp Süveyda'ya gitti. Osman b. Hayyan da bu senenin şevval ayının bitimine iki gece kala Medine'ye geldi.

Bu senede Abdülaziz b. Velid b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. [30]

Hicretin Doksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Enes B. Malik

Enes b. Malik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganefn b. Adiy b. Neccar Ebu Hamza. Künyesini Ebü Süma-me olduğu da söylenir. Ensâr'ın Neccar kabilesi oğullarındandır. Ra-sûlullah (s.a.v.)'ın hizmetkarı ve sahabesidir. Anasının adı, Ümraü Haram Melike binti Melham b. Halid b. Zeyd b. Haram'dır. Annesi, Ebu Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî'ni zevcesi idi.
Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok sayıda hadis rivayet etti. Mühim bilgiler nakletti. Ebu Bekir'den, Ömer'den, Osman'dan, İbn Mesud'-tan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Tabiilerden bir topluluk da ondan hadis rivayet etti.
Enes dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde ben on yaşında idim. O vefat ederken de yirmi yaşında idim.»
Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Sümame'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes'e: "Sen Bedir savaşma katıldın mı?" diye sorduklarında o: Bedir savaşına nasıl katılmam, anan ölesice!" diye cevap verdi. , Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmetkarlık yaparak Bedir savaşında hazır bulundu.»
Şeyhimiz Hafiz Ebu'l-Haccac el-Mizzî dedi ki: Savaş tarihçilerinden hiçbiri, bu hususu kitaplarında rivayet etmediler.
Ben derim ki: Doğrusu şu ki; Enes, Bedir savaşından sonraki savaşlara katılmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
" rivayette sabit olduğuna göre annesi (başka bir rivayette anatıldıgına göre ise üvey babası), onu Rasûlullah (s.a.v.)'a

getirerek
Şöyle demişti: «Ya Rasûlallah, şu Enes akıllı bir hizmetkardır. Sana
ızmet etsin.» Böyle dedikten sonra Rasûlullah'a onu hibe etmiş, o da
bu hibeyi kabul etmişti. Annesi, Rasûlullah'tan onun için dua etmesini istemiş, Rasûlullah da ona şöyle dua etmişti: «Allah'ım, Enes'in malını ve çocuklarını çoğalt. Onu Cennet'e koy.»
Bir rivayette anlatıldığına göre Enes, bu hususta şöyle demiştir: «Ben ürününü devşirdiğim bir hurma ağacı ile Rasûlullah tarafından künyelendim. Yani bana hurma ağacının babası anlamına gelen "Ebu Nahle" künyesini taktı.»
Hz. Ebu Bekir, sonra Hz. Ömer, Enes'i Bahreyn valiliğine tayin ettiler ve yararlı çalışmalarından ötürü ona teşekkür ettiler Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra Enes, Basra'ya gidip yerleşti. Orada dört evi vardı. Haccac'dan eziyet gördü, bu da İbı Eş'as'ın fitnesi nedeniyle olmuştu. Haccac, Enes'in bu işte alakası olduğunu ve bu iş için fetva verdiğini sanmış, bu nedenle boynunu mühürlemiş, boynuna «Bu, Haccac'ın vuracağı bir boyundur.» diye yazmıştı. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Enes, bu durumu Abdülmelik'e şikayet etmiş, o da Haccac'a bir mektup yazarak bu davranışından ötürü onu azarlarnıştı. Haccac, bundan korkarak gidip Enes'le barışmıştı. İdaresi zamanında Enes, Velid b. Abdülmelik'in ziyaretine gitmişti. Bu ziyaretin hicri doksanikinci senede gerçekleştiği de söylenir. O esnada Velid b. Abdülmelik, Dımışk camiini inşa ettiriyordu.
Mekhul dedi ki: Enes'in Dımışk camiinde dolaşmakta olduğunu görünce kalkıp kendisine cenazeyi yıkayan gassalin abdestinin bozulup bozulmadığını sordum. O da bozulmayacağım söyledi.
Evzaî, Abdullah b. Ebi Muhacir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes, Velid'in yanına geldi, Velid ona dedi ki:
- Kıyametle ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.)'dan ne işittin?
- Rasûlullah (s.a.v.)'ın bu hususta şöyle dediğini işittim: Siz ve kıyamet şu ikisi gibisiniz (Rasûlullah, böyle derken işaret parmağıyla orta parmağını bizlere gösterdi.).»
Zührî dedi ki: Dımışk'da Enes b. Malik'in yanına gittim, ağlıyordu. Niçin ağladığını sorduğumda bana şöyle cevap verdi:
«Rasûlullah'tan ve ashabından sadece şu namazı öğrendim. Ama namaza sizler neler yaptınız neler!»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise şöyle demiştir: «Bu namaz zayi edildi.» Yani Emevi halifeleri, namazları geniş vakitlerinin sonuna erteliyorlardı. Bu ertelemeyi de âdeta alışkanlık haline getirmişlerdi. Sadece Ömer b. Abdülaziz, halifeliği zamanında bu alışkanlığı bozdu ve namazları vakitlerinde kıldı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.
Abd b. Humeyd, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Annem beni çocuk iken Rasûlullah (s.a.v.)'a götürerek şöyle dedi: "Ya Rasû-lallah, küçük hizmetkarın Enes'cik... onun için Allah'a dua et." Rasûlullah da şöyle dua buyurdu: "Allah'ım! Enes'in malını ve çocuklarını çoğalt. Onu Cennet'e koy." Ben bu üç şeyden ikisini gördüm. Üçüncüsünü de göreceğimi ümit ediyorum.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Enes şöyle demiştir: «Allah'a yemin ederim ki, malım gerçekten çoktur. Öyle ki, hurmalıklarım ve bağlarım senede iki kez ürün veriyorlar. Çocuklarım ve torunlarına ise yüzü aşmaktadırlar.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Enes şöyle demiştir: «Öz
çocuklarım 106 tanedir.»
Başka bir rivayette de Enes şöyle demiştir: «Kızım Amine bana dedi ki: Haccac'ın gelişi zamanına kadar senin 120 öz çocuğunu defnettim.»
Bu anlattıklarımızın bir kısmını siret kısmının "Delailü'n-Nübüv-
ve" bölümünün içinde nakletmiştik. Hamd Allah'adır. Sabit, Enes'e şöyle bir soru sormuştu:
- Elin, Rasûlullah'ın eline değdi mi?
- Evet.
- Öyleyse elini ver de öpeyim.
Muhamnıed b. Sa'd, Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Sevgilim Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada görmediğim hiçbir gece yoktur.» Enes böyle dedikten sonra ağlardı.
Muhammed b. Sa'd, Minhal b. Amr'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'m ayakkabılarını önüne koyar ve ibriğini taşırdı.»
Ebu Davud, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'la karşılaşıp kendisine: "Ya Rasûlallah, işte
küçük hizmetkarın....." diyeceğimi ümit ediyorum.»
imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'dan kıyamet gününde bana şefaatçi olmasını istedim. O da şöyle cevap verdi:
- Bunu yaparım.
- Ey Allah'ın peygamberi, kıyamet gününde seni nerede arayayım?
- Beni ilk olarak Sırat köprüsü üzerinde ara.
- Orada seni bulamazsam nerede arayayım?
- Ben mizanın yanında olurum.
- Mizanın yanında da seni bulamazsam nerede arayayım?
- O zaman ben havuzun yanında olurum. Kıyamet gününde bu üç yerden şaşmam.»

Tirmizî de bu hadisi rivayet etmiş ve garip olduğunu söylemiştir.
Şube, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Namaz kılma hususunda Enes b. Malik kadar Rasûlullah'a çok benzeyen başka birini görmedim.»
İbn Şirin dedi ki: «Enes, hazarda ve seferde insanların en güzel namaz kılanı idi.»
Enes dedi ki: «Benden Öğren, ben bunu Rasûlullah'tan dolayısıyla Aziz ve Celil olan Allah'tan Öğrendim. Bu hususta bende daha güvenilir birini bulamazsın.»
Mutemer b. Süleyman, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İki kıbleye yönelerek namaz kılanlar arasında benden başka kimse hayatta kalmadı.»
Muhammed b. Sa'd, Harirî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Enes, Zat-ı Irk'ta ihrama girdi. İhramdan çıkıncaya dek Allah'ın zikrinden başka birşey söylediğini işitmedik. O, bana dedi ki: «Ey kardeşimin oğlu, ihram işte böyledir.»
Salih b. İbrahim b. Abdirrahman b. Avf dedi ki: «Biz, Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinden birinin evinde sohbet etmekte iken cuma günü Enes yanımıza geldi ve: «Sus» dedi. Namaz kılındıktan sonra da şöyle dedi: «Size susun dediğim için cumamın iptal edilmiş olmasından korkuyorum.»
İbn Ebi'd-Dünya, Sabit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Enes b. Malikle beraberdim. Vekilharç geldi ve şöyle dedi: «Ey Ebu Hamza (Enes'in künyesi, Ebu Hamza idi). Arazimiz susuz kaldı ve kuraklaştı.» Bunun üzerine Enes kalkıp abdest aldı Çöle gitti, iki rekat namaz kıldı, sonra dua etti. Bulutların gelip üstüste yığıldıklarını, sonra yağmur yağdığını gördüm. Öyle ki, yağan yağmur sularının her tarafı ve herşeyi doldurduğunu sandım. Yağmur dinince, Enes, aile efradından birini göndererek: «Bak bakalım hele, yağmur suları nereye kadar vardı?» diye talimat verdi. Adam gitti, baktı ve yağmurun onun arazisinin çok az ilerisine kadar yağmış olduğunu gördü.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'ın hadisim naklederken korkuya kapılır ve şöyle derdi: Rasûlullah, böyle buyurdu veya buna benzer birşey söyledi.»
Ensârî, Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Emirlerden biri, Enes'e ganimet malından bir miktar gönderdi.
Enes: «Bu, beşte birlik paydan mıdır?» diye sorunca: «Hayır» diye ce~
vap verdiler. Enes de o malı kabul etmedi.»
Nadr b. Şeddad, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes hastalandı. Kendisine: «Sana tabip çağırmayalım mı?» diye
sorduklarında Enes: «Tabip beni hastalandırdı.» diye cevap verdi.» Hanbel b. İshak, Ali b. Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac'la birlikte hükümet konağındaydım. O, İbn Eş'as'ın gecelerini halka anlatıyordu. O sıralarda Enes b. Malik geldi Haccac dedi vj- «Ey habis! Sen fitnelerde dolaştın. Bazen Ali'yle, bazen İbn Zü-beyr'le, bazen de İbn Eş'as ile beraber oldun ama Haccac'ın canı kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ağacın zamkının ağaçtan koparıldığı gibi seni de kökünden kopartacağım. Kelerin derisinin yü-zülüşü gibi seni de yüzeceğim.»
Enes, ona şöyle sordu:
- Beni mi kastediyorsun ey emir?
- Evet, seni kastediyorum. Allah senin kulağını sağırlaştırdı. Bunun üzerine Enes:
- înnâ lillâh ve innâ ileyhi raciûn, dedi.
Haccac, başka birşeyle meşgul olunca Enes dışarı çıktı. Biz de peşine Çakıldık. Düzlüğe kadar gitti ve şöyle dedi: Küçük çocuklarımı hatırjamasaydım ve onlar için endişeye kapılmas aydım hangi şekille öldürülürsem öldürüleyim, öldürülüşüme aldırmazdım ve bu makamda ona öyle birsöz söylerdim ki, ondan sonra artık Haccac, beni korkutamazdı.»
Ebu Bekir b. Ayyaş'ın anlattığına göre Enes, Abdülmelik'e mektup yazarak Haccac'ı şikayet etmiş ve mektubunda şöyle demişti: «Allah'a yemin ederim ki Yahudiler ve Hristiyanlar, peygamberlerinin hizmetçilerini de görselerdi, onlara ikramda bulunurlardı. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'a on sene müddetle hizmet ettim.» Bunun üzerine Ab-dülmelik, Haccac'a çok ağır ifadeler içeren bir mektup gönderdi. Mektubunda şöyle dedi: «Bu mektubum sana geldiğinde Ebu Hamza'nın (yani Enes'in) yanına git, gönlünü al, elini ve ayağını öp; yoksa haket-tiğin cezayı sana veririm.»
Abdülmelik'in şiddet ve tehdit içeren mektubu Haccac'a ulaştığında o, kalkıp Enes'in yanına gitmek istedi. Ancak mektubu ona getiren ismail b. Abdullah b. Ebi'l-Muhacir, Enes'in yanma gitmemesini tavsiye etti. Sonra Enes'e giderek aceleyle Haccac'ın yanma gitmesini ve Haccac'la barışmasını tavsiye etti. İsmail, Haccac'ın dostuydu. Bu tavsiye üzerine Enes kalkıp yanma gittiğinde Haccac, onu kapıda karşıladı ve şöyle dedi: «Ben sana, "Seni kastediyorum, dinle." derken başkalarının itiraz etmesine ve bana karşı konuşmasına fırsat verme-
k için böyle demiştim. Yoksa başka bir maksadım yoktu.»
ibn Kuteybe dedi ki: Enes'e ağır sözler sarfedişinden ötürü Ab-l, Haccac'a şu ağır ifadeler içeren bir mektup gönderdi: «Ey cinsel ilişki esnasında ferci daralan kadının oğlu! Sana öyle bir tekme vürurunı ki, o tekme ile Cehennem ateşine uçarsın. Ey yarasa gözlü a am! Allah seni kahretsin! Ey kara ve çarpık bacaklı adam, kendine gel!»
Ahmed b. Salih el-İclî dedi ki: «Sahabelerden sadece iki kişinin hastalığa mübtela olduklarını gördüm. Bunlardan biri Muaykıb'dı... cüzzam hastalığına yakalanmıştı. Diğeri de Enes b. Malik'ti... vücudunda alacalık vardı.»

Humeydî, Ebu Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes'in yemek yediğini gördüm. Lokmaları büyük büyük ağzına alıyordu. Vücudunda şiddetli bir alacalık gördüm.»
Ebu Ya'lâ, Eyyüb'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes, oruç tutamayacak kadar zayıfladı. Yemek yaptırdı, otuz düşkünü davet etti. Onlara yemek yedirdi.»
Şu'be, Musa es-Sümbülavî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes'e şöyle sordum:
- Sen, Rasûlullah (s.a.v.)'m hayatta kalan en son sahabesi misin?
- Bedevilerden bir topluluk kaldı, bana gelince ben de Rasûlul-lah'ın hayatta kalan en son sahabesiyim.»
Hastalığı zamanında Enes'e sordular:
- Sana tabip çağıralım mı?
- Beni tabip hastalandırdı.
Sonra da şöyle demeye başladı: «Bana "Lâ ilahe illallah" kelimesini telkin edin.» Can çekişirken kendisine bu kelime telkin edildi. Vefat edinceye kadar: "Lâ ilahe illallah" kelimesini tekrarladı. Yanında Rasûlullah (s.a.v.)'m küçük bir sopası vardı. Bu sopanın da kendisiyle birlikte mezara defnedilmesini vasiyet etti. Bu vasiyeti yerine getirildi.
Ömer b. Sebbe ile başkalarının ifadesine göre Enes b. Malik, 107 yaşında vefat etmiştir.
İmam Ahmed b. Hanbel, Humeyd'den rivayet etti ki; Enes, dok-sandört sene yaşamıştır. Vakidî'nin ifadesine göre Enes, Basra'da vefat eden son sahabedir. Ali b. el-Medinî ile Fellas ve birden fazla ravi böyle demişlerdir. Tarihçiler, onun hangi senede vefat ettiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kimine göre doksanıncı hicri senede, kimine göre doksanbirinci hicri senede, kimine göre doksanikinci hicri senede, kimine göre de doksanüçüncü hicri senede vefat etmiştir ki, meşhur olan ve cumhur-u ulemanın da üzerinde ittifak ettikleri tarih budur. Doğrusunu Allah bilir.
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Naim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Enes b. Malik ile Cabir b. Zeyd, hicretin doksanüçüncü senesin' de aynı cumada vefat ettiler.»
Katade dedi ki: Enes vefat ettiği zaman Müerrik el-İclî: «Bugün ilmin yarısı gitti.» dedi. Kendisine: "Bu nasıl oluyor, ey Ebu Mute-mer?" diye sorduklarında Müerrik, şu cevabı verdi: «Heva ve heves hibi bjr kimse, Rasûlullah'tan nakledilen bir hadis hususunda bize muhalefet ettiği zaman biz ona, Enes'i kastederek şöyle diyorduk: «Gelin bunu Rasûlullah'tan işiten adamın yanına gidelim.» [31]

Ömer B. Abdullah B. Ebi Rebia

Ömer b. Abdullah b. Ebi Rebia b, Muğire b. Abdillah b. Ömer b. Mahzum. Meşhur şairdir. Anlatıldığına göre o, Hz. Ömer'i vefat etti-, ği günde doğmuş, Hz. Osman'ın vefat ettiği günde sünnet olmuş, Hz. Alinin vefat ettiği günde evlenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Güzel ve beliğ gazeller okumakla meşhurdu. Süreyya binti Ali b. Abdiîlah el-Ümeviyye adındaki bir kadın hakkında gazeller okurdu. Süreyya, Sehl b. Abdürrahman b. Avf ez-Zührî ile evlenmişti. Ömer b. Ebi Rebia, bu hususta şöyle bir şiir söylemişti:
«Ey Süreyya ile evlenen Süheyl,
Allah sana uzun ömür versin,
Süheyl yıldızı ile Süreyya yıldızı nasıl bir araya gelecek?
Süreyya yıldızı yükseldiğinde Şam tarafında görünür.
Süheyl yıldızı ise yükseldiğinde Yemen tarafında görünür.»
Ömer b. Abdullah'ın güzel şiirlerinden biri de İbn Hallikan tarafından nakledilen şu şiirdir:
«Sevgililerden bir hayal bizi ziyaret edip yaşattı, uykuyu kaçırıp dağıttıktan sonra,
Uyku halinde gece karanlığından sonra gizlice geldi, gündüzleyin ziyaret etmedi de geceleyin geldi.
Dedim ki; bize ne olmuş, bu ne cefadır?
Oysa bundan önce biz senin gözün ve kulağındık.
Dedi ki: Evet, bizler senin dediğin gibiyiz, ama ziynetler sahiplerini utanmaz kıldılar.» [32]

Bilal B. Ebi'd-Derda

Şam valiliğine tayin edildi. Sonra oranın kadılığını yürüttü. Daha sonra Abdülmelik, onu bu görevden azlederek yerine Ebu İdris el-Ho-
lanî'yi tayin etti.
Bilal, güzel yaşantısı olan, çok ibadet eden bir kimseydi. Doğrusu Şu ki, Babüssagir'de bulunan ve Bilal'in mezarı denilen mezar, bu zatın mezarıdır. Yoksa Rasûlullah (s.a.v.)'m müezzini Bilal b. Hamma-me nin niezarı değildir. Çünkü o, Dariya'ya defnedilmiş ti. [33]

Bişr B. Said

Müzen kabilesinden olup lider pozisyonunda, âbid ve fakih bir kimseydi. Kendini ibadete adamış meşhur zahidlerdendi. Medine'de vefat etti. [34]

Zürareb.Evfa

Zürare b. Evfa b. Hacip el-Amirî. Basra kadısıydı. Basra'nın büyük âlimlerinden ve salih insanlarındandı. Çok hadis rivaye etmiştir. Bir defasında sabah namazını kıldırırken Müddessir sûresini okumuş ve: «Sûra üflendiği vakit...» ayetine vardığında yere düşüp ölmüştü. Yetmiş yaşında Basra'da vefat etti. [35]

Hübeyb B. Abdullah

Bu zat, Abdullah b. Zübeyr'in oğluydu. Halife Velid'in emri üzerine Ömer b. Abdülaziz, onu kırbaçlamış ve bu nedenle vefat etmişti. Bu olaydan birkaç gün sonra da Ömer b. Abdülaziz, Medine valiliğinden azledilmişti. Ömer, Hübeyb'i kırbaçladığından ötürü üzülüyor ve ağlıyordu. Hübeyb, Medine'de vefat etti. [36]

Hafsb.Asım

Hafs b. Asım b. Ömer b. Hattab el-Medenî, çok hadis rivayet etmiştir. Salih insanlardandı. Medine de vefat etti. [37]

Said B. Abdurrahman

Said b. Abdurrahman b. Attab b. Üseyd el-Ümevî, Basra eşrafın-dandı. Cömert ve övgüye layık bir kimseydi, Âlicenâblıkla nitelenen kimselerdendi. Anlatıldığına göre o, şairlerden birine 30.000 dirhem vermişti. [38]

Ferve B. Mücahid

Bu zatın abdallardan olduğu söylenir. Bir gazvede beraberindeki toplulukla birlikte esir düşmüştü. Onu ve arkadaşlarını hükümdara götürdüklerinde hükümdar zincire vurulmalarını, bir yerde tutuklanmalarını ve sabaha dek sıkı şekilde gözaltında tutulmalarını emretmişti. Sabah olunca onlar hakkında kararını verecekti.
Ferve, arkadaşlarına: «Memleketimize gitmeye var mısınız?» diye sorunca arkadaşları dediler ki: «Ne halde bulunduğumuzu ve nasıl bir sıkıntı içinde olduğumuzu görmüyor musun?» Bunun üzerine Ferve, arkadaşlarının zincir ve prangalarına elini sürdü. Zincirler ve prangalar çözüldü. Sonra zindanın kapısına geldi, elini kapıya vurunca kapı açıldı. Hep birlikte zindandan çıkıp memleketlerine doğru yola çıktılar. İslâm ordusu varmadan Önce kendileri memlekete vardılar. [39]

Ebu Şa'sa Cafer B. Zeyd

Ebu Şa'sa, üç şeyde pazarlık yapmazdı. Mekke'ye yük ve yolcu getirmek için ücret pazarlığı yapmazdı. Azad etmek için satın alacağı köleyi satın alırken sahibiyle pazarlık etmezdi. Kurbanlık hayvan satın alırken de pazarlık etmezdi ve şöyle derdi: «Kendisiyle Allah'a yaklaşılacak ve sevab kazanılacak birşeyde pazarlık yapılmaz.»
İbn Şirin dedi ki: «Ebu Şa'sa, dinar ve dirhemler yanında Müslüman bir kimseydi.»
Ben de derim ki: Ebu Şa'sa, şu şiirde anlatılan vasıflara sahip bir
kimseydi:
«Ben gördüm, siz bundan başka birşeyi zannetmeyin ki, takva şu dirhemler yanındadır.
Eğer dirheme sahib olursan, sonra da onu umursamayıp bırakırsan,
Bil ki sen tam bir Müslümanın takvasına sahipsin.»
Ebu Şa'sa dedi ki: «Bir yetime veya miskine bir dirhemi sadaka olarak vermek, benim için farz olan İslâm haccından sonra yapılacak olan nafile hacdan daha sevimlidir.»
Ebu Şa'sa, kendisine ilim verilen kimselerdendi. Basra'da fetva verirdi. Cabir b. Abdullah gibi bir sahabeye Basrahlar, fikhî

bir mesele sorduklarında o: «Aranızda Ebu Şa'sa gibi biri varken bu meseleyi bize nasıl sorarsınız?» derdi.
Cabir b. Abdullah, Ebu Şa'sa'ya şöyle demişti: «Ey İbn Zeyd! Sen Basra fıkıhçılanndansm ve senden fetva sorulacaktır Sorulduğunda ancak konuşulan bir Kur'ân ayeti veya tatbik edilen bir sünnet ile fetva ver. Bunu yaparsan ne âlâ, aksi takdirde hem kendini, hem de sana fetva soranları mahvedersin.»
Amr b. Dinar dedi ki: «Cabir b. Zeyd (Ebu Şa'sa)'ten daha iyi fetva veren ve fetvayı daha iyi bilen başka kimse görmedim.»
lyaz b. Muaviye dedi ki: «Basralılara gittim. Müftüleri Ummanlı
ir b. Zeyd (Ebu Şa'sa) idi.»
K, Ebu Şa'sa'nm defnedildiği günde: «Bugün yeryüzünün en âlim adamı defnedildi.» dedi.
Süfyan b. Uyeyne, Ebu Şa'sa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hakem b. Eyyüb, aralarında benim de bulunduğum birkaç kişiyi kadılığa tayin etti. Eğer ben bu kadılık işinde yalnış bir iş yapacak olsam, bineğime biner ve yeryüzünden kaçıp giderim.»
Ebu Şa'sa şöyle demiştir: «İyilik amellerine baktım, namazın bedeni yorduğunu, ama malı tüketmediğini gördüm. Oruç da böyledir. Hacca gelince o, hem malı hem de bedeni yorup tüketir. Böyle olunca haccm, namazdan da oruçtan da daha faziletli olduğunu gördüm.»
Ebu Şa'sa, bir defasında bir bahçeden bir avuç toprak aldı. Sabah olunca o toprağı tekrar aynı bahçeye attı. Bahçe sahipleri dediler ki: «Eğer Ebu Şa'sa, buradan her geçtiğinde bir avuç toprak alsa bahçede toprak kalmaz.»
Ebu Şa'sa dedi ki: Cuma günü mescide geldiğinde dur ve şöyle de: «Allah'ım, bugün beni sana yönelenler arasında en iyi yönelen bir kimse kıl. Sana yaklaşmak isteyenlerinde en iyi yaklaşanı kıl. Sana dua edip yönelenler arasında en başarılı kıl.»
Seyyar, Haccac b. Ebi Uyeyne'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Cabir b. Zeyd (Ebu Şa'sa), bizim namazgahımıza gelirdi Yine bir gün geldiğinde ayaklarında eski ayakkabıları vardı, şöyle dedi: «Ömrümün altmış senesi geçti, yapmış olduğum hayırlar dışında şu eski ayakkabılarım, geçmiş ömrümden daha çok hoşuma gidiyor.»
Salih ed-Dehhan dedi ki: «Cabir b. Zeyd'in eline hileli bir para geçtiğinde, başka bir Müslüman o parayla aldatılmasın, diye kırıp yere atardı.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Malik b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Cabir b. Zeyd, yanıma geldi. O sırada ben Mushaf yazıyordum. Ona dedim ki:
- Ey Ebu Şa'sa, (Cabir b. Zeyd'in künyesi Ebu Şa'sa idi) şu yaptığım işe ne dersin?
- Evet, senin bu yaptığın iyi bir iştir. Allah'ın kitabını bir yapraktan bir yaprağa, bir ayetten başka bir ayete, bir kelimeden başka bir kelimeye naklediyorsun. Bu helaldir ve bunda herhangi bir sakınca yoktur.»
Malik b. Dinar dedi ki: «Ebu Şa'sa'ya şu ayet-i kerimeyi sordum: "O takdirde sana, hayatın da ölümün de kat kat azabın tattırırdlk.» (el-İsrâ, 75.)
Bu sorum üzerine Ebu Şa'sa şöyle dedi: «Dünya azabının kat katını ve ahiret azabının kat katını sana tattırırdık.» «Sonra bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.»
Süfyan, Ebu Umeyr Haris b. Ümeyr'in şöyle dediğini rivayet etmistir:
«Vefatı esnasında Ebu Şa'sa'ya sordular:
- Ne arzu ediyorsun, ne istiyorsun?
- Hasanı görmek istiyorum.»
Sabit'ten gelen bir rivayette de şöyle denilmektedir: «Ebu Şa'sa'nın hastalığı ağırlaştığında kendisine neyi arzuladığını sordular, O da Hasan'ı görmek istediğini söyledi. Bunun üzerine ben, Hasan'm vanına gittim, durumu ona anlattım. O da bineğine binip geldi. Ebu «a'sa'nın odasına girdiğinde o, ailesine: «Beni oturtun.» dedi, oturunca şöyle demeye başladı: Ateşten ve kötü hesaptan Allah'a sığınırım.»
Hammad b. Zeyd, Haccac b. Ebi Uyeyne'nin şöyle dediğini rivayet
etmiştir:
«Ebu Şa'sa'yı, kadınların en güzellerinden biri olan Hind binti
Mühelleb b. Ebi Süfra'nm yanında anlatırken, onun İbazi (Harici) olduğunu söylediler. Hind de şöyle cevap verdi: «Ebu Şa'sa insanlar arasında bana ve anneme en yakın olan kimseydi. Onun böyle biri olduğunu zannetmiyorum. Beni yüce Allah'a yaklaştıracak her neyi biliyorsa mutlaka bana söyler, o şeyi yapmamı emrederdi. Beni yüce Allah'tan uzaklaştıracak her neyi biliyorsa, beni o şeyi yapmaktan me-nederdi. Beni, İbaziliğe (Hariciliğe) asla davet etmedi ve öyle olmamı da emretmedi. O bana başörtümü nereye kadar sarkıtacağımı emrederdi.» Böyle derken de Hind, elini alnının üzerine koydu.
Ebu Şa'sa, bir sahabe cemaatından hadis rivayet etmişti. Hadis rivayetlerinin çoğu, İbn Ömer ile İbn Abbas'tan gelmiştir. [40]

Hicretin Doksandördüncü Senesi

Bu senede Abbas b. Velid, Rum diyarına gaza yaptı. Bir rivayette anlatıldığına göre o, bu senede Antakya'yı fethetmiştir. Kardeşi Ab-dülaziz b. Velid de gaza yaptı. Gazale mıntıkasına vardı. Velid b. Hi-şam el-Muaytî de Burculhamanı mıntıkasına kadar eritti. Yezid b. Ebi *vebşe ise, Suriye'ye kadar uzandı. O zaman Suriye'nin Şam şehrinde deprem oldu.

Mesleme b. Abdülmelik, Bizans'ın Şendere şehrini fethetti.
Cenâb-ı Allah, Velid b. Abdülmelik'in evladına, yakınlarına ve komutanlarına tıpkı Hz. Ömer zamanındaki fetihlere benzer fetihler yapmayı nasip etti.
Kasını b.'Muhammed es-Sakafî, Hindistan'ı fethederek sayılamı-yacak ve nitelenemiyecek derecede bol ve misli görülmemiş malları ganımet eajndi Hindistan gazası ile ilgili olarak Hafız îbn Asakir ile yerlerinin naklettikleri bir hadis varid olmuştur.
Kuteybe b. Müslim, Şas ve Fergana'ya gazaya giti. Suğd ve Semerkand fetihlerini tamamladıktan sonra Fergana'ya bağl Hocend ve Kaşan'a kadar uzandı. Buraları da fethettikten sonra Kabil'e vardı, orayı kuşatma altına alarak burasını fethetti Burada çok sayıda müşrik Türkle karşılaştı. Hocend şehri yanında bunlarla savaştı ve muzaffer oldu. Beldelerini ellerinde aldı, bir kısmını öldürdü, diğerlerini tutsak etti. Çok miktarda malı ganimet edindi.
İbn Cerir dedi ki: Sohban-ı Vail, Kuteybe b. Müslim'in Çin'e yakın Hocend'te Türklerle yapmış olduğu savaşla ilgili olarak şu beyitleri söyledi:
"Hocend'de keskin mızraklar altında kalan atlılara sor,
Onlar dağılınca toplayıp savaş için ileri mi gidiyordum,
Yoksa karşı gelenin tepesine vurup,
Mızraklara karşı mı direniyordum?
Bu böyledir ve sen ki, Kays'ın efendisisin.
Onlar da zaten büyük pay alırlar.
Cömertlikte onlardan üstünsün.
Senin onlar hakkındaki hükmünün,
Adaleti her durumda ortadadır.
Yiğitliğiniz tamamdır sizin,
Üstünlüğünüzle dağların zirvesi ile yarıştınız."
İbn Cerir, Sohban-ı Vail'in bu savaşla ilgili şiirini böyle nakletmiş tir.
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi "Munazzam" adlı eserinde İbn Cevzî, Sohban-ı Vail'in Muaviye b. Ebi Süfyan'ın halifeliği döneminde hicretin ellinci senesinde vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [41]

Saîd B. Cübeyrin Öldürülmesi

İbn Cerir dedi ki: "Haccac b. Yusuf, bu senede Said b. Cübeyr'i öldürdü. Bunun sebebi de şuydu: Haccac, daha önce Said'i Türk hükümdarı Rutbil ile savaşması için İbn Eş'as'la birlikte gönderirken ordunun masraflarından sorumlu kılmıştı. İbn Eş'as Haccac'a karşı ayaklanınca Said b. Cübeyr de bu ayaklanmaya katıldı. Haccac, İbn Eş'as'ı ve adamlarını mağlub edince Said b. Cübeyr, İsbahan'a kaçtı. Haccac da İsbahan naibine mektup yazarak Said'i kendisine göndermesini istedi. Said, bunu duyunca İsbahan'dan da kaçıp Mekke'ye gitti. Her sene Mekke'de hac ve umre yapıyordu. Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin Mekke valiliğine atanmasına kadar orada kaldı. O zaman bazı kimseler Said'e, Mekke'den de kaçıp gitmesini tavsiye ettiler. Said ise: "Bu kadar kaçtığımdan ötürü Allah'tan utanıyorum. O'nun kaderinden nereye kaçacağım?" dedi.
Ömer b. Abdülaziz'in yerine Medine valiliğine atanan Osman b. Havyan, İbn Eş'as'm Medine'deki Iraklı adamlarını zincire vurarak Haccac'a göndermeye başladı. Halid b. Velid el-Kusarî de ondan bu durumu öğrenerek Mekke'de bulunan İbn Eş'as'ın adamlarım belirlemeye başladı. Said b. Cübeyr, Ata b. Ebi Rebah, Mücahid b. Cebr, Amr b. Dinar ve Talk b. Habib' belirledi.
Anlatıldığına göre Haccac, Halid b. Velid'e haber göndererek Mekke'deki asilerin kimler olduğunu kendisine bildirmesini istedi. Halid de bunları Haccac'a göndermeye karar verdi. Sonra Mekkeli olduklarından Ötürü Ata ile Amr b. Dinar'ı affetti diğer üç kişiyi Haccac'a gönderdi. Talk, Haccac'a ulaşmadan yolda öldü. Mücahid'e gelince o, hapsedildi. Haccac'm ölümüne kadar hapiste kaldı. Said b. Cübeyr'e gelince o, huzuruna götürüldüğünde Haccac, ona şöyle dedi:
- Ey Said, seni emanetime ortak etmedimmi? -Evet.
- Seni vazifeye tayin edip yetkili bir kişi kılmadım mı? -Evet.
- Böyle yapmadım mı?
- Evet.
Haccac, her ne dediyse Said, ona: "Evet" diye karşılık verdi. Öyle ki orada bulunan kimseler, Haccac'ın onu serbest bırakacağını zannettiler. Nihayet Haccac, ona şöyle sordu:
- Mü'minlerin emirine yaptığın bey'atı bozup bana karşı ayaklanmaya seni iten sebep neydi?
- Doğrusu İbn Eş'as, bu hususta benden söz ve bey'at aldı, böyle yapmamı ısrarla istedi.
Bunun üzerine Haccac, şiddetle öfkelendi. Öyle ki, abasının ucu omuzundan yere düştü ve Said'e şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana! Ben Mekke'ye gelip İbn Zübeyr'i öldürdüğümde Mekkelilerden bey'at almadım mı? Senden de mü'minlerin emiri Abdülmelik'e bağlılık göstereceğine dair bey'at almadım mı?
- Evet.

- Sonra Irak'a vali olarak geldim. Mü'minlerin emiri için bey'atı yeniledim. Senden de yine onun için ikinci kez bey'at almadım mı?
- Evet.
- Mü'minlerin emirine yapmış olduğun o iki bey'atı bozdun ve dokumacının oğlunun bir bey'atma vefa gösterdin. Öyle mi? Ey muhaliŞUnun bovnunu vurun.
Muhafızlar, Said'in boynunu vurdular. Başı yere düştü. Başında uçuk bir beyaz takke vardı."
Vakidî de buna benzer bir rivayet nakletmektedir. Bu rivayette anlatıldığına göre Haccac, Said'e şöyle sormuş:
- Sana 100.000 dirhem vermedim mi? -Evet.
- Sana şöyle yapmadım mı?
- Evet.
- Sana böyle yapmadım mı? -Evet...
İbn Cerir dedi ki: "Haccac, Said b. Cübeyr'i öldürünce başı yere düştü. Üç kez "La ilahe illallah" dedi. Birincisini açık seçi söyledi. Diğer ikisini ise, birincisi kadar açık ve seçik söyleyemedi."
Ebu Bekir el-Bahilî, Enes b. Ebi Şeyh'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Said b. Cübeyr, huzuruna getirildiğinde Haccac şöyle dedi: "Allah, Hristiyamn oğlu Halid el-Kusarî'ye lanet etsin. Mekke'd bulunanları bana gönderen odur. Ben bunun Mekke'deki evini bilmiyor muydum? Allah'a yemin ederim ki, bunun Mekke'de içinde oturduğu odayı da biliyordum."
Böyle dedikten sonra Said'e yönelip şöyle dedi:
- Ey Said! Seni bana karşı isyana sürükleyen sebep neydi?
- Allah emiri ıslah etsin, ben Müslümanlardan bir adamım, bazen hata eder, bazen isabet ederim.
Said'in böyle demesi üzerine Haccac, rahatladı ve yüzünün rengi açıldı. Said'in probleminden kurtulmayı ümid etti, sonra tekrar dönüp Said'e birşey sordu. Said de şöyle cevap verdi:
- Ben boynumdaki bir bey'atın gereğinden ötürü sana karşı isyan ettim.
Said'in bu cevabı üzerine Haccac Öfkelendi ve bu nedenle Said'i öldürdü.»
Attab b. Bişr, Salim el-Eftas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Said b. Cübeyr'i Haccac'm yanına götürdüler. O esnada Haccac, bineğine binmek üzereydi. Ayaklarından birini üzengiye koymuştu. Şöyle dedi: "Vallahi, senin Cehennem'deki yerini hazırlamadıkça bineğime binmeyeceğim, şunun boynunu vurun." Böyle demesi üzerine Said'in boynunu vurdular.
Fakat bundan sonra Haccac, aklını oynattı. "Zincirlerimiz, zincirlerimiz." demeye başladı. Adamları, onun Said'i bağladığı zincirleri istediğini sanarak gidip Said'in ayaklarmdaki zincirleri çıkarmak için ayaklarını bacaklarının ortasından kesip zincirleri çıkarıp aldılar ve Haccac'a getirdiler.»
Muhammed b. Ebi Hatim, Abdülmelik b. Abdullah b. Habbab'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Said b. Cübeyr'i, Haccac'ın yanına götürdüler. Haccac, ona şöyle
sordu:
- Sen Mus'ab b. Zübeyr e mektup yazdın mı?
- Evet yazdım.
- Vallahi öyleyse seni öldüreceğim.
- Öyleyse ben de annemin beni adlandırdığı gibi mutlu (Said) olacağım.
Bunun üzerine Haccac, onu Öldürdü ve kırk gün geçmeden Haccac aklını oynattı. Rüyasında Said'in gelip yakasından tuttuğunu ve ona: "Ey Allah'ın düşmanı, beni niçin öldürdün?" dediğini gördü. Kendisi de uyandıktan sonra şöyle demeye başladı: Ben, Said b. Cübeyr'e karşı ne yapacağım? Ben, Said b. Cübeyr'e karşı ne yapacağım?»
İbn Hallikan dedi ki: Said b. Cübeyr b. Hişam el-Esedî, Beni Vali-,be'nin azatlısıydı. Kûfeliydi, tabiilerin meşhur şahsiyetlerin dendi. Siyah renkli idi, fetva yazmazdı. İbn Abbas, gözlerini yitirince yazmaya başladı. Said, hicretin doksandördüncü senesinin şaban ayında öldürüldü. Haccac da ondan sonra, ramazan ayında öldü.
Rivayete göre İmam Ahmed şöyle demiştir: "Said b. Cübeyr öldürüldü, yeryüzündeki herkes onun ilmine muhtaçtı."
Anlatıldığına göre Haccac, Said'den sonra başka hiç kimseye musallat olmamıştır. Bununla ilgili olarak Haccac'm biyografisinde de bazı izahatlar verilecektir.
İbn Cerir dedi ki: Hicretin doksandördüncü senesine, "Fıkıhçılar senesi" denildi. Çünkü bu senede Medine fıkıhçılarının çoğu vefat etti. Sene başında Ali b. Hüseyin b. Zeynelabidin, ondan sonra Urve b. Zübeyr, ondan sonra Said b. Müseyyeb, Ebu Bekir Abdurrahman b. Haris b. Hişam ve Mekkelilerden de Said b. Cübeyr vefat ettiler. Bu kişilerin biyografilerini "Tekmil" adlı kitabımızda nakletmisizdir. İn-şaallah burada da yeterince nakledeceğiz. ,-
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Velid b. Abdülmelik, Süleyman b. Sured'i Şam'a kadı olarak tayin etti.
Bu senede Abbas b. Velid, insanlara haccettirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu senede insanlara haccettiren kişi, Mesle-me b- Abdülmelik olmuştur.
Bu senede de Mekke valisi Halid el-Kusarî, Medine valisi Osman w.?a.yyan» doğu eyaletinin tümünde Haccac, Horasan'da Kuteybe b. Müslim, Küfe'de Ziyad b. Cerir valilik yapmaktaydılar. Küfe kadısı ^e^bu Bekir b. Ebu Musa idi. Basra Valisi is

Cerrah b. Abdullah el-d AV.mî İdİ kİ' Haccac tarafından oraya tayin edilmişti. Basra kadısı a Abdullah b. Ezime idi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [42]

Hicretin Doksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Said B. Cübeyr

Said b. Cübeyr el-Esedi el-Valibî. Künyesi Ebu Muhammed'di. Ebu Abdullah olduğu da söylenir. Kûfeli ve Mekkeli idi. İbn Abbas'ın önde gelen arkadaşlarmdandı. Tefsir, fıkıh ve çeşitli ilimlerde imam mertebesine yükselmişti. Çokça salih ameli vardı. Allah, ona rahmet etsin. Sahabelerden birçok kişiyi görmüştü. Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etti. Tabiilerden bir grup da kendisinden rivayet ettiler. Anlatıldığına göre o, akşamla yatsı namazları arasında kıldığı namazda tam bir hatim yapardı. Ka'be yanında namaz kıldığı zaman ka'dede tam bir hatme yapardı. Çoğu kez de Ka'be'nin içinde namaz kılıp bir rekatta hatim yapardı. Rivayet olunduğuna göre o, bir gecede Ka'be'de namaz kılarken Kur'ân'ı iki buçuk kez hatmederdi.
Süfyan-ı Sevrî, Amr'm babası Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Said b. Cübeyr vefat ettiğinde yeryüzündeki herkes onun ilmine muhtaçtı."
Said b. Cübeyr, İbn Eş'as'la birlikte Haccac'a karşı ayaklananlar arasındaydı. Haccac galip olunca, İsbahan'a kaçtı. Sonra her sene iki kez Mekke'ye gidiyordu. Bir defasında hacca, bir defasında umreye gidiyordu. Çoğu kez Kûfe'ye gider, orada hadis nakleder, çeşitli sohbetlerde bulunurdu. Horasan'da ise hadis nakletmez, sohbette bulunmazdı. Çünkü orada hiç kimse, kendisine ilmi sualler sormazdı ve kendisi şöyle derdi: "Bendeki ilim, beni düşündürüyor ve tasalandırıyor. İsterdim ki insanlar onu benden alsınlar."
Böylece oniki seneye yakın bir süre Haccac'tan gizli kaldı, saklandı. Sonra Halid el-Kusarî, onu Mekke'den Haccac'a gönderdi ve onunla Haccac arasında, önceki sayfalarda naklettiğimiz karşılıklı konuşma cereyan etti.
"el-Hilye" adlı kitabında Ebu Nuaym, Salim b. Ebi Hafsa'mn şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac, yanma getirilen Said b. Cübeyr'e şöyle dedi:
- Sen Şaki b. Kesir misin? (Sen kırık oğlu bedbaht mısın?)
- Hayır, ben Said b. Cübeyr'im. (Ben, kırığı onarılmış mutlu bir kişiyim.)
- Ben seni mutlaka öldüreceğim.
- Öyleyse ben de annemin beni adlandırdığı gibi Said (mutlu) olurum.
- Sen de annen de bedbaht olun emi.
- Buna sen karar verecek durumda değilsin.
- Şunun boynunu vurun.
- Bırakın da iki rekat namaz kılayım.
Bundan sonra Said'i, Hrisiyanların kıblesine yönelttiler. O da şu
ayeti okudu:
- "Nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır." (ei-Bakam, 115.) Ben, Meryem'in Allah'a sığındığı dualarla senden Allah'a sığınıyorum.
- Meryem hangi dualarla Allah'a sığınmıştı?
- .Meryem şöyle diyerek Allah'a sığınmıştı: "Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen, senden Rahman'a sığınırım." (Meryem, ıs.)
Süfyan'm ifadesine göre Said'den sonra Haccac, hiç kimseyi öldürmemiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, ona şöyle demiştir:
- Seni dünyadan alıp alevli bir ateşe atacağım.
- Bunu yapabilecek güçte olduğuna inansaydım seni tanrı edinirdim.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, Said'i öldüreceği zaman adamlarına: "Şunu Hristiyanların kıblesine yöneltin." demiş, Said de şu karşılığı vermişti:
- "Nereye dönerseniz Allah'ın yönü orasıdır." (ei-Bakara, 115.)
- Onu yere yıkıp kırbaçlayın.
- "Sizi yerden yarattık, oraya döndüreceğiz, sizi tekrar oradan çıkaracağız." {Tâ-Hâ, 55.)
- Onu boğazlayın. Bugünden sonra artık onunla Allah'ın ayetleri hususunda çekişmeyeceğim.
- Allah'ım, Haccac'ı benden sonra hiç kimseye musallat kılma.» Ebu Nuaym, Said b. Cübeyr'in öldürülmesiyle ilgili çok şeyler nakletmiştir ki, en güzeli buydu. Doğrusunu Allah bilir.
Haccac'm, Said'i öldürmesinin keyfiyetini anlattık. Onu öldürmesinin keyfiyetine ilişkin garib rivayetler nakledilmiştir ki, çoğu sahih değildir. Said'in Öldürülmesinden sonra Haccac, cezasını çabuk gördü. Çok geçmeden Cenâb-ı Allah,- onu Aziz ve muktedir bir hükümdara yaraşırcasına yakaladı. Nitekim onun vefatını da hicretin doksanbe-şıncı senesi olayları kapsamında anlatacağız. Denildiğine göre Haccac, Said'in öldürülmesinden onbeş gün sonrasına kadar yaşamıştır. gün sonrasına kadar yaşadığına dair bir rivayet mevcut olduğu pbı altı ay sonrasına kadar yaşadığı da söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

baıd b. Cübeyr'in öldürüldüğü zaman yaşının kaç olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Kimine göre öldürülürken kırkdokuz, kimine gOre e%edi yaşında idi. Doğrusunu Allah bilir.
Ebu'l-Kasım el-Lalekaî'nin ifadesine göre ise Said, öldürülürken sanbeş yaşındaymış. İbn Cerir de Said'in hicreti doksandördüncü senesinde öldürüldüğünü söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Ben derim ki: Said b. Cübeyr'in çok güzel sözleri vardı. Burada bu sözlerden bazılarını nakletmek istedim:
"Allah'tan korkmanın en üstünü, ona isyan etmene engel olacak ve ona itaata seni sevkedecek olan korkudur. İşte faydalı olan korku budur. Zikir, Allah'a taattır, kim Allah'a itaat ederse onu zikretmiş olur. Kim ona itaat etmezse, onu zikretmiş sayılmaz. Böyle biri Allah'ı ne kadar teşbih de etse, ne kadar çok Kur'ân da okusa Allah'ı zikretmiş sayılmaz."
Şaid'e sordular:
- İnsanların en çok ibadet edeni kimdir?
- Günah işleyip de günahını hatırladıkça işlemiş olduğu salih a-melleri küçük görendir.
Haccac, Said'e şöyle demişti:
- Vay senin haline!
- Aslında Cennet'ten uzaklaşıp Cehennem'e giren kimsenin vay haline demek gerekir.
- Şunun boynunu vurun.
- Ben Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ederim. Kendimi bununla sana karşı korurum ve nihayet kıyamet gününde senin karşına çıkar ve Allah katında seninle davalaşırım.
Bundan sonra Said'i ensesinden kesip öldürdüler.
Hasan-ı Basrî, bunu duyunca şöyle dedi:
"Ey zorbaları helak eden Allah'ım! Haccac'ı helak et." Üç gün sonra Haccac'm karnına bir kurtçuk girdi. Karnı kokuştu ve bu nedenle öldü.
Haccac, kendisini öldürmeleri için adamlarına emir verdiği zaman Said güldü. Haccac, ona şöyle sordu:
- Niçin gülüyorsun?
- Bana karşı kıskançlığından, Allah'ın da sana karşı sabredip yumuşak huyluluk göstermesinden ötürü gülüyorum. [43]

Said B. Müseyyeb

Said b. Müseyyeb b. Hüzün b. Ebi Veheb b. Aiz b. İmran b. Manzum el-Kureşi Ebu Muhammed el-Müdnif. Kesinlikl tabiilerin lideriydi. Hz. Ömer'in halifeliğinin ikinci senesinde veya halifeliğinin bitimine iki sene kala doğdu. Hz. Ömer'in halifeliğinin dördüncü senesinde doğduğu da söylenir. Ebu Abdillah'ın ifadesine göre Said, on sahabeden hatalı hadis rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Ama onlardan rivayet ettiği hadisler, Peygamber Efendimiz'den mürsel olarak rivayet ettiği hadisler gibi mürseldir. Hz. Ömer'den de çok hadis rivayet etmiştir. Bir rivayete göre bizzat ondan hadis dinlemiştir. Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den, Said'ten ve Ebu Hüreyre'den de rivayet etmiştir. Ebu Hüreyre'nin damadı idi. İnsanlar arasında onun rivayet ettiği hadisleri en çok o bilirdi. Ayrıca bir sahabe cemaatından da ha-djs rivayet etmiştir. Bir tabii topluluğundan ve diğerlerinden de rivayet etmiştir. İbn Ömer: "Said, evine kapananlardandı." demiştir.
Zührî dedi ki: "Onunla yedi sene haccettim, meclisinde bulundum. Ondan daha âlim bir kimse bulunduğunu sanmıyorum."
Muhammed b. İshak, Mekhul'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İlim talebi için yeryüzünün her tarafında dolaştım. Said b Müsey-yeb'ten daha üstün bir kimse görmedim."
Evzaî dedi ki: Zührî ile Mekhul'e, "Karşılaştığınız adamlar arasında en fakih olan kimdi?" diye sorduklarında, "Said b Müseyyeb idi." diye cevap verdiler. Başkaları dediler ki: "Said, fakihler fakihi
idi."
Malik, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir tek hadisi öğrenmek için günler ve gecelerce yolculuk yapardı."
Malik dedi ki: Duyduğuma göre İbn Ömer, Said b. Müseyyeb'e haber gönderir ve ona, Hz. Ömer'in verdiği hükümleri ve yargıları so-rarmış.
Rebî, Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Said b. Müseyyeb'in mürsel olarak rivayet ettiği hadisler, bizim nazarımızda hasen hadislerdir."
İmam Ahmed b. Hanbel, onun rivayet ettiği mürsel hadislerin sahih olduklarını söylemiştir.
Said b. Müseyyeb, tabiilerin en faziletlilerindendi.
Ali b. el-Medinî dedi ki: "Tabiiler arasında ondan daha geniş ilme sahip bir kimse bulunduğunu bilmiyorum. Eğer Said, bir konuda, "Sünnet böyledir." derse bu sana yeterdir. Benim nazarımda o, tabiilerin en kıymetlilerindendir."
Ahmed b. Abdullah el-İclî dedi ki: "Said, salih ve fakih bir kimseydi. Bağış kabul etmezdi, 400 dinarlık eşyası vardı Zeytinyağı ticareti yapardı, bir gözünü kaybetmişti."
Ebu Zür'a'nın ifadesine göre Said b. Müseyyeb, Medineli olup sika ravilerdendir ve imamdır.
Ebu Hatim'in rivayetine göre tabiiler arasında Said'den daha faziletli ve asaletli bir kimse yoktur. Ebu Hüreyre hakkında

tabiilerin en sebatkarı odur.
Vakidî'nin ifadesine göre Said b. Müseyyeb, fıkıhçılar senesinde, yanı hicretin doksandördüncü senesinde yetmişbeş yaşında vefat et-"uşti. Allah, ona rahmet etsin.Said b. Müseyyeb, evine getirdiği ve yediği yiyecekler konusunda insanların en titizi ve takvahsı idi. Dünya fazlalıkları hususunda da insanların en zahidi idi. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri söylemezdi. Hadise karşı insanların en edeplisi idi. Hasta iken bir adam onun yanına geldi ve ona bir hadisi sordu. O da kalkıp oturdu, hadisi ona okudu. Sonra yine uzanıp yattı. Adam ona dedi ki:
- Rahatsız olmanı, kalkıp oturmam istememiştim.
- Uzanmış halde Rasûlullah'ın hadisini sana okumaktan hoşlanmadım.
Azatlısı Bürd, şöyle demişti: "Kırk seneden beri ezan okunduğu zaman Saiçl, mutlaka mescitte hazır bulunurdu."
İbn İdris dedi ki: "Said b. Müseyyeb, elli sene müddetle yatsı ab-desti ile sabah namazını kıldı."
Said b. Müseyyeb dedi ki: "Zalimlerin yardımcıları ile gözlerinizi doldurmayın. Aksine kalben onlara protestoda bulunun ki, salih amelleriniz boşa gitmesin. Şeytan, birşeyden ümidini kestiği zaman o şeye kadınlar cihetiyle gelir.
Kullar, Allah'a itaat gibi başka birşeyle kendi nefislerine ikramda bulunamazlar ve yine Allah'a isyan gibi başka birşeyle de kendi nefislerini tahkir etmezler.
Bir kimse, kendi düşmanının Allah'a karşı masiyet işlediğini görürse, bu ona Allah'ın bir yardımı olarak yeterlidir.
Bir kimse, Allah'a dayanarak kendini zengin görürse, insanlar ona muhtaç olurlar.
Dünya, hakir ve alçaktır, hakir ve alçak olan herşeye meyillidir. Dünyalığı, meşru olmayan bir şekilde elde eden ve uygun olmayan şekilde sarfeden kimse ise dünyadan daha alçaktır.
Şerefli, âlim ve faziletli olan herkeste mutlaka bir kusur vardır, ama bazı kimseler var ki, onların kusurlarını söylememen gerekir.
Bir kimsenin faziletleri noksanlıklarından daha fazla ise, noksanlıkları faziletleri nedeniyle bağışlanır."
Said b. Müseyyeb, kızını iki dirhemlik mehirle Kesir b. Ebi Vedaa ile evlendirdi. Kızı, kadınların en güzellerinden, en edeplilerinden ve Allah'ın kitabı ile Rasûlullah (s.a.v.)'m sünnetini en iyi bilenlerinden olup koca hakkını da en iyi takdir edenlerdendi. Kesir b. Ebi Vedaa, yoksul bir kimseydi. Said ona, 5.000 (20.000?) dirhem göndererek: "Bununla ihtiyaçlarını karşıla." dedi.
Abdülmelik, Said'in kızını oğlu Velid'e istedi. Ancak Said, kızını Velid'e vermek istemedi. Abdülmelik de bir yolunu bulup ona tuzak kurdu ve onu kırbaçladı.
Bu olay şöyle olmuştur: Abdülmelik'in zamanında Velid, bey'at için Medine'ye geldiğinde Said, bey'ata yanaşmamıştı. Bunun üzerine
Medine valisi Hişam b. İsmail, onu kırbaçlıyarak Medine sokaklarında dolaştırmış, kılıç çekmiş ve tehdit etmişti. Ancak o yine de kendisini eziyete maruz bırakıp sarstıklarında bir kadın görmüş ve ona: "Ey Said, bu ne rezalet?" diye sormuş, Said de ona şu cevabı vermişti: "Aslında biz rezaletten kaçıp şu gördüğün hale maruz kaldık." Yani Abdülmelik'i ve adamlarım sevseydik o zaman hem dünya, hem de ahiret rezaletine maruz kalırdık.
Said, sırtına koyun postu giyerdi. Elinde ticaret için kullandığı bir miktar sermayesi vardı ve şöyle derdi:
"Allah'ım, sen de biliyorsun ki, ben cimrilikten veya hırstan ötürü bu sermayeyi edinmedim, dünya sevgisi ve şehvetlerine kavuşmak arzusuyla da bu sermayeye sahip olmadım. Ancak ben, Allah'ın huzuruna varıncaya kadar Mervan oğullarına yüzsuyunu dökmemek için bu sermayeyi edindim ki, ahirette Cenâb-ı Allah benimle Mervan oğulları arasında hükmünü versin ve bu para ile de akrabalarıma yardımcı olayım, yoksulların hukukunu ödeyeyim. Dullara, fakirlere, düşkünlere, yetimlere ve komşulara bu maldaki haklarını vereyim. İşte bu maksatla bu sermayeyi edindim." Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [44]

Talk B. Habib El-Anezî

Kadri yüce bir tabiidir. Enes, Cabir, İbn Zübeyr, İbn Abbas, Abdullah b. Ömer ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Humeyd et-Tavil, A'meş ve Tavus da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Amr b. Dinar, onu övmüştür. Çok imamlar da onu övmüşlerdir, ancak onun Mürcie'ye meyilli olduğunu ileri sürerek bazı kimseler onu eleştirmişlerdir. İbn Eş'as'la birlikte ayaklananlardandı. "Takva ile kuvvetlenin." derdi. Kendisine: "Bize takvayı anlat." dediklerinde şöyle tanımlardı: "Takva, Allah'ın nuru üzerine ve onun rahmetini ümid ederek Allah'ın taatı ile amel etmektir. Yine Allah'ın nuru üzerine onun azabından korkarak masiyeti terketmektir."
Talk, yine şöyle demişti: "Allah'ın hukuku, kulların hukuka riayet etmemelerini haklı çıkarmayacak kadar büyüktür. Allah'ın nimetleri sayılamayacak kadar çoktur. Onun nimetleri, kullar tarafından şükrü ifa edilemiyecek derecede çoktur, ama siz tevbe ederek sabahlayın ve yine tevbe ederek akşamlayın."
Talk, namaza giderken mutlaka yanında sadaka olarak vereceği oırşey bulundururdu. Birşey bulamazsa bile bir soğan verirdi ve yüce ^lah'm şöyle buyurduğunu söylerdi:
Ey inananlar! Peygamberle hususi olarak konuşacağınızda, bu onuşmanızdan önce fakirlere sadaka veriniz." (ei-Mücâdele, 12.)

Peygamberle hususi konuşmadan önce sadaka vermek çok büyük sevaptır."
Malik dedi ki: "Haccac, onu ve aralarında Said b. Cübeyr'in de bulunduğu bir ulema topluluğunu öldürdü."
İbn Cerir'in önceki sayfalarda nakledilen ifadesinde de görüldüğü gibi Mekke valisi Halid b. Abdullah el-Kusarî, Mekke'dei Mücahid Said b. Cübeyr ve Talk b. Habib'i Haccac'a göndermişti. Talk, yolda vefat etmiş, Mücahid hapsedilmiş ve Said de feci bir ölüme maruz bırakılmıştı. Doğrusunu Allah bilir. [45]

Urve B. Zübeyr B. Avvam

Kureyşlidir, Esed oğullan kabilesindendir. Künyesi Ebu Abdullah'tır. Medinelidir, kadri yüce bir tabiidir. Babasından, Abadile'den, Muaviye'den, Muğire ve Ebu Hüreyre'den hadis rivayet etmiştir. Annesinin adı Esma'dır. Teyzeleri Hz. Aişe ve Ümmü Seleme idi. Tabiilerden bir cemaat, ondan hadis rivayet etmiştir. Başkaları da ondan hadis rivayet etmişlerdir.
Muhammed b. Sa'd dedi ki: Urve, sika bir ravi idi, çok hadis rivayet etmişti. Âlim, güvenilir ve sebatkar bir kimse idi.
İclî dedi ki: Urve, Medinelidir, tabiidir, salih bir adamdır, fitnelere karışmamıştır.
Vakidî dedi ki: Urve fakihti, âlimdi, hafızdı, sebatkardı, hüccetti, siyeri bilirdi, meğazi kitablarım tasnif eden ilk zat kendisiydi. Medine'nin sayılı fıkıhçılarındandı. Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabı ona bazı şeyleri sorarlardı, insanlar arasında şiiri en çok rivayet edendi.
Oğlu Hişam, dedi ki:
"İlim, şu üç kişiden birinindir:
1- Ya asaletli kimsenindir ki, o kişinin asaleti ilimle süslenir.
2- Ya da dindar bir kimsenindir ki, dini ilimle doğru yöne koyulur.
3- Ya da sultanla beraber bulunan, sultanın nimet ve armağanlarına mazhar olan kimsenindir ki, o kişi ilmi ile sultanın gazabından kurtulur ve tehlikeli durumlara düşmez. Urve b. Zübeyr ile Ömer b. Abdülaziz'den başka bir kimsenin bu üç vasfa sahip olduğunu bilmiyorum." .
Urve, her gün Kur'ân'ın dörtte birini okur ve Kur'ân okuyup-geceleyin namaz kılardı. Taze hurmalar olgunlaştığında bahçesini insanlara açar, herkes gidip bahçesinde hurma yerdi. Taze hurma mevsimi sona erince bahçesini tekrar kapatırdı.
Zührî dedi ki: Urve, bir denizdi, kovalarla su çekerek onun denizi bulandırılmaz ve suyu azaltılamazdı.
Ömer b. Abdülaziz dedi ki: "Urve'den daha âlim bir kimse yoktur. Onun herhangi birşeyi bilmediğini bildiğimi sanmıyorum."
Birçok kimse, onun, Medine'de sözlerine kesinlikle uyulan yedi fi-kıhçıdan biri olduğunu söylemişlerdir. Valiliği zamanında Ömer b. Abdülaziz'in, kendilerine dini konularda müracaat ettiği on fıkıhçı-
dan biri idi.
Birden fazla kişinin anlattığına göre Urve, Şam'da bulunan Ve-
lid'in ziyaretine gitmişti. Dönüşünde ayağı kurtlandı, ayağını kesmek istediler. Kendisini uyuşturacak bir ilaç içirerek ayağını kesmelerini teklif ettiklerinde şöyle cevap vermişti: "Allah'a iman eden bir kimsenin, Rabbini tanımayacak derecede aklını giderecek bir ilaç içeceğini sanmıyorum ama bana ilaç içirmeksizin ve aklımı gidermeksizin ayağımı kesin."
O şekilde ayağını dizinden kestiler. Kestikleri esnada hiç sesini
çıkarmadı ve inlemedi de.
Rivayet olunduğuna göre namaz kılarken onun ayağını kesmişlerdi. Namazla meşgul olduğundan ötürü ayağının acısını hissetmemiştik Doğrusunu Allah bilir. Ayağını kestikleri gecede çocukları arasında en çok sevdiği Muhammed, damdan düşüp ölmüştü. Dostları yanma gelerek taziyetlerini sunduklarında şöyle demişti: "Allah'ım, hamd sanadır. Yedi çocuğum vardı, birini aldın, altısını bıraktın. İki elim ve iki ayağım vardı, bu dördünden birini aldın, üçünü bıraktın. Şimdi aldıysan, daha önce bana vermiştin. Beni hastalıkla müptela kıldıysan, daha önce bana afiyet vermiştin."
Ben derim ki: Birden fazla ravinin anlattıklarına göre Urve b. Zübeyr, Velid'le görüşmek için Şam'a gitmek üzere Medine'den yola çıktığında Medine yakınındaki bir vadide ayağı kurtlandı. Hastalığı orada başladı, ama işin vahim şekilde sonuçlanacağını sanmadı, yoluna devam etti. Şam'a ulaştığında kurtçuklar bacağının yarısını yemişlerdi. Velid'in yanma gitti. Velid, ayağım tedavi etmeleri için mütehassıs hekimleri topladı. Hekimler, ayağının kesilmesini kararlaştırdılar. Kesilmediği takdirde uyluk kemiğine kadar kurtçukların ayağını yiyeceğini söylediler. Belki de gövdesine sirayet edeceğini söylediler. Bunun üzerine Urve, ayağının kesilmesine razı oldu. Hekimler ona Şöyle dediler:
- Kesme acısını duymaman için aklını giderecek uyuşturucu bir ilaç sana içirelim mi?
- Hayır, Allah'a yemin ederim ki, hiçbir kimsenin aklım gidere-c Ve kendisini uyuşturacak birşey içeceğimi sanmıyorum. Ama, aka ayağımı kesecekseniz, bari ben namaz kılarken kesin. O za-an ayağımın acısını duymam ve farkında olmam. Ayağını kurtçukların yediği yerin üst kısmındaki sağlam yerden kestiler ki, ihtiyatlı olsun ve vücudunda hastalık kalmasın. Namaz kılarken kestiklerinden hiç farkında olmadı ve sızlanmadı. Namazını tamamladıktan sonra ayağı kesilmiş olduğu için Velid, onu teselli etti. O da şöyle dedi:
"Allah'ım, hamd sanadır. Benim iki elim, iki de ayağım vardı. Bunlardan birini aldıysan üçünü geride bıraktın. Eğer beni hastalıkla şimdi müptela kıldıysan, daha Önce uzun süre bana afiyet vermiştin. Aldığından ve verdiğin afiyetten ötürü sana

hamdolsun."
Son seferinde beraberinde oğlu Muhammed'in de bulunduğu birkaç çocuğu vardı. Çocukları arasında en çok Muhammed'i severdi. Muhammed, ahıra girdi, atlardan biri onu çifteledi. Bu nedenle Mu-hammed öldü. Dostları yanına gelip Urve'ye taziyetlerini sundular. O da şöyle dedi:
"Allah'a hamd olsun, yedi çocuğum vardı. Ey Rabbim, onlardan birini aldın, altısını bıraktın. Eğer beni şimdi hastalığa müptela kıldıysan da daha önce uzun süre afiyet vermiştin. Eğer şimdi benden bir çocuğumu aldıysan, daha önce uzun süre bana çocuk ihsan etmiştin."
Şam'da işini tamamladıktan sonra Medine'ye döndü. Onun, ayağından ve ölen oğlundan bahsettiğini duymadık ve bu hususta hiçbir kimseye de şikayette bulunmadı. Nihayet Vâdi'l-Kurâ'da kurtçukların ayağına musallat olduğu mekana vardığında şu ayeti okudu: "An-dolsun, bu yolculuğumuzda yorgun düştük." (ei-Kefh, 62.)
Medine'ye vardığında bazı kimseler gelip ona selam verdiler, ayağının kesilmiş olmasından ve oğlunun vefatından ötürü onu teselli edip taziyetlerini sundular. Bazı kimselerin; "İşlediği büyük bir günah sebebiyle Urve, bu musibete maruz kaldı." dediklerini duyunca o, bu hususta Maan Evs'in şu beyitlerini okudu:
"Hayatına yemin olsun ki, ben heva ve hevese yönelmedim, bu kadar şüpheniz yeter artık.
Ayaklarım beni kötülüğe götürmedi,
Gözüm ve kulağımda beni kötülüğe sevketmedi.
Görüşüm ve aklımda beni kötü yola sevketmedi,
Ben yaşadığım müddetçe kötülüklere doğru yürümeyeceğim.
Benim gibi birisi, böylesine kötü işlere doğru gidip kötülük yapmaz.
Ben kendimi akrabalarıma tercih etmedim, bencillik yapmadım. Yanımda bulunduğu sürece misafirimi de elbetteki aile efradıma tercih ederim.
Bilirim ki, benim gibilerinin başına gelen musibetler, Ancak benim de başıma gelmiştir."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Urve, şöyle demiştir: "Benim dört çocuğum vardı. Bunlardan birini aldın, üçünü bıraktın."
Mesleme b. Muharib dedi ki: "Urve'nin ayağına kurtçuklar düştü, ayağı kesildi. Kimse onu tutamadı ve ayağının kesildiği gecede dahi virdini bırakmadı."
Evzaî dedi ki: Urve'nin ayağı kesildiğinde kendisi şöyle dedi: "Allah'ım, biliyorsun ki ben şu kesilen ayağımla kötülüklere asla gitmedim". Böyle dedikten sonra yukarıdaki beyitleri okudu.
Urve, namazım acele ile kılan bir adamı görünce onu yanma çağırdı ve: "Ey kardeşim, senin namaz kılarken Rabbine ihtiyacın yok mudur? Doğrusu ben namaz kılarken Rabbimden herşeyi isterim, öyle ki, tuzu dahi ondan isterim."
Urve dedi ki: "Birçok zillet kelimesine tahammül ettim. Böylece o kelimeler bende uzun süren bir onur ve üstünlük meydana getirdi."
Oğullarına da şöyle demişti: "Kişinin iyi bir amel işlediğini gördüğünüzde bilin ki, onun yanında daha güzel ameller vardır. Bir kişi kötü amel işlediğinde bilin ki, onun başka kötü amelleri de vardır. Çünkü iyi ameller, başka iyi amellerin mevcudiyetini gösterir. Kötü amellerde başka kötü amellerin mevcudiyetini gösterir."
Urve, bahçesine girdiğinde şu ayeti tekrarladı: «Bahçene girdiğin zaman: "Maşaallah! Kuvvet ancak Allah'a mahsustur!" demen gerekmez mi?» (el-Kehf, 39.)
Bahçeden çıkıncaya kadar bu ayeti tekrarlayarak okurdu. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Urve, Hz. Ömer daha hayatta iken dünyaya gelmiştir. Sahih rivayete göre ise o, Hz Ömer'in vefatından sonra hicretin yirmiüçüncü senesinde doğmuştur. Kendisi de meşhur rivayete göre hicretin doksandördüncü senesinde vefat etmiştir. Hicretin doksanıncı, doksanbirinci, doksanbeşinci, doksandoku-zuncu, 100., 101., 102., 103. ve 104. senesinde vefat ettiğine dair bazı rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [46]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/117-118.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/119.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/119-120.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/121-123.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/124.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/124.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/124.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125-128.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/128.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/128.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/128.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/129.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/129-130.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/131-135.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/135.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/135.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/136-137.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/137.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/137-140.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/140.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/140-141.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/141-142.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/142.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/142-143.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/143.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/143-149.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/149-155.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/155.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/155.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156-157.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/157-159.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/159-160.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/160-163.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/164-166.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/166-169.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/169-170.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/170-173.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Ali B. Hüseyin
Ebu Bekir B. Abdurrahman B. Haris
Hicretin Doksanbeşinci Senesi
Haccac B. Yusuf Es-Sakafi'nîn Biyografisi
Fasıl
Haccac'dan Nakledilen Yararlı Sözler Ve Onun Aşırı Cesareti
Hicri Doksanbeşîncî Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Yezid En-Nehaî
Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye
Humeyd B. Abdurrahman B. Avf Ez-Zührî

Ali B. Hüseyin

Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kureşi el-Haşimî. Zeynelabi- adıyla tanınmıştı. Annesi Seleme adında bir ümmû veledtir Ali da kendisinden büyük başka bir kardeşi de vardı. Babasıyla bir-"kte öldürüldü.
Biyografisini anlatacağımız bu Ali ise, babasından, amcası Hasan b- Aliden, Cabir'den, İbn Abbas'tan, Misver b Mahreme'den, Ebu Hü-reyre'den, Safiye'den, Aişe'den ve Ümmü Seleme'den (ki bunlar Peygamber zevceleriydiler.) hadis rivayet etmiştir.Aralarında kendisinin oğulları Zeyd, Abdullah, Ömer, Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Kar, Zeyd b. Eşlem Tavus (ki bu onun akranla-rındandır.), Zührî, Yahya b. Said el-Ensârî, yine yaşıtlarından olan Ebu Seleme'nin de bulunduğu bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.
İbn Hallikan dedi ki: Ümmü Seleme, Fars hükümdarlarının sonuncusu Yezdücürd'ün kızıydı. Zemahşerî'nin, "Rebiü'l-Ebrar' adlı kitabında anlattığına göre Yezdücürd'ün, Hz. Ömer zamanında esir düşen üç kızı vardı. Bunlardan birisi, Abdullah b. Ömer'in payına düştü ve bu kadın, Abdullah b. Ömer'e Salim adında bir erkek çocuk doğurdu. Diğeri de Muhammed b. Eb Bekir es-Sıddık'ın payına düştü. O kadın da ona Kasım adında bir erkek çocuk doğurdu. Üçüncüsü de Hüseyin b. Ali'nin payına düştü. O da Hüseyin'e, biyografisinden bahsetmekte olduğumuz şu Ali Zeynelabidin'i doğurdu. Bu çocukların üçü de teyze çocuklarıydılar.
İbn Hallikan dedi ki: Kuteybe b. Müslim, Yezdücürd'ün oğlu Fey-ruz'u öldürünce, onun iki kızını Haccac'a gönderdi. Haccac bunlardan birini kendine ayırdı. Diğerini Velid'e gönderdi. Velid'e gönderdiği de Yezid en-Nakıs'ı doğurdu.
İbn Kuteybe'nin, "Maarif adlı kitabta anlattığına göre Zeynelabi-din'in annesi, Sindli Selame idi. Gazale olduğu da söylenir Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Kerbela'da babası Hz. Hüseyin'le beraberdi. Yaşının küçüklüğünden (veya hastalığından) Ötürü kendisini öldürmediler. O zaman kendisi yirmiüç yaşındaydı. Daha büyük olduğu da söylenmiştir. Ubeydullah b. Ziyad, onu öldürmek istedi, ama Cenâb-ı Allah, ona bu imkanı vermedi. Bazı facirler, Muaviye oğlu Yezid'e, Zeynelabidin'i öldürmesini tavsiye ettilerse de Cenâb-ı Allah, ona da bu imkanı vermedi. Ondan sonra Yezid, Zeynelabidin'e saygı gösterir, onu kendi meclisinde yanında oturturdu. Onsuz hiç yemek yemezdi, sonra onları Medine'ye gönderdi. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin Medine'de çok saygı gördü.
İbn Asakir'in ifadesine göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kendi adına nisbet edilen camisi, Dımaşkta'dır ve tanınan bir mescittir.
Ben derim ki: îbn Asakir'in sözünü ettiği yer, Dımaşk camiinin doğu tarafındaki şehitliktir.
Abdülmelik b. Mervan, ikinci kez onu Şam'a getirtmiş ve Bizans hükümdarının kendisine sikke ve kağıtlarla ilgili sorduğu sorulara karşı vereceği cevap hususunda fikrini sormuştu.
Zührî dedi ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'den daha takvalı ve daha faziletli bir Kureyşli görmedim. Babası Hz. Hüseyin'in şehadeti zamanında yanındaydı. Yirmiüç yaşındaydı, aynı zamanda hastaydı. Ömer b. Sa'd, onu kastederek: "Şu hastaya sataşmayın." demişti.
Vakidî dedi ki: «Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, insanların en takva-hlarından, en abidlerinden ve Allah'tan en çok korkanlarmdandı. Yürürken elini kolunu sallamazdı. Beyaz bir sarık takar ve sarığın ucunu arka taraftan sarkıtırdı.
Künyesi Ebu Hasen'di. Ebu Muhammed, Ebu Abdillah olduğu da
söylenir.»
Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, sika, güvenilir, çok hadis rivayet eden, şahsiyetli, takvalı, vera sahibi bir kimseydi. Annesi, Gazale idi. Hz. Hüseyin'den sonra azatlısı Zebid onunla evlendi ve bu evlilikten Abdullah b. Zebid doğdu. Ona, Aliy-yü'l-Asğar denirdi. Aliyyü'l-Ekber ise, babası Hz. Hüseyin'le birlikte Öldürülmüştü. Birden fazla ravi böyle demişlerdir.
Said b. Müseyyeb, Zeyd b. Eşlem, Malik ve Ebu Hazim'in ifadelerine göre ehî-i beyt arasında Zeynelabidin'in misli yoktu.
Yahya b. Said el-Ensârî dedi ki: Haşimilerin en faziletlisi olan ve kendisine kavuştuğum Ali b. Hüseyin'in şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar, bizi İslâm sevgisiyle sevin. Bize olan sevginiz, nihayet utanç haline geldi."
Başka bir rivayete göre de şöyle demiştir: "Nihayet bizi insanlara karşı sevimsiz kıldınız."
Asmaî dedi ki: Hz. Hüseyin'in nesli, ancak Ali b. Hüseyin vasıtasıyla devam etti. Ali b. Hüseyin'in nesli de ancak amcası oğlu Hasan vasıtasıyla devam etti.
Mervan b. Hakem, ona şöyle demişti: "Birkaç cariye satın al da çocukların çoğalsın." O da: "Cariye satın alacak param yok."

cevabını vermiş, bunun üzerine Mervan, ona 100.000 dirhem ödünç vermişti. O da gidip bu parayla cariyeler satın almıştı. Böylece çocukları doğmuş ve nesli çoğalmıştı. Sonra Mervan, hastalandığı zaman çocuklarına, Ali b. Hüseyin'e vermiş olduğu ödünç parayı almamalarını vasiyet etti. Hüseynilerin tümü, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin neslinden-dır. Allah, ona rahmet etsin.
Ebu Bekir b. Ebu Şeybe dedi ki: Zührî'nin sahih olan senetleri; Alı b. Hüseyin, onun babası ve onun dedesi vasıtasıyla gelen rivayetlerin senetleridir.
Anlatıldığına göre kendisi namaz kılmaktayken içinde bulunduğu oda yanmıştı. Namazı tamamladıktan sonra kendisine: "Niçin namazı bırakıp da evden dışarı çıkmadın?" diye sorduklarında şu cevabı ver-mıŞtı: Cehennem ateşini düşündüğümden şu yangın ateşini hatırlamadım ve farkında olmadım."
Au b. Hüseyin Zeynelabidin, abdest alırken rengi sararırdı. Namaza dururken de vücudu tiril tiril titrerdi. Ona bunun sebebi sorul-gunda şöyle cevap verirdi: "Kimin huzuruna duracağımı ve kiminle konuşacağımı bilmiyor musunuz?"
Hacca gittiğinde telbiye getirmek isteyince vücudu sarsılmaya ve titremeye başladı, şöyle dedi: "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, dediğim zaman bana "lâ lebbeyk" denilmesinden korkuyorum (Yani, buyur Allah'ım buyur, dediğim zaman bana; senin çağrına icabet edilmeyecektir, denilmesinden korkuyorum)." Arkadaşları, onu telbiye getirmeye teşvik edip yüreklendirdiler, ancak telbiye getirince bayılıp bineğinden düştü.
Her gün ve gecede 1.000 rekat namaz kılardı.
Tavus dedi ki: «Onun Hatim'de namaz kılıp secde halinde iken şöyle dediğini işittim: "Ey Rabbim! Kulların senin avlundadırlar. Senden dilenenler, senin avlundadırlar. Sana muhtaç olan fakirlerin de senin avlundadırlar."
Allah'a yemin ederim ki, ben sıkıntıya düştüğüm zaman bu duayı okduğumda mutlaka sıkıntım gideriliyordu.»
Anlatıldığına göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, geceleyin çok sadaka verirdi ve şöyle derdi: "Geceleyin verilen sadaka Rabbin gazabını söndürür, kalbi ve mezarı nurlandırır. Kıyamet gününde kulun maruz kalacağı karanlıkları giderir ve Allah, onun sadaka olarak verdiği malın karşılığını iki kez verir."
Muhammed b. İshak dedi ki: "Medine'de bazı kimseler vardı. Bunların geçimleri sağlanıyordu, ama geçimlerini kimin sağladığını bilmiyorlardı. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin vefat edince bunlara erzak getiren kimse kalmadı. Böyle olunca da geceleyin kendilerine erzak getiren kişinin o olduğunu anladılar. Vefat ettiği zaman sırtında ve omuzlarında dağarcık taşıma nedeniyle bazı izler gördüler. O, dağarcığı sırtına vurup dulların, düşkünlerin evlerine erzak taşırdı. Anlatıldığına göre o, Medine'de yüz hane halkının geçimini sağlardı ve onlar, onun vefatına kadar bu erzakların kendilerine nereden geldiğini, kimin getirdiğini bilmiyorlardı."
Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Muhammed b. Üsame b. Zeyd'in yanına gitti. Hastalığı nedeniyle onu ziyaret için gitmişti. Muhammed b. Üsame, ağlamaya başladı. Ali b. Hüseyin, ona sordu:
- Niçin ağlıyorsun?
- Borçluyum.
- Borcun ne kadar?
- 15.000 dinar (Başka bir rivayette anlatıldığına göre 10.000 dinar demiştir.).
- Borcunu Ödemek bana ait olsun.
Ali b. Hüseyin Zeynelabidin dedi ki: "Rasûlullah'm (s.a.v.) sağlığında Ebu Bekir ile Ömer ne mertebede idiyseler, onun vefatından sonra da aynı mertebede idiler.1'
Bir gün adamın biri, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'e sövdü, ancak Ali duymazdan geldi. Duymuyormuş gibi davrandı. Adam ona: "Seni kastediyorum, sana sövüyorum." deyince Ali, ona: "Ben de seni görmezden geliyorum." diye cevap verdi.
Bir gün Ali b. Hüseyin, mescitten çıkınca adamın biri ona sövdü. Çevredekiler, Ali'nin yardımına geldiler. Ali: "Bu adama ilişmeyin." diye nasihat verdi. Sonra söven adama dönüp şöyle dedi: "Allah'ın senden gizlediği daha birçok ayıplarımız var. Senin bir ihtiyacın yok mu? Sana yardımcı olalım." Adam utandı. Ali de gömleğini onun üzerine attı ve ayrıca 1.000 dirhem parayı ona vermeleri için adamlarına emir verdi. Bundan sonra o adam kendisini görünce: "Doğrusu, sen peygamber evladındansm." derdi.
Dediler ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin ile Hz. Hasan'ın oğlu Hasan tartıştılar. Aralarında bir rekabet vardı. Hz. Ali'nin torunu Hasan b. Hasan, ona sövdü ama o sustu. Gece olunca Ali b. Hüseyin, onun evine gitti ve şöyle dedi: "Ey amcaqğlu, eğer sen doğru söylediysen Allah beni affetsin, eğer yalan söylediysen Allah seni bağışlasın ve sana selam olsun." Böyle dedikten sonra dönüp evine gitti. Hz. Hasan'ın oğlu Hasan, bunun üzerine hemen gidip onunla barıştı.
Kendisine sordular:
- İnsanların en büyük pay sahibi olanı kimdir?
- Dünyayı kendi nefsi için pay olarak görmeyendir. Yine şöyle demişti:
"Düşünce, aynadır. Kişi bu aynada kendi iyiliklerini ve kötülüklerini görür.
Dostları kaybetmek, gurbete düşmek demektir. Bazı kimseler, korkularından ötürü Allah'a ibadet ederler ki, bu kölelerin ibadetidir. Bazı kimselerde rağbetlerinden ötürü Allah'a ibadet ederler ki, bu da tüccarların ibadetidir. Bazı kimseler ise, sevgi ve şükürlerinden ötürü Allah'a ibadet ederler ki bu, seçkin ve hür kimselerin ibadetidir."
Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, oğluna şöyle demişti: «Ey oğulcuğum! Fasık kimseyle arkadaşlık yapma. Çünkü o, bir lokma karşılığında veya daha az birşey karşılığında seni satar ve o şeyi elde etmek ister. Ama sonra da onu elde edemez. Cimri

kimseyle de arkadaşlık etme. Çünkü o, en çok muhtaç olduğun bir zamanda palını senden esirger ve sana yardım etmez. Yalancı kimseyle de araşlık etme. Çünkü o, serap gibidir, uzağı sana yakın gösterir, ya-mı da senden uzaklaştırır. Ahmak kimseyle de arkadaşlık etme. Vünkü o, sana fayda vermek istediği halde zarar verir. Akrabalık bağlarını koparan kimselerle de arkadaşlık etme. Çünkü o, Allah'ın itabında lanetlenmiştir. Zira yüce Allah, şöyle buyurmuştur:
"Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden? İşte, Allah'ın lanetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği bunlardır."» (Muhammed, 22-23.)
Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, mescide girdiği zaman insanların omuzlarından atlayarak ilerler ve nihayet Zeyd b. Eslem'in ilerideki halkasına dahil olup otururdu. Nafî b. Cübeyr b. Mut'im, ona: "Allah seni affetsin, sen insanların efendisisin. Gelip ilim halkalarım ve Ku-reyşlilerin meclislerinden geçerek şu siyahi kölenin meclisine dahil olup oturuyorsun, niçin böyle yapıyorsun?" diye sorunca Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, ona şu cevabı vermişti: "Kişi, ancak faydalandığı yerde oturur. İlim ise, her nerede olursa olsun oraya gidip talep edilir."
A'meş, Mesud b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin dedi ki:
- Beni, Said b. Cübeyr ile bir araya getirebilir misin?
- Onunla ne işin var?
- Ona, Allah'ın bize fayda vereceği bazı şeyler soracağım. Yoksa herhangi bir hakarette bulunacak değilim. Çünkü şu kimselerin (böyle derken Irak'ı gösterdi.) iftira ettiği şeyler bizde mevcut değildir."
İmam Ahmed b. Hanbel, Zer b. Ubeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben, İbn Abbas'ın yanındaydım. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin geldi. İbn Abbas, ona şöyle dedi: "Sevgili oğlu sevgiliye merhaba."
Ebu Bekir b. Muhammed b. Yahya es-Solî, Ebu Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Biz, Cabir b. Abdullah'ın yarımdaydık. Oraya Ali b. Hüseyin,Zeynelabidin gelince Cabir, bize şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında iken Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin oraya geldi. Rasûlullah, onu bağrına basıp öptü ve yanına oturttu. Sonra şöyle dedi: "Şu oğlumun Ali adında bir oğlu doğacaktır. Kıyamet günü olunca Arş'ın ortasında bir ünleyici: "Abidlerin efendisi ayağa kalksın." diye ünleyecek ve işte şu oğlumun doğacak olan Ali adındaki oğlu ayağa kalkacaktır."
Bu, İbn Asakir tarafından rivayet edilen ve cidden garip bir hadistir.
Zührî dedi ki: "En çok Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'le otururdum. Ondan daha fakih bir kimse görmedim. Hadis rivayet ederdi. aile efradı arasında en faziletli ve en güzel taatta bulunan kimseydi. Onlar arasında Mervan ile oğlu Abdülmelik tarafından en çok sevilendi. Kendisine Zeynelabidin adı verilirdi."
Cüveyriye b. Esma dedi ki: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Rasûlullah (s.a.v.)'a olan akrabalığını vesile edinerek herhangi bir kimseden bir dirhem dahi yemedi. Allah, ona rahmet etsin ve ondan razı olsun."
Muhammed b. Sa'd, Makberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Muhtar, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'e 100.000 dirhem gönderdi. Bunu kabul etmek istemedi. Geri vermekten de korktu, bu nedenle parayı yanında alıkoydu. Harcamadı. Muhtar öldürülünce Abdülmelik b. Mervan'a şöyle bir mektup gönderdi: "Muhtar, bana 100.000 dirhem göndermişti. Bunu kabul etmek istememiştim. Reddetmekten de korkmuştum. Bu paraları teslim alacak birini yanıma gönder."
Abdülmelik de ona: "Ey amcaoğlu! O paraları al, ben onları sana helal ettim." diye mektup gönderince Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, bu paraları kabul etti.»
Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, şöyle demişti: "İnsanların dünyadaki efendileri, cömert ve takvalı olan kimselerdir. Ahiretteki efendileri de dindarlar, faziletliler, ilim ve takva sahibi olan kimselerdir. Zira â-limler peygamberlerin mirasçılarıdırlar.'1
Bir defasında da şöyle demişti: "Kardeşlerimden birini görüp de onun için Allah'tan Cennet'i isteyip de dünya malını ona verme hususunda cimrilik etmekten yüce Allah'tan utanırım. Çünkü kıyamet günü olduğunda bana şöyle denilir: "Eğer Cennet senin elinde olsaydı onu vermekte de cimrilik ederdin, daha cimri olurdun, daha cimri olurdun."
Anlatıldığına göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, çok ağlarmış. Kendisine bunun sebebini sorduklarında şöyle cevap vermiş: "Yakup peygamber, Yusuf peygamber için ağladı. Nihayet gözleri ağardı, üstelik Yusuf un öldüğünü de bilmiyordu. Oysa ben, aile efradımdan on küsur kişinin aynı günün sabahında boğazlandıklarını gördüm. Bu nedenle onlara olan üzüntümün kalbimden silinip gideceğini mi sanıyorsunuz?"
Abdürrezzak dedi ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in cariyelerinden biri', abdest alırken Ali b. Hüseyin'in eline su döküyordu. O esnada cariyenin elindeki ibrik düşüp Ali b, Hüseyin'in yüzüne değdi ve yaraladı. Ali b. Hüseyin, başını kaldırıp cariyeye hışımla bakınca cariye şöyle dedi: Yüce Allah buyuruyor ki: "Öfkeyi yutanlar...." Bunun üzerine Ali b. Hüseyin: "Öfkemi yuttum." dedi. Cariye ise: "İnsanları affedenler...." mealindeki ayeti okudu. Ali b. Hüseyin de: "Allah, seni affetsin." diye cevap verdi. Cariye, bu defa ayetin son kısmını okudu: "Allah, ihsan edenleri sever." Ali b. Hüseyin de şöyle dedi: "Sen, yüce Allah'ın rızası için özgürlüğüne kavuştun, seni azad ettim."
Zübeyr b. Bekkar, Muhammed'in babası Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Iraklılardan bazı kimseler bir araya gelip oturdular ve Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'den bahsettiler. Onların aleyhlerinde ağır sözler sarfettiler. Sonra Hz. Osman'dan bahsettiler. Ali, onlara şöyle dedi:
- Söyleyin bakalım, sizler şu ayette sözü edilen ilk Muhacirlerden misiniz? "Onlar ki, yurtlarından ve mallarından edilmişlerdir. Allah'tan bir lütuf ve rıza dilerler. Allah'ın dinine ve peygamberine yardım ederler." (ei-Haşr, 8.)

Onlar da, "Hayır." diye cevap verince bu defa Ali, onlara şöyle dedi:
- O zaman sizler, şu ayette sözü edilen kimseler misiniz? "Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip geleni severler." (ei-Haşr, 9.)
Onlar yine: "Hayır." diye cevap verince bu sefer Ali, şöyle dedi:
- Sizler, ne Muhacirlerden ne de Ensâr'dan olmadığınıza dair ikrarda bulundunuz. Ben de şahitlik ediyorum ki, yüce Allah'ın kendilerinden şu ayette söz ettiği üçüncü gruptan da değilsiniz: "Onlardan sonra gelenler: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla. Kalbimizde mü'minlere karşı kin bırakma." (ei-Haşr, 10.)
- Haydi öyleyse, yanımdan kalkıp gidin. Allah, sizi mübarek kılmasın. Evlerinizi de birbirine yaklaştırmasın. Sizler, İslâmiyet'le alay ediyorsunuz. İslâm ehli de değilsiniz.»
Adamın biri gelip ona şöyle bir soru sordu:
- Hz. Ali, ne zaman dirilecek ve dünyaya dönecek?
- Vallahi o, kıyamet gününde dirilecek ve kendi başının çaresine bakacak.
Ibn Ebi'd-Dünya, Ebu Hamza es-Sümalî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin evinden dışarı çıkarken şöyle derdi: Allah'ım, ben bugün ırzıma sövene hakkımı helal ediyorum."
Ibn Ebi'd-Dünya'nm rivayetine göre tandırda birşey pişirmekte olan bir kölenin elindeki şiş, Ali b. Hüseyin'in çocuğunun başına düştü ve çocuk öldü. Ali b. Hüseyin de koşarak olay yerine gitti. Köleye baktı, sonra da şöyle dedi: "Sen kasıtlı yapmadın, sen hürsün, seni a-zad ettim." Böyle dedikten sonra da oğlunun cenaze hazırlıklarına başladı.
Medainî dedi ki: Süfyan'ın şöyle dediğini işittim: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin şöyle derdi: "Alçalarak, zillete katlanarak kızıl tüylü davarlara sahib olmak benim hoşuma gitmez."
Kendi nefsi aleyhinde aşın giden, çok günah işleyen bir oğlu vefat edince bir adam, onun aşırılıklarından ötürü üzüntüye boğuldu. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, oğlu ölen adama şöyle dedi: "Senin oğlunun gerisinde üç şey kalmıştır: Allahtan başka ilah bulunmadığına şahadet etmek, Rasûlullah'ın şefaatta bulunması ve Aziz ve Celil olan Allah'ın rahmeti."
Medainî dedi ki: Zührî, bir günah işledi. Bundan ötürü insanlar arasından çıkıp bir kenara çekildi. Dağlara düştü, aile efradını ve malını terkedip gitti. Ali b. Hüseyin, onunla görüştükten sonra kendisine söyle dedi: "Ey Zührî! Allah'ın herşeyi kapsayan rahmetinden ü-mit kesmen, senin işlediğin günahtan daha büyük bir günahtır." Ali'nin bu sözüne karşılık Zührî de şu ayet-i kerimeyi okudu: "Allah, peygamberliğini vereceği kimseyi daha iyi bilir." (ei-Enâm, 124.)
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Zührî, bir adamı hataen öldürmüş, Ali b. Hüseyin de tevbe edip istiğfarda bulunmasını ve maktulün ailesine diyet göndermesini Zührî'ye tavsiye etmiş, o da bu tavsiyeyi yerine getirmişti.
Zührî, şöyle derdi: "Ali b. Hüseyin, insanlar arasında beni en çok minnet altında bırakan kimsedir."
Süfyan b. Uyeyne, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Bir adam, bir başkası hakkında bilmeden iyi şeyler söylemesin. Aksi takdirde o adam hakkında bilmeden kötü şeyler söylemeye yakın bir hale gelir. İki kişi, masiyet ve günah işlemek üzere arkadaşlık edip bir araya geldiklerinde mutlaka Allah'ın taati dışında birbirlerinden ayrılırlar."
Anlatıldığına göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, kendi kölelerinden birinin karısıyla evlenmek istemiş, kölenin karısı olan cariyeyi a-zad edip onunla evlenmişti. Halife Abdülmelik, ona kmayıcı bir mektup göndermiş, o da Abdülmelik'in mektubuna şu cevabı vermişti:
"Ey inananlar! Andolsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasûlullah en güzel örnektir." (el-Ahzâb, 21.)
Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'yi azad etmiş ve onunla evlenmişti. Azatlısı Zeyd b. Harise'yi de halası kızı Zeynep binti Cahş'la evlendir-mişti.
Dediler ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, kışın elli dinar değerinde ibrişimden yapılma siyah bir elbise giyerdi. Yaz geldiğinde de onu sadaka olarak verirdi. Yazın ise ondan daha düşük değerde, yamalı bir elbise giyer ve şu ayeti okurdu: «De ki: "Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir?"» (ei-Arâf, 32.)
Solî, Cerirî ve birden fazla ravinin anlattıklarına göre Hişam b. Abdülmelik, babasının ve kardeşi Velid'in hilafetleri döneminde hacca gitmiş, Ka'be'yi tavaf etmişti. Hacer-i esvedi istilam etmek istediği zaman izdihamdan ötürü imkan bulamamıştı. Nihayet kendisi için oraya bir minber kurulmuş, minbere çıkarak hacer-i esvedi istilam etmişti. Sonra da minbere oturmuş, Şamlılar da gelip çevresinde ayakta durmuşlardı. Bu sırada Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Ka'be'ye gelmiş, tavafa başlamış, hacer-i esvedi istilam etmek için yaklaştığında insanlar ona saygı ve tazimden Ötürü yer vermişlerdi. Kendisi de güzel bir görüntüde ve göz alıcı bir şekilde idi. Şamlılar, Hişam'a onun kim olduğunu sorduklarında Hişam, onu küçük düşürmek, horlamak maksadıyla ve Şamlıların da ona yönelmelerini engellemek için: "Tanımıyorum." diye cevap vermişti. Bunun üzerine orada hazır bulunan şair Ferezdak: "Onu ben tanıyorum." diye cevap vermişti. Şamlılar, "O kimdir?" diye sorunca Ferezdak, onu göstererek şöyle demişti:
"Şunun bastığı yerleri, Batha (Mekke vadisi) tanır. . Şunu Ka'be, Harem ve Harem dışı yerler de tanır. Bu, Allah'ın kullarının en hayırlısının oğludur. Bu; takvah, seçkin, temiz ve bilinen şahsiyettir. Kureyşliler, bunu gördüklerinde sözcüleri şöyle dedi: Bunun ahlaki üstünlüğüne hiçbir ahlak sahibi ulaşamadı. Bu, onur ve üstünlüğün doruk noktasındadır. Bu noktaya İslâm'ın Arapları da Acemleri de ulaşamadılar. İstilam etmeye, el sürmeye geldiğinde Hatim'in duvarları, Nerede ise onun avuç içlerini

yakalamak üzeredir. Bazen utandığından, bazen de heybetinden ötürü gözlerini yumar.
Ancak gülümsediği zamanda konuşur.
Elinde bir haziran vardır ki, kokusu çok güzeldir.
Eli çok parlaktır, burnundan da güzel kokular saçılır.
Bunun kaynağı, Rasûlullah'ın bedeninden gelmektedir.
Vücudunun parçaları, huy ve güzellikleri de çok hoştur.
Güneş doğduğunda nasıl ki, bulutlar açılır ve kaybolurlarsa,
Bunun alnının ışığından da hidayet nurları bile kaybolup giderler.
Rezalet irtikab eden kavmin günahlarım bu yüklenir.
Şemaili tatlıdır, nimetler de onun yanında tatlılaşır.
Bu, -eğer kendini tanımıyorsan- Fatıma'nın oğludur!
Allah'ın peygamberlerinin halkaları, bunun dedesiyle son buldu.
Fazilet ve üstünlük hususunda diğer peygamberler, onun dedesine ulaşamadılar.
Fazilet ve üstünlük hususunda da diğer ümmetler, bunun dedesinin ümmetine ulaşamadılar.
İyilik ve ihsanı, bütün yeryüzüne yayıldı.
Sapıklık, fakirlik ve zulüm, o sayede kaybolup gitti.
İki elinde de medet ve yardım vardır. Faydası, her tarafa yayılmıştır.
Ellerinde hayır vardır. Yokluk, ellerinde görülmemiştir.
Ahlakı yumuşaktır, fevri hareketlerinden korkulmaz.
Yumuşak huyluluk ve cömertlik güzelliği, onu süsler.
Sözünü asla yerine getirmezlik etmez.
Onun yokluğunda da çöllerin genişliğinde bereket vardır.
O azmettiği zaman çöllerde hareket görülür.
Onların sülalesini sevmek, dinin ta kendisidir. Onlara öfke duy-maksa küfürdür.
Onlara yakın olmak, kurtuluştur.
Onları sevmekle, kötülük ve belalar defedilir.
Yine onları sevmekle, ihsan ve nimetler artar.
Allah'ı andıktan sonra onlar anılır.
Her hükümde böyledir ve söz onlarla nih ay etlendirilir.
Eğer takva sahipleri sayılacak olursa bunlar, takva sahiplerinin önderleridirler.
Ya da "Yeryüzünün en hayırlı insanı kimdir?" diye sorulduğunda, "bunlardır" diye cevap verilir.
Hiçbir cömert, bunların cömertliğine ulaşamaz.
Ne kadar eli açık olsalar da, hiçbir topluluk,
Cömertlik hususunda bunların derecesine ulaşamaz.
Kıtlık görülse de cömertler bunlardır.
Savaş aslanları bunlardır, güç bunlardan kaynaklanır.
Kötülük ve yergi, bunların sahasına inemez.
Cömertlerin huyu ve nimet saçan eller,
Bunların sahasına kötülemenin inmesine engel olur.
Bunların ihsanlarında ve avuçlarında yokluğa yer yoktur.
Zengin olsalar da yoksul olsalar da her zaman ihsan ederler.
Bunun evveliyatından ötürü veya nimetlere sahip oluşundan Ötürü, diğer yaratıklar bunların boyunları üzerinde değildir.
Senin "tanımıyorum" demen buna zarar vermez.
Senin tanımadığın kimseyi Araplar da Acemler de tanırlar.
Allah'ı bilen kimse, bunun evveliyatını bilir.
Diğer bütün ümmetler, dine, bunun ailesi vasıtasıyla kavuştular."
Hişam, bu şiiri dinleyince öfkelendi ve Ferezdak'm Usfan'da hapsedilmesine emir verdi. Bilindiği gibi Usfan, Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, bu olayı duyunca Ferez-dak'a 12.000 dirhem para gönderdi. Ancak Ferezdak, bu parayı kabul etmedi ve şöyle dedi: "Ben, söylediklerimi Aziz ve Celil olan Allah rızasını kazanmak, hakka yardım etmek, Rasûlullah'ın zürriyetinin
hakkını vermek için söyledim. Bunun karşılığında birşey alacak değilim."
Ali b. Hüseyin de ona şu mesajı gönderdi: "Senin bu hususta samimi olduğunu, niyetinin doğruluğunu Allah da biliyor. Allah hakkı !Çin du parayı kabul et," Bunun üzerine Ferezdak, kendisine gönderilen parayı kabul etti. Sonra da Hişam'ı yerdi ve şöyle dedi:
"Sen beni, Medine ile insanların gönüllerinin yöneldiği Mekke a-rasında (Usfan'da) hapsediyorsun.

Sonra da liderlere mahsus olmayan bir başı, gövdenin üzerinde taşıyorsun. Ayrıca ayıpları açıkça görünen iki şaşı göze de sahipsin."
Rivayete göre Ali b. Hüseyin, bir cenaze gördüğü zaman şu iki beyi ti okurmuş:
"Cenazelerle karşılaştığımızda korkarız, onlar geçip gidince yine eğlenceye dalarız.
Yırtıcı hayvanların saldırısına uğrayan koyun sürüsünün korkusu gibi.
Yırtıcı hayvanlar gidince, tekrar koyunlar otlamaya başlarlar."
Hafiz İbn Asakir'in rivayetine göre Zührî, şöyle demiştir: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kendi nefsini hesaba çektiğini ve Rabbine şöyle münacatta bulunduğunu işittim:
«Ey nefis, daha ne zamana kadar bu dünyada kalacaksın ve bu dünyanın şenliğine yöneleceksin? Geçen atalarının ölümlerinden ve toprak altında kaybolan dostlarının gidişinden, kardeşlerini yitirişinden ibret almadın mı? Senin o akranların hep toprak altına göçtüler. Yaşadıktan sonra kara toprağın bağrına gittiler.
Onların güzellikleri orada çürüyüp yok oldu, diyarları boşaldı. Arsalarında kimse kalmadı. Kaderler, onları ölüme doğru şevketti. Dünyadan ve dünyalık olarak biriktirdikleri şeylerden el çekip gittiler. Çukurlar, onları toprağın altında bağırlarına bastılar. Ölümün pençeleri, nesilleri peşpeşe koparıp götürdü. Onları çürüterek yeryüzü ne kadar değişti. Çeşit çeşit insanlar yaşadıktan sonra toprakta kayboldular. Onların hepsi çürümeye mahkum oldular. Sonra da toprak onlardan vazgeçerek iflas etmiş kimselerin ameline döndü. Sense dünyaya yönelmiş, olanca gücünle dünyalık için çalışıyorsun. Tutkulusun, mal biriktirmeye çabalıyorsun.
Tehlikeli bir yoldasın, ama farkında değilsin, düşünsene hangi yoldasın! Kişi, sürekli olarak dünyası için çabalar, ama ahiretini unutursa şüphesiz o ziyandadır.
Daha ne zamana kadar dünyaya ikbal göstereceksin? Onun şeh-vetleriyle meşgul olacaksın? Saçların ağardı, ölüm habercisi sana geldi. Seni kovalayan ecelden haberin yok. Bu günün lezzetiyle meşgul olduğun için yarınını unutuyorsun. Oysa şehvetperestlerin, toprak altına göçtüklerini gördün. Başlarına gelen musibetleri de müşahede ettin. Kişi, ölüm korkusunu, mezarını ve çürümeyi hatırlayınca dünya eğlencelerinden ve lezzetlerinden kendini alıkoyabilir.
Kırk yaşının yaklaşmasından sonra saçlar ağarmca, daha neyi beklersin? Bu, yaşlanan kimseyi uyarır.
Sen, sanki zarar veren şeye yöneliyorsun, bunu kendi nefsinin a-leyhine kasıtlı olarak yapıyor ve doğru yola şaşıyorsun. Geçen milletlere ve yok olan hükümdarlara bir bak! Günlerin peşpeşe gelişi, onları nasıl da koparıp götürdü? Ölüm, onları nasıl yakaladı? Dünyadaki izleri silinip gitti, sadece dünyada haberleri kaldı. Haşre ve kıyamete dek toprakta çürümüş kemikler olacaklar.
Çürüyüp toprağa karıştılar. Meclislerinde oturamaz oldular. Köşkleri ıssız kaldı.
Öyle bir diyara göçtüler ki, kendilerini ziyaret eden yoktur. Birbirlerine uğrayamazlar, mezar sakinleri nasıl ziyaretleşebilirler?
Ancak mezarların tavanlarının üzerlerine toplandığını görürsün. O mezar tavanlarının üzerlerinden asırlar geçip gider.
Nice güçlü, kudretli sultanlar vardı ki, onların askerleri ve ava-neleri vardı. Dünyada iktidar sahibi oldular.
Dünyada arzuladıkları şeyleri elde ettiler, orada köşkler ve büyük köyler inşa ettiler. Orada mallar ve zahireler biriktirdiler, güzel cariyelere ve kadınlara sahip oldular.
Ölüm geldiğinde ölümün pençesini, onun biriktirdiği zahireleri geri çeviremedi.
İnşa ettikleri ve çevresini nehirlerle büyük köylerin kuşattığı kaleleri de kendisini ölüme karşı koruyamadı.
Hiçbir hile, ölümü ondan uzaklaştıramadı. Askerleri de onu Ölüme karşı korumaya meyletmedi.
Allah'ın geri çevrilmez takdiri ona geldi. Asla reddedilemiyecek hükmü onun üzerine indi. Hüküm sahibi, sonsuz güce sahip olan Allah, yücedir. O, en büyüktür, güçlü ve kahredicidir. Zorbaları helak edici, büyüklük taslayanları da mahvedicidir. O, öyle bir sultandır ki, onun gücü karşısında bütün sultanlar boyun eğerler. Bütün hükümdarlar, onun kuvveti karşısında helak olurlar.
O, öyle güçlü bir hükümdardır ki, hükmü geri çevrilemez.
Hikmet sahibi ve bilgilidir, emri geçerli ve kahredicidir.
Bütün güç ve izzet sahihleri, onun zatının izzetine yöneldi.
Nice güçlü ve muktedirler, o kuvvet sahibi Allah'ın önünde küçülürler.
Zorba hükümdarlar bile, Arş-ı A'la'nın sahibinin izzeti karşısında boyun eğip teslim olur ve güçsüzleşirler.
Dünyadan ve dünyanın tuzaklarından kaçının. Onun size karşı burduğu tuzaklardan uzak durun. Sizin için hazırladığı süs ve ziynetlere yaklaşmayın. Size izhar ettiği güzelliklerinden ve ibraz ettiği şehvetlerden ve ayrıca sizden gizlediği öldürücü ve helak edici tehlikelerinden kendinizi koruyun.
Dünyanın, gördüğün feci hallerinden uzak dur. Ö halleri defetmeye dua et. Allah, seni zahid olmakla memur kılmıştır.
Gayret göster, gafil kalma, uyanık ol. Şenlendiren kimse, az bir zaman sonra bu diyarı terkedecektir.
Paçaları sıva, gevşeme. Ömrün sona erecektir.
Sen de daimi diyara gidicisin.
Dünyayı isteme, çünkü elde etsen de,
Dünya nimetlerinin tümü sana zarar verir.

Akıllı kimse, dünya için hırs gösterir mi? Ya da akıllı kimse, dünya nimetleriyle mutlu olur mu? Oysa akıllı kişi, dünya nimetlerinin ve dünyanın faniliğine kuvvetle inanmıştır. Dünyanın bakiliğine timi t beslemez.
Gecelemekten korkan kimsenin gözleri nasıl uykuya dalar? Bütün işlerinde ölümü bekleyen kimsenin gönlü nasıl rahatlar?
Dikkat edin, elbetteki hayır, ama bizler nefislerimizi aldatıyoruz.
Korktuğumuz ve çekindiğimiz şeye karşı lezzetler bizi meşgul edip aldatıyor.
Sırların ortaya çıktığı günde, adalet divanında duracak olan kimse hayattan nasıl lezzet alabilir?
Sanki hasredilmeyeceğiz ve bizler başıboş bırakılmışız da ölümden sonra hesap yerine götürülmeyeceğiz?
Nasıl olur da dünyadaki insan, dünya lezzetlerini elde eder ve dünyanın güzellikleri ile bir hoş olur? Oysa dünyada çok çeşitli tuhaflıklar ve insana darbe vuran feci haller vardır. Dünyanın musibetlerinde de, dünyanın elde edilmesi.için duyulan talebte de çok azap vardır. Dünyada hastalıklar, musibetler, yorgunluk ve elemler vardır.
Her gecede ve günde görmüyor muyuz ki, dünya bizi harcıyor ve ertesi sabah tekrar hayata döndürüyor.
Dünyanın afetleri ve kederleri, peşpeşe üzerimize geliyor.
Bu haldeki kimse, dünyanın kendisi için kalıcı olduğunu nasıl düşünebilir?
Böyle bir kimse, dünyasından emin değildir, dünyaya imrenme-melidir.
Oysa dünya onun canını alma talebinden asla vazgeçmemektedir.
Dünya, kendisinde ebedi kalmak isteyen nice kimseyi aldatmıştır. Kendisini elde etmeye çabalayan ve üzerine yumulan nice kimseyi yere yıkmıştır. Böyleleri tökezledikleri için kurtulamamışlardır. Yere düştükten sonra da kendilerini toparlayamamış ve ayağa kalkama-mışlardır. Dünyanın verdiği elemden kurtulamamış, hastalıklardan şifa bulamamış ve darbelerden de kurtuluş yolu bulamamışlardır.
Aksine dünya, güç ve iktidardan sonra onları kötü hallere düşürmüştür ki, artık dönüp kurtulamamışlardır.
Böyleleri kurtuluşun kalmadığını ve kendisinden sakınılması imkansız olan ölümü görünce pişman olmuşlardır.
De ki, o zaman pişmanlık fayda vermemiştir. İşledikleri büyük günahlara da ağlamışlardır.
Geçmiş günahlarına ağlamışlar, geride bıraktıkları dünya için hasret çekmişler ve günahlarından ötürü mağfiret dilemişlerdir.
Ancak o zaman mağfiret dilemek, kendilerine fayda vermemiştir. Özür dilemeleri ve mazeret beyan etmeleri de onları kurtaramamıştır, ölümün geldiği ve belanın çöktüğü esnada.
Ölümün keder ve hüzünleri onu kuşattı.
Kaderler onu aciz bıraktığı zaman da şaşırdı.
Ölüm sıkıntısından onun için kurtuluş yoktur.
Sakındığı şeyden de kendisi için bir yardımcı yoktur.
Ölüm korkusu, onun nefsini canından çıkardı.
Küçük dilini yuttu ve kendi hançeresi titremeye başladı.
İşte o esnada ziyaretçileri korktu ve azaldı. Ailesi ve çocukları, onu kaderin hükmüne teslim etti. Öleceği esnada çevresindeki insanlar, vaveylalarını yükselttiler. Hasta yatağında artık onun iyileşmesinden ümit kestiler. Ölünce de kendi elleriyle gözlerini kapattılar. Kendisi de canım verdikten sonra ayağını uzattı, dostları yanından ayrıldılar. Müşfik arkadaşı da onu terketti.
Nice sancı çeken kimse var ki, musibete uğrayan kimse, onun için ağlar.
Nice sabırdan ümit bekleyen kimse var ki, kendisi sabredemez.
Nice kendisi için Allah'a dua edip ihlasla "İnnâ lillâh ve innâ iley-hi râciun" diyen kimse var ki,
Zikrettiği her kelimeyi sayar.
Onun vefatından ötürü nice sevinen ve müjdelenen kimse vardır, ama,
Az bir süre sonra onlarda onun gideceği yere gideceklerdir.
Ölümünden sonra kadınları yakalarını yırtarlar. Cariyeleri yüzlerini tokatlarlar. Kaybe dili sinden ötürü komşuları vaveyla koparırlar, yokluğundan ötürü kardeşleri üzüntüye boğulurlar ama sonra da onu teçhiz etmeye yönelirler, onu defnetmek için paçaları sıvarlar. Sanki o, daha önce aralarında kıymetli ve uğruna can feda edilen bir kimse değildi. Her haliyle ortada olan bir sevgili değildi.
Yakınında bulunan ve kavmi arasında kendisini en çok seven ki-Şi,
kefenlemek için başkalarım da çalışmaya sevkedip teşvik eder,
Yanında bulunanlar, onu yıkamak için paçaları sıvarlar.
Canını verir vermez kazıcıyı mezara gönderirler.
Kendisi de iki bez parçası ile kefenlenir, kardeşleri ve aşireti et-rafında toplanıp onu mezara götürürler.
Onun çocuklarından en küçüğünü görürsen bakarsın ki, üzüntü onun kalbini kaplamıştır. Babasına olan üzüntüsünden ötürü kendisinin de ölümünden korkulur. Gözyaşları, onun gözlerini kaplamıştır. Babasına ağlar ve şöyle der:
Eyvah, vay babacığım!
Ölümün çirkin bir manzarasını gördüm, gayet korkunçtu. Bir ayna gibi idi. Bakan "kimse ondan ürkerdi.
Ölenin en büyük çocukları, üzüntüden ölmek üzeredirler. Oysa ki, küçük çocukları babalarını unutmak üzeredirler.
Kadınları onun için çok üzülürler.
Gözyaşları, yanaklarının üzerinde derin izler meydana getirir.

Sonra ölüyü köşkünün genişliğinden çıkarıp mezarının darlığına götürürler. Mezara konulunca kerpiçler üzerine kapatılır. Amelleriyle başbaşa kalır. Günahları onu kuşatır, gördüğü manzaradan ötürü sıkılır. Sonra yakınları, kendi elleriyle onun üzerine toprak atarlar. Üzerine çok ağlar ve feryad ederler. Sonra üzerinde bir saat kadar bekler ve ona bakmaktan bıkıp usanır, hayata dönmesinden ümid keserler. Sonra da onu işlediği günahlar ve taleb ettiği şeylerle başbaşa bırakıp dönerler.
Şiddetli bir hüzünle onun üzerine eğildiler. Hepsi de, sakıngan bir şekilde, kardeşiyle karşılaşan kimseyi andırırlar.
Tıpkı güven içinde otlayan koyunlar gibi ki,
Derileri yüzen kişi, elindeki bıçağı ile paçalarım sıvamış olarak karşılarına çıktığında,
Ürküntüye kapılırlar, çok otlamadan geri dönerler.
Eli bıçaklı kişi, oradan uzaklaşınca tekrar otlamaya ve meralarına dönüp otlamaya başlarlar. Daha önce kardeşlerinin başına gelen musibeti unuturlar.
Bizler de koyunlara mı benzeyeceğiz, onların âdetine mi uyacağız? Çürüme diyarı olan mezara göçen kişiyi an, onun toprak altındaki yerinden ibret al. Gördüğün gibi korkunç hallere maruz kalan kimsenin durumundan ders al.
Mezarında yalnız kaldı. Mirasçıları, çocukları ve hısımları da malını paylaştılar.
Malının üzerine çullanıp paylaştılar. Mirasçılardan hiçbiri de onu övmedi ve ona teşekkür etmedi.
Ey dünyayı imar eden ve ey dünya için çalışıp çabalayan kişi!
Ey başına musibetler gelmesinden emin olan kişi, sen de bu hale geleceksin. Nasıl emin olabiliyorsun kendinden? Seni ölüme götüren bir binek olan hayatını nasıl heba ettin? Teneşir tahtasına baktığın halde yediğin yemeklerle nasıl doyarsın? Afet ve musibetlere götüren bir binek olan şehvetlerle nasıl mutlu olabilirsin? Yaklaşan göç için azık hazırlamadın. Sen sefere çıkmak üzere olan bir yolcu durumun-
dasın.
Eyvah! Tevbemi daha ne zamana kadar erteleyeceğim?
Ömrüm sona ermek üzeredir. Ölüm çukuru da bana bakmaktadır.
Bütün işlediğim ameller deftere kayıtlıdır.
Hükmü adil ve muktedir olan zat, amellerimin karşılığını verecektir
Daha kaç kez dünyanı ahiretinle yamalayacaksın. Kendi heves ve azgınlık atına bineceksin? Seni zayıf inançlı biri olarak görüyorum. Ey dünyasını bu dine tercih eden adam! Rahman sana bunu mu emretti? Yoksa Kur'ân, bunun için mi nazil oldu? Önündeki şiddetli hesabı hatırlamıyor musun, zorlu akibeti düşünmüyor musun? Mal toplayıp servet sahibi olan, binaları yükseltip süsleyen ve şenlendiren kimsenin durumunu hatırlamıyor musun? Bunların hepsi Ölmediler mi, şimdi yerleri mezar değil midir?
Baki kalan ahiretini harab ediyor, fani olan dünyayı imar ediyorsun.
Oysa dünya sana kalıcı değildir. Şenlenmez, ahiretini de kazanamadın.
Ölüm, ansızın sana geldiğinde hayır işlememiş isen Allah katında nasıl bir mazeretin olacak?
Dinin noksan, malın çok olduğu halde hayatının sona ermesine razı olur musun?»
Tarihçiler, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in hangi senede vefat ettiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhur'dan nakledilen meşhur görüşe göre o, hicretin doksandördüncü senesinin başında ellisekiz yaşında vefat etmiştir. Cenaze namazı Baki'de kılınmış ve aynı yere def-dil
Fellas dedi ki: "Ali b. Hüseyin, Said b. Müseyyeb, Urve ve Ebu i b. Abdurrahman, hicretin doksandördüncü senesinde vefat et-
Ravinin biri dedi ki: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, hicretin doksa-niKinci veya doksanüçüncü senesinde vefat etmiştir."
Medainî'nin ifadesine göre Ali b. Hüseyin, hicretin doksandoku-zuncu senesinde vefat etmiştir. Ancak bu kavil garip karşılanmıştır, doğrusunu Allah bilir.
Hafs b. Giyas, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in-şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir beden hastalanmadığı takdirde şımarır şımaran bir bedende de hayır yoktur."
Ebu Bekir b. el-Enbarî, Ali b. Hüseyin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Dostları kaybetmek, gurbettir."
Ali b. Hüseyin, şöyle de demişti: "Allah'ım, gözlere görünen açık halimin güzel olmasından, ama kimsenin görmediği zamanlarda ve yerlerde de gizli halimin çirkin olmasından sana sığınırım. Allah'ım, ben kötülük yaptıysam da sen bana iyilik yaptın. Tekrar kötülüğe dönersem, sen de bana iyilik yapma. Allah'ım, senin verdiğin geniş rızkını kendilerine kıstığın kimselerin iyiliğim bana nasib et."
Ali b. Hüseyin, oğluna şöyle demişti: "Ey oğulcuğum, tuvalete gitmek için ayrı bir elbise edin, çünkü ben tuvalette pisliğin üzerine sineklerin konduğunu, sonra o sineklerin kalkıp elbisemin üzerine konduklarını gördüm." Sonra ayılmış ve: "Ama Rasûlullah (s.a.v.)'ın ve ashabının sadece birer elbiseleri vardı." demiş ve önceki kararından vazgeçmişti.
Ebu Hamza es-Sümalî'den şöyle rivayet edilmiştir:
«Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kapısına gittim, seslenmek istemedim, kapı önünde oturdum. Dışarı çıkıncaya kadar bekledim Çıkınca kendisine selam verdim ve kendisi için dua ettim. O da selamımı aldı ve bana dua etti, sonra bir duvarın yanına gitti ve şöyle dedi:
- Ey Hamza, şu duvarı görüyor musun?

- Evet.
- Bir gün ben üzüntülü iken şu duvara sırtımı dayamıştım. Karşıma güzel yüzlü, güzel giysili bir adam çıktı, bana bakıyordu. Sonra bana şöyle dedi:
- Ey Ali b. Hüseyin! Seni dünya için üzüntülü görüyorum, oysa dünya, hazırdaki bir rızıktır. İyi kişiler de, kötü kişiler de o rızıktan yerler.
- Ben dünya için üzülmüyorum, çünkü dünya, senin anlattığın gibidir.
- Öyleyse ahiret için mi üzülüyorsun? Ahiret gerçek bir vaattir. Orada muktedir bir hükümdar hükmedecektir.
- Ben ahiret için de üzülmüyorum, çünkü ahiret de senin anlattığın gibidir.
- Öyleyse neye üzülüyorsun?
- İbn Zübeyr fitnesinden korkuyorum.
- Ey Ali! Sen, Allah'tan birşey istediği halde Allah'ın kendisine istediği o şeyi vermediği bir kimse gördün mü hiç?
- Hayır.
- Sen, Allah'tan korktuğu halde Allah'ın kendisini korumadığı biri gördün mü hiç? _ Hayır.
Aramızdaki bu konuşmadan sonra o adam yanımdan çekip gitti e kayıplara karıştı. Bana denildi ki: Ey Ali, sana gelen o adam Hızır'dı.»
Taberanî, Ömer b. Haris'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, vefat edip de kendisini yıkadıkları zaman sırtında bazı siyah lekeler gördüler. Bu lekelerin ne olduğunu sorduklarında şöyle cevap verildi: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, geceleri Medine fakirlerine vermek üzere sırtında un çuvalları taşırdı. İşte bu lekeler, o çuvalların izidir."»
İbn Aişe dedi ki: Ben, Medinelilerin şöyle dediklerini işittim: "Ali b Hüseyin Zeynelabidin, vefat edinceye kadar gizli sadaka alırdık, o-nun vefatından sonra bize gizlice sadaka veren kimse görmedik."
Abdullah b. Hanbel, Ebu Minhal et-Taî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, bir düşkün kimseye sadaka vereceği zaman, Önce onu öper, sonra sadakayı verirdi."
Taberî, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kendi oğluna şu öğüdü verdiğini rivayet etmiştir:
"Ey oğulcuğum! Musibetler karşısında sabret. Başkalarının hukukuna tecavüz etme. Sana vereceği zararın, vereceği faydadan çok olması durumu dışında kardeşini hiçbir durumda ziyana sokma."
Taberanî1 den şöyle rivayet edilmiştir:
"Ali b. Hüseyin, bir cemaat arasında oturmaktaydı. Kendi evinden bir çığlık duydu. Kalkıp evine gitti, sonra tekrar aynı meclise dönüp geldi, kendisine sordular:
- Evde bir olay mı oldu ki çığlık sesi geldi?
- Evet!
Bunun üzerine mecliste bulunanlar, onu teselli ettiler ve gösterdiği sabra da şaştılar. Ama kendisi şöyle dedi: "Biz öyle bir aileyiz ki, hoşlandığımız hususlarda Aziz ve Celil olan Allah'a itaat ederiz, hoşlanmadığımız durumlarda da ona hamdederiz."
Taberanî'nin rivayetine göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, şöyle demiştir:
«Kıyamet günü olduğunda bir münadi şöyle seslenir:
"Fazilet ehli kimseler ayağa kalksınlar." Bunun üzerine bir grup insan ayağa kalkar ve harekete hazır hale gelir, kendilerine: "Haydi Cennet'e gidin." denilir. Cennet yoluna koyulduklarında melekler kendilerini karşılar ve onlara şöyle sorarlar:
- Nereye gidiyorsunuz?
- Cennet'e gidiyoruz.
- Hesap görmeden önce mi gidiyorsunuz?
- Evet.
- Siz kimlersiniz?
- Biz fazilet ehli kimseleriz.
- Faziletiniz neymiş?
- Bize karşı cahillik yapıldığında tahammül ederdik, bize haksızlık yapıldığında sabrederdik, bize kötü davranıldığında bağışlardık.
- Öyleyse Cennet'e girin. Cennet, amel sahibi kimseler için ne güzel bir mükafattır.
Sonra bir münadi şöyle seslenir: "Sabırlı kimseler ayağa kalksınlar." Bir grup insan ayağa kalkar ve harekete hazır hale gelirler. Kendilerine: "Haydi Cennet'e gidin." denilir. Cennet yoluna koyulduklarımda melekler onları karşılar ve kendilerine aynı soruyu sorarak: "Nereye gidiyorsunuz?" derler. Onlar da şu cevabı verirler:
- Biz sabırlı kimsleriz.
- Sizin sabrınız nasıldı?
- Biz, Allah'a taat hususunda kendi nefsimizi sabra alıştırdık. Ona karşı günah işlememek hususunda da nefsimizi sabra alıştırdık. Belalar karşısında da nefsimizi sabra alıştırdık.
- Öyleyse Cennet'e girin. Cennet, amel sahibi kimseler için ne güzel bir mükafattır.
Sonra bir başka münadi de şöyle seslenir: "Bu diyarda Allah'ın komşuları olacak kimseler ayağa kalksınlar." Bir grup insan

ayağa kalkar ve harekete hazır hale gelirler, ama sayıları azdır. Kendilerine şöyle denilir:
- Haydi Cennet'e gidin.
Cennet yoluna koyulurlar. Melekler kendilerini karşılar ve nereye gittiklerini sorarlar. Sonra da melekler, sorularına şunu eklerler:
- Bu diyarda Aziz ve Celil olan Allah'a komşu olmayı nasıl haket-tiniz?
- Bizler Allah rızası için ziyaretleşirdik. Allah rızası için meclis kurup otururduk. Allah rızası için malımızı harcar, fedakarlık yapardık.
- Öyleyse Cennet'e girin. Cennet, amel sahibi kimseler için ne güzel bir mükafattır.»
Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, şöyle demişti: "Doğrusu Cenâb-ı Allah, günah işleyen, sonra da tevbe eden mü'mini sever.
iyiliği emretme ve kötülüğü menetme görevini yapmayan kimse, Allah'ın kitabını arkasına atmış gibi olur. Ancak kötülük yapan kimselerden sakınanlar hariç."
Kendisine sordular:
- Sakınmak nasıldır?
- İnatçı ve zorba kimseden korkulur. Böyle bir kimsenin, iyiliği
emredip kötülüğü meneden kimseye karşı taşkınlık yapıp zarar vermesinden korkulur. İşte bu durum hariç."
Adamın birisi, Said b. Müseyyeb'e şöyle dedi:
- Falan adamdan daha takvalı birini görmedim.
- Sen Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'i gördün mü?
- Hayır.
- Ben de işte ondan daha takvalı birini göremedim. Süfyan b. Uyeyne, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in yanma gittim, bana şöyle dedi: _ Ey Zührî, neredeydiniz? Ne işle uğraşıyordunuz?
- Oruç konusunu müzakere ediyorduk. Arkadaşlarımızla birlikte şu karara vardık ki; ramazan ayı orucu dışında farz olan başka bir oruç yoktur.
- Ey Zührî, ama bu sizin dediğiniz gibi değildir. Orucun kırk vec-hi vardır. Onu, ramazan ayı orucu gibi farzdır, onu da haramdır. On-dört tanesine gelince kişi, bunları tutup tutmamakta serbesttir. Dilerse tutar, dilerse tutmaz. Nezir orucu vacibtir, itikaf orucu vaciptir.
- Ey Rasûlullah'ın oğlunun oğlu, bunları açıkla.
- Farz olan oruç, ramazan ayının orucudur, bir de hataen adam öldürüp de azad edecek köle bulamayan kimsenin peşpeşe iki ay müddetle tutacağı oruçtur. Yoksullara yedirecek yiyecek bulamayan ve yemin keffaretiyle yükümlü olan kimsenin tutacağı üç günlük oruçtur. Başı traş etme nedeniyle tutulan oruçtur. Kesecek kurban bulamayan ve temettü haccı yapan kimsenin tutacağı oruçtur. Avlanma yasağına riayet etmediği için kişinin tutacağı ceza orucudur. Bu kişi, avladığı hayvanın kıymetini takdir eder, sonra bu kıymeti buğdayla karşılar.
Kişinin tutup tutmamakta serbest olduğu oruçlar ise şunlardır: Pazartesi ve perşembe günleri tutulan oruç, ramazan ayından sonra şevval ayında tutulan altı günlük oruç, arefe günü tutulan oruç ve aşure günü tutulan oruçtur. Kişi, bu oruçları tutup tutmamakta serbesttir.
izne tabi oruçlara gelince, bunlar da şunlardır: Kadın, kocasının izni olmadan nafile oruç tutamaz. Köle ve cariye de böyledir. Bunlar da ancak efendilerinin izni ile nafile oruç tutabilirler.
Haram olan oruçlarsa şunlardır: Kurban bayramında ve ramazan bayramında tutulan oruç. Teşrik günlerinde ve yevm-i sekte tutulan oruç. Yevm-i sekte ramazan için oruç tutmaktan menedilmişiz. Ara vermeksizin tutulan oruç anlamına gelen visal orucu haramdır. Hiç konuşmamak anlamındaki sumt orucu haramdır. Günah işlemeyi aamak için tutulan oruç haramdır. Senenin bütün günlerini de oruç-u geçirmek haramdır. Misafirin oruç tutmasına gelince bu kişi, ev sahibinin izni olmaksızın nafile oruç tutamaz. Bu hususta Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Bir kimse, bir kavme misafir olduğunda onların iznini almaksızın nafile oruç tutmasın."
Mubah oruca gelince, bir kişi oruçluyken unutarak bir şey yer yada içerse orucu bozulmaz. Hasta ve misafir kimsenin oruç tutmasına gelince bazı fıkıhçılar, bunların oruç tutabileceğini, bazılanysa oruç tutamayacaklarını söylemişlerdir. Diğer bazı fıkıhçılarsa şöyle demişlerdir: "Dilerse tutar, dilerse tutmaz." Bize gelince biz deriz ki: Hastalar ve misafirler (seferi kimseler), oruç tutmazlar. Kişi, yolculukta veya hastalıkta oruç tutsa bile geçersiz olduğundan ötürü, o günlerdeki oruçlara kaza etmesi gerekir." [1]

Ebu Bekir B. Abdurrahman B. Haris

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam b. Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum el Kureşi el-Medenî. Yedi fıkıhçıdan biridir. Adının Muhammed olduğu söylenir. Ebu Bekir olduğu da söylenmiştir. Künyesi Ebu

Abdurrahman'dır. Sahih rivaj^ete göre adı da, künyesi de aynıdır. Çok sayıda oğullan ve kardeşleri vardır. Kadri yüce bir tabii idi.
Amraar'dan, Ebu Hüreyre'den, Esma binti Ebi Bekir'den, Ai-şe'den, Ümmü Seleme'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Aralarında oğulları Seleme, Abdullah, Abdülmelik, Ömer ve azatlısı Sümeyyin'de bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmişlerdir. Ondan rivayet edenler arasında Amir eş-Şa'bî, Ömer b. Abdülaziz, Artır b. Dinar, Mücahid ve Zührî de vardı.
Hz. Ömer'in halifeliği zamanında doğdu. Çokça namaz kıldığı için kendisine Kureyş'in rahibi denirdi. Âmâ idi, bütün zamanın oruçla geçirirdi. Güvenilir, sika raviîerden ve fıkıh âlimlerindendi. Çok sayıda sahih rivayeti vardır.
Ebu Davud dedi ki: "Gözlerini kaybetti, secdeye vardığı sırada elini -bir hastalıktan ötürü- yanında bulunan bir tasa koyardı."
Sahih rivayete göre o, hicretin doksandördüncü senesinde vefat etmiştir. Doksanüçüncü veya doksanaltıncı senesinde vefat ettiğine dair zayıf riyayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Ben derim ki: Şairin biri, içinde yedi fıkıhçımn ismini andığı şu iki beyti tanzim etmiştir:
"Dikkat edin! Çok derin âlim olan ve adlarını sıraladığım imamlara uymayan herkes, hakkın dışına çıkmıştır.
O imamlar da şunlardır: Ubeydullah, Urve, Kasım, Said, Ebu Bekir, Süleyman ve Harice."
Hicretin doksandördüncü senesinde, Basralıların zahidlerinden Fadl b. Ziyad er-Rakkaşî de vefat etti. Bu zatın cidden çok menkıbeleri ve faziletleri vardı. Kendisi şöyle demişti:
«Başkalarına bakıp da kendi nefsini unutma. Onun bunun günahını araştırarak kendi günahını gözardı etme. Çünkü cezayı onlar demi de sen çekeceksin. Gündüzünü de "Bu nasıl olmuş, şu nasıl olmuş?" diyerek geçirme. Çünkü ağzından çıkan sözler kayda geçmektedir ve sana karşı delil olarak kullanılacaktır. Geçmişte işlenen bir minahı affettirmek gayesiyle işlenen sevaplı bir iş kadar yerini hızla bulan ve güzelce talep edilen başka birşey görmedim.»
Bu senede vefat edenlerden biri de Medine fıkıhçılarından İmam ve âlim bir zat olan Ebu Seleme Ebu Abdurrahman b. Avf ez-Zührî'-dir. Bu zatın da sahabeler cematmdan çok rivayetleri vardır. Geniş bir ilmi vardı. Medine'de vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Abdurrahman b. Aiz el-Ezdî'dir. Bunun da çok sayıda rivayetleri vardır. Âlim bir kişiydi. İlmini yaymak maksadıyla çok sayıda kitablar bıraktı. Sahabeler cemaatından rivayette bulundu. İbn Eş'as savaşında esir alındı. Haccac, onu serbest bıraktı.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Abdurrahman b. Muaviye b. Huzeyme de vardır. Bu zat, Ömer b. Abdülaziz b. Mer-van tarafından Mısır kadılığına tayin edilmişti. Ayrıca oranın güvenlik kuvvetleri komutanıydı. Âlim ve fazıl bir kimse idi. Hadis rivayet etmiş olup, bir cemaat da kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. [2]

Hicretin Doksanbeşinci Senesi

Bu senede Abbas b. Velid, Rum illerine gaza yaparak çok sayıda kaleler fethetti.
Mesleme b. Abdülmelik, Rum illerinde fethettiği bir şehri yaktı. Aradan on sene geçince yeniden inşa etti.
Muhammed b. Kasım, Hindistan'ın Molina şehrini fethederek çok. sayıda malı ganimet edindi.
Musa b. Nusayr, Endülüs'ten Ifrikiyye'ye çok miktarda inalla döndü. O kadar çok mal vardı ki, bunları buzağılar üzerinde taşıyordu. Yanında da 3.000 esir vardı.
Kuteybe b. Müslim, Şaş illerine gaza yaptı. Çok sayıda şehir ve mıntıkayı fethetti. Orada iken Haccac b. Yusuf un ölüm haberi kendime geldi. Bu haber onu ilerlemekten alıkoydu. Gücünü azalttı. Bera-ekilerle Merv şehrine döndü ve şairin şu sözünü tefekkür etti:
-bayatıma yemin ederim ki o, Cafer ailesinden olup çok iyi bir
adamdı. Havran'da idi, dün onu ipler bağladı.
Eğer sen yaşarsan ben de ister istemez yaşarım, eğer sen ölürsen senin ölümünden sonra benim hayatımda emel ve ümit kalmaz."
Halife Velid, Kuteybe'ye mektup yazarak düşmanla yaptığı savaşları sürdürmesini istedi. Bu fedakarlığından ötürü ona vaatlerde bulundu. Kendisine çok mükafatlar bahşetti. Cihadından, beldeleri fethetmesinden, küfür ve inad ehli kimselerle yaptığı savaştan ötürü onu övdü.
Haccac, halka namaz kıldırması için kendi yerine oğlu Abdullah'ı tayin etmişti. Velid de Küfe ve Basra vilayetlerinde namaz kıldırma işlerini yürütmesi için Yezid b, Ebi Kebşe'yi görevlendirmişti. Haccac bu iki vilayetin haraç işlerini düzenlemesi için Yezid b. Müslim'i atamıştı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, bu iki kişiyi bu görevlere tayin etmiş; Velid de bu tayin işini onaylamıştı. Haccac'm diğer kaymakamları da görevlerine devam etmişlerdi.
Haccac, hicri doksanbeşinci senenin ramazan ayının bitimine beş veya (başka bir rivayete göre üç) gün kala vefat etti. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre bu senenin şevval ayında vefat etmiştir.
Bu senede Bişr b. Velid b. Abdülmelik insanlara haccettirdi. Ebu Ma'şer ile Vakidî böyle demişlerdir.
Bu senede Rum diyarında 1.000 kadar arkadaşıyla birlikte Vad-dahî öldürüldü.
Yine bu senede Ebu Cafer el-Mansur Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas doğmuştu. [3]

Haccac B. Yusuf Es-Sakafî'nîn Biyografisi

Haccac b. Yusuf b. Ebi Ukayl b. Mesud b. Amir b. Mateb b. Malik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakif. Sakif in asıl adı ise Kisiy b. Mü-nebbih b. Bekir b. Hevazin'dir. Künyesi, Ebu Muhammed es-Saka-fî'dir.

Haccac, İbn Abbas'tan hadis dinlemiş; Enes'ten, Semüre b. Cün-dep'den, Abdülmelik b. Mervan'dan ve Ebu Bürde b. Eb Musa'dan rivayetlerde bulunmuştur. Enes b. Malik, Sabit el-Benanî, Humeyd et-Tavil, Malik b. Dinar, Cevad b. Mücalit Kuteybe b. Müslim, Said b. Ebi Arube de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. İbn Asakir böyle demiştir.

Şam'da evleri vardı. Bunlardan biri Darurrivaye'dir ki, İbn Ebi Hadid'in köşkünün yakınındaydı.

Abdülmelik, Haccac'ı Hicaz valiliğine tayin etti. O da İbn Zübeyr'i öldürdü. Sonra Abdülmelik onu Hicaz valiliğinden alı Irak'a tayin etti. O da Şam'a Abdülmelik'in ziyaretine gitti.

İbn Asakir, Muğire b. Müslim'den rivayet etti ki, Muğire'nin babası Müslim şöyle demiştir:

«Haccac b. Yusuf, bize bir hutbe irad etti. Kabri anlattı ve anlatırken: "Kabir yalnızlık evidir, gurbet evidir..." dedi. Nihayet hem kendisi ağladı, hem çevresindekileri ağlattı. Sonra da şöyle dedi: Müminlerin emiri Abdülmelik b. Mervan'm şöyle dediğini işittim: "Osman b. Affan, irad ettiği bir hutbesinde şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v.), bir mezara baktığında veya mezardan bahsettiğinde mutlaka ağlardı."»

Ahnıed b, Abdülcebbar, Malik b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir gün Haccac'm yanma gittim. Bana şöyle dedi:

- Ey Ebu Yahya! Sana Rasûlullah'tan güzel bir hadis nakledeyim

mi?

- Evet.

- Ebu Bürde, bana Ebu Musa'nın şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah'a ihtiyacı olan kimse, her farz namazın peşi sıra duada bulunsun."

Bu hadisin benzeri hadisler, sünenlerde ve müsnetlerde mevcuttur. Doğrusunu Allah bilir.

Şafiî'den şöyle rivayet edilmiştir: Muğire b. Şube, karısının yanına gitti. Karısı dişlerinin arasını temizlemekteydi. Vakit sabahtı, karısına şöyle dedi: "Vallahi, eğer sabahleyin erkenden, hiçbir iş yapmadan ilk iş olarak kahvaltıyı yapmışsan, sen ahmak ve alçaksın. Eğer dişlerin arasında temizlediğin kalıntılar dünden kalma ise o zaman da sen çok kirli ve pasaklısın." Böyle dedikten sonra karısını boşadı. Karısı da şöyle cevap verdi: "Allah'a yemin ederim ki, söylediğin her iki durum da bende mevcut değildir. Sabahleyin erkenden dişimi mis-vakladım. Misvakın bir parçası dişlerimin arasında kalmıştı. Şimdi onu çıkarmaya çalışıyordum."

Muğire, Haccac'm babası Yusuf a: "Bu kadınla sen evlen. Çünkü bu kadın, lider olacak bir erkeği doğuracak kadındır." dedi ve Haccac'm babası Yusuf onunla evlendi. Duyduğuma göre Haccac'm babası o kadınla gerdeğe girdiğinde cinsel temasta bulunduktan sonra uykuya daldı. Rüyasında kendisine şöyle denildi: "Nadasa kalmış toprağı ne kadar da çabuk aşıladın."

İbn Hallikan dedi ki: Haccac'm annesinin adı, Faria binti Hem-mam b. Urve b. Mesud es-Sakafî'dir. Kocası Haris b. Kelde es Sakafî 1(ü ki, bu Arap tabiplerindendi. Misvakla ilgili bu hikaye ondan nakledilmiştir.

'el-Ikd" adlı eserin sahibinin anlattığına göre Haccac ile babası J-aitte çocukları eğitirlermiş. Sonra Şam'a gelmiş Abdülmelik'in ve-zıri ^h b. Zenba'nın yanma varmıştı. Abdülmelik, askerlerin kendi

zıri mola verdiği yerde mola verdiklerini, harekete geçtiği yerde de harekete geçmediklerini söyleyerek Ruh'a şikayette bulunmuştu. Ruh da: "Bu işi iyi idare edebilecek bir adam yanımda vardır." demiş; Bunun üzerine Abdtilmelik de Haccac'ı ordu komutanlığına tayin etmişti. Artık mola yerlerinde hareket anlarında askerler geride kalmıyorlardı düzenli bir şekilde hareket ediyorlardı. Nihayet Haccac, yemek molası vermekte olan Ruh b. Zenba'mn çadırına gitmiş, çadırının iplerini koparmış, çevresinde dolanmış ve çadırını yakmıştı. Bunun üzerine Ruh Abdülmelik'e şikayet etmişti. Abdülmelik de Haccac'a şöyle sormuştu:

- Niçin böyle yaptın?

- Ben yapmadım, bunu yapan sensin. Çünkü benim elim senin elindir, benim kırbacım da senin kırbacındır. Eğer yaktığım çadırının karşılığında Ruh'a iki çadır; vurduğum kölesinin karşılığında da iki köle verirsem bunun sana ne zararı olur. Beni tayin ettiğin görevden alma ve şevkimi kırma.

Bunun üzerine Abdülmelik, Haccac'm dediğini yaptı. Haccac da onun yanında yükseldi. ,

Haccac, hicretin seksendördüncü senesinde Vasıt şehrini inşa etmeye başladı. Bu işi seksenaltmcı senede tamamladı. Daha önce tamamladığı da söylenir.

Onun zamanında mushaflar noktalandı. Biyografisinden bahsedilirken kendisine önce Küleyb adının verildiği, sonra Haccac adının verildiği söylenir. Doğumu esnasında annesinin rahminden çıkamamış, bir nevi ameliyat neticesinde doğmuştu. Günlerce annesinin memesini emmemişti. Nihayet kendisine önce bir oğlak kam, sonra silahlı bir adamın kanı içirilmiş ve o kan yüzüne sürüldükten sonra emmeye başlamıştı. Kan akıtmaya karşı aşırı bir tutku ve sevgisi vardı. Çünkü ilk olarak yüzüne sürülen kanı emmişti. Anlatıldığına göre annesi, oğlunun muzaffer olmasını temenni edermiş. Haccac'da büyük bir şehamet vardı, kılıcında ise zulüm vardı. Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı birçok canları basit sebepler ve çok küçük şüphelerle öldürmüştü. Hükümdarlar gibi gazablanırdı. Anlatıldığına göre Ziyad b. Ebihi'ye benzemeye çalışırmış. Ziyad da Ömer b Hattab'a benzemeye çalışırmış. Halbuki bunlar ona ne eşit, ne de yakındırlar.

İbn Asakir, tabiilerin büyüklerinden olup Cabiye'de Hz. Ömer'in hutbesini dinleyen, büyük çapta zühd ve ibadet sahibi, her gece namazda üç hatim yapan Mısır kadısı Selim b. Anez et-Tecibî'nin biyografisinde şöyle bir olaydan bahseder:
"Haccac, Mısır'da babasıyla birlikte büyük camide bulunuyordu. Sözünü ettiğimiz Selim b. Anez yanlarından geçince Haccac'm babası kalkıp ona selam verdi. Sonra da ona şöyle dedi:
- Ben mü'minlerin emirinin yanma gideceğim. Onun katında görülecek bir işin varsa söyle?
- Evet. Onun katında görülecek işim şudur ki, beni kadılıktan azletmesini ondan isteyesin.
- Sübhanallah! Allah'a yemin ederim ki, günümüzde senden daha iyi bir kadı'nm bulunduğunu bilmiyorum.
Böyle dedikten sonra Haccac'm babası, oğlunun yanma döndü. Oğlu Haccac, ona şöyle dedi:
- Babacığım! Sen Sakifli olduğun halde nasıl olur da Tecibli bir adamın önünde ayağa kalkarsın?
- Ey oğulcuğum! Allah'a yemin ederim ki ben, bütün insanların, bu ve benzeri adamlar sayesinde ilahi rahmete mazhar olduklarına inanıyorum.
- Allah'a yemin ederim ki, mü'minlerin emirine bu ve benzeri a-damlardan daha zararlı kimseler yoktur.
- Neden ey oğulcuğum?
- Çünkü bu ve benzeri adamların etrafında insanlar toplanırlar, bunlar da onlara Ebu Bekir'in ve Ömer'in yaşantısından bahsederler. Sonra da dinleyicileri, mü'minlerin emirinin yaşantısını hor ve küçük görürler. Ebu Bekir'le Ömer'in yaşantılarına göre yaşantısının İslâm'a uygun olmadığını anlarlar ve dolayısıyla düşmanlık besleyip ayaklanarak mü'minlerin emirini görevden haleder ve ona itaatin gerekli olmadığına inanırlar. Allah'a yemin ederim ki, eğer ben yetki sahibi olursam, bu ve benzeri adamların boyunlarını vururum!
- Ey oğulcuğum! Allah'a yemin ederim ki ben, Aziz ve Celil olan Allah'ın seni şaki olarak yarattığım sanıyorum.
Bu da gösteriyor ki, Haccac'm babası, halife nezdinde itibarlı bir kimse olup sağlam bir önseziye ve ferasete sahipti. O, oğlu Haccac'm akibetini o zamandan sezmişti."
Dediler ki: Haccac, hicretin otuzdokuzuncu senesinde doğdu. Kırkıncı senede, kırkbirinci senede doğduğuna dair zayıf rivayetler de vardır. Akıllı, fasih ve beliğ bir genç olarak yetişti. Kur'ân'ı ezberledi. Seleften birinin anlattığına göre Haccac, her gece Kur'ân okurmuş.
Ebu Amr b. A'lâ; "Ondan ve Hasan-ı Basrî'den daha fasih bir kimse görmedim. Hasan, ondan daha fesahatli idi." demiştir.
Darekutnî, Ukbe b. Amr'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"insanların akıllarının birbirine yakın olduğunu gördüm. Ancak Haccac ile İyaz b. Muaviye'ninki hariç. Çünkü bu ikisinin aklı diğer tüm insanların akıllarından daha üstündü."
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi halife Abdülmelik, hicretin yetmişüçüncü senesinde Mus'ab b. Zübeyr'i öldürdükten sonra onun Kardeşi Abdullah'ın üzerine Haccac'ı gönderdi. Haccac, Mekke'de onu kuşatma altına aldı ve o sene insanlara haccettirdi. Kendisi ve bera--berindekiler, Beyt'i tavaf etme imkanını bulamadılar. İbn Zübeyr ve beraberindekiler de vakfe yapma imkanını bulamadılar. Haccac, onu kuşatma altında tutmaya devam etti. Nihayet hicretin yetmişüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayında onu mağlub etti. Bundan sonra halife Abdülmelik, Haccac'ı; Mekke, Medine, Taif ve Yemen valiliklerine atadı. Daha sonra kardeşi Bişr'in Ölümünün ardından onu Irak'a nakletti ve Önceki kısımlarda anlattığımız gibi Haccac, gidip Kûfe'ye girdi. Kûfelilere, önceki sayfalarda anlattığımız nutkunu irad etti ve eziyetlerde bulundu, aralarında tam yirmi sene kaldı. O esnada büyük çapta ve yaygın fetihler gerçekleştirdi. Öyle ki, süvarileri Hind ve Sind'e ulaştılar. Oradaki şehir ve mıntıkaları fethettiler. Süvarileri ayrıca Çin ülkesine yaklaştılar. Orada, daha Önce anlatmış olduğumuz bazı işleri gerçekleştirdi. Biz burada onun gösterdiği cesaret ve kahramanlıkları, büyük işler karşısındaki soğukkanlılığını anlatacağız. Övgüye layık icraatlarını, yerilecek söz ve fiillerini Ibn Asakir'le diğerlerinin nakillerine göre aktaracağız.
Ebu Bekir b. Ebu Hayseme'den şöyle rivayet edilmiştir: Haccac b. Yusuf, bir defasında Said b. Müseyyeb'in yanıbaşında namaz kıldı. Haccac, o zamanlar yetkisi olmayan bir kimseydi. Namazda imamdan önce elini kaldırıyor ve yine imamdan önce secdeye varıyordu. Selam verdikten sonra Said b. Müseyyeb, onun abasının yakasından tuttu. Namaz sonrası zikrine devam etti. Haccac da yakasını onun elinden kurtarmaya çalışıyordu. Nihayet Said, zikrini tamamladı ve Haccac'a dönüp şöyle dedi: "Ey hırsız, ey hain! Sen namazı böyle mi kılarsın? Namazı bu şekilde kılarken şu ayakkabıyla senin suratına vurmak istedim." Haccac, ona cevap vermedi, çekip gitti. Haccını yaptı, sonra dönüp Şam'a gitti. Bilahare vali olarak Hicaz'a geldi. İbn Zübeyr'i öldürdükten sonra vali olarak Medine'ye geldi. Mescid-i Nebevî'ye girdiğinde Said b. Müseyyeb'in etrafında insanlar oturmuşlardı. Haccac, ona doğru gitti. İnsanlar, Said'e zarar vermesinden korktular. Gidip Said'in önünde oturdu ve ona: "Ç sözlerin sahibi sensin değil mi?" dedi. Said de eliyle göğsüne vurup: "Evet." dedi. Haccac da ona: "İyiliği öğretip iyi yolda terbiye verdiğin için Allah sana hayır mükafat versin. Senden sonra her namaz kılışımda, bana söylemiş olduğun o sözleri mutlaka hatırlardım." dedi. Sonra kalkıp gitti.
Reyyaşî'den şöyle rivayet edilmiştir: Haccac, İbn Zübeyr'i öldürdüğü zaman Mekke'de o kadar çok insan ağladı ki, yer yerinden oynadı. Haccac, emir verdi, halk mescitte toplandı. Sonra kendisi minbere çıkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
"Ey Mekkeliler! Duyduğuma göre îbn Zübeyr'in öldürülmesini büyük bir olay olarak telakki etmişsiniz? Dikkat edin! İbn Zübeyr, bu
ümmetin hayırlı ve seçkin kimselerindendi, fakat halifeliğe rağbet etti Halifeliği ele geçirmek için hilafet ehli kimselerle

çekişti. Allah'ın taatından çıkıp Allah'ın Harem'ine sığındı. Eğer asileri koruyacak bir sey mevcut olsaydı, Adem peygamber, Allah'ın cezasına karşı korunurdu. Çünkü Allah, onu kendi eliyle yaratmış, ona kendi ruhundan üflemiş, melekleri ona secde ettirmiş, keramet ve kıymetini ona mubah kılmış, onu Cennet'ine yerleştirmişti. Ama Adem, hata işleyince Cenâb-ı Allah, hatası nedeniyle onu Cennet'ten çıkardı. Adem, Allah katında İbn Zübeyr'den daha kıymetlidir. Cennet de Ka'be'ye göre daha hürmetlidir. Öyleyse kalkın Allah'ı zikredin ki, Allah'da sizi ansın."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu's-Sıddık en-Nacî'nin şöyle dediğini
rivayet etmiştir:

"Haccac, oğlu Abdullah'ı öldürdükten sonra Esma binti Ebi Bekir'in yanına gidip şöyle dedi:

- Doğrusu senin oğlun bu Ka'be'de dinden çıktı. Allah da ona acıklı azabı tattırdı.

- Yalan söyledin, benim oğlum anne ve babasına iyi davranan, oruç tutan, namaz kılan bir kimseydi. Allah'a yemin ederim ki, Rasû-lullah (s.a.v.) bize şu haberi vermiştir: "Sakif kabilesinden iki yalancı çıkacaktır, bunlardan sonuncusu ilkinden daha şerlidir ki, o da katildir."

Ebu Ya'lâ, Esma binti Ebi Bekir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.)'ın müsleyi (insanların vücuduna eziyet ederek öldürmeyi ve organlarını kesip koparmayı) yasakladığını işittim ve yine onun şöyle buyurduğunu işittim: "Sakif kabilesinden biri yalancı, diğeri katil iki adam çıkacaktır."

Esma diyor ki: B|en Haccac'a şöyle dedim: "Yalancıyı gördük. Katile gelince o da sensin ey Haccac!"

Ubeyd b. Humeyd'den şöyle rivayet edilmiştir: «Haccac, oğlunu öldürdükten sonra başsağlığı dilemek için Esma binti Eb Bekir'in yanına gitmişti. Esma da ona şöyle demişti: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "Sakif kabilesinder biri katil, diğeri yalancı iki kişi çıkacaktır." Yalancı kişi, İbn Ebi Ubeyd (yani Muhtar)'-dı. Katile gelince o da sensin!»

İmam Şafiî, Nafi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

'Ibn Zübeyr'in öldürüldüğü gecelerde Abdullah b. Ömer, uzlete Çekildi. Haccac da o zaman Mina'daydı. Abdullah, Haccac'la beraber namaz kılmıyordu."

Sevrî, Muhammed b. Münkedir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: ^abir (r.a.), Haccac'm yanma gitti. Ona selam vermedi ve arkamda namaz da kılmadı."

İshak b. Raheveyh, Ka'ka' b. Sait'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Haccac, okuduğu bir hutbesinde şöyle dedi: "İbn Zübeyr, Allah'ın kitabını değiştirdi." İbn Ömer de ona şöyle dedi: "Allah onu bu işe musallat kılmadı ve sen de onunla beraber olmadın."

İbn Ömer diyor ki: Eğer ben Haccac'a: "Sen yalan söylüyorsun." demek isteseydim, diyebilirdim.

Şehr b. Havşeb'ten ve diğerlerinden şöyle rivayet edilmiştir:

"Haccac, hutbeyi uzattı. İbn Ömer de şöyle demeye başladı: "Namaza! Namaza!." Bu sözünü defalarca tekrarladı. Sonra kalkıp namazı kıldı. Cemaat da namazlarını kıldılar. Haccac imamlık yaptı. Namazdan sonra İbn Ömer'e: "Neden böyle yaptın?" diye sorunca İbn Ömer, ona şu karşılığı verdi: "Biz buraya namaz için geliyoruz. Namazı vaktinde kıl, sonra ne konuşacaksan konuş."

Asmaî dedi ki: Amcamın şöyle dediğini işittim:

«Benim duyduğuma göre Haccac, İbn Zübeyr'i öldürdükten sonra Medine'ye geldiğinde şehir dışında yaşlı bir adama rastladı ve ona Medinelilerin durumunu sordu. O adam: "Çok kötü haldedirler. Rasû-lullah'ın havarisinin oğlu öldürüldü." dedi.

Haccac da ona şöyle sordu:

- Onu kim öldürdü?

- Günahkar ve lanetli Haccac öldürdü. Allah'ın lanetleri ve tehlikeleri Haccac'in üzerine olsun. O, Allah'ı çok az gözetiyor.

Haccac, yaşlı adamın bu konuşmasına çok kızdı, sonra ona şöyle dedi:

- Ey ihtiyar! Kendisini görecek olursan Haccac'ı tanır mısın?

- Evet! Allah, ona hayır ve iyiliği göstermesin. Onu zarar ve ziyandan korumasın.

Haccac, yüzündeki peçeyi açıp yaşlı adama: "Ey ihtiyar! Şimdi kanın akınca Haccac'ın kim olduğunu anlayacaksın." dedi Yaşlı a-dam, işin ciddi olduğunu anlayınca şöyle dedi; "Vallahi ey Haccac, bu çok acaip bir durum oldu. Ama sen de beni tamsaydm bana söyle demezdin. Ben, Abbas b. Ebi Davud'um, her gün beş kez bayılırım. Haccac da ona: "Haydi git, Allah seni delilikten kurtarmasın ve sana afiyet yermesin." dedi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Halid b. Yezid b. Muaviye, Abdülmelik'e şöyle dedi:

- Haccac'a bu imkanı sen mi veriyorsun?

- Bunun ne zararı var?

- Vallahi o insanların en belahsıdır. -Nasıl?

- Vallahi ey mü'minlerin emiri, ben, Remle binti Zübeyr'le evlen-dişimden ^erj Zübeyr ailesine olan kinim kalbimden gitmiştir.

Sanki o esnada Abdülmelik uyuyordu da uyanır gibi oldu ve Haccac'a bir mektup yazarak Remle'yi boşatmasını emretti. O da boşattı.»

Said b. Arube'den şöyle rivayet edilmiştir: «Haccac, bir defasında
hacca gitti. Mekke ile Medine arasında bir yerde mola verdiğinde yemeği getirildi. Emir erine: "Benimle beraber yemek

yiyecek birini bul ve yanıma getir." diye emretti. Emir eri de gitti, bir bedevinin uyumakta olduğunu gördü, ayağıyla ona vurarak: "Emirin çağrısına icabet et." dedi. Bedevi, ayağa kalktı ve onunla birlikte geldi. Yanma vardığında Haccac, ona şöyle dedi:
- Ellerini yıka da gel, benimle yemek ye.
- Senden daha hayırlı biri beni davet etti.
- Kimdir o?
- Allah, beni oruca davet etti, ben de davetine icabet ettim.
- Bu şiddetli sıcakta mı oruç tuttun?
- Evet, bundan daha şiddetli olan bir günde oruç tuttum.
- Bugün orucunu aç, yarın tut.
- Eğer yarına kadar yaşayacağıma garanti verirsen yaparım.
- Benim buna gücüm yetmez.
- Öyleyse yetkili olmayacağın yarına karşılık bugünümü benden nasıl istersin?
- Bizim yemeğimiz lezzetlidir.
- Onu lezzeti veren ne sen ne de aşçıdır. O yemeği lezzetlendiren şey afiyettir.» [4] .

Fasıl

Önceki kısımlarda, hicri yetmişbeşinci senede Haccac'ın Kûfe'ye girişini, onlara ani bir hutbe irad edişini, hutbesinde onlara tehditte bulunduğunu, Kûfelilerin ondan çok korktuklarını, Umeyr b. Dabi'i ve Kümeyi b. Ziyad'ı öldürüşünü anlatmıştık. Daha sonra da İbn Eş'-as'ı öldürdüğünü bütün tafsilatıyla nakletmiştik. Bilahare beraberindeki reis, emir, abid ve âlimlere musallat olmuş, en son olarak da Sa-!d b. Cübeyr'i öldürmüştü.
Kadı el-Muafa Zekeriya, Asım'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Haccac, Deyrülcemacim'den sonra Iraklılara şöyle bir nutuk irad etti:
Ey Iraklılar! Şeytan sizin içinize girdi, etinize ve kanınıza karıştı- Sinirlerinize ve kulaklarınıza, hülasa bütün organlarınıza sirayet etti. Sonra da kulaklarınızın derinliklerine, beyninize, beden ve ruhunuza yerleşti. Rahatını bulup yuva kurdu, yumurtlayıp yavruladı. Sonra da yavaş yavaş ilerledi. İçinize münafıklık ve şekaveti yerleştirdi, çekişmeyi kafalarınıza koydu. Siz de onu; uyulacak bir delil, itaat edilecek bir komutan, müşavere yapılacak ve emri dinlenecek güvenilir bir kimse edindiniz. O, size tecrübe bakımından nasıl fayda verir? Beyanı size nasıl yarar sağlar?
Sizler Ahvaz'daki arkadaşlarım değil miydiniz? Orada hile ve tuzak kurdunuz. İhanet üzere anlaştınız. Küfürde ittifak ettiniz Allah'ın, dinini ve hilafetini yardımsız bırakacağını sandınız. Allah'a yemin ederim ki, ben mızrağımın ucuyla sizi vuracağım. Sizler de sığınmak için başka yerlere süratle kaçacak ve hezimete uğrayacaksınız.
Zaviye savaşı, nasıl bir savaştı? O zaman sizler dağılmış, bozguna uğramış, gücünüzü kaybetmiş, birbirinizle çekişmeye düşmüştünüz. Allah da size yardım etmemişti. Kalbleriniz korkuya kapılmış, ricate yönelmiştiniz. Vatanından kaçan, birbiriyle çekişen ürkek develer gibi gerilemiştiniz. Kendi kardeşlerinizin halini sormuyordunuz, yaşlılarınız, çocuklarının durumuyla ilgilenmiyorlardı. O zaman silahlar sizi ısırmış, mızraklar sizi delmişti.
Deyricemacim savaşı, nasıl bir savaştı? O savaşta düşmanla çarpıştınız, kahramanlıklar görüldü. Kelleler gövdelerden koptu gitti, dost, dostunu unuttu.
Ey Iraklılar! Ey facirlikten sonra kafir olanlar! Ey dostuna yardımı bıraktıktan sonra ihanet edenler, birbirinin üzerine atılanlar! Sizleri sınırlarınızı korumaya gönderdiğimiz zaman hıyanette bulunur, geri dönersiniz. Size verilen görevi yerine getirmezsiniz, güvenlikte olduğunuzda ortalığı velveleye verirsiniz. Korkuya kapıldığınızda münafıklık yaparsınız. Nimeti hatırlamaz, iyiliğe karşı şükretmezsiniz. Ahdi bozan bir kimse, sizden vakarınızı yitirmenizi isterse, bir asi sizden yardım isterse, bir sapık sizden sapıklık isterse, bir zalim sizden yardım isterse, yoldan çıkan bir kimse sizden destek isterse, onun çağrısına mutlaka icabet edersiniz, yardımına koşarsınız. İsteyen istemeyen hepiniz, gerek süvari gerek piyade olarak ona koşarsınız.
Ey Iraklılar! Biri seslenir veya ünlerse, mutlaka ona uyar ve yardımcısı olursunuz. Ey Iraklılar! Öğütler size fayda vermedi mi' Olaylar, sizin için caydırıcı olmadı mı? Allah, baskısını üzerinizde şiddetlendirmedi mi? Kılıcının sıcaklığını size tattırmadı mı? Azabının ve işkencesinin acılarını size hissettirmedi mi?"
Bundan sonra Haccac, Şamlılara dönerek şöyle dedi: "Ey Şamlılar! Ben sizin için erkek bir deve kuşuyum. Boynuzlu bir boğayım, yavrularımı pisliklerden korurum. Taşları yavrularımdan uzaklaştırır, yağmura karşı onları örterim. Kelerlere karşı onları himaye ederim, karasineklerden de onlan muhafaza ederim. Ey Şamlılar! Sizler kalkan ve abasınız, entari ve ciltsiniz, sizler dost ve yardımcılarsınız. Vücudumun kılları ve sırdaşlarımsınız. Sizin vasıtanızla ırzlar muhafaza edilir, sizlerle düşman ordularına saldırılır. İnad edip yüz çevirenler, sizin sayenizde bozguna uğratılır."
İbn Ebi'd-Dünya, Ubeydullah b. Muhammed et-Temimî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Bekir et-Teymî künyesi ile tanınan Kureyşli yaşlı bir adamın şöyle dediğini işittim: Fesahat ve belagat sahibi Haccac'ın bir hutbesinde şöyle dediğini işittim: Doğrusu Cenâb-ı Allah, Adem peygamberi ve zürriyetini yerden yarattı. Onlan yerin sırtı

üzerinde yürüttü. Onlar da yeryüzünün ürünlerini yediler, nehirlerindeki suları içtiler, yürüyerek ve çakıllı düz arazileri katederek yeryüzünü parçaladılar. Sonra Cenâb-ı Allah, onları yeraltına gönderdi. Yer de onların etlerini yedi, tıpkı onların yeryüzünün ürünlerini yeyişi gibi. Onlar, nasıl yeryüzündeki nehirlerin sularını içtilerse, yer de onların kanlarını içti. Onlar, nasıl yürüyerek ve çakıllı düz arazileri katederek yeryüzünü parçaladılarsa, yer de onları mezarda parçaladı ve eklemlerini birbirinden koparıp ayırdı."

Birden fazla ravinin rivayetine göre Haccac, öğüt olarak verdiği bir hutbesinde halka şöyle demiştir:

«Size öyle bir adamdan bahsedeceğim ki, hepiniz onun gibi olmalısınız. Bir adam ki, nefsini susturup ezdi ve yular bağlayarak onu kendi kontrolüne aldı. Allah'ın taatına şevketti. Yine nefsinin boynuna vurduğu yular ile onu Allah'a karşı'gelmekten menetti.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi nefsini reddetti.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi nefsini suçladı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi nefsini düşman edindi.

Allah, o adama rahmet etsin ki, başkaları tarafından hesaba çekilmeden önce kendi nefsini hesaba çekti.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi amel terazisine baktı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi hesabına baktı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi amelini tarttı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, yarın kıyamette amel defterinde okuyacağı şeyleri düşündü, terazisinde göreceği şeyleri tefekkür etti. Kalbi kendisini kötülüklerden menetti, düşüncesi ve tasası ona amir oldu.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi devesinin yularını tuttuğu amelinin de yularını tuttu. Eğer ameli onu Allah'ın taatına sev-se ona tabi olmuştur. Eğer ameli onu Allah'a isyana sevket-mişse geri durmuştur.

Allah, o adama rahmet etsin ki, emrini Allah'tan almıştır.

Allah, o adama rahmet etsin ki, yükseldi ve yükselmek istedi.

Ve masiyetlerden kızdı, nifaka öfkelendi. Allah katındaki şeylere arzu duydu....."

Haccac, hep: "Allah, bu adama rahmet etsin ki...." dedi. Nihayet Malik b. Dinar ağlamaya başladı.»

Medainî, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Haccac'm öyle bir konuşmasını dinledim ki, daha önce hiç kimse öyle bir konuşma yapmamıştı. Konuşmasında şöyle demişti: İmdi Ce-nâb-ı Allah, dünyaya faniliği, ahirete de ebediliği mukadder kılmıştır. Kendisi için ebedilik mukadder kılınan bir diyarın fani olması söz konusu değildir. Yine kendisi için fanilik mukadder kılman bir diyar içinde ebedilik söz konusu değildir. Görünen dünya sizi aldatıp da görünmeyen ahireti unutturmasın. Uzun emelinizi kısa ecel ile ezin.»

Medainî, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Şu dallar üzerinde Haccac'dan dinlediğim bir söz, beni fena halde çarptı. O, şöyle demişti: "Bir adamın ömründen bir saat kendi yaratılış amacı dışında boşa harcanırsa, o adamın kıyamete kadar uzun bir hasret çekmesi gerekir."»

Şerik el-Kadi, Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet etti ki, günün birinde Haccac şöyle demişti:

- Belası olan kimseye belası nisbetinde yardım ederiz. Adamın biri kalkıp şöyle dedi:

- Bana bağışta bulun, çünkü ben Hüseyin'i öldürdüm.

- Onu nasıl öldürdün?

- Onu mızrakladım, sonra da kılıçla parçaladım. Bu işi yaparken de hiç kimse bana ortak olmadı.

- Haydi git. Allah'a yemin ederim ki, senin ile Hüseyin aynı yerde bir araya gelmeyeceksiniz.

Böyle dedi ve o adama birşey vermedi.» Heysem b. Adiy'den şöyle rivayet edilmiştir: "Adamın biri Haccac'a gelip şöyle dedi:

- Benim kardeşim, İbn Eş'as'la birlikte ayaklanıp savaşa katılmıştı ve adını maaş kütüğüne kaydettirmiş ti, sense benim maaşımı kestin ve evimi yıktın.

- Sen şairin şu sözünü duymadın mı?

"Sana karşı suç işleyene şefkatli ol, uyuz develerin çöktüğü yerlerden, sağlıklı develere hastalık sirayet eder.

Nice kişi vardır ki, yakınlarının günahı ve suçu nedeniyle sorgulanır ama suçlunun kendisi kurtulur."

- Ey emir! Ben Cenâb-ı Allah'ın başka şekilde söylediğini duydum. Onun sözü seninkinden ve şairinkinden daha doğrudur.

- Cenâb-ı Allah ne demiş?

- Şöyle demiş: «Yusuf un kardeşleri: "Ey vezir! Onun yaşlanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al. Doğrusu biz senin iyi davrananlardan olduğunu görüyoruz." dediler. "Maazallah! Biz malımızı kimde bulmuşsak, ancak onu alıkoruz, yoksa haksızlık etmiş oluruz." dedi.» (Yûsuf, 78-79.)

- Ey köle, şunun adım tekrar maaş kütüğüne kaydet, evini yeniden inşa et ve maaşını da öde. Ayrıca bir tellala da emret ki, şöyle bir duyuruda bulunsun: "Allah doğru söyledi, şair yalan söyledi."

Heysem b. Adiy, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdülmelik, Haccac'a mektup yazarak Eşlem b. Abdülbekrî'nin kendisi aleyhinde konuşmuş olması nedeniyle başını kesip kendisine göndermesini istemiş, Haccac da bu mektup üzerine Eslem'i huzuruna çağırtmıştı. Eşlem, ona şöyle demişti:

- Ey emir, sen buradasın. Mü'minlerin emiri ise burada değildir. Yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: "Ey

inananlar! Eğer yoldan çıkmışın biri size bir haber getirirse, onun iç yüzünü a-raştırm. Yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiğinize pişman olursunuz." (ei-Hucurât, 6.) Abdülmelik'in benim hakkımda duyduğu şeyin aslı yoktur, ben yirmidört kadın beslemekteyim. Onlar için benden başka kazanç sağlayacak bir kimse yoktur. Hepsi de kapıda durmaktadırlar.
Haccac, kadınların huzura alınmalarını emretti. Huzura alındıklarında kadının biri: "Ben Eslem'in teyzesiyim.", bir diğeri: "Ben halasıyım.", öbürü: "Ben kız kardeşiyim.", şu yandaki: "Ben eşiyim.", bu yandaki de: "Ben kızıyım." dediler. Sekiz yaşından büyük on yaşından küçük bir kız çocuğu ilerledi, Haccac'a yaklaştı. Haccac, ona şöyle sordu:
- Sen kimsin?
- Ben Eslem'in kızıyım. Allah emiri İslah etsin.
Böyle dedikten sonra kız, diz üstü çöküp şöyle bir şiir okudu:
"Ey Haccac! Sen gece boyu onun yasını tutan,
Kızlarını, halalarını duymadın mı?
Ey Haccac! Onu öldürecek olursan;
Sekiz kadın, on kadın, iki ve dört kadın bunu kabul etmez.
Ey Haccac! Söyle, bunun yerini kim tutacak?
Yavaş ol ve bizi daha fazla sarsma.
Ey Haccac! Ya cömertlik edip bir nimet bağışla bize,
Ya da hepimizi toptan öldürüver."
Haccac ağladı ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, sizin durumunuzu bozmayacağım ve sizi daha da sarsmayacağım. Size karşı halifeye yardımcı olmayacağım." Böyle dedikten sonra Eslem'in ve kızının söylediklerini bir mektupla Abdülmelik'e bildirdi. Bunun üzerine Abdülmelik, Haccac'a mektup yazarak Eslem'i salıvermesini, ona iyi davranmasını, kızına da ihsanda bulunup her vakitte durumunu sormasını emretti.»
Bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, bir gün halka nutuk irad ederek şöyle demiştir:
"Ey insanlar! Allah'ın haramlarını işlemeyin. Sabretmek, Allah'ın azabına katlanmaktan daha kolaydır." Böyle demesi üzerine adamın biri kalkıp ona şöyle karşılık verdi:
- Yuh sana ey Haccac! Ne kadar da suratsız, ne kadar da utanmazsın! Yaptıklarını yapıyorsun, sonra da böyle bir konuşmada bulunuyorsun! Çaban boşuna gitmiştir."
Adamın böyle demesi üzerine Haccac, muhafizlarına emrederek o adamı yaklayıp bir tarafta tutmalarını istedi. Nutkunu tamamladıktan sonra da o adamı huzuruna alıp şöyle dedi:
- Bana karşı böyle cüretkar olmana sebep nedir?
- Yuh sana ey Haccac! Sen Allah'a karşı cüretkar oluyorsun da ben sana karşı mı cüretkar olmayacağını? Sen kimsin ki, âlemlerin Rabbi Allah'a karşı cüretkar davranıyorsun da ben sâna karşi'Mik-et-kar davranmayayım!"
Adamın böyle cevap vermesi üzerine Haccac, muhafizlarına:, Bunu salıverin." dedi. Adam da serbest bırakıldı.
Medainî dedi ki: Haccac'ın huzuruna İbn Eş'as'ın adamlarından iki kişiyi tutsak edip getirmişlerdi. Haccac, ikisinin de öldürülmesini emredince onlardan biri Haccac'a şöyle dedi:
- Benim sana karşı işlediğim bir iyiliğim vardır.
- Neymiş o iyilik?
- Bir gün İbn Eş'as, senin annen hakkında kötü sözler söyledi, ben de ona karşı çıktım ve gereken cevabı verdim.
- Senin böyle yaptığına kim tanıklık edecek?
- İşte şu arkadaşım!
Haccac, diğerine sorunca o da arkadaşının sözlerini tasdik edip;
- Evet, diye cevap verdi. Haccac, bu defa ona şöyle sordu:
- Peki sen niye arkadaşın gibi yapmadın?
- Sana öfke duyduğum için yapmadım. Bunun üzerine Haccac, muhafizlarına:
- Şunu doğru söylediği için; şunu da benim hakkımda iyi davrandığı için serbest bırakın, diye emir verdi. Muhafizları da her ikisini serbest bıraktılar.
Muhammed b. Ziyad'dan şöyle rivayet edilmiştir: Beni Hanife kabilesinden Cahder b. Malik adında yol kesip adam öldüren bir adam Yenıame'de bulunuyordu. Haccac, Yemame valisine haber göndererek Cahder'i yakalamayışından ötürü onu azarlayıp kınadı. Vali de Cah-der'i arattı, nihayet yakaladı ve Haccac'a gönderdi.
Haccac, huzuruna giren Cahder'e şöyle sordu:
- Bu yaptığın işlere seni sürükleyen sebep nedir?
- Yüreğimin cesareti, sultanın cefası ve zamanın sıkıntısı beni bu işe sürükledi. Eğer emir beni deneyecek olursa, beni en iyi yardımcılarından biri olarak görecektir; beni iyi süvarilik yapan, kahramanca savaşan, kendi halinde bir reaya ferdi olarak bulacaktır. Ben hangi savaşçı ve süvari ile karşılaştıysam mutlaka kendimi ondan daha güçlü ve onu yenecek kuvvette gördüm.
- Biz seni içinde azgın bir aslan bulunan bir su gölüne atacağız. Eğer aslan seni öldürürse seni beslemekten kurtuluruz, ama sen aslanı öldürürsen seni serbest bırakırız.
Böyle dedikten sonra Haccac, onu, sağ eli boynuna zincirle bağlanmış olarak zindana attırdı. Sonra Kesker'deki valisine

mektup yazarak kendisine azgın bir aslan göndermesini emretti.
Cahder, zindanda iken karısı Süleyma Ümmü Amra üzüntüsünü ifade eden şiirler söyledi. Şiirlerinden birinde şöyle diyordu:
"Gece beni ve Ümmü Amr'ı bir araya getiremez mi, eğer bunu yaparsa biz birbirimize yaklaşırız.
Evet, tıpkı bizim gördüğümüz gibi sen de hilali görürsün. Beni yükselttiği zaman gündüz onu da yükseltir.
Necid hurmalıklarını ve Yemame vadilerini geçip geride bıraktığınızda benim ölüm haberini verin.
Ve deyin ki: Cahder, dün tutsak oldu. Yemen'in keskin kılıçlarının darbelerinden sakınıyordu."
Vali tarafından Kesker'den gönderilen aslan, Haccac'ın yanına getirildiğinde aslanın üç gün müddetle aç bırakılmasını emretti. Üç gün sonra onu bahçeye çıkardı. Cahder'in de sağ eli zincirle boynuna bağlanmış olarak bahçeye çıkarılmasını emretti. Sol eline bir kılıç verdi ve onu aslanla karşı karşıya getirdi. Kendisi ve arkadaşları da oturup manzarayı seyre başladılar. Cahder, aslana doğru şöyle bir şiir okuyarak ilerledi:
.iki aslan dar bir alanda, ikisi de onurlu ve kavgacı, Öldürücü ve nefsinde şiddetli.
Eğer Allah şüphe peçesini açarsa, O, burayı terketmeye daha layıktır."
Aslan, Cahder'e bakınca şiddetle kükredi ve gerindi. Ona doğru ilerledi. Bir mızrak boyu kadar yakınında Cahder'in üzerine şiddetle atıldı. Cahder de onu bir kılıç darbesi ile karşıladı. Kılıcını aslanın boğazına sapladı. Aslan, fırtınadan yıkılan bir hayma gibi yere düştü, darbenin şiddetinden yere yıkıldı. Cahder de aslanın şiddetlice üzerine atılması ve zincir bağlarının tesiri ile yere yıkıldı. Haccac ve arkadaşları tekbir aldılar. Cahder de onlara dönüp şöyle bir şiir okudu:
"Ey deve! Eğer karanlık, tozlu ve fırtınalı bir günde sıkıntıda olduğunu ve aslana karşı zincire vurulmuş olarak ilerlediğimi, onu bahçe dışına çıkarmaya çalıştığımı görürsen,
Bil ki, onun pençeleri sert ve kabadır. Dişleri de keskin kazmaları andırır veya cam parçalarına benzer.
İnsana iki gözle bakar, o gözlerin parlak alev saçtıklarını sanırsın ki, kandil ışıklarıdır.
Sanki üzerine parlak bir aba biçilmiştir, ya da ipekten bir parça giyinmiştir.
O zaman anlarsın ki ben, ırzını koruyan şerefli bir kimseyim.
Kaleler sahibi bir kavmin neslindenim."
Bundan sonra Haccac, Cahder'i serbest bıraktı. Dilerse gidebileceğini, dilerse de yanında kalabileceğini söyledi. Cahder de Haccac'ın yanında kalmayı tercih etti. Haccac, ona güzel armağanlar bahşetti. Bol miktarda mal verdi.
Bir gün Haccac, Hz. Hüseyin'in, Rasûlullah (s.a.v.)'m neslinden olduğunu inkar etti ve onun kızının oğlu olduğunu gerekçe gösterdi. Yahya b. Yamur da ona: "Sen yalan söylüyorsun." deyince Haccac şöyle dedi: "Bu söylediğinin doğruluğuna Allah'ın kitabından ya bir delil bulup getirirsin ya da boynunu vururum."
Yahya da şöyle cevap verdi:
- Cenâb-ı Allah, şöyle buyuruyor: "Ona İshak'ı, Yakub'u bağışladık. Her birini doğru yola eriştirdik. Daha önce Nuh'u ve soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyüb'ü, Yusuf u, Musa'yı ve Harun'u -ki işlerini iyi yapanlara böylece karşılık veririz- Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı ve İlyas'ı -ki hepsi iyilerdendir- İsmail'i, Elyesa'ı, Yunus'u, Lut'u -ki hepsini dünyalara üstün kıldık- doğru yola eriştirdik." {ei-En'âm, 84-85.) Bu ayet-i kerimede adı geçen İsa peygamber, İbrahim peygamberin neslindendir, ama o ancak kendi annesi Meryem'in adıyla söylenmektedir. Hüseyin de Rasûlullah (s.a.v.)'m kızının oğludur.
Haccac ona: "Doğru söyledin." dedi ve onu Horasan'a sürgün etti.
Haccac, fesahat ve belagat sahibi bir kimse olmakla birlikte yine de Kur'ân ayetlerinden bazısını hatalı okurdu ki, Yahya b. Ya'mer onun bu okuyuşunu reddederdi. Mesela, esreli olan "İnne"yi bazan üstünlü olarak "Enne" şeklinde, üstünlü olan "Enne"yi de esreli olarak "İnne" şeklinde okurdu.
Bu ayet-i kerimedeki "Ahabbe" kelimesini de "Ahabbü" şeklinde okurdu.
Asmaî ile diğerleri dediler ki: Abdülmelik, Haccac'a bir mektup yazdı. Mektubunda dünü, bugünü ve yarını sordu. Haccac da mektubu kendisine getiren elçiye: "Abdülmelik'in yanında Hüveylid b. Yezid b. Muaviye var mıydı?" diye sordu, elçi de: "Evet." diye cevap verince Haccac, Abdülmelik'e şu cevabî mektubu yazdı: "Dün eceldir, bugün ameldir, yarınsa emeldir."
İbn Düreyd, Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac, İbn Eş'as'ı öldürünce Irak'ta onun için problem kalmadı, rahatını buldu. Bundan sonra insanlara bol bol bağışta bulundu. Bunun üzerine halife Abdülmelik, ona şöyle bir mektup gönderdi:
"İmdi duyduğuma göre sen, mü'minlerin emirinin bir haftada yapmadığı bağışı bir günde yapıyormuş sun. Onun bir ayda yapmadığı harcamayı bir haftada yapıyormuşsun.
Bütün işlerinde Allah'tan korkar ol, ey Allah'ın kulcağızı! Allah'a karşı tazarru ve haşyet içinde ol.
Müslümanların haraç ve ganimetlerini çoğalt.
Onlar için sığınılan ve korunulan bir sığınak ve kale ol."
Haccac da ona şöyle bir cevabî mektup gönderdi:
"Hayatıma yemin ederim ki, elçi sizin mektuplarınızı getirdi, onlar yazıh kağıtlardır, sonra dürülür ve damgalanır.
Bana öyle bir mektup geldi ki, muhtevası hem yumuşak, hem de serttir.
Bana uyanda bulunuldu. Uyan, akıl sahibi kimseye fayda verir.
Başıma o kadar çok işler geldi ki, bazen çok maldan az birşey verdini. Bazen da sebep bularak hiç vermedim.
üger ben halkın üzerinde bir azap kırbacı olursam,

Benim yanımda ümid edilen bir fayda kalmaz.
İnsanlar buna memnun mu olurlar yoksa kızarlar mı?
oksa bu hareketimden ötürü onlar arasında övülür müyüm, yoksa kınanıp çirkin mi görülürüm?
^laiğim bu beldelerde, ilk geldiğim zamanda düşmanlık ateşleri kabuklanıyordu.
Bildiğin gibi başıma burada çok cefalar geldi. Boğuşmaya devam ettim.
Nihayet şimdi de ölümle boğaz boğaza boğuşuyorum.
Duyduğun gibi bu hal, nice sarsıntılar geçirdi.
Eğer benden başka biri burada, yönetici olsaydı, korkulardan Ötürü havaya uçardı.
Onların yasaklayıcılarından biri ile karşılaştığımda yüzümü açtım, onlara hiç peçelenmedim.
Eğer bu halkın ordusu beni korumasaydı, vücudumun organlarını kurtlar ve sırtlanlar paylaşırlardı."
Abdülmelik de bunun üzerine Haccac'a: "Bildiğin gibi hareket et." diye cevap gönderdi.
Sevrî, Muhammed b. Müstevrid el-Cumahî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac'ın huzuruna bir hırsızı getirdiler. Haccac, ona şöyle dedi:
- Sen hırsızlık yapmayacak kadar zengindin, hakimin huzuruna gelmeyecek kadar varlığın vardı. Şimdi buraya geldin, organlarından biri yok olup gidecek.
- Nimet veren adamlar azalmca, kişi kendi canını telef etmek hususunda cömert olur.
- Doğru söyledin. Allah'a yemin ederim ki, güzel bir şekilde mazeret ileri sürmek, haddi ortadan kaldıracak olsaydı ben bunu yapardım. Ama ey çocuk, kılıç keskindir, kesen adam da iyi kesicidir.
Böyle dedikten sonra hırsızın elini kesti.»
Ebu Bekir b. Mücahid, Ferra'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir gün Haccac, Velid b. Abdülmelik'le birlikte öğle yemeğ yedi. Yemekten sonra Velid, onu nebiz içmeye davet etti, ancak Haccac, ona şöyle karşılık verdi: "Ey mü'minlerin emiri, helal, senin helal kıldığın şeydir. Ama ben Iraklıları ve maiyetimde çalışanları nebiz içmekten menettim. Ben salih kulun şu sözüne muhalefet etmek istemiyorum: "Size yasak ettiğim şeylerde, aykırı hareket etmek istemem." (HÛd,88.)»
Ömer b. Şebbe, üstadlarınm şöyle dediklerini rivayet etmiştir: "Abdülmelik, Haccac'a bir mektup yazarak israfta bulunmasından ve fazlaca mal sarf etmesinden, ayrıca aşırı şekilde kan akıtmasından ötürü kendisini kınadı ve şöyle dedi: "Mal, Allah'ın malıdır. Biz o malın hazinedarlarıyız. Hak edileni vermemek veya hak edilmeyeni vermek aynı şeydir." Mektubun altına da şu beyitleri yazdı:
"Hoşlanmadığım işlere son vermezsen ve peşinde olduğum işlerde benimle çekişerek rızamı taleb etmeye kalkarsan,
Senin gibi birinin korkması gereken şeylerden korkmaz ve sütü sağıp da telef edersen,
Kureyşlilere özgü gafleti ve dalgınlığı bende görürsen, Çoğu kez kişi, suyu içerken bile boğazı tıkanır, suyu yutkunamaz.
Benden Emevilere mahsus ani bir sıçrama ve atılma görürsen, Bil ki, bu ve buna benzer bütün icraatların sahibi benim. Bender sana gelecek zararlara karşı tedbirli ol. Eğer bir gün benden sana bir iş gelecek olursa tedbirli ol, yoksa ağıtçıların senin üzerine ağlarlar."
Haccac, bu mektubu okuyunca Abdülmelik'e şu cevabî mektubu gönderdi:
"İmdi bana mü'minlerin emirinin mektubu geldi. Mektubunda benim mallan ve canları israf ettiğimi yazıyor. Allah'a yemin ederim ki ben, isyankarları cezalandırmakta aşırı gitmedim, itaatkarların hakkını da ödemedim. Eğer bu israfsa, mü'minlerin emiri beni cezalandırsın ve kurtulamayacağım bir hadde tabi tutsun." Mektubun alt tarafina da, şu beyitleri yazdı:
"Eğer ben senin rızanı taleb etmezsem ve eziyetinden de sakınmazsam,
Benim şu günümde yıldızlar kaybolmasın.
Haccac, sana karşı bir suç işlemişse,
Sabahleyin onun ağıtçıları, üzerine ağlasınlar.
Ben seninle barışan sulhçü kimselerle barışırım.
Senin barışmadığın kimselerle ben savaşırım.
Eğer ben, öğüt verdiği için bana şefkat gösteren kimseye yakınlık göstermezsem ve akreplerini bana hücum ettirenin hakkından gel-nıezsem,
Görüşüme göre kim bu gün benden sakınır ve yarınımdan ümit sahibi olur.
Zamanın tuhaflıkları sayılamıyacak kadar çoktur."
^ Şafiî'den rivayet olunduğuna göre Velid b. Abdülmelik, Gaz b. Re-°ıaya, gidip Haccac'a gizlice şöyle sormasını emretmiş: "Dünyada elde ettiğin şeylere karşı içinde neler hissediyorsun?"
Gaz b. Rebia, gidip bu soruyu Haccac'a sorunca o, şu cevabı ver-mıŞ: Allah'a yemin ederim ki, iki külçe veya bir yığın altınım olsaydı a bunları Allah yolunda harcasaydım yine de Allah'ın beni imtihan ettiği taatimin yerini tutmazlardı."
Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi. [5]

Haccac'dan Nakledilen Yararlı Sözler Ve Onun Aşırı Cesareti

Ebu Davud, Asım'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Haccac'ın minber üzerinde şöyle dediğini işittim:
"Elinizden geldiği kadar Allah'tan korkun. Bu korkunuzda yaltaklanma olmasın. Dinleyin ve yaltaklanmayacak şekilde mü'minlerin emiri Abdülmelik'e itaat edin. Allah'a yemin ederim ki, insanlara mescidin kapısından çıkmalarını emredersem ve onlar başka kapıdan çıkarlarsa, canları ve mallan bana helal olur. Allah'a yemin ederim ki, insanlara mescidin kapısından çıkmalarını emredersem ve onlar başka kapıdan çıkarlarsa, canları ve malları bana helal olur. Allah'a yemin ederim ki, Rebia kabilesini -Mudar kabilesine olan düşmanlığı nedeniyle- yakalayıp cezalandıracak olursam, bu da Allah katında benim için helal olur. Kendi elindeki Kur'ân'ın Allah katından gönderildiğini iddia eden Abdihüzeyl'i (Abdullah b. Mesud'u) cezalandıracak olursam, kim bana mani olabilir! Allah'a yemin ederim ki, onun elindeki kitab, Arap recezlerinden bir recezdir. Allah, o kitabı peygamberine indirmiş değildir. Attığı bir taşın yere düşmesi halinde bir hadise meydana geldi, diye iddialarda bulunan şu kızıllara bakın. Bunları cezalandıracak olursam, kim bana mani olabilir! Allah'a yemin ederim ki, ben bunları dünün yok olup gidişi gibi yok edeceğim, köklerini kazıyacağım!"
Ben bu sözleri A'meş'e naklettiğimde o da: "Vallahi, ben de bunu Haccac'dan duydum." dedi.
Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Asım b. Ebi Nucud ile A'meş'in de bu sözleri Haccac'dan duyduklarını rivayet etmiştir. Bu sözlerin sahibi Haccac'ı, Allah lanetleyip kahretsin. O, bu hitabesinde şöyle demişti:
"Allah'a yemin ederim ki, size şu kapıdan çıkmanızı emredersem ve siz de başka kapıdan çıkarsanız, kanlarınız ve canlarınız bana helal olur. Abdullah b. Mesud'un kıraatına göre Kur'ân okuyan bir kimseyi görürsem boynunu mutlaka vururum ve onun kıraat şeklini domuzun kaburga kemiği ile de olsa Kur'ân'dan kazıyıp sileceğim."
Bu da Haccac'ın aşırı cüretkarlığının bir örneğidir. Allah onu lanetlesin. Kötü sözler sarfetmekten ve haksız yere kan akıtmaktan hiç perva etmezdi. Hz. Osman'ın "İmam" adlı mushafma muhalif kıraatla Kur'ân okuduğundan ötürü, Abdullah b. Mesud'a düşmanlık besliyordu. Fakat, kuvvetli rivayetlere göre Abdullah b. Mesud, sonraları Hz. Osman'ın mushafma muvafık kıraatta bulunmuştur. Doğrusunu Allah bilir.
Ali b. Abdullah b. Mübeşşir, Salt b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac'ın, Vasıt camiindeki minberde şöyle dediğini işittim: "Abdullah b. Mesud, münafıkların başıdır. Eğer onu ele geçirecek olsaydım kanını yere içirirdim."
Yine Haccac, Vasıt camiindeki minberde, "Rabbim, bana benden sonra kimsenin ulaşamıyacağı bir hükümranlık ver." (Sâd, 35.) ayetini okudu ve: "Vallahi, Süleyman hasetçi bir kimseydi." dedi. Bu da onun küfrü gerektiren aşırı cüretkarlığına bir örnektir. Allah onu lanetlesin ahirette onu rezil rüsvay etsin. Onu rahmetinden uzaklaştirsin.» Ebu Nuaym, Alkame'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Hattab'a adamın biri gelip şöyle dedi: "Ben mushafı ezbere okuyup yazdıran bir kimsenin yanından size geldim." Hz. Ömer korktu ve öfkelendi, sonra da adama şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana, sözlerine dikkat et!
- Ben sana gerçeği söyledim.
- Kimmiş bu adam?
- Abdullah b. Mesud'dur.
- Buna ondan daha layık bir kimsenin bulunduğunu bilmiyorum. Bunu sana anlatacağım. Şöyle ki: Rasûlullah'ın ihtiyaçlarını gidermek ve bazı işlerini görmek maksadıyla bir gece Hz. Ebu Bekir'in yanında kaldık, uyumadık. Sonra evden dışarı çıktık. Rasûlullah (s.a.v.) ise, benimle Ebu Bekir'in arasında yürüyordu. Mescide vardığımızda bir adamın Kur'ân okumakta olduğunu gördük. Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp onu dinlemeye başladı. Ben de: "Yâ Rasûlallah, yatsıyı kıldın mı?" diye sordum. O da susmam için bana işaret etti. Abdullah okudu, rükûya, secdeye vardı. Kalkıp oturdu, dua etmeye, mağfiret dilemeye başladı. Rasûlullah (s.a.v.) da: "Sesi kısıldı." dedi. Sonra da şöyle dedi: "Kur'ân'ı nazil olduğu andaki gibi taze olarak okumak isteyen ve bundan hoşlanan kimse, İbn Ümmü Abd'ın (Abdullah b. Mesud'un) kıraatına göre okusun." Ben ve arkadaşım Ebu Bekir anladık ki, Rasûlullah (s.a.v.), böyle demekle Abdullah b. Mesud'u kastediyordu. Sabah olunca müjdeyi kendisine vermek için erkenden Abdullah b. Mesud'a gittim ve müjdeyi verdim, ancak o: "Senden önce Ebu Bekir müjdeyi bana getirdi." dedi. Ben hayır hususunda her ne zaman Ebu Bekir'le yarıştıysam, o mutlaka beni geride bırakmıştır.»
Ebu Davud, Abdullah b. Mesud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın ağzından yetmiş sûre öğrendim. Zeyd d. Sabit ise, çocuklarla oynayan biriydi. O da bir çocuktu, ama ben asulullah'ın ağzından öğrendiğim sûreleri unutmuyordum."
jaberanî'nin rivayetine göre Abdullah b. Mesud şöyle demiştir: , Rasûlullah (s.a.v.)'dan yetmiş sûre öğrenip hıfzettim. Zeyd b. Sa-' Müslüman olmadan önce ben bunu tamamladım. Zeyd'in saç örsü vardı, diğer çocuklarla beraber oynardı."
Ebu Davud'tan rivayet olunduğuna göre Abdullah b. Mesud, Uk-be b. Ebi Muayt'm davarlarını otlattığını anlatmış ve şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bana: "Sen iyi öğrenen bir çocuksun." dedi. Ben onun ağzından yetmiş sûre öğrendim, bu hususta hiç kimse benimle çekişmedi."
Ebu Eyyüb el-Ifrikî ve Ebu Avane'nin Ebu Zerr'den rivayet ettiklerine göre Peygamber (s.a.v.), Abdullah b. Mesud'a şöyle demiştir: "Sen perdeyi kaldırıp içeriye girme iznine sahipsin. Benim karaltımı görüp benden dinlersin. Ben seni yasaklayıncaya kadar böyle yapma iznine sahipsin."
Taberanî'nin Abdullah b. Şeddad b. el-Had'dan rivayetine göre Abdullah b. Mesud; Rasûluliah'm yastığını, misvakını ve ayakkabılarını muhafaza etmek, Rasülullah'ın yanında refakatçi olarak bulunmakla görevliydi.

Alkame'den şöyle rivayet edilmiştir: "Şam'a geldim. Ebu Der-da'nm yanına gidip oturdum. Bana şöyle sordu:
- Kimlerdensin?
- Kûfelilerdenim.
- Aranızda Rasûlullah'm misvakını muhafa etmek ve ona refa-katçılık yapmakla görevlendirilen (Abdullah b. Mesud) yok mudur?"
Haris b. Ebu Üsame, Ebu Vail'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Yanıbaşımda Abdullah b. Mesud ayakta durmakta iken Hüzey-fe'nin şöyle dediğini işittim: "Muhammed (s.a.v.)'in ashabından adları hıfzedilenler, hangilerinin kıyamet gününde Rasûlullah'ın vesile makamına daha yakın olduklarını bilmişlerdir."
Ebu Davud et-Teyalisî, Abdurrahman b. Zeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Hüzeyfe'ye: "Rasûlullah'm yolundan giden ve onun gidişatına çok yakın olan kimseyi bize söyle ki, yanma gidip duralım ve ondan hiç ayrılmayalım." dedik. O da bize şöyle cevap verdi: Abdullah b. Mesud kadar Rasûlullah'm siretine ve yaşayışına yakın olan, hatta evinin duvarlarının arasında bile onunla bulunan başka bir kimse bilmiyorum. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından olanlar bilirler ki, Abdullah b. Mesud, onlar arasında Allah'a en yakın olandır."
Ben derim ki: İşte Hüzeyfe b. Yeman, Rasûlullah (s.a.v.)'m sırdaşı idi ve Abdullah b. Mesud hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'m söylemiş olduğu söz de budur. Öyleyse Haccac yalan söylemiş, günah işlemiştir. Söylediği bu sözden ötürü taş ve ateş yutmuştur. Abdullah b. Mesud'a münafıklık iftirasında bulunduğundan, onun kıraatinin hüzeyli şiiri olduğunu söylemesinden, onun kıraatim -domuz kaburgası ile de olsa- mushaftan silmesi gerektiğini ifade edişinden, eğer ele geçirecek olursa boynunu vuracağını iddia etmesinden ötürü Haccac, büyük gü-
nah irtikab etmiştir. Bu da onun murdar niyetinden dolayı olmuştur.
Affan, Abdullah b. Mesud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.) için erak ağacından misvak koparıyordum. Rüzgar benim eteğimi kaldırıyordu, bacaklarım inceydi. Bu inceliği görenler güldüler. Peygamber (s.a.v.), onlara: "Niçin gülüyorsunuz?" diye sorunca: "Abdullah'ın bacaklarının inceliğine gülüyoruz." diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v:) de şöyle buyurdu: "Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Abdullah'ın ince bacakları, kıyamet gününde terazide Uhud dağından daha ağır olacaklardır."
Seleme b. Nehşel, Abdullah b. Mesud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Abdullah b. Ümmü Mesud'un ahdine sıkıca tutunun."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Ahves'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Abdullah b. Mesud'un vefat edişi esnasında Ebu Musa ile Ebu Mesud'u gördüm. Bunlardan biri, diğerine şöyle diyordu:
- Bak hele! Abdullah kendisinden sonra kendisi gibi birini dünyada bıraktı mı?
- Sen böyle diyorsan doğrudur. Biz engellendiğimiz zaman o, Rasûlullah'm yanma girebiliyordu. Biz Rasûlullah'ı göremediğimiz zaman o, Rasûlullah'm yanında duruyordu.
Ebu Muaviye, Zeyd b. Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Ömer bizimle birlikte oturmakta iken, bir gün Abdullah b. Mesud yanımıza geldi. Hz. Ömer, onu kastederek: "Kafası nasıl da fıkıh doludur." dedi.»
Ömer b. Hafs, Ebu Musa el-Eş'arî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Muhammed (s.a.v.)'in ashabından şu derin âlim (Abdullah b. Mesud) aramızda bulunduğu sürece bize birşey sormayın."
Cerir, Ebu'l-Bahterî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hz. Ali'ye dediler ki:
- Bize Muhammed (s.a.v.)'in ashabını anlat.
- Hangisini anlatayım?
- îbn Mesud'u anlat.
- O, Kur'ân ve sünneti öğrendi. Fazlasına da bakmad., bu da onun için ilim olarak yetti.»
Hz. Ali'nin, İbn Mesud hakkında şöyle dediği rivayet edilmiştir: "O, Kur'ân'ı öğrendi, sonra o sınırda durdu. Bu da onun için yeterli oldu."
Hidayet önderlerimiz olan sahabeler, Kur'ân'ı bildiler. Onun yolunu takib ettiler, onlar uyulmaya daha layıktırlar. Onların sözleri, fraktan sapan heva ve heves sahiplerinkinden daha doğrudur. Hatta
Haccac'ın ve diğer heva ve heves sahiplerinin sözlerinden, saçmalıklarından, yalan ve iftiralarından daha doğrudur. Haccac ve benzeri sapıkların sözlerinin bir kısmı, küfür ve zındıklıktır. Haccac, Hz. Osman ve Emevi taraftarı idi. Onlara aşırı bir meyli ve sempatisi vardı. Emevilere muhalefet etmenin küfür olduğu kanaatına sahipti. Eme-vilere muhalefet etmenin öldürülmeyi mubah kıldığını iddia ediyor ve bu hususta herhangi bir kimsenin kınamasına da aldırış etmiyordu.
Musibetin daha büyüğü, Ebu Davud'un şu rivayetinde anlatılıyor. Şöyle ki: Büzey' b. Halid ed-Dabbî, Haccac'ın bir hutbesinde şöyle dediğini nakletmiştir:
"Sizin bir işinizi gördürmek için gönderdiğiniz rasûl (elçi) mü daha kıymetlidir, yoksa aileniz üzerinde halef bıraktığınız (halifeniz mi) daha kıymetlidir?"
Bu sözünü işitince kendi kendime şöyle dedim: "Allah için üzerime farz olsun ki, bundan sonra senin arkanda artık namaz kılmayacağım. Seninle savaşan bir topluluğu görürsem, onlarla beraber mutlaka sana karşı savaş veririm."

İshak'ın rivayetinde anlatıldığına göre Büzey' b. Halid, Cemacim savaşında öldürülünceye kadar Haccac'la savaşmıştır. Eğer Haccac'ın bu sözleri söylediğine dair rivayet sahih ise bu zahiren küfürdür. Eğer hilafet makamım risalet makamına üstün saymak istemişse veya Emevilerdeki halifelerin rasûldan daha üstün olduğunu ifade etmek istemişse bu da açıkça küfürdür.

Asmaî, Ebu Hafs es-Sakafî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Haccac, bir gün hutbe irad etti. Sağa dönüp: "Dikkat edin, Haccac kafirdir." dedi, başını önüne eğdi ve: "Kuşkusuz Haccac kafirdir." dedi. Başını yine önüne eğdi, sonra sol tarafına dönüp: "Dikkat edin, Haccac kafirdir." dedi ve bu sözünü defalarca tekrarladı, sonra: "Ey Iraklılar, bilesiniz ki Haccac, Lat ve Uzza'nm kafiridir; onları inkar eder." dedi.»

Hanbel b. İshak, Malik b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Günün birinde Haccac, bize hutbe irad etmekte iken: "Haccac, kafirdir!" dedi, biz de: "Bunun nesi var, buna ne oluyor, ne demek istiyor?" dedik. O yine şöyle dedi: "Haccac, çarşamba gününün doru katırın inkarcısı olan bir kafirdir." Bu cümledeki doru katırdan kasıt, zorlu işlerdir, yani zorluk ve güçlüğü tanımadığını ifade etmek istemiştir.»

Asmaî'nin rivayetine göre halife Abdülmelik, bir gün Haccac'a şöyle demiş:

"Kendi nefsinin ayıbım bilmeyen hiç kimse yoktur. Sen de bize kendi ayıplarını anlat." Haccac: "Ey mü'minlerin emiri, bu sorunuzun cevabım vermemden beni affedin." dediyse de Abdülmelik ısrar etti.

Haccac da şöyle cevap verdi: "Ben inatçı, kindar ve hasetçi bir kimseyim." Abdülmelik de ona şu karşılığı verdi: "Senin anlattığın kötülükler şeytanda bile yoktur." Başka bir rivayette anlatıldığına göre Abdülmelik, ona şöyle demiştir: "Öyleyse seninle şeytan arasında akrabalık vardır."

Özetleyecek olursak Haccac, imamlara karşı ayaklandıklarından ve geçmişte işledikleri günahlardan, imamları yalnız ve yardımsız bıraktıklarından, isyan ve muhalefetlerinden, onları yaralayıp öldürmelerinden ötürü Iraklılara karşı kin beslemekteydi.

Yakub b. Süfyan, Şüreyh b. Ubeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Adamın biri, Ömer b. Hattab'a gelerek Iraklıların kendi valilerini

taşladıkları haberini verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer, öfkeli bir halde dışarı çıktı, bize namaz kıldırdı. Namazında şaşırdı, öyle ki, cemaat ona, "Sübhanallah, sübhanallah!" diye uyarıda bulundu. Selam verdikten sonra cemaata dönüp şöyle dedi: "Burada Şamlılardan kim var?" Bir adam ayağa kalktı. Sonra bir başkası kalktı, üçüncü ya da dördüncü olarak da ben ayağa kalktım. Şöyle dedi:

"Ey Şamlılar! Iraklılarla savaşmaya hazırlanın. Çünkü onların arasında şeytan yumurtlamış, yavrulamıştır. Allah'ım, onlar bizi şaşkına döndürdüler. Sen de onları şaşkına döndür ve Sakifli genci acilen başlarına musallat eyle ki, onlara cahiliye hükmüyle hükmetsin. Onların iyilerinin iyiliğini kabul etmesin, kötülerinin de kötülüğünü bağışlamasın."

Abdürrezzak, Hz. Ali'nin Iraklılar hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Allah'ım, ben onlara güvendim, onlar bana hainlik yaptılar. Ben onlara nasihat ettim, onlar bana hilekarlık yaptılar. Başlarına, kürkünü giyen ve onlara cahiliye hükmü ile hükmeden, oraların ürünlerini yiyen, böbürlenen, büyüklenen, zulme meyleden Sakifli delikanlıyı musallat kıl."

Hasan dedi ki: "Hz. Ali'nin bu sözü söylediği zamanda Haccac henüz doğmamıştı."

Mutemer b. Süleyman, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Böbürlenen, kibirlenen genç, Mısırlıların emiridir. O, kürkünü giyecek, oranın ürününü yiyecek, oranın eşrafını öldürecektir. Kendisinden çok korkulur ve ondan korktukları için çok kimseler uyuyamazlar. Allah, onu kendi taraftarlarına musallat kılacaktır."

Hafiz el-Beyhakî, "Delailu n-Nübüwe" adlı eserinde, Habib b. Ebi şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Ali, bir adama şöyle dedi:

- Sakifli delikanlıya ulaşmadan ölmeyesin.
- Sakifli delikanlı kimdir?
- Kıyamet gününde ona: "Bizim için Cehennem köşelerinden birini tut." denilir. O yirmi sene müddetle hükmedecektir. Allah'a karşı bütün masiyetleri irtikab edecektir. Bir günah dahi kalsa ve onunla o günah arasında kilitli bir kapı bulunsa, o günahı işlemek için mutlaka o kapıyı kırar ve o günahı işler. Kendisine isyan edenleri de, kendisine itaat edenler vasıtasıyla öldürür."

Taberanî, Ümmü Hakim binti Ömer b. Sinan el-Cedeliye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Eş'as b. Kays, Hz. Ali'nin huzuruna girmek istedi, ancak Kanber onu geri çevirdi ve burnunu kanattı. Nihayet Hz. Ali, dışarı çıktı ve şöyle dedi:

- Neyiniz var ey Eş'as? Kanber'le aranızda geçen nedir? Ama Allah'a yemin ederim ki, eğer sen Sakifli bir kul ile kapışsan arkandaki kıllar diken gibi dimdik olur.

Hz. Ali'ye sordular:

- Ey mü'minlerin emiri, Sakifli kul kimdir?
- Onların başına amir olarak geçecek olan bir delikanlıdır ki, o Arap evlerinden zillete maruz kılmadığı bir kimseyi bırakmayacaktır.
- Onun hakimiyeti ne kadar sürecektir?
- Eğer yaşarsa yirmi sene sürecektir.»

Beyhakî, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Eğer ümmetler, kötü adamlarını 'ortaya sürerek övünecek olsalar, biz de sadece Haccac'ı öne sürecek olsak hepsini mağlub ederiz."
Ebu Bekir b. Ayyaş, Asım b. Ebi Nücud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Haccac, Allah'ın işlemedik bir haramını bırakmadı."
Önceki sayfalarda da naklettiğimiz gibi bir hadis-i şerifte: "Sakif kabilesinden biri yalancı, biri de katil iki adam gelecektir." denilmiştir. Yalancı kişi Muhtar'dı. Önceleri Rafiziliğini izhar ederdi, ama halis kafirliğini gizlerdi. Hadiste sözü edilen katile gelince o da biyografisini anlatmakta olduğumuz Haccac b. Yusuftur. Bu, Hz. Ali'ye ve taraftarlarına düşmanlığı ilke edinmişti. Emevilerden Mervan ailesine yaranmak için böyle yapmıştı. Kendisi zorba, inatçı bir kimse olup en basit şüpheden Ötürü kan akıtmaya cüretkardı. Önceki sayfalarda anlattığımız gibi zahiren küfür sayılan çok çirkin kelimeler sarfet-mişti. Her ne kadar o kelimelerinden ötürü tevbe edip geri dönmüşse de bunun sorumluluğunu üzerinde taşımaktadır. Ama şundan da korkarız ki, bu tür sözler bir nevi abartılı olarak ondan nakledilmiştir. Onun adına uydurulmuş olabilir. Çünkü Şiiler, birçok sebeplerden ötürü cidden ona düşmanlık besliyorlardı. Belki de onun bazı sözlerini çarpıtmışlardır. Ondan naklettikleri çirkin kelimelere ilaveler yapmışlardır.
Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Haccac, asla içki içmezdi, bunu prensip edinmişti. Kur'ân'ı çokça okur, haramlardan sakınırdı. Başkalarının ırzına tasalutta bulunduğuna dair herhangi bir haber nakledilmiş değildir. Ama bunun yanında kan akıtmakta da çok ileri ve hızlıydı- İşlerin gerçeğini, gizlisini, kalblerdeki saklı düşünceleri bilen Allah, bu hususta da doğruyu en iyi bilendir.
Ben derim ki: Haccac, kendisine duyulan düşmanlıktan daha bü-vük bir insandır. Ama onun kan akıttığına dair nakledilen rivayetler de sahihtir. Fakat bunun cezası, Allah katında ona yeterince verilecektir. Cihada ve memleketleri fethetmeye çok hırslıydı. Kur'ân ehline para ve mal verme hususunda cömertti. Kur'ân için çok para verirdi Anlatıldığına göre vefat ettiği zaman geride sadece 300 dirhem bırakmıştı. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Tarrar el-Bağdadî diye tanınan Muafa b. Zekeriya el-Cerirî, Avane b. Hakem el-Kelbî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Enes b. Malik, Haccac b. Yusuf un yanına gitti. Huzuruna vardığında Haccac ona şöyle dedi: "Eh eh, ey Enes, bir gün Ali ile beraber oldun devran sürdün, bir gün İbn Zübeyr'le beraber oldun devran sürdün. Bir gün de İbn Eş'as'la beraber oldun devran sürdün. Allah'a yemin ederim ki, koyun boğazlar gibi seni boğazlıyacak ve senin kökünü kazıyacağım. Zamk üzerine damga vuruluşu gibi seni damgalayacağım."
Enes de ona şu karşılığı verdi:
- Beni mi kastediyorsun ey emir? Allah seni ıslah etsin.
- Evet seni kastediyorum, Allah senin kulağım mühürlesin.
- İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.). Eğer küçük çocuklarım olmasaydı, hangi şekilde olursa olsun öldürülmeye aldırış etmezdim ve yine hangi şekilde olursa olsun, ölmeye de aldırış etmezdim.
Böyle dedikten sonra Haccac'ın yanından çıkıp gitti ve durumu Abdülmelik b. Mervan'a bir mektupla bildirdi. Abdülmelik, Enesin mektubunu okuyunca çok öfkelendi. Enes'e acıdı ve Haccac'ın bu yaptığını büyük bir suç saydı. Enes'in Abdülmelik'e gönderdiği mektupta şunlar yazılıydı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Mü'minlerin emiri Abdülmelik b. Mervan'a Enes b. Malik'ten gönderilen mektuptur.
İmdi Haccac, bana hoşlanmadığım kötü sözler söyledi. Ben bu sözlere layık biri değilim. Benim için onu sorguya çek. Eğer ben Öldürülecek olursam bilesin ki, ben Rasûlullahin hizmetçisi ve sahabesi-. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun." Abdülmelik, İsmail b. Ubeydullah b. Ebi'l-Muhacir'i yanma ça-t ismail, Haccac'ın dostuydu. Abdülmelik, ona şöyle dedi:
- Şu iki mektubumu al, hemen posta arabasına binip Irak'a git. Önce Rasûlullah'ın sahabesi Enes b. Malik'in yanına git Mektubumu ona sun ve benden ona selam söyle. Ona de ki: "Ey Ebu Hamza (Ey Enes), ben Haccac b. Yusuf denen mel'una bir mektup gönderdim. Mektubumu okuduğu zaman sana kendi cariyelerinden daha itaatkar olacaktır."
Halife Abdülmelik'in, Enes b. Malik'e göndermiş olduğu mektupta ise şunlar yazılıydı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Abdülmelik b. Mervan'-dan Rasûlullah (s.a.v.)'ın hizmetkarı Enes b. Malik'e.
İmdi senin mektubunu okudum ve Haccac'ın şikayeti hususunda anlattıklarını da anladım. Onu ben sana musallat kılmadım. Sana kötü davranması için emir de vermedim. Eğer bundan sonra aynı kötülükleri yapacak olursa bana bildir ki, onu cezalandırayım ve sana güzelce yardımda bulunayım, vesselam."
Enes b. Malik, mü'minlerin emirinin mektubunu okuduğunda şöyle dedi: "Allah, mü'minlerin emirine, bana yaptığı iyilik için hayır mükafat versin. Ona afiyet ihsan etsin ve ona bu iyiliğinin karşılığı olarak Cennet'i versin. Ondan beklediğim ve umduğum da buydu."
İsmail b. Ubeydullah, Enes'in yanma varıp şöyle dedi: "Ey Ebu Hamza! Haccac, mü'minlerin emiri Abdülmelik'in valisidir. Senin hatırına veya aile efradının hatırına Haccac'ı gözden çıkaracak değildir. Şayet Abdülmelik, senin hatırına Haccac'ı prangaya vurdurup senin yanma gönderse bile, ona yaklaş. Onunla idare-i maslahat yap ki, hayır ve selamet içinde onunla birlikte yaşayabilesin."
Enes de: "İnşaallah böyle yaparım." dedi. Sonra İsmail, Enes'in yanından çıkıp Haccac'ın yanına gitti. Haccac da ona şöyle

dedi:
"Kendisini sevdiğim ve kendisiyle karşılaşmaktan hoşlandığım a-dama merhaba."
İsmail de ona: "Vallahi, bu defaki gelişim hariç, her zaman seninle karşılaşmayı severim." deyince, Haccac'ın yüzünün rengi değişti, korktu ve şöyle sordu:
- Peki, niçin yanıma geldin?
- Mü'minlerin emiri Abdülmelik'in yanından ayrıldığımda, o sana karşı şiddetli bir öfkeye kapılmıştı ve senden de âdeta uzaklaşmış gibiydi.
Haccac kalkıp oturdu, ama korkmuştu. İsmail de elindeki mektubu kendisine verdi. Haccac, mektubu alıp açtı, baktı, terlemeye başladı. Sonra da dönüp İsmail'e baktı. Mektubu okuduktan sonra İsmail'e şöyle dedi:
- Kalk, Ebu Hamza'nın (Enes'in) yanına gidelim. Ondan özür dileyelim ve gönlünü alalım.
-Acele etme.
- Başıma bir bela getirmişsin, daha nasıl acele etmeyeyim.
Abdülmelik'in Haccac'a gönderdiği mektupta şunlar yazılı idi:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Mü'minlerin emiri Abdülmelik b. Mervan'dan Haccac b. Yusuf a.
İmdi sen öyle bir kulsun ki, işler seninle çoğaldı. Sen bu işlerde yükseldin ama haddini aştın. Şiddetli bir musibete girdin. Ber daha önceleri, yapacağın işi bana sormanı emretmiştim. Onayladığım takdirde yapmam, onaylamadığım takdirde kararından dönmeni irade etmiştim. Ey gözü çapaklı ve arkası idrarlı kul! Allah sana lanet etsin. Atalarının Taifte nasıl para kazandıklarını, kuyu kazdıklarım, su kanallarına sırtları üzerinde kaya parçalarım taşıdıklarını unuttun mu? Ey kuru üzüm çöpünü koparan kadının oğlu! Allah'a yemin ederim ki, aslanın tilki üzerine, doğanın da tavşan üzerine atılışı gibi senin üzerine atılırım! Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabelerinden biri aramızda bulunuyordu. Sen ona iyilikte bulunmuyor, ihsanını kabul etmiyor, hatalarını görmezden gelmiyorsun. Bu senin Aziz ve Celil olan Rabbe karşı cüretkârlığın ve verdiğin sözü önemsememendir. Allah'a yemin ederim ki, eğer Yahudiler ve Hristiyanlar, Üzeyir b. Azra'ya ve İsa b. Meryem'e hizmet etmiş bir adamı görecek olurlarsa ona saygı gösterir, ikramda bulunur ve onu şereflendirip severler. Hatta Üze-yir'in eşeğine hizmet etmiş veya İsa peygamberin havarilerine hizmette bulunmuş bir kimseyi görürlerse, ona da mutlaka saygı gösterir ve ikramda bulunurlar. Nasıl olur da sen, sekiz yıl süreyle Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmet etmiş, onun sırlarına vakıf olmuş, işlerinde onunla müşavere yapmış olan bir kimseye böyle davranıyorsun? Sonra o bununla birlikte Rasûlullah'ın geride kalan sahabelerinin de en sona kalanıdır. Bu mektubumu okuduğun zaman Enes'e kendi mestinden ve ayakkabısından daha fazla itaatkar olacaksın. Aksi takdirde sana benden bir ok gelecek ve o ok seni öldürecektir. Her haberin karar bulacağı bir yer vardır ve siz bunu yakında bileceksiniz."
Ibn Tarrar, bu mektupta anlatılan garip şeylerden bahsetmiştir. Ibn Kuteybe ile daha başka lügat âlimleri de bunlardan bahsetmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
imam Ahmed b. Hanbel, Zübeyr b. Adiy'yin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac'dan gördüğümüz kötü muameleleri kendisine şikayet etmek üzere Enes b. Malik'in yanına gittik. Olanları ona anlattık Bize Şöyle dedi: "Sabredin, üzerinize gelecek bir yıl veya bir zaman veya ır günden sonraki mutlaka daha kötü olacaktır. Bu hal, Aziz ve Celil 0 an Rabbinizin huzuruna varışınıza kadar devam edecektir. Ben bu S6rÇeği Peygamberimiz (s.a.v.)'den işittim."
Buharî, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Üzerinize gelen her zamandan bir sonraki zaman, öncekine nisbetle daha şerli olacaktır."
Ben derim ki: Bazı kimseler bu hadisi: "Her sene rezil olacaksınız." manasında rivayet etmektedirler. Bu lafzın aslı yoktur. Bu ancak hadisin manasından alınmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.
Ben derim ki: Bir defasında Hz. Aişe'nin: "Her gün rezil olacaksınız." sözüne rastladım. İmam Ahmed b. Hanbel'in de bu konuda bir sözünü gördüm. Rivayete göre bir hadiste şöyle denilmiştir: "Her gün murdar canlılar olarak rezil olacaksınız." Muhtemeldir ki bu, İmam Ahmed b. Hanbel tarafından merfu olarak rivayet edilmiştir. İmanı Ahmed b. Hanbel gibi bir zat bu sözü, bir asla dayanmadan nakletmez. Hasan'dan da bunun gibi bir söz rivayet edilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Bu da gösteriyor ki, bu rivayetin aslı vardır. Ya merfudur, ya da selef sözündendir. İnsanlar, bu sözü nesilden nesile aktarmaktadırlar. Nihayet zamanımıza kadar bu söz ulaşmıştır ve bu her gün hatta her saat mevcuttur, kokusu hissedilmektedir. Özellikle Timur-lenk fitnesinden sonra hissedilmektedir ve bu ana kadar herşeyde rezalet görmekteyiz. Düşünen kimseler için bu açıkça görülmektedir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Süfyan-ı Sevrî, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanlar öyle bir zamana ulaşacaklar ki, o zamanda Haccac'a salava getireceklerdir."
Ebu Nuaym, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Eğer hayatta kalırsanız vallahi Haccac'ı ararsınız."
Asmaî'den şöyle rivayet edilmiştir: Hasan-ı Basrî'ye şöyle bir soru soruldu:
- Sen diyorsun ki, sonra gelenler öncekilerden daha kötüdür. İşte Ömer b. Abdülaziz, Haccac'dan sonra gelmiştir ve ondan daha iyidir.
- Arada sırada insanların soluklandırılmalan gerekir. Meymun b. Mehran dedi ki: Haccac, Hasan'a haber saldı, ona kızmıştı. Hasan, huzura geldiğinde Haccac'a şöyle sordu:

- Ey Haccac! Seninle Adem arasında kaç baba vardır?
- Çoktur.
- Onlar şimdi nerededirler?
- Ölmüşlerdir.
Böyle dedikten sonra Haccac başını önüne eğdi. Hasan-ı Basrî de yanından çıkıp gitti.
Eyyüb es-Sahtiyanî dedi ki: «Haccac, Hasan-ı Basrî'yi defalarca öldürmek istedi, ama Allah, onu Haccac'a karşı korudu.»
Hasan-ı Basrî ile Haccac arasında bazı tartışmalar geçtiği nakledilmiştir. Ne var ki Hasan-ı Basrî, Haccac'a karşı ayaklanmay uygun görenlerden değildi. O, İbn Eşas'ın adamlarını Haccac'a karşı ayaklanmaktan menediyordu. Fakat onlarla birlikte istemeyerek Haccac'a karşı çıkmıştı. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Hasan, bu hususta şöyle dedi: "Haccac Allah'ın bize bir belasıdır. Allah'ın belasına kılıçla karşılık vermemek gerekir. Ona karşı sabırlı ve sakin olun. Bu hususta Allah'a yalvarın."
îbn Düreyd, İbn Aişe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Haricilerden bir adam, Velid b. Abdülmelik'in huzuruna getirildi, adama soruldu:
- Ebu Bekir ve Ömer hakkında ne dersin?
- İyi kimselerdirler.
- Osman hakkında ne dersin?
- İyi bir kimsedir.
- Ali hakkında ne dersin?
- İyi bir kimsedir.
Adama, halifeleri birer birer sordular. Hepsini münasip şekilde övdü. Nihayet kendisine sordular:
- Abdülmelik b. Mervan hakkında ne diyorsun?
- İşte sorulacak soru şimdi geldi. Ben Haccac'm adamı hakkında ne söylersem söyleyeyim; sadece onun hatalarından birini veya birkaçını söylemiş olurum.»
Asmaî, Ali b. Müslim el-Bahilî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Haricilerden bir kadını Haccac'ın huzuruna getirdiler Haccac, onunla konuşuyordu, ama o Haccac'ın yüzüne bakmıyor ve sorularına cevap vermiyordu. Muhafızlardan biri kadına şöyle dedi:
- Emir seninle konuşuyor, ama sen ondan yüz çeviriyorsun.
- Ben, Allah'ın kendisine bakmadığı bir adama bakmaktan Allah'tan utanırım!
Bunun üzerine Haccac, emir verdi ve kadını öldürttü.» Hicretin doksandördüncü senesi olaylarından bahsederken Haccac'ın Said b. Cübeyr'i Öldürüşünü ve aralarında geçen konuşma ve tartışmaları nakletmiştik.
Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Said b. Cübeyr'e dediler ki:
- Sen Haccac'a karşı ayaklandın mı?
- Vallahi, o kafir olmadan ona karşı ayaklanmadım.» Anlatıldığına göre Said b. Cübeyr'den sonra sadece Mahan adında bir adam öldürüldü, ama ondan önce çok adam öldürülmüştü. Öldürülenlerin çoğu da İbn Eş'as'la birlikte Haccac'a karşı ayaklananlardandı.
Ebu İsa et-Tirmizî, Hişam b. Hassan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Haccac'ın yakalatarak öldürttüğü insanların sayısı 120.000'i bulmuştur."
Asmaî, Kahdem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Süleyman b. Abdülmelik,bir sabah Haccac'ın zindanlarında, bulunan 81.000 esiri serbest bıraktı. Kendisine, Haccac'ın zindanlarında 80.000 esirin daha bulunduğunu ve bunlardan 30.000'inin kadın olduğu söylendi. Haccac'dan sonra zindanlar açıldığında oralardan hiçbiri de el ve ayak kesme ya da idam edilme cezasını hak etmiş değildi. Hapsedilenler arasında bir Arabi de vardı. Bu adamın Vasıt şehrinin surları dibine idrarını yaptığı görülmüş ve bu nedenle tutuklanmıştı. Serbest bırakıldığında bu adam şöyle demişti: Vasıt şehrini geçtiğimizde abdest bozup abdest aldık ve hesapsızca namaz kıldık.»
Haccac, bu kadar sert ve şiddetli olmakla birlikte Irak haracından büyük bir meblağ elde edemedi.
İbn Ebi'd-Dünya ve İbrahim el-Harbî, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
"Eğer bütün ümmetler, kötü adamlarım ortaya sürerek övünecek olurlarsa, biz de Haccac'ı ortaya sürdüğümüz takdirde hepsini mağ-lub ederiz. Haccac, ne dünyaya ne de ahirete yaradı. Irak'a vali olduğunda orası çok mamur bir memleketti. Orayı verimsiz hale getirdi. Öyle ki, yıllık haraç olarak sadece 40.000.000 dirhem verdi. Benim halife olduğum bu senede valilerime 80.000.000 dirhem verildi. Eğer gelecek seneye kadar hilafette kalırsam, Hz. Ömer'e verildiği miktar olan 120.000.000 dirhem verileceğini ümid ederim."
Ebu Bekir b. el-Makarrî, Ömer b. Abdülaziz'in Adiy b. Ertat'a şöyle bir mektup gönderdiğini rivayet etmiştir:
"Duyduğuma göre sen Haccac'ın yolunu izlemektesin. Sakın ola ki, onun yolunu izlemeyesin. Çünkü o namazı vakti dışında kılar ve zekat vermekle yükümlü olmayan kimselerden zorla zekat alırdı. Başka işlerde de hukuka riayet etmezdi."
Yakub b. Süfyan, Reyyan b. Müslim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ömer b. Abdülaziz, Haccac'ın aşireti olan Ebu Ukayl hanedanını bir mektupla birlikte Yemen valisine gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu: "îmdi ben, Ebu Ukayl aşiretini sana gönderdim. Onlar yönetimde en şerli hanedandırlar. Onları bize ve Allah'a

karşı zilletleri nisbetinde işe dağıt ve sana selam olsun."
Ömer b. Abdülaziz, böylece Haccac'ın aşiretini sürgün etmiş oldu.
Evzaî, Kasım b. Muhaymire'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Haccac, İslâm kulpunu çözdü." Böyle dedikten sonra onu hakkında bir hikaye de anlattı.
Ebu Bekir b. Ayyaş, Asım'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Haccac b. Yusuf, Allah'ın bütün haramlarını işledi."
Yahya b. İsa er-Remlî, A'meş'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İnsanlar, Haccac hususunda ihtilafa düştüler ve onu Mücahid'e sordular. Mücahid de onlara şöyle dedi: "Siz bana o kafir ihtiyarı mı soruyorsunuz?"
İbn Asakir'in rivayetine göre Şa'bî şöyle demiştir: "Haccac, sihre ve şeytana inanır, yüce Allah'ı inkar ederdi." Doğrusunu Allah bilir.
Sevrî, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Iraklı kardeşlerimize şaşıyorum. Onlar Haccac'ı mü'min bir kimse olarak adlandırmaktadırlar."
Sevrî, İbn Avf in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Vail'e, Haccac'ı sordum ve ona: "Sen Haccac'ın cehennemlik olduğuna tanıklık eder misin?" dedim. O da şu karşılığı verdi: "Haccac'ın cehennemlik olmadığını söyleyerek yüce Allah'a karşı tanıklık etmemi mi istiyorsunuz?"
Sevrî, Mansur'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbrahim'e, Haccac'ı veya zorbalardan birini sordum. O da bana şöyle cevap verdi: Sen Cenab-ı Allah'ın şöyle dediğini bilmiyor musun? "Dikkat edin! Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir." (Hûd, ıs.) Sonra İbrahim, sözlerine şunu ekledi: "Kişinin Haccac'ın durumunu bilmemesi, kendisine körlük olarak yeter."
Selam b. Ebi Muti dedi ki: "Ben, Amr b. Ubeyd'e nisbetle Haccac'dan daha umutluyum. Çünkü Haccac, dünya için insanları öldürdü. Amr b. Ubeyd ise, insanlar arasında çirkin bir bid'at meydana getirdi. Bu yüzden insanlar birbirlerini öldürdüler."
Zübeyr dedi ki: «Bir gün Vail'in yanında Haccac'a sövdüm. Ebu Vail bana dedi ki: "Belki bir gün o, "Allah'ım, bana rahmet'et." der de Allah ona rahmet eder. "Sen ne diyorsun, sen ne diyorsun?" diyen kişilerle aynı mecliste oturmaktan da sakın.»
Avf dedi ki: Muhammed b. Sirin'in yanında Haccac'dan söz açıldı. O da şöyle dedi: "Ebu Muhammed (Haccac), miskin bir adamdı. Aziz ve Ceîil olan Allah, onu azaplandırırsa günahı nedeniyle azaplandı-*ir. Eğer onu bağışlarsa ona kutlu olsun. Eğer selim bir kalble Allah'ın huzuruna varırsa o bizden daha hayırlıdır. Ondan daha hayırlı kimseler de günah işlemişlerdir."
Muhammed b. Sirin'e selim kalbin ne olduğunu sorduklarında o Şu cevabı verdi: "Allah'ın onun hayalı ve imanlı olduğunu bilmesi; °nun da Allah'ın hak olduğunu, kıyametin mutlaka vuku bulacağının gerçek olduğunu bilmesi ve Cenâb-ı Allah'ın kabirlerdeki kimseleri yeniden diriltip hasredeceğine inanmasıdır."
.hbul-Kasım el-Beğavî, Ebu Üsame'nin şöyle dediğini rivayet et-
«Aaamın biri, Süfyan-ı Sevrî'ye şöyle bir soru sordu:
- Haccac ile Ebu Müslim el-Horasanî'nin Cehennem'de olduklarına tanıklık eder misin?
- Eğer tevhidi ikrar etmişlerse hayır.»
Reyyaşî, Sirrî b. Yahya'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac, bir cuma günü zindanların önünden geçerken imdat sesleri işitti. "Bu ne?" diye sorduğunda: "Zindandakiler, sıcaktan öldük diyorlar." diye cevap verdiler. O da maiyetindeki adamlara şu emri verdi: "Onlara deyin ki: Zindanda rezil olun ve konuşmayın."
Bu hadiseden sonra Haccac, ertesi cumaya kadar yaşamadı. Allah onu kahretti. Nitekim Allah, bütün zorbaların kahredicisidir.»
Adamın biri dedi ki: "Haccac'ı hastalıktan helak olmak üzere iken cumaya gelir halde gördüm."
Asmaî deçli ki: "Haccac, hastalandığında halk onun ölümünü anlatarak dedikodu ve fitne çıkarmaya başladı. Bunun üzerine Haccac, bir hutbe irad ederek şöyle dedi:
«Bazı şaki ve münank kimseler arasında şeytan fesat çıkarmıştır. Bu yüzden onlar "Haccac öldü." demişlerdir. Haccac ölse ne olacak ki? Haccac ancak Öldükten sonra hayır ümid etmektedir. Allah'a yemin ederim ki, dünya ve içindeki herşey benim olmaktansa ölmeyi arzularım. Cenâb-ı Allah, ebediyyeti ancak en hakir yaratığı olan iblis için uygun görmüş ve buna razı olmuştur. Cenâb-ı Allah, bu hususta ona: "Şüphesiz sen (kıyamete kadar) bekletilenlerdensin." (ei-Arâf, 14.) dedikten sonra da onu kıyamet gününe dek ertelemiştir. Salih kul, Allah'a şöyle dua etmişti: "Bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver." (Sâd, 35.) Cenâb-ı Allah'ta o salih kula ebediyyet haricinde herşeyi verdi. Salih kul, işi tamamlandıktan sonra ölmek istedi ve şöyle dedi: "Benim canımı Müslüman olarak al ve beni iyilere kat." (Yûsuf, 101.) Keşke ben de o salih adam gibi olabilsem. Hepiniz de Öyle olacaksınız. Allah'a yemin ederim ki, sizden hayatta olan herkesi ölmüş, taze olan herşeyi kurumuş olarak görmekteyim. Bundan sonra da kişi, eni boyu üçer zira' olan kefenlerine sarılarak mezara sev-kedilecektir. Yer onun etini yiyecek, irinlerini emecektir. Haram malı da çocuklarına intikal edecek ve çocukları o malı kendi aralarında paylaşacaklardır. Akıl sahibi olanlar, benim ne dediğimi anlarlar.»
Böyle dedikten sonra minberden indi."
ibrahim b. Hişam b. Yahya el-Gassanî, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Allah düşmanı Haccac'ı, Kur'ân'ı sevmesi, Kuran ehline bağışta bulunması ve can çekişirken de: "Allah'ım, beni bağışla çünkü insanlar senin beni bağışlamayacağını iddia ediyorlar." deyişi dışında başka hiçbir hususta kıskanmadım."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Muhammed b. Münkedir'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:
"Ömer b. Abdülaziz, Haccac'a öfke duyardı. Ancak onun can çeki-rken söylediği şu sözü beğenir ve bu hususta ona imrenirdi. Haccac, an çekişirken şöyle demişti: "Allah'ım, beni bağışla, çünkü insanlar senin beni bağışlamayacağını sanıyorlar."
Yine Muhammed b. Münkedir'den rivayete göre; ilim ehli biri, Hasan-ı Basrî'ye şöyle demiş:
- Haccac ölürken böyle birşey demişti.
- Gerçekten böyle demiş mi?
- Evet.
- Bunun kendisine ne yaran olabilir ki?
Ebu'l-Abbas el-Mirrî, Asmaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Haccac, can çekişirken şöyle bir şiir okudu:
"Ya Rab, düşmanlar aşırı şekilde yeminler ederek dediler ki, Haccac cehennemliktir.
Onlar körü körüne mi yemin ediyorlar?
Yazıklar olsun onlara. Bağışlayıcı ve affi yüce olan ulu Allah hakkında birşey bilmiyorlar."
Haccac'ın böyle dediğini Hasan-ı Basrî'ye anlattılar, o da şöyle cevap verdi: "Allah'a yemin ederim ki, Haccac, eğer kurtulursa bu iki beyit sayesinde kurtulur."
Bazılarının ifadesine göre Haccac, can çekişirken yukarıda söylediği beyitlere şunları da eklemiştir:
"Efendiler, köleleri kendi hizmetlerindeyken ihtiyarladıklarında onları azad ederler,
Ey Halikim! Bu hususta sen daha çok kerem sahibisin. Ben senin köleliğindeyken yaşlandım, beni ateşten azad et."
İbn Ebi'd-Dünya, Ahmed b. Abdullah et-Teymî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Haccac öldüğünde, kimse onun öldüğünden haberdar olmadı. Nihayet bir cariye yüksekçe bir yere çıkıp ağladı ve şöyle dedi: "Dikkat edin, yemek yediren, çocukları yetim, kadınları da dul bırakan, kelleleri gövdelerden ayıran Şamlıların efendisi öldü.
Daha önce bize öfke duyan, bugün bize merhamet ediyor.
Daha önce kendisinden korktuğumuz kimseden bugün artık emin oluyoruz."
Abdürrezzak, İbn Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Babam, Haccac'ın ölüm haberini birkaç kez duyduktan ve onun olarak öldüğünü anladıktan sonra şu ayet-i kerimeyi okudu:
"Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun ki, zulmeden milletin kökü
böylece kesildi." (el-En'âm, 45.).»
Birden fazla ravinin anlattıklarına göre Hasan-ı Basrî, Haccac'ın ölüm müjdesini aldığında yüce Allah'ın huzurunda şükür secdesine kapanmıştı. Daha önce ona karşı duygularım gizlemekte iken öldüğünü duyunca duygularını açığa vurdu ve şöyle dedi: 'Allah'ım, onu öldürdün, onun gittiği yolu da artık aramızdan kaldır."
Hammad b. Ebi Süleyman dedi ki: İbrahim en-Nehaî'ye, Haccac'ın ölüm haberini verdiklerinde sevincinden ağladı.
Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Salih b. Süleyman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ziyad b. Rebi b. Haris, zindanda iken arkadaşlarına Haccac'ın son hastalığı nedeniyle falan gecede öleceğini haber verdi. O gece olduğunda zindandakiler sevinçlerinden uyuyamadılar. Oturup Haccac'ın ölüm haberini almak için beklediler. Bu da hicri doksanbeşinci senenin ramazanının yirmiyedinci gecesi idi.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ramazanın bitimine beş gece kala idi. Aynı senenin şevval ayında öldüğü de söylenir. Haccac, ölürken ellibeş yaşındaydı. Çünkü cemaat senesi dediğimiz hicri kırkıncı senede doğmuştu. Kırkbirinci senede yahut otuzdokuzuncu senede doğduğuna dair zayıf kaviller de ileri sürülmüştür. Vasıt şehrinde öldü. Mezarının yeri de belirsiz hale getirildi. Üzerine su akıtıldı ki, düşmanları onu mezarından çıkarıp yakmasınlar. Doğrusunu Allah bilir.
Asmaî dedi ki: "Haccac'm hali ne tuhaftı. O ölürken sadece 300 dirhem bıraktı."
Vakidî, Âbdurrahman b. Ubeydullah b. Serik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Amcam bize dedi ki: Anlatıldığına göre Haccac, vefat edeceği sırada tereke olarak sadece 300 dirhem para, bir mushaf, bir kılıç, bir eyer, bir binek ve vakfedilmiş yüz zırh bıraktı.»
Şihak b. Harraş, amcası Yezid b. Havşeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Cafer el~Mansur, bana haber salarak yanına çağırttı. Yanına vardığımda bana şöyle dedi:
- Bana Haccac b. Yusuf un vasiyetini anlat.
- Ey mü'minlerin emiri, beni bundan affet.
- Anlat, dedim.
- Onun vasiyeti şöyleydi: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Haccac b. Yusuf un vasiyetidir ki, Allah'tan başka ilah bulunmadığına, onun ortaksız olduğuna, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet eder. O, Velid b. Abdülmelik'ten başkasına itaati
tanımamıştır. O, bu şahadet üzere yaşadı, bu şehadet üzerine ölüyor ve bu şahadet üzerine de haşredilecektir."
Haccac, 900 demir zırh bıraktı. Bunların 600'ü Iraklı münafıklarındı ki, bu zırhları giyinerek savaşırlardı. 300'ü de Türklerindi.
Ebu Cafer, yanıbaşmda duran Ebu'l-Abbas et-Tusî'ye başını kaldırıp baktı ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, Şiilik işte budur, sizinkisi Şiilik değildir."
Asmaî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Haccac'ı rüyada gördüm. Ona: "Allah sana ne yaptı?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Öldürdüğüm her insana karşılık Allah beni defalarca öldürdü." Onu bir yıl sonra yine gördüm, kendisine: "Ey Ebu Muhammed, Allah sana ne yaptı?" diye sordum. O da bana şu karşılığı verdi: "Ey annesinin bızrını emen adam! Sen bu soruyu geçen yıl da sormamış miydin?"
Kadı Ebu Yusuf dedi ki: "Harun Reşid'in yanında idim. Adamın biri, onun huzuruna geldi ve şöyle dedi:
- Ey müminlerin emiri, dün Haccac'ı rüyada gördüm.
- Onu nasıl bir kılıkta gördün?
- Çirkin bir kılıkta gördüm ve kendisine: "Allah sana ne yaptı?" diye sorduğumda şu karşılığı verdi: "Bu soruyu sormak sana mı düştü ey annesinin bızrını emen adam."
- Vallahi doğru söylemiş. Sen gerçekten Haccac'ı gördün mü? O hayattayken de ölüyken de hiç kimsenin lafı altında kalmazdı ve eyvallah etmezdi."
Hanbel b. Ishak, Eş'as el-Harraz'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Haccac'ı rüyada kötü bir halde gördüm. Kendisine: "Ey Ebu Muhammed, Rabbim sana ne yaptı?" diye sorduğumda şu karşılığı verdi: "Her kimi öldürdüysem Allah, ona karşılık beni öldürdü. Sonra benim Cehennem'e atılmamı emretti." Kendisine: "Sonra ne oldu?" diye sorduğumda şu cevabı verdi: "Sonra tevhid ehlinin ümid ettiklerini ümid etmeye başladım."»
Ibn Şirin de: "Haccac'ın kurtulacağını ümid ediyorum." dedi. Ha-san-ı Basrî, onun bu sözünü işitince şöyle dedi: "Ama vallah Cenâb-ı Allah, onun ümidini boşa çıkaracaktır."
Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Hasan-ı Basrî, bir mecliste oturduğunda orada Haccac'dan söz edildiği takdirde mutlaka kendisine beddua ederdi. Onu rüyasında gördü ve şöyle sordu:
- Sen Haccac mısın?
- Evet, ben Haccac'ım.
- Allah sana ne yaptı?
- Öldürdüğüm her adama karşılık Allah, beni defalarca öldürdü. Sonra muvahhidlerle birlikte bir tarafa bırakıldım.
Bundan sonra Hasan-ı Basrî, ona sövmekten vazgeçti. Doğrusunu Allah bilir."
İbn Ebi'd-Dünya, Süfyan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Haccac, Abdülmelik b. Mervan'm yanına gitti. Beraberinde Muaviye . Kurra da vardı. Abdülmelik, Muaviye'ye Haccac'ı sordu. O da şu cevabı verdi: "Eğer size doğruyu söylersek bizi öldürürsünüz, eğer size yalan söylersek Aziz ve Celil olan Allah'tan korkarız." Haccac, ona baktı, Abdülmelik de: "Ona ilişme." dedi ve onu Sind'e sürgün etti. Orada bazı faaliyetlerde bulundu." [6]

Hicri Doksanbeşîncî Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Yezid En-Nehaî

O şöyle derdi: Biz bir cenaze merasiminde hazır olduğumuzda veya bir kişinin öldüğünü duyduğumuzda bu hal aramızda günlerce belli olurdu. Çünkü biz ölen kimsenin Cennet'e veya Cehennem'e sevke-dileceğine yol açacak bir durumla karşılaşmış olduğunu bilirdik, ama sizler cenazelerinizde dünya meselelerinizi konuşuyorsunuz.
İbrahim b. Yezid şöyle demişti: "Görmeden kişinin görüşü doğrulanmaz ve müstakim olmaz. Görmekte ancak görüşle olur.
Kişinin namaz esnasında iftitah tekbirini önemsemediğini görürsen, onun kurtuluşa ermesinden ümidini kes.
Ben ayıplanacak birşeyi gördüğümde onunla mübtela olmaktan korktuğum için onu ayıplarım."
İbrahim, vefat edeceği zaman ağladı, kendisine: "Niçin ağlıyorsun?" diye sorduklarında şu cevabı verdi: "Ölüm meleğini bekliyorum, bilemiyorum, o beni Cennetle mi yoksa Cehennem ateşiyle mi müjdeleyecek." [7]

Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Kardeşlerinden mukaddemdi. Alım ve fakih bir kimse olup ihtilaf ve fıkhı bilirdi. Eyyüb es-Sahtiyanî ve bir başkası onun hakkında şöyle demişlerdir:
"Mürcie konusunda ilk konuşan zat odur. Bu hususta bir risale yazdı. Ama sonra pişman oldu." Başkaları dediler ki: "Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha ile Hz. Zübeyr hakkında çekimserdi. Ne onlardan yana olurdu, ne de onları yererdi. Bu durumunu babası Muhammed b. Hanefiyye duyunca onu dövdü ve kafasını yaraladı. Kendisine de şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana. Atan Ali'den yana olmayacak mısın?"
Ebu Ubeyd'in ifadesine göre Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye, hicretin doksanbeşinci senesinde vefat etmiştir. Halife'nin ifadesine göre ise o, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti zamanında vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Humeyd B. Abdurrahman B. Avf Ez-Zührî

Annesi, Ümmü Külsünı binti Ukbe b. Ebi Muayt olup Hz. Osman'ın ana bir kardeşidir. Humeyd, fakih, âlim ve asaletli bi kimse idi. Çok miktarda rivayetleri vardır. [9]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/173-194.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/194-195.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/195-196.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/196-203.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/203-213.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/214-232.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/232.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/232-233.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/233.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Mutarrif B. Abdullajî B. Eş-Şahir
Hicretin Doksanaltıncı Senesi
Şam Camii İle İlgili Olarak Nakledilen Haberler
Zekeriya Oğlu Yahya Peygamberin Başı
Emevi Camisinin Kapısındaki Saatler
Emevi Camiinde Kıraat-I Seb'a İle Kur'ân Okunmaya Başlanması
Fasıl
Dımışk Camiinin Banisi Velid B. Abdülmelik'in Biyografisi
Velid B. Abdülmelik Zamanında Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ziyad B. Haris Et-Temimî Ed-Dımışkî
Abdullah B. Ömer B. Osman Ebu Muhammed
Süleyman B. Abdülmelîkin Halifeliği
Kuteybe B. Müslim'in Öldürülmesi
Hicretin Doksanyedinci Senesi
Hicri Doksanyedinci Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hz. Ali'nin Torunu Hasan B. Hasan
Musab. Nusayr
Hicretin Doksansekizinci Senesi

Mutarrif B. Abdullajî B. Eş-Şahir

Bu zatın biyografisi, önceki sayfalarda anlatılmıştır. Bütün bu zevatın biyografileri, "Tekmil" adlı eserimizde verilmiştir.
Bu senede (hicretin doksanbeşinci senesinde) Haccac, Vasıt şehrinde vefat etti. Nitekim bu husus, önceki sayfalarda detaylı olarak anlatıldı. Allah'a hamdolsun.
Bu senede Said b. Cübeyr hazretleri, Ali b. Medinî ile diğer bir cemaatın ifadelerine göre Haccac tarafından öldürülmüştür Meşhur rivayete göre o, hicretin doksandördüncü senesinde vefat etmiştir. Nitekim İbn Cerir ve birden fazla ravi böyle demişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Hicretin Doksanaltıncı Senesi

Bu senede Kuteybe b. Müslim, Çin diyarından Kaşgar'ı fethetti. Allah ona rahmet etsin. Çin hükümdarına da elçiler göndererel onu tehdit edip korkuttu ve beldelerine ayak basıp hükümdarlarına ve eşrafına kölelik mührü vurmadan geri dönmeyeceğine Allah adıyla ye-nam etti. Onlardan cizye alacağını ya da İslâm'a girmelerini sağlayacağını söyledi. Elçiler, Çin ülkesinin en büyük hükümdarının huzuru-na girdiler. Hükümdar, büyük bir şehirde oturuyordu. Anlatıldığına göre o şehri kuşatan surlarda doksan kapı vardı. Hanbalık denen o Şehir, Çin'in en büyük, en verimli, en zengin ve alışverişi en çok olan Şehirlerindendi. Çinliler, çok mal ve eşyaya sahip oldukları için başka ülkelere gitme ihtiyacım hissetmezlerdi. Başka ülkelerin insanları onlara muhtaçtı. Çünkü onlar, çok eşyaya ve geniş bir iklime sahiptiler. Diğer ülkelerin hükümdarları, Çin hükümdarına haraç öderlerdi. Çünkü Çin hükümdarı, güçlü, zorba, askeri ve teçhizatı çok bir hükümdardı.
Kısaca demek istediğimiz şudur ki; Kuteybe'nin elçileri, Çin hükümdarının yanına gittiklerinde başkentinin ve ülkesinin büyük olduğunu, ülkede çok nehirlerin, pazarların, güzelliklerin ve kıymetli şeylerin bulunduğunu gördüler. Büyük bir kalede ve müstahkem bir mevkide bulunan hükümdarın huzuruna vardılar. Kale, büyük bir şehir büyüklüğündeydi. Çin hükümdarı, başlarında Hübeyre'nin bulunduğu 300 İslâm elçisine tercümanı vasıtasıyla şöyle dedi: "Siz nesiniz kimsiniz ve ne istiyorsunuz?" Elçiler de şöyle dediler: "Biz Kuteybe b' Müslim'in elçileriyiz. O, seni İslâm'a davet ediyor. Eğer İslâm'a girmezsen cizye ödemen gerekecek. Cizye de ödemezsen seninle savaşacağız." Hükümdar kızdı ve elçilerin zindana atılmalarım emretti. Ertesi sabah onları huzuruna getirterek: "Siz tanrınıza nasıl ibadet e-dersiniz?" diye sordu. Onlar da normal veçhiyle namaz kıldılar. Rükû ve secdeye kapandıklarında hükümdar onlara güldü ve: "Siz evlerinizde nasıl olursunuz?" diye sordu. Onlar da gündelik elbiselerini giyindiler. Hükümdar, daha sonra huzurundan çıkıp gitmelerini emretti. Ertesi sabah tekrar yanına çağırdı ve: "Hükümdarlarınızın huzuruna nasıl girersiniz?" diye sordu. Onlar da takkelerim, sarıklarını, hırkalarını, abalarını giyerek hükümdarın huzuruna girdiler. Hükümdar, onları görünce: "Geri dönün." dedi. Onlar da huzurdan çıkıp geri döndüler. Hükümdar, kendi adamlarına: "Bunları nasıl gördünüz?" diye sorduğunda, onlar şu cevabı verdiler: "Şimdiki kıyafetleri, erkek kıyafetine daha çok benzemiştir. Bunlar işte onlardır."
Üçüncü gün olduğunda hükümdar, yine haber gönderdi ve huzuruna geldiklerinde: "Düşmanlarınızı nasıl karşılarsınız?" diye sordu. Onlar da silahlarını kuşandılar. Miğferlerini taktılar, kılıç ve oklarını ellerine alıp atlarına binerek harekete geçtiler. Çin hükümdarı, onlara baktı, dağların kendisine doğru ilerlemekte olduklarını sandı. Hükümdara yaklaştıklarında mızraklarını diktiler, sonra paçalarını sıvayarak ona doğru ilerlediler. Onlara: "Geri dönün." dedi. Çünkü Çinlilerin kalblerine Müslüman korkusu girmişti. Müslüman elçiler de geri dönüp atlarına bindiler, mızraklarını ellerine alarak atlarını koş-tururcasına sürdüler. Hükümdar, kendi adamlarına: "Bunları nasıl görüyorsunuz?" diye sorduğunda onlar: "Bunlar gibisini asla görmedik!" diye cevap verdiler.
Akşam olunca hükümdar, onlara haber gönderip: "Liderinizi ve en üstün olanınızı bana gönderin." dedi. Onlar da Hübeyre'yi

hükümdara gönderdiler. Hükümdar, huzuruna girdiğinde Hübeyre'ye şöyle dedi:
- Ülkemin büyüklüğünü gördün, hiç kimse sizi bana karşı koruyamaz. Sizler, avucumdaki bir yumurta gibisiniz. Ben sana birşey soracağını, doğru cevap verirsen ne âlâ, aksi takdirde seni öldürürüm.
- Sor bakalım.
- Birinci günde bir kılık, ikinci günde ikinci bir kılık, üçüncü günde ise bambaşka bir kılıkla huzuruma geldiniz, bunun sebebi neydi?
- Birinci gündeki kılığımız, ailemiz ve çocuklarımız arasında giydiğimiz elbise ve kılığımızdır. Bununla onlar arasında rahat oluruz. İkinci gündeki kılığımız ise, hükümdarlarımızın huzuruna girerken giydiğimiz elbise ve kılıklarımızdır. Üçüncü gündeki kılıklarımız ise, düşmana karşı çıkıp savaştığımızda giydiğimiz elbise ve kılıklarımızdır.
- Zamanınızı ne güzel idare ediyorsunuz. Arkadaşınız Kuteybe'nin yanma dönün ve ona deyin ki, ülkemden ayrılıp gitsin. Ben onun hırsını ve adamlarının azlığını öğrendim. Eğer ülkemden ayrılıp git-mezseniz sizi baştan sona kırıp geçirecek, mahvedecek ve askerlerimi üzerinize göndereceğim.
- Sen bunu Kuteybe'ye mi söylüyorsun? Süvarilerinin bir başı senin ülke topraklarında, diğer ucu da zeytin yetişen mıntıkada olan bir kumandanın askerleri mi azdır diyorsun? Gücü yettiği halde dünyayı arkasında bırakan ve senin ülkene gazaya gelen bir adam nasıl haris olabilir? Bizi korkutmana gelince biz ölümden korkmuyoruz, bir ecelimiz olduğunu biliyoruz. Ecelimiz tamam olduğunda en iyisi şehid edilmemizdir. Biz ölümden korkmuyoruz ve ölmek istemiyen kimselerde değiliz.
- O halde adamınızı nasıl razı edeceğim?
- O senin topraklarına basmadıkça, valilerini köle diye mühürle-medikçe, sonunuzu getirmedikçe, ülkenden cizye almadıkça geri dönmemeye yemin etmiştir.
- Ben onun yeminini yerine getiririm. Ona kendi ülkemden biraz toprak veririm. Ayrıca hükümdar çocuklarından dördünü gönderirim. Çok miktarda altın ve ipek kumaş da gönderirim ki, bunların kıymetini kimseler takdir edemez.
Böylece Hübeyre ile Çin hükümdarı arasında çok konuşmalar geçti. Neticede şu antlaşmaya vardılar: Hükümdar, kendi ülkesinin toprağını altın bir tepsi içinde gönderecek. Kuteybe'de o toprağa ayağıyla basacak. Ayrıca kendi evladından ve hükümdarların çocuklarından birkaçım gönderecekti ki, Kuteybe onların boyunlarına kölelik mührünü vursun. Yine Kuteybe'nin yeminini yerine getirmiş olmak için de bol miktarda mal gönderdi.
Çin hükümdarı, kendi çocuklarından ve diğer hükümdarların çocuklarından 400'ünü Kuteybe'ye göndermiştir. O, Çin hükümdarının gönderdiği mallar, paralar ve çocuklar kendisine ulaştığında bu armağanları kabul etti. Çünkü Kuteybe, mü'minlerin emiri Velid b. Ab-dülmelik'in ölüm haberini almış, morali bozulmuş ve şevketi kırılmıştı. Kuteybe b. Müslim el-Bahilî, Süleyman b. Abdülmelik'e bey'at etmemeye karar vermiş, maiyetindeki askerlerin kendi halifeliğini kabul etmeleri için çağrıda bulunmak istemişti. Fakat, ülke ve beldeleri fethetme ile meşgul olduğundan bu .imkanı bulamamıştı. Sonra bu senenin (hicri doksanaltıncı senenin) sonunda öldürülmüştü. Allah ona rahmet etsin. Anlatıldığına göre onun elinde hiçbir bayrak yere düşmedi. Allah yolunda cihad eden mücahitlerdendi, başka hiçbir komutanın toplayamayacağı miktarda çok asker toplamıştı.
Hicretin doksanaltıncı senesinde Mesleme b. Abdülmelik, yaz mevsiminde gazaya gitti. Abbas b. Velid de Rum ülkesine gazaya gitti, oralarda Tolas ve Merzubaneyn'i fethetti.
Bu senede Şam'daki Emevi camisinin inşaatı, banisi halife Velid b. Abdülmelik b. Mervan tarafından tamamlandı. Allah ona rahmet etsin ve ona hayır mükafat versin. Bu caminin yerinde daha önce Yunanlılar ve Keldanîler tarafından yapılmış bir mabet vardı. Kelda-nîler, Şam'ı şenlendirip imar etmişlerdi. Oraya ilk olarak onlar mabet inşa etmişlerdi. Keldanîler, yedi gezegene taparlardı. Bu gezegenler şunlardır:
1- Dünya semasındaki Ay,
2- ikinci gök tabakasındaki Utarit,
3- Üçüncü gök tabakasındaki Zühre,
4- Dördüncü gök tabakasındaki Güneş,
5- Beşinci gök tabakasındaki Merih,
6- Altıncı gök tabakasındaki Müşteri,
7- Yedinci gök tabakasındaki Zuhal.
Keldanîler, Şam'ın her bir kapısının üzerine bu yedi gezegenden birinin resmini yapmışlardı. Şam'ın yedi kapısı vardı. Sırf bu maksatla Şam'a yedi kapı yapmışlardı. Yedi heykel dikmişler, bu heykellerden her biri bir gezegene aitti. Her sene de bir defa olmak üzere bu kapılardan birinin yanında bayram şenlikleri düzenlerlerdi.
Rasathaneleri, Keldanîler kurmuşlardı. Bunlar, yıldızların hareketlerinden, birbirlerine yaklaşmalarından ve birleşmelerinden bahsederlerdi. Bunlar, Şam'ı kurmuşlar ve şehri kurmak içinde o iki dağ arasından akan suyun kıyısını seçmişlerdi. O iki dağ arasından gelen suyu kanallara aktararak şehir içindeki evlerin avlularından geçirmişlerdi. Şam, onların zamanında şehirlerin en güzellerinden biri idi. Hatta şehirlerin en güzeli idi. Çünkü orada insanı şaşkına döndürecek acaip tasarruflarda bulunmuşlardı. Emevi camiinin yerindeki o mabedi inşa ettiler. O mabet, bugünkü Emevi camiinin kuzey kısmına bakan bölümünde bulunuyordu.
Keldanîler, kuzey kutbuna yönelerek ibadet ederlerdi. Mihrabları da o yöne bakar, mabedlerinin kapısı, kıble tarafına açılırdı. Yani bugünkü mihrabın arka tarafına düşüyordu. Nitekim bunu gözümüzle görmüşüzdür. Mihrabları, kuzey kutbu yönündeydi.

Gördüğümüz ka-üi ise, nakışlı taşlarla inşa edilmiş güzel bir eserdi. Üzerinde kendi yazılarıyla yazılmış bir kitabe de vardı. Kapının sağında ve solunda da iki küçük kapı daha vardı. Mabedin batı tarafında cidden yüksek bir köşk vardı. Posta kapısındaki bu sütunlar, o köşkü taşımaktaydılar. Mabedin doğu kısmında da hükümdar Ciron'un köşkü vardı. Ciron, onların hükümdarıydı. Orada iki büyük evde vardı ki, onlar kendilerinden önce Şam'a hükmeden kimselerin evleriydi.

Anlatıldığına göre mabedle birlikte hükümdarlara mahsus üç büyük ev vardı. Bu evleri ve mabedi yüksek bir sur kuşatmaktaydı. Bu sur, büyük yontma taşlarla yapılmıştı. Sözünü ettiğimiz üç evden biri mutfak, biri tavla idi. Diğeri de Muaviye'nin inşa etmiş olduğu yeşil köşkün yerindeki bir evdi.

Öncekilerden nakillerde bulunan İbn Asakir dedi ki: Yunanlılar, Şam şehrinin ve bu mekanların yerini tesbit etmek ve inşaata başlamak için onsekiz sene müddetle yıldız falına baktılar. Duvarların temellerini kazdıklarında istedikleri iki yıldız doğdu. Onlar, inşa edecekleri mabedin asla harab olmamasını ve ibadetsiz kalmamasını, inşa edecekleri şehrin devamlı saltanat ve hükümdarlık merkezi olmasını amaç edinmişlerdi.

Ben derim ki: Mabede gelince orası her zaman ibadet edilen bir yer oldu. Asla ıssız kalmadı.

Ka'bü'l-Ahbar dedi ki: "Orası kıyamete dek ıssız kalmayacak ve içinde hep ibadet edilecektir. Yeşil köşkün bulunduğu hükümdar evine gelince, Muaviye o binayı yeniledi. Bilahare hicretin kırkaltmcı senesinde yakıldı. Nitekim bunu ileride anlatacağız. O bina harab oldu. Miskin, zayıf ve düşkün kimselerin meskeni haline geldi ve bu zamana kadar da o haldedir.

Kısaca anlatmak istediğimiz şudur ki; Yunanlılar, Şam'da bu anlattığımız şekilde uzun süre kaldılar. Oradaki kalışları 4.000 seneden fazladır. Hatta denildiğine göre o mabedin dört duvarını, ilk olarak Hud peygamber inşa etmiştir. Hud peygamber, İbrahim peygamberden uzun zaman önce yaşamıştı. İbrahim Halil peygamber, Şam'a git-miş, Şam'ın kuzeyinde Berze mevkiine yerleşmiş, orada düşmanlarıyla savaşmış, onları mağlub etmiş, düşmanlarına karşı Allah ona yardım etmişti. Berze mevkiinde düşmanlarıyla savaştığı için İbrahim Halil peygamberin orada bir makamı vardır. Bu makamın ona ait olduğu, önceki kitaplarda katiyyetle ifade edilmektedir ve bu, atadan oğula nakledilen bir hakikattir. Zamanımıza kadar da ulaşmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Şanı, o zamanlarda sakinleri olan Yunanlılar tarafından şenlendirilmiş, mamur hale getirilmişti. Orada yaşayan Yunanlı Keldanîler çok kalabalık idiler, ibrahim peygamberin düşmanlarıydılar. İbrahim Peygamber, -puta taptıkları, yıldızları rab edindikleri için- onlarla tartışmıştı. Nitekim bunu tefsirimizde de anlatmışız dır. Yine bu kitabımızın "İbrahim Peygamberin Kıssası" bölümünde de ani atmışız dır. Hamd, Allah'adır. Yardım Allah'tan dilenilir.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki, Yunanlılar, Şam'ı imar ettiler. Orada ve kazaları olan Havran, Bika Baalbek ve diğer yerlerde göz alıcı, garip, insanı şaşkına çevirici, muazzam binalar inşa ettiler. Hatta İsa peygamberden 300 sene kadar sonra Şamlılar, İstanbul'u (Kostantiniyye'yi) inşa eden hükümdar Kostantin b. Kostantin vasıtasıyla Hristiyanlığa geçtiler. Bu hükümdar, onlar için kanunlar koydu. İlk olarak o ve milleti ile yeryüzü halkının .çoğu Yunanlı idiler. Hristi-yan patrikleri, onun emri ile uydurma bir din ortaya koydular. Bu din, Hristiyanlığın aslından yapılan alıntılar ile putperestlik karışımı birşeydi. Bu uydurma din nedeniyle doğuya yönelerek ibadet ettiler, orucu artırdılar. Domuzu helal kıldılar. Kendi iddialarına göre çocuklarına büyük emaneti öğrettiler. Aslında bu büyük emanet değildi. Büyük bir hıyanet ve hakir denecek çok kötü bir cinayetti. Bununla birlikte bunun hacmi küçüktü. Önceki kısımlarda bundan bahsetmiş ve gerekli açıklamayı yapmıştık.

Hristiyanların melekî grubunun mensub olduğu bu hükümdar, Şam'da ve diğer yerlerde büyük kiliseler inşa ettirdi. Denildiğine göre 12.000 kilise inşa ettirmiş, bu kiliseler için gelirli vakıflar kurmuştu. Bu kiliselerden biri, Beytü'1-lahm kilisesi idi. Diğeri de Ümmü Heyla-ne el-Gandakaniyye'nin inşa ettirdiği Kudüs'teki Kumame kilisesi idi. Meşhur kiliseler bunlardı Bunlardan başka daha binlerce kiliseler inşa ettirmişti.

Hülasa diyeceğimiz şudur ki; Hristiyanlar, Yunanlılara göre muazzam bir mabet olan Şam'daki o meşhur mabedi, Yuhanna kilisesine dönüştürdüler. Şam'da başka birçok kiliseler de inşa ettiler. Hristiyanlar, Şam'da ve diğer yerlerde 300 senelik bir süre daha dinlerini devam ettirdiler. Nihayet yüce Allah, Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak gönderdi. Bu kitabın siyer bölümünde anlattığımız işler, Muhammed (s.a.v.) tarafından gerçekleştirildi. Ayrıca kendi zamanında Bizans hükümdarı Heraklius'a mektup ve elçi göndererek onu Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet etti. Heraklius da Ebu Süfyan'la karşılıklı olarak bu hususta konuştu.

Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), üç emiri Zeyd b. Harise, Cafer ve İbn Kevaha'yı Şam sınırındaki Belka'ya gönderdi. Bizanslılar da onlara karşı büyük bir ordu gönderdiler. Yapılan savaşta bu üç emiri ve beraberlerindeki askerlerin bir kısmını şehid ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Tebük senesinde Bizanslılarla savaşmaya ve Şam'a girmeye karar verdi. Ancak sıcakların şiddetli, durumun zayıf ve insanların sıkıntıda oluşundan ötürü o sene geri döndü. Sonra Ebu Bekir es-Sıddık orduları tüm Şam mıntıkasına gönderdi. Bu mıntıkalar arasında Dımışk şehri ve kazaları da vardı. Bu hususu, Şam'ın fethinden bahsederken detaylıca anlatmıştık.

Şam mıntıkasında İslâmiyet güçlenince ve Cenâb-ı Allah, rahmetini oraya inzal edip ihsanlarını yağdırınca ordunun komutanı Ebu Ubeyde (veya Halid b. Velid), Dımışk ahalisine bir emanname yazdı. Şam'daki ondört kilise Hristiyanların elinde bırakıldı. Ancak Maryu-hanna adını verdikleri o meşhur kilisenin yarısını Hristiyanlardan aldılar. Çünkü Halid b. Velid, Şam'ı kılıç zoruyla doğu kapısından fet-hetmişti. Hristiyanlar da Ebu Ubeyde'den eman almışlardı. Ebu Ubeyde ise, Cabiye kapısından sulh yoluyla şehre girmişti. İhtilaf ettiler. Sonra şehrin yarısının sulh yoluyla, yarısının da kılıç zoruyla alınmış olduğu hususunda anlaştılar. Doğudaki bu kilisenin yarısını aldılar. Ebu Ubeyde, bu yarı kısmı Müslümanların namaz kıldığı

bir mescit haline getirdi. Burada ilk olarak Ebu Ubeyde, sonra da diğer sahabeler namaz kıldılar ki, buraya sahabe mihrabı denilir. Ancak Maryuhanna mihrabmdaki kapı açık değildi. Müslümanlar, o mübarek yerde namaz kılıyorlardı. Açıkça anlaşıldığına göre kıble duvarındaki mihrablan açan kişi Velid'dir.

Ben derim ki: Bu mihrablar yenilenmişlerdir. Velid'in açtığı mih-rablar, onlar değildir. Eğer yapmış ise, o bir tek mihrab açmıştır. Belki de hiç yapmamıştır. Halife, o mihrabta namaz kılardı. Diğer mih-rablara gelince onlar yakın zamanda açılmışlardır. Her bir imamın; yani Şafiî'nin, Hanefî'nin, Malikî'nin ve Hanbelî'nin birer mihrablan vardı ki, bunlar da Velid'den bir süre sonra yapıldılar. Selef ulemasının çoğu bu şekilde mihrabların yapılmasını hoş karşılamadılar ve bunu ortaya atılan bid'atlardan saydılar. Müslümanlar ve Hristiyanlar, bu mabede bir kapıdan girerlerdi ki, bu da kıble tarafındaki yüksek mabet kapısıdır. Bugünkü maksure içinde bulunan büyük mihrabın mekanıdır. Hristiyanlar batı tarafına kiliselerine, Müslümanlar da sağ tarafa mescitlerine giderler; Hristiyanlar kendi kitaplarını aşi-are ve yüksek sesle okuyamazlar ve çanlarını çalamazlar. Sahabele-*K ^aygılannc*an> korkularından ve onlardan çekindiklerinden ötürü ibadetlerini sessizce ifa ederler. d /?am Valiliği zamanında Muaviye, Sahabeler mescidinin kıblesin hukümet konağı yaptırmış, bu konak dahilinde yeşil bir kubbe de

inşa ettirmişti. Bu konağın tümü, yeşil kubbe adıyla tanınmıştı. Mua-viye, orada kırk sene yaşamıştı. Bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Şam'daki o meşhur mabed, Müslümanlarla Hristiyanlar arasında ortaklaşa kullanıldı. Bu durum, hicretin ondördüncü senesinden sek-senaltmcı senesinin zilkade ayına kadar devam etti.

O sırada halifeliğe Velid b. Abdülmelik geçti. Velid, bu mabedin kalan kısmını da Hristiyanların elinden alıp Müslümanların mescidine eklemeye karar verdi ve mabedin tümünü tek bir mescit haline dönüştürdü. Çünkü bazı Müslümanlar, o mabedde Hristiyanların İncil okuyuşlarını işitmeleri ve ibadetleri esnasında seslerini yükseltmeleri dolayısıyla rahatsız oluyorlardı. Bu nedenle Velid, Hristiyanları Müslümanlardan uzaklaştırmak ve mabeddeki bölümlerini Müslümanların mescidine katmak istedi. Böylece Müslümanların mescidi genişleyecek ve mabedleri tek bir mescit haline dönecekti. Hristiyanlardan mabedi boşaltmalarını istedi ve buna karşılık onlara çok arazileri ik-ta olarak vereceğini, ayrıca ellerinde -antlaşmaya dahil edilmemiş-dört kilisenin bırakılacağım söyledi. Bu dört kilise şunlardı: Meryem kilisesi, doğu kapısı dahilindeki Haçlı kilisesi, Telcibin kilisesi ve sakal yolundaki Hamid b. Dürre kilisesi. Ancak Hristiyanlar, onun bu teklifini şiddetle reddettiler. Velid de: "Sahabeler zamanında size verilmiş antlaşma metnini bana getirin." dedi. Metni getirdiler. Metin Velid'in huzurunda okunduğunda nehir kıyısındaki Torna kapısı dışında bulunan Torna kilisesinin antlaşmaya dahil edilmediği görüldü. Anlatıldığına göre Torna kilisesi, Maryuhanna kilisesinden daha büyüktü. Velid: "Ben o kiliseyi yıkıp mescide dönüştüreceğim." deyince Hristiyanlar: "Hayır, mu minlerin emiri, onu kendi haline bıraksın, diğer kiliselere de karışmasın. Bu mabedin bize ait bölümünü Müslümanlara vermeye gönül rızasıyla taraftar oluyoruz." dediler. Bunun üzerine Velid de diğer kiliseleri Hristiyanların elinde bıraktı ve meşhur mabeddeki kendilerine ait bölümü ellerinden aldı. Bu hususta anlatılan bir kavil budur.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Velid, Hristiyanlara mahsus bölümü alıp Müslümanların mescidine katma düşüncesine kapılınca konuyu Hristiyanlara açtı. Ancak onlar, bunu kabule yanaşmadılar. Bundan sonra Müslümanlardan bazıları Velid'in yanma giderek doğu kapısı ile Cabiye kapısından itibaren ölçüm yapmasını teklif ettiler. Şam'ın doğu kapısı ile Cabiye kapısından itibaren ölçüm yapıldığında meşhur mabedin yansının Reyhan pazarına dahil olduğu, bu nedenle meşhur kilisenin zorla fethedilen araziler kapsamına girdiği ortaya çıktı. Velid de orayı Hristiyanlardan zorla aldı.

Velid'in azatlısı Muğire'nin bu konudaki rivayeti ise şöyledir: "Velid'in huzuruna girdim. Tasalı olduğunu gördüm ve kendisine söyle dedim:

- Ey mü'minlerin emiri! Neyin var, niçin düşüncelisin?

- Müslümanların sayısı çoğaldı. Mescide sığmaz oldular. Hristi-yanları huzuruma çağırdım. Şu kilisedeki bölümlerini vermeleri karşılığında kendilerine bolca para teklif ettim, ne varki kabul etmediler. Verselerdi orayı mescide katacaktım, böylece Müslümanların mescidi genişleyecekti.

- Ey mü'minlerin emiri, senin tasanı giderecek çareyi biliyorum.

- Nedir o çare?

- Sahabeler Şam'ı aldıklarında Halid b. Velid, doğu kapısından kılıç kullanarak şehre girdi. Şehir halkı, bu olayı duyduklarında korkup Ebu Ubeyde'nin yanma gittiler ve ondan eman dilediler. O da kendilerine eman verdi. Bunun üzerine onlar kendisine Cabiye kapısını açtılar. Ebu Ubeyde de o kapıdan sulh yoluyla şehre girdi. Biz de onlarla pazarlık yaparız. Kılıç kuvveti nereye kadar uzanmış ise, orayı onların elinden alırız. Sulh yoluyla alman yerlere gelince, oraları da ellerinde bırakırız. Öyle sanıyorum ki, bu kilisenin tamamı zorla fethedilen yerler kapsamına girmektedir. Böyle olunca da orayı mescide katarsın.

- Beni rahatlattın, bu işi kendin yap.

Muğire bu işi üstlendi ve Şam'ın doğu kapısından Cabiye kapısına, oradan da Reyhan pazarına kadar ölçüm yaptı. Ölçün neticesinde kılıç yoluyla fethedilen yerlerin büyük köprüyü dört küsur zira geçtiğini ve böylece meşhur kilisenin zorla fethedilen araziler kapsamında olduğunu tesbit etti. Böylece kilise, mescid dahiline girdi ve mescide dönüştü. Velid bu durumu Hristiyanlara bildirdi ve: "Bu kilisenin tümü, zorla fethedilen araziler kapsamındadır. Böyle olunca da o sizin değil, bizim mülkümüzdür." dedi. Onlar da şu karşılığı verdiler: "Daha Önce sen bize mal ve para vermeyi, arazileri ikta olarak vermeyi teklif ettin, ancak biz kabul etmedik. Eğer mü'minlerin emiri, bu hususta bizimle sulh olursa bu onun bir ihsanıdır ve bu dört

kilise elimizde kalır. Diğer meşhur kilisenin kalan bölümünü de sana bırakırız." Velid, diğer dört kilisenin Hristiyanların ellerinde kalması şartıyla sulh yaptı." Doğrusunu Allah bilir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Velid, bu meşhur kilisenin kalan bölümünü vermeleri karşılığında Hristiyanlara Feradis kapısı yanındaki Kasım hamamı bitişiğinde bulunan kiliseyi verdi. Hristi-yanlarda bu kiliseye, kendilerinden alman kilisenin adını vererek Maryuhanna kilisesi dediler. Eski kilisenin papaz kürsüsünü de alıp bu yenisine yerleştirdiler. Doğrusunu Allah bilir.
Velid, daha sonra yıkım aletlerinin getirilmesini emretti. Emirler ve halkın ileri gelenleri gelip yanında toplandılar. Hristiyan piskoposu ve keşişleri de gelip: "Ey mü'minlerin emiri! Kitaplarımızda gördüğümüze göre bu kiliseyi yıkan kişinin delireceği söylenmektedir." dediler. Velid de onlara: "Allah yolunda delirmeyi isterim. Allah'a yemin ederim ki, burada benden önce hiç kimse bir yeri yıkmayacaktır." dedi. Sonra saat kulesi diye bilinen doğu kısmındaki yivli kuleye çıktı orada bir rahip bulunuyordu. Velid, rahibe oradan inmesini emretti. Ancak rahip, bunun büyük bir günah olduğunu söyledi. Velid de ensesinden tutup iterek kuleden aşağı indirdi. Tekrar en yüksek yere, yani en büyük mihrabın üzerine çıktı. Orası kilisenin üzerinde bir timsal gibiydi. Rahipler ona: "Bu timsale yaklaşma." dediler. O da: "Buraya ilk olarak ben baltamı vuracağım." dedi. Sonra tekbir aldı, darbeyi vurup orayı yıktı. Velid'in üzerinde sarı bir kürk vardı. Kürkün eteklerini kuşağına sokmuştu. Sonra baltayı eline alıp kilisenin en üstündeki taşa vurdu ve onu aşağı fırlattı, artık diğer emirler de yıkmaya başladılar.
Müslümanlar, üç kere tekbir aldılar. Hristiyanlar da Ciron yolunda toplanıp feryad ü figan etmeye başladılar. Velid de muhafiz kuvvetleri komutanı Ebu Nail Riyah el-Gassanîyi, Hristiyanları oradan kovması için gönderdi. Gerekirse onları dövmesin emretti. O da bu emri yerine getirdi. Velid ve diğer emirler, bu mabedde, Hristiyanla-rın yeniledikleri mihrabları, kemerleri ve binaları tümüyle yıktılar. Öyle ki, mabedin yeri, kare bir alan halinde bomboş olarak ortaya çıktı. Sonra Velid, yeni bir fikirle, güzel ve göz alıcı bir şekilde Emevi camiini inşa etmeye başladı.
Velid, Emevi camimin inşaatında çok sayıda sanatkar, mühendis ve işçi çalıştırdı. Onu bu camiyi inşa etmeye teşvik eden kişi, kardeşi ve kendisinden sonraki veliahdı Süleyman b. Abdülmelik idi. Anlatıldığına göre Velid, Bizans hükümdarına mektup yazarak mermerci ve diğer sanatkarları kendisine göndermesini istemişti ki, bu mescidin inşaatında onlardan yararlansın. Ayrıca bu sanatkarları göndermediği takdirde ülkesine asker çıkararak kendisiyle savaşacağı ve ülkesindeki tüm kiliseleri, hatta Kudüs'teki Kumame kilisesini, Urfa kilisesini ve diğer Bizans eserlerini tahrib edeceği tehdidinde bulundu. Bizans hükümdarı da ona 200 usta gönderdi. Ayrıca bir mektupla ona şunları bildirdi: "Eğer baban senin şu yaptığın eseri yapmak gerektiğini anlamış da yapmamışsa, bu durumda baban senin için bir utanç vesilesidir. Eğer o bunu yapmak gerektiğini anlamamış da sen anlamış isen bu, onun için bir ayıp vesilesidir."
Bu mektup Velid'e ulaştığında Velid cevap vermek istedi. İnsanlar, cevap yazması için onun yanında toplandılar. Toplananlar arasında şair Ferezdak'da vardı. Ferezdak dedi ki:
- Ey mü'minlerin emiri, Bizans hükümdarına ben Allah'ın kitabı ile cevap vereceğim.
- Vereceğin cevap nedir? Vay sana!
- Yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "Süleyman'a bu meselenin hükmünü bildirmiştik; her birine hüküm ve ilim verdik." (ei-Enbiyâ, 79.) Süleyman, Davud'un oğludur. Allah, babasına öğretmediği şeyi ona öğretti.
Velid, Ferezdak'ın bu cevabım beğendi ve bunu Bizans hükümdarına bir cevap olarak bildirdi. Ferezdak, bu hususta şöyle bir şiir söyledi:
"Kiliselerinde Hristiyanlarla Müslüman abitleri seher vakitlerinde birbirinden ayırdın.
Onlar ibadet ederlerken bir aradadırlar ama yönleri başka taraflaradır. Kami Allah'a, kimi de puta secde eder.
Hristiyanların çaldıkları nakus ile Kur'ân okuyucuları nasıl bir araya gelir, bu olmaz.
Ben bu yönü değiştirmek gerektiğini anladım. Mabedi Hristiyan-lardan alayım dedim.
Nitekim Davud ile Süleyman da ekinler ve koyunlar hakkında kendilerine başvuran kimselere hüküm verdiler.
Davud ve hidayet yolundaki hükümdar-peygamber olan Süleyman,
Kendilerine müracaat eden davacılar için şu hükmü verdiler:
Koyunların yavruları ve sırtlarındaki yünler, hak sahiplerine verilecekti.
Hristiyanların kilisesini mescide dönüştürmek gerektiğini Allah sana anlattı.
Öyle bir mescid ki, onda güzel kalem okunur.
Yeryüzünde yaşayan ve kendisinden daha hayırlı bir baba bulunmayan Velid!
Senin evladın da hayırlıdır, senin verdiğin hükümden daha iyi bir hüküm de yoktur."
Hafiz Abdurrahman b. İbrahim Duhaym ed-Dımışkî dedi ki: "Velid, mescid duvarları dahilindeki kısımları inşa etti. Duvarları biraz daha yüksek tuttu."
Hasan b. Yahya el-Huşemî dedi ki: "Şam mescidinin kıble duvarı-nı inşa eden zat, Hud peygamberdi."
Başkaları dediler ki: "Velid, revaklar ortasındaki kartal kubbesini inşa etmek istediği zaman, bu kubbenin temellerini kazdı. Adamları, o kadar derine indiler ki, çıkan tatlı suyu içtiler (Bu kubbeye kar-ai ^bbesi adını vermelerinin sebebi, kubbenin kartal şeklini andırmaşıydı. Çünkü revaklar, sağ ve soldan o kubbe için birer kanat gibiydiler.). Sonra suyun üzerine üzüm ağaçlarının fazlalıklarını koydular. Bunun üzerini taşla Örttüler, duvarlar yükselince de üzerine kubbeyi inşa ettiler. Ancak kubbe yıkıldı. Velid, mühendislerden birine: "Bu kubbeyi senin yapmanı istiyorum." dedi. Mühendis de: "Benden başkasının

bu kubbeyi yapmayacağına dair bana Allah adına söz ve teminat vermen şartıyla bu kubbeyi ben yaparım." diye cevap verdi ve kubbeyi yapmaya başladı. Önce duvarları ördü, sonra o duvarları hasırla örttü ve tam bir sene ortadan kaybolup gitti. Velid, onun nereye gittiğini bilmiyordu. Aradan bir sene geçince mühendis tekrar dönüp geldi. Velid onu yakalayıp cezalandırmak istedi. Yanında da insanların önde gelen büyükleri vardı, duvarların üzerindeki hasırlan açtı. Duvarların yükseldikten sonra tekrar yere yıkıldıklarını ve yerle bir olduklarını gördü. Mühendis: "İşte bundan ötürü geldim." dedi, sonra binayı tekrar yaptı ve sağlam oldu.

Ravilerden biri dedi ki: Velid, kubbenin -binanın şanını yüceltmek amacıyla- som altından yapılmasını istedi. Mimar: "Senin buna gücün yetmez." deyince Velid, ona elli kırbaç vurdu ve şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Memleketin malları ve haracı toplanıp bana gönderildiği halde nasıl olur da ben buna güç yetiremem ve bu işi yapmaktan aciz olduğumu nasıl olur da iddia edersin?" Mühendis de ona şu karşılığı verdi:

- Bunu sana açıklayabilirim.
- Açıkla bakalım.
- Sadece bir tek kerpici altından dök, bak bakalım, ne kadar altın gidecek. Sonra bu kubbeye kaç kerpiç sarfedüecek? Bunu düşün bakalım.

Velid emir verdi. Bir kerpiç yapacak kadar altın getirildi. Bu kerpicin binlerce altından yapılabildiğini gördü. Sonra mühendis, ona şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, işte şu kerpiç kadar binlerce kerpiç gerekiyor. Eğer yanında bana yetecek kadar altın varsa kubbeyi altından yaparız.

Mühendisin sözünün doğruluğu anlaşılınca Velid, onu 50.000 dinarla ödüllendirdi ve şöyle dedi: Senin dediğini yapmaktan aciz değilim, ama bu bir israftır ve gereksiz yere malı zayi etmektir. Bu kubbeye sarfedeceğimiz altınları, Allah yolunda sarfetmemiz gerekir. Bunu yoksul Müslümanlara verirsek daha hayırlı olacaktır.

Böyle dedikten sonra kubbeyi mimarın teklifine göre inşa ettirdi. İş tavana gelince Velid, tavanın deve hörgücü şeklinde yapılmasını, iç kısmının da altın merdivenleri andıran mukarnas şeklinde yapılmasını emretti. Yakınlarından biri ona şöyle dedi: "Kendinden sonra damlarını çamurlamaları hususunda insanları zora soktun. Çünkü bu mescidin damım her sene yeniden çamurlamak gerekiyor." Böyle demekle yakını; toprağın pahahlaşacağını, işçilerin pahalıya mal ola-caklannı ve bu masrafında her sene bu mescit için büyük bir yekûn tutacağını söylemek istedi. Bunun üzerine Velid, ülkesindeki kurşun-lann toplatılmasını emretti ki, toprak yerine kubbeyi kurşunla kaplasın ve bu, tavanı daha hafif tutsun. Şam'ın ve diğer beldelerin en ücra nahiyelerine kadar haber göndererek kurşun toplatılmasını emretti. Görevliler araştırma yaptılar. Bir kadının yanında kantarlarca kurşun buldular, pazarlığa giriştiler. Kadın: "Bu kurşunlan ancak ağırlığınca gümüşe satanm." deyince görevliler bunu bir mektupla Velid'e bildirdiler. O da: "Ağırlığınca gümüş karşılığınca da olsa o kurşunlan satın alın." diye emir verdi. Görevliler, gümüşü verdiklerinde kadın: "Madem böyle, ben de bu kurşunlan Allah rızası için sadaka olarak veriyorum ki, mescidin tavanına konulsun." dedi. Görevliler de kurşun levhalannın üzerine: "Allah içindir." diye yazdılar. Anlatıldığına göre kurşunlan sadaka olarak veren kadın, İsrailli idi ve kurşun levhalannın üzerine kadından alındığını bildiren şu ibare yazıldı: "Bu kurşunlan İsrailli kadın vermiştir."

Muhammed b. Aiz dedi ki: Üstadlarm şöyle dediklerini işittim: Dımışk camiinin inşaatı; ancak emanetin edası sayesinde tamamlandı. Çünkü halktan veya işçilerden bir adamın yanında bir kuruş veya bir çivi fazla ise mutlaka getirir, o kuruşu veya çiviyi depoya bırakırdı.

Şamlı ihtiyarlardan bir dedi ki: Dımışk camiinde sadece iki düz beyaz taş vardı. Bunlardan biri Belkıs'm tahtından alınmıştı. Caminin diğer taraflan hep mermerdendi.

Ravinin biri dedi ki: Velid, kartal kubbesinin altındaki iki yeşil direği, Halid b. Yezid b. Muaviye'nin oğlu Harb'tan 1.500 dinara satın aldı.

Duhaym, Cenah'ın şöyle dediğim rivayet etmiştir: "Dımışk mescidinde 12.000 mermer vardı."

Ebu Kusay, Amr b. Muhacir el-Ensârî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"İlgililer, Şam camiinin kıble duvanndaki mozaikler için harcanan paranın 70.000 dinar olduğunu tesbit ettiler."

Ebu Kusay dedi ki: Şam camiine 400 sandık altın sarfedildi, her sandıkta 14.000 dinar vardı.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre her sandıkta 28.000 dinar vardı.

Ben derim ki: Her sandıkta 14.000 dinar olduğunu ifade eden rivayete göre bu camiye 5.600.000 dinar sarfedilmiştir. İkinci rivayete göre ise 11.200.000 dinar sarfedilmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bundan daha fazla altın sarfedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Kusay dedi ki: Bir muhafız, Velid'e gelip şöyle dedi: Ey mü'-minlerin emiri, insanlar diyorlar ki: "Mü'minlerin emiri beytü'l-mal-daki paraları gereksiz ve haksız yere harcıyor." Bunun üzerine Velid insanların camide toplanmaları için çağrı yaptırdı. Çağrı sonunda insanlar gelip camide toplandılar. Velid, minbere çıkıp şöyle dedi:

"Duyduğuma göre sizler demişsiniz ki; Velid, beytü'l-maldaki paraları gereksiz ve haksız yere harcıyor! Ey Amr b. Muhacir! Kalk da beytü'l-maldaki paraları buraya getir."

Amr b. Muhacir, gidip beytü'l-maldaki paraları katırlara yükleyerek camiye getirdi. Sonra yere bir sergi serildi. Paralar, kartal kubbesinin altında serilen serginin üzerine döküldü. Som altınlar, halis gümüşler bir yığın oluşturdu. Öyle bir yığın ki, bir

taraftaki adam ayağa kalktığında diğer tarafta ayakta duran adamı göremiyordu. Bu gerçekten çok büyük bir miktardı. Sonra iki kaban getirildi, altınlar ve gümüşler tartıldı. Görüldü ki, beytü'l-maldaki paralar üç sene boyunca halka yetecek miktardadır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre beytü'l-maldaki paraların gelecek onaltı sene boyunca halka yeteceği anlaşılmıştı. Yani halk, hiçbir gelir sağlamasa bile bu müddet boyunca geçimini beytu 1-maldan sağlayabilecek durumdaydı. Velid, onlara dedi ki:

"Allah'a yemin ederim ki, bu mescidin inşaatına beytü'l-maldan bir tek dirhem dahi sarfetmedim. Bu cami masrafları tümüyle kendi malımdan karşılanmıştır." Velid'in böyle demesi üzerine halk sevinip tekbir aldı. Aziz ve Celil olan Allah'a bu nimetinden ötürü hamd ettiler. Halifeye hayır duada bulundular. Sonra teşekkür edip dualarda bulunarak ayrılıp gittiler. Velid, son olarak onlara şöyle demişti:

"Ey Şam halkı! Siz diğer insanlara dört şeyle; havanız, suyunuz, meyveleriniz ve hamamlarınızla övünüyorsunuz. Ben, bu övünç kaynaklarınıza beşinci birşeyi eklemek istedim ki, o da bu camidir."

Ravinin biri dedi ki: Dımışk camiinin kıblesinde üç altın levha vardır. Bu levhalar halkasızdır, her birinde şu ibareler yazılıdır:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'tan başka ilah yoktur. O diridir, kendi zatıyla kaimdir. Onu uyku ve ımızganma tutmaz. Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir, ortaksızdır. Ondan başkasına ibadet etmeyiz. Rabbimiz bir olan Allah'tır. Dinimiz İslâm'dır. Peygamberimiz Muhammed (s.a.v.)'dir. Bu mescidin yapılmasını ve daha önce içinde ibadet edilen kilisenin yıkılmasını, Allah'ın kulu ve mü'minlerin emiri Velid, hicretin seksenaltıncı senesinin zilkade a-yında emretti."

Bu levhaların dördüncüsünde ise Fatiha, Naziât, Abese ve Tekvîr sûreleri yazılı idi. Anlatıldığına göre Me'mun'un Şam'a gelmesinden sonra bu levhalardaki yazılar silinmiştir. Rivayete göre bu camiin ze-mİni gümüşle, duvarları çok yükseklere kadar mermerle kaplıydı. Mermerler üzerine altından üzüm resimleri işlenmişti. Üzümler üzerinde de altın taşlar vardı ki, yeşil, kırmızı, mavi ve beyaz renkler işlenmişti- Duvarlara diğer meşhur beldelerin suretleri de nakşedilmişti. Mihrab üzerine Ka'be resmi yapılmıştı. Sağda ve solda diğer iklimlerin resimleri vardı. Ülkelerdeki güzel meyveli ve çiçekli ağaçların nakışlan da yapılmıştı. Tavan ise, altın mukarnasla işlenmiş, birbirine bağlı zincir figürleri yapılmıştı ki, bunların hepsi altın ve gümüştendi. Mumların ışıkları, mescidin her tarafına yayılmaktaydı.

Ravinin birinin anlattığına göre sahabeler mihrabında billurdan bir küpçük vardı. Kalile adı verilen bu küpçüğün mücevher ve incilerden imal edildiği de söylenir. Camideki kandiller söndürüldüğünde bu küpçüğün ışığı etrafa saçılırdı. Harun Reşid'in oğlu Emin hilafete geçince -ki o, billur ve cevheri seven bir kimseydi- Süleyman'a ve Şam muhafız komutanına haber yollayarak bu küpçüğü kendisine göndermelerini bildirdi. Şam valisi de halktan korktuğu için küpçüğü çalıp Emin'e gönderdi. Me'mun hilafete geçince bu küpçüğü Şam'a iade etti. Böyle yapmakla Emin'in itibarım düşürmek istedi.

İbn Asakir dedi ki: Daha sonra ben Emevi camiine gittiğimde o küpçüğün yerine camdan bir küpçük konulmuştu. Ben onunda bilahare kırıldığını ve yerine hiçbir şey konulmadığım gördüm.

Dediler ki: Sahn dahilindeki büyük kapıların üzerinde kilit yoktu, sadece kapılara perdeler asılmıştı. Üzerlerinde altın işlemeler bulunan duvarlara da perdeler sarkıtılmıştı. Sütunların başları som altınla kaplıydı, sütunların tepesi çepeçevre işlemeli idi.

Velid, kuzey taraftaki arus minaresini inşa ettirdi. Doğu ve batıdaki minarelere gelince bunlar çok önceleri yapılmıştı. Bu mabedin her köşesinde cidden yüksek kuleler vardı. Yunanlılar, bunları gözetleme kuleleri olarak inşa etmişlerdi. Daha sonra kuzeydeki kuleler yıkıldı, kıble tarafındaki kuleler ise zamanımıza kadar varlıklarını muhafaza ettiler. Doğu tarafındaki kulelerden biri, hicretin 740. senesinden sonra yakıldı. Bu kule yeniden Hristiyan parasıyla inşa edildi. Çünkü yangını Hristiyanların çıkardığı iddia edilmişti. Bu kule en güzel şekilde yeniden inşa edildi. Beyda minaresi de denilen bu kuleye ahir zamanda Deccal'in ortaya çıkmasından sonra Meryem oğlu Isa (a.s.) inecektir. Nitekim bu husus, "Sahih-i Müslim"de Nevvas b. oem an tarafından rivayet edilen bir hadiste sabittir.

Ben derim ki: Sonra bu minarenin üst tarafı yakıldı ve yeniden *nşa edildi. Üst tarafı ahşaptandı, hicretin 770. senesinin sonunda tamamı taşla inşa edildi.

Kısaca diyeceğimiz şudur ki, Emevi camiinin inşaatı tamamlandığında yeryüzünde ondan daha güzel bir cami ve bina yoktu. Ondan daha göz alıcı ve ondan daha zarif bir eser mevcut değildi. Öyleki bir kimse, o camiye veya bir tarafına veya bir kısmına veya bir mekanına baktığında caminin hüsn-ü cemalinden ötürü şaşkına dönerdi. Ona bakan kimse, bakmaktan usanmazdı. Aksine ona her baktıkça daha önce görmediği, hayret verici bir durumla karşılaşırdı. O camide Yunanlılar zamanından kalma tılsımlar vardı. Caminin bulunduğu kısma haşereler, yılanlar, akrepler, böcekler hatta serçeler dahi girmezdi. İnsanlara eziyet veren, insanları rahatsız eden güvercinler ve serçeler oraya girip yuva yapmazlardı. Bu tılsımların çoğu, ya da tümü bu mabedin tavanına konulmuştu. Bir asır sonra yani hicretin 461. senesinde Fatımi devleti hüküm sürerken şaban ayının ortasında ikindiden sonra çıkan yangında o tılsımlar da yanmıştı. Yunanlıların Şam'da yaptıkları bazı tılsımlar vardı ki, bunların bir kısmı zamanımıza kadar devam etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu tılsımlardan biri, Arpacı çarşısında Ümmü Hakim köprüsü yanındaki direktir. Direğin başında küresel birşey vardır. O mekan bugün "Ulebiyyin" adıyla bilinmektedir. Şamlıların anlattıklarına göre idrar yapmakta zorluk çeken hayvanların idrar yapmasını kolaylaştırmak için Yunanlılar, bu direği oraya dikmişlerdir. İdrar yapmakta zorluk çeken bir hayvanı bu direğin etrafında üç kez döndürdüklerinde içi boşalır ve hayvan idrar yapmaya başlarmış. Bu, Yunanlılardan bu yana deneyle sabit bir

durumdur.
Bu direkle ilgili olarak İbn Teymiye şöyle demiştir: "Bu direğin altında zorba ve inatçı bir ^cafir medfundur ki azab çekmektedir. Hayvanı bu direğin çevresinde döndürdüklerinde azap sesini duyar, korkusundan ötürü idrar yapıp etrafı pisler. Bu nedenledir ki, hayvanları Hristiyan, Yahudi ve kafirlerin mezarlarına götürürler. Oralarda azap çekenlerin seslerim duyduklarında idrar yapmaya başlarlar. Sözü edilen direğin herhangi bir sırrı yoktur. O direkte bir fayda veya zarar bulunduğuna inanan kimse, aşırı bir yanılgıya düşmüş olur."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o direğin altında bir hazine vardır. Sahibi de orada medfundur. Sahibi, tekrar dünyaya dönmeye inananlardandı. Böylelerinin şu görüşte olduklarını yüce Allah, bize şöyle haber veriyor: "Hayat ancak bu dünyadakidir. Ölürüz ve yaşarız, tekrar diriltilmeyiz." (ei-Müminûn, 37.) Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Süleyman b. Abdülmelik, kardeşinin ölümünden sonra kendi hilafeti müddetince Emevi camiinin kalan kısımlarını tamamlamaya çalıştı ve camide kendisi için yeniden bir maksure yaptırdı.
Ömer b. Abdülaziz, hilafete geçince camii; içinde bulunan altınlardan temizlemek, içindeki altın zincirleri, mermer ve mozaikleri çıkarmak ve bütün bunları beytü'1-mala iade edip yerlerini çamurla sıvamak istedi.
Ancak Şamlılar, bundan rahatsız oldular ve bu durum çok ağırlarına gitti. Eşraf toplanıp Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna çıktı. Halid b. Abdullah el-Kuserî, eşrafa: "Ben sizin sözcülüğünüzü yapacağım." dedi ve halife Ömer b. Abdülaziz'e şöyle dedi:
- Ey müminlerin emiri! Duyduğumuza göre şöyle ve şöyle yapa-cakmışsın.
- Evet.
- Bunu yapmaya hakkın yok, ey mü'minlerin emiri.
- Nedenmiş ey kafir kadının oğlu! (Halid b. Abdullah el-Kusa-rî'nin annesi, Bizanslı Hristiyan bir cariyş idi. Bu nedenle halife ona, ey kafir kadının oğlu, diye hitab etmişti.)
- Ey mü'minlerin emiri, şayet annem kafir idiyse de mü'min bir adam dünyaya getirtti.
- Doğru söyledin (Ömer utandı, sonra ona şöyle dedi): Peki niçin bana böyle diyorsun?
- Ey mü'minlerin emiri, çünkü mescitteki mermerlerin çoğunu Müslümanlar kendi paralarıyla başka ülkelerden satın alıp getirdiler. Bunlar beytü'l-malın değildir.
Ömer, başını önüne eğdi.
Dediler ki: O zamanda Bizans hükümdarının elçileri Şam'a geldiler. Emevi camiinin Berid kapısından içeri grip kartal kubbesi altındaki büyük kapının yanına vardıklarında ve akıllarını şaşkına çevirecek derecede caminin göz alıcı güzelliğini, misli görülmemiş zinetini gördüklerinde, büyükleri bayılıp yere düştü. Onu alıp evlerine götürdüler. Evlerinde günlerce ağır hasta olarak yattı. Durumu düzelip kalktığında başına gelen hadiseyi kendisine sordular. O da şöyle cevap verdi: "Müslümanların böyle bir binayı yapabileceklerini sanmıyordum. Bu binanın inşaatı bitmeden kısa sürede onların yıkılacaklarına inanıyordum."
Ömer b. Abdülaziz bunu duyunca: "Öfke kafirleri mahvetti, onu kendi haline bırakın." dedi.
Ömer b. Abdülaziz'in zamanında Hristiyanlar kendisinden, Ve-lıd'in kendilerinden almış olduğu kilise konusunun tartışılacağı bir divan teşkil etmesini istediler. Ömer, adaletli bir kimseydi. Velid'in kendilerinden alıp Emevi camiine dahil ettiği kısmı kendilerine iade etmek istedi. Sonra konuyu araştırıp tahkik etti. Neticede gördü ki, Şehir dışındaki kiliseler, sahabelerin Hristiyanİara yazdıkları barış Delgesinin kapsamına dahil değildir. Örneğin Kasyon dağı eteğindeki eyri Merran kilisesi (Bu kilise Mazamiye köyünde idi.), Rahip kilisesi, Torna kapısı dışındaki Torna kilisesi ve Havaciz köylerindeki diğer kiliseler, sulh yoluyla fethedilen araziler dahilinde değillerdi. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz, Hristiyanları, istedikleri şeyi elde etmeleri ve sözünü ettiğimiz diğer kiliseleri yıkma, yahut bu sözü edilen kiliseleri kendi halinde bırakıp Emevi camiine verdikleri arsayı gönül rızasıyla vermiş olma arasında muhayyer bıraktı. Onlarda üç gün sonra görüş birliğine vararak sözü edilen kiliselerin kendi halinde bırakılması ve bu hususta kendilerine bir eman yazısı yazılması hususunda antlaştılar. Emevi camiine daha önce verilerek cami kapsamına alınan mezkur arsayıda gönül rızasıyla Müslümanlara bıraktılar. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz de bu hususta onlara bir eman mektubu yazdı.
Kısaca diyeceğimiz şudur ki, inşaatı tamamlandığı zaman Emevi camimin, güzellik ve göz alıcı manzarası bakımından dünyada başka bir benzeri yoktu. Şair Ferezdak, bu hususta: "Şamlılar, kendi beldelerinde Cennet köşklerinden bir köşktedirler." dedi. "Cennet köşkü" sözü ile Emevi camiini kasdetmişti.
Ahmed b. Ebi'l-Havarî, İbn Sevban'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Yeryüzünde Şamlılar kadar Cennet'e şiddetli bir arzu duyan başka kimselerin bulunmaması gerekir. Çünkü onlar, Şam'daki mescidin güzelliğini görmektedirler. Bu mescit, Cennet köşklerinden bir köşktür."
Dediler ki: Mü'minlerin emiri Mehdi, Kudüs ziyaretine giderken Şam'a girdiğinde Emevi camiine baktı, sonra katibi Ebu Ubeydullah el-Eş'arî'ye şöyle dedi: "Ümeyye oğulları üç hususta bizi geride bıraktılar. Biri bu mescittir ki, yeryüzünde bunun bir benzeri bulunduğunu bilmiyorum, ikincisi, kendilerine bağlı olan kimselerin asaleti, üçüncüsü ise, Ömer b. Abdülaziz'in mevcudiyetidir. Allah'a yemin e-derim ki, onların bizi geride bıraktıkları bu üç şey bizde asla mevcut olmayacaktır."
Sonra Kudüs'e gittiğinde kayanın yanındaki mescide baktı. Orayı Abdülmelik b. Mervan inşa ettirmişti. Bakınca katibine: "İşte bu da Emevilerin bizi geride bıraktıkları şeylerden dördüncüsüdür." dedi.
Me'mun, Şam'a girip Emevi camiine baktığında yanında kardeşi Mutas'ım, kardeşi Yahya b. Eksem de vardı. "Bu camideki

şeyler ne kadar da hayret vericidir." dedi. Kardeşi: "Şu içindeki altınlara bak." dedi. Yahya b. Eksem ise: "Şu mermerlere ve kemerlere bakın." dedi. Me'mun da: "Ben bu camiin daha önce misli ve benzeri görülmemiş binalarından hayrette kalıyorum." dedi. Sonra da Kasım et-Temma-re: "Bana güzel bir isim söyle de cariyeme o ismi takayım." dedi. Kasım: "Cariyene Şan camii adını tak. Çünkü bu ad, adların en güzeli air." dedi.

Abdurrahman, imam Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Dünyadaki harikalar beştir. Biri, sizin şu fenerinizdir (yani İskenderiye'deki Zülkarneyn Feneri.). İkincisi, Ashab-ı Kehf ti (Bunlar Rumlardan oniki kişiydiler.). Üçüncüsü, Endülüs'te şehrin giriş kapısındaki aynadır. Kişi bu aynanın altına oturduğunda yüz fersah uzaklıktaki arkadaşını görebilir. (Başka bir rivayette anlatıldığına göre: "İstanbul'daki arkadaşını görebilir." Başka bir rivayette anlatıldığına göre: "İstanbul'daki arkadaşını bile bu aynada görebilir." demiştir.). Dördüncüsü, Şam camiidir ve bu camiye yapılan masraflardır. Beşincisi, mermer ve mozaiktir. Bunun kaynağı bilinemez. Denildiğine göre mermer macundan yapılmıştır. Bu da onun ateşte erimesinden anlaşılmaktadır."

İbn Asakir, hicri 432. senede Şam'a gelen İbrahim b. Ebi'1-Leys adındaki yazarın bir risalesinde şöyle dediğim nakleder:

"Sonra yola devam etmemiz emredildi. Oradan güzellikleri tamamlanmış, içi dışı uyum içinde olan, sokaklarından güzel kokular saçılan, caddeleri geniş olan bir şehre geldim. O şehrin her neresinde yürüdüysem güzel kokular hissettim. Her nereye gittiysem hayret verici manzaralarla karşılaştım. Camiine vardığımda insanın anlatamayacağı, görenin hakikatini idrak edemiyeceği muhteşem şeyler müşahede ettim. Özetle, orası zamanın hazinesidir. Vaktin ender görülen şeyidir. Harika birşeydir. Hiçbir zamanda görülemiyecek garip bir varlıktır. Onur ve üstüklük sahibi yüce Allah, oranın devamlı dillerde dolaşan bir hatırasını sabit kılmıştır. Asla gizlenmeyen ve çürü-nıeyen bir ününü varetmiştir."

İbn Asakir dedi ki: Şam camii ile ilgili olarak muhaddislerden biri -Allah ömrünü uzun kılsın- bana şöyle bir şiir okudu:

"Şam ki, camiinin güzelliği dillerde dolaşır, her tarafa yayılır. Onun ihtiva ettiği şeyler anlatılır, köşeleri yüksektir.
kemalde eşi görülmemiş bir güzelliğe sahiptir. Gözler onun bedii sanatlarım algılayamaz.
Yeri hoş ve mübarektir. Bereket ve mutluluk vardır, şanslı bir yerdir.
Şam camii, bütün güzellikleri içinde toplamıştır. Böylece Şam, camiler hususunda diğer şehirlerden üstün olmuştur.
Binası sağlam yapılmıştır. Yerine oturmuştur.
Mimarının emeğini Allah boşa çıkarmasın.
O camiin üstünlük ve şehametini gören ve dinleyen kimseler için sadıkane eserler anlatırlar.
Yangından önce müthiş bir eserdi. Ama yangın ateşleri o camiin zeminini bambaşka bir hale döndürdü.
Yangın o camiin güzelliğini götürdü. Artık giden güzelliklerin geri geleceğini ummuyorum.
Duvarlardaki ziynet ve değerli taşları düşünecek olursan, o taşları dizen ustanın maharetini kesin olarak anlarsın.
Resimlerindeki ağaçlar hep meyve verirler. O meyvelerin rüzgardan etkilenmesinden korkulmaz.
Sanki onlar, külçe altından yapılmış bir yere dikilen zümrüt ağaçlarına benzerler. Faydalarıyla her tarafı kaplarlar.
O camide öyle meyve resimleri vardır ki, olgunlaşmak üzere olduklarını sanırsın.
Olgunlaşan meyvelerinin de bozulmasından korkulmaz.
O meyveleri bakışlarınla devşirirsin, elle değil. O meyveler satıcılar için devşirilmez.
Altında mermer levhaları vardır, o levhaları kesip yerleştiren eli Allah kesmesin.
O mermer levhaları sağlamca yerlerine yerleştirmiştir ustalar. Bu da o ustaların maharetini gösterir.
Camiin kemerlerine ve tavanına bakıp düşünürsen,
Ustasının mahareti anlaşılır.
Kubbesinin güzelliğini seyredersen,
Kubbedeki yivler akıllara hayret verir.
Deliklerinden rüzgarlar girip çıkar. Fırtınalar karşısında bile kubbe, sağlamlığını koruyup güçlenir.
Zemininde mermerler döşelidir. Oralara bakan gözler sevinçle parlar.
Orada güzel ilim meclisleri vardır. O topluluklara bakan kimsenin kalbi ferahlar.
Her kapıda ibrikler vardır. İnsanlar def-i hacet hususunda rahattırlar.
Herkes, o camiin kolaylık tesislerinden yararlanır. Oranın faydalarından istifade etmede kimse geri çevrilmez.
Sular, o camide açılan kanallardan sürekli akıp gider.
Camiin yanındaki çarşı hep kalabalıktır. Caddelerinde de insan kalabalığı vardır.
Çünkü o çarşılardaki meyveleri ve eşyaları almak isterler.
Orası sanki dünyadaki bir Cennet'tir. Keşke musibet ve afetler oraya gelmeseydi.
Salgınlara rağmen selametini devam ettirdi.
Allah orayı afetlerden korusun." [2]

Şam Camii İle İlgili Olarak Nakledilen Haberler

Rivayet olunduğuna göre Katade, Tîn sûresini şöyle tefsir etmiştir: "Bu sûrenin başındaki "Tîn" kelimesinin Şam camii

"Zeytûn" kelimesinin Mescid-i Aksa, "Tûr-i Sinîn" kelimesinin yüce Allah'ın Musa peygamberle konuştuğu dağ, "Beled-Emin'in" ise Mekke şehri olduğunu söylemiştir. Bunu İbn Asakir bu şekilde rivayet etmiştir."
Safvan b. Salih, Ka'bü'l-Ahbar'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Şam'da öyle bir mescid yapılacaktır ki, o mescit, dünyanın harab olmasından kırk sene sonrasına kadar varlığını devam ettirecektir."
Velid b. Müslim, Ebu Abdurrahman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yüce Allah, Kasyan dağına vahyederek: "Gölgeni ve bereketini Kudüs dağına hibe et." dedi. O da öyle yaptı. Cenâb-ı Allah, bu defa ona şöyle vahyetti: "Madem dediğimi yaptın ben de senin üzerinde kendim için bir ev yapacağım ki, dünyanın harab olmasından kırk sene sonrasına kadar orada bana ibadet edilecektir. Günler ve geceler sona ermeden de gölgeni ve bereketini sana iade edeceğim."
Ebu Abdurrahman dedi ki: "Kasyan dağı, Cenâb-ı Allah katında yalvarıp yakaran zayıf bir adam mesabesindedir."
Duhaym dedi ki: Mescidin dört duvarı Hud peygamber taralından yapılmıştır. Üst tarafa kadar işlenen mozaiklere gelince, bunlarda Velid b. Abdülmelik tarafından yapılmıştır. Yani o, duvarı yükseltti. Mermerlerin ve üzüm motiflerinin üzerinden itibaren yukarıya doğru yükseltti.
Başkasının ifadesine göre Velid b. Abdülmelik, camiin sadece kıble duvarını yaptırmıştır.
Osman b. Ebi Atika'dan rivayet olunduğuna göre ilim ehli kimseler, Tîn sûresinin başındaki "Tîn" kelimesinin Şam camii olduğunu söylemişlerdir.
İbn Berami ed-Dımışkî adıyla tanınan Ebu Bekir Ahmed b. Abdullah b. Ferec, Abdurrahman b. Yahya b. İsmail b. Ubeydullal b. Ebi'l-Muhacir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Saatler kapısı dışında bir kaya vardı. Kurbanlar onun üzerine konulurdu Kabul edilen kurbanı bir ateş gelip yerdi. Kabul edilmeyen kurban ise orada olduğu gibi kalırdı."
Ben derim ki: Bu kaya parçası, saatler kapısı içine nakledilmiştir ve şu ana kadar orada mevcuttur. Halktan bazısının iddiasına göre o kaya parçasının üzerine Adem peygamberin iki oğlu, kurbanlarını bırakmışlardı. Onlardan birinin kurbanı kabul edilmiş, diğerininki ise kabul edilmemişti. Doğrusunu Allah bilir.
Hişam b. Ammar, Hasan b. Yahya el-Hasenî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), miraca götürüldüğü gece Şam mescidinin arsasında namaz kıldı." İbn Asakir'in ifadesine göre bu, munkati ve cidden münker olan bir rivayettir. Başkalarından böyle bir söz nakledilmiş değildir.
Ebu Bekir el-Beramî'den rivayet edilmiştir: Bir gece Velid b. Ab-dülmelik, kayyuma gitti ve ona: "Bu gece mescitte namaz kılmak istiyorum. İçeride namaz kılan bir kimse kalmasın." dedi. Adamlarından biri: "Ey mü'minlerin emiri, işte Hızır peygamber her gece bu mescitte namaz kılıyor." dedi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Velid: "Bu gece kimseyi içeriye bırakmayın." dedi. Sonra saatler kapısına geldi. Kapının açılmasını istedi, kapı açıldı. Saatlerle maksure bitişiğindeki yeşil kapı arasında bir adamın namaz kılmakta olduğunu gördü. Kayyuma: "Bu gece namaz kılması için mescide kimseyi bırakmamanızı size emretmemiş miydim?" diyerek çıkıştı. Adamlarından biri: "Ey mü'minlerin emiri, bu Hızır'dır. Her gece bu mescitte namaz kılar." dedi. Ancak bu hikayenin senedinde ve şahinliğinde şüphe vardır. Başka rivayetlerde Hızır'ın orada mevcud olduğu veya o mekanda namaz kıldığı söylenmemektedir. Doğrusunu Allah bilir.
Emevi camiinin batı tarafındaki minaresinin yanında kıble zaviyesine, son asırlarda Hızır zaviyesi denilmiştir. Bunun sebebini bilemiyorum. Tevatüren sabit olduğuna göre sahabeler, Emevi camiinde namaz kılmışlardır. Bu da hem o cami için hem de sahabelerin namaz kıldıkları diğer camiler için şeref olarak yeter.
Bu camide ilk olarak namaz kılan sahabe, Şam'daki emirü'1-üme-re Ebu Ubeyde b. Cerrah'tır. Bu zat Cennetle müjdelenen on sahabeden biri olup bu ümmetin emin îrişisidir. Muaz b. Cebel ve diğer bazı sahabeler de bu camide namaz kılmışlardır. Ama Velid'in mabedi bu şekle çevirmesinden önce. Velid'in bu şekle döndürmesinden sonra Enes b. Malik dışında başka bir sahabe bu camiiyi bu haliyle görmüş değildir. Enes, hicretin doksanikinci senesinde Şam'a gelmişti. O esnada Velid, bu camii yeni şekliyle inşa ediyordu. Enes, orada namaz kıldı. Velid'i gördü, namazı vaktin sonuna dek ertelemesini hoş karşılamadı. Nitekim bu hususu, Enes'in biyografisini anlatırken nakletmiştik.
Ahir zamanda yeryüzüne indiğinde İsa peygamber de bu mescitte namaz kılacaktır. O zamanda Deccal ortaya çıkacak ve bela umumile-şecek, insanlar onun önünden kaçıp Şam'a toplanacaklar, hidayet mesihi olan İsa peygamber, sapıklık mesihi olan Deccal'i öldürecektir. Isa peygamber, sabah namazı vaktinde Emevi camiinin doğu tarafındaki minaresine inecektir. İndikten sonra caminin içerisine girdiğinde namaz için kamet getirildiğini görecek. İmam da ona: "Ey Allah'ın ruhu, buyur imamlık yap." diyecek, böylece İsa peygamber, bu ümmetten Mehdi adında bir zatın arkasında namaza duracaktır. Doğrusunu Allah bilir.
Daha sonra İsa peygamber, halkla birlikte camiden çıkacak ve Efik boğazı yanında Deccal'i yakalıyacak (başka bir rivayete göre lud kapısı yanında onu yakalıyacak) ve onu orada Öldürecektir. Bunu, şu avet-i kerimeyi tefsir ederken detaylı olarak anlatmıştık: "Kitab ehlinden, ölmeden önce, İsa'ya inanmayacak yoktur." (en-Nisâ, 159.)
"Sahih"te rivayet olunduğuna göre Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:
"Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Meryem'in oğlu (İsa), aranıza doğru bir hakem, adil bir imam olarak inecek' haçı kıracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi tarh edecektr. İslâm'dan başkasını da kabul etmeyecektir."
Kısaca diyeceğimiz şudur ki: İsa peygamber, Şam'daki Emevi camiinin doğu minaresine inecektir. O zaman Şam şehri Deccal'a karşı korunmuştur. Bu minare, Hristiyan parasıyla inşa edilmiştir. Sonra İsa peygamberin yeryüzüne inişi, onlar için bir ölüm ve helak olacaktır. O, iki meleğin arasında yeryüzüne inecek, elini omuzlarına daya-yacaktır. Üzerinde iki aba bulunacaktır. Başka bir rivayete göre kızıl toprakla boyanmış iki giysi giyecektir. Hamamdan çıkmış gibi başından sular

damlayacaktır. İnişi de sabah namazı vaktinde olacak, kendisi namaza kamet getirildiği esnada minareye inecektir. Bu inişi de Şam'daki Emevi camiine olacaktır.
Nevvas b. Seman el-Kilabî tarafından "Sahih-i Müslim"de yapılan bir rivayette ifade edildiğine göre İsa peygamber, Şam'ın doğusundaki beyaz minareye inecektir. Bu minare beyaz renkli olup, Şam'da bundan daha güzel bir minarenin, daha yüksek ve göz alıcı bir eserin mevcudiyeti bilinmemektedir. Hamd ve minnet Allah'adır.
Ben derim ki: İsa peygamberin Emevi camiinin minaresine inmesi, garipsenecek bir olay değildir. Çünkü Deccal belası o zaman her tarafı saracak ve insanlar gelip Şam şehrinin içine toplanacaklar. Deccal da onları kuşatma altına alacaktır. O şehre giren herkesin Deccal'a tabi olması zorunlu hale gelecek. Ya da onun maiyetinde esir olacaktır. Ahir zamanda Şam şehri, Müslümanların toplanma yeri ve Deccal'a karşı korunakları olacaktır. Hal böyle olunca kim o şehrin dışında bir yerde namaz kılabilir? Çünkü Müslümanların hepsi Şam Şehrinin içinde olacaklardır. İsa peygamber, namaz için kamet getirildiği zamanda inecek ve Müslümanlarla birlikte namaz kılacak, sonra onları peşine takıp Deccal'i takibe çıkacak ve onu öldürmek isteyecektir. Avamdan bazılarının ifadelerine göre Şam'daki doğu mi-faresinden kasıt, Belaşo mescidinin minaresidir ki, bu mescit doğu aPisının dışındadır. Bazılarına göre ise bu mescidin minaresi, doğu
kapısının üzerindedir. Rasûlullah'm ne kastettiğini ancak Allah bilir. Allah ki, noksanlıklardan münezzeh olup herşeyi bilir. Herşeyi ilmiyle kuşatır, herşeye güç yetirir, herşeyin üzerinde olup kahredici güce sahiptir. Hiçbir şey, zerre ağırlığınca da olsa göklerde ve yerde onun ilmi dışında kalmaz. [3]

Zekeriya Oğlu Yahya Peygamberin Başı

İbn Asakir, Zeyd b. Vakid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Velid, Şam camiinin inşaatında çalışan işçilerin üzerine beni a-mir yaptı. Kazı esnasında bir mağara bulduk. Bunu Velid'e haber verdik. Gece olduğunda o, eline mum alarak yanımıza geldi ve mağaraya indiğinde içerisinin 3x3 zira boyutunda bir kilise olduğunu gördü. Kilisede bir sandık vardı, sandığı açtığında içinde bir sepet buldu. Sepette de Zekeriya peygamberin oğlu Yahya (a.s.)'nın başı vardı ki, üzerinde, "Bu, Zekeriya oğlu Yahya'nın başıdır." diye yazılıydı. Velid, emir vererek onu yine yerine koydurttu ve: "Bu mağaranın üzerine diğerlerinden değişik bir sütun dikin." diye emir verdi. Biz de mağaranın üzerine diğerlerininkine nispetle daha büyük başlı bir sütun koyduk.»
Başka bir rivayette Zeyd b. Vakid'in şöyle dediği nakledilmektedir: "O mağara, kıble duvarının örülmesinden önce duvarın alt tara-finda bulundu. Yahya (a.s.)'mn başını Büceyle mescidi yanındaki kıble cihetindeki kanalda buldular. Bu baş, kase sütununun altına konuldu."
Evzaî ile Velid b. Müslim'in ifadelerine göre Yahya (a.s.)'mnbaşı, iri başlı dördüncü sütunun altına yerleştirilmiştir.
Ebu Bekir b. el-Beramî, Süfyan-ı Sevrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Şam mescidinde kılınan bir namaz, başka yerde kılman 30.000 namaza bedeldir." Bu cidden gariptir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Vasile b. Eska, Emevi camiinin Ciron kapısı yanındaki kapısından çıkarken Ka'bü'l-Ahbar'la karşılaşmış, Ka'b ona şöyle sormuş:
- Nereye gidiyorsun?
- Mescid-i Aksa'ya gideceğim.
- Gel, Emevi camiinde sana bir yer göstereyim ki, orada namaz kılan kimse, Mescid-i Aksa'da namaz kılmış gibi sevab kazanır.
Ka'b, onu alıp götürmüş ve ona halifelerin çıkış yeri olan Babü'l-Asfar ile batı revakı arasındaki yeri göstermiş ve şöyle demiş:
- Bu iki nokta arasında namaz kılan kimse, Mescid-i Aksa'da namaz kılmış gibi sevap kazanır.
- Öyleyse burası hem benim, hem de kavmimin meclisi olsun.
- Öyle olsun.
Bu da cidden garip ve münker bir rivayettir. Böyle rivayetlere iti- edilemez.
Velid b. Müslim'in şöyle dediği rivayet edilir: Velid b. Abdülmelik, Sam mescidinin inşa edilmesi için emir verdiğinde işçiler msscidin kıble duvarının örüleceği yerin altında nakışlı ve yazılı bir taş levha buldular. Durumu Velid'e bildirdiler. Kimse taşı çıkaramıyordu. Bizanslı ustalara haber gönderdi. Onlar da geldiklerinde çıkaramadılar. Sonra Şam'daki eski ustaları çağırttı, onlar da çıkaramadılar. Vehb b. Münebbih'e başvurması söylendi. Haber gönderip onu yanına çağırttı. Vehb geldiğinde ona taş levhanın bulunduğu yeri söylediler. Gidip baktığında -oranın Hud peygamber tarafından inşa edildiği söylenir-taş levhayı okumaya başladı. Taşta şunlar yazılıydı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ey ademoğlu! Ecelinin az kaldığını görseydin uzun emellerinden vazgeçip zahid olurdun. Çünkü ayağın kayıp öldüğünde pişmanlıkla karşılaşacaksın. O zaman ailen ve maiyetindeki adamların seni Azrail'e teslim edecekler, dostların, arkadaş ve yakınların- seni ona bırakacaklar. Sonra sana seslenilecek, sen cevap veremez hale geleceksin. Ailene, işinin başına dönemiyeceksin. Şu halde kıyamet günü gelmeden önce kendi nefsin için çalış. Ecelin gelmeden, hasret ve pişmanlıkla karşılaşmadan, ruhun bedenini terketmeden, salih amel işle. Bu dünyada topladığın malın,

sahib olduğun çocuğun, geride bıraktığın kardeşin sana fayda veremez. Daha sonra toprak altında, âlem-i berzaha göçecek, ölülerle komşu olacaksın. Ölmeden önce hayatının kıymetini bil, zayıflamadan önce gücünün değerini bil. Hastalanmadan önce sağlığının kıymetini takdir et. İlahi gazaba yakalanmadan, artık salih amel işliye-miyecek hale gelmeden fırsatı değerlendir." Bu levha, Davud peygamber zamanında yazılmıştı.
İbn Asakir dedi ki: Velid b. Abdülmelik zamanında Emevi camii inşa edilirken inşaat alanında kazı yaparlarken kilitli, taştan bir ka-pıya rastladılar. Kapıyı açamadılar. Durumu Velid'e bildirdiler. O da kapının yanma geldi, huzurunda kapı açıldı. İçeride bir mağarada taştan bir insan heykeli gördüler. Bu heykel, taştan bir ata bindirilmişti. Heykelin bir elinde mihrabtaki kırbaç vardı. Diğer eli ise yu-ttmlu idi. Yumulu elin kırılmasını emretti. Kırdıklarında içinde biri buğday, diğeri arpa olmak üzere iki tahıl tanesi çıktı. Bunun ne anlama geldiğini sorduğunda kendisine şöyle dediler: "Eğer o eli kırdır-pıasan ve kendi haline bıraksaydın bu şehirde arpa ve buğdaya asla kmıl düşmeyecekti."
Yüz sene yaşayan Hafiz Ebu Hamdan el-Verrak dedi ki: Bazı ihtiyarların şöyle dediklerini işittim: Müslümanlar, Şam'a girdiklerinde Mukaslat üzerindeki direğin üstünde, elini yumuk halde uzatmış bir insan heykeli gördüler. Yumuk eli kırdıklarında içinde bir buğday tanesi çıktı. Bunun ne anlama geldiğini sorduklarında onlara şöyle cevap verildi: "Şu buğday tanesini, Yunan filozofları bu heykelin avucu-na yerleştirdiler ki, bu ülkedeki buğdaylara kımıl musallat olmasın. Bu sayede kımıl bu ülkede senelerce kalsa bile buğdaylara musallat olmaz."
İbn Asakir dedi ki: Ben Mukaslat kilisesinin kemerleri üzerinde et pişirme ızgaralarını gördüm. Mukaslat kilisesi,, büyük çarşının kemerleri üzerine kurulmuştu ki, sabuncular ve aktarlar bugünde oradadırlar. İslâm askerleri Şam'ı fethettiklerinde Ebu Ubeyde, Cabiye kapısından, Halid b. Velid doğu kapısından, Yezid b. Ebu Süfyan da küçük Cabiye kapısından şehre girdiler.
Abdülaziz et-Temimî, Ebu Nasr Abdülvahhab b. Abdullah el-Mir-rî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şamlı ihtiyarlardan oluşan bir cemaatın şöyle dediklerini işittim: Emevi camiinin tavanında, kıble duvarı tarafında Yunan filozoflarının yaptıkları tılsımlar vardır. Pislikler ve fena kokuları engelleyen tılsımlar... Bu tılsımların bulunduğu yere kargalar ve pislikler girmez. Fare, yılan ve akrepler için de tılsımlar vardır. Bu tılsımların bulundukları kısma fareler asla girmezler. Ancak bu tılsımların tesirlerini yitirmek üzere olduklarını sanıyorum. Örümceklerin ağ örmemeleri için de gerekli tılsımlar bu camiye yerleştirilmiştir.»
Hafiz İbn Asakir dedi ki: Dedem Ebu Fadl Yahya b. Ali'nin şöyle dediğini işittim: Ben, Emevi camiinde yangından önce diğer haşereler içinde tılsımların bulunduğunu gördüm. Bu tılsımlar, örtüler içinde tavana asılıydılar. Yangından önce bu tılsımlar nedeniyle camide haşerelere rastlanmazdı. Hicretin 461. senesi şaban ayının ortalarında ikindiden sonra çıkan yangında bu tılsımlar yandı. Şam'da çok tılsımlar vardı, ancak o tılsımlardan Ulebiyyin çarşısında olup tepesinde büyük bir küre bulunan bir sütun kalmıştır ki, bu da idrar yapmakta zorluk çeken hayvanların tedavisi için yararlı olmaktadır. İdrar yapmakta zorluk çeken bir hayvanı, bu sütunun etrafında üç kez döndürdüklerinde rahatlıkla idrar yapmaya başlar. Şeyhimiz İbn Teymiye, bu konuda şöyle demiştir: "O sütunun altında bir müşrikin mezarı bulunmaktadır. Müşrik, mezarında azab çekmektedir. Orada döndürülen hayvanlar müşrikin feryadını işittiklerinde korkup idrar yapmaya başlarlar. Bu nedenledir ki, kabız olan hayvanları Yahudi ve Hristiyanlann mezarlarına götürdüklerinde hayvanların kabızlıkları açılır. Bu da hayvanların mezarda azap görenlerin feryadlannı işitmelerinden kaynaklanmaktadır."
Doğrusunu Allah bilir. [4]

Emevi Camisinin Kapısındaki Saatler

Kadı Abdullah b. Ahmed b. Zebr dedi ki: Caminin cephe tarafındaki kapısına saatler kapısı denilmesinin sebebi, Beleşkar adındaki ustanın orada saatler yapmış olmasıdır. Orada bu ustanın yaptığı bir saat vardı ki, günün bir, saati geçince bakırdan serçeler, yılanlar ve kargalar saatin içinden dışarı çıkar, ötmeye başlarlardı. Bir de saatin alt tarafındaki tasa da bir çakıl tanesi düşerdi. Böylelikle insanlar, gündüzün bir saatinin geçtiğini anlarlardı. Diğer saatlerde de aynı hareket tekrarlanırdı.
Ben derim ki: Bunun iki ihtimali vardır. Ya caminin ön cephesindeki kapıda saatler bulunduğundan dolayı bu kapıya saat kapısı denilmiştir ki, bu kapıya ziyade kapısı da denilmektedir. Ancak bu kapının, caminin inşasının tamamlanmasından bir süre sonra yapıldığı söylenmektedir. Ama bu da kadı İbn Zebr zamanında, o kapıda saatlerin mevcudiyetine engel bir husus değildir. Ya da caminin Ön cephe duvarının doğu tarafında Babüzziyade yanında başka bir kapı daha vardı ki, o kapıda saatler vardı. Daha sonra oradaki saatlerin tümü, bugünün Verrakin kapısına nakledilmiştir. Bu kapı, caminin doğu ta-ramdaki kapısıdır. Doğrusunu Allah bilir.
Ben derim ki: Verrakin kapısı da caminin ön cephesindedir. Buradan camiye giriş yapıldığından ya da camiye bitişik olduğundan ötürü bu kapıda camiye nispet edilir. Doğrusunu Allah bilir.
Ben derim ki: Caminin su akan sahnmın ortasında ve halk tarafından Ebu Nüvas kubbesi denen kubbeye gelince bu, hicretin 369. senesinde inşa edilmiştir. Bazı Dımışklılarm yazılarına dayanarak ibn Asakir bu tarihi vermiştir. Caminin sahnmda bulunan yüksekçe batı kubbesine gelince -ki buna Aişe kubbesi denmektedir- bu hususta şeyhimiz Zehebî'nin şöyle dediğini işittim: "Bu kubbe, Mehdi b. Mansur el-Abbasî zamanında hicretin 160. senesi hudutlarında inşa edildi. Caminin hasılatları ve

evkafının kitapları buraya konuldu."
Mescid-i Ali kapısının üzerindeki doğu kubbesine gelince, bu hususta denilir ki: Bu kubbe, Hakim el-Ubeydî zamanında hicretin 104. senesi hudutlarında inşa edilmiştir. Ciron yolu altındaki su fiskiyesine gelince, bunu şerif Fahrü'd-Devle Ebu Ali Hamza b. Hasan b. Ab-bas el-Hasenî inşa etmiştir. Bu zat, Emevi camiinin nazırı idi. Camiye Haccac'ın sarayından büyük bir taş getirdi. Hicri 417. senenin re-Dîyülevvel ayının yedisinde cuma gecesi oraya su akıttı. Çevresinde Köprüler inşa ettirdi. Üzerine de bir kubbe yaptırdı. Sonra bu kubbe, izdiham nedeniyle hicri 457. senenin safer ayında çöktü. Kubbe yeni-en inşa edildi. Fakat sütunları yine yıkıldı. Bu olay da hicretin 562. senesinin şevval ayında vuku buldu. Bütün bunları İbn Asakir anlatmıştır.
Ben derim ki: Su fiskiyesinin üst orta kısmındaki çanağımsı taşa gelince, bu taş hâlâ orada bulunmaktadır. Ben bunu gördüm, fakat daha sonraları oradan kaldırılıp götürülmüştür. Ciron şadırvanında da o çanağımsı taşa benzer bir taş vardı. Hicretin 741. senesinde Hristiyanların çıkardığı yangın sebebiyle o taş orada kaybolup gitti. Sözü edilen şadırvan, öncekine nispetle daha güzel bir şekilde yeniden yapıldı. Ancak o çanağımsı taş kaybolup gitti, izine rastlanmadı. Daha sonra Ciron fiskiyesinin doğusundaki şadırvan -zannedersem-hicretin 514. senesinden sonra inşa edildi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [5]

Emevi Camiinde Kıraat-I Seb'a İle Kur'ân Okunmaya Başlanması

Ebu Bekir b. Ebu Davud, Hassan b. Atiyye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kur'ân dersleri, Hişam b. İsmail el-Mahzumî tarafından Emevi camiinde verilmeye başlandı. Ancak Abdülmelik, onu bu iş yapmaktan alıkoydu. Bir gün sabah namazından sonra Emevi camiinde oturmakta iken bir Kur'ân sesi işitti: "Bu nedir?" diye sorunca kendisine, Abdülmelik'in, Hadra köşkünde Kur'ân okumakta olduğunu söylediler. Hişam b. İsmail de okumaya başladı. Sonra Abdülmelik, Hişam'-ın kıraatma göre okudu. Kölelerinden biri de onun kıraatma göre okumaya başladı. Daha sonra mescitteki cemaat, bu okuyuşu beğendiler ve buna göre okumaya başladılar.»
Dımışk hatibi Hişam b. Ammar, Halid b. Dıhkan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şam camiinde ilk olarak kıraati ihdas eden kişi, Hişam b. İsmail b. Muğire el-Mahzumî'dir. Filistin'de de kıraati ilk ihdas eden kişi, Velid b. Abdurrahman el-Cüreşî'dir.»
Ben derim ki: Hişam b. İsmail, Medine-i Nebeviyye valisi idi. Velid b. Abdülmelik'e bey'ata yanaşmayan Said b. Müseyyeb'i döven de odur. Sonra Velid, onu Medine valiliğinden azledip yerine Ömer b. Abdülaziz'i tayin etmişti.
Aralarında Hişam b. İsmail, azatlısı Rafi ve İsmail b. Abdullah b. Ebi'l-Muhacir'in de bulunduğu tabiinden selefi salihinin önde gelen şahsiyetleri, Şam'da bu kıraat-ı seb'a meclisine katılmış ve dinlemişlerdir. İsmail b. Abdullah, Abdülmelik b. Mervan'ın çocuklarına yazı öğretmişti. Hişam b. Abdülmelik ve oğulları Abdurrahman ile Mer-van tarafından Ifrikiyye valiliğine atanmıştı.
Kıraat-ı seb'a meclisine kadılardan Ebu İdris el-Holanî, Nümeyr b. Evs el-Eş'arî, Yezid b. Übey el-Hemedanî, Salim b. Abdullah el-Haribî, Muhammed b. Abdullah b. Lebid el-Esedî; fıkıhçı, muhaddis, Kur'ân hafizlarından da Ebu Abdurrahman Kasım b. Abdirrahman (Muaviye'nin azatlısı), Mekhul, Süleyman b. Musa el-Eşdak, Abdullah b. Âlâ b. Zebr, Ebu İdris el Asğar, Abdurrahman b. İrak, Abdurrahman b. Amir el-Yahsubî (Abdullah b. Amir'in kardeşidir.), Yahya b. Haris ed-Dimarî, Abdülmelik b. Numan el-Mirrî, Enes b. Enes el-Özrî, Süleyman b. Büzeyr el-Karî, Süleyman b. Davud el-Huşemî, İran l Hakim el-Kureşî, Muhammed b. Halid b. Ebi Zibyan el-Ezdî, Yezid b. Ubeyde b. Übey el-Muhacir, Abbas b. Dinar v diğerleri de katılmışlardı. îbn Asakir böyle nakletmiştir.
Abdullah b. Alâ'dan şöyle rivayet edilmiştir: «Dahhak b. Abdurrahman, Emevi camiinde kıraat dersi verildiğini inkar etmişti. Ben bizzat kendisinin: "Ben, peygamberin ashabına ulaştığım halde böyle bir şeyi ne gördüm ne de işittim." dediğini duydum.»
İbn Asakir'in ifadesine göre Dahhak b. Abdurrahman, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti döneminde hicri seksenaltmcı sene sonlarında Şam'da valilik yapmıştır. [6]

Fasıl

Dımışk camiinin inşaatı, hicri seksenaltmcı sene sonlarında başladı. Bu camiin yerinde bulunan kilise, aynı senenin zilkade ayında yıkıldı. Yıkım işlemi tamamlandıktan sonra cami inşaatına başladılar. Bu inşaat, on senede tamamlandı. Hicretin doksanaltmcı senesinde caminin inşaatı tamamlanınca banisi Velid b. Abdülmelik vefat etti. Ancak bazı eksiklikler kalmıştı ki, bunları da -önceki sayfalarda ifade ettiğimiz gibi- kardeşi Süleyman tamamladı.
Yakub b. Süfyan ise, bu hususta şöyle demiştir: Ben bu caminin daha önce yerinde bulunan kilisenin yıkılması ve camiin inşası konusunu Hişam b. Ammar'a sorduğumda o bana şunları anlattı: Velid, Hristiyanlara şöyle demişti: "Ne dersiniz? Biz bilindiği gibi Torna kilisesini kuvvet kullanarak almıştık. Dahildeki kiliseyi ise sulh yoluyla almıştık. Şimdi ben Torna kilisesini yıkacağım. Torna kilisesi dahildeki kiliseden daha büyüktür." Hristiyanlar, Velid'in bu teklifini kabul ettiler. O da dahildeki kiliseyi yıkıp Emevi camiine kattı. Kilisenin kapısı da bugünkü caminin kıblesinde idi. Yani bugün içinde namaz kılman

mihrabın yerindeydi. Kilise, Velid'in halifeliğinin ilk zamanlarında, yani hicri seksenaltmcı senede yıkıldı. Emevi camiinin inşaatı yedi sene sürdü. Nihayet inşaat tamamlanmadan Velid vefat etti. ^ln kısımları, bir rivayete göre daha sonra kardeşi Hişam tamanı-ı. Bunda bazı faydalar varsa da yanlışlıklar da vardır. Yanlışlık şu ki, inşaatın yedi sene sürdüğünü söylemişlerdir. Oysa on sene sürmüştür.
Velid b. Abdülmelik'in bu senede, yani hicri doksanaltıncı senede vefat ettiği hususunda ise ihtilaf yoktur, bu doğrudur. Ebu Cafer b. Cerir, siyer âlimlerinin bu hususta icma ettiklerini nakletmektedir. Velid'den sonra caminin eksik kısımlarını tamamlayan zatın Hişam değil de Süleyman olduğu bilinmektedir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Ben derim ki: Önceki sayfalarda da geçtiği gibi İbn Asakir'in şöyle dediği kendi yazısı esas alınarak nakledilmiştir: Bu camide bazı şeyler sonraları yemlendi. Yenilenen şeyler arasında caminin sahnın-daki üç kubbe de vardır. Bunları daha Önce anlatmıştık. Denildiğine göre doğu taraftaki kubbe, hicretin 450. senesinde Mustansır el-Ubeydî zamanında onarılmış, üzerine Mustansır'ın adı ve ayrıca Rafi-ziler tarafından kendi imamları olarak iddia edilen oniki imamın adı yazılmıştır.
Caminin sahnına konulan iki sütuna gelince, bunlar cuma geceleri aydınlatma görevini ifa etmektedirler. Bunlar hicretin 441. senesinde ramazan ayında şehrin kadısı Ebu Muhammed'in emriyle oraya yerleştirilmişlerdir. [7]

Dımışk Camiinin Banisi Velid B. Abdülmelik'in Biyografisi

Velid b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdumenaf Ebu'l-Abbas el-Ümevî. Babasının halifeliğinden sonra -onun veliahdı olduğu için- hicretin seksenaltıncı senesinin şevval ayında kendisine bey'at edildi. Velid, babasının en büyük oğlu ve onun veliahdı idi. Velid'in annesi Vellade binti Abbas b. Hazm b. Haris b. Züheyr el-Absî'dir.
Velid, hicretin ellinci senesinde doğdu. Ebeveyni onu lüks ve refah içinde büyüttüler. Şımardı, edepsizce büyüdü. Arapçayı iyi bilmezdi. Uzun boylu, esmer yüzlüydü. Yüzünde çiçek hastalığının izleri vardı. Burun kemeri geniş ve burnu aşağıya doğru eğikti. Yürürken salınarak yürürdü. Yakışıklıydı (Çirkin olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır.). Sakalının ön kısmı ağarmıştı. Sehi b. Sa'd'ı gördü, ziyaretine gelen Enes b. Malik'i dinledi. Kıyamet alametleri hakkında neler duyduğunu ona sordu. Nitekim bu hususu Enes'in biyografisinden söz ederken anlatmıştık. Said b. Müseyyeb'i de dinlemişti. Zührî ve diğerleri bunu böyle nakletmişlerdir.
Rivayete göre Abdülmelik, oğlu Velid'i veliaht yapmak istediği zaman önce karar vermiş, sonra bu kararını askıya almıştı. Çünkü VeHd Arapçayı iyi bilmiyordu. Bunun üzerine Velid, nahiv âlimlerinden bir topluluğu yanında toplamış, onları bir sene müddetle yanında tutmuştu (Başka bir rivayete göre ise onları altı ay müddetle yanında tutmuştur.). Bu müddet sonunda dışarı çıktığında öncekinden daha cahil ve bilgisiz bir halde çıkmıştı. Babası Abdülmelik de: "Çaba sar-fetti ama beceremedi. O özürlüdür." dedi.
Bir rivayette anlatıldığına göre babası Abdülmelik, vefat edeceği zaman ona şu tavsiyelerde bulunmuştu: "Ben öldüğüm zaman oturup gözlerini oğuşturma, kadınlar gibi ağlayıp inleme. Aksine paçayı sıva, eteğini kemerine sok, gayret sarfet. Beni mezarıma sarkıt; kendi halime bırak. İnsanları da kendine bey'ata çağır, her kim başı ile şöyle ve böyle derse, sen de kılıcınla ona şöyle ve böyle diye karşılık ver."
Leys dedi ki: Hicretin doksansekizinci senesinde Velid, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede insanlara haccettirdi.
Başka bir ravi dedi ki: Velid, bundan bir sene önce ve bundan bir sene sonra Malatya şehrine ve diğer şehirlere gazaya gitti. Onun yüzüğünün kaşında, "Samimi olarak Allah'a iman ettim." diye yazılıydı. Başka bir rivayete göre ise, "Ey Velid, ser şüphesiz öleceksin." diye yazılıydı. Anlatıldığına göre onun vefat ederken söylediği son söz şu olmuştur: "Sübhanallah velhamdülillah ve lâ ilahe illallah."
İbrahim b. Ebi Able dedi ki: Velid b. Abdülmelik, bir gün bana: "Kur'ân'ı ne kadar zamanda hatmediyorsun?" diye sordu. Ben de: "Şu kadar zamanda hatmediyorum." diye cevap verdim. Bana dedi ki: "Mu minlerin emiri, bunca meşguliyetine rağmen Kur'ân'ı her üç günde bir hatmediyor." (Başka bir rivayete göre ise, "Her yedi günde bir hatmediyor." dediği ifade edilmektedir).
Velid'in, ramazan ayında onyedi hatim yaptığını söyleyen İbrahim dedi ki: "Velid... onun benzeri bulunamaz. O, Dımışk camiini inşa etti. O, bana gümüş külçeleri verir, ben de o gümüşleri Kudüs'teki âlimlere dağıtırdım."
îbn Asakir, Yezid b. Cabir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Velid, bir gün Babü'l-Asgar'dan çıktığında doğu minaresinin yanında birşeyler yiyen bir adam gördü. Gidip adamın yambaşmda durduğunda ekmek ve toprak yemekte olduğunu müşahede etti. Ona: "Seni buna zorlayan sebep nedir?" diye sorunca: "Kanaattir, ey muslinlerin emiri." dedi. Velid, meclisine gitti, sonra o adamı yanına çağırttı. Adam gelince şöyle dedi: "Senin başında bir hal var, bunu bana anlat. Yoksa kafanı uçururum." Adam da şöyle karşılık verdi:
«Evet ey mü'minlerin emiri, anlatacağım: Ben hammal bir adamam. Bir zaman, Mercu s-Sefer'den Kesve'ye doğru giderken abdestim daraldı. Bir harabeye gidip def-i hacette bulunmak istedim. Harabeye vardığımda bir bodrumla karşılaştım. İnip kazmaya başladığımda külçe altınlarla karşılaştım. Dağarcıklarımı altınla doldurdum, sonra bineklerimin yanına döndüm. Orada bir yemek torbası vardı. Torbadaki yemeği boşalttım ve: "Az sonra Kesve'ye gideceğim, orada karnımı doyururum.

Şimdilik yemeğe ihtiyacım yok." deyip harabeye giderek o yemek torbasını da altınla doldurmak istedim. Harabeye doğru gittim, ama orayı ne kadar aradıysam bulamadım. Bulmaktan ümidimi kesince de bineklerimin yanma dönmek istedim. Ancak dönünce bineklerimi de, yere boşalttığım yemeğimi de bulamadım. Bunun üzerine artık ekmek ve topraktan başka birşey yememeye yemin ettim.»

Velid, ona çoluk çocuğu olup olmadığını sordu. O da: "Evet" diye cevap verince Velid, beytü'1-maldan ona bir miktar mal verilmesini emretti.»

İbn Cerir dedi ki: Bize anlatıldığına göre o tamahkar adamın binekleri kendi başlarına yola koyulmuş ve nihayet beytü'1-mala gelmişler. Beytü'1-maî görevlileri de onları ve yüklerini teslim alıp bey-tü'1-mala koymuşlardı. Velid de daha sonra o bineklerin sahibini yanına çağırtıp ona şöyle demişti: "O mal bize ulaştı, sen git develerini beytül-maldan al."

Anlatıldığına göre Velid, onu ve ailesini geçindirecek bir miktar malı beytü'l-maldan ona vermiştir.

Nümeyr b. Abdullah eş-Şa'nanî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Velid b. Abdülmelik dedi ki: "Eğer Cenâb-ı Allah, Kur'ân-ı Kerim'de Lut kavminden bahsetmeseydi, ben erkeğin erkekle cinsel temasta bulunabileceğine inanmazdım."

Ben derim ki: Velid, böyle demekle o çirkin fiilin kendisinde bulunmadığını ifade etmek istemiştir. O yerilen fahiş fiil ki, Cenâb-ı Allah, o fiili işleyenlere türlü azaplar ve çeşitli işkenceler çektirmiştir. O azap ve işkencelere daha önceki ümmetlerden hiçbiri maruz bırakılmamıştı. Bu pis livata işine hükümdar ve emirlerin, tüccar ve halkın, yazar, fıkıhçı ve benzerlerinin çoğu müptela olmuşlardı. Ancak Allah'ın kendilerini koruduğu kimseler, bu günahtan uzak kalmışlardır. Çünkü livata fiilinde sayılamıyacak kadar kötülükler ve mefse-detler vardır. Bu nedenle azabı da türlü türlü olmuştur. Pasif homoseksüelin öldürülmesi, arkadan kendisiyle cinsel temasta bulunulmasından daha iyidir. Çünkü bu fiile maruz kalan kimsenin, artık asla iyileşmiyecek mefsedetlere maruz kalması muhakkaktır. Yalnız Allah'ın dilediği kimseler bundan kurtulurlar. Ayrıca arkasından kendisiyle cinsel temasta bulunulan pasif homoseksüelin kötü ünü her tarafa yayılır. Şu halde kişinin, çocuğunu küçüklükte ve buluğdan sonra koruması ve bu mel'unlarla bir araya gelmesini önlemesi gerekir. Bu mel'unları Rasûlullah (s.a.v.) lanetlemiştir.

Pasif homoseksüelin Cennet'e girip giremiyeceği hususunda in-
sanlar ihtilafa düşerek iki kavil ileri sürmüşlerdir. Sahih kavle göre pasif homoseksüel, dürüst bir şekilde nasuh tevbesi yapar ve Allah'a yonelip durumunu düzeltir, işlediği kötülükleri iyiliklerle değiştirir, türlü taatlerde bulunarak kendini bu kötülüklerden arındırır, gözünü yumup mak'admı korur ve Rabbi ile muamelesinde ihlaslı olursa, in-şaallah günahı bağışlanır ve cennetliklerden olur. Çünkü Cenâb-ı Allah, tevbekarlann günahlarını bağışlar.

"Tevbe etmeyenler, işte onlar zalimlerdir." (el-Hucurât, ıı.) "Ettiği zulümden sonra tevbe edip düzelen kimse, bilsin ki Allah onun tevbesini kabul eder. Allah şüphesiz bağışlayandır, merhametli
olandır." (ei-Mâide, 39.)

Büyüklüğünde pasif homoseksüellik yapan kimse, küçüklüğünde bu çirkin işi işleyenden daha kötüdür. Çünkü büyüklüğünde bu kötü işi yapan kimsenin tevbesi hemen hemen imkansızdır. Böylelerinin dürüstçe nasuh tevbesinde bulunmaları çok uzak bir ihtimaldir. Ya da geçmiş günahlarını sildirecek salih amellerde bulunmasına ihtimal verilemez. Böylelerinin kötü sonla karşılaşmalarından korkulur. Nitekim kir ve pislikleriyle ölen birçok kimseler, dünyadan çıkmadan temizlenmedikleri için kötü sonla karşılaşmışlardır. Öyle ki maddi aşk, onları Allah'ın bağışlamayacağı bir şirke düşürmüştür. Lutilerin ve diğer sehvetperestlerin durumunu anlatan çok hikayeler vardır ki, onları burada anlatmak çok yer işgal edecektir.

Kısaca diyeceğimiz şudur ki, günahlar, masiyetler ve şehvetler, sahiplerini ölüm esnasında yardımsız bırakırlar. Şeytan bile böylele-rini yalnız bırakır. İman zafiyeti ve yardımsızlık belası üzerinde birleşir ve kötü sona maruz kalırlar. Yüce Allah, bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakıyor." (el-Furkân, 29.) Hatta kötü son, livata fiilini işlememiş kimseler için de vuku bulmuştur. Öyleleri livatadan daha basit günahlar işledikleri için kötü sona maruz kalmışlardır. Allah, bizi böyle bir akibete maruz kalmaktan korusun. Dışı temiz, içi Allah'la beraber olan, fiillerinde ve sözlerinde dürüst olan kimse böyle bir sona maruz kalmaz. Abdülhak el-Işbilî'nin de anlattığı gibi böylesi temiz kimseler için kötü son söz konusu değildir. Ancak içi inanç bakımından, dışı da amel bakımından bozuk olup günah işlemeye karşı cüretkar olan kimseler, kötü sona maruz kalırlar. Böyîeleri tevbe etmeden ölüp giderler.

Özetle diyeceğimiz şudur ki; livata kötülüğü, kötülüklerin en büyüğüdür. Bu fiil, daha önceleri Araplar arasında bilinmezdi. Nitekim birçokları böyle demişlerdir. Bu nedenledir ki, Velid b. Abdülmelik: "Eğer Aziz ve Celil olan Allah, Kur'ân-ı Kerim'de bize Lut kavminin hikayesini anlatmasaydı, ben, bir erkeğin başka bir erkekle cinsel te-
maşta bulunabileceğine inanmazdım." demiştir.

İbn Abbas (r.a) tarafından rivayet olunduğuna göre bu hususta Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Lut kavminin fiilini işleyen bir kimseyi gördüğünüzde bu işi yapanı da kendisine yaptıranı da öldürün." Bunu sünen sahipleri rivayet etmiş, İbn Hibban ile diğerleri de sahih bulmuşlardır. Peygamber (s.a.v.), Lut kavminin fiilini işleyen kimseleri üç kez lanetlemiştir. Başka bir günahı işleyen kimseyi asla üç kez lanetlememiştir. Bu işte aktif olanın da, pasif olanın da öldürülmesini emretmiştir. Çünkü böylelerinin insanlar arasında kalmalarında hayır yoktur. Bunların içi bozulmuş ve murdarlaşmıştır. Bu durumdaki kimsenin kalmasında halk için bir fayda yoktur. Eğer Cenâb-ı Allah, halkı bunlardan kurtarıp rahata kavuşturursa halkın hem din, hem dünya işleri düzelir. Lanet, ilahi rahmetten kovulup uzaklaşmak demektir. Bir kimse

Allah'tan, Rasûlünden, kitabından, onun salih kullarından uzaklaşır-sa, onda ve ona yaklaşmakta hayır yoktur. Cenâb-ı Allah, bir kimseye feraset, sezgi, nur, temyiz gücü verirse, o kimse insanların durumlarına, görünüşlerine, yüzlerine bakınca onların amellerini anlar. İş işleyen kimselerin yaptıkları işler, yüzlerinden, gözlerinden ve sözlerinden açıkça anlaşılır.
Cenâb-ı Allah, Lutileri anlatmış ve bunu, görebilen kimseler için ibret kılmıştır. Bu hususiaki ayetlerde şöyle buyurmuştur.
"Tan yeri ağarırken, çığlık onları yakalayıverdi. Memleketlerini alt üst ettik. Üzerlerine sert taş yağdırdık. Bunda, görebilen insanlar için ibretler vardır." (ei-Hkr, 73-75.)
"Yoksa, kalblerinde hastalık olanlar, Allah'ın onların kinlerini dışarı vurmayacağım mı sandılar? Eğer dileseydik, biz, ey Muhammed, onları sana gösterirdik; sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen, onları konuşmalarından da tanırsın. Allah, işlediklerinizi bilir. Andolsun ki, sizi, içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri meydana çıkarana ve haberinizi açıklayana kadar deneyeceğiz."(Muhammed, 29-31.)
Luti kimse, yaratılışa ters düşmüştür. İşi tersine çevirmiş, erkekle cinsel temasta bulunmuş, bu yüzden de Cenâb-ı Allah, onun kalbini ters döndürmüş, işini aksine götürmüştür. Oysa daha önce durumu iyi olup kendisi felahtaydı. Ancak tevbe edip iman eden, salih amel işleyen, sonra doğru yola eren kimse bundan müstesnadır.
Tevbekarın hususiyetlerini Cenâb-ı Allah, Berâe sûresinin sonunda anlatmıştır: "Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan...." Şu halde tevbe eden kişinin Allah'a kulluk yapması, ahiret ameliyle uğraşması gerekir. Aksi takdirde nefis, insanı yönlendiren hareket halindeki birşeydir. Eğer sen, onu hakla meşgul etmezsen, o seni batılla meşgul eder. Öyleyse tevbekarın günah işlemekle geçen vakitlerini, bu defa
taatla geçen vakitlere döndürmesi gerekir. Daha önce kaçırdığı fırsatların yerine şimdi hayra doğru atılan adımları kullanarak telafi edici faaliyetlerde bulunması, bakışlarını, adımlarını, sözlerini, davranışlarını kontrol altına alması icabeder. Adamın birisi, Cüneyd-i Bağda-dîye: "Bana tavsiyede bulun." deyince o, şöyle tavsiyede bulunmuştu: "Öyle bir tevbe et ki, yükleri çözsün. Onur ve izzeti gideren bir korku-kapıl, seni hayır yollarına iten bir ümide sahip ol. Kalbinin atışlarında Allah'ın kontrolü altında olduğunu hatırla. İşte bu anlattıklarım, tevbekarın nitelikleridir."
Sonra Cenâb-ı Allah, tevbekarın özelliklerini anlatmayı şöyle sürdürüyor: "Allah'ı öven, O'nun uğrunda gezen, rükû ve secde eden..." (et-Tevbe, 112.) Bu ayet-i kerimede yüce Allah, tevbekarın özelliklerini sıralıyor.
Adamın biri "Tevbekarlar kimlerdir?" diye soracak olursa, ona yukarıdaki ayet-i kerime ile cevap verilir. Yoksa tevbe ettikten sonra kendisini Allah'a yaklaştıracak bir yola koyulmayan her tevbe edici kişi, Allah'tan daha çok uzaklaşır. Ona yönelip yakın olamaz. Nitekim Allah'ın rahmeti boldur, diyerek kendini aldatan ve günah işleyip sakıncalı işlere bulaşan, taatları terkeden kimse de Allah'tan uzaklaşır. Çünkü taatları terkedip masiyetleri işlemek, sırf nefsi şehvetlerin tesiri altında haramları işlemekten daha büyük günahtır. Tevbekar, mahzurlu şeylerden sakınan kimsedir, emredilen işleri yapan insandır. Takdire rıza gösterip katlanan Müslümandır. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, insana acıyıp rahmet eder, yardımcı olur. O, kalblerdeki şeyleri bilendir.
Velid b. Abdülmelik, Arapçayı düzgün telafuz edemezdi, hatalı konuşurdu. Birçok ravi tarafından anlatıldığına göre Velid, bir gün hutbe irad ederken, " Bu iş, keşke son bulmuş
olsaydı." ayetini okudu, ama ayetteki "Ya leyte" kelimesini, "Ya leytü" şeklinde telaffuz etti. Böyle olunca da mana: "Keşke o ölüm olsa." şeklinde oldu. Hutbesini dinlemekte olan Ömer b. Abdülaziz de: "Keşke o ölüm sana olsa da Allah bizi sender kurtarsa." dedi.
Abdülmelik, bir gün Kureyşli bir adama şöyle dedi:
- Sen Arapçayı eğer hatalı telaffuz etmeseydin, iyi bir adam olacaktın.
- Senin oğlun Velid de Arapçayı hatalı telaffuz ediyor.
- Ama oğlum Süleyman hatalı telaffuz etmiyor.
7 Benim kardeşim filan da hatalı telaffuz etmiyor, ibn Cerir, Ali b. Muhammed el-Medainî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Velid b. Abdülmelik, Şamlılar nazarında halifelerinin en fazilet-. si idi. Çünkü o, Dımışk camiini inşa etmiş, minareleri yaptırmış, in-
sanlara bağışta bulunmuş, cüzamlılara yardım etmişti. Onlara: "Kimseden dilenmeyin." demiş, her kötürüme bir hizmetçi, her köre bir gü-dücü vermişti. Hilafeti döneminde çok fetihlerde bulundu. Oğullarını Bizans'a gazveye gönderdi. Bütün gazvelere oğullarını iştirak ettirdi. Hind'i, Sind'i, Endülüs'ü ve Acem illerini fethetti. Askerleri Çin'e ve diğer yerlere girdi. Bununla beraber Velid, bakkal dükkanına gider dükkandaki baklalardan bir demeti alır ve dükkan sahibine; "Bunu kaça satıyorsun?" diye sorar; dükkan sahibi de: "Bir fülüse satıyorum." deyince Velid, ona şöyle derdi: "Fiyatı artır, sen kazanmalısın."
Anlatıldığına göre Veiid, Kur'ân hafızlarına ihsan ve ikramda bulunur, onların borçlarını ödermiş. Velid'in bütün düşüncesi inşaatçılıktı. Onun zamanındaki insanlarda böyle oldular. Birbirleriyle karşılaştıklarında iki kişiden biri diğerine "Ne bina yaptın? Ne inşaat yaptın? Ne imar ettin?" diye sorardı.
Velid'in kardeşi Süleyman'ın ise bütün düşüncesi kadınlardı. Onun zamanındaki insanlar da böyle oldular. Öyle ki, insanlar, birbirleriyle karşılaştıklarında biri diğerine: "Kaç kadınla evlendin, yanında kaç cariye var?" diye sorular sorarlardı.
Ömer b. Abdülaziz'in bütün düşüncesi Kur'ân okumaktı. Namaz kılmak, ibadet yapmaktı. Onun zamanındaki insanlar da böyle düşünmeye başladılar. Öyle ki, iki kişi birbirleriyle karşılaştıklarında biri diğerine: "Kaç virdin var? Günde ne kadar Kur'ân okuyorsun? Dün ne kadar namaz kıldın?" diye sorardı.

İnsanlar derler ki: Halk kendi hükümdarının yolunu tutar, eğer hükümdar içkici ise, içki içme çoğalır. Hükümdar eğer luti (homoseksüel) ise halkı da öyle olur. Hükümdar eğer cimri ve haris ise, halkı da öyle olur. Hükümdar eğer cömert, kerem sahibi ve şecaatli biri ise, halkı da Öyle olur. Hükümdar eğer tamahkar, zalim ve zorba ise, halkı da öyle olur. Hükümdar eğer dindar, takvalı, iyiliksever ve ihsan-kar biri ise, halkı da öyle olur. Bu, bazı zamanlarda ve bazı şahıslarda görülür. Doğrusunu Allah bilir.
Vakidî dedi ki: Velid, zorba ve mutasallıt bir kimse idi. Öfkelendiğinde kimse onu durduramazdı. İnatçıydı, çok oburdu. Cinsel ilişkiye aşırı derecede tutkun olup çok kadın boşardı. Anlatıldığına göre o, altmışüç kadınla evlenmiştir. Cariyeler bu sayının dışındadır.
Ben derim ki: Vakidî'nin sözünü ettiği Velid, Emevi camiinin banisi Velid b. Abdülmelik olmayıp, Velid b. Yezid adındaki fasıktır. Doğrusunu Allah bilir.
Velid b. Abdülmelik, önceki sayfalarda anlattığımız şekilde Emevi camiini inşa ettirdi. O caminin dünyada eşi ve benzeri yoktu. Kudüs'te Rasûlullah'm miraca giderken bastığı kayalığın yanında bir kubbe inşa ettirdi. Ayrıca Rasûlullah'm mescidini genişletti. Mezar-ı
büyuTîslâm tarihî
269
şerifin bulunduğu hücreyi de mescide kattı. Onun birçok güzel eserleri vardır. Sonra o, hicri doksanaltmcı senenin cemaziyelahir ayının ortalarında cumartesi günü vefat etti. Bütün siyerciler, bu hususta müttefiktirler.
Ömer b. Ali el-Fellas ile bir cemaatın ifadelerine göre Velid b. Abdülmelik, hicri doksanaltmcı senenin rebiyülevvel ayının ortasında cumartesi günü vefat etti. Deyrü Merran'da kırküç veya kırkdört veya kırkaltı veya kırkdokuz yaşında vefat etti. Adamlar onu omuzlarında taşıyıp Babü's-sağir'deki mezarlığa götürerek defnettiler. Ba-bü'1-feradis. mezarlığına defnedilmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Bunu İbn Asakir nakletmiştir. Cenaze namazını Ömer b. Abdülaziz kıldırmıştır. Çünkü o zaman kardeşi Süleyman,. Kudüs-ü şerifte idi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre cenaze namazını oğlu Abdülaziz kıldırmıştır. Kardeşi .Süleyman'ın kıldırmış olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Ama sahih kavle göre namazım kıldıran zat, Ömer b. Abdülaziz'dir. Doğrusunu Allah bilir. Yine Ömer b. Abdülaziz, onu mezarına bırakmış, bırakırken de: "Onu yastıksız ve döşeksiz olarak mezara bırakıyoruz. Oysa geride ganimetleri bıraktı, dostlardan ayrıldı. Mesken olarak toprağı seçti, hesapla yüzyüze geldi. Dünyadaki salih amellere muhtaç kaldı. Geride bıraktığı mallara ise ihtiyacı kalmadı." dedi.
Birkaç yoldan gelen bir rivayette ifade edildiğine göre Ömer b. Abdülaziz, mezara bırakırken Velid'in kefen içinde çırpındığını ve a-yağının boynu hizasına gelip yumulduğunu söylemiştir.
Velid, meşhur kavle göre dokuz sene sekiz ay süreyle halifelik yapmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Medainî dedi ki: Velid'in ondokuz erkek çocuğu vardı. Bunların adları şöyledir: Abdülaziz, Muhammed, Abbas, İbrahim, Temmam, Halid, Abdurrahman, Mübeşşir, Mesrur, Ebu Ubeyde, Sadaka, Man-sur, Mervan, Anbese, Amr, Ruh, Bişr, Yezid ve Yahya. Abdülaziz ile Muhammed'in anneleri, Velid'in amcası Abdülaziz b. Mervan'm kızı Ummü Benin'dir. Ebu Ubeyde'nin annesi ise Fezariye'dir. Diğer çocukları muhtelif kanlarındandır.
Medainî'nin ifadesine göre Velid'in ölümü nedeniyle Cerir şöyle bir ağıt yakmıştır:
'Ey göz, hatıraların coşturduğu yaşlarını cömertçe akıt.
Bu günden sonra yaşlarını artık kendisi için saklayacağın bir
se kalmadı.
Halifenin şemaili toprak altında gizlendi,
Mezarda toz toprak içinde ve artık bir hayal oldu.
Çocuklarının musibetleri çok büyük oldu.
Onlar şimdi, aralarında ayın bulunduğu düşüp,kaybolan yıldızlar gibidirler.
Hepsi bir aradaydılar, ama babalarının ölümünü geri çeviremediler.
Abdülaziz, Ruh ve Ömer, onu ölümden kurtaramadılar." [8]

Velid B. Abdülmelik Zamanında Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ziyad B. Haris Et-Temimî Ed-Dımışkî

Bu zatın evi, Sakafiyyin köşkünün batısında idi. Habib b. Mesle-me el~Fihrî'den, ganimet ve kişiye öğle veya akşam yemeği vermeyen kimseden birşey istememe konusunda hadis rivayet etmiştir. Bunun sahabe olduğunu da iddia edenler vardır. Sahih kavle göre ise tabiidir. Atiye, b. Kays, Mekhul ve Yunus b. Meysere b. Halbes de kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Bununla beraber Ebu Hatim, onun şahsiyeti bilinmeyen bir ihtiyar olduğunu söylemiştir. Ancak Neseî ile Ibn Hibban, onun sika ravilerden olduğunu söylemişlerdir.
Ibn Asakir'den rivayet olunduğuna göre Ziyad b. Haris, cuma günü Dımışk camiine girmiş, namazın ertelendiğini görünce cemaata: "Allah'a yemin ederim ki, Allah, Muhammed (s.a.v.)'den sonra namazı bu vakitte kılmanızı size emreden başka bir

peygamber göndermiş değildir." diyerek çıkışmış. Bu zat yakalanarak Hadra köşküne götürülmüş ve başı koparılmıştır. Bu hadise, Velid b. Abdülmelik zamanında olmuştu. [9]

Abdullah B. Ömer B. Osman Ebu Muhammed

Medine kadısı idi. Şerefli bir kimse olup çok iyilikleri vardı. Cömert ve övgüye layık bir insandı. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Süleyman B. Abdülmelîkin Halifeliği

Kardeşi Velid'in vefatı gününde, yani hicri doksanaltmcı senenin cemaziyelahir ayının ortalarında cumartesi günü Remle'de kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Süleyman, babaları Abdülmelik'in vasiyeti üzerine kardeşi Velid'den sonrası için veliahd tayin edilmişti. Velid, ölmeden önce kardeşi Süleyman'ı veliahtlıktan hal etmek ve yerine kendi oğlu Abdülaziz'i veliaht tayin etmek istemişti. Haccac'da bu hususta ona uymuş ve tavsiyede bulunmuştu. Kuteybe b. Müslim ile bir cemaatta bu hususta ona muvafakatlarım bildirmişlerdi. Cerir ve diğer şairler, bu hususta şiirler ve kasideler söylemişlerdi. Ancak Ve-Hd'in vefatına kadar bu iş gerçekleştirilemedi. Vefat edince de direkt olarak Süleyman'ın halifeliğine bey'at edildi. Kuteybe b. Müslim, ona tehdit savurdu ve bey'at etmemeye azmetti. Ancak Süleyman, onu azletti. Yerine Irak ve sonra da Horasan valiliğine Yezid b. Mühelleb'i tayin etti. Fakat aradan on sene geçtikten sonra onu tekrar valiliğe iade etti ve Haccac b. Yusuf ailesini cezalandırmasını ona emretti. Çünkü daha önceleri Haccac, Yezid'i Horasan'dan azletmişti. Bu senenin ramazan ayının bitimine yedi gün kala Süleyman, Osman b. Hayyan'ı Medine valiliğinden azletti. Yerine Ebu Bekir b. Muhammed b. Anır b Hazm'ı tayin etti. Bu zat, âlimlerden biri idi.

Kuteybe b. Müslim, Süleyman'ın halifeliğe geçtiğini duyunca ona bir mektup yazarak kardeşi Velid'in ölümü nedeniyle taziyetlerini sundu, başsağlığı diledi. Halifeliğini tebrik etti. Çektiği mihnetleri, sıkıntıları, düşmana karşı heybet ve savaşlarını, Allah'ın kendisine nasib ettiği fütuhatı, büyük beldelerle şehirleri ve iklimleri eliyle fet-hedişini dile getirdi. Ayrıca daha önce Velid'e gösterdiği itaatkarlığı kendisine de göstereceğini, ona gösterdiği samimiyyeti kendisine de sergileyeceğini ve nasihat vereceğini ifade etti. Tabii bütün bunları, kendisini Horasan valiliğinden azletmemesi şartına da bağladı. Bu mektubunda Yezid b. Mühelleb'in aleyhinde ifadeler kullandı.

Sonra ikinci bir mektup yazdı. Yine bu mektubunda gerçekleştirdiği fetihleri, yaptığı savaşları, hükümdarlar ve Acemler karşısındaki heybetini anlattı. Yezid b. Mühelleb'i yine yerdi. Mektubunda eğer kendisini Horasan valiliğinden alıp yerine Yezid'i tayin edecek olursa, Süleyman'ı halifelikten hal' edeceğine yemin etti.

Üçüncü bir mektup yazarak bu mektubunda Süleyman'ı tümden halifelikten hal' ettiğini ifade etti ve bunu bir ulakla halife Süleyman'a gönderdi. Gönderirken de ulağa şu tenbihatı yaptı:

"Süleyman'a birinci mektubu ver. Eğer mektubu okuyup Yezid b. Mühelleb'e verirse, ona ikinci mektubu da ver. Eğer o mektubu da okuyup Yezd b. Mühelleb'e verecek olursa, ona üçüncü mektubu ver."

Ulak gitti. Süleyman, birinci mektubu okurken tesadüfen Yezid b. Mühelleb de yanına geldi. Okuduktan sonra mektubu Yezid'e verdi. Yezid de okudu. Bu defa ulak, ikinci mektubu Süleyman'a verdi. Süleyman, mektubu okuduktan sonra Yezid'e verdi. Sonunda ulak, üçüncü mektubu da verdi. Süleyman, mektubu okuyunca mektupta Kuteybe'nin kendisini halifelikten hal' ettiğini açıkça söylediğini gör-, büzünün rengi değişti, sonra mektubu kapatıp elinde tuttu. Ye-zıd'e vermedi, ulağın misafirhaneye götürülmesini emretti. Geceleyin haber göndererek ulağı yanma çağırttı. Ulağa altınlar verdi, bir de mektup verdi ki, mektupta Kuteybe'yi Horasan'a vali tayin ettiğini ifade ediyordu. Bu ulakla beraber kendi tarafından başka bir ulakta gönderdi ki, kendisini Horasan valiliğinde bıraktığım ona bizzat ifade etsin. Ulakların ikisi de Horasan'a ulaştıklarında Kuteybe'nin, halife Süleyman'ı hilafetten hal' ettiğini duydular. Süleyman'ın ulağı, yanındaki mektubu Kuteybe'nin ulağına verdi. Sonra ikisi de, - Süleyman'ın ulağı geri dönmeden önce- Kuteybe'nin öldürülmüş olduğunu duydular. [11]

Kuteybe B. Müslim'in Öldürülmesi

Bu olayın gelişmesi şöyle oldu: Kuteybe, Süleyman b. Abdülnıe-lik'i halifelikten hal etmek ve onun itaatından çıkmak amacıyla askerler topladı. Buna karar verdi. Askerlerine kendisinin himmetli bir kimse olup fetihler yaptığını, kendilerine adaletli davrandığını anlattı. Onlara bol miktarda paralar verdi. Sözünü tamamladıktan sonra hiç kimse, onun bu çağrısına icabet etmedi. Bunun üzerine o da askerleri kabile kabile, grup grup kınayıp azarlamaya başladı. Askerler de öfkelendiler, yanından dağılıp gittiler. Ona karşı muhalefete başladılar, onu öldürmeye çalıştılar. Bu muhalefetin elebaşılığını da Ve-ki b. Sud adında biri yapmaktaydı. Çok sayıda adam topladı. Sonra Kuteybe'yle karşı karşıya gelip vuruşmaya başladı. Nihayet onu bu senenin zilhicce ayında öldürdü. Onunla beraber kardeşlerinden ve yeğenlerinden onbir adanı öldürdü. Aralarında Dırar b. Müslim'den başka kimse hayatta kalmadı. Annesi Darra binti Dırar b. Ka'ka' b. Mabed b. Sa'd b. Zürare'yi dayıları himaye ettiler.

Amr b. Müslim, Cüzcan valisi idi. Kuteybe, Abdurrahman, Abdullah, Ubeydullah, Salih ve Yesar öldürüldüler. Bu çocuklar, Müslim'in oğullarıydılar. Bunların da dört çocuğu öldürüldü. Bütün bunları Ve-ki b. Sud öldürmüştü.
Kuteybe b. Müslim b. Amr b. Husayn b. Rebia Ebu Hafs el-Bahilî, komutanların Önderlerinden ve seçkinlerindendi. Büyük v eşine az rastlanır liderlerdendi. İyi savaşan, mutlu fetihler gerçekleştiren, övgüye layık görüşlere sahip olan bahadırlardandı. Allah, onun vasıtasıyla yine sayılarını ancak Allah'ın bileceği çok sayıda insanları doğru yola iletti. Bu insanlar, onun vasıtasıyla Müslüman oldular. Aziz ve Celil olan Allah'a boyun eğdiler.
Kuteybe, çok sayıda belde, şehir ve mıntıkayı fethetti. Nitekim bunu daha önceleri detaylıca açıklamıştık. Noksanlıklardar münezzeh olan yüce Allah, onun gayretini heba etmeyecek, çabasını ve cihadını boşa çıkarmayacaktır.
Ama ölümüne neden olan bir hata yaptı, hayatına mal olan bir işe girişti. Halifeyi hal' etti. Bu nedenle ölüm, çabucak kendisine geldi Cemaattan ayrıldı ve cahiliye ölümüyle öldü. Lakin daha önceleri salih amelleri işlemişti ki, bu amelleri onun günahlarına inşaallah keffaret olurlar. Bu salih amelleri sayesinde yüce Allah, onun hasene-lerini kat kat artırır. Allah onu affedip bağışlar. Onun düşmanla yaptığı savaşlar ve bu savaşlarda çektiği sıkıntılar, Allah tarafından kabule şayan olacaktır inşaallah.
Kuteybe, bu senenin zilhicce ayında kırksekiz yaşında Horasan'ın uç noktasında Fergana'da vefat etti. Babası Ebu Salil Müslim, Mus'-ab b. Zübeyr'le birlikte öldürülenlerdendi. Kuteybe, Horasan'da on sene müddetle valilik yaptı. Oraya çol iyiliği dokundu, yararlı faaliyetlerde bulundu. Öldürülmesi nedeniyle Abdurrahman b. Cumane el-Bahilî, şöyle bir ağıt yakmıştı:
"Ebu Hafs Kuteybe, sanki bir orduyla başka bir ordu üzerine yürümemiş,
O, sanki minbere hiç çıkmamış,
Sanki etrafında sancaklar dalgalanmamış,
Sanki insanlar, onun nasıl bir asker olduğuna şahid olmamışlar,
Ölümler onu davet etti ve o da Rabbinin davetine icabet etti.
O, iffetli ve temiz olarak Cennet'e gitti.
İslâmiyet, Hz. Muhammed'den sonra,
Ebu Hafs gibi başka birisi ile destek ve hayır görmemiş,
Artık ağla ey Ahber."
Şair, bu son beytinde biraz mübalağa yapmıştır. Abher, Kuteybe'nin oğullarından birinin adıdır.
"Ey Mezhic'in kızı! Mezhic ve Ezd kabilesinin süvarileri olmasaydı ve bunlar atlarını şiddetle sürmeyip ordugahtaki ganimetleri ele geçirmeselerdi,
Ülkeler, bunlarla parçalanmasaydı ve bunlardan Iraklılara haber gelmeseydi,
Ben cemaat akdini içime sindirdim. Halifenin emrini tahkir ettim ve nıünkeratı helal saydım.
Onlar öyle bir kavimdirler ki, Kuteybe'yi zorla ve şiddet kullanarak öldürdüler. Atları serkeştir, üzerlerinde toz toprak vardır.
Merc-i Sinde Irak'ın Mudarlılarım, aziz ve ulu kimselerini ayırd ettim.
Rebia kabilesinin tümü, korkularından antlaşma yaptılar. Mu-hl parçalandılar. Artık Mudarlı olacak kim vardır?
Irak'ın Ezd kabilesi ile Mezhic kabilesi tümüyle ölüme doğru ileriler. Büyük babaları da ilerledi ki, onlar Kahtanlılardır.
Bütün Mezhiclilerin başlarını vururlar, gözlerine mil sürerler ki görmesin.
Ezd kabilesi de bilir ki, sancağının altında donmuş bir mülk ve kızıl bir ölüm vardır.
Bizim izzetimizle Muhammed muzaffer oldu.
Yine bizim sayemizde Şam'da minber yerinde durmuştur."
İbn Cerir, bu kasideyi mufassal bir şekilde açıklamış ve bu konuda cidden çok şiirler nakletmiştir.
İbn Hallikan dedi ki: Cerir, Kuteybe b. Müslim için ağıt yaktı. Allah, ona rahmet etsin, onu bağışlasın, makamım yüce kılsın.
"Emir Kuteybe b. Müslim'i öldürdüğünüze pişman oldunuz. Yann Allah'ın huzuruna vardığınızda daha da pişman olacaksınız.
Siz onun gazalarıyla ganimet elde ettiniz.
Bu gün ise karşılaştığınız kimselere ganimet olacaksınız.
O, Cennet'in hurilerine gitti.
Ama Cehennem belası üzerinizi kaplayacaktır."
Kuteybe'nin oğullarından ve torunlarından bir grup, çeşitli beldelerde emirlik yaptılar. Onlardan birisi, Ömer b. Said b. Kuteybe b. Müslim idi. Bu zat, cömert ve övgüye layık bir kimseydi. Vefat ettiği zaman Basra'da bulunan Ebu Amr Eşca' b Amr es-Sülemî el-Mirrî, ona şu ağıdı yakmıştı:
"Amr b. Said, göçüp gitti. Doğuda ve batıda herkes onu övüyor.
Enli taşlar altına defnedilmeden önce onun ellerinin insanlara ne bağışlarda bulunduğunu bilmiyordum.
Yerde dar bir mezara girdi. Daha Önce diri iken, dar bir yere sıkışıp kaldı.
Gözlerimden yaşlar aktıkça sana ağlayacağım, eğer gözlerim kapanırsa,
Kanatların sürükleyip getirdiği şey, senden bana hatıra olarak yeter.
Sabırsızlık çoğalsa bile ben musibete uğramış sayılmam. Ama senin ölümünden sonra da sevinip ferahlamam.
Sanki senden başka bir canlı ölmedi ve senden başka kimseye de ağıtçılar ağıt yakmadı.

Ölümünden sonra ağıtlar ve anılar senin için hoş iselerde daha önce hayatta iken de senin için övgüler hoştu."
İbn Hallikan dedi ki: "Bu, hamasetle ilgili ağıtların en güzellerindendir." Böyle dedikten sonra İbn Hallikan, Bahile kabilesinden bahsetti ve bu kabilenin Araplar nazarında en düşük ve en rezil kabile olduğunu söyledi. Yine o, Eş'as b. Kays'm Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle dediğini nakletmiştir: 'Ta Rasûlallah! Bizlerin kanları birbirine denk midir?" Rasûlullah (s.a.v.) da ona şu cevabı vermişti: "Evet! Bahile kabilesinin bir ferdi olarak Cennet'e girmekten hoşlanır mısın?" O da su cevabı vermiş: "Yalnız cennetliklerin benim o kabileden olduğumu bilmemeleri şartıyla Cennet'e girmek isterim."
Bedevilerden biri, adamın birine: "Sen kimlerdensin?" diye sorduğunda adam: "Bahile kabilesindenim." diye cevap vermiş. Bu defa bedevi, o adam için ağıt yakmaya başlamış. Adam da şöyle demişti: "Sana şunu da söyliyeyim, ben. Bahile kabilesinir asli fertlerinden değilim. Ben onların müttefiklerindenim." Adam böyle deyince bedevi, onun ellerini ve ayaklarım öpmeye başlamış, adam da: "Niçin böyle yapıyorsun?" diye sorunca bedevi şöyle cevap vermişti: "Çünkü yüce Allah, seni dünyada bu musibete maruz bırakmamıştır. Buna karşılık mutlaka ahirette sana Cennet'i verecektir."
İbn Cerir dedi ki: Bu senede, yani hicretin doksanaltmcı senesinde Kurra b. Şerik el-Absî vefat etti. Bu zat, Mısır'ın valisi v hakimi idi.
Ben derim ki: İbn Cerir'in sözünü ettiği Kurra; Kurra b. Serik'tir ve Velid tarafından Mısır valiliğine tayin edilmiştir. Bu Kurra, Se-yum camimin banisidir.
Yine bu senede Ebu Bekir Muhammed b. Amr b. Hazm, insanlara haccettirdi. Ebu Bekir, Medine valisi idi. Mekke valisi ise Abdülaziz b. Abdullah b. Halid b. Üseyd idi. Irak ordusunun komutanı ve imamı ise, Yezid b. Mühelleb'ti. Irak'ın haraç işlerinden sorumlu yetkilisi, Salih b. Abdurrahman'dı.
Basra valisi ise, Yezid b. Mühelleb Süfyan b. Abdullah el-Kindî idi. Basra'nın kadısı da Abdurrahman b. Ezine idi. Küfe kadısı, Ebu Bekir b. Ebu Musa idi. Horasan ordusunun komutanı Veki b. Sa'd idi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [12]

Hicretin Doksanyedinci Senesi

Bu senede Süleyman b. Abdülmelik Kostantiniyye'ye gitmek üzere ordu hazırladı. Oğlu Davud'u yaz mevsiminde gazaya gitmekle görevlendirdi. O da Hısn-ı Mer'a'yı fethetti.
Vakidî dedi ki: Bu senede Mesleme b. Abdülmelik, Vidahiye diyara gidip gaza yaptı. Vidahiye valisi Vaddah'm yaptırdığı kaleyi fethetti.
Mesleme, Berceme'ye gidip gaza yaptı. Berceme'deki Hısn-ı Hadid ve Surara'yı fethetti. Kışı Rum diyarında geçirdi.
Ömer b. Hübeyre el-Fezarî, Rum diyarına deniz gazvesine gitti ve kışı orada geçirdi.
Bu senede Abdülaziz b. Musa b. Nusayr öldürüldü. Kesik başı Süleyman b. Abdülmelik'e götürüldü. Götüren kişi, Habib b Ebi Ubeyd el-Fihrî idi.
Halife Süleyman, Horasan valiliğini Irak valisi Yezid b. Mühel-leb'in uhdesine verdi, bunun sebebi de şuydu: Veki b. Sud, Kuteybe b. Müslim'i ve zürriyetini öldürünce Kuteybe'nin kesik başını Süleyman'a gönderdi. Böylece onun yanında makam yükseldi. Süleyman da onu Horasan valiliğine tayin etti.
Yezid b. Mühelleb de huzuruna vardığında kendisini övmesi ve böylece Horasan valiliğini sağlama alması için Abdurrahman b. Eh-tem'i halife Süleyman'a gönderdi. Ayrıca bu elçi, halife Süleyman'ın yanında Veki b. Ebi Sud'u da kötüleyecekti.
Abdurrahman b. Ehtem adındaki hilekar ve kurnaz adam, Süleyman b. Abdülmelik'in yanına gitti. Veki'nin aleyhinde konuştu. Nihayet Süleyman da Veki'yi Horasan valiliğinden azletti. Orayı Irak valisi Yezid'in uhdesine bıraktı. Tayin emrini de İbn Ehtem'le birlikte Yezid'e gönderdi. İbn Ehtem, yedi gün müddetle yol gitti. Nihayet Yezid'in yanına vardı. Irak valiliğiyle birlikte Horasan valiliğine de a-tandığına dair emirnameyi ona verdi. Yezid, bu işi başarması durumunda ona 100.000 dirhem vereceğini vaad etmişti. Ancak bu vaadini yerine getirmedi.
Yezid, oğlu Muhalled'i kendinden önce Horasan'a gönderdi. Mu-halleb'le beraber mü'minlerin emirinin mektubu da vardı. Mektubun içeriği şuydu: "Kays kabilesinin iddiasına göre Kuteybe b. Müslim, Öldürülmeden önce halifeye karşı isyan etmiş değildi, eğer isyan etmediği halde Veki onu öldürmüş ise, onu zincire vurup bana gönder."
Mühelleb gidip Veki'yi yakaladı, babası gelmeden önce hapse attı.
Veki'nin valiliği dokuz ay (ya da on ay) sürmüştü. Sonra Yezid b. Mühelleb gelip Horasan'ı teslim aldı ve orada ikamete başladı. Etraftaki kazalara da kendi kaymakamlarını tayin etti ki, bunların adlarını İbn Cerir nakletmiştir.
Yezid b. Mühelleb, daha sonra Cürcan'a gidip gaza yaptı. Gürcan şehrinin o zaman surları ve kapıları yoktu. Sadece etrafta dağlar ve vadiler vardı. Cürcan valisinin adı Sol'du, oradaki bir kaleye sığındı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre oradaki gölde bulunan bir adacığa sığınmıştı. Sonra onu adacıktan alıp yakaladılar, aşiretinden çok sayıda adam öldürdüler. Kimini de esir aldılar, mallarını ise ganimet edindiler.
Bu senede (hicretin doksanyedinci senesinde) Süleyman b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Kendisine bağlı beldelerin valileri, ise daha Önceki sayfalarda anlatılan kişilerdi. Yalnız Horasan valisi Veki b. Ebi Sud valilikten azledilmiş, yerine Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süf-ra (Irak valiliği de uhdesinde kalmak üzere) tayin edilmişti. [13]

Hicri Doksanyedinci Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hz. Ali'nin Torunu Hasan B. Hasan

Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib Ebu Muhammed el-Kureşi el-Haşimî. Babasından ve dedesinden merfu olarak şu hadis rivayet etmiştir:
"Müslümanlardan bir ailenin bir günlük ve gecelik geçimini sağlayan kimsenin günahlarını Allah bağışlar."
Hasan b. Hasan, Abdullah b. Cafer'den, Hz. Ali'nin sıkıntıyla ilgili bir duasını nakletmiştir. Eşi Fatıma binti Hüseyin'den de rivayette bulunmuştur. Oğlu Abdullah ile bir cemaat da kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
Hasan b. Hasan, Abdülmelik b. Mervan'ın ziyaretine gelmiş. Ab-dülmelik, ona ikramda bulunmuş, Haccac'a karşı ona destek olmuş ve Hz. Ali'nin zekat mallarının idaresi için görevde bırakmıştı. İbn Asa-kir, onun biyografisini güzelce anlatmış ve ondan -seyyidliğini, lider bir şahsiyet olduğunu ispatlayan- eserler nakletmiştir.
Anlatıldığına göre Velid b. Abdülmelik, Medine'deki valisine şu mealde bir mektup göndermiştir:
"Hasan b. Hasan, Iraklılarla yazışmaktadır. Bu mektubum sana ulaştığında ona yüz kırbaç vur ve onu insanların huzurunda döv. Onu öldürmediğin takdirde bana görünme."
Bundan sonra Hz. Hüseyin oğlu Ali -durumdan haberdar olduğu için- Hasan b. Hasan'a sıkıntı duasını bir kağıda yazıp göndermişti. O da Medine valisinin huzuruna celbedildiğinde bu duayı okumuş, Cenâb-ı Allah da onu onlardan korumuştu. Sözünü ettiğimiz sıkıntı duası şudur:
"Allah'tan başka ilah yoktur. O yumuşak huylu, kerem sahibidir. Allah'tan başka ilah yoktur. O, yüce ve uludur.
Allah'tan başka ilah yoktur. O, yedi kat göğün ve yerin Rabbidir. Yüce Arş'm Rabbidir."
Hasan b. Hasan, Medine'de vefat etti. Annesi Havle binti Manzur el-Fezarî idi.
Hasan b. Hasan, bir gün Rafizilerden bir adama şöyle demişti:
- Allah'a yemin ederim ki, seni öldürmek, Aziz ve Celil olan AlIah'a yaklaşma vesilesidir.
- Sen şaka yapıyorsun herhalde.
- Vallahi bu şaka değildir. Ben bunu ciddi olarak söylüyorum. Rafizilerden biri de Hasan b. Hasan'a şöyle demişti:
- Rasûlullah (s.a.v.): "Ben kimin dostuysam Ali de onun dostudur." dememiş mi?
- Evet, demiştir. Ama Ali'nin halife olmasını kasdetmiş olsaydı, bu hususta insanlara bir nutuk irad eder ve şöyle derdi: "Ey insanlar! Bilesiniz ki şu Ali, benden sonra benim veliahdımdır. Sizin yöneticiniz olacaktır. Emrini dinleyin ve ona itaat edin." Allah'a yemin ederim ki, eğer yüce Allah ve Rasûlü, halifelik için Ali'yi seçmiş iseler ve Ali de bu halifeliği bırakmışsa, demek ki Allah ve Rasûlünün emrini terkeden ilk kişi odur. Allah'a yemin ederim ki, eğer biz yönetimin' başına geçecek olursak, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseriz, sonra da tevbenizi kabul etmeyiz. Yazıklar olsun size! Bizi kendi nefsimizle aldattınız. Yazıklar olsun size! Eğer amelsiz akrabalığın faydası olsaydı, kişi anne ve babasına fayda verirdi. Eğer hakkımızda söylediklerinizi doğruysa ve bize de bildirmemişlerse, babalarımız bize haksızlık etmişler ve en faziletli durumu bizden gizlemişlerdir. Allah'a yemin ederim ki, ben bizim sülaleden asi olan kimselerin günahlarının iki kat verilmesinden korkuyorum. Ama aynı şekilde bizim sülalemizden saiih amel işleyen kimselere de sevabın iki kat verileceğini ümid etmekteyim. Vay sizin halinize! Eğer biz Allah'a itaat edersek bizi sevin. Ona asi olursak bize öfke duyun. [14]

Musab. Nusayr

Musa b. Nusayr Ebu Abdirrahman el-Lahmî. Lahm kabilesinden bir kadının azadlısıydı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Emevi-lerin azatlısıdır. Mağrib ülkesini fethetmiş. Orada bol miktarda ganimetler ele geçirmişti. Ele geçirdiği ganimetleri saymak ve evsafını anlatmak mümkün değildir. Orada müthiş hadiseler meydana getirmişti. Anlatıldığına göre Musa, topalmış. Onun, hicri ondokuzuncu senede doğduğu söylenir. Aslen Hinüttemir'dendir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, Beli mıntıkasının İraşe köyündendir. Hz. Ebu Bekir'in zamanında babası, Şam'a bağlı Cebelülhalil'de esir düşmüştü. Babasının ad Nasr idi. Ancak bu isim, küçültülerek Nusayr şeklinde kullanıldı.
Musa, Temim ed-Darî'den rivayetlerde bulunmuştur. Oğlu Abdül-aziz, Yezid b. Mesruk el-Mahsubî de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Muaviye'ye bağlı bir komutan olarak deniz gazası yaptı. Kıbrıs'a gidip savaştı, orada Magosa ve Bans gibi kaleleri inşa etti. Hicretin yirmiyedinci senesinde Muaviye tarafından Kıbrıs fethedilince oraya vali olarak atandı. Dahhak b Kays'la birlikte Mercürahit savaşına katıldı. Dahhak Öldürülünce Musa b. Nusayr, Abdülaziz b. Mervan'a sığındı. Sonra Mervan, Mısır'a girdiğinde Musa da onunla beraberdi. Musa'yı oğlu Abdülaziz'in yanına bıraktı. Abdülmelik, Irak'ı ele geçirince onu kardeşi Bişr b. Mervan'ın yanma vezir olarak bıraktı. Musa b. Nusayr, görüş, tedbir ve akıl sahibi bir kimse olup savaş taktiğinden iyi anlardı.
Beğavî dedi ki: Musa b. Nusayr, hicri doksanyedinci senede Ifri-kiyye valiliğine atandı. Cidden çok sayıda belde, şehir ve mıntıka fethetti.

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Musa, Endülüs'ü fethet-mişti- Endülüs'te çok şehirler, kasabalar ve köyler vardı. Musa Endülüs halkından ve diğer yerlerin insanlarından çok sayıda insanı esir aldı. Bol miktarda malı ganimet edindi. Altın ve kıymetli mücevherlerden o kadar ganimet elde etti ki, miktarı tayin edilemez. Diğer alet, eşya ve hayvanlardan da ganimet edindi. Ama bunları burada saymaya gerek yoktur. Ayrıca güzel köle ve cariyelerden de çok sayıda esir aldı. Denildiğine göre Musa kadar düşmanlarından ganimet elde eden başka bir komutan yoktur. Mağrib halkı, onun eliyle teslim alındı. Mağriblilere dini ve Kur'ân'ı yaydı. Bir yere gideceği zaman yanındaki eşyalar çok olduğu için binek hayvanları bunu taşıyama-dıklarından ötürü mecburen buzağılara da yük yükleniyordu.

Musa b. Nusayr, mağrib ülkesinde, Kuteybe ise doğu taraflarında fetihler yaptılar. Allah, ikisine de hayır mükafat versin. İkisi de çok sayıda şehir ve iklimleri fethettiler. Ama Musa b. Nusayr, Kuteybe'ye nasib olmayan bir üne kavuştu. Hatta denildiğine göre o, Endülüs'ü fethettiğinde adamın biri yanına gelip: "Benimle beraber birkaç adam gönder ki, gidip sana büyük bir hazinenin yerini tesbit edeyim." demiş. O da, o adamla birlikte kendi maiyetinde bulunanlardan birkaçını göndermiş, adam onları bir yere götürerek: "Şurayı kazın." demiş ve kazdıkları çukurun alt taraflarında güzel renkli bir salona rastlamışlardı. O büyük salonda kendilerini şaşkına çevirecek derecede kıymetli yakut, cevher, zeberced, sergi, kumaş ve halıları buldular. Halılar, altın tellere kıymetli inciler saplanarak işlenmişti. Bazı halı-*ar da kıymetli mücevherlerle dokunmuştu. Mücevherler arasında yakutlarda vardı ki, onların güzellik ve berraklık bakımından benzerle-*ine rastlanamazdı. O gün şahsını görmedikleri bir ünleyici şöyle ses-enmişti: "Ey insanlar! Size Cehennem kapılarından biri açılmış bulunmaktadır, tedbirli olun."

Denildiğine göre o hazinede Süleyman peygamberin üzerinde ye-k yemiş olduğu sofraya rastladılar.Musa b. Nusayr'ın haberlerini, onun icraatlarını, savaşlarda gösterdiği yararlılıkları, kendi zürriyy e tinden Ebu Muaviye Muarik b. Mervan b Abdülmelik b. Mervan b. Musa b. Nusayr en-Nusayrî adında bir adam derleyip toparlamıştır.

Hafiz İbn Asakir'in rivayetine göre Ömer b. Abdülaziz, Velid'in zamanında Şam'a gelen Musa b. Nusayr'a: "Denizde gördüğün en şaşırtıcı şey nedir?" diye sormuş, Musa da şu cevabı vermişti:

"Bir defasında bir adaya vardık. Orada Süleyman peygamberin mührüyle ağzı mühürlenmiş onaltı küp gördük. Emir verdim dördünü çıkardılar. Bunlardan birini deldirdiğimde şeytan başını silkeleyerek küpün içinden çıkıp (Süleyman peygamberi kastederek) şöyle dedi: "Sana peygamberlik ikramında bulunan Allah'a yemin ederim ki, artık yeryüzünde bir daha bozgunculuk yapmayacağım." Sonra şeytan etrafa baktı ve: "Ben Süleyman'ın heybetini ve mülkünü görmüyorum." dedi. Yere batıp gitti. Emir verdim, diğer üç küpü yerlerine koydular."

Sem'anî ve diğerlerinin anlattıklarına göre Musa b. Nusayr, Mağ-rib ülkesinin uç taraflarında Atlas Okyanusunun yakınlarında bulunan Nahhas şehrine gitmişti. Şehre yaklaştıklarında duvarlarının ve surlarının parlaklığını uzak mesafelerden görmüşlerdi. Biraz daha ilerleyip konaklamışlar; sonra Musa, beraberindeki adamlardan birini 100 kahraman süvari ile surların yanına göndermişti. Gönderirken de surların etrafında dolanarak şehre bir giriş yeri veya kapının bulunup bulunmadığını tesbit etmesini emretti. Denildiğine göre o adam ve beraberindeki süvariler, surların çevresinde bir gün bir gece dolaşmışlar. Tekrar Musa'nın yanına dönerek surlardan şehre açılan bir kapı veya giriş yeri bulunmadığını söylemişlerdi. Musa da adamlarına emir vermiş, yanlarındaki tüm eşyaları üst üste koyarak surlara tırmanmak istemişler. Ancak bu eşyaların hepsi dahi surlara çıkabilmek için yeterli yüksekliği teşkil edememişti.

Musa, emir vererek merdiven yaptırmış. Bu merdivenler üzerine çıkarak şehre gireceklerdi. Adamın birine emir vermiş, adam merdivenden çıkarak surların üstüne tırmanmış, en üst noktada durunca, iç taraflardaki şeyleri görüp kendini tutamamış ve iç tarafa atlamış. Böylece de ölmüştü. Sonra ikinci bir adama emir verilmiş, o da surun tepesine çıkınca aynı şeyleri görmüş. Kendini tutamayıp iç tarafa atlamış ve ölmüştü. Sonra diğerleri merdivene çıkmak istememişlerdi. Böyle olunca da surların iç tarafında nelerin olduğunu kimse anlayamamıştı. Sonra Musa ve yanındakiler, yollarına devam etmişler. O şehre yakın bir göle varmışlardı. Denildiğine göre o mezkur küpleri orada görmüşlerdi. Küplerin başında bir nöbetçi duruyordu. Musa, ona kim olduğunu sorunca adam şu cevabı vermişti:

- Ben cinlerdenim. Babam bu gölde mahpustur. Süleyman, onu hapsetmişti. Her sene buraya bir defa gelir, babamı ziyaret ederim.

- Şu şehirden dışarıya çıkan veya şehre giren herhangi bir kimseye gördün mü?

- Hayır. Yalnız her sene bir adam bu göle gelir. Burada günlerce ibadet eder, sonra çekip gider ve tekrar geri dönüp gelmez. Onun kim olduğunu ancak Allah bilir.

Sonra Musa, Ifrikiyye'ye geri döndü. Bu hikayenin doğru olup olmadığını Allah bilir. Sorumluluk bunu ilk olarak nakledene aittir.

Hicri doksanüçüncü senede Ifrikiyye'de kıtlık ortaya çıktığında Musa b. Nusayr, insanları yağmur duasına çıkardı. Duaya çıkmadan üç gün önce oruç tutmalarını emretti. Sonra halkla birlikte dua yerine gitti. Zimmileri Müslümanlardan ayırdı, hayvanları yavrularından ayırdı. Yağmur duası yerine vardıklarında milletin yüksek sesle ağlayıp feryad etmelerini emretti. Kendisi de yüce Allah'a dua edip niyazda bulunuyordu. Bu hal öğleye kadar devam etti. Sonra şehre döndü. Kendisine "Mü'minlerin emirine dua etmeyecek misin?" diye sorduklarında şu cevabı verdi: "Böyle bir makamda sadece Aziz ve Celil olan Allah anılır." Böyle dediği için Aziz ve Celil olan Allah, onlara yağmur yağdırdı.

Musa b. Nusayr, hilafetinin son zamanlarında Velid b. Abdülme-lik'in ziyar*etine geldi. Bir cuma günü Şam'a girdiğinde Velid minberdeydi. Musa, çok güzel elbiseler giyinmiş ve şık bir halde idi, Beraberinde esir aldığı otuz kadar hükümdar çocuğu ve

diğer esirler vardı. Onlara hükümdar taçları giydirmişti. Ayrıca etrafında hizmetçileri, maiyet erkanı da büyük bir heybet ve alayiş içindeydiler. Şam camii-nin minberinde insanlara hutbe irad etmekte olan Velid, onlara bakınca üzerlerindeki ipek mücevher ve fazla denecek miktardaki ziynetleri görünce şaşkına döndü. Musa b. Nusayr, gelip minber üzerinde bulunan Velid'e selam verdi. Adamlarına, minberin sağ ve sol taraflarında durmalarını emretti. Velid de kendisine bu iktidarı, mülk genişliğini ve memleket büyüklüğünü ihsan eden Allah'a hamdedip şükrünü ifade etti. Dua, hamd ve şükrü o kadar uzattı ki, cumanın vakti neredeyse çıkacaktı. Sonra inip cemaata namaz kıldırdı. Sonra Musa b. Nusayr'ı yanma çağırdı. Ona güze mükafatlar ihsan edip bol armağanlar verdi.

Musa b. Nusayr da beraberinde Velid'e çok armağanlar getirmişti. Getirdiği armağanlar arasında Süleyman peygamberin üzerinde yemek yediği sofrası da vardı. Bu sofra, altın ve gümüşle işlenmişti. Sofranın üzerinde inci ve cevherden mamul benzersiz üç halka vardı. Musa, bu sofrayı Endülüs'ün Tulaytula şehrinde bulmuştu. Ayrıca Çok miktarda mal da getirmişti.

Anlatıldığına göre Musa b. Nusayr, oğlu Mervan'ı bir askeri birliğin başında komutan olarak bir savaşa göndermiş, oğlu Mervan da 100.000 esir alıp dönmüştü. Musa, diğer taraftan kardeşi oğlunu da bir askeri birliğin başında komutan olarak bir savaşa göndermiş, kardeşi oğlu da aynı şekilde berberilerden 100.000 kişiyi esir alarak geri dönmüştü. Musa'nın bu konudaki mektubu kendisine ulaştığında Ve-lid mektubu okumuş, mektupta ganimetlerin beşte birinin 40.000 esir olduğu ifade edilmişti. Bunu duyanlar: "Musa, ahmağın biridir. Ganimetlerin beşte biri olarak 40.000 esir bulunduğunu söylüyor, bu kadarım nereden bulmuş?" dediler. Musa, bu haberi duyunca ganimetlerin beşte biri olarak 40.000 esiri Velid'e gönderdi. Mağrib (Kuzey Afrika) valisi Musa b. Nusayr gibi başka birinin bu kadar çok esir elde ettiği İslâm tarihinde duyulmamıştır.

Musa'nın Endülüs fethinde çok hayret verici maceraları olmuştu. Şöyle demişti: "Eğer insanlar peşimden gelecek olsalardı (Frank illerinin en büyük şehri) Rumiye'yi fethetmek üzere onları götürürdüm. Sonra inşaallah yüce Rabbim, o şehri benim vasıtamla Müslümanlara kazandırırdı.

Velid'in yanma geldiğinde -Önceki esirlerden ayrı olarak- beraberinde 30.000 esir daha getirmişti. Bu da onun Mağrib illerinde yaptığı son savaşlarda elde ettiği ganimetlerin beşte biri idi. Ayrıca beraberinde evsafı anlatılamıyacak, miktarı belirtilemiyecek kadar çok sayıda mal, inci ve mücevher de getirmişti. Velid'in vefatına ve Süleyman'ın tahta çıkışma kadar Şam'da ikametine devam etmişti. Süleyman, Musa'ya kızıyordu. Onu yanında hapsetti ve ondan çok miktarda mal istedi Süleyman, bu senede insanlara haccettirinceye kadar onu yânında tuttu. Nihayet o, Medine'de (başka bir rivayete göre ise Vâdi'l-Kurâ'da) seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti. Hicretin doksandokuzuncu senesinde vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Allah ona rahmet etsin. [15]

Hicretin Doksansekizinci Senesi

Bu senede Süleyman b. Abdülmelik, İstanbul'da bulunan orduya takviye olarak kardeşi Mesleme b. Abdülmelik komutasında ikinci bir askeri birliği gönderdi. Bu ordu yola çıkarak İstanbul'dakilerle birleşti. Mesleme, yola çıkarken ordudaki herkese, atma iki müd yiyecek yüklemesini emretmişti. İstanbul'a vardıklarında bu yiyecekleri bir araya getirip yığdılar. Dağlar kadar yüksek oldu. Mesleme, onlara şöyle dedi: «Bu yiyecekleri bırakın. İstanbul'da bulduğunuz şeylerle geçinin. Bu yiyecekleri tarlalara ekip yetiştirin. Kendinize de tahtadan evler yapın. Çünkü Allah'ın izniyle biz burayı fethetmeden geri dönmeyeceğiz.»

Mesleme, Hristiyanlardan Ilyon adında bir adamla, kendisine Bizans'ın fethinde yardımcı olsun diye gizlice antlaştı. İlk zamanlarda bu adamın iyi davrandığı görülüyordu. Sonra Bizans hükümdarı Ölünce İlyon, Mesleme'nin elçisi olarak görev yapmaya başladı. Ancak Bizanslılar, onu çok korkuttular. İlyon yanlarına gittiğinde Bizanslılar ona: «Mesleme'yi buradan geri gönder ki, seni başımıza hükümdar yapalım.» dediler. İlyon da çıkıp hileye ve hıyanete başvurdu; tuzak kurmaya başladı. Bu işini devam ettirdi. Allah, ona lanet etsin. Nihayet Müslümanların gıda maddelerini yaktı.

Bu olay şöyle olmuştu: îlyon, Mesleme'ye: «Bizanslılar, sendeki bu çok yiyecekleri görünce savaşı onlarla uzun süre devam ettireceğini sanıyorlar, eğer bu yiyecek maddelerini yakacak olursan senin azimli bir adam olduğunu anlarlar ve şehri çabucak sana teslim ederler.» dedi. Bunun üzerine Mesleme de yiyecek maddelerini yaktırdı. Sonra İlyon, gemileri harekete geçirdi ve yapabildiğince askerin eşyasını geceleyin içeriye taşıdı. Ertesi sabah da Müslümanlarla savaşmaya, aşırı düşmanlığım açığa vurmaya başladı, surlara istihkam kurdu. Bizanslılar, etrafında toplandı, Müslümanlar sıkıntıya düştüler, yiyecek bulamadılar. Topraktan başka herşeyi yediler.

Müslümanların bu sıkıntılı halleri, Velid b. Abdülmelik'in vefat edip yerine Ömer b. Abdülaziz'in geçtiğine dair haber gelinceye dek devam etti. Bu haberi aldıktan sonra Şam'a döndüler. Çok yorgun düşmüşlerdi, ama Mesleme, Kostantiniyye'de sağlam yapılı bir mescit inşa etmeden geri dönmedi. Semaya şahika bir eser olarak yükselen ve geniş bir arazi üzerine kurulan mescidi, gerçekten muazzamdı.

Vakidî dedi ki: Süleyman b. Abdülmelik tahta geçince Kudüs'te ikamet etmek istedi. Oradan Kostantiniyye'ye asker gönderecekti, Musa b. Nusayr ise, diğer şehirleri, köyleri ve kasabaları fethederek istanbul'a gitmesini teklif etti. Böyle yaptığı takdirde İstanbul'un, gücü kaybolmuş, kaleleri yıkılmış olduğundan, arada herhangi bir engel kalmadığından dolayı Bizanslılar, orayı kendi elleriyle ona teslim edeceklerdi. Sonra Süleyman, kardeşi Mesleme'yle müşavere yaptı. Mesleme ise, diğer şehirleri şimdilik bırakmasını ve İstanbul'u zor kullanarak fethetmesini teklif etti. İstanbul'u fethedince, diğer şehirler ve

kaleler de eline geçecekti.
Süleyman, onun sözünü beğenerek: «İşte doğru görüş budur.» dedi- Sonra Şam'dan ve Cezire'den asker toplamaya başladı Karada 120.000, denizde de 120.000 savaşçı topladı, maaşlarım ödedi, onlara Çok masraf yaptı. İstanbul'a gidip gaza yapacaklarını, fethedinceye kadar orada kalacaklarım askerlere bildirdi. Sonra Kudüs'ten hareket etti. Gelip Şam'a girdi askerleri toplanmışlardı. Askerlerin başına kardeşi Mesleme'yi komutan yaptı ve onlara şöyle dedi: «Allah'ın bereketi üzerine yola çıkın, takvalı olun, sabredin, birbirinize iyi davranın ve yardımcı olun.»
Süleyman, yola çıktı. Mercidabık'a gelip mola verdi. Sevaplarını ve mükafatlarını Allah'tan bekleyen gönüllüler de etrafında toplandılar. Böylece misli görülmemiş büyüklükte bir ordu meydana gelmişti. Sonra Mesleme'ye emir vererek orduyu yolu koymasını istedi. Maraşh Rum İlyon da Mesleme'nin beraberinde idi. Yola revan oldular. Nihayet İstanbul'a vardılar ve kuşattılar. Bizanslılar, sıkıntıya düştüler. Mesleme'ye cizye verme teklifinde bulundular. Mesleme ise, cizye almayı kabul etmedi, orayı zor kullanarak fethedeceğini bildirdi. Onlar da: «İlyon'u bize gönder, kendisine danışalım, fikir teatisinde bulunalım.» dediler. Mesleme, İlyon'u onlara gönderdi. Bizanslılar, İlyon'a: «Bu orduyu üzerimizden geri çek, bizden uzaklaşsmlar ki, cizyeleri sana verelim ve seni başımıza hükümdar yapalım.» dediler. Bunun üzerine İlyon, Mesleme'nin yanına dönerek şöyle dedi: «Bizanslılar şehrin fethine razı oldular, yalnız orduyu onlardan uzaklaştırmadığın takdirde şehri açmayacaklar.» Mesleme: «Korkarım ki, bana bir tuzak kuruyorsun.» dedi. İlyon, şehrin anahtarım ve içindeki malları kendisine teslim edeceğine yemin etti. Mesleme, orduyu geri çekince Bizanslılar, yıkılan surları onarmaya başladılar ve kuşatmaya hazırlıklı hale geldiler. Böylece İlyon, lanetlisi Müslümanlara hainlik yapmış oldu.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede (hicretin doksansekizinci senesinde) Süleyman b. Abdülmelik, kendisinden sonra halife olması için oğlu Eyyüb'ü veliaht tayin etti. Bu olay, kendi kardeşi Mervan b. Abdül-melik'in ölümünden sonra oldu. Kardeşi Yezid'i veliaht tayin etmesi gerekirken oğlu Eyyüb'ü tayin etti. Kardeşinin başına belalar gelmesini istedi ve ona tuzak kurdu. Fakat Eyyüb, babasının sağlığında öldü. Bu defa Süleyman, amcası oğlu Ömer b. Abdülaziz'i kendisinden sonra halife olmak üzere veliaht tayin etti. Ne de güzel yaptı.
Bu senede Sakalibe şehri fethedildi.
Vakidî dedi ki: Bürcan, bu senede az sayıdaki Mesleme ordusuna hücum etti. Süleyman da Mesleme'ye takviye bir askeri birlik gönderdi. Mesleme, Bürcanlılarla savaştı. Nihayet yüce Allah, onları bozguna uğrattı.
Bu senede de Yezid b. Mühelleb, Çin'in Kuhistan eyaletine gidip gaza yaptı. Orayı kuşatma altına aldı, şiddetlice savaştı. Teslim alıncaya kadar savaşım sürdürdü. Oradaki Türklerden 4.000'ini eli kolu bağlı olarak öldürdü. Sayılamıyacak, miktarı belirtilemeyicek, niteliği anlatılamıyacak derecede çok kıymetli ve güzel mal ile eşyayı ganimet edindi. Oradan da Cürcan'a hareket etti.
Cürcan valisi, Deylenılilerden asker istedi. Deylemliler, yardımına koştular. Yezid b. Mühelleb, onlarla savaştı. Bahadır bir süvari ve kahraman olan Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Sebre el-Cufî, hükümdarına saldırdı ve onu öldürdü. Böylece Allah, Deylemlileri hezimete uğrattı.
Sözü edilen İbn Ebi Sebre, bir gün bir Türk süvarisiyle göğüs gö-güse savaştı. Türk, ona bir kılıç darbesi vurdu. Türk'ün kılıcı onun miğferine saplandı. İbn Ebi Sebre de bu halde iken darbesini vurup Türk'ü öldürdü. Sonra kılıcından kan damlayarak ve Türk'ün kılıcı miğferine saplanmış olarak Müslüman saflarına yöneldi. Yezid b. Mühelleb, ona bakarak: «Bundan daha güzel bir manzara görmedim. Kimdir bu adam?» diye sordu. İbn Ebi Sebre olduğunu söylemeleri üzerine Yezid: «Şaraba tutsak olmasaydı, ne güzel bir adamdı.» dedi.
Şort" Yezid, Cürcan muhasarasını kuvvetlendirdi. Cürcan hü-kümdar-nı baskı altında tuttu. Nihayet hükümdar 700.000 dirhem, 400.000 dinar, 200.000 elbise, 400 zaferan yüklü merkep, 400 adam vermek üzere onunla barış antlaşması yaptı. Hükümdarın vereceği 400 adamdan herbirinin başında bir kalkan, her kalkanın üzerinde bir taylesan, gümüşten bir kase, bir de birer ipekböceği bulunacaktı. Said b. As, bu şehri daha önce sulh yoluyla fethetmişti. Şehir halkı, her sene 100.000 dirhem verecekti. Bazı seneler 200.000, bazı senelerde ise 300.000 dirhem vereceklerdi. Bazı senelerde ise, hiç vermeyeceklerdi. Ama oradan bir süre geçince bu vergiyi tamamen kesip inkar ettiler. Yezid b. Mühelleb de onlarla savaştı ve Said b. As zamanındaki gibi sulh yoluyla fethedilmiş gibi eski statüsüne döndürdü.
Dediler ki: Yezid b. Mühelleb, başkalarından cidden bol miktarda mal ve parayı ganimet olarak ele geçirdi. Ganimet olarak ele geçirdiği eşyalar arasında kıymetli mücevherlerle süslü bir taç vardı. «Bu taca rağbet etmeyecek bir kimse var mı dersiniz?» diye sorunca etrafındakiler: «Bizce buna rağbet etmeyecek hiç kimse yoktur.» dediler. Yezid ise: «Vallahi, ben öyle bir adam biliyorum ki, bu ve benzeri mallar kendisine teklif edilecek olursa asla rağbet etmez.» dedi. Sonra da orduda bir gazi olarak bulunan Muhammed b. Vasi'yi çağırdı. Tacı ona vermeyi teklif etti, Muhammed: «Benim buna ihtiyacım yok.» dediyse de Yezid: «Alman için sana yemin veriyorum.» dedi. Bunun üzerine Muhammed tacı alıp götürdü. Yezid, yanındaki adamlardan birini görevlendirerek Muhammed b. Vasi'yi takib etmesini ve tacı ne yapaca kendisine bildirmesini emretti. Muhammed, bir dilencinin önüne geçiyorken dilenci ondan birşeyler istedi. Muhammed de tacı ol-gu gibi dilenciye verdi ve yoluna devam eti. Yezid, bu durumdan âoerdar olunca o dilenciyi yanına çağırtarak tacı ondan aldı. Tacın yerine ona çok mal ve para verdi.
Ali b. Muhammed el-Medainî, Ebu Bekir el-Hüzelî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şehr b. Havşeb, Yezid b. Mühelleb'in hazinedarı idi. Şehr'in içinde 100 dinar bulunan bir keseyi hazineden çaldığına dair bir

şikayet Yezid'e ulaştı. Yezid de bu durumu Şehr'e sordu. O da: «Evet, aldım.» dedi ve keseyi getirip Yezid'e takdim etti. Yezid: «Senin olsun.» dedi ve şikayetçiyi huzuruna çağırdı, ona sövdü. Katemi el-Kelbî (başka bir rivayete göre ise Sinan b. Mükemmel el-Nümeyrî) bu olayla ilgili olarak Şehr'e hitaben şöyle dedi:

«Şehr, dinini bir keseye sattı.

Ey Şehr! Senden sonra âlimlere kim güvenir artık? Önemsiz birşeyi hazineden aldın ve İbn Canbozan'a sattın. Hıyanet işte budur.»

Mürre b. en-Nehaî de bu olayla ilgili olarak şöyle demişti:

«Ey Mühelleb, eğer sen olmasaydın, Ben, salih, âlim gibi birine yönelmezdim.»

İbn Cerir dedi ki: Anlatıldığına göre Yezid b. Mühelleb, Gürcan gazvesine 120.000 askerle gitmişti. Bu askerlerin 60.000'i Şamlılardandı. Allah mükafatlarını versin. Cürcan'm fethi üzerine diğer beldeler de teslim oldular. Yollar kolaylaştı, güvenli hale geldi. Daha önce oraları cidden korkulu yerlerdi.

Daha sonra Yezid, Huzistan'a gitmeye karar verdi. Kendisinden Önce oraya 4.000 kişiden oluşan bir müfreze gönderdi. Müfrezedeki askerler, seçkin kimselerdi. Bunlar düşmanla karşılaştıklarında şiddetle savaştılar. Bu savaşta Müslümanlardan 4.000 kişi öldürüldü. İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciûn.

Sonra Yezid, beldeleri fethetmenin kaçınılmaz ve zorunlu olduğuna karar verdi. Nihayet Huzistan vahşi İsbahbaz, bol miktarda para ve mal vererek ayrıca her sene 700.000 dirhem para, bol miktarda mal ve köle vermeyi taahhüd ederek Yezid'le barış antlaşması yaptı.[16]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/233.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/233-252.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/253-256.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/256-258.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/259-260.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/260-261.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/261-262.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/262-270.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/270.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/270.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/270-272.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/272-275.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/275-277.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/277-278.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/278-282.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/282-286.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Doksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullah B. Abdullah B. Utbe
Hicretin Doksandokuzuncu Senesi
Ömer B. Abdülaziz'in Halifeliği
Hicri Doksandokuzuncu Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye
Abdullah B. Muhayriz
Mahmud B. Lebid B. Ukbe
Nafl B. Cübeyr B. Müt'im
Küreyb B. Müslim
Muhammd B. Cübeyr B. Müt'im
Müslim B. Yesar
Haneş B. Amr Es-San'anî
Harice B.Zeyd
Hicretin Yüzüncü Senesi
Abbasi Propagandasının Başlaması
Hicretin 100. Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Salim B. Ebi'l-Ca'd El-Eşcaî
Ebu Ümame Sehl B. Hanif
Ebüz-Zahirîye Hadir B. Küreyb El-Humusı
Ebu Tufeyl Amir B. Vasile
Ebu Osman En-Nehdî
Hicretin Yüzbirinci Senesi
Ömer B. Abdülaziz'in Biyografisi
Ömer B. Abdülazîzin Geleceğinin Bilinmesi Ve Bu Sebeble Gelişinin Beklenmesi
Fasıl
Fasıl

Hicretin Doksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdullah B. Abdullah B. Utbe

İmam ve hüccet bir zattı. Ömer b. Abdülaziz'in müeddibi, yani terbiyecisi idi. Onun, sahabelerden çok sayıda rivayetleri vardır.
Ebu Hafs en-Nehaî ile Abdullah b. Muhammed b. el-Hanefiyye de hu sene de vefat etmişlerdir. Bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserde anlatmışız dır. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [1]

Hicretin Doksandokuzuncu Senesi

Bu senede halife Süleyman b. Abdülmelik, safer ayının onuncu gününde veya bu ayın bitimine on gün kala cuma günü kırküç yaşında veya kırkbeş yaşında vefat etti. Kırk yaşını geçmediği de söylenir. İki yıl sekiz ay süreyle halifelik yaptı.
Ebu Ahmed el-Hakim'in ifadesine göre Süleyman b. Abdülmelik, bu senenin ramazan ayının bitimine onüç gün kala cuma günü vefat etmiştir. Üç sene üç ay, beş gün süreyle halifelik yapmıştır. Vefatında otuzdokuz yaşındaydı. Ama sahih olan kavil, cumhura ait birinci kavildir. Doğrusunu Allah bilir.
Süleyman b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ü-meyye b. Abdişems el-Kuraşi el-Ümevî Ebu Eyyüb, Medine'y bağlı Beni Cezire'de doğdu. Babasının yanında Şam'da büyüdü. Babasından, dedesinden ve dolayısıyla müminlerin annesi Hz Aişe'den iik hadisesi ile ilgili hadisi rivayet etti.
Abdurrahman b. Hüneyde'den rivayet olunduğuna göre o, Abdullah b. Ömer'le birlikte bir ormanlığa gitmiş, kendisi susmuş, İbn Ömer, ona niçin sustuğunu sorunca o da: «Ben birşey temenni ediyorum.» demiş. İbn Ömer: «Ey Ebu Abdirrahman, ne temenni ediyorsun?» diye sorunca Abdurrahman, şu cevabı vermiş: «Şu Uhud dağının tümüyle altın olarak bana verilmesini ve altınların sayısını tesbit edip zekatını çıkarmayı isterdim. Bundan hoşnutsuzluk duymazdım. Bunun bana zararı olacağından da korkmazdım.»
İbn Asakir dedi ki: Süleyman b. Abdülmelik'in Şam'da Ciron feneri yanındaki meydanlıkta bir evi vardı. Babüssağı bitişiğinde büyük bir ev de yaptırdı. Orayı hükümet konağı yaptı ve orada Kubbe-i Hadra'ya benzesin diyerek san bir kubbe inşa ettirdi.
Süleyman b. Abdülmelik, fesahat sahibi bir kimse olup adaleti tercih eder, gaza yapmayı severdi. Kuşatmak üzere İstanbul'a bir ordu göndermiş ve bu ordu, orada bir cami yaptırmak şartıyla Bizanslılarla barış antlaşması yapmıştı.
Ebu Bekir es-Solî'nin rivayetine göre Abdülmelik, oğulları Velid, Süleyman ve Mesleme'yi huzuruna çağırmış, onlara Kur'ân okutmuş, nePsi de Kur'ân'ı güzelce okumuşlardı. Sonra şiir okumalarını iste-mi§> şiiri de güzelce okumuşlardı. Yalnız A'şa'nın şiirim sağlam ve güzl bir şekilde okuyamamışlar. Bu nedenle Abdülmelik, onları kinamış, sonra da şöyle demişti: «Sizden herbiriniz bana Arapların söyledikleri en ince beyiti okusun, ama hata yapmasın, haydi bakalım ey Velid! Önce sen oku.»

Velid, şu beyti okumuştu:
«Ata veya herhangi bir bineğe binmek, pazubend ile halhal arasındaki bineğe binmek kadar hoşuma gitmez.»
Abdülmelik: «Bundan daha ince bir şiir olabilir mi? Şimdi de sen oku ey Süleyman.» dedi. Süleyman da şu beyti okudu:
«O kadının ellerini kendine geri döndürmesi ne güzeldir ki, Onun zırhı benim elimdedir ki, peştemalını çözerim»
Abdülmelik: «İsabetli olmadı, şimdi sen oku ey Mesleme.» dedi. Mesleme de İmru'l-Kays'ın şu beytini okudu:
«Gözlerimin yaşarması, ancak yorgun kalbimin iç kısımlarına oklarını (bakışlarını) vurman içindi.»
Abdülmelik de şöyle dedi: «İmru'1-Kays yalan söylemiş, isabetli söylememiştir. Çünkü sevgilinin gözleri aşk ile yaşannca, artık geride sadece vuslat kalır. Aşıkın, sevgilisinin cefasına göz yumması ve ona katlanıp sevgi giysisini giydirmesi icabeder. Şimdi ben bu beyit için size üç gün mühlet veriyorum. Mühlet bitiminde kim bana bunun doğru şeklini getirirse, hükümdarlık onun olacaktır. Yani ne zaman isterse onu veliaht tayin ederim.»
Oğulları Abdülmelik'in yanından kalkıp gittiler. Bir zaman sonra Süleyman yolda giderken, devesini güden bir bedevinin şu beyti terennüm etiğini işitti:
«Onun sevgisi uğruna eğer başımı vursalar, başım düşer düşmez o sevgiliye doğru uçup gider.»
Süleyman, bedevinin yakalanıp yanına getirilmesini emretti. Yanına getirilen bedeviyi alıp babasına götürdü ve: «Babacığım, istediğini getirdim.» dedi. Babası: «Haydi getir bakalım.» deyince mezkur beyti okudu. Bunun üzerine babası da: «Güzel okudun, bunu nereden buldun?» diye sorunca Süleyman, bedevinin hikayesini ona anlattı. Abdülmelik de, Süleyman'a: «Ne isteğin varsa söyle, arkadaşın bedeviyi de unutma.» dedi. Süleyman: «Ey mü'minlerin emiri, senden sonrası için Velid'i veliahd tayin ettin. Ben de ondan sonrası için veliahd olmak istiyorum.» dedi. Abdülmelik, Süleyman'ın bu isteğini kabul etti Onu hicretin seksenbirinci senesinde hacca gönderdi. Ayrıca ona 100.000 dirhem para verdi. Süleyman, bu parayı mezkur beytin sahibi bedeviye verdi.
Babası hicretin seksenaltmcı senesinde, vefat edince kardeşi Velid halife oldu. O da kardeşinin veziri ve danışmanı oldu. Emevi camiinin yapılması için kardeşi Velid'i o teşvik etti. Kardeşi Velid, hicretin doksanaltmcı senesinin cemaziyelahir ayının ortasında cumartesi günü vefat ettiğinde kendisi Remle'de idi. Şam'a geldiğinde emirler ve eşraf onu karşıladılar. Başka bir rivayette anlatıldığına göre emirler, kumandanlar ve eşraf, Kudüs'e giderek orada kendisine bey'at ettiler. Kendisi de Kudüs'te ikamete niyetlendi. Tebrik heyetleri Kudüs'e giderek onu orada tebrik ettiler. Ancak orada başka heyetler göremediler. Süleyman, Kayalık mescidinin kuzeyinde, mescidin sahnında kubbe altında oturmaktaydı. Halkın ekabiri de kürsüler üzerinde oturuyorlardı. Onlara malları paylaştırıyordu. Sonra kendisi Şam'a dönmeye karar verdi. Nihayet Şam'a gitt ve Emevi camiinin inşaatını tamamladı.
Onun zamanında camideki hükümdar mahfeli (maksure) yenilendi. Amcası oğlu Ömer b. Abdülaziz'i kendine müsteşar ve vezir tayin ederek şöyle dedi: «Biz idarenin başına geçtik, ama idare hususunda fazla bir bilgimiz yoktur. Halkın yararına gördüğün şeyleri bize tavsiye edip yaz.»
Süleyman'ın yaptığı yararlı işler arasında Haccac'ın tayin ettiği kaymakamları görevden azletmek, Haccac tarafından hapse atılan kimseleri serbest bırakmak, esirleri salıvermek, Irak halkına bağışlarda bulunmak, daha önceleri namazı geç vakitlere erteleme âdetini kaldırarak namazları ilk vakitlerinde kılmak gibi işler gelir. Ayrıca Ömer b. Abdülaziz'den duyduğu güzel olan başka işleri de yaptı. Kos-tantiniyye'ye gazaya gidilmesini emretti. Oraya Şam'dan, Cezire'den ve Musul'dan topladığ 120.000 kara askerini gönderdi. Ayrıca Mısır ve Kuzey Afrika'dan da 1.000 kadar deniz askerini Ömer b. Hübeyre komutasında yola çıkardı. Hem kara, hem deniz askerlerinin başkomutanı da kardeşi Mesleme idi. Mesleme'nin beraberinde Süleyman'ın oğlu Davud da vardı. Bunlar, kendi aile efradından bazılarını da yanlarına almışlardı. Bütün bu sevkiyat işlemi, Musa b. Nusayr'ın Kuzey Afrika'dan Şam'a gelişi esnasında onunla yapılan istişare neticesinde kararlaştırılmıştı. Sahih kavle göre Musa b. Nusayr, Süleyman'ın kardeşi Velid'in hilafeti zamanında Şam'a gelmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Ibn Ebi'd-Dünya, Cabir b. Avn el-Esedî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Süleyman b. Abdülmelik, halifeliğe geçtiğinde ilk olarak şu konuşmayı yaptı:
«Dilediğini yapan, dilediğini yükselten, dilediğim alçaltan, dilediğine veren, dilediğini mahrum bırakan Allah'a hamdolsun. Doğrusu dünya, aldanma yurdudur, boş bir menzildir, dolanıp durma süsüdür. Ağlayanı güldürür, güleni ağlatır. Güvendekini korkutur, korkulu olana güven verir. Servet sahibini yoksul, yoksulu da servet sahibi kılar, meyillidir insanlarla oynar. Ey Allah'ın kullan! Allah'ın kitabını rehber edinin. Onun hükmüne razı olun. Onu kendinize lider yapın. O kitab, kendisinden önceki kitablan yürürlükten kaldırmıştır. Sonra gelecek kitablar, onu yürürlükten kaldıramazlar. Ey Allah'ın kulları! Bilesiniz ki bu Kur'ân, şeytanın tuzak ve kinini, sabah aydınlığının çekip gitmekte olan gece karanlığını silip ortalığı aydınlatışı gibi aydınlığa çıkartır.»
Yahya b. Main, Abdülmelik oğlu Süleyman'ın bir hutbesinde şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Kur'ân'ın diğer sözlere üstünlüğü, Allah'ın kendi yaratıklarına üstünlüğü gibidir.»
Hammad b. Zeyd, Yezid b. Hazim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Süleyman b. Abdülmelik, her cuma günü bize hutbe, irad ederdi. Her hutbesinde şu sözü mutlaka tekrarlardı:
«Dünyadaki insanlar, göçmek üzeredirler. Bu halde iken Allah'ın emri ve va'di gelinceye dek onlar bir niyetlerini gerçekleştiremezler ve dünyada da rahata eremezler. Aynı şekilde dünyanın nimetleri devam etmez, onun musibetlerinden emin olunmaz. İnsanların şerride kalıcı değildir.» Böyle dedikten sonra da şu ayet-i kerimeyi okurdu:

«Bana söylesene, ey Muhammed! Biz onlara yıllar yılı nimetler vermiş olsak, sonra da tehdit edildikleri şey başlarına gelse, kendilerine verilmiş olan nimetler onlara bir fayda sağlar mı?» (eş-Şuarâ, 205-207.)
Asmaî'nin rivayetine göre Süleyman b. Abdülmelik'in yüzüğünün üzerinde: «İhlaslı olarak Allah'a iman ettim.» diye yazılı imiş.
Ebu Meşher, Ebu Müslim Seleme b. Ayyar el-Fezarî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Muhammed b. Şirin, Süleyman b Abdülme-lik'e rahmet okur ve şöyle derdi: «O, halifeliğe hayırla başladı ve hayırla sona erdirdi. Namazlara vaktinde icabet ederek halifeliğe başladı ve Ömer b. Abdülaziz'i de kendi yerine geçirerek halifeliği noktaladı.»
Alimlerin ve tarihçilerin icmama göre Süleyman b. Abdülmelik, hicretin doksanyedinci senesinde halife olarak insanlara haccettir-miştir.
Heysem b. Adiy, Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Süleyman b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Halkın hac için toplandıklarını görünce Ömer b. Abdülaziz'e şöyle dedi:
- Ey Ömer! Sayılarını ancak Allah'ın bildiği bu halkı görüyor musun? Bunların rızkını Allah'tan başkası veremez.
- Ey mü'minlerin emin, bunlar bugün senin halkındırlar, reayan-dırlar. Yarınsa Allah katında senin hasmın olacaklardır.
Bunun üzerine Süleyman şiddetle ağlamaya başladı ve sonra: "Allah'tan yardım dilerim." dedi.»
İbn Ebi'd-Dünya, Atâ b. Saib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Abdülaziz, Süleyman b. Abdülmelik ile birlikte bir seferde idi. Yağmur yağdı, şimşek çaktı, fırtınalar esti. Bu durumdan korktular. Ömer b. Abdülaziz ise gülmeye başladı. Süleyman ona sordu:
- Ey Ömer, seni güldüren şeynedir? İçinde bulunduğumuz durumu görmüyor musun?
- Ey mü'minlerin emiri, bu Allah'ın rahmet eserleridir. Bunda gördüğün şeylerin şiddeti vardır. Ya Allah'ın gazab ve öfkesinin eserlerine ne diyeceksin?»
Süleyman b. Abdülmelik'in güzel sözlerinden bazı örnekler:
«Susmak, aklın uyumasıdır. Konuşmaksa, aklın uyanmasıdır. Bunlardan biri, ancak diğeri ile tamam olur.»
Adamın birisi, Süleyman b. Abdülmelik'in huzuruna girdi ve onunla konuştu. Konuşması çok hoşuna gitti. Sonra onu dikkatlice araştırdı, aklını beğenmedi ve şöyle dedi:
«Kişinin, aklından ziyade konuşması bir hiledir. Aklının da konuşmasından fazla olması ayıp ve çirkinliktir. Bunun en hayırlısı, konuşmanın akıl nisbetinde, aklın da konuşma nisbetinde olmasıdır. Akıllı kimse, geçimini sağlama talebiyle dilini hareket ettirmeye tutkun olandır. Güzel konuşmayı beceren kimse, güzelce susmayı da becerir. Ama her güzel susan kimse, güzelce konuşmayı becerecek değildir.»
Süleyman b. Abdülmelik, ölen bir dostu için şu teselli edici şiiri söylemişti:
«Şürahil'e olan tutkunluğumu hoş gör.
Çünkü her ne zaman benimle karşılaşırsan, arkadaşı ölmüş bir kimseyle karşılaşmış olursun.»
Süleyman'ın şiirlerinden biri de şu idi:
«Beni bıktırsa da arkadaşımdan ayrılmamak benim karakterimdir. Beni bıktırsa da onun doğru yola girmesini isterim.
Bana olan sevgisi devam ederse, ben de sevgimi devam ettiririm. Söz ve ahde uymayan başkaları gibi olmam.»
Süleyman b. Abdülmelik, bir gece ordugahta bir türkü çalındığını duydu. Gidip araştırdı, eğlenenlerin yanına vardı, onlara şöyle dedi: «At kişnediği zaman, dişi bir at ister. Deve böğürdüğü zaman, dişi bir deve ister. Teke melediği zaman, dişi bir keçi ister. Erkek de şarkı söylediği zaman, bir kadın ister.» Böyle dedikten sonra: «Bunların testislerini burun.» diye emir verdi. Anlatıldığına göre Ömer b. Abdü-laziz, bu buyruğuna karşı çıkarak: «Ey müminlerin emiri, bu işkencedir, ama sen bunları sürgün et.» demiş. Süleyman da onları sürgün etmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise Süleyman, onlardan birinin testislerini burmuştu. Sonra bu türkünün kaynağını araştırmış, kendisine, Medine'den birinin bu türkünün sözlerini yazdığını söylemişlerdi. O da Medine valisi Ebu Bekir b. Muhammed b. Hazm'a bir mektup yazarak yanındaki kadınsı şarkıcı ve türkücülerin testislerini burmasını emretmişti.
Şafiî dedi ki: Arabinin biri, Süleyman'ın huzuruna girdi. Süleyman, onu paluze yemeye davet etti ve: «Paluze yemek, dimağı fazlalaştırır.» dedi. Arabi, ona şu karşılığı verdi: «Eğer bu doğru olsaydı, mü'minlerin emirinin başının katır başı gibi büyük olması gerekirdi.»
Anlatıldığına göre Süleyman b. Abdülmelik, çok obur bir kimsey-miş. Bu hususta çok garib şeyler anlatılır. Mesela bir gün kahvaltıda kırk kızartılmış tavuk, üzerindeki iç yağıyla birlikte seksendört böbrek, seksen ekmek yemiş, sonra da halkla birlikte umumi sofrada yemek yemişti.
Yine bir gün kendi bahçesine girmiş, bahçıvana meyve toplamasını emretmiş. Arkadaşlarıyla birlikte oturup yemeğe başlamış, arkadaşları yemekten doyup usanmış, kendisi ise daha yemeğe devam etmişti. Sonra da kızartılmış bir koyun getirilmesini istemiş, getirilen koyunu yemiş. Yedikten sonra tekrar meyve yemeğe devam etmişti. Sonra da iki tavuk getirtmiş, onları da yemiş, tavuklardan sonra tekrar meyve yemeğe başlamıştı. Bunun ardısıra bir adamın içine oturabileceği büyüklükte bir kazan dolusu helva getirtmiş. Onu da yedikten sonra hilafet makamına dönmüştü. Makama girer girmez sofrayı kurdurmuş. Sofradaki yiyecekleri yemiş, ufak bir kırıntı dahi bırakmamıştı.
Rivayet olunduğuna göre bu kadar çok yemesinden ötürü hummaya yakalanmış ve neticede ölmüştür. Denildiğine göre ölüm sebebi, 400 yumurta ve iki sepet incir yemesiymiş. Doğrusunu Allah bilir.

Fadl b. Ebi'l-Mühelleb'in anlattığına göre Süleyman b. Abdülmelik, bir cuma gününde sarı bir elbise giymiş. Sonra onu çıkararak yerine yeşil bir elbise giymiştir.
Bu ve benzeri hikayeler, Abbasilere yaranmaya çalışan Acemlerin mübalağalarındandır. İleriki sayfalarda da anlatılacağı gibi rahmetli Süleyman b. Abdülmelik; yakışıklı, güzel ve nahif vücutlu bir kimse idi- Vücudunun bu şekilde ince ve nazenin olması da kendisine isnad edilen oburluk sıfatıyla bağdaşmamaktadır. Bu tür uydurmaları ortaya atan ve böyle yalanları söyleyen kimseler, midenin kendi hacminden fazla yiyeceği almayacağını unutmuşlardır. Denilir ki: Eğer çok yalancı isen, çok hatırlayan bir kimse ol.
Süleyman b. Abdülmelik, başına yeşil bir sarık takmış, yeşil bir sergi üzerine oturmuş, çevresini yeşil şeylerle sergilemiş, sonra aynaya bakmış, güzelliğini kendisi de takdir etmiş. Kollarını sıvayarak: «Ben genç halifeyim.» demiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o önce aynada kendini seyreder ve: «Ben genç hükümdarım.» dermiş. Diğer bir rivayete göre o, aynaya bakarak şöyle dermiş: «Muhammed, peygamberdi, Ebu Bekir, sıddıktı. Ömer, hakkı batıldan ayırd edendi. Osman, hayalı idi. Ali, şecaatli idi. Muaviye, yumuşak huyluydu. Ye-zid, sabırlıydı. Abdülmelik, siyasetçiydi. Velid, zorbaydı. Ben de genç hükümdarım.»
Anlatıldığına göre böyle demesinden sonra aradan bir ay (diğer bir rivayete göre bir cuma) geçmeden vefat etmişti.
Hummaya yakalandığında abdest almaya başlamış, abdest aldıktan sonra cariyesini yanına çağırarak üzerine abdest artığı suyu dökmesini emretmiş, cariye suyu döktükten sonra şu şiiri okumuştu:
«Sen bulunmaz bir nimetsin, keşke ölümsüz olabilsen.
Ne var ki, insan ölümsüz olamaz.
Bildiğim kadarıyla diğer insanlardaki hiçbir kusur yoktur sende.
Ne var ki, sen de fani bir kimsesin.»
Anlatıldığına göre Süleyman, böyle diyen cariyeye bağırmış, sonra da: «Nefsim için bana teselli verdi.» demiş, sonra da dayısı Velid b. Abbas Ka'ka el-Anesî'ye, kendisine suyu dökmesini emredip şöyle demiş:
«Ey Velid, abdest suyunu yaklaştır, senin bu dünyan geçici bir yaşama ve eğlenme yeridir.
Hayatında kendi nefsin için salih amel işle, çünkü bu zamanda ve felekte, ayrılma ve bir araya gelme vardır.»
Rivayet olunduğuna göre cariye ona tası getirdiğinde sıtmadan tiril tiril titriyordu. «Falan cariye nerede?» diye sordu. Cariye de: «O sıtmaya yakalanmış.» diye cevap verdi. «Ya diğer cariye nerede?» diye sordu. Cariye: «O da sıtmaya yakalandı.» diye cevap verdi. Süleyman, 0 zaman Kinnesrin'e bağlı Mercidabık'taydı. Dayısına, kendisine ab-
dest alması için yardımcı olmasını söyledi. Abdest aldıktan sonra çıkıp cemaata namaz kıldırdı. Hutbede boğazı sıkıştı. Öksürmeye başladı, minberden indi. Sıtmaya yakalanmıştı. Bu nedenle ertesi cumada vefat etti. Onun zatülcenp hastalığına yakalandığı ve bu yüzden öldüğü de söylenir. Allah, ona rahmet etsin.
İstanbul fethine dair haber kendisine gelmeden Mercidabık'tan ayrılmamaya, ya da orada ölmeye yemin etmişti. Bu haber kendisine ulaşmadan orada vefat etti. Allah, ona rahmet etsin/Makamını âli kılsın.
Denildiğine göre hastalığında sayıklayarak şöyle diyormuş: «Benim çocuklarım küçüktürler, çocukları büyük olan kimse kurtuluşa ermiştir»
Ömer b. Abdülaziz ise, ona şu karşılığı vermişti: «Ey mü'minlerin emiri! Aslında inananlar kurtuluşa ermişlerdir.» Bunun üzerine o da şöyle demiş:
«Benim çocuklarım, yaz mevsimindeki meyveler gibidir. Yaşlı çocukları olan kimse kurtuluşa ermiştir.»
Rivayete göre söylediği en son söz bu olmuştur. Sahih kavle göre ise, söylediği en son söz şu olmuştur: «Ey Rabbim! Sender kıymetli ve rahat bir diyar istiyorum.» Böyle dedikten sonra ruhunu teslim etmişti.
İbn Cerir, Emevilerin sadık veziri Reca b. Hayve'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Süleyman b. Abdülmelik, hasta iken bana danıştı ve bulûğa ermemiş küçük oğlunu veliaht yapmayı düşündüğü anlattı. Ben de kendisine dedim ki: «Halifeyi mezarında rahat bırakacak ve hatırasını muhafaza edecek bir iş varsa, o da halifenin kendisinden sonrası için Müslümanların başına salih bir adamı veliaht yapmasıdır.» Bundan sonra oğlu. Davud'u veliaht yapmayı düşündüğünü söyledi ve fikrimi sordu. Ben de şöyle dedim: «O, şimdi senin yanında değil, İstanbul'dadır, hayatta mı yoksa ölü mü, bilmiyorsun.» Ben böyle dedikten sonra: «Ya kimi uygun görüyorsun?» diye sordu. Ben de: «Görüş senindir, ey mü'minlerin emiri.» dedim. Bunun üzerine o da: «Ya Ömer b. Abdüla-ziz'e ne dersin?» diye sordu. Ben de kendisine şöyle cevap verdim: «Vallahi, onu iyi bir kimse biliyorum. Faziletlidir, Müslümandır, hayrı ve hayır sahibi kimseleri sever. Ancak senin kardeşlerinin buna razı olmayacaklarından korkuyorum.» Ben böyle deyince Süleyman: «Vallahi öyledir.» dedi. Sonra da Ömer b. Abdülaziz'den sonrası için Yezid b. Abdülmelik'i veliaht tayin etmeyi düşündüğünü ve bununla da Mervan oğullarını memnun edeceğini söyleyip fermanı yazdırdı:
«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu Süleyman b. Abdülmelik'in, Ömer b. Abdülaziz'e yazmış olduğu bir mektuptur.
Ben onu, kendimden sonrası için halifeliğe nasb ettim. Ondan sonrası için de Yezid b. Abdülmelik'i veliahd olarak belirledim. Onu dinleyin ve ona itaat edin. Allah'tan korkun, ayrılığa düşmeyin. Yoksa düşmanınız size saldırmaya tamahlanır.»
Böyle dedikten sonra mektubu mühürleyip muhafiz komutanı Ka'b b. Hamid el-Absî'ye gönderdi ve ona da şöyle dedi: «Aile efradımı topla. Onlara, bu mühürlü mektuptaki şeylere uyup bey'at etmelerini söyle. Bey'at etmeyenin boynu vurulsun.»

Süleyman'ın aile efradı toplandı. Onlardan biri kalkıp halife Süleyman'ın yanma gitti, selam verdi. Süleyman, ona şöyle dedi: «Bu benim size emrimdir. Ömer b. Abdülaziz'i dinleyin. Ona itaat edin, benim tayin ettiğim kimseye itaat edin.» Onlar da birer birer ona bey'at ettiler. %

Reca dedi ki: Bey'attan sonra dağıldıklarında Ömer b. Abdülaziz, bana gelip şöyle dedi: «Allah aşkına, seninle olan dostluğum ve bana gösterdiğin hürmet hatırına söyle. Eğer bu mektupta benim veliahd olarak adım geçmekte ise bana bildir ki, ileride yapamayacağım şeyi şimdi yapayım ve istifa edeyim.» Ben de kendisine: «Vallahi, bu mektupta yazılı olanlardan bir harfi dahi sana söylemiyeceğim.» dedim.

Sonra Hişam b. Abdülmelik, Reca'nm yanına gitti ve ona şöyle dedi: «Ey Reca! Bana saygın ve sevgin vardır, eskiden beri dostuz. Eğer bu mektupta benim adım geçmekteyse bana bildir. Şayet benden başkasının adı geçmekteyse zaten benim kadar bu görevde kusurlu olacak kimse yoktur.» Reca da ona şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, halifenin bana verdiği sırlardan bir tek harfi dahi sana bil-dirmeyeceğim.»

Bundan sonrasını Reca şöyle anlatıyor: «Süleyman b. Abdülme-lik'in huzuruna girdim. Ölmek üzere olduğunu gördüm. Can çekişmekte iken onu kıble tarafına döndürmek istedim. Ayılmca: «Ey Reca! Henüz bunun vakti gelmedi.» dedi. Üçüncü kez can çekişmeye başlayınca: «İşte şimdi zamanıdır ey Reca, eğer birşey yapmak istiyorsan yap. Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim.» dedi. Ben de onu kıble tarafına çevirdim, vefat etti. Allah ona rahmet etsin, üzerine yeşil bir kadife örttüm. Kapıyı üzerine kilitledim, Ka'b b. Hamid'e haber gönderdim. O da insanları Dabik mescidinde topladı. Toplanan cemaata dedim ki:

- Şu mektupta adı geçene halife olarak bey'at edin.
- Eey'at ettik.
- Mektupta adı veliahd olarak geçene de bey'at edin.

Ona da bey'at ettiler. Sonra şöyle dedim: «Kalkın bakalım, halife öldü.» Mektubu onlara okudum. Ömer b. Abdülaziz'in adını okuduğumda Mervan oğullarının yüzlerinin rengi değişti. Ondan sonra veliahd olarak Hişam b. Abdülmelik'in atandığına dair kısmı okuduğumda biraz kendilerine gelebildiler. Hişam: «Ömer'e asla bey'at etmeyeceğiz.» dedi. Ben de ona: «Allah'a yemin ederim ki, senin boynunu vururum, kalk bey'at et.» dedim. Sonra insanlar kalkıp mescidin geri tarafında durmakta olan Ömer b. Abdülaziz'e bey'at ettiler. Bey'at işi tamamlanınca Ömer: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciûn (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz).» dedi. Ayakları onu taşıyamı-yordu. Nihayet onu koltuk altından tutup minbere çıkardılar. Bir süre sustu. Reca b. Hayve de: «Niçin kalkıp mü'minlerin emirine bey'at etmiyorsunuz, ne duruyorsunuz hâlâ?» dedi. Halk, kalkıp ona bey'at etti. Sonra Hişam, bey'at etmek için gelip minbere çıktığında: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciûn.» dedi. Ömer de şu karşılığı verdi: «Evet, innâ lillah ve innâ ileyhi raciûn. Ne yazık ki, ben ve sen bu halifelik işinde çekişiyoruz.» Sonra Ömer kalkıp insanlara tesirli ve beliğ bir hutbe irad etti, halk da ona bey'at etti. Hutbesinde şöyle dedi:

«Ey insanlar, ben uyduruk icatlar çıkaracak biri değilim. Benden öncekilere uyacak biriyim. Çevrenizdeki şehirler ve kasabalar sizin gibi itaat ederlerse idarenizi yürütürüm. Ama itaat etmezlerse idarenizi yürütmem.»

Böyle dedikten sonra minberden indi. Müteveffa halife Süleyman'ı teçhiz etmeye başladılar.»

Evzaî dedi ki: Süleyman'ın teçhizi ile uğraşırlarken akşam oldu. Güneş battı, Ömer insanlara akşam namazını kıldırdı. Sonra da Süleyman'ın cenaze namazını kıldırdı. Süleyman, akşam namazından sonra defnedildi. Ömer dönerken kendisine halifelik binekleri getirildi. O bineklere binmeyi kabul etmedi. Kendi bineğine bindi, insanlarla birlikte geri döndü ve nihayet Şam'a böylece vardılar. Onu hilafet makamına götürmek istedilerse de o: «Babam Ebu Eyyüb'ün evi boşa-lıncaya kadar kendi evimde kalacağım.» dedi. Halk da onun bu davranışını hoş karşıladı. Sonra katibi çağırdı, diğer şehirlerin kendisine bey'at etmeleri talebine dair mektubu ona yazdırdı. Reca, «Ondan daha fasih bir mektup görmedim.» dedi.

Muhammed b. İshak dedi ki: Süleyman b. Abdülmelik, hicretin doksandokuzuncu senesinin safer ayının onuncu günü olan cuma gününde Kinnesrin'e bağlı Dabik'te, Velid'in vefatından iki yıl dokuz ay yirmi gün sonra vefat etti. Onun vefat tarihinin böyle olduğunu cum-hur-u ulema söylemiştir. Bazılarının ifadesine göre ise o, aynı senenin safer ayının bitimine on gün kala vefat etmiştir. Halifeliğinin ise iki sene sekiz ay sürdüğünü söylemişlerdir. Bazıları, buna beş günlük bir süre daha eklemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Hakim Ebu Ahmed'in ifadesine göre Süleyman b. Abdülmelik, hicri doksandokuzuncu senenin ramazan ayı bitimine onüç gün kala cuma gününde vefat etmiştir. İbn Asakir de böyle bir nakilde bulunmuştur ki, bu cidden garibtir. Onun bu hususta bütün söylediklerine cumhur-u ulema muhalefet etmiştir. Yine onlara göre Süleyman, vefat ederken kırk yaşından üç veya beş gün almıştı. Doğrusunu Allah

bilir-

Dediler ki: Süleyman b. Abdülmelik, uzun boylu, yakışıklı, beyaz

tenli, güzel yüzlü, nahif vücutlu, kaşları bitişik, fesahat ve belagat sahibi bir kimse olup Arapçayı güzel konuşur; dindarlara, hayırhahlara yakınlık gösterip ihsanda bulunan bir kimseydi. Hakkı ve hak ehlini sever, Kur'ân'a ve sünnete uyar, İslâmî prensipleri izhar ederdi. Allah ona rahmet etsin. Şam'dan Mercidabık'a giderken (Dabık, Haleb'e bağlı bir kasabanın adıdır.) Bizans'ın büyük şehri İstanbul'a ordu göndermiş ve İstanbul fethe dili nceye veya kendisi ölünceye kadar Mercidabık'tan çıkmamaya yemin etmişti. Önceki sayfada da anlattığımız gibi orada vefat etmişti. Böylece Allah yolunda nöbet tutma sevabını bu niyetinden dolayı elde etmiş oldu. İnşaallah kıyamete kadar bu sevap onun defterine yazılmaya devam edecektir. Allah, ona

rahmet etsin.
Hafiz İbn Asakir, Şurahil b. Ubeyde b. Kays el-Ukaylî'nin biyografisinden bahsederken özetle şöyle demiştir:
Mesleme b. Abdülmelik, İstanbulluları kuşatma altına alıp sıkıntıya soktuğunda bütün yolları araştırdı ve oradaki çevre hükümdarlara da zor kullanıp onları istila altına aldı. O sırada Bizans hükümdarı İlyon, Bürcan hükümdarına mektup yazarak Mesleme'ye karşı yardım istedi ve ona şöyle dedi: «Müslümanların kendi dinlerine davette bulunmaktan başka amaçları yoktur, bunların en yakın amaçları budur. Benimle olan işlerini tamamladıktan sonra sana yöneleceklerdir. O zaman yapacağın işi şimdiden yap.»
Bunun üzerine mel'un Bürcan meliki hile ve desise kurmaya başladı. Mesleme'ye şu mealde bir mektup gönderdi: «İlyon, bana mektup yazarak sana karşı benden yardım istedi. Ama ben seninle beraberim, bana istediğin emri verebilirsin.» Mesleme de ona şu mektubu yazdı: «Ben senden adam, asker ve teçhizat istemiyorum. Yalnız bize azık gönder, yanımızdaki azık azaldı.»
Bürcan hükümdarı, ona şu haberi gönderdi: «Sana falan yere büyük bir kervan gönderiyorum. Onu teslim alacak ve ondan mal satın alacak adamlarını gönder.»
Mesleme, o kervana gidip gerekli malları teslim alması ve gerekli şeyleri satın alması için askerler gönderdi. Çok sayıda asker gitti. Gerçekten belirtilen yerde büyük bir kervan gördüler. Kervanda çe-ŞitH mallar, eşyalar ve yiyecekler vardı. Satın almaya başladılar ve bu işle meşgul oldular. Ama Bürcan melikinin kendilerine o dağlar arasmda kurmuş olduğu tuzaktan haberleri yoktu. Düşmanlar ansızın üzerlerine hücum ettiler. Müslümanlardan çok adam Öldürdüler. Geride kalanları esir aldılar. Mesleme'nin yanına çok az sayıda adam döndü. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun.
Mesleme, bu durumu kardeşi Süleyman'a bir mektupla bildirdi. O da Şurahil b. Ubeyde komutasında büyük bir askeri birliğ takviye olarak gönderdi. Şurahü'e, İstanbul boğazını aşarak ilk önce Bürcan hükümdarj ile savaşmalarını, sonra Mesleme'nin yanına dönmelerini emretti. Onlar da İstanbul boğazını aşıp Bürcan'a gittiler. Bürcanh-larla şiddetlice savaştılar. Müslümanlar, Allah'ın izniyle onları hezimete uğrattılar, onlardan çok sayıda adam öldürdüler, çok sayıda da esir aldılar, Müslüman esirleri de kurtardılar. Sonra Mesleme'nin yanma dönerek orada kaldılar.
Nihayet Ömer b. Abdülaziz, Bizans gailesinden ve beldelerinden korktuğu için İstanbul'daki İslâm ordusunun tümünü geriye çekti. Erzak sıkıntısı başgöstermişti. Daha önce İstanbul'da uzun bir süre kalmışlardı. Allah mükafatlarını versin. [2]

Ömer B. Abdülaziz'in Halifeliği

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Süleyman b. Abdülmelik'in hicri doksandokuzuncu senenin safer ayının bitimine on gün kala (veya bu ayın onuncu gününde) cuma günü vefat etmesi üzerine, kendisinin haberi olmaksızın önceden veliahd tayin edilmiş olması nedeniyle Ömer b. Abdülaziz'e hilafet bey'ati yapıldı.
Daha ilk hareket ve davranışlarında Ömer'in takvalı, dindar, za-hid ve nezih bir kimse olduğu görüldü. Çünkü ilk günde o, halifelere mahsus bineğe binmeyip daha önce kullanmış olduğu kendi bineğine binmekle yetinmişti. Hilafet makamına rağbet göstermeyip kendi evinde oturmaya devam etmişti. Anlatıldığına göre o, halifelik için kendisine bey'at edildiği günde halka bir hutbe irad etmiş ve hutbesinde şöyle demişti;
«Ey insanlar! Benim çok arzu sahibi bir nefsim vardır. Kendisine ne verilirse muhakkak daha üstün olan birşeyi ister. Bana halifelik verilince nefsim, halifelikten daha üstün olan Cennet'e arzu duymaya başladı. Cennet'e kavuşmam için bana yardım edin. Allah size rahmet etsin.»
Vefat olayından bahsederken inşaallah Ömer b. Abdülaziz'in biyografisini anlatacağız.
Halife Ömer b. Abdülaziz, hicri doksandokuzuncu senede ilk olarak Mesleme b. Abdülmelik'e ve beraberindekilere bol miktarda yiyecek ve asil atlar gönderdi. Denildiğine göre onlara 500 at göndermişti ki, insanlar bundan ötürü çok sevinmişlerdi. İstanbul kuşatmasını ürdürmekte olan Mesleme ordusu zorlanmış, sıkıntıya düşmüştü. Ömer b. Abdülaziz, geri dönmeleri için onlara emir gönderdi.
Bu senede Türkler, Azerbaycan'a saldırarak oradaki Müslümanlardan çoğunu öldürdüler. Ömer Hatem b. Numan el-Bahilî Türklerin üzerine giderek oradaki Türkleri öldürdü. Az sayıda Türk ondan kurtulabildi. Yakalanan ve esir edilen Türkleri, Hanasıra'da bulunan Ömer b. Abdülaziz'e gönderdi.
Ezan okuduktan sonra müezzinler, meşguliyetinin çokluğu nedeniyle önceki halifeler gibi namazı geciktirmesin diye, namaz vaktinin geldiğini Ömer b. Abdülaziz'e bildiriyorlardı. Müezzinler bunu, onun eniri üzerine yapıyorlardı. Doğrusunu Allah bilir.
Cerir b. Osman er-Rahbî el-Humusî'nin biyografisinden bahsederken İbn Asakir, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz'in müezzinlerinin gelip kendisine selam verdiklerini, namazın yaklaştığını duyurduklarım gördüm. Ona şöyle diyorlardı: "Selam sana ey mü'minlerin emiri! Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Haydi namaza, haydi felaha, namaz yaklaşti. »
Bu senede Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Mühelleb'i Irak valiliğinden azletti. Basra valiliğine Adiy b. Ertat el-Fezarî'yi kadılığa da Ha-san-ı Basrî'yi tayin etti. Ancak Hasan, daha sonra istifa etti, o da istifasını kabul etti. Hasan'ın yerine İyaz b Muaviye adındaki meşhur ve zeki âlimi kadı olarak tayin etti. Küfe valiliğine Abdülhamid b. Ab-durrahman b. Zeyd b. Hattab'ı

tayin etti. Ebü'z-Zinad'ı da ona katip olarak verdi. Oraya kadı olarak Amir eş-Şa'bî'yi tayin etti.
Vakidî dedi ki: Amir eş-Şa'bî, Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği süresince Küfe kadılığını sürdürdü.
Ömer, Horasan valiliğine de Cerrah b. Abdullah el-Hakemî'yi tayin etti. Mekke valisi ise, Abdülaziz b. Abdullah b. Halid b
Üseyd idi. Medine valisi, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm idi. Ebu Bekir, bu senede insanlara haccettirmişti.
Ömer b. Abdülaziz, Abdülmelik b. Ebi Vedaa'yı Mısır valiliğinden azletti, yerine Eyyüb b. Şurahbil'i tayin etti. Mısır'ın fetva
işlerini yürütmeleri içinde Cafer b. Rebia, Yezid b. Ebi Habib ve Ubeydullah b. Ebi Cafer'i görevlendirdi. Bu üçü, Mısırlılara
fetva veriyorlardı.
Ömer b. Abdülaziz, Ifrikiyye ve Mağrib'e, İsmail b. Abdullah el-Mahzumî'yi vali olarak tayin etti. Bu, yaşantısı güzel bi
adamdı. Bu zatın valiliği zamanında Berberilerden çok sayıda insan Müslüman oldu.
Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [3]

Hicri Doksandokuzuncu Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye

Kadri yüce bir tabiidir, Mürcie hakkında ilk konuşanın o olduğu söylenir. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Ebu Ubeyd, bu
zatın hicri doksanbeşinci senede vefat ettiğini söylemiş, fakat yine bu sözleri arasında, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti zamanında
vefat ettiğini de nakletmiştir. Şeyhimiz ez-Zehebî ise, "el-A'lâm" adlı eserde Hasan b. Muhammed'in bu senede vefat ettiğini
ifade etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Abdullah B. Muhayriz

Abdullah b. Muhayriz b. Cünade b. Ubeyd el-Kureşî el-Cumahî el-Mekkî, Kudüs'te yaşamıştır. Kadri yüce bir tabiidir. Ümmü
Ebi Mahzure'nin müezzin kocasından, Ubade b. Samit'ten, Ebu Said'den Muaviye ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur
Halid b. Madan, Mekhul, Havsan b. Atiyye, Zührî ve diğerleri de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Birden fazla âlim onun
sika bir ravi olduğunu söylemiş, imamlar topluluğu onu övmüşlerdir. Hatta Reca b. Hayve, onunla ilgili olarak şöyle demiştir:
«Eğer Medineliler, abidleri îbn Ömer'le bize karşı övünecek olurlarsa, biz de onlara karşı abidimiz Abdullah b. Muhayriz ile
övünürüz.»
Abdullah'ın çocuklarından biri, babası hakkında şöyle demiştir: «O, her cumada Kur'ân'ı hatmederdi. Kendisi için yatak
serilirdi ama yatak üzerinde uyumazdı.»
Abdullah b. Muhayriz, suskun bir adam olup fitneden uzak dururdu. İyiliği emredip kötülüğü yasaklama işini asla terketmezdi.
Kendisinin övgüye layık özelliklerinden hiçbirini anlatmazdı. Emirlerden birinin üzerinde ipek bir elbise görünce, onu
protesto ederek: «Bu adam bu elbiseyi bunlar için giymiştir.» derdi ve böyle derken de halife Abdülmelik b. Mervan'ı
gösterirdi. Adama da şu uyarıda bulundu: «Yaratıklardan birinden korkmanı Allah'tan korkmanla eş tutma.»
Evzaî dedi ki: «Bir kimseyi örnek almak isteyen kimse, Abdullah b. Muhayriz gibisini örnek alsın. Çünkü Abdullah gibi bir
ferdin içinde bulunduğu bir ümmet, asla sapıklığa düşmez.»
Ravilerden birisi, Abdullah b. Muhayriz'in, Velid'in halifeliği zamanında vefat ettiğini söylemiştir. Fakat Halife b. Hayyat,
onun, Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği zamanında vefat ettiğini söylemiştir.
"el-A'lâm" adlı eserde Zehebî'nin anlattığına göre ise o, hicretin dok-sandokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu,
noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir.
Bir gün Abdullah b. Muhayriz, kumaş satın almak için bir manifaturacı dükkanına girdi. Pazarlığı ilerletti. Bu arada komşusu
manifaturacıya: «Yazıklar olsun sana, bu Abdullah b. Muhayriz'dir, kendisine biraz indirim yap.» deyince Abdullah b.
Muhayriz, kölesinin elinden tutup: «Haydi gidelim, biz buraya dinimizle değil, paramızla mal satın almaya gelmiştik.» dedi ve
kumaşı bırakıp gitti. [5]

Mahmud B. Lebid B. Ukbe

Mahmud b. Lebid b. Ukbe Ebu Naim el-Ensârî el-Eşhelî. Peygamber (s.a.v.), hayatta iken doğdu. Ondan hadisler rivayet etti
Buha-rî'nin ifadesine göre bu zat sahabedir. İbn Abdi'l-Berr'in ifadesine göre ise Mahmud b. Lebid b. Ukbe, Mahmud b. er-
Rebî'den daha sağlam hadisler rivayet etmiştir. Denildiğine göre Mahmud b. Lebid, hicretin doksanaltıncı (başka bir rivayete
göre ise hicretin doksanyedinci) senesinde vefat etmiştir. "el-A'lâm" adlı eserde Zehebî'nin anlattığına göre o, hicretin
doksandokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Kesin tarihi en iyi bilen Allah'tır. [6]

Nafl B. Cübeyr B. Müt'im

Nafi b. Cübeyr b. Müt'ını b. Adiy b. Nevfel el-Kureşi en-Nevfelî el-Medenî, babasından, Osman'dan, Ali'den, Abbas'tan, Eb Hürey-re'den, Aişe'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden ve diğerlerinden oluşan bir cemaat da ondan rivayet etmişlerdir. Sika bir ravi olup abid bir kişiydi. Bineği önünde boş olarak gitmekte olup kendisi yaya olarak giderdi. Birden fazla ravinin ifadesine göre o, hicretin doksandokuzuncu senesinde Medine'de vefat etmiştir. [7]

Küreyb B. Müslim

İbn Abbas'm azatlısıdır. Sahabelerden ve diğerlerinden oluşan bir cemaattan hadis rivayet etmiştir. Yanında bir yük kitap vardı. Hayırseverlik, iyilik ve dindarlığı ile tanınan sika ravilerdendi. [8]

Muhammd B. Cübeyr B. Müt'im

Kureyş'in âlim ve eşrafındandı. Çok hadis rivayet etmiştir. Dört yaşında iken Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisinin yüzüne üflediğini hatır-

lardı. Bu senede (hicretin doksandokuzuncu senesinde), doksanüç yaşında iken Medine'de vefat etti. [9]

Müslim B. Yesar

Müslim b. Yesar Ebu Abdillah el-Basrî, fıkıhçı ve zahid bir kimseydi. Çok hadis rivayet etmiştir. Zamanındaki insanlardan hiçbiri ondan üstün değildi. Abid, takvalı, zahid bir kimse olup çokça namaz kılardı, çok huşulu bir kimseydi. Anlatıldığına göre evinde bir yangın çıkmıştı. Kendisi namazda iken çıkan bu yangından haberi olmadan başkaları yangını söndürmüşlerdi. Kendisi bunu hissetmemişti. Çok menkıbeleri vardır. Allah ona rahmet etsin.
Ben derim ki: Bir defasında mescidin bir köşesi yıkıldı, pazarda-kiler gürültüden korktular. Ama o, mescitte namaz kılmaktaydı, dönüp bakmadı bile.
Oğlu dedi ki: Babamı secde halinde şöyle derken gördüm: «Ey Rabbim! Ne zaman benden razı olarak senin huzuruna varacağım?» Sonra duası devam etti ve yine aynı şeyi tekrarladı. Namaz dışında da tıpkı namazdaki gibi olurdu. Oğlunun biyografisi de önceki kısımlarda anlatılmıştır. [10]

Haneş B. Amr Es-San'anî

İfrikiyye ve Mağrib valisi idi. Ifrikiyye'de gazi olarak vefat etti. Bir sahabe cemaatından çok sayıda hadis rivayet etmiştir. [11]

Harice B.Zeyd

Harice b. Zeyd b. Dahhak el-Ensârî el-Medenî, fakihti, Medine'de fetva verirdi. Medine'nin sayılı fıkıhçılarmdandı. Feraiz ve miras taksimatını iyi bilirdi. Fetvada sözleri esas alman yedi fıkıhçıdan biriydi. [12]

Hicretin Yüzüncü Senesi

İmam Ahmed b. Hanbel, Nuaym b. Dücace'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İbn Mesud, Hz. Ali'nin yanma gitti. Hz. Ali, kendisine şöyle sordu: «Rasûlullah (s.a.v.)'m, "İnsanların üzerinde her 100 sene geçince yeryüzünde eski nesilden yaşayan hiç kimse kalmaz." buyurduğunu söyleyen sen misin? Aslında Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştu: "İnsanlar üzerinden 100 sene geçince yeryüzünde (eskiden yaşamakta olanlardan) canlı hiç kimse kalmaz. Bu ümmetin refahı, 100 seneden sonradır.»
İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'tan rivayet olunduğuna göre Hz. Ali, Abdullah b. Mesud'a şöyle demiştir:
«Ey Ferruh! "İnsanların üzerinden 100 sene geçince bugün yaşamakta olanlardan gözünü açıp kapaman hiç kimse (hayatta) kalmayacaktır ve bu ümmetin refah ve sevinci, ancak 100 seneden sonra olacaktır." diyen sen misin? Rasûlullah (s.a.v.), ancak şöyle demişti: "İnsanların üzerinden 100 sene geçince yer üzerinde açılıp kapanan bir göz kalmayacaktır." Sırtını çukura yerleştiremedin, kenara kaydın, hata yaptın. Aslında Rasûlullah, bugün yaşamakta olanları kasdet-miştir.»

İnsanlar, Rasülullah'm bu hadisinden ötürü korkuya kapıldılar. Çünkü o, bu sözüyle kendi neslinin tükeneceğini kasdetmişti.
Bu senede Harurilerden Irak'ta Harice adında biri isyan etti. Mü'minlerin emiri Ömer b. Abdülaziz, Küfe valisi Abdülhamid'
haber göndererek onları hakka davet etmesini, onlara yumuşak davranmasını, yeryüzünde bozgunculuk yapmadıkları sürece
onlarla savaşmamasını emretti.
Haruriler, bozgunculuk yapınca Küfe valisi Abdülhamid, onların üzerine bir askeri birlik gönderdi. Haruriler, bu askeri birliği
bozguna uğrattılar. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz, askerlerinin bozguna uğraması nedeniyle Küfe valisi Abdülhamid'e bir
kınama mektubu gönderdi. Kendisi de amcası oğlu Mesleme b. Abdülmelik'i, Cezire'den hareket ettirerek savaşmak üzere
Haruriler üzerine gönderdi. Mesle-me> Allah'ın yardımıyla onları yendi ve muzaffer oldu.
Ömer b. Abdülaziz, Haricilerin büyüğü Bestam'a haber göndere-
rek şu mesajı iletti: «Seni bana karşı isyana sürükleyen şey nedir? Eğer Allah rızası için gazaplanmış isen, bunu senden önce
ben yapmalıyım ve sen benden daha iyi değilsin, gel, seninle tartışalım. Eğer hakkı bizim yanımızda bulursan, hakka tabi
olursun. Eğer sen hakkı bize gösterirsen bakarız, gereğini yaparız.»
Bestam da kendi adamlarından bir grubu gönderdi. Ömer, onlardan iki kişiyi seçti ve onlara sordu:
- Niçin bize karşı düşmanlık yapıyorsunuz?
- Yezid b. Abdülmelik'i kendinden sonra halife olması için veli-ahd tayin etmişsin de ondan.
- Ben onu veliahd tayin etmiş değilim, başkası tayin etmiştir.
- Sen kendinden sonra onu bu ümmete emin bir kişi olarak kabul edebilir misin?
- Bana üç gün süre tanıyın.
Anlatıldığına göre Ümeyye oğullan, hilafetin kendi ellerinden çıkmasından korktukları için halife Ömer b. Abdülaziz'e zehir
içire-rek öldürmüşlerdi. Doğrusunu Allah bilir.
Hicretin 100. senesinde Ömer b. Velid b. Hişam el-Muaytî ve Hu-muslulardan Amr b. Kays el-Kindî, yaz mevsimi gazasına
gittiler.
Ömer b. Abdülaziz, Ömer b. Hübeyre'yi Cezire valiliğine tayin etti. O da Cezire'ye vali olarak gitti.
Bu senede Yezid b. Mühelleb, Irak'tan harekete geçerek Ömer b. Abdülaziz'e hücum etti. Ömer de onun üzerine Basra valisi
Adiy b. Ertat'ı Musa b. Vecih'le birlikte gönderdi. Ömer, Yezid b. Mühelleb'e ve ailesine çok kızar: «Bunlar zorbadırlar,
böylelerini sevmem.» derdi.
Yezid b. Mühelleb huzuruna girdiğinde Ömer, onun daha Önce Süleyman'a -yanında mevcut olduğuna dair- bildirdiği malları
vermesini istedi. Yezid de: «Ben düşmanları bununla korkutmak için böyle bir beyanda bulunmuştum. Benimle Süleyman
arasında herhangi bir-şey yoktu, anlaşıyorduk. Onun yanında ne kadar itibarlı ve mertebe sahibi bir kimse olduğumu da
biliyorsun.» deyince Ömer b. Abdülaziz: «Ben senin bu sözlerine kulak vermiyorum. Müslümanların mallarını ödeyinceye
kadar da seni bırakacak değilim.» dedi ve zindana atılmasını emretti.
Ömer b. Abdülaziz, Yezid'in yerine Horasan valiliğine Cerrah b. Abdullah el-Hakemî'yi tayin etti. Yezid b. Mühelleb'in oğlu
Muhalled, Ömer'in huzuruna gelip şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri! Aziz ve Celil olan Allah, seni halife kılmakla bu ümmete lütufta bulunmuştur. Senin sebebinle bizler
insanların en bedbahtları olmayalım. Niçin bu ihtiyarı hapse atıyorsun, onun yerine ben varım, beni hapse atıp onu salıversen
olmaz mı?
- Onun yanındaki Müslüman mallarının tümünü kendisinden al-
madığım ve sen de ondan istenen bütün işleri yapmadığın takdirde onu serbest bırakacak ve ondan vazgeçecek değilim.
- Ey mü'minlerin emiri! Eğer onun aleyhinde ileri sürdüğün iddiaları teyid edecek beyyinelerin varsa mesele yok. Ama yoksa,
onun bu konuda yapacağı yemini kabul et, ya da beni onun yerine hapse atıp onu salıver.
- Yanındaki bütün malları kendisinden almadıkça kabul etmem. Muhalled b. Yezid, Ömer b. Abdülaziz'in huzurundan çıkıp
gitti.
Çok geçmeden vefat etti. Ömer b. Abdülaziz, onun hakkında şöyle demişti: «Muhalled, babasından daha hayırlıydı.»
Ömer b. Abdülaziz, daha sonra Yezid b. Mühelleb'e yün bir cübbe giydirilerek bir deveye bindirilmesini ve fasıkların sürgün
edildikleri Dahluk adasına gönderilmesini emretti. Araya şefaatçılar girdi, rica ettiler. Ömer de onu tekrar hapse gönderdi.
Ömer, ölüm hastalığına yakalanıncaya kadar Yezid hapiste kaldı. O, Ömer hastalanınca hapisten kaçtı ve onun- bu hastalığı
neticesinde öleceğini anladı. Bunu bir mektupla ona bildirdi. Öyle sanıyorum ki o, Ömer'e zehir içirildi-ğini biliyordu.
Ömer b. Abdülaziz, bu senenin ramazan ayında Cerrah b. Abdullah el-Hakemî'yi bir yıl beş ay süreyle valilik yaptıktan sonra
Horasan valiliğinden azletti. Kafirlerden İslâm'a giren kimselerden cizye aldığı için onu azletmişti. Cerrah ise, İslâm'a giren
kafirlere: «Sizler cizye vermekten kurtulmak için İslâm'a giriyorsunuz.» demiş, onlar da İslâm'a girmekten vazgeçmiş, kendi
dinlerinde sebat etmiş ve cizye ödemişlerdi. Bu durumu öğrenen Ömer b. Abdülaziz, Cerrah'a şöyle bir mektup göndermişti:
«Cenâb-ı Allah, Muhammed (s.a.v.)'i vergi ve cizye toplayan biri olarak değil, aksine davetçi biri olarak göndermişti.» Bu
mektubu yazdıktan sonra onu, Horasan valiliğinden azletti, yerine Abdurrahman b. Naim el-Kuşeyrî'yi Horasan ordu
komutanlığına, Abdurrahman b. Abdullah'ı da haraç işlerinin müdürlüğüne tayin etti.
Bu senede Ömer b. Abdülaziz, valilerine mektup yazarak onlara iyiliği emrediyor, kötülük yapmalarını yasaklıyor, hakkı
açıklıyor, kendisi ile onlar arasındaki bazı konuları izah ediyor ve öğüt veriyordu. Allah'ın azab ve intikamından sakınmalarını

söyleyerek onları korkutuyordu. Abdurrahman b. Naim el-Kuşeyrî'ye yazdığı bir mektup şöyleydi:
«İmdi ey Allah'ın kulu, Allah rızası için öğüt veren, kullara nasihat veren bir kimse ol. Allah rızası uğruna yaptığın işlerde herhangi bir kmayıcımn kınamasına aldırış etme. Çünkü insanlardan çok, Allah'ın hatırını gözetmen gerekir. Onun, senin üzerindeki hakkı daha °uyüktür. Müslümanların işlerinden birini yürütürken, onlara iyilik yapıp nasihat vererek gerekli yardımda bulun. Senden istenilen hususlarda emanete riayet et. Sakın haktan başkasına meyleden bir kimse olma. Yaptığın gizli işlerden hiçbiri, Allah'a gizli kalmaz. Allah yolundan başka yola sapma. Doğrusu, Allah'a karşı yine Allah'tan başka bir sığınılacak makam yoktur.»
Ömer b. Abdülaziz, buna benzer birçok öğütleri valilerine rnek-tupla bildirdi.
Buharî'nin "Sahih'ında rivayet olunduğuna göre Ömer b. Abdüla-ziz, Adiy b. Adiy'e şöyle bir mektup gönderdi:
«Doğrusu imanın farizaları, prensipleri, hükümleri, sınırları ve sünnetleri vardır. Her kim bunları tamamlarsa, imanı tamam olur. Kim de tamamlamazsa, imanı tamamlanmış olmaz. Eğer ben yaşarsam bunları size açıklıyacağım ki, bunlara göre amel edersiniz. Ama ölürsem, ben sizinle birlikte dünyaya kalmaya bayılıyor değilim.» [13]

Abbasi Propagandasının Başlaması

Bu propaganda faaliyetleri şöyle başladı: Şerat diyarında ikamet etmekte olan Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, kendi adına Meysere adında birini Irak'a propagandacı olarak gönderdi. Ayrıca Muhammed b. Huneys'i, Ebu İkrime es-Sirac'ı (Ebu Muhamraed es-Sadık), İbrahim b. Seleme'nin dayısı Hayyan el-Attar'ı da Horasan'a gönderdi. O zaman Horasan valisi Cerra b. Abdullah el-Hakemî idi. Bu propaganda grubu, Cerrahın Horasan valiliğinden azledilmesinden önce Horasan'a gitmişti Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, propagandacıları çeşitli yerlere gönderirken kendisi ve ailesi adına, halka propagandalarda bulunmalarını, halkı kendilerine yönelmeye çağırmalarını emretmişti. Horasan'a giden bu propaganda grubu, bazı kimselerle görüştükten sonra kendilerine icabet eden ve çağrılarına uyan kimselerin mektuplarını da yanlarına alarak Irak'ta bulunan Meysere'nin yanma döndüler. Meysere, bu durumu Muhammed b, Ali'ye bildirdi. Muhammed b. Ali de buna sevinip müjdelendi. Bununda Allah'ın tamamlanmasını emrettiği bir başlangıcın ilki, başa çıkmasını Allah'ın sağlamca bir temele oturttuğu görüşün ilki olduğundan Ötürü sevindi. Emevi devletinin, özellikle Ömer b. Abdülaziz'in ölümünden sonra yıkılma ve gevşeme işaretlerini verdiğini anladı.
Ebu Muhammed es-Sadık, Muhammed b. Ali için oniki temsilci seçti. Bu temsilciler şunlardı: Süleyman b. Kesir el-Huzaî Lahiz b. Kurayz et-Temimî, Kahtabe b. Şebib et-Taî, Musa b. Ka'b et-Temimî, Halid b. İbrahim Ebu Davud (Beni Amr b Şeyban b. Zühel kabilesin-dendir), Kasım b. Mücaşi' et-Temimî, İmran b. İsmail Ebü'n-Necm (Ebu Muayt'ın azatlısı), Malik b Heysem el-Huzaî, Talha b. Zurayk
el-Huzaî, Huzaalılarm azatlısı Amr b. A'yün Ebu Hamza, Hanife oğullarının azatlısı Şebl b. Tahman Ebu Ali el-Herevî, yine Huzaahla-nn azatlısı İsa b. A'yün.
Ebu Muhammed es-Sadık, yetmiş temsilci daha seçmişti. Mu-hanımed b. Ali, onlara bir rehber ve talimatname olacak bir mektup gönderdi ki, bu mektuba uysunlar ve gereğince hareket etsinler.
Bu senede, (hicretin 100. senesinde) Medine valisi Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm, insanlara haccettirdi. Bu senede şehirlerin valileri, önceki senelerde adları zikredilen valilerdi. Ancak azledilenlerin yerlerine atanan valiler hariç. Doğrusunu Allah bilir.
İşlerinin çokluğu ve meşguliyetinden ötürü Ömer b. Abdülaziz, halifeliği zamanında haccetmedi. Ama Medine'ye bir ulak gönderir ve: «Benim için Rasûlullah (s.a.v.)'a selam söyle.» derdi. [14]

Hicretin 100. Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Salim B. Ebi'l-Ca'd El-Eşcaî

Eşca' kabilesinin Kûfeli bir azatlısıdır. Ziyad, Abdullah, Ubeydul-lah, İmran ve Müslim'in kardeşidir. Kadri yüce bir tabiidir Sevban, Cabir, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Numan b. Beşir ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Katade, A'meş ve diğerleride kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Kadri yüce, asil ve sika bir ravi idi. [15]

Ebu Ümame Sehl B. Hanif

Ensâr'ın Evs kabilesinden olup Medinelidir. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında dünyaya geldi ve onu gördü. Babasından, Ömer, Osman, Zeyd b. Sabit, Muaviye ve İbn Abbas'tan hadis rivayet etti. Zührî, Ebu Hazim ve bir cemaat, ondan hadis rivaye etmişlerdir. Zührî'nin ifadesine göre Ebu Ümame, Ensâr'ın yüksek tabakasından ve âlimlerden olup Bedir gazvesine katılar sahabelerin oğullarmdandır.

Yusuf b. Macişun, Utbe b. Müslim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Osman b. Affan'm en son çıktığı cumada halk, Osman'ı taşladı. Namaz kıldırmasına engel oldular. O gün cemaata Ebu Ümame Sehl b. Hanif namaz kıldırdı.»

Denildiğine göre bu zat, hicretin 100. senesinde vefat etmiştir. Uğrusunu Allah bilir. [16]

Ebüz-Zahirîye Hadir B. Küreyb El-Humusı

Kadri yüce bir tabii idi. Ebu Ümame, Suday b. Aclan ve Abdullah b. Büsr'den hadis dinledi. Anlatıldığına göre o, Ebu Derda ile de buluşmuştur. Sahih rivayete görĞ Ebü'z-Zahiriye, Ebu Derda ve Hüzey-fe'den mürsel olarak hadis rivayet etmiştir Kendi hemşehrilerinden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. İbn Main ile diğerleri onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Kendisinden rivayet edilen en garip şey, Kuteybe'nin şu kavlidir: «Beyt-i Makdis kayalığının yanında uykuya daldım, hizmetçiler gelip kapıyı üzerime kilitlediler. Sonra meleklerin tesbihatı ile uyandım. Korkarak yerimden fırladım, meleklerin saf tuttuklarını gördüm, ben de meleklerin safına girip ibadete başladım.»

Ebu Ubeyde ile diğerlerinin ifadelerine göre bu zat, hicretin 100. senesinde vefat etmiştir. [17]

Ebu Tufeyl Amir B. Vasile

Ebu Tufeyl Amir b. Vasile b. Abdullah b. Amr el-Leysî el-Kinanî, sahabedir. Peygamber (s.a.v.)'i en son görenlerdendir. Bu hususta kendisi şöyle demiştir: «Ben, Peygamber (s.a.v.)'i, bastonuyla hacer-i esvedi istilam ederken gördüm.» Böyle dedikten sonra Peygamber (s.a.v.)'in evsafını anlatmıştır. Ebu Bekir, Ömer, Ali, Muaz ve İbn Me-sud'dan hadis rivayet etmiştir. Zührî, Katade, Amr b. Dinar, Ebu Zü-beyr ve bir tabii cemaatı da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Hz. Ali taraftarlarındandı. Onun yaptığı bütün savaşlara katılarak yanında yer aldı. Ama bazıları, onun Muhtar b. Ebi Ubeyd'le beraber oluşundan ötürü kendisine düşmanlık beslemişlerdir. O, Muhtar'ın bayraktarlığını yapmıştı.
Rivayet olunduğuna göre Ebu Tufeyl, Muaviye'nin yanına gidip ona şöyle demiş:
- Ali'nin başına getirdiklerinden ötürü zaman sana ne bıraktı? Ne kazancın oldu?
- Çalışıp kazanamayan ihtiyarın ve hiçbir iş göremeyen acuzenin ağlayışını bıraktı. Onu ağlattı, ya sen onu nasıl seviyorsun?
- Musa'nın annesinin, Musa'yı sevdiği kadar seviyorum, kusurum varsa halimi Allah'a arzediyorum.
Anlatıldığına göre Ebu Tufeyl, Peygamber Efendimiz'in ömrünün sekiz yılma kavuşmuştu ve hicretin 100. senesinde (başka bir rivayete göre ise 107. senesinde) vefat etti. Doğrusunu Allah bilir.

Müslim b. Haccac dedi ki: «Ebu Tufeyl, sahabelerin en son vefat edenidir ve hicretin 100. senesinde vefat etmiştir.» [18]

Ebu Osman En-Nehdî

Bu zatın asıl adı, Abdurrahnıan b. Mül el-Basrî'dir. Cahiliye zamanına yetişmiş ve o zamanda iki kez haccetmiş, Peygamber Efendimiz'in sağlığında İslâm'a girmiş, ancak onu görememiştir. Onun sağlığında zekat memurlarına üç sene süreyle zekatını ödemiştir. Peygamber Efendimiz'in sağlığında yaşayıp Müslüman olan ve onu görmeyen bu gibi kimselere hadis imamları, "muhadrem" adını verirler. Ebu Osman, Hz. Ömer zamanında Medine'ye hicret etmiş; ondan, Ali'den, İbn Mesud'dan ye bir grup sahabeden hadis dinlemiş, Sel-man-ı Farisî ile oniki sene arkadaşlık etmiş, nihayet onu defhetmişti. Tabiilerden ve diğerlerinden bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Kendisinden rivayet edenler arasında Eyyüb, Humeyd et-Tavil ve Süleyman b. Turhan et-Teymî de vardır.
Asım el-Ahvel dedi ki: «Ebu Osman'ın şöyle dediğini işittim: "Cahiliye zamanında yaşadım. Yağus, kurşundan yapılmış bir put idi, iyi koşan bir deveye yüklenirdi. Bir vadiye gelindiğinde deve oraya çökerdi. Devenin etrafındakiler de: "Rabbimiz, bu vadiyi sizin için uygun gördü." derler ve orada mola verirlerdi."»
Yine Asım el-Ahvel dedi ki: "Ebu Osman'a: «Peygamber (s.a.v.)'in zamanına yetiştin mi?» diye sorduklarında o, şu cevabı vermişti: «Evet, onun zamanında Müslüman oldum. Ona üç kez zekat ödedim, ama onu göremedim (Ona zekat ödedim, demekle Rasûlullah'm görevlendirdiği kimselere zekat verdiğini kasdetmiştir.). Yermük,,Kadi-siye, Celûla ve Nihavend savaşlarına katıldı.»
Ebu Osman, çok oruç tutan, çok namaz kılan bir kimseydi. Devamlı oruç tutar, geceleyinde hep namaz kılardı. Bunu terketmezdi, takati kesüinceye kadar namaz için kıyamda dururdu. Hac ve umre için olmak üzere altmış kez Mekke'ye gitti.
Süleyman et-Teymî dedi ki: «Ebu Osman'ın günah işlediğini sanmıyorum. Çünkü o, geceleri namaz kılar, gündüzleri de hep oruç tutardı.»
Ravinin biri, Ebu Osman en-Nehdî'nin şöyle dediğini nakletmiş-tir: «130 sene yaşadım, bendeki herşey değişti, ama emelimi değişti-remedim, emelim eskiden nasıl idiyse şimdi de aynıdır.»
Sabit el-Benanî, Ebu Osman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Aziz ve Celil olan Rabbimin beni ne zaman andığını bilirim.'

Kendisine: "Bunu nasıl biliyorsun?" diye sorduklarında şu cevabı vermişti: Yüce Allah buyuruyor ki: «Artık beni anın, ben de sizi anayım.» (ei-Ba-kara, 152.) Ben, Allah'ı andığımda Allah da beni anar."
Ravinin biri dedi ki: Biz, Allah'a dua ettiğimizde Ebu Osman şöyle söylerdi: Vallahi, Cenâb-ı Allah duamıza icabet etti. Çünkü O, bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: «Bana dua edin ki, size icabet edeyim.» (el-Mü'min, 60.)
Ebu Osman'ın 130 sene yaşadığı söylenmiştir. Heşin ile diğerleri böyle demişlerdir. Medainî ile başkaları onun 100 sene yaşadığını söylemişlerdir. Fellas'ın ifadesine göre ise, doksanbeş sene yaşamıştır. Sahih kavle göre o, 100 sene yaşamıştır, Doğrusunu Allah bilir.
Hicretin 100. senesinde Abdülmelik b. Ömer b. Abdülaziz vefat etti. Bu zat, ibadet ve insanlardan ayrı yaşama, uzlete çekilme hususunda babasından daha üstündü. Babasıyla yaptığı güzel konuşmalar ve babasına yaptığı öğütler vardır. [19]

Hicretin Yüzbirinci Senesi

Bu senede Yezid b. Mühelleb, Ömer b. Abdülaziz'in hastalandığını duyunca zindandan kaçtı, bir yerde (bir rivayete göre Babil'de) kendisiyle buluşmaları için köleleri ile sözleşti. Sonra hapisten kaçıp aralarında karısı Atike binti Fırat el-Amiriye'nin de bulunduğu bir cemaatla yola koyuldu. Kölelerinin yanına ulaştığında bineğine binip yola revan oldu. Ömer b. Abdülaziz'e de şöyle bir mektup yazıp gönderdi:
«Allah'a yemin ederim ki, senin hastalığını duymadan zindanından kaçmadım, eğer yaşayacağını ümit etseydim yine kaçmazdım, ama Yezid b. Abdülmelik'ten korktum. O, beni öldürmekle tehdit ediyordu.»
Yezid şöyle diyordu: «Eğer idarenin başına geçecek olursam, Yezid b. Mühelleb'in vücudundan bazı yerleri kesip koparacağım.» Bunun sebebi de şuydu: Yezid b. Mühelleb, Irak'a vali olarak gittiğinde Yezid b. Abdülmelik'in akrabaları olan Âl-i Ukayl'a işkence yaptırmıştı. Bunlar, Haccac b. Yusuf es-Sakafi'nin aşiretinden idiler. Yezid b. Abdülmelik, Muhammed b. Yusuf un kızıyla evliydi ve ileride de anlatılacağı gibi bu evlilikten Velid b. Yezid adında fasık bir oğlu doğmuştu ki, bu oğlu öldürülmüştü.
Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Mühelleb'in zindandan kaçtığını duyunca şöyle dedi: «Allah'ım, eğer o, bu ümmete kötülük yapmak istiyorsa, bu ümmeti onun kötülüğünden koru ve tuzağını da başına dola.» Sonra Ömer b. Abdülaziz'in hastalığı gitgide fazlalaştı. Nihayet o, Hama ile Halep arasında Hanasıra kasabasında Deyri Sem'an'da iken cuma günü (başka bir rivayete göre ise çarşamba günü) receb ayının bitimine beş gün kala vefat etti. Vefat ederken otuzdokuz yaşındaydı. Kırk yaşım aştığı da söylenir. Doğrusunu Allah bilir.
Anlatıldığına göre Ömer b. Abdülaziz, iki yıl beş ay dört gün halifelik yapmıştır. Adil bir devlet başkanı, takvalı, dindar ve insaflı bir hükümdardı. Allah yolunda yaptığı işlerden ötürü hiç kimsenin kınamasına aldırış etmezdi. Allah, ona rahmet etsin. [20]

Ömer B. Abdülaziz'in Biyografisi

Ömer b. Abdülaziz b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdumenaf Ebu Hafs el-Kureşi el-Ümevî Emirü'l-mu minin olarak tanınır. Annesi; Ümmü Asım Leyla binti Asım b. Ömer b. Hattab'tır. Kendisine "Beni Mervan'ın Akyüzlüsü" denilir. Halk: «Akyüzlü ve Nakıs, Mervan oğullarını düzene soktular.» diyordu. Ömer b. Abdülaziz'in, Akyüzlü adını almasından burada bahsettik. "Nakıs"a gelince, onunla ilgili açıklama ileride verilecektir.
Ömer b. Abdülaziz, kadri yüce bir tabii idi. Enes b. Malik, Saib b. Yezid, Yusuf b. Abdullah b. Selam'dan hadis rivayet etti. Yusuf, küçük yaşta bir sahabe idi. Ömer, bir tabii topluluğundan da hadis rivayet etmişti. Tabiilerden ve diğerlerinden oluşan bir topluluk da ondan hadis rivayet etmişlerdir.
İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Tabiilerden Ömer b. Abdülaziz dışında başka bir kimsenin sözünün hüccet sayıldığını bilmiyorum. Amcası oğlu Süleyman b. Abdülmelik'ten sonra ona halifelik için, bey'at edildi. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Süleyman, onu veliaht tayin etmişti.»
Anlatıldığına göre Ömer b. Abdülaziz, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in öldürüldüğü sene olan hicri altmışbirinci senede Mısır'da doğmuştur. Bunu birden fazla şahıs ifade etmiştir. Muhammed b. Sa'd'ın ifadesine göre hicretin altmışüçüncü senesinde doğmuştur. Hicretin ellido-kuzuncu senesinde doğmuş olduğuna dair bir kavil de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Ömer'in birçok kardeşi vardı ama öz kardeşleri Ebu Bekir, Asım ve Muhammed idi.
Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Leys'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Duyduğuma göre İmran b. Abdurrahman b. Şurahbil b. Hasene, Ömer b. Abdülaziz'in doğduğu veya halifeliğe geçtiği gecede şöyle bir rüya gördüğünü anlatmış: Rüyada gördüm ki, göklerde bir münadi Şöyle sesleniyor: "Size yumuşak huylu, dindar, salih amelini izhar eden, namaz kılanlar arasında bulunan kişi geldi." Ben bu kişinin kim olduğunu sorunca o da yeryüzüne inip toprağın üzerine Ömer adının harfleri olan "ayn", "mim" ve "ra" harflerini yazdı.»
Adem b. İyaz, Ömer b. Abdülaziz'in azatlısı Ebu Ali Servan'm Şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, babasının tavlasına girdi. Atın biri, onu tekmeleyip yaraladı, babası da onun yarasından akan kanı silip:

«Eğer sen Ümeyye oğullarının yaralısı isen demek ki said (mutlu) adamsın.» dedi.»
Naim b. Hammad, Ebu Kubeyl'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Abdülaziz, küçük bir çocuk iken ağladı. Ağladığın annesi duyunca ona haber göndererek: «Niçin ağlıyorsun?» diye sordu. O da: «Ölümü hatırlamaktan dolayı ağlıyorum.» diye cevap verdi. Bunun üzerine annesi de ağlamaya başladı.»
Ömer b. Abdülaziz, küçük yaşta iken Kur'ân'ı cem'etti. Dahhak b. Osman el-Huzamî dedi ki: Babası, Ömer b. Abdüla-ziz'i terbiye edilmesi maksadıyla Salih b. Keysan'nın yanına bıraktı. Babası hacca gittiğinde Medine'de ona uğradı ve Salih'e Ömer'in durumunu sordu. Salih de şu cevabı verdi: «Bu çocuk kadar kalbinde Allah'ın büyük yer tuttuğu başka bir kimsenin bulunduğundan haberim yoktur.»
Yakub b. Süfyan'dan rivayet olunduğuna göre bir gün Ömer b. Abdülaziz, cemaatla namaza yetişemedi. Salih b. Keysan, ona niçin geciktiğini sorunca da: «Saçımı tarayan, saçımı düzeltiyordu, onun için geciktim.» diye cevap verdi. Salih de ona: «Saç tarama işini namazdan önceye mi aldın?» diyerek çıkıştı ve bu durumu Mısır'da bulunan babası Abdülaziz'e bir mektupla bildirdi. Babası da ona bir haberci göndererek saçını tamamen traş etmedikçe kendisiyle konuşmayacağım bildirdi.
Ömer b. Abdülaziz, Ubeydullah b. Abdullah'a gider, onun nasi-hatlarını dinlerdi. Ubeydullah, Ömer'in Hz. Ali aleyhinde konuştuğunu duymuştu. Ömer, onun yanına geldiğinde yüz çevirip namaza durdu. Ömer, oturup onu bekledi, selam verince Ömer'e öfkeyle dönüp baktı ve şöyle dedi: «Cenâb-ı Allah'ın kendilerinden hoşnut olduktan sonra, Bedir ehline kızmış olduğunu ne zaman duydun sen?» Ömer b. Abdülaziz de onun ne demek istediğini anladı ve: «Bu suçumdan ötürü önce Allah'tan, sonra da senden özür diliyorum. Vallahi artık Hz. Ali aleyhinde konuşmayacağım.» dedi. Gerçekten de Ömer b. Abdüla-ziz'in, daha sonra Hz. Ali aleyhinde konuştuğu duyulmadı. Ondan ne zaman bahsederse mutlaka hayırla onu yad ederdi.
Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Davud b. Ebi Hindin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, Mescid-i Nebevî'nin şu kapısından girip yanımıza geldi. Yanımızda bulunanlardan biri: «Fasık Abdülaziz, şu oğlunu feraiz ve sünnetleri öğrenmesi için bize gönderiyor. Bunun halife olmadan ve Ömer b. Hattab'ın yönetimi gibi bir yönetim tarzı sergilemeden ölmeyeceğini iddia ediyor.» dedi.
Davud dedi ki: «Allah'a yemin ederim ki, Ömer'in ölmeden önce halife olduğunu ve Ömer b. Hattab gibi bir adil iman olduğunu gördük.»
Zübeyr b. Bekkar, Utbî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz'in doğru yolda bulunduğunu gösteren ilk işaret onun ilme tutkun olması ve edebe rağbet göstermesiydi. Babası Mısır'a vali olarak tayin edilip giderken Ömer küçüktü, bulûğa erip ermediği şüpheliydi. Babası onu da beraberinde Şam'dan alıp Mısır'a götürmek istedi, ancak Ömer: «Babacığım, beni Mısır'a götürmezsen belki hem benim, hem de senin için daha faydalı olur.» dedi. Babası da: «Peki, ne yapmalıyım?» diye sorunca Ömer, şu cevabı verdi: «Beni, Medine'ye gönder. Oradaki fıkıhçıların meclislerinde oturayım, onların edebleriyle edepîeneyim.» Bunun üzerine babası, onu hizmetçilerle birlikte Medine'ye gönderdi. Ömer, Kureyş'in yasalarıyla aynı meclislerde oturdu. Gençlerinden uzak durdu, ünü yayılıncaya kadar bu yaşam tarzını sürdürdü. Babası vefat edince amcası halife Abdülme-lik b. Mervan, onu yanına alıp kendi çocuklarının arasına kattı. Ama çocuklarından çoğuna onu tercih etti. Onu, kızı Fatıma ile evlendirdi. Şair, Fatıma hakkında şöyle demiştir:
«Ey halifenin kızı, ey dedesi de halife olan, Ey halifelerin bacısı, ey kocası da halife olan.»
Ravi diyor ki: Fatıma'dan başka günümüze dek bu şiirdeki niteliklere sahip başka bir kadının bulunduğunu bilmiyoruz.»
Utbî dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz'i kıskanan kişi, ona nimetlerin peşpeşe gelişinden ve yürürken de salınarak yürüyüşünden ötürü düşmanlık duyardı.»
Ahnef b. Kays dedi ki: «Kamil kişi, yanlışları sayılabilen kimsedir. Böylelerinin yanlışları az olduğundan ötürü sayılabilir.»
Ömer b. Abdülaziz'e babasından mal, eşya ve binekler miras kaldı. Ona ve kardeşlerine o kadar çok miras kalmıştı ki, başkalarına o miktarda çok miras kaldığını bilmemekteyiz. Nitekim bu husus, önceki kısımlarda da anlatılmıştı.
Ömer, bir gün amcası Abdülmelik'in huzuruna girdi. Ancak yalpalayarak yürüyordu. Amcası ona sordu:
- Ey Ömer, sana ne oldu ki, yalpalayarak yürüyorsun?
- Yaralandım.
- Yaran nerende?
- Bacağımla testisimin derisi arasındadır.
Abdülmelik, yanında bulunan Ruh b. Zenba'ya şöyle dedi: «Al- â. yemin ederim ki, senin kavminden bir adama böyle bir soru sorulacak olsa, bunun verdiği cevap gibi cevap veremez.»
Amcası Abdülmelik vefat edince Ömer, ona çok üzüldü ve elbisesinin altına yetmiş gün süreyle kıl elbiseler giydi. Velid de halifeliğe geçince babası Abdülmelik'in yaptığı gibi Ömer b. Abdülaziz'e iyi davrandı. Onu Medine, Mekke ve Taif valiliğine atadı. Ömer de hicretin seksenaltıncı senesinden doksanüçüncü senesine kadar bu görevi aralıksız sürdürdü. Hicretin seksendokuzuncu ve doksanıncı senelerinde insanlara haccettirdi. Hicretin doksanbirinci senesinde ise Velid, insanlara haccettirdi. Sonra Ömer, hicretin doksanikinci veya doksanüçüncü senesinde de haccettirdi.
Ömer, bu valiliği zarfında peygamber mescidini Velid'in emri üzerine genişleterek yeniden inşa ettirdi. Peygamber (s.a.v.)'in mezarını da mescide dahil etti. Bu müddet zarfinda o, geçim bakımından insanların en iyisi ve en adili oldu. Müşkil bir meseleyle karşılaştığında Medine fıkıhçılarım toplar, onlardan görüş isterdi. Bu işler için Medine'de on fıkıhçıyı görevlendirmişti. Bunların görüşünü almadan bir işte karar vermezdi. Bu nkıhçıların adları şöyledir: Urve, Ubeydullah b

Abdullah b. Utbe, Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hişam, Ebu Bekir b. Süleyman b. Hayseme, Süleyman b. Yesar Kasım b. Muhammed b. Hazm, Salim b. Abdullah, Abdullah b. Amir b. Rebia, Harice b. Zeyd b. Sabit.
Ömer b. Abdülaziz, Said b. Müseyyeb'in sözünden dışarı çıkmazdı. Said b. Müseyyeb ise, halifelerden hiçbirinin yanma uğramazdı. Yalnız Medine'de vali iken Ömer b. Abdülaziz'in yanına uğrardı.
ibrahim b. Able dedi ki: Medine'ye gitmiştim, orada İbn Müseyyeb ve diğerleri vardı. Ömer, bir gün bir konuda görüş bildirmeleri için onları yanına toplantıya çağırmıştı.
İbn Vehb dedi ki: Berberi reislerinden Leys bana dedi ki: Ben, Rebia b. Ebi Abdurrahman'la birlikte bir gün -Medine valiliğ esnasında- Ömer b. Abdülaziz'in icraatlarından söz açtık. Rebi' bana: «Yani sen Ömer'in hata yaptığını ve yanlış işlere giriştiğini mi söylemek istiyorsun? Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Ömer asla hata yapmadı.» dedi.
Birçok yoldan nakledilen bir rivayette sabit olduğuna göre Enes b. Malik, şöyle demiştir: «Kendisi Medine'de vali iken şu genç (Ömer b. Abdülaziz) gibi namazı Rasûlullah (s.a.v.)'mkine çok benzeyen başka bir imamın arkasında namaz kılmış değilim.»
Dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, rükû ve sücudu tam yerine getirir, kıyam ve ka'deyi hafif tutardı. Sahih bir rivayette anlatıldığına göre o, rükû ve secdelerde onar kez teşbih getirirmiş.
İbn Vehb, Leys tariki ile Ebu Nadr el-Medinî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Süleyman b. Yesar'ın, Ömer b. Abdülaziz'in yanından çıktığını
gördüm. Ona şöyle sordum:
- Ömer'in yanından mı çıkıyorsunuz?
- Evet.
- Ona ders mi veriyorsunuz?
- Evet.
-Vallahi, o sizden daha iyi biliyor, o sizden daha da âlimdir.»
Mücahid dedi ki: «Kendisine ders vermek için Ömer'in yanma geldik, ama çok geçmeden biz ondan ders alır olduk.»
Meymun b. Mehran dedi ki: «Alimler, Ömer b. Abdülaziz yanında öğrenci gibiydiler.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Meymun, şöyle demiştir: «Ömer b. Abdülaziz, âlimlerin öğretmeniydi.»
Leys dedi ki: İbn Ömer ve İbn Abbas ile arkadaşlık yapmış ve Ömer b. Abdülaziz tarafından Cezire valiliğine atanmış bi adam bana dedi ki: «Birşey hakkında bilgi edinmek istediğimizde, mutlaka Ömer b. Abdülaziz'i o şeyin aslı ve detayları konusunda insanların en bilgilisi bulurduk. Âlimler, Ömer b. Abdülaziz nezdinde ancak öğrenci gibiydiler.»
Abdullah b. Tavus dedi ki: Babamla Ömer b. Abdülaziz'in yatsı namazından sona sabaha dek sohbet ettiklerini gördüm. Birbirlerinden ayrıldıklarında ben babama: «Babacığım, bu adam kimdir?» diye sorduğumda babam bana şu cevabı verdi: «Bu, Ömer b. Abdülaziz'dir. O, Emevi hanedanının saîih kişilerindendir.»
Abdullah b. Kesir dedi ki: Ömer b. Abdülaziz'e: «Seni Allah yoluna dönmeye sevkeden ilk şey nedir?» diye sordum. O da şu cevabı verdi: «Bir kölemi dövmek istedim, ama o bana şöyle dedi: Sabahı kıyamet olacak bir geceyi hatırla.»
İmam Malik dedi ki: Ömer b. Abdülaziz, hicretin doksanüçüncü senesinde Medine valiliğinden alındığında, kendisi oradan ayrılıp yola çıkınca, geri dönüp Medine'ye baktı ve ağlayarak azatlısına şöyle dedi «Ey Müzahim! Korkarız ki, Medine'nin kovduğu kimselerden olmayalım. Çünkü bir hadiste anlatıldığına göre Medine, körüğün demirdeki pisliği atışı gibi içindeki pisleri ve pislikleri atar. Güzel ve temiz olan şeyi de berrak olur.»
Ben derim ki: Ömer b. Abdülaziz, Medine'den yola çıktıktan sonra oraya yakın Süveyde denen bir yerde bir süre kaldı. Sonra Şam'a, amcası oğullarının yanına geldi.
Muhammed b. İshak, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Medine'den ayrıldığımda benden daha âlim bir kimse yoktu. Şam'a geldiğimde bildiklerimi unuttum.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir gece Ömer b. Abdülaziz'le sohbet ettim, kendisine hadis naklettim. Bana dedi ki: "Bana naklettiğin hadislerin hepsini işitmiş, ezberlemiştim, ancak şimdi unutmuşum."»
İbn Vehb, Zührî'den rivayet etti ki, Ömer b. Abdülaziz şöyle demiştir: «Öğle vakti Velid, haber göndererek beni yanına çağırttı. Yanına gittiğimde suratı asıktı, oturmamı işaret etti, oturdum. Bana: «Halifelere söven adam hakkında ne dersin? Böyle birisi öldürülmeli midir?» diye sordu. Ben sustum, sorusunu tekrarladı. Yine sustum. Üçüncü kez sorduğunda dedim ki:
- Ey mü'minlerin emiri, sözünü ettiğin kimse, halifeyi öldürmüş müdür?
- Hayır, ama sövmüştür.
- Öyleyse ona göre cezalandırılmalıdır.
Ben böyle cevap verdikten sonra öfkelendi ve ailesinin yanma döndü. İbn Reyyan adındaki celladı da bana: «Haydi git.» dedi ben de yanından çıkıp gittim. Bir rüzgar estiğinde bile onun, Velid tarafından gönderilen ve beni Velid'in yanma çağıran bir elçi olduğunu sanıyordum.»
Osman b. Zebr dedi ki: "Halife iken Süleyman b. Abdülmelik, Ömer b. Abdülaziz'le birlikte askeri garnizona uğradı Garnizonda atlar, develer, katırlar, yükler ve adamlar vardı. Süleyman: «Bu hususta ne dersin?» diye sorunca Ömer, şu cevabı verdi: «Dünyanın birbirini yediğini görüyorum ve sen de bütün bunlardan sorumlusun.» Garnizona yaklaştıklarında bir

karganın Süleyman'ın çadırından bir lokma yiyecek alıp öterek uçtuğunu gördüler. Süleyman yine sordu:
- Ey Ömer, ya bu nedir?
- Bilmiyorum.
- Sence şu karga bu ötüşüyle ne demek istiyor?
- Bence şöyle demek istiyor: Nereden geldi, nereye gidiyor?
- Ne kadar da tuhafsın.
- Aslında tuhaf olan, Allah'ı tanıdığı halde ona isyan edendir. Şeytanı tanıdığı halde ona itaat edendir, dünyayı tanıdığı halde ona yönelendir."
Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Süleyman ile Ömer, Arefe'-de vakfe yaptıkları sırada Süleyman, insanların çokluğunu görmüş, Ömer ona şöyle demişti: «Bunlar,,bugün senin yönetimin altındaki halkındırlar, yarın ise bunlardan Ötürü sana hesap sorulacaktır.» Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ömer, ona şöyle demiştir: «Yarın kıyamet gününde bunlar senin hasımların olacaktır.» Ömer'in böyle demesi üzerine Süleyman ağlayıp: «Allah'tan yardım dileriz.» demiştir.
Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Süleyman ve Ömer, bir gün yağmura yakalanmışlar, şimşekler çakmaya başlayınca Ömer,
İmeye başlamıştı. Süleyman ona; «Gülüyor musun?» deyince Ömer, cu cevabı vermişti: «Evet, bunlar Allah'ın rahmetinin eserleri olduğu halde biz bu halde oluyoruz ve sen de korkuyorsun. Ya onun gazabının eserlerini ve azabını görürsen ne durumda olacağını düşün.»
İmam Malik'ten rivayet olunduğuna göre Süleyman ile Ömer, bir defa tartışmışlar, tartışma esnasında laf arasında Süleyman, ona: «Yalan söylüyorsun.» deyince Ömer, şu cevabı vermişti: «Yalan söylediğimi iddia ediyorsun Öyle mi? Allah'a yemin, ederim ki, yalanın sahibine zarar verdiğini anladığımdan beri asla yalan söylemiş değilim.» Böyle dedikten sonra Ömer oradan ayrılıp gitmeye ve Mısır'a göçmeye karar vermişti. Ancak Süleyman, onu bırakmamış, sonra bir adanı göndererek şöyle demişti: «Önemli bir meseleyle karşılaştığımda mutlaka hep sen akhma geldin.»
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Süleyman, can çekişirken kendisinden sonra veliahd olarak Ömer b. Abdülaziz'i vasiyet etmişti. Süleyman'ın ölümünden sonra işler bu şekilde yoluna girdi. Allah'a hanıdolsun. [21]

Ömer B. Abdülazîzin Geleceğinin Bilinmesi Ve Bu Sebeble Gelişinin Beklenmesi

Ebu Davud et-Teyalisî, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hayret ki hayret! İnsanlar, Hz. Ömer sülalesinden ve onun ameli gibi amel sahibi bir adam halife olmadan dünyanın sonunun gelmeyeceğini ve bu adamın da Bilal b. Abdullah b. Ömer olacağını sanıyorlardı. Onun yüzünde bir yara izi vardı ama o olmadı. Sonra beklenen adamın Ömer b. Abdülaziz olduğunu gördüler. Onun annesi, Asım b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'm kızıydı.»
Beyhakî, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Benim soyumdan bir adam halifeliğe geçecek ve yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Onun yüzünde iki yara izi vardır.» Nafi de, Ömer'in halifeliğinden önce: «Bu adamın Ömer b. Abdülaziz'den başkası olacağını sanmıyorum.» demişti.»
ibn Ömer'in şöyle dediği rivayet edilir: «Hz. Ömer'in soyundan gelip yüzünde yara izi bulunan ve yeryüzünü adaletle dolduracak °lan adama ne mutlu.»
Vüheyb b. el-Verd şöyle demiştir: «Bir ara uyumakta iken şöyle pir rüya gördüm: Mescid-i Haram'm Beni Şeybe kapısından bir adam içeri girerek şöyle diyordu: "Ey insanlar, başınıza Allah'ın kitabı geç-k.' Ben de sordum: "Kim geçti?" Adam tırnağını gösterdi, tırnağının uzerinde Ömer adının harfleri olan "ayın", "mim" ve "ra" harfleri ya-zıhydı. Ben uyandıktan bir süre sonra Ömer b. Abdülaziz'e bey'at
edilmesi için Mekke'ye emir geldi.»
Bakiyye, Huzaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Abdülaziz, Ravza-ı Hadra'da Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyasında görmüş ve Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle demiş: «Sen, bu ümmetin idaresinin başına geçeceksin. Kan akıtmaktan uzak dur. Kan akıtmaktan uzak dur. Çünkü insanlar arasında senin adın Ömer b. Abdülaziz'dir, ama Allah katında Cabir (yani kırıklıkları gideren ve tedavi eden)'dir.»
Ebu Bekir b. el-Makarrî, Reyah b. Ubeyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, namaza geldiğinde yaşlı bir adam onun eline tutunmuştu. Kendi kendime: «Bu ihtiyarın içi geçmiş.» dedim. Namazdan sonra yanına gittim ve: «Allah, emiri ıslah etsin, şu senin eline tutunan yaşlı adam kimdi?» diye sordum. O da: «Ey Reyah, sen onu gördün mü?» diye sorunca ben: «Evet.» dedim. O da bana şu karşılığı verdi: Ey Reyah, ben seni salih bir adam bilirim, yanıma gelen o adam kardeşim Hızır'dı. Bana bu ümmetin idaresinin başına geçeceğimi ve adaletle hükmedeceğimi bildirdi.»
Yakub b. Süfyan, Ebu Anbes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Halid b. Yezid b. Muaviye'nin yanında oturmaktaydım. Üzerinde birkaç parçadan yapılmış kısa bir elbise olan bir genç gelip Halid'in elini tuttu ve: «Üzerimizde bir gözcü var mı?» diye sordu. Ben de: «İkinizin üzerinde de iyi gören bir gözcü ve iyi işiten bir kulak vardır.» dedim. Bunun üzerine o gencin gözleri yaşardı. Halid'in elini bırakıp döndü ve çekip gitti. Ben de Halid'e: «Bu kimdi?» diye sordum. Halid, şu cevabı verdi

«Bu; mü'minlerin emiri, kardeşim Abdülaziz'in oğlu Ömer'dir. Eğer çok yaşarsan, bunun hidayete kavuşmuş bir halife olduğunu göreceksin.»
Ben derim ki: Halid b. Yezid b. Muaviye, önceki insanların haber ve sözlerini, ilm-i nücum ve tıbbı iyi bilir, araştırmalar yapardı.
Biyografisini anlatırken de ifade ettiğimiz gibi Süleyman b. Ab-dülmelik, can çekiştiği esnada oğullarından birini veliaht tayin etmek istemişti. Ancak salih bir insan olan veziri Reca b. Hayve, onu bu düşüncesinden vazgeçirmiş ve sürekli telkinleri neticesinde Ömer b. Ab-dülaziz'i veliaht tayin etmesini sağlamıştı. Bunun üzerine Süleyman da kendisinden sonrası için veliahd olarak Ömer.b. Abdülaziz'i tayin ettiğim bir sayfaya yazdı ve altını mühürledi. Ancak ne Ömer'in, ne de Mervanilerden hiçbirinin bundan haberi yoktu. Sadece Süleyman ile Reca bunu biliyorlardı. Sonra Süleyman, muhafız kuvvetleri komutanına Mervanilerden ve diğerlerinden olan emirleri ve reisleri huzuruna getirmesini emretti, onlar da geldiler ve Süleyman'ın elindeki mühürlü sayfada yazılı hususa bey'at ettiler. Daha sonra da hu-
rdan çıkıp gittiler. Halife Süleyman vefat edince Reca b. Hayve onf cağırdı ve halifenin vefatını duymalarından önce ikinci kez bey'at
âtiler. Bey'attan sonra mektubu açıp onlara okudu. Mektupta Ömer
u Abdülaziz 'e bey'at ettiklerini anladılar. Onu alıp minbere oturttu ve ona bey'at ettiler. Böylece Ömer b. Abdülaziz'in halifelik bey'atı tamamlanmış oldu.
Ancak âlimler, böyle bir tasarruf hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Adam vasiyetini bir kağıda yazıyor ve bunu şahitlere okumadan bazı kimseleri bu vasiyetine şahit tutuyor. Sonra da onlar bu kağıtta yazılı olan hususlara şahitlik yapıyorlar ve şahitlikleri geçerli oluyor. Bunun caiz olup olmadığı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak ilim ehlinden bir cemaat, bunun caiz olduğunu ifade etmişlerdir. Kadı Ebu'l-Ferec el-Muafa b. Zekeriya el-Cerirî dedi ki: «Hicazlı-ların cumhur-u uleması bunun caiz, geçerli ve hükmünün nafiz olduğunu söylemişlerdir.» Salim b. Abdullah'tan da böyle rivayet edilmiştir ki, bu görüş, aynı zamanda İmam Malik, Muhammed b. Mesleme el-Mahzumî, Mekhul, Nümeyr b. Evs, Zür'a b İbrahim, Evzaî, Said b. Abdülaziz ve bunlara muvafakat eden Şam fıkıhçılarınm da görüşüdür. Halid b. Yezid b. Ebi Malik de babasından ve ordusunun kadılarından böyle kaviller nakletmiştir. Aynı zamanda bu, kendisine muvafakat eden Mısırlı ve Mağribli fıkıhçılarla birlikte Leys b. Sa'd'ın, Basra akıncılarının ve kadılarının da kavlidir. Katade'den, Suvar b. Abdullah'tan Ubeydullah b. Hasan'dan, Muaz b. Anberî'den rivayet olunduğuna göre bunlar da bu görüştedirler. Aralarında Ebu Ubeyd ve İshak b. Rahaveyh'in bulunduğu çok sayıda hadis ashabı, bu kavli benimsemişlerdir.
Buharı de "Sahih"inde bu görüşe önem vermiştir. Muafa'nm ifadesine göre aralarında İbrahim, Hammad ve Hasan'm da bulunduğu Irak fıkıhçılarından bir cemaat, bu görüşü kabullenmemişlerdir ki, bu da Şafiî'nin ve Ebu Sevr'in mezhebidir. Ebu Sevr: «Bu bizim şeyhimiz Ebu Cafer'in kavlidir.» demiştir. Şafiî'nin Irak'taki bazı ashabı da birinci kavle kail olmuşlardır. Cerirî de: «Birinci kavle kail oluruz.» demiştir.
Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Ömer b. Abdülaziz, Süleyman'ın cenazesinden dönerken kendisine -binmesi için- hususi binekler getirildiğinde bu bineklere binmemiş ve şöyle demeye başlamıştı:
«Eğer takva, sonra da yasaklar olmasaydı, Cehennem çukuruna düşme endişen olmasaydı; aşk ve şehvet yolunda bütün menedicilere karşı gelip asi olurdum.
Geçenler geçip gitti. Sonra sen geçip giden günlerin sonunda bir a§k ve şehvet bulamazsın,»
Bu şiiri okuduktan sonra: «Maşaallah, kuvvet ancak Allah iledir. Bana katırımı getirin.» dedi. Sonra da halifelere mahsus fazla bineklerin satılmasını emretti. Halifelere mahsus kıymetli ve paha bici]., mez atlar vardı, onları satıp paralarını beytü'1-mala koydu.
Dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, cenaze merasiminden döndükten sonra halk ona bey'at etti. Halifelik, onun adıyla yerini buldu, ama kendisi kederli ve üzüntülü olarak evine döndü. Azatlısı kendisine-«Neyin var? Kederli ve üzüntülü görünüyorsun, oysa vakit, kederlenme vakti değildir.» dedi. Kendisi de şu karşılığı verdi: «Yazıklar olsun sana. Nasıl üzülüp kederlenmem? Bu ümmetin doğu ve batıdaki her ferdi mutlaka benden hakkını taleb etmekte ve kendisine hak ettiği şeyi ödememi istemektedir. İstese de istemese de hakkını ödemem benim üzerime farz kılınmıştır.»
Anlatıldığına göre halife seçildikten sonra Ömer b. Abdülaziz -boş zamanının kalmayacağını ileri sürerek- karısı Fatıma'yı yanında kalmak veya ailesine dönmek arasında serbest bırakmış, Fatıma da ağlamıştı. Onun ağlaması nedeniyle cariyeleri de ağlaşmışlardı. Böylece Ömer'in evinde bir gürültü ve feryad duyuldu. Ama Fatıma, her halükarda onun yanında kalmayı tercih etti. Allah, ona rahmet etsin.
Adamın birisi, Ömer'e: «Ey mü'minlerin emiri, bize biraz zaman ayır.» dedi. Ömer de şu şiiri okudu:
«Başını kaşımaya fırsat vermeyecek bir meşguliyet sana geldi, sen selamet yolundan saptın.
Boş zaman gitti. Artık kıyamet gününe kadar boş zamanımız olmayacaktır.»
Zübeyr b. Bekkar, Selam b. Süleym'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, halife seçildikten sonra minbere çıktı. Bu ilk hutbesinde Allah'a hanıd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
"Ey İnsanlar! Bize arkadaşlık edecek olanlar, şu beş şarta uyarlarsa arkadaşlık etsinler. Yoksa bizden ayrılıp gitsinler:
1- İhtiyacını bize arzedemeyenlerin ihtiyaçlarım gelip bize arzet-sinler.

2- Hayır ve iyilik hususunda olanca gayretleriyle bize yardımcı olsunlar.
3- Bizim göremediğimiz hayır ve iyilikleri bize göstersinler.
4- Kimsenin gıybetini yanımızda yapmasınlar.
5- Kendilerini ilgilendirmeyen şeylere burunlarını sokmasınlar. Bu hutbesinden sonra şairler ve hatipler, Ömer b. Abdülaziz'm yanından ayrıldılar. Fakihler ve zahidler onun yanında sebat ettiler-
Sebat eden fakih ve zahidler de: "Bu adam söylediklerini yerine getirdiği sürece kendisinden ayrılmayacağız, ama aksini yaparsa mutlaka ayrılmamız gerekir." dediler.»
Süfyan b. Uyeyne dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, halifeliğe geçince Muhammed b. Ka'b, Reca b. Hayve ve Salim b. Abdullah' haber göndererek onları huzuruna çağırttı. Yanma geldiklerinde de onlara şöyle dedi: "Mübtela olduğumuz ve başımıza inen şu ağır görevi görüyorsunuz. Bu hususta bize yardımcı olmak için neler biliyorsanız söyleyin."»
Muhammed b. Ka'b dedi ki: «Yaşlıları baba, gençleri kardeş, küçükleri de evlat say. Babana iyilik yap, kardeşini ziyaret edip durumuyla ilgilen, çocuğuna da şefkat göster.»
Reca da şöyle dedi: «Kendin için beğendiğin şeyi halk için de beğen, sana yapılmasından hoşlanmadığın şeyi halka yapma ve şunu da bilki sen, ölecek ilk halife değilsin.»
Salim ise şöyle dedi: «Kendini bu yönetim işini güzelce yürütmeye ada. Bu hususta dünya şehvetlerine karşı oruç tut. Bu orucuda Ölüm anında boz. Söyleyecek başka birşeyim yok, hepsi bu kadar.»
Ömer de: «Lâ havle velâ kuvvete illa billah.» dedi.»
Başkaları dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, bir gün insanlara bir nutuk irad etti, ama ağıt boğazına çökmüştü. Boğulmak üzere idi. Nutkunda şöyle demişti:
«Ey insanlar! Siz ahiretinizi ıslah edin ki, Allah da dünyanızı İslah etsin. Siz içinizi düzeltin ki, Allah da dışınızı düzeltsin Allah'a yemin ederim ki, Adem'in oğlu olan her kul mutlaka ölecektir. Ölümde onun için kopmaz bağlar vardır.»
Yine bir hutbesinde şöyle demişti:
«Nice sağlam ve mamur yer vardır ki, yakın bir zamanda harab olacaktır. Durumuna imrenilen nice mukim vardır ki, yakın zamanda goçecektir. Allah, size rahmet etsin. Elinizden geldiğince ve olanca imkanlarınızı seferber ederek dünyadan güzel bir şekilde göçün. Buna karşı dünyada ademoğlu gözü aydın olarak bir çaba ve yarış içine girmiştir. Ama o, Ölüme gitmek üzeredir. Allah, onu kendi kaderi gereğince davet ettiği ve ölüm okunu ona sapladığı zaman gidecektir. Dünyaya olan tercihini bırakacaktır. Kendisiyle ilgilenecek başka bir Kavme gidecek, onlar kendisini dünyaya muhtaç bırakmayacaktır. Doğrusu dünya, verdiği zarar kadar insana memnuniyet vermez, az bir süre sevindirir ama uzun bir süre üzer.»
ismail b. Ayyaş, Amr b. Muhacir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, halife olunca kalkıp insanlara bir hutbe irad ettı. Allah'a hamd~ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
«Ey İnsanlar! Doğrusu Kur'ân'dan sonra artık başka bir kitab, Muhammed (s.a.v.)'den sonra da başka bir peygamber gelmeyecektir. Ben, hüküm veren değilim, verilmiş hükümleri infaz edenim. Ben kendiliğinden uydurukça şeyler çıkaracak değilim, benden öncekilerin yolundan gideceğim. Zalim devlet başkanından korkup kaçan kişi, zalim değildir. Dikkat edin, asi olan, zalim devlet başkanıdır. Dikkat edin, Aziz ve Celil olan Yaratıcıya isyan olan yerde yaratılana itaat olmaz.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, yukarıdaki hutbesinde şu sözleri de söylemişti: «Ben, herhangi birinizden daha hayırlı değilim, aksine ben aranızda yükü en ağır olan kişiyim. Dikkat edin, Allah'a isyan olan yerde yaratığa itaat yoktur. Dikkat edin, ben size bunları işittirdim mi?»
Ahmed b. Mervan, Said b. As'ın oğlunun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, irad etmiş olduğu son hutbesinde Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle demişti:
«İmdi sizler boşuna yaratılmadınız, başıboş da bırakılmadınız, sizin varacağınız son bir durak vardır. O zaman ve orada Allah, hüküm verecek ve işinizi halledecek, aranızdaki anlaşmazlıkları da çözümleyecektir. Allah'ın rahmeti dışına çıkan, kaybedip ziyana uğramıştır. Genişliği gökler ile yer araşınca olan Cennet'ten yoksun kalmıştır. Bihnezmisiniz ki, ancak bu günden korkup tedbirini alan ve baki olan ahireti elde etmek için fani olan şu dünyayı feda eden, tükeneni tükenmeyecek olanla değiştiren, azı çokla değiştiren, korkuyu güvenle değiştiren kimseden başkası yarınki kıyamet gününde güvende olmayacaktır. Görmüyor musunuz ki, sizden önce ölmüş ve göçmüş olanların mallarını elinizle yağmalamaktasınız. Ama bu mallar, sizden sonrakilerin de eline geçecektir. Bu mallar, böylece elden ele intikal edecek ve nihayet varislerin en hayırlısı olan Allah'ın eline geçecektir. Sonra sizler, her gün bu dünyadan ayrılıp Allah'ın katına göçen ve dönüşü olmayan bir yolculuğa giden kimseleri uğurluyorsunuz. Onların ecelleri sona ermiş olduğundan yerin, kara toprağın bağrına yas-tıksız ve döşeksiz olarak defnediliyorsunuz. Onlar, dostlarından ayrılıp toprağa ve hesaba yönelmişlerdir, amelleri ile başbaşa kalacaklardır. Terkettikleri dünyadan müstağni olmuşlardır. Ama yöneldikleri ahirette fakir ve yoksuldurlar, hakkınızda hüküm verilmeden ve ölmeden önce Allah'tan korkun, takvalı olun, ölüm üzerinize inmeden ölümü devamlı gözetleyin. Ben size bu sözleri söylüyorum, haberiniz olsun.»
Böyle dedikten sonra Ömer b. Abdülaziz, abasının ucunu yüzüne örttü, ağladı, etrafmdakileri de ağlattı.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, yukarıdaki hutbesinde şunları da söylemiştir:
«Allah'a yemin ederim ki, ben, size bu sözleri söylüyorum ama sizden hiçbirinizin bende olduğunu bildiğim günahlar kadar günahkar olduğunu bilmiyorum. Ama bu anlattıklarım Allah'ın adil kanunlarıdır. O, bu kanunlarda kendisine itaat edilmesini

emretmiş, kendisine karşı gelinmesini yasaklamıştır. Allah'dan mağfiret diliyorum.»
Böyle dedikten sonra yenini yüzüne kapattı ve sakalı ıslanmcaya kadar ağladı. Sonra da vefat edinceye kadar meclisine dönmedi. Allah, ona rahmet etsin.
Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyamda gördüm, bana şöyle dedi:
- Yaklaş ey Ömer!
Yanına yaklaştım, öyle ki, kendisine değmekten korktum. Yine bana şöyle dedi:
- idarenin başına geçtiğin zaman şu ikisi gibi davran. (Yanında sağ ve soluna oturmuş iki yaşlı adam gördüm, kendisine sordum:)
- Bunlar kimlerdir?
- Şu Ebu Bekir, şu da Ömer'dir.
Rivayete göre Ömer b. Abdülaziz, Salim b. Abdullah b. Ömer'e şöyle demiş:
- Bana öyle bir siret yaz ki, ona göre amel edeyim.
- Sen bunu yapamazsın.
- Niçin?
- Eğer sen bu yazacağım sirete göre amel edecek olursan, Ömer b. Hattab'tan daha faziletli ve daha üstün olursun. Zira o, hayır işleme hususunda yardımcılar buluyordu ama sen hayır işleme hususunda sana yardım edecek bir kimseyi bulamamaktasın.»
Rivayet olunduğuna göre Ömer b. Abdülaziz, yüzüğünün kaşına Şu ibareyi yazdırmıştır: «Lâ ilahe illallahü vahdehü lâ şerike leh». Başka bir rivayete göre ise şunları yazdırmıştır: «Amentü billahi.»
Vefa Aziz'in rivayetine göre Ömer b. Abdülaziz, bir gün halkın eşraf ve reislerini toplayarak onlara bir nutuk irad ederek şöyle demiş: «Fedek hurmalığı, Rasûlullah (s.a.v.)'m elindeydi. Oranın gelirlerini Allah'ın kendisine gösterdiği yerlere sarfederdi. Sonra bu hurmalığın idaresini Ebu Bekir yürüttü. Ondan sonra Ömer de aynı şekilde yürüttü.»
Ravilerden Asmaî dedi ki: "Ömer b. Abdülaziz'in, Hz. Osman hakkında ne dediğini bilmiyorum ama sonra sözünü şöyle sürdürmüştü: «Mervan, o hurmalığı ıkta olarak verdi ve oradan bana bir pay düştü.
Velid ile Süleyman da oradaki paylarını bana bağışladılar. Benim oradaki paylarımdan daha kıymetli birşey yoktur ki, onu da beytü'l-mala iade edeyim. Ama ben, Fedek hurmaliğındaki paylarımı, Rasû-lullah (s.a.v.)'ın zamanındaki uygulamaya dönülebilsin diye beytü'l-mala iade ettim.»
O zaman insanlar haksızlıklardan artık emin olmuşlar, kimsenin kimseye haksızlık yapacağına inanmaz hale gelmişlerdi. Bundan sonra Ömer b. Abdülaziz, Ümeyye oğullarından bir cemaatın mallarının beytü'l-mala iade edilmesini emretti ve o mallara da "mezalim malları" adını verdi. Bazıları bu uygulamadan vazgeçmesi için ricaya gittiler. Halası Fatıma binti Mervan'ı aracı yaptılar. Fakat bunun bir faydası olmadı. Ömer, onlara şöyle dedi: «Ya beni bildiğim gibi hareket etmem için rahat bırakırsınız, ya da Mekke'ye giderim, halifelikten vazgeçer ve bu işin en layıkma halifeliği devrederim. Allah'a yemin ederim ki, aranızda elli sene kalacak olsam bile adaletten vazgeçmeyeceğim. Ben, idareciliği elde tutmak istiyorum ama bunu da ancak insanların kalblerini yatıştırmcaya kadar dünya tamahı ile birlikte yürütebiliyorum.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Eğer bu ümmette Mehdi varsa, o da Ömer b Abdüla-ziz'dir.»
Katade, Said b. Müseyyeb ile birçok kişi böyle demişlerdir.
Tavus dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, hidayete ermişti ama onun vasıtasıyla insanlar hidayete ermiş değildirler. O, adaleti tam olarak tatbik edemedi. Mehdi geldiğinde o, kötülük yapan kimselerin üzerinde duracak, gerekeni yapacak, iyilik yapan kimseye de ihsanda bulunacak ve daha fazla iyilikte bulunacaktır. Cömert olup valilerine karşı sert, düşkünlere karşı ise merhametli olacaktır.»
Malik, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Halifeler, Ebu Bekir ile iki Ömer'dir.» Kendisine Ebu Bekir ve Ömer'i tanıdıklarım ama ikinci Ömer'in kim olduğunu bilemediklerini söylemeleri üzerine şu cevabı vermişti: «Eğer yaşarsanız yakında ikinci Ömer'i de tanıyacaksınız.» Böyle demekle o, Ömer b. Abdüla-ziz'i kasdetmişti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, Ömer b. Abdülaziz'den bahsederken; «O, Mervan oğullarının başı yaralısı (yüzü ak olanı) dır.» demiştir.
Abbad es-Semmak, Süfyan-ı Sevrî'nin meclisine katılır, onun sohbetini dinlerdi. Bu zat, Süfyan-ı Sevrî'nin şöyle dediğin nakletmiştir:
«Halifeler, şu beş kişidir: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer b. Abdülaziz.»
Halifelerin bu beş kişiden ibaret olduğuna dair sözler, Ebu Bekir b Ayya§» §afiî ve diğer birkaç kişiden de nakledilmiştir.
Bütün âlimler Ömer b. Abdülaziz'in adil imamlardan, raşit halifelerden ve hida-vet rehberi önderlerden biri olduğu hususunda icma etmişlerdir. Haklarında sahih hadis varid olan oniki imamdan biri olduğunu da birden fazla âlim ifade etmiştir. Sözü edilen sahih hadis şudur: «Aralarında oniki halife -ki hepsi de Kureyş'ten olacaktır- bulunduğu sürece bu ümmetin işi, sürekli düzenli ve müstakim olacaktır.»
Kısa olmakla birlikte halifelik süresince merhum Ömer b. Abdülaziz çok çaba harcamış, nihayet haksızlıkları önlemiş, bütün

hak sahiplerine haklarını vermişti. Öyle ki, onun münadisi her gün, şöyle duyuruda bulunurmuş: «Nerede borçlular? Nerede evlenecek olanlar? Nerede düşkünler? Nerede öksüzler? Gelsinler, hepsinin ihtiyacını karşılayayım.»
Âlimler, Ömer b. Abdülaziz'in mi yoksa Muaviye b. Ebi Süyfan'm mı daha faziletli olduğu hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları, yaşantısının mükemmelliğinden, adaletli oluşundan, kendini zühde verişinden ve fazlaca ibadet yaptığından ötürü Ömer b. Abdülaziz'i Muaviye'den daha faziletli kabul etmişlerdir. Bazıları da ondan daha önce İslâm'a girdiğinden ve sahabe olduğundan ötürü Muaviye'yi ondan daha faziletli kabul etmişlerdir. Hatta bazıları demişlerdir ki: «Muaviye'nin, Rasülullah (s.a.v.)'la görüşmüş olduğu bir tek gün bile, Ömer b. Abdülaziz'den, onun tüm ömründen ve aile efradından daha hayırlıdır.»
"Tarih" adlı eserinde İbn Asakir'in anlattığına göre Ömer b. Abdülaziz, zevcesi Fatıma binti Abdülmelik'in cariyelerinden birini çok beğenirmiş. Ömer, bu cariyeyi zevcesi Fatıma'dan ya satarak ya da hibe ederek kendisine vermesini istemiş. Ancak Fatıma, bu isteğini yerine getirmemişti. Ama halifeliğe geçince, Fatıma, o cariyeye güzel giysiler giydirmiş, kokular sürmüş ve onu hibe ederek halifeye sunmuştu. Halife, cariyeyle başbaşa kalınca cariye ona yönelmiş, ancak o, cariyeden yüz çevirmişti. Cariye, ona şöyle sormuştu:
- Ey efendim, daha önce bana gösterdiğin sevgin nerede?
- Allah'a yemin ederim ki, sana olan sevgim, eskisi gibi sağlam durmaktadır. Ama artık benim kadınlara ihtiyacım yok. Öyle bir işle karşılaştım ki, artık senden ve diğer kadınlardan alakamı kesmek mecburiyetinde kaldım. Sizlerle uğraşamam. Sen nerelisin, nereden getirildin?
- Ey mü'minlerin emiri, babam Mağrib ülkesinde bir suç işledi. Musa b. Nusayr onu yakalatıp sorguladı ve beni de cinayetin bedeli olarak aldı. Sonra da beni Velid'e gönderdi. Velid de kız kardeşi ve se-nm de zevcen olan Fatıma'ya hibe etti. İşte Fatıma da beni şimdi sana hediye etti.
- Doğrusu, biz, Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Vallahi nerede ise rezalet işleyecek ve helak olacaktık.
Böyle dedikten sonra Ömer, o cariyeye ikramda bulunup kendi ülkesine ve ailesine gönderdi.
Ömer b. Abdülaziz'in zevcesi Fatıma, şöyle demiştir: «Bir gün yanına girdim, namazgahında oturmuştu. Elini yanağına dayamıştı. Gözleri de iki yanağının üzerine yaş akıtıyordu. Kendisine: "Neyin var?" diye sorduğumda bana şu cevabı verdi:
"Yazıklar olsun sana ey Fatıma! Ben bu ümmetin idaresinin başına geçtim. Ama bu nasıl bir idaredir, biliyor musun? Aç olan fakiri zayi olan hastayı, yorgun ve bitkin düşmüş çıplağı, kalbi kırık yetimi, yalnız kalmış dulu, kahra uğramış mazlumu, garibi, esiri, yaşlı ve ihtiyar kimseleri, çoluk çocuğu kalabalık olan insanları, malı mülkü az olan kimseleri ve ülkenin, beldelerin ücra köşelerinde bunlara benzer kimselerin durumlarını düşündüm. Kıyamet gününde Aziz ve Celil Rabbimin bana bunların durumunu soracağını anladım ve Muham-med (s.a.v.)'in de bunlardan yana olup bana hasım kesileceğini düşündüm. Bunların benimle tartışacakları ve davalaşacakları zamanda kendilerine karşı bir delil ileri süremiyeceğimden korktum. Bu nedenle kendime acıdım ve ağladım.»
Meymun b. Mehran'dan şöyle rivayet edilmiştir: «Ömer b. Abdü-laziz, beni bir valiliğe tayin etti. Sonra bana şöyle dedi: "Sana benden bir mektup gelir de bu mektup hakka uygun olmazsa onu yere çal."»
Ömer, valilerinden birine şöyle bir mektup göndermişti: «Güç ve kudretin seni insanlara haksızlık yapmaya iterse, sen Allah'ın senin üzerindeki güç ve kudretini, onlara yapacağın haksızlığın mutlaka sona ereceğini, ama onların senden soracakları hesabın bakiliğini hatırla.»
Abdurrahman b. Mehdi, İsa b. Asım'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Abdülaziz, Adiy b. Adiy'e şöyle bir mektup gönderdi:
«Doğrusu, İslâmiyet'in farzları, sünnetleri ve prensipleri vardır. Kim bunları tamamıyla yerine getirirse imanı kemale erer, kim de bunları tamamıyla yerine getiremezse imam kemale ermez. Eğer ben yaşarsam -amel etmeniz için- bunları size açıklarım, eğer ölürsem de zaten aranızda yaşamaya niyetim yoktur.»
Sulî'nin anlattığına göre Ömer, valilerinden birine şöyle bir mektup göndermiştir:
«Allah'a karşı gelmekten sakınıp takvalı ol, çünkü takvadan başka birşey makbul olmaz. Ancak takva sahibi kimseler, ilahi rahmete mazhar olurlar ve yine ancak takvalı olmaktan ötürü kişiye sevap yazılır. Takvalı olmayı öğütleyenler çoktur ama takvalı olanlar azdır.»
Şu güzel sözler de onun vecizeleridir:
«Bir kimse, ancak kendi amel ettiği şeyleri söyleyebileceğini bilirse konuşması az olur, ancak kendisini ilgilendiren ve kendisine yarar glayan şeyleri söyler. Bir kimse, ölümü çokça hatırlarsa dünyadan az şeyle yetinir.»
«Bir kimse, söylediği sözleri kendi amelinden saymazsa hata ve günahı çoğalar. Bir kimse, Allah'a bilgisizce ibadet ederse kendisini fesada sürükleyen şeyler, kendisini İslah edecek şeylerden daha çok
olur.»
Adamın birisi, bir gün Ömer b. Abdülaziz'Ie ileri geri konuştu, nihayet onu öfkelendirdi. Ömer de onu dövmek istedi, ama sonra kendini tuttu ve adama şöyle dedi:
«Sen şeytanın bana hükümdar onuru aşılayarak beni gazablan-dırmasım ve bu nedenle de yarın karşılığını benden alacağın bir haksızlığı sana yapmamı istedin. Haydi kalk, Allah sana afiyet versin, artık seninle konuşmaya ihtiyacım yoktur.»
Ömer b. Abdülaziz'in vecizelerinden biri de şudur: «Allah katında işlerin en güzeli, normal şekilde çabalamaktır. Güçlü iken affetmektir, yönetimin başında iken merhametli olmaktır. Bir kul, dünyada başka bir kula merhametli olursa onun karşılığında

kıyamet gününde de mutlaka Cenâb-ı Allah, ona merhametle muamele eder.»
Ömer'in küçük oğlu evden çıkıp diğer çocuklarla oynarken bir çocuk gelip onun kafasını yardı. Saldırgan çocuğu yakalayıp Ömer'in huzuruna getirdiler. O esnada Ömer, dışarıda bir gürültü duydu, dışarı çıktı. Bir kadının: «O benim oğlumdur, o öksüzdür.» diye bağırdığını gördü. Ömer, ona: «Kendine gel ey kadın, bu çocuğun divanda kaydı var mıdır? Kendisine maaş verilmekte midir?» diye sordu. Kadın da: "Hayır." diye cevap verince Ömer: «Bu çocuğu zürriyete yazın.» dedi. Bunun üzerine karısı Fatıma: «Senin oğlunun başını yardı, bu halde bu çocuğa böyle lütufta bulunuyorsun. Allah, bunu kahretsin. Sen böyle yaparsan bir kez daha senin oğlunun başını yaracak-tır.» diye çıkıştı. Ömer de ona şu cevabı verdi:
«Yazıklar olsun sana, o yetimdir, siz onu korkuttunuz.»
Malik b. Dinar dedi ki; «Bana, sen zahidsin, diyorlar. Zahidlik benim neremde? Zahid, ancak Ömer b. Abdülaziz'dir. Dünya ağzını açarak ona geldi, ama o, dünyanın tümünü terketti.»
Dediler ki: Ömer b. Abdülaziz'in sadece bir gömleği vardı. O gömleğini de yıkadıkları zaman kuruyuncaya kadar evinde oturup beklerdi.
Bir defasında bir rahibin yanma gidip: «Ne olur bana öğüt ver.» dedi, rahib de ona şöyle cevap verdi: Şairin şu sözünü tut:
«Dünyadan soyutlan, çünkü sen, dünyaya gelirken çıplaktın.» Ömer, bu beyti çok beğenir, defalarca tekrarlar ve buna göre hakkıyla amel ederdi.
Anlatıldığına göre Ömer, bir gün karısının yanına gitmiş, karısı ondan üzüm almak için bir dirhem veya birkaç fülüs istemişti. Ancak karısı, onun yanında hiç para bulamayınca Ömer'e şöyle demişti:
- Sen halifesin, mü'minlerin emirisin, ama cebinde üzüm alacak kadar para yok. Bu nasıl iştir?
- Bu halim, yarın Cehennem ateşinde zincirleri ve prangaları taşımaktan daha kolaydır.
Evinin kandili, üç kamış üzerindeydi ki, bunların da üzerinde çamur vardı.
Bir gün kendisine kızartılmış et getirmesi için kölesini pazara göndermişti. Kölesi de alelacele ona kızartılmış et getirdi. Köleye şöyle sordu:
- Bunu nerede kızarttın? -Mutfakta.
- Müslümanların umumi mutfağında mı?
- Evet.
- Öyleyse bunu sen ye, bu benim rızkım değildir, senin rızkındır. Umumi mutfakta Ömer için su ısıttılar. Ömer de bunun karşılığında bir dirheme odun satın alarak umumi mutfağa gönderdi.
Karısı dedi ki: «Ömer, halife iken bizimle asla cinsel ilişkide bulunmadığı gibi hamamcı da olmadı.»
Ömer b. Abdülaziz, Ebu Selam el-Esved'in, havuzla ilgili hadisi Sevban'dan rivayet ettiğini duymuştu. Bunun üzerine Ömer bir ulak göndererek onu yanma çağırttı. Ebu Selam gelince 'de Ömer, mazeret dilercesine ona şöyle dedi: «Ey Ebu Selam, sen yormak istememiştim. Ama bu hadisi bizzat senin ağzından duymak istedim.» Ebu Selam da şöyle cevap verdi: Ben Sevban'dan duydum ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Benim havuzum, Aden ile Belka ummanı arasındadır, suyu sütten beyaz, baldan tatlıdır. Kupalarının sayısı, göklerdeki yıldızlar sa-yısıncadır, ondan bir kez içen kimse, artık ebediyyen susamaz ve o havuzun başına gelip içecek olan ilk kimseler, Muhacirlerin fakirleridir. Başları tozlu, elbiseleri kirli olup güzel kadınlarla evlenmezler ve dünyadaki tıkanıklıklar, engeller ve setler onlar için açılmazlar.» (Yani sürekli sıkıntıda olurlar). Ömer de bunun üzerine şöyle dedi: «Ama ben güzel kadınlarla evlendim. Abdülmelik'in kızı Fatıma'yla evliyim ama bundan sonra başım tozlanmadıkça yıkanmayacağım, kirlenıe-dikçe elbisemi çıkarmayacağım.»
Anlatıldığına göre Ömer'in bir kandili vardı, o kandilin ışığında kendi işiyle ilgili notları tutar, yazıları yazardı. Bir de beytü'l-malın bir kandili vardı ki, onun ışığında Müslümanların maslahatı ile ilgili notları tutar ve yazıları yazardı. Şahsıyla ilgili bir tek harfi dahi o kandilin ışığında yazmazdı. Her gün sabahleyin Kur'ân okur ama okuyuşunu uzatmazdı. 300 polisi, 300 de muhafızı vardı.
Ehl-i beytinden bir adam, ona bir elma hediye etmişti. Elmayı kokladıktan sonra getiren adama verip onu tekrar sahibine iade etmişti. Elmayı sahibine götüren görevliye de: Ona de ki: «Elma yerini buldu.» dedi. Görevliyse ona şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emin, Rasûlullah (s.a.v.), hediye kabul ederdi, elmayı gönderen bu adam da senin ehl-i beytindendir.» Ömer, ona şu cevabı verdi: «Rasûlullah'a verilenler hediye idi. Bize gelince, bize verilenler rüşvettir.»
Anlatıldığına göre Ömer b. Abdülaziz, valilerine bol miktarda nafaka verirdi. Öyle ki, valilerden birine aylık 100, 200 dinar verirdi ve bunu da şu gerekçeye bağlardı: «Valiler para sıkıntısı çekmezlerse, bütün ihtiyaçları karşılanırsa, Müslümanların işlerine kendilerim vakfederler.»
Kendisine dediler ki: «Valilerine verdiğin kadar kendi çoluk çocuğuna da sarfetsen olmaz mı?» Ömer, onlara şu cevabı verdi: «Ben çoluk çocuğumun haklarını alıkoymuyorum, ama başkalarının haklarını da onlara vermem.»
Aile efradı, büyük sıkıntıya düştüler. Parasız kaldılar. Ömer, onlara daha fazla veremiyeceğini, şu mazereti ileri sürerek açıkladı: «Daha önce siz beytü'1-mala çok borçlandınız. Çok masraf yaptınız, onun için şimdi size daha fazlasını veremem.»
Bir gün Hz. Ali'nin evladından bir adama şöyle demişti: «Kapımda durmana ve içeri girmen için sana izin verilmemesine çok sıkıldım. Bundan ötürü Allah'tan utandım.» Yine Hz. Ali'nin evlatlarından bir başkasına şöyle demişti: «Allah, sizi kendi katından verdiği şeylerle ikrama mazhar kılmıştır. O nedenle dünyalık vererek sizi dünya ile kirletmekten ötürü Allah'tan

utanırım.»
Bir başka defasında da şöyle demişti: «Biz ve amcazadelerimiz Haşimiler, bazen biz bazen de onlar devran sahibi olduk. Devran onlardayken biz onlara gidip sığınırdık. Devran bizdeyken de onlar ge-Hp bize sığınırlardı. Nihayet risalet güneşi doğdu, münafıklar kaybettiler. Bozgunculuk yapan nifak sahipleri, konuşamaz oldular. Daha Önce konuşan herkes sustu.»
Ahmed b. Mervan, Muhammed b. Uyeyne'nin koyunlarını otlatan MuSa b. Eymen adındaki çobanın şöyle dediğini rivaye etmiştir: «Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği zamanında aslanlar, koyunlar ve yırtıcı hayvanlar aynı yerde otlanırlardı. Bir gün o dönemde sürüye bir Kurt musallat olunca ben dedim ki: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciûn. Mutlaka şu salih adam (Ömer) vefa etmiş olmalı.» Hesapladım, Ömer'in o gece vefat ettiğini anladım.»
Ömer b. Abdülaziz'in dualarından biri şu idi:
«Allah'ım, bazı adamlar vardır ki, verdiğin emirlere itaat ederler yasakladığın şeylerden uzak dururlar. Allah'ım, senin onları muvaffak kılışın, onların sana itaatlarından önce olmuştu. Beni de muvaffak kıl.»
Yine bir defasında şöyle dua etmişti: «Allah'ım, Ömer senin rahmetine mazhar olmaya layık bir adam değildir, ama senin rahmetin Ömer'e ulaşacak kadar geniştir.»
Adamın birisi, Ömer'e şöyle demişti:
«Yaşamak senin için hayırlı olduğu sürece Allah seni yaşatsın ve hayatta bıraksın.
- Bu boş birşeydir, ama sen şöyle de: «Allah, sana güzel bir hayat yaşatsın ve seni iyilerle beraber vefat ettirsin.»
Adamın birisi, Ömer'e şöyle sormuştu: «Ey mü'minlerin emiri, nasıl sabahladın?
- Vücudum ağır ve karnım dolu olarak, günahlara da bulanmış halde sabahladım ama Aziz ve Celil olan Allah'tan rahmetini diliyorum.»
Adamın birisi, Ömer b. Abdülaziz'in yanına gidip şöyle demişti: «Ey mü'minlerin emiri! Senden Önceki halifeler, halifelikle süslendiler ama sen halifeliği süsledin. Senin durumun, şairin şu sözünde anlattığı gibidir:
«İnci, yüzlerdeki güzellikleri daha da ziynetlendirdiğine göre senin yüzünün güzelliği, inci için süs oldu.»
Adamın böyle demesi üzerine Ömer, ondan yüz çevirdi.»
Reca b. Hayve dedi ki: «Bir gece Ömer b. Abdülaziz'in yanında kaldım. Kandilinin yağı tükendi.«Ey mü'minlerin emiri, şu köleyi uyandıralım da kandile yağ koysun.» dedim. Ömer; «Hayır, bırak uyusun, ben ona iki iş yaptırmak istemiyorum.» dedi. Ben de: «Öyleyse ben kalkıp kandile yağ koyayım.» dedim. Ömer; «Hayır, misafiri çalıştırmak mürüvvetten sayılmaz.» dedi. Sonra kendisi kalkıp kandile yağ koydu. Sonra gelip şöyle dedi: «Ben kalkıp çalıştım, yine Ömer b. Abdülaziz'im. Gelip oturdum, yine Ömer b. Abdülaziz'im.»
Ömer şöyle demişti: «Nimetleri çokça anın. Çünkü nimetleri anmak, onların şükrünü ifa etmektir. Ben övünmekten korktuğum için nimetleri çokça zikredemiyorum.»
Dostlarından birinin ölüm haberini alan Ömer b. Abdülaziz, başsağlığı dilemek için dostunun ailesine gitti. Çoluk çocuğu onun huzurunda yüksek sesle feryad-ü figan edip ağladılar. Ömer, onlara şöyle dedi:
«Susun bakalım. Rızkınızı veren babanız değildi. Size rızık veren, ölümsüz ve diri olan Allah'tır. Babanız sizin mezar çukurunuzu da oldurmadı. O, kendi çukurunu doldurdu. Ama şunu da bilmelisiniz ki sizden her biriniz Allah'a yemin ederim ki, kendi çukurunu mutlaka dolduracaktır. Onur ve üstünlük sahibi yüce Allah, dünyayı yaratırken onun harab olacağına ve dünyada yaşayan herkesinde öleceğine hükmetmişti. Bir evde tecrübe dolu olursa, o evde mutlaka bu tecrübelerden ötürü alman ibretler de çoğalır. Bir yerde topluluk meydana gelirse, o tupluluk da mutlaka dağılır. Nihayet biriken ve toplanan herşey, yeryüzüne mirasçı olan Allah'ın eline geçecektir. Siz ağ-layacaksanız, kendinize ağlayın. Çünkü babanızın gittiği yere sizler de yarın mutlaka gideceksiniz.»
Meyimin b. Mehran, şöyle rivayet etmiştir: «Ömer'le birlikte mezarlığa gittik. Bana dedi ki: «Ey Ebu Eyyüb! Bunlar, ataların Beni Ümeyye'nin mezarlarıdır. Sanki bunlar hiç dünyadaki insanlarla aynı lezzetleri tatmamışlar ve aynı hayatı sürmemişler. Görüyorsunuz, hepsi yatıyorlar. Yere düşmüşler. Üzerlerinden çeşitli azab ve işkenceler geçmiş. Bela, üzerlerinde yer yapmıştır. Öyle değil mi?» Böyle dedikten sonra ağladı ve nihayet bayılıp düştü. Ayıldıktan sonra şöyle dedi: «Beni alıp eve götürün. Allah'a yemin ederim ki, bu mezarlarda yatanlardan daha çok nimetlere mazhar olmuş başka kimselerin var olduklarını bilmiyorum. Bunlar, Allah'ın azabından emin olmuşlar, sevabını bekliyorlar.»
Rivayet olunduğuna göre Ömer b. Abdülaziz, bir cenazeye gitmişti. Cenaze defnedildiğinde arkadaşlarına şöyle demişti: «Durun hele, dostlarımın mezarlarına da gideyim.» Gitti, mezar başında ağlamaya ve dua etmeye başladı. O esnada topraktan kendisine şöyle bir ses geldi: «Ey Ömer, dostlarına neler yaptığımı bana sormayacak mısın?» Ömer de, dostlarına neler yaptığını sorunca toprak ona şu cevabı vermişti: «Kefenleri parçaladım, etleri yedim, gözlerini oydum, göz çu-kurlarmdaki etleri de yedim; kollarındaki elleri, pazularındaki bilekleri, omuzlarındaki dirsekleri, bellerindeki omuzları, bacaklarındaki ayak bileklerini, uyluklarındaki bacaklarını, mak'adlarındaki baldırlarım, sırtlarmdaki mak'adlarmı koparıp yedim.»
Ömer, oradan ayrılıp gideceği zaman toprak, ona yine şöyle seslendi:
- Ey Ömer! Çürümeyecek kefeni sana söyleyeyim mi?
- Neymiş o?
- Allah'a karşı gelmekten sakınmak, takvalı olmak ve salih amel işlemektir.
Ömer b. Abdülaziz, bir defasında meclisinde oturan arkadaşlarından birine şöyle dedi:

- Dün geceyi tefekkür ederek geçirdim, hiç uyuyamadım.
- Hangi hususlarda tefekkür ettiniz, ey mü'minlerin emiri?
- Mezar ve sakini hakkında tefekkür ettim. Eğer sen Ölünün üç günden sonra mezarında ne hale geldiğini görürsen, onunla dünyada uzun uzaydıya arkadaşlık etmiş olsanda onu o halde görmek istemez ve ondan uzaklaşmak istersin. Onun mezarını, içinde haşerelerin dolaştığı, kurtların sağı solu parçaladığı, irinlerin aktığı bir ev olarak görürsün. Bununla birlikte onun kokusu da değişmiş, daha önce güzel görünümlü, hoş kokulu ve ötemiz elbiseli iken kefenlerinin çürümüş olduğunu da müşahede edersin.
Böyle dedikten sonra Ömer, bir çığlık attı, bayılıp yere düştü.
Mukatil b. Hayyan dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz'in arkasında namaz kıldım. Namazda şu ayet-i kerimeyi okudu:
«Onları durdurun. Çünkü kendilerinden daha da sorulacaktır.» (es-Sâffât, 24.) Bu ayet-i kerimeyi tekrarladı. İlerisine geçemedi.»
Karısı Fatıma dedi ki: «Ömer'den daha çok namaz kılan ve daha çok oruç tutan ve onun kadar Rabbinden korkan başka bir kimse görmedim. Yatsıyı kılar, sonra uyku gözlerini bürüyünceye kadar oturup ağlar, sonra uyanınca yine uykudan gözleri kapanıncaya kadar yeniden ağlardı. Benimle birlikte yatağa uzanır, ahiretle ilgili birşeyi hatırlayınca serçenin sudan çıkıp silkinişi gibi silkinir, oturup ağlamaya başlardı. Kendisine acıdığım için yorganı üzerine atardım ve şöyle derdim: «Keşke bizimle halifelik arasında, güneşin iki doğuş yeri arasındaki mesafenin uzaklığı kadar bir uzaklık olsaydı. Allah'a yemin ederim ki, halifelik bize geçtiğinden beri sevindiğimizi asla görmedim.»
Ali b. Zeyd dedi ki: «Hasan ve Ömer b. Abdülaziz gibi hiç kimseyi görmedim. Cehennem ateşi sanki bunlar için yaratılmamıştı.»
Ravinin biri dedi ki: «Gözlerinden kan akıncaya kadar Ömer b. Abdülaziz'in ağladığını gördüm.»
Anlatıldığına göre Ömer b. Abdülaziz, yatağına girerken şu ayet-i kerimeleri okurmuş:
«Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır.» (ei-A'râf, 54.)
«Kasabaların halkı, geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine gelmesinden güvende iniydiler?» <ei-Arâf, 97.)
Her gece arkadaşları olan fıkıhçılar, yanına gelip otururlar ve sadece ölümü, ahireti anarladı. Sonra da aralarında bir cenaze varmış gibi ağlarlardı.
Ebu Bekir es-Sulî şöyle demiştir: Ömer b. Abdülaziz, şairin şu sözünü kendisine nümune-i imtisal edinmişti:
«Toplayıp biriktirdiği şeylerden kefeni içine konulan hanut kokusundan başka birşey nasib olmadı.
Yine koku için yakılan öd ağacının kokusundan başka bir azığı da olmadı ki,
Bu da hangi belde de öleceği bilinmeyen bir yolcu için az bir azıktır-
Eğer bunu gönüllü olarak elde etmek için gitmezse, kendisine bu
şerbet içirilir.»
Ömer b. Abdülaziz, bir gün bir cenaze merasimine gitmişti. Oradakilerin toza ve güneş ışınlarına karşı yüzlerini perdeleyip gölgeliğe çekildiklerini gördü. Ağlayarak şu şiiri okudu:
«Güneşten veya tozdan Ötürü yüzünün lekelenmesinden ve müte-bessim çehresinin kaybolmasından korkupta yüzünün gülümserliği kalıcı olsun diye gölgeye kaçan kimse,
Yarın istemese de tozlu, ıssız, karanlık, dipsiz bir çukura, mezara gidip yerleşecek ve orada toprak altında uzun bir süre kalacaktır.
Ey nefis! O çukura düşmeden önce seni oraya götürüp rahatlık içinde barındıracak hazırlıkları yap. Çünkü sen boşuna yaratılmış değilsin.»
Bu beyitleri "Edebu n-Nüfus" adlı eserinde Acurî, ilaveler yaparak nakletmiş ve şöyle demiştir: «Ömer b. Abdülaziz Abdülala'yı Rum azgını İlyon'a -onu İslâm'a davet etsin diye- elçi olarak göndermek istemiş. Abdülala da ona şöyle demişti:
- Ey mu minlerin emiri, izin ver de oğullarımdan biri benimle birlikte bu yolculuğa çıksın (Abdülala'nm on oğlu vardı).
- Olur, hangisini götürmek istiyorsan götürebilirsin.
- Abdullah'ı götürmek istiyorum.
- Oğlun Abdullah'ı, hoşuma gitmeyen bir şekilde yürürken gördüm ve ona kızdım. Ayrıca duyduğuma göre o, şiir de söylüyormuş.
- Onun yürüyüşü doğuştan böyledir. Şiire gelince o, kendi nefsine ağıt yakmak şeklinde şiir okuyor.
- Söyle de oğlun Abdullah yanıma gelsin, sen başka bir oğlunu beraberinde götür.
Abdülala, oğlu Abdullah'ı yanına alarak Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdi. Ömer, Abdullah'tan bir şiir okumasını isteyince o da kendisine şu şiiri okudu:
«Ey nefis! O çukura düşmeden önce seni oraya götürüp rahatlık içinde barındıracak hazırlıkları yap. Çünkü sen boşuna yaratılmış değilsin.
Sen ahirette yoksul kalacağın halde senden sonra dünyada yaşayacak olan kimseler için çalışıp çabalama, onlar için mal biriktirme.Çünkü mezar, senden sonrakilerin ve onların biriktirdikleri mallarında mirasçısı olacaktır.
Zamanın ağır ağır yürüyerek meydana getireceği hadiselerden korkuyorum. Uyan, kendine gel.
Ecelini kesecek olan bıçağı arayan kimse gibi olma, o kimse, ektiği ekini bol olarak yerden bitmiş halde gördü ama ecelinin

geleceğini hatırlamadı.
Gözde pis ve güzel şeylerin aynı olduğu zamanın musibetlerinden yana güvende olma ki,o hem refah içindekileri, hem de tongaya basmışları vurur.
Nice korkulu halde bulunan ümit sahipleri vardır ki, sabaha güvenle girer, ama akşamleyin basma felaketler gelir.
Güneşten veya tozdan ötürü yüzünün lekelenmesinden ve müte-bessim çehresinin kaybolmasından korkup da yüzünün gülümserliği kalıcı olsun diye gölgeye kaçan kimse.
Yarın istemese de kurak, ıssız, karanlık, dipsiz bir çukura, mezara gidip yerleşecek ve orada toprak altında uzun bir süre kalacaktır.»
İbn Ebi'd-Dünya, bunu hatırlattı, Ömer de okudu. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. Ömer bu şiirin ifade ettiği hakikatları benimser ve ağlardı.
Fadl b. Abbas el-Halebî dedi ki: Ömer b. Abdülaziz, şu aşağıdaki beyti sürekli okurdu ve ağzından düşürmezdi:
«Ahiret yurdunda Allah tarafından kendisine pay verilmemiş bir kimsenin, bu dünyadaki yaşantısında hayır yoktur.»
Başka bir ravi buna şu güzel beyti de eklemiştir:
«Dünya, her ne kadar bazı kimseleri memnun edip hoşnut kılarsa da o;
Az bir geçimliktir, zeval yakındır.»
Ömer b. Abdülaziz'in, İbn Cevzî tarafından nakledilen şiirlerinden biri de şudur:
«Ben öleceğim. Ölümsüz olan Allah Azizdir.
Şuna kesin olarak inandım ki, ben öleceğim.
Ölümün ortadan kaldırdığı hükümdarlık, hükümdarlık değildir.
Hükümdarlık, ancak ölümsüz olan Allah'ın hükümdarlığıdır.»
Abdullah b. Mübarek dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, şöyle bir şiir
söylemiştir:
«Uyuyan kimsenin rüyada gördüğü lezzetlere aldanışı gibi sen de fani olan şeyle seviniyor ve aslında ölümle ferahlanıyorsun.
Ey aldanmış kişi! Senin gündüzün dalgınlık ve gafletle geçer. Geceni de uykuyla tüketirsin. Ama mezar çukuru, seni bırakacak değildir.
Ahiretle ilgili çabalarına gelince, sen bunun akibetinden hoşlan-
mıyacaksm.
Dünyada senin hayatın gibi hayatı hayvanlarda yaşarlar.»
Muhammed b. Kesir dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, kendi nefsim kınayıp şöyle dedi:
«Sen bugün uyanık mısın, yoksa uykuda mısın?
Şaşkın ve nereye gittiğini bilmeyen kimse nasıl uyuyabilir?
Eğer yarınki gün için uyanıksan, o zaman bol bol akan gözyaşları senin gözlerinin kenarını yakmalıydı.
Sen, uzun bir uykuya daldın, ama çok büyük ve korkunç işler sana yaklaşıyor.
Gelecek için akibetinden hoşlanmıyacağın ameller yapıyor, çabalar sarfediyorsun.
Ama dünyada senin bu hayatın gibi hayatı hayvanlarda yaşarlar.
Sen, uykuda iken hiçbir gün güvende değilsin.
Uyanıkken de akıllıca davranmıyorsun.»
ibn Ebi'd-Dünya'nın rivayetine göre Fatıma binti Abdülmelik, şöyle demiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, bir gece uyanıp şöyle dedi:
- Bu gece tuhaf bir rüya gördüm.
- Rüyanı bana anlat bakalım.
- Sabah olsunda o zaman anlatayım.
Sabah olunca Müslümanlara namazı kıldırdıktan sonra eve geldi, ben de ona rüyasını tekrar sordum. Bana şöyle anlattı:
«Kendimi ye-Şil bir arazi üzerine atılmış gibi gördüm. Orası yeşil bir sergiyi andırıyordu. Orada gümüşten yapılmış gibi görünen bir köşk vardı. Köşkten biri dışarı çıkıp: «Muhammed b. Abdullah nerede? Allah'ın Rasû-u nŞrede?» diye seslendi Rasûlullah (s.a.v.), gidip o köşke girdi, son-3 yine aynı adam çıkıp: «Ebu Bekir es-Sıddık nerede?» diye seslendi, bu Bekir de gidip köşke girdi. Sonra yine aynı adam dışarı çıkıp: < mer b. Hattab nerede?» diye seslendi. Ömer de gidip köşke girdi. °nra tekrar o adam dışarı çıkıp: «Osman b. Affan nerede?» diye seslendi. Osman da gidip köşke girdi. Aynı adam tekrar dışarı çıkıp; «Ebu Talib oğlu Ali nerede?» diye seslendi. Ali de gidip köşke girdi. Sonra aynı adam dışarı çıkıp: «Ömer b. Abdülaziz nerede?» diye seslendi. Ben de kalkıp köşkün yanma gittim, içeri girdim, atam Ömer b. Hattab'ın yanına oturdum. O da Rasûlullah (s.a.v.)'m sol tarafında idi. Ebu Bekir ise, Rasûlullah'in sağ tarafında oturmaktaydı. Onunla Rasûlullah (s.a.v.) arasında bir adam vardı. Atam Ömer'e: «Bu adam kimdir?» diye sordum. «Bu, Meryem oğlu İsa'dır.» dedi. Sonra görünmezlerden bir ses işittim, benimle o sesin geldiği yer arasında bir nur vardı, sesin sahibini göremiyordum. Şöyle diyordu: «Ey Ömer b. Abdülaziz! Üzerinde bulunduğun yoldan ayrılma, sebat et.» Sonra o adamın dışarı çıkmama izin verdiğini anladım. Dışarı çıktım. Dışarıda köşkten çıkmakta olan Osman b. Affan'la karşılaştım, şöyle diyordu: «Bana yardım eden Rabbim Allah'a hamdolsun.» Onun peşisıra Hz. Ali de: «Beni bağışlayan Rabbim Allah'a hamdolsun.» diyerek dışarı çıktı.»

[22]

Fasıl

Bu kitabın "Peygamberlik Delilleri" bölümünde Ebu Davud'un kendi "Sünen"inde rivayet etmiş olduğu hadisten bahsetmiştik Ebu Davud'un rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), mezkur hadisinde şöyle buyurmuştur:
«Doğrusu Allah, bu ümmete her yüz senenin başında dinini yenileyecek birini gönderir.»
İbn Cevzî ve diğerlerinin anlattıklarına göre aralarında İmam Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu bir ulema topluluğu demişler ki: «Ömer b. Abdülaziz, ilk yüz senenin başında gelmiştir ve o, bu tanıma girmeye en layık kişidir. Çünkü imamdı ve velayet-i âmdı. Ayrıca hakkı infaz etmek için uğraşıp çaba sarfederdi. Onun uygulaması ve yaşayış tarzı, Hz. Ömer'inkine çok benziyor, onu fazlasıyla andırıyordu.»
Şeyh Ebu'l-Ferec b. Cevzî, Hz. Ömer'in ve Ömer V Abdülaziz'in siretlerini bir kitapta toplayıp nakletmiştir. Biz de Ömer b Hattab'ın siretini tek bir ciltte anlattık. Ömer b. Abdülaziz'in siretine gelince, biz bunun çok faydalı olan kısımlarını naklettik. Naklettiklerimiz, anlatmadıklarımızın delili ve işareti sayılır.
Ömer b. Abdülaziz, kendi beldesinde ve diğer beldelerde fıkıh talimi, ilim neşriyatı ve Kur'ân tilaveti nedeniyle meşgul oldukları için büyük camiye gelemeyen kimselere her sene beytü'l-maldan 100 dinar verirdi. Kendi valilerine, sünnete sarılmalarını mektuplarıyla bildirir ve: «Eğer sünnet benim valilerimi ıslah etmezse, Allah da onları ıslah etmesin.» derdi.
Diğer beldelere de mektup yazarak Yahudi, Hristiyan ve diğer dinlerden olan zımmilerin, eğer üzerine binmemelerini; kürk, tayle-saii ve şalvar giymemelerini emrederdi. Deriden yapılmış zünnarı bellerine bağlamadan yolda yürümemelerini, bunlardan birinin evinde silah yakalanırsa alınmasını da emrederdi. Ayrıca valilerin, ancak Kur'ân ehli kimseleri memuriyetlerde çalıştırmalarını da tenbihlerdi. Eğer Kur'ân ehli kimselerde hayır yoksa, başkalarında hiç olmaz, derdi.
Valilerine yazdığı mektuplardan birinde şöyle demişti: «Namaz vakti hiçbir işle meşgul olmayın, çünkü namazı zayi edip vaktinde kılmayan kimse, İslâm'ın diğer hükümlerini haydi haydi zayi eder.»
Bazen valilerine Öğüt dolu bir mektup yazar, vali de bu öğütlerin tesirinden dolayı valilikten ayrılır ve .diyar diyar dolaşmaya başlardı. Zira öğüt, Öğüt veren kimsenin gönlünden kopup çıkarsa, öğüt verilen kimsenin gönlüne yerleşir.
Birçok imamların açıkça ifade ettiklerine göre Ömer b. Abdüla-ziz'in valilerinin hepsi güvenilir kimselerdi.
Hasan-ı Basrî, ona, çok güzel öğütler içeren bir mektup göndermişti. Eğer o mektubu burada nakledecek olursak, konu fazlasıyla uzayacaktır. Biz, işaret nev'inden bazı öğütleri burada naklettik.
Ömer, valilerinin birine şöyle bir mektup göndermişti: «Sabahı kıyamet olacak bir geceyi iyi düşün. O, nasıl bir gecedir, sabahı nasıl olacaktır? O gün kafirlere çok çetin bir gün olacaktır.»
Bir başka valisine de şöyle bir mektup göndermişti:
«Cehennemliklerin Cehennem ateşinde ebediyete kadar uzun süre uykusuz kalacaklarını düşün. Sakın Allah katındaki sevaplardan yüz çevirme. Bu durumda seninle artık görüşmem ve senden ümidimi keserim.»
Anlatıldığına göre Ömer'in kendisine mektup gönderdiği bu vali, görevden istifa ederek Ömer'in yanına gelmiş. Ömer, ona: «Neyin var?» diye sorunca vali şu cevabı vermişti: «Ey mü'minleri emin, bana gönderdiğin mektup kalbimi yerinden koparıp attı. Vallahi artık ebediyyen valiliğe dönmem.» [23]

Fasıl

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ömer b. Abdülaziz, bütün
haksızlıkları ortadan kaldırmıştı. Öyle ki, parmağındaki yüzüğün
aşını beytü'1-mala iade edip: «Bunu Velid bana haksız yere vermiş demiş; ayrıca yanındaki elbise, eşya, yiyecek ve nimetlerin tümü-
nu e*den çıkarmıştı. Öyle ki, güzel karısı Fatıma binti Abdülmelik'in
yanına da yaklaşmamış, ondan uzak durmuştu. Oysa Fatıma, kadınların en güz elleri ndendi. Yine anlatıldığına göre Fatıma'nın çeyizini de beytü'1-mala iade etmişti. Doğrusunu Allah bilir.
Ömer b. Abdülaziz, halife olmadan önce yıllık maaşı 40.000 dinardı. Bütün bunları bıraktı. Öyle ki, yıllık maaşı sadece 400 dinar kaldı. Halifeliği müddetince hasılatı 300 dirhem olmuştu. Çok sayıda oğulları vardı. En büyük oğlu Abdülmelik'ti. O da babasının halifeliği zamanında vefat etti. Denildiğine göre Abdülmelik, babasından daha hayırlı idi. Öldüğü zaman babası Ömer, ona üzüldüğünü belli etmedi. «Bu, Allah'ın uygun gördüğü bir hükümdür. Ben buna karşı hoşnutsuzluk gösteremem.» dedi.
Halife olmadan önce kendisine cidden yumuşak ve değerli kumaştan yapılmış gömlek getirildiğinde: «Çok güzel bir gömlek, keşke biraz sertliği olmasaydı.» derdi. Ama halife olduktan sonra kaba kumaştan yapılmış yamalı gömlek giyerdi. İyice kirlenmeden de yıkamazdı ve: «Çok güzel bir gömlek, keşke biraz fazla yumuşak olmasaydı.» derdi. Kaba kürk giyerdi. Kandili üç kamış parçası üzerindeydi ki, başlarında çamur vardı. Halifeliği müddetince hiçbir inşaat yapmadı. Şahsi hizmetin

bizzat kendisi yapardı ve şöyle derdi: «Dünyada her neyi terkettimse Allah, mutlaka onun yerine daha hayırlı bir-şeyi bana verdi.»
Sert ve lezzetsiz şeyleri yer, lükse merak sarmaz, kendi nefsinin nevasına uymaz, nefsini de sevmezdi. Öyle ki, Ebu Süleyman ed-Da-ranî onun hakkında şöyle demişti: «Ömer b. Abdülaziz, Veysel Kara-nî'den daha zahiddi. Çünkü Ömer, dünyanın çok şeyine sahib oldu, ama yine de zahidane bir hayat sürdü. Fakat Veysel Karanî'nin durumunu bilmiyoruz. Eğer o, Ömer'in sahip olduğu şeylere sahip olsaydı nasıl bir hayat yaşardı? Bunu bilemiyoruz. Çünkü denenen, denenmeyen gibi belli değildir.»
Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Malik b. Dinar: «Zahid, ancak Ömer b. Abdülaziz'di.» demiştir.
Abdullah b. Dinar ise şöyle demiştir: «Ömer, beytü'l-maldan hiç rızıklanmazdı. Anlatıldığına göre o, bir cariyeye kendisini yelpaze ile yellemesini emretmiş, cariye onu yellerken bir ara uykuya dalmıştı. Bu defa Ömer, yelpazeyi eline alarak cariyeyi yellemeye başlamış ve: «Bana dokunan sıcaklık, sana da dokundu.» demişti.
Adamın birisi, Ömer b. Abdülaziz'e: «Allah, sana İslâm'dan hayır ve mükafat versin.» deyince Ömer, ona şu karşılığı vermişti: «Hayır, Allah, İslâm'a benden hayırlar nasib etsin. Beni İslâm'a yararlı kılsın.»
Anlatıldığına göre Ömer, elbisesinin altına kıldan örülme kaba bir gömlek giyer ve geceleyin namaza dururken boynuna zincir bağ-larmış, sabah olunca da o kaba gömleği ve zinciri bir yere saklayıp üzerini mühürlermiş. Kimsenin o eşyalardan haberi olmamıştı. Herkes, o saklanan şeylerin para veya mücevher olduğunu, Ömer'in bu gibi şeylere tutkun olduğunu sanmıştı. Ama vefat ettiğinde sakladığı yerin kapısını açtıklarında içeride pranga ve kaba gömlek bulunduğunu görmüşlerdi.
Ömer, gözlerinden kan geliceye kadar ağlardı. Hatta bir rivayette anlatıldığına göre o, bir damın üstünde ağlamaya başlamış ve gözyaşları damdaki oluktan yere akmıştı. Kalbini yufkalaştırsın ve gözyaşlarını çoğaltsın diye mercimek yerdi. Ölümü hatırladığında eklemleri tiril tirildi. Adamın birisi, onun yanında:
«Eller boyunlarına bağlanarak, dar bir yerden atıldıkları zaman...» (el-Furkân, 13.) ayet-i kerimesini okuyunca Ömer, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış, sonra kalkıp evine gitmiş ve etrafındaki insanlar dağılıp gitmişlerdi.
Ömer, «Allah'ım, selamete erdir, selamete erdir.» sözünü çokça söylerdi ve şu duayı da yapardı:
«Allah'ım, salihliğinde Muhammed (s.a.v.) ümmetinin yararı bulunan kimseyi ıslah et. Allah'ım, ölümünde Muhammed (s.a.v.) ümmetinin faydası bulunan kimseyi de öldür.»
Onun vecizelerinden bazıları şunlardır:
«İbadetlerin en faziletlisi, farzları eda etmek ve haramlardan uzak durmaktır.»
«Eğer kişi, iyiliği emredip kötülüğü yasaklamazsa ve böylece nefsinin emrini hakim kılarsa, insanlar hayrı tevekkülle beklerlerse, o zaman iyiliği emredip kötülüğü yasaklama görevi ortadan kaybolur. Vaizler ve Allah yoluna çağırıp çabalayan kimseler azalır ve öğüt verenler kıtlaşır.»
«Dünya, Allah dostlarının düşmanıdır. Allah düşmanlarının da dostudur. Allah'ın dostlarına gelince, dünya onları gamlandırıp kederlendirir. Allah düşmanlarına gelince, dünya onları da aldatır. İşlerini darmadağın eder ve onları Allah'tan uzaklaştırır.»
«Riyakarlıktan, öfke ve tamahtan kendini koruyan kimse, kurtuluşa erer.»
Ömer b. Abdülaziz, adamın birine şöyle bir soru sordu:
«- Senin kavminin efendisi kimdir?
- Benim.
- Eğer sen, kavminin efendisi olsaydın böyle demezdin.» «Dünyada insanların en zahidi, Ebu Talib oğlu Ali idi.»
«Bir ihtiyacı için Rabbine çokça dilekte bulunan kimseye -bu dileği yerine getirilse de getirilmese de- bereket ihsan edilir.»
«ilmi yazarak kayda geçirin.» Ömer b. Abdülaziz, adamın birine şöyle demişti:
«Oğluna en büyük fıkhı, yani kanaatkarlığı ve eza vermekten ka-Çinmayı öğret.»
Adamın birisi, Ömer b. Abdülaziz'in yanında çok güzel bir konuşma yaptı, Ömer de: «İşte helal olan sihir budur.» dedi.
Ömer b. Abdülaziz ile Ebu Hazıra arasında geçen kıssayı anlatmak çok uzun sürecektir. Ancak bunu şöyle özetleyebiliriz:
«Ömer b. Abdülaziz, halife olduktan bir süre sonra Ebu Hazim onun ziyaretine gelmişti. Ömer'in yüzünün kırıştırdığını, halinin değiştiğini görünce ona şöyle sormuştu:
- Daha önceleri senin elbisen temiz, yüzün aydınlık, yemeğin lezzetli, bineğin de uysal değil miydi?
- Sen, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği, Rasûlullah'm şu hadisini bana anlatmamış miydin: «İleride sizler için çok zorlu bir geçi vardır. O geçidi ancak zayıf ve vücudu etsiz kimseler geçebilirler.» Bu hadisi okuduktan sonra Ömer, bayıhncaya kadar ağladı. Ayıldığında baygın halde iken kıyametin koptuğunu ve dört halifeden her birinin ayrı ayrı çağrılarak Cennet'e gönderildiklerini anlattı. Kendisiyle diğer halifeler arasında bazı haller ve konuşmalar geçtiğini, onlara neler yapıldığını bilmediğini, sonra kendisinin de çağrılarak Cennet'e gönderildiğini söyledi. Hakkında hüküm verildikten sonra bir adam, yine baygın olduğu esnada yanma gelmiş, durumunu sormuştu. O da durumunu anlattıktan sonra o adama kim olduğunu sormuş, adam da şöyle cevap vermişti: «Ben, Haccac b. Yusufum... Öldürdüğüm her bir adama bedel olarak Allah, beni defalarca öldürdü. İşte şimdi ben, tev-hid ehlinin beklediği akibeti beklemekteyim.»
Ömer b. Abdülaziz'in fazilet ve üstünlükleri, güzel menkıbeleri cidden çoktur. Biz burada yeterince nakilde bulunduk. Hamd ve minnet Allah'a dır. O, bize kafidir. O, ne güzel vekildir. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. [24]

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/286-287.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/287-298.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/298-299.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/300.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/300-301.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301-302.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/302.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/302.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/302.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/303-306.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/306-307.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/307.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/307.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/308.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/308.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/309-310.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/310-311.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/311-317.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/317-336.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/336-337.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/337-340.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Ömer B. Abdülaziz'in Vefat Nedeni
Fasıl
Yezid B. Abdülmelik'in Halifeliği
Hicretin Yüzikinci Senesi
Mesleme'nin Irak Ve Horasan İllerindeki Valiliği
Türklerle Müslümanlar Arasında Cereyan Eden Bir Savaş
Hicretin Yüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Dahhak B. Müzahim El-Hilalî
Ebu Mütevekkil En-Nacî
Hicretin Yüzüçüncü Senesi
Hicretin Yüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Yezîd B. Ebi Müslim
Mücahid B. Cübeyr El-Mekkî
Fasıl
Mus'ab B. Sa'd B. Ebi Vakkas
Musa B. Talha B. Ubeydullah Et-Temimî
Hicretin Yüzdördüncü Senesi
Hicretin Yüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halîd B. Sadan El-Külaî
Amir B. Sad B. Ebî Vakkas El-Leysî
Amir B. Şurahil Eş-Şa'bî
Ebu Bürde B. Ebi Musa El- Eş'arî
Ebu Kalabe El-Cürmî
Hicretin Yüzbeşinci Senesi
Yezid B. Abdülmelik B. Mervan'ın Biyografisi
Hişam B. Abdülmelik B. Mervan'ın Halifeliği
Hicretin Yüzbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Eban B. Osman B. Affan
Hicretin Yüzaltıncı Senesi
Hicretin Yüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Salim B. Abdullah
Tavus B. Keysan El-Yemanî

Ömer B. Abdülaziz'in Vefat Nedeni

Allah rahmet etsin, Ömer'in vefat nedeni verem hastalığı idi. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre bir kölesi, onun yemeğine veya içeceğine zehir, katmıştı. Bu nedenle vefat etmişti. Kölesine bu işi yapması için başkaları tarafından 1.000 dinar para verilmişti. O da bu cinayeti işlemiş ve Ömer, bu nedenle vefat etmişti. Ömer'e, zehirlenmiş olduğu haberi verildiğinde şöyle demişti: «Zehiri içtiğim gün anladım.» Böyle dedikten sonra, zehiri kendisine içiren kölesini çağırmış ve ona şöyle demişti:
- Yazıklar olsun sana! Neden böyle yaptın?
- Bana 1.000 dinar verildi de ondan yaptım.
- Git, o paralan getir.
Köle gidip o paraları getirdi. Ömer de beytü'1-mala koydu. Sonra ona: «Haydi, seni kimsenin göremiyeceği bir yere git. Yoksa seni öldürürler.» dedi.
Hastalığı esnasında Ömer'e: «Hastalıktan kurtulmak için tedbir al.» dedilerse de Ömer, şu cevabı verdi: «Allah'a yemin ederim ki, eğer kulak yumuşağıma dokunarak veya bana getirilecek bir kokuyu koklayarak şifa bulacağımı bilsem, yine de bu çarelere başvurmam.»
Kendisine: «Şu çocukların için foniki çocuğu vardı) birşey vasiyet etmiyecek misin? Onlar yoksuldurlar.» dediklerinde Ömer, şu cevabı
vermişti:
«"Çünkü benim dostum, kitabı indiren Allah'tır. O, iyileri dost edinir." {ei-Arâf, 196.) Vallahi, çocuklarıma hiç kimsenin hakkını vermem. Çocuklarım, ya salih olurlar ya da salih olmazlar. Salih olurlarsa Allah, onların veliliğini yapar, salih olmazlarsa o zaman günah işlemeleri için onlara yardım edecek değilim.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise çocukları için şöyle demiştir: «Onların hangi vadide helak olacakları umurumda değil.»
Diğer bir rivayette ise Ömer'in çocukları için şöyle dediği nakledilmektedir: «Allah'a isyan etmeleri ve günah işlemelerine yardımcı olacak bir malı onlara bırakayım da bu günah ve isyanlarında, ölümümden sonra yapacakları pisliklerde onların ortağı mı olayım? Hayır, ben bunu yapmam.»
Böyle dedikten sonra çocuklarını yanına çağırdı. Onlarla vedalaş-tı ve onları teselli etti. Sonra da onlara bu sözleri ile vasiyetini yapıp şöyle dedi: «Haydi kalkın gidin. Allah, sizi korusun ve halifeliği aranızda güzelce devam ettirsin.»
Ravi diyor ki: Ömer b. Abdülaziz'in çocuklarından birinin, Allah yolunda seksen at üzerinde yük ve silahı cepheye sevkettiğini gördük. Buna karşı Süleyman b. Abdülmelik'in çocuklarından bazıları, kendilerine bol miktarda miras bırakıldığı halde gelip

Ömer b. Abdüîaziz'in çocuklarından dilenirlerdi. Çünkü Ömer, çocuklarını Aziz ve Celil olan Allah'a havale etmişti. Süleyman ve diğerleri ise, çocuklarım kendilerine bıraktıkları mirasa havale ediyorlardı. Bu nedenle onlar zayi oluyor, malları da şehvetler uğruna heba oluyordu.

Yakub b. Süfyan, Eyyüb'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer D- Abdülaziz'e şöyle denildi:

- Ey mü'minlerin emiri! Keşke Medine'ye gelsen. Eğer Cenâb-ı Allah, sana orada ölmeyi nasib ederse Rasûlullah, Ebu Beki ve Osman'ın yanındaki dördüncü mezara defnedilirsin.

Allah'a yemin ederim ki, Allah beni her çeşit azabla azablandı- olsa bile -yalnız ateş azabı hariç, çünkü ben o azaba dayanamam- Allah'ın benim gönlümde Rasûlullah'ın yanındaki mezara defnedilmeye ehil olduğumu düşündüğümü bilmiş olmasından daha çok hoşuma gider.»

Anlatıldığına göre Ömer b. Abdülaziz, Humus köylerinden Deyr-ü Sem'an'da hastalandı. Yirmi gün süreyle hasta yattı. Can çekişirken: «Beni oturtun, beni oturtun.» dedi. Oturttuklarında şöyle dedi: «İlahi, bana emir verdin, ama ben kusur işledim. Beni bazı şeylerden yasakladın, ama ben isyan ettim.» Bu sözü üç kez tekrarladı, sonra sözlerine şöyle devam etti: «Ama Allah'tan başka ilah yoktur.» Böyle dedikten sonra başım kaldırdı. Keskin nazarlarla bakmaya başladı. Kendisine: «Ey mü'minlerin emiri, şiddetli bakışlarla bakıyorsun.» dediklerinde: «Ben ne ins, ne de cin oldukları belli olmayan bazı varlıkların buraya geldiklerini görüyorum.» diye karşılık verdi ve o anda vefat etti.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre ölüm döşeğinde iken aile efradına: «Yanımdan çıkın.» demiş, aile efradı da yanından çıkıp gitmişler, Mesleme b. Abdülmelik ile kız kardeşi Fatıma, kapıda oturup beklemeye başlamışlardı. Onun içeride şöyle dediğini işitmişlerdi: «Ne insan, ne de cin yüzü olmayan şu yüzlere hoş geldiniz diyorum.» Böyle dedikten sonra şu ayet-i kerimeyi okumuştu:

«Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemiyen kimselere veririz. Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.» (el-Kasas, 83.)

Bu ayeti okuduktan sonra sesi kesilmişti. Kapıda bekleyenler içeri girdiklerinde gözlerini yummuş olduğunu gördüler. Onu, kıbleye dördürdüler ve o anda vefat etti.

Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Abdülaziz b. Ebi Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ömer b. Abdülaziz, mezara konulduğunda şiddetli bir rüzgar esti. Yeryüzüne çok güzel bir hatla yazılmış bir sayfa düştü. Sayfayı alıp baktıklarında içinde şunların yazılı bulunduğunu gördüler:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bu, Allah katından Ömer b. Abdülaziz'e gönderilen bir Cehennem'den kurtuluş beraatıdır.» Bu sayfayı alıp Ömer b Abdülaziz'in kefeninin içine soktular ve öylece defnettiler.»

Buna benzer bir hadise de Abdüssamed b. İsmail'in biyografisinden bahsederken İbn Asakir tarafından rivayet edilmiştir. İbn Asa-kir, bunu Umeyr b. Habib es-Sülemî'den nakletmiştir, şöyle ki:

Ben ve sekiz arkadaşım, Emeviler zamanında Bizanslılara tutsak olduk. Bizans hükümdarı, boyunlarımızın vurulmasını emretti. Arkadaşlarım öldürüldü. İmparatorun komutanlarından biri araya girerek bağışlanmamı sağladı. Komutan beni alıp kendi evine götürdü. Evde güneş misali güzel bir kızı vardı. İslâm'dan çıkıp Hristiyanlığa girmem şartıyla kızını bana vereceğini ve sahib olduğu nimetleri benimle paylaşacağını söledi. Sonra beni kızıyla başbaşa bıraktı. Kızı, benimle olmak istedi, ama ben kabul etmedim. Bana: «Niçin kabul etmiyorsun?» diye sorunca ben: «Dinim buna engeldir. Bir kadın veya herhangi birşey için dinimi bırakamam.» diye cevap verdim. Kız: «Memleketine gitmek istiyor musun?» diye sorunca ben: «Evet.» diye cevap verdim. Kız: «Şu gördüğün yıldızı takib ederek geceleri yürü, gündüzleyin saklan. Bu yıldızı takib edersen memleketine ulaşırsın.» dedi. Ben de o şekilde yola çıktım. Dördüncü günde gündüzleyin bir yerde gizlenmekte iken bir atlının bana doğru geldiğini gördüm. Beni yakalamak için geldiklerini sanarak korktum, ama bir de baktım ki gelenler, öldürülen arkadaşlarımdır. Beraberlerinde doru atlar üzerinde başkaları da vardı. Bana: «Umeyr sen misin?» dediler. Ben de: «Evet, ben Umeyr'im.» dedim. Onlara: «Sizler öldürülmediniz mi?» diye sorduğumda şu cevabı verdiler: «Evet, öldürüldük, ama Aziz ve Ce-lil olan Allah, Ömer b. Abdülaziz'in cenazesine katılmaları için şehitlere izin verdi ve onları diriltti.» dediler. Sonra aralarındaki biri: «Elini bana ver ey Umeyr.» dedi, elimi uzattım, beni alıp terkisine bindirdi. Az bir miktar yol gittikten sonra terkisine bindiğim adam beni Ce-zire'de evimin yakınında beni yere fırlattı ama bana herhangi bir zarar dokunmadı.

Reca b. Hayve dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, kendisini yıkayıp kefenlememi vasiyet etti. Yüzüne bakıp kendisini mezara sarkıtmam için kefeninin düğümünü çözdüğümde yüzünün kağıt gibi bembeyaz
olduğunu gördüm.»

Reca b. Hayve'nin bana anlattığına göre o, daha önceki halifelerden hangisini defnetmişse kefenlerini çözdüğünde yüzlerinin simsiyah olduğunu görmüştü.

Yusuf b. Mahik'in biyografisinden bahsederken İbn Asakir, onun
şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ömer b. Abdülaziz'i defnedip üzerine toprak atıp mezarım düzelttiğimiz esnada gökten bir sayfa düştü. Sayfada şunlar yazılıydı:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bu, Cehennem ateşinden kendisine eman verildiğine dair Ömer b. Abdülaziz'e Allah katında gönderilen bir berattır.»

Bu rivayette şiddetli gariblik vardır. Doğrusunu Allah bilir. Ancak Ömer b. Abdülaziz'le ilgili olarak bazı salih rüyalar görülmüştür. Onun Ölümüne hem havas takımı, hem de avam takımı üzülmüşlerdir. Özellikle âlimler, zahidler ve abitler onun için çok hüzünlen-nıişlerdir. Burada, onun için ağıt yakan Küseyyir Azze'nin şu şiirini nakletmekte yarar vardır:
«Onun yaptığı faydalı icraatlar umumi .oldu, ölümü de umumi bir hüzün verdi.
Onun ölümü nedeniyle bütün insanlar üzüldükleri için sevab kazandılar.
Herkes, ona matem tutmaktadır.
Her evde onun için ağıt ve hıçkırıklar, inlemeler vardır. Kendisine iyilik yapmadığın kimseler dahi ey Ömer, seni hayırla övüp yadetmektedir.
Çünkü sen, övgüye layık bir insansın.
Yaptığı icraatlar onu hayattaymış gibi gösteriyor, varlığını devam ettiriyor.
Sanki onun icraatları, ondan bir ferman gibi her tarafa yayılıyor.» Cerir de Ömer b. Abdülaziz için şu ağıdı yakmıştı:
«Ey mü'minlerin emiri! Ey Allah'ın Beyt'ini hac ve umre için ziyaret edenlerin en hayırlısı! Haberciler bize senin vefatını duyurdular.
Sen büyük bir görev yüklenmiştin ve onun hakkını vermiştin.
O görevi Allah'ın emriyle yürüttün ey Ömer.
Güneş tutulmuştur, artık doğmuyor, gecenin yıldızları ve ay, senin için ağlıyorlar.»
Muharib b. Disar da Ömer b. Abdülaziz için şu ağıdı yakmıştı:
«Eğer ölüm, adaletli olduğundan ötürü yaratıklardan birini yakalamamak ve saygı göstermek isteseydi ey Ömer, ölüm sana isabet etmezdi.
Senin nice adilane hükmün vardı ki, o yüzden tabutun hazırlanmıştı. Öldürülmek üzereydin, başkası senin yerini gözetliyordu.
Eyvah, benimle birlikte senin için üzülenlerde var, çok adil biriydin. Ama artık mezar çukuru seni içine çekiyor.
Gözlerim üç kişinin benzerini göremedi, mescitte.
Mezar çukuru onları içine aldı, kara toprak onları bağrına bastı.
Sende onların peşinden gittin, artık hak yolundan gittiğin için muhtaç ve susuz kalmaz, yorgun düşmezsin.
Eğer sabah akşam ayan beyan gelen galip kaderlere güç yetirebil-seydim.
Ey iyiliklerin Ömer'i, senin ölümüne engel olurdum. Deyr-i Sem'-an'da yere düşüp ölmene göz yummazdım. Ne var ki, kader galip geldi, vefat ettin.»
Anlatıldığına göre Ömer b. Abdülaziz, hicri 102. senenin receb ayının beşinde perşembe günü (veya cuma günü) Humus toprağında, peyr-i Sem'an denen mıntıkada vefat etmiştir. Onun, receb ayının bitimine iki gün kala veya on gün kala veya hicri 101. senede vefat ettiğine dair çeşitli rivayetler de vardır. Cenaze namazını, amcası oğlu Mesleme b. Abdülmelik kıldırdı. Yezid b. Abdülmelik'in kıldırdığı, oğlu Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz'in kıldırdığı da söylenir.
Vefatında otuzdokuz yaşını birkaç ay geçmiş idi. Kırk yaşını birkaç ay veya bir sene veya daha fazla geçtiği de söylenir. Altmışüç sene yaşadığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Otuzaltı sene, otuzyedi sene, otuzsekiz sene yaşadığına dair çeşitli rivayetler de vardır. Otuz ile kırk sene arasında ömür sürdüğü, yaşının kırka varmadığı da gelen rivayetler arasındadır.
Ahmed, Abdürrezzak tarikiyle Ma'mer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Abdülaziz, kırkbeş yaşma ayak basmışken vefat etti.» İbn Asakir, bunun yanlış olduğunu, sahih rivayete göre otuzdokuz sene birkaç ay yaşamış olduğunu söylemiştir. Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği, iki sene beş ay dört gün sürmüştür, ya da iki sene beş ay ondört gün sürdüğü de söylenmiştir. İki buçuk sene süreyle halifelik yaptığına dair zayıf bir rivayet de vardır.
Allah rahmet etsin, Ömer b. Abdülaziz, esmer tenli, ince yüzlü, yakışıklı, nahif bedenli, güzel sakallı, gözleri çukurda, alnında yara izi olan, saçı ağarmış, hatta saçma kına sürmüş bir insandı. Allah ona rahmet etsin. Onun şemailini noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, elbetteki daha iyi bilir. [1]

Fasıl

Halifeliğe geçtiğinde, önünde mızrakla yürümek ve daha önceki halifelerin âdetini devam ettirmek üzere gelen muhafız komutanına Ömer b. Abdülaziz: «Benimle ne işin var? Benden uzakla . Ben ancak Müslümanlardan biriyim.» dedi ve halkla birlikte mescide gidinceye kadar yürüdü. Mescide girdikteki sonra minbere çıktı. İnsanlar, onun için camide toplandılar. Ömer, onlara şöyle hitab etti:
«insanlar! Benim görüşüm, benim talebim ve bu hususta Müslümanlarla meşveretim olmadan bu halifelik işi bir imtihan olarak benim omuzlarıma yüklendi. Bana bey'at ettiğinize dair sorumluluğunuzu üzerinizden kaldırıyorum. Ben kemdimi bu işten azlettim. Siz kendiniz ve yönetiminiz için uygun gördüğünüz bir başkasını seçin.» **Öyle demesi üzerine Müslümanlar, hep birlikte çığlık atarak: «Biz hem kendimiz, hem de yönetimimiz için seni seçtik. Hepimiz buna va-z* olduk.» dediler. Sesleri kesilince bu defa Ömer, Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra sözlerini şöyle sürdürdü.
«Allah'a karşı takvalı olmanızı size tavsiye ederim, zira Allah'a karşı takvalı olmak, herşeyin yerini doldurur. Ama hiçbir şey, Allah'a karşı takvalı olmanın yerini dolduramaz. Ölümü çokça anın. Çünkü o, lezzetlerin yıkıcısıdır. Başınıza gelmeden önce

Ölüm için hazırlık yapın. Doğrusu bu ümmet, ne Rabbi, ne kitabı, ne de peygamberi hususunda ayrılığa düşmüş değildir. Bu ümmet, ancak dinar ve dirhem hususunda ayrılığa düşmüştür. Doğrusu, ben Allah'a yemin ederim ki, hiç kimseye haksız yere mal ve para vermem ve hiç kimsenin hakkım da vermekten geri durmam. Hiç kimseyi hakkından mahrum bırakmam.»
Sonra sesini yükselterek şöyle dedi:
«İnsanlar! Allah'a itaat edene itaat etmek vacib olur. Allah'a isyan edene ise itaat etmek gerekmez. Allah'a itaat ettiğim sürece bana itaat edin. Allah'a isyan ettiğim takdirde üzerinizde bana itaat etmeniz için hakkım kalmaz.»
Böyle dedikten sonra minberden indi, evine kapandı. Üzerine perdeler sarkıtıimasını emretti. Halifelere mahsus giysilerin satılmasını buyurdu ve bunlar da satıldı. Bu paralar, beytü'1-mala konuldu. Sonra gidip öğle istirahatına çekildi. Oğlu Abdülmelik, yanma giderek: «Ey mü'minlerin emin, sen ne yapmak istiyorsun?» diye sorunca istirahat etmek istediğini söyledi. Bu defa oğlu: «Haksızlığa uğrayanların haklarını kendilerine iade etmeden önce mi istirahata çekiliyorsun?» diye sordu. Ömer de: «Ben dün Süleyman'ın işiyle uğraştığım için uykusuz kaldım. Öğle namazını kıldıktan sonra hak sahiplerinin haklarım iade ederim.» dedi. Oğlu da: «Öğleye kadar yaşayacağını kim sana garanti ediyor?» deyince Ömer: «Yaklaş bana ey oğlum.» dedi. Oğlu yaklaşınca tutup alnından öptü ve: «Zürriyetimden, dinim hususunda bana yardım edecek birini çıkaran Allah'a hamdolsun.» dedi. Sonra kalkıp öğle istirahatını terkederek evden çıktı. Münadisi-ne de: «Haksızlığa uğrayan her kim varsa bana müracaat etsin.» diye ilanat yaptırdı. Humuslu bir zımmi kalkıp yanma gitti ve şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, senden Allah'ın kitabı ile hüküm vermeni istiyorum.
- Meselen nedir?
- Abbas b. Velid b. Abdülmelik arazimi gasbetti.
Abbas da orada oturmakta idi. Ömer b. Abdülaziz, ona şöyle dedi:
- Sen ne diyorsun bu konuda ey Abbas?
- Evet, bunun arazisini mü'minlerin emiri Velid, bana ikta olarak verdi ve bu konuda bana bir ferman da yazdı.
- Sen ne diyorsun ey zımmi?
- Ey mü'minlerin emiri, senden bu hususta Allah'ın kitabı ile hüküm vermeni istiyorum.
- Evet, Allah'ın kitabı, Velid'in fermanına nisbetle uymaya daha layıktır ve ondan daha önce gelir. Ey Abbas! Kalk, şu adamın arazisini kendisine geri ver.
Bu buyruk üzerine Abbas, arazisini o zımmiye iade etti. Sonra insanlar, şikayetlerini ona sunmak üzere sıraya girdiler. Bütün şikayetlerin gereğini yaptı. Haksızlığa uğrayanların haklarım iade etti. Gasbedilen mallar kendisinin de başkasının da elinde olsa, bu malları sahiplerine iade etti. Nihayet Mervanilerin ve diğerlerin ellerindeki gasbedilmiş malları sahiplerine iade etti. Mervanilerden her biri, eşrafa koşarak Ömer b. Abdülaziz nezdinde kendilerine şefaatçi ol-, masını istedilerse de bunun onlara hiç yararı olmadı. Nihayet halaları Fatıma binti Mervan'a giderek Ömer b. Abdülaziz'den gördükleri muameleden ötürü şikayetçi oldular. Ömer'in, ellerindeki malları aldığını, onun nezdinde tahkir edildiklerini, şikayetçilerin karşısında direnmediğini söylediler. Fatıma binti Mervan, izinsiz olarak halifelerin huzuruna girer ve hiçbir isteği geri çevrilmezdi. Halifeler, ona ikramda bulunup saygı gösterlerdi. Halifelikten önce Ömer b. Abdülaziz de ona saygı gösterirdi. Fatıma, kalkıp bineğine bindi ve Ömer'in huzuruna gitti. İçeri girince Ömer, ona saygı gösterip ikramda bulundu. Çünkü Ömer'in halasıydı Ömer, ona bir yastık verdi. Rahatça oturmasını söyledi. Onunla sohbete başladı ama Fatıma'nm anormal bir halde olduğunu ve sinirli olduğunu gördü. Ömer, ona: «Halacığım, neyin var?» diye sorunca Fatıma, şöyle karşılık verdi: «Kardeşim Abdülmelik'in oğulları ve torunları senin zamanında hakarete uğruyorlar, sen ellerindeki malları alıp başkalarına veriyorsun. Senin huzurunda onlara sövüyorlar, ama sen buna karşı çıkmıyorsun. Bu nasıl iştir?» Ömer, güldü ve Fatıma'nm kendisine karşı kışkırtıldığını gördü. Sonra sohbete başladı, ama Fatıma'nm öfkesi bir türlü dinmek bilmiyordu. Ömer, onu bu halde görünce işi ciddiye aldı ve şöyle dedi:
- Ey halacığım, şunu bilesin ki, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz vefat edince insanları akar bir nehir üzerinde bıraktı. Sonra bir adam, hilafete geçti. O nehrin idaresini üstlendi ve ölünceye kadar o nehirden bir damla su eksiltmedi. Ondan sonra bir başka adam, o nehrin idaresini ele aldı. O da ölünceye kadar o nehrin suyundan bir damla dahi eksiltmedi. Onun ölümünden sonra bir başka adam, nehrin idaresini üstlendi ama bir sakalık suyu ondan kiraya verdi. İşte ondan sonradır ki, insanlar, o nehirden sakalarca su kiralamaya başladılar. Öyle ki, nehri kuruttular. İçinde bir damla su dahi kalmadı. Allah'a yemin ederim ki, eğer Allah beni yaşatacak olursa, bu nehri önceki haline getireceğim. Beğenen beğenir, beğenmeyen beğenmez. Eğer haksızlık yapanlar, valinin yakınları iseler ve vali de bu haksızlığı ortadan kaldırmıyor sa, uzaktaki adamların başına gelecek haksızlıkları nasıl ortadan kaldırabilecek?
- Bari Mervanilere senin yanında sövmesinler.
- Kim onlara sövmüş? Adamlar, onları şikayet ediyorlar, haksızlığa uğradıklarını ifade ediyorlar. Ben de Menvanilerden onların gas-bedilmiş mallarını görünce alıp kendilerine iade ediyorum.
İbn Ebi'd-Dünya, Ebu Nuaym ve diğerleri bunu böyle nakletmiş-lerdir. Müellif de buna gizli bir işarette bulunmuştur.
Meslenıe b. Abdülmelik dedi ki: «Hastalığı zamanında Ömer b. Abdülaziz'in ziyaretine gittim. Üzerinde kirli bir gömlek gördüm. Karısı Fatıma'ya: «Mü'minlerin emirinin gömleğini yıkamıyor musun?» diye sorduğumda o: «Vallahi, onun bundan başka gömleği yoktur.» dedi. Ömer ağladı. Fatınıa ağladı. Evdekilerin hepsi ağladılar, ama bunlar niçin ağladıklarını bilmiyorlardı. Gözyaşları dindiğinde Fatı-ma: «Ey mü'minlerin emiri, niçin ağladın?» diye sorunca Ömer, şu cevabı verdi:

«Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda insanların gruplara ayrılarak bir kısmının Cennet'e, bir kısmının da Cehennem'e sevkedi-leceklerini düşündüm.» Böyle dedikten sonra çığlık atıp bayıldı.
Bir defasında ona beytü'l-nıaldan misk getirerek koklatmak istediler, ama o, kokunun tekrar beytü'1-mala iade edilişine kadar burnunu tıkadı. Niçin böyle yaptığını sorduklarında da: «Miskten tabii ki, çünkü onun kokusu ile yararlanılır.» dedi.
Vefat edeceği zaman çocuklarını huzuruna çağırdı. Erkek çocukları, ondan fazla idi. Onlara bakıp gözleri yaşardı. Sonra: «Gençliğe canım feda.» dedi.»
Ömer b. Abdülaziz, şu beyitleri çok defa kendine nümune-i imtisal edinirdi:
«Miskin görünür. O, kendisini meşgul eden işlerden ötürü halkla konuşmak istemez.
İlim, onu bütün cahilliklerden yana rahatsız eder. Bir şeyi bilen, bilmeyen gibi değildir.
Onları gördüğü zaman Ömer, cahillere yüz a*sar.
Cahillere karşı gülümseyen ve şakalaşan yanakları yoktur onun.
Hayatın geri kalan kısmını düşünerek ürktü.
Ahiret, onu dünya ile uğraşamaz hale getirdi.»
İbn Ebi'd-Dünya, Meyimin b, Mehran'ın şöyle dediğim rivayet'et-miştir:
«Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdim. Yanında Sabık el-Ber-berî vardı, ona şiir okuyordu. Şiirini okurken şu beyitlere geldi:
«Ölümden korkusu olmayan ve emin bir durumda bulunan nice
cağhklı kimse vardı ki, geceleyin uykuya daldıktan sonra,
Ölüm ansızın ona gelir.
Ölüm ona ansızın gelince de ölümden kaçıp kurtulamaz, ona karsı kendini gücüyle savunamaz.
Sabah olunca da kadınlar peçeli olarak onun üzerine ağlarlar. Sesini yükseltse de seslenenin sesini duyamaz.
Mezarı yaklaştırılır, mezar onun istirahatgahı olur.
Dün biriktirdiği servetten, bugün el çekip ayrılır.
Ölüm, malı ve servetinden ötürü zengini bırakmadığı gibi,
İhtiyaç sahibi yoksulu da. geride bırakmaz. Hepsini alıp götürür.»
Reca b. Hayve dedi ki: «Mu minleri emiri Ömer b. Abdülaziz vefat edince ondan sonra Yezîd b. Abdülmelik halifeliğe geçti. Ömer b. Ve-lid b. Abdülmelik de yeni halife Yezid'in yanına giderek şöyle dedi:
«Ey mü'minlerin emiri, şu gösterişçi Ömer b. Abdülaziz, hainlik yaparak ele geçirebildiği kadar Müslümanların nefis mücevherlerini ve paha biçilmez incilerini alıp iki odaya doldurdu. Onlar şimdi o iki odada kilitlidir.»
Ömer b. Velid'in bu ihbarı üzerine Yezid, Ömer b. Abdülaziz'in karısı ve kendisinin de kız kardeşi Fatınıa binti Abdülmelik'e haber göndererek şöyle dedi: «Duyduğuma göre Ömer, geride kilitli iki oda dolusu mücevher ve inci bırakmıştır.»
Fatıma da haber göndererek şu cevabı verdi:
«Ey kardeşim, Ömer, bir tek kıl bırakmadığı gibi servet de bırakmadı. Ancak bütün bıraktığı, şu mendilin içindeki eşyadır.» Bu ceva-bıyla birlikte mendili ve içindeki eşyaları da kardeşi Yezid'e gönderdi. Yezid, ağzı kapalı mendili âçmca içinde yamalı ve kaba kumaştan dokunmuş bir gömlek, temiz bir aba, fersude olmuş, astarı çürümüş kaba kumaştan dokulu bir cübbe gördü. Bunun üzerine Yezid, mendili getiren adama dedi ki: «Fatıma'ya de ki: Benim ondan istediğim bu eşyalar değildir. Ben ondan, o iki odadaki inci ve mücevherleri istiyorum.» Adam gidip bu buyruğu kendisine iletince Fatıma, şu haberi gönderdi:
«Mü'minlerin emiri Ömer b. Abdülaziz'in ölüm musibetini başıma getiren yüce Allah'a yemin ederim ki, içerisine girmemden hoşlanmadığım bildiğim için kocam Ömer, halifeliğe geçtiğinden beri ben o iki odaya girmiş değilim. İşte o odaların anahtarlarını sana gönderiyorum.Gel, kendin aç, içindeki eşyaları da beytü'l-malma aktar.»
Yezid, Ömer b. Velid'i yanına alarak gitti. Ömer'in kilitli odaları kapısına vardı. Odalardan birini açınca içeride deri bir koltuk ve
0 tuğun yanında yere dizilmiş dört tuğla, bir de bakır bir ibrik gör Ömer b. Velid: «Allah'ım, beni bağışla.» dedi. Sonra Yezid, ikinci odayı da açınca içerisinin çakıl taşlarıyla döşenmiş bir mescit olduğunu, tavana asılı bir zincir bulunduğunu gördü. Zincirin ucunda insan başının girebileceği genişlikte tasmayı andıran bir halka buldu. Örner b. Abdülaziz, ibadet esnasında uykusu bastırdığı zaman ya da bazı günahlarını hatırladığında başını o halkaya koyar, öylece dururdu. Yine orada bir sandık buldular. Sandık kilitliydi. Açtıklarında içinde sofrayı andıran bir bez buldular. Bezi açtıklarında içinde bir zırh ve diz donu gördüler. Bu zırh ve diz donu, kaba kumaştan dokunmuştu. Yezid ve beraberindekiler ağladılar. Yezid: «Ey kardeşim Ömer b. Abdülaziz, Allah sana rahmet etsin. Doğrusu, senin gizliliğin de aşikar-lığın da tertemizdi.» dedi. Ömer b. Velid de mahcub bir halde oradan dışarı çıkarken: «Allah'ım, beni bağışla. Ben ancak bana söylenen sözleri söyledim.» dedi.»
Reca b. Hayve dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, can çekişirken şöyle demeye başladı: «Allah'ım, beni kazan ile razı et Kaderimde de bana bereketler ve uğur nasib.et ki, hakkımda acilen verdiğin hükmün ertelenmesini veya ertelediğin hükmün çabuklaştırılmasını istemiye-yim.» Vefat edinceye kadar bu sözleri tekrarladı.»
Ömer b. Abdülaziz, şöyle derdi: «Ben işlerde ve yönetimde hevesime yer bırakmadım. Ancak Allah'ın bu işlerde verdiği hükme göre hareket ettim.»
Şuayb b. Safvan dedi ki: Salim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab, halifeliğe geçtiği zaman Ömer b. Abdülaziz'e şöyle bir mektup gönderdi:

«İmdi ey Ömer, senden önce de halifeliğe ve hükümdarlığa başka kimseler geçmişlerdi. Gördüğüm gibi onlar, vefat edip gittiler. Daha önce topluluk iken, etraflarında hizmetçi ve muhafızlar var iken, sonra yalnız başlarına Allah'ın huzuruna çıktılar. Kaçmakta oldukları Ölümün acılarını çektiler. Lezzetlere bakmaktan bir an dahi geri durmayan gözleri oyuldu. Şimdi onların daha önce yumuşak yastıklara dayanan, sergi ve halılara uzanan, hizmetçi ve cariyelerle desteklenen boyunları, vücutları mezara defnedildi. Türlü nimetlerden, yiyeceklerden, mallardan ve paralardan doymayan karınları yarıldı. Daha önce dünya da hoş kokularla kokulanan bedenleri leşe dönüştü. Hatta bu dünyada iken onların tahkir ettikleri miskinler bile şimdi onların yanında dursalar, onlardan rahatsız olurlar ve kaçıp giderler. Halbuki daha önce o hükümdarlar ve halifeler, kendi hevesleri için güzel kokular sürünür, kıymetli ve yumuşak elbiseler giyer, heva ve hevesleri uğruna israf ederek mal ve para harcarlar, ama Allah'ın hakkı ve emri gereğince yapmaları gereken harcamaları kısarlardı. Şimdi sen, kıyamet gününde amelleriyle başbaşa bırakılan o kimselerin hapsedildiklerini görüp kendin hiçbir şeye bağlı olmaksızın, hapiste olmaksızın Allah'ın huzuruna çıkmak istiyorsan, bunun gereğini şimdiden yap. Allah'tan yardım dile. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. O, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.

Hiçbir hükümranlık yoktur ki, az bir süre sonra harab olmasın. Salim kalmaz, her ne kadar muhafızları ve koyucuları çok olsa da.

Kapısı sağlam ve kapıcıları bulunan kimsenin kapıcıları, az bir süre sonra kapıyı terkedecekler.

Ölümden başkası da olsa, o kapıcılar ve yardımcılar ile dost, seni bırakıp başkalarına yönelecekler.

Öldükten sonra seni kıskanan herkes sevinecek ve arkadaşlarınla dostların seni mezara teslim edecek.»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu beyitler, Salim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'tan başkasına aittir.

"el-İhlas" adlı kitabta İbn Ebi'd-Dünya, Meymun b. Mehran'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ömer b. Abdülaziz, bir gün yanında kardeşlerinden bir cemaat oturmakta iken konuşmaya ve güzel öğütler vermeye başladı. Mecliste oturan ve gözleri yaşaran bir adama bakınca Ömer, konuşmasına son verdi. Ben, kendisine: «Ey mü'minlerin emiri, öğüt vermene devam et. Umarım ki Allah, bu Öğütleri duyan veya duyan kimselerin kendisine ulaştırdığı kimseye bu öğütler sayesinde lütufta bulunur.» deyince Ömer, bana şu cevabı verdi: «Bana karışma ey Ebu Eyyüb, konuşmakta insanlara fitne vardır. Bu fitneden, konuşan kimse de kurtulamaz. Oysa konuşmak yerine icraatta bulunmak mü'mine daha yaraşır.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bazı kimseleri vali yaptık. Yöneteciliğe tayin ettik, onların iyi ve seçkin kimseler olduklarını sanıyorduk, ama onları tayin edince günahkar kimseler gibi amel ettiklerini gördük. Allah, onları kahretsin. Onlar, mezarların yanından geçip ibret almıyorlar mı?»

Abdürrezzak, Ma'mer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ömer b. Abdülaziz -kendisinden bazı nahoş şeyler duyduğu için- Adiy b. Er-tat'a şöyle bir mektup gönderdi:

«İmdi senin âlimlerle oturman, başına siyah sarık takman, sangının ucunu arka tarafa sarkıtman beni aldatmıştı. Sen zahiren güzel bir davranış sergiliyordun, ben de seni iyi bir insan sanmıştım ama senin yaptığın birçok işlerden Allah beni haberdar kıldı.»

Taberanî, Darekutnî ve birçok ilim ehli kimselerin rivayetlerine göre Ömer b. Abdülaziz, valilerinden birine şöyle bir mektup göndermistir:

«İmdi ben sana takvalı olmayı, Rasûlün sünnetine uymayı, onun emrinde orta yolu tutmayı, Rasûlullah'tan sonra bid'atçıların ortaya koyduğu bid'atları terketmeyi, onun sünnetiyle savaşanların uydurma âdetlerinden uzaklaşmayı, onun getirdikleri ile yetinmeyi tavsiye ediyorum. Sonra şunu da bil ki, ortaya atılan her bid'atm asılsızlığına ve batıllığına dair bir delil önceden geçmiştir. Sen, sünnete sarılmaya bak, bu sünneti ortaya koyan zat şunu bilmiştir ki; bu sünnete muhalefet etme durumunda kayma ve sapma vardır. Hata vardır, dalalete dalma ve ahmaklık vardır. Sünnete sarılan kimseler, işleri daha sağlamca keşfederler, sağlam iş yaparlar. Bunların işleri, aslanın işine benzer, eğer kendi nefislerinize yüklediğiniz şeylerde bir fazilet varsa, onlar buna daha layıktırlar, fazilet yoluna daha çabuk koşarlar. Çünkü onlar, her hayır ve iyiliğe önceden koşup giderler. Eğer bunlardan sonra bir bid'at ortaya çıkmış diyecek olursan, şunu bil ki, bu bid'atı, mü'minlerin yolundan başka yola tabi olan, onların hak yolundan sapan, kendini onlardan uzaklaştıran kimse ortaya koymuştur. Onlar, bu sünnet hususunda yeterince konuştular. Sadra şifa verecek nitelemelerde bulundular. Bunlardan geri kalan kişi taksirlidir, bunlardan daha fazlasını yapmaya kalkışan da iyi yapmış olmaz. Bazı kimseler, dinlerinde taksirat yaptılar, yalınayak kaldılar. Bunlardan başkaları da tamahkar oldular, kaybettiler.»

Allah, Ömer b. Abdülaziz'e rahmet etsin. Kalbten çıkan bu sözleri ne kadar da güzeldir. Onun kalbi, sahabelerin yoluna uyma ve onlara sevgi ile doluydu. Fıkıhçılardan ve diğerlerinden hangisi böyle sözler söyleyebilir?

Hatib Bağdadî, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) ve kendisinden sonra gelen halifeleri, bazı sünnetler koydular. Bu sünnetlere sarılmak, Allah'ın kitabını tasdik etmekdir, ona taatta bulunmaktır. Herhangi bir kimsenin, bu sünnetleri değiştirmeye hakkı yoktur. Bu sünnetlere muhalefet edenlerin görüşüne itibar edilmez. Her kim, Rasûlullah'ın ve halifelerinin sünnetine uyarsa, doğru yola girer. Her kim, basiretle buna ittiba ederse, doğru yolu bulur, her kim de buna muhalefet eder ve mü'minlerden başkalarının yollarına uyarsa, Allah, onu gitmek istediği yola iter ve de Cehennem ateşine atar, orası ne kötü bir dönüş yeridir.»

Bir gün Ömer b. Abdülaziz, münadisine emir vererek toplanmaları için halka duyuru yapmasını istedi. Münadi de: «Namaz

için toplanın.» diye duyuruda bulundu. İnsanlar gelerek camide toplandılar.* Ömer, onlara bir hutbe irad etti. Hutbede şöyle dedi:
«Ben sizi sırf şunun için topladım: Sizlerden her kim yarın Al-
lah'ın huzuruna çıkmayı, ahiret yurduna varılacağını tasdik eder de bunun için çalışmaz ve gerekli hazırlığı yapmazsa, ahmaktır. Bunu yalanlayan da kafirdir.» Böyle dedikten sonra şu ayet-i kerimeleri okudu:
«Dikkat edin! Onlar, Rablerine kavuşmaktan şüphededirler. Dikkat edin, Allah şüphesiz her şeyi bilgisiyle kuşatandır.» (el-Fussiiet, 54.)
«Onların çoğu, ortak koşmadan Allah'a inanmazlar.» (Yûsuf, ıoe.)
İbn Ebi'd-Dünya'dan rivayet olunduğuna göre Ömer b. Abdülaziz, çocuklarını bir mürebbileri ile birlikte Taife göndermişti ki, orada nıürebbi, çocuklarına bazı bilgileri öğretsin. Bir süre sonra Ömer, o mürebbiye şöyle bir mektup göndermişti:
«Çocuklara hiç de iyi öğretmemişsin. Çünkü Müslümanların imanının önüne, niyeti bilmeyen bir çocuğu geçirmişsin.»
îbn Ebi'd-Dünya, bunu telifi olan "Niyet" kitabında anlatmıştır.
"er-Rika ve'1-Büka" adlı kitapta yine İbn Ebi'd-Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in azatlılarından birini anlatırken, Ömer'in ona şöyle dediğini nakletmiştir:
«Ey oğulcuğum, senin sözünün dinlenmesi ve sana itaat edilmesi hayır değildir. Aslında hayır, Aziz ve Celil olan Rabbinden gafil kalıpta sonra ona itaat etmendir. Ey oğulcuğum! Bu gece sabaha varıncaya ve güneş bir miktar yükselinceye kadar kimseyi yanıma sokma. Çünkü yanıma gelenlerin sözlerini anlayamamaktan ve onların da benim sözlerimi anlayamamalarından korkuyorum.»
Azatlısı ona: «Efendim, dün seni şiddetli bir şekilde hıçkıra hıçkı-ra ağlarken gördüm. Daha önce o kadar şiddetli ağlamış değildin.» deyince Ömer, tekrar ağlamaya başladı, sonra şöyle dedi: «Ey oğulcuğum, yarın Cenâb-ı Hakk'ın divanına duracağımı hatırladım, onun için ağladım.» Böyle dedikten sonra tekrar bayılıp düştü ve güneş yükselinceye kadar ayılamadı. Artık bundan sonra vefat edinceye kadar Ömer'in gülümsediğini hiç görmedim.
Bir gün şu ayet-i kerimeyi okudu: «Ey Muhammedi Ne iş yaparsan yap ve sizler ona dair Kur'ân'dan ne okursanız okuyun; ne yaparsanız yapın; yaptıklarınıza daldığınız anda, mutlaka biz sizi görürüz.» (Yûnus, 61.) Bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra o kadar yüksek sesle ve şiddetlice ağladı ki, hane halkı onun ağlayış ve feryadını duydular. Karısı Fatıma, yanına gelip oturdu. Onun ağlayışı nedeniyle kendisi de ağladı. İkisinin ağlamasını gören hane halkı da hep birlikte ağlamaya başladılar. Oğlu Abdülmelik, onlar bu halde iken yanlarına geldi, babasına: «Niçin ağlıyorsun?» diye sorunca babası Ömer, şu cevabı verdi: «Hayırdır evladım, keşke baban dünya ile tanışma-saydı. Allah'a yemin ederim ki ey oğulcuğum, ben helak olmaktan, cehennemliklerden olmaktan korktum.»
İbn Ebi'd-Dünya, Abdulala b. Ebi Abdillah el-Anberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz'in, kirli giysilerle cuma günü evden çıktığını gördüm, arkasında bir Habeşli yürümekte idi. Halkın yanma vardığında Habeşli geri döndü. Ömer, iki adamın yanına vardığında: «İşte böyle, Allah size rahmet etsin.» diyordu. Böylece adamların önünden geçip camiye girdi, minbere çıkıp hutbe irad etti. Hutbede şu ayetleri okudu: «Güneş dürülüp ışığı kalmadığı zaman...» (et-Tekvîr, ı.) Evet, o zaman güneşin durumu ne olacaktır? «Cehennem alevlendirildiği zaman; Cennet yaklaştırıldığı zaman...» (et-Tekvîr, 12-13.) Bu ayet-i kerimeleri okuduktan sonra hem kendisi ağladı, hem de mescitteki cemaat ağladı. Ağlama ve feryat sesinden mescit sarsıldı. Öyle ki, sanki mescidin duvarlarının da onunla birlikte ağladığını gördüm. O esnada bedevinin biri yanına gelip ona şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, muhtaçlıktan ötürü sana geldim, artık dermanım kalmadı ve benim durumumu Allah sana soracaktır.
Adamın böyle demesi üzerine Ömer, ağladı ve ona şöyle sordu:
- Sen ve aile efradın kaç kişisiniz?
- Ben ve bir de üç kızım varız.
Ömer, ona 300 dirhem maaş bağladı. Kızlarından herbirine de yüzer dirhem daha verdi. Ayrıca kendi malından ona yüz dirhem daha vererek şöyle dedi:
- Haydi git, Müslümanların maaşı çıkıncaya kadar bu parayı ihtiyaçlarına sarfet, maaş çıkınca diğer Müslümanlarla birlikte sen de alırsın.»
Azerbaycanlı bir adam, Ömer b. Abdülaziz'in yanına gelip karşısında dikildi ve şöyle dedi:
«Ey mü'minlerin emiri! Yarın sen Allah'ın huzurunda nasıl dura-caksan işte ben de şimdi senin huzurunda öylece duruyorum. Yarınki durumunu hatırla. Mahlukattan çok davalaşan kimseler olmasına rağmen Allah, yine de seninle uğraşacaktır, o günde sen ameline gü-venemiyeceksin, günahlarından ötürü de beratın olmayacaktır. Sen ne yapacaksın o zaman?»
Adamın böyle demesi üzerine Ömer b. Abdülaziz, sarsıla sarsıla ağladı, sonra adama şöyle sordu:
- İhtiyacını söyle?
- Azerbaycan'daki valin bana haksızlık etti. Benden 12.000 dirhem alıp beytü'1-mala koydu.
Ömer, yanındaki görevlilere şu talimatı verdi: «Hemen o valiye mektup yazın. Şu adamın parasını geri versin.» Sonra bu mektubu özel bir ulakla valiye gönderdi.
Ibn Ayyaş'ın azatlısı Ziyad'dan şöyle rivayet edilmiştir:
«Kışın çok soğuk bir gecesinde Ömer b. Abdülaziz'in yanına gittim- Evindeki bir ocağın önünde ısınmaya başladım.

Mü'minlerin emin olduğu halde Ömer de gelip benim yanımda benimle birlikte o ocağın önünde ısındı ve bana şöyle dedi:
- Ey Ziyad!
- Buyur ey mü1 minlerin emiri.
- Bana kıssa anlat.
- Ben kıssacı değilim.
- Konuş öyleyse.
- Ziyad mı senin huzurunda konuşacak?
- Bunun nesi var ki?
- Eğer Ziyad, Cennet'e girecek olursa, Cehennem'e girecek olanın ona zararı olmaz. Eğer Ziyad, Cehennem'e girecek olursa Cennet'e girenin ona faydası olmaz.
- Doğru söyledin.
Böyle dedikten sonra Ömer, ocaktaki ateş sönünceye kadar ağladı.»
Ziyad el-Abdî, Ömer b. Abdülaziz'e şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, sen kendi nefsini vasfetme, onu içine düştüğü durumdan kurtarmaya çalış. Eğer vücudundaki kıllardan her biri, Allah'a hamde-dip şükürde bulunarak ve O'nu överek konuşacak olsa, yine de içinde bulunduğun durumun sırrına eremezsin.»
Sonra Ziyad, ona şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, hasmı çok çetin ve mücadeleci olan bir adamın durumu nice olur, onu bana anlat hele?
- O adamın durum çok fena olur.
- Peki, bir adamın çetin ve tartışmacı iki hasmı olursa, durumu nice olur?
- Daha fena bir halde olur.
- Ya hasmı üç kişi olursa, durumu nice olur?
- O adamın yaşamasında artık hayır kalmaz.
- Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, şunu bilesin ki, Muhammed (s.a.v.) ümmetinin her bir ferdi, mutlaka senin hasmındır.
Bunun üzerine Ömer, o kadar çok ağladı ki, keşke bunu kendisine anlatmış olmasaydım, dedim.»
Ömer b. Abdülaziz, Adiy b. Ertat'a ve Basrahlara şöyle bir mektup gönderdi:
«İmdi bazı kimseler var ki, şu şarap için ömürlerini tüketmiş ve ihtiyarlamışlardır. Şarap içip de akılları gittiğinde yasak olan işleri yaparlar. Haram olan kanı akıtırlar, haram olan cinsel organlara tecavüzde bulunurlar, haram mal yerler. Oysa Cenâb-ı Allah, helal içeçekler yaratarak sizleri şarap içmeye muhtaç bırakmamıştır. Her ni nebiz yapacak olursa, mutlaka deri tulumlar içinde yapsın ve Allah'ın helal kıldığıyla yetinip haram kıldığından uzak dursun. Allah'ın haram kıldığı içkiyi içen birini görürsek, onu şiddetle cezalandırırız. Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyi hafife alan kimseye gelince, Allah onu daha şiddetli cezalandırıp azaplandıracaktır.»[2]

Yezid B. Abdülmelik'in Halifeliği

Kardeşi Süleyman b. Abdühnelik'in kendisini Ömer b. Abdüla-ziz'den sonrası için veliaht tayin etmiş olması sesebiyle halk, halifeliği için ona bey'at etti. Bu senenin, (hicri 101. senenin) receb ayında Ömer b. Abdülaziz vefat edince halk, Yezid b. Abdülmelik'e bey'at etti. Yezid, kendisine bey'at edildiği zaman yirmidokuz yaşındaydı. Halifeliğe geçtikten sonra bu senenin ramazan ayında Ebu Bekir b. Mu-hammed b. Amr b. Haznı'ı Medine valiliğinden azlederek yerine Ab-durrahman b. Dahhak b Kays'ı tayin etti. Onunla Ebu Bekir b. Hazm arasında düşmanlık ve rekabet geçti. Öyle ki, neticede ona iki had tatbik etme mecburiyeti hasıl oldu.
Yine bu senede Bestam el-Haricî'nin adamları olan Haricilerle Küfe askerleri arasında bir savaş cereyan etti. Haricilerin sayısı azdı. Küfe askerleri ise 10.000 süvari kadardı. Hariciler, az kalsın onları kıracak ve mağlub edeceklerdi. Nihayet Küfe askerleri, gayrete gelerek Haricilere büyük bir darbe vurdular ve onları baştan sona öldürdüler. Onlardan ayakta kalabilen bir tek kişi dahi kalmadı.
Yezid b. Mühelleb, bu yıl isyan etti. Yezid b. Abdülmelik'in halifeliğini tanımadı ve Basra'yı ele geçirdi. Uzun bir muhasaradan ve çok uzun süren savaşlardan sonra Basra'yı ele geçirebilmişti. Ele geçirince ahaliye adaletle hükmetti, bol para harcadı. Basra valisi Adiy b. Ertat'ı hapsetti. Çünkü Adiy, daha önceleri vali iken Mühelleb'in Basra'daki adamlarını hapsettirmişti. Yezid b. Mühelleb, Ömer b. Ab-dülaziz'in zindanlarından kaçtıktan sonra Adiy, onun Basra'daki adamlarını yakalayıp hapse attirmıştı.
Yezid b. Mühelleb, Basra'yı ele geçirdikten sonra hükümet konağına girdi ve Adiy b. Ertat'ı huzuruna getirtti. Yezid, huzuruna gülerek giren Adiy'e şöyle dedi: «Gülmene şaşıyorum. Çünkü sen savaştan kadınlar gibi kaçmıştın, şimdi de huzuruma getirilirken kölelerin sürüklenişi gibi sürüklenip getiriliyorsun.» Adiy de ona şu cevabı verdi: «Ben şuna gülüyorum ki, benim hayatta kalmam, senin de hayatta kalman demektir. Çünkü beni öldürecek olursan, arkamda öyle bir güç vardır ki, senin yakanı bırakmayacaktır.» Yezid, o gücün ne olduğunu sorunca Adiy, şu cevabı verdi: «Onlar, Şam'daki Ümeyye oğulla-

nn askerleridir, seni rahat bırakmayacaklardır. Deniz dalgalarına çarpılmadan önce kendin için tedbir al, aksi takdirde geri çekilmek istesen de yakam bırakmayacaklardır. Özür dilesen de özrünü kabul etmeyeceklerdir.» Yezid de ona cevap verdi, sonra kendi adamlarını hapse attırışı gibi Adiy'i de attırdı. Yezid b. Mühelleb, Basra'ya hakim oldu. Çeşitli mıntıkalara ve beldelere naiblerini gönderdi. Ah-vaz'a da naib gönderdi. Kardeşi Müdrik b. Mühelleb'i de Horasan na-ibliğine gönderdi Kardeşinin yanma bir savaşçı topluluğunu da katmıştı.

Halife Yezid b. Abdülmelik, Yezid b. Mühelleb'in isyanım haber

almca, kardeşi oğlu Abbas b. Velid b. Abdülmelik'i, Mesleme b. Abdülmelik ordusunun öncüleri olarak 4.000 askerle birlikte Yezid b. Mühelleb'le savaşsınlar diye Basra'ya gönderdi. Mesleme b. Abdülmelik ise Şam ordusunda idi.

Yezid b. Mühelleb, halife ordusunun gelmekte olduğu haberini almca Basra'dan çıktı. Basra'da kardeşi Mervan b. Mühelleb'i vekil bıraktı, kendisi gidip Vasıt'a karargah kurdu. Beraberindeki komutanlara nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hususunda danıştı, onlar da kendisine çeşitli görüşler sundular. Komutanlardan biri, dağ başlarında istihkam tedbiri alsın ve kalelere sığınsın, diye Ahvaz'a gitmesini teklif etti. Yezid, bu teklifi uygun görmeyip: «Siz beni dağ başında bir kuşa döndürmek mi istiyorsunuz?» dedi. Iraklılardan bazıları ise, onun Cezire'ye gitmesini ve oradaki en müstahkem kaleye yerleşmesini teklif ettiler. O zaman Cezirdiler, gelip etrafında toplanacaklar ve o da onlarla birlikte Şamlılara karşı savaşacaktı.

Yezid, Vasıfta iken bu yıl sona erdi. Şam askerleri de ona doğru gelmekteydiler.

Bu senede (hicretin 101. senesinde) Medine valisi Abdurrahman b. Dahhak b. Kays, insanlara haccettirdi. Mekke valisi Abdülaziz b. Abdullah b. Halid b. Useyd idi. Küfe valisi, Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattab idi. Küfe kadısı Amir eş-Şa'bî idi. Basra valisi, Yezid b. Mühelleb idi. Yezid, orayı istila etmiş ve mü'minlerin emiri Yezid b. Abdülmelik'i görevden hal1 etmişti.

Bu senede Ömer b. Abdülaziz, Rib'i b. Hiraş, Ebu Salih es-Süm-man vefat ettiler. Ebu Salih; abid, sadık ve sebatkar bi insandı. Onun biyografisini "Tekmil" adlı kitabımızda nakletmişizdir. Doğrusunu Allah bilir. [3]

Hicretin Yüzikinci Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik ile Yezid b. Mühelleb, karşı karşıya geldiler. Şöyle ki: Yezid b. Mühelleb, Vasıt'ta oğlu Muaviye'yi

vekil bırakarak askerleriyle birlikte yola çıktı. Önü sıra kardeşi Ab-dülmelik b. Mühelleb vardı. Nihayet Akr denen yere vardılar.-Mesle-me b. Abdülmelik de Yezid'in karşı koyamayacağı büyük bir orduyla oraya geldi. İki ordunun öncüleri orada karşı karşıya gelip şiddetlice savaştılar. Basrahlar, Şamlıları yendiler, sonra Şamlılar, kendi aralarında gayrete gelerek Basrahlar üzerine hamle yaptılar, onları bozguna uğrattılar. Basralılarm bahadırlarından bir topluluğu öldürdüler. Bunlar arasında Mentuf adında ünlü bir yiğit de vardı. Bu, Bekir b. Vail kabilesinin azatlılanndandı. Bu hususta şair Ferezdak şöyle demiştir:

«Bekir b. Vail kabilesi, Mentuf üzerine ağlıyor. Mesma'm oğullarına ağlayanları ise ağlamaktan menediyor.»

Sevrilerin Hemedanlı kölesi Ca'd b. Dirhem -ki bu adam, Cehmi, lerin ilk adamıdır- ona cevap verdi. Evet, Halid b. Abdullah el-Kusa-rî, kurban bayramı gününde Ca'd'ı öldürmüştü. Ca'd, Ferezdak'a verdiği cevabında şöyle demişti:

«Kavmine yardım ettiğinden ötürü Mentuf a ağlıyoruz.
Keşke ebeveyni şanlı olan o ikisine de ağlasak.
Bekir b. Vail, kabilenin çevresini korumak istediler.
Eğer Temim kabilesi, Bekir b. Vail kabilesine darbe vursaydı yükselirdi.
Onlar, bir an dahi Allah'ın rahmeti ile karşılaşmasınlar.
Onlara ağlayan gözler asla rahatlamasın.
Bunların üzerine ağlarsak, boşuna ve aldanmış yere mi ağlayaca^ ğız?
Oysa biz dirhemlerde aldatıldık.» (Dirhemler sözüyle Ca'd b. Dirhem ve adamlarım kastediyor.)

Mesleme ile kardeşi oğlu Abbas b. Velid, Yezid b. Mühelleb'in ordusuna yaklaştıklarında Yezid b. Mühelleb, kendi askerlerine hutbe irad etti ve onları savaşa teşvik etti. Beraberinde 120.000 asker vardı ki, hepsi de onun emrini dinlemek ve kendisine itaat etmek üzere Allah'ın kitabı ve Rasûiünun sünneti üzerine bey'at etmişlerdi. Yabancı askerleri, kendi ülkelerinin topraklarına bastırmayacaklarına, fasık Haccac'ın devrinin geri gelmesine müsaade etmeyeceklerine söz vermişlerdi. Bu hususta kendileriyle anlaşanların anlaşmalarına riayet edeceklerini, muhalif olanlarla ise savaşacaklarını ifade etmişlerdi.

İbn Eş'as'ın zamanında uzun savaşlar cereyan ettiği ve bu nedenle çok sayıda insan öldüğü için o günlerde Hasan-ı Basrî insanları

innım

fitneye dahil olmamaya teşvik ediyor ve bu hususu şiddetle yasaklıyordu. Hasan, insanlara hutbeler veriyor ve nasihatlarda bulunuyordu. Fitneden uzak durmalarını tavsiye ediyordu. Basra naibi Abdül-melik b. Mühelleb, bunu duyunca kalkıp insanlara bir hutbe irad etti. Onları ciddiyete, gayrete ve cihada teşvik etti. Savaşmak üzere alarmda bulunmalarını istedi. Sonra da şöyle dedi:

«Duyduğuma göre -Hasan-ı Basrî'nin adını zikretmeksizin- şu sapık ve riyakar ihtiyar, insanları gayretten ve cihaddan geri durmaya çağırıyormuş. Allah'a yemin ederim ki, ya o bu davranışından vazgeçer, ya da ben ona yapacağımı bilirim.»
Böyle diyerek Hasan-ı Basrî'yi, isim vermeksizin tehdit etti. Hasan-ı Basrî, onun böyle dediğini duyunca: «Allah'a yemin ederim ki, onun bana hakaret etmesi ile Allah'ın bana ikramda bulunmasını ünıid ederim.» dedi. Cenâb-ı Allah da onların devletleri sona erinceye kadar Hasan-ı Basrî'yi onlardan korudu.
İki tarafın askerleri karşı karşıya geldiklerinde göğüs göğüse savaştılar. Savaş şiddetlenince Iraklılar, hızla firar ettiler, geldikleri köprünün yakıldığım duydukları için bozguna uğradılar. Yezid b. Mühelleb, daha önce böyle bir firar olayını görmediği için: «Şu insanlara ne oluyor?» diye sorunca kendisine şöyle dediler: «Bunlar, bu tarafa gelirken üzerinden geçtikleri köprünün yakıldığı haberini duydular, onun için kaçıyorlar.» Yezid de: «Allah onları kahretsin.» dedi. Bundan sonra kaçanları geri getirmek istediyse de bunu başaramadı. Kendi adamlarından bir cemaatla orada sebat etti, ama onlardan da bazıları birer birer kaçmaya başladılar. Nihayet yanında az sayıda bir topluluk kaldı. Bununla beraber Yezid, yürüyor, ilerliyor ve karşılaştığı bütün süvarileri bozguna uğratıyordu. Onu gören Şamlılar, sağa sola kaçışıyorlardı. Kardeşi Habib b. Mühelleb öldürülmüştü. Bunun üzerine Yezid, daha da öfkelendi ve kızdı, doru atı üzerindeydi. Sonra Mesleme b. Abdülmelik'e doğru ilerledi, sırf onu öldürmek istiyordu. Onunla karşı ka-rşıya geldiğinde Şamlı süvariler, Yezid'e saldırdılar ve onu öldürdüler. Onunla birlikte kardeşi Muhammed'i ve bahadırlardan Sümeyda'yı da öldürdüler. Yezid b. Mühelleb'i, Kahl b. Ayyaş adında biri öldürmüştü. Kendisi de Yezid'in yanında vurulup öldürüldü. Yezid'in kesik başını alıp Mesleme b. Abdülmelik'e götürdüler. Mesleme, o başı, Halid b. Velid b. Abdülmelik'e gönderdi. Mesleme, Yezid b. Mühelleb'in ordugahmdaki şeyleri ele geçirdi. Sonra kardeşine haber göndererek o esirlere nasıl bir muamele tatbik edeceğini sordu. Kardeşinden gelen cevabi mektupta esirleri öldürmesi emrediliyordu. Mesleme, yoluna devam etti ve Hire'ye gitti.
Yezid'in hezimet haberi Vasıfta bulunan oğlu Muaviye'ye ulaştığında o, elindeki otuz kadar esiri öldürdü. Öldürülen esirler arasında
halife Ömer b. Abdülaziz'in naibi Adiy b. Ertat ile oğlu, Mesnıa'nın oğullan Malik ile Abdülmelik ve eşraftan bir cemaat da bulunuyordu Sonra Muaviye, yoluna devam etti. Basra'ya gitti. Yanında bol miktarda mal ve hazine vardı. Onunla beraber amcası Mufaddal b. Mü-helleb de Basra'ya gelmişti.
Mühelleb ailesi, Basra'da toplandılar, gemiler hazırladılar, kaçmak için tam teşkilatlı bir hazırlığa başladılar. Sonra çoluk çocuklarını, mallarını ve yüklerini yanlarına alarak Kirman dağına gittiler ve oraya yerleştiler. Yezid b. Mühelleb'le beraber savaşan kılıç artığı askerlerden bir grup da gelip orada Mühelleb ailesine katıldılar. Başlarına Mufaddal b. Mühelleb'i emir yaptılar. Mesleme de, Mühelleb ailesini yakalatmak için Hilal b. Macur el-Muharibî komutasında bir askeri birliği harekete geçirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mühelleb ailesi, başlarına Müdrik b. Dabb el-Kelbî adında birini emir yapmışlardı. Hilal b. Macur el-Muharibî komutasındaki askeri birlik Kirman dağına gelerek Mühelleb ailesi ile şiddetlice savaştı. Mufad-dal'ın adamlarından bir grup öldürüldü ve eşraftan bir topluluk esir alındı. Geri kalanlar hezimete uğradılar. Sonra Hilal'in askerleri, Mufaddal'ı yakalayıp öldürdüler. Başını kesip Mesleme b. Abdülme-lik'e yolladılar. Aralarında Malik b. İbrahim b. Ester en-Nehaî'nin de bulunduğu Yezid b. Mühelleb taraftarlarından bir grup gidip Şam emirinden kendileri için eman aldılar. Sonra yükleri, mallan, kadınları, çoluk çocuğu gönderdiler. Bunlar Mesleme b. Abdülmelik'in yanına geldiler, beraberlerinde Mufaddal'ın ve Abdülmelik b. Mühel-leb'in başları vardı. Mesleme, bu başları ve dokuz güzel çocuğu, kardeşi Yezid'e gönderdi. O da o çocukların boyunlarının vurulmasını emretti. Boyunları vurulduktan sonra kesik başları Şam'da bazı yerlere dikildi. Sonra Yezid, bunları Haleb'e gönderdi ve orada belli başlı yerlere diktirdi.
Mesleme b. Abdülmelik, Mühelleb ailesinin zürriyetini satmaya yemin etmişti. Komutanlardan biri de onun yeminini yerine getirmiş olmak için bu çocukları 100.000 dirheme ondan satm aldı ve çocukları azad edip serbest bıraktı, ancak Mesleme o komutandan herhangi bir para almadı.

Şairler, Yezid b. Mühelleb'in ölümü dolayısıyla ağıtlar yakmışlardı. Bu ağıtları, İbn Cerir nakletmiştir. [4]

Mesleme'nin Irak Ve Horasan İllerindeki Valiliği

Mesleme, Mühelleb ailesiyle yaptığı savaşı tamamladıktan sonra kardeşi Yezid b. Abdülmelik, onu Küfe, Basra ve Horasan valiliğine atadığını bu senede bir mektupla kendisine bildirdi. O da Küfe ve
Basra'da yerine naipler bıraktı. Horasan'a da damadı Said b. Abdüla-ZİZ b. Haris b. Hakem b. Ebi'1-As'ı (Huzeyme'yi) nai olarak gönderdi, oraya gitti. Horasanlıları sabır göstermeye ve şecaatlı olmaya teşvik etti. Mühelleb ailesi adına hüküm sürmekte olan yetkilileri cezalandırdı. Onlardan bol miktarda paralar aldı, bazıları da işkence altında can verdiler. [5]

Türklerle Müslümanlar Arasında Cereyan Eden Bir Savaş

Bu savaşın meydana geliş sebebi şu idi: Türk hükümdarı Büyük Hakan, Müslümanlarla savaşmak için Körsal komutasındak bir askeri birliği Suğd'a gönderdi. O da Bahili Kasrı'na gidip karargah kurdu. İçindeki Müslümanlarla birlikte Bahili Kasrı'n kuşatma altına aldı. Semerkand naibi Osman b. Abdullah b. Mutarrif, 40.000 dirhem vermek şartıyla onlarla barış yaptı ve

ayrıca yanında rehine bulunan onyedi Dihkanı da onlara verdi. Ama bundan sonra Müslümanları imdada çağırdı. Müseyyeb b. Bişr er-Riyahî adındaki bir Müslüman komutan, 4.000 askeriyle onun imdadına geldi. Yolda iken Müseyyeb, askerlerine hutbe irad ederek onları savaşa teşvik etti. Şehadet elde etmek maksadıyla düşman üzerine gitmekte olduğu haberini verdi. Bunun üzerine 1.000'den fazla askeri geri döndü. Sonra her konak yerinde askerlerine böyle bir nutuk irad ediyordu. Askerlerinden bazıları geri dönüyorlardı. Nihayet yanında 700 savaşçı kaldı. Onlarla birlikte yoluna devam etti ve Türk askerleriyle karşı karşıya geldi.
Türk askerleri, Bahiîi Kasrı'nı kuşatma altında tutmaktaydılar. Kaledeki Müslümanlar, kadınlarını ve çocuklarını kendi önlerinden ölüme sürmeye, sonra da kendileri kaleden inip baştan sona öldürü-lünceye kadar düşmanla savaşmaya karar vermişlerdi. Müseyyeb, onlara haber göndererek o gün sabır ve sebat göstermelerini istedi. Onlar da sebat ettiler.
Müseyyeb, seher vaktine kadar bekledi. Seher vakti olunca tekbir aldı. Onu duyan arkadaşları da hep birlikte tekbir almaya başladılar. Parolaları, «Ya Muhammed» olarak belirlendi. Sonra can-ü gönülden Türklere saldırdılar. Onlardan çoğunu öldürdüler, çoklarının bineklerini kestiler. Türkler de onlara karşı hücuma geçtiler ve iki taraf şiddetlice savaştılar. Öyle ki, Müslümanların çoğu kaçmak mecburiyetinde kaldı. Müseyyeb, bineğine bir darbe vurulunca inmek mecburiyetinde kaldı. Diğer bahadırlar da onunla birlikte bineklerinden indiler. Yerde büyük bir savaş verdiler. Müseyyeb'in etrafını sardılar ve Cenâb-ı Allah, kendilerine fethi nasib edinceye kadar sabrettiler. Fetih müyesser olunca müşrikler onların önlerinden kaçmaya başladı-lar. Öyle gidiyorlardı ki, arkalarına hiç bakmıyorlardı.
Türklerin sayısı gerçekten çoktu. Müseyyeb'in münadisi: «Kaçan hiçbir kimseyi kovalamayın. Siz, Bahile Kasrı'na ve kasırdakilere bakın.» dedi. Gidip kasrdaki mahsur kalmış Müslümanları kurtarıp getirdiler. Türklerin garnizonundaki malları ve kıymetli eşyaları da ganimet edindiler. Salimen geri döndüler. Kuşatma altındaki Müslümanları da beraberlerinde götürdüler.
Ertesi gün Türkler, oraya geldiklerinde ses seda işitmediler. Hiç-birşey bulamadılar ve kendi kendilerine: «Dün burada bizimle karşılaşanlar insan değil, cin idi.» dediler. [6]

Hicretin Yüzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Dahhak B. Müzahim El-Hilalî

Bu zatın künyesi, Ebu'l-Kasım idi. Ebu Muhammed de denilirdi. Horasanlıydı. Belh, Semerkand ve Nişabur'da da yaşamıştır. Kadri yüce bir tabii idi. Enes, İbn Ömer, Ebu Hüreyre ve bir tabii cemaatından hadis rivayet etmiştir. Her ne kadar İbn Abbas'la yedi sene komşuluk yaptığına dair bir rivayet varid ise de; onun sahabelerden, hatta İbn Abbas'tan hadis dinlediği sahih değildir, diyenler de vardır. Dahhak, tefsirde imamdı.
İmam Ahmed b. Hanbel, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. Şu'be, onun İbn Abbas'tân hadis dinlediğine dair sözleri reddetmiş ve ancak Said kanalıyla İbn Abbas'tan rivayette bulunduğunu söylemiştir. İbn Said el-Kattan ise, Dahhak'ın zayıf bir ravi olduğunu söylemiştir. İbn Hibban, onu sika raviler arasında zikretmiş ve: «Sahabelerden hiçbirinden hadis dinlemedi.» demiştir. Onun İbn Abbas ile karşılaştığını söyleyenler hata yapmıştır.
Annesi, onu iki sene karnında taşımıştı. Doğururken de dişleri vardı. Çocuklara meccanen ders verirdi.
Anlatıldığına göre o, hicretin 105. senesinde vefat etmiştir. 106. sene de vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Ebu Mütevekkil En-Nacî

Bu zatın asıl adı, Ali b. el-Basrî'dir. Kadri yüce bir tabii olup sika ravilerdendir. Seksen yaşma geldiğinde vefat etti. Allah, ona rahmet etsin. [8]

Hicretin Yüzüçüncü Senesi

Bu senede Huzeyne lakabıyla tanınan Ömer b. Hübeyre Said, Irak valisi tarafından Horasan naibliğinden azledildi. Onu yerine halifeden izin alarak Said b. Anır el-Cüreyşî'yi tayin etti. Ömer b. Hübeyre Said, ünlü yiğitlerdendi. Türkler, ondan çok korkmuşlar ve rahatsız olmuşlardı. Bu nedenle Suğd beldelerinden geriye doğru Çin taraflarına çekilmişlerdi.
Yine bu senede Yezid b. Abdülmelik, Abdurrahman b. Dahhak b. Kays'ı Medine ve Mekke valilliklerine atadı. O da Abdurrahman el-Vahid b. Abdullah en-Nadrî'yi Taif naibliğine tayin etti.
Bu senede Haremeyn emin Abrurrahman b. Dahhak b. Kays, insanlara haccettirdi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [9]

Hicretin Yüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Yezîd B. Ebi Müslim

Bu senede Yezid b. Ebi Müslim'in yanı sıra Ebu'1-A'la el-Medenî, Ata b. Yesar el-Hilalî, Ebu Muhammed el-Kas el-Medenî Meymu-ne'nin azatlısı ve Süleyman'ın kardeşi Abdullah ve Abdülmelik de vefat ettiler. Bu zatların hepsi tabii idiler. Yezid b. Ebi Müslim, sahabeler cemaatından hadis rivayet etti. Hadis imamlarından birkaçı, onun sika ravilerden olduğunu söylemişlerdir. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Yezid, hicretin 103. veya 104. senesinde vefat etmiştir. Onun, hicretin 100. senesinden önce İskenderiye'de vefat ettiği de söylenir. Vefat ederken yaşı sekseni geçmişti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Mücahid B. Cübeyr El-Mekkî

Künyesi, Ebu'l-Haccac'dır. Kureyşli ve Mahzumludur. Saib b. Ebi Said el-Mahzumî'nin azatlısı olup tabii imamlarından ve müfessirle-rindendir. İbn Abbas'ın en yakın arkadaşlarmdandı. Zamanının en bilgili müfessirlerindendi. Hatta denilir ki: Mücahid ile Tavus'tan başka, Allah rızası için ilim taleb eden başka kimse görülmemiştir.
Mücahid dedi ki: «İbn Ömer, atımın üzengisini tutup bana şöyle dedi: Oğlum Salim ile kölem Nafi'nin sana muhafızlık etmelerini çok isterdim.»
Anlatıldığına göre o, İbn Abbas'a Kur'ân-ı Kerim'i otuz kere -baş-
ka bir rivayete göre iki defa- arzedip okumuştur. Okurken her ayetin sonunda durmuş ve hükmünü ona sormuştur.
Mücahid, hicretin 100. senesinde secde halindeyken vefat etti. Hicretin 101., 102., 103. veya 104. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Vefat ederken yaşı sekseni geçmişti. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Fasıl

Taberanî, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İbn Abbas bana dedi ki: "Abdestsiz olarak uyuma. Uyuyacağın zaman mutlaka abdestli ol. Çünkü ruhlar ne halde kabz edilirler s e o halde de diriltilirler."»
Taberanî'den rivayet olunduğuna göre Mücahid, şu ayet-i kerime hakkında şöyle demiştir: «Kötülüğü en iyi ile sav.» (ei-Mü'minûn, 96.) Yani kötülük yapan adamla karşılatığmda ona selam ver.»
Bazıları kötülük yapana iyilikle mukabele de bulunmanın onunla tokalaşmak olduğunu söylemişlerdir.
Amr b. Mürre'den rivayet olunduğuna göre Mücahid, şöyle demiştir: «Cenâb-ı Allah, Davud peygambere şöyle vahyetti Allah'a, karşı gelmekten ve günahkar olarak Allah'ın senin canını almasından sakın. Aksi takdirde yarın huzuruna vardığında sana rahmet nazarı ile bakmaz. Öyle bir halde vefat et ki, huzuruna vardığında hiçbir ihtiyacın kalmasın.»
İbn Ebi Şeybe, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Medine'de muhtaç bir aile vardı. Bunların bir koyun başları vardı. Biraz para kazandılar ve: "Keşke şu koyun başını bizden daha muhtaç birine göndersek." dediler. Onu muhtaçlara gönderdiler, kimse onu almak istemedi. Koyun başı Medine'de dolaştırıldı, tekrar kendilerine geri döndü.»
İbn Ebi Şeybe, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir mü'min vefat edince mutlaka yer ve gök onun üzerine kırk sabah ağlar. Şu halde insanlar mezarlardaki yerleri için şimdiden yatak hazırlasınlar.»
Evzaî, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İsrail oğullarından 100.000 kişi hacca geldiler. Bunlar, Harem'in kaldırımlarına ulaştıklarında ayakkabılarını çıkarıp yalınayak olarak Harem'e girdiler.»
Yahya b. Said el-Kattan, Mücahid'in aşağıdaki ayet-i kerimeler hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun eğ.» (âi-i imrân, 43.) Buradaki boyun eğmekten maksat, sükunet istemektir.
«Sesinle, gücünün yettiğini yerinden oynat.» (ei-lsrâ, 64.) Buradaki "sesinle" kelimesi ile Davud peygamberin zurnası kastedilmiştir.
«Şüphesiz katımızda onlar için ağır boyunduruklar ve Cehennem vardır,» (ei-Müzzemmii, 12.) Buradaki "boyunduruk" kelimesi ile zincir bağları ve prangalar kastedilmiştir.
«Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur.» (eş-Şûrâ, 15.) Burada "tartışılacak şey yoktur" derken, aramızda dava ve husumet yoktur, denmek istenmiştir.
«Sonra o gün, size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.» (et-Tekâsür, 8.) Yani dünyadaki her lezzetin hesabı size sorulacaktır.

Ebu Dubey, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İblis, dört kez inledi. Lanetlendiğinde, yere indirildiğinde, Rasû-lullah (s.a.v.)'a peygamberlik verildiğinde ve "Elhamdülillahi RabbÜ âlemin" ayeti Medine'de nazil olduğunda.»
İbn Nüceyh, Mücahid'in anılacak ayet-i kerimeleri şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Siz her yüksek yere koca bir bina kurup boş şeyle mi uğraşırsınız?» (eş-Şuarâ, 128.) Buradaki "yüksek bina" ile haman burçları kastedilmiştir.
«Kazandıklarınızın temizlerinden infak edin.» (ei-Bakara, 267.) Buradaki "kazanç"tan maksat, ticarettir.
Leys, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini söylemiştir:
«Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da doğrulukta devam edenler...» (ei-Fussüet, 30.) Yani istikamet üzere olup ölünceye kadar Allah'a, ortak koşmayanlar, bu ayet-i kerimede kastedilmişlerdir.
Yahya b. Said, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir.
«Hiçbir şey O'na denk değildir.» (ei-îhlâs, 4.) Bu ayet-i kerimedeki "denk" kelimesi ile eş kastedilmiştir.
Leys, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Süleyman peygamberle konuşan karınca büyük bir kurtçuk kadardı.»
Taberanî, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ad kavminden bir köle vardı, 200 yaşına varıncaya kadar ihtilam olmadı.»
Yine Taberanî'nin rivayetine göre Mücahid, şu ayet-i kerimeleri Şöyle tefsir etmiştir:
«Birisi soruyor.» (ei-Meâric, 1.) Yani birisi, dua ediyor.
«Onları bu hususta denememiz için onlara bol su içirirdik.» (el-Cinn, İ6-17.) ki benim bu hususlaki ilmime geri dönsünler.
«Hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar.» (en-Nûr, 55.) Yani benden başka-Sını sevmezler.
«Kötülük yapmakta düzen kuranlar...» (ei-Fâtır, 10.) Bunlar riyakarlardır.
«Ey Muhammedi İnanmışlara de ki: Allah'ın bir milletin yaptıklarına karşılık cezalandıracağı günlerinin geleceğini ummayanları şimdilik bağışlasınlar.» (ei-Câsiye, 14.) Çünkü onlar, Cenâb-ı Allah'ın kendilerine nimet bahşettiğini veya etmediğini anlamazlar.
Böyle dedikten sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu:
«Allah'ın günlerini onlara hatırlat.» (ibrâhîm, 5.) Yani onlara Allah'ın nimetlerini ve cezalarım hatırlat.
«Eğer bir şeyde çekişirseniz, onun hallini Allah'a ve peygambere bırakın.» (en-Nisâ, 59.) Yani bir şeyde ihtilafa düşerseniz, onun çözümünü Allah'ın kitabına ve -hayatta olduğu sürece- Rasûlüne havale e-din. Eğer Rasûlullah, vefat etmişse onun sünnetine havale edin.
«Nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmez misiniz?» (Lokman, 20.) Allah'ın açıkça bahşettiği nimetler, İslâmiyet, Kur'ân, Rasûlullah ve nzıktır. Gizlice bahşettiği şeylere gelince, bunlar da örtülen ayıp ve günahlardır.
Hakem, Mücahidin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kadının birisi, Mekke'ye Süleyman peygamberin yanma giderken bol miktarda odun gördü. Süleyman peygamberin kölesi şöyle bir soru sordu:
- Sizin efendiniz, şu odunların dumanının ağırlığının ne kadar olduğunu bilir mi?
- Sen benim efendimi bırak. Ben bu odunların dumanının ağırlığını bilirim. Ben bildikten sonra efendim nasıl bilmez?
- Öyleyse söyle bakalım. Bu odunların dumanının ağırlığı ne kadardır?
- Odunlar tartılır. Sonra ateşle tutuşturulur. Yakıldıktan sonra külü tartılır. Kül ile odun arasındaki ağırlık farkına gelince bu, dumanın ağırlığıdır.»
Mücahid, şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir etmiştir: «Tevbe etmeyenler, işte onlar zalimlerdir.» (ei-Hucurât, 11.) Yani sabahladığında ve akşamladığında tevbe etmeyen kimse, zalimlerdendir.
Dünyada sona eren her gün, mutlaka o günde Cenâb-ı Allah'a hamdederek şöyle der: «Beni dünyadan ve dünyalıklardan kurtarıp rahata kavuşturan Allah'a hamdolsun.» Böyle dedikten sonra o gün dürülür ve kıyamete dek açılmayacak şekilde mühürlenir. Nihayet kıyamet gününde Aziz ve Celil olan Allah, o günün mührünü açar. Mücahid, şu ayet-i kerimeleri de şöyle tefsir etmiştir: «Allah, hikmeti dilediğine verir.» (ei-Bakara, 269.) Yani Cenâb-ı Allah, dilediği kuluna ilim ve fıkıh verir. Sizden olan fıkıhçılar, idarenin basına geçtiklerinde onlara itaat edin.
«Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollara uymayın.» (ei-En'âm, !53.) Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollar, bid'atlar ve şüphelerdir.
İbadetlerin en faziletlisi güzel görüş, yani sünnete tabi olmaktır.
Birisi, beni İslâm yoluna kavuşturan, diğeri de heveslerden koruyan iki nimetten hangisi daha faziletlidir, bilemiyorum.
Sizden olan ulü'1-emr, (idareciler), Muhammed'in ashabıdır.
Aziz ve Celil olan Allah'ın dininde fazilet sahibi olan akıllı kimselerin yaptıkları işler gizlidir.
«Allah, bilmediğiniz daha nice şeyleri de yaratır.» (en-Nahi, 8.) Yani elbisenizdeki bitleri de yaratır.
«Rabbim! Gerçekten kemiklerim zayfladı.» (Meryem, 4.) Burada kemiklerim sözü ile dişler kastedilmiştir.
Abdullah b. Hanbel, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir adam, Aziz ve Celil olan Allah'a taat uğruna Uhud dağı kadar para sarfetse bile israfçılardan sayılmaz.»
Mücahid, şu ayet-i kerimeleri de şöyle tefsir etmiştir:

«Allah, pek kuvvetli olandır.» (er-Ra'd, 13.) Yani, düşmanlığı pek olandır.
«Aralarında bir engel vardır. Birbirinin sınırını aşamazlar.» (er-Rahmân, 20.) Yani iki deniz arasında Allah tarafından konulmuş bir engel vardır. Suyu tatlı olan deniz, suyu tuzlu olan denizle karışmaz. İkisinin suları birbirlerine geçmez.
İbn Mendeh, A'meş'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mücahid, her nerede harika ve hayret verici birşey bulunduğunu duyarsa mutlaka gider, o şeye bakardı. Hadramut'a gidip Berhud kuyusuna baktı. Babil'e gitti. Babil'de onun dostu olan bir vali vardı. Mücahid, gidip ondan Harut ile Marufu kendisine göstermesini istedi. Vali de büyücülerden birini çağırarak ona: «Şu adamı götür de kendisine Harut ile Marufu göster.» dedi. Yahudi büyücü: «Yalnız, Harut ile Marufun yanında Allah adını' anmaması şartıyla kendisini götürürüm.» dedi. Mücahid, olayın bundan sonrasını şöyle anlatıyor: Adam, beni bir kaleye götürdü. Oradan bir taş kesti, sonra bana: Ayağımı tut." dedi. Beni alıp içeriye götürdü. Öyle bir hal ile karşı karşıya geldim ki, Harut ile Marufu, iki büyük dağ gibi asılı ve başları eğik durumda gördüm. Görünce de: «Sizi yaratan Allah, ne yücedir!» dedim. Ben böyle deyince ikisi sarsıldılar. Sanki dünyanın bütün dağları birbirlerine çarptılar. O esnada ben de Yahudi de düşüp ba-yudık. Ama daha sonra Yahudi, benden önce ayıldı ve bana: «Haydi kalk, az kalsın kendini de beni de öldürecektin.» dedi.»
ibn Fudayl, Mücahid'in şöyle dediğini rivayte etmiştir:
«Kıyamet gününde biri zengin, biri hasta, biri de köle olmak üzere üç kişi hesap yerine getirilirler. Yüce Allah, zengine şöyle sorar:
- Seni yaratma amacım olan ibadetten alıkoyan şey neydi?
- Ya Rabbi, bana çok mal verdin, ben de azdım, onun için ibadet edemedim.
Zenginin bu cevabı üzerine Süleyman peygamber, bütün mülkü ile hesap yerine getirildi ve Cenâb-ı Allah, o zengin adama şöyle sordu:
- Senin mi daha çok malın, daha çok meşguliyetin vardı, yoksa şu Süleyman'ın mı?
- Hayır, şununki daha çoktur ya Rab.
- Bunun fazla malı, mülkü ve meşguliyeti olduğu halde yine de bana ibadette kusur etmedi.
Sonra hasta adam, huzura getirildi. Cenâb-ı Allah, ona sordu:
- Seni yaratma amacım olan ibadetten alıkoyan şey neydi?
- Ya Rab, vücudumun hastalığı beni ibadetten alıkoydu.
Hastanın böyle cevap vermesi üzerine hasta haliyle Eyyüb peygamber, huzura getirilir. Bundan sonra Cenâb-ı Allah, o hasta adama şöyle sorar:
- Sen mi daha ağır hastaydın, yoksa şu Eyyüb mü?
- Hayır ya Rab, bu benden daha ağır hastaydı.
- Ama yine de hastalığı bana ibadet etmesine engel olmadı. Bundan sonra köle, huzura getirilir. Cenâb-ı Allah, ona sorar:
- Seni yaratma amacım olan ibadetten alıkoyan şey neydi?
- Ya Rab, beni birçok rablerin (efendilerin) eli altına bıraktın, onlar bana sahib oldular ve sana ibadetten beni alıkoydular.
Kölenin böyle cevap vermesi üzerine Yusuf peygamber, kölelik haliyle huzura getirilir. Cenâb-ı Allah, köleye şöyle sorar:
- Sen mi daha sıkı kayıtlar ve bağlar altındaki bir köleydin yoksa şu Yusuf mu?
- Hayır ya Rab, Yusuf un hali, benimkinden daha zordu.
- Ama yine de köleliği ve esareti bana ibadet etmesine engel olmadı.»
Humeyd, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Yolculukta İbn Ömer'le arkadaş olurdum. Bineğime binmek istediğim zaman o, bineğimin üzengisini tutardı. Ben binince de elbisemi üzerime örterdi. Bir defasında bu durumdan rahatsız olduğumu görünce bana: "Ey Mücahid, sen asabi bir adamsın." dedi.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mücahid, şöyle demiştir: «Ben, İbn Ömer'le arkadaşlık ettim, ona hizmet etmek istiyordum, ama o bana hizmet ediyordu.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet eder:
«Yeryüzü Azrail'e bir tas gibi kılındı. Oradan dilediğini alırdı. Ona yardımcılar da verildi. Bu yardımcılar canları vefat ettirirler. Sonra o da, vefat ettirdikleri kişilerin, ruhlarını yardımcılarından teslim alırdı.
Adem peygamber, yeryüzüne indiğinde Azrail, ona şöyle dedi: «Harab olacak şu dünya, ölüme yüz tutmuş bir çocuktur ve fani olmak üzere doğmuştur.»
Kuteybe, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Lanetçiler onlara lanet ederler.» Yeryüzündeki hayvanlar ve Allah'ın dilediği diğer varlıklar, hatta yılan ve akreplerde isyankar Adem oğullarına lanet ederler ve: "Ademoğullarmm günahları nedeniyle yağmurdan mahrum bırakıldık." derler.»
Başkaları dediler ki: Haşereler, mezarlarındaki isyankarlara musallat olurlar. Çünkü onlar, bu isyankarların günahları nedeniyle sıkıntıya maruz kalmışlardı. O isyankarların dünyada işledikleri ve lezzet aldıkları günahlar, mezarlarında yılan, akrep ve haşerelere dönüşerek onlar için bir azap haline gelirler. Cenâb-ı Allah'tan biz afiyet diliyoruz. «İnsan gerçekten Rabbine karşı pek nankördür.» (ei-Âdi-yât, 6.)
İmam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Helalden utanmayan kişinin azığı ve yükü hafif olur. Kendi nefsini de rahatlatır.»

Amr b. Zeruk, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«O, kendisini sıkıntıya sokmayacağımızı sanmıştı.» (ei-Enbiyâ, 87.) Yani günahı nedeniyle kendisini cezalandırmayacağımızı sanmıştı.
Ben, "zuhruf' kelimesinin manasını iyi bilmiyordum. Nihayet onu Abdullah'ın kıraatmda altundan bir ev alarak işittim.»
Kuteybe b. Said, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Aziz ve Celil olan Allah, kişinin salih olması nedeniyle çocuğunu da salih kılar.»
Mücahid dedi ki: Duyduğuma göre İsa peygamber şöyle dermiş: «Mümine ne mutlu! Cenâb-ı Allah, onun geride bıraktıklar kimseler arasında hayırlı evlatlarıyla namını sürdürür.»
Fudayl b. İyaz, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Ve aralarındaki bağlar kopacaktır.» (ei-Bakara, 166.) Yani onlarla dünya arasındaki bağlar kopacaktır.»
Süfyan b. Uyeyne, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Onlar hiçbir mü'minin yakınlık veya ahdini gözetmezler.» (et-Tevbe, 10.) Bu ayet-i kerimedeki yakınlık kelimesiyle Aziz ve Celil olan Allah kastedilmiştir.
«Allah'ın sizin için geri bıraktığı daha hayırlıdır.» (Hûd, 86.) Burada Allah'ın geri bıraktığı şeyden kasıt, ona itaat etmektir.
«Rabbine karşı durmaktan korkan kimseye iki Cennet vardır.» (er. Rahman, 46.) Bu kişi, günahlara yöneldiği esnada Allah'ı hatırlar ve günahlardan geri durur.»
Fudayl b. İyaz, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Onların alametleri yüzlerindedir.» (ei-Fetih, 29.) Yüzlerindeki alametleri, huşu'dur.
«Gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun.» (el-Bakara, 238.) "Gönülden boyun eğerek" sözü ile; Allah korkusundan dolayı sükunet, huşu, gözleri kapamak ve alçak gönüllülük kastedilmiştir. Âlimlerden birisi, namaza duracağı zaman karşıya dik bakmaktan, sağa sola bakmaktan veya çakıl tanelerini secde yerinde düzeltmekten veya herhangi birşeyle oynamaktan veya dünya meseleleriyle ilgili herhangi birşeyi hatırına getirmekten dolayı Allah'tan korkardı. Namazda durduğu sürece mutlaka huşulu olurdu.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben daha önce Arapları (bedevileri) hafife alırdım. Onları dinin gerisinde sanırdım. Ama onlar namaza durduklarında gördüm ki, onlar sanki ruhsuz beden gibidirler.»
A'meş, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kalp, el gibidir,, bir kimse günah işlerse kalbi şöyle yumulur, sonra da mühürlenir. (Böyle derken önce serçe parmağını, sonra yüzük parmağını, sonra diğer parmaklarını birer birer yumdu ve yumruk haline getirdi. Yani kalbin böylece kapanıp mühürleneceğini kas-detti.) Evet işte onlar bunun, kalbin paslanması olduğunu söylerler. Nitekim Yüce Allah da şöyle buyurmuştur:
«Hayır, hayır; onların kazandıkları, kalblerini paslandırıp körlet-
mİştİr.» fel-Mutaffifîn, 14.)»
Kubaysa, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Hayır öyle değil; kötülük işleyip suçu kendisini kuşatmış olan kimseler; cehennemlikler işte onlardır.» (el-Bakara, 8i.) Günahlar, kuşatma duvarı gibi kalbi kuşatırlar. Kişi günah işledikçe bu duvarlar yükselir, nihayet kalbi örter ve şu yumuk elim gibi yumulur. İşte kalbin paslanması bu demektir (Mücahid, böyle derken elini yumup göstermişti.).»
Şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken de şöyle demişti:
«O gün, insanoğluna önde ve sonda yaptığı ne varsa bildirilir.» (ei-Kıyâme, 13.) Yani kulun amelinin evveli ile sonu kendisine haber verilir.
Mücahid, şu ayet-i kerimeyi de şöyle tefsir etmişti:
«Ve ümid edeceğini yalnız Rabbinden iste.» (ei-inşirâh, 8.) Yani dünya işini tamamlayıp namaza durduğun zaman rağbetini Allah'a yönelt, niyetinde O'na doğru olsun.»
Mansur, Mücahid'in şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Huzur içinde olan nefis.» (el-Fecr, 27.) Huzur içinde olan nefis; Allah'ın kendisine Rab olduğuna kesin olarak inanan; ve O'nun emir ve taatına uymak için kendi önüne kesin bir çizgi koyan nefistir.»
Abdullah b. Mübarek, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir kişi öldüğü zaman mutlaka kendi meclis arkadaşları kendisine gösterilir. Eğer zikir ehlindense zikir ehli olan arkadaşları kendisine gösterilir. Eğer oyun ve eğlence ehli kimselerdense oyun ve eğlence ehli olan arkadaşları kendisine gösterilir.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'den rivayet etti ki: İblis şöyle demiştir: «Ademoğlu beni her konuda aciz bıraksa da üç hususta asla aciz bırakamaz, malı haksız yere başkasından almak ve malı haram yere haksızca sarfetmek hususunda beni asla aciz bırakamaz, mağlub edemez. Mutlaka ben onu mağlub ederim.»
İmam Ahmed b. Hanbel, A'meş'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mücahid'i gördüğümde onun eşeğini kaybetmiş, kederli ve üzüntülü bir kimse olduğunu sanırdım.»
Leys, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir kimse, kendi nefsine ikram edip onu aziz bilirse, dinini al-çaltmış olur. Bir kimse de nefsini zelil kılarsa, dinini yüceltmiş olur.»

Şu'be, Hakem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mücahid, bana dedi ki:
- Ey Ebu'1-Gazi, Nuh peygamber yeryüzünde ne kadar kaldı?
- 950 sene kaldı.
- Ondan bu yana insanların ömürleri, bedenleri ve ahlakları hep eksildi.»
Ebu Bekir b. Ebu Şeybe, Mücahid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Alimler gittiler. Sadece öğrenmek isteyenler kaldılar. Sizin aranızdaki müctehidler, sizden önceki insanlar arasında oyunlarla uğraşan kimseler gibidirler.»
İbn Ebi Şeybe, Mücahidin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kişi, Müslüman kardeşinden hiçbir şey kazanmasa bile, ondan utanarak günah işlemekten geri dursursa, bunda da hayır vardır.»
Yine Mücahid, şöyle demiştir:
«Fakih, ilmi az olsa da Allah'tan korkan kimsedir. Cahil, ilmi.çok olsa da Allah'a karşı gelen ve asi olan kimsedir.
Kul, kendi kalbiyle Allah'a yönelirse, Allah da bütün mü'minlerin kalbim ona yöneltir.»
Mücahid, şu ayet-i kerimeleri şöyle tefsir etmiştir:
«Giydiklerini temiz tut.» (ei-Müddessir, 4.) Yani amelini düzelt ve salih amel işle.
«Allah'tan bol nimet isteyin.» (en-Nisâ, 32.) Yani dünya malından ve metaından başka nimetler isteyin.
«Gerçeği getiren ve onu doğrulayan...» (ez-Zümer, 33.) Bunlar, Kur1-ân'ı getirip ona tabi olan ve ondaki hükümlerle amel eden kimselerdir.
Kur'ân, kula şöyle der: «Bana tabi olduğun sürece seninle beraberim ariıa sen benim hükümlerimle amel etmezsen o zaman ben sana tabi olmuş sayılırım.»
Mücahid, şu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir etmişti: «Dünyadaki payını da unutma.» (ei-Kasas: 77.) Ahiretin için gerekli olan şeyi dünyadan al. Yani dünyadaki ömründe Aziz ve Celil olan Allah'a taatta bulunarak salih amel işle.»
Davud b. Muhber, Mücahid b. Cübeyr'in şöyle dediğim rivayet etmiştir:
«İbn Ömer'e şöyle bir soru sordum:
- Allah'ın Beyt'ini haccedenlerin hangisi daha faziletli ve sevabı daha çoktur?
- Samimi bir niyetle ve tam bir akılla, ayrıca helal bir nafaka ile hacceden kişinin fazileti daha çok, sevabı da daha boldur.
Ben onun bu cevabını İbn Abbas'a aktardığımda o, bana şöyle dedi:
- Doğru söylemiş.
- Niyeti halis, nafakası da helal olduktan sonra aklının kıtlığı kendisine ne zarar verir?
- Ey Haccac'm babası, sen, Rasûlullah (s.a.v.)'a sorduğum soruyu bana sordun. Ben ona bu soruyu sorduğumda şöyle cevap vermişti: «Canım kudret elinde bulunan zata yemin edekim ki kul, güzel akla sahib olmak kadar daha üstün birşeyle Allah'a taatta bulunmuş değildir, aklı ile çalışmadıkça kulun ne orucunu ne namazım ne de herhangi bir hayırlı çalışmasını Cenâb-ı Allah kabul etmez. Cahil bir kişi, kendini ibadete adamış kimselerden daha fazla ibadet etmiş olsa bile onun bozduğu şeyler, düzelttiği şeylerden daha fazla olur.» [12]

Mus'ab B. Sa'd B. Ebi Vakkas

Kadri yüce bir tabiidir. O, bu senede (hicretin 103. senesinde) vefat etmiştir. [13]

Musa B. Talha B. Ubeydullah Et-Temimî

Salih bir kimse olduğundan dolayı "Mehdi" lakabıyla tanınırdı. Kadri yüce bir tabii olup Müslümanların önde gelen şahsiyetlerinden-di. Allah, ona rahmet etsin. [14]

Hicretin Yüzdördüncü Senesi

Bu senede Horasan naibi Said b. Amr el-Hireşî, Suğdlularla savaştı. Hocent halkını kuşatma altına aldı. Çok sayıda adam öldürdü. Çok miktarda malı ganimet edindi ve cidden çok sayıda insanı tutsak etti. Bu durumu Yezid b. Abdülmelik'e bir mektupla bildirdi. Çünkü onu, Horasan naibliğine tayin eden Yezid idi.
Bu senenin rebiyülevvel ayında Yezid b. Abdülmelik, Abdurrah-man b. Dahhak b. Kays'ı Haremeyn valiliğinden azletti. Bunun da sebebi şuydu: Abdurrahman, Hüseyin'in kızı Fatıma ile evlenme talebinde bulunmuş, ancak Fatıma, onun bu talebini kabul etmemişti. Abdurrahman ısrar etti, evlenmediği takdirde kendisine zorluklar çıkaracağına dair tehditte bulununca Fatıma, bu durumu Yezid'e bildirerek şikayette bulundu. Yezid de Taif naibi Abdülvahid b. Abdullah en-Nadrî'ye haber göndererek onu

Medine'ye vali olarak gönderdi. Abdurrahman b. Dahhak b. Kays'ı, kendisi Şam'da yatağında uzanmış iken sesini duyacak kadar feryad etmesine neden olacak şekilde dövmesini emretti. Ayrıca ondan 40.000 dinar almasını istedi. Abdurrahman, bu durumu haber alınca Şam'a gidip Mesleme b. Abdülmelik'e sığındı. O da kalkıp kardeşi Yezid'in yanına gitti ve şöyle dedi:
- Sana ihtiyacım var.
- Her ne istersen yapacağım. Yalnız Abdurrahman b. Dahhak'ın işi hariç.
- Vallahi benim ihtiyacım da buydu.
- Vallahi senin bu isteğini kabul etmeyeceğim ve onu affetmeyeceğim.
Bunun üzerine Mesleme de onu Medine'ye geri gönderdi. Abdülvahid, onu yakalayıp dövdü. Malını elinden aldı. Onu sadece yün cüb-besiyle bıraktı. O da Medine'de dilencilik yapacak duruma düştü. Medine'de üç sene birkaç ay valilik yapmıştı. Zührî ona doğru yolu göstermiş ve iyiliği tavsiye etmişti. Bir problemle karşılaştığında çözümünü âlimlere sormasını teklif etmiş, ancak o, bu teklin kabul etmemiş ve gerekeni yapmamıştı. Bu nedenle halk ona kızmış, şairler onu yermiş ve bu akibete maruz kalmıştı.
Bu senede Ömer b. Hübeyre, emrini hafife aldığından dolayı Said b. Amr el-Hireşî'yi görevden aldı ve onu huzuruna çağırttı cezalandırdı. Ondan çok miktarda para ve mal aldı. Öldürülmesini emretti. Ama sonra da affetti. Horasan'a Müslim b. Said b Eşlem b. Zür'a el-Kilabî'yi vali olarak tayin etti. Müslim'de Horasan'a gitti. Said b. Amr el-Hireşî'nin zamanında hileli olar paraları saflaştırdı.
Ermeniye ve Azerbaycan naibi Cerrah b. Abdullah el-Hakemî Türk diyarına gazaya gitti. Belencer'i fethetti. Türkleri hezimete uğrattı. Onları, çoluk çocuklarını suda boğdu. Onlardan çok sayıda insanı tutsak etti. Belencer civarındaki kalelerin çoğunu fethetti. Oradaki insanların büyük bir kısmını sürgün etti, Türk hakamyla karşılaştı. Aralarında büyük savaşlar cereyan etti, neticede Hakan yenilgiye uğradı. Müslümanlar, onu ve askerlerini kovalamaya başladılar. Onlardan çok sayıda insan öldürdüler, sayılamıyacak derecede Türk öldürüldü.
Bu sene de Haremeyn ve Taif valisi Abdülvahid b. Abdullan en-Nadrî, insanlara haccettirdi.
Bu senede Irak valisi Ömer b. Hübeyre, onun Horasan'daki naibi de Müslim b. Said idi.
Seffah Ebu'l-Abbas Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, bu senede doğdu. Seffah lakabıyla bilinen bu zat Abbasilerin ilk halifesidir. Iraklılardan bir topluluk, bunun babasına gizlice bey'at etmişlerdi. [15]

Hicretin Yüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halîd B. Sadan El-Külaî

Sahabeler cemaatından rivayetleri vardır. Kadri yüce bir tabii, meşhur ve sayılı din âlimlerinden, imamlarındandı. Oruçlu olduğu halde her gün 40.000 defa tesbihatta bulunurdu. Humuslularm imamıydı. Ramazan ayında teravih kıldırırdı. Her gece teravihte Kur'-ân'ın üçte birini okurdu. Cüzcanî, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hak yolda giden kimseyi kınamaya cüret gösteren kimse hakkında yapılan övgüleri, Cenâb-ı Allah yergiye çevirir.»
İbn Ebi'd-Dünya, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Her kulun dört gözü vardır. İkisi yüzündedir ki, bunlarla dünya işlerini görür. İkisi de kalbindedir ki, bunlarla da ahiret işlerini görür. Allah, bir kula hayır diledi mi onun kalbindeki gözlerini açar. O gözleriyle ahiret işlerini görür ve tabii ki, o gözleri başkalarına görünmez. Böyle olunca da görülmeyen gözlerle görünmeyen ahiretinden
emin olur. Cenâb-ı Allah, bir kula da hayırdan başka birşey diledi mi, o kulun kalbini olduğu gibi bırakır. Kalp gözüyle bakar, ama birşey anlamaz ve göremez. Ama hakkında hayır dilenen kul, kalp gözüyle baktığı zaman bakışından yararlanır. Kalp gözü ahirettendir, yüzdeki gözler dünyadandır.» , .
Halid b. Sa'dan'ın çok faziletleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [16]

Amir B. Sad B. Ebî Vakkas El-Leysî

Babasından ve diğerlerinden çok rivayetleri vardı. Kadri yüce bir tabiidir. Meşhur ve sika ravilerdendir. [17]

Amir B. Şurahil Eş-Şa'bî

Amir de hicretin 104. senesinde vefat eden şahsiyetlerdendir.
Bu zat, Hemedanlıdır. Künyesi Ebu Amr'dir. Küfe halkının en âlimiydi. İmam ve nafizdi. Çok çeşitli ilimlerden haberdardı Sahabelerden bazısına yetişti. Bir tabii cemaatından rivayetlerde bulunmuştur. Ebu Miclez; «Şa'bî'den daha fakih birini görmedim.» demiştir. Mekhul: «Geçmiş seneleri ondan daha iyi bilen birini görmedim.» demiştir. Davud el-Evdî dedi ki: «Şa'bî, bana: "Haydi kalk, yanıma gel de sana biraz ilim öğreteyim." dedi. Aslında o ilmin başıydı. Ben de kendisine: "Bana ne

öğreteceksin?" diye sorduğumda şöyle dedi: «Bilmediğin birşey sana sorulacak olursa: "Bunu Allah daha iyi bilir." de. Çünkü böyle demek çok güzel bir ilimdir.»
Amir, şöyle demişti: «Bir adam, Yemen'in en uzak mıntıkasından gelse ve ömrünün ileriki zamanlarında kendisine fayda verecek bir kelimeyi ezberlemese, onun bu yolculuğu boşa gitmiş olmaz. Ama dünya veya şehvetler uğruna yolculuğa çıkmak üzere şu mescidin dışına çıksa, yine de bu birkaç adımlık seferinin işkence ve boşuna harcanmış bir çaba olduğuna kaniyim. İlim, vücuttaki kıllar sayısından daha çoktur. Sen her ilimden en güzelini al ve öğren.» [18]

Ebu Bürde B. Ebi Musa El- Eş'arî

Şa'bî'den Önce Küfe kadılığına tayin edildi. Şa'bî, Ömer b. Abdüla-ziz'in halifeliği zamanında Küfe kadılığı yapmıştı. Vefa edinceye kadar o görevde kalmıştı. Ebu Bürde'ye gelince o, Haccac'ın zamanında kadıydı. Sonra Haccac, onu azletti. Yerine kardeşi Ebu Bekir'i tayin etti. Ebu Bürde fakih, hafiz ve âlimdi. Çok sayıda rivayetleri vardır. [19]

Ebu Kalabe El-Cürmî

Asıl adı, Abdullah b. Yezid el-Basrî'dir. Sahabeler cemaatından ve diğerlerinden çok sayıda rivayetleri vardır. İmam ve fakiblerin bü-yüklerindendi. Kadılığa tayin edilmesi için kendisine teklifte bulunulduğunda kaçıp gurbete gitti. Şam'a gidip Deriye'ye yerleşti. Orada vefat etti. Allah, ona rahmet etsin.
Ebu Kalabe şöyle demişti: «Cenâb-ı Allah, sana ilim verirse sen de ona ibadette bulun. İnsanların dillerine doladıkları şeyler senin tasan olmasın. Belki de sen, karanlıklarda bocalamakta iken insanlar faydalanır ve müstağni olurlar. Ben, şu meclislerin ancak yorgun yatağı olduğu kanaatındayım. Kardeşinden hoşlanmadığın birşey sana ulaşacak olursa, sen onun bu hareketi için bir mazeret ara. Eğer sen mazeretini bulamazsan, "Belki de benim bilmediğim bir mazereti vardır kardeşimin." de.» [20]

Hicretin Yüzbeşinci Senesi

Bu senede Cerrah b. Abdullah el-Hakemî, Lan ülkesine gaza yaptı. Belencer'in gerisinde bulunan çok sayıda kaleler ve çevres geniş beldeler fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti, Türk çocuklarından bir kısmını esir aldı.
Müslim b. Said, Türk illerinden Suğd'a bağlı büyük bir şehri kuşatma altına aldığında oranın valisi, çok sayıda mal ve para karşılığında kendisiyle barış antlaşması yaptı.
Said b. Abdülmelik b. Mervan bu senede Rum illerine gaza yaptı. Kendisi gitmeden önce öncü birlik olarak 1.000 süvariden oluşan bir müfreze gönderdi ama bunların hepsi öldürüldüler.
Hicri 105. senenin şaban ayının bitimine beş gün kala, cuma günü, mü'minlerin emin Yezid b. Abdülmelik b. Mervan, Belka'ya bağlı İrbet kasabasında vefat etti. Vefat ederken yaşı otuz ile kırk arasındaydı. [21]

Yezid B. Abdülmelik B. Mervan'ın Biyografisi

Yezid b. Abdülmelik b. Mervan Ebu Halid el-Kureşi el-Ümevî. Mü'minlerin emiriydi. Annesi, Atika binti Yezid b. Muaviye'dir. Anlatıldığına göre o, vefat edince Atika'nm mezarına defnedilmiş tir. Bu nedenle o mahalle kendisine nisbet edilmişti. Doğrusunu Allah bilir.
Ömer b. Abdülaziz'den sonra hicretin 101. senesinin receb ayında, kardeşi Süleyman'ın veliahdı olduğundan ötürü kendisine halifelik bey'atı yapıldı. Kardeşi Süleyman, Ömer b. Abdülaziz'den sonra onun halife olmasını bir fermanla beyan etmişti. Halifelik için kendisine receb ayının bitimine beş gün kala bey'at edilmişti.
Muhanımed b. Yahya ez-Zühelî, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet
etmiştir:
«Müslüman kişi kafire, kafir kişi de Müslümana Rasûlullah'm, Ebu Bekir'in, Ömer'in ve Ali'nin zamanlarında mirasçı olamazdı. Ama Muaviye halife olunca, Müslümanı kafire mirasçı kıldı, ama kafiri Müslümana mirasçı kılmadı. Kendisinden sonraki halifeler de onun bu hükmünü benimsediler. Ömer b. Abdülaziz, halife olunca ilk sünnete döndü. Bu hususta Yezid b. Abdülmelik de ona tabi oldu. Ancak Hişam halife olunca halifelerin sünnetine uydu. Yani Müslümanı kafire mirasçı kıldı.»
Velid b. Müslim, îbn Cabir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Biz Mekhul'ün yanında iken Yezid b. Abdülmelik oraya geldi. Kendisine mecliste yer vermek istedik. Mekhul; «Bırakın. Neresini boş bulursa oraya otursun ve tevazuu öğrensin.» dedi.»
Yezid, halife olmadan önce âlimlerin meclisine sık sık katılırdı. Halife olduktan sonra Ömer b. Abdülaziz'in yolundan gitmeye karar verdi ama kötü arkadaşlar onu rahat bırakmadılar. Zalimliği ona hoş gösterdiler.

Harmele, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Yezid b. Abdülmelik, halifeliğe geçince: «Ömer'in yolundan gidin.» dedi, kırk gece böyle devam etti. Kırkıncı günde ihtiyar bir adam haline geldi. Onun bu hali nedeniyle insanlar ahirette halifelerin hesap ve azab görmeyeceklerine şahadet ettiler. Bazı kimseler, onun dini yönünün zayıf ve noksan olduğunu iddia etmişlerse de bu doğru değildir. Böyle olan, onun oğlu Velid b. Yezid'dir. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.
Ömer b. Abdülaziz, ona şöyle bir mektup göndermişti: «İmdi ben ölümden kurtulacağımı sanmıyorum ve halifelik mutlaka sana gelecektir. Halife olduğun zaman Muhammed ümmetine kötülük yapmaktan sakın. Allah'tan kork, Allah'tan! Çünkü sen de yakın zamanda ölecek ve dünyayı, mazeretini kabul etmeyecek birine bırakacaksın vesselam.»
Yezid b. Abdülmelik, kardeşi Hişam'a şöyle bir mektup göndermişti:
«İmdi mü'minlerin emiri duymuş ki, sen onun hayatının uzadığını söylemiş, onun vefatını temenni etmiş ve halifeliğe kasdetmişsin.»
Mektubunun sonuna da şu şiiri eklemişti:
«Bazı adamlar ölmemi istiyorlar, ben ölsem de bu yolda ölecek olan yegane kişi ben değilim.
Bildiler ki, eğer yanlarında fayda verecek olursa ben öldüğüm zaman asi ve taşkınlar bana karşı ebedi kalacak değiller.
Onlar da beklemedikleri bir günde ve zamanda ölümle karşılaşacaklar ve yüzüstü düşüp öleceklerdir.
Geçip gidenin peşi sıra makama geçecek ve mirasçı olacak kişiye deki:
Sen de onun gibi senden sonrakine mal ve makam bırakmak için hazırlığını yap. Ecelin bitmek üzeredir.»
Hişam da ona şu cevabi mektubu göndermişti: «Allah, benim ölümümü senden önce gerçekleştirsin. Çocuğumu da senin çocuğundan önce öldürsün. Senden sonra yaşamakta benim için hayır yoktur.»
Yezid, cariyelerinden, Habbabe diye çağrılan ve asıl adı Aliye olan çok güzel bir kadına ileri derecede sevdalıydı. O cariyeyi kardeşinin zamanında 4.000 dinara Osman b. Sehl b. Hanife'den satın almıştı. Kardeşi Süleyman, ona: «Senin eline taşla vurmak istedim.» deyince Yezid cariyeyi sattı. Halifelik makamına geçtikten sonra karısı Su'de bir gün ona şöyle sordu: «Ey mü'minlerin emiri, gönlünde tatmin edilmemiş bir dünya arzusu kaldı mı?» Yezid; «Evet, Habbabe'-nin sevdası hiç gitmedi.» deyince karısı Su'de çarşıya bir adam gönderdi ve Habbabe'yi satın aldı. Su'de, eve getirilen Habbabe'ye güzel elbiseler giydirdi, süsledi ve perdenin arkasında oturttu. Yine kocasına: «Ey mü'minlerin emiri, dünya arzularından tatmin edilmeyen bir arzun kaldı mı?» diye sordu. Yezid de: «Sana daha önce söylememiş miydim?» diye karşılık verince karısı Su'de: «İşte Habbabe burada.» dedi ve Habbabe'yi perdenin arkasından çıkarıp kendisine takdim etti, ikisini başbaşa bıraktı. Cariye Habbabe, Yezid'in yanında kıymet gördü. Karısı Su'de de çok itibarlı oldu.
Bir gün Yezid, Habbabe'ye: «Köşkte uzun bir zaman seninle başbaşa kalmak istiyorum. Yanımızda hiç kimseler olmasın.» dedi ve onunla birlikte köşküne çekildi. Yanlarında kimse yoktu. Yezid için o köşke türlü sergiler ve kıymetli halılar serilmişti. Eksiksiz çok nimetler hazırlanmıştı. Onlar, çok mutlu ve rahat bir halde köşkte bulunmaktayken önlerindeki tabaktan üzüm yiyiyorlardı. Yezid, gülmekte olan Habbabe'nin ağzına bir üzüm tanesi attı. Fakat üzüm tanesi nefes borusuna kaçtı ve Habbabe öldü. Habbabe'nin cesedi günlerce köşkte Yezid'in yanında kaldı. Yezid, onu ölü iken de öpüyor, dudaklarını emiyordu. Nihayet Habbabe'nin cesedi koktu ve Yezid, defnedilmesini emretti. Defnedildikten sonra da günlerce mezarının başında kendinden geçmiş halde bekledi. Sonra evine döndü, tekrar mezar başına gitti, orada durdu ve şöyle dedi:
«Gönlüm seni unutsa veya sana olan sevdasını bıraksa, bil ki, dayanıklılığımdan ve sabrımdan ötürü değil, ümitsizliğimden ötürü seni unutmuştur.
Beni ziyarete gelen her dost, mutlaka şöyle dedi: Senden Ötürü bu gün veya yarın, bu da çöllere düşüp gidecektir.»
Sonra döndü, evine kapandı, ancak tabutuyla birlikte evinden çıktı, vereme yakalanmıştı. Hicretin 105. senesinin şaban ayının bitimine beş gün kala cuma günü Ürdün'ün sevadmda vefat etti.
Halifeliği, dört sene bir ay sürdü. Meşhur kavle göre de böyledir. Bundan daha az süreyle halifelik yaptığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken otuzüç yaşındaydı. Otuzbeş, otuzaltı, otuzsekiz veya otuzdokuz yaşında olduğuna dair çeşitli rivayetler de vardır. Hatta kırk yaşına vardığına dair bir kavil de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Uzun boylu, iri cüsseli, beyaz tenli, yuvarlak yüzlü, geniş ağızlıydı. Saçı ağarmıştı. Colon'da vefat ettiği söylenir. Havran'da vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Namazım onbeş yaşındaki oğlu Velid b. Yezid kıldırdı. Kardeşi Hişam b. Abdülmelik'in kıldırdığı da söylenir. Hişam, ondan sonra halife olmuştu. Yezid'in cenazesi insanların omuzunda taşındı, nihayet getirilip Şam'daki Babü'l-Cabiye ve Ba-büssağir mezarlığına defnedildi. Kendisinden sonra kardeşi Hişam'ın halifeliğini ilan etmişti. Hişam'dan sonra da kendi oğlu Velid b. Yezid'in halifeliğini ilan etmişti. İnsanlar Yezid'in vefatından sonra kardeşi Hişam'a bey'at ettiler. [22]

Hişam B. Abdülmelik B. Mervan'ın Halifeliği

Hişam b. Abdülmelik'e, kardeşi Yezid'in 105. hicri senesi şaban ayının bitimine beş gün kala vefat ettiği cuma gününde bey'at edildi. Yaşı otuzdörttü. Çünkü o, babası Abdülmelik'in hicri yetmişikinci senede Mus'ab b. Zübeyr'i öldürdüğü esnada doğmuştu. Babası, uğur getirsin diye ona "Mansur" adını vermişti. Sonra eve geldiğinde karısının ona kendi babasının adı

Hişam'ı taktığını görmüş ve onaylamıştı.
Vakidî dedi ki: Hişam, Deysune'de kendi evinde iken halifelik kendisine geldi. Ulak, ona halifelik alameti olan asayı ve yüzüğü getirdi. Halifelik selamını kendisine verdi. O da Rusafe'den Şam'a geldi. Halifelik makamına layıkı veçhiyle oturdu. Bu senenin şevval ayında Ömer b. Hübeyre'yi Irak ve Horasan valiliğinden azletti. Yerine Ha-lid b. Abdullah el-Kusarî'yi tayin etti. Denildiğine göre Hişam, onu hicretin 106. senesinde Irak'a vali tayin etmiştir, ama meşhur olan birinci rivayettir.
Bu senede mü'minlerin emirinin dayısı Hişam b. İsmail el-Mah-zumî'nin oğlu İbrahim insanlara haccettirdi. İbrahim, Hişam b Ab-dülmelik'in annesi Aişe binti Hişam b. İsmail'in kardeşiydi. Abdülmelik'in ondan başka çocuğu doğmamıştı. Nihaye Abdülmelik, onu bo-şamıştı, çünkü o, ahmak bir kadındı.
Bu senede Abbasilerin Irak'ta gizlice yaptıkları propaganda işleri kuvvetlenmişti. Propagandacılar, propaganda işinde kendilerine yarayacak bol miktarda mal ve para sağlamışlardı. [23]

Hicretin Yüzbeşincî Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Eban B. Osman B. Affan

Bu zatın vefatı, hicretin seksenbeşînci senesi olaylarından bahsedilirken anlatılmıştı. Tabiilerin fıkıhçılarmdan ve âlimlerindendi. Amr b. Şuayb: «Hadisi ve fikhı ondan daha iyi bilen başka birini görmedim.» demiştir.
Yahya b. Said el-Kattan: «Medine'nin on fıkıhçısı var olup şunlardır: Eban b. Osman, Harice b. Zeyd, Salim b. Abdullah, Sai b. Mü-seyyeb, Süleyman b. Yesar, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Urve, Kasım, Kabise b. Züeyb ve Ebu Seleme b Abdurrahman.» demiştir.
Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Eban b. Osman'da sağırlık ve alacalık vardı. Vefatından bir sene önce felç oldu. Hicretin 105 senesinde vefat etti."
Bir kavle göre bu senede Ebu Reca el-Utaridî, Amir eş-Şa'bî de vefat etmiştir. Başka bir kavle göre Küseyyir Azze de bu sene de vefat eden meşhur şahsiyetlerdendir. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Küseyyir, hicretin 106. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu ileride de anlatılacaktır. [24]

Hicretin Yüzaltıncı Senesi

Bu senede Hişam b. Abdülmelik, Abdülvahid b. Abdullah en-Nad-rî'yi Medine, Mekke ve Taif valiliklerinden azletti, yerine dayısı oğlu İbrahim b. Hişam b. İsmail el-Mahzumî'yi vali olarak tayin etti.
Said b. Abdülmelik, Anadolu gazvesine gitti.
Müslim b. Said, Fergana ve oraya bağlı kazalara gazaya gitti. Orada Türklerle karşılaştı. İki taraf arasında büyük muharebele cereyan etti, bu muharebelerde Türklerin hakanı ve birçok adamı öldürüldü.
Cerrah el-Hakemî, Hazar diyarının derinliklerine doğru gitti. Ha-zarlılar, onunla barış antlaşması yaptılar. Ona cizye ve haraç ödediler.
Haccac b. Abdülmelik, Lan şehrine gazaya gitti, orada çok sayıda
insan öldürdü. Bol miktarda ganimet edindi ve salimen geri döndü.
Bu senede Halid b. Abdullah el-Kusarî, Müslim b. Said'i Horasan valiliğinden azletti. Yerine kardeşi Esed b. Abdullah el-Kusarî'yi tayin etti.
Mü'minlerin emiri Hişam b. Abdülmelik, bu senede insanlara haccettirdi. Medine'ye girmeden önce kendisini karşılamasını ve hac mıenasikini kendisine yazmasını Ebu'z-Zinad'a bir mektupla emretti. O da gerekeni yaptı, insanlar Medine'den çıkarak Hişam b. Abdülme-lik'i yolda karşıladılar/Karşılayanlar arasında Ebu'z-Zinad da vardı. Kendisine verilen emirleri yerine getirmişti. Karşılayanlar arasında Said b. Abdullah b. Velid b. Osman b. Aifan da vardı. Said, Hişam b. Abdülmelik'e şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, senin aile efradın bu mübarek yerlerde Ebu Türab'a (Hz. Ali'ye) sürekli lanet ederler, sen de lanetle onu.» Ebu'z-Zinad'ın ifadesine göre Said'in bu sözleri, Hi-şam'ın çok ağrına gitmiş ve o: «Ben buraya herhangi bir kimseye sövmek veya kimseyi lanetlemek için gelmedim, haccetmeye geldim. Başka bir amacım yoktur.» demişti. Sonra Said'den yüz çevirmiş, onunla konuşmasını kesmiş ve Ebu'z-Zinad'a yönelerek onunla konuşmaya başlamıştı.
Mekke'ye vardığında İbrahim b. Talha gelip Hişam'a şikayette bulunarak arazisinin haksız yere elinden alındığını söyledi.
Hişam, ona şöyle dedi:
- Bunu daha önce Abdülmelik'e söylemedin mi?
- Söyledim ama o da bana haksızlık etti.
- Velid'e söylemedin mi?
- Söyledim, ama o da bana haksızlık etti.
- Ömer b. Abdülaziz'e söylemedin mi?
- Söyledim ve arazimi bana geri verdi.

- Ya Yezid ne yaptı?
- Yezid, arazimi tekrar elimden aldı, şimdi arazim senin hükmünde ve elindedir.
- Sende vurulacak yer olsaydı vururdum.
- Evet, bende kılıç ve kırbaç darbelerinin yeri vardır.
Aralarındaki bu konuşmadan sonra Hişam, onun yanından ayrıldı- Ayrılırken de yanındaki adamlara: «Bundan daha fesahatli konu-Şan bir adam görmedim.» dedi.
Bu senede,-yani hicretin 106. senesinde Mekke, Medine ve Taif valisi İbrahim b. Hişam b. İsmail idi. Irak ve Horasan valisi Halid el-Kusarî idi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [25]

Hicretin Yüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Salim B. Abdullah

Salim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab Ebu Amr el-Fakih. Fıkıhçı-lardan ve âlimlerdendi. Babasından ve başkalarından rivayetlerde bulunmuştu. Abid ve zahidlerdendi. Hişam b. Abdülmelik, haccettiğinde Kabe'ye girmiş ve Ka'be'nin içinde Salim b. Abdullah'la karşılaşmıştı. Ona şöyle demişti:
- Ey Salim, benden bir dilekte bulun.
- Evindeyken, kendisinden başka birinden dilekte bulunmaktan Allah'tan utanırım.
Salim, Ka'be'den çıkınca Hişanı da peşi sıra dışarı çıktı ve ona şöyle dedi:
- İşte şimdi Allah'ın evinden dışarı çıktın, benden bir dilekte bulunabilirsin. ,
- Dünya işleriyle ilgili mi yoksa ahiret işleriyle ilgili mi dilekte bulunayım?
- Dünya işleriyle ilgili bir dilekte bulun.
- Ben, dünyalığı dünyanın sahibinden istemedim. Dünyayı, sahibi olmayan bir kimseden nasıl isteyeceğim?
Salim, sıkıntılı bir yaşam sürüyordu. Kaba yünden dokunmuş giysiler giyiyordu. Kendi arazisinde ziraatla uğraşır, diğer işleri yapar, kendi el emeğiyle geçinir, halifelerin bağışlarını kabul etmezdi. Alçakgönüllüydü, dostluğu sağlamdı. Zühd ve takvada ileri safhalardaydı. [26]

Tavus B. Keysan El-Yemanî

İbn Abbas'ın en önemli arkadaşlanndandı. İbn Abbas'ın arkadaşlarının biyografilerini "Tekmil" aldı kitabımızda nakletmişizdir. Bü-tün.hamdler Allah'a varır.
Tavus'un künyesi, Ebu Abdurrahman'dı. Babasının adı Key-san1 di. Yemen tabiilerinin ilk tabakasındadır. Kisra'nm Yemen'e gönderdiği Farsların çocuklarındandır. Tavus, bir sahabe cemaatına kavuşmuş ve onlardan rivayetlerde bulunmuştur. Meşhur imamlardandır, abidlik, zahidlik, faydalı ilim ve salih ameli kendi üzerinde toplamıştı. Elli kadar sahabeyle görüşmüştü. Rivayetlerinin çoğu, İbn Abbas'tandır. Tabiilerden bir grup ondan rivayetlerde bulunmuştur. Ondan rivayetlerde bulunan tabiiler arasında Mücahid, Atâ, Amr b. Dinar, İbrahim b. Meysere, Ebu Zübeyr, Muhammed b. Münkedir, Zührî, Habib b. Eb Sabit, Leys b. Ebi Süleym, Dahhak b. Müzahim, Abdülmelik b. Meysere, Abdülkerim b. Muharik, Vehb b. Münebbih, Muğir b. Hakim es-San'anî, Abdullah b. Tavus ve diğerleri de vardır.
Tavus, hac için gittiği Mekke'de vefat etti. Namazını halife Hişam b. Abdülmelik kıldırdı. Mekke'ye defnedildi. Allah, ona rahmet etsin.
İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak'tan rivayet etti ki, onun babası şöyle demiştir:
«Tavus, Mekke'de vefat etti. Hişam, oğlunu muhafızlarla gönde-rinceye kadar namazını kimse kıldırmadı. Abdullah b. Hasen'in tabutunu kendi omuzu üzerine koyduğunu gördüm. Başının üzerindeki takkesi düşmüş, abası arka taraftan yırtılmıştı. Çünkü cemaat çoktu, kalabalık fazlaydı. Nasıl böyle olmasın ki? Zira Peygamber (s.a.v.): «İman, Yemen'dendir.» buyurmuştur (Tavus b. Keysan da Yemenliydi.). Yemen'den, sözünü ettiğimiz bir grup insan çıkmıştı. Aralarında Ebu Müslim, Ebu İdris, Vehb, Ka'b, Tavus ve diğer birçok insanlar vardı.»
Damüre, İbn Şevzeb'in bu hususta şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hicretin 105. senesinde Mekke'de Tavus'un cenazesine katıldım. Ce-maattekiler, "Allah, Ebu Abdirracıman'a (Tavus'a) rahmet etsin." demeye başladılar. Tavus, kırk defa haccetmişti.»
Abdürrezzak, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Tavus, Müzdelife'de -veya Mina'da- hac amellerini ifa ederken vefat etti. Cenazesi taşınırken Abdullah b. Hasan b. Ali, tabutunun ucunu tuttu. Mezara varıncaya kadar tabutunu bırakmadı.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Tavus, Mekke'ye geldi. Mü'minlerin emiri Hişam da geldi. O esnada Tavus'a denildi ki: «Mü'minlerin emiri o kadar faziletlidir ki, şu ve şu faziletleri vardır, keşke yanına gitsen.» Tavus: «Benim ona ihtiyacım yoktur.» deyince yanındakiler:

«Gitmezsen sana zarar vermesinden korkuyoruz.» dediler. O zaman Tavus: «Öyleyse sizin anlattığınız gibi faziletli biri değildir.» diye karşılık verdi.»
İbn Cerir, Atâ'nm kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Tavus, yanıma geldi ve bana şöyle dedi: «Ey Atâ, kapısını senin yüzüne kapayan kimselere ihtiyacını arzetmekten sakın, suratına karşı perde sarkıtan kimselere ihtiyacını söyleme, kapısı devamlı surette kıyamet gününe kadar sana açık olan, senden kendisine ihtiyacım bildirmeni isteyen ve isteğine icabet edeceğini vaad eden Allah a ihtiyacını arzet.»
İbn Cüreyc, Tavus'un şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Sanki bunlara uzak bir mesafeden sesleniliyor da anlamıyorlar.» Cel-Fussilet, 44.) Yani bunlara kalblerinden uzak bir yerden sesleniliyor da anlamıyorlar.»
Ahcerî, Leys'in şöyle dediğim rivayet etmiştir:
«Tavus, bana şöyle dedi: Öğrendiğin ilmi kendi nefsine öğret, çünkü insanlarda emanet ve sadakat duygusu yok olup gitmiştir.»
Abdurrahman b. Mehdî, Salt b. Raşid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Tavus'un yanındaydık. Horasan valisi Müslim b. Kuteybe b. Müslim ona geldi. Birşeyler sordu, ama Tavus onu kovdu. Ben Ta-vus'a: «Bu, Horasan valisi Müslim b. Kuteybe b. Müslim'dir.» deyince o bana: «Bu,, benim ve onun için daha kolay olan bir yoldur.» cevabını verdi.»
Adamın birisi Tavus'a: «Evin tamir edildi.» deyince, o: «Ama biz ömrümüzün akşamına vardık.» diye karşılık verdi.
Abdürrezzak, Tavus'un şu ayet-i kerime hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İnsan zayıf yaratılmıştır.» {en-Nisâ, 28.) İnsan, kadınlar konusunda zayıf yaratılmıştır. İnsan, kadınlar konusundan başka hiçbir şey de bu kadar zayıf değildir.»
Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Meryem oğlu İsa peygamber, İblisle karşılaştı. İblis, ona şöyle dedi:
- Bilmez misin ki, Allah'ın senin kaderine yazdığı şeyden başka hiçbir şey senin başına gelmeyecektir?
- Evet, Öyledir.
- Öyleyse şu dağın tepesine çık ve kendini aşağıya at, bak bakalım yaşıyor musun, yoksa yaşamıyor musun?
- Bilmez misin ki, Cenâb-ı Allah: «Kulum beni tecrübe edemez, ben dilediğimi yaparım.» diye buyurmuştur.
Zührî'den gelen bir rivayette anlatıldığına göre İsa peygamber, şöyle demiştir: «Kul, Rabbini deneyemez ama Rab, kulunu dener.»
Başka bir rivayette ise şöyle denilmiştir: «Kul, Rabbini imtihan edemez; ama Rab, kulunu imtihan eder.»
Böyle dedikten sonra İsa peygamber, İblis'i mağlub etmişti.» Fudayl b. İyaz, Tavus'un şöyle dediğim rivayet etmiştir: «İyi ve salih kimselerin haccı, binek üzerinde yapılır.» İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ebi Davud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Tavus ve arkadaşlarının, ikindi namazını kıldıktan sonra kıbleye yöneldiklerim, hiç kimseyle konuşmadıklarını, dua ederek Allah'a niyazda bulunduklarını gördüm. Tavus, şöyle demişti: «Cimrilik yap-niayan ve yetim malının idaresini üstlenmeyen kimse, zorlu ve meşakkatli şeylerle karşılaşmaz, belaya uğramaz.»
Tavus, oğluna şu öğüdü vermişti: «Ey oğulcuğum! Akıllılarla arkadaşlık et, onlardan olmasan bile onlardan sayılırsın. Cahillerle arkadaşlık etme. Aksi takdirde onlardan olmasan bile onlardan sayılırsın. Her bir şeyin gayesi bulunduğunu bil, insanın gayesi de aklının güzel olmasıdır.»
Adamın birisi, Tavus'tan birşey istedi. Tavus, onu kovdu. Adam, ona: «Ey Abdurrahman'in babası, ben senin kardeşinim.» deyince Tavus, ona şu karşılığı verdi: «Bütün insanlar dururken sadece sen mi benim kardeşim oluyorsun?»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Haricilerden birisi, Tavus'tan birşey istedi, o da kendisini kovdu. Adam ona: «Ben senin kardeşinim.» deyince Tavus, şu karşılığı verdi: «Bütün Müslümanlar dururken sadece sen mi benim kardeşim oluyorsun?»
Affan, Eyyüb'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir: ,
«Adamın birisi, Tavus'tan birşey istedi. Tavus, onu azarlayıp kovacağı sırada şöyle dedi: «Sen benim boynuma bir ip bağlamak, sonra da beni etrafta dolaştırmak mı istiyorsun?»
Tavus; gözü çapaklı, elbisesi kirli, miskin bir adam görünce ona şöyle dedi: «Haydi oradan! Yoksulluk Allah'tan gelmiştir ama suya niye yaklaşmıyorsun? Su bulamıyor musun yoksa?»
Taberanî, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Yapılan haksızlıkların bir kısmını itiraf etmek, haksızlığa devam etmekten daha iyidir.» v
Abdürrezzak, Davud b. İbrahim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hacca giden bir grup insanı bir gece vakti yolda bir aslan alıkoydu. Yollarını kesti, insanlar birbirlerine çarpıldılar. Seher vakti olunca aslan yoldan çekilip gitti. İnsanlar, etrafa dağılarak uyumaya başladılar. Ama Tavus, kalkıp namaza durdu. Adamın birisi -başka bir rivayete göre oğlu- ona: «Uyumayacak mısın, gece uykusuz kaldın ve yorgun düştün?» diye sorunca Tavus, şu cevabı verdi: «İnsan seher vakti uyur mu hiç?» Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise şu cevabı vermişti: «Seher vakti uyuyan bir kimse bulunacağını sanmıyorum.»
Taberanî, Tavus'un oğlunun şöyle dediğim rivayet etmiştir: Babama: «Ölü için söylenecek en güzel ve en faziletli söz nedir?» diye sorduğumda babam: «İstiğfardır.» diye cevap verdi.
Taberanî, Numan b. Zübeyr es-San'anî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Muhammed b. Yusuf -veya Eyyüb b. Yahya- Tavus'a 700 dinar gönderdi. Parayı götüren elçisine de şöyle dedi: «Eğer Tavus, bu parayı senden alırsa, emir sana güzel elbiseler giydirecek ve ihsanda bulunacaktır.» Elçi parayı alıp Tavus'un yanına götürdü ve ona şöyle dedi:
- Ey Abdurrahman'ın babası, emir bu nafakayı sana gönderdi.
- Benim buna ihtiyacım yoktur.
Elçi parayı alması için çeşitli yollarla onu ikna etmeye çalıştıysa da Tavus, parayı kabul etmedi. Ama bir süre sonra Tavus'un dalgınlığından yararlanan elçi, elindeki parayı Tavus'un evinin ışık penceresine bıraktı. Sonra dönüp emirin yanına gitti ve: «Tavus parayı aldı.» dedi. Aradan bir süre geçtikten sonra emir, Tavus'un kendisi aleyhinde birşey söylediğini duydu ve adamlarına: «Tavus'a haber salın, paramızı bize geri versin.» dedi. Elçisi Tavus'un yanına gidip: «Emirin sana göndermiş olduğu parayı bize iade edeceksin.» deyince o: «Ben onun parasını almadım ki...» diye karşılık verdi. Elçi, dönüp durumu ve Tavus'un cevabını emire iletti. Emir ve adamları, Tavus'un doğru söylediğini anladılar ve: «Parayı ona götürmüş olan adamı bulup getirin.» dediler. Parayı Tavus'a götürmüş olan adam bulundu ve tekrar Tavus'a gönderildi. Adam gidip Tavus'a: «Ey Abdurrahman'ın babası, sana getirmiş olduğum paradan hiçbir şey aldın mı sen?» diye sorunca Tavus: «Hayır.» diye cevap verdi. Bunun üzerine adanı parayı bıraktığı ışık penceresine baktı ve paranın olduğu gibi eksiksiz olarak orada bulunduğunu ve üzerinde örümceklerin ağ ördüklerini gördü. Parayı alıp emire götürdü.»
Süleyman b. Abdülmelik, hacca gittiğinde yanındaki adamlarına: «Bana bir fakih bulup getirin ki, kendisine bazı hac menasikini sorayım.» dedi. Mabeyincisi çıkıp bir fakih aramaya başladı. Tavus'u görünce: «İşte bu, Tavus el-Yemanî'dir.» dediler. Mabeyinci, kendisine: «Mü'minlerin emirinin çağrısına icabet et.» dedi. Tavus: «Beni bu işten affet.» dediyse de mabeyinci kabul etmedi. Onu alıp Süleyman'-ın huzuruna getirdi. Tavus, oradaki durumunu anlatarak şöyle demişti: «Süleyman'ın huzurunda durduğumda kendi kendime: "Allah, buradaki duruşumun hesabını bana soracaktır." dedi.»
Evet, huzuruna girdiğimde Süleyman'a şöyle dedim:
- Ey mü'minlerin emiri, bir kaya parçası Cehennem'in kenarında duruyordu, içine yuvarlandı, yetmiş sene müddetle yuvarlandıktan sonra ancak dibine varıp durdu. Sen o kaya parçasını Cenâb-ı Allah'ın kime hazırladığını biliyor musun?
- Hayır, yazıklar olsun sana, Cenâb-ı Allah, onu kim için hazırlamış? Sen söyle bakalım.
- Hükümdarlık makamına geçtiği halde insanlara zulmeden kimse için hazırlamıştır.»
Zührî'den rivayet olunduğuna göre Süleyman b. Abdülmelik, Ka'be'yi tavaf eden yakışıklı ve kamil bir adam görünce yanında bulunan Zührî'ye: «Bu kimdir ey Zührî?» diye sormuş, Zührî de ona şu cevabı vermiş: «Bu, Tavus'tur, birçok sahabe ile görüşmüştür.» Bunun üzerine Süleyman, haber göndererek Tavus'u yanına çağırttı. Tavus gelince Süleyman, ona şöyle dedi:
- Bize hadis okusana.
- Ebu Musa, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu bana anlattı: «Aziz ve Celil olan Allah'ın nazarında en düşük kimse Müslümanların yöneticiliğini yapıp da onlara adaletli davranmayandır.»
Bunun üzerine Süleyman'ın yüzünün rengi değişti. Başını uzun süre önüne eğdi. Sonra başım kaldırıp Tavus'a şöyle dedi:
- Bize hadis okusana.
- Peygamber (s.a.v.)'in ashabından biri (İbn Şihab'ın ifadesine göre bununla Hz. Ali kastedilmiştir.) dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), beni Kureyş meclislerinden birinde verilen bir yemeğe çağırdı. Yemekte Rasûlullah, şöyle buyurdu: «Sizin Kureyş üzerinde hakkınız vardır. Kureyşlilerin de insanlar üzerinde haklan vardır. Ama kendilerinden merhamet dilenildiğinde merhamet ettikleri, hüküm verdiklerinde adil oldukları, kendilerine teslim edilen emaneti sahiplerine verdikleri sürece onların insanlar üzerinde hakları vardır. Böyle yapmayan kimsenin üzerine Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti olsun. Allah, böyleîerinin farz ve nafile ibadetlerini kabul etmesin!»
Bunun üzerine Süleyman'ın yüzünün rengi değişti. Başını önüne eğdi ve uzun süre öylece bekledi, sonra başını kaldırıp Tavus'a şöyle dedi:
- Bize hadis anlatsana.
- Ibn Abbas, Allah'ın kitabından en son nazil olan ayetin şü ayet olduğunu bana anlattı: «Allah'a döneceğiniz ve sonra haksızlığa uğramadan herkesin kazancının kendisine eksiksiz verileceği günden korkunuz.» (el-Bakara, 281.)
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Abdülaziz'in Tavus'a şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«ihtiyacını mü'minlerin emirine (Süleyman'a) arzetsene.
- Benim ona ihtiyacım yoktur.
Tavus'un bu cevabı karşısında Ömer b. Abdülaziz şaşırmıştı.» Süfyan dedi ki: Ka'be'nin karşısında duran İbrahim, yemin ederek bize şöyle dedi: «Şu Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, Tavus dı-Şmda herhangi bir kiftıse, şerefli ile şerefsizi eşit tutmazdı. Onun nazarında şerefli, şerefsiz, soylu, soysuz, herkes eşitti. Süleyman b. Ab-dülmelik'in oğlu gelip Tavus'un yanında oturdu. Tavus, ona dönüp bakmadı. Tavus'a: «Mü'minlerin emiri, senin yanında oturmuş, sen ona dönüp bakmıyorsun, bu olacak şey mi?» denildiğinde o, şu cevabı verdi: «Bunlara ve bunların elinde bulunan şeye tenezzül etmeyen, itibar göstermeyen bazı Allah kullarının bulunduğunu bu ve babası bilsinler diye böyle yaptım.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Tavus'un oğlunun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hac yolculuğuna çıktık. Bir kasabada mola verdik. Valilere ve hakimlere karşı sert ve katı olduğundan ötürü babama bir zarar gelmesinden korkuyordum. O kasabada Muhammed b. Yusuf un naibi vardı. Adı Eyyüb b. Yahya idi. Eyyüb, Haccac b. Yusuf

un kardeşiydi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o kasabadaki naib, İbn Nü-ceyh'ti. İktidar tarafından atanan valilerin en murdarı, en kibirlisi ve en zorbasıydı. Mescitte sabah namazına durduk, bir de baktım ki, İbn Nüceyh -babamın o kasabada bulunduğunu duyduğu için- geldi ve babamın önünde oturdu. Babama selam verdi, ama babam selamını almadı. Sonra konuşmaya başladı. Babam ondan yüz çevirdi, kendisi de babamın döndüğü tarafa döndü ama bu defa babam yüzünü öbür tarafa çevirdi. Bu olup bitenleri görünce kalkıp naibin yanma gittim. Elinden tutup ona şöyle dedim: «Babam seni tanımadı.» Böyle dediğimi duyan babam: «Hayır, onu iyi tanıyorum.» diye araya girdi. Naib: «O beni iyi tanıyor, tanıdığı için bu gördüklerini bana yaptı.» dedi. Sonra hiçbir şey demeden sessiz sedasız çekip gitti, eve girdiğimde babam bana şöyle sitem etti: «Ey alçak! Başka zaman, "Şu valilere ve halimlere karşı kılıçla çıkmak istiyorum." dediğin halde şimdi bunlara karşı dilini dahi tutamıyorsun.»

Ebu Abdillah eş-Şamî dedi ki: «Tavus'a gittim, içeri girmek için izin istedim. Kapıya oğlu çıktı, ama oğlu çok yaşlı idi. Ona dedim ki:

- Sen Tavus musun?
- Hayır, ben onun oğluyum.
- Sen onun oğluysan demek ki ihtiyar baban bunamıştır.
- Âlim adam bunamaz.

İçeri girdim. Tavus, bana şöyle dedi:

- Sor soracağını, ama lafı fazla uzatma.
- Sözü ne kadar özlü söylesem de senin huzurunda bunu beceremem ki.
- Sen bu meclisimde Tevrat'ı, İncil'i ve Furkan'ı senin için bir araya getirmemi mi istiyorsun?
- Evet.
- Öyleyse Allah'tan o kadar kork ki, senin nazarında ondan daha korkulu birşey olmasın ve Allah'tan o kadar ümitvar ol ki, ona olan ümidin, ondan hissettiğin korkundan daha kuvvetli olsun. Kendin için istediğin şeyi insanlar için de iste.

Kıyamet günü mal ile sahibi hesap yerine getirilir. İkisi birbirleriyle tartışırlar. Mal sahibi, mala şöyle der:

- Seni şu kadar günde şu kadar ayda şu kadar senede topladım.
- Senin ihtiyaçlarını karşılamadım mı? Ama ben ve bana olan sevgin, Allah'ın emrini yapmana engel olduk.
- İplerle bağladığımız ve sağlama almaya çalıştığımız, kendimizi uğruna feda ettiğimiz mal işte budur.»

Osman b. Ebi Şeybe, Habib b, Ebi Sabit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Benim yanımda beş kişi toplandı- ki, bunlar gibi başka bir beş kişi benim yanımda artık toplanamazlar. O beş kişi şunlardır: Atâ, Tavus, Mücahid, Said b. Cübeyr ve İkrime.»

Süfyan dedi ki: Ubeydulah b. Ebi Yezid'e şöye bir soru sordum:

- Kiminle birlikte İbn Abbas'm yanma gidiyorsun?
- Atâ ve avam tabakasından bazılarıyla birlikte gidiyorum. Tavus ise, havas tabakasından bazı kimselerle birlikte gidiyor.

Habib dedi ki: Tavus bana şöyle dedi: «Sana bir hadis anlattığımda onu sabit görmüş isen, artık başkasına sorma.» Başka bir rivayette anlatıldığına göre şöyle demiştir: «Onu benden başkasına sorma.»

Ebu Üsame, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabından elli kişiye ulaştım.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Tavus'un oğlunun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Babama dedim ki:

- Falan kadınla evlenmek istiyorum.
- Git, o kadına bak.

Eve gidip düzgün ve güzel elbiselerimi giyindim. Başımı yıkadım, -yağ süründüm. Babam beni bu halde görünce:

- Otur, artık gitme, dedi.»

Tavus'un oğlu Abdullah dedi ki: «Babam Mekke'ye giderken bir ay yürürdü. Dönüşünde de bir ayda gelirdi. Kendisine bunun sebebini sordum, bana şöyle açıkladı: «Bana ulaşan bir rivayette anlatıldığına göre kişi, Allah'a taat uğruna yolculuğa çıktığında evîne dönünceye kadar Allah yanında sayılır.»

Hamza, Halid b. Ka'b'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Tavus, Yemen'den yola çıkarken su içmezdi. Ancak şu cahiliye döneminden kalma eski kuyulardaki sulardan içerdi.»

Adamın birisi, Tavus'a: «Bana dua et. Allah'tan niyazda bulun.» deyince ona şu cevabı verdi: «Sen kendi nefsin için dua et. Çünkü Cenâb-ı Allah, darda kalmış kimsenin duasına icabet eder.»

Taberanî, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Geçmiş zamanlarda akıllı, düşünceli bir adam vardı. Bu adam yaşlandı, evine kapanıp oturmaya başladı. Bir gün oğluna: «Artık evde sıkıldım. Yanıma bazı adamlar getir ki, benimle konuşsunlar, sohbet edelim.» dedi. Oğlu gidip birkaç kişiyi topladı ve onlara: «Babamın yanına gelin ve onunla sohbet edin. Eğer nahoş bir sözünü duyarsanız onu mazur görün. Çünkü o yaşlanmıştır. Ama hayırlı ve güzel bir sözünü duyarsanız onu da kabul edin.» dedi. Adamlar eve gelip yaşlı adamla merhabalaştılar. Onlara söylediği ilk söz şu oldu: «En akıllı kimse, takvalı olan kimsedir. En aciz kimse de günahkar olan kimsedir. Adam, bir kadınla evlenecek olduğunda salih bir madenden olan (asaletli) bir kadınla evlensin. Bir kimsenin bir günahına rastla-dınızsa onu ikaz edin. Çünkü onun başka günahları da vardır.»

Seleme b. Şebib, Ömer b. Müslim el-Cirî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Tavus, oğluna dedi ki: «Beni mezara defnettiğin zaman mezarıma bak. Eğer beni orada bulmazsan Allah'a hanıdet. Eğer beni orada bulursan, doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.»
Abdullah dedi ki: «Tavus'un oğullarından birisi bana, babasının mezarına baktığını, onu mezarında bulamadığını söyledi ve o çocuğun yüzünde sevinç aydınlığı görülüyordu.»
Kabise, Tavus'un şöyle dua ettiğini rivayet etmiştir:
«Allah'ım, beni mal ve evlat çokluğundan yoksun bırak, bana iman ve amel nasib et.»
Süfyan, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Eğer Tavus b. Keysan'ı görseydin, onun asla yalan söylemeyen bir kimse olduğunu anlardın.»
Avn b. Selam, İmran b. Halid el-Huzaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Atâ'nm yanında oturmaktaydım. Adamın birisi gelip ona şöyle dedi: Ey Muhammed'in babası! Tavus diyor ki: «Yatsı namazını kıldıktan sonra iki rekat daha kılan ve bu fazla namazın birinci rekatında Secde sûresini, ikinci rekatında ise Mülk sûresini okuyan bir kim-.seye; Arefe'de vakfe etmişçesine ve kadir gecesini ihya etmişçesine sevap yazılır.»
Ata, buna şu cevabı verdi: «Tavus, doğru söylemiştir. Ben de bu iki rekat namazı asla terketmedim.»
İbn Ebi's-Sirrî,Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İsrail oğullarından bir adam vardı, delileri tedavi ederdi. Güzel bir kadın delirmişti. Kadını bu adamın yanma tedaviye getirdiler. Adam, kadından hoşlandı, onunla cinsel ilişkide bulundu ve hâmile bıraktı. Şeytan gelip adama dedi ki: «Eğer bu yaptığın duyulursa rezil rüsvay olursun, duyulmaması için bunu Öldür ve evine defnet.» Adam, kadını öldürüp kendi evine defnetti. Sonra aradan bir süre
geçti. Kadının ailesi gelip hastalarının durumunu sordular. Adam: «Hastanız öldü.» dedi. Salih ve itibarlı bir kimse olarak bilindiği için kadının sahipleri onu itham etmediler, ama şeytan onlara gidip: «Hastanız ölmedi, aksine o adam hastanızla cinsel ilişkide bulunup hamile bıraktı, öldürüp kendi evine, falanca yere defnetti.» dedi. Bunun üzerine kadının ailesi, o adama gelip: «Seni suçlamıyoruz, yalnız kadını nereye defnettiğini ve seninle birlikte kimlerin de bulunduğunu bize söyle.» dediler. Adamın evini kazdılar ve kadını defnedildiği yerde buldular. Adamı yakalayıp hapse attılar. Şeytan adama gelip: «Ben senin arkadaşınım, dostunum. Eğer şu içinde bulunduğun sıkıntılı durumdan kurtulmak ve bu zindandan çıkmak istiyorsan, Allah'ı inkar et.» dedi. Adam, şeytana uyup Aziz ve Celil olan Allah'ı inkar etti. Fakat kadının sahipleri yine onu öldürdüler. O esnada şeytan da ondan uzaklaştı.
Tavus dedi ki: Bildiğime göre şu aşağıdaki ayet-i kerimeler, o adam ve benzerleri hakkında nazil olmuştur:
«İkiyüzlülerin durumu insana: "İnkar et!" deyip, insan da inkar edince: "Doğrusu ben senden uzağım; âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." diyen şeytanın durumu gibidir.» (ei-Haşr, 16.)»
Taberanî, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İsrail oğullarından bir adamın dört oğlu vardı, adam hastalandı. Oğullarından birisi, kardeşlerine şöyle dedi: «Ya siz babamın bakıcılığını yaparsınız ve mirasından birşey almazsınız, ya da ben babamın bakıcılığını yaparım ve mirasından da birşey almam.» Neticede babasının bakıcılığını yaptı. Ölünce de babasını defnetti ve mirasından birşey almadı.
Bu oğlu^ yoksul ve çoluk çocuk sahibiydi. Bir rüya gördü, rüyasında kendisine şöyle denildi: «Falanca yere git, orayı kaz, orada yüz dinar bulacaksın, o paraları al.» Rüyada kendisine böyle diyen adama sordu: «O parayı bereketle mi alacağım yoksa bereketsiz mi alacağım?» Adam da: «Hayır, bereketsiz alacaksın.» diye cevap verdi. Sabah olunca rüyasını karısına anlattı, karışı da: «Git, o parayı al, onun bereketi o parayla bana elbise giydirmen ve geçimimizi sağlamandır.» dedi. Adam bunu kabul etmedi ve: «İçinde bereket olmayan birşeyi almam;» dedi.
;Akşam olup uykuya daldığında yine rüya gördü. Rüyada kendisine «Falanca yere git, orada on dinar bulacaksın, o paraları al.» denildi. O da: «Bereketle mi yoksa bereketsiz mi?» diye sordu. «Hayır, bereketsizdir.» diye cevap verildi. Sabah olunca rüyasını karısına anlattı. Karısı yine aynı şeyleri söyledi. O yine bu paraları almayı kabul etmedi. Üçüncü gece de aynı rüyayı gördü. Kendisine: «Falanca yere git, orada bir dinar bulacaksın, o parayı al.» denildi. «Bereketle mi yoksa bereketsiz mi?» diye sorunca: «Bereketle.» diye cevap verildi. "İşte o zaman olur." dedi.
Sabah olunca rüyada kendisine tarif edilen yere gitti, orada bir dinar buldu. Yolda iki balık götürmekte olan bir balıkçı gördü. Balıkları kaça satacağını sorunca balıkçı, bir dinara satacağını söyledi. Adam, elindeki bir dinara o iki balığı aldı. Evine götürüp karısına teslim etti. Karısı da balıklan temizlemeye başladı. Balıklardan birinin karnını yarınca içinde değeri takdir edilemiyecek bir inci buldu. İnsanlar, o inci gibisini asla görmemişlerdi. Sonra diğer balığın karnını da yarınca onda da aynı incinin bir benzerini gördü.
Bu sırada zamanın hükümdarı bir inci almak istedi. İnciyi almaları için adamım piyasaya gönderdi, ama hükümdarın istediği inciyi bulamadılar. Neticede o adamın yanında buldular. Hükümdar, adamına: «Git, o inciyi bana getir.» dedi. Adam gidip inciyi getirdi.,Hü-kümdar inciyi görünce Cenâb-ı Allah, o inciyi hükümdarın gözünde kıymetlendirdi ve tatlılaştırdı. Hükümdar: «Bunu bana satın alın.» dedi. İncinin sahibi: «Ben bunu otuz katır yükü altından eksiğe vermem.» dedi. Hükümdar «Sununla anlaşın.» dedi. Çıkıp hazineye gittiler. Otuz katır yükünü incinin sahibine verdiler ve inciyi ondan aldılar.
Hükümdar, inciye bakınca çok hoşuna gitti ve: «Bunun bir benzerini daha bulmak gerekir. Yoksa bu yalnız başına bir işe yaramaz.» dedi. Gidip o adama: «Bu incinin bir benzeri daha var mı sende? Eğer varsa sana verdiğimiz altınların bir mislini

daha veririz.» dediler. Adam: «Gerçekten verir misiniz?» diye sorunca, «Elbette veririz.» dediler ve inciyi alıp hükümdara götürdüler. Hükümdar, inciyi görünce âdeta inciye aşık oldu ve: «İncinin sahibini razı edin.» dedi. Ona otuz katır yükü altın daha verdiler.» Doğrusunu Allah bilir.

Abdullah b. Mübarek, Davud b. Sabur'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Tavus'a: «Bize bazı dualar oku.» dedik. O da şu cevabı verdi: «Bunun bir sevabı olacağım tahmin etmiyorum.»

İbn Cerir, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Buhl, kişinin kendi elinde bulunan şeyleri vermeyip cimrilik yapmasıdır. Şuhh ise, kişinin insanların elinde bulunan şeyleri haranı yolla elde etmeyi istemesi ve kanaatsiz olmasıdır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre şuhh, kanaati terketmektir veya başkasının elinde bulunan şeyler hususunda cimri davranmasıdır ki, bu da kalbî hastalıklardandır. Kulun kendini elden geldiğince bu hastalıktan uzak tutması gerekir. Çünkü şuhh, bize cimriliği emreder. Nitekim sahih hadiste Peygamber Efendimiz, şöyle buyurmuşlardır: "Şuhhtan sakının, çünkü şuhh, sizden öncekileri helak etti. Onlara cimriliği emretti, onlar da cimrilik yaptılar. Sıla-i rahmi kesmelerini de emretti onu da kestiler. İşte bu, dünyaya tutkun olmak ve dünyayı sevmektir."»

İbn Ebi Şeybe, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Dikkat edin, bir adam geceleyin on ayet okuyup sabahladığında kendisine yüz veya daha fazla sevap yazılır, daha fazla okuyana daha fazla sevap yazılır.»

Kuteybe b. Said, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Gencin ibadeti, evlenmedikçe tamamlanmaz.»

Süfyan, İbrahim b. Meysere'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Tavus, bana şöyle dedi: «Ya evlenirsin, ya da Ömer b. Hattab'm Kbu'z-Zevaid'e söylediğini ben de sana söylerim. Ömer, Ebu'z-Zeva-id'e: "Evlenmene engel olan şey ya acizliğin ya da facirliğindir." demişti.»

Tavus dedi ki: «Müminin dinini ancak çukuru muhafaza eder.» (Çukur kelimesiyle karısının tenasül organı kastedilmiş olmalı.)

Abdürrezzak, Mamer b. Tavus'un ve başkalarının şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Adamın birisi, Tavus'la beraber yolda yürüyordu. Adam bir karganın öttüğünü duyunca, «Hayırdır.» dedi. Tavus da ona şu cevabı verdi: «Bunda ne hayır, ne de şer var. Artık benimle arkadaşlık etme ve benimle beraber yürüme.»

Bişr b. Musa, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İnsan, sabahladığı zaman şeytan onu takib eder. İnsan, evine vardığında hane halkına selam verirse, şeytan geride durur ve: "Burada bizim için istirahat yeri yoktur." der. Yemeği kendisine getirildiğinde insan Besmele çekerse o zaman: "Burada bizim için ne yemek var, ne de istirahat yeri var." der. Ama insan evine girerken selam vermezse, o zaman şeytan: "Burada kendimize istirahat yeri bulduk." der. Yemeği getirildiği zaman insan Besmele çekmezse, o zaman şeytan: "Burada hem bize yiyecek var, hem de istirahat yeri var." der. Akşamleyin de aynı şeyleri söyler. Melekler, ademoğlunun namazını: "Falan adam, namazında şunu ve şunu fazl al aştırdı. Falan adam da namazında şunu ve şunu eksiltti." diye yazarlar. Rükûda, huşûda ve secde hususunda da aynı şeyleri yazarlar.»

Tavus dedi ki: «Cehennem ateşi yaratıldığında meleklerin yürekleri ağızlarına geldi. Adem yaratıldığında ise sakinleştiler. Adem, gök gürültüsünü duyunca: "Kendisine teşbihte bulunulan Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir." diyordu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in Tavus'a şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ey Abdurrahman'm babası, ben seni Ka'be'de namaz kılarken gördüm. Peygamber (s.a.v.) de kapıda duruyor ve sana şöyle diyordu:

«Peçeni aç ve okuyuşunu belirgin, açık seçik yap.» Tavus da Mücahide: «Sus, bu sözünü kimse duymasın.» dedi. Sonra düşüncelere daldı ve nihayet konuşmaya başladı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Tavus'un Ebu Nüceyh'e şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ey Ebu Nüceyh! Konuşup aynı zamanda Allah'a karşı takvalı olan kimse, susup aynı zamanda Allah'a karşı takvalı olan kimseden daha hayırlıdır.»

Mis'ar, bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Tavus, seher vakti bir adama gitti. Adamın uyumakta olduğunu söylediler, o da şöyle cevap verdi: «Seher vakti uyuyan bir kimse bulunacağını sanmıyorum.»

Sevrî dedi ki: «Tavus, kendi evine kapanıp oturmaya başlamıştı. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda şöyle cevap vermişti: «Deylet başkanlarının zulmü ve insanların fesadı beni buna zorladı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Tavus, soğuk bir kış gününün sabahında namazını biraz gecikmiş olarak kılmakta iken Yemen valisi ve Haccac b. Yusuf un kardeşi Muhammed b. Yusuf yanından geçti. Tavus, o esnada secde halindeydi. Vali ise bineğinin üzerindeydi, secde halindeki Tavus'un üzerine çok pahalı ve kıymetli bir şal ya da taylesan atılmasını emretti. Üzerine o şal veya taylesanı attıkları halde Tavus, secdeden başını kaldırmadı. Nihayet namazını tamamlayıp selam verdiğinde üzerinde bir şal bulunduğunu gördü. Silkinerek üzerinden attı ve hiç bakmadan geçip evine gitti. Şal, yerde kaldı.»

Nuaym b. Hammad, Tavus'tan rivayet etti ki, İbn Abbas şöyle demiştir: «Ademoğlunun söylediği her söz, hatta hastalık halindeki inlemesi bile defterine kaydedilir ve bu onun aleyhine olur.»

İmam Ahmed b. Hanbel, hastalandığında inlemeye başladı. Kendisine: «Tavus, hastanın inlemesini hoş karşılamazdı.» dediklerinde inlemeyi bıraktı.»

Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Davud b. Şabur'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Adamın birisi, Tavus'a: «Bizim için Allah'a dua et.» deyince o, şu karşılığı verdi: «Kalbinde Allah korkusunu göremiyorum ki, senin için dua edeyim.»
İbn Talut, Hasan b. Ebi'l-Hüsayn el-Anberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Tavus, kelleci dükkanının önünden geçti. Dükkancı tezgah üzerine kelleleri dizmişti. Bunu gören Tavus bayıldı.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Tavus, pişmiş kelleleri gördüğü günün akşamında asla yemek yemezmiş.
İmam Ahmed b. Hanbel, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ölüler, mezarlarında açlıkla imtihan edilirler. İmtihan edildikleri günlerde yakınlarının kendileri için hayrat yaparak yemek vermelerini çok arzularlar.»
fbn İdris, kadınlardan bahsedildiği zaman Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Onlarda geçmişlerin ve geride kalmışların küfrü
vardır.»
Ebu Asım, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: Denilir ki: «Zamanında maymuna secde et. Yani iyi hususlarda ona uy.»
Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kendim kadar kendi nefsinden emin ve güvende olan başka birini görmedim. Öyle bir adam gördük ki, eğer bana: "Tanıdıkların arasında en faziletli kişi kimdir?" diye sorsalardı o adamı gösterirdim. Bir süre böylece kaldım. Sonra o adam, karın sancısına yakalandı, karnı su gibi ter dökmeye başladı, iştahı da açıldı, onu bir post üzerinde gördüm. O kadar çok terliyordu ki, hangi tarafından daha çok ter döküldüğünü anlayamadım. Nihayet ter içinde kalarak öldü.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Beşer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Tavus, yürürken salınarak giden Kureyşli bir grup genci görünce onlara şöyle dedi: «Babalarınızın giymediği elbiseleri giyiyorsunuz, damatların ve gerdeğe girenlerin beğenmedikleri bir şekilde de yürüyorsunuz.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Mamer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Tavus, bir yol arkadaşı hastalandığı için onunla ilgilendi ve haccı kaçırdı.»
Mis'ar b. Küdam, Tavus'tan rivayet etti ki; İbn Abbas, şöyle demiştir:
Kıraati en güzel adamın hangisi olduğu sorulduğunda peygamber (s.a.v.), şöyle cevap verdi: «Kıraatini işittiğinde A.ziz ve Celil olan Allah'tan korktuğunu anladığın kimsedir.»
İbn Lühey'a, Tavus'tan rivayet etti ki, İbn Abbas, şöyle demiştir:
«Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: İnsanların kıraati en güzel olanı, Kur'ân okurken okuyuşuyla hüzünlenen kimsedir.»
Tavus, Abdullah b. Amr b. As'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.), üzerimde asfurla boyalı iki elbise görünce bana: «Annen mi bunları giymeni emretti?» diye sordu. Ben de: «Bunları yıkayayım mı?» diye sordum. «Hayır, birini yıka.» diye cevap verdi.»
Muhammed b. Mesleme, Tavus tariki ile İbn Ömer'den rivayet et-to ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Kaba ve haşin adamlarla sert muhafizlar ve zalimlerin yardımcılan, Cehennem köpekleridir.»
Taberanî, Tavus tariki ile Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Talib oğlu Ali'ye şöyle dediğini işittim:
«Ey Ali, mü'minlerden çok kişiyi dost edin, dünyada ne kadar çok dostun olursa bu, ahirette senin için bereket olur.» Hz. Ali, bu buyruğu aldıktan sonra bir süre insanlardan karşılaştığı herkesi ahiret için kendine dost edindi. Bundan sonra Rasûlullah'ın yanına gitti. Rasûlullah (s.a.v.): «Ey Ali, sana verdiğim emri yerine getirdin mi?» diye sorunca o: «Evet, yerine getirdim ya Rasûlallah.» diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.) da: «Haydi git, onların haberlerini dene.» dedi. Hz. Ali gitti, sonra başını önüne eğmiş olarak Rasûlullah'ın yanma geldi. Rasûlullah (s.a.v.), yine: «Haydi git, onların haberlerini dene.» dedi. Hz. Ali gitti. Bu defa gülümseyerek Rasûlullah'ın yanına döndüv Rasûlullah (s.a.v.), ona: «Ey Ali, öyle sanıyorum ki, sadece ahiretlik adamlar seninle dostlukta sebat ettiler.» dedi. Hz. Ali de: «Hayır, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, öyle değil.» deyince Rasûlullah (s.a.v.), ona şu karşılığı verdi: «O gün Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar birbirine düşman olurlar. Allah: "Ey kullarım! Bugün size korku yoktur." der.» (ez-Zuhruf, 67-68.) Ey Ali, sen kendi işine bak, diline sahib ol, zamanındaki insanlardan seninle muaşerette bulunanları görmezden gel ki, salim va kazançlı olasın.»
Bu rivayet, ancak bu yolla gelmiştir. Bu hususta bildiğimiz budur. Doğrusunu Allah bilir. [27]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/340-345.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/345-356.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/356-357.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/357-360.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/360-361.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/361-362.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/362.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/362.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/363.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/363.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/363-364.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/364-372.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/372-373.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/373.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/373-374.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/374-375.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/375.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/375.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/375.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/376.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/376.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/376-379.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/379-380.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/380.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/380-382.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/382.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/382-396.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yüzyedinci Senesi
Hicretin Yüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Süleyman B. Yesar
İbn Abbas'ın Azatlısı İkrime
Kasım B. Muhammed B. Ebu Bekir Es-Sıddık
Meşhur Şair Küseyyir Azze
Hicretin Yüzsekizinci Senesi
Hicri Yüzsekizinci Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bekir B. Abdullah El-Müzenî El-Basrî
Raşid B. Sa'd El-Mıkrani El-Humusî
Muhammed B. Ka'b El-Kurazî
Hicretin Yüzdokuzuncu Senesi
Hicretin Yüzonuncu Senesi
Hicretin Yüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şair Cerir
Ferezdak
Hasan B. Ebil-Hasan
Fasıl
Hasan-ı Basri
Muhammed B. Sirin

Hicretin Yüzyedinci Senesi

Bu senede Yemen'de Abbad er-Rainî adında birisi isyan ederek ortaya çıktı. İnsanları Haricilik mezhebine davet etti. Bir grup insan ona tabi oldu, çoğaldılar, etrafa saldırmaya başladılar. Bunun üzerine Yusuf b. Ömer, onlarla savaştı. Abbad'ı ve 300 kişi olan adamlarını öldürdü.
Şam'da şiddetli bir veba salgını görüldü.
Muaviye b. Hişam, Anadolu'ya gazaya gitti. Şam ordusunun başında Meymun b. Mehran vardı. Deniz yoluyla Kıbrıs'a gittiler Mes-leme de karada başka bir orduyla gaza yaptı.
Esed b. Abdullah el-Kusarî, Horasan'da Abbasi propagandacılarından bir grubu yakalayıp teşhir etti ve darağacına astı.
Esed b. Abdullah el-Kusarî, Nemrud dağları tarafına gazaya gitti. Talkan dağlarının gerisindeki Karkisyan'ı ele geçirdi. Nemrud, onunla barış antlaşması yaptı ve ona teslim oldu.
Esed, Herat dağlarına yani Our'a gaza yaptı. Gurluların mahsullerini, mallarını ve yüklerini ele geçirmek istedi. Onlar da bu mallarını geçit vermeyen sağlam bir mağaraya doldurdular. Oraya yol gitmiyordu, gerçekten yüksek bir yerdeydi. Esed, emir vererek bazı adamlarını tabutlara koydurdu ve onları iple mağaraya sarkıtarak oradaki malları tabutlara yüklemelerini ve çıkarmalarını istedi. Bunu yaptılar, selametle mağaradan çıktılar ve ganimetleri ele geçirdiler. Bu, güzel bir görüştü.
Esed, Belh çevresindeki malların toplanmasını ve oraların ele geçirilmesini emretti. Oraya Halid b. Bermek'in babası Bermek'i naib olarak bıraktı. Bermek de Belh'i yeniden sağlam bir şekilde inşa etti. Kaleyi müstahkem hale getirdi, orayı Müslümanlar için toplanma ve akid yeri haline getirdi.
Bu senede Haremeyn emiri İbrahim b. Hişam, insanlara haccettirdi. [1]

Hicretin Yüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Süleyman B. Yesar

Tabiilerdendir. Atâ b. Yesar'm kardeşidir. Çok sayıda rivayetleri vardır. Kendini ibadete vermiş kimselerdendi. İnsanların yüz ve simaca en güzellerindendi. Yetmişüç yaşında Medine'de vefat etti.
Bir gün yanma güzel suretli bir kadın girmiş, onu baştan çıkarmak istemiş, ama ö bu işe yanaşmamış, kadım kendi evinde terkedip koşarak evden çıkıp gitmişti. Bu olay nedeniyle rüyasında Yusuf peygamberi görmüş ve ona şöyle sormuştu:
- Sen Yusuf musun?
- Evet, ben Züleyha'ya niyetlenen Yusuf um, sen de o güzel kadına niyetlenmeyen Süleyman'sın.
Bir rivayette anlatıldığına göre bu hadise, hacıların evlerinden birinde cereyan etmişti. Yanında bir de arkadaşı vardı, arkadaşını birşeyler satın alsm diye hacılar pazarına göndermişti. İşte o esnada dağdan inen güzel bir kadın, Süleyman'ın yanma gelip çökmüş ve Süleyman'a: «Haydi gelsene!» diye seslenmiş. Süleyman da şiddetlice ağlamaya başlamıştı. Kadın onun bu halini görünce tekrar geldiği dağa tırmanarak gitmişti. Bir süre sonra arkadaşı eve gelmiş, onun ağlamakta olduğunu görmüş ve ona şöyle sormuştu:
- Neyin var, niçin ağlıyorsun?
- Hayırdır, kötü birşey yok.
- Yoksa çocuklarından veya aile efradından birini mi hatırladın?
- Hayır.
- Vallahi ağlama sebebini bana bildireceksin.

- Nefsime hüzünlenmem beni ağlattı. Eğer ben senin yerinde olsaydım kendimi tutamazdım.

Böyle dedikten sonra uyuduğunu, rüyada Yusuf peygamberi gördüğünü arkadaşına anlatmıştı. Doğrusunu Allah bilir. [2]

İbn Abbas'ın Azatlısı İkrime

Tabiilerden, çok rivayeti olan müfessirlerden, Rabbani âlimlerden, ilim talebi uğruna memleketleri dolaşan zatlardandı. Künyesi Ebu Abdillah'tı. Birçok sahabeden rivayetlerde bulunmuştur. İlim kapılarından biriydi, efendisi olan İbn Abbas'ın sağlığında fetva vermeye başlamıştı.
Kendisi: «Kırk sene müddetle ilim taleb ettim.» demiştir. İkrime, beldeleri dolaşmış, İfrikiyye'ye, Yemen'e, Şam'a, Irak'a ve Horasan'a gitmişti. Oralarda ilmini yaymış, mükafatlar ve armağanlar kazanmıştı. Emirler onu ödüllendirmişlerdi.
İbn Ebi Şeybe, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İbn Abbas, ayağıma bukağı takar ve bana Kur'ân ile sünneti öğretirdi.»
Habib b. Ebi Sabit dedi ki: «Yanımda beş kişi toplandı ki, artık onlar gibi başka bir beş kişi benim yanımda bir araya gelemez. Onlar şu zatlardı: Atâ, Tavus, Said b. Cübeyr, İkrime ve Mücahid.»
Said ile Mücahid, îkrime'nin yanma gider, ona ayetlerin tefsirini sorarlardı. Hangi ayeti sorarlarsa sorsunlar, mutlaka onu onlara tefsir eder ve açıklardı. Sorulan tükenince de kendisi onlara: «Şu ayet şu konu için nazil oldu, şu ayet şu mesele için nazil oldu.» demeye başlardı, sonra geceleyin hamama girerlerdi.
Cabir b. Zeyd dedi ki: «İkrime, insanların en bilgilisi idi.»
Şa'bî dedi ki: «İkrime'den başka Allah'ın kitabım çok iyi bilen bir kimse kalmadı.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Katade'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir: «İklime, insanlar arasında tefsiri en iyi bilendi.»
ikrime: «İki levha arasmdakini (Kur'ân'ı) tefsir ettim.» demiştir.
îbn Aliye, Eyyüb'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Adamın birisi, bir ayet-i kerimeyi kendisine sorduğunda İkrime, şu cevabı verdi: «Sorduğun ayet, şu dağın eteği ile ilgili olarak nazil oldu.» Böyle derken de Sel1 dağım gösterdi.»
Abdürrezzak, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İkrime, orduya geldiği zaman Tavus, onu soylu bir deveye bindirdi ve: "Bu adamın ilmini satın aldım." demişti.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Tavus, onu altmış dinar değerinde soylu bir deveye bindirmiş ve şöyle demişti: «Bu kulun ilmini altmış dinara satın almayalım mı?»
İkrime ile şair Küseyyir Azze aynı günde vefat ettiler. Cenazeleri mezara götürüldüğünde cemaat: «İnsanların en fakihi ve insanların en şairi vefat etti.» dediler.
İkrime'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: «İbn Abbas, bana dedi ki: "Haydi git bakalım, artık insanlara fetva ver, kendisini ilgilendiren şeyi sana soran adama fetvasını ver. Kendisini ilgilendirmeyen birşeyi sana soran adama ise fetva verme. Sen, insanların üzerindeki yükün üçte ikisini kaldırmış oluyorsun."»
Süfyan, Amr'ui şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İkrime'nin savaşlardan bahsettiğini dinlediğimde sanki o, cephedeki adamları yüksekçe bir yerden seyrediyor, ne yaptıklarını ve nasıl savaştıklarım görüyordu.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Eyyüb'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hangi şehirde olursa olsun, İkrime'nin yanına gitmek istiyordum. Bir defasında ben, Basra pazarında iken merkeb üzerinde bir adam gördüm. "İşte bu İkrime'dir." dediler. İnsanlar etrafında toplandılar. Ben, ona birşey soracak gücü kendimde bulamadım. Bütün meseleler aklımdan gitti, her şeyi unuttum. Merkebinin yambaşına gidip durdum. İnsanlar ona sorular sormaya başladılar. Ben de sorduklarını ve onun verdiği cevapları aklımda tutmaya çalıştım.»
Şu'be'den şöyle rivayet edilmiştir: İkrime, kendisine soru sormakta olan bir adama: «Neyin var, aklını mı oynattın?» dedi.
Ziyad b. Ebu Eyyüb, Abdülaziz b. Ebi Ruvad'm şöyle dediğini ri^ vayet etmiştir:
«Nisabur'da İkrime'ye şöyle dedim: «Parmağında bir yüzük bulunan ve yüzüğünün üzerinde Allah adı yazılı bulunan bir adam, helaya gitmek isterse ne yapmalı?» İkrime, bu sorumu şöyle cevapladı: «Yüzüğünün kaşını elinin iç tarafına doğru çevirir, sonra da yumar ve öylece helaya gider.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Halid el-Hazza'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Herşeyde Muhammed b. Şirin vardır.» Bu söz, İbn Abbas'-tan sabit olarak gelmiştir. İmam Ahmed de bunu İkrime'den duymuştur. ikrime de Muhtar'm zamanında Kûfe'de İbn Abbas'la karşılaşmışta.»
Süfyan-ı Sevrî dedi ki: «Hac menasikini ve ibadetini, Said b. Cübeyr, Mücahid ve İkrime'den öğrenin.»
Yine Süfyan-ı Sevrî demiş ki: «Tefsiri şu dört kişiden, Said b. Cübeyr, Mücahid, İkrime ve Dahhak'tan öğrenin.»
İkrime dedi ki: «Şu mescitte Rasûlullah (s.a.v.)'ın 200 sahabesine ulaştım.»
Muhammed b. Yusuf el-Meryabî, İkrıne'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Davud oğlu Süleyman peygamberi (namazı vaktinde kılmaktan) alıkoyan atlar, 20.000 tane idiler. Süleyman peygamber onlara sopa ile vurdu.»

Ebu Bekir b. Ebi Şeybe, İkrime'nin şu ayet-i kerimeleri şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:
«Allah, kötülüğü bilmeyerek yapıpda hemen tevbe edenlerin tev-besini kabul etmeyi üzerine almıştır» Dünyanın hepsi yakındır ve hepsi cahilliktir.
«Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz. Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.» (el-Kasas, 83.) Yani dünyanın sultan ve hükümdarları nezdin-de böbürlenmeyi istemeyenlere, Aziz ve Celil olan Allah'a karşı masi-yet işlemeyenlere ahiret yurdunu veririz. Sonuç, yani Cennet de Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.
«Kendilerine yapılan öğütleri unutunca, biz fenalıktan meneden-leri kurtardık ve zalimleri Allah'a karşı gelmelerinden ötürü şiddetli azaba uğrattık.» (el-A'râf, 165.) Kendilerine verilen öğütleri terkettikleri zaman onları çok şiddetli bir azab ile yakaladık.
«Kendilerine edilen yasakları aşınca (yani yasakları çiğnemeye devam edip ısrarlı olmaları nedeniyle), onlara: "Aşağılık (tahkir edilmiş) birer maymun olun." dedik.» (el-A'râf, 166.)
«Bunu çağdaşlarına (geçmiş ümmetlere) ve sonradan geleceklere (hem zamanlarındaki ümmetlere hemde diğerlerine) bir ceza örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara (şirk ve masiyet işlemekten uzak duranlara) öğüt olsun diye yaptık.» (ei-Bakara, 65-66.)»
İbn Abbas dedi ki: Kıyamet günü olunca Cenâb-ı Allah, dünyada iken aşırılığa gidenleri diriltip hasreder, emir ve yasaklara uymayanları hesaba çekip sorgular. Onlar, dünyada iyiliği emredip kötülüğü yasaklama görevini terkettikleri için ceza olarak maymunlara dönüştürülmüşlerdi.
Ikrime, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Allah'a yemin ederim ki, o kavmin tümü helak oldu.»
İbn Abbas dedi ki: İyiliği emredip kötülüğü yasaklayanlar kurtuldular, iyiliği enıretmeyip kötülüğü yasaklamayanlarsa, diğer masiyet sahibi kimseler arasında helak oldular. Bunlar, Eyle halkı idiler. Eyle, deniz kıyısında bir kasaba idi. Cenâb-ı Allah, îsrailoğullarma cuma günü için işten el çekip kendilerini ibadete vermelerini emretti. Ancak onlar: «Hayır, biz cumartesi günü kendimizi ibadete verip işten el çekeriz. Çünkü Cenâb-ı Allah da yaratma işini cumartesi günü sona erdirmişti ve o günde her şey hareketsiz oldu.» dediler.
Tarihçiler ve müfessirler, cumartesi günü sahiplerinin kıssasını, onlara avlanmanın yasaklanışını, balıkların gruplar halinde cumartesi günü onlara gelişini fakat diğer günlerde gelmeyişini, cumartesi günü o balıkları avlamak için tuzak kuruşlarını anlatmışlardır. Ama aralarından bir grup insan, asilere: «Cumartesi günü avlanmanıza müsaade etmeyiz.» demişler ve onlara çeşitli öğütler vermişlerdi. Diğer dalkavuk bir grup gelip onlara karşı çıkarak şöyle demişlerdi: «Allah'ın yok edeceği veya şiddetli azaba uğratacağı bir millete niçin Öğüt veriyorsunuz?» Bu karşı çıkanlara, haramları yasaklayanlar şu cevabı vermişlerdi: «Rabbinize, hiç değilse bir özür beyan edebilmemiz içindir. Belki Allah'a karşı gelmekten sakınırlar.» (el-A'râf, 164.) Yani böyle yaparsak, belki onlar cumartesi günü avlanmaya son verirler.
İkrime'nin anlattığına göre kendisi, bu ayet-i kerimeyi tefsir ederken İbn Abbas'a: «Dalkavuklar ve idare-i maslahatçılar da gafillerle beraber helak oldular.» dediğini ve İbn Abbas'ın kendisine iki elbise giydirdiğini söylemiştir.
Havsere, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İsrailoğullannda kadılar üç tane idi. Birisi ölünce diğeri yerine geçti. Bu kadılar, Allah'ın takdir ettiği bir müddetle kadılık yaptılar. Sonra Cenâb-ı Allah, at.üzerinde bir melek gönderdi. Bu melek, yanında buzağısı bulunan bir ineğe su vermekte olan bir adamın yanından geçti. Melek, buzağıya seslendi, buzağı da onun atının peşine takıldı. Sahibi geri götürmek için buzağının yanma geldi ve meleğe şöyle dedi:
- Ey Allah'ın kulu, bu benim buzağımdır, ineğimin yavrusudur.
- Hayır, bu benim buzağımdır ve atımın yavrusudur.
Melek, onunla tartıştı, nihayet buzağının sahibi cevap veremez oldu, aciz kaldı, meleğe şöyle dedi:
- Öyle ise kadıya gidelim de aramızda hüküm versin.
- İşte buna razı olurum.
İkisi kadılardan birinin yanına gittiler. Önce buzağının sahibi söze başladı ve kadıya şöyle dedi:
- Bu adam at üzerinde yanımdan geçiyordu. Buzağımı çağırdı, buzağım da peşine takıldı, ama geri çevirmek istemedi.
Meleğin yanında üç inci vardı. İnsanlar, o inciler gibi kıymetli inci görmüş değillerdi. Bunlardan birini kadıya verdi ve şöyle dedi:
- Benim lehimde hüküm ver.
- Bu nasıl caiz olur?
- Buzağıyı atın ve ineğin peşine göndeririz. Hangisinin peşine ta-kıhrsa onun yavrusu sayılsın.
Böyle yaptılar, buzağı atın peşine takıldı ve kadı, meleğin lehinde hüküm verdi. Ancak buzağının sahibi bunu kabul etmeyip: «Ben hükme razı olmam, gel seninle benim aramdaki meseleyi diğer kadı çözümlesin.» dedi. Öyle yaptılar. İkinci kadıya gittiler. Melek, ona incilerden ikincisini verdi, ikinci kadı da meleğin lehinde hüküm verdi. Ancak buzağı sahibi, bu hükme de razı olmayınca üçüncü kadıya gittiler. Meseleyi ona anlattılar. Melek, üçüncü inciyi ona vermek istedi ama kadı kabul etmedi ve: «Bugün aranızda hüküm vermeyeceğim.» dedi. Sebebini sorduklarında da âdet görmekte olduğunu söyledi. Melek: «Fesübhanallah! Erkekler hiç âdet görürler mi?» diye sorunca kadı: «Fesübhanallah! Hiç at buzağı doğurur mu?» diye cevap

verdi ve ineğin sahibi lehinde hüküm verdi. Bunun üzerine melek, onlara şöyle dedi: «Sizler imtihan edildiniz. Allah senden razı oldu ey kadı, ama diğer iki arkadaşına da gazaplandı.»

Ebu Bekir b. Ayyaş, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hükümdarlardan birisi, memleketinde şöyle bir duyuruda bulundu: «Eğer herhangi bir kimsenin sadaka verdiğini görür veya duyarsam elini keserim.» Dilencinin birisi, bir kadına gitti ve şöyle dedi:

- Bana bir sadaka ver.
- Sana nasıl sadaka vereyim ki, hükümdar, sadaka verenlerin elini kesiyor.
- Allah rızası için bana bir sadaka vermeni istiyorum.

Kadın, o dilenciye iki ekmek verdi. Hükümdar, bunu duyunca adamlarını gönderip kadının ellerini kestirdi. Sonra o hükümdar, annesine şöyle dedi:

- Anacığım, bana güzel bir kadın bul ki evleneyim.
- Şuralarda güzel bir kadın var, onun gibi güzel başka bir kadın görmedim. Yalnız bir kusuru var.
- Neymiş o kusur?
- Elleri kesiktir.
- Ona görücüler gönder.

Görücüler gidip kadına baktılar. Hükümdarın annesine götürdüler, annesi onu görünce çok beğendi. Gerçekten güzel bir kadındı. Kadına şöyle dedi:

- Hükümdar, seninle evlenmek istiyor.
- Olur inşaallah.

Bundan sonra hükümdar, o kadınla evlendi ve ona çok kıymet verdi.

Nihayet hükümdarın düşmanlarından biri ayaklanıp isyan etti. Hükümdar da onunla savaşmak üzere saraydan çıkıp cepheye gitti, sonra da annesine şöyle bir mektup gönderdi: «Evlendiğim son kadına dikkat et, ona iyi davran, ona gerekli lütufta bulun.» Ulak, mektubu getirip kadının kumalarından birinin yanında misafir oldu. Kumalar, o kadını kıskanıyorlardı. Mektubu ulağın elinden alıp değiştirdiler ve hükümdarın annesine şu mealde bir mektup gönderdiler: «Son evlendiğim kadına dikkat et, duyduğuma göre bazı erkekler onun yanına geliyorlar ve onunla ilişki kuruyorlarmış. Onu evden çıkar ve ona çeşitli hakaretlerde bulun.»

Annesi, hükümdara: «Sen yalan söylüyorsun, bu dürüst ve doğru bir kadındır.» diye cevap yazdı. Bu cevabı alan elçiler, bu kadının kumalarından birinin yanına gittiler. Kumalar mektubu alıp değiştirdiler ve annesinin ağzıyla hükümdara şöyle yazdılar: «Gerçekten de son evlendiğim kadın facire ve günahkardır, zina yapıyor. Zinadan bir çocuğu da doğdu.»

Bunun üzerine hükümdar, annesine şu mektubu gönderdi: «Evlendiğim o kadına dikkat et, zinadan doğan çocuğunu boynunun üzerine koy, yakasını yırt ve evden kov.» Mektup, hükümdarın annesine gelince annesi bu mektubu alıp kadına okudu ve: «Sarayı terket.» dedi. Çocuğunu da sırtına bağladı. Kadın saraydan çıkıp gitti. Bir nehir kıyısına vardı, çok susamıştı. Su içmek için nehrin kenarına çöktü. Bu sırada çocuk, sırtında idi. İçmek için eğilince çocuk suya düştü ve boğuldu. Kadın, nehir kıyısında oturup ağlamaya başladı. İki erkek, yanına geldiler ve kendisine sordular:

- Niçin ağlıyorsun?
- Oğlum sırtımdaydı. Ellerim yoktu ki, avuçlayıp su içeyim. İçebilmek için ben eğilince sırtımdaki çocuğum suya düştü ve boğuldu.
- Allah'ın ellerini tekrar sana geri vermesini ister misin?
- Evet.

Adamlar, Rablerine dua ettiler, kadının elleri tekrar eskisi gibi sapasağlam oldu. Kadına tekrar sordular:

- Bizim kim olduğumuzu biliyor musun?
- Hayır.
- Biz, sadaka olarak verdiğin o iki ekmek parçasıyız.» İkrime, şu ayeti kerimeleri de şöyle tefsir etmiştir:

«Ebabil kuşları...» Bunlar, denizden çıkan kuşlardı. Başları canavar başı gibiydi. Ebrehe ordusuna sürekli taş attılar, öyle ki, derileri kabarıp şişti, çiçek hastalığına yakalandılar. O güne kadar çiçek hastalığı görülmüş değildi. O kuşlar da ne daha önce görülmüştü, ne daha sonra görüldü.

«Vay ortak koşanlara! Onlar zekat vermezler.» (ei-Fusaiiet, 6-7.) Onlar, "La ilahe illallah" demezler.

«Arınmış olan kurtuluşa erecektir.» (ai-A'lâ, w.) Yani "Lâ ilahe illallah" diyen kişi kurtuluşa erecektir.

«Arınmaya niyetin var mı?» (en-Nâziât, ıs.) "Lâ ilahe illallah" demeye niyetin var mı?

«..."Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da doğrulukta devam edenlere...» (el-Fussilet, 30.) Yani "Lâ ilahe illallah" şahadeti üzerinde müstakim olanlar...

«İçinizde aklı başında kimse yok mudur?» (Hûd, 78} Yani içinizde "Lâ ilahe illallah" diyen kimse yok mudur?

«Doğruyu söyleyecektir.» (en-Nebe1,38.) Yani "Lâ ilahe illallah" diyecektir.

«Sen şüphesiz sözünden caymazsın.» (Âh îmrân, 194.) "Lâ ilahe illallah" diyenlere verdiğin sözden caymazsan.

«Zulmedenlerden başkasına düşmanlık yoktur.» (ei-Bakara, 193.) "Lâ ilahe illallah" diyenlere düşmanlık yoktur.

«Unuttuğun zaman Rabbini an.» {ei-Kehf, 24.) Yani öfkelendiğin zaman Rabbini an.

«Onlar, yüzlerindeki secde izi ile tanınırlar.» (ei-fetih, 29.) Yüzlerin-deki iz, geceleyin ibadet yaptıklarından ötürü uykusuzluk izidir.»
İbn Abbas'm azatlısı İkrime şöyle demiştir: «Şeytan, günahı kula hoş ve süslü gösterir, o günahı işledikten sonra şeytan ondan uzaklaşır. Bundan sonra kul, işlediği günahtan ötürü ağlayıp Rabbine yalvarır, niyazda bulunur, miskinlesin Nihayet Cenâb-ı Allah, onun işlediği o günahı ve önceki günahlarım bağışlar.
İkrime, Cebrail (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rabbim, birşeyi yapmak üzere beni gönderir ama gittiğimde o işin benden önce yapılmış olduğunu görürüm.»
İkrime'ye "Mâûn" kelimesinin manasını sorduklarında bunun "iğreti vermek" anlamına geldiğini söyledi. Ben de kendisine şöyle söyledim:
- Bir kişi, bir komşusuna veya dostuna istediği kalburu veya tencereyi veya tabağı veya ev eşyalarından herhangi birini vermezse, o cehennemlik olur mu?
- Hayır, ama o kişi, insanı namazdan men eder ve de komşusunun yahut bir dostunun iğreti olarak istediği ev eşyasını vermezse, işte o cehennemlik olur ama pek değersiz bir eşya için bu söz konusu değildir, verilmemesi de caizdir.»
İkrime, ayet-i kerimede geçen "Sâihûn" (seyahat edenler) kelimesi ile ilim talebelerinin kastedildiğini söylemiştir.
İkrime, şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle demiştir:
«İnkarcıların kabirde bulunan kimselerden umutlarını kestikleri gibi...» (ei-Mümtahine, 13.) Yani kafirler, mezara girdiklerinde ve Allah'ın kendileri için hazırladığı azabı gözleriyle müşahede ettiklerinde artık Allah'ın nimetinden ümitlerini keserler.
Başkaları ise bu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir etmişlerdir. Yani ka-
firler, ölüm sonrası diriliş ve hayatı inkar edip ondan ümitlerini kestiler.
ikrime şöyle dedi: «İbrahim peygambere, "misafir babası" denilirdi. Köşkünün dört kapısı vardı ki, hiçbir misafir oraya uğramadan geçmesin.»
İkrime, ayet-i kerimede geçen "Enkâl" kelimesinin zincir, bukağı ve diğer bağlar manasına geldiğini söylemiştir.
Sebe' kahinini anlatırken de İkrime, şöyle demiştir: «Sebe' kahini, kendilerine azab yaklaştığı zaman kavmine şöyle dedi: «Uzak ve zorlu bir sefere gitmek isteyen, Umman'a gitsin. İçki ve diğer şeyleri elde etmek isteyen kimse, Şam'a gitsin Bataklıklara, derin çukurlara düşmek ve mahalde ikamet etmek isteyen kimse hurmalık Yesrib'e gitsin.»
Böyle demesi üzerine bazıları Umman'a, bazıları da Şam'a gittiler. Şam'a gidenler, Gassanlılardı. Evsliler, Hazreçlüer -ki bunlar beni Ka'b b. Amr kolundan geliyorlardı- ve Huzaahlar, Yesrib'e gidip hurmalıklı yerlerde konakladılar. Batn-ı Mürre vardıklarında Huzaahlar: «İşte burası iyidir, buradan başka yere gitmek istemiyoruz.» deyip oraya yerleştiler. Bu nedenle onlara Huzaahlar denildi, çünkü onlar, kendi yol arkadaşlarından koptular. Evsliler ve Hazreçlüer ise gidip Yesrib'in içine yerleştiler.
Aziz ve Celil olan Allah, Yusuf peygambere şöyle dedi: «Ey Yusuf! Kardeşlerini affettiğin için zikredenler arasında senin şanını yücelttim.»
Lokman (a.s.) da oğluna şöyle dedi: «Ben çeşitli acıları tattım, ama fakirlikten daha acı birşey tatmış değilim. Bütün ağır yükleri taşıdım, ama komşunun kötülüğünden daha ağır bir yük görmedim. Eğer söz gümüş ise susmak altındır.»
Veki1 b. Cerrah, îkrime'nin şu ayet-i kerimeleri tefsir ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Attığın zaman sen atmamıştın, fakat Allah atmıştı.» (ei-Enfâi, 17.) Rasûlullah'm attığı taşlardan her biri, müşriklerden birinin gözüne isabet etmişti.
Nün sûresinde geçen "Zanîn" kelimesi, koyunun kesik kulağı ile tanınması gibi alçaklığıyla tanınan yaramaz ve adi kimse anlamına gelir.
«Allah'a ve Rasûlüne eziyet edenler.» (ei-Ahzâb, 57.) Bunlar, resim yapan kimselerdir.
«Yürekler ağızlara gelmiştir.» (ei-Ahzâb, ıo.) yani yürekler hareket edip yerlerinden ayrılacak olsalardı, vücutlarından dışarı çıkarlardı. Ama bu mecazidir, aslında burada korku ve panik kastedilmiştir.
«Kendinizi aldattınız.» (ei-Hadîd, u.) Yani kendinizi şehvetlerle al-
dattınız.
«Bize pusu kurdunuz.» (ei-Hadîd, 14.) Yani tevbe ile pusu kurdunuz.
«Sizi kuruntular aldattı.» yani tevbeyi ileriki zamanlara ertelemek sizi aldattı.
«Nihayet Allah'ın buyruğu geldi.» Ölüm geldi.
«Çok aldatan sizi ayarttı.» Şeytan sizi ayarttı.»
İkrime dedi ki: «Bir kimse, Yasin sûresini okursa o gün akşama kadar sevinç içinde olur.»
Seleme b. Şuayb, Eban'm babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Deniz kıyısında İkrime ile beraber oturmaktaydık. Meclisimizde bulunanlar, denizde boğulanlardan söz açtılar. İkrime de dedi ki: «Denizde boğulanların vücutlarındaki etleri balıklar paylaşırlar, geride sadece kemikleri kalır. Nihayet o kemikler de ufalanırlar, develer gelip o kemikleri yerler. Sonra geçip gider ve bir süre sonra o kemikleri kığ olarak dışarı atarlar. Bir müddet sonra bir grup insan gelir", o kığların bulunduğu yerde mola verir ve kığları toplayıp yakarlar, sonra da küle dönüşen o kığları rüzgar gelip yeryüzünde Allah'ın dilediği kara ve denizlere savururlar. Ölüm sonrası diriliş için İsrafil'in sura üfleyişi

esnasında küle dönüşenlerle mezardakiler aynı şekilde ayağa kalkıp canlanırlar.»
İkrime'nin şöyle dediği rivayet edilir: «Cenâb-ı Allah, biri Cen-net'ten diğeri Cehennem'den iki kişiyi huzuruna getirtir, cennetlik olana der ki:
- Ey kulum, istirahatgahım nasıl buldun?
- Ya Rab, çok iyidir.
Sonra Cenâb-ı Allah, cehennemlik olan adama şöyle der:
- Ey kulum, istirahatgahım nasıl buldun?
- Kimsenin anlatamayacağı kadar çok kötüdür ya Rab!
Böyle dedikten sonra Cehennem'deki yılan, akreb ve arılarla çeşitli azabları anlatır. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, cehennemlik olan o adama şöyle der:
- Ey kulum, eğer seni Cehennem'den kurtarıp affedecek olursam bana ne verirsin?
- Ey Rabbim, benim yanımda sana verecek ne vardır?
- Eğer bir dağ büyüklüğünce altının olsaydı seni, Cehennem'den kurtarmam için bana verir miydin?
-Evet.
- Yalan söylüyorsun, dünyada bundan daha az ve daha kolay olan birşeyi senden istemiştim. Bana dua edecektin, ben de duana icabet edecektim. Benden mağfiret dileyecektin, ben de seni bağışlayacaktım. Benden isteyecektin, ben de sana verecektim ama sen bunlan yapmadın, arkanı dönüp gittin.»
İkrime'nin şöyle dediği rivayet edilir: «Kıyamet gününde Aziz ve Celil olan Allah'ın hesab için yanına yaklaştırdığı her kul, mutlaka affedilmiş olarak Allah'ın yanından kalkıp gider.»
«Her şeyin esası vardır. İslâm'ın esasıda güzel ahlaktır.»
«Peygamberlerden birisi, açlık ve çıplaklığını Aziz ve Celil olan Allah'a şikayet etti. Allah da ona şöyle vahyetti: Açlık ve çıplaklıktan kaynaklanan şerrin kapısını sana karşı kapalı tutmuş olmama razı olmaz mısın?»
«Semada İsmail adında bir melek vardır. Eğer kulaklarından birini açmasına Cenâb-ı Allah izin verecek olursa ve Aziz ve Celil olan Allah'ı teşbih ederse, gökteki ve yerdeki herkes ölürler.»
Güneş, yer küreden üç kat büyüktür, ay ise yerin büyüklüğünce-dir. Güneş batarken Arş-ı A'la'nın altında bulunan bir denizde batar. Cenâb-ı Allah'a sabaha kadar teşbihte bulunur. Tekrar doğmamak için Allah'tan izin ister, ama Allah, ona bunun sebebini sorar -gerçi o bunun sebebini daha iyi bilir- güneş de: «Senden başkasına ibadet etmemek için buradan ayrılıp dünyaya doğmak istemiyorum.» der. Cenâb-ı Allah'ta ona şu karşılığı verir: «Doğ! Bu hususta senin için bir sakınca yoktur, onlara Cehennem yeter. Cehennem'i 13.000 melekle onların üzerine göndereceğim. Onlar da Cehennem'e gireceklerdir.»
Ancak burada anlatılanlar, sahih hadiste anlatılanlara ters düşmektedir. Çünkü sahih hadiste şöyle buyurulmaktadır:
«Cehennem'i 70.000 yularla sevkederler ve ortaya getirirler. Her yuları 70.000 melek tutar.»
Mendel, ikrime tariki ile İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Haksız yere dövülen bir adamın yanında durmayın. Çünkü böyle birinin yanında durup da onu savunmayan kişilerin üzerine gökten lanet iner.
Haksız yere öldürülen bir adamın da yanında durmayın. Çünkü böyle birinin yanında durup da onu savunmayan kimselerin üzerine gökten lanet iner.»
Şu'be, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek şöyle demiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.), hapşırdığı zaman elbisesini yüzüne kapatır ve ellerini de kaşlarının üzerine koyardi.»
Bakiyye, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: «Yapacağını zannettiği halde bir kimseye yemin veren ama yemin verilen kimse, o yeminin gereğini yapmazsa bunun günahı, yeminin gereğini yapmayanın üzerine olur.»
Babasının "Müsned"inde, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, İkrime'den rivayet etti ki; Hz. Aişe şöyle demiştir:
«Peygamber (s.a.v.)'in üzerinde kaba dokumadan yapılmış Katar yapısı iki aba vardı. Hz. Aişe, ona dedi ki: "Ya Rasûlallah, senin şu elbiselerin kaba ve serttir. Bunların içinde terliyorsun ve sana ağır geliyor."
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Şam'dan kendisine abalar getiren bir adama haber göndererek veresiye iki aba satın almak istedi. Haberci, tüccara gidip Rasûlullah (s.a.v.)'m veresiye iki aba satın almak istediğini söyleyince tüccar şöyle dedi: "Vallahi, biliyorum ki Rasûlullah, benim bu elbiselerimi veresiye alacak ve borcunu ödemeyi de geciktirecektir."
Tüccarın böyle demesi üzerine haberci, Rasûlullah (s.a.v.)'a dönüp anlattı. Rasûlullah (s.a.v.) da şöyle dedi:
"Yalan söylüyor. Onlar da biliyorlar ki, ben onlardan daha çok Allah'tan korkarım ve onlardan daha çok emanete riayet ederim." Aynı günde yine şöyle buyurmuştu: "Sizden birinizin muhtelif yerleri yamalı bir elbiseyi giymesi, yamnda bulunmayan birşeyi veresiye satın almak istemesinden daha hayırlıdır."»
Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [3]

Kasım B. Muhammed B. Ebu Bekir Es-Sıddık

Meşhur fıkıhçılardandı. Çok rivayetleri vardı. Sahabelerden ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştu. Medine ehlinin en

faziletlilerinden ve zamanındaki insanların en âlimlerindendi. Kendisi küçük yaştayken babası Mısır'da öldürüldü. Teyzesi onu yanına alıp büyüttü. Efendi ve lider şahsiyetli bir kimse oldu. Çok menkıbeleri vardır.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Ebu Reca el-Utarid'dir. [4]

Meşhur Şair Küseyyir Azze

Küseyyir b. Abdurrahman b. Esved b. Amir Ebu Sahr el-Huzai el-Hicazî. İbn Ebi Cum'a olarak da tanınır. Hakkında gazelle söylendiği için Küseyyir, Azze'nin adıyla da tanınmıştır. Azze, Ümmü Amr'~ dır. Cemil b. Hafs'ın kızıdır. Cemil, Beni Hacib b. Ğıfar kabilesinden-dir.
Bu şairin ism-i tasgir olarak adının Küseyyir olarak anılması, kısa boylu ve çirkin suretli oluşundan Ötürüdür. Boyunun üç karış olduğu söylenir.
İbn Hallikan dedi ki: Küseyyir'e, ayıların sahibi denilirdi. Yürür-
ken boyunun kısalığından ötürü küçük bir adam sanılırdı. Abdülme-lik b. Mervan, huzuruna gelen Küseyyir'i görünce gülerek: «Başını eğ ki, tavana değmesin ve rahatsız olmayasın.» derdi. Küseyyir, defalarca Abdülmelik'in ziyaretine gitmişti. Ömer b. Abdülaziz'in de ziyaretine gitmişti. Kendisine, Müslümanların en şairi denilirdi. Yalnız onda biraz Şiilik de vardı. Hatta bazıları onu, tenasüh görüşüne men-sub saymışlardır. Eğer bu konuda gelen nakiller sahih ise o, aklının kıtlığından ve cahilliğinden ötürü tenasüh görüşünü savunurmuş. «Ey insaoğlu! Seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenasip kılan, istediği şekilde seni terkib eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?» (ei-înfitâr, 8.) Bu ayet-i kerimeyi okuyarak tenasüh görüşünü savunduğu söylenir.
Bir gün Abdülmelik'in yanına girmek için izin istedi. Huzura vardığında Abdülmelik, ona: «Muaydî'nin adını işitmen, onu görmenden daha hayırlıdır.» dedi. O da bundan alınarak şöyle dedi:
«Ey mü'minlerin emiri, kendine gel. Kişi, kalbi ve dili gibi iki küçük organıyla kişilik sahibi olur. Eğer konuşursa fasih konuşur, savaşırsa da yüreklice savaşır. Ben de şöyle diyorum:
«Ben işleri denedim, işler de beni denediler. İster benim karakterimi ortaya koydular.
Adamlar açıkça anladılar ki, ben onlarla mücadeleci ve tecrübeli bir kardeşim.
Zayıf bünyeli bir adamı görür, onu küçümsersin;
Ama onun giysileri içinde kükreyen bir aslan vardır.
Bıyıkları yeni terlemiş bir genci görüp de beğenirsin ve denersin.
Ama o bıyığı yeni terlemiş genç, senin tahminlerini boşa çıkarır.
Erkeklerin başlarının süsü ve ziyneti yoktur.
Onların süs ve ziyneti dindarlık ve hayırhahhktır.
Lori kuşu, boyca uzun boyludur.
Ama doğan ve şahin kadar iş görmez.
Deve de büyüktür ama akılsızdır.
Büyüklüğü ve iriliği, deveye fayda sağlamaz.
Sırtına binilir, sonra uzun değneklerle vurulur.
O ne iyilikten anlar, ne de kötülükten.
Yay yapımında kullanılan nebi' ağacının dalı sürekli biter.
Ama çalı diken pek uzamaz.»
Ebu'l-Ferec b. Tarrar, bu hikayenin garabetinden ve yukarıdaki şiirden uzun uzadıya bahsederek şöyle demiştir: Anlatıldığına göre bir gün Küseyyir Azze, Abdülmelik b. Mervan'm yanma gitmiş ve bir kaside okuyarak onu övmüştü:
«İbn Ebi'l-Asi'nin üzerinde sağlam zırhlar vardır. Dokuyucu o zırhların iplerini ve halkalarını güzel örüp ortaya koymuştur.»
Abdülmelik, ona dedi ki: A'şa'nın Kays b. Madikerib'e dediğini söyleseydin ya:
«Ateş koru gibi yönelen askeri birlikler geldiğinde, Muhafızlar onların hamlelerinden korkarlar. İşte o esnada ben cübbe giyip kılıç kuşanmadan da Öne atılırım. Onların nişanlı bahadırlarını vururum.»
Küseyyir dedi ki: «Ey mü'minlerin emiri, Aşa, Kays'ı akılsızlıkla nitelemişti. Ben seni akıllılıkla niteliyorum.»
Bir gün Küseyyir, Abdülmelik'in huzuruna girdi. Abdülme^k, Mus'ab b. Zübeyr'le savaşmak üzere çıkmaya hazırlanıyordu. Küsey-yir'e şöyle dedi: «Yazıklar olsun sana ey Küseyyir! Şimdi seni şiirinle hatırlıyordum. Eğer sen bu şiirinde isabet etmiş isen, sana hükmünü veririm.»
Küseyyir de ona şu karşılığı verdi:
- Ey mü'minlerin emiri, sanki sen Atike binti Yezid'le vedalaşı-yorsun. O senin ayrılışından ötürü ağhyor ve onun ağlaması nedeniyle hizmetkarları da ağlıyorlar. O, benim şu şiirimi hatırlamış olmalı:
«Savaşa gitmeye karar verdiği zaman hiçbir şey onun azmini kı-ramaz.
At üzerindedir. Atı incilerle, gerdanlıklarla süslüdür. Karısı, onu savaştan menetmek istedi. Menedişine aldırmayınca da onu kınadı ve ağladı.

Etrafında bulunan herkes de onun ağlayışı nedeniyle ağladı.»
Bu şiiri dinleyen Abdülmelik, Küseyyir'e: «İsabetli söyledin, ne istiyorsan söyle.» dedi. Küseyyir de: «Seçkin develerinden 100 tanesini istiyorum.» dedi. Abdübnelik: «Onlar senin olsun.» dedi.
Abdülmelik, Irak'a giderken bir gün Küseyyir Azze'nin düşünceli olduğunu gördü. «Onu yanıma getirin.» dedi. Küseyyir huzuruna getirildiğinde Abdülmelik, ona şöyle dedi:
- Ne düşünüyorsun?
- Düşündüğüm şeyi sana anlatırsam beni serbest bırakır mısın?
- Evet.
- Vallahi mi? -Vallahi.
Abdülmelik şöyle dedi:
- Sen kendi kendine şöyle düşünüyorsun: Şu Abdülmelik, benim mezhebimde değildir ve mezhebimde olmayan bir adamla savaşmaya gidiyor. Eğer bu arada bana hedefini şaşırmış bir ok isabet eder de ölürsem, hem dünyayı hem de ahireti kaybederim.
- Evet, vallahi böyle düşünüyorum, ey mü'minlerin emiri.
- Öyleyse sana verdiğim hüküm şudur: Seni ailene geri gönderecek ve sana güzel armağanlar vereceğim.
Böyle dedikten sonra ona bir miktar mal ve para verdi. Ailesine dönmesine de müsaade etti.
Hammad er-Raviye, Küseyyir Azze'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, halifeliğe geçince ben, Ahvez ve Nasib ziyaretine gittik. Onun dostları olarak biliniyorduk. Medine'deyken yanına gidip gelirdik, her birimiz halifelikte bizi ortak kılacağını sanıyorduk. Yolda giderken arkadaşlarımız arasında böbürleniyorduk. Ho-nasra'ya vardığımızda Ömer b. Abdülaziz'in askeri birliğinin flamalarını gördük. Mesleme b. Abdülmelik^ bizi karşılayarak şöyle dedi: «Niçin buralara geldiniz? Adamınızın şiiri ve şairleri sevmediğini bilmiyor musunuz?» Bunun üzerine biz de üzülmeye başladık. Mesle-me'nin yanma konakladık. O da bize nafakamızı ve hayvanlarımızın yemini verdi, yanında dört ay müddetle ikamet ettik. Ömer b. Abdülaziz'in yanına gitmemize izin vermesi mümkün değildi. Bir cuma günü hutbesini dinlemek ve namazdan sonra da kendisine selam vermek için yanına gittim. Hutbede şöyle dediğini işittim:
«Her sefer için azık gereklidir. Siz de dünyadan ahirete gitmek için takva azığı edinin ve Cenâb-ı Allah'ın kendisi için hazırladığı azab ve sevabı gözüyle gören kimseler gibi olun, sevabına rağbet edin, azabından da sakının, uzun emele kapılmayın, aksi takdirde kalbleriniz katılaşır. Düşmanlarınıza da teslim olup itaat edersiniz. Allah'a yemin ederim ki, sabahladıktan sonra akşamlayacağını, akşamladıktan sonra da sabahlayacağını bilemeyen kimsenin emeli pek uzun mesafeli olmayacaktır. Böyleleri için ölümün gizli ve pusudaki tehlikeleri vardır. Ancak Allah'ın azabından ve kıyamet gününün korkulu hallerinden kurtulacağına kesinlikle güvenen kimse, kalp rahatlığı içinde olabilir. Dünyanın darbelerine karşı kendini koruyup tedavi olmayan kimse, başka taraflardan darbe yer. Böyle biri nasıl kalb rahatlığı içinde olabilir? Kendi nefsime yasakladığım bir işi emretmekten Allah'a sığınırım, aksi takdirde alış verişim zararla sonuçlanır. Ancak hak ve doğruluğun fayda vereceği bir günde miskinliğim açığa çıkar.»
Böyle dedikten sonra o kadar çok ağladı ki, öleceğini sandık. Ağ-
layışmdan ötürü mescit ve çevresi sarsıldı, çünkü herkes ağlayıp fer-yad-ü figan ediyordu. Bundan sonra ben arkadaşımın yanına dönüp ona şöyle dedim: «Haydi gel de Ömer'e ve atalarına söylediğin şiirden başka bir şiir söyle. Çünkü Ömer, dünya adamı değil, ahiret adamıdır.»
Sonra cuma günü Mesleme, halifeyle görüşmemiz için randevu aldı, yanma girdiğimizde ona selam verip şöyle dedim:
«Ey müminlerin emiri, senin yanında uzun süre kaldık, fayda azaldı. Arap heyetleri senin bize cefa verdiğini söylüyorlar.»
Benim böyle demem üzerine Ömer b. Abdülaziz, şu karşılığı verdi:
«Zekatlar, Yoksullara ve düşkünlere sarfedilir.» (et-Tevbe, 60.) Bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra şöyle dedi: «Eğer siz yoksullardan ve düşkünlerden iseniz size zekat veririm, aksi takdirde sizin zekatta hakkınız yoktur.»
Ben de kendisine şöyle dedim:
- Ey müminlerin emiri, ben düşkünüm, yolcuyum ve yolda kalmışım.
- Siz Ebu Said'in (Mesleme b. Abdülmelik'in) yanında değil misiniz?
- Evet.
- Onun yanında bulunan kimselere benim verecek birşeyim yoktur.
- Ey mü'minlerin emiri, bir şiir okumama izin ver.
- Oku, ama hak bir şiir olsun.
Bunun üzerine ben şu kasideyi ona okudum:
«Keşke suçsuz ve günahsız Ali'ye sövmeseydin, kimseyi korkut-masaydın, suçlunun işaretini kabul etmeseydin.
Ben sözümü fiilimle tasdik ettim, yaptığım işlerle de bunu doğru-ladım.
Bundan her Müslüman razı oldu.
Gencin yüksek tepede ve eğri büğrü yollardan sonra gelip tavanları sağlam bir mecliste oturması, onun için yeterlidir.
Elbisesini giyinip sana doğru koştu, dünya sana sadece el ve bilekle göründü.

Bazen hasta gözle göz kırparsın; bazen de düzgün ve iri gözlerle tebessüm edersin.
Ondan tiksinerek yüz çevirdin.
Sanki o sana zehir ve acı şeyler içirdi.
Onun tuzaklarına karşı kendini korudun.
Onun denizinde dalgaların köpükleri ile karnını doldurdun,
Sen bütün gayelere karşı tutkulu olmaya devam ettin.
Böylece sen binaların yüksek ve Ön kısmına ulaştın.
Ölüm meleği sana geldiğinde sen artık konuşamaz ve dünyayı ta-leb edemez hale geldin.
Her ne kadar güzel görünüyorsa da fani olan dünyayı terk ettin.
Kalıcı olan ahireti sağlam bir görüşle tercih ettin.
Fani olana zarar verdin, ilerideki ahiret günü için şerli ve karanlık bir günde paçaları sıvadın.
Halife olsan bile Allah'a karşı malın ve canın seni koruyamadı.
Kalbindeki düşüncen ve niyetin seni yükseklere çıkardı, tıpkı merdivenlerle zirvelere çıkar gibi oldun.
Yeryüzünün doğusu ile batısı arasında fasih konuşanlar ve Arap-çayı iyi bilmeyenler bile diyorlar ki:
Mü'minlerin emiri bana haksızlık etti.
Dinarımı ve dirhemimi alıp bana zulmetti.
Suçsuz kimseye el uzatılmaz.
Haksız yere bir fincan kan dahi akıtılamaz.
Eğer Müslümanlar yapabilselerdi, ömürlerinin yarısını, -pişman olmaksızın- sana bağışlarlardı.
Böylece Allah'ın Ka'besine hacca giden, Makam-ı İbrahim'i ve Zemzem'i ziyaret eden kimseler bulunduğu sürece sen yaşardın.
Bu alışverişinde müşteriye karşı kazançlı çıkardın, bu ne büyük bir kazanç, bu ne büyük bir kazanç, bu ne büyük bir kazanç!»
Ben şiirimi tamamladıktan sonra Ömer: «Sen bununla kıyamet gününü soruyorsun.» dedi.
Sonra Ahvez izin istedi, o da başka bir kaside okudu. Kasideyi tamamladıktan sonra Ömer ona da: «Sen bununla kıyamet gününü soruyorsun.» dedi. Sonra Nasib, şiir okumak için izin istedi. Ona izin vermedi. Her birimize 150'şer dirhem verilmesini emretti. Nasib'i de Mercidabık'a gazaya gönderdi. Bundan sonra Küseyyir Azze, Yezid b. Abdülmelik'in ziyaretine gitti, çeşitli kasidelerle onu methetti. Yezid de ona 700 dinar verdi.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Küseyyir Azze, ric'at görüşüne sahip, murdar ve habis bir Şii idi. Tenasüh görüşüne sahip olup bu görüşüne delil olarak da şu ayet-i kerimeyi ileri sürerdi: «Seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenasip kılan, istediği şekilde seni terkib eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?» (ei-infitâr, 8.)
Musa b. Ukbe dedi ki: Küseyyir Azze, bir gece rüyasında korkulu Şeyler gördü. Sabahleyin uyandığında Zübeyr ailesini övmeye ve Abdullah b. Zübeyr'e ağıt yakmaya başladı. Oysa daha önce Abdullah b. Zübeyr hakkında kötü konuşurdu:
«Batha (Mekke) genişliğinde o dedi ki;
Odun parçaları kendisini vurup oradan kovmadıkça orada kalacaktır.
Orada rahatlık ve güvenlik içinde sere serpe yayıldık. Bir kimse, korkulacak şeylerin kötülüğünden korkarsa musibetler ona peşpeşe gelir.
Esma'mn oğlunun (Abdullah b. Züybeyr) suçsuz olduğuna inandım.
Daha önce onun hakkında söylediğim kötü şeylerden ötürü Allah'tan tevbe diliyorum.
O öyle bir adamdır ki, onun nedeniyle anneleri tahkir edilmez. Babaları da bizim aramızda asil ve hoş insanlardır.»
Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî'den şöyle rivayet edilmiştir: «Ey Küseyyir, güzellik ve cemalin yarısına sahip olmadığın halde Azze için niye bu kadar şiirler söylüyorsun? Bu şiirleri ben ve benim gibiler hakkında söylemiş olmalıydın. Ben, Azze'den daha şerefli, daha faziletli ve daha güzelim.»
Talha'nm kızı Aişe, güzellik, cemal ve asalet bakımından kadınların çok üstündeydi. O, Küseyyir'i denemek için böyle demişti. Küseyyir de ona cevaben şöyle bir şiir okumuştu:
«Kalbi feda oldu ya da aklını kaybetti ey Azze, Oruç tutmak istiyerek sabahladı ya da oruç yerine fidye verdi. Azze'ye aşık olan nasıl oruç tutar. Bunda söylenecek söz yoktur. Kimse kendini feda edemez.
Başka bir dost kadınla karşılaşırsak ve o, Azze'yi bize unutturmak isterse,
Kabul etmeyiz ve Hacibiyeli Azze daha önceliklidir, deriz. Vuslatımızı istersen seni tanıdık ve dost biliriz, bu işe seni görevlendiririz.
Keşke birbirimize karşı perdeli kalsak, bu bizim için vuslattan daha hayırlıdır.
Jurnalcılar ona dediler ki, ben onu terketmişim. O da bana karşı öfke ile doldu ve kızdı.»
Aişe ona dedi ki: «Sen beni dost olarak niteledin ama ben senin dostun değilim. Keşke Cemil'in söylediği gibi söyleseydin Vallahi o, senden daha yüksek bir şairdir. O, bir şiirinde şöyle der:
«Nice güzel yanaklara, çok çabalar sonucunda ulaştık. Bu çabalara aklım kaybeden aşıkın sözleri de karışmıştır.
Maşuka Örttürüp kendini gizledikten sonra aşıkın sözlerine icabet etti.
Besine'ye olan sevgim, seninle görüşmeme engel oldu. Eğer kalbimde tırnak ucu kadar bir fazilet olsaydı, Sana ulaşırdım veya mektuplarım sana gelirdi.»

Bunun üzerine Küseyyir, şöyle dedi: «Vallahi, Cemil'in üstünlük ve faziletini inkar etmiyorum, ben de onun güzelliklerinden bir güzelim.»
Enbarî, Küseyyir Azze'ye ait şu şiiri nakletmiştir:
«Anam babam sana feda olsun, sen öyle bir maşukasın ki, düşman sana tuzak kurdu ve durumu değiştirdi.
Kadınlar, bana Azze'nin ayıplarını anlattılar, dedikodusunu yaptılar.
Allah, onların yanaklarını pabuç yapsın.
Allah bilir ya, onlar bir araya gelseler sen de orada bulunsan,
Hiç düşünmeden onun timsalini alırsın.
Eğer Azze, muvaffak yanında güzellik hususunda güneş ışığıyla yarışıp tartışacak olursa kendisi kazanır.»
Bir başkası da Küseyyir Azze'ye ait şu şiiri nakletmiştir:
«Aramızdaki uzaklık ne bizi teselli etti, ne de bir araya gelişimizin uzun sürmesi bizi birbirimize kızdırdı.
Jurnalciler beni ona daha da aşık yaptılar.
Beni bu aşktan menedenler, aşkımın daha da uzun sürmesine neden oldular.
Ben ona dedim ki: Ey Azze! Bir gün sen benim yanıma gelirsen, bütün musibetlere gönlüm boyun eğer.
Aklı gideren hastalık dışında her şeyimiz, hatta ırzımız da Azze'ye feda olsun, ona afiyetler ve sefalar diliyorum.»
Küseyyir Azze, hikmet içerikli bir şiirinde de şöyle demiştir:
«Dostunun ayıplarını görmezden gelmeyen ve ondaki kusurların bir kısmına göz yummayan,
Dostunu ve arkadaşını kınayarak ölür.
Bütün kusurları ve hataları görmek ve takip etmek için çaba sar-feden kimse,
Elbette ki o, kusur ve hataları görür ama felek de ona arkadaş bırakmaz.»
Anlatıldığına göre Azze binti Cemil b. Hafs, Beni Hacib b. Abdullah b. Gıfar kabilesindendi. Künyesi Ümmü Amr ed-Damriy idi. Ab-dülmelik b. Mervan'ın yanına geldi, kendisine yapılan bir haksızlığı şikayet etti. Abdülmelik'de ona şöyle dedi:
- Küseyyir'in şiirlerinden birini bana okumadıkça senin hakkında hüküm vermeyeceğim.
- Küseyyir'in şiirini ezberlemiş değilim, yalnız onun benim hakkımda şu beyitleri söylediğini başkalarından duydum, şöyle ki:
«Biliyorum ki her borçlu, borcunu alacaklısına ödemiştir.
Azze ise borcunu ödemekte gecikir ve alacaklısına cefa çektirir.»
- Ben sana bunu sormadım. Sen, Küseyyir'in şu şiirini bana oku:
«Diyorsun ki sen, Azze'den sonra değiştin. Ey Azze, değişmeyen kimdir? Söyle bakalım.
Cismim değişti ama aşkım önceleri gördüğün gibidir, asla değişmemiştir. Bunu hiçbir haberci sana anlatmamıştır.»
Bunun üzerine Azze utandı ve şöyle dedi:
- Ben bunu ezbere bilmiyorum ama başkalarının ondan naklettikleri bazı şiirleri işitmişim, ben onun şu sözünü ezberlemişim:
«Zalimliğinden ötürü o yüz çevirip giderken kendisine seslendiğimde sanki bir kaya parçasına sesleniyormuşum gibi oluyorum.
Eğer ayak bilekleri onunla yürüyecek olurlarsa kayarlar,
Dostunu bırakıp gider, seninle karşılaştığında (sevgiden yana) cimrice karşılaşır.
Bu vuslatta kendisinden usanandan o da usanır.»
Bunun üzerine Abdülmelik, Azze'nin lehinde hüküm verdi, ihtiyacını karşıladı. Ona yapılan haksızlığı giderdi ve şöyle dedi:
«Bunu hareme götürün ki, haremdekiler bunun edebiyatım öğrensinler.»
Arap kadınlarından birinin şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Azze, bizim yanımıza geldi, orada bulunan kadınlar onun güzelliğini seyretmek için toplandılar. Onun tatlı, latif ve pembe tenli olduğunu gördüler. Kadınlar, o mevkiye geldiklerinde Azze konuşmaya başladı. Onun, kadınlar arasında en tatlı sözlü ve en edebi konuşan bir kadın olduğu görüldü. Artık gözümüzde ondan daha güzel, ondan daha tatlı başka bir kadın yoktu.»
Asmaî, Süfyan b. Uyeyne'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Azze, Sekine binti Hüseyin'in yanına gitti. Sekine, ona şöyle dedi: "Sana birşey soracağım, ama doğru cevap ver. Küseyyir senin için söylediği şu şiirinde neyi kasdetmiştir:
«Her borçlu borcunu ödedi;
Azze ise alacaklısına borcunu ödemekte gecikir ve ona cefa çektirir.»
Azze dedi ki: «Ben ona bir öpücük vaad etmiştim. Bu vaadimi yerine getirmekte geciktim.» Sekine ise: «Bu sözünü yerine getir, günahı bana ait olsun.» dedi. Sekine binti Hüseyin, kadınların en güzelle-rindendi. Onun güzelliği dillere destandı.
Rivayet olunduğuna göre Abdülmelik b. Mervan, Küseyyir'i Azze ile evlendirmek istemiş, ancak Azze buna razı olmayıp: «Ey mü'min-lerin emiri, Küseyyir beni insanlar arasında rezil rüsvay edip adımı dillere düşürdükten sonra mı beni onunla evlendireceksin?» demiş ve bu evliliğe yanaşmamıştı.
Rivayet olunduğuna göre Azze, bir defasında Küseyyir'in yanından geçmiş, Küseyyir onu tanıyamamıştı. Azze, kılığını değiştirmiş, onu denemek istemişti. Onu tanıyamayan Küseyyir, ona sataşmış, Azze de: «Hani Azze'ye olan aşkın ve sevgin nerede kaldı?» diye sormuş. Küseyyir: «Ben sana kurban olayım, eğer Azze benim cariyem olsaydı, onu sana hediye ederdim!» diye karşılık verince Azze şöyle demişti: «Yazıklar olsun sana, böyle yapma, sen, şöyle diyen adam değil miydin?
«Bir dost yanımıza gelip ayağımızı kaydırarak bu aşkı yok etmek istese de biz kabul etmeyiz ve Hacibiyeli Azze herkesten

öncedir, deriz.»
Küseyyir ise şu karşılığı vermişti:
- Anam babam sana feda olsun, şu Azze'nin sözünü etme, bak sana ne diyeceğim:
«Azze'yle olan buluşmamız sadece onun aşırı güzelliğinden Ötürüydü.
Onunla olan vuslatımızın yerine şimdi başka bir maşuka ile buluşuyoruz.»
- Var mısın oturup sohbet edelim?
- Bu imkanı bana kim verir?
- Azze hakkında neler demiştin sen?
- Önemli değil, o sözleri ters çeviririm ve onun yerine seni koyarım.
Küseyyir böyle deyince Azze, yüzündeki örtüyü kaldırıp şöyle dedi:
- Ey hain, ey vefasız, ey fasık! Azze işte buradadır, ey Allah'ın düşmanı!
Azze böyle deyince Küseyyir afallayıp şaştı, konuşamadı, utandı, ne yapacağını bilemez hale geldi. Sonra Azze şöyle dedi: -
Allah şair Cemil'i kahretsin, o şöyle demişti:
«Yanında dostluğun fayda vermediği ve yüz çevirince de bağlantı ipi sağlam olmayan kimseyi Allah yok etsin.
O öyle bir kimsedir ki, iki yüzlüdür. Ahdine bağlı kalmaz ve her türlü yemini eder.»
Bundan sonra Küseyyir, Özür dilemeye ve içine düştüğü çukurdan kurtulmaya çabaladı, çok şiirler ve rivayetler nakletti.
Azze, Abdülaziz b. Mervan'ın zamanında Mısır'da vefat etti. Küseyyir, onun mezarını ziyaret etti ve ağıt yaktı. Onun ölümünden sonra Küseyyir'in şiiri değişti, adamın biri ona: «Şiirine ne oldu? Eskisi gibi değil ve şiirinde kusurlar görüyorum?» diye sorunca Küseyyir, şu cevabı verdi: «Azze öldü. Artık neşe bulamıyorum, gençlik "gitti, artık zevk bulamıyorum. Abdülaziz b. Mervan vefat etti. Artık hiçbir şeye rağbet etmiyorum. Şiir dediğin şey, ancak bu saydığım şeylerin mevcudiyetinden kaynaklanır, ortaya çıkar.»
Küseyyir ile İkrime aynı günde vefat ettiler. Vefatları hicretin 105. senesinde vuku bulmuştu. Meşhur rivayete göre böyledir. Ancak şeyhimiz Zehebî'nin ifadesine göre Küseyyir, hicretin 107. senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah bilir. [5]

Hicretin Yüzsekizinci Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik, Kayseri'yi fethetti. İbrahim b. Hişam b. Abdülmelik'te Bizans kalelerinden birini fethetti.
Horasan valisi Üseyd b. Abdullah el-Kusarî gaza yaptı. Türkleri büyük bir bozguna uğrattı.
Türk hakanı Azerbaycan'a karşı savaş açtı. Versan şehrini kuşatma altına alarak orayı mancınıklarla dövdü. Bunun üzerine Mesleme b. Abdülmelik tarafından atanan Versan valisi Haris b. Amr harekete geçerek Türk hükümdarı Hakan'a karşı çıktı ve onu bozguna uğrattı. Askerlerinden birçoğunu öldürdü. Hakan, askerlerinden büyük bir kısmı öldürüldükten sonra kaçtı. Bu savaşta Haris b. Amr da şehit düştü.
Muaviye b. Hişam b. Abdülmelik, Bizans topraklarına gaza yaptı. Büyük bir ordunun üzerinde komutan olarak Battal'ı Bizans'a gönderdi. Battal'da Hancere'yi fethetti. Orada çok miktarda ganimet ele geçirdi. [6]

Hicri Yüzsekizinci Senede Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bekir B. Abdullah El-Müzenî El-Basrî

Âlim, abid, zahid, mütevazi ve az konuşan bir adamdı. Sahabe grubundan, tabiin grubundan çok rivayetleri vardır.
Bu zatın güzel sözlerinden bazı örnekler nakletmek istiyorum:
«Senden daha büyük bir Müslümam gördüğün zaman, "Ben masi-yet ve günahlara koşarak onu geride bıraktım. O, benden daha hayırlıdır" de.
Kardeşlerinin sana ikramda bulunup saygı gösterdiklerini görürsen: "Bu Rabbimin lütfundandır." de, eğer onların bir kusurunu görürsen: "Bu benim işlediğim bir günahtan ötürüdür." de.
Ey ademoğlu! Senin durumun nedir biliyor musun? Dilediğin müddetle su ve mihrabla başbaşa kal, temizlen. Aziz ve Celil olan Rabbinin huzuruna gir. Seninle onun arasında ne bir tercüman ne de bir aracı olmasın.
Kul tamahkarlık ve öfke ile ilişkisini kesmedikçe takvalı olamaz.
Bir adamın kendi ayıplarını unutarak insanların ayıpları ile uğraştığını görürsen onun tuzağa düşürüldüğünü bilin.
İsrailoğullarmdan bir adam iyi işler yaparak, güzel ameller işleyerek salihlik mertebesine ulaştığında, insanlar arasına çıkıp yürüdüğü zaman onu bulutlar gölgelerdi.
Üzerinde kendisini gölgelendiren bulut olduğu halde salih bir adam, başkasının yanına gitti. Adam onu görünce saygı gösterdi. Allah'ın kendisine bu ikramda bulunuşundan ötürü hürmet etti. Ancak üzerinde bulut bulunan kişi, kendisine saygı gösteren adamı küçüm-sedi. Cenâb-ı Allah da buluta emir vererek onun üzerinden kalkıp küçümsediği adamın üzerine geçmesini istedi.

Çünkü o adam, Aziz ve Celil olan Allah'ın emrine saygı göstermişti.

Ebu Bekir, çok namaz ve çok oruç ile o adamları geçemedi, ama kalbine yerleşmiş imanı ile geçip geride bıraktı.» [7]

Raşid B. Sa'd El-Mıkrani El-Humusî

Uzun bir ömür yaşadı, sahabeler cemaatından rivayetlerde bulundu. Abid, salih, zahid bir insandı. Yüce Allah, ona rahmet etsin. [8]

Muhammed B. Ka'b El-Kurazî

Bir kavle göre bu senede vefat etmiştir. Künyesi Ebu Hamza'dır.
Sahabeler cemaatından çok rivayetleri vardır. Kur'ân tefsiri hususunda âlimdi. Salih amel işleyen, kendini ibadete veren bir kimseydi.
Asmaî, Hişam b. Ziyad'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'ye sordular:
- Allah'ın rahmetinden kopmanın alameti nedir?
- Kişinin güzel görülen şeyleri çirkin görmesi, çirkin görülen şeyleri de güzel görmesidir.»
Abdullah b. Mübarek, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Gece boyunca sabaha kadar Zilzâl ve Kâria sûrelerini okuyup üzerlerinde düşünmek, başka bir sûreyi okumamak, benim için Kur'-ân'ı baştan sonra okumaktan daha hoştur.»
Yine aynı zat şöyle demiştir: «Zikri terketme hususunda herhangi bir kimseye izin verilecek olsaydı, Zekeriya peygambere verilirdi. Yüce Allah buyurmuş ki:
«Alametin, üç gün, işaretle anlaşma dışında insanlarla konuşa-mamandır. Rabbini çok an, akşam sabah hamd et» (Âl i imrân, 4i.) Eğer zikri terketme hususunda herhangi bir kimseye izin verilecek olsaydı, Zekeriya peygambere ve Allah yolunda savaşan kimselere verilirdi. Zira yüce Allah buyurmuş ki:
«Ey inananlar! Bir toplulukla karşılaşırsanız dayanın. Başarıya ulaşabilmeniz için Allah'ı çok anın.» (ei-Enfâl, 45.)
Muhammed b. Ka'b, şu ayet-i kerimeden bahsederken şöyle demişti:
«Sabredin, düşmanlarınızdan daha sabırlı olun. Cihada hazır bulunun.» (Âi-i imrân, 200.) Dininizde sebat edin. Allah'ın size verdiği vaadi beklemekte sabırlı olun, gizli ve açık düşmanlarınıza karşı hazırlıklı olun. Allah ile olan ilişkinizde takvalı olun ki, huzuruna vardığınızda kurtuluşa eresiniz.»
Şu ayet-i kerimeleri tefsir ederken de şöyle demişti:
«Rabbinden bir işaret görmeseydi...» (Yûsuf, 24.) Yani Kur'ân'ın helal kıldığı, haram kıldığı şeyleri birbirinden ayırd edip anladı.
«Onların bir kısmı hâlâ duruyor, bir kısmı ise silinip gitmiştir.» (Hûd, 100.) Yerinde duran, onların ayakta kalan binalarıdır. Gidenler ise yıkılıp harab olan binalarıdır.
«Doğrusu onun azabı sürekli ve acıdır.» (ei-Furkân, 65.) Dünyada lezzetlendikleri nimetlerin bedelim borçlandılar.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu ayetin tefsirinden bahsederken Muhammed b. Ka'b el-Kurazî şöyle demiştir: «Cenâb-ı Allah, dünyada kendilerine bahşettiği nimetlerin bedelini insanlardan istediğinde bedelini ödeyemediler O da onları borçlandırdı ve Cehen-nem'e soktu.»
Kuteybe b. Said, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şu ayeti tefsir ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz.» (er-Rûm, 39.) Bir kimse mislini veya daha fazlasını alsın diye bir başkasına mal veya para verirse, bu mal veya para Allah katında artmaz ve malı ve parası artacak olanlar, herhangi bir kimsenin mükafatını beklemeksizin Allah rızası için verenlerdir.»
Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, şu ayet-i kerimeleri tefsir ederken de şöyle demiştir:
«Rabbim, beni dahil edeceğin yere hoşnutluk ve esenlikle dahil et. Çıkaracağın yerden de hoşnutluk ve esenlikle çıkar.» (ei-isrâ, 80.) Ey Rabbim, benim gizli halimi de aşikar halimi de güzel kıl. Ey Rabbim, beni salih amele güzelce sevk et. İhlasa kavuştur ve beni salim ola-rakta işlerin içinden çıkar.»
«Veya hazır bulunup kulak verene ders vardır.» (ei-Kaf, 37.) Yani kalbi başka bir yerde iken Kur'ân dinleyen kimseye de ders vardır.
«Allah'ı anmaya koşun.» {ei-Cuma, 9.) Koşmak, bildiğimiz anlamdaki koşmak olmayıp salih amel işlemektir.
Büyük günahlar üçtür:
1- Allah'ın tuzağından emin olmak,
2- Allah'ın rahmetinden ümit kesmek,
3- Allah'ın rahmetinden ümitvar olmamak, ye'se kapılmak. Abdullah b. Mübarek, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Cenâb-ı Allah, bir kula hayır murad ettiği zaman onda üç özellik meydana getirir:
1- Onu dinde fakih kılar.
2- Onu dünyaya karşı zahid yapar.
3- Onu, kendi ayıplarını görür hale getirir.
«Dünya bir istikrarsızlık diyarıdır, said kimseler, ondan yüz çevirdiler, ama o da şaki kimselerin ellerinden çekilip alındı. Ona en çok rağbet edenler, insanların en şakileridir. Dünyada en fazla zahit-lik yapanlar, insanların en said ve mutlularıdır. Dünya, kendisine itaat edeni çukura yuvarlar. Kendisine tabi olanı mahveder, kendisine teslim olana hıyanet eder. Onun ilmi, cehalettir. Zenginliği, yoksulluktur. Fazlalığı, noksanlıktır, devranına da aldanmamak gerekir. Bazen senin lehine döner, bazen başkasının lehine döner.»
İbn Mübarek, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Yeryüzü bir adamın kahrından ağlar, bir adam için de ağlar. Kendi üzerinde yaşayıp Allah'a taat ederek iyi amel işleyen kimse için ağlar. Kendi üzerinde yaşayıp Allah'a isyan ederek kötü amel işleyen kimsenin de kahrından ağlar, çünkü böyle biri ona çok ağır gelir. «Gök ve yer, onlar için gözyaşı dökmedi.» (ed-Duhân, 29.)
Muhammed b. Ka'b, şu ayet-i kerimeleri tefsir ederken de şöyle demiştir:
«Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür.» (ez-Zilzâl, 78.)
Kafirlerden herhangi bir kimse zerre ağırlığınca hayırlı bir iş yaparsa, onun mükafatını kendi şahsında, aile efradında ve malında görür. Öyle ki, bu kazancı dünyada gördüğü için ahirete sevapsız gider mü'minlerden bir kimse de zerre ağırlığınca kötülük yaparsa, bunun cezasını kendi şahsında, aile efradında ve malında görür. Öyle ki, cezasını dünyada çektiği için ahirete günahsız gider. Korkarım ki, Cenâb-ı Allah, benim bazı kötülüklerime vakıf olmuş ve bana gazab-lanmış, sonra da: «Haydi git, seni bağışlamayacağım.» demiştir. „
Şunu da söyleyeyim ki, Kur'ân'm bazı hayret verici ayetleri beni o kadar düşündürür ki, beni bazı işleri yapmaya sevkeder, sonra da o işimi tamamlamadan gece sona erip sabah olur.»
Ömer b. Abdülaziz, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'ye bir mektup yazarak kölesi Salim'i kendisine satmasını istedi. Salim ibadet eden, zahid ve hayırlı bir kimseydi. Muhammed b. Ka'b: «Ben onu müdeb-ber yaptım {Azatlığım kendi vefatıma bağladım.).» dedi. Ömer b. Abdülaziz: «Bunu artır.» dedi. Nihayet Salim, Ömer b. Abdülaziz'in yanına gitti. Ömer, ona şöyle dedi:
- Gördüğün gibi ben halifelikle imtihan edildim. Korkarım ki, bu işi başarıyla sonuçlandıramıyacağım.
- Eğer bu söylediğinde samimi isen bu işten yüz akıyla çıkarsın, aksi takdirde korktuğun başına gelir.
- Ey Salim, bana öğüt ver.
- Adem peygamber bir günah işlediği için Cennet'ten çıkarıldı. Sizler ise birçok günah işlediğiniz halde Cennet'e girmeyi ümid ediyorsunuz.» Böyle dedikten sonra bir süre sustu.
Ben derim ki: Bu durum, bazı kitaplarda anlatılan şu duruma benzemektedir:
"Günahları ekiyorsunuz, sevapları umuyorsunuz, hiç dikenden üzüm elde edilebilir mi?
Günahlar peşpeşe geliyor, siz gönül huzuru ve abidin güzel yaşantısını umuyorsunuz.
Cenâb-ı Allah'ın, Adem peygamberi, işlediği bir günah nedeniyle Cennet'ten çıkarıp dünyaya gönderdiğini unutuyor musunuz?»
Muhammed b. Ka'b, şöyle demişti: «Kur'ân okuyan bir kimse -yaşı 200'e varsa da- kendi aklından yararlanır.»
Adamın birisi, ona şöyle bir soru sormuştu:
- Tevbe hakkında ne dersin?
- Tevbeyi iyi bulmuyorum.
- Ne demek yani? Allah'a söz veriyorsun ki, artık ebediyyen ona karşı gelmeyecek ve isyan etmeyeceksin, bu niye iyi olmasın?
- Bu durumda senden daha büyük bir suçlu var mı? Emrini sana tatbik etmemesi için Allah'a yemin verdiriyorsun?
Hafız Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed et-Taberanî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî tariki ile İbn Abbas'tan rivayet etti ki Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«İnsanların en zengini olmak isteyen kimse, kendi elinde bulunan şeyden ziyade Allah'ın elinde bulunan şeye bel bağlasın, size en şerlilerinizi bildireyim mi?
- Evet ya Rasûlallah.
- Yalnız başına oturan, ziyaretçisini geri çeviren, kölesini kırbaçlayan kimsedir. Size bundan daha şerli bir kimseyi bildireyim mi?
- Evet ya Rasûlallah.
- Hatayı affetmeyen, özrü kabul etmeyen ve günahı da bağışlamayan kimsedir. Size bundan daha şerli bir kimseyi bildireyim mi?
- Evet ya Rasûlallah.
- Hayrı umulmayan, şerrinden emin olunmayan kimsedir.» Meryem oğlu İsa, İsrailoğulları arasında ayağa kalkıp bir hutbe irad etti ve şöyle dedi:
- Ey İsrailoğulları, cahillerin yanında hikmeti anlatmayın. Aksi takdirde hikmete haksızlık etmiş olursunuz. Ehli olan kimselerden de hikmeti alıkoymayın. Bu durumda da hikmete haksızlık etmiş olursunuz. Zalime zulmetmeyin, onunla boy

ölçüşmeyin. Aksi takdirde Rabbinizin katında sizin fazilet ve üstünlüğünüz boşa gider. Ey İsrailoğulları, işler üç türlüdür: Bir iş ki, hükmü açıktır, doğru olduğu bellidir, o işe tabi olun. Bir iş ki, sapıklık yolu olduğu bellidir, ondan da uzak durun. Bir iş de vardır ki, onun hükmü hakkında ihtilaf edilmiştir, siz onun hükmünü Allah'a havale edin.»
Hicretin 108. senesinde vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Ebu Nadre Münzir b. Malik b. Kıt'a el-Adî'dir. Biz bu zatların biyografilerini "Tekmil" adlı kitabımızda anlatmışızdır. [9]

Hicretin Yüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Hişam b. Abdülmelik, Esed b. Abdullah el-Kusarî'yi Horasan valiliğinden azlederek hacca gitmesini emretti. O da hacca gitti. Ramazan ayında yola çıktı. Yerine Horasan'a, Hakem b. Acane el-Kelbî'yi vekil bıraktı. Hişam b. Abdülmelik ise Horasan'a Eşres b. Abdullah es-Sülemî'yi vali olarak gönderdi ve ona, Halid b. Abdullah el-Kusarî ile yazışmasını emretti.
Eşres, faziletli ve iyi bir insandı. Bu nedenle kendisine olgun anlamına gelen Kamil lakabı takılmıştı. Bu zat, Horasan'da ilk olarak sınır muhafızları kullanan ve bu teşkilatı kuran kimse oldu. Abdül-melik b. Ziyad el-Bahilî de bu teşkilatı devam ettirdi. Kendisi bizzat irili ufaklı bütün işlerle ilgilendi. Horasanlılar, onun bu tutumundan memnun oldular.
Bu senede Haremeyn valisi İbrahim b. Hişam, insanlara haccettirdi. [10]

Hicretin Yüzonuncu Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik, büyük Türk Hakanı ile savaştı. Hakan, büyük bir ordu ile Mesleme'nin üzerine geldi. İki taraf bir aya yakın karşı karşıya beklediler. Sonra Cenâb-ı Allah, kış mevsiminde hakanı bozguna uğrattı. Mesleme de ganimet toplayarak salir men geri döndü. Şam'a dönüşünde Zülkarneyn yolundan gitti. Bu gazaya Çamur Gazvesi denildi. Çünkü ger dönüş esnasında bataklıklardan, çamurlu yollardan gittiler. Bu nedenle birçok binek hayvanı boğulup telef oldu. Askerlerin çoğuda çamurlara bulandılar. Çok şiddetli, zahmetli hallere duçar olup musibetlere maruz kaldıktan sonra kurtulabildiler.
Horasan valisi Eşres b. Abdullah es-Sülemî, Semerkand ve Mave-raünnehir taraflarındaki zimmüeri İslâm'a girmeye dave etti. Buna karşılık onlardan cizyeyi kaldıracağını vaad etti. Onlarda bu çağrıya icabet ettiler, çokları Müslüman oldular. Sonra Eşres, yine onlardan cizye taleb edince onunla savaştılar. Daha sonra Eşres b. Abdullah ile Türkler arasında da çok savaşlar cereyan etti.
Mü'minlerin emiri Hişam b. Ubeyde, bu senede Ifrikıyye'ye bir vali gönderdi. Vali oraya ulaşınca oğlunu ve kardeşini bir askeri birliğin başına komutan tayin ederek gazaya gönderdi. Onlarda müşriklerle savaştılar, onlardan çoğunu Öldürdüler, komutanlarını esir aldılar. Geride kalanlar bozguna uğradılar, Müslümanlar, müşriklerden çok miktarda ganimet ele geçirdiler.
Muaviye b. Hişam, Bizans ülkesinde iki kale fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti.
İbrahim b. Hişam, insanlara haccettirdi. Irak'ta Halid el-Kusarî, Horasan'da da Eşres es-Sülemî vali olarak görev yapmaktaydılar. [11]

Hicretin Yüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Şair Cerir

Cerir b. Hıtfi'ye İbn Atiyye b. Hıtfî de denilir. Hıtfi'nin asıl adı, Hüzeyfe b. Bedir b. Seleme b. Avf b. Küleyb b. Yerbu' b Hanzele b. Malik b. Zeyd Menat b. Temim b. Mürr b. Tabiha b. İlyas b. Mudar-bin Nizar Ebu Harze'dir. Basralı bir şairdir Şam'a defalarca gelmişti. Yezid b. Muaviye'yi ve ondan sonraki halifeleri methetrnişti. Ömer b. Abdülaziz'in ziyaretine gelmişti. Ferezdak ile Ahtal da çağdaşı ve akranı olan şairlerdendir. Cerir ise onlardan daha usta bir şair ve daha iyi bir insandı, birçoklarının ifadesine göre bu üç kişi arasında Cerir en usta şairdir.
İbn Düreyd, Osman el-Bünnî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Cerir'i gördüm, tesbihatta bulunduğundan ötürü dudakları kapanmıyordu. Kendisine: «Bunun sana ne yararı var?» diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: «Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'tır. Hamd O'nadır. O'ndan başka ilah yoktur. Allah, en büyüktür övgüler O'na mahsustur. Doğrusu, iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, Allah'ın gerçek bir vaadidir.»
Hişam b. Muhammed el-Kelbî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Beni Özre kabilesinden bir adam, Abdülmelik b. Mervan'm huzuruna giderek onu bir kaside ile övdü. Abdülmelik'in yanında da üç şair; Cerir, Ferezdak ve Ahtal bulunuyordu. Ancak Beni Özre kabilesinden olan bedevi adam, o şairleri tanıyamamıştı. Abdülmelik, ona dedi ki:
- İslâm tarihinde Arapların söyledikleri en yergili beyti biliyor-musun?
- Evet o, Cerir'in şu beyitidir: «Gözünü yum, sen Nümeyr kabile-sindensin. Ne Ka'b kabilesinin, ne de Kilab kabilesinin mertebesine ulaşamadın.»

- Güzel söyledin. Peki İslâm tarihinde söylenmiş en Övgülü beyti de biliyor musun?
- Evet o, Cerir'in şu beytidir: «Siz bineklere binenlerin en hayırlıları değil misiniz? Göbeği sarkmış olup âlemlerin en cömertleri değil misiniz?»
- İsabetli söyledin, güzel söyledin. Peki İslâm tarihinde söylenen en incelikli beyiti de biliyor musun?
- Evet o, Cerir'in şu beyitidir: «Ucunda hastalık bulunan gözler bizi öldürdüler. Sonra ölülerimizi bekletmediler.
Akıl sahibi kimseleri cansız yere düşürdüler, artık onlar, Allah'ın en zayıf vücutlu yaratıklarıdırlar.»
- Güzel söyledin. Peki, sen Cerir'i tanıyor musun?
- Hayır vallahi, tanımıyorum ama onu görmeyi çok arzuluyorum.
- İşte bu Cerir, bu Ferezdak, diğeri de Ahtal'dır. Bunun üzerine bedevi, şöyle demeye başladı:
«Allah, Ebu Hizre'yi (Cerir'i) yaşatsın. Ey Ahtal, senin de burnunu yere sürsün. Ferezdak'ın gayreti de boşa gitsin, helak olsun
Burun ve genizi de cendere ile inceltilsin.»
Ferezdak da ona karşı şu şiiri okudu:
«Senin taşıdığın burnu Allah yere sürsün ey fesat, yalan ve rezalet sahibi adam.
Sen hükmüne razı olunan bir hakem olmadığın gibi asalet, güzel görüş ve mücadele sahibi de değilsin.»
Ferezdak'tan sonra Ahtal da şu şiiri okudu:
«Ayak üzerinde bacakların taşıdığı ey en şerli adam.
Senin söylediğin sözler gibisi, kavimler arasında tahammül edilemez.
Hükümet ve iktidar senin babanda değildir ve senin aşiretinde de değildir, çünkü senin aşiretin alçaktır.»
Cerir, öfkelenerek ayağa kalktı ve şöyle dedi:
«Sizden daha hayırlı ve sizden daha asil bir adamı beyinsizliğinizden ötürü yerip kendisine söver misiniz?
Allah'a yemin ederim ki, yalan ve fesad sizdedir. Beni yüceltip sizi alçalttığı için kendisine sövdünüz. Sürekli sefalette olun, ey alçaklar.»
Bundan sonra Cerir, A'rabinin üzerine atılarak başını öptü ve Ab-dülmelik'e: «Ey müminlerin emiri, bana verdiğin ödül bunun olsun.» dedi. Ödül 5.000 dirhem tutarında bir para idi. Bunun üzerine Abdülmelik: «Hayır, senin ödülün sana olsun, bir o kadarını da şu A'rabiye vereceğim.» dedi. A'rabi de Ödüllerin ikisini alıp oradan çıkıp gitti.»
Yakub b. es-Sekit'in anlattığına göre Cerir, Abdülmelik'in yanma Irak heyetiyle birlikte gitmişti. Bu heyet, Haccac tarafından ona gönderilmişti. Cerir, halife Abdülmelik'i överek şöyle dedi: «Siz bineklere binenlerin en hayırlıları değil misiniz?
Alemlerin en cömerdi ve rahat karınlıları değil misiniz?»
Bu övgüsü üzerine Abdülmelik ona yüz deve; Suğd tarafından getirilen dördü nobeli, dördü de esir olmak üzere sekiz çoban verdi.
Cerir dedi ki: «Abdülmelik'in makamında iki gümüş kase vardı. Bunlar kendisine hediye edilmişti, fakat onun bunlara pek aldırış ettiği yoktu. Elindeki kırbaçla o kaselere vuruyordu. Ben de kendisine: "Ey mü'minlerin emiri, develeri sağacağım vakit sütü nereye koyacağını?" diye sordum. O da bana o kaselerden birini verdi.»
Cerir, Haccac'm yanına döndüğünde Halife Abdülmelik'in kendisine yaptığı ikram, Haccac'ın hayretini mucip oldu. Haccac'ın kendisi de ona elli deve verdi. Bununla kendi ailesine erzak taşıyordu.
Naftaveyhî'nin anlattığına göre Cerir, bir gün Bişr b. Mervan'm yanma gittmiş, Bişr'in yanında Ahtal da oturuyormuş. Bişr Cerir'e sormuş:
- Şunu tanıyor musun?
- Hayır ey emir, bu kimdir? -BuAhtal'dır.
Ahtal da söze karışarak şöyle dedi:
- Ben senin ırzına iftira eden, geceleri uykunu kaçıran, kavmine eziyet eden adamım.
Cerir de ona şöyle karşılık verdi:
- «Irzına iftira ettim» demene gelince, içine düşüp boğulmakta olan kimsenin, denize sövmesinin denize bir zararı olmaz. «Geceleri uykunu kaçırdım» demene gelince, eğer bıraksaydın da uyusaydım, bu senin için daha hayırlı olurdu. «Kavmine eziyet ettim» demene gelince sen, kendilerine cizye ödemekte olduğun bir kavme nasıl eziyet edebilirsin?
Ahtal, Hristiyan Araplardandı. Allah onu kahretsin. Onu lanetlesin ve Cehennem'in derinliklerine atsın. O, Bişr b. Mervan'a hitaben okuduğu kasidesinde şöyle demişti: «Bişr, kılıç kullanmaksızm ve kan akıtmaksızın Irak üzerinde istiva etti.»
Cehmiye mezhebi, bu beyti delil olarak ileri sürüp Arş üzerinde istiva sözünün Arş'ı istila manasına geldiğini söylemişlerdir. Bu ise, sözü asli manasında kullanmamak ve tahrif etmektir. Böyle bir Hris-tiyanm beytinde bu konuda bir hüccet ve delil yoktur. Cenâb-ı Allah da kendi Arş'ı üzerinde istiva edişini, Arş'ı istila etme manasında kullanmamıştır. Cenâb-ı Allah, Cehmiye mezhebinin ortaya atığı iddialardan uzak ve üstündür. İstiladan önce, asi olan birşeye hakim olunduğu zaman o şeye istiva etti denilir. Bişr'in Irak'ı, Abdülmelik'in de Medine'yi isyandan sonra istila edişi gibi. Ama Arş-ı A'lâ, bir an dahi Cenâb-ı Allah'a isyan etmemiş, onun emrine karşı gelmemişti ki, "Allah, onu istiva etti" derken istila etmiş olduğu manası kastedilsin. Bu hususta Cehmiye'nin ileri sürdüğü hüccetlerden daha zayıf bir hüccet bulunamaz. Nihayet hüccetsizlikleri ve hüccetten yana iflas etmiş olmaları, onları şu rezil ve lanetli Hristiyan Ahtal'm beytini delil olarak ileri sürmeye sürüklemiştir ki, bu beyitte de herhangi bir hüccet mevcut değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Heysem b. Adiy, Avane b. Hakem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, halifeliğe geçince şairler onun ziyaretine geldiler. Kapısında günlerce bekledikleri halde içeri girmelerine izin verilmedi ve Ömer de onlara iltifat etmedi. Bu, onların hoşuna gitmedi. Memleketlerine dönmeye niyetlendiler. O esnada Reca b. Hayve yanlarına geldi. Cerir, ona dedi ki:
«Ey sarığım sarkıtan adam,
Dem senin demindir. Huzuruna görmemiz için Ömer'den bize izin
al.»
Reca, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdi. Kapıda beklemekte olan şairlerden ona bahsetmedi. O esnada Adiy b. Ertat, kapıda beklemekte olan şairlerin yanma geldi. Cerir, ona da şöyle dedi:
«Ey bineğini salıveren adam, ey süvari, \ Dem senin demindir, benim zamanım geçmiştir. Eğer kendisiyle görüşürsen halifemize bildir ki, Ben kapı önünde zincire vurulmuş gibiyim. Allah seni bağışlasın, bizim ihtiyacımızı unutma. Çoluk çocuğumdan ve memleketimden uzun süre ayrı kalıp gurbete düştüm, burada çok bekledim.»
Adiy, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdi ve ona şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, şairler kapında beklemektedirler, onların okları zehirli, sözleri de delicidir.
- Yazıklar olsun sana ey Adiy! Benim şairlerle ne işim var?
- Ey mü'minlerin emiri, Rasûlullah (s.a.v.), şiir dinler ve şaire Ödül verirdi. Abbas b. Mirdas, onu övmüş, bu nedenle ona bir elbise armağan etmişti.
-Abbas b. Mirdas'ın şiirden bir kısmını bana nakledebilir misin?
- Evet.
Böyle dedikten sonra Adiy, ona Abbas'm şu şiirini okumaya başladı:
«Ey yaratıkların tümünün en hayırlısı!
Hakkı getiren ve öğreten bir kitabı yaydığını gördüm. Haktan sapmamızdan ve hakkın karanlığa düşmesinden sonra bize hidayet dinini getirdin.
Karışan ve hilelerle alt üst edilen bir işi, delil ile bize aydınlattın.
Alevlenmekte olan bir ateşi Kur'ân ile söndürdün.
Benden peygamber Muhammed'e selam götürün.
Herkes yaptığı işin karşılığını görür.
Ey rasûl, sen eğilmesinden sonra hakk yolunu doğrulttun.
Bu yol, daha önce temeli yıkılmış bir yoldu.
Rabbimiz, Arş'ın üzerinde yüceldi.
Allah'ın mekanı, daha yüksek ve daha uludur.»
Ömer b. Abdülaziz, Adiyy'e sordu:
- Şairlerden kapıda kimler var?
- Ömer b. Ebi Rebia var.
- O, şu şiirin sahibi değil midir?
«Sonra onu uyandırdım. Tomurcuk memeli kadın uyandı, bir çocuk gibiydi, sorulan şeye iyi cevap veremiyordu. Bir süre bekledi sonra şöyle dedi:
Vay halimize, ey şereflinin oğlu, bize çabuk geldin, ansızın geldin. Randevulaşmadan akıp geldin, Uyuyanların başlarının ucuna geldin, Niye yoruldun, ne istiyorsun? Yıldız gibi hasmının karşısında parlayıp durdun.»
Ömer b. Abdülaziz, Adiyy'e şöyle dedi:
- Şu Allah'ın düşmanı günah işlemesine işledi, bari günahını giz-leseydi. Vallahi o, huzuruma asla giremiyecektir. Kapıda ondan başka hangi şair var?
- Hemmam b. Galip (Ferezdak) var.
- O, şu şiirin sahibi değil midir?
«O ikisi beni seksen boydan aşağıya uçuruma sarkıttılar, Doğan kuşu gibi ki, boz renklidir. Tüyleri onu kırdılar. Ayaklarım yere değince dediler ki:
Bu diri midir yoksa ölü müdür ki, kendisinden kaçalım ve sakınalım?»
Hayır vallahi o yalancıdır ve benim makamımdaki sergilerin üzerine ayak bas anlayacaktır. Kapıda ondan başka hangi şair var?
- Ahtal var.
- O, şöyle diyen adam değil midir?
«Ben ramazanda gönüllü olarak oruç tutacak değilim.
Kurban eti de yiyecek değilim.
Mekke vadisine kurtuluş (hac) amacıyla,
Alaca develeri de sürecek değilim ki, onları kurban edeyim. Mekke'ye, uzakta bulunan Beyt'i de salih bir kişi olmak amacıyla, ziyaret edecek değilim.

Sabahtan az önce şafak vakti eşek sürüleri gibi kalkıp,
Hayye alel felah diyecek de değilim.
Ama ben içkiyi sürekli içerim.
Sabah aydınlandığında da secdeye kapanırım.»
Vallahi o benim huzuruma giremiyecektir. O kafirdir, kapıda bu anlattıklarımdan başka kimse var mıdır?
- Evet, Ahvez vardır.
- O, şöyle diyen adam değil midir?
«Benimle onun efendisinin arasında Allah vardır.
O, bu nedenle benden kaçıyor, ben de peşine düşüyorum.»
Bu da anlattıklarından geri kalan biri değildir. Kapıda başka kim var?
- Cemil b. Muammer var.
- Hani şöyle diyen adam mı?
«Keşke hep birlikte dirilseydik, şayet ölsek de sonrası diriliş esnasında benimle onun dirilişi aynı anda ve bir arada olsa, Ben uzun süre yaşamaya rağbet eden biri değilim. Hani beni gömmdükleri zaman toprağı üzerine örtün derler.»
Allah'ın düşmanı olan bu adam, eğer dünyada iken Allah'ın huzuruna gitmeyi arzulayan biri olsaydı, salih amel işleyip tevbç ederdi, ama bunu yapmadı. O asla benim yanıma giremiyecektir. Kapıda ondan başka kim var?
- Cerir var.
- Hani şöyle diyen adam mı?
«Gönül avcısı sana baktı. Bu, ziyaret esnasında olamaz. Haydi selametle geri dön.»
illa da yanıma bir şairin girmesi gerekiyorsa Cerir'e izin ver de gelsin.
İzin verildi. Cerir, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girerken şöyle bir şiir okudu:
«Muhammed'i peygamber olarak gönderen Allah,
Halifeliği adil imama verdi.
Onun adalet ve vefası, bütün halkı kapsadı.
Nihayet halkına göz kulak oldu. Eğilenin eğriliğini düzeltti.
Ben senden acil bir iyilik ve hayır bekliyorum.
Gönül, acilen verilen şeye aşırı şekilde tutkundur.»
- Ey Cerir, yazıklar olsun sana! Söylediğin sözler hususunda Allah'tan kork ve takvalı ol.
Sonra Cerir, tekrar şiir okumak için Ömer'den izin istedi ama Ömer bu hususta ona ne izin verdi ne de yasakladı. Cerir de uzur bir kaside okuyarak Ömer'i övdü. Ömer, ona şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana ey Cerir, burada sana verilmesini haketti-ğin birşeyi göremiyorum.
- Ben düşkünüm, yolcuyum, yolda kalmışım.
- Bizim halifeliğe geçerken sadece 300 dirhem paramız vardı. Ümmü Abdullah ile oğlu 100'er dirhem aldılar. Geride 100 dirhem kaldı, o da senin olsun.
Cerir, huzurdan ayrılıp şairlerin yanma gitti. Şairler ona sordular:
- içeride durumlar nasıl ey Cerir?
- Durum hoşunuza gidecek gibi değildir. Ben halifenin yanından çıkarken yoksullara yardım ediyordu, ama şairlere birşey vermiyordu. Ben yine de ondan memnunum. Şeytanın tılsımlarının onu rahatsız ettiğini görmedim. Benim şeytanım, cinlerden tılsımlı idi.»
Muafa b. Zekeriyya el-Cerirî'nin anlattığına göre cariyenin biri, Haccac b. Yusuf a şöyle demiş:
- Şu adamı (Cerir'i) yanıma göndersene.
- Onun iffetli biri olduğunu bilmiyor musun?
- Sen onu benimle başbaşa bırakırsan ne yapacağını görürsün.
Öunun üzerine Haccac, cariyenin Cerir'le birlikte kimsenin bulunmadığı bir yerde, ama kendisinin onları görebileceği bir yerde başbaşa bırakılmalarını emretti. Böyle bir yer ayarlandı. Cariye ile Cerir başbaşa bırakıldı. Haccac, onları görüyordu ama onlar Haccac'ı göre-miyorlardı. Cerir'in komplodan haberi yoktu. Cariye, ona şöyle dedi:
- Ey Cerir!
Cerir başım eğerek cevap verdi:
- Buradayım.
- Bana falan şiirini oku (Bu şiirinde aşktan bahsediliyordu.).
- Ezberimde değildir, ama sana falan şiirimi okuyayım (Böyle diyerek Cerir konuyu değiştirmek istedi ve Haccac'ı öven şiirini okudu.).
- Ben bu şiiri istemedim, falan şiirini okumanı istemiştim. , ,
Cerir konuyu değiştirdi. Aşk konusunu, işleyen şiirini okumadı.
Haccac'ı öven şiirini okuyarak oturuma son verdi. Haccac, kalkıp ona
söyle dedi: «Allah hayrını versin ey Cerir. Sen kötülüğe yanaşinadın,

iffetli ve âlicenâb oldun.» -bmle mm aba «o saatsı
İkrime dedi ki: Bir bedeviye Cerir'in şu btji^^
«Gece değişsin, yıldızları akıp gitmesin, Ya da uzasın. O kadar ki, yıldızların
Usayım.
vmrai lo^ra Bedevi dedi ki: Bu şiir mana bakımından güzeldir, ama şiiri söylemekten Allah'a sığmın sana okuyayım:
an .sana-e bir«Bir gece ki, uyuyanlar onu kısaltmadılar.üfMi rşıaj[91İBŞ n983fea Sevgili ile olan vuslatımız onu bize kısaltt
i^hsa-^î 9Ü ıhaO Güzel taneler o geçe de yaprak açtılar. ;i ,.î;.:j nilfno j7{ -üşroite Öyle ki, o bitkilerin meyveleri yakınımıza
geldi yş 4f$şjr4feo Bir lezzet meclisinde olduk, benzerini göremedik.^-ıslglma!) ,sr O mecliste şikayet ye günah kusuru
göremedik, Bir sözle,o lezzet meclisini şpna; erdirmekten
Gözler, gönüliıerdeki duyguların
İkrime diyor ki: Ben o bedeviye: «Biraz daha oku» cevabı verdi: Bu kadarı sana yetmiyor mu? Ama istersen,şanathaşka bir şiii
okuyayım:
«Bir kavimle akid yapar:anlaşırsan Onlara arkadaş olurum, onlardan
huyumdur, iyileri iyiUK yaptığında ben dejyilik y
Onlar kötülük yaptıklarında ben kötülük nım.
Onların isteklerinden başka isteklerde bulunurum
Ama yeri gelince de onların isteklerine uyar ve kendi isteklerimden yazgeçerim.^bfiyi: 4 .&*% A dK&O ,<i mnmmoH ,ıbü
freA
Ibn Hallikn ta ir şairdi, Öer
«Beni Teinim kabilesi sana kızacak olursa, Bütün insanların sana kızdıklarını sanırsın.»
Adamın biri Cerir'e, insanların en şair olanının kim olduğunu sorunca o, adamın elinden tutarak oğlunun bulunduğu yere
götürdü Oğlu keçinin memesini ağzına koymuş, sütünü emiyordu. Seslenince oğlu ayağa kalktı, süt çenesinin üzerine
akmaktaydı. Cerir, insanların en şairini soran adama şöyle dedi:
- Şunu görüyor musun?
- Evet.
- Tanıyor musun?
- Hayır.
- Bu benim babamdır. Keçinin memesini ağzına koyup sütünü içiyor ki, sağmasın ve sağarken komşuları sağma sesini duyup
kendisinden süt istemesinler. İnsanların en usta şairi, bunu ileri sürerek seksen şaire karşı iftihar eden ve onları yenendir.
Cerir ile Ferezdak arasında çok atışmalar, karşılıklı hicivler cere-yar etmişti ki, onları burada anlatmak uzun sürecektir.
Cerir, hicri 110. senede vefat eti. Halife b. Hayyat ile birkaç ravi böyle demişlerdir. Halife'nin ifadesine göre Ferezdak'ın
ölümünden birkaç ay sonra Cerir'de vefat etmiştir. Sali'nin ifadesine göre Cerir ile Ferezdak, hicri 111. senede vefat
etmişlerdir. Ferezdak, Cerir'den kırk gün önce vefat etmiştir.
Kerimî, Asmaî'nin babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Adamın biri, Cerir'i ölümünden sonra rüyada görmüş ve ona şöyle sormuştu:
- Allah sana ne yaptı?
- Beni affetti.
- Hangi sebepten ötürü affetti?
- Çölde aldığım bir tekbirden ötürü affetti.
- Ya Ferezdak'a ne yaptı?
- iffetli kadınlara iftirada bulunması nedeniyle onu helak etti. Asmaî dedi ki: «Cerir, Ferezdak'ı hayatında da ölümünden sonra
da rahat bırakmadı»[12]

Ferezdak

Asıl adı, Hemmam b. Ğalib b. Sa'saa b. Naciye b. İkal b. Muham-med b. Süfyan b. Mücaşi1 b. Darim b. Hanzele b. Zeyd l
Menat b. Mürr b. Edd b. Tabiha Ebu Firas b. Ebi Hatal et-Temimi el-Basrî'dir. Ferezdak lakabıyla tanına meşhur şairdir
Dedesi Sa'saa b. Naciye, sahabedir. Dedesi, Rasûlullah (s.a.v.)'m ziyaretine gitmişti. Cahiliye döneminde diri diri toprağa
gömülen kızları toprağa gömülmekten kurtarır, canlarım bağışlardı.
Ferezdak, babasıyla birlikte Hz. Ali'nin yanma gittiğini anlatır. Hz. Ali, babasına Ferezdak'ı göstererek, kim olduğunu sorunca
oğlu olduğunu ve aynı zamanda şair olduğunu söylemiş; Hz. Ali de: «Ona kıraati öğret. Onun için kıraat, şiirden daha
hayırlıdır.» demişti.
Ferezdak, Irak'a giderken, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'i görmüş ve onu dinlemişti. Ayrıca Ebu Hüreyre, Ebu Said el-Hudrî
Arfece b. Es'ad, Zürare b. Kerb, Tirmah b. Adiy adındaki şairi görmüş ve dinlemiş, onlardan rivayetlerde bulunmuştur. Halic
el-Hiza, Mervan el-Asgar, Haccac b. Haccac el-Ahvel ve bir cemaat ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Amcası Habbab'n

mirasını istemek üzere Muaviye'-nin yanma gelmişti. Ayrıca Velid b. Abdülmelik'in ve kardeşinin de yanına gelmişti. Fakat bu konudaki rivayet sahih değildir.
Eş'as b. Abdullah, Ferezdak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ebu Hüreyre, ayaklarıma baktı ve: "Ey Ferezdak, ayaklarının küçük olduklarını görüyorum, bunlar için Cennet'te bir yer ara." dedi. Ben de: "Günahlarım çoktur." diye cevap verince Ebu Hüreyre, şu karşılığı verdi: "Zararı yok, çünkü ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m: «Batıda bir kapı vardır, bu kapı tevbe için açık bırakılmıştır. Güneşin battığı yerden doğuşuna kadar kilitlenmeyecektir.» diye buyurduğunu işittim.»
Muaviye b. Abdülkerim, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ferezdak'm yanına gittim, yerinden kımıldadığında ayaklarında bukağı bulunduğunu gördüm. Bu nedir? diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: «Kur'ân'ı ezberleyinceye kadar bunları ayağımdan çıkarmamaya yemin ettim.»
Ebu Amr b. A'lâ dedi ki: «Şehirde ikamet eden bütün bedevilerin dillerinin bozulduğunu gördüm. Ancak Rü'be b. Haccac ile Ferezdak hariç. Bunlar şehirde uzun süre ikamet ettikleri halde dilleri daha da güzelleşti ve keskinleşti.»
Ebu Saf el'in rivayetine göre Ferezdak, karısı Nevvar'ı üç talakla boşamış, sonra o gelip Hasan-ı Basrî'yi bu boşamaya şahit tutmuş, ancak bir süre sonra buna pişman olmuş ve şu şiiri okumuştu:
«Eğer elime ve kalbime hakim olsaydım,
Kader benim için muhayyerlik hakkı bırakırdı.
Sabahleyin Nevvar'ı boşadığımdan ötürü,
Kuyruğunu bacak arasına vuran köpek gibi pişman oldum.
Delirmiştim, bu nedenle Nevvare'nin nikahından çıktım.
Tıpkı şeytanın Adem'i Cennet'ten çıkarışı gibi.»
Asmaî ile birden fazla ravi dediler ki: Ferezdak'ın karısı Nevvar binti A'yün b. Dabia el-Mücaşi' vefat ettiği zaman namazın Hasan-ı Basrî'nin kıldırmasını vasiyet etmişti. Cenazeye Basralıların eşrafı da geldiler. Hasan-ı Basrî, katırının üzerinde Ferezdak da devesinin üzerinde idi. Hasan'a doğru ilerledi. Hasan, Ferezdak'a şöyle sordu:
- Şu insanlar ne diyorlar?
- Bugün bu cenaze töreninde insanların en hayırlısı ve en şerlisi hazır bulundu, diyorlar? En hayırlısı ile seni, en şerlisi ile de beni kastediyorlar.
- Ey Ebu Firas, ben insanların en hayırlısı değilim, sen de insanların en şerlisi değilsin. Sen böyle bir gün için ne hazırladın?
- Seksen seneden beri Lâ ilahe illallah şahadetini hazırladım. Hasan-ı Basrî, Nevvar'ın cenaze namazını kıldırdıktan sonra mezarın başına gittiler. Ferezdak şu şiiri okumaya başladı:
«Mezarın altındaki bu hatun beni affetmezse,
Korkarım ki, bu benim için mezar ateşinden daha şiddetli ve daha sıkıcı olur.
Kıyamet gününde sert bir güdücü ve şiddetli bir sürücü yanıma gelir de Ferezdak'ı ileriye sürerse korkarım.
Darim oğullarından boynu zincirli, eli kelepçeli bir kimse, Cehennem ateşine doğru giderse ziyan eder.
Katrandan gömlekler ve yırtık elbiseler giyinmiş olarak Cehennem ateşine sevk edilir.
İşte o zaman Cehennem'de irin içerler.
irinin sıcaklığından eriyip parçalandıklarını görürsün.»
Hasan-ı Basrî, toprağı ıslatmcaya kadar ağladı. Sonra Ferezdak'ı kucaklayıp şöyle dedi: «Daha önce insanlar arasında en çok kızdığım adam sendin, ama bugün insanlar arasında en çok sevdiğim insan sen oldun.»
Bazı kimseler Ferezdak'a şöyle sordular: «İffetli ve suçsuz kadınlara iftira ederken Allah'tan korkmuyor musun?» Bu soruya Ferezdak şu cevabı verdi: «Yemin ederim ki Allah, kendileriyle çevremi görmekte olduğum gözlerimden daha çok sevdiğim bir varlıktır. O, bana nasıl azab edecektir?»
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ferezdak, hicretin 110. senesinde Cerir'in vefatından kırk gün önce (başka bir rivayete göre bir ay önce) vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Hasan ile İbn Sirin'e gelince, bunlardan herbirinin biyografisini "Tekmil" adlı kitabımızda detaylı olarak anlatmışızdır. Allah, bize yeter. O, ne güzel vekildir. [13]

Hasan B. Ebil-Hasan

Babasının adı Yesar idi. Ebred ise, Ebu Said ei-Basrî'dir. Bu zat, Zeyd b. Sabit'in azatlısı idi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ca-bir b. Abdullah'ın azatlısıydı. Başkasının azatlısı olduğunu söyleyenler de vardır. Annesi Hayyire idi. Hayyire, Ümmü Seleme'nin cariyesi idi. Ümmü Seleme'ye hizmet ederdi. Bazen onu bir iş için başka yere gönderince süt emmekte olan oğlu Hasan'ı unuturdu. Ümmü Seleme, memesini Hasan'ın ağzına koyarak onunla meşgul olur, ona süt em-dirirdi. Rivayet olunduğuna göre Hasan'a bahşedilen hikmet ve ilimler işte Rasûlullah'a mensub olan o iki memeden emdiği sütten kaynaklanmaktadır. Sonra küçük yaştayken annesi onu sahabelerin yanına götürür, sahabeler ona dua ederlerdi. Hz. Ömer'in kendilerine dua ettiği kimselerdendi. Hz. Ömer, ona şöyle dua etmişti: «Allah'ım, onu dinde fakih kıl ve onu insanlara sevdir.»

Bir defasında Enes b. Malik'e bir mesele sordular. O da şöyle dedi: «Bunu mevlamız Hasan'dan sorun. Çünkü o da Rasûlullah'tan dinledi, biz de dinledik. O, aklında tuttu, ama biz unuttuk.»
Yine bir defasında Enes, şöyle demişti: «Aralarında şu iki âlim ihtiyar bulunduğu için Basralılara gıpta ediyorum.» İki yaşlı âlim sözü ile Hasan'ı ve ibn Sirin'i kasdetmişti.
Katade dedi ki: «Hangi fakih adamla aynı mecliste oturduysam, mutlaka Hasan'ın ondan daha üstün olduğunu gördüm. Gözlerim Hasan'dan daha fakih birini görmüş değildir.»
Eyyüb dedi ki: «Bir adam Hasan'la birlikte üç kez hacca gidip arkadaşlık yaptığı halde onun heybetinden çekindiği için ona birşey soramazdı.»
Şa'bî, Basra'ya gelmek isteyen bir adama dedi ki: «Basralıların en yakışıklı ve en heybetli adamını görürsen bil ki, o Hasan'dır ve ona benden selam söyle.»
Yunus b. Ubeyd dedi ki: «Adam, Hasan'a bakınca ondan yararlandırdı. Onun amelini görmese de, konuşmasını dinlemese de ondan istifade ederdi.»
A'meş dedi ki: «Hasan hep hikmeti ezberler ve aklında tutardı ve eninde sonunda onu anlatırdı.»
Ebu Cafer, Hasan'dan bahsedince şöyle derdi: «Onun konuşması, peygamberlerin konuşmasına benzer.»
Muhammed b. Sa'd dedi ki: «Anlatıldığına göre Hasan, ilim ve ameli birleştiren ve kendinde toplayan bir kimse idi. Üstün bir âlim, fakih, mutemed, güvenilir, abid, zahid bir kimseydi. İlim ve ameli çoktu. Fesahat sahibi, yakışıklı ve endamı düzgün bir insandı. Mekke'ye geldi, taht üzerinde oturdu. Alimler çevresinde oturdular, insanlar gelip yanında toplandılar. Onlara faydalı şeyler anlattı.»
Tarihçiler dediler ki: Hasan, hicretin 110. senesinin receb ayında seksensekiz yaşında vefat etti. Onunla Muhammed b. Sirin'in vefatları arasında yüz günlük bir ara vardır.Muhammed b. Şirin Ebu Bekir b. Ebi Amr el-Ensârî. Enes b. Malik en-Nadrî'nin azatlısıdır. Ebu Muhammed, Aynüttemr gazasında Halid b. Velid tarafından esir alınan kimselerdendir. Enes, onu satın almış, sonra belli bir bedel karşılığında azad etmişti. Daha sonra Ebu Muhammed'in hayırh çok evladı doğmuştu. İlk oğlu Muhammed onun hayırlı evlatlarından biri idi. Diğer çocukları da şunlardı: Enes, Mabed, Yahya, Hafsa ve Kerime. Hepsi güvenilir, değerli tabiilerdir. Allah, onlara rahmet etsin.
Buharî dedi ki: «Muhammed b. Şirin, Hz. Osman'ın halifeliğinin bitimine iki sene kala doğdu.»
Hişam b. Hassan dedi ki: «Muhammed b. Şirin, gördüğüm ve kendisine kavuştuğum en doğru insandı.»
Muhammed b. Sa'd dedi ki: «Muhammed b. Şirin, güvenilir, mu-temed, âlim, yüksek hasletlere sahip, fakih, imam bir kimseydi. İlim ve takvası çoktu. Yalnız kulağı biraz ağır işitirdi.»
Müerrik el-İclî dedi ki: «İbn Şirin kadar takvasında bilgili, bilgisinde de takvalı başka bir adam görmedim.»
îbn Avn dedi ki: «Muhammed b. Şirin, bu ümmet için insanlar arasında kendisine ümit beslenen en yüce insandır ve insanlar arasında kendini en fazla muhafaza eden kimsedir ve yine insanlar arasında nefsinden en çok korkan kimsedir. Irak'ta Muhammed b. Şirin, Hicaz'da Kasım b. Muhammed, Şam'da da Reca b. Hayve kadar dünyada en çok ağlayan başka bir kimse göremedim.»
İnsanlar, onun rivayetine göre hadisleri rivayet ederlerdi. Şa'bî, onun hakkında şöyle derdi: «Şu sağıra bel bağlayın.» Sağır kelimesi ile Muhammed b. Sirin'i kastediyordu.
İbn Şevzeb: «Rüya tabiri hususunda İbn Sirin'den daha cesaretli birini göremedim.» demiştir. Osman el-Bünnî de: «Basra'da yargılama hususunda İbn Sirin'den daha âlim kimse göremedim.» demiştir.

Anlatıldığına göre İbn Şirin, hicri 110. senenin şevval ayının dokuzunda Hasan'dan yüz gün sonra vefat etmiştir.[14]

Fasıl

Müellifin bu seçkin âlimlerin biyografilerini, Önceki sayfalarda
nakledilen şairlerin biyografilerinden önce anlatıp, sonra şairlerin biyografilerini anlatması daha uygun olurdu. Kaldı ki müellif, şairlerin biyografilerini uzun uzadıya anlatmış, âlimlerin biyografilerini ise kısa tutmuştur. Her ne kadar şairlerin biyografilerinde güzel şeyler ve derli toplu hikmetler var ve buna vakıf olan kimseler, bundan yarar-lanabilirlerse de âlimlerin biyografilerini uzunca anlatması, şairleri Övmesinden daha faydalı olurdu. Özellikle Hasan'ın, İbn Sirin'in, Vehb b Münebbih'in sözlerini nakletmekte daha büyük faydalar düşünülmektedir. Ama müellif bunlarınkini kısa tutmuştur. Fakat o, bu konuda daha muktedir ve daha geniş ilim sahibidir. Bu büyük âlimlerin sözleri arasına fasıla koymak, hikmetlerini diğer şeylerle karıştırmak uygun olmaz. Çünkü gönüller, bunların sözlerini ve hikmetlerini öğrenmeye susamış olup arzu duymaktadır. Selef âlimlerinin sözleri kalplere tesir eder.
Müellif, çoğunlukla biyografileri, "Tekmil" adlı kitabında, kişilerin adlarına göre sıralamıştır. Ama biz o kitabı göremedik ve bu hususta kendilerine sorular yönelttiğimiz âlimlerden yeterli bilgi alamadık. Bunu ilim sahibi bir cemaattan sorduk. Binden fazla kişi bu kitabtan haberi olmadığını söyledi. Alimler böyle dediklerine göre diğerlerinin durumu nice olacaktır?
Biyografilerin çoğunda müellifin anlattıklarına bildiğim ve vakıf olduğum kadarıyla ilaveler yaptım. Yanımda bu hususta başka kitaplar olsaydı doyurucu ifadeler kullanırdım, sözü daha da uzatırdım. Çünkü hikmet, mü'minin yitiğidir. Belki de ahirete

rağbeti olan, Aziz ve Celil olan Allah katındaki şeylere talip olan kimse, bu anlattıklarımıza muttali olarak sonraki devirde yaşayan büyüklerin biyografilerini, hükümdar ve emirlerin hayat hikayelerini okuyarak daha büyük ve daha kapsamlı bir şekilde yararlanacaktır. İbret alan ve kötülüklerden sakınan kimseler için de bu hususta faydalar vardır. Zira ölümlerinden sonra adil ve zalim hükümdarların biyografilerini an-latmaktada faydalar vardır.
Adil hükümdarların faziletleri, zalim hükümdarların da haksızlı-karı anlatılınca; zalim kimseler, ölümlerinden sonra unutulmayacaklarını, aksine işledikleri haksızlık ve fesadın âlimler yanındaki kitaplarda kayda geçirileceğini anlarlar ve kötülükten vazgeçerler. Adalet hayır ve salah ehli hükümdarlar da yaptıkları iyiliklerin kitaplara kaydedileceğini bilerek daha fazla iyiliklere yönelirler. Zira yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'de hükümdarların, Firavunların, kafirlerin, fe-sad ehli kimselerin haberlerini nakletmiştir ki, insanlar onların durumlarından ve yaptıkları işlerden sakınsınlar. Ayrıca takva sahibi, ihsan ehli, iyi, hayırlı, seçkin ve imanlı kimselerin haberlerini de nakletmiştir ki, insanlar onların izinde gitsinler, onları Örnek edin-

sfinler/'Öğrusuhu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha ij*i bilir1.-Biz sözümüzü söyleriz, tevfik Allah'tandır. [15]

Hasan-ı Basri

Ebu SâîdTcünyesi ile tanınır. Basralıdır. Fakih ve meşhur bir iüiamdîr. Tabiilerin büyüklerinden olup kıymetli bir şahsiyettir. İlim amel ve ihlas bakımından tanınan büyük bir insandır. •; İbn Ebi'd-Dünya, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: ?]'r «Kişi yirmi sene müddetle ibadet eder, komşusu onun farkında bile olmaz. Ama bir başka kişi de var ki, bir gece veya bir gecenin bir Kısmında ibadet eder, sabah olunca da komşusuna zulmeder. Her ne kadar millet onun etrafında toplanıp zikir halkası oluştursa da, gözünden yaşlar aksa da ve o yaşlan elinden geldiğince geri çevirmeye çalışsa da arkadaşlarının yanından kalktığında yine haksızlığa devanı eder.»
Bir defasında Hasan-ı Basrî, şöyle bir olay anlatmıştı:
«Adamın biri, Ömer b. Abdülaziz'in yanında nefes aldı. Ömer, onu yumrukladı ve: "Onun bu nefes alışında fitne vardır." dedi.»
Taberanî, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mağfiret ve rahmet ümidi bazı kimseleri oyaladı. Nihayet dünyadan çıkıp gittiler, ama salih amelleri yoktu, onlardan biri şöyle der: "Ben, Allah hakkında hüsn-ü zan sahibiyim. O'nun rahmetini ümid ederim." der, ama yalan söyler. Eğer Allah hakkında hüsn-ü zan sahibi olsaydı Allah için güzel ameller işlerdi. Eğer Allah'ın rahmetini ümid etseydi, o rahmeti salih ameller işleyerek talep ederdi. Azıksız ve susuz olarak çöle doğru sefere giden kimse, kısa zamanda helak o-lur.»
İbn Ebi'd-Dünya, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şu kalplerle konuşun, çünkü bunlar, çabucak zeval bulacaklardır. Şu nefisleri de azarlayın. Çünkü bunlar kötü gayeye doğru gitmektedirler.»
Malik b. Dinar şöyle bir rivayette bulunmuştur:
«Hasan-ı Basrî'ye sordum:
- Âlim kişi dünyayı severse cezası ne olur?
- Kalbi Ölür, âlim kişi dünyayı severse, dünyayı ahiret ameli işleyerek elde etmeye çalışır, böyle olunca da ilminin bereketi gider, sadece harfleri kalır.»
Fitenî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hasan-ı Basrî, bir hastayı ziyaret etti. İyileştiğini gördü, ona şöyle dedi: "Ey adam, Allah seni andı, sen de onu an, hatanı bağışladı, ona şükret. Hastahk, âlicenâb ve şerefli hükümdarın kırbaç darbesidir. Hastalanan kişi, iyileştikten sonra ya iyi koşan bir at olur, ya da hantal ve tökezleyen bir eşek olur."»
Utbî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hasan-ı Basrî, Ferkad'a şu mealde bir mektup gönderdi:
«İmdi Allah'a karşı takvalı olmanı, onun sana öğrettiği ilimle amel etmeni, onun azabına karşı hazırlıklı olmanı sana tavsiye ederim ki, onun azabını geri çevirmeye kimsenin gücü yetmez. O azab indiğinde pişmanlığın faydası olmaz, başındaki gafillik perdesini çıkarıp at. Cahiller uykusundan uyan, paçanı sıva, zira dünya, bir yarış alanıdır. Hedef ya Cennet, ya da Cehennem'dir. Allah Teâlâ, beni ve seni bir makamda sorgulayacaktır. O makamda benden ve senden en küçük, en gizli, en büyük, en açık amellerimizi soracaktır. Benden ve senden soracağı sorular arasında kalplerin vesvesesi, gözlerin bakışları, kulakların dinleyişleri olacaktır. Bunların hesabını sağlamca vereceğimizden emin değilim.»
îbn Kuteybe'nin rivayetine göre Hasan-ı Basrî, İbn Hübeyre'nin kapısına gitmiş. Fakihlerin kapıda oturmakta oldukların görünce onlara şöyle demiş: «Ayakkabılarınızı toz ve toprakla doldurdunuz, elbiselerinizi ağarttınız, sonra koşarak bunların kapılarına geldiniz, öyle mi?» Böyle dedikten sonra da arkadaşlarına şöyle dedi: «Şu hizadaki adamlar hakkında zannınız nedir? Bunlarla aynı mecliste oturmak, takvalı kimselerin meclisinde oturmak sayılmaz. Bunların meclisleri, karşılıklı şartların ve zorba güvenlik görevlilerinin bulunduğu meclistir.»
Haraitî'den rivayet olunduğuna göre Hasan-ı Basrî, bir eşya satın aldığı zaman o eşyanın fiyatında küsurat varsa, o küsuratı bütünle-yerek sahibine öderdi.
Hasan, buçukları tamamlayarak mal sahibine parayı tam öderdi. Mesela, bir malı bir dirhemden birkaç kuruş eksiğine satın alacak olursa, sahibine tam bir dirhem öderdi veya dokuz buçuk dirheme satın aldığı mali; sahibine on dirhem ödeyerek alırdı. Bunu da mürüvvet ve âlicenâblığın gereği olarak yapardı.

Abdü'1-A'lâ es-Simsar dedi ki: Hasan-ı Basrî, bana şöyle dedi:
- Ey Abdü'1-A'lâ, sizden biri, kardeşine bir elbiseyi iki veya üç dirhem eksiğine satar mı?
- Hayır, vallahi bir kuruş eksiğine dahi satmaz.
- Bu ne ahlaktır? Şu halde mürüvvet diye birşey kalmamış. Hasan-ı Basrî, «Din, mürüvvetsiz olmaz.» derdi.
Hasan-ı Basrî, bir katırını satıyordu. Müşteri, ona dedi ki:
- Ey Ebu Said, fiyattan biraz indirmeyecek misin?
- Sana elli dirhem indirim yaparım, istersen fiyatı daha da indi-
reyim, ne dersin?
- Hayır, razı oldum.
- Öyleyse Allah sana mübarek etsin.
İbn Ebi'd-Dünya, Hamza el-A'ma'nın şöyle dediğini rivayet etmiş tir:
«Annem, beni Hasan-ı Basrî'nin yanına götürdü ve ona şöyle dedi-"Ey Ebu Said, oğlumun senin yanında kalmasını istedim umarım ki Allah, senin sayende ona faydalar verir."
Ben de sık sık Hasan-ı Basrî'nin yanma gitmeye başladım. Bir gün bana dedi ki: "Ey oğulcuğum, ahiretin hayrı için sürekl hüzünlü ol. Böyle yaparsan belki ahiretin hayrına kavuşursun. Gecenin ve gündüzün saatlerinde ıssız yerlerde ağla, umulur ki, Mevlam senin durumuna vakıf olur. Bu nedenle akıttığın gözyaşlarına acıyıp sana merhamet eder ve sen de kurtuluşa erenlerden olursun."
Hasan'ın evine girdiğimde onun ağlamakta olduğunu görürdüm. Bazen yanma girdiğimde namaz kılmakta olduğunu görürdüm, namazda dahi ağlayıp inleyişini işitirdim. Bir gün ona: "Çok ağlıyorsun." dedim. Bana şu karşılığı verdi: "Ey oğulcuğum mü'min kişi ağ-lamayıp ne yapsın? Ey oğulcuğum, ağlamak, Allah'ın rahmetine vesile olur. Ömrün boyunca ağlayabiliyorsan ağla ki, Allah sana rahmet etsin. Sana rahmet edince de Cehennem ateşinden kurtulursun. Kişi, mutlaka bir diyara gidecektir, ya Cennete, ya da Cehennem'e. Üçüncü bir diyar yoktur.
Duyduğumuza göre Allah'tan korktuğu için ağlayan kimsenin gözlerinden akan her gözyaşı damlası, onun Cehennem'den azad olmasına vesile olur.
Bir adam Allah'tan korktuğu için bir topluluk arasında ağlayacak olursa, o topluluktaki insanların tümü Allah'ın rahmetine mazhar olurlar. Her amelin bir ölçüsü ve tartısı vardır, ancak Allah korkusundan ötürü ağlamak bunun dışındadır. Allah, kendisinden korkulduğu için ağlayanların ağlayışlarına hiçbir değeri denk tutmaz. Bir kul ağlayınca mutlaka kalbi onun doğruluğuna ya da yalancılığına şahitlik eder."»
İbn Ebi'd-Dünya, "Kitabu'l-Yakîn"de Hasan-ı Basrî'nin şu sözünü rivayet eder:
«Müslüman kişinin alametleri şunlardır: Dininde kuvvetli, yumuşaklığında akıllı, yakininde imanlı, ilminde hikmetli, merhametinde Ölçülü, hakkı vermekte eli açık, zenginlikte iktisatlı, yoksullukta ta-hammüllü, güçlülükte ihsan sahibi, nasihatle birlikte itaatkar, rağbetinde ve arzularında takvalı, sıkıntıda sabır ve iffet sahibi, arzu ve rağbetlerinin onu çukurlara yuvarlamaması, dilinin onu kötülüklere sevketmemesi, gözünün haramlara bakmaması, tenasül organının haramlara buluşmaması, hevesinin onu haramlara meylettirmemesi, dilinin onu rezil rüsvay etmemesi, hırsının onu hafife almaması, niyetinin onu kusurlu kılmamasıdır.»
Yine aynı eserde Hasan-ı Basrî'nin şu sözü rivayet edilmiştir:
«Ey Ademoğlu, senin elinde bulunan şeylere Allah katındaki şeylerden daha fazla güvenip bel bağlaman, inancının zayıflığından dolayıdır.»
İbn Ebi'd-Dünya, Hasan-ı Basrî'den rivayet etti ki; Lokman, oğluna şöyle nasihat etmiştir:
«Ey oğulcuğum! Amel işlemek, ancak yakinî inançla mümkün olur. Yakinî inancı zayıf olan kimsenin amelide zayıf olur.
Ey oğulcuğum! Eğer şeytan, şek ve şüphe tarafından sana gelirse, sen onu yakinî inanç ve nasihatla mağlub et. Eğer tembellik ve bıkkınlık tarafından sana gelirse, sen onu kabir ve kıyameti anarak mağlub et. Eğer rağbet ve korku tarafından sana gelirse, sen, dünyanın terkedilecek bir yer olduğunu ona bildir.»
Hasan-ı Basrî dedi ki: «Bir kul, Cennet ve Cehennem'in varlığına kesin olarak inanırsa mutlaka Allah'tan korkup solar İstikamet üzere olur. Ölünceye kadar da iktisatlı olur.»
«Cennet, yakini inanç ile talep edilir ve yine yakinî inanç sayesinde Cehennem ateşinden kurtulabiliriz. Yakinî inanç ile farizalar en mükemmel şekilde eda edilir, yakini inançla hak yolda sabır ve sebat gösterilir. Allah'ın verdiği afiyette çok hayırlar vardır. Vallahi onların afiyette birbirleriyle yardımlaş tıklarını, bela inince de birbirlerinden ayrılıp koptuklarını gördük.
İnsanlar afiyet zamanında eşit durumdadırlar, ama bela inince, işte yiğit adamlar o zaman ortaya çıkar ve belli olurlar.
Bela indiğinde Allah'a ibadet edenlerle etmeyenler anlaşılırlar.
Bela indiğinde mü'min kimse, imanına sığınır, münafik ise münafıklığına doğru gider.»
"Kur'ân'm Faziletleri" adlı eserde Feryabî, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Doğrusu şu Kur'ân'ı köleler ve çocuklar okudular, onların Kur'ân teşvili hakkında bilgileri yoktur. Bu işin başına daha önceleri gelmiş değiller ve buna işin başından beri el atmış değillerdir. Aziz ve Celil olan Allah, bu hususta şöyle buyurmuştur: «Ey Muhammedi Sana indirdiğimiz bu kitab mübarektir. Ayetlerini düşünsünler, aklı olanlarda öğüt alsınlar.»

(Sâd, 29.) Kur'ân'm ayetlerini ancak Kur'ân'a tabı olan kimseler düşünürler. Kur'ân'ı düşünmek, onun harflerini ezberlemek, ya da hadlerini zayi etmekle olmaz. Hatta bazı kimseler: «Ben Kur'ân'm tümünü ezberledim, bir harfini bile düşürmedim.» derler. Allah'a yemin ederim ki öyleleri, Kur'ân'm tümünü düşürmüşlerdir.
Kur'ân, onun ahlakında ve amelinde görülmez. Bazı kimseler derler ki: «Vallahi ben Kur'ân sûrelerinden birini bir nefeste okuyorum.» Hayır vallahi o, okuyucu, kurra, âlim, hakim ve takvah bir kimse değildir. Kur'ân okumak, ne zamandan beri bu şekilde mubah olmuştur? Veya o kimse nasıl böyle birşeyi söyleyebilir? Allah, böylelerini insanlar arasında çoğaltmasın.»
Hasan-ı Basrî, Cündeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hüzeyfe, bize: «Hiçbir şeyden korkmuyor musunuz?» diye sorduğunda ben kendisine şu cevabı verdim: «Vallahi, sen ve adamların insanlar arasında bizim için en basit kimselersiniz.» Bu cevabım üzerine şöyle dedi: «Ama canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, sizin başınıza bir bela gelecek olursa mutlaka bizden taraf gelecektir.»
Bununla beraber başka bir grup ortaya çıktı ki, bu ümmetin ahirinde olup Kur'ân'ı okurlar. Onu, hurmaları dağıtır gibi dağıtırlar. Okuyuşları kürek kemiklerinden aşağı inmez, kalblerine tesir etmez. Okuyuşları imanlarım geride bırakır.»
İbn Ebi'd-Dünya, gıybeti kötülemek için Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Vallahi, kurtçukların bedeni çürütmelerinden daha hızlı bir şekilde gıybet, mü'min kimsenin dinini çürütür.»
Hasan-ı Basrî, şöyle derdi: «Ey ademoğlu, insanlar sende bulunan bir ayıbı ortaya çıkarmadıkça sen imanın gerçeğine varamazsın. Sen kendindeki kusuru düzeltmeye başlamadıkça ve bu işi kendiliğinden yapmadıkça yine imanın gerçeğine varamazsın. Böyle yaptığın takdirde bu seni kendi nefsindeki taatla meşgul eder. Allah'ın, en çok sevdiği kullar, bu halde olan kullardır.»
«Ey Ademoğlu! Seninle fasık kişi arasında hürmet yoktur.»
«Bid'atçı kimsenin kötülüklerim anlatmak, gıybet sayılmaz.»
Aslet b. Tarif dedi ki: Hasan-ı Basrî'ye şöyle bir soru sordum:
- Günahım açıkça işleyen facir kişinin yaptıklarını başkalarına anlatmak gıybet sayılır mı?
- Hayır, böyle kimselerin saygınlığı ve kerameti yoktur. Bir kim, senin günahı açığa çıkınca onun kötülüklerini anlatmak gıybet sayılmaz. Üç kişinin gıybetini yapmak haram değildir. Onlar da şu kimselerdir:
1- Açıkça günah işleyen,
2- Zulmeden devlet başkam,
3- Bid'atçı kimse.
Adamın biri, Hasan-ı Basrî'ye dedi ki: «Bazı kimseler, sendeki hataları bulup aleyhine delil olarak kullanmak amacıyla senin meclisine katılıyorlar.» Hasan-ı Basrî ona dedi ki:
«Yavaş ol bakalım ey adam, ben kendi nefsimi canana yönelttim, o da yöneldi. Nefsimi Cehennem ateşinden kurtarmak için gerekli yola yönelttim, o da yöneldi. Nefsimi insanlardan kurtulma yönüne yönelttim, ama bunun çaresini bulamadım. İnsanlar, yaratıcılarından ve rezzaklarmdan memnun olmadılar. Kendileri gibi bir yaratıktan nasıl memnun olacaklar? İnsan, kendi kardeşine, tevbe etmiş olduğu bir suçu nedeniyle kötüleyici ifadeler kullanırsa, kendisi de o günahı işlemedikçe ölmez.»
Hasan-ı Basrî, Lokman (a.s.)'m kendi oğluna şöyle öğüt verdiğini söylemiştir:
«Ey oğulcuğum! Yalandan sakın, çünkü yalan, serçe eti gibi iştahlı birşeydir, ama az bir süre sonra sahibini ateşte kavurur.»
Hasan-ı Basrî dedi ki: «İnsanları amelleriyle değerlendirin, sözlerini önemsemeyin. Zira Aziz ve Celil olan Allah, kişinin söylediği her sözü karşılığında o sözü doğrulayan ya da yalanlayan bir amelini delil kılar. Bir kişiden güzel bir söz işitirsen, hemen hükmünü verme. Eğer o kişi, güzel sözünü doğrulayan bir amel işlerse bu onun için güzel birşey olur. O güzel sözle güzel amel, ne güzel iki kardeş olurlar. Ama kişinin sözü ameline ters düşerse, artık onun durumu sence açıktır, öyle değil mi? Ondan sakınki ademoğlunun aldanışı gibi seni aldatmasın, senin de hem sözün, hem amelin olsun. Amelin sözünden daha uygun olmalıdır. Senin gizli ve açık hallerin vardır, gizli halin açık halinden daha muteberdir. Senin acil dünyan ile sonradan gelecek ahiretin olacaktır, ahiretin dünyandan daha önemlidir.»
İbn Ebi'd-Dünya, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Yaşlandığında beyaz saçlı, sivri dilli, keskin bakışlı, kalbi ve ameli ölü bir kimse ile karşılaşırsan, onu kendi nefsinden daha iyi görür ve tanırsın. Onun bedeni var ama kalbi yok olarak görürsün, sesini işitirsin ama dostu va arkadaşı yoktur. Dili verimlidir, kalbi ise kıt verimlidir. Onlardan biri kendi malından başkasının malım yer ve amellerine ağlar. Karın sancısı ve hazımsızlık rahatsızlığı onu yakalayınca cariye veya kölesine: "Bana hazmı kolaylaştırıcı bir ilaç getirin." der. Ey miskin, böyle yapmakla sen ancak dinini hazmedip eritiyorsun, öyle değil mi?
Elbisesi incelen kimsenin dini incelir, bedeni yağlanan ve şişmanlayan kimsenin dini zayıflar, yiyeceği lezzetli olan kimsenin kazancı pis ve kokuşuk olur.»
Acurî, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mü'minin sermayesi dinidir. O nereye giderse dini de onunla beraber gider, onu yolda, eşyalarının arasında bırakmaz; bırakmamalıdır. Dinini başkalarına emanet etmemelidir.»
Hasan-ı Basrî, «Nedamet çeken nefse yemin ederim ki...» (me, 2.) ayet-i kerimesini tefsir ederken şöyle demiştir:
«Mü'mini gördüğünde mutlaka o kendi nefsini kınar ve: "Ben bu kelimeyi söylemek istememiştim, bu yiyeceği yemek istememiştim bu mecliste oturmak istememiştim..." der. Facir ve günahkar kimseye gelince, o kötülüğe doğru adım adım ileri

gider, ama kendi nefsini asla kınamaz.
Sabredin, azminizi bileyin, bu dünya ancak sayılı birkaç gün ve geceden ibarettir. Sizlerde yakında çağrılacak, çağrıya icabete edecek ve arkanıza dönüp bakmadan gidecek olan yolcularsınız. Bu dünyada salih amelleri işlemeye yönelin, doğrusu şu hak, insanları yordu. Onlarla şehvet ve arzularının arasına bir engel olarak girdi, şu hakka karşı ancak faziletini ve akıbetini bilen kimse sabreder.
Kul, kendi nefsinden va'zu nasihat aldığı sürece hayır içindedir. Kendini muhasebeye tabi tuttukça iyiliktedir.»
İbn Ebi'd-Dünya, nefis muhasebesi ile ilgili olarak Hasan-ı Basrî'-nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mü'min kişi, nefsine hakimdir. Nefsini Aziz ve Celil olan Allah için muhasebeye tabi tutar. Dünyada iken nefislerini muhasebeye tabi tutan kimselerin hesabı, kıyamet gününde hafif tutulur. Dünyada iken nefislerini muhasebeye tabi tutmayan kimselerin kıyamet gününde hesapları zor olur. Mü'min kişi aniden gördüğü ve beğendiği birşeye: «Vallahi sen benim ihtiyacımsm ve sana arzu duyuyorum ama vallahi sana ulaşamıyorum, ne yazık ki seninle benim aramda engel var.» der. Yine mü'min kişinin elinden birşey kaçar ve bir firsa-tı değerlendiremezse kendi nefsine dönüp: «Allah dilediği takdirde ben bu şeyi isterim.» der. Müminler, Kur'ân tarafından sıkıca bağlanan kimselerdir. Kendileri ile helakleri arasında engel vardır. Kur'ân sayesinde helakten korunurlar. Mü'min kişi dünyada tutsaktır, boynunu tutsaklık zincirinden kurtarmaya çalışır. Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna varıncaya kadar hiçbir şeyden emin olmaz. Zira o; gözü, kulağı, dili ve tüm azalarından ötürü sorguya çekileceğini bilir. Rıza, çok zor birşeydir, mü'minin dayanağı sabırdır. Ey Ademoğlu, nefsini iyilik yaparak yen, eğer Cehennem ateşine girersen artık iflah olamazsın.»
İbn Ebi'd-Dünya, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Mü'min kişi, dünyada garib insan gibidir, başkalarıyla rekabete girmez, dünyanın zilletinden ötürü sabırsızlık gösterip sızlanmaz. Onun durumu ile diğer insanların durumu farklıdır. İnsanlar, ondan yana rahattırlar, o kendi nefsi ile meşgul olur. Eğer bela ve imtihan olmasaydı, sayılı az günlerde kişiyi helak edecek şeyler meydana gelmezdi.
Ben bu ümmetin ilklerini ve seçkinlerini gördüm. Onlar arasında uzun bir ömür yaşadım. Allah'a yemin ederim ki, onlar Cenab-ı Al-lah'-ın kendilerine helal kıldığı şeylerden o kadar çok çekinirlerdi ki, sizin haramlardan çekindiğinizden daha fazla çekinirlerdi. Onları, Rablerinin kitabı ile amel edip peygamberlerinin sünnetine tabi olarak gördüm. Onlardan hiçbiri fazla bir elbiseyi dürüp bohçaya koymadı ve yer altına da birşey gizlemedi. Ailesine de yemek yapmasını emretmedi. Onlardan biri kendi evine girer, kendisine yemek takdim edilirse yer, takdim edilmezse susar ve hiç konuşmazdı.
Münafik kişi namaz kılarsa, gösteriş için ya da insanlardan korkup utandığı için kılar. Namaz kılarken dünya gam ve tasalarını düşünür, namazın vaktini kaçırırsa pişman olmaz, vakti kaçtı diye üzülmez.»
"en-Nüket" adlı kitabın sahibinin rivayetine göre Hasan-ı Bas-rî şöyle demiştir:
«Allah'a yaptığı hamdi, nimetler için kale ve korunak yapan; zekat ödemeyi mal için bir koruyucu duvar kılıp bekçi yapan; ilmi de kendisi için rehber ve delil kılan kimse, yan yolda düşüp yığılmaktan emin olur ve rütbelerin en yücesine ulaşır. Malı avlayan, mali hakları ödemeyen, malı kendisini Allah'a taattan alıkoyup meşgul eden kimse, kendi nefsine yazık etmiş ve kendi eliyle de kalbini yaralamış olur. Ayrıca Cenâb-ı Allah, onu malının üstüne yağmacı ve ihtilasçı olarak musallat kılar. Diğer arzu ettiği şeylere giderken yarı yolda yığılıp kalmaktan da emin olmaz.»
Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre bu sözler, Hasan-ı Basrî'den başkasına aittir. Doğrusunu Allah bilir.
Hasan-ı Basrî dedi ki: «Bir kimsede şu dört hususiyet bulunursa, Cenâb-ı Allah, sevgisini onun üzerine bırakır, rahmetini onur üzerine saçar: Kişinin ebeveynine karşı ince ve merhametli olması, kölesine acıyıp şefkat göstermesi, öksüzü koruma altına alması, zayıfa yardımcı olması.»
Hasan-ı Basrî'ye münafıklığı sordular. O da şöyle tanımladı:
«Kişinin içi ile dışının aynı olmaması, girdiği yerle çıktığı yerin farklı olmasıdır. Münafiklıktan ancak mü'min kişi korkar, münafıklıktan ancak münafik kişi korkmaz ve emin olur. Yemin ederim ki, mü'min kişi ölse de, hayatta kalsa da münafiklıktan korkar. Münafik kişi ise, ölse de hayatta kalsa da münafiklıktan korkmaz.»
Ömer b. Abdülaziz, Hasan-ı Basrî'ye mektup yazarak sordu:
- Dirhem ve dinarlara olan sevgin nasıldır?
- Ben onları sevmem.
- Öyleyse kadılığa geç. Çünkü sen adaletli birisin.
İbrahim b. İsa dedi ki: «Hasan-ı Basrî'den daha uzun boylu hü-zünlenen bir kimse görmedim. Onu her gördüğümde mutlaka bir musibete maruz kaldığını sandım.»
Mesma' dedi ki: «Eğer Hasan-ı Basrî'yi görseydin, "Bütün yaratıkların hüznü onun üzerine saçılmıştır." derdin.»
Yezid b. Havşeb dedi ki: «Hasan-ı Basrî ile Ömer b. Abdülaziz'den daha hüzünlü kimse görmedim. Sanki Cehennem ateşi sır o iki kişi için yaratılmıştı.»
İbn Esbat dedi ki: Hasan-ı Basrî, otuz sene müddetle hiç gülmedi. Kırk sene müddetle de hiç şaka yapmadı ve şöyle dedi «Yaratıklar kıyamet günü gibi ağlayan bir göz ve açığa çıkan gizli yerleri duymadılar. Ey ademoğlu! Yarın kıyamet gününde sen ameline bakacaksın amelinin iyisi, kötüsü tartılacaktır. Bütün serlerden sakın, serlerden hiçbirini hafife alma- Yarın amel terazisinde o serden sakınmış olduğunu gördüğün zaman sevinirsin.
Dünya gitti, ameliniz boyunlarınızda gerdanlık gibi kaldı.

Ey ademoğlu! Dünyanı verip ahiretini al, böylece hem dünyada hem ahirette karlı çıkarsın. Sakın ahiretini veripte dünyayı almaya kalkışma. Aksi takdirde hem dünyayı hem de ahireti kaybedersin.» Bu sözleri, Lokman (a.s.)'ın kendi oğluna söylediği nakledilir.
Hasan-ı Basrî dedi ki: «Adamın kırmızı ve beyaz elbiseler giyinmiş olduğunu ve "Gelin bana bakın." dediğini görürsün. Ey fasıkların en fasıkı, seni gördük, sana ehlen ve sehlen demiyoruz. Dünya ehline gelince, onlar sana bakarak dünyalarına olan aşırı tutkunlukları nedeniyle kazanç sağladılar. Karınlarında ye sırtlarında zenginliğin şehvet ve arzularına karşı cüretkar oldular. Ahiret ehline gelince onlar, senden hoşlanmadılar ve sana öfke duydular. Her ne kadar beygirler onları süratle sırtlarında götürseler de katırlar onları üzerlerinde taşısalar da, adamlar peşlerinden yürüyerek izlerini takip etseler de günah ve masiyetlerin zilleti onların boyunlarından ayrılmaz. Cenâb-ı Allah, kendisine isyan edenleri mutlaka alçaltır.»
Ferkad dedi ki: Hasan-ı Basrî, yanımıza geldi, kendisine şöyle ıdeP dik:
Ey Ebu Said, Muhammed b. Ahtem'in durumuna şaşmıyop'mu-sun?
- Ona ne olmuş ki?
- Az önce yanma gittik, can çekişiyordu. Bize: "Şu sandi
kın." dedi. Böyle derken evinin bir tarafindaki sandığı zünü şöyle sürdürdü: "Bu sandıkta 80.000 dinars (Veya^dirheitf^Vardır. Bunun zekatını ödemedim, bununla bir âkrabâyanyît*kte; bulunmadım, bir muhtaç da bundan asla yiyemedi:Biz de kendisine şöyle dedik:
«Ey Abdullah'ın babası, sen bu malı kim için biriktirdin? O da bize şu cevabı verdi:
- Zamanın beklenmedik korkulu halleri, akranların para pul yarışma girmeleri ve sultanın cefası durumunda harcamak için biriktirdim.
- Bakın hele, şeytan onu hangi yoldan gelerek aldatmış. Onu zamanın beklenmedik korkulu halleriyle, akranlarının para pul yarışında bulunmalarım düşündürerek ve sultanın cefada bulunacağı ihtimalini aklına getirerek korkutmuş. Ey varis, dün iki arkadaşının yaptığı gibi sende hilekarlık yapma, sen el emeği sarfetmeksizin bu mal sana geldi, alın teri akıtmadan bu mala kondun. Kimsenin el uzatamıyacağı malları bulunan kimseden bu mal sana miras kaldı. Bu malı batıl yolla kazandı, biriktirdi, hakkım vermedi.
Sonra Hasan-ı Basrî, sözünü şöyle devam ettirdi: «Doğrusu kıyamet günü pişmanlıklar günüdür. Kişi malı toplar, sonra Ölüp c malı başkalarına bırakır. Allah, o mirasçıya salihliği nasib eder ve o malı hayır yollarına sarfeder, malın asıl sahibi olan kişi ise, kendi malını kıyamette başkasımn terazisinde görür.»
Hasan-ı Basrî, günün başlangıcında şu beyti okurdu:
«Dünya hiçbir diri için kalıcı değildir. Hiçbir diri de dünya üzerinde kalıcı değildir.»
Günün sonunda şu beyti okurdu:
«Asıl civan odur ki, daha Önce yaptığı takvalı işlerden ötürü memnun olur.
Kendisini öldüren hastalığı anladığı zaman.»
Hasanlı Basrî, Ömer b. Hattab'ın halifeliği döneminde doğdu. Onu alıp Ömer b. Hattab'a götürdüler. Ömer de onun için dua etti ve damağına tatlı birşeyler sürdü. Hasan-ı Basrî, hicretin 110. senesinde Basra'da vefat etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha bilir. [16]

Muhammed B. Sirin

Ebu Bekir b. Ebi Amr el-Ensârî. Enes b. Malik en-Nadrî'nin azat-hsıdır. Babası Aynüttemr gazvesinde Halid b. Velic tarafından ele geçirilen esirlerdendir. Enes, onu satın aldı. Sonra onu belli bir bedel ödemesi şartıyla azad etti. Babasının hayırlı bir çok evladı doğdu. Bunların adlarını şöylece sıralamak mümkündür: Muhammed b. Si-
rin, Enes b. Şirin, Mabed, Yahya, Hafsa, Kerime. Hepsi de güvenilir ve kadri yüce tabiilerdir. Allah onlara rahmet etsin.
Buharı dedi ki: «Muhammed b. Şirin, Hz. Osman'ın halifeliğinin bitimine iki sene kala doğdu.»
Hişam b. Hassan: «Muhammed b. Şirin, gördüğüm en doğru sözlü insandı.» demiştir.
İbn Sirin'in yanında, bir adam kötü vasıflarıyla anlatılacak olursa o da, o adamın hakkında bildiği güzel sıfatları anlatırdı.
Halef b. Hişam dedi ki: «Muhammed b. Sirin'e hidayet, ağırbaşlılık, huşu ve takva verilmiştir. İnsanlar onu gördüklerinde Allah'ı hatırlarlardı.»
Enes b. Malik vefat edeceği zaman, kendisini Muhammed b. Sirin'in yıkamasını vasiyet etti. Ancak vefat ettiğinde Muhammed hapisteydi. Gelip Enes'i yıkamasını söylediklerinde, "Ben mahpusum." dedi. "Senin hapisten çıkarılarak cenazeyi yıkaman için emirden izin istedik." dediklerinde Muhammed: "Beni emir hapsetmedi. Hak sahibi hapsetti." dedi. Bunun üzerine hak sahibi onun hapisten çıkarılıp cenazeyi yıkaması için izin verdi. Çıkıp Enes'i yıkadı.
Yunus dedi ki: Muhammed b. Şirin, iki seçenekle karşılaştığında mutlaka dinen en sağlam olanının tercih ederdi.
Muhammed b. Şirin dedi ki: «Cezalandırılmama neden olan günahımı biliyorum. Birgün ben bir adama "Ey müflis!" demiştim İşte cezalandırılmama neden olan günah budur.»
Onun bu durumu Ebu Süleyman ed-Daranî'ye anlatıldığında o şöyle demişti: «Onların günahları azdı. Bu nedenle

cezalandırılmalarına neden olan günahlarım biliyorlardı. Ama bizim gibi kimselerin günahları çoktur. Hangi günahtan ötürü cezalandırılacağımızı, hangi suçtan Ötürü sorguya çekileceğimizi bilemiyoruz.»
Muhammed b. Şirin, bir düğün yemeğine davet edildiği zaman önce kendi evine giderek hanımına: «Bana biraz bulamaç getirin.» der ve getirilen bulamacı içtikten sonra da şöyle derdi: «Ben açlığımı başkalarının sofralarına ve yiyeceklerine taşımak istemiyorum.»
Muhammed b. Şirin, öğle vakti çarşıya girer, tekbir alıp tesbihat-ta bulunur ve Allah'ı zikredip şöyle derdi: «Şimdi, insanların gaflette oldukları bir demdir.»
Yine Muhammed b. Sirin'in sözlerini nakletmeye devam edelim:
«Allah, bir kula hayır murad ettiği zaman kalbini onun için vaiz kılar. Kalbi onu kötülüklerden menedip iyiliklere sevkeder.»
«Kardeşinin kötülüklerini anlatıp iyiliklerini gizlemen, ona haksızlık olur.»
«Uzlete çekilmek ibadettir.»
Muhammed b. Sirin'in yanında ölümden bahsedildiği zaman o-nun bütün organları ölü gibi olurlardı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise onun yanında ölümden bahsedildiği zaman rengi değişir, bambaşka bir hal alırdı. Sanki önceki durumda değildi.
Kendisine rüyanın hükmü sorulduğunda soru sahibine şöyle dedi: «Uyanık iken Allah'tan kork. Ona karşı takvah ol. Rüyada gördüğün şeyler seni aldatmasın.»
Adamın biri ona dedi ki:
- Rüyada zeytinin içine zeytinyağı döktüğümü gördüm
- Karının durumunu araştır. Bilesin ki o senin annendir. Adam, karısının durumunu araştırdı. Gerçekten annesi olduğunu anladı. Bu olay şöyle olmuştu: Adam, küçük yaşta esir alınarak kendi memleketinden alınıp götürülmüştü. Sonra İslâm beldesinde yetişip büyüdü. Daha sonra annesi de esir alındı. Kendisi, bilmeksizin annesini satın aldı. Bu rüyüyı görüp Muhammed b. Sirin'e anlattığında Muhammed, bu durumu araştırmasını emretti. Araştırınca karısının, kendi annesi olduğunu anladı.
Bir başkası Muhammed b. Sirin'e şöyle bir soru sordu:
- Rüyamda bir hurma tanesine bastığımı gördüm. Bastığım hurma tanesinden bir fare çıktı.
- Sen, saliha bir kadınla evleneceksin. O kadın fasık bir kız doğuracaktır.
Gerçekten öyle bir olay vukua geldi.
Bir başkası da Muhammed b. Sirin'e gördüğü şu rüyayı yorumlamasını söyledi:
- Rüyamda evimin damında birkaç arpa tanesi gördüm. Bir horoz gelip o taneleri yeyip gitti.
- Bu günlerde bir eşyan çalınacak olursa, sen yanıma gel.
O adamın ailesi, kendi damlarının üzerine bir halı sermişti, ama halı çalındı. Adam, Muhammed'in yanma gidip durumu anlattı. Muhammed b. Şirin de ona: «Mahallenizin müezzinine git ve halını ondan al!» dedi, halı sahibi müezzine gitti ve halıyı müezzinden aldı.
Adamın biri ona: «Rüyamda bir güvercinin yasemini gagaladığını gördüm.» deyince Muhammed: «Basra.âlimleri öldü.» diye cevap verdi.
Adamın biri Muhammed b. Sirin'e gelerek şöyle dedi:
- Ben rüyamda çıplak bir adamın çöplükte durup saz çalmakta olduğunu gördüm.
- Bu rüya zamanımızda ancak Hasan-ı Basrî'ye uygun düşer.
- Vallahi, rüyada gördüğüm de Hasan-ı Basrî'ye benziyordu.
- Evet, çünkü rüyanda gördüğün çöplük dünyadır. Hasan, dünyayı ayaklarını altına almıştır. Çıplaklığı ise dünyadan soyutlanması demektir. Elinde çalmakta olduğu saza gelince o, insanların kulaklarına vura vura anlattığı vaazlar ve verdiği öğütlerdir.
Bir başkası da Muhammed b. Sirin'e şöyle demişti:
- Rüyamda ağzımı misvakladığımı ve ağzımdan kan akmakta olduğunu gördüm.
- Sen; insanların ırzlarına sataşan, onların etlerini yiyen, evlerine girip çıkan bir kimsesin.
Adamın biri Muhammed b. Sirin'e şöyle bir rüya gördüğünü anlattı:
- Rüyamda inci tanesinin çamurda olduğunu gördüm.
- Sen öyle bir adamsın ki, Kur'ân'ı ve ilmi, ehli olmayan ve onlardan yararlanmayan kimselere anlatıyorsun.
Kadının biri Muhammed b. Sirin'e gelip şöyle bir rüya gördüğünü anlattı:
- Bir sinnevrin (kedinin) başını kocamın karnına sokup karnından bir parça çıkarıp aldığını gördüm. Bunun yorumu nedir?
- Kocanın 316 dirhemi çalındı.
- Doğru söyledin, ama bunu nereden bildin?
- Sinnevr kelimesinin harflerini ebced hesabına vurarak bildim. Çünkü sin harfi 60, nûn harfi 50, vav harfi 6, ra harfi de 200 rakamını gösterir, bu da toplam olarak 316 eder.
- Rüyada gördüğüm kedi siyahtı.
- Kocanın parasını çalan kişi, çevrinizdeki bir köledir. Paraları çalman aile, çevrelerinde araştırma yaptılar ve siyahi

bir köle bulup falakaya yatırdılar. O da mezkur parayı çaldığını itiraf etti.
Adamın biri Muhammed b. Sirin'e şöyle dedi:
- Rüyamda sakalımın uzadığını gördüm ve uzun sakalıma bakıyordum.
- Sen müezzin misin? , -Evet.
- Allah'tan kork ve cami çevresindeki evlerin içine bakma. Bir başkası da Muhammed b. Sirin'e şöyle dedi:
- Rüyamda sakalımın uzadığını gördüm. Kesip bir dokuma tezgahına koyarak sergi yaptım ve pazarda sattım.
- Allah'tan kork. Sen yalancı şahitlik yapmaktasın. Bir başkası da şöyle dedi:
- Rüyamda parmaklarımı yediğimi gördüm.
- Sen elinin kazancını yiyen bir adamsın. [17]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/396-397.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/397-398.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/398-408.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/408.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/408-418.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/418.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/419.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/419.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/419-423.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/423-424.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/425.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/425-434.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/434-436.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/437-438.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/438-440.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/440-449.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/449-452.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Vehb B. Münebbih El-Yemanî
Fasıl
Süleyman B. Sa'd
Ümmü Hüzeyl
Aişe Bintî Talha B. Abdullah Et-Temîmî
Ubeydullah B. Said B. Cübeyr
Abdurrahman B. Eban
Hicretin Yüzonbirinci Senesi
Hicretin Yüzonikinci Senesi
Hicretin Yüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Reca B. Hayve El-Kindî
Şehr B. Havşeb El-Eş'arî
Hicretin Yüzonüçüncü Senesi
Hicretin Yüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Emir Abdülvehhab B. Buht
Şamlı Mekhul
Hicretin Yüzondördüncü Senesi
Hicretin Yüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Atâb. Ebirebah
Fasıl
Hicretin Yüzonbeşinci Senesi
Hicretin Yüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ebu Cafer El-Bakır
Fasıl

Vehb B. Münebbih El-Yemanî

Kadri yüce bir tabiidir. Evvelki ümmetlerin kitapları hakkında bilgisi vardır. Ka'bü'l-Ahbar'a benzerdi. Salih bir kimse olup ibadet
ehli idi. Kendisinden güzel sözler, hikmetler ve öğütler nakledilir. Onun biyografisini "Tekmil" adlı kitabımızda uzun uzadıya nakletmi-sizdir. Allah'a hamdolsun.
Vakidî'nin ifadesine göre Vehb, hicri 110. senede San'a şehrinde vefat etmiştir. Başkasının anlattığına göre 111. senede vefat etmiştir. Daha sonraki senelerde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Bazılarının iddiasına göre onun mezarı Basra'nın batısındaki Asenı kasabasmdadır, ama ben bunun kaynağını göremedim. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Fasıl

Vehb b. Mühebbih, birkaç sahabeye ulaştı. İbn Abbas, Cabir ve Numan b. Beşir'e senetleri ulaştırarak hadisler rivayet etti Muaz b. Cebel, Ebu Hüreyre ve Tavus'tan da rivayetlerde bulundu. Tabiilerden bazıları da kendisinden rivayetlerde bulundular.
Vehb b. Münebbih dedi ki: «Amel etmeyeceği bir ilmi öğrenen kimse, yanında şifa iksiri bulunup da onunla tedavi olmayan tabibe benzer.»
Fadl b. Ebi Ayyaş'm azatlısı Münir'den şöyle rivayet edilmiştir: «Vehb b. Münebbih'in yanında oturmaktaydım. Adamın biri gelip ona şöyle dedi: «Ben falan adamın yanından geçiyordum. O sana sövüyordu.» Vehb öfkelendi ve: «Şeytan senden başka bir elçi bulamadı mı?» dedi. O adam yanında oturmakta iken kendisine sövdüğünü iddia ettiği adam geldi. Vehb'e selam verdi. Vehb de selamını aldı. Elini uzatıp onunla tokalaştı ve yanıbaşma oturttu.»
İbn Tavus'tan şöyle rivayet edilmiştir: Vehb'in şöyle dediğini işittim: «Ey ademoğlu, dinin için gayret sarfet. Zira rızkın sana gelecektir.»
Vehb dedi ki: «Cehennemlikler elbise giyindiler, ama çıplaklık onlar için daha hayırlı idi. Yemek yediler, ama açlık onlar için daha,ha-yırh idi. Kendilerine hayat verildi- Oysa ölüm onlar, için daha hayırlı idi.»
Vehb'in rivayetine göre Davud peygamber şöyle demiştir: «Allah'ım, bir yoksul kişi bir zenginden birşey ister de zengin ona kulak vermezse, dilerim ki o zengin sana dua edip de birşeyler isterse, duasına icabet etmeyesin. Senden birşey istediği zaman ona vermeye-sin.»
Vehb'den şöyle rivayet edilmiştir: Allah'ın kitablanndan birinde Şöyle bir ibare okudum: «Ey ademoğlu! Bilgisizce amel etmende senin için hayır yoktur. Bildiğin şeyle amel etmemende de senin için hayır yoktur. O zaman senin durumun, odun toplayıp da yük yapan ve taşımaya kalktığında bu yükü taşıyamayan, buna rağmen o yüke biraz daha odun ekleyen adama benzer.»
Vehb dedi ki: «Allah'ın 18.000 âlemi vardır. Dünya, bu âlemlerden sadece biridir. Harabeler arasındaki bir mamure, çöldeki bir çadıra benzer.»
Taberanî, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Allah'ın taatı ile amel etmek istediğin zaman başkalarına nasihat vermeye ve Allah rızası için çalışmaya gayret sarfet. Çünkü başkalarının iyiliği için nasihat vermeyen kimsenin ameli kabul edilmez. Nasihat da ancak Allah'a taatla olgunlaşır. Tıpkı kokusu ve rengi güzel olan hoş bir meyve gibidir. Allah'ın taatı işte böyledir.

Nasihat onun kokusu, amel de tadıdır. Sonra sen taatım yumuşak huyluluk, akıllılık, fakihlik ve amel ile süsle. Sonra da nefsini sefihlerin ve dünya kullarının ahlakından yüksek tut.
Nefsini peygamberlerin ve ilmi ile amel eden âlimlerin ahlakıyla ahlaklandır. Hikmet sahibi kimselerin fiillerini yapmaya alıştır. Kendini şaki kimselerin amelini yapmaktan geri tut. Nefsini takva sahibi kimselerin yolundan yürüt; habis kimselerin yolundan uzalaştır, fazla malın olursa maddeten senden düşük durumda olan kimselere yardımcı ol. Maddeten senden düşük durumda olan kimselere yardımcı ol ki, onları da kendi seviyene ulaştırasm.
Hikmet sahibi kimse odur ki, fazla mallarını toplar ve kendisinden düşük durumda olanlara verir. Kendisinden düşük durumda olan kimselerin eksikliklerini tesbit eder, ona takviye olur, onu ümitlendirir ve nihayet kendi seviyesine çıkarır. Eğer fakihse fikhını -şayet kendisine arkadaşlık etmek ve yardımcı olmak istiyorsa- ona aktarmalıdır. Malı varsa malı olmayanlara vermelidir. Islah edici bir kimse ise, günahkarın günahının bağışlanması için mağfiret diler ve tevbesini ümid eder.
İyiliksever bir kimse ise, kendisine kötülük yapana iyilikte bulunur. Böylece sevabı hakeder. Fiili güzel oluncaya kadar söze itibar edip aldanmaz. Fiilini güzel yaptığı zaman Allah'ın lütfuna ve ihsanına bakar. Birşeyi yapmadan, yapacağım diye kuruntuya girmez. Allah'ın taatında belirli bir seviyeye ulaştığında ulaşmış olduğu bu seviyeden Ötürü Allah'a hamdeder, sonra da ulaşamadığı daha yüksek • seviyelere ulaşmaya talib olur. Bir günahı hatırladığında onu insanlardan gizler ve onu bağışlamaya muktedir olan Allah'tan mağfiret
diler.
Hikmetten birşey öğrenirse onunla yetinmez. Hikmet alanında daha yüksek seviyelere çıkmaya talib olur. Sonra yalana sığınmaz-Yalandan yardım istemez. Çünkü yalan, bedene musallat olan kurtçuk gibidir. Kısa sürede bedeni yeyip tüketir, ya da ağaca musallat olan kurtçuk gibidir. Ağacın dışı hoş görünür, ama içi çürür, dışardan görenler aldanırlar. Nihayet bir gün ağaç kırılır ve kendisine alda-nanlarda helak olur, konuşurken yalan söylemek de böyledir. Sahibi hep yalana güvenip aldanır, yalanın kendisini destekleyeceğini, ihtiyacını elde etme hususunda kendisine yardımcı olacağını, arzuladığı şeye ulaşabilmek için kendisine kılavuzluk yapacağını zanneder. Nihayet onun yalancı olduğu anlaşılır. Akıl sahipleri onun yalanma aldandığını anlarlar. Fakihler onun içinde gizlediği şeyleri açığa çıkarırlar. Bu duruma vakıf olduklarında haberini yalanlarlar, şahitliğini hükümsüz kılarlar, doğruluğunu itham ederler, şanım tahkir ederler. Onun bulunduğu yerde oturmaktan hoşlanmazlar, gizliliklerini ondan saklarlar, ona sır vermezler. Sözlerini onun yanında konuşmazlar, emanetlerini ondan başkalarına teslim ederler. İşlerini ondan gizlerler, din ve dünyaları hususunda ondan sakınırlar, toplantılarına onu dahil etmezler. Onu kendilerine sırdaş etmezler ve bu hususta ona güvenmezler, aralarında geçen anlaşmazlıkları çözümlemek için onu hakem tayin etmezler.»
AbdülmünÜm b. İdris, Vehb'den rivayet etti ki; Lokman (a.s.), kendi oğluna şöyle demiştir: «Zikir ehli, nur gibidir. Gaflet ehli de karanlık gibidir.»
Vehb dedi ki: «Tevrat'ta peşpeşe dört satır okudum, orada şunlar yazılıydı:
Allah'ın kitabını okuyup da Allah'ın kendisini bağışlamıyacağını zanneden kişi, Allah'ın ayetleriyle alay edenlerdendir.
Başına gelen bir musibetten ötürü şikayetçi olan kişi, ancak Aziz ve Celil olan Rabbini şikayet etmiş olur.
Dünyada kaçırdığı firsatlardan ötürü üzülen kimse, Aziz ve Celil olan Rabbinin yargısına kızmıştır.
Bir zengine yaltaklanmak için boyun eğen kimsenin dininin üçte biri gider.»
Vehb dedi ki: Ben Tevrat'ta şunları okudum: «Bir ev ki, zayıfların emek ve gücüyle inşa edilmiştir. O evin akibeti harab olmaktır. Bir mal ki, helal olmayan yerden toplanmıştır. O malın sahipleri çabucak yoksullaşırlar.»
Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir kitabta Cenâb-ı Allah'ın şu ayetine rastladım: "Kulum bana itaat ederse, o bana dua etmeden önce kendisine icabet ederim. O benden istemeden önce kendisine veririm. Kulum bana itaat ederse, göklerin ve yerin halkı onun üzerine çullansalar bile onun için bir çıkış yolu yaratırım. Ama kulum bana isyan ederse, onun sema kapılarındaki yollarını kapatırım, onu havada boşlukta bırakırım. Yaratıklarından biri ona bir kötülük yapmak isterse, kendini ona karşı koruyamaz."»
İbn Mübarek, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Cenâb-ı Allah, İsrail oğullarının âlimlerini kınayarak onlara şöyle demiştir: «Siz fikhı, dini amaçtan başka amaçla öğreniyorsunuz. İlmi, amel etmemek için öğreniyorsunuz. Ahiret ameli ile dünya satm alıyorsunuz. Kuzu postu giyiyorsunuz ama kurt şahsiyeti taşıyorsunuz. İçeceğinizi içerek gıdalanıyor ve dağlar misali haramları yutuyorsunuz. İnsanların sırtına dağ gibi dini emirleri yüklüyorsunuz. Sonra da serçe parmağınızı dahi oynatarak onlara yardımcı olmuyorsunuz. Namazı uzatıyor, elbiselerinizi beyaz kumaşlardan seçip giyiniyorsunuz. Bunu yaparakta yetim ve dulların haklarını eksiltiyorsunuz. Onur ve izzetime yemin ederim ki, başınıza Öyle bir fitne getiririm ki, o fitnenin içine düşen görüş sahibi kimsenin görüşü, hikmet sahibi kimsenin de hikmeti dahi dalalete düşer, yolunu kaybeder.» Taberanî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Doğrusu Cenâb-ı Allah, herhangi bir kimseyi, kendisine yaptığı itaattan ötürü Övmez ve hiçbir kimse de ilahi rahmet olmaksızın kendi işlediği amellerle Allah'tan hayra ulaşamaz. Allah, insanların hayrını beklemeyeceği gibi şerlerinden de korkmaz. Allah insanlara ancak kendi rahmetiyle şefkat gösterir. Ama insanlar ona tuzak kurmak isterlerse, tuzaklarını boşa çıkarır. Ona hile yapmak isterlerse, hilelerini kendi başlarına döndürür. Ona karşı yalan uydururlarsa yalanlarını başlarına geçirir. Eğer yüz çevirirlerse köklerini kazır. Eğer kendisine yönelirlerse, yönelişlerini kabul eder.
Yaptıkları hileleri, tuzakları, aldatmaları, öfkeleri, gazapları ve boğuşmaları kabul etmez. Hayır, ancak Cenâb-ı Allah'ın

rahmeti ile gelir. Allah'ın rahmeti cihetinden hayır taleb etmeyen kimse, girebileceği herhangi bir kapıyı göremez. Cenâb-ı Allah'a ancak taatta bulunarak hayrına ulaşılır. Kendisine boyun eğip ibadette bulunmalarından ötürü ancak Cenâb-ı Allah, insanlara şefkat gösterir. Tazarru ve ihtiyaçlarını karşılar. Kul, Cenâb-ı Allah'tan ancak bu yolla rahmet elde edebilir.
Kulların boyun eğip ibadet etmeleri ve yalvarıp yakarmaları olmadan Allah'ın rahmetine ulaşılacak bir yol yoktur. Aziz ve Celil olan Allah'ın rahmeti, onun tarafından gelecek bütün hayırların kapısıdır. Bu kapının anahtarı da Aziz ve Celil olan Allah'a niyazda bulunup kulluk göstermektir. Anahtarı elde etmeyen kimseye kapı açılmaz. Anahtarı getiren kimseye kapı açılır. Kapı anahtarsiz nasıl açılabilir? Bütün hayır hazineleri Allah'ındır. Bu hazinelerin kapıları ise, Allah'ın rahmetidir. Allah'ın rahmet kapısnm anahtarları da; boyun eğip yalvarıp, yakarmak ve Allah'a muhtaç olduğumuzu arzet-mektir. Bu anahtarı ele geçiren kimseye hazinelerin kapılan açılır ve o kimse hazinelerin içine girer. Orada nefislerin arzuladığı, gözlerin bakmaktan hoşlandığı şeyler vardır. Oraya dilediğiniz ve istediğiniz herşey güvenli bir makamdadır. Oraya giren kimse artık çıkmaz. Oradakiler hiçbir şeyden korkmazlar, yorulmazlar. İhtiyarlamaz, inuhtaç olmaz ve ölmezler. Ebedi bir nimet, büyük bir sevap ve yüce bir ecir içredirler ki, bu da bağışlayan ve esirgeyen Allah katından onlara sunulan bir konukluktur.»
Süfyan b. Uyeyne, Vehb'in şöyle dediğini riveyet etmiştir:
«Din hususunda ahlakın insana en fazla yardımcı olanı, dünyada zahidlik yapmaktır. Dini insandan çabucak gideren ahlak ise, heveslere tabi olmak, mal sevmek ve şeref tutkunu olmaktır. Mal ve şeref sevgisi nedeniyle insan haramları hiçe sayar. Haramları hiçe saymak, Rabbi gazablandırır. Rabbin gazabına karşı ise tedavi edici hiçbir ilaç yoktur. Cenâb-ı Allah, kitaplarından birinde İsrail oğullarını kınayarak şöyle buyurmuştur:
"Bana itaat edilirse razı olurum. Razı olursam, malınıza bereket koyarım. Benim bereketimin sonu yoktur. Ama bana isyan edilirse, gazablanınm, gazablamnca da lanet ederim. Benim lanetim, kişinin yedinci zürriyyetine kadar ulaşır."»
Yine Vehb dedi ki: «İsrailoğullarında Aziz ve Celil olan Allah'a 200 sene süreyle isyan eden bir adam vardv Bu adam ölünce ayağından tutup cesedini bir çöplüğe attılar. Cenâb-ı Allah, Musa peygambere: «Git, onun cenaze namazım kıl.» diye vahyetti. Musa peygamber ise: «Ya Rab, İsrailoğulları onun 200 sene müddetle sana isyan ettiğine şahitlik ederler. Ben onun namazını nasıl kılarım?» diye sorunca Cenâb-ı Allah, şöyle cevap verdi: «Evet öyle oldu, ancak o adam Tevrat'ı her açıp içinden Muhammed (s.a.v.)'in adını gördüğünde o' adın yazılı olduğu kısmı öper ve gözlerinin üzerine koyup salavat getirirdi. İşte ben onun bu iyiliğine karşı teşekkür edip günahlarını bağışladım ve ona yetmiş huri verdim.»
Bu rivayette illet vardır. Böyle bir rivayet sahih olamaz. Bunun senedinde gariblik, metninde de şiddetli bir münkerlik vardır.
İbn İdris, Vehb'den rivayet etti ki, Musa (a.s.), şöyle demiştir:
- Ya Rab, insanların benim aleyhimde konuşmalarına imkan verme, onların dillerini tut.
- Ey Musa, ben bunu kendim için yapmadım. Senin için hiç yapmam.
Yusuf (a.s.), Mısır Aziz'inin huzuruna çağrıldığında kapıda durup şöyle dua etti: «Dünyalık elde etmektense dinim bana yeter. Ey Rab-bim, senin şanın yücedir. Övgün yüksektir. Senden başka ilah yok-
tur.» Böyle dedikten sonra Aziz'in huzuruna girdi. Aziz, onu görünce tahtından indi ve Yusuf un önünde secdeye kapandı, sonra onu alıp tahtta, yanında oturttu ve; "Bugün senin yânımızda önemli bir yerin ve güvenilir bir durumun vardır." dedi.» (Yûsuf, 54.) Yusuf da ona şöyle dedi:
«Beni memleketin hazinelerine memur et. Çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim.» (Yûsuf, 55.) Bu kıtlık senelerini geçirmeyi ve bana emanet ettiğin mallan muhafaza ederim. Yanıma gelen herkesin dilinden anlarım.
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Cenâb-ı Allah, balığa, Yunus peygambere zarar vermemesini ve onu yaralamamasını emredince şöyle buyurdu:
«Eğer Allah'ı teşbih edenlerden (daha önce ibadet edenlerden) olmasaydı, tekrar diriltilecek güne kadar balığın karnında kalacaktı.»
(es-Sâffat, 143.)
Cenâb-ı Allah, onun önceki ibadetlerini hatırladı. Yunus peygamber, denizden çıkınca kıyıda uykuya daldı. Cenâb-ı Allah, onun yani-başında kabak ağacı bitirdi. Yunus uyanıp o ağacın kendisini gölgelemekte olduğunu ve yemyeşil olduğunu görünce hoşuna gitti. Sonra tekrar uyudu. Uyandığında bu defa kabak ağacı kurumuştu. Buna üzüldü. Kendisine denildi ki: «Sen onu yaratmadın, ona su vermedin, onu bitirmedin, ama kuruduğu için üzülüyorsun. Oysa ben ateşten 100.000 veya daha çok can yarattım. Sonra onlara rahmet ettim, bu -durum sana ağır geliyor.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Nuh peygambere her canlıdan bir çifti alıp gemiye koyması em-redildiğinde şöyle dedi:
- Ya Rab, aslanla sığırı, oğlakla kurdu, eşekle kediyi nasıl bir arada tutacağım?
- Peki bunları birbirine kim düşman kıldı?
- Sen ya Rab.
- Öyleyse ben onları birbirlerine ısındırırım ki, birbirlerine zarar vermesinler.»
Vehb b. Münebbih, Atâ el-Horasanî'ye dedi ki:
«Yazıklar olsun sana ey Atâ. «Bana dua edin, duanızı kabul edeyim.» {ei-Gâfir, 60.) diye buyuran zatın kapısını bırakıp sana karşı kapısını kilitleyen, yoksulluğunu izhar eden, zenginliğini gizleyen kimsenin kapısına mı geliyorsun? Yazıklar olsun sana ey Atâ, sana yetecek şey, seni müstağni kılıyorsa, dünyadaki en basit ve en az şey sana yeterli olur. Ama sana yetecek kadar

şeyler seni müstağni etmiyorsa, o halde dünyada sana yetecek hiçbir şey yoktur. Yazıklar olsun sana ey Atâ, senin karnın ancak denizlerden bir deniz, vadilerden bir vadidir ki, onu topraktan başka hiçbir şey dolduramaz.»
Biri kunutu ve sessizliği uzun süren, diğeri de secdesi uzun süren namaz kılmakta olan iki adamın durumunu ve bunlardan hangisinin daha faziletli olduğunu Vehb'e sorduklarında şu cevabı verdi: «Bunlardan hangisi Aziz ve Celil olan Allah için mü'minlere daha fazla nasihat veriyorsa o, diğerinden daha faziletlidir.»
Vehb şöyle demişti: «Övülmeyi sevmesi, yerilmekten de hoşlanmaması münafik kimsenin huyundandır. Yani yapmadığı iyiliklerle övülmeyi sevmesi ve yaptığı kötülüklerden ötürü yerilmekten de hoşlanmaması münafik kimsenin huyundandır.»
Vehb'in rivayetine göre Lokman (a.s.), kendi oğluna şöyle öğüt vermiştir: «Ey oğulcuğum, kendini Allah'a karşı frenle. Çünkü insanların en akıllısı, kendini Allah'a karşı frenleyip haramlarını aşmayan ve çiğnemeyendir. Doğrusu şeytan, akıllı kimseden kaçar ve ona tuzak kuramaz.»
Vehb, yanında oturmakta olan meclis arkadaşlarından birine şöyle dedi:
- Öğrenmekte tabiplerin zorlanmayacağı bir tıbbı, öğrenmekte fı-kıhçılann zorlanmayacağı bir fıkhı, öğrenmekte yumuşak huylu kimselerin zorlanmayacağı bir ilmi sana öğreteyim mi?
- Evet, öğret ey Abdullah'ın babası.
- Öğrenmekte tabiplerin zorlamayacağı tıb şudur: Bir yemek yiyeceği zaman başlarken besmele çek, sonunda da Allah'a hamdet.
Öğrenmekte fıkıhçıların zorlanmayacağı fıkıh ise şudur: Sana birşey sorarlar da o şey hakkında bilgin varsa, cevabını bildiğine göre ver. Eğer o hususta bilgin yoksa, «Bunun hükmünü bilmiyorum.» de.
Öğrenmekte yumuşak huylu kimselerin zorlanmayacağı ilme gelince, o da şudur: Sana birşey sorulmadıkça konuşma ve suskunluğunu devam ettir.
Vehb dedi ki: «Çocukta haya ve korku gibi iki huy bulunursa, o çocuğun reşit olması, yani doğru yolu bulması ümid edilir.»
«Zülkarneyn, güneşin doğduğu yere varınca orada bulunan bir hükümdar kendisine şöye dedi:
- Bana insanları anlat.
- Akılsız kimse ile konuşma, ölülere şarkı okuman gibidir. Akılsız kimse ile konuşman, sert kayayı yumuşatman için ıslatmaya benzer. Akılsız kimse ile konuşman, katık yapıp yemek amacıyla demiri pişirmeye benzer. Akılsız kimse ile konuşman, mezardaki ölüleri için sofra kurmaya benzer. Dağ başlarından taş taşıyıp getirmek, akılsız kimse ile konuşmaktan daha kolaydır.»
«Kitablardan birinde okuduğuma göre her sabah dördüncü gök katında bir münadi şöyle seslenirmiş:
- Ey kırklı yaşlarındaki insanlar! Siz olgunlaşan ekinler gibisiniz, hasad mevsimiz yaklaştı. Ey ellili yaşlarındaki insanlar! Bugüne kadar hangi salih amelleri işlediniz? Ey altmışlı yaşlarındaki insanlar! Artık sizin mazeretiniz yoktur. Keşke yaratıklar yaratılmış olmasalardı. Keşke onlar yaratıldığında yaratılış gayelerini bilmeselerdi. Vaktiniz geldi, tedbirinizi alın.»
Vehb b. Münebbih'ten rivayet olunduğuna göre Danyal (a.s.), şöyle demiştir: «Vah o zamana ki, salih kimseler aranacaklar, hiçbiri bulunamayacaktır. Ancak ekini biçen kimsenin arkasında rastlanılan tek tuk başaklar gibi salih kimselerde çok seyrek bulunacaktır. Ya da meyve devşiren kimselerin arkalarında kalan tek tuk meyve taneleri gibi nadiren görüleceklerdir. Onlarında yakın zamanda üzerlerine ağıtçıları ağlayacaktır.»
Abdürrezzak, Vehb b. Münebbih'in, «Kıyamet günü doğru teraziler kurarız.» (ei-Enbiyâ, 47.) ayetiyle ilgili olarak şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Amellerin ancak hatimeleri yani sonuçları tartılır. Cenâb-ı Allah, bir kula hayır dilerse, onun en son amelini hayırlı kılar. Yani son nefesinde hayır amel işlemesini nasib kılar. Bir kula da kötülük dilerse, onu son nefesinde kötü amel işler halde vefat ettirir.»
Vehb dedi ki: «Doğrusu, yüce Allah, yaratıkları yaratma işini tamamladıktan sonra onlara, yer üzerinde yürürlerken nazar etti ve şöyle buyurdu: «Ben, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'ım, sizi yarattım ve sizi gerçek yargım ve hükmümle yok edeceğim. Yani sizi öldürdükten sonra tekrar ilk yaratılış halinize döndüreceğim ve sizi yok edeceğim. Nihayet yalnız başıma kalacağım. Çünkü hakimiyet ve ebediyet ancak bana yaraşır. Yaratıklarımı çağırır ve hükmümle onları toplarım, düşmanlarımı hasrettiğim günde onları ö-nümde toplarım. Kalbler benim heybetimden korkup titrer. Kulların beni bırakıp kendilerine taptıkları diğer tanrılar uzaklaşıp giderler.» Vehb dedi ki: «Cenâb-ı Allah, yaratıkları yaratma işini cuma gününde tamamladıktan sonra cumartesi günü kendi nefsini layıkı veçhiyle övdü. İsmetini, cebbarlığım, büyüklüğünü, metanetini, kudretini, hükümranlığını ve Rabliğini anlattı. Herşey onun huzurunda sustu ve boyun eğdi. Sonra şöyle buyurdu:
- Ben kendisinden başka hükümdar bulunmayan hükümdarım, geniş rahmetin ve esma-i hüsnanm sahibiyim. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'ım. Şerefli Arş'ın ve yüce sıfatların sahibiyim. Ben kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'ım. Büyük lütuf ve nimetlerin sahibiyim, ben kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'ım, gökleri ve yeri benzeri olmaksızın yoktan var edip yarattım, herşeye ululuğumu ve azametimi doldurdum. Hükümranlığım herşe-yi kabzası altına aldı, kudretim herşeyi kuşattı. İlmim herşeyi kapsamına aldı, rahmetim herşeyi kapladı, lütfum herşeye ulaştı.
Ey yaratıklar topluluğu, ben Allah'ım. Mekanımı bilin. Göklerde ve yerde benden başka birşey yoktur. Yaratıklarımın tümü ancak benim varlığımla kaim ve daim olurlar, benim kudret pençemde dolaşırlar, rızkımla yaşarlar. Ölümleri, yaşamları, beka ve yok oluşları benim elimdedir. Onların benden kaçmalarına imkan yoktur. Benden başka sığınakları da yoktur, bir an için

onları bırakırsam hepsi harab olur ve yıkılır. Ben, değişmez dahil üzereyim, bu benden hiçbir şeyi eksiltemez, mülkümden de birşeyi noksanlaştıramaz.
Ben güçlülüğün, hükümranlığın, nurumun burhanı, gücümün fazlalığı, mekanımın yüceliği, şanımın azameti ile kendime yetmekteyim ve hiçbir şeye ihtavacım yoktur. Benim benzerim de mevcut değildir. Benden başka ilah yoktur. Yarattığım birşeyin bana denk olması uygun olmaz ve yarattığım şeylerin beni inkar etmeleri de layık olmaz. Kendi bilgimle yarattığım günde kendisini yaratmış olduğum bir varhk, nasıl olur da beni inkar eder? Hükümranlığımın kudreti altında bulunan ve ezilen bir varhk, nasıl olur da bana karşı büyüklük taslar? Perçemi kudret elimde bulunan bir yaratık, nasıl olur da beni aciz bırakabilir?
Kendisini yaşattığım, cismini hasta kıldığım, aklını noksanlaştır-dığım, canını aldığım, yarattığım, eskittiğim, ihtiyarlattığım ve bütün bunlara karşı bana kendini savunamayan bir varlık nasıl olur da bana denk olmaya kalkışır? Böyle biri nasıl olur da benim kulluğumu yapmaktan geri çekinir? Kulumdur, kulumun oğludur, ya da cariyemin oğludur, bir yaratıcıya mensub olmayan var mıdır?
Kainata benden başka varis olacak yoktur. Günlerin kendisini yıprattığı, ecelinin kendisini yok ettiği bir kul, nasıl olur da benden başkasına ibadet eder? Böyle birinin ecelini gece ve gündüzün peşpe-şe gelişi sona erdirir. Gece ile gündüz, benim saltanatımın küçük birer şubesidirler. Ey ölüm ve yok oluş ehli kimseler, bana gelin, bana! Benden başkası yoktur. Ben kullara rahmet etmeyi, kendi nefsim için bir vazife bildim. Mağfiret dileyen kimselere af ve mağfireti kendim için borç saydım. Benden af dileyen kimselerin irili ufaklı bütün günahlarını bağışlarım. Bu benim için zor ve büyük bir görev değildir. Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın.
Rahmetimden ümit kesmeyin. Çünkü rahmetim, gazabımı geride bırakmıştır. Bütün hayır hazineleri elimdedir. Yaratıklardan herhangi birini kendisine olan ihtiyacım nedeniyle yaratmış değilim. Aksine ben onları, kudretimi ortaya koymak için yarattım. Bakanlar,'benim hükümranlığıma ve mülküme baksınlar. Hikmetim üzerinde düşünsünler, bana hamdederek tesbihatta bulunsunlar, bana kulluk etsinler. Hiçbir şeyi bana ortak koşmasınlar? Bütün yüzler bana boyun eğsin ve bana itaat etsin.»
Eşres, Vehb'den rivayet etti ki, Davud (a.s.), Rabbine şöyle demiştir:
- İlahi, seni nerede bulurum?
- Benden korktuklarından ötürü kalpleri kırık kimselerin yanında bulursun.
İsrailoğullarından bir adam, yetmiş hafta süreyle oruç tuttu. Haftada sadece bir gün orucunu açıyordu. Cenâb-ı Allah'tan, şeytanın insanları nasıl baştan çıkardığını kendisine göstermesini diledi. Bu dilekte bulunuşundan uzun süre geçti, fakat dileğine icabet edilmedi. O zaman kendi kendine dedi ki: «Eğer ben kendi günahlarıma ve hatalarıma baksam Rabbimle aramdaki ilişkileri düzeltsem, istediğim bu şeyden daha hayırlı olur benim için.» Böyle dedikten sonra kendi nefsine yöneldi ve şöyle dedi: «Ey nefis, dileğimin kabul edilmeyişine neden olan şey, sensin. Eğer Cenâb-ı Allah, bende bir hayır olduğunu bilseydi ihtiyacımı karşılar, dilediğimi yerine getirirdi.» Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, onların yani İsrailoğullarının peygamberine şu buyruğu iletsin diye bir melek gönderdi. Falan abide de ki: «Kendi nefsini horlaman ve kendi nefsine söylemiş olduğun sözler daha önce yapmış olduğun ibadetlerden daha çok hoşuma gitti. Allah, senin dileğini yerine getirdi, gözünü açtı, şimdi etrafına bir bak.»
Adam etrafına bakınca iblisin tuzaklarının yeryüzünü kuşatmış olduğunu gördü. Ademoğullarının her birinin çevresinde kara sinekler gibi şeytanların vızıldadığını gördü ve şöyle dedi:
- Ya Rab, bü şeytanlardan kim kurtulabilir?
- Sükunetli ve yumuşak, kalbi selim sahibi kimseler kurtulabilir.
Vehb dedi ki: «Seyyahlardan bir adam, bir salatalık tarlasının yanından geçiyordu. Canı salatalık yemek istedi, ama nefsini cezalandırdı, oracıkta üç gün süreyle namaza durdu. Yanından bir adam geçerken güneşten ve rüzgardan âdeta kavrulmuş olduğunu farketti, dönüp kendisine bakınca: «Fesübhanallah, sanki şu adam ateşte kavrulmuş gibi.» dedi. Seyyah, ona şöyle cevap verdi: «Ateş korkusu beni bu hale getirdi, ya ateşe girseydim nasıl olurdum?»
Önceki kavimlerden bir adam bir günah işledi ve: «Cehennem ateşinden berat ettiğime dair haber bana gelmedikçe Allah'a söz veriyorum ki, hiçbir damın tavam altına girmeyeceğim.» dedi. Çöle gitti, sıcak soğuk günler demeden hep çölde kaldı. Adamın biri, yanından geçerken sıkıntılı ve zor durumda olduğunu görünce: «Ey Allah'ın kulu, seni bu hale getiren şey nedir?» diye sordu. Adam da şu cevabı verdi: «Cehennem'i hatırlamak beni bu hale getirdi, ya Cehennem içine düşseydim ne hale gelirdim, onu düşün.»
Vehb dedi ki: «Boşta gezen adam ve serseri olan kimse, asla hikmet sahibi olamaz. Göklerin melekutu yani yüce âlemlerde yaşayan üstün varlıklar, zinakarlara varis olmazlar.»
Vehb, bir mev'izesinde şöyle demişti: «Bugün mutlu kişi, vaaz ve Öğüt verir, akıllı kimse ondan çok faydalar sağlar. Ey ademoğlu, sen bugünün faydalarını, üzerindeki cahillik zararını gidermek için top-ladın, hidayet kandilini bugünde yaktın ki, içine düştüğün durumdan ayılıp kurtulasın. Bugün gibi aydınlığını kaybeden ve şaşkın hale düşen bir gün görmedim. Bugünde sağlıklı kimseler tedavi ediliyor. Ey ademoğlu, yaratıcıdan daha güçlü, yaratılandan daha zayıf bir kimse yoktur. Ey ademoğlu, bugün artık sana geri dönmeyecek şey elinden çıkıp gitmiştir ve geçip gidici olan şey senin yanında kalmıştır. Bu kaçınılmaz duruma düştüğünden ötürü ne diye sızlanıp sabırsızlanıyorsun? Elde etmeye ümit bulunmayan şeye ne diye tamahlanıyor-sun? Elinden çıkıp gidecek olan şeyin ebedi olmasına ne diye çaba sarfediyorsun? Ey ademoğlu, elde edemeyeceğin şeyin peşine

düşme, ulaşamayacağın şeyi taleb etmeye kalkışma, bulunmayan şeyi arama. Eşyalar senden koptuğu gibi sen de kendinden ümidi kes ve şunu da bil ki, taleb edilen nice şeyler taleb eden kimse için şerlidir.

Ey ademoğlu, sabır ancak musibet zamanında gösterilir. Musibet karşısında yaratıkların kötü ahlak sergilemeleri, musibetten daha büyüktür. Ey ademoğlu, zamanın hangi gününe ümit beslersin? Bazı günler olur ki, o günün bir an evvel sana gelmesini istersin, bazı günler de olur ki, bir an önce sona ermesini istersin. Öyle değil mi? Şu zamana bak, zamanın üç günden ibaret olduğunu anla. Bir günün geçip gitmesinden sonra onun geri döneceğini artık ümid etmezsin, bir günün de mutlaka sana geleceğini bilirsin. Diğer gününün ise gelmesinden emin olmazsın. Geçen gün senin aleyhinde şahitlik yapacak olan ve şahidliği kabul edilecek bir gündür, emaneti ödeyecek bir gündür, edebli bir hikmet sahibidir. Seni kendi nefsi ile şaşkına döndürdü, feci hale düştün. Hikmetini sende bıraktı.

Bugünün ise seninle vedalaşacak olan bir dostundur. Artık seninle uzun bir süre ayrı kalacaktır, çabucak göçüp gidecektir, gidecek ve sana gelmeyecektir. Ondan önceki gün de sana karşı adil bir şahittir, o günde senin lehine bir şefaat olacaksa, şahadetlerini senin lehinde yapmalarına güvenin olsun. Ey ademoğlu, dünya ehli kimseler seferidirler, bineklerinin üzerindeki yüklerinin bağını dünyadan başka bir yerde yani ahirette çözeceklerdir. Kabahat ve suçlarla yetiniyorlar, °ysa nimet sahibine şükretmek ne güzeldir. Ahirete teslim olmak güzeldir.

Ey ademoğlu, herşeyin bir misli vardır ve bizden önce geçip gitmiştir. Kökler geride kalmıştır. Bizler ise o köklerin dallarıyız, kök gittikten sonra dal hiç kalır mı? Ancak kök kalınca dal da kalabilir. Ey ademoğlu, yakinî inancı kaybedip amelinde hata yapan kimsenin aklı, büyük bir musibete maruz kalmış demektir. Ey insanlar, ebediyet ancak bu gani dünyadan sonradır. Biz yoktan var edildik, mezarlarda çürüyecek, ondan sonra yine hayata döneceğiz. Dikkat edin! Bugün kabahat işlersiniz, yarın musibetle karşılaşırsınız. Dikkat edin, yakın zamanda sevablarımız aşırı bir şekilde elimizden alınıp götürülecek, ya da bize bol bağışta bulunulacaktır. Ayrılıp gideceğiniz bu dünyada iken hayırlı ve salih ameller işleyin.

Ey insanlar, sizler bu dünyada ümitlerin ve arzuların kendilerine doğru yarıştıkları birer hedefsiniz. Sizler bu dünyanızda musibetlerin yağmaladığı şeylersiniz. Bu dünyada bir nimeti bırakmadıkça başka bir nimete ulaşamazsınız. Yaşayan biriniz, ecelinin bir kısmını tüketmeden ömür süremez, daha önceki rızkının bir kısmını sarfetmeden malını fazlalaştıramaz, bir eseri ölmeden başka bir eseri vücut bulamaz. Yüce Allah'tan, bize ve size bu öğütlerden bereketler ihsan etmesini diliyoruz.»

Vehb b. Münebbih dedi ki:

«Aziz ve Celil olan Allah, hikmetinin gereği olarak yaratıkları tip ve miktar bakımından farklı yaratmıştır. Yaratıkların bir kısmı dünya durdukça var olacaktır. Günler onları eksiltmez, ihtiyarlatmaz, çürütmez ve öldürmez. Yaratıkların bir kısmı yemez ve rızıklanmaz, yaratıkların bir kısmı yer ve rızıklanırlar. Cenâb-ı Allah, onları yaratırken beraberlerinde rızıklarını da yaratmıştır. Sonra Cenâb-ı Allah, yaratıkların bir kısmını karada, bir kısmını da denizde yaratmıştır. Denizde ve karada yarattığı yaratıklar için rızıklar da yaratmıştır, ama deniz hayvanlarına, kara hayvanlarının rızkı fayda vermez. Kara hayvanlarına da deniz hayvanlarının rızkı fayda vermez. Denizdeki karaya çıkacak olursa ölür, karadaki denize girecek olursa ölür.

Rızıkların taksimi ve geçimi hususunda düşünüp bu konuyla ilgilenen kimseler için Cenâb-ı Allah'ın karada ve denizde yarattığı hayvanlar üzerinde ibretler vardır. Ademoğlu, Allah'ın taksim ettiği rı-zıklardan ibret alsın. Çünkü bu rızıklar, ancak yüce Allah'ın kendi yaratıkları arasında taksim ettiği şekilde paylaşılır. Hiçbir kimsenin bu miktarı değiştirmeye ve miktarları birbirine karıştırmaya gücü yetmez. Nitekim kara hayvanlarının, deniz hayvanlarının erzakıyla; deniz hayvanlarının da kara hayvanlarının erzakıyla yaşamaya gücü yetmez. Eğer bunlar birbirlerinin rızıklanyla yaşamak mecburiyetinde kalırlarsa hepsi ölürler.

Kara ve deniz hayvanlarından her biri, kendisine verilen rızkı normal bir şekilde elde ederse bu, onun için yararlı olur ve kendisi hayatta tutar, aynı şekilde ademoğlııda istikrar bulup Allah'ın kendisine pay olarak verdiği rızkıyla yetinirse bu rızkı onu hayatta tutar ve ona yarar sağlar. Başkasının rızkına el uzatacak olursa, bu onun için bir noksanlık olur. Kendisine zarar verir ve rüsvay olur.»

Vehb b. Münebbih, Atâ el-Horasanî'ye şöyle demişti: «Sizden önceki âlimler, başkalarının dünyalarına ilgi göstermeyip kendi ilimleriyle başbaşa oluyorlardı. Dünya ehline iltifat etmiyorlardı. Dünya ehli kimselerin ellerindeki mallara da itibar göstermiyorlar di. Dünya ehli kimseler, onların ilmine rağbet gösterdiklerinden ötürü dünyalıklarım onların uğruna sarfediyorlardı. Ama bugün, aramızdaki ilim ehli kimseler, dünyaya rağbetlerinden ötürü ilimlerini dünya ehli kişilerin önüne peşkeş çekiyorlar. Bu nedenle dünya ehli kimseler de âlimlerimizde ilmin kötü durumda olduğunu gördükleri için ilimlerine pek rağbet göstermiyorlar. Sultanların kapılarında bulunmaktan sakın, ey Atâ! Çünkü onların kapılarında, tıpkı develerin, çöktüğü yerlerdeki gibi fitneler vardır. Sen onlardan dünyalık olarak birşey elde edersen, onlar da senin dininden bir o kadarını elde ederler.»

İbrahim el-Cüneyd, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Alimin biri, ilimde kendisinden daha üstün başka bir âlime uğradı ve ona sordu:

- Namazın nasıldır?
- Cennet ve Cehennem'in adını duyup bir anını dahi namazsız geçiren bir kimse bulunacağını sanmıyorum.
- Ölümü anman nasıldır?
- Bir ayağımı kaldırıp diğerini indirmeden öleceğimi düşünürüm. Ya senin namazın nasıldır ey adam?

- Ben namaz kılarım, gözyaşlarınıdan yerde ot "bitinceye dek ağlarım.
- Günahlarını itiraf edip gülmen, ilminle gururlanıp ağlamandan daha hayırlıdır. Çünkü ilmiyle gururlanan kimsenin hiçbir ameli Allah katma yükselmez.
- Bana tavsiyelerde bulun, ben seni hikmet sahibi bir adam olarak görüyorum.
- Dünyada zahid ol, dünyalık hususunda dünya ehli kimselerle çekişme. Dünyada hurma ağacı gibi ol, meyven yenildiğinde hoşça yenilsin, bırakıldığında da hoşça bırakılsın. Düşman üzerine düşersen onu kırma. Köpeğin, sahibine vefalı ve samimi oluşu gibi sen de Allah'a vefalı ve samimi bir şekilde yaklaş. Sahipleri köpeği aç bırakır, kovar ve döverler, ama o yine de onların çevresinde dolaşır ve bekçiliklerini yapar, onlar için samimi olur.»

Vehb b. Münebbih, bu hadisin anlatıldığı esnada şöyle dedi: «Ey ademoğlu! Köpeğin sahibine vefalı ve samimi olması kadar sen Aziz ve Celil olan Allah'a vefalı ve samimi olamazsan vay haline.»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre âlim kişi, kendisinden daha yüksek ilimlere sahip olan adama şu cevabı vermiş:
- Ben ayaklarım şişinceye kadar namaz kılarım.
- Geceyi tevbe ile geçirip sabaha pişmanlık ve nedametle girmen, senin için geceyi namaz ile geçirip sabaha gururlu bir şekilde girmenden daha hayırlıdır.

Osman b. Ebi Şeybe, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Adem peygamber, Cennet'ten çıkarılıp yeryüzüne indirildiğinde meleklerin seslerini duyamadığından ötürü yalnızlık hissetti. Cebrail
(a.s.) inip yanma gitti ve ona şöyle dedi:
- Ey Adem! Sana, dünya ve ahirette yarar sağlayacak birşeyi öğreteyim mi?
- Evet, öğret.
- Şu duayı oku: Allah'ım, nimeti benim için tamamla ki, yaşamım kolay ve rahat olsun. Allah'ım, son nefesimi hayırla kapat ki, günahlarını bana zarar vermesin. Allah'ım, beni dünya külfetlerinden ve kıyametteki korkulu hallerden kurtar ki, beni afiyetle Cennet'e koya-sın.»

Abdürrezzak, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bazı kitablarda okudum ve Cenâb-ı Allah'ın şöyle buyurduğuna rastladım: "Ey ademoğlu, sen bana karşı insaflı davranmadm. Beni başkalarına hatırlatıyorsun ama kendin beni unutuyorsun. İnsanları bana davet ediyorsun ama kendin benden kaçıyorsun, iyiliklerim senin üzerine iniyor ama senin kötülüklerin benim huzuruma çıkıyor. Ecelini noktalıyacak kıymetli bir melek sana gelecektir. Ey ademoğlu! Senin en çok hoşuma giden tarafin ve seni bana en çok yaklaştıran tutumun; sana taksim ettiğim rızka razı olmandır. Beni en çok kızdıran tarafin ve seni benden en çok uzaklaştıran tutumun; senin için taksim ettiğim rızka kani olmayıp kızmandır. Ey ademoğlu! Sana verdiğim emirler hususunda bana itaat et, senin yararına olacak şeyleri bana öğretmeye kalkışma, çünkü ben yaratıklarımı bilirim. Arzettiğin ihtiyaçlarını ben senden daha iyi bilirim. Ben ancak bana ikramda bulunana ikram ederim, emirlerimi önemsemeyeni de küçümserim, kul benim hukukuma riayet etmedikçe, ben onun hukukuna riayet etmem."»

Vehb dedi ki: «Cenâb-ı Allah'ın kitablarmdan doksan küsurunu okudum. Hepsinde de şu hükme rastladım: Meşiet ve irade hususunda birşeyi kendi nefsine havale eden kişi kafir olur. Yani iradeyi kendi nefsine bırakan, ilahi iradeyi itibar etmeyen kişi kafir olur.»

Yine Vehb dedi ki: «Ademoğlu sakin olmuyor, oysa rızıkları farklı ve değişik miktarlarda taksim eden Allah'ın kendisidir. Ademoğlu, rızkını azımsarsa, Allah'a olan rağbetini daha da fazlalaştırsın ve: «Eğer Allah benim durumumdan haberdar olsaydı bu miktarı değiştirirdi.» demesin. Zira Cenâb-ı Allah, yaratıp takdir ettiği şeye nasıl vakıf olmaz! Ademoğlu, rızık taksimi dışında da insanoğullarmın farklı bedenlere sahip olduklarını düşünmüyor mu? Cenâb-ı Allah; beden, mal, renk, akıl ve düşünce hususunda da insanları farklı yaratmıştır.

Ademoğlu, başkalarına kendisinden daha fazla rızık verilmiş olmasına alınmasın. Başkalarına kendisinden daha fazla ilim, akıl, din ve düşünce verilmiş olmasına da alınmasın. Ömrünün üç zamanında kendi çaba ve kazancı olmaksızın kendisini rızıklandıran zatın, ömrünün dördüncü zamanında da kendisini rızıklandıracağım bilmiyor mu? Ademoğlu, ömrünün ilk zamanlarında ana kanundaydı..Allah onu orada yarattı, kendi kazancı olan malla değil, başka bir malla onu rızıklandırdı ki, o zaman o, sağlam bir yerde, ana rahminde bulunuyordu; sıcaklık, soğukluk, keder, üzüntü ve hiçbir şey onu rahatsız etmiyordu. Ana rahmindeyken tutan eli, yürüyen ayağı, konuşan dili yoktu; ama oradayken Cenâb-ı Allah, ona rızkım eksiksizce, rahatça ve afiyetle gönderdi. Sonra Aziz ve Celil olan Allah, onu ana rahminden alıp başka bir yere sevketmek istedi. Yani doğmasını irade buyurdu, doğunca da ömrünün ikinci zamanı başlamış oldu.

Bu ikinci zamanında anası vasıtasıyla ona yetecek miktarda rızık verdi. Bu rızık, insanın çaba ve kuvveti, tutması ve yürümesi olmaksızın bilakis Allah'ın lütfü olarak insana verildi.

Sonra Cenâb-ı Allah, onu ikinci zamandan üçüncü zamana nakletmek istedi. Sütten kesilip diğer erzakla geçinip büyümeye başladı. Bu erzakı da ebeveyninin kazancıyla temin etti. Ebeveyninin kalble-rine onun şefkatini yerleştirdi ki; ebeveyni, onu kendi nefislerine tercih etsinler ve güçlerinin yetebildiğince temin ettikleri en hoş ve en lezzetli gıdalarla onu beslesinler, ebeveyni onu beslerlerken kendisi hiç çalışmıyor ve hiç kazanç sağlamıyordu. Nihayet insan büyüyüp akıllanınca rızkını kendi çabası, gayreti ve kazancıyla temin ettiğim düşünmeye başladı.

İşte ömrünün bu dördüncü zamanında Aziz ve Celil olan Rabbına suizanda bulundu. Maişetini temin etmek, malını fazlalaştırmak hususunda Allah'ın emirlerini hiçe saydı, kendi benzeri olan diğer insanlara bakıp dünyalık talebi hususunda

onlarla yarışa ve rekabete girişti. Böylece de yakini inancı ve imam zayıfladı. Kalbine yoksulluk ve diğer eşyalarla birlikte fakirlik korkusu girdi. Bu nedenle de kalbi öldü, aklını yitirdi, belaya uğradı.
Eğer ademoğlu marifet ve akılla bakıp düşünecek olursa, dördüncü zamanında da kendisini daha önceki üç zamanda rızıklandırıp müstağni kılan Allah'ın rızıklandırıp müstağni kılacağını anlar, Ömrünün bu dördüncü zamanında yaptığı hatalardan ve işlediği günahlardan ötürü kendini savunabilmesine ve mazeret beyan etmesine imkan yoktur. Meğer ki Allah, ona rahmet ede. Doğrusu ademoğlu çok şüphelidir, bu nedenle de kendisinin hükmü ve ilmi, Allah'ın hükmü ve ilmi karşısında kısır kalır. Allah'ın emirlerini düşünemez* düşünse anlar, anlasa bilir. Bilir ki, Allah'ı tanıtan alamet, onun yaratmış olduğu mahlukattır. Sonra onun mahrukatım rızıklandırması-dır ve onların rızıklarını ölçülü olarak vermesidir.»
Atâ el-Horasanî dedi ki: Yolda Vehb'e rastladım, kendisine şöyle söyledim:
- Bana şurada bir söz söyle ki ezberleyeyim, kafama yerleştireyim, sözü de kısa tut.
- Aziz ve Celil olan Allah, Davud (a.s.)'a şöyle vahyetmişti: «Ey Davud! izzetime ve azametime yemin ederim ki, kullarımdan biri mahrukatıma karşı benden yardım ister de ben bunu onun niyetinden anlarsam, yedi kat göklerle oradaki varlıklar ve yedi kat yerlerle oradaki varlıklar ona karşı tuzak kurmaya kalksalar bile o kulumu onlardan kurtarmak için bir çıkış yolu yaratırım. Ama yine izzetime ve celalime yemin ederim ki, kullarımdan biri benden başka bir mahluka sığınacak olurda ben onun niyetini anlarsam göklerin sebeplerini onun elinden koparırım. Yeri de onun altında basılamıyacak kadar yumuşak hale getiririm. Yürürken yere batar ve onun hangi derede öldüğüne de aldırış etmem.»
Ebu Hilal el-Eş'arî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kitaplardan birinde şöyle bir ibareye rastladım. Yüce Allah, buyuruyor ki: «Kulum benim taatımda olursa malı kendisine yeter, benden istemeden önce ben kendisine veririm, dua etmeden önce duasına icabet ederim, ben onun ihtiyacını kendisinden daha iyi bilirim.»
Vehb dedi ki: «Kitaplardan birinde şöyle birşeyi okudum: Şeytanın boğuşmakta en çok zorlandığı kişi akıllı mümindir. Çünkü mü'-min kişi, akıllı ve basiretli olursa sağır kayalardan oluşan yüksek dağlardan daha çok şeytana ağır gelir. Bu durumda şeytan, akıllı mü'minle boğuşur, fakat onu mağlub edemez. O zaman onu bırakıp cahil mü'mine yönelir. Ona emirler verir, emrini tutunca da onu hükmü altına alır ve dilediği gibi gütmeye başlar.»
Vehb dedi ki: «Musa (a.s.), ayağa kalktı. İsrailoğullan onu görünce kendileri de ayağa kalktılar. Onlara: "Yerinizde durun." dedi, sonra Tur dağma gitti. Dağda beyaz bir nehir gördü, nehirde kum tepecikleri iriliğinde kokulu kafur gördü. Görünce çok hoşuna gitti, nehi-girip yıkandı, elbiselerini de yıkadı. Sonra çıkıp elbiselerini kuruladı tekrar suya döndü, elbiseleri iyi kuruyuncaya kadar suda kaldı. Elbiseleri kuruduktan sonra alıp giyindi. Tur'un üzerindeki diğer te-oeciğe doğru gitti. Orada iki kişinin bir mezar kazmakta olduklarını görünce yanı başlarında durup; "Size yardım edeyim mi?" dedi. Onlar da- "Olur." dediler. İnip kazmaya başladı ve onlara şöyle dedi: "Mezarını kazmakta olduğunuz adamın beden ölçüsü nasıldır?" Onlar da: "Bedeni seninki kadardır." dediler. Adamlar mezarın bedene uyup uymayacağına karar versinler diye Musa (a.s.), mezarın içine uzandı. Uzanınca da toprak kendiliğinden üzerine kapandı. Musa (a.s.)'ın mezarını ancak bir akbaba gördü. Cenâb-ı Allah da onu sağır ve dilsiz yaptı.»
Vehb'den rivayet olunduğuna göre Aziz ve Celil olan Allah, şöyle buyurmuştur: «Eğer ölülerin kokuşmasına hükmetmemiş olsaydım, insanlar onları kendi evlerinde alıkoyarlardı. Eğer etin bozulmasına hükmetmiş olmasaydım, zenginler onu yoksullara vermezler ve onları mahrum bırakırlardı.»
Vehb dedi ki: «Abidin biri, bir rahibe uğradı ve ona şöyle bir soru sordu:
- Ne zamandan beri bu manastırdasın?
- Altmış seneden beri buradayım.
- Altmış sene müddetle burada nasıl sabrettin?
- Zaman geçiyor, dünya da geçiyor.
- Ey rahip, ölümü anman nasıldır?
- Allah'ı tanıyan bir kulun üzerinden, ölümü anmadığı bir an geçmez. Ben böyle sanıyorum, ayağımı kaldırıp yere indirmeden öleceğimi sanırım, ayağımı indirip tekrar kaldırmadan öleceğimi sanırım.
Bu cevap karşısında abid kişi ağladı. Rahib, ona sordu:
- Ağlayışı gördüm, peki halvette kalınca ne yaparsın?
- İftar esnasında ağlarım, gözyaşlarımı içerek orucumu açarım, uyku beni mest edip yere yıkar, o zaman ben de yatağımı gözyaşla-nmla ıslatırım.
- Günahını itiraf ederek gülmen, işlediğin salih amellerle Allah'a karşı nazlanıp ağlamandan daha hayırlıdır senin için.
- Bana bir tavsiyede bulun.
- Dünyada hurma ağacı gibi ol, yenildiğinde hoşça yenilir. Bırakıldığında da hoşça bırakılır, birşeyin üzerine düştüğünde de ona zarar vermez. Dünyada eşek gibi olma, eşeğin tek amacı karnını doyurmak, sonra da kendini toprağa atıp yuvarlanmaktır. Köpeğin sahibine vefalı ve samimi oluşu gibi Allah'a vefalı ve samimi davran, sahipleri köpeği aç bırakır ve kovarlar, ama o yine de evin önünden ayrılmaz. Sahiplerini koruyup bekler.»
Ebu Abdurrahman Eşres dedi ki: «Bu hadis, kendisine anlatıldığında Tavus ağlar ve şöyle derdi: "Aziz ve Celil olan Rabbimize karşı vefa ve samimiyetimiz karşısında köpeğin kendi sahihlerine karşı daha vefalı ve samimi olması doğrusu çok

ağrımıza gitmiştir."»
Vehb b. Münebbih dedi ki: İsa peygamberin zamanında rahibin biri, kendi manastırında halvete girdi. İblis, onu baştan çıkarmak istedi ama beceremedi. Her ne yoldan onu aldatmayı denediyse de onunla başedemedi. İsa peygamberin kılığına bürünerek rahibin yanına geldi. Manastırın kapısı önünde ona şöyle seslendi:
- Ey rahip, hele başını pencereden dışarıya uzat ki, seninle konuşayım. Ben İsa Mesih'im.
- Eğer sen İsa Mesih isen sana ihtiyacım yoktur. Sen bize ibadet etmemizi emretmedin mi? Bize kıyametin kopacağı vaadinde bulunmadın mı? Haydi işine git, sana ihtiyacım yoktur.
Şeytan, eli boş ve üzgün olarak oradan ayrılıp gitti. Tekrar geri dönmedi. Başka bir yolla anlatılan bu hadisede ravi şöyle demektedir: İblis, manastırında bulunan bir rahibin yanma gitti. Kapıyı açmasını söyledi. Kahip ona sordu:
- Sen kimsin?
- Ben Mesih'im.
- Vallahi sen iblissin, seninle başbaşa konuşacağım, eğer sen Mesih isen bu gün sana ihtiyacım yoktur. Seninle ne iş yapacağım? Sen bize Aziz ve Celil olan Rabbinin risaletini tebliğ ettin. Biz de kabul ettik, bize bir din getirdin, biz de o dinir üzereyiz. Haydi işine git, sana kapıyı açacak değilim.
- Doğru söyledin, ben iblisim, ama bugünden sonra artık seni saptırmak istemiyorum. Sormak istediğin birşey varsa sor, sana anlatayım.
- Sen doğru cevap verecek misin?
- Bana her ne sorarsan sor, sana mutlaka doğru cevap vereceğim.
- Ademoğlunu yoldan çıkarma hususunda en çok hangi huyuna güvenirsiniz?
- Uç huyuna güveniriz: Hiddet, cimrilik ve sarhoşluk.
Vehb b. Münebbih dedi ki: «Musa peygamber, Cenâb-ı Allah'a şöyle bir soru sordu:
- Ya Rab, en çok hangi kuluna kızarsın?
- Öğütlerin kendisine fayda vermediği, yalnız başına kalınca da beni zikretmeyen kuluma kızarım.
- İlahi, seni hem dili hem de kalbiyle anan kulunun mükafatı nedir?
- Kıyamet gününde onu Arş'ımın gölgesi altında gölgelendirir ve onu himayeme alırım.»
Vehb b. Münebbih dedi ki: «Âlimin biri, ilimce kendisinden daha Üstün başka bir âlimle karşılaştı, ona şöyle bir soru sordu:
- Allah sana rahmet etsin, israfsız bina nedir?
- Seni güneş ışıklarına ve yağmura karşı koruyan binadır.
- İsrafsız yemek nedir?
- Açlık ile tokluk arasında olan ve tekellüfsüz hazırlanan yemektir.
- İsrafsız giyecek nedir?
- Ayıp yerleri örten, vücudu soğuğa ve sıcağa karşı koruyan, renksiz ve çeşitleri çok olmayan giyecektir.
- İsrafsız gülmek nedir?
- Yüzünü aydınlatan ve sesini başkalarına duyurmayan gülümsemedir.
- İsrafsız ağlamak nedir?
- Aziz ve Celil olan Allah'tan korku duyarak ağlamaktan hiçbir zaman usanma, ama dünya için de ağlama.
- Amelimin ne kadarını gizleyeyim?
- İyi amel işlemediğini başkalarına zannettirecek kadar gizle.
- Amelimin ne kadarını açığa çıkarayım?
- İyiliği emredip kötülüğü menetme amelini açığa vur. Haris bir kimsenin sana uymasını sağlayacak kadar olan amelini de açığa vur. İnsanların durumuna bakmaktan sakın. Herşeyin iki ucu ve bir de ortası vardır. Uçlardan birini tutarsan diğeri eğilir, ama ortadan tutarsan dengeyi sağlarsın. Herşeyin ortasını tutmaya bakın.»
Vehb dedi ki: «Tevrat'ta şu dört cümleye rastladım: Başkasıyla istişare yapmayan pişman olur. Kendini muhtaç görmeyen kimsenin ihtiyacı karşılanır. Fakirlik, kızıl ölümdür, ameline göre karşılık görürsün, ticaret yapan günaha saplanır.»
Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kendi zamanında insanların en faziletlisi olan bir adam vardı. İnsanlar onu ziyarete gelirler, o da onlara öğüt verirdi. Bir gün etrafında toplandıklarında onlara şöyle dedi:
«Biz dünyadan çıktık, mal ve aile efradını, taşkınlıktan korktuğumuz için terkettik, ama bu durumumuzda da taşkınlık ve azgınlığın, mal sahihlerinin uğradıkları beladan daha çok bize musallat olmasından korkuyoruz. Hükümdarların maruz kaldıkları belalardan daha çok belalara uğramaktan korkuyoruz. Çünkü bizlerden her bin, ihtiyacının karşılanmasını çok istiyor, birşey satın alacağı zaman dindarlığı nedeniyle kendisine ayrıcalık tanınmasını istiyor. İnsanlarla karşılaştığında dindarlığından.ötürü, saygı görmek istiyor...»
Böyle diyerek âlimlerin ve abidlerin başlarına gelen afetleri saymaya başladı. Dindarlıklarını öne sürerek şeref ve saygı görmeyi arzulama belasını anlattı.
O abidin bu konuşması çevreye yayıldı. Nihayet o beldelerin hükümdarı da duydu, onu çok beğendi. Devlet erkanına; «Bu adamı ziyaret etmek gerekir.» dedi. Bir gün onu ziyarete gitmek için sözleştik, sözleşilen gün gelince hükümdar, ziyaretine

gidip selam vermek için o abidin bulunduğu yere doğru harekete geçti. Abid, bulunduğu mabetten başım dışarı çıkardığında aşağıdaki arazinin ziyaretçi atlarıyla ve süvarilerle tıka basa dolduğunu gördü. Gerçekten ilmi güzeldi, ilmin ve amellerin afetlerini ve nefsin desiselerini bilirdi. Kalabalık ziyaretçi topluluğunu görünce: «Bu nedir?» diye sordu. Kendisine: «Hükümdar gelip sana selam vermek ve seni ziyaret etmek istiyor. Çünkü senin güzel konuşmalarım duymuş.» dediler. Bunun üzerine abid: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn. Biz onunla ne yapacağız? Mahvolduk. Allah'a yemin ederim ki, bu adama karşı ilahi hüccetleri ileri sürüp kendisine telkinatta bulunmazsak, mahvolduk demektir. O zaman kızarak yanımızdan ayrılıp gider.» dedi. Sonra hizmetçisine sordu:

- Yemek var mı?
- Evet.
- Getir sofrayı kur.
- Biraz ağaç meyvesi, biraz bakla, biraz da zeytin var.
- Getir onları buraya.

Hizmetçi yemeği getirdi, sofrayı kurdu. Abid, cemaatına emir verdi, gelip yemeğin çevresinde toplandılar. Onlara şu talimatı verdi: «Şu hükümdar, buraya gelirse hiçbiriniz dönüp ona bakmasın, kıyamda bulunmayın, oburca yemek yeyin ve hiçbiriniz başını kaldırmasın. Böyle yaparsak belki o bize kızar ve Cenâb-ı Allah da onu buradan uzaklaştırır. Çünkü buraya gelir ve bizden memnun olursa, korkarım ki fitneye maruz kalırız. Şöhretimiz yayılır, kalbimiz de fitne ve şöhretle dolar. O zaman da ancak Cehennem ateşinde yanarak bu beladan kurtuluruz.» Bu sözlerine karşı çevresindeki adamlar ağladılar. Kendisi de ağladı. Hükümdar, bulundukları dağa yaklaşınca beraberindeki devlet erkamyla birlikte atlarından indiler ve dağa tırmanmaya başladılar. Hükümdar, onların bulunduğu yere yaklaşınca abid ve adamları oburca yemek yemeye başladılar. Onlar bu haldeyken hükümdar yanlarına girdi, başlarını kaldırıp ona bakmadılar, o faziletli âlim de baklayı zeytinle birlikte dürüm yaparak büyük bir ekmek parçasına sardı ve ağzına tıkıştırmaya başladı. Hükümdar, onlara selam verdi ve: «Abid hanginiz?» diye sordu. Abidi gösterdiler. Hükümdar, ona şöyle dedi:

- Bu ne hal ey adam?
- Diğer insanlar gibi bir insanım (Böyle derken oburca yemeye devam ediyordu.).
- Sende hayır yokmuş.

Böyle dedikten sonra hükümdar dönüp oradan çıktı ve giderken de: «Bu adamda ilim diye birşey yok.» dedi. Hükümdar, dağdan aşağıya inerken abid, bulunduğu odanın penceresinden ona bakıp şöyle dedi: «Ey hükümdar, seni benden Öfkelenmiş halde buradan uzaklaştıran Allah'a hamdolsun.»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre o abid kişi, daha Önce hü-kümdarmış, dünyadan el etek çekip hükümdarlıktan feragat etmiş. Çünkü hükümdarlığı zamanında cennetliklerin ve salih amel işleyenlerin hayatta kalanlarından birinin yanına gitmiş, ona öğüt vermişti, hükümdar da onunla arkadaş olmaya ve Cennet'te bir araya gelmeye söz vermişti. Ahiret yurdundaki mükafatlara talip olduğu için hükümdarlıktan feragat edeceğini söylemişti, oğullarından, aile efradından ve devlet erkanından oluşan bir grup onun bu kararına muvafakat ettiler. Hep birlikte saraydan ayrılıp gittiler. Nereye gittiklerini kimse bilememektedir. Hükümdar, adalet ve iyilik sahibi idi. Aziz ve Celil olan Allah'tan korkardı, memleketi genişti, mal ve adamları çoktu, saraydan çıkıp yola koyuldular. Memleketin sınırında bir dağa vardılar. Dağda çok ağaçlar ve sular vardı. Bir süre orada ikamet ettiler, adamlarına şöyle dedi: «Eğer burada uzun süre ikamet edersek memleketimizdeki insanlar bizim burada olduğumuzu anlar ve bizi rahat bırakmazlar. Başka bir memlekete gitmeyi teklif ediyorum. Orada insanlardan uzak bir yere konaklarız. Böyle yaparsak belki biz onlardan, onlar da bizden kurtulurlar.»

O dağlardan da ayrılarak bilmedikleri beldelere doğru yola çıktılar. Yabancı ülkelerden birinde insanlardan uzaktaki bir dağa gittiler. Dağda çok sular ve ağaçlar vardı. Geçitleri azdı, dağın tepesinde akar su ve geniş bir alan buldular, dileyen orada ekin de ekebilirdi, oraya konakladılar. Mesken ve ibadet için binalar yaptılar. O akar sudan yararlanarak katıkta kullanmak için bazı tahılları ve zeytin ağaçlarını ektiler. Bakımını elleriyle yaptılar, ürünleri yediler. Ancak oraya yakın beldelerdeki insanlar, onların durumlarından haberdar oldular, gelip onları ziyarete başladılar. Nihayet önceki sayfada nak-letiğimiz sözleri, o âlim zat söyledi ve bu sözleri etrafa yayıldı. Bunun üzerine hükümdar, onları ziyarete geldi...» Doğrusunu Allah bilir.

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Her ne kadar dünyaya karşı tutkulu ise de insanların dünyadaki en zahidi; emanetleri muhafaza etmekle birlikte sadece helal ve temiz kazanca razı olan kimsedir. Her ne kadar dünyadan yüz çevirmekte ise de insanların dünyaya en çok ragbet edeni; kazancını nereden elde ettiğine, elde ettiği şeylerin helal veya haram olduğuna aldırış etmeyen kimsedir. İnsanlar, başka hususlarda kendisini cimri görseler de insanların dünyadaki en cömerdi; Aziz ve Celil olan Allah'ın hakkını vermek hususunda cömert davranandır. Her ne kadar başka hususlarda insanlar kendisini cömert görseler de dünyada insanların en cimrisi; Aziz ve Celil olan Allah'ın haklarını vermekte cimri davranandır.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Aziz ve Celil olan Allah, 1.000 makamda Musa (a.s.)'la konuştu. Onunla konuştuğunda da Musa (a.s.)'m yüzünde üç gün süreyle nur görünürdü. Musa (a.s.), Aziz ve Celil olan Rabbiyle konuştuğundan itibaren hiçbir kadına el sürmedi.»

Osman b. Ebi Şeybe, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Doğrusu, peygamberliğin ağır yükleri vardır, o yükleri ancak güçlü adamlar taşıyabilirler. Yunus b. Meta, salih bir kuldu, yalnız biraz tahammülsüzdü. Peygamberlik yükünü omuzlayınca altında zorlandı. Tıpkı devenin ağır yük altında zorlanışı gibi,

bu yükü bir tarafa attı ve bulunduğu yerden kaçıp gitti. Yüce Allah da Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e şöyle buyurmuştur: «Ey Muhammed! Peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret.» {ei-Ahkâf, 35.)
«Ey Muhammed! Sen Rabbinin hükmüne kadar sabret, balık sahibi Yunus gibi olma. O, pek üzgün olarak Rabbine seslenmişti.» (ei-
Kalem, 48.)
Yunus b. Bükeyr, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Cenâb-ı Allah, rüzgara emir verdi ki, yeryüzündeki yaratıklardan herhangi biri birşey söylerse, o sözü mutlaka Süleyman peygamberin kulağına eriştirsin. İşte bu nedenle Süleyman peygamber, karıncanın konuşmasını işitti.»
Süfyan, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İsrailoğullarından bir adam kırk sene müddetle ibadet ederse, kendisine keşif kapıları açılır ve yaptığı amellerin kabul edildiğine dair alametler gösterilirdi. Yine İsrailoğulları arasında Rebia kabilesinden bir adanı kırk sene müddetle ibadet etti. Ama birşey göremedi ve şöyle dedi: "Ya Rab, ben iyilik yapmışım ama ebeveynim kötülük yapmışlarsa, benim suçum ne?" Bunun üzerine başka abidlerin gördükleri şeyler kendisine de gösterildi.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o abid şöyle demiştir: «Ya Rab, eğer ebeveynim kötü işler yapmışlarsa, benim bundaki sorumluluğum ne?»
Yine başka bir rivayette anlatıldığına göre aynı abid şöyle demiştir: «Ya Rab, eğer ebeveynim kötülük yapmışlarsa senin ihsanından ve iyiliğinden ben niye mahrum kalayım?» Böyle demesi üzerine Cenâb-ı Allah, bir bulutu göndererek o abidi gölgelendirmişti.
Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Dünya ile ahiret, iki kuma gibidirler. Birini razı edersen diğerini kızdırırsın.»
«Allah katında şirkten sonra günahların en büyüğü büyücülüktür.»
Abdürrezzak, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İnsan oruç tutunca gözleri kayar, ama tatlı şev^e iftar ederse
tekrar eski haline döner.»
Abdullah b. Mübarek, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abid bir adam, başka bir abide uğradı, onun düşünceli olduğunu
gördü ve ona şöyle sordu:
- Neyin var, sana ne olmuş?
- Falan adama şaşıyorum, o kadar çok ibadet yaptı, sonra da dünyası onu yoldan çıkardı.
- Yoldan çıkan kimsenin nasıl çıktığına şaşma, aksine doğru yola giren kimsenin nasıl doğru yola girdiğine şaş!»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«îsrailoğullarmın başına büyük bir musibet ve şiddet geldi, peygamberleri şöyle dedi: «Rabbimizi neyin razı edeceğim bilseydik de o şeyi yapsaydık »
Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah, ona şöyle vahyetti: Kavmin diyorlar ki: «Herkesin razı olduğu şeye ben de razıyım Herkesin kızdığı şeye ben de kızıyorum.» (Böyle demesinler, başkalarına bakmasınlar, gerçeğe baksınlar.)
Yine Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Isa peygamber,-bir mezar başında durdu, beraberinde havariler veya arkadaşlarından birkaç kişi vardı. Mezara bir cenaze sarkıtılıyordu. Arkadaşları mezarın darlığını ve karanlığını anlattılar. İsa peygamber onlara şöyle dedi: "Siz daha önce bundan daha dar bir yerdeydiniz... annelerinizin rahimlerindeydiniz. Eğer Cenâb-ı Allah, genişletmek isterse genişletir."»
Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Seyyahlardan abid bir adamı, şeytan baştan çıkarmak istedi, şehvet, rağbet ve gazab cihetinden ona geldi, ama onu bir türlü nıağ-lub edemedi. Şeytan, bir yılan kılığına girdi, yanma gitti, ama o namaz kılmaktaydı; namazına devam etti, dönüp şeytana bakmadı.
Şeytan, onun ayağına sarıldı; yine ona dönüp bakmadı, elbiselerinin arasına sokuldu, yakasının ucundan başını dışarı çıkardı, abid yine ona bakmadı. Namazından da geri durmadı. Secdeye varmak istediğinde onun secde yerinde kıvrılıp durdu, secde etmek için başını yere koymak istediğinde yılan ağzını açtı ki, abidin başını yutsun; ama abid başını secdeye koydu; alnı ile secde yerini açtı ve böylece yere secde yapma imkanı buldu. Şeytan daha sonra bir adam kılığına girerek abidin yanına gitti ve ona şöyle dedi:
- Seni korkutan yılan bendim. Şehvet, gazab ve rağbet cihetinden sana geldim. Canavarlar ve yılanlar kılığına bürünerek sana gelen yine bendim, ama seni mağlub edemedim, artık seninle samimi dost olmayı uygun gördüm, bu günden sonra namaz kıldığın esnada sana gelmeyeceğim.
- Beni korkutmak istediğin günde korkmuş değildim ve bu günde senin dostluğuna ihtiyacım yoktur.
- Dilediğini bana sor, sana cevabım vereyim.
- Sana ne sorayım ki?
- Malını sormayacak mısın? Malını bırakıp geldikten sonra malına ne yapıldı, malın ne oldu sormayacak mısın?
- Eğer malımı düşünseydim ondan el çekip ayrılmazdım.

- Aileni sormayacak mısın; onlardan kim öldü, kim hayatta kaldı demeyecek misin?
- Ben onlardan önce ölmüşüm.
- İnsanları nasıl saptırdığımı bana sormayacak mısın?
- Sen onları en sapığısın, zaten. Ama ademoğullannı saptırma yollarından hangisine daha çok güvenirsin, onu bana söyle.
- Üç huy, ademoğlunu saptırabilmem için bana çok yardımcı âlur. O huylar şunlardır: Cimrilik, hiddet ve sarhoşluk. Kişi eğer cimri ise, malını gözünde azaltırız ve onu başkalarının mallarına göz diker hale getiririz. Kişi eğer sinirli ve hiddetli ise, çocukların küreği oynattıkları gibi onu da kendi aramızda elden ele oynatırız, duasıyla ölüleri diriltecek olsa bile yine de onu baştan çıkarmaktan ümidimizi kesmeyiz, onun yaptığı her şeyi yıkarız. Bizim sözümüz birdir, kişi eğer sarhoş ise onu her türlü şerre, rüsvaylığa, rezalete ve alçaklığa kediyi kulağından tutup sürüklediğimiz gibi sürükleriz!»

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Eyyüb peygamber, yedi sene müddetle hastalık çekti. Yusuf peygamber, yedi sene müddetle zindanda kaldı. Buhtü'n-Nasır, yedi sene müddetle canavar kılığında kaldı.»

Vehb b. Münebbih'e dinar ve dirhemleri sorduklarında şu cevabı verdi: «Dirhem ve dinarlar, âlemlerin Rabbinin mühürleridir. Yeryüzü, ademoğlunun geçimini sağlayacağı yerdir, orada yer ve içer. Ama yeryüzünün kendisi ne yenilir ne de içilir. Âlemlerin Rabbinin mühürleri olan dirhem ve dinarlarla nereye gidersen ihtiyacını karşılarsın ama dirhem ve dinarlar münafıkların yularıdır. Münafıklar, onlarla şehvetlere sevkedilirler.»

Davud b. Ömer ed-Dabbî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Amelsiz dua eden kişi, kirişsiz ok atan kişiye benzer.»

Abdullah b. Mübarek, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hikmet sahiplerinden biri şöyle demişti: "Sırf Cennet'i elde etmek ümidiyle Aziz ve Celil olan Allah'a ibadet etmekten utanırım. Çünkü o zaman ben kötü bir köle gibi olurum ki; korktuğunda çalışır, serbest bırakıldığında ise çalışmaz. Allah sevgisinin benden çıkardığını başka hiçbir şey benden çıkaramaz."»

Sırrî b. Yahya dedi ki: Vehb b. Münebbih, Mekhul'e şöyle bir mektup gönderdi:

«Sen insanlar nezdindeki İslâmî ilmin zahir olanını sevgi ve şeref için kazandın, ama Allah katındaki İslâm ilmini Allah tarafından sevilmek ve ona yakın olmak amacıyla taleb et, şu iki sevgiden birinin diğerine engel olduğunu da bil.»

Zafir b. Süleyman, Vehb b. Münebbih'ten rivayet etti ki, Lokman (a.s.), kendi oğluna şu öğütleri vermiştir:

«Ey oğulcuğum! Allah'a taatı, dünya ve ahiret kazancını elde etmeye vesile olan bir ticaret edin. İman, üzerinde taşınmakta olduğun gemindir. Allah'a tevekkül, o geminin yelkenleridir, dünya senin denizindir. Günler denizdeki dalgalarındır, salih amellerin ise onlar sayesinde kazanç umduğun ticaretindir. Bağışlar ise, keramet ve onurunu onun vasıtasıyla elde etmeyi umduğun hediyendir. Hırs ise bu kerametini elinden çıkarıp uzaklaştırır, nefsi heva ve heveslerinden menetmek, bu geminin demiridir. Ölüm ise denizin kıyışıdır. Allah, dünyanın hükümdarıdır, varacağın yer Allah katıdır. Allah katında tüccarların en saygılısı, en faziletlisi ve ona en yakın olanı; mal ve sermayesi çok, niyeti saf, gidişatı da ihlaslı olandır. Allah katında en sevilmeyen tüccar ise, mal ve sermayesi az, gidişatı bozuk, kalbi kötü olandır. Ticaretin güzel oldukça kazancın artar, gidişatın halisane oldukça şereflenirsin.»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Lokman (a.s.), oğluna şöyle Öğüt vermişti:

«Ey oğulcuğum! Allah'a taatı sermaye edin ki, her taraftan sana kazanç gelsin. Allah'a karşı takvalı olmayı kendin için gemi edin, o geminin iç kısımları ve kamaraları Allah'a tevekküldür. Yelkeni Allah'a imandır. Denizin ise faydalı ilim ve salih ameldir. İşte bu yolu tutarsan belki kurtuluşa erersin, ama kurtuluşa ereceğini de sanmıyorum.»

Abdullah b. Mübarek, adamın birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Malın taşkınlık verişi gibi ilmin de insana taşkınlık verişi ve azdırışı vardır.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Aziz ve Celil olan Allah, sevabları insanlara sunmuştur, ama çalışmayan ve salih amel işlemeyen kimse sevabı hak etmez. Onu aramayan bulamaz, ona bakmayan onu göremez. Allah'ın taatı, rağbet eden kimselere yakındır, ilgilenmeyen kimselerden ise uzaktır. Ona tutkun olan ona ulaşır. Onu sevmeyen onu bulamaz. Ona ulaşmak için çabalayan kimseyi başkaları geride bırakamaz, ama ağır davrananlarda ona ulaşamaz. Allah'ın taatı, kendisini üstün tutan kimseyi şereflendirir, kendisini zayi eden kimseyi ise küçültür. Allah'ın kitabı, ilahi taat yolunu gösterir. Allah'a iman, insanı ilahi taata teşvik eder.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'ten rivayet etti ki; Davud (a.s.), şöyle demiştir:

- Ya Rab, kullarından en çok hangisini seversin?
- Güzel suretli, güzel amelli mü'mini severim.
- Ya Rab, kullarından en çok hangisine kızarsın?
- Güzel suretli kafire çok kızarım, ister küfretsin ister şükretsin. Ahmed b. Hanbel'in naklettiği başka bir rivayette anlatıldığına göre Davud (a.s.), Rabbine şöyle sormuştur:
- Ya Rab, kullarından en çok hangisini sevmezsin?
- Bir işi yapmak için bana istiharede bulunan ve hayırlı yolu kendisine gösterdiğim halde gösterdiğim yola razı olmayandır.

İbrahim b. Cüneyd, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Allah'a ibadet eden bir abid vardı, iblis bir insan suretine bürünerek ona gitti, güya kendisi de Allah'a ibadet ediyormuş gibi bir tavır takındı, kendini fazlaca ibadete verdi. Abid, onu ibadetteki gayretinden ötürü sevmeye başladı. Namazgahında iken

şeytan, ona şöyle bir teklifte bulundu: "Gel seninle şehire gidelim, insanlar arasına katılalım, onların eziyetlerine katlanalım, iyilikleri emredip kötülükleri menedelim. Böyle yaparsak sevabımız daha da çoğalır." Abid, onun bu teklifine olumlu baktı ve kabul etti. Abid, ayaklarından birini bulunduğu mekandan dışarı çıkardı ki, onunla birlikte şehire doğru gitsin. Tam dışarı çıkarken görünmezlerden bir şada geldi: "Bu şeytandır, seni fitneye düşürmek istiyor." Abid de şöyle dedi: "Allah'a isyan etmek, şeytana itaatta bulunmak amacıyla bu mekandan dışarı çıkan bir ayağım artık bir daha benimle birlikte bu mekana geri dönmeyecektir." Böyle dedi ve tam o esnada vefat etti. Cenâb-ı Allah, onun adını kitaplarından birine, "Ayak sahibi" diye geçirdi.»

Vehb b. Münebbih dedi ki: Kendi zamanının en faziletlilerinden bir adam, insanları domuz eti yemeye mecbur kılan ve böylece onları fitneye düşüren bir hükümdarın yanına gitti. İnsanlar, o âlime saygı gösterdiler, onun da domuz etini yiyeceğini düşünerek endişeye kapıldılar. Ancak hükümdarın muhafiz kuvvetleri komutanı, o âlime gizlice şöyle dedi: «Ey âlim, yenmesi sana helal olan bir oğlak kes, sonra onu bana teslim et ki, onu pişireyim ve domuz eti yemen erare-dildiği zaman onu getirip senin önüne koyayım. Böylece helal et yersin, hükümdar ve insanlar da senin domuz eti yediğini sanırlar.» Âlim, bir oğlak kesti, sonra onu muhafiz kuvvetleri komutanına teslim etti. Komutan da oğlak etini mutfakçılara vererek: «Şu âlime domuz eti getirin dediğimiz zaman siz kendisine şu oğlağın etini getirin.» dedi.

İnsanlar toplandılar, âlimin domuz eti yeyip yemiyeceğini görmek istediler ve: «Eğer o yerse biz de yeriz, yemezse biz de yemeyiz.» dediler. Hükümdar geldi, toplanan insanlara domuz eti getirilmesini emretti. Etler getirilip insanların önlerine konuldu. Alimin önüne ise, usulüne uygun kesilmiş helal oğlak eti getirilip konuldu. Cenâb-ı Allah, o âlime ilhamda bulundu, kalbine ve düşüncesine hakikati yerleştirdi. Alim şöyle dedi: «Peki, ben helal olduğunu bildiğim şu oğlak etini yiyeceğim ama bilmeyenlere ne diyeceğim ve ne yapacağım? İnsanlar, benim yeyişime bakacaklar, beni örnek alacaklar, onlar benim domuz eti yemediğimi bilmiyorlar. Oğlak eti yediğim halde domuz eti yediğimi sanarak bana uyacaklar ve kendileri de domuz eti yiyecekler. O zaman ben kıyamet gününde bunların günahlarını da taşıyanlar arasında olacağım. Hayır vallahi, öldürülsem de, ateşte yakılsam da bu eti yemeyeceğim.» Böyle dedi ve önüne konulan oğlağın etini yemedi.

Muhafiz kuvvetleri komutanı ona kaş göz işareti yaparak yemesini emretti ve önündeki etin oğlak eti olduğunu ima etti ama o yine de yemedi. Sonra hükümdar oıi£, yemesini emretti. Ama âlim yine yemedi. Israr ettiler, ısrarlara karşı direndi. Hükümdar, muhafiz kuvvetleri, komutanına onu öldürmesini emretti. Âlimi öldürmek için alıp götürdüklerinde muhafiz kuvvetleri komutanı ona şöyle dedi; «Kendi kestiğin ve bana teslim ettiğin oğlak etini niçin yemedin? Sana başka et getirerek bana güvendiğin hususta sana ihanet edeceğimi mi sandın? Hayır vallahi, ben böyl# <%pacak biri değilim.» Âlim ona dedi ki: «Senin samimi olduğunu biliyordum. Ama insanların bana uymalarından korktum. Onlar, benim eti yememi bekliyorlardı, önümdeki etin domuz eti olduğunu sanıyorlardı. Oğlak eti olduğunu sadece ben biliyordum. Ben o etten yeseydim, herkes önündeki domuz etini yiyecekti ve bundan sonraki zamanlarda da herkes yiyecekti. 'Falan âlim yedi' diyerek domuz etini helal sayacaklardı. Böylece ben onlar için bir fitne sebebi olacaktım.» Böyle dedi ve sonra da öldürüldü. Allah ona rahmet etsin. Âlim kişinin kusurlardan ve ayıp şeylerden sakınması, mahzurlu şeylerden uzak durması gerekir. Onun hatası ve kusuru başkalarınca görülür ve cahiller ona uyarlar.»

Muaz b. Cebel dedi ki: «Hikmet sahibi kimsenin ayak sürçmesinden ve hatasından sakının.» Başkası da şöyle demiştir: «Âlimin hatasından sakının, çünkü o hata yaparsa, onun hatası nedeniyle büyük bir Jilem de hata yapar. Âlimin -küçük de olsa- hatayı önemsememesi uygun değildir. Âlimlerin ihtilafa düştükleri ruhsatlı işleri de yapmaması icab eder. Çünkü âlim, halk tabakasından kalp gözü kör olan kimselerin kılavuzu ve değneğidir. O değnekle hakka hücum edilir ve cahiller: "Falan âlimin şöyle yaptığını gördüm.» derler. Âlim kişi, kişisel alışkanlıklarından uzak durmalıdır. Çünkü o, alışkanlık nedeniyle bazı şeyleri yapar, cahil kişi de onun yaptığı bu işin caiz veya sünnet veya vacib olduğunu zanneder. Nitekim denilmiş ki: «Âlime sor, sana doğru cevap versin, ama onun garib fiillerini örnek edinme. Ona sor ki, sana doğru cevap versin, eğer dindar ise.»

Zamanının âlimlerinin çoğuna bakmakla bakışın bozuldu, bu halktan biridir, onlarla birarada oturup kalkarsan daha nasıl bozulursun, bu bilinemez, ama yüce Allah, şöyle buyurmuştur:

«Allah'ın doğru yola eriştirdiği kimse hak yoldadır. Kimi de saptı-nrsa artık ona, doğru yola götürecek bir rehber bulamazsın.» (ei-Kehf, 17.) '

Muhammed b. Abdülmelik b. Zenceveyh, Abdürrezzak'ın babası-, nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Vehb b. Münebbih'e dedim ki:

- Sen rüya görüyor ve gördüğün rüyayı bize anlatıyorsun, çok geçmeden rüyanın gerçekleştiğini görüyoruz.
- Ben kadılığa geçtikten beri bendeki bu hal yok oldu. , Abdürrezzak diyor ki: Ben bunu Mamer'e anlattım. O da şöyle cevap verdi: «Hasan-ı Basrî kadılığa geçtikten sonra insanlar onun anlayışını övmediler. Ey şehr! Senden sonra artık âlimlere kim güvenir? Hele şu zamanda dünya pislikleri içinde boğulan âlimlerin, özellikle Timurlenk fitnesinden sonraki âlimlerin durumu nasıl olacaktır? Çünkü kalpler dünya sevgisiyle dolmuştur. Orada ilme yer bulamazsın, onların meclislerinin başlangıç ve sonucunu görmek istiyorsan, âlimlerden dilediğinin meclisine katıl, gördüğün şeyleri küçümseme. Çünkü işler ancak sonuçları ile önem kazanırlar.

«Allah, kendisine karşı gelmekten sakının kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir. Allah'a güvenen kimseye O yeter.» (et-Talâk, 3.)

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Bukağının hayvana bağlı oluşu gibi bela da mü'mine bağlıdır.»

Ebu Bilal el-Eş'arî, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Belaya uğrayan kimseyi o bela, peygamberler yoluna götürür.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Havarilerden birinin kitabında şunu okudum: "Bela ehlinin yoluna koyulursan rahat ol, çünkü o yol, seni peygamberlerin ve salih-lerin yoluna götürür."»
İmam Ahmed b. Hanbel, Osman b. Bezdeveyh'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Arefe gününde Vehb ve Said b. Cübeyr'le birlikte İbn Amir hurmalığının ağaçlarının birinin altında oturuyorduk. Vehb, Said'e şöyle sordu:
- Ey Abdullah'ın babası! Haccac'dan korkup saklandığın günden beri ne kadar zaman geçti?
- Karımı terkettiğimde karım hamileydi, karnındaki çocuk doğdu, büyüdü, yanıma geldiğinde sakalları çıkmıştı.
- Sizden önceki ümmetlerden birinde bir kimseye bela gelirse, o belayı bir ümit kapısı sayardı, rahatlığa ve bolluğa erince de onu bir bela sayardı.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğim rivayet etmiştir:
«Kitaplarından birinde Cenâb-ı Allah'ın şöyle buyurduğuna rastladım:
«Sihir yapan veya yaptıran, kahinlik yapan veya yaptıran, kuşların uçmasından fal tutan veya tutturan kimse, benim kullarımdan değildir. Böyle yapan kimse benden başkasına ibadet etsin, ancak o ve bütün yaratıklar benimdir. Benim yarattığım kimselerdir.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginlerin Cennet'e girmelerinden daha kolaydır.»
Ben derim ki: Hesabın şiddetli oluşu ve zenginlerin kıyametteki sıkıntılı yerde uzun süre bekleyecek olmalarından dolayı Vehb böyle demiştir. Nitekim şiddetli haller için misal verilirken de bu misal kullanılır. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Yapılan iyiliğe karşılık vermemek de, ölçü ve tartıyı eksik yapmak gibidir.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İbadet eden kimsenin kuvveti artar, tembellik yapan kimsenin vücudundaki gevşeklik artar.»
Başkası dedi ki: «Soğuk bir kış gecesinde uyumakta iken Havra adındaki kadın, rüyada gelip ona şöyle dedi: "Haydi kalk namaz kıl, namaz, bedenini gevşeten uykudan daha hayırlıdır senin için," Bu hususta bir hadis de gcrdüm, ama şimdi aklıma gelmiyor, ibadetin bedeni zindeleştirip esnek kıldığı, uykunun ise bedeni tembelleştirip hantallaştırdığı tecrübe ile sabit olan bir gerçektir.»
Seleften birinin anlattığına göre kendisi, Sıla b. Eşyem'i takib etmiş, Sıla geceleyin bir ormanlığa girmiş ve sabaha dek namaz kılmış, sabah olunca da sanki yumuşak yatakta uyumuşcasına vücudu zinde kalmış, kendisi ise tembelleşmiş ve vücudu gevşemiş olarak sabaha girmişti. Vücudundaki tembellik ve gevşekliğin derecesini ancak Aziz ve Celil olan Allah bilirdi.
Hasan-ı Basrî'ye şöyle bir soru soruldu:
- İbadet eden kimselerin yüzleri neden güzel oluyor?
- Çünkü onlar, Aziz ve Celil olan Allah'la başbaşa kalıyorlar. O da onlara kendi nurundan bir nur giydiriyor.
Yahya b. Ebi Kesir dedi ki: «Bir adam, kendi karısıyla gerdeğe girip onunla hoşça vakit geçirir ve kendini tatmin ederse elbetteki sevinir, ama onun sevinci, Rabbi ile başbaşa kalıp münacatta bulunan kimsenin sevincinden daha fazla olamaz.»
Atâ el-Horasanî dedi ki: «Geceleyin namaz kılmak, bedeni canlandırır, kalbi nurlandırır, yüzü aydınlatır, gözün ferini fazlalaştırır, bütün organları güçlendirir. Kişi, geceleyin namaz kıldığı takdirde sevinç ve ferah içinde sabahlar, geceleyinde gamlı bir şekilde uykuya dalıp geceyi uykuyla geçirirse, sabahleyin hüzünlü ve kalbi kırık bir şekilde güne başlar, sanki birşeyini kaybetmiş gibi olur. Oysa o, kendisi için en fazla yararlı olacak şeyi kaybetmiştir.»
İbn Ebi'd-Dünya, Bilal'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Geceyi namaz kılarak geçirmeye bakın. Çünkü bu, sizden önceki salih kimselerin âdetidir, geceyi namaz kılarak geçirmek,- insanı yüce Allah'a yaklaştırır, günahtan alıkoyar, kötülüklere kefaret olur. Şeytanı da bedenden uzaklaştırır.»
Ebu Hüreyre'den rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Sizden biriniz uykuya dalarken şeytan onun ensesine üç düğüm vurur, vurduğu düğümlerden her birinin üzerine: «Uzun bir gecen olsun, uyu bakalım» der. O kişi uyanıp Allah'ı zikredince düğümlerden biri çözülür. Abdest aldığında bir düğüm daha çözülür, namaz kıldığında ise düğümlerin üçüncüsü de çözülür ve o kişi gönlü rahat ve zinde bir şekilde sabahlar. Aksi takdirde gönlü rahatsız ve tembel olarak sabaha girer.»
Cenâb-ı Allah'ın bildirdiğine göre Hud peygamber, kendi kavmine şöyle demiştir: «Allah'a kulluk edin. O'ndan başka tanrınız yoktur.» (el-Mü'minûn, 32.) Sonra da şöyle demiştir:
«...Kuvvetinize kuvvet katsın.» (Hûd, 52.) Bu kuvvet, bütün kuvvetleri kapsamına alır. Cenâb-ı Allah, kendisine ibadet eden kimselerin imanlarını, yakînlerini, dinlerini ve tevekküllerini kuvvetlendirir, buna benzer daha başka kuvvetlerini de artırır; kulaklarını, gözlerini, bedenlerini, mallarım, evlatlarını ve diğer şeylerini kuvvetlendirip fazlalaştırır. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan, yüce Allah daha iyi bilir.
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Kişi sadaka verir, bunun kendisi için önceden göndermiş olduğu bir mal olduğunu bilir. Geride bıraktığı ise kendisinin değil, başkalarının malı olur.»
Ben derim ki: Bu husus, şu hadiste de ifade buyrulmuştur:
Rasûlullah (s.a.v.), sahabelere şöyle sordu:
- Hanginizin mirasçısının malı, kendi malından daha çok hoşuna gider?
- Hepimiz kendi malını mirasçısının malından daha çok severiz.
- Kişinin kendi malı, Önceden gönderdiği (sağlığında sadaka olarak verdiği) malıdır. Mirasçısının malı ile (ölüm) sonrasına bıraktığı malıdır.»
Vehb b. Münebbih'in minberde şöyle dediğini işittim: «Benden üç şeyi öğrenin ve bunları aklınızda tutun: Hevesinize uymayın, kötü arkadaş edinmeyin, kendi nefsinizi beğenmeyin.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Şeytanın en çok sevdiği insan, çok uyuyan ve çok yemek yiyendir.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Aziz ve Celil olan Allah, salih kul sebebiyle insanların hükümdarlarını muhafaza eder.»
Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İnsanlardan her birinin başına musallat olmuş bir şeytan vardır. Kâfir kişi, şeytanıyla birlikte yeyip içer, onunla birlikte yatağa girer, mü'min kişi ise, şeytandan uzak durur, şeytan onun dalgınlık anını gözetler, şeytanın en çok sevdiği insan, çok uyuyan ve çok yiyendir.» Muhammed b. Galib, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Peygamberlerden birine gökten inen bir kitabta şöyle bir ibareye rastladım: Yüce Allah, İbrahim peygambere şöyle sormuş:
- Biliyor musun, seni niçin halil (dost) edindim?
- Hayır ya Rab, bilmiyorum.
- Huzurumda namaza durduğunda boyun eğdiğin için seni dost edindim.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Davud oğlu Süleyman peygamberin 1.000 evi vardı. Bunların en yüksekteki billurdandı, en alttaki de demirdendi. Süleyman peygamber, bir gün rüzgara bindi ve bir tarla işçisinin yanından geçti. İşçi ona bakınca Süleyman peygambere verilen mülkü ve hükümdarlığı gözünde çok büyüttü ve: «Davud ailesine büyük bir mülk ve hükümranlık verilmiştir.» dedi. Rüzgar onun bu sözünü Süleyman'a iletti, Süleyman da rüzgara emir verdi, rüzgar durdu. Sonra inip yürüyerek tarla işçisinin yanına gitti ve ona şöyle dedi: «Söylediğin sözü işittim, yürüyerek yanma geldim ki; benim güç yetiremeyeceğim ancak Allah'ın lütuf ve ihsanı olarak bana nasib olan bu mülkü temenni etme-yesin. Çünkü Cenâb-ı Allah, beni bu mülkün başına geçirdi ve bu hususta bana yardım etti. Allah'a yemin ederim ki, yüce Rabbin kabul edeceği bir teşbih, Davud ailesine verilen mülk ve hükümdarlıktan daha hayırlıdır. Çünkü Davud ailesine verilen mülk ve hükümranlık fanidir, kalıcı olan ise teşbihtir, kalıcı olan şey, fani olandan daha hayırlıdır.»
Bunun üzerine tarla işçisi, Süleyman peygambere: «Sen benim kederimi giderdiğin gibi Allah da senin kederini gidersin.» diye dua etti.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Aziz ve Celil olan Allah, Musa peygambere bir nur verdi. Harun ona:
«Ey Musa, bu nuru bana hibe et.» dedi. Musa da ona hibe etti. Harun, kendisine hibe edilen nuru kendi oğluna verdi.
Beyt-i Makdis'te peygamberlerin ve hükümdarların saygı gösterdikleri bir kap vardı. Harun'un oğulları, o kaptan içki içiyorlardı. Gökten bir ateş inerek Harun'un oğullarını kapıp göğe götürdü. Harun, bu durumdan korktu ve imdat dileyerek yüzünü göğe çevirdi; dua etti, niyazda bulundu, yalvarıp yakarmca Aziz ve Celil olan Allah, ona şöyle vahyetti: «Ey Harun, bana taatta bulunan kimselerden biri asi olunca ona böyle yaparım, ya bana isyanda bulunanlardan biri asi olursa ne yapacağım, bunu düşün.»
Hakem b. Ebban dedi ki: San'ah bir adam yanıma konuk olarak geldi. Bana: Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini işittim dedi: «Aziz ve Celil olan Allah'ın yedinci kat gökte beyda adında bir evi vardır, o evde mü'minlerin ruhları toplanırlar, dünyadan bir kişi ölünce ruhlar onun istikbaline çıkar, onu karşılar ve ona gurbetteki kimsenin henı-şerisine sorduğu gibi dünya haberlerini sorarlar.»
Vehb b. Münebbih dedi ki: «Bir kimse, şehvetini ayak altına alırsa şeytan onun zulmünden korkar. Bir kimse, ilmini hevesine galip kılarsa, işte galip olan âlim odur.»
Fudayl b. İyaz dedi ki: Cenâb-ı Allah, peygamberlerinden birine şöyle vahyetti: «Benim rızam uğruna tahammül edenler, rızamı kazanmak için zorluklara göğüs gerenler, benim gözüm önünde ve himayem altındadırlar. Hele bunlar benim diyarıma gelirler ve nimetlerimin ortasına yerleşirlerse, durumları nasıl olacak, siz düşünün. Amellerini Allah rızası için az görenler, size müjdeler olsun orada. Yakınınızda olan sevgilinize bakacak ve onu seyredeceksiniz. Ben sizin amellerinizi unutur muyum sanıyorsunuz?
Ben büyük lütuf sahibiyim, benden yüz çevirenlere bile cömertçe davranırım. Bana yönelenlere nasıl muamele edeceğimi siz düşünün. Bir günah işleyipte o günahını benim affını yanında çok büyük gören kimseye kızdığım kadar hiçbir şeye kızmış değilim. Eğer bir kimseyi cezalandırmakta çabuk davranacak olsaydım veya acelecilik benim huyum olsaydı, rahmetimden

ümid kesenleri acilen cezalandırırdım. Mü'min kullarım kendilerine haksızlık edenlere ceza vermemek için haksızlıklarını affetmelerini isteyişimi sonra da kendilerine Cen-net'te ebedi kalma nimetimi bahsedişimi görseler, benim lütfumu ve keremimi suçlarlar. Ben, kendisine isyan etmenin helal olmadığı hükümdarım, bana taatta bulunan, rahmetimle taatta bulunur. Huzurumda durmaktan korkan kimseyi alçaltmaya ihtiyacım yoktur. Kullarım kıyamet gününde bakanların gözlerini kamaştırıp şaşkına döndürecek sarayları nasıl yükselttiğimi görecek olurlarsa: «Bu saraylar kim için yapılmış?» diye bana sorarlar. Ben de derim ki: Benim hatırıma bir suçu affeden ve bana isyan etmiş olmayan, rahmetimdende ümid kesmeyen kimseler içindir bu saraylar. Ben övgüye mükafat veririm. Öyleyse beni övün.»

Seleme b. Şebib, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Meryem oğlu İsa, beraberinde havarilerde olduğu halde bir kasabaya uğradı. Kasabadaki ins, cin, haşerat, hayvan ve kuşların hepsi ölmüştü. Bir süre orada durdu, kasabayı seyretti. Sonra kendi arkadaşlarına dönüp şöyle dedi: «Buradaki bütün canlılar, Allah katından gelen bir azab ile öldüler. Eğer böyle bir azab gelmeseydi, ayrı ayrı ve muhtelif zamanlarda öleceklerdi.» Daha sonra İsa peygamber, oradaki ölülere şöyle seslendi: «Ey kasaba halkı!» Ölüler arasından biri: «Buyur ey Allah'ın ruhu.» diye cevap verdi. Sonra İsa peygamber, ona sordu:

- Suçunuz ve helak sebebiniz neydi?
- Tağuta ibadet etmek ve dünyayı sevmekti.
- Tağuta ibadetiniz nasıl oldu?
- Masiyet ehli kimselere itaat etmek, tağuta ibadet etmek demektir.
- Dünyaya olan sevginiz nasıldı?
- Çocuğun annesine olan sevgisi gibiydi. Dünya bize yöneldiğinde sevinirdik. Bize arka çevirdiğinde üzülürdük. Ayrıca uzun emel sahibi olup Allah'a taattan yüz çevirdik. Onu gazablandıracak şeylere yöneldik.
- Helakiniz nasıl oldu?
- Bir gece afiyetle uykuya daldık, sabahleyin Çukura yuvarlandık.
- Çukur dediğin şey nedir?
- Siccin'dir.
- Siccin nedir?
- Ateş közüdür ki, dünya katları iriliğindedir. Ruhlarımız oraya defnedildi.
- Arkadaşlarına ne olmuş, onlar niçin konuşmuyorlar?
- Konuşamazlar.
- Neden?
- Çünkü onların ağızlarına ateşten gemler vurulmuştur.
- Peki, nasıl oldu da onlar arasında sadece sen konuşabildin benimle?
- Ben onlar arasındaydım, azab onlara isabet ettiğinde ben onlardan biri değildim. Onlar gibi kötü ameller işlemiyordum ama bela gelince beni de onlar arasına kattı. Ben azab çukurunda bir tüyle bağlıyım. Bilemiyorum zincire bağlı olarak mı yürüyeceğim, yoksa kurtulacak mıyım?

O anda İsa (a.s.), arkadaşlarına dönüp şöyle dedi: «Size gerçeği söylüyorum, arpa ekmeği yeyip saf su içmek, çöplükte uyumak, bunun yanısıra dünya ve ahiret afiyetine sahip olmak, çok büyük bir nimettir.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Kişi, Aziz ve Celil olan Allah'a itaat etmedikçe hikmet sahibi olamaz. Hikmet sahibi kimse, Allah'a isyan etmemiştir. Allah'a, ahmaktan başkası isyan etmez. Gündüz, nasıl ancak güneş ışığıyla tamamlanıp mükemmelleşir ve gece de ancak karanlık ile tamamlanıp mü-kemmelleşirse, işte aynı şekilde hikmet de, ancak Aziz ve Celil olan Allah'a taatta bulunmakla tamamlanıp mükemmelleşir. Hikmet sahibi kişi, Allah'a isyan etmez. İki kanadı olmaksızın nasıl ki kuş uça-mazsa, kanadı olmayan kuş nasıl ki uçmayı beceremezse, aynı şekilde salih amel işlemeyen kimse de Allah'a itaat etmiş olmaz. Allah'a itaat etmeyen kimse, Allah için salih amel işlemeye muktedir olmaz. Nasıl ki ateş suyun içinde duramaz ve sönerse, aynı şekilde riyakarlıkla yapılan ameller de fazla kalamaz ve yok olur. Zinakarın gizlice yaptığı iş, nasıl ki açığa çıkar ve pis işi onu rüsvay ederse, aynı şekilde kendi meclisinde oturunca güzel sözler söyleyen ama o güzel sözlerle kendisi amel etmeyen kimsenin de kötü fiili ortaya çıkar ve rezil rüsvay olur. Hırsızlık yapan kimsenin ortaya sürdüğü mazeret, hırsızlığın ispatlanması halinde nasıl yalanlanırsa, Allah için yapılması gereken kıraati başka amaçla okuyan kimsenin de mazereti yalanlanır.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Davud ailesinin mezamirinde şöyle bir ibareye rastladım:

«Boşta gezer adamlarla aynı mecliste oturmayıp oduncuların yolundan giden kimseye ne mutlu. İmamların yoluna koyulup Rabbinin ibadetinde müstakim olan kimseye ne mutlu. Böyle biri, su kanalı üzerine dikilen ağaca benzer, sürekli diri ve yemyeşil olur.»

Yine Taberanî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Kıyamet koptuğunda taşlar, kadınlar gibi figan ederler, dikenlerden de kan damlar.»

Rivayet olunduğuna göre Vehb şöyle demiştir: «Herşey mutlaka küçük olarak ortaya çıkar, sonra büyür, ancak musibet bunun tersinedir. O, büyük olarak ortaya çıkar, sonra küçülür.»

Rivayet olunduğuna göre Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: Dilencinin biri, Davud (a.s.)'un kapısında durup şöyle dedi:
- Ey peygamber ailesi, bize bir sadaka verin. Allah size kendi ailesi içinde ikamet eden tacirin rızkını versin.
Davud (a.s.), hane halkına şöyle dedi:
- Şuna birşeyler verin, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onun söylediği bu söz, Zebur'dadır.
Vehb b. Münebbih dedi ki: «Yalancılıkla tanınan kimsenin doğru söylediği söze de inanılmaz. Doğrulukla tanınan kimsenin sözüne inanılır. Bir kimse, çokça gıybet eder ve başkalarına öfke duyarsa, onun verdiği nasihatlara güvenilmez. Bir kimse facirlik ve hilekarlıkla tanınırsa, mihnet anında ona güven duyulmaz. Bir kimse, kendi boyunu aşacak işlere kalkışırsa, kadri ve kıymeti inkar edilir. Başkalarında çirkin görülen şeyler tabii ki sende de güzel görülmez.»
Davud b. Amr, Abdullah b. Osman b. Haysem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Vehb, yanımıza, Mekke'ye geldi, hep Zemzem suyundan içip ab-dest aldı, başka suya yönelmedi. Kendisine sordular:
- Niçin başka tatlı sulara yönelmiyorsun?
- Mekke'den çıkıp gidinceye kadar hep Zemzem'den içecek ve onunla abdest alacağım, başka suya yönelmeyeceğim. Siz, Zemzem suyunun ne olduğunu bilmiyorsunuz. Canım kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, Allah'ın kitabında anlatıldığına göre Zemzem suyu; aç kişinin yiyeceği, hasta kişinin de şifasıdır. Bereketini elde etmek amacıyla bir kimse, Zemzem suyuna gelip kana kana içerse mutlaka vücudundaki bir hastalık gider ve ona şifa ihsan edilir. Zemzem suyuna bakmak ibadettir. O suya bakmak, insan üzerindeki günahların yere dökülmesine vesile olur.»
Vehb b. Münebbih dedi ki: «Buhtunnasr, aslan şekline döndürüldü. Bu halde iken o, yırtıcı hayvanlara hükümdar oldu, sonra kartal şekline dönüştürüldü. Bu halde iken o, kuşlara hükümdar oldu, sonra sığır şekline dönüştürüldü. Bu halde iken o, diğer hayvanlara hükümdar oldu. Ama bütün bu hallerinde o, insan aklına sahip olup, insan gibi düşünüyordu. Hükümdarlığı devam ediyor ve idaresini sürdürüyordu. Sonra Cenâb-ı Allah, ona ruhunu iade etti ve insan haline döndürdü. Bundan sonra o, insanları Allah'ı birlemeğe davet etti ve şöyle dedi: "Semadaki dışında bütün ilahlar batıldır."
Vehb'e sordular:
- Buhtunnasr, mü'min olarak mı vefat etti?
- Bildiğim kadanyla Ehl-i Kitap onun imanı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları, onun ölmeden önce iman ettiğini söylemişler, bazıları ise şöyle demişlerdir: O, peygamberleri öldürdü, kitabları yaktı, Beyt-i Makdis'i yaktı ve tevbesi kabul edilmezdi.»
Vehb b. Münebbih dedi ki: Mısır'da bir adam vardı. Halktan üç gün süreyle yiyecek istedi, ama kimse ona yiyecek vermedi. Dördüncü günde vefat etti, onu kefenleyip defnettiler. Sabah olduğunda kefenin, mihraplarında durduğunu ve üzerinde şöyle bir yazı yazılmış olduğunu gördüler: «Siz onu diri iken öldürdünüz ama ölü iken de ona iyilik yaptınız, iyi olduğunu söylediniz. Bu nasıl iştir?»
Yahya dedi ki: «Ben o adamın vefat ettiği köyü gördüm, oradaki zengin, yoksul herkesin mutlaka bir misafirhanesi vardı. O köy halkı, bu hatalarım itiraf ediyorlardı. Bu nedenle yaptıkları kötülükten korktukları için herkes kendi evinde bir misafirhane yaptırmıştı.»
Abdürrezzak, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hediye kapıdan içeri görerse, hak da pencereden dışarı çıkar.»
İbrahim b. Cüneyd, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Peygamberlerden biri, dağdaki bir mağarada bulunan bir abide uğradı. Ona yaklaşıp selam verdi ve şöyle sordu:
- Ey Allah'ın kulu! Ne zamandan beri buradasın?
- 300 seneden beri buradayım.
- Geçimini nasıl temin ediyorsun?
- Ağaç yapraklarını yiyerek geçiniyorum.
- Ne içiyorsun?
- Kaynak sularını içiyorum.
- Kışın nerede oluyorsun?
- Şu dağın altında oluyorum.
- İbadete sabrın nasıldır?
- Nasıl sabretmiyeyim ki, benim günüm bu geceye kadardır, dün ise içindeki şeylerle birlikte geçip gitti, yarıria gelince p henüz gelmemiştir.
Peygamber, onun: «Benim bugünüm ancak geceye kadardır.» şeklindeki sözünü beğenip takdir etti.»
Yine aynı senedle rivayet olunduğuna göre abidlerden bir adam, kendi muallimine şöyle demiş:
- Ben heveslerden koptum, artık dünyaya hiç hevesim kalmadı.
- Sen ikisini bir arada gördüğünde kadınlarla hayvanları birbirlerinden ayırd edebiliyor musun?
- Evet.
- Dirhemleri, dinarları ve çakıl tanelerini birbirlerinden ayırd edebiliyor musun?
- Evet.
- Ey oğulcuğum, sen heveslerden kopmuş değilsin, ama heveslerini frenlemişsin, sakın onları serbest bırakma.
Gavs b. Cabir b. Gaylan b. Münebbih, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Dinin üç alanında çalış, zira dinin üç alanı vardır ki, bunlar sa-lih amelleri toplamak isteyen kimse için salih amellerin bir araya gelip toplandığı yerlerdir:

1- Sabah akşam gelen bulutlardan kaynaklanan çok nimetler, görünen görünmeyen lütuflar, eski yeni ihsanlar için Allah'a şükret. Çünkü mü'min kişi, bunların verilişleri nedeniyle Allah'a şükreder ve bunların tamamlanmalarını umar.

2- Pahası biçilmeyen, benzeri olmayan Cennet'e rağbetli ol, sefih ve facir, münafik veya kafir kimseden başkası Cennet'e rağbetsizlik etmez. Onun için çalışmamazlık etmez.

3- Kimsenin katlanamayacağı, kimsenin geri çevirmeye gücünün yetmeyeceği ve onun musibeti gibi başka bir musibetin düşünülemeyeceği ve onun doğuracağı hüzün gibi başka hiçbir şeyin hüzün doğu-ramıyacağı Cehennem ateşinden kaçıp kurtulmak için salih amel işle. Çünkü Cehennem'in haberi büyüktür. O, çok korkuludur, ahiret hüznü gerçekten büyük bir hüzündür. Cehennem ateşinden kaçıp Allah'a sığınmak için sefih ve ahmak kimseden başkası çalışmayı ihmal etmez ve gaflete düşmez. Böyleleri ziyandadır:

«Böyleleri dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte apaçık kayıp budur.» (el-Hacc, 11.)»

İshak b. Rahaveyh, Muhammed b. Said b. Rumane'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Babamın bana haber verdiğine göre Vehb b. Münebbih'e şöyle bir soru sorulmuş:

- Cennetin anahtarı "La ilahe illallah" sözü değil midir?

- Evet odur, ama bilirsiniz ki her anahtarın dişleri vardır. Bir kimse bir kapıya elindeki bir anahtarla gelir ve anahtarın dişleri kilitteki dişlere uyarsa kapıyı açabilir ama elindeki anahtarın dişleri kapıdaki kilidin dişlerine uymazsa kişi o kapıyı açamaz.»

Muhammed, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir hükümdarın oğlu kendi ordusundaki askerlerden bir kısmı ile sefere çıktı. Yaşı gençti, atından yere düştü, boynu kırıldı ve bir köyün yakınında öldü. Babası gazablandı ve yakınında öldüğü köy halkının tümünü baştan sona öldürmeye, onları fillerin ayakları altında çiğnetmeye, geride kalanları da atların ayakları altında çiğnetmeye, yine geride kalan olursa onlarıda erkeklerin ayakları altında çiğnetmeye yemin etti. Fillere ve atlara içki içirdikten sonra üzerlerine doğru yola koyuldu ve adamlarına; «Şunları fillerin ayakları altında çiğnetin. Geride kalan olursa onları da atların ayakları altında çiğnetin, yine çiğnenmeyen olursa onları da adamların ayakları altında çiğnetin.» diye talimat verdi.

O köy halkı, bunu duyunca ve hükümdarın kendilerini yok edeceğini anlayınca hep birlikte köyden dışarıya çıktılar. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a yalvarıp yakardılar. O zalim hükümdarın şerrini kendilerinden uzaklaştırması için yalvarıp yakardılar. Hükümdar ve askerleri bu minval üzere yollarına devam etmekte ve köy halkıda yüce Allah'a niyaz edip yalvarmakta ve yakarmakta iken gökten bir süvari geldi ve hükümdarın askerleri arasına düştü. Filler kaçıştılar, atlara hücum ettiler, atlar da adamlara hücum ettiler, hükümdar ve beraberindeki askerleri fillerin ve atların ayakların altında ezilip öldüler. Allah'ta o köy halkını hükümdar ve askerlerinin zulmünden ve şerrinden kurtardı.»

Abdürrezzak, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Cenâb-ı Allah, Beyt-i Makdis'teki kayaya şöyle dedi: "Arş'ımı senin üstüne koyacağım. Halkımı senin üzerinde hasredeceğim. Davud, bir gün süvari olarak sana gelecektir."»

Semmak b. Mufaddal, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ben ahlakıma bakıyorum, ama ahlakımda hoşuma gidecek bir husus yoktur.»

Abdürrezzak, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Sabah namazını çoğu kez yatsı abdestiyle kıldım.»

Bakiyye b. Velid, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Nuh peygamber, zamanının en yakışıklılarından idi. Başörtüsü takardı. Gemide iken acıktılar, ama Nuh peygamber onlara tecelli edince doydular.»

Vehb b. Münebbih, İsa peygamberin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Size gerçeği söylüyorum: Sizin musibetlere karşı en sabırsız olanınız, dünyayı en çok seveninizdir.»

Cafer b. Berkan dedi ki: Duyduğumuza göre Vehb b. Münebbih şöyle demiş: «Başkalarının ayıbına değilde kendi ayıbına bakan kimseye ne mutlu. Meskenete düşmeksizin Allah rızası için alçakgönüllülük eden kimseye ne mutlu. Zillet ve meskenet sahiplerine acıyan, günah olmayan yollardan mal toplayıp insanlara sadaka veren, ilim, hikmet ve yumuşak huyluluk sahipleriyle bir arada oturan, sünnete uyup bid'atlara sapmayan kimseye ne mutlu.»

Seyyar, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Davud'un Zebur'unda şöyle Duyurulduğunu okudum: "Ey Davud, Sırattan en hızlı geçecek insanın kim olduğunu biliyor musun? Onlar ki, benim hükmüme razı olurlar; dilleri beni zikretmekle ıslanır."»

Denildiğine göre abidin biri, Cenâb-ı Allah'a elli sene süreyle ibadet etmişti. Cenâb-ı Allah, o abidin kavminin peygamberine şöyle vahyetti: «Ben o abidi bağışladım.» Peygamber, Cenâb-ı Allah'ın bu vahyini o abide bildirdi. Abid de şöyle dedi: «Ya Rab, benim hangi günahımı bağışlayacaksın?» Böyle dedikten sonra boğazına bir kemik parçası sürdü ve boğazına vurdu, uyuyamadı, o kemiğin verdiği ağrı dinmedi. O gecede de namaz kılmadı, sonra ağrı dindi. Bunu gidip peygambere şikayet etti ve şöyle dedi: «Boğazıma sürdüğüm o kemiğin acısı beni rahatsız etti, sonra dindi.» Peygamber de ona şöyle cevap verdi: «Yüce Allah, senin hakkında şöyle buyurdu: "Senin elli sene süreyle yaptığın ibadet, işte şu ağrının dinmesi nimetine bile denk değildir."»

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Nimetin başı üçtür; birincisi İslâm nimetidir ki, nimetler ancak onunla tamamlanır. İkincisi afiyet nimetidir ki, hayat ancak onunla hoş olur. Üçüncüsü de zenginlik nimetidir ki, hayat ancak onunla tamamlanır.»
Vehb b. Münebbih; a'ma, cüzzamlı, kötürüm, çıplak ve alacalı bir illetlinin yanma gitti. İlletli adam: «Nimetlerinden dolayı Allah'a hamdolsun.» diyordu. Vehb'in yanında bulunan bir adam da o illetliye şöyle dedi: «Sende ne nimet kalmış ki, ondan dolayı Allah'a ham-dedesin?» İlletli adam, ona şu cevabı verdi: «Gözünü şu şehir halkına bir fırlat bakalım, ne kadar kalabalık olduklarını gör, ben Allah'a hamdediyorum. Çünkü bu halk arasında benden başka onu tanıyan yoktur.»
Vehb dedi ki: «Mü'min kişi, ilim öğrenmek için halk arasına karışır, belalardan kurtulmak ve salim kalmak için susar, Halka dini bilgileri öğretmek için konuşur, yerinde dursun diye halvete çekilir, mü'min kişi tefekkür eder; Allah'ı zikre devam eder. Allah'ı o kadar zikreder ki, huzur ona galib olur, sakinleşir, tevazu eder. Kimseyi itham etmez. Şehvetleri ve arzuları reddeder, özgür olur. Üzerindeki hasedi atar, sevgi ona zahir olur, fani olan herşeyle alakasını keser, aklını olgunlaştım*, kalıcı olan herşeye rağbet edip yönelir. Marifeti anlar, kalbi düşüncesi ile bağlantılıdır. Düşüncesi hep ahiretle ilgilidir. Dünya ehli kimseler sevindiklerinde o sevinmez, aksine sürekli hüzünlüdür, başkalarının gözleri kapandığında ve herkes uykuya daldığında o, Allah'ın kitabım okur, kitabı kalbine yerleştirir. İşte o zaman sevinir, kalbi bazen ürker, gözleri bazen yaşarır, gecesini Allah'ın kitabım okuyarak geçirir. Gündüzünü de halvete ve uzlete çekilerek geçirir. Hep kendi günahlarını düşürür. İşlediği salih amelleri küçümser, işte kıyamet gününde böylelerine o kadar kalabalık halk arasından şöyle seslenilir: Ey şerefli adam, kalk ve Cennet'e gir.»
İbrahim b. Said, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Vay sizin halinize ki, insanlar sizi salih kimseler olarak adlandırırlar ve sizi bundan ötürü sayarlar, ikramda bulunurlar.»
Taberanî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ey oğulcuğum! Gizlice Allah'a ihlaslı ve samimi bir şekilde taat-ta bulun ve bunu zahiren yaptığın fiillerin doğrulasm. Zira bir kişi, hayırlı bir amel işler, sonra onu gizlice Allah'a havale ederse, yerli yerince bir iş yapmış ve o amelini sağlam bir muhafaza teslim etmiş olur. Bir kimse sadece Allah'ın haberi olacak şekilde gizlice salih bir amel işlerse, o amelden ancak Allah haberdar olur ki, bu da ona yeter. O kişi, bu amelinin sevabını zayi etmeyecek bir muhafıza teslim etmiş olur.
Ey oğulcuğum! Gizlice salih amel işleyen kimsenin sevabının Allah tarafından zayi edileceğinden ve bu amelinin haksız yere hiçe sayılacağından korkma, aleniyetin gizlilikten daha faydalı olacağım da sanma. Çünkü aleniyet ile gizlilik, ağacın yaprağı ile kökündeki damarlara benzerler. Alenilik, ağacın yaprağı, gizlilik ise kökündeki damarlarıdır. Bu damarlar yanarsa ağacın tümü yok olur. Eğer bu damarlar düzgün olurlarsa, ağaç da düzgün olur, hem meyvesi hem de yaprakları hoş olur. Zira zaman olur ki yapraklar kuruyup ufalanır
ve rüzgarlar tarafından savrulur, ama kökteki damarlar öyle değildir.
Kökteki damarlar, göze görülmeyecek şekilde toprak altında gizli olduğu sürece ağacın görünen kısmı hep sağlam durumda olur. İşte din, ilim ve amel de böyledir. Kişi gizlilikte salih ameller işler ve aleniyetteki fiilleri onun bu gizlilikteki salih amelini doğrularsa, salih bir insan olarak kalmakta devam eder. Çünkü aleniyet, salih ameler-le dolu olan gizlilikle ancak insana fayda verir, ama gizlilikte kötü ameller işlenirse aleniyetteki amellerin insana faydası olmaz, tıpkı ağacın kökündeki damarların dallara hayat verişi gibi ve dalların hayatı da kökteki damarlara bağlıdır. Dallar, ancak o kökteki damarların süs ve zinetidir, gizlilikteki ameller, dinin kıvamıdır. Ancak bu kıvamla beraber aleniyetteki fiiller, dini süsleyip güzelleştirir, kişi ancak bu ameliyle Aziz ve Celil olan Rabbinin rızasını amaçlarsa böyle olur.»
Heysem b. Cemil, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hikmette okuduk ki: «Küfrün dört rüknü vardır: Gazab, şehvet tamah ve korku.»
Vehb dedi ki: Cenâb-ı Allah, Musa peygambere şöyle vahyetti: «Bana dua ettiğin zaman korkulu ve ürkek ol, yanağına toprak sür, yüzünün ve ellerinin en kıymetli yerlerini toprağa sürerek bana secde et, benden bir dilekte bulunduğunda kalbin korkulu ve ürkek olsun, hayatın günlerinde hep benden kork. Cahillere nimetlerimi anlat. Kullarıma de ki: "Azgınlık ve sapıklıkta devam etmesinler. Çünkü benim yakalamam, elem verici ve şiddetlidir."»
Vehb dedi ki: «Vali zulme yönelir veya zulmederse memleketindeki ahaliye noksanlık dahil olur. Ticaret, ziraat, hayvancılık ve hayvanların memelerinde bereket azalır, memlekete kıtlık girer. Cenâb-ı Allah, o valinin şahsına ve mülküne zilleti sokar ama vali adalete ve iyiliğe yönelirse, bunun tersi olur, hayırlar çoğalır, bereket fazlala-şır.»
Vehb dedi ki: İbrahim (a.s.)'in mushafinda şunları okudum: «Ey belaya uğrayan hükümdar! Ben dünya malını üstüste koyup biriktirmen, binalar yapman için seni göndermedim. Aksine ben, mazlumun bedduasını bana iletmen için seni gönderdim. Mazlum kişi kafir de olsa onun çağırışını geri çevirmem.»
İbn Ebi'd-Dünya, Vehb b. Münebbih'ten rivayet etti ki; Zülkar-neyn, hükümdarlardan birine şöyle demiştir:
- Acaba nedendir; milletiniz birlik ve beraberlik içindedir, yolunuz da dosdoğrudur?
- Çünkü biz birbirimizi aldatmayız, birbirimizin gıybetini de yapmayız.
İbn Ebi'd-Dünya, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir kimsede cömertlik, eziyetlere karşı sabır ve konuşurken güzel kelimeler sarfetme hususları bulunursa, o kişi iyiliğe ve hayra ulaşmış olur.»
İbn Ebi'd-Dünya, Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İsraüoğullarında iki adam vardı. Bunlar, ibadetleri sayesinde su üzerinde yürüyecek hale gelmişlerdi. Bir ara deniz üzerinde yürü-mektelerken bir adamın havada yürümekte olduğunu gördüler. Ona şöyle sordular:

- Ey Allah'ın kulu! Ne yaptın ki, bu yüksek mertebeye ulaştın?
- Az iyilik yaparak ve az kötülüğü de terkederek... yani nefsimi şehvetlerden alıkoydum. Beni ilgilendirmeyen şeyleri söyledim, yaratıcının beni davet ettiği şeye rağbet gösterdim. Susmaya devam ettim. İşte bu sayede bu mertebeye ulaştım. Allah'a yemin verecek olursam, Allah yeminimin gereğini yapar, ondan birşey istersem istediğimi bana verir.»
İbn Ebi'd-Dünya, Ezd kabilesinden bir adamdan rivayet etti ki; Adamın biri Vehb b. Münebbih'e gelerek: «Bana öyle birşey öğret ki, Allah o sayede beni faydalandırsın.» dedi. Vehb de ona şöyle karşılık verdi:
«Ölümü çokça an, emelini kısalt, birşey daha var ki, eğer onu elde edersen son mertebeye ulaşır ve büyük ibadeti elde edersin.» Adam, o şeyin ne olduğunu sorunca Vehb: «O da tevekküldür.» diye cevap verdi. [2]

Süleyman B. Sa'd

Yakışıklı, fesahatli ve Arapçayı iyi bilen bir adamdı. Salih b. Ab-durrahman el-Katib'le birlikte insanlara Arapça öğretirdi. Salih, ondan kısa bir süre sonra vefat etti. Salih de fasih, güzel ve divani yazıyı yazmasını bilen bir kimseydi. Iraklılar, ondan divani yazıyı öğrendiler. Süleyman b. Abdülmelik, onu Irak haracını toplamakla görevlendirdi. [3]

Ümmü Hüzeyl

Oniki yaşındayken Kur'ân'ı okudu. Fıkhı iyi bilen bilgin bir kadın olup kadınların seçkinlerindendi. Yetmiş sene yaşadı. [4]

Aişe Bintî Talha B. Abdullah Et-Temîmî

Annesi, Ümmü Külsüm binti Ebû Bekir'dir. Dayısı oğlu Abdullah Abdurrahman b. Ebi Bekir'le evlendi. Ondan ayrıldıktan sonra Mus'ab b. Zübeyr'le evlendi. Mus'ab, ona 100.000 dinar mehir verdi, parlak bir güzelliğe sahipti. Güzelliği gerçekten muazzamdı, kendi zamanında ondan daha güzel bir kadın yoktu. Medine'de vefat etti. [5]

Ubeydullah B. Said B. Cübeyr

Çok rivayetleri vardır. Kendi zamanındaki insanların en fazüetli-lerindendi. [6]

Abdurrahman B. Eban

Hz. Osman'ın oğludur. Sahabeler topluluğundan çok sayıda rivayetleri vardır. [7]

Hicretin Yüzonbirinci Senesi

Bu senede Muaviye b. Hişam, Anadolu kıyılarına gazaya gitti. Said b. Hişam da aynı senede İç Anadolu'ya gazaya gitti Kayseri'ye kadar uzandı.
Hişam b. Abdülmelik, Eşres b. Abdullah es-Sülemî'yi Horasan valiliğinden azletti. Yerine Cüneyd b. Abdurrahman'ı atadı.
Cüneyd, Horasan'a geldiğinde Müslümanların önünden kaçıp bozguna uğramış olan Türk süvarileriyle karşılaştı. Kendisinin etra-finda 7.000 asker vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler, saf düzenine geçerek şiddetle savaştılar, kendilerine nisbetle sayıları az olduğu için Cüneyd ile beraberindeki askerleri bozguna uğratacaklarını Türkler ümid ettiler. Beraberlerinde hakanları da vardı. Cüneyd, ölmek üzere idi. Sonra Cenâb-ı Allah, onu Türklere karşı muzaffer kıldı ve onları eşi görülmemiş bir bozguna uğrattı. Hükümdarlarının kardeşi oğlunu esir alarak halifeye gönderdi.
Bu senede Haremeyn ve Taif valisi İbrahim b. Hişam el-Mah-zumî, insanlara haccettirdi.
Bu senede Irak valisi Halid el-Kusarî, Horasan valisi de Cüneyd b. Abdurrahman el-Mürrî idi. [8]

Hicretin Yüzonikinci Senesi

Bu senede Muaviye b. Hişam, Anadolu'ya gazaya gitti. Malatya taraflarında birkaç kaleyi fethetti.
Bu senede Lan tarafindaki Türkler harekete geçtiler. Beraberindeki Şamlı ve Azerbaycanlı askerlerle birlikte Cerrah b Abdullah el-Hakemî onların karşısına çıktı, takviye kuvvetleri Cerrah'a ulaşmadan iki taraf savaştılar. Cerrah ve beraberindeki

bir cemaat, Mercier-debil'de şehid edildiler, düşman, Erdebil'i ele geçirdi. Bu haberi alan Hişam b. Abdülmelik, Said b. Amı el-Cüreşî'yi askeri bir birliğin başında komutan olarak harekete geçirdi ve Türklere çabucak yetişmesini emretti. Müslümar esirleri hakanlarına götürmekte olan Türkleri yakaladılar. Esirleri ve beraberlerindeki Müslüman kadınları ve zimmileri onların elinden kurtardılar, Türklerden çok sayıda adam öldürdüler, çoğunu da esir aldılar ve onları elleri kolları bağlı olarak öldürdüler. Ancak halife bununla da yetinmedi. Nihayet kardeşi Mes-leme b. Abdülmelik'i de Türklerin peşine gönderdi. Mesleme şiddetli soğukların hüküm sürdüğü bir kış mevsiminde Türklere doğru harekete geçti. Babülebvab'a ulaştı, orada kendi adına bir komutanı vekil olarak bıraktı, beraberindeki diğer askerlerle birlikte Türklerin ve hakanlarının peşine düştü ve ileride anlatacağımız savaşlar iki taraf arasında cereyan etti.

Horasan valisi de büyük bir ordu ile Türklerin takibine başladı. Belh nehrine ulaştı. 18.000 askerden oluşan bir müfrezeyi üzerlerine gönderdi, ayrıca sağlı sollu 10.000'er kişilik gruplardan oluşan müfrezeleri de üzerlerine yöneltti. Türkler de asker toplayarak Semer-kand'a geldiler. Semerkand valisi, Mesleme'ye mektup yazarak Türklerin geldiğini ve Senıerkand'ı, onlara karşı koruyamayacağını, ayrıca beraberlerinde büyük hakanlarının da bulunduğunu bildirdi. "İmdat imdat" dedi. Bunun üzerine Cüneyd, büyük bir ordu ile hızla Se-merkand'a yöneldi. Semerkand boğazına ulaştı. Onunla Semerkand arasında dört fersahlık mesafe kalmıştı. Hakan büyük bir kalabalıkla sabahleyin ona karşı hücuma geçti. Hakan, Cüneyd'in ordusunun öncü birliklerine hamle yaptı. Onlar da ordugaha doğru gerilediler. Türkler her taraftan onları kovaladılar. Nihayet İslâm ordusuyla Türk ordusuna karşı karşıya geldi. Müslümanlar, sabah kahvaltısı yapmaktaydılar. Öncü birliklerinin bozguna uğrayıp kendilerine doğru gerilemekte olduklarından habersizdiler. Nihayet silahlarını alıp menzillerinde saf tuttular. Savaş alanı gerçekten geniş ve görünen bir yerdeydi. İki tarafta karşı karşıya gelince Türk ordusu, Müslümanların sağ cenahına hücum ettiler, o cenahta Beni Temim ve Ezd kabileleri vardı. Bunlardan ve karşı taraftan çok sayıda asker öldürüldü. Allah'ın şehitlik mertebesine yükselterek ikramına mazhar kılmak istediği Müslümanlardan çok sayıda asker öldürüldü. İslâm ordusunun bahadırları, Türk ordusundan karşılarına asker çıkmasını ve göğüs göğüse savaşmalarını istediler. Hakan'ın münadisi Mesleme'ye şöyle seslendi: «Eğer yanımıza gelirsen seni, en büyük putu oynatan kişi yaparız ve sana ibadet ederiz.»

Mesleme de ona şöyle cevap verdi: «Yazıklar olsun size! Ben sadece Allah'a ibadet edesiniz diye sizinle savaşıyorum ki, onun ortağı yoktur.» Daha sonra şehid edilinceye kadar onlarla savaştı. Sonra Müslümanlar hamle yaptılar. Kahramanlar ve bahadırlar, her taraftan hücuma geçtiler, sabredip dayanıklılık gösterdiler. Türklere hep birlikte saldırdılar. Aziz ve Celil olan Allah da Türkleri bozguna uğrattı ve onlardan çok sayıda adam öldürüldü. Bundan sonra Türklerde Müslümanlara hamle yaptılar ve onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Geride sadece 2000 asker kaldı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci-un. O gün Şevde b. Ebcer de öldürüldü. Türkler, Müslümanlardan büyük bir çoğunluğu esir aldılar ve onları Hakan'a götürdüler. Hakan da Müslüman esirlerin baştan sona öldürülmelerini emretti, İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun. Bu savaşa "geçit" (Akabe) savaşı denir. İbn Cerir, bunu gerçekten detaylı bir şekilde anlatmıştır. [9]

Hicretin Yüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Reca B. Hayve El-Kindî

Künyesi, Ebu Mikdam'dır. Ebu'n-Nasr olduğu da söylenir. Kadri yüce bir tabii idi. Şanı büyüktü. Mutemed, faziletli ve adil bir kimse olup sika ravilerdendi. Emevi halifelerinin sadık veziri idi.

Mekhul'a soru sorulduğu zaman: «Şeyhimiz ve efendimiz Reca b. Hayve'ye sorun.» derdi. İmamların bir kısmı onu övmüşler ve rivayet hususunda sika bir kişi olduğunu ifade etmişlerdir. Reca'mn güzel sözleri ve rivayetleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [10]

Şehr B. Havşeb El-Eş'arî

Humusludur. Şamlı olduğu da söylenir. Kadri yüce bir tabii idi. Meylası (hanımefendisi) Esma binti Yezid b. es-Seken'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur, tabiilerden bir cemaat ve diğerleri de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Âlim, abid ve kendini ibadete vakfetmiş bir kimseydi. Ancak, veliyyü'l-emrin izni olmaksızın bey-tü'1-maldan bir harita aldığından ötürü bir grup kişi onun aleyhinde konuşmuşlardır. Bu nedenle onu ayıplamışlar ve onu aleyhinde ko<-nuşulacak bir hedef haline getirmişlerdir. Hadisinin metruk olduğunu söyleyerek hakkında şiirler söylemişlerdir. Onun aleyhinde konuşanlardan biri Şu'be'dir. Başkaları da onun aleyhinde konuşmuştur. Anlatıldığına göre o, beytü'l-maldan harita dışında birşey çalmıştır. Doğrusunu Allah bilir ama başka bir grup, onun sika ravi olduğunu söylemiş, rivayetini kabul etmiş; ibadet, dindarlık ve içtihadından Ötürü onu övmüşler ve şöyle demişlerdir: «Şayet doğru olsa bile bey-tülmaldan birşey almış olması onun rivayetine kusur getirmez.» Kendisi beytü'1-mahn yöneticisi ve mutasarrıfı idi. Doğrusunu Allah bilir. Vakidî dedi ki: «Şehr, hicretin 112. senesinde vefat etti.» Bundan bir sene Önce vefat ettiğini söyleyenler bulunduğu gibi hicretin 100. senesinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Yüzonüçüncü Senesi

Muaviye b. Hişam, Maraş taraflarında gaza yaptı.
Abbasi propagandacılarından bir grup, Horasan'a giderek orada yayıldılar. Horasan valisi, bu propagandacılardan birini yakalayarak öldürdü ve diğerlerini de ölümle tehdit etti.
Mesleme b. Abdülmelik, Türk illerinin iç taraflarına doğru ilerledi. Türklerden çok sayıda adam öldürdü. O memleketlerir Belencer ili ve kazaları Mesleme'nin hükmü altına girdiler.
İbrahim b. Haşim el-Mahzumî, insanlara haccettirdi. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede vilayetlerin valileri önceki senelerin valileriydi. [12]

Hicretin Yüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Emir Abdülvehhab B. Buht

Bu zat, Battal Abdullah ile beraber olup Rum diyarında şehid edilmiştir. Biyografisi şöyledir:
Abdülvehhab b. Buht Ebu Ubeyd. Künyesinin Ebu Bekir olduğu da söylenir. Mekkelidir. Mervan ailesinin azathsıdır. Şam'a yerleşmiş, sonra Medine'ye göçmüştür. İbn Ömer, Enes, Ebu Hüreyrg ve bir tabii cemaatından rivayetlerde bulunmuştur. Aralarında Eyyüb, Malik b. Enes, Yahya b. Said el-Ensârî ve Ubeydullah el-Ömerî'nin de bulunduğu bir grup, ondar rivayetlerde bulunmuşlardır.
Enes'ten merfu olarak rivayet ettiği hadisi şudur: «Bu sözümü duyup kafasına yerleştiren, sonra başkasına tebliğ eden kimsenin yüzünü Allah ak etsin. Çünkü fikhı taşıyan kimselerin bazısı bunu kendisinden daha iyi anlayan birine nakleder. Üç şeye hainlik girmez. Mü'min olup Allah'a ihlasla amel eden bir kalbe, ulülemre samimi ve bağlı olan kimselere ve Müslüman cemaata bağlı olan kimselere... bunların dualarını sanki arkadan kendilerini kuşatır.»
Emir Abdülvehhab, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Biriniz Müslüman kardeşiyle karşılaşırsa, ona selam versin. Eğer aralarına bir ağaç (engel olarak) girer de sonra onunla karşılaşırsa yine ona selam versin.»
Âlimlerden bir grup, kendisinden bahsetmekte olduğumuz bu Emir Abdülvehhab'in sika ravilerden olduğunu söylemişlerdir. İmanı Malik, onun hakkında şöyle demiştir: «Çokça hac ve umre yapar, gazaya giderdi. Nihayet şehid oldu, yükünün içindeki eşyalara arkadaşlarından ve yoldaşlarından başka hak sahibi olan kimse olmadı. Cömert ve eli açık bir kimseydi. Emir Ebu Muhammed Abdullah el-Bat-tal'la birlikte Rum illerinde şehid edildi ve oraya defnedildi. Allah ona rahmet etsin.»
Halife ile diğerlerinin ifadesine göre Emir Abdülvehhab, hicretin 113. senesinde vefat etmiştir. Vefatı şöyle olmuştu: Düşmanla karşılaştıklarında Müslümanlardan bazıları firar etmişlerdi. Kendisi atını koşturarak düşmana doğru ilerlemiş ve şöyle seslenmeye başlamıştı: «Ey Müslümanlar! Cennet'e gelin, Cennet'ten mi kaçıyorsunuz? Yazıklar olsun size! Cennet'ten mi kaçıyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Yazıklar olsun size, siz dünyada kalıcı ve ebedi değilsiniz.» Böyle dedikten sonra şehid edilinceye kadar savaşmıştı. Allah ona rahmet etsin. [13]

Şamlı Mekhul

Kadri yüce bir tabii idi. Kendi zamanında Şamlıların imamıydı. Hüzeyl kabilesinden bir kadının azatlısı idi. Said b. As ailesinden bir kadının azatlısı olduğu da söylenir. Kendisi Nobeli idi. Kabil'de esir alınanlardan biri olduğu da söylenir. Kisra sülalesinden olduğu da söylenmiştir. "Tekmil" adlı kitabımızda onun nesebini ani atmışız dır.
Muhammed b. İshak, Mekhul'un. şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İlim taleb etmek için bütün yeryüzünü dolaştım.»
Zührî dedi ki: «Âlimler şu dört kişidir: Hicaz'da Said b. Müseyyeb, Basra'da Hasan-ı Basrî, Kûfe'de Şa'bî, Şam'da d Mekhul.»
Bazıları dediler ki: Mekhul "de" anlamına gelen "kul" sözünü iyi telaffuz edemez ve 'kül' derdi. Halk nezdinde itibarlı idi. Emrettiği herşey yapılırdı.
Said b. Abdülaziz dedi ki: «Mekhul, Şamlıların en fakihi idi. Zührî'den daha iyi fıkıh bilirdi.»
Birden fazla kişinin rivayetine göre Mekhul, hicretin 113. senesinde vefat etmiştir. Bundan sonraki bir tarihte vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur.
Abdülhadi, kendi el yazısı ile şöyle yazmıştı: «Şamlı mekhul, Ebu Müslim'in oğludur. Ebu Müslim'in asıl adı Şehzab b Şazel'dir.»
İbn Ebi'd-Dünya, Mekhul'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Elbisesini temiz tutan kişinin tasası azalır. Kokusu güzel olar kişinin aklı fazlalaşır.»

Mekhul, şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle demişti:
«Sonra o gün, size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.» (et-Tekâsür, 8.) Evet, size bahşedilen soğuk içecekler, evlerin gölgeleri, karınların tokluğu, yaratılışınızın mutedil oluşu ve uyku lezzeti gibi nimetlerden sorguya çekileceksiniz.»
Yine Mekhul şöyle demişti: «Mücahidler, bineklerinin üzerindeki yükleri indirdikleri zaman melekler gelir ve bineklerinin sırtını sıvazlar ve onlar için bereket duası yaparlar. Sadece boynunda çan bulunan binekler için dua yapmazlar.» [14]

Hicretin Yüzondördüncü Senesi

Muaviye b. Hişam, Anadolu kıyılarına gidip gaza yaptı. Süleyman b. Hişam b. Abdülmelik de İç Anadolu'ya gidip gaza yaptı İkisi de müminlerin emiri Hişam'm oğludurlar.
Battal Abdullah ile Bizans imparatoru Kostantin karşılaştılar. Kostantin, Peygamber (s.a.v.)'in kendisine mektup yazdığı imparator Heraklius'un oğluydu. Battal, Kostantin'i esir alıp Süleyman b. Hi-şam'a gönderdi. Süleyman da onu babası Hişam'a götürdü.
Hişam, Mekke, Medine ve Taif valisi İbrahim b. Hişam b. İsmail'i görevden alıp yerine kardeşi Muhammed b. Hişam'ı tayin etti. Bir kavle göre o da insanlara haccettirdi.
Vakidî ile Ebu Ma'şer dediler ki: «Bu senede insanlara Halid b. Abdülmelik b. Mervan haccettirmiş tir.» Doğrusunu Allah bilir. [15]

Hicretin Yüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Atâb. Ebirebah

Beni Fihr kabilesindendir. Onların azatlısıdır. Künyesi, Ebu Muhammed el-Mekkî'dir. Güvenilir ve kadri yüce tabiilerden biridir. Anlatıldığına göre 200 kadar sahabe ile görüşmüştür.
İbn Sa'd dedi ki: «Bazı âlimlerin Atâ hakkında şöyle dediklerim işittim: Atâ; siyah tenli, tek gözlü, felçli, topal ve burun ucu aşağıya uzanmış bir adamdı. Daha sonra diğer gözünü de kaybetti. Sika ravi-lerden olup fakihti. Bilgili ve çok hadis rivayet eden bir kimseydi.»
Ebu Cafer el-Bakır ile birkaç kişi şöyle demişlerdir: «Zamanında Atâ'dan daha iyi menasiki bilen başka bir kimse yoktu.»
Bazıları da bu söze şu eklemeyi yapmışlardır: «Atâ, yüz hac yaptı ve yüz sene yaşadı. Ömrünün son zamanlarında fazlaca yaşlı olduğundan ve zayıf düştüğünden ötürü ramazanda oruç tutamıyor ve bu nedenle fidye ödüyordu. Fidye ödemesine de şu ayet-i kerimeyi delil gösteriyordu:
«Oruca dayanamayanlar, bir düşkünü doyuracak kadar fidye verir.» (el-Bakara, 184.)
Emeviler zamanında Mina günlerinde münadi şöyle seslenirdi: «Hac konusunda Atâ b. Ebi Rebah'tan başkası fetva vermesin.»
Ebu Cafer el-Bakır: «Kendisiyle karşılaştığım kimseler arasında Atâ'dan daha fakih birini görmedim.» demiştir.
Evzaî: «Atâ öldüğü günde o, insanlar nezdinde yeryüzü ahalisinin en çok hoşuna giden bir kimse idi.» demiştir.
İbn Cüreyc: «Atâ'nın yatağı mescitte yirmi sene süreyle kaldı. O, mescitte insanların en güzel namaz kılanı idi» demiştir.
Katade: «Said b. Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, İbrahim en-Nehaî ve Atâ... İşte bunlar, şehirlerin imamlarındandırlar.» demiştir.
Atâ dedi ki: «Adamın biri bana bir hadisi nakleder, ben onu hiç duymamışım gibi dinlerim. Oysa o adam doğmadan önce ben o hadis duymuşumdur, ama sanki o anda ilk olarak duyuyormuşum gibi bir izlenim veriyorum ona.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Atâ şöyle demiştir: «Ben hadisi ondan dinliyorum ama sanki onu daha önce duymamışım gibi bir izlenim veriyorum.»
Cumhura göre Atâ, hicretin 114. senesinde vefat etmiştir Allah ona rahmet etsin. Doğrusunu Allah bilir. [16]

Fasıl

Ebu Muhammed Atâ b. Ebi Rebah. Ebu Rebah'ın asıl adı, Es-lem'dir. Birçok sahabeden hadis rivayet etmiştir. Bu sahabeler arasında; İbn Ömer, İbn Amr, Abdullah b. Zübeyr, Ebu Hüreyre, Zeyd b. Halid el-Cühenî ve Ebu Said vardır. Atâ, İbn Abbas'dan ve diğerlerinden tefsir dinlemiştir. Birçok tabii de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır ki, bu tabiiler arasında; Zührî, Amr b. Dinar, Ebu Zübeyr, Katade, Yahya b. Kesir, Malik b. Dinar, Habib b. Ebi Sabit, A'meş, Eyyüb es-Sahtiyanî ve diğer birçok meşhur imam vardır.
Ebu Hezzan dedi ki: Atâ b. Rebah'ın şöyle dediğini işittim: «Bir kimse zikir meclisinde otururşa, onun bu mecliste oturmasını Cenâb-ı Allah, daha önce on batıl mecliste oturma günahına kefaret kılar.»
Ebu Hezzar dedi ki: Atâ'ya şöyle dedim:
- Zikir meclisi nedir?

- Helal ve haramın anlatıldığı meclistir, nasıl namaz kılacağının, nasıl oruç tutacağının, nasıl evleneceğinin, nasıl boşanacağının, nasıl satacağının ve nasıl satın alacağının anlatıldığı meclistir.
Taberanî, Atâ b. Ebi Rebah'm şu ayeti tefsir ederken şöyle dediğini nakletmiş tir:
«O şehirde, yeryüzünde bozgunculuk yapan, düzeltmeye uğraşmayan dokuz kişi vardı.» (en-Neml, 48.) Dirhemlerin ucundar kesip koparırlardı.
Sevrî, Abdullah b. Velid (el-Vassafî)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Atâ'ya şöyle bir soru sordum:
- Katiplik yapan bir adam hakkında ne düşünüyorsun? Eğer katiplik yaparsa çoluk çocuğunu refah içinde geçindirir, ama yapmazsa yoksul düşer.
- Peki bu katibin amiri kimdir?
- Halid el-Kusarî'dir.
Atâ dedi ki: Salih kul şöyle demişti: «Rabbim, bana verdiğin nimete andolsun ki, suçlulara asla yardımcı olmayacağım.» (el-Kasas, 17.)
Atâ dedi ki: «Kullara Allah tarafından verilen en faziletli ve en üstün şey akıldır ki, o da dinin ta kendisidir.»
Atâ dedi ki: «Kul üç kez "Ya Rab, ya Rab, ya Rab" derse Cenâb-ı Allah, mutlaka ona bakar.»
Ravi diyor ki: Ben bunu Hasan-ı Basrî'ye anlattığımda o şöyle cevap verdi: Siz Kur'ân'ı okumuyor musunuz? Kur'ân'da şöyl buyuru-luyor: «Ey Rabbimiz! Doğrusu biz, Rabbinize inanın diye bir inanmaya çağıran bir çağrıcıyı işittik de iman ettik Rabbimiz! Günahlarımızı bize bağışla, kötülüklerimizi ört. Canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerine vaad ettiklerini bize ver. Kıyamet günü bizi rezil etme. Sen, şüphesiz sözünden caymazsın.»
Rableri dualarını kabul etti: «Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun kadın olsun, iş yapanın işini boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, memleketlerinden çıkarılanların, yolumda ezaya uğratılanların, savaşan ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. Andolsun ki, Allah katından bir nimet olarak onları içlerinde ırmaklar akan Cennetlere koyacağını, nimetin güzeli Allah katmdadır.» (Âi-i
İmrân, 193-195.)
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Atâ'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Eğer arefe akşamı kendi nefsinle başbaşa kalabiliyorsan bunu
yap.»
Said b. Sellam el-Basrî, Ebu Hanife Numan b. Sabitin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Mekke'de Atâ ile karşılaştım. Ona birşey sordum. O da bana şöyle sordu:
- Sen nerelisin? Kimlerdensin?
- Küfe halkmdamm.
- Sen, dinlerinden ayrılan ve gruplara bölünen kasabanın halkından mısın?
- Evet.
- Sen hangi gruptansın?
- Selefe sövmeyen, kadere inanan ve ehli kıbleden herhangi birini -işlediği günahtan ötürü- tekfir etmeyenlerdenim.
- Seni iyi tanıdım, benimle beraber ol.
Atâ dedi ki: «Ümmetin üzerinde icma ettiği şey, bizim nezdimizde senetten daha kuvvetlidir.»
Atâ'ya sordular: «Burada bir grup insan var ki, "İman ne artar ne de eksilir." diyorlar. Bu hususta senin görüşün nedir?»
Atâ şöyle cevap verdi: «Yüce Allah, şöyle buyurmuştur: "Doğru yolu bulanların ise Allah doğruluklarını arttırır." (Muhammed, 17.) Peki bu kimselerin doğruluklarının arttığı ifade ediliyor, söyler misin, artan bu doğruluk nedir?» Ben de kendisine şöyle dedim: «Sözünü ettiğimiz bu topluluk, namaz ve zekatın Allah'ın dininden olmadığını iddia ediyorlar. Sen buna ne dersin?» Atâ dedi ki: Yüce Allah şöyle buyuruyor:
«Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekatı vermekle emrolunmuş-lardı. Dosdoğru olan din de budur.» (el-Beyyine, 5.) Bakınız bu ayet-i kerimede de görüldüğü gibi Cenâb-ı Allah, namaz kılıp zekat vermeyi dinin bir parçası saymıştır.»
Ya'Iâ b. Ubeyd dedi ki: Muhammed b. Suka'nın yanma gittik. Bize şöyle dedi: Size fayda vereceğini ümid ettiğim bir sözü nakledeyim mi? Çünkü bu söz bana fayda vermiştir. Atâ b. Ebi Rebah, bana şöyle demişti: «Ey kardeşimin oğlu! Sizden öncekiler fazla konuşmayı mekruh sayarlardı. Fazla sözün günah olduğuna inanırlardı. Yalnız Allah'ın kitabının okunmasını bundan ayrı tutarlardı. Ayrıca iyiliği emredip kötülüğü menetmek için söylenen sözleri veya kişinin zorunlu geçimini temin ederken ihtiyacını söylemesini fazla sözden saymazlardı. Siz bu dediğime inanmıyor musunuz? Bakın yüce Allah şöyle buyurmuştur: «Oysa, yaptıklarınızı bileri, değerli yazıcılar sizi gözetlemektedirler.» <el-İnfitâr, 10-12.)
«Sağında ve solunda, onunla beraber oturan iki alıcı melek, yanında hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zaptederler.» (ei-Kâf, 17-18.) Sizden biri dolu amel sahifesi önünde açıldığında ve orada yazılı olan amellerinin çoğunun din ve dünya ile ilgisi olmadığını gördüğünde utanmayacak mı?
Atâ şöyle dedi: Geceleyin sıcaktan korkarsan şunu oku: «Bismil-lahirrahmanirrahim - Euzübillahi mineşşeytanirracim.»
Taberanî ile diğerlerinin rivayetlerine göre Mescid-i Haram'daki ilim halkası İbn Abbas'a aitti. İbn Abbas vefat edince, Atâ b.

Ebi Re-bah, o ilim halkasına sahib oldu. İnsanlara ders verdi.»
Osman b. Ebi Şeybe, Seleme b. Küheyl'in şöyle dediğim rivayet etmiştir:
«İşlediği salih ameli ile Allah katındaki sevapları taleb eden sadece şu üç kişiyi gördüm: Atâ, Tavus ve Mücahid.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Zerr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Atâ gibisini asla görmedim. Atâ'nın üzerinde asla gömlek görmedim. Onun üzerinde beş dirhem değerinde bir giysi de görmedim.»
«Ya'lâ b. Ümeyye'nin sohbeti vardı. O mescitte bir müddet oturur ve o müddet zarfında itikafa niyet ederdi.»
Evzaî, Atâ'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatıma hamur yoğururdu, hamuru tamamlayınca saca vurup ekmek yapardı.»
Evzaî, Atâ'nın şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın.» (en-Nûr, 2.) Yani zina-kar erkekle kadına haddi tatbik ederken onlara acımayın.»
Evzaî'den şöyle rivayet edilmiştir: Ben Yemame'de iken orada insanları Rasûlullah'ın ashabına karşı mihnete sokan bir vali vardı. O münafiktı, mü'min değildi. İnsanları baskı yaparak karılarını boşatma ve kölelerini azad etme tehdidi ile günah işlemiş bir kimseyi münafik olarak adlandırmalarını, onlara mü'min .adları vermemelerini isterdi. İnsanlar da bu hususta ona uydular. Dediğini yaptılar, ben daha sonra Atâ ile karşılaştım, o valinin bu uygulamasını ve onun baskısı altında kalan insanların hoş olmayan sözleri söylemelerinin hükmünü sordum. O da şöyle cevap verdi: «Baskı altında kalan insanların böyle konuşmalarının bir sakıncası yoktur. Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur: «Ancak onlardan sakınmanız hali müstesnadır.» (Âl-iİmrân, 28.)
İmam Ahmed b. Hanbel, İsmail b. Ümeyye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Atâ hep susardı, konuştuğu zaman söylediklerimizi teyid ettiğini
sanırdık. Cenâb-ı Allah'ın şu ayet-i kerimesi hakkında şöyle dedi:
«Bunları ne ticaret ve ne de alışveriş, Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoyar.» (en-Nûr, 37.)
Cenâb-ı Allah'ın, vaktinde eda etmelerini kendilerine farz kıldığı hukukunu yerine getirmekten alış verişleri kendilerini alıkoymaz.»
İbn Cerir dedi ki: Atâ'nın Beyt'i tavaf etmekte olduğunu gördüm. Kendisini götürmekte olan adama şöyle dedi: «Benden şu beş şeyi öğrenip aklınıza yerleştirin: Hayrı ve seri, acısı ve tatlısı ile birlikte kader, Allah'tandır. Kulların kader hususunda iradeleri ve dilemeleri yoktur. Ehli kıblemiz mü'mindirler. Canları ve mallari (şer'i bir hak dışında) dokunulmaz ve haramdır. Asi ve azgın gruba karşı elle, ayakkabılarla, silahla savaşmak gerekir. Haricilerin sapıklıkta olduklarına şahitlik etmek icab eder.»
İbn Ömer dedi ki: «Aramızda Atâ b. Ebi Rebah bulunduğu halde meselelerinizi getirip önüme mi yığıyorsunuz?»
Muaz b. Sa'd dedi ki: «Atâ'nın yanında oturmaktaydım, bir hadisi nakletti. Adamın biri onun konuşmasına itirazda bulundu. Atâ, öfkelendi ve şöyle dedi: "Bu ne ahlaktır, bu ne tabiattır? Allah'a yemin ederim ki, ben adamın sözünü dinlerim, anlattığı şeyi kendisinden daha iyi bildiğim halde bilmediğimi kendisine zannettiririm."»
Atâ şöyle derdi: «Evimde bir yastık görmektense bir şeytan görmek daha iyidir. Çünkü yastık, insanı uykuya davet eder.»
Osman b. Ebi Şeybe, İbn Cerir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Atâ, yaşlanıp vücudu zayıfladıktan sonra namaza durur ve kıyam halinde iken Bakara sûresinden 200 ayet okurdu, yine de yerinden kımıldamaz ve hareket etmezdi.»
İbn Uyeyne dedi ki: İbn Cerir'e şöyle dedim:
- Senin gibi namaz kılan birini göremedim.
- Sen Atâ'yı görmeliydin.
Atâ dedi ki: "Cenâb-ı Allah, şöhretli bir elbiseyi giyen genci sevmez ve o elbise üzerinde olduğu müddetçe Cenâb-ı Allah, ondan yüz çevirir.»
Denilir ki: Kulun hasta insan gibi olması gerekir, mutlaka birşey-ler yemesi gerekir, ama her yiyecek ona uymaz.
Beddua, hikmet sahibi kimsenin gözünü kör ettiği halde cahile ne yapar? Onu siz düşünün.
Nimet sahibi kimsenin içinde bulunduğu konforu kıskanmayın ve onun durumuna gıpta etmeyin. Çünkü o kişinin ölümden sonra ne hale geleceğini bilemezsiniz. [17]

Hicretin Yüzonbeşinci Senesi

Bu senede Şam'da taun meydana geldi.
Haremeyn ve Taif valisi Muhammed b. Hişam b. İsmail, insanlara haccettirdi. Diğer beldelerdeki valiler, daha önceki senelerde adı geçen valilerdi. Doğrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Yüzonbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ebu Cafer El-Bakır

Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kuraşi el-Haşi-mî, Ebu Cafer el-Bakır. Annesi, Ümmü Abdullah bint Hasan b. Ali'dir.
Ebu Cafer; kadri yüce, şanı büyük bir tabii idi. İlim, amel, siyadet ve şeref bakımından bu ümmetin Önderlerinden biri idi Şiilerin iddialarına göre oniki imamdan biridir. Ama kendisi onların yolunda ve mesleğinde değildi. Onların zihinlerindeki düşüncelere, vehim ve hayallere bağlanmamıştı. Aksine o, Ebu Bekir ve Ömer'i öne geçirenlerdendi. Bu hususta onun yanında sahih rivayetler vardı ve şöyle demişti: «Ehl-i beytimden, aile efradımdan hangisini gördüysem hepsi Ebu Bekir ve Ömer'i dost bilir, onları önder sayarlardı. Allah ikisinden de razı olsun.»
Ebu Cafer el-Bakır, birden fazla sahabeden rivayetlerde bulunmuştur. Tabiilerin büyüklerinden ve başkalarından oluşan bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Oğlu Cafer es-Sadık, Hakem b. Uteybe, Rebia, A'meş, Ebu İshak es-Sübey'î, Evzaî A'rec -ki bu ondan daha yaşlı idi- îbn Cüreyc, Atâ, Amr b. Dinar ve Zührî ondan rivayette bulunan kimselerdendir.
Süfyan b. Uyeyne, Cafer es-Sadık'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Babam bana nakletti ki o, yeryüzünde o gün Muhammedilerin en hayır hsıydı.
îclî dedi ki: Ebu Cafer el-Bakır, Medinelidir. Tabiidir, sika ravi-lerdendir.
Muhammed b. Sa'd'ın ifadesine göre Ebu Cafer el-Bakır, çok hadis rivayet eden sika ravilerdendir. Bir kavle göre Ebu Cafer hicretin 115. senesinde vefat etmiştir. Bir yıl Önce vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet mevcut olduğu gibi bir yıl sonra vefat ettiğine dair bir rivayet de mevcuttur. 117. ve 118. hicri senede vefat ettiği de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Vefat ederken yetmiş yaşını aşkındı, altmış yaşını geçmediğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [19]

Fasıl

Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Babası Ali Zeynelabidin'di. Dedesi Hüseyin'di ki, hem babası hem dedesi Irak'ta şehid edilmişlerdi.
İlimleri yarıp içinden hüküm çıkardığı için kendisine Bakır (yaran) adı verilmişti. Çokça zikreden, Allah'tan korkan sabırlı bir insandı.
Peygamber sülale sin dendi, nesebi yüce, soyu yüksekti. Tehlikeli şeyleri bilir, çokça ağlayıp gözyaşı döker, tartışmalardan ve düşmanlardan uzak dururdu.
Ebu Bilal el-Eş'arî, Ebu Cafer el-Bakır'm şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İşte onlar, sabrettiklerinden ötürü odalarla mükafatlandırılırlar.» (el-Furkân, 75.) Burada ayet-i kerimede geçen "odalar" kelimesi ile Cennet kastedilmiştir. Onlar, dünyada fakirliğe sabrettiklerinden ötürü mükafata mazhar olacaklardır.»
Abdüsselam b. Harb, Ebu Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Yıldırımlar, mü'mine de mü'min olmayana da isabet ederler ama zikredene isabet etmezler.»
Ben derim ki: Buna benzer bir söz, İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir. Buna göre İbn Abbas, şöyle demiştir: «Gökten yıldızlar sayısınca yıldırımlar düşse de zikreden kimseye isabet etmez.»
Cabir el-Cu'fî şöyle demiştir: Ebu Cafer el-Bakır bana dedi ki:
- Ey Cabir, ben hüzünlüyüm, kalbim meşguldür.
- Neden dolayı hüzünleniyorsun, kalbin neden Ötürü meşguldür?
- Ey Cabir, bir kimsenin kalbine Aziz ve Celil olan Allah'ın saf dini girerse, artık onun kalbi başka şeyle meşgul olmaz. Ey Cabir, dünya nedir ki? O ne olabilir ki? Dünya dediğin şey; bindiğin binekten veya giydiğin elbiseden veya nikahladığın kadından başka nedir? Ey Cabir, doğrusu mü'minler, dünyada ebedi kalmayacaklarını bilirler ve dünyaya bel bağlamazlar. Ahiretin geleceğine de kesin olarak inanırlar. Kulaklarıyla duydukları fitneler, onları Allah'ın zikrini dinleme hususunda sağırlaştırmadı. Gözleriyle gördükleri zinetler, onları Allah'ın nuru karşısında körleştirme di. Böylece iyi kimselerin sevabını elde ettiler. Takva ehli kimseler, dünyada basit bir azıkla geçinen, sana çok yardım eden, unuttuğunda sana hatırlatan, hatırladığında sana yardımcı olan, Allah'ın hakkını söyleyen, onun emirlerini yerine getiren, kendilerini Aziz ve Celil olan Rablerinin muhabbetine adayan, Allah'a, O'nun sevgisine kalbleriyle bakan, mahbuplarma taatta bulundukları için dünyadan uzaklaşan ve bunu yaratıcılarının emri olduğunu bilen, meliklerinin indirdiği yere dünyayı indiren, sonra onu bırakıp göç eden kimselerdir. Dünyayı şu gözle görürler: Rüyada kavuştuğun ama uyandığında elinde kalmayan bir su gibidir dünya. Allah'ın dini ve hikmeti hususunda gözetmeni emrettiği şeyleri gözetip muhafaza et.»
Halid b. Yezid, Ebu Cafer el-Bakır'dan rivayet etti ki, Hz. Ömer şöyle demiştir:
«Allah'ın kitabını okuyan bir kimsenin zenginleri sevdiğini görürseniz bilin ki, o dünya sahibidir. Onun sultana bağlanıp onun yanından ayrılmadığını görürseniz, bilin ki o hırsızdır.»
Ebu Cafer el-Bakır, her gün ve gece farz namazları kılardı.
İbn Ebi'd-Dünya, önün şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Çirkin sözler, alçak kimselerin silahıdır.»

Ebu'l-Ahvez, Mansur tariki ile onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Herşeyin bir afeti vardır, ilmin afeti ise unutmaktır.»
Ebu Cafer el-Bakır, oğluna şöyle demişti:
«Tembellikten ve tahammülsüzlükten sakın. Çünkü bunlar, her kötülüğün anahtarıdır. Zira sen tembelleşirsen hakkı eda etmezsin, huysuzluk yaparsan, tahammülsüz olursan, hakka karşı sabırlı olamazsın.»
Ebu Cafer el-Bakır şöyle demişti: «Amellerin en kuvvetlisi üçtür:
1- Her halükarda Allah'ı zikretmek,
2- Nefsine haksızlık yaptığını söylemek ve onu dizginlemek,
3- Kardeşine mali yardımda bulunmak.»
Halef b. Havşeb, Ebu Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İman kalpte sabittir, yakinî inanç ise kalbe gelip gider. Kalbe uğrayınca onu demir kütlesi haline getirir, kalbten çıkıp giderse kalb, çürümüş bir bez ve paçavraya döner. Bir kulun kalbine kibir ve gururdan azıcık birşey girerse, mutlaka o kadarıyla veya daha fazlasıyla aklım eksiltir.»
Ebu Cafer el-Bakır, Cabir el-Cu'fi'ye şöyle demişti: Irak fakihleri şu ayet-i kerime hakkında ne diyorlar: «Rabbinden bir işare görme-seydi Yusuf da onu istiyecekti.» (Yûsuf, 24.) Yusuf, o anda babası Ya-kub'u kendi baş parmağını ısırır halde gördü. İşte Irak fakihleri, bu ayet-i kerimedeki burhanın bu olduğunu söylemişlerdir.
Ebu Cafer, Cabir'e şu cevabı verdi: «Hayır, babam, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Yusuf un gördüğü burhan ve işaret şuydu: Züleyha ona yönelince ve o da Züleyha'ya tamahlamnca Zü-leyha kalkıp evin köşesinde bulunan inci ve yakutlarla süslenmiş olan bir putun üzerini beyaz bir örtüyle örttü ki put, onların yapacakları cinsel münasebeti ve sevişmeyi görmesin. Züleyha, ondan utandığı ve çekindiği için böyle yapmıştı. Yusuf da ona niçin böyle yaptığım sorunca Züleyha: "Bu benim tanrımdır, beni bu halde görmesinden utanırım." diye cevap vermişti. Bunun üzerine Yusuf şöyle demişti: "Sen, fayda ve zarar veremeyen, görmeyen ve işitmeyen bir puttan utanıyorsun, her nefsin üzerinde duran ve yaptıklarının karşılığını verecek olan Rabbimden ben nasıl utanmıyayım? Allah'a yemin ederim ki, sen asla benimle sevişemeyecek ve cinsel münasebette bulunamayacaksın." İşte ayet-i kerimede sözü edilen burhan ve işaret budur.»
Bişr el-Hafî, Ebu Cafer el-Bakır'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Zenginlik ve izzet, mü'minin kalbinde dolaşırlar. İçinde tevekkül bulunan bir mekana kavuştuklarında oraya yerleşirler.»
Ebu Cafer el-Bakır, şöyle demişti: «Allah, bizim taraftarlarımızın kalblerine korku salar, kayyumumuz ayakta durduğunda, hükümdarımız zahir olduğunda, taraftarlarımızdan her biri aslandan daha cüretli, kılıçtan da daha keskin olur. Bizim taraftarlarımız, Aziz ve Ce-lil olan Allah'a itaat eden ve ondan sakınanlardır, düşmanlıktan ve husumetten uzak durun. Çünkü düşmanlık ve husumet, kalbi ifsad eder, münafıklığı ortaya koyar: 'Ayetlerimizi çekişmeye dalanları görünce başka bir bahse geçmelerine kadar onlardan yüz çevir." (ei-En'âm, 68.) İşte bunlar çekişen, tartışan ve husumet içinde bulunan kimselerdir.»
Urve b. Abdullah dedi ki: Ebu Cafer'e, kılıcı süslemenin hükmünü sordum. O da: «Bunun bir sakıncası yoktur. Çünkü Ebu Bekir es-Sıddık da kılıcını süslemişti.» diye cevap yerdi. Ben de: «Sen Ebu Bekir'e Sıddık mı dedin?» diye sorduğumda yerinden sıçrayıp kıbleye yöneldi, sonra şöyle dedi: «Evet Sıddık! Evet, Sıddık diyorum. Kim ona Sıddık demezse Allah, onun dünya ve ahirette sözünü tasdik etmesin.»
Cabir el-Cu'fî, Ebu Cafer'in kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ey Cabir, duyduğuma göre Irak'ta bir topluluk varmış, bunlar bizi sevdiklerini iddia ediyorlar ama Ebu Bekir ve Ömer'e düşmanlık edip onların aleyhinde konuşuyorlarmış ve bunu kendilerine benim emrettiğimi söylüyorlarmış. Onlara de ki: «Ben onların yaptıklarından Allah'a sığınırım ve onlarla bir alakam yoktur. Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eğer ben yönetimin başına geçecek olursam onların kanlarını akıtarak Allah'a yaklaşırım. Ebu Bekir ile Ömer için istiğfarda bulunmaz ve onlara rahmet dilemezsem, Rasûlullah'ın şefaatmdan yoksun kalayım. Allah düşmanları, Ebu Bekir'le Ömer'in faziletlerinden ve onların İslâm'da geçmiş hizmetlerinden habersizdirler. Bunların yaptıklarıyla alakam olmadığını kendilerine bildir ve Ebu Bekir ile Ömer'den uzak duran kimselerden benim de uzak olduğumu kendilerine söyle. Çünkü Ebu Bekir ile Ömer'in faziletlerini bilmeyen kimse, sünneti bilmemiş olur.»
Ebu Cafer el-Bakır, şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle demiştir:
«Sizin dostunuz ancak Allah, onun peygamberi ve namaz kılan, zekat veren ve rükû eden mü'minlerdir.» (el-Mâide, 55.) "Bu mü'minler, Muhammed (s.a.v.)'in ashabıdır." Ben kendisine dedim ki: "Bu ayet-i kerimede evsafı belirtilen mü'minin Hz. Ali olduğunu söylüyorlar. Sen ne dersin?" Bana şu cevabı verdi: "Ali de Rasûlullah'ın ashabın-dandır."»
Abdullah b. Atâ dedi ki: «Alimlerin Ebu Cafer yanında küçüldükleri kadar başka hiç kimse yanında küçüldüklerini görmedim. Hikmet sahibi kimseler, onun yanına gittiklerinde sanki o, onların öğretmeniydi. O benim gözümde çok büyük bir kardeşimdi. Onu gözümde büyüten yanı, dünyanın onun gözünde küçülme siy di.»
Cafer b. Muhammed dedi ki: Babam Ebu Cafer'in katırı kayboldu. Babam: «Eğer Allah onu bana geri gönderirse ben Rabbime razı olacağı hamdler ile hamdeder ve onu överim.» dedi. Çok geçmeden katırı eğeri ile kendisine geri geldi, üzerindeki eşyalardan hiçbir şey kaybolmamıştı. Kalkıp katıra bindi, üzerine oturunca elbisesini toparladı ve başını semaya kaldırıp: «Elhamdülillah» dedi. Daha fazla birşey söylemedi. Kendisine bunun sebebini sorduklarında şu cevabı verdi: «Eksik bıraktığım birşey oldu mu ki? Hamdın tümünü Aziz ve Celil olan Allah'a ait kıldım.»
Abdullah b. Mübarek, Ebu Cafer el-Bakır'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir kimseye güzel ahlak ve merhamet verilirse, ona hayır ve rahatlık verilmiş olur. Dünyada durumu güzelleşir, ahirette de hoş olur. Ama bir kimse güzel ahlaktan ve merhametten yoksun bırakılırsa bu onun bütün şer ve belaya maruz kalmasına neden olur. Ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın koruduğu kimse hariç.»
Ebu Cafer şöyle dedi: «Sizden biri elini kardeşinin cebine koyup istediği şeyi tam olarak alabilir mi? Alabiliyorsa ne âlâ. Aksi takdirde siz, iddia ettiğiniz gibi kardeş olamazsınız. Kardeşinin sana olan sevgisinin derecesini sen kendi kalbinde ona beslediğin sevginin derecesi ile anlayabilirsin. Çünkü kalbler karşılıklıdır.»
Ebu Cafer, serçelerin ötüşlerini işitince: «Bunlar ne diyorlar, biliyor musun?» diye sordu. Ben de, «Hayır» diye cevap verince şu karşılığı verdi: «Allah'ı teşbih ediyorlar ve ondan, kendilerine günlük rı-zıklarını vermesini istiyorlar.»
Ebu Cafer şöyle dedi: «Dilediğin ve sevdiğin sözleri söyleyerek Allah'a dua et, hoşuna gitmeyen bir durum meydana gelirse onun sevdiği ve istediği şeylerde kendisine muhalefet etme.»
Ebu Cafer şöyle dedi:
«Karın veya tenasül organının iffetinden daha faziletli ve daha üstün bir ibadet yoktur. Allah'ın en çok sevdiği şey, kendisinden dilekte bulunmandır. Kaza ve belayı ancak dua defeder. Hayırların sevabı en çabuk verileni, iyilik yapmaktır. Serlerin cezası en çabuk verileni de, taşkınlık yapıp asi olmaktır. Kişiye ayıp olarak/kendi yapamayacağı şeyi başkalarına emretmesi, kendisinin uzak duramıyacağı şeylerden başkasını menetmesi, kendisini ilgilendirmeyen şeylerle meclisindeki arkadaşlarına eza vermesi yeter, bunlar, derli toplu sözlerdir. Efradını cami, ağyarını manidir, yukarıdaki yasakları akıllı bir kimsenin yapmaması gerekir.»
Ebu Cafer şöyle dedi: «Kur'ân, Aziz ve Celil olan Allah'ın kelamıdır, mahluk değildir.»
Ebu Cafer dedi ki: Adamın biri, Mekke'ye giderken Hz, Ömer'le yoldaş oldu. Sonra bu adam yolda vefat etti. Hz. Ömer durdu onunla ilgilendi ve namazını kılıp onu defnetti. Hz. Ömer'in şu beyti okumadığı gün çok azdır:
«Daha aşağısını ve eksiğini umduğum bir iş başa ulaştı. Tamamını ümid ettiğim bir istense geri kaldım.»
Ebu Cafer şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, 1.000 abid ölmek-tense, bir âlimin Ölmesini şeytan daha çok arzular.»
Ebu Cafer dedi ki: «Bir kulun gözü yaşarırsa Allah, o kulun yüzünü Cehennem ateşinden korur, gözyaşları yanaklarının üzerine akarsa yüzü tozlanıp zelil olmaz. Herşeyin belirli bir mükafatı vardır, ancak gözyaşının mükafatı hariç. Cenâb-ı Allah, bir gözyaşı damlası karşılığında denizler kadar günahları affeder. Eğer bir kimse Allah'tan korkarak bir ümmet için ağlarsa, Allah o ümmete rahmet eder.»
Ebu Cafer dedi ki: «Zengin iken seni gözeten, fakir iken senden alakasını kesen kardeşin ne kötü kardeştir.»
Ben derim ki: Şu üç beyit, hikmeti ve dünyadaki zahidliği içermektedir, özellikle son kısmı daha mükemmeldir, şöyle ki:
«Dünya bazı kimseleri aldattı, onlar dönüşü olmayan bir yere varıp konakladılar.
Kişi birşeye kızarsa o şey değişmez, birşeye razı olunca da o şey değişir.
Daha eksiğini ve aşağısını umduğum bir iş başa ulaştı.
Tamamını elde edeceğimi umduğum bir işten de geri kaldım.» [20]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/452-453.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/453-494.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/494.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/494.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/494-495.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495-497.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/497.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/497-498.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/498.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/498-499.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/499-500.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/500.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/500-501.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/501-505.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/505.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/506.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/507-511.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yüzonaltıncı Senesi
Hicretin Yüzonyedinci Senesi
Hicretin Yüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Katade B. Duame Es-Sedusî
Fasıl
İbn Ömer'in Azatlısı Nafi
Şair Zu Rimme
Hicretin Yüzonsekizinci Senesi
Alî B. Abdullah B. Abbas
Hicretin Yüzondokuzuncu Senesi
Hicretin Yüzyirminci Senesi
Hicretin Yüzyirmibirînci Senesi
Hicretin Yüzyirmibîrinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Zeyd B. Ali
Mesleme B. Abdülmelik
Nümeyr B. Kays
Hicretin Yüzyirmiikinci Senesi
Battal Adıyla Bilinen Abdullah Ebu Yahya
Hicretin Yüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İyas Ez-Zekî
Hicretin Yüzyirmiüçüncü Senesi
Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesi
Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kasım B. Ebi Bezze
Zührî
Fasıl
Bilal B. Sa'd
Cad B. Dirhem

Hicretin Yüzonaltıncı Senesi

Bu senede Muaviye b. Hişam, Anadolu'ya gazaya gitti.
Şam'da ve Irak'ta büyük bir veba görüldü. Vebanın en şiddetlisi Vasıfta görüldü.
Bu senenin muharrem ayında Horasan valisi Cüneyd b. Abdur-rahman el-Mirrî, karnına musallat olan bir hastalıktan dolayı vefat etti. Bu zat, Fadıla binti Yezid b. Mühelleb ile evlenmişti. Mü'minle-rin emiri Hişam b, Abdülmelik ona kızmış, onu görevden azletmiş, yerine Asım b. Abdullah'ı Horasan valiliğine tayin etmişti. Asım'a şu emri de vermişti: «Eğer sen Horasan'a gittiğinde ölmeden Önce Cü-neyd'i ele geçirebilirsen, onun canını sen al.» Asım b. Abdullah Horasan'a gelmeden Cüneyd, muharram ayında Merv şehrinde vefat eti.
Onun vefatı ile ilgili olarak Ebu Cerir İsa b. İsmet, şu ağıdı yakmıştı:
«Cömerdlik ve Cüneyd, birlikte öldüler. Cömerdliğe ve Cüneyd'e selam olsun. Dallarda güvercinler öttükleri sürece, İkisi birlikte Merv mezarlığında kalacaklar.
Sizler kerem sahibi kimselerin kötülükten uzak, seçkin şahsiyetleri idiniz.
Sizler vefat edince cömerdlik ve keremde öldü.»
Asım, Horasan'a gelince Cüneyd'in geride bıraktığı idarecileri dayağa yatırdı. Onlara çeşitli işkenceler tatbik etti, devlet malını müsadere ettiklerini ve çeşitli suçlar işlediklerini ileri sürerek onlara haksızlık etti. Bu nedenle Haris b. Şüreyh, ona karşı ayaklanıp isyan etti ve onunla meydanda savaştı. Aralarında burada anlatımı uzun sürecek vak'alar meydana geldi., Sonra Haris b. Şüreyh bozguna uğradı, Asım ona galip oldu.
Vakidî dedi ki: Bu senede Velid b. Yezid insanlara haccettirdi. O, amcası Hişam b. Abdülmelik'ten sonra hilafete geçmişti. 'Nitekim bu husus inşaallah ileride de anlatılacaktır. [1]

Hicretin Yüzonyedinci Senesi

Bu senede Muaviye b. Hişam, Anadolu kıyılarına gazaya gitti. Süleyman b. Hişam da İç Anadolu taraflarına gazaya gitti. İkisi de mü'minlerin emiri Hişam'm oğullan idiler.
Bu senede "Eşek Mervan" lakabıyla tanınan ve Ermeniye'de bulunan Mervan b. Muhammed iki müfreze gönderdi. Bunlar, Lan tarafindaki şehirleri fethettiler, oradaki insanların çoğunu imana getirdiler.
Bu senede Hişam, önceki senede Cüneyd'in yerine Horasan'a tayin ettiği vali Asım b. Abdullah el-Hilalî'yi görevden azletti Horasan'ı daha önceki uygulamaların devamı olarak Irak valisi Abdullah b. Halid el-Kusarî'nin uhdesine verdi. Bunu azledilmiş olan Asım b. Abdullah el-Hilalî'nin bir mektubuna dayanarak yaptı. O, mü'minlerin emiri Hişam'a şöyle bir mektup yazmıştı: «Horasan valiliği, ancak Irak valiliği ile birlikte yürütülebilir. (Kendisi bu teklifte bulunmuştu ama bu teklif kendisi için değil de başkaları için gerçekleşti.) Hişam, onun bu nasihatini kabul etmiş ve Horasan'ı Halid el-Kusarî'nin uhdesine tevdi

etmişti. [2]

Hicretin Yüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Katade B. Duame Es-Sedusî

Künyesi Ebu'l-Hattab el-Basrî idi, a'ma idi. Tabiin ulemasından ve ilmiyle amel eden imamlardandı. Aralarında Said b
Müseyyeb, Mısrî, Ebu'l-Aliye, Zürare b. Evfa, Atâ, Mücahid, Muhammed b. Şirin, Mesruk, Ebu Miciez ve diğerlerinin d
bulunduğu bir tabii cemaatından ve Enes b. Malik'ten rivayetlerde bulunmuştur. Eyyüb, Ham-mad b. Mesleme, Humeyd et
Tavil, Said b. Ebu Arube, A'meş, Şube, Evzaî, Mes'er, Muammer ve Hemmam gibi büyüklerin de aralarında bulunduğu bi
cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir.
Said b. Müseyyeb dedi ki: «Katade'den daha faziletli başka bir Iraklı bana gelmiş değildir.»
Bekir el-Müzenî: «Hıfzı ondan daha sağlam başka birini göremedim.» demiştir.
Muhammed b. Şirin: «O, insanlar arasında hıfzı en sağlam olan kimse idi.» demiştir.
Matar dedi ki: «Katade, bir hadisi dinlediği zaman onu ezberle-yinceye kadar, bir korku ve titreme kendisini alırdı. Nihayet o
hadisi ezberlerdi.»
Zührî: «Katade, MekhuTden daha âlimdi.» demiştir.
Muammer: «Zührî, Hammad ve Katade'den daha fakih birini görmedim.» demiştir.
Katade dedi ki: «Duyduğum herşeyi kalbim hıfzetti.»
Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Katade, Basralılar arasında hafızası en sağlam olan bir kimseydi. Duyduğu herşeyi ezberlerdi
Cabir, bir defasında ona bir sayfalık yazıyı okumuş, o da dinlediği o sayfadaki ifadeleri ezberlemişti. Cabir, bir gün ondan
bahsetti, onun ilmini, fıkhını, cedel ilmi hususundaki bilgisini, tefsire vukufunu ve diğer özel-likerini övdü.»
Ebu Hatim dedi ki: «Katade, hicretin 117. senesinde Vasıfta taundan Öldü. O zaman ellialtı veya elliyedi yaşında idi.»
Katade dedi ki: «Bir kimse Allah'a bağlanırsa, Allah onunla beraber olur. Allah'ın kendisiyle beraber olduğu kimsenin yanında
yenilmeyen bir cemaat, uyumayan bir bekçi, sapmayan bir hidayet kılavuzu ve unutmayan bir âlim vardır.»
Katade dedi ki: «Cennet'te, Cehennem tarafına bakan bir pencere vardır. Cennetlikler oradan bakıp şöyle derler: "Şu şakilere
ne olmuş-ki Cehennem'e girmişlerdir? Bizler sizin te'dibiniz sayesinde Cennet'e girdik." Cehennemlikler şöyle derler: "Evet
bizler sizi te'dip etmek için sizlere emirler verdik, ama kendimiz o emirleri yerine getirmezdik. Sizi bazı şeylerden yasaklardık
ama o yasakları kendimiz çiğnerdik."»
Katade dedi ki: «Kişinin kendi nefsini, dinini ve insanları ıslah etmek amacıyla ilimden bir bab ezberlemesi, bir sene müddetle
ibadet etmesinden daha faziletlidir.
Eğer ilimle yetinilecek olsaydı, Musa (a.s.), sahip olduğu ilimle yetinirdi. Ama o daha fazlasını istedi.»
Bu senede vefat edenler arasında Ebu Habbab Said b. Yesar, A'rec, İbn Ebi Müleyke, Abdullah b. Ebi Zekred el-Huzaî v
Meymun b. Mehran b. Musa b. Verdan da vardı. [3]

Fasıl

Said b. Yesar'a gelince o, abid ve zahidlerdendi. Bir sahabe cemaatından rivayetlerde bulundu.
A'rec ile İbn Ebi Müleyke de böyle idiler. Meymun b. Mehran'a gelince o, tabii âlimlerinin zahid ve abidlerinin en
kıymetlilerindendi. Önde gelen imamlarmdandı. Meymun, Cezire halkının imamı idi. Taberanî'nin rivayetine göre ona şöyle
demişler:
- Sana ne olmuş ki, bir kardeşin dahi senden kızarak ayrılmıyor. Meymun şu cevabı vermişti:
- Ben onunla tartışmam ve alış veriş yapmam.»
Ömer b.Meymun dedi ki: «Babam çokça namaz kılmaz, çokça oruç tutmazdı, ama Aziz ve Celil olan Allah'a karşı gelmekten
hoşlanmazdı.»
İbn Ebi Adiy, Yunus tariki ile Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Âlim ve cahille tartışma. Alimle tartışırsan onun ilmine ulaşamazsm, cahille tartışırsan kalbin katılaşır.»
Ömer b. Meymun dedi ki: «Babamı bir gün elinden tutarak Basra caddelerinde gezdirdim, bir su kanalının yanına geldik
Babam orayı geçemedi, ben kanalın üzerine uzandım, sırtıma basarak geçti. Sonra kalkıp tekrar elinden tuttum ve Hasan-ı
Basrî'nin evine gittik. Kapıya vurdum, Sedusili bir cariye karşımıza çıktı. Kim olduğumuzu sordu, babamı göstererek: «Bu
Meymun b. Mehran'dır. Hasan'la görüşmek istiyor.» dedim. Cariye: «Ömer b. Abdülaziz'in katibi Meymun mu?» diye sorunca
evet, dedim. O da babama dönüp: «Ey bahtsız adam, ne diye şu kötü zamana kadar kaldın?» dedi. Babam ağladı. Hasan-ı
Basrî, onun ağlayışını duydu, kapıya geldi. İkisi kucaklaştılar. Sonra içeri girdiler, babam ona dedi ki: «Ey Ebu Said, ber
kalbimde bir katılık görüyorum, sen onu yumuşat ve sükuna erdir.» Hasan, ona şu ayeti okudu:
«Bana söylesene, ey Muhammedi Biz onlara yıllar yılı nimetler vermiş olsak, sonra da tehdit edildikleri şey başlarına gelse,

kendilerine verilmiş olan nimetler onlara bir fayda sağlar mı?» (eş-Şuarâ, 205-207.) Babam bayılıp yere düştü, koyun kesilirken nasıl ayaklarını oynatıp çırpmıyorsa babamın da ayaklarım oynatıp çırpındığını gördüm. Uzun bir süre sonra ayağa kalktı. Sonra cariye geldi ve: «İhtiyarı yordunuz, haydi kalkın evinize gidin.» dedi. Babamın elini tutup oradan ayrıldım, ona dedim ki:
- Babacığım, bu Hasan-ı Basrî miydi?
- Evet.
~ Onu daha yaşlı sanıyordum.
Ben böyle dedikten sonra göğsüme bir yumruk vurdu, sonra şöyle dedi:
- Ey oğulcuğum! O bize öyle bir ayet okudu ki, eğer sen o ayeti kalbinle anlasaydm, o ayet nedeniyle kalbinde birçok yaralar görürdün.»
Taberanî'nin rivayetine göre Meymun b. Mehran, şöyle demiştir:
Zevk ve safa uğruna bir dirhem verip yerine 100.000 dirhem kazanmaktansa, şu ayetin kapsamına girmemeyi daha çok arzularım:
«İnsanlar arasında, bir bilgisi olmadığı halde Allah yolundan saptırmak için gerçeği boş sözlerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. İşte alçaltıcı azap bunlar içindir.» (Lokman, 6.)
Cafer b. Berkan, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz'in yanında oturuyordum, kalkıp oradan ayrıldığımda Ömer şöyle dedi: «Bu ve benzerleri gittikten sonra insanlar arasında sadece döküntüler kalır.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Nefsini üç şeyle ibtila etme:
1- Her ne kadar, "Ona, Allah'a taatta bulunmasını emredeceğim." desen de sultanın yanına gitme.
2- Her ne kadar, "Kendisine Allah'ın kitabını öğreteceğim" desen de bir kadının yanına gitme.
3- Heva ve heves sahibi kimsenin sözlerine kulak verme, çünkü onun sözlerinden senin kalbine nelerin takılacağını bilemezsin.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un şu ayetler hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Cehennem, yalnız azgınları bekleyen yerdir.» (en-Nebe1,2i.)
«Doğrusu Rabbin hep gözetlemekteydi.» (ei-Fecr, 14.) Şu gözetleme yerlerinden kendiniz için bir geçit yeri arayın.
«Sakın Allah'ı, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma.» (ibra-
him, 42.)
Bu ayette zalime şiddetli bir tehdit, mazluma da bir teselli vardır. Eğer Kur'ân ehli kimseler salih olurlarsa, bütün insanlar salih olurlar.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Dünyada sadece iki adam için hayır vardır: Günahlarından ötürü tevbe eden bir adam, bir de iyilik yolunda dereceler kazanmak için çabalayan ve salih amel işleyen bir adam... Dünyada yaşayıp kalmak sadece şu iki adam için hayırlıdır: Keffaretler, yani günahlarının bağışlanması için amelde bulunan bir adam, bir de iyilik yolunda dereceler kazanmak için çalışıp çabalayan ve amelde bulunan bir adam... Bu iki adamdan başkasının dünyada kalması kendisi için vebal teşkil eder.»
Cafer b. Berkan, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Doğrusu şu Kur'ân, birçok insanların kalbinde yaratıldı, ama onlar başka sözleri arar oldular. Şu ilme tabi olup bunu dünyayı elde etmek için sermaye edinen bazı kimseler vardır. Bazıları da bu ilmi bir tartışma aracı edinir, bazıları ise bu ilmi öğrenir ve bununla Aziz ve Celil olan Allah'a itaat eder. İşte bu sonuncu kısım, insanların en hayırlılarıdır. Bir kimse, Kur'ân'a uyarsa Kur'ân onu Cennet'e sokun-caya kadar gider. İleriye sevkeder, bir kimse de Kur'ân'ı terkederse Kur'ân onu Cehennem ateşine atmadan yakasını bırakmaz.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kişi kendisi ile haram arasına helaldan bir engel koymazsa, he-lala salimen ulaşamaz.»
Meymun dedi ki: «Kişi, Allah katındaki mertebesini öğrenmek isterse ameline baksın. Çünkü her ne olursa, ameli kendisini layık olduğu mertebeye götürür.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Muhacirlerden biri, namazı çabuk kılan bir adama baktı ve bundan ötürü onu kınadı, namazı çabuk kılmış olan adam ise: «Namazdayken bir yitiğimi hatırladım, onun için namazı acelece kıldım.» diyerek kendini savunmak istediyse de Muhacir ona şöyle dedi: «Sen namazı acele kılmakla en büyük şeyini yitirmiş oldun.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Emiri tanıma, onu tanıyanı da tanıma.»
Yine Abdullah, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Beytü'1-ma-hn bana tevdi edilmesine razı olurum ama bir kadının bana emanet edilmesine razı olmam.»
Ebu Ya'lâ el-Musilî, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Keşke gözlerimden birini kaybetseydim de yöneticilik yapmış olmasaydım.
Ben kendisine: «Ömer b. Abdülaziz'in de maiyetinde yöneticilik yapmak istemez miydin?» diye sorduğumda şu cevabı verdi:

«Ömer b. Abdülaziz'in de maiyetinde çalışmak istemezdim. Ne onun, ne de başkasının maiyetinde yöneticilik yapmakta hayır yoktur.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Sözlerimi fiiliyatıma vurduğumda nefsimden mutlaka bir itirazla karşılaştım.»
Taberanî, Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Meymun bana dedi ki: "Hoşuma gitmeyen şeyleri yüzüme karşı söyle, zira kişi, kardeşinin hoşuna gitmeyen şeyleri onun yüzüne karşı söylememesi halinde onun samimi dostu olamaz."»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kimini alçaltacak ve kimini yükseltecek...» (ei-Vâkıa, 3.) Cenâb-ı Allah, bazı kavimleri alçaltır, bazılarını yükseltir.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ebu Melih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Arkadaşlarımdan biri bana dedi ki: Meymun'la beraber yürüyordum, bana baktı ve üzerimde keten bir elbise görünce bana şöyle dedi: «Keten elbiseyi zengin veya azgın kimseden başkasının giymeyeceğini duymadın mı?»
Aynı senetle rivayet edildiğine göre Meymun b. Mehran şöyle demiştir:
«Kendisi binek üzerinde olup yanında yaya adam yürüten ilk kış1 Eş'as b. Kays el-Kindî olmuştur. Ben selefin zamanına ulaştım, onlar kendisi binek üzerinde giderken yanında yaya adanı yürüten birini gördüklerinde o süvariye: «Cebbar olan Allah onu kahretsin.» derlerdi.»
Abdullah b. Ahnıed b. Hanbel, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Benim için Ruha ile Havran arasındaki yolda beş dirhem para bulunmasını bile istemem.»
Meymun dedi ki: Adamın biri şöyle diyor: «Evinde otur, kapını üzerine kilitle ve bak bakalım rızkın sana geliyor mu?» Evet vallahi, eğer onun Meryem ile İbrahim peygamberin yakinî inancı gibi bir inancı olsa ve kapısını üzerine kilitleyip perdesini sarkıtsa yine de rızkı kendisine gelir. Bizden her bir insan, kazancına mukayyed olsa ve sadece temiz ve helal kazanç elde etse, mali yükümlülüklerini yerine getirse, zenginlere muhtaç olmaz, fakirler de hiç kimseye el avuç açmazlar.»
Ebu Melih, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir mü'min kardeşimden bana bir kötülük gelirse, onun kötülüğünü hafifletmekten çok tümüyle ortadan kaldırmayı isterim. Eğer; ben böyle birşey dememişim, derse "dememişim" sözü, onun aleyhinde tanıklıkta bulunacak sekiz şahitten daha çok hoşuma gider. Eğer, "dedim" der ve özür dilemezse, onu sevdiğim kadar ona kızarım da.»
İbn Abbas'ın şöyle dediğini işittim: «Bir mü'min kardeşimden bana bir kötülük isabet ederse, onu şu üç konumdan birine koyarım:
1- Eğer benden üstün biri ise, kadrini tanırım. Kıymetini bilirim.
2- Eğer benim dengim ise, ona lütufta bulunur ve kusurunu görmezden gelirim.
3- Eğer benden aşağı durumdaki biri ise, onunla arkadaşlık etmem ve meclisinde oturmam, benim nefsime uyguladığım gidiş tarzı budur. Her kim bu gidiş tarzımdan yüz çevirirse, Allah'ın yeri geniştir.»
Eban b. Ebi Raşid el-Kuşeyrî dedi ki: «Gazaya gideceğim zaman vedalaşmak için Meymun b. Mehran'm yanma gittim. Bana şu iki cümleden fazla birşey söylemedi: "Allah'tan kork, tamah ve gazap seni aldatmasın."»
Ebu Melih, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Her beldedeki âlimler benim yitiklerimdir. Onlar her şehirdeki dostlarımdır, kalbimi âlimlerin meclisine katılmakla ıslah ettim.»
Meymun b. Mehran, şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle demiştir:
«Yalnız sabredenlere, ecirleri sonsuz olarak ödenecektir.» (ez-Zümer, ıo.) Ecirleri hiçbir sıkıntıya düşmeden kendilerine verilecektir.»
Meymun dedi ki: «Sağlığımda bir dirhemi sadaka olarak vermem, ölümümden sonra yüz dirhem sadaka verilmesini vasiyet etmemden daha hoşuma gider.
Zikir iki türlüdür: Allah'ı dil ile zikretmek. Bundan daha faziletlisi Allah'ı, onun helal ve haram kıldığı şeylerin yanında anmak ve masiyet işleneceği zaman onu anıp masiyetten geri durmaktır. İşte böyle yaparsan şerefli olursun.
Üç şey var ki, bu üç şeyde kafir ile mü'min eşit haklara sahiptirler:
1- Emaneti sana bırakan kimse, Müslüman da olsa kafir de olsa emanetini ona vereceksin.
2- Annen baban Müslüman da olsalar, kafir de olsalar onlara iyi davranacaksın.
3- Söz verdiğin kimse mü'min de olsa kafir de olsa ona verdiğin sözü yerine getireceksin.»
SafVan, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ben öyle kimselere kavuştum ki, Aziz ve Celil olan Rablerinden korktukları için gözlerini tam olarak göğe dikip bakamazlardı.»
Ahmed b. Büzeyğ, Harun Ebu Muhammed el-Berberî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz, Meymun b. Mehran'ı Cezire'ye kadı ve haraç işleri sorumlusu olarak tayin etti. Meymun, bir süre görev yaptıktan sonra Ömer'e mektup yazarak istifasını sundu ve: «Beni üstesinden gelemeyeceğim bir işle yükümlü kıldın. İnsanlar arasında hüküm veriyorum, ama ben yaşlı, zayıf ve güçsüz bir adamım.» dedi. Ömer ona şu cevabi mektubu gönderdi:
«Temiz haracı topla, insanlar arasında görüşüne göre hüküm ver, eğer bir iş hakkında hüküm veremez olursan, onu bana arzet.

Eğer insanlar yükümlü kılındıkları bir işi -üstesinden gelemiyeceklerini söyliyerek- bırakırlarsa, onların ne dini de de dünyaları kalır.»
Kuteybe b. Said, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet et-, mistir:
«Kul bir günah işlediği zaman kalbinin üzerinde siyah bir nokta meydana gelir. Tevbe edince o nokta silinir ve mü'minin kalbi ayna gibi parlamaya başlar, şeytan ona hangi taraftan gelecek olursa şeytanı görür. Ama günah işledikçe kalbinin üzerinde bir siyah nokta meydana gelir, günah işlemeye devam edince kalbi tümden kararır ve şeytanın kendisine nereden geleceğim de göremez.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İnsanların akıllı ve iyileri ne kadar da azalmış! Kişi kendi ışme bakamıyormu ki, insanların durumuna ve kendisini nereye sürükle-
diklerine bir baksın. Kendisini dünyada hangi çukura yuvarladıklarını görsün.»
Meymun şöyle derdi: «Şu insanlar develer gibidirler, gamsızdırlar, sadece karınlarını düşünürler. Onların gafletini görünce kendi nefsine bakar ve şöyle der: «Vallahi, ben kendimi de bunların kötülük ve serleri hususunda bir deve gibi görmekteyim.»
Meymun'un şöyle dediği de aynı senetle rivayet edilmiştir: «Zalim sultan karşısında doğru sözü söylemekten daha üstün ve faziletli bir sadaka yoktur.»
«Köleye işkence etme ve işlediği her suçtan ötürü onu dövme, ama bu suçlarını aklında tut. Aziz ve Celil olan Allah'a isyan edip günah işlemesi durumunda onu bu günahı nedeniyle cezalandır ve sana karşı işlediği suçları da kendisine hatırlat.»
Kuteybe, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ortağın ortağı hesaba çekmesinden daha sıkı bir şekilde kişi kendi nefsim hesaba çekmedikçe takvalı kimselerden olamaz. Bu ki-Şİ, yiyeceğinin ve içeceğinin helalden mi yoksa haramdan mı geldiğini bilmedikçe takvalılardan sayılmaz.»
Ebu Zür'a ed-Darimî, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Fasık kişi canavar gibidir, onun. hakkında konuşur ve onu serbest bırakırsan sanki Müslümanlar arasına bir canavar bırakmış gibi olursun.»
Cafer b. Berkan dedi ki: Meymun b. Mehran'a şöyle dedim:
- Falan kişi seni ziyarette gecikiyor, sana sık sık uğramıyor.
- Kalblerde dostluk sabit olunca araya ne kadar uzun fasıla gir-sede geç ziyaretleşmelerin bir sakıncası olmaz.
İmam Ahmed b. Hanbel, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Karnın ve sırtın kadar seni rahat bırakan başka bir alacaklı bulamazsın.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Habib b. Ebi Merzuk'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Meymun'un üzerinde elbiselerinin altına giydiği yün bir cübbe gördüm. Kendisine: "Bu nedir?" diye sorduğumda şu karşılığı verdi: "Evet, bunu hiç kimseye söyleme."»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir kimse gizlice günah işlerse, gizlice tevbe etsin, bir kimse açıkça günah işlerse açıkça tevbe etsin. Çünkü Cenâb-ı Allah, bağışlar ve utanmaz; insanlar ise utanırlar ve bağışlanma dilemezler.»
Cafer, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Malda üç afet vardır, malın sahibi bu afetlerden birinden kurtulsa da diğer ikisinden kurtulamaz. İkisinden kurtulsa üçüncüsünden kurtulamaz. Kişinin malı, helal ve temiz olmalıdır. Sizden hanginizin kazancı teiniz olur ve kazancına sadece helal ve temiz şeyler girer? Eğer kazancı haramlardan arınmış ise, mali yükümlülüklerini ve yoksulların haklarını ödemesi gerekir. Bu yükümlülükleri yerine getirirse, bu defa harcamalarında ne aşırıya gitmeli, ne de kıt ölçüler içinde kalmalıdır.»
Cafer, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Orucun en kolayı, yeme ve içmeyi bırakmaktır.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Peygamber veya başka herhangi bir kimse, büyük hayırlara ancak sabır sayesinde ulaşmıştır.»
Yine aynı senedle rivayet olunduğuna göre Meymun, şöyle demiştir: «Dünya, tatlı ve yeşildir, şehvetlerle çevrelenmiştir. Şeytan ise hazırda bekleyen bir düşmandır, kişiye ahiretin sonradan geleceğini, dünya işinin ise acil olduğunu zannettirir.»
Yunus b. Ubeyde dedi ki: Meymun b. Mehran'ın bulunduğu beldede taun hastalığı baş gösterdi. Mektup yazarak ona ailesinin durumunu sordum, bana şu cevabi mektubu gönderdi: «Mektubunu aldım, aile efradımın durumunu soruyorsun, ailemden ve yakınlarımdan on-yedi kişi öldü, başımıza geldiğinde ben beladan hoşlanmam, ama bela üzerimizden kalkıp gidince 'keşke olmasaydı' da demem. Sana gelince, sen Allah'ın kitabına sarıl, çünkü insanlar şaşıp onu unuttular ve başka adamların sözlerini tercih ettiler. Dinde gösteriş yapan kimselerden uzak dur.»
Meymun b. Mehran'ın oğlu Ömer dedi ki: «Babamla beraberdim. Kabe'yi tavaf ediyorduk. Yaşlı bir adamla karşılaştı, kucaklaştılar. Yaşlı adamın beraberinde benim yaşıtım olan bir genç vardı. Babam ona sordu:
- Şu genç kimdir?
- Oğlumdur.
- Nasıl, ondan memnun musun?
- Bütün iyilikleri kendisinde gördüm ey Eyyüb'un babası, sadece birini göremedim.
- O neymiş?

- Ölse de onun ölümü nedeniyle sabredip sevap kazanmak istiyorum.
Bu karşılıklı konuşmalardan sonra babam, o yaşlı adamın yanından ayrıldı. Babama: «Kim bu ihtiyar adam?» diye sordum. Babam da onun Mekhul olduğunu söyledi.»
Meymun b. Mehran dedi ki: «İnsanların en kötüsü, başkalarını ayıplayandır. Keten elbiseyi de ancak zengin veya yoldan çıkmış azgın kimseler giyer.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ey ademoğlu, sırtındaki yükünü hafiflet, çünkü sırtın, bu yüklerin tümünü taşıyacak güçte değildir. Şuna zulmediyorsun, şunun malını yiyorsun, şuna haksızlık ediyorsun ve bu kötülüklerin tümünün günahını da sırtına vurup taşıyorsun, sen sırtındaki yükünü hafiflet.»
«İyi amelleriniz azdır, bari şu az amellerinizi de ihlasla yapın.»
«Bir kavmin meclisinde ve toplantı yerlerinde şeriata uymayan çirkinlikler işlenirse, onların helakları haktır.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'ın: «Ey suçlular, bugün mü'minlerden ayrılın.» (Yasin, 59.) mealindeki ayet-i kerimeyi okuduğunu, sonra feryad-ü figan edip ağladığım rivayet etmiştir. Meymun, ağladıktan sonra da şöyle demişti: «Bütün yaratıklar bundan daha şiddetli bir tanımlamayı duymuş değildirler.»
Ebu Avane, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ali, Osman, kader ve yıldızlar hakkında konuşma, İslâm'dan başka adlarla adlandırılan bütün heva ve heveslerden sakının.»
Şebabe, Fırat b. Saib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Meymun b. Mehran'a; «Sence Ebu Bekir ve Ömer mi yoksa Ali mi daha faziletlidir?» diye sorduğumda titredi, elindek değneği yere düştü. Sonra şöyle dedi:
«Ebu Bekir ve Ömer ile Ali'yi birbirine denk tutacak bir insanın zamanına kadar yaşayabileceğimi sanmıyordum. Oysa Ebu Bekir'le Ömer, İslâm'ın izar ve peş temalıdırlar. İslâm'ın başı, cemaatın da lideridirler.» Kendisine: «Ebu Bekir mi daha önce Müslüman oldu yoksa Ali mi?» diye sorduğumda şu cevabı verdi: «Vallahi, Peygamber (s.a.v.), rahip Bahira'ya uğradığı zaman, Ebu Bekir kendisine iman etmişti. Ebu Bekir'in kendisi Rasûlullah'la Hatice arasında gidip geldi. Nihayet Hatice'yi on nikahladı. Bütün bunlar, Ali'nin doğumundan önce olmuştu. Bundan önce Ebu Bekir, Rasûiullah'ın arkadaşı ve samimi dostu idi.»
Meymun b. Mehran, İbn Ömer'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Ahir zamanda helal dirhem veya güvenilir bir kardeş az bulunacaktır.»
Meymun, yine İbn Ömer'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Ahir zamanda malın en şerlisi kölelerdir.»
İbn Ebi'd-Dünya, Meymun'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Karşılıksız olarak kardeşlerin rızasını talep eden kimse mezar-dakilerîe arkadaşlık etsin.»
«Bir kimse, bir başkasına haksızlık eder de onun hakkını ödeyip helalleşme fırsatını ele geçiremez ve o mazlum kişi vefat ederse, her namazın arkasında onun için mağfiret dilesin. Böyle yaparsa onun hakkını Ödemiş olur inşaallah. Buna ırzlar, mallar ve diğer haksızlıklar dahil olur.»
Meymun dedi ki: «Katil, öldürmeyi emreden, emredilen, zalim ve zulme rıza gösteren kimseler günahta eşittirler.»
«Sabrın en faziletlisi, nefsinin Aziz ve Celil olan Allah'a taatta zorlanmasına dayanmaktır.»
Meymun, bir sahabe cemaatından rivayette bulunmuştur. Kendisi Rakka'da ikamet etmiştir. Allah ona rahmet etsin. [4]

İbn Ömer'in Azatlısı Nafi

Ebu Abdullah el-Medenî. Aslı, Mağrib ülkesindendir. Nisaburlu, Kabilli olduğuna dair rivayetler de vardır. Adı geçen yerlerden başka bir ülkeye nıensub olduğu da söylenmiştir.
Efendisi Abdullah b. Ömer'den ve bir sahabe cemaatından rivayetlerde bulunmuştur. Kendilerinden rivayette bulunduğu sahabe cemaatı arasında Rafi' b. Hadic, Ebu Said, Ebu Hüreyre, Aişe ve Ümmü Seleme gibi şahsiyetler vardır. Tabiilerden ve diğerlerinden de bir grup, kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Kendisi asil, sika ravi-lerden, parlak şahsiyetli imamlardandı.
İmam Buharî onun hakkında şöyle demiştir: «İmam Malik'in senetlerinin en sahihleri, Nafi tariki ile İbn Ömer'den gelenlerdir.»
Başkaları dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, Nafi'i -insanlara sünneti öğretmesi için- Mısır'a gönderdi.
İmamlardan bir çoğu onu övdüler. Sika bir ravi olduğunu söylediler. Meşhur rivayete göre Nafi, hicretin 117. senesinde vefat etmiştir. [5]

Şair Zu Rimme

Asıl adı, Ğaylan b. Utbe b. Behis'tir. Beni Abdi Menat b. Ed b. Tabiha b. İlyas b. Mudar oğullarından dır. Künyesi Ebu'l Haris'tir. Şairlerin önde gelenlerinden biridir. Meşhur divanı vardır.

Meyye binti Mukatil b. Talbe b. Kays b. Asım el-Minkarî hakkında gazeller okurdu. Meyye, çok güzel bir kadındı. Ama Zu Rimme'nin kendisi çirkin suratlı, siyah tenli idi. İkisi arasında fuhuş ve sevişme olmamıştı. Birbirlerini de görmemişlerdi, sadece birbirlerinin adlarını duymuşlardı.
Anlatıldığına göre Meyye, Zu Rimme'yi gördüğü takdirde develer kurban edeceğini adamıştı. Onu görünce: «Eyvah, ne kadar da çırkın-miş!» demişti. Zu Rimme, Meyye'nin yüzünü sadece bir defa görmüş ve şöyle demişti:
«Meyye'nin yüzünde tatlı bir görüntü vardır.
Eğer açığa çıkacak olursa, elbiselerinin altında ar ve çirkinlik vardır.»
Onun böyle demesi üzerine Meyye soyunmuş; Zu Kimine de şöyle demişti:
«Görmez misin ki, her ne kadar rengi beyaz ve saf olsa da, Suyun tadı bozulabilir.»
Meyye de ona şöyle demişti:
- Şu suyun tadını tadmak ister misin?
- Evet, vallahi isterim.
- Sen şu suyun tadım tadmadan önce Ölümü tadacaksın. Zu Rimme de şöyle demişti:
«Geçip giden şiir koyucusu (yani şair),
Meyye hakkında şiir söyledi. Ben kalbimin sapıtmasına engel olamadım.»
İbn Hallikan dedi ki: Zu Rimme'nin halk dilinde dolaşan şiirlerinden biri de şudur:
«Rüzgarlar Meyye ailesinin bulunduğu taraftan esince, Onun esintisi ile şevkim heyecanlanır ve harekete geçer. Öyle bir aşk ki, gözleri yaşartır. Her nefsin hevesi, sevgilisinin bulunduğu tarafa meyleder.»
Zu Rimme, öleceği esnada da şöyle demişti:
«Ey bedeninideki can çekişme esnasında ruhları teslim alan, Ve günahları bağışlayan! Beni Cehennem'den uzak tut.» [6]

Hicretin Yüzonsekizinci Senesi

Bu senede de mü'minlerin emiri Hişam b. Abdülmelik'in oğulları Muaviye ile Süleyman, Anadolu, taraflarına gazaya gittiler.
Bu senede Ammar b. Yezid adıyla bilinen sonra Haddaş adını alan bir kişi, Horasan'a gitti ve insanları Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'ın hilafetini kabule davet etti. Çok kimseler onun bu davetine icabet ettiler. Etrafında toplandıklarında onları zındıka mezhebine davet etti. Kadınlarını birbirine mubah kıldı ve bunu Muhamnıed b. Ali'nin emri olarak onlara telkin etti. Ama onun adına yalan söylemişti. Cenâb-ı Allah, onu mahkum etti. Yakalanarak Irak ve Horasan valisi olan Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin huzuruna götürüldü. Halid, onun elinin kesilmesini, dilinin koparılmasını emretti. Sonra da astırdı.
Bu senede Medine valisi Muhammed b. Hişam b. İsmail, insanlara haccettirdi. Bir rivayette anlatıldığına göre o senede Medine valisi Halid b. Abdülmelik b.'Mervan idi. Ama sahih kavle göre o bu görevden azledilmiş, yerine Muhammed b. Hişam b. İsmail atanmıştı.
Bu senede Irak valisi Halid b. Abdullah el-Kusarî idi ve bu senede Ali b. Abdullah b. Abbas vefat etti. Şimdi de Ali b. Abdullah b. Abbas'ın biyografisini verelim: [7]

Alî B. Abdullah B. Abbas

Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib el-Kuraşi el-Haşimî. Künyesi, Ebu'l-Hasen'dir. Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Annesi, Zür'a binti Musarrah b. Ma'dikerb el-Kindî'dir. Musarrah, İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadiste adları geçen dört Acem hükümdarından biridir. O dört hükümdar şunlardır: Musarrah, Hamel, Mahules ve Abdia. Bunların kız kardeşleri Amerrede idi.
Ali b. Abdullah b. Abbas, Hz. Ali'nin şehid edildiği günde doğmuştu. O günde doğduğu için babası ona Ali adını vermiş ve onu Hz. Ali'nin künyesi olan Ebu'l-Hasen künyesi ile künyelendirmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ali b. Abdullah b. Abbas, Hz. Ali'nin sağlığında doğmuş ve Hz. Ali tarafından adı konulmuş ve kendi künyesi ile künyelendirilmiştir. Hz. Ali ona, Ebu'l-Emlak lakabını takmıştı.
Ali b. Abdullah b. Abbas, Abdülmelik b. Mervan'ın ziyaretine geldiğinde Abdülmelik onu tahtında, kendi yanına oturtmuş, adını ve künyesini sormuş, o da adını ve künyesini söyleyince Abdülmelik, ona şöyle bir soru sormuştu:
- Senin çocuğun var mıdır?
- Evet, benim Muhammed adında bir oğlum vardır.
- Sen. Ebu Muhammed'sin.
Böyle dedikten sonra Abdülmelik, ona bol armağanlar vermiş ve ihsanda bulunmuştu.
Ali b. Abdullah b. Abbas, çokça ibadet eden zahid, âlim, ilmi ile amel eden, güzel suretli, heyeti hoş, adaletli ve sika (mutemed) bir kimse idi. Her gün ve gecede bin rekat namaz kılardı.
Amr b. Ali b. Fellas dedi ki: «Ali b. Abdullah b. Abbas, insanların hayırlılarından ve seçkinlerindendi. Hicretin 118. senesinde seksen yaşma yaklaşmışken Belka'ya bağlı Cehme kasabasında vefat etti.»

İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Abdullah b. Abbas, Lübabe binti Abdullah b. Cafer'le evlenmiştir. Lübabe, daha önce Abdülmelik b. Mervan ile evliydi. Abdülmelik, onu boşanıştı. Boşama sebebi de şuydu: Abdülmelik, bir elmayı ısırmış, sonra Lübabe'ye atmış, Lübabe de bıçağı alarak Abdülmelik'in dişlediği yeri kesip atmıştı. Abdülmelik ona, niçin böyle yaptığını sorunca Lübabe: «Üzerindeki pisliği atıyorum.» diye cevap vermişti. Abdülmelik, gerçekten ağzı çok kokan bir kimseydi. Lübabe'nin böyle bir cevap vermesi üzerine Abdülmelik onu boşamıştı. Ali b. Abdullah b. Abbas, Lübabe ile evlenince, Velid b. Abdülmelik, bu nedenle ona düşman oldu ve onu kırbaçlattı. «Onu kırbaçlatmakla doğacak ve halife olacak çocuklarını alçaltmak istedim.» demişti. Halifeliğin kendi ailesine nasib olacağını söylediği ve bu sözü halk arasında yayıldığı için Velid, ikinci kez onu kırbaçlat-mıştı, ama gerçekten de halifelik onun ailesine nasib olmuştu.
Müberred'in anlattığına göre Ali b. Abdullah b. Abbas, küçük yaştaki oğulları Seffah ve Mansur'la birlikte Hişam b Abdülmelik'in yanına gitmiş, Hişam ona ikramda bulunmuş, onu yakınında oturtmuş ve ona 130.000 dirhem bağışta bulunmuştu. Ali b. Abdullah b. Abbas, oğullarına hayır ve iyiliği tavsiye eder ve: «Oğullarım halife olacaklar.» derdi.
Hişam, onun gamsızlığını hayretle karşılar ve bunu onun ahmaklığına yorardı. Gerçekten de halifelik onun oğullarına nasib oldu.
Dediler ki: Ali b. Abbas, son derece güzel ve endamlı idi. İnsanlar arasında yürürken, sanki bir hayvan üzerine binmiş gibi boyu uzundu. Ali, babası Abdullah'ın omuzlarına kadar uzundu. Abdullah da babası Abbas'm omuzlarına kadar uzundu. Abbas ise babası Abdül-mutalib'in omuzlarına kadar uzundu. Hicretin 118. senesinden birkaç sene Önce insanlar onun oğlu Muhanımed'in halifeliğine bey'atta bulundular. O zamanlar Ali'nin kendisi de hayattaydı. Kendisi hayatta iken durumu kuvvetlenmemiş ti. Vefat etmesinden sonra oğlu Abdullah Ebu'l-Abbas es-Seffah halife oldu. Otuziki yaşında ortaya çıkmıştı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.
Hicretin 118. senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Amr b. Şuayb, Ubade b. Nüseyy, Ebu Sahre Cami b. Şeddad ve Ebu Ayyaş el-Meafirî de bulunmaktadır. [8]

Hicretin Yüzondokuzuncu Senesi

Bu senede Velid b. Ka'ka, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede Esed b. Abdullah b. Kusan, Türklerin büyük hakanını öldürdü. Bunun sebebi de şuydu: Esed b. Abdullah, Horasan valisi olup kardeşi Halid b. Abdullah'ı Irak'a naib olarak tayin etti. Sonra askerleriyle birlikte Huttel şehrine gitti ve orayı fethetti. Askerleri oralarda etrafa dağılarak adam öldürmeye, esir almaya, ganimet toplamaya başladılar. Casuslar, Türk hakanına giderek Esed'in askerlerinin Huttel şehrinin çevresine dağıldıklarını bildirdiler. Hakan, bu fırsatı değerlendirerek hemen askerlerini toplayıp Esed'e doğru yola çıktı. Yanına ve askerlerinin yanına bol miktarda silah, kavurma ve tuz aldı. Son derece öfkeliydiler.
Esed, Türk Hakanının büyük bir orduyla üzerine gelmekte olduğu haberini alınca, ona karşı hazırlık yapmaya başladı. Askerlerine haber salıp onları topladı, bazı kimseler Hakan'ın Esed b. Abdullah'a hücum ettiğini, onu ve adamların öldürdüğünü etrafa yaydılar. Bunu yapmakla Esed'in adamlarının daha da dağılmasını ve gidip yanına toplanmasını önlemeyi amaçladılar. Ama Cenâb-ı Allah, tuzaklarını başlarına geçirdi. Tedbirlerini tahribe dönüştürdü. Çünkü Müslümanlar, bu söylentiyi duyunca, İslâm gayreti ile harekete geçtiler. Düşmanlarına karşı daha da öfkelendiler. İntikam almaya kesin karar verdiler. Esed'in bulunduğu yere yöneldiler. Onun hayatta olduğunu, her taraftan gelen askerlerin de etrafında toplanmış olduklarını gördüler.
Esed, Hakan'a doğru harekete geçti. Milh dağına gitti. Belh nehrine dalmak istedi, beraberlerinde çok miktarda ganimet vardı. Esed, bu ganimetleri arkada bırakmak istemedi, her süvariye, önüne bir, boynuna da bir koyun yüklemesini emretti. Bunu yapmayanların elinin kesileceği tehdidinde bulundu, kendisi de bir koyunu boynuna alarak nehire daldı. Nehri tam geçmeden Hakan, atlılarıyla onlara yetişti. Yakaladıklarını ve karşı kıyıya geçemeyen bazı zayıf Müslüman askerleri öldürdü. Kıyıya vardıklarında durakladılar. Müslümanlar, onların nehri aşıp kendilerine ulaşamayacaklarım sandılar. Oysa Türkler, kıyıda kendi aralarında istişare yaptılar, sonra hep birlikte hücum etme kararına vardılar. Sayıları 50.000 idi. Nehri geçtiler, köslerini şiddetle vurmaya başladılar. Öyle ki, Müslümanlar, Türklerin İslâm garnizonuna girdiğini sandılar. Sonra hep birlikte nehire atıldılar. Atları şiddetle kişnemeye başladı. Türkler, Müslümanların tarafına geldiler. Müslümanlar, garnizonlarında savunmaya geçtiler. Çevrelerinde hendek kaznıışlardı. Türkler, onların yanına gelemiyorlar di. İki ordu karşı karşıya geceyi geçirdiler. Birbirlerinin yaktıkları ateşi görüyorlardı. Sabah olunca Hakan, bazı Müslüman askerlere saldırdı, bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı ve yüklerle develeri ganimet edindi.
İki ordu, ramazan bayramı gününde karşı karşıya geldiler. Esed'in askerleri, bayram namazını kılamama endişesine kapıldılar, namazı korku namazı olarak kıldılar. Sonra Esed, beraberindeki askerlerle yola koyuldu, Mercibeleh'e gidip konakladı, kışı orada geçirdi. Kurban bayramı gününde kalkıp askerlere hutbe irad etti. Merv'e mi gidelim, yoksa Hakan'la mı karşılaşalım, yahud Belh'te kendimizi savunmaya mı çalışalım? diyerek istişare yaptı. Bazıları Belh'te kendilerini savunmalarım teklif ettiler. Bazıları, Allah'a tevekkül ederek Hakan'la karşılaşmayı ileri sürdüler. Esed, bu görüşe muvafakat etti, askerleriyle birlikte Hakan'a doğru ilerledi. O esnada askerlerine uzunca iki rekat namaz kıldırdı. Namazdan sonra uzun uzun dua etti. Duasını tamamladıktan sonra askerlerine: «İnşaallah muzaffer olacaksınız.» dedi. Sonra beraberindeki Müslümanlarla yola

revan oldu. Öncü kuvvetleri, Hakan'ın öncü kuvvetleri ile karşılaştılar. Müslümanlar, Türklerden bazılarını öldürdüler. Öncü kuvvetler komutanını ve beraberindeki diğer yedi komutanı esir aldılar. Sonra Esed ilerledi, düşmanların koyunlarına ulaştı, koyun sürülerini önüne kattı. 150.000 koyun vardı. Bundan sonra Türk ordusuyla karşılaştı.
Hakan'ın beraberinde 4.000 civarında asker vardı, yanında Haris b. Şüreyh adında emirerliği yapan bir Arap vardı. Müslümanların açıklarını ona bildiriyordu. İki ordu karşı karşıya gelince Türkler, her bir tarafa kaçışmaya başladılar. Hakan ve beraberinde kendisini koruyan emireri Haris b. Şüreyh, bozguna uğrayıp kaçtılar. Esed, onları kovaladı. Öğle vakti Hakan 400 kadar adamıyla ortada kaldı, yüzlerinde ipek peçeler vardı. Kösleri yanlarındaydı. Müslümanlar, onları yakalayınca köslerin şiddetle vurulmasını emretti. Bu, kaçış vuruşu idi, üç kez vurdular, ama kaçamadılar. Müslümanlar ilerlediler ve Türklerin ordugahını çembere aldılar, orgudahm içindeki büyük ve kıymetli eşyalar, altın gümüş kaplar, kadın ve çocuklarla birlikte herşeyi ellerine geçirdiler. Ganimetlerin haddi hesabı yoktu, kıymeti ve güzelliği takdir edilemiyordu. Yalnız Hakan, öleceğini anlayınca karısını hançerle vurdu. Müslümanlar, ordugaha ulaştıklarında Hakan'ın karısı can çekişmekteydi. Türklerin kazanlarının kaynamakta, yemeklerinin pişmekte olduğunu gördüler. Hakan, beraberindekilerle birlikte kaçtı ve bir şehre girip kendini korumaya aldı. Yalnız daha önceleri Hakan, kendi komutanlarından biriyle tavla oynamış, komutan onu mağlub edince Hakan onu el kesme cezasıyla tehdit etmişti. Komutan da ona Öfkelenmiş ve kin beslemeye başlamıştı. Bu komutan, onu öldürmek için fırsat kolladı ve işte bu şehirde kendini korumaya aldığı esnada Öldürdü. Türkler de Hakan'ın ölümü üzerine sağa sola kaçışmaya, birbirlerinin mallarını yağmalamaya, birbirlerine saldırmaya başladılar.
Esed, kardeşi Halid'e haber salarak Hakan'ı mağlub ettiklerini, mansur ve muzaffer olduklarım bildirdi. Ayrıca ona Hakan'ın davullarım ve köslerini de gönderdi. Bu davulların ve köslerin sesleri, yıldırımları andırıyordu. Ayrıca Hakan'ın birçok mal ve eşyasını da kardeşine gönderdi. Kardeşi de kendisine gönderilen bu eşyaları, mü'-minlerin emin Hişam'a gönderdi. Hişam buna çok sevindi, haberi ve eşyaları getiren elçilere beytü'l-maldan bol miktarda paralar verdi. Şairlerden biri, bu kahramanlığı nedeniyle Esed'i şöyle övdü:
«Yeryüzünü enine boyuna dolaşarak ölçsen bile,
Esed'den daha hayırlı ve daha hükmü sağlam bir emir ve komutan göremezsin.
Bize hayırları ve iyilikleri yağdırdı, durumumuzu toparladı, dağınıklığı giderdi.
Hakan onun elinden kurtulamadı. Hakan'ın toplu askerlerini darmadağın etti.
Ey Şüreyh'in oğlu Esed, sen öyle bir yararlılık gösterdin ki,
Hasta gönüllerimizin kin ateşini söndürdün ve bizi rahatlattın.»
Bu senede Halid b. Abdullah el-Kusarî, Muğire b. Said ile batıl yolda kendisine tabi olan arkadaşlarından bir grubu öldürdü. Muğire; sihirbaz, fâcir, Şii ve habis bir adamdı.
İbn Cerir, Muğire b. Said'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ad ve Semud kavimlerini ve bunlar arasında geçen bazı nesilleri diriltmek isteseydim diriltebilirdim.»
A'meş dedi ki: «Muğire, mezarlığa gider, konuşur ve mezarlar üzerinde çekirge gibi şeyler görünürdü.»
İbn Cerir, onun sihirbazlığını ve facirliğini ispatlayan başka şeylerini de anlatmıştır. Halid b. Abdullah el-Kusarî, onun bu kötülüklerini duyunca huzuruna getirilmesini emretti, altı yahut yedi kişiyle huzura getirildi. Halid, emir verdi, tahtı mescide götürüldü. Kamış sapları getirilmesini istedi. Muğire'ye bu saplardan birini kucaklamasını emretti. Muğire bu emri yerine getirmek istemeyince onu dövdürdü. Nihayet o da saplardan birini kucakladı ve başının üzerinden neft döküldü. Sonra ateşle tutuşturularak yakıldı. Diğer arkadaşlarına da aynı usul uygulandı.
Bu senede "Küssare" lakabıyla tanınan Behlül b. Bişr adında bir adam isyan etti. Yüze yakın Harici de ona tabi oldular. Halid el-Ku-sarî'yi öldürmeye kasdettiler. Halid, üzerlerine müfrezeler gönderdi. Bunlar, kendilerine hücum eden askerleri kırıp geçirdiler. Şecaath ve dayanıklı oldukları için durumları cidden kuvvetlendi. Ancak üzerlerine giden askerlerde samimi kimseler değillerdi. Bunlar silahlı, atlı ve binlerce askerden oluşan birlikleri geri çevirdiler. Kendilerinin sayısı ise yüzü dahi bulmamıştı. Sonra onlar halife Hişam'ı öldürmek gayesi ile Şam'a yöneldiler. Cezire'de karşılarına bir askeri birlik çıktı. İki taraf şiddetlice savaştılar. Harici Behlül'ün adamlarının çoğu öldürüldü. Sonra Cezire'den Ebu'1-Mevt (ölüm babası) künyesi ile tanınan bir adam, Behlül'e bir darbe vurarak onu yere yıktı. Behlül'ün geride kalan adamları da dağılıp gittiler. Topu topu yetmiş kişiydiler. Arkadaşlarından biri, onlara şu ağıdı yaktı:
«Ben Ebu Bişr'in ölümünden sonra düşmana yardımcı olan kimseler gördüm.
Sanki dün onlar bizim dostlarımız, arkadaşlarımız değildiler. Ey göz, artık kendinden yaşlar dök ve bizim için ağla. Onlar bizim için dünyanın içini ve dışını boşalttılar. Ebediyyet cennetlerinde bize komşu oldular.»
Sonra onlardan bir başka grup, bazı emirlerinin etrafında toplanarak savaştılar. Öldürdüler, öldürüldüler.
Halid el-Kusarî tarafından onların üzerine askerler gönderildi. Bu askerler onların kökünü kazıdı, geride hiç kimseleri kalmadı.
Bu senede Esed el-Kusarî, Türk illerine gazaya gitti. Türk hükümdarı Turhan, ona 1.000.000 dirhem teklif etti, ama o bunu hiç kabul etmedi. Türk illerini zorla ele geçirdi. Turhan'ı da eli kolu bağlı olarak huzurunda öldürttü. Şehrini, kalesini, mahsulünü, mallarını ve kadınlarını ganimet edindi.
Sahari b. Şebib adındaki bir Harici isyan etti. Otuz kadar kişiden oluşan küçük bir grub ona tabi oldu. Halid el-Kusarî, ona bir müfreze gönderdi. Bu müfreze onu ve tüm arkadaşlarını öldürdü. Geride bir tek adamları dahi kalmadı.

Ebu Şakir Mesleme b. Hişam b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Kendisine hac menasikini öğretmek amacıyla İbn Şihab ez Zührî de onunla birlikte haccetti.
Mekke, Medine ve Taif valisi Muhammed b. Hişam b. İsmail idi. Irak ve doğu eyaleti ile Horasan valisi, Halid el-Kusarî idi Onun Horasan'daki vekili, Esed b. Abdullah el-Kusarî idi. Anlatıldığına göre o, bu senede vefat etmiştir. Hicretin 120 senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Ermeniyye ve Azerbaycan valisi, "Eşek Mervan" diye bilinen Mervan el-Himar'dı. Doğrusunu Allah bilir. [9]

Hicretin Yüzyirminci Senesi

Bu senede Süleyman b. Hişam, Rum illerine gaza yaptı, orada bazı kaleleri fethetti.
İshak b. Müslim el-Ukaylî, Tomanşah'a gidip savaştı, orayı fethetti. Arazilerini tahrib etti.
Mervan b. Muhammed de Türk illerine gaza yaptı.
Bu senede Horasan valisi Esed b. Abdullah el-Kusarî vefat etti. Vefat sebebi şuydu: Onun karnında bir ur vardı, o senenir bayramı kutlandığında büyük eyaletlerin komutanları ve valileri hediyelerini getirerek Esed'e takdim etiler.
Gelen ziyaretçiler arasında Herat'ın naibi ve komutanı da vardı. Komutanın adı Horasanşah'tı, büyük hediyeler ve kıymetli armağanlar takdim etti. Bunlar arasında altın bir köşk, gümüş bir köşk maketi, altından ibrikler, altın ve gümüşten kaplar ve o beldenin çeşitli ve renkli, kıymetli başka eşyaları da vardı. Bütün bu armağanlarını Esed'in huzuruna bıraktı, öyle ki o meclis, getirdiği hediye ve armağanlarla dolup taştı.
Daha sonra komutan kalkıp Esed'i övmeye, onun güzel huylarını saymaya başladı. Akıllılığını, reisliğini, önderliğini, adaletini, kendi aşiretini ve hassa ordusunu ve yakın adamlarını koruduğunu, halkına az çok haksızlık etmelerine engel olduğunu, Büyük Hanı mağlub ettiğini bir bir anlattı. Büyük Han'ın 100.000 askeri bulunduğunu, Esed'in bu askerleri kırıp geçirdiğini ve Han' öldürdüğünü, Esed'in kendisine getirilen mallardan ötürü sevindiğini, ama bu malları başkalarına dağıtmakla daha da sevindiğini ifade etti.
Esed, kendisine kıymet vererek onu yanında oturttu, sonra getirilen bütün hediye ve armağanları oradaki komutanlara ve ekabire dağıttı. Elinde hiçbir şey kalmadı. Sonra karnındaki urdan rahatsız olarak meclisinden kalktı, bir süre sonra kendine geldi, ayıldı. Kendisine hediye olarak getirilen bir sepet armudu meclisinde bulunanlara birer birer dağıttı. Horasan Dihkan'ma (valisine) da bir tane verdi. Bu sırada uru patladı ve Öldü. Yerine Cafer b. Hanzele el-Behranı, vekaleten geçti. Dört ay süreyle emirlik yaptı. Bundan sonra recep ayında, Nasr b. Seyyar'm valiliğe atandığına dair ferman geldi- Buna göre Esed'in vefatı bu senenin safer ayında vuku bulmuştur.
İbn Urs el-Abdî ona şu ağıdı yakmıştı:
«Birisi Esed'in öldüğü haberini duyurdu.
İtaat edilen bu melik için kalpler hüzünle doldu.
Belh'te vade erdi, eceli geldi, artık Rabbinin yargısını geri çevirecek imkan yoktur.
Ey göz! Gözyaşlarını cömertçe aralıksız dök.
Topluluğun dağılması seni üzmedi mi?
Ölüm ona çölün ortasında geldi.
Çölde nice bahadır ve kahramanlar vardır.
Askeri kıtalar münadinin çağrısına icabet ederler.
Salıverilmiş, üzerinde süvarisi bulunan ve bulunmayan hızlı koşan atlar ve o çağrıya uyarlar.
Yağmur etrafı suladı, sen bir yağmurdun.
Faydalı yerlerde sen; verimli, bereketli bir yağmur oldun.»
Bu senede Hişam, Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi Irak valiliğinden azletti. Bunun sebebi de şuydu: Hişam, Halid'in kend aleyhinde konuştuğunu ve kendisine "ahmakların oğlu" dediğini duymuş ve ona çok kaba ifadeler içeren bir mektup göndermişti. Hişam da onun bu kaba ifadeler içeren mektubuna sert cevap vermişti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre halife Hişam, Halid'in bol miktarda mal ve servet sahibi olmasını, gelirler elde etmesini çeke-memişti. Yine anlatıldığına göre Halid'in yıllık geliri 13.000.000 dinar (veya dirhem) idi. Oğlu Yezid'in ise yıllık geliri 10.000.000 dinar (veya dirhem) idi.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre mü1 minlerin emiri Hişam'-ın maiyetinde bulunan ve İbn Amr adıyla tanınan Kureyşli bir adam, Halid'in yanına gitmiş, Halid ona hoşgeldin dememiş ve ona ilgi göstermemişti. Bunun üzerine Hişam, ona kınayıcı ve azarlayıcı bir mektup göndermişti. Mektubunda şöyle diyordu: «Bu mektup sana ulaşınca hemen meclisindeki adamlarla birlikte kalk, yaya olarak İbn Amr'ın kapısına git. Küçül, zelil ol, yanına girmek için kapıda durup izin iste, yaptıklarından ötürü de özür dile. Eğer içeri girmene izin verirse gir, vermezse bir sene de olsa kapısında bekle, yerinden asla ayrılma. Senin durumun onun kararına bağlı olacaktır. İsterse seni valilikten azleder, isterse yerinde bırakır. İsterse seni cezalandırır, isterse affeder!»
Hişam, ayrıca îbn Amr'a da bir mektup yazarak Halid'e mektup yazmış olduğunu bildirdi ve Halid'in gelip kapısında beklemesi

durumunda -eğer faydalı olacağını görürse- başına yirmi kırbaç vurmasını emretti.
Sonra Hişam, Halid'i görevden azletti. Bunu gizli tuttu. Yemenl-deki valisi Yusuf b. Ömer'e habercisini göndererek onu Irak valiliğine tayin ettiğini bildirdi. Irak'a gitmesini ve otuz süvari ile birlikte harekete geçmesini emretti. O da otuz süvari ile birlikte yola çıktı. Bir seher vakti Kûfe'ye girdi. Müezzin ezan okuduktan sonra Yusuf, kamet getirmesini müezzine emretti. Ancak müezzin: «İmamın, yani Halid'in gelmesini bekliyorum.» dedi. Yusuf, onu azarladı ve kamet getirmesini emretti. Kamet getirildikten sonra Yusuf önce geçti ve cemaata namaz kıldırdı. Birinci rekatta Vakıa, ikinci rekatta ise Me'â-ric sûrelerini okudu.
Namazı tamamladıktan sonra Halid'e, Tarık'a ve arkadaşlarına haber salarak huzuruna çağırttı. Bunlar geldikten sonra kendilerinden çok mal aldı. Halid, 100.000.000 dirhem verdi. Halid, valiliğe hicretin 105. senesinin şevval ayında başlamış ve 120. senesinin cemazi-yelula ayında valilikten azledilmişti. Cemaziyelula ayında Yusuf b. Ömer, Halid b. Abdullah el-Kusarî'den boşalan Irak valiliğine başladı. Horasan'a da Cüdey' b. Ali el-Kerranî'yi kaymakam olarak tayin etti. Eseo tarafından tayin edilen kaymakam Cafer b. Hanzele'yi görevden aldı. Sonra Yusuf b. Ömer, bu senenin içinde Cüdey'i de kaymakamlıktan azledip yerine Nasr b. Seyyar'ı tayin etti.
Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin elde ettiği akar ve mülkler bir anda elinden gitti. Bazı arkadaşları, Hişam'm kendisim gözden çıkardığını duyduklarında Halid'e, mülklerinin bir kısmını Hişam'a arzet-mesini, Hişam'ın bunlardan dilediğini almasını, dilediğini bırakmasını teklif ederek şöyle dediler: «Mülklerinin bazısının gitmesi, senin azledilmen ve küçük düşürülmenle birlikte tümünün gitmesinden daha iyidir.» Ancak Halid, bu teklifi kabul etmedi, dünyaya aldandı, izzeti nefsine mağlub oldu. Kendini küçük düşürmek istemedi. Ne var ki azil haberi aniden geldi ve toplamış olduğu servetin tümü elinden gitti.
Yusuf b. Ömer, Irak ve Horasan valiliğine başladı. Nasr b. Seyyar da Horasan'da naib olarak göreve başladı. Beldelerde düzen sağlandı, kullar güven içinde oldular. Hamd ve minnet Allah'adır.
Sevvar b. Eş'arî, bu hususta şöyle demiştir:
«Korkulu günlerden sonra Horasan her türlü cebbarın zulmünden emin hale gelmiştir.
Yusuf, Horasan'ın karşılaştığı durumları öğrenince Horasan a yardım olsun diye Nasr b. Seyyar'ı tercih etmiştir.»
Bu senede Abbasi taraftarları, Muhammed b. Ali'nin kendilerine gönderdiği mektubun gereğini yerine getirmekte geciktiler. Muhammed b. Ali, Haddaş lakabıyla tanınan ve Hürrenıi mezhebine mensub olan zındıka uyduklarından ötürü onları azarlayıp kınamıştı. Haddaş, onlara çirkinlikleri helal saymış, mahremiyetleri ve hısımları berbat edip hiçe saymıştı. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Halid el-Kusarî, onu öldürmüştü. Muhammed b. Ali, Haddaş'ı tasdik edip batıl yolda ona uyduklarından ötürü Abbasi taraftarlarını kınayıp azarlamıştı. Mektubunun gereğini yerine getirmekte geciktiklerinden ötürü emrini onlara bildiren bir elçisini göndermişti. Onlar da ona bir elçi göndermişlerdi. Elçileri geldiğinde Muhammed b. Ali, onları Hür-remi mezhebinin mensubu Haddaş'a uyduklarından ötürü kınadığını bildirmişti. Sonra bu elçi ile onlara mühürlü bir mektup göndermişti. Mektubu açtıklarında içinde sadece şu ibareyi görmüşlerdi:
«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Bilesiniz ki sizi, Hürremi mezhebine mensub olan Haddaş'a uymaktan ötürü azarlayıp kınamıştım.»
Sonra onlara bir elçi göndermişti, ancak onlardan çoğu o elçiyi tasdik etmemiş ve onu öldürmeye kasdetmişler idi. Bundan sonra onlara demir ve bakır kaplamalı bir değnek göndermişti. Bunun Muhammed b. Ali tarafından kendilerine gönderildiğini ve kendilerini asi olduğunu ifade eden bir işaret olduğunu, renklerinin bakır ve demir renklerinin birbirinden ayrı oluşu gibi ihtilafa düştüklerini anlamışlardı.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Muhammed b. Hişam el-Mahzumî insanlara haccettirdi.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu sene de insanlara Süleyman b. Hişam b. Abdülmelik haccettirmiştir.
Onun oğlu Yezid b. Hişam'ın haccettirmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Hicretin Yüzyirmibirînci Senesi

Bu senede Mesleme b. Hişam, Anadolu'ya gazaya gitti. Matamir kalesini fethetti.
Mervan b. Muhammed de Sahibüzzeheb beldesini fethetti. Kalelerini ele geçirdi, arazilerini tahrib etti. Sahibüzzeheb de her sene ona 1.000 kişilik haraç vermeyi taahhüd etti. Bu hususta ona rehine de verdi.
Bu senenin safer ayında Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib öldürüldü. Zeydiye taifesi bu zata nisbet edilir. Vakidî böyle demiştir.
Hişam el-Kelbî'nin ifadesine göre Zeyd b. Ali, hicretin 122. senesinin safer ayında öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.
Muhammed b. Cerir, Vakidî'ye uyarak onun ölüm sebebini bu sene olayları arasında zikretmiştir. Ölüm sebebi şuydu:
«Zeyd b. Ali, Yusuf b. Ömer'in ziyaretine gelerek ona: «Halid el-Kusarî, senin yanına emanet mal bıraktı mı?» diye sormuş, Zeyd b. Ali de şu cevabı vermişti: «O her cuma günü minberinde atalarıma söverken nasıl olur da bana emanet mal bırakır?» Yusuf da ona, Ha-lid'in kendisine emanet mal bırakmadığına dair yemin etmesini emretti ve yemin ettirdi. Sonra Yusuf, Halid'in zindandan çıkarılıp huzura getirilmesini istedi. Halid, bir aba giyinmiş olarak huzura getirildi. Yusuf ona sordu:

- Sen şu Zeyd'e emanet mal bıraktın mı? Bıraktıysan söyle de alalım.
- Hayır, ben'her cuma günü onun atalarına sövdüğüm halde nasıl olurda kendisine emanet mal bırakırım?
Bunun üzerine Yusuf b. Ömer, Zeyd'i bıraktı ve durumu mü1-minlerin emirine bildirdi. Mü'minlerin emiri de onu affetti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre mü'minlerin emiri de onları huzuruna çağırtmış ve onlara -aralarında emanetleşme olmadığına dair- yemin ettirmişti.
Sonra Şiilerden bir grup, Zeyd b. Ali'ye yöneldi. Bunlar 40.000 kişiydiler. Bazı samimi dostları onu isyandan menettiler. Ona bu öğüdü verenler arasında Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebi Talib de vardı. Muhammed, ona şöyle öğüt verdi ve uyarıda bulundu:
«Doğrusu deden senden daha hayırlı idi, Iraklılardan 80.000 kişi onu bey'at ettiler, sonra onlara en fazla muhtaç olduğu anda ona ihanet ettiler. Ben Iraklılara uymaktan seni sakındırıyorum.»
Zeyd b. Ali, onun bu öğüdünü kabul etmedi, aksine gizlice Kûfe'-de insanlarla bey'atlaştı. Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünneti üzerine onlardan bey'at aldı. Nihayet gizlilikte onun durumu gerçekten kuvvetlendi. Evden eve dolaşıyordu. Hicretin 122. senesi başlarına kadar bu durumda çalışmalarını sürdürdü, ama 122. senede öldürüldü. Nitekim bunu yakında anlatacağız.
Bu senede Horasan valisi Nasr b. Seyyar, Türkler üzerine müteaddit gazalar yaptı. Hükümdarları Körsol'u bu savaşlardan birinde esir aldı. Onu tanımıyordu, tanıdıktan sonra Körsol, 1.000 Türk devesi ve 1.000 beygir vermek karşılığında kendisini serbest bırakmasını istedi. Ayrıca o, gerçekten yaşlı bir adamdı. Nasr, maiyetindeki komutanlarla istişare yaptı. Kimi Körsol'u serbest bırakmasını, kimi de onu öldürmesini tavsiye ettiler. Sonra Nasr b. Seyyar, ona sordu:
- Kaç gaza yaptın?
- Yetmiş iki gaza yaptım.
- Senin gibi biri serbest bırakılmaz, sen bütün gazalara katıldıktan sonra seni nasıl serbest bırakalım?
Böyle dedi ve boynunun vurulmasını emretti. Boynu vurulduktan sonra da onu idam etti. Askerleri bunu duyunca o gece Körsol üzerine ağlayıp figan ettiler, sakallarını kestiler, saçlarını yoldular, kulaklarını kopardılar, birçok çadırı yaktılar, çok davarlarını öldürdüler. Sabah olunca Nasr, cesedini almamaları için Körsol'u yaktı. Yakılması, askerlerine Körsol'un öldürülmesinden daha ağır geldi. Ziyan içinde küçülmüş ve kayba uğramış olarak geri döndüler.
Sonra Nasr, onların beldelerine yeniden hücum etti. Bir kısmını öldürdü, sayılamıyacak kadar çok kimseyi esir aldı. Huzuruna getirilenler arasında Acemlerden veya Türklerden yaşlı bir kadın da vardı. Bu kadın hanedandandı. Nasr b. Seyyar'a şöyle dedi:
«Yanında altı şeyi bulunmayan kimse hükümdar olamaz. Bu altı şey şöyle sıralanabilir:
1- Sadık bir vezir ki, insanların davalarını halleder. Hükümdarına görüş bildirir ve ona sadık olur.
2- Mutfakçı ki, hükümdarın arzu ettiği yemekleri pişirir.
3- Güzel bir kadın ki; hükümdar, kederli ve üzüntülü olarak eve gittiğinde bu güzel karısına bakınca ferahlar ve kederi gider.
4- Sağlam ve müstahkem bir kale ki, hükümdarın halkı bir korkuya kapıldığında bu kaleye sığınır.
5- Bir kılıç ki, düşmanları kendisine saldırdıklarında hükümdar, kılıcının kendisine ihanet etmesinden korkmaz, onu kurtarır.
6- Bir azık deposu ki, hükümdar onu beraberinde taşır ve her nereye giderse o zahire ile geçimini sağlar.»
Bu senede Mekke, Medine ve Taif valisi Muhammed b. Hişam b. İsmail, insanlara haccettirdi.
Irak valisi Yusuf b. Ömer, Horasan valisi Nasr b. Seyyar, Erme-niyye valisi de Mervan b. Muhammed idi. [11]

Hicretin Yüzyirmibîrinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Zeyd B. Ali

Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Meşhur rivayete göre bu zat -inşaallah ileride de anlatılacağı gibi- hicretin 122. semsinde vefat etmiştir. [12]

Mesleme B. Abdülmelik

Mesleme b. Abdülmelik b. Mervan el-Kuraşi el-Ümevî. Künyesi, Ebu Said'dir. Ebu'l-Asbağ ed-Dmışkî olduğu da söylenir.
İbn Asakir dedi ki: Onun evi Şam'da Emevi camiinin kıble kapısının yanındaki Hacletü'l-Kabbeb'dedir. Kardeşi Velid'in zamanında insanlara haccettirdi. Hac emirliği yaptı, Anadolu'ya çeşitli gazveler yaptı. Kostantiniyye'yi kuşattı. Kardeşi Yezid, onu Irakeyn valiliğine atadı, sonra onu aradan alıp Ermeniyye valiliğine atadı. Ömer b. Ab-dülaziz'den hadis rivayet etti. Abdülmelik b. Ebi Osman, Ubeydullah b. Kaz'a, Süfyan'ın babası Uyeyne, İbn Ebi İmran, Muaviye b. Hadic ve Yahya b. Yahya el-Gassanî de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Mesleme, Emevilerin adamıydı. Cerra-detüssafra adıyla lakaplanırdı. Çok eserleri, savaşları düşmanı bozguna uğratışı, Rumları mağlub edişi ve diğer faaliyetleri vardır.
Ben derim ki: Mesleme, Rum beldelerinde çok kaleler fethetti. Ermeniyye valiliğine atanınca Türklerle gaza yaptı. Babu'l-Ebvab'a ulaştı, oradaki şehri yıktı. Dokuz sene sonra orayı yeniden inşa etti. Hicretin doksansekizinci senesinde Kostantiniyye'ye gaza yaptı, orayı kuşattı. Rumeli'deki Sakalibe şehrini fethetti, hükümdarı Burcan'ı mağlub etti, sonra Kostantiniyye kuşatmasına yemden döndü.
Evzâî dedi ki: Mesleme, onlarla savaşırken başında şiddetli bir ağrı başladı. Rum hükümdarı, ona bir takke gönderdi ve: «Bunu başına koy, başağrm gitsin.» dedi. O, bunda bir tuzak bulunmasından korktu, takkeyi önce bir hayvanın başına koydu. Sonuç olarak iyilikten başka birşey görmedi. Sonra onu arkadaşlarından birinin başına koydu, yine hayır ve iyilik gördü. Bu defa başına koyduğunda başağ-rısı gitti. Başı rahatladı. Takkeyi söktüğünde içinde yetmiş satır yazı gördü, yazının tamamı şu ayetin tekrarından ibaretti:
«Doğrusu, zeval bulmasın diye gökleri ve yeri tutan Allah'tır.» (ei-Fâtır, 41.) Bunu İbn Asakir rivayet etmiştir.
Mesleme, Kostantiniyye kuşatmasında çok zorluklarla karşılaştı. O esnada Müslümanlar, şiddetli bir açlığa maruz kaldılar.
Ömer b. Abdülaziz hilafete geçince, onlara haberci göndererek Şam'a dönmelerini emretti. Mesleme de Kostantiniyye halkı için Kos-tantiniyye'de büyük bir cami inşa etmeden geri dönmemeye yemin etti. Bunun üzerine Kostantiniyyeliler orada kendisi için bir cami ve minare inşa ettiler. Cami, günümüze kadar varlığım devam ettirmekte olup Müslümanlar orada cuma namazını ve diğer vakit namazlarını cemaatla eda etmektedirler.
Ben derim ki: Orası, Müslümanların ahir zamanda Deccal'ın çıkışından önce fethedecekleri son yerdir. Nitekim bu hususu bu kitabımızın melahim ve fiten bölümünde inşaallah nakledeceğiz. Bu hususta varid olan hadisleri de orada zikredeceğiz.
Özetle Mesleme'nin meşhur faaliyetleri, şükranla karşılanan mesaisi, her tarafta peşpeşe gaza ve savaşları olmuştu. Birçok kaleleri fethetmiş, kendi iradesiyle kasırları ve mıntıkaları ihya etmişti. Ha-lid b. Velid'in gazaları ve fetihleri sayısınca gazalar yapmış, fetihler gerçekleştirmişti. Onun kadar kuvvetli bir azme, şiddetli bir güce sa-hibti. Bunun yamsıra cömerd ve fasih bir kimse idi. Bir gün şair Na-sib'e şöyle demişti:
- Benden birşeyler iste.
- Hayır, istemem.
- Neden?
- Çünkü senin elin o kadar bol ikramda bulunur ki, benim dilimle istememden daha çok verir.
Bunun üzerine Mesleme, ona 1.000 dinar vermişti.
Mesleme şöyle demişti: «Peygamberler, diğer insanlar gibi insicamsız konuşmazlar, hiçbir peygamber insicamsız konuşmuş değildir.»
Mesleme, malının üçte birinin edebiyatçılara verilmesini vasiyet etmişti ve edebiyat hakkında şöyle demişti: «Edebiyat, bir sanattır ki, ediplerin mallarını götürmüştür.»
Velid b. Müslim ile diğerleri dediler ki: Mesleme, hicri 121. senenin muharremin 7'sinde çarşamba günü vefat etti. Hicretin 120. senesinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Hanut denen yerde vefat etmişti. Kardeşinin oğlu Velid b. Yezid b. Abdülmelik, ona şöyle bir ağıt yakmıştı:
«Ben derim ki; uzaklık, ölümden başka nedir ki?
Ey Müslüman! Mesleme'den uzak durma.
Ey Mesleme, sen ülkede bir aydınlıktın.
Etrafa ışık saçıyordun, şimdi her taraf kapkaranlık oldu.
Şenin ölümünü gizliyoruz, bir ölümden korkuyoruz.
Ölüm bize iri başını gösterdi.» [13]

Nümeyr B. Kays

Eş'arî'dir. Dımışk kadısı idi. Kadri yüce bir tabii idi. Hüzeyfe, Ebu Musa, Ebu Derda, Muaviye ve birçok tabiiden mürsel olarak rivayette bulunmuştur. Birçok kimseler de ondan hadis rivayet etmişlerdir ki, bunlar arasında Evzaî, Said b. Abdülaziz ve Yahya b. Haris ez-Zimarîde vardır.

Hişam b. Abdülmelik, Abdurrahnıan b. Haşhaş el-Özrî'den sonra onu Dımışk kadılığına tayin etti. Ancak Nümeyr, daha sonra bu görevden affını istedi. Hişam, onun istifasını kabul etti, yerine Yezid b. Abdurrahman b. Ebi Müleyke'yi tayin etti.
Nümeyr, yemin edilmesi durumunda şahide gerek görmeksizin hükmünü verirdi ve: «Edep babalardan gelir, salihlik ise Allah'tan gelir.» derdi.
Hicretin 121. senesinde vefat etti. 122. senede veya 125. senede vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. 125. senede vefat ettiğini söyleyenlerin sözü gerçekten gariptir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [14]

Hicretin Yüzyirmiikinci Senesi

Bu senede Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib öldürüldü. Öldürülmesinin sebebi şuydu: Kendisine bey'atta bulunan Kûfelilerin bey'atını aldıktan sonra bu sene başında ayaklanmalarını ve gereken hazırlığı yapmalarını emretti. Onlar da ayaklanma için gerekli hazırlıkları yapmaya başladılar. Zeyd b. Ali'nin Süleyman b. Süraka adında bir adamı, Irak valisi Yusuf b. Ömer'e giderek ayaklanma hazırlıkları başladığını bildirdi. O zaman Yusuf, Hire'de bulunuyordu. Süleyman, ona Zeyd b. Ali ve beraberindeki Kûfelilerin durumunu anlattı. Yusuf b. Ömer de Zeyd b. Ali'yi aratmaya başladı ve yakalanmasını ısrarla istedi. Şiiler bu durumdan haberdar olunca Zeyd b. Ali'nin yanında toplandılar ve ona şöyle dediler:
- Allah sana rahmet etsin, sen Ebu Bekir ve Ömer hakkında ne dersin?
- Allah onları bağışlasın, ailemden onun hakkında kötü söz söyleyen birini duymadım. Ben de onlar hakkında iyilikten başka birşey söylemem.
- Şu halde sen Ehl-i beytin öcünü almak istemiyorsun?
- Halifeliğe herkesten daha çok biz layıktık, ama o zaman insanlar Ebu Bekir ile Ömer'i bize tercih ettiler ve bizi halifelikten uzaklaştırdılar. Ne var ki, Ebu Bekir ile Ömer'in küfre götürecek bir faaliyetleri olduğunu duymadık. Onlar yönetimin başına geçtiler ve adaletle hükmettiler, kitab ve sünnete göre amel ettiler.
- Şu halde ne diye bunlarla savaşıyorsun?
- Bunlar, onlar gibi değildirler. Bunlar, hem insanlara hem kendilerine zulmettiler. Ben insanları Allah'ın kitabına, peygamberinin sünnetine uymaya, sünnetleri ihya etmeye, bid'atları öldürmeye davet ediyorum. Eğer bu davetime icabet ederseniz, hem sizin için hem de benim için hayırlı olur. Ama icabet etmezseniz, ben artık sizden sorumlu değilim.
Bunun üzerine Şiiler, onu terkettiler, yanından ayrılıp gittiler, ona yaptıkları bey'atı bozdular ve onu kendi haline bıraktılar. Bu nedenle o günden itibaren onlara Rafiziler; Zeyd b. Ali'ye tabi olanlara da Zeydiler denildi. Kûfelilerin çoğu Rafizi Mekkelilerin çoğu da bugüne kadar Zeydiye mezhebi üz ermedirler. Zeydilerin mezhebinde gerçeklik ve hak vardır. Hak ve gerçek olan husus, Ebu Bekir ile Ömer'in hak yolda olduklarını, doğru ve dürüst kimseler olduklarını kabul etmeleridir. Ama bunun yanında mezheblerinde batıl da vardır ki, o da Hz. Ali'yi, Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e takdim etmeleri, bunun onlardan daha üstün olduğunu söylemeleridir. Şu da var ki, Hz. Ali, gerçekte onlardan daha üstün değildir. Hatta sabit olan Ehl-i sünnet mezhebinin esah kavline göre Hz. Osman'dan da üstün değildir. Bu hususu, Ebu Bekir ile Ömer'in siretlerinde de anlatmıştık.
Sonra Zeyd b. Ali, yanında kalan arkadaşlarıyla birlikte ayaklanmaya karar verdi. Hicretin 122. senesinin safer ayı başında çarşamba gecesi harekete geçeceklerini söyledi. Yusuf b. Ömer, bundan haberdar oldu. Kûfe'deki kaymakamı Hakem b. Salt'a haber göndererek, halkın tümünü Ulu camide toplamalarını emretti. O da muharrem ayının son günü olan çarşamba gününde, Zeyd'in ayaklanmasına bir gün kala, halkı Ulu camide topladı.
Zeyd, çarşamba gecesi, şiddetli soğukların hüküm sürdüğü bir anda harekete geçti. Adamları, ateş yakarak alevleri yükselttiler ve: «Ya Mansur, ya Mansur!» diye seslenmeye başladılar. Fecir doğduğunda onunla beraber 218 adam toplanmıştı. Zeyd: «Sübhanallah! Hani insanlar nerede?» demeye başladı. Etrafındakiler de: «insanlar mescitte kuşatma altındadırlar.» diye cevap verdiler. Küfe kaymakamı Hakem b. Salt, vali Yusuf a mektup yazarak Zeyd b. Ali'nin ayaklandığını bildirdi. Yusuf da Kûfe'ye bir müfreze gönderdi. Küfe kaymakamı Hakem de harekete geçti. Yusuf b. ÖmerHn kendisi de büyük bir kalabalıkla oraya gitmek üzere yola çıktı. Yolda aralarında 500 süvarinin bulunduğu bir cemaatla karşılaştı. Bunlar da onun birliklerine katıldılar. Sonra Künase'ye geldiler. Şamlı bir topluluk üzerine saldırıp onları bozguna uğrattılar.
Sonra Zeyd b. Ali, tepe üzerinde durmakta olan Yusuf b. Ömer'in yanından geçti. Zeyd'in yanında 200 süvari vardı. Eğer Yusuf b-Ömer'e hamle yapacak olsa onu öldürebilirdi. Ama o sağ taraftan gitti. Hangi grupla karşılaşırsa o grubu bozguna uğrattı. Arkadaşları şöyle sesleniyorlardı:
«Ey Kûfeliler! Dine, onur ve üstünlüğe, dünyaya gelin, oysa şu anda sizler dinde onur ve üstünlükte değilsiniz, dünyaya da hakim değilsiniz.»
Akşam olunca Kûfelilerden bir topluluk, Zeyd b. Ali'nin saflarına katıldı. Günün ilk saatlerinde bazı adamları öldürülmüştü Ertesi gün Şamlılardan bir grupla savaştı, onlardan yetmiş kişiyi öldürdü-Şamlılar, perişan bir halde ondan kaçıp kurtuldular. Akşam olunca
Yusuf b. Ömer de askerlerim güzel bir şekilde tabiye etti. Ertesi sabah olunca Zeyd'le karşı karşıya geldi. Onları Sebha'ya kadar geri püskürttü, sonra üzerlerine hücum etti. Bu defa onları Beni Süleym'e kadar püskürttü, sonra atlı ve piyadeleriyle onları kovaladı. Sah'a kadar gittiler, orada şiddetlice savaştılar. Gece karanlığı bastırınca, Zeyd'e bir ok firlatıldı ve alnının

sol tarafına isabet etti. Okun ucu beynine kadar ulaştı, adamlarıyla birlikte geri döndü. Şamlılar ise onların gece karanlığı bastırdığından ötürü geri döndüklerini sanıyorlardı. Zeyd, Sikketü'l-Berid'de bir eve konuldu ve tabip getirildi. Alnına isabet etmiş olan ok çekilip çıkarıldı. Ama çok geçmeden orada vefat etti. Allah ona rahmet etsin.
Arkadaşları onu nereye defnedecekleri hususunda anlaşmazlığa düştüler. Bazıları: «Onu zırhına koyarak suya atın.» dedi. Bazıları: «Başım koparın, cesedini ölüler arasında bırakın.» dedi. Bunun üzerine oğlu: «Hayır, Allah'a yemin ederim ki, köpekler babamı yiyemiye-cektir.» dedi. Bazıları: «Onu Abbasiye'ye defnedin.» dedi. Bazıları da: «Onu çamurlu bir çukura defnedin.» dedi. Böyle yaptılar, çamurlu bir çukura defnettiler. Kabrinin üstüne de yeri bilinemesin diye su akıttılar.
Adamları gevşediler, çünkü başsız kalmışlardı. Artık emri altında savaşacakları bir komutanları yoktu. Fecir doğar doğmaz kendilerini harekete geçirecek bir liderleri yoktu. Yusuf b. Ömer, yaralıları araştırdı. Zeyd'i bulmak ümidiyle yaralıları kontrol etti. Zeyd'in Sindli bir azadlısı geldi. Onun nereye defnedildiğini gördüğünü söyledi. Mezarını gösterdi. Bunun üzerine Yusuf, Zeyd'i mezarından çıkarttı. Künase de bir ağaca asılmasını emretti, beraberinde Nasr b. Huzeyme, Mua-viye b. İshak b. Zeyd b. Harise el-Ensârî ve Ziyad el-Medinî de asıldılar. Anlatıldığına göre Zeyd, dört sene müddetle asılı kalmış, sonra ağaçtan indirilerek yakılmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Taberî'nin anlattığına göre Yusuf b. Ömer'in daha önce Zeyd b. Ali'nin yaptıklarından haberi yokmuş. Nihayet Hişam b. Abdülmelik ona: «Senin hiçbir şeyden haberin yok. Zeyd b. Ali Kûfe'de güçlenmiş, halk ona bey'at ediyor. Onu ısrarla ara, ona eman ver, emanı kabul etmezse onunla savaş.» diye bir mektup yazdı.
Bunun üzerine Yusuf da onu aramaya başladı. Buldu ve Önceki kısımlarda anlattığımız hadiseler ikisi arasında cereyan etti. Mezarının yerini bulunca onu çıkardı, başını koparıp Hişam'a gönderdi.
Daha sonra Velid b. Yezid tahta geçti, emir verdi; Zeyd b. Ali asılı olduğu yerden indirildi ve yakıldı. Allah, Velid b. Yezid'i kahretsin.
Zeyd b. Ali'nin oğlu Yahya'ya gelince, o, Abdülmelik b. Bişr b. Mervan'dan eman diledi. Ona sığındı, Abdülmelik de Yusuf b. Ömer'i ona gönderdi, tehdit ettirdi. Nihayet o da Abdülmelik'in huzuruna gitti. Abdülmelik b. Bişr ise ona şöyle dedi: «Ben senin gibi bir adamı himayeme almam. Sen bizim düşmammızsm, düşmanımızın oğlusun.» Yusuf b. Ömer de onun bu sözü söylediğini tasdik etti, aramalar gevşeyince onu Horasan'a gönderdi. Yahya b. Zeyd, Zeydilerden bir topluluk arasında güçlenerek Horasan'da bir müddet ikamet etti.
Ebu Mihnef dedi ki: Zeyd öldürülünce Yusuf b. Ömer, Kûfelilere bir nutuk irad etti. Onları tehdit edip korkuttu, onlara sövdü ve nutkunda şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki ben, sizden bir grubu öldürmek için halifeden izin istedim. Eğer bana izin verirse, savaşçılarınızı öldürür, çoluk çocuğunuzu ve kadınlarınızı esir alırım. Ben sadece hoşlanmadığınız sözleri size işittirmek için bu minbere çıktım.»
İbn Cerir dedi ki: «Bu senede, yani hicretin 122. senesinde Abdullah el-Battal, bir Müslüman cemaatı ile birlikte Anadolu'da öldürüldü.»
İbn Cerir, bundan daha fazlasını söylememiştir. Hafiz İbn Asakir ise, "Tarih-i Kebir"inde, Abdullah el-Battal'ın biyografisini şöyle anlatmıştır: [15]

Battal Adıyla Bilinen Abdullah Ebu Yahya

Battal, Antakya'da ikamet ederdi. Ebu Mervan el~Antakî ondan nakillerde bulunmuş ve onun hayatını anlatmıştır. Sonra bir rivayette bulunarak Abdülmelik b. Mervan'm oğlu Mesleme için bir askeri birlik hazırlayıp Anadolu'ya gazaya göndereceği zaman Cezire ve Şam reislerinin başına Battal'ı komutan olarak atadığını ve oğluna şöyle dediğini anlatmıştır: «Battal'ı öncü birliklerinin başına geçir, geceleyin askerleri denetlemesini ve aralarında dolaşmasını emret. Çünkü o, güvenilir, atak ve cesaretli bir komutandır.»
Böyle dedikten sonra Abdülmelik'in kendisi, oğlu komutasındaki orduyu Şam kapısına kadar uğurlamıştı.
Mesleme, Battal'ı 10.000 kişilik bir askeri birlikte öncü kuvvet olarak ileriye gönderdi. Battal komutasındaki bu öncü birlik, Bizanslıların İslâm ordusuna ulaşmasına engel bir kalkan görevi ifa edecekti. Muhammed b. Aiz ed-Dımışkî, Antakyalı ihtiyar bir adam olan Ebu Mervan'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben Battal'm saflarında Bizanslılara karşı savaşıyordum. O Bizanslıları zillete maruz bıraktı ve alçalttı.»
Battal dedi ki: «Emevilerin yöneticilerinden biri onlar için yaptığım gazalarda hayret verici bir durumla karşılaşıp karşılaşmadığımı sordu, ben de kendisine şu hayret verici olayı anlattım: Bir gece bir müfreze ile birlikte yolda gidiyorduk. Bir Itöye yaklaştık, arkadaşlarıma dedim ki: Atlarınızın gemlerini gevşetin ve herhangi bir kimseyi
öldürmeyin. Birşeyi de kımıldatmayın ki, bu köye rahatlıkla girebilelim ve adamlarıyla takışmayalım. Arkadaşlarım bu emrime uydular, köye girdik. Sokaklara dağıldık, arkadaşlarımdan birkaçı ile birlikte, içinde kandil ışığı görünen bir eve yaklaştım. Baktım ki bir kadın, ağlamakta olan çocuğunu: "Sus, yoksa seni Battal'a teslim ederim, seni alıp götürür." diyerek susturmak istiyor. Çocuğu yatağından kaldırıp: "Al şunu ey Battal!" diye bağırdı. Ben de çocuğu elinden aldım.» Muhammed b. Aiz Battal'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir defasında yalnız kaldım, yanımda askerlerden hiçbiri yoktu atımın terkisine bir yem torbası bağlamıştım, içinde arpa ve bir mendilim vardı. Mendilde ekmek ve kavurma vardı. Bir ara belki bir kimse ile

karşılaşırım veya bir haber edinirim umuduyla yürüyordum. Kendimi bir bahçe içinde gördüm, bahçede güzel baklalar vardı. Atımdan indim, yanımdaki ekmek ve kavurmanın yanı sıra o baklalardan da yedim. Fena halde ishale yakalandım. Defalarca tuvalete gittim, aşırı ishalden ötürü zayıf düşmekten korktum. Atıma bindim. Ama ishalim hâlâ devam ediyordu. İndiğim takdirde artık ata bine-memekten korktum. İshal aşırı şekilde sürüyordu. Güçsüzlükten ötürü attan düşmekten korktum, atımın yularını tuttum ve yüz üstü uzandım. Etraftım göremiyordum, atın beni nereye götürdüğünü bilemiyordum. Nihayet atımın ayaklarının taş döşemeler üzerinde gitmekte olduğunu hissettim. Başımı kaldırınca kendimi bir kilise içinde gördüm. Güzel bir kadının çevresinde birkaç kadının çıkıp yanıma geldiklerini gördüm. O güzel kadın, çevresindekilere: «Bunu indirin.» dedi. Beni indirdiler, elbiselerimi yıkadılar, eğerimi ve atımı temizlediler, beni bir yatağa uzattılar. Sonra bana yiyecek ve içecek hazırladılar. Tastamam bir gün bir gece öylece kaldım. Sonra oradaki ikametimi üç güne tamamladım, ancak kendime gelebildim.

Ben kilisede bu halde iken o güzel kadınla nişanlı olan bir komutan oraya geldi. Güzel kadın, benim bulunduğum odanın kapısına atımı getirip bağlattı. Gelenin büyük bir komutan olduğunu gördüm. Komutan, o güzel kadına evlenme teklifini yapmak için gelmişti. Kilisede bulunanlardan biri, kilisede bir süvarinin bulunduğunu o komutana bildirince komutan beni öldürmeye niyetlendi. Ama güzel kadın, onu bu teşebbüsten menetti ve bulunduğum odanın kapısını açtığı takdirde kendisinin evlenme teklifine olumlu cevap vermeyeceğini kesin bir dille ifade etti. Bunun üzerine komutan bana saldırmaktan vazgeçti. Orada akşama kadar konuk kaldı, sonra arkadaşlarıyla birlikte atma binip oradan ayrıldı ve gitti. Ben de peşlerine düştüm. Güzel kadın, bana bir kötülük yapmalarından korktuğu için beni yola çıkmaktan menettiyse de ben onu dinlemedim, atımı sürdüm. Nihayet onlara ulaştım. Komutana saldırdım, arkadaşları etrafından dağıldılar, kendisi de kaçmak istedi ama onu yakaladım, boynunu vurdum. Üzerindeki eşyaları yağmaladım, başını koparıp terkimdeki yem torbasına koydum ve kiliseye döndüm.

Kadınlar beni karşılamaya geldiler. Onlara: «Atlara binin.» dedim. Oradaki bineklere bindiler. Ben de onları önüme katıp ordu komutanına götürdüm. Onları komutana arzettim. O da o kadınlar arasından dilediğimi seçmeme müsaade etti. Ben de o güzel kadını kendime aldım. İşte o, çocuklarımın anasıdır. Onun babası, Bizans'ın büyük komutanlarından biriydi.»

O kadınla evlendikten sonra Battal Gazi, kadının babasıyla mek-tuplaşır ve hediyeleşirdi.

Anlatıldığına göre Abdülmelik b. Mervan, Battal Gazi'yi Mesi-sa'ya vali olarak tayin ettiğinde Battal, Anadolu'ya bir müfreze göndermiş, ancak müfrezenin haberi gelmez olmuş ve ne yaptıklarını bilemez olmuştu. Bunun üzerine Battal'm kendisi yalnız başına atma binip yola koyulmuş, Ammuriye'ye gitmişti. Geceleyin şehirin kale kapısına gelmiş, kapıyı vurunca kapıcı kim olduğunu sormuş, o da: «Ben Battal'ım.» diye cevap vermişti.

Olayın bundan sonrasını Battal'm kendisinden dinleyelim:

«Kapıcıya dedim ki: «Ben hükümdarın komutana gönderdiği elçisi ve celladıyım.» Ben böyle dedikten sonra bana kapıyı açtı ve beni komutana götürdü. Karargaha girdiğimde komutanın bir taht üzerinde oturmakta olduğunu gördüm, gidip tahtta yanı başında oturdum, sonra ona: «Sana bir mektup getirmişim, şunlara söyle de yanımızdan ayrılsınlar ve bizi yalnız bıraksınlar.» dedim. Komutan da maiye-tindekilere emir verdi, yanımızdan ayrılıp gittiler ve bizi yalnız bıraktılar. Sonra komutan kalkıp kilisenin kapısını kilitledi. İkimiz içeride başbaşa kaldık. Sonra gelip yanımda oturdu. Ben de kılıcımı çekip: «Ben Battal'ım senin memleketine gönderdiğim müfrezenin durumunu bana doğru olarak anlat, yoksa şu anda başını vururum.» dedim. Koumtan da: «Onlar ülkemde âdeta kendileri için hazırlanmış olan malları yağmalıyorlar. İşte onların falan vadide olduklarına dair haber mektubu geldi, o mektubu sana gösteriyorum. Allah'a yemin ederim ki, ben sana doğruyu söylüyorum.» dedi. Ben de ona: «Öyleyse bana eman ver.» dedim. Bana eman verdi. «Bana yiyecek birşeyler getir.» dedim. Adamlarına emir verdi, bana yemek getirip önüme bıraktılar. Yemeği yedikten sonra oradan gitmek için ayağa kalktım. Adamlarına: «Hükümdarın elçisine yol açın, onu uğurlayın.» dedi. Onlar da önümde kaçışmaya başladılar. Ben de komutanın anlattığı vadiye gittim, müfrezemin orada olduğunu gördüm. Onları alıp Mesi-se'ye döndüm.»

Bu, Battal'm başından geçtiği söylenen çok garib bir maceradır.

Velid dedi ki: Üst adlarımız dan birinin bana anlattığına göre kendisi hacdan dönerken Battal'ı görmüştü. Battal, cihadla meşgul olduğu için haccedememişti. Devamlı olarak Allah'tan kendisine haccetmeyi nasib kılmasını, sonra da şehidliğe mazhar olmasını diliyordu. Farz olan haccını ancak şehid edildiği senede yapma imkanını bulmuştu. Yüce Allah, ona rahmet etsin. Onun şehid edilmesi şöyle olmuştu:

Bizans imparatoru Lion, 100.000 süvari ile birlikte Kostantiniy-ye'den yola çıkmıştı. Battal'm kayınpederi olan Bizanslı komutan, bu durumu Battal'a bir haberci ile iletmişti. Battal da bunu İslâm ordularının komutanına bildirmişti. İslâm ordularının komutam, Malik b. Şebib'ti. Malik b. Şebib, kendisine: «Strateji gereği, Harran şehrindeki kaleye istihkam kurmalı ve İslâm askerleriyle birlikte Süleyman b. Hişam'm yanımıza gelişini beklemelisin.» dedi.

Battal, bu emri uygun görmedi. Bu sırada Bizans askerleri ile aniden karşılaştılar. İki taraf şiddetlice savaşa tutuştular. Bahadırlar, Battal'm önünde savaşıyorlardı. Hiçbiri -Bizanslıların onu tanımasından korktukları için- Battal adını açıkça ağzına almak istemiyordu. Ama Müslüman askerlerden biri yanlışlıkla, "Battal!" diye seslendi. Bizans savaşçıları bunu duyunca hep birlikte ona saldırdılar. Battal'ı atının üzerinden yere düşürdüler, mızrakladılar. Battal, İslâm askerlerinin bir kısmının öldürülmekte, bir kısmının da esir alınmakta olduğunu gördü. Başkomutan Malik b. Şebib de Öldürülmüştü. Müslümanlar bozguna uğramış ve harab şehire kaçmış, oradaki kaleye sığınmışlardı.

Bizans komutanı Lion, sabah olunca savaş alanına gelmiş, Battal'm can çekişmekte olduğunu görünce ona şöyle demişti:

- Ey Battal, bu ne hal?
- Sen kahramanları böyle öldürür müsün?
Bunun üzerine Lion, Battal'ı tedavi etmeleri için hekimlerini, çağırttı. Yaranın öldürücü olduğu anlaşıldı. Lion ona: «Bir ihtiyacın var mı ey Battal?» diye sorunca Battal, şöyle cevap verdi: «Evet, berabe-rimdeki Müslümanlara emir ver de beni yıkasınlar, namazımı kılsınlar ve beni defnetsinler.»
Lion, onun bu isteğini yerine getirdi. Bunun için de esir bulunan Müslümanları serbest bıraktı ve kaleye sığman diğer Müslüman askerlerin üzerine yürüdü. Onları kuşatma altına aldı. Müslümanlar bu şiddetli kuşatma altında iken Süleyman b Hişam'ın, İslâm ordusuyla oraya gelmekte olduğuna dair posta haberi ulaştı. Bunun üzerine Lion, askerleriyle birlikte korkup ülkesine kaçtı. Allah onu lanetlesin. Kaçtı, gidip Konstantiniyye'ye girdi ve orada kendini koruma altına aldı.
B. İslâm Tarihi, C. IX, F. 35
Halife b. Hayyat dedi ki: Battal Gazi, hicri 121. senede Bizans'ta öldürüldü.
İbn Cerir dedi ki: 122. hicri senede öldürüldü.
İbn Hassan ez-Ziyadî ise, onun hicri 113. senede öldürüldüğünü söylemiştir. Başkalarının anlattıklarına göre Battal Gazi ve Emir Ab-dülvehhab b. Buht, hicretin 113. senesinde öl durulmuş lerdir. Nitekim bunu daha önce de söylemiştik. Doğrusunu Allah bilir. Ama İbn Gerir, onun vefat tarihinin bu senede, yani hicri 122. senede olduğunu söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Ben derim ki: İbn Asakir'in, Battal Gazi'nin biyografisini detayh olarak anlatması bundan ibarettir. Ama avam tabakasının anlattığı ve Delheme tarafından yazılan, "Battal Gazi Destanı" ve bu destanda anlatılan Emir Abdülvehhab ile Kadı Ukbe'nin maceraları yalandır, iftiradır, uydurmadır, cahilliktir. Böyle bir hikayeyi ancak geri zekalı veya cahil biri hoş karşılar. Nitekim cahil avam tabakası, Antere el-Absî'nin uydurma hayat hikayesini de hoş karşılamaktadır. Bek-rî'-nin, Denefin ve diğerlerinin hikayeleri de böyledir. Bekrî'nin sireti hakkında uydurulan yalan hikayeler, diğerlerinden daha büyük bir suç ve daha ağır bir günahtr. Çünkü bu hikayeyi uyduran kişi, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in şu hadisinin kapsamına girmektedir.
«Kasıtlı olarak bana yalan isnad eden kimse, ateşteki yerini hazırlasın.» [16]

Hicretin Yüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Îyas Ez-Zekî

İyas b. Muaviye b. Mürre b. İyas b. Hilal b. Rebab b. Ubeyd b. Dü-reyd b. Evs b. Sevah b. Anır b. Sariye b. Sa'lebe b. Zibya b. Salebe b. Evs b. Osman b. Amr b. Ed b. Tabiha b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Maad b. Adnan.
Halife b. Hayyat, onun soy kütüğünü böyle yazmıştır. Başkaları ise daha değişik isimler nakletmişlerdir.
îyas ez-Zekî'nin künyesi, Ebu Vasile el-Müzenî'dir. Basra kadılığı yapmıştır, tabiidir, dedesi sahabelerdendir. Zekası nedeniyle dillere destan olmuş, darb-ı meselelere konu olmuştur. Haya konusunda babasından ve dedesinden merfu olarak hadis rivayet etmiştir. Enes'-ten, Said b. Cübeyr'den, Şaid b. Müseyyeb'ten, Nafi ve Miclez'den rivayetlerde bulunmuştur. İk Hammad ile Şu'be, Asmaî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Muhamined b. Şirin, onun hakkında şöyle demiştir: «O çok anlayışlıdır, o çok anlayışlıdır.»
Muhammed b. Sa'd, İclî, İbn Main ve Neseî, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. İbn Sa'd ise, bu söze şunu eklemiştir «O, zeki ve akıllı bir adamdı.» İclî ise: «O fakih ve iffetli bir kimse idi.» demiştir.
Abdülmelik b. Mervan zamanında Şam'a gelmişti. Ömer b. Abdülaziz'in ziyaretine gitmişti. Adiy b. Ertat, onu Basra kadılığından azledince ikinci kez Ömer b. Abdülaziz'in yanına gitmişti.
Ebu Ubeyde ile bir başkası şöyle demiştir:
«İyas, genç bir delikanlı iken yaşlı bir adamla, Şam'da bulunduğu sırada Abdülmelik b. Mervan'm kadısına giderek muhakeme olmuşlardı. Kadı ona şöyle demişti:
- Hasmın yaşlı bir adamdır, sense gençsin, konuşmakta onunla eşit değilsin.
- Hasmım her ne kadar yaşlı ve büyük ise de hak ondan daha büyüktür.
-Sus.
- Ben susarsam benim delilimi kim dile getirecek?
- Bu mecliste bulunduğun sürece senin hakkı söyleyeceğini sanmıyorum.
- Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet ediyorum.
- Senin mutlaka bu adama haksızlık ettiğini sanıyorum.
- Ben senin zannına göre evimden çıkmış değilim.
Böyle dedikten sonra kadı kalkıp Abdülmelik'in huzuruna gitti ve İyas'ın tartışmasını anlattı. Abdülmelik de kadıya şu talimatı verdi: «İstediğini yap ve onu hemen Şam'dan çıkar ki, halkı ifsad etmesin.»
Ravinin biri der ki: Adiy b. Ertat, İyas ez-Zekî'yi Basra kadılığından azledince İyas ondan kaçıp Ömer b. Abdülaziz'e geldi Ömer b. Abdülaziz'in vefat etmiş olduğunu görünce Şam'da kaldı. Emevi camiindeki ders halkalarından birine katıldı. Bir gün Emevilerden biri, ders halkasında ileri geri konuştu. İyas, onu susturucu cevap verdi. Emevi, ona öfkelendi. îyas da kalkıp

oradan ayrıldı. Emeviye denildik ki: «Şu İyas b. Muaviye el-Müzenî idi.» Ertesi gün ders halkasına geldiğinde Emevi onda özür diledi ve: «Seni tanımamıştım, halktan herhangi biri kılığında yanımıza gelmiştin, ama eşraf sözlerini söyledin. Onun için sözüne tahammül edemedim.» dedi.
Yakub b\ Süfyan, Ebu Şevzeb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Anlatıldığına göre her yüz senede bir tam akıllı adam doğarmış. İnsanlar, İyas b. Muaviye'nin bu tam akıllı adamlardan biri olduğu görüşündedirler.»
İclî dedi ki: İyas'ın yanına üç kadın geldi. Onları görünce: «Bunlardan biri çocuğunu emzirmekte olan bir kadındır, diğeri bakiredir, üçüncüsü ise duldur.» dedi. Kendisine, bunu nasıl bildiğini sordular.
O da şu cevabı verdi: «Süt emzirmekte olan kadın oturduğunda memelerini eliyle tuttu, bakire olan kadın ise başını sağa sola çevirip herhangi bir kimseye bakmadı, dul kadın ise içeriye girdiğinde sağa sola göz attı.»
Yunus b. Sa'leb, İyas b. Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Doğduğum gecede annem başıma bir çanak koymuştu.»
Medainî, İyas b. Muaviye'nin kendi annesine şöyle dediğini rivayet etmiştir:
- Beni karnında taşıdığın zamanlarda çok gürültülü birşey duydun mu?
- Evin üst tarafından yere bir bakır tas düştü. İrkildim ve seni o saatte doğurdum.
Ebu Bekir el-Heraitî, İyas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Babam Muaviye'nin duyacağı bir yalanı söylemekten hiç hoşlanmam.»
Yine İyas şöyle demiştir: «Heva ve heves ehli kimselerden Kade-riyye mezhebi mensubları dışında, kendisi ile tartışırken tüm aklımı kullanarak tartıştığım herhangi bir kimse yoktur. Sadece, Kadercilerle tartışırken olanca aklımı kullandım, onlara sordum:
- Zulmün ne demek olduğunu bana söyleyin.
- Zulüm, insanın kendine ait olmayan birşeyi olmasıdır.
- Öyleyse herşey Allah'ındır. Şu halde insanların Allah'a ait şeyleri olmaları da zulümdür. Buna göre herkes zalimdir.»
Bazıları İyas'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:
«Ehl-i Kitab arasında ben çocuk iken, Hristiyan çocukları Müslümanlara güler ve şöyle derlerdi: "Şu Müslümanlar diyorlar ki; cennetliklerin tersleri yoktur."
Ben de bir Hristiyan din adamına şöyle dedim: "Kişinin bu dünyada iken yediği yiyeceklerin bir kısmının beden beslenmesine ve gıdasına dönüştüğüne inanmıyor musun?" O da: "Evet." diye cevap verince kendisine şöyle dedim: "O halde Cenâb-ı Allah Cennet'teki insanların yedikleri yiyeceklerin tümünü bedenlerinin gıdasına ve beslenmesine dönüştürmesine engel olan birşey var mıdır?" O zaman Hristiyan din adamı bana: "Sen şeytandan başka birşey değilsin." diye cevap verdi.»
İyas'm küçük yaşta bir çocuk iken aklını kullanarak söylediği bu söz, sahih hadisle de teyid edilmiştir. Nitekim bu hususu Allah dilerse, cennetliklerden bahsederken anlatacağız. Cennetliklerin yedikleri yiyecekler; geğirme, terleme ve misk kokusuna dönüşecek, karınları yağlanmayacak, göbekleri sarkmayacaktır.
Süfyan dedi ki: İyas, Vasıt'a gelince İbn Şibrime -daha önce hazırladığı birkaç mesele ile- yanma geldi ve ona şöyle dedi:
- Sana bazı sorular sormama izin verir misin?
- Sor bakalım, ama sen izin isterken senden şüphelendim.
İbn Şibrime, ona yetmiş soru sordu, hepsinin cevabım verdi. Ancak dört soruda anlaşmazlığa düştüler. İyas, onu kendi sözüne döndürdü. Sonra ona şöyle sordu:
- Sen Kur'ân okuyor musun?
- Evet.
- «Bugün size dininizi bütünledim.» (el-Mâide, 3.) mealindeki ayeti biliyor musun?
- Evet.
- Bu ayetin bir öncekini ve bir sonrakini de biliyor musun?
- Evet.
- Bu ayet, Şibrime ailesine ileri sürülecek bir görüş bırakıyor mu?»
Abbas, Said b. Amir b. Ömer b. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Adamın biri İyas b. Muaviye'ye şöyle bir soru yöneltti:
- Ey Ebu Vasile, insanlar ne zamana kadar bu dünyada kalacaklar, doğup ölecekler?
İyas, meclisinde bulunanlara: «Buna cevap verin.» dedi, ama oradakiler verecek bir cevap bulamadılar. Bunun üzerine İyas, şu cevabı verdi:
- İki sayı yani cennetliklerin sayısı ile cehennemliklerin sayısı tamamlanıncaya kadar insanlar bu dünyada kalacaklardır.»
Ravinin biri dedi ki: «İyas b. Muaviye hacca gitmek üzere Şam'da bir binek kiraladı. Mahara'ya vardığında Kaderiye mezhebine men-sub Gaylan da onunla birlikte yola çıktı. İkisi birbirlerini tanımıyorlardı. Üç gün yol gittiler, henüz birbirleriyle konuşmamışlardı. Üçüncü günden sonra konuşup tanıştılar. Kader konusundaki inançlarının farklılığı nedeniyle yoldaşlık ettiklerine hayret ettiler. İyas, Gaylan'a dedi ki: «Cennetlikler, Cennet'e girecekleri zaman şöyle derler: "Bizi buraya eriştiren Allah'a hamdolsun. Eğer Allah bizi doğru yola ilet-meseydi, biz doğru yolu bulamazdık." (el-Arâf, 43.)
Cehennemlikler de Cehennem'e girerken şöyle derler: «Rabbimiz! Bizi bedbahtlığımız yenmişti.» (el-Mü'minûn, 106.)

Melekler de şöyle derler: «Sen münezzehsin, öğrettiğinden başka
bizim bir bilgimiz yoktur.» (el-Bakara, 32.)
Bundan sonra ona Arap şiirlerini, Acem mesellerini anlatarak kaderi ispatlamaya çalıştı.
Sonra bir kez daha Ömer b. Abdülaziz'in huzurunda karşılaştılar. Aralarında münazara geçti. îyas, onu mağlub etti. Onu sözle sıkıştırdı. Nihayet Gaylan acizliğini itiraf etti, tevbe izhar etti, eğer yalan söylüyorsa Ömer b. Abdülaziz ona beddua etti. Allah da duasını kabul etti. Bir süre sonra Gaylan öldürülüp asıldı. Allah'a hamd ve minnet olsun.
İyas'm güzel sözlerinden biri şudur: «Kişinin faaliyetlerinin sözlerinden fazla olması, sözlerinin faaliyetlerinden fazla olmasından daha hayırlıdır.»
Süfyan b. Hüseyin dedi ki: İyas b. Muaviye'nin yanında bir adamın aleyhinde konuştum. İyas yüzüme bakıp bana şöyle bir soru sordu:
- Bizanslılarla savaştın mı?
- Hayır.
- Sind, Hind ve Türklerle savaştın mı?
- Hayır.
- Bizanslılar, Sindliler, Hindliler ve Türkler senden zarar görmediler ama Müslüman bir kardeşin senden kurtulamayacak mı?
Onun bana böyle demesinden sonra artık başkasının aleyhinde konuşmadım.
Asmaî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İyas b. Muavi-ye'yi Sabit el-Benanî'nin evinde gördüm, kolları uzun, kendisi de pembe tenli idi. Kaba elbiseler giymişti, sarığını boyamıştı ama çok konuşuyordu. Sözde galip olurdu, her kim kendisiyle konuşursa mutlaka konuşanı mağlub ederdi.»
Adamın biri İyas'a: «Fazla konuşmak dışında başka bir kusurun yok.» deyince İyas: «Gerçeği mi söylüyorum yoksa batılı mı söylüyorum, onu de bakalım.» diye cevap verdi. Adam: «Gerçeği söylüyorsun.» deyince İyas: «Hak çoğalınca bu hayırdır.» diye cevap verdi.
Adamın biri, kaba elbiseler giydiğinden ötürü İyas'ı ayıpladı. İyas da ona şu karşılığı verdi: «Bana hizmet edecek elbiseleri giyiyorum. Ben kendisine hizmet edeceğim giysiler giymiyorum.»
Asmaî, İyas b. Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Kişinin en şerefli özelliği, doğru konuşmasıdır. Bir kimse doğruluk faziletinden yoksun kalırsa ahlakın en üstününü yitirmiş olur.»
Adamın biri İyas'a şu soruları yöneltti:
- Nebizin hükmü nedir?
- Haramdır.
- Suyun hükmü nedir? -Helaldir.
- Mayanın hükmü nedir?
- Helaldir.
- Hurmanın hükmü nedir?
- Helaldir.
- Bunca helal şeyler bir araya gelip nebiz olduğunda ne diye haram kılınıyor?
- Şu bir avuç toprağı yüzüne savurursam seni incitir mi?
- Hayır.
- Şu bir avuç samanı yüzüne savurursam seni incitir mi?
- Hayır.
- Şu bir avuç suyu yüzüne serpersem seni incitir mi?
- Hayır.
- Bu saydığım şeyleri birbirine katıp yoğurur, çamur haline getirir, sonra da taşlaşmcaya kadar bırakıp sertleştirsem ve yüzüne çarparsam seni incitir mi?
- Evet vallahi incitir, hem de beni öldürür.
- İşte o yukarıdaki helal şeyler de bir araya gelip nebizi oluşturunca nebiz haram olur.
Medainî dedi ki: Ömer b. Abdülaziz, Adiy b. Ertat'ı Basra'ya vali olarak gönderdi. Ona, İyas ile Kasım b. Rebia el-Cevşenî'y bir araya getirmesini, denemesini, hangisi daha fakih ise onu kadılığa tayin etmesini emretti.
Kadılığa tayin edilmek istemeyen İyas ise Adiy b. Ertat'a şöyle dedi: «Ey adam, sen, Basra'nın iki fıkıhçısı olan Hasan-ı Basrî ile İbn Sirin'i ara ve kimi kadı tayin edeceğini onlara sor.» İyas, bu iki zatın yanına gidip gelmediği için kendisini tavsiye etmeyeceklerini biliyordu. Bu nedenle onları salık verdi. Kasım'a gelince o, Hasan-ı Basrî ile İbn Sirin'in yanına gidip geldiğinden ötürü Adiy b. Ertat'm onlara sorması durumunda kendisini kadılığa tavsiye edeceklerini bildiğinden ötürü şöyle dedi: «Ey Adiy! Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki İyas, benden daha faziletli, daha üstün, daha fakih ve kadılığı daha iyi bilen bir kimsedir. Eğer bu sözümü doğru söylüyorsam sen onu kadılığa tayin et. Eğer yalan söylüyorsam o zaman benim gibi bir yalancıyı kadılığa tayin etmen uygun olmaz!»
İyas da şöyle dedi: «Bu adam, Cehennem kıyısına getirilip durduruldu. (Kadılığa teklif edildi) yalan yere yemin ederek kendini bu ağır ve tehlikeli görevden kurtardı ama bu yalan yemininden ötürü de Allah'tan mağfiret dileyecektir.»

Bu defa Adiy ise, İyas'a şöyle dedi: «Sen madem bu ince noktayı kavradın, ben de seni kadılığa tayin ettim.» İyas, bir sene müddetle halk arasında hüküm verdi, onları barıştırdı. Gerçeği görünce hüküm verdi. Sonra Ömer b. Abdülaziz'in yanına, Şam'a gitti. Kadılıktan affını istedi. Ondan sonra Adiy, Hasan-ı Basrî'yi kadılığa tayin etti.
Dediler ki: İyas, Basra kadılığına tayin edildiğinde âlimler, buna çok sevindiler. Hatta Eyyüb şöyle dedi: «Ona kendi taşını vurdular.» Hasan-ı Basrî ile İbn Şirin, İyas'm yanma gidip selam verdiler. İyas da ağladı ve şu hadisi onlara hatırlattı:
«Kadılar üçtür. İkisi Cehennem'de, biri ise Cennet'tedir.»
Onun bu sözüne, Hasan-ı Basrî şu ayetle karşılık verdi: «Davud ve Süleyman da milletin koyunlarının yayıldığı bir ekin hakkında hüküm veriyorlarken biz onların hükmüne şahiddik. Süleyman'a bu meselenin hükmünü bildirmiştik, her birine hüküm ve ilim verdik.» (ei-
Enbiyâ, 78-79.)
Dediler ki: Sonra İyas mescidde oturdu ve insanların davaları kendisine getirildi. Yetmiş davayı halletmeden yerinden kalkmadı. Hatta bazıları onu kadı Şüreyh'e benzetirlerdi.
Rivayet olunduğuna göre o, bir meselede hüküm vermekte zorlandığı zaman Muhammed b. Sirin'e haber salar ve bu meselenin hükmünü ona sorardı.
İyas dedi ki: «Ben insanlarla konuşurken aklımın yarısı ile konuşurum, iki kişi karşıma gelip davalaştıklarında onlar için aklımın tümünü kullanırım.»
Adamın biri ona dedi ki:
- Sen kendi görüşünü çok beğeniyorsun.
- Beğenmeseydim kendi görüşümle hüküm vermezdim. Bir başkası ona şöyle dedi:
- Sende hoşuma gitmeyen bazı özellikler var.
- Neymiş o özellik?
- Meseleyi anlamadan hükmünü veriyorsun, bir de herkesle oturup kalkmıyorsun, ayrıca kaba elbiseler giyiyorsun.
- Söyle bakalım üç mü çok yoksa iki mi?
- Elbetteki üç daha çoktur.
- Ne çabuk cevap verdin, meseleyi anlamadan cevap veriyorsun.
- Bunu bilmeyecek kimse var mı ki?
- İşte ben de hüküm verirken meseleyi hemen kavrıyor ve cevabını veriyorum. Herkesle oturup kalkmadığımı söylüyorsun, kadrimi bilen kimselerle oturup kalkmak, benim için, kadrimi bilmeyen kimselerle oturup kalkmaktan daha hoştur. Kaba elbiseler giydiğimi söylüyorsun, ben vücudumu koruyacak elbiseler giyiyorum, kendisini koruyacağım elbiseler giymiyorum.
Dediler ki: İki kişi İyas'ın huzuruna gelip davalaştılar. Biri, diğerinin yanında emanet parası bulunduğunu iddia etti, ama diğeri inkar etti. İyas, emanet sahibine dedi ki:
- Sen emanet parayı bu adama nerede teslim ettin?
- Bahçedeki bir ağacın yanında teslim ettim.
- Hemen o ağacın yanma git, orada bekle, belki hatırlarsın. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise İyas, emanet paranın sahibine şöyle sormuştu:
- Şimdi o ağacın yanına gidip bana o ağacın bir yaprağım getirebilir misin?
- Evet.
- Öyleyse git.
Davalı ise muhakeme salonunda oturup beklemeye başladı. İyas da diğer dava sahihlerinin davasına baktı, onları muhakeme etti ama yanına emanet para bırakıldığı iddia edilen ve bir kenarda oturup beklemekte olan adamı da göz ucuyla süzüyordu. Sonra onu yanına çağırdı ve ona şöyle dedi:
- Senin adamın belki şimdi o ağacın yanma ulaşmıştır, öyle değil mi?
- Hayır henüz oraya ulaşabilmiş değildir. Orası uzaktır, Allah seni ıslah etsin.
- Kalk ey Allah'ın düşmanı, haydi adamın hakkını öde, yoksa seni cezalandırır, âleme ibret ederim.
Adam geldi, davalı kalktı, ona parasını tümüyle ödedi. Bir başkası İyas'ın yanına gelip şöyle dedi:
- Ben falan adamın yanına bir miktar parayı emanet olarak bırakmıştım, ama şimdi inkar ediyor.
- Şimdi git, yarın bana gel.
Adam gittikten hemen sonra İyas, o inkarcı adama haber salarak makamına çağırttı. Gelince de ona şöyle dedi:
- Yanımızda bir miktar para birikmiş, bu parayı kendisine teslim etmek için senden başka güvendiğimiz kimse göremiyoruz. Bu parayı sana verelim de sağlam bir yere koyup muhafaza et.
- Baş göz üstüne.
- Ama şimdi git, yarın bana gel.
Ertesi sabah hak sahibi adam İyas'a geldi. İyas ona şöyle dedi:
- Şimdi o inkarcı adama git, ona: «Hakkımı bana öde, yoksa seni kadıya şikayet ederim.» de. Hak sahibi, parasını inkar eden adama gitti ve İyas'ın söylediklerini aynıyla söyledi. O da hakkını ödemediği takdirde İyas'ın bunu duyacağını ve kendisine emanet bırakacağı parayı bırakmayacağını düşündü. Korktu, bu nedenle hak sahibine parasını tümüyle teslim etti. Hak sahibi,

İyas'ın yanına döndü ve hakkını aldığını bildirdi. Ertesi sabah, o inkarcı ve hain adam, kendisine yeniden emanet para bırakılacağı ümidiyle İyas'ın yanına geldi. îyas da onu azarîıyarak: «Sen hain bir adamsın.» dedi.
İki kişi, bir cariye konusunda davalaşmak üzere İyas'ın huzuruna geldiler. Müşteri, cariyenin zayıf akıllı olduğunu iddia etti. İyas, cariyeye şöyle dedi:
- Senin ayaklarından hangisi daha uzun?
- Şu daha uzundur.
- Doğduğun geceyi hatırlıyor musun?
- Evet.
Bunun üzerine İyas, satıcıya dönerek: «Malını geri al, malını geri al.» dedi.
İbn Asakir'in rivayetine göre İyas, kendi evinde oturmakta olan bir kadının seslenmekte olduğunu duydu ve: «Bu kadın bir erkek çocuğa hamiledir.» dedi. Kadın doğurunca gerçekten bir erkek çocuk doğurdu. Kendisine bunu nasıl anladığını sorduklarında şu cevabı verdi: «Kadının seslenirken nefesi ile birlikte seslendiğini duydum, anla-dımki hamiledir. Sesinde biraz incelik vardı, karnındaki çocuğun erkek olduğunu böylelikle anladım.»
Anlatıldığına göre bir süre sonra İyas, bir mektebe uğramış, oradaki bir çocuğa gözü takılınca: «Eğer ben birşey biliyorsam, şu çocuk o kadının oğludur.» dedi. Gerçekten de çocuk o kadının oğluydu.
Malik, Ebu Bekir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Adamın biri İyas'ın yanında şahitlik yaptı. İyas ona: "Senin adın nedir?" diye sordu. Adam: "Ebu'l-Unfur'dur." deyince, İyas onun şahitliğini kabul etmedi.»
Sevrî, A'meş'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: •«Beni, İyas'ın bulunduğu bir yere davet ettiler. Gittiğimde orada bir sözü bitirdikten sonra bir başka söze başlayan bir adam gördüm (İşte İyas oydu).»
İyas dedi ki: «Kendi kusurunu bilmeyen adam ahmaktır.» Kendisine kusurunun ne olduğunu sorduklarında çok konuşkan olduğunu söyledi.
Anlatıldığına göre annesi vefat ettiği zaman İyas çok ağladı. Kendisine bunun sebebini sorduklarında şu cevabı verdi: «Benim Cen-net'e açılan iki kapım vardı. Bunlardan biri kapandı.»
Babası onun hakkında şöyle demişti: «İnsanların çocukları doğar ama İyas'ın doğmasıyla benim için bir baba doğdu.»
Arkadaşları, İyas'ın çevresinde otururlar ve feraseti ondan Öğrenip defterlerine yazarlardı. Onlar bu halde iken İyas, bir adamın gelip yan taraftaki dükkanın kanapesine oturduğunu gördü. Adam, oradan geçen herkese bakmaya başladı. Sonra kalkıp bir adamın yüzüne baktı, tekrar gidip eski yerine oturdu. Bu durumu seyreden İyas, kendi meclisindeki arkadaşlarına şöyle dedi:
«Bu adam fakihtir, okur yazardır, bir kölesi kaçmıştır, kölesi tek gözlüdür. Bu, şimdi kölesini arıyor.» Arkadaşları kalkıp o adama sordular, gerçekten de îyas'm anlattığı gibi kölesinin kaçtığını ve tek gözlü olduğunu söyledi. Bu defa dönüp İyas'a: «Sen bu adamın durumunu nasıl anladın ve kölesinin kaçtığını, tek gözlü olduğunu nereden bildin?» diye sordular. İyas da şöyle cevap verdi: «Dükkanın kanepesine oturunca onun bir efendi olduğunu anladım, sonra durumuna baktım, kendisinin ancak bir okul öğretmeni olabileceğini düşündüm. Sonra o, yanından geçen herkese bakmaya başladı. Bir kölesini kaybettiğini anladım. Kalkıp bir adama baktığında, yüzünün bir tarafına baktığımı ve böylece onun kaybolan kölesinin tek gözlü olduğunu tesbit ettim.»
İbn Hallikan, İyas b. Muaviye'nin biyografisinden bahsederken çok şeyler anlatmıştır. Onunla ilgili anlattığı hadiselerden biri de şudur:
«Adamın biri bir bahçeyle ilgili olarak İyas'ın huzurunda şahitlik yapmış. İyas ona, hakkında şahitlik yaptığı bahçede kaç ağaç bulunduğunu sormuş. Adam ise buna karşılık: "Senin senelerden beri oturup ders verdiğin şu mecliste kaç ağaç vardır?" diye karşılık vermiş. Bunun üzerine İyas: "Bilmiyorum." demiş ve adamın şahitliğini kabul etmişti.» [17]

Hicretin Yüzyirmiüçüncü Senesi

Medainî'nin, kendi üstadlarından naklen anlattığına göre Türk Hakan'ı, Esed b. Abdullah el-Kusarî'nin Horasan valiliğ döneminde öldürülünce Türklerin düzeni bozuldu. Birbirlerine saldırmaya, birbirlerini öldürmeye başladılar. Ülkeleri harap olmakla yüzyüze geldi. Müslümanlarla uğraşamaz oldular, kendi başlarının çaresini aramaya başladılar. İşte o esnada Suğd halkı, Horasan valisi Nasr b. Sey-yar'dan, kendilerini ülkelerine göndermesini istediler ve ona -âlimlerin hoş karşılamadığı- bazı şartlar ileri sürdüler. Bu şartlardan bazıları şunlardı:
1- Kendileri arasında Müslüman olup tekrar İslâm'dan dönerek irtidad eden bir kimseyi cezalandırmayacak.
2- Ellerinde bulunan Müslüman esirler kendilerinden alınmayacak.
Buna benzer daha bazı şartlar da vardı. Bunların Müslümanlara fazlaca zorluk çıkardıklarım gözönüne alan Nasr, bu şartlarını kabul etmeye yanaştı, ama halk onun bu tutumunu protesto etti. Bunun üzerine Nasr, bu hususta Hişam'a mektup yazdı, kendisi biraz çekimser davrandı. Sonra Suğdlularm Müslümanlara karşı inatçılıklarını sürdürmeleri halinde zararlarının daha şiddetli olacağını düşünerek isteklerini kabul etti.

Irak valisi Yusuf b. Ömer, halifeye bir heyet göndererek Horasan valiliğini de kendisinin uhdesine vermesini istedi. Halifeye giden heyet, Nasr b. Seyyar'ın aleyhinde konuştular, her ne kadar atılgan ve cesaretli bir kimse ise de onun yaşlandığım, gözünün zayıfladığını, kişiyi ancak yanına yaklaştığında sesinden tanıyabildiğini söylediler. Daha birçok sözler de sarfettiler. Ancak halife Hişam, onların bu taleplerine ilgi göstermedi. Kendilerine de aldırış etmedi. Nasr, Horasan valiliğini sürdürdü.
İbn Cerir dedi ki: Bu sene de Yezid b. Hişam b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler, önceki senelerin valileri idiler.
Bu senede Şam halkından Rebia b. Yezid el-Kasir, Ebu Yunus Süleyman b. Cübeyr, Senımak b. Harb, Muhammed b. Vasi' b. Hay-yan vefat ettiler ki, bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmısızdır. Hamd Allah'adır.
Muhammed b. Vasi' dedi ki: Kıyamet gününde hesaba ilk çağrılacak olanlar, kadılardır.
Beş şey kalbi öldürür:
1- Günah üstüne günah işlemek.
2- Ölülerle oturup kalkmak (kendisine ölülerin kim olduğunu sorduklarında israfa giden ve kendini beğenen zenginlerin, zalim sultanların ölüler olduklarını söylemişti).
3- Kadınlarla çokça ihtilaf edip onlara düşmanlık etmek.
4- Kadınlarla konuşmak.
5- Aile efradıyla fazlaca bir arada bulunmak.
Malik b. Dinar dedi ki: «Kendisine yetecek kadar geçimliği bulunan ve bununla kanaat eden adama imrenirim.»
Muhammed b. Vasi' dedi ki: «Kendisine yetecek geçimliği bulunup bununla kanaat eden kimseden daha çok imrendiğim bir kimse vardır ki, o da sabahleyin aç olarak güne başladığı halde Allah'tan razı ve hoşnut olan kimsedir.»
Muhammed b. Vasi' dedi ki: «Dünyadan ayrılışıma sadece şu üç şeyden mahrum kalacağım için üzülürüm:
1- Eğriliğe saptığımda beni doğrultacak bir arkadaş.
2- Cemaatla namaz kılmak ki, yanıldığımda bunun sorumluluğu imama yüklenir ve cemaatın faziletilini de kazanırım.
3- Dünyada kıt kanaat geçinmeme yetecek rızık. Ki bunda hiç kimsenin minneti bulunmasın ve bu hususta da Allah'ın bana yüklediği ağır bir sorumluluk bulunmasın.»
Davud b. er-Rebi dedi ki: Muhammed b. Vasi'i, Yezur çarşısında bir eşeğini satışa çıkarırken gördüm, adamın biri ona: «Şu eşeği bana uygun görüyormusun, almama razı olur musun?» diye sorunca şöyle cevap vermişti: «Eğer ben beğenseydim, satışa çıkarmazdım!»
Muhammed b. Vasi'in hastalığı ağırlaşınca insanlar onu çokça ziyaret ettiler. Arkadaşlarından biri dedi ki: Ben yanına gittiğimde insanların bir kısmının onun yanında oturmakta, bir kısmının ise -oturacak yer bulamadıklarından ötürü- ayakta durmakta olduklarını gördüm. Muhammed b. Vasi', o esnada şöyle dedi: «Yarın perçemimden ve ayaklarımdan tutulup Cehennem ateşine atılacağım zaman, bu ziyaretçilerin bana ne yararı dokunacak? Bunlar beni kurtarabilirler mi?»
Halifelerden biri, yoksul halka dağıtılmak üzere Basra'ya bol miktarda para gönderdi. Bu paranın Muhammed b. Vasi'e teslim edilmesini istedi, ama o kabul etmedi ve gönderilen paradan kendine hiç pay da almadı. Malik b. Dinar ise, kendisine tahsis edilen payı kabul etti. O parayla birkaç köle satın alıp azad etti. Kendine hiç para ayırmadı. Muhammed b. Vasi', sultanın armağanını kabul ettiğinden ötürü onu kınamak için yanına gitti ve şöyle dedi:
- Ey Malik, sen sultanın armağanını kabul ettin mi?
- Ey Abdullah'ın babası, kabul ettim ama o parayı ne yaptığımı arkadaşlarıma sor.
Arkadaşları o parayla köleler satın alıp azad ettiğini kendisine söylediklerinde Muhammed b. Vasi', Malik'e dönüp şöyle dedi:
- Ey Malik, sana soruyorum, Allah aşkına doğru söyle: Sultana olan şu anki duyguların ile parayı göndermesinden önceki duyguların arasında bir fark yok mudur?
Bunun üzerine Malik, kalkıp kendi başına toprak saçtı ve pişmanlık getirip şöyle dedi: «Allah'ı ancak Muhammed b. Vasi' tanıyor, Malik eşektir. Malik, eşekten başka birşey değildir.»
Muhammed b. Vasi'nin gerçekten çok güzel sözleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [18]

Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede Süleyman b. Hişam b. Abdülmelik, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans hükümdarı İlyon'la karşılaştı. Onunla savaştı Süleyman, ganimetler elde ederek salimen geri döndü.
Bu senede Horasan'dan Abbasi propagandacılarının bir grubu Mekke'ye doğru yola çıktılar. Kûfe'den geçerlerken Halid el-Kusa-rî'nin maiyetinde çalışmış komutanlardan ve emirlerden bir kısmının Yusuf b. Ömer tarafından hapse atıldıklarını ve halen hapiste tutulduklarını duydular. Hapiste ziyaretlerine gittiler, onları Abbasilere bey'ata davet ettiler. Onların zaten buna sempati duymakta olduklarım gördüler. Onlar da bu daveti kabul ettiler. Propagandacılar, mahkumların yanında Ebu Müslim el-Horasanî'nin de bulunduğunu gördüler. Ebu Müslim, İsa b. Mukbil el-İclî adındaki bir mahkuma hizmet etmekteydi Atılganlığı, kuvveti ve efendisi ile birlikte bu davete icabet edişini takdir ettiler. Bekir b. Mahan, Ebu Müslim'i İsa b Mukbü'den 400 dirheme satın aldı. Onu yanlarına alıp yola çıktılar. O da bu işe kendini verdi. Abbasi propagandacıları, onu

bir iş için her nereye gönderiyorlarsa mutlaka o işi başararak ve sonucu elde ederek dönüp geliyordu. Ebu Müslim'in yaptıklarını inşaallah ileriki sayfalarda anlatacağız.
Vakidî dedi ki: Bu senede Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas vefat etti. Abbasi propagandacıları halkı ona bey'ata davet ediyorlardı. Yerine oğlu Ebu'l-Abbas es-Seffah geçti, sahih kavle göre Muhammed b. Ali, bir sene sonra vefat etmiştir.
Vakidî ve Ebu Maşer dediler ki: Bu senede Abdülaziz b. Haccac b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Hacda beraberinde karısı Ümmü Müslim b. Hişam b. Abdülmelik de vardı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu sene insanlara haccettiren kişi, Muhammed b. Hişam b. İsmail'dir. Vakidî böyle demiştir. Birinci kavli İbn Cerir nakletmiş-tir. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Hicaz valisi Muhammed b. Hişam b. İsmail'di. Bu adanı Ümmü Müslim'in kapısında durup ona hediye ve armağanlar takdim ediyor, ikramda kusur ettiklerini söyleyerek özür diliyordu, ama Ümmü Müslim ona iltifat etmiyordu.
Bu senede eyaletlerin valileri önceki senede adları anılanlardır. [19]

Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kasım B. Ebi Bezze

Künyesi, Ebu Abdullah el-Mekki el-Karî'dir. Abdullah b. es-Sa-ib'in azatlısıdır. Kadri yüce bir tabiidir. Ebu Tufeyl Amir b Vasi-le'den rivayette bulunmuştur. Bir cemaat da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. İmamlar, onun sika bir ravi olduğunu ifade etmişlerdir. Sahih kavle göre bu senede vefat etmiştir. Bir sene sonra vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 114. senesinde, 115. senesinde vefat ettiğine dair başka rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [20]

Zührî

Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihab b. Abdullah b. Haris b. Zühre b. Kilab b. Mürre Ebu Bekir el Kureşi ez-Zührî. İslâm imamlarının meşhurlarındandır. Kadri yüce bir tabiidir, birden fazla tabiiden ve diğerlerinden hadis dinlemiştir.
Hafiz İbn Asakir, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Medineliler kıtlığa, şiddetli bir kuraklığa maruz kalmışlardı. Şam'a göçtüm, çoluk çocuğum fazlacaydı. Nüfusum kalabalıktı. Şam camiine gittim ve oradaki ders halkalarının en büyüğünde oturdum, bir adamın halife Abdülmelik'in huzurundan çıktığını gördüm. Adam: «Halife bir meselenin çözümünü arıyor. Said b. Müseyyeb'ten bir hadis duymuş ve Ömer b. Hattab tarikiyle Said'in rivayet etmiş olduğu hadiste çocuklu kadınların mirastaki payları hususunda farklı bir görüş ileri sürülmüş.» dedi. Ben de: «Said b. Müseyyeb'in Ömer b. Hattab tarikiyle rivayet ettiği hadisi biliyorum.» dedim. Bunun üzerine adam elimden tuttu ve beni halife Abdülmelik'in huzuruna götürdü. Halife, kimlerden olduğumu sorunca soyumu, sopumu anlattım; ihtiyacımı, çoluk çocuğumun kalabalık oluşunu da söyledim. Kur'ân'ı ez-berleniiş olup olmadığımı sorunca hem Kur'ân'ı, hem farzları, hem de sünnetleri ezberlemiş olduğumu söyledim. Bana bu konularda her ne sorduysa cevabını verdim. Bunun üzerine borcumu ödedi ve bana armağan verilmesini emretti. Sonra da, «İlim öğren, çünkü ben senin hıfzedici gözün, zeki de bir kalbin bulunduğunu görüyorum.» dedi. Ben de Medine'ye döndüm. İlim taleb etmeye ve araştırmaya başladım. Duyduğuma göre Küba'da bir kadın tuhaf bir rüya görmüştü. Yanma gidip rüyasını sordum. Kadın bana şöyle anlattı:
«Kocam kayboldu, bize geride bir hizmetçi, bir koyun ve birkaç hurma ağacı bıraktı. Koyunun sütünü içeriz; hurma ağaçlarının da meyvelerini yeriz. Bir ara ben uyku ile uyanıklık arasında iken büyük oğlumun koşarak gelip bıçağı aldığım ve koyunun kuzusunu kestiğini; «Şu kuzu, koyunun bize vereceği sütü azaltıyor.» dediğini, kazan kurup kuzuyu parçalayarak içine attığını, sonra tekrar bıçağı eline alıp kendisinden küçük olan kardeşini boğazladığını gördüm. Sonra da korku ve panik içinde uyandım. O esnada büyük oğlum gelip: «Süt nerede?» diye sordu. Ben de kuzunun içtiğini söyleyince: «Zaten o bizim sütümüzü azaltıyor.» dedi. Bıçağı alıp kuzuyu kesti ve kazana koydu. Ben de gördüklerimden korkarak yerimde durdum, küçük oğlumu alıp komşulardan birinin evine götürüp sakladım. Tekrar eve döndüm ama gördüklerimden son derece korkmuştum. Gözlerim tekrar yumulmaya başladı, uyudum. Rüyada birinin bana şöyle dediğini gördüm:
- Neyin var, niçin üzüntülüsün?
- Bir rüya gördüm, o rüyadan ötürü panik içindeyim ve olacaklardan da korkuyorum.
- Ey rüya, ey rüya!..
Böyle seslenmesi üzerine gerçekten çok güzel bir kadın bana doğru geldi ve sesin sahibi şöyle dedi:
- Ben bu saliha kadını kasdetmemiştim. O kadın da:
- Ben iyilikten başka birşey istemedim, dedi. Sonra sesin sahibi:
- Ey düşler, ey düşler! diye seslendi. Öncekine nisbetle daha az güzel olan bir kadın geldi, sesin sahibi:
- Ben bu saliha kadını kasdetmemiştim, dedi. Gelen kadın da:
- Ben hayır ve iyilikten başka birşey kasdetmedim, dedi. Sonra sesin sahibi:
- Ey karışık rüyalar, ey karışık ve asılsız rüyalar! diye seslendi. Bu defa gerçekten çirkin ve siyahi bir kadın bana doğru geldi.

Sesin
sahibi:
- Ben bu saliha kadım kasdetmemiştim, dedi.
Kadın da:
- Bu saliha bir kadındır ve bunu şu anda ona bildirmek istedim, dedi. Sonra uyandım. Oğlum geldi, sofrayı kurdu. Sonra «Kardeşim nerede?» diye sordu: Ben de: «Komşulardan birinin evine gitti.» dedim. Peşine düştüm, sanki bundan haberdar olmuş gibiydi. Kardeşi gelince onu öpmeye başladı. Sonra hep birlikte oturup yemeğimizi yedik.»
Zührî, Muaviye'nin hilafetinin son zamanlarında, hicretin ellise-kizinci senesinde doğdu. Kısa boylu, seyrek sakallı idi, uzun saçları vardı. Şakaklarında az saç vardı.
Anlatıldığına göre o, Kur'ân-ı Kerim'i seksensekiz günde okumuş. Said b. Müseyyeb'in meclisine katılmış, onunla diz dize oturmuştur. Ubeydullah b. Abdullah'a hizmet eder, onun için tuzlu su getirirmiş, hadis âlimlerinin yanına gidermiş. Onlardan dinlediği hadisleri beraberinde bulunduğu levhalara yazarmış. Onlardan duyduğu herşeyi kayda geçirir, nihayet insanların en âlimi ve kendi zamanındakilerin en bilgini olmuştur. Çağdaşları, ilimde ona muhtaç olmuşlardı.
Abdürrezzak, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Biz ilmi yazıya geçirmek istemiyorduk. Nihayet şu emirler, bizi buna zorladılar, biz de ilmi, Müslümanlardan hiçbirinden menetmeyi uygun görmedik.»
Ebu İshak dedi ki: Zührî, Urve'nin yanından dönüyor ve dili ağır olan bir cariyesine şöyle diyordu: «Urve bize falan adamın şöyle dediğini nakletti.» Cariyesine, Urve'den dinlediği şeyleri anlatıyordu. Cariyesi de ona: «Vallahi, senin ne dediğini anlamıyorum.» diyor, Zührî de ona şöyle cevap veriyordu: «Sus ey karaktersiz! Ben seni kasdetmi-yorum, ben kendi nefsimi kastediyorum.»
Sonra daha önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Şam'a giderek Abdülmelik'in ziyaretine gitti. Abdülmelik, ona ikramda bulundu, borcunu ödedi, beytü'l-maldan ona maaş bağladı, sonra da kendi arkadaşlarının ve meclisinde bulunanların arasına kattı. Daha sonra Zührî, Abdülmelik'in oğulları Velid ile Süleyman'ın yakınında bulundu. Ömer b. Abdülaziz'in ve Yezid b. Abdülmelik'in de meclislerine katıldı. Yezid, onu Süleyman b. Habib ile birlikte kadılığa tayin etti. Böylece Zührî, Hişam'ın nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Onunla beraber haccetti. Yezid, onu kendi çocuklarının öğretmeni yaptı. Nihayet hicretin 124. senesinde vefat etti. Vefatı Hişam'dan bir sene önce vuku buldu.
İbn Vehb, İbn Şihab'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Kalbime her neyi yerleş tir diysem, onu mutlaka unutmuşumdur.»
Ravinin anlattığına göre o, elma yemekten ve fare artığını içmekten hoşlanmaz ve bunu mekruh sayarmış. Unutkan olduğunu, bal içince zekasının açıldığını söylermiş. İbn Akrem de onun bu sözlerini doğrulamış ve teyid etmiştir:
«Cömert kimsenin yanında ikamet eden Muhammed'i (Zührî'yi) ziyaret et.
Onun fazilet ve üstünlüklerini arkadaşlara anlat.
Mal verip cömertlik yapanın kim olduğu sorulduğunda,
Böyle birinin Muhammed b. Şihab (Zührî) olduğu söylenir.
Medainliler onun mertebesini bilirler.
Onun cömertlik bahan, bedeviler üzerinde görülür.
Büyük kaplarda yemekler verir ve nimeti herkese ulaşır.
Ekmek parçalarını herkes yer; akıllılar onun cömertliği karşısında şaşarlar.»
İbn Mehdi, Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Zührî, bir gün bir hadis okudu, kalkıp gideceği zaman bineğinin yularını tuttum ve ona sorular sorarak bu hadisi nasıl anladığını sordum. O da: «Sen bunu bana mı soruyorsun? Ben hiçbir âlime sormadım. Hiçbir âlime de cevap vermedim.» dedi. Sonra İbn Mehdi şöyle diyordu: İşte uzun uzadıya anlatılacak hikayeler ve savaş maceraları bunlardır.»
Yakub b. Süfyan, İbn Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hişam b. Abdülmelik, Zührî'den kendi oğulları için bildiği hadislerden bazısını yazmasını istedi. O da kendi katibine 400 hadis yazdırdı, sonra hadis âlimlerinin yanına gitti. Bu hadisleri onlara da aktardı. Daha sonra Hişam, Zührî'ye şöyle dedi: «Yazdırdığın hadislerin defteri kayboldu.» Zührî de: «Zararı yok.» dedi ve»önce yazdırmış olduğu 400 hadisi yeniden yazdırdı. Bundan sonra Hişam, önceki defteri çıkardı. Bu yeni yazılanlarla mukayese etti. Bir tek harfin eksik olmadığım gördü. Aslında Hişam, onun hafizasmı imtihan etmek istemişti.»
Ömer b. Abdülaziz: «Hadis rivayet ettiği zaman hiçbir kimsenin Zührî'den daha kolay hadis sevkettiğini görmedim.» demiştir.
Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Zührî kadar hadisi doğru olarak nakleden başka bir kimse görmedim. Onun yanında hadisler, dinarlardan ve dirhemlerden çok daha kıymetliydi. Dirhem ve dinarlar, onun gözünde ancak deve kığı mertebesinde idi.»
Amr b. Dinar dedi ki: «Cabir, İbn Abbas, İbn Ömer ve İbn Zü-beyr'in meclislerine katıldım, ama Zührî kadar rahatlık ve sağlamlıkla hadis rivayet eden başka bir kimse görmedim.»
İmam Ahmed b. Hanbel: «İnsanların hadisi, en sağlam senetli ve en güzel bir şekilde rivayet edeni Zührî'dir.» demiştir.
Nescî dedi ki: «Ali b. Hüseyin, Hüseyin, Ebu Talib oğlu Ali tarikiyle Rasûlullah'tan en sağlam senetle hadis rivayet eden kişi Zührî'dir.»
Said, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Kırkbeş sene müddetle Hicaz'dan Şam'a, Şam'dan Hicaz'a gidip geldim. Duyduğum her hadisten istifade ettim.»

Leys dedi ki: «Zührî kadar derli toplu bilgiye sahip başka bir âlim görmedim. Onun terğib ve terhib konularında hadis rivayet ettiğini gördüğümde: «Bundan daha güzeli olamaz.» derdim. Peygamberlerden ve kitab ehlinden bahsettiğini gördüğümde: «Bundan daha güzeli olamaz.» derdim. Bedevilerden ve neseblerden bahsettiğini gördüğümde: «Bundan daha güzeli olamaz.» derdim. Kur'ân ve sünnetten bahsettiğinde de konuşması emsalsiz ve derli toplu idi. O şöyle derdi: «Allah'ım, senin ilminin kuşatmış olduğu bütün hayır ve iyilikleri senden diliyorum. Dünya ve ahirette senin ilminin kuşattığı bütün kötülüklerden de sana sığınıyorum.»

Leys dedi ki: «Zührî, gördüklerimin en cömerdi idi. Yanına gelip birşey isteyen herkese mutlaka birşey verirdi. Yanında verecek birşey kalmayınca da borç alıp isteyenlere verirdi. İnsanlara tirit yedirir, bal içirirdi. Şarapçıların şarap içmeye devam edişleri gibi o da bal içmeye devam eder ve: "Bize bal içirin, bize birşeyler anlatın, hadis nakledin." derdi. Meclisinde bulunanlardan biri uyuklayınca da ona: "Sen Kureyş'in gece meclislerine katılmış biri değilsin." derdi.

Onun sarı boyalı bir kubbesi vardı. Üzerinde sarı boyalı bir örtüsü de vardı, kubbenin tabanına sarı boyalı bir sergi sermişti.»

Leys, Yahya b. Said'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İlim, Zührî'nin yanında bulunduğu müddetçe başka kimsenin yanında bulunamaz.»

Abdürrezzak, Ömer b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İbn Şihab ez-Zührî'den ayrılmayın. Çünkü geçmiş sünneti ondan daha iyi bilen başkası kalmamıştır.»

Mekhul da böyle demiştir.

Eyyüb dedi ki: «Zührî'den daha âlim birini göremedim.» Kendisine: «Hasan-ı Basrî, ondan daha âlim değil miydi?» diye sorduklarında şu karşılığı vermişti: «Zührî'den daha âlim birini göremedim.»

Mekhul'a sordular:

- Karşılaştığın kimseler arasında en âlim kişi hangisidir?
- Zührî'dir.
- Sonra kimdir?
- Zührî'dir.
- Sonra kimdir?
- Zührî'dir.

Malik dedi ki: «Zührî, Medine'ye geldiğinde, o orada bulunduğu sürece başka bir kimse hadis nakledemezdi.»

Abdürrezzak, İbn Uyeyne'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hicazlılarm muhaddisleri şu üç kişidir: Zührî, Yahya b. Said ve İbn Cüreye.»

Ali b. el-Medinî dedi ki: «Fetva verenler dört kişidir: Zührî, Hakem, Hammad ve Katade. Zührî, bence bunların en iyi fıkıh bileni idi.»

Zührî dedi ki: «Bir kadıda şu üç haslet bulunursa, o gerçek kadı olamaz: Kınanmaktan hoşlanmaz, övülmekten hoşlanır ve azledilmekten de hoşlanmazsa o gerçek kadı değildir.»

Ahmed b. Salih dedi ki: «Yaşadıkları zamanın en fasih adamlarının şu kimseler oldukları söylenir: Zührî, Ömer b. Abdülaziz, Musa b. Talha ve Ubeydullah. Allah, bunlara rahmet etsin.»

Malik, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Cenâb-ı Allah'ın Rasûlünü kendisiyle edeblendirdiği ve Rasûlünün de ümmetini edeb-lendirdiği şu ilim, onu yerine tevdi etmesi için, Allah'ın, Rasûlüne bir emanetidir. Her kim ilim dinlerse onu Aziz ve Celil olan Allah'la kendi arasında uyulacak bir hüccet yapsın,

Muhammed b. Hüseyin, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Sünnete sarılmak, kurtuluş vesilesidir.»

Velid, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hadislerini, varid oldukları şekli ile geçerli kılın.»

Muhammed b. İshak, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İlmin afeti, âlimin -ilmi kaybolup gidinceye kadar- kendi haline terkedihnesidir.»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise şöyle demiştir: «İlmin afeti, kaybolup gidinceye kadar âlimin kendi ilmi ile amel etmemesidir. Yine ilmin afetlerinden biri, âlimin kendi ilminden az yararlanmasıdır. Bir başka afet de unutmak ve yalan söylemektir ki, bu afet-

lerin en şiddetlisidir.»

Ebu Zür'a, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Âlimin yanında okumak ve dinlemek inşaallah aynı şeylerdir; aynı derecede fayda verirler.»

Abdürrezzak, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir mecliste oturum uzaymca şeytanın o mecliste pay ve nasibi olur.»

Hişam, Zührî'nin bir defa 80.000 dirhem borcunu ödemişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre 17.000 dirhem borcunu ödemiştir. Yine 20.000 dirhem tutarında borcunu ödemiş olduğuna dair başka bir rivayet de vardır. İmam Şafiî dedi ki: Reca b. Hayve; aşırı derecede israfçı oluşundan ve bu nedenle sıkıntıya düşüp başkalarından borç para alışından ötürü Zührî'yi kınadı ve şöyle dedi: «Sen bütün isteklerini yerine getirmeye, emellerini gerçekleştirmeye yönelmiş bir adam olduğundan ötürü sana para yetmiyor. Korkarım ki şu millet artık ellerindeki parayı alıkoyup sana borç vermeyecektir.» Zührî, onu azarladı ve konuşmamasını istedi. Reca, bir süre sonra tekrar Zührî'ye uğradı. Zührî'nin sofra kurup sofraya herşeyden bol miktarda koy-durttuğunu gördü. Reca, durup şöyle dedi: «Ey Bekr'in babası, daha önce senin yanından ayrıldığımız ve sende gördüğümüz

tutumunu değiştirmemişsin. Bu ne haldir?»
Zührî, ona şu cevabı verdi: «Haydi sofraya buyur, cömert kişiyi, tecrübeler, cömertliğinden vazgeçiremez. Şairin biri, bu manada şöyle bir şiir söylemiştir:
«Onun cömertlik bulutları vardır, parmaklarının ucundan cömertlik yağmurları damlar.
O yağmurlarda beyaz gümüşler ve altınlar vardır.
Sıkıntılı durumunda der ki: İkinci bir kez elim genişleyecek olursa şimdi vermiş olduğum bağışları ve hibeleri kısarım.
Ama bolluk günleri ona tekrar dönünce görürsün ki;
Onun malı ve parası insanlar arasında yağmalanmaktadır.»
Vakidî dedi ki: Zührî, hicretin ellisekizinci senesinde doğdu. Hicretin 124. senesinde mallarının başına geçerek Şibi Zebeda'ya geldi. Burada ikamete başladı, hastalandı, vefat etti. Yol başına defnedilmesini vasiyet etti. Vefatı, hicri 124. senenin ramazan ayının 17'sinde vuku buldu. Vefat ederken yetmişbeş yaşındaydı.
Anlatıldığına göre o, sika bir ravi olup çok hadis rivayet etmiş derin bir âlimdi. Rivayeti sağlam olup derli toplu fıkıh bilgisine sahipti.
Hüseyin b. Mütevekkil el-Askalanî dedi ki: «Zührî'nin mezarını, Filistin'in Şibi Zebeda kasabasında, kireçlenmiş ve kubbeli bir şekilde gördüm.»
Bir gün Evzaî, onun mezarının başında durmuş ve şöyle demişti:
«Ey mezar, biliyor musun sende ne kadar çok ilim ve bilim vardır.
Ey mezar, biliyor musun sende ne kadar çok ilim ve cömertlik vardır.
Ey mezar, biliyor musun sen ne kadar çok rivayetleri ve hükümleri içinde bulundurmaktasın?»
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: «Zührî, mallarının başında bulunduğu bir zamanda Şibî Zebeda'da vefat etti. Vefatı hicretin 124 senesinin 17 ramazanında idi. Vefat ederken yetmişiki yaşındaydı. Gelip geçenler kendisi için dua etsinler diye yol üzerine defnedildi.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, hicretin 123. senesinde vefat etmiştir. Ebu Maşer ise 125. hicri senede vefat ettiğini söylemiştir. Sahih olan birinci kavildir. Doğrusunu Allah bilir. [21]

Fasıl

Taberanî, Salih b. Keysan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Zührî ile arkadaşlık ettim. Birlikte ilim tahsil ettik. Sünnetleri yazalım ve peygamberden geldiği şekliyle hadisleri kayda geçirelim, dedik. Sonra bana şöyle dedi: "Gel, ashabtan gelen sözleri de yazalım, çünkü bunlar da sünnettir." Ben: "Bu sünnet değildir, yazmayız." dedimse de o, sahabelerin sözlerini de yazdı, ama ben yazmadım. O hüccet oldu; ben heba olup gittim.»
İmam Ahmed b. Hanbel, Ma'mer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Biz, Zührî'den daha çok hadis rivayet ettiğimiz sanıyorduk, ama Velid öldürüldükten sonra onun hazinesindeki defterler, bineklere yüklendi. O defterler Zührî'nin ilmini içeriyordu.»
Leys b. Sad'ın şöyle dediği rivayet edilir: «Zührî'nin önüne bir tas konuldu. O hadis anlatmaya başladı. Fecir doğuncaya kadar eli tasın içinde kaldı ve rivayet ettiği hadislerin hepsi de sahihti.» Asbağ b. Ferec, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Amelin vadisi vardır, o vadiye indiğinde mutedil ol, vadiden çıkıncaya kadar itidalini bozma. Orta yolu takip et, çünkü o seni katet-medikçe (bitkin düşürmedikçe) sen o vadiyi katedemezsin.» Taberanî, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ubeydullah b. Utbe'ye hizmet ettim. Hizmetçisi evden ayrılıp gittiğimde bazen: «Kapıda kim var?» diye sorar, cariyesi de: «Gozu çapaklı hizmetçin kapıda duruyor.» diye* cevap verirdi. Cariye, b|mm °" nun kölesi olduğumu sanırdı. Ben Ubeydullah'a çok hizmet ederdim.
Öyle ki, abdest suyunu da getirirdim.»
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Said b. Müseyyeb, bir hadisi öğrenmek için üç günlük mesafeye giderdi.»
Evzaî, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Âlimin yanına gideriz. Onun verdiği edebleri öğrenmemiz, ilmini öğrenmemizden daha çok hoşumuza gider.»
Süfyan dedi ki: «Zührî, falan adam bana hadis nakletti, derdi. O ilim kaplarından bir kaptı, âlim olduğunu da söylemezdi.»
Malik dedi ki: «İlmi ilk tedvin eden kişi, İbn Şihab ez-Zührî'dir.»
Ebu'l-Melih dedi ki: «Zührî'yi hadis yazmaya zorlayan kişi, Hişam olmuştur. Artık bundan sonra hadis yazmaya başladılar.»
Reşid b. Sa'd, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İlim hazinedir, anahtarı sorudur. Vahşi hayvanlar nasıl avlanırlarsa, ilim de soruyla avlanır.»
Zührî, bedevilerin yanma gider, ilmini unutmamak için onlara ilim öğretir ve şöyle derdi: «Unutmak ve müzakereyi terketmek, ilmi yok etmektir. Şu ilmi kibirlenerek elinde tutmaya çalışırsan seni mağlub eder ve ondan hiçbir şey elde edemezsin, ama sen onu günler ve gecelerle beraber yumuşak bir şekilde elde etmeye çalış ki, onu elde edebilesin.
İnsanlar, fesahattan daha çok hoşuma gidecek bir başka mürüvveti meydana getirebilmiş değildirler.

İlim erkektir, onu ancak erkek adamlar sever. Erkeklerin dişiliğe meyyal olanları ilmi sevmezler.»
Zührî, "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki," diyen Ebu Hazim'e uğradı ve şöyle dedi: «Bana ne oluyor? Yularsız, dizginsiz hadisler görmekteyim. Allah'a, ilimden daha faziletli birşey ile ibadet edilmiş değildir.»
İbn Müslim Ebu Asım, Zührî'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir:
«İnsanlar, kendi ilmiyle amel etmeyen âlimin ilmine güven duymazlar. Kendisinden hoşnut olunmayan bir âlimin sözüne de inanmazlar.»
Damüre, Yunus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Zührî bana dedi ki:
- Kitapları çalmaktan sakın.
- Kitapları çalmak da ne demek?
- Onları âlimlerden menetmektir.»
İmam Şafiî, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir mecliste kitapsız hazır bulunmak zillettir.» Asmaî, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Sa'lebe b. Ebi Main'in meclisine katıldım, bana şöyle dedi:
- Görüyorum ki, ilmi seviyorsun. Öyle değil ini?
- Doğrudur.
- Öyleyse şu ihtiyarın (Said b. Müseyyed'in) yanından ayrılma.
Ben de yedi sene müddetle Said b. Müseyyeb'in yanında bulundum. Sonra Urve'nin yanma döndüm. Onun ilim denizinin ortasını fişkırttım.»
Leys, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İlim tahsil ederken benim kadar sabır gösteren başka bir kimse yoktur ve benim kadar ilmi yayan başka bir kimse de yoktur. Urve b. Zübeyr'e gelince o, bir ilim kuyusudur ki kovalar, onun ilim suyunu bulandıranlaz. Said b. Müseyyeb'e gelince o da, kendini insanlar için vakfetmiştir. Onun adı her tarafa ulaşmıştır.»
Mekki b. Abdan, Malik b. Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Emevilerden biri, Zührî'ye Said b. Müseyyeb'i sordu. O da onun âlimliğini ve hayırlı bir kimse olduğunu söyledi, durumunu anlattı. Said, bundan haberdar oldu. Zührî Medine'ye geldiğinde, Said'in yanına gidip selam verdi. Said, selamını almadı. Onunla konuşmadı. Said, oradan ayrılıp başka bir yere gidecek olunca Zührî peşine takıldı. Onunla birlikte yürüdükten sonra:
«Bana ne olmuş? Sana selam veriyorum, sen benimle konuşmuyorsun? Benden birşey mi duydun yoksa? Oysa ben senin hakkında iyilikten başka birşey söylemedim.» dedi. Said ise, ona şu karşılığı verdi: «Sen beni Mervan'm oğullarına mı anlattın?»
Ebu Hatim, Zührî'nin şöyle anlattığını rivayet etmiştir:
«Abdülmelik b. Mervan'm zamanında Medineliler kıtlığa maruz kaldılar. Kıtlık, şehir halkının tümünü etkiledi. Bizim maruz kaldığımız kıtlık kadar başka hiçbir memleketin kıtlığa maruz kalmadıklarını düşündüm. Ben ailemin ve halkımın durumunu iyi anlıyordum, yanına gidip merhametini veya dostluğunu ümid edebileceğim bir kimse var mı acaba? diye düşündüm. Böyle biri bulunacağım sanmıyordum. Sonra: «Rızık, Aziz ve Celil olan Allah'ın elindedir.» dedim. Böyle dedikten sonra Medine'den ayrılıp yola çıktım. Nihayet Şam'a geldim.
Emevi camiine gittim. Gördüğüm en büyük ders halkasına gidip oturdum. Ben oturmakta iken, bir adamın halife Abdülmelik'in yanından çıkıp bizim tarafa geldiğini gördüm. Adam, iri yarı, yakışıklı ve güzel görünümlü idi. Oturmakta olduğumuz meclise gelince adamlar ona yer açtılar, oturdu ve şöyle dedi: «Bugün mü'minlerin emirine bir mektup geldi. Allah'ın onu halife kıldığı günden beri kendisine böyle bir mektup gelmiş değildir.» Oradakiler mektubun mahiyetini sorduklarında şöyle cevap verdi:
«Medine valisi Hişam. b. İsmail, ona gönderdiği bir mektupta şöyle diyor: Mus'ab b. Zübeyr'in cariyesinden doğup ölen bir çocuğun miras payını cariye olan annesi talep etmiş, ancak Urve b. Zübeyr, ona bu payı vermemiş ve cariyenin mirasçı olamayacağını iddia etmiş... Halife, bu hususta Said b. Müseyyeb'in, cariyelerin mirası hakkında Hz. Ömer'den rivayet ettiği hayal meyal bir hadisi hatırlıyor ama hadisin tam manasını hatır Uyamıyor.»
Orada bulunan Zührî: «Bu hadisin tamamım ben halifeye aktarabilirim.» deyince oraya gelen iri yarı ve yakışıklı Kabise adındaki adam kalkıp Zührî'nin elinden tuttu ve onu saraya götürdü. Sözün burasını Zührî'nin kendisinden dinliyelim:
«Kabise, halifenin kapısına varınca: "Esselamü aleyke" dedi. Halife ona: "Ve aleykesselam" diye cevap verdi. Kabise ona: "İçeriye girelim mi?" diye sorunca halife: "Gir." dedi. Kabise, elimden tutarak beni halifenin huzuruna götürdü ve şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, bu adam, senin cariyelerin mirası hakkında Said b. Müseyyeb'ten duyduğun ama tam hatırlayamadığın hadisi sana eksiksiz olarak aktarabilecektir."
Halife: "Haydi bakalım," deyince ben kendisine şöyle dedim:
- Said b. Müseyyeb'in anlattığına göre Ömer b. Hattab hazretleri, cariyelerin kendi oğullarının mallarıyla değerleri takdir edilerek azad edilmelerine karar vermiştir ve halifeliğin ilk zamanlarında bunu yazılı bir fermanla herkese duyurmuştur. Sonra Kureyşli bir adam vefat etti. Bu adamın cariyeden doğan bir oğlu vardı. Hz. Ömer, o çocuğu çok beğenip takdir ederdi. Çocuk mescitte bulunan Hz. Ömer'in yanına, babasının vefatından birkaç gece sonra uğradı. Hz. Ömer, ona şöyle dedi:
- Ey yeğen, annen hakkında nasıl bir muamele yaptın? .
- Ey mü'minlerin emiri, hayırlı bir muamele yaptım. Annemi cariye olarak bırakmak hususunda beni serbest bıraktılar.

- Ben sana onun kıymetini adilce takdir edip azad etmeni emretmiş değil miyim? Ben nasıl bir görüş ileri sürersem veya nasıl bir emir verirsem siz mutlaka onun hakkında ileri geri konuşup dedikodular yapıyor, itirazlarda bulunuyorsunuz.
Böyle dedikten sonra Hz. Ömer, minbere çıkıp oturdu, insanlar çevresinde toplandılar, epey bir kalabalığın toplandığını görünce şöyle söze başladı:
«Ey insanlar! Ben daha Önce bildiğiniz gibi çocuklu cariyeler hakkında bir emir vermiştim. Ama aranızda bundan başka bir görüş ıjneydana gelmiş. Bir adamın yanında çocuklu cariyesi varsa, kendisi yaşadığı müddetçe ona sahiptir, ama kendisi vefat ettikten sonra o çocuklu cariye artık hürdür, kimse onu cariye kılamaz. Hürriyyetini elinden alamaz.»
Abdülmelik bana sordu:
- Sen kimsin?
- Ben Muhammed b. Müslim b. Ubeyd b. Şihab ez—Zührî'yim.
- Ama' vallahi senin baban fitnede çığırtkan bir kimse olup fitne esnasında bizi rahatsız etmişti.
- Ey müminlerin emiri, sen de salih kulun (Hz. Yusuf un) dediğini söyle: «Bugün azarlanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlar.» (Yûsuf, 92.)
- Evet, «Bugün azarlanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlar.»
- Ey mü'minlerin emiri, bana maaş bağla, ben divandan herhangi birşey alamıyorum.
- Senin bulunduğun şehir halkından hiçbirine.şu fitne kopalı beri maaş bağlamış değiliz.
Böyle dedikten sonra Kabise'ye baktı. Ben ve Kabise onun huzurunda ayakta duruyorduk. Sanki, «Divandan şuna bir maaş bağlayın.» dercesine ona işaret etti. Kabise de bana dönüp şöyle dedi:
- Mü'minlerin emiri sana maaş bağlattı.
- Vallahi, ben ailemin yanından çıkıp geldiğimden beri onlar şiddetli bir ihtiyaç içindedirler. Muhtaçlıklarının derecesini ancak Allah bilir. Bütün Medineliler de muhtaç hale gelmişlerdir.
- Mü'minlerin emiri sana lütufta bulundu.
- Ey mü'minlerin emiri, bize hizmet edecek bir hizmetçi de lütfet-sen olmaz mı? Çünkü ailemin -kız kardeşim dışında- bir hizmetçisi yoktur. Şu anda kız kardeşim hem hamur yoğuruyor, hem yemek yapıyor, hem de buğday öğütüyor.
- Mü'minlerin emiri, sana hizmetçi de verdi.»
Evzaî, Zührî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
«Zinakar, zina ederken mü'min değildir.» Evzaî diyor ki: Ben Zührî'ye şöyle sordum:
- Bu nedir, ne anlama geliyor?
- Allah ilim veriyor. Rasûlü, tebliğ etmekle, biz de bu bildiriye teslim olmakla yükümlüyüz. Hadisleri Rasûlullah'tan varid olduğu haliyle geçerli kılın.
Yeğeni, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ömer b. Hattab Hazretleri, Lebid b. Rebia'nm şu kasidesinin rivaye edilmesini emir buyururdu:
«Rabbimizden korkup ona karşı takvah olmak, nafile ibadetlerin en hayırlısıdır.
Allah'ın izniyle ağır davran, yerine göre de aceleci ol.
Allah'a hamdederim. O'nun dengi yoktur.
Hayır ve iyilik O'nun ellerindedir... dilediğini yapar.
Kimi doğru yola iletirse o kişi hidayet bulur,
Kalbi ve fikri rahat olur. Kimi de dilerse sapıklıkta bırakır.»
Zührî dedi ki: Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin evine gittim, çok öfkeli olduğunu, öfkesinden solumakta olduğunu gördüm. Kendisine şöyle sordum:
- Hayrola, niçin bu kadar öfkelisin?
- Az önce halifeniz Ömer b. Abdülaziz'in yanına gittim. Yanında Abdullah b. Amr b. Osman da vardı. İkisine selam verdim, selamımı almadılar, ben de onlara şöyle dedim:
«Gururlanmayın, size gelen olunca konuşun onunla. Bir millete kibirden daha büyük bir bela gelmiş değildir. Yerin toprağına el sürün, çünkü ondan yaratıldınız. Dönüşünüz orayadır, kıyamette orada hasredileceksiniz.»
Ben kendisine dedim ki:
- Allah sana rahmet etsin! Senin gibi fakih, senin gibi faziletli, senin gibi yaşlı bir adam şiir söyler mi hiç?
- Kalbi yaralı kişi üfleyince rahatlar.
Yaşlı bir adam, Zührî'nin yanına geldi ve: «Bana hadis oku.» dedi. Zührî: «Sen lügat bilmiyorsun.» deyince yaşlı adam: «Belki biliyorum.» diye cevap verdi. Zührî ona: «Şairin şu sözü hakkında ne diyorsun?» diye sordu:
«İçki meclisinde bulunan kişi düşüp bayıldı, içki onun başını kaldırdı.
Onun her organı ve mafsalı artık ölmüştür.»
Zührî, adama sordu:
- Bu şiirde geçen mafsal kelimesi ne anlama geliyor?
- Dil anlamına geliyor.
- Öyleyse tekrar yanıma gel, sana hadis okuyayım. Zührî, şu beyitleri çok defa okuyup tekrarlardı:

«Ey Cuman, gençlik gitti, artık geri gelmez.
Sanki gençliği hiç görmemiş olduk.
Ey Cuman, elimi bastonun topuzuna sardım.
Ey Cuman, avuçlarımda sanki olaylar akıp geçiyor.»
Zührî'nin yüzüğünün üzerinde şu ibare yazılıydı: «Muhammed (Zührî), Allah'tan afiyet diliyor.»
Zührî'nin kardeşi oğluna sordular:
- Amcan koku sürünür müydü?
- O kadar çok koku sürünürdü ki, bineğine vurduğu kırbacından misk kokusu saçılırdı.
Zührî dedi ki:
- Kendisine ateşin dokunmayacağı şeyi yanınızda çoğaltın.
- O şey nedir?
- İyiliklerdir.
Adamın biri, kendisini övünce Zührî, ona gömleğini verdi. Kendisine: «Sen, şeytanın sözüne karşılık gömleğini armağan olarak mı veriyorsun?» diye sorduklarında şu cevabı verdi: «Serden sakınmak da hayrı taleb etmek anlamına gelir.»
Süfyan dedi ki: Zührî'ye zahidin kim olduğunu sorduklarında şöyle dedi: «Zahid odur ki, helal şeyler onun şükrüne engel olmaz. Haram şeyler de onun sabrını mağlup etmez.»
Süfyan dedi ki: Zührî'ye şöyle dediler: «Ömrünün son deminde Medine'de ikamet edip Rasûlullah (s.a.v.)'m mescidinde otursan, biz de gelip o mescidin direklerinden birinin yanında otursak, sen de insanlara birşeyler anlatıp öğretsen daha iyi olmaz mı?» Onların bu teklifine şu cevabı verdi: «Eğer ben bunu yapacak olursam orada benim topuklarıma basılır, kalabalık çok olur. Bunu yapmamam gerekir, dünyadan uzak durmam, zahid olmam ve ahirete rağbet edip yönelmem gerekir.»
Zührî, Beyt-i Makdis dağlarında yirmi küsur peygamberin vefat ettiğini, bunların açlıktan ve çalışmaktan ötürü hayatlarını kaybettiklerini, ancak helal olduğunu bildikleri şeyleri yediklerini, yine ancak helal olduğunu bildikleri şeyleri giyindiklerini anlatmıştır.
Zührî derdi ki: «İbadet, vera1 ve zühddür. İlim, hasenedir. Sabır, zorluklara tahammül etmektir. Allah'a ve salih amele davette bulunmaktır.» [22]

Bilal B. Sa'd

Bilal b. Sa'd b. Temim es-Sekunî, Ebu Amr. Büyük zahidlerden, abidlerden, çokça oruç tutan ve çokça namaz kılanlardandı. Babasından rivayette bulunmuştur. Babası sahabe idi. Ayrıca Cabir, Ibn Ömer, Ebu Derda ve diğerlerinden de rivayetlerde bulunmuştur. Aralarında Ebu Amr el-Evzaî'nin de bulunduğu bir cemaat kendisinden rivayette bulunmuştur. Evzaî, onun kıssa ve vaazlarında faydalı bulduğu şeyleri yanına yazardı. Onun gibi yararlı bir vaiz görmediğim söylerdi. Yine Bilal'den ibadet hususunda öğrendiği şeyleri, başka hiç kimseden öğrenemediğini de söylemiştir. Bilal, bir gün ve bir gecede 1.000 rekat namaz kılardı.
Asmaî dedi ki: «Bilal b. Sa'd, kış geceleri uyuklayınca elbisesi ile birlikte kendini sarnıca atardı. Arkadaşlarından biri böyle yaptığından Ötürü onu kınadı ve Bilal, ona şu cevabı verdi: «Bu dünyada sarnıç suyunun vücuduma verdiği eziyet, Cehennem ateşinin azabından daha kolaydır.»
Velid b. Müslim dedi ki: Bilal b. Sa'd, mihrabda tekbir alınca sesini Kvza'dan duyarlardı.
Ben derim ki: Evza', Şam'daki Babü'l-Feradis'in dışında bulunan bir mıntıkadır.
Ahmed b. Abdullah el-İclî, Bilal b. Sa'd'm Şamlı ve sika bir tabii olduğunu söylemiştir.
Ebu Zür'a ed-Dımişkî dedi ki: Bilal b. Sa'd, kıssacı ve kıssası güzel olan âlimlerden biriydi. Kader hususunda Reca b. Hayve onu itham etti. Nihayet Bilal, bir gün vaazında şöyle dedi: «Nice sevinen kişi var ki, aldanmıştır. Nice aldanmış kişi vardır ki, aldandığının farkında değildir. Aldandığının farkında olmayan kimsenin vay haline, yazık ona! Yer, içer, güler, ama Cenâb-ı Allah'ın onu cehennemlik kıldığının farkında değildir. Ey adam, senin ruhuna yazık, ey adam senin bedenine yazık! Ağla, ağla ki, başkaları da ebediyyete kadar senin için ağlasınlar.»
İbn Asakir, Bilal b. Sa'd'ın te'sirli mev'izalarında bulunan bazı güzel sözlerini nakletmiştir. Şöyle ki:
«Kişiye günah olarak şu yeterlidir ki, Cenâb-ı Allah, dünyada za-hid olmamızı bize emrediyor, ama biz dünyaya yönelip rağbet ediyoruz. Zahidleriniz dünyaya rağbet gösteriyor, amel sahipleriniz cahildir, müctehitleriniz gayretlerini esirgiyorlar.
Seninle her karşılaştığında Allah katındaki payını sana hatırlatan ve kusurlarını sana bildiren kardeşin, seninle her karşılaştığında avucuna bir dinar koyan kardeşinden daha hayırlı ve daha sevimlidir.
Aleniyyette Allah'ın dostu, gizlilikte düşmanı olma. İblisin, nefsin ve şehvetlerin alenen düşmanı olup da gizlilikte dostu olma. İki yüzlü ve iki dilli de olma. Zahiren Allah'tan korktuğunu gösteriyorsun ki, seni övsünler, ama hakikatte senin kalbin günahkar ve facirdir.
Ey insanlar! Siz yok olmak için yaratılmadınız. Aksine siz baki kalmak için yaratıldınız. Ama bu dünyadan başka bir diyara göçeceksiniz, tıpkı babalarınızın sulbünden annelerinizin rahimlerine, annelerinizin rahimlerinden de dünyaya, dünyadan

mezara, mezardan haşir yerine, haşir yerinden Cennet'e veya Cehennem'e göçeceğiniz gibi.
Ey Rahman'm kulları, siz şu dünyanın kısa günlerinde ahiretin uzun günleri için çalışıyorsunuz. Geçici bir diyarda, ebedi bir diyar için çalışıyorsunuz. Hüzün ve yorgunluk diyarında nimet ve ebediy-yet diyarı için çalışıyorsunuz. Bir kimse kesin ve yakini inanç üzere çalışmazsa bu çalışmasının ve amelinin kendisine yararı olmaz.
Ey Rahman'ın kulları! Geçmiş günahlarınız bağışlanacak olursa sizler ileride bir meşguliyetle karşılaşacaksınız. Bildiklerinizle amel edecek olursanız bu sizin için kılavuz ve sığmak olur.
Ey Rahman'm kulları! Uymakla emrolunduğunuz rehberinizin e-mirlerini hiçe sayıyorsunuz. Allah'ın size vermeyi garantilediği dünyalığın peşine düşüyorsunuz. Bu, Allah'ın yakini inanç sahibi kullarının sıfatı değildir. Nasıl oluyor da sizler, dünya işinde akıllı ama ahi-ret işinde ahmakça davranıyorsunuz? Asıl yaratılış amacınıza uygun hareket etmiyor, o amacı görmüyorsunuz. Dünya işlerinde ise çok dikkatli davranıyorsunuz? Kendisine itaatta bulunarak Allah'ın rahmetini ümid ettiğiniz gibi, yasaklarını çiğnediğiniz takdirde Allah'ın azabından da korkun.
Ey Rahman'm kulları! İşlediğiniz amellerin bir kısmının kabul edildiğini veya işlediğiniz günahlarınızın bir kısmının bağışlandığını bildiren bir haberci mi size geldi? «Sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?» (el-Mü'minûn, 115.)
Allah'a yemin ederim ki, dünyada iken amellerinizin karşılığı acilen size verilecek olsaydı, size farz kılınan şeyleri az görürdünüz. Allah'a taatta bulunarak afetler diyarı olan şu dünyaya rağbet ediyorsunuz da yemişleri ve gölgeleri devamlı olan, genişliği göklerle yerler genişliğince olan Cennet hususunda yarışmıyor ve Cennet'e rağbet göstermiyor sunuz? «Bu, sakınanların elde edeceği sonuçtur, inkarcıların varacağı sonuç ise ateştir.» (er-Rad, 35.)
Zikir iki türlüdür: Allah'ı dil ile zikretmek hoş ve güzeldir ama helal ve haram kıldığı şeylerle karşılaşıldığında Allah'ı zikretmek daha üstün ve daha faziletlidir.
Ey Rahman'm kulları! Bizlerden birine şöyle sorulur:
- Ölmeyi ister misin?
- Hayır. -Neden?
- Ölmek istemiyorum ki, iyi ameller işleyeyim.
- İşle bakalım.
- Eh, ileride işlerim.
- Sen ölmek istemiyorsun, iyi amel işlemek de istemiyorsun!
Ashnda bu kişinin en çok sevdiği ve istediği şey, Allah için yapılması gereken amelleri ertelemektir. Ama Allah'ın, dünyadaki payını geciktirmesinden de hoşlanmaz.
Ey Rahman'm kulları! Kul, Allah'ın farz kıldığı farizalardan birini yerine getirir ama diğerlerini zayi eder. Şeytanda -Allah'ın masi-yetlerini işlemeye devam etmesine rağmen- işlediği bu amel karşılığında mükafat olarak Cennet'ten aşağı hiçbir şeyi kabul etmemesini bir kuruntu olarak ona telkin eder ve işlediği tek ameli de ona büyük birşey yapmış gibi süsleyip gösterir.
Ey Rahman'ın kulları! Siz bir amelde bulunmadan Önce onunla neyi amaçladığınıza bakın. Eğer niyetiniz halis ise o amel işleyin. Ama Allah'tan başkasının hoşnutluğunu amaçlamış iseniz, kendinizi boşuna yormayın. Çünkü Cenâb-ı Allah, sırf kendi rızası için işlenmeyen amelleri kabul etmez. Zira o şöyle buyurmuştur: «Güzel sözler O'na yükselir. O sözleri de yararlı iş yükseltir.» (el-Fâtır, 10.)
Allah sizi çabucak azablandıracak değildir. Kendisine yönelene-nin amelini kabul eder, arka çevirip gidenleri de kendine çağırır.
Bir adamın sıkıntı verici, zorlayıcı, ısrar edici, tartışmacı ve kendi görüşünü beğenen biri olduğunu gördüğün zaman bil ki, o tamamiyle ziyandadır.»
Evzaî dedi ki: Şam'da halk yağmur duası için şehir dışına çıktı. Cemaat toplandı. Bilal b. Sa'd kalkıp cemaata hitaben şöyle dedi:
- Ey burada toplanan cemaat! Siz kötülük yaptığınızı, günah işlediğinizi ikrar etmiyor musunuz?
- Evet, ikrar ediyoruz.
- Allah'ım! Sen; «İyi davrananlara sorumluluk olmaz.» (et-Tevbe, 9i.) buyurmuşsun. Biz de günah işlediğimizi ve kötülük yaptığımızı ikrar ettik. Bizi affet, günahlarımızı ve kötülüklerimizi bağışla.
O gün Cenâb-ı Allah, Şamlılar için yağmur yağdırdı.
Evzaî, Bilal b. Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Öyle bir kavim gördüm ki, onlar gündüzleyin cephede hedefler arasında koşuşuyorlar, birbirlerine gülüşüyorlardı. Gece karanlığı çökünce de rahipler gibi ibadet ediyorlardı.»
Bilal dedi ki: «İşlediğin günahın küçüklüğüne bakma. Kendisine karşı asi olduğun Allah'ın büyüklüğüne bak.
Sana önce iyilikte bulunan kişi, kendisine teşekkür etmen için seni âdeta esareti altına almış olur.
Bilal'in yaptığı dualardan biri de şuydu: «Allah'ım, kalbin kötülüklere meyletmesinden, günahların sorumluluğundan, amellerin gayyasından ve gözlerin saptırmasından sana sığınıyorum.»
Evzaî, Bilal b. Sa'd'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ey Rahman'ın kulları, eğer sizler Allah'a her türlü taatta bulunur ve hiçbir taatı eksik bırakmaz, yine ona karşı masiyetleria ve günahların tümünden uzak durursanız ve bunun yanısıra dünyayı severseniz, işte bu Allah katında sizin için azap nedeni olarak

yçter.»
Bilal dedi ki: «Cenâb-ı Allah, tevbe eden kimsenin günahını bağışlar, ama kıyamet gününde gelip amel defterinde görebilmesi için o günahı defterinden tamamıyla silmez.» [23]

Cad B. Dirhem

İlk olarak Kur'ân'm mahluk olduğunu söyleyen kişi bu olmuştur. Mervan el-Ca'dî ona nisbet edilir. Mervan el-Ca'dî, "Eşek Mervan" lakabıyla tanınan kişidir ki, Emevilerin son halifesidir. Eşek Mervan'ın üstadı, Ca'd b. Dirhem'dir. Ca'd, Horasan asıllıdır. Mervanilerin azatlısı olduğu söylenir. Şam'a yerleşti. Kilise bitişiğinde Kallasiyyin yakınında bir evi vardı. İbn Asakir böyle demiştir.
Ben derim ki: Onun ikamet ettiği yer, bu gün Kattaniyyin hamamı yanında Havasiyyin mahalle sidir. Kattaniyyin hamamına Kümes hamamı da denir.
İbn Asakir ile diğerleri dediler ki: Ca'd b. Dirhem, bu bid'atları Beyan b. Sem'an'dan öğrenmiştir. Beyan da Talut'tan öğrenmiştir. Talut, Lebid b. A'sam'm bacısı oğludur ve aynı zamanda damadıdır. Lebid b. Asam, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e büyü yapan sihirbazdır ki, bu bid'atları o da Yemen'deki bir Yahudiden Öğrenmiştir. Ca'd, bu bid'atları Hazarlı Cehm b. Safvan'a aktardı. Cehm b. Safvan'm Tirmizli olduğu da söylenir. Belh'te ikamet etti. Mukatil b. Süleyman'la birlikte mescidinde namaz kılar ve onunla tartışırdı. Nihayet Tirmiz'e sürgün edildi. Sonra Cehm, İsfahan'da öldürüldü. Merv şehrinde öldürüldüğü de söylenir. Cehm'i, İsfahan valisi Selim b. Ahvez öldürdü. Allah, ona rahmet etsin ve ona hayır mükafat versin.
Bişr el-Merrisî de bu bid'atları Cehm'den aldı. Ahmed b. Ebi Da-vud da bu bid'atları ve çirkin görüşleri Bişr'den Öğrendi. Ca'd'a gelince o, Şam'da ikamet etti. Nihayet Kur'ân'ın mahluk olduğu sözünü ortaya attı. Emeviler onu yakalamak için aradılar. O da kaçıp Kûfe'-ye gitti ve oraya yerleşti. Cehm b. SafVan, Kûfe'de onunla karşılaştı. Kur'ân'ın mahluk olduğuna dair söylediği sözü ondan alıp benimsedi.
Sonra Halid b. Abdullah el-Kusari, bir kurban bayramı gününde Kûfe'de Ca'd b. Dirhem'i öldürdü. Bu olay şöyle gelişmişti: Halid, kurban bayramı sabahında halka bir hutbe irad etmiş, hutbesinde şöyle demişti:
«Ey insanlar, kurbanlarınızı kesin. Allah kabul buyursun, ben de Ca'd b. Dirhem'i kurban edeceğim. Çünkü o, Cenâb-ı Allah'ın İbrahim peygamberi "Halil" (dost) edinmediğini, Musa peygamberle konuşmadığını iddia ediyor. Cenâb-ı Allah, onun bu söylediklerinden yüce ve üstündür.»
Sonra minberden indi ve minberin dibinde Ca'd'ı boğazladı.
Aralarında Buharı, İbn Ebi Hatim, Beyhakî, Abdullah b. Ahmed
b. Hanbel'in bulunduğu birden fazla hadis hafızı da hadiseyi bu şekilde anlatmışlardır. İbn Asakir de "Tarih"inde bunu böyle anlatmış ve Ca'd b. Dirhem'in Vehb b. Münebbih'in yanına gidip geldiğini de söylemiştir. Cad, onun yanına her gidişinde Vehb gusleder ve: «Aklımı toparlıyorum.» dermiş. Vehb'e, Aziz ve Celil olan Allah'ın sıfatlarını sorarmış. Vehb bir gün ona ona şöyle demiş:
«Yazıklar olsun sana ey Ca'd, artık bu meseleyi konuşma. Ben senin helak olanlardan biri olacağını sanıyorum. Eğer Cenâb-ı Allah, kendi kitabında zatının eli bulunduğunu söylemesiydi biz, "Eli var" demezdik. Gözü bulunduğunu söylemeseydi biz, "Gözü var" demezdik. Canı bulunduğunu söylemeseydi biz, "Canı var" demezdik. Kulağı bulunduğunu söylemeseydi biz, "Kulağı var" demezdik.» Bundar sonra da Cenâb-ı Allah'ın ilim, kelam ve diğer sıfatlarını anlat* Ca'd, kısa bir süre sonra asılarak idam edildi. İbn Asakir, bunu boy: anlatmıştır.
İbn Asakir, Ca'd'ın biyografisinden bahsederken onun Haccac Yusuf a şöyle dediğini nakletmiştir. Aslında bu şiirin İmran b. Hittan'a ait olduğu da söylenir.
«Bana karşı aslandır, ama savaşlarda deve kuşu gibidir. Islık çalanın ıslığından ürken akbaba gibidir.
Ey Haccac, savaşta Gazale'nin karşısına çiksaydın ya! Ama senin kalbin kuşun iki kanadı arasındadır.» [24]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/512.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/512-513.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/513-514.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/514-523.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/523.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/523-524.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/524-525.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/525-526.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/526-530.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/531-534.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/534-536.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/536.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/536-538.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/538-539.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/539-542.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/542-546.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/546-555.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/555-557.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/557-558.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/558.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/558-565.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/565-571.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/571-575.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/575-576.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

EL BİDAYE VE'N NİHAYE

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN HAYATI

(ES-SİYRETU'N-NEBEVİYYE)

BÜYÜK İSLAM TARİHİ

İBN KESÎR

Çelik YAYINEVİ

Hicretin Yüzyîrmibeşinci Senesi
Hişam B. Abdülmelik B. Mervan'ın Vefatı Ve Biyografisi
Yezid B. Abdülmelîk'în Halifeliği
Hicretin Yüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Muhammed B. Ali
Yahya B. Zeyd
Hicretin Yüzyirmialtıncı Senesi
Velid B. Yezid B. Abdülmelikin Biyografisi
Velîd'in Öldürülmesi Ve Devletin Yıkılması
Yezid B. Velid En-Nakıs'ın Velid B. Yezidi Öldürmesi
Yezid B. Velid B. Abdülmelikb. Mervan'ın Halifeliği
Yezid B. Velid B. Abdülmelik B. Mervan
Hicretin Yüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halid B. Abdullah B. Yezid
Hicretin Yüzyirmiyedînci Senesi
Mervan B. Muhammed El-Himar'ın Şam'a Girişi Ve Halifeliğe Geçmesi
Hicretin Yüzyirmisekizinci Senesi
Hicretin Yüzyirmidokuzuncu Senesi
Ebu Müslim El-Horasanînin İlk Çıkışı
İbn Kirmanının Öldürülmesi
Hicretin Yüzotuzuncu Senesi
Şeyban B. Seleme El-Harurînîn Öldürülmesi
Haricî Ebu Hamza'nın Medine-İ Münevvere'ye Girişi Ve Şehri İstila Edişi
Hicretin Yüzotuzbirînci Senesi

Hicretin Yüzyîrmibeşinci Senesi

Hafız Ebu Bekir el-Bezzar, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: «Dünyanın süsü 125. senede kalkacaktır.» Ben derim ki: Bu, garip ve münker bir hadistir.
Bu senede Numan b. Yezid b. Abdülmelik, Bizans idaresindeki Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senenin rebiyülahir ayında mü'minlerin emiri Hişam b. Abdülmelik b. Mervan vefat etti. [1]

Hişam B. Abdülmelik B. Mervan'ın Vefatı Ve Biyografisi

Hişam b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdişems Ebü'l-Velid el-Kuraşi el-Umevi ed-Dımışkî Mü'minlerin emiriydi. Annesi, Ümmü Hişam binti Hişam b. İsmail el-Mahzumî idi. Evi Şam'da, Havvasin kapısı yanında idi Evinin bir kısmı bugün Nuriyetu 1-Kebire denilen şehid Nureddin Medresesi olarak kullanılmaktadır ve Darü'l-Kabbabiı (çadırcılar evi) diye bilinmektedir. Bu mahallenin hepsi onun evi sayılırdı. Doğrusunu Allah bilir.
Kardeşi Yezid b. Abdülmelik'in vefatından sonra veliahtlığı nedeniyle kendisine halife olarak bey'at^ edildi. Bey'atı, hicretin 105. senesinin şaban ayının bitimine dört gün kala cuma gününde yapıldı. O zaman kendisi otuzdört yaşındaydı. Yakışıklı, beyaz tenli, biraz da şaşı idi. Saçım siyaha boyardı. Abdülmelik'in halifeliğe geçen dördüncü ağluydu.
Abdülmelik, rüyasında mihraba dört kez idrarını yaptığını gör-muştu. Bunu Said b. Müseyyeb'e sordurmuş, Said de onun dör oğlu-un nanfe olacağı şeklinde yorumlamıştı ve rüyası aynıyla gerçekleş-ışü. Hişam, Abdülmelik'in halifeliğe geçen dördüncü oğlu oldu. to ,alİfe olunca işleri akıllıca idare etti. Malları ve paraları derleyip ida adl' Hazineyi zenginleştirdi. Zeki idi. İşleri ileri görüşlülükle re ederdi. Büyük küçük her işi kontrolunda tutardı. Yumuşak huylu, ağırbaşlıydı.
iflr asınca eşraftan bir adama sövmüş, adam da ona:
«Sen bir Allalıın yeryüzündeki vekilisin, nasıl olur da bana söver-ınce Hişam utanmış ve adama şöyle demişti:
rum.
Ya bunun yerine bana kısas tatbik et, yahut sen de bana söv. Sana sövecek olursam ben de senin gibi beyinsizlik yapmış olu-
- Öyleyse bunun bedelini al.
- Hayır almayacağım.
- Öyleyse Allah için terket, alma.
- O bedel önce Allah'ın sonra da senin olsun..
- Vallahi, ben de artık hiç kimseye sövmeyeceğim.
Asmaî dedi ki: Adamın biri, Hişam'a ağır sözler sarfetti. Hişam da ona: «Ben senin halifen olduğum halde bana böyle sözleı mi sarfe-diyorsun?» dedi.
Bir defasında Hişam, bir adama gazaplandı ve ona şöyle dedi: «Sus, yoksa seni kırbaçlarım.»
Ali b. Hüseyin, Mervan b. Hakeml den 4.000 dinar borç almıştı. Mervan'm oğullarından hiçbiri bu parayı ondan istemedi Nihayet Hişam, halifeliğe geçince Ali b. Hüseyin'e sordu:
- Sendeki alacağımız ne oldu?
- Tam olarak ödenmeye hazırdır ve s,e teşekkür borçluyum.
- O paralar senin olsun.

Ben derim ki: Bu rivayette şüphe vardır. Zira Ali b. Hüseyin, fi-kıhçılar senesi denilen hicri doksandördüncü senede yani Hişam'm halifete geçiş senesi olan hicri 105. seneden onbir sene önce vefat etmiştir.
Müellif diyor ki: «Mervan'ın halife oğullarından hiçbiri Ali b. Hüseyin'den o parayı talep etmediler. Nihayet Hişam halifeliğe geçince mezkur parayı ondan taleb etti.» Bu sözde şüphe vardır ve sahih değildir. Çünkü Ali b. Hüseyin, Hişam'm hilafete geçişinden Önce vefat etmiştir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.
Hişam, kan akıtmaya, insanlar arasında en fazla karşı çıkan bir kimseydi. Kan akıtmaktan hiç hoşlanmazdı. Zeyd b. Ali ile oğlu Yahya'nın öldürülmesinden ötürü çok rahatsız olmuş ve şöyle demişti: «Keşke sahip olduğum bütün malları verseydim de bunlar öldürülme-selerdi.»
Medainî'nin rivayetine göre bir defasında yanında bir cariye, şarap ve bir de gitara benzeyen barbut admda bir çalgı aleti bulunan bir adam Hişam'ın huzuruna gelmişti. Hişam: «Şu tamburu bu adamın başında parçalayın.» diye emir vermiş, adam da ağlamaya başlamıştı. Hişam, onu dövünce adam: «Beni dövdüğün için mi ağladığımı sanıyorsun, oysa ben barbuta tanbur adını takarak hakaret ettiğinden ötürü ağlıyorum.» demişti.
Adamın biri, bir gün konuşurken Hişam'a karşı ağır sözler sarfetti. Hişam da ona: «İmamına karşı böyle konuşmaya hakkın yoktur.» diye karşılık verdi.
Hişam, oğullarından birinin bir defasında cumaya gelmediğini görünce ona haber salarak yanına çağırttı ve: «Niçin cumaya gelme-din?» diye sordu. Oğlu: «Bindiğim katırım hastalandı, beni getiremedi » diye cevap verince Hişam: «Sen yürümekten de mi acizsin?» diye karşılık verdi ve onu bir yıl müddetle bineğe binmekten menetti. Cumaya yaya olarak gelmesini emretti.
Medainî'nin anlattığına göre adamın biri, Hişam'a iki kuş hediye etti. Elçi o kuşları evinin ortasında, tahtının üzerinde oturmakta olan Hişam'a getirdi. Hişam da: «Bunları evin içine sal.» dedi. Adam salınca: «Ey mü'minlerin emiri, hani armağanım?» diye sordu. Hişam: «Yazık sana, iki kuş hediye ettin diye ne armağan alacaksın? Haydi kuşlarından birini al.» dedi. Adam kuşlardan birinin peşine düştü, yakalamaya çalıştı. Hişam ona: «Yazıklar olsun sana, ne yapıyorsun?» diye sorunca adanı: «Kuşlardan en iyisini yakalamaya çalışıyorum.» dedi. Hişam da: «İyisini yakalayacaksın, kötüsünü mü bırakacaksın?» dedi ve sonra da adama kırk veya elli dirhem verilmesini emretti.
Medainî, Yusuf b. Ömer'in katibi Mur-Trem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Yusuf, beni Hişam'a kırmızı bir yakut ve inci ile gönderdi. Bu yakut ile inci, Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin cariyesi Rebia'ya aitti. Yakut, 73.000 dinara satın alınmıştı. Hişam'm huzuruna girdim. Hişam, bir kanape üzerindeydi, üst tarafında kuş kanatlan vardı. Kanatların yakınlığından ötürü başı görülmüyordu. Yakutu kendisine gösterdiğimde ağırlığını sordu. Ben de: «Böyle bir yakutun misli görülmemiştir ve yoktur.» dedim. O da sustu.»
Dediler ki: Hişam bir defasında, zeytin ağaçlarını salayarak zeytinleri yere döküp öylece toplayan kimseleri gördü. Onlara şöyle dedi: «Ağaçlan silkelemeyin, zeytinleri birer birer koparark devşirin. Aksi takdirde budaklar körelir, dallar kırılır.»
Hişam şöyle derdi: «Üç şey, şerefli kimsenin şerefini asla alçalt-maz:
1- insanlarla iyi geçinmek için biraz idare-i maslahat yapmak.
2- Geçimi ve maişeti ıslah etmek, tutumlu olmak.
3- Az da olsa hakkı aramak ve taleb etmek.»
Ebu Bekir el-Haraitî dedi ki: Hişam'ın şu beyitten başka bir şiir okumadığı söyl(
lenır:
heveslerine karşı direnmezsen heveslerin seni, id dedikodu yapılacak işlere sürüklerler.»
Onun bundan başka şiir söylediği de rivayet edilmiştir.
Medainî, Akkal b. Şebbe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir defasında Hişam'm huzuruna girdim, üzerinde yeşil kürklü bir kaftan vardı. Horasan'a göndereceği için bana bazı şeyleri tavsiye ediyordu. Bense o sırada kaftanını seyrediyordum. Hişam, bu durumu anlayıp sebebim sordu, ben de: «Halife seçilmeden önce de sende böyle bir kaftan görmüştüm, şu anda sırtındaki kaftanın o olup olma-1 dığını düşünüyorum.» dedim. Hişam: «Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, bu o kaftandır. Bende gördüğünüz malların hepsini sizler için biriktiriyorum ve bunları size bırakmak üzere koruyorum.» dedi.
Hişam, akıllı ve aynı zamanda cimri bir adamdı.»
Seffah'ın amcası Abdullah b. Ali dedi ki: «Emevilerin sicillerini topladım. Hişam'ın sicilinden ve divanından, halka ve sultanlara daha yararlı olacak başka bir sicil ve divan göremedim.»
Medainî, Hişam b. Abdülhamid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir;
«Mervanoğullan arasında Hişam kadar arkadaşlarına ve divanlarına mukayyet olan, onları daha itinalı bir şekilde tetkik edip araştıran başka bir kimse göremedim.»
Kaderci Gaylan'ı öldürten de Hişaml dır. Gaylan, huzuruna getirildiğinde Hişam, ona şöyle demişti: «Yazıklar olsun sana, bildiklerini söyle bakalım, görüşlerini açıkla hele! Eğer görüşün haksa uyarız, ba-tılsa sen görüşünden vazgeç.»
Meymun b. Mehran, Gaylan ile münazara yapıp tartıştı. Gaylaıı ona birşeyler söyledi. Hişam da ona: «Bu, zorlanarak ve elinde olmayarak mı Allah'a isyan ediyor?» diye sordu. Gaylan susunca Hişam onu bağlattı ve öldürttü.
Asmaî, Münzir b. Übeyy'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hişam'm hazinelerinde 12.000 gömlek gördük, hepsi de giyilmişti, pörsümüştü.»

Hişam, babasına üç hususta ötürü şikayetçi oldu: .
1- Minbere çıkınca irkiliyorum.
2- İştahım yok, az yemek yiyiyorum.
3- Sarayda yüz güzel cariye var ama bunlardan hiçbirisi ile yatamıyorum.
Babası ona şöyle cevap verdi:
1- Minbere çıkmaktan irkiliyorsun. Minbere çıktığında gözlerini cemaatın en sonundaki adamlara dik, bu senin için daha rahatlatıcı ve kolay olur.
2- İştahsız olduğunu ve az yemek yediğini söylüyorsun. Mutfakçı-ya emir ver, sana yemek çeşitlerini çoğaltsın, belki her çeşitten bir lokma alarak karnını doyurursun.
3- İnce ve beyaz tenli, güzel ve göz alıcı cariyelerle yat.
Ebu Abdillah eş-Şafîî dedi ki: Hişam b. Abdülmelik, Rusafe şehrini kurduğunda: «Burada bir gün yalnız başıma kalmak ve bu günde bana üzücü haber gelmesin istiyorum.» dedi. Öğle vakti olmadan ser-hattan kendisine kanlı bir haber geldi. «Bir gün olsun rahat etmeyecek miyim?» dedi.
Süfyan b. Uyeyne dedi ki: «Hişam'a, ölümden bahseden bir mektup asla yazılamazdı.»
Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Ömer b. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ile birlikte hamam yanındaki evine gittim. Kendisine şöyle dedim: «Hişam'ın hükümdarlık ve saltanatı yirmi seneye yakın bir zamandır devam ediyor, insanlar diyorlar ki; Süleyman peygamber Rabbinden, kendisinden sonra hiç kimseye verilmeyecek bir hükümranlık istemişti. Halkın ifadesine göre Süleyman'ın hükümranlığı yirmi sene sürmüştür. Buna sen ne dersin?» Muhammed b. Ali, şöyle cevap verdi: «İnsanlar ne derler bilmiyorum ama, babam bana atası Ali (r.a.) tariki ile Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu nakletti:
«Cenâb-ı Allah, bir peygamberin ümmetinden o peygamberin hüküm sürdüğünden fazla bir süre ile hiçbir hükümdarı yaşatmaz. Cenâb-ı Allah, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'i onüç sene Mekke'de, onu da Medine'de olmak üzere yirmiüç sene peygamber olarak yaşattı.»
İbn Ebi Hayseme dedi ki: «Ben bu konuda bundan başka bir hadis bilmiyorum.»
Müslim b. İbrahim, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ümeyye oğulları, şaşı gözlü bir adam (Hişam) zamanında sona erecektir.»
Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Hişam b. Abdülmelik'in katibi Salim'-in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Hişam, bir gün üzüntülü bir şekilde yanımıza geldi. Ebreş b. Ve-Hd'i çağırttı. Ebreş gelince şöyle dedi:
- Ey mu minlerin emiri, hayrola niçin üzüntülüsün?
- Niye üzülmiyeyim ki, ilnı-i nücumdan anlayanların iddiasına göre ben otuzüç güne kadar öleceğim.
Biz onu bir tarafa kaydettik. Otuzüçüncü gece olunca elçisi geceleyin yanıma geldi ve: «Nefes darlığı için ilacını hazırla. Çünkü daha Önce de bu hastalığa yakalanmıştı. Bu ilacı kullanınca iyileşmişti.» dedi. Ben de nefes darlığı ilacımı yanıma alarak elçisiyle birlikte Hişam'ın huzuruna gittim. İlacı aldı, çok şiddetli bir sancıya yakalanmıştı. Gece boyunca sancısı devam etti. Sonra Hişam bana şöyle dedi:
«Ey Salim, evine git, biraz rahatladım, ama ilacı yanımda bırak.» Ben de eve gittim. Eve varır varmaz saraydan ağıt sesleri yükseldi. Gittim, vefat ettiğini gördüm.»
Başkalarının anlattıklarına göre Hişam, çocuklarının, çevresinde oturup ağlamakta olduklarım görünce onlara şöyle demiş:
«Hişam, size dünyayı cömertçe verdi. Siz de ona cömertçe gözyaşları döküyorsunuz. O topladığı serveti size bıraktı, siz de onun amelini ona bıraktınız. Eğer Allah kendisini bağışlamazsa, Hişam'm gideceği yer ne kötü bir yerdir.»
Hişam vefat edince, hazine görevlisi gelip eşyalarını mühürledi. Saraydakiler cenazesini yıkamak için su ısıtmak istediklerinde kömür bulamadılar. Nihayet başka yerden iğreti olarak bir miktar kömür alıp getirdiler. Hişam in yüzüğünde şu ibare yazılıydı: «Hüküm, hikmet sahibi Hakem'e aittir.»
Hişam, hicretin 125. senesinin rebiyülahir ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü, Rusafe'de, elli küsur yaşında vefat etti. Vefat ederken altmış yaşını geçtiği de söylenir. Cenaze namazını Velid b. Yezid b. Abdülmelik kıldırdı. Velid, ondan sonra halifeliğe geçti. Hişam, ondokuz sene yedi ay onbir gün süreyle halifelik yaptı. Ondo-kuz sene sekiz ay birkaç gün süreyle halifelik yaptığı da söylenir. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Ebi Füdeyk, Ebu Seleme b. Abdurrahman tarikiyle rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Hicretin 125 senesinde dünyanın zineti kalkar.»
İbn Ebi Füdeyk dedi ki: «Bu hadiste geçen zinet kelimesi ile İslâm'ın nuru ve güzelliği kastedilmiştir.»
Başkası ise şöyle dedi: «Bu hadiste geçen zinet kelimesi ile İslâm adamları kastedilmiştir.» Doğrusunu Allah bilir.
Ben derim ki: Hişam b. Abdülmelik vefat edince Emevi hükümdarlığı da Öldü. Cihad işleri geriledi, yönetim cidden sarsıldı düzen bozuldu. Her ne kadar Hişam'dan-sonra yedi sene daha Emeviler hüküm sürdülerse de bu hakimiyetleri ihtilaf ve kargaşa içinde devam etti. Nihayet Abbasiler, onlara karşı ayaklandılar, ellerindeki nimet ve hükümdarlığı yağmaladılar. Bir kısmını öldürdüler. İleride de in-şaallah yeri gelince detaylı olarak anlatılacağı gibi halifeliği ellerinden aldılar. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [2]

Yezid B. Abdülmelîk'în Halifeliği

Vakidî dedi ki: Amcası Hişam b. Abdülmelik'in hicri 125. sene rebiyülahir ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü vefat etmesinden sonra aynı günde halifeliğine bey'at edildi.
Hişam b. el-Kelbî dedi ki: Velid b. Yezid'e, rebiyülahir ayının cumartesi gününde bey'at edildi. O zaman otuzdört yaşındaydı. Hilafete geçiş sebebi şuydu: Babası Yezid b. Abdülmelik, kendisinin vefatından sonra kardeşi Hişam'ın veliahtlığını, ondan sonra da kendi oğlu Velid'in veliahtlığını ilan etmişti.
Hişam hilafete geçince, kardeşi oğlu Velid'e kıymet gösterdi, ama bir süre sonra Velid'in içkici olduğu, kötü arkadaşlarla dolaştığı, eğlence meclislerine katıldığı ortaya çıkınca, Hişam onu bu kötü huylardan vazgeçirmek istedi ve hicretin 116. senesinde onu hac emirliğine tayin etti. O da amcasından gizlice av köpekleri edindi. Hatta denilir ki; o, bu köpekleri sandıklara gizlemişti. Sandıklardan biri yere düşünce köpek sesi duyulduğunda bunu develerin sesi zannetmişlerdi. Bu yaptığından ötürü dayağa yatırıldı.
Dediler ki: Velid, Ka'be büyüklüğünce bir çadır yaptırdı. Bu çadırı Ka'be'nin damına kurup arkadaşlarıyla birlikte orada oturmak ve içki içip çalgı çalarak diğer rezaletleri irtikab etmeye karar vermişti. Fakat Mekke'ye ulaştığında bu niyetini gerçekleştirmekten korktu. İnsanların karşı çıkıp protesto etmelerinden çekindi ve Ka'be'nin damına oturmaktan vazgeçti.
İçkiciliği ve kötü işlerle uğraşması amcası Hişam tarafından duyulunca, bunu yapmamasını ve bu kötü huylardan vazgeçmesini defalarca kendisine söyledi, uyanda bulundu. Ama o, bu çirkin durumunu ve alçakça işlerini sürdürdü. Amcası onu halifelikten (yani veliahtlıktan) tard etmeye karar verdi, keşke de yapsaydı. Onun yerine Mesleme b. Hişam'ı tayin etmeyi düşünmüştü. Emirlerden, dayılarından, Medinelilerden ve diğer bazı kimselerden oluşan bir cemaat onun bu düşüncesini olumlu buldular. Keşke bu düşüncesini pratiğe dönüştürseydi. Ne var ki o bunu yapamadı. Nihayet Hişam, bir gün Velid'e şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Vallahi senin Müslüman olup olmadığım dahi bilmiyorum. Çünkü işlemediğin bir çirkinlik kalmadı. Bütün rezaletleri alenen irtikab ediyorsun." Velid de ona şöyle bir yazı gönderdi:
"Ey dinimiz hakkında soru soran kişi;
Biz Ebu Şakir'in dini üzereyiz.
Biz içkiyi bazen katıksız içeriz.
Bazen de sıcak veya soğuk su karıştırarak..."
Bunun üzerine Hişam, oğlu Mesleme'ye çok kızdı. Çünkü Ebu Şakir onun künyesiydi. Hişam, Mesleme'ye: "Sen Velid'e benziyorsun, oysa ben seni halifelik makamına yükseltmek istiyorum." dedi ve onu yola getirmeyi gerekli gördü. Bunun üzerine Meslemıe'yi hicri 119. senede hac emiri olarak Mekke'ye gönderdi. Mesleme, yöneticiliği sırasında ibadetlerini ve yumuşaklığım, aynı zamanda ağırbaşlılığını halka izhar etti. Yine Mesleme bu sırada Mekke ve Medine'de halka çeşitli mallar dağıttı. Medinenlerden bir azatlı, şu mısraları okudu:
"Ey bizim dinimizi soran kişi!
Biz Ebu Şakir'in dini üzereyiz.
O, koşu atlarım yularlarıyla bağışladı.
O, aynı zamanda ne zındık ne de kafirdir."
Velid, fuhşiyat ve münkeratı irtikab ettiğinden ötürü Hişam'la arası çok açılmıştı. Hişam onu kınamış ve onu veliahtlıktan azledip yerine oğlu Mesleme'yi tayin etmek istemişti. Velid kaçıp sahraya gitmişti. Aralarında çok çirkince yazışmalar cereyan etmişti. Hişam onu şiddetle tehdit ediyordu. Hişam vefat edinceye kadar bu hal devam etti.
Hişam'ın vefatı esnasında Velid çölde idi. Vefat ettiği gecenin sabahında haberci, hilafete tayin edildiğini ona bildirdi. Ama o gece, Velid çok huzursuz olmuştu. Arkadaşlarından birine: "Baksana hele, bu gece çok huzursuzum. Haydi gel, atlarımıza binip dolaşalım. Belki biraz açılırız." demiş ve iki mil kadar gitmişlerdi. Hişam ve onunla ilgili şeylerden bahsetmişlerdi. Hişam'ın kendisine gönderdiği tehdit mektuplarından söz açmışlardı. Daha sonra bir gürültü duydular. Tozların göklere yükseldiğini gördüler. Bundan sonra haberciler geldiler. Onun halife olduğunu bildiriyorlardı.
Onları uzaktan gören Velid, arkadaşına: "Bak hele! Bunlar Hişam'm elçileri! Allah'ım, sen bunu hayra tebdil et." dedi. Elçi yaklaşınca yere çömeldi. Gelip hilafete özgü selamını verdi. Velid şaştı ve: "Ne olmuş sana, yoksa Hişam mı öldü?" diye sorunca elçi: "Evet" diye cevap verdi. "Sizi kim gönderdi?" diye sorunca: "Posta divanının sahibi Salim b. Abdurrahman gönderdi." dediler ve mektubu Velid'e uzattılar. Velid okuduktan sonra halkın durumunu ve amcası Hişam'ın nasıl vefat ettiğini sordu. Onlar da durumu olduğu gibi anlattılar. Velid, hemen Hişam'ın Rusafe'deki mallarına ihtiyati tedbir konulması için bir yazı yazdı ve şöyle dedi:
"Keşke Hişam yaşasaydı da mühürletilmiş ölçeklerini görseydi. Biz de şimdi onun tarttığı Ölçek ile tartıyoruz. Ancak biz Ölçeği parmakla dokunarak bozmuyoruz. Biz bunu bir bid'at olarak ortaya koymadık. Bunların tümünü Kur'ân bize helal kıldı."
Zührî, Velid'i veliahtlıktan azletmesi için Hişam'ı kışkırtıyordu. Hişam ise halkın dedikodu yapmasından ve askerlerin gönüllerinin kendisinden sapmasından korktuğu için buna yanaşmadı. Velid, Zührî'nin kışkırtmasını biliyor, bu nedenle ona öfke ve düşmanlık duyuyor, ona çeşitli tehditler savuruyordu. Zührî de ona: "Ey fasık! Allah seni benim başıma musallat kılmayacaktır." diyordu.

Daha sonra Zührî, Velid'in halifeliğe geçmesinden önce vefat etti. Velid de amcası Hişam'dan korkup çöle kaçtı. Amcasının vefatına kadar orada kaldı. Amcası vefat edince, Velid onun mallarına ihtiyati tedbir koydurttu ve sonra da alelacele bineğine binerek çölden Şam'a doğru yola koyuldu. Valiler atadı. Çeşitli beldelerden bey'at geldi. Heyetler onu ziyaret ettiler.
O zamanın Ermeniye valisi olan Mervan b. Muhammed, hilafete geçişinden ötürü onu kutladı. Hişam'm ölümü ve kendisinin Hişam'a üstün gelmesi, ayrıca Hişam'm mallarına el koyması nedeniyle onu tebrik etti. Ülkeye hakim olmasından ve Cenâb-ı Allah'ın onu kullarının başına halife olarak geçirmesinden ötürü mutluluğunu dile getirdi. Ayrıca kendi vilayetindeki halkın halifeye bey'atlarını yenilediklerini, bu nedenle sevinip mutlu olduklarını bildirdi. Sınırdaki tehlikelerden korkmayacak olsa kendisinin yerine birini vekil bırakıp Şam'a geleceğini de söyledi. Çünkü kendisini görmeye arzulu, kendisiyle konuşmaya rağbetli olduğunu ifade etti.
Sonra Velid, halka güzel bir yönetim uyguladı. Kötürümlere, cüz-zamlılara, a'malara ikramda bulunulmasını, para yardımı yapılmasını, herkese bir hizmetçi verilmesini emretti. Beytü'l-maldan da Müslüman ailelere armağan ve hediyeler verilmesini buyurdu. Maaşları arttırdı. Özellikle Şamlıların ve ziyaretine gelen heyetlerin bağışları-m arttırmayı emretti.
Cömert, övgüye layık, şerefli, şair bir kimseydi. Kendisinden ne
istenilirse asla hayır demezdi. Şu şiirinde kendini cömertlikle övmüştü:
"Bana bir takım şeyler engel olmazsa,
Zararlı kişilerin sizden çekip aldıklarını size vermeyi taahhüt ediyorum.
Yakın zamanda size ek gelir ve hediyeler verilecektir.
Sizden bunları daha önce divanınız bırakmıştı.
Şimdi ise katipler bir aydır size bunları yazıp hazırlıyor."
Bu senede Velid, önce oğlu Hakem, sonra da Osman için kendisinden sonra veliaht olmaları üzere beyl at aldı. Bu bey'atı Irak ve Horasan valisi Yusuf b. Ömer'e gönderdi. O da Horasan'daki kaymakamı Nasr b. Seyyar'a bey'at emrini gönderdi. Nasr, bu bey'at dolayısıyla halka uzun ve beliğ bir hutbe irad etti. İbn Cerir, bu hutbenin tümünü eksiksiz olarak nakletmiştir.
Velid, ülkenin doğusunda ve batısında otoriteyi sağladı. Kendisinin vefatından sonrası için de oğullarının veliahtlığına çeşitli beldelerde bey'at aldırdı.
Velid, Nasr b. Seyyar'ı Horasan'ın müstakil valisi yaptı. Sonra Yusuf b. Ömer, Velid'in yanma geldi. Horasan valiliğini tekrar kendisine vermesini istedi. O da Hişam'm zamanındaki gibi tekrar onu Horasan valiliğine atadı. Nasr b. Seyyar ile kaymakamları da Yusuf b. Ömer'in emri altına verildiler.
O esnada Yusuf b. Ömer, Nasr b. Seyyar'a mektup yazarak ailesi ve çoluk çocuğuyla halifenin ziyaretine gitmesini, giderken beraberinde bol miktarda hediye ve armağan da götürmesini emretti. Bunun üzerine Nasr b. Seyyar, at üzerinde 1.000 köle, 1.000 cariye, bol miktarda altın ve gümüş ibrikler ve daha başka armağanlar götürdü. Velid de ona mektup yazarak çabuk gelmesini, beraberinde tanburlar, gitarı andıran barbutlar, şarkıcı cariyeler, şahinler, beygirler, eğlence ve fisk aletleri getirmesini istedi. Halk bunu duyunca hoşnutsuzluk
gösterdi.
Müneccimler, Nasr b. Seyyar'a: "Yakında Şam'da fitne kopacaktır." dediler. O da bunun üzerine hareketini geciktirdi, yolu ağırdan aldı. Yolun bir kısmında iken ulak kendisine geldi ve halife Velid'in öldürüldüğünü bildirdi. Şam'da halk arasında büyük bir fitne koptuğunu anlattı. Nasr b. Seyyar da maiyetiyle birlikte başka bir şehire gitti. Orada ikamet etti. Yusuf b. Ömer'in Irak'tan kaçtığım, düzenin bozulduğunu haber aldı. Bu da ileride anlatacağımız gibi halifenin öldürülmesi nedeniyle olmuştu. Yardımı dilenilecek zat, yüce Allah'tır.
Bu senede Velid, Yusuf b. Muhammed es-Sakafî'yi Medine, Mekke ve Taif valiliklerine atadı. Hişam b. İsmail el-Mahzumî'nin oğulları İbrahim ile Muhammed'i Medine'de horlanmış ve zillete maruz bırakılmış bir şekilde ikamete mecbur kılmakla emretti. Çünkü İbrahim ile Muhammed, Hişam'ın dayıları idiler. Bunları orada horlayıp küçük düşürdükten sonra Irak valisi Yusuf b. Ömer'e göndermesini ferman etti. O da bunları Yusuf b. Ömer'e gönderdi. Yusuf da onlara eza ve işkencede bulundu. Nihayet ikisi de bu nedenle vefat ettiler. Yusuf onlardan bol miktarda para ve mal gasbetti.
Bu senede Yusuf b. Muhammed b. Yahya b. Said el-Ensarî, Medine kadılığına tayin edildi.
Bu senede Velid b. Yezid, Kıbrıslılara kardeşi ile birlikte askeri bir birlik gönderdi ve şöyle dedi: "Onları serbest bırak. Dileyen Kıbrıslı Şam'a göçer, dileyen de Bizans'a göçer." Kıbrıslıların bir kısmı
Şam'da Müslümanlara komşu olmayı tercih ederken bir kısmı da Bizans'a intikal etti.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Süleyman b. Kesir, Malik b. Heysem, Lahiz b. Kurayz ve Kahtabe b. Şebib geldiler. Bazı siyercilerin kavillerine göre Muhammed b. Ali ile karşılaştılar ve Ebu Müslim'in serüvenini ona anlattılar. O da: "O hür müdür, değil midir?" diye sorunca, söyle dediler: "O hür olduğunu iddia ediyor. Efendisi ise onun kendisine ait bir köle olduğunu söylüyor." Bunun üzerine bunlar onu satın alıp azad ettiler. Muhammed b. Ali'nin kendisine 200.000 dirhem para ve 30.000 dirhem değerinde de giysi verdiler. Muhammed, onlara söyle dedi: "Belki bu seneden sonra benimle görüşemiyeceksiniz. Eğer Ölürsem lideriniz İbrahim b. Muhammed olacaktır. O benim oğlum-dur. Ona itaat etmenizi size vasiyet ediyorum."
Muhammed b. Ali, hicri 125. senenin zilkade ayının başında vefat etti. Babasının vefatından yedi sene sonra vefat etmiş oldu.
Bu senede Yahya b. Zeyd b. Ali Horasan'da vefat etti.

Bu senede Mekke, Medine ve Taif valisi Yusuf b. Muhammed es-Sakafî, insanlara haccettirdi. Irak valisi Yusuf b. Ömer, Horasan valisi ise Nasr b. Seyyar idi. Nasr, halife Velid b. Yezid'e çeşitli armağan ve hediyelerle ziyarete gitmeyi, planlamıştı, ama bu ziyaret gerçekleşmeden önce Velid öldürüldü. [3]

Hicretin Yüzyirmibeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas Ebu Abdillah el-Medenî. Bu zat, Seffah ve Mansur'un babalarıdır. Babasından dedesinden, Said b. Cübeyr'den ve bir cemaattan hadis rivayet etmiştir. Aralarında halife olan iki oğlu Ebü'l-Abbas Abdullah es-Seffah ile Ebu Cafer Abdullah el-Mansur'un da bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmiştir.
Abdullah b. Muhammed b. Hanefiyye, kendisinden sonra onu li-erhk için vasiyet etmişti. Onun birçok ilimden haberi vardı Ona: ahflik
felik, senin çocuklarının eline geçecektir" müjdesini vermişti. K ki hicretin seksenyedinci senesinde kendisine bey'ata davet etti. uvveti gittikçe arttı. Nihayet bu senede vefat etti. Bundan bir sene e vefat ettiğine dair rivayetler bulunduğu gibi, bundan bir sene a vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Vefat ederken altmışüç Işındaydı. .
9 Kıl bakımından insanların en güzeli idi. Kendisinden sonra liderlik için oğlu İbrahim'i vasiyet etti. Ama hilafet, oğlu Seffah'a nasib oldu. İleride de anlatılacağı gibi oğlu Seffah, hicretin 132. senesinde hilafeti Emevilerin elinden almıştır. [4]

Yahya B. Zeyd

Yahya b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Babası Zeyd, hicretin 121. senesinde öldürülünce Yahya, Horasan'da Hirriş b. Amr b. Davud'un yanında gizlendi. Hişam'm vefatına kadar Horasan'a bağlı Belh şehrinde saklanmayı sürdürdü Yusuf b. Ömer, bu durumu Nasr b. Seyyar'a bir mektupla bildirdi. Nasr b. Seyyar da, Belh kaymakamına Ukayl b. Makil el-İcl ile bir mektup gönderdi. Kaymakam, Hirriş'i huzuruna getirdi. Ona işkence yaptı. Altıyüz kırbaç vurdu, ama Hirriş, Yahya'nın yerini bildirmedi. Sonra Hirriş'in oğlu geldi ve Yahya'nın gizlendiği yeri kaymakama bildirdi. Nasr b. Seyyar da bu durumu bir mektupla Yusuf a iletti. Yusuf da bunu Velid b. Ye-zid'e bildirdi. Velid, Nasr b. Seyyar'a mektup yazarak Yahya'yı zindandan çıkarmasını ve arkadaşlarının yanına salmasını, arkadaşlarıyla beraber olmasına imkan tanımasını buyurdu. Bu buyruk üzerine Nasr, onu ve arkadaşlarını serbest bıraktı. Onları Şam'a gönderdi. Yolun bir kısmında iken Nasr, onun ihanet edeceğinden korktu, üzerine 10.000 askerden oluşan bir müfreze gönderdi. Yahya b. Zeyd, bu müfrezeyi bozguna uğrattı. Yahya'nın beraberinde sadece 70 kişi vardı. Müfrezenin komutanını öldürdü. Onlardan çok miktarda mal yağmaladı. Sonra başka bir askeri birlik geldi. Yahya'yı öldürdü. Başını kesti, arkadaşlarının da tümünü öldürdü. Allah onlara rahmet etsin. [5]

Hicretin Yüzyirmialtıncı Senesi

Bu senede Halife Velid b. Yezid b. Abdülmelik öldürüldü. Şimdi onun biyografisini verelim: [6]

Velid B. Yezid B. Abdülmelikin Biyografisi

Velid b. Yezid b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem Ebul-Abbas el-Ümevî ed-Dımışkî. Amcası Hişam'm hicri 124. senede vefatı nedeniyle kendisine halife olarak bey'at edildi. Çünkü önceki sayfalarda da anlattığımız gibi babası onu veliaht tayin etmişti. Velid'in annesi, Ummü'l-Haccac binti Muhammed b. Yusuf es-Sakafî'dir.
Velid, hicretin doksanıncı senesinde doğdu. Doksanikinci senede doğduğuna dair bir rivayet de vardır. Seksenyedinci senede doğmuş olduğunu söyleyenler de olmuştur. Hicretin 126. senesinin cemaziyeila ayının bitimine iki gece kala perşembe günü Öldürüldü. Bu nedenle halk arasında büyük bir fitne koptu. Şunu da belirtelim ki o, fa-siklığ1 (başka bir rivayete göre ise zındıklığı) nedeniyle öldürülmüştü.
İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Ummü Seleme'nin kardeşinin bir oğlu doğdu. Ona, Velid adını verdiler. Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurdu: "Ona Firavunlarınızın adını taktınız. Bu ümmette Velid adında bir adam ortaya çıkacaktır ki o, Firavun'un kendi milletini fesada sürükleyişine nisbetle daha şiddetli bir derecede bu ümmeti fesada sürükleyecektir."
Beyhakî, bu hadisin mürsel ve hasen olduğunu söylemiştir.
Beyhakî, Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Peygamber (s.a.v.) yanıma geldi. O esnada Muğire ailesinin Velid adında bir çocuğu yanımdaydı. Peygamber (s.a.v.), bana

şöyle sordu:
- Ey Ümmü Seleme, bu kimdir?
- Velid'dir.
- Velid'i güzel bir isim olarak kullanır oldunuz. Siz bunun adını değiştirin. Çünkü bu ümmette, kendisine Velid adı verilen bir Firavun ortaya çıkacaktır.»
İbn Asakir, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
"Şu iş (hilafet) Ümeyye oğullarından biri, içinde gedik açmcaya kadar adaletle yürüyecektir." [7]

Velîd'in Öldürülmesi Ve Devletin Yıkılması

Bu adam günahları açıkça irtikab ederdi. Kötü şeyleri yapmakta ısrarlıydı. Aziz ve Celil olan Allah'ın haramını çiğner, hiçe sayardı. Hiçbir masiyetten geri durmazdı. Bazıları onu zındıklıkla itham etmişti. Dinde lakayt idi. Doğrusunu Allah bilir. Dışarıdan görünüşü itibarı ile o asi, müstehcen bir şair ve isyankar bir kimse idi. Hiçbir günahtan sakınmaz ve hiç kimseden de utanmazdı. Bu hali, halifeliğinden Önce de sonra da devam etmişti.
Kıvayet olunduğuna göre kardeşi Süleyman, onu öldürmeye çaba-a-£aiuar arasındaydı. Süleyman onun hakkında şöyle demiştir: "O 3 1C-Kİ içen, fasık ve ciddiyetsiz bir adamdı. O fasık, beni de kötülü-ge şiniklemek istedi."
uıafa b. Zekeriyya, Utbî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Süf e k- Yezid, çok güzel bir Hristiyan kadına baktı. Kadının adı,
a ıc*ı. Onu çok sevdi. Baştan çıkarmak istedi, ama kadın onun is-
teğine boyun eğmedi. Velid peşine düştü, ona aşık oldu, ama kadın ona uymadı.
Bir ara bayram münasebetiyle Hristiyanlar kiliselerinde toplanmışlardı. Velid de kılık değiştirerek kilisenin bahçesine gitti. Hasta olduğu izlenimini verdi. Kilisedeki kadınlar bahçeye çıktılar. Onun hasta halde olduğunu görünce çevresini kuşattılar. Süfra onunla konuşup gülüştü, ama onu tanımıyordu. Böylece Velid, ona doyasıya baktı. Oradan ayrılıp gittiğinde Süfra'ya dediler ki: "Yazıklar olsun sana, biliyor muydun o adam kimdi?" Süfra: "Hayır." deyince, "O, Velid idi!" dediler. Süfra, gerçekten onun Velid olduğunu anlayınca aşık oldu ona. Süfra, Velid'in kendisine olan aşkından daha fazla bir şekilde ona tutuldu. Velid de bununla ilgili olarak şu beyitleri söyledi:
"Ey Velid, gönlün ferahlayıp gülsün ve şenlensin. Öteden beri kalbin güzel kadınların avcısı olmuştur. Belirtileri açık, yumuşak ve ince bir aşkın sahibisin. Bayram günü kilise tarafında karşımıza çıktı o güzel kadın. Gözlerimle onu süzdüm ve sonra doyasıya baktım. Onun haçı öptüğünü de gördüm.
Vah benim nefsime ki, haçı mabud eden sizleri temaşa ettim. Rabbimden dilerim ki onun yerinde ben olayım. O haç gibi beni öpsün.
Sonra da cehennem ateşine yakıt olayım."
Süfra'ya olan aşkı halk tarafından duyulunca, Velid şu beyitleri söyledi (Başka bir rivayete göre bu hadise onun halifeliğinden Önce cereyan etmiştir.):
"Süfra ne hoş bir kadındır. Her ne kadar deseler de ki;
Ben içki içen Hristiyan bir kadına tutuldum.
Gündüzümüzü gölgeleyip geceye çevirmek bizim için kolay olur.
O zaman biz ne öğleyi ne ikindiyi kılmayız."
Kadı Ebü'l-Ferec Muafa b. Zekeriyya el-Cerirî, bu şiirleri naklettikten ve yukarıdaki aşk macerasını anlattıktan sonra şöyle demiştir:
"Velid'in dini hafife alması, ciddiyetsizliği, masiyet irtikab edişi ve günahkarlığı tamamen anlatılacak olursa bu kitaba sığmaz. Onun bozuk ifadeli şiirlerinde sapıklık ve küfrünü tesbit etmiş bulunmaktayız."
İbn Asakir'in anlattığına göre Velid, Hire'de çok saf bir şarap bulunduğunu işitmiş, oraya gidip üç ölçek şarap içmişti. Atı üzerinde durup bunca şarabı içerken beraberinde iki arkadaşı da vardı. Ora dönerken de şarapçıya 500 dinar verilmesini emretmişti.
Kadı Ebü'l-Ferec dedi ki: «Velid'le ilgili haberler çoktur. Haberciler bunları bir arada da, ayrı ayrı da derlemişlerdir. Ben onun hayatına ve haberlerine dair bazı hususları derlemişimdir. Dine aldırış etmeyip halife almasına, ciddiyetsizliğine, gevezeliğine, ahmaklık ve sefahetine, cüretkarlığına dair delil teşkil edecek şiirlerini de derlemişimdir. Ayrıca onun aziz Kur'ân'ı, onu gönderen ve kendisine gönderilen zatları inkar edişini de şiirleri ve sözleri ile ispatlamışımdır. Onun ciddiyetsiz şiirlerine karşılık sağlam ve eksiksiz şiirler koydum. Onun batılına karşı uyarıcı ve üstün hakkı koydum. Bunu yapmakla da Aziz ve Celil olan Allah'ın hoşnutluğunu ve mağfiretini ümid ettim.»
Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Salih b. Süleyman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Velid b. Yezid haccetmek istedi ve: "Ka'be'nin damında içki içeceğim." dedi. Halk onu orada parçalayarak öldürmeye niyetlendi. Gidip Halid b. Abdullah el-Kusarî'den kendileri ile işbirliği yapmasını istediler, ama Halid bunu kabul etmedi. Bu defa halk ona: "Bari bu niyetimizi gizle." deyince o: "İşte bu olur." dedi. Sonra da Velid'in yanına gitti ve onu: "Ka'be'nin

damında içki içeceğini söylemişsin. Sakın bunu yapmak için ortaya çıkma. Başına bir bela gelmesinden korkuyorum." diyerek uyardı. Velid: "Bana kötülük yapmalarından korktuğun insanlar kimlerdir?" diye.sordu. Halid: "Onları sana söylemem." cevabını verdi. Velid: "Eğer onların kim olduklarını bana söy-lemezsen, seni Yusuf b. Ömer'e gönderirim." diyerek tehdit etti. Halid: "Beni Yusuf b. Ömer'e göndersen de bunları sana söylemiyece-ğim." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Velid, Halid'i Yusuf b. Ömer'e gönderdi. Yusuf da ona eza ve cefada bulundu. Nihayet onu böylelikle öldürdü.»

Ibn Gerir'in anlattığına göre Halid, suikastçıların adlarını bildirmeye yanaşmayınca, Velid onu hapse attırmış, sonra da Yusuf b. Ömer'e teslim etmiştir. Yusuf da Irak mallarını onun elinden almış ve onu öldürmüştür.

Anlatıldığına göre Yusuf, Velid'in ziyaretine geldiğinde Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi ondan kurtarmak için Halid'i 50.000.000 dirhe-1110 satın almış, fakat sonra onu öldürünceye kadar Velid ona işkence etmiştir. Bu nedenle Yemenliler gazaba gelerek Velid'e karşı ayak-ianmışlardı.

Zübeyr b. Bekkar, Mus'ab'ın babası Abdullah'ın şöyle dediğini ri-Vayet etmiştir:

«Halife Mehdi'nin yanındaydım. Velid b. Yezid'den söz açtı. Mec-ıste bulunanlardan biri: "O zındıktı." deyince, Mehdi şu cevabı verdi:

"Allah'ın halifeliği o kadar yüce bir rütbedir ki, onu bir zındıka vermez."

Ahmed b. Umeyr b. Havsa ed-Dımışkî, Ümmü Derda'nm şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Emevilerden genç bir halife Şam il Irak arasında haksız yere öldürülecek olursa, artık halifelere itaat hafife alınır ve yeryüzünde haksız yere kan akıtılır." [8]

Yezid B. Velid En-Nakıs'ın Velid B. Yezidi Öldürmesi

Velid b. Yezid'in bazı fasıklıklarını, laubaliliklerini, dinî hükümleri hiçe sayışını, namazı önemsemeyişini anlatmıştık. Bu tutumunu hilafetten önce de sonra da devam ettirdiğini söylemiştik.

Halife olunca şerrini, eğlenceye düşkünlüğünü, av merakım, içki içişini, fasıklarla içki meclisi kurmasını daha da arttırmıştı. Önceki pisliklerine, gurura kapılıp daha da devam etmişti. Komutanlar, askerler ve halk bundan çok rahatsız olmuştu. Ona şiddetli bir nefret duymaya başlamışlardı.

Kendi nefsine karşı işlediği cinayetlerin en büyüğü, amcası oğulları Hişam ile Velid b. Abdülmelik'i kendine karşı cephe kurmaya yöneltmesi ve bu nedenle de kendi mahvına sebep olması olmuştur.

Yemenliler de ona karşı oluşturulan bu cepheye katılmışlardı. Onlar, Horasan ordusunda büyük bir kalabalık teşkil etmekteydiler. Yemenlilerin ona karşı cephe almaları şöyle gelişmişti: Velid b. Yezid, Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi öldürtüp Irak valisi ve alacaklısı Yusuf b. Ömer'e teslim etmişti. O da Halid'e işkence yapmış ve Halid, işkence altında ölmüştü. İşte bu nedenle Yemenliler, Velid'e karşı cephe almışlar, Halid'i Öldürüşünü protesto etmişlerdi.

Ibn Cerir'in rivayetine göre Velid b. Yezid, amcası oğlu Süleyman b. Hişam'a yüz kırbaç vurdurmuş, başını traş edip sakalını yoldurmuş, onu Umman'a sürgün ettirip orada zindana attırmıştı. Velid'in ölümüne kadar orada tutuklu kalmıştı.

Süleyman b. Hişam, amcası Velid ailesine ait bir cariyeyi almıştı. Ömer b. Velid bu cariyeyi vermesini istemiş, fakat o bunu reddetmişti. Ömer, "Cariyeyi vermediğin takdirde askerlerinin etrafında süvariler çoğalır." diyerek ony tehdit etmişti.

Bu arada Efkan, Yezid b. Hişam'ı hapsetmiş, henüz buluğa ermemiş oğulları Hakem ile Osman'a bey'at etmişti. Bu da halkın ağırına gitmiş, halk onu uyarmış, ancak o, bu uyarılara kulak tıkamıştı. Ona bu işten vazgeçmesini söylemişlerde de öğütleri dinlememişti.

Medainî dedi ki: Halk bu durumdan rahatsız oldu. Haşimîlerle Velid oğulları, Velid b. Yezid'i kafirlik, zındıklık ve babasının ümmü
veled cariyeleri ile cinsel ilişkide bulunmak, ayrıca homoseksüellik fiilleri ile itham ettiler ve dediler ki: "Velid b. Yezid, yüz tane pranga yaptırmış, her bir pranganın üzerine Haşimîlerden birinin adını yaz-mişt1 ki, onu o prangaya bağlatıp öldürsün." Onu zındıklıkla suçladılar. Onun aleyhinde en ağır sözleri söyleyen kişi, Yezid b. Velid b. Ab-dülmelik idi. Halk onun sözüne daha çok inanıyordu. Çünkü o, halka âbid ve mütevazi bir kimse olduğunu gösteriyordu. "Biz Velid'den memnun değiliz, olamayız da." diyordu. Nihayet halk ona karşı ayaklanıp öldürmeye kasdetti.

Dediler ki: Kudaahlardan, Yemenlilerden, emir ve komutanların öncülerinden, Velid b. Abdülmelik ailesinden bir grup ona karşı isyan başlattı. Bu isyanın elebaşılığını ve propagandacalığını da Yezid b. Velid b. Abdülmelik üstlendi. O, Emevilerin lider şahsiyetlerinden idi. Salih, dindar ve takvalı bir kimseydi. Halk da bu hususta ona bey'at etti.

Kardeşi Abbas b. Velid, onu bu hareketten menetmek istedi. Ama o, kardeşine kulak vermedi ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, sana bir zarar gelmesinden korkmasaydım seni bağlar ve ona gönderirdim."

Bu sırada bir veba salgını yüzünden insanlar Şam'dan ayrıldılar. Buradan çıkanlar arasında halife Velid b. Yezid de vardı. Yaklaşık 200 kişilik bir arkadaş grubu ile Şam'ın üst taraflarında bir mıntıkaya gitmişti. Böylece Yezid b. Velid'in isyan hareketi yoluna girdi. Kardeşi Abbas, onu bundan şiddetle menettiyse de o aldırış etmedi. Abbas, bu hususta şöyle bir şiir söyledi:

"Dağlar gibi yükselerek patlayan fitnenizden Allah'a sığınırım.
Bir grup insan sizin politikanızdan bıktı.

Sizler, dinin emirlerini yapıp nehyettiklerinden sakının.
Kurt insanlara kendinizi parçalatmayın.
Zira kurtlar yemeye başlayınca doymak bilmezler.
Ellerinizle karınlarınızı yarmayın.
Çare aramazsanız üzülmek ve pişman olmak fayda vermez."
Yezid b. Velid'in işleri yoluna girip halk ona bey'at edince Şam'a yöneldi. Velid'in bulunmadığı bir sırada Şam'a girdi. Halkın çoğu ge-celeym kendisine bey'at etti. Mizzelilerin kendi büyükleri Muaviye b. Musad'a bey'at ettiklerine dair haber kendisine ulaştı. Yezid de bir-jtaç arkadaşıyla birlikte yaya olarak Mizze'ye gitti. Yolda şiddetli bir enlıkeyle karşılaştılar. Nihayet Mizze'ye vardılar. Muaviye'nin kapını çaldılar. Geceleyin evine girdiler. Yezid, konuyu ona açtı. Muavi-Musad da ona bey'at etti. Sonra Yezid aynı gecede siyah bir merkebe binerek Kanat yolundan Şam'a döndü. Arkadaşlarına, mutlaka Şam'a silahlı olarak gireceğine dair yemin etti. Elbisesinin altında silah kuşandı ve öylece şehre girdi.
Velid, Şam'da yerine Abdülmelik b. Muhammed b. Haccac b. Yusuf es-Sakafî'yi vekil bırakmıştı. Güvenlik kuvvetlerinin komutanı da Ebü'1-Acc Kesir b. Abdullah es-Sülemî idi. Cuma gecesi olunca Ye-zid'in arkadaşları, Babu'l-Feradis'te yatsı namazını kılan cemaatın arasında bir araya geldiler. Yatsı ezanı okununca da mescide girdiler. Namazdan sonra mescitte kendilerinden başka kimse kalmayınca Ye-zid b. Velid'e haber saldılar, Yezid de yanlarına geldi. Babu'l-Maksu-re'ye yöneldiler. Hizmetçi kendilerine kapıyı açtı, içeri girdiler. Ebü'l-Acc'm sarhoş olduğunu gördüler. Beytü'1-mahn anahtarlarını alıp kapıyı açtılar. Oradaki malları teslim aldılar. Silahları da ele geçirerek güçlendiler.
Yezid, şehir kapılarının kilitlenmesini ve tanımadıkları kimselere açılmamasını emretti. Sabah olunca, dış mahallelerdeki halk her taraftan şehre yöneldiler. Diğer kapılardan içeri girdiler. Her mahalle halkı, kendi kapılarından içeri girdi. Böylece Yezid b. Velid b. Abdül-melik'in muzaffer olması için etrafında askerler çoğalmış oldu. Hepsi onun halifeliği için kendisine bey'atta bulundular. Şairlerden biri bu hususta şöyle dedi:
"Sabah olunca yardımcıları ve taraftarları topluca kendilerine ulaştılar.
Aşiretler ve bahadırlar ile Kelb kabilesi de geldi. Süvarileriyle, atlarıyla ve teçhiz atlarıyla geldiler.
Miğferleri, pazuları ve bedenleriyle geldiler.
Onlar ne kıymetli kimsedirler. Sünnetin taraftarları ve onu hayata ulaştıranlardır.
Haramları, inkarcılara karşı koruyanlardır.
Şeyban ve Ezd kabilesi de akın akın geldiler.
Abs ve Lahn kabilesi de, koruyucuları ve muhafizlarıyla geldiler.
Gassan, Hayyan, Kays ve Tağlib kabileleri de ulaştılar.
Zayıf ve zahid olan herkes bu ayaklanmadan geri durdu.
Onlar ve memleket halkı artık bütün asi ve zorbalara karşı güven içinde oldular."
Yezid b. Velid, Abdurrahman b. Musad'ı, 200 süvari ile Katana'da bulunan Şam naibi Abdülmelik b. Muhammed b. Haccac'ı - kendisine eman verilmiş olarak- yanma getirmeleri için gönderdi. Abdülmelik b. Muhammed, orada kendini koruma altına almış ve kaleye sığınmıştı. Abdurrahman ve arkadaşları içeri girdiler. Abdülmelik b. Mu-
hammed'in yanında iki heybe gördüler. Heybelerden her birinde 30.000'er dinar vardı. Mizze'ye ulaştıklarında Abdurrahman b. Mu-gad'm arkadaşları: "Şu parayı al. Bu, Yezid b. Velid'den daha hayırlı-aıY." dedilerse de o: "Hayır. Vallahi, ben Arapların 'halifelik işine ilk tfianet eden kimse odur' demelerine fırsat vermeyeceğim." dedi. Sonra parayı Yezid b. Velid'e ulaştırdı.
Yezid, bu paralarla 2.000'e yakın süvariden oluşan bir askeri bir-lİk hazırladı. Bu birliği, kardeşi Abdülaziz b. Velid b. Abdülmelik komutasında, Velid b. Yezid'in yakalanıp getirilmesi için takibe çıkardı. Ancak Velid'in kölelerinden biri, bir yarış atma atlayarak koşturdu ve geceleyin efendisi Veliden yanma ulaştı. At, koşmaktan çatlamıştı. Köle durumu ona anlattı. Velid onun sözlerine inanmadı, dövülmesini emretti. Fakat peşpeşe gelen haberler üzerine durumun gerçek olduğunu anladı. Arkadaşlarından biri oradan kalkıp Humus'a gitmesini önerdi. Humus'un müstahkem bir mevki olduğunu söyledi. Abraş Sa-id b. Velid el-Kelbî: "Tedmür'e, kavminin yanma git. Orada kal." dediyse de o bu teklife sıcak bakmadı. Aksine beraberindeki 200 süvari ile yola koyularak Yezid'in adamlarına doğru gitti. Yolda bir ağırlıkla karşılaştılar ve ele geçirdiler.
Velid, gidip Numan b. Münzir'in Bahra'daki kalesine yerleşti. Ab-bas b. Velid'in elçisi ona geldi. Velid, tahtının çıkarılmasını emretti. Tahtım çıkardılar. Üzerine oturdu ve şöyle dedi: "Ben aslanların üzerine atıldığım ve yılanların boynunu tutup sıktığım halde insanlar benim üzerime mi atılacaklar?" Abdülaziz b. Velid, beraberindeki arkadaşlarıyla geldi. 2.000 kadar olan arkadaşlarından sadece 800 kişi kalmıştı. Bunlar saf düzenine girdiler ve şiddetle savaştılar. Abbas'ın adamlarından da bir grup öldürüldü ve kesik başları Velid'e götürüldü. Abbas b. Velid, Velid b. Yezid'in yardımına gelmişti. Kardeşi Ab-dülaziz'e haber saldı. Onu zorla yanma getirtti. Nihayet o da kardeşi Yezid b. Velid'e bey1 at etti. Hepsi Velid b. Yezid'e karşı savaşmak üzere karar verdiler.
Halk bunların birleştiğini görünce, Velid'in yanından kaçıp onların askerleri arasına katıldılar. Velid de zillette ve azınlıkta kaldı. Hemen kaleye sığındı. Bunlar kalenin etrafını her cihetten kuşatma altına aldılar. Bunun üzerine Velid, kale kapışma inerek: "Aranızdan Şerefli bir adam benimle konuşsun." diye seslendi. Yezid b. Anbese es-seksekî onunla konuştu. Velid şöyle dedi: "Ölümü sizden uzaklaştır-^adım mı? Yoksullarınıza bağışta bulunmadım mı? Kadınlarınıza "izmet etmedim mi?"
Ona §u karşılığı verdi: "Haramları hiçe sayıp içki içtiğinden, ?m üininü veled cariyelerini nikahladığından, Aziz ve Celıl

olan emirlerini küçümseyip hafife aldığından ötürü seninle savasiliyor." Velid, şu karşılığı verdi: "Yeter ey Sekasekli kardeş! Çok konuştun ve aşırı gittin. Senin anlattıklarının çoğu helallar arasındadır. Ama vallahi, eğer beni öldürecek olursanız fitneniz yatışmasın, .dağınıklığınız toparlanmasın, aranızda ittifak da meydana gelmesin."
Böyle dedikten sonra köşke girip oturdu. Mushaf-ı şerifi önüne koyup açtı. Okumaya başladı ve: "Bugün Hz. Osman'ın şehic ediliş günü gibidir." dedi. Teslim oldu. Duvardan tırmanarak yanına girdiler. Odasına giren ilk kişi, Yezid b. Anbese oldu. Yezid, kılıcı yan tarafına takılı olarak ona doğru ilerledi ve: "Şu mushafı bir kenara bırak." dedi. Velid de: "Eğer bununla savaşacak olsaydın başka türlü olurdu." dedi. Yezid b. Anbese onun elinden tuttu. Onu hapsetmek istiyordu. Nihayet onu Yezid b. Velid'e götürmeye karar verdi. Ama on kadar komutan tez davranarak Velid'e saldırdılar. Başına ve yüzüne kılıç darbeleri indirerek onu öldürdüler. Sonra ayağından tutup sürükleyerek dışarı çıkarmak istediler. Kadınlar çığlık atınca da onu bıraktılar. Ebu Alaka el-Kudaî, başını kesti. Sonra orada bulunanları da yakalayıp on kişinin muhafazası altında Yezid'e gönderdiler. Aralarında Mansur b. Cumhur, Ruh b. Mukbil, Beni Kelb kabilesinden Kinane'nin azatlısı Bişr, "Vechülfüls' lakabıyla bilinen Abdurrahman da vardı.
Bunlar Yezid'in yanma vardıklarında, halifeliğe özgü selamla onu selamladılar ve Velid'in öldürüldüğü müjdesini verdiler. Bu on kişiden her birine muştuluk olarak 10.000'er dirhem para verdi. Ruh b. Bişr b. Mukbil, Yezid'e şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, sana fasık Velid'in öldürüldüğü müjdesini veriyorum." Adamın böyle demesinden sonra Yezid şükür secdesine kapandı. Askerler de artık Yezid'in yanına döndüler. Bey'at için Yezid'in elini tutan ilk kişi, Yezid b. Anbese es-Seksekî oldu. Yezid, elini onun elinden çekip şöyle dedi: "Allah'ım, eğer bunda senin rızan varsa beni bu işte muvaffak kıl ve bana yardm et."
Yezid, kendisine Velid'in kesik başını getirecek olana 100.000 dirhem vereceğini vaad etmişti. Hicretin 126. senesinin cemaziyelahir ayının bitimine iki gece kala cuma gecesi (veya çarşamba gecesi) kesik baş getirildiğinde Yezid, bu başın mızrağa takılarak şehirde dolaştırılmasını emretti. Kendisine: "Ancak Haricîlerin başı mızrak ucuna geçirilerek dolaştırılır." dediklerinde o: "Hayır, vallahi bunun da başını mızrak ucuna geçireceğim!" dedi ve başı mızrağın ucuna takıp şehirde teşhir ettirdi. Sonra onu bir adamın yanına bir ay müddetle emanet bıraktı. Sonra da kardeşi Süleyman b. Yezid'e gönderdi. Kesik baş götürüldüğünde kardeşi Yezid: "Şunu yanımdan uzaklaştırın." dedi ve sonra da sözünü şöyle sürdürdü: "Senin içki içen, ciddiyetsiz ve fasık bir kimse olduğuna dair şahidlik ederim. Kardeşi oldu halde şu fasık beni yoldan çıkarmak istedi ve bundan da vazgeçmedi."
Anlatıldığına göre onun kesik başı Emevi camiinin sahn tarafındaki doğu duvarında Emevi devletinin yıkılışına kadar asılı kalmıştır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre onun kan izi, Emevi devletinin yıkılışına kadar o duvarda kalmıştır. Öldürüldüğü gün otuzaltı yaşındaydı. Otuzbir, otuziki, otuzbeş, otuzsekiz, kırkaltı yaşında olduğu da söylenir. Bu hususta çeşitli rivayetler varid olmuştur. Halifeliği bir yıl altı ay sürmüştür. Meşhur kavle göre böyledir. Bir yıl üç ay sürdüğü de söylenir.
İbn Cerir dedi ki: Velid çok güçlü, ayak parmakları uzun bir kimse idi. Yere bir demir kazık çakılır, o kazığın ucuna bağlanan bir ip kendisinin ayağına bağlanır, sonra o halde iken, elini atın bedenine değdirmeksizin sıçrayarak ata biner ve sıçramasının kuvveti nedeniyle yerdeki o demir kazık sokulurdu.» [9]

Yezid B. Velid B. Abdülmelikb. Mervan'ın Halifeliği

Bu zata "Nakıs" lakabı takılmıştır. Çünkü o, Velid'in bolca verdiği bağışları kısmıştı. Velid b. Yezid, insanlara bağış ve maaşları onar onar verirdi. Fakat Yezid b. Velid bunu Hişam'm hilafeti zamanındaki miktara indirdi. Ona ilk olarak Nakıs lakabını takan kişinin Mer-van b. Muhammed olduğu söylenir. Velid b. Yezid'in Öldürülmesinden sonra halifeliğine bey'at edildi. Bey1 at merasimi bu senenin, (hicri 126. senenin) cemaziyelahir ayının bitimine iki gece kala cuma gecesinde yapıldı.
Yezid b. Velid, salih ve takvalı bir kimseydi. İlk icraatı, Velid'in artırmış olduğu asker erzakını eksiltmek oldu. Senelik olarak onar onar verdiği erzak ve maaşları eksilttiği için kendisine Nakıs lakabı verilmiştir. Darb-ı meselde de söylendiği gibi, "Mervan oğullarının halifeleri arasında en adil olanlar Nakıs ile yüzü ak olan (Ömer b.Abdülaziz)dir."
Ne var ki, Yezid b. Velid'in halifeliği uzun sürmedi. O, bu senenin sonunda vefat etti. İşler bozuldu. Düzen altüst oldu ve fitne yaygınlaştı. Mervan oğullarının ayrılığı ve ihtilafı fazlalaştı. Süleyman b. Hişam harekete geçip ayaklandı. Bu sırada o Umman'da Velid'in zindanında tutukluydu. Harekete geçip Velid'in mal ve ürünlerine el Koydu. Şam'a yöneldi. Velid'e lanet okudu. Onun kusurlarını saydı, onü kafirlikle suçladı. Yezid de ona ikram etti. Velid'den aldığı malla-n kendisine verdi.
id, Süleyman'ın kız kardeşiyle evlendi. Bu kadının adı Ümmü
Hişam binti Hişam idi.
Bu sırada Humuslular, memleketlerinde bulunan Abbas b. Velid'in evini yıktılar. Ailesini ve çocuklarını hapsettiler. Abbas'ın kendisi Humus'tan kaçıp Şam'da bulunan Yezid b. Velid'in yanına gitti. Humuslular, Velid b. Yezid'in intikamını almak istediklerini söylediler. Şehrin kapılarını kilitlediler. Velid'in üzerine ağıt yakmaya başladılar. İntikam almak amacıyla diğer ordularla haberleşip yazıştılar. Asker toplamaya başladılar. Orduların büyük çoğunluğu onların bu çağrılarına icabet ettiler. Yalnız Hakem b. Velid b. Yezid'in halife olmasını şart koştular. O zaten veliaht idi. Naiblerini azlettiler ki o, Mervan b. Abdullah b. Abdülmelik b. Mervan idi. Sonra onu ve oğlunu öldürdüler. Başlarına, Muaviye b. Yezid b. Husayn'ı emir tayin ettiler.

Humuslularm yaptıkları Yezid b. Velid'e bildirilince, kendilerine,
Yakub b. Hani ile bir mektup gönderdi. Mektubun içeriği, hilafet işinin şura ile halledilmesine bir çağrıdan ibaretti. Amr b. Kays dedi ki: "Eğer durum böyleyse, biz veliahdımız Hakem b. Velid'in halife olmasına razı oluruz."
Yakub, Amr'ın sakalım tuttu ve ona şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana! Halife olmasını istediğin şu yetim çocuğun idaresi senin vesayetinde olsaydı ve bir miktar malı da sende bulunsaydı, senin bu malı ona teslim etmen helal olmazdı. Hal böyle iken bu ümmetin idaresini ve hilafeti bu yetim çocuğa vermek gerektiğini nasıl iddia edebiliyorsun?
Sonra Humuslular, Yezid b. Velid'in elçisi Amr b. Kays'ın üzerine atıldılar. Onu kovarak aralarından sürdüler. Ebu Muhammed es-Süfyanî onlara şöyle dedi:
- Eğer ben Şam'a gidecek olursam, orada herkes bana uyar. İki kişi dahi bana muhalif olmaz.
Böyle demesi üzerine onunla birlikte Şam'a gittiler. Süfyanî'yi başlarına emir yaptılar. Süleyman b. Hişam, büyük bir askeri birlikle karşılarına çıktı. Yezid de onlarla birlikte silahlanmıştı. Yezid, Abdü-laziz b. Velid'i 3.000 kişi ile Seniyyetü'l-Akabe'ye, Hişam b. Musad el-Mizzî'yi 1.500 kişiyle Akabetü's-Sülemî'ye gönderdi. Humuslular yola çıktılar. Süleyman b Hişam'm sol cenah askerlerini geçip ilerlediler.
Süleyman, onların oradan geçtiklerini duyunca peşlerine düştü. Süleymaniye'de onları yakaladı. Sağ taraflarında Zeytun dağı sol taraflarında diğer dağlar, arkalarında da kabileler vardı. Kaçacak tek yönleri kalmıştı. İki taraf Kubaletü'l-Har'da şiddetle savaştılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. O esnada Abdülaziz b. Velid, beraberindeki askerlerle oraya geldi, Humuslulara hücum etti. Askerlerini dağıttı. Humuslu askerlerin ortasında bulunan tepeye çıktı.
Humuslular hezimete uğradılar, dağılıp kaçtılar. Süleyman'ın ve Abdülaziz b. Velid'in askerleri onları kovalamaya başladılar. Bir kısmını öldürdüler bir kısmım da esir aldılar. Sonra da Yezid b. Velid'e bey'at etmeleri halinde onlara ilişmeyeceklerini, yüksek sesle duyurdular. Aralarında Ebu Muhammed es-Süfyanî ve Yezid b. Halid b. Muavi-ye'nin de bulunduğu bir topluluğu esir aldılar.
Sonra Süleyman ile Abdülaziz, yollarına devam ettiler. Beraberlerinde askerleri ve halkın eşrafı olduğu halde Azra'da konakladılar. Ayrıca yanlarında Humuslu esirler de vardı. Esarete düşmeksizin onların saflarına katılan diğer Humuslular da vardı. Ama Humuslula-rın 300 kadar adamı üldürülmüştü. Onlar Yezid b. Velid'in huzuruna gittiler. Yezid onları karşıladı ve ihsanda bulundu. Onları affetti. Ayrıca bağışta bulundu. Özellikle eşrafa daha çok bağışta bulundu. Başlarına emîr olarak geçirdikleri Muaviye b. Yezid b. Husayn'm emirliğini onayladı. Böylece onlar da hoşnud oldular. Şam'da, onun emrini dinleyip itaatta bulunarak ikamet ettiler.
Bu senede (hicretin 126. senesinde) Filistin halkı, Yezid b. Süleyman b. Abdülmelik'e bey'at ettiler. Bu hadise şöyle gelişmişti:
Süleyman'ın oğullarının Filistin'de emlaki vardı. Bu emlaki Filistinlilere bırakıyorladı. Filistinliler de elde ettikleri gelirler kendilerine alıyorlardı. Bu nedenle Filistinliler onlarla komşu olmayı çok istiyorlardı. Velid b. Yezid öldürülünce Filistin reisi Said b. Ruh b. Zen-ba, Yezid b. Süleyman b. Abdülmelik'e mektup yazdı ve halkı ona bey'ata çağırmakta olduğunu, halkın da bu çağrıya icabet ettiklerini bildirdi. Ürdünlüler, Filistinlilerin bey'at ettiklerini duyunca, onlar da Muhammed b. Abdülmelik b. Mervan'a bey'at edip onu başlarına emîr yaptılar. Yezid b. Velid, bu durumdan haberdar olunca üzerlerine Şamlılardan ve Süfyanî komutasındaki Humuslulardan oluşan bir askeri birliği gönderdi. Ürdünlüler, itaate dönerek bu askeri birlikle barış antlaşması yaptılar. Filistinliler de aynı yolu takib ettiler. Yezid b. Velid, Ürdün ve Filistin valiliğine kardeşi İbrahim b. Velid'i atadı. Böylece oralardaki yönetim de Yezid b. Velid'in eline geçmiş oldu.
Halife Yezid b. Velid, Şam'da halka bir hutbe irad etti. Allah'a la-yıkı veçhiyle hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:
«İmdi ey insanlar! Ben şımarıklık yaparak, tekebbür taslayarak, dünyaya hırs besleyerek, mülke rağbet göstererek ortaya çıkmış değilim. Ben nefsimi şımartmam. Doğrusu ben kendi nefsime haksızlık ederim. Rabbim bana rahmet etmezse ben mahvolurum. Ama bilesiniz ki ben, Allah ve Rasûlü ile dini için gazablanarak, Allah'ın kitabı-na ve Peygamberi Muhammed (s.a.v.)'in sünnetine davet ederek orta-ya çıktım. Çünkü dinin prensipleri çiğnenmiş, takva ehlinin nuru °nd.urulrnüş; z°rba, inatçı, her türlü haramı helal sayıcı, her türlü bid'atı irtikab edici kimse (Velid) ortaya çıkmıştı. Bununla beraber vallahi o, kitabı tasdik etmiyor, hesab gününe inanmıyordu. O, soy bakımından amcam oğludur. Asalet bakımından dengimdir. Ama onun bu kötü hallerini görünce onun yönetimi hususunda Allah'a istihare yaptım. Beni kendi nefsimle başbaşa bırakmamasını diledim. Vilayetim halkından çağrıma olumlu cevap verenlere davette bulundum. Bu hususta benimle işbirliği yapmalarını istedim, Velid'i hal' etmek için çaba sarfettim. Nihayet Cenâb-ı Allah da kulları ve beldeleri ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Bu da benim gücüm ve kuvvetimle değil, Allah'ın gücü ve kuvvetiyle gerçekleşti.
Ey insanlar! Sizin üzerimde hakkınız olsun ki, ben taş üstüne taş koymayacağım. Kerpiç üstüne kerpiç yerleştirmeyeceğim. Kanaldan su akıtmayacağım. Servetimi arttırmayacağım. Kanlarıma ve çocuklarıma mal vermeyeceğim. Bir şehirden başka bir şehire mal taşımayacağım. Ancak şu memleketin sınırlarım koruyacağım. Halkımın ihtiyaç duyduğu şeyleri temin edecek ve onları muhtaçlıktan kurtaracağım. Bütün bu ihtiyaçları karşıladıktan sonra eğer mal artacak olursa, artan malı daha muhtaç olan bir beldeye göndereceğim. Sizi sınırlarda yığıp bekletecek, bu nedenle fitneye düşürecek, çoluk çocuğunuzu ve ailenizi de fitneye sürükleyecek değilim.
Kapımı size karşı kilitlemeyeceğim. Güçlülerin güçsüzleri yemesine göz yummayacağım. Size cizye vermekte olanları

beldelerinden uzaklaştırmayacağım. Yollarım kesmeyeceğim. Sizin, benim yanımda her sene verilecek olan bağışlarınız, her ayda teslim edilecek erzakınız vardır. Bağış ve erzakınızı vereceğim. Böylece Müslümanların geçim tekerleği dönecektir. En uzakta olanınız, en yakında olanınız gibi olacaktır.
Söylediklerimi yaparsam, siz de emrimi dinleyin, itaat edin ve bana güzelce destek verin. Söylediklerimi yapmazsam beni görevden hal' etmeniz, yahut beni tevbeye davet etmeniz gerekir. Tevbe edersem kabul edin. Salih ve dindar bir kimse varsa ve bu benim size verdiklerim kadarını veriyorsa, siz de ona bey'at etmek istiyorsanız bilesiniz ki ona ilk bey'at edecek ve itaati altına girecek olan şahıs ben olacağım.
Ey insanlar! Yaratıcıya isyan olan yerde yaratılana itaat yoktur, itaat ancak Allah'a yapılır. Bir kimse Allah'a itaatte bulunuyorsa siz de -Allah'a itaatte bulunduğu sürece- ona itaat edin. Eğer o, Allah'a isyan ederse veya başkalarını isyana davet ederse bilesiniz ki o kişi, isyan edilmeye layıktır, itaat edilmeye değil. Hatta o, tahkir edilip öl-dürülmelidir. Ben bu sözümü söylüyorum. Kendim ve sizler için mağfiret diliyorum.»
Bu senede Yezid b. Velid, Yemenlilere düşmanlığı görüldüğü için Yusuf b. Ömer'i Irak valiliğinden azletti. Yemenliler, Irak'ta bulunan ve Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin kavmi olan bir gruptu. Nihayet Velid b. Yezid öldürüldü. O, Irak'ta bulunan Yemenlilerin çoğunu hapse attırmıştı. Halifenin askerlerinden korktuğu için sınıra gözet-leyiciler koymuştu.
Mü'minlerin emiri Yezid b. Velid, Yusuf b. Ömer'i azletti. Yerine Irak valiliğine Mansur b. Cumhur'u tayin etti. Ayrıca Sind, Sicistan ve Horasan valiliklerini de onun uhdesine verdi. Mansur b. Cumhur, kaba bir bedevi idi. Kaderci Gaylan'ın mezhebine bağlıydı, ama güzel eserleri de vardı. Velid b. Yezid'in öldürülmesi uğrunda çok zahmetlere katlandı. Bu nedenle Yezid b. Velid'in nazarında itibarlı oldu. Anlatıldığına göre o, Velid'in öldürülmesinden sonra işini tamamlayınca Irak'a gitti ve Iraklılardan Yezid adına bey'at aldı. Memleketin çeşitli beldelerindeki vali ve naibleri yerinde bıraktı. Ramazan ayının sonunda Şam'a döndü. Bu nedenle halife Yezid b. Velid, görevde bulunduğu sürece onu Irak valiliğinde bıraktı. Doğrusunu Allah bilir.
Yusuf b. Ömer'e gelince o, Irak'tan kaçtı, Belka diyarına gitti. Mü'minlerin emiri Yezid emir göndererek onu huzuruna celbettirdi. Huzura gelince Yezid sakalından tuttu. Uzun sakalı vardı. Sakalı göbeğini geçiyordu ama kendisi kısa boyluydu. Halife Yezid onu kınadı, azarladı, sonra zindana attırdı. Zimmetine geçirdiği mal ve paraları elinden almaları için görevlilere talimat verdi.
Mansur b. Cumhur, Irak'a gidince halifenin (Velid'in öldürülüş keyfiyetine dair) mektubunu halka okudu. Cenâb-ı Allah'ın, Velid'i muktedir bir hükümdara yaraşırcasma yakaladığını ve öldürdüğünü beyan etti. Halife mektubunda, Mansur b. Cumhur'u Irak valiliğine tayin ettiğini ifade ediyordu. Onu; yürekli, cesaretli ve savaş taktiklerini bilen bir kişi olduğu için valiliğe nasbettiğini beyan ediyordu. Iraklılar, Yezid b. Velid'e bey'at ettiler. Sind ve Sicistan halkı da aynı şekilde bey'atlarını sundular.
Horasan naibi Nasr b. Seyyar'a gelince; o, Mansur b. Cumhur'a itaat etmedi. Emri altına girmeyeceğini söyledi. Nasr b. Seyyar Velid b. Yezid'e büyük hediyeler sunmuş, bu nedenle görevinde kalmıştı.
Bu senede Mervan el-Himar, Velid b. Yezid'in kardeşi Ömer b. Yezid'e mektup yazarak onu, kardeşi Velid'in intikamını almaya teşvik etti. Mervan o zaman, Azerbaycan ve Ermeniye valisi idi. Sonra Yezid b. Velid, Mansur b. Cumhur'u Irak valiliğinden azlederek yerine Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'i tayin etti ve ona: "Iraklılar, senin babam severler. Ben de seni oraya vali tayin ettim." dedi. Bu tayin işi bu Senenin şevval ayında olmuştu.
Halife, Irak'ta bulunan Şamlı emirlere mektup yazarak Mansur b- Cumhur'un Irak'ı Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'e teslim etmeyeceğinden endişe ettiğini bildirdi ve Ömer'den yana olmalarını tavsiye etti. Fakat Mansur b. Cumhur, halifenin emrine uydu. Abdullah b Ömer b. Abdülaziz'e valiliği devretti, emrini dinleyip ona itaat etti.
Halife, Nasr b. Seyyar'a da bir mektup yazarak, kendisini Horasan özerk valiliğinde bıraktığım bildirdi.
Kirman'da doğduğu için kendisine Kirmanlı denilen Ebu Ali Cü-dey'a b. Ali b. Şebib el-Muğnî, Nasr b. Seyyar'a isyan etti. Birçok insan da bu isyanda ona taraftar oldu. Çünkü Kirmanlı, cuma namazlarına 1.500 kadar adamıyla beraber gelirdi. Nasr b. Seyyar'a selam verir, ama onun yanında oturmazdı. Nasr b. Seyyar ile emirleri onun bu tavrına şaştılar, hayrete düştüler. Bir süre sonra onu zindana atmaya karar verdiler. Bir aya yakın zindanda kaldı.
Sonra Nasr onu serbest bıraktı. Birçok insan onun etrafında toplandı ve onunla birlikte ayaklandılar. Nasr b. Seyyar, üzerlerine bir askeri birlik gönderdi. Bu birlik ve komutanı onlarla savaştı. Onları bozguna uğrattı. Bir kısmını öldürdü. Horasan'dan bir cemaat Nasr b. Seyyar'ı küçümsedi. Saygısızlık etti, aylıklarının arttırılmasında ısrar ettiler. Ona -minber üzerinde iken- Selem b. Ahvezî aracılığıyla ağır sözler, hoşuna gitmeyen kelimeler sarfettiler. Minber üzerinde hutbe ir ad ettiği esnada bey'atçılar mescidden çıktılar. Böylece halkın çoğu ondan koptu.
Nasr, bunun üzerine onlara şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, sizi açtım, sonra dürdüm, sizi dürdüm, sonra açtım (yani sizi dikkatle araştırdım ama) aranızda dindar on kişi dahi göremedim. Allah'tan korkun. Allah'a yemin ederim ki, eğer Süfyan sizin aranızda dolaşmaya devam edecek olursa sizden her biriniz kendi malından, çocuğundan ve ailesinden kopmayı, ayrılmayı temenni edecektir ve bunu görmediği halde böyle yapacaktır."
Bundan sonra Nabiğa'nın şu şiirini okudu:
"Eğer bahtsızlığınız size galib olursa Ben sizi ıslah etmeye gayret sarfederinı."
Haris b. Abdullah b. Haşrec b. Verd "b. Muğire el-Ca'd, şu şiiri söyledi:

dini.
"İlkleri bana doğru yükselip yöneldiğinde,
Faydalanarak yıldızları seyretmeye başladım. Geceyi öyle geçir-
Bir fitneden dolayı ki, umumi oldu,
Ehli salah kimselerin tümünü kapsamına aldı,
Horasan, Irak ve Şam'dakileri de.
Onunla uğraşan kimseler mağlub oldular,
Kaba ve şiddetli davranan beyinsiz ve sefih kimse cehaletle yürü-
Bu fitnede cahil de akıllı da aynı oldular.
İnsanlar bu fitneden ötürü simsiyah ve karanlık bir ortam içinde-
dir *Bu nedenle akılları da tamamen karışmıştır. İnsanlar sıkıntılı bir haldedirler. Hamileler çocuklarını düşürmek üzeredirler. Fitneden ötürü kör ve belirsiz bir ortama düşmüşlerdir. Musibetler onları kuruntulara sürüklemiştir. İnsanlar akibetlerini düşünmüyor ve bakmıyorlar. Sadece söyleyeni belirsiz kimse bunu yapıyor. Bakirenin köpüklü sütü veya gebenin sığlığı gibidir. Ki onun çevresini ebeler kuşatırlar. Aramıza geldi, yönelişi ile tahkir etti. Onda kızıl depremli felaketler vardır."
Bu senede halife, emirlerden ve diğerlerinden, -kendisinden sonraki döneme mahsus olarak- kardeşi İbrahim b. Velid b. Abdülmelik için, ondan sonraki döneme mahsus olmak üzere de Abdülaziz b. Hac-cac b. Abdülmelik b. Mervan için veliahtlık bey'atı aldı. Çünkü kendisi ölüm hastalığına yakalanmıştı. Bu bey'at, bu senenin zilhicce ayında gerçekleşti. Bu bey'atı alması için emirlerden, vezirlerden ve ileri gelenlerden bir grup onu teşvik etmişti.
Bu senede Yezid, Hicaz valisi Yusuf b. Muhammed es-Sakafî'yi görevden alarak yerine Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz'i vali tayin etti, Abdülaziz b. Ömer, zilkade ayının sonlarına doğru Hicaz'a gitti.
Bu senede Mervan el-Himar, Yezid b. Velid'e muhalefetini açıkla-aı. Ermeniye'den çıkıp yola koyuldu. Velid b. Yezid'in intikamını alacağını söyledi. Fakat Harran'a ulaşınca, onun halifeliğe muvafik olduğunu ifade etti ve mü'minlerin emin Yezid b. Velid'e beyl at etti.
Bu senede İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, Jö^Haşim Bekir b. Mahan'ı Horasan diyarına gönderdi. Eb Haşim e Merv şehrinde Horasanlılardan bazı kimselerle bir araya geldi. rahim b. Muhammed'in gönderdiği ve aynı zamanda kendini V+ iiitat)ta Dulunan mektubunu ve vasiyetini okudu. Onlar da bu wı ? Ve bu vasiyeti kabul ettiler. Yanlarındaki nafakaları Ebu Ha-9»»le birliktegönderdiler.
(Va ,U Seiıenin zilkade ayının (veya zilhicce ayının) sonlarına doğru hnunda, yahut kurban bayramından sonra) müminlerin emiri Yezid b. Velid vefat etti. [10]

Yezid B. Velid B. Abdülmelik B. Mervan

Yezid b. Velid b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b Ümeyye b. Abdişems b. Abdimenaf b. Kusay Ebu Halid el-Ümevî Mü'minlerin emiriydi. İlk olarak kendisine Şam'a bağlı Mizze kasabasında bey'at edildi. Halifeliği kabul edildi. Sonra Şam'a girerek şehri ele geçirdi. Bunun ardı sıra amcası oğlu Velid b. Yezid'in üzerine asker gönderdi ve onu öldürttü. Bu senenin cemaziyelahir ayının sonlarında halifeliğe tam olarak sahip oldu. Otoritesini kurdu.
Kendisine -Velid b. Yezid'in on kat arttırdığı maaşları azalttığından ötürü- Nakıs lakabı takıldı. Bu lakabı ona Mervan el-Himar'm taktığı da söylenir. Mervan ona, "Nakıs b. Yed" derdi.
Yezid b. Velid'in annesi: Şahferend binti Feyruz b. Yezdücürd b. Kisra'dır. Kisra hanedanmdandı.
İbn Cerir dedi ki: Yezid b. Velid'in annesi, Şah Afezîd binti Feyruz b. Yezdücürd b. Şehriyar'dır. Kisra ailesindendir. Yezid b. Velid, şiirinde şöyle demişti:
"Ben Kisra'nm oğluyum. Babam Mervan'dır. Kayser dedemdir. Başka bir dedem de Hakan'dı."
Böyle demişti. Çünkü dedesi Feyruz'du. Anneannesi Kayser'in kızıydı. Annesi Şehreveyh ise Türk Hakan'ının kızıydı. Kuteyb b. Müslim, Şehreveyh ile kız kardeşini bir gazada esir alarak Haccac'a göndermişti. Haccac, Şehreveyh'i Velid'e göndermiş kız kardeşini kendi yanında alıkoymuştu. Şehreveyh, biyografisini anlatmakta olduğumuz Yezid b. Velid en-Nakıs'ı doğurmuştu. Kız kardeşi ise Irak'ta Haccac tarafından alıkonulmuştu.
Yezid b. Velid, hicretin doksanıncı senesinde doğdu. Doksanaltın-cı senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Evzaî, selem meselesini ondan rivayet etmiştir. Bu senenin olaylarından bahsederken Önceki sayfalarda Yezid b. Velid'in yönetim tarzını, onun adil, dindar, hayırhah, serden kaçan, hakka yönelen bir kimse olduğunu anlatmıştık.
Bu senenin ramazan bayramında namazgaha iki süvari kordonu arasında, sağında ve solunda yalın kılıçlı muhafizlar arasında gitmiş ve aynı vaziyette Hadra köşküne dönmüştü. Salih bir adamdı. Bir atasözünde şöyle denilmiştir: "Yüzü ak olan (Ömer b Abdülaziz) ile Nakıs, Mervan oğullarının en adilleridirler."
Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Yezid b. Velid en-Nakıs'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ey Ümeyye oğulları! Şarkılardan uzak durun. Çünkü şarkı, ha-
azaltır. Şehveti artırır. Mürüvveti yıkar. O, içkinin yerine geçer, okuyan ve dinleyen kimse sarhoşun yaptıklarını yapar. Eğer

şarkı okuyacak veya dinleyecekseniz bunu kadınlardan uzak yerde yapın. Kadınlardan şarkıyı uzak tutun. Çünkü şarkı, zinaya daV jbn Abdülhakim, İmam Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kendisine Nakıs denilen Yezid b. Velid b. Abdülmelik, hilafete nce insanları Kaderiyye mezhebine davet etti ve bu mezhebe inti-b etmeleri için onları zorladı. Bu mezhebin önde gelen adamı Gay-lan'ı da kendine yakın kıldı."
İbn Asakir böyle demiştir. Sonra İbn Asakir, sözünü şöyle sürdürüştür: "Belki de Yezid, Gaylan'ın adamlarını kendine yakın kılmıştır Çünkü Gaylan'ı daha önce Hişam b. Abdülmelik öldürtmüştü."
Muhammed b. Mübarek dedi ki: «Yezid b. Velid en-Nakıs'ın son söylediği söz, "Eyvah, ne kadar da üzüntülüyüm. Eyvah, ne kadar da bahtsızım!" olmuştur. Yüzüğünün üzerinde: "Ululuk, Allah'a mahsustur." ifadesi yazılıydı. Yakalandığı taun hastalığından ötürü Hadra'-da vefat etti. Vefatı hicri 126. senenin zilhicce ayının 7'sinde cumartesi günü olmuştu. Bu ayın kurban bayramı gününde veya bundan birkaç gün sonra veya bu ayın bitimine on gün kala veya bu ayın sonlarında veya zilkade ayının sonunda vefat ettiğine dair çeşitli rivayetler de vardır. Vefat ettiği sırada kırkaltı yaşında olduğuna dair çok rivayetler vardır. Ama otuz yaşında vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Yine başka bir yaşta olduğuna dair zayıf bir rivayet de nakledilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Halifeliği en meşhur kavle göre altı ay sürmüştür. Beş ay birkaç gün sürdüğü de söylenir. Cenaze namazını kardeşi ve kendisinden sonraki veliaht İbrahim b. Velid kıldırdı. Allah ona rahmet etsin.
Said b. Kesîr b. Ufeyr'in anlattığına göre Yezid b. Velid, Babü'l-Cabiye ile Babu s-Sağir arasında bir yere defnedilmiş tir. Babü'1-Fera-dis'te defnedildiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Kendisi esmer
tenli, nahif vücutlu, güzel endamlı, güzel yüzlü ve yakışıklı bir adamdı.
Ali b. Muhammed el-Medinî dedi ki: "Yezid, esmer tenli, uzun °°ylu, küçük başlı, benli ve yakışıklı bir adamdı. Ağzı biraz genişti.
ma ^zla geniş değildi."
Ah Bu senede insanlara Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz haccettirdi, ^bdülaziz, Hicaz valisi idi. Kardeşi Abdullah, Irak valisi idi. Nasr b. yyar da Horasan valisi idi.

ogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi[11]

Hicretin Yüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halid B. Abdullah B. Yezid

Halid b. Abdullah b. Yezid b. Esed b. Kürz b. Amir b. Abkarî Ebü'l-Heysem el-Becelî el-Kusarî ed-Dımışkî. Velid tarafından Mekke ve Hicaz valiliğine atanmıştı. Sonra halife Süleyman da onu bu görevde bırakmıştı. Daha sonra halife Hişam zamanında onbeş sene müddetle Irakeyn valiliği yaptı.
İbn Asakir dedi ki: "Halid b. Abdullah'ın evi Şam'ın Merbaatül-kaz mevkiinde idi ki, bugün Darüşşerif el-Yezidî olarak bilinir. Torna kapısı dahilindeki hamam da ona nisbet edilir."
Halid b. Abdullah b. Yezid b. Esed, dedesi Esed'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle demiştir:
"- Ey Esed! Cennet'i sever misin?
- Evet.
- Öyleyse kendi nefsin için sevdiğin ve istediğin şeyi Müslümanlar için de sev ve iste."
Halid b. Abdullah b. Yezid'den rivayette bulunanlar arasında İsmail b. Evsat, İsmail b. Ebi Halid, Habib b. Ebi Habib ve Humeyd et-Tavil de vardır. Yine onun, dedesi Esed tariki ile Rasûlullah (s.a.v.)'-tan hastalıkların günahlara keffaret kılınacağına dair bir hadisi rivayet ettiği anlatılır. Annesi Hristiyandı. Ebu Bekir b. Ayyaş, annesi Hristiyan olup eşraftan olanlar arasında Halid b. Abdullah'ın adını da nakletmiştir.
Medainî dedi ki: Onun reisliğindeki icraatlarından biri şudur: Şam'da atı üzerinde dolaşmaktayken bir çocuğu ezivermiş, hemen çocuğu kaldırıp atına bindirmiş ve oradaki bir grup insana bu kazaya kendisinin sebebiyet verdiğini, çocuğun ölmesi halinde diyetini vereceğini söylemişti.
Halife Velid, onu hicretin seksendokuzuncu senesinde Hicaz valiliğine tayin etmiş; vefatına kadar o görevde bırakmıştı. Sonra halife Süleyman da onu bu görevinde bırakmıştı. Hicretin 106. senesinde Hişam onu Irak valiliğine tayin etmiş, o da bu görevini hicretin 120. senesine kadar sürdürmüş, sonra da yerine atanan Yusuf b. Ömer'e teslim etmişti. Yusuf b. Ömer, onun malını müsadere etmiş, kendisine işkencede bulunmuş, sonra da serbest bırakmıştı. O da aynı senenin muharrem ayında gidip Şam'da ikamete başlamıştı.
Fakat Velid b. Yezid, daha sonra onu Yusuf b. Ömer'e teslim etmiş, ondan 50.000.000 dirhem para almıştı. Halid b. Abdullah, aşırı işkence altında canını vermişti. Ayakları ezilmiş, bacakları kırılmış, gon'ta da uyluk kemiklerini bundan sonra da göğüs tahtasını kırmışlar îbu nedenle vefat etmişti. Bir tek kelime dahi konuşmamış, ah et-naerniŞ' böylece ruhunu teslim etmişti. Allah ona rahmet etsin.
Leysî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Jîalid b. Abdullah el-Kusarî, bir gün hutbe irad etmeye başlamış, ancak dili tutulmuş ve konuşamaz olmuş ve şöyle demişti: "Ey insanlar t>u soz bazen insanın ağzına gelir, bazen de uzaklaşır. İnsan konuşamaz hale gelir. Sebep vuku bulunca kişi konuşabilir, ama yok olunca da konuşamaz olur. Kişinin beyanı bazen meyveden sıkılan su gibi gelir ve konuşması bazen de tutulur. Arzuladığınız rahat konuşma bir gün bana tekrar nasib olacaktır ve biz arzuladığınız şekilde tekrar size hitab etme gücüne kavuşacağız."

Asmaî ile diğerleri dediler ki: Halid b. Abdullah el-Kusarî bir gün Vasıfta hutbe irad etti. Şöyle dedi: '

"Ey insanlar! Güzel huylarda ve iyiliklerde birbirinizle yarışın. Sizi manen zenginleştirecek olan manevi ganimetlere koşun. Cömertlik yaparak övülmeyi hak edin. Başkasının alacağını geciktirerek yerilmeyin. Yapmaya niyetlendiğiniz ama henüz yapamadığınız bir iyilikle Övünmeyin. Herhangi bir kimseye bir nimet verirsiniz ama şükrünü görmezseniz, bilin ki, vermiş olduğunuz o nimetin mükafatım Allah daha güzel bir şekilde size verir. Karşılığında daha bol bağışta bulunur. Bilesiniz ki, insanların size olan ihtiyaçları bir nimettir. Onları bıkıp usandırarak bu nimeti nikmete dönüştürmeyin.

Malın en faziletlisi, sevap kazandıran ve insanın hatırasını kendisinden sonra devam ettirendir. Eğer iyiliği bir insan suretinde göre-bilseydiniz onu yakışıklı bir adam suretinde görecektiniz ki insanlar ona bakınca mutlu olur ve sevinirlerdi. O yakışıklı insan da bütün âlemlerin fevkinde olurdu. Cimriliği de bir insan suretinde görebil-şeydiniz, onu çirkin bir insan suretinde görecektiniz ki kalpler ondan nefret eder, gözler onu görmek istemezdi. Doğrusu cömertlik yapan efendi olur ve yükselir. Cimrilik yapan da zelil ve alçak olur.

insanların en âlicenabı, kendisinden umulmadığı halde bağışta bulunandır. Gücü yettiği halde karşısındaki suçluyu affedendir. İnsanların en faziletlisi, kendisi ile bağlarını koparanların ziyaretine gidendir. Ekimi hoş olmayanın ürünü de temiz olmaz. Güzelce ekilen °humun dalları, budakları, iyice yeşerir. Kökleri uzar."

Asmaî, ömer b. Heysem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bedevi-nın "iri Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin yanına geldi. Ona şu methi-yi okudu:

Kürz-ü Hayz'ın oğlu, sana rağbet ederek yöneldim ve geldim, bana zayıf ve darmadağın olanı bildiresin.
Bütün iyilikleri şahsında toplayan şerefli bir lider olan yumuşak huylu ve cömert adama geldim.

Zürriyeti ve soyu bakımından Allah'ın en kıymetli yaratığının (yanma geldim.
İnsanlar iyiliklerini kısarlarken sen yükseldin,
Ayakta dimdik durdun. Buralarda bir yoksul dahi kalmadı senin sayende.
Ey cömertlikte deniz gibi olan kişi, insanlar senin dalgalarıii altında kaybolurlar.
Senden iyilik istediklerinde dalgalanır ve köpük saçarsın.
Abdullah'ın oğlu Halid'i her yerde sınadım.
Şahsiyet bakımından onu, insanların en hayırlısı ve en şereflisi olarak gördüm.
Eğer cömertlik ve hayırhahlık nedeniyle dünyada namı ebedi kalacak biri olsaydı;
O da Halid b. Abdullah olurdu. Yani sen ebediyyete kadar namım sürdürürdün.
Senden ümid ettiğim şeyden beni yoksun bırakma,
Aksi takdirde yüzüm kararır ve simsiyah hale gelir."

Halid, bu şiiri ezberledi. Yanında insanlar toplandığında o bedevi kalkıp tekrar bu şiiri okumak isteyince Halid daha atak davranarak ondan önce okumaya başladı ve o bedeviye: "Ey ihtiyar, biz bu şiiri senden önce öğrendik." dedi. İhtiyar bedevi de dönüp dışarı çıktı. Halid, onun bu hususta ne diyeceğini tespit etmek için peşine adam taktı. Takip eden adam, ihtiyar bedevinin şu beyitleri okumaya başladığını duydu:

"Bilesiniz ki, ben Allah yolunda ümid beslemiyordum Halid'in yanında.
Fazlaca zahmetlerle de karşılaşmadım bu uğurda.
Malıyla cömertlik yapan bir bağış denizinin yanma gittim.
O, övgüyü kazanmak için bol mal verir.
Ama uğursuz bahtım o adamın cömertliği hususunda bana muhalefet etti.
Uğursuzluğum yanıma yaklaştı. Şansım benden uzaklaştı.
Eğer onun yanında bir nasibim olsaydı mutlaka elde edecektim;
Ama bu da tek ve bir olan Allah'ın bir emridir."

Takip eden adam, ihtiyar bedeviyi yakalayıp Halid'in huzuruna götürdü ve yolda söylediği şiirleri ona nakletti. Halid de ihtiyar bedeviye 10.000 dirhem verilmesini emretti.

Asmaî dedi ki:

Bedevinin biri Halid b. Abdullah el-Kusarî'den dağarcığını unla doldurmasını istedi, ama Halid, dağarcığının dirhemlerle doldurulmasını emretti. Huzurdan çıkan bedeviye: "Halid sana nasıl davrandı?" diye sorduklarında bedevi şu cevabı verdi: "Ben arzuladığım şevin bana verilmesini istedim, ama o kendi arzuladığı şeyin bana verilmesini emretti."

Ravinin biri dedi ki: Bir ara Halid, kendi maiyetiyle birlikte dolaşmakta iken bedevinin biri karşısına çıktı ve ondan, boynunu

vurmasını istedi. Halid, ona sordu:
- Neyin var, niçin bu istekte bulunuyorsun? Yol mu kestin? Asi mi oldun? Başkasını isyana mı sürükledin?
Bedevi, bütün bu sorulara, "Hayır" diye karşılık verdi. Halid ona
sordu:
- Peki ne diye boynunun vurulmasını istiyorsun? -Yoksulluk ve muhtaçlığa dayanamadığını için...
- Öyleyse ihtiyacını söyle bakalım.
- Bana 30.000 dirhem lazım.
Halid, beraberindeki arkadaşlarına şöyle dedi: "Bugün kazandığım kadar başka hiçbir gün kazanmamışım. Çünkü bu bedevinin benden 100.000 dirhem isteyeceğini tasarlamıştım ve 100.000 dirhemi vereceğimi de kararlaştırmıştım. Ama kendisi benden 30.000 dirhem istedi, böylece 70.000 dirhem kazanmış oldum. Haydi, bu kadar kazandığıma göre gelin geri dönelim." Böyle dedikten sonra bedeviye 30.000 dirhem verilmesini emretti.
Halid, makamında oturduğunda mal ve paralar önüne konulurdu. Kendisi de şöyle derdi: "Bu mal ve paralar emanettir, hak sahiplerine dağıtılmaları gerekir."
Halid'in Rabia adındaki cariyesinin 30.000 dirhem değerindeki yüzüğü kanalizasyona düşmüştü. Rabia, yüzüğünü kanalizasyondan Çıkaracak bir adam getirilmesini istedi. Fakat Halid ona: "Senin elin 0 *adar değerlidir ki, bu pis yere düştükten sonra o yüzüğü takmaman gerekir." dedi ve Rabia'ya yüzüğünün karşılığında 5.000 dinar verilmesini emretti. Cariye Rabia'mn büyük miktarda zinet eşyaları vardı. Zinetleri arasında her biri 73.000 dinar değerinde bir yakut ve birinci vardı."
Efalü'l-İbâd" adlı kitabında Buharı, "Kitabü's-Sünne" adlı ese-nde Ibn Ebi Hatim ve sünnetle ilgili kitaplar tasnif eden birçok rivayet ettiler ki; Halid b. Abdullah el-Kusarî, kurban bayra hutbe irad etti ve cemaata şöyle dedi: v Asanlar! Kurbanlarınızı kesin. Allah kurbanlarınızı kabul sun- Ama ben, Ca'd b. Dirhem'i kurban edeceğim. Çünkü o, Cenâb-ı Allah'ın İbrahin peygamberi "Halil" (dost) edinmediğini ve Musa peygamberle de Tur-i Sina'da konuşmadığını iddia ediyor. Cenâb-ı Allah, onun iddialarından yüce ve büyüktür."
Böyle dedikten sonra minberden indi ve Ca'd b. Dirhem'i minberin dibinde boğazladı.
Birçok imam dediler ki: Ca'd b. Dirhem Şamlı idi. Mervan el-Hi-mar'ın mürebbisi idi. Bu nedenle kendisine Mervan el-Ca'd denilmiştir. Yani Mervan, kendisini terbiye eden Ca'd'a nisbet edilmiştir. Ca'd b. Dirhem, Cehm b. Safvan'm şeyhidir. Cehmiye taifesi ona nisbet edilir. Bunlar Cenâb-ı Allah'ın her mekanda kendi zatı ile bulunduğunu söylerler. Cenâb-ı Allah, bunların söylediklerinden yüce ve uludur.
Ca'd b. Dirhem, bu pis ve murdar mezhebini Eban b. Sem'an adındaki bir adamdan almıştır. Eban da Lebid b. A'sam'm kız kardeşinin oğlu Talut'tan almıştır. Lebid b. Asam, Peygamber (s.a.v.) Efen-dimiz'e büyü yapan Yahudidir. Bu Yahudi bir tarak üzerinde yaptığı büyüyü Zi Evan kuyusunun dibindeki bir taşın altına gizlemişti. Bu kuyunun suyu kına sıvısı renginde idi. Lebid'in Peygamber Efendimize büyü yaptığına dair hadis, Sahihayn'da ve diğer hadis kitablarında sabittir. Bazı hadislerde anlatıldığına göre Cenâb-ı Allah bu sebeple Muavvizeteyn (Felak ve Nâs) sûrelerini inzal buyurmuştur.
Ebu^Bekir b. Ebi Hayseme, Ebu Bekir b. Ayyaş'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi, Muğire ile adamlarının kendisinin huzuruna getirildikleri esnada gördüm. Mescidde tahtı kuruldu. Tahtına oturdu. Sonra Muğire'nin adamlarından birinin huzura getirilmesini emretti. Getirilen adamı öldürttü. Sonra Muği-re'ye: "Şunu dirilt bakalım." dedi Muğire, ölüleri dirilttiğini iddia ediyormuş. Ama Halid'e: "Allah seni ıslah etsin, vallahi ben ölüleri diriltmiyorum." dedi. Fakat Halid: "Ya diriltksin ya da senin de boynunu vurdururum!" deyince, Muğire: "Vallahi,'ben bunu yapamam." diye karşılık verdi. Sonra Halid, içi boş bir kamış çubuk getirilmesini emretti. Onun içinde ateş yaktırdı. Sonra Muğire'ye: "Şu ateşli çubuğu kucakla." dedi. Muğire kucaklamadı, ama Muğire'nin adamlarından biri ileri atıldı ve alevli çubuğu kucakladı. Ebu Bekir b Ayyaş diyor ki: "O adamın yanarken dahi işaret parmağını kaldırarak şahadet kelimesini getirdiğini gördüm."
Bu manzarayı gören Halid b. Abdullah, Muğire'ye: "Vallahi, bu yanmakta iken dahi şahadet getiren adam reisliğe senden daha layıktır." dedi. Sonra da Muğire ile diğer adamlarını öldürttü.
Medainî dedi ki: "Küfe'de peygamberlik iddiasında bulunan bir adamı Halid b. Abdullah'ın huzuruna getirdiler. Halid, ona sordu:
- Senin peygamberlik alametin nedir?
- Bana Kur'ân nazil oluyor! Şöyle ki:
"Sana su yüklü bulutlan verdik. Rabbin için namaz kıl ve alenen minah işleme. Sonra her kafire ve facire uyma."
Bunun üzerine Halid, onu asmaları için adamlarına emir verdi. Daracağına astıklarında da yalancı peygamber şöyle diyordu:
"Sana direkleri verdik. Tekrar kılmaya niyetlenerek Rabbine namaz kıl. Ama senin geri dönmeyeceğine garanti veriyorum."
Müberred dedi ki: Başkalarının evinde yakalanan ve hırsızlık yaptığı iddia edilen bir genci Halid'in huzuruna getirdiler. Halid ona bazı sorular sordu. O da suçunu itiraf etti. Bunun üzerine Halid, gencin elinin kesilmesini emretti, ama o esnada güzel bir kadın ileri atılarak şöyle dedi:
"Ey Halid, vallahi sen bir hataya ayak bastın. Miskin aşık bizde hırsızlık yapmış değildir. O işlemediği bir suçu itiraf etmiştir. Yalnız o, elinin kesilmesini aşkının açığa çıkmasından daha kolay görmüştür."
Halid, genç ve güzel kadının babasının getirilmesini emretti, sonra da o güzel ve genç kadını, hırsızlıkla itham edilen genç adamla evlendirdi. Kadın için 10.000 dirhem mehir verdi.

Asmaî dedi ki: Bedevinin biri Halid b. Abdullah'ın huzuruna girdi ve şöyle dedi: "Ben seni iki beyitte övdüm. Ama 10.000 dirhem ve birde hizmetçi vermezsen bu beyitleri okumayacağım"
Halid: "Evet, sana istediklerini vereceğim!" deyince bedevi, şu beyitleri okumaya başladı:
"Hep evet demeye alışmışsın. Sanki kelimeler arasında evetten başka bir şey duymuş gibi değilsin.
Hayır kelimesini bilmiyorsun. Sanki sen geçmiş zamanlarda ve ümmetlerde bu kelimeyi hiç duymamış gibisin."
Halid, ona 10.000 dirhem para ve bu paraları taşıyacak bir hizmetçi verilmesini emretti.
Yine Asmaî'den şöyle rivayet edilmiştir: Bedevinin biri Halid'in uruna girdi. Halid, ona dedi ki:
- Söyle bakalım ihtiyacın nedir?
- Bana 100.000 dirhem para lazım.
- Çok söyledin. Biraz indir.
-90.000 dirhem indirim yapıyorum, bana 10.000 dirhem ver. Hlid adamın bu kadar çok indirimde bulunmasına şaştı, ama huz bedevi bunu şöyle açıkladı:
- Ey emir, ben senin kadrim gözönüne alarak 100.000 dirhem istemiştim. Ama kendi kadrimi gözönüne alarak bu kadar çok indirim yaptım.
- Sen hiçbir zaman beni yenemezsin.
Böyle dedikten sonra Halid, o bedeviye 100.000 dirhem verilmesini emretti.
Başka bir defasında yine bir bedevi, Halid'in huzuruna girdi ve şöyle dedi:
- Senin hakkında bir şiir yazmıştım, ama onu senin şerefinden daha küçük görüyorum. Sana layık değildir. Sen daha yücesin.
- Oku bakalım. Bedevi okumaya başladı:
"Cömertlikte bulunarak bana hücum ettin ve beni naaş tahtasına yatırdın.
Bana o kadar bağışta bulundun ki benimle oyun oynamakta olduğunu sandım.
Sen cömertsin, cömerdin oğlusun, cömerdin kardeşisin,
Cömerdin müttefikisin. Cömertlik senden kurtulup gidemez."
- İhtiyacını söyle bakalım.
- Bana 50.000 dinar lazım.
- Sana o kadar para verilmesini ve bir misli daha arttırılmasını emrettim.
Böyle dedikten sonra o bedeviye 100.000 dinar verdi. Ebü't-Tîb Muhammed b. İshak-b. Yahya el-Visayî şöyle dedi:
Bedevinin biri Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin huzuruna girdi ve ona şu şiiri okudu:
"Sen kendi kapının üzerine evet yazısını yazdın. O, yüzündeki peçeyi açarak insanları sana çağırıyor.
Sen, "hayır" kelimesine dedin ki: Benden başkasının kapısına git. Artık ebediyyen sen benim kapımda görünemiyeceksin."
Halid b. Abdullah, bu şiiri okuyan bedeviye 100.000 dinar verdi.
Bu bedeviyle ilgili olarak İbn Main demiş ki: "O adam Hz. Ali'nin aleyhinde konuşan biri idi."
Asmaî, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Halid b. Abdullah, Mekke'de bir kuyu kazdırdı ve bu kuyudaki suyun Zemzem'den daha faziletli ve üstün olduğunu iddia etti."
Asmaî'den gelen başka bir rivayette anlatıldığına göre Halid b.
Abdullah el-Kusarî, halifeyi Rasûl'den daha üstün sayarmış ki, bu da küfürdür. Ancak o, bu sözü ile başka bir manayı kasdetmiş ise onu bilemeni. Doğrusunu Allah bilir.
Görülüyor ki, bu sözleri Halid b. Abdullah'ın söylemesi sahih denilir. Çünkü o, dalaleti bastırmak, bid'atleri yok etmek için elinden gelen çabayı sarfetmiş bir kimsedir. Mesela, Ca'd b. Dirhem'i ve diğer mülhidleri öldürmüştür. "el-Ikd" adlı eserin sahibi ona doğru olmayan bazı şeyler isnad etmiştir. Çünkü "el-Ikd" adlı eserin sahibinde çirkin bir Şiîlik ve aşırı bir Ehl-i Bey t taraftarlığı vardı. Kendisindeki Şiîlikten ötürü hiç kimse onun sözlerini anlayamamıştır. Şeyhimiz Zehebî de ona aldanmış ve onun hıfzının sağlam olduğunu söyleyerek kendisini övmüştür. Başkaları da onu övmüşlerdir.
İbn Cerir, İbn Asakir ve diğerlerinin anlattıklarına göre Velid b. Yezid, halifeliği döneminde hacca gitmeye karar verdi. Mekke'ye vardığında Ka'be'nin damında içki içmeye niyetlenmişti. Emirlerden bir grup onun bu niyetinden haberdar olunca, onu öldürmeye ve başkasını onun yerine geçirmeye karar verdiler. Halid b. Abdullah el-Kusarî ise, ona karşı bir komitenin oluşturulduğunu söyleyerek Velid'i Ka'be damında içki içmekten menetti. Velid, bu komitedeki adamların adlarını kendisine söylemesini istedi. Ama o, komitedeki adamların adlarını vermedi. Bunun üzerine Velid, onu şiddetli bir şekilde işkenceye tabi tuttu. Sonra onu Yusuf b. Ömer'e gönderdi. Yusuf da ölünceye kadar ona işkence yaptı ve onu en kötü biçimde öldürdü. Bu olay hicretin 126. senesinin muharrem ayında vuku bulmuştu.
Kadı îbn Hallikan, Halid b. Abdullah'ı "el-Vefeyat" adlı eserinde anlatırken onun hakkında şöyle demiştir: «Din bakımından itham altındaydı. Kendi evinde annesine bir kilise yaptırmıştı. Şairlerden biri ve "el-A'yan" adlı eserin sahibi onun soyunda Yahudi bulunduğunu Şıkk ve Satih ile akrabalığı bulunduğunu söylemişlerdir. Şıkk ve Sa-tih, teyze çocuklarıydılar. Her biri 600 sene yaşadı ve ikisi de aynı günde doğmuşlardı. Tarife b. Har onlardan herbirinin ağzına tükürdükten sonra vefat etmiş ve şöyle demişti: "Bunlar kehanette benim yerime geçeceklerdir." Böyle dedikten sonra aynı günde ölmüştü.»
Bu senede vefat edenler arasında Cebele b. Suhaym, Derrac ^Dü's-Semh ve Said b. Mesruk da bulunmaktadır. Ayrıca Şam valisi Süleyman b. Habib el-Muharibî, İmam Malik'in şeyhi Abdurrahman b- Kasım, Ubeydullah b. Ebi Yezid ve Anır b. Dina

da bu senede ve-tat etmişlerdir ki, bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışızdır. [12]

Hicretin Yüzyirmiyedînci Senesi

Bu senenin başlangıcında İbrahim b. Velid b. Abdülmelik, kardeşi Yezid en-Nakıs'm vasiyeti üzerine halifeliğe geçti ve emirler de onun halifeliğine bey'at ettiler. Bütün Şam halkı da bey'at etti, ancak Humuslular bey'at etmediler. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi eşek lakabıyla tanınan Mervan b. Muhammed, bu sıralarda Azerbaycan ve Ermeniye valisi idi. Buralarda daha önce babası da valilik yapmıştı. Fakat Mervan b. Muhammed, Velid b. Yezid'i Öldürdüğünden Ötürü Yezid b. Velid'e düşmanlık besliyordu. Velid'in intikamını almaya yöneldi. Harran'a geldiğinde fikir değiştirdi ve Yezid b. Velid'e bey'at etti. Kısa bir süre sonra Yezid b. Velid'in vefat haberini aldı. Cezirelilerle birlikte yola koyuldu. Kinnesrin'e vardı. Halkı kuşatma altına aldı. Kinnesrinliler ona boyun eğip itaat ettiler. Sonra Ab-dülaziz b. Haccac idaresindeki Humus'a yöneldi. Abdülaziz b. Haccac, halife İbrahim b. Velid tarafından Kinnesrin'e vali tayin edilmişti. Mervan b. Muhammed bunları, yeni halife İbrahim b. Velid'e bey'at etsinler diye kuştama altına aldı. Ama bunlar ona bey'at etmemekte ısrarlı davrandılar.

Abdülaziz b. Haccac, Mervan b. Muhammed'in kendi vilayetine yaklaşmakta olduğunu duyunca oradan ayrılıp göç etti. Mervan oraya geldi. Humuslular, ona bey'at ettiler ve onunla birlikte Şam'a hareket ettiler. Beraberlerinde Cezire ve Kinnesrin ordusu da vardı. Mervan, 80.000 askerle beraber Şam'a doğru yola koyuldu.

İbrahim b. Velid b. Hişam b. Abdülmelik de 120.000 kişilik bir askeri birliği harekete geçirdi. İki ordu Buka yakınındaki Aynü'l-Cer'de karşı karşıya geldiler. Mervan onları savaştan uzak durmaya ve Velid b. Yezid'in veliaht oğullan Hakem ile Osman'a el sürmemeye davet etti. Yezid bunları Şam'da zindana attırmıştı. Fakat İbrahim b. Velid'in gönderdiği ordu bu istekleri kabul etmeyince, iki taraf güneşin yükseldiği andan itibaren ikindiye kadar şiddetlice savaştılar. Mervan da İbrahim b. Velid'in ordusunu arkadan kuşatacak bir müfrezeyi harekete geçirdi ve bu harekât başarılı oldu. Müfreze arkadan tekbir alarak hücuma geçti. Karşı taraftaki askerler de bu arada İbrahim b. Velid ordusuna saldırdılar. Süleyman'ın komutasındaki İbrahim b. Velid ordusu hezimete uğradı. Humuslular onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Garnizonları ayak altında kaldı. O gün yapılan savaşta Şamlılardan 17.000 veya 18.000'e yakın asker öldürüldü. Bir o kadarı da esir alındı. Mervan bunları, Velid'in veliaht oğulları Hakem ile Osman'a gönderdi. İki kişiden başka hepsi serbest bırakıldı. Yalnız Yezid b. Akkar ile Velid b. Musad tutuklu kaldılar. Bunlar Beni Kelb kabilesindendiler. Mervan bunları huzurunda kırbaçlattı ve zindana attı. İkisi de zindanda öldüler. Çünkü bunlar, Velid b. Ye Öldürülmesine bizzat iştirak etmişlerdi.

Süleyman ile geride kalan diğer adamları hezimete uğramış olarak döndüler. Sabaha doğru Şam'a ulaştılar. Mü'minlerin emiri İbrahim b. Velid, olup bitenlerden haberdar edilince aynı anda ümera ile toplantı yaptı. Toplantıya katılanlar arasında Abdülaziz b. Haccac, Yezid b. Halid b. Abdullah el-Kusarî, Ebu Alaka es-Seksekî, Asbağ b. Zuale el-Kelbî ve diğerler vardı. Toplantıda alınan karar uyarınca Velid'in veliaht oğulları Hakem ile Osman'ın -halifeliğe geçmelerinden korkulduğu için- öldürülmeleri gerekiyordu. Bunlara Yezid b. Halid b. Abdullah el-Kusarî gönderildi. Bulûğa ermişlerdi. Hatta bunlardan birinin bir çocuğu da doğmuştu. Direkle vurularak Öldürüldü. Onlarla birlikte zindanda bulunan Yusuf b. Ömer de Öldürüldü. Yanlarında Ebu Muhammed es-Süfyanî de vardı, ama bu kaçmış ve zindan içerisinde kapı gerisindeki bir odaya saklanmıştı. Kendisini kordon altına almışlar, yine de dışarı çıkmamıştı. Kapıyı yakmak için ateş getirip tam yakacakları esnada Mervan b. Muhammed ile askerlerinin, hezimete uğrayıp kaçmakta olan Şamlı askerleri kovalayarak Şam'a geldiklerini duyunca bunları bırakıp kaçtılar. [13]

Mervan B. Muhammed El-Himar'ın Şam'a Girişi Ve Halifeliğe Geçmesi

Mervan, beraberindeki askerlerle birlikte Aynü'l-Cer'den hareket edip yola koyuldu. Şam'a yaklaştı. Şamlılar, dün hezimete uğrayıp onun önünden kaçmışlardı. İbrahim b. Velid de kaçtı. Süleyman b. Hişam, beytü'1-mala gitti, kapıyı açtı. İçerideki mal ve paralan arkadaşlarına ve kendisine tabi olan askerlere dağıttı. Velid b. Yezid'in azatlıları da Abdülaziz b. Haccac'ın evine hücum ettiler. Onu evde öldürdüler. Malını yağmaladılar. Yezid b. Velid'i de mezardan çıkarıp °nu Cabiye kapısında darağacına astılar.b. Muhammed, Şam'a girip üst taraflarda konakladı. Ve-ı in oğulları Hakem ve Osman'ın cesetleri ile Yusuf b. Ömer'in cese-cu huzuruna getirildi. Bunlar defnedildiler. Ebu Muhammed es-Süf-yam de iplere bağlı olduğu halde huzura getirildi. Mervan el-Himar'a med Selamı verdi- Mervan: "Hele şunu bırak." dedi. Ebu Muham-dile eS^Süfyanî ise şöyle dedi "Şu iki çocuk (Hakem ile Osman) ken- ^den sonra senin halife olmanı istiyorlardı" Böyle dedikten sonra senin halife olmanı istiyorlardı." Böyle dedikten soneni in zindanda iken söylediği şu şiiri okumaya başladı:

gBjnden Mervana selam söyleyin. e ier her tarafı kapladı. Kin her tarafı Örttü. Biz şefkate muhtaç
olduk ama uzun süredir şefkat görmüyoruz.
Ben zulme uğradım. Kavmim de Velid'in öldürülmesi nedeniyle bizi sorumlu tutuyor.
Eğer ben ve benden sonraki veliahdım öldürülecek olursak,
Mervan mü'minlerin emiri olsun."

Bundan sonra Ebu Muhammed es-Süfyanî, Mervan'a: "Ellerini uzat." dedi ve halifeliğine bey'at eden ilk şahıs oldu. Ardı sıra Muavi-ye b. Yezid b. Husayn b. Nümeyr de Mervan'a bey'at etti. Daha sonra Şamlılar ve Humuslular ile diğer belde halklarının reisleri bey'at ettiler. Bey'at merasimi tamamlandıktan sonra Mervan, onlara: "Emirlerinizi seçin ki, onları başlarınıza tayin edelim." dedi. Her belde halkı kendileri için bir emir seçti. Mervan da onları kendilerine emir olarak tayin etti. Böylece Şam reisliğine Zamil b. Amr el-Cibranî, Humus reisliğine Abdullah b. Şecere el-Kindî, Ürdün reisliğine Velid b Muavi-ye b. Mervan, Filistin reisliğine Sabit b. Nuaym el-Cüzamî tayin edilmiş oldular.

Mervan b. Muhammed, Şam'da otoritesini yerleştirince Harran'a döndü. O esnada, kendisinden önceki halife İbrahim b. Velic ile amcası oğlu Süleyman b. Hişam ondan eman istediler. O da bunlara eman verdi. Süleyman b. Hişam, Tedmür şehrinden bir heyetle gelip Mervan b. Muhammed'e bey'at etti.

Sonra Mervan, Harran'da otoriteyi sağlayınca, orada üç ay süreyle ikamet etti. Ancak ondan sonra Şamlılar yapmış oldukları bey'atı bozdular. Humuslular ve diğer şehirlerdeki insanlar da bey'atlarmı bozdular. Bunun üzerine Mervan, Humuslular üzerine bir ordu gönderdi. Hicri 127. senenin ramazan bayramı gecesinde ordu Humus'a vardı. Mervan ise bayramdan iki gün sonra oraya ulaştı. Humuslular, karşılarında büyük bir ordu ile duran Mervan'ı görünce itaat ettiler. O gün Mervan'ın beraberinde, hal' edilmiş halife İbrahim b. Velid ile Süleyman b. Hişam da bulunmaktaydı. Mervan, bunlara Özel ikramda bulunuyor, sabah ve akşam yemeklerini onlarsız yemiyordu. Mervan, Humusluları kuşatma altına alınca halk; "Biz sana itaat üzereyiz." diye ünlediler. Mervan da: "Şehrin kapılarını açın." diye emir verince kapıları açtılar. Sonra aralarında ufak tefek çatışmalar oldu. Mervan, Humuslulardan 500 veya 600 kadar adam öldürdü. Öldürülenlerin şehir çevresindeki darağaçlarına asılmalarını emretti. Ayrıca şehrin bazı surlarının yıkılması için emir verdi.

Şamlılara gelince, Şam'ın Gota mıntıkasındaki halk, reisleri Zamil b. Amr'ı kuşatma altına aldılar. Başlarına Yezid b. Halid el-Kusa-rî'yi reis olarak tayin ettiler. Şehirde onun naibi sebat etti. Halife Mervan, Humus'tan ona karşı 10.000 dolayında asker gönderdi. Bun-

lar Şam'a yaklaştıklarında naib, beraberindeki askerlerle karşılarına çıktı. İki taraf çarpıştılar. Halifenin askerleri, Şamlıları bozguna uğrattı. Mizze kasabası yakıldı. Orada bulunan başka köyler de yakıldı. Yezid b. Halid el-Kusarî ile Ebu Alaka el-Kelbî, Mizze'deki Beni Lahm kabilesinden bir adam vasıtasıyla eman dilediler. Zamil b. Amr, onları öldürdü ve kesik başlarını Halife Mervan'a gönderdi. Bu sırada Mervan, Humus'ta bulunuyordu.

Sabit b. Nuaym, Filistinlilerle birlikte halifeye karşı ayaklandı. Hep birlikte Taberiye'ye gelerek orayı kuşatma altına aldılar. Halife, onlara karşı asker gönderdi. Halife ordusu, asileri uzaklaştırıp garnizonlarını ayaklar altında çiğnedi. Sabit b. Nuaym da Filistin'e kaçtı. Emir Ebü'1-Verd, onu kovaladı ve ikinci kez bozguna uğrattı. Adamlarını darmadağın etti. Ebü'1-Verd, Sabit'in üç oğlunu yaralı olarak esir aldı ve halifeye gönderdi. Halife de tedavi edilmelerini emretti. Sonra halife, Filistin naibi Romahis b. Abdülaziz el-Kinanî'ye bir mektup yazarak Sabit b. Nuaym'ı her nerede olursa olsun yakalamasını emretti. Romahis de onu aramaya başladı. İki ay sonra esir olarak yakalayıp halifeye gönderdi. Halife de onun el ve ayaklarının kesilmesini emretti. Beraberindeki bir topluluk da aynı şekilde ellerinden ve ayaklarından mahrum kaldılar. Halife, el ve ayakları kesilen bu topluluğu Şam'a gönderdi. Bunlar Şam mescidinin kapısında bekletildiler. Çünkü Şamlılar, Sabit b. Nuaym'm Mısır diyarına giderek orada isyan edip halifenin Mısır'daki naibini öldürdüğünü duyurak paniğe kapılmışlardı. Halife, kendilerini paniğe sürükleyen bu iddianın asılsız olduğunu anlasınlar diye el ve ayakları kesilen bu topluluğu Şam halkına gönderdi.

Halife Mervan, Deyr-ü Eyyüb'da bir süre daha ikamet etti. Önce oğlu Abdullah, sonra da diğer oğlu Ubeydullah için veliahtlık bey'atı aldı. Bunları Hişam'ın kızları ile evlendirdi. Gelinlerinden birinin adı Ummü Hişam, diğerininki ise Aişe idi. Bu bey'a ve evlendirme töreni her ne kadar göz kamaştırıcı ve kapsamlı idiyse de yine de tam manasıyla mükemmel olmamıştı. Halife, Şam'a geldi; Sabit ile adamlarının el ve ayakları kesildikten sonra şehir kapılarında darağaçlarına asılmalarını emir buyurdu. Onlar arasında Amr b. Haris el-Kelbî'den başka hiçbiri hayatta bırakılmadı. Anlatıldığına göre Amr da, Sabit in yanlarına emanet mal bıraktığı bazı kimseleri biliyordu, bu nedenle öldürülmemişti.

Şam'da Mervan'ın otoritesi yerleşti. Sadece Tedmür'de kanşıklık-?r devam etti. Bunun üzerine Mervan, Şam'dan yola çıktı Humus ^ya"na bağlı Kastel'de mola verdi. Orada iken Tedmürlülerin kendi-detl "astel arasındaki su kaynaklarını körelttiklerini duydu. Şide öfkelendi. Yanında çok sayıda asker vardı. Tedmürlülerin akrabası olan Ebreş b. Velid, bu hususta halife Mervan'la konuştu. İleri sürecek mazeretleri kalmasın diye halifeden önce Tedmürlülere bir elçi göndermesini istedi. Halife de Ebreş'in kardeşi Amr b. Velid'i Tedmürlülere gönderdi. Amr, Tedmür'e gidince halk ona iltifat etmedi, sözünü dinlemedi. O da geri döndü. Halife, Tedmür üzerine bir ordu göndermek istedi. Ancak Ebreş araya girerek, elçi olarak bizzat kendisini Tedmür'e göndermesini rica etti. Halife de elçi olarak onu Tedmür'e gönderdi. Ebreş, Tedmür'e gidince halkla konuştu. Onları itaata meylettirdi. Çokları onun çağrısına icabet ettilerse de bazı kimseler icabet etmediler. O da olup bitenleri bir mektupla halifeye bildirdi. Halife ona, Tedmür'ün bazı surlarını yıkmasını emretti ve itaat edenlerin itaatim kabul etmesini ferman buyurdu. O da emrin ve fermanın gereğini yerine getirdi.

Sonra halifenin yanında ümera ve askerler toplandı. O, yanında hazır bulunanlarla birlikte karayolundan Rusafe'ye doğru yola koyuldu. Yanındaki reislerden hall edilmiş halife İbrahim b. Velid, Süleyman b. Hişam, Velid'in oğulları Yezid ve Süleyman'dan oluşan bir reisler cemaatı da vardı. Rusafe'de günlerce ikamet etti. Sonra çöle döndü. Süleyman b. Hişam Rusafe'de sırt ağrıları rahatlayıncaya kadar ikamet etme izni istedi. O da kendisine bu izni verdi.

Mervan, yola koyuldu. Fırat kıyısındaki Vasıfta konakladı. Orada üç gün kaldıktan sonra Karkisya'ya doğru hareket etti. İbr

Hü-beyre orada bulunuyordu. Gidip onu, Dahhak b. Kays eş-Şeybanî adlı Haricî adamla savaşsın diye Irak'a göndermek istiyordu. Mervan bu işle meşgul oldu. Daha önce bazı seriyyelerle gönderdiği onbinlerce süvari yanına gelip toplandılar. Rusafe'nin yanından geçerlerken orada Süleyman b. Hişam b. Abdülmelik'le karşılaştılar. Süleyman, Rusafe'de istirahat etmek için izin istemişti. Gelen seriyyenin askerleri, Süleyman'dan halife Mervan b. Muhammed'i görevden uzaklaştırıp onunla savaşmasını ve halkı kendisine bey'ata çağırmasını istediler. Şeytan da ayağını kaydırdı ve Süleyman onların bu isteklerine olumlu cevap verdi. Mervan'ı hal etti. Ordunun başında Kinnesrin'e doğru harekete geçti. Şamlılarla mektuplaştı. Her taraftan ona olumlu cevaplar geldi. Adamlar katıldı. Süleyman, Dahhak b. Kays adındaki Haricî ile savaşması için hazırlayıp harekete geçirdiği İbn Hübeyre ile de mektuplaştı. Yanına gelmesini istedi. 70.000 kadar askerle gelip saflarına katıldı. Mervan, onlara karşı 70.000 askerden oluşan bir ordunun başında İsa b. Müslim'i gönderdi. İki taraf Kinnesrin'de karşı karşıya geldiler ve savaştılar. İki taraf savaşmakta iken Mervan gelip onlarla şiddetle savaştı ve bozguna uğrattı.

Bu savaşta İbrahim b. Süleyman b. Hişam öldürüldü. İbrahim, Süleyman'ın büyük oğlu idi. Süleyman b. Hişam tarafında 30.000 Icüsur asker öldürüldü. Sonra Süleyman'ın kendisi de mağlup olarak cepheden döndü, Humus'a gitti. Hezimete uğrayan askerler onun etrafında toplandılar. Orada ordugah kurdular. Mervan'ın Humus'ta yıktırdığı surları onardılar. Mervan tekrar üzerlerine geldi. Onları kuşatma altına aldı. Üzerlerine seksen küsur mancınıkla taş yağdırdı. Bu kuşatma sekiz ay kadar sürdü, gece gündüz üzerlerine taş yağdırdı. Süleyman b. Hişam komutasındaki askerler, her gün Mervan'ın karşısına çıkıp savaşıyor, sonra da geri dönüyorlardı.

Şunu da belirtelim ki, Süleyman ve beraberindeki bir grup insan Tedmür'e gittiler. Yolda Mervan'ın askerleriyle karşılaştılar. Askerler onu öldürmek için saldırıya geçtiler. Mallarını yağmalamak istediler. Ama bunu başaramadılar. Mervan, onlara karşı savaşmak üzere hazırlık yaptı. Cepheye gidip savaştı. Fakat bunlar 900 kişi oldukları halde Mervan'ın askerlerinden 6.000'e yakın askeri öldürdüler. Sonra Tedmür'e döndüler.

Mervan, Humus kuşatmasını tam on ay sürdürdü. Üzerlerine peşpeşe belalar gelip zillete maruz kaldıklarında, alçaklık kendilerinden ayrılmadığında Mervan'dan eman istediler. O da kendisine itaat etmeleri şartıyla eman verebileceğini söyledi. Sonra Humuslular kendisine Said b. Hişam'ı, onun iki oğlu Mervan ile Osman'ı ve onunla beraber hapiste bulunan Seksekil adamı, ayrıca ona iftira edip söv-mekte olan Habeşli adamı teslim etmeleri şartıyla eman istediler. Mervan bu isteklerini kabul etti, onlara eman verdi. Teslim ettikleri mezkur adamları da öldürdü. Sonra Dahhak'm üzerine gitti.

Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz, elinde bulunan Küfe şehri ile kasabalarını vermek şartıyla Haricî Dahhak ile barış anlaşması yapmıştı. Mervan'ın süvarileri Kûfe'ye doğru geldiler. Dahhak'-m tayin ettiği Küfe valisi Melhan eş-Şeybanî, onları şehrin dışında karşıladı. İki taraf arasında savaş cereyan etti. Melhan eş-Şeybanî öldürüldü. Onun Öldürülmesinden sonra Dahhak, Küfe valiliğine Beni Aîza kabilesinden Müsenna b. İmran'ı tayin etti. Kendisi de zilkade ayında Musul'a gitti. İbn Hübeyre de Kûfe'ye giderek şehri Haricîlerden kurtardı. Dahhak, Kûfe'ye askeri birlik gönderdi, ama birşey elde edemedi.

Bu senede (hicretin 127. senesinde) Dahhak b. Kays eş-Şeybanî isyan etti. İsyan sebebi şuydu: Said b. Behdel adındaki bir Haricî, halkın gafletinden ve Velid b. Yezid'in öldürülmesiyle meşgul olmalarından yararlanarak fırsatı ganimet bildi. Irak'ta etrafında toplanan kir Haricî cemaatı teşekkül etti. Etrafında 4.000 kadar kimse toplan-mıŞtı. Daha önce hiçbir Haricînin etrafında bu kadar sayıda adam toplanmamıştı. Üzerlerine ordular gönderildi. Savaştılar. Bazen galip °ldular, bazen mağlup oldular. Sonra taun hastalığına yakalanan Said b. Behdel vefat etti. Yerine Haricîlerin başına Dahhak b. Kays'ı halife olarak tayin etmişti. Adamları, Dahhak'ın etrafında toplandılar. Dahhak ve etrafındaki adamları çok sayıda askeri birliklerle karşılaştılar. Haricîler, üzerlerine gelen askeri birlikleri mağlup ettiler. Çok sayıda asker öldürdüler. Öldürdükleri arasında Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'in kardeşi Asım b. Ömer b. Abdülaziz de vardı. Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz Öldürülen kardeşi Asım için ağıt yakmıştı. Sonra Dahhak, adamlarından bir grupla Mervan'm üzerine gitti. Küfe'yi geçti Kûfeliler kendisine karşı harekete geçti-lerse de onları kırıp geçirdi. Kûfe'ye girip şehri istila etti. Oraya kendi adamlarından Hassan'ı naib olarak bıraktı. Hassan'dan sonra, bu senenin şaban ayında Melhan eş-Şeybanî'yi Küfe naibliğine tayin etti. Kendisi de Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'i ele geçirmek için yola koyuldu. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde aralarında çok muharebeler patlak verdi ki bunları anlatmak çok yer işgal edecek ve uzun sürecektir.

Bu senede Abbasi propagandacılarından bir grup, İmam İbrahim b. Muhammed'in yanında toplandılar. Beraberlerinde Ebu Müslim el-Horasanî de vardı. Ona çok nafakalar ve paralar verdiler. Mallarının beşte birini de verdiler. Ama bu senede başarılı bir iş yapamadılar. Çünkü ülkede yaygın şekilde ve çok büyük fitneler vardı. Halk arasında ihtilaflar sürüp gitmekteydi.

Bu senede Muaviye b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib, Kûfe'de isyan etti. Halkı kendisine bey'at etmeye çağırdı. Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'le savaşmak için harekete geçti. İki taraf arasında anlatması uzun sürecek savaşlar meydana geldi. Sonra Irak valisi onu sürgün etti. O da dağa çıkıp mütegallibe zümresine katıldı.

Bu senede Türk ülkelerine giden Haris b. Süreye isyan etti. Türklerle birlik olup Müslümanlara karşı harekete geçti, ancak Cenâb-ı Allah ona hidayeti lütfetti ve doğru yolu bulmakta muvaffak kıldı. Nihayet Şam'a geldi. Bu da Yezid b. Velid'in, İslâm'a ve Müslümanlara dönmesi için kendisine yaptığı çağn neticesinde gerçekleşmiş, o da bu çağrıya icabet etmişti. Horasan'a gitmiş, Horasan valisi Nasr b. Seyyar ona ikramda bulunmuştu. Bundan sonra Haris b. Süreye insanları kitaba sünnete ve imama itaate davet etmeye başladı. Bu davetini sürdürdü. Nasr b. Seyyarla biraz tartışması olmuştu.

Vakidî ile Ebu Ma'şer dediler ki: Bu senede Hicaz, Mekke, Medine ve Taif valisi Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz insanlara

haccettirdi. Bu senede Irak valisi, Nadr b. Said el-Hireşî idi. Dahhak el-Haru-rî, ona karşı harekete geçerek ayaklanmış ve isyan bayrağım açmıştı. Yine bu senede Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz de Irak valiliği yapmıştı. Horasan valisi ise Nasr b. Seyyar idi. Ona karşı da Kirmanh ve
ris b. Süreye isyan etmişlerdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Bekr b. Eşec, c 'd b. İbrahim, Abdullah b. Dinar, Abdülmelik b. Malik el-Cezerî, TTmeyr b. Hani, Malik b. Dinar, Vehb b. Keysan ve Ebu İshak es-Sebiî de bulunmaktadır. [14]

Hicretin Yüzyirmisekizinci Senesi

Bu senede Haris b. Süreye Öldürüldü. Öldürülme sebebi şuydu: veZid b. Velid en-Nakıs ona bir eman yazısı yazmıştı. O da Türk illerinde11 ayrılıp Müslümanların yanma dönmüş, müşriklerle olan dostluktan vazgeçip İslâm'a ve Müslümanlara yardımcı olmuştu. Kendisi ile Horasan valisi Nasr b. Seyyar arasında tartışma, rekabet ve düşmanlık vuku bulmuştu ki, bunu burada anlatmak uzun sürecektir.
Halifelik Mervan b. Muhammed'e nasib olunca, Haris b. Süreye bundan rahatsız oldu. İbn Hübeyre, Irak valiliğine tayin edildi Mer-van'a bey'at edilmesine dair emir geldi. Ancak Haris, bu emri kabul etmedi,.bey'ata yanaşmadı. Mervan'm aleyhinde konuştu. Güvenlik komutanı Mesleme b. Ahvez ile ordu komutanlarından ve reislerinden oluşan bir grup ona gelerek Mervan'm aleyhinde konuşmaya son vermesini, Müslümanların birliğini parçalamamasını taleb ettiler; ama onların bu talebini kabul etmedi ve bir tarafa çekildi. Nasr b. Seyyar'a da çağrıda bulunarak kendisi gibi insanları kitaba ve sünnete davet etmesini istedi. Ancak Nasr ona muvafakat etmedi. İslâm'a karşı isyan bayrağını açmakta devam etti. Cehmiye nrkasınm kendisine nisbet edildiği Ebu Mihrez künyesi ile tanınan ve Beni Rasib kabilesinin azatlısı olan Cehm b. Safvan'a da, Haris b. Süreyc'in hayat hikayesini içeren bir kitabı insanlara okumasını emretti. Haris, "Ben siyah sancakların sahibiyim." diyordu. Nasr ona haber göndererek Şöyle dedi: "Eğer sen o adam isen, ömrüme yemin ederim ki, sen ve adamların Şam surlarını yıkacak ve Emevi hakimiyetini ortadan kaldıracaksınız. Al sana benden 500 baş koyun ve 100 baş deve yardım olsun. Ama sen bu adam değil isen ve bu halde ortaya çıkmış isen, kendi aşiretini ve taraftarlarını mahvedersin."
Haris de Nasr'a haber gönderip şöyle dedi: "Ömrüme yemin ede-rim ki, ben o adamım!" Nasr da ona: "Öyleyse önce Kirmanlı adamı öldürerek işe başla. Sonra da Rey'e git. Oraya ulaştığında ben senin Saatine girerim." dedi. Sonra Nasr b. Seyyar ile Haris b. Süreye tar-hştilar. İhtilafa düştüler. Neticede Mukatil b. Hayyan ile Cehm b. Safvan'm kendilerine hakemlik yapmalarına razı oldular. Bu hakem-l Nasr b. Seyyar'ın görevden azledilmesine ve yerine seçilecek ada da şura ile seçilmesine karar verdiler.
Fakat Nasr, bu kararı tanımadı. Cehm b. Safvan'a arkadaş oldu. Ondan ayrılmadı. Haris b. Süreyc'in hayat hikayesini içeren kitabı camilerde ve yollarda okudular. Halkın çoğu ona icabet etti. O esnada Nasr b. Seyyar'm üzerine bir askeri birlik saldırdı ve onu öldürmeye kastederek savaştılar. Arkadaşları onu korudular. Bu uğurda -aralarında Cehm b. Safvan'ın da bulunduğu- çok sayıda adamı öldürüldü. Düşman askerlerinden biri Cehm'in ağzına bir darbe vurarak Cehm'i öldürmüştü.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Cehm b. Safvan, esir alınarak Selem b. Ahvez'in huzuruna götürülmüş, Selem de öldürülmesini emretmiştir. Cehm, Selem'e: "Baban bana eman vermişti." demişse de o: "Babam sana eman vermemiştir, vermemesi gerekir. Şayet ver-mişse bile ben onun verdiği emanı kabul etmiyor ve sana eman vermiyorum. Şu entarinin içine yıldızları doldursan, Meryem oğlu İsa'yı gökten indirsen yine de kurtulamazsın! Allah'a yemin ederim ki, sen benim karnımda olsan, seni öldürmek için karnımı yarar ve seni çıkarırım." demiş, sonra da İbn Meyser'e emir verip onu öldürtmüştü.
Sonra Haris b. Süreye ile Kirmanlı adam, Nasr'a karşı ittifak edip muhalefetlerini birlikte yürüttüler. İnsanları kitaba ve sünnete davet ettiler. Hidayet rehberi imamlara, münkeratı yasaklamaya ve diğer şer'i emirleri tatbik etmeye çağırdılar. Ama bir süre sonra ikisi de anlaşmazlığa düştüler ve birbiriyle şiddetlice savaştılar. Kirmanlı adam galip oldu. Haris b. Süreyc'in adamları hezimete uğradılar. Haris bir katıra binmişti. İnip bir atın üzerine bindi. Fakat at serkeşlik yaptı, yürümedi. Arkadaşları kaçıp kendisini yalnız bıraktılar. Etrafında sadece 100 adamı kalmıştı. Kirmanlı'nın adamları gelip onu yakaladılar. Zeytin ağacının altında öldürdüler. Bir sedir ağacının altında öldürülmüş olduğunu söyleyenler de vardır.
Bu hadise, hicri 128. senenin receb ayının 6'sında pazar günü vuku bulmuştu. Harisle beraber, 100 arkadaşı da Öldürülmüştü. Kir/ manii, onun mallarım ve eşyalarını ganimet edinmiş, arkadaşlarınm-kini de ele geçirmişti. Haris'i, bası kesilmiş halde Merv kapısında idam ettirmişti.
Nasr b. Seyyar, Haris b. Süreyc'in öldürüldüğünü duyunca şöyle bir şiir okumuştu:
"Ey kavmini zillet ve horluğa düşüren! Nice helak edici helak ile kahrolasıca ve uzak olasıca! Senin uğursuzluğun Mudar kabilesini tümden helak etti. Kavmin, atın iki kürek kemiği arasındaki kemiklerle kesildi. Ezdliler ve bunun taraftarları, ne Amr'a ne de Malik'e tamahlanı-yorlar.
Ne de Sa'd oğullarına,.. Rengi karanlık gece gibi simsiyah olan bir ata gem vurulduğu vakitte."
Abbad b. Haris b. Süreye de ona şu şiirle karşılık verdi:
"Ey Nasr, gizlilik uzadı, temenni ve umut da fazlaca uzadı. Merv diyarında Müzenliler diledikleri gibi hükümet ediyorlar. Zalimane de olsa yargıları Mudarlılar üzerinde her hususta geçerli oluyor.

Himyer kabilesi de meclislerinde oturmaktadırlar.
Boyunlarından kan akmaktadır. Mudarlılar bu hale razı olup alçaldılar. Zillet ve bahtsızlıkları da uzun sürdü.
Onlar bu konuda yoruldularsa da askerlerinin üzerine afiyet indi."
Bu senede (hicretin 128. senesinde) İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, Ebu Müslim el-Horasanî'yi Horasan'a gönderdi. Beraberinde, taraftarlarına şu mektubu da yazıp gönderdi: "Bu Ebu Müslim'dir. Emrini dinleyin ve kendisine itaat edin. Onu, Horasan'da hükmü altına aldığı yerlere vali olarak tayin ettim."
Ebu Müslim, Horasan'a gittiğinde adamlarına bu mektubu okudu. Ama hiç kimse ona iltifat etmedi. Mektubun gereğini yerine getirmediler. Ondan yüz çevirdiler, kulak ardı ettiler. Ona sırtlarını döndüler. Ebu Müslim, hac mevsimi esnasında İbrahim b. Muhammed'e dönüp Horasanlıları şikayet etti. Gösterdikleri muhalefeti anlattı. İbrahim b. Muhammed de ona şöyle dedi: "Ey Abdurrahman! Sen bizim ehl-i beytimizden bir adamsın. Geri dön ve Yemenlilerin şu kabilesine dikkat et. Onlara ikramda bulun. Aralarında ikamet et. Çünkü Cenâb-ı Allah bu işi, ancak onların yardımıyla başarıya ulaştıracaktır." Böyle dedikten sonra Ebu Müslim'i diğer kabilelere karşı tedbirli olmaya davet etti ve ona şöyle dedi: "Eğer yapabileceksen, o beldelerde bir tek Arapça lisanı dahi bırakma. Çocuklarından boyu beş karışa ulaşanı suçlu görürsen hemen öldür. Şu ihtiyara (yani Süleyman b. Kesir'e) karşı gelip isyan etme."
ilerideki sayfalarda inşaallah Ebu Müslim el-Horasanî'nin yapaklarını detayh olarak anlatacağız.
Bu senede Ebu Mihnef in kavline göre Haricî Dahhak b. Kays öldürüldü. Bunun sebebi şuydu: Dahhak, Vasıt şehrinde Abdullah b. JJmer b. Abdülaziz'i kuşatma altına aldı. Kuşatmada Mansur b. Cumr da ona yardımcı olmuştu. Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz, kendi- mektup yazarak: "Beni kuşatmanda sana yarar yoktur. Sen Mervan b. Muhammed'in üzerine git. Eğer onu Öldürürsen ben sana tabi olurum." dedi. İkisi de halife Mervan b. Muhammed'e mahalefet etmek üzere anlaştılar.
Dahhak Musul'a yaklaştığında, halk ona mektup yazdı. O da Mu-sullularla irtibat kurup şehre girdi. Valiyi öldürdü, şehri istila etti. Humus'u kuşatmakta olan Mervan, bu durumdan haberdar oldu. Mervan, kuşatma altında tuttuğu Humuslularla meşgul olduğundan onların kendisine bey'at etmeyişlerinden ötürü oğlu Abdullah b. Mervan'a mektup yazdı. Dahhak'ın etrafında 120.000 asker toplanmıştı. Bunlar Nusaybin'i de kuşatma altına almışlardı. Mervan, onu yakalamak üzere harekete geçti. Nusaybin'de karşılaştılar. Şiddetlice savaştılar. Dahhak bu savaşta öldürüldü. Gece karanlığı iki tarafı birbirinden ayırdı. Savaşa ara verildi. Dahhak'ın adamları kendisini kaybetmişler; durumundan şüpheye düşmüşlerdi. Nihayet biri, Dahhak'ın öldürüldüğünü onlara haber verdi. Bunun üzerine adamları Dahhak için ağlayıp ağıt yaktılar, feryad-ü figana başladılar.
Dahhak'ın ölüm haberi Mervan'a geldi. O da meşaleler yaktırarak savaş alanına adamlar gönderdi. Dahhak'ın cenazesinin bulunduğu yeri bilen birini de onlarla beraber savaş alanına gönderdi. Mervan'a gelen haberde Dahhak'ın Öldürüldüğü, başında ve yüzünde yirmiye yakın darbe bulunduğu söyleniyordu. Mervan'ın emri üzerine Dahhak'ın başı koparılarak Cezire şehirlerinde dolaştırıldı.
Dahhak, kendisinin öldürülmesi durumunda yerine Hayberî denen bir adamın komutan olmasını kararlaştırmıştı. Ölümü üzerine adamları Hayberî'nin etrafında toplandılar. Süleyman b. Hişam b. Abdülmelik taraftarları ve aile efradı da Hayberî'nin yanında yer aldılar. Ayrıca geçen senede halifelik hususunda Süleyman b. Hişam'a bey'at etmiş, bu nedenle Mervan b. Muhamnıed'i halifelikten hal' etmiş bulunan askerler de bu saflarda yer aldılar. Sabah olunca bu birleşik cephe, Mervan'la savaşa tutuştu. 400 kadar bahadır askeri ile birlikte Hayberî, ordusunun merkez kısmında yer alan Mervan'ın üzerine hücum etti. Mervan yenilerek kaçtı. Bunlar onu kovaladılar. Ordu karargahı dışına çıkardılar. Hayberî ve adamları da Mervan'ın karargahına girdiler. Hayberî, Mervan'ın yatağının üzerine oturdu. Şunu da belirtelim ki, Mervan ordusunun oğlu Abdullah komutasındaki sağ cenahı ve İshak b. Müslim el-Ukaylî komutasındaki sol cenahı yerlerinde sebat etmiş ve ayrılmamışlardı. Abdullah, askerlerin Hayberî ile birlikte kaçmakta olduklarını, sağ ve sol cenahların kendi cihetlerinde yerlerinde durduklarını görünce Hayberî'yi haklayabileceğim tahmin etti. Çadır direklerini ellerine alarak adamlarıyla birlikte Hayberî'nin üzerine hücum edip onu oracıkta öldürdüler.
Hayberî'nin öldürüldüğü haberi Mervan'a ulaştığında Mervan, dugahtan beş veya altı mil uzakta bulunuyordu. Sevinerek geri ü-ndü. Dahhak'ın taraftarları hezimete uğramış, başlarına Şeyban'ı v mutan tayin etmişlerdi. Bundan sonra Mervan, Keradis denen yer-A Seyban'ın askerlerine hücum etti ve onları yenilgiye uğrattı.
Bu senede Mervan el-Himar, Irak'taki Haricîlerle savaşması için Yezid b. Ömer b. Hübeyre'yi Irak valiliğine tayin etti.
Bu senede Medine, Mekke ve Taif valisi Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz insanlara haccettirdi.
Bu senede Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre, Horasan valisi jseNasrb. Seyyar idi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Bekr b. Seva-tje Cabir el-Cu'fî, Cehm b. Safvan (Bu öldürülmüştü.), büyük komutanlardan Haris b. Süreye (Bunun biyografisi önceki sayfalarda verii-miştir.), Asım b. Abdele, Ebu Husayn Osman b Asım, Yezid b. Ebi Habib, Ebu Tayyah Yezid b. Muhammed, Ebu Hamza en-Nanebeî, Kbu Zübeyr el-Melekî, Ebu İmran el Cevnî ve Ebu Kubeyl el-Maafirî bulunmaktadır. Bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde an-latnıışızdır. [15]

Hicretin Yüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede Hayberî'nin öldürülmesinden sonra Haricîler, Şeyban b. Abdülaziz b. Halis el-İşkerî adındaki Haricînin etrafında

toplandılar. Süleyman b. Hişam onlara, Musul'da kendilerini muhafaza altına almalarım ve orayı kendileri için menzil yapmalarını tavsiye etti. Onlar da bu tavsiye üzerine Musul'a gittiler. Halife Mervan b. Muhammed de onları takib etti Haricîler, Musul şehri dışında ordugah kurdular ve Mervan ordusu tarafına bakan kısmına hendek kazdılar. Mervan da kendi ordusunun onlardan taraftaki kısmına hendek kazdırdı. Bir sene müddetle onları kuşatma altında tuttu. Her sabah akşam savaşıyorlardı. Nihayet Mervan, Süleyman b. Hişam'ın kardeşi °ğlu Ümeyye b. Muaviye b. Hişam'ı kendi adamlarından birini esir alması sayesinde ele geçirdi. Emir verdi, Ümeyye'nin elleri kesildi, konra boynu vuruldu. Bu kesme ve öldürme olayı amcası Süleyman'ın ve askerlerinin gözleri önünde cereyan etmişti.

Mervan, Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre'ye mektup yazarak
^kesindeki Haricîlerle savaşmasını emretti. Bu emir uyarınca, Yezid
5J* 9mer'le oradaki Haricîler arasında çok savaşlar cereyan etti. Yezid
°; Ömer b. Hübeyre onları mağlub etti. Köklerini kazıdı. Irak'ta hiç-
ır Haricî kalmadı. Müsenna b. İmran el-Aizî idaresindeki Küfe şeh-
de bu senenin ramazan ayında Haricîlerden kurtardı.

Mervan, Haricîlerin işini bitirdikten sonra Ammar b. Sabbare'yi kendisine takviye olarak göndermesi için Yezid b. Ömer b. Hübeyre'-ye mektup yazdı. Ammar b. Sabbare, bahadır bir komutandı. İbn Hü-beyre de onu 7.000 veya 8.000 askerle beraber Mervan b. Muham-med'e takviye kuvvet olarak gönderdi. Ammar b. Sabbare'ye karşı 4.000 askerden oluşan bir birlik gönderildi. İki taraf yolda karşılaştılar. Ammar b. Sabbare, onları hezimete uğrattı. Komutanları Cevn b. Kilab eş-Şeybanî el-Haricî'yi öldürdü. Musul'a yöneldi. Haricîlere hücuma geçti.

Süleyman b. Hişam, Haricîlere, Musul'dan ayrılıp gitmelerini, artık Musul'da ikamet imkânı bulamayacaklarını, çünkü önder Mervan, arkadan da Ammar b. Sabbare'nin kıskacında olduklarını söyledi. Azıkları kesilmişti. Artık yiyecek birşey bulamıyorlardı. Bu nedenle Haricîler Musul'dan ayrılıp Hulvan yolu ile Ahvaz'a doğru hareket ettiler.

Mervan b. Muhammed, İbn Sabbare'yi 3.000 askerle peşlerine düşürdü. İbn Sabbare, onları kovaladı, geride kalanların öldürdü. Çeşitli yerlerde yakalayarak onlarla savaştı. Onları darmadağın edinceye kadar peşlerini bırakmadı. Komutanları Şeyban b. Abdülaziz el-İş-kerî'yi hicretin 130. senesinde Ahvaz'da öldürdü. Aslında komutanlarını Halid b. Mesud b. Cafer b Haîid el-Ezdî öldürmüştü.

Süleyman b. Hişam da kendi taraftarları ve ev halkıyla birlikte gemilere binerek Sind'e gitti. Bundan sonra Mervan Musul'dan döndü. Harran'daki menzilinde ikamet etti. Haricîleri ortadan kaldırdığına seviniyordu. Ama daha sevinci tamamlanmadan kader onun karşısına, daha güçlü ve taraftarı daha çok şiddetli bir savaşçıyı çıkardı. Bu savaşçı, Abbasi devletinin propagandacısı Ebu Müslim el-Horasa-nî idi. [16]

Ebu Müslim El-Horasanînin İlk Çıkışı

Bu senede Abbasi imamı İbrahim b. Muhammed'den bir mektup gelerek Ebu Müslim el-Horasanî'nin Horasan'dan yola çıkması emredildi. Ebu Müslim de yetmiş temsilci ile harekete geçti. Hangi şehirden geçiyorlarsa mutlaka halk onlara, nereye gittiklerini soruyor, onlar da hacca gitmekte olduklarını söylüyorlardı. Ebu Müslim, bazı kimselerde kendilerine meyil görünce, onları kendi idealleri uğruna gayret göstermeye davet etti. Onlar da bu davete icabet ettiler. Yolda iken Abbasî imamı İbrahim'in Ebu Müslim'e ikinci mektubu geldi. Mektupta; "Sana zafer bayrağını gönderdim. Horasan'a dön ve davetini açıkla." diyordu. Ebu Müslim de Kahtabe b. Şebib'e emir vererek yanındaki mal ve armağanlarla birlikte İmam İbrahim'in yanına gitmesini ve hac mevsiminde onunla buluşmasını söyledi. Ebu Müslim, îmanı İbrahim'in mektubunu alarak Horasan'a döndü Ramazanın gününde şehre girdi. Mektubu Süleyman b. Kesîr'e sundu. Mek-1 ta "Davetini açıkla ve hiç bekleme." deniliyordu Başlarına Ebu Müslim el-Horasinî'yi Abbas oğullarının davetçisi olarak geçirdiler, tfbu Müslim de propagandacıları Horasan'ın çeşitli mıntıkalarına.

gönderdi.

Bu esnada Horasan valisi Nasr b. Seyyar, Kirmanlı'yı öldürmek
Şeyban b. Seleme el-Harurî işini yoluna koymakla meşguldü. Durumu o kadar güçlüydü ki, adamları birçok Haricî taifeler arasında ona halifelere Özgü selam ile selam veriyorlardı.

Ebu Müslim ortaya çıktığında her taraftan insanlar ona yöneldi. Bir günde altmış köy halkı ona yöneldi. Horasan'da kırkiki gün ikamet etti. Birçok şehir ve kasabaları fethetti. Hicri 129. senenin ramazan ayının bitimine beş gün kala perşembe gecesi olduğunda Ebu Müslim, İmam İbrahim'in kendisine gönderdiği "gölge" adlı bayrağı ondört zira' uzunluğundaki bir mızrağın başına geçirdi. Yine İbrahim'in gönderdiği "bulut" adlı bayrağı da onüç zira' boyundaki bir mızrağın başına geçirdi. Bu iki bayrak da siyah renkliydiler. Bütün bunları yaparken Ebu Müslim el-Horasanî şu ayet-i kerimeyi okuyordu:

"Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmasına izin verilmiştir. Allah, onlara yardım etmeye elbette kadirdir." (ei-Hac, 39.)

Ebu Müslim, Süleyman b. Kesîr ve bu ideal için kendilerine taraftar olan kimseler, siyah elbiseler giyindiler. Siyah elbise onların sembolü oldu. Bu gecede büyük bir ateş yaktılar. Bu ateş vasıtasıyla çevredeki halkı kendilerine çağırdılar. Bu,

aralarında bir işaret oldu. Böylece bir araya gelip toplandılar. Bayraklardan birine "bulut" adını vermelerinin sebebi şuydu: Bulut nasıl ki yeryüzünün her tarafını kaplıyorsa, Abbasiler de davetleri ile bütün yeryüzünü kaplıyorlardı, bayraklardan diğerine "gölge" adının verilmesinin sebebi şuydu: Nasıl ki yerin her tarafında mutlaka gölge varsa, Abbas oğulları da yeryüzünün her tarafında bulunacaklardır.
insanlar her taraftan Ebu Müslim'e yöneldiler. Böylece askerleri Çoğaldı.
ı Müslim, Süleyman b. Kesir'e, ramazan bayramı gününde in-z 1 ara Dayram namazı kıldırmasını emretti. Onun için minber ha· jvj a Emevilere muhalefet edip sünnetle amel etmesini emretti. °kunaZ 1Çİn kauîa "es-Salatü camia" sözü ile duyuru yapıldı Ezan ez Z*^1' ikamet yapılmadı. Emeviler, bayram namazı için hem cja g- . Urlar, hem de ikamet ederlerdi. Hutbeden Önce namazı kıldırci rekatta Patiha'dan önce dört değil de altı tekbir; ikinci re-katta ise üç değil de beş tekbir aldı. Böyle yapmakla Emevilere muhalefet etmiş oldu. Hutbeye de zikir ve tekbirle başladı. Kur'ân ayeti okuyarak hutbeyi tamamladı. Cemaat bayram namazından dağıldıktan sonra Ebu Müslim tarafından hazırlatılan bayram yemeğini yedi.
Ebu Müslim, Nasr b. Seyyar'a bir mektup yazdı. Mektupta, önce kendi adını, sonra Nasr'ınkini yazdı. Mektubu şöyleydi:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
İmdi, Cenâb-ı Allah kendi kitabında bazı kavimleri değiştirmiş ve şöyle buyurmuştur: "Kendilerine bir uyarıcı gelince, ümmetler içinde en doğru yoldan gidenlerden biri olacaklarına, andolsun ki, bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi; fakat kendilerine uyarıcının gelmesi, yeryüzünde büyüklük taslamak ve kötü düzen kurmak ile uğraştıklarından, sadece nefretlerini arttırdı. Oysa pis pis kurulan kötü tuzağa ancak sahibi düşer. Öncekilere uygulanagelen yasayı görmezler mi? Sen Allah'ın yasasında bir değişiklik bulamazsın. Sen Allah'ın yasasında bir başkalaşma da bulamazsın." (ei-Fâtır, 42-43.)
Ebu Müslim'in, mektupta kendi adını önce yazmış olması, Nasr'ın ağırına gitti. Uzun uzadıya düşündü ve: "Bu mektubu cevaplamak gerekir." dedi.
İbn Cerir dedi ki: Nasr b. Seyyar, Ebu Müslim'le savaşmaları için büyük bir süvari birliği gönderdi. Bu hadise, Ebu Müslim'in ortaya çıkışından onsekiz ay sonra olmuştu. Ebu Müslim de bu süvari ordusuna karşı Malik b. Heysem el-Huzaî'yi gönderdi İki taraf karşı karşıya geldiler. Malik, onlardan peygamber ailesinin yönetimine razı olmalarını istedi. Ancak onlar bu isteği kabul etmediler. Sabahtan ikindiye kadar saf düzeninde durdular. Malik'e takviye kuvvet geldi. Malik güçlendi ve onları mağlub etti. Bu, Emevilerle Abbasi askerlerinin savaştığı ilk savaş oldu.
Bu senede Hazim b. Huzeyme, Merv-i Ruz'u ele geçirdi. Nasr b. Seyyar tarafından oraya atanan vali Bişr b. Cafer es-Sa'dî'y öldürdü. Fetih müjdesini Ebu Müslim'e gönderdi.
Ebu Müslim, o zaman yeni yetme bir gençti. Abbasi imamı İbrahim, onu kendi propagandalarını ve davetlerini güçlendirmek için seçmişti. Çünkü Ebu Müslim atılgan, keskin zekalı, iyi anlayışlı bir gençti. Aslı Küfe sevadmdandı. İdris b. Makil el· İclî'nin kölesiydi. Bir Abbasi propagandacısı onu 400 dirheme satm almıştı. Sonra Muham-med b. Ali onu satın aldı ve böylece Abbasilerin velayeti altına girdi. İmam İbrahim onu, Ebü'n-Necm İsmail b. İmran'm kızıyla evlendirdi. Mehrini verdi Horasan ve Irak'taki davetçilerine de onun sözünü dinlemelerini ve emrini tutmalarını bir mektupla bildirdi. Çünkü geçen sene Abbasi propagandacıları Ebu Müslim'in -yaşı küçük olduğundan ötürü- emrini dinlememişlerdi. Bu sene İmam İbrahim tekra mektup yazarak bu emrini te'yid etti ve propagandacıların, Ebu Müslim'e itaat etmelerini istedi. Bunda hem Ebu Müslim için hem de Abbasi propagandacıları ve davetçileri için hayır vardı. "Allah'ın emri şüphesiz gereği gibi yerine gelecektir." (ei-Ahzâb, 38.)
Ebu Müslim'in Horasan'da kuvveti yayılınca, oradaki Arap taifeleri onunla savaşmak üzere kendi aralarında bir anlaşma yaptılar. jÜrmanh ile Şeyban bu anlaşmaya girmeye zorlanmadılar. Çünkü ikisi de Nasr ve Ebu Müslim'e karşı isyan etmişlerdi. Ebu Müslim'in kendisi de Nasr'a muhalifti. Böyle olunca Kirmanlı ile Şeyban, kendi konumlarında bırakıldılar.
Bununla beraber Nasr, Mervan el-Himar'ı halifelikten hal1 etmeleri için halka çağrıda bulunuyordu. Nasr, Seyhan'dan, Ebu Müslim'e karşı vermekte olduğu savaşta kendisine yardımcı olmasını veya bu işi tamamlayıncaya kadar kendisinden uzak durmasını istedi. Ebu Müslim'i öldürdükten sonra tekrar kozlarını paylaşmaya devam edeceğini bildirdi. Şeyban, onun bu isteğine olumlu cevap verdi.
Ebu Müslim, bu durumdan haberdar olunca, Kirmanlı'ya haber göndererek olup bitenleri ona bildirdi. Kirmanlı da bu tutumundan ötürü Şeyban'ı kınadı ve onu Nasr ile yaptığı anlaşmayı bozmaya çağırdı. Nasr'a yardımcı olmasını engelledi.
Ebu Müslim, Herat üzerine Nadr b. Naim'i gönderdi. Nadr, Herat şehrini vali İsa b. Ukayl el-Leysî'nin elinden aldı ve b durumu bir mektupla Ebu Müslim'e bildirdi. Herat valisi İsa ise, kaçıp Nasr'ın yanına gitti. Sonra Şeyban, saldırmazlık anlaşması yaparak bir sene müddetle Nasr'a hücum etmeyeceğini bildirdi. Bu da Kirmanlı'nm zorlaması neticesinde olmuştu. Kirmanlı, Ebu Müslim'e haber salarak, Nasr'a karşı savaşında yanında yer alacağını bildirdi. Ebu Müslim de Kirmanlı'nm yanma gitti, ona ikramda bulundu. İkisi, Nasr'a karşı savaş ve mahalefette anlaşıp ittifak yaptılar.
Ebu Müslim'in hükümranlığı geniş bir alana yayıldı. Askeri çoğaldı, ordusu büyüdü. Tıpkı bir hükümdarın ihtiyaç duyduğu gibi güvenlik kuvvetleri, polis ve jandarma, posta teşkilatı, divan ve benzeri ualre*erin başlarına görevliler tayin etti. Nakiblerden biri olan Kasım ^_Mücaşi et-Temimî'yi adalet teşkilatının başına geçirdi. Bu zat, Ebu üslirn'in namaz imamlığını da yapmaktaydı. Bazı kıssalar anlatır, aŞimilerin güzel hasletlerini dile getirip Emevileri yererdi, f J50111*3 ^u Müslim, alçak bir yerde bulunan Balin kasabasına git-tu R^ *?' Seyyarın ° tarafa akmakta olan suları kesmesinden kork-lj',, alin'e bu yıl içinde zilhicce ayının 6'sında gitti. Bayram namazını H,». a ^k Kasım b. Mücaşi kıldırdı. Nasr b. Seyyar ise bulutları anni Duyul

ordusu ile Ebu Müslim'e doğru gitti. Onunla savaşmak inde idi. Yerine vekiller bıraktı. Hicretin 130. senesi olayların-
dan bahsederken, Ebu Müslim ile Nasr b. Seyyar arasındaki bu savaşları anlatacağız. [17]

İbn Kirmanının Öldürülmesi

Nasr b. Seyyar ile Cüdey' b. Ali el-Kirmanî arasında savaş patlak verdi. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Ebu Müslim, her iki tarafa mektup yazarak kendi saflarına katılmalarım istiyor, Nasr ile İbn Kirmanî'ye mektup yazıp şöyle diyordu: "İmam İbrahim size iyi davranmamı bana tavsiye etti. Sizin hakkınızda onun bana yapmış olduğu tavsiyenin dışına çıkacak değilim."
Ayrıca çeşitli şehirlere mektuplar yazarak, halkı Abbasilere davet ediyordu. Birçok kimse onun bu davetine icabet ediyordu.
Ebu Müslim, yoluna devam etti. Nasr b. Seyyarın hendeği ile İbn Kirmanî'nin hendeği arasında bir yerde konakladı. İki taraf da ondan korktular. Nasr b. Seyyar, Mervan'a mektup yazarak Ebu Müslim'in durumunu ve beraberinde çok sayıda adattı bulunduğunu, halkı İbrahim b. Muhammed'e davet ettiğini bildirdi; ayrıca mektubunda şu şiire de yer verdi:
"Küller arasında ateş korunun parlaklığını görüyorum. Korun elbetteki şulelenip ışık vermesi gerekir. Ateşler çubuklarla tutuşturulur. Savaşın başlangıcı da sözdür.
Şaşkınlığımdan dedim ki: Bak hele sen! Ümeyye oğulları uyuyorlar mı, yoksa uyanık mıdırlar?!"
Mervan ise Nasr b. Seyyar'a şu cevabî mektubu yazdı: "Hazırda bulunan kişi, hazırda bulunmayanın görmediklerini görür."
Nasr ise şöyle dedi: "Adamınız kendisine yardım gelmediğini ve takviye kuvvetinin bulunmadığını bize haber vermiştir."
Başka bir ravi ise, yukarıdaki şiiri daha değişik lafızlarla şöyle nakletmiş tir:
"Küller arasında ateş korunun parlaklığını görüyorum. Yakında bu kor alevlenecektir. Ateşler çubuklarla tutuşturulur. Savaşın başlangıcı sözdür.
Eğer kavmin akıllıları bu ateşi söndürmezlerse, Yakıtı cesetler ve kelleler olacaktır.
Şaşkınlıktan diyorum ki: Bak hele sen! Emeviler uyuyorlar mı, yoksa uyanık mıdırlar?
Eğer şu zamanda uyumakta iseler, De ki: Kalkın, kalkma zamanı geldi."
İbn Hallikan dedi ki: Bu sözler, Kûfeli bazı Alevilerin, Abdullah b Hüseyin'in oğulları Muhammed ile İbrahim'in, Seffah'ın kardeşi Mansur'a karşı ayaklandıklarında söyledikleri şu sözlere benzemektedir:
"Yer üzerinde ateşin tutuşmakta olduğunu görüyorum.
Bu ateş her tarafa ışık saçıyor.
Abbasiler bu ateşi görmeyip uyumaktadırlar.
Ateşten yana geceyi güvenli bir şekilde uyuyup geçiriyorlar.
Ümeyye oğulları da bu ateşi görmeyip uyuyorlar.
Sonra savunmanın fayda vermediği bir zamanda,
Kendilerini bu ateşe karşı savunuyorlar."
Nasr b. Seyyar da Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre'ye mektup yazarak yardım istedi. Mektubuna şu şiiri de eklemişti:
'Yezid'e sözün en hayırlısını ulaştır.
Doğru söylüyorum. Yalanda hayır bulunmadığına kesinlikle inanmaktayım.
Horasan'da bir yumurta gördüm... Eğer ondan yavru çıkarsa çok şaşılır.
İki yıllık bir yavru ama büyüdü, henüz uçmadı. Fakat tüylendi.
Eğer uçarsa, ona karşı tedbir alınmazsa,
Savaş alevlerini yükseltir.. Hem de ne alevler..."
îbn Hübeyre, Nasr b. Seyyar'm mektubunu Mervan'a gönderdi. Bu mektup Mervan'a ulaştırıldığında ulaklar, İmam İbrahim'in Ebu Müslim'e gönderdiği mektubu taşımakta olan elçilerin de Mervan'm yanında bulunduğunu gördüler. İmam İbrahim, Ebu Müslim'e gönderdiği mektubunda Ebu Müslim'e hakaretler yağdırıyor, sövüyor ve *>asr b. Seyyar ile İbn Kirmanî'nin hakkından gelmesini istiyor ve güzel Arapça konuşan bir tek şahsı dahi oralarda sağ bırakmaması gerektiğini söylüyordu.
O esnada Harran'da ikamet etmekte olan Mervan da Şam'daki bi Velid b. Muaviye b. Abdülmelik'e bir mektup yazarak İman İb-arıım b. Muhammed'in bulunduğu Hamime şehrine gitmesini, İmam orahim'i zincire vurarak kendisine göndermesini emretti Şam valisi .id de Belka valisine bir emir gönderdi. Belka valisi, şehrin mesci-ıtie gitti. İmam İbrahim'in orada oturmakta olduğunu gördü. Onu zincire vurup Şam'a gönderdi. Şam valisi de kendisine gönderilen İmam İbrahim'i hemen Mervan'a gönderdi. Mervan, İmam İbrahim'i zindana attırdı. Sonra da -ileride de anatılacağı gibi- öldürttü.
Ebu Müslim el-Horasanî'ye gelince; o, Nasr b. Seyyar ordusu ile İbn Kirmanı ordusu arasında bir yerde konaklamıştı. Bu sırada Ebu Müslim, İbn Kirmanî'ye mektup yazarak kendisiyle beraber olduğunu bildirdi. İbn Kirmanı de ona meyletti.
O esnada Nasr b. Seyyar, İbn Kirmanî'ye mektup yazarak, "Yazıklar olsun sana! Ebu Müslim'e aldanma. O, seni ve adamların öldürmek istiyor. Gel de falan yerde seninle buluşalım ve silahlarımızı terkedelim." dedi. İbn Kirmanı evine girdi. Sonra yüz süvari ile çöle çıktı. Nasr b. Seyyar'a haber salarak: "Gel de seninle anlaşma imzalayalım." dedi. Nasr b. Seyyar, İbn Kirmanî'nin gafletinden yararlanarak büyük bir kalabalıkla üzerine gidip hücum etti. Onu ve adamlarından bir kısmını öldürdü.

İbn Kirmanı, bu savaşta öldürülmüştü. Nasr'ın adamlarından biri, onu boynundan yaralamış, İbn Kirmanı de atından düşüp ölmüştü. Sonra Nasr, onun ve adamlarından bir grubun darağacına asılmalarını emretti. İbn Kirmanî ile birlikte aynı darağacına bir balık da asıldı. Çocukları, Ebu Müslim el-Horasanî'nin yanına geldiler. Beraberlerinde İbn Kirmanî'nin baz adamları da vardı. Bunlar, Nasr'a karşı birleşik bir cephe oluşturdular.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b. Cafer -anlatımı uzun sürecek savaşlardan sonra- Fars illerine ve bağlı mıntıkalara, Hulvan, Komes, İsfahan ve Rey'e egemen oldu. Sonra İstahr şehrinde Amir b. Dubare ile karşılaştı. Ami b. Dubare, onu mağlup etti. Adamlarından 40.000 kişiyi esir aldı. Esir alınanlar arasında Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas da vardı. Amir b. Dubare, ona nisbette bulunarak şöyle dedi:
- Muaviye'nin oğluyla ne diye geldin? Oysa onun halifeye muhalif olduğunu biliyordun?
- Ona borçluydum. Borcum için gelmiştim.
Harb b. Katan b. Vehb el-Hilalî kalktı ve Abdullah b. Ali'nin kendisine bağışlanmasını isteyip: "O bizim yeğenimizdir." dedi. İbn Dubare, onu Harb b. Katan'a bağışladı ve: "Kureyş'ten bir adamın üzerine yürüyecek değilim." dedi. Sonra ondan Muaviye'nin oğlunun haberlerini sordu ve onu yerdi. Onun ve arkadaşlarının homoseksüel olduklarını iddia etti. Sonra da esirlerden boyalı giysiler giyen yüz delikanlı getirildi. Bunlarla fuhuş yaptığı söylendi. İbn Dubare, Abdullah b. Ali'yi, kendisinin İbn Muaviye hakkında söylediklerini ona haber versin diye İbn Hübeyre'nin postacısı yaptı.
Aziz ve Celil olan Allah, Emevi hakimiyetinin bu adam (yani Ab-
dullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas) tarafından ortadan kaldırılacağını takdir buyurmuştu. Ama bunlardan hiçbiri bunun farkında değildi.
îbn Cerir dedi ki: Bu senede Ebu Hamza el-Haricî, insanlara haccettirdi. Mervanilere muhalefetini ve tahakkümünü açığa vurdu. Onlarla ilgisi olmadığını beyan etti. Aslında bu senede hac emirliği yapması gereken Mekke, Medine ve Taif valisi Abdülvahid b. Süleyman b. Abdülmelik bunlarla mektuplaştı. 'Sonra da Mina'dan dönüş günüce kadar kendisine eman vermeleri şartıyla barış antlaşması yaptı, punlar, Arafat'ta halktan ayrı bir yerde durdular. Mina dönüşünün birinci gününde Abdülvahid, tez davranarak Mekke'yi terketti. Haricîler, savaşmaksızm şehre girdiler. Şairlerden biri bu konuda şöyle bir şür yazdı:
"Allah'ın dinine karşı gelen bir topluluk hac yaptı.
Abdülvahid de onlardan kaçtı.
Hanımlarını ve görevini bırakarak,
Başıboş bir deve gibi kaçıp gitti.
Eğer onun babası olsaydı, damarlarından koyu kan akardı.
Damarları da akan kanın rengine bürünürdü."
Abdülvahid, Medine'ye döndüğünde Haricîlerle savaşmak üzere müfrezeler hazırlamaya başladı. Bol miktarda masraf yaptı Askerlerin aylıklarını artırdı ve onları çabucak harekete geçirdi.
Bu senede Irak valisi Yezid b, Hübeyre, Horasan valisi de Nasr b. Seyyar idi. Ancak Ebu Müslim el-Horasanî, Nasr b Seyyarın vilayetinin bazı mıntıkalarını istila etmişti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Salim Ebü'n-Nadr, Ali b. Zeyd b. Cüd'a, Yahya b. Ebi Kesir de vardı Bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışız dır. Hamd Allah'adır. [18]

Hicretin Yüzotuzuncu Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayının 9'unda perşembe günü Ebu Müslim el-Horasanî Merv şehrine girdi. Hükümet konağına giderek orayı Nasr b. Seyyar'm elinden aldı. Bunu Ali b. Kirmanî'nin yardımıyla yaptı. Nasr b. Seyyar, az sayıda, 3.000'e yakın adamıyla kaçtı. Beraberinde karısı Merzubane de vardı. Nihayet gidip Serahs'a vardı. Karısını geride bırakıp kendini kurtardı Ebu Müslim'in durumu cidden kuvvetlendi. Etrafına çok sayıda asker toplandı. [19]

Şeyban B. Seleme El-Harurînîn Öldürülmesi

Nasr b. Seyyar kaçınca, Şeyban ondan yana olarak Ebu Müslim'in aleyhinde çalıştı. Ona düşman oldu. Ebu Müslim de ona elçiler göndermişti. Fakat Şeyban, kendisine gelen elçileri hapsetmişti. Bunun üzerine Ebu Müslim, Beni Leys'in azatlısı Bessam b. İbrahim'e haber salarak Seyhan'ın üzerine gidip onunla savaşmasını emretti.
Bessam, bu emri alır almaz harekete geçti. Seyhan'la savaştı. Seyhan'ı hezimete uğrattı ve öldürdü. Adamlarını kovaladı, bir kısmını öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Sonra Ebu Müslim, Kirmanlı'nm oğulları Ali ile Osman'ı öldürdü. Öldürdükten sonra da Ebu Davud'u Belli şehri üzerine gönderdi. Ebu Davud, Belh şehrini Ziyad b. Abdur-rahman el-Kuşeyrî'nin elinden aldı Halktan bol miktarda mal ve parayı ganimet olarak ele geçirdi. Sonra Ebu Müslim belirli bir günde Kirmanlı'nm oğlu Osman' Öldürme hususunda Ebu Davudla anlaştı. Aynı günde kendisi de Ali b. Cüdey' el-Kırnıanî'yi öldürecekti. Bu anlaşmanın gereği yerine getirildi.

Bu senede (hicretin 130. senesinde) Ebu Müslim, Nasr b. Seyyarla savaşması için Kahtabe b. Şebib'i Nişabur'a gönderdi Kahta-be'nin beraberinde büyük komutanlardan bir grup vardı. Bu zevat arasında Halid b. Bermek de bulunuyordu. Bunlar babası tarafından kendileriyle savaşmak üzere gönderilen Temim b. Nasr b. Seyyar'la Tus şehrinde karşılaştılar. Kahtabe, Nasr'ın adamlarından 17.000 kadarını bu savaşta öldürdü. Ebu Müslim, Kahtabe'ye 10.000 civarında süvariyi takviye kuvveti olarak göndermişti. Bu takviye birliğinin başında Ali b. Makil bulunmaktaydı. İki taraf savaşa tutuştu. Ali b.
Makü komutasındaki takviye kuvveti Nasr'ın adamlarından çoğunu öldürdüler. Temim b. Nasr'ı da öldürdüler. Bol miktarda mal ve para-yj ganimet olarak ele geçirdiler.
Sonra Mervan tarafından Irak'a tayin edilmiş olan vali Yezid b. Ömer b. Hübeyre, Nasr b. Seyyar'a takviye için bir müfreze gönderdi. Bu senenin zilhicce ayının başında Kahtabe bir cuma gününde bu takviye birliği ile karşılaştı. İki taraf şiddetlice savaştılar. Ümeyye oğullarının ordusu hezimete uğradı. Şamlılardan ve diğer beldelerden gelen bu ordunun 10.000 kadar askeri öldürüldü. Öldürülenler arasında Cürcan valisi Nebeta b. Hanzale de bulunuyordu. Kahtabe, bunun başını koparıp Ebu Müslim el-Horasanî'ye gönderdi. [20]

Haricî Ebu Hamza'nın Medine-İ Münevvere'ye Girişi Ve Şehri İstila Edişi

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Haricî Ebu Hamza, Kadid mıntıkasından Medine'ye geldi. Hac mevsiminin ilk günlerinde, Kurey kabilesinden Medine'de bulunan çok sayıda adamı öldürdü. Sonra şehre girdi. Medine valisi Abdülvahid b. Süleyman kaçtı Haricî Ebu Hamza, halktan birçok kimseyi öldürdü. Bu hadise, bu senenin safer ayının 19. gününde cereyan etti. Bundan sonra Ebu Hamza, Rasûlullah (s.a.v.)'m minberine çıkarak Medinelileri azarlayıp kınadı ve şöyle hi-tab etti:
«Ey Medineliler! Şaşının (Hişam b. Abdülmelik'in) zamanına yetiştim. O zaman da yanınıza gelmiştim. Ürünleriniz afete uğramıştı da ona, sizden haraç almaması için mektup yazmıştınız. O da bunu kabul etmişti. Zenginin zenginliği, fakirin de fakirliği arttı. Ona "Allah hayrını versin." demiştiniz. Allah ona hayır vermesin!..» Hutbesini, uzun bir konuşma ile sona erdirmişti.
Medine'de üç ay ikamet etti. Yani safer ayının kalan kısmını ve rebiyülewel ayı ile rebiyülahir ayının tamamını ve cemaziyelevvel ayının da birkaç gününü orada geçirmişti. Vakidî ile diğerleri böyle
demişlerdir.
Medainî'nin rivayetine göre Haricî Ebu Hamza, bir gün Rasûlul-
iah (s.a.v.)'ın minberine çıkıp şöyle demişti:
«Ey Medineliler! Biliyorsunuz ki biz, ülkemizden şımarıklık ve aŞkınlık yapmak için ya da ateşe girmemize neden olacak bir iktidar e devleti elde edebilmek gayesi ile çıkıp buralara gelmiş değiliz. Biz ^f^teketimizden şu amaçla çıkıp geldik: Hakkın kandillerinin sönüruldüğünü, hakkı söyleyenin güçsüzleştirildiğini, adaletle hükme-
emn öldürüldüğünü gördük. Bu nedenle bütün genişliğine rağmen ryüzü bize dar geldi. İnsanları Rahman'a itaata, Kur'ân'm hükmüne uymaya davet eden bir davetçiyi işittik. Biz Allah'ın davetçisine icabet ettik. "Allah'a çağıran Muhammed'e uymayan kimse bilsin ki, Allah'ı yeryüzünde âciz bırakamaz." (ei-Ahkâf, 32.)
Biz çeşitli kabilelerden toplanarak buraya geldik. Askerlerimiz bir deveye hem kendilerini hem eşyalarını yüklerler. Yorganlarını iğreti olarak birbirlerinden alıp kullanırlar. Sayılan azdır. Yeryüzünde güçsüzdürler. Ama Cenâb-ı Allah bizi barındırdı. Bize kendi yardımı ile zafer nasip edip bizleri güçlendirdi. Allah'ın bahşettiği nimet sayesinde bizler kardeş olduk.
Sonra Kadid mevkiinde adamlarınızla karşılaştık. Onları Rahman'a itaata ve Kur'ân'm hükmüne uymaya çağırdık. Onlar ise bizleri şeytana itaate ve Mervan oğullarının hükmüne uymaya çağırdılar. Allah'ın hayatına yemin ederim ki, sapıklıkla doğru yol birbirinden ayrılmış ve belli olmuştur. Sonra sendelemeye başladılar. Şeytan onlara üstün geldi. Kanlarını coşturdu. Vehim ve şüphelerinin doğru olduğuna onları inandırdı. Allah'ın dininin yardımcıları grup grup ve askeri birlikler halinde keskin ve parlak kılıçlarla geldiler. Bizim değirmenimiz döndü. Onların değirmeni ise her sapığın şüpheleneceği şekilde döndü.
Ey Medineriler! Eğer Mervan ve ailesine yardım ederseniz Allah kendi katından bir azapla veya bizim vasıtamızla kökünüzü kazır. Mü'minlerin kalbine de şifa verir. Ey Medineliler! İlkleriniz en hayırlı ilklerdi. Sonlarınız ise en kötü sonlar oldular.
Ey Medineliler! İnsanlar bizdendir. Biz de insanlardanız. Ancak putperestler, ortak koşanlar veya kitab ehlinden olan kâfirler, yahut zalim devlet başkanları bizden değildir. Bizim onlarla alakamız yoktur.
Ey Medineliler! Bir kimse Cenâb-ı Allah'ın insana gücünden fazla bir yükü yüklediğini veya kendisine vermeyeceği şeyi istediğini iddia ederse o, Allah'ın düşmanıdır. Ben de böyleleri ile savaşırım.
Ey Medineliler! Allah, kitabında kuvvetli-zayıf herkes için sekiz hisse farz kılmadı mı? Hissesi olmayan dokuzuncu kişi geldi, Rabbine Karşı Duyuklenerek ve savaşarak hissesi olmayan şeyi aldı. avald £d?neUler! Duydum ki, adamlarımı az, tecrübesiz, çıplak Rasûlulf h(msanlar olarak görüyormuşsunuz. Yazıklar olsun size!
lah'ayemm HaV')inaShabl da genenİ yetme de1 miydiler? AI" tülüklerd nm ' 0Iuar gençliklerine rağmen olgun, gözlerim kö-
Canlarım Ali fj11"611' katıla gitmede ayakları ağır olan kimselerdi, kendilerin 1 y°luna vakfettiler. Ölümlü nefislerini Allah'a satarak ™p ma..1 TSÜzleştirdiler- Bütün varlıklarını harcayarak üzerle-Erin£^? *f«*ler koydurdular. Gecelerinin namazlarım

gündüzlerinin orucu ile bir Kur anın cüzlerim okumak için Kuran üzerine egıldüer. Sırtları böylece kamburlaştı. Korku ayetlerine gelEklerinde Cehennem korkusu ile hıçkırarak ağladılar. Şevk ayetleri-vardıklarında da Cennet arzusu ile hıçkırarak ağladılar. Kılıçların kınlarından sıyrılıp çekildiğini, mızrakların dikildiğini, kargıların heri fe atılmak üzere elde tutulduğunu, askeri birliklerin ölüm naraları ttı&ını görüp duyduklarında Allah'ın Kur'ân'ındaki tehditleri karşında askeri birliklerin naralarını önemsemez oldular, hiçe saydılar. Askeri birliklerin naralarından korkarak Allah'ın tehditlerini ve va-adlerini hiçe saymadılar. Onlara ne mutlu! Onlar için güzel son var-

Hır

Allah korkusuyla gece yarılarında yaş akıtan ve uzun süre ağlayan nice göz vardır ki, şimdi kuşların gagasıyla oyulmuştur! Allah yolunda düşmanlarla uzun müddet cihad eden nice el var ki, onlar da simdi eklemlerinden kopup çürümüştür. Evet, bu ellerin sahipleri Allah'a taat için bu ellere uzun müddet dayanmışlardı. Ben bu sözümü söylüyorum ve kusurlarımdan ötürü Allah'tan mağfiret diliyorum. Başarım ancak Allah'ın yardımıyladır.»

Medainî, Harun'un dedesinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Haricî Ebu Hamza, Medinelilere iyi davrandı, Medineliler de ona yöneldiler. Nihayet itaat edip sözlerini dinlemeye başladılar. O da şöyle dedi: "Zina yapan kafirdir, hırsızlık yapan kafirdir." Böyle deyince Medineliler ona kızdılar ve onu sevmekten vazgeçtiler. Medine'de ikamete devam etti.»

Nihayet Mervan el-Himar, Beni Sa'd kabilesinden biri olan Abdülmelik b, Muhammed b. Atiyye'yi, 4.000 Şamlı süvari ile birlikte Medine'ye gönderdi. Mervan, bu 4.000 Şamlı süvariyi kendi ordusundan seçmişti. Askerlerden herbirine yüzer dinar, birer arap atı, yük taşımak için de birer katır vermişti. Abdülmelik b. Muhammed'e, Haricî Ebu Hamza ile savaşmasını, onunla savaşmadan geri dönmemesini, Yemen'de de olsa gidip onu yakalamasını, San'a valisi Abdullah b. Yahya ile de savaşmasını emretmişti.

Abdülmelik b. Muhammed b. Atiyye yola koyuldu. Nihayet Vâdi'l-Kurâ'ya varınca, Haricî Ebu Hamza orada kendisiyle karşılaştı. Ebu Hamza, Mervan'la savaşmak niyetiyle Şam'a doğru gitmekteydi. İki taraf geceleyin Vâdi'l-Kurâ'da savaştılar. Ebu Hamza, İbn Atiyye'ye Şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana ey İbn Atiyye! Cenâb-ı Allah, geceyi ^mlenme vakti kılmıştır. Savaşmayı yarına ertele." İbn Atiyye, bu e«Jıfi kabul etmedi, savaşı durdurmadı. Onlarla savaşmaya devam "• Nihayet Ebu Hamza'nm askerlerini kırıp geçirdi. Onlar da dö-nuP kaçtılar. Kılıç artıkları Medine'ye döndü. Medineliler, Ebu Hamnın kılıç artığı adamlarına saldırdılar ve çoklarını Öldürdüler. Böy-„e İbn Atiyye, Medine'ye girdi. Ebu Hamza'nın askerler bozguna fanuslardı. Anlatıldığına göre İbn Atiyye, Medine'de bir ay süreyle ikamet etti. Sonra orada yerine birini vekil bıraktı. Mekke'ye de bir vekil tayin ettikten sonra Yenıen'e gitti. San'a valisi Abdullah b. Yahya ona karşı çıktı. İki taraf savaştılar. İbn Atiyye, San'a valisini öldürdü. Başını koparıp Mervan'a gönderdi. Mervan ona mektup göndererek bu senede, (hicretin 130 senesinde) insanlara haccettirmesini ve acilen Mekke'ye gitmesini emretti.

Bunun üzerine İbn Atiyye, ordusunu San'a'da bırakarak oniki süvari ile San'a'dan hareket edip Mekke yoluna koyuldu. Yanında, içinde 40.000 dinar bulunan bir heybe vardı. Yolda mola verdiğinde o bölgenin eşrafından Cümane'nin oğulları diye bilinen iki emir yanına geldiler. Emirler onlara: "Yazıklar olsun size! Yoksa siz hırsız mısınız?" dediler. İbn Atiyye ise: "Ben İbn Atiyye'yim. İşte mü'minlerin emirinin bana gönderdiği mektup da şu! Mektubunda beni hac emin olarak tayin etmiş. Hac mevsimine yetişmek için acele gitmekteyiz." dediyse de Cümane'nin oğulları: "Bu uydurma bir mektuptur!" dediler. Sonra üzerlerine hücum ettiler ve İbn Atiyye ile arkadaşlarını öldürdüler. İçlerinden bir tek kişi dahi kurtulamadı. Cümane'nin oğulları, bunların yanlarındaki parayı aldılar.

Ebu Ma'şer dedi ki: Bu senede Muhammed b. Abdülmelik b. Mervan insanlara haccettirdi. Kendisine Medine, Mekke ve Tai valiliği verilmişti. Irak valisi İbn Hübeyre, Horasan valisi de Nasr b. Seyyar idi. Yalnız Ebu Müslim el-Horasanî, Horasan'ın birçok şehir, kasaba ve köylerini istila etmiş; Nasr b. Seyyar da İbn Hübeyre'ye haber salarak 10.000 askeri takviye olarak kendisine göndermesini istemişti. Ayrıca Mervan'a da mektup yazarak yardım istemişti. Mervan, İbn Hübeyre'ye bir mektup göndererek istediği yardımı yola çıkardığını bildirmişti.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Şuayb b. Hab-hab, Abdülaziz b. Suhayb, Abdülaziz b. Refi', Ka'b b. Alkame ve Muhammed b. Münkedir de bulunmaktadır. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [21]

Hicretin Yüzotuzbirînci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Kahtabe b. Şebib, oğlu Hasan'ı, Nasr b. Seyyarla savaşması için Komes'e gönderdi. Peşi sıra takviye birlikler de gönderdi. Bunların bir kısmı Nasr'm üzerine yürüdüler.

Bunun üzerine Nasr, oradan ayrılarak Rey'e gitti. Burada iki gün kaldıktan sonra hastalandı. Rey'den ayrılıp Hemedan'a gitti. Fakat yolda Hemedan'a yakın bir yer olan Save'ye vardığında vefat etti. Tarih, hicri 131. senenin rebiyülevvel ayının 12. günü

idi. Nasr, vefat etsırada seksenbeş yaşında bulunuyordu.
Nasr vefat edince Ebu Müslim ve adamları Horasan'a hakim ol-ı r İyiden iyiye güçlendiler. Kahtabe de Cürcan'dan hareke etti. 4U ,en Ziyad b. Zürare el-Kuşeyrî'yi gönderdi. Ziyad, Ebu Müslim'e A ı&una pişman olmuştu. Orduyu terketti. Bir gru adamını yanına Uf ak İbn Dubare'nin yanma gitmek üzere İsfahan yoluna koyuldu, trhtabe, onun peşine askerler gönderdi. Adamlarının çoğunu öldür-îrler. Kahtabe'nin kendisi de peşinden geldi. Humus'a vardı. Oğlu U san'ın Komes'i fethettiğin gördü. Orada ikamete başladı. Oğlunu k ndinden önce Rey'e gönderdi. Sonra kendisi de peşinden yola koldu Geldiğinde Re şehrinin de fethedildiğini gördü. Orada ikame-t başladı ve durumu bir mektupla Ebu Müslim'e bildirdi. Ebu Müs-Vm de Merv şehrinden göçüp Nişabur'a vardı ve orada konakladı. Artık durumu güçlenmişti.
Kahtabe, Rey şehrine girdikten sonra oğlu Hasan'ı kendisinden önce Hemedan'a gönderdi. Hasan, Hemedan'a yaklaştığında Malik b. Ethem ve Şamlılarla Horasanlılardan oluşan bir grup asker oradan çıkıp gittiler, Nihavend'e yerleştiler. Hasan da Hemedan'ı fethetti. Sonra onları takib ederek Nihavend'e gitti. Babası Kahtabe de ona takviye birlikler gönderdi. Hasan Nihavend'i kuşatma altına aldı ve nihayet orayı fethetti.
Bu senede Amir b. Dubare vefat etti.'Bunun sebebi şuydu: İbn Hübeyre ona mektup yazarak Kahtabe'nin üzerine gitmesin emretmiş; ona takviye askeri birlikler göndermişti. İbn Dubare de Kahtabe'nin üzerine gitmiş ve 20.000 askeri olan Kahtabe ile karşı karşıya gelmişti. İki taraf karşılaştıklarında Kahtabe ve adamları Kur'ân sayfalarını bunlara karşı kaldırmış, aralarından bir münadi bunlara Şöyle seslenmişti: "Ey Şamlılar! Sizi, bul mushafta bulunan hükme davet ediyoruz!" İbn Hübeyre'nin askerleri bu münadiye ve Kahta-be'ye sövmeye başlamışlardı. Kahtabe de adamlarına, bunlara hücum etmelerini emretmiş, ancak aralarında büyük savaş olmadan İbn Dubare'nin adamları bozguna uğramışlardı. Kahtabe'nin adamları da ft>r Dubare'nin askerlerini kovalamışlar ve çoklarını öldürmüşlerdi. Yürekli bir asker olduğundan ötürü kaçmadığı için ordugahta duran °n Dubare'yi de öldürmüşler, sayılamayacak ve evsafi belirtilemeye-Ce« kadar çok malı ganimet olarak ele geçirmişlerdi.
Bu seneae Kahtabe, Nihavend'i şiddetli bir kuşatma altına aldı.
ri[ada bulunan Şamlılar, şehir halkından kapıyı açmalarına izin ve-
besini istediler. Kendilerine izin verildikten sonra kapılar açıldı.
o^ı ılar> Nihavend halkı için Kahtabe'den eman dilediler. Kahtabe,
a^a 6™an verdi.
Şehirde bulunan Horasanlılar, Şamlılara dediler ki: "Ne yaptırznız?" Şamlılar da onlara: "Hem kendimiz için hem de sizin için emau aldık." diye karşılık verince Horasanlılar, güvende olduklarım sanarak kaleden dışarı çıktılar. Kahtabe, yanındaki komutanlara şu talimatı verdi: "Horasanlılardan ele geçirdiğiniz esirlerin boynunu vurun ve kesik başını bize getirin." Komutanlar, talimatın gereğini yaptılar. Böylece Ebu Müslim el-Horasanî'den kaçmış olan Horasanlılardan bir tek kişi bile orada sağ bırakılmadı. Şamlılar ise serbest bırakıldı-lar. Kendilerine tanınan enanın gereği yapıldı. Onlara teminat veril. di. Yalnız düşmanla işbirliği yapmamaları için kendilerinden söz alındı.
Sonra Kahtabe, Ebu Avn'ı.Şehr-i Zor'a gönderdi. Ebu Müslim'in emri üzerine ona 30.000 asker verdi. Ebu Avn, Şehr-i Zor'u fethetti. Vali Osman b. Süfyan'ı öldürdü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre vali Osman öldürülmemiş, aksine o, Musul'a ve Cezire'ye göçmüştür. Ebu Avn, bu fetih müjdesini de Kahtabe'ye bildirmişti. Kahtabe ile Ebu Müslim'in bu yaptıklarını haber alan Mervan, Harran'dan kalkıp Zad-ı Ekber denen yere gitmişti.
Bu senede Kahtabe, büyük bir ordu ile Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre'nin üzerine gitti. Yanına yaklaştığında İbn Hübeyre, gerilemeye başladı. Gerilemeye devam etti. Nihayet Fırat'ı aştı. Kahtabe de geldi, onu takip ederek Fırat'ı aştı İnşaallah, hicretin 132. senesi olaylarından bahsederken bu ikisi arasında cereyan eden savaşları anlatacağız. [22]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/9.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/9-14.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/14-19.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/19-20.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/20.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/20.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/20-21.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/21-24.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/24-29.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/29-35.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/36-37.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/38-45.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/46-47.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/47-53.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/53-57.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/57-58.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/58-62.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/62-65.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/66.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/66-67.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/67-70.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/70-72.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yüzotuzikinci Senesi
İmam İbrahim B. Muhammed'in Öldürülmesi
Ebü'l-Abbas Es-Seffah'ın Halifeliği
Mervan B. Muhammed B. Mervantn Öldürülmesi
El-Himar'ın Biyografisi
Emevi Devletinin Yıkılması Ve Abbasî Devletinin Başlangıcına Dair Varid Olan Nebevi Haberler
Ebu'l-Abbas Es-Seffah'ın Müstakil Olarak Halife Olması, Otoritesini Yerleştirmesi Ve Halka Güzel Bir Yönetim Sergilemesi
Hicretin Yüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Mervan B. Muhammed B. Mervan B. Hakem
Ebu Seleme Hafs B. Süleyman
Hicretin Yüzotuzüçüncü Senesi
Hicretin Yüzotuzdördüncü Senesi
Hicretin Yüzotuzbeşinci Senesi
Hicretin Yüzotuzaltıncı Senesi
İlk Abbasi Halifesi Ebü'l-Abbas Es-Seffah'ın Biyografisi
Ebu Cafer El-Mansur'un Halifeliği
Hicretin Yüzotuzyedinci Senesi
Abdullah B. Ali'nin, Kardeşinin Oğlu Ebu Cafer El-Mansura Karşı Ayaklanması
Ebu Müslim El-Horasanî'nin Öldürülmesi
Ebu Müslim El-Horasanî'nîn Biyografisi
Hicretin Yüzotuzsekîzinci Senesi
Hicretin Yüzotuzdokuzuncu Senesi
Hicretin Yüzkırkıncı Senesi
Hicretin Yüzkırkbirînci Senesi
Hicretin Yüzkırkikinci Senesi
Hicretin Yüzkırküçüncü Senesi
Hicretin Yüzkırkdördüncü Senesi

Hicretin Yüzotuzikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Kahtabe b. Şebib, piyade ve süvari askerleriyle birlikte Fırat nehrini aştı. îbn Hübeyre de Feluce tarafında, Fırat kıyısında ordugah kurmuştu. Çok sayıda askeri vardı. Mervan da ona çok sayıda askeri takviye olarak göndermişti. Ayrıca İbn Dubare'nin hezimete uğramış askerleri de onun birliğine katılmışlardı.
Sonra Kahtabe, Küfe'yi ele geçirmek için yöneldi. İbn Hübeyre, onun peşine takıldı. Muharrem ajanın 8'inde çarşamba geces iki taraf şiddetli bir savaşa tutuştular. İki taraftan da çok sayıda asker öldürüldü. Sonra Şamlılar hezimete uğrayarak geri döndüler. Horasanlılar onları kovaladılar. Kahtabe kayıplara karışmıştı. Adamın biri, askerlerine, Kahtabe'nin öldürüldüğünü ve kendisinden sonra oğlu Hasan'ın komutan olmasını vasiyet ettiğini söyledi. Ne var ki Hasan burada değildi. Hasan adına kardeşi Humeyd b. Kahtal _ye bey'at ettiler. Haberci de, gelmesi için Hasan'a gitti.
Bu gecede bir grup komutan öldürüldü. Kahtabe'yi öldüren kişi,
Maa b. Zaide ile Yahya b. Husayn idi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Kahtabe'yi, beraberinde bulunan ve Nasr b Seyyarın öcünü almak isteyen bir adam öldürmüştür. Doğrusunu Allah bilir.
Kahtabe, ölüler arasında bulundu ve oraya defnedildi. Oğlu Hasan geldi. Askerleri toplayıp Küfe'ye yöneldi. Kûfe'de Muhammed b. Halid b. Abdullah el-Kusarî ayaklanarak halkı Abbasilerden yana olmaya çağırmış, kendisi de siyahlara bürünmüştü. Ayaklanması, bu senenin muharrem ayının 10. gecesinde başlamıştı. İbn Hübeyre tarafından tayin edilen vali Ziyad b. Salih el-Harisî'yi de şehirden kovmuştu. Bundan sonra Muhammed b. Halid, hükümet konağına gitmişti. İbn Hübeyre tarafından gönderilen ve yanında 20.000 asker bulunan Havsere de oraya gelmekteydi. Kûfe'ye yaklaştığında Havse-re'nin adamları Muhammed b. Halid'e gidip Abbasoğulları adına ona bey'at etmeye başladılar. Havsere, bu durumu görünce Kûfe'ye girmeden Vasıt'a gitti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Kahtabe'nin oğlu Hasan Kûfe'ye girmiştir. Kahtabe, hilafet vezirliğinin Kûfe'de bulunan ve Sebi el-Kûfî el-Hilal'ın azatlısı olan Ebu Seleme Hafs b. Süleyman'a verilmesini vasiyet etmişti. Bunlar, Ebu Seleme'ni yanma vardıklarında Ebu Seleme, Hasan b. Kahtabe'nin bir grup komutanla Vasıt'a gidip İbn Hübeyre ile savaşmasını, Hamid b. Kahtabe'nin de Meda-in'e gitmesini tavsiye etti. Her tarafa müfrezeler göndererek fetihleri genişletti. Bunlar Basra şehrin de fethettiler. Burayı İbn Hübeyre adına Müslim b. Kuteybe fethetmişti. Ancak İbn Hübeyre öldürülünce, Ebu Malik Abdulla b. Üseyd el-Huzaî geldi, Basra'yı Ebu Müslim el-Horasanî için ele geçirdi.
Bu senede rebiyülahir ayının 13'ünde cuma gecesi Ebü'l-Abbas es-Seffah Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdühnuttalib adına bey'at alındı. Ebu Ma'şer ve Hişam b. Kelbî böyle demişlerdir. Vakidî ise mezkur beyl atın bu senenin cemaziyelevvel ayında yapıldığını ifade etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [1]

İmam İbrahim B. Muhammed'in Öldürülmesi

Hicretin 129. senesi olaylarından bahsederken Mervan'ın, İmam İbrahim tarafından Ebu Müslim el-Horasanî'ye gönderilen ve Horasan'da Arapça konuşan herkesin öldürülmesi emrini içeren mektubu ele geçirdiğini anlatmıştık. Mervan, bu mektubu ele

geçirince İmam *orahim'in nerede olduğunu sormuş, kendisine Belka'da olduğunu !°ylenıişlerdi. Bunun üzerine o da Dımışk valisine mektup yazarak ^mam İbrahim'i kendisine göndermesini emretmişti. Dımışk valisi de Inanı İbrahim'in eşkalini belirter bir yazıyı bir ulağa verip onu hare-kete geçirmişti. Ulak, geldiğinde İmam İbrahim'in kardeşi Ebü'l-Ab-bas es-Seffah'ı görmüş ve onu İmam İbrahim zannedip yakalamıştı. Kendisine; onun İmam İbrahim olmadığını, İmam İbrahim'in kardeşi olduğunu söylemişler ve onun yerini göstermişlerdi. Ulak gidip İmam İbrahim'i yakalamıştı. İmam İbrahim, yanma çok sevdiği bir cariyesini almış, ayrıca kendisinden sonra kardeşi Ebü'l-Abbas es-Seffah'ın halife seçilmesini yakınlarına tavsiye etmiş ve oradan kalkıp Kûfe'ye göçmelerini emretmişti. Onlar da aynı günde kalkıp Kûfe'ye göçmüşlerdi. Göçenler arasında altı amcası; Abdullah, Davud, İsa, Salih, İsmail, Abdüssamed (bunlar Ali'nin oğullarıydılar), kendisinin kardeşleri Ebü'l-Abbas es-Seffah ve Muhammed ile oğulları Muhammed ve Abdülvehhab da vardı. Ayrıca birkaç kişi daha bu Küfe yolculuğuna katılmıştı.

Kûfe'ye vardıklarında Ebu Seleme el-Hilal bunları Haşimilerin azatlısı Velid b. Sa'd'ın evine yerleştirmişti. Kırk gece müddetle askerlerden ve komutanlardan durumlarını gizlemiş, sonra bunları başka bir yere götürmüştü. Ülke fethedilip sonra da Seffah'a bey'at edilinceye kadar bunları oradan oraya taşıyarak yerlerini değiştirmişti.

İmam İbrahim b. Muhammed'e gelince; onu da bu sırada Harran'da bulunan Halife Mervan b. Muhammed'e götürdüler. Halife kendisini hapse attı ve bu seneye kadar hapiste kaldı. Safer ayında, kırkse-kiz yaşında iken hapiste vefat etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ellibir yaşında iken yüzünün üzerine sıcak bir yufka ekmeği koymuş ve boğularak ölmesine sebebiyet vermişti. Cenaze namazını Beh-lül b. Safvan adında bir adam kıldırmıştı. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre içinde bulunduğu ev üzerine yıkılmış, böylece vefat etmişti. Zehirli süt içirilerek ölümüne sebebiyet verildiği de anlatılır.

Rivayete göre İmam İbrahim, hicretin 131. senesinde hacca gitmiş, orada büyük saygı ve hürmetle karşılanmıştı. Şöhreti her tarafa yayılmış, Mervan da kendisinden haberdar olmuştu. Onunla ilgili olarak Mervan'a: "Ebu Müslim el-Horasanî, insanlar buna bey'ata davet ediyor ve buna halife adını veriyorlar." denilmişti. Mervan da hicretin 132. senesinin muharrem ayında peşine adam göndermiş ve onu bu senenin safer ayında öldürtmüştü. Bu rivayet, öncekilerden daha sahihtir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mervan, onu Hamimetü'l-Belka'da değil de Küfe'de yakalatmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

İmam İbrahim; cömert, eli açık, faziletli ve üstün vasıfları olan bir kimse idi. Babasından, dedesinden, Ebu Haşim Abdulah b Muhammed b. Hanefîyye'den hadis rivayet etmiştir. Kardeşleri Abdullah es-Seffah, Ebu Cafer Abdullah el-Mansur ile Ebu Seleme Abdurrah-man b. Müslim el-Horasanî ve Malik b. Haşim de ondan rivayetlerde Ummuşlardır. Onun güzel vecizelerinden biri şudur: "Mürüvveti ol-n olan kişi; dinini koruyan, akrabalarını ziyaret eden ve kınanma-a neden olacak işlerden uzak duran kimsedir." [2]

Ebü'l-Abbas Es-Seffah'ın Halifeliği

Kûfeliler, İmam İbrahim b. Muhammed'in ölüm haberini duyduklarda Ebu Seleme el-Hallal, hilafeti Hz. Ali'nin ailesine nakletmek ■gtedi. Diğer nakipler ve komutanlar onu alt ettiler, Ebü'l-Abbas es-Seffah'ı getirdiler. Ona hilafet selamını verdiler. Bu hadise Kûfe'de
cereyan etti.

Kendisine hilafet bey'atı yapıldığı zaman Ebü'l-Abbas es-Seffah yirmialtı yaşındaydı. Ona ilk hilafet selamını veren kimse Ebu Seleme el-Hallal oldu. Bu hadise hicretin 132. senesinin rebiyülahir ayının 13'ünde cuma gecesi vuku buldu.

Cuma namazı vakti olduğunda Seffah, alaca bir beygire binerek namaza gitti. Etrafında silahlı muhafızları vardı. Hükümet konağına girdikten sonra Ulu Cami'ye gitti, cemaata namaz kıldırdı. Sonra minbere çıktı. Halk ona bey'at etti. Minberin üst basamağında bey'atı kabul etti. Amcası Davud b. Ali de ondan üç basamak aşağıdaydı. Seffah bir konuşma yaptı. İlk olarak şöyle dedi:

«İslâmiyet'i kendisi için bir din olarak seçen, İslâm'ı yüceltip şereflendiren ve tazim eden, onu bizler için bir din olarak seçen, onu bizimle teyid eden, bizleri Müslüman kılan, bizleri İslâm'ı barındırıp himaye ve müdafaa ediciler yapan, takva kelimesine bağlı kılan ve takvaya en layık kimseler yapan, bizleri Rasûlullah (s.a.v.)'ın akrabalığı gibi bir rütbe ile özel kılan, bizleri ve Müslümanları yüksek bir mevkiye yerleştiren, böylece İslâm ehline okunan bir kitab indiren Allah'a hamdolsun. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

'Ey Peygamberin ev halkı! Şüphesiz Allah sizden kusuru giderip sızı tertemiz yapmak ister." (ei-Ahzâb, 33.)

Ey Muhammed! De ki: "Ben sizden buna karşı yakınlara sevgiden başka bir ücret istemem." (eş-şûrâ, 23.)

Önce en yakın hısımlarını uyar." (eş-Şuarâ, 214.) •

Allah'ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Peygam-v 5*ne irdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ida kalmışlar içindir." (ei-Haşr, 7.) bilH- ?Z VG ^e^ °*an ^lah, bizim fazilet ve üstünlüğümüzü onlara mes- Onlar üzerindeki hakkımızı ve onların bize dostluk göster- ??rekfrğini vacip kıldı. Bize ikram olsun ve bizim için ayırıcı bir

K-- Vas^ °lsun diye bize bol miktarda fey' ve ganimet verdi. Al-uyük lütuf sahibidir. Sapık sebeîler iddia ediyorlar ki; bizden

Ve başkaları riyaset, siyaset ve hilafete daha layık imişler! Yüzleri çirkin olsun.

Ey insanlar! Cenâb-ı Allah, bizim vasıtamızla insanları sapıklıklarından sonra hidayete eriştirdi. Onlara cahilliklerinden sonra yardım etti. Mahvolmalarından sonra onları kurtardı. Hakkı bizimle açığa çıkardı. Batılı bizimle yok etti. Onlardaki fesadı bizimle düzeltip ıslah etti. Alçakları bizim vasıtamızla yüceltti. Noksanlığı tamamladı. Dağınıklığı toparladı. Nihayet insanlar daha önce birbirleriyle düşman oldukları halde birbirlerine şefkat göstermeye, birbirlerine iyilik yapmaya, dünyevi hususta yardımlaşmaya başladılar. Ahirette birbirleriyle karşılıklı divanlar üzerinde oturan kardeşler oldular.
Cenâb-ı Allah, bu lütfunu bize Muhammed (s.a.v.) vasıtasıyla bahşetti. Muhammed (s.a.v.)'i vefat ettirip kendi yanına aldıktan sno-ra da bu işi ashabı yürüttü. Onların idareleri kendi aralarında meşveret iledir. SahabeL c ümmetlerin miraslarına sahip oldular. Bu miraslarda adaletli davrandılar ve yerli yerince koydular, mirası hak sahiplerine verdiler. Kendileri bundan hiç pay almadan aç kaldılar. Sonra Harboğullarıyla Mervaniler bu mirasa atıldılar. Bunu kendileri için alıp götürdüler, kendi aralarında paylaştılar. Haksızlık yaptılar. Başkalarını bırakıp kendilerine öncelik tamdılar. Hak sahiplerine zulmettiler. Cenâb-ı Allah da bir süre onlara mühlet tamdı. "Böylece bizi öfkelendirince onlardan öc aldık." (ez-Zuhmf, 55.)
Sonra onların ellerindekini alıp bize teslim etti. Cenâb-ı Allah hakkımızı bize iade etti. Ümmetimizin işlerini bizim vasıtamızla yoluna koydu. İdareyi bize verdi. Yeryüzünde müstaz'af kılınmışlara bizim vasıtamızla yardım etti. Bu İslâmiyet işini bizimle açtığı gibi bu işi yine bizimle yoluna koyup düzeltti. Size hayır gelen yerden zulüm gelmeyeceğini ümid ediyorum. Size salahın geldiği yerden fesadın gelmeyeceğine inanıyorum. Ey Ehl-i beyt! Bizim başarımız ancak Allah'ın yardımıyladır.
Ey Küfe halkı, siz bizim sevgimizin odağısınız. Dostluğumuzun menzilisiniz. Sizler bizim vasıtamızla insanların en mutluları olacaksınız ve insanlar arasında en çok size kıymet vereceğiz. Bağışlarınıza ve aylıklarınıza yüzer dirhem ilave yaptım. Hazır olun. Ben çok kan dökücüyüm ve mahvedici bir intikamcıyım.»
Ebü'l-Abbas es-Seffah, hastaydı. Hastalığı daha da arttı. Minbere oturdu. Bu sefer amcası Davud minberde ayağa kalktı ve şöyle hitab etti:
«Hamd Allah'a mahsustur. Düşmanlarımızı mahvedip mirasımız1 bize geri veren Allah'a hamdolsun.
Ey insanlar! Şu anda dünyanın karanlıkları sıyrıldı. Üzerindeki örtü açıldı. Gök ve yer parladı. Hilafet güneşi ufkunda doğdu Hak
verini buldu. Şefkat ve merhamet ehli olan ve sizin üzerinizde tiril tiril titreyen Peygamberimizin ailesine döndü.
Ey insanlar! Allah'a yemin ederim ki, bizler gümüş, yakut ve altın biriktirmek, nehir kazıp köşkler inşa etmek, altın ve gümüş toplamak gayesi ile bu işe soyunmadık. Biz, hakkımızın elimizden alınmaca kızarak amcazadelerimiz adına öfkelenerek Emevilerin size kötü muamele etmelerine, sizleri alçaltmalarına, ganimet ve sadakaları si-vermeyip kendilerine tahsis etmelerine dayanamayarak bu işe giriştik. Allah'ın indirdiği hükümlerle size hükmetmek, Allah'ın kitabıyla muamelede bulunmak, özel genel herkese Rasûlullah'm yönetimini uygulamak hususunda size Allah'ın Rasûlünün ve Abbas'm zimmeti ile taahhütte bulunuyoruz.
Emevilerin ve Mervanîlerin kökü kazınsın! Onlar dünyayı ahire-te, fani diyarı kalıcı diyara tercih ettiler. Günah işlediler. Halka zulmettiler. Haramları irtikâb ettiler. Cürüm işlediler. Yönetimlerindeki kullara zulmettiler. Ülkede onların yönetim tarzı, günahları alabildi-ince işlemekten ve yükleri ağırlaştırmaktan zevk almaktı. Günahlar alanında alabildiğince ilerlediler. Taşkınlık meydanında at koşturdular. Cenâb-ı Allah'ın kendilerine süre tanıdığının farkına varamadılar. Allah'ın kendilerini yakalayıp azaba sürükleyeceğini göremeyip kör oldular. Allah'ın tuzak kuruşundan emin oldular. Oysa kendileri uykudayken, geceleyin Allah'ın azabı üzerlerine geldi. Efsane oldular, paramparça hale geldiler. Zalimler topluluğu Allah'ın rahmetinden uzak olsun!
Allah, Mervanileri alçalttı, şeytan onları aldattı. Allah düşmanları, atlarının yularını salıverdiler ve atları, bu yuların genişliği sebebiyle ayaklarına takılan iplerden ötürü tökezlediler. Allah düşmanları, kendilerine hiç kimsenin hakim olamayacağını mı sandılar? Bunlar, taraftarlarım çağırdılar, askerlerini topladılar, ordularıyla vurdular. Önlerinde, arkalarında, sağlarında, sollarında, üstlerinde, alt-arında Allah'ın tuzak, azap ye intikamını buldular. Bu ilahi azap on-arın batılını öldürdü, sapıklığım yok etti. Başlarına felaket indirdi, unahları kendilerini çepeçevre kuşattı ve hakkımızı bize iade etti ve bıze yardımcı olup bizi barındırdı.
&y insanlar! Mü'minlerin emiri -Allah ona büyük bir zaferi nasib ji ..n" CUnıa namazından sonra tekrar minbere çıkacaktır. O cuma ile nin J Onufrnasma başka sözleri katmak istemedi. Ayrıca hastalığı-enıi • et*> konuşmasını tamamlamasına engel oldu. Mü'minlerin Çe *^e afiyet vermesi için Allah'a yalvarın. O'na dua edin. Çünkü sat c v"1 ^' Rahnıan'm düşmanı, şeytanın halifesi, yeryüzünde fej aran ve as*a ıslahatta bulunmayan alçaklara tabi olan Mer-Venne; Allah'a tevekkül eden, iyi kimselere uyan, yeryüzünde
fesattan sonra hidayet işaretlerine ve takva yollarına tabi olan, hayırlı kimselerin yolunda yürüyen Mütevekkil'i halife olarak verdi.»
İnsanlar, halife Ebü'l-Abbas es-Seffah'a dua ettiler. Dualarından ötürü adeta bir gürültü meydana geldi.
Bundan sonra Seffah'ın amcası Davud, sözünü şöyle sürdürdü:
«Ey Kûfelüer, bilesiniz ki, Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra bu minberinize Hz. Ali'den ve şu andaki halifeniz Seffah'tan başka bir halife çıkmış değildir. Şunu da bilin ki, bu hilafet işi bizde kalacak, bizde devam edecek ve nihayet bizim tarafımızdan Meryem oğlu İsa (a.s.)'a teslim edilecektir. O zamana kadar hilafet bizim ailemizin dışına çıfc. mayacaktır. Bize verdiği mihnetlerden ve bizi tercih edişinden ötürü âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.»

Bundan sonra Ebü'l-Abbas es-Seffah ile amcası Davud minberden indiler. Hükümet konağına gittiler. Ondan sonra halk gidip ikindiye kadar ona bey'at etti. İkindiden sonra da gece oluncaya kadar bey'at devam etti.
Sonra Ebü'l-Abbas es-Seffah hükümet konağından çıktı. Küfe dışında ordugah kurdu. Kûfe'de yerine amcası Davud'u veki bıraktı. Diğer amcası Abdullah b. Ali'yi, Ebu Avn b. Ebi Yezid'e; kardeşi oğlu İsa b. Musa'yı da Hasan b. Kahtabe'ye gönderdi. O zaman Hasan b. Kahtabe, Vasıfta bulunuyor ve İbn Hübeyre'yi kuşatma altında tutuyordu.
Seffah, Yahya b. Cafer b. Temmam b.< Abbasi da Hamid b. Kahta-be'nin bulunduğu Medain'e gönderdi Ebu Yakzan Osman b. Urve b. Muhammed b. Ammar b. Yasir'i, Ahvaz'da bulunan Bessam b. İbrahim b. Bessam'a gönderdi. Seleme b., Amr b Osman'ı, Malik b. Tav-vaf a gönderdi.
Seffah ise, Küfe dışındaki ordugahında birkaç ay kaldıktan sonra yola koyuldu. Haşimilerin elinde bulunan Medine'ye giderek hükümet konağına yerleşti. Hilafetin Seffah'a yani Abbasilere değil de Ali. b. Ebi Talib oğullarına daha layık olduğu düşüncesine kapılan Ebu Seleme el-Hallal'ı da protesto etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [3]

Mervan B. Muhammed B. Mervantn Öldürülmesi

Mervan b. Muhammed b. Mervan, Emevilerin son halifesi idi. Ondan sonra halifelik, Abbasilere intikal etti. Yüce Allah aşağıda nakledeceğimiz ayet-i kerimelerde şöyle buyurmuştur:
«Allah hükümdarlığı dilediğine verir.» (el-Bakara, 247.) «Ey Muhammed, de ki: "Mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin."» (âi-i imrân, 26.)
Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Mervan, Ebu Müslim ile yandaşlarının haberini ve onların Horasan diyarında icra ettikleri faaliyetleri duyunca Harran'dan kalkıp yola koyuldu. Musul yakınlarında, Cezire diyarında Zap denen bir nehrin yanında konakladı. Bu arada Kûfe'de Seffah'a bey'at edildiğini, etrafında askerler toplandığını ve kuvvetinin gittikçe arttığını duyunca, çok ağırına gitti. Hemen askerlerini topladı.
Seffah'ın komutanlarından biri olan Ebu Avn b. Ebi Yezid, büyük bir ordu ile ona doğru geldi. Zap suyunun kıyısında o da ordugah kurdu. Seffah tarafından ona takviye kuvvetler geldi. Sonra Seffah kendi ailesinden olan savaşçıları savaşmaya çağırdı. Abdullah b. Ali, onun bu çağrısına icabet etti. Seffah ona: "Allah'ın bereketi üzere yürü!" dedi- O da büyük bir askeri birlikle yola çıktı, Ebu Avn'ın yanma gitti. Ebu Avn, bulunduğu çardaktan aşağı inerek onu karşıladı ve ona bütün imkanlarını seferber etti. Abdullah b. Ali, kendi güvenlik kuvvetlerinin başına Hiyaş b. Habib et-Taî ile Nusayr b. Muhteflz'i komutan tayin etti.
Ebü'l-Abbas Musa b. Ka'b, bir elçi heyetinin başına reis tayin edilerek Abdullah b. Ali'ye gönderildi. Bu heyet onu Mervan'la savaşmaya ve ona karşı yapılacak savaşı ilk olarak başlatmaya teşvik etti. Olaylar büyümeden, savaş ateşi soğumadan Mervan'a saldırmasını tavsiye etti. Abdullah b. Ali de askerleriyle geldi, Mervan ordusunun karşısına dikildi. Mervan da kendi askerleriyle ona karşı harekete geçti. İki tarafın safları sabahın ilk saatlerinde karşı karşıya durdular. Anlatıldığına göre o gün Mervan'ın maiyetinde 150.000 (veya 120.000) asker vardı. Abdullah b. Ali'nin maiyetinde ise, 20.000 asker vardı. Mervan, Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz'e dedi ki: "Eğer güneş zevale erinceye kadar bunlar bizimle savaşmazlarsa, biz bunları Meryem oğlu İsa'nın yanına postalarız. Ama zevalden önce bizimle savaşacak olurlarsa, innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn."
Sonra Mervan, Abdullah b. Ali'ye haber salarak ateşkes teklifinde bulundu. Abdullah b. Ali ise şöyle karşılık verdi: "İbn Züreyk'ın oğlu yalan ^söylüyor. Güneş zevale ermeden atlılarımız onu inşaallah atlarının ayakları altında ezeceklerdir!" Bu karşılıklı haberleşme, bu senenin cemaziyelahir ayının 11. günü olan cumartesi gününde olmuştu.
Mervan, kendi adamlarına: "Durun bakalım. Savaşı önce siz başlatmayın." dedi ve güneşe bakmaya başladı. Eniştesi Velid b. Muavi-y§ b. Mervan, ona muhalefet ederek karşı tarafa hücuma geçti. Mercan öfkelendi. Ona sövmeye başladı. Velid, karşı tarafın sağ cenahıy-la savaştı. Ebu Avn, Abdullah b. Ali'nin bulunduğu yere doğru geri Çekildi. Bu defa Velid, Musa b. Ka'b ile savaştı. O da Abdullah b. Ali'nin bulunduğu yere doğru geri çekildi. Sonra Abdullah b. Ali, askerlerine, yere inmelerini emretti. Hepsi atlarından indiler, mızraklarını diktiler. Diz üstü çömelerek savaştılar. Şamlılar, savunma savaşı vererek geri çekildiler. Abdullah b. Ah ise, ileriye doğru yürümeye başlayıp: "Ya Rab, ne zamana kadar senin uğrunda savaşacağız." dedi. Sonra da İmam İbrahim'in parolasını Horasanlılara hatırlattı ve şöyle dedi: "Ey Horasanlılar! Parola şudur: Ya Muhammed, ya Mansur!"
Savaş iki taraf arasında cidden şiddetlendi. Mızrabın bakıra vuruluşu gibi sesler geliyordu. Mervan, Kudaa'ya haber salarak onların da atlarından inmelerini emretti. Kudaa, maiyetindeki askerlere: "Ey Süleym oğulları! Atlarınızdan inin." diye emir verdi. Sonra Mervan, Seksekîlere haber salarak, onların tam aksine bineklerine binmelerini emretti. Komutanlarına: "Ey Amiroğulları! Bineklerinize binin! diye emir ver." dedi. Seksek oğullarına haber göndererek komutanlarına: "Askerlerine bineklerine binmelerini söyle." dedi. O da Gatafanlı askerlerini bineklerine bindirdi. Kendi güvenlik kuvvetlerinin komutanına da: "Bineğinden yere in." dedi. Ama komutan: "Hayır vallahi, ben kendi canımı hedef kılmam. Fakat sana karşı da gelmek istemiyorum, lakin keşke bunu yapabilseydim ve bineğimden inseydim." diye karşılık verdi.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mervan, bu emrini İbn Hü-beyre'ye vermiştir.

Dediler ki: Sonra Şamlılar hezimete uğradılar. Horasanlılar arkadan onları kovaladılar. Bir kısmını öldürüp bir kısmını da esir aldılar. Fakat Şamlıların Zap suyuna düşerek boğulanları, savaş alanında öldürülenlerinden daha fazlaydı. Boğulanlar arasında İbrahim b. Velid b. Abdülmelik de vardı. (Bu, hilafetten hal' edilmişti.)
Abdullah b. Ali, köprünün onarılmasını ve suda boğulanların cesetlerinin çıkarılmasını emretti ve şu ayeti okumaya başladı:
"Denizi yarıp sizi kurtarmış ve gözlerinizin önünde Firavun ailesini batırmıştık." (el-Bakara, 50.)
Abdullah b. Ali, savaş alanında yedi gün kaldı. Said b. As'm oğullarından biri, Mervan ve onun cepheden firarı ile ilgili olarak şöyle bir şiir okumuştu:
"Kaçış olgusu Mervan'dan ayrılmamakta ısrar etti. Dedim ki ona: Zalim kişi mazlum olarak döndü. Onun tek düşüncesi kaçmaktır.
Kaçıp saltanatı terketmek nerede?
Artık yavaş ve vakarlı yürümek benden uzaklaştı
Dinin de, soyun da, sopun da yoktur artık.
Sen yumuşak huyluluğu silip süpürensin ve ceza vermekte de Firavun'sun.
Sende fazilet aranmaz. Köpekten daha adi bir köpeksin!"
Abdullah b. AH, Mervan'ın ordugahındaki malları, eşyaları ve paraları ele geçirdi. Ordugahta Abdullah b. Mervan'a ait bir cariyeden başka kadın görülmedi. Bu durumu ve Cenâb-ı Allah'ın kendisine na-sib ettiği zaferi Ebul-Abbas es-Seffah'a bir mektupla bildirdi. Elde ettiği ganimetlerin dökümünü de yaparak Seffah'a iletti. Seffah, Aziz ve Celil olan Allah'a bir şükran ifadesi olarak iki rekat namaz kıldı. Savaşa katılanlardan her birine 250.000'er dirhem verdi. Erzaklarını seksene çıkardı ve şu ayeti okudu: «Talut, ordusuyla birlikte ayrıldıktan sonra, "Doğrusu Allah sizi bir ırmakla deneyecektir..." dedi.» (ei-Bakara, 249.)
Mervan hezimete uğrayınca, arkasına bakmadan geri döndü. Abdullah b. Ali ise savaş alanında yedi gün kaldı. Sonra beraberindeki askerlerle birlikte Mervan'ı takibe başladı. Bunu kendisine Seffah emretmişti.
Mervan, Harran'a uğrayınca Ebu Muhammed es-Süfyanî'yi zindandan çıkardı. Harran'a, kız kardeşinin oğlu ve kızı Ümmü Osman'ın kocası Eban b. Yezid'i vekil bıraktıktan sonra çıkıp gitti.
Abdullah b. Ali Harran'a geldiğinde Eban b. Yezid, siyahlara bürünerek onu karşıladı. Abdullah b. Ali ona eman verdi ve onu görevinde bıraktı. Yalnız İmam İbrahim'in hapsedildiği zindanı yıktı.
Mervan ise, Humus'u hedef alarak Kinnesrin'e gitti. Kinnesrin'e vardığında halk, çarşı pazarda onu karşıladı. Orada iki ya da üç gün kaldıktan sonra çıkıp Humus'a doğru yoluna devam etti. Bu arada Humuslular, beraberlerindeki askerlerin azlığını görünce: "Bu, korkmuş ve hezimete uğramıştır." diyerek kendisini öldürüp yanındaki mallan yağmalamak için peşine takıldılar. Bu amaçla harekete geçip Humus yakınındaki bir vadide onu ele geçirdiler. Ancak Mervan, iki komutanını onlar için pusuya yatırmıştı. Humuslular oraya vardıklarında Mervan onlara karşı hücuma geçti ve geri dönmeleri çağrısında »ulundu. Onlar bu çağrıyı kabul etmeyip mutlaka savaşacaklarım Eylediler, Aralarında savaş başladı. Pusuya yatırılan emirler ve komutanlar ortaya çıkarak Humuslulara arkadan saldırdılar. Böylece ttuînuslular bozguna uğradılar.
Mervan, Şam'a geldi. Şam'da kendi tayin ettiği ve damadı Velid
£■ Muaviye b. Mervan vali olarak bulunuyordu. Onu orada vali olarak
lraktı. Kendisi Mısır diyarına doğru yoluna devam etti.
, Abdullah b. Ali, hangi beldeye uğruyorsa mutlaka oradaki halk
Pahlara bürünerek yanına geliyor, ona bey'atta bulunuyor, o da onlara eman veriyordu. Kinnesrin'e vardığında kardeşi Abdüssaitned b Ali, 4.000 askerle birlikte ona kavuştu. Seffah, kardeşi AbdüssamecTj ona takviye olarak göndermişti. Sonra Abdullah b. Ali yoluna devanı etti ve Humus'a vardı. Humus'tan da Baalbek'e doğru gitti. Baalbek'e vardıktan sonra da Mizze tarafından Şam'a geldi. Orada iki ya da üc gün kaldı. Sonra kardeşi Salih b. Ali, Seffah tarafından takviye olarak kendisine gönderilen 8.000 askerle oraya vardı. Salih, Merci Az-ra'ya ordugah kurdu.
Abdullah b. Ali Şam'a gelince, doğu kapısının yanında ordugahını kurdu. Kardeşi Salih, Cabiye kapısında; Ebu Avn, Keysan kapısında-Bessam, Babüssağir'de; Hamid b. Kahtabe, Torna kapısında; Abdüs-samed, Yahya b. Safvan ve Abbas b. Yezid ise Feradis kapısının yanında ordugah kurdular. Sonra bunlar Şam'ı kuşattılar. Kuşatma bu senenin ramazan ayının 10'unda çarşamba günü başladı. Şamlılardan çok sayıda adam öldürüldü. Üç saat müddetle kanları helal sayıldı. Surlar yıkıldı.
Anlatıldığına göre Abdullah b. Ali, Şamlıları kuşatma altına alınca onlar kendi aralarında Abbasi ve Emevi olmak üzere ikiye ayrılıp birbirlerini öldürmeye başladılar. Başlarındaki valiyi de katlettiler. Sonra şehri Abdullah b. Ali'ye teslim ettiler. Doğu kapısı tarafından surlara ilk tırmanan adam Abdullah et-Taî, Babüssağir tarafından Bessam b. İbrahim oldu. Sonra üç saat müddetle Şamlıların kanlan mubah sayıldı. Hatta denildiğine göre bu süre zarfında 50.000 kadar Şamlı öldürüldü.
İbn Asakir, Cafer b. Ebi Talib evladından olan Ubeyd b. Hasan el-A'rec'in biyografisini anlatırken, onun, Şam kuşatmasında Abdullah b. Ali ordusunda 5.000 kişilik bir askeri birliğin komutanı olduğunu söyler ve der ki: «Abdullah b. Ali ordusu, Şam'ı beş ay müddetle kuşatma altında tutmuştu. Yüz gün kuşatma altında tuttuğu veya bir buçuk ay müddetle kuşatma altında tuttuğuna dair zayıf rivayetler de vardır. Mervan'm tayin ettiği vali, şehri iyice tahkim etmişti. Ne var ki Şamlılar, kimi Yemenli kimi Mudarlı olduklarından ötürü kendi aralarında ayrılığa düşmüşlerdi ki, bu da fethin sebebi olmuştu. Hatta Şamlılar, her mescitte kıble için iki mihrab yaptırmışlardı. Büyük camide de iki minber yaptırmışlar ve cuma günü iki imam,

iki ayrı minbere çıkarak kendi taraflarındaki cemaata hutbe irad ederlerdi. Böyle birşey, çok hayret verici ve ender rastlanılan garip bir olaydı. Bu da fitneye, asabiyete, heva ve hevesata neden olmuştu. Cenâb-ı Allah'tan selamet ve afiyet dileriz.» İbn Asakir, bu hususta daha başka tafsilat da vermiştir.

Yine İbn Asakir, Muhammed b. Süleyman b. Abdullah en-Nevfe-lî'nin biyografisinden bahsederken onun şöyle dediğini nakletmiştir:

«Şam'a ilk girdiğinde Abdullah b. Ali'nin yanındaydım. Kılıç kul-*rak şehre girdi. Üç saat müddetle Şamlıların kanlarını mubah ı Şam'ın büyük camiini, kendi binekleri ve develeri için yetmiş müddetle ahır olarak kullandı. Sonra Ümeyye oğullarının mezar- i açtılar. Muaviye'nin mezarında sadece toz zerrecikleri gibi da-Jffl siyah bir ip gördüler. Abdülmelik b. Mervan'm mezarını açtılar. O ada da bir kafatası ve peşpeşe sıralanmış organlar görülüyordu, vlnız Hişam b. Abdülmelik'in mezarını açtıklarında onun cesedini oasağlam gördüler. Sadece burun kemeri çürümüştü. Onu ceset ha-r de iken bile kırbaçladılar. Darağacma astılar. Cesedini günlerce darağacında bıraktılar. Sonra yakıp külünü rüzgara verip savurdular. Çünkü Hişam, sağlığında Abdullah b. Ali'nin kardeşi Muhammed b Ali'yi dövmüştü. Muhammed b. Ali, küçük oğlunu öldürmekle onu itham ettiği için Hişam kendisine yediyüz kırbaç vurdurmuş, sonra da onu Belka'ya bağlı Hamime köyüne sürgün etmişti.

Sonra Abdullah b. Ali, halifelerin evladını ve diğer Emevileri ta-kib ettirip yakaladı. Bir günde onlardan 92.000 kişiyi Remle nehri yanında öldürdü. Sonra üzerlerine çul serdirdi. Cesetlerin üzerinde sofra kurup yemek yemeye başladı. Cesetler onun altında ezilip ufalanıyorlardı.»

Bu, onun zalimliğinin ve zorbalığının eseriydi. Tabii ki Cenâb-ı Allah, bu yaptıklarının cezasını ona verecektir. Zulmüne devam etti, ama bütün isteklerini gerçekleştiremedi ve beklentileri tahakkuk etmedi. Nitekim bu husus, onun biyografisinden bahsedilirken anlatılacaktır.

Hişam b. Abdülmelik'in karısı Abde binti Abdullah b. Yezid b. Muaviye'yi (Benli Abde'yi), Horasanlı birkaç asker refakatmda çöl yolundan yaya olarak, yalınayak, başı açık, elbisesi parçalanmış halde sahraya gönderdi. Sonra da öldürttü. Diğer Emevilerden bulduklarını da öldürtüp cesetleri yaktırdı.

Abdullah b. Ali, Şam'da 15 gün müddetle ikamet etti. Bu arada Evzaî'yi huzuruna çağırttı. Evzaî gelip karşısında durdu. Ona şöyle sordu:

- Ey Ebu Amr! Şu yaptığımız icraat hakkında ne dersin?

- Bilmiyorum, yalnız Yahya b. Said el-Ensârî bana, Rasûlullah

j a-v-)ın şöyle buyurduğunu nakletti: "Ameller ancak niyetlere göredir."

Evzaî diyor ki: "Ben bu cevabı verirken bekliyordum ki başımı ko-PanP ayaklarımın önüne atar; ama öyle olmadı. Oradan salimen çı-

P gittim. Sonra bana yüz dinar para gönderdi." , Abdullah b. Ali, daha sonra Mervan'm peşine düştü. Kesve nehri

İsında konakladı. Yahya b. Cafer el-Haşimî'yi Şam'a vali olarak tayin etti. Sonra yoluna devam etti ve Merci Rum'a gidip konakladı Buradan da Ebu Fatres nehrine gitti. Mervan'ın kaçıp gittiğini gÖr<Ju Mısır'a gitti. Bu arada Seffah'ın mektubu geldi. Ona, Salih b. Ali'yj' Mervan'ın peşine göndermesini, kendisinin de Şam'da naib olarak ikamet etmesini emrediyordu.

Bu emir üzerine Salih, bu senenin zilkade ayında Ebu Amr Amir b. İsmail'i de yanma alarak Mervan'ı yakalamak üzere yola koyuldu Deniz kıyısında konakladı. Oradaki gemileri topladı. Mervan'ın per^ ma'da (veya Feyum'da) konakladığı haberini aldı. Hemen harekete geçti. Sahil şeridinden yürümeye başladı. Gemiler de kendisine paralel olarak kıyıya yakın olarak geliyorlardı. Nihayet Ariş'e ulaştı. Yoluna devam etti, Nil'e gelip kıyıda mola verdi. Sonra Said'e doğru ilerledi. Bu arada Mervan da Nil nehrini aşarak köprüyü attırdı. Çevredeki yemleri ve yiyecekleri yaktırdı.

Salih, kendisini takibe devam etti. Yolda Mervan'ın süvarileriyle karşılaştı, onları bozguna uğrattı. Mervan'm süvarileriyle her nerede karşılaşıyorsa onları hezimete uğratıyordu. Nihayet Mervanilerden esir aldıkları bir adama sordu. O da Mervan'ın yerini kendilerine anlattı, onun Ebu Sir kilisesinde saklandığını bildirdi. Gecenin sonunda oraya vardılar. Mervan'ı ve beraberindeki askerleri hezimete uğrattılar. Mervan, az sayıda askerle karşılarına çıkınca onu kuşattılar. Basralılardan Muavved adında biri, attığı mızrakla Mervan'ı öldürdü. Askerleri onun Öldürüldüğünden habersizdiler. Nihayet adamın biri: "Müminlerin emiri yere düştü, öldü!" dedi. Kûfelilerden, nar satan bir adam koşarak Mervan'ın başını kopardı. Bu müfrezenin komutanı Amir b. İsmail, kesik başı Ebu Avn'a gönderdi. Ebu Avn, kendisine gönderilen bu kesik başı Salih b. Ali'ye gönderdi. Salih de Hu-zeyme b. Yezid b. Hani adındaki güvenlik komutanı ile birlikte bu kesik başı halife Seffah'a gönderdi.

Mervan, hicri 132. senenin zilhicce ayının bitimine üç gün kala, pazar günü Öldürüldü. Zilhicce ayının 6'sında perşembe günü öldürüldüğü de söylenir. Halifeliği beş sene on ay on gün sürmüştü. Meşhur olan rivayete göre hilafet müddeti bu kadardır. Öldürüldüğü sırada kaç yaşında olduğuna gelince; tarihçiler bu hususta farklı yaşlar söylemişlerdir. Kimi kırk yaşında, kimi kırkaltı yaşında, kimi ellisekiz yaşında, kimi altmış yaşında, kimi altmışiki yaşında, kimi altmışüç yaşında, kimi altmışdokuz yaşında, kimi de seksen yaşında iken öldürüldüğünü söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Sonra Salih b. Ali, Şam'a gitti. Ebu Avn b. Ebi Yezid'i Mısır'da vekil bıraktı. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [4]

El-Himar'ın Biyografisi

ıyrervan b. Muhammed b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye şî el-Ümevî Ebu Abdülmelik. Emevilerin son halifesiydi Anei Lübabe adındaki Kürt bir cariye idi. Lübabe, ibrahim b. Ester neSNehaî'ye aitti. Muhammed b. Mervan, İbrahim öldürdüğü zaman eI1'habe'yi ele geçirmiş, Lübabe de ona Mervan eî-Himar'ı doğurmuş-
habey gç Başka bir rivayette anlatıldığına göre Lübabe, ilk önce Mus'ab b.
/übeyr'e ait imiş.
İbn Asakir'in ifadesine göre Mervan'ın evi Ekafiyyin çarşısında • s Velid b. Yezid'in öldürülmesinden ve Yezid b. Velid'in ölmesinden sonra halifeliğine bey'at edildi. Sonra Şam'a geldi. İbrahim b. Ve-Vd'i görevden hal' etti. Hicretin 127. senesinin safer ayının ortasından itibaren yönetime geçti.
Ebu Ma'şer dedi ki: Hicretin 129. senesinin rebiyülevvel ayında halifeliğine bey'at edildi. Ca'd b. Dirhem'in görüşüne mensubiyeti nedeniyle Mervan el-Ca'dî de denilirdi. Kendisine, Himar (eşek) lakabı verilmişti. O, Emevilerin son halifesi idi Halifeliği beş sene on ay on gün sürdü. Beş sene bir ay müddetle halifelik yaptığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Seffah'a bey'at edilmesinden sonra dokuz ay müddetle görevde kalmıştı. Beyaz tenli, pembe yüzlü, mavi gözlü, iri sakallı, büyük başlı, orta boylu bir kimseydi. Saçına, sakalına kına sürmezdi.
Hişam, onu hicretin 114. senesinde Azerbaycan, Ermeniye ve Cezire valiliğine atamıştı. Yönetimde bulunduğu süre zarfında çok sayıda beldeler ve kaleler fethetti. Allah yolunda gazadan ayrılmadı. Birçok kafir Türk, Hazar, Lan ve diğer beldelerden, ırklardan olan insanlar ile savaştı. Onları kırıp ınağlub etti. Atılgan, bahadır, cesaretli akıllı ve ileri görüşlü bir adamdı. Ne var ki, Aziz ve Celil olan Allah'ın takdiri ve hikmeti gereği, askerleri kendisini terkettiler. Böylece hilafet onun elinden alınmış oldu. Her ne kadar cesaretli ve keskin zekalı bir kimse idiyse de, Cenâb-ı Allah iktidardan düşürmek istediği bir kimseyi mutlaka düşürür. Allah'ın düşürdüğü ve tahkir ettiği kimse-yl yükseltecek ve eski itibarına kavuşturacak hiçbir kimse ve hiçbir Ü yoktur.
Zebyr b. Bekkar, amcası Mus'ab b. Abdullah'ın şöyle dediğini ri-t etmiştir:
eviler, kendi aralarında, annesi cariye olan birinin hilafete ki ÇİesA halinde hilafetin ellerinden çıkacağı gürüşündeydiler. Nite-Mervan hilafete geçince halifelik, hicretin 132. senesinde onların 6İWmden çıktı."
afiz İbn Asakir'in, Sevban'dan rivayet ettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Halifelik, Umeyye oğullarında devam edecektir. Onu, çocukların küreği süratle yakalayışları gibi yakalayacaklardır. Halifelik ellerinden çıktıktan sonra artık yaşamakta hayır yoktur."
îbn Asakir bunu böyle nakletmiştir. Ama bu cidden münker bij-hadistir.
Harun Reşid, Ebu Bekir b. Ayyaş'a şöyle sormuştu:
- Biz mi daha hayırlı halifeleriz, yoksa Emeviler mi daha hayırlı halifeler idiler?
- Onlar insanlara daha yararlı idiler. Siz ise namazı daha düzgün kıldırıyorsunuz.
Bu cevabı üzerine Harun Reşid, Ebu Bekir b. Ayyaş'a 6.000 dirhem armağan vermişti.
Anlatıldığına göre Mervan el-Himar, çok mürüvvet sahibi ve çok da gururlu bir kimseydi. Eğlence ve zevk-u sefa çok hoşuna gidiyordu. Ama savaşlardan buna fırsat bulamıyordu.
İbn Asakir dedi ki: Mervan b. Muhammed yenik düşüp Mısır'a gidişi esnasında Remle'de bıraktığı bir cariyesine şu şiiri yazıp göndermişti:
"Gördüğüm şeyler beni sabra çağırıyor hep,
Bense bu çağrıya aldırış etmiyorum ve kalbimde sana karşı beslediğim duygular beni alçaltıyor.
Daha önce ben sensiz yapmaya dayanamazdım. Aramızda perde kalmasına göz yumamazdım.
Ama artık sen on günden beri benden uzaksın.
Bunlardan daha kötüsü yemin ederim ki kalbimde şudur:
Sen bu on günün iki mislini arttırsan ve bir ay benden uzak dur-san işte buna hiç dayanamam.
Bundan da daha büyük musibet şu ki: Zamanın sonuna dek seninle karşılaşmamaktan korkuyorum.
Gözümde bir damla yaş birakmamacasma senin için ağlayacağım.
Sonuna kadar da olsa sabır istemeyeceğim, hep ağlayacağını."
Ravinin birinin anlattığına göre, kaçmakta olan Mervan, bir rahibe uğramış. Rahibe selam vermiş ve şöyle demiş:
- Ey rahib! Sen zamandan haberdar mısın? Zaman hakkında bilgin var mı?
- Evet, hem de her çeşidinden bilgim var.
- Dünyada bir insanın hükümdar olduktan sonra köle olacağına dair de bir bilgin var mı?
_ Evet.
- Bu nasıl oluyor?
- Dünyayı sevmek, şehvetlere kavuşmak uğruna hırslı olmak, aklı bir kenara atmak ve fırsatları değerlendirmemek... İşte bunlarla insan, hükümdar olduktan sonra tekrar köle olabilir. Sen eğer dünyayı seviyorsan, bilesin ki dünyanın kölesi, onu sevendir.
_ Bu kölelikten kurtuluş yolu var mıdır?

_ Evet. Dünyayı sevmemek ve dünyadan uzak durmakla kölelikten kurtulabilirsin.
- Bu olmayacak bir şeydir.
- Ama benim dediklerim olacaktır. Sen dünyayı yağmalamadan önce dünyadan kaçmaya bak.
- Ey rahip, sen beni tanıyor musun?
- Evet! Sen Arapların hükümdarı Mervan'sm. Sudan diyarında Öldürülecek ve kefensiz defnedileceksin. Eğer ölüm sen kovalama-saydı, kaçıp kurtulabileceğin bir yeri sana söylerdim."
İnsanlardan biri dedi ki: O zamanda şöyle deniliyordu: 'Abdullah b. Ali b. Abbas, Mervan b. Muhammed b. Mervan' öldürecektir."
Ravinin biri dedi ki: Mervan, bir gün bazı kimselerle meclisinde oturuyordu. Yanıbaşmda bir hizmetçisi vardı. Mervan, sohbet arkadaşlarından birine şöyle dedi: "Şu içinde bulunduğumuz hali görüyor musun? Anlatılamayacak nice nimetlere sahiptim. Şükrünü ifa etmediğim birçok nimet elime geçti. Fakat bana yardımı olmayan bir devletim de vardı. Bu ne haldir. Eyvah!"
Hizmetçisi ona şu karşılığı verdi: "Ey mü'minlerin emiri, çoğalmcaya dek azı bırakan, büyüyünceye kadar küçüğü bırakan, açığa çıkıncaya kadar gizliyi bırakan ve bütün bunlara göz yuman, bugünün işini yarına erteleyen kimsenin başına senin bu anlattıklarından daha büyük musibetler gelir." Mervan, bunun üzerine şöyle dedi: "Senin bu sözün, halifeliği kaybetmemden daha da çok ağırıma gitti."
Anlatıldığına göre Mervan, hicretin 132. senesinin zilhicce ayının 13 ünde pazartesi günü öldürülmüştür. Öldürülürken altmış yaşını geçmiş, seksene yaklaşmıştı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o Kırk sene yaşamıştır. Ama birinci kavil daha sahihtir.

Mervan, Emevilerin son halifesi idi. Onun zamanında Emevi dev-ieti yıkıkla. [5]

Emevi Devletinin Yıkılması Ve Abbasî Devletinin Başlangıcına Dair Varid Olan Nebevi Haberler

Alâ b. Abdurrahman, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah •a-V.) şöyle buyurmuştur:
"Âs oğulları kırk adama varınca, bunlar Allah'ın dinine fesat karıştırırlar. Allah'ın kullarını köle edinirler. Allah'ın malını da kendi aralarında elden ele dolaşan bir nesne haline getirirler."
İbn Lehi'a, îbn Vehb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben, Mua-viye'nin yanında iken Mervan b. Hakem oraya geldi ve muhtaçlığım dile getirerek şöyle dedi: "İhtiyacımı gider. Ben on çocuğun babasıyım. On kişinin kardeşiyim. On kişinin de amcasıyım."
Mervan çıkıp giderken Muaviye, yanıbaşında tahtında oturmakta olan İbn Abbas'a şöyle dedi:
- Sen, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu biliyor musun: "Hakemoğullannm sayısı otuz erkeğe varınca onlar Allah'ın malını kendi aralarında elden ele dolaşan bir nesne haline getirirler. Allah'ın kullarını köle eder ve Allah'ın kitabına da şüphe ve fesat karıştırırlar. Sayıları 497 kişiye ulaşınca da helakleri, çiğnenmiş bir hurmadan daha çabuk olur."
- Allah için evet, ben bunu duymuşum.
Mervan dönüp gittikten sonra Muaviye, İbn Abbas'a şöyle sordu:
- Ey İbn Abbas, Allah aşkına söyle. Sen Rasûlullah (s.a.v.)'ın böyle dediğini ve bunlar hakkında ayrıca "dört zorbanın babası" ifadesi kullandığını da biliyor musun?
- Allah için evet.
Ebu Davud et-Tayalisî, Yusuf b. Mazin er-Rasibî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Adamın biri Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'e karşı dikilerek şöyle dedi: "Ey mü'minlerin yüzünü karartan adam,"
Hz. Hüseyin de ona şu karşılığı verdi:
"Allah sana rahmet etsin. Ey adam, beni kınama. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), Ümeyye oğullarının kendi minberi üzerinde peşpeşe hutbe irad ettiklerini rüyasında görmüş ve bundan rahatsız olmuştu. Sonra Cennet'te bir nehir olan Kevser'le ilgili sûre nazil olmuştu. Ardından Kadir sûresi nazil olmuştu. Şöyle ki: "Doğrusu biz, Kur'ân'ı Kadir gecesinde indirimsizdir. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır." İşte bu 1.000 ay, Emevile-rin hakimiyet süresini gösterir."
Ravi diyor ki: Biz bunu hesapladık ve onların hakimiyet süresinin bu ayette belirtilenden ne fazla ne de eksik olmadığını tesbit ettik. Bu da bizim için delil olarak yeter.»
Tirmizî, bu hadisi Mahmud b. Gaylan tariki ile Ebu Davud et-Tayaîisî'den rivayet etmiş, sonra da: "Bu garib bir hadistir. Biz bunu sadece Kasım b. Fadl'ın naklettiği hadis olarak bilmekteyiz. O da sika bir ravidir." demiştir.
Ben de tefsirimde bu hadisin münkerliğinden detaylı olarak bahgjjndir. Ancak İbn Zübeyr'in dönemini çıkaracak olursak, o za-Se n Emevilerin hakimiyet süresinin 1.000 ay olduğu bu hadise göre 111 bul edilebilir. Çünkü Muaviye'ye müstakil halife olarak hicretin kinci senesinde bey'at edilmişti ki, hicretin kırkıncı senesi "Cema-senesi" olarak adlandırılır. O senede Hz. Ali'nin öldürülmesinden a,, ay sonra Hz. Hasan, hilafeti Muaviye'ye teslim etmiş ve böylece Müslümanlar arasında ittifak sağlanmıştı. Daha sonra hilafet, hicre-. 132. senesine kadar Emevilerin elinde kalmıştı. Hicretin kırkıncı nesinden 132. senesine kadar geçen süre doksaniki sene eder. İbn 7übeyr'in halifeliği bundan çıkarılırsa geriye seksenüç sene kalır.

Fakat bu, yukarıda anlatılan hadise zıt düşmektedir. Bu hadis, peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e merfu olarak ulaşmamıştır ve onun Enıevi hilafetini 1.000 ay olarak tefsir ettiği bilinmemektedir. Bu ancak bazı ravilerin ifadesidir. Biz bunu tefsirimizde uzun uzadıya an-latmışızdır. Bu konudaki deliller de önceki sayfalarda izah edilmişti. Doğrusunu Allah bilir.

Ali b. el-Medinî, Said b. Müseyyeb'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Ümeyye oğullarının minberime çıktıklarını gördüm. Bu benim çok ağrıma gitti ve sonra da Kadir sûresi nazil oldu." Bunda zayıflık ve mürsellik vardır.

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Said b. Müseyyeb'in şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sana gösterdiğimiz rüya ile sadece insanları denedik." (ei-îsrâ, eo.)

Rasûlullah (s.a.v.), rüyasında bazı Emevilerin kendisinin minberine çıktıklarım görmüş ve bundan rahatsız olmuştu. Sonra bazı kimseler: "Ya Rasûlallah, bu, dünyalıktır. Onlara verilecektir. Ama kısa bir süre sonra ellerinden çıkıp gidecektir." deyince biraz rahatladı.

Ebu Cafer er-Razî, Rebî'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), İsra gecesinde bazı Emevilerin minberine çı- insanlara hutbe irad ettiklerini görünce bundan rahatsız oldu.

âb-ı Allah da bunun üzerine şu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

mem; belki bu gecikme sizi denemek ve bir süreye kadar geçindir (el-Enbiyâ, 111.) .»

Malik b. Dinar, Ebu Cevza'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: k ij<^emin euerim ki, Cenâb-ı Allah kendilerinden öncekileri aziz aıgî gibi Emevilerin hakimiyetini de aziz kılıp güçlendirecektir. . nra onların hakimiyetlerini -öncekilerin hakimiyetlerini alçalttığı 1 . ~ a*Çaltacaktır." Böyle dedikten sonra: "İnsanlar arasında şu gün-, bazen lehe, bazen aleyhe döndürüp dururuz." (Âi-iimrân, uo.) ayet-i Kerımesini okudu.»

n Ebi'd-Dünya, Emevilerden bahsedilirken Said b. Müseyyeb'in

Ebu Bekir b. Süleyman b. Ebi Hayseme'ye şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Emevilerin mahvolması, kendi aralarında kaynaklanan fitneden dolayı olacaktır." Kendisine bunun nasıl olacağını sorduklarında şöyle cevap vermişti: "Halifeleri ölecek, şerlileri kalacak ve onlar da kendi aralarında rekabete girişeceklerdir. Sonra insanlar onlara karşı toplanıp birleşecek ve onları mahvedeceklerdir."

Yakub b. Süfyan, Ebu Hüreyre'den şöyle rivayet etti:

«Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "Rüyamda Hakem oğullarının veya Ebü'l-As oğullarının maymunlar gibi minberime sıçradıklarını gördüm." Rasûlullah (s.a.v.)'m bu rüyayı görmesinden sonra vefatına dek güldüğünü hiç kimse görmedi.»

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî, sahabelerden Amr b. Mürre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hakem b. Ebi'l-Âs, Rasûlullah (s.a.v.)'la görüşmek için kapısına gelip izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.), onun sesini tamdı ve yanındakilere şu buyruğu verdi:

"İçeri girmesine izin verin. Allah'ın laneti onun ve sulbünden çıkacak kimselerin üzerine dökülecektir. Fakat onun sulbünden çıkacak olan müminler bu lanetin dışında kalacaktır ki, onların sayısı da azdır. Diğerleri dünyada yükselecek, ahirette ise alçalacaklardır. Onlar hile ve desise erbabıdırlar. Dünyada kendilerine birşeyler verilecektir, ama ahirette nasipleri yoktur."»

Ebu Bekir Hatib el-Bağdadî, Sevban'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), başını Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan'ın dizi üzerine koyup uyumaktaydı. Bir ara haykırarak uyandı Sonra gülümsedi. Kendisine sordular: "Ya Rasûlallah, önce haykırdığını, sonra gülümsediğini gördük. Bunun sebebi nedir?" Buyurdu ki: "Ümeyye oğullarının sıra ile minberime çıktıklarını gördüm. Bu benim hoşuma gitmedi. Sonra Abbasi oğullarının sıra ile minberime çıktıklarını gördüm. Bu, benim hoşuma gitti."»

Yakub b. Süfyan, Utbe b. Ebi Muayt'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İbn Abbas, Muaviye'nin yanma geldi. Ben de orada hazır bulundum. Muaviye, ona güzel armağanlar verdi, sonra şöyle dedi:

- Ey Abbas'ın babası, sizin devletiniz olacak mı?
- Ey müminlerin emiri, beni bu soruyu cevaplamaktan affet.
- Olmaz, mutlaka cevap vereceksin.
- Evet olacaktır, ey mü'minlerin emiri.
- Peki yardımcılarınız kimler olacaktır?
- Horasanlılar bize yardımcı olacaklar ve Haşimiler ile Emeviler rasmda savaş ve intikam kavgaları olacaktır.» 3 Minhal b. Amr, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bizden Seffah, Mansur ve Mehdi olmak üzere üç Ehl-i beyt mensubu halife olacaktır."

İbn Ebi Hayseme, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cenâb-ı Allah'ın, İslâmiyet'i bizim ilklerimizle başlattığı gibi bu . • yine bizlerle sonuçlandıracağını ümid ediyorum."

Beyhakî, Ebu Said'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Zamanın inkıtaa uğraması ve fitnelerin zuhuru esnasında Ehl-i Beyt'imden Seffah denen bir adam ortaya çıkaracaktır ve o malı azar azar verecektir."

Abdürrezzak, Sevban'dan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Şu Harre'nizin yanında üç kişi savaşacaklardır. Üçü de halife oğludur ama hiçbiri hilafete geçmeyecektir. Sonra bayraklar Horasan tarafından gelecek ve bayrağı getirenler, misli görülmemiş bir şekilde sizlerle savaşacaklardır."

Ravi diyor ki: Bu arada Rasûlullah (s.a.v.), başka bir şeyden bahsetti ve o şeyi kastederek sözünü şöyle sürdürdü: "Eğer böyle olursa siz kar üzerinde sürünerek de olsanız ona gidin. Çünkü o, Allah'ın halifesi Mehdi'dir."
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Horasan'dan siyah bayraklar çıkıp gelecek ve bunlar Kudüs'e di-kilinceye kadar hiçbir şey bunları geri çeviremiyecektir."
Beyhakî de bunu "Delâil" adlı eserinde Raşid b. Sa'd el-Mısrî'den nakletmiştir ki Raşid, zayıf ravilerdendir.
Beyhakî, Ka'bul-Ahbar'dan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Abbasoğullarının siyah bayrakları ortaya çıkacak ve bunlar gelip Şam'a konacaklardır. Cenâb-ı Allah bunların eliyle her zorbayı ve kendilerine düşman olan herkesi öldürtecektir."
İbrahim b. Hüseyin'in, Ebu Hüreyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Abbas (r.a.)'a şöyle demiştir: "Peygamberlik sizde olacaktır. Hükümdarlık sizde olacaktır."
Abdullah b. Ahmed, Hz. Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ben bir gece Rasûlullah (s.a.v.)'m yanındaydım. Bana şöyle dedi:
- Bak bakalım hele, gökte birşey görebiliyor musun? -Evet. .
- Ne görüyorsun?
- Süreyya yıldızını görüyorum.
— İşte bu ümmete senin soyundan bu yıldız sayısınca insanlar hükümdar olacaktır.»
İbn Adiy, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'a uğradım. Yanında Cebrail vardı, ama ben Cebrail'i Dihye el-Kelbî sanıyordum. Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle dedi: "Elbiseler kirlendi ve kendisinden sonra Abbas'm oğulları siyah elbiseler giyeceklerdir."»
Bu hadis münkerdir. Gerçi Abbasoğullarının siyah giysiler giymeleri bir nevi sembolleri olmuştu, ama onlar bu sembolü, Rasûlullah (s.a.v.)'m fetih gününde Mekke'ye girişi esnasında başına siyah sarık takmasından almışlardı. Evet, onlar bu siyah sarığı örnek alarak siyah giysiler giymeyi sembol haline getirdiler. Bayramlarda, cumalarda ve toplantılarda siyah giysiler giyerlerdi. Askerleri de mutlaka siyah giysiler giyinmek mecburiyetinde idiler. Hil'at giyen Abbasi komutanları da başlarına siyah fes geçirirlerdi.
Aynı şekilde Abdullah b. Ali de Şam'a girişi esnasında siyah giysiler giyinmişti. Kadınlar ve çocuklar, onun bu siyah giysiler giyinmesini hayretle karşılamışlardı. O, Keysan kapısından Şam'a girmiş ve cuma gününde halka hutbe irad edip namazlarını kıldırmıştı.
İbn Asakir, Horasanlılardan birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Abdullah b. Ali, cuma günü halka namaz kıldırırken benim yanımda da bir adam namaz kılıyordu. O adanı şöyle dedi: "Allahu Ek-ber. Ey Allah'ım, sen noksanlıklardan münezzehsin, yücesin. Sana hamdediyorum. İsmin mübarektir. Gayretin yücedir. Senden başka ilah yoktur. Ey insanlar! Şu Abdullah b. Ali'ye bakın hele, yüzü ne kadar çirkin, giysisi de ne kadar rezilane."»
İşte bugüne kadar Abbasiler, cuma ve bayram günlerinde insanlara hutbe irad ederlerken siyah giysiler giyerler.[6]

Ebu'l-Abbas Es-Seffah'ın Müstakil Olarak Halife Olması, Otoritesini Yerleştirmesi Ve Halka Güzel Bir Yönetim Sergilemesi

Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Seffah'a rebiyülahır ayının 12'sinde cuma günü Kûfe'de halifelik bey'atı yapıldı. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre hicretin 132. senesinin başında ona bey'at yapılmıştır. Sonra Seffah, askerlerini Mervan'm üzerine gönderdi, Mer-van'ı memleketten sürüp uzaklaştırdı. Onu takibe devam ettiler, peşinden ayrılmadılar. Nihayet onu Mısır'a bağlı Suğd beldesinin Bü-vaysir mıntıkasında bu senenin zilhicce ayının sonlarında öldürdüler. İşte o zaman Seffah, müstakil olarak halife oldu. Endülüs hariç; Irak,Horasan, Hicaz, Şam ve Mısır diyarına tamamen hakim oldu. Yalnız hükmü Endülüs'e ulaşamadı. Orayı otoritesinin hududuna dahil edemedi. Çünkü bazı Emeviler Endülüs'e gidip orayı istila etmişler, ha-, jmiyetlerine geçirmişlerdi. Bununla ilgili açıklamalar ileride verilecektir.
Bu senede bazı gruplar Seffah'a isyan ettiler, isyancılar arasında
Kjnnesrinliler de vardı. Bunlar, amcası Abdullah b. Ali aracılığı ile Seffah'a bey'at etmişlerdi. Seffah, valileri Meczee b Kevser b. Züfer b. Haris el-Kilabî'yi başlarında vali olarak bıraktıktan sonra ona isyan ettiler. Vali Meczee, Mervan'm adamlarından ve komutanlarındandı. Seffah'm halifeliğini tanımadı. Beyaz elbiseler giyindi. Kinnesrinlileri de böyle yapmaya teşvik etti. Onlar da bu hususta ona muvafakat ettiler. Bu sırada Seffah, Hire'de bulunuyordu. Abdullah b. Ali de Belka ile meşgul idi. Orada Habib b. Mürre el-Mizzî ve yandaşları olan Belka, Beseniye ve Havran halkıyla savaşıyordu. Onla Seffah'ın halifeliğini tanımıyorlardı.
Seffah, Kinnesrin halkının yaptıklarını duyunca Habib b. Mürre ile barış yaptı ve Kinnesrin üzerine yürüdü. Şam'a uğradı Ailesi ve eşyaları oradaydı. Ebu Ganim Abdülhamid b. Rib'i el-Kinanî'yi, yanına 4.000 asker verip vekil bıraktı. Sonra Humus'a vardı. Oraya vardığı sırada Şamlılar, Seffah'm halifeliğini tanımadılar, beyaz elbiseler giyinerek Osman b. Abdü'l-Alâ b. Süraka adındaki bir adamın liderliğinde ayaklandılar. Seffah tarafından tayin edilen naib Ebu Ganim'i ve askerlerinden bir kısmını öldürdüler, Abdullah b. Ali'nin eşyalarını ve mallarım yağmaladılar. Ancak ailesine ilişmediler. Abdullah b.

Ali'nin işi gerçekten zorlaşmıştı. Çünkü Kinnesrinliler Humuslularla haberleşmiş, işi büyütmüş ve Ebu Muhammed es-Süfyam'nin liderliğinde bir araya gelmişlerdi. Ebu Muhammed es-Süfyanî'nin asıl adı Ebu Muhammed b. Abdullah b. Yezid b. Muaviye b. Ebu Süfyan'dır. Onun halifeliğine bey'at ettiler. Ebu Muhammed b. Abdullah'ın etra-finda 40.000 kadar asker toplandı.

Abdullah b. Ali, bunların üzerine yürüdü. Merci Ahrem'de karşı karşıya geldiler. Abdullah b. Ali'nin askerleri, Ebu Muhammed es-küfyanî'nin Ebü'1-Verd komutasındaki öncü birliği ile şiddetlice saftılar. Abdüssamed'i hezimete uğrattılar. İki taraftan da binlerce asker öldürüldü. Abdullah b. Ali, Hamid b. Kahtabe ile Ebu Muham-ed es-Süfyanî'nin ordusu üzerine doğru ilerledi. Aralarında şiddetli \ Aşmalar oldu. Abdullah b. Ali'nin askerleri kaçmaya başladılar. JV-^ kendisi ve Hamid b. Kahtabe, yerlerinde sebat ettiler. Nihayet u 1-Verd'in askerleri hezimete uğradılar. Ebü'l-Verd'in kendisi ise le • . arınc*an ve ailesinden oluşan 500 süvari ile sebat etti. Askerin hepsi öldürüldüler. Ebu Muhammed es-Süfyanî ve beraberindeki birkaç adam kaçtılar, Tedmür'e gittiler. Abdullah b. Ali, Kinnes-rin halkına eman verince onlar da tekrar siyah elbiseler giyinerek Seffah'a bey'at ettiler ve itaata döndüler.

Sonra Abdullah b. Ali, Şam'a döndü. Kendisinin yokluğunda Şamlıların yaptıklarını haber almıştı. Şam'a yaklaşınca Şamlılar dağıldılar, iki taraf arasında savaş vuku bulmadı. Abdullah b. Ali Şamlılara eman verdi. Onlar da tekrar itaat altına girdiler.

Ebu Muhammed es-Süfyanî'ye gelince; o kayıplara karıştı. Köşe bucak kaçtı. Nihayet Hicaz'a ulaştı. Ebu Cafer el-Mansur'un oradaki valisi onunla savaştı ve onu Öldürüp başını kesti. Kesik başını ve esir aldığı iki oğlunu halife Mansur'a gönderdi. Mansur, iki oğlunu serbest bıraktı.

Anlatıldığına göre Süfyanî olayı, hicretin 132. senesinin zilhicce ayının son günü olan sah gününde cereyan etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Seffah'a başkaldıranlardan ve onun halifeliğini tanımayanlardan bir başka grup Cezire halkı idi. Bunlar, Kinnesrinlilerin ayaklandıklarını ve Seffah'ın halifeliğini tanımadıklarını duyunca, onlara uydular. Beyaz elbiseler giyinerek, Seffah tarafından atanmış olan Harran valisi Musa b. Ka'b'ın üzerine hücum ettiler. Musa b. Ka'b'ın yanında 3.000 asker vardı. Harran şehrinde kendini koruma altına aldı. Kaleye sığındı. Bunlar onu iki ay süreyle kuşatma altında tuttular. Sonra Seffah, kardeşi Ebu Cafer el-Mansur'u Vasıfta bulunan ve İbn Hü-beyre'yi kuşatma altında tutan askerleriyle birlikte Harran üzerine gönderdi.

Ebu Cafer, Harran'a giderken Karkisya'ya uğradı. Karkisyalıla-rın da beyazlar giyindiklerini ve şehrin kapılarını onlara karşı kilitlediklerini gördü. Buradan geçip Rakka'ya uğradı. Rakka'da Bekkar b. Müslim adında bir vali vardı. Rakkalılar da aynı şekilde isyan etmişlerdi. Buradan da İshak b. Müslim komutasındaki Hacir kasabasına uğradı, onlar da isyan etmişlerdi. İshak b. Müslim'in beraberindeki isyancıların bir kısmı Cezire halkı idi. İshak buradan kalkıp Urfa'ya gitti. Musa b. Ka'b beraberindeki Harranlı askerlerle şehir dışına çıktı. Mansur onu karşıladı ve askerleri arasına kattı. Bekkar b. Müslim, Urfa'da bulunan kardeşi İshak b. Müslim'in yanma gitti. İshak onu, Dara ve Mardin'deki Rebia topluluğu üzerine gönderdi. Rebialıların reisleri Haruri olup Büreyke adında birisiydi. Dara ve Mardinliler birleşip tek grup haline geldiler. Ebu Cafer onların üzerine yürüdü. İki taraf şiddetlice savaştılar. Büreyke, bu savaşta öldürüldü. Bekkar ise Urfa'da bulunan kardeşi İshak'm yanma kaçtı. O da kendisini Urfa'da vekil bırakarak askerlerinin büyük bir kısmı ile yoluna devam etti. Samsat'a gidip ordugah kurdu. Ordugahın etrafına
hendek kazdırdı.

Ebu Cafer gelip Bekkar'ı, Urfa'da kuşatma altına aldı. İki taraf arasında savaşlar cereyan etti.

Seffah, amcası Abdullah b. Ali'ye mektup yazarak Samsat'a gitmesini istedi. İshak b. Müslim'in etrafında 60.000 Cezirel toplanmıştı. Abdullah b. Ali, üzerlerine yürüdü. Ebu Cafer el-Mansur onunla birleşti. İshak onlara mektup yazıp eman istedi Onlar da halife Sef-fah'm izni üzerine ona eman verdiler.

Seffah, kardeşi Ebu Cafer el-Mansur'u Cezire, Azerbaycan ve Er-meniye valiliklerine atadı. Kardeşinden sonra kendisine halifelik geçinceye kadar Ebu Cafer el-Mansur, bu yörelerin valiliklerini sürdürdü.

Anlatıldığına göre İshak b. Müslim el-Ukaylî, Mervan'ın öldürüldüğünü kesin olarak anladıktan sonra eman istemişti. Bu da kuşatma altında yedi ay geçirmesinden sonra olmuştu. O, Ebu Cafer el-Mansur'un dostu idi. Bunun için ona eman verildi.

Bu senede Ebu Cafer el-Mansur, kardeşi Seffah'ın emri üzerine, Ebu Seleme'nin Öldürülmesi konusundaki görüşünü almak için Ebu Müslim el-Horasanî'nin yanma gitti. Çünkü Ebu Seleme, Ebu Müslim el-Horasanî'nin komutanı idi. Ebu Seleme, hilafeti Abbasilerin elinden almak düşüncesinde idi. Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Müslim'den, bu fikri Ebu Seleme'ye kendisinin aşılayıp aşılamadığını öğrenecekti. Seffah bu emri verirken yanındakiler sustular. Bunun üzerine Seffah şöyle dedi: "Eğer Ebu Seleme'ye bu fikri Ebu Müslim el-Horasanî aşılamışsa ve Allah bizi korumadığı takdirde bu bizim için büyük bir bela olacaktır!"

Ebu Cafer diyor ki: Kardeşim Seffah bana dedi ki: "Senin bu hususta ki görüşün nedir? Ebu Müslim el-Horasanî'ye senden daha yakın bir kimse yoktur. Git, onun bu konuda neler bildiğini öğren. Eğer Ebu Seleme'ye bu fikri o aşılamışsa hakkından geliriz. Ama o aşıla-mamışsa rahatlarız."

Ebu Cafer dedi ki: «Ben Ebu Müslim el-Horasanî'ye, korkulu korkulu gittim. Rey şehrine vardığımda Ebu Müslim'in Re valisine gönderdiği mektuptan haberim oldu. Beni bir an evvel yanma gitmeye teşvik ediyordu. Korkum daha da arttı. Nişabur'a vardığımda yine bir an evvel yanma ulaşmam için Nişabur valisine bir mektup gönderişti. Mektubunda bir an dahi gecikmeden yanma gitmemi istiyordu Ve benim bulunduğum mıntıkada Haricilerin bulunduğunu söylüyor-*ju- İşte bu ifade beni biraz

rahatlattı. Merv'e iki fersah yaklaştığım-tl kendisi bir grup insanla beni karşılamaya gelmişti. Beni görür atından indi, elimi öptü. Ben de tekrar atına binmesini söyle.
Merv şehrine girdiğimizde onun evine konuk oldum. Üç gün kaldım. Niçin geldiğimi sormadı. Dördüncü günde geliş sebebimi sordu Ben de durumu anlattım. "Ebu Seleme mi böyle yapmış? Ben onUn hakkından gelirim. Siz hiç yorulmayın." cevabın verdi. Merrar b Enes ed-Dabbî'yi çağırıp ona şöyle dedi: "Hemen Kûfe'ye git. Ebu Se-leme'yi nerede görürsen hemen boynunu vur. Bu, imamın görüşü.
dür."»
Merrar, bu emir üzerine Haşimilerin hakimiyetindeki Kûfe'ye git.
ti. Ebu Seleme, geceleyin Seffah'ın meclisinde bulunuyor, sohbete katılıyordu. Meclisten çıkar çıkmaz Merrar onu öldürdü Ebu Selerne'yi Haricîlerin öldürdüğü şayiası yayıldı. Şehir kapıları kilitlendi. Sonra da cenaze namazını halifenin kardeş Yahya b. Hamd b. Ali kıldırdı ve Ebu Seleme, Haşimiyye'ye defnedildi. Ona "Âl-i Muhammed'in veziri" deniliyordu. Ebu Müslim'e ise "Âl-i Muhammed'in emiri" deniliyordu. Şair bu hususta şöyle demiştir:
"Bu vezir, âl-i Muhammed'in veziri olduğu halde helak oldu, Sonra onlara buğz eden de vezir oldu."
Anlatıldığına göre Ebu Cafer, Ebu Seleme'nin öldürülmesinden sonra otuz kişilik bir heyetle Ebu Müslim el-Horasanî'nin yanına gitmiştir. Heyetinde Haccac b. Ertat, İshak b. Fadl el-Haşimî ve eşraftan, sadattan bazı kimseler de vardı.
Ebu Cafer, Horasan dönüşünde kardeşine şöyle demişti: "Ebu Müslim el-Horasanî hayatta bulunduğu müddetçe sen halife olamazsın. Tek çaren onu öldürmendir." Çünkü askerlerin Ebu Müslim'e tam itaat ettiklerini görmüştü. Seffah da kardeşi Ebu Cafer'e: "Bunu kimselere söyleme ve gizli tut." demiş, o da susmuştu.
Sonra Seffah, kardeşi Ebu Cafer'i Vasıfta bulunan İbn Hübeyre ile savaşmaya gönderdi. Ebu Cafer, yolda Hasan b. Kahtabe'y de yanma aldı. Kuşatma altına aldıkları zaman İbn Hübeyre, Muhammed b. Abdullah b. Hasan'a mektup yazarak kendisinin halifeliğine bey'at edilmesini istedi. Ancak Muhammed b. Abdullah, cevabını geciktirdi-Bunun üzerine İbn Hübeyre, Ebu Cafer'le barış yapmaya yöneldi-Ebu Cafer de barış yapması için kardeşi Seffah'tan talepte bulundu. Seffah ona bu izni verdi Bunun üzerine Ebu Cafer, İbn Hübeyre ite barış yapabileceğine dair bir mektup yazıp gönderdi.
İbn Hübeyre, bu mektubu alınca kırk gün süreyle etrafındaki âlimlerle müşavere yaptı. Sonra Yezid b. Ömer b. Hübeyre, 1.300 Bu-haralı askerle birlikte Ebu Cafer'in yanına geldi. Ebu Cafer'in otağına yaklaşınca atıyla beraber otağa girmek istedi. Ancak hacib Selam ona: "Ey Halid'in babası! Atından in." dedi. O da atından indi. Otağı*1 etrafında Horasanlı 10.000 asker vardı Otağa girmesine izin verildi-
"Sadece ben mi yoksa maiyetimdeki adamlarla mı gireceğim?" diye gorunca kendisine: "Hayır, sadece sen gireceksin." denildi. O da içeri gjrdi- Kendisine yastık verildi. Yastık üzerine oturdu. Ebu Cafer, bir saat kadar onunla konuştu. Sonra İbn Hübeyre oradan çıkıp gitti. £fcu Cafer gözleriyle onu takip ediyordu. Sonra ertesi gün ve bir son-faki gün peşpeşe-gelmeye başladı. İkinci gelişinde 500 süvari ve 300 piyade askerle geldi. Bu durumu Ebu Cafer'e şikayet ettiler. Ebu Cafer de, hacibine: "Ona söyle de sadece maiyetindeki adamlarla gelsin." <jedi. İbn Hübeyre de otuz kişi ile otağa geldi. Hacib ona: "Seni böbürlenil gibi görüyorum." deyince: "Yürüyerek yanınıza gelmemi emret-geniz» yürüyerek gelirim." karşılığını verdi. Sonra üç kişiyle beraber
gelmeye başladı.
İbn Hübeyre bir gün Ebu Cafer'le konuşurken Ebu Cafer söz arasında ona: "Ey adam!" dedi. Sonra dili sürçtüğü için böyle söylediğini İfade ederek özür diledi. îbn Hübeyre de özürünü kabul etti.
Seffah; Ebu Müslim el-Horasanî1 ye mektup yazarak İbn Hübeyre ile barış hususundaki fikrini sordu.* Ebu Müslim, onu, îbn Hübeyre ile barış yapmaktan menetti. Seffah, Ebu Müslim'in fikrim almadan hiçBir işte kesin kararım vermezdi. Ebu Cafer, İbn Hübeyre ile barış antlaşması yapınca Seffah bundan memnun olmadı ve bu işi takdir etmedi, Ebu Cafer'e mektup yazarak îbn Hübeyre'yi öldürmesini Emretti. Ebu Cafer ona defalarca itirazda bulunduysa da itirazının faydası olmadı. Nihayet Seffah'm "Onu mutlaka öldüreceksin. Başka çaresi yok." mealindeki mektubu geldi. Lâ havle velâ kuvvete illâ billâ-hil aliyyil azîm. Eman veriliyor, ondan sonra eman hiçe sayılıyor. Bu nasıl iştir? Zorbalar işte böyle yaparlar.
Çaresiz kalan Ebu Cafer, bir grup Horasanlıyı İbn Hübeyre'nin üzerine gönderdi. Bunlar, onun bulunduğu yere girdiler. îbn Hübeyre'nin yanında oğlu Davud da vardı. Kucağında küçük bir çocuk, çevresinde ise köleleri ve hacibi vardı. Oğlu onu savundu, fakat öldürüldü. Kölelerinden bazısı da öldürüldü. Nihayet İbn Hübeyre'yi ele ge-ÇİrdiIer. Çocuk kucağından yere düştü, kendisi de secde halinde yere kapandı. Secdede iken öldürüldü. İnsanlar paniğe kapıldılar. Ebu Cafer, yüksek sesle bağırarak herkesin güvende olduğunu bildirdi. Sadece Abdülmelik b. Bişr, Halid b. Seleme el-Mahzumî ve Ömer b. ^err'in güvende olmayacaklarını söyledi. Bunun üzerine insanlar sa-kinleştüer. Sonra da onların bir kısmına eman verildi, bir kısmı ise
Öldürüldü.
Bu senede Ebu Müslim el-Horasanî, Muhammed b. Eş'as'ı Fars'a gönderdi. Orada bulunan Ebu Seleme el-Hallal'm kölelerin yakala-^P Öldürmesini emretti. O da bu emri yerine getirdi.
Seffah, kardeşi Yahya b. Muhammedi Musul vilayetine ve bağlı mıntıkaların valiliğine atadı. Amcası Davud'u ise Mekke, Medine, Yemen ve Yemame valiliklerine atadı ve Küfe valiliğinden aldı. Küfe valiliğine İsa b. Musa'yı, Küfe kadılığına da İbn Ebi Leyla'yı tayin etti Basra valiliğine Süfyan b. Muaviye el-Mühellebî'yi, Basra kadılığma da Haccac b. Ertat'ı tayin ett

Sind valiliğine Mansur b. Cumhur'u Fars valiliğine Muhammed b Eş'as'ı, Ermeniye ile Azerbaycan ve Cezire valiliklerine d
Ebu Cafer el-Mansur'u, Şam ve bağlı mıntıkaların valiliğine Seffah'ın amcası Abdullah b. Ali'yi, Mısır valiliğine Ebu Avı
Abdülmelik b. Yezid'i, Horasan ve bağlı mıntıkaların valiliğine Ebu Müslim el-Horasanî'yi, haraç dairesinin başkanlığına
Halid b. Bermek'i tayin etti.

Bu senede insanlara Davud b. Ali haccettirdi. [7]

Hicretin Yüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Mervan B. Muhammed B. Mervan B. Hakem

Künyesi Ebu Abdülmelik el-Ümevî'dir. Emevilerin son halifesidir. Bu senenin zilhicce ayının son on gününden birinde
öldürüldü. Nitekim bu husus önceki sayfalarda detaylı olarak anlatılmıştır.
Mervan'm veziri Abdülhamid b. Yahya b. Sa'd da bu senede vefat edenlerdendir. Bu zat, Beni Amir b. Lüey'yin azatlısı idi.
Edebiyatı sağlam bir katipti. Edebiyatı dillere destandır. Anlatıldığına göre-mektuplaşmalar Abdülhamid ile başlamış ve İbn
Amid ile sona ermiştir. Yazışmalarda ve yazı sanatında önderdi. Uyulacak bir liderdi. Bin varak teşkil eden mektupları vardır.
Aslı Kısariye1 dendir. Sonradan gelip Şam'a yerleşmiştir. Bu mesleği Hişam b. Abdümelik'in azatlısı Salim'den öğrenmiştir
Mehdi'nin veziri Yakub b. Davud'un yanında yazıyı öğrenmiştir.
Oğlu İsmail b. Abdülhamid de yazışmalarda ustalaşmış bir kimse idi. Önceleri çocukları eğitirdi. Onlara okuma yazma
öğretirdi. Sonra devran değişti, Mervan'm veziri oldu. Seffah onu öldürdü. Cesedine çeşitli işkenceler tatbik etti. Oysa
Mervan'm böyle birini affetmesi daha iyi olurdu. Onun vecizelerinden bazı örnekler sunalım:
"İlim bir ağaçtır. Meyvesi kelimelerdir. Düşünce bir denizdir. Bu denizde hikmet incileri bulunur."
Güzel yazı yazmasını beceremeyen bir adamı görünce ona şu tavsiyede bulunmuştu: "Kaleminin sivri kısmını uzun yap. Ucuna
yağ sür. Yazarken biraz eğri tut ve sağa doğru yatır." Adam; "Ben onun bu tavsiyesine uyarak yazmaya başladım. Yazım
gerçekten güzelleş-ti." demiştir.
Adamın biri ona, büyüklere kendisi için bir tavsiye mektubu yaz-m rica etmişti. O da şöyle bir tavsiye mektubu yazmıştı: "Bir
hak benim bu mektubumu sana ulaştırdı. Bu istekte bulu- ^ benim üzerimde bir hakkı vardı. Seni emelini gerçek- k lk bei
ele ihtiyacını karşılayacak bir merci
kisinin ^e benim üzerimde bir hakkı vardı. Seni emelini gerçek fttirecek bir makam olarak, beni ele ihtiyacını karşılayacak bir
merci lîrak gördü. Ben onun ihtiyacım karşıladım, sen de emelini gerçek-
Çoğunlukla şu şiiri okurdu:

"Yazı yazıldıktan sonra ok gibi vızıldar, Kirişlere takılan oklar gibidir kalemler." [8]

Ebu Seleme Hafs B. Süleyman

Abbasilerin ilk veziridir. Halifeliğe geçişinin dördüncü ayından sonra Seffah'ın emri üzerine Ebu Müslim onu, Enbar şehrinde
receb ayında öldürdü. Mizahtan hoşlanır, faziletli ve itibarlı bir kimse idi. Seffah onunla sohbet eder, sohbetinden zevk alırdı.
Ama onun Hz. Ali ailesine meyli olduğundan şüphelenince Ebu Müslim'e emir verdi. Ebu Müslim de tuzak kurarak onu
gafleten öldürdü. Öldürülmesi üzerine Seffah şu şiiri okumuştu:
"O ve onun gibiler Cehennem ateşine gitsinler. Ondan neyi kaybettik ki üzülelim."
Ebu Seleme'ye "AH Muhammed'in veziri" denilirdi. "Hallal" lakabıyla da tanınırdı. Çünkü o Kûfe'de Hallalîn yolundaki evd
ikamet ederdi. "Vezir" adım ilk olarak o aldı.
ibn Hallikan, îbn Kuteybe'nin şöyle dediğini rivayet eder: «Vezir kelimesi "vizr" kökünden türetilmiştir ki, "vizr" kelimesi
yük" anlamına gelir. Onun görüşüne dayandığı içindir ki hükümdar Ve sultan, vezire bir nevi yük yüklemektedirler. Bu nedenle
ona vezir adı verilir. Tıpkı korkak bir kimsenin bir dağa sığınması gibi sultan a sıkıştığı anda vezirinin görüşüne sığınır.» [9]

Hicretin Yüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede halife Seffah, amcası Süleyman'ı Basra, Basra'nın bağ-Mıntıkaları, Dicle ile Bahreyn, bunlara bağlı mıntıkalar v
Umman alisine vali olarak tayin etti. Amcası İsmail b. Ali'yi de Ahvaz böl-gesı£e gönderdi.
u senede Davud b. Ali, Mekke ve Medine'de bulunan Emeviieri
öldürdü.
Davud b. Ali, bu senenin rebiyülevvel ayında Medine'de vefat etti Yerine oğlu Musa'yı vekil bıraktı. Hicaz bölgesindeki
valiliği üç ay sürmüştü. Saffah onun ölüm haberini alınca Hicaz'a, dayısı Ziyad b. Ubeydullah b. Abdüddar el-Harisî'yi val
olarak atadı. Dayısının oğlu Muhammed b. Yezid b. Ubeydullah b. Abdüddar'ı da Yemen'e vali tayin etti. Şam valiliğini,

amcaları Abdullah b. Ali ile Salih b. Ali'ye paylaştırdı. Ebu Avn'ı da Mısır valiliğinde bıraktı.
Bu senede Muhammed b. Eş'as, İfrikiyye'ye giderek yerlilerle şiddetli savaşlar yaptı ve nihayet orayı fethetti.
Şüreyk b. Şeyh el-Mihrî, Buhara'da Ebu Müslim el-Horasanî'ye karşı ayaklandı ve şöyle dedi: «Biz kan akıtmaları ve insanlar öldürmeleri için Muhammed ailesine bey'at etmedik.» Bü düşüncesine 30.000 kadar adam katıldı ve ona tabi oldu. Ebu Müslim el-Horasanî de onun üzerine Ziyad b. Salih el-Huzaî'yi gönderdi. Ziyad, onunla savaştı ve onu öldürdü;
Bu senede halife Seffah, kardeşi Yahya b. Muhammed'i Musul valiliğinden azletti. Yerine amcası İsmail'i tayin etti.
Yine bu senede Seffah, Salih b. Ali b. Said b. Ubeydullah'ı Anadolu'ya gazaya gitmekle görevlendirdi. O da Dervep gerisine gidip gaza yaptı.
Bu senede Seffah'm dayısı Ziyad b. Ubeydullah b. Abdüddar el-Harisî insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler, -azledilmiş olanlar hariç- önceki senelerde adlarını naklettiğimiz valilerdi. [10]

Hicretin Yüzotuzdördüncü Senesi

Bu senede Bessam b. İbrahim b. Bessam, Seffah'a karşı isyan etti. Seffah, onun üzerine Hazim b. Huzeyme'yi gönderdi. Hazim b. Hu-zeyme, onunla savaştı ve adamlarının çoğunu öldürüp ordugahındaki mallarını yağmaladı. Sonra da dönüp Seffah'ın dayıları olan Abdüddar kabilesine uğradı. Onlardan, halifeye yardımcı olan kimseleri kendisine bildirmelerini istedi. Fakat onlar olumlu cevap vermediler, onunla alay ettiler. Bunun üzerine Hazim, boyunlarının vurulmasını emretti. Bunların sayıları yirmi kadardı. Bir o kadar da azatlıları vardı.
Bu hadise üzerine Abdüddar oğulları, Hazim b. Huzeyme'ye karşı birleşerek Seffah'ın yanına gittiler ve: «Hazim, senin dayılarını suçsuz yere öldürdü.» diyerek şikayette bulundular. Seffah, Hazim'in öldürülmesine niyetlendi. Ancak komutanlardan birisi, Hazim'i öldürmemesini, onu zorlu bir göreve göndermesini tavsiye edip şöyle dedi: «Eğer göndereceğin zor işin üstesinden gelirse ne âlâ, ama öldürülür zaten senin istediğin de budur. Böylece kendisinden kurtulmuş olursun.»
Bu tavsiye üzerine Seffah, Hazim'i Umman'a gönderdi. Uminan1-da ayaklanan bir Haricî topluluğu vardı. Hazimle birlikte 700 adamını da teçhiz edip Umman'a gönderdi. Basra'da bulunan amcası Süleyman'a da mektup yazarak müfrezeyi gemilere bindirerek Umman'a göndermesini emretti. O da bu emri yerine getirdi. Hazim komutasındaki müfreze Umman'a gidince Haricîlerle savaştı ve onları mağlub etti. Oradaki beldelere hakim oldu. Haricîlerin reisi Cülendî'yi, Cülendî'nin taraftarlarından ve arkadaşlarından 10.000'e yakın kişiyi de öldürdü. Başlarını kesip Basra'ya gönderdi. Basra valisi de bu kesik başları halife Seffah'a gönderdi. Bundan birkaç ay sonra Seffah, Hazim'e mektup yazarak geri dönmesini emretti. O da ganimet kazanmış ve muzaffer olarak, salimen geri döndü.
Ebu Müslim el-Horasanî, bu sene Suğd illerine gazaya gitti. Ebu Müslim'in komutanlarından biri olan Ebu Davud da Keş ilin gidip gaza yaptı, çok sayıda adam Öldürdü. Altın işlemeli çok sayıda Çin kaplarını ganimet olarak ele geçirdi.
Halife Seffah, Musa b. Ka'b'ı, 3.000 askerle Mansur b. Cumhur'un üzerine gönderdi. Hindistan'da bulunan Mansur'un etrafında 12.000 asker vardı. Musa b. Ka'b onunla savaştı, kendisini hezimete uğrattı ve ordugahındaki malları ele geçirdi.
Yemen valisi Muhammed b. Yezid b. Abdullah b. Abdüddar, bu senede vefat etti. Seffah, onun yerine dayısını vali olarak atadı. Bu vali aynı zamanda müteveffa valinin de amcası idi.
Bu senede Seffah, Hire'den Enbar'a gitti.
Küfe valisi İsa b. Musa, insanlara haccettirdi. Vilayetlerin valileri, önceki senede adları zikredilen valilerdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Harun el-Abdi, Ammare b. Cüveyn, Yezid b. Yezid b. Cabir ed-Dımışkî bulunmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Yüzotuzbeşinci Senesi

Bu senede Belh nehrinin gerilerinde bulunan Ziyad b. Salih, Ebu Müslim el-Horasanî'ye karşı ayaklandı. Cenâb-ı Allah da Eb Müslim'i onlara galip kılıp muzaffer yaptı. Ebu Müslim onların topküuk-annı dağıttı. Böylece o mıntıkalarda hakimiyeti yerleşti.
Bu senede Basra valisi Süleyman b. Ali insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler, önceki senelerde adları zikredilen valilerdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler, Yezid b. Sinan, Ebu
yl, Zühre b. Mabed ve Atâ el-Horasanî'dir. [12]

Hicretin Yüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede Ebu Müslim, kendisinden izin aldıktan sonra Horasan'dan halife Seffah'ın ziyaretine geldi. Halife ona, 500 askeriyle beraber gelmesini emretmişti. Ancak o, yazdığı cevabi mektupta, «Ben insanları öldürerek çiftlerini tek yaptım, 500 askerin beni korumada yeterli olmayacağından korkuyorum.» diyerek endişesini dile getirdi. Bunun üzerine Seffah ona mektup yazarak 1.000 askerle gelebileceğini bildirdi. Fakat o, 8.000 askerle yola koyuldu. Sonra yolda onları dağıttı, yanma bol miktarda hediye ve armağan alarak hilafet merkezine geldi. Merkeze vardığında yanında sadece 1.000 asker vardı. Seffah'ın komutan ve emirleri kendisini şehre uzak bir noktada karşıladılar. Ebu Müslim, huzura girince Seffah ona ikramda bulunup saygı ve tazim gösterdi, yakınına oturttu.
Hilafet merkezinde bulunduğu müddet zarfında Ebu Müslim, hergün halife Seffah'ın ziyaretine geliyordu. Halifeden hac için izin istedi. Halife de ona bu izni verip şöyle dedi: «Eğer kardeşim Ebu Cafer'i görevlendirmiş olmasaydım seni hac enıiri tayin ederdim.»
Ebu Cafer ile Ebu Müslim arasında düşmanlık vardı. Ebu Cafer ona öfke duyuyordu. Çünkü Seffah adına bey'at almak için Nişabur'a gittiğinde, hem halife Seffah için hem de kendi veliahtlığı için bey'at istemişti. Ebu Müslim de buna şaşmıştı. İşte bundan dolayı Ebu Cafer el-Mansur ona kin gütmeye başlamış ve onu öldürmesi için Sef-fah'a tavsiyede bulunmuştu. Seffah ise kardeşi Ebu Cafer'e bu düşüncesini gizlemesini emretmiş ve şöyle demişti:
- Sen, Ebu Müslim'in bize ne kadar hizmet ettiğini ve bizim uğrumuzda ne kadar mihnetlere katlandığını biliyorsun.
Ebu Cafer de ona şöyle karşılık vermişti:
- Ey mü'minlerin emiri, o, bu icraatlarını bizim devletimiz sayesinde yapmıştır. Allah'a yemin ederim ki, eğer sen bir kediyi dahi göndermiş olsaydın halk onun emrini dinleyecek ve itaat edecekti. Eğer sen Ebu Müslim'i bu akşam yemeğinde yemezsen o seni yarın sabah kahvaltısında yiyecektir.
- Peki, onu nasıl öldüreceğiz?
- Huzuruna geldiğinde onunla konuşmaya başla, ben de arkadan gelip kılıçla onu vurayım.
- Peki, adamlarına ne yapacağız?
- Onlar az ve zelildirler. Bir şey yapamazlar.
Bu karşılıklı konuşmadan sonra halife Seffah, Ebu Müslim'i Öldürmesi için kardeşi Ebu Cafer'e izin verdi.
Fakat Seffah, Ebu Müslim huzuruna geldiğinde, onu öldürmesi için kardeşi Ebu Cafer'e izin verdiğine pişman oldu ve hizmetçisini ona göndererek şöyle demesini emretti: «Kardeşin Seffah'la aranızda geçen konuşmada vardığınız karara kardeşin pişman olmuştur. Sakın o kararı yerine getirme.» Hizmetçi, Ebu Cafer'in yanma vardığında Ebu Cafer'in kılıcım kuşanmış olduğunu ve Ebu Müslim'i öldürmeye hazırlandığını gördü. Halifenin bunu yasakladığını kendisine tebliğ edince Ebu Cafer çok kızdı ve öfkelendi.
Bu senede Ebu Cafer el-Mansur, kardeşi halife Seffah'ın emri üzerine insanlara haccettirdi. Ebu Müslim el-Horasanî de halifenin emri üzerine Ebu Cafer'le birlikte hacca gitti. Halife onun da haccetmesine izin vermişti.
Hac dönüşünde Zat-ı Irk'a vardıklarında kardeşi Seffah'ın ölüm haberi Ebu Cafer'e ulaştırıldı. Ebu Cafer, Ebu Müslim'den bir konak ileride gitmekte idi. O da bu haber üzerine Ebu Müslim'e mektup yazarak, «Bir olay meydana geldi, çabuk gel.» dedi. Ebu Müslim, halifenin ölüm haberini alınca acele edip Ebu Cafer'e yetişmeye çalıştı ve Kûfe'de ona ulaştı.
Ebu Cafer el-Mansur'un halife olup kendisine bey'at yapılması ile ilgili bilgiler, inşaallah yakında teferruatlı olarak verilecektir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [13]

İlk Abbasi Halifesi Ebü'l-Abbas Es-Seffah'ın Biyografisi

Kendisine Murtaza ve ayrıca Kasım da denilen Seffah'ın soy kütüğü şöyledir: Abdullah es-Seffah b. Muhammed b. İmam b. Ali es-Seccad b. Abdullah el-Hibr İbn Abbas b. Abdülmuttalib el-Kuraşi el-Haşimî. Mü'minlerin emiri idi. Annesinin adı Rayta (veya Rayita) binti Ubeydullah b. Abdullah b. Abdüddar el-Harisî'dir.
Seffah, Şam'a bağlı Belka'daki Arzü'ş-Şerah mıntıkasının Hamime kasabasında doğdu, orada yetişti. Kardeşi İmam İbrahim'i Mer-van tarafından hapsedilmesinden ve öldürülmesinden sonra Kûfe'ye göçtüler. Mervan'm sağlığında, kardeşi İmam İbrahim'in öldürülmesinden sonra, hicri 132. senenin rebiyülevvel ayının 12'sinde cuma günü Kûfe'de kendisinin halifeliğine

bey'at edildi. Nitekim bu husus °tıceki kısımlarda da anlatılmıştır.
Hicretin 136. senesinin zilhicce ayının ll'inde (veya 13'ünde) pa-^ar günü, otuz yaşında, çiçek hastalığı nedeniyle Enbar şehrinde ve-fct etti. Vefat ettiğinde yaşının yirmisekiz, otuzbir, otuziki olduğuna a*r muhtelif rivayetler vardır. Dört sene dokuz ay müddetle halifelik "aPtı. Beyaz tenli, yakışıklı, uzun boylu, kıvırcık saçlı, burun kemeri yüksek, güzel sakallı, güzel yüzlü bir kimse idi. Fasih konuşur, güzel Orül ileri sürerdi. Hazır cevap ve çabuk karar verebilen bir yapıya sahipti.
Halifeliğinin ilk zamanlarında Abdullah b. Hasan b. JHasan b. Ali eline mushafı alarak huzuruna geldi. Seffah'm yanında da aile efradından ve diğer Haşimilerden önde gelen kimseler vardı. Abdullah b. Hasan ona şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, Cenâb-ı Allah'ın bu rnushafta bize verdiği hakkımızı öde.»
Orada bulunanlar, Seffah'm ona hemen bir kötülük yapmasından veya cevapsız bırakmasından, dolayısıyla ikisi aleyhine olacak bir hatıranın halk arasında yayılmasından korktular. Ama Seffah hiç öfke? lennıeden ve rahatsızlanmadan ona yönejdi vs şöyle dedi: «Senin deden Ali, elbette ki benden daha hayırlı ve daha adildi. Bu halifelik makamına geçti. Dedelerin Hasan ile Hüseyin'e bu hak verildi, tabii ki onlar da senden daha hayırlı kimseler idiler. Sana fazlasıyla vereceğim birşey, senin hakkını tam olarak ödemiş olmam demek değildir. Sana ne kadar çok şey versem bile hakkını ödeyemem.»
Onun bu sözüne Abdullah b. Hasan cevap veremedi. Orada bulunan kimseler, Seffah'm bu hazırcevaplığına, verdiği cevabın güzelliğine ve sağlamlığına şaştılar.
İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Zamanın inkıtaa uğraması ve fitnelerin zuhuru esnasında Seffah denen bir adam ortaya çıkacaktır. O, insanlara malı azar azar verecektir.»
Yukarıdaki hadiste adı geçen Seffah'm bu Seffah olması hususunda şüphe vardır. Doğrusunu Allah bilir. Emevi hakimiyetinin yıkılışından, bahsederken önceki sayfalarda bu manada bazı haber ve eserler nakletmiştik.
Zübeyr b. Bekkar, Seffah'm babası Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ömer b. Abdülaziz'in yanına gittim. Yanında Hristiyanlardan biri vardı. Ömer ona şöyle sordu:
— Süleyman'dan sonra kimin halife olacağına inanıyorsunuz? , - Sen halife olacaksın.
- Biraz daha açıkla bakalım.
Hristiyan, Emevi halifelerini peşpeşe sıraladı. Sonuncu halifenin de adını verdi.
Oradan ayrıldıktan sonra, ben o Hristiyanı zihnime yerleştirdim. Bir gün onu görünce köleme, onu alıp evime getirmesini emrettim. Ben de evime gittim. Kölem onu evime getirdi. Ona Emevi halifelerinin adlarını sordum. O da o günden sonra Emevilerden kimlerin halife olacaklarını birer birer söyledi. Mervan b. Muhammed'in adını da söyledikten sonra ona sordum:
- Ondan sonra kim halife olacaktır?
- Ondan sonra İbn Harisiye halife olacaktır ki, o da senin oğlundur.
O zaman, benim oğlum Ibn Harisiye, anasının karnında idi.»
Ravi diyor ki: Medineliler, halife Seffah'm yanına gelerek elini Öpme yarışma girdiler. Yalnız İmran b. İbrahim b. Abdullah b. Muti el-Adevî onun elini öpmedi. Sadece hilafet selamı vermekle yetindi ve söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri; Allah'a yemin ederim ki, eğer elini Öpmem senin şanını yüceltecek ve kıymetini artıracak, benim de sana yakınlığımı fazlalaştıracak olsaydı el Öpme yarışında hiç kimse beni geçemezdi. Ama ben sevaba vesile olmayacak bir işi yapmaya muhtaç değin*11- Hatta böylesi işler, bizi bazen günaha da götürür.»
Böyle dedikten sonra yerine oturdu. Allah'a yemin ederim ki, onun bu davranışı ve bu sözleri Seffah'm yanındaki itibarını diğer ar-kadaşlarınkinden eksiltmedi, aksine Seffah onu daha fazla sevdi.
Kadı Muafa b. Zekeriya'nın anlattığına göre Seffah, bir adamı, geceleyin gidip Mervan'm ordugahında şu beyitleri okumakla görevlendirdi. O adam da geceleyin gidip şu beyitleri yüksek sesle okuyup aynı gecede geri döndü:
«Ey Mervanoğulları! Şüphesiz Allah sizi helak edecek, Güvenliğinizi korku ve paniğe dönüştürecek. Allah sizin soyunuzdan hiç kimseyi yaşatmasın, Sizi korku ülkelerine sürerek darmadağın etsin.»
Hatib Bağdadî'den şöyle rivayet edilmiştir:
«Seffah, bir gün aynaya baktı. O, gerçekten insanların en güzel yüzlülerindendi. Şöyle dedi: Allah'ım, ben Süleyman b Abdülmelik'in "Ben genç halifeyim." dediği gibi demiyorum, ama ben diyorum ki: "Allah'ım, beni afiyet üzere taatinde uzun bir Ömür yaşat." Sözünü henüz tamamlamadan bir kölenin bir diğerine şöyle dediğini işitti: Aramızdaki vade iki ay beş gündür." Onların bu konuşmasından uğursuzluk sezdi ve şöyle dedi: "Allah bana kafidir. Kuvvet ancak Allah'ındır. O'na tevekkül ettim, O'ndan yardım diliyorum." Böyle dedi Ve iki ay beş gün sonra da vefat etti.»
Muhammed b. Abdullah b. Malik el-Huzaî'nin anlattığına göre
^anın Reşid, oğluna, İshak b. İsa b. Ali'nin yanına gitmesini ve Sef-
anın kıssasını dinleyerek kendisine anlatmasını emretmişti. O da gi-
JP ishak b. İsa'dan, Seffah'm kıssasını anlatmasını istedi. İshak, sö-
Ze Şöyle başladı:
«Babam İsa, arefe günü sabahında Seffah'm yanma gitmiş ve Un oruçlu olduğu görmüştü. Seffah, babamdan, o gün kendisiyle akşama kadar sohbet etmesini ve bunu, yanında iftar edinceye kadar sürdürmesini istemişti. Babanı bana bu olayı şöyle anlattı:
- Onunla sohbete başladım, bir süre sonra Seffah'm uykuya daldığını gördüm- Yanından kalkıp gidecek oldum ve kendi

kendime şöyle dedim: «Gidip bir süre evimde dinleneyim. Öğle uykusuna yatıp is, tirahat edeyim, daha sonra tekrar buraya gelirim.» Evime gittim, azıcık uyudum, sonra kalkıp Seffah'm evine geldim. Kapısında bir müjdeci duruyordu. Sind'ir fethedildiğini ve Sind halkının halifeye bey'at ettiklerini, Sind'deki yönetimin halifenin vekillerine teslim edildiğini müjdeliyordu. Ben de bu müjde ile halife Seffah'm huzuruna girmeyi bana nasib ettiğinden ötürü Allah'a hamdettim. Huzura girdim, orada bir başka müjdeci ile karşılaştım. O da İfrikiyye'nin fethini müjdeliyordu. Allah'a hamdettim. Seffah'm huzuruna girip bu durumları ona müjdeledim. O, abdest almış, sakalını tarıyordu. Müjdeyi duyunca elindeki tarak yere düştü, sonra şöyle dedi:

- Sübhanallah! Allah'tan başka herşey helak olacaktır. Vallahi, ben bütün bunlarda öleceğime dair bir haber sezinliyorum. İmam İbrahim, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu haber verdi: Rasûlul-lah (s.a.v.)'m anlattığına göre; şu şehrimde bana biri Sind'den, diğeri İfrikiyye'den olmak üzere iki heyet gelecek ve bu heyetler, ora insanlarının itaat altma girip bana boyun eğdiklerini ve bey'atta bulunduklarını haber verecek. Bundan üç gün sonra da ben öleceğim. Şimdi iki heyet de bana geldi. Ey amca, yeğenin için yaptıklarının sevabını Allah sana bolca versin.

- Hayır ey mü'minlerin emin, inşaallah.

- Evet inşaallah. Eğer dünya benim sevdiğim bir şey ise, ahiret daha çok sevdiğim bir şeydir. Rabbimin huzuruna varmam benim için daha hayırlıdır. Rasûlullah (s.a.v.)'tan böyle bir haberin sahih olarak rivayet edilmesi daha çok sevdiğim ve arzuladığım birşeydir. Allah'a yemin ederim ki, bana ne yalan söylendi, ne de ben yalan söyledim. Bu rivayet gerçektir.

Böyle dedikten sonra meclisten kalktı, evine gitti. Benim oturmamı emretti. Müezzin öğle vaktinin girdiğini ona bildirmek için geldiğinde hizmetçisini bana göndererek namaz kıldırmamı bana emretti, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını da kıldırmamı aynı şekilde bana emretti. Geceyi orada geçirdim. Seher vakti olunca hizmetçisi bana bir pusula getirdi, pusulada sabah ve bayram namazlarını da kıldırmamı emrediyor, sonra evine dönmemi istiyordu. Pusulada şunlar da yazılıydı: "Ey amca, eğer ben ölürsem, ölüm haberimi şu mektubumu insanlara okumadan ve içinde adı zikredilen şahsa bey'atlanm temin etmeden duyurma."

Ben cemaata namaz kıldırdım. Sonra yanına döndüm, durumu
iyiydi, akşama doğru yine yanma uğradığımda aynı halde idi. Yalnız yüzünde iki kabarcık çıktı, sonra bu kabarcıklar büyüdü. Beyaz renk-jj bu kabarcıklara çiçek hastalığı deniliyordu. İkinci gün erkenden yanına gittim, tanınmaz hale gelmişti. O da beni tanıyamadı. Akşam olunca yine yanına gittiğimde vücudu tulum gibi şişmişti. Üçüncü günde de vefat etti. Bana emrettiği gibi ölüm haberini gizledim, cemaatin huzuruna çıktım, yazmış olduğu mektubu onlara okudum, mektupta şunlar yazılıydı:

«Mü'minlerin emiri Abdullah'tan dostlara ve Müslüman cemaata,

Size selam olsun. İmdi halifeniz, kendi vefatından sonra yerine kardeşi Ebu Cafer'i geçirmiştir. Onun emrini dinleyin ve ona itaat edin. Şayet icab ederse ondan sonrası için de İsa b. Musa'yı veliaht olarak tayin etmişimdir.»

Dinleyiciler mektupta geçen «Şayet icap ederse» sözünün ne anlama geldiği hususunda ihtilafa düştüler. Kimi, İsa b. Musa'nın halifeliği layık olursa anlamına geldiğini, kimi de şayet o zaman İsa b. Musa hayatta ise halife seçilebileceği anlamına geldiğini söylediler. Ama bu ikincisi daha doğrudur.»

İbn Asakir'in anlattığına göre tabib, Seffah'm yanına gidip elinden tutmuş ve Seffah şu şiiri okumaya başlamıştı:

«Sükundan sonra hareketin zayıflığına ye zilletine bak hele. Onun bu açıklaması sana, bu halin, ölümün öncüsü olduğunu haber veriyor.»

Tabib de ona: «Sen salih bir kimsesin.» dedi. Bu defa Seffah şu şiiri okumaya başladı:

«Tabip bana salih bir kimse olduğumu müjdeliyor. Rabbim de ona benim bu hastalığımın gizli ve derin bir hastalık olduğunu açıklıyor.

Ben kalıcı olmadığıma kesin olarak inandım.

Kesin inanç ortaya çıkınca artık şüpheye yer kalmaz.»

ilim ehlinden biri dedi ki: Seffah'm en son söylediği söz şu oldu:

«Hükümranlık, diri ve Kayyum olan Allah'ındır, o, hükümdarla-1111 hükümdarıdır. Zorbalann da hakkından gelendir.»

Yüzüğünün karşında şunlar yazılıydı: «Allah, kulunun güvencesidir.»

Seffah, çiçek hastalığından dolayı hicri 136. senenin zilhicce ayı-
ta^- İ3'ünde pazar günü, eski Enbar şehrinde, otuzüç yaşında vefat
ttı. Meşhur kavillere göre dört yıl dokuz ay müddetle halifelik yaptı.

Cenaze namazını amcası İsa b. Ali kıldırdı. Enbar hükümet köşküne defnedildi. Tereke olarak dokuz cübbe, dört gömlek, beş şalvar, dört taylesan ve üç ipekli şal bıraktı. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında, Eş'as b. Sıvar Cafer b. Ebi Rebia, Husayn b. Abdurrahman, Rebia er-Rai Zeyd b' Eşlem, Abdülmelik b. Umeyr, Abdullah b. Ebu Cafer ve Atâ b. es-Saib bulunmaktadır. Bunların biyografilerin "Tekmil" adlı eserimizde an-latmışızdır. Hamd Allah'adır. [14]

Ebu Cafer El-Mansur'un Halifeliği

Asıl adı, Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'trr. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi, kardeşi Seffah'm vefatı

esnasında Ebu Cafer el-Mansur, Hicaz'da bulunuyordu. Hac dönüşünde Zatı Irk mevkiinde iken Seffah'ın ölüm haberi kendisine ulaştı. Yanında Ebu Müslim el-Harasanî de bulunuyordu. Ebu Müslim, acele edip Ebu Cafer'e -kardeşi Seffah'm Ölümi nedeniyle- başsağlığı diledi. O esnada Ebu Cafer el-Mansur ağladı. Ebu Müslim ona: «Niçin ağlıyorsun? Halifelik sana nasil oldu. Bu hususta inşaallah ben sana yardımcı olacağım.» dedi. Ebu Cafer buna sevindi.

Ebu Cafer el-Mansur, Ziyad b. Ubeydullah'a emir verdi ve onu Mekke'ye vali olarak gönderdi. Seffah, Ziyad'ı Mekk valiliğinden azlederek yerine Abbas b. Abdullah b. Mabed b. Abbas'ı tayin etmişti. Ancak Ebu Cafer, onu eski görevinde bıraktı. Diğer valiler de bu senenin sonuna kadar görev yerlerinde kaldılar.

Abdullah b. Ali, kardeşinin oğlu Seffah'm yanına, Enbar şehrine gelmiş, o da kendisini Anadolu'ya gazaya gitmekle görevlendirmişti. Bunun üzerine, büyük bir ordu ile Bizans'a hareket etmişti. Yolda iken Seffah'm ölüm haberi ulaşınca, Harran'a geri döndü ve halkı kendisine bey'ata çağırdı. Seffah'ın, onu Şam'a gönderirken, ölümünden sonra kendisini veliaht olarak tayin etmiş olduğunu iddia etti. Bunun üzerine etrafında çok sayıda asker toplandı. İnşaallah, ileriki 'senelerin olaylarından bahsederken bu konuyu açıklayacağım. [15]

Hicretin Yüzotuzyedinci Senesi

Abdullah B. Ali'nin, Kardeşinin Oğlu Ebu Cafer El-Mansura Karşı Ayaklanması

Ebu Cafer el-Mansur, kardeşi Seffah'm ölümünden sonra hac dönüşünde Kûfe'ye girdi. Cuma günü halka hutbe irad etti ve namaz kıldırdı. Oradan ayrılıp Enbar'a gitti. Bu arada Iraklılardan, Kura-
ll ve Şam dışındaki diğer beldelerden kendisine bey'at edil-
mişti. Mansur'un gelişine kadar İsa b. Ali, beytü'1-maldaki paraları eşyaları muhafaza altına almıştı. Ebu Cafer el-Mansur gelince, yönetimi ona devretti, beytü'1-mah teslim etti.

Ebu Cafer el-Mansur, amcası Abdullah b. Ali'ye mektup yazarak Seffah'm ölüm haberini iletti. Abdullah b. Ali, Seffah'm ölüm haberini alınca halkın camide toplanmasını emretti. Komutanlar ve halk gelip toplandılar. Abdullah b. Ali, onlara Seffah'm ölüm haberini bildirdi. Sonra bir hutbe irad etti. Kendisini Mervan'm üzerine göndermesi esnasında, şayet Mervan'ı hezimete uğratacak olursa Seffah'ın kendisini velihat tayin ettiğini iddia etti. Bazı Iraklı komutanlar da onun bu iddiasının doğruluğuna şahitlik ettiler. Bunun üzerine halk kalkıp ona bey'at etti. Kendisi de Harran'a döndü. Harran şehrim kırk günlük bir kuşatmadan sonra Mansur'un valisinden teslim aldı. Harran valisi Mukatil el-Atikî'yi öldürdü.

Ebu Cafer el-Mansur, amcası Abdullah b. Ali'nin yaptıklarını duyunca Ebu Müslim el-Horasanî'yi birkaç komutanın emri altındaki büyük bir ordu ile Harran'a gönderdi.

Abdullah b. Ali, Harran'da gerekli istihkam tedbirlerini almış, kendini sağlama almıştı. Kendisine lazım olan yiyecek ve silahlan bol miktarda depolamıştı. Ebu Müslim el-Horasanî, öncü kuvvetlerinin komutanlığında Malik b. Heysem el-Huzaî'nin bulunduğu bir ordu ile onun üzerine hareket etti. Abdullah b. Ali, Ebu Müslim'in gelmekte olduğu haberinin kesin olarak doğru olduğunu anlayınca, Iraklı askerlerin kendisine bağlı kalmayacaklarından korktu ve onlardan 17.000 kişiyi öldürdü. Hamid b. Kahtabe'yi de öldürmek isteyince Ha-mid, hemen oradan kaçarak Ebu Müslim'in yanına gitti.

Sonra Abdullah b. Ali, Harran'dan kalkıp Nusaybin'e gitti ve orada ordugah kurdu. Ordugahın çevresine hendek kazdırdı. Bu sırada Ebu Müslim geldi. Bir tarafta ordugah kurdu ve Abdullah'a: «Ben seninle savaşmakla emrolunmadım, halife beni Şam'a vali olarak gönderdi. Biz oraya gidiyoruz.» diye bir mektup yazdı. Şamlılar onun bu sözlerinden korkup: «Çoluk çocuğumuza, evlerimize; "mallarımıza zarar verilmesinden korkuyoruz. Biz Şam'a gidiyoruz. Ebu Müslim'e ^arşı çoluk çocuğumuzu evlerimizi ve mallarımızı savunacağız.» defler. Abdullah onlara: «Yazıklar olsun size! Vallahi, o sadece bizimle Savaşmaya gelmiştir.» dediyse de onlar kabul etmediler ve Şam'a gitmekte ısrar ettiler. Bunun üzerine Abdullah da bulunduğu yerden yl Şam tarafına yöneldi.

kbu Müslim ise, hemen harekete geçip Abdullah'ın yerinde ordu- kurdu. Çevredeki suları kuruttu. Abdullah'ın terkettiği ordugah,
çekten ^ kir yerde idi. Abdullah ve arkadaşları mecbur kalıp Ebu Müslim'in eski yerine giderek ordugah kurdular. Orasının iyi bir yer olmadığını gördüler. Sonra Ebu Müslim saldırıya geçip savaşı başlattı. Bu savaş beş ay müddetle devam etti. Abdullah'ın süvarilerinin komutanı, kardeşi Abdüssamed b. Ali, sağ cenah komutanı Bekkar b. Müslim el-Ukaylî, sol cenah komutanı Habib b. Süveyd el-Esedî idi. Ebu Müslim'in sağ cenah komutanı Hasan b. Kahtabe, sol cenah komutanı Ebu Nas Hazim b. Huzeym idi. Savaşın cereyan ettiği bu uğursuz günlerde, iki taraftan da adamlar öldürüldü. Ebu Müslim saldırıya geçtiğinde şu şiiri okudu:

«Kim ailesinin yanma dönmeye niyet etmişse, Bunu yapmasın. Ölümden kaçan ölüme yakalanır.»

Ebu Müslim için gölgelik altında bir taht kuruldu. Tahtına oturdu. İki ordu karşı karşıya geldiğinde Ebu Müslim, kendi ordusunun safları arasında bir boşluk görünce hemen haber göndererek orayı düzelttiriyordu. Bu senenin cemaziyelahir ayının 7'sinde, sah ya da çarşamba günü iki taraf karşı karşıya geldi, şiddetle savaştılar. Ebu Müslim onlara bir tuzak hazırladı. Sağ cenah komutanı Hasan b. Kahtabe'ye haber gönderip az sayıdaki adamı yerinde bırakıp diğer askerlerini yanına alarak sol

cenaha katılmasını emretti. Şamlılar bunu görünce, kuvvetlenen sol cenah hizasındaki zayıflamış sağ cenaha yüklendiler. O esnada Ebu Müslim, merkezdeki askerlerine haber gönderip sağ cenahta kalan askerlerle birlikte Şamlıların sol cenahına saldırmalarını emretti. Şamlıların merkez kuvvetleri ile sağ cenahları arasında bir karışıklık meydana geldi. Bu esnada Ebu Müslim'in askerleri, Şamlıların üzerine hamle yaptılar ve onları tamamen bozguna uğrattılar. Abdullah b. Ali, yenilgiye uğradı. Ebu Müslim, onların ordugahını ele geçirdi.

Ebu Müslim, askerlere eman verdi, hiçbirini öldürmedi. Ebu Cafer el-Mansur'a bir mektup yazarak zaferi bildirdi. Ebu Cafe el-Man-sur, azatlısı Ebü'l-Hasib'i, Abdullah'ın ordugahında bulunup ele geçirilen mallan sayması için cepheye gönderdi. Ebu Müslim el-Horasanî buna kızdı.

Netice olarak ülkenin her tarafi Ebu Cafer el-Mansur'un eline geçti ve hakimiyeti güçlendi.

Abdullah b. Ali ve kardeşi Abdüssamed, kendi yönlerinde ilerlediler. Rusafe'ye vardıklarında Abdüssamed orada kaldı. Ebü'l-Hasib, görevinden dönüşünde onu orada gördü. Zincire vurup beraberinde Ebu Cafer el-Mansur'a götürdü. Ebu Cafer d onu İsa b. Musa'ya teslim etti. İsmail b. Ali onun için eman diledi. Ebu Cafer el-Mansur da ona eman verdi.

Abdullah b. Ali'ye gelince o, Basra'da bulunan kardeşi Süleyman b. Ali'nm yanma, gitti. Bir süre orada kaldı. Sonra Ebu Cafe el-Man-sur, Basra'da bulunduğunu haber alınca, emir göndererek onu Beni Üsame'nin evinde hapsettirdi. Evin damına tuz serdirdi, sonra üzerine su döktürerek tuzu erittirdi. Böylece ev Abdullah'ın üzerine yıkıldı ve Abdullah öldü. Bu da Ebu Cafer el-Mansur'un hilekarlığının örneklerinden biri idi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Abdullah b. Ali, hapiste yedi yıl kalmıştı. Sonra içinde bulunduğu odanın damı üzerine yıkılmış ve hayatını kaybetmişti. Nitekim bu husus inşaallah yeri geldiğinde açıklanacaktır. [16]

Ebu Müslim El-Horasanî'nin Öldürülmesi

Ebu Müslim el-Horasanî, bu senede hac vazifesini ifa ettikten sonra kafilenin bir konak ilerisine gitti. Yolda iken Seffah'ın ölüm haberi kendisine geldi. O da Ebu Cafer el-Mansur'a bir mektup yazarak kardeşi Seffah'ın ölümü nedeniyle başsağlığ diledi. Ama onu, halifeliğe geçmesinden ötürü tebrik etmedi ve yanma da gitmedi. Ebu Cafer el-Mansur, bundan dolayı öfkelendi. Halifelik makamına geçtikten sonra onun hakkından gelmeyi kafasına koydu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise, Ebu Cafer el-Mansur'un kendisi kafileden bir konak ileriye doğru gitmiş ve kardeşi Seffah'ın ölüm haberi ulaştığında Ebu Müslim el-Horasanî'ye mektup yazarak bir an evvel yanına gelmesini istemişti. Nitekim biz bunu önceki sayfalarda da anlatmıştık.

Yukarıdaki rivayete dönelim. Ebu Müslim el-Horasanî, Ebu Cafer'e yazdığı mektupta başsağlığı dilemiş ve onu halifeliğe geçişinden ötürü tebrik etmemişti. Bunun üzerine Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Eyyüb'a: «Ebu Müslim'e sert bir mektup yaz.» dedi. Bu mektup Ebu Müslim'e ulaşınca tutumundan vazgeçti ve Ebu Cafer el-Mansur'u halifeliğe geçişinden ötürü kutladı Komutanlardan biri Ebu Cafer el-Mansur'a dedi ki: «Sakın ola ki, Ebu Müslim'le bir araya gelme. Çün-*.ü onun maiyetind kendisine muhalefet etmeyen askerleri vardır-nlann üzerinde otoritesi vardır. Ona itaat hususunda çok hırslıdır*" r- Senin ise beraberinde kimse yoktur.» kb Cafer el-Mansur, kendisine bu tavsiyede bulunan komutam"

uydu.

sonra Ebu Müslim, Ebu Cafer el-Mansur'a bey'at etti. Nite-

fe ?Unu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Bey'attan sonra Ebu Ca-G "Mansur, onu amcası Abdullah'ın üzerine gönderdi. O da gidip lh' mağlub etti.

Bu esnada Hasan b. Kahtabe, Ebu Cafer el-Mansur'un mektupça suna haber göndererek, Ebu Müslim'in, Ebu Cafer el-Mansur' saymadığını ihbar etti. Güya Ebu Cafer'in mektubu geldiğinde Ebu Müslim, mektubu okurken dudaklarını büker ve mektubu Ebu Nasr'a verir, sonra ikisi alaylı bir şekilde gülerlermiş. Ebu Eyyüb da: «Ebu Müslim'in, bizim yanımızda bundan daha açık ve daha büyük suçlan vardır.» dedi.

Ebu Cafer el-Mansur, Abdullah'ın ordugahındaki mal ve kıymetli mücevherlerle diğer eşyalardan ganimet olarak ele geçirilenleri sayıp teslim alması için Ebü'l-Hasib Yaktin'i savaş alanına gönderdiğinde Ebu Müslim buna kızmış ve bu nedenle Ebu Cafer el-Mansur'a söverek Ebü'l-Hasib'in üzerine yürümüştü. Kendisine, Ebü'l-Hasib'in Mansur tarafandan gönderilen bi elçi olduğu söylendiğinde Ebu Müslim ona ilişmemiş ve geri dönmüştü.

Ebü'l-Hasib, döndüğünde olup bitenleri ve Ebu Müslim'in kendisini öldürmeye kasdettiğini haber verdi. Ebu Cafer el-Mansu da öfkelendi ve Ebu Müslim'in Horasan'a gitmesinden endişelendi. Orayı ele geçirmesinin zorlaşacağından, çeşitli nahoş hadiselerjn meydana gelmesinden korktu. Bunun üzerine kendisine yazdığı bir mektubu Ebü'l-Hasib'le gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu:

«Seni Şam'a ve Mısır'a vali olarak atadım. Şam ve Mısır, Horasan'dan daha iyidir. Dilediğin kimseleri senin adına"oralar idare etmesi için Mısır'a gönder ve kendin Şam'da ikamet et ki mu minlerin emirine daha yakın olasın. Seninle görüşmek istediği zaman yakınında bulunaşın.»

Ebu Müslim bu duruma öfkelenip şöyle dedi: «Horasan valiliği elimde bulunduğu halde şimdi o beni Şam'a ve Mısır'a val olarak tayin ediyor. Şu halde ben Horasan'a gideceğim. Şam'a ve Mısır'a ise vekiller tayin edeceğim.» Bu kararım bir mektupla

Mansur'a bildirdi. Mansur, bundan çok huzursuz oldu. Ebu Müslim ise, Horasan'a gitmek üzere Şam'dan ayrıldı. O, Ebu Cafe el-Mansur'a muhalefete karar vermişti. Mansur da Enbar'dan çıkıp Medain'e gitti. Ebu Müslim'e bir mektup yazarak Medain'e gelmesini emretti. Zap'ta bulunan Ebu Müslim ise ona bir mektup yazarak Horasan'a girmeye niyetli olduğunu bildirdi ve şöyle dedi:

«Cenâb-ı Allah, mü'minlerin emirinin bütün düşmanlarının hakkından geldi. Bize Sasani hanedanının hükümdarlarından rivayet olunduğuna göre, vezirlerin en tehlikeli olduğu dönemler, savaşın olmadığı sakin dönemlerdir! Bu sebeple biz sana yakın olmaktan kaçınıyoruz. Vefalı davrandığın sürece de sana vefa göstermeye özen gösteriyoruz. Daha selametti olması bakımından uzaktan emirlerini dinleyip itaat etmeye gayret gösteriyoruz. Eğer bunlar seni hoşnut eder-
se, bil ki senin en iyi kölelerin biziz. Buna karşılık yalnız nefsinin arzusuna uyarak bizi kötü görür ve yüz çevirirsen, ben de sana sağlam biçimde vermiş olduğum ahdimi bozarım. Çünkü kendimi alçaltmak-tan ve harekete uğramaktan korumaya kararlıyım.»

Bu mektup, Ebu Cafer el-Mansur'un eline geçince o da Ebu Müslim'e şöyle bir mektup gönderdi:

«Mektubunu anladım. Senin özelliklerin, suçlarının çokluğu nedeniyle devletin düzen ve güvenini bozmak isteyen, hükümdarlarına karşı sahtekarlık yapan vezirlerin sıfatlarına uymuyor. Onların rahatı, toplumda dirlik ve düzenin bozulmasıdır. Sen niçin kendini onlarla bir tuttun? Sen, yapmakta olduğun işin zorluklarına rağmen itaat edilen ve sözü dinlenilen birisin. Bununla birlikte her sözünün dinlenmesi ve her konuda sana itaat edilmesi gibi bir şart da yoktur. Mü'minlerin emiri, eğer kulak verip dinlersen, rahatlaman için sana İsa b. Musa ile mektup gönderiyor. Allah'tan dilerim ki, seni şeytandan ve onun aldatmasından uzak tutsun. Şeytan, senin niyetini bozacak olursa, şu anda açmış olduğun kapıdan daha yakın ve sağlam bir
kapı bulamazsın.»

Anlatıldığına göre Ebu Müslim de Ebu Cafer el-Mansur'a şu cevabi mektubu göndermişti:

«Yüce Allah'ın kullarına emri gereği, bana delil olacak tam bir ilim sahibi, aynı zamanda Rasûlullah (s.a.v.)'a akraba olan birini imam edindim. Şimdi o, Allah'ın kullarının emrine verdiği az bir şeye tamahlamp Kelamullah'ı değiştirerek beni Kur'ân'ı bilmemekle suçluyor. Aynen gurura kapılan kimse gibi oldu. Mazeret kabul etmeyip tökezlemeyi bağışlamayacak şekilde kılıcımı çekip acımayı bırakmamı bana emretti. Sizin saltanatınızı güçlendirmek için bunları yaptım. Sonuçta Allah, bilmediğiniz kimseleri size tanıttı. Sonra Allah, benim kalbime tevbe etme fikrini attı. Eğer Allah beni affederse, bu onun bilinen ve kendisine nisbet edilen büyüklüğünden dolayıdır. Ama beni cezalandırırsa, bu da benim önceden kendi ellerimle işlediğim ameller nedeniyledir. Çünkü Allah, kullarına karşı asla zulmedi-
ci değildir.»

Ebu Cafer el-Mansur da ona Cerir b. Yezid b. Cerir b. Abdullah el-Becelî'yi bir grup komutanla birlikte gönderdi.

Cerir, zamanında eşine az rastlanılan kimselerdendi. Giderken Cafer ona şu emri verdi: «Ebu Müslim'le, bir insanla ne kadar yumuşak konuşulabiliyorsa derecede yumuşak konuş. İyi davran ve °na bildir ki, ben kendisini yücelttim. Ona hiçbir kimsenin yapmadığı yılığı yaptım. Eğer düzelir ve istediğim gibi olursa, onu severim. Şr ıslah olmaz ve dönmezse, o zaman ona şunu söyle: Mü'minlerin ^ sana diyor ki: "Eğer düşman olarak ayrılır, bana gelmezsen ve işlerine benden başkalarını vekil tayin edersen, Abbasilerden olmayayım ve Muhammed'in Ehl-i Beyt'inden uzak olayım ki, peşine bizzat ben düşerim. Ya seni öldürürüm ya da bu uğurda canımı feda ederim." Bu sözleri ona, bize dönmesinden ümidini kesmedikçe sakın söylemeyesin. Tabii ki onun bize dönmesi daha güzeldir.»

Ebu Cafer el-Mansur'un komutanlar heyeti Hulvan'da Ebu Müslim'in yanma gittiklerinde onu, halifeye dirsek çevirmesinden ona muhalif olmasından ötürü kınadılar ve tekrar itaata dönmeye teşvik ettiler. O da bu konuyu komutanlarıyla görüştü, fikirlerini sordu. Hepsi onu, halifeye itaata dönmekten menettiler. Rey şehrinde kalmasını tavsiye ettiler. Orada kalacak olursa Horasan'ın da kendi hakimiyeti altında bulunacağını, askerlerinin itaat altında olduklarını söylediler. Eğer halife tekrar ona karşı eski tutumuna dönüp kendini düzeltirse ne âlâ. Aksi takdirde kendisinin askerleriyle beraber güçlü konumda olacağını ve halifeyle savaşabileceğini ifade ettiler. Bunun üzerine Ebu Müslim de, Ebu Cafer el-Mansur'un komutanlar heyetine haber salip şöyle dedi: «Adamınızın yanma dönün. Ben onun yanına gelecek değilim.»

Heyetteki komutanlar onun itaata dönmesinden ümidlerini kesince, Ebu Cafer el-Mansur'un, söylemelerini emrettiği şeyi kendisine söylediler. Ebu Müslim bu sözleri duyunca cidden kızıp öfkelendi ve: «Hemen şimdi yanımdan kalkıp gidin.» dedi.

Ebu Müslim, Horasan'da Ebu Davud İbrahim b. Halid'i vekil bırakmıştı. Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Müslim'in orada bulunmadığı ve suçlandığı esnada Ebu Davud'a mektup yazarak, «Orada bulunduğu sürece Horasan valiliği senindir. Ben seni oraya tayin ettim. Ebu Müslim'i azlettim.» dedi. Bu mektubu alan Ebu Davud da, halifeye sırt çevirişi ve itaat etmeyişi haberini aldığı için Ebu Müslim'e bir mektup yazarak şöyle dedi: «Bİ2im, Rasûlullah (s.a.v.)'ın Ehl-i Beyt'inden olan halifelere itaat terketmemiz yakışık almaz. Sen, onun emrini dinleyip itaati altına girerek halifene dön, vesselam.»

Bu sözler, Ebu Müslim'i çok kırdı, korkuttu. Bunun üzerine, komutanlara şöyle dedi: «Ben, güvendiğim adamlardan biri olan Ebu İs-hak'ı halifeye gönderecek ve durumu onun vasıtasıyla öğreneceğim.» Böyle dedikten sonra Ebu İshak'ı, Ebu Cafer el Mansur'a gönderdi. Ebu Cafer el-Mansur, Ebu İshak'a ikramda bulundu ve -Ebu Müslim'i isyanından vazgeçirecek olursa kendisini Irak valiliğine atayacağım vaad etti. Ebu İshak dönünce Ebu Müslim ona: «Ne haber?» diye sordu. Ebu İshak «Onların sana saygı gösterdiklerini ve kıymetini bilip seni takdir ettiklerini gördüm.» diye cevap verdi. Bu cevap Ebu

Müslim'i aldattı ve halifenin yanma gitmeye karar verdi. Sonra Ney-zek adındaki bir komutana daha fikrini sordu. Neyzek, onu halifenin nına gitmekten menettiyse de o, gitmeye kesin olarak karar verdi. xfeyzek, onun kesin kararlı olduğunu görünce şairin şu sözlerini okudu:
«Kaderin hükmü karşısında insanlar çerisizdir.
Kader, kavimlerin çarelerini bile hükümsüz bırakmıştır.»
Ardından: «Madem ki gideceksin, bari benden şu tek öğüdü dinle:, Huzuruna girdiğin zaman Ebu Cafer el-Mansur'u derha öldür. Sonra da dilediğin kimseye bey'at et. Çünkü halk sana karşı gelmez.» dedi.
Ebu Müslim, yanma gelmekte olduğunu Ebu Cafer el-Mansur'a
bir mektupla bildirdi.
Ebu Cafer el-Mansur'un mektuplarını yazan Ebu Eyyüb dedi ki: «Mansur'un yanına girdim. Kıldan dokunmuş bir çadırda oturmaktaydı. İkindi namazını kılmıştı. Önünde bir mektup vardı. Mektubu bana uzattığında, Ebu Müslim'in, gelmekte olduğunu bildiren mektubu olduğunu anladım. Sonra Mansur bana şöyle dedi: «Vallahi onu görür görmez öldüreceğim!» Ben de: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râ-ciun." dedim. O geceyi uykusuz geçirdim, uyuyamadım. Hep bu olayı düşündüm ve kendi kendime şöyle dedim: Eğer Ebu Müslim korkarak huzura girerse belki halifeye kötülüğü dokunur. Halifeye kötülüğü dokunmasın diye onun güven ve eman içinde huzura girmesinde
fayda vardır.
Sabah olunca komutanlardan birini çağırdım ve onu şöyle dedim:
- Kesker şehrine vali olmak ister misin? Çünkü orası geçen sene
bol ürün verdi.
- Kim beni oraya tayin ettirecek?
- Ebu Müslim'e git, onu yolda karşıla ve seni o şehre vali olarak tayin etmesini iste. Çünkü mü'minlerin emin onu vekili olarak görevlendirecek ve kendisi rahatına bakacak, onu her hususta yetkili kılacaktır.
Bu arada ben, Mansur'dan izin istedim. O komutanın Ebu Müslim'i karşılamaya gitmesini teklif ettim. Mansur da bu teklifim kabul edip o adama, gitmesi için izin verdi ve ona: «Ebu Müslim'e selam söyle ve onu özlediğimizi bildir.» dedi.
0 adam da -ki, o, Seleme b. Fülan idi- Ebu Müslim'i karşılamaya
1 Karşılaştıklarında, halifenin onu özlediğini bildirdi. Ebu Müs- e bu habere sevindi ve rahatladı. Aslında bu sözler onu aldatmak için söylenmişti.
. Ebu Müslim bu sözleri duyar duymaz, ölümüne hızlı adımlarla etmeye başladı. Medain'e yaklaştığında halife, komutan ve emirlere °nu karşılamalarını emretti, Ebu Müslim, akşama doğru Mansur'un yanına girdi. Ebu Eyyüb, Mansur'a, onu öldürme işini ertesi gün ak şama kadar ertelemesini tavsiye etmiş, Mansur da bu tavsiyeyi kabul etmişti. Ebu Müslim, akşam vakti Mansur'un yanma girdiğinde Mahsur ona saygı ve ikramda bulundu. Sonra kendisine: «Git dinlen ve hamama gir. Yarın yanıma gel.» dedi. O da Mansur'un yanından çıkıp gitti. Giderken onu görenler, kendisine selam veriyorlardı.
Ertesi gün olunca halife, komutanlardan birini yanına çağırdı ve ona şöyle dedi:
- Benim için kendini ne kadar belaya atarsın?
- Yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, eğer intihar etmemi em-retsen bile intihar ederim.
- Ebu Müslim'i öldürmeni sana emredecek olursam bunu yapar mısın?
Adam bir süre sustu . Sonra Ebu Eyyüb ona şöyle dedi:
- Neyin var, niçin konuşmuyorsun?
Adam alçak bir sesle: «Onu Öldürürüm.» dedi.
Bundan sonra Mansur, muhafızların Önde gelenlerinden dört kişiyi seçti ve onları Ebu Müslim'i öldürmeye teşvik etti. Sonra da onlara şöyle dedi: «Revakların gerisinde durun. Elimi çırptığım zaman çıkın ve onu öldürün.»
Sonra Mansur, Ebu Müslim'e peşpeşe haberciler gönderdi. Ebu Müslim de geldi. Hilafet evine vardı. Mütebessim bir çehre ile halifenin huzuruna girdi. Huzura girdiğinde Mansur, önceden işlediği suçlardan ötürü birer birer hesap sorup kınadı. O da bütün yaptıklarından ötürü özür diledi. Sonra şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, artık benden hoşnut olacağını ünıid ediyorum.
- Ama vallahi, bütün bunlar sana olan Öfkemi daha da arttırdı.
Böyle dedikten sonra Mansur ellerini çırptı ve Osman ile arkadaşları ortaya çıktılar, Ebu Müslim'e kılıç darbeleri indirmeye başladılar. Nihayet onu öldürüp bir abaya sardılar. Sonra Mansur onun Dicle'ye atılmasını emretti. Bu, Mansur'la Ebu Müslim'in son karşılaşması oldu.
Ebu Müslim, hicri 137. senenin şaban ayının bitimine dört gün kala çarşamba günü öldürüldü.
Mansur, onu sorguya çekerek şöyle azarlamıştı:
- Defalarca bana yazdığın mektuplarında önce kendi adını yazıyordun. Halanı Emine ile evlenmek istediğini söyledin. Sülayt b Ab" dullah b. Abbas'ın oğlu olduğunu iddia ettin, daha başka suçlar da işledin.
- Ey mü'minlerin emiri, bana böyle söyleme. Ben herkesin bildıg1 gibi sizin emrinizde çalıştım.
_ Yazıklar olsun sana! Bu işi siyahi bir cariye de yapsaydı Allah muvaffak kılardı. Çünkü o bizim gayretimiz ve himayemiz al-00 da kalacaktı. Vallahi seni öldüreceğim. tın _ gy mü'minlerin emiri, beni düşmanlarına sakla, onlarla savaşa-

y1 '_ genden daha büyük düşmanım mı var?
Böyle dedikten sonra onu öldürmeleri için görevlilere emir verdi. Mitekim bunu önceki sayfalarda da anlatmıştık.
Ebu Müslim öldürüldükten sonra komutanlardan biri Ebu Cafer l-Mansur'a; «Ey mü'minlerin emiri, işte şimdi halife oldun.» demişti. Anlatıldığına göre o esnada Ebu Cafer el-Mansur da şöyle bir şiir okumuştu:
«Değneğini attı ve uzaklığı araya tam olarak girip, yerleşti. Tıpkı yolcunun seferden dönerken gözünün aydın oluşu gibi.»
İbn Hallikan'm anlattığına göre Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Müslim'i öldürmek istediği zaman ne yapacağını bilemeyip şaşırdı Bu hususta herhangi bir kimsenin görüşüne başvurmak mı gerekir, yoksa bu iş şayi olmasın diye kendi başına karar mı versin, diye düşündü. Sonra samimi dostlarından birine fikir sordu. O daşöyle dedi: Ey mü'minlerin emiri, yüce Allah buyuruyor ki: «Eğer yerle gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı ikisi de bozulurdu.» (ei-Enbiyâ, 22.)
Dostunun bu tavsiyesi üzerine Ebu Cafer el-Mansur: «Ben bu sırrı dinleyen ve dinlediğini hıfzeden bir ulağa bıraktım.» dedi Sonra da Ebu Müslim'i öldürmeye kesin karar verdi. [17]

Ebu Müslim El-Horasanî'nîn Biyografisi

Adı, Abdurrahman b. Müslim, künyesi Ebu Müslim'dir. Abbasi devletinin sahibidir. Kendisine, "Rasûlullah'ın âl-i beytinir emiri" de denilir.
Hatib Bağdadî dedi ki: «Ona, Abdurrahman b. Şirun b. İsfendiyar fibu teslim el-Mervezî derler. Abbasi devletinin sahibi idi Ebu Zü-eyr. Sabit el-Benanî, Muhanımed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'ın oğul-n ibrahim ve Abdullah'dan rivayetlerde bulunmuştur. İbn Asakir, k°calarma Muhammed b. Ali, Abdurrahman b. Harmele ve İbn as'ın azatlısı İkrime'yi de eklemiştir.» bak ■^sakir dedi ki: «İbrahim b. Meymun es-Sair, Mus'ab b. Bişr'in ^bası Bişr, Abdullah b. Şibrime, Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. vav el-Mervezî, Ebu Müslim'in damadı Kadit b. Meni' de ondan rintlerde bulunmuşlardır.»
Hatib Bağdadî dedi ki: «Ebu Müslim; öldürücü, iyi görüş sahibi akıllı, tedbirli bir adamdı. Ebu Cafer el-Mansur, onı Medain'de öldürdü.»
"İsfahan Tarihi"nde Ebu Nuaym el-İsbahanî dedi ki:
«Asıl adı, Abdurrahman b. Osman b. Yesar'dır. Onun İsfahan'da doğduğu, Süddî ile diğerlerinden rivayetlerde bulunduğu söylenir Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Müslim'in asıl adı İbrahim b. Osman b. Yesar b. Sündüs b. Hozan'dır Büzürcümhür evladından-dır. Künyesi Ebu İshak idi. Kûfe'de doğdu. Babası onu İsa b. Musa es-Serrac'm vesayetine bıraktı. C da alıp Küfe'ye götürdü. Kûfe'ye götürüldüğünde yedi yaşındaydı.
İmanı İbrahim b. Muhammed onu Horasan'a gönderirken, «Adını ve künyeni değiştir.» dedi. O da Abdurrahman b. Müslin adını ve Ebu Müslim künyesini aldı. Onyedi yaşında iken semerli bir merkebe binerek Horasan'a gitti. İmam İbrahim b Muhammed, ona harçlık verdi. Böylece o, merkeb üzerinde Horasan'a girdi. Sonra aşamalar katedip yükseldi. Nihayet köşe bucağı ile bütün Horasan onun hakimiyeti altına girdi. Anlatıldığına göre Horasan'a gitmekte iken meyhanelerden birinden adamın biri çıkıp ona saldırmış ve merkebinin kuyruğunu kesmişti. Ebu Müslim, iktidara geldiğinde orayı yerle bir etmiş ve meyhane harabeye dönmüştü.
Ravinin birinin anlattığına göre Ebu Müslim, küçük yaşta iken esir alınmış ve Abbasi propagandacılarından biri onu 400 dirheme satın almıştı. Sonra İmam İbrahim b. Muhammed o propagandacıya, Ebu Müslim'i kendisine hibe etmesi teklifinde bulunmuş, propagandacı da hibe etmişti. Böylece Ebu Müslim, İmam İbrahim'e mensub olmuştu. İmam İbrahim, onu propagandacılarından biri olan Ebu Necm İsmail et-Taî'nin kızıyla evlendirmiş ti. ı_>u evlilik, onun Horasan'a gidişi esnasında olmuştu. İmam İbrahim onun için, 400 dirhem nıehir vermişti. Ebu Müslim'in iki kızı doğdu. Bunlardan birinin ad Esma, diğerininki ise Fatıma idi. Esma'nın çocukları oldu. Ama Fatı-ma'nın olmadı.»
Hicret'in 129. senesi olaylarından bahsederken Ebu Müslim'in Horasan'ı tek başına ele geçirişinden ve Abbasi propagandasının ne şekilde yayıldığından bahsetmiştik.
Ebu Müslim; heybetli, kesin kararlı, atak ve acul bir kimse idi.
İbn Asakir'in rivayetine göre Ebu Müslim, hutbe irad etmekte iken adamın biri kalkıp ona: «Nedir şu üzerindeki siyah giysiler?» demiş, Ebu Müslim de ona şu cevabı vermişti: «Rasûlullah (s.a.v.), fetih gününde Mekke'ye girerken siyah bir sarığı başına takmıştı. Bu siyah giysiler, heybet ve devlet giysileridir. Ey köle! Kalk şunun boynunu vur.»
Abdullah b. Abbas'tan, Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: «Kureyş'in hakir olmasını isteyen bir kimseyi Ce-nâb-ı Allah hakir kılar.»
Abbasiler için propaganda yapıldığı sıralarda İbrahim b. Meymun Sair, Ebu Müslim'in arkadaşlarından ve meclisinde bulunanlardan biri idi. Ebu Müslim, iktidara geldiğinde hadleri uygulamayacağını ona vaad etmişti. İktidara geldiğinde İbrahim b. Meymun, kendisine vaadini yerine getirmesini istemiş ve bu hususta ısrar edip onu sıkıştırmıştı- Bunun üzerine Ebu Müslim onun boynunun vurulmasını emretmişti. Boynu vurulacağı zaman ona şöyle demişti:
- Altından içki kapları yaptırıp onları Emevilere gönderen Nasr b. Seyyar'ı niçin protesto etmiyorsun, onun yaptıklarını niçin eleştirmiyorsun?
- Senin beni kendine yaklaştırdığın kadar onlar beni kendilerine yaklaştırmadılar. Senin bana vaad ettiklerini onlar bana vaad

etmediler. Bu nedenle onlara karşı çıkmadım. Onları eleştirmedim.
Emr-i bil ma'ruf ve nehy-i anil münker konusunda sabredip tahammül gösterdiğinden ötürü sözünü ettiğimiz şu İbrahim b. Meymun'un Cennet'te yüksek makamları bulunduğunu bazı kimseler rüyalarında görmüşlerdir. O, iyiliği emredip kötülükten nehyederdi. Bu görevi yerine getirirdi. Ebu Müslim onu öldürdü. Allah ona rahmet
etsin.
Ebu Müslim'in, halife Seffah'a itaatkar olduğunu, emir ve kararlarına harfiyen uyduğunu önceki sayfalarda anlatmıştık. Ancak Man-sur hilafete geçince Ebu Müslim onu hafife alıp tahkir etti. Bununla beraber Mansur kendisini Şam'da bulunan amcası Abdullah'ın üzerine gönderdi. Ebu Müslim, Abdullah'ı mağlub etti, Şam'ı onun elinden alıp Mansur'un hakimiyetine teslim etti. Fakat daha sonra kendini Mansur'dan büyük gördü ve onu öldürmeye niyetlendi. Mansur ona içten içe öfke duymakla beraber bu yaptıklarım .anladı. Daha önce kardeşi Seffah'tan Ebu Müslim'i öldürmesini defalarca istemiş, ancak Seffah onun isteğine uymamıştı. Mansur hilafete geçtikten sonra Ebu Müslim'e sürekli tuzak kurdu. Nihayet onu huzuruna getirip öldürttü.
Kavilerden biri dedi ki: Mansur, Ebu Müslim'e şöyle mektup yazdı:
«imdi kalpler paslanır; günah ve masiyet damgasıyla mühürlenir.
y zorba ve haddini aşan adam, kendine gel. Ey sarhoş, artık ayıl. Ey uyuyan adam, artık uykundan uyan. Sen yalancı düşler ve karışık yuyalarla aldanmaktasın. Dünya berzahında bulunmaktasın. Senden
ncekiler de aldanmışlardı ve geçmiş nesiller onlara damgalarını vur-uŞtu. «Şimdi onlardan hiçbirini duyuyor veya hiçbir sesi işitiyor musun?» (Meryem, 98.) Kaçan kimse Allah'ı aciz bırakamaz, Allah yakalamak istediğini elinden kaçırmaz. Yanında bulunan taraftarlarına ve davetçilerine aldanma. Onlar, seninle beraber düşmanlarına hücum ettikleri gibi, artık şimdi sana karşı hücuma geçmişlerdir. Eğer itaattan çıkar, cemaattan ayrılırsan, Cenâb-ı Allah, hiç ummadığın yerden başına felaketler getirir. Yavaş ol, yavaş. Asilikten uzak dur ey Ebu Müslim! Haddini aşıp asi olan ve mütecavizliğe yeltenenleri Genâb-ı Allah yardımsız bırakır ve onu elleriyle, ağzıyla yere kapaklanacak şekilde yıkanlara yardımcı olur. Senden önce gelip geçmişler için bir kanun olmaktan ve senden sonra gelecekler için örnek olmaktan sakın. Aleyhine hüccet belirmiştir. Seni bu işten uzak durman hususunda ikaz etmiştim. Artık mazeretin kalmadı. Bana itaat edip sana hücuma geçecekler için de haklı deliller buldum. Yüce Allah buyuruyor ki:
«Ey Muhammedi Onlara, şeytanın peşine taktığı ve kendisine verdiğimiz ayetlerden sıyrılarak azgınlardan olan kişinin olayını anlat.» (el-A'râf, 175.)»
Ebu Müslim de ona şu cevabi mektubu gönderdi: «İmdi, mektubunu okudum. Senin bu mektubunda doğruluktan uzakta olduğunu, haktan saptığını gördüm. Çünkü sen darb-ı meselleri yerinde kullanmamış, ayrıca kafirler hakkında nazil olan ayetleri aleyhime delil olarak yazmışsın. Bilenlerle bilmeyenler bir olmazlar. Yemin ederim ki, ben Allah'ın ayetlerinin hükmü dışına çıkmış değilim. Ama ben ey Muhammed oğlu Abdullah, size itaati vacip kılan Kur'ân ayetlerini sizin için te'vil ettim. Senden önce iki kardeşine ve onlardan sonra da sana itaat ederek görevimi yerine getirdim. Sen onların yolundan gittin, mütedeyyin oldun. Seni, hidayete ermiş ve başkalarını da hidayete erdiren bir kimse sandım. Te'vilimde yanıl-dım. Eskiden beri te'vilciler yanılırlar. Yüce Allah buyurmuş ki:
«Ey Muhammed! Ayetlerimize inananlar sana gelince: "Size selam olsun" de. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalık işler de arkasından tevbe eder ve nefsini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır. O, bağışlar ve merhamet eder.» (ei-Enam, 54.)
Senin kardeşin Seffah, hidayete erdiren bir kimse görünümünde ortaya çıktı. Ama o sapıktı. Kılıcımı çekip zan ile adam öldürmemi, şüpheye dayanarak başkalarının üzerine yürümemi, merhameti ortadan kaldırmamı ve ufak tefek hatalarını affetmemi bana emretti. Size itaat etmelerini sağlamam için insanları kırıp geçirdim. İktidarınızı yerleştirdim. Nihayet sizi tanımayanları Allah size tanıttı. Sonra noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah bana pişmanlık vererek hatalarımdan dönmemi nasib etti. Tevbeyi bana müyesser kılarak beni günahlarımdan kurtardı. Eğer beni affeder ve bağışlarsa şüphesiz O kendisine yönelenleri bağışlayandır. Eğer, beni azaplandıracak olursa, tabii ki bu benim günahlarım nedeniyle olacaktır. Rabbin, pullara zulmedici değildir.»
Mansur ona şu cevabı gönderdi:
«İmdi, ey günahkar asi! Kardeşim Seffah hidayet yolundaki bir adamdı. Rabbinden kendisine ulaşan bir beyyine ve delil üzerine insanları Allah'a davet ediyordu. Sana yolu açıkladı ve izah etti. Seni doğru yola şevketti. Eğer kardeşime uymuş olsaydın, hak yolunun dışına çıkmaz, şeytana ve emirlerine uymazdın. Ama sen iki durumla karşılaştığında bunlardan doğru olanını bırakıp yanlış olanına uydun. Firavunlar gibi adam öldürdün. Zorbalar gibi insanların yakasına sarıldın. Fesatçılar gibi zulümle hükmettin. Malı israf ettin. Yerinde harcamadın. Müsrifler gibi davrandın. Sonra şu haberi de benden al ki ey fasık; Musa b. Ka'b'ı Horasan'a vali tayin ettim, ama sen ona Nişabur'da ikamet etmesini emrettin. Eğer Horasan'ı istiyorsan o beraberindeki komutan ve taraftarlarınla senin karşına çıkacaktır. Ben senin karşına akranlarını çıkaracağım. Bütün tuzaklarını toparla, elinden geleni yap. Ama muvaffak olamayacaksın. Mü'minlerin emirine ve ona uyan kimselere Allah yeter. O, ne güzel vekildir.»
Mansur onunla yazışmaya devam etti. Bazen korkuttu, bazen ümitlendirdi. Çevresindeki komutanların ve Ebu Müslim'in kendisine gönderdiği elçilerin akıllarım çeldi. Nihayet onlar da halifenin yanına gitmesinin uygun olacağını kendisine söylediler. Yalnız Neyzek, Ebu Müslim'in, halifenin yanına gitmesine muvafakat etmedi. Fakat Ebu Müslim'in halifenin yanına

gitmekte kararlı olduğunu görünce şu be-yiti okudu:
«Kaderin hükmü karşımda insanlar çaresizdir,
Kader, kavimlerin çarelerini bile hükümsüz bırakmıştır.»
Neyzek, Ebu Müslim'e tavsiyede bulunarak Mansur'u öldürmesini, onun yerine başka bir kimseye halife olarak bey'at etmesini söyledi. Ancak Ebu Müslim bu imkanı bulamadı. Medain'e vardığında halifenin emri üzerine komutanlar onu karşıladılar. Ancak akşamleyin Medain'e ulaşabildi. Halifenin mektuplarını yazan Ebu Eyyüb, Ebu Müslim'i geldiği günde öldürmemesi için halifeye tavsiyede bulundu, ^bu Müslim, halifenin huzuruna vardığında halife Mansur ona ikamda bulundu, saygı gösterdi ve ona şöyle dedi: «Bu gece git, üzerindeki yolculuk yorgunluğunu at, yarın yanıma gel.»
Ertesi gün olunca halife, onu Öldürecek adamlarını gizli yerlere ^oydu. Bunlar, onu öldürmek için tetikte bekliyorlardı. Bunlardan bi-n Osman b. Nüheyk, diğeri de Şebib b. Vec idi. Önceki sayfalarda anlatıldığı gibi bunlar Ebu Müslim' öldürdüler.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Müslim, halifenin ya_ nında birkaç gün ikamet etmişti. Halife Mansur ona, ikram ve tazimde bulundu. Sonra halife, ona düşman olduğunu gösteren tavırlar sergilemeye başladı. Ebu Müslim korktu ve İsa b Musa'dan kendisine yardımcı olmasını ve eman vermesini istedi. «Halifenin beni öldürmesinden korkuyorum.» dedi. İsa b. Musa da halifenin tuzağından haberi olmadığı için ona şöyle dedi: «Hayır, sana zarar gelmeyecektir Sen git, arkan sıra ben de gelmekteyim. Sen benim zimmetimdesin oraya gelişimi bekle.»
Ebu Müslim saraya gitti. Mansur'un huzuruna girmek için izin istedi. Ona: «Şurada otur. Halife abdest alıyor.» dediler. O da oturdu. Halifenin gelişinin uzamasını istiyordu ki, İsa b. Musa da oraya gelebilsin. Çünkü İsa gecikmişti. Nihayet halife, huzura girmesine izin verdi. İçeri girdi. Halife, yaptığı bazı işlerden Ötürü onu kınamaya başladı. O da kendini olabildiğince savundu Mazeretlerini beyan etti. Sonra halife ona şöyle dedi:
- Süleyman b. Kesir'i, İbrahim b. Meymun'u, falanı ve filanı neden Öldürdün?
- Çünkü onlar bana isyan ettiler, emrime muhalefet ettiler. Bu cevap karşısında halife Mansur öfkelenip şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana! Kendine isyan edeni öldürüyorsun. Peki sen, bana isyan ettin. Ben seni öldürmeyecek miyim?
Böyle dedikten sonra ellerini birbirine vurdu. Bu, onunla pusuda yatmakta olanlar arasındaki bir işaretti. Hemen koşup geldiler. Ebu Müslim'in üzerine atıldılar. Onlardan biri kılıcını vurdu ve Ebu Müslim'in kılıç bağım kesti. O esnada Ebu Müslim şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, beni düşmanlarına bırak.
- Senden daha büyük düşmanım mı var ki, seni onlara bırakayım?
Sonra Mansur, adamlarına kesin talimatını verdi. Onu kılıçlayıp öldürdüler ve bir abaya sardılar. Bundan sonra İsa b. Musa huzura geldi ve şöyle sordu:
- Ey mü'minlerin emiri, bu nedir?
- Bu Ebu Müslim'dir.
- İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun.
- Üzerime nikmeti değil de nimeti salan Allah'a hamd ederim. Bu olayla ilgili olarak şair Ebu Dülame şöyle demiştir:
«Ey Ebu Müslim! Kul kendisini değiştirmediği sürece Cenâb-ı Allah kuluna verdiği nimeti değiştirmez.
Ey Ebu Müslim! Öldürülmek beni korkuttu.
Beni korkuttuğun için ben de kızıl aslan gibi senin üzerine hü-ım ettim. Sana karşı büyüklendim.»
İbn Cerir'in anlattığına göre Mansur, daha önce Osman b. Nü-vk Şebib b. Vec, Ebu Hanife Harb b. Kays ve diğer bir muhafız kınında bir yerde gizlenmelerini emretmişti. Ebu Müslim yanına
^lip kendisiyle konuştuğunda ve ellerini birbirine vurduğunda he-en yerlerinden fırlayıp gelmelerini ve Ebu Müslim'i öldürmelerini
tenbihlemişti. Ebu Müslim yanma geldiğinde, Mansur ona şöyle dedi:
- Abdullah b. Ali'den ele geçirdiğin o iki kılıca ne oldu?
- İşte biri budur.
- Onu bana göster bakalım.
Ebu Müslim, kılıcı Mansur'a verdi. Mansur, kılıcı alıp dizinin altına koydu. Sonra ona şöyle dedi:
- Ebu Abdullah es-Seffah'a mektup yazıp onu ölü arazileri ihya etmekten alıkoymana sebep neydi? Yoksa sen bize dinimizi mi öğretmeye niyetlendin?
- Ben ölü arazileri herhangi bir kimsenin ele geçirmesinin helal olmayacağını sandım. Mü'minlerin emirinin bu konudaki mektubu bana geldiğinde, onun ve ehli beytinin ilim madeni olduklarını öğrendim.
- Hac yolunda niçin benden ileriye gidip beni geride bıraktın?
- Benim ve senin, ikimizin kafilesinin suyun başında toplanmamalarını arzuladım. Çünkü ikimizin kafilelerinin aynı anda su kaynağı üzerinde toplanmaları halinde bunun insanlara sıkıntı vereceğini düşünmüştüm. İnsanlara zorluk çıkarmamak amacıyla sizi geride bırakıp ileriye gittim.
- Ebü'l-Abbas Seffah'm ölüm haberi sana geldiğinde niçin dönüp yanıma gelmedin?
- Hac yolunda insanlara izdiham vermek istemedim. Zaten ikimizin Kûfe'de bir araya geleceğini biliyordum. Benden sana karşı

bir muhalefet yoktu.
- Abdullah b. Ali'nin cariyesini kendine mi almak istedin?
- Hayır, ama onun zayi olmasından korktum. Onu çadıra aldım ve basma da bir muhafız diktim.
- Bana mektup yazarken önce kendi adını yazan ve Ali'nin kızı ne Üe evlenmek isteyen, kendini de İbn Sulayt b. Abdullah b Ab- aiye adlandıran kişi sen değil misin?
Bütün bu karşılıklı konuşmalar devam ederken Mansur'un eli Dü Müslim'in elindeydi. Ebu Müslim, onun ellerini ovuyor öpüyor e °zür diliyordu. Sonra Mansur ona şöyle sordu:
- Bana rağmen Horasan'a girmenin sebebi neydi?
- Senin kalbine bana karşı nefret girmiş olmasından korktu^ Horasan'a geldim ki, oradan sana özrümü beyan eden bir mektup ya_ zayım da kalbindeki düşmanlığı gidereyim.
- Süleyman b. Kesir'i neden öldürdün? O, senden önce bizini da-vetçimiz ve nakibimizdi.
- O bana muhalefet etmek istedi.
- Yazıklar olsun sana! Sen de bana muhalefet etmek istedin ve bana isyan ettin. Eğer ben seni öldürmezsem Allah beni öldürsün!
Böyle dedikten sonra çadırın sütununa vurdu ve pusuda gizlenen adamlar çıkıp geldiler. Osman, Ebu Müslim'e vurdu, kılıcının bağım kopardı; Şebib de bir darbe indirerek ayağını kesti. Diğerleri de kılıçlarıyla ona hamle yaptılar. Bu arada Mansur da şöyle seslendi: «Haydi, ne duruyorsunuz? Onu vurun. Allah elinizi koparsın!» Bundan sonra onu boğazladılar, parçalayıp lime lime etiler. Sonra da vücudunun parçaları Dicle ırmağına atıldı.
Rivayet olunduğuna göre Mansur, onu öldürdükleri zaman yanı-başında durup şöyle dedi: «Allah sana rahmet etsin ey Ebu Müslim. Bize bey'at ettin, biz de bey'atını kabul ettik. Bize söz verdin, biz de sana söz verdik. Verdiğin sözü yerine getirdin, biz de verdiğimiz sözü yerine getirdik. Bugünlerde bize karşı çıkan herhangi bir kimseyi mutlaka öldüreceğimize dair seninle sözleşmiştik. Sen bize karşı isyan ettin, biz de seni öldürdük. Kalbinde bize karşı verdiğin hükmün aynısını biz de sana verdik.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mansur şöyle demiştir: «Ey Allah'ın düşmanı, senin bu gününü bize gösteren Allah'a hamdolsun.»
İbn Cerir'in ifadesine göre o esnada Mansur şöyle demiştir:
«Zannettin ki borç ödenmez. Şimdi kile ile öde ey suç babası, Bir zamanlar içirdiğin ve boğazda acı alkan ağacından daha da acılık bırakan kadehten işte sana da içirildi.»
Ebu Müslim'in öldürülmesinden sonra Mansur, halka bir hutbe irad etti ve şöyle dedi:
«Ey insanlar, şükrü terkederek nimet kuşlarım nefret ettirmeyin-Aksi takdirde üzerinize azab iner. İmamlarınıza hiyanet ve hileyi içinizde gizlemeyin. Sizden biri bu hususta gizli bir şey yapacak olursa, gizliliği dili ile ortaya çıkar. Yüzünün çizgilerinden anlaşılır. Bakışla' rmdan bunu idrak ederiz. Hakkımızı tanıdığınız sürece biz de hakkı-nızı tanırız. Fazilet ve üstünlüğümüzü takdir ettiğiniz sürece, size iyilik ve ihsanı unutmayız. Bu hilafet gömleğini elimizden almaya ça' lisanın tepesine yumruğumuzu indiririz ki, adamlarınız doğru yola girsinler; valileriniz de kendilerine çeki düzen versinler.
Şu içi karanlık adam, yani Ebu Müslim; beyl atımıza hiyanet eden bize açıkça desise kuran kimselerin kanını bizim için mubah saya-V ğını ve hakkından geleceğini bize kafi sözle vaad etti. Ama kendisi hu vaadini bozdu, hiyanet eti, günah işledi, nankörlükte bulundu. Biz a uğrumuzda onun başkalarına verdiği hükmü, kendimiz için ona erdik. Ebu Müslim, işe güzelce başladı. Ama sonunda işleri bozdu. İnsanlardan, bize verdiğinden daha çoğunu aldı. İçinin çirkinliğini dışının güzelliğine tercih etti. Onun içinin pislik ve murdarlığını, niyetinin bozukluğunu anladık. Bizi bu hususta kınayanlar, onun niyetinin bozukluğunu bilseler bizi asla kınamazlar. Bizi kınayanlar onun içini bilseler, onu öldürdüğümüzden ötürü bizi mazur sayarlar. Hatta onun öldürülmesini geciktirdiğimizden ötürü bize kızarlar. Ebu Müslim, bey'atını bozdu, ahdini yerine getirmedi. Nihayet onu cezalandırmamızı helal kıldı. Kanını mubah kıldık. Muhalefet edenlere verdiği hükmün aynısını biz de kendisine verdik. Ona tanıdığımız hak, muhalefet etme hakkını elinden almamıza engel olmadı. Şair Nabiğa ez-Zübyanî, Numan b. Münzir için ne güzel söylemiştir:
"Sana itaat edene, bu itaatma karşılık sen de iyilikte bulun.
Onu menfaatlendir ve ona doğru yolu göster.
Sana karşı gelene ise, hiç merhamet etme.
Ona öyle bir ceza ver ki, zalimleri, yaptıkları zulümlerden caydır-
sın. »
Beyhakî, Hakim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Abdullah b. Mübarek'e sordular:
- Ebu Müslim mi, yoksa Haccac mı daha iyidir?
- Ebu Müslim'in herhangi bir kimseden daha iyi olduğunu söyleyemem. Ama Haccac ondan daha kötü idi. Bazıları onun Müslüman olmadığını iddia ettiler, onu zındıklıkla itham ettiler. Ama Ebu Müs-a ?e ^öyle birşey bulunduğunu ispatlayan bir delil göremiyorum. Aksine o, işlediği günahlardan ötürü Allah'tan korkan kimselerdendi.
basi devletinin kuruluşu esnasında akıttığı kanlardan ötürü tevbe tığine dair iddialar da vardır. Allah, işini elbette ki daha iyi bilir.» üatib Bağdadî, Ebu Müslim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Sabır elbisesini giyindim. Sırları gizli tutmayı tercih

ettim. Hü-te • Ve ^er^e müttefik oldum, kader ve hükümlere müsamaha gös-tı ^ p ın§ etmedim. Nihayet gayretimin ve arzumun sonuna ulaş-->> «öyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:

«Merv,

^anoğullan meliklerinin aciz kaldıkları şeye ben, sağlam ve yerj guıan meıiKierınm aciz KaıaiKiarı ş e bır görüş ve sırlarımı gizleyerek ulaştım.

Onları, kendilerinden önce hiçbir kimsenin dalmadığı, Bir uykudan, başlarına kılıçla vurarak uyandırdım. Kendi mülkleri Şam'da uykuya dalmışlarken onları kuşatıver-dim.

Yırtıcı hayvanların çok olduğu bölgede koyunlarını otlatan çoban Uykuya dalarsa, o koyunları aslan otlatmaya başlar.»

Ebu Müslim, hicri 137. senenin şaban ayının 7'sinde, çarşamba günü, Medain'de Öldürüldü. Şaban ayının bitimine beş gün veya dört gün veya iki gece kala öldürüldüğüne dair çeşitli rivayetler de vardır.

Ravinin biri dedi ki: Ebu Müslim'in ortaya çıkışı, hicri 129. senenin ramazan ayında olmuştu. Hicri 127. senenin şaban ayında ortaya çıktığı da söylenir. Bir iddiaya göre o, hicretin 140. senesinde Bağdat'ta Öldürülmüştür. Bu yanlış bir ifadedir. Çünkü «Tarih-i Bağdat» adlı eserinde Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre o zaman Bağdat şehri henüz kurulmamıştı. Bu söz merduttur.

Bundan sonra Mansur, Ebu Müslim'in adamlarına bağışta bulunup kendisine rağbet ettirerek veya korkutarak yahut yöneticilikler vererek gönüllerini kazanmaya çalıştı.

Ebu Müslim'in en güçlü adamlarından ve muhafiz kuvvetleri komutam olan Ebu İshak'ı huzuruna çağırttı. Boynunu vurmak istedi. Ancak Ebu İshak şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, Allah'a yemin ederim ki, bugün hariç, şimdiye kadar kendimi asla güvende hissetmedim. Huzuruna geldiğim her günde mutlaka kefenimi giyiyor ve kefenime hanut kokusu sürüyordum.» Böyle dedikten sonra iç çamaşırlarını açtı. Hanut kokusu sürüldüğü ve kefenlerini giydiği görüldü. Mansur ona acıdı ve onu serbest bıraktı.

İbn Cerir'in anlattığına göre Ebu Müslim, Abbasi devletinin kuruluşu ve Abbasi hakimiyetinin yerleşmesi uğruna yaptığı savaşlarda 600.000 adam öldürmüştür. Bunları, huzurunda eli kolu bağlı olarak Öldürtmüştür. Başka şekilde öldürdükleri de hariç.

Bu yaptıklarından ötürü kendisini kınayıp azarlayan Mansur1 a da şöyle demişti:

- Ey mü'minlerin emiri, bu kadar çektiğim mihnetlerden ve gösterdiğim yararlılıklardan sonra bana böyle şeyler söylenmemeli ve azarlanmamalıyım.

- Ey kötü kadının oğlu! Eğer senin yerine bir cariyeyi bile bu göreve tayin etseydim o da bu işi başarıyla tamamlardı. Ser bütün yap" tıklarım bizim devletimiz ve gücümüz sayesinde yaptın. Eğer bu iş1 kendi gücünle yapmaya kalkışsaydm bir fitil dahi elde edemezdin.

Mansur onu öldürtünce, bir abaya sarıldı. Vücudu paramparça edilmişti. O esnada İsa b. Musa huzura girdi ve şöyle sordu:

- Ey mü'minlerin emiri, Ebu Müslim nerede?

- Az önce buradaydı.

- Ey mü'minlerin emiri, sen onun itaatkar lığını, samimiyetini ve İmam İbrahim'in onun hakkındaki olumlu görüşünü biliyordun. Ne diye öldürdün?

- Ey ahmak! Vallahi, yeryüzünde onun kadar sana düşman olan bir başka kimse bulunduğunu bilmiyorum. İşte o şurada, örtünün altındadır.

- İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve
biz O'na dönücüleriz.).

- Allah senin kalbini söküp atsın! Siz Ebu Müslim'i, yaptığı kötülüklerden alıkoyabiliyor, onu iyiliklere sevkedebiliyor muydunuz? Ona karşı bir gücünüz var mıydı?

Bundan sonra Mansur, komutanların önde gelenlerini huzura çağırdı. Ebu Müslim'in öldürülmesinden haberleri yoktu. Ebu Müslim'i öldüreyim mi öldürmeyeyim mi diye onlara danıştı. Hepsi de öldürülmesini tavsiye ettiler. Hatta bazıları, söyledikleri Ebu Müslim'e ulaştırılabilir korkusuyla çekinceli konuştu. Ama Mansur, Ebu Müslim'i öldürdüğünü onlara açıklayınca hepsi sevinç ve memnuniyetlerini açığa vurdular. Bunu beklemiyorlardı. Sonra Mansur insanlara bir hutbe irad etti, konuyu onlara anlattı. Nitekim bu hususu önceki sayfalarda da anlatmıştık.

Bundan sonra Mansur, Ebu Müslim'in mallarını ve servetlerini korumakla görevli naibine, Ebu Müslim'in adına bir mektup yazarak yanındaki bütün malları zahire ve mücevherleri getirmesini emretti. Mektubu da Ebu Müslim'in mührünün tamamı ile mühürledi. Yani yüzüğündeki kaşın tümünü mektubun altına bastırdı. Naib, bu mektubun üzerindeki tam vurulmuş mührü görünce şüphelendi. Çünkü daha önce Ebu Müslim ona şu uyarıda bulunmuştu: «Benim mektubum sana geldiğinde dikkatle bak. Eğer yüzüğümün kaşının yarısıyla mühürlenmişse, gereğini yap. Emri yerine getir, çünkü ben mektup-anmı yüzüğümün kaşının yarısıyla mühürlerim. Ama mektup, kaşın umu ile mühürlenmiş olarak sana gelirse, sakın kabul etme ve gere-S11" yapma.»

^aıb, bu mektubun tam mühürle mühürlendiğini görünce, Man-u*ı gönderdiği mektubu kabul etmeye yanaşmadı. Bunun üzerine nsur, bütün mal ve hasılatı alıp naibi öldürmek için adamlarını önderdi.

a Önce ^u Müslim'in yerine kendisini tayin edeceğine dair "ulunan Mansur, Ebu Davud İbrahim b. Halid'in Horasan va tayını edildiğine ilişkin mektubunu ona gönderdi. u senede Sinbaz, Ebu Müslim'in kan davasını güderek ortaya
çıktı. Sinbaz, bir Mecusi idi. Komes ve İsfahan'ı ele geçirdi. Kendisi^ Feyruz İsbahbaz deniliyordu. Ebu Cafer el-Mansur

10.000 kişilik bir süvari ordusunu Cehver b. Mürrar el-İclî komutasında onun üzerine gönderdi. İki ordu Hemedan ve Rey arasındaki çölde karşılaştılar Cehver, Sinbaz'ı hezimete uğrattı. Adamlarından 60.000'ini öldürdü Çocuk ve kadınlarını esir aldı. Bundan sonra da Sinbaz öldürüldü Onun hakimiyeti yetmiş gün sürmüştü. Ebu Müslim'in, Rey'de bulunan ve Sinbaz'ın eline geçen malları geri alındı.
Bu senede Mülebbed b. Harmele eş-Şeybanî adında biri Cezire'de 1.000 kadar Hariciyi yanına alarak ayaklandı. Mansur da onun üzerine çok sayıda asker gönderdi. Hepsi de ondan kaçıyor ve bozguna uğruyordu. Sonra Cezire naibi Hamid b. Kahtabe onu öldürdü. Mülebbed de kendisini hezimete uğrattı. Hamid, kalelere sığındı, kendini koruma altına aldı. Fakat daha sonra Hamid b. Kahtabe, 100.000 dinar vermek şartı ile Mülebbed ile barış yapma teklifinde bulundu. Mülebbed bunu kabul etti ve ona ilişmeden geri döndü.
Vakidî'nin ifadesine göre bu senede halifenin amcası İsmail b. Ali b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi. Bu zat Musul valisi idi. Küfe valisi İsa b. Musa, Basra valisi Süleyman b. Ali, Cezire valisi Hamid b. Kahtabe, Mısır valisi Salih b. Ali Horasan valisi Ebu Da-vud İbrahim b. Halid, Hicaz valisi de Ziyad b. Abdullah idi.
Halifenin, Sinbaz ve diğer asilerle meşgul oluşundan ötürü bu senede Anadolu gazası yapılmadı.
Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Müslim el-Horasanî ve Yezid b. Ebi Ziyad bulunmaktadır. Yezid, Ebu Müslim aleyhinde konuşanlardan biri idi. Nitekim bunu «Tekmil» adlı eserimizde anlatmışızdır. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [18]

Hicretin Yüzotuzsekîzinci Senesi

Bu senede Bizans imparatoru Konstantin, zor kullanarak Malatya'ya girdi. Şehrin surlarını yıktı ve karşısına çıkan Malatyalı savaşçılardan ele geçirebildiklerini affetti.
Bu senede Mısır valisi Salih b. Ali, İç Anadolu'ya gidip gaza yaptı-Bizanslıların yıktıkları Malatya surlarını onardı. Kardeşi İsa b. Ali'ye 40.000 dinar verdi. Aynı şekilde kardeşi oğlu Abbas b. Muhammed b-Ali'ye de 40.000 dinar verdi.
Ebu Müslim'in mağlub ettiği, bu nedenle Basra'ya kaçarak kardeşi Süleyman b. Ali'ye sığınan Abdullah b. Ali, bu sene itaatle dönüp halifeye bey'at etti. Ama ileriki sayfalarda da anlatılacağı gibi Bağdat zindanında hapsedildi.
Bu senede Sinbaz'ı mağlub edip mallarını ele geçiren, ayrıca Ebu Müslim'in mallarına da sahip olup bu sayede kendini güçlendiren ve hiç kimsenin kendisini mağlub edemeyeceği zannma kapılan Cehver b Mürrar el-İclî de halifeye başkaldırdı. Halife onun üzerine büyük bîr ordu ile Muhammed b. Eş'as el-Huzaî'yi gönderdi. İki taraf şiddetlice savaştılar. Cehver hezimete uğradı. Askerlerinin çoğu öldürüldü, yanındaki mallar, ürünler ve hazineler ganimet edildi. Sonra da yakalanıp öldürüldü.
Bu senede Harici Mülebbed, 8.000 askerle üzerine giden Hazim b. Kuzeyine tarafından Öldürüldü. Mülebbed'in 1.000'den fazla adamı öldürüldü. Geri kalanlar bozguna uğrayıp kaçtılar.
Vakidî'nin ifadesine göre, bu senede Fadl b. Ali insanlara haccettirdi. Vilayetlerin valileri, önceki senelerde vali olarak adları geçen kimselerdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Zeyd b. Vakid, Alâ b. Abdurrahman, Leys b. Ebi Süleym de vardır.
Bu senede Emevilerin elindeki dahili hilafet Endülüs'e geçti. Bu Emevi halifesi, Abdurrahman b. Muaviye b. Hişam b. Abdülmelik b. Mervan el-Haşimî idi. Ben onun Haşimî olmadığı kanaatındayım. O, Ümeyyeoğullanndandı ve kendisine Emevî deniliyordu. Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tan kaçıp Mağrib ülkesine girdi. Beraberindeki kaçaklarla bfriikte oralardan da ilerilere doğru gitti. Bunlar, Ye-menlilik ve Mudarlıhk asabiyeti uğruna savaşıyorlardı. Abdurrahman, kölesi Bedr'i göndererek onları kendine taraftar yaptı ve ona bey'at ettiler. Sonra Endülüs ülkesine girip orayı istila ettiler. Vali Yusuf b. Abdurrahman b. Habib b. Ebi Ubeyde b. Ukbe b. Nafi el-Fih-rî'nin elinden Endülüs'ü aldılar ve vali Yusuf u öldürdüler.
Abdurrahman b Muaviye, Kurtuba'da ikamet etti. Endülüs'teki halifeliği hicretin 172. senesine kadar devam etti. O senede vefat etti. Kırküç sene birkaç ay süreyle halifelik yaptı. Ondan sonra oğlu Hişam, altı yıl birkaç ay müddetle halifelik yaptı. Sonra o da vefat etti. Yerine Hakem b. Hişam geçti. O da yirmialtı sene birkaç ay müddetle halifelik yaptıktan sonra vefat etti. Onun ardısıra oğlu Abdurrahman h- Hakem de otuzüç sene müddetle halifelik yaptı ve vefat etti.
Onun ardından Muhammed b. Abdurrahman b. Hakem de halifeliğe geçip yirmialtı sene müddetle hüküm sürdü. Ondan sonra oğlu Münzir b. Muhammed, ardından Abdullah b. Muhammed b. Münzir adındaki kardeşi halifeliğe geçtiler. Abdullah b. Muhammed b. Mün-zır'ü halifeliği, hicri 300. seneden sonra kısa bir süre devam etti. İlende de anlatacağımız gibi, bu senelerin geçmesinden ve bu insanların dünyadan göçmesinden sonra Endülüs hilafeti de yıkılıp yok ohnuş-tur- Onların bu hakimiyetleri esnasında elde ettikleri nimetler, sahip
oldukları lüks hayat ve güzel kadınlar, hep yok olup gitti. Sanki belli bir miadı bekliyorlarmış çakına o seneler sona erdi. O senelerde yaşayan insanlar da bu dünyadan ayrılıp gittiler. Kuru bir yaprağa dönüştüler; soldular, kurudular ve saba rüzgarları onları savurup götürdü. [19]

Hicretin Yüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senede Salih b. Ali, Malatya şehrini yeniden kurup onarma işini tamamladı. Sonra da Hades yolu ile İç Anadolu'ya gidip gaza yaptı. Bizans'ın içlerine doğru ilerledi. Beraberinde kız kardeşleri Ali kızı Ümmü İsa ve Lübabe de gaza yapıyorlardı Bunlar, Emevi devletinin yıkılması durumunda bile yüce Allah uğruna cihad etmeyi adamışlardı.
Bu senede Mansur'la Bizans imparatoru arasında yapılan bir antlaşma gereğince esir mübadelesi yapıldı. Bazı Müslüman esirler böylece kurtuldular.
Bundan sonra hicretin 146. senesine kadar Anadolu gazvesi yapılmadı. Çünkü Mansur, Abdullah b. Hasan'ın oğullarıyla uğraşıyordu. Nitekim bunu ileride anlatacağız. Ama bazılarının anlattıklarına göre Hasan b. Kahtabe, İmam İbrahim'in oğlu Abdülvehhab'la birlikte hicretin 140. senesinde Anadolu'ya gaza yapmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Mansur, Mescid-i Haram'ı genişletti. Bu sene cidden bol verimli bir seneydi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, Mescid-i Haram'ı hicretin 140. senesinde genişletmiştir.
Sonra Mansur, amcası Süleyman'ı Basra valiliğinden azletti. Abdullah b. Ali ile adamları, başlarına bir kötülük gelmesinden kortuk-ları için gizlendiler. Bunun üzerine Mansur, Basra valisi Süfyan b. Muaviye'ye haber salarak Abdullah b. Ali'yi kendisine göndermesini emretti. O da Abdullah'ı, adamlarıyla birlikte Mansur'a gönderdi. Mansur, bunların bir kısmını öldürdü. Amcası Abdullah b. Ali'yi hapse attı. Diğer adamlarım da Horasan valisi Ebu Davud'a gönderdi. Ebu Davud onları Horasan'da öldürdü.
Bu senede Abbas b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi.
Bu senede Amr b. Mücahid, Yezid b. Abdullah b. el-Had, Yunus b. Ubeyd vefat ettiler. Yunus, abidlerden biri olup Hasan-ı Basrî'nin arkadaşıydı. [20]

Hicretin Yüzkırkıncı Senesi

Bu senede bazı askerler Horasan valisi Ebu Davud'a karşı ayaklandılar. Evini kuşatma altına aldılar. O da sesini kendi taraftarlarına duyurup yardım istemek maksadıyla dama çıktı. Kerpiçlerden birine yaslandı. Duvardaki bu kerpiç kırılınca kendisi yere düştü; beli kırıldı ve bu nedenle vefat etti. Güvenlik amiri Asım, onun yerine Horasan vali vekilliğine geçti. Bu vekaleti, halife tarafından Horasan valiliğine atanan Abdülcebbar b. Abdurrahman el-Ezdî'nin göreve gelip başlamasına kadar devam etti. Vali gelince Horasan'ı ondan teslim aldı. Bazı komutanları öldürdü. Çünkü onlar, halifeliğin Hz. Ali ailesine verilmesi gerektiğine dair propaganda yapmaktaydılar. Diğerlerini ise hapsetti. Ebu Davud'un mallarını ele geçiren bazı komutanları da tutuklayıp sorguladı.
Bu senede halife Mansur, Hire'de ihrama girip hacca gitti. Haccı-m tamamladıktan sonra Medine'ye döndü. Oradan Kudüs'e gidip Mescid-i Aksa'yı ziyaret etti. Sonra Şam yoluna koyularak Rakka'ya gitti. Oradan da Kûfe'ye bağlı Haşimiyye'ye gitti.
Bu senedeki vilayet valileri, önceki senelerde adları geçen valilerdi. Yalnız Horasan valisi Ebu Davud vefat etmiş, yerine Abdülcebbar el-Ezdî geçmişti.
Bu senede Davud b. Ebi Hind, Ebu Hazim Seleme b. Dinar, Süheyl b. Ebi Salih ve Ummare b. Gaziyye b. Kays es-Sekunî vefat ettiler. [21]

Hicretin Yüzkırkbirînci Senesi

Bu senede kendilerine Rayendiler denilen bir grup, Mansur'a karşı ayaklandılar. İbn Cerir'in Medainî'den naklederek anlattığına göre, bunların aslı Horasan'dandır. Bunlar Ebu Müslim el-Horasanî1-nin görüşündeki kimselerdi, tenasüh (ruh göçü) inancına sahiptiler. Adem peygamberin ruhunun Osman b. Nüheyk'e geçtiğini iddia ediyorlardı. Kendilerine yediren ve içiren rablerinin Ebu Cafer el-Man-^ olduğunu kabul ediyorlar, Heysem b. Muaviye'nin ise Cebrail olduğunu söylüyorlardı Allah onları kahretsin.
İbn Cerir dedi ki; Bunlar, bir gün Mansur'un köşkünün yanına geldiler. Köşkü tavaf etmeye başladılar ve: «İşte bu, rabbimizin köşküdür.» dediler. Mansur;da onların reislerine adanı gönderdi. Onlardan 200 kişiyi hapse attırdı. Ravendüer buna kızıp: «Onları niçin hapsediyorsun?» dediler. Sonra gidip bir boş tabut temin ettiler ve bunu omuzlarına aldılar. Sanki bir cenazeyi mezara götürüyorlarrruş gibi yaparak toplandılar, hapishanenin kapısına gittiler. Tabutu bırakıp zorla hapishaneye girdiler. İçerideki taraftarlarım çıkardılar. 600 kadar kişi olduktan sonra Mansur'un üzerine gittiler. Halk bağrışma-ya başladı. Şehrin kapıları kilitlendi.
Mansur, köşkünden çıkıp yaya olarak onlara doğru geldi. Binecek bir binit bulamamıştı. Sonra kendisine bir binit getirildi, bindi ve Ra-vendilere doğru geldi. Her taraftan insanlar geldiler.
Bu sırada Maan b. Zaide de gelmişti. Mansur'u görünce bineğinden indi ve Mansur'un bineğinin yularını tutup: «Ey mü'minlerin emiri, sen köşküne dön. Biz bunların hakkından geliriz.» dediyse de Mansur geri dönmedi. Bu arada pazardaki insanlar toplanıp geldiler ve Ravendilerle savaşmaya başladılar. Askerler de gelip bunların etrafında çember oluşturdular ve

Ravendileri baştan sona kırıp geçirdiler. Geride bir tek adamları dahi kalmadı.
Ne var ki bunlar, Osman b. Nüheyk'in omuzları arasına bir ok isabet ettirmişlerdi. Birkaç gün hasta yattıktan sonra Osman vefat etti. Halife Mansur, cenaze namazım kıldırdı, defni tamamlanıncaya kadar mezarının başında durdu. Onun için dua etti. Sonra Osman'ın kardeşi İsa b. Nüheyk'i güvenlik kuvvetlerinin başına komutan olarak tayin etti. Bütün bu hadiseler Küfe'ye bağl Haşimiye kasabasında vuku bulmuştu.
Mansur, Ravendilerle yapılan savaşı tamamladıktan sonra, o gün halka öğle namazını son vaktinde kıldırdı. Sonra kendisine yemek getirildi. «Maan b. Zaide nerede?» diye sordu. Maan gelinceye kadar yemeğe el uzatmadı. Maan geldikten sonra onu yanına oturttu. Sonra huzurundaki adamları yanında onun gösterdiği kahramanlıktan dolayı teşekkürlerini ifade etti. Maan da ona şöyle cevap verdi: «Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, ben oraya gelirken korkuyordum, ama senin onları hiçe saydığını ve üzerlerine cesaretle geldiğini görünce kalbim kuvvetlendi, kendime güvenmeye başladım. Hiçbir kimsenin savaşta böyle cesaretli olacağını sanmıyordum. Senin tutumun beni cesaretlendirdi ey mü'minlerin emiri.»
Mansur ona 10.000 dinar verilmesini emretti. Ondan hoşnud oldu ve onu Yemen valiliğine atadı. Maan b. Zaide, daha önce halifeden korkup saklanmaktaydı. Çünkü o, İbn Hübeyre'yle birlikte Müsevvi-de'ye karşı savaşmıştı. İşte Ravendüer savaş esnasında o gün ortaya çıktı. Halife onun kendisine samimi olarak bağlı olduğunu ve savaşta yararlılığını görünce hoşnud oldu.
Anlatıldığına göre Mansur kendi kendine şöyle demiştir: «Ben üç evde hata yaptım. Ebu Müslim'le savaştım. Oysa ben o zaman az skere sahiptim, yanımda az sayıda adam vardı. Şam'a giderken de hata yaptım. Eğer Irak'ta iki kılıç karşı karşıya gelip çarpışacak olsaydı halifelik elimden giderdi. Bir de Ravendilerle yapılan savaş gününde olay yerine bizzat gitmekte hata ettim. Eğer o esnada hedefini şaşırmış bir ok gelip bana isabet etmiş olsaydı boş yere Öldürülmüş olacaktım.» İşte bu söz, onun akıllı ve kesin kararlı olmasının bir göstergesidir.
Bu senede halife Mansur, kendisinden sonra hilafete geçmesi için oğlu Muhanımed'i veliaht tayin etti. Ona Mehdi adını verdi Onu Horasan valiliğine tayin etti. Horasan'daki vali Abdülcebbar b. Abdur-rahman'ı görevden aldı. Çünkü o, halifenin taraftarlarından birçok kimseleri öldürmüştü. Halife Mansur bu durumu mektuplarının yazıcısı Ebu Eyyüb'a şikayet etmiş; o da kendisine şöyle demişti:
«Ey mü'minlerin emiri, Bizanslılarla gaza yapmak için Horasan'dan büyük bir ordu göndermesini ona emret. Eğer Horasan'dan ordu çıkıp gidecek olursa orası güçsüz kalır. Sen de dilediğin askeri birliği oraya gönderirsin ve onu Horasan'dan zelil ve küçültülmüş bir şekilde çıkartırlar.»
Mansur, bu emrini içeren bir mektubu Horasan valisi Abdülceb-bar'a gönderdi. O da halife Mansur'a gönderdiği cevabi mektupta şöyle dedi:
«Horasan beldelerinde Türkler fesat çıkardılar, eğer Horasan ordusu başka yere gidecek olursa korkulu durumlarla karşılarız. Horasan fesada maruz kalır.»
Mansur, onun gönderdiği cevabı Ebu Eyyüb'a gösterip: «Sen ne diyorsun bu hususta?» diye sordu. Ebu Eyyüb da şöyle dedi:
«Ona yazacağımız mektupta dersin ki: Horasan, diğer sınır şehirlerine nispetle takviye kuvvete daha fazla ihtiyacı olan bir vilayettir. Ben bu amaçla Horasan'a büyük bir orduyu gönderiyorum.»
Mansur bu ifadeleri içeren mektubunu Abdülcebbar'a gönderdi. Abdülcebbar ise gönderdiği cevabi mektupta şunları yazdı:
«Bu senede Horasan'da kıtlık vardır. Eğer Horasan'a takviye kuvvetler gelecek olursa iş tamamen bozulur ve halk sıkıntıya düşer.»
Bu mektubu, halife Mansur Ebu Eyyüb'a gösterdi ve: «Peki buna ne Cevap vereceğiz?» diye sordu. O da şu cevabı verdi:
«Ey mü'minlerin emiri, bu adam niyetini açığa vurdu. Seni artık anunıyor, kendisine hiç mühlet verme.»
Bu sırada halife Mansur, oğlu Muhammed el-Mehdi'yi Rey'de ika- etmesi için gönderdi. Mehdi, Abdülcebbar'a önce Hazim b Hüzeyme'yi gönderdi. Hazim, Abdülcebbar'ı ve beraberindekileri korkuttu. Onlar da Abdülcebbar'ı bırakıp kaçtılar. Hazim ve adamları onu yakalayıp bir deveye ters olarak bindirdiler. Yüzü devenin kuyruğu, na yönelikti. Onu bu şekilde şehirde dolaştırdılar. Nihayet onu oğlu ve bir grup aile efradıyla birlikte halife Mansur'un huzuruna getirdiler. Mansur da onun boynunu vurdurdu. Oğlunu ve beraberindekileri Yemen tarafında bir adaya sürdü. Daha sonra Hindliler onun oğlunu esir aldılar, ama bir müddet sonra birisi onun fidyesini verdi ve onu kurtardı.
Mehdi, Horasan valiliğine yerleşti. Babası ona, Taberistan'a gidip gazve yapmasını, beraberindeki askerlerle İsbahbaz'a karşı savaşmasını emretti. Ömer b. Alâ komutasındaki bir askeri birliği de yardımına gönderdi. Ömer, Taberistan savaşı esnasında insanların en bilgilisi idi. Şair onun hakkında şöyle demiştir:
«Yanına vardığımda samimi bir şekilde -itham edilen kimsede zaten hayır yoktur- Öğüt vererek halifeye de ki:
Eğer düşmanlarla yapılacak olan savaş seni uykundan uyandrnr-sa,
Bu savaş için Ömer'i uyandır, sonra kendin uyumana devam et.
Ömer öyle bir yiğittir ki, kindarlık üzerine uyumaz ve suyu da ancak kanla içer.»
İki ordu Taberistan'da karşı karşıya geldiler. Mehdi'nin askerleri orayı fethettiler. İsbahbaz'ı çembere aldılar. Nihayet o kendi kalesine sığınmak mecburiyetinde kaldı. Kaledeki zahireleri verme karşılığında onlarla barış antlaşması yaptı. Mehdi de bu durumu babasına bir mektupla bildirdi. İsbahbaz, Deylem şehrine gitti. Orada vefat etti.
Mehdi komutasındaki ordu, Masmağan adındaki Türk hükümdarım da yendi. Çoluk çocuklarından ve kadınlardan bir kısmını esir aldı. İşte bu, Taberistan'm ilk fethi oldu.

Bu senede Cibril b. Yahya el-Horasanî tarafından Masisa şehrinin kuruluşu tamamlandı.
Bu senede İmam İbrahim'in oğlu Muhammed. Malatya şehrinde gazaya devam etti.
Halife Mansur, Ziyad b. Ubeydullah'ı Hicaz valiliğinden azletti. Medine valiliğine Muhammed b. Halid el-Kusarî'yi tayin etti
O da receb ayında Medine'ye gidip göreve başladı. Mansur, Mekke ve Taif valiliklerine, Heysem b. Muaviye el-Akkî'yi atadı.
Mansur'un güvenlik kuvvetleri komutanı Musa b. Ka'b vefat etti. Mısır'ın valisi ise geçen senenin valisi idi, değiştirilmemişti
Mansur, bundan sonra Mısır'a, Muhammed b. Eş'as'ı vali olarak atadı. Sonra onu bu görevden alıp yerine Nevfel b. Fürat'
atadı.
Bu senede Kinnesrin, Humus ve Dımışk valisi Salih b.. Ali, insanlara haccettirdi.
Diğer valiliklerin başında adları önceki senelerde zikredilen valiler bulunuyordu. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Eban b. Tağlib, "Meğazi" adlı eserin sahibi Musa b. Ukbe, (bir kavle göre de) Ebu İshak eş-Şeybanî vefat ettiler
Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [22]

Hicretin Yüzkırkikinci Senesi

Bu senede Sind valisi Uyeyne b. Musa b. Ka'b, halifeye başkaldırdı. Halife, Ömer b. Hafs b. Ebi Süfra komutasında bir askeı
birlik hazırlayarak onun üzerine gönderdi/Ayrıca Ömer'i, Sind ve Hind eyaletine vali olarak atadı. Ömer b. Hafs, Uyeyne ile
savaştı. Onu mağlub etti ve Sindi onun elinden teslim aidi.
Bu senede Taberistan1 daki İsbahbaz, Müslümanlarla yapmış olduğu antlaşmayı bozdu. Taberıstan'daki Müslümanların bir
kısmım öldürdü. Halife de Hazim b. Hüzeyme ve Ravh b. Hatim komutasında bir askeri birliği hazırlayıp onun üzerine
gönderdi. Bunlarla beraber Mansur'un azatlısı Merzuk Ebu Hasib de vardı. Bunlar gidip İsbahbaz'ı uzun bir sü*e kuşatma
altında tuttular. İsbahbaz'ın içinde bulunduğu kaleyi fethetmek uzaymca yoruldular. Buna bir hüe yapmak istediler. Ebu Hasib
dedi ki: «Siz beni dövün, saçımı ve sakalımı traş edin.» Onlar da böyle yaptılar. O da sanki Müslümanlara kızmış gibi bir
tavır takındı ve İsbahbaz'm yanına gitti. Gerçekten de Müslümanlar Ebu Hasib'i dövmüşler, sakalını traş etmişlerdi.
Ebu Hasib, İsbahbaz'm bulunduğu kaleye girdi. İsbahbaz onun gelişine sevindi. Ona ikramda bulundu, yakınında yer verdi. Ebı
Hasib de ona samimi bir dost gibi davrandı, hizmetinde bulundu. Nihayet bir fırsatım bulup onu tuzağa düşürdü.
Ebu Hasib, İsbahbaz yanında mevki sahibi oldu. Kaleyi açıp kapamakla görevli kişiler arasına kattılar. Ebu Hasib bu göreve
atanınca Müslümanlarla mektupiaşarak, falan gecede kale kapısını kendilerine açacağını ve geldiklerinde kapıyı onlara
açabilmesi için kapıya yakın bir yerde durmalarını bildirdi. Belirlenen gece olunca Ebu Hasib, Müslümanlara kalenin kapısını
açtı, onlar da içeri girdiler, içerideki savaşçıları öldürdüler. Çoluk çocuğu, kadınları esir aldılar. Is-kahbaz, o esnada kaşının
altında zehir bulunan bir yüzüğü olduğu gibi yuttu ve öldü. Müslümanların o günde esir aldığı kimseler arasın-<*a Ümrnü
Mansur b. Mehdi, Ümmü İbrahim b. Mehdi de bulunuyordu- Bunlar, hükümdarların güzel kızlarmdandı.
Bu senede Mansur, Basralılar için Ceban'da bir namazgah yaptırdı. Buranın inşasını Fırat ve Eble valisi Seleme b. Said b
Cabir üstlendi.
Mansur, ramazan ayını Basra'da geçirdi, orucunu orada tuttu. Bayram namazını o namazgahta Müslümanlara kıldırdı.
Bu senede Mansur, Nevfel b. Furat'ı Mısır valiliğinden azletti, yerine Hamid b. Kahtabe'yi atadı.
Bu senede İsmail b. Ali insanlara haccettirdi.
Bu senede halifenin amcası ve Basra valisi Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas vefat etti. Vefatı, cemaziyelahir ayının
bitimine yedi gün kala cumartesi günü vuku buldu. Vefat ederken ellidokuz yaşındaydı. Namazını kardeşi Abdüssamed kıldırdı.
Süleyman b. Ali, babasından, İkrime'den, Ebu Bürde b. Ebi Musa'dan rivayetlerde bulunmuştur. Aralarında oğulları Cafer ile
Mu-hammed, Zeynep ve Asmaî'nin de bulunduğu bir topluluk ondan hadis rivayet etmişlerdir.
Yirmi yaşında iken saçı sakalı ağardı, o yaşta iken sakalına kına sürdü. Kerem sahibi, cömert ve övgüye layık bir kimse idi.
Her sene arefe günü yüz köle azad ederdi. Haşimilerden, diğer Kureyşlilerden ve Ensâr'dan olanlara 5.000.000 dirhem
civarında yardımda bulunmuştu.
Bir gün köşkünde iken, Basra evlerinden bir evde kadınların öre-ke ile yün eğirdiklerini gördü. Onlardan birinin şöyle
dediğini işitti: «Keşke vali bize baksa da durumumuzu öğrense ve şu örekelerle yün eğirme zahmetinden bizi kurtarsa.»
Kadının böyle dediğini işitince hemen harekete geçti. Köşkünde dolaşmaya başladı, kadınlarının altın, mücevher ve diğer zinet
eşyalarını topladı. Hepsini büyük bir mendile doldurdu. Sonra bu mücevher dolu bohçayı o kadınların bulunduğu eve sarkıttı.
Üzerlerine bol miktarda dinar ve dirhem saçtı, Bu durumu gören kadınlardan biri, aşırı sevincinden ötürü oracıkta oluverdi. O
kadının diyetini ve eve sarkıttığı mücevherlerle paralardan hissesine düşeni, mirasçılarına verdi.
Seffah'ın halifeliği zamanında hac emirliği yaptı. Mansur'un zamanında Basra valiliği yaptı. Abbasoğullarının seçkinlerindendi.
İsmail, Davud, Salih, Abdüssained, Abdullah, İsa ve Muhammed'in kardeşi idi. Seffah ile Mansur'un da amcalarıydı.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Halid el-Hiz-za, Asım el-Ahvel ve bir kavle göre de Amr b. Ubeyd el-
Kaderî vardır.
Amr b. Ubeyd'e, Ömer b. Ubeyd b. Sevban da denir. İbn Keysan diyenler de vardır. Teym kabilesindendir. Bu kabileden Ebı
Osman el-Basrî'nin azatlısıdır. Farslılardandır. Kaderiye ve Mutezile mez-heblerinin.üstadıdır. Haşan-ı Basrî, Ubeydullah b

Enes, Ebü'I-Aliye ve Ebu Kılabe'den hadis rivayet etmiştir. İki Hammad, Süfyan b. Tjyeyne ve akranlarından A'meş Abdülvaris b. Said, Harun b. Musa, Yahya el-Kattan ve Yezid b. Zürey' de ondan hadis rivayet etmişler-
İmam Ahnıed b. Hanbel onun için şöyle demiştir: «O, kendisinden ı,adis rivayet edilmeye ehil biri değildi.» Ali b. Medinî ile Yahya b. Main: «O, hadis konusunda önemli bir kimse değildi.» demişlerdir. İbn Main bu hususta onunla ilgili olarak şu eklemeyi yapmıştır: «O kötü bir adamdı. İnsanların ekinler gibi olduklarını iddia eden Dehri-lerdendi.» Fellas ise onun metruk ve bid'atçı bir kimse olduğunu ifade etmiştir. Yahya el-Kattan, bize ondan hadis rivayet ederdi ama sonra onu terketti. îbn Mehdi ise,ondan hadis rivayet etmezdi. Ebu Hatim, onun metruk olduğunu söylemiştir. Neseî ise, sika (mutemed) olmadığını ifade etmiştir. Şu'be, Yunus b. Ubeyd'in şöyle dediğini nakletmiş-tir: «Amr b. Ubeyd, hadiste yalan söylerdi.» Hammad b. Seleme ise Humeyd'in kendisine şöyle dediğini nakletmiştir: «Ondan hadis rivayet etme, çünkü o Hasan-ı Basrî'ye yalan isnad ediyordu.» Eyyüb ve Avf ile İbn Avn da böyle demişlerdir. Eyyüb: «Ben onun aklının tam olmadığını biliyorum.» demiştir. Matar el-Verrak ise şöyle demiştir: «Vallahi, ben hiçbir hususta onu tasdik etmem.».
İbn Mübarek ise şöyle demiştir: «Alimler onun hadisini terketti-ler. Çünkü o Kaderciliğe davet ediyordu. Birçok cerh ve ta'di imamı onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Diğerleri ise ibadeti, zahidliği ve lüksten uzak durması nedeniyle onu övmüşlerdir.»
Hasan-ı Basrî onun hakkında şöyle demiştir: «Bu, âlimlerin gençlerinin efendisidir. Ama hadis nakletmediği müddetçe.» Dediler ki: O hadis nakletti, vallahi hem de çok nakletti.
îbn Hibban dedi ki: O, hadis nakledinceye kadar, takva ve ibadet ehli bir kimse idi. Daha sonra Hasan-ı Basrî'nin yanındar uzaklaştı. Beraberinde bir topluluk da Hasan-ı Basrî'yi terkettiler. Bunlara Mutezile adı verildi. Hadis konusunda yalan söyler ve sahabelere söverdi. Ama bunu kasden yapmazdı, yanıldığından dolayı yapardı. Onun Şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Eğer Levh-i Mahfuz'da Ebu Leheb'in elleri kurumuşsa bu Ademoğullarına karşı ondan bir hüccet sayılmaz.»
ibn Mesud'un şu hadisi kendisine rivayet edilmişti: Özü sözü doğru ve söyledikleri doğrulanmış olan Rasûlullah (s.a.v.) bize buyurdu "Sizden birinizin ana karnında yaratılışı kırk günde tanıamla-ır--- Ona dört kelime emredilir (o kelimeler de şunlardır): Rızkı, ece-J> anieli, şaki veya said oluşu.»
Ömer b. Ubeyd b. Sevban, bu rivayeti dinleyince şöyle dedi: «Eğer meŞin bu hadisi rivayet ettiğini işitseydim onu yalanlardım. Bu hadisi Zeyd b. Vehb'den işitseydim, onu sevmezdim. İbn Mesud'tan işit. şeydim, kabul etmezdim. Rasûlullah (s^a.vO'ın kendisinden de işitseydim, reddederdim. Allah'ın bu hadisi söylediğini işitseydim, ona derdim ki: Bu söz üzerine bizden misak (kesin söz) almadın!» Bu ifade küfrün en çirkin örneklerinden biridir. Eğer böyle demişse Allah ona lanet etsin. Ama eğer ona iftira edilmişse, kendisine bu iftirayı yapana Allah lanet etsin ve Allah müstehakkını versin. Abdullah b. Mübarek şöyle demiştir:
«Ey ilim talep eden kişi, Hammad b. Zeyd'e git. İlmi yumuşak huylulukla elde et. Sonra sağlam bir kayda bağla. Amr b Ubeyd'ırı eserlerinde olan bid'atlan da terket.»
İbn Adiy dedi ki: «Amr, insanları zühdü ile aldatırdı. Aslında o verilmiştir. Hadisi cidden zayıf olan bir kimsedir. Bid'atlan açığa vurur, ilan ederdi.»
Darekutnî, onun hadislerinin zayıf olduğunu söylemiştir. Hatib Bağdadî ise onun hakkında şöyle demiştir: «Hasan-ı Bas-rî'nin meclisine katıldı. Onun sohbetine iştirak etmekle meşhur oldu. Sonra Vasıl b. Atâ, onu Ehl-i Sünnet mezhebinden ayırıp uzaklaştırdı. Kaderci görüşe saplandı. İnsanları da bu görüşe davet etti. Hadis ashabından uzaklaştı. Biraz zühdü ve lükster kaçışı vardı. Kendim insanlara böyle gösterirdi.»
Anlatıldığına göre Amr b. Ubeyd ile Vasıl b. Atâ, hicri sekseninci senede doğmuşlardır. Buharî'nin anlattığına göre Amr, hicri 142. veya 143. senede Mekke yolunda vefat etmiştir. O, Ebu Cafer el-Man-sur katında itibarlı bir kimse idi. Mansur onu sever, ona saygı gösterirdi. Çünkü o âlimlerle birlikte Mansur'un ziyaretine gelir, Mansur onlara armağanlar verir; âlimler bu armağanları alır, ama Amr'ın kendisi Mansur'dan hiçbir şey almazdı. Mansur ona, diğer arkadaşlarının kabul ettikleri gibi kendisinin de armağan kabul etmesini söylerse de o hiç kabul etmezdi. İşte onun bu tavrı Mansur'u aldatmış ve Mansur katında itibar sahibi olmasına yol açmıştı. Çünkü Mansur, cimri idi. Onun bu tavnndan çok hoşlanırdı. Bu hususta şöyle bir şiir okumuştu:
«Hepiniz yavaş yürüyorsunuz. Ama buna rağmen av peşindesiniz. Yalnız Amr b. Ubeyd hariç.»
Eğer Mansur onun iç yüzünü görseydi, yanındaki âlimlerden her birinin, yeryüzü doluşunca Amr b. Ubeyd'den daha hayırlı olduklarını anlardı. Zahidlik, kişinin salih olduğunu isbatlamaya yetmez. Çünkü bazı rahipler o kadar zahid olurlar ki, onların zahidliğine ne Amr ne de birçok Müslüman, güç getiremez.
İsmail b. Halid el-Kanebî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«Abadan'da, vefat edişinden sonra Hasan b. Cafer'i rüyada gördüm. Bana: "Eyyüb, Yunus ve îbn Avn Cennet'tedirler." dedi. Kendisine: "Ya, Amr b. Ubeyd nerede?" diye sormam üzerine, "O, Cehen-nem'dedir." dedi.»
İkinci kez rüyada görmüş, üçüncü kez görmüş, bu soruyu sorduğunda hep aynı cevabı almıştı. Amr b. Ubeyd hakkında kötü rüyalar görülmüştü.
Şeyhimiz, «Tehzib» adlı eserinde Amr b. Ubeyd'in biyografisinden uzun uzadıya bahsetmiştir. Ancak biz onun biyografisini «Tekmil» adlı kitabımızda özetledik. Burada ise onun halinden bir nebze bahsettik ki durumu bilinsin ve kimse ona aldanmasın.
Doğruyu en iyi bilen elbette ki yüce Allah'tır. [23]

Hicretin Yüzkırküçüncü Senesi

Bu senede halife Mansur, insanları Deylem üzerine gaza yapmaya davet etti. Çünkü Deylemliler birçok Müslüman öldürmüşlerdi. Mansur, Küfe ve Basra halkına çağrıda bulunarak savaşabilecek durumda olan 10.000 veya daha fazla askerin orduyla birlikte Deylem'e gitmesini istedi. Bu çağrısına büyük bir kalabalık icabet etti.
Bu senede Küfe valisi İsa b. Musa insanlara haccettirdi.
Bu senede Haccac es-Savvaf, Humeyd b. Ru'be et-Tavil ve Süleyman b. Turhan et-Teymî vefat ettiler. Bir kavle göre Amr b Ubeyd, Sahih kavle göre Leys b. Ebi Süleym ve Yahya b. Said el-Ensârî de bu senede vefat eden şahsiyetlerdendirler. [24]

Hicretin Yüzkırkdördüncü Senesi

Bu senede Muhammed b. Ebi'l-Abbas es-Seffah, amcası Mansur -un emri üzerine Küfe, Basra, Vasıt, Musul ve Cezire'de toplanan askerlerden oluşan bir ordu ile Deylem ülkesine gazaya gitti.
Bu senede Muhammed b. Cafer el-Mansur el-Mehdi, Horasan'dan babasının yanma geldi. Hire'de, amcasının kızı Rayta bint Seffah ile gerdeğe girdi.
Bu senede Ebu Cafer el-Mansur insanlara haccettirdi. Hire vilayetine ve askerlerin başına, Hazim b. Hüzeynıe'yi komutan olarak bıraktı.
Muhammed b. Halid el-Kusarî'yi Medine valiliğinden azletti. Ye- Rebah b. Osman el-Müzenî'yi atadı.
Hicretin 144. senesinde, hacca gidişi esnasında insanlar Mekke yolunda Ebu Cafer el-Mansur'u karşıladılar. Onu karşılayanlar arasında Abdullah b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib de vardı. Mansur onu oturmakta olduğu serginin üzerine oturttu, sonra ona aşırı bir değer verip saygı göstererek sohbete başladı. Öyle ki o günün sabahını onunla sohbet ederek geçirdi. Oğulları İbrahim ile Muhammed'in, niçin diğer insanlarla birlikte ziyaretine gelmediklerini sordu. Abdullah b. Hasan da yemin ederek; onların, Allah'ın dünyasında nereye git., tiklerini bilmediğini ifade etti. Gerçekten de doğru söylemişti.
Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Mervan el-Himar'ın halifeliği, nin son döneminde Hicaz halkından bir cemaatın beyl atın almıştı Ona bey'atta bulunanlar arasında Ebu Cafer el-Mansur da vardı. Bu hadise, Emevi hakimiyetinin Abbasilere geçmesinden önce vuku bulmuştu.
Halifelik Ebu Cafer el-Mansur'a geçince o, Muhammed b. Abdullah b. Hasan ile kardeşi İbrahim'den fazlaca korkmaya başladı. Çünkü Mansur, onların, Mervan'a karşı ayaklandıkları gibi kendisine karşı da mutlaka ayaklanacakları vehmine kapılmıştı. Bu düşüncesi de gerçekleşti. İkisi sahralara kaçıp gittiler. Yemen'e vardılar. Sonra Hindistan'a gidip orada gizlendiler. Hasan b. Zeyd, onların gittikleri yeri tesbit etti. Bu defa başka bir yere göçtüler. Gittikleri yeri yine tesbit edince başka bir yere göçtüler. Mansur'un katında Hasan b. Zeyd, onlara tam bir düşman kesilmişti. Hayret edilecek birşeydir ki, o daha önce onların tabilerindendi. Mansur, onları ele geçirmek için bütün yollara başvurdu, her yöntemi kullandı, ama başaramadı.
İşte Mansur, onların nerede olduklarını babalarına sorduğunda o, Allah'ın dünyasında nereye gittiklerini bilmediğine dair bunun için yemin etti. Sonra Mansur, çocukları hususunda Abdullah'a ısrarda bulundu. Abdullah buna kızıp öfkelendi ve: «Allah'a yemin ederim ki, eğer oğullarım ayaklarımın altında olsalar bile yerlerini sana söylemem.» dedi. Mansur, onun bu cevabına öfkelendi. Zindana atılmasını, kölelerinin ve mallarının satılmasını emretti. Abdullah da bu yüzden üç sene müddetle zindanda kaldı.
Etrafindaki adamlar Mansur'a, Hasan'm oğullarının hepsini hapse atmasını önerdiler. O da onları hapse attırıp İbrahim ile Muham-med'i ciddi bir şekilde aramaya, takib etmeye koyuldu. Bununla birlikte onlar birçok seneler hacca geliyorlar ve birçok vakitler Medine'de gizleniyorlardı; ama onları arayanlar, nerede olduklarını bilemiyorlardı. Hamd Allah'adır. Mansur, Medine valisini azlediyor, yerine bir başkasını tayin ediyor; onu, İbrahim ile Muhammed'i araştırmaya, yerlerim tesbit etmeye ve yakalamaya teşvik ediyordu. Bu hususta gerçekten çok miktarda harcama yapıyordu. Ama Aziz ve Celi* olan Allah'ın meramı gereğince kader onu aciz bırakıyordu.
İbrahim ile Muhammed'in planlarım gerçekleştirmelerine, Mar'un komutanlarından biri olan Ebü'l-Asakir Halid b. Hassan da (rdımcı oldu. Onlarla işbirliğine girişti. Haclarından birinde Man-
r'u Safa ile Merve arasında öldürmeye karar verdiler. Ancak Ab-s İlah b. Hasan, Safa ve Merve arasının şerefli bir yere olmasından
'irü Orada kan akıtmaktan kendilerini menetti. Mansur onların bu v ranndan haberdar olunca, komutan Ebü'l-Asakir'i yakalattı Ona kence yaptırarak suikastı itiraf ettirdi ve: «Beni öldürmekten sizi avdıran şey neydi?» diye sordu. Ebü'l-Asakir: «Abdullah b. Hasan, bizi bundan caydırdı.» dedi. Halife, Abdullah b. Hasan'ın yakalanmasını emretti. Fakat o, kayıplara karıştı ve şu ana kadar dahi ortaya akmış değildir.
Mansur, Abdullah b. Hasan'm oğulları ibrahim ile Muhammed hakkında, görüş sahibi komutan ve vezirleriyle istişare yaptı. Çeşitli yerlere casuslar ve arayıcılar gönderdi. Ama hiçbir haber elde edemedi. Onların ne kendilerine ne de izlerine

rastlanamadı. Allah işini başa götürendir.
Muhammed b. Abdullah b. Hasan, annesinin yanına geldi ve şöyle dedi: «Anacığım, babam ve amcama kötülük yapılmasından korkuyorum. Gidip halifeye teslim olmak istiyorum ki aile efradımı rahata kavuşturayım, sen ne dersin?» Annesi zindana gitti. Babasına ve amcasına Muhammed'in söylediklerini nakletti- Onlar da şu cevabı verdiler: «Hayır, kesinlikle olmaz. Teslim olmasın. Biz onun için sabredeceğiz. Belki Cenâb-ı Allah, onun eliyle hayır kapılarını açacaktır. Biz, içinde bulunduğumuz hale katlanacağız. Allah dilerse bizi genişliğe kavuşturur. Biz onun için sabredeceğiz. Allah dilerse bizi genişliğe kavuşturur, dilerse bizi darda bırakır.» Hepsi Muhammed'in teslim olmaması hususunda görüşbirliği yaptılar. Allah onlara rahmet etsin.
Bu senede Hasan ailesi Medine hapsinden Irak hapsine nakledildiler. Nakil esnasında ayaklarında bukağı, boyunlarında da pranga-ar yardı. Ebu Cafer el-Mansur'un emri üzerine Rabaza'da zincire vuruldular.
Onlarla birlikte Muhammed b. Abdullah el-Osmanî de nakledildi. -Abdullah b. Hasan'ın ana bir kardeşi idi. Kızı, İbrahim b Abdullah Uasan'ın eşiydi ve kısa bir süre önce hamile kalmıştı. Halife, ken-v ı?1 Uzuruna getirtti ve şöyle dedi: «Kölelerimin azat edilmesine kız a^?ının boşanmasına yemin ettim ki, sen bana hile yapma. İşte m gebedir. Eğer kocasından gebe kalmış ise, demek ki kocası-^f buğunu biliyorsun, eğer kocasından başka bir erkekten zamaıı demek ki sen deyyussun.»
el-Osmanî, verdiği cevapta Muhammed'in yerini bildir-unun üzerine üzerindeki elbiseler çıkarıldı. Vücudu halis gümüş gibi bembeyazdı. Sonra halifenin huzurunda kendisine yüzelü kırbaç vuruldu. Otuzu başına vuruldu. Kırbaçlardan biri gözüne isabet etti. Gözü aktı. Sonra halife onu zindana gönderdi. Orada vücuduna vurulmuş darbelerin morartısı nedeniyle siyahi bir köle gibi olmuştu. Cildinin üzerinde kanlar yığılmıştı. Ana bir kardeşi Hasanın bulunduğu hücreye kapatıldı. Su istedi, kimse ona su vermeye cesaret edemedi. Nihayet orada görevli gardiyanlardan Horasanlı biri ona su verdi.
Sonra Mansur, devesinin üzerindeki mahfeline bindi. Sürgüne gönderilenler de daracık mahfellere bindirildiler. Ayaklarında bukağı, boyunlarında da prangalar vardı. Halife onları bu halde peşine takıp götürürken Abdullah b. Hasan ona şöyle söylendi: «Ey Ebu Cafer, vallahi, Bedir savaşında biz sizden esir aldığımız kimselere böyle kötü muamele yapmamıştık.» Bu cevap karşısında Mansur sustu, cevap vermedi ve onlardan uzaklaşıp gitti.
Irak'a vardıklarında Haşimiye'de hapsedildiler. Bunların arasında Muhammed b. İbrahim b. Abdullah b. Hasan da vardı. O yakışıklı bir gençti. İnsanlar onun hüsn-ü cemaline bakmak için gidip seyrediyorlar ve ona «Sarı ipek» diyorlardı. Mansur, onu huzuruna celbettir-di ve: «Vallahi, hiç kimsenin görmediği bir şekilde seni öldüreceğim.» dedi. Sonra onu iki sütun arasına koydurup sütunları üzerine düşürdü. Nihayet o da öldü. Mansur, hakettiği ilâhi azab ve lanete maruz kalsın!
Hasan ailesinin çoğu zindanda öldüler. Nihayet Mansur'un ölümünden sonra kalanlar kurtuldular ve genişliğe çıktılar. Zindanda ölenler arasında Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib de vardı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o halifenin huzurunda eli kolu bağlı bir şekilde öldürülmüştür. Kardeşi İbrahim b. Hasan ve diğerleri de o şekilde öldürülmüşlerdir. Onlardan hapisten sağ çıkabilenlerin sayısı azdır. Mansur onları, öyle bir hapse tıkmıştı ki, orada ezan sesini duyamıyorlar di. Namaz vaktini ancak Kur'ân tilaveti ile tesbit edebiliyorlardı.
Sonra Horasanlılar, Muhammed b. Abdullah el-Osmanî'nin kurtulması için araya şefaatçiler koydular. Bunun üzerine Mansur emir verdi, boynu vuruldu ve kesik başı Horasan'a gönderildi. Allah ona hayır ve mükafat vermesin, Muhammed b. Abdullah el-Osmanî'ye de rahmet etsin.
Muhammed b. Abdullah'ın asıl adı şöyledir: Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan el-Ümevî. Allah ona rahmet etsin-Künyesi Ebu Abdillah el-Medenî'dir. İpek lakabıyla tanınırdı. Çünkü yüzü çok güzeldi. Annesi, Fatıma binti Hüseyin b Ali'dir.
Babasından, annesinden, Harice b. Zeyd'den, Tavus'tan, Ebu Zinad'dan, Zührî'den, Nâfi'den ve diğerlerinden hadis rivaye etmiştir. Bir cemaat da ondan hadis rivayet etmiştir. Neseî ile İbn Hibban, onun sika bir ravi olduğu söylemişlerdir. Abdullah b. Hasan'ın anne bir kardeşi idi. Kızı Rukiyye, kardeşi oğlu İbrahim b. Abdullah'ın zevcesi idi. Rukiyye kadınların en güzellerindendi. Cafer, İbrahim'i onun sebebiyle bu senede öldürmüştü. O, kerem sahibi, cömert ve övülen bir kimseydi.
Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Süleyman b. Abbas es-Sa'dî, onu öven Ebu Vecre es-Sa'dî'nin şu şiirini bana nakletti:
«Beyaz tenli halis adamın Kureyşli olduğunu gördük.
O, halife ile rasûl arasında bir delikanlı yiğitti.
Ey yiğit, şeref sana şuradan ve buradan geldi,
Sen de sellerin birbirine karıştığı yerde onun için durdun.
Şeref seni bırakıp başka bir yerde geceleyemez.
Şeref seni bırakıp başka bir yerde istirahat edemez.
Şeref senin peşindende ayrılıp gitmez.
O seni bırakıp başkalarını kabul etmez.» [25]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/72-73.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/73-75.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/75-78.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/78-84.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/85-87.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/87-92.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/92-98.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/98-99.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/99.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/99-100.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/100-101.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/101.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/102-103.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/103-108.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/108.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/108-111.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/111-117.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/117-128.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/128-130.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/130.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/131.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/131-135.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/135-139.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/139.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/139-143.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yüzkırkbeşinci Senesi
Muhammed B. Abdullah B. Hasan'ın Öldürülmesi
İbrahim B. Abdullah B. Hasan'ın İsyanı
İbrahim B. Abdullah B. Hasanın Basra'da Ayaklanması
Hicretin Yüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdullah B. Mukaffa
Hicretin Yüzkırkaltıncı Senesi
Bağdat Şehri Hakkında Varid Olan Eser Ve Haberler
Bağdat Hakkında Âlimlerin Rivayetleri
Hicretin Yüzkırkyedînci Senesi
Hicretin Yüzkırksekîzinci Senesi
Hicretin Yüzkırkdokuzuncu Senesi
Hicretin Yüzellinci Senesi
İmam Ebu Hanife
Hicretin Yüzellîbirinci Senesi
Rusafe Şehrinin Kuruluşu
Hicretin Yüzelliikînci Senesi
Hicretin Yüzelliüçüncü Senesi
Hicretin Yüzellidördüncü Senesi
Eş'ab Et-Tami
Ebu Amr B. Alâ
Hicretin Yüzellibeşinci Senesi
Rafika Şehrinin İnşası
Hammad Er-Raviye
Hicretin Yüzellialtıncı Senesi
Hicretin Yüzellîyedinci Senesi
İmam Evzaî'nin Biyografisi
Hicretin Yüzellisekizincî Senesi

Hicretin Yüzkırkbeşinci Senesi

Bu senede vukubulan hadiseler arasında Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın Medine'de, kardeşi İbrahim'in de Basra'da ayaklanması-dır. Nitekim bunu inşallah ileride açıklayacağız.

Muhammed'e gelince o, Ebu Cafer el-Mansur'un kendi aile efradı olan Hasan oğullarını Medine'den Irak'a anlattığımız şekilde naklettirmesinden sonra isyana başladı. Ebu Cafer el-Mansur, onun aile efradını çok kötü bir hapishanede hapsetti. Orası o kadar kötü şartlarda idi ki, orada ezan sesini işitemiyorlar, namaz vakitlerinin geldiğini bilemiyorlardı. Ancak zikir ve Kur'ân tilavetiyle namaz vakitlerini tesbit edebiliyorlardı. Hapse atılanların büyüklerinin çoğu vefat etti. Allah onlara rahmet etsin.

Bütün bu olaylar cereyan ederken Ebu Cafer el-Mansur'un yakalatmak istediği ve arattığı Muhammed ise Medine'de gizlenmekteydi. Hatta bazı zamanlarda o bir kuyuya inerek gizleniyordu. Vücudunun tümünü suya sokuyor, sadece başını dışarıda tutuyordu. Kardeşi İb-rahim'le anlaşarak isyanı başlatacakları vakti belirlediler. Kendisi Medine'de, kardeşi İbrahim de Basra'da isyanı başlatacaklardı.

Medineli ve diğer insanlar, gizlendiğinden ve ortaya çıkmayışm-<*an ötürü Muhammed b. Abdullah'ı kınıyorlardı. Nihayet bu kınamaca dayanamayarak ortaya çıkmaya karar verdi. Saklanmanın ver-^ğı aşırı rahatsızlık ve Medine valisi Riyah'ın ısrarlı aramaları, gece gündüz peşine adam takması onu son derece zor duruma sokmuştu. İşi zorlaşıp durumu sıkıntılı olunca falan gecede ortaya çıkmaya ve isyanı başlatmaya arkadaşlarıyla birlikte karar verdi.

, Kararlaştırılan gece geldiğinde, bazı ihbarcılar Medine valisi Ri. yah'a gelerek durumu haber verdiler. O da son derece sıkıldı ve rahatsız oldu. Askerleriyle bineklerine binerek Medine'de devriye nöbeti tuttu. Mervan'ın evinin çevresinde dolaştı, ama Muhammed üe adamları orada toplandıkları halde vali ve adamlarının bundan haberi olmadı. Vali, konağına döndükten sonra, Hüseyin b. Ali, oğullarına haber gönderip onları huzurunda toplantıya çağırdı, geldiler. Beraberlerinde Kureyş kabilesinin ve diğer kabilelerinin liderleri de vardı. Vali onlara öğüt verdi ve aynı zamanda azarladı. Sonra şöyle dedi:

«Ey Medine halkı! Halife şu adamı doğularda ve batılarda aratıyor, ama o şimdi sizin aramzdadır. Sonra halifenin emrini dinleyip kendisine itaat edeceğinize dair verdiğiniz bey'at size yetmedi mi? Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in hanginizin yanında olduğunu duyarsam ve hanginizin onunla birlikte isyana kalktığını görürsem mutlaka boynunu vururum!»

Orada bulunanlar, Muhammed'in nerede olduğunu bilmediklerine dair beyanda bulundular. Onun hakkında haberleri olduğuna dair söylenenleri inkar ettiler ve şöyle dediler: «Senin yanına silahlı a-damlar getirelim. Eğer bu hususta beklenmedik birşey olursa silahlı adamlarımız senin emrinde savaşsınlar.» Kalkıp gittiler ve silahlı bir grup adam getirdiler. Bunlar, valinin huzuruna girmek için izin istediler. Vali: «Onlara izin yok. Bunun bir hile olmasından korkuyorum.» dedi. Silahlı adamlar kapıda oturdular. Halk da valinin etrafında oturmuş, bekliyorlardı. Vali susmuştu, çok az konuşuyordu.

Bu halde iken gecenin bir bölümü geçti. Sonra aniden Muhammed b. Abdullah'ın adamları yüksek sesle tekbir alarak ortaya çıktılar. İnsanlar gece yarısında paniğe kapıldılar. Bazı kimseler, Hüseyin oğullarının boyunlarının vurulmasını valiye tavsiye

ettiler. Hatta onlardan biri dedi ki: «Neden, biz itaatkar kimseleriz.» dedi. Karşılaştığı beklenmedik hadise ile meşgul olduğundan ötürü vali onlara kulak vermedi. Muhammed'in adamları valinin ve yönetimdeki adamların dalgınlığını fırsat bilip hızla harekete geçtiler. Hükümet konağının duvarlarına tırmandılar ve oradaki bir çöplüğe atladılar.
Muhammed b. Abdullah b. Hüseyin, 250 kişiyle geldi ve zindana gitti. Oradaki mahpusları çıkardı. Hükümet konağına gelip kuşatma altına aldı. Kapıları açtırdı. Vali Riyah b. Osman'ı yakalayıp Mervan'ın evindeki zindana attı. Onunla birlikte İbn Müslim b. Ukbe'yi de zindana attırdı. Hüseyin oğullarını, o gecenin başında öldürmesi için vali Riyah'a tavsiyede bulunan kimse o idi. Hüseyin oğulları kurtulmuş ve valiyi kuşatma altına almışlardı.
Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Medine'ye hakim olup sabaha erdiğinde halk kendisine boyun eğdi. Sabah namazını kıldırdı ve namazda Fetih sûresini okudu. Recep ayının başındaki bu gece, artık yerini sabah aydınlığına terkediyordu. Muhammed b. Abdullah, o gün Medine halkına bir nutuk irad etti. Abbasilerden bahsetti. Onların yerilmesine neden olacak şeyler anlattı ve onları yerdi. Hangi beldeye gitmişse halkın kendisine bey'at ettiklerini, emrini dinleyip kendisine itaatkar olacaklarını beyan ettiklerini ifade etti. Bunun üzerine çok azı dışında bütün Medine halkı ona bey'at ettiler.
İbn Cerir'in rivayetine göre İmam Malik, Muhammed'e bey'at etmeleri için halka fetva vermiştir. Kendisine: «Boynumuzda Mansur'a yaptığımız bey'at vardır.» dediklerinde o şû cevabı vermişti: «Siz zorlanarak Mansur'a bey'at etmiştiniz. Zorlanan kimsenin bey'atı geçerli değildir.» İmam Malikin bu fetvası üzerine halk, Muhammed'e bey1 at etti. İmam Malik, kendi evine kapandı. Dışarı çıkmadı. Muhammed b. Abdullah, kendisine bey'at etmesi için İsmail b. Abdullah b. Cafer'e teklifte bulunduğu zaman, İsmail ona şöyle demişti: «Ey kardeşimin oğlu, sen Öldürülmüşsün (yani seni öldürecekler).» Bunun üzerine bazı kimseler Muhammed b. Abdullah'a bey'atten vazgeçtiler, ama çoğunluk ona bey1 ata devam etti. Onunla beraber oldu.
Muhammed b. Abdullah, Medine'ye vali olarak Osman b. Muhammed b. Halid b. Zübeyr'i, kadı olarak Abdülaziz b. Muttalib b. Abdullah el-Mahzumî'yi, güvenlik amiri olarak Osman b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'ı, maaş divanının müdürü olarak Abdullah b. Cafer b. Abdullah b. Misver b. Mahreme'yi tayin etti.
Muhammed b. Abdullah, hadislerde adı geçen Mehdi olmak arzusuyla Mehdi lakabını takındı, ama Mehdi değildi. Umduğu ve temenni ettiği şeyi elde edemedi. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.
Muhammed b. Abdullah'ın Medine'ye girdiği gecede, Medinelüer-den biri uzak mesafeler katederek yedi gecede halife Mansur'a ulaştı. Bir gece vakti halifenin köşküne vardığında, onun uyumakta olduğunu gördü. Hacibi Rebi'e dedi ki:
- Halifenin yanma girmek için izin istiyorum.
- Halife bu saatte uyandmlamaz.
- Mutlaka yanma girmem gerekir.
Bunun üzerine hacib Rebi, halifenin yanma girerek durumu anıttı, sonra da çıkıp Medineliyi halife ile görüştürdü. Medineli adam huzura vardığında halife ona sordu:
- Ne var, ne haberler getirmişsin?
- Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Medine'de isyan etti. Mansur paniğe kapılmadı ve hiç üzülmedi. Aksine adama şöyle sordu:
- Sen onu gördün mü?
- Evet.
- Vallahi o ve beraberinde bulunup ona uyanlar helak olacaklardır.
Böyle dedikten sonra Medineli adamın zindana atılmasını emretti. Daha sonra arka arkaya onun haberini doğrulayıcı haberler gelince Mansur, Medineli adamı serbest bıraktı ve hapiste kaldığı her gece için ona 1.000 dirhem verdi. Böylece toplam olarak ona 7.000 dirhem yerdi.
Mansur, Muhammed'in isyanının doğru olduğunu tesbit edince sıkılmaya başladı, tedirgin oldu. Müneccimlerden biri ona şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, ondan sana bir zarar gelmez. Allah'a yemin ederim ki, bütün köşe bucağıyla yeryüzüne sahip olsa bile yetmiş günden fazla kalamaz.»
Sonra Mansur, büyük komutanları toplantıya çağırdı. Bunların hapishaneye gidip Muhammed'in babası Abdullah b. Hasanla görüşmelerini, oğlunun isyan hareketini başlattığını kendisine haber vermelerini ve bu hususta onun söyleyeceklerine kulak vermelerini emretti. Komutanlar hapishaneye gittiklerinde durumu babası Abdullah'a bildirdiler. O da şöyle dedi:
- İbn Selame'nin (yani Mansur'un) ne yapacağını sanıyorsunuz?
- Bilemiyoruz.
- Vallahi cimrilik sizin adamınızı (Mansur'u) öldürdü. Onun para sarfetmesi ve adam istihdam etmesi gerekir. Eğer galib olursa yaptığı masrafları geri alması kolaydır. Aksi takdirde adamınızın hazinelerde hiçbir malı kalmaz. Hazinelerindeki mallar başkalarının eline geçer.
Komutanlar, halife Mansur'un yanma döndüler ve Muhammed'in babası Abdullah b. Hasan'ın söylediklerini ona ilettiler. Halk da halife Mansur'a, Abdullah b. Hasan'ın söylediklerini uygulaması tavsiyesinde bulundu. O da İsa b. Musa'yı davet etti. İsa onun davetine icabet etti. Sonra: «Ben kendisiyle savaşmadan Önce Muhammed'e bir mektup gönderip onu isyandan vazgeçmesi için uyaracağım.» dedi ve ona şu mektubu yazıp gönderdi:
«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Mü'minlerin emiri Abdullah b. Abdullah'tan, Muhammed b. Abdullah'a.

"Allah ve peygamberleriyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculukla uğraşanların cezası, öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayaklan kesilmek, ya da yerlerinden sürülmektir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette büyük azap vardır. Anak, onları yakalamanızdan Önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah bağışlar ve merhamet eder." (el-Mâide, 33-34.)

Eğer itaata dönersen sana ve yandaşlarına eman vereceğime Allah'ın ahdi, misakı, zimmeti ve Rasûlünün zimmeti üzerine söz veri-rum. Ayrıca sana 1.000.000 dirhem vereceğim. İstediğin yerde ikamet etmene de müsaade edeceğim. Bütün ihtiyaçlarını karşılayacağını...»

Muhammed de ona şu cevabi mektubu gönderdi:

«Abdullah el-Mehdi Muhammed b. Abdullah b. Hasan'dan.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

"Ta Sin Mim, bunlar apaçık kitabın ayetleridir. Ey Muhammed! İnanan bir millet için, sana Musa ve Firavun olayını olduğu gibi anlatacağız. Firavun, memleketin başına geçti ve halkını fırkalara ayırdı. İçlerinden bir topluluğu güçsüz bularak onların oğullarını boğazlıyor, kadınlarını sağ bırakıyordu; çünkü o, bozguncunun biriydi. Biz, memlekette güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak, onları önderler kılmak, onlan varis yapmak istiyorduk." (ei-Kasas, 1-5.)

Senin bana teklif ettiğin emanı ben sana teklif ediyorum. Bu işe biz sizden daha layık ve ehiliz. Siz bu mertebeye ancak bizim sayemizde kavuştunuz. Çünkü Ali, vasi ve imamdı. Oğlu hayatta iken siz onun velayetine nasıl varis oldunuz? Biz yeryüzü halkının neseb bakımından en şereflileriyiz. Rasûlullah (s.a.v.), insanların en hayırlısı-dır. O bizim ceddimizdir. Ninemiz Hatice'dir. O da Rasûlullah (s.a.v)1-in zevcelerinin en faziletlisi idi. Kızı Fatıma, annemizdir. O, kızlarının en üstünü ve en kıymetlisiydi. Ali, Haşim'e iki yönlü akrabadır. Hasan da Muttalib'e iki yönlü akrabadır. Hasan ile kardeşi, cennetlik gençlerin efendileridir. Rasûlullah (s.a.v.), babama iki yönlü akrabadır.

Ben, Haşimoğluları arasında nesebi en yüksek, babası en belli olan kişiyim. Acemlerle soy bağım yoktur. Ümmü veletlerin benim üzerimde analık iddiaları ve çekişmeleri de olmamıştır. Ben Cen-net'te de derece bakımından en yüksek olanın ve ateşte azabı en hafif olanın oğluyum. Bu hilafete ben senden daha layıkım. Yönetim senden ziyade benim hakkımdır. Bu işi ben senden daha iyi yaparım.

Sen söz veriyorsun, ama sonra sözünü bozuyor ve yerine getirmi-yorsun. Nitekim İbn Hübeyre'ye de böyle yapmıştın. Ona söz vermiş, sonra da ona hıyanet etmiştin. Hain devlet başkanından daha şiddetli azaba maruz kalacak bir kimse yoktur. Amcan Abdullah b. Ali'ye ve ^bu Müslim el-Horasanî'ye de böyle yapmıştın. Eğer doğru söylediği-£* bilseydim, çağrına icabet ederdim. Ama senin gibi birinin benim gi-1 birine verdiği sözü yerine getirmesi çok uzak bir ihtimaldir vesselam.»

Ebu Cafer el-Mansur da ona uzun bir cevabi mektup gönderdi. O mektubu şöyle özetleyebiliriz:

«İmdi, ben senin mektubunu okudum. Kadınların yakınlığı ile fazla övünecek olursan, ayak takımını ve kötülüğe koşanları yoldan çıkarmış olursun. Cenâb-ı Allah kadınları, analar ve babalar gibi kıl-. mamıştır. Onların yakınlığını, asabiyet ve velayet gibi de kabul etmemiştir. Yüce Allah, şu ayet-i kerimeyi inzal buyurmuştu: "Önce en yakın hısımlarını uyar." (eş-Şuarâ, 214.)

O zaman Rasûlullah (s.a.v.)'ın dört amcası vardı. İkisi onun çağrısına icabet ettiler. İcabet edenlerden biri dedemizdi. İkisi de onu inkar ettiler. Birisi senin babandı (yani deden Ebu Talib'ti). Cenâb-ı Allah, onu inkar edenlerin akrabalık bağını kopardı. Böylece Rasûlullah (s.a.v.) ile senin deden arasında ahid ve eman kalmadı. Yüce Allah, Ebu Talib'in Müslüman olmadığını şu ayet-i kerimeyi inzal buyurarak açıkladı: "Ey Muhammed! Sen, sevdiğini doğru yola eriştire-mezsin. Ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir." (ei-Kasas: 56.)

Sen, Ebu Talib'in torunu olmakla övünüyorsun ve onun Cehennem azabının çok hafif olacağını ifade ediyorsun. Serde hayır yoktur, mü'min kimsenin cehennemliklerle övünmesi uygun olmaz. Ali'yi, Haşim'in iki defa dünyaya getirdiğini, Hasan'ı da Abdülmuttalib'in iki defa dünyaya getirdiğini söylemekle övünüyorsun. İşte Rasûlullah!... Abdullah onu bir kez dünyaya getirdi. Seni cariyelerin doğurmadığını söylüyorsun. İşte Rasûlullah'ın oğlu İbrahim!.,. O, Mari-ye'den doğmuştur ve senden daha hayırlıdır. Hz. Hasan'ın oğlu Ali de bir cariyeden doğmuştur ve o da senden hayırlıdır. Keza oğlu Muhammed b. Ali, torunu Cafer b. Muhammed'in de nineleri cariyedir ve onlar da senden daha hayırlıdırlar. 'Rasûlullah (s.a.v.)'m oğullan' ifadesini kullanmışsın, oysa yüce Allah buyuruyor ki:

"Muhammed, içinizden herhangi bir adamın babası değil, o Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur." (el-Ahzâb, 40.)

Müslümanlar arasında ihtilaf edilmeyen sünnete göre; annenin, dayının ve teyzenin babası olan dede, kişiye mirasçı olamıyor. Fatıına da hadisin nassı gereğince Rasûlullah (s.a.v.)'a mirasçı olamamıştı. Rasûlullah (s.a.v.) hastalandığında, baban orada hazır bulunuyordu, ama babana imamlık yapmasını emretmedi. Aksine, bu görevi başkalarına vermişti. Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra insanlar hiç kimseyi Ebu Bekir ve Ömer'e denk tutmadılar. Sonra şura ve hilafet işinde Osman'ı da deden Ali'ye tercih ettiler. Osman öldürüldükten sonra, bazıları onu Osman'ın katili olmakla itham ettiler. Bu nedenle Talha ve Zübeyr onunla savaştı. Sa'd da ona bey'ata yanaşmadı. Daha sonra Muaviye de ona bey'ata yanaşmadı.

Sonra baban bey'at talebinde bulundu. Bu nedenle insanlar onun-
vaştılar. Daha sonra güvendiği kimseleri hakem olarak tayin et-
ve razı oldu. Ama hakem kararına da uymadı. Sonra hilafet Ha-
01 'm eline geçti. O da hilafeti dirhem ve paçavralar karşılığında sat-
S Hicaz'da ikamet etti. Helal olmayan yerlerden mal ve para aldı.

v'netini ehil olmayan kimselere bıraktı. Tataftarlarmı, Ümeyye
pulları ve Muaviye'nin eline bıraktı. Eğer hilafet sizin hakkınızsa siz
°nu terkettiniz ve parayla sattınız.
° Sonra amcan Hüseyin, İbn Mercane'ye isyan etti. Halk.İbn Mer-cane ile birlikte idi. Nihayet amcanı öldürdüler ve başın
koparıp İbn Mercane'ye götürdüler. Sonra Ümeyye oğullarına karşı ayaklandınız. Onlar da sizi öldürdüler ve hurma ağaçlarına
astılar. Sizi ateşle yaktılar, kadınlarınızı esirler gibi develere bindirerek Şam'a şevkettiler. Derken biz onlara karşı çıktık,
öcünüzü aldık, kan davanızı güttük. Sizleri onların topraklanna ve diyarlarına mirasçı kıldık. Geçmişlerinizin faziletlerini
andık, ama bunu bize karşı bir delil saydın. Onu Hamza, Abbas ve Cafer gibi kimselerden daha üstün ve faziletli olarak kabul
edeceğimizi mi zannettin? Durum senin iddia ettiğin gibi değildir. Onlar, fitnelere bulaşmadan bu dünyadan göçüp gittiler.
Dünyadan darbe yemediler. Dünya onların şahsiyetlerinden ve dinlerinden hiçbir şeyi eksiltemedi ve sevaplarına tam olarak
kavuştular. Baban da bu işe müptela oldu. Ümeyye oğullan, kafirlerin farz namazlardan sonra lanetlenişi gibi babanı
lanetlediler. Biz ise onun hatırasını yaşattık, faziletini andık. Ona yaptıklan kötülüklerden Ötürü onları azarlayıp tehdit ettik.
Sen, cahiliye devrinde işimizin hacılara su dağıtmak ve Zemzen işini idare etmek olduğunu bilirsin. Biz bununla şereflenmiş
tik. Rasûlullah (s.a.v.), bu görevin bizde kalmasına hükmetti. Hz. Ömer zamanında insanlar kıtlığa maruz kaldıklarında o,
babamız Abbas'ı yağmur duasına götürerek Rabbine onunla tevessül edip yağmur duasında bulundu. Baban da orada hazırdı.
Babanı değil de Abbas'ı ileri sürdü. Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra Abdülmuttalib oğullarından sadece Abbas'ın şikayet
görevinde kaldığını biliyorsun. Hacılara Zemzem suyu dağıtmak onun görevi idi. Rasûlullah'a o varis olmuştu, veraset °nur
verasetidir. Halifelik onun kollanndadır. Cahiliye ve îslâ-miyet döneminde geride kalan her şerefe mutlaka Abbas varis
olmuştur ve bu şerefi kendi evlatlarına da miras olarak bırakmıştır...» [1]

Muhammed B. Abdullah B. Hasan'ın Öldürülmesi

Bu arada Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Şamlılara bir elçi
göndererek onlan, kendi halifeliğini kabul edip bey'at etmeye çağırdı.
Cak onlar bu çağnyı kabul etmediler ve: «Savaşlardan sıkıldık, çarpışmalardan bıkıp usandık.» dediler. O da Medinelilerin
elebaşılarını kazanmaya çalıştı. Kimi onun çağrısına icabet etti, kimi etmedi. Onlardan biri kendisine şöyle dedi: «Adam
çalıştırmak için para harca-yamayacağın ve bulamayacağın bir halde ortaya çıkmış iken ben sana nasıl bey'at ederim?»
Bazıları da evlerine kapandılar. Dışarı çık-madılar. Muhammed'in öldürülüşünden sonra ortaya çıktılar.
Muhanımed b. Abdullah, Hüseyin b. Muaviye'yi yetmiş kadar piyade ve on kadar süvari ile -eğer şehre girmeyi
becerebilirlerse- Mekke'ye vali olarak gönderdi. Mekkeliler onların gelmekte olduklarını duyunca, binlerce savaşçı ile onları
karşıladılar. Hüseyin b. Muaviye onlara: «Niçin savaşıyorsunuz? Ebu Cafer öldü.» dedi. Mekkelilerin lideri Sırri b. Abdullah
ona şu cevabı verdi:
«Onun ulağı dört gece Önce bize geldi. Ben kendisine bir mektup gönderdim. Şimdi dört güne kadar onun cevabının gelmesini
bekleyeceğim. Eğer söylediklerniz doğru ise şehri size teslim ederiz. Adamlarınızın ve atlarınızın erzak ve yemi de bana ait
olsun.»
Hasan b. Muaviye, beklemeyi kabul etmedi. Mutlaka şehre gireceğini bildirip: "Ya bu geceyi mutlaka Mekke'de geçiririm, ya
da bu uğurda Ölürüm." dedi. Sırri'ye haber gönderip, insanların kanlarının Harem'de akmaması için Harem dışına çıkmasını
söyledi. Fakat, Sırri çıkmayınca, bunlar ilerlediler. Saf düzenine girdiler. Hasan ve adamları onlara hep birden saldırdılar,
onları hezimete uğrattılar. İçlerinden yetmiş kadar adamı öldürüp Mekke'ye girdiler. Sabah olunca, Hasan b. Muaviye, halka
bir hutbe irad etti. Ebu Cafer'in öldüğünü söyleyerek onları aldattı. Onları, Muhammed b. Abdullah b. Hasan el-Mehdi'ye
bey'ata davet etti. [2]

İbrahim B. Abdullah B. Hasan'ın İsyanı

Bu arada Basra'da da İbrahim b. Abdullah b. Hasan, isyan hareketini başlattı. Haberci, geceleyin onun kardeşi Muhammed'in
yanına vardı, yanına girmek için izin istedi. Muhammed, Mervan'ın evinde bulunuyordu. Kapı çalındığı sırada Muhammed
şöyle dedi: «Allah'ım, hayır haber getiren kimse dışında gece ve gündüz aniden kapıyı çalanların şerrinden sana sığınıyorum
ya Rahman.» Böyle dedikten sonra dışarı çıktı. Haberciyle görüştükten sonra kardeşinin yaptıklarını arkadaşlarına bildirdi.
Onlar da sevinip ferahladılar. Sabah ve akşam namazlarından sonra Muhammed, halka şöyle diyordu: «Bas-ralı kardeşleriniz
ve Mekke'de bulunan Hüseyin b. Muaviye için Allah'a dua edin. Onu düşmanlarınıza muzaffer kılması için niyazda bulunun.»
Mansur'un faaliyetlerine gelince, o, İsa b. Musa komutasında seçbahadırlardan oluşan 10.000 süvariyi Muhammed b. Abdullah
b. S san'ın üzerine gönderdi. Bu askeri birlikte Muhammed b. Ebü'l- es-Seffah, Cafer b. Hanzala el-Behranî ve Hamid b
Kahtabe tid Abbas es-Seffah, C
a bulunuyordu. Mensur, bu hususta ona danışmış, o da şu tavsiyede ÎTlunmuştu: «Ey müminlerin emiri, güvendiğin kölelerini
çağır ve lan Vâdil-Kurâ'ya gönder. İbrahim'e, Şam'dan gelecek azığa engel °lsunlar da o ve beraberindekiler açlıktan ölsünler.

Çünkü o; mal, dam, hayvan ve silah bulunmayan bir beldede bulunuyor.»
Komutan İsa b. Musa, öncü kuvvetlerini Kesir b. Husayn el-Abdî komutasında ileriye çıkardı. Mansur, vedalaşırken İsa b Musa'ya
şöyle demişti:
«Ey İsa! Seni şu ikisinin yanında gönderiyorum. Eğer o İbrahim'i ele geçirir ve onu mağlup edersen, kılıcını kokla ve insanlara eraan verdiğini duyur. Eğer İbrahim kaybolursa onu sana getirmeleri için halktan garanti al, onları sıkıştır. Çünkü onlar, onun nereye gittiğini
çok iyi bilirler.»
İsa'yı gönderirken onunla birlikte Kureyş'in ve Ensâr'm reislerine de birer mektup gönderdi. İsa, bu mektubu onlara gizlice verecek ve onları itaata dönmeye çağıracaktı. İsa b. Musa Medine'ye yaklaştığında bu mektupları bir adamla şehire gönderdi. Fakat onu, Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın muhafızlarından biri yakaladı. Mektupları yanında buldular ve Muhammed'e teslim ettiler. O da mektupların muhatabı olanlardan oluşan bir grubu huzuruna çağırdı. Onları dayağa yatırıp işkence etti. Zincirlere ve prangalara vurup bağladı. Sonra da zindana attırdı. Ardından adamlarını ve arkadaşlarını toplayıp; Isa b. Musa'nın gelişine kadar Medine'de mi kalalım ve o gelip bizi burada mı kuşatsın, ya da hep birlikte şehir dışına çıkıp Iraklılarla savaşalım mı? diye fikir sordu. Kimi, Medine'de kalmasını, kimi de şehir dışına çıkmasını tavsiye etti. Sonra hep birlikte Medine'de kalmaya karar verdiler. Zira Rasûlullah (s.a.v.), Uhud savaşında şehirden çıktığına pişman olmuştu. Sonra bunlar, Ahzab savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptığı gibi Medine çevresinde hendek kazmaya karar verdiler. Hepsi buna mutabık oldular.
Muhammed de Rasûlullah (s.a.v.)'ı örnek alarak arkadaşlarıyla birlikte hendek kazmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v.)'m kazmış olduğu hendekte bir kerpiç buldular. Buna çok sevindiler, tekbir aldılar ve ,Unun bir zafer müjdesi olduğunu kabul ettiler. Muhammed de hen-Qegın kazımı esnasında orada hazır bulunuyordu. Beyaz bir kaftan giymişti. Beline kemer bağlamıştı. İri yarı, esmer tenli, büyük başlı
İsa b. Musa, A'vas'a gelip mola verdi. Medine'ye yaklaşmıştı. Mu-tomed b. Abdullah, o esnada minbere çıkıp halka bir hutbe irad etti. Onları cihada teşvik etti. Etrafında 100.000'e yakın adam vardı Onlara irad ettiği hutbede şunları söylemişti: «Bana yaptığınız bey'attan sizi muaf tutuyorum. Dileyen bu bey'ata bağlı kalır, dileyen bu bey1 atın hükmü dışına çıkabilir...»
Bu sözleri üzerine çokları sıvışıp gittiler. Yanında çok az sayıda adanı kaldı. Savaşı görmesinler diye Medinelilerin çoğu, çoluk çocuklarını yanlarına alarak dağ başlarına ve yamaçlara gittiler. Muham-med, onları şehir dışına çıkmaktan menetmesi için Ebü'l-Leys'i gönderdi, ama çoğunu geri çeviremedi. Onlar yollarına devam ettiler. Muhammed, bir adama dedi ki:
- Eline bir kılıç ve bir de mızrak alıp şu Medine'den çıkanları geri çevirebilir misin?
- Evet. Eğer bana bir mızrak verirsen dağ yamaçlarındaki kimseleri vururum. Bana bir de kılıç verirsen dağ başına çıkmış olanları vururum.
Muhammed bir süre sustu. Sonra şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana, sen ne diyorsun? Şamlılar, Iraklılar ve Horasanlılar bana uymak için siyahları çıkarıp beyazlan giyindiler, ama bunun bana ne yararı olur? Ben dünyada daracık bir yerde, beyaz bir köpük gibi kalsam, hiç faydası yok. İşte İsa b. Musa, A'vas'a gelip konaklamış bile.
Sonra İsa b. Musa gelip Medine yakınında bir mil mesafedeki bir yerde ordugah kurdu. Kılavuzu İbn As'am ona dedi ki «Onları gördüğünüz takdirde, süvariler daha onları yakalamadan çabucak ordugahlarına dönmelerinden korkuyorum.» Böyle dedikten sonra kılavuzunu oradan kaldırıp Cüruf e getirdi. Medine'ye dört mil mesafedeki Süleyman b. Abdülmelik'in su pınarına yakın bir yere ordugah kurdurdu. Bu hadise hicri 145. senenin 12 ramazanında cumartesi günü vuku bulmuştu. O esnada kılavuz şöyle demişti: «Piyade askeri kaçacak olursa iki veya üç mil mesafeden daha fazla koşamaz. O sırada da süvariler onu yakalayabilir.»
İsa b. Musa, 500 süvariyi harekete geçirdi. Mekke yolunda ağacın altında konaklamalarım emretti ve onlara şöyle dedi: «Bu adam (yani Muhammed) eğer kaçacak olursa Mekke'den başka gidip sığınacağı bir yer yoktur. Siz onun Mekke'ye gidecek yolunu tutun ve gitmesine engel olun.»
Bundan sonra İsa, Muhammed'e elçi göndererek onu halife Man-sur'un emrini dinlemeye ve itaatma girmeye davet etti. Halife Man-sur'un -bu çağrıya icabet etmesi durumunda- ona ve aile efradına eman verdiğini bildirdi. Muhamed, yanına gelen elçiye: «Eğer elçiler öldürülmez diye bir kural olmasaydı seni öldürürdüm.» dedi. Sonra İsa b. Musa'ya şöyle haber gönderdi: «Sen Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine davet ediyorum. Bu davete sakın icabet etmemezlik pma. Aksi takdirde seni çok kötü bir ölümle öldürürüm, ya da sen beni öldürürsün. O zaman da, seni Allah'a ve Rasûlüne davet eden bir kimseyi öldürmüş olursun.»
İki taraf arasında üç gün müddetle elçiler gidip gelerek mekik dokudular. Bu onu davet ediyor, o da bunu davet ediyordu.
İsa b. Musa, bu günlerin her üçünde de Sel' dağının yanındaki tepeye çıkıp Medinelilere şöyle sesleniyordu:
«Ey Medineliler! Kanınız bize haramdır, her kim bize gelir ve bayrağımızın altında durursa o güvendedir. Medine'den çıkıp giden kimse de güvendedir. Evine kapanan kimse de güvendedir. Silahım bırakan kimse de güvendedir. Sizi öldürmeye kastımız yoktur. Biz, kendisini alıp halifeye götürmek için sadece Muhammed'i istiyoruz.»
Bu çağrısından sonra Medineliler ona ve annesine sövüyorlar, çok çirkin sözler sarfediyor ve şöyle diyorlardı: «Muhammed,

Rasûlullah (s.a.v.)'m oğludur. Bizimle beraberdir, biz de onunla beraberiz, onun uğruna savaşacağız.»
Üçüncü gün İsa b. Musa, atlıları ve piyadeleri ile Medinelilerin üzerine yürüdü, misli görülmemiş silah ve mızraklarla gelmişti. Muhammed'e şöyle seslendi:
«Ey Muhammed! Mü'minlerin emiri, seni itaata davet etmeden seninle savaşmamamı bana emretti. Eğer itaata dönersen sana eman vermiştir. Borcunu ödeyecek, sana mal ve araziler verecektir. Ama bu çağrıya icabet etmezsen seninle savaşırım, kaldı ki seni birçok defalar itaata çağırmıştım.»
Muhammed de ona seslenerek: «Size karşı bende sadece savaş vardır.» dedi.
Bundan sonra iki taraf arasında savaş başladı. İsa b. Musa'nın askerleri 4.000'in üzerindeydi. Öncü kuvvetlerinin başında Hamid b. Kahtabe vardı. Sağ cenah komutanı Muhammed b. Seffah, sol cenah komutam Davud b. Kerrar, artçı kuvvetlerin komutanı da Heysem b. Şu'be idi. Yanlarında misli görülmemiş teçhizat vardı. İsa, adamlarından her bir grubu bir tarafa yerleştirdi. Muhammed ile arkadaşlarının sayısı Bedir savaşma katılan Müslümanların sayısı kadardı. İki taraf şiddetle savaştılar. Muhammed, bineğinden yere indi. Anlatıldığına göre o bu savaşta, İsa b. Musa'nın askerlerinden yetmiş kadar bahadırı Öldürmüştür. Bundan sonra Iraklılar onları çembere aldılar. Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın arkadaşlarından bir grubu öldürdüler. Kazdıkları hendeği aşıp yanlarına geldiler. Deve semerleri-nı hendeğe doldurarak kendilerine bir geçit yapmışlardı. Böylece iki ^n hendeği aşabildiler. Doğrusunu Allah bilir.
Savaş, ikindi namazına kadar devam etti. Muhammed, ikindi namazını kılıtıca adamlarıyla birlikte Sel' dağından akan suların toplandığı vadiye indi. Kılıcının kınım kırdı. Atım da öldürdü. Arkadaşları da aynı şeyi yaptılar. Kendilerini savaşa vakfettiler. O esnada savaş cidden kızıştı. Iraklılar galebe çaldılar. Sel' dağı tepesine bayraklarını diktiler. Sonra inip Medine'ye girdiler. Rasûlullah (s.a.v.)'ın mescidinin damına siyah bayrak diktiler.
Muhammed'in taraftarları bunu görünce, «Medine alındı.» dediler ve kaçıp gittiler. Muhammed'in kendisi de gerçekten çok az sayıda adamla orada kaldı, sonra yalnız başına kaldı. Elinde yalın kılıcı ile yanına yaklaşanları vuruyordu. Yanına yaklaşan herkesi haklıyordu. Böylece Iraklıların yiğitlerinden bir grubu daha Öldürdü. Anlatıldığına göre bu savaşta elinde Zülfikar kılıcı varmış. Sonra İsa'nın adamları üzerine çullandılar. Onlardan biri onun sağ kulak yumuşağının altına kılıcıyla bir darbe vurdu. Muhammed de diz üstü düştü. Kendini savunuyor ve: «Yazıklar olsun size! Peygamberinizin oğlu yaralı ve mazlumdur.» diyordu. Hamid b. Kahtabe de: «Yazıklar olsun size, bırakın, onu Öldürmeyin.» dedi. Bunun üzerine askerler onun üzerinden çekildiler. Hamid b. Kahtabe, ona doğru ilerledi. Başını keserek İsa b. Musa'ya götürdü ve önüne bıraktı. Hamid, onu nerede görürsem öldüreceğim diye yemin etmişti. Onu ancak bu halde yakalayabildi. Eğer Muhammed kendi normal durumunda ve gücünde olsaydı, ne Hamid ne de başka bir asker ona güç yetiremezdi.
Muhammed b. Abdullah b. Hasan, hicri 145. senenin ramazan ayının 14'ünde, pazartesi günü ikindiden sonra, zeytinyağı çıkarılan taşların yanında öldürüldü. Kesik başı önüne bırakıldığı zaman İsa b. Musa: «Bunun hakkında ne diyorsunuz?» diye sorunca bazıları ona sövdüler ve aleyhinde konuştular. Orada bulunan bir adam ise: «Yalan söylüyorsunuz vallahi! O oruç tutan, namaz kılan bir kimseydi. Ancak halifeye muhalefet edip Müslümanların birliğini bozdu. Bu nedenle onu Öldürdük.» deyince oradakiler sustular.
Muhammed'in kılıcı Zülfikar'a gelince, o elden ele Abbas oğullarının mirası oldu. Hatta biri onu denemek için bir köpeğe vurdu, köpek ikiye bölündü. İbn Cerir ile diğerleri böyle demişlerdi.
Bu esnada Mansur'a, «Muhammed savaştan kaçtı.» diye bir haber ulaşınca Mansur şöyle demişti: «Hayır, bu olamaz. Çünkü biz öyle bir ailedeniz ki savaştan kaçmayız.»
İbn Cerir, Ebü'l-Haccac'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben Mansur'un yanıbaşmda duruyordum. Bana Muhammed'in isyanını sordu. O esnada İsa b. Musa'nın hezimete uğradığına dair haber kendisine ulaştı. Kendisi bir yere yaslanmıştı. Yanındaki bir sopayı yere vurdu ve: "Hayır, bizim taraftarlarımızın ve çocuklarımızın minberde onlarla oynamaları ve kadınların meşvereti nerede?
«Bundan sonra ben bu işte yokum." dedi.»
İsa b. Musa, İbn Ebi'l-Kiram'ın başı ile birlikte Kasım b. Hasan'ı fer müjdecisi olarak Mansur'a gönderdi. Mansur da cesedi defnini mretti. Muhammed'in cesedi Baki mezarlığına gömüldü. Onunla berber öldürülen adamlarının ise asılmalarını emretti. İki saf halinde Medine dışında asıldılar. Üç gün müddetle sehpada kaldılar. Sonra Sel' dağının yanında Yahudi mezarlığına atıldılar. Oradan da yakınlardaki bir hendeğe nakledildiler.
Mansur, Hasan oğullarının mallarım aldı. Hepsini kendine mubah saydı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre, malları onlara iade etmiştir. İbn Cerir, bu şekilde rivayet etmiştir. Ayrıca Medine halkı-mn emanda olduğu duyuruldu. Ondan sonra halk işine gücüne gitti,
pazarlar kuruldu.
Muhammed'in öldürüldüğü gün, halkı adeta sele boğan bir yağmur yağmıştı. Bunun üzerine İsa b. Musa, askerlerini Cüruf e yukarılara götürdü. Mescide Cürüften gelmeye başladı. Ramazanın 19. gününe kadar Medine'de ikamet etti. Sonra Mekke'ye gitmek üzere Medine'den çıktı.
Mekke'de, Muhammed tarafından atanmış olan Hasan b. Muavi-ye vali idi. Hasan b. Muaviye, Muhammed'in çağrısını içeren bir mektubu alınca Mekke'den çıkarak Medine'ye yönelmişti. Yolda iken Muhammed'in ölüm haberini alınca Muhammed'in Basra'da bulunan kardeşi İbrahim b. Abdullah'ın yanına kaçtı. İbrahim b. Abdullah da bu senede, Basra'da yaptığı isyandan

ötürü kardeşi Muhammed1 den sonra öldürüldü.
Muhammed b. Abdullah b. Hasanın kesik başı getirilip önüne konulduğu zaman, Mansur emir verdi ve bu kesik baş beyaz bir tabağa konularak ülkenin her tarafında dolaştırıldı. Sonra Mansur, Muham-med'le birlikte isyana katılmış Medineli eşrafı huzuruna çağırttı. Kimini öldürdü, kimini ağır şekilde dövdü, kimini de affetti.
Isa, Mekke'ye yöneldiği sırada Medine'de naib olarak Kesir b. Hu-sayn'ı bırakmıştı. Kesir, bir ay süreyle Medine'de naib olarak görev yaptı. Sonra Mansur, Medine naibliğine Abdullah b. er-Rebi'i gönderdi. Fakat Abdullah b. er-Rebi'in askerleri bir zaman sonra Medine'de ^argaşa çıkardılar. Halktan birşey satın aldıkları zaman bedelini °demiyorlardı. Bedeli isteyen kimseyi de dövüyor ve ölümle tehdit diyorlardı. Bunun üzerine Sudanlılardan bir grup bu askerlerin üze-nne hücum ettiler. Medine'deki bütün siyahiler, ellerindeki bir bora-ana üfleyerek bir araya toplandılar, cuma namazına gitmekte olan **bduliah b. er-Rebi'in askerlerine hep birlikte saldırdılar. Bu hadise, ıcn İ45_ senenin zilhicce ayının bitimine yedi gün kala vuku bulmuştu. Başka bir rivayete göre bu senenin şevval ayının bitimine beş Tep gün kala bu hadise vuku bulmuştu.
Sudanlılar, küçük mızraklar ve diğer silahlarını kullanarak valinin askerlerinden bir grubu öldürdüler. Vali Abdullah b. er-Rebi, cuma namazını bırakıp kaçtı. Sudanlıların reisleri; Vesik, Yakil, Ram-ka, Hadya, Ankud, Misar ve Ebü'n-Nar idi. Abdullah b. er-Rebi geri dönünce, askerleriyle birlikte harekete geçti ve Sudanlılarla savaşa tutuştu. Sudanlılar yine onu bozguna uğrattılar ve onu Baki mezarlığına kadar gerilettiler. O da onları meşgul etmek için abasını üzerlerine savurdu. Böylece kendini ve yanında olan askerleri kurtardı. Medine'ye iki gecelik mesafede bulunan Batn-ı Nahle'ye gitti. Sudanlılar Mansur'a ait erzakı Mervan'ın evinde ele geçirdiler. Un, sevik ve diğer erzakı çok ucuz fiyata sattılar.
Bu haber Mansur'a ulaştı. Medineliler, bu işin sonundan korktular. Toplanıp bir araya geldiler. Tutuklu olup ayaklarında bukağılar bulunan İbn Ebi Sebüre, onlara bir nutuk irad etti ve onları Man-sur'un emirlerini dinlemeye, ona itaat etmeye teşvik etti. Müttefiklerinin yaptıkları kötülüğün neticesinden onları korkuttu. Onlar da müttefiklerini bu kötü hareketlerden menetmek, onların birliğini dağıtmak ve reislerine giderek onu bu hareketinden vazgeçirmek için gerekeni yapmak hususunda görüşbirliğine vardılar ve bunun gereğini yaptılar. Böylece durum sakinleşti. İnsanlar sükunete kavuştular. Serlerin alevleri söndü, Abdullah b. er-Rebi de Medine'ye döndü. İsyancıların elebaşılarından Vesik, Ebü'n-Nar, Yakil ve Misar'ın ellerini kesti. [3]

İbrahim B. Abdullah B. Hasanın Basra'da Ayaklanması

İbrahim, Basra'ya kaçtı. Basra halkından Beni Dabia kabilesine mensup Haris b. İsa'nın evine konuk oldu. Gündüzleri ortalıkta görünmüyordu. Basra'ya gelişi, birçok şehri dolaşmasından sonra olmuştu. O ve kardeşi korkunç durumlarla karşılaşmışlardı. Çeşitli zamanlarda ölüm tehlikeleriyle yüz yüze gelmişlerdi. Sonra hicretin 143. senesinde hac dönüşünde Basra'ya yerleşti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre, hicri 145. senenin ramazan ayı başında Basra'ya gelmiştir. Kardeşi Muhammed, Medine'de ortaya çıktıktan sonra onu Basra'ya göndermişti. Vakidî, böyle demiştir.
Ravinin ifadesine göre, gizlice halkı kardeşine bey'ata davet ediyordu. Kardeşi Muhammed öldürülünce, bu senenin şevval ayında halkı kendine bey'ata davet etmeye başladı. Meşhur rivayete göre İbrahim, kardeşi Muhammed'in sağlığında Basra'ya gelmiş ve halkı kendisine bey'ata davet etmiştir. Nitekim bunu biz daha önce de anatınıştık. Doğrusunu Allah bilir.
Basra'ya geldiğinde Yahya b. Ziyad b. Hassan en-Nabtî'ye konuk ldu. Orada kaldığı süre zarfında Yahya'nın evinde gizlendi. Nihayet bu senede Ebu Ferve'nin evinde ortaya çıktı. Ona ilk bey'at edenler rasında Nümeyle b. Mürre, Abdullah b. Süfyan Abdülvahid b. Zi-d Ömer b. Seleme el-Hecimî, Abdullah b. Yahya b. Husayn er-Rak-j^aşî bulunuyordu. Halkı kendisine bey'ata çağırdı. Çok sayıda insan onun çağrısına icabet edince, o da Basra'nın ortasında bulunan Ebu Mervan'm evine intikal etti. Durumu kuvvetlendi. İnsanlar gruplar halinde gelip kendisine bey'at ettiler. Büyük bir gaile meydana gelmiş oldu.
İbrahim b. Abdullah'ın yaptıklarına dair haberler Mansur'a ulaşınca, Mansur'un kederine keder kattı. Kardeşi Muhammed yetmiyormuş gibi bu defa da İbrahim ortaya çıkmıştı. Çünkü İbrahim, kardeşi Muhammed'in öldürülmesinden önce ortaya çıkmıştı. Acele edip ortaya çıkmasının ve kardeşinin öldürülmesinden önce boy göstermesinin sebebi, kardeşinin kendisine gönderdiği bir mektuptan ötürüydü. Kardeşinin emrine uydu ve halkı kendine bey'ata davet etti. Basra'da işi yoluna girdi.
Basra valisi, Mansur tarafından atanan Süfyan b. Muaviye idi. Bu, gizliden gizliye İbrahim'e taraftardı. İbrahim'in yaptıkların haber alıyor, ama gereken işlemi yapmıyordu. Hatta kendisine bu konuda haber getirenleri yalanlıyor ve İbrahim'in durumunun açıklık kazanmasını istiyordu. Mansur, Horasanlılardan iki emiri ona gönderdi. Bu emirlerden her birinin komutasında 2.000 piyade ve süvari vardı. Mansur bunları İbrahim'e karşı yapacağı savaşta kendisine takviye olsunlar diye Süfyan'ın yanına göndermişti.
Mansur, -imaretine başlanan- Bağdat'tan Kûfe'ye göçtü. Burada bulunduğu sırada, İbrahim'in isyan işiyle suçlanan bir Kûfeli olursa, geceleyin onu evinde öldürtmek üzere askerlerini gönderiyordu. Fera-tise el-îclî, Kûfe'de ayaklanmaya kalkıştı, ama Mansur orada bulunduğu için buna imkan bulamadı. Bu arada birçok kimse, İbrahim'e bey'at etmek üzere her yoldan Basra'ya yöneldi. Teker teker veya cemaatlar halinde Basra'ya geliyorlardı.
Mansur, Basra'ya gitmekte olan kimselere karşı silahlı adamlan-nı pusuya yatırıyor ve onları yolda iken öldürtüyordu. Katiller, öldürdükleri adamların başını koparıp Mansur'a getiriyorlar, o da bu kesik ^aşları, halk buna bakıp ibret alsın diye Kûfe'de

astırıyordu.
Mansur, Haricilerle savsamak için Cezire'de akmcılık yapmakta °lan Harb er-Ravendî'ye haber salarak Kûfe'ye gelmesin emretti. O d beraberindeki askerlerle Kûfe'ye yöneldi. İbrahim'in taraftarları-
bulunduğu bir şehirden geçiyordu. Şehirden geçerken İbrahim'in taraftarları ona: «Buradan geçmene müsaade etmeyiz. Çünkü n-sur, İbrahim'le savsamak için seni çağırmıştır.» dediler. O da: «Hav din oradan, bırakın da yoluma gideyim.» dedi. Fakat bırakmadılar Harb er-Ravendî de onlarla savaştı. Onlardan 500 kişiyi öldürdü başlarını keserek Mansur'a gönderdi. Mansur «Bu, fethin evvelidir >' dedi.
Bu senenin ramazan ayının başında pazartesi gecesi olunca, İbrahim, gece vakti on küsur süvari ile Beni Yeşkür mezarlığına gitti. Aynı gece Ebu Hammad el-Abras, 2.000 süvarisi ile Süfyan b. Muaviye'. nin yanına takviye olarak geldi. Süfyan onları hükümet konağına aldı, ibrahim ve arkadaşları, saldırıya geçip bu takviye askerlerin bineklerini ve silahlarının hepsini ele geçirdiler. Böylece kuvvetlendiler. Bu, elde ettikleri ilk ganimet oldu.
Sabah olduğunda İbrahim artık kuvvetlenmişti. Halka büyük camide sabah namazını kıldırdı. Kimi seyretmek, kimi de yardım etmek için halk onun etrafında toplandı. Halifenin tayin etmiş olduğu vali Süfyan b. Muaviye, hükümet konağında kendini koruma altına aldı. Askerlerini de içeri aldı. İbrahim onları kuşattı. Süfyan b. Muaviye ondan eman istedi. İbrahim de ona eman verdi. Sonra İbrahim, hükümet konağına girdi. Eyvanın ön tarafında, üzerinde oturması için kendisine bir hasır serildi. Bu arada rüzgar esti ve hasır ters yüz oldu. İnsanlar bunu uğursuzluk alameti saydılar. İbrahim: «Biz böyle şeyleri uğursuzluk alameti saymayız.» dedi ve hasırın üzerine oturdu. Halifenin yanında suçsuz olduğu anlaşılsın diye vali Süfyan'ı zincire vurdurdu. Beytü'l-maldaki malları ele geçirdi. Orada 600.000 dirhem vardı. Başka bir rivayete göre ise 2.000.000 dirhem vardı. İbrahim, bu paralarla daha da güçlendi.
O sırada halife Mansur'un amcası Süleyman b. Ali'nin oğulları Cafer ile Muhammed de Basra'da bulunuyorlardı. Bunlar, 1.600 süvari ile İbrahim'in üzerine yürüdüler. İbrahim onları hezimete uğrattı-İbrahim, Meda' b. Kasım'ı, onsekiz süvari ve otuz piyade ile l^ karşı harekete geçirdi. Bunlar, Cafer ile Muhammed komutasın 600 süvariyi mağlub ettiler. İbrahim, bunlardan arta kalanlara verdi.
İbrahim, Ahvaz halkına, bey1 at etmeleri için emir gönderdi. On üzerda kendisine bey'at edip itaati altına girdiler. Ahvaz valisinin ü Muğire komutasında 200 süvariyi gönderdi. Vali Muhammed k* jc sayn ise, 4.000 süvari ile Muğire'ye karşı çıktı. Muğire onu yener ülkesini istila etti
İbrahim, Fars ülkesine de asker gönderip orayı da ele geçir al- ^ nı şekilde Vasıt, Medain ve Sevad'ı da ele geçirdi. Durumu cid kuvvetlendi. Ama kardeşi Muhammed'in ölüm haberi kendisine çok kırıldı. Üzüntülü bir şekilde halka bayram namazını kıldır-i Hatta adamın biri der ki: «Halka hutbe irad ederken ve kardeşi îa hanımed'in ölüm haberini bildirirken İbrahim'in yüzünde Ölümü
dördüm.»
İbrahim'in kuvvetlenmesi, Mansur'u öfkeden kudurttu. Askerleri-
. topiadı, harekete geçti. Basra'da Nümeyle'yi naib bıraktı, Nümey-f 'nin yanına oğlu Hasan'ı da vekil bıraktı.
İbrahim'in yaptıklarını haber alan Mansur, ona karşı ne yapaca-- nı bilemez oldu. Gerçekten şaşırmıştı. Askerlerini ülkenin çeşitli erlerine dağıtmış olduğuna çok pişman oldu. Oğlu Mehdi ile birlikte 40 000 askeri Rey şehrine; Muhammed b. Eş'as'la birlikte 40.000 askeri İfrikiyye'ye; geri kalan askerlerini ise İsa b. Musa ile birlikte Hicaz'a göndermişti. Mansur'un yanında sadece 2.000 süvari kalmıştı. Cok miktarda ateş yakılmasını emretti. Geceleyin onun emri üzerine her tarafta ateşler yakıldı. Ateşi gören kimse orada çok miktarda asker bulunduğunu sanıyordu.
Sonra Mansur, İsa b. Musa'ya mektup yazıp şöyle dedi: «Bu mektubumu okuduğun zaman hemen yanıma gel ve elindeki bütün işleri bırak.» İsa b. Musa, Mansur'un mektubunu alır almaz hemen yanına geldi. Mansur, ona şöyle dedi: «Basra'daki İbrahim'in üzerine git. Beraberindeki adamlarının çokluğu seni korkutmasın. Çünkü onlar Ha-şimilerin ölü develeridir. Sözüme güven, elini uzat ve yanındaki askerlere güven, sana söylediklerimi hatırlayacaksın.» Gerçekten de sonuç, Mansur'un dediği gibi oldu.
Mansur, oğlu Mehdi'ye de mektup yazarak Hazim b. Hüzeyme'yi 4.000 askerle Ahvaz'a göndermesini emretti. Hazim de Ahvaz'a gitti ve ibrahim tarafından oraya atanan vali Muğire'yi şehirden çıkardı. Oradaki insanların kanlarını üç gün müddetle mubah kıldı, sonra Basra'ya döndü.
al Mansur, bey'atı bozan bütün bölgelere, onları tekrar itaat altına kıt ^ansur> Du sırada elli küsur gün müddetle namazga-de üstü jTmadı- Gece gündüz orada kaldı, elbiseleri kirlendi, yine fethi nasüb t?111 de^?tiriP temizlenmedi. Nihayet Cenâb-ı Allah ona ğinden ötür" I arada kendisine: «Kadınların, yanlarına gitmedi-adanı azarla neslerini suçluyorlar.» denildiğinde böyle diyen ğr. Ya İbr v ' Manian kadınların yanına gitme zamanı de- koparıp On ln es başını önümde göreceğim, ya da benim babanım biriadSÖtÜreCeklerdİr? bu İŞ bitmeli>>
n çoklu&vi a " <<ansur'un huzuruna gittim, meydana gelen n ÇokluğUn^dan ötürü kederli ve üzüntülüydü. Keder ve üzüntü-n> gediklerin fazlaca açılıp yama deliğinin büyümesinden ötürü kelimeleri peşpeşe sıralayıp konuşamıyordu. Bunun] birlikte o, karşılacağı işler için tedbirini almıştı, gedikleri kapamak için gerekli hazırlıkları yapmıştı. Basra, Ahvaz, Fars, Medain ve Se vad toprakları elinden çıkmıştı. Kûfe'de İbrahim'in komutasında va lın kılıç beklemekte olan 100.000 asker vardı. Bunlar, tek bir çağrıvı bekliyorlardı, İbrahim'le birlikte savaş alanına atılacaklardı. Ama buna rağmen Mansur, musibetleri göğüslüyor ve işten el çekmiyordu O tıpkı şairin anlattığı adam gibi olmuştu:

«Cesur, cesuru efendi yaptı, düşmana tekrar tekrar saldırıp işini bitirmeyi öğretti ve onu cesur bir hükümdar yaptı.»
İbrahim, 100.000 savaşçı ile birlikte Basra'dan çıkıp Kûfe'ye yöneldi. Mansur da ona karşı İsa b. Musa'yı 15.000 kişilik bi kuvvetle gönderdi. Öncü kuvvetlerinin başında Hamid b. Kahtabe komutan olarak bulunuyordu. Hamid'in komutasında 3.000 asker vardı. İbrahim geldi ve 100.000 kişilik askeri gücü ile Bahamra'da konakladı ve ordugahını kurdu. Komutanlardan biri ona dedi ki: «Sen Mansur'a yaklaştın. Eğer bir grup askerinle onun üzerine yürüyecek olursan kafasını koparıp alırsın. Çünkü yanında kendisini savunacak askerleri yoktur.»
Başkaları da dediler ki: «Önce karşımızdaki askerlerin hakkından gelelim, sonra Mansur zaten bizim perçemimizdedir.»
İbrahim onları birinci görüşten vazgeçirdi, ama o görüşe uysaydı işi başarıyla tamamlayacaktı. Sonra biri: «Ordumuzun etrafına hendek kazalım.» dedi. Başkaları ise: «Bu ordumuzun etrafına hendek kazmaya ihtiyaç yoktur.» dediler. İbrahim de hendek kazmaktan vazgeçti. Sonra bir komutan, geceleyin İsa b. Musa ordusuna saldırma önerisinde bulundu. İbrahim ona: «Ben bu fikri uygun görmüyorum.» dedi. O, geceleyin saldırma düşüncesinden de vazgeçti. Bu arada başkaları, askerlerini bölüklere ayırmasını tavsiye ettiler ve bölüklerden biri mağlub olursa hiç değilse diğeri yerinde sebat eder, dediler.
Bazıları ise şöyle dediler: «En uygunu, saf düzeninde savaşma-mızdır. Zira yüce Allah buyurmuş ki: "Doğrusu Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, sıra halinde savaşanları sever." (ei-ne, 4.) Emir Allah'ındır o, dilediğini yapar.»
Ama İbrahim'in ordusu Kûfe'ye gitseydi ve bu ordu geceleyin şı tarafa saldırsaydı, ya da ordusunu bölük düzenine koysaydı işi ®a~ sarıyla sonuçlandıracaktı. Tabii ki Allah'ın takdiri ile bu olacaktı.
İki ordu karşı karşıya geldiler, Bahamra'da saf düzenine girdiler-Bahamra, Kûfe'ye on altı fersahlık mesafede bir yerdir. İki taraf or0-' da şiddetle savaştılar. Hamid b. KahtabeHberaberindeki öncü kuWe ı birlikte bozguna uğradı. İsa b. Musa onlara: «Allah katma ric'at sonra saldırın.» dediyse de hiç kimsa ona dönüp bakmadı. İsa b.
!r a kendi aşiretinden yüz kişi ile yerinde sebat etti. Kendisine:
thS hını'in askerleri seni ezmesinler diye buradan uzaklaşsan iyi h bana fethi nasib edinceye veya ben buraa öldürülünceye kadar vallahi yerimden ayrılmayacağım.» dedi.
Mansur'a daha önce müneccimlerden biri şöyle kehanette buluntu" "İsa b. Musa'nın etrafindaki askerler, önce dağılacak sonra Tkrar gelip onun etrafinda toplanacaklar ve sonuç İsa'nın lehine tecelli edecektir."
Bozguna uğrayanlar kaçmaya devam ettiler. Nihayet iki dağ aramdaki bir nehire gelip durdular. Nehire giremediler. Tekrar hep birlikte cepheye geri döndüler. İlk dönen, ilk bozguna uğramış ve kaçmış olan Hamid b. Kahtabe idi. Sonra bunlar İbrahim'in askerleri ile şiddetli bir savaşa tutuştular. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. İbrahim'in adamları bozguna uğrayıp kaçtılar. İbrahim'in kendisi 500 (veya 400 veya 90) kişiyle yerinde sebat etti. İsa b. Musa'nın adamları galip oldular. İbrahim ise adamları ile birlikte öldürüldü. Kesik başı arkadaşlarınınki ile karıştı. Hamid, kesik başları Isa b. Musa'ya getirdi. Nihaye İbrahim'in başını tanıdılar ve onu müjdeci ile birlikte Mansur'a gönderdiler.
Müneccim Nobaht, İbrahim'in kesik başı getirilmeden önce Man-sur'un huzuruna girmiş ve İbrahim'in öldürüldüğü haberin vermişti, ancak Mansur onun sözüne inanmamıştı. Bunun üzerine Nobaht ona şöyle demişti: «Ey mu minlerin emiri, eğer bana inanmıyorsan beni hapset, eğer durum benim dediğim gibi değilse beni öldürürsün.» O esnada bir müjdeci gelip İbrahim ordusunun bozguna uğradığını bildirdi.
İbrahim'in kesik başı kendisine getirildiği zaman Mansur, Muak-kar b. Evs b. Himar el-Barıkî'nin şu beytini okudu:
«Asasını bıraktı, maksadı gerçekleşti.
Yolcunun gözleri geri dönmekten dolayı aydınlandı.»
Anlatıldığına göre kendisine İbrahim'in kesik başı getirildiğinde Mansur çok üzülmüş ve o kadar çok ağlamıştı ki, gözyaşları yanakların üzerine akmıştı. Sonra şöyle demişti: «Vallahi, ben bunun böyle almasını istemiyordum. Ey İbrahim, ikimiz birbirimizle imtihan edü:
sonra Mansur emir verdi ve kesik baş çarşıda belirli bir li İbrahim'in öldürüldüğü haberini veren müneccim No-a da 2.000 dönüm araziyi ikta olarak verdi.
Müneccim, bir meselede doğru söylerse de birçok meselelerde yanlış söyler. Onun yalanını doğru kabul etmek küfürdür. Mansur da bu müneccimi ile birlikte sapıklıkta idi. Hükümdarlar, müneccimle, rin sözlerine inanmayı atadan oğula bir âdet haline getirmişlerdir Bu, uyulması caiz olmayan bir sapıklıktır.
Mansur'un azadlısı Salih diyor ki: İbrahim'in kesik başı kendisine getirildiğinde Mansur, genel meclisi topladı. İnsanlar yanma gelip onu tebrik ediyorlar ve Mansur'un hoşnutluğunu kazanmak için İbrahim'in aleyhinde çirkin sözler sarfediyorlardı. Mansur ise susmuştu rengi sararmış, konuşmuyordu. Nihayet Cafer- b. Hanzala el-Harranî huzura geldi. Durup selam vererek şöyle dedi:
— Ey mü'minlerin emiri, amcan oğlu hakkında yaptıklarından ötürü Allah sana büyük ecirler versin ve onun, senin hakkında yapmış olduğu kusurlarını da bağışlasın.
Mansur'un rengi sarardı. Cafer'e yöneldi ve ona:
- Ey Halid'in babası merhaba, hoşgeldin. Gel, şuraya otur, dedi. Oradakiler de Cafer'in bu davranışının Mansur tarafından hüsnü
kabul gördüklerini anladılar. Artık huzura gelen herkes Cafer b. Hanzala'nın dediklerini söylemeye başladı.

Ebu Nuaym Fadl b. Dükeyn dedi ki: İbrahim, bu senenin zilhicce ayının bitimine beş gün kala, perşembe günü öldürüldü. [4]

Hicretin Yüzkırkbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ehl-i Beytin önde gelen meşhur şahsiyetlerinden Abdullah b. Hasan, oğulları Muhammed ile İbrahim, kardeşi Hasan b. Hasan ana bir kardeşi Muhammed Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan, bu senede vefat ettiler. Muhammed b. Abdullah'ın lakabı "Dibaç (İpek)" idi. Onun biyografisini önceki sayfalarda anlattık.
Kardeşi Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib el-Kureşî el-Haşimî'ye gelince, o tabiidir. Babasından, annesi Fatıma binti Hüseyin'den, Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib'ten (ki o kadri yüce bir sahabedir) ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Aralarında Süfyan-ı Sevrî, Deraverdî ve Malik'in de bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmişlerdir. O, âlimler nezdinde yüksek bir şahsiyetti. Saygı görürdü. Kadri yüce bir abiddi. Yahya b. Main: «O, doğru sözlü ve sıka bir ravi idi.» demiştir.
Abdullah b. Hasan, Ömer b. Abdülaziz'in ziyaretine gelmiş, Ömer ona ikramda bulunmuştu. Seffah'ın yanma gelmiş, Seffah da saygı göstermiş ve ona 1.000.000 dirhem vermişti. Mansur hilafete geçince, tam tersi bir muamelede bulunmuştu. Oğullan ve ailesi de böyle yap'
Hepsi bu dünyadan göçüp gittiler. Aziz ve Celil olan Allah tınaa karşılaştılar. Mansur, onu ve aile efradını yakalayıp zincirle- ve pırangalara vurdurdu. Tahkir edilmiş bir şekilde Medine'den tr*fe'ye bağlı Haşimiye'ye sevkettirdi. Onları dar bir zindana attırdı, r0£u orada vefat ettiler.
Abdullah b. Hasan, oğlu Muhammed'in Medine'de ayaklanmasından sonra bu zindanda ilk ölen kişi oldu. Anlatıldığına göre o zindanda kasden öldürülmüştür. Vefatı zamanında yetmişbeş yaşındaydı. f enaze namazını ana bir kardeşi Hasan b. Hasan b. Ali kıldırdı. Ondan sonra kardeşi Hasan vefat etti. Onun da cenaze namazını ana bir kardeşi Muhammed b. Abdullah b. Amr b Osman b. Affan kıldırdı. Bunlardan sonra da Muhammed b. Abdullah öldürüldü ve başı kesilip Horasan'a gönderildi.
Abdullah b. Hasan'm Medine'de ayaklanan oğlu Muhammed'e gelince o, babasından, Nafi'den, Ebu Zinad'dan, A'rec'den, Eb Hürey-re'den, secdeye nasıl varılacağına dair hadisi rivayet etmiştir. Bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Neseî ile îbri Hibban onun sika bir ravi olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Buharı, onun hadisiy-le uygulanmayacağını söylemiştir.
Anlatıldığına göre annesi onu dört yıl karnında taşımıştır. Uzun boylu, şişman, esmer tenli, iri yan, yüksek himmet sahibi, şecaatlı, bahadır ve yüksek satvet sahibi bir kimse idi. Hicretin 145. senesinin ramazan ayının ortasında Medine'de öldürüldü. Bu sırada kırkbeş yaşındaydı. Başını keserek Mansur'a götürdüler ve bu kesik başı her tarafta dolaştırıldı.
Muhammed'in kardeşi İbrahim'e gelince o, kardeşi Muhammed'in Medine'de ayaklanmasından sonra Basra'da ayaklandı İbrahim, kardeşi Muhammed'in öldürülmesinden sonra bu senenin zilhicce ayında öldürüldü. "Kütüb-i Sitte"de rivayet ettiği bir hadis yoktur. Ebu Davut es-Sicistanî, Ebu Avane'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İbrahim ile kardeşi Muhammed, Haricî idiler.» Ebu Davud ise, böyle olmadığını ve bunun, Zeydîlerin görüşü olduğunu ifade etmiştir.
Ben derim ki: İbrahim, bir âlimler ve imamlar cemaatından rivayetlerde bulunmuştur. Onlar, bu iki kardeşin ayaklanmasına meyletmişlerdi, onlara taraftar olmuşlardı.
^ ou senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında, adlarını saya-J^ttiız şu kimseler de vardır: Eclah b. Abdullah, bir kavle göre İs-b- Ebi Halid, Habib b. eş-Şehid, Abdülmelik b. Ebi Süleyman, nin azadlısı Amr, Yahya b. Haris ez-Zimarî, Yahya b Said Ebu et-Teymî, Rü'be b. el-Accac (Accac onun lakabıdır, asıl adı
Ba?~§a'sa Abdullah b. Rü'be'dir.), Ebu Muhammed et-Temimî el-n> Raciz b. Raciz (Bunlardan her birinin recez bahrinde yazılmış birer divanları vardır. Edebiyat sanatında yüksek bir mevkide bu]u. nuyorlardı, rütbeleri tartışılmazdı. Lügat ilminin âlimi idiler.). [5]

Abdullah B. Mukaffa

Meşhur yazar. Seffah ve Mansur'un amcası olan İsa b. Ali vesilesi ile Müslüman olmuş, onun için kitap yazmıştır. Onun meşhur risale ve yazıları vardır. Zındıklıkla itham edilmiştir. "Kelile ve Dimne" adlı kitabın yazarıdır. Başka rivayete göre o, bu kitabı Farsça'dan Arapça. ya tercüme etmiştir. Mehdi'nin ifadesine göre, zındıklık içeren her kitap mutlaka İbn Mukaffa, Muti b. İyas ve Yahya b. Ziyad'ındır. Başkaları dediler ki: Mehdi böyle derken dördüncü bir kişiyi unuttu ki o da Cahiz'dir.
Bununla beraber İbn Mukaffa, faziletli, fasih konuşan, edebi kişjj. ligi yüksek bir kimseydi.
Asmaî dedi ki: «İbn Mukaffa'a sordular:
— Seni kim edepiendirdi?
- Nefsim beni edepiendirdi, başkalarında bir çirkinlik görürsem o çirkinlikten uzak duruyor, nefsimi de uzaklaştırıyordum, ama bir güzellik görürsem ben de o güzelliğin aynısını yapıyordum.»
İbn Mukaffa'ın söylediği sözlerden biri de şudur:
«Nutuklardan güzel kokular içtim, ama içmeye doyamadım, kurudu, sonra taştı. Bunda bir düzen yoktur ve bu nizamlı birşey değildir. Bundan başka bir sözü de unutmadım.»

İbn Mukaffa, Basra valisi Süfyan b. Muaviye b. Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süfra tarafından öldürüldü. Çünkü valiye söver anası hakkında kötü sözler sarfeder, onu hiçe sayardı. Ona "Muallimin oğlu" adını takmıştı. Burnu büyüktü. Valinin huzuruna girdiğinde, tahkir maksadıyla: "Selam size." derdi.
Bir defasında, vali Süfyan b. Muaviye'ye: «Sustuğuma hiçbir zaman pişman olmadım.» demişti. Vali ise ona şu cevabı vermişti: «Doğru söyledin, senin dilsizliğin konuşmandan daha hayırlıdır.»
Sonra Mansur, İbn Mukaffa'a bir sebepten Ötürü kızıp gazaplan-mış ve valisi Süfyan b. Muaviye'ye mektup yazarak onu öldürmesini emretmişti. Vali Süfyan da onu yakalamış, onun için bir tandır yaktırmış, sonra onu parça parça kesip koparark tandıra atıp tümüyle yakmıştı. Vücudunun parçalarının nasıl koparıldığını, sonra da tan-rırda nasıl yakıldığım baştan sona seyretmişti, İbn Mukaffa'ın başka şekilde Öldürüldüğüne dair bir rivayet de vardır.
İbn Hallikan dedi ki: «Bazıları dediler ki: İbn Mukaffa, deriden yapılmış kulaksız zenbiller sattığından ötürü -Arapçada bu zenbille" rin adı olan kifa' kelimesine nisbetle- kendisine İbn Mukaffa denil-
istir. Sahih rivayete göre o, Mukaffa'ın oğludur. Mukaffa'ın künyesi Ebu Diraveyh'tir. Haccac, onu haraç işlerini yürütmekle görevîen-i- Ne var ki o bu görevim su-i istimal etmişti. Haccac da elleri
j'rmişti- Ne var . -nceye kadar ona işkencede bulunmuştu. Doğrusunu Allah bilir.»
Bu senede Babü'l-Ebvab şehrinde Türklerle Hazarhlar isyan etti-r ve Ermeniye'deki Müslümanlardan çoğunu öldürdüler.
Bu senede Medine valisi Abdullah b. er-Rebi' el-Harisî, insanlara haccettirdi. Küfe valisi İsa b. Musa, Basra valisi Müslim b
Kuteybe, ftlısır valisi de Yezid b. Hatim idi. [6]

Hicretin Yüzkırkaltıncı Senesi

Bu senede Bağdat (Medinetü's-Selam) şehrinin inşası tamamlandı. Mansur, bu senenin safer ayında şehre gidip yerleşti. Daha önce o, Küfe sınırındaki Haşimiye şehrinde ikamet ediyordu. Hicretin 145, senesinde Bağdat şehrinin inşasına başlanmıştı Başka bir rivayete göre ise hicretin 144. senesinde başlanmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Bağdat şehrinin inşa edilmesinin sebebi şuydu: Ravendiler, Kû-fe'de Mansur'a saldırdıklarında, Allah onu onların şerrinden korumuştu. Ama yine de Kûfe'de Ravendilerin kalıntıları vardı. Mansur, kendi askerlerine onların zarar vermelerinden korktu. Kûfe'den çıkarak yeni bir şehir kurmak için uygun yer aradı. Dolaştı, Cezire'ye gitti. Şu andaki Bağdat şehrinin yerinden daha uygun bir yer'göremedi. Çünkü orası öyle bir yerdi ki, çevredeki kara ve denizlerin hayırları, zenginlik ve ürünleri, sabah akşam oraya geliyordu. Ayrıca çevresi Dicle ve Fırat nehirleriyle kuşatılmıştı. Köprü olmaksızın hiç kimse halifenin bulunduğu yere ulaşamazdı.
Mansur, şehrin inşasına başlamadan önce orada birkaç gece kalmış, rüzgarların rutubetsiz ve tozsuz bir şekilde gece gündüz orada estiğini görmüştü. İklimin ve havanın güzelliğini farketmişti Bağdat Şehrinin yerinde Hristiyan ve diğer din mensuplarının, abidlerinin Kiliseleri ve köyleri vardı. İbn Cerir, bu mekanların adlarını detaylı °Wak sayıp sıralamıştır.
Mansur, şehir planı yapılmasını emretti. Külden bir maket yaptı-lar> yollarında ve geçitlerinde yürüdü. Bu onun çok hoşuna gitti. Son-a şehrin dört köşesinden her birini bir emire teslim ederek o köşeyi nŞa etme görevini verdi. Her taraftan işçiler, sanatkarlar, mühendis-'. ^r getirtti. Yanında binlerce sanatkar, mühendis ve işçi toplandı, orıra ilk kerpici kendi eliyle koydu ve şöyle dedi: «Bismillah velham-p iilah, arz Allah'ındır, oraya kullarından dilediğini mirasçı kılar.
e^ akibet, takva sahiplerinindir. Haydi, Allah'ın bereketi üzerine
i inşa etmeye başlayın.»
Şehrin daire biçiminde inşasını emretti. Surların aşağıdan yük, sekliği elli zira' idi. Yukansındaki kulelere gelince, bunlar surun normal seviyesinden yirmi zira' daha yüksek idiler. Şehire sekiz kapı yaptırdı. Hem iç surlarda hem dış surlarda sekizer kapı vardı. Fakat iç surlardaki kapılarla dış surlardaki kapılar karşı karşıya değillerdi Bunları birbirlerinin tam hizasına gelmeyecek şekilde yaptırdı. Bu nedenle Bağdat şehrine "Zevra" adı verildi. Çünkü kapıları birbirinin tam hizasında değildi Başka bir rivayete göre Dicle nehrinin oradan başka yöne sapması nedeniyle Bağdat'a bu ad verilmiştir.
Mansur, hükümet konağını şehrin tam orta yerine yaptırdı ki herkes oraya eşit mesafede bulunsun. Büyük camiyi hükümet konağının yanına yaptırdı. Caminin kıblesini Haccae b. Ertat tesbit etti.
İbn Cerir dedi ki: «Bu caminin kıblesinde biraz sapma vardır, namaz kılan kişinin orada Basra kapısına doğru hafifçe yönelmesi icab eder.» İbn Cerir'in ifadesine göre Rusafe mescidinin kıblesi, büyük caminin kıblesine nisbetle doğruya daha yakındır. Çünkü Rusafe mescidi, hükümet konağından önce yapılmıştır. Şehrin büyük camisi ise hükümet konağından sonra inşa edilmiştir. Bu nedenle kıblesinde biraz sapma vardır.
İbn Cerir'in, Süleyman b. Mücalid'den rivayet ettiğine göre, halife Mansur, Ebu Hanife Numan b. Sabit'ten Bağdat kadılığ görevini ifa etmesini istemiş, ancak Ebu Hanife bu görevi kabullenmemişti. Mansur, mutlaka kabul etmesi için yemin vermiş, ancak Ebu Hanife de kabul etmeyeceğine dair yemin etmişti. Bunun üzerine halife Mansur onu, şehrin inşası ve kerpiçlerin dökümü işlerini yürütmek ve işçi tutma işini düzenlemekle görevlendirmişti. O da şehrin hendek tarafındaki duvarının tamamlanmasına kadar bu görevi sürdürdü. Bu duvarların tamamlanması hicretin 144. senesine kadar sürmüştü. İbn Cerir, Heysem b. Adiyy'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mansur, Ebu Hanife'ye kadılığı ve haksızlığa uğrayanların haklarını

kendilerine teslim etme işini üstlenmesini teklif etti. Ancak Ebu Hanife bu teklifi kabul etmedi. Mansur da, Ebu Hanife kendis için çalışmadan yakasını bırakmamaya yemin etti. Bu durum Ebu Hanife'ye haber verildi. Ebu Cafer Mansur'un yeminini yerine getirmesi istenildi. Ebu Hanife bundan sonra Bağdat'ta vefat etti.»

Anlatıldığına göre, Bağdat şehrinin işnasım halife Mansur'a tavsiye eden kişi Halid b. Bermek olmuştur. O, sanatkarları bu iş güzelce yapmaya teşvik etmişti.

Mansur, Medain'deki beyaz köşkün hükümet konağı olarak kurulmak amacıyla Bağdat'a taşınması hususunda ümeranın görüşüne başvurdu. Emirler ise ona muhalif görüş beyanında bulunarak şöyle dediler: «Böyle yapma, çünkü beyaz köşk, dünyada bir abidedir. Oramü'mmlerin emiri Ali b. Ebi Talib'in namazgahı vardır.» Fakat 1vjanSur, onları dinlemedi ve beyaz köşkün birçok aksamını Bağdat'a gjttı. Ama nakliye masrafı Bağdat'a taşınmasına değmedi. Bu nedenle taşımaktan vazgeçti. Vasıt sarayının kapılarını, Bağdat'ta ya-ılmakta olan hükümet sarayına getirip kapılara yerleştirdi.

Haccac, şehrin taşlarını, Süleyman b. Davud (a.s.)'un bu bölgede vaptırdığı bir kasabadan naklettirmiş ti. Süleyman b. Davud (a.s.)'un yaptırdığı kasabanın kapılarını cinler yapmışlardı. Orada çok büyük taşlar vardı. Bağdat çarşılarının gürültü ve sesleri, alışveriş yapanla-nn ve pazarda dolaşanların çıkardıkları sesler hükümet konağından duyulabiliyordu. Bazı Hristiyan komutanları Bazan'a gönderdikleri mektuplarında bu durumu ayıplıyorlardı. Bu nedenle Mansur, Bağdat içindeki çarşıların başka bir yere nakledilmesini ve caddelerin 40x40 zira' ebadında genişletilmesini emretti. Oralarda yapılmış başka binaları da yıktırdı.

İbn Cerir, İsa b. Mansur'un bu konuda şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mansur'un hazinelerinde rastladığım bir yazıda gördüm ki, o, Medinetü's-Selam (Bağdat) şehrinin, oradaki büyük caminin, altın köşkün ve diğer çarşıların yapımına 4.883.000 dirhem sarfetmiştir. İnşaat ustalarından herbirinin gündeliği bir kırat gümüş, bir sanat-, karın gündeliği ise iki veya üç habbe gümüş miktarında idi.»

Hatib Bağdadî dedi ki: «Ben bir kısım kitaplarda gördüm. Bazılarından nakledildiğine göre halife Mansur, Bağdat şehrinin inşasına 18.000.000 dirhem sarfetmiştir.» Doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerir'in anlattığına göre Mansur, hükümet konağında kendisi için güzel bir oda yapan bir mühendise, aralarında anlaştıkları ücretten bir dirhem eksik Ödeme yapmıştı. Ayrıca yanında çalışan diğer inşaatçılardan birinin onbeş dirhem fazla aldığını, hesap neticesinde tesbit etmiş, o parayı iade edinceye kadar onu hapse atmıştı. Mansur

Çok cimri idi.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Mansur, Bağdat şehrini yuvarlak bir plan üzerine kurdu. Yeryüzünde Bağdat'tan başka yuvarlak planlı bir şehir bulunduğu bilinmemektedir. Şehrin temelini, müneccim No-baht'm kendisine belirlediği bir vakitte atmıştı.»

Müneccimlerden birinin anlattığına göre Mansur, kendisine Bağdat şehrinin kuruluşu tamamlandıktan sonra şöyle demiştir: «Şehrin hangi burçtan olduğunu tesbit et bakalım.»

Müneccim, burcu tesbit etmeye başlamış. O esnada Müşteri gezegeni yay burcuna girmiş olduğundan müneccim, yıldızların kendisine gösterdikleri durumu ifade etmiş ve Bağdat'ın ömrünün uzun sürece-^ını> şenliğinin çoğalacağını, bütün dünyanın oraya yöneleceğini, insanların oradaki şeylere muhtaç olacaklarını anlatmıştı. Müneccim sözün burasında şöyle diyor:

«Sonra kendisine dedim ki: "Ey müminlerin emiri, sana müjdeler olsun, ebediyete kadar bu şehirde hiçbir halife ölmeyecektir." Ben böyle dedikten sonra Mansur'un gülümsediğini sonra da şöyle dediği, ni gördüm: "Elhamdüllilah, bu Allah'ın bir lutfudur ki dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."»

Şairin biri Bağdat şehri hakkında şöyle demiştir:

«Bağdat şehrinin Rabbi hükmetti ki, o şehirde hiçbir halife ölmeyecektir.
Rab, yaratıkları üzerinde dilediği gibi hükmeder.»

Geniş bir ilme sahip olmasına rağmen Hatib Bağdadî de bu yanlış inancı benimsemiş, karşı çıkmamış, aksine kabullenmiş ve şöyle demiştir: «Bazılarının iddialarına göre Emin, Bağdat'a bağlı Enbar yolunda öldürülmüştür. Ben bunu Kadı Ebü'l-Kasım Ali b. Hasan et-, Tenuhî'ye anlattığımda o bana şöyle dedi: "Muhammed el-Emin, Medine'de (yani Bağdat şehrinde) öldürülmedi. Aksine o, Dicle ırmağına açılan bir gemiye binip gezintiye çıktı, nehrin orta kısımlarında yakalanıp Öldürüldü. Solî ve diğerleri de böyle demişlerdir."»

Bazı Bağdat âlimleri demişler ki; «Bağdat şehrinin genişliği 130 ceribtir. Bu da 2x2 mil ebadındakı bir alanı kapsar.»

İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Bağdat şehri Serat'tan başlayıp Babü't-Tibn'e kadar uzanır.»

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre, Bağdat şehrinin sekiz kapısından her iki kapısı arasında bir millik mesafe vardır. İki kapı arasındaki mesafenin bir milden daha az olduğunu söyleyenler de vardır.

Yine Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre, hükümet konağındaki yeşil kubbe seksen zira uzunluğunda imiş. Bu kubbenin üzerinde bir at heykeli varmış. Heykelin üzerinde bir süvari, süvarinin elinde de bir mızrak bulunuyormuş. Bu heykel dönerli imiş, hangi tarafa yönelirse sultan o tarafta bir olay meydana geldiğini anlarmış ve çok geçmeden olayla ilgili haber sultana intikal edermiş. Yeşil kubbe, mahkeme eyvanının ön tarafında olup 30x20 zira1 ebadında imiş. Bu kubbe; hicri 329. senenin cemaziyelahir ayının 7'sinde çarşamba gecesi yağmurların, doluların yağdığı, şimşeklerin çaktığı bir sırada yıkılmış.

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre, halife Mansur zamanında Bağdat'ta koyun ve koçlar bir dirheme, kuzularsa dört danike satıh*"' mış. Koyun eti satanlar, «Altmış ntıl bir dirheme», sığır eti satanla** sa «Doksan ntıl bir dirheme», hurma satanlar «Altmış ntıl bir zeytinyağı satanlar «Onaltı ntıl bir dirheme», yağ satanlar «Se-C>' tıl bir dirheme», bal satanlar da «On ntıl

bir dirheme» diye yük-l7'"eslebağınrlarmış.
Raedat şehrindeki bu güvenlikten ve uzunluktan ötürü şehre yerler fazlalaşmış, ahalinin nüfusu çoğalmış, pazarlara ve sokakla-teŞe.akanlar artmıştı. Aşın kalabalıktan ötürü insanlar sokaklar-*"a ^ye pazarlardan rahatça geçemez hale gelmişti. Pazardan dönen w emir şöyle demişti: «Vallahi, bu mekanda uzun zamandan beri tavşanlann peşinden koşmuş değilim.»
Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Mansur, bir gün köşkünde turmakta iken bir gürültü, sonra bir başka gürültü, ardından da bir başka gürültü duymuş ve mabeyincisi Rebi'e bunun ne olduğunu sormuş. O da, bir sığımı kasabın elinden kurtulup kaçmakta olduğunu, sağa sola kaçıştığını söylemişti. Orada bulunan er-Rumî, Mansur'a söyle demişti: «Ey müminlerin emiri, öyle bir şehir yaptın ki, senden önce hiç kimse bu şehrin benzerini yapabilmiş değildir. Ancak bu şehirde üç kusur vardır: Birincisi sudan uzak olması, ikincisi çarşı pa-zann şehire çok yakın bulunması, üçüncüsü de şehirde yeşilliğin olmamasıdır. Oysa göz yeşildir, yeşili sever.» Halife Mansur başını kaldırıp o adama cevap vermemiş, sonra bu durumun değiştirilmesini emretmişti. Emir verdikten sonra şehre sular getirilmiş, çevresinde bahçeler hazırlanmış ve şehrin göbeğindeki pazar yerlerini işgal eden esnaf ve sanatkarlar, Kerh mıntıkasına nakledilmişlerdi.
Yakub b. Süfyan dedi ki: Bağdat şehriin inşaatı hicri 146. senede tamamlandı. 157. senede pazarlar; Babü'1-Kerh, Babü'ş-Şair ve Ba-bü'1-Muhavvel yanma nakledildi. Mansur, çarşıların 40.000 zira genişliğinde olmasını emretti. Bundan iki ay sonra, Huld adı ile bilinen sarayını yaptırmaya başladı. Bu sarayın yapımı hicri 158. senede tamamlandı. Bu sarayın inşasını Veddah adlı bir adama görev vermişti. Aynca halk için beş vakit namazı ve cuma namazını eda etmeleri gayesiyle bir cami yaptırdı ki, halk gelip Mansur'a mahsus camiye girmesin.
Bağdat'taki Daru'l-Hilafe'ye gelince, burayı da Hasan b.Sehl yap-ır<«. Ondan sonra buranın mülkiyeti Me'mun'un zevces Boran'ın eli-ne geçti. Daha sonra Mutedid -başka bir rivayete göre ise Mutemed-Boran'dan istedi. Boran, evet dedi ama birkaç gün onu bek1 Borandan istedi. Boran, evet dedi ama birkaç gün onu bek 1- kaşınmak için süre istedi, o da Boran'a bu süreyi verdi. Fakat Gİ,arı "u sure zarfinda sarayın onanlmasına, badana edilmesine, gü-mesme Ç-ahŞfr- Sonra sarayı çeşitli hah ve perdelerle tefriş ve K °ra^a halifelere layık cariye ve hizmetçiler yerleştirdi. Bu cariye ızmetçilere çeşitli elbiseler giydirdi. Anbarlara çeşitli yiyecek ve haddeleri doldurdu. Bazı odalara çeşitli mal ve zahireler koydu sonra sarayın anahtarını Mutedid'e (veya Mutemed'e) gönderdi. Sonra o da gelip saraya girdi ve Boran'ın oraya yerleştirdiği eşyaları, hizmetçileri yiyecekleri, gıda maddelerini, ayrıca yaptığı tamiratları gördü. Bu onun için gerçekten hayret verici bir manzara oldu. Oraya giren ve üzerine sur yaptıran ilk halife o oldu. Hatib Bağdadî böyle demiştir.
Taç sarayına gelince, Mükfefî onu Dicle ırmağının üzerinde yaptırdı. Çevresinde kubbeler, meclisler, meydanlar, avizeler, çeşitli yırtıcı hayvan heykelleri vardı.
Hatib Bağdadî, Muktedir Billah zamanında yapılan Dürrüşşecere evsaftın, o saraydaki mefruşatı, perdeleri, hizmetçileri cariyeleri, köleleri ve öz alıcı muhteşemlikleri, zahiren görülen dünyevi güzellikleri anlatmış ve sarayda 11.000 hadım ile 700 hacibin bulunduğunu söylemiştir. Kölelere gelince, onların sayıları çok olup binlerce idiler.
Bu meseleler, sözü edilen hükümdarların devirlerinden ve yönetimlerinden bahsedilirken' detaylı olarak anlatılacaktır. Onların devirleri adeta bir düş gibi gelip geçmiştir.
Hatib Bağdadî, Muharrem'deki Darü'l-Melik'i, orada cuma namazlarının kılındığı camileri, oralarda bulunan nehirleri, bu nehirler üzerindeki köprüleri, ayrıca Mansur'un zamanında ve ondan sonra meydana gelen hadiseleri anlatmıştır.
Hatib, şairlerden birinin Bağdat'ta Dicle nehri üzerindeki köprüler hakkında şöyle dediğini nakletmiştir:
«Gizli bir yaşam sürerek Dicle kıyısında yalnız başımıza bir mecliste felekten bir gün çaldık.
Hava bir ışık verdi, bu ışık ilerledi, ben de o mutlu zamana köle oldum.
Dicle ırmağı sanki beyaz bir taylasandır, üzerindeki köprü ise siyah bir dokuma gibidir.»
Bir başka şair de şöyle demişti:
«Dicle'nin sırtına vurulan köprü ne güzel bir köprü.
Sağlamca yapılmış, güzel ve parlak bir köprü.
Güzeldir, göze hoş görünür, Irak için bir süs ve gezinti yeridir.
Şevkten ve zevkten yoksun kalıp yorulan kişi için bir tesellidir.
Oraya gelip baktığında ve düşündüğünde o köprüyü,
Akan bir zemin üzerine yazılmış bir satır gibi görürsün.
O köprü abanozdan yapılmış, üzerinde fildişi işlemeler vardır.
Altında civadan bir zemin bulunan filleri andırır.»
Solî'nin şöyle dediği nakledilir: Ahmed b. Ebi Tahir, "Bağdat" adlı ir'tabında şehrin iki ucu arasındaki mesafenin 53.000 cerib, doğu ci-h tinin 26.750 cerib, hamamlarının 60.000 tane olduğunu söylemiş-■ Her hamamda en azından beş hamamcı neferi, bir tellak, bir güb-1 ci bir yakıcı, bir de sucu bulunduğunu; her hamamın karşısında h s nıescid olduğunu, bunun da toplam olarak 300.000 mescid yaptı-- m l*er mescitte biri imam, biri müezzin, biri kayyum, ikisi de me-mum olmak üzere beş nefer bulunduğunu, fakat bunların sayılarının sonraları eksildiğini ve düzenin yavaş yavaş bozulduğunu, Bağdat'ın sanki maddeten ve manen harabeye dönüştüğünü ifade etmiştir. Nitekim bununla ilgili açıklamalar yeri gelince verilecektir.
Hafiz Ebu Bekir el-Bağdadî dedi ki: «Kadrinin yüceliği, durumunun azameti, âlimlerinin ve meşhur şahsiyetlerinin çokluğu havas ve avamının birbirinden ayırd edilişi, kentlerinin büyüklüğü, çevresinin genişliği, binalarının, yollarının, menzillerinin,

caddelerinin, mescid-lerinin, hamamlarının ve hanlarının olduğu, hayatının güzelliği, suyunun tatlılığı, gölgesinin serinliği, yaz ve kışının mutedil oluşu, bahar ve güzünün sağlığı bakımından Bağdat'ın dünyada bir eşi yoktur. Bu şehir, daha çok Harun Reşid'in zamanında imar görüp şenlenmiş ve nüfusu çoğaltmıştı.»
Ben derim ki: Ama daha sonra gerilemeye başlamış ve Harun Re-şid'ten zamanımıza kadar gerileme devam etmiştir. Özellikle Türk hükümdarı Cengiz Han'ın oğlu Hülagu'nun zamanında bu gerileme hızlanmıştır. Hülagu, bu şehrin meşhur şahsiyetlerinin onurunu kırmış, halifesini ve âlimlerini öldürmüş, evlerini ve köşklerini yıkmış, havas ve avam demeden herkesi öldürüp Bağdat'ı helake sürüklemiş; mal ve ürünleri ele geçirmiş, asilleri, zürriyetleri yağmalamış, sabah akşam toplantılarında dile dolanan bir hüzün ve kederi o şehre bırakmıştı. Orasını bütün şehirler için bir ibret numunesi, ders alan kimseler için bir ibret dersi, akl-ı selim sahibi herkes için hüzünle hatırlanacak bir örnek haline getirmişti. Kur'ân tilavetinin yerine şarkılar ve türküler okunmaya, şiirler inşad edilmeye başlamıştı. Daha birçok kötülükler meydana gelmişti. Peygamber hadislerinin yerine Yunan
sefesi okutulmuş, kelamî meseleler yerine Karmatî yorumları yer-e.şmış, âlimlerin yerini talipler almış, Abbasi halifelerinin yerine köıdareciler geçmiş; reisliğin ve asaletin yerine hasislik ve alçaklık
Çnuş, ilim talebelerinin yerine zalimler ve dolandırıcılar geçmiş; five hadis ile rüya tabirlerinin yerine çeşitli türlerden şiirler geç
Tabii ki bu da Bağdatlıların günahları nedeniyle başlarına gel.
«Rabbin, kullara karşı zalim değildir.» (ei-Fussüet, 46.) ğj zamanlarda Bağdat'ta maddi manevi çirkinlikler cereyan etti-' esrar içildiği; Cenâb-ı Allah'ın, halkına en faziletli, en mükemmel
ve en güzel şeyi tekeffül ettiği Şam'a göçüldüğü için bu değişim meydana gelmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel, Rasûlullah (s.a.v.)'m bu ko-nuda şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
«Iraklıların hayırlıları Şam'a, Şamlıların da en şerlileri Irak'a göçmedikçe kıyamet kopmayacaktır.» [7]

Bağdat Şehri Hakkında Varid Olan Eser Ve Haberler

Bu şehrin adıyla ilgili dört lügat vardır: Bağdat, Bağdaz, Bağdan ve Mağdan.
Bağdat kelimesi Acemce bir kelime olup "bağ" ve "dad" kelimelerinin bileşiminden meydana gelmiştir. Bağ kelimesinin bahçe ve bostan anlamına geldiği, dad kelimesinin de bir adamın adı olduğu söylenmiştir. Bağ kelimesinin bir put adı veya şeytan adı olduğu, dad kelimesinin de bağış, yani putun bağışı anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Bu nedenle Abdullah b. Mübarek ile Asmaî ve diğerleri, bu şehire Bağdat adını vermeyi hoş görmemişler, ancak Medinetü's-Selam denilmesini uygun bulmuşlardır. Şehrin kurucusu Ebu Cafer el-Mansur da bu şehire Medinetü's-Selam adını vermiştir. Çünkü Dicle nehrine Vadi's-Selam deniliyordu. Medinetü's-Selam adı da buradan esinlenerek Bağdat şehrine verilmiştir. Bazıları da bu şehire Zevra adım takmışlardır.
Hatib Bağdadî, Cerir b. Abdullah'tan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Dicle ile Dücyel arasında, Kutrıbel ile Serat arasında bir şehir kurulacaktır ki, yeryüzünün hazineleri toplanıp oraya götürülecektir. O şehrin hükümdarları zorbadır. Demir kazığın yumuşak toprağa gü-mülüp kaybolmasından daha hızlı bir şekilde bu şehir yere batacaktır.»
İmam Ahmed b. Hanbel ile Yahya bu hadisin aslının olmadığını söylemişlerdir. Hatib Bağdadî de bu hadisin bütün rivayet yollannm illetli olduğunu ifade etmiştir.
Eski kitaplarda anlatıldığına göre bu şehrin kurucusu, Miklas ile, "Danikler sahibi" anlamına gelen Züddevanik'tir. Cimri olduğundan ötürü ona Züddevanik adı verilmişti. [8]

Bağdat Hakkında Âlimlerin Rivayetleri

Yunus b. Abdü'1-Alâ es-Sadefî dedi ki: İmam Şafiî bana şöyle sor-- Bağdat'ı hiç gördün mü?
_ Hayır.
_ Öyleyse dünyayı görmemişsin.
İmam Şafiî dedi ki: «Hangi beldeye gitmişsem mutlaka oraya ge-'ci bir uğrak yeri nazarıyla bakmışım, yalnız Bağdat hariç Oraya Srdiğnnde orayı kendim iÇin bir vatan saydım.»
Bazıları dedi ki: «Dünya çöldür, Bağdat ise o çölün gelişmiş bir
şehridir.»
İbn Aliye dedi ki: «Bağdatlılar kadar hadis talebi hususunda akıllı kimse görmedim ve onlardan daha huzurlu hiç kimse göremedim.»
İbn Mücahid dedi ki: «Ebu Amr b. A'lâ'yı rüyada gördüm. Kendisine şöyle bir soru sordum:
- Sen öldükten sonra Allah sana ne yaptı?
- Bunu geç hele. Bağdat'ta Ehl-i sünnet ve'1-cemaat yolunda ikamet edip de vefat eden kimse bir Cennet'ten başka bir Cennet'e

intikal eder.»
Ebu Bekir b. Ayyaş dedi ki: «İslâmiyet Bağdat'tadır. Bağdat, adamları ağlayan bir tuzaktır, orayı görmeyen dünyayı görmemiştir.»
Ebu Muaviye; «Bağdat, dünya ve ahiret diyarıdır.» demiştir.
Bazıları dediler ki: «Cuma gününü Bağdat'ta geçirmek, teravih namazını Mekke'de kılmak ve bayram gününü de Tarsus'ta kutlamak İslâm'ın güzelliklerindendir.»
Hatib Bağdadî dedi ki: «Cuma gününü Medinetü's-Selam'da (Bağdat'ta) geçiren kimsenin kalbinde Cenâb-ı Allah, İslâmiyet'i yerini yüceltir. Çünkü üstadlarımız derlerdi ki: Cuma gününü Bağdat'ta geçirmek, diğer şehirlerde bayram gününü geçirmek gibidir.»
Adamın biri dedi ki: «Ben Bağdat'taki Mansur camiinde cumalarımı kılardım. Bir gün işim oldu da cuma namazını başka bir camide kıldım. Gördüğüm rüyada adamın biri bana şöyle dedi: Medinetü's-Selam camiinde cuma namazını kılmayı bıraktın, oysa o camide her cuma günü yetmiş veli namaz kılar.»
Bir başkası dedi ki: Bağdat'tan başka bir yere taşınmak istedim, gördüğüm rüyada adamın biri bana şöyle dedi: «İçinde Aziz ve Celil olan Allah'ın 10.000 velisi bulunan bir şehri bırakıp başka şehre mi göçüyorsun?»
v Adanım biri dedi ki: İki meleğin Bağdad'a geldiklerini, birinin di-fe5îne' «Buranın altını üstüne getir, çünkü burası azabı haketti.» de-^ni, diğerininse ona şu karşılığı verdiğini işittim: «Bunu nasıl ya-Parım! Bu şehirde her gece 5.000 hatim indirilmektedir.»
Ebu Meşher, Said b. Abdülaziz b. Süleyman b. Musa'nın şöyle de-Sini rivayet etmiştir: «Adamın ilmi Hicazî, ahlakı Irakî namazı da ^ (yani Şamlıların kıldığı gibi) olursa olgunluğa ermiştir.»
üb, Mansur en-Nümerî'ye şöyle dedi: «Bana Bağdat'ı sevdirecek bir şiir oku.» Mansur da ona Rafika'nın şu şiirini okudu:
«Bağdat'ta ne güzel dallar vardır, orada hem din hem de dünya için gezinti yerleri vardır.
Oranın kokusunu teneffüs etmek için dallar arasına girdiğinde Hasta kişi şifa bulup canlanır.»
Bu şiiri okuduğu için Zübeyde, Mansur'a 1.000 dinar Ödül verdi. Hatib Bağdadî dedi ki: Tahir b. Muzaffer b. Tahir el-Hazin'in kitabında, kendi elyazısıyla yazdığı şu şiiri okudum:
«Cenâb-ı Allah, Kerh ile Huld ve köprü arasında bulunan Bağdat şehrinin Savbu'l-Gadiyat mahallesine rahmet sularını içirsin.
Orası güzel bir şehirdir. Ahalisi şehirlerde yaşadıklarından bu yana oradan başka hiçbir şehirde göremeyecekleri Özel nimetlere kavuşmuşlardır, şöyle ki:
Mutedil bir hava, sağlık, su.
Öyle bir su ki, tadı şaraptan daha lezzetlidir.
Oranın Dicle ırmağının iki kıyısı vardır ki> bizler için düzenlenmiş gibidir.
Her tarafında bir taç ve birer köşk var.
Dicle'yi bir misk kokusu gibi görürsün, sulan gümüş gibi parlaktır.
Çakıl taneleri de inci ve yakutları andırır.»
Hatib Bağdadî, bu konuda çok şiirler nakletmiştir. Biz burada yetecek kadarını andık.
Bağdat şehrinin kuruluşu hicretin 146. senesinde tamamlandı. 148. senesinde tamamlandığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Anlatıldığına göre şehrin hendeği ve surları, hicretin 147. senesinde tamamlanmıştır. Mansur, şehri genişletmeye, binalarını güzelleştirmeye devam etti. Son olarak da Huld Sarayı'nı inşa ettirdi. Orada ebe-diyyen yaşayacağını zannetti, ya da asla yıkılmayacağını düşündü. Ne var ki, sarayın yapımı tamamlandığında kendisi vefat etti. İleride de açıklanacağı gibi Bağdat şehri defalarca tahrib edilmiştir.
İbn Cerir dedi ki: Bu senede halife Mansur, Selem b. Kuteybeyı Basra, valiliğinden azletti, yerine Muhammed b. Süleyman b. Ahyl vali olarak tayin etti. Bunun sebebi de şuydu: Mansur, Selem'e mektup yazarak İbrahim b. Abdullah b. Hasan'a sattıkları evleri yıkma31" m emretmiş, ancak o bu emri ağırdan alıp işi geciktirmişti. Bu nedenle Mansur da amcası Muhammed b. Süleyman'ı oraya gönderimi' Muhammed de orada fesat çıkarmış, çok evleri yıkmıştı.
Halife Mansur bu sene, Medine valisi Abdullah b. er-Rebi'i azlet.
. yerine Cafer b. Süleyman'ı tayin etmişti. Mekke valisi Sırri .
Abdullah'ı da görevden almış, yerine Abdüssamed b. Ali'yi tayin et.
Bu senede Abdülvehhab b. İbrahim b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi.
Yine bu senede Cafer b. Hanzala el-Behranî, Anadolu gazvesine
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Eş'as b. Abdülmelik, Hişam b. Said el-Kelbî, Hişam b. Urve ve bir kavle göre de Yezid b. Ebi Ubeyd vefat ettiler. [9]

Hicretin Yüzkırkyedînci Senesi

Bu senede Eşterhan el-Harezmî, Türk ordusu ile Ermeniye taraflarına saldırdı. Tiflis'e girdi, çok sayıda adam öldürdü ve Müslümanlardan ve zimmilerden çok sayıda esir aldı.

Harbilerin kendisine mensup bulundukları Harb b. Abdullah er-Ravendî, bu yıl içerisinde Bağdat'ta öldürüldü. O, Haricilere karşı koymak için 2.000 askeri ile birlikte Musul'da ikamet etmekteydi. Ama Mansur, Ermeniye'deki Müslümanlara yardıma gitmesi için onu gönderdi. Harb, Cibril b. Yahya'nın askerleri arasında idi. Cibril'in ordusu bozguna uğradı, Harb'in kendisi de öldü. Allah ona rahmet etsm.

Bu senede Mansur'un amcası Abdullah b. Ali öldü. O, Şam şehrini Emevilerin elinden alan kişiydi. Seffah'ın vefatına kadar orada vali olarak görev yaptı. Seffah vefat edince, bu defa halkı kendisine bey'ata çağırdı. Bunun üzerine Mansur, Ebu Müslim el-Horasanî'yi onun üzerine gönderdi. Ebu Müslim onu bozguna uğrattı, Abdullah da kardeşi ve Basra valisi Süleyman b Ali'nin yanma gitti. Orada bir sure gizlendi. Sonra Mansur otoritesini yerleştirdi. Onu getirtip zindana attı.

Bu senenin girişiyle Mansur, hacca gitmeye karar verdi. Yola çıkağı esnada amcası ve -Seffah'ın vasiyeti üzerine- kendisinin veli-aı olan İsa b. Musa'yı çağırdı. Hapiste bulunan diğer amcası Ab-Uuah b. Ali'yi ona teslim etti: «Bu hem benim, hem de senin düşnıa-u" °kluğumda bunu öldür, sakın bu işi savsaklama.» dedi. Man-nacca gitti. Yolda iken amcası İsa b. Musa'ya mektup yazarak Ab-an D- Ali'yi öldürmesi için teşvikte bulundu. Ve: «Sana teslim etti-y ® ne yaptın?» diye sordu. Bu soruyu içeren mektupları defalarca ba \ k- Musa'ya gelince, o, ne yapacağını şaşırdı. Yakınlarından arı ile bu konuyu görüşüp fikirlerini sordu. Görüş sahibi bazıları ona şu tavsiyede bulundular:

«Abdullah b. Ali'yi öldürmemen daha uygun olur, onu yanında tut, fakat öldürmüş gibi görün. Çünkü korkarız ki, sen bunu Öldür dükten sonra Mansur açıkça senden bunun kanını talep eder ve "Qn sen öldürdün." der. Sonra da cellada emir vererek sana kıssas tatbik ettirmek ister. Sen ona her ne kadar: "Bunu sen bana emretmiştin " desen de bunu isbatlayamazsm, o da seni bu sebeple öldürür. Aslında Mansur, ikinizden de kurtulmak için, hem onu hem seni öldürmek is-tiyor.»

İsa b. Musa, bu öğüdü dinleyince durumu değişti, amcasını yanında gizledi ve öldürmüş olduğu izlenimini verdi.

Mansur, hacdan dönünce aile efradına, yanına gelmelerini emretti ve onlara, amcası Abdullah b. Ali için şefaatçi olmalarım tenbihle-di. Onlar da şefaatçi oldular, onu öldürmemesini ısrarla talep ettiler O da güya onların bu ısrarlarına dayanamadı, isteklerini kabul etti. İsa b. Musa'yı huzura çağırtıp şöyle dedi:

- Bunlar Abdullah b. Ali'yi öldürmemem için şefaatçi oldular, ben de isteklerini kabul ettim. Abdullah b. Ali'yi bunlara bağışladım.
- Abdullah nerede? Bana emir verdiğin zaman onu öldürdüm.
- Ben sana böyle bir emir vermedim.

Mansur, kendisine daha önce böyle bir emir vermediğini söyleyip emrini inkar etti. İsa b. Musa da Mansur'un kendisine defalarca gönderdiği mektupları getirdi. Fakat o, böyle bir emir vermediğini söyleyip sözlerini inkar etti. Mansur inkarında ısrar edince, İsa b. Musa da Abdullah b. Ali'yi Öldürdüm demekte ısrar etti. Bu tartışmaların ardından da halife Mansur Abdullah b. Ali'yi öldürmüş olduğundan ötürü İsa b. Musa'ya kısas tatbik edilmesi emrini verdi. Haşim oğulları, onu öldürmek için huzurdan dışarı çıkardılar. Kılıçlarını çekip İsa b. Musa'nın üzerine hücum ettiklerinde İsa onlara: «Beni tekrar halifeye götürün.» dedi. Onlar da kendisini halife Mansur'un huzuruna götürdüler. İsa b. Musa, ona şöyle dedi:

- Amcam Abdullah b. Ali hayattadır, onu öldürmemişim.
- Getirin öyleyse.

İsa, Abdullah b. Ali'yi sakladığı yerden çıkarıp huzura getirdi. Halife Mansur da artık birşey yapamadı. Abdullah b. Ali'nin duvarları tuz üzerine inşa edilmiş bir zindana atılmasını emretti. Gece olunca da zindanın duvarları üzerine su döktürdü. Duvarlar çöktü ve Abdullah b. Ali, zindanda öldü.

Sonra Mansur, İsa b. Musa'yı veliahdlıktan azletti, yerine kendi oğlu Mehdi'yi tayin etti. Mehdi'yi, İsa b. Musa'dan daha üst tarafta, kendi sağında oturtmaya başladı, sonra da İsa b. Musa'ya hiç dönüp bakmadı. İzin, meşveret ve yanına girip çıkma konusunda onu kum Sonra onu sürekli olarak yanından uzaklaştırmaya, tehdit çiifflseetII1R durumlara dayanamayan İsa b Musa, nihayet kendini veli-Hlktan hal' etti ve Mansur'un oğlu Mehdiye bey'at etti. Bu feraga-A n ötürü Mansur kendisine 12.000.000 dirhem para verdi. Böyle- t a b Musa'nın ve çocuklarının durumu Mansur nezdinde düzeldi. ur daha Önceleri kendisinden yüz çevirdiği halde artık İsa b. A/fsa'ya yönelip ona iltifat etmeye başladı.

Bu konuda aralarında çok yazışmalar ve mektuplaşmalar oldu. v. vatın kendi oğlu Mehdi'ye yapılması, İsa b. Musa'nın kendini veli-hdhktan hal etmesi konusunda çeşitli pazarlıklar cereyan etti. Mansur, halkın Mehdi'yi hiç kimseye değişmeyeceğini, ümera ve üst bakanın da bu görüşte olduğunu bildirdi. Bu zorlamalar neticesinde İsa b. Musa da istemeyerek kendini veliahdlıktan hal' etti. Mansur ona 12.000.000 dirhem verdi.

Böylece doğuda, batıda, yakında, uzakta, ülkenin her tarafında Mehdi'nin veliahdhğına bey'at edilmiş oldu. Mansur, buna çok sevindi. Halifelik onun zürriyetinde kaldı ye zamanımıza kadar devam etti. Abbasilerden gelen her halife mutlaka onun sülalesindendi. «Bu, güçlü olanın, bilenin nizamıdır.» {ei-En'âm, 96.)

Bu senede vefat eden meşhur eden şahsiyetler arasında Ubeydul-lah b. Ömer el-Ömerî, Haşim b. Haşim ve Hasan-ı Basrî'nin arkadaşı Hişam b. Hasan da bulunuyordu. [10]

Hicretin Yüzkırksekîzinci Senesi

Geçen sene Tiflis beldesinde karışıklık çıkaran Türklerle savaşması için Mansur bu senede Hamid b. Kahtabe'yi gazaya gönderdi. Ancak Hamid, Türklerden hiçbirini orada bulamadı. Çünkü hepsi kendi beldelerine çekilmişlerdi.
Bu senede Cafer b. Ebi Cafer insanlara haccettirdi.
Bu senede vilayetlerin valileri, önceki senelerde adlan bildirilen valilerdir.
Bu senede "İhtilâcü'1-A'za" adlı kitabın kendisine yalan yere is-edildiği Cafer b. Muhammed es-Sadık vefat etti. Süleyman b. ran el-A'meş de bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Bu zat,
ıs üstadlanndan idi. seh 7 senec*e vefat edenler arasında Amr b. Haris, Avvam b. Hav-

Zebidî, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Leyla ve Muhammed Acla* da vardır. [11]

Hicretin Yüzkırkdokuzuncu Senesi

Bu senede Mansur, Bağdat şehrinin surlarının ve hendeğinin yapımını tamamladı.
Abbas b. Muhammed, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans topraklarına girdi. Beraberinde Hüseyin b. Kahtabe ile Muhammed b Eş'as da vardı. Muhammed b. Eş'as, yolda vefat etti.
Bu senede Muhammed b. İbrahim b. Ali, insanlara haccettirdi. Halife Mansur onu, amcası Abdüssamed b. Ali'nin yerine Mekke ve Hicaz valiliğine atadı. Bu senede vilayetlerin valileri daha önceki senelerin valileri idiler.
Bu senede Zekeriya b. Ebi Zaide, Kehnes b. Hasan, Müsenna b. Sabah ve Sibeveyhî'nin üstadı, nahivci, Basralı İsa b. Öme Ebu Amr es-Sakafî vefat ettiler.
Anlatıldığına göre İsa b. Ömer, Halid b. Velid'in azadlılarmdan-dır. Sakif kabilesine yerleştiği için kendisine Sakifli denilmiştir. Lü-gatta, nahivde ve kıraatta kadri yüce, büyük bir imamdı. Bu ilmi, Ubeydullah b. Kesir, İbn Muhaysin ve Abdullah b. Ebi İshak'tan Öğrendi. Hasan-ı Basrî ile diğer âlimlerden de ders aldı. Halil b. Ahmed ile Asmaî ve Sibeveyhî d kendisinden ders aldılar. Sibeveyhî, onun derslerine devam etti, ondan ilim öğrenip yararlandı. "Cami" adıyla adlandırdığı kitabını ondan aldı, ilaveler yapıp genişletti. Bugün o kitap, Sibeveyhî'nin kitabı olarak bilinmektedir. Aslında bu kitap, üstadının eseridir. Sibeveyhî, zorlandığı meseleleri üstadı Halil b. Ah-med'e sorardı. Halil de İsa b. Ömer'in tasnif ettiği eserlerdeki çözemediği meseleleri ona sorardı. O, şöyle demiştir: «Yetmiş küsur kitap derledi, ancak "İkmâl" adlı kitabından başka hepsi kayboldu. İkmâl da Fars diyarında derlendi. İşte ben o kitapla meşgul oluyorum. Ondaki zor meseleleri sana soruyorum.»
Halil, bir süre başını öne eğip sustu, sonra şu şiiri okudu:
«İsa b. Ömer'in tasnifatı dışında bütün nahiv ilmi kaybolup gitti.
İşte İkmâl, işte Cami adlı eserler;
Bu ikisi insanlar için güneş ve ay mesabesinde eserlerdir.»
İsa b. Ömer, gerçekten garip ifadeler kullanırdı. İfadelerinde cidden derinlere dalar, girift kelimeler kullanırdı. "Sıhah" adlı eserinde Cevheri şöyle bir olayı anlatır: İsa b.. Ömer, bir gün merkebinden yere düştü, insanlar gelip etrafında toplandılar, onlara şöyle dedi:
«Size ne olmuş ki, bir delinin etrafında toplandığınız gibi etrafim" da toplanıyorsunuz? Haydi dağılhn bakalım.»
Başka birinin anlattığına göre onda nefes darlığı varmış. Bu nemerkebinden yere düşmüş. İnsanlar onun bayıldığım, sar'aya i ndıeını zannetmişler. Ziyaretine gelmişler, üzerine Kur'ân-ı k okumaya başlamışlar. O da bu baygın halden ayıhp kendine îrİI?- de onlara yukarıda naklettiğimiz sözleri sarfetmiş. Orada bu-geldigjn ,iri ^emiş ki: «Ben onun Farsça konuştuğunu sanıyordu»111*11'
dUI1tK Hallikan'ın anlattığına göre İsa b. Ömer, Ebu Amr b. Alâ'nın Tmvmış İsa b. Ömer, gününün birinde Ebu Amr b Alâ'ya: «Ben a d b Adnan'dan daha fasih Arapça konuşurum.» demiş. Ebu Amr îfona şöyle bir soru yöneltmiş: _ Sen şu beyti nasıl okursun?
«O kadınlar tesettür için yüzlerini örtüp gizlerlerdi,
Bugün ise bakanlara kendi yüzlerini gösterip açığa vururlar.»
Sen bu şiirdeki "bede'ne" kelimesini "bedeyne" şeklinde mi okudun?
- Evet, "bedeyne şeklinde okudum.
- Sen yanlış okudun. Eğer "bede'ne" şeklinde okusaydın yine yanlış okumuş olurdun.
Ebu Amr, aslında onu yanıltmak istemişti. Hakikatte bu kelimenin doğru okunuşu, "bedevne" şeklinde olmalıdır. Bu kelime, "zuhur etmek" anlamına gelen "bedâ-yebdû" kökünden türemiştir. "Bede'e-yebdeu" ise, "birşeye başlamak" anlamına gelir. [12]

Hicretin Yüzellinci Senesi

Bu senede Horasan diyarında Üstad Sis adında bir kafir isyan etti ve Horasan'ın birçok yerlerini istila etti. Etrafında 300.00(kadar adam topladı. Bunlar Müslümanlardan çok sayıda adam öldürdüler. Oradaki askerlerin tümünü bozguna uğrattılar, çok

sayıda adamı esir aldılar. Bu nedenle orada fesat yerleşti. Durumları güçlendi, iş çığı. rında çıktı.
Mansur, Hazim b. Hüzeyme'yi, kendisini Horasan savaşına hazırlaması ve yanındaki askerleri takviye olarak vermesi için oğlu Meh-di'ye gönderdi. Mehdi, Haşimilere yaraşır bir hazırlığa girişti. Komutan ve askerleri toplayıp Hazim b. Huzeyme'nin emrine verip, Horasan'a gidip savaşmak üzere 40.000 askerle yola çıkardı.
Hazim b. Hüzeyme, Horasan'a yöneldi. Üstad Sis ve adamlarına tuzak kurdu ve onları aniden bastırarak üzerlerine hücum etti Kılıç ve mızrak darbeleriyle karşılarına çıktı. Bunlardan 70.000 kadar adam Öldürdü ve 4.000 kadarını esir aldı. Hükümdarları Üstad Sis, kaçıp bir dağa sığındı. Hazim, o dağın eteklerine geldi. Orada, eline geçen esirlerin tümünü Öldürdü Üstad Sis'i kuşatma altına aldı ve kuşatmayı sürdürdü. Nihayet Üstad Sis, oradaki komutanlardan birinin hakemliğine boyun eğeceğini ifade etti. Hakem de onun ve aile efradının zincire vurulmasına, beraberindeki 30.000 askerin salıverilmesine hükmetti. Hazim, bu hükmü kabul etti. Üstad Sis'in beraberindeki adamlardan herbirine iki kat elbise verdi. Kazandığı zaferi bir mektupla Mehdi'ye bildirdi. Mehdi de bu durumu babası Man-sur'a iletti.
Bu senede halife Mansur, Cafer b. Süleyman'ı Medine valiliğin; den azlederek yerine Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Hasan b. Al b. E^ı Talib'i tayin etti.
Bu senede halife Mansur'un amcası Abdüssamed b. Ali insanlara haccettirdi.
Bu senede halife Mansur'un oğlu Cafer vefat etti. Önce Bağdat ta Beni Haşim mezarlığına defnedildi. Sonra oradan alınara başka w yere nakledildi.
Bu senede Hicazlılarm imamlarından Abdülmelik b. AbdülazıZ_ Cüreyc vefat etti. Anlatıldığına göre o ilk hadis toplayanlardandır, p

He vefat edenler arasında Osman b. Esved, Ömer b. Muhammed ve İmam Ebu Hanife gibi meşhur şahsiyetler de vardır. [13]

İmam Ebu Hanife

Asıl adı Numan b. Sabit et-Teymî'dir. Kûfelidir. Irak fakihidir. t lam imamlarından ve meşhur sadattandır. Bilinen en büyük İslâm âl'inlerinden biridir. Dört mezhep imamlarından biridir ve onlardan önce vefat edendir. Çünkü o, sahabe asrına yetişmiştir. Enes b. Malik'i görmüştür, başka sahabeyi de gördüğü söylenir. Bazılarının anlattıklarına göre o, yedi sahabeden rivayette bulunmuştur. Doğrusunu Allah bilir.
Aralarında Hakem, Hammad b. Ebi Süleyman, Seleme b. Küheyl, Amir eş-Şa'bî, îkrime, Atâ, Katade, Zührî, İbn Ömer'i azadlısı Nafi, Yahya b. Said el-Ensârî ve Ebu İshak es-Sebü'nin de bulunduğu tabiiler cemaatından rivayetlerde bulunmuştur.
Aralarında oğlu Hammad, İbrahim b, Tahnıan, İshak b. Yusuf el-Ezrak, Esed b. Amr el-Kadî, Hasan b. Ziyad el-Lü'lüî, Hamz ez-Zeyyad, Davud et-Taî, Zü-fer, Abdürrezzak, Ebu Nuaym, Muhammed b. Hasan eş-Şeybanî, Haşim, Veki ve Kadı Ebu Yusu un da bulunduğu bir cemaat kendisinden rivayette bulunmuşlardır.
Yahya b. Main dedi ki: «Ebu Hanife, sika bir ravi idi, güvenilirdi. Doğru sözlüydü, asla yalancılıkla suçlanmamış ti. Kadı olması için İbn Hübeyre onu dövdü ama o, yine de kadı olmayı kabullenmedi.»
Yahya b. Said, fetvada onun kavlini tercih ederdi ve şöyle derdi: «Allah'a karşı yalan söylemeyiz, Ebu Hanife'den daha güzel görüşlü biri bulunduğunu duymadık ve onun kavillerinin çoğunu alıp benimsedik.»
Abdullah b. Mübarek dedi ki: «Eğer Cenâb-ı Allah; Ebu Hanife ve Süfyan-ı Sevrî vasıtasıyla bana yardım etmeseydi diğe insanlar gibi olurdum.»
Ş^fiî de onun hakkında şöyle demiştir: «Eğer Ebu Hanife'nin, şu direği altın yapacağını söylediğini görürsen mutlaka o konuda hüccetini ileri sürer. Fakih olmak isteyen kimseler, Ebu Hanife'nin ayalidirler. Siyer öğrenmek isteyenlerse Muhammed b. İshak'm ayalidir-er- Hadis öğrenmek isteyenler de Malik'in ayalidirler. Tefsir öğren-meye gelince, onlar da Mukatil b. Süleyman'ın ayalidirler.» FK ^^u^an D- Davud el-Haribî dedi ki: «İnsanların, namaz kılarken u Hanife'ye dua etmeleri gerekir Çünkü o insanlar için fıkıh ve süa Yetmiştir.»
süfyan-ı Sevrî ile İbn Mübarek dediler ki: «Ebu Hanife, kendi zamda yeryüzünde yaşayanların en fakihi idi.»
Ebu Nuaym dedi ki: «Ebu Hanife, meselelere derinlemesine dal bir kimseydi.»
Mekki b. İbrahim ise, «Ebu Hanife, yeryüzünde yaşayan insani rın en bilgilisi idi.» demiştir.
Hatib Bağdadî'nin Esed b. Amr'dan rivayet ettiğine göre Ebu H nife, geceleyin namaz kılar ve her gece Kur'ân-ı Kerim' hatmederek Komşuları kendisine acıyıncaya kadar ağlardı. Kırk sene müddeti sabah namazını yatsı abdestiyle kıldı. Vefat ettiği yerde Kur'ân-ı R G rim'i 70.000 defa hatnıetmiştir.
Ebu Hanife, bu senenin (hicri 150. senenin) receb ayında vefat et ti. İbn Main'in ifadesine göre hicri 151. senede vefat etmiştir. Başkaları, hicri 153. senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Ama sahih olan birinci rivayettir, hicretin 150. senesinde vefat etmiştir. Doğumu hicretin sekseninci senesinde olmuştu. Tam yetmiş yıl yaşadı. Bağdat'ta cemaatın fazlalığından ötürü cenaze namazı altı kez kılındı. Mezarı oradadır. Allah ona rahmet etsin. [14]

Hicretin Yüzellîbirinci Senesi

Bu senede halife Mansur, Ömer b. Hafs'ı Sind valiliğinden azletti, yerine Hişam b. Amr et-Talibî'yi atadı. Ömer b. Hafs' azletmesinin sebebi şuydu: Muhammed b. Abdullah b. Hasan ayaklandığında, Ester lakabıyla tanınan oğlu Abdullah'ı bir grup adamıyla, hediyeler ve asil atlarla birlikte Sind valisi Ömer b. Hafs'a göndermiş, o da onları ve hediyelerim kabul etmişti. Bu misafirler onu gizlice Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın halifeliğine bey'atta bulunmaya davet.etmişler, o da bunların davetine icabet etmiş ve beyaz elbiseler giyinmişti. Muhammed b. Abdullah'ın Medine'de öldürüldüğüne dair haber gelince moralleri bozuldu. Güçlerini kaybettiler. Abdullah b. Muhammed'den özür dilemeye başladılar. Abdullah da ona: «Ben, kendi başıma bir iş gelmesinden korkuyorum.» dedi. Fakat Sind valisi Ömer b. Hafs ona şu öğüdü verdi:
«Seni, toprağımızın bitişiğindeki müşrik hükümdarlardan birine göndereceğim. Bu kimse, insanlar arasında Rasûlullah (s.a.v.)'a en çok saygı gösteren kimsedir. Senin, Rasûlullah sülalesinden olduğunu anladığı zaman seni sevecektir.»
Abdullah da Ömer b. Hafs'ın bu teklifini kabul etti ve o müşn* hükümdarın yanına gitti. Onun yanında güven buldu. Abdullah Zey dilerden oluşan bir grupla yola koyuldu. Büyük bir askeri birliği11 ** fakatinde avlanmaya başladı. Etrafında bir grup adam toplandı, ley diler cemaatı çoğaldı.
Halife Mansur'a gelince o, bu yaptıklarından Ötürü Sind vali
Ömer b. Hafs'ı kınadı ve kendisine bir kınama mektubu gönderdi. Ko-utanlardan biri Ömer b. Hafs'a dedi ki: «Beni halife Mansur'a gön-*? r bu işi bana bırak, senin namına ondan özür dileyeceğim. Eğer Vurtulursam ne âlâ, aksi takdirde sen ve senin yanındaki komutanlar in canımı feda etmiş ve sizler için bir fidye olmuş olurum.»
Ömer b. Hafs, bu adamı halife Mansur'a bu işi halletmek üzere içi olarak gönderdi. Fakat adam, halifenin huzuruna girer girmez Mansur onun boynunun vurulmasını emretti. Ömer b. Hafs'a da mektup yazarak kendisini Sind valiliğinden azlettiğini, onu İfrikiye valisinin yerine atadığını bildirdi.
Mansur, Hişam b. Amr'ı Sind valiliğine gönderirken kendisine, Abdullah b. Muhammedi ele geçirmek için işi sıkı tutmasını emretti. Ancak o bu emri ağırdan aldı, işi savsakladı. Mansur da onu sıkıştırmak için mektuplar gönderdi. Sonra tesadüfen Hişam b. Amr'ın kardeşi Seyf ile Abdullah b. Muhammed bir yerde karşılaşıp savaştılar. Abdullah ve adamlarının tamamı öldürüldüler. Ölüler arasında cesedi tesbit edilemedi. Böylece ele geçirilemedi.
Hişam b. Amr, bu durumu bir mektupla Mansur'a bildirdi, Abdullah b. Müharnmed'in Ölüm haberini iletti. Hişam da bundan ötürü teşekkür mektubu gönderdi. Abdullah b. Muhammed'i barındıran ve himayesine alan hükümdarla savaşmasını emretti. Abdullah b. Mu-hammed'in o müşrik hükümdarın beldesinde bir cariye ile evlendiğini ve cariyenin ona Muhammed adında bir erkek çocuk doğurduğunu da mektubuna ekledi. «Eğer o hükümdarı mağlup edersen, Abdullah'ın oğlunu canlı olarak muhafaza et.» dedi.
Hişam b. Amr da o müşrik hükümdara giderek kendisiyle savaştı ve onu mağlup etti. Ülkesini, mallarını, ürünlerini ele geçirdi. Fetih haberi ile birlikte ganimetlerin beşte birini, müşrik hükümdarı ve Abdullah b. Muhammed'in oğlunu Mansur'a gönderdi. Mansur, buna çok sevindi. Abdullah b. Muhammed'in oğlunu Medine'ye gönderdi. Ayrıca Medine valisine bir mektup yazarak o çocuğunun nesebinin sahih olduğunu bildirdi. Onu, ailesinin yanında kalsın ve nesebi zayi olmasın diye ailesine vermesini emretti. O çocuğa Ebu 1-Hasan b. Ester deniliyordu.
Bu senede Mansur'un oğlu Mehdi, Horasandan kalkıp babasını ziyarete geldi. Babası Mansur ile komutanlar ve devlet büyükleri onu yolda karşıladılar.
Bundan sonra beldelerin, Şam'ın ve diğer yerlerin naibleri Man-sur un ziyaretine geldiler. Selamet ve zaferi nedeniyle onu tebrik etti-r- Kendisine, sayılamayacak ve evsafı anlatılamayacak hediye ve armağanlar getirdiler. [15]

Rusafe Şehrinin Kuruluşu

îbn Cerir dedi ki: Mansur, bu senede oğlu Mehdi'nin Horasan'dan gelmesinden sonra onun için Rusafe şehrinin inşasına başladı. Rusa-fe, Bağdad'ın doğu tarafindadır. Orası için sur ve hendek yaptırdı Ayrıca bir meydan ve bir bahçe hazırlattı, sonra oraya Mehdi nehrinden su getirtti.
Bu senede Mansur, kendi halifeliği, kendisinden sonra oğlu Mehdi'nin veliahdhğı, ondan sonraki dönem için de İsa b. Musa'nın veli-ahdlığı için bey'atı yeniletti. Emirler ve havas takımından insanlar gelip bey'at ettiler. Mansur ile oğlu Mehdi'nin elini Öpmeye, İsa b Musa'nın ise, öpmeksizin sadece elini tutmaya başladılar.
Vakidî dedi ki: Halife Mansur, Maan b. Zaide'yi bu senede Sicis-tan'a vali olarak tayin etti.
Bu senede Mekke ve Taif valisi Muhammed b. İbrahim b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi. Medine valisi Hasan b Zeyd Küfe valisi Muhammed b. Süleyman, Basra valisi Cabir b. Zeyd el-Kilabî, Mısır valisi Yezid b. Hatim, Horasan valisi Hamid b. Kahtabe, Sicistan valisi de Maan b. Zaide idi. Bu senede Abdülvehhab b. İbrahim b. Muhammed, Anadolu gazasına gitti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hanzale b. Ebi Süfyan, Abdullah b. Avn, Muhammed b. İshak b. Yasar da bulunuyordu. Muhammed b. İshak, Peygamber (s.a.v.)'in siretini derleyen ve bunu bir eser haline getiren, insanların uyduğu bir ilim olarak ortaya koyan bir kimsedir. Bu ilmi bir övünç vesilesi haline gelmiştir, İnsanlar onunla kendi kalplerini cilalarlar. Bu ilimde herkes Muhammed b. İshak'ın ayali mesabesindedirler. Nitekim İmam Şafiî /ve diğer imamlar da böyle demişlerdir

[16]

Hicretin Yüzelliikînci Senesi

Bu senede halife Mansur, Yezid b. Hatim'i Mısır valiliğinden azlederek yerine Muhammed b. Said'i atadı. İfrikiye valisine de haber göndererek huzuruna gelmesini emretti. Çünkü onun isyana giriştiğini ve emrine muhalefet ettiğini duymuştu. İfrikiye valisi huzuruna girince, Mansur onun boynunun vurulmasını emretti.
Mansur, bu senede Cabir b. Zeyd el-Kilabî'yi Basra valiliğinden azlederek yerine Yezid b. Mansur'u atadı. Bu senede Hariciler, SicıS-tan valisi Maan b. Zaide'yi öldürdüler.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Abbad b. Ma*1" sur ile Yunus b. Yezid el-Eylî de bulunmaktadır. [17]

Hicretin Yüzelliüçüncü Senesi

Bu senede halife Mansur, katibi Ebu Eyyüb el-Muriyanî'ye ga-
olandı. Onu, kardeşi Halid'i ve kardeşinin oğulları Said, Mesud,
M halled ve Muhammed'i hapse attırdı. Onlardan çok miktarda para
lS Bunun sebebi de şudur: İbn Asakir'in anlattığına göre, Ebu Cafer 1-Mansur, gençliğinde Musul'a hiçbir şeyi bulunmayan yoksul bir ki-■ olarak gitmiş, bir kaptanın yanında çalışmış, nihayet bir miktar nara kazanarak bir kadınla evlenmişti. Sonra o kadına, kendisinin kısa zaman sonra hükümdar ailesi arasına gireceği ümidim aşılamaya başlamıştı. Derken kadın ondan hamile kaldı. Fakat bir süre sonra Enıeviler Mansur'u aramaya başladılar. Mansur, yakalanmaktan korktuğu için hamile karısını Musul'da bırakıp kaçtı. Fakat kaçarken, karısının yanma nesebini bildiren bir belge bıraktı. Kendisinin Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas olduğu o belgede yazılıydı. Karısına, kendisine haber gönderdiği anda yanına gelmesini oğlan doğurması halinde adını Cafer koymasını emretti. Kadın, bir erkek çocuk doğurdu. Bu çocuk büyüdü, yazı öğrendi, Arapçayı ve edebiyatı tahsil etti. Bu alanda çok sağlam bilgilere sahip oldu.
Derken hakimiyet Abbasilerin eline geçti. Seffah başa geçince kadın onu araştırdı, kocası olmadığını anladı. Sonra Mansur başa geçti. Bu sırada oğlu Cafer, Bağdat'a gitti ve yazıcılar arasına katıldı. Man-sur'un yazı işleri müdürü Ebu Eyyüb el-Muriyanî, kendisini beğendi. Cafer, burada kıdem alıp yükseldi. Bir gün Ebu Eyyüb, onu da yanına alarak halife Mansur'un huzuruna girdi. Halife, oğlu Cafer'i süzmeye başladı, göz altından onu iyiden iyiye izledi.
Halife Mansur, daha sonra bir gün, yanına bir katibin gelmesi için hizmetçisini gönderdi. Oğlu Cafer huzuruna geldi. Mansur'un huzurunda Cafer yazı yazmaya başladı. Mansur ona iyiden iyiye baktı. Sonra adını sordu. Cafer olduğunu söyleyince: «Sen kimin oğlusun?» diye sordu. Çocuk sustu. Mansur ona: «Neyin var, niçin konuşmuyorsun?» diye sorunca Cafer: «Ey mü'minlerin emiri, benim durumum Şöyle ve şöyledir.» diyerek başından geçenleri anlattı.
Halifenin yüzünün rengi değişti. Sonra annesinin adını sordu, çocuk annesinin admı ve durumunu anlattı. Halife ona Musul şehrinin burumunu sordu, çocuk da anlatmaya başladı. Halife, hayretler için-eydi, olanlara şaşıyordu. Sonra onu pahalı bir gerdanlık ve bol mik-arda para, bir de mektupla annesine gönderdi. İşin iç yüzünü ve oğ-Unun burumunu ona anlatmasını söyledi. Çocuk bu gerdanlığı, para-g,ve Mektubu alarak halifenin gizli kapısından dışarı çıktı. Sonra bu Eyyüb'a uğradı. Ebu Eyyüb ona: «Halifenin huzurunda niye bu kadar uzun süre bekledin?» diye sordu. Çocuk da: «Bana çok inekte*, yazdırdı.» diye cevap verdi. Sonra aralarında tartıştılar ve Cafer h öfkelenerek Ebu Eyyüb'ün yanından ayrılarak yola koyuldu. Musul' gitmek için binek kiraladı. Gidip durumu annesine anlatacak ve on çoluk çocuğuyla alıp Bağdat'a, halife babasının yanına getirecekti. Birkaç konaklık yolu katetti. Bu arada Ebu Eyyüb onun nereye gitti ğini sordu. Kendisine, yola çıktığını söylediler. Ebu Eyyüb Cafer'in kendisine ait sırları halifeye ifşa ettiğini ve bu nedenle kaçtığım zannetti. Peşine adam taktı ve gönderdiği adama da: «Onu nerede bulursan hemen yanıma getir.» dedi. Adam onu aramaya başladı, yolda bir konakta yakaladı. Boğdu ve cesedini bir kuyuya attı. Yanındaki ger-danhğı, para ve muktubu alıp Ebu Eyyüb'ün yanma döndü. Ebu Eyyüb, halifenin mektubunu görünce yaptığına çok pişman oldu ve korkuya kapıldı.
Halife Mansur, oğlunun geciktiğini görünce durumunu araştırmaya başladı. Neticede Ebu Eyyüb'ün adamının onu yakalayıp Öldürdüğünü anladı. O zaman Ebu Eyyüb'ü huzuruna çağırdı ve ona büyük bir para cezası verdi. Sonra da işkence etmeye başladı. Nihayet bütün mal ve eşyalarım elinden aldı, sonra da onu öldürdü ve: «Bu benim sevgili oğlumu Öldürdü.» dedi. Mansur oğlunu her hatırladıkça şiddetli bir üzüntüye kapılırdı.
Bu senede Afrika beldelerinde Suferilerden ve diğerlerinden olan Hariciler ayaklandılar. 350.000 kadar süvari ve piyade birliği oluşturdular. Başlarında Ebu Hatim el-Enmatî ile Ebu Abbad vardı. 40.000 kişilik birliğiyle Ebu Kurra es-Suferî de bunlara katıldı. Bunlar, İfrikiye valisiyle savaştılar. Onun askerlerini bozguna uğratarak kendisini öldürdüler. Valinin adı, Ömer b. Osman b. Ebi Sufre idi. Daha önce de anlatıldığı gibi bu zat, Sind valisi idi. İşte Hariciler onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Hariciler, İfrikiye'de fesad ve karışıklığı fazlalaştırdılar. Kadın, çoluk, çocuk demeden çok sayıda kimseyi öldürdüler.
Bu senede halife Mansur, halkın siyah renkli uzun külahlar giymesini mecburi kıldı. Öyle ki, insanlar bu uzun külahı tutabilmek

için içerisine sopa yerleştiriyorlardı.
Şair Ebu Dülame, bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:
«Halifenin herşeyi artırmasını ümid ediyorduk ama, kendisine ümid bağladığımız halife, sadece külahların uzunluğunu artırdı. Adamların başlarındaki şu uzun külahların, bornozlarla örtülmüş Yahudi küplerini andırdığını görürsün.»
Bu senede Ma'yuf b. Yahya el-Hacurî, Anadolu'ya gazaya gitti üUlnîardan çok sayıda esir aldı. Esirlerin sayısı 6.000 küsur civarındaydı- Bol miktarda malı da ganimet olarak ele geçirdi.
Bu senede halife Mansur'un veliahdı ve oğlu insanlara haccettirdi Mekke ve Taif valisi Muhammed b. İbrahim, Medine valisi Hasan b Zeyd, Küfe valisi Muhammed b. Süleyman, Basra valisi Yezid b. Mansur ve Mısır valisi Muhammed b. Said idi Vakidî'nin anlattığına göre Yezid b. Mansur, halife Mansur tarafından Yemen valiliğine atanmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler şunlardır: Eban b. Şam'a, Üsame b. el-Leysî, Sevr b. Yezid el-Humusî, Hasan b Amma-re, Kutr b. Halife, Muammer, Hişam b. el-Gazi. Doğrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Yüzellidördüncü Senesi

Bu senede halife Mansur, Şam diyarına girdi. Beyt-i Makdis'i ziyaret etti. Yezid b. Hatim'i 50.000 kişilik bir askeri birliğin başında İfrikiye'ye vali olarak gönderdi ve orada Haricilerle savaşmasını emretti. Bu orduya 360.000 dirhem civarında bir masraf yaptı. Züfer b. Asım Hilali de bu senede Anadolu gazvesine gitti.
Bu senede Muhammed b. İbrahim insanlara haccettirdi. Beldelerin ve eyaletlerin valileri daha önceki senelerde adları zikredilen valilerdi. Sadece Basra valisi değişmişti. Yeni vali Abdülmelik b. Eyyüb b. Zabyan idi.
Bu senede halife Mansur'un başkatibi Ebu Eyyüb ile kardeşi Ha-lid öldüler. Mansur, Ebu Eyyüb ile kardeşinin oğullarının ellerinin ve ayaklarının kesilerek boyunlarının vurulmasını emretti. Bu emri yerine getirildi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de şudur: [19]

Eş'ab Et-Tami

Eş'ab b. Cübeyr. Künyesi Ebul-Alâ'dır, Ebu İshak el-Medinî olduğu da söylenir. Kendisine Ebu Humeyde de denilirdi. Babası Zübeyr ailesinin azadlısı idi. Muhtar tarafından Öldürüldü, Vakidî'nin dayısı-dır.
Eş'ab, Abdullah b. Cafer'den rivayet ederek dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.) yüzüğünü sağ eline takardı.»
Eş'ab; Eban b. Osman ile Salim ve îkrime'den de rivayetlerde bulunmuştur. Zarif, şakacı, biraz da laubali ve tamahkar olduğundan ötürü zamanının insanları onu severlerdi. Güzel şarkı söylerdi. Velid .o. Yezid'in yanına, Dımışk'a geldi, onu ziyaret etti.
İbn Asakir, onun biyografisini anlatırken gerçekten insanı güldürecek şeyler nakletmiş tir. Ondan ayrıca iki hadis de rivayet etmiştir Rivayet olunduğuna göre bir gün ona bir hadis okumasını rica etinis-ler, o da şöyle demiş: İkrime bana İbn Abbas tariki ile Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurtnuş olduğunu nakletti:
«İki haslet vardır ki, kişi onları yaparsa Cennet'e girer.» Böyle dedikten sonra sustu. Kendisine, o iki hasletin ne olduğunu sorduklarında şöyle cevap verdi: «İkrime, bu ikisinden birini unuttu, ben de , diğerini unuttum.»
Salim b. Abdullah b. Ömer, onu hafife alır, tatlı bir insan olduğunu söyleyip güler ve onu yanına alıp ormanlığa giderdi. Ayrıca insanların önde gelen kimseleri de onunla beraber giderlerdi.
Şafiî dedi ki: «Çocuklar, bir gün Eş'ab ile oynadılar. Eş'ab onlara dedi ki: "Şuracıkta ceviz dağıtan bazı kimseler var." Böyle demekle çocukları yanından defetmek istedi. Çocuklar da onun gösterdiği tarafa koşarak gittiler. Onların koşarak gittiklerini görünce de: "Belki de orada gerçekten ceviz dağıtıyorlar." dedi ve kendisi de çocukların peşine takılıp gitti.» *
Adamın biri Eş'ab'a şöyle bir soru sordu:
- Senin tamahkarlığın ne derecededir?
- Medine'de bir gelinin gittiğini gördüğümde, o gelinin mutlaka evime gelmesini, onun evimi süpürüp kapımın önünü temizlemesini arzulardım.
Bir gün buğday saplarından zenbil yapmakta olan bir adamın yanından geçerken adama şöyle dedi: «Şunun çeperini bir veya iki tur daha fazlalaştır, belki günün birinde bu zenbil içinde hediye sunulur-sa hediyemiz bari çok olsun.»
İbn Asakir'in rivayetine göre Eş'ab bir gün Salim b. Abdullah b. Ömer'e şairlerden birinin şu şiirini okudu:
«Onu alıp götürdüler, dolunay onun yüzüne benzerdi.
Elbisesi temiz, dindarlığı da fazlaydı.
Temiz bir soyu, annmış bir namusu vardı.
Bütün kötülükleri menederdi.
Irzına, namusuna hiç leke sürülmedi.
Hiçbir şair onu Allah'a karşı takvah olmaktan saptırmadı.»
Salim ona dedi ki: «Güzel söyledin, biraz daha söyle.» Bunun üzerine o şu beyitleri de yukarıdaki şiire ekledi:

«Karanlık gecede o bize yöneldi,
Sanki o yağmur damlalarım üzerimize saçan bir karganın kanadı
gibiydi
Dedim ki: Yoksa esansçı mı bizim kervana gelip yerleşti? Leyla'nın kokusunu sadece ıtır kokusu olarak bilirdim.»
Salim ona dedi ki: «Güzel söyledin, eğer insanlar dedikodu yap-ayacak olsalardı sana bol miktarda armağan verirdim, ama sen de ^mahkarlıkta ileri bir seviyedesin.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Cafer b. Burkan, Hakem b. Eban, Abdurrahman b. Zeyd b. Cabir, Kurra b Halid, kurra ve âlim imamlardan biri olan Ebu Amr b. Alâ da bulunmaktadır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Amr'ın asıl adı Rey-van'dır. Ama doğru kavle göre adı da künyesi de Ebu Amr'dır. [20]

Ebu Amr B. Alâ

Ebu Amr b. Alâ b. Ammar b. Üryan b. Abdullah b. Husayn et-Te-mimi el-Mazini el-Basrî. Nesebinin başka şekilde olduğu da söylenir. Fıkıhta, nahivde, kıraat ilminde zamanının allamesi idi. İlmi ile amel eden büyük âlimlerdendi.
Anlatıldığına göre bir ev doluşunca Arap kelamım içeren kitaplar yazmış, sonra zahidliğe yönelerek bütün yazdıklarını yakmıştı. Sonra tekrar eski haline dönmüştü, ama bu defa da sadece hafizasında kalan Arap kelamı ile yetinmek mecburiyetinde kalmıştı. Cahiliye devri bedevilerinden çok sayıda kimselerle karşılaştı. Hasan-ı Basrî'nin zamanında ve ondan sonraki zamanlarda önde gelen bir şahsiyetti.
Arap lügatında tercih edip benimsediği tefsirlerden biri de onun, ceninle ilgili olarak söylenen "gurre" kelimesini tefsir edişi olmuştur. Şöyle demiştir: «Ceninin öldürülmesi durumunda onun diyeti olarak ister erkek ister kadın olsun mutlaka beyaz tenli bir köle veya cariye verilir.» O bu tefsiri, Peygamber Efendimiz'in şu hadisinden esinlenerek yapmıştı: «Ceninin diyeti, bir köle veya cariye gurresidir.» Eğer "eygamber Efendimiz bu diyetle herhangi bir köle veya cariye -verilmesini kasdetmiş olsaydı, "gurre" kelimesini kullanmazdı, gurre kelimesi beyazlık anlamınadır, görüşündeydi.
ibn Hallikan dedi ki: «Onun bu ifadeyi kullanması gariptir. Müc-, imamlardan herhangi birinin kavli onun bu sözüne mukavıl mı-ır' değil midir, bilemiyorum.»
Anlatıldığına göre o, ramazan ayı girince bitimine kadar bir beyit a^ı şiir okumazdı. Sadece Kur'ân okurdu. Hergün kendisine yeni bir ve taze reyhan satın alınırdı. Asmaî, on sene kadar onunla arka-da^kti.
Amr b. Alâ, bu senede (hicretin 154. senesinde) vefat etti.
Hicretin 156. senesinde veya 159. senesinde vefat ettiğine dair başka rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Vefatı esnasında doksan yaşma yaklaşmıştı. Doksan yaşını geçmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Mezarı Şam'dadır, Kûfe'de olduğuna dair bir rivayet de vardır. Bunun da doğrusunu Allah bilir.
İbn Asakir, Salih b. Ali b. Abdullah b. Abbas'ın biyografisini anlatırken merfu olarak, İbn Abbas'tan şöyle bir rivayette bulunmuştur:
«Hicretin 154. senesinden sonra birinizin köpek yavrusunu beslemesi, onun için kendi sulbünden bir çocuk beslemesinden daha hayırlıdır.» Bu cidden münker bir rivayettir. Senedinde şüphe vardır. [21]

Hicretin Yüzellibeşinci Senesi

Bu senede Yezid b. Hatim, İfrikiye'ye girdi, orayı fethetti. Oradaki Tağlib kabilesinden olan Haricileri öldürdü. Komutanlarını katletti. Büyüklerini esir aldı, eşrafını zelil kıldı. O belde halkının korkusunu güvenlik ve selamete, küçültülmüşlüklerini yüceliğe çevirdi. Yani onları hakir kılınmış iken yükseltti. Öldürdüğü emirler arasında Ebu Hatim ve Ebu Abbad adındaki Hariciler de vardı. Otoritesini yerleştirip ülkedeki işleri yoluna koyduktan sonra Kayrevan şehrine girdi. Orayı da düzene soktu, ahalinin güvenliğini sağladı, işleri yoluna koydu, korkulu ve sakıncalı halleri ortadan kaldırdı. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [22]

Rafika Şehrinin İnşası

Bu, meşhur bir şehirdir. Bu senede halife Mansur, Bağdat şehrinin planına benzer bir plan ile Rafika şehrinin kurulmasını emretti. Bu şehirde sur yapılmasını, çevresine duvarlar çekilmesini emretti.
Ayrıca Küfe şehrinin çevresine de hendek kazdırdı. Bu işlerin finansmanı için ahaliden kişi başına -tabii varlıklı olanlardan- kırkar dirhem topladı. Önce kişi başına beşer dirhem vergi tarhetti. Sonra bunu kırkar dirheme yükseltti. Şairlerden biri bu konuda şöyle dedi:
«Vah zavallı halkım! Mü'minlerin emin Mansur'un bize yaptığını gördünüz.
Önce beşer dirhem dağıttı, sonra vergi koyarak kırkar dirhem geri aldı.'>

Bu Hcııede Yezid b. Useyd es-Sülemî, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede Bizans hükümdarı, cizye ödemek şartıyla halife Man:
-darı barış talebinde bulundu. sur *£ansur, kardeşi Abbas b. Muhammed'i Cezire valiliğinden azletti
u büyük bir para cezasına çarptırdı. v6 °Muhammed b. Süleyman b. Ali, Küfe valiliğinden azledildi. Kötü
yaptığından ve kendisine layık olmayan işlere giriştiğinden ötü-İ -Mansur'un onu azlettiği rivayet edilmiştir. Başka bir rivayete gö-fU zındık olan Muhanımed b. Ebi'l-Evca'ı öldürdüğünden ötürü görenden alınmıştır.
Anlatıldığına göre o, Ebü'l-Evca'ı öldürürken, o, 4.000 hadis uydurduğunu, bu hadislerle helali haram, haramı da helal kıldığını, bayram gününde insanlara oruç tutturduğunu, oruç tutulması gereken günde ise iftar ettirdiğini itiraf etmiştir. Halife Mansur da onun Ebü'l-Evca'ı Öldürmesini suç saydı ve onu azletti. Aslında o, Muhammed b. Süleyman'ın elini kolunı bağlamak ve ona işten el çektirmek
istemişti.
Bu konu ile ilgili olarak İsa b. Musa ona şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, onu bu icraatından ötürü görevinden alma ve öldürme. Çünkü o, Ebü'l-Evca'ı zındıklığı nedeniyle öldürmüştür. Eğer onu bu icraatı nedeniyle azledersen, halk ona teşekkür eder ve seni ayıplar.» Bundan ötürü Mansur onu bir süre kendi haline bıraktı. Sonra azletti, ondan boşalan Küfe valiliğine Amr b. Züheyr'i atadı.
Bu senede Medine valisi Hasan b. Zeyd azledildi. Yerine halife Mansur'un amcası Abdüssamed h, Ali atandı. Ayrıca Mansur onun bir nevi kontrolörü olarak Felih b. Süleyman'ı da görevlendirdi. Bu senede Mekke valisi Muhammed b. İbrahim b Muhammed, Basra valisi Heysem b. Muaviye, Mısır valisi Muhammed b. Said, İfrikiye valisi Yezid b. Hatim idi.
Bu senede Safvan b. Amr, Osman b. Ebi'l-Atike (Bu ikisi Şamlı idi.), Osman b. Atâ ve Mis'ar b. Küdam vefat ettiler. [23]

Hammad Er-Raviye

ibn Ebi Leyla Meysere (Meysere yerine Sabur adını kullananlar da olmuştur.) b. Mübarek b. Ubeyd ed-Deylemi el-Kûfî. Tay kabilesinden Bükeyr b. Zeyd el-Hayl'in azadhsıdır.
Arapların savaşları, haberleri, şiirleri ve lügatları konusunda insanların en bilgilisidir. Ka'be duvarına asılan "Yedi Askı (Muallaka-jı s-Seb'a)" şiirlerini derleyen odur. Araplardan, çok şiir rivayet ettiğinden ötürü kendisine "er-Raviye" lakabı takılmıştır. Halife Velid b. *ezid b. Abdülmelik onu bu konuda imtihan etmiş, kendisinden nok-alı harflerle yazılmış yirmidokuz kaside okumasını ve her kasidenin e yüz beyitten müteşekkil olmasını istemiş o da bu şartlara uygun kasideleri okumuştu.
Şiirleri başkaları tarafından ezberlenip okunmamış olan şairlerp Arap şairi demlemeyeceğini iddia etmiş, bunun üzerine halife Velid de ona 100.000 dirhem ödül vermişti.
"Dürretü'l-Gavvas' adlı kitabında Ebu Muhammed el-Harirî'nin ifade ettiğine göre Hişam b. Abdülmelik, Irak valisi Yusuf b Ömer'e emir yollayarak kendisine Hanımad er-Raviye'yi göndermesini istemiş. Hammad, Hişam'm huzuruna vardığında onun somaki mermerden, billur Ve altından yapılmış bir köşkte olduğunu, yanında gerçekten güzel iki cariyenin oturduklarını görmüş.
Hişam ondan şiirler okumasını istemiş, o da okumuş. Sonra Hişam ona şöyle demiş:
- İhtiyacını söyle, ne istersen sana vereceğim.
- Ey müminlerin emiri, ihtiyacım herhangi birşey olabilir mi? Yani her ne istersem verir misin?
- Söyle 4de vereyim, ihtiyacını anlat.
- Şu iki cariyeden birini bana ver.
- Bu iki cariye, üzerlerindeki ziynetleri ile birlikte senin olsun. Böyle dedikten sonra onu, köşkteki odalarından birinde cariyelerle başbaşa bıraktı. Sonra ona 100.000 dirhem ödül verdi.
Doğrusu ise bu halife, Velid b. Yezid idi. Çünkü Hammad, kendisini ağırlayan ve kendisine ödül veren halife ile birlikte içki içtiğini söylemiştir. Oysa halife Hişam içki içmezdi. Onun Irak'taki valisi de Yusuf b. Ömer değildi. Irak'taki valisi Halid b Abdullah el-Kusarî, ondan sonraki valisi de Yusuf b. Ömer b. Abdülaziz idi. Hammad, altmış yaşında iken bu senede vefat etti. Ibn Hallikan'ın naklettiği bir rivayete göre o, hicretin 158. senesine, Mehdi'nin halifeliğinin ilk zamanlarına kadar yaşamıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede zındıklığından ötürü, Hammad Acred öldürüldü. Onun asıl adı Hammad b. Ömer b. Yusuf b. Küleyb el-Kûfî'dir Vasıtlı olduğu da söylenir. Beni Sevad kabilesinin kölesidir. Nahoş kelimeler kullanan, zındık, ama zarif bir şairdi. Müslüman olmamakla itham edilmiştir. Hem Abbasiler, hem de Emeviler zamanına kavuşmuştu. Ama yalnızca Abbasiler zamanında meşhur olmuştur. Onunla Beşşar b. Bürd arasında çok hicivler cereyan etmiştir. Beşşar da zındıklığı ne" deniyle öldürülmüş ve sözünü ettiğimiz bu Hammad ile aynı kabre defne dilmiştir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Hammad Acred, hicretin 158. senesinde ölmüştür. Hicretin 161. senesinde öldüğüne dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [24]

Hicretin Yüzellialtıncı Senesi

Bu senede Mansur'un Basra valisi Heysem b. Muaviye, İbrahim Muhammed tarafından atanan Fars valisi Amr b. Şeddad' savaş ticesinde mağlup etti. Anlatıldığına göre onun ellerini ve ayakları-"f kesmiş, sonra boynunu vurup sehpaya asmıştı. n Sonra Mansur, bu işi yapan Heysem b. Muaviye'yi Basra valili-
bkd Sonnden azlederek yerine başkadısı Suvar b. Abdullah'ı vali olarak ata-is kadılık ve namaz imamlığı görevlerini de onun uhdesine vermiş-f Basra muhafiz küvetleri komutanlığına ve milis küvetleri komutanlığına Said b. Da'lec'i atamıştı.
Amr b. Şeddad'ın katili Heysem b. Muaviye de Bağdat'a dönmüş ve bu senede ani bir ölümle orada vefat etmişti. Kend cariyesinin karnı üzerinde iken vefat ettiği anlatılmıştır. Namazını halife Mansur kılmış ve onu Beni Haşini mezarlığına defnetmişti. Anlatıldığına göre, öldürdüğü Amr b. Şeddad'ın bedduası ona isabet ettiği için ölmüştü. Kul, zülüm yapmaktan sakınsın.
Bu senede Mansur'uh kardeşi Abbas b. Muhammed insanlara haccettirdi. Bu senede beldelerin valileri önceki senelerin valileri idiler. Fars, Ahvas ve Dicle mıntıkalarının valisi Amnıare b. Hamza, Kirman ve Sind valisi ise Hişam b. Amr'di.
Bu senede bir kavle göre Hamza ez-Zeyyad vefat etmiştir. O, meşhur kurralardan ve namlı âbidlerdendi. Kendisinin ortaya koyduğu bir ıstılah olarak tecvitdeki uzun medler ona nisbet edilir. Bu sebeple bazı âlimler onun aleyhinde konuşmuşlardır.
Bu senede Said b. Ebi Arube de vefat etmişti. O bir kavle göre sünnetleri ilk derleyen kişidir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Abdullah b. Şevzeb, Abdurrahman b. Ziya'd b. En'um el-İfrikî ve Ömer b Zer de bulunmaktadır. [25]

Hicretin Yüzellîyedinci Senesi

Bu senede halife Mansur, dünyada ebedi kalmak ümidi ile Bağdat taki Huld sarayım yaptırdı. Sarayın inşaatını tamamlanınca ken-ısı öldü ve kendisinden sonra saray harab oldu. Orayı şenlendirip amir etmek için Eban b. Saduka ile Mansur'un kölesi ve hacibi Rebi teşvikte bulundular.
Bu senede halife Mansur, Bağdat içindeki pazarları hükümet ko-ginın yanından kaldırtarak Kerh kapısına naklettirdi. Bunun sebe-! Önceki kısımlarda anlatmıştık. Yine bu senede Bağdat caddelerime nişle turnesini emretti. Ayrıca Babü'ış-Şaîr yanında bir köprü yapılmasını emretti.
Bu senede Mansur, Dicle ırmağı kıyısında, kendisi kıymetli si lahlar kuşanmış olduğu halde, askerlerine de silahlarını kuşatarak bir resmi geçit yaptırdı.
Bu senede Mansur, Sind valisi Hişam b. Amr'ı görevden alıp yerine Said b. Halil'i atadı.
Bu senede Yezid b. Üseyd es-Sülemî, Anadolu'ya gazaya gitti Rum illerinin iç taraflarına doğru ilerledi. Battal'm kölesi Sinan'ı öncü kuvvetlerinin başında gönderdi. Birçok kaleler fethedip esirler aldı ve ganimetler edindi.
Bu senede İbrahim b. Yahya b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler önceki senelerin valileri idiler.
Bu senede Hüseyin b. Vakid ile büyük imam ve zamanın allanıe-si, aynı zamanda Şamlıların fakih ve imamı Ebu Amr Abdurrahman b. Amr el-Evzaî vefat ettiler. Şamlılar ve çevredeki mıntıkalarının insanları 220 sene müddetle Evzaî mezhebine göre amel ettiler. [26]

İmam Evzaî'nin Biyografisi

Adı, Abdurrahman b. Amr b. Muhammed Ebu Amr el-Evzaî'dir. Evza', Himyer kabilesinin bir batnıdır. İmam Evza onlardandır. Muhammed b. Sa'd böyle demiştir. Başkalarının ifadesine göre onlardan değildir. Ancak Evza' mahallesine yerleşmiştir. Bu mahalle, Babü'l-Feradis dışında Sara köylerinden biridir. İmam Evzaî, Yahya b. Amr eş-Şeybanî'nin amcası oğludur.
Ebu Zür'a'nm ifadesine göre o, Sindli esirlerdendir. Evza' mahallesine gelip yerleşmiştir. Bu nedenle kendine Evzaî denilmiştir. Başkalarının ifadesine göre o, Baalbek'te doğmuş, burada yetişmiş, annesinin kucağında öksüz bir çocuk olarak büyümüştür. Anası ile birlikte şehirden şehire dolaşmış, kendi kendini yetiştirmiştir.
Hükümdarların, halifelerin, vezirlerin, tüccarların ve daha başkalarının oğulları arasında ondan daha akıllı kimse yoktu. Onun kadar takvalı, onun kadar bilgili, onun kadar fasih, onun kadar ağırbaşlı, onun kadar yumuşak huylu, onun kadar çok susan bir kimse yoktu.
Bir kelime söyleyince, onu dinleyen kişi mutlaka -çok güzel bir kelime olduğundan ötürü- onu yazardı. Yazışmaları, mektuplaşmaları güzelce yapardı. Bir defasında, Yemame'ye giden bir heyetin yazıcısı olarak gitmişti.
Yahya b. Ebi Kesir'in sohbetini dinledi, gönlünü ona bağladı. O da kendisine, Basra'ya gidip Hasan-ı Basrî ile İbn Sirin'den ders almasını öğütledi. Basra'ya gittiğinde, Hasan'ın iki ay önce vefat ettığı Sirin'in de hasta olduğunu gördü. Sık sık ziyaretine gitti. Ibn l' hastalığı şiddetlendi ve vefat etti. Evzaî, ondan birşey öğrene-

Sonra gelip Şam'ın Babü'l-Feradis dışındaki Evza' mahallesine leşti Kendi zamanında oranın ve diğer beldelerin ahalisine fıkıh, wlis meğazi ve diğer İslâmî ilimlerde üstad oldu. Kendisine uyulan bir imam haline geldi.
Tabiilerden ve diğerlerinden bazılarına ulaştı. Müslümanların .- ^ gelen şahsiyetlerinden bir grup ondan hadis rivayet ettiler. Meselâ, İmam Malik b. Enes, Sevrî ve Zührî ondan hadis nakletmiş-lerdir. Onların üstadlarındandır.
Birden fazla imam onu övmüştür. İmam Malik: «Evzaî, kendisine uyulacak bir imamdı.» -demiştir.
Süfyan b. Uyeyne ve diğerleri: «Evzaî, kendi zamanındaki insanların imamı idi.» demişlerdir.
Bir defasında hacca gitti. Mekke'ye girerken, Süfyan-ı Sevrî onun devesinin yularını tutmuştu. Malik b. Enes de devesin arkadan güdüyordu. Sevrî, «Şeyhe yol verin.» diyordu. Nihayet Sevrî ile Malik onu götürüp Ka'be'nin yanında oturttular Kendileri de önünde diz çöküp oturarak ondan ilim ve nasihat aldılar.
Bir defasında İmam Malik ile İmam Evzaî, öğle namazından sonra müzakereye başladılar. Müzakereleri devam etti. Nihaye ikindi namazını kıldılar. İkindiden sonra yine müzakereye başladılar. Nihayet akşam namazını kıldılar. Evzaî, megazi hususunda onu alt ederken, Malik onu fıkıhta alt etti.
Evzaî ile Sevrî, Mescidü'1-Hayf ta, rükûya gidip rükûdan kalkarken elleri kaldırma konusunda münazara yaptılar. Evzaî, Zühr tariki ile Salim'den yaptığı bir rivayeti delil olarak ileri sürdü ve şöyle dedi: «Rasûlullah (s.a.v.), rükûya varırken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırırdı.»
Sevrî ise buna karşı Yezid b. Ebi Ziyad'm rivayet ettiği bir hadisi delil olarak ileri sürdü.
Bunun üzerine Evzaî öfkelenip şöyle dedi:
- Zührî'nin hadisine, zayıf bir adam olan Yezid b. Ebi Ziyad'ın rivayet ettiği hadisle mi karşı çıkıyorsun?
Onun böyle demesi üzerine Sevrî'nin yüzü kızardı.
Evzaî de şöyle dedi:
- Her halde dediklerime kızdın?
- Evet.
- Öyleyse gel de Hacer-i Esved'in yanma gidip kimin haksız oldu-m hususunda lanetleşelim.
On bu sözleri karşısında Sevrî sustu.
Hikl b. Ziyad dedi ki: «Evzaî, 70.000 mesele hakkında, hadislere dayanarak fetva verdi.»
Ebu Zür'a dedi ki: «Evzaî'den 60.000 mesele rivayet edildi.»
Başkaları dediler ki: «Evzaî, yirmibeş yaşında iken 113 mesele hakkında fetva vermişti. Sonra şuuru yerinde olarak vefat edinceye kadar fetva vermeye devam etti.»
Yahya el-Kattan, İmam Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
- Evzaî, Sevrî ve Ebu Hanife benim yanımda bir araya geldiler.
- Hangisinin ilmi ve aklı daha yüksekti?
- Evzaî'ninki daha yüksekti.
Muhammed b. Aclan dedi ki: «Evzaî kadar Müslümanlara çok nasihat veren başka birini görmedim.»
Başkası dedi ki: «Evzaî'nin kahkaha ile güldüğü asla görülmemiştir. O, insanlara öğüt verir ve meclisinde bulunan herkes mutlaka hem gözü hem de kalbi ile ağlardı. Kendisininse meclisinde ağladığını asla görmedik, ama yalnız kalınca o kadar çok ağlardı ki, haline acınır di.»
Yahya b. Main dedi ki: «Alimler şu dört kişidir. Sevrî, Ebu Hanife, Malik ve Evzaî.»
Ebu Hatim'in ifadesine göre Evzaî, sika bir ravi olup dinlediği na-sihatlara uyan bir kimse idi.
Dediler ki: Evzaî, düzgün konuşurdu. Konuşmasında gramer hatası yapmazdı. Mektupları halife Mansur'a gelir, halife Mansur mektuba bakar, üzerinde düşünür ve onun fesahatma ve ifadelerinin tatlılığına hayran olurdu. Birgün halife Mansur, katiplerinin en bilgilisi olan Süleyman b. Mücalid'e dedi ki: «Evzaî'ye her zaman cevap yazmalıyız ki, o da bize mektup yazsın ve mektuplarında kullandığı ifadelerden istifade ederek yabancılara yazdığımız mektupları düzgün bir şekilde yazabilelim. Onun ifadelerini tanımayanlara karşı fasih ifadeler kullanabilelim.»
Mansur'un bu teklifine Süleyman şu cevabı vermişti: «Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, yeryüzündeki insanlardan hiçbiri Evzaî'nin ifadeleri gibi ifadeler kullanamaz. Hatta benzerini de kullanamaz.»
Velid b. Müslim dedi ki: «Evzaî, sabah namazını kıldıktan sonra yüce Allah'ı zikretmek için oturur, zikre başlar ve bunu gün doğuşuna kadar devam ettirirdi. Bu âdeti seleften almıştı. Çünkü selef âlini" leri de gün doğuşuna kadar zikir yaparlar, sonra kalkıp fıkıh ve hadis müzakeresi yaparlardı.»
Evzaî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir; «Rüyada yüce Rabbim1 gördüm, bana şöyle buyurdu: "İyiliği emredip kötülüğü yasaklayan sen misin?" Şöyle dedim: Bunu senin lütfunla yapıyorum ey Rabbim-
Ya Kab, beni Müslüman olarak vefat ettir. "Hem de sünnet üzere vefat ettireceğim." buyurdu.»
Muhammed b. Şuayb b. Şabur dedi ki: «Şam camiinde bir ihtiyar
a: "Ben falan günde öleceğim." dedi. Gerçekten o gün gelince o ih-f'varın cami sahmnda başına vurmakta olduğunu gördüm. Bana: »Git tabutu getir. Başkası almadan onu benim için yanında hazır tut"' dedi. Kendisine: "Sen ne diyorsun?" diye sorduğumda şu cevabı verdi: "Bu, daha önce sana söylediğim şeyin gereğidir. Rüyada bir adamın şöyle dediğini işittim: Falan adam benim ölçümdedir. Falan adam da öyledir. Osman b. Atike'ye gelince, o ne güzel bir adamdır. Ebu Anır el-Evzaî ise,

yeryüzünde yürüyenlerin en hayırlısıdır. Ey adam, sen de falanca gün öleceksin." Gerçekten de öğle vakti olur olmaz o adam vefat etti. Biz de öğle namazından sonra cenaze namazını kıldık ve defnettik.» ibn Asakir bunu böyle anlatmıştır.
Evzaî, çok ibadet eder, güzel namaz kılardı. Takvah bir kimse olup uzun süre susar ve şöyle derdi: «Gece namazında ayakta durmayı çok uzatan kimse için Cenâb-ı Allah, kıyamet günündeki o uzun bekleyişi kolaylaştırır.» Evzaî, bu hükmünü şu ayet-i kerimeden çıkarmıştı: «Geceleyin ona secde et; onu geceleri uzun uzun teşbih et. Doğrusu insanlar, çabuk elde edilen dünya nimetlerini severler de ağırlığı çekilmez günü arkalarında bırakırlar.» (el-insân, 26-27.)
Velid b. Müslim dedi ki: «İbadet hususunda Evzaî'den daha çok yorulan birini görmedim.»
Başkası dedi ki: «Evzaî hacca gitti. Binek üzerinde asla uyumadı, o hep namazda oldu. Uyuklayacağı zaman başını semere dayadı, şiddetli bir huşûu olduğundan ötürü a'ma gibi idi.»
Bir gün kadının biri onun zevcesinin yanına gitti. Evzaî'nin üzerinde namaz kıldığı hasırın ıslak olduğu görünce: «Çocuk buraya işemiş olmalı.» dedi. Karısı şu cevabı verdi: «Bu ıslaklık bizim ihtiyarın secde halindeki ağlayışından mütevellit bir ıslaklıktır, onun gözyaşla-rıdır.» Evzaî, işte her gün böyle sabahlardı.
Evzaî dedi ki: «Selefin eserlerine sarıl, insanlar seni yadırgasalar da böyle yap. Süslü püslü de olsa başkalarının sözünden uzak dur. vünkü iş açığa çıktığında sen doğru yolda kalmış olursun.»
Yine şöyle demişti: «Sünnet üzere olmaya sabret, âlimin durduğu yerde sen de dur, onların dediklerini sen de söyle, onların uzak durduğu şeyden sen de uzak dur, onların yetindikleri şeyle sen de yetin.»
Evzaî şöyle demişti: «İlim, Muhammed (s.a.v.)'in ashabından ge-en şeydir, onlardan gelmeyen şey ilim değildir.»
Evzaî şöyle derdi: «Ali ile Osman'ın sevgisi ancak mü'min kişinin bibinde bir araya gelir. Cenâb-ı Allah, bir kavim için şer murad aerse onlara, tartışma ve mücadele kapısını açar. İlim ve amel kapısını onlara kapar.»
Dediler ki: «Evzaî, insanların en cömerdi idi. Beytü'l-malda halifelerin ona ayırdığı bir miktar para vardı. Bu, Emevilerden beri devam ederdi. Enıevi halifelerinden ve yakınlarından ayrıca Abbasilerden ona 70.000 dinar kadar para ulaşmıştı. Ancak o bu parayı almamıştı. Herhangi bir mal ve akar edinmemişti. Vefat ettiği gün de sadece yedi dinar bıraktı ki, bu da onun cenazesinin teçhizine sarfedil-di. O, bütün mallarını Allah yolunda fakirlere ve düşkünlere sarfe-derdi.»
Ümeyye oğullarını Şam'dan uzaklaştıran Seffah'ın amcası Abdullah b. Ali -ki Cenâb-ı Allah onun vasıtasıyla Emevi hakimiyetini ortadan kaldırmıştı- Şam'a girdiğinde Evzaî'yi çağırttı. Evzaî üç gün müddetle ondan gizlendi. Sonra huzura vardı. Evzaî, bundan sonrasını kendi ağzıyla şöyle anlatıyor:
«Huzuruna girdiğimde o tahtında oturmaktaydı. Elinde asası vardı. Sağında solunda yastıklar vardı, muhafızların ellerinde yalın kılıçlan, demir çubukları vardı. Ona selam verdim, selamımı almadı. Elindeki asasıyla yere vurup şöyle dedi:
- Ey Evzaî! Şu Emevi zalimlerini ülkeden sürüp kulların başından uzaklaştırmamıza ne dersin? Bu cihad sayılır mı?
- Ey emir, ben Yahya b. Said el-Ensarî'den duydum ki, Ömer b. Hattab hazretleri Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: «Ameller ancak niyetlere göredir. Her kişi için ancak niyet ettiği şey vardır. Bir kimsenin hicreti Allah ve Rasûlüne ise, onun hicreti Allah ve Rasûlünedir. Bir kimsenin hicreti, elde etmek istediği bir dünyalığa veya evlenmek istediği bir kadına ise, onun hicreti, hicret ettiği o şeyedir.»,
Bu defa asasını öncekine nisbette daha şiddetli bir şekilde yere vurdu. Çevresindeki muhafızlar da ellerini kılıçlarının kabzaları üzerinde tuttular. Hazır vaziyete geldiler. Sonra bana şöyle dedi:
- Ey Evzaî! Akıttığımız Emevi kanı hakkında ne dersin?
- Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Bir Müslümanın kam ancak şu üç şeyden biri nedeniyle helal olur: Bir kişi başka birini Öİ-dürmüşse; dul biri zina yapmışsa; bir adam dinini bırakıp cemaattan ayrılmış ise, (İşte bu kimselerin kanları helal olur).»
Bu defa öncekine nisbetle daha şiddetli bir şekilde asasını yere vurdu, sonra da şöyle dedi:
- Ya Emevilerin mallan hakkında ne dersin?
- Eğer o mallar onların ellerinde haram idiyse, senin için de haramdır. Eğer ellerindeki mallar onları için helal idiyse sana ancak şer'i bir yolla helal olabilir.
Bu defa öncekine nisbetle daha şiddetli bir şekilde asasını
Sonra da şöyle dedi: Seni kadılığa tayin edelim mi? Senin seleflerin bu hususta beni zorlamadılar. Onların bana lattıkları iyilik ve ihsanın tamamlanmasını istiyorum. öyle sanıyorum ki buradan çıkıp gitmek istiyorsun, öyle değil
- Arkada ailem vardır. Başlannda bulunmama, açıklannı örtmeme ihtiyaçları vardır. Benim burada bulunmam nedeniyle kalpleri meşguldür. Hep beni düşünüyorlar.
Bir süre, boynumu vuracaklar ve başım önüme düşecek diye bekledim. Ama o, huzurdan çıkıp gidebileceğimi söyledi. Çıktığımda arkadan bana gönderdiği elçisinin elinde 200 dinar vardı. Bana: "Emir bu paraları harcamanı söylüyor." dedi. Ben de o paralan, -kendilerinden korktuğum için- aldım, ama sadaka olarak dağıttım.»
Abdullah b. Ali'nin kendisini arattırdığı bu üç gün zarfında Evzaî hep oruçluydu. Huzura vardığında emir kendisine orucunu bozmasını teklif etmiş ama o, orucunu bozmayı kabul etmemişti.
Dediler ki: Bundan sonra Evzaî, Şam'dan göçtü, çoluk çocuğuyla birlikte Beyrut'a gidip yerleşti.
Evzaî dedi ki: «Beyrut'ta şöyle bir tuhaf olayla karşılaştım: Beyrut mezarlığına uğradığımda siyahi bir kadım orada gördüm. Kendisine şehirin hangi tarafta olduğunu sorup: "Ey kadın, evler hangi tarafta?" dedim, o bana şu cevabı verdi: "Eğer şenlikli

mamure yeri soruyorsan işte burasıdır (Böyle derken mezarlığı gösterdi.) Ama harabeleri soruyorsan ileridedir (Böyle derken de şehri gösterdi.)." Ben de Beyrut'ta ikamete niyet ettim.»
Muhammed b. Kesir, Evzaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir gün çöle çıktım. Bir hırsız gördüm, yanında da deve üzerinde oturmakta ve elinde demir bir silah tutan bir adam vardı. Hırsızın elindeki malları göstererek şöyle diyordu: "Dünya boştur...boştur, boş; dünyadaki herşey de boştur... boştur, boş."»
Evzaî dedi ki: «Bizim yanımızda bir adam vardı, cuma günleri ava çıkar ve cumayı beklemezdi. Katın ile birlikte yere battı, yer üzerinde sadece katırın kulaklan kaldı.»
Evzaî, birgün Beyrut mescidinin kapısından dışarı çıktığında orada bir dükkanda helva satmakta olan bir adam gördü. Helvacının ya-nı başında da soğan satan biri vardı. Soğancı şöyle diyordu: «Soğana ak soğana! Baldan daha tatlı, helvadan daha tatlı!» Evzaî, onun bu sözlerini duyunca şöyle dedi: «Fesübhanallah! Şu adam yalanın mü-a«olan bir bölümü bulunduğunu mu sanıyor acaba? Sanki yalanın
îr ^kıncası yokmuş gibi bir düşüncesi var!»
> Evzaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bugünden önce
biz güler ve oynardık. Ama kendisine uyulan imam olduktan sonra gülüp oynamaya hakkımız olmadığını, kendimizi muhafaza etmemi» gerektiğini anladım.»
Evzaî, kardeşine şu mealde bir mektup göndermişti: «İmdi, sen her taraftan kuşatılmışsın. Her gün ve her gecede seni gizlice taki» edenler vardır. Allah'tan sakın, onun huzurunda duracağın günü düşün. Bu düşünce ile son nefesini ver. Vesselam.»
İbn Ebi'd-Dünya, Evzaî'nin bir vaazında şöyle dediğini nakletmiş-tir:
«Ey insanlar! İçinde bulunduğunuz bu nimetleri kullanarak Allah'ın tutuşan ateşinden kaçmak için kendinizi güçlendirin. O öyle bir ateştir ki, yüreklere çöker. Sizler yakın bir zamanda ahiret yurduna gideceksiniz. Kısa bir zaman sonra buradan göçeceksiniz. Dünyanın güzelliklerini ve hoşluklarını elde etmiş geçen nesillerden sonra siz bu dünyaya geldiniz. Onlar sizden daha akıllı idiler. Malları ve çocukları sizinkinden daha fazlaydı. Dağları yardılar, hendekler açtılar, kayalardan oyuklar meydana getirip vadiler yaptılar. Şehirden şehire göçtüler. Güç ve kuvvete sahip oldular. Sütunlar gibi bedenleri vardı. Fakat çok geçmeden günler ve geceler onların izlerini yok etti. Evlerini ve yurtlarını harabeye döndürdü. Anılarını unutturdu. Şimdi onlardan bir ses veya hareket duyabiliyor musun?
Onlar, uzun emellere sahip olup kendilerini güvende sanıyorlardı. Ölüm gününden habersizdiler. Ama sonra pişman olmuş bir kavim haline geldiler. Daha sonra sizler, bir gece vakti ansızın onların üzerine inen Allah'ın azabından haberdar oldunuz. Onların çoğu kendi diyarlarında diz üstü çökmüş halde helak oldular.
Geride kalanları, Allah'ın nimetlerine ve azabının eserlerine bakıyorlar. Kendilerinden önceki ümmetlerin sahip oldukları nimetlerin yok oluşuna, onların helakına bakıp ibret alıyorlar. Onların boş ve ıssız evlerim seyrediyorlar. Daha önce o evler, şan ve şerefle sarılmış, nimetlerle tanınmıştı. Kalpler oraya yönelmişti, gözler hep oraya bakardı. Ama şimdi o evler, elem verici azaptan korkan ve Allah'a karşı haşyet içinde bulunan kimseler için bir ibret numunesi haline geldi.
Onlardan sonra sizler eksik bir ecele, eksik bir dünyaya sahip oldunuz. Öyle bir zamandasınız ki; afiyet gitmiş, bolluk yok olmuş, hayırlı şeyler ve saflık kaybolmuştur. Geride sadece şer toprağı, keder yumağı, ibret korkulan ve insanın kalbini değiştiren azaplarla fitneler kalmıştır. Peşpeşe zelzeleler geliyor, rezaletler ortaya çıkıyor. Karada ve denizde fesat zuhur etmiştir. İşte bu şeyler, diyarları sıkıntılı hale gelitiriyor, fiyatları yükseliyor. Bu da insanların irtikab ettikleri ayıp ve çirkinliklerden ötürüdür.
Sizler, emellerine aldanan kimselere benzemeyin, uzun ecele ü-rnitlenenlerin benzerleri olmayın. Onları, kuruntuları oyuncak haline getirmişti. Yüce Allah'tan, bizi ve sizi; çağırıldığı zaman hemen koşan, yasaklandığında da geri duran, akibetini düşünen ve kendisi için ahiret hazırlığı yapan kimselerden kılmasını diliyoruz.»
Şam'a gelişinde Evzaî, halife Mansur ile görüştü. Ona öğüt verdi. j/Iansur da onu sevdi ve ona saygı gösterdi. Yanından ayrılıp gitmek istediğinde siyahlar giyinmemek için kendisine izin verilmesini istedi. Mansur, ona bu hususta izin verdi. Huzurundan ayrılıp gittiğinde Sansür, hacibi Rebi'e dedi ki: «Hemen ona yetiş, kendisine siyah elbiseler giymekten niçin hoşlanmadığını sor, ama bunu benim sana söylediğimi kendisine bildirme.»
Rebi, peşinden gitti ve Evzaî'ye dedi ki:
- Siyah elbiseler giymekten niçin hoşlanmıyorsun?
- Çünkü hac için ihrama giren bir kimsenin siyah bezlere bürün-düğünü, ölen bir kimsenin siyah kefene sarıldığını, gelin olan bir kadının siyah gelinlik giydiğini görmedim. Bu nedenle siyah elbiseler giymekten hoşlanmıyorum.
Evzaî, Şam'da hürmete layık bir şekilde yaşayıp saygı görüyordu. Onun verdiği emirler, Şamlılara göre sultanın emrinden daha üstündü. Valilerden biri ona kötülük yapmak istemişti. Adamları kendisine dediler ki: «Şu adama sakın ilişme. Allah'a yemin ederiz ki, eğer bu kişi, Şamlılara seni öldürmelerini emredecek olursa seni mutlaka öldürürler.»
Evzaî vefat ettiğinde valilerden biri mezarının başında oturup şöyle dedi: «Allah sana rahmet etsin. Allah'a yemin ederim ki, beni bu göreve atayan Mansur'dan çok senden korkuyordum.»
İbn Ebi'l-Işrin dedi ki: «Evzaî, yalnız kalıp tek basma meclisinde oturduğunda ve kendisine yapılan sövgüleri kendi kulağıyla işittiğinde vefat etti.»
Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Muhammed b. Ubeyd et-Tenafüsî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ben Sevrî'nin yanında oturmakta iken adamın biri ona gelip şöyle dedi: "Rüyamda Mağrib taraflarında bir fesleğenir kökünden söküldüğünü gördüm." Sevrî ona şu cevabı verdi: "Eğer rüyan gerçek ise Evzaî ölmüş demektir."» Bu rüyanır anlatıldığı günü bir tarafa yazdılar. Bilahare gelen haberlerden anlaşıldı ki; Evzaî aynı günde vefat etmiştir.»
Ebu Meşher dedi ki: «Duyduğumuza göre Evzaî'nin ölüm nedeni şuymuş: Karısı hamamın kapısını üzerine kilitlemiş, o da hamamda ölmüştü. Ama karısı bunu kasıtlı olarak yapmış değildi. Bu nedenle de Said b. Abdülaziz, karısına bir köle azad etmesini emretmişti.»
Yine Ebu Mesher'in ifadesine göre, Evzaî, vefat ettiğinde geride altın, gümüş, akar ve eşya bırakmamıştı. Sadece maaşından artan seksenaltı dirhem bırakmıştı. O, sahil divanında yazılı idi.
Başkalarının anlattıklarına göre, hamamcı onun üzerine hamamın kapısını kilitlemiş, bir işini görmek üzere hamamdan ayrılıp gitmişti. Döndüğünde hamamın kapısını açınca Evzaî'nin içeride ölmüş olduğunu, sağ elini yanağının altına koyarak kıbleye yönelmiş şekilde uzandığını görmüştü. Allah ona rahmet etsin.
Ben derim ki: Evzaî'nin, Beyrut'ta, dünyadanel etek çekmiş ve serhatta Müslümanların savunmasını üstlenmiş olarak vefat ettiği hususunda ihtilaf yoktur. Ancak onun hangi senede ve kaç yaşında vefat ettiği hususunda ihtilaf edilmiştir.
Yakub b. Süfyan, İmam Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben Evzaî'yi gördüm o, hicretin 150. senesinde vefat etti.» Beyrutlu Abbas b. Velid dedi ki: «Evzaî, hicri 157. senenin safer ayının bitimine iki gece kala pazar sabahı vefat etti.» Cumhuru ulema bu görüştedirler, sahih olan kavil de budur. Ebu Meşher, Hişam b. Ammar, sağlam rivayetlerine göre Velid b. Müslim, Yahya b. Main, Duhaym, Halife b. Hayyat, Ebu Ubeyd, Said b. Abdülaziz ve birçokları bu kavl benimsemişlerdir.
Abbas b. Velid'in ifadesine göre Evzaî, yetmiş yaşına varmadan vefat etmiştir. Ama başkalarının ifadelerine göre vefatı esnasında yetmiş yaşını geride bırakmıştı. Sahih kavle göre ise altmışyedi yaşında iken vefat etmiştir. Çünkü o, hicretin seksensekizinci senesinde doğmuştu. Hicretin yetmişüçüncü senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır.
Vefatından sonra adamın birisi Evzaî'yi rüyasında görmüş ve ona: «Beni Allah'a yaklaştıracak bir ameli bana göster.» demiş, Evzaî de ona şu cevabı vermiş: «Cennet'te, ilmiyle amel eden âlimlerin derecesinden daha yüksek bir derece görmedim. Bunlardan sonra da hüzünlü ve kederli kimselerin dereceleri gelmektedir.» [27]

Hicretin Yüzellisekizincî Senesi

Bu senede Huld sarayının inşası tamamlandı. Halife Mansur, burada az günler kaldı. Sonra ölüp sarayı başkalarına bıraktı.
Bu senede Tağiyetü'r-Rum (Rum azgını) öldü.
Bu senede Mansur, oğlu Mehdi'yi Rakka'ya gönderdi. Ona, Musa b. Ka'b'ı Musul valiliğinden alıp yerine Halid b. Bermek atamasını emretti.
Bu olay, Yahya b. Halid'in karşılaştığı garip bir nükteden sonra olmuştu. Şöyle ki: Halife Mansur, Halid b. Bermek'e kızmış ve kendi-
- i 3.000.000 dirhem ödemekle cezalandırmıştı. Halid, bu parayı s\eyemeyecek durumda olduğu için çok sıkışmıştı. Ne parası, ne ma-f ne de gücü kalmıştı. Mansur ona üç günlük süre tanıdı. Bu süre
' finda paI-ayı getirmemesi durumunda öldürüleceğini ferman et-
Z '«ti Halid de oğlu Yahya'yı, tanıdık arkadaşlarına ve komutanlara
dererek ö^ünç para istemişti. Bazısı ona 100.000, bazısı daha az,
bazısı daha çok vermişti.
Yahya b. Halid diyor ki: O üç günlük mehil müddeti içinde bir 2ün Bağdat köprüsünün üzerinde dolaşıyor ve kederli kederli düşünüyorum. Bizden istenen parayı temin edemeyeceğimizi, bunun gücümüz üstünde olduğunu kendi kendime söylemekte iken köprü yanındaki falcılardan biri hemen sıçrayıp yanıma geldi ve beni durdurdu. Sonra da: «Sana müjdeler olsun!» dedi. Ama ben ona iltifat etmedim. Yanıma yaklaştı ve atımın dizginini tuttu. Sonra şöyle dedi: «Sen kederlisin. Ama Cenâb-ı Allah seni bu sıkıntıdan kurtaracaktır. Yarın elinde bayrak olduğu halde buradan geçeceksin. Eğer bu söylediklerim gerçekleşirse bana 5.000 dirhem verirsin... oldu mu?» Ben de, olur dedim. Eğer 50.000 dirhem isteseydi yine olur diyecektim. Çünkü onun bu söyledikleri çok uzak bir ihtimaldi, geçip işime gittim. Paraları topladık, ama 300.000 dirhem eksiğimiz vardı.
İşte tam bu sıralarda Mansur'a, Musul'daki halkın ayaklandığını, orada düzenin bozulduğunu, Kürtlerin oraya yayıldıklarını bildiren bir haber ulaştı. Mansur, komutan ve ümerayı toplayıp onlara danıştı, Musul'u kimin düzene sokabileceğini sordu. Komutanlardan biri bu işi ancak Halid b. Bermek halleder, diye fikir beyan etti. Mansur ona: «Kendisine bu yaptığımızdan sonra Halid hiç bu işi halleder mi?» diye sordu, komutan: «Evet halleder. Bu işi halledeceğine ben kefilim.» dedi. Bunun üzerine Mansur, Halid b. Bermek'in huzura çağırıl-masını emretti. Ona bu görevi verdi. Ödeyemediği 300.000 dirhemi de affetti. Ona bayrak verdi. Oğlu Yahya'yı da Azerbaycan valiliğine atadı. İnsanlar bu ikisinin hizmetine girdiler.
Yahya diyor ki: Biz köprüden geçmekte iken, dünkü falcı tekrar sıçrayıp yanıma geldi. Kendisine vaad ettiğim parayı benden istedi. Ben de ona 5.000 dirhem verilmesini emrettim, parasını görevlilerden
teslim aldı.

Bu senede halife Mansur hacca gitti. Kurbanlarını önceden gönderdi. Kûfe'yi geçtikten ve birkaç konak ilerledikten sonra sancılandı ve bu nedenle vefat etti. Onun mizacında karışıklık vardı. Sıcakların Şiddetinden ve öğle sıcağında bineğe binişinden ötürü ishal oldu ve bu nedenle bitkin düştü. Hastalığı ilerledi. Sonra Mekke'ye girdi. Bu senenin zilhicce ayının 6'smda, cumartesi gecesi orada vefat etti. Cenaze namazı kılındı ve Mekke'nin üst tarafındaki Babü'l-Mualla yanındaki tepede bulunan Keda mezarlığında defnedildi.

Vefatında yaşı altmışüçtü. Altmışdört veya altmışbeş yaşında ol duğuna dair çeşitli rivayetler vardır. Altmışsekiz yaşına vardığı d söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

Hacibi Rebi, oğlu Mehdi için komutanlardan ve Haşimilerin reis lerinden bey'at alıncaya kadar onun ölümünü gizledi. Bundan sonra Mansur defnedildi. Cenaze nam- zını İbrahim b. Yahya b. Muharn med b. Ali kıldırdı. Bu zat, o senede insanlara haccettirmiş ti. [28]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/143-149.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/149-150.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/150-156.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/156-162.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/162-164.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/164-165.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/165-172

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/172.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/172-175.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/175-177.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/177.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/178-179.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/180-181.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/181-182.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/182-183.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/184.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/184.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/185-187.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/187-.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/187-189.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/189-190.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/190.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/190-191.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/191-192.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/193.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/193-194.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/194-202.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/202-204.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Mansur'un Biyografisi
Mansur'un Çocukları
Mehdinin Halifeliği
Hicretin Yüzellidokuzuncu Senesi
Hicretin Yüzaltmışıncı Senesi
Musa El-Hadiye Beyat Edilmesi
Hicretin Yüzaltmışbirinci Senesi
Ebu Dülame
Hicretin Yüzaltmışikinci Senesi
İbrahim B. Edhem
Davud Et-Taî
Hicretin Yüzaltmışüçüncü Senesi
Hicretin Yüzaltmışdördüncü Senesi
Hicretin Yüzaltmışbeşinci Senesi
Hicretin Yüzaltmışaltıncı Senesi
Hicretin Yüzaltmışyedinci Senesi
Beşşarb.Bürd
Hicretin Yüzaltmışsekizinci Senesi
Hicretin Yüzaltmışdokuzuncu Senesi
Mehdi B. Mansur
Mehdi'nin Oğlu Musa El-Hadi'nin Halifeliği
Hicretin Yüzyetmişinci Senesi
Halife Musa El-Hadi'nin Biyografisi
Harun Reşidin Halifeliği
Hicretin Yüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Halil B. Ahmed
Rebi B. Süleyman
Rebi B. Süleyman B. Davud
Hicretin Yüzyetmîşbirinci Senesi
Hicretin Yüzyetmişikinci Senesi
Hicretin Yüzyetmişüçüncü Senesi
Hicretin Yüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Gadir
Heylane
Hicretin Yüzyetmişdördüncü Senesi
Hicretin Yüzyetmîşbeşinci Senesi
Hicretin Yüzyetmîşbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abide Ve Zahide Bir Hatun Olan Şa'vane
Leys B. Sa'd
Münzir B. Abdullah
Hicretin Yüzyetmişaltıncı Senesi

Mansur'un Biyografisi

Abdullah b. Muhanımed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmut-talib b. Haşim Ebu Cafer el-Mansur. Kardeşi Ebü'l-Abba es-Seffah'ın büyüğü idi. Anası Selame adındaki bir ümmü veled (cariye) idi. Dedesi tariki ile İbn Abbas'tan rivayet etti ki Rasûlullah (s.a.v.) yüzüğü sağ eline takarmış.

Hicretin 136. senesinde kardeşinden sonra kendisinin halifeliğine bey'at edildi. O zaman kırkbir yaşında idi. Çünkü o, meşhur rivayete göre hicretin doksanbeşinci senesinin safer ayında Belka'ya bağlı Hamime kasabasında doğmuştur. Halifeliği yirmiiki seneden birkaç gün eksik sürmüştü.

Esmer renkli, iri dudaklı, hafif sakallı, geniş alınlı, burun kemeri yüksek ve iri gözlü bir kimse idi. Gözleri, konuşan iki dil gibi idi. Hükümdarlık heybeti üzerinde görülürdü. Kalpler ona yönelir, gözler onu takip ederdi. Şerefi layık olan kimselere verirdi. Yüzünde sertlik, yürüyüşünde aslan heybeti vardı. Onu görenlerden biri onu bu şekilde vasfetmiştir. Sahih rivayete göre İbr Abbas: «Seffah ile Mansur bizdendir.» demiştir. Başka bir rivayete göre İbn Abbas şöyle demiştir: «Halifelik bizde devam edecek, nihayet bu işi Meryem oğlu İsa'ya teslim edeceğiz.»

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Mansur'un annesi Selame şöyle demiştir: «Mansur'a hamile kaldığımda sanki benden bir aslan çıktı. Önümde durup kükredi. Diğer aslanlar da gelip ona temenna ettiler ve secdeye kapandılar.»

Mansur, küçüklüğünde garip bir rüya görmüştü. Rüyasını şöyle anlatırdı: Aslında bu rüya altın bir levhaya yazılmalıdır ve çocukların boyunlarına aşılmalıdır, derdi. Şöyle ki:

«Rüyada kendimi, Mescid-i Haram'da gördüm, Rasûlullah (s.a.v.); Ka'be'de duruyordu. İnsanlar, etrafında toplanmışlardı Oradan bir adam çıkıp yüksek sesle: "Abdullah nerede?" dedi. Kardeşim Seffah kalkıp adamların boyunlarının üzerinden adımlarını atarak ilerledi ve Ka'be'nin kapısına vardı. Rasûlullah (s.a.v.), onun elinden tutup

*r 'be'nin içine soktu. Kısa bir süre sonra kardeşim Seffah dışarı çık-

öıoda elinde siyah renkli bir bayrak vardı. Sonra o münadi yüksek

sle: "Abdullah nerede?" dedi. Ben ve amcam Abdullah b. Ali kalkıp

S ava doğru koştuk. Ben onu geride bıraktım. Ondan önce Ka'be'nin
v nısına vardım ve içeri girdim. İçeride Rasûlullah (s.a.v.)'ı gördüm.
Yanında Ebu Bekir, Ömer ve Bilal vardı. Bana bir bayrak hazırlayıp
erdi. Ümmetine iyi davranmamı vasiyet etti ve yirmiüç dolamlı bir
sarığı başıma geçirdi. Sonra da şöyle buyurdu: "Şunu al; ey kıyamete
kadar gelecek halifelerin babası!"»
Mansur, Emevilerin hakimiyeti zamanımda zindana atılmıştı. Zindanda müneccim Nobaht onunla karşılaşmış ve onda reislik alametleri görmüş, ona şöyle sormuştu:
- Sin kimlerden oluyorsun?
- Abbas oğuUarındanım.
Nobaht, onu, nesebi ve künyesi ile tanıdıktan sonra ona şöyle demişti:
- Sen yeryüzüne hakim olacak halifesin.
- Sen ne dediğinin farkında mısın?
- Sana ne diyorsam o olacaktır. Yalnız şu deri parçası üzerine bir yazı yaz ki, tahta oturduğun zaman bana bir ikramda bulunasm, bir-
şeyler veresin.
Mansur onun için, elindeki deri parçasına birşeyler yazdı.
Mansur tahta oturduğu zaman müneccim Nobaht'a ikramda bulundu, ödüller verdi. Daha önce Mecusi olan Nobaht, onun sayesinde Müslüman oldu. Sonra da Mansur'un en has adamları araşma katıldı.
Mansur, hicretin 140. senesinde insanlara haccettirdi. Hire'de ihrama girdi. Hicretin 144., 147., 158. senelerinde de haccetti. Nihayet hicretin 158. senesinde hacda iken vefat etti. Bağdat, Rusafe, Rafika şehirlerim ve Huld sarayını inşa ettirdi.
Hacib Rebi b. Yunus, Mansur'un şöyle dediğini nakletmiştir: «Halifeler şu dört kişidir: Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali Hükümdarlar da şu dört kişidir: Muaviye, Abdülmelik b. Mervan, Hişam b. Ab-tfühnelik ve ben.»
Inıam Malik dedi ki: «Mansur bana şöyle dedi:
- Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra insanların en faziletlileri ve en üstünleri kimlerdir?
- Ebu Bekir ile Ömer'dir.
~ Doğru söyledin. Ben de bu görüşteyim.»
ismail el-Behrî dedi ki: Arefe gününde Mansur'un minberde şöyle ır hutbe irad ettiğini işittim:
% insanlar! Ben Allah'ın yeryüzündeki sultanıyım. Onun gösterdiği yolda, onun tevfîk ve ilhamı ile sizi idare ediyorum. Onun malının bekçisi ve hazinedarıyım. Malını onun iradesiyle paylaştırıyor ve onun izni ile veriyorum. Cenâb-ı Allah, beni bu mal üzerine bir İH lit yapmıştır. Beni açmak isterse; size vermek ve taksim etmek, rızık larınızı paylaştırmak için açar, beni kilitlemek isterse de kilitler.
Ey insanlar! Siz Allah'a yönelin, bu şerefli günde ondan dileyin ki, lütfunu size bahşetsin. Kitabında size bildirdiği lütuf ve fazlını size versin. Zira o şöyle buyuruyor: "Bugün, size dininizi bütünledim Üzerinize olan nimetimi tamamladım. Din olarak sizin için İslâmi-yeti beğendim." (ei-Mâide, 3.) Beni doğru yolda muvaffak kılmasını, doğruluğu bana ilham etmesini, size merhamet ve ihsanda bulunmayı bana ilham etmesini, size bağışta bulunmam için beni açmasını, adaletle nzıklarınızı taksim etmemi müyesser kılmasını ondan diliyorum. Çünkü o, duaları işiten ve icabet edendir.»
Mansur, bir gün hutbe irad ediyordu. Aziz ve Celil olan Allah'a hamd-ü senada bulunmakta iken bir adam ona itirazda bulunarak şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri! Kendisini zikretmekte olduğun kimseyi zikret, yaptığın ve yapmadığın hususlarda Allah'tan kork.»
Mansur, sesini çıkarmadı, onu dinledi. Nihayet adam sözünü tamamladı. Sonra Mansur şöyle dedi:
«Yüce Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu kimselerden biri olmaktan Rabbime sığınıyorum: "Ona: Allah'tan sakın' denince, gururu kendisine günah işletir." (ei-Bakara, 206.)
Zorba ve asi bir kimse olmaktan da Allah'a sığınıyorum. Ey insanlar! Öğüt, üzerimize inmiştir ve bizim yanımızdan bitip yeşermiştir.»
Sonra o itirazcı adama şöyle dedi: «Bu sözlerinde Allah rızasını kesdettiğini sanmıyorum. Yalnız sen, "Halifeye öğüt veriyor." denilmesi için bu sözleri bana safrettin.» Sonra insanlara dönerek:
«Ey insanlar! Bu adamın yaptığı iş sizi aldatmasın, siz de bunun gibi yapmayın.» dedi ve görevlilere, o adamı tutuklamalarını emretti. Kendisi hutbesini irad etmeye devam etti. Hutbesini tamamladı. Sonra yanındaki bir adamına şöyle talimat verdi: «Tutukladığınız ve itirazcı adama dünyalık vermeyi teklif edin. Eğer dünyalığı kabul ederse bana bildir, reddederse de bana bildir.»
Görevli gidip o adama dünyalık verme teklifinde bulundu, adam da kabul etti ve dünyaya meyletti. Onu dünyevi bir görünümde, kıymetli elbiseler giyinmiş bir kılıkla halifenin huzuruna getirdiler- H#" life ona şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana! Eğer Allah rızası için ve samimi olarak ° sözleri halkın huzurunda bana söylemiş olsaydın üzerinde gördüğü*1 bu dünyalıktan hiçbirini kabul etmezdin. Ama sırf «Halifeye öğüt r
a karşı çıktı» desinler diye sen bana o sözleri cemaatın huzurun-arfettin! Sonra emir verdi, adamın boynunu vurdurdu. Mansur,

bir gün oğlu Mehdi'ye şöyle dedi: «Halifeye ancak takva asır. Onu ancak takva düzeltir. Sultana da ancak taat yaraşır, rf u ancak taat ıslah eder. Reayaya gelince, o da ancak adaletle düze-v İnsanları cezalandırmaya en fazla muktedir olan kimse, onları af-f tnıeye en fazla layık olan kimsedir. İnsanların en akılsızı, kendisin-, aşağı durumda bulunan kimseye zulmedendir. Ey oğulcuğum! Nimetini şükürle devam ettir. Gücünü başkalarını affetmekle devam ttir. Taatını, insanlara yaklaşarak ve Allah'a yönelerek devam ettir. Zaferini tevazu ile ve insanlara acımakla devam ettir. Dünyadaki nasibini de unutma. Allah'ın rahmetindeki payını da almayı ihmal etme-»

Bir gün Mübarek b. Fudale, Mansur'un huzuruna geldi. Mansur
bir adamın boynunun vurulmasını emretmiş, bu nedenle de kılıç ve bir deri yaygı yere yayılmıştı. Mübarek, Mansur'a şöyle dedi: «Kıyamet günü olduğunda bir münadi yüksek sesle şöyle seslenecektir: "Sevabı Allah'a ait olan kişi ayağa kalksın." O esnada ancak başkalarını affetmiş olan kişi ayağa kalkar.»

Mübarek'in böyle demesi üzerine Mansur, o adamın affedilmesini irade buyurdu. Sonra da onun işlediği kötülükleri ve irtikab ettiği büyük cürümleri meclisinde oturmakta olan adamlara sayıp sıralamaya
başladı.

Asmaî dedi ki: Cezalandırması için bir suçluyu Mansur'un huzuruna getirdiler. Suçlu dedi ki: «Ey müminlerin emiri, intikam adalettir, affetmek ise fazilettir.» Halife Mansur bu iki nasipten en düşük olanına razı olamayacağını söyleyerek Allah'a sığındı. Bu iki dereceden düşük olanına kanaat etmeyeceğini ifade edip Allah'a sığındı, sonra da o suçluyu affetti.

Asmaî'nin rivayetine göre Mansur, Şamlılardan birine şöyle demiş: «Ey A'rabi! Bir gün zahidlerden biri Mansur'un huzuruna girdi ve ona şöyle dedi: "Cenâb-ı Allah, dünyayı tümüyle sana vermiştir. Şen de dünyanın bir kısmını vererek kendi nefsini satın al ve azad et. Öyle bir geceyi düşün ki, o gecede kabirde kalacaksın, ondan önce hiçbir gece kabirde kalmış değildin. Çok zorlu bir sabahı doğuracak olan geceyi de düşün ki, ondan sonra başka bir geceyi görmeyeceksin." Mansur, adamın sözünü kesti ve ona bir miktar mal verilmesini ernretti. Adam da şöyle dedi: "Eğer senin malına ihtiyacım olsaydı sa-na öğüt vermezdim."»

Amr b. Ubeyd el-Kaderî, halife Mansur1 un-huzuruna girdi. Man-SUr ona ikramda bulundu. Çoluk çocuğunu ve hallerini sordu Sonra °na: «Bana öğüt ver.» dedi. Amr da ona Fecr sûresinin başından şu ayete kadar okudu: «Doğrusu Rabbin hep gözetlemekteydi.» (ei-Pecr, ı4 % Mansur, o kadar şiddetlice ağladı ki, sanki daha Önce bu ayeti hic duymamıştı. Sonra Amr'a: «Bana biraz daha Öğüt ver.» dedi. Amr da ona şöyle dedi:

«Cenâb-ı Allah sana dünyayı tümüyle vermiştir. Sen de dünyanın bir kısmını vererek kendi nefsini satın alıp kurtar. Çünkü halifelik senden önce başkalarının elindeydi. Şimdi senin eline geçti. Senden sonra da başkalarının eline geçecektir. Sabahı kıyamet günü olacak geceyi hatırla.»

Bu defa Mansur, öncekine nisbetle daha şiddetle ağlamaya başladı. Öyle ki, kirpikleri ıslandıkları için birbirine karıştı. Orada bulunan Süleyman b. Mücalid, Amr'a: «Halifeye acı.» dedi. Amr da şöyle dedi: «Halifeye ne olmuş ki! O Aziz ve Celil olan Allah'tan korktuğu için ağlıyor. Bunun ona ne zararı var?»

Sonra Mansur kendisine 10.000 dirhem verilmesini emretti. Ama Amr şöyle dedi:

- Benim bu paraya ihtiyacım yok.
- Vallahi alacaksın!
- Vallahi almayacağım!

Orada yastığının üzerinde oturmakta olan ve kılıcı da babasının yani başında duran Mehdi, Amr'a: «Mü'minlerin enıiri yemin ediyor, sen de mi ona karşı yemin ediyorsun?» deyince Amr, Mansur'a dönüp şöyle sordu:

- Bu kimdir?
- Bu oğlum ve benden sonra halifeliğe geçecek veliahdım Mu-hammed'dir.
- Sen buna ameline uygun olmayan bir isim vermişsin. İyi ve sa-lih kimselerin giysilerini giydirmişsin. Kendisine onun için öyle bir iş hazırlamışsın ki, durumu için daha uygun ve yararlıdır. Ama yapacağı işleri engelleyecektir.

Böyle dedikten sonra Amr, Mehdi'ye şöyle dedi:

- Ey kardeşimin oğlu! Baban ve amcan yemin ettiklerinde babanın yemininin bozulması, amcanmkinin bozulmasından daha kolaydır. Çünkü baban, amcana nisbetle keffaret Ödemeye daha muktedirdir.

Sonra Mansur dedi ki:

- Ey Ebu Osman, bir ihtiyacın var mı?
- Evet.
- Nedir?
- Ben sana gelmedikçe sen beni yanma çağırtma. Ben senden istemedikçe sen bana birşey verme.
- Vallahi, öyleyse artık birbirimizle karşılaşamayacağız.
- Sen benim ihtiyacımı sordun.

Böyle dedikten sonra Mansur'la vedalaşarak huzurdan çıkıp gitti, nidan çıkarken Mansur onu gözüyle takip etti ve şöyle dedi: «Hepi-. yavaş yavaş yürüyorsunuz, ama bir av gibi takip ediliyorsunuz. Yalnız Amr b. Ubeyd hariç.»

Anlatıldığına göre Amr b. Ubeyd, Mansur'a öğüt verirken şu kasi-deyi okumuş:

«Ey emeline aldanan ve emeli ecelinin gerisinde kalan kişi.

Görmez misin ki, dünya ve süsleri, bir yere konup sonra göçen bir pervan gibidir.
Ölüm onu gözetlemektedir. Yaşantısında hayır azdır, sefası kederdir. Mertliği bulanıktır, mülkü de elden ele dolaşır.
Sakinlerinin tepelerine korku tokmağı ile vurur.
Ona ne yumuşaklık ne de sertlik yarıyor.
Sanki o ölüm için bir hedeftir.
Zamanın kızları ondan hep başka yere göçüp gider.
Musibetler onu kuşatır, çembere alır.
Ondaki isabetli ve hatalı kimseler yine hatadadırlar.
Nefis kaçar, ölüm onu kovalar.
Kişinin bütün zorlukları onun yanında azdır, önemsizdir.
Kişi çalışıp çabalamakla kendi varisine mal toplar.
Mezar ise, kişinin kendileri için çalışıp çabaladığı kimselere varis olur.»
Ityn Düreyd, Muhammed b. Selam'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cariyelerinden biri Mansur'un elbisesinin yamalı olduğunu görünce şöyle dedi:
- Halife yamalı gömlek giyiyor, bu olacak şey mi? Mansur ona şu cevabı verdi:
- Yazıklar olsun sana, İbn Harem'in şöyle dediğini duymadın mı:
«Abası eski, gömleğinin bazı yerleri yamalı yiğit, Şeref ve yüksek mertebeye ulaşabilir.»
^ahidlerden biri Mansur'a şöyle dedi: «Kabirde geçireceğin geceyi §un, daha Önce öyle bir geceyi geçirmiş değilsin. Sabahında kıya-
günü olacak geceyi düşün, ondan sonra başka bir gece olmayacak.»
, adamın sözünü kesti ve ona bir miktar mal verilmesini retti. Zahid adam da ona şu karşılığı verdi: «Eğer malına ihtiyacım aydı sana öğüt vermezdim.»
Mansur, Ebu Müslim'i öldürmeye karar verdiği zaman şöyle ki şiir okumuştu:
«Görüş sahibi olduğunda hemen karar ver, Çünkü tereddüt etmek görüşü bozar.
Hainlik yapmaları için düşmanlara bir gün dahi süre verme. Yarın onlar sana aynısını yapmadan tez davranıp haklarından gel.»
Ebu Müslim'i öldürüp cesedini önünde gördüğünde şöyle demişti-
«Ü^ şey seni çepeçevre kuşattı.
Bu üç şey sana kesin ölümü getirdi:
Bana muhalefet ettin, bana destek vermeye yanaşmadın.
Büyük toplulukları sevk ve idare ettin.»
Mansur'un şiirlerinden biri de şudur:
«Kişi uzun süre yaşamayı ümid eder.
Aslında uzun süre yaşamak ona zarar verir.
Yüzünün güleçliği çürür.
Yaşantının tatlılığından sonra acılığı kalır.
Günler ona ihanet eder, öyle ki,
Kendisine kolay olacak hiçbir şeyin kalmadığını görür.
Ben öldükten sonra niceleri sevinecek;
Niceleri de "Allah hayrını versin" diyecek.»
Dediler ki: Mansur, günün ilk saatlerinde iyiliği emretmek, kötülükleri menetmek, valiliklere atama yapmak, bazı valileri azletmek ve kamu yararına olacak işlere bakmak işiyle ilgilenirdi. Öğle namazını kıldıktan sonra evine gider ve ikindiye kadar dinlenirdi. İkindi namazını kıldıktan sonra aile efradı arasında oturur ve onların özel işlerine bakar, onlarla ilgilenirdi. Yatsı namazını kıldıktan sonra dışarıdan ve yabancı ülkelerden gelen mektupları gözden geçirirdi. Gece sohbetine katılacak kimseler, gecenin ilk üçtebirinin sonuna kadar yanında otururlardı. Sonra kalkıp ailesinin yanma gider, yatağına uzanıp gecenin ikinci üçte bir dilimine kadar uyurdu. Sonra kalkıp abdest alır, namaza durur, fecre kadar ibadetle uğraşırdı. Fecir doğunca evden çıkar, camiye gidip cemaata namaz kıldırırdı. Sonra teK rar döner ve eyvanında otururdu.
Bir valiyi bir şehire tayin etmiş, ancak valinin kendini ava vercu ğini, bu iş için köpek ve şahinler hazırladığını duymuş, bunun üzen aliye şöyle bir mektup göndermişti: n& «Anan ve aşiretin ağlasın, yazıklar olsun sana. Biz Müslümanla-
'qleriyle ilgilenesin diye seni oraya vali tayin ettik. Çöllerde vahşi ^ anlarla uğraşasın, onları avlayasın diye seni oraya göndermedik, k teslim ettiğimiz görevi falan adama devret ve kovulmuş, yerilmiş olarak ailene dön.»
Başka bir rivayete göre, ordularını bozguna uğratan bir Harici kalanıp huzuruna getirildiğinde Mansur, onun boynunu vurdur-^ k istedi. Sonra vazgeçerek ona hakarette bulundu ve şöyle dedi: m - Bre fahişe çocuğu! Senin gibi biri nasıl olur da orduları bozguna
uğratır!
Harici ise şu karşılığı verdi:
- Yazıklar olsun sana, dün kötü bir durumdaydın. Aramızda kılıç konuşuyordu. Bugün ise bana sövüp sayıyorsun ve cevap

veremeyeceğimden emin bulunuyorsun. Ben hayattan ümidimi kestim. Artık bu hayatı ebediyen geri çeviremezsin.
Mansur, Haricinin bu sözlerinden utandı ve onu serbest bıraktı.
Oğlunu veliahd tayin ettiğinde ona şöyle demişti: «Ey oğulcuğum! Nimeti şükürle devam ettir. Kudretini, affetmekle devam ettir. Zaferini, tevazu ile devam ettir. İnsanların kalbini kazanmayı taatla devam ettir. Dünyadaki nasibini unutma, Allah'ın rahmetindeki payını da ihmal etme.»
Mansur, yine bir gün oğluna şöyle öğüt vermişti: «Ey oğulcuğum! Akıllı kişi, içine düştüğü zor durumdan çıkmak için çare bulan ve o zorlu durumdan kurtulan kişi değildir. Asıl akıllı kişi, kendisine yaklaşmakta olan kötü durumun içine düşmemek için tedbir alan kimsedir. Ey oğulcuğum! Yanında sana hadis okuyacak bir hadis âlimi bulunmadığı takdirde hiçbir mecliste oturma. Çünkü Zührî, şöyle demiştir: "Hadis ilmi erkek işidir. Onu ancak yiğit adamlar sever ve ondan ancak kadınsı erkekler hoşlanmazlar." Kardeşim Zührî doğru söylemiştir.»
Mansur, gençliğinde ilmi, elde edebileceğini düşündüğü yerlerden talep ederdi. Hadis ve fıkhı da aynı şekilde tahsil etmek isterdi ve bu Çabası neticesinde bu ilimlerden oldukça tahsil etti. Kendisine yete-
kd
yararlı kısımları öğrendi. Bir gün kendisine denildi ki:
""" Ey mü'minlerin emiri! Tatmadığın ve elde etmediğin bir lezzet ?
- Evet, birşeyin tadını alamadım. nedir?
Ali K Unaddisin, üstadına söylediği: «Kim bunu sana anlattı? Söyle, sana rahmet etsin.» sözünün tadını alamadım. ezırleri ve katipleri gelip yanında toplandı ve çevresinde oturdular, ona şöyle dediler:
- Mü'minlerin emiri, bize hadisten biraz anlatsın.
- Siz hadis ehli değilsiniz, asıl hadis ehli, elbiseleri kirlenmiş ayaklarının tabanı yarılmış, saçları uzanmış, yollar ve uzak mesafeler kateden, ülkeden ülkeye, beldeden beldeye, bazan Irak'a, bazan Hicaz'a, bazan Şam'a, bazan da Yemen'e giden kimselerdir. İşte asıl hadis nakledenler onlardır.
Mansur, bir gün oğlu Mehdi'ye şöyle demişti:
- Senin yanında kaç tane binek hayvanı var?
- Bilemiyorum.
- İşte bu kusurdur, sen bu durumda halifelik işini aşırı şekilde zayi etmiş oluyorsun. Allah'tan kork ey oğlum!
Mehdi'nin gözdelerinden Halise şöyle demiştir: «Bir gün Man-sur'un yanına girdim. Ellerini şakaklarına koymuştu, dişinin ağrıdığını söylüyordu. Bana şöyle dedi:
- Ey Halise! Yanında ne kadar para var?
- 1.000 dirhem var.
- Elini başımın üzerine koy ve yemin et.
- Ey mü'minlerin emiri, yanımda 10.000 dinar var.,
- Haydi git, o paraları bana getir.
Ben de eve gittim, efendim Mehdi'nin huzuruna girdim. Zevcesi Hayzuran'la birlikte oturuyordu. Halifenin bana yaptığ baskıdan ötürü şikayetçi oldum. O da ayağıyla beni tekmeleyip şöyle dedi: «Yazıklar olsun sana! Babamda diş ağrısı falan yok. Ama dün ondan biraz para istemiştim, hasta imiş gibi yaptı. Şimdi sen mutlaka onun emrini yerine getirmek mecburiyetindesin. Başka çaren yok!»
Halise, 10.000 dinarı alıp Mansur'a götürdü. Mansur da Mehdi'yi huzuruna çağırtıp şöyle dedi: «Parasızlıktan yakınıyorsun oysa bu 10.000 dinar sadece Halise'nin yanından çıktı?!»
Mansur, hazinedarına şöyle dedi: «Mehdi'nin geldiğini görürsen yanıma eski giysiler getir. O gelmeden önce eski giysileri bana ulaştır.» Hazinedar, eski giysiler bulup Mansur'a götürdü. O esnada Mehdi de huzura girdi.'Mansur, eski püskü elbiseleri elinde evirip çeviriyordu. Mehdi de ona bakıp güldü. Mansur şöyle dedi:
- Ey oğulcuğum, eski elbisesi olmayanın yeni elbisesi olmaz, Işte kış geldi, çoluk çocuğa birşeyler teinin etmemiz gerekiyor.
- Babacığım, senin ve çoluk çocuğunun giysileri bana ait olsun, I?en temin edeceğim.
- Haydi, temin et bakalım.
İbn Cerir'in Heysem'den rivayet ettiğine göre, Mansur bir gün, amcalarından birine 1.O00.000 dirhem vermişti. Aynı günde aile efradına da 10.000 dirhem vermişti. Halife Mansur'un bir günde bu k»~
Para dağıttığı bilinmemektedir.
Kurralardan biri Mansur'un yanında şu ayet-i kerimeyi okudu: Onlar cimrilik ederler, insanlara cimrilik tavsiyesinde bulunurlar.»(en-Nisâ, 37.)
Mansur ona şu cevabı verdi:
- Allah'a yemin ederim ki, mal ve paranın sultan için bir korunak din ve dünya için bir destek olduğunu, din ve dünyanın izzetini koruduğunu bilmeseydim yanımda bir dinar veya bir dirhem bulunarak bir geceyi dahi geçirmezdim. Çünkü ben para vermenin, başkalarına ihsanda bulunmanın tadını ve lezzetini biliyorum. Para vermekle insanın ne kadar çok sevap kazanacağını da idrak etmekteyim.
Başka bir kurra da onun yanında şu ayet-i kerimeyi okumuştu: «Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de açıp

tutumsuz olma.» (el-İsrâ, 29.)
Mansur ona şu cevabı verdi:
- Aziz ve Celil Rabbimiz, bizi ne güzel edeplendirmiş!
Mansur dedi ki: Babamın Ali b. Abdullah'tan naklen şöyle dediğini işittim: «Dünyada dünya ehlinin efendileri cömertlerdir. Ahirette de ahiret ehlinin efendileri takva sahipleridir.»
Mansur, bu senede hacca gitmeye karar verince oğlu Mehdi'yi yanına çağırdı ve ona kendi şahsı, aile efradı ve diğer Müslümanlara karşı iyi davranmasını, hayırlı bir insan olmasını vasiyet etti. İşleri nasıl yürüteceğini, sınırları nasıl koruyacağını anlattı. Ona anlatımı burada uzun sürecek başka vasiyetlerde de bulundu. Ayrıca vefatı kesinleşmedikçe Müslümanların hazinelerini açmaması için ona ısrarla tenbihte bulundu. Çünkü o hazinelerde on sene müddetle haraç toplanmasa bile Müslümanlara yetecek miktarda mal vardı. Kendisinin şahsi borcu olan 300.000 dinarı da ödemesini söyledi. Eğer bunu ödeyecek parayı bulamazsa beytü'l-maldan ödemesini tenbihledi. Mehdi, bütün bu vasiyet ve tenbihlere uydu, gereğini yaptı.
Mansur, hac ve umre için Rusafe'de ihrama girdi. Kurbanlık develerini önceden gönderdi ve şöyle dedi: «Ey oğulcuğum, ben zilhicce ayında doğdum ve yine zilhicce ayında öleceğim. Bana ilham edildi. İşte bu senede beni hacca sevkeden sebep de budur.»
Böyle dedikten sonra oğluyla vedalaştı. Yola koyuldu. Yolda iken ölüm hastalığı onu yakaladı. Mekke'ye girerken hastalığı cidden ağır-iaşrnıştı. Mekke'nin alt taraflarında, konaklayacağı eve vardığında, evın kapısında şöyle bir ibarenin yazılı olduğunu gördü:
«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Ebu Cafer! Vefat zamanın yaklaştı, ömür senelerin sona erdi.
Allah'ın emrinin gereği, mutlaka vuku bulacaktır.
Ey Ebu Cafer! Seni bugün ölümün sıkıntısından koruyacak biy kahin ya da müneccim var mıdır?»
Haciblerini çağırdı. Onlara bu şiiri okudu, onlar birşey göremedi ler. Ama o, ölüm haberinin kendisine verildiğini ve ecelinin yaklaştı ğını anladı.
Dediler ki: Mansur, rüyasında kendisine şu şiiri okuyan birini gördü. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise, gaipten bir ses kendisine şu şiiri okumuştur:
«Hareket ve sükunun Rabbine yemin ederim ki, ölümün pekçok tuzakları vardır.
Ey nefis, yaptığın kötülükler senin aleyhinedir.
İyi niyetle yapmış olduğun iyilikler ise senin lehinedir.
Gece ve gündüz birbirlerini kovaladıkça, gökyüzündeki yıldızlar, dönüp durdukça,
Saltanat bir hükümdardan diğer bir hükümdara durmadan el değiştirir.
Sonunda bu iş, mülk ve saltanatında ortaksız olan, Yeri ve gökleri, benzersiz güzellikte yaratan, dağları dimdik ayakta durduran;
Feleki döndüren Allah'a varıp dayanır.»
Mansur dedi ki: «İşte ecelim gelmiş, ömrüm sona ermiştir.» Bundan önce Huld sarayında iken bir rüya görmüş, paniğe kapılarak uyanmış ve hacibi Rebi'e şöyle seslenmişti: «Yazıklar olsun sana ey Rebi! Bak hele! Beni çok korkutan bir rüya gördüm. Şu köşkün kapısında birinin durup bana şöyle bir şiir okuduğunu gördüm:
«Öyle görüyorum ki, bu köşkün sahibi ölecektir. Ailesi ve oturduğu yeri, yalnız ve ıssız kalacaktır.
Bu yakışıklı köşk reisi bir cesede dönüşecek ve üzerine mezar taşları yığılacaktır.»
Halife Mansur, Huld sarayında bir seneden az bir süre ikamet etti. Sonra hac yolunda hastalandı. Ağır hasta olarak Mekke'ye girdi-Bu senenin zilhicce ayının 7'sinde veya 6'sında cumartesi gecesi Mekke'de vefat etti. Son olarak söylediği söz şu oldu:
«Ey Allahım! Sana kavuşmamı kutlu kıl.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise son nefesinde şöyle demiştir: «Ya Rab! Eğer birçok işte sana isyan etmişsem de en sevdiği0 hususta sana itaat etmişimdir ki, o da ihlaslı olarak Allah'tan başka bulunmadığına şahadet edişimdir.» Böyle dedikten sonra vefat 1 ttnişti- Yüzüğünün kaşında şunlar yazılıydı: «Allah, kulunun güvenişidir, o, O'na iman eder.»
Vefat ettiğinde, meşhur rivayete göre yaşı altmışüçtü. Ömrünün rnıüki senesini halifelikte geçirdi. Mekke'nin Babü'l-Mualla mıntıkasına defnedildi. Allah ona rahmet etsin.
İbn Cerir dedi ki: Şair Süllem el-Hasir, halife Mansur'a şu ağıdı
yakmıştı:
«Şaşıyorum Mansur'un ölüm haberini verene. Onun dudakları bu ölüm haberini nasıl söyler? Mansur öyle bir hükümdardı ki zamana musallat oldu, ama gün geldi zaman bütün ağırlığıyla onun üzerine çöktü. Onun mezarına ve cesedine toprak savuran eller, Parmaklarınız yok olsun, emi.
Bir zamanlar onun zorlu kuvveti karşısında ülkeler teslim oldu, Ondan korkan insanlar ve cinler gözlerini yumdu. Bağdat şehrinin kurucusu nerede? Orada yirmiiki sene hüküm sürdü. Kişi ateş kıvılcımları aldığı zaman çakmak gibi yanar, Hiçbir engelleme onun arzusuna mani olamazdı. Onun ipini zihin sahibi kimseler ateşleyemezdi. Hükümdarlık yularlarını eline geçirdi. Öyle ki, düşmanlarını yularsız şevketti. Ona bakan gözler kırılıp yumulurdu. Ondan korkan elleri, çenelerine dayanırdı.

Ülkesinin etrafını toparladı. Sonra da onların gerisinde kaldı, en düşüğünün de altına gitti,
toprağa düştü.
Haşimilere Özgü bir gayrete sahipti, paçaları sıvardı.
Onun yüklendiği ağır yükleri,
Kaçan develer dahi yüklenemezdi.
Ağırbaşlıydı, korkaklar onun için korkularım unuturlardı.
Öyle bir azim sahibi idi ki, her kalp sahibinin iradesine hakim olurdu.
Bütün nefisler ona karşı çekingen oldular.
Ne var ki ruhları bedenlerinde kalmıştı ama Ölü gibiydiler.»
Halife Mansur vefat edince Mekke'de, Babü'l-Mualla kapısının yanına defnedildi. Mezarının yeri ise bilinmemektedir. Çünki yeri bi-Jininez hale getirilmişti. Hacibi Rebi, yüz mezar kazmış ve onu -yeri tünmesin diye- o mezarlardan herhangi birine gizlice defnetmişti. [1]

Mansur'un Çocukları

Muhammed el-Mehdi: Bu, babası Mansur'un veliahdı idi. Cafer el-Ekber: Babasının sağlığında vefat etti. Bu ikisinin anneler Erva binti Mansur'dur.
İsa, Yakub, Süleyman. Bu üçünün anneleri Fatıma binti Muham-med'dir. Muhammed, Talha b. Ubeydullah'm oğludur.
Cafer el-Asgar (yani küçük Cafer): Bu, Kürt bir cariyeden doğmadır.
Salih el-Miskin: Bu, Rum bir cariyeden doğmadır. Cariyeye Kali'l-feraşe deniliyordu.
Kasım: Bu da bir cariyeden doğmuştur.
Aliye: Bu da Emevilerden bir kadından doğmuştur. [2]

Mehdinin Halifeliği

Babası Mansur, hicretin 158. senesi zilhicce ayının 6'sında veya 7'sinde Mekke'de vefat edince, defnedilmeden önce Beni Haşim'in reislerinden ve Mansur'la beraber hacda bulunan komutanlardan, Mehdi için bey'at alındı. Hacib Rebi', bu bey'a haberini Bağdat'ta bulunan Mehdi'ye bir ulakla ulaştırdı. Zilhicce ayının ortasında salı günü bu ulak Mehdi'nin huzuruna vardı Ona halifeliğe mahsus selam verdi. Bey'at mektuplarını sundu. Bağdatlılar da Mehdi'ye bey'at ettiler. Bey'at emri diğer vilayetlere de gitti. O vilayetlerin ahalisi de Mehdi'ye bey'atta bulundular.
İbn Cerir'in anlattığına göre Mansur, ölümünden bir gün önce sırtını ve yanlarını yastıklara dayayarak güç bela oturmuş, emir ve komutanları huzuruna çağırmış, oğlu Mehdi için bey'atı yeniletmişti. Emir ve komutanlar da bu çağrıya derhal icabet etmişler, bey'atlarmi yenilemişlerdi.
Bu senede İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, amcası Mansur'un vasiyeti üzerine insanlara haccettirdi Mansur'un cenaze namazını kıldıran da bu zattır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre cenaze namazını kıldıran kişi, Mehdi'nin veliahtlığından sonra veliahd olan İsa b. Mus"a'dır. Ama sahih olan birinci kavildir. Çünkü İbrahim b. Yahya b. Muhammed, o zaman Mekke ve Taif valisi idi. Medine valisi Abdüssamed b. Ali, Küfe valisi ise halifenin muhafiz kuvvetleri komutanı Müseyyeb b. Züheyr'in kardeşi Amr b. Zü-heyr ed-Dabbî, Horasan valisi Hamid b. Kahtabe, Basra haraç müdürü Ammare b Hamza, Basra namaz imamı ve kadısı Abdullah b. Ha-can el-Anberî, Basra milis kuvvetleri komutanı Said b. Da'lec idi.
Vakidî dedi ki: Bu senede halka büyük ve şiddetli bir veba salgını
abet etti. Bu yüzden çok sayıda adam öldü. Ölenler arasında Eflah îf Humeyd, Hayve b. Şureyh, Muaviye b. Salih (bu za Mekke'de idi), 7-fer b. Hüzeyl b. Kays b. Süleym bulunuyordu. Bu zatın nesebi Mart b Adnan'a kadar ulaşır. Temimi ve Anberî olduğu söylenir. Küfe-rdir Hanefi fıkıhçısıdır. Ebu Hanife'nin arkadaşları arasında ilk ve-f t edendir. Bunlar arasında kıyası en çok kullanandır. Âbid bir kim-idi. Önceleri hadis ilmi ile meşgul oldu. Sonra fıkıh ve kıyas mera-, onu gardı. Hicretin 116. senesinde doğdu. Rırkiki yaşında iken hic
retin 158. senesinde vefat etti. Allah ona ve bize rahmet etsin. [3]

Hicretin Yüzellidokuzuncu Senesi

Bu sene başlarken halife, Ebu Abdillah Muhammed b. Mansur el-Mehdi idi. Mehdi, sene başında Abbas b. Muhammed'i büyük bir ordu ile Bizans'a gazaya gönderdi. Kendisi de bineğine binerek onları yolcu etti. Bu ordu Bizans'a gitti. Bizanslıların büyük bir şehrini fethetti. Bol miktarda ganimet elde ederek salimen geri döndü. Askerlerinden bir tane dahi kayıp vermedi.
Bu senede Horasan valisi Hamid b. Kahtabe vefat etti. Mehdi onun yerine, Ebu Avn Abdülmelik b. Yezid'i tayin etti. Hamza b. Ma-lik'i Sicistan, Cibril b. Yahya'yı da Semerkand valiliğine tayin etti.

Mehdi, bu senede Rusafe mescidini ve hendeğini yıktırdı.
Bu senede Hindistan'a büyük bir ordu sevkettirdi. Bu ordu gelecek sene Hindistan'a ulaşabildi ve ileride anlatacağımız işleri yaptı.
Bu senede Sind valisi Mabed b. Halil vefat etti. Mehdi, veziri Ebu Abdullah'ın teklifi üzerine, onun yerine Ravh b. Hatim' tayin etti.
Mehdi bu sene, kan davasından, fesatçılıktan veya başkasının hakkını gasp ettiğinden ötürü hüküm giyenler dışındaki mahkumları serbest bıraktı. Serbest bıraktığı mahkumlar arasında Yakub b. Davud (Beni Süleym'in azadlısı) ve Hasan b. İbrahim b. Abdullah b. Hüseyin de vardı. Hasan'm, gözetim altında tutulmasını sağlamak için hizmetçi Nusayr'm yanma bırakılmasını emretti.
Hasan, daha Önce hapiste iken kaçmaya teşebbüste bulunmuş ve Yakub b. Davud, hapisten çıktıktan sonra Hasan'm kaçma teşebbüsünü halife Mehdi'ye anlatmıştı. Mehdi de bunun üzerine onu bulunduğu yerden başka bir yere naklettirerek gözetim altında tutması 1(^n hizmetçi Nusayr'm yanma bırakmıştı. Yakub b. Davud, Meh-1 nın yanında itibar kazanmış, öyle ki gece vakti bile izinsiz olarak °nun huzuruna girebilecek hale gelmişti. Mehdi, onu birçok işlerde görevlendirmiş ve ona 100.000 dirhem vermişti. Halifenin yanında ıbar sahibi biri olarak kalmaya devam etmişti. Nihayet Mehdi, Ha-n b. ibrahim'i eline geçirmiş, bundan sonradır ki, Yakub'un itibarı düşmüştü.
Mehdi, birçok şehirlerin valilerini görevden almış, yerlerine yeni lerini atamıştı. Bu senede, (hicretin 159. senesinde) amcası kızı Üm mü Abdullah b. Salih b. Ali ile evlenmişti. Cariyesi Hayzuran'ı (ja* azad etmiş, sonra onunla da evlenmişti. Hayzuran Harun Reşid'jn annesidir.
Bu senede Bağdat'ta Dicle nehrindeki gemilerde büyük bir yan gın meydana gelmişti.
Mehdi halifeliğe geçince, kendisinden sonra halife olacak veliahdı olan İsa b. Musa'dan, veliahdlıktan feragat etmesini istemiş, ancak o bu isteğini kabul etmemişti. Mehdi'den, Kûfe'de kendisine ait bir çiftlikte ikamet etmesini istemiş ve Mehdi ona bu izni vermişti.
Ravh b. Hatini, Kûfe'de otoritesini yerleştirmiş ve Mehdi'ye şöyle bir mektup yazmıştı: "İsa b. Musa, senede ancak iki ay cumaya ve cemaate geliyor. Geldiğinde de bineğiyle birlikte mescidin avlusuna giriyor, cemaatın namaz kıldığı yere onun binekleri pisliyor."
Mehdi de ona gönderdiği cevabi mektupta, insanlar ancak yaya olarak mescide gelebilsinler diye yol ağızlarına tahtalar ve sütunlar çakmasını emretmişti. İsa b. Musa bunu anlayınca, cumadan önce, evi caminin bitişiğinde olan Muhtar b. Ebi Ubeyde'nin evini varislerinden satın aldı. Perşembe günü oraya geliyor, cuma günü olunca da bir merkebe binerek mescidin kapısına geliyor ve orada inip cemaatla birlikte cuma namazını kılıyordu. Artık ailesiyle birlikte Kûfe'de temelli olarak ikamete başladı.
Sonra Mehdi ona, veliahdlıktan feragat etmesini teklif etti. Bunu yapmaması durumunda ona çok ağır işkenceler yapacağını söyleyip tehdit etti. Kabul etmesi halinde ona büyük bir araziyi ikta olarak vereceğini söyledi. O da kabul etti. Ona büyük bir araziyi ikta olarak verdi. Ayrıca 10.000.000 (başka bir rivayete göre 20.000.000) dirhem verdi. Bundan sonra Mehdi, kendisinden sonra oğlu Musa el-Hadi, ondan sonra da diğer oğlu Harun er-Reşid için veliahdlık bey'atı aldı. Nitekim bu ileride de anlatılacaktır.
Bu senede Mehdi'nin dayısı Yezid b. Mansur insanlara haccettirdi. Yezid, Yemen valisi idi. Mehdi onu hac emirliği ile görevlendirdi-O da arzulu olarak bu görevi ifaya geldi.
Valilerin çoğu Mehdi tarafından azledilmişti. İfrikiye'de Yezid b. Hatim, Mısır'da Muhammed b. Süleyman Ebu Damra Horasan'da Ebu Avn, Sind'de Bestam b. Amr, Ahvaz ve Fars'ta Ammare b. Ham" za, Yemen'de Reca b. Reca, Yemame'de Bişr b. Münzir, Cezire'de Fadl b. Salih, Medine'de Ubeydullah b. Safvan el-Cumahî, Mekke ve Ta-if te İbrahim b. Yahya val olarak görev yapıyorlardı. Küfe milis k vetleri komutam İshak b. Sabbah el-Kindî, Küfe haraç işleri
kadası Şüreyk b. Abdullah en-Nehaî, Basra imhs "ı. Hamza, Basra namaz Ahriul-Ebi Revvad, durrahnıanj..Enes in lere b.:ı arasında Abdülaziz b. Muhammed b. Ab-vıeutîiii v«ıuı. j--" zd.it ı konularda Malik'e karşı çıkmış ve hadıs-ılık-ın oazı görüşlerini kabul etmemişti. Nitekim aiaru. Medinelilerin icmaına dayanıyordu. Malikin baz* verdiği hükümleri de benimsememıştı. [4]

Hicretin Yüzaltmışıncı Senesi

Bu senede Horasan'da, Yusuf el-Berem adında bir adam, Meh-di'nin gidişatını, yönetim tarzını ve yaptığı icraatı beğenmeyerek ayaklandı. Etrafında çok sayıda adam toplandı. İş büyüdü ve isyan genişledi. Mehdi, isyancılar üzerine Yezid b. Mezyed'i gönderdi. Yezid ile Yusuf, bineklerinden inerek göğüs göğüse şiddetli bir çarpışmaya tutuştular. Yezid, Yusuf u ve adamlarından bir grubu esir aldı. Hepsini Mehdi'ye gönderdi. Onları gönderirken develere, yüzleri hayvanların kuyruklarına gelecek şekilde ters olarak bindirdi.
Halife Mehdi, Herseme'ye emir vererek Yusuf un el ve ayaklarının kesilmesini, sonra da adamlarıyla birlikte boyunlarının vurulmasını, hepsinin Dicle üzerindeki büyük köprüde Mehdi garnizonu tarafına asılmalarını istedi. Bu emri yerine getirildi.

Allah onların isyan ateşini söndürdü. Şerlerinden bütün Müslümanları korudu. [5]

Musa El-Hadiye Beyat Edilmesi

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi halife Mehdi, İsa b. Musa'ya, kendi veliahdlığından feragat etmesi teklifinde bulunmuş ama o bütün ısrarlara rağmen bu teklifi kabul etmemiş, Kûfe'de ikamete devam etmişti.
Halife Mehdi, bunun üzerine büyük komutanlardan Ebu Hüreyre Muhammed b. Ferruh'u, İsa b. Musa'yı yakalayıp yanm getirmeleri için 1.000 adamıyla birlikte gönderdi. Bu 1.000 kişiden herbirinin, Küfe girişinde ellerindeki deflere vurmalarını emretti. Küfe'ye yaklaştıklarında, fecir ağarmak üzereydi. Hep birden ellerindeki deflere vurmaya başladılar. Gürültüden Küfe şehri âdeta sarsıldı. İsa b. Musa korktu. Bunlar İsa'nın yanına vardıklarında onu, halifenin yanına gitmek üzere davet ettiler. Ama o, hasta olduğunu bahane etti. Onlar bu bahaneyi kabul etmeyip kendisini yakaladılar ve muharrem ayının üçünde perşembe günü, halife Mehdi'nin yanma götürdüler.
Burada, Haşimilerin önde gelenleri, kadılar, ayan ve eşraf gelerek ona, veliahdlıktan feragat etmesini söylediler. Ama o, bu söylenenleri yapmadı. Sonra birçok kimseler yanına geldiler. Kimi korkutarak, kimi özendirerek veliahdlıktan feragat etmesini istediler. Isa Musa nihayet, muharremin dördünde cuma günü ikindiden sonra liahdlıktan feragat etmeyi kabul etti. Muharrem ayının bitimine üç n kala, perşembe sabahı Mehdi, oğulları Musa ve Harun er-Reşid fT_ veliahdlık bey'atı aldı. Mehdi halifelik sarayının büyük kubbesi 1 Itında oturdu. Ümera gidip rütbelerine göre bey'atlarını sundular. a Sonra Mehdi kalkıp minbere çıktı. Oğlu Musa el-Hadi ondan bir basamak aşağıda, İsa b. Musa ise ilk basamakta oturdu. Mehdi hutbe Yad etmeye başladı. Cemaata, İsa b. Musa'nın veliahdlıktan feragat ettiğini, halkın kendisine bey'at için yaptıkları yeminlerin çözüldüğünü ve veliahdhğın Musa el-Hadi'ye geçtiğini bildirdi. İsa b. Musa da onun bu söylediklerini tasdik etti ve Mehdi'ye bey'atın sundu. Sonra insanlar kalktılar, yaşlarına ve rütbelerine göre sırayla halife Mehdi'ye bey'atlannı sundular. İsa b. Musa'nın veliahdlıktan feragat ettiğine dair; talak ve köle azad etme sözlerimle desteklenen kesin yeminleri ihtiva eden bir mektup yazarak İsa'ya verdi. Emirler, vezirler ve Haşimilerin önde gelenleriyle diğerlerinden oluşan bir cemaatı da buna şahit tuttu. Ona önceki sayfalarda anla tığımız miktarda mal ve eşyalarla arazileri verdi.
Bu senede Abdülmelik b. Şihab el-Mesnsaî, Hindistan'ın Barbed şehrine büyük bir orduyla girdi. Şehri kuşatma altına aldı Mancınıklar dikerek şehri taşlarla dövmeye başladı. Neft dökerek halkın bir kısmını yaktı. Orayı savaş ve şiddet yoluyla fethetti. Ordu geri dönmek istediğinde denizin yükselmiş olması nedeniyle dönüş imkanı bulamayıp orada ikamete başladılar. Ağızlarında hamamkur denen bir hastalı]^ peyda oldu. Bu yüzden 1.000 kişi öldü. Ölenler arasında Rebi b. Sabih de vardı Denizin alçalması nedeniyle dönüş imkanı bulduklarında gemilere bindiler. Bu defa denizde fırtına esmeye başladı. Yine bir grup Müslüman askeri boğuldu. Kalanları Basra'ya döndüler. Beraberlerinde çok miktarda esir de getirmişlerdi. Esirler arasında Barbed hükümdarının kızı da vardı.
Bu senede halife Mehdi, Ebu Bekre es-Sekafî'nin oğlunun nesebinin Sakif kabilesi kütüğünden silinerek Rasûlullah (s.a.v.)'ın soy kütüğüne kaydedilmesine hükmetti. Bu hususta bir mektup yazarak Basra valisine gönderdi. Ebu Bekre'nin oğlunun nesebini Ziyad'ın ve Nafi'în SOy kütüğünden sildirdi. Bu hususta şairlerden Halid en-Nec-ca*" şöyle demişti:
yad, Nafî ve Ebu Bekre'nin işlerine şaşıyorum. Beriki Kureyş'tenim diyor, öbürü köle; bu ise Arap olduğunu iddia ediyor."
Cerir'in anlattığına göre Basra valisi, Mehdi'nin bu hükmünü infaz etmemiştir.
Bu senede halife Mehdi insanlara haccettirdi. Hacda iken Bağdat'ta oğlu Musa el-Mehdi'yi halef bıraktı. Beraberinde oğlu Harun Reşid ile bir grup ümera da hacca gitmişlerdi. Refakatindeki ümera arasında Yakub b. Davud da vardı. Çünkü o, halife Mehdi'nin yanında itibar ve mertebe sahibi idi. Nitekim, Hasan b. İbrahim, gözetimine bırakıldığı hizmetçi Nusayr'm yanından kaçarak Hicaz'a gittiğin, de Yakub b. Davud, onun için halife Mehdi'den eman dilemiş, Mehdi de onun hatırını saymış, ona armağanlar vermişti.
Mehdi, Mekkelilere bol miktarda mal ve para dağıttı. Bağdat'tan 30.000.000 dirhem ve 100.000 elbise getirmişti. Mısır'dan 300.000 dinar, Yemen'den de 200.000 dinar gelmişti. Bütün bunları Mekke ve Medine halkına dağıttı.
Hacibler, Mehdi'ye, Ka'be'nin üzerindeki örtülerin çokluğundan ötürü meydana gelen ağırhk nedeniyle Ka'be'nin yıkılmasından korktuklarını söylediler. O da Ka'be'nin üzerindeki örtülerin çıkarılmasını emretti. Örtüleri çıkarmaya başladılar. Sıra Hişam b. Abdülmelik'in örtüsüne geldiğinde onun gayet kalın bir ipekten yapılmış olduğunu gördüler. Mehdi, o örtünün tamamıyla çıkarılmasını emretti. Ondan önceki ve sonraki halifelerin koydurdukları örtüler kaldı. Örtüleri çıkardıktan sonra Ka'be'nin her tarafına güzel kokular sürdü. Üzerine güzel bir örtü geçirdi.
Anlatıldığına göre halife Mehdi, Ka'be'yi yıkarak yeniden İbn Zü-beyr'in planına göre inşa etmek için İmam Malik'ten fetva istemiş, ancak İmam Malik kendisine: "Ka'be'yi bu haliyle bırak. Çünkü yıkıp yeniden inşa edecek olursan senden sonraki hükümdarların Ka'be'yi oyuncak haline getirmelerinden korkarım." demiş; o da yıkmayıp olduğu gibi bırakmıştı.
Basra valisi Muhammed b. Süleyman, Mekke'ye gelirken, halife Mehdi için buz getirmişti. Böylece Mehdi, hacda iken kendisine buz getirilen ilk halife oldu.
Daha sonra Mehdi, Medine'ye girdiğinde Mescid-i Nebevî'yi genişletti. Mescitte bir maksure vardı, onu yerinden kaldırdı Muavıye b. Ebi Süfyan'm minbere yaptığı ilaveyi kaldırmak istedi. Ancak İmam Malik ona: "Bunu yaptığın takdirde minberin

eski tahtalarının sarsıntı nedeniyle kırılmalarından korkulur." demiş, o da minberi mevcut haliyle bırakmıştı.
Mehdi, Medine'de iken Rukiye binti Amr el-Osmaniye ile evlendi-Irak'ta muhafizlık ve kendisine de yardımcılık yapsınlar diye Medına-lilerden önde gelen 500 kişiyi seçmiş, onlara maaşlarından ayrı ola rak bol miktarda erzak ve bazı arazileri ikta olarak vermişti.
Hicretin 160. senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler arasında
«ebi b. Sebih, Zührî'nin arkadaşlarından Süfyan b. Hüseyin, Şu'be b. 5 ccac b. Verd el-Atikî el-Ezdî Ebu Bistam el-Vasitî d bulunmakta-tT gu zat daha sonra Basra'ya intikal etmişti.
Su'be, Hasan-ı Basrî'yi ve İbn Sirin'i görmüş, tabiilerin imamla-dan rivayetlerde bulunmuştu. Meşayihinden, akranlarından ve lâm imamlarından bir kısmı da ondan hadis rivayet etmişlerdir. O, vhü'l-muhaddisin olup hadisçiler arasında "emirü'1-mü'minin" lakabım taşırdı. Sevrî, böyle demiştir.
Yahya b. Main dedi ki: "Şu'be, müttakilerin imamıdır. Son derece hid, takvah, içine kapalı, uzlete çekilen, hafizası kuvvetli ve iyi yolda olan bir kimseydi."
İmam Şafiî dedi ki: "Eğer Şu'be olmasaydı, Irak'ta hadis bilinmezdi."
İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Şu'be, hadis konusunda yalnız başına bir ümmet gibiydi. Zamanında onun benzeri yoktur."
Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Şu'be, sika ve güvenilir bir kimseydi, hüccetdi, hadis sahibi idi."
Vekî' dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'ın hadisini müdafaa etmiş olması nedeniyle Cenâb-ı Allah'ın Cennet'te Şu'be'nin derecesini yükselteceğini umarım."
Salih b. Muhammed b. Harze dedi ki: "Hadis adamları hakkında ilk konuşan kişi Şu'be olmuştur. Yahya el-Kattan onu izlemiş, sonra Ahmed b. Hanbel ve İbn Main de onu izlemiştir."
İbn Mehdi dedi ki: "İmam Malik'ten daha akıllı, Şu'be'den daha zahid, bu ümmete İbn Mübarek'ten daha çok nasihat veren v hadisi, Sevrî'den daha fazla muhafaza edip ezberleyen başka bir kimse görmedim."
Müslim b. İbrahim dedi ki: "Namaz vaktinde Şu'be'nin yanma her girdiğimde onun mutlaka namaz kıldığını gördüm. O fakirlerin anası ve babası idi."
Nadr b. Şümeyl dedi ki: "Şu'be kadar düşkünlere merhamet eden başka bir kimse görmedim. O, bir düşkünü gördüğü zaman düşkün gözden kayboluncaya kadar ona bakardı."
Bir başkası dedi ki: "Şu'be'den daha çok ibadet eden birini görme- kadar ibadet etti ki, eti kemiğine yapıştı."
el"Kattan dedi ki: "Şu'be kadar düşkünlere merhamet i görmedim. Düşkün bir kimse onun evine girdiğinde Şu'beütün imkanlarını seferber eder, neyi varsa verirdi."
Bir eHı a aininec* b. Sa'd ve başkası dedi ki: "Şu'be, hicri 160. senenin a> yetmişsekiz yaşında iken Basra'da vefat etti." [6]

Hicretin Yüzaltmışbirinci Senesi

Bu senede Sümame b. Velid, Anadolu'ya gazaya gitti. Dabık mıntıkasında konakladı, Bizanslılar ona saldırdılar. Bu nedenle Müslümanlar Dabık şehrine girme imkanını bulamadılar.
Bu senede halife Mehdi, kuyu kazılmasını, atölyeler yapılmasını ve Mekke yolunda köşkler inşa edilmesini emretti. Bu köşklerin inşaatı işine de Yaktin b. Musa'yı görevlendirdi. Yaktin, bu işle on sene kadar uğraştı. Nihayet hicretin 171. senesine kadar bu işi tamamladı. Öyle ki Irak'tan Hicaza giden yol, yolların en rahatı, en güvenlisi ve en kolayı oldu.
Bu senede halife Mehdi, Basra camini kıble ve batı tarafından genişletti. Ayrıca vilayetlere mektuplar yazarak, cemaat mescitlerinde-ki maksurelerin kaldırılmasını ve minberlerin Rasûlullah (s.a.v.)'m minberi ölçüsüne indirilmesini emretti. Bu emri bütün şehirlerde yerine getirildi.
Bu senede Mehdi'nin veziri Ebu Ubeydullah'm rütbesi düştü. Halife nezdinde hainliği ortaya çıktı. Mehdi de onu kontro edecek birini başına tayin etti. Bu kişinin adı İsmail b. Uleyye idi. Bundan sonra Mehdi, Ebu Ubeydullah'ı uzaklaştırdı Karargahı dışına çıkardı.
Bu senede Afiye b. Yezid el-Ezdî kadılığa atandı. O, İbn Ülase ile birlikte Rusafe şehrinde Mehdi'nin garnizonunda hüküm veriyordu.
Bu senede Horasan'a bağlı Merv şehrinin kasabalarından birinde Mukanna' adlı biri isyan etti. Mukanna', tenasühün (ruh göçünün) gerçek olduğunu iddia ediyordu. Birçok kimse onun "peşine takıldı ve ona uydu. Mehdi, birkaç komutanını ve kalabalık bir askeri birliği ü-zerine şevketti. Bu komutanlar arasında, Horasan emiri Muaz b. Müslim de vardı. İki tara arasında, ileride anlatacağımız hadiseler cereyan etti.
Bu senede Mehdi'nin oğlu Musa el-Hadi insanlara haccettirdi.
Bu senede İsrail b. Yunus b. İshak es-Sebiî, Zaide b. Kudame, Süfyan b. Said b. Mesruk es-Sevrî vefat ettiler. Sevrî, İslâm imamlarından ve abidlerinden biri idi. Kendisine uyulan bir şahsiyetti. Künyesi Ebu Abdullah'tır. Kûfelidir. Tabiilerin birkaçından rivayette bulunmuş, imamlardan ve diğerlerinden oluşan bir grup insan da ondan rivayetlerde bulunmuştur. Şu'be, Ebu Asım, Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Main gibi birçok kimse: "Sevrî, hadiste mü'minlerin emiri idi-demişlerdir.
İbn Mübarek dedi ki: "Ben, 1.100 üstaddan nakillerde bulundum ve hadis yazdım. Ama Sevrî, bunların en üstünü ve en

faziletlisi idi-Eyyüb: "Sevrî'den daha faziletli bir Kûfeli görmedim." demiştir. Yunus b. Ubeyd: "Ondan daha faziletli birini görmedim." demiştir. Ab-
dullah: Sevrî'den daha fakih olan bir kimseyi görmedim." demiştir. c;u'be: "Sevrî, takva ve ilim hususunda insanlara lider oldu." demiştir-
Yine Şu'be şöyle demiştir: "Mezhep sahipleri şu üç kişidir: Kendi
?amanında İbn Abbas, kendi zamanında Şa'bî, kendi zamanında da
Sevrî."
İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Kalbimde Sevrî'den daha öncelikli biri yoktur." Böyle dedikten sonra da sözünü şöyle sürdürmüş: "İmamın kim olduğunu biliyor musun? İmam, Süfyan-ı Sevrî'dir."
Abdürrazzak dedi ki: «Sevrî'nin şöyle dediğini işittim: "Kalbime her neyi yerleştirip hıfzettimse, mutlaka o şey bana hıyanette bulundu. Öyle ki, ben artık bir dokumacının yanından geçerken onun şarkı söylediğini görünce, şarkısının sözlerini ezberlemekten korktuğum için kulaklarımı tıkıyorum."»
Yine Sevrî şöyle demiştir: "Cenâb-ı Allah'ın beni hesaba çekeceği 10.000 dinarı geride bırakmaktansa, insanlara muhtaç kalmayı daha
çok arzularım."
Muhammed b. Sa'd dedi ki: «Sevrî'nin, hicri 161. senede Basra'da vefat ettiği hususunda âlimler görüş birliği etmişlerdir. Vefat ettiği günde altmışdört yaşındaydı. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ki; o, Cennet'te bir hurma ağacından diğerine, bir ağaçtan başka bir ağaca uçuyormuş ve uçarken şu ayet-i kerimeyi okuyormuş: "Bize verdiği sözde duran Allah'a hamd olsun." (ez-Zümer, 74.)»
Sevrî şöyle demiştir: "Kişi çabucak baş olursa ilmin çoğundan geride kalır."
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de şudur: [7]

Ebu Dülame

Zeyd b. el-Cevn. Ciddiyetle şakayı birbirine karıştıran bir şairdi. Zariflerden biri idi. Aslı Küfedendir. Bağdat'ta ikamet etmiş Mansur un yanında kıymet görmüştü. Çünkü Mansur'u güldürüp eğlendirir, ona şiirler okur ve onu medhederdi.
Mansur'un karısı ve amcası kızı Hammade binti İsa'nın cenazesinde hazır bulunmuştu. Mansur, karısının ölümüne çok üzülmüştü, lezara gömüp üzerine toprak döktüklerinde Ebu Dülame de oradayım Mansur ona dedi ki: "Söyle bakalım ey Ebu Dülame, bugün için ne 1 a ,, ın?" Ebu Dülame: "Mü'minlerin emirinin amcası kızını hazırım, diye cevap verince Mansur katıla katıla gülmüş ve sırt üstü l*r? düşmüştü. Sonra da: "Yazıklar olsun sana ey Ebu Dülame, bizi
MÜSVayettin-" demiSti-iehdi bir seferden döndüğünde, Ebu Dülame huzuruna gelerek onu tebrik etmiş ve ona şöyle bir şiir okumuştu:
"Eğer seni salimen dönmüş olarak ganimet elde etmiş halde Irak kasabalarında görürsem, yemin etmiştim ki;
Sen, Peygamber (s.a.v.)'e salat-ü selam getirecek ve eteğimi de dirhemlerle dolduracaksın."
Mehdi ona dedi ki: "Evet, Peygamber (s.a.v.)'e salat-ü selam getireceğim ama, o ikinci şeyi yapmayacağım (yani eteğini dirhemlerle doldurmayacağım)." Ebu Dülame: "Ey mü'minlerin emiri, bu ikisi birbirinden ayrılmayan iki kelimedir. Bunları birbirinden ayırma " deyince Mehdi, eteğinin dirhemlerle doldurulmasını emretmiş, sonra ona: "Haydi, kalk bakalım." demiş; o da: "Eteğim dirhemlerin ağırlığından yırtılacak." demiş ve eteğindeki dirhemleri keselere doldurmuş, sonra o keseleri sırtına vurarak kalkıp gitmişti.
İbn Hallikan'm anlattığına göre, Ebu Dülame'nin oğlu hastalanmış, bir tabip gelip oğlunu tedavi etmiş. Oğlu iyileşince tabibe şöyle demiş: "Falan Yahudide bizden alacağın ücret kadar paran bulunduğunu iddia ederek bir dava aç. Ben ve oğlum, birlikte mahkemeye gelip o Yahudinin sana, iddia ettiğin miktarda borçlu olduğuna şahitlik edelim."
Tabip, Küfe kadısı Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Leyla'ya (veya başka bir rivayete göre İbn Şibrime'ye) gidip falan Yahudide bir miktar alacağı bulunduğunu iddia ederek dava açmış, ancak mahkemeye gelen Yahudi böyle bir borcu bulunmadığını söyleyerek iddiayı inkar etmişti. Öte yandan Ebu Dülame ile oğlu gelip Yahudinin aleyhinde şahitlik etmişlerdi. Kadı, Ebu Dülame ile oğlunun şahidlikleri-ni reddedememiş, sabıkaları olup olmadığını araştırmaktan da korkmuştu. (Çünkü bunlar halifenin yakını idiler.) Bunun üzerine kadı, tabibin alacağını iddia ettiği miktardaki parayı kendi parasından vermiş ve Yahudiyi serbest bırakmıştı. Böylece işi sulh yoluna koymuştu.
Ebu Dülame, hicretin 161. senesinde vefat etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, hicretin 170. senesine kadar yaşayarak Harun Reşid'in halifeliği dönemine ulaşmıştır. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Yüzaltmışikinci Senesi

Bu senede Abdüsselam b. Haşim el-Yüşkerî, Kinnesrin'de ayak" landı. Ona birçok kimse tabi oldu. Giderek kuvvetlendi Mehdi'nin komutanlarından birkaçı onunla savaştılar, ama onu yenemediler1-Mehdi, onun üzerine birçok birlikler hazırlayıp

şevketti. Bu askerler asraf yaptı. Abdüsselam, defalarca bunları bozguna uğrattı. Fa-Ç° t neticede mağlup oldu ve öldürüldü.
Bu senede Hasan b. Kahtabe -gönüllüler dışında- 80.000 muvaz-skerle Anadolu'ya, gazaya gitti. Bizans'ı tahrip etti, çok beldeleri-Z vakıp yıktı. Kadınlardan ve çocuklardan çoğunu esir aldı. 111 Yezid b. Ebi Üseyd es-Sülemî de Kalikula kapısından Bizans ül-irip gaza yaptı. Bol miktarda ganimet elde etti. Çok sayıda
alarak salimen geri döndü.
Cürcan'da, Abdülkahhar adında bir adamın etrafında çok sayıda san toplandı. Bunlar kırmızı elbiseler giyerek isyan ettiler. Amr b. Alâ Taberistan'dan hareket ederek gidip Abdülkahhar'ı mağlup etti ve adamlarını öldürdü.
Bu senede Mehdi, diğer beldelerde ve mıntıkalardaki mahbusla-ra elleri kesiklere, bol miktarda erzak dağıttı. Bu, büyük bir sevab ve muazzam bir ikramdı.
Bu senede İbrahim b. Cafer b. Mansur, insanlara haccettirdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri şudur: [9]

İbrahim B. Edhem

Meşhur âbidlerden ve büyük zahidlerdendir. Yüksek himmeti vardı. Allah ona rahmet etsin. Asıl adı, İbrahim b. Edhem b. Mansur b. Yezid b. Amir b. İshak et-Temimî'dir. el-İclî olduğu da söylenir. Aslı Belh şehrindendir. Sonraları Şam'a gidip yerleşmişti. Babasından, A'meş'ten, Ebu Hüreyre'nin arkadaşı Muhammed b. Ziyad'dan, Ebu İshak es-Sebiî'den ve bir grup insandan hadis rivayet etmiştir. Aralarında Bakiyye, Sevrî, Ebu îshak el-Fezarî ve Muhammed b. Humeyd'-in de bulunduğu bir grup kimse de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Evzaî de ondan nakillerde bulunmuştur.
İbn Asakir, İbrahim b. Edhem tariki ile Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'m huzuruna girdim. Oturarak namaz ^kılmaktaydı. Kendisine sordum:
- Ya Rasûlallah, oturarak namaz kılıyorsun, sana ne oldu?
- Bana açlık isabet etti, ey Ebu Hüreyre.
Ben ağladım. Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu:
- Ağlama. Çünkü kıyamet gününün şiddeti, o kişi dünyada iken Sabretmiş ise, aç kimseye isabet etmez.»
Bakiyye tariki ile İbrahim b. Edhem, Ebu Hüreyre'den rivayet et-1 ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
. «Fitne gelir ve kulları kökünden kazıyıp götürür. Âlimse kendi ü-mı sayesinde bundan kurtulur.»
Neseî dedi ki: "İbrahim b. Edhem, sika bir ravi idi. Güvenilir bj>. kimseydi, zahidlerdendi."
Ebu Nuaym ile diğerlerinin anlattıklarına göre İbrahim b. Jm hem, Horasan meliklerinden bir melikin oğluydu. Av meraklısıydı. Bir defasında ava çıkmış, bir tilkiyi yakalamış. O esnada bineğinjn eğerinin alt tarafından kendisine şöyle seslenilmiş: "Sen bu iş için Va ratılmadın. Böyle yapmakla emrolunmadm." İbrahim durmuş ve şöyle demiş: "Artık buna son verdim. Artık buna son verdim. Âlemlerin rabbinden bir uyarıcı ve korkutucu geldi."
Bundan sonrasını İbrahim'in kendi ağzından dinleyelim: «Sonra evime döndüm. Atımı bıraktım. Babamın çobanlarından birinin yanma gittim. Ondan bir aba ve giysi aldım. Elbiselerimi de ona bıraktım. Sonra Irak'a yöneldim. Gittim, orada birkaç gün çalıştım, ama helal kazanç elde edemedim. Alimlerden birine, helal kazancı nerede bulabileceğimi sordum. Şam'a gitmemi tavsiye etti. Tarsus'a gittim. Orada da birkaç gün çalıştım. Bahçelere, bostanlara bakıp bekçilik yaptım, ekin biçtim. Ama helal kazanç ve rahat yaşantıyı ancak Şam beldelerinde buldum. Dinimi kurtarmak amacıyla dağdan dağa, tepeden tepeye kaçıp gidiyordum. Beni görenler, '"Bu kişi vesveseye kapılmış." diyorlardı.»
Sonra çöle gitti. Mekke'ye vardı. Sevrî ve Fudayl b. İyaz'm sohbetlerine katıldı. Sonra Şam'a döndü ve orada vefat etti. Sadece kendi el emeği ile elde ettiği kazancından yerdi. Ekin biçer, inşaatlarda çalışır, bahçe ve bostan bekçiliği yapar, buna benzer diğer işlerle uğraşırdı.
Rivayet olunduğuna göre İbrahim b. Edhem, çölde bir adamla karşılaşmış, o adam kendisine ism-i azamı Öğretmişti. İbrahim b. Edhem bu duayı okuyunca Hızır'ı görmüştü. Hızır aleyhisselam ona şöyle demişti: "Ey kardeşim, sana o ism-i a'zamı öğreten kişi, kardeşim Davud'dur." Bunu Kuşeyrî ve İbn Asakir, sahih olmayan bir senedle ondan nakletmişlerdir. Bu rivayette anlatıldığına göre Hızır aleyhisselam şöyle demiştir: "Ey İbrahim, sana Allah'ın ism-i azamim öğreten kişi, îlyas'tır."
İbrahim dedi ki: "Ey insan! Sen yiyeceğini helal yoldan temin et. Bu sana yeter. Geceleri namaz kılmana, gündüzleri de oruç tutmana artık gerek kalmaz."
Ebu Nuaym'ın anlattığına göre İbrahim b. Edhem dua ederken şu sözü çokça tekrar edermiş: "Alîahım, beni musibetinin zilletinden, ta-atımn izzetine naklet."
Bir gün İbrahim'e: "Et pahahlandı." demişler, o da şu cevabı vermiş: "Onu ucuzlatın." Yani eti satın almayın, o zaman kendiliğineferi ucuzlar.
Av birinin anlattığına göre, gizli bir şada ona şöyle demiş: «EV İbrahim! Şu ayet-i kerimedeki "boşuna" kelimesinin anlamı ,. o "Sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi nG diniz?" (ei-Mü'minûn, 115.) Ey İbrahim, Allah'tan kork kıyamet günü Sdn azık hazırlaman gerekir.
Bu sesi işittikten sonra ibrahim bineğinden indi; dünyayı terket-ti- ahiret ameli ile uğraşmaya başladı.

*' İbn Asakir, İbrahim Edhem'in bu yola girişinin başlangıcı hakkında şüpheli bir senedle bir rivayette bulunmuştur. Bu rivayete göre İbrahim şöyle demiştir:
«Günün birinde ben Belh'teki evimin selamlığında durmaktaydım. Güzel görünümlü, güzel sakallı, yaşlı bir adamın evir gölgesinde gölgelenmekte olduğunu gördüm. Onu görünce kalbimin bütün damarları onun için atmaya başladı. Kalbime tesir etti. Kölelerimden birini çağırdım, gidip o ihtiyarı yanıma getirmesini emrettim. Gitti, ihtiyarı çağırdı. İhtiyar adam yanıma geldi. Yemek yemesi için teklifte bulundum. Yemek istemedi. Kendisine sordum:
- Nereden geliyorsun?
- Nehrin gerisinden geliyorum.
- Nereye gidiyorsun?
- Hacca.
- Bu vakitte mi? (O zaman zilhiccenin birinci veya ikinci günüydü, yani yedi gün zarfında yaya veya binekle Mekke'ye ulaşmanın imkanı yoktu.)
- Allah dilediğini yapar.
- Seninle arkadaş olmamı kabul eder misin?
- Eğer benimle birlikte gelmek istiyorsan geceleyin sana uğrarım. Gece olunca adam yanıma geldi ve: "Haydi, Allah'ın adıyla kalk
bakalım." dedi. Ben de yolculuk elbiselerimi yanıma aldım. Yaya olarak yola koyulduk. Ama sanki yer ayaklarımızın altında duruluyor ve kayıyordu. Şehirden şehire uğruyorduk. Her bir şehre uğradığımızda,
Bu falan şehirdir." diyordu. Sabah olunca benden ayrıldı ve, "Geceleyin seninle buluşurum." dedi. Gece olunca tekrar yanıma geldi. Yine yola kovulduk. Nihayet Peygamber (s.a.v.)'in şehri Medine'ye ulaştık. Oradan da Mekke'ye gittik. Mekke'ye geceleyin vardık. İnsanlarla birlikte haccımızı ifa ettik. Sonra Şam'a döndük. Kudüs'ü ziyaret et-
Jk. Bana: "Ben Şam'a gidip yerleşmeye niyet ettim." dedi. Ben de Şehrime, (yani Belh'e) diğer zayıf kimseler gibi döndüm. Ama o ihtiyarın, adını sormadım. İşte, benim bu yola kovuluşumun başlangıcı b°yle olmuştur.»
, Abdullah b. Mübarek dedi ki: "İbrahim, faziletli bir adamdı. Sır-1 ve Allah ile kendisi arasında muameleleri vardı. Onun zahiren tesbihatta bulunduğunu ve amel işlediğini görmedim. Bir kimseyle yemek yediği zaman sofradan elini en son çeken kişi kendisi olurdu "
Bişr b. Haris el-Hafî dedi ki: "Dört kişi vardır ki, helal yiyecekleri nedeniyle Cenâb-ı Allah onların derecelerini yükseltmiştir onlar şu kimselerdir: İbrahim b. Edhem, Süleyman b. Havvas, Vüheyb b. Verd ve Yusuf b.Esbat"
İbn Asakir, Muaviye b. Hafs'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İbrahim b. Edhem, bir hadis dinledi, onunla amel etti ve kendi zamanın insanlarının efendisi oldu. O hadis şudur:
"Adamın biri Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip şöyle dedi:
- Ya Rasülallah* bana öyle bir amel göster ki, onu yaptığım takdirde Cenâb-ı Allah beni sevsin, insanlar da beni sevsinler.
- Allah'ın seni sevmesini istersen dünyayı sevme. İnsanların seni sevmesini istersen, yanındaki fazla dünyalığı yalın ayaklı kimselere bırak."»
İbn Ebi'd-Dünya, İdris'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İbrahim b. Edhem, âlimlerden birinin yanında oturmaktaydı. Bu âlim ve meclisinde oturan kimseler, hadis müzakere ediyorlardı. İbrahim ise susmaktaydı. Sonra İbrahim: "Mansur bize şöyle bir hadis nakletti." dedi. Sustu, bir tek kelime daha söylemeden o meclisten kalkıp gitti. Arkadaşlarından biri bu yaptığından ötürü onu kınadı. İbrahim ise şu cevabı verdi: "O meclisin bu güne kadar kalbime zarar vermesinden korktum. Onun için kalkıp gittim."»
Reşid b. Sa'd dedi ki: «İbrahim b. Edhem, Evzaî'nin meclisine uğradı. Evzaî'nin çevresinde ilim halkası vardı. İbrahim şöyle dedi: "Eğer bu ilim halkası Ebu Hüreyre'nin etrafında bulunsaydı, Ebu Hüreyre bunlardan aciz kalırdı." Onun bu sözünü duyan Evzaî kalktı ve ilim halkasını terkedip gitti.»
İbrahim b. Beşşar dedi ki: «İbrahim b. Edhem'e şöyle sordular:
- Hadisi niçin terkettin?
- Ben şu üç şeyle meşgul olduğum için hadisi terkettim: Nimetlerin şükrünü ifa etmek, günahlardan ötürü istiğfarda bulunmak ve ölüme hazırlık yapmak." Böyle dedikten sonra bir çığlık attı ve bayıldı. Orada bulunanlar, gaipten bir sesin şöyle dediğini işittiler: "Benimle velilerimin arasına girmeyin."»
İmam Ebu Hanife, bir gün İbrahim b. Edhem'e şöyle demişti:
- Sana yeterince ibadet etmek müyesser olmuştur. Biraz da ili111" le uğraş. Çünkü ilim, ibadetin başı ve dinin kıvamıdır.
İbrahim b. Edhem de şöyle karşılık verdi:
- Sen de ibadetle uğraş ve ilminle amel etmeyi kendine tasa edin, aksi takdirde mahvolursun.
İbrahim b. Edhem şöyle demişti: "Cenâb-ı Allah, yoksullara ne iradar da nimet bahşetmiş! Kıyamet gününde onlardan ne zekat ne , ne cihad, ne sıla-ıjrahim sorusu soracaktır. Bu soruyu ancak za-vallı zenginlere soracal^ ve onları hesaba çekecektir."
İbrahim'in oğlu Şa^ik şöyle demişti: «İbn Edhem'le Şam'da karşılaştık. Onu Irak'ta da görmüştüm. Onun otuz tane sağma hayvanı vardı. Kendisine dedim; ki: "Horasan mülkünü ve hükümdarlığını bıraktın. Sahip olduğun nimetlerden ayrıldın. Niçin?" O da bana şu cevabı verdi: "Sus, ben r&hat yaşantıyı ancak burada gördüm. Dinimi kurtarmak için dağdan'ıdağa

tepeden tepeye kaçıyorum. Beni görenler 'Bu vesveseye kapıl'mış biridir, veya hamaldır veya tayfadır.' diyorlar." Böyle dedikten sonra sözünü şöyle sürdürdü: "Duyduğuma göre kıyamet gününde fakir insan getirilip Allah'ın huzurunda durdurulacak. Cenâb-ı Allajı kendisine şöyle soracak:
- Ey kulum, niçin haccetmedin?
- Ya Rab, bana birştfy vermedin ki onunla haccedeyim.
- Kulum doğru söyledi. Onu Cennet'e götürün."» İbrahim b. Edhem'inl sözlerinden bazısı şunlardır:
"Ben Şam'da yirmidfört sene kaldım. Ama cihad için veya sınırı korumak için değil. Ora$a helal ekmek kazanarak karnımı doyurmak
için kaldım. !
Hüzün iki çeşittir. Biri senin lehine, diğeri ise aleyhinedir. Ahiret , için hüzünlenmen senin lehinedir. Dünya ve zineti için hüzünlenmen
ise aleyhinedir. ı
Zühd üç çeşittir: Vacpip, müstehap ve selamet zühdü. Vacip olan, haramlardan uzak durniak zühdüdür. Müstehap olan, helal şehvetlerden uzak durmak zühldüdür. Selamet zühdü ise, şüpheli şeylerden uzak durmak zühdüdür.";
ibrahim ile arkadaşiları hamama gitmezler, soğuk su içmezler, ayakkabı giymezler, tuzlJarma katık katmazlardı. İbrahim, lezzetli bir yemeğin bulunduğu bir sjıofrada oturduğunda lezzetli yemekleri arkadaşlarına verir, kendisi ise zeytin ekmek yerdi.
ibrahim şöyle demişti: "Hırs ve tamah azlığı, insanda doğruluk ve takvayı meydana getirir. Hırs ve tamah çokluğu ise insanda keder ve sabırsızlığı meydana getijirir."
Adamın biri ona şöyl e demişti:
- Şu cübbe}^ benden kabul buyurmanı istiyorum.
- Eğer zengin isen k abul ederim. Fakir isen kabul etmem.
- Ben zenginim. \
- Yanında kaç dirhe km var? ~- 2.000 dirhem var./
^ Bu 2.000 dirhemi !n 4.000 dirhem olmasını ister misin?
- Evet.
- Öyleyse sen fakirsin. Ben bu cübbeni kabul edemeyeceğim. İbrahim'e niçin evlenmediğini sorduklarında şu cevabı vermişti: "Eğer yapabüseydim, kendi nefsimi de boşardım."
İbrahim, Mekke'de onbeş gün kalmıştı. Hiçbir şeyi yoktu, azık olarak hurma helvası ve suyu vardı. Bir abdestle onbeş namaz kıldı.
Bir gün Şeria nehri kıyısında ekmek kırıntılarını suyla ıslatıp ye. di. Bunu Ebu Yusuf el-Gasulî, onun önüne bırakmıştı. Yedikten sonra kalktı ve Şeria ırmağından su içti. Sonra sırt! üstü yattı ve şöyle dedi-"Ey Ebu Yusuf! Eğer hükümdarlar ve oğulları bizim içinde bulunduğumuz bu nimetlerden haberdar olsalar, şu hayatımızda sahip olduğumuz lezzetli yaşayışımızı elimizden almak için kılıçla saldırarak bizimle mücadele ederler." Ebu Yusuf da ona şöyle demişti: "Halk, rahatlığı ve nimeti istedi ama doğru yolu kaybetti." İbrahim onun bu sözüne gülümseyip: "Bu sözleri nerede buldun?" dedi.
İbrahim b. Edhem, bir ara Masisa'da bir arkadaş topluluğu ile beraber iken bir süvari yanlarına gelip şöyle sbrdu: "İbrahim b Edhem hanginiz?" Kendisine İbrahim'i gösterdiler!. Süvari ona şöyle dedi: "Efendim, ben senin kölenim. Baban vefat etti Geride bir miktar mal bıraktı ki, mallar kadı'nm yanındadır. Belh'e dönmen için 10.000 dirhem ve bir de katır getirdim." İbrahim bir'süre sustu, sonra başını kaldırıp şöyle dedi: "Eğer doğru söylüyorsa)! dirhemlerle at ve katır senin olsun."
Anlatıldığına o, bundan sonra Belh şercine gitmiş, babasının bıraktığı mallan kadıdan almış ve tümünü Aljah yolunda hacamıştı.
Arkadaşlarından biri İbrahim ile birlikte idi. İki ay müddetle yiyecek birşey bulamamışlardı. İbrahim, arkkdaşma soğuk bir kış gününde, "Şu ormanlığa gi^ " demişti. Arkadaşı bu olayı şöyle anlatıyor:
"Ormanlığa girdim rTzerinde çok miktarda şeftali bulunan bir ağaç gördüm. Şeftalileri topladım, dağarcığımı doldurdum. Sonra ormandan çıktım. İbrahim bana sordu:
- Dağarcığında ne var?
- Şeftali var.
- Ey inancı zayıf! Eğer sabretseydin, ta^e hurma görecektin, tıpkı İmran kızı Meryem'e, hiç ummadığı yerden|nzık geldiği gibi sana da gelecekti." I
Arkadaşlarından biri İbrahim'e açlıktari ötürü şikayetçi oldu. Ib' rahim iki rekat namaz kıldı. Baktılar ki, çevresinde çok miktarda dinar var. İbrahim, arkadaşına: "Bunlardan bir dinar al." dedi. Arkadaşı alıp o bir dinarla kendileri için yiyecek satın aldı.
Anlatıldığına göre İbrahim b. Edhem; anlele olarak çalışır, sonra ücretini alıp pazara gider, yumurta ve kaymak satın alırdı. Bazan da kebap, tatlı ve hurma ezmesi satın alır, arkadaşlarına yedirirdi. Ksj de oruçlu olurdu. İftarını açtığı zaman lezzetsiz yiyecekler yer, kendini leziz yemeklerden yoksun bırakırdı. Bunu, insanlar etrafında toplansınlar, gönülleri ona meyletsin, kalpleri ona ısınsın ve onu sevsinler diye yapardı.
Evzaî, İbrahim b. Edhem'i evine konuk etti. İbrahim, az yemek yedi. Evzaî ona: "Niçin az yedin?" diye sorunca İbrahim

"Çünkü sen az yemek yapmışsın." diye cevap verdi. Bir süre sonra İbrahim, çok miktarda yemek hazırlayıp Evzaî'yi davet etti
Evzaî ona şöyle dedi: "Bunun israf olmasından korkmuyor musun?" İbrahim şu cevabı verdi: "Hayır, israf ancak Allah'a karşı
masiyet işlenmesi durumunda sözkonusu olur. Ama kişinin kendi kardeşlerine sarfettiği şeyler dindarlığın gereğidir."
Anlatıldığına göre İbrahim, bir defasında yirmi dinar ücretle ekin biçti. Ücretini aldı. Bir arkadaşıyla birlikte hacamatçının
yanına gitti. Hacamatçı, saçlarını traş etsin ve kendilerini, hacamat vurarak tedavi etsin diye oturdular. Ama hacamatçı
onlardan sıkılmış gibi göründü, onları bırakıp başkalarıyla ilgilendi. İbrahim'in arkadaşı bundan rahatsız oldu. Sonra
hacamatçı onlara dönüp: "Ne istiyorsunuz?" diye sordu. İbrahim de: "Saçımı traş etmeni ve bana hacamat vurmanı istiyorum."
diye cevap verdi. Hacamatçı işini bitirdikten sonra İbrahim, ona yirmi dinar verdi ve şöyle dedi: "Sana yirmi dinar verdim ki,
bundan sonra hiçbir yoksulu küçümsemeyesin ve hakarette bulun-mayasın."
Meda' b. İsa dedi ki: "İbrahim, oruç ve namaz sayesinde üstün olmadı. Aksine o, doğruluk ve cömertlikle arkadaşlarından
üstün oldu." İbrahim şöyle derdi: "Kükremiş aslandan kaçar gibi insanlardan kaçın. Cumadan ve cemaattan da geri durmayın."
İbrahim, arkadaşlarından biriyle yolculuğa çıktığında onunla sohbet eder ve ona hadis okurdu. O, bir mecliste oturduğunda,
oradaki insanlar, başlarının üzerinde sanki kuş var da onu uçurmak ve rahatsız etmek istemiyorlar gibi davranırlardı. Çünkü
hepsi İbrahim'in heybeti karşısında susar ve ona saygı gösterirlerdi. Çoğu kez soğuk kış gecelerinde sabaha kadar Süfyan-ı
Sevrî ile sohbet ederdi. Sevrî, °nunla konuşurken ölçülü konuşurdu.
ibrahim bir adamı gördü, kendisine: "Bu senin dayının katilidir." dediler. İbrahim .adamın yanına vardı. Ona selam verdi ve
bir hediye takdim etti. Sonra da adama şöyle dedi: "Duyduğuma göre kişi, düşmanı kendisinden emin olup güven duymadıkça
yakinî iman derecesine yükselemez."
Adamın biri İbrahim'e şöyle demişti:
- Sana ne mutlu ki, ömrünü ibadette tükettin. Dünyayı ve hatunun terkettin.
- Senin çoluk çocuğun var mı?
- Evet.
- (Bazı zamanlarda yoksulluk korkusuyla) kişinin kendi çoluk co cuğu için korkuya kapılması, şu kadar çok ibadet etmekten
daha fa?" letlidir.
Evzaî, İbrahim'i sırtında bir yük odun taşırken Beyrut'ta gördü Ona şöyle dedi:
- Ey İbrahim! Bırak da biz kardeşlerin senin yerine bu işi yapa hm.
- Sus ey Evzaî! Duyduğuma göre, helal kazanç sağlamak maksadıyla kendini alçalmış bir konuma koyan kişiye Cennet vacib
olur.
İbrahim b. Edhem, bir zaman Kudüs'ten yola çıkmıştı. Yolda silahlı askerler onu yakalayıp sordular:
- Sen kul musun?
- Evet.
- Kaçıyor musun? -Evet.
Böyle demesi üzerine İbrahim'i hapse attılar. Ancak Kudüslüler onun hapse atıldığım duyunca hep birden Taberiye valisine
gelip şöyle dediler:
- İbrahim b. Edhem'i niçin hapse attın?
- Hapse atmadım.
- Hayır, hayır, o senin zindanındadır.
Kudüslülerin böyle demesi üzerine vali durumu araştırdı ve onu hapisten çıkartıp huzuruna getirtti. Vali ona sordu:
- Niçin hapse atıldın?
- Silahlı askerlerine sor.
- Sana 'kul musun?' diye sordular, sen de 'evet' dedin, öyle mi?
- Evet, öyle dedim. Ben Allah'ın kuluyum. Bana kaçmakta olup olmadığımı sordular. Ben de kaçtığımı söyledim. Çünkü ben
günahlarımdan kaçan bir kulum.
Böyle demesi üzerine vali, İbrahim'i serbest bıraktı.
Anlatıldığına göre İbrahim arkadaşlarıyla birlikte yolda gitmekte iken yol üzerinde duran bir aslanla karşılaşmış. Aslana
yaklaşarak ona şöyle demiş: "Ey aslan! Eğer bize birşey yapmakla emrolunmuş isen sana verilen emri yerine getir, yoksa
geldiğin yere dön." Anlatıldığına göre onun böyle demesi üzerine aslan kuyruğunu yere vura vura dönüp gitmiş. Sonra İbrahim,
arkadaşlarının yanına dönüp onlara şöyle demiş: «Şöyle deyin: "Allah'ım, bizi uyumayan gözünle muhafaza et. İsabet almayan
himayene bizi al. Kudretinle bize merhamet et. Ey Allah'ım, ey Allah'ım, ey Allah'ım. Sen bizim ümidimiz olduğun halde biz
helak olmayalım."»
Halef b. Temim dedi ki: "Duyduğumdan beri hep bu duayı okutun; karşıma ne bir hırsız, ne de başka birşey çıkmadı."
Rivayet olunduğuna göre İbrahim b. Edhem hazretleri bir gece arnaza durmuş, namazda iken üç aslan yanına gelmiş.
Aslanlardan biri kendisine doğru biraz daha yaklaşıp elbisesini koklamış, sonra fferi çekilip yakınında bir yerde durmuş. İkinci
aslan gelip aynı şeyi . vapmış, 0 da geri çekilip yakınında durmuş. Üçüncü aslan da aynı şekilde hareket etmiş, o da geri
çekilip diğer aslanların yanında durmuş. İbrahim de bu halde namazını kılmaya devam etmiş. Seher vakti olunca aslanlara:
"Eğer birşey yapmakla emrolunmuşsanız yaklaşın. Yoksa çekin gidin." demiş, aslanlar da çekip gitmişler.

Bir defasında beraberinde bir cemaatla birlikte Mekke'de Ebu Kubeys dağına çıkmış ve arkadaşlarına şöyle demişti: "Allah'ın velilerinden biri bir dağa haydi yok ol, derse o dağ yok olur." Onun böyle demesi üzerine dağ hareketlendi, o da ayağıyla dağa vurup şöyle dedi: "Yerinde dur, sakin ol, ben arkadaşlarıma seni örnek gösterdim."

Yine bir defasında bir gemiye binmiş, gemiyi her taraftan dalgalar sarmış, İbrahim de bunun üzerine abasını başına örtüp uzanmış. Gemideki yolcular bağırıp çağırmışlar, feryad ü figan etmişler, İbrahim'i uykusundan uyandırıp: "İçinde bulunduğumuz bu zorlu ve sıkıntılı hali görmüyor musun?" demişler, o şu karşılığı vermiş: "Bu zor ve sıkıntılı bir hal değildir. Asıl zor ve sıkıntılı hal, kişinin başkalarına muhtaç olmasıdır." Böyle dedikten sonra: "Allah'ım, bize kudretini gösterdin. Affını da göster." diye dua etmiş ve deniz, sanki bir bardak zeytinyağı gibi durulup eski haline gelmiş.

Gemi kaptanı ondan iki dinar yolculuk ücretini vermesini ısrarla istemiş, İbrahim veremeyince onu sıkıştırmış, neticede İbrahim ona: "Gel de sana iki dinarını vereyim." demiş ve kaptanı deniz ortasındaki bir adaya götürmüş. Orada abdest alıp iki rekat namaz kıldıktan sonra dua etmiş. Kaptan, İbrahim'in çevresinin dinarlarla dolup taştığını görmüş, İbrahim ona: "Hakkını al, fazla alma ve bunu da hiç kimseye anlatma." demiş.

Huzeyfe el-Maraşî şöyle demiştir: «Ben ve İbrahim, Kûfe'deki harabe bir mescide gidip yerleştik. Birkaç gün geçtiği halde orada yiyecek birşey bulamadık. Aç kaldık, İbrahim bana: "Acıkmışsın gibi görüyorum seni." dedi. Ben de; evet, dedim. Bir deri parçası alıp üzerine Şöyle yazdı:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ey Allah'ım, sen her ha-Karda kendisine yönelinen ve her mana ile de kendisine işaret edi-len zatsm.

hamdedenim, ben zikredenim, ben şükredenim, ben açım, başım açıktır, vücudum çıplaktır.

Bu saydığım altı şeydir. Bunların ilk üçünü yapmaya söz veriy0, , rum. Sen de son üçünü yapmayı tekeffül et, ey yaratıcı.

Senden başkasını övmem, içine daldığım bir ateş korudur. Şu ku lunu sen ateşe girmekten koru."

Böyle yazdıktan sonra İbrahim bana dedi ki: "Şu yazıyı al ve buradan çık. Kalbini noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'tan başkasına bağlama ve bu yazıyı, karşılaşacağın ilk adama ver."

Ben yazıyı alıp mescitten dışarı çıktığımda, katır üzerinde gelmekte olan bir adamla karşılaştım ve yazıyı ona verdim. Adam yazıyı okuyunca ağladı ve bana 600 dinar verip yoluna devanı etti. O adamın kim olduğunu sorduğumda; bir Hristiyan olduğunu söylediler. Parayı alıp İbrahim'in yanma döndüm ve durumu kendisine anlattım. O da: "O adam şimdi gelip Müslüman olacaktır." dedi. Kısa bir süre sonra adam geldi. İbrahim'in önünde yere kapandı ve Müslüman oldu.»

İbrahim şöyle dedi: «Yurdumuz önümüzdedir, yani bu dünyadan sonradır. Hayatımız ise vefatımızdan sonra başlayacaktır. Ya Cennete gideceğiz, ya da Cehennem'e. Ölüm meleğinin sana yardımcılarıyla birlikte geldiğini gözönüne getir. Onlar senin ruhunu teslim almaya gelmişler, diye düşün; bak bakalım, o zaman ne halde olacaksın? Mezara yatırılan adama münker ile nekirin geldiklerini gözönüne getir ve düşün. Bak bakalım nasıl olacaksın? Kıyameti, onun korkulu ve ürkütücü hallerini, hasrı ve hesabını gözönüne getir ve düşün. Bak bakalım nasıl olacaksın?» Böyle dedikten sonra İbrahim bir çığlık attı, bayılıp yere düştü.

İbrahim, gülmekte olan arkadaşlarından birine baktı ve ona şöyle dedi: "Olmayacak şeye umutlanma. Olan şeyi de unutma." Kendisine, "Bu nasıl oluyor ey Ebu İshak?" diye sorduklarında şu cevabı verdi: "Ölüm seni yakalamak için takip ettiği halde sen ebedi yaşamaya umutlanma. Ölecek olan ve öldükten sonra Cennet'e mi yoksa Cehennem'e mi gideceğini bilmeyen kimse nasıl olur da güler? Olan şeyi de unutma. Sen bilemezsin, ölüm sana sabah mı, yoksa akşam mı gelecek?" Böyle dedikten sonra, "Ah ah!" dedi ve sonra düşüp bayıldı.

İbrahim b. Edhem şöyle derdi: «Bize ne oluyor da yoksulluğumuzu bizler gibi olan insanlara şikayet ediyor da bunu üzerimizden kaldırmasını Rabbimizden dilemiyoruz?»

«Dünyayı sevip de Mevlâ'sının hazinelerindeki şeyleri unutan ku" lun anası ağlasın.»

«Geceleri uyuyup gündüzleri başıboş gezersen, günah işlemeye devam edersen, senin işlerinin mutasarrıfı olan zatı, yani Allah'ı na" 6ll memnun edersin?»

Arkadaşlarından biri onu Beyrut mescidinde ağlamakta ve eliyle vendi başına vurmakta iken görmüş ve ona: "Niçin ağlıyorsun?" diye ormuş; İbrahim de şu cevabı vermişti: "Kalblerin ve gözlerin dehşetten irkilip döneceği ahiret gününü düşündüm de onun için ağlıyorum-

Yine İbrahim şöyle demişti: "Tevbe aynasına bakacak olursan gü-
rah ve masiyetin çirkinliğini açıkça görürsün."

İbrahim, Sevrî'ye şöyle bir mektup yazmıştı: "Aradığı şeyin ne olduğunu bilen kimse, o uğurda ne emek ve ne mal sarfederse kendisi için önemsiz olur. Gözünü herşeye takan kimsenin üzüntüsü uzar. Emeli uzayan kimsenin ameli kötü olur. Dilini serbest bırakan kimse kendi nefsini mahvetmiş olur."

Valilerden biri İbrahim b. Edhem'e şöyle sormuştu:

- Geçimini nereden temin ediyorsun?

Şöyle cevap verdi:

«Dinimizden parçalar koparark dünyamızı yamıyoruz. Ne dinimiz kaldı, ne de yamayacak dünyamız.»

İbrahim b. Edhem şu beyitleri çok söylerdi:

"Dünya, kendisindeki şeyleri ona gösterip tehdit edince, Doğduğu anda çocuk ağlamaya başlar. Yoksa ne diye ağlasın! Çünkü

onun geldiği bu dünya, Eskiden bulunduğu yerden, daha geniş ve daha rahattır. Dünyayı görünce çocuk, sanki, ezalarla karşılaşacağını önceden görüp işitiyor da ağlıyor."
İbrahim b. Edhem, şu beyitleri de çok okurdu:
"Günahların kalpleri öldürdüğünü gördüm.
Günahlara devam etmek, kalplerde zillet meydana getirir.
Günahları terketmek, kalplere hayat verir
Sen nefsine karşı gelmeyi tercih et, bu senin için daha hayırlıdır.
Dünyayı ancak hükümdarların ve kötü âlimlerle rahiplerin,
Hareketleri fesada götürmüştür.
Onlar nefisleri sattılar ama kazanmadılar.
Alışverişlerinde paraları kazanç sağlamadı.
insanlar, leşler içerisinde yayılıyor.
Akalh kimseler bu leşlerin pis kokmakta olduğunu açıkça anlar."
ibrahim b. Edhem şöyle demiştir:
«Takva, ancak yaratıkları kendi kalbinde eşit tutmanla, onların ayıplarını bırakıp kendi ayıplarını hatırlamanla tamam olur. Alçak mış, zelil bir kalpten, yüce ve kudretli bir Rabbe karşı güzel sözler söyle. Günahlarını düşün, Rabbine yönelip tevbe et İşte bu, senin kalbinde takva meyvesini bitirir. Rabbinden başka hiç kimseye ümid besleme.»
Yine şöyle demiştir:
«Dostunun hoşlanmadığı şeyi sevmen, sevgi alametlerinden değildir. Mevlâmız dünyayı yerdi, ama biz övdük. O, dünyadan hoşlanmadı, ama biz dünyayı sevdik. O, dünyada zahid olmamızı, dünyaya rağbet etmememizi emretti, ama biz dünyayı tercih ettik ve dünyayı ele geçirmeye rağbet ettik.
Rabbiniz, dünyanın harab olacağım size bildirdi, ama siz dünyayı onarmaya çalıştınız. Sizi dünyayı talep etmekten rnenetti, ama siz talep ettiniz. Mal biriktirmekten sizi korkutup uyardı, yine de biriktirdiniz. Dünyalık sizi bu aldatıcı şeylere çağırdı. Siz ise bu çağmaya hemen icabet ettiniz. Sizi dünyevi gururlarla aldattı. Size kuruntular aşıladı, siz de dünyevi emellere ve kuruntulara boyun eğip teslim oldunuz. Dünyanın süslü püslü şeyleri arasında yuvarlanıp gittiniz. Lezzetleri içinde nimetlenip yaşadınız, şehvetleri arasında yuvarlanıp gittiniz. Sorumluluklarına bulaştınız, hırs keseri ile dünya hazinelerini kırıp mal aşırdınız. Tamahkarlık kazmasıyla dünyevi şeylerin madenlerini kazıdınız.»
Adamın biri, çoluk çocuğunun kalabalık oluşundan ötürü İbrahim'e şikayetçi oldu. İbrahim de ona: "Çoluk çocuğun arasında rızkı Allah'a ait olmayan biri varsa onu bana gönder." dedi. Adam sustu ve birşey diyemedi.
İbrahim b. Edhem dedi ki: «Bir dağa gittim, dağda bir taşın üzerinde Arapça şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm:
"Her canlı ne kadar yaşarsa yaşasın, Sonunda hayattan uzaklaşır. Bu gün çalış ve gayret sarfet. Ey bahtsız adam ölümden sakın."
Orada ben o taşın üzerindeki yazıyı okuyup ağlamakta iken saçı başı dağınık, üzeri tozlu ve kıldan hırka giymiş bir adam gelip selam verdi ve niçin ağladığımı sordu. Ben de ona, kim olduğunu sorduğumda, beni elimden tutarak yakın bir yere kadar götürdü. Orada büyük bir kaya parçasını gösterdi, tıpkı mihrabı andırıyordu. Bana: "Oku, ağla ve sakın kusur işleme." dedi. Namaza durdu.
Bu kaya parçasının üst tarafında Arapça olarak şu ibarenin olduğunu gördüm:
"San ve şeref peşine düşme. Senin şan ve şerefin, melikin nezdin-düştnüştür. Sen şan ve şerefini onarmaya bak."
j^ya parçasının sağ tarafında da şu ibare yazılıydı:
"Kaza ve kadere güvenmeyen kimse, çok zarar verici kederlerle karşılaşır."
Kaya parçasının sol tarafında da yine Arapça şu ibare yazılıydı:
"Takva ne güzeldir, fuhuş ve rezalet ne çirkindir.
Herkes yaptığının cezasını çeker. Allah katında ceza vardır."
Kaya parçasının alt tarafında ve yerden bir zira kadar yüksekteki bir kısımda da şu ibare yazılıydı:
"Kurtuluş ve zenginlik, Allah'a karşı takvalı olmak ve çalışmaktadır."
Yazıyı okuma işini tamamladıktan sonra etrafıma bakındım, o adamı göremedim. Gitti mi, yoksa gözümden mi kayboldu? Onu da anlayamadım.»
İbrahim b. Edhem şöyle demiştir: «Mizanda en ağır gelecek ameller, insanların bedenlerine ağır gelen amellerdir. Bir kimse, amelini tam yaparsa sevabı kendisine tam verilir. Dünyada iken salih amel işlemeyen kimse, ahirete göçtüğünde az veya çok azık götürmemiş olur.»
Şunlar da onun sözlerindendir:
«Adil olmayan her hükümdar, hırsızla aynı seviyededir. Takvalı olmayan her âlim, kurtla aynı seviyededir. Allah'tan başkasına hizmet eden kimse, köpekle aynı seviyededir.»
«Taatı hususunda Allah'a boyun eğip zelil olan kimsenin açlık hu-. susunda Allah'tan başkasına boyun eğmesi yaraşmaz. Allah'ın nimetleri ve verdiği yeterli ihtiyaçları içinde ömür süren kimse nasıl olur da başkasına karşı boyun eğer ve zelil olur.»
«Konuşmamızı düzgün ve hatasız yapıyoruz. Ama amellerimizi auzgün ve hatasız yapamıyoruz.»

«Bir gencin mecliste konuştuğunu gördüğümüzde onun iyiliğin-en ve hayrından ümid kesiyoruz.»
«insanlardan uzak durun, ama cumadan cemaatten sakın kopma-yin.»
Hafız Ebu Bekir el-Hatib, Bişr b. Haris el-Hafî tarikiyle İbrahim b. Edhem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir rahibin yanına gittim, bana yönelip baktığında kendisin "Bana öğüt ver." dedim. O da şöyle bir şiir okudu:
"İnsanlardan uzakta dur,
Ki seni rahip sansınlar.
Uzun bir ömür yaşadım.
Ömrümde çok gariplikler gördüm.
İnsanları dilediğin gibi evirip çevir,
Neticede onların akrepler olduğunu göreceksin."
Bişr el-Hafî diyor ki: Ben İbrahim'e: "Bu, rahibin sana verdiği bir öğüttür. Sen kendin bana öğüt ver." dedim. Bunun üzerine İbrahim bana şöyle dedi:
"Kardeşlerden uzakta dur, dost arama, dost edinme, arkadaş aramaya kalkma. Adem evladından salih amel işleyen ol. Elden geldiğince yalnız yaşa ve insanlardan uzak ol. Kardeşler, sevgi ve kardeşlik bozuldu.
Sen ancak yalancıları ve içinde bulunduğu halden bıkan kimseleri görürsün."
Ben dedim ki: Eğer yorgun düşmüş ve hali bozulmuş demeselerdi rahip olurdum.
Sırrı es-Sakatî diyor ki: Ben, Bişr el-Hafî'ye şöyle dedim: "Bu, İbrahim b. Edhem'in sana verdiği bir öğüttür. Sen kend öğüdünü ver bana." Bişr de bana şöyle dedi: "Evine kapan, sesini çıkarma. Kimseler seni duymasınlar."
Ben de dedim ki: Duyduğuma göre Hasan-ı Basrî şöyle demiştir: "Eğer geceler, kardeşlerle karşılaşmalar olmasaydı, ne zaman ölürsem öleyim umurumda olmazdı."
Bunun üzerine Bişr el-Hafî, şu şiiri okudu:
"Ey kardeşleri görmekle sevinen kişi,
Yavaş ol bakalım. Sen şeytanın tuzaklarından emin mi oldun?
Kalplerde ahiret ve ahiretin hatırlanması diye birşey kalmadı.
İnsanlar hırs ve ziyanla meşgul oldular.
Gördüğün kimselerin meclisleri ve konuşmaları hep,
Gizli şeyleri açığa çıkarmak ve kalpleri öldürmekle ilgilidir."
Halebî diyor ki: Ben, Sırrı es-Sakatî'ye şöyle dedim: "Bu, Bişr el-Hafî'nin öğüdü idi. Sen kendin bana öğüt ver." O da: "Sesini çıkarmamaya bak." dedi. Ben de: "Bu güzel bir şeydir." dedim.
üzerine o, şu şiiri okudu:
"Ey kendi iddiası ile sessizliği ve uzleti kasteden kişi,
Eğer bu dediğin doğruysa, o zaman güzel hasletleri bulacaksın,
onlara hazırlıklı ol.
Meclisleri ve zikir halkalarını terketmeye gelince ey kardeşim, O zaman sen namaz için camiye çıkmayı bile hayal say. Aksine sen, halk arasında ölü gibi bir diri ol ki, Yakınların sana ulaşmayı ümid edemesinler."
Ali b. Muhammed el-Kasrî dedi ki: Ben, Halebî'ye: "Bu, Sırrî es-Sakatî'nin öğüdü idi. Sen kendin bana öğüt ver." dedim. O da bana şu karşılığı verdi:
"Ey kardeşim. Allah'ın en çok sevdiği amel, dünyaya meyletmeyen ve rağbet göstermeyen zahid bir kalpten çıkan ameldir. Sen dünyaya meyletme ki, Allah seni sevsin."
Böyle dedikten sonra da şu şiiri okumaya başladı:
"Sen, işlerin dağınık olduğu bir diyardasın,
Bu işleri toparlamak için hazırlığa başla.
Dünyayı, şehvetlerden uzak kalıp oruç tuttuğun bir gün gibi say.
İftarını da vefat günü olarak hesapla."
İbn Harzad diyor ki: Ben Ali b. Muhammed'e: "Bu, Halebî'nin sana verdiği bir öğüttür. Sen de bana bir öğüt ver." dedim. O da bana şöyle dedi: "Vaktinin kıymetini bil, Aziz ve Celil olan Allah'a karşı nefsini feda etmekten çekinme. Eşyaların kıymetini kalbinden çıkar, böylece kalbin temizlenir ve bu sayede başkaları seni hep anarlar."
Böyle dedikten sonra bana şu şiiri okudu:
"Hayatın, sayılı nefeslerden ibarettir.
Her bir nefes verdiğinde, hayatının bir bölümü eksilir.
Sabah akşam hayatından birer parça eksilir.
Sana ne olmuş ki, başına gelen musibeti hissetmiyorsun?
Seni yaşatan nefes her an öldürüyor, Ölüme götürüyor.
Seni sevkeden, yürüyüşünü hızlandırıyor."
Ebu Muhammed diyor ki: Ben, Ahmed'e; "Bu, Ali'nin sana verdiği lr ^güttür. Sen de bana öğüt ver." dedim. Ahmed bana şöyle dedi:

Kardeşim; taate devam et, kanaat kapısından ayrılmamaya bak.
iunduğun yeri düzelt, nevana uymayı tercih etme. Ahiretini verip
6 dünyanı satın alma. Seni ilgilendirmeyen şeyleri bırakıp ilgilendiren şeylerle meşgul ol." Böyle dedikten sonra bana şu şiiri okudu:
"Yaptıklarıma çok pişman oldum, Nefsî arzulara uyan kimse pişman olur.
Ölümünüzden sonraki hayattan emin değilsiniz diye korktunuz Oysa siz asla haksızlık etmeyen adil bir Rabbin huzuruna varacaksınız.
Dünyasına aldanan kişiyi hiç kimse kötülükten menedemez. Ayakları kaydığında o, pişman olacaktır, bilin."
İbn Zamin diyor ki: Ben, Ebu Muhanımed'e: "Bu, Ahmed'in sana verdiği öğüttür. Sen de bana öğüt ver." dedim. Ebı Muhammed de bana şöyle dedi:
"Allah sana rahmet etsin. Bil ki Cenâb-ı Allah, kulları kalplerinin bulunduğu ve tasasını çektikleri yere bırakır. Ona göre onlara muamelede bulunur. Bak bakalım, senin kalbin de nereye inmiştir? Şunu bil ki, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, kendisine yakınlıkları nisbetinde kalplere yakın olur. Bak bakalım, senin kalbin Allah'a ne kadar yakındır?" Böyle dedikten sonra bana şu şiiri okudu:
"Adamların kalpleri perdeler ve çadırlar içine yerleşir,
Ruhları da orada konaklar.
İnsanlar, Rabbinin yüceliğinde, nimetler içinde yaşarlar.
Aziz ve Celil olan Allah'ı birleyerek vird tekrarlarlar.
Rabbin yakınlığında olurlar, ona karşı iyilik işleyerek.
Onlar bu uğurda çaba harcayıp Rablerine yakın olmayı isterler."
Hatib dedi ki: Ben, İbn Zamin'e: "Bu, Humeydî'nin sana verdiği bir öğüttür. Sen de bana öğüt ver." dedim. O da bana şöyle öğüt verdi: "Allah'a karşı takvalı ol. Ona güven, onu hiçbir şeyle itham etme. Onun senin için tercih ettiği şey, senin kendin için tercih ettiğin şeyden daha hayırlıdır."
Böyle dedikten sonra bana şu şiiri okudu:
"Allah'ı dost edin, insanlardan uzakta dur.
İnsanları dilediğin gibi dene,
Neticede onların akrepler olduğunu görürsün."
Ebul-Ferec Gays es-Surî dedi ki: Ben, Hatib'e: "Bu, İbn Zamin'in sana verdiği bir öğüttür, sen de bana öğüt ver." dedim. O da bana şöyle dedi:
"En azılı düşmanın olan nefsinin heveslerine uymaktan sakın-Aksi takdirde, senin en çaresiz derdin olur. Nefsine karşı muhalefette kanarak Aziz ve Celil olan Allah'tan korkmaya bak. Nefsinin nite-rk ve evsafını kalbine defalarca anlat. Çünkü nefis, kötülüğü, fuhuş
rezaleti emreder. Kendisine itaat eden kimseyi bela ve helak yerlere sürükler. Bütün işlerinde doğruluğu aramayı ilke edin, hevesle-tı uyma. Aksi takdirde heveslerin seni Allah'ın yolundan saptırır. Tenâb-ı Allah, kendi heveslerine uymayan kimseyi ebedi Cennet'e yerleştireceğine söz vermiştir."
Böyle dedikten sonra şu şiiri okudu:
"Eğer katıksız doğruluğu dünya ve ahiret işinde aramakta isen, Nefsinin heveslerine muhalefet et. Çünkü hevesler, bütün kötülüklerin başıdır."»
İbn Asakir dedi ki: "Sağlam yolla gelen rivayetlerden anlaşıldığına göre İbrahim b. Edhem, hicretin 162. senesinde vefat etmiştir." Başkalarının ifadelerine göre ise, hicretin 161. senesinde vefat etmiştir. 163. senede vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Ama sahih olan, İbn Asakir'in ifadesidir. Doğrusunu Allah bilir.
Anlatıldığına göre İbrahim b. Edhem, Rum denizinin adalarından birinde cihad için görev yapmakta iken vefat etmiştir. Vefat ettiği gecede yirmi defa abdest bozmaya gelmiş, her gidişinde abdestini tazelemiştir. Karın sancısına yakalanmıştı. Ölüm hastalığı kendisini yakalayıp can çekişmeye başladığında, "Yayıma kiriş gerin ve bana getirin." demiş, arkadaşları istediğini yapıp yayına kiriş bağlayarak yanma getirmişler; o da yayı elinde tutup düşmana ok atmak isterken vefat etmişti. Allah ona rahmet etsin, makamını âli kılsın.
Şbu Said b. el-Arabî^ İmam Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Süfyan, İbrahim b. Edhem'i çok beğenirdi. Onun için şöyle bir şiir okumuştu:
Dünya onları aç bıraktı. Korktular ve bu hallerini sürdürdüler. Takva sahipleri rahat bir hayattan mahrum kaldılar. Tâî kardeş Davud ve Mis'ar bunlardandı. yüheyb ile Arib ve İbn Edhem de bu kardeşlerdendir. Ipn Said'de, iyiliği emredip kötülüğü yasaklama önderliği vardır. Ömer el-Faruk'ta doğruluk ve liderlik vardır. Oğlu ile beraber Fudayl'ın da Tay kabilesinden olması sana yeter. usuf da onlardandır. O, düşmana asla boyun eğmez.
î bunlar benim dostlarım ve arkadaşlanmdır. Celal ve azamet olan Allah bunlara rahmet etmiştir, ^üngülerin uçları, takva sahibi kimselere zarar vermedi.
akva sahibi kimseler hep yüce ve üstün oldular.
Takvayı katıksız yaptıkları için üstünlüğün hüsn-ü cemaline sa hip olan takvalı kimseler.

İşte takva bunlarda, bu cesaretli insanlarda devam etmiştir."
Buharı, Kitabü'l-Edeb'te, İbrahim b. Edhenı'den mestler üzerin mesh edileceğine dair bir hadis rivayet etmiştir. Doğrusunu noksan lıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Davud Et-Taî

Hicretin 162. senesinde vefat eden meşhur şahsiyetlerden biri de Kûfeli fıkıhçı ve zahid bir kimse olan Ebu Süleyman Davuc Nusayr et-Taî'dir. Bu zat, fıkhı Ebu Hanife'den Öğrenmiştir.
Süfyan b. Uveyne dedi ki: "Sonra Davud, fıkhı bıraktı, ibadete yöneldi, kitaplarını yere gömdü."
Abdullah b. Mübarek dedi ki: "Asıl gidilecek yol, Davud et-Taî'nin yolu idi."
îbn Main dedi ki: "Davud, sika bir ravidir, güvenilir bir kimsedir. Bağdat'ta bulunan Mehdi'nin ziyaretine geldi. Sonra Kûfe'ye döndü."
Hatib Bağdadî, Davud b. Nusayr'ın hayatından bahsetmiş ve onun hicri 160. senede vefat ettiğini söylemiştir. Hicretin 156 senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Şeyhimiz Zehebî, "Tarih" adlı eserinde Ebu Süleyman Davud b. Nusayr'in bu senede, (hicri 162. senede) vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Yüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senede Horasan'da ortaya çıkan ve tenasühün (ruh göçü) varlığını iddia eden zındık Mukanna' kuşatma altına alındı. Mukanna'm bu cahilliğine ve sapıklığına; ayak takımı ve aşağı tabaVadan bazı kimseler tabi oldular. Bu senenin başında Keş kalesine sığındı. Said el-Hureyşî, onu kuşatma altına aldı ve kuşatmayı ısrarlı bir şekilde sürdürdü. Mukanna' mağlup olacağını anlayınca zehir içti, karılarına da içirdi. Hepsi öldüler. Allah'ın laneti üzerlerine olsun.
Ölümünden sonra İslâm askerleri onun kalesine girdiler. Başım koparıp halife Mehdi'ye gönderdiler. Mehdi o sıralarda Halep'te bulunuyordu.
İbn Hallikan dedi ki: «Mukanna'm asıl adı, Atâ idi. Hakim olduğunu söyleyenler varsa da meşhur olan rivayete göre asıl adı Atâ'dır-Önceleri elbiseleri beyaza boyar ve bu işle uğraşırdı. Sonra rablık iddiasında bulundu. Ayrıca o, tek gözlü, çirkin görünümlü bir kimseyo1-Yüzüne altın bir maske takardı. Bu cahilliğine birçok kimseler d İnsanlara iki aylık bir mesafeden bir ay gösterirdi ve bu ay sonra
!f tıp kaybolurdu. Bu gösterisi üzerine çok kimseler ona kuvvetli bir
ançla bağlandılar ve onu silahla korumaya başladılar. Allah'ın la1ti onun üzerine olsun. Onların söylediklerinden Allah, elbette ki cok yüce ve üstündür.
İddialarına göre Cenâb-ı Allah, Âdem peygamberin suretinde zuhur etmiş, bu nedenle melekler ona secde etmişlerdir. Sonra Cenâb-ı Allah, Nuh peygamberin suretinde zuhur etmiş, ondan sonra da bütün peygamberlerin suretinde insanlara zuhur edip görünmüştür. En sonunda Ebu Müslim el-Horasanî'nin vücuduna, ondan sonra da kendisinin vücuduna girdiğini iddia etmişti.
Keş taraflarında, Maveraünnehir'de tamir edip yenilediği kalesinde iken Müslümanlar onu kuşattılar. Bu kaleye Senam adı verilir. O sırada kendisi ve karıları zehir içtiler ve öldüler. Müslümanlar da onun mallarını ele geçirdiler.»
Bu senede halife Mehdi, Bizans'a gazaya göndermek üzere Horasan'dan ve diğer beldelerden asker toplayarak bir ordu hazırladı. Bu ordunun başkomutanlığına oğlu Harun Reşid'i tayin etti. Bağdat çıkışında bu orduyu kendisi de uğurladı. Birkaç konak gittikten sonra döndü. Bağdat'ta oğlu Musa el-Hadi'yi vekil bıraktı.
Harun Reşid komutasındaki orduda Hüseyin b. Kahtabe, Hacib er-Rebi, Halid b. Bermek de bulunuyordu. Halid, Harun Reşid'in veziri gibi idi. Bilindiği gibi o sırada Harun Reşid, Mehdi'nin veliahdı ve oğluydu. Bu orduda Harun Reşid'in katib ve vekilharcı olan Yahya b. Halid de vardı. Halife Mehdi, oğlu Harun Reşid'i uğurladı. Onunla birlikte bir müddet yol gitti Nihayet Harun Reşid, Bizans sınırına vardı. Sınırda, Mehdiye diye adlandırılan şehre geldiler. Sonra Mehdi, Şam'a döndü Beyt-i Makdis'i ziyaret etti.
Harun Reşid, kalabalık ordusuyla Bizans'a girdi. Cenâb-ı Allah, ona çok fetihler müyesser kıldı. Bu ordu orada bol miktarda ganimet ele geçirdi. Halid b. Bermek'in de bu gazada büyük yararlılıkları olmuştu ki, oaun yaptıklarını başkaları yapamazdı. Harun Reşid, mu-^affenyec Jiujıia^u Süleyman b. Sermek ile halife Mehdi'ye ulaştırdı. Mendi de âaleymdd'a ikramda bulundu ve bol miktarda armağan verdi.
Bu senede halife Ma^ıı, dun^si Âbdlissamed b. Ali'yi, Cezire vali-hgından azletti. Yerine Züfer o. Asım di-Hilalî'yi atadı Sonra onu da j^edip yerine Abdailah b Salih D Alryı .dCadı< oğlu Harun Reşid'i,
agrib, Azerbaycan ve Ermeniye valiliklerine atadı. Yahya b. Halid 1 eri*ıek'i de yazı işleri müdürlüğüne tayin etti. Ba senede bir grup yj azledip yerlerine yenilerini atadı. u Senede Mehdi'nin oğlu Ali insanlara haccettirdi.
Hicri 163. senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İbr;, him b. Tahman, Hureyz b. Osman el-Humusi er-Rahabî, Musa b AV el-Lahmi el-Mısrî, Şuayb b. Ebi Hamza ve Seffah'ın amcası Ali b. Ak dullah b. Abbas da bulunmaktadır. Kasr-ı İsa diye bilinen köşk v* Bağdat'taki Nehr-i İsa diye bilinen nehir, bu zata nisbet edilir. Yahv b. el-Maîn'in anlattığına göre bu zatın

güzel bir hayat tarzı vardı v sultandan uzakta dururdu. Bu senede yetmişsekiz yaşında iken vefat etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hemmam b Yahya, Yahya b. Ebi Eyyüb el-Mısrî ve Ubeyde binti Ebi'l-Kilâb el-Abide de bulunmaktadır. Bu hatun, Allah'ın haşyeti ve korkusu nedeniyle kırk sene müddetle ağlamış, nihayet gözlerini kaybetmişti. Bu hatun şöyle derdi: "Ölmeyi istiyorum, çünkü yaşadığım takdirde bir günah işlerim de bu, kıyamet gününde benim helak sebebim olur diye korkuyorum." [12]

Hicretin Yüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senede Abdülkebir b. Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattab, Bizans'a gazaya gitti. Komutan Mihail, 90.000 askeriyle onun karşısına çıktı. Mihaü'in komutası altında Ermeni Tazaz da bulunuyordu. Abdülkebir, bunlardan korkuya kapıldı ve Müslüman askerleri savaşmaktan menederek geri döndü. Bunun üzerine Mehdi onun boynunu vurdurmak istedi. Fakat Mehdi'nin huzuruna gidilerek onun için şefaatte bulunulunca, onu hapse attı.
Bu senenin zilkade ayının sonlarında çarşamba günü, Mehdi, İsa-baz'da kerpiçten bir saray yaptırdı. Sonra hacca gitmeye karar verdi. Fakat yola çıktıktan sonra hummaya yakalandığı için geri döndü. Dönüş esnasında insanlardan bazıları susuzluktan ölecek hale geldiler. Mehdi bu işlerin düzenleyicisi Yaktin'e gazaplandı ve döndüğü yerden, insanlara haccettirmesi için Mühelleb b. Salih Ebi Cafer'i hac emiri olarak görevlendirdi ve yola çıkardı. Mühelleb, bu sene insanlara haccettirdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Şeyban b. Abdurrahman en-Nahvî, Abdülaziz b. Ebi Seleme el-Macişun ve Hasan-ı Basrî'nin arkadaşı Mübarek b. Fudale de bulunuyordu. [13]

Hicretin Yüzaltmışbeşinci Senesi

Bu senede Mehdi, oğlu Harun Reşid'i Anadolu'ya gazaya gönde di. Emrine 95.793 asker verdi. Ayrıca harçlık olarak da 194.450 dinar ve 1.414.800 dirhem para verdi. îbn Cerir böyle demiştir.
Harun Reşid, ordusuyla birlikte İstanbul boğazına vardı. Ö zaman Bizanslıların başında İlyon'un karısı kraliçe Agusta bulunuyordu. Agusta, ölen kocasından kalan oğlu kucağında olmak üzere Harun Reşid'e gelip yıllık 700.000 dinar vermek şartıyla barış talebinde bulundu. Harun Reşid bu talebini kabul etti. Ancak Harun Reşid, bu olaylarda Rumlardan 54.000 kişiyi Öldürüp çoluk çocuklarından ve kadınlarından 5.640 kişiyi esir aldı. Bu esirlerden de 2.000'ini, kendi önünde eli kolu bağlı vaziyette öldürttü. Semerleri, eğerleri ve yular-larıyla birlikte 20.000 atı ganimet edinip 100.000 baş koyun ve sığırı boğazladı ve her tarafı yağmaladıktan sonra banş antlaşması yaptı. Bir beygir ve katır on dirhemden, bir zırh bir dirhemden, on kılıç bir dirhemden daha ucuza satılır hale geldi.
Mervan b. Ebi Hafsa, bu olaylarla ilgili olarak şöyle bir şiir söyledi:
"Bizans'ın Kostantiniye'sinde dolaştın, mızrakları surlarına dayadın. Öyle ki, surlar zillete hüründüler.
Oraya mızrak atmadan kraliçe, cizye vermek vaadıyla sana geldi. O zaman savaş kazanları kaynıyordu."
Bu senede Salih b. Ebi Cafer el-Mansur, insanlara haccettirdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Süleyman b. Muğire, Abdullah b. Alâ b. Debir, Abdurrahman b. Naib b Sevban ile Vehb b. Halid de bulunmaktadır. [14]

Hicretin Yüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında Harun Reşid Bizans'tan gelip büyük bir debdebe ve alayişle Bağdat'a girdi. Beraberindek Rumlar, altın ve diğer paralardan oluşan cizyeleri taşıyorlardı.
Bu senede Mehdi, Musa el-Hadi'den sonrası için oğlu Harun Re-Şİd için veliahdhk bey'atı aldı. Harun'a, Reşid lakabı verildi.
Bu senede Mehdi, Yakub b. Davud'a gazaplandı. Yakub, Mehdi'nin yanında yükselmiş, itibar sahibi olmuştu. Nihayet Mehdi onu vezir edinmişti. Vezirlikte de yükselmişti. Öyle ki Mehdi, bütün halifelik işlerini onun idaresine bırakmıştı.
Bu hususta şair Beşşar b. Bürd şöyle demiştir:
"Ey Ümeyye oğulları; uyanın artık, çok uzun süre uyudunuz.
Halife, Yakub b. Davud'dur.
Sizin hilafetiniz kaybolup gitti ey millet!
Allah'ın halifesini içki ve ud arasında arayın."
Fesatçılar ve jurnalcılar, Yakub b. Davud ile halifenin arasın bozmaya uğraştılar. Nihayet onu halifenin gözünden düşürdüler. pj+ ne çıkardıklarında ve jurnalcilik yaptıklarında her defasında Yakub halife Mehdi'nin huzuruna çıkıyor ve durumu düzeltiyordu. Nihayet anlatacağımız şu olay meydana geldi:
Yakub b. Davud, bir gün halife Mehdi'nin huzuruna girdi. Mehdi büyük bir meclis tertiplemişti. Meclisine çeşitli sergiler ve türlü ipekler serdirmişti. Bulunduğu mekanın çevresinde çeşitli çiçeklerle donatılmış vazolar vardı. Mehdi, ona şöyle sordu:

- Ey Yakub, şu meclisimizi nasıl buldun?
- Ey mü'minlerin emiri, bundan daha güzel bir meclis görmüş değilim.
- İçindeki eşyalarla birlikte bu meclis artık senindir. Ayrıca sevincin zirveye çıksın diye şu gördüğün cariye de senin olsun. Yalnız yapmam istediğim bir işim var.
- Nedir o iş, ey mü'minlerin emiri?
- Ben sana söylemeden, 'evet yapacağım' de.
- Evet. Baş üstüne, yapacağım, emrini dinleyecek ve sana itaat
edeceğim.
- Vallahi, de. -Vallahi.
- Başım hakkı için mi?
- Evet, başın hakkı için.
- Elini başıma koy ve bunları tekrarla.
Ben de dediğini yaptım. Sonra bana şöyle dedi:
- Şurada Alevilerden bir adam var. Benim için onur. hakkından gelmeni istiyorum!
Açıkça anladığıma göre sözünü ettiği o adam; Hasan b. ibrahim b. Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib idi. Ben:
~ Evet yapacağım, dedim.
- Bu işi acele yap, dedi.
Sonra o mecliste bulunan bütün kıymetli eşyaların evime taşınmasını ve gösterdiği cariye ile 100.000 dirhemin bana verilmesini emretti. Ben, o günkü kadar çok hiç sevinmemiş tim. Eşyalar ve o cariye evime gönderildikten sonra ben cariyeyi evin bir tarafında perdelerin arkasına koydum. O, sözünü ettiği Alevinin yanıma getirilmesini adamlarıma emrettim. Alevi, yanıma getirildi. Huzurumda oturdu ve konuşmaya başladı. Ondan daha akıllı ve daha anlayışlı başka bir kimse görememiştim. Sonra adam bana şöyle dedi:
- Ey Yakub, ben Rasûlullah (s.a.v.)'ın kızı Fatıma'nm evladında-nım. Beni Öldürerek Allah'ın huzuruna nasıl çıkacaksın?
vallahi seni öldürmeyeceğim, sen dilediğin yere dilediğin
- Ben falan memlekete gitmek istiyorum.
- Nasıl istiyorsan öylece git. Yalnız Mehdi seni görmesin. Aksi kdirde sen de ben de helak oluruz!
ta Adam yanımdan çıkıp gitti. Onu yolda koruyacak ve istediği nılekete ulaştıracak iki adamı da yanma kattım. Fakat Mehdi'nir ifna hediye ettiği cariyenin içeride saklı durduğu yerde, benimle o dam arasında geçen konuşmalardan haberdar olduğunu bilmiyordum- Meğerse o cariye beni gözetlemekle görevli bir casusmuş. He-men kendi hizmetçisini Mehdiye göndermiş ve benimle o adam arasında cereyan eden konuşmaları kendisine bildirmişti. Bunun üzerine Mehdi o adamın gittiği yola askerlerini göndermiş, onu yakalatarak yanına celb etmişti. Adamı hilafet karargahında bir odaya hapsettikten sonra ikinci gün bana haber göndermişti. Ben de yanına gittim. Aleviyi yakalattığından haberim yoktu. Huzuruna vardığımda bana şöyle sordu:
- Alevi ne oldu?
- Öldü.
- Vallahi mi? -Vallahi.
- Elini başımın üzerine koy ve hayatına yemin et!
Ben de öyle yaptım. Sonra: "Ey köle, odadaki tutukluyu buraya getir!" dedi. Alevi odadan çıkıp karşıma gelince, artık kendimden geçtim ve söyleyecek bir söz bulamadım.
Mehdi bana: "Artık senin kanın bana helaldir." dedi ve bir kuyuya atılmamı emretti. Öyle bir kuyuya atıldım ki, orada ne bir ses duyabiliyordum ne de birşey görebiliyordum. Aradan bir zaman geçince gözlerimi kaybettim, saçlarım uzadı. Adeta hayvana benzedim. Üzerimden uzun zamanlar geçti. Bir gün bana seslenildiğini duydum. Kuyudan çıkarıldım, halifenin huzuruna götürüldüm. Bana: "Mü'minlerin emirine selam ver." denildi. Karşımdaki halifenin Mehdi olduğunu sanarak selam verdim. Mehdi adından söz ettiğimde karşımdaki halife; "Allah Mehdi'ye rahmet etsin." dedi. "Karşımdaki adam Hadi mi?" diye sorduğumda yine halife: "Allah Hadi'ye de rahmet etsin, diye cevap verdi. Ben: "Karşımdaki halife Harun Reşid midir?" ıye Sorduğumda şu cevabı verdi:
- Evet, ben Harun Reşid'im. mü'minlerin emiri! Başıma gelen musibeti, zayıflık ve hastaki1 görüyorsun. Uygun görüyorsan ben serbest bırak.
- Nereye gitmek istiyorsun?
- Mekke'ye gitmek istiyorum.
- Haydi git, yolun açık olsun.
Yakub, Mekke'ye gitti. Orada çok az bir süre ikamet ettikten sor, ra vefat etti. Allah ona rahmet etsin.
Kendisinden bahsettiğimiz Yakub b. Davud, karşısında nebiz iÇe halife Mehdi'ye öğüt verir, böyle yapmamasını ve şarkıcı kadınla», dinlememesini tavsiye ederdi. Bu yaptığından ötürü Mehdi'yi kına ve şöyle derdi:
- Sen beni bu işler için vezir tayin etmedin. Bu işlerde sana arkadaşlık edeceğimi söylememiştin. Mescid-i Haram'da beş vakit nama? kıldıktan sonra nasıl olur da içki içersin ve cariyeler senin huzurunda nasıl şarkı söylerler?
-Abdullah b. Cafer de şarkıcı kadınları dinlemişti.

- Bu onun iyiliklerinden sayılmıyor. Eğer bu, insanı Allah'a yaklaştıran bir davranış olsaydı, kul buna devam ettiği sürece elbette ki daha faziletli bir iş olacaktı. Ama gel gör ki, iş böyle değildir.
Bu konuda şairlerden biri Mehdi'yi, yaptığı işe teşvik ederek şöyle demişti:
"Yakub b. Davud'u yanından uzaklaştır ve bir tarafa at. Kokusu güzelce saçılan içkiye yönel."
Bu senede Mehdi, İsabaz adıyla bilinen sarayına gitti. Bu saray daha Önce kerpiçle yaptırdığı ilk sarayından sonra tuğla ile inşa edilmişti. Buraya gidip yerleşti ve burada dinar ve dirhem bastırdı.
Bu senede halife Mehdi, daha önce hiç kimsenin yapmadığı bir işi yaptı; Mekke ve Medine arasına posta seferleri koydurdu.
Bu senede Musa el-Hadi, Cürcan'a gitti.
Yine bu senede halife Mehdi, Ebu Hanife'nin talebesi Ebu Yusuf u kadılığa tayin etti.
Bu senede Küfe valisi İbrahim b. Yahya b. Muhammed, insanlara haccettirdi.
Daha önce Harun Reşid ile Bizanslılar arasında yapılan barış antlaşmasına uyularak bu senede Bizans'a gazaya gidilmedi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Sadaka b. Abdullah es-Semin, Ebu'l-Eşheb el-Utaridî, Ebu Bekir en-Nehşel ve Ufeyr b. Ma'dan bulunmaktadır. [15]

Hicretin Yüzaltmışyedinci Senesi

Bu senede halife Mehdi, oğlu Musa el-Hadi'yi misli görülmeml? büyük bir ordu ile Cürcan'a şevketti. Mektupçuluğuna Ebar b- Sd ka'yı tayin etti.
Bu senede Mehdi'den sonraki dönem için veliahd tayin edilmiş olan İsa b. Musa vefat etti. Bu zat Kûfe'de vefat edince Küfe valisi pavh b. Hatim onun vefatına kadıyı ve ayandan bir cemaatı şahit tuttu, sonra defnetti. İsa b. Musa'nın cenaze namazını kıldırmaya yanaşmadı. Mehdi de onu şiddetle kınayan bir mektup gönderdi. Bu yaptığının hesabını vermesini emretti.
Halife Mehdi, Ebu Ubeydullah Muaviye b. Ubeydullah'ı yazışma divanının başkanlığından azletti ve yerine hacib Rebi b Yunus'u atadı. Onun yerine ise Said b. Vakid'i vekil tayin etti. Ebu Ubeydullah, kendi mertebesine göre Mehdi'nin yanma girerdi.
Bu senede Bağdat ve Basra'da şiddetli bir öksürük salgını ve veba hastalığı görüldü. Dünya karardı, öyle ki günün ortasında bile dünya kapkaranlık oldu. Bu hadise bu senenin zilhicce ayının bitimine birkaç gün kala görülmüştü.
Bu senede Mehdi, diğer memleketlerdeki zındıklardan bir topluluğu takibe aldı. Onları yakalatarak huzuruna getirtip elleri kolları bağlı vaziyette öldürttü. Zındıkları yakalama ve cezalandırma işine, Ömer el-Kelvazî bakıyordu.
Bu senede Mehdi, Mescid-i Haram'ın genişletilmesini emretti. Bunun üzerine birçok evler Mescid-i Haram'a katıldı. Bu iş Haremeyn valisi Yaktin b. Musa yürüttü. O, bu inşaatları Mehdi'nin vefatına kadar sürdürdü.
Bu senede Bizanslılarla Abbasiler arasındaki barış antlaşmasına
uyularak Bizans gazasına gidilmedi.
Bu senede Medine valisi İbrahim b. Muhammed, insanlara hac-cetirdi. Bu görevini tamamladıktan birkaç gün sonra vefat etti Yerine İshak b. İsa b. Ali b. Abdullah b. Abbas atandı. [16]

Beşşarb.Bürd

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ukayl kabilesinin azadlısı şair Beşşar b. Bürd Ebu Muaz bulunmaktadır. Bu zat ama olarak doğmuştu. On yaşına varmadan şiir söylemeye başlamıştı- Basiret sahibi çok kimselerin akıl erdiremediği teşbihleri vardı. Asmaî, Cahiz, Ebu Temmam ve Ebu Ubeyde onu Övmüşlerdir. Ebu Ubeyde, onun 13.000 beyit şiir bulunduğunu söylemiştir. Mehdi, onun kendisini hicvettiğini duyunca ve bazı kimseler de onun zındık °lduğuna şahitlik edince, dayağa yatırılmasını emretmişti. Onu dövmeye başlamışlar, nihayet dayak altında can vermişti. Vefatı sırasında yetmiş küsur yaşındaydı.
Ibn Hallikan, "el-Vefeyât" adlı eserinde ondan bahsederken şöyle
demiştir:
Beşşar b. Bürd b. Yercuh el-Ukaylî. Ukayl kabilesinin azadlısıdır "el-Eğanî" adlı eserin sahibi onun nesebinden uzun uzadıya bahsetmiştir. Basrahdır. Bağdat'a gelip yerleşmişti. Aslı, Toharistan'dandır İri yarı bir kimseydi. Şiiri, Araplar arasında doğan şairlerin ilk tabakaları arasındadır. Şiirlerinden biri şu meşhur beyittir:
'Aşkın gerisinde bir menzil bulunduğunu biliyor musun? Ki sana yaklaşsın. Oysa aşk beni uzaklaştırmıştır."
Şu da onun meşhur bir beytidir:
"Vallahi ben senin gözlerinin büyüsünü istiyorum. Aşıkların düşüp ölüşü gibi ölmekten korkuyorum."
Şu aşağıdaki şiirler de ona aittir:
"Ey insanlar! Kulağım şu kabileden birine aşıktır.
Bazan kulak gözden önce aşık olur.
Bana, "gözlerini görmüyoruz senin" dediler; onlara dedim ki:

Kulak da göz*^ibidir. Kalbe bir mekânı gösterir."
"Görüş meşverete ulaştığında sen,
Nasihat verenin aklı veya akıllı kimsenin nasihati ile yardım ara.
Meşvereti kendin için bir zillet sayma.
Kanadın arkasındaki tüyler öndeki tüyler için kuvvettir.
Bir el M, zincirler diğerini bağlarsa onda hayır kalmaz.
Bir kılıç ki, kabzasıyla kuvvetlenmezse onda da hayır kalmaz."
Şair Beşşar, halife Mehdiyi överdi. Nihayet vezir, Mehdiye giderek Beşşar'ın kendisini hicvettiğini söyledi ve onda zındıklık bulunduğunu iddia etti. Onun; ateşin topraktan üstün olduğunu, İblisin de Adem'e secde etmemekte mazur sayılacağını söylediğini iddia etti ve şu şiiri okuduğunu Mehdi'ye söyledi:
"Yeryüzü karanlık, ateş aydınlık verir. Yaratıldığından beri ateşe tapılır."
Vezirin bu iftirası üzerine Mehdi, şair Beşşar'ın dayağa yatırılmasını emretti. Onu dövmeye başladılar. Nihayet dayak altında iken can verdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre şair Beşşar suda boğulmuş, sonra bu senede Basra'ya nakledilmiştir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hasan b. Salih b, Huyey, Hammad b. Seleme, Rebi b. Müslim, Said b Abdülaziz b. flını ve Utbe el-Gulam bulunmaktadır. Utbe'nin asıl adı şöyledir: in lunmaktadır. Un asıl adı şöyledir:
Utbe b. Eban b. Sem'a. Meşhur âbidlerden ve Allah'tan korktuğu için çok ağlayan kimselerden biri idi. Kanaatkar bir kimse olup kendi el emeği ile kazandığı şeyleri yerdi. Zamanının tümünü oruçlu geçirir, tuz ve ekmekle iftarını açardı.
Bu senede vefat eden diğer meşhur şahsiyetlerden bazıları da şunlardır: Kasım el-Hizza, Ebu Hilal Muhammed b. Süleym Muhammed b. Talha ve Ebu Hamza el-Yüşkerî, Muhammed b. Meymun. [17]

Hicretin Yüzaltmışsekizinci Senesi

Bu senenin ramazan ayında Bizanslılar Müslümanlarla kendi aralarında yapılmış olan barış antlaşmasını bozdular. Bu antlaşmayı daha önce babası Mehdi'nin emri üzerine Harun Reşid yapmıştı. Ancak Bizanslılar bu antlaşmayı otuziki ay sürdürdüler, sonra bozdular. Bunun üzerine Cezire naibi, Bizanslılar üzerine bir süvari birliği gönderdi. Bu birlik Bizanslılar'dan bazılarını öldürdü, bazılarını esir aldı. Genimet elde ederek salimen geri döndü.
Bu senede halife Mehdi işlerin idaresiyle ilgili divanlar tuttu. Emeviler daha önce bunu bilmiyorlardı.
Bu senede, kendisine İbn Rayta denilen Ali b. Muhammed el-Mehdi insanlara haccettirdi.
Bu senede Hasan b. Yezid b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib vefat etti. Mansur onu Medine valiliğine tayin etmişti. Beş yıl müddetle bu görevi sürdürdükten sonra Mansur ona gazaplanmış, onu dövmüş, hapse attırmış ve tüm malını müsadere etmişti.
Bu senede Hammad Acrud da vefat etmişti. Hammad, zarif bir kimse olup şairdi. Ancak ciddiyetsiz şeyler söylerdi. Velid b. Yezid ile muaşerette bulunur, Beşşar b. Bürd'ü hicvederdi. Mehdi'nin yanına gelmiş, Kûfe'ye yerleşmiş ve zındıklıkla suçlanmıştı.
"Tabakatü'ş-Şuarâ" adlı eserde İbn Kuteybe, onunla ilgili olarak şöyle demiştir: «Kûfe'de üç Hammad vardır ki, bunlar zındıklıkla suçlanmışlardır: Hammad er-Raviye, Hammad Acrud ve Hammad b. Zibrikan en-Nahvî. Bunlar şair kimseler olup ciddiyetsizlik yaparlardı.»
Bu senede vefat edenler arasında, Harice b. Mus'ab ile Suvar'dan sonra Basra kadılığı yapan Abdullah b. Hasan b. Husayn b Ebi'l-Ha-san el-Basrî de bulunmaktadır. Bu zat Halid el-Hizza, Davud b. Ebi Hind ve Said el-Cerirî'den hadis dinlemiştir. İb Mehdi de kendisinden hadis rivayet etmiştir. Sika bir ravi olup fakih bir kimseydi. Seçilmiş hadisleri vardır. Usul ve füruda görülmemiş meseleler ona nisbet edilir. Kendisine bir mesele sorulduğunda yanlış cevap verince soru soran: "Bu meselenin hükmü şöyle ve şöyledir." demiş. Bunun üzerine başını bir süre önüne eğmiş, sonra şöyle cevap vermişti: "Ben söylediğim sözümden geri dönersem küçülürüm, ama olsun. Hak yolda kuyruk olmak benim için batıl yolda baş olmaktan daha hoştur."
Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Bu seneden on sene sonra vefat etmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Mısır kadısı Gavs b. Süleyman b. Ziyad b. Rebia Ebu Yahya el-Cermî de vardır Bu zat seçkin âlimlerdendi. Mansur ve Mehdi'nin zamanında üç defa Mısır kadılığına atanmıştı.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Füleyh b. Süleyman, Kays b. er-Rebi, Muhammed b. Abdullah b. Ülase b Alkame b. Malik, Ebu Yüsr el-Ukaylî de bulunmaktadır.
Ebu Yüsr, Mehdi zamanında Bağdat'ın doğu yakasının kadısı idi. Batı yakasının kadısı ise Afiye b. Yezid idi. ibn Ülase'ye, "Cinlerin kadısı" denilirdi. Çünkü bir kuyu vardı ki oradan su alan kimseyi cinler çarpıyorlardı. Bunun üzerine İbn Ülase kuyuya gidip şöyle seslenmişti: "Ey cinler! Geceleri bu kuyunun size ait olmasına, gündüzleri de bize ait olmasına hüküm verdik!" Onun böyle hüküm vermesinden sonra gündüzleri o kuyudan su alan kimseye cinler artık musallat olmadılar.
İbn Main'in ifadesine göre İbn Ülase, sika bir ravidir. Buhari'nin ifadesine göre ise, onun hafızasında bir miktar hadis vardır. [18]

Hicretin Yüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında Hama şehrine bağlı Masebezan kasabasında halife Mehdi b. Mansur vefat etti. Bir rivayete göre zehirlendiği için vefat etmiştir. Başka bir rivayete göre ise bir at onu ısırmış1 ve bu nedenle vefat etmiştir.

Şimdi Mehdi'nin biyografisini verelim: [19]

Mehdi B. Mansur

Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Ab-bas Ebu Abdillah el-Mehdi. Mü'minlerin emiri idi Hadislerde sözü edilen Mehdi'nin kendisi olacağı umuduyla kendisine Mehdi lakabı verilmişti. Ancak öyle olmadı. Hadislerde kendisinden bahsedilen Mehdi ile isim ve lakab ortaklığı varsa da fiiliyatta bu ikisi tamamen ayrıdırlar. Hadislerde sözü edilen Mehdi, ahir zamanda gelecek, dünyanın bozuk olduğu bir zamanda ortaya çıkacak, haksızlık ve zulümle lp taşan yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Bir rivayette anlatıldı- göre Mehdi'nin zamanında Hz. İsa Şam'a inecektir. Nitekim bu us fiten ve melahimle ilgili hadislerde anlatılacaktır. Osman b. Affan tariki ile gelen bir hadiste anlatıldığına göre îtfehdi, Abbas oğullarındandır. Bu hadis İbn Abbas'a, Ka'bü'l-Ahbar'a mevkuf olarak dayanmıştır ki, sahih değildir. Bunun şahinliğini farz edecek olsak bile sözünü ettiğimiz Mehdi'nin bununla bizzat kastedilmiş olması gerekmez. Başka bir hadiste anlatıldığına göre Mehdi, Hz. Fatıma evladmdandır. Bu da o hadisle çelişmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Mehdi b. Mansur'un annesi, Ümmü Musa binti Mansur b. Abdullah el-Himyerî'dir. Mehdi b. Mansur, babasından ve dedes tariki ile Abdullah b. Abbas'tan şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Rasûlullah (s.a.v.), namazda besmeleyi cehren okurdu."

Dımışk kadısı Yahya b. Hamza en-Nehşelî, Mehdi'den hadis rivayet etmiştir ve kendisinin Şam'a gelişi esnasında Mehdi'nin arkasında namaz kıldığını, Mehdi'nin hem Fatiha'da hem zammı sûrede besmeleyi cehren okuduğunu ve bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a dayandırdığını anlatmıştır.

Mehdi, hicretin 127. veya 126. senesinde yahut 121. senesinde doğmuştur. Babasının vefatından sonra hicri 158. senenin zilhicce ayında halifeliğe geçti. O esnada otuzüç yaşındaydı, Belka'ya bağlı Hamime mıntıkasında doğdu. Bu senenin, (hicri 169. senenin) muharrem ayında kırksekiz veya kırküç yaşında vefat etti. On sene bir ay yahut bir aydan daha az bir süre halifelik yaptı. Esmer tenli, uzun boylu, kıvırcık saçlıydı. Gözlerinin birinin üzerinde beyaz bir nokta vardı. Bir rivayette anlatıldığına göre bu beyaz nokta onun sağ gö-zündeydi. Sol gözünde olduğuna dair bir rivayet de vardır.

Hacib Rebi dedi ki: «Mehdi'nin, mehtaplı bir gecede güzel giysiler giyinmiş halde çadırında namaz kılmakta olduğunu gördüm. Onun mu daha güzel yoksa ayın mı daha güzel, yoksa çadırının mı daha güzel, yahut giysilerinin mi daha güzel olduğunu anlayamadım. O, şu ayet-i kerimeyi okudu:

Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk ^yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden?" (Muhammed, 22.)

Sonra bana, zindandaki akrabalarından birini huzuruna getirmedi emretti. Ben de adamı zindandan çıkarıp huzuruna götürdüm. Adamı salıverdi.»

Babasının Mekke'de iken ölüm haberi geldiğinde, bunu iki gün reyle gizledi. Sonra perşembe günü halka camide toplanmaları için Sn yapıldı. Toplanan cemaata bir nutuk irad etti ve babasının öldüğünü bildirdi. Sonra da şöyle dedi: "Halife, Allah'ın huzuruna çağırıı di, o da çağrıya icabet etti. Allah katında onun sevabının verileceğin • ümid ediyorum ve Müslümanların halifeliğini yürütmek için Allah'tan yardım diliyorum." Böyle dedikten sonra aynı günde halk onun bey'atma karar verdi. Şair Ebu Dülame de onu tebrik edip şöyle bir kaside okudu:

"Gözlerimden biri sevincinden ötürü parlar, diğeri ise yaşanr. Bazan güler, bazan ağlar, gözlerim hoşlanmadığı şeyi görürse üzülür, hoşlandığı şeyi görürse sevinir.

Halifenin ihramlı iken ölüm haberi gelince gözlerim üzüldü.

Şu merhametli halife başa geçince de sevindi.

Benim gördüğümü sen göremezsin. Ben de göremiyorum.

Bir saç tarıyorum, diğer saçı yoluyorum.

Halife, ümmet-i Muhammed'in başından ayrılıp vefat etti.

Onun yerine işte oğlu geçti.

Cenâb-ı Allah, buna halifelik lütfunda bulundu.

Vefat edene de Cennet'in süslü nimetlerini bahşetti."

Halife Mehdi bir gün hutbesinde şöyle dedi:

"Ey insanlar! Bize zahiren gösterdiğiniz itaati içinizde de gizleyin ki, afiyetle yaşayasınız. Sonunuz da iyi gelsin. Size adalet yağmurunu yağdırana itaat kanadınızı serin. O halife ki, üzerinizden ağır yükleri kaldırıyor, üzerinize selamet rüzgarını estiriyor, Allah'ın kendisine ihsan ettiği kadarıyla rahat bir yaşantıyı sağlıyor. Allah'a yemin ederim ki, Ömrüm boyunca sizi affedecek ve cezalandırmayacağım. Kendimi size iyilik yapmaya zorlayacağım."

Böyle demesi üzerine insanlar onun hoş sözlerinden ötürü sevindiler, yüzleri aydınlandı. Sonra babasının sayılamayacak derecede çok miktardaki servetini, altın ve gümüşlerini ortaya koydu ve halka dağıttı. Kendi aile efradına ve azadlılarına bu

servetten hiçbir şey vermedi, aksine beytü'l-maldan onlara yetecek kadar erzak verdi. Herbirine bağışlardan ayrı olarak aylık olarak 500 dirhem verdi. Babası, beytü'l-malı zenginleştirmeye hırs gösteriyordu. Senede ancak 1.000 dirhem maaş veriyordu. Sonra Mehdi, Rusafe mescidinin yapılmasını emretti. Oraya hendek kazdırdı ve çevresine sur çektirdi. Önceki sayfalarda anlattığımız şehirleri de yaptırdı.

Rivayet olunduğuna göre kadı Şüreyk b. Abdullah, Mehdi'nin arkasında namaz kılmayı caiz görmüyormuş. Mehdi onu huzuruna çağırttıktan sonra ona söz arasında, "Ey zinakar kadının oğlu!" diye hı-tab etmiş, Şüreyk de ona şöyle cevap vermiş:

- Sus bakalım ey mü'minlerin emiri, benim annem oruç tutan, namaz kılan bir kadındı.
- Ey zındık, seni mutlaka öldüreceğim!

Bunun üzerine Şüreyk gülmüş ve şöyle cevap vermişti:

- Ey mü'minlerin emiri; zındıkları belirleyici bazı alametler vardır. Örneğin içki içerler, şarkıcı kadınlardan ve sakilerden içki alır,

şarkı dinlerler.

Bunun üzerine Mehdi başını önüne eğmiş, kadı Şüreyk de huzurundan çıkıp gitmişti.

Anlatıldığına göre günün birinde şiddetli bir fırtına esmiş, Mehdi de hilafet sarayında bir odaya çekilerek yanağım toprağa sürmüş ve şöyle demişti: "Allah'ım, eğer bu azap ile hiç kimseyi değil, sadece beni yakalamak istiyorsan işte ben senin huzurundayım. Allah'ım, çeşitli dinlere mensup düşmanlarımı bana karşı sevindirme." Fırtına dininceye kadar bu şekilde dua etmişti.

Bir gün adamın biri huzura gelmiş ve elindeki bir ayakkabıyı Mehdi'ye göstererek şöyle demişti:

- Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'ın ayakkabısı dır. Bunu sana hediye ettim.
- Ver bakalım.

Adam ayakkabıyı ona sundu. O da alıp öptü ve gözlerine sürdü. Sonra ayakkabıyı getiren adama 10.000 dirhem verilmesini emretti. Adam huzurundan çıkıp gittikten sonra Mehdi şöyle dedi:

- Vallahi ben biliyorum ki, Rasûlullah (s.â.v.) bu ayakkabıyı -bırakınız giymiş olsun- görmemiştir bile. Ama eğer bunu adama geri verseydim gidip halka: "Kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'m ayakkabısını hediye ettim. Ama kabul etmedi, bana geri verdi." diyecekti. Sonra onun bu sözünü halk da doğrulayacaktı. Çünkü halk, bunun gibi adamlara meyleder ve zalim de olsa zayıf adamı kuvvetli adama karşı destekler. İşte biz 10.000 dirhem vererek bu adamın dilini satın aldık, bunun daha uygun olacağım düşündük.

Halife Mehdi'nin güvercinlerle oynamayı ve güvercinleri yarıştırmayı sevdiği herkesçe biliniyordu. Bir gün aralarında Attab b. İbrahim'in de bulunduğu bir hadisçiler cemaatı Mehdi'nin huzuruna geldi ve Attab, Ebu Hüreyre'nin şu hadisini ona naklett "Yarış ancak nal-hlar, toynaklılar ve develer arasında olur." Sonra bu hadise, "veya kanatlılar arasında da olur." sözünü ekledi. Bunun üzerine Mehdi ona 10.000 dirhem verilmesini emretti. Attab b. İbrahim, Mehdi'nin yanından çıkıp gittikten sonra Mehdi şöyle dedi: "Vallahi ben, Attab'ın, Rasûlullah (s.a.v.)'ın hadisine yalan kattığını biliyorum."

Bundan sonra güvercinin boğazlanmasını emretti ve artık Attab'ı da anmadı.

Vakidî dedi ki: «Bir gün Mehdi'nin yanına gittim ona bazı hadisler naklettim. Naklettiğim hadisleri yazdı, sonra kalkıp kadınlarından birisinin odasına girdi. Sonra öfke dolu bir halde çıkıp yanıma geldi. Kendisine dedim ki:

- Sana ne oldu ey mü'minlerin emiri?
- Hayzuran'm yanma gittim, bana diklendi. Kalkıp elbisemi paraladı ve, "Senden hiçbir hayır görmedim!" dedi. Ey Vakidî, Allah'a yemin ederim ki, ben onu köle tüccarından satın aldım, yanımda yükseldi, mertebe sahibi oldu. Benden sonra her iki oğlunu da veliahd olarak ilan etti.
- Ey mü'minlerin emiri, Rasûlullah (s.a.v.), bu gibi kadınlar hakkında şöyle buyurmuştur: "Onlar, kerem sahibi kimseleri mağlup ederler. Ama alçak tıynetli erkekler de onları mağlup ederler." Rasûlullah (s.a.v.), başka bir hadiste de şöyle buyurmuştur: "Sizin en hayırlınız, ailesine hayırlı olanımzdır. Ben sizin, ailesine en hayırlı ola-nınızım. Doğrusu kadın, eğri kaburgadan yaratılmıştır. Onu düzeltmeye kalkarsan kırarsın."

Bu konuda aklıma gelen şeyleri ona söyledim. O da bana 2.000 dinar verilmesini emretti. Oradan ayrılıp evime gittiğimde kapıya varır varmaz Hayzuran'm elçisi bana ulaştı ve bana 1.990 dinar verdi. Yanında birkaç takım elbise de vardı. Hayzuran bu para ve elbiseleri bana bir şükran ifadesi olarak göndermişti ve beni iyilikle yad edip övmüştü.»

Anlatıldığına göre Mehdi, Kûfelilerden birinin kanım mubah kılmış, öldürülmesine ferman buyurmuştu. Onu yakalayıp getirecek adama da 100.000 dirhem vereceğini vaad etmişti. Aranan adam kılık değiştirerek Bağdat'a girdi, adamın biri onu tanıdı ve yakasını tutup yüksek sesle: "İşte mü'minlerin emirinin aradığı budur!" diye seslendi. Adam kaçmak istedi, ama kendim ondan bir türlü kurtaramadı. İkisi bu halde iken halk gelip etraflarında toplandı. O esnada komutanlardan Maan b. Zaide maiyetiyle birlikte oradan geçmekteydi. Yakalanan adam: "Ey Velid'in babası, ben korkuyorum, senden enıan diliyorum." dedi. Maan; "Seninle bu adam arasındaki mesele ne?" diye sordu. Yakalayan adam: "Bu, mü'minlerin emirinin aradığı adamdır. Yakalayan adam için 100.000 dirhem vaad etmiştir." dedi. Maan ise ona: "Bilmiyor musun ki, ben buna enıan verdim? Adamı serbest bırak!" dedi. Sonra kölelerinden birine bineğinden inmesini emretti. Aranan adamı onun bineğine bindirerek evine götürdü. Adamı yaka~ layıp da Maan'ın zorlaması üzerine bırakan kişi, doğruca halifeye git" ti ve durumu ona anlattı. Halife Mehdi de Maan'ı huzuruna çağırttı-Maan gelip huzura girdi, selam verdi. Ancak Mehdi, selamını almadı ve ona

şöyle dedi:
- Ey Maan! Bana rağmen başkasına eman verecek dereceye yükgeldinfi? b Evet.
- Evet mi?!
Evet, sizin devletinizin bekası uğruna namaz kılan 4.000 kişiyi idürdüm. Bir kişi için eman veremeyecek miyim?
Mehdi başını önüne eğdi, sonra başım kaldırıp ona şöyle dedi: .
- Ey Maan, senin eman verdiğin kimseye biz de eman verdik.
- Ey mü'minlerin emiri, o zayıf bir adamdır.
Maan'ın böyle demesi üzerine o adama 30.000 dirhem verilmesini rnretti. Maan: "Ey mü'minlerin emiri, onun suçu büyüktür. Halifelerin armağanları da reayanın cürümleri oranında olur." dedi. Bu defa Mehdi o adama 100.000 dirhem verilmesini emretti. Bu paralar Maan'ın beraberinde başkaları tarafından taşınarak o suçlu adamın evine götürüldü. Maan ona şöyle dedi: "Şu paraları al ve halifeye dua et, gelecekte de niyetini düzelt. İyi niyet sahibi ol."
Bir defasında Mehdi, Basra'ya geldi. Cemaate namaz kıldırmak için mescide gitti. O esnada bir bedevi gelip: "Ey mü'minlerin emiri, şunlara emir ver de ben abdest alıncaya kadar beni beklesinler." dedi. Mehdi onu beklemeleri için (müezzinlere) emir verdi. Kendisi de mih-rabta bekledi. "İşte bedevi geldi." denilinceye kadar tekbir almadı. Adam geldikten sonra tekbir alıp namaza durdu. Cemaat, Mehdi'nin yumuşak huyhıluğunu çok beğenip takdir etti.
Bir bedevi halifelik makamına geldi, elinde mühürlü bir, mektup vardı. "Bu, mü'minlerin emirinin bana verdiği bir mektuptur. Hacib Rebi denen adam nerede?" dedi. Hacib Rebi, mektubu aldı ve halifeye götürdü. Bedevi de kapıda bekletildi. Halife Mehdi mektubu açtı, üze-nnde zayıf yazıyla yazılmış bir yazı olan deri parçasına baktı. Bedevi bu yazının halife Mehdi'ye ait olduğunu iddia ediyordu. Mehdi gülümsedi ve şöyle dedi:
- Bedevi doğru söylüyor. Bu benim yazımdır. Bir gün ava çıkmıştan, askerleri kaybettim. Gece karanlığı bastırdı. Rasûlullah'ın duası-nı okuyarak Allah'a sığındım. Uzaklarda bir ateş gördüm, ateşe doğ-gıttım. Orada bir adamla karısının çadırda oturmakta ve ateşi tu-Şturmakta olduklarım gördüm. Selam verdim, selamımı aldılar. nım için yere bir yaygı serdiler. Suyla karıştırılmış süt içirdiler bari \ Un kadar güzel bir içecek içmiş değilim. O yere serilen aba üze-j « e uykuya daldım. O zamana kadar öylesine tatlı bir uyku çekmiş le H A^' ^anı kalkıp benim için kuzusunu kesti. Karısının ona şöy-aığmi işittim: "Bütün kazancını ve çoluk çocuğunun geçim kay-1 mı kesiyorsun? Hem kendini hem çoluk çocuğunu helak mısln?" Adam, karısının bu sözlerine aldırmadı. Ben uyandığımda kuzu pişirilmişti. Adama: "Yanında birşey var mı ki, senin için ^> yazı yazayım?" dedim. O zaman bana şu deri parçasını getirdi. Be de kuzuyu pişirdikleri ateşin külü ile verdiği bu deri parçasının üzeri ne 500.000 rakamını yazdım. Aslında 50.000 yazmak istemiştim, arn ~ Allah'a yemin ederim ki, bu deri parçasının üzerine yazdığım mebla ğın tümünü -beytü'l-malda bundan başka para kalmasa bile- ödeyece ğim."
Bedeviye 500.000 dirhem verilmesini emretti. Bedevi de o parayı teslim aldı. Enbar şehri taraflarında hac yolunda ikamet etti. Gelen geçen yolcuları ağırladı. Evi, mü'minlerin emiri Mehdi'nin misafirhanesi olarak bilindi.
Süvar'dan şöyle rivayet edilmiştir:
«Bir gün Mehdi'nin yanından ayrılıp evime geldim. Önüme yemek konuldu ama iştahım yoktu, yiyemedim. Sakin bir odaya çekilip öğle uykusuna yatayım istedim, ama uyuyamadım. Kendisiyle biraz eğleneyim diye gözdelerimden birini çağırdım, ama yine neşelenemedim. Kalktım, evden çıkıp katırıma bindim. Evi bir miktar geride bıraktığım esnada adamın biri bana geldi. Yanında 2.000 dirhem vardı. Kendisine bunu nereden getirdiğini sorduğumda, yeni hükümdardan getirdiğini söyledi. Onu yanıma alıp üzerimde bulunan sıkıntıyı atmak için Bağdat sokaklarında dolaşmaya başladım. İkindi vakti oldu. Mahallelerden birinde bir mescide namaz kılmak üzere girdim. Namazdan sonra a'ma bir adam eteğimin ucundan tutup bana şöyle dedi:
- Senden, gidermeni istediğim bir ihtiyacım var.
- İhtiyacın nedir?
- Ben a'ma bir adamım. Ama sendeki kokunun güzelliği burnuma gelince senin servet sahibi zengin bir adam olduğunu anladım ve ihtiyacımı sana söylemeyi uygun gördüm.
- Söyle bakalım.
- Mescidin karşısındaki şu köşk babamındı. Burayı bir adama satıp beni de yanına alarak Horasan'a götürdü. Ben o zaman küçük bir çocuktum. Daha sonra orada ayrıldık. Ben kör oldum. Babamın vefatından sonra Bağdat'a döndük. Süvarin yanma gidebilmem için bana bir miktar para vermesi ve yardım etsin diye şu köşkün sahibine geldim. Çünkü Suvar benim baba dostumdur. Belki Süvar'ın yanında imkanlar vardır. Bana cömertlikte bulunacaktır, diyorum.
- Baban kimdi?
Babasını anlattığında onun en yakın dostum olduğunu anladı ve kendisine şöyle dedim:

- Babanın dostu Suvar benim. Seninle buluşmam için Cenâb-ı M lah bugün uykuyu üzerimden kaldırdı. Evimde raha edemedim, y
v yiyenıedim, dinlenemedim. Derken evimden çıkıp buraya geldim 1 Allah beni seninle karşı karşıya getirdi. emir verdim, yanındaki 2.000 dirhemi ona verdi ve a'ma
Ve adama şöyle dedim:
- Yarın evime gel, evim falan yerdedir.

Ben de bineğime bindim ve hilafet sarayına gittim. Kendi kendi-
"Bu geceki sohbet esnasında Mehdi'ye bundan daha garip bir ha-,.' anlatacak kimse yoktur." dedim. Bu hikayeyi kendisine anlattığımda cidden hayrete kapıldı ve o a'ma adama 2.000 dinar verilmesini emretti. Sonra bana şöyle sordu:
- Borcun var mı?
-Evet.
- Ne kadar?
- 50.000 dinar.
Sustu ve sonra benimle bir süre konuştu. Yanından kalkmak için izin istedim, ayrılıp evime döndüm. Eve vardığımda, halifenin adamlarının benden önce evime 50.000 dinar, o a'ma için de 2.000 dinar getirdiklerini gördüm. O gün a'manın gelmesini bekledim, gecikti. Akşam olunca tekrar Mehdi'nin huzuruna döndüm. Bana şöyle dedi: "Senin durumunu düşündüm, borcunu ödediğin takdirde göndermiş olduğum 50.000 dinardan sana hiç para kalmayacak. Sana 50.000 dinar daha verilmesini görevlilere emrettim." Üçüncü gün a'ma adam evime geldi. Kendisine: 'Allah senin sebebinle bana çok hayırlar na-sib etti." dedim ve halifeden gelen 2.000 dinarı verdim. Ayrıca kendi paramdan da 2.000 dinar daha verdim.»
Kadının biri Mehdi'nin huzuruna gelip: "Ey Rasûlullah'ın akrabası, ihtiyacımı karşıla." dedi, Mehdi, adamlarına: "Bu sözü bundan başka birinden duymadım. İhtiyacını karşılayın ve kendisine 10.000 dirhem verin," dedi.
Ibn Hayyat, Mehdi'nin huzuruna gelerek onu övdü. Mehdi de ona 50.000 dirhem verilmesini emretti. İbn Hayyat, bu paray yoksullara dağıttı ve şu şüri okumaya başladı:
Zenginliği aramak için elimle onun eline sarıldım,
Ama zenginlik ve cömertliğin onun elinden çıktığını anlayamadım.
Zenginler senin verdiğini veremezler. Bu sözüm yanlışsa, baba- oğlu olmayayım.
Bana zenginliği aktardı, beni cömert kıldı. Ben de yanımdaki pazarı dağrttım."
i onun bu şiirini duyduktan sonra ona her dirhemin karşılı-
ğında bir dinar verdi.
Kısaca özetleyecek olursak deriz ki: Mehdi'nin büyük ihsanlar, güzellikleri ve hatıra kalacak lütufları vardı. Masebezan'da vefat ett' Cürcan'da bulunan oğlu Hadi'yi yanına çağırtmak, onu veliahdhkt azletmek, yerine Harun Reşid'i koymak niyetiyle Masebezan'a gitm ve oradan Cürcan'daki oğlu Hadi'ye haber göndermişti. Ama HarT onun bu çağrısına icabet etmemişti.
Mehdi, rüyasında kendini Bağdat'taki Kasrü's-Selame diye ad landırılan köşkünde görmüştü. Köşkün kapısında bir ihtiyar adam durup şöyle bir şiir okumuştu:
"Ben bu sarayda aile ve yakınları ölmüş, mahallesi ve çevresindeki evler yalnızlığa düşmüş,
Parlak bir hayat ve saltanattan sonra kavminin başkanı ölmüş kabrinin iki ucuna mezar taşlan dikilmiş,
Sonra da geride kalan hanımları tarafından gözyaşları hatıraları ile yad edilen bir kimse gibiyim."
Mehdi bundan sonra on gün daha yaşadı ve vefat etti.
Rivayet olunduğuna göre, rüyasında köşkünün kapısındaki ihtiyar:
"Şu köşkün sahiplerinin helak olduklarını, işaretlerinin ve odalarının çürüdüklerini görür gibiyim."
deyince Mehdi ona şöyle cevap vermiş:
"İnsanların işleri işte böyledir, yenileri eskir.
Her genç günün birinde öyle bir hale gelir ki, işleri yok olur, çü-
rur.
İhtiyar adam:
"Dünyada azık edin, çünkü öleceksin ve söylediğin sözlerden sorumlu tutulacaksın."
deyince Mehdi ona şu cevabı vermişti:
n Allah haktır; diyorum, ona şahadette bulunuyorum. Bu öyle bir sözdür ki, faziletleri Sayılamayacak kadar çoktur."
İhtiyar adam:
"Dünyada azık edin, çünkü göçeceksin. Başına gelecek iş (ölüm) yaklaşmaktadır."
deyince Mehdi ona şu cevabı vermişti:
"Ölüm ne zaman gelecek, bana haber ver ey doğru yolu bulan
adam-
O zaman ben, senin bana söylediğin şeyleri çabucak yapacağım."
İhtiyar adam ona:
"Yirmi geceden sonra üç gün bekle. Yani bu ayın sonuna kadar. Ama sen bu ayı da tamamlayacak değilsin." demişti.
Anlatıldığına göre Mehdi, bu olaydan sonra sadece yirmidokuz gün yaşamıştı. Sonra vefat etmişti. Allah ona rahmet etsin.
Onun ölüm sebebi hususunda İbn Cerir bazı ihtilaflar nakletmiş-tir. Bir rivayette anlatıldığına göre o, bir geyiğin peşinde koşarken köpekleri de geyiği onun önü sıra kovalıyorlarmış. Geyik bir harabeye girmiş, hemen arkasından köpekleri de girmişler. Bunların arkasından gelen Mehdi atıyla birlikte harabenin kapısından içeri girerken sırtım kapıya çarpmış ve bu nedenle ölmüştür.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre, gözdelerinden biri kumalarından birine zehirli bir süt göndermiş, sütü götüren hizmetçi Mehdi'nin yanına uğramış, Mehdi o sütü alıp içince vefat etmişti.
Bir başka rivayette anlatıldığına göre, bir gözdesi ona bir tepsi armut göndermişti. Armutların en üstünde de zehirli iri bir armut vardı. Mehdi, armut severdi. Cariye, armutları götürdüğünde Mehdi, en üstteki zehirli armutu alıp yedi ve o saatte vefat etti. Gözdesi ağlayarak şöyle demeye başladı: "Vah mü'minlerin emirine! Onunla baş-başa kalmak istedim ama onu kendi elimle öldürdüm."
Mehdi, hicri 169. senenin muharrem ayında -meşhur rivayete göre- kırküç yaşında vefat etti. On sene bir ay ve birkaç gün süreyle halifelik yaptı.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ubeydullah b. Ziyad, Nafı b. Ömer el-Cumahî ve Nafı b. Ebi Nuaym el-Kaı
de bu-hınmaktadıı. [20]

Mehdi'nin Oğlu Musa El-Hadi'nin Halifeliği

Babası Mehdi hicri 169. senenin evvelinde muharrem ayında ve-*fct etti. Babasından sonraki dönem için veliahd tayir edilmişti. Ancak babası, ölmeden önce kardeşi Harun Reşid'i veliahdlıkta ondan önceye almayı kararlaştırmıştı, fakat bu kararını gerçekleştiremedi Nihayet Mehdi, Masebezan'da vefat etti. O zaman Hadi, Gürcan'da bulunuyordu. Aralarında hacil Rebi'in ve bir takım komutanların da bulunduğu bazı devlet ricali, Harun Reşid'i ondan öne almaya ve Harun'a bey'ata yeltendiler. Harun Reşid o esnada Bağdat'taydı. Bu dev. let ricali, Mehdi'nin de aklından geçmiş olan bu arzuyu gerçekleştirebilmek için ordudaki askerlere ulufe dağıttılar.
Hadi, babasının Ölüm haberini ve devlet ricalinin bu teşebbüsünü haber alınca, sür'atli bir şekilde Gürcan'dan Bağdat'a hareket etti Yirmi günde Bağdat'a ulaştı. Şehre girdi ve halka bir nutuk irad etti Halifeliği için halktan bey'at aldı, onlar da bey'at ettiler. Hacib Rebi kayıplara karıştı. Hadi onu arattı, buldurup huzuruna getirtti. Onu affetti ve ona iyi davrandı. Kendisine ihsanda bulundu ve haciblik görevinde kalmasına razı oldu. Ayrıca ona vezirlik payesi verdi ve diğer bazı yetkilerle donattı.
Hadi, ülkenin çeşitli yerlerindeki zındıkları takibat altına aldı, onlardan birçoğunu öldürttü. Bu hususta babasının yolunu tuttu, onu örnek aldı.
Başbaşa kaldıkları zaman Musa el-Hadi, kendi arkadaşlarıyla şa-kalaşır, latifeler yapardı. İnsanlar arasındaki en mizahçı olanlardan biri de oydu. Hilafet makamına geçtikten sonra insanlar, üzerindeki heybetten ötürü ona bakamaz oldular. Yakışıklı, vakur ve heybetli bir gençti.
Hicri 169. senede Hüseyin b. Ali b. Hasan b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib, Medine'de isyan etti. Bir gün sabahleyin beyaz elbiseler giyinerek Mescid-i Nebevî'ye gidip oturmuştu, İnsanlar namaza geldiklerinde onu orada görünce geri döndüler. Ama etrafında bir cemaat toplandı. Kitap, sünnet ve Ehl-i Beyti benimseme hususunda ona bey'at ettiler.
Onun isyan sebebi şuydu: Medine valisi, yeni halife Musa el-Ha-di'yi tebrik etmek ve babasının vefatı nedeniyle başsağlığı dilemi üzere Bağdat'a gitmişti. Bu sırada bazı olaylar cereyan etmiş ve bullar da onun isyanda bulunmasına sebep olmuştu. Etrafında bir cema' at toplandı. Karargah olarak Mescid-i Nebevî'yi belirlediler. İnsanla11 orada namaz kılmaktan menettiler. Medineliler onun isteğine uym^' dılar. Aksine, mescidin saygınlığını çiğnediğinden Ötürü ona beddıJa etmeye başladılar. Hatta anlatıldığına göre Medinelilerden bazı Kir11' seler mescidin çevresinde pislemeye başlamışlardı. Siyahlar giyine'1 lerle birlikte ona karşı defalarca savaşmışlar ve iki taraftan da adafl lar öldürülmüştü. Bundan sonra Hüseyin b. Ali Mekke'ye göçmüş ^ hac zamanına kadar orada ikamet etmişti.
Musa el-Hadi, onun üzerine bir askeri birlik göndermiş; bu lla hatcı tamamlamalarından sonra onunla savaşmış ve iflKaillandan bir kısmını öldürmüşlerdi. Geri kalanlar kaçarak sağa .jdaınşiardı. Onun bu isyan hareketi ölümüyle neticelenmiştir, dağıayd
ay gegün devam etmişti. ^.a ert bir kimseydi, insanların en eli açık olanıydı. r wâin Mehdi'nin yanma gitmiş, Mehdi ona 40.000 dinar vermiş-O da bu parayı kendi aile efradına, Bağdatlı ve Kûfeli dostlarına atmıstı- Sonra Kûfe'den, üzerinde bir gömlek dahi olmaksızın çı-
dagl -*«,i«ti Üzerinde sadece bir kürk vardı. Kürkün altında ise göm-kıp gıtml?
Bu senede halifenin amcası Süleyman b. Ebi Cafer insanlara hac-- ttirdi- Ma'tuk b. Yahya, Derbü'r-Rahib yoluyla büyük bir askeri bir-rkle Anadolu'ya gazaya gitti. Rumlar, komutanlarıyla birlikte ona karsı gelmişler ve Hades mıntıkasına kadar ulaşmışlardı.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Hüseyin b. Ali b Hasan b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib (Bu, öncek sayfalarda da anlatıldığı gibi teşrik günlerinde öldürülmüştü.), Mansur'un azad-lısı, hacibi ve veziri Rebi b. Yunus da bulunmaktadır. Rebi, Mehdi'nin ve Hadi'nin hacibliğini yapmıştı. Bazı kimseler bunun nesebine dil uzatmışlardır. Hatib Bağdadî, bunun biyografisinden bahsederken münker olan bir hadisi rivayet ettiğini nakletmiştir. Bu hadisin şahinliğinde şüphe vardır.
Rebi b. Yunus, vefat ettikten sonra oğlu Fadl b. er-Rebi haciblik vazifesine getirilmişti. Onu bu vazifeye Hadi tayin etmişti. [21]

Hicretin Yüzyetmişinci Senesi

Bu senede halife Hadi, kardeşi Harun Reşid'i veliahdhktan alıp yerine oğlu Cafer'i tayin etmek istedi. Harun buna boyun eğdi karşı çıkmadı. Hadi, komutanlardan bir kısmını çağırdı, onlara bu fikrini açtı. Onlar da olumlu buldular. Ancak Harun ile Hadi'nin anneleri Hayzuran buna karşı çıktı. O, oğlu Harun'a Hadi'den daha çok meyilli idi. Hadi de daha önceden annesinin idareye el koymuş olmasından ve devlet işlerinin onun eliyle yürütülmesinden hoşlanmadığı için annesinin yetkilerini kıstı. "Herhangi bir emir ve komutan eğer annemin kapısına giderse, boynunu vururum ve onun için şefaat da kabul etmem." dedi. Bunun üzerine Hayzuran da bu konuda konuşmak istemedi ve oğlu Hadi ile artık hiç konuşmamaya yemin etti. Onun evinden ayrılarak başka bir eve taşındı.
Bu olaylardan sonra Hadi, kardeşi Harun'a veliahdhktan feragat etmesi için ısrarda bulundu. Harun'un tarafında yer alan ve

büyük komutanlardan olan Yahya b. Halid b. Bermek'e haber salarak yanına çağırttı. Ona şöyle sordu: "Harun'u veliahdhktan alıp yerine oğlum Cafer'i tayin etmeme ne diyorsun?" Halid de ona şu cevabı verdi: "Böyle yaparsan, insanların ahidleri önemsememelerinden korkarım. Ama bence en uygun olan, Cafer'i Harun'dan sonraki dönem için veli-ahd tayin etmendir-Kaldı ki insanların çoğunun Cafer'in veliahdlığı-na bey'at etmemelerinden korkuyorum. Çünkü o henüz bulûğa ermemiştir. Böyle yaparsan işler zorlaşır. Fitne büyür ve insanlar ayrılığa düşerler."
Yahya'nın bu cevabı karşısında Hadi uzun bir süre başını önüne eğdi, öylece durdu. Vakit, geceydi. Sonra onun hapse atılmasını emretti. Daha sonra da serbest bıraktı.
Bir gün kardeşi Harun Reşid, Hadi'nin huzuruna geldi. Hadi'nin sağ tarafında ve biraz uzağında oturdu. Hadi ona uzun süre baktı, sonra şöyle dedi:
- Ey Harun! Gerçekten veliahd olmayı arzuluyor musun?
- Evet, vallahi arzuluyorum. Eğer veliahd olur sonra da halifeliğe geçersem senin münasebetini kopardığın kimselerin gönüllerini kazanırım. Kendilerine haksızlık ettiğin kimselere adaletle davranırın1-Kızlarını da oğullarımla evlendiririm.
- Zaten senden bunu bekliyorum.
Hadi böyle dedikten sonra Harun, kalkıp onun elini öpmek istedi. Hadi de onun tahtta yanı başında oturması için yemin verdi. Harun, onunla beraber tahtta oturdu. Sonra Hadi ona 1.000.000 dinar verilmesini, ayrıca hazineye girip dilediğini almasını istedi. Haraç malları geldiği zaman yarısının ona verilmesini emretti. Bütün bu söylediklerini yaptı ve Harun Reşid'den memnun oldu.
Hadi, bu sulhtan sonra Hadisetü'l-Musul'a gitti. Oradan döndükten sonra bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında cuma gecesi İsa-bad'da vefat etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu senenin sonunda vefat etmiştir. Vefat ettiği zaman yirmiüç yaşındaydı. Halifeliği altı ay yirmiüç gün sürmüştü. Uzun boylu, beyaz tenli, yakışıklı bir kimseydi. Üst dudağı biraz kalkık ve kısa idi.
Onun vefat ettiği bu gecede bir halife ölmüş, başka bir halife (Harun Reşid) tahta geçmiş, bir diğer halife de (Me'mun) dünyaya gelmişti. Hadi ile Harun'un anneleri Hayzuran, bu gecenin ilk saatlerinde şöyle demişti: "Bana ulaşan bir haberde anlatıldığına göre, bu gecede bir halife doğacak, başka bir halife ölecek, başka bir halife de tahta geçecektir."
Anlatıldığına göre Hayzuran bu haberi Hadi'nin vefatından bir süre önce Evzaî'den dinlemiş ve bunu bir sır olarak saklamıştır.
Evzaî şöyle demişti: "Hayzuran, oğlu Harun Reşid'e kötülük yapmasından korktuğu için oğlu Hadi'yi zehirlemişti. Çünkü Hadi halife iken annesini devlet işlerinin başından uzaklaştırmış, gözdelerinden Halise'yi kendi yakınma almış ve itibarlı kılmıştı. Doğrusunu Allah bilir." [22]

Halife Musa El-Hadi'nin Biyografisi

Musa b. Muhammed el-Mehdi b. Abdullah el-Mansur b. Muham-med b. Ali b. Abdullah b. Abbas Ebu Muhammed el-Hadi Hicri 169. senenin muharrem ayında halifeliğe geçti. Hicri 170. senenin rebiyü-level ya da rebiyülahir ayının ortasında yirmiüç veya yirmidört veya yirmialtı yaşında vefat etti. Sahih kavle göre yirmiüç yaşında vefat etmiştir. Anlatıldığına göre ondan önce hiçbir kimse bu yaşta halife olmamıştır. Yakışıklı, uzun boylu, beyaz tenli, güçlü, kuvvetli bir kimseydi. Üzerinde iki zırh bulunduğu halde yerden sıçrayarak bineğine binerdi. Babası ona "Reyhanetî (Fesleğenim)" adını vermişti.
İsa b. De'b dedi ki: «Bir gün halife Hadi'nin yanındaydım. Ona, içinde iki cariyenin kesik başı bulunan bir leğen getirdiler. O cariyelerden daha güzel suretli insan görmemiştim. Saçları gibi güzel saçlar da görmemiştim. Saçları arasında inci ve.mücevherler vardı. On-
Tbn kesir
ların kokusu kadar hoş koku hissetmemiştim. Halife bize dedi ki:
- Bu kesik başların sahipleri ne yapmış biliyor musunuz?
- Hayır.
-Bunlardan birinin diğerinin üstüne çıkarak fuhuş yaptıkları bana anlatıldı. Bunları gözetlemesi için bir hizmetçimi görevlendirdim Hizmetçi bunları gözetledi, sonra yanıma gelerek: "İkisi şu anda fuhuş yapıyorlar." dedi. Ben gittim, ikisinin aynı yatakta fuhuş yaptıklarını gördüm. Boyunlarının vurulmasını emrettim.
Böyle dedikten sonra leğendeki kesik başların huzurdan çıkarılıp götürülmesini emretti. Sonra sanki hiçbirşey olmamış gibi eski konuşmasını sürdürdü.»
Şehamet sahibi ve hükümdarlık işlerinden anlayan, tecrübeli âlicenâb ve cömert bir kimseydi.
Söylediği güzel sözlerden biri şu idi: "Suçlunun cezasını çabuk vermek ve hataları affetmek gibi, hükümdarlığın güzelce yürütülmesine vesile olan başka hiçbir şey yoktur. Bu sayede hükümdarın tahtına göz koyamazlar."
Bir gün bir adama gazapîandı, adam kendisini bağışlamasını istedi, bağışladı ve adamdan hoşnud oldu. Bunun üzerine adam ondan Özür dilemeye başladı. Hadi ona şöyle dedi: "Senden hoşnud oluşum, özür dileme yükünden seni kurtardı."
Hadi, oğlu vefat eden bir adama başsağlığı dilerken şöyle demişti: 'Sevin... Çünkü oğlun senin için bir düşman ve fitne idi. Üzül... Çünkü o senin için bir rahmet ve dua idi."

Zübeyr b. Bekkar'm rivayetine göre Mervan b. Ebi Hafsa, Hadi'ye şöyle bir kaside okumuştu:
"Bir gün Hadi'nin bağışı ve cezası birbirine karıştı. Kimse bilemez ki, bu ikisinden hangisi daha iyidir."
Hadi, bu kasideyi okuyan Mervan'a sordu:
- Söyle bakalım; sana peşin 30.000 dirhem vermemizi mi, yoksa divanda dolaşacak ve sonra verilecek 100.000 dirhem vermemizi mı istersin?
- Ey mü'minlerin emiri, bundan daha güzel birşey var, onu yapmak istemez misin?
- Neymiş o şey?
- 30.000 dirhemin peşin ve divanda dolaşıp sonra verilecek olan 100.000 dirhemin topluca bana verilmesi.
- Bundan daha güzel birşey var: Bu paraların tümünü sana peşin olarak vereceğim.
Böyle dedikten sonra 130.000 dirhemin peşin olarak verilmesini grevlilere emretti.
Hatib Bağdadî, Muttalib b. Ukkaşe el-Müzenî'nin şöyle dediğini
rivayet etmiştir:
«Hadi'nin huzuruna, Kureyşlilere söven ve Rasûlullah (s.a.v.)'m hatırasına saygısızlık eden bir adama karşı şahitler getirdik. Hadi, h'zim için bir meclis kurdu. Zamanının fakihlerini ve kapısında hazır bulunan fakihleri çağırdı, suçluyu da getirtti. Bizleri de huzura çağırdı Biz o adamın Kureyşlilere sövdüğünü ve Rasûlullah (s.a.v.)'ın hatırasına saygısızlık ettiğini ifade ettik. Bunun üzerine Hadi'nin yüzünün rengi değişti, sonra başım önüne eğdi. Bir süre sonra başını kaldırıp şöyle dedi: «Babam Mehdi, Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bir kimse Kureyşlilere hakarette bulunursa Allah onu hakir kılar. Sen ey Allah'ın düşmanı! Kureyşlilere eziyet etmekle yetinmedin, Rasûlullah'ın hatırasına da saygısızlık ettin, öyle mi?!» Böyle dedikten sonra görevlilere: "Şunun boynunu vurunî" diye emir verdi. Biz orada iken adamın boynu vuruldu.»
Hadi, hicri 170. senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Cenaze namazını kardeşi Harun kıldırdı. Bağdat'ın doğusunda İsabad'da kendi yaptırdığı ve Beyaz Köşk adını verdiği yere defnedildi. Yedisi erkek, ikisi kız olmak üzere dokuz çocuğu vardı. Erkekler şunlardır: Cafer, Abbas, Abdullah, İshak, İsmail, Süleyman ve a'mâ Musa. Bu, babasının vefatından sonra doğmuş ve babasının adını almıştır,

Hadi'nin kızları da şunlardır: Ümmü İsa, Me'mun bununla evlenmiştir. Ümmü Abbas, buna "Tevbe" lakabı takılmıştı. [23]

Harun Reşidin Halifeliği

Kardeşinin vefat ettiği gecede halifeliğine bey'at edildi. Yani hicri 170. senenin rebiyülevvel ayının ortasında cuma gecesi, kendisine bey'at edildi. O esnada yirmiiki yaşındaydı. Yahya b. Halid b. Bermek için haber gönderdi ve onu hapisten çıkardı. Çünkü Hadi, o gece Yahya'yı ve Harun Reşid'i öldürmeye niyetlenmişti. Harun Reşid onun süt oğluydu. Harun o zaman Yahya'yı vezirliğe tayin etti. Yusuf b. Kasım b. Sabih'i de inşa katipliğine tayin etti. Yusuf b. Kasım, Harun un önünde durmuş ve İsabad'da minber üzerinde onun için bey'at almıştı.
Anlatıldığına göre o gecede Hadi vefat edince Yahya b. Halid b. dermek, Harun Reşid'in yanına gelmiş, uykuda olduğunu görünce ona şöyle demişti:
- Kalk ey mü'minlerin emiri.
- Beni ne kadar da korkutuyorsun! Eğer o adam (Hadi) senin bu yediklerini duysaydı bu onun yanında benim için çok büyük suç olurdu, öyle değil mi?
- O adam öldü.
Yahya'nın böyle demesi üzerine Harun Reşid kalkıp oturdu ve: "Yönetim hususunda vilayetlerle ilgili olarak bana görüşlerini söyle," dedi. Yahya da ülkenin vilayetlerini bir bir anlattı. Oralara kimleri tayin edeceğini bildirdi. Harun'un, adını verdiği adamları, o vilayetlerin valiliklerine atamasını istedi. Onlar bu halde konuşurlarken bir başkası geldi ve: "Müjde ey mü'minlerin emiri, şu anda senin bir oğlun doğdu." dedi. Harun Reşid: "Onun adı Abdullah olsun. Me'mun'-duro!" dedi.
Sabah olunca kardeşi Hadi'nin cenaze namazını kıldırdı ve onu İsabad'da defnetti. Öğle namazını da mutlaka Bağdat'da kılacağına yemin etti. Cenaze işlerini tamamladıktan sonra komutan Ebu İs-met'in boynunun vurulmasını emretti. Çünkü o Cafer b. Hadi ile beraber olmuştu. Bir zamanlar Harun Reşid köprünün üzerinden geçecek iken kalabalık meydana gelmiş komutan Ebu İsmet ona: "Biraz bekle hele. Yerinde dur, veliahd Cafer b. Hadi geçsin." demiş; Harun Reşid de ona: 'Emire itaat ederim, emrini dinlerim." diye karşılık vermişti. Bunun üzerine Cafer ve Ebu İsmet köprüden geçmişler, Harun Reşid de zelil ve kalbi kırık bir şekilde orada beklemişti. Nihayet Harun Reşid halifeliğe geçince sözünü ettiğimiz Ebu İsmet'in boynunun vurulmasını emretmiş, sonra da Bağdat'a gitmişti.
Bağdat köprüsüne vardığında dalgıçları çağırtarak onlara şöyle demişti: "Benim burada bir yüzüğüm düşüp kayboldu. O yüzüğü babam Mehdi bana 100.000 dirheme satın almıştı. Aradan bir zaman geçtikten sonra Hadi bana haber salarak bu yüzüğü vermemi istemişti. Ben de gönderdiği elçiye teslim ettim. Elçi o yüzüğü burada düşürmüştü."
Harun Reşid köprüden geçip gittikten sonra dalgıçlar nehire dalmışlar ve yüzüğünü bulmuşlardı. Harun Reşid buna çok sevinmişti.
Harun Reşid halifeliğe geçince, Yahya b. Halid'i vezirliğe tayin etti ve ona şöyle dedi: "Halkın yönetim işini sana bıraktım. Bu

sorumluluğu üzerimden çıkarıp senin omuzlarına yükledim. Dilediğin adamı yöneticiliğe tayin et, dilediğini de azlet."
İbrahim b. Musılî bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:
"Görmez misin ki, güneş hastalanmış ve ışık vermez olmuştu. Harun halifeliğe geçince güneşin ışığı arttı.
Allah'ın emini ve cömert olan Harun'un bereketi ile güneşin ziyası fazlalaştı.
Harun güneşin padişahı, Yahya ise veziridir."
Sonra Harun Reşid, Yahya b. Halid'e, annesi Hayzuran'a danış- hiçbir konuda kesin karar vermemesini emretti. Bunun üzeri- işlerde Hayzuran'a danışılır oldu. Böylece Hayzuran'ın itine fazlalaştı, kuvveti arttı. Herşeyde hüküm verir oldu. ba Bu senede Harun Reşid, Rasûlullah (s.a.v.)'ın akrabalarına gani-etten düşen payın, Haşimiler arasında eşit miktarda dağıtılmasını 6111 Sonra Harun Reşid, zındıkları sıkı takibe aldı. Onlardan çoğunu öldürttü. .
Emin Muhammed b. Reşid b. Zübeyde, bu senede, (hicri 175. senede) şevval ayının 16'smda cuma gecesi doğdu.
Bu senede Türk asıllı hadim Ferec tarafından Tarsus şehrinin kuruluşu tamamlandı. Oraya insanlar yerleşti.
Bu senede mü'minlerin emiri Harun Reşid insanlara haccettirdi. Mekke ve Medine ahalisine bol miktarda para verdi Anlatıldığına göre o, bu senede gaza da yapmıştır.
Bu konuda şair Davud b. Rezin şöyle bir şiir söylemiştir:
"Harun sayesinde her beldede nur ışıdı.
Onun adilane yönetimi sayesinde yol doğruldu.
O öyle bir imamdır ki, Allah'ın zatıyla meşgul oldu.
En çok ilgilendiği şey, gaza ve hac oldu.
İnsanların gözler onun yüzünün nuru karşısında kısır oldu.
Yüzünün güzelliği ve güleryüzlülüğü insanlara göründüğünde,
İnsanlar ona karşı gözlerini kıstılar.
Allah'ın emin halifesi Harun, cömerttir.
Kendisinden birşey ümid edenlere ümid ettiklerinden fazlasını verir." gitti.
Bu senede Süleyman b. Abdullah el-Bekkar, Anadolu'ya gazaya[24]

Hicretin Yüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Halil B. Ahmed

Ahmed b. Amr b. Temim Ebu Abdirman el-Ferahidî. el- ^ ^ denilir. Ezd kabilesindendi. Nahivcilerin üstadıdır. Sibe-, Nadr b Şümeyl ve diğer büyük nahivciler ondan ilim tahsil et-? erdir. Aruz ilminin mucidi de odur- Aruz ilmini beş daireye tak-etmiş, bu beş daireden de onbeş bahir meydana getirmiştir. Ahfeş de buna bir bahir ilave etmiştir ki, buna "habep bahri" denir. Şairler den biri bu hususta şöyle demiştir:
"Halil yaratılmadan önce insanların şiirleri sahihti." Halil b. Ahmed'in nağmelerle ilgili bilgisi de vardı. Musiki ilmin vakıftı. Bu konuda eserler tasnif etmiştir. Lügat ilmiyle ilgili "Kita bü'l-Ayn" onundur. Bu kitabı yazmaya başlamış, ancak ömrü vefa et mediğinden ötürü eseri Nadr b. Şümeyl ve arkadaşlarından kendi seviyesinde olanlar, Müric es-Sedusî ve Nasr b. Ali el-Cehdemî tamamladılar. İbn Dürüstveyh bir kitap yazmış, bu kitabında Halil'in kendisine yaptığı tesiri anlatmış ve faydalı bilgiler vermişti.
Halil b. Ahmed; salih, akıllı, vakur ve kâmil bir adamdı. Gerçekten dünyalığa önem vermezdi, az mal sahibiydi. Dar geçime, sıkıntılı bir hayata katlanırdı ve şöyle derdi: "Benim dünya ile ilgili tasalarım kapımın ötesine geçmez." Güzel ahlaklı, zarif bir insandı. Anlatıldığına göre zihnî kapasitesi dar olan bir adam aruz ilmini ondan öğrenmeye çalışmıştı. Ondan bahsederken şöyle demiştir:
- Ben, o adama bir gün şöyle bir soru sordum:
- Sen şu beyti nasıl takti edersin:
"Bir şeyi yapmayı beceremezsen onu bırak, Yapabileceğin işlere yönel."
Bu beyti kendi bilgisi nisbetinde takti' etmeye benimle birlikte başladı. Sonra yanımdan kalkıp gitti. Bir daha da yanıma gelmedi. Muhtemelen kendisine söylemek istediğimi anlamıştı, onun için dönmedi.
Anlatıldığına göre o, Peygamber (s.a.v.)'den sonra babası hariç hiç kimseye Ahmed adım vermemiştir.
Halil b. Ahmed, hicretin 100. senesinde doğmuş, hicretin 171. senesinde Basra'da vefat etmiştir. Meşhur olan rivayet böyledir, ama hicretin 160. senesinde vefat ettiği de söylenir. "Şüzûrü'1-Ukûd" adlı eserinde İbn Cevzî'nin ifadesine göre Halil b Ahmed hicretin 130. senesinde vefat etmiştir. Bu cidden garip bir ifadedir. Meşhur olan birinci rivayettir. [25]

Rebi B. Süleyman

Rebi b. Süleyman b. Abdülcebbar b. Kamil el-Muradî. Murad kabilesinin azatlısıdır, Mısırlıdır. Bilgili bir kimseydi, Şafiî'den

rivayetlerde bulunmuştur ve ondan rivayette bulunanların da sonuncusudur. Salih bir kimseydi. Şafiî ona, Büveytî'ye, Müzenî'ye ve İbn Ab" dülhakem'e ders vermiş ve bunları iyice yetiştirmişti. O da hakikaten bu jşte muvaffak olmuştu. Bu konuda şöyle bir şiiri vardır:
"Güzelce sabredersen genişliğe çok çabuk ulaşırsın.
İşlerde Allah'ı tasdik eden ve ona karşı dürüst davranan kurtuluşa erer.
Allah'tan korkan kimseye eza ve cefa ulaşmaz.
Allah hakkında güzel ümidler besleyen kimse Allah'ı umduğu gibi bulur." [26]

Rebi B. Süleyman B. Davud

Rebi b. Süleyman b. Davud el-Cizî. Bu da Şafiî'den rivayetlerde bulunmuştur. Ancak bu zat, hicretin 256. senesinde vefa etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [27]

Hicretin Yüzyetmîşbirinci Senesi

Bu senede Harun Reşid, Yahya b. Halid'e vezirlik payesinin yanı sıra mührünü de verdi
Bu senede Harun Reşid, Cezire valisi Muhammed b. Ferruh'u,' Huld sarayında kendi huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürttü.
Fadl b. Said el-Harurî isyan etti. Bu yüzden öldürüldü.
İfrikiye valisi Ruh b. Hatim, halifenin ziyaretine geldi.
Halifenin annesi Hayzuran Mekke'ye gitti. Hac mevsimine kadar orada ikamet etti, haccını da ifa etti.
Bu senede halifenin amcası Abdüssamed b. Ali, insanlara haccettirdi. [28]

Hicretin Yüzyetmişikinci Senesi

Bu senede Harun Reşid, Iraklılardan ürünün yansına ek olarak alman öşür vergisini kaldırdı.
Bu senede Harun Reşid Bağdat'tan çıkıp kendisine kalacak başka bir yer aradı, fakat kesin karara varamadığı için geri döndü.
Bu senede Harun Reşid'in amcası Yakub b. Ebi Cafer el-Mansur, asanlara haccettirdi.
Bu senede İshak b. Süleyman b. Ali, Anadolu'ya gazaya gitti. [29]

Hicretin Yüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede Muhammed b. Süleyman, Basra'da vefat etti. Harun eŞJd, onun halifelere yarayacak mallarına el konulmasın emretti.
Malları arasında çok miktarda altın, gümüş ve diğer eşyalar görüldü Savaşlarda ve Müslümanların yararına olan işlerde kullanılmak üze re bu mallara el konuldu.
Muhammed b. Süleyman'ın soy kütüğü şöyledir: Muhammed b Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Annesi Ümmü Hasaı binti Cafer b. Hasan b. Hasan b. Ali'dir. Muhammed b. Süleyman, Kureyş'in bahadırlarmdandı. Mansur tarafından Basra v Küfe valiliklerine atanmıştı. Mehdi onu, kendi kızı Abbasiye ile evlendirmiş ti. Çok miktarda malı ve serveti vardı. Günlük geliri 100.000 dirhemdi. Kırmızı yakuttan, misli görülmemiş bir yüzüğü vardı.
Yetimin başını arkadan ön kısma kadar sıvazlamak, babası olan çocuğun ise başını ön taraftan arka kısma doğru sıvazlamak gerektiğine dair merfu bir hadisi dedesi tariki ile babasından rivayet etmiştir. Harun Reşid'in ziyaretine gelmiş, halifeliğini tebrik etmişti. Harun da ona ikramda bulunmuş, saygı göstermiş ve eski yetkisine ilave bazı yetkiler vermişti. Hilafet sarayından çıkmak istediği zaman Harun Reşid de onunla beraber çıkmış ve onu Kilvaza'ya kadar uğur-lamıştı.
Muhammed b. Süleyman, bu senenin cemaziyelahir ayında ellibir yaşında iken vefat etti. Harun Reşid onun gizli kalan mal arasında hilafet makamına yarayacak olanları seçmesi için birini göndermişti. Giden görevli onun mallarının sayımını yaptığında 3.000.000 dinar altını, 6.000.000 gümüş dirhemi ve ayrıca bazı emlaki bulunduğunu tespit etmişti.
İbn Cerir'in rivayetine göre Muhammed b. Süleyman ile Harun Reşid'in annesi Hayzuran aynı günde vefat etmişlerdir.
Cariyelerinden biri Muhammed b. Süleyman'ın mezarı başında durup şöyle bir şiir okumuştu:
"Ey Muhammed! Dün gece yanında kaldığın kimsenin başına toprak dökülsün.
Toprağı onun üzerine at ve ona; yaşa, de.
Ey toprak, biz seni severiz ve senin üzerine saçıldığın kimseden başka bizde şeref yoktur, şeref onundur."
Bu senede halife Mehdi'nin cariyesi ve mü'minlerin enıiri Musa el-Hadi ile Harun Reşid'in anneleri Hayzuran vefat etti. Mehd onu satın almış, sarayına yerleştirmişti. Mehdi'nin yanında itibar kazanınca Mehdi onu azad etmiş ve onunla evlenmişti.

Hayzuran da ona iki erkek çocuk doğurmuştu ki, ikisi de halife olmuşlardır. Biri Musa el-Hadi, diğeri de Harun Reşid idi. Bu şeref onun Hayzuran'dan başka bir de Abdülmelik b. Mervan'ın karısı ve Velid ile Süleyman'ın anVellade binti Abbas el-Absiye'ye nasib olmuştu. Bir de Şahfe-^ nd binti Feyruz b. Yezdücürd'e nasib olmuştu. Bu hatun, efendisi tr lid b. Abdülmelik'e, Mervan ve İbrahim adında iki erkek çocuk do-J j^uş, bunların ikisi de halifeliğe geçmişlerdi.
Hayzuran, efendisi Mehdi, onun babası ve dedesi tariki ile îbn Abbas'tan rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan korkan kimseyi herşey korur."
Hayzuran, satın alması için kendisine sunulduğunda Mehdi onu beğenmişti, ancak bacaklarının inceliğinden hoşlanmamış ve ona şöyle demişti:
- Ey cariye! Son derece hüsn-ü cemal sahibisin, yalnız şu bacakların ince ve yaralı ve bereli olmasa.
- Ey mü'minlerin emiri, şu bacaklardan ziyade bunların bağlı olduğu yere muhtaçsın. Bunları görnıesen de olur.
Mehdi onun verdiği cevabı beğenmiş ve onu satın almış. Hayzuran onun gözdesi haline gelmiş, itibar sahibi olmuştu. Mehdi'nin sağlığında bir kez haccetmişti. Mekke'de iken Mehdi ona bir mektup göndererek yalnızlığım ve ona olan aşkını, özlemini şu şiirle dile getirmişti:
"Biz son derece sevinç içindeyiz ama, sevincimiz ancak seninle tamamlanır.
Bir tek eksiğimiz vardır ey sevgilim, siz uzakta biz buradayız. Hızla buraya doğru gelin, eğer yapabiliyorsamz, Rüzgarlarla birlikte uçarak gelin."
Hayzuran, Mehdi'ye şu cevabı göndermişti. Ya da yanma gelen Mehdi'nin ulağına şöyle demişti:
"Anlattığın özlemini anladık. Neredeyse uçacaktık, ama uçamadık.
Keşke rüzgarlar kalbimizdeki aşkı ve özlemi size ulaş tır abilseler.
Senin için hep özlem duyuyorum ama benden uzaktayken sen yine de sevinç içinde olabiliyor s an, sevincin devam etsin."
Anlatıldığına göre, kendisi ile aynı günde vefat eden Basra valisi hamnıed b. Süleyman, ona 100 cariye hediye etmişti. Her cariye-njn elinde miskle dolu gümüş birer kupa vardı. Bu hareketine karşı-]k Hayzuran ona şöyle bir mektup yazmıştı:
Eğer senin hakkındaki düşüncelerimizi maddi şeylerle ifade et-ek için bunları göndermiş isen bizim senin hakkında düşündükleri-lz> senin bize gönderdiklerinden çok daha yüksek ve fazladır. Sen bunun bedelini bize eksik göndermişsin. Ama bize gönderdiğin bu diyelerle dostluluğunıuzu fa zl al aştırmayı istiyorsan, dostlukta b itham etmiş oldun." Böyle diyerek hediyeleri Muhammed b. rori göndermişti
ivıescıa-ı uçu. yuıuaıcıımu yıuiK geım ı.uuü.060 dir-hemdi. Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine üç gün kala, cuma gecesi B#ğdat'ta ve^at etti- 0ğm Harun Reşid, cenazesini teşyi etmek için saraydan çıktı, tabutunun altına girdi ve mezarlığa kadar götürdü. Yolda ayağı çamura battı. Mezarlığa vardığında su getirterek ayakların1 yıkadı. Mest giyip annesinin cenaze namazını kıldırdı Onu mezarına yerleştirdi. Mezardan çıktığında kendisine bir kürsü getirildi, üzerine oturdu. Fadl b. Rebi'i çağırdı Mühürü ona verdi ve onu vekilharcı yaptı.
Harun Reşid, annesi Hayzuran'ın defni esnasında şair İbn Nü-veyre'nin Şu beyitlerini okudu:
"Bizler zamanın bir kısmında Cüzeyme'nin nedimeleri gibi idik. Övle beraberdik ki, artık bunlar ayrılmaz deniliyordu.
Birbirimizden ayrıldığımızda ben ve Malik -uzun süre beraber kaldığımı^ halde- sanki bir gece dahi beraber olmamış gibiydik." [30]

Hicretin Yüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Gadir

Gadir, Musa el-Hadi'nin cariyesi idi. Musa el-Hadi, onu gerçekten çok severdi- Gadir cidden güzel şarkı söylerdi.
Günün birinde şarkı söylemekte iken Musa el-Hadi ondan ayrı düşeceği günü düşündü ve yüzünün rengi değişti. Orada bulunanlardan biri' "Sana ne oldu ey mü'minlerin emin?" diye sorunca Musa el-Hadi ona Şu cevabı verdi: "Öleceğimi, benden sonra Harun'un halifeliğe geçeceğini ve bu cariyemle evleneceğini düşündüm." Meclisinde hazır bulunanlar ona: "Sana canımız feda olsun. Allah sana uzun ömürler versin." dediler. Onun için dua ettiler.
Sonra Musa el-Hadi, kardeşi Harun'u yanına çağırdı. Olup biten leri ona anlattı. Harun Reşid de: "Allah göstermesin." dedi Hacu;ta lak köle a^ad etmek, yaya veya binek üzerinde gideceği haccın Ali tarafından kabul edilmemesi gibi ağır yeminler ettirerek onul1 aû ile evlenenıesini istedi. Harun Reşid de ona istediği bu ye^uiıe yaptı Ayrıca Hadi, cariyeden de bu şekilde yemin etmesini intedıAe. yemin etti.
Aradan iki ay geçmeden Musa el-Hadi vefat etti. Harun Reşid, caye Gadir'i çağırarak ona evlenme teklifinde bulundu. Gadi de: "Na-,xl olur, ikimiz de Musa el-Hadi'ye yemin ettik, evlenmeyeceğimizi söyledik?" dedi. Harun Reşid: "Senin yemininin de kendi yeminimin de keffaretini ben ödeyeceğim." dedi.,Onunla evlendi. Gadir onun gözdesi oldu. Öyle ki, Harun'un kucağında uyumakta iken Harun onu rahatsız etmekten korktuğu için hiç kımıldamazdı, hareket etmezdi.
Yine bir gece Harun'un yatağında uyumakta iken çığlık atıp ağlayarak uyandı. Harun ona: "Neyin var?" diye sorunca, Gadir şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emin, şimdi rüyamda Hadi'yi gördüm. Bana şöyle diyordu:

Ben mezar sakinlerinin komşusu olduktan sonra bana verdiğin sözü bozdun.
Beni unuttun. Bana ettiğin yalan ve asılsız günah yeminleri bozdun.
İhanet ederek kardeşimle evlendin. Sana Gadir (ihanet eden) adını veren doğru söylemiştir.
Ben kemikleri çürümüş kimseler arasına girdim. Dünyadan ayrılıp göçmüş ölülerden sayıldım.
Yeni arkadaşın sana mübarek olmasın. Belalar üzerinden kalkmasın.
Sabaha varmadan benim yanıma gelesin ve benim uğradığım aki-bete sen de uğrayasın!"
Harun Reşid ona: "Bu karışık rüyalardan biridir." deyince, Gadir: hİÇ de Öyle de1 ey mü'minlerin emiri. Onun söylediği
uSfnkİ kalbime yazıldı." dedi. Sonra sarsıldı, çırpınmaya Sabaha varmadan vefat etti. [31]

Heylane

Reşidin cariyesi idi- Bu kadın "Hiye liennehu: O adını vermişti" S°ZÜnü çok kullandığı için Harun Reşid ona Heylane Halikı,Gy Harun Heylane'yi çok severdi. Daha önce Heyla-ıJn evine jntr r? b" Bermek'in cariyesiydi. Harun Reşid bir gün ,
Zaman Harun halife değildi. Yolda iken Heylane lne °na ŞÖyle ddİne' Halikı,Gy u Heylaneyi çok severdi. Daha önce
Heyla °,nıJn evine jntr r? b" Bermek'in cariyesiydi. Harun Reşid bir gün kar§ılaştı tt , Zaman Harun halife dğildi Yld ik
Hlne
"" Se*dlne °na ŞÖyle dedİ:
nasibimiz olmayacak mı? Senden yararlanamayacak
- Bunun yolu nedir?
- Beni şu ihtiyar Halid'ten iste, beni sana hibe etsin.
Harun, Heylane yi Yahya b. Halid'ten istedi. Yahya da Heylane'yi ona hibe etti. Heylane böylece Harun'un gözdesi haline geldi. Harun'un yanında üç sene kaldı. Sonra vefat etti. Harun onun ölümüne çok üzüldü. Onun için bir ağıt yaktı:
"Üzerine toprak örttükleri ve hasretin yüreğimde dolaştığı zaman dedim ki:
Git, Allah'ın huzuruna var. Senden sonra artık ebediyete kadar hiçbir şey beni sevindirip mutlu kılamaz."
Heylane'nin ölümü nedeniyle Abbas b. Ahnef de şöyle demişti:
"Ey ölümüyle mezarların birbirlerini muştuladığı ve sevindiği kadın.
Zaman beni üzmeyi amaçladı ve seni vurdu.
Bir dost arıyorum ama beni teselli edecek bir dost bulamıyorum.
Yalnız sağlığında seni görmüş olduğum yerlere gidip dolaşıyorum.
Harun Reşid, bu şiirin sahibi Abbas b, Ahnef e, 40.000 dirhem verilmesini emretti. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Hicretin Yüzyetmişdördüncü Senesi

Bu yıl Şam'da bazı karışıklıklar çıktı. Yine bu yılda Harun Reşid, İmam Ebu Yusuf un oğlu Yusuf u kadılığa tayin etti. Ebu Yusuf un babası da hayattaydı.
Bu yılda Abdülmelik b. Salih, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans'a girdi.
Bu yılda Harun Reşid insanlara haccettirdi. Mekke'ye yaklaştığında şehirde veba salgını olduğunu duydu, şehre girmedi. Vakfe zamanı Arafat'ta vakfesini yaptı. Sonra Müzdelife'ye, oradan da Mi-na'ya gitti. Sonra Mekke'ye girip sa'yını yaptı. Şehirde durmayıp ayrıldı ve Bağdat'a döndü. [33]

Hicretin Yüzyetmîşbeşinci Senesi

Bu senede Harun Reşid kendisinden sonraki dönem için oğlu Mu-hammed b. Zübeyde'yi veliahd tayin etti, ona Emin adın verdi. O esnada Emin henüz beş yaşındaydı. Şair Süllem el-Hasir bu konuda şöyle dedi:
"Allah halifeyi muvaffak kılsın. Çünkü o, seçkin ve parlak şahsiyetler için hilafet evini kurdu.
O halifedir, babası ve dedesi de halifedir. Bunlar görerek ve deneyerek onun liyakatma şahitlik ettiler.
Cinler ve insanlar Mehdi el-Hüda Muhammed b. Zübeyde'ye bey'at ettiler. O ki annesi Zübeyde, Cafer'in kızıdır."
Harun Reşid, Abdullah el-Me'mun'da asalet ve üstünlük görüyor ve şöyle diyordu: "Vallahi, onda Mansur'un akıl ve tedbiri, Mehdi'nin nüsük ve ibadeti, Hadi'nin izzet-i nefsi vardır. Buna dördüncü bir vasıf eklememi istersen bunu da yaparım. Ama Muhammed b. Zübeyde'yi veliahdlıkta ondan öne alıyorum ve biliyorum ki o, hevesine uyan biridir. Fakat bundan başkasını da yapamıyorum." Böyle dedikten sonra da şu şiiri okudu:
"Görüşün ve fikrin yüzü bana göründü. Yalnız ben daha akıllı olan ve tedbir gerektiren işe galib oldum.
Aramızda paylaştıktan sonra sütü artık nasıl memeye geri sokarız. Artık o süt paylaşılan ve yağma edilen bir nesne haline gelmiştir.

Düzeldikten sonra işlerin eğrilmesinden, sağlanıl aştıktan sonra yönetimin çatırdamasından korkuyorum."
Bu senede Abdülmelik b. Salih, Anadolu'ya gazaya gitti. Vakidî
böyle demiştir.
Bu senede Harun Reşid insanlara haccettirmiştir.

Yine bu senede Yahya b. Abdullah b. Hasan, Deylem'e gitmiş, orada isyan hareketini başlatmıştır. [34]

Hicretin Yüzyetmîşbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abide Ve Zahide Bir Hatun Olan Şa'vane

Şa'vane, siyahi bir cariyeydi, çokça ibadet ederdi. Kendisinden güzel sözler rivayet edilmiştir.
Fudayl b. İyaz, ondan dua tebinde bulunmuş, o da Fudayl'a şu cevabı vermişti: "Seninle Allah arasında bir vesile yok mudur ki kendisine dua ettiğinde duana icabet etsin?"

Şa'vane'nin bu cevabı karşısında Fudayl, hıçkırarak yere düşmüş ve bayılmıştı. [35]

Leys B. Sa'd

Leys b. Sa'd b. Abdurrahman el-Fehmî. Fehim kabilesinin azatlısı idi.
İbn Hallikan dedi ki: "Leys, Kays b. Rufaa'nın azadhsı idi. Yarıi Rufaa kabilesinden Abdurrahman b. Müsafir el-Fehmî'nin azadlısry-di. Leys, Mısır diyarının imamıydı. Bu hususta hiç ihtilaf yoktur."
Leys, Mısır'a bağlı Kalkaşende kasabasında, hicretin doksandör-düncü senesinde doğdu. Hicri 175. senenin şaban ayında vefa etti Hayatının büyük bir kısmını Mısır'da geçirdi.
İbn Hallikan dedi ki: "Onun aslı Kalkaşende şehrindedir. Anlatıldığına göre sağlam bir zihni vardı. Mısır'da kadılığa tayin edildi. Ama kadılık görevine başladıktan sonra zihni karıştı. Hicretin 124. senesinde doğdu." Bu, cidden gariptir.
Anlatıldığına göre onun senelik geliri 5.000 dinardı. Senelik gelirinin 80.000 dinar olduğunu söyleyenler de vardır. Buna rağmen zekatla mükellef olmamıştı. Fıkıh, hadis ve Arap gramerinde imamdı.
Şafiî dedi ki: "Leys, İmam Malik'ten daha fakihti. Ancak o kendi arkadaşlarını kaybetti."
İmam Malik, kendi kızına çeyiz olarak vermek için Leys'ten bir miktar aspur istedi. Leys de ona hediye olarak otuz yük aspur gönderdi. İmam Malik, ihtiyacı kadar olan aspuru aldı, artanını da 500 dinara sattı. Yine de yanında bir miktar aspur kaldı.
Bir defasında hacca gittiğinde İmam Malik ona bir tabak taze hurma ikram etti. O da hurmayı alıp tabağın içine 1.000 dinar koyup İmam Malik'e gönderdi.
Alim arkadaşlarından bazısına, 1.000 dinar veya buna yakın miktarda para hibe ederdi.
Arkadaşlarıyla birlikte gemiye binerek İskenderiye'ye sefer yapardı. Yolculukta arkadaşlarıyla birlikte kendisi bir gemiye, mutfağını da erzaklarıyla birlikte başka bir gemiye yüklerdi. Onun menkıbeleri cidden çoktur.
İbn Hallikan'dan nakledildiğine göre Leys'in vefat ettiği günde adamın biri şöyle demiştir;
"Leys gitti artık. Sizin Leys'iniz (aslanınız) yoktur. İlim garip kaldı ve mezara gömüldü."

Leys'i defnedenler, etraflarına baktılar ve bu şiiri okuyan kimseyi göremediler. [36]

Münzir B. Abdullah

Münz b. Abdullah b. Münzir el-Kureşî. Halife Mehdi ona kadılık +eklif etti- Bu görevi kabul ettiği takdirde ona beytü'l-maldan 100.000 dirhem para vereceğini söyledi. Ancak Münzir şöyle cevap verdi:
- Ben yönetime geçmemek için Allah'a söz vermişim. Allah'a verdiğim sözü bozmaktan Allah'a sığınırım ve müminlerin emirinden de özür dilerim.
Mehdi ona şöyle sordu: -Vallahimi?
- Vallahi öyle.

- Öyleyse var git, seni bu görevden affettim. [37]

Hicretin Yüzyetmişaltıncı Senesi

Bu senede Yahya b. Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b.Ebi Ta-lib, Deylem diyarında isyan etti. Çok sayıda insan ve büyük kalabalıklar ona tabi oldular, kuvveti arttı. Çeşitli mıntıkalardan ve şehirlerden insanlar göçüp yanma geldiler. Harun Reşid bundan rahatsız oldu. Fadl b. Yahya b. Halid b. Bermek'i, 50.000 askerle üzerine gönderdi. Kûrı Cebel, Rey, Cürcan

Taberistan, Komes ve havalisinde Fadl'ı yetkili kıldı. Fadl b. Yahya, büyük bir alâyişle oraya doğru yola koyuldu. Her konakta Harun Reşid'in mektupları özel ulak vasıtasıyla Fadl b. Yahya'ya ulaşıyor, ayrıca Harun Reşid ona çeşitli armağanlar gönderiyor, ihsanlarda bulunuyordu.

Öte yandan Harun Reşid, Deylem hükümdarına mektup yazarak Yahya'nın kendilerine ulaştırılmasına yardımcı olması durumunda 1.000.000 dirhem vereceğini vaad etti. Fadl da Yahya b. Abdullah'a mektuplar yazıp kâh tehdid ederek, kâh birşeyler vaad ederek kimi zaman da ümidlendirip rağbet ettirerek kendisine teslim olması durumunda Harun Reşid'in yanında onu affettirme girişiminde bulunacağını söyledi. Yahya, Harun Reşid'in bizzat kendi eliyle eman yazısı yazıp göndermesi durumunda ancak teslim olacağını söyledi. Fadl da bu durumu bir mektupla Harun Reşid'e bildirdi. Harun Reşid buna Çol sevindi. Fadl'm Harun Reşid yanında itibarı yükseldi.

Harun Reşid, bunun üzerine Yahya için kendi eliyle bir eman ku yazdı. Emannameye fıkıhçıları ve Haşimilerin önde gelenle- şahit tuttu. Şahitler arasında Abdüssamed b. Ali de vardı. Harun id bu emannameyi, birçok armağanlarla birlikte Fadl ve adamla-, Yahya'ya teslim etmeleri için gönderdi. Fadl ve adamları bu görevi yerine getirdiler, emannameyi ve armağanları Yahya'ya teslim ettiler.

Sonra kendisini alıp Bağdat'a getirdiler. Harun Reşid onu karsı, ladı, ona ikramda bulundu. Bol miktarda armağanlar ve bağışlar verdi.

Bermek ailesi Harun Reşid'e büyük hizmetlerde bulundular. Öv leki Yahya b. Halid: "Ben ve oğlum bizzat ona hizmette bulunduk " demiştir. Yahya b. Halid'i Harun Reşid'in yanına getiren Fadl'ın Harun Reşid yanında mevki ve itibarı yükseldi. Çünkü o böyle yapmakla Abbasilerle Fatımiler arasında bansın gerçekleşmesine çaba sarfet-mişti. Mervan b. Ebi Hafsa, Fad b. Yahya'yı bu yaptığından Ötürü şükranla anarak şöyle bir şiir söylemişti:

"Muzafer oldun. Bermekilerin eli felç olmasın. Sen Haşimiler arasındaki çatlağı onarıp barışı gerçekleştirdin Öyle bir zamanda ki, barışçılar bu çatlağı onarmaktan aciz kaldılar.

Geri çekildiler ve bu çatlak onarılamaz, dediler. Sen kendi ellerinle öyle bir planı gerçekleştirdin ki,

Bu şeref, mevsimler boyu hatırası yad edilecek bir şeref haline geldi.

Hükümranlık çakmağı böylece hep yanar oldu.

Sizler için ki, çakmaklar hisse sahipleri için yumulduğunda sizler için açılır."

Dediler ki: Bundan sonra Harun Reşid, Yahya b. Abdullah b. Ha-san'a karşı tavır değiştirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre onu hapse attırdı. Sonra Haşimilerden bir cemaat meclisinde oturmakta-larken onu huzuruna getirtti. Yahya huzura geldiğinde Harun'un kendisine göndermiş olduğu emannameyi getirip gösterdi. Harun Reşid, Muhammed b. Hasan'a bu emannamenin sahih olup olmadığım sordu. O da sahih olduğunu söyleyince Harun Reşid ona öfkelendi.

Ebü'l-Bahterı dedi ki: "Ey halife, bu emanname bir şey ifade etmez. Sen bu adam hakkında dilediğin hükmü ver." Böyle dedikten sonra emannameyi parçalayarak üzerine tükürdü.

Harun Reşid, Yahya b. Abdullah'a öfkeli bir şekilde gülümseyerek şöyle dedi:

- De bakalım ne diyeceksen. İnsanlar seni zehirlediğimizi söylüyorlar, öyle mi?

- Ey mü'minlerin emiri, bizimle sizin aranızda akrabalık, sıla-ı rahim ve hukuk vardır. Beni niçin azaplandırıp hapse atıyorsun?

Harun Reşid ona acıdı, bu esnada Bekkar b. Mus'ab b. Sabit b-Abdullah b. Zübeyr araya girerek şöyle dedi: '

- Ey mü'minlerin emiri! Bu sözler seni aldatmasın. Bu adam ası sakîdir. Seni aldatmak, habislik yapmak için böyle söylüyor. Bu bi-Ve bulunduğumuz şehri ifsad etti. Düzenimizi bozdu, orada isyan çı-

Yahya dönüp Bekkar'a şöyle dedi:

- Siz kim oluyorsunuz; Allah size afiyet versin? Senin baban be-babalarımla ve şunun babalarıyla birlikte Medine'ye hicret etti.

Bundan sonra Yahya, halife Harun Reşid'e şöyle dedi:

_ Ey mü'minlerin emiri! Kardeşim Muhammed b. Abdullah öldü-üldüğü zaman bu adam bana geldi ve: "Senin kardeşini öldürene Allah lanet etsin!" dedi ve bu konuda yirmi beyit kadar şiir okudu. Sonra da şöyle dedi: "Eğer sen şu ayaklanma işini başlatırsan sana ilk bey'at edecek olan benim. Biz sana destek olduğumuz halde ne diye Basra'ya gitmiyorsun?"

Yahya b. Abdullah'ın böyle demesi üzerine Harun Reşid ile Bekkar b. Mus'ab ez-Zübeyrî'nin yüzlerinin rengi değişti. Bekkar büyük yeminler ederek Yahya'nın bu konuda yalan söylediğini iddia etti. Harun Reşid de bu duruma şaştı, sonra Yahya'ya şöyle dedi:

- Bekkar'ın o zaman sana kardeşin için okuduğu mersiyeden bir-şeyler hatırlayabiliyor musun?

- Evet.

Böyle dedikten sonra Harun Reşid'e o mersiyenin bir kısmını okudu. Bekkar b. Mus'ab inkarında devam etti. Yahya b. Abdullah ona şöyle dedi:

- Eğer yalan söylüyorsam, Allah'ın güç ve kuvvetinden uzak olayım. Allah beni kendi gücüm ve kuvvetimle başbaşa bıraksın, de.

Bekkar, bu şekilde yemin etmeye yanaşmadı. Harun Reşid öfkelenerek mutlaka bu şekilde yemin etmesini emretti. O da yemin etti. Harun Reşid'in huzurundan çıkmadan Cenâb-ı Allah onu felç etti ve o saatte öldü.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre karısı onun yüzüne bir yastık bastırarak boğmak suretiyle onu öldürmüştür. Allah onu kahretsin.

Sonra Harun Reşid, Yahya b. Abdullah'ı serbest bıraktı ve ona 100.000 dinar verdi. Anlatıldığına göre onu bir günden az bir süre veya başka bir rivayette ifade edildiğine göre üç gün süreyle hapiste tutmuştu. Harun Reşid'den ona ulaşan paraların toplamı 400.000 di-
oldu. Bundan bir ay sonrasına kadar yaşadı. Sonra vefat etti. Al-
ona rahmet eylesin,
Bu senede Şam'da Nizarîler -ki bunlar Kays kabilesinden idiler- Yemanîler arasında büyük bir fitne meydana geldi. Bu, Havran'da pydana gelen ilk aşiret kavgası oldu. Bunlar, cahiliye dönemindeki hallerine döndüler ve iki taraftan da çok sayıda insan öldü. O esnada Şam bölgesinin valisi, Harun Reşid'in amcası oğlu Musa b. İsa idi Abdüssamed b. Ali olduğu da söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Dıımşk şehrinin valisi ise Cafer el-Mansur'un kölelerinden Sindi b. Sehl idi
Şam valisi, Kays kabilesinin reisi Ebü'l-Heyzam el-Mizzî'nin Dımışk şehrine hakim olmasından korkarak fitne esnasında şehrin surlarını yıktı. Ebü'l-Heyzam el-Mizzî, çirkin yaratıhşlı bir adamdı. Ca-hiz onun hakkında şöyle demiştir: «O kervancılara, denizcilere dokumacılara yemin ettirmez ve, "Söz bunların sözüdür." derdi. Hamallar ve kitap muallimlerine gelince onların sözünün doğru olup olmadığını anlamak için istihare yapardı.»
Ebü'l-Heyzam el-Mizzî, hicretin 204. senesinde vefat etti. Fitne büyüyünce Harun Reşid, Musa b. Yahya b. Halid' komutanlardan ve reisülküttaplardan oluşan bir cemaatla oraya gönderdi. Bunlar halkı barıştırdılar. Fitne ateşi söndü, halkın işleri yoluna girdi. Bunlar fitnenin elebaşlarından bir grubu alıp Harun Reşid'e götürdüler. Harun Reşid de bunlar hakkında verilecek hükmü Yahya b. Halid'e bıraktı. Yahya da onları affedip serbest bıraktı. Bu hususta şairlerden biri şöyle demişti:
"Şam iyiden iyiye karıştı, öyle bir fitne meydana geldi ki küçük çocukların saçları üzüntüden ağardı.
Musa, süvari ve piyadeleriyle Şam'a aktı.
O gelince Şam sadece onun bereketiyle itaate yanaştı, boyun eğdi.
Bu böyle bir cömert kişidir ki bütün cömertlikleri alt etmiştir.
Babası Yahya'nın ve dedelerinin cömertliklerini aşıp geride bırakmıştır.
Musa b. Yahya, eski yeni bütün mallarını ve paralarını vererek cömertlik yaptı.
Musa cömertliğin zirvesine ulaştı. Cömertlik onun yatağının astandır.
Ben gerek nesir gerek manzum bütün övgülerimde sadece onu kasdettim.
Bermekilerin şerefi ona raci oldu.
O, kendisine dönen bu şerefle çok yüceîdi.
Onlar şiirin hafifine de uzununa da sahip oldular."
Bu senede Harun Reşid, Gıtrif b. Atâ'yı Horasan valiliğinden azletti; yerine Arus lakabıyla tanınan Hamza b. Malik b. Heyser el-Huzaî'yi tayin etti.
Bu senede Harun Reşid, Mısır valiliğine birini ataması işini, Cafer b. Yahya b. Halid'e bıraktı. Cafer de oraya Ömer b Mehran'ı tayin etmeyi uygun gördü ve tayin etti. Ömer b. Mehran; çirkin yaratıhşlı» hğı bozuk, şaşı gözlü, zayıf vücutlu biri idi. Ömer'i oraya tayin et-esinin sebebi şuydu: Mısır valisi Musa b. İsa, Harun Reşid'i tahtın-Jf n indirmeye niyetlenmişti. Bun duyan Harun Reşid: "Vallahi Mu-(vı Mısır valiliğinden azledeceğim. Yerine insanların en güzelini ta-S. edeceğim." demiş ve Ömer b. Mehran'ı çağırarak onu Cafer b. Yahya el-Bermekî'nin tavsiyesi üzerine Mısır'a vali olarak tayin etmişti- Ömer bir katıra, kölesi Ebu Dürre de başka bir katıra binerek Mısır'a gittiler. Şehire girdiklerinde vali Musa b. İsa'nın meclisine gittiler ve orada bulunan insanların geri tarafında oturdular. Cemaat dağıldıktan sonra Musa b. İsa, kim olduğunu bilmeksizin Ömer b. jyfehran'a yönelip sordu:
- Bir ihtiyacın mı var ey ihtiyar adam?
- Evet. Allah valiyi ıslah etsin.
Böyle dedikten sonra mektubu valiye verdi. Vali mektubu okuyunca ona şöyle dedi:
- Ömer b. Mehran sen misin?
- Evet.
- "Mısır hakimiyeti ve mülkü benim değil midir?" dediği zaman Allah Firavun'a lanet etsin.
Bundan sonra görevi Ömer'e devretti ve Mısır'dan ayrılıp gitti. Ömer b. Mehran da işinin başına geçti. Altın, gümüş ve kumaş dışında halktan hiçbir hediye kabul etmedi. Sonra kendisine sunulan bütün hediyelerin üzerine sahiplerinin adlarını yazdı. Bundan sonra halktan haracı talep etti ve bu hususta onları zorladı. Bazıları ödemeyi geciktirince yemin ederek, "Haracı ödemeyi geciktirene şöyle ve şöyle yaparım." diye tehditte bulundu. Bol miktarda haraç topladı. Topladığı haraçları Bağdat'a gönderdi. Haraç ödeme işini geciktireni de Bağdat'a gönderiyordu. İnsanlar onun idaresinde itaatkar oldular, edeplendiler.
Haracın ikinci taksitinin ödenme dönemi gelince halkın çoğu ödemekten aciz kaldı. O da bu kimseleri huzuruna çağırdı, daha önce kendisine sunmuş oldukları hediyeleri de getirtti. Sunulan hediye nakit ise o hediyeyi haraca mahsub etti. Eğer sunulan hediye buğday ise, buğdayı satıp parasını haraca mahsub etti ve onlara: "Ben bu hediyeleri sizin için yanımda saklamıştım. İhtiyaç duyacağınız anda harcayacağımı karara bağlamıştım." dedi. Böylece Mısır'da haraç ödeme işi mükemmel bir şekilde tamamlandı. Ondan önce hiçbir vali b°yle bir uygulamayı gerçekleştirememişti.
Haraç ödeme işini tam bir şekilde tamamladıktan sonra oradan ^Idı. Çünkü o, Mısır'a atandığı zaman ülkenin düzeni sağlanıncaya ve haraç işi tamamlanıncaya kadar orada görev yapacağını, bu işi &erçekleştirdikten sonra görevden

affedileceğini şart koşmuştu. Mısır'da onun beraberinde asker falan yoktu. Sadece kölesi Ebu ve hacibi vardı. İşlerini o bizza yürütürdü.

Bu senede Abdurrahman b. Abdülmelik Anadolu'ya gazaya ve bir kale fethetti.

Bu senede Harun Reşid'in zevcesi Zübeyde, kardeşi ile birlikte haccetti. Hac emiri, Harun Reşid'in amcası Süleyman b. Eb Cafer el-Mansur'du. [38]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/204-215.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/216.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/216-217.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/217-219.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/220.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/220-223.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/223-225.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/225-226.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/226-227.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/227-244.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/244.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/244-246.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/246.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/246-247.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/247-250.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/250-251.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/251-253.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/253-254.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/254.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/254-263.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/263-265.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/266-267.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/267-269.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/269-271.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/271-272.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/272-273.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/273.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/273.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/273.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/273-276.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/276-277.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/277-278.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/278.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/278-279.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/279.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/280.

[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/281.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/281-286.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin Yüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İbrahim B. Salih
İbrahim B. Hereme
Salih B. Beşir El-Mîrrî
Müseyyeb B. Züheyr
Veddah B. Abdullah
Hicretin Yüzyetmişyedinci Senesi
Hicretin Yüzyetmişsekizinci Senesi
Hicretin Yüzyetmişdokuzuncu Senesi
Hicretin Yüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Muhammed
İmam Malik
Hicretin Yüzseksenincî Senesi
Hicretin Yüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Cafer
Hassan B. Ebi Sinan
Afiye B. Yezîd
Sibeveyhî
Ufeyre El-Abide
Hicretin Yüzseksenbirînci Senesi
Hicretin Yüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Hasan B. Kahtabe
Abdullah B. Mübarek
Mufaddal B. Fudale
Yakub Et-Taib
Hicretin Yüzseksenikincî Senesi
Maan B. Zaide
Kadı Ebu Yusuf
Yakub B. Davud B. Tahman
Hicretin Yüzseksenüçüncü Senesi
Musa B. Cafer
Haşim B. Beşir B. Ebi Hazım
Yahya B.Zekeriya
Yunus B. Habib
Hicretin Yüzseksendördüncü Senesi
Hicretin Yüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Ahmed B. Reşid
Abdulah B. Mus'ab
Abdullah B. Abdülaziz El-Ömerî
Muhammed B. Yusuf B. Ma'dan
Hicretin Yüzseksenbeşînci Senesi
Hicretin Yüzseksenbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Abdüssamed B. Ali
Rabiatü'l-Adeviye
Hicretin Yüzseksenaltıncı Senesi
Hicretin Yüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Şair Süllem El-Hasir
Abbas B. Muhammed
Yaktın B. Musa
Hicretin Yüzseksenyedinci Senesi
Hicretin Yüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Cafer B.Yahya
Garip Bir Hikaye
Fudayl B. İyaz
Hicretin Yüzseksensekîzînci Senesi
Ebu İshak El-Fezarî
İbrahim El-Musılî
Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesi
Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Kisaî
Muhammed B. Hasan B. Züfer
Hicretin Yüzdoksanıncı Senesi
Hicretin Yüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Esed B. Amr B. Amir
Yahya B. Halid B. Bermek
Hicretin Yüzdoksanbirinci Senesi
Hicretin Yüzdoksanikincî Senesi
Hicretin Yüzdoksanîkînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Cami
Bekir B.Nattah
Abdullah B. Îdris
Sa'saab. Selam

Ali B. Zibyan
Abbas B. Ahnef
İsa B. Cafer
Fadl B.Yahya
Mansur B. Zibrikan
Kadı Ebu Yusuf'un Oğlu Yusuf
Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesi
Harun Reşid'in Vefatı
Harun Reşidin Biyografisi
Sağlığın düşüp gitti, hastalık sana geldi.»
«Ben Ka'ka' b. Amr'ın yanında oturan kişiydim. Onun yanında oturan kimse nasipsiz kalmaz.»
«Gözlerinden biri ile uyur, diğeriyle gelecek musibetleri gözetler. O, uyurken dahi uyanık durur.»
«Aşk, Allah'ın bütün kulları arasında dolaştı; Nihayet gelip bende durdu.»
Sen ellerimi ve ayaklarımı kessen de sana olan aşkımdan derim ki: Güzel yaptın, daha da yap.»

Hicretin Yüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Salih

İbrahim b. Salih b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Mısır valisi idi. Bu senenin şaban ayında vefat etti. [1]

İbrahim B. Hereme

Bu zat şairdi. Soy kütüğü şöyledir: İbrahim b. Ali b. Seleme b. Amir b. Hereme Ebu İshak el-Fihri el-Medenî.
Medine heyeti ile birlikte halife Mansur'un ziyaretine gelmişti. Bunlar Mansur'un karşısında bir perde arkasında oturtuldular. Perdenin gerisinde oturan halife halkı görüyordu ama meclistekiler onu göremiyorlar di. Hacib Ebü'l-Hasib de ayakta durmuş "Ey mü'minle-rin emiri, bu falan hatiptir." diyor, halife Mansur da o hatibe, konuşmasını emrediyor, hatip konuşmaya başlıyordu. Sonra hacib, "Ey mü'minlerin emiri, bu falan şairdir." diyor, Mansur da şiir okumasını emrediyor, o da şiir okumaya başlıyordu. En sona kalan İbn Hereme oldu. Ben onun şöyle dediğini işittim: "Sana merhaba değil, Allah senin gözünü doyurmasın ve seni memnun etmesin." İbn Hereme diyor ki: Ben böyle deyince artık "Ey İbn Hereme sen öldün!" dedim. Sonra halife benden şiir okumamı istedi. Ben de ona şu kasidemi okudum:
"Kendisine eman verdiğin kimse tehlikelerden emin olur. Ama kendisini ağlatmak istediğin kimse de ağlar."
Halife Mansur perdenin kaldırılmasını emretti, perde kaldırıldı-Yüzünün ay parçası gibi aydınlandığını gördüm. Kasidenin gerisim okumamı emretti ve bana, yanma yaklaşıp yakınında oturmamı emretti. Sonra bana şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana ey İbrahim! Eğer duyduğum bazı günahların olmasaydı sana arkadaşlarından daha çok armağan verirdim.
- Ey mü'minlerin emiri, işlediğimi duyduğun her günahı, eğer af-
tmenıiş isen ben onu ikrar ediyorum.
Ben böyle deyince kırbacı aldı. Bana iki darbe vurdu, sonra da ba-10 000 dirhem ve bir kaftan verilmesini emretti. Beni affetti ve arkadaşlarımın arasına kattı.
Halife Mansur, ona şu şiirinden ötürü kızgınlık duyuyordu;
"Her ne kadar onları sevdiğimden ötürü kınansam da,
Ben, Hz. Fatıma evladını seviyorum.
Onlar ki, muhkem ayetleri ve İslâm dinini, ayakta duran dimdik olan bir nesebi getiren Rasûlullah'ın kızının evladıdır.
Onları sevmek bana yeter. Meralarda otlayan hayvanları bu yüzden benden esirgeseler de umurumda değil."
Asnıaî, İbn Hereme hakkında şöyle demiştir: "Şairler, İbn Hereme ile sona erdiler."
Ebü'l-Ferec İbn Cevzî; îbn Hereme'nin hicri 176. senede vefat ettiğini söylemiştir.
Bu senede vefat edenler arasında Veki b. Cerrah'ın babası Cerrah b. Melih, Said b. Abdurrahman b. Abdullah b. Cemil Ebu Abdullah el-Medinî de bulunmaktadır. Bu zat, Mehdi'nin zamanında Bağdat'ta onyedi sene kazaskerlik yapmıştır. İbn Main ile diğerleri bunun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. [2]

Salih B. Beşir El-Mîrrî

Abid ve zahidlerdendi. Çok ağlardı, Öğüt verirdi. Süfyan-ı Sevrî ve diğer âlimler onun meclisine katılırlardı. Süfyan: "Bu kavmin uya-ncısıdır." derdi. Mehdi, meclisine gelmesi için ona haber saldı. Bir merkebe binerek Mehdi'nin yanma geldi. Halifenin oturduğu sergiye yaklaştı, hâlâ bineğinin üzerindeydi. Halife Mehdi, veliahdları Musa ile Harun'a, kalkıp onu karşılamalarını ve bineğinden indirmelerini emretti. Onlar da hemen kalkıp onu karşıladılar ve bineğinden indirdiler. Bu saygı ve tazim karşısında Salih, kendi kendine: "Eğer bunlarla idare-i maslahat yapar ve bugün bu makamda hakkı açıklam.azsam ziyana uğrarım." dedi. Sonra Mehdi'nin yanına oturdu, ona çok tesirli bir vaaz verdi. Nihayet onu ağlattı, sonra Mehdi'ye şöyle

dedi:
"Bilesin ki Rasûlullah (s.a.v.), ümmeti arasında kendisine muha-jefet eden kimselerin hasmıdır. Muhammed (s.a.v.)'in hasım olduğu ^msenin Allah da hasmı olur. Sen ahirette Allah'a ve Rasûlüne karşı j^uhakeme olunacağın esnada seni kurtarmayı gerektirecek delilleri hazırla. Yoksa kendini helake teslim et. Bilesin ki, düşenler arasında yerden en geç kalkacak olan kimse, heva ve bid'atlardan darbe yiye rek yere düşmüş olan kimsedir. Bilesin ki, Cenâb-ı Allah kullarının üzerinde kahredici güce sahiptir. İnsanlar arasında ayağı kaymayan 1 ve çok sebat eden kimse, Allah'ın kitabını ve Rasûlünün sünnetin' kabul edip bunların hükmüne uyan kimsedir."
Daha uzun sözler sarfetti. Mehdi ağladı ve bu sözlerinin kendi divanına yazılmasını görevlilere emretti.
Bu senede Abdülnıelik b. Muhammed b. Muhammed b. Ebi Bekr Amr b. Hazm vefat etti. Bu zat, Irak'a kadı olarak gelmişti.
Yine bu senede Ferec b. Fudale et-Tenuhi el-Hümusî vefat etti Bu zat Harun Reşid'in halifeliği zamanında Bağdat'ta beytü'l-malm müdürü idi. Bu senede vefat etti. Hicretin seksensekizinci senesinde doğmuştu. Vefat ettiğinde seksensekiz yaşındaydı.
Onun menkibele-rinden biri şudur:
Halife Mansur, bir gün altın köşke gelmiş, herkes ayağa kalkmıştı. Sadece sözünü ettiğimiz Ferec b; Fudale yerinde oturmuş ve kalkmamıştı. Mansur öfkelenerek: "Niçin kalkmadın?" diye sorunca Fudale şu cevabı vermişti:
"Cenâb-ı Allah'ın, sana karşı kıyam etmemi ve senin de buna niçin razı olduğunu her ikimize sormasından korktum. Çünkü Rasûlul-lah (s.a.v.), insan için ayağa kalkmayı hoş görmemişti."
Onun bu cevabı karşısında Mansur ağlamaya başlamış, onu yakınına oturtmuş ve ihtiyaçlarını karşılamıştı. [3]

Müseyyeb B. Züheyr

Müseyyeb b. Züheyr b. Amr Ebu Seleme ed-Dabbî. Halife Mansur, Mehdi ve Harun Reşid zamanında Bağdat'ta muhafi kuvvetleri komutanıydı. Mehdi'nin hilafeti zamanında bir ara Horasan valiliği de yapmıştı. Doksanaltı sene yaşadı. [4]

Veddah B. Abdullah

Veddah b. Abdullah Ebu Avane es-Sırrî. Simlerin azadlısı idi. Rivayet imamlarındandı. Seksen yaşını aşmış olduğu halde bu senede vefat etti. [5]

Hicretin Yüzyetmişyedinci Senesi

Bu senede Harun Reşid, Cafer el-Bermekî'yi Mısır valiliğinden azlederek yerine İshak b. Süleyman'ı tayin etti. Hamza b Malik'i de Horasan valiliğinden azledip Rey ve Sicistan valiliğine Mısır valilig1 de ekleyerek Faal b- Yahya el-Bermekî'y tayin etti. 111 Vakidî'nin anlattığına göre bu senede muharrem ayının sonların-halk şiddetli bir fırtına ve karanlığa maruz kaldı. Bu senenin safer dvinda da aynı durum meydana geldi.
Ru senede Harun Reşid insanlara haccettirdi. Bu senede Kûfeli kadı Şüreyk b. Abdullah en-Nehaî vefat etti. Bu t Ebu İshak'ta ve birçok kimselerden hadis dinlemiştir. Güzel bir Z rcılaması ve infazı vardı. Mahkemeye oturmadan kahvaltısını ya-ar sonra mestinin arasından bir kağıt çıkararak kağıdabakar, ondan sonra davacıları huzuruna alırdı.
Arkadaşlarından biri onun her gün bakmakta olduğu o kağıtta ne vazıh olduğunu merak etti. Neticede gördü ki kağıtta şunlar yazılı: "Ey Şüreyk b. Abdullah! Sıratı hatırla, onun keskinliğini düşün. Ey Süreyk b. Abdullah! Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda duracağın ve hesap vereceğin zamanı hatırla!"
Bu senenin zilkade ayının başında cumartesi günü vefat etti. Bu senede Abdülvahid b. Zeyd, Muhammed b. Müslim ve Musa b A'yün de vefat ettiler. [6]

Hicretin Yüzyetmişsekizinci Senesi

Bu senede Kays ve Kudaa kabilelerinden bir grup, Mısır valisi İshak b. Süleyman'a isyan ettiler. Onunla savaştılar, büyük bir fitne meydana geldi. Harun Reşid oraya İshak'a takviye olarak Filistin valisi Herseme b. A'yün'ü birkaç komutan ve bir asker birlikle gönderdi. Bunlar isyancılarla savaştılar, nihayet onları itaat altına aldılar. Sonra asiler, yükümlü oldukları haracı ödediler. Görevlerini ifa ettiler. Herseme, İshak b. Süleyman'ın yerine Mısır'da bir ay kadar valilik yaptı. Sonra Harun Reşid onu azlederek yerine Abdülmelik b. Salih'i tayin etti.
Bu senede İfrikiye halkından bir grup ayaklanarak Fadl b. Ravh b- Hatim'i öldürdüler. Orada bulunan Mühelleb ailesinden insanları kovdular. Harun Reşid, üzerlerine Herseme'yi gönderdi. Asiler, Herseme vasıtasıyla itaat altına alındılar.
Bu senede Harun Reşid, bütün hilafet işlerini Yahya b. Halid b. Bermek'e bıraktı.

Bu senede Velid b. Tarif, Cezire'de isyan etti. Bağımsızlığını ilan ettı ve Cezirelilerden bir kısmını öldürdü. Sonra Ermeniye'ye gitti ve beride anlatacağımız işleri yaptı.
Bu senede Fadl b. Yahya, Horasan'a gitti. Orada güzel bir yöne-
sergiledi. Mescitler ve kaleler inşa etti. Maveraünnehir'de gaza . Abbasiler adını verdiği Acemlerden bir grup asker aldı. Aralarında dostluk tesis etti. Bu askerlerin sayısı 500.000 kadardı. Bunlardan 20.000 askeri Bağdat'a gönderdi. Bunlar Bağdat'ta Kermeniler olarak tanınıyorlardı. Şair Mervan b. Ebi Hafsa, bu konuda şöyle de misti:
"Fadl, bir yıldızdır ki batışı yoktur. Savaş esnasında yıldızlar batarken o batmaz. Kavmin mülkünün koruyucusudur, parlak bir yıldızdır. Atadan kalma mızraklarını ellerinde taşırlar, koruyucudurlar. Hacılara su verenlerin oğulları, yani Abbasiler.
Onun sayesinde askeri birlikler oluşturdular, onun onlardan başka amacı yoktur.
Abbas oğullarının askeri birlikleri tanındılar.
Fadl, Acemlerle Araplardan oluşan askerleri bir araya getirdi.
Sayıları beşyüzbini bulan askerler sebat ettiler.
Bunlar divanlarda kayıtlıdırlar.
Nisbette Rasûlullah'a daha yakın olan Abbasileri müdafaa ederler.
Cömerttir, Yahya'nın oğlu Fadl'dır. Onun elinde ne altın, ne de gümüş kalmaz, hep gider. Kuşağım bağladığı günden beri bazı kavimler onun hibe ettiği paralarla mal sahibi oldular.
Cömertlikte çok ileri safhadadır. Gücüne diyecek yoktur.
Elde edilmek için yorgunluk ve zahmet çekilen paralar onun cömertliği sayesinde elde edilir.
Cömertçe para vermediği zaman akıl verir.
Hind yapısı kılıçlar kınlarından çekildiğinde de geri durmaz.
Hiçbir şeye razı değildir, gayesi Allah'ın hoşnutluğudur.
Haktan başkasına razı olmaz, gazabı da yoktur.
Ey Fadl, senin cömertliğin o kadar taştı ki, artık;
Ne sağanak yağmurlar, ne de dalgalanan denizler denk olamazlar cömertliğine."
Horasan'a gitmezden Önce de şair Mervan onun için şu şiiri okumuştu:
"Görmez misin ki cömertlik, Âdem'in elinden yuvarlanıp geldi,
Nihayet Fadl'ın avucuna düştü.
Ebü'l-Abbas'm seması sağanak yağmur yağdırdığında,
Gör hele sen, o cömertlikte ne sağanak yağmurlar yağdırır!"
Aynı şair yine Fadl hakkında şöyle demişti:
"Çocuğunun açlığı anneyi üzüp paniğe düşürdüğünde, Anne, çocuğu için Fadl'ın adıyla dua eder, çocuk da susar. Ey Fadl, İslâmiyet seninle yaşasın. Sen, İslâm'ın izzetisin. Sen, küçük çocukları yaşlı ihtiyarlar gibi olgun olan bir kavimdensin."
Böyle dediği için Fadl, şair Mervan'a 100.000 dirhem verilmesini görevlilere emretmişti. îbn Cerir böyle demiştir.
güllem el-Hasir de Bermekiler hakkında şu methiyeyi yazmıştı:
"Cömertlik denizi Bermekilere komşu olan bir evde, Kişi yoksul düşmekten nasıl korkar?
Bermekiler öyle bir kavimdir ki, Fadl b. Yahya onlardandır. O medarı iftihar bir kimsedir ki, iftiharda kimse ona denk olamaz.
Onun için iki gün vardır: Bir gün cömert olur, bir gün de savaşçı.
Zaman sanki bu ikisi arasında esirdir. Bermekilerden biri on yaşına vardığında, Tek amacı ya emir ya da vezir olmaktı."
Fadl b. Yahya'nın Horasan'a yaptığı bu seferi esnasında karşılaştığı bazı garip haller olmuştu. Oralarda çok beldeleri fethetmişti. Kabil'i ve Maveraünnehir'i ele geçirmişti. Güçlü, kuvvetli Türkleri mağlup etmişti. Bu yolda gerçekten çok miktarda para sarfetmişti. Sonra Bağdat'a dönmüştü. Bağdat'a yaklaştığında Harun Reşid ve eşraf onu karşılamaya çıktılar Şairler, hatipler ve insanların ileri gelenleri onun istikbaline çıktılar. Bunlardan bazısına birer milyon, bazısına da beşeryüzbin dirhem para verdi. Bu uğurda sayımı yapılamayacak kadar çok para sarfetti.
.Şairlerden biri onun huzuruna girdi. Fadl'ın yanmda para keseleri vardı, bunları gelenlere dağıtıyordu. Manzarayı gören şair şöyle dedi:
"Bütün cimri insanların cimriliklerine karşı Cenâb-ı Allah, Fadl b. Yahya b. Halid'in cömertliğini ortaya koymuştur."
Fadl, o şaire bol miktarda para verilmesini görevlilere emretti. Bu senenin yaz mevsiminde, Muaviye b. Züfer b. Asım gazaya git-"Kış mevsiminde de Süleyman b. Raşid gazaya gitti.
Bu senede Mekke valisi Muhammed b. İbrahim b. Muhammed b. ı b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi.
senede Cafer b. Süleyman, Anter b. Kasım, Abdülmelik b. Muhammed b. Ebi Bekr b. Amr b. Hazm (Bağdat kadısı) vefa ettiler Abdülmelik'in cenaze namazını Harun Reşid kıldırdı ve cenaze Bağdat'ta defnedildi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Abdülmeiik b Muhammed, hicretin 177. senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Hicretin Yüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senede Fadl b. Yahya, yerine Ömer b. Cemil'i vekil bırakarak Horasan'dan Bağdat'a geldi. Harun Reşid de oraya Mansur b
Yezid b. Mansur el-Himyerî'yi tayin etti.
Bu senede Harun Reşid, Halid b. Bermek'i haciplikten azlederek yerine Fadl b. Rebi'i tayin etti.
Bu senede Horasan'da Hamza b. Etrük Sicistanî isyan etti. Bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.
Bu senede Velid b. Tarif eş-Şâri, Cezire'ye döndü. Burada onun gücü arttı, taraftarları çoğaldı. Harun Reşid, onun üzerine
Yezid b. Mezyed eş-Şeybanî'yi gönderdi. Yezid bir fırsatım bularak onu öldürdü. Böylece adamları dağılıp gittiler. Faria,
öldürülen kardeşi Velid b. Tarif için şu ağıdı yakmıştı:
"Ey habur ağacı! Sana ne olmuş, yaprakların dökülmemiş? Sanki Velid'in öldürülmesine hiç üzülmemişsin. O öyle bir yiğitti
ki, takvadan başka bir azığı sevmezdi. Mızrak ve kılıçlardan başka da bir malı sevmezdi."
Bu senede Harun Reşid, Allah'a şükür ifadesi olarak Bağdat'tan umre için Mekke'ye gitti. Umresini tamamladıktan sonra hac
mevsimine kadar Medine'de ikamet etti ve haccım da ifa etti. Mekke'den Mina'ya, oradan da Arafat'a yaya olarak gitti. Bütür
ziyaret yerlerini ve meş'arleri yaya olarak ziyaret etti. Sonra Basra yolu üzerinden Bağdat'a döndü. [8]

Hicretin Yüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Muhammed

İsmail b. Muhammed b. Yezid b. Rebia Ebu Haşim el-Himyerî. Seyyid lakabını almıştı. Meşhur şairlerdendi. Ama pis bi
Rafizi ve murdar bir Şii idi. İçki içenlerden ve öldükten sonra tekrar dünyaya dönüleceğini iddia edenlerdendi. Günün birinde
bir adama şöyle demisti: "Bana bir dinar borç ver, dünyaya döndüğümüzde sana yüz di-oar ödeyeyim." Adam ona şu cevabı
vermişti: "Korkarım ki, sen dünyaya köpek ya da domuz olarak dönersin. O zaman da dinarım boşa
gider."
Allah kahretsin onu, şiirinde sahabelere söverdi. Asmaî, onun hakkında şöyle demiştir: "Eğer bu kötülüğü olmasaydı onun
sınıfında ve tabakasında bulunanlardan hiçbirini ondan Önceye almazdım. Hiç kimseyi ona tercih etmezdim. Özellikle Ebu
Bekir ve Ömer'i ve bunların oğullarını hedef alırdı."
îbn Cevzî, onun şiirlerinden bazılarını nakle tmiştir, ama şiirleri çirkin ve müstehcen olduğu için nakletmeyi uygun görmedim.
Öldüğü zaman, yüzü kararmış ve şiddetli bir sıkıntıya maruz kalmıştı. Sahabelere sövmüş olduğundan Ötürü kimse onu
defnetmedi.
Bu senede vefat edenler arasında hadis imamlarından Hammad b. Zeyd, salih şahsiyetlerden Halid b. Abdullah -bu za
Müslümanların efendi ve lider şahsiyetlerindendi. Nefsini Allah'tan dört kez satın almıştı-, İmam Malik b. Enes, Evzaî'nin
arkadaşı Hekal b. Ziyad ve Ebu Ahves de bulunmaktadır. Bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışızdır. [9]

İmam Malik

İmam Malik, bu senede vefat eden şahsiyetlerin en meşhurudur. Tabileri bulunan dört mezhep imamlarından biridir.
Soy kütüğü şöyledir: Malik b. Enes b. Malik b. Amir b. Ebi Amir b. Amr b. Haris b. Gaylan b. Haşed b. Amr b. Haris. Haris'in
künyesi, Zû Asbah el-Himyerî'dir.
İmam Malik'in künyesi, Ebu Abdillah'tır. Medinelidir. Kendi zamanında hicret diyarının (Medine'nin) imamı idi. Birden fazla
tabiiden rivayetlerde bulunmuştur. Bir grup imam kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Kendisinden hadis rivayet edenler
arasında,iki Süfyan, Şu'be, İbn Mübarek, Evzaî, İbn Mehdi, İbn Cüreyc, Leys, Şafiî, Zührî, Yahya b. Said el-Ensârî, Yahya b
Said el-Kettan, Yahya b. Yahya el-Endülüsî, Yahya b. Yahya en-Nisaburî de bulunmaktadır.
Buharî dedi ki: "Senedlerin en sahihi, İmam Malik'in Nafî tariki ^e ibn Ömer'den yaptığı rivayetlerin senetleridir."
Süfyan b. Uyeyne dedi ki: "İmam Mâlik, hadis ricalini çok şiddetli bir şekilde tenkide tabi tutardı."
Yahya b. Main dedi ki: "İmam Malik'in kendisinden rivayet ettiği her ravi sikadır. Sadece Ebu Ümeyye hariç."
Birden fazla âlim dediler ki: "İmam Malik, Nafî ile Zührî'nin arkadaşları arasında en sebatlı olandır."
İmam Şafiî dedi ki: "Hadis konusu geldiğinde İmanı Malik yıldım dır. Hadis öğrenmek isteyenler İmam Malik'in çoluk çocuğu
mesabe-sindedirler."
İmam Malik'in menkıbeleri cidden çoktur. İmamlar onu o kadar övmüşler ki, onların bu övgülerini burada nakletmemize imkân
yoktur.
Ebu Mus'ab dedi ki: İmam Malik'in şöyle dediğini işittim: "Yetmiş kişi benim fetva vermeye ehil olduğuma şahitlik etmeden
fetva vermedim."
îmanı Malik, hadis okumak istediği zaman temizlenir, güzel kokular sürünür, sakalını tarar, elbiselerinin en güzelini giyinirdi.
Gerçekten de güzel elbise giyinirdi. Yüzüğünün kaşında, "Allah bana yeter, o ne güzel vekildir." diye yazılı idi. Evine
girerken, "Allah'ın dilediği olur. Kuvvet ancak Allah iledir." derdi. Evinde çeşitli sergiler serilmişti.
Muhammed b, Abdullah b. Hasan, isyan hareketini başlattığı zaman İmam Malik kendi evine kapandı, ne taziye için ne de

tebrikte bulunmak için hiç kimsenin yanma gitmedi. Cumaya ve cemaata de katılmadı ve şöyle derdi: "Kişinin bildiği herşeyi söylemesi gerekmez. Kişilerin hepsi mazeret beyan edecek güce sahip olamazlar."
Can çekişirken, "Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet ederim." dedi. Sonra sözünü şöyle sürdürdü: "Bundan Önce de hüküm Allah'a aitti. Bundan sonra da ona ait olacaktır." Bu senenin safer ayının 14'ünde geceleyin vefat etti. Bu senenin rebiyül-evvel ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken seksen-beş yaşındaydı. Vakıdî'nin ifadesine göre ise yetmiş yaşındaydı. Bakî' mezarlığına defnedildi.
Tirmizî, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yakın zamanda insanlar ilim talep etmek için develerin ciğerlerine (böğürlerine) vurarak (yolculuğa çıkacaklar) ama, Medine âliminden (İmanı Malik'ten) daha âlim birini bulamayacaklardır." Daha sonra Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.
Rivayete göre İbn Uyeyne, bu hadiste sözü edilen Medine âliminin İmam Malik b. Enes olduğunu söylemiştir. Abdürrazzak da böyle demiştir. Başka bir rivayette ise İbn Uyeyne, bu hadiste sözü edilen kişi Abdüaziz b. Abdullah eî-Ömerî'dir, demiştir.
İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde İmam Malik'in biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve faydalı bilgiler vermiştir. [10]

Hicretin Yüzsekseninci Senesi

Bu senede Şam'da Nizarilerle Yemenliler arasında büyük bir fitne koptu. Harun Reşid, bundan rahatsız oldu ve Cafer el-Bermekî'yi bu fitneyi bastırmak üzere bir grup komutan ve askerle Şam'a gönderdi. Cafer, Şam'a girdi, halk kendisine itaat etti. Halkın elindeki atları, kılıçları ve mızrakları topladı. Allah onun vasıtasıyla fitne ateşini söndürdü. Şairlerden biri bu konuda şöyle demişti:
"Şam'da fitne ateşleri tutuşturuldu.
İşte Şam'daki bu ateşin söndürülme vakti geldi.
Bermek ailesinin denizindeki dalgalar coştuğunda ve bu fitnenin
üzerine geldiğinde,
Fitne ateşinin korları ve kıvılcımları söndürüldü.
Mü'minlerin emiri Harun, Cafer'i bu fitneyi bastırmakla görevlendirdi.
Onun sayesinde çatlaklık ve kırıklıklar onarıldı.
Müminlerin emiri Harun, şerefli ve uğurlu Cafer'i bu işe şevketti.
Yemenlilerle Nizarhlar onun hükmüne boyun eğip razı oldular."
Cafer, Şam'da yerine halef olarak İsa el-Akkî'yi bıraktıktan sonra Bağdat'a döndü. Halifenin huzuruna vardığında halife Harun ona ikramda bulundu. Onu yakınında oturttu. Cafer, Şam'da çektiği yalnızlığı anlattı, sıkıntısını dile getirdi. Sonra da mü'minlerin emirinin yanına dönmeyi ve onun mübarek yüzünü görmeyi kendisine nasib eden ve böylece lütufta bulunan Allah'a hamdetti.
Harun Reşid bu senede Horasan ve Sicistan valiliklerine birini atama yetkisini Cafer'e verdi. Cafer de oraya Muhammed b Hasan b. Kahtabe'yi vali olarak tayin etti. Harun Reşid de bundan yirmi gece sonra Cafer'i Horasan naibliğinden azletti.
Harun Reşid bu senede, Haricilerin çokluğu nedeniyle Musul surlarını yıktırdı. Cafer'i muhafiz kuvvetlerinin komutanlığına tayin etti. Kendisi Rakka'ya gitti, orayı ikametgah edindi. Bağdat'ta, oğlu ^min Muhammed'i vekil bıraktı. Onu aynı zamanda Irakeyn valisi yaptı. Herseme'yi de İfrikiye valiliğinden azletti ve Bağdat'a çağırdı. Uh sonra Cafer, Herseme'yi muhafiz kuvvetlerinin başına komutan vekili olarak tayin etti.
Bu senede Mısır'da İskenderiye minaresinin uç kısmının yıkılm sına neden olan, şiddetli bir deprem meydana geldi.
Bu senede Cezire'de Hiraşe eş-Şeybanî ayaklandı. Müslim b. Bek-kar b. Müslim el-Ukaylî onu öldürdü.
Bu senede Cürcan'da kırmızı elbiseler giyinen ve kendilerine Mu-hammire denilen bir grup, isyan hareketi başlattılar. Artır b. Muham-med el-Amrekî adında bir adama tabi oldular. O da zındıklardandı Harun Reşid, Cürcan naibine haber gönderip Amr b. Muhammed'i öldürmesini emretti, o da öldürdü. Böylece Cenâb-ı Allah, anında onların fitne ateşlerini söndürdü.
Bu senede Züfer b. Asım, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede Musa b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi. [11]

Hicretin Yüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Cafer

İsmail b. Cafer b. Ebi Kesir el-Ensârî. Medinelilerin âlimi, kurra-sı ve de Bağdat'ta Ali b. el-Mehdi'nin terbiyecisi idi. Ali b. el-Mehdi de bu senede vefat etti. Defalarca hac emirliği yapmıştı. Reşid'den birkaç ay daha büyüktü. [12]

Hassan B. Ebi Sinan

Hassan b. Ebi Sinan b. Ebi Evfa b. Avf et-Tenuhi el-Enbarî. Hicretin altmışıncı senesinde doğdu. Enes b. Malik'i gördü. Ene onun için dua etti. Onun soyundan kadılar, vezirler ve salih insanlar dünyaya geldiler. Hem Abbasi hem Emevi devletini gördü. Hristiyandı, Müslüman oldu. İslâmiyeti güzelce yaşadı. Arapça, Farsça ve Sürya-nice yazmasını bilirdi. Seffah onu Enbar'a tayin ettiği zaman Rebia'-nın yanında Arapça katiplik yapardı.

Bu senede sika ravilerden Abdülvaris b. Said el-Beyrutî de vefat etti. [13]

Afiye B. Yezîd

Afiye b. Yezid b. Kays. Halife Mehdi tarafından İbn Ulase ile birlikte Bağdat'ın doğu kısmına kadı olarak tayin edilmişti. Bu ikisi safe camiinde kadılık yaparlar, hüküm verirlerdi.
buyükîBlam tarihi
jy; abid, zahid ve takvalı bir kimseydi. Bir gün öğle vaktinde Mehdi'nin huzuruna girdi ve ona şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, beni affet. Bu görevden ayrılmak istiyo-
- Seni niçin bu görevden affedeyim? Yoksa emirlerden biri seni
zorladı mı?
- Hayır, ama iki kişi yanıma gelerek davalaştılar. Onlardan biri
bana taze hurma hediye etmek istedi. Taze hurmayı sevdiğimi sanki duymuştu. Bana bir tabak taze hurma hediye etti, o hurmalar ancak halifemize layıktı. Ama kabul etmedim, geri verdim. Sabah olunca mahkemeye gidip oturduğumda ikisi benim kalbimde ve gözümde ay-nı olamadılar. Aksine benim gönlüm, bana hurma hediye etmek teşebbüsünde bulunan adamdan yana oldu. Ben onun hurmasını kabul etmediğim halde gönlüm ondan taraf oldu. Ya kabul etseydim nasıl olurdu? Ey mü'minlerin emiri, beni kadılık görevinden affet. Allah sana afiyet versin.
Bunun üzerine Mehdi onu kadılık görevinden affetti.
Asmaî dedi ki: Bir gün Harun Reşid'in huzurundaydım, yanında Afiye b. Yezid de vardı. Harun, ifadesini almak için onu yanma ça-ğırtmıştı. Çünkü bazıları onun aleyhinde Harun Reşid'in yanında jurnalcilik yapmış ve şikâyette bulunmuşlardı. Harun Reşid, hakkında söylenenleri ona soruyor, o da soruları cevaplıyordu. Oturum uzadı. O esnada halife Harun hapşırdı, herkes "Yerhamukellah: Allah sana rahmet etsin." dedi. Ama Afiye hayır duada bulunmadı. Harun Reşid ona sordu:
- Niçin sen de bu adamlarla birlikte benim için hayır duada bulunmadın?
- Çünkü sen elhamdülillah demedin.
Bu sözünün hak olduğunu ispatlamak için bu konuda bir de hadis okudu. Harun Reşid ona şu karşılığı verdi:
- Haydi görevinin başına dön. Allah'a yemin ederim ki hakkında üeri sürülen iddialar sende mevcut değildir. Çünkü sen Allah'a hamletmediğim bir hapşırma karşılığında benim için hayır duada bulunarak iltimasta bulunmadın. Başkaları için hiç iltimasta bulunmazsın.

Böyle dedikten sonra onu iyilikle asıl görevine iade etti. [14]

Sibeveyhî

Nahiv imamlarının âlimidir. Asıl adı Amr b. Osman b. Kanber ou Bişr'dir. Sibeveyhî lakabıyla tanınır. Beni Haris b. Ka'b'ın azadadır. Rebi b. Ziyad ailesinin azadlısı olduğu da söylenir. Annesi
çocukluğunda onu oynatırken kendisine sibeveyh dediği için bu laka bı almıştır. Sibeveyh, elma kokusu anlamına gelir.
Sibeveyhî, ilim tahsiline başlarken hadisçi ve nkıhçılara refakat etti. Hammad b. Seleme'den hadis ve fıkıh öğrendi. Bir gün hatalı hadis okuyunca Hammad onun okuyuşunu reddetti, kendisi bundan rahatsız oldu. Halil b. Ahmed'in ders halkasına devam etti. Nahivde mesafeler katetti. Parlak bir seviyeye ulaştı, Bağdat'a gitti. Kisaî'yi araştırdı. Sibeveyhî; yakışıklı, temiz ve güzel bir gençti. Yaşının küçüklüğüne rağmen her aileden bir hisse edep ve her ilimden de bir miktar öğrendi. Nahivde öyle bir kitap tasnif etti ki, onun seviyesine ulaşılamaz. Ondan sonra nahiv âlimleri onun kitabını şerh ettiler denizinin derinliklerine daldılar. Denizinin derinliklerindeki incileri çıkarmaya çalıştılar, ama denizinin dibine ulaşamadılar. Sa'leb'in iddiasına göre o, bu eserini yalnız başına tasnif etmemiş, aksine kırk kadar kimse bu eserin hazırlanması için katkıda bulunmuşlardır. Kendisi bu kırk kişiden biriymiş. Bu kitaptaki kaideler Halil'in ortaya koyduğu kaidelermiş ve güya Sibeveyhî bunların kendisine ait olduğunu söylemiş. Fakat Sayrafî, "Tabakatü'n-Nühât" adlı kitapta bunun asılsız olduğunu ifade etmiştir. Lügat ilmini Ebü'l-Hattab, Ahfeş ve diğerler âlimlerden aldığını söylemiştir.
Sibeveyhî şöyle derdi: "Said b. Ebi'l-Arube. Arube kelimesi cuma günü demektir. Bu kelimeyi lam-ı tarifsiz olarak telaffuz eden kimse hata yapmış olur." Bunu Yunus'a anlattıklarında Yunus: "Sibeveyhî doğru söylemiştir. Allah onun hayrını versin." demişti.
Talha b. Tahir'in yanında derece kazanmak için Horasan'a gitti. Çünkü Talha b. Tahir, nahiv ilmini severdi. Sibeveyhî orada hastalandı ve bu hastalığı sonunda vefat etti. Ölümü esnasında şu şiiri okudu:

"Kendisine ebedi kalsın diye dünyayı arzuluyordu; Ama arzulayan, arzuladığı şeyi elde edemeden öldü. Kendisi için kalıcı olsun diye bir fidanı yetiştirir; Ama fidan yaşar, eken Ölür."
Anlatıldığına göre, can çekişirken başını kardeşinin dizi üzerine koymuştu. Kardeşinin gözleri yaşannca gözyaşı Sibeveyhî'nin yüzüne damladı. Sibeveyhî uyandı, kardeşinin ağladığını görünce şöyle dedi:
"Biz hep birlikte bir aradaydık. Zaman bizi birbirimizden ayırdı, ebede kadar, sonsuza kadar.
Kim'artık zamana güvenebilir?"

Hatib Bağdadî dedi ki: "Anlatıldığına göre Sibeveyhî, vefat eder-otuziki yaşındaydı." [15]

Ufeyre El-Abide

Bu hatun, hep hüzünlüydü, çok ağlardı. Bir yakını seferden dönüp geldi. Ufeyre ağlamaya başladı. Niçin ağladığını kendisine sorduklarında şu cevabı verdi: "Bunun gelişi, Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna varacağımız günü bana hatırlattı. Kimi sevinçli olacak, kimi de helak olacaktır o gün."
Bu senede İmam Şafiî'nin şeyhi Müslim b. Halid ez-Zencî vefat etti. Bu zat, Mekkeliydi. Hafızasının zayıflığından ötürü tenkide uğramıştır. [16]

Hicretin Yüzseksenbirînci Senesi

Harun Reşid bu senede Bizans'a gaza yaptı. Safsaf kalesini fethetti. Şair Mervan b. Ebi Hafsa bu konuda şöyle demişti:
"Müminlerin adaletli emin Safsaf kalesini yerle bir etti."
Bu senede Abdülmelik b. Salih, Bizans'a gaza yaptı. Ankara'ya kadar gitti. Matmure'yi fethetti.
Bu senede Muhammire firkası Cürcan'da ayaklandı ve şehre hakim oldu.
Bu senede Harun Reşid, mektuplarının baş kısmına, Aziz ve Celil olan Allah'ı övdükten sonra Rasûlullah (s.a.v.) için de salat-ü selam ibarelerinin yazılmasını emretti.
Bu senede Harun Reşid, insanlara haccettirdi ve teşrik günlerinin bitmesini beklemeden acele olarak Mina'dan Mekke'ye gitti.
Yahya b. Halid, halifeden, kendisini vezirlikten affetmesini istedi. Harun Reşid'in affetmesi üzerine Yahya Mekke'de ikamete başladı. [17]

Hicretin Yüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Hasan B. Kahtabe

Büyük komutanlardandı.
Bu senede vefat edenler arasında Hamza b. Malik de vardı. Ha-^n Reşid zamanında Horasan valiliği yaptı. Hasan b. Arefe'nin şeyhi alef b. Halife de bu senede vefat etti. Vefatı sırasında kendisi 100 Işındaydı. [18]

Abdullah B. Mübarek

Künyesi Ebu Abdirrahman'dır. Mervezlidir, babası Türktü. Ben" Hanzela kabilesinden Henıedanh bir tüccarın azadlısıydı. İbı Müba rek Hemedan'a vardığında, efendilerinin çocuklarına iyilik ve ihsan da bulunurdu. Annesi Harezmli idi. Hicretin 118. senesinde doğdu İsmail b. Halid, A'nıeş, Hişam b. Urve, Humeyd et-Tavil ve diğer tabii imamlarından ders aldı. Halkın çoğu da ondan hadis dinlediler, ders aldılar. Hafızasının sağlamlığı, fıkıh ilminin derinliği, Arapçaya vukufu, zahidliği, cömertliği, cesareti ve şairliği ile tanınan ve övülen bir kimseydi. Güzel eserleri vardır. Derli toplu hikmetleri içeren güzel şiirleri de vardır. Çok gaza yapar, çok haccederdi. 400.000 dinar dolayında sermayesi vardı. Çeşitli şehir ve beldelere uğrayarak ticaret yapardı. Bir âlimle karşılaştığında ona iyilikte bulunurdu. Kazancı her sene 100.000 dinara ulaşırdı. Bu kazancının tümünü âbidlere zahidlere ve âlimlere sarfederdi. Bazen kendi sermayesinden de sar-fettiği olurdu.
Süfyan b. Uyeyne dedi ki: "Abdullah b. Mübarek'in yaşantısına ve sahabelerin yaşantısına baktım. Onların Rasûlullah (s.a.v.)'ın sohbetinde bulunmaktan başka, Abdullah'a bir üstünlükleri bulunduğunu görmedim."
İsmail b. Ayyaş dedi ki: "Yeryüzünde Abdullah b. Mübarek'in bir misli yoktur. Bildiğim hayırları Cenâb-ı Allah ona vermiştir. Arkadaşlarının bana anlattıklarına göre, Mısır'dan Mekke'ye kadar onunla yol arkadaşlığı yapmışlar, kendisi bütün yolculuğu boyunca oruçlu olduğu halde arkadaşlarıma hurma tatlısı yedirmiş."
Bir defasında Abdullah b. Mübarek, Rakka'ya gelmişti. Harun Reşid de oradaydı. Şehre girdiğinde insanlar Abdullah'ın etrafında toplandılar. Çevresinde büyük bir kalabalık olmuştu. Harun Reşid'in cariyelerinden biri sarayın balkonundan

kalabalığa baktı ve: "Şu insanlara ne olmuş?" diye sorunca kendisine şöyle cevap verdiler: "Horasan'dan Abdullah b. Mübarek adında bir âlim kişi gelmiş. İnsanlar onun etrafında toplanmışlar." Verilen bu cevap karşısında cariye şöyle dedi: "Hükümdar işte budur. Yoksa kırbaç, değnek, tehdit ve teşviklerle etrafında adamların toplandığı Harun Reşid değildir."
Abdullah b. Mübarek, bir defasında yine arkadaşlarıyla birlikte hac yolculuğuna çıkmıştı. Yolda bir şehrin yakınlarından geçiyorlar-ken bir kuşları Öldü. Kuşun ölüsünün çöplüğe atılmasını emretti. Arkadaşları kendisini geride bırakıp ilerlemişler; o da arkalarından gelmekteydi. Çöplüğe vardığı sırada bir kız çocuğunun oraya yakın bir evden çıkıp çöplüğe geldiğini ve ölü kuşu oradan alarak bir beze sardığım, sonra çabucak eve götürdüğünü gördü. Abdullah b. Mübarek,
üzerine kızın evine giderek niçin böyle yaptığını sordu, çocuk
cöyle cevap verdi:
- Ben ve kardeşim burada yalnızız, hiçbir şeyimiz yok. Şu peştamaldan başka hiçbir şeye sahip değiliz. Şu çöplüğe atılar şeylerden başka yiyeceğimiz de yok. Birkaç günden beri çaresiz kaldığımız için
öplüğe atılan leşlerle geçiniyoruz. Babamızın malı mülkü vardı, zalimin biri ona haksızlık etti. Malını aldı ve onu öldürdü.
îbn Mübarek bunu duyunca, hemen arkadaşlarına yüklerin indirilmesini emretti ve vekilharcına şöyle dedi:
- Senin yanında ne kadar para var?
- 1.000 dinar var.
- Yirmisini ayır... Onunla Merv şehrine dönelim. Gerisini de şu yoksul çocuklara ver. Böyle yapmak bizim için haccetmekten daha faziletlidir.
Böyle dedi ve Merv şehrine geri döndü.
Abdullah b. Mübarek, haccetmeye niyetlendiği zaman arkadaşlarına şöyle derdi: "Sizden bu sene haccetmeye niyetlenen olursa harçlığını yanıma getirsin ki ben onun masraflarını karşılayayım." Böyle dedikten sonra arkadaşlarının harçlıklarını yanına alır, herbirinin harçlığını bir keseye koyar, kesenin üzerine sahibinin adını yazar ve bütün para keselerini bir sandıkta toplardı. Sonra hepsine rahatça yetecek azıkları ve binekleri temin ederdi, kolaylık sağlardı. Böylece yola koyulup hacca giderlerdi.
Haclarını tamamladıktan sonra arkadaşlarına: "Aileniz herhangi bir hediye almanızı size tenbihledi mi?" diye sorar ve herbirine ten-bihlenen Mekke ve Yemen malı hediyeleri veya diğer yerlerde imal edilen hediyeleri satın alırdı. Medine'ye geldiklerinde onlara Medine imalatı olan hediyeleri de satın alırdı. Memleketlerine döndüklerinde yolda iken arkadaşlarının evlerine haber salar, evleri düzeltilir, tamir edilir ve kapıları beyaza boyanırdı. Memleketlerine vardıklarında istirahattan sonra bir yemek hazırlar, arkadaşlarım çağırır. Hepsi yemeği yerler ve onlara giysiler verirdi. Bundan sonra arkadaşlarının paralarını içinde muhafaza ettiği sandığı getirmelerini ailesine emreder. Sandık getirilir, içindeki para keselerini çıkarır. Her birine üze-nnde adı yazılı olan para kesesini iade ederdi. Onlar da paralarını alarak kendisine bu iyiliğinden ötürü güzel övgülerde bulunup teşekkür ederek evlerine dönerlerdi.
Abdullah b. Mübarek'in sofrası bir deve üzerinde taşınırdı. Sofrasında et, tavuk, helva ve diğer çeşitli yiyecekler bulunurdu. Kendisi Şiddetli sıcaklarda bile her zaman oruçlu olduğu halde insanlara ye-
yedirirdi.
defasında dilencinin biri ondan para istedi, dilenciye bir dirhem verdi. Arkadaşlarından biri ona: "Bunlar kebap ve paluze yiyOr. lar, bir dirhemden az para da yeterdi." deyince Abdullah b. Mübarek şu cevabı verdi: "Vallahi, ben bunun sadece bakla ve ekmek yediğini sanıyordum. Ama kebap ve paluze yiyiyorsa o zaman kendisine bir dirhem de yetmez." Böyle dedikten sonra kölelerinden birine: "Git dilenciyi yakala ve ona on dirhem ver." dedi.
Abdullah b. Mübarek'in fazilet ve menkıbeleri cidden çoktur. : Ebu Ömer b. Abdilberr dedi ki: 'Abdullah b. Mübarek'in heybetli
saygın, imam, adaletli ve makbul bir kişi olduğu hususunda âlimler
görüş birliği etmişlerdir."
Abdullah b. Mübarek, bu senenin ramazan ayında altmışüç yaşında iken Heyt şehrinde vefat etti. [19]

Mufaddal B. Fudale

İki kez Mısır kadılığına tayin edildi. Dindar ve güvenilir bir kimseydi. Cenâb-ı Allah'tan kalbindeki emeli gidermesini diledi Allah da giderdi. Bundan sonra artık hayattan ve dünyadan hiçbir tad almadı. Yine Allah'tan kendisini eski haline döndürmesini istedi ve eski haline döndü. [20]

Yakub Et-Taib

Çokça ibadet eden bir şahsiyetti. Kûfeliydi, Ali b. Muvaffak, Man-sur b. Ammar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir gece evden dışarı çıktım. Sabaha vardığımızı sanıyordum. Birde baktım ki vakit gecedir. Küçük bir kapının önünde oturdum. İçeride bir gencin ağlamakta olduğunu duydum, ağlayan genç şöyle diyordu:
"Ey Rabbim, senin onur ve üstünlüğüne yemin ederim ki, emirlerine muhalefet ederken sana isyan etmeyi kasdetmiş değildim.

Ne var ki o muhalefetleri nefsim bana hoş gösterdi. Bedbahtlığım beni mağlup etti, üzerimize sarkıttığın günahları örtme perdesi beni aldattı. Şimdi senin azabından beni kim kurtaracak? Eğer sen benimle arandaki ipi koparırsan artık kimin ipine sanlabilirim? Geçen ömrümde Rabbime karşı işlediğim günahlara, eyvah! Vay benim halime. Ne kadar da tevbe ediyorum ve günahlara tekrar dönüyorum. Artık onur ve üstünlük sahibi Rabbimden utanmamın vakti geldi."
Mansur diyor ki: Ben de eûzü besmele çekip şu ayeti okudum: "Ey inananlar; kendinizi ve çoluk çocuğunuzu Cehennem ateşın' den koruyun. Onun yakıtı, insanlar ve taşlardır. Görevlileri, Allah m kendilerine verdiği emirlere başkaldırmayan, kendilerine buyurulan"lan yerine getiren pek haşin meleklerdir." (et-Tahrîm, 6.)
İçeriden bir ses ve şiddetli bir sarsıntı duydum. Kalkıp ihtiyacımı •germeye gittim. Döndüğümde tekrar o kapının yanındar geçerken aya bir cenaze konulduğunu gördüm. Cenazenin kim olduğunu sorduğumda içeride ağlamakta olan genç olduğunu ve okumuş olduğum ayetin tesirinden ötürü vefat ettiğini söylediler.» [21]

Hicretin Yüzseksenikincî Senesi

Bu senede Harun Reşid, hacdan döndükten sonra Rakka'da kardeşi Muhammed el-Emin b. Zübeyde'den sonraki dönem içir oğlu Abdullah el-Me'mun için veliahdlık bey'atı altı. Oğlu Me'mun'u, Yahya b. Bermekî'nin oğlu Cafer'in yanına verdi ve onu kendi adamlarından bir grup hizmetçi ile birlikte Bağdat'a gönderdi. Onu Horasan ve bağlı mıntıkalarına tayin etti, ona Me'mur adını verdi.
Bu senede Yahya b. Halid el-Bermekî, Mekke'den ayrılıp Bağdat'a döndü.
Abdurrahman b. Abdülmelik b. Salih, Anadolu'ya gazaya gitti. Ashab-ı Kehfin bulunduğu şehire kadar ilerledi.
Bizanslılar, hükümdarları Kostantin b. İlyon'un gözüne mil çektir ler. Başlarına, annesi Agusta lakablı İrene'yi geçirdiler.
Bu senede Musa b. İsa b. Abbas, insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhurlardan İsmail b. Ayyaş el-Humusî vefat etti. Bu, Şamlıların imamlarından ve meşhur şahsiyetlerdendi. Hakkında bazı şeyler söylenmiştir.
Yine bu senede meşhur ve meşkûr şair Mervan b. Ebi Hafsa vefat etmiştir. O, halifeleri ve Bermekileri överdi. [22]

Maan B. Zaide

Çok miktarda mal biriktirdi, büyük bir servet sahibi oldu. Ama yine de insanların en cimrilerinden biri idi. Cimriliğinden ötürü he-toen hemen hiç et yemezdi. Evinde kandil yakmazdı. Elbise olarak hanı bezden yapılmış giysiler ve kaba kürkler giyerdi. Arkadaşı Sül-lem el-Hasir ise hilafet makamına geldiğinde bir ata biner ve 1.000 dinar değerinde bir elbise giyerdi. Elbisesinden güzel kokular saçılır-•k- Anıa Maan, çok kötü ve perişan bir halde gelirdi.
Bir gün Mehdi'nin huzuruna gidecek olduğunda ailesinden bir ın ona: "Eğer halife sana birşey verirse sen de bana birazcık para " dedi. Maan ona şöyle dedi: "Eğer halife bana 100.000 dirhem ve-e ben de sana bir dirhem veririm." Halife ona 60.000 dirhem yer-• Bunun üzerine Maan, kendisinden para isteyen kadına, dört danik (dirhemin altıda biri) verdi.
Maan b. Zaide, hicretin 182. senesinde Bağdat'ta vefat etti ve Nasr b. Malik mezarlığına defnedildi. [23]

Kadı Ebu Yusuf

Asıl adı Yakub b. İbrahim b. Habib b. Sa'd b. Hasene'dir. Hasene annesinin adıdır. Babası, Büceyr b. Muaviye'dir. Uhud savaşında yaşı küçük olduğundan ötürü savaşa alınmadı.
Ebu Yusuf, Ebu Hanife'nin arkadaşlarının en büyüğüdür. A'meş, Hemmam b. Urve, Muhammed b. İshak, Yahya b. Said ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Muhammed b. Hasan, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.
Ali b. el-Ca'd dedi ki: Ebu Yusuf un şöyle dediğini işittim:
«Babam vefat ettiğinde küçük bir çocuktum. Annem beni bir elbise beyazlatıcısının yanına çırak verdi. Ama ben de oradan kaçarak Ebu Hanife'nin ders halkasına katılıyordum. Annem beni takip ediyor, gelip beni orada yakalayıp elimden tutarak tekrar ustamın yanına götürüyordu. Sonra ben bu hususta anneme muhalefet ettim ve Ebu Hanife'nin yanma gittim. Bu iş uzaymca annem gelip Ebu Hani-fe'ye şöyle dedi:
- Bu çocuk öksüzdür, hiçbir malı yoktur. Sadece Örekemle ördüğüm iplerle elde ettiğim ücretle birşeyler alıp buna yedirebiliyorum. Ama sen bunu bana karşı kışkırttın. Emrime itaat etmez oldu.
- Sus ey akılsız kadın, bu çocuk ilim öğreniyor. İleride öyle bir zaman gelecek ki, firuze tabaklarda fıstık yağıyla yapılmış paluze yiyecektir.
- Sen bunak bir ihtiyarsın.»

Ebu Yusuf u ilk olarak kadılığa tayin eden halife Hadi oldu. Ebu Yusuf, kadi'l-kudat lakabım alan ilk kadıdır. Kendisine, dünya kadılarının kadısı denilirdi. Çünkü o, halifenin hükmünün geçerli olduğu beldelere de kadı tayin etme yetkisine sahipti.
Ebu Yusuf diyor ki:
«Bir gün Harun Reşid'in yanında iken bana firuze tabakta paluze getirildi. Halife Harun Reşid bana dedi ki:
- Şu tatlıdan ye. Çünkü bu her zaman bizde yapılmıyor.
- Bu nedir ey mü'minlerin emiri?
- Paluzedir.
Ben gülümsedim. Bana sordu:
- Niçin gülümsüyorsun?
- Hiçbir şey yok. Allah mü'minlerin emirine uzun ömürler versin.
- Hayır, mutlaka bana bunun sebebini anlatacaksın.
Ben, Ebu Hanife'nin bir zamanlar anneme söylediği sözleri halifeye anlattım. Halife Harun bana şöyle dedi:
- İlim fayda verir, kişiyi dünya ve ahirette yüceltir. Allah Ebu Hanife'ye rahmet etsin. O, baş gözüyle görülemeyen şeyleri akü gözüyle görürdü.»
Ebu Hanife, Ebu Yusuf tan bahsederken onun, kendi arkadaşlarının en bilgilisi olduğunu söylerdi. Müzeni de: "Ebu Yusuf, Ebu Hanife'nin arkadaşları arasında hadise en çok tabi olan kimseydi." demiştir. İbn Medinî: "Ebu Yusuf, çok doğru sözlüydü." demiştir. İbn Main onun sika bir ravi olduğunu söylerken Ebu Zür'a da: "O, Cehmi-ye fırkasından salim kalmıştı." demiştir.
Beşşar el-Heffaf dedi ki: «Ben, Kadı Ebu Yusuf un şöyle dediğini işittim: "Kur'ân yaratılmıştır, diyen kimseyle konuşmak haramdır. Onunla ilişkiyi kesmek farzdır. Ona selam vermek de selamını almak da caiz değildir."»
Ebu Yusuf un altınla yazılması gereken sözlerinden biri de şudur: :
"Malı, kimya ilmi vasıtasıyla elde etmek isteyen kimse iflas eder. Hadislerin gariplerini araştıran kimse yalan söyler. İlmi, kelam ile elde etmek isteyen kimse zındık, olur."
Ebu Yusuf ile İmam Malik, Medine'de Harun Reşid'in huzurunda ölçekler ve sebzelerin zekatı hakkında münazara yaptıklarında İmanı Malik, babadan dededen kendilerine intikal eden ve eskiden beri kul-lanılagelen ölçekleri ortaya koyarak bunları delil olarak gösterdi. Ayrıca hulefa-yı raşidin döneminde sebze bulunmadığından ötürü onların zekatlarından bahsedilmemiş olduğunu ifade etti. Bunun üzerine Ebu Yusuf ona şu cevabı verdi: "Eğer üstadım Ebu Hanife benim gördüğümü görmüş olsaydı, o da benim gibi hükmünden geri dönerdi." Bu, Ebu Yusuf un hakkı kabul ettiğinin ve insaflı bir kimse olduğunun isbatıdır.
Ebu Yusuf un mahkeme meclisine kendi sınıflarına göre âlimler de katılır ve hazır bulunurlardı. Genç bir adam olan İmam Ahmed b. Hanbel, halkın arasında onun meclisine katılır, onunla münazara yapar ve araştırmalarda bulunurdu.
Bununla beraber Ebu Yusuf adaletle hükmederdi ve şöyle derdi: «Keşke ben şu yargının başında bulunmasaydım. Umuyorum ki Ce-nâb-ı Allah, herhangi bir kimseye haksızlık yaptığımı veya bir kimseye meylettiğimi söyleyerek beni hesaba çekmeyecektir.
Sadece bir gün adamın biri yanıma geldi. Bahçesinin halife tarafından zorla ele geçirilmiş olduğunu iddia etti. Ben de halifenin huzuruna girdim, durumu ona anlattım. Halife şöyle dedi:
- Bahçe bana aittir, Mehdi onu benim için satın almıştı.
- Mü'minlerin emiri, eğer mahkemeye gelmeyi uygun görüyorsa gelsin ki, kendisini dinleyeyim.
Halife, mahkemeye gitti. Mal sahibi bahçenin kendisine ait olduğunu iddia edince Ebu Yusuf ona şöyle dedi:
- Ey mü'nıinlerin emiri, sen bu işe ne dersin?
- Bahçe benimdir.
Ebu Yusuf, bahçe sahibine şöyle dedi:
- Halifenin söylediklerini duydun.
- Yemin etsin.
- Ebu Yusuf, halifeye sordu:
- Bahçenin sana ait olduğuna yemin eder misin ey mü'minlerin emiri?
- Hayır.
- Öyleyse üç kez sana yemin teklif edeceğim. Eğer yemin edersen bahçe senindir. Etmezsen senin aleyhinde hüküm vereceğim ey mü'minlerin emiri.
Ebu Yusuf diyor ki: "Ben halifeye üç kez yemin teklifinde bulundum. Yemin etmeyince, bahçenin o adama yani davacıya ait olduğuna hükmettim. Yalnız muhakeme esnasında davanın kendiliğinden çözülmesini istiyordum ki, o davacı ile halifeyi aynı mahkeme salonunda bir arada tutmayayım."
Mahkeme sonuçlandıktan sonra Kadı Ebu Yusuf, bahçenin adama teslim edilmesi için görevlilere emir gönderdi.»
Muafa b. Zekeriya, Ebu Yusuf un şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir gece yatağımda uyumakta iken aniden halifenin elçisinin kapıyı vurmakta olduğunu işittim. Korkarak dışarı çıktım. Elçi bana: "Mü'minlerin emiri seni çağırıyor." dedi. Ben de saraya gittim. Halifenin oturmakta olduğunu, yanında da İsa b. Cafer'in bulunduğunu gördüm. Halife Harun Reşid bana şöyle dedi:
- Ben bu adamdan bana bir cariye hibe etmesini istedim, ama bunu yapmadı. Satmasın istedim, onu da yapmadı. Sen şahit ol,

eğer bu, benim isteğimi yerine getirmezse kendisini öldüreceğim.
Ben dönüp İsa b. Cafer'e şöyle dedim:
- Halifenin isteğini niçin yerine getirmiyorsun?
- Cariyemi halifeye hibe etmemeye, satmamaya talak üzerine yemin ettim. Cariyelerimin azad edilmesi ve bütün malımın da sadaka sayılması için de yemin ettim.
Harun Reşid bana dedi ki:
- Bu girift meseleden kurtuluş yolu yok mudur?
- Evet vardır. Cariyesinin yarısını sana satsın, yansım da hibe etsin.
İsa b. Cafer, benim ileri sürdüğüm bu çözüm yolunu uygun bulmuş olmalı ki, cariyesinin yarısını halifeye hibe etti, diğer yarısını dan dinara sattı. Halife de onun bu yaptığını kabul etti ve cariye-
huzuruna getirtti. Halife Harun, cariyeyi görünce: "Ben bu gece bu y1 -veCjen yararlanabilir miyim?" diye sorunca ben şu cevabı verdim: S ı cariyedir. Rahminin ibra edilmesi gerekir. Ya da onu azad ettik-
sonra kendisiyle evlenebilirsin. Çünkü hür kadınların rahimleri ibra edilmesine gerek yoktur." Ben böyle dedikten sonra Harun S* sid cariyeyi azad etti. 20.000 dinar mehir vererek onunla evlendi. Bana da 200.000 dirhem para ve yirmi .bohça elbise verilmesini em-
tti Ayrıca cariye de bana 10.000 dinar gönderdi.»
Yahya b. Main dedi ki: «Ebu Yusuf un yanındaydım. Ona dibekî kumaşından ve vifaniland ^kokusundan ve daha birçok eşyalardan bir miktar hediye getirildi. O esnada mecliste bulunan adamlardan biri su hadisin senedini benimle müzakere etti: «Bir kimseye hediye sunulur da onun yanında oturmakta olan bir topluluk varsa o topluluk, hediyede o adamın ortaklarıdırlar.»
Ebu Yusuf: "Sizin naklettiğiniz bu hadis çökelek, hurma ve kuru üzüm hakkındadır. Bu gördüğünüz hediyeler bu hadisin söylendiği zamanda yoktu. Ey köle, şu hediyeleri ambara götür." dedi ve getirilen hediyeleri yanındaki adamlara vermedi.»
Bişr b. Gıyas el-Merisî şöyle dedi: «Ebu Yusuf un şöyle dediğini işittim: "On yedi sene müddetle Ebu Hanife ile arkadaşlık yaptım. Sonra onyedi sene müddetle de dünyaya daldım. Artık ecelimin yaklaştığını sanıyorum." Böyle dedikten sonra ancak birkaç ay yaşadı. Sonra vefat etti.»
Ebu Yusuf, bu senenin rebiyülevvel ayında altmışyedi yaşında vefat etti. Kendisinden sonra oğlu Yusuf kadılık görevinde kaldı. Yusuf, babasının Bağdat'ın doğu yakasındaki vekili idi.
Bazı raviler; İmam Şafiî'nin Ebu Yusuf ile görüşmüş olduğunu iddia etmişlerdir ki, bu yanlıştır. Çünkü İmam Şafiî, ilk olarak hicretin 184. senesinde Bağdat'a gelmişti. O, ancak Muhammed b. Hasan eş-Şeybanî ile görüşmüştür. Ona ihsanda bulunmuş ve saygı göstermiştir. Aralarında asla bir düşmanlık olmamıştır. Nitekim bu hususu bilmeyen bazı kimseler böyle bir iddiada bulunmuşlardır. Doğrusunu Allh bilir. [24]

Yakub B. Davud B. Tahman

Ebu Abdillah künyesi ile tanınırdı. Abdullah b. Hazim es-Sülemf- azadhsı idi. Mehdi, onu vezir tayin etti. Mehdi'nin gözünde büyü-u> itibar sahibi oldu. İşlerin idaresini Mehdi ona bıraktı. Bir zaman, eh<ii tarafından bir Aleviyi öldürmekle emrolunduğunda o, öldürül-esi emredilen kimseyi serbest bırakmıştı. Fakat bir cariye gidip bunu Mehdi'ye ihbar etmişti. Bunun üzerine Mehdi de Yakub'u bir kuyuya atarak üzerine bir kubbe yaptırmış ve onu böylece hapsetmişti Kuyuda saçı sakalı uzamış, tıpkı hayvanlara benzemişti. Gözünü kaybetmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre gözüne perde çekilmişti. O kuyuda onbeş sene kadar kaldı. Ne bir ışık görebiliyor ne de bir ses duyabiliyordu. Sadece namaz vakti geldiğinde bunu kendisine bildiriyorlardı. Her gün kendisine bir parça ekmek ve bir testi su getiriyorlar, bu yiyecekleri kuyuya sarkıtıyorlardı. Bu halde kaldı Nihayet Mehdi'nin ve Hadi'nin hilafet dönemleri gelip geçti. Harun Reşid'in hilafetinin de başlangıcında birkaç gün geçmişti.
Sözün burasında Yakub şöyle diyor: «Ben uyumakta iken rüyamda biri gelip bana şöyle dedi:
"İçinde bulunduğun sıkıntının gerisinde yakın bir genişlik bulunduğu ümid edilmektedir.
Korkulu kimse güvene kavuşur. Sıkıntıdaki kimse genişliğe kavuşur.
Uzak ve gurbette bulunan kişi, ailesinin yanma döner."
Sabah olunca bana seslenildi. Bana namaz vaktinin geldiğinin ikaz edildiğini sandım ve bana bir ip uzandı. Sonra da:,"Şu ipi beline bağla." denildi. Uzatılan ipi belime bağladım, beni dışarı çıkardılar. Işığa baktığımda birşey göremedim. Götürülüp halifenin huzuruna bırakıldım. Bana: "Mü'minlerin emirine selam ver." denildi. Karşım-dakinin Mehdi olduğunu zannederek adıyla kendisine selam verdim. Karşımdaki halifenin Mehdi olmadığı söylenilince, "Huzurunda bulunduğum halife Hadi midir?" diye sordum. "O da değil." dediklerinde: "Selam sana ey mü'minlerin emiri Harun Reşid." diye selam verdim. "Evet işte odur." dediler. Sonra Harun Reşid bana: "Vallahi, şimdiye kadar benim yanımda hiç kimse senin için şefaatta bulunmadı. Yalnız dün küçük bir cariyemi omuzuma aldım. Senin bir zamanlar beni omuzuna aldığını hatırladım, sonra senin içinde bulunduğun sıkıntıyı hatırlayıp sana acıdım. İşte şimdi seni kuyudan çıkarttım, dedi.»
Böyle dedikten sonra Harun Reşid ona nimetler verdi, ihsanda bulundu. Ne var ki, Yahya b. Halid b. Bermek, Yakub b.

Davud'u kıskandı. Yerini kapacağından korktu. Tıpkı Mehdi'nin halifeliğinin ilk zamanlarındaki hale düşeceğini sandı. Yakub bunu anlayınca Mekke'ye gitmek için Harun Reşid'den izin istedi. Harun da ona bu iznI verdi. Gitti, Mekke'ye yerleşti. Nihaye bu senede orada vefat etti. Allah ona rahmet etsin.
Yakub şöyle demişti: "Yahya, benim tekrar yönetime döneceğin1korkuyordu. Vallahi ben asla böyle yapacak değildim. Zorla eski ma iade edilseydim bile bunu yapacak değildim."
Bu senede Yezid b. Züray' Ebu Muaviye vefat etti. Bu zat, İmam Ahmed b. Hanbel'in hadiste şeyhi idi. Sika bir ravi olup âlim abid ve vvalı bir kimseydi. Basra valisi olan babası vefat etmiş, geride 500 îrrhein bırakmıştı. O, bu paradan bir dirhem dahi almamıştı. Kendi rvle zenbil yapar ve hem kendini hem çoluk çocuğunu böylece geçinir rirdi- Bu senede Basra'da vefat etti.
Bundan Önceki senede vefat et~ -üs olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [25]

Hicretin Yüzseksenüçüncü Senesi

Bu senede Hazarlılar, Ermeniye sınırından içeri sızarak ülkede isyan hareketi başlattılar ve çok karışıklıklar çıkardılar. Müslümanlardan ve zımmilerden 100.000 kadar kişiyi esir aldılar. Çok sayıda insan öldürdüler. Ermeniye valisi Said b. Müslim, bunlar karşısında bozguna uğradı. Harun Reşid, Hazarlılar üzerine Hazim b. Hüzeyme ve Yezid b. Mezyec komutasında büyük bir ordu gönderdi. Bunlar o ülkede meydana gelen karışıklığı düzeltip idareyi yoluna koydular.
Bu senede Abbas b. Musa el-Hadi insanlara haccettirdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ali b. Fudayl b. İyaz da vardı. Babasının sağlığında vefat etti. Çok ibade eden tak-valı bir kimseydi. Allah'tan korkan ve ondan çekinen bir kimseydi.
Bu senede İbn Semmak adryla bilinen Muhammed b. Sabih Ebü'l-Abbas da vefat etti. Bu zat, Beni İcl'in azadlısı idi. İsmail b Ebi Ha-lid, A'meş, Sevrî, Hişam b. Urve ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu.
Bir gün Harun Reşid'in huzuruna girdi ve ona şöyle dedi: "Bilesin ki, Allah'ın huzurunda hesaba çekileceksin. Bak bakalım o zaman nereye kaçabileceksin? Cennet'e mi gideceksin, yoksa Cehennem'e mi?" Onun bu ikazı karşısında Harun Reşid, ölecek derecede şiddetlice ağladı. [26]

Musa B. Cafer

Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebü'l-Hasen el-Haşimî. Kendisine Kazım da denilirdi Hicretin 128. Veya 129. senesinde doğdu. Çokça ibadet eden, mürüvvet sahibi bir kimseydi. Kendisi tarafından eziyete uğradığım iddia eden bir kimse bulunduğunu duyarsa o adama altınlar ve armağanlar gönderirdi. &ız ve erkek olmak üzere kırk çocuğu vardı. Bir köle, bir defasında °na yağlı ekmek hediye etmişti. Bu hareketi üzerine köleyi satın al-
mış ve kölenin çalışmakta olduğu tarlayı da 1.000 dinara satın alarak köleyi azad etmiş, tarlayı da ona hibe etmişti.
Halife Mehdi onu Bağdat'a çağırmış ve gidince de onu hapse at mıştı. Gecenin birinde Mehdi, rüyasında Hz. Ali'yi görmüş Hz Ar ona şöyle seslenmiş: "Ya Muhsmnıed! Geri dörerseniz yeryüzünd bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmp
mi Sİzden?" (Mıihsmmed, 22.)
Bu rüyayı görünce Mehdi, panik içinde uykudan uyanmış ve Musa b. Cafer'in zindandan çıkarılmasını emretmişti. Geceleyin zindandan çıkarıldıktan sonra Musa b. Cafer'i yanına getirtip oturtmuş, onu kucaklamış ve iltifat yağdırmıştı. Yalnız, ne kendisine ne de oğullarından herhangi birine karşı başkaldırmanıası için ondan söz almıştı Musa b. Cafer de şu cevabı vermişti: "Vallahi, ben bunu yapacak biri değilim, ben buna niyet etmiş de değilim." Mehdi: "Doğru söyledin." dedi ve ona 3.000 dinar verilip Medine'ye gönderilmesini emretti. Sabah olunca yola çıkarıldı. Harun Reşid hilafete geçinceye kadar, Musa b. Cafer Medine'de kaldı.
Harun Reşid hacca gittiği zaman, Rasûlullah (s.a.v.)'m mescidine girip mezarının yanına vardığında yanında Musa b. Cafer el-Kazım da vardı. Harun Reşid, Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Esselamü aleyke ya Ra-sûlallah! Ey amca oğlu." diye selam verdi. Musa b. Cafer de: "Selam sana ey babacığım." diye selam verdi. Bunun üzerine Harun Reşid ona: "İşte bu övünmektir ey Hüseyin'in babası." dedi ve bundan sonra ona kızgınlık duymaya başladı. Nihayet hicretin 169. senesinde onu Bağdat'a çağırttı. Onur orada uzun müddetle hapse mahkum etti. Hapiste-iken Musa, Harun Reşid'e .şöyle bir mektup gönderdi:
"İmdi, ey mu minlerin emiri, benim üzerimden belalı bir gün geçtiğinde mutlaka ona karşılık senin üzerinden nimetli ve müreffeh bir gün geçiyor. Bu halde biz kıyamet gününe ulaşacağız. İşte o günde batıl yolda olan ve haksızlık yapanlar ziyana uğrayacaklardır."

Musa b. Cafer, bu senenin receb ayının bitimine beş gün kala, Bağdat'ta vefat etti. Mezarı orada bilinen bir yerdedir. [27]

Haşim B. Beşir B. Ebi Hazım

Haşim b. Beşir b. Ebi Hazini el-Kasım b. Dinar. Ebu Muaviye es-Sülemi el-Vasıtî. Babası, Haccac b. Yusuf es-Sakafî'ni mutfakçısı ıdı-Bundan sonra tarhana satmaya başladı. Oğlunu, işlerinde kendisine yardımcı olsun diye ilim talep etmekten menediyordu. Ama oğlu mu laka hadis dinleyeceğini söyledi ve bunda direndi.
Bir gün hasta olunca, Vasıt kadısı Ebu Şeybe bir grup kınsey birlikte ziyaretine geldi. Beşir bu durumu görünce sevindi ve ş°v dedi: "Ey oğulcuğum, sen o kadar yükselmiş misin ki, kadı benim evime geliyor? Artık bugünden sonra seni hadis Öğrenmekten alıkoymayacağım."
Haşini, âlimlerin önde gelenlerindendi. imam Malik, Şu'be, Sevrî, b. Hanbel ve diğer bazıları ondan hadis naklettiler. Salih kul bh Ahmed b. Hanb lardandı. Ölmeden önce on sene müddetle sabah namazını yatsı ab-
destiyle kılmıştı. [28]

Yahya B.Zekeriya

Yahya b. Zekeriya b. Ebi Zaide. Medain kadısı idi. Sika imamlardandı. Bu senede vefat etmiştir. [29]

Yunus B. Habib

Otoriter nahivcilerdendi. Nahiv ilmini Ebu Amr b. Alâ ve diğer üstadlardan Öğrendi. Kisaî ile Ferra da ondan bu ilm öğrendiler. Basra'da ders halkasına ilim, edep erbabı, fasih kimseler katılırlardı. Ders halkasından yerli yabancı herkes istifade ederdi. Bu senede, yetmişsekiz yaşında vefat etti. [30]

Hicretin Yüzseksendördüncü Senesi

Harun Reşid bu senede Rakka'dan Bağdat'a döndü. Halkın geri kalan haraç taksitlerini ödemelerini emretti. Bu tahsilat için bi adam görevlendirdi. Bu tasüdar da haraç borcunu ödemeyenleri dayağa yatırıp hapsetti.
Harun Reşid bu senede ülkenin sınırlarını istihkam ettirdi. Valiler atadı, valiler azletti. Kimiyle ilişkisini kopardı, kimiyle yeni ilişkiler kurdu.
Bu senede Cezire'de Ebu Amr eş-Şari ayaklandı. Harun Reşid,
onun üzerine Şehrizor'u gönderdi.
Bu senede İbrahim b. Muhanımed el-Abbasî insanlara haccettirdi. [31]

Hicretin Yüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Ahmed B. Reşid

Zahid ve abid bir kimseydi. İbadetine bağlıydı. Sadece inşaat işçiliği yaparak kazandığı para ile geçimini sağlardı. Mal mülk olarak bir
küreği, bir de sepeti vardı. Her cuma günü bir dirhem ve bir dirhemin altıda biri değerinde olan bir danik kazanırdı. Bu parayla ertesi cumaya kadar geçinirdi. Sadece cumartesi günü çalışırdı. Sonra haftanın diğer günlerinde ibadete yönelirdi.
Bazılarına göre Zübeyde'nin oğludur. Sahih kavle göre ise, onun annesini Harun Reşid sevmiş ve kendisiyle evlenmiş, bu evlilik neticesinde ona hamile kalmıştı. Sonra Harun Reşid, bu kadını, kızıl bir yakut ile kıymetli bazı eşyalar vererek Basra'ya göndermişti. Kendisi halifeliğe geçtiği takdirde yanına gelmesini tenbihlemişti. Harun Reşid halife olduktan sonra ne Ahmed ne de annesi Harun Reşid'in yanına gelmediler, aksine gizlendiler. Harun Reşid, ikisinin Öldüğü haberini almıştı, ama aslında bunlar ölmemişler di. Harun Reşid her ne kadar onları araştırdıysa da haklarında hiçbir bilgi elde edemedi.
İşte bu genç Ahmed, kendi emeğiyle kazandığı para ile geçimini sağlıyordu. Sonra Bağdat'a döndü, inşaat işçiliği yaptı. Uzun bir süre bu işçilikle elde ettiği parayla geçimini sağladı, Halifenin oğlu olduğu halde inşaatlarda çalışıyordu. Halifenin oğlu olduğunu kimselere söylemiyordu. Derken çalıştığı inşaatta hastalandı. Ev sahibi onun tedavisiyle ilgilendi. Can çekişmeye başladığında, bir zamanlar Harun Reşid'in annesine vermiş olduğu yüzüğü çıkardı ve ev sahibine şöyle dedi:
«Bu yüzüğü Harun Reşid'e götür ve ona de ki: Şu yüzüğün sahibi sana diyor ki: "Sakın ola ki, şu sarhoşluk halinde ölmeyesin Bu halde ölürsen pişman olursun, ama artık o pişmanlık, sahibine asla fayda vermez. Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda vereceğin hesabı düşünüp tedbirini al. O hesap yerinden sonra iki diyardan birine gideceksin. Bu, «eninle son konuşman oluyor. Eğer bu halin devam ederse gidersin ve hilafet artık senin eline geçmez, başkasına intikal eder. Zaten sen, senden öncekilerin haberlerini duymuş olmalısın."»
İnşaatın sahibi diyor ki: «Ahmed b. Reşid vefat ettiğinde, ben onu defnettim ve halifenin huzuruna çıkma talebinde bulundum

Huzuruna vardığımda bana şöyle sordu:
- Ne ihtiyacın var?
- Şu yüzüğü adamın biri bana verdi ve sana teslim etmemi söyledi. Ayrıca söylediği bazı sözleri sana aktarmamı da bana vasiyet etti.
Harun Reşid yüzüğe bakınca tanıdı ve şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana, şu yüzüğün sahibi şimdi nerede?
- Öldü ey mü'minlerin emiri.
Ahmed'in bana söylediği sözleri Harun Reşid'e aktardım ve onun haftada sadece bir gün bir dirhem ve dört daniklik bir ücretle çalıştığını ve bu parayla ertesi cumaya kadar geçimini kıt kanaat sağladığı" m, sonra kendini ibadete verdiğini anlattım.
Harun, benim bu sözlerimi dinledikten sonra ayağa kalktı, kendi ere vurarak debelendi. Sonra da şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim n- v oğulcuğum, bana nasihat verdin!" Böyle dedikten sonra ağladı. c1 nra başını kaldırıp bana şöyle dedi:
- Sen oğlumun mezarının nerede olduğunu biliyor musun?
- gvet, biliyorum. Çünkü onu ben defnettim.
- Akşam olunca yanıma gel.
Akşam olunca yanma gittim. Onunla birlikte oğlu Ahmed'in me-rına gittik, sabaha dek ağladı. Sonra bana 10.000 dirhem para verilmesini emretti. Ayrıca benim ve çoluk çocuğum için erzak verdi.» [32]

Abdulah B. Mus'ab

Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr b. Avvani el-Kureyşi el-Esedî. Bu zat, Bekkar'ın babasıdır. Harun Reşid ona Medine valiliğini teklif etti. O da ileri sürdüğü bazı adli şartların kabul edilmesi durumunda bu görevi reddetmeyeceğini söyledi. Harun Reşid, onun bu şartlarını kabul etti. Ayrıca ona Yemen valiliğini de verdi. Abdullah, en adil valilerdendi. Vali olduğunda yetmiş yaşındaydı. [33]

Abdullah B. Abdülaziz El-Ömerî

Ebu Tivale'nin zamanına yetişti. Babasından ve İbrahim b. Sa'd1-dan rivayetlerde bulundu. Abid ve zahid bir kimseydi. Bir gün Harun Reşid'e uzun bir vaaz verdi. Güzel ifadeler kullandı.
Bir gün Safa tepesinin üzerinde durmakta iken Harun Reşid'e şöyle bir soru yöneltti:
- Şu Ka'be'nin çevresinde duran insanları görüyor musun, ne kadardırlar?
- Çokturlar.
- işte bunlardan her biri kıyamet gününde kendi nefsinden sorumlu tutulacak, ama sen bunların tümünden sorumlu tutulacaksın.
Onun bu sözleri karşısında Harun Reşid çok ağladı. Adamları ona arka arkaya mendil getiriyorlar, bununla gözyaşını kuruluyorlardı.
Sonra Abdullah, Harun Reşid'e şöyle dedi:
- Ey Harun! Kişi kendi malında israf ederse, kısıtlılık altına alınca müstahak olur. Ya bütün Müslümanların malını israf ederse nasü olur?
Böyle dedikten sonra oradan ayrıldı. Halife Harun Reşid ise, hâlâ diyordu.
.Abdullah b. Abdülaziz el-Ömerî'nin övgüye layık daha birçok söz-n ve işleri vardı. Altmışaltı yaşındayken vefat etti. [34]

Muhammed B. Yusuf B. Ma'dan

Künyesi Ebu Abdillah el-İsbahanî'dir. Tabiin devrine yetişti. Son ra ibadet ve zühd ile meşgul oldu. Abdullah b. Mübarek onu, zahidle rin damadı lakabıyla adlandırırdı. Yahya b. Said el-Kettan; "Ondan daha faziletli bir kimse görmedim." demişti.
İbn Mehdi ise: "Onun gibisini görmedim." demişti. Ekmeği ayn ekmekçiden, sebzeyi de hep aynı bakkaldan satın almazdı. İy bildiği kimselerden satın alırdı ve şöyle derdi: "Korkarım ki, bunlar bana fiyatta iltimas ederler ve bu nedenle ben de kendi dinini vasıta ederek geçimini sağlayanlardan olurum." Yaz kış uzanarak uyumazdı. Vefatı sırasında yaşı kırkı geçmemişti. Allah ona rahmet etsin. [35]

Hicretin Yüzseksenbeşînci Senesi

Taberistan halkı, valileri Mehreveyh er-Razî'yi öldürdüler. Harun Reşid, bunların üzerine vali olarak Abdullah b. Said el-Hireşî'yi tayin etti.
Abdurrahman el-Enbarî, Mercülaleka'da Harici Eban b. Kahta-be'yi öldürdü.
Haraza eş-Şari; Horasan'a bağlı Bazgis mıntıkasında isyan başlattı. İsa b. Ali b. İsa da bunun askerlerine hücum ederek 10.00(kadarını öldürdü. Sonra Hamza'nm arkasından Kabil ve Zabilistan'a kadar gitti.
Bu senede Ebü'l-Hasib ayaklandı. Ebyord, Tus ve Nişabur şehirlerinde galebe çaldı. Merv şehrim kuşattı. Kuvveti fazlalaştı.
Yezid b. Mezyed, Berzea'da vefat etti. Harun Reşid, onun yerine oğlu Esed b. Yezid'i tayin etti.
Vezir Yahya b. Halid, Harun Reşid'den ramazan ayında umre yapmak için izin istedi. Harun da ona bu izni verdi. Umreye gittikten sonra askerleriyle birlikte hac zamanına kadar Mekke'de kaldı.
Bu senede hac emiri, Mansur b. Muhammed b. Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tı. [36]

Hicretin Yüzseksenbeşînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Abdüssamed B. Ali

Abdüssamed b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Seffah ve Mansur'un amcalarıydı. Hicretin 104. senesinde doğdu. Cidden iri yarı bi kimseydi. Dişleri düşmemişti. Dişlerinin kökü yekpare idi.
Bir gün Harun Reşid'e şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Şu mec- -• te halifenin amcası, amcasının amcası ve amcasını amcasının am-bir araya gelmişlerdir." Yani Harun Reşid'in amcası Süleyman b. Fbi Cafer, Süleyman'ın amcası Abbas b. Muhammed b. Ali ve Seffah'-anıcası Abdüssamed b. Ali bu mecliste bir araya gelmişlerdi. Şunu i belirtelim ki Abdüssamed, Harun Reşid'in amcasının amcasının cası idi. Çünkü o, dedesinin amcasıydı. Abdüssamed, Abdullah b. Abbas'tan Peygambe (s.a.v.)'in şöyle
buyurduğunu rivayet etti:
"Başkalarına iyilik yapmak ve sıla-i rahimde bulunmak ömrü uzatır, yurdu şenlendirir, malı fazlalaştırır. Bunu yapanlar facir bir kavim olsalar bile bu şeyler gerçekleşir."
Yine Abdüssamed b. Ali'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.)
şöyle buyurmuştur:
"İyilik yapmak ve sıla-i rahimde bulunmak, kıyamet gününde hesabı hafifletir." Böyle dedikten sonra şu ayet-i kerimeyi okumuştu:
"Onlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi birleştirirler, Rab-lerinden korkarlar, kötü hesaptan ürkerler." (er-Ra'd, 2i.)
Abdüssamed b. Ali, daha başka hadisler de rivayet etmiştir.
Bu senede, "imam" diye bilinen Muhammed b. İbrahim b. Ali b. Abdullah b. Abbas da vefat etti. Bu zat hac emirliği yapardı Mansur'un zamanında birkaç sene müddetle şikayet görevini de ifa etmişti. Bu senenin şevval ayında Bağdat'ta vefat etti. Emin cenaze namazını kıldırdı ve Abbasiye mezarlığına defnedildi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında hadis şeyhlerinden Temnam b. İsmail, Amr b. Ubeyd, Muttalib b. Ziyad Muafa b. îmran, Yusuf b. Macişun, Evzaî'den sonra megazi, ilim ve ibadet hususunda Şamlıların imamı olan Ebu İshak el-Fezarî de bulunmaktadır. [37]

Rabiatü'l-Adeviye

Rabia binti İsmail el-Adeviye el-Basriye. Ali Atik'in azadlısıdır. Meşhur âbidlerdendir. Ebu Nuaym, "el-Hilye ve'r-Resaü adlı eserde; Ibn Cevzî, "Safvetü's-Safve" adlı eserde, Şeyh Şihabüddin es-Sühre-verdî "el-Maarif' adlı eserde onda bahsetmişlerdir. Kuşeyrî de onu anlatmış ve hakkında gerekli bilgileri vermiştir. İnsanların çoğu onu

övmüşlerdir.
Yalnız Ebu Davud es-Sicistanî, onun aleyhinde konuşmuş ve onu zındıklıkla itham etmiştir. Belki de ondan Ebu Davud'u rahatsız edecek bazı haller sadır olmuştur, es-Sühreverdi, "el-Maarif adlı eserde °nun için şu şiiri söylemiştir:
"Seni gönlüme sohbetçi olarak yerleştirdim.
Benimle sohbet meclisine oturmak isteyenlere bedenimi mubah kıldım.
Benim bedenim, sohbet meclisinde oturanlara arkadaştır. Kalbimin sevgilisi, gönlümde hemdemimdir."
Rabia hakkında güzel haller ve salih ameller nakledilmiştir Onun gündüzleri oruçlu olup geceleri de namaz kıldığını söylemişlerdir. Onun hakkında salih rüyalar görülmüştür. Doğrusunu Allah bilir. Kudüs'te vefat etti. Mezarı, Tur dağının doğusundadır. Doğrusunu Allah bilir. [38]

Hicretin Yüzseksenaltıncı Senesi

Bu senede Ali b. İsa b. Mahan, Ebü'l-Hasib ile savaşmak üzere Merv şehrinden çıkıp Nesa'ya gitti. Burada Ebü'l-Hasib'l savaştı. Çoluk çocuğunu ve kadınlarını esir aldı. Böylece Horasan'da düzen sağlandı.
Bu senede Harun Reşid, oğulları Muhammed el-Emin ve Abdullah el-Emin'Ie birlikte insanlara haccettirdi. Mekke ve Medin halkına verdiği bağışların toplamı 1.000.050 dinarı buldu. Şöyle ki: Kendisi insanlara bağışta bulunuyor, bağışı alanlar bu defa oğlu Emin'e gidiyorlar, Emin de onlara bağışta bulunuyor, sonra bu defa Me'mun'a gidiyorlar, Me'mun da onlara bağışta bulunuyordu.
Şam ve Irak'ın yönetimi Emin'e, Hemedan'dan doğu sınırına kadar olan yerlerin yönetimini de Me'mun'a verilmişti. Sonra Harun Reşid bu iki oğlunun ardısıra oğlu Kasım'ı da kolladı. Ona Mü'temen lakabını verdi. Onu Cezire'ye, bazı büyük kentler ve sınır bölgesine vali tayin etti. Onu bu işi yapmaya sevkeden sebep şuydu: Oğlu Kasım, Abdülmelik b. Salih'in yanında bulunuyor ve onun tarafından yetiştiriliyordu.
Harun Reşid, oğlu Emin ile Me'mun için veliahdlık bey'atı alınca Kasım ona şu şiiri yazıp gönderdi:
du.
"Ey o hükümdar ki, eğer kendisi yıldız olsaydı, suat yıldızı olur-
Oğlun Kasım için de veliahdlık bey'atı al. Hükümdarlıkta onun için de bir çakmak çak. Allah bir ve tektir. Veliahdlarm sayısını da çiftten teke çıkar."
Harun Reşid bu tavsiyeye uydu ve oğlu Kasım'ı da veliahd tayın di
re^ onun için de bey'at aldı. Onun bu icraatını bazı kimseler be- n(Jiler, bazıları beğenmediler. Fakat neticede Kasım, hilafete geçe-di Aksine kader ve ölüm, onun bu arzusuna ulaşmasına engel olu dünyadan götürdüleru dünyadan götürdüler.
îfilar. Onu
Harun Reşid, haccını tamamladıktan sonra beraberindeki emir
vezirleri huzuruna çağırdı. Oğulları ve veliahdlan Muhammed el-Fmin ile Abdullah el-Me'mun'u da huzuruna getirtti. Bunların veli-hdhğ1113 Devat alındığına dair yazıyı yazdırdı. Oradaki emir ve vezirleri de kendi imzalarım bu belgeye attırarak şahit tuttu. Sonra bu belgeyi Ka'be'nin tavanına asmak istedi. Fakat belge yere düştü. "Bu, çabucak bozulacak bir iştir." denildi ve gerçekten de Öyle oldu.
İbrahim el-Musilî, Ka'be'de yapılan bu bey1 atla ilgili olarak şöyle
dedi:
"İşlerin sonuç bakımından en hayırlısı ve tamamlanmaya da en layık olanı,
Rahman'ın kutsal beldede hükmettiği iştir."
Ebu Cafer b. Cerir, bu konuda tafsilatlı bilgiler vermiştir. İbn Cevzî de "el-Muntazam" adlı eserde onun bu yolunu tutmuştur. [39]

Hicretin Yüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Asbağ b. Ab-dülaziz b. Mervan b. Hakem Ebu Reyyan ve Kirman kadısı Hasan b. ibrahim bulunmaktadır. Asbağ, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Hassan b. İbrahim ise 100 yaşında iken bu senede vefat etti. [40]

Şair Süllem El-Hasir

Süllem b. Amir b. Hammad b. Ata. Kendisine, Haşir (ziyan eden) denilmesinin sebebi şuydu: Bir mushaf-ı şerif satmış ve eline geçen parayla İmrü'l-Kays'm divanını satın almıştı. Bir başka sebep de şudur: O, edebiyat öğrenmek için 200.000 dinar harcamıştı.

Mantığa dayalı şiirlere sahip bir şairdi. Tek harfle inşa kudretine sahipti. Nitekim Musa el-Hadi hakkında şöyle bir şiiri vardır:
"Musa sağanak ve sabah erken yağan bir yağmurdu. Sonra sel gibi aktı. Ne kadar da ibret verici oldu. Sonra yağışı dindi. Ne kadar da ölçülü oldu.
Sonra âdilâne bir yönetimde bulunarak bağışladı, eserleri baki kaldı.
Beşeriyetin en hayırlısı Mudar kabilesinin Bedir koludur.
Bunlar bakan kimsenin gözüne ilk görünen kimselerdir.
O, yanında bulunana yük, geçip gidene de iftihar vesilesidir."
Hatib'in anlattığına göre Süllem el-Hasir, laubalilik, ciddiyetsizlik ve fasıkhk yaptığından ötürü nahoş bir yoldaydı. Beşşar b. Bürd1-ün talebelerindendi, ama onun nazmı Beşşar'mkinden daha güzeldi Örneğin Beşşar, bir şiirinde şöyle diyordu:
"İnsanların gözetiminden korkan kişi amacına ulaşamaz.
Hoş ve güzel şeyleri atak davranıp acele eden kimse elde eder."
Görüldüğü gibi bu şiirin lafızlan ağırdır. Süllem, buna karşı aynı manada ama daha kolay lafızlarla şu şiiri söylemişti:
"İnsanların gözetiminden korkan kişi kederden ölür. Cesur kişi lezzete kavuşur."
Beşşar ona kızdı ve şöyle dedi: "Benim şiirimin manalarını almış, bu manalara benimkinden daha hafif lafızlar giydirmiş."
Süllem el-Hasir, halifelerden ve Bermek ailesinden 40.000.000 dinar kadar Ödül almıştı. Daha fazla aldığı da söylenir. Vefat ettiğinde Ebu Şimr el-Gassanî'nin yanında 36.000 dinar emanet parası vardı.
İbrahim el-Musılî, bir gün Harun Reşid'in huzurunda şarkı söyledi. Harun Reşid coştu ve ona şöyle dedi:
- Dile benden ne dilersen.
- Ey mü'minlerin emiri, senden birşey isteyeceğim ki, o şeyde senin hiç malın yoktur. Ondan başka senden hiçbir şey istemiyorum.
- Neymiş o istediğin şey?
İbrahim, ona, Süllem el-Hasir'in vefat ettikten sonra falan adam yanındaki emanet parasını anlattı. Ayrıca Süllem'in varisi bulunmadığını da söyledi. Bunun üzerine Harun Reşid, Süllem el-Hasir'in bıraktığı emanet paranın İbrahim el-Musılî'ye verilmesini emretti. Bir rivayette anlatıldığına göre Süllem el-Hasir'in bıraktığı emanet para, 50.000 dinardır. [41]

Abbas B. Muhammed

Abbas b, Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Harun Reşid'in amcasıydı. Kureyş'in önde gelen şahsiyetlerin den di. Harun Reşidi feti döneminde Cezire valiliğine atandı. Harun Reşid ona bir gün-5 000.000 dirhem verdi.mezarlığı, adını Abbas b Muhammed'in adından almaktabasi mğ,

Kendisi altmışbeş yaşında vefat etti. Cenaze namazını Emin kılardı- Abbasiye mezarlığına defnedildi. [42]

Yaktın B. Musa

Abbasi devletinin kurulması için propaganda yapanlardandı. Görüş sahibi dahilerdendi. Mervan el-Himar, İbrahim b Muhammed'i Harran'da hapsettiğinde, Yaktin büyük bir hile yapmıştı. Abbasiler, İbrahim b. Muhammed'in hapsedilmesinden sonra onun yerine kimi geçireceklerine karar veremediler, şaşıp kaldılar. Onun öldürülmesi durumunda kime bey'at edeceklerine karar veremediler. Bunun üzerine Yaktın, Mervan el-Himar'ın yanma gitti. Bir tacir kılığına bürünerek huzuruna çıktı ve şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri! Ben İbrahim b. Muhammed'e mal sattım, ama paramı ondan alamadan adamların onu yakaladılar. Eğer uygun görürsen, onunla görüşeyim ve malımı ne yaptığını sorayım, paramı isteyeyim.
- Olur.
Böyle dedikten sonra Mervan, onu bir kölesiyle birlikte zindana, İbrahim b. Muhammed'in yanma gönderdi. İbrahim b Muhammed'i görür görmez ona şöyle dedi:
- Ey Allah'ın düşmanı! Yakalandıktan sonra paramı bana ödemesi için kime vasiyette bulundun, söyler misin?
- İbn Harisiye'ye (kardeşim Abdullah es-Seffah'a) vasiyette bulundum.
Bu cevabı alır almaz Yaktin, Abbas oğullarının dailerine (propagandacılarına) döndü ve İbrahim b. Muhammed'in söylediklerini onlara bildirdi. Onlar da Seffah'a bey'at ettiler. [43]

Hicretin Yüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Bermekiler Harun Reşid tarafından öldürüldüler. Harun Reşid Cafer b. Yahya b. Halid el-Bermekî'yi öldürdü evlerini yık Eserlerini yok etti. Büyük küçük hepsi kayboldular.

Bunun sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır. İbn Cerir ve diğerleri bu rivayetleri nakletmişlerdir. Anlatıldığına göre, Harun Re-|1(*> kendi yanında hapsetmesi için Yahya b. Abdullah b. Hasan'ı Ca-r el-Bermekî'ye teslim etmişti. Yahya da, Cafer'den merhamet dile-ttleye başlamış, nihayet Cafer de onu serbest bırakmıştı. Fadl b. Rebihu durumu Harun Reşid'e ihbar etmiş Harun Reşid ona: "Yazıklar olsun sana! Benimle Cafer'in arasına girme. Belki de ben farkında olmadan bu hususta ona emir vermişim de bu nedenle onu salıvermiştir. " dedi. Sonra Harun Reşid, bu durumu Cafer'e sordu, Cafer doğruladı. Harun ona öfkelendi ve onu öldürmeye yemin etti. Bermekiler'e kızdı, sonra onları Öldürdü. Onlara şiddetle gazaplandı. Halbuki daha önce Bermekiler, onun nazarında insanların en kıymetlileriydiler. En çok sevdiği kimseler idiler.

Cafer ile Fadl'ın anneleri, Harun Reşid'in süt annesiydi. Harun Reşid bunlara; kendilerinden Önceki veya sonraki ekabir ve reislere nasib olmayacak miktarda çok mal ve dünyalık, yüksek payeler vermişti. Cafer bir ev yaptırmış, bu eve 20.000.000 dirhem sarfetmişti.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Harun Reşid'in onları öldürmesinin sebebi şuydu: Harun hangi şehire, hangi bölgeye, hangi kasabaya, hangi çiftliğe, hangi bahçeye rastlarsa mutlaka burası Cafer'indir, deniliyordu. Yine başka bir rivayette anlatıldığına göre Bermekiler, Harun Reşid'in halifeliğini ortadan kaldırmak ve zındıklığı açığa vurmak istemişlerdi de Harun bu nedenle onları Öldürmüştü.

Başka bir rivayette de anlatıldığına göre Harun Reşid'in kız kardeşi Abbase nedeniyle Harun onları öldürmüştü. Her ne kadar İbn Cerir bunu anlatmaktaysa da bazı âlimler bunu inkar etmişlerdir.

İbn Cevzî'nin anlattığına göre Harun Reşid'e, Bermekiler'i Öldürmesinin sebebi sorulduğunda o şu cevabı vermiştir: "Eğer bu sebebi gömleğimin bildiğini anlasam gömleğimi yakarım!"

Cafer, izin almaksızın Harun Reşid'in yanına girerdi. Öyle ki, Harun Reşid gözdeleriyle yatağında iken dahi Cafer onun yanına girebiliyordu. Bu, elbette ki büyük bir şeref ve yüksek bir derece idi. İçki sofrasında Cafer, Harun Reşid'in en yakın arkadaşıydı. Harun Reşid halifeliğinin son günlerinde sarhoş edici içkiler kullanmaya başlamıştı. Aile efradı arasında en çok sevdiği, kız kardeşi Abbase binti Mehdi :; idi. Abbase de onun içki sofrasında hazır bulunurdu. Cafer el-Berme-kî de aynı sofrada bulunduğu için Cafer'in Abbase'ye bakmasının he- lallığım sağlamak amacıyla Abbase'yi Cafer'e nikahladı. Ama Cafer'e, Abbase ile cinsel ilişkide bulunmamasını şart koştu. Harun Reşid ba- >. zan sofradan kalkar, Cafer ile Abbase'yi sarhoş halde sofra başında bırakırdı. Bir defasında Cafer onunla cinsel ilişkide bulunmuş. Bu ilişki neticesinde Abbase gebe kalmış ve bir erkek çocuk doğurmuş, bu çocuğu cariyelerinden biriyle Mekke'ye göndermiş, bakması için o-rada bir kadının yanına bırakmıştı.

İbn Hallikan'ın anlattığına göre Harun Reşid, kız kardeşi Abbase'yi Cafer'e nikahlayınca Cafer, Abbase'ye aşırı derecede bir sevgi duymaya başlamıştı. Adeta ona meftun olmuştu. Onu baştan çıkarmaya çalıştı. Abbase ise Harun Reşid'den korktuğu için onun bu isteğine olumlu cevap vermedi. Fakat Abbase, Harun Reşid'e bir hile yaptı. Şöyle ki: Cafer'in annesi, her cuma gecesi bakire ve güzel bir cariyeyi Cafer'in odasına bırakırdı. Bir gün Abbase, Cafer'in annesine: "Beni bir cariye kılığında Cafer'in odasına sok." dedi. Cafer'in annesi korktu ama Abbase onu tehdit edince isteğini yerine getirdi. Abbase, cariye kılığında Cafer'in odasına girdiğinde yüzünü ona iyice göstermedi. Cafer onunla cinsel ilişkide bulunduktan sonra Cafer'e şöyle dedi: "Nasıl, hükümdar kızlarının hilesini gördün mü?" Ve o gece hamile kaldı. Bunun üzerine Cafer, annesinin yanma gidip: "Vallahi, beni ucuza sattın." dedi.

Sonra Cafer'in babası Yahya b. Halid, Harun Reşid ailesinin nafakasını kısmaya başladı. Öyle ki Zübeyde, bu durumu defalarca Harun Reşid'e şikayet etti. Sonradan Abbase'nin sırrı da Harun Reşid'e ifşa edildi. Harun Öfkeden kudurdu köpürmeye başladı. Abbase, doğurduğu çocuğu Mekke'ye gönderdiğini ona bildirince, Harun, o sene bu işi açığa çıkarmak ve tahkik etmek amacıyla hacca gitti.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise, cariyelerden biri Abbase'nin bu durumunu Harun Reşid'e jurnallemiş ve Cafer'le olan cinsel ilişkisini ihbar etmişti. Çocuğunun da Mekke'de bulunduğunu, orada ayrıca bol miktarda para, ziynet ve cariye de bulunduğunu söylemişlerdi. Harun Reşid bunu tasdik etmemişti. Nihayet bunu öğrenmek için aynı sene hacca gitti. Orada durumu bütün çıplaklığıyla açığa çıkardı.

Harun Reşid'in haccettiği bu senede hac emirliğim Yahya b. Halid yapmıştı. O, Ka'be'nin yanında şöyle dua etmeye başlamıştı: "Allah'ım! Eğer tüm malımın, çoluk çocuğumun ve aile efradımın benden alınması seni razı edecekse bunu yap. Sadece Fadl'ı bana bırak." Böyle dedikten sonra Ka'be'nin yanından ayrılmıştı. Mescid-i Haram'ın kapısına vardığında tekrar dönüp şöyle dua etmişti: "Allah'ım, dilersen Fadl'ı da diğer çocuklarımla beraber al. Yeter ki, sen benden razı ol. Sen razı olursan ben de razıyım. Çocuklarımdan hiçbirini müstesna kılma."

Harun Reşid hac dönüşünde Hire'ye gitti. Sonra gemiye binerek Enbar'a bağlı Gamr'a gitti. Bu senenin muharrem ayının sonunda cumartesi gecesi, hadimi Mesrur'u Hamnıad b. Salim Ebu İsmetle birlikte bir askeri birlikle yola çıkardı. Bunlar geceleyin Cafer b. Yahya'nın etrafını kuşattılar. Hadim Mesrur, sahte tabip Bahtiyeşu ile birlikte şarkıcı Ebu Rikane el-Kelvezanî adındaki a'ma bir adamı da yanına alarak Cafer'in meclisine girdi. Cafer son derece şen, şakrak ve neşeliydi. Ebu Rikane o esnada kendisine şu şarkıyı okuyordu:

"Çok uzak görme, her yiğidin yanına ölüm gelecektir.
Ya gece ya da sabaha karşı gün doğmadan önce ölüm gelir."

Hadim ona dedi ki: "Ey Fadl'ın babası Cafer, işte ölüm geceleyin sana geldi. Halifenin çağrısına uy ve gel."

Cafer kalkıp hadimin ayaklarını öpmeye başladı. Ailesinin yanına gidip onlara vasiyetini yapması ve onlarla vedalaşması için kendisine izin vermesini rica etti. Ama hadim ona şu karşılığı verdi: "Ailenin yanına gitmene imkan yok, fakat vasiyetini yap."
Cafer de vasiyetim yaptı. Bütün kölelerini ya da kölelerinden bir grubu azad etti. Harun Reşid'in elçileri gelip bir an evvel yola koyulmasını söylediler ve onu yaka paça dışarı çıkarıp götürdüler. Nihayet Harun Reşid'in bulunduğu yere getirdiler ve eşek bukağısına vurarak hapse attılar. Ona ne yapacaklarını Harun Reşid'e sordular, boynunun vurulmasını emretti. Cellat, Cafer'in yanına gidip şöyle dedi:
- Mü'minlerin emiri, senin başını koparmamı ve kendisine götürmemi bana emretti.
- Ey Haşim'in babası, belki de mü'minlerin emiri sarhoştur. Ayıl-dığmda bu yaptığından Ötürü seni kınayabilir.
Cafer'in bu uyarısı üzerine cellat tekrar dönüp Harun Reşid'in yanma gitti ve Harun Reşid'e şöyle dedi:
- Cafer belki de senin başka şeylerle meşgul olduğundan ötürü farkında olmadan bu emri bana vermiş olduğunu söylüyor.
- Ey annesinin bıznnı emen cellat! Haydi git, onun başını kopar ve oana getir!
Cellat ikinci kez Cafer'in yanına gitti. Ama Cafer yine aynı sözü tekrarlayınca cellat, yine Harun Reşid'in yanma döndü. Harun Reşid emrini üçüncü kez tekrarlayıp şöyle dedi:
- Eğer Cafer'in başını bana koparıp getirmezsen Mehdi'nin oğlu olmayayım ki hem senin hem de onun başım koparıp bana getirecek bir celladı görevlendireceğim!
Bunun üzerine cellat, Cafer'in yanına gitti. Başını kesip Harun Reşid'in yanına getirdi ve Önüne bıraktı. Harun Reşid, aynı gecede adamlarını Bağdat'ta ve diğer şehirlerde bulunan Bermekiler'e gönderdi. Hatta yollardaki Bermekiler'i de yakalattı. Hepsim muhafaza altına alırdı. Bermekiler'den kurtulan hiçbiri olmadı. Yahya b. Halid, kendi evinde gözetim altına alındı. Fadl b. Yahya, başka bir menzile gönderildi. Sahip oldukları bütün servetler ellerinden alındı.
Harun Reşid, Cafer'in başını ve gövdesini asmaları için göndere Başı, yüksek köprünün yanında asıldı, gövdesi ikiye bölündü Yan:-aşağı köprünün yanma, diğer yarısı ise başka bir köprünün yata; asıldı. Bundan sonra da yakıldı.
Bağdat'ta; "Bermekiler'e ve onları barındıranlara eman yoktur. Muhammed b. Yahya b. Halid bundan müstesnadır. Çünkü o, rfeye samimi davranmıştır." diye duyuru yapıldı.
^a Cafer'in arkadaşı ve zındıklıkla itham edilen Enes b. Ebi Şeyh, Reşid'in huzuruna getirildi. Onunla Harun Reşid karşılıklı ko-tu Sonra Harun Reşid, yatağının altından bir kılıç çıkardı ve bu n i la onun boynunun vurulmasını emretti. Harun Reşid, bundan ön-10 Enes'in öldürülmesiyle ilgili olarak şu şiiri okudu:
Kç Enes'e olan özlemiyle zevk aldı. Kılıç göz atar, kaderler ise onu beklerler."
Enes'in boynu vuruldu. Kılıç vücuduna değer değmez kan fışkır-dı Harun Reşid: "Abdullah b. Musaba Allah rahmet etsin." dedi. Bu kılıç ondan kendisine miras kalmıştı. Çünkü insanların anlattıklarına göre bu kılıç Zübeyr b. Avvam'a aitti.
Sonra zindanlar, Bermekikrle dolup ta^ti. Bütün malları müsadere edildi. Ellerindeki nimetler yok oldu.
Harun Reşid, Cafer'i, akşamleyin öldürtmüştü. Öldürtmeden önce, ikisi birlikte bineklerine binerek sabahleyin ava çıkmışlardı. Yanlarında veliahdlar yoktu, başbaşa kakmalardı. Cafer'e izzet ve ikramda bulundu. Akşam olunca Harun lieçid oaunla vedalaştı ve onu bağrına basıp şöyle dedi: "Eğer bu gece karılarımla başbaşa kalacak olmasaydım senden ayrılmazdım. Haydi evine git, içkini iç, neşelen. Rahat yaşa ki, benim gibi olasın.'B^n ve son lozzeUa eşit olalım." Cafer de ona şu karşılığı verdi: "Ey mü'minleiin emiri! Vallahi seninle olmadan ben bu çilingir sofrasını kurmak istemiyorum.1' Harun Reşid ona: "Hayır, mutlaka evine git." deyince Caför evine döndü. Gecenin bir kısmı geçer geçmez basma o ceza ve felaket geldi. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık.
Bu hadise, bu senenin muharrem ayının son gecesi olan cumartesi gecesinde meydana gelmişti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre u hadise bu senenin safer ayının ilk gecesinde meydana gelmiştir. Sürüldüğü sırada Cafer otuzyedi yaşındaydı.
- Oğlunun ölüm haberi Yahya b. Halid'e ulaştırıldığında: "Allah da run Reşid'in oğlunu öldürsün" diye cevap verdi Ona: "Harun se Reşid'in oğlunu öldürsün." diye cevap verdi. Ona: "Harun se-n evini yıktı." denildiğinde: "Allah da onun evlerin yıksın." diye ce-vaP verdi.
Kın ı S^dıgjöia göre Yahya b. Halid, evlerinin perdelerinin yırtıldı-
SafrrnEklerindeki mahremiyetin çiğnendiğini, evlerindeki eşyaların
Öa a!aBfliğını gördüğünde: "Kıyamet işte böyle kopar!" demiştir.
a gelert bu felaketlerden ötürü arkadaşlarından biri kendisine teselli mektubu yazmıştı. Kendisi de onun mektubuna yazdığı ceva ta şöyle demişti:
"Biz Allah'ın hükmüne razıyız. Onun bizim hakkımızda tercih t tiği hükmü biliyoruz. Allah, kulları ancak günahlarından sorumlu t tar. Allah kullara zulmedici değildir ve onun bağışlayacağı şeyler d ha çoktur. Hamd Allah'adır."
Şairler, Bermekiler'in başına gelen bu felaketler için birçok ağıt yakmışlardı. Bu ağıtlardan biri Rakkaşî'nin (veya Ebu Nüvas'ın) asa ğıdaki ağıtıdır:
"İşte şimdi biz rahata kavuştuk. Bineklerimiz de dinlendi. Yüksek sesle bağırıp çağıran yakalandı. Bineklere de ki; artık geceleyin yürümekten kurtuldunuz. Çölleri peşpeşe kat etmekten, sahralara düşmekten de emin oldu-
nuz.
Ölümlere de ki; artık sen Cafer'i ele geçirdin. Ondan sonra hiçbir lideri ele geçiremeyeceksin. Bağışlara de ki; Fadl'dan sonra artık durdurulacaksın. Musibetlere de de ki; artık sen her gün yenileneceksin. Senden bir kılıç Bermekiler'e ulaştı ki, o

keskindir. Haşimilerin keskin kılıcıyla Cafer vuruldu."
Rakkası, darağacma asılı Cafer'e bakıp şöyle demişti:
"Vallahi, jurnalcılarm korkusu ve halifenin kapanmayan gözleri (casusları) olmasaydı;
Senin şu sehpanın çevresinde tavaf eder ve şu asılı olduğun ağacı öperdik.
Tıpkı insanların Hacer-i Esved'i Öptükleri gibi.
Ey Yahya'nın oğlu Cafer, senden önce görmedim.
Bir kılıcı ki, kılıçlar onu vurdu.
Dünyanın tümüne ve Bermek ailesinin iktidarına selam olsun.'
Harun Reşid, Rakkaşî'yi huzuruna çağırtıp ona şöyle dedi:
- Cafer, her sene sana ne kadar para verirdi?
- O bana 1.000 dinar verirdi.
Harun Reşid, ona 2.000 dinar verilmesini emretti.
Zübeyr b. Bekkar, amcası Mus'ab ez-Zübeyrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Harun Reşid, Cafer'i öldürttüğü zaman kadının biri güzel bir merkebe binmiş ve fasih bir lisanla şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki ey Cafer, her ne kadar bugün bir ibret haline gelmişsen de dana önce sen iyiliklerde zirveye ulaşmıştın."
Böyle dedikten sonra şu jirİ okumaya başladı:
"Kılıcın Cafer'in vücuduna değdiğini gördüğümde, halifenin mü-nactisi Yahya ailesine yüksek sesle bağırmıştı.
İşte o zaman dünyaya ağladım ve şunu anladım ki;
Seçkin yiğitler bir gün mutlaka dünyadan ayrılacaklardır.
Bu, nimet sahiplerine verilen bir dünyalık ve devlettir. Peşpeşe gelir, nöbetleşedir. Belalar bunun ardısıra gelir.
Kişi bu yüksek mertebelere ulaştıktan ve iktidara erdikten sonra,
Bir gün son derece aşağılara düşürülür."
Kadın böyle dedikten sonra merkebini sürdü ve çekip gitti. Sanki eseri kalmayan bir rüzgardı. Nereye gittiği de bilinemedi.»
İbn Cevzî'nin anlattığına göre Cafer'in Fetine adında şarkıcı bir cariyesi vardı. Bu cariyenin dünyada bir eşi daha yoktu. Cafer bunu ve beraberindeki hizmetçilerini 100.000 dinara satın almıştı. Harun Reşid bu şarkıcı cariyeyi ondan istemiş, ama o, bunu vermek istememişti.
Harun Reşid, Cafer'i öldürttükten sonra bu cariyeyi yanma aldı. Bir gece içki meclisinde hazır bulundurdu. Meclisinde diğer arkadaşları ve sohbetçileri de vardı. Fetine'nin yanındaki şarkıcı cariyelere birer şarkı okumalarını emretti. Herbiri birer şarkı okudu. Sıra Feti-ne'ye gelmişti. Harun ona da bir şarkı okumasını emredince gözyaşını sildi ve: "Lider Cafer'den sonra m şarkı okuyacağım! Hayır, okumayacağım." dedi. Harun ona çok öfkelendi. Meclisindeki arkadaşlarından birine bu cariyeyi alıp götürmesini emretti ve kendisine hediye ettiğini söyledi. Arkadaşı cariyeyi alıp götürürken Harun ona gizlice: "Sakın onunla cinsel ilişkide bulunmayasm." diye tenbih etti. Arkadaşı da bu cariyeyi kendisine vermekle cariyenin onurunu kırmak istediğini anladı.
Bir süre sonra arkadaşı cariye Fetine'yi tekrar Harun'un huzuruna getirdi. Harun ondan memnunmuş gibi bir intiba sergiledi Fetine adındaki bu cariyeye bir şarkı okumasını emredince Fetine okumadı. Gözyaşları boşaldı ve: "Lider Cafer'den sonra m şarkı okuyacağım? Hayır, okumayacağım." dedi. Harun bu defa öncekine nisbetle daha Çok öfkelendi ve: "Getirin postu ve kılıcı!" diye emir verdi. Cellat geldi, Fetine'nin yanı başında durdu. Harun Reşid ona: "Sana üç kez ettur verdiğimde ve üç parmağımı yumduğumda şunun boynunu vur!" dedi. Bundan sonra da Fetine'ye: "Haydi, şarkı oku!" dedi. Fetine ağ-*ayıp "Lider Cafer'den sonra mı şarkı okuyacağım? Hayır, okumaya-Cağım." dedi. Harun Reşid serçe parmağını yumdu. Sonra ikinc kez
Fetine'ye şarkı okumasını emretti, yine okumadı. Bu defa yüzük mağını yumdu. Mecliste bulunanlar sarsıldılar, çok korktular. ne'ye dönüp, kendisini Ölümden kurtarması için şarkı okumasını r' * ettiler. Halifenin buyruğunu yerine getirmesini ısrarla istediler So ^ ra Harun Reşid üçüncü kez Fetine'ye emir verdi. O da istemeye^ şarkı okumaya başladı:
"Dünyanın fersude olduğunu gördüğümde; Anladım ki artık nimetler geri dönmeyecek."
Bu şarkıyı okumaya başlayınca Harun Reşid onun üzerine atıldı Udu elinden alıp yüzüne ve başına vurup kırdı ve parçaladı Feti-ne'nin başından kanlar akmaya başladı. Etrafindaki cariyeler sağa sola kaçışmaya başladılar. Nihayet Fetine'yi Harun'un huzurundan alıp götürdüler. Üç gün sonra da vefat etti.
Rivayet olunduğuna göre Harun Reşid şöyle dermiş: "Beni, Ber-mekiler'e karşı kışkırtana Allah lanet etsin. Onlardan sonra artık ne lezzet gördüm, ne rahat buldum, ne de ümidim kaldı. Allah'tan isterdim ki, ömrümün ve hükümdarlığımın yansım alsaydı da Bermeki-ler'i kendi hallerine bıraksaydım."
İbn Hallikan'm anlattığına göre Cafer, bir adamdan 40.000 dinara bir cariye satın almış, satın alırken cariye satıcısına dönüp şöyle demiş: "Benimle arandaki ahdi unutma. Sakın benim bedelimi yeme-yesin." Cariyenin böyle demesi üzerine efendisi ağlamış ve: "Şahid olun, bu cariye hürdür. Ben bununla evlenmişim." dedi. Cafer de: "Ey burada bulunanlar, siz de şahit olun ki ben cariyeyi efendisine geri verdim ve ödediğim para da onların olsun." dedi. Cafer, bir valiye şu mealde bir mektup yazmıştı: "İmdi şikayetçilerin çoğaldı. Teşekkür edenlerin azaldı. Ya adaletli olursun, ya da görevden alınırsın."
Cafer'in, Harun Reşid'in keder ve üzüntüsünü gidermek için yaptığı şakaların en güzeli şudur: Bir defasında Yahudi bir

müneccim Harun Reşid'in yanına gitmiş ve Harun Reşid'e, bu senede öleceğim bildirmişti. Bunun üzerine Harun Reşid çok kederlenmiş ve üzülmüştü. Cafer bir süre sonra yanma geldiğinde Harun Reşid'in üzüntülü olduğunu görmüş, "Ne haber?" diye sormuştu. Harun Reşid de Yahu-dinin sözlerini ona aktarmış ve bu nedenle üzüntülü olduğunu bildirmişti. Bunun üzerine Cafer, Yahudi müneccimi çağırarak ona: "Senin ne kadar ömrün kalmıştır?" diye sormuş. Yahudi müneccim de uzun bir süre daha yaşayacağını söylemişti. Bunun üzerine Cafer: "Ey mü'minlerin emiri, şunu öldür ki uzun bir süre daha yaşayacağın^ dair söylediği sözün yalan olduğunu anlayasm." demişti. Harun Reşıd de Yahudinin öldürülmesini görevlilere emretti ve Cafer'in bu yaptığına memnun oldu.

Bernıekiler'in öldürülmesinden sonra İbrahim b. Osman b. Nü-heyk, halife Harun Reşid'i öldürmeye kasdetti. Çünki Bermekiler'in başına gelen felakete, özellikle Cafer'in Öldürülmesine çok üzülmüştü Onlar için çok ağlıyordu. Daha sonra ağlamaktan vazgeçip onların intikamını almaya niyetlendi. Kendi evinde içki içerken cariyesine: "Kılıcımı getir." der, kılıcı getirilince kınından çıkarır, sonra: "Vallahi Cafer'in katilini öldüreceğim." derdi. Bu sözü çok defa tekrarladı.

Oğlu Osman, halifenin bu durumdan haberdar olmasından ve bu nedenle kendi ailelerini baştan sona öldürmesinden korktu, ama babasının da bu tavrından vazgeçmeyeceğini anladı. Fadl b. Rebi'in yanma gidip durumu ona anlattı. Fadl da gidip halifeye aktardı. Halife Harun, onu çağırtıp: "Senin bu söylediğini doğrulayacak başka şahidin var mı?" diye sordu. O da: "Falan hizmetçi şahidimdir." dedi. Hizmetçi gelip şahidlik yapınca Harun Reşid şöyle dedi: "Büyük bir komutan, sadece bir köle ve testisi buruk hizmetçinin şahitliğiyle öldürülemez. Belki bu ikisi ona karşı bir ittifakta bulunmuşlardır."

Harun Reşid,, İbrahim b, Osman b. Nüheyk'i yanına çağırdı. İçki sofrası kurdurdu. Onunla başbaşa sofraya oturdu. Ona şöyle dedi:

- Bak hele sen ey İbrahim! Benim bir sırrım var, onu sana açıklamak istiyorum. Bu sır gece gündüz rahatımı kaçırıyor.
- O sır nedir ey mü'minlerin emiri?
- Ben Bermekiler'i öldürdüğüme pişman oldum. Keşke hükümdarlığımın yarısı, ömrümün de yarısı gitseydi de onlara bu haksızlığı yapmasaydım. Çünkü onları Öldürdükten sonra artık ne lezzet gördüm, ne de rahat buldum.
- Allah Cafer'e rahmet etsin.

Böyle dedikten sonra ağladı ve sözünü şöyle sürdürdü:

- Allah'a yemin ederim ki ey efendim, sen Cafer'i öldürmekle hata ettin!
- Kalk, Allah sana lanet etsin!

Böyle dedikten sonra İbrahim b. Osman'ı hapsetti. Üç gün sonra da Öldürttü. Ama çoluk çocuğuna ilişmedi.

Bu senede Harun Reşid, halifeliği elde etmek istediğine dair haberlerini duyunca Abdülmelik b. Salih'e gazaplandı. Hapistek Ber-inekiler'den yana olduğunu duyunca daha da gazaplandı. Sonra onu zindana attırdı. Harun Reşid ölünceye kadar Abdülmelik zindanda kaldı. Emin, halifeliğe geçince, onu zindandan çıkardı ve Şam valiliğine atadı.

Bu senede Şam'da Mudarlılarla Nizarlılar arasında asabiyet savaşı başladı. Harun Reşid bunların üzerine Muhammed b Mansur b. Ziyad'ı gönderdi ve bu iki kabileyi barıştırdı.

Bu senede Masisa'da büyük bir deprem oldu. Masisa'mn bazı surları yıkıldı, suları kurudu. Bu hadise gecenin bir saatinde meydana gelmişti.

Bu senede Harun Reşid, oğlu Kasım'ı Anadolu gazasına gönderdi Onu bu işe vakfetti ve bunu kendisi için bir sevap vesilesi yaptı. Ava-sıma tayin etti. O da Bizans'a gidip onları kuşatma altına aldı. Bi. zanslılar, esirlerinden bazısını kurtarmak için fidye verdiler ve Kasım in geri dönmesini istediler. Harun Reşid, bu isteklerini kabul etti

Bu senede Bizanslılar, daha önce Harun Reşid'le Bizans impara-toriçesi İrene arasında yapılmış olan barış antlaşmasını bozdular Çünkü Bizanslılar, İrene'yi başlarından atıp yerine Alikoforos'u imparator yapmışlardı. Bu, yiğit bir adamdı. Alicefne sülalesinden olduğu da söylenir. Bunlar irene'yi başlarından atıp gözlerine mil çekmişlerdi. Yeni imparator Nikoforos, Harun Reşid'e şöyle bir mektup yazmıştı:

"Bizans imparatoru Nikaforos'tan Arapların hükümdarı Harun'a: İmdi, benden önceki imparatoriçe seni satrançtaki vezir yerine, kendini de piyon yerine koymuştur. Aslında senin vermen gereken mallan kendisi sana göndermiştir. Bu da kadınların zaaf ve beyinsiz-liğindendir. Bu mektubumu okuduğunda onun sana göndermiş olduğu malları bana iade et ve kendin için de fidye öde. Aksi takdirde aramızda kılıç konuşacaktır."

Harun Reşid, bu mektubu okuyunca çok öfkelendi. Öyle ki, yanında bulunanlardan hiç kimse onun yüzüne bakamadı, onunla konuşamadı. Öfkesinden ötürü kendisine bir zarar gelmesinden korkan arkadaşları onun için korktular. Sonra Harun Reşid bir okka ve kalem getirilmesini emretti. Mektubun üzerine şu ibareyi yazdı: "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Mü'minlerin emiri Harun'dan Bizans köpeği Nikoforos'a! Ey kafir kadının oğlu! Senin mektubunu okudum. Cevabını dinlemeyeceksin, bizzat göreceksin vesselam."

Bundan sonra hemen harekete geçip yola koyuldu. Hirakl kapısına vardı, kapıyı açtı. Bizans imparatorunun kızını esir olarak aldı. Bol miktarda ganimet elde etti, yakıp yıktı. Nikoforos'a gelince, o da her sene Harun Reşid'e belli miktarda haraç vermek şartıyla ateşkes talebinde bulundu. Harun Reşid onun bu talebini kabul etti.

Bu gaza dönüşünde Müslümanların ordusu Rakka'ya vardığında, kafir Nikoforos aralarındaki antlaşmayı bozdu. Ahde hıyanet etti-Ama kış iyiden iyiye bastırmış ve soğuklar şiddetlenmişti. Kışın şiddetinden korktukları için hiç kimse bu haberi gelip Harun Reşid e ulaştıranla di. Nihayet kış mevsimi sona erdi. Ancak bundan sonra unıu kendisine ilettiler.

Bu senede Abdullah b. Abbas b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi. [44]

Hicretin Yüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Cafer B.Yahya

Cafer b. Yahya b. Halid b. Bermek, Ebü'1-Fadl el-Bermekî. Vezirdi babası da vezirdi. Harun Reşid onu Şam'a ve diğe beldelere tayin etti. Havran'da Kays ve Yemenliler arasında aşiret davası başlayıp fitne koptuğu zaman, Harun Reşid onu Şam'a göndermişti. Bu, İslâm ülkesinde Kayslılarla Yemenliler arasında çıkan ilk fitne ateşi olmuştu. Bu ateş, cahiliyet zamanında söndürülmüştü. Fakat bu iki kabile, bu sırada bu ateşi yeniden eşip alevlendirdi. Cafer, ordusuyla Şam'a geldiğinde fitne ateşini söndürdü. Sevinç ve ferah ortaya çıktı. Bu konuda güzel şiirler söylendi. İbn Asakir, Cafer b. Yahya'nın biyografisini kendi tarihinde anlatırken bu şiirlerden birini Örnek olarak göstermiştir:
"Şam'da fitne ateşi tutuşturuldu.
İşte şu Şam'ın zamanıdır, ateşi küllenecektir.
Bermek ailesinin denizinin dalgası koşup,
Buraya geldiğinde fitne ateşinin alevleri ve kıvılcımları söndürüldü.
Mü'minlerin emiri Harun, bu fitne ateşine Cafer'i görevlendirdi ki söndürsün.
işte onun sayesinde fitne çatlakları onarıldı ve fitne yok edildi.
O, iyilik ve takvası ümid edilen hükümdardır.
Hücumlarına karşı kılıçlar direnemez."
Bu, uzun bir kasidedir.
Cafer b. Yahya; fesahat, belagat, zeka ve aşırı bir cömertlik sahi-toydi. Babası onu, Kadı Ebu Yusuf un yanına vermişti. Onun yanında *ıkıh Öğrendi. Böylece Harun Reşid'in gözüne girdi. Bir gece Harun ^id' huzurunda binden fazla imza attı. Bu imzaladığı hükümler-
iri fikha aykırı değildi.
Cafer b. Yahya; babasından, katip Abdülhamid'ten, Abdülmelik rvan'dan, vahiy katibi Zeyd b. Sabit'ten hadisler rivayet etmiş-
Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu nakletmiştir:
«Bismillahirrahmanirrahim ibaresini yazdığın zaman bundaki si ni iyice beyan et.»
Amr b. Bahr el-Cahiz, Cafer b. Yahya'nın Harun Reşid'e şöyle dediğini rivayet etmiştir: '
«Ey mü'minlerin emiri, babam Yahya bana şöyle demişti: "Dünya sana yönelse de fakir fukaraya ver. Dünya sana sırt çevirse de fakir fukaraya ver. Çünkü dünya kalıcı değildir."
Babam bana şu şiiri de okumuştu:
"Dünya sana yöneldiği zaman cimrilik yapma. Aşırı harcamalar ve israflar dünyalığı eksiltmez. Dünya senden yüz çevirse de daha fazla cömert olman gerekir. O senden yüz çevirip gittiğinde hamdedersen, verdiğin malların yeri dolar."»
Hatib Bağdadî dedi ki: Cafer, kadri yüce kimselerden ve emri geçerli emirlerdendi. Mertebesi yüksekti. Harun Reşid'in yanında o kadar yüksek payelere ermişti ki, onun dengi yoktu, yüksekliğinde or-taksızdı. Müsamahakardı, güler yüzlüydü. Cömertliğine, bağışının fazlalığına gelince bunu anlatmaya gerek görmüyoruz. Çünkü bu alanda da çok tanınmış ve meşhur bir kimseydi. Fesahat ve belagatta namlı insanlardandı.
İbn Asakir'in rivayetine göre; Abbas b. Muhammed'in hacibi Mühezzeb, sıkıntıya maruz kalmış, borçlanmış. Alacaklıları onu sıkıştırmışlar ve borcunu ödemesini istemişler. Yanında da 1.000.000 dinar değerinde mücevherlerle süslü bir zembil varmış. Bu zembili alıp Cafer'e götürmüş, durumunu arzetmiş. Alacaklıların kendisini sıkıştırdıklarını ve bu zembilden başka bir malı bulunmadığını söylemiş. Cafer b. Yahya da ona: "Bu zembili 1.000.000 dinara senden satın aldım." demiş. Parayı vermiş ve zembili ondan teslim almıştı. Bu hadise geceleyin cereyan etmişti. Sonra 1.000.000 dinarı Mühezzeb'in evine götürmesi için bir adama vermiş, Mühezzeb'i ise gece sohbetine alıkoyup yanında oturtmuştu. Mühezzeb evine döndüğünde zembilin kendisinden önce evine gittiğini görmüştü.
Sabah olunca da teşekkür için Cafer'in evine dönmüş. Onu kardeşi Fadl ile birlikte Harun Reşid'in yanma girmek üzere izin almak için kapıda beklerlerken görmüştü. Cafer ona şöyle demişti: "Durumunu kardeşim Fadl'a anlattım, o da sana 1.000.000 dinar verilmesini görevlilere emretti. Öyle sanıyorum ki bu para senden önce evine gidecektir. Senin durumunu halifeye de anlatacağım." Böyle dedikten sonra Cafer ve kardeşi Fadl, halife Harun'un huzuruna girdiler. M*1 hezzeb'in durumunu ve borç altında ezildiğini anlattılar. Bunun üze Harun Reşid ona 300.000 dinar verilmesini emretti.
Cafer, bir gece arkadaşlarıyla sohbet halindeyken domuzlan böceği geldi ve meclisteki arkadaşlarından birinin elbisesine tırmanarak üzerine çıktı. Cafer, domuzlan böceğini alıp attı ve: "İnsanlar derler İd: Bir kimsenin üzerine domuzlan böceği çıkarsa ona bir miktar para ulaşacaktır." dedi ve o adama 1.000 dinar verilmesini emretti. Sonra domuzlan böceği tekrar gelip aynı adamın üzerine tırmanınca Cafer aynı adama 1.000 dinar daha verilmesini emretti.
Cafer b. Yahya, bir defasında Harun Reşid'le hacca gitmişti; Medine'de iken arkadaşlarından birine: "Burada son derece güzel,

sevimli ve sevişmesini iyi bilen bir cariye satın almak istiyorum." dedi. Arkadaşı da araştırdı. Onun istediği evsafta bir cariye buldu. Efendisi -Cafer'in gelip görmesi şartıyla- cariye için çok yüksek bir meblağ istedi. Neticede Cafer, cariyenin bulunduğu eve gitti, görünce çok beğendi. Cariye ona bir şarkı okuyunca daha da beğendi. Bundan sonra efendisi, Cafer'le pazarlığa girişti. Cafer ona şöyle dedi: "Bir miktar para getirdik. Kabul ediyorsan alalım, yoksa daha da artıralım." Efendisi dönüp cariyeye şöyle dedi: "Şimdiye kadar yanımda her türlü nimete sahiptin ve yanımda zevk ve safa içindeydin. Ama durumum kötüleşti, sıkıntıya düştüm. Seni şu melike satmak istiyorum ki bundan sonra da eski günlerin gibi rahat yaşantını sürdüresin."
Cariye, efendisine şu cevabı verdi: "Allah'a yemin ederim ki ey efendim, senin benden elde ettiğin şeyi ben senden elde etmiş olsaydım seni dünyaya ve dünya malına satmazdım. Hani bana vermiş olduğun söz? Beni satmayacaktın ve satış bedelimi yemeyecektin."
Cariyenin bu dokunaklı ifadeleri karşısında efendisi, Cafer'e ve arkadaşlarına: "Şahid olun, bu cariye Allah rızası için artık hürdür ve ben onu zevce edindim." dedi. Onun bu cevabı karşısında Cafer ve arkadaşları kalkıp gittiler. Arkadaşları, bu malları alıp geri götürmesini hammala emrettiler. Fakat Cafer: "Hayır, vallahi bu paralar ve inallar benimle birlikte gelmeyecektir." dedi. Sonra da cariyenin efendisine şöyle dedi: "Bu paraları ve malları sana verdim. Götür, bunları ailene harca." Böyle dedikten sonra paraları ve malları o evde bırakıp gitti.
Yine de Cafer, kardeşi Fadl'a göre biraz cimriydi. Şu da var ki , ondan daha zengindi. İbn Asakir'in rivayetine göre Cafer öldürüldüğü zaman bir çömleğinde 1.000 dinar bulmuşlardı. Bu dinarlardan her biri 100 dinar ağır İlgındaydı. Dinarlardan herbirinin üzerinde de Cafer yazılıydı.
"Hükümdar evinin darphanesinde vurulan san dinarlar. Üzerlerinde Cafer adı parıldar.
Her biri yüz dinardan daha ağırdır. Birini bir yoksula verirsen zengin olur."
Ahmed b. Mualla er-Raviye dedi ki: Latife'nin cariyesi Anan, Cafer'e bir mektup yazarak, babası Yahya'yı Harun Reşid'in yanına göndermesini ve Harun Reşid'ten, kendisini satın alması için tavsiyede bulunmasını istemişti. Ayrıca, Cafer hakkında yazmış olduğu şu beyitleri de mektubuna eklemişti:
"Ey cahilliğinden ötürü beni kınayan, kınamadan geri durma.
Kişi aşkin sıcaklığına dayanır.
Ben bu heva şarabını katıksız içtiğimde su katmam için bana ısrarda bulunma.
Çünkü su karıştırılarak içilen heva şarabı insanı sarhoş eder.
Aşk beni kuşattı, arkamda aşk denizi vardır.
Önümde ise aşk denizleri vardır.
Aşk bayrakları üzerimde, altımda, çevremde, her tarafımda dalgalanırlar.
Çevremde aşk askerleri vardır.
Aşkım dolayısıyla beni kınayanlar beni az da kınasalar çok da kı-nasalar aynıdır.
Sen ey hayırların Cafer'i,
Bermek ailesinin en seçkinisin.
Vasfeden kimseler sendeki faziletleri vasfetmeye muktedir olamazlar.
Kendi amaçları için mal biriktiren kimse başarılı olamaz. Cafer'in amaçları daha çoktur.
Hükümdarlığın dibacesi onun yüzünde okunur.
Onun ellerinde sağanak şeklinde yağan cömertlik suları vardır.
Ellerinden üzerimize sürekli olarak çil çil altınlar yağmur gibi yağdılar.
Eğer elini büyük bir kayaya sürse,
O kayadan parlak yeşil yapraklar çıkar.
Yiğit adam, bağışta bulunmaya, malım savurmaya karşı sabırlı olamazsa,
O yiğit, şerefini tamamlayamaz.
Hükümdarlık tacı onun üzerinde iftiharla titreşir.
Minberler onun ayakları altında sarsılır ve güzelleşir.
Dolunay ortaya çıktığında onu andırır.
Yüzündeki parlaklık çiçek gibi ışık saçar.
Allah'a yemin ederim ki bilemiyorum, karanlıkların dolunayı nu onun yüzündedir, yoksa onun yüzü daha mı nurludur?
Ziyaretçilerin senden cömertlik yağmurunu bekler. Sen de ziyaretçilerine müjdeler verirsin."
Cariye, bu beyitlerin altına kendi ihtiyacını da yazmıştı. Bu mek-hu alır almaz Cafer, babasının yanına gitti. Onu Harun Reşid'in nına gönderdi. Babası da Harun Reşid'e, cariye Anan'ı satın alma-^ m tavsiye etti. Ama Harun: "Vallahi, onu satın almam." dedi.
Sairler, cariye Anan hakkında çok şiirler söylemişlerdi. Böylece durumu herkes tarafından öğrenilmiş oldu. Şöhrete kavuştu. Şair Ebu Nüvas, Anan hakkında şöyle demişti:
"Cariye Anan'ı ancak zinakar kadının oğlu. Ya da ne olduğu belirsiz kaltabanlar satın alır."
Sümame b. Eşres dedi ki: Bir gece Cafer b. Yahya b. Halid'le aynı, odada yattım. Bir ara panik içinde ağlayarak uykudan uyandı. Kendisine: "Neyin var, ne oldu?" diye sorunca şu cevabı verdi: Yaşlı bir adam gelip şu kapının iki tarafından tuttu ve

şöyle dedi:
"Sanki Hacun ile Safa tepesi arasında hiçbir dost ve arkadaş yok. Ve Mekke şehrinde gece sohbeti yapan kimseler yok."
Ben de kendisine şu cevabı verdim:
"Hayır, senin dediğin gibi değil. Biz Mekke halkı idik, ama gecelerin geçmesi ve çok sayıdaki dedeler bizi helak ettiler."
Sümame dedi ki: Ertesi gece olunca Harun Reşid, Cafer'i öldürttü. Başım köprünün yanında bir sütunun başına dikti. Sonra kendisi çıkıp o sütun üzerindeki kesik başa baktı. Biraz düşündü sonra şu şiiri okumaya başladı:
"Zaman daha önce sana verdiği borcu şimdi senden tahsil etti. Sade ve rahat yaşantım bulandırdı.
Gururlanma. Çünkü zaman, birleştirdiği şeyleri mutlaka ayıracaktır."
Ben de Cafer'in kesik başına bakıp şöyle dedim: "Bugün her ne ar bir ibret haline gelmişsen de daha önce cömertlik ve âlicenâb-a zirvede idin." Ben böyle deyince Harun Reşid bana baktı. Tıpkı cuina geçecek bir deve gibiydi. Sonra şu şiir okudu:
"Âlemin Cafer'de gördüğü ve beğendiği faaliyet ve icraatlar bizini sayemizde gerçekleşmiştir.
Eğer bizler olmasaydık Cafer'in babasının ve bütün Bermekiler'in icraatları gerçekleşemezdi."
Böyle dedikten sonra atının yüzünü başka tarafa yöneltti ve oradan ayrılıp gitti.
Cafer b. Yahya, hicri 187. senenin safer ayının başında cumartesi gecesinde öldürüldü. Öldürüldüğünde otuzyedi yaşındaydı. Onyedi sene müddetle vezirlik yaptı.
Cafer'in annesi Abbade, bir kurban bayramı gününde ısınabilmek için insanlardan bir koyun postu istedi. Kendilerinden bu postu dilendiği kimseler, ona daha önce sahip olduğu nimetleri sordular. O da şu cevabı verdi: "Bir zamanlar böyle bir bayram gününde ben sabaha vardığımda etrafimda 400 cariye vardı ve oğlum Cafer, bana asi olmuş, diyordum."
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Süfyan b. Uyeyne, Cafer b. Yahya'nın Harun Reşid tarafından öldürüldüğünü ve diğer Bermekiler'in musibete uğradıklarını duyduklarında kıbleye yönelerek şöyle demiş: "Allah'ım, Cafer benim dünyadaki ihtiyaçlarımı gidermişti. Sen de onun ahiretteki ihtiyaçlarını gider." [45]

Garip Bir Hikaye

îbn Cevzî'nin, "el-Muntazam" adındaki eserinde anlattığına göre; Me'mun, bir adamın her gün Bermekiler'in mezarlığına gittiğini ve orada Bermekiler için ağlayıp figan ettiğini duymuştu. Bunu duyar duymaz o adamı bulup getirmeleri için görevlileri harekete geçirmiş, görevliler de gidip onu getirmişlerdi. Adam, halife Me'mun'un huzuruna gelirken yaşamaktan ümidini kesmişti. Halife Me'mun ona şöyle dedi:
- Yazıklar olsun ^ana! Böyle yapmana sebep nedir?
- Ey mü'minlerî;; emiri, Bermekiier bana çok iyilikte bulundular.
- Sana yaptıkla;; iyilik neydi?
- Ben, Şamlı Münzir b. Muğire yim.. Daha önce Şam'da büyük bir servet sahibiydim. Bolluk içinde yaşıyordum, ama servetim kaybettim. Evimi satmak mecburiyetinde kaldın)., hiçbir şeyim kalmadı. Arkadaşlarımdan biri Bağdat'ta bulunan Berm'ekHer'İD yanına gitmemi tavsiye etti. Ben de eve döndüir:.-Çoluk çocuğumu toplayıp Bağdat yoluna koyuldum. Yanımda yirn^dep fazld kudın b-alrmavordu. Bağdat'a varınca onları terkedilmiş bir menide bıraktım. Sonra namazımı kılayım diye cemaat olan bh menide yöneldim
övle bir cemaatla karşılaştım ki, onlardan daha güzel yüzlü kimse nemiştim. Yanlarında oturdum. Çoluk çocuğuma azık isteye-için cemaata ne söyleyeceğimi düşünmeye başladım. Ama di-
inek ç kmekten utandığım için birşey söyleyemiyordum.
Ben o halde iken bir hizmetçi camiye geldi. Cemaatı düğüne da-+ etti. Hepsi kalktılar. Ben de onlarla birlikte kalktım. Mescid dışı-Ve çıkıp yola koyulduk. Büyük bir eve vardık. O evde vezir Yahya b. ttalid oturmakta imiş. Cemaat onun çevresine oturdu.
Vezir Yahya, Aişe'yi amcası oğluna nikahladı. Misk ve anber saçıldı. Sonra hizmetçiler davetlilerden herbirine, içinde 1.000 dinar bulunan birer mimüş tepsi getirip sundular. Ayrıca misk saçan birer şişe de verdiler Davetliler bu armağanları alıp kalktılar. Ama ben orada oturma-devam ettim. Hizmetçilerin önüme bıraktıkları altınlarla dolu gümüş tepsi de duruyordu. Bana göre büyük birşey olduğu için o armağanı almaktan çekmiyordum. Mecliste bulunanlardan biri: "Alıp git-sene." dedi. Elimi tepsiye uzatıp aldım, içindeki altınları cebime boşalttım. Tepsiyi de koltuğumun altına koyup kalktım. Ama benden geri alacaklarından korkuyordum. Sağa sola bakmaya başladım.
Vezir Yahya da bana bakıyormuş, ama beni gözüyle süzdüğünün farkında değildim. Kapı ağzındaki perdenin yanına vardığımda görevlilere emir verdi, beni tekrar içeri döndürdüler. Artık o paraların benden alınacağına kesinlikle inandım ve paradan ümidimi kestim.
Yanma döndüğümde vezir Yahya bana: "Neyin var, niçin korkuyorsun?" diye sordu. Ben de durumumu kendisine anlattım, ağladı. Sonra çocuklarına: "Şunu yanınıza alın." dedi. Bir hizmetçi yanıma geldi. Elimdeki gümüş tepsiyi ve altınları aldı Yanlarında on gün kaldım, her gün bir oğlunun yanında kaldım. Ama bu süre zarfında hep çoluk çoctiğumu düşünüyordum. Ama oradan ayrılıp çoluk çocuğumun yanına gidemiyordum.

On günlük süre dolunes bir hizmetçi yanıma gelip: "Çoluk çocuğunun yanına gitmeyecek misin?" diye sordu. Ben de: "Evet vallahi gitmek istiyorum." diye cevap \ erdim. Hizmetçi önümde, ben arkada yürümeye başladık. Ama ne gümüş tepsiyi, ne altınları bana vermedi. Kendi kendine, "Keşkö bu olup bitenler, gümüş tepsiyle altın parala-ni1 litüdtû ahnm«ıfiindan önce gerçekleşmiş olsaydı. Keşke çoluk ço-Lügiun bu durumu görselerdi." diye söylenmeye başladım.
Bizuietçi enden gidiyor, ben de onu takip ediyordum. Öyle bir eve P3s& ki, cnun kadar güzel bir ev görmemiştim. İçeriye girdiğimde çok gocuğumun akınlar \e ipekler içinde debelendiklerini gördüm, ^r Yühy*, adamlarıyla evime İÖ0.000 dirhem ve 10.000 dinar gön-t erni'^ti. içinde bulundukları o güzelim evin mülkiyetini bize ait kı- iiiSi* i.'p itfi kıymetli köyün mülkiyetini bize bahşettiğine dair bir senet de göndermişti.
Ben Bermekiler'in sayesinde çok güzel bir hayat sürdüm. Am onlar bu musibete uğradıktan sonra Amr b. Mes'ade o iki köyü ben den aldı ve o köylerin haracını Ödemekle beni yükümlü kıldı. Her zaman yoksulluğa düştümse Bermekiler'in evlerine ve mezarların uğrayıp üzerlerine ağladım.
Adamın böyle demesi üzerine halife Me'mun, iki köyün kendisin iade edilmesini emretti. Yaşlı adam hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı Me'mun ona sordu:
- Neyin var? Sana yine ikramda bulunmadık mı?
- Evet ama, bu da Bermekiler'in bereketi sayesinde oldu.
- Haydi benim dostum oldun. Onlara olan dostluğunu da devam ettir. Vefakarlık mübarek bir huydur. Ahde vefa ve dostluğu devam ettirmek iman alametlerindendir.

Bu senede vefat edenler arasında meşhur şahsiyetlerden Fudayl b. İyaz da bulunmaktadır. [46]

Fudayl B. İyaz

Künyesi Ebu Ali'dir. Temim kabilesindendir, abid ve zahid imamlardandır. Alimlerden ve veli kullardandır. Horasan'a bağlı Dinever mıntıkasında doğdu. Küfe'ye yaşlı iken geldi. Orada A'meş, Mansur b. Mutemer, Atâ b. Saib, Husayn b Abdurrahman'dan ve diğer âlimlerden ders aldı. Sonra Mekke'ye gitti. Kendini orada ibadete verdi. Çok güzel Kur'ân okurdu Çokça namaz kılar ve oruç tutardı. Kadri yüce, lider şahsiyetli ve mutemed bir kimse olup rivayet imamlann-dandı. Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun.
Onunla Harun Reşid arasında geçen uzun bir kıssa vardır. Bunu, Harun Reşid'in onun evini ziyaretini anlatırken detaylı olarak nakletmiştik. Fudayl b. İyaz'ın da ona söylediği sözleri, Harun Reşid'in ona mal teklifinde bulunuşunu, onun bu malı kabul etmeyişini uzun uzadıya anlatmıştık.
Fudayl, bu senenin muharrem ayında Mekke'de vefat etti.
Fudayl b. Iyaz, daha önce yaramaz bir kimse olup yol keserdi. Bir cariyeye aşık olmuştu. Bir gece cariyenin evinin duvarlarına tırmanırken, bir kişinin Kur'ân okuduğunu işitti. Adam şu âyet-i kerimeyi okuyordu:
«İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve ondan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?» (ei-Hadîd, ıe.)
Bu ayeti duyan Fudayl, "Evet, artık zamanı geldi!" dedi. Tevbe etti ve yaptığı kötülüklerden artık vazgeçti. Bir harabeye gitti ve geceyi orada geçirdi.Bu sırada harabenin Önünden geçmekte olan bir kervandaki damların; "Tedbirli olun, ileride yolunuza Fudayl çıkacak ve yolunu- a kesecektir!" dediklerini işitti. Fudayl, hemen ortaya çıkıp onlara man verdi. Kendilerine ilişmeyeceğini bildirdi, tevbesini tuttu. O ka- aqx ıslah oldu ki, abid, zahid ve lider bir şahsiyet haline geldi. Sonra kendisine uyulan meşhur bir önder oldu. Sözüne ve fiillerine bakarak insanlar doğru yola erdiler.
Fudayl şöyle demişti: "Bütün dünya helal olsa bile ben onu önemsemem. Çünkü sizden biri bir leşin yanından geçerken elbisesi ona bulaşmasın diye nasıl ondan uzak durup tiksiniyorsa, ben de dünyadan uzak durup tiksiniyorum.
İnsanlar için salih amel işlemek şirktir. İnsanlardan ötürü salih amelde bulunmamak riyakârlıktır. İhlas ise Cenâb-ı Allah'ın insanı şirkten ve riyadan korumasıdır."
Halife Harun Reşid bir gün ona şöyle demişti:
- Ey Fudayl, ne kadar da zahidsin.
- Sen benden daha çok zahidsin. Çünkü ben değeri bir sivrisineğin kanadından daha az olan dünyada zahidlik yapıyorum. Sense değeri ölçülemeyecek kadar büyük olan ahirette zahidlik yapıyorsun. Ben fani olan bu diyarda zahidlik yapıyorum. Sen ise baki olan ahiret diyarında zahidlik yapıyorsun. Bir inciden uzak durup zahidlik yapan kişi, bir deve kığından uzak durup zahidlik yapandan daha za-hiddir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Hazini, bu sözleri Süleyman b. Abdülmelik'e söylemiştir.
Yine Fudayl b. İyaz şöyle demiş: «Eğer kabul edilecek bir duam olsaydı, onu devlet başkanı için yapardım. Çünkü halkın salahı, devlet başkanının vasıtasıyladır. Eğer o salih olursa, kullar ve beldeler güvene kavuşur.
Ben Allah'a karşı günah işlediğimde bunu eşeğimin, hizmetçimin karımın ve evimdeki farelerin huyundan anlıyorum.

Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuş: "Hanginizin daha güzel iş işleyeceğini ortaya koymak için..." Yani hanginizin daha halisane ve daha doğru işler işleyeceğini ortaya koymak için gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır.
Salih amel sırf Allah rızası için işlenmelidir. Peygamber (s.a.v.)'e uymak için işlenmelidir.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Bişr b. Mufad-
, Abdüsselam b. Harb, Abdülaziz b. Muhammed ed-Deraverdî, Ab-z el-A'ma, Ali b. İsa, (Bu zat Bizans illerinde Kasım b Reşid'le kirlikte gaza yapmış bir komutandı.), Mutemir b. Süleyman, Ebu Şu-ab el-Berranî ez-Zahid de bu senede vefat ettiler..
Ebu Şuayb, Beras'ta kendi kulübesine yerleşip orada ibadet eden bir kimseydi. Reislerin kızlarından biri ona aşık oldu. Sahip oldum dünyalıktan debdebe ve ihtişamdan el çekip onunla evlendi. İbadet etmekte olduğu mağarada onunla birlikte ikamete başladı. Nihayet ikisi bu halde iken vefat ettiler. Bir rivayette anlatıldığına göre onun la evlenen reis kızının adı Cevhere'dir. [47]

Hicretin Yüzseksensekîzînci Senesi

Bu senede İbrahim b. İsrail, yaz mevsiminde gazaya gitti. Safsaf yolundan giderek Bizans'a girdi. İmparator Nikoforos onu karşısına çıktı. Ama Nikoforos üç yerinden yaralandı ve bozguna uğradı. Adamlarından 40.000'den fazlası öldürüldü. Müslümanlar, Bizanshlar'dan 4.000'den fazla bineği ganimet olarak aldılar.
Bu senede Kasım b. Reşid, Mercidabık'ta cihad etti.
Bu senede Harun Reşid insanlara haccettirdi. Bu onun son haccı oldu.
Ebu Bekir, Harun Reşid'in hac dönüşünde Kûfe'yi geçtiğini görünce: "Artık bundan sonra Harun Reşid haccedemiyecektir ve ondan sonra başka bir halife de haccetmeyecektir." dedi.
Harun Reşid bu dönüşü esnasında Behlül Dana ile karşılaştı. Behlül ona güzel öğütler verdi.
Hacib Fadl b. Rebi'den rivayet olunduğuna göre o şöyle demiştir:
«Harun Reşid'le birlikte haccettim. Kûfe'ye uğradık, orada Behlül Dana'nın saçmaladığını gördüm. Kendisine: "Sus, halife geliyor!" dedim, sustu. Ancak halifenin bineği onun Önünden geçerken Behlül ona şöyle seslendi: "Ey mü'minlerin emiri!
Kudame b. Abdullah el-Amirî şöyle demiş: Peygamber (s.a.v.)'i Mina'da bir deve üzerinde iken gördüm. Yanında yaya yürümekte olan pejmürde bir adam vardı. Kovdular, geri gitmedi. Dövdüler, geri gitmedi. Her ne yaptılarsa geri gitmedi."
Ben halifeye, Behlül'ün deli olduğunu söyledim. Halife de onu tanıdığını söyledi ve Behlül'e şöyle dedi:
- Konuşmana devam et ey Behlül!
Onun böyle demesi üzerine Behlüi şöyle dedi:
- Farzet ki, bütün yeryüzüne sahip oldun. Her tarafa hakim oldun. Bütün insanlar sana boyun eğdiler. Şöyle oldu, böyle oldu-
Anıa yarın nihayet mezarın içine gitmeyecek misin? Şu, bu, herkes senin üzerine toprağı örtmeyecek mi?
Halife ona şöyle dedi:
- Güzel söyledin ey Behlül, daha söyleyeceklerin var mı?
- Evet ey mü'minlerin emiri! Cenâb-ı Allah, bir kimseye mal ve
ezell verirse o kişi güzelliğine iffetle sahip olur. Malı ile iyilikte h lunursa o kişi Allah divanında iyi insanlar arasına yazılır. Halife Harun, onun birşeyler istediğini sanarak şöyle dedi:
- Ey Behlül, borçlarının ödenmesini emrettik.
- Böyle yapma ey mü'minlerin emiri, borç borçla ödenmez. Hakkı hiplerine ver, kendi nefsinin borcunu nefsin ile öde. Ey Behlül, sana yetecek kadar rızık verilmesini emrettik.
- Yapma ey mü'minlerin emiri, noksanlıklardan münezzeh olan vüce Allah sana verir de beni unutur mu hiç? İşte bir ömür yaşadım. Bana bol rızık verilmedi, ama sen var yoluna git. Senin vereceğin rızka ihtiyacım yok.
- Al sana, şu 1.000 dinar senin olsun.
- Bu parayı sahiplerine ver. Böylesi senin için daha hayırlı olur. Ben bu parayı ne yapacağım? Haydi yoluna devam et. Beni rahatsız ettin ve incittin.
Harun Reşid, Behlül'ün önünden geçip gitti. Dünya, Behlül'ün nazarında Önemsiz ve küçük birşeydi.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında şu zatlar da bulunmaktadır: [48]

Ebu İshak El-Fezarî

Ebu İshak el-Fezarî. İbrahim b. Muhammed b. Haris b. İsmail b. Harice. Meğazi ilminde Şamlıların imamı idi. Diğer ilimlerd de imamdı. Sevrî, Evzaî ve daha başka âlimlerden ders aldı. Bu senede vefat etti. Bundan bir sene Önce vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [49]

İbrahim El-Musılî

Harun Reşid'in nedimlerindendi. İçki meclisine katılırdı. Asıl adı ibrahim b. Mahan b. Behmen Ebu İshak'tır. Şairlerden ve şarkıcılardandı. Harun Reşid'in ve diğer halifelerin içki meclislerinde bulunurdu. Fars asıllıdır. Kûfe'de doğdu. Kûfeli gençlerle arkadaşlık yaptı, onlardan şarkılar öğrendi. Sonra Musul'a gitti, tekrar Kûfe'ye döndü. Bu nedenle ona Musılî demişlerdir.
Daha sonra, ilki Mehdi olmak üzere halifelerle temas kurdu. Ha-run Reşid'in yanında yükselip itibar sahibi oldu. Onun gece sohbetlerine, içki meclislerine katıldı, ona şarkılar okudu. Bu vesile ile büyük oir servet sahibi oldu. Cidden pek çok para biriktirdi. Hatta anlatıldı-gına göre 24.000.000 dirhem miras bırakmıştır/Fıkraları ve garip hikayeleri vardı.
İbrahim, hicretin 115. senesinde Kûfe'de doğdu. Beni in
yanında büyüdü. Onlardan ilim öğrendi, onlara mensub oldu. Fazilet H, parlak zekalı, musiki sanatında deha idi. Mansur'un Zelzel lakab ile tanınan kız kardeşiyle evlendi. Zelzel, onunla birlikte def çalar kendisi de şarkı okurdu. Veya kendisi şarkı okur, o def çalar, böylecp meclis yerinden oynardı. Sahih kavle göre bu senede vefat etmiştir
İbn Hallikan'ın "el-Vefeyat" adlı eserinde anlattığına göre; İbrahim el-Musılî, Ebü'l-Atahiye ve Ebu Amr eş-Şeybanî, Bağdat't hicretin 213. senesinde aynı günde vefat etmişlerdir. Ama birinci rivayet sahihtir.
İbrahim el-Musılî can çekişirken şöyle bir şiir söylemişti:
"Vallahi, artık tabibim de bendeki bu hastalıktan ve dertten bıkıp usandı.
Yakın zamanda ölüm haberim dosta düşmana ulaşacaktır."
Bu senede Cerir b. ^.bdülhamid, Rüşd b. Sa'd, Abde b. Süleyman Ukbe b. Halid, İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadlarmda Ömer b. Ey-yüb el-Abid ve bir kavle göre de İsa b. Yunus vefat etmişlerdir. [50]

Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesi

, Bu senede halife Harun Reşid hacdan döndükten sonra Rey şehrine gitti. Bazı valileri görevden aldı. Yerlerine yeni valiler atadı. Yine bu senede Ali b. İsa'yı Horasan valiliğine yeniden atadı. Beldelerin valileri hediye ve armağanlarla Harun Reşid'i ziyarete geldiler. Türlü türlü hediyeler takdim ettiler.
Bundan sonra Harun Reşid Bağdat'a döndü. Kurban bayramında Kasrü'l-Lusus'ta kurbanını kesti. Böylece zilhicce ayının bitimine üç gün kala Bağdat şehrine girmiş oldu. Köprüden geçerken orada asılı bulunan Cafer b. Yahya el-Bermekî'nin cesedinin yakılmasını ve defnedilmesini emretti. Ceset, öldürüldüğünden o güne kadar darağacında asılı duruyordu.
Bundan sonra Harun Reşid, yerleşmek üzere Bağdat'tan ayrılıp Rakka'ya gitti. Bağdat'ın güzelliğinden ayrıldığına üzülüyordu. Rak-ka'daki bazı bozguncuları ve müfsitleri hizaya getirmek amacıyla buraya gitmişti. Harun Reşid'îe birlikte Bağdat'tan çıkışlarını anlatan Abbas b. Ahnef, şöyle bir şiir söylemişti:
"Develerimizi çöktürmeden tekrar harekete geçtik. Mola ile harekete geçmeyi birbirinden ayırd edemedik. Geldiğimizde durumumuzu bize sordular.
Soru sorarak halimizi öğrenmek istemeleri ile vedalaşmaları bizi tatmin etti."
Bu senede Harun Reşid, Bizans'taki Müslüman esirler için fidye erdi. Anlatıldığına göre orada bir tek esir dahi bırakmadı. Şairlerden biri bu hususta şöyle demişti:
"Senin sayende esirler salıverildiler. Bağları çözüldü. O esirler ki, zindanlarda prangalara vurulmuşlardı. Bir tek dostları dahi onları ziyaret etmiyordu. Öyle ki, o zaman Müslümanlar onları kurtaramaz olmuşlardı ve; Müşriklerin zindanları Müslüman esirlerin mezarı oldu, demişlerdi."
Bu senede Kasım b. Reşid, Mercidabık'ta Bizanslıları kuşatma altına aldı.
Bu senede Abbas b. Musa b. Muhammed b. AH b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi. [51]

Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Kisaî

Ali b. Hamza b. Abdullah b. Feyruz, Ebü'l-Hasan el-Esedî. Esed kabilesinin azadhsı idi. Kûfeliydi, Kisaî lakabıyla tanınıyordu. Ki-sa'da ihrama girdiği için kendisine bu lakab takılmıştı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Kisa'da Hamza ez-Zeyyad ile meşgul olduğu için bu lakabı almıştır.
Nahivci ve lugatçı idi. Kıraat imamlarındandı. Kûfelidir. Sonra Bağdat'ı vatan edinmiştir. Harun Reşid'e ve onun oğlu Emin'e müreb-bılık yapmıştır. Hamza b. Habib ez-Zeyyad'm kıraatma göre Kur'ân okumuş ve bu kıraata göre ders vermiştir. Sonra kendi şahsı için bir kıraat benimsemiş ve bu kıraata göre okumaya başlamıştır.
Ebu Bekir b. Ayyaş, Süfyan b. Uyeyne ve diğer zatlardan hadis nvayet etmiştir. Yahya b. Ziyad el-Ferra ve Ebu Ubeyd de ondan riayetlerde bulunmuşlardır.
m Şafiî: "Nahiv Öğrenmek isteyenler Kisaî'nin çocuklarıdır." *. Kisaî; nahiv ilmini Halil'den öğrenmiştir. Bir gün Halil'e: u

ilmi kimden aldın?" diye sormuş, Halil de: "Hicaz vadisinde bulu-n bir adamdan aldım." diye cevap vermişti. Kisaî de oraya gitmiş, n *** hakkında çok şeyler yazmıştı. Tekrar Halil'in yanına dönmüş, ancak onun vefat ettiğini görmüştü. Onun yerinde Yunus ders vermeye başlamıştı. İkisi arasında birçok münazaralar cereyan etmişti. Bu münazaralar neticesinde Yunus onun üstünlüğünü kabul etmiş ve onu kendi yerine oturtmuştu.
Kisaî dedi ki: Bir gün Harun Reşidin önünde namaz kıldırdım Kıraatimi beğenirdim. Bu yüzden de öyle bir hata yaptım ki çocuk dahi o hatayı yapmazdı. Kıraati düzeltmelerini kendilerine söylemek istedim, ama sonra vazgeçtim. Belki kendiliklerinden düzeltirler, dedim. Harun Reşid de bu kıraatimi düzeltme cesaretini gösteremedi Selam verdikten sonra Harun bana: "Bu hangi lügatti?" diye sordu Ben de ona şu cevabı verdim: "Rahvan at da bazan tökezler." Bu cevabım karşısında Harun: "İşte bu olur." dedi.
Ravinin biri diyor ki: «Kisaî'nin yanına gittim, kederliydi. Kendisine sordum:
- Neyin var?
- Yahya b. Halid bana bazı sorular yöneltmiş. Korkarım ki ona yanlış cevaplar veririm.
- Sen de dilediğin gibi cevap ver. Sen Kisaî'sin.
- Eğer bilmeden cevap verirsem Allah dilimi koparsın!»
Kisaî dedi ki: «Bir gün bir marangoza: "Şu iki kapı kaça?" diye sordum. O da bana şu cevabı verdi: "Ey tokatlanmış adam bunlar iki sacadır."»
Meşhur rivayete göre Kisaî, bu senede yetmiş yaşında vefat etmiştir. Reyde Harun Reşidin sohbetinde bulunmuş, Rey'e bağlı bir kasabada vefat etmiştir. Muhammed b. Hasan'la aynı günde vefat etmişti. Harun Reşid şöyle diyordu: "Fıkıh ve Arapça ilmi Rey şehrinde defnedildi."
İbn Hallikan dedi ki: «Bir rivayette anlatıldığına göre Kisaî, hicretin 182. senesinde Tus şehrinde vefat etmiştir.
Adamın biri Kisaî'yi rüyasında ay yüzlü bir halde iken görmüş ve ona şöyle sormuş:
- Rabbin sana ne yaptı?
- Kur'ân vesilesiyle Rabbim beni bağışladı.
- Ya Hamza'ya ne yaptı?
- O, Cennet'in İlliyyin (en yüksek) tabakasındadır. Onu ancak yıldızlan gördüğümüz gibi görebiliyoruz.» [52]

Muhammed B. Hasan B. Züfer

Ebu Abdillah künyesi ile çağırılırdı. Şeyban kabilesinin azadlısı-dır. Ebu Hanife'nin talebesidir. Aslı Şam'ın köylerindendir. Babası Irak'a gelmişti. Kendisi hicretin 132. senesinde Vasıt şehrinde dog-
tnuş, Kûfe'de yetişmiş; Ebu Hanife, Mis'ar, Sevrî, Ömer b. Zer ve Malik b. Miğvel'den ders almıştır. Malik b. Enes, Evzaî v Ebu Yusuf tan Ha nakillerde bulunmuştur. Bağdat'a yerleşmiş, orada hadis rivayet tltUştir. İmam Şafiî, hicretin 184. senesinde Bağdat'a geldiğinde ondan dinlediklerini yazmıştır. Harun Reşid, kendisini Rakka kadılığına tayin etmiş, daha sonra bu görevden almıştır.
Muhammed b. Hasan b. Züfer, ailesine şöyle derdi: "Dünyevi ihtiyaçlardan hiçbirini benden istemeyin. İstediğiniz takdirde kalbimi meşgul ediyorsunuz. Ama malımdan ve paramdan dilediğiniz kadarını alın. Çünkü bu beni çok az ilgilendiriyor. Malım ve param giderse beni hemen hemen hiç etkilemiyor ve kalbim mala, paraya bağlı değildir."
İmam Şafiî, onun hakkında şöyle demiştir: "Onun kadar derin bir
âlim görmedim. Onun kadar hafif ruhlu, onun kadar fasih bir kimse görmedim. Kur'ân okuyuşunu dinlediğimde sanki Kur'ân onun diliyle nazil olmuş gibi bir hisse kapılıyordum. Ondan daha akıllı birini görmedim. Gözü ve gönlü doyuruyordu."
Tahavî dedi ki: «İmam Şafiî, Muhammed b. Hasan'dan Siyer kitabını talep etmiş, ama Muhammed b. Hasan onun bu isteğin yerine getirmemişti. Bunun üzerine İmam Şafiî ona şöyle bir yazı yazmıştı:
"Gözlerimin kendisi gibi bir başkasını görmediği adama de ki; Ta ki onu gören, ondan öncekilerini görsün. İlim, âlimleri öğrencilere ilim vermemekten meneder. Öğrencilere ilim aktarmalı ki, onlar da ehil olan kimselere aktar-smlar."
Bu yazı üzerine Muhammed b. Hasan b. Züfer, İmam Şafiî'ye, istediği kitabı hemen hediye olarak göndermişti.»
İbrahim el-Harbî dedi ki: «İmam Ahmed b. Hanbel'e şöyle bir soru sordular.
- Şu ince meseleleri nereden öğrendin?
- Muhammed b. Hasan merhumun kitaplarından öğrendim.» Önceki paragraflarda da anlatıldığı gibi Muhammed b. Hasan b Züfer ile Kisaî bu senenin içinde aynı günde vefat etmişlerdir.
Harun Reşid, onun ölümü üzerine şöyle demişti: "Bugün lügat ve fıkıh ilimleri birlikte defnedildiler."
Vefat ettiğinde Muhammed b. Hasan b. Züfer, ellisekiz yaşındaydı. [53]

Hicretin Yüzdoksanıncı Senesi

Bu senede Semerkand valisi Rafi b. Leys b. Nasr b. Sayyar, halifeye başkaldırdı ve insanları kendisine bey'ata davet etti

Kendi beldesinin ahalisi ve o nıntıkalardaki birçok gruplar ona tabi oldular. Böylece durumu kuvvetlendi. Bunun üzerine Horasan valisi Ali b. İsa onun üzerine gitti. Ne var ki Rafi, Ali b. İsa'yı bozguna uğrattı, böylece fitne daha da büyüdü.
Bu senenin receb ayının bitimine on gün kala, Harun Reşid, Bizans'a gazaya gitti. Başına bir takke geçirmişti, Bu durumla ilgil olarak şair Ebü'l-Mualla el-Kilabî şöyle bir şiir söyledi:
"Haremeyn'de veya en uzak sınırlarda seninle karşılaşmak isteyen veya istemeyen,
Gerek düşman toprağında eski püskü elbiseler içinde, Gerek yüksek mıntıkalarda refah içindeki diyarlarda; Hiç kimse senir gibi bu sınırlara sahip olamadı.
İşlerin başına geçen halifelerden hiçbiri senin gibi bu sınırları koruyamadı."
Harun Reşid yoluna devam etti. Tüvane şehrine vardı, orada ordugah kurdu. Bizans imparatoru Nikoforos, itaatini bildiren bi mektubu ona gönderdi. Haraç ve cizyeleri de gönderdi. Kendi oğlunun, kendisinin ve memleket ahalisinin tümünün haraçlarını gönderdi. Her sene 15.000 dinar vermeyi taahhüd etti. Ayrıca Müslümanların esir aldığı bir cariyeyi kendilerine geri göndermesini de Harun Re-şid'den istedi. Bu cariye, Hirakle valisinin kızı olup Nikoforos bu cariyeyi kendi oğluyl nişanlamıştı. Harun Reşid, cariyeyi birçok armağanla birlikte gönderdi. Yalnız, her sene kendisine 300.000 dinar göndermesini ve ayrıca Hirakle şehrini onarıp şenlendirmemesini şart koştu.
Bundan sonra Harun Reşid geri dönüp gitti. Savaş işlerinin başına Ukbe b. Cafer'i tayin etti.
Bu esnada Kıbrıslılar, barış antlaşmasını bozdular. Ma'yuf b. Yahya, üzerlerine gidip onlarla savaştı. Kıbrıslıların bir kısmını esir aldı, birçoklarını Öldürdü.
ru senede Abdülkays kabilesinden bir adam isyan etti. Harun . , orıU öldürecek adamları gönderdi. Ke^ senede İsa b. Musa el-Hadi insanlara haccettirdi. [54]

Hicretin Yüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Esed B. Amr B. Amir

Esed b. Amr b. Amir Ebü'l-Münzir el-Beceli el-Kûfî. Ebu Hani-f 'nin arkadaşıdır. Bağdat'ta ve Vasıfta kadılık yaptı. Gözlerin kaybedince kendisi kadılıktan istifa etti.
İnıam Ahmed b. Hanbel: "O, çok doğru sözlü bir kimseydi." demiştir. İbn Main de onun sika bir ravi ve güvenilir bir kimse olduğunu ifade etmiştir. Ali b. el-Medinî, Buharî ve Sa'dun el-Mecnun ise onu eleştirmişlerdir.
Esed b. Amr, altmış sene müddetle oruç tuttu, dimağı hafifledi. Bu nedenle insanlar onu deli diye adlandırdılar.
Bir gün Zünnun el-Mısrî'nin ders halkasına gitti. Onun söylediklerini dinledi, sonra bir çığlık atıp şöyle dedi:
"Şikayet merciinden başkasına yapılan şikayette hayır yoktur. Sabır olmayınca şikayet kaçınılmazdır."
Asmaî dedi ki: «Esed b. Amr'a uğradım. Kendisine söven yaşlı bir adamın yanı başında oturmuştu. Kendisine dedim ki:
- Nasıl olur! Bu ihtiyarın yanında oturuyorsun?
- Bu delidir.
- Sen mi delisin yoksa o mu?
- Hayır, o delidir. Çünkü ben Öğle ve ikindi namazını cemaatla kıldım. Ama o ne cemaatla ne de yalnız başına bu namazları kılmadı. Ayrıca içki de içti, ben içki içmedim.
- Bu konuda başka birşey der misin?
- Evet.
dedikten sonra şu şiiri okumaya başladı:
"Nebizi ehline bıraktım.
"en saf su içmeye başladım.
vünkü nebiz, yüksek şahsiyetleri alçaltır;k yüzlülerin simalarını karartır.
u her ne kadar gençlere caiz ise de;
sakalı ağardıktan sonra bunu içenlerin mazereti kalmaz."
Asmaî dedi ki: Ben de ona şu karşılığı verdim: Doğru söyledin Sen akıllısın, bu delidir.»
Bu senede vefat edenler arasında Ubeyde b. Humeyd b. Suhayb Ebu Abdirrahman et-Temimî el-Kûfî gibi meşhur şahsiyetler de vardır. Bu zat, halife Emin'in eğiticisi idi. A'meş'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İmam Ahmed b. Hanbel de kendisinden rivayetlerde bulunmuş ve onu methetmiştir. [55]

Yahya B. Halid B. Bermek

Künyesi Ebu Ali'dir. Vezirlik yapmıştır. Cafer el-Bermekî'nin babasıdır. Halife Mehdi, oğlu Reşid'i onun yanma verdi. O da Reşid'i terbiye edip yetiştirdi. Hanımı da Reşid'e süt verdi. Onu Fadl b. Yahya ile birlikte emzirdi. Reşid, halifeliğe geçince

onun hukukuna riayet etti ve Yahya b. Halid'den bahsederken: "Babam şöyle dedi, babanı böyle dedi." derdi. Halifeliğin işlerini ve tüm yönetimi ona bıraktı. Bermekiler gözden düşünceye kadar bu hal böyle devam etti. Nihayet bir zaman geldi ki, Cafer öldürüldü, babası Yahya da müebbed hapse mahkum edildi. Daha sonra bu senede hapiste iken vefat etti.

Yahya b. Halid, cömert, fasih, doğru görüşlü bir kimseydi. İşlerinde ve icraatlarında hayır ve salah görünürdü. Bir gün oğluna şöyle dedi: "Herşeyden birazını alın, o konuda birşeyler öğrenin. Çünkü kişi, birşeyden habersiz ve cahil kalırsa ona düşman olur. Duyduğunuz şeylerin en güzelini yazın, yazdığınız şeylerin en güzelini de hafızanıza yerleştirin. Hafızanıza yerleştirdiğiniz şeylerin en güzelini başkalarına anlatın. Dünya size yöneldiğinde muhtaçlara infakta bulunun. Çünkü dünya ve dünyalık, kalıcı değildir. Dünya size dirsek çevirdiği zamanda muhtaçlara infakta bulunun. Çünkü dünya kalıcı değildir."

Kendisi binek üzerinde yolda gitmekte iken bir dilenci karşısına çıkar da ondan birşey isterse ona en azından 200 dirhem verilmesini emrederdi. Bir gün dilencinin biri ona şöyle dedi:

"Ey iffetli ve Yahya adını alan kişi;
Rabbimizin lütuf ve fazlından sana iki Cennet verildi.
Her kim yolda size uğrarsa,
Ona ikiyüz dirhem verirsiniz.
Benim gibi birine ikiyüz dirhem azdır;
O para, çabuk gitmekte olan süvari içindir."

Yahya, o dilenciye: "Doğru söyledin." dedi ve görevlilere emir vererek kendisinden önce dilenciyi eve götürmelerini istedi. Kendisi eve dönünce, dilencinin nerede olduğunu sordu. Baktı ki dilenci evlenniıŞ*'1esiyle gerdeğe girmek istiyordu. Bunun üzerine Yahya b. Halid ona 31 bir için verdiği 4.000 dirhem yanında 4.000 dirheme bir ev, 4.000 ? henılik ev eşyası, 4.000 dirhem evlenme masrafi ve 4.000 dirhem deharçhk verdi.

Bir gün adamın biri kendisine gelip birşeyler isteyince, Yahya b. tr lid ona şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana. Hiç param olmadığı bir manda yanıma geldin. Ama bir arkadaşım bana haber göndermiş. - çok sevdiğim birşeyi bana hediye etmek istediğini bildiriyor. Duyduğuma göre sende bir cariye varmış. Onu satmak istiyormuşsun ve onu 3-000 dinara satın almışsın. Şimdi ben o arkadaşımdan sendeki bu cariyeyi bana hediye etmesini isteyeceğim. Satın almak için sana geldiklerinde sakın 30.000 dinardan eksiğe satma."

Adam diyor ki: "Yanıma geldiler ve benimle pazarlığa başladılar. Cariyeyi 20.000 dinara alacaklarım söylediler. Ben 20.000 dinar sözünü duyunca dayanamadım, reddedemedim ve cariyeyi bu fiyata satmayı kabul ettim. Adam cariyeyi 20.000 dinara satın aldı ve bana bedelini ödedi. Cariyeyi alıp Yahya'ya götürdü ve ona hediye etti. Bir süre sonra Yahya ile buluştuğumda bana sordu:

- Cariyeyi onlara kaça sattın?
- 20.000 dinara sattım.
- Sen hasis bir adamsın. Hadi cariyeni al. Yalnız Fars hükümdarı arkadaşım bana haber salmış. Kendisinden birşey hediye olarak istememi söylüyor. Ben de sendeki bu cariyeyi bana hediye etmesini ondan isteyeceğim. Sakın 50.000 dinardan eksiğine satmayasın.

İlgililer yanıma geldiler. Yapılan pazarlık sonunda ben 30.000 dinara onlara sattım. Bir süre sonra Yahya'nın yanma gittiğimde yine beni kınadı ve cariyeyi bana geri verdi. Ben de ona şöyle dedim:

"Şahid ol ki, bu cariye artık hürdür ve onunla evlendim. Bir cariye ki bana 50.000 dinar kazandırdı. Artık bugünden sonra ona haksızlık yapmayacağım ve onu küçük düşürmeyeceğim."

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Harun Reşid, Mansur b. Zi-yad'dan 10.000.000 dirhem para istemiş. Ancak Mansur'un yanında sadece 1.000.000 dirhem varmış. Bu nedenle Mansur sıkıntıya düşmüştü. Harun Reşid bu parayı ödememesi halinde onu öldüreceğini, evini yıkacağını söyleyip tehditler savurdu. Mansur, Yahya b. Halid'e gitti. Durumunu anlattı. Yahya b. Halid de ona 5.000.000 dirhem ver-^ Ayrıca oğlu Yahya'dan da 2.000.000 dirhem alıp Mansur'a verdi. J^gluna da şöyle dedi: "Ey oğulcuğum, duyduğuma göre sen bu paranla bir çiftlik almak istiyormuşsun. Şimdi Mansur'a bu parayı vermek-le geliri şükür olan ve ömür boyunca devam edecek olan bir çiftlik şa-kn almış olacaksın." Oğlu Cafer'den de 1.000.000 dirhem alıp Man-sUra verdi. Cariyesinden de değeri 100.000 dinar olan bir gerdanlık
ve ayrıca 20.000 dinar para aldı. Vergi memuruna da: "Biz bu gerdan, lığı ve 20.000 dinarı sana 2.000.000 dirhem olarak saydık." dedi. Top, lanan paralar Harun Reşid'e gerdanlıkla birlikte sunulduğunda Harun Reşid gerdanlığı geri verdi. Çünkü gerdanlığı Yahya'nın cariyesi, ne o armağan etmişti. Armağan ettiği şeyi almak istemedi.

Prangalara vurulmuş olarak zindanda iken, oğullarından biri Yahya b. Halid'e şöyle dedi:

- Ey babacığım, iktidarda yetki sahibi olup nimetler içinde yüzerken bak hele şu hale düştük.
- Ey oğulcuğum! Biz farkında olmaksızın bir mazlumun bedduası geceleyin bize isabet etmiş. Demek ki Allah, o bedduadan habersiz kalmamış.

"Nice topluluklar var ki, nimet içinde yüzmüşlerdir bir zaman. Zaman çok yağmur yağdırır, susuzluğu giderir. Zaman bir süre sustu. Onlardan yana sesini çıkarmadı. Sonra konuşunca da onları, gözlerinden yaş yerine kan akıtacak şekilde ağlattı."

Yahya b. Halid, Süfyan b. Uyeyne'ye her ay 1.000 dirhem para verirdi. Süfyan da her secdeye kapanışında ona dua edip şöyle derdi: "Allah'ım, o benim azığımı üstlendi. Kendimi ibadete vermeme imkan verdi. Sen de onun ahiretini kendisine kazandır."

Yahya b. Halid vefat ettikten sonra arkadaşlarından biri onu rüyasında görmüş ve: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sorunca Yahya şu cevabı vermiş: "Allah, Süfyan'm duası bereketiyle beni bağışladı."
Yahya b. Halid, Rafika şehrinde, bu senenin muharrem ayının üçünde yetmiş yaşında iken vefat etti. Cenaze namazını oğlu Fadl kıldırdı ve Fırat kıyısına defnedildi.
Cebinde kendi el yazısıyla yazılmış bir mektup gördüler. Mektupta şunlar yazılıydı: "Davacı da davalı da bu dünyadan göçüp gittiler. Öyle bir hakimin huzuruna vardılar ki, o asla zulmetmeyen ve beyyi-neye de ihtiyaç duymayan adil bir hakimdir." Bu mektup Harun Reşid'e götürüldü. Okuyunca o gün akşama kadar ağladı. Üzüntüsü günlerce yüzünde görülüyordu.
Bir şair, Yahya b. Halid hakkında şöyle bir şiir söylemiştir:
"Cömertliğe sordum: Sen hür müsün?
Dedi ki: Hayır, ben Yahya b. Halid'in kölesiyim.
Dedim ki: O seni satın mı aldı?
Dedi ki: Hayır, ben ona atadan oğula miras kaldım." [56]

Hicretin Yüzdoksanbirinci Senesi

Bu senede Irak Sevadı'nda, Servan b. Seyf adında bir adam isyan tti Şerrrden şehire dolaştı. Harun Reşid onun üzerine, Tavk b. Ma-l'k'i gönderdi. Tavk, onu bozguna uğrattı. Servan yaralandı, arkadaşlarının çoğu öldürüldü. Tavk, fetih haberini Harun Reşid'e bir mektupla bildirdi.
Bu senede Şam'da Ebü'n-Nida adında bir adam isyan etti. Harun Reşid onun üzerine, Yahya b. Muaz'ı gönderdi ve Yahya'yı Şam valiliğine de atadı.
Bu senede Bağdat'a kar yağdı.
Bu senede Yezid b. Muhalled el-Hübeyrî, 10.000 askerle Bizans'a gazaya gitti. Bizanslılar onu pusuya düşürdüler. Tarsus'a iki konaklık mesafedeki bir yerde, elli arkadaşı ile birlikte onu öldürdüler. Diğer arkadaşları bozguna uğrayıp kaçtılar.
Harun Reşid, Bizans'a gazaya gitmek üzere Herseme b. A'yün'ü görevlendirdi. Aralarında hadim Mesrur'un da bulunduğu 30.000 askeri onun emrine verdi. Hadim Mesrur, harcama işlerinden sorumluydu.
Harun Reşid de onlara yakın olmak için Hades'e gitti. Kilise ve manastırların yıkılmasını emretti. Zımmileri, Bağdat'ta ve diğer şehirlerde, Müslümanlardan ayırd edici giysiler giymekle yükümlü kıldı.
Bu senede Harun Reşid, Ali b. Musa'yı Horasan valiliğinden azledip yerine Herseme b. A'yün'ü atadı.
Harun Reşid, şevval ayında Hirakle şehrini fethetti, orayı yaktı. Ahaliyi esir aldı. Askerleri ve esirleri Bizans'a bağlı Aynızerbe'ye ve Kara Kilise'ye gönderdi. Her gün Hirakle şehrine 135.000 garip insan giriyordu. Bunlar maaşlarını devletten alıp geçiniyorlardı.
Harun Reşid bu sene Humeyd b. Ma'yuf u Şam kıyılarına ve Mısır'a kadar uzanan yerlere vali tayin etti. Humeyd, Kıbrı adasına giderek ahalisini esir aldı, onları yanına alıp getirdi. Rafika şehrinde köle diye sattı. Öyle ki, bir papazı 2.000 dinara sattı. Satma işini Kadı Ebü'l-Buhtürî gerçekleştirdi.
Bu senede Fadi b. Sehl, Me'mun vasıtasıyla İslâm'a girdi. Bu senede Fadl b. Abbas b. Muhammed b. Ali el-Abbasî, insanlar haccettirdi. Fadl, Mekke vahşiydi.
Bu seneden sonra, hicretin 215. senesine kadar Müslümanlar Bizans'a gazaya gitmediler.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Seleme b. Fadl
?."®kreş, fakih Abdurrahman b. Kasım da vardı. Abdurrahman, Ma-
ılç b. Yunus b. Ebi İshak'tan rivayetlerde bulunmuştu. Harun Reşid'in yanına gelmiş, Harun Reşid ona 50.000 dirheme yakın para verilmesini emretmiş, ama Abdurrahman bu parayı kabul etmemişti.
Bu senede, meşhur şahsiyetlerden Fadl b. Musa eş-Şeybanî, Mu-hammed b. Seleme ile sika ravilerden, zahid insanlardan bir olan Muhammed b. Hüseyin el-Masisî de vefat etmişti. Bu zat şöyle demişti: "Elli seneden beri özür dilememi gerektirecek bir tek kelime dahi konuşmamışım."
Bu senede Muammer er-Rakî de vefat etmişti. [57]

Hicretin Yüzdoksanikincî Senesi

Bu senede Herseme b. A'yün, vali olarak Horasan'a gitti. Ali b. İsa'yı tutukladı. Mallarını ve servetini elinden aldı. Onu bir deveye ters vaziyette bindirerek Horasan diyarında dolaştırdı. Aleyhinde duyuru yaptırdı. Bu durumu bir mektupla Harun Reşid'e bildirdi. Harun Reşid de bu icraatından ötürü ona teşekkür etti. Sonra Herseme, Ali b. İsa'yı Harun Reşid'e gönderdi. Harun Reşid de onu Bağdat'taki evinde hapsetti.
Bu senede Harun Reşid, Sabit b. Nasr b. Malik'i, serhat valiliğine gönderdi. O da Bizans'a girdi ve Matmure'yi fethetti.
Bu senede Sabit b. Nasr tarafından, Bizanslılarla Müslümanlar arasında barış antlaşması gerçekleştirildi.
Bu senede Cebel ve Azerbaycan taraflarında Hürremiler ortaya çıkıp başkaldırdılar. Harun Reşid de üzerlerine 10.000 süvari

ile birlikte Abdullah b. Malik b. Heysem el-Huzaî'yi gönderdi. Abdullah, onların bir kısmını öldürdü. Bir kısmını esir aldı Çoluk çocuklarını da esirler arasına katarak onları alıp Bağdat'a getirdi. Harun Reşid; erkeklerinin öldürülmesini, esir alınar kadınlarının ve çocuklarının satılmasını emretti. Bu emir yerine getirildi. Daha önce Hürremilerle, Huzeyme b. Hazini de savaşmıştı.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Harun Reşid, gemiyle Rakka'dan Bağdat'a geldi. Rakka'da yerine oğlu Kasım'ı veki bırakmıştı. Kendisinden önce Huzeyme b. Hazini de Bağdat'a gelmişti.

Harun Reşid, başkaldıran ve Semerkant ile diğer birçok şehirleri istila eden Rafı b. Leys ile savaşmak üzere Horasan'a gitmel istiyordu. Sonra bu senenin şaban ayında Horasan yoluna koyuldu. Bağdat'ta yerine oğlu Muhammed el-Emin'i vekil bıraktı Oğlu Me'mun ise, kendisiyle birlikte bu sefere katılmak için babasından izin istedi. Me'mun, kardeşi Emin'in ihanetine uğramaktan korkuyordu. Babası kendisine bu izni verince, o da babasıyla birlikte yola çıktı.

Yolda iken Harun Reşid, maiyetindeki komutanlardan birine, ve-liahd olan üç oğlunun kendisinden sonra anlaş anlayacaklarını ve bir-

birlerine haksızlık yapacaklarını söyleyip dert yandı. Vücudunda bir hastalık da belirmişti. Komutana şöyle dedi: "Benim yanımda, oğlum Fnıin, Me'mun ve Kasım tarafından görevlendirilmiş birer casus var. Ru casuslar benim nefesimi sayıyorlar. Bir gün Önce ölmemi istiyorlar Aslında bilseler, bu onlar için çok kötüdür." O komutan, Harun Reşid'e dua etti. Sonra Harun Reşid, işinin başına gitmesini söyleyip komutanla vedalaştı. Bu, o komutanla son görüşmesi olmuştu.

Bu senede Harurilerden Servan harekete geçti. Taff-ı Basra'da

halifenin valisini Öldürdü.

Bu senede Harun Reşid, Heysem el-Yemanî'yi öldürdü.

İsa b. Cafer de halife Harun'a ulaşmak için yola koyulmuştu. Yolda iken vefat etti.

Bu senede Abbas b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur, insanlara haccettirdi. [58]

Hicretin Yüzdoksanîkînci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Cami

İsmail b. Cami b. İsmail b. Abdullah b. Muttalib b. Ebi Vedaa Ebü'l-Kasım. Şarkıcılığıyla meşhur kimselerdendi. Bu konud kendisi örnek gösterilirdi. Daha önceleri Kur'ân'ı ezberlemişti. Ama bir süre sonra Kur'ân'ı bırakıp kendini musikiye verdi.

"el-Eğanî" adlı eserin sahibi Ebü'l-Ferec b. Ali b. Hüseyin, ondan garip bir hikaye nakletmiştir:

«Bir gün Harran'da, evimin balkonundan dışarı bakmaktaydım. Siyahi bir cariye su almak için testisiyle pmarbaşma geliyordu. Yolda oturup testiyi yanına koydu ve şu şarkıyı okumaya başladı:

"Onun cimriliğini ve benim cömertliğimi Allah'a arz edip şikayet-, te bulunuyorum.

Ben ona bal veriyorum, ama o bana acı şeyleri veriyor. Gönül vurgununu bırak, onu sen öldürdün. Onu gönlü şaşkın ve aşık halde bırakma."

Dayanamayacağım bir şarkı dinlemiştim. Tekrarlamasını ümid ediyordum, ama kalkıp yoluna gitti. Evden aşağı indim, peşine düştüm. Şarkıyı tekrarlamasını istedim. Bana: "Efendime her gün iki ^irhem haraç vermem gerekiyor. Bırak da işime gideyim." dedi. Ona Jkı dirhem verdim. Şarkıyı tekrarladı, sözlerini kafama yerleştirdim. u günü o şarkıyı okuyarak geçirdim. Sabah olunca yine unuttum. Siyahi cariye tekrar evimize taraf geldi, şarkıyı tekrarlamasını istedim İki dirhem daha almadan tekrarlamayacağını söyledi ve bana- "rt dört dirhemi çok mu görüyorsun? Oysa ben senin bu şarkı sebebivl 4.000 dinar kazanacağını şimdiden görür gibi oluyorum." dedi. Bir ? man sonra gecenin birinde bu şarkıyı Harun Reşid'e okudum. Bana 1.000 dinar verdi. Sonra tekrarlamamı istedi. Üç kez okudum. Bövl ce bana 3.000 dinar vermiş oldu. Gülümsedim. Niçin gülümsediğim" sorunca cariye ile aramda geçen hikayeyi ona anlattım. Güldü ve ba na içinde 1.000 dinar bulunan bir kese daha verdi. Sonra da: "O siya hi cariyeyi yalancı çıkarmam." dedi.»

Ebü'l-Ferec, İsmail b. Canıi'in şöyle bir olayını daha nakleder: «Bir gün Medine'de sabahladım. Yanımda sadece üç dirhem vardı. Yolda omuzunda testisi bulunan bir cariye ile karşılaştım. Su almaya gidiyordu. Koşar adımlarla gidiyor ve hüzünlü bir sesle şu şarkıyı mırıldanıyordu:

"Dostlarımıza gecelerimizin uzunluğunu şikayet ettik.

Onlarsa; gece bizim nazarımızda çok kısadır, dediler.

Doğrudur. Çünkü uyku onların gözlerini çabucak bürür.

Bizimse gözlerimize uyku girmez.

Zararlı gece, heves sahiplerine yaklaştığında;

Biz sızlanırız; onlarsa gece yaklaştığında sevinip müjdelenirler.

Eğer onlar da bizim çektiğimizi çekseler;

Onlar da yataklarda bizim gibi olurlardı."

Bu şarkıyı tekrarlamasını istedim. Ona üç dirhem verdim. Cariye bana: "Bu dirhemlerden her birine karşılık 1.000'er dinar

kazanacaksın." dedi. Bir gece bu şarkıyı kendisine okuduğumda Harun Reşid bana 3.000 dinar verdi.» [59]

Bekir B.Nattah

Bekir b. Nattah Ebu Vail el-Hanefî. Basrahdır, meşhur şairlerdendir. Harun Reşid zamanında Bağdat'a gelip yerleşti. Ebu Atahiye ile beraber dolaşırdı.
Ebu Affan dedi ki: "Hadisçilerden, adalet sahibi olup aynı zamanda şair olan dört kişi vardır. Bunların birincisi Bekir b. Nattah'tır."
Müberred dedi ki: «Hasan b. Reca'nın şöyle dediğini işittim: Şairlerden bir grup biraraya gelip toplantı yaptılar. Aralarında Bekir b. Nattah da vardı. Bunlar karşılıklı bazı şiirler okudular. Uzun şiirleri-ni tamamladıktan sonra Bekir b. Nattah kendi kendine şu şiiri okumaya başladı:
"Ona zarar vermezdi, eğer rıza ile yazmış olsaydın.
Gözlerin kirpikleri kurudu, ya da yumuldu.
Reddedilen bir şefaat onun yanında,
Bir aşık içindi. Keşke o şefaat geçerli olsa, diyordu.
Ey nefis, sabret; bil ki, geçerli olan şefaat gibisini ümid ediyor on-
Kirpikler, kendisini süzen katilden ötürü hastalanmadı. Onu zorla hasta ettiler."
Mecliste bulunan şairler, koşup Bekir b. Nattah'm başını öpmeye
başladılar.»
Bekir b. Nattah vefat ettiğinde Ebü'l-Atahiye ona şu ağıtı yaktı:
"İbn Nattah Ebu Vail Bekir vefat etti. Şiir artık ortaya çıktı."
Bu senede Behlül Dana diye tanınan mecnun kişi vefat etti. Küfe mezarlığına gider, orada güzel sözler söylerdi. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Harun Reşid'e vaaz ve öğütler vermişti. [60]

Abdullah B. Îdris

Evd kabilesindendir. Kûfelidir. A'meş'ten, İbn Cüreyc'ten, Şu'-be'den, Malik'ten ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. İmamları cemaatı da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Kendisini kadılığa tayin etmek üzere Harun Reşid onu huzuruna çağırmış, fakat o: "Hayır, ben bu işi yapamam." demiş. Bu görevi kabul etmeyeceğini kesinlikle ifade etmişti. Harun Reşid, ondan Önce de Veki'den, kadılığı kabul etmesini istemiş, ne var ki Veki de kabul etmemişti. Hafs b. Giyas'tan, kadılığı kabul etmesini istemiş, o kabul etmişti. Harun Reşid bunlardan herbirine yolculuk masrafı olarak 5.000.000 dirhem vermiş; Veki ile ibn İdris bu parayı kabul etmemiş, Hafs ise kabul etmişti. Bunun üzerine Abdullah b. İdris, ömrü boyunca Hafs'la konuşmayacağına yemin etmişti.
Bir sene Harun Reşid hacca gitmek üzere yola çıkmıştı. Kûfe'nin yakınından geçmekte iken yanında Kadı Ebu Yusuf ile oğulları Emin ı*6 Me'mun da vardı. Harun Reşid, çocuklarına hadis okutmaları için pife'deki hadis âlimlerinin toplanmasını emretti. Âlimler toplandı-ar, sadece Abdullah b. İdris ile İsa b. Yunus bu toplantıya gelmedi-r* Emin ile Me'mun, âlimlerden hadis dinledikten sonra kalkıp Ab- ll&h b. İdris'in yanma gittiler. Abdullah onlara yüz hadis okudu.ona şöyle dedi: "Amcacığım, istersen bana okuduğun bu ha-
dişleri sana tekrarlayayım." Me'mun, ondan dinlediği hadisleri ezbere olarak kendisine okudu. Abdullah b. Idris, onun hafızası karşısın da hayrete düştü. Bundan sonra Me'mun, Abdullah b. İdris'e bir miktar para verilmesini görevlilere emretti. Ama Abdullah b. İdris parayı kabul etmedi.
Daha sonra Emin ile Me'mun, İsa b. Yunus'un yanma gittiler Ondan hadis dinlediler ve dinlediklerini tekrarladılar. Me'mun ona da 10.000 dirhem verilmesini görevlilere emretti. Ama o da parayı kabul etmedi. Me'mun, parayı azımsadığını sanarak iki kat verilmesini emretti, ama o şu karşılığı verdi:
"Vallahi, şu mescidi yerden tavana kadar dolduracak kadar para versen dahi Rasûlullah'ın hadisi karşılığında kabul etmem."
Abdullah b. İdris can çekişirken kızı ağladı. Kızma şöyle dedi:
"Ne diye ağlıyorsun kızım? Bu evde 4.000 hatim yapılmıştır." [61]

Sa'saab. Selam

Kendisine İbn Abdillah da denilir. Künyesi Ebu Abdillah'tı. Şamlıydı. Sonra Endülüs'e göçerek Abdülmelik b. Muaviye ve oğlu Hişam zamanında orada kaldı. Endülüs'e hadis ilmini ilk olarak götüren ve Evzaî'nin mezhebini Endülüs'e yayan oydu Kurtuba'da imamlık yaptı. Onun zamanında Kurtuba'nm büyük camiine ağaçlar dikildi. Evzaî ve Şamlılar, mescide ağaç dikilmesine muvafakat ederler. Ama İmam Malik ve arkadaşları bunu mekruh sayarlardı.

Sa'saa b. Selam, İmam Malik'ten, Evzaî'den ve Said b. Abdüla-ziz'den rivayetlerde bulunmuştur. Aralarında fıkıhç Abdülmelik b. Habib'in bulunduğu bir cemaat da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Abdülmelik b. Habib, onu "Kitabu İ-Fukaha" adlı eserinde anmış-tır. "Tarihu Mısır" adlı eserinde İbn Yunus, "Tarihu Endülüs" adlı eserinde de Humeydî kendisinden bahsetmişlerdir. Humeydî, onun bu senede vefat ettiğini açık olarak ifade etmiş ve üstadı İbn Haznı'-dan nakilde bulunarak Evzaî mezhebini Endülüs'e ilk sokan kişinin Sa'saa olduğunu söylemiştir.
İbn Yunus da dedi ki: "Hadis ilmini Endülüs'e ilk götüren kişi Sa'saa'dır. Hicretin 180. senesine yakın bir zamanda vefat etti."
Ama Humeydî'nin, Sa'saa b. Selam'ın bu senede vefat ettiğine dair kesin ifadesi daha doğrudur. [62]

Ali B. Zibyan

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Abs kabilesinden idi. Bağdat'ın doğu yakası kadılığını yapmıştır. Onu bu göreve Harun Reşic getirmiş
Fbu Hanife'nin ashabından olup sika bir âlimdi. Sonra Harun Reşid nU kadi'l-kudathğa tayin etti.
Harun Reşid, kendisini ziyarete geldiği zamanlarda Ali b. Zib-n'ı sarayın dışına kadar uğurlardı. Ali b. Zibyan, bu senede Kumeysin'de vefat etti. [63]

Abbas B. Ahnef

Abbas b. Ahnef b. Esved b. Talha. Meşhur şairlerdendir. Horasan iraplarından olup Bağdat'ta yetişmiştir. Zarif, makbul ve latif bir kimse olup güzel şiirleri vardı.
Ebü'l-Abbas dedi ki: Abdullah b. el-Mu'tez şöyle demiştir: Bana tanıdığım en iyi şairin kim olduğunu sorsalardı, "EbüT-Abbas'tır." derdim. Çünkü onun şu güzel şiirini görmüşümdür:
«İnsanlar zan eteklerini üzerimize çektiler,
İnsanlar bizim hakkımızda çeşit çeşit sözler söylediler.
Bir yalancı sizden başkasına zanla yalan okunu fırlattı.
Bir doğru sözlü kişiye gelince o da doğru kişi olduğunu bilmiyor.»
Bir gece Harun Reşid, onu yanına çağırttığında korktu. Zevceleri de paniğe kapıldılar. Saraya vardığında Harun Reşid ona şöyle dedi:
- Bak bakalım hele! Bir cariyem bir beyit söyledi, o beytin bir mislini söylemeni istiyorum.
- Ey müminlerin emiri, bu gece korktuğum kadar başka hiçbir zaman korkmamıştrm.
- Neden?
Abbas, muhafızların geceleyin evine geldiklerini Harun Reşid'e anlattı. Sonra oturdu, korkusunu üzerinden attı ve şöyle dedi:
- Ey mü'minlerin emiri, sen ne dedin? O beyit nasılmış?
«Şefkatli bir kadını gördük, onun gibi başka bir beşer görmedik. Onun yüzü -daha fazla baktığın zaman- daha fazla güzelleşir.»
Harun Reşid ona şöyle dedi:
- Daha da oku bakalım.
«Gece, karanlığıyla senin üzerine doğru geldiğinde ve zifiri karan-hk olduğunda;
Karanlığını üzerine sarkıttığında artık fecri göremezsin. Ama o şefkatli kadın ortaya çıkınca Ay'ı görürsün.»
- Evet Ay'ı gördük ve sana da 10.000 dirhem verilmesini emrettik.»
Abbas b. Ahnef in, aşağıda nakledeceğimiz şu şiirini Beşşar b Bürd, onun şairliğine delil saymış ve bu nedenle onu şairler arasına katmıştır. Şiir şöyledir:
«Dostluklarını bana tattıranlar beni ağlattılar.
Ta ki behi uykudan kendi hevesleri için uyandırdılar, ama kendileri uyudular.
Beni uykudan kaldırdılar, kalkıp doğrulduğumda; Omuzuma ağır yük vurdular, ama kendileri oturdular.»
Onun şiirlerinden biri de şudur:
«Ey Sa'd, bana ondan bahsettin, cinnetimi artırdın.
Ey Sa'd, konuşmana devam et, daha da konuş.
Onun aşkı Öyle bir aşktı ki, gönül ondan başkasını tanımaz.
Onun ne öncesi vardır, ne sonrası.»
Asmaî dedi ki: Basra'da Abbas b. Ahnefin yanma gittim; yatağında can çekişiyor ve şöyle diyordu:
"Ey vatanından uzakta olan kişi; Yalnızsın, hüzünle ağlıyorsun.
Bu garibin üzerine ağladığında bedenindeki hastalıklar daha da fazlalaşiyor."
Bundan sonra bayıldı, bir ağaç üzerinde öten bir kuşun sesiyle uyandı ve şöyle dedi:
"Gönül daha da hüzünlendi.
Görünmeyen bir sesin sahibi, dal üzerinde ağlıyor. Bana zor gelen ona da zor geldi ve ağladı. Hepimiz kendi durgunluğumuza

ağlıyoruz."
Tekrar bayıldı. Ben kendisini hareket ettirmek istedim, baktım ki Ölmüş.»
Solî'nin ifadesine göre Abbas b. Ahnef, hicretin 192. senesinde vefat etmiştir. Sonraki bir tarihte vefat ettiği de söylenir. Hicretin 188-senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır.

Bazı tarihçilerin iddiasına göre Abbas b. Ahnef, Harun Reşid'ten sonra da yaşamıştır. [64]

İsa B. Cafer

İsa b. Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur. Zübeyde'nin kardeşidir. Ha-n Reşid'in hilafeti zamanında Basra valiliği yapmış ve hicretin 192. genesinde vefat etmiştir. [65]

Fadl B.Yahya

Fadl b. Yahya b. Halid b. Bermek. Cafer'in ve bacılarının kardeşidir. Fadl, Harun Reşid'le birlikte süt emmiştir. Hayzuran Fadl'ı em-zirdi, Ünimü Fadl Zübeyde binti Berih de Harun Reşid'i emzirdi. Sözünü ettiğimiz bu Zübeyde, cariye idi Şairlerden biri bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:
«En üstün hür kadının seni ve halifeyi aynı meme ile emzirmesi, Senin için bir üstünlük olarak yeter ey Fadl. Yahya'nın babası Halid'i bütün ortamlarda süslediği gibi; Sen de baban Yahya'yı bütün ortamlarda süsledin.»
Dediler ki: Fadl, kardeşi Cafer'den daha cömert ve âlicenaptı. Ama kendisinde aşırı derecede kibir vardı, asık çehreliydi. Cafer ise, ondan daha güleryüzlü, ama daha az bağışta bulunan bir kimseydi. Bu nedenle insanlar Fadl'a daha meyilli idiler. Çünkü cömertlik, insanın bütün çirkinliklerini örter. Nitekim cömertliği, Fadl'ın kibrini ve asık çehresini örtmüştü. Fadl, mutfakçısma İ00.000 dirhem vermiş, bu nedenle babası onu kınamıştı. O da babasına şöyle diyerek kendini savunmuştu: «Babacağım, bu adam; darlıkta ve genişlikte, bollukta ve yoksullukta benimle beraber bulunuyor. Bu halde de benimle beraber oluyor ve bana güzel arkadaşlık yapıyor.»
Şairin biri şöyle demiş:
«Alicenâb kimseler, elleri genişlediği vakit;
Sakıntılı yerde kendilerine arkadaşlık edenleri anarlar.»
Fadl b. Yahya, bir gün şairin birine 10.000 dinar vermiş, şair ağlamıştı. Faal ona şöyle sormuştu:
- Neden ağlıyorsun, yoksa bu parayı az mı buldun?
- Hayır, vallahi buna ağlamıyorum ben, toprağın senin gibi birini yiyeceğine ağlıyorum.
Ali b. el-Cehm, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir gün
sabahladığımda hiçbir şeyim yoktu, bineğimin yemi dahi yoktu. Fadl
Yahya'ya gittim, onun da bir grup maiyetiyle birlikte hilafet sarayından çıkıp gelmekte olduğunu gördüm. Beni görünce benimle babalaşarak: "Haydi, benimle gel." dedi. Ben de onunla birlikte gjt_ tim. Yolda iken bir çocuğun bir cariyeye bir evden seslendiğini duy dum. Çocuk, Fadl'ın aşık olduğu bir cariyenin adıyla o cariyeye ses lenmekteydi. Bundan rahatsız oldu ve rahatsızlığını dile getirdi. Ben de: Ey Fadl, Beni Amirin kardeşinin başına gelen sana da gelmiştir Beni Amir'in kardeşi bir şiirde şöyle demiş:
"Biz Mina'mn Mescid-i Hayf ında iken bir çağırıcı seslendi, Bu seslenme gönüllerdeki hüzünleri harekete geçirdi ama ne yap tığını bilmiyordu.
O, Leyla'nın adıyla başkasını çağırdı.
Bu çağırışıyla sanki göğsümde bir kuş gibi duran Leyla'yı uçurdu,"
Fadl bana: "Şu iki beyiti benim için bir kağıda yaz." dedi. Ben de bir bakkala gittim, yüzüğümü rehin bıraktım, ondan bir kağıt aldım ve bu beyitleri yazarak ve Fadl'a verdim. Fadl da bana: "Haydi, doğruca yoluna git." dedi. Evime döndüm, hizmetçim bana: "Yüzüğünü ver de biraz yiyecek yanında bineğimize yem almak için rehine verelim." dedi. Ben de: "Yüzüğümü başkasına rehin bıraktım." diye cevap verdim. Bir süre sonra, henüz akşama varmadan Fadl bana 30.000 altın gönderdi. Ayrıca 10.000 de gümüş gönderdi. Bu parayı her ay bana aylık olarak ödedi, bir aylığımı da peşin verdi.»
Büyüklerden biri, günün birinde Fadl'ın yanına gitti. Fadl ona ikramda bulundu, onu oturmakta olduğu kanepede yanı başına oturttu. Ziyaretine giden adam borçlu olduğunu ve bu hususta halifenin nez-dinde kendisine yardımcı olmasını istedi. Fadl da ona: «Olur, yardımcı olurum, borcun ne kadar?» diye sordu. Adam da, 300.000 dirhem olduğunu söyledi ve Fadl'ın yanından - borcunu Ödemekten aciz olduğu için- üzüntülü bir halde çıkıp gitti. Sonra arkadaşlarından birine uğradı, yanında biraz dinlendi, ondan sonra da evine döndü. Borçlu olduğu miktardaki paranın kendisinden önce evine gönderildiğini gördü. Şairin biri bu konuda ne güzel bir şiir söylemiş:
«Ey Fadl b. Yahya b. Halid, fazilet senin içindir. Faziletli olduğunu iddia eden herkes faziletli değildir. Cenâb-ı Allah, insanlar arasında sende büyük bir fazilet gördü. Bu nedenle sana Fadl adını verdi, böylece hem isim hem icraat birleşti, (yani isminle müsemma oldun).»

Fadl'ın, Harun Reşid nezdindeki değeri Cafer'inkinden daha büyüktü. Ama Cafer, Harun Reşid'in daha çok gözüne girmiş ve has ^damlarından biri olmuştu. Fadl, Horasan valiliği ve diğer görevler
bi büyük işler yapmıştı. Harun Reşid, Bermekiler'i öldürdüğünde h mlardan bir kısmını hapse atmış, Fadl'ı da yüz kırbaç cezasına mahkum etmiş, sonra da zindana atmıştı. Nihayet Fadl, hicri 192. se-
ede zindanda iken, Harun Reşid'in ölümünden beş ay önce Rakka'da vefat etti. Vefat ettiği konakta arkadaşları cenaze namazını kıldılar, sonra cenazesi konaktan dışarı çıkarıldı. Halk da cenaze namazını kıldı ve Rakka'ya defnedildi. Vefatı sırasında kırkbeş yaşındaydı. Dilinde, perşembe ve cuma günü boyunca devam eden bir ağırlık meydana gelmiş ve cumartesi günü sabah namazından önce vefat etmişti. İbn Cerir'in ifadesine göre hicri 193. senenin muharrem ayında vefat etmiştir. İbn Cevzî'nin ifadesine göre 192. senede vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
İbn Hallikan, Fadl'ın biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve bu arada onun güzellik ve yüceliklerinin bir kısmını da dile getirmiştir. Yaptığı iyiliklerden biri de şuydu: Horasan valisi iken, Belh şehrine gelmişti, burada Mecusilerin mabedi olan bir ateşgede vardı. Dedesi Bermek o mabedin hizmetçilerindendi. Bu mabedin bir kısmını yıktı, fakat hepsini yıkamadı. Çünkü çok sağlam bir şekilde inşa edilmişti. Yıktığı kısmın yerine, Allah rızası için bir mescid yaptırdı.
Anlatıldığına göre kendisi zindanda iken şu beyitleri okuyup ağ-larmış:
«Başımızdaki musibetten ötürü şikayetlerimizi Allah'a arz ederiz.
Sıkıntı ve musibeti gidermek, onun kudret elindedir.
Dünyadan çıktık biz dünya ehli iken;
Şimdi ne ölüler arasmdayız, ne de diriler arasında.
Bir gün bir iş için zindancı bize geldiğinde;
Şaşarız ve "Bu dünyadan bize gelmiş" deriz.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında, yazar ve şair Muhammed.b. Ümeyye de vardı. O, bütün fertleri şair olan bir ailedendi. Öyle ki, bu aile fertlerinin şiirleri birbirine karışmıştır. [66]

Mansur B. Zibrikan

Mansur b. Zibrikan b. Seleme Ebü'1-Fadl en-Nümeyrî. Şairdi, Harun Reşid'i övdü. Aslı Cezire'dendir. Bağdat'ta ikamet etti.
Dedesine, «Kartala koç yediren» denilirdi. Bunun sebebi şuydu: Bir gün dedesi, bir topluluğa ziyafet vermişti. Ziyafe esnasında bir kartal gelip misafirlerin etrafında uçuşmaya başlamış. Dedesi de mi-
safirleri rahatsız etmesin diye bir koç kesip kartala verilmesini emretmiş ve bu emri yerine getirilmişti, işte bu olayı şairin biri şöyle dile getirmişti:
«Senin deden Beni Kasıt kabilesinin lideridir. Dayın da kartala koç yediren kimsedir.»
Mansur b. Zibrikan'm çok güzel şiirleri vardı. Külsüm b, Amr'dan rivayette bulunurdu. Külsüm, ona musiki öğreten üstadı idi [67]

Kadı Ebu Yusuf'un Oğlu Yusuf

Yusuf, Sırrı b. Yahya ve Yunus b, Ebi İshak'tan hadis dinledi. Re'yi derinlemesine inceledi ve fakıh öğrendi. Babası Ebu Yusuf un sağlığında Bağdat'ın doğu yakasında kadılık görevine atandı. Harun Reşid'in emri üzerine Mansur Camii'nde halka cuma namazı kıldırdı. Bağdat kadısı iken bu senenin receb ayında vefat etti. [68]

Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesi

İbn Cerir dedi ki: Bu senenin muharrem ayında Fadl b. Yahya vefat etti.
îbn Cevzî de şöyle demiştir: Fadl -önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi- hicretin 192. senesinde vefat etti.
İbn Cerir'in sözü, doğruya daha yakındır.
Bu senede Said el-Cevherî de vefat etmiştir. Yine bu senede Harun Reşid, Cürcan'a gitti. Ali b. İsa'nın hazineleri kendisine sunuldu. Bu hazineler 1.500 deve üzerinde taşınıyordu. Cürcan'a gidişi, safer ayında olmuştu. Oradan da hasta halde iken Tus şehrine gitti ve orada iken vefat etti.
Irak valisi Herseme, orada Rafı b. Leys ile karşılaştı. Herseme, Rafi'i yenip bozguna uğrattı, Buhara'yı fethetti. Rafi'in kardeş Beşir b. Leys'i esir alıp yolculuğa dayanamayacak duruma geldiği için Tus'-ta bulunan Harun Reşid'e gönderdi.
Beşir, Harun Reşid'in huzuruna vardığında ondan merhamet dilendi, ama Harun Reşid onun bu dileğini kabul etmeyip şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, ömrüm sona erse de sadece senin öldürülmeni emredecek kadar dudağımı kımıldatacak ömrüm kalsa, yine de seni öldürtürüm!» Böyle dedikten sonra bir kasabı huzuruna çağırttı ve Beşir'i gözlerinin önünde ondört parçaya ayırttı. Bundan sonra ellerini semaya kaldırıp Beşir'in kardeşi Rafi'i de eline geçirmesi için Allah'a dua etti. [69]

Harun Reşid'in Vefatı

Harun Reşid, Kûfe'de iken bir rüya görmüş, çok korkmuş ve üzülmüştü. Cibril b. Bahtiyeşu, huzuruna girdiği zaman halifeye şöyle sormuştu:
- Neyin var ey mü'minlerin emiri, niçin üzüntülüsün?
- Rüyada şu kanepenin altından bir elin bana doğru uzandığım g-ördüm, avucunda kırmızı bir toprak vardı. Gaipten bir ses de: «İşte bu Harun'un defnedileceği topraktır.» diyordu.Cibril, onu teselli edip şöyle dedi:
- Bu, nefsinin kuruntularından ve karışık rüyalardandır. Sen bunu unutmaya çalış ey mü'minlerin emiri.
Harun Reşid, Horasan'a gitmek üzere yola koyuldu. Tus şehrine uğradı. Hastalığı ağırlaşmca yola devam edemez oldu. Kûfe'de görmüş olduğu rüyayı hatırladı, korkuya kapıldı ve Cibril'e şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana ey Cibril! Sana anlatmış olduğum rüyayı hatırlamıyor musun?
- Hatırlıyorum.
Bunun üzerine Harun Reşid, hizmetçisi Mesrur'u çağırdı ve ona şu buyruğu verdi:
- Bana şu yerin toprağından biraz getir.
Mesrur da avucunda biraz kırmızı toprak getirdi. Harun Reşid onu görünce şöyle dedi:
- Vallahi bu el, rüyada gördüğüm eldi, bu toprak da rüyada gördüğüm topraktı.
Cibril diyor ki: «Vallahi, üç gün geçmeden Harun vefat etti.» Harun Reşid, ölmeden önce bulunduğu evde mezarının kazılmasını emretti. Tus şehrinde oturmakta olduğu ev, Hamid b. Ebi Ganim et-Taî'ye aitti. Kazdırdığı mezara bakıp şöyle diyordu:
- Ey âdemoğlu! İşte sonunda böyle bir yere varacaksın.
Mezar kazılması bitirildikten sonra oracıkta Kur'ân okunmasını emretti. Kur'ân okudular, hatmettiler. Kendisi de mezarın yanı ba-Şmda, bir çarşafa bürünmüştü. Ölümü sırasında çarşafa büründü ve can çekişmeye başladı. Yatağa uzanmamış, aksine oturmaktaydı.
Yanındakilerden biri:
- Biraz uzansan senin için daha iyi olur, deyince o; hasta olmayan bir adam gibi güldü, sonra şöyle dedi:
- Sen, şairin şu sözünü duymamış mısın?:
«Ben öyle asil bir kavimdenim ki,
Musibetlerin şiddeti onların güç ve sabırlarını daha da artırır.»
Harun Reşid, hicri 193. senenin cemaziyelahir ayının başında cumartesi (veya pazar) gecesi kırkbeş (veya kırkyedi) yaşında vefat ett~ Yirmi üç sene müddetle hüküm sürmüştü. [70]

Harun Reşidin Biyografisi

Harun Reşid b. Mehdi Muhammed b. Mansur Ebu Cafer Abdul lah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib el" Kureyşi el-Haşimî. Künyesi, Ebu Muhammed idi. Ebu Cafer olduğu da söylenir. Annesi, bir cariye olan Hayzuran idi.
Harun Reşid, hicretin 146., 147., 148. veya 150. senesinde şevval ayında doğmuştur. Babası Musa el-Hadi'nin hicri 170 senenin rebi-yülevvel ayında ölümünden sonra veliahdlığı nedeniyle kendisine halife olarak bey'at edildi. Babasından ve dedesinden hadis rivayet etti Mübarek b. Fudale tariki ile Enes b. Malik'ten rivayet etti ki; Rasû-lullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Bir hurmanın yarısını (sadaka olarak) vermekle de olsa ateşten sakının.» Bu hadisi, minberde cemaate hutbe irad ederken nakletmiş-ti. Oğlu, İshak'm babası Süleyman el-Haşimî ve Nebate b. Amr da bu hadisi kendisinden rivayet etmişdir.
Harun Reşid; beyaz tenli, uzun boylu, yakışıklı, birazda şişman bir adamdı.
Babasının sağlığında defalarca Bizans'a gazaya gitti. Kostanti-ne'yi kuşattıktan sonra Bizanslılarla barış antlaşması yaptı Müslümanlar, kuşatma esnasında çok zahmet çektiler ve şiddetli korkuya kapıldılar. Barış antlaşmasını, İlyon'un, Agusta lakabıyla tanınan karısı ile yapmıştı. Bizanslılar bu antlaşma gereğince her sene Müslümanlara büyük meblağda paralar ödeyeceklerdi. Müslümanlar, bu antlaşma nedeniyle sevindiler. Yaptığı bu antlaşmadan dolayı, babası, hicretin 166. senesinde kardeşinden sonrası için onu veliahd tayin etti. Hicretin 170. senesinde halifelik kendisine geçince o, insanların en güzel davrananı, en çok gaza yapıp haccedeni oldu. Bu hususta şair Ebü's-Su'la şöyle demişti:
«Haremeyn'de veya üç bölgede, serhad boylarında kim seninle karşılaşıp savaşmak ister;
Düşman toprağında eski püskü elbiseler içinde.
Refah bölgesinde, yüksek yerlerde de olsa kimse seninle karşılaşıp savaşmak istemez.
İşleri yöneten halifeler arasında hiçbiri senin kadar sınırları muhafaza altına alamadı.»
Harun Reşid, her gün kendi öz malından 1.000 dirhem sadaka ve-vdi. Hacca gittiğinde de yüz kadar fıkıhçı ve bunların çocuklarını da beraberinde götürürdü. Haccetmediği senelerde 300 kişiyi hacca gön-H rir bunların harçlık ve giysilerini tam

olarak verirdi. Dedesi Ebu rafer el-Mansur'a her bakımdan benzemek isterdi. Ama sadece ba-" qlar hususunda ona benzemezdi. Çünkü kendisi insanlara bolca ba-fista bulunan bir kimseydi. Fakihleri ve şairleri sever, onlara arma-? lar verjrdi. Onun yanında hiçbir iyilik ve ihsan boşa gitmezdi. Yüzüğünün kaşında "Lâ ilahe illallah" ibaresi yazılıydı.

Her gün nafile olarak üç rekat namaz kılardı. Vefat edinceye, dünyadan ayrılıncaya kadar bu halini devam ettirdi. Yalnız hastalandığı günlerde bunu yapamazdı.

İbn Ebi Meryem, onu neşelendirip güldürürdü. Onun, Hicaz haberleri ve diğer konularda çok bilgisi vardı. Harun Reşid, onu kendi sarayına yerleştirmiş, aile efradıyla bir arada oturtmuştu.

Bir gün Harun Reşid, onu sabah namazına uyandırmıştı. Kalkıp abdest almış, sonra namaza durmuş olan Harun Reşid'in arkasına gelip ona tabi olarak namaza durmuştu, o esnada Harun Reşid şu ayet-i kerimeyi okuyordu:

«Beni yaratana ne diye kulluk etmeyeyim?» (Yasin, 22.)

Onun bu ayet-i kerimeyi okuduğunu duyan İbn Ebi Meryem: «Vallahi bilmiyorum.» dedi. Onun böyle demesi üzerine Harun Reşid gülmeye başladı, namazını kesti, sonra dönüp onu şöyle azarladı: «Yazıklar olsun sana! Namazda ve Kur'ân okunması esnasında böyle şakalar yapma, başka zaman dilediğin gibi konuş.»

Bir gün Abbas b. Muhammed, elinde gümüşten bir kap ile Harun Reşid'in huzuruna geldi. Bu kapta çok güzel bir esans vardı değerine paha biçilemezdi. Abbas, bu kabı ve içindeki esansları övmeye başladı, Harun Reşid'ten bu hediyeyi kabul etmesini istedi. Harun Reşid onu kabul edince, bu defa İbn Ebi Meryem: «Bu esans kutusunu bana ver ey mü'minlerin emiri.» dedi Harun Reşi-d de bunu ona hediye etti. Bunun üzerine Abbas, İbn Ebi Meryem'e şöyle çıkıştı:

- Yazıklar olsun sana! Kendimden, çoluk çocuğumdan esirgediğim ve halifemize layık gördüğüm bu hediyeyi getirip kendisine takdim ettim, ama sen bunu onun elinden aldın.

Bunun üzerine İbn Ebi Meryem yemin ederek, bu esansı kendi kı-Çina süreceğini söyledi ve bir miktar esans alıp kıçına sürdü Sonra da bütün organlarına sürdü. Onu bu halde gören Harun Reşid, kendini tutamayıp gülmeye başladı. Sonra İbn Eb Meryem, huzurda duran Hakan adındaki hizmetçiye: «Kölemi çağır.» dedi. Harun Reşid de hizmetçi Hakan'a:

- Kölesini çağır bakalım hele, dedi.

Kölesi huzura girince, İbn Ebi Meryem ona şu talimatı verdi:

- Esans kutusunu alıp hanımına götür ve ona bu esansı kıçına sürmesini söyle ki, eve geldiğimde kendisiyle yatayım.

Bu konuşmasını duyan Harun Reşid, artık kendini tutamayıp katıla katıla gülmeye başladı. Sonra İbn Ebi Meryem, Abbas b Muham-med'e dönüp şöyle dedi:

- Bu esansı getirmişsin; gökler yağmur yağdırırken, yerler bitki bitirirken mutlaka halifemizden izin alırlar. Herşey onun kudret ve tasarrufu altındadır. Dahası, ölüm meleğine Allah tarafından şu buyruk verilmiştir: «Harun sana ne emrederse emrini yerine getir.» Sen kalkmışsın, sanki kendisi bir bakkal veya fırıncı veya lokantacı veya hurmacıymış gibi bu esansı halifemize medhediyorsun.

Onun bu konuşması karşısında Harun Reşid o kadar kahkaha ile güldü ki, nerede ise helak olacaktı. Bundan sonra halife Harun İbn Ebi Meryem'e 100.000 dirhem para verilmesini emretti.

Harun Reşid, bir gün bir ilaç içti. İbn Ebi Meryem, Harun Reşid'-in bu ilacı içmesi neticesinde ayıp karşılanacak bir durum meydana gelirse, kendisiyle Harun Reşid arasında bir sır olarak kalsın ve kimsenin bundan haberi olmasın diye, ondan bu gün için kapıcılık görevini kendisine vermesini istedi. O gün Zübeyde'den, Bermekîlerden ve diğer büyük komutanlardan birçok hediyeler getirildi. İbn Ebi Meryem, bugün böylece 60.000 dinar kazanç sağlamış oldu. İkinci gün Harun Reşid, sağladığı bu hasılattan kendisine de pay vermesini isteyince İbn Ebi Meryem ona şu karşılığı verdi: «Elde ettiğim bu hediyelerin, 10.000 elmayı sana verme karşılığında bana verilmesi için seninle anlaşma yaptım.»

Gözlerini kaybetmiş bir a'ma kişi olan Ebu Muaviye Muhammed b. Hazim, Harun Reşid kendisinden hadis dinlesin diye huzuruna davet edilmişti.

Ebu Muaviye diyor ki: «Onun yanında her bir hadisi okuduğum esnada o, "Allah, efendimize salat-ü selam etsin." diyordu. O bir Öğüt dinlerken, gözlerinden akan yaşlar toprağı ıslatacak şekilde ağlıyordu. Bir gün yanında yemek yedim, sonra ellerimi yıkamak için sofradan kalktım. Elime su döktü, ama ben onu göremiyordum. Sonra kendisi bana dedi ki:

- Ey Ebu Muaviye, ellerine su döken adamın kim olduğunu biliyor musun?
- Hayır.
- Mü'minlerin emiri Harun senin eline su döktü.
- Allah seni muradına kavuştursun. Niçin böyle yaptın? Şöyle cevap verdi:
- Ben ilme saygı göstermek istedim.»

Ebu Muaviye, bir gün ona, Hz. Adem ile Hz. Musa'nın tartışması-nı anlatan bir hadisi nakletti. Orada bulunan Harun Reşid'in amcası: «Bu iki peygamber nerede karşılaşmışlar, ey Ebu Muaviye?» diye itirazda bulundu. Harun Reşid de onun bu itirazı karşısında çok gazaptandı ve: «Sen hadise mi itiraz ediyorsun?» dedi. Sonra da amcasının boynunu vurdurmak için kılıç ve pöstekinin getirilmesini emretti. İstediği malzemeler hazırlandı. Orada bulunan dinleyiciler kalkıp ricacı oldular, amcasını bağışlamasını istediler. Harun Reşid de: «Onun bu yaptığı zındıklıktır!» dedi. Sonra onun zindana atılmasını emretti ve bu itirazı ona kimin telkin ettiğini kendisine bildirmemesi durumunda zindandan onu asla çıkarmamaya yemin etti. Amcası da büyük yeminler ederek bu itirazı hiç kimsenin kendisine telkin etmediğini beyan etti. Bunu sadece bir dil sürçmesi neticesinde

söylemiş olduğunu ifade etti. Allah'tan mağfiret dileyip tevbesini dile getirdi. Bunun üzerine Harun Reşid, onu serbest bıraktı.
Ravinin biri diyor ki: «Harun Reşid'in huzuruna gittim, yanında boynu vurulmuş bir adam vardı. Cellat da öldürülen adamın ensesine kılıcını sürerek temizliyordu. Harun Reşid: «Bu adam, "Kur'ân mahluktur." dediği için kendisini öldürttüm.» dedi. O yüce Allah'a yakın olmak için, böyle diyen o kişiyi öldürtmüştü.»
İlim ehlinden biri dedi ki: «Ey mü'minlerin emiri! Şu Ebu Bekir ve Ömer'i seven ve onları herkese takdim eden kimselere bal ve sultanlığının otoritesini kullanarak bunlara ikram et.» Harun Reşid, bunu diyen adama şu karşılığı verdi: «Ben zaten öyle biri değil miyim? Allah'a yemin ederim ki, o iki zatı severim, onları seveni de severim, onlara öfke duyanları da cezalandırırım!»
İbn Semmak, Harun Reşid'e şöyle demişti: «Allah, hiç kimseyi senin üstüne koymadı, seni herkesten üstün kıldı. Sen de Öyle olmaya çalış ki, insanlar arasında senden daha fazla Allah'a boyun eğip itaat eden başka bir kimse bulunmasın.»
Harun Reşid ona şu karşılığı verdi: «Her ne kadar sözü kısa tut-tunsa da tesirli bir öğüt verdin.»
Fudayl b. İyaz -veya başka biri- Harun Reşid'e şöyle demişti: «Ce-nâb-ı Allah, dünyada senin üzerine hiç kimsey koymamıştır, seni herkesten üstün kılmıştır. Sen de öyle çalış ki, bu dünyadan sonra ahirette hiç kimse senden üstün olmasın. Nefsini çalıştır ve Rabbine itaat işinde yor.»
Bir gün İbn Semmak, Harun Reşid'in huzuruna girdi. Bu sırada nın Reşid, kendisine biraz içecek getirilmesini istedi. Kendisine testi soğuk su getirdiler. O esnada İbn Semmak'a şöyle dedi:
- Bana biraz öğüt ver.
- Ey mü'minlerin emiri! Eğer senden esirgenecek olsaydı şu soğuk suyu kaça satın alırdın?
- Hükümdarlığımın yarısını vererek satın alırdım.
- Öyleyse afiyetle iç.
Harun Reşid soğuk suyu içtikten sonra İbn Semmak ona şöylG sordu:
- Eğer içtiğin bu su senin bedeninden dışarı çıkmayacak olsaydı bedeninden çıkarıp rahata kavuşman için ne kadar para verirdin?
- Hükümdarlığımın ikinci yansını verirdim.
- Öyle bir hükümdarlık ki, bir içim su için yansım, bu içtiğin suyu idrar olarak dışanya atmak için de diğer yansını veriyorsun. İşte böyle bir hükümdarlık için insanların birbirleriyle kapışıp boğuşma-lanna ve yanşa girmelerine gerek yoktur.
İbn Semmak'ın bu öğüdü üzerine Harun Reşid ağladı. İbn Kuteybe, Asmaî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir gün Harun Reşid'in huzuruna girdim, tırnaklarını kesiyordu. Günlerden de cuma idi. Neden bu günde tırnaklannı kestiğini sordum. Bana şu cevabı verdi:
- Perşembe günü tırnak kesmek sünnettir, yalnız duyduğuma göre cuma günü kesmek, fakirliği ortadan kaldınrmış.
- Ey mü'minlerin emiri, sen de mi fakirlikten korkuyorsun?
- Ey Asmaî, benim kadar fakirlikten çok korkan başka biri var mı?»
İbn Asakir, ibrahim el-Mehdi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir gün Harun Reşid'in yanındaydım. Mutfakçısını çağırd ve ona şöyle sordu:
- Yemekte deve eti var mı?
- Hem de her çeşidinden var.
- Öyleyse sofraya deve eti de koy.
Sofra kurulduğunda önüne bir miktar deve eti konuldu. Etten bir lokmayı alıp ağzına koyduğunda Cafer el-Bermekî gülmeye başladı. Harun Reşid lokmayı çiğnemeyi bırakıp Cafer'e döndü ve şöyle sordu:
- Neden gülüyorsun?
- Hiçbir şey, ey mü'minlerin emiri, yalnız dün benimle cariyem arasında geçen bir konuşmayı hatırladım da onun için güldüm...
- Sende olan hakkım için bu gülüşünün sebebini bana anlataanı istiyorum.
- Ama şu lokmayı yut, ondan sonra anlatayım. Harun Reşid ağzındaki lokmayı çıkardı ve şöyle dedi:
- Vallahi bu gülüşünün sebenini bana anlatacaksın.
- Ey mü'minlerin emiri, sence sofradaki şu deve eti kaça mal oldu dersin?
- Dört dirheme mal oldu bence.
- Hayır, vallahi durum öyle değil ey mü'minlerin emiri, bu et sana 400.000 dirheme mal olmuştur.
- Nasıl olur?
- Bundan çok uzun bir zaman Önce mutfakçından deve eti istemiştin, ama o esnada mutfakta deve eti bulunmamıştı. Ben de mutlaka deve etinin her zaman hazır olması gerekir, diye karar verdim. O zamandan bu yana her gün halife mutfağında deve eti hazır bulunsun diye birer deve kesiyoruz. Çünkü çarşıdan deve eti satın almadi-ğınıız için mutfağınıza özel olarak deve kestirmek mecburiyetinde ka-hyoruz. Bu yüzden o günden bu yana mutfakta deve eti bulundurabilmek için 400.000 dirhem para harcadık. Fakat gel gör ki, o günden bugüne kadar halifemiz deve etini hiç istemedi, sadece bugün istedi. İşte bu nedenle güldüm. Çünkü mü'minlerin emiri, bu bir lokmalık deve etini 400.000 dirheme mal etmiştir.
Bunun üzerine Harun Reşid hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve sofranın kaldırılmasını emretti, kendini suçlayıp: «Vallahi helak oldun ey Harun!» dedi. Ağlamasını sürdürdü. Nihayet müezzinler öğle ezam okuyup namaz vakti geldiğini ona

bildirdiler. O da çıkıp camiye gitti ve cemaata namaz kıldırdı. Sonra evine dönüp tekrar ağlamaya başladı. Nihayet müezzinler ikindi ezanını okuyup namaz vakti geldiğini kendisine bildirdiler. Mekke ve Medine fakirlerine 2.000.000, Bağdat'ın doğu ve batı yakasındaki fakirlere 2.000.000, Basra ve Kûfe'deki fakirlere de 1.000.000 dirhem sadaka verilmesini emretti. Sonra çıkıp mescide gitti, cemaata ikindi namazını kıldırdı. Tekrar evine dönüp ağlamaya başladı. Akşam namazı vakti olunca çıkıp mescide gitti, cemaata namaz kıldırdıktan sonra evine döndü.

Bu sırada Kadı Ebu Yusuf, yanına geldi ve ona: «Ey mü'minlerin emiri, neyin var? Bugün hep ağlıyorsun?» diye sordu. O da başından geçenleri ve kendi arzusu uğruna harcadığı paraları anlattı. Bu ağlayışının bir lokma etten ötürü olduğunu öğrenince Ebu Yusuf, Harun Reşid'e şu cevabı verdi: «Ey mü'minlerin emiri, geçmiş günlerde Müs-lümanlann yediği etler için sarfettiğir paralardan ötürü Allah'ın sevabına nail olduğunu sana müjdeliyorum. Allah'ın vermeni sana müyesser kıldığı sadaka ve sana nasip ettiği bugünkü ilahi korku nedeniyle seni müjdeliyorum. Zira yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle Duyurmuştur: «Rabbine karşı durmaktan korkan kimseye iki Cennet vardir.» (er~Rahmân, 46.).»

Bundan sonra Harun Reşid, Kadı Ebu Yusuf a 400.000 dirhem verilmesini emretti. Sonra da yemeğinin getirilmesini istedi Getirile11 yemeği yedi. O gün, kuşluk vakti yemeğini ancak akşamleyin yi-bilmişti.»

Amr b. Bahr el-Cahiz dedi ki: «Harun Reşid'de, başkasında asla görülmeyecek şekilde şaka ve ciddiyet bir arada bulunuyordu Ebu Yusuf, onun kadisıydi, Bermekiler vezirleriydi, hacibi de Fadl b. er-Rebi idi. Fadl; insanların en uyanığı, Harun Reşid'e en çok saygı göstereni idi. Harun Reşid'in nedimi de Amr b. Abbas b. Muhammed idî Bu zat, Abbasiye'nin sahibiydi. Harun Reşid'in şairi Mervan b. Ebi Hafsa, şarkıcısı da İbrahim el-Musılî idi. Bu şarkıcı kendi çağında emsalsiz bir sanatçıydı. Harun Reşid'in maskarası ise, İbn Ebi Meryem'di. Zurnacısı Bersuma, zevcesi Ümmü Cafer (Zübeyde) idi. Zü-beyde, insanların hayra en fazla rağbet edeni, her türlü iyiliğe ve maruf işe koşam idi. Daha Önceleri çok zor olduğu için teşebbüs edilemeyen Harem suyu projesini gerçekleştirdi, Harem'e su getirtti. Cenâb-ı Allah onun eliyle daha çok güzellikler yarattı.

Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Harun Reşid şöyle dermiş: «Biz musibeti büyük olan, bi'seti güzel olan bir kavimdeniz Rasû-lullah (s.a.v.)'a mirasçı olduk. Allah'ın hilafeti de bizde baki kaldı.»

Harun Reşid, bir gün Ka'be'yi tavaf etmekte iken, adamın biri karşısına çıkıp şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, sana biraz sertçe konuşacağını, kabaca sözler sarfedeceğını.
- Hayır, böyle yapma, bu uygun değildir. Allah, senden çok daha hayırlı birini benden daha şerli birine göndermişti ve o elçiye (Musa peygambere), gideceği benden daha şerli kişiye (Firavun'a) yumuşak konuşmasını emretmişti. Sen de yumuşak konuş.

Şuayb b. Harb dedi ki: «Harun Reşid'i, Mekke yolunda gördüm. Kendi kendime: "İşte, iyiliği emredip kötülüğü menetmek iş sana vacip oldu." dedim. Ama, nefsim beni korkutup, "Böyle yaparsan şimdi senin boynun vurulur." diye beni korkuttu. Ama ben, "Hayır, bu görevi yerine getirmem gerekir." dedim ve Harun Reşid'e dönüp: "Ey Harun! İnsanlar ve hayvanlar artık yoruldular, bitkin düştüler." diye seslendim. Harun Reşid: "Şunu yakalayın!" diye emir verdi. Beni yakalayıp huzuruna götürdüler. Elinde küçük bir balta vardı, onunla oynuyordu. Bir kürsünün üstünde oturmaktaydı. Bana sordu:

- Ey adam, sen kimlerdensin?
- Müslümanlardan bir kişiyim.
- Anan ağlasın, sen kimlerdensin?
- Enbar'danım.
- Beni kendi adımla çağırmana seni iten sebep neydi?

Daha önce hatırlamadığım birşey o anda hatırıma geldi ve kendisine şu cevabı verdim:

- Ben, Cenâb-ı Allah'ı «Ya Allah!» diye kendi adıyla çağırıyorum, seni mi kendi adınla çağırmayacağım? Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah da yaratıklarından en çok sevdiği kimseleri kendi adıanyla çoğırmıştır: Ey Adem! Ey Nuh! Ey Hud Ey Salih! Ey İbrahim! gy Musa! Ey İsa! Ey Muhammed! Halbuki, yaratıklarından en çok öfke duyduğu kimseye de künyesi il seslenip şöyle buyurmuştur: «Ebu Leheb'in elleri kurusun!»

Benim bu cevabım üzerine Harun Reşid, yanındaki görevlilere: - Şunu dışarı çıkarın, dışarı çıkarın! diye emir verdi.» Bir gün İbn Semmak, Harun Reşid'e şöyle dedi: «Sen Ölürken yalnız öleceksin, mezara yalnız başına konulacaksın, mezardan da yalnız başına diriltilip çıkarılacaksın. Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda durmaktan kork ve tedbirini al. Oradan da ya Cennet'e ya ateşe gideceksin. İşte o zaman gırtlağından yakalanacaksın, ayaklar kayacak, pişmanlık meydana gelecek, tevbe kabul edilmeyecek, mazeret nazarı itibara alınmayacak. Para ve mal vererek kendini kurtaramayacaksın!»

İbn Semmak'ın bu sözleri üzerine Harun Reşid, hıçkıra hıçkıra yüksek sesle ağlamaya başladı. Yahya b. Halid de İbn Semmak'a şöyle dedi: «Bu gece halifemizi çok sıkıntıya düşürdün!» Harun Reşid ağlayarak oradan çıkıp gitti.

Fudayl b. İyaz, Mekke'de bir gece Harun Reşid'e çok öğütler vermiş, söz arasında ona şöyle demişti:

«Ey yüzü aydın kişi! Sen bütün bu nimetlerden sorumlu tutulacaksın. Bir ayet-i kerimede yüce Allah şöyle buyurmuştur: «Aralarındaki bağlar kopacaktır.» (e]-Bakara, 166.)

Mücahidin ifadesine göre; yani, dünyada iken kişi ile diğer varlıklar arasındaki mevcut bağlar ahirette kopacaktır.»

Fudayl'ın bu sözleri üzerine, Harun Reşid hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Fudayl dedi ki: «Bir gün Harun Reşid, beni yanma çağırdı. Bulunduğu yeri süslemiş, çokça yiyecek ve içecekler hazırlatmış lezzetli şeyleri sofrasına koydurtmuştu. Sonra Ebu Atahiye'yi de çağırmış ve ona şöyle demişti: İçinde bulunduğumuz şu yaşantıyı ve nimetleri anlat, tasvirini yap.

Ebu Atahiye ona şu şiiri söylemişti:
"Elimden geldiği kadar yüksek saraylarda, gölgeliklerde salimen yaşa bakalım, hele.
Arzu ettiğin ve iştahının çektiği şeyler sabah akşam çabucak sana gelir.
Canlar göğüs kafesinde sıkıştıkları zamanda; işte o zaman biz kesin olarak anlarız ki,
Sen sadece aldanma ve gurur içindesin."
Ebu Atahiye'nin bu şiirini dinleyen Harun Reşid şiddetle ağlat] Fadl b. Yahya da Ebu Atahiye'ye: "Mü'minlerin emiri kendisini nes ' lendiresin diye seni yanma çağırdı, ama sen onu üzdün." dedi. Harı Reşid de Fadl'a: "Onu bırak, çünkü o bizim gözlerimizin köreldi&in" gördü, körlülüğün daha da fazlaşmasını istemedi." dedi.»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Harun Reşid, Ebu Atahiye'ye:
«Bize birkaç beyitlik veciz bir şiirle öğüt ver.» demiş, Ebu Ata-hiye de ona şu şiiri okumuştu:
«Bir göz açıp kapama veya bir nefes alıp verme anında da olsa hiçbir zaman Ölümü unutma.
Etrafında muhafızlar ve mabeyinciler de bulunsalar ölümü hatırından çıkarma.
Bil ki, zırhlanan ve kendini kalkanla koruyan herkese ölüm okları isabet eder.
Sen kurtuluşu ümid ediyorsun ama kurtuluş yoluna koyusun. İmuyor.
Bilesin ki gemi karada yürümez.»
Bu şiiri dinleyen Harun Reşid, bayılarak yere düşüverdi.
Harun Reşid, bir gün Ebu Atahiye'yi hapse attırdı, onun neler söylediğini gelip kendisine anlatması için başına da bir gözcü dikti. Ebu Atahiye'nin, bulunduğu hapishanenin duvarına şöyle bir yazı yazdığı bildirildi:
«Ama vallahi, zulüm uğursuzluktur. Kötülük yapan kişi aslında kendine zulmetmektedir. Kıyamet gününün cezacısı olan Allah'ın huzuruna gideceğiz. Allah katında hasımlar bir araya gelecektir.»
Bu yazıyı yazdığını duyan Harun Reşid, kendisini acilen huzuruna çağırtıp hemen salıverilmesini emretti ve ona 1.000 dinar verdi.
Hasan b. Ebi Fehm, Süfyan b. Uyeyne'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Harun Reşid'in yanma gittim. Bana: "Ne haber?" diye sordu. Ben de kendisine şu cevabı verdim:
"Evler Allah'ın gözü karşısında gizli kalamaz.
Tahammül ve susmak artık çok uzadı."
Bunun üzerine Harun Reşid, yanındaki görevliye şu emri verdi:
- Ey falan! İbn Uyeyne'ye 100.000 dirhem vererek onu ve çoluk çocuğunu zengin kılarsın, ama bu parayı vermekle Harun Reşid'e as-la zarar veremezsin.»
Asmaî'den şöyle rivayet edilmiştir:
«Hac yolunda Harun Reşid'le beraberdim. Bir vadinin yanından yorduk. Vadinin kenarında güzel bir kadın vardı, önünde bir ça-ak duruyordu. O çanağa para atmaları için insanlara yalvarıp yaka-n or ve dilencilik yapıyordu. Şu şiiri de okuyordu:
"Senelerin darbeleri bizi ezip parçaladı. Günlerin musibet okları bize isabet etti.
Size geldik, avuç açıyoruz, ağzınızdan ve yiyeceğinizden birşeyler istiyoruz.
Ey Beyt-i Haram'm ziyaretçileri; Bize insanda bulunarak sevap talep edin. Ey beni ve yükümü gören kimseler; Garipliğime ve şu zelil durumuma acıyın."
Gidip kadının durumunu Harun Reşid'e anlattım. Kendisi gelip kadının yanı başında durarak şarkısını dinledi, ona acıyıp ağladı. Hizmetçisi Mesrur'a: "Şu kadının çanağım altınla doldur." diye emir verdi. Mesrur da çanağı altınla doldurdu, öyle ki sağa sola döküldü.»
Harun Reşid, bir defasında hac yolunda devesini süren bir bedevinin şu şiiri okuduğunu işitti:
«Ey içi kederle dolup taşan kişi, kederlenme* Borcunu ödeyeceksin, sıtma nöbeti seni yakalayacak. Kader kaleminin mürekkebi artık kurumuş iken sen nasıl şifa bulursun.
Sağlığın düşüp gitti, hastalık sana geldi.»
Harun Reşid, yanında bulunan hizmetçilerden birine sordu:
- Yanında ne kadar para var?
- 400 dinar var.
- O parayı şu bedeviye ver.
Bedevi o parayı alınca, yanındaki arkadaşı, eliyle omuzuna vurup Şu şiiri okudu:
«Ben Ka'ka' b. Amr'ın yanında oturan kişiydim. Onun yanında oturan kimse nasipsiz kalmaz.»
Harun Reşid, bir başka hizmetçisine emir vererek bu şiiri okuyan bedevinin arkadaşına da yanındaki altınları vermesini emretti. Hiz-6tçinin yanında 200 dinar vardı, bu 200 dinarı, o şiiri okuyanın ya-nı*ıdakine verdi.
Ebu Ubeyd dedi ki: «Bu darbımeselin aslı şudur: Bir gün Muaviye b. Ebi Süfyan'a altın kaseler hediye edilmişti. O, bu kaseleri meclisinde bulunan arkadaşlarına dağıttı. Yanında da Ka'ka' b. Amr vardı Ka'ka' b. Anır'ın bitişiğinde de bir bedevi vardı. Bu kaselerden o bedeviye pay düşmedi. Bedevi, utandığından ötürü başını önüne eğdi Ka'ka1 ise payına düşen altın kaseyi o bedeviye verdi. Bedevi de yerinden kalkıp giderken:
"Ben Ka'ka' b. Amr'ın yanında oturan kişiydim. Ka'ka'm yanında oturan kişi nasipsiz kalmaz."

mealindeki bu şiiri okudu.»
Harun Reşid, bir gün karısı Zübeyde'nin yanından çıkarken gülüyordu. Kendisine niçin güldüğünü sorduklarına şu cevabı verdi:
«Bugün şu kadının yanına gittim, yanında az bir miktar kaldıktan sonra uyudum. Uyanır uyanmaz, bir kaba boşaltılan altın seslerini duydum. "Şu 300.000 dinar Mısır'dan geldi." diyorlardı. Zübeyde de: "Ey amca oğlu, bu altınları bana hibe et." dedi Ben de: "Senin olsun." dedim. Daha sonra yanından çıkarken bana bağırarak: "Senden ne hayır gördüm ki?" dedi.»
Harun Reşid, bir defasında Mufaddal ed-Dabbî'ye şöyle dedi:
- Kurt hakkında söylenen söz ne güzeldir. Şu yüzük senin olsun, bunun alış fiyatı 1.600 dinardır.
Harun Reşid böyle dedikten sonra Mufaddal şu şiiri okudu:
«Gözlerinden biri ile uyur, diğeriyle gelecek musibetleri gözetler. O, uyurken dahi uyanık durur.»
Harun Reşid:
- Şu yüzüğü elimizden almak için bu şiiri bize okudun, dedi. Sonra yüzüğü Mufaddal'a verdi.
Fakat Harun Reşid'in karısı Zübeyde, Mufaddal'a haber göndererek 1.600 dinar ödeyip yüzüğü satın aldı ve Harun Reşid'e gönderdi. Sonra da Harun'a: «Senin bu yüzüğü beğendiğim gördüğüm için böyle yaptım.» dedi. Ama Harun Reşid, yüzüğü ve dinarları tekrar Mufaddal'a verdi ve: «Biz hediye ettiğimiz şeyi geri almayız.» dedi.
Harun Reşid, bir gün Abbas b. Ahnef e şöyle bir soru sordu:
- Arapların söyledikleri en güzel beyit hangisidir?
- Şair Cemil'in sevgilisi Besine hakkında söylediği şu beyittir:
«Keşke kör ve sağır bir kişi olsaydım da Besine beni gütseydi; Böylece onun sözlerinden hiçbiri benden gizli kalmazdı.»
- Senin şu şiirin Cemü'inkinden daha güzeldir:
«Aşk, Allah'ın bütün kulları arasında dolaştı; Nihayet gelip bende durdu.»
- Ey nıü'minlerin emiri, senin şu şiirin de benimkinden daha güzeldir:
«Bütün insanlar bana kul oldukları halde senin bana sahip olman sana yetmiyor mu?
Sen ellerimi ve ayaklarımı kessen de sana olan aşkımdan derim ki: Güzel yaptın, daha da yap.»
Harun Reşid güldü ve Abbas'ın bu sözünü beğendi. Harun Reşid'in, yanındaki üç gözdesi hakkında söylediği şöyle bir şiiri vardır:
«Üç genç kız benim yularımı ellerine geçirdiler; Kalbimdeki bütün yerleri işgal ettiler.
Bana ne olmuş ki bütün yaratıklar bana boyun eğdiği halde, Ben bu gözdelere itaat ediyorum, bunlarsa bana isyandadırlar.
Bunun sebebi sadece şudur ki; aşkın otoritesi ile bunlar, Benim saltanatımdan daha güçlü bir saltanata sahip olup güçlendiler.»
"el-Ikd" adlı eserin sahibi, kitabında Harun Reşid'in şu şiirini nakletmiştir:
«Aşık olan kadın sevgisini gizler, maşukundan yüz çevirdiği izlenimini verir.
Gönlü maşukundan razıdır, ama gözleri ona kızmış gibi görünür.»
İbn Cerir ve diğerlerinin anlattıklarına göre, Harun Reşid'in sarayında cariye, gözde, hizmetçi ve kendi zevcelereriyle kardeşlerinin hizmetçileri olmak üzere 4.000 cariye varmış. Bütün bunlar bir gün Harun Reşid'in huzurunda toplanmışlar, mutribeler ona şarkı okumuşlar, o da neşelenip kendinden geçmiş ve para getirtip üzerlerine saçmıştı. Huzurundaki cariyelerden herbirinin payına 3.000 dirhem düşmüştü, İbn Asakir de böyle bir rivayette bulunmuştur.
Rivayete göre Harun Reşid, Medine'de bir cariye satın almış, bu cariyeyi gerçekten çok beğenmişti. Yakınlarının ve onların bakmakla yükümlü oldukları kimselerin ihtiyaçları karşılansın diye yanma getirilmelerini emretti. Seksen kişi Harun Reşid'in yanına geldi. O da hacibi Fadl b. Rebi'e emir vererek onlarla görüşmesini ve ihtiyaçlarını yazmasını istedi. Bu gelenler arasında bir genç adam vardı ki, fy[e_ dine'de ikamet ediyordu. O, cariyenin aşıkı idi. Cariye haber saldı 0 adam da geldi. Fadl ona sordu:
- Senin hitiyacın nedir?
- İhtiyacım şu ki; mü'minlerin emiri beni falan cariye ile aynı mecliste oturtsun, üç kase şarap içeyim, o da bana üç kez şarkı okusun.
- Sen deli misin?
- Hayır, yalnız bu ihtiyacımı halifeye arz ediyorum.
Gencin bu sözünü Harun Reşid'e aktardılar. O da gencin getirilmesini ve cariye ile birlikte kendisinin görebileceği ama onların kendisini göremeyecekleri bir yerde oturtulmasını emretti. Cariye bir kürsünün üzerine oturdu, önünde hizmetçiler vardı. Genç aşık da başka bir kürsünün üzerine oturtuldu. Bir kase şarap içti ve cariyeye «Bana şarkı oku.» dedi, cariye de ona şu şarkıyı okudu:
«Ey dostlarım; dönün, Allah size bereket versin. Hind doğrudan toprağımızda değilse de; Ona deyin ki: Sapıklık yanımızdan geçmedi.
Ama sizinle buluşabilmek için kasten biz sapıklıktan geçip geldik.
Yarın bizden ve sizden ortaya çıkanlar çoğalacak;
Benim evim de sizin diyarınızdan çok daha uzaklarda olacak.»
Cariye bu şarkıyı genç aşıka okuduktan sonra hizmetçiler çabucak şarap getirdiler, orada ikinci kaseyi içti ve cariyeye: «Sana

kurban olayım, bana bir şarkı daha oku.» dedi. Cariye şu şarkıyı okudu:
«Yüzlerimizdeki gözlerimiz bizim halimizi anlatıyor. Biz susuyoruz, aşk konuşuyor.
Bazan öfkeli de olsak gözlerimiz memnuniyet izlenimini veriyor. Bu da bizim aramızda olan ama başkalarınca bilinmeyen bir işarettir.»
Cariye ona bu şarkıyı okuduktan sonra genç aşık üçüncü kaseyi içti ve: «Allah beni sana kurban etsin, bana şarkı oku.» dedi. Cariye de ona şu şarkıyı okudu:
«Bizim için en iyisi ayrı kalmaktır.
Zaman bize hıyanet etti, ama biz hıyanet etmedik.
Keşke şu felek bir defa da bizden yana olsa; Önceleri gibi tekrar bizim lehimize dönse.»
Bundan sonra genç aşık kalkıp oradaki bir merdivenin yukarısına çıktı, sonra da kendini baş aşağı yere attı ve öldü. Harun Reşid: <(Qenç aşık acele etti, vallahi acele etmeseydi cariyeyi ona bağışlayacaktım.» dedi.
Harun Reşid'in fazilet ve üstünlükleri cidden çoktur. Alimler, bu konuda çok şeyler anlatmışlardır. Biz de bu konuda yetecek kadar örnekler sunduk.
Fudayl b. İyaz şöyle derdi: «Harun Reşid'in ölümü kadar bize çok ağır gelecek başka bir ölüm yoktur. Çünkü ondan sonra bazı hadiselerin meydana gelmesinden korkuyorum. Allah'tan, ömrümden birazını alıp onunkine katmasını diliyorum.»
Dediler ki: Harun Reşid vefat edip ondan sonra fitneler, olaylar, ihtilaflar ve Kur'ân'ın mahluk olduğu iddiaları ortaya çıkınca Fudayl b. İyaz'm onun ölümünden neden korkmuş olduğunu anladık.
Harun Reşid'in ölmeden önce yatağının altından kendisine bir elin uzandığını ve o elin içinde kırmızı toprak gördüğüne dair rüyasını önceki sayfalarda nakletmiştik. O rüyasında: «Bu toprak mü'minlerin emirinin gömüleceği topraktır.» diye bir ses işitmişti. Harun Reşid, Tus şehrinde vefat etti.
İbn Asakir'in rivayetine göre Harun Reşid, rüyasında bir adamın şöyle dediğini görmüş: «Ben şu köşkün içindeki insanların öldüğünü görür gibi oluyorum!...» Önceki sayfalarda anlatıldığına göre bu rüyayı Harun Reşid'in kardeşi Musa el-Hadi ve babası Muhammed el-Ha-di görmüşlerdir. Doğrusunu Allah bilir.
Yine önceki kısımlarda,da anlatıldığı gibi, Harun Reşid, bulunduğu bu evde mezarının kazılmasını, kazılan mezarının başında bir hatim indirilmesini emretmişti. Kendisi de hasta haliyle orada mezarına bakınca: «İşte ey âdemoğlu, buraya döneceksin.» demiş ve ağla-nuştı. Mezarın göğüs hizasına gelecek kısmının genişletilmesini, ayağına gelecek kısmın da uzatılmasını emretmiş; sonra da şu ayet-i kerimeyi okuyup ağlamıştı:
«Malını bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı.» (ei-Hâkka, 28-29.)
Başka bir rivayete anlatıldığına göre Harun Reşid, can çekişirken Şöyle demiş: «Allah'ım, bizi ihsan ile faydalandır günahlarımızı ba-SiŞİa, ey ölümsüz olan zat, ölümlü olana rahmet et.»
Kan hastalığına (başka bir rivayete göre ise verem hastalığına) yakalanmıştı. Tabip Cibril, hastalığını ondan gizliyordu. Harun Reşid bır adamı çağırarak idrarını bir şişeye koydu ve bunu tabip Cibril'e götürüp göstermesini, idrarın kendisine ait olduğunu ona söylememesini, şayet sorarsa; «Bu yanımızdaki bir hastaya aittir.» demesini em retmişti. Tabip Cibril, idrarı görüne yanındaki arkadaşına:
- Şu idrar o adammkine benziyor, demişti.
İdrar şişesini götüren adam da tabip Cibril'in bu sözle Harun Rp şid'i kasdettiğini anlamış ve ona şöyle demişti:
- Allah aşkına, şu idrarın sahibinin durumunu bana anlat. ÇUn kü benim ondan alacağım vardır. Eğer iyileşmesinden ümid varsa n âlâ, yoksa gidip kendisindeki alacağımı tahsil edeyim.
Tabip Cibril de ona:
- Git ve alacağını kendisinden tahsil et. Çünkü onun sadece birkaç günlük ömrü kalmıştır, dedi.
Adam gidip durumu Harun Reşid'e anlattığında Harun Reşid, tabip Cibril'i yakalamaları için adamlarını göndermişti. Ama Cibril Harun Reşid'in ölümüne kadar kaçıp gizlenmişti.
Hasta halinde iken Harun Reşid şöyle demişti:
«Ben Tus'ta mukimim, ama Tus'ta dostum yoktur.
Hastalığımı iyileştirmesini Rabbınıden umuyorum.
Çünkü o, bana merhamet edendir.
O'nun mutlaka uygulanacak olan hükmü beni Tus'a getirdi.
Ben de onun bu kesin yargısına ancak razı olur,
Sabır ve teslimiyet gösteririm.»
Harun Reşid, hicretin 193. senesinin cemaziyelahir ayının üçünde cumartesi günü Tus şehrinde vefat etti. Cemaziyelevvel veya rebi-yülevvel ayında vefat ettiğine dair başka rivayetler de vardır. Vefat ettiği sırada kırkbeş veya kırkyedi veya kırksekiz yaşında olduğuna dair muhtelif rivayetler vardır. Yirmiüç sene bir ay onsekiz gün süreyle halifelik yapmış olduğuna dair başka bir rivayet de vardır. Cenaze namazını oğlu Salih kıldırdı ve Tus şehrine bağlı Senabas köyünde defnedildi.
Ravinin biri dedi ki: Harun Reşid'in ölümünden sonra insanlar Tus şehrine dönerlerken medfun olduğu Senabas köyündeki mezarının üzerinde şu yazıyı okudum:
«Askerlerin menzilleri şen ve mamurdur. Ama en büyük menzil ise terkedilmiştir. Allah'ın halifesi, çürüme evinde (mezarda)

dir. Bedeninin üzerine, uçuşan tozlar gelmektedir. Kervanlar gelir, onunla övünür. Kervanlar döner, onun üzerine ağlar.»
Harun Reşid'in ölümü üzerine şair Ebu Şis, şu ağıtı yakmıştı:
«Doğuda bir güneş battı;
O güneşin yaşaran iki gözü vardı.
Doğduğu yerde batan başka bir güneş görmedik.»
Şairler onun ölümüne çeşitli kasidelerle ağıtlar yakmışlardı.
İbn Cevzî dedi ki: «Harun Reşid, başka hiçbir halifenin bırakamazdı miktarda çok miras bıraktı. Mücevher, ev eşyası çiftlikler, evler gibi miraslar bıraktı ki, mücevher ve eşyalarının kıymeti 100.035.000 dinardı.»
İbn Cerir dedi ki: «O zaman beytü'l-malda 700 küsur milyon dinar vardı.» [71]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/286.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/286-287.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/287-288.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/288.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/288.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/288-289.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/289-292.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/292-293.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/293.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/293-294.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/295-296.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/296.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/296.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/296-297.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/297-299.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/299.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/299.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/299.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/300-302.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/302.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/302-303.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/303.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/303-304
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/304-307.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/307-309.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/309.
[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/309-310.
[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/310-311.
[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311.
[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311.
[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311.
[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311-313.
[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/313.
[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/313.
[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/314.
[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/314.
[37] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/314-315.

[38] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/315-316.

[39] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/316-317.

[40] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/.317.

[41] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/317-318.

[42] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/318-319.

[43] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/319.

[44] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/319-329.

[45] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/329-334.

[46] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/334-336.

[47] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/336-338.

[48] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/338-339.

[49] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/339.

[50] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/339-340.

[51] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/340-341.

[52] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/341-342.

[53] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/342-344.

[54] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/344-345.

[55] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/345-346.

[56] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/346-348.

[57] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/349-350.

[58] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/350-351.

[59] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/351-352.

[60] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/352-353.

[61] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/353-354.

[62] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/354.

[63] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/354-355.

[64] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/355-356.

[65] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/357.

[66] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/357-359.

[67] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/360.

[68] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/360.

[69] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/360.

[70] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/361-362.

[71] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/362-377.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Harun Reşid'in Zevceleri, Oğulları Ve Kızları
Muhammed Eminin Halifeliği
Emin İle Me'mun Arasındaki Anlaşmazlık
Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İsmail B. Aliyye
Muhammed B. Cafer
Ebu Bekir B. Ayyaş
Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesi
Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Salim B. Salim Ebu Bahr El-Belhî
Abdülvehhab B. Abdülmecid
Sakif kabilesindendi. Yıllık geliri 50.000 dinara yakındı. Bu gelirinin tümünü hadisçilere harcardı. Bu senede
Ebü'n-Nasr El-Cühenî El-Mus'ab
Hicretin Yüzdoksanbeşinci Senesi
Hicretin Yüzdoksanbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
İshak B. Yusuf El-Ezrak
Bekkar B. Abdullah
Şair Ebu Nüvas
Sen beni peygamber şefaatine nail olacak kimselerden saymıyor musun?»
Hicretin Yüzdoksanaltıncı Senesi
Emin'in Hilafetten Hali Ve Kardeşi Me'mun'un Hilafete Geçişi
Kadı Hafs B. Gıyas
Ebu Şis
Hicretin Yüzdoksanyedînci Senesi
Hicretin Yüzdoksansekizinci Senesi
Muhammed El-Eminin Öldürülmesi
Muhammed El-Emin'in Biyografisi
Bu bineklere binen kimseler, karada yürüdükleri gibi suda da orman aslanına binmiş gibi giderler.»
«Reislerden birinin Kisra'ya günün birinde ihanet edişi gibi, Yerini almak için onu öldürdüler.»
Emin'in annesi Zübeyde'nin, Ebu Cafer kasrından eski ikametga-
Harun Reşidin Oğlu Abdullah El-Me'mun'un Halifeliği
Hicretin Yüzdoksandokuzuncu Senesi
Hicretin İkiyüzüncü Senesi
Hicretin İkiyüzbirinci Senesi
Bağdatlıların İbrahim B. Mehdiye Bey'at Etmeleri
Hicretin İkiyüzikinci Senesi
Hicretin İkiyüzüçüncü Senesi
Bağdatlıların İbrahim B. Mehdi'yi Hal' Etmeleri
Ali B.Musa
Hicretin İkiyüzdördüncü Senesi
İmam Şafiî
«Doğrusu Cenâb-ı Allah, her yüz senenin başında bu ümmete, dini işlerini yenileyecek birini gönderir.»
İbn Ebi Hatim, babasının şöyle dediğini nakletmiştir: «Şafiî, bedenen fakihti, lisanen de doğru sözlüydü.»
İmam Şafiî şöyle derdi: «Kur'ân, Allah kelamıdır; mahluk değildir. Mahluk olduğunu söyleyen kafirdir.»
Nihayet çokları Allah'ın haklarını hafife aldılar, omuzlarına almakla yükümlü kılındıkları hakkı hiçe saydılar.»
Hicretin İkiyüzbeşinci Senesi

Harun Reşid'in Zevceleri, Oğulları Ve Kızları

Harun Reşid, hicretin 165. senesinde babası Mehdi'nin sağlığında, amcası Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur'un kazı Ümmü Cafe
(Zübey-de) ile evlendi. Zübeyde ona Muhammed el-Emin adındaki oğlunu doğurdu. Zübeyde, hicretin 216. senesinde vefat etti
Nitekim bu ileride-de anlatılacaktır.
Harun Reşid, kardeşi Musa el-Hadi'ye ait bir cariye olan Emetü'l-Aziz ile evlendi. Bu cariye ona, Ali adındaki oğlun
doğurdu.
Harun Reşid, Ümmü Muhammed binti Salih el-Miskin ve amcası Süleyman b. Ebi Cafer'in kızı Abbase ile Rakka'da hicreti
187. senesinde aynı gecede evlendi ve ikisi ile aynı gecede gerdeğe girdi.
Harun Reşid, annesi Hayzuran'ın kardeşi olan dayısının kızı Azize binti Gıtrif ile evlendi.
Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan el-Osmaniye ile de evlendi. Bu karısına Cüreşiye deniliyordu
Çünkü bu, Yemen'e bağlı Cüreş kasabasında doğmuştu.
Harun Reşid, vefat ederken geride şu dört karısını bırakmıştı: Zübeyde, Abbase, İbnetü's-Salih ve Osmaniye.
Harun Reşid'in gözdelerine gelince; bunların sayısı cidden çoktu. Hatta ravinin birinin ifadesine göre Harun Reşid'in sarayında
4.000 güzel cariye varmış.
Harun Reşid'in erkek evladına gelince adları şöyledir:
Muhammed el-Emin. Bu, Zübeyde'nin oğludur.
Abdullah el-Me'mun. Bu, Meracil adındaki bir cariyeden doğmadır.
Muhammed Ebu îshak el-Mutasım. Bu, Mirada adlı bir cariyeden doğmadır.

Tbn kesîr
Kasım el-Mütemen. Bu, Kasr adındaki bir cariyeden doğmadır.
Ali. Bunun annesi Emetü'l-Aziz'dir.
Salih. Bu, Riem adlı bir cariyeden doğmadır.
Muhammed Ebu Yakub,
Muhammed Ebu İsa,
Muhammed Ebu Abbas,
Muhammed Ebu Ali. Bunlar da cariyelerden doğmadır.
Harun Reşid'in kızlarına gelince, bunlar da şöyle sıralanabilir:
Sekine. Bu, Kas adlı cariyeden doğmadır.
Ümmü Habib. Bu, Maride adlı cariyeden doğmadır.
Erva.
Ümmü Hasen.
Ümmü Muhammed (Hamdune).
Fatıma. Bunun annesi Gusas'tir.
Ümmü Seleme.
Hatice.
Ümmü Kasım Remle.
Ümmü Ali.
Ümmü Galiye.
Reyta. Bunlar da cariyelerden doğmadırlar. [1]

Muhammed Eminin Halifeliği

Hicretin 193. senesinin cemaziyelahir ayında Harun Reşid, Tus şehrinde vefat edince oğlu Salih, babasından sonraki donem için veli-ahd tayin edilmiş olan kardeşi Muhammed Emin b. Zübeyde'ye bir mektup yazarak babasının vefat ettiğini bildirdi ve başsağlığı diledi. O esnada Muhammed Emin, E ğdat'ta bulunuyordu. Hizmetçi Reca, bu mektubu ona ulaştırdı. Mektupla birlikte mühür, kırbaç ve hırka da vardı.
Cemaziyelahir ayının 14'ünde perşembe günü bu mektubu alan Muhammed Emin, Huld Sarayından çıkıp Bağdat kıyısında bulunan ve Altın Sarayı denilen Ebu Cafer el-Mansur'un sarayına gitti. Cemaata namaz kıldırdı, sonra minbere çıkıp onlara bir hutbe irad etti. Harun Reşid'in vefatı sebebiyle cemaata başsağlığı diledi. İnsanlara çokça vaadlerde bulundu, onlara ümitler verdi. Kavminin ileri gelenleri, Haşimilerin Önde gelenleri ve ümera, ona bey'atlarını sundular. Muhammed Emin, askerlerin iki senelik maaşlarının dağıtılmasını emretti.
Sonra minberden inip amcası Süleyman b. Cafer'e geri kalan cemaatın bey'atını kendisi adına kabul etmesini emretti.
Muhammed Emin'in işi yoluna girip durumu düzelince, kardeşi
onu kıskandı, ileride de anlatacağımız gibi ikisi arasında an başgösterdi. [2]

Emin İle Me'mun Arasındaki Anlaşmazlık

Bu anlaşmazlığın sebebi şuydu: Harun Reşid, Horasan diyarının topraklarına ulaştığında oradaki ürünlerin, bineklerin ve silahların tümünü oğlu Me'mun'a hibe etti, sonra da onun veliahdlık bey'atını yeniledi. Emin, Harun Reşid'in ölmesi durumunda ümeraya ulaştırması için bazı gizli mektupları Bekir b. Mutemen'e verip yollamıştı. Harun Reşid vefat edince bu gizli mektuplar ümeraya ve Salih b. Re-şid'e teslim edildi. Bu mektuplar arasında Me'mun'a gönderilen bir mektup da vardı ki Emin, bu mektubunda Me'mun'dan, kendisinin emirlerini dinlemesini ve itaat etmesini istiyordu. Salih b. Reşid, Emin adına insanlardan bey'at aldı, Fadl b. Rebi de askerlerle birlikte Bağdat'a göçtü. Fakat bunlar, Me'mun için alman bey'attan ötürü rahatsız olmuşlardı. Me'mun onlara mektup yazarak kendisine bey'at etmelerini istiyordu. Onlar bu isteğe olumlu cevap vermediler. Bu sebeple Emin ile Me'mun arasında hoşnutsuzluk meydana geldi. Askerlerin çoğu Emin'den yana oldu.
Bu sırada Me'mun, kardeşi Emin'e mektup yazarak emrini dinleyeceğini, saygı göstereceğini ve itaat edeceğini bildirdi. Ayrıca Horasan'dan ona binek hayvanı, misk kokusu ve diğer hediyeler gönderdi. Çünkü kendisi o esnada Horasan valisi idi.
Emin, cuma günü bey'at aldıktan sonra cumartesi sabahı av için iki meydan yapılmasını emretti. Şairlerden biri bu hususta şöyle dedi:
«Allah'ın Emin'i bir meydan yaptırdı;
Sahayı bahçe yaptı.
O meydandaki ceylanlar dan ağacına döndüler.
O meydanda kendisine ceylanlar hediye edilirdi.»

Bu senenin şaban ayında Zübeyde, beraberindeki hazinelerle birlikte Rakka'dan geldi. Ayrıca çeşitli hediyeler ve kumaşlar getirdi. Bunlar Harun Reşid'den kendisine miras kalmışlardı. Oğlu Emin, ayan ve eşrafla birlikte Enbar şehrine kadar gelerel onu karşıladı.
Emin, kardeşi Me'mun'u, idaresi altında bulunan Horasan, Rey v^ diğer şehirlerin valiliğinde bıraktı. Kardeşi Kasım'ı da Cezire ve sınır boyları valiliğinde bıraktı.
Babasının -çok azı dışında- valilerini eski beldelerindeki görevlerinde bıraktı.
Bu senede Bizans imparatoru Nikoforos, Bürcan tarafından öldü rüldü. Nikorofos, dokuz sene müddetle imparatorluk yapmıştı Ondan sonra oğlu İstebrak iki ay süreyle tahtta oturdu, sonra öldü. Bizanslı ların başına, Nikoforos'un eniştesi Mihail geçti Allah hepsine lanet etsin.
Bu senede Horasan valisi Herseme ile Rafi b. Leys karşı karşıya geldiler. Rafi, Türklerden yardım istedi. Türkler, önce yardımına geldiler, fakat daha sonra kaçtılar. Böylece Rafi yalnız başına kaldı durumu zayıfladı.
Bu senede Hicaz valisi Davud b. İsa b. Musa b. Muhammed b. Ali insanlara haccettirdi. [3]

Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İsmail B. Aliyye

Bu zat, âlimlerin ve yüksek tabakadaki muhaddislerin öncülerin-dendir. İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel ondan hadis rivayet ettiler. Bağdat'ta, mezalim mahkemesinin başına getirildi. Basra'da zekat işlerinin hazırlığını yaptı. Sika, mutemed, asaletli ve kadri yüce bir şahsiyetti. Az gülerdi. Manifaturacılık yapardı. Bu ticaretten elde ettiği gelirle çoluk çocuğunu geçindirir ve haccederdi. İki Süfyan ve diğer bazı arkadaşlarına bu kazancı ile iyilikte bulunurdu.
Harun Reşid, onu kadılığa tayin etti. Abdullah b. Mübarek, onun kadılığa tayin edildiğini duyunca onu kınayan manzum ve mensur mektuplar gönderdi. O da bunun üzerine kadılıktan afnm istedi. Harun Reşid de onu bu görevden afetti.
Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Abdullah b. Malik mezarlığına defnedildi. [4]

Muhammed B. Cafer

Gunder lakabıyla bilinirdi. Şu'be, Said b. Ebi Arube ve diğer birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Aralarında Ahmed b Hanbel'-in de bulunduğu bir cemaat ondan rivayetlerde bulunmuşlardır.
Sika, kadri yüce, hafizası sağlam bir zattı. Onun, dünya işleriyle ilgilenmediğini ve dünyevi işlerden habersiz olduğunu gösteren bazı hikayeler nakledilmiştir.
Muhammed b. Cafer, bu senede Basra'da vefat etti. Bundan bir sene önce veya bir sene sonra vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır.
Mütekaddimin ve müteahhirinden bir grup âlim de bunun laka-lakaplanmıştır. [5]

Ebu Bekir B. Ayyaş

İmamlardan biridir. Ebu İshak es-Sebiî, A'nıeş, Hişam, Hemmam D Urve ve bir cemaattan ders almıştır. Aralarında İmam Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu bir grup zevat ondan hadis rivayet etmişlerdir.
Yezid b. Harun, onun hakkında şöyle demişti: «Salih bir âlimdi.
Faziletliydi, kırk sene müddetle böğrünü yere dayayıp yatmadı.»
Dediler ki: Altmış sene müddetle her gün Kur'ân'ı hatmederdi. Seksen ramazan oruç tuttu. Doksanaltı yaşında iken bu senede vefat etti. Can çekişirken, kendisi için ağlayan oğluna dönerek şöyle dedi: «Ey oğulcuğum, niçin ağlıyorsun? Allah'a yemin ederim ki, senin baban asla bir fuhuş ve günah işlememiştir.» [6]

Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesi

Bu senede Humuslular, valilerini hal' ettiler. Emin de onların bu isteği üzerine valilerini görevden aldı. Başlarına Abdullah b. Said el-Hireşî'yi atadı. O da Humuslulann önde gelenlerinden bir grup insanı Öldürdü ve çevreyi yaktı. Halk ondan emaı dileyince onlara eman verdi. Sonra tekrar ayaklandıklarında, birçoklarının boynunu vurdu.
Bu senede Emin, kardeşi Kasım'ı, Cezire ve sınır boyları valiliğinden azlederek yerine Huzeyme b. Hazim'i atadı, kardeş Kasımın da Bağdat'ta, yanında ikamet etmesini emretti.
Emin, bütün şehirlerde minberler üzerinde oğlu Musa, ondan sonra da kardeşi Me'mun, Me'mun'dan sonra da kardeşi Kasın

için dua edilmesini emretti. Kendisinden sonra oğlu Musa'yı veliahd tayin etti ve onu «Hakkı söyleyen» diye adlandırdı.
Emin, aralarında anlaştıkları gibi kardeşlerine vefakarca davranma niyetindeydi ve bu niyetine bağlı kaldı. Fakat bir süre sonra Fadl b. Rebi, onun kardeşleri hakkındaki bu niyetini değiştirdi. Fadl, Me'mun ile Kasım'ı veliahdlıktan azletme işini ona güzel gösterdi, Me'mun'u onun gözünde küçük düşürdü. Fadl b. Rebi, Me'mun'dan korktuğu için halifeyi bu işe sürükledi Me'mun halifeliğe geçtiği takdirde, kendisini haciblikten azledecek diye düşünüyordu. Emin de Padl'ın bu isteğine uydu. Oğlu Musa için minberlerde dua edilmesini emretti ve kendisinden sonra oğlu Musa'nın veliahd olacağını ilan etti. Bu hadise bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu.
Me'mun, postanın kendisinden kesildiğini, adının sikkelerde vurulmadığını duyunca Emin'i protesto etti.
Rafi b. Leys de Me'mun'a adam göndererek eman diledi. Me'mun ona eman verince beraberindeki adamlarıyla birlikte yanına gitti Me'mun kendisine ikramda bulunup saygı gösterdi. Rafi'in ardı sıra Herseme geldi. Me'nun, onu ayan ve eşrafla birlikte karşıladı ve muhafiz kuvvetleri komutanlığına tayin etti.
Emin, askerlerin, kardeşi Me'mun'un etrafında toplandıklarını duyunca bundan hoşlanmadı ve Me'mun'a bir mektup yazdı. Büyük komutanlardan üçünü de elçi olarak gönderdi. Kendisine, oğlu Musa'yı veliahdlıkta Me'mun'dan Önceye almasın onaylamasını emretti ve oğlu Musa'ya «Hakkı söyleyen» adını verdiğini bildirdi.
Ancak Me'mun, bu işe muvafakat etmeyeceğini açıkladı. Emirler ve komutanlar, kardeşi Emin'in bu tasarrufunu onaylaması konusunda onu yumuşatmaya çalıştılar. Fakat o kesinlikle bunu onaylamadı. Abbas b. Musa b. İsa ona şöyle dedi: «Babam da kendini veliahdlıktan hal' etmişti, ne oldu?» Me'mun ona: «Senin baban yaramaz bir kimseydi.» diye karşılık verdi. Sonra Me'mun, Abbas'ı ümitlendirdi, ona vaadlerde bulundu. Nihayet o da Me'mun'un halifeliğine bey'at etti. Sonra Bağdat'a dönünce Emin'in durumunu bildirdi, bu hususta ona nasihat verdi.
Elçiler Emin'in yanına döndüklerinde, kardeşi Me'mun'un söylediklerini ona ilettiler. O esnada Fadl b. Rebi de Me'mun'u hal etmesi için Emin'i iyiden iyiye teşvik etmekteydi. Neticede Emin, Me'mun'u hal1 etti. Bütün beldelerde oğlu Musa için minberlerde dua edilmesini emretti. Ayrıca, Me'mun'un aleyhinde konuşacak ve onun kötülüklerini anlatacak bazı kimseleri görevlendirdiler. Mekke'ye adam göndererek Harun Reşid'in yazıp Ka'be'ye koyduğu yazıyı aldılar. Emin, o belgeyi parçaladı. "Hakkı söyleyen" adıyla adlandırdığı oğlu Musa için bey1 atı te'kid ettirdi.
Böylece Emin ile Me'mun arasında, anlatımı burada uzun sürecek bazı yazışmalar cereyan etti. İbn Cerir, bu yazışmaların tümünü "Tarih'ında anlatmıştır.
Sonra Emin ile Me'mun'dan her biri, bulundukları bölgeyi ellerinde tutmakla yetindiler. Buraları istihkam ettiler, askerlerim ve ordularını hazırlayıp teçhiz ettiler, reayayı etraflarında topladılar.
Bu senede Bizanslılar, imparatorları Mihail'e ihanet ederek suikastta bulunma teşebbüsünde bulundular. O da tahtı bıraktı ve kaçtı. Bizanslılar da ondan sonra başlarına İlyon'u imparator olarak geçirdiler.

Bu senede Hicaz valisi Davud b. İsa, insanlara haccettirdi. Haccettiren kişinin, Ali b. er-Reşid olduğu da söylenir. [7]

Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Salim B. Salim Ebu Bahr El-Belhî

Bağdat'a geldi. Orada İbrahim b. Tahman ile Sevrî'den hadis dersi aldı. Hasan b. Arefe de ondan hadis dinledi. Abid ve zahid bir kişiydi. Kırk sene müddetle yatağa uzanıp yatmadı. Bayram günleri dışında bu sürenin tümünü oruçlu geçirdi. Başını asla göğe kaldırıp bakmadı. Mürcie mezhebinin propagandasını yaptı. Hadisi zayıftır, ancak o iyiliği emredip kötülüğü menetme görevini ifa etmede lider bir kimseydi. Bağdat'a gelip Harun Reşid'i protesto etti, icraatını yerdi. Harun Reşid de onu hapsett ve ona oniki zincir bağı vurdu. Ebu Mu-aviye, onun için şefaatte bulundu. Nihayet oniki bağını dörde indirdiler. Sonra o, Cenâb-ı Allah'tan kendisini ailesine göndermesini dileyip dua ve niyazda bulundu.
Harun Reşid vefat edince, Zübeyde onu serbest bıraktı, o da Mekke'de hac vezifesini ifa için bulunan ailesinin yanına döndü Mekke'de hastalandı. Bir gün kar yemek istedi, o esnada gökten bir parça kar düştü ve yedi.

Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. [8]

Abdülvehhab B. Abdülmecid

Sakif kabilesindendi. Yıllık geliri 50.000 dinara yakındı. Bu gelirinin tümünü hadisçilere harcardı. Bu senede

seksendört yaşında iken vefat etti. [9]

Ebü'n-Nasr El-Cühenî El-Mus'ab

Medine-i Nebeviye'de, peygamber mescidinin kuzey duvarının bitişiğindeki suffada ikamet ederdi. Uzun süre konuşmadan,

sessizce dururdu. Bir soru sorulunca, güzelce cevap verirdi. Kendisinden nakledilip kayda geçirilecek ve kitaplara yazılacak faydalı sözler söylerdi. Cuma günü, vakit gelmeden önce namaza çıkardı. İnsanların toplu bulunduğu yerde durup şu ayet-i kerimeleri okurdu:
"Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Babanın oğulu, oğulun da babası için birşey Ödeyemeyeceği günden korkun." (Lokman, 33) "Kimsenin kimseden faydalanamayacağı, kimseden bir şefaat kabul edilmeyeceği, kimseden bir fidye alınmayacağı ve yardım görülmeyeceği günden korunun." (el-Bakara, 48.)
Bulunduğu toplulukta bu ayetleri okuduktan sonra başka bir top-
luluğa gider, orada da bu ayetleri okur, sonra başka bir topluluğa pi.
der ve bu ayetleri yine tekrarlar, nihayet böylece mescide varırdı
Mescide vardıktan sonra cuma namazını kılardı. Yatsı namazını da
kılmadan mescitten çıkmazdı.
Bir defasında Harun Reşid'e şu güzel sözlerle vaaz vermişti; «Şunu bil ki, Cenâb-i Allah, peygamberinin ümmetine nasıl muamelede bulunmuş olduğunu sana soracaktır. Bunun için şimdiden cevap hazırla. Unutma, Ömer b. Hattab hazretleri: "Eğer Irak'ta bir kuzu zayi olup ölürse, korkarım ki Cenâb-ı Allah o kuzunun hesabını bana sorar!" demişti.»
Harun Reşid de ona şu cevabı vermişti: "Ben Ömer gibi değilim zamanım da onun zamanı gibi değildir." Ebü'n-Nasr, ona "Böyle demek seni kurtarmaz!" diye karşılık verdi. Harun Reşid de ona 300 dinar verilmesini görevlilere emredince şöyle dedi: "Ben suffa halkından bir adamım. Emir ver de bu parayı onlara paylaştırsınlar. Ben onlardan sadece biriyim." [10]

Hicretin Yüzdoksanbeşinci Senesi

Emin, bu senenin safer ayında halktan, üzerlerinde kardeşi Me'-mun'un adı yazılı dirhem ve dinarlarla muamele yapmamalarını istedi ve Me'mun için minberlerde dua yapılmasını yasakladı. Kendisi ve kendisinden sonra oğlu için dua edilmesini emretti.
Bu senede Me'mun kendini, "Müminlerin imamı" diye adlandırdı.
Bu senenin rebiyülahir ayında Emin, Ali b. İsa b. Mahan'ı; Cebel, Hemedan, İsfahan, Kum ve oralara bağlı mıntıkaların valisi olarak tayin etti. Ona, Me'mun ile savaşmasını emretti, ayrıca onunla birlikte büyük bir askeri birliği de harekete geçirdi. Bu askeri birliğe çok masraf yaptı. Ali b. İsa'ya 200.000, oğluna 50.000 dinar, 2.000 süslü kılıç, 6.000 de hil'at verdi.
Neticede Ali b. İsa b. Mahan, 40.000 süvari savaşçı ile Bağdat'tan çıktı. Yanında bir gümüş pranga vardı, bununla Me'mun'u bağlayıp getirecekti. Emin, onu uğurlamaya çıkıp onunla birlikte gitti.
Nihayet Rey şehrine vardığında, emir Tahir 4.000 askerle Ali b. İsa'nın karşısına çıktı. Karşılıklı müzakereler sonucunda anlaşamadılar ve savaşa tutuştular. Ali b. İsa öldürüldü. Arkadaşları dağılıp bozguna uğrayıp dağıldılar. Ali'nin başı ve gövdesi, emir Tahir'e gönderildi Emir Tahir, bu durumu Me'mun'un veziri Zürriyaseteyn'e bildirdi.
Ali b. İsa'yı, Tahir es-Sagîr adında biri öldürmüştü. Ona "İki elli anlamına gelen "Zülyemineyn" adı verildi. Çünkü o, kılıcı iki eliyle tutarak Ali b. İsa b. Mahan'ı boğazlamıştı.
Me'mun ve maiyeti, bu duruma çok sevindiler. Bu haber Dicle ır-niağında balık avlamakta iken Emin'e ulaştı. Emin: "Yazıklar olsun size, bırakın beni hele. Kevser iki balık avladı, ben henüz avlayama-dım!" dedi.
İnsanlar, Bağdat'ta fitne çıkarıp kötü haberlere daldılar. Bu işin kötü sonla biteceğinden korktular.
Muhammed el-Emin, ahdi bozduğuna ve kardeşi Me'mun'u hal' ettiğine üzüldü, çok pişman oldu. Meydana gelen bu feci durumdan dolayı endişeye kapıldı. Bu haber kendisine bu senenin şevval ayında
ulaşmıştı.
Emin, Abdurrahman b. Cebele el-Enbarî'yi, 20.000 savaşçıyla Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab ve beraberindeki Horasanlılarla savaşması için Hemedan'a gönderdi.
Abdurrahman b. Cebele ve beraberindeki savaşçılar, Tahir b. Hüseyin'e yaklaştıklarında karşılıklı iki cephe kuruldu ve iki taraf şiddetlice savaşa tutuştular. Neticede her iki taraftan da çok ölü verildi. Sonra Abdurrahman b. Cebele'nin adamları bozguna uğrayıp Hemedan'a kaçtılar ve oraya sığındılar. Tahir, onları çembere aldı. Nihayet onlar da barış talebinde bulunmak mecburiyetinde kaldılar. Tahir onlarla barış antlaşması yaptı, kendilerine eman verdi ve barış antlaşmasına riayet etti.
Abdurrahman b. Cebele, Bağdat'a dönmek üzere yola koyuldu. Kimseye ilişmeyeceğini söyledi. Sonra Abdurrahman, Tahir'in adamlarına ihanet etti. Aniden onların gaflet hallerinden yararlanarak ü-zerlerine saldırdı ve bazılarını öldürdü. Onlar Abdurrahman'a karşı direndiler, sonra hücuma geçip Abdurrahman'ı öldürdüler ve adamlarını bozguna uğrattılar. Abdurrâhman'm adamları, perişan bir halde kaçmaya başladılar. Bağdat'a döndüklerinde işler alt üst oldu, çeşitli ve yalan haberler çoğaldı. Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında meydana geldi.
Tahir, Emin'in Kazvin ve oraya bağlı yerlerdeki amilini kovdu. Böylece Me'mun'un durumu o mıntıkalarda cidden kuvvetlendi.
Bu senenin zilhicce ayında Şam'da, Süfyanî olayı meydana geldi.
Süfyanî'nin asıl adı, Ali b. Abdullah b. Halid b. Yezid b. Muaviye D. Ebi Süfyan'dır. Bu kişi Şam valisini Şam'dan azledip kovmuş, insanları kendisine bey'ata davet etmişti. Emin de onun üzerine bir askeri birlik gönderdi. Bu askeri birlik, Şam'a gelmeyip Rakka'da ikamet etti. Sonra ileride anlatacağımız bazı olaylar meydana geldi.

Bu senede Hicaz valisi Davud b. İsa, insanlara haccettirdi. [11]

Hicretin Yüzdoksanbeşinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İshak B. Yusuf El-Ezrak

Bu zat, hadis imamlarından dır. İmam Ahmed b. Hanbel ile başkaları kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Ondan hadis rivayet edenler arasında Bekkar b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr de vardır. [12]

Bekkar B. Abdullah

Bekkar b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr. Harun Reşid tarafından Medine valiliğine atanmış; oniki sene bir ay müddetle bu görevi sürdürmüştü. Harun Reşid ona, 1.200.000 dinar vererek Medine halkına dağıtmasını emretmişti. Bekkar; asil, cömert ve saygın bir şahsiyetti. [13]

Şair Ebu Nüvas

Asıl adı, Hasan b. Hani b. S'abbah b. Abdullah b. Cerrah b. Hün-neb b. Davud b. Ganem b. Süleym'dir. Abdullah b. Sa'd, onu soyunun Cerrah b. Abdullah el-Hikemî'ye dayandığını söylemiştir. Kendisine Ebu Nüvas el-Basrî denilirdi.
Babası Şamlılardan olup Mervan b. Muhammed'in ordusunda asker idi. Sonra Ahvaz'a gitti ve Helban adındaki bir kadınla evlendi. Helban ona, Ebu Nüvas ile başka bir erkek çocuk doğurdu. Ebu Nü-vas'ın bu erkek kardeşi, Ebu Muaz'dı. Ebu Muaz Basra'ya gitti, orada Ebu Zeyd ile Ebu Ubeyde'den edebiyat dersleri aldı. Sibeveyhî'nin kitabını okudu ve Halef el-Ahmer'i derslerine devam etti. Mahivci Yunus b. Habib el-Ceremî ile arkadaşlık etti.
Kadı İbn Hallikan dedi ki: «Ebu Nüvas, Ebu Üsame ile İbn Hab-bab el-Kûfî'nin arkadaşı oldu. Ezher b. Sa'd, Hammad b Zeyd, Harn-mad b. Seleme, Abdülvahid b. Ziyad, Mu'temir b. Süleyman ve Yahya el-Kettan'dan hadis rivayet etti. Muhammed b. İbrahim b. Kesir es-Sufî ve aralarında İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel ve Gunder'in de bulunduğu bir cemaat da onda hadis rivayet etmişlerdir. Meşhur âlimler de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Onun meşhur hadislerinden biri şudur:
Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:
"Sizden biri Ölürken mutlaka Allah'a hüsn-ü zanda bulunarak ölsün. Çünkü Allah'a hüsn-ü-zanda bulunmak, Cennet'in bedelidir."
Muhammed b. İbrahim dedi ki: "Ebu Nüvas'm ziyaretine gittik,
ölmek üzereydi. Salih b. Ali el-Haşimî kendisine şöyle dedi:
- Ey Ali'nin babası! Bugün sen dünyadaki günlerinin sonunda ve hirette yaşayacağın günlerin de ilkindesin. Seninle Allah arasında bazı şeyler geçmiştir (Bazı günahlar işlemişsindir.). Bu yaptığın işlerden Ötürü Allah'a tevbe et.
- Beni mi korkutuyorsun? Hele Allah için beni biraz kaldırıp
oturtun.
Kendisini kaldırıp oturttuk. Bize şöyle dedi:
- Rasûlullah (s.a.v.), buyurdu ki:
/'Her peygamberin şefaati vardır. Ben de şefaatimi ümmetimden büyük günah işleyenler için kıyamet gününe sakladım."
Sen beni peygamber şefaatine nail olacak kimselerden saymıyor musun?»
Ebu Nüvas dedi ki: "Aralarında Hansa ve Leyla'nın da bulunduğu altmış kadından .nakil yapmadan ben şiir söylemedim. Bu kadar kadından şiir naklettiğime göre, erkeklerden ne kadarından şiir nakletmiş olduğumu artık siz düşünün."
Yakub b. es-Sikkit dedi ki: "İmrüü'1-Kays ve A'şa gibi cahiliye devri şairlerinden, Cerir ve Ferazdak gibi İslâm dönem şairlerinden, muhaddislerden de Ebu Nüvas'tan şiir nakledersen bu senin için yeter."
Aralarında Asmaî, Cahiz ve Nezzam'ın da bulunduğu birçok kimseler Ebu Nüvas'ı övmüşlerdir.
Ebu Amr eş-Şeybanî dedi ki: "Eğer Ebu Nüvas, şiirlerini çirkin şeylerle lekelemeseydi, yani içkiciler ve tüysüz oğlanlara meyilli olmasaydı, biz onun sözlerini hüccet sayardık."
Bir grup şair, Me'mun'un yanında toplanmışlardı. Kendilerine denildi ki:
- Şu şiirin sahibi hanginiz:
"içkiyi yudumladığında durduk, sanki bizler, Yeryüzünde bir ay gördük de o, yıldızlara ulaşıyordu."
- Bu şiirin sahibi Ebu Nüvas'tır.
- Ya şu şiirin sahibi kimdir?
"İçki yudumu delikanlının küçük dilinin aşağısına inince; Kalbinde bulunan kederler, ayrılıp gideceklerini söylerler."
- Ebu Nüvas'tır.

- Demek ki Ebu Nüvas, sizden çok daha üstün bir şairmiş.
- Süfyan b. Uyeyne, İbn Münzir'e şöyle demişti: "Sizin zarif şairiniz
Ebu Nüvas, şu şiirinde ustalığını ne kadar da mükemmel ispatlamış
tır:
"Ey hilal, seni bir matemde gördüm;
Akranların arasında hüzünle feryad ediyordun. -
Kapıcı ve perdecilere rağmen matem istemeyerek onu bana gösterdi.
Ağlıyor, gözlerinden inciler saçıyordu. İnnap ile gülü tokatlıyordu. Onun ahbaplarının âdetleridir, hep ölmek; Onu görmek de
hep âdetim oldu."
İbn Arabî dedi ki: Ebu Nüvas, şu şiirinde insanlar arasında en yüksek şair olduğunu göstermiştir:
"Felekten bütün kanatlan ile kendimi gizleyip sakladım. Gözlerim feleği görüyor ama o beni göremiyor. Eğer zamana beni
soracak olursan, o beni bilemez. Ben neredeyim, yerimi de bilemez."
Ebu Atahiye dedi ki: Zahitlik hakkında 20.000 beyit inşad ettim. Keşke o 20.000 beyit yerine Ebu Nüvas'ın şu üç beyitini inşac
etmiş olaydım. Bu beyitler onun mezar taşma yazılmıştı:
"Ey Nüvasi, ağır ol, ister kendini değiştir ister sabırlı olup dayan. Eğer felek sana kötülük yapmak isterse, Üzülme; çünkü
feleğin sana verdiği sevinçler daha çoktur. , Ey günahı çok adam;
Allah'ın affi senin günahından daha büyüktür."
Ebu Nüvas, şu şiirinde emirlerden birini medhetmişti:
"Allah onu icad etti, onun benzeri yoktur. Bunu onun gibi talep eden ve onun gibi arayan yoktur. Cenâb-ı Allah'ın bütün âlemi
bir kimsenin şahsında bir araya ge-tirn.asi olmayacak birşey değildir."
Süfyan b. Uyeyne'ye Ebu Nüvas'ın şu şiirini okudular:
"Onun mutlaka bir sebebi vardır ki, o sebepten ortaya çıkar ve dal budak salar.
Kalbim meftun oldu ona, yüzünü peçelemişti; güzelliği peçe altında
Güzelliğin onu aldığım sandım.
Güzellik ondan seçilip ayıklanıyordu.
Etrafını o güzellikle örttü; güzelliğe hibe etmiş olduğu bazı şeyleri geri aldı.
Onun içinde olsaydım eğer;
Artık başka bir amacım kalmazdı.
Bu söylediklerim ciddidir, onunla şaka etmedim.
Bazı ciddi şeyler var ki, onu oyun ve şaka meydana getirir."
İbn Uyeyne dedi ki: "Onu yaratan Allah'a iman ettim." İbn Düreyd, Ebu Hâtim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Eğer bütü
halk bu iki beyiti değiştirmeye kalksaydı bile ben bunları altın suyu ile yazardım:
"Üzerimdeki belalardan daha fazlasını senden isteseydim, Fazialaştırmaya mutlaka ihtiyacın olacaktı. Eğer benim hayatın
ölülere arzedüseydi, Benim gibi bir hayatı yaşamaları teklif edilseydi, Bu teklifi asla kabul etmezlerdi."
Ebu Nüvas, Peygamber (s.a.v.)'m şu hadisini dinlemişti: "Kalpler, çeşitli gruplardaki askerlerdir. Bunlardan (âlem-i ervahta)
tanışmış olanlar birbirleriyle ülfet ederler, (orada) birbirleri ile tanışmayanlar ihtilaf ederler."
Bu hadisi dinledikten sonra şöyle bir kaside söylemişti:
"Kalpler, Cenâb-ı Allah'ın yeryüzünde çeşitli gruplara ayrılmış askerleridir. Bunlar kendi görüşleri ile tanışırlar.
Tanışmayanlar ve birbirleriyle anlaşmayanlar ihtilafa düşerler. Tanışıp anlaşanlar ise birbirleriyle ülfet ederler."
Bir gün Ebu Nüvas, bir muhaddis cemaatiyle birlikte Abdülvahid D- Ziyad'ın yanma gitti. Abdülvahid onlara: "Sizden he
biriniz on hadis seçsin ki, onlara bu hadisi okuyayım." dedi. Her biri on hadis seçti, sadece Ebu Nüvas seçmedi. Abdülvahid
ona: "Niçin arkadaşların &ibi sen de on hadis seçmedin?" diye sorunca Ebu Nüvas şu şiiri okumaya başladı:
"Biz Said'den, Katade'den, Said b. Müseyyeb'ten, sonra Sa'd b. Ubade'den, Şa'bî'den hadis rivayet ettik.
Şa'bî; dayanıklı, kuvvetli, sabırlı bir şeyhti.
Seçkin kimselerden, ifade ehlinden de hadis naklettik. Rivayete göre aşık olarak ölen kimse için şehitlik sevabı vardır "
Abdülvahid ona dedi ki: "Kalk buradan ey facir, ne sana ne de senden ötürü buradaki arkadaşlarına hadis nakledecek değilim."
Abdülvahid'in bu sözünü Malik b: Enes ile İbrahim b. Yahya duv duklarmda, şöyle dediler: "Ebu Nüvas'a hadis nakletmesi
daha uygun olurdu. Belki Allah onu böylece ıslah ederdi."
Ben derim ki: Ebu Nüvas'ın inşad ettiği bu şiirdeki hadis, "Kamil" adlı eserinde İbn Adiy tarafından, mevkuf ve merfu olarak
İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir:
"Bir kimse aşık olur da bu aşkını gizleyip iffetli davranarak vefat ederse, şehit olarak vefat etmiş olur."
Yani bir kimse kendi iradesi dışında aşıklıkla müptela olur da sabreder ve iffetli davranarak fuhuş işlemez, bu aşkını ifşa
etmez de bu sebeple vefat ederse çok sevap kazanır. Eğer bu hadis sahih ise böyle bir kişi bir nevi şehit sayılır. Doğrusunu
Allah bilir.
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Şu'be, Ebu Nüvas'a rastlamış ve şöyle demiş:
- Bize kendi tarafından bir hadis naklet. O da hiç duraksamadan şöyle demişti:

- Bir kıza temiz ahlaklı bir adamın gönlü bağlanır da o kız onunla vuslata erer ve bu vuslatını zakirlere yaraşırcasma muhafaza ederse Cennet kapısı ona açılır ve Cennet'in çiçekli bahçesinde dolaşır. Bir maşuk da yardımcı olarak devamlı bir vuslatla aşıkı ile bir araya gelir ve ona cefa ederse o, Allah'ın azabına düşer. Nimetler ondan uzak olsun, ona devamlı ve sonu gelmeyen bir azap olsun.
- Sen güzel ahlaklı birisin, bunu senin için ümid ediyorum. Ebu Nüvas, şöyle bir şiir söylemişti:
ren
sun.
«Ey gözleri ve gerdanı büyüleyici olan ve vaadleriyle beni öldü-Bana vuslatı vaad ediyorsun, sonra bu vaadini yerine getirmiyor-
Bana vaad ettiğin şeyi yerine getirmediğinden ötürü vay benim halime!
Muhaddis Ezrak, Şehr ile Avf tariki ile İbn Mes'ud'tan şöyle bir hadis rivayet etti bana:
'Kafir erkek ve kafir kadından başkası, vaadine muhalefet etmez.
Öyleleri de Cehennem ateşinde zincire vurulurlar!»
Ebu Nüvas'ın bu şiirini duyan İshak b. Yusuf el-Ezrak: "Allah'ın düşmanı Ebu Nüvas; bana, tabiilere ve Muhammed (s.a.v.)'in ashabı-na yalan isnad etmiştir!" dedi.
Selim b. Mansur b. Aramar dedi ki: «Ebu Nüvas'ı, babamın meclisinde gördüm. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kendisine: "Ümid ederim ki, bu ağlayışından sonra Cenâb-ı Allah seni azaplandırmayacaktır." dedim. O da şu şiiri okudu:
"Mansur'un meclisinde Cennet ve huri aşkıyla ağlamadım; me zardan ve onun korkulu hallerinden ve Sûr'a üfleneceğinden korKa-rak da ağlamadım
Cehennem ateşinden, Cehennem'in zincir ve bukağılarından vt. yalnız, yardımsız bırakılmaktan, zulme uğramaktan korkarak da ağlamadım.
Ama geyik yavrusuna ağladım. Nefsim onu her tehlikeden korumaya çalışır."
Bu şiiri okuduktan sonra Ebu Nüvas bana şöyle dedi: "Ben, baba nın yanıbaşmda oturan şu tüysüz ve bıyığı bitmemiş genç için ağla
dım."
Babamın yanında oturan genç, güzel suretli biri idi, vaaz dinliyor, Aziz ve Celil Allah'tan korktuğu için ağlıyordu.»
Ebu Nüvas dedi ki: «Dokumacılardan biri bir gün beni evine misafirliğe davet etti. Israr edince davetine icabet ettim. Evine gittim, evinde anormal birşey yoktu. Dokumacı, yemeğe dokumacı arkadaşlarını da çağırmıştı. Yeyip içtik, sonra bana şöyle dedi: "Efendim, isterim ki cariyem hakkında şiirler okuyasın."
Bir cariyesi vardı ve ona çok tutkundu. Kendisine: "Cariyeni bana göster ki, onun şekil ve güzelliğine bakarak bir nazım hazırlayayım." dedim. Cariyesinin yüzünü açtı. Allah'ın yaratıkları arasında en çirkin, en korkunç suretli, siyah tenli, saçı başı dağınık, saçının bir kısmı ağarmış, ağzının salyası göğsünün üzerine akmış biri olarak gördüm. Efendisine: "Bunun adı nedir?" diye sordum. Adının Tesnim olduğunu söyleyince şu şiiri okumaya başladım:
'Tesnim'in aşkı gece uykularını kaçırdı. Öyle bir cariye ki, güzellikte baykuş gibidir. Ağzının kokusu sanki iştah şurubudur. Ya da bir demet sarımsaktır. Ona olan aşkımdan öyle bir yellendim ki, Bu yellenmemden Bizans imparatoru ürktü!"
Dokumacı kalkıp oynamaya ve alkış tutmaya başladı. Gününün kalan kısmını öylece sevinçle geçirip şöyle dedi: "Vallahi Ebu Nüvas Tesnim'i Bizans imparatoruna benzetti."»
Ebu Nüvas bir şiirinde de şöyle demişti:
"İnsanlar güya çok günah işlediğimi söyleyerek beni rahatsız etmeye başladılar.
Ben Cehennem'de de olsam, Cennet'te de olsam; Size ne ey zinakarların çocukları!"
, Hülasa, Ebu Nüvas hakkında çok şeyler söylenmiş, Önün laubali müstehcen ve çirkin şiirler söylediği nakledilmiştir. Kötü şeylere, içki ve tüysüz oğlanlara, kadınlara fena halde düşkün olduğu anlatılmıştır. Bazı kimseler onu fasıklık ve fuhuşla itham etmişlerdir. Bazısı zındık olduğunu-söylemiştir. Bazısı ise, "O sadece kendi nefsini harab etmiştir." demişlerdir. İçkiye, tüysüz oğlanlara ve kadınlara düşkün olduğu daha doğrudur. Çünkü şiirlerinde bu tür ifadelere rastlanmaktadır. Zındıklığa gelince, bunun onda bulunması uzak bir ihtimaldir. Ama laubalice sözler, müstehcen bazı kelimeler kullandığı doğrudur. Gençliğinde ve ihtiyarlığında birçok çirkinlikleri ona isnad etmişlerdir. Bunun doğruluğunu Allah bilir.
Fakat şu da var ki, halk tabakası onun hakkında pek çok şeyler nakletmişlerdir ama bunların çoğunun aslı yoktur. Dımışk camiinin sahnında fiskiyeli bir kubbe vardır ki Dımışklılar buna, "Ebu Nüvas kubbesi" derler. Bu, onun Ölümünden 150 senelik bir süreden fazla bir zaman sonra inşa edilmiştir. Neden dolayı bunun ona nisbet edildiğini.bilmiyorum. Bunun da doğrusunu Allah bilir.
Muhammed b. Ebi Ömer dedi ki: «Ebu Nüvas'ın şöyle dediğini işittim: "Vallahi harama uçkur açmadım."
Harun Reşid'in oğlu Muhammed el-Emin ona: "Sen zındıksın." demiş, o da şu cevabı vermişti:
- Ey mü'minlerin emiri, ben zındık değilim ve ben şöyle diyorum:
"Vakti gelince beş vakit namazı kılarını, boyun eğerek Allah'ın birliğine şahadet ederim.
Cünüb olduğumda güzelce guslederim, düşkün kimse bana geldiğinde onu mahrum bırakmam.
Sakiye bey'at etmek için ondan bana bir kase gelirse, çağrısına hemen icabet ederim.

İçkiyi, oğlak veya kuzu gibi yağlı etlerin yanında katıksız içerim.
Helva, badem ve şekere gelince, bunlar da mahmurluğa fayda verir.
Rafİzilerin karıştırmalarına gelince bütün bunları, Bahtiyeşu'un ateşe gönüllü olarak üflemesi gibi sayarım."
- Yazıklar olsun sana! Bahtiyeşu'un üflemesinden ne diye burada bahsettin?
- Bununla kafiye tamamlandı.
Bunun üzerine Muhammed el-Emin ona armağan verilmesini emretti. Şiirde adı geçen Bahtiyeşu, halifelerin tabibi idi."»
Cahiz dedi ki: Ebu Nüvas'ın şu şiirinde kullandığı kadar güzel ve letafetli kelimeleri başka bir şairin şiirinde görmedim:
"Çakmakçı hangi ateşi çaktı, şakacı hangi ciddiyete ulaştı?
Saç baş ağarması gibi bir vaiz ve öğütçü yoktur. Eğer öğütçüler yanılırlarsa bunlardan iyi öğütçü yoktur.
Yiğit ve .delikanlı kimseler ancak heveslerine uyarlar. Ama yine de hak yolu onlara açık ve belirgindir.
Gözlerim, öyle kadınlara dik ki, onların mehirleri salih amel olsun.
Örtüsü ve perdesi altında gizlenen, iri gözlerinin beyazı tam beyaz, siyahı da tam siyah olan kadınlara,
Ancak terazisindeki günahlar ağır basan kimseler kem gözle bakarlar.
Allah'tan sakınan kimseye gelince; işte kazançlı tüccar bu hedefe ulaşır.
Dininde sabit kadem ol, dinde yanlışlık yoktur, bu gittiğin yola devam et."
Ebu Affan, "Leyla'yı unutma ve Hind'e bakma" cümlesiyle başlayan kasidesini okumasını Ebu Nüvas'tan istemişti. Ebu Nüva
bu kasideyi okuyup tamamlayınca Ebu Affan ona temenna secdesinde bulundu. Ebu Nüvas da: "Vallahi, seninle asla
konuşmayacağım." dedi. Ebu Affan buna üzüldü. Ebu Nüvas oradan kalkıp gidecek olunca Ebu Affan ona: "Seni ne zama
görebileceğim?" diye sordu. Ebu Nüvas da: "Seninle konuşmamaya yemin etmedim mi?" deyince Ebu Affan şu cevabı verdi
"Zaman o kadar kısadır ki, insanın insana küsmesi doğru olmaz."
Ebu Nüvas'ın güzel şiirlerinden bazıları da şunlardır:
"Nice yüzler toprakta eskimiş, nice güzellikler toprakta incelmiştir.
Nice akıllar ve kuvvetler topraktadır. Nice görüşler toprağa bağlanmıştır.
Evi yakında olana de ki; sen çok uzak bir diyara göç edeceksin. Bütün canlıların öleceğini görüyorum; onlar da ölülerin
oğullarıdırlar.
Onların nesebleri ölüler arasına kök salmıştır.
Akıllı bir kimse dünyayı deneyecek olursa,
Dünyanın dost kılığında bir düşman olduğunu açığa çıkarır."
"Şımarma, çünkü alçaklık ve zillet, şımarıklıktadır. Yücelik, yumuşak huyluluktadır; zorbalık ve sapıklıkta değildir. Ahmaklığı
nedeniyle şaşkınlığa imrenen kimseye de ki; Şaşkınlıkta neler olduğunu buseydin şaşkın olmazdın. Ahmaklık nedeniyle kişinin
kendini kaybetmesi, dini fesada sürükler ve aklı eksiltir;
Irzı da mahveder; uyan, kendine gel."
Ebu Atahiye Kasım b. İsmail, bir kırtasiyeci dükkanında oturdu. Bir defterin üzerine şu beyitleri yazdı:
"Şaşıyorum, inkarcı kişi Allah'ı nasıl inkar eder ve ona nasıl isyanda bulunur?
Oysa herşeyde bir alamet vardır ki; Allah'ın birliğine delalet eder."
Sonra Ebu Nüvas gelip bu beyitleri okudu ve şöyle dedi: "Vallahi bunu söyleyen çok güzel söylemiş. Allah'a yemin ederim ki
bütün şiirlerimi söylemektense ben bu şiiri söylemiş olmayı çok isterdim. Bu kimin şiiridir?" Kendisine, Ebu Atahiye'nin şiiri
olduğunu söylemeleri üzerine o da kalkıp o şiirin yanına şunları yazdı:
"Mahlukatı zayıf ve güçsüz birşeyden (bir damla sudan) yaratan Allah, noksanlıklardan münezzehtir.
İnsanı babasının belinden anasının rahmi gibi sağlam ve muhafazalı bir yere sevkeder.
Onun yaratılışını peyderpey tamamlar. O, gözlerin görmediği perde arkasında ana rahminde gelişmeye başlar.
Derken hareketleri belirmeye başlar ve hareketsiz iken canlı bir mahluk haline gelir."
Ebu Nüvas'ın bazı güzel şiirleri de şunlardır:
"Gücüm kalmadı, eğlenceleri bıraktım; çünkü ihtiyarlık, başıma musibetler getirdi, eklemlerimi gevşetti.
Aklım beni yasakladı, kötülüklerden adalete yöneldim.
Nehyedicinin sözlerinden korktum, o bana şöyle diyecekti:
«Ey yanılgıda ısrar eden gafil!
Ahirette gaflet sahibi kimselerin mazeretleri kabul edilmez!»
Biz kendi amellerimizle kurtulamayız o günde ki;
Sema, alınların üzerinde belirmeye başlar.
Her ne kadar günah işleyip kusurda ısrar ediyorsak da,
Allah'ın güzel affını ümid ediyoruz."
"Ölüp çürüyeceğiz; yalnız günahlarımız, Biz öldükten sonra ölmeyecek ve çürümeyecektir. Nice iki gözlü kimseler var ki,
gözleri kendisine hiçbir fayda vermiyor.
Kalbi kör olan bir kimseye baş gözleri ne fayda sağlar?"
"Bir göz ki, nefsi vehimlere düşürürse,

Hesap gününde o göz açılır, asla kapanamaz, korkudan.
Yüksek âlemlerin sahibi olan yüce Allah.
Hangi gecede sabah olunca kıyamet kopacak?
Allah, bütün mahlukatınm ölümüne ve yokluğuna hükmetti;
İnsanların kimi gelmekte, kimi de mezara gitmektedir."
Anlatıldığına göre Ebu Nüvaş, hac için ihrama girerken şu şiiri okumuştur:
"Ey Malik, sen ne kadar da adilsin! Bütün hükümdarların hükümdarısın. Buyur ey Rabbim, hamd sanadır, mülk senindir, ortağın yoktur.
Kulun senin için ihrama niyet etti. Sen onun gittiği yoldasın. Eğer sen olmasaydın ya Rab, o helak olurdu. Buyur ey Rabbim hamd sanadır.
Mülk senindir, ortağın yoktur, gece kararlığında yıldızlar gökte dolaştığında, her biri kendi yörüngesine koyulduğunda, mülk yine senindir.
Bütün peygamber ve hükümdarlar, senin için ihrama niyet edenler, teşbih getirip namaz kılanlar hep senindir. Buyur ey Rabbim, hamd senindir.
Mülk senindir, ortağın yoktur. Ey günahkar kişi, sen ne kadar da cahilsin. Sana adaletle davranan, sana güç veren ve süre tanıyan bir Rabbe isyan ettin.
Acele davran. Amellerine koş, ömrünü hayırlı amellerle sona er' dir. senin.
Buyur ey Rabbim, hamd senindir, mülk senindir, ortağın yoktu
Muafa b. Zekeriya el-Harirî, Ahmed b. Yahya b. Sa'leb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ahmed b. Hanbel'in yanina gittim. Kendi başının çaresini düşünmekte, kendi derdiyle ilgilenmekte olan bir adam gördüm. Kendisiyle çok konuşulmasını istemiyordu. Sanki Önünden ateş alevleri yükseliyordu. Bir yolunu bularak yanına yaklaşmak istedim. Konuşma talebinde bulundum, Şeyban kabilesinin az adlılarından olduğumu söyledim. Nihayet benimle konuştu ve bana sordu:
- Hangi ilimlerden nasib aldın?
- Lügattan ve şiirden.
- Basra'da bir cemaat gördüm. Bir adamdan şiirler dinleyip deftere yazıyorlardı. Bana o adamın Ebu Nüvas olduğunu söylediler. Safları yararak ileriye geçtim, yanına gidip oturdum. Bana şu şiiri yazdırdı:
"Günlerden bir gün yalnız başına kalsan da deme ki, kimseler beni görmüyor. Issız yerde de seni gözetleyen biri vardır.
Cenâb-ı Allah'ı bir an dahi gafil sanma ve günah işleyen bir kimsenin günahının gizli kalacağını da asla düşünme.
Günahlara aldırış etmedik, umursamaz olduk. Böylece, peşpeşe günahlar üzerimizde yığıldı.
Keşke Cenâb-ı Allah geçmiş günahlarımızı bağışlasa ve tevbemi-ze izin verse de tevbe etsek."
Bazıları, Ebu Nüvas in yukarıdaki beyitlerine şu aşağıdaki beyitleri de ilave etmişlerdir:
"Yollarım daraldığında, kalbime kederler çöktüğünde ve musibetler üzerime yığıldığında derim ki:
Bütün bunlar, benim uzun süre günah işlememden ve büyük gü-,., nahları irtikab etmemden dolayıdır.
Keşke tevbe uğruna malımın tümünü verseydini. Çünkü ben helak oldum.
Ümidimi keserek korkular denizinde boğuldum. Nefsim keşke bir gün dönse de tevbe etse ve yüce Rabbın mahlu-katını affını bana hatırlatsa.
Utanırım, ama onun affını ümid eder ve ona tevbe ederek dönerim.
Sözümü söylerken boyun eğerim, ondan af dileyip ümid ederim-
Umarım ki, bela ve musibetleri kaldıran Allah, tevbemi kabul buyuracaktır."
İbn Terraz el-Cerirî dedi ki: «Ben bu beyitleri rivayet ettim. Ama kime aittir? diye sordum. Ebu Nüvas'a ait olduğunu söylediler. Bu beyitler onun zühdle ilgili şiirleri arasındadır. Nahivciler, birçok yerlerde onun bu beyitlerini delil olarak göstermişlerdir.»
Hasan b. ed-Daye dedi ki: «Can çekişmekte iken Ebu Nüvas'ın yanma gittim. Kendisine: "Bana öğüt ver." dedim. O da şu şiir okumaya başladı:
"İşleyebildiğin kadar günah işle, ama eninde sonunda bağışlayan Rabbin huzuruna çıkacaksın.
Huzuruna vardığında afn göreceksin ve muktedir bir hükümdarla karşılaşacaksın. .
O zaman ateş korkusuyla işlemediğin günahlardan ötürü pişman olarak ellerini ısıracaksın!"
Kendisine dedim ki: "Yazıklar olsun sana! Can çekişirken dahi bana böyle mi öğüt veriyorsun?"
Bu çıkışmam üzerine bana şöyle karşılık verdi:
- Sus; Hammad b. Seleme, Sabit tariki ile Enes'ten rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Şefaatimi ümmetimden büyük günah işleyenlere sakladım."
Yine Ebu Nüvas, yukarıdaki aynı senedle şöyle bir hadis rivayet etmiştir:
"Sizden biri ölürken mutlaka Allah'a hüsn-ü zanda bulunarak ölsün."
Rebi' ile diğerleri İmam Şafiî'nin şöyle dediğini nakletmişlerdir: «Öldüğü günde Ebu Nüvas'm yanma gittik. Henüz can vermemişti, yatağında çırpmıyordu. Kendisine: "Böyle bir gün için önceden neler hazırladın?" diye sorduk. O da şu şiiri

okumaya başladı:
"Günahlarım bana çok büyük göründü. Ey Rabbim, o günahları senin affinla karşılaştırdığımda affin daha büyük göründü. Ser günahları hep affedersin.
Bunu kendi lütfün ve keremin olarak cömertlik yapıp affedersin. Eğer sen olmasaydın abid, iblis ile baş edemezdi.
Yoksa nasıl oldu da iblis senin seçkin kulun Adem'i baştan çıkardı?"»
Ibn Asakir, bunu böyle rivayet etmiştir.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre, Ebu Nüvas'ın baş ucunda kendi el yazısıyla yazılmış bir kağıtta şunların olduğunu gördüler:
"Ey Rabbim! Günahlarım büyük ve çoktur. Ama bildim ki, senin affin daha büyüktür.
Ey Rabbim! Tıpkı senin emrettiğin gibi yalvararak sana dua edi yorum.
Sen ellerimi boş çevirirsen bana kim merhamet eder?
Eğer sadece iyilik sahibi kimseler senden af ümid ediyorlarsa,
Ya günahkar ve mücrimler kimden ümid bekleyecek?
Benim sana vesilem ancak ümittir;
Ve senin güzel affmdır. Sonra ben Müslüman bir insanım."
Yusuf b. ed-Daye dedi ki: «Ebu Nüvas'ın yanına gittim, can çekişiyordu. Kendisine: "Kendim nasıl hissediyorsun?" diye sordum. O da uzun bir süre başını önüne eğdi. Sonra başını kaldırıp şöyle dedi;
"Yok oluş, tepemden ve ayaklarımın altından vücuduma girmeye,
Vücudumun parça parça, organ organ Ölmeye başladığını gördüm.
Geçen her anda mutlaka vücudumdan birşeyler eksiltildiğini ve koparılıp götürüldüğünü gördüm.
Gayretim, gücüm, kuvvetim ve hayatımın lezzeti gitti.
Güçsüz kaldıktan sonra Allah'a taatı hatırladım.
Bütün kötülükleri işledik Allah'ım, sen günahlarımızı affet. Bizi bağışla."
Böyle dedikten sonra o anda vefat etti. Allah bizi de onu da bağışlasın. Amin.»
Ebu Nüvas'ın yüzüğünün kaşında "İhlasla söylüyorum ki, Allah'tan başka ilah yoktur." diye yazılı idi. Öldüğünde yıkandıktan sonra bu yüzüğü ağzına koymalarını vasiyet etmişti. Bu vasiyeti yerine getirildi. Vefat ettiğinde sadece 300 dirhem parası, elbiseleri ve birkaç tane ev eşyası vardı.
Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Yahudi tepesinde Şonizi mezarlığına defnedildi. Vefatında elli yaşındaydı. Altmış yaşında veya ellido-kuz yaşında olduğuna dair bazı rivayetler de vardır.
Vefat ettikten sonra arkadaşlarından biri onu rüyasında görmüş, kendisine: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermiş: «Allah, nergiz hakkında söylediğim şu beyitlerim nedeniyle beni bağışladı:
"Yeryüzünün nebatına bakıp tefekkür et ve Allah'ın yaptıklarına
ve eserlerine bak.
Fal taşı gibi açılmış gümüşten gözler; Bunlar kalıba dökülmüş altınları andırır. Zeberced sapın üzerinde işlenmiş şahidlerdir bunlar, Allah'ın ortağının bulunmadığına tanıklık ederler."»
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Nüvas, kendisini rüya-, gören ve Allah'ın kendisine nasıl muamelede bulunduğunu soran rkadaşına şu cevabı vermiş: 'Allah, yastığımın altındaki bazı beyitlerim nedeniyle beni bağışladı." Rüyayı gören kişi, gidip onun yastığına altından kendi el yazısıyla yazdığı şu beyitleri çıkardı:
"Ya Rab, her ne kadar günahlarım çok fazla ise de; Bildim ki, senin affin daha büyüktür."
İbn Asakir'den gelen bir rivayette anlatıldığına göre adamın biri
şöyle demiştir:
"Ebu Nüvas'ı rüyada, çok güzel bir kılıkta, nimetler içinde gördüm. Kendisine sordum:
- Allah sana nasıl muamelede bulundu?
- Beni bağışladı.
- Nefsini günahlara bulaştırmıştm, nasıl oldu da seni bağışladı?
- Ben bu mezarıma gömüldükten sonra, bir gece salah bir adam mezarlığa gelip abasını yere serdi ve üzerinde iki rekat namaz kıldı. Bu namazında 2.000 İhlas-ı Şerif okudu. Sonra bu okuduğu İhlas-ı Şeriflerin sevabım mezarlıktaki Ölülere bağışladı Onların arasında olduğum için Allah beni de bağışladı."
İbn Hallikan dedi ki:. Ebu Nüvas, ilk şiirini, Ebu Üsame Valibe b. Habbab ile arkadaşlık yaptığında söylemişti:
"Heva ve hevesatın taşıyıcısı yorgunluk yüklenir, ama bu ağır yükünü neşesi hafif gösterir.
Eğer ağlarsa ağlaması haktır, ama bu ağlamakta oyun ve eğlence yoktur.
Eğlenerek gülersin, aşık ise inler.
v Sen benim hastalığımdan hayrete düşüyorsun. Aslında benim sağlıklı olmam tuhaftır."
Me'mun dedi ki: Ebu Nüvas'ın şu şiiri, ne kadar da güzeldir:
İnsanların hepsi ölümlü ve ölenin oğludur, ^i de ölenlerin arasında kok salmıştır.
Akıllı kimse dünnyayı deneyecek olursa anlar ki; Dünya, dost kılığında bir düşmandır."

İbn Hallikan dedi ki: Şair Ebu Nüvas, şu şiirinde Rabbine ne kadar çok ümid beslediğini gösteriyor:
"Taşıyabildiğin kadar günah yüklen, sonunda bağışlayan Rabbin huzuruna varacaksın.
Huzuruna vardığında affı göreceksin. Büyük bir hükümdarı ve yüksek zatı göreceksin.
O zaman Cehennem korkusuyla işlemediğin günahlardan ötürü pişman olup ellerini ısıracaksın!" [14]

Hicretin Yüzdoksanaltıncı Senesi

Bu senede hadis âlimlerinden, sika ve meşhur ravilerden biri olan ama Ebu Muaviye vefat etti. Velid b. Müslim ed-Dımışkî de vefat etti. Bu zat, Evzaî'nin talebesiydi.
Bu senede Emin, halkın yönetimini hafife aldığı, işi çocuk oyunu gibi sandığı ve kendini ava verdiği nedeniyle kendisine karşı cephe alan Esed b. Yezid'i hapsetti.
Emin bu senede Ahmed b. Yezid ile Abdullah b. Hamid b. Kahta-be'yi, Me'mun tarafından komutan olarak görevlendirilen Tahir b. Hüseyin'le savaşmaları için 40.000 askerle Hulvan'a gönderdi. Bunlar Hulvan'a yaklaştıklarında Tahir, ordugahının çevresine hendek kazdırdı. Emin'in gönderdiği iki komutan arasına fitne düşürmek için hile ve tuzak kurmaya başladı. Bu hile ve tuzak neticesinde Emin'in iki komutanı anlaşmazlığa düştüler. Tahir b. Hüseyin'le savaşmadan geri döndüler. Tahir, Hulvan'a girdi. O esnada Me'nıun'un mektubu kendisine geldi. Mektupta, eli altında bulunan yerleri Harseme b. A'yün'e teslin etmesi ve kendisinin Ahvaz'a yönelmesi emrediliyordu. Bu emri yerine getirdi.
Bu senede Me'mun, veziri Fad b. Sehl'i yükseltti. Onu büyük işlerin başına getirdi ve ona Zürriyaseteyn adını verdi.
Bu senede Emin, Şam valiliğine Abdülmelik' b. Salih b. Ali'yi atadı. Onu Harun Reşid'in zindanından çıkarmıştı Abdülmelik'e, Tahir ve Harseme ile savaşmak üzere asker göndermesini emretmişti. Rak-ka'ya vardığında orada ikamet etti. Şam reislerine mektuplar yazarak onları kendinden yana olmaya ve itaati altına girmeye davet etti-Çok sayıda insan gelip ona itaatlerini arzettiler. Sonra ilki Humuslu-larla olmak üzere, bazı savaşlar meydana geldi. İş büyüdü, insanla*" arasında savaşlar uzadı. Abdülmelik b. Salih, orada vefat etti. Asker-
leri ise, Hüseyin b. Ali b. Mahan komutasında Bağdat'a döndü. Bağ-jat halkı onu saygı ve ikramla karşıladı. Bu hadise bu senenin receb ayında meydana geldi.
Hüseyin b. Ali b. Mahan, Bağdat'a vardığında Emin'in elçileri kendisine gelerek onu saraya davet ettiler. O da: "Vallahi, ber ne evlenecek, ne de gülecek durumdayım. Emin için bir iş yapmadım ve mal da toplamadım. Daha ne diye bu gece beni saraya çağırıyor?" [15]

Emin'in Hilafetten Hali Ve Kardeşi Me'mun'un Hilafete Geçişi

Hüseyin b. Ali b. Mahan, o gecede halife Emin'in çağrısına icabet etmeyip saraya gitmedi. Askerleriyle Şam'a geldikten sonra o gecenin sabahında kalkıp insanlara bir hutbe irad etti ve onları Emin'e karşı kışkırttı. "Emin'in işi, eğlence ve oyundan ibarettir. Ayrıca birçok günahlar da irtikab ediyor. Bu durumda olan bir kimse, halifeliğe layık değildir. İnsanlar arasına fitne ve fesat koymak istiyor. Onları birbirine kırdırıyor." diyerek onları Emin'e karşı kıyama teşvik etti. Onlara, bu adama karşı ayaklanmaları için çağrıda bulundu. Etrafında çok büyük kalabalıklar meydana geldi. Muhammed el-Emin de onun üzerine süvari birlikleri gönderdi, gün boyunca savaştılar. Hüseyin, adamlarına, bineklerinden inip yerde kılıç ve mızrakla savaşmalarını emretti. Emin'in askerleri bozguna uğradı. Hüseyin onu hal' etti ve Abdullah el-Me'mun'un halifeliği için bey'at aldı. Bu hadise bu senenin receb ayının onbirinde, pazar günü meydana geldi.
Salı günü olunca Emin'in sarayından çıkıp Ebu Cafer'in Bağdat ortasındaki sarayına taşındı. Sıkıştırıldı, zincire vuruldu Kendisine işkence yapıldı. Abbas b. İsa b. Musa, Emin'in annesi Zübeyde'ye de, bu saraya yerleşmesini emretti. Ama o bu emre uymayınca Abbas onu kırbaçladı ve taşınmaya zorladı. O da çocuklarıyla birlikte Bağdat'ın ortasındaki Ebu Cafer sarayına taşındı.
Çarşamba sabahı Hüseyin b. Ali'den maaşlarını isteyen kimseler ona karşı harekete geçtiler. Böylece Bağdatlılar iki gruba ayrıldılar. Bir grup Emin'den taraf, bir grup da ona karşı oldu. İki taraf şiddetle savaştılar. Halife Emin'in taraftarları, karşılarındakileri mağlup ettiler. Hüseyin b. Ali b. İsa b. Mahan'ı esir alıp zincire vurdular. Halife Emin'in huzuruna götürerek orada zincirlerini çözdüler. Önu tahtına, oturttular. Bu esnada halife, halktan silahsız olan kimselerin hazineden silah almalarını emretti. Bunun üzerine insanlar, silah ambarla-nnı yağmaladılar.
Emin, emir verdi; Hüseyin b. Ali b. İsa, huzuruna getirildi. Hali-*e> Hüseyin'i bu yaptıklarından ötürü kınadı, o da halifenin affının kendisini bu işe sürüklediğini söyleyerek özür diledi. Halife Emin onu bağışladı ve ona hil'at giydirdi, vezirlik verdi. Mührünü teslim etti, kapı arkasına tayin etti. Onu savaş komutanı yapıp Hülvan'a gönderdi. Köprü yanına vardığında maiyetiyle birlikte kaçtı. Emin, onu yakalayıp geri getirmek üzere adamlarını peşine taktı. Süvariler peşine düşüp onu yakaladılar. İki taraf şiddetle savaştı. Nihayet onu re-ceb ayının ortasında öldürüp başını keserek Emin'in huzuruna getirdiler. Halk, cuma günü Emin'in hilafetine bey'atmı yeniledi.
Hüseyin b. Ali b. İsa Öldürülünce, hacib Fadl b. er-Rebi' kaçtı. Ta-hir b. Hüseyin de Me'mun'a ait beldelerin çoğunu istila etti

Oraya valiler atadı. Birçok beldelerin halkı Emin'in halifeliğini hiçe sayıp Me'mun'a bey'at ettiler. Tahir de Medain'e yaklaştı. Vasıt şehri ve kasabaları ile birlikte buraları ele geçirdi. Hicaz, Yemen, Cezire, Musul ve diğer vilayetlere kendi tarafından valiler tayin etti. Emin'in hakimiyetinde çok az sayıda şehir kaldı.
Bu senenin şaban ayında Emin 400 sancak hazırlattı. Bunlardan herbirini bir emire verdi ve Harseme ile savaşmaya gönderdi Ramazan ayında Harseme ile karşılaştılar. Harseme, bunları kırıp geçirdi. Öncü kuvvetlerinin komutanı Ali b. Muhammed b İsa b. Nüheyk'i e-sir alıp Me'mun'a gönderdi.
Tahir'in askelerinden bir grup, kaçtılar ve Emin'in yanına gittiler. Emin, onlara çok miktarda mal ve para verdi. Kendilerine ikramda bulundu, yorganlarına misk kokusu saçtı. Bu yüzdendir ki bu askerlere, miskli askerler denildi. Sonra Emin bunlar savaşa çağırdı ve büyük bir ordu ile Tahir'in üzerine gönderdi. Tahir bunları bozguna uğrattı, darmadağın etti. Yanlarındaki malları ganimet olarak aldı. Daha sonra Bağdat'a yürüyüp orayı kuşatma altına aldı. Askerler arasında fitne meydana getirsinler ve onları gruplara ayırsınlar diye casus ve fesatçılar gönderdi. Bu amacı gerçekleşti ve orduda askerler arasında anlaşmazlıklar başgösterdi. Küçükler büyüklere karşı cephe oluşturdular. Zilhicce ayının altısında Emin'e başkaldırdılar. Bağdatlılardan biri bu konuda şöyle bir şiir söyledi:
"Nefsinde Allah'ın Emin'ine de ki; askerlere misk kokusundan başka birşey dağıtmadı.
Tahir'e nefsim feda olsun.
Elçilerine de feda olayım, onun yeteri kadar teçhizatı vardır.
Bütün hakimiyet onun ellerine geçti, asi grupla savaştı.
Ey ahdini bozan kişi, ayıpların seni ele verdi, murdarlığın açığa çıktı.
Bütün kuvveti ile aslan sana geldi. O aslan ki kükreyen aslana saldırdı.
Kaç, ama artık bunun gibi bir aslanın önünden de kaçamazsın; ya ateşe, ya da çukura gidersin!"
Emin'in askerleri dağıldı, ne yapacaklarım bilemez oldular.
Tahir b. Hüseyin de ordusuyla gelerek, bu senenin zilhicce ayının onikisinde salı gecesi, Enbar kapısında ordugah kurdu. Halkın durumu zorlaştı. Ayak takımı kimseler, salih insanları korkuttular. Yurt, harabeye döndü. İnsanlar arasında fitne ateşleri alevlendi. Öyle ki, aorüş ayrılıkları nedeniyle kardeş kardeşiyle, oğul da babasıyla savaştı. Çok büyük kötülükler meydana geldi. Görüşler muhtelif oldu, fesat ve öldürme olayları şehirde çoğaldı.
Bu senede insanlara, Tahir tarafından atanan Abbas b. Musa b. İsa el-Haşimı haccettirdi. Mekke ve Medine'de, insanlar Me'mun'un halifeliğine bey'at etmeye davet etti. İlk olarak bu yılki hacda Me'mun'un halifeliğine bey'ata davet edilmiş oldu.
Bu senede Humus halkının imamı, fakihi ve muhaddisi Bakiyye b. Velid el-Humusî vefat etti. [16]

Kadı Hafs B. Gıyas

Doksan seneden fazla yaşadı. Can çekişirken, yanındaki arkadaşlarından biri ağlayınca ona şöyle uyarıda bulunmuştu: "Ağlama! Allah'a yemin ederim ki, harama asla uçkur açmadım. Huzuruma iki kişi dava için geldiklerinde yakınım da olsa uzağım da olsa, hükümdar da olsa, halk tabakasından biri de olsa; aleyhine hüküm verilmesi gereken kimsenin aleyhine hüküm verirken asla hiçbir iltimasta bulunmadım."
Bu senede vefat edenler arasında Harun Reşid'in veziri Abdullah b. Merzuk Ebu Muhammed ez-Zahid de vardı. O, vezirliği bırakıp kendini zahidane bir hayata verdi. Ölmeden Önce, kendisini bir çöplüğe atmalarını vasiyet etti. Allah kendisine merhamet etsin. [17]

Ebu Şis

Şairdi. Asıl adı, Muhammed b. Rezzin b. Süleyman idi. Şairlerin üstadıydı. Şiir inşad edip nazmetmek, onun için su içmekten daha kolaydı. İbn Hallikan ile diğerleri böyle demişlerdir.
Ebu Şis ile Şariülğevani lakabıyla tanınan Ebu Müslim b. Velid,
ı Nüvas ve Da'bül bir araya toplanıp karşılıklı şiirler okurdular.
Ebu Şis, ömrünün sonunda gözlerini kaybetti. Onun, güzel şiirlerinden biri şudur:
"Aşkım senin bulunduğun yerde durdu. Artık oradan ne ileriye geçebildim, ne de geri dönebildim.
Senin aşkın uğruna beni kınamalarında bir lezzet buldum.
Senin hatıran için sevinç duydum; kınayanlar, istedikleri kadar beni kınasınlar.
Senden aldığım payı kendilerinden de ildiğim zaman düşmanlarımı dosta benzeterek onları da sevmeye başladım.
Sen beni horladın. Ben de nefsimi küçültüp horladım. Senin ikram ettiğin kimse sana nasıl hakaret edebilir?" [18]

Hicretin Yüzdoksanyedînci Senesi

Bu senenin başında Tabir b. Hüseyin, Harseme b. A'yün ve beraberindeki askerler Bağdat kuşatmasını sıkıştırdılar ve Emin'i daha da zorlamaya başladılar. Kasım b. Reşid ile amcası Mansur b. Mehdi, Me'mun'un yanına gittiler. Me'mun onlara ikramda bulundu. Kardeşi Kasımı Cürcan valiliğine atadı. Bağdat muhasarası şiddetlendi. Bağdat şehri üzerine mancınıklarla taşlar atıldı.

Emin, çok zor durumda kalmıştı. Yanında orduya sarfedecek parası yoktu. Gümüş ve altın kaplan eriterek dirhem ve dinarlar bastırdı. Askerlerinin çoğu Tahir'in yanına kaçtılar. Bağdat halkından çoğu öldürüldü. Onlardan çok miktarda mal alındı. Emin, birçok köşklere, meşhur ve süslü evler ile bazı mahallere adamlarını göndertip buraları yaktırdı. Bunu, maslahatın gereği olarak yaptırdı. Belki ölümden kurtulmak ve halifeliğini devanı ettirmek ümidiyle böyle yapıyordu. Ama halifeliği devam etmedi. Kendisi öldürüldü, diyarı tahrip edildi. Nitekim bu husus, yakında detaylı olarak anlatılacaktır.

Tahir de Emin'in yaptıklarını yaptı. Öyle ki, Bağdat tümüyle harap hale gelmişti. Şairlerden biri bu konuda şöyle demişti:

"Ey Bağdat, sana kim göz değdirdi?

Sen bir zamanlar göz aydınlığı değil miydin?

Sende bir kavim yurt tutmuştu, meskenleri senin içindeydi. Yakınlarında çok güzel ziynetler vardı. Kargalar onların arasında ötünce dağıldılar. İşte ayrılıktan ötürü yandıklarını gördüm.

Kendilerini andığım kavmi Allah'a emanet ediyorum. Onları andıkça gözlerimden yaşlar boşanıyor. Zaman onları ayırıp parçaladı. Zaman iki grubun arasını açtı."

Şairler, bu konuda çokça şiirler söylemişlerdi. İbn Cerir, bu konu-
da yeterli miktarda şiirler nakletmiştir.

Tahir, kasabalarda ve şehirlerdeki ürünleri, gelirleri ele geçirdi. jConıutan ve halk tabakası demeden herkesin malına el koydu. Onları jvle'mun'dan eman dilemeye ve onun halifeliğine bey'atta bulunmaya davet etti. Hepsi de onun bu davetine icabet ettiler. Bunlar arasında Abdullah b. Hamid b. Kahtabe, Yahya b. Ali b. Manan, Muhammed b. Bbü'l-Abbas et-Tusî de vardı Haşimilerden ve ümeradan bir grup insan bu hususta Tahir'le mektuplaştılar. Gönülleri onunla beraber oldu.

Günlerden bir gün tesadüfen Emin'in askerleri, Tahir'in bazı askerlerine galip oldular. Onlardan bir kısmını Kasr-ı Salih yanında öldürdüler. Emin, bu haberi duyunca sevindi. Şımarmaya başladı, içki ve oyuna yöneldi. İşlerin idaresini Muhammed b. İsa b. Nüheyk'e verdi.

Fakat, daha sonra Tahir'in adamları güçlendiler. Emin'in taraftarları ise zayıfladılar. Bu durumda insanlar Tahir'in askerlerine katıldılar. Tahir'in tarafı, güvenliydi. Kimse orada hırsızlıktan, yağmadan ve diğer kötülüklerden korkmuyordu.

Tahir b. Hüseyin, Bağdat'ın birçok mahallerini ve meralarını ele geçirdi. Kaptanlardan kendi muhaliflerine yiyecek taşımamalarını istedi, bunu yasakladı. Muhalifleri tarafında fiyatlar cidden yükseldi. Daha önce Bağdat'tan çıkmamış olanlar bu duruma pişman oldular. Tahir, tüccarların Bağdat'a eşya veya un getirmelerini yasaklayınca, gemiler, Basra'ya ve diğer şehirlere doğru yöneldiler.

İki taraf arasında çok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlardan biri Darbülhicare savaşıydı ki, Emin'in adamları bunda galip oldular. Bu savaşta Tahir'in adamlarından bir kısmı öldürüldü. Emin'in askerlerinden olan bazı ayak takımı Bağdatlılar, çıplak olarak geliyorlar, üzerlerinde sadece ziftlenmiş bir hasır, hasırın altında da içi taş dolu bir torba bulunuyordu. Tahir'in süvarileri uzaktan onlara ok attığı zaman hasırı kalkan gibi kullanıyorlar, böylece oktan korunuyordu-lar. Suvar yaklaşınca ellerindeki sapanla taş atıyordular. İşte bu nedenle bu savaşta Emin'in askerleri Tahir'in askerlerini bozguna uğratmışlardı.

iki taraf arasında meydana gelen savaşlardan biri de Şemmasiye savaşıydı. Bu savaşta Harseme b. A'yün esir düştü. Tahir buna çok üzüldü. Şemmasiye'de Dicle nehri üzerine bir köprü kurulmasını emretti. Bu köprüden yanındaki adamlarıyla birlikte karşı tarafa geçti, kmin'in askerleriyle şiddetlice savaştı. Nihayet onları mevzilerinden Sen püskürttü. Harseme ile beraberindeki diğer esirleri kurtardı.

Muhammed el-Emin, buna çok üzüldü ve bu hususta şöyle bir şiir söyledi:

"Cinlerin ve insanların en yüreklisi ile imtihan edildim. Bu is uzadığında. Ama bu kadar uzamamalıydı.

Her güç sahibi ile birlikte onun yanında bir gözetici vardır. Onu gözetir ve ne söylediğini bilir.

Hiçbir işten asla gafil olmaz; gafiller bir işi zayi ettiklerinde onun haberi olur."

Emin'in durumu cidden zayıfladı. Yanında, askerlerine ve kendine harcayarak parası kalmamıştı. Adamlarının çoğu dağılıp gittiler. Kendisi zelil ve kahra uğramış bir halde yalnız başına kaldı.

Bu sene sona ererken Bağdat'ta insanlar tedirginlik içindeydiler. Ortada çeşitli görüşler dolaşıyordu. Her taraf yanıyor, adamlar öldürülüyor, hırsızlık yapılıyordu. Bağdat'ın durumu cidden kötüleşmişti. Orada her fitne zamanında olduğu gibi kimsenin kimseyi koruduğu da yoktu.

Bu senede Me'mun tarafından görevlendirilmiş olan Abbas b. Musa el-Haşimî insanlara haccettirdi.

Bu senede zahidlerden biri olan Şuayb b. Harb, Mısırlıların imamı Abdullah b. Vehb, Ali b. Mezher'in kardeşi Abdurrahman b. Mez-her, Nafi b. Ebi Nuaym'dan rivayette bulunan meşhur kurralardan Verş lakabıyla tanınan Osman b. Said, hadisçilerin önde gelenlerinden Veki' b. Cerrah er-Revasî vefat ettiler. Veki', vefatında altmışaltı yaşındaydı. [19]

Hicretin Yüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Hüzeyme b. Hazini, Muhammed el-Emin'den ayrılarak Tahir'den eman aldı. Harseme b. A'yün de doğu tarafından Bağdat şehrine girdi. Bu senenin muharrem ayının sekizinde çarşamda günü Hüzeyme b. Hazim ile Muhammed b. Ali b. İsa Bağdat köprüsüne hücum ederek köprüyü ele geçirdiler. Bayraklarını köprüye diktiler. Halkı, Abdullah el-Me'munun halifeliğine bey'ata bulunmaya ve Muhammed el-Emin'i halifelikten hal' etmeye çağırdılar. Perşembe günü de Tahir, doğu yakasından şehre girdi ve bizzat savaşa girişti. Evine kapanan kimselerin güvende olacaklarını duyurdu. Darürrekik ve Kerh mıntıkasında ve diğer yerlerde savaşlar cereyan etti. Ebu Cafer, Huld ve Zübeyde saraylarını kuşattılar. Surlar üzerinden ve Zübeyde kasrı hizasından mancınıklarla şehri dövdüler.
Emin, annesini ve oğlunu yanına alarak Ebu Cafer sarayına taşındı. Yolda iken insanlann çoğu ondan kaçıyordu. Kimsenin kimseye baktığı yoktu. Nihayet Emin, Ebu Cafer sarayına girdi. Daha Önceki ikametgahı olan Huld sarayına mancınıklarla çok taşlar yağdırıl
Ötürü oradan çıkıp bu saraya taşınmıştı. Huld sarayındaki invnietli eşyaların, halıların yakılmasını emretti. Sonra kendisini şiddetli bir kuşatma altına aldılar. Bu kadar sıkıntılı bir halde bulunu-vor-ken ve kuşatma altında olup ölümle yüzyüze gelmiş olduğu halde, bir gece av iŞ1^111^ saraydan çıkıp Dicle kıyısına gitmiş, kendisine iç-iri ve cariye getirilmesini emretmişti. Yanına gelen cariye şarkı okumaya başlamıştı. Ama hep ayrılık ve veda şarkılarıyla ölümü işleyen ifadeler kullandı. Emin ona başka şarkılar okumasını söyleyince cariye buna benzer başka şarkıları okuyordu. Nihayet en son şu şarkıyı okumaya başladı:
"Hareket ve sükunun Rabbine yemin ederim ki,
Ölümlerin pek çok tuzağı vardır.
Gece ile gündüzün birbirlerini izlemesi ve gökteki yıldızların kendi yörüngelerinde dönmeleri ancak hakimiyetin bir sultandan başka bir sultana geçmesi ve eski sultanın hükmünün sona erip başka bir , sultanın başa geçmesi içindir.
Arşın hükümdarına gelince onun hakimiyeti ebedidir.
Fani değildir, ortağı da yoktur."
Emin, bu şarkıyı okuyan cariyeye sövdü ve onu yanından kovdu. Bu sırada bir bardak kırıldı. Emin de bunu uğursuzluk alameti saydı. Cariye gittikten sonra Emin, bir adamın yüksek sesle şu ayet-i kerimeyi okuduğunu işitti;
"Sorduğunuz iş, işte böylece kesinleşmiştir." (Yûsuf, 4i.)
Emin bu ayet-i kerimeyi duyunca, yanında oturmakta olan arkadaşına: 'Yazıklar olsun sana, birşey duymadın mı?" diye sordu.
Aradan bir veya iki gece geçtikten sonra, bu senenin safer ayının dördünde pazar günü, Emin öldürüldü.
Emin, çok sıkıntı çekmişti, kuşatma altında iken durumu cidden zorlaşmıştı. Öyle ki, yiyecek ve içeceği kalmamıştı. Bir gece acıkmıştı; kendisine, ancak bütün aramalardan sonra ancak bir parça ekmek ve de tavuk eti getirmişlerdi. Yemekten sonra su istemişti, ama kendisine su getirememişlerdi, o da sussuz olarak yatmıştı. Sabah olunca da su içmeden öldürüldü. [20]

Muhammed El-Eminin Öldürülmesi

Emin'in durumu zorlaşmca, beraberindeki komutanları, askerleri Ve hizmetçileri toplayıp içinde bulunduğu durum hakkında onlardan görüş istedi. Bazıları: 'Yanında kalan adamlarınla birlikte Cezire'ye Veya Şam'a git. Orada haraç toplar, vergi tahsil eder, adamları çalış-
tırırsın. Böylece güçlenirsin." dediler. Bazıları da: "Tahir'in yanına gider, ondan enan alır ve kardeşin Me'mun'a bey'at edersin. Bunu yapınca kardeşin sana ve ailene yetecek dünyalık verir. Senin amacın rahat ve huzurdur. Bu da tamamiyle eline geçer." dediler. Başka bir grup ise: "Harseme'nin yanına gidip ondan eman dilemen daha uygun olur. Çünkü o sizin azadlınızdır ve o sana daha çok şefkat gösterir " dedi.
Emin, bu görüşe taraftar oldu, safer ayının dördüncü gecesi olan pazar gecesinde yatsıdan sonra buluşmak üzere Harseme ile rande-vulaştı. Sonra hilafet elbisesini ve şalını giyerek oğullarını yanına çağırdı. Onları koklayıp bağrına bastı. "Sizi Allah'a emanet ediyorum." dedi. Yeninin ucuyla gözyaşlarını sildi. Sonra siyah bir ata bindi. Önünde bir mum vardı,
Harseme'nin yanına gittiğinde Harseme kendisine saygı ve tazim gösterdi. Dicle kıyısındaki bir kayığa bindiler. Tahir bunu duyunca öfkelendi ve: "Bütün bu işi gerçekleştiren benim, bundan sonra Emin kalkıp Harseme'nin yanma gidiyor. Bütün bu yararlılıklar Harseme'-ye mal olacak!" dedi ve gidip onları kayıkta yakaladı. Kayığı yana eğdi, içindeki adamlar suya düşüp boğuldular. Yalnız Emin, yüzerek karşı kıyıya geçti. Askerlerden biri onu esir aldı, gelip durumu Ta-hir'e bildirdi. O da birkaç Acem askerini göndererek Emin'in öldürülmesini emretti.
Askerler, Emin'in bulunduğu eve vardılar. İçeride Emin'in bir arkadaşı da vardı. Emin ona şöyle diyordu: "Yanıma gel hele. Bu gece şiddetli bir yalnızlık ve huzursuzluk hissediyorum." Böyle dedikten sonra elbisesine sıkıca büründü, kalbi hızla çarpıyordu. Göğsünden dışarı fırlayacak gibiydi. Acem askerleri içeri girince Emin: "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz." dedi. Sonra askerlerden biri ileri atılıp başına bir kılıç darbesi vurdu. Kendisine vururlarken Emin şöyle diyordu: "Yazıklar olsun size! Ben Rasûlullah (s.a.v.)'ın amcasının oğluyum. Ben Harun Reşid'in oğluyum. Ben Me'mun'un kardeşiyim. Beni öldürmekten Allah'tan korkun, Allah'tan!" Askerler onun bu sözlerine aldırmadılar. Hep birlikte üzerine çullandılar. Başım kestiler. Yüz üstü yere düşmüştü. Başını alıp Tahir'e götürdüler, cesedini yerde bıraktılar. Sonra

sabahleyin gelip onu bir at çuluna sararak alıp götürdüler. Bu hadise bu senenin safer ayının dördünde, pazar gecesi vuku bulmuştu. [21]

Muhammed El-Emin'in Biyografisi

Muhammed el-Emin b. Harun er-Reşid b. Muhammed el-Mehdı b. Mansur Ebu Abdullah. Künyesinin Ebu Musa olduğu d söylenir-
fîaşimî ve Abbasîdir. Annesi, Ümmü Cafer Zübeyde binti Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur'du. Emin, hicretin 170. senesind Rusafe'de doğmuştu.
Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya dedi ki: "Muhammed el-Emin b. Harun Keşid, hicretin 170. senesinin şevval ayında doğdu."
Hicretin 193. senesi cemaziyelahir ayının bitimine onüç gün kala (başka bir rivayete göre ise bu senenin muharrem ayının bitimine beş gün kala) pazar gecesi, Medinetü's-Selam (Bağdat) şehrinde kendisine halifelik geldi. Hicretin 198. senesinde öldürüldü. Kureyş ed-Den-danî adındaki bir asker onu öldürdü. Başım alıp Tahir b. Hüseyin'e götürdü ve kesik başını bir mızrağa geçirip şu ayeti okudu: «De ki: Mülkün sahibi olan Allah'ım...»(ÂM imrân, 26.)
Dört sene yedi ay sekiz gün süreyle halifelik yaptı. Uzun boylu, şişman, beyaz tenli, gözleri küçük ve burun kemeri kalkık bir kimse idi. Mafsal kemikleri iri ve iki omuzurun arasındaki mesafe biraz fazla idi.
Bazıları onu çokça oyun oynamak, içki içmek ve namazı az kılmakla itham etmişlerdir.
İbn Cerir; onun, Sudanlı ve hadım kimseleri çokça yanında bulundurmasından, onlara mal ve mücevher vermesinden, eğlence meclisleri tertiplemesinden, çeşitli beldelerdeki şarkıcıları yanına getirtmesinden, beş tane kayık yaptırmasından bahsetmiştir. Bu kayıklardan biri fil, biri aslan, biri kartal, biri yılan, biri de at şeklinde idi. Bunları yaptırmak için cidden çok para sarfetmişti.
Şair Ebu Nüvas, çok çirkin manalı bir şiirle Emin'i bu yaptıklarından ötürü Övmüştü:
«Cenâb-ı Allah, Emin'e öyle binekler müsahhar kıldı ki, bu binekleri mihrab sahibine (Hz. Süleyman'a) müsahhar kılmamıştı. Bu bineklere binen kimseler, karada yürüdükleri gibi suda da orman aslanına binmiş gibi giderler.»
Sonra Ebu Nüvas, bu kayıklardan herbirini ayrı ayrı şiirinde vas-fetmişti.
Emin, eğlenmek ve gezmek için çok muazzam binalar yaptırmaya özen göstermişti. Bu uğurda cidden çok para harcamıştı. Bu nedenle Çok defalar protesto edilmişti.
ibn Cerir'in anlattığına göre Emin, Huld Sarayı'nı yaptırmak için bol miktarda para sarfetmiş, oraya ipek halılar serdirmiş, altın ve gü-^üş kaplar yaptırmıştı. Nedimlerim meclisinde toplamış, odacısına tia kendisi için yüz güzel cariye hazırlamasını ve onları onar onar huzura almasını, bunların sırayla gelip şarkı okumalarını, ilk gelenler
görevlerini ifa ettikten sonra diğer on cariyenin gelmesini ve koro halinde şarkı okumalarını emretmişti. İlk on cariye gelip huzura girdiklerinde koro halinde şu şarkıyı okudular:
«Reislerden birinin Kisra'ya günün birinde ihanet edişi gibi, Yerini almak için onu öldürdüler.»
Emin, bu şarkıdan ötürü odacısına gazaplandı. Başına şarap bardağıyla vurdu ve adamın kendisini aslanın önüne atmasını istedi. O da kendisini aslanın önüne attı. Aslanlar onu parçalayıp yediler. Sonra on kişilik diğer cariye grubunun gelmesini emretti. Bunlar da gelip ona şu şarkıyı okudular:
«Malikin öldürülmesine sevinen kimse, Güpe gündüz karılarımızın yanına gelsin.
Kanlarımızın saçı başı açık halde ona ağıt döktüklerini ve sabah ağarmadan önce yüzlerini tokatladıklarını görecektir.»
Emin, bu cariyeleri de kovdu ve on kişilik başka bir grubun gelmesini emretti. Bunlar huzuruna gelir gelmez koro halinde şu şarkıyı okumaya başladılar:
«Ömrün hakkı için Küleyb senden daha çok yardım edici, Suç bakımından da kanlı suçlara senden daha yatkındır.»
Emin, bunları da kovdu ve hemen ayağa kalkıp oturmakta olduğu meclisin yakılıp yıkılmasını emretti.
Emin, edebiyattan iyi anlayan bir kimseydi. Fesahat sahibiydi, şiir söylerdi. Şiir için şairlere çok armağanlar verirdi. Kendisinin şairi, Ebu Nüvas idi. Onun için çok güzel medhiyeler yazmıştı. Ebu Nü-vas'i, Harun Reşid'in hapishanesinde zındıklarla bir arada görmüş, onu huzuruna getirip serbest bırakmıştı. Ona para ve mal vermiş, nedimleri arasına katmıştı. Sonra bir defasında içki içmesi yüzünden onu hapse atmış, uzun müddet hapiste tutmuştu. Sonra serbest bırakmış ve bir daha içki içmemek üzere ondan kesin söz almış, ayrıca tüysüz oğlanlarla cinsel ilişkide bulunmaması için kati söz vermesini istemiş; o da, bu sözü vermiş ve sözünü tutmuştu. Emin'in kendisine tevbe ettirmesinden sonra Ebu Nüvas asla bu kötülükleri irtikab etmemişti.
Kisaî'den edebiyat Öğrenmiş, onun yanında Kur'ân okumuştu. Hatib Bağdadî'in rivayetine göre, Mekke'de vefat eden bir oğlu için kendisine başsağlığı dilekleri sunulduğunda şöyle demişti:
(sa.v.), bir hadisinde şöyle buyurmuştur:
«İhramh iken ölen kişi telbiye getirerek haşrolunacaktır.»
Emin ile kardeşi Me'mun arasında meydana gelen ayrılık ve ihtilafı Önceki sayfalarda anlatmıştık. Bu ihtilaf, onun hal' edilip azledil-rnesi ile neticelenmişti. Sonra muhasara altına alınıp sıkıştırılmış ve neticede öldürülmüştü. Muhasaranın son

zamanlarında Harseme ile anlaşmak ve eman almak mecburiyetinde kalmıştı. Harseme ile birlikte bir kayıkta iken suya atılmış, yüzerek karşı kıyıya geçmişti. Halktan birinin evine girmiş ve saklanmıştı. Orada son derece korku ve dehşete kapılmış, aç ve çıplak kalmıştı. Ev sahibi, ona sabır telkin etmiş, günahından ötürü mağfiret dilemesini tavsiye etmişti. O da gecenin bir kısmında sabır ve istiğfarla meşgul olmuştu.

Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab'ın askerleri onu aramaya başlamışlar ve gelip bulunduğu evde yakalamışlardı. Evin kapısı çok dardı. Kendini askerlere karşı elindeki yastıkla korumaya çalışmıştı. Ona ulaşamamışlar, nihayet arkadan gelerek başına veya böğrüne kılıçla vurmuşlar, spnra başını kesmişler, kafasını ve gövdesini alıp Tahir'e götürmüşlerdi. Tahir buna çok sevinmişti.

Kesik başının bir mızrağa geçirilmesini, belirli bir yere dikilmesini, sabah olunca insanların En-bar kapısı yanında onu seyretmelerini istemişti. Ona bakan kimselerin sayısı çoktu.

Sonra Tahir, Emin'in kesik başını, amcası oğlu Muhammed b. Mus'ab ile birlikte Me'mun'a göndermişti. Onunla birlikte bir aba, bir kırbaç ve bir de ayakkabı göndermişti. Bu ayakkabı, hurma yaprağından ve lifinden yapılmış olup içi astarlıydı. Bunlar Zürriyaseteyn'e teslim edilmiş, o da bunları bir kalkan içine koyarak Me'mun'un huzuruna götürmüştü. Me'mun, Emin'in kesik başını görünce secdeye kapandı ve başı getirene 1.000.000 dirhem para verilmesini emretti.

Emin'in kesik başı getirildiği zaman Zürriyaseteyn, Tahir'i kınayarak: «Biz kendisine Emin'i esir olarak getirmesini emretmiştik. Ama o Emin'i, boğazlanmış halde bize gönderdi.» demişti. Me'mun da: «Geçti, geçti.» karşılığını vermişti.

Tahir, Me'mun'a bir mektup yazarak olup biten hadiseler hakkında bilgi vermiş ve aralarındaki olayları anlatarak onu herşeyden haberdar etmişti.

Emin öldürülünce, fitne sakinleşti. Şer alevleri söndü ve halk güvene kavuştu. Gönüller huzur buldu. Tahir de cuma günü Bağdat'a girdi. Halka beliğ bir hutbe irad etti. Bu hutbede birçok Kur'ân ayeti okudu. Cenâb-ı Allah'ın dilediği gibi hüküm verip dilediği işi yapacağın anlattı. Halka, cemaattan ayrılmamalarım, emir dinleyip itaat etmelerini bildirdi. Sonra ordugaha gitti ve orada ikamete başladı.

Emin'in annesi Zübeyde'nin, Ebu Cafer kasrından eski ikametga-
hı olan Huld Sarayı'na dönmesini emretti. Zübeyde de bu senenin re-biyülevvel ayının 12'sinde cuma günü buraya gitti. Oğullan Musa ile Abdullah'ı; amcaları Me'mun'un yanında kalmaları için Horasan'a gönderdi. Böyle yapması, gerçekten isabetli olmuştu.

Emin'in öldürülmesinden beş gün sonra, bir grup asker Tahir'e karşı ayaklandılar ve ondan erzaklarını istediler. O esnada Tahir'in yanında para ve mal yoktu. Askerler gruplara ayrıldılar, çeşitli topluluklar meydana getirdiler ve Tahir'in bazı eşyalarım yağmalayarak: «Ya Musa, ya Mansur!» diye seslendiler. İsyancılar, Emin'in oğlu ve "Hakkı söyleyen" lakabıyla bilinen Musa'nın orada olduğunu sandılar. Oysa Tahir, Musa'yı amcası Me'mun'a göndermişti. Tahir de beraberindeki komutanlarla bir tarafa çekildi ve bu ayaklanan askerlerle savaşmaya karar verdi. Sonra ayaklanan asiler Tahir'e dönüp özür dilediler. Pişman oldular. Tahir onlara, halktan borç almış olduğu 20.000 dinarla dört aylık maaşlarının verilmesini emretti. Böylece gönüller hoş oldu.

Sonra İbrahim b. Mehdi, Zübeyde'nin oğlu Muhammed el-Emin'in öldürülmesine acıdı ve ona ağıt yaktı. Me'mun bunu duyunca onu kınayıp azarlayan bir mektup gönderdi.

İbn Cerir, halkın Emin için yaptığı bazı ağıtları nakletmiş ve onu hicveden bazı şairlerin şiirlerinden de bir miktar aktarmıştır. Ayrıca Tahir b. Hüseyin'in, onu öldürürken söylemiş olduğu şu şiiri naklet-miştir:

«Zor ve güç kullanarak insanlara hakim oldun, zorbaları Öldürdün.

Halifeliği Merv tarafina Me'mun'a doğru yönlendirdin.» [22]

Harun Reşidin Oğlu Abdullah El-Me'mun'un Halifeliği

Kardeşi Muhammed el-Emin'in, bu senenin safer ayının dördünde (başka bir rivayete göre muharrem ayında) öldürülmesi üzerine memleketin doğusunda ve batısında Me'mun'un halifeliğine kesin olarak bey'at edildi. Me'mun; Hasan b. Sehl'i Irak Fars, Ahvaz, Küfe, Basra, Hicaz ve Yemen vilayetlerine vali atamakla görevlendirdi. Hasan b. Sahi de bu vilayetlere valiler tayin edip gönderdi. Tahir b. Hüseyin'e mektup yazarak Nasr b. Şebes'le savaşması için Rakka'ya g1*" meşini emretti. Onu Cezire, Şam, Musul ve Mağrib valiliklerine atadı. Harseme b. A'yün'e de bir mektup yazarak onu Horasan liliğ0 tayin ettiğini bildirdi.

Bu senede Abbas b. İsa el-Haşimî insanlara haccettirdi.

Bu senede Süfyan b. Uyeyne, Abrurrahmen b. Mehdi ve Yahya el- vefat ettiler. Bu üç kişi hadis, fıkıh ve kişilerin adları hususunda âlimlerin önde gelenleri idiler. [23]

Hicretin Yüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senede Me'mun tarafından vali olarak atanan Hasan b. Sehl Bağdat'a geldi. Bağdat'ın çeşitli kasabalarına kendi vekillerin gönderdi. Tahir; Cezire, Şam, Mısır ve Mağrib beldelerinin valiliğine; Harseme de Horasan valiliğine gitti.

Geçen senenin sonlarında zilhicce ayında Hasan el-Hereş ortaya çıkarak Muhammed ailesinden Rıza'ya bey'at etmeleri için halka çağrıda bulunmuş ve vergiler toplamıştı. Hayvanları yağmalayıp ülkede fesad çıkarmıştı. Me'mun, onun üzerine bir grup asker gönderdi ve bu senenin muharrem ayında kendisini öldürttü.
Bu senede Kûfe'de Muhammed b. İbrahim b. İsamail b. İbrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib, cemaziyelahir ayının onunda perşembe günü ortaya çıkarak halkı Muhammed ailesinden Rıza'ya bey'at etmeye, kitap ve sünnetle amelde bulunmaya davet etti. Kendisine İbn Taba Taba deniliyordu. İbn Taba Taba, kendi işlerinin idaresi ve savaş işlerinin yürütülmesi için Ebü's-Seraya es-Sırri b. Mansur eş-Şeybanî'yi görevlendirmişti. Kûfeliler, ona muvafakat ettiler. Uzaklardan gelerek etrafında toplandılar. Küfe çevresindeki bedeviler de ona geldiler.
Kûfe'de, Hasan b. Sehl tarafından atanan naib Süleyman b. Ebi Cafer el-Mansur vardı. Hasan b. Sehl, İbn Taba Taba'ya haber göndererek kendisim kınayıp ayıpladı. Onun üzerine, Zahir b. Zübeyr b. Müseyyeb komutasında 10.000 süvari gönderdi. İki taraf Küfe dışında savaştılar. Taba Taba'nın askerleri Zahir'i bozguna uğrattılar, or-dugahındaki eşyaları yağmaladılar. Bu hadise bu senenin cemaziyelahir ayının sonunda, çarşamba günü meydana gelmişti. Ertesi gün Şiilerin emiri İbn Taba Taba, ani bir şekilde öldü. Bir rivayette anlatıldığına göre, Ebü's-Seraya onu zehirlemiş, yerine Muhammed b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib adında genç bir delikanlıyı geçirmişti. Zahir de beraberindeki geri kalan adamlarıyla geri çekilerek ibn Hübeyre kasrına gitmişti.
Hasan b. Sehl, Abdus b. Muhammed komutasında 4.000 süvariyi Fahir'e takviye kuvveti olarak gönderdi. Bu birlik, Ebü's-Seraya ile karŞÜaştığında Ebü's-Seraya bunları bozguna uğrattı ve Abdus'un ^damlarından bir kişi dahi kurtulamadı. Bundan sonra Talibiler bu DeWelere yayıldılar. Ebü's-Seraya, Kûfe'de kendi adına dirhem ve di-ar bastırdı, üzerine de şu ayet-i kerimeyi yazdırdı:
«Doğrusu Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi sıra halinde savaşanları sever.» (es-Saff, 4.)
Sonra Ebü's-Seraya, askerlerini Basra, Vasıt ve Medain'e gönderdi. Bu birlikler, oradaki naipleri bozguna uğratarak sözü edilen şehirlere zorla girdiler. Kuvvetleri fazlalaştı.
Hasan b. Sehl, bu durumdan kaygılanarak Harseme'ye bir mektup yazıp Ebü's-Seraya ile savaşmak üzere kendisinin yardıma çağırdı. Ama Harseme önce bu çağrıya icabet etmedi. Daha sonra geldi Ebü's-Seraya'nın karşısına çıktı. Ebü's-Seraya defalarca mağlup oldu. Geri püskürtüldü. Nihayet Küfe'ye kadar geri gitti. Talibiler, Kûfe'de-ki Abbasilerin evlerine hücum edip oraları yağmaladılar. Tarlaları ve çiftlikleri tahrib ettiler. Çok çirkin işler yaptılar.
Ebü's-Seraya, Medain halkına haber gönderip onları yardıma çağırdı. Onlar da bu çağrısına icabet ettiler.
Sonra Mekke'ye hac işlerini yürütmek üzere Hüseyin b. Hasan el-Eftas'ı gönderdi. Ama Hüseyin alenen Mekke'ye girmekten korktu. Mekke naibi Davud b. İsa b. Musa b. Ali b. Abdullah b. Abbas onun gelmekten olduğunu duyunca korkarak Mekke'den kaçıp Irak'a gitti. İnsanlar üç gün imamsız kaldılar. Müezzin Ahmed b. Muhammed b. Velid el-Ezrakî'den imamlık yapmasını istediklerinde, o imamlık yapmaya yanaşmadı. Mekke kadısı Muhammed b. Abdurrahman el-Mah-zumî'den imamlık yapmasını istediler. O da bu isteği yerine getirmedi ve: «Kim için dua edeceğim? Artık beldelerin naibleri kaçıp gitmişler.» dedi. Bunun üzerine Mekkeliler bir adamı öne geçirdikler. O adam halka öğle ve ikindi namazlarını kıldırdı.
Bu haber Hüseyin el-Eftas'a ulaştırılınca o akşam namazı vaktinden önce on adamıyla birlikte Mekke'ye girdi. Ka'be'yi tavaf etti. Sonra geceleyin Arafat'a gidip vakfe yaptı. Cemaata sabah namazını Müzdelife'de kıldırdı. Hac menasikinin ifa edileceği diğer günlerde Mina'da kaldı. Halk, imamsız olarak Arafat'tan Mekke'ye döndü.
Bu senede İshak b. Süleyman, İbn Nünıeyr, İbn Sabur, Muti el-Belhî'nin babası Arar el-Anbarî ve Yunus b. Bükeyr vefat ettiler. [24]

Hicretin İkiyüzüncü Senesi

Bu senenin ilk gününde Hüseyin b. Hasan el-Eftas, üçgen şeklinde yapılmış bir hasır üzerinde Makam-ı İbrahim'in arkasında oturdu. jCa'be'nin üzerinde bulunan Abbasi örtülerinin çıkarılmasını emretti. «Ka'be'yi onların örtülerinden temizleyeceğiz.» dedi ve Ka'be'ye, üzerinde Ebu s-Seraya'nm adı yazılı iki sarı örtü geçirdi. Sonra Ka'be'de-
ki malları aldı.
Abbasilerin buradaki mallarım araştırdı ve ganimet kabul ederek bu mallara el koydu. Öyle ki, bazı kimselerin mallarını ellerinden alıyor ve bunların, siyah giyinen Abbasilere ait olduğunu iddia ediyordu. Halk, onun yüzünden dağlara kaçıp gitti. Sütunların tepelerindeki altın işlemeleri alarak erittirdi. Çok uğraştıktan sonra, sütunların tepesindeki altınlardan ancak az bir miktar elde edilebiliyordu. Mes-cid-i Haram'daki şebekeleri söküp ucuz fiyata sattılar. Çok kötü bir durum ortaya koydular.
Hüseyin b. Hasan el-Eftas, bu arada Ebu s-Seraya'mn öldürüldüğünü duyunca, bunu etrafındakilerden gizledi. Talibilerden yaşlı bir adamı Mekke'ye emir tayin etti. Kötü yönetimini devam ettirdi. Sonra muharrem ayının 16'smda Mekke'den kaçtı. Bunun sebebi, Harse-me'nin Ebü's-Seraya'yi mağlub etmesi, ordusunu bozguna uğratması onu ve beraberindeki Talibileri Kûfe'den kovması idi. Harseme ile Mansur b. Mehdi, Kûfe'ye girdiler. Halka eman verdiler, kimseye ilişmediler,
Ebü's-Seraya, beraberindeki adamlarıyla Kadisiye'ye gitmiş, oradan ayrılıp yola koyulduğu sırada Me'mun'un bazı askerleri karşısına çıkmıştılar. Bu askerler onu bozguna uğrattılar ve ağır şekilde yaraladılar. Sonra bunlar Cezire'ye, Ebü's-Seraya'nın

Re'sul-Ayn'daki konağına gittiler. Yine bunların karşılarına bazı askerler çıktı ve Ebus-Seraya'yı esir alıp Hasan b. Senl'in bulunduğu Nahrevan şehrine götürdüler. O da Ebü's-Seraya'mn boynunun vurulmasını emretti. Kendisinden son derece korkmuştu. Kesik başı şehirde dolaştırıldı. Gövdesinin de ikiye bölünerek Bağdat köprülerine asılmasını emretti.
Ebü's-Seraya'nın isyan hareketini başlatmasıyla öldürülmesi arasında on aylık bir süre geçmişti.
Hasan b. Sehl b. Muhammed, Me'mun'a Ebü's-Seraya'nın başını
gönderdi. Şairin biri bu konuda şöyle demişti;
«Ey mü'minlerin emiri! Hüseyin b. Sehl vurduğunu görmedin mi?senin kılıcınla onu
Onun, yani Ebü's-Seraya'nın kesik başını Merv şehrinde dolaştırdı ve bu, âlemler için kalıcı bir ibret oldu.»
Basra şehri, Talibilerden Zeyd b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali'nin elinde bulunuyordu. Buna Zeyd en Nar deniliyordu. Çünkü Abbasilere ait çok evleri yakmıştı. Ali b. Said, onu esir aldı, kendisine eman verdi. Onu ve beraberindeki komutanları Talibilerle savaşmak üzere Yemen'e gönderdi.
Bu senede İbrahim b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali ortaya çıkıp isyan hareketini başlattı Yemenlilerden çok kimseyi öldürdüğü için kendisine "Kasap" anlamına gelen "Cezzar" deniliyordu. Yemenlilerin mallarını ganimet edindi. Önceki sayfalar-- da da anlattığımız gibi İbrahim b. Musa Mekke'de kalmış, orada birçok kötülükler icra etmişti. Ebü's-Seraya'nm öldürüldüğünü duyunca Yemen'e kaçmıştı. Yemen naibi onun durumunu haber alınca Ye-men'i bırakarak Horasan'a gitti. Mekke'den geçerken oradaki annesini de yanına aldı. İbrahim b. Musa, Yemen ülkesini istila etmiş ve anlatımı burada uzun sürecek savaşlar cereyan etmişti.
Muhammed b. Cafer el-Alevî, kendi görüşünden ve iddialarından vazgeçti. Mekke'de iken, halifelik iddiasında bulunuyordu İddiasından vazgeçerken şöyle demişti. «Ben Me'mun'un vefat ettiğini sanıyordum. Oysa hayatta olduğu kesinlik kazanmıştır. Daha önce halifelik için iddiada bulunduğumdan ötürü Allah'tan mağfiret diliyor ve ona tevbe ediyorum. Halifeye itaate dönüyorum. Ben Müslümanlardan biriyim.»
Harseme, Ebü's-Seraya ile bareberindeki hilafet valilerinden Muhammed b. Muhammed'i bozguna uğrattığında, bazı kimseler Me'-mun'a giderek, Harseme'nin Ebü's-Saraya ile haberleştiğini ve isyanı başlatmasını ona kendisinin emrettiğini söyleyip iftirada bulundular. Bunun üzerine Me'mun, Harseme'yi Merv şehrine çağırdı. Görevlilere emir vererek huzurunda onu dövdürdü, sonra hapse attırdı. Bundan birkaç gün sonra da öldürttü. Bu haber tümüyle gizlendi. Böylelikle onun defteri durulmuş oldu.
Harseme'nin ölüm haberi Bağdat'a ulaştığında, halk tabakası ve isyancılar, Irak naibi Hasan b. Sehl ile alay etmeye başlayarak «Biz Harseme'ye ve onun valilerine, ülkemizde kalmaları hususunda rıza göstermiyoruz.» dediler. Yerine naib olarak İshak b. Musa el-Mehdiyı geçirdiler. Bağdat'ın iki taran da bu hususta görüş birliği yaptılar.
Hasan b. Sehl'in etrafında, ümera ve askerlerden oluşan bir ce-aat toplandı. Halkın kendilerine uyacağı komutanları halka gönde-erek onları savaşa teşvik ettirdi. Böylece bu senenin şaban ayında d üç gün süreyle savaş cereyan etti. Sonra ramazan ayında ralarmda üç gün rfedecekleri erzakı vermesinin vakti geldi. Fakat vermedi, zilkade ayına, hasat mevsimine kadar geciktirdi.
Zilkade ayında kendisine Zeyd en-Nar denilen ve Ebü's-Seraya'-nin kardeşi olan Zeyd b. Musa ortaya çıkıp isyan hareketin başlattı. Enbar taraflarında ortaya çıkmıştı. Bağdat naibi Ali b. Hişam, onun üzerine adamlar gönderdi. Kendisini yakalatıp huzuruna getirtti. Böylece Allah onun isyan ateşini söndürdü.
Halife Me'mun, bu senede geride kalmış Abbasileri aratmaya başladı. Ne kadar Abbasi bulunduğunu tesbit ettirdi. Bunların sayısı kadm erkek olmak üzere 33.000'i buluyordu.
Bu senede Bizans imparatoru İlyon Öldürüldü. İlyon, Bizanslılara yedi yıl süreyle imparatorluk yapmıştı. Ölümünden sonra imparatorluğa onun naibi Mihail geçti.
Bu senede Me'mun, Yahya b. Amir b. İsmail'i öldürdü. Çünkü o, Me'mun'a: «Ey kafirlerin emiri!» diye hitab etmişti. Bu nedenle eli kolu bağlı olarak Me'mun'un huzurunda Öldürüldü.
Bu senede Reşid'in oğlu Muhammed b. el-Mutasım insanlara haccettirdi.
Bu senede Esbat b. Muhammed, Ebu Damre Enes b. İyaz, Müslim b. Kuteybe, Ömer b. Abdülvahid, İbn Ebi Füdeyk, Mübeşş b. İsmail, Muhammed b. Cübeyr ve Muaz b. Hişam vefat ettiler. [25]

Hicretin İkiyüzbirinci Senesi

Bu senede Bağdat halkı, Mansur b. Mehdi'ye halife olması için teşvikte bulundular, ama o buna yanaşmadı. Bu defa Me'mun'un vekili olmasını ve hutbede onun için dua etmesini teklif ettiler. Bu tekliflerini kabul etti. Bağdatlılar, bu yüzden aralarında cereyan eden birçok savaşlardan sonra, Hasan b. Sehl'in naibi olarak Bağdat'ta bulunan Ali b. Hişam'ı kovdular.
Bu senede hırsızlar, yankesiciler ve fasıklar Bağdat ve çevresindeki köylerde umumi bir bela haline geldiler. Bunlar, adama gelip ön-Ce kendisinden Ödünç para istiyorlar, adam vermeyince evindeki tüm 6Şyalannı alıp götürüyorlardı. Bazan genç oğlanlara ve kadınlara da saldırıyorlardı. Köy halkına geliyorlar, davarlarını ve sürülerini önleme katıyorlar, beğendikleri oğlan ve kadınları da alıp götürüyorlar-J- Katr-ü Bel kasabasının mallarını yağmalamışlar, geride hiçbir şey bırakmamışlardı.

Halid ed-Deryuş adında bir adam, halkı bunlara karşı birleşmeye çağırdı. Horasanlılardan Sehl b. Selame Ebu Hatim el-Ensârî adında bir adam da bu iş için halka çağrıda bulundu. Bunların etrafında bir topluluk oluştu. Bu fasık, yankesici ve gaspçıların şerlerinden insanları korudular, onlarla savaştılar, yeryüzünde fesat çıkarmalarına engel oldular. İşler tekrar düzeldi ve eski haline döndü. Bu hadise, bu senenin şaban ve ramazan ayında vuku bulmuştu.
Bu senenin şevval ayında Hasan b. Sehl, Bağdat'a döndü, askerlerle barış yaptı. Mansur b. el Mehdi ile kendisine uyan ümera birbirlerinden ayrıldılar.
Bu senede Me'mun, Ali er-Rıza b. Musa el-Kazım b. Cafer es-Sa-dık b. Muhammed b. Hüseyin eş-Şehid b. Ali b. Ebi Talib'i kendisinden sonra veliaht olması için halktan bey'at aldı ve bu veliahdına da Âl-i Muhammed'den Rıza adını verdi. Artık siyah giysilerin»çıkarıl-masını, yerine yeşil giysilerin giyilmesini emretti. Kendisi ye askerleri de siyah giysiler yerine yeşil giysiler giydiler. Bu hükmünü bütün beldelere ve mıntıkalara yazdı. Veliahdına hicri 201. senenin ramazan ayının ikinci gecesinde, sah gecesi bey'at edildi.
Me'mun, Ali er-Rıza'nın, Ehl-i Beyt'in en hayırlı kişisi olduğunu anlamıştı. Abbasiler içerisinde; onun gibi liyakatli, onun gibi salih amel işleyen, onun gibi dindar olan başka bir kimse yoktu. Bu nedenle Me'mun onu kendisinden sonrası için veliaht tayin etti. [26]

Bağdatlıların İbrahim B. Mehdiye Bey'at Etmeleri

Me'mun'un veliahd olarak Ali er-Rıza için bey'at aldığına dair haberler ulaşınca, halk kendi arasında ayrılığa düştü. Kimi bu habere uyup bey'at etti, kimi uymayıp bey'attan imtina etti. Abbasilerin tümü bu bey'ata yanaşmadı. Bu nedenle Mehdi'nin oğulları İbrahim ile Mansur, karşı harekete geçtiler.
Zilhicce ayının bitimine beş gün kala salı günü, Abbasiler, İbrahim b. Mehdiye bey'atlannı açığa vurdular ve ona "Mübarek" lakabını taktılar. İbrahim, siyah renkliydi. Ondan sonra da kardeşinin oğlu İshak b. Musa b. Mehdi'nin veliahtlığına bey'a ettiler ve Me'mun'un halifeliğini tanımadılar. Zilhiccenin bitimine iki gece kala cuma günü olduğunda, halk, önce Me'mun, sonra da oğlu İbrahim için dua yapmak isteyince büyük çoğunluk; «Sadece İbrahim için dua edin.» dediler. Bu nedenle arkalarında ihtilaf ve kararsızlık görüldü. Cuma namazı kılınmadı. İnsanlar o gün yalnız başlarına dörder rekat öğle namazı kıldılar.
Bu senede Taberistan naibi, o bölgenin dağlarını, Lariz ve Şirez beldelerini fethetti. İbn Hazm'ın anlattığına göre Süllem el-Hasir bu konuda bir şiir söylemiştir. İbn Cevzı ile diğerlerinin anlattığına göre ise Süllem bundan iki sene önce vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir
Bu senede Horasan, Rey ve İsfahan halkı şiddetli bir kıtlığa maruz kaldılar. Gıda maddeleri aşırı şekilde pahalılandı.
Bu senede Bebek el-Hürremî harekete geçti. Aşağı tabakadan ve cahillerden bir grup kendisine tabi oldular. Bunlar, ruh göçünün varlığını iddia ediyorlardı. Bunun akibeti hakkında bilgiler, ilerideki sayfalarda verilecektir.
Bu senede İshak b. Musa b. İsa el-Haşimî insanlara haccettirdi.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden Ebu Üsame Hammad b. Üsa-rae Hammad b. Mes'ade, Haresi b. Ammare, Ali b. Asım, Ebü's-Sera-. ya'nm arkadaşı Muhammed b. Muhammed vefat ettiler. Küfe halkı, İbn Taba Taba'dan sonra Muhammed b. Muhammed'e bey'at etmişti. [27]

Hicretin İkiyüzikinci Senesi

Bu senenin ilk gününde, Bağdat şehrinde İbrahim b. el-Mehdi'nin halifeliğine bey'at edildi ve Me'mun halifelikten hal' edildi Muharrem ayının beşinde cuma günü, İbrahim b. Mehdi minbere çıktı. Halk ona bey'atta bulundu ve kendisine, "Mübarek" lakabı takıldı. Küfe ve Sevad topraklarına sahip oldu. Askerler kendisinden erzaklarını istediler. Biraz geciktirdi, sonra herbirine 200'er dirhem verdi. Ayrıca Se-. vad toprağından da her birine birşeyler verilmesine hükmetti. Bunun üzerine askerler Sevad'a giderek buldukları herşeyi yağmaladılar. Çiftçilerin ürünlerini ellerinden aldılar, sultanın payına düşen ürünlere de el koydular.
İbrahim b. Mehdi, Bağdat'ın doğu yakasına Abbas b. Musa el-Ha-di'yi; batı yakasına da İshak b. Musa el-Hadi'yi naib tayi etti.
Bu senede Mehdi b. Ulvan adında bir Harici ortaya çıkarak isyan hareketi başlattı. İbrahim de Harun Reşid'in oğlu Ebu İsha el-Muta-sım'ın komutasında bir ümera cemaatını bir grup askerle birlikte onun üzerine gönderdi. Onu bozguna uğrattı, tuzağını başına geçirdi.
Bu senede Ebü's-Seraya'nın kardeşi ortaya çıktı. Kûfe'de beyaz elbiseler giydi. İbrahim b. Mehdi, onu öldürecek birini üzerine saldı. Gönderilen bu adam, Ebu s-Seraya'nm kardeşini öldürdü ve kesik ba-Şmı İbrahim'e gönderdi.
Bu senenin rebiyülahir ayının 14. gecesinde gökte bir kırmızılık belirdi, sonra bu kırmızılık gitti. Semada gecenin sonuna kadar iki kızıl çizgi görüldü, gecenin sonunda bunlar da kayboldu.
ibrahim ile Me'mun'un askerleri arasında, Kûfe'de savaşlar çereyan etti. İki taraf şiddetlice çarpıştılar. İbrahim'in askerleri,

siyahlar giyinmiş, Me'mun'un askerleri ise yeşiller giyinmişlerdi. Aralarındaki savaş, receb ayının sonuna kadar devam etti.
Bu senede İbrahim b. Mehdi, Sehl b. Selanıe adındaki gönüllüyü yakalatıp zindana attı. Çünkü Sehl'in etrafında iyiliği emredi kötülüğü meneden bir grup insan oluşmuştu. Bunlar her ne kadar bu güzel görevi ifa ediyorlarsa da; hadlerini aşıp sultanın aleyhinde bulunmaya başlamışlar; halkı, kitap ve sünnete uyup kıyamda bulunmaya davet etmişlerdi. Sehl'in evinin kapısı, sultan kapısına dönmüştü. Kendisinin ve adamlarının üzerinde, silahlar ve hakimiyet debdebesi vardı. Sultanın askerleri onunla savaştılar ve kendisi ile adamlarım kırıp geçirdiler. O da silahı bıraktı, kadınlar ve seyirciler arasına kaçıp evlerden birinde gizlendi. Yakalanıp İbrahim'in huzuruna getirildi. İbrahim onu zindana attı. Zindanda tam bir sene kaldı.
Bu senede Me'mun, Irak'a gitmek üzere Horasan'dan yola çıktı. Bunun sebebi de şuydu: Ali b. Musa er-Rıza, Me'mun'a insanların Irak'ta fitne ve ihtilafa düştüklerini; Haşimilerin halka, Me'mun'un büyülenip zindana atıldığını bildirdiklerini, halkın Ali b. Musa'nın veliahtlığı için bey'at alınmasına karşı çıktığım ve Hasan b. Sehl ile İbrahim b. el-Mehdi arasında savaşlar cereyan ettiğini bildirmişti. Me'mun da ümera ve yakınlarından bir grubu yanma toplantıya çağırmış, bu durumu onlara sormuştu. Onlar da söylediklerinden sorumlu tutulmayacaklarına dair kendisinden söz aldıktan sonra, Ali er-Riza'nm sözlerini doğrulamış ve şöyle demişlerdi:
«Fadl b. Sehl, sana Harseme'nin öldürülmesini güzel gösterdi. -Oysa Harseme senin samimi adamındı. Şimdi sen, Fadl b Sehl'i hemen öldür. Tahir b. Hüseyin'e gelince; o, senin halifeliğine zemin hazırlayıp ve halifeliğin tümüyle senin eline geçmesine yardımcı olmasına rağmen, sen onu Rakka'ya sürgün ettin. O da orada pasif bir şekilde oturmakta ve sen onu hiçbir işe karıştırmamaktasın. Her taraf kötülük kaynıyor; fitne, memleketin her tarafına dal budak salmış!»
Me'mun, bu haberlerin doğrulanması üzerine, Bağdat'a hareket etmek için etrafına emir verdi.
Fadl b. Sehl, ümera ve yakınlarının Me'mun nezdinde kendisi a-leyhinde ittifak kurduklarını anlayınca; bir kısmını dayağa çekti, bir kısmının sakallarını yoldu. Me'mun da Bağdat'a gitmek üzere yola koyuldu. Serahs'a vardığı sırada, halktan bir grup, hamamda bulunan Me'mun'un veziri Fadl b. Sehl'e saldırarak kendisini kılıçla öldürdüler. Bu hadise, bu senenin şevval ayının ikisinde, cuma günü vuku bulmuştu. Fadl, öldürüldüğünde altmış yaşında idi.
Me'mun, Qnu Öldürenlerin peşine adamlar takıp aratmaya başladı, yakalanıp getirildiler. Bunlar dört köle idi. Sonra Fadl b Sehl'in kardeşi Hasan'a mektup yazarak başsağlığı dileğini iletti ve Fadl'm verine kendisini vezirliğe atadı. Me'mun, ramazan bayramının birinci gününde Serahs'tan hareket ederek Irak yoluna koyuldu. İbrahim b. Mehdi ise Medain'de bulunuyordu Karşısında, Me'mun tarafından gönderilen ve kendisiyle savaşan bir askeri birlik vardı.
Bu senede Hasan b. Sehl'in kızı Boran evlendi. Ali b. Musa er-Rı-Za kızı Ümmü Habib'i gelin etti, oğlu Muhammed b. Ali b Musa'yı da diğer kızı Ümmü Fadl ile berdel yaptırarak evlendirdi.
Bu senede Ali er-Rıza'nm kardeşi İbrahim b. Musa b. Cafer, insanlara haccettirdi ve Me'mun'dan sonra kardeşi için dua yaptı Hac vazifesini ifa ettikten sonra Yemene döndü. Çünkü Yemen'i Han-deveyh b. Ali b. Musa b. Mahan istila etmiş ve orada hakimiyetini.
ilan etmişti.

Bu senede Eyyüb b. Süveyd, Damüre, Amr b. Habib, vezir Fadl b. Sehl ve Ebu Yahya el-Hammanî vefat ettiler. [28]

Hicretin İkiyüzüçüncü Senesi

Bu senede Me'mun Irak'a ulaştı. Tus şehrine uğrayıp orada mola verdi. Babasının mezarı yanında, safer ayının birkaç gününü geçirdi.
Bu ayın sonunda, bir gün Ali b. Musa er-Rıza, üzüm yerken ansızın öldü. Me'mun, cenaze namazını kıldırıp babası Harun Reşid'in bitişiğine defnetti. Görünüşte onun için çok üzüldü. Hasan b. Sehl'e mektup yazarak başsağlığı diledi ve ne kadar çok üzüldüğünü anlattı. Abbasilere de mektup yazarak şöyle dedi: «Benden sonraki dönem için Ali b. Musa er-Rıza'yı veliaht tayin ettiğimden ötürü bana kızmıştınız. İşte şimdi o vefat etti. Tekrar emrimi dinlemeye ve bana itaat etmeye dönün.»
Abbasiler de ona, bayağı bir kimseye yazılacak şekilde, en ağır cevapları içeren bir mektup yazıp gönderdiler.
Bu senede bazı asiler, Hasan b. Sehl'e saldırdılar. Onu zincire vurup bir eve hapsettiler. Emirler, bu durumu bir mektupla Me'mun'a bildirdiler. O da gönderdiği cevabi mektupta: «Şu mektubumun ardı sıra hemen yanınıza geliyorum.» dedi.
Daha sonra İbrahim ile Bağdatlılar arasında, çok savaşlar cereyan etti. Bağdatlılar kendisine karşı protesto hareketleri yaptılar ve
öfke duydular.
Bu yüzden Bağdat'ta, birçok fasıklar ve yağmacılar ortaya çıktı, fitne ateşleri alevlendi. İşler iyiden iyiye kötüleşti. Halk cuma günü, cuma namazını değil de öğle namazını kıldılar. Hutbe okumaksızm Müezzinler onlara imamlık ettiler ve dörder rekat Öğle namazım kıldılar. İş cidden zorlaştı, insanlar kendi aralarında İbrahim'in taraf-
tarlan ve Me'mun'un taraftarları olmak üzere ikiye ayrıldılar. Daha sonra Me'mun'un taraftarları, İbrahim'in taraftarlarına galip oldular. [29]

Bağdatlıların İbrahim B. Mehdi'yi Hal' Etmeleri

Bir sonraki cuma günü olduğunda, halk Me'mun'a dua etti ve İbrahim'i halifelikten hal' etti. Humeyd b. Abdülhamid de Me'mun tarafından bir askeri birlikle gelerek Bağdat'ı kuşatma altına aldı. Askerlerine maaşlarını vereceğini söyleyerek ümitlendirdi. Onlar da emrini dinleyip Me'mun'a itaat edeceklerini söylediler.
İsa b. Muhammed b. Ebi Halid, İbrahim b. Mehdi'nin taraftarlarıyla savaştı. Sonra İsa tuzak kurarak, İbrahim'in Me'mun taraftarlarının eline esir düşmesine zemin hazırladı. Tekrar İbrahim bu senenin sonunda kaçıp gizlendi. O, bir yıl onbir ay onüki gün süreyle hüküm sürdü. Bu esnada Me'mun da Hemedan'a geldi. Askerleri Bağdat'ı kurtarmış, halkın ona itaatini sağlamışlardı.
Bu senede Süleyman b. Abdullah b. Süleyman b. Ali insanlara haccettirdi.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ali b. Musa da vardı. [30]

Ali B.Musa

Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kuraşi el-Haşimi el-Alevî. Rıza lakabını almıştı Me'mun, o-nun için halifelikten feragat ederek onu halifeliğe geçirmeye niyetlenmişti. Ama o bunu kabul etmeyince, Me'mun onu, kendisinden sonraki dönem için veliaht tayin etmişti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık.
Ali b. Musa, bu senenin safer ayında Tus şehrinde vefat etti. Babasından ve başka kimselerden hadis rivayet etti. Aralarında Me'mun, Ebü's-Salt el-Herevî, nahivci Ebu Osman el-Mazinî gibi
kimselerin bulunduğu bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etmiştir.
Nahivci Ebu Osman el-Mazinî şöyle demiştir:
«Ben, Ali b. Musa er-Rıza'nm: "Cenâb-ı Allah, kullan yapamaya-caklan işlerle yükümlü kılmayacak kadar adildir, kullar ise yapmak istediklerini yapmaktan acizdirler." dediğini rivayet ettim.»
Ali b. Musa'nın şiirlerinden biri şudur:
«Hepimiz ecel çerçevesinde bir miktar emel besleriz. Olümlerse emelin afetleridirler.
Asılsız kuruntular insanı aldatmasın,
Çalışmaya bak, sakatlıkları kendinden uzaklaştır.
Dünya, yok olucu bir gölge gibidir.
Kişi o gölgede gelip dinlenir, sonra kalkıp gider.» [31]

Hicretin İkiyüzdördüncü Senesi

Bu senede Me'mun Irak diyarına geldi. Bunun sebebi de şuydu: O Gürcan'a gelmiş, orada bir ay ikamet etmiş, sonra da oradan ayrılıp yola koyulmuştu. Her bir konakta, bir iki gün dinleniyordu. Sonra Nahrevan'a geldi, orada sekiz gün ikamet etti. Rakka'da bulunan Ta-hir b- Hüseyin'e mektup yazıp Nahrevan'a, yanına gelmesini emretti' O da bu emir üzerine Nahrevan'a gitti. Kendisini, Me'mun'un ailesinin önde gelenleri, komutanlar ve kalabalık bir askeri birlik karşıladı.
Safer ayının 14'ünde cumartesi günü öğleye doğru Me'mun, debdebe ve gösteriş içinde Bağdat'a girdi. Beraberinde büyük bir ordu bulunuyordu. Kendisinin, adamlarının ve savaşçılarının üzerinde yeşil giysiler vardı. Bunun üzerine Bağdatlılar ve tüm Haşimiler, yeşil
giysiler giydiler.
Me'mun, önce Rusafe'de konakladı, daha sonra Dicle köşkünde ikamet etti. Emirler ve devlet erkanı, normal âdetleri üzere yanma
girip çıkıyorlardı.
Bağdatlılar, eski elbiselerini bırakıp yeşil elbiseler giymeye başladılar. Buldukları tüm siyah elbiseleri de yaktılar. Bu hal sekiz gün devam etti. Sonra Tahir b. Hüseyin, Me'mun'a ihtiyaçlarını arzetti. Ona sunduğu ilk maruzat arasında, tekrar siyah elbiselere dönülmesi isteği vardı. Çünkü bu elbise, peygamber mirasçısı olan babalarının
devletinin bir sembolü idi.
Bunun üzerine Me'mun, safer ayının 28'inde, cumartesi günü halkın huzuruna yeşil elbiselerle çıktı. Sonra siyah bir elbise getirilmesini emretti. Getirilen bu siyah elbiseyi Tahir'e giydirdi. Ondan sonra emirlerin bir kısmı siyah elbiseler giyindiler. Halk bu durumu görünce, tekrar eski âdetlerine dönerek siyah elbiseler giymeye başladılar. Me'mun, böylece halkın kendisine itaat ettiğini ve muvaffak olduğunu anladı.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre o, Bağdat'a gelişinden sonra yirmiyedi gün müddetle yeşil elbiseler giymişti. Doğrusunu Allah bilir.
Gizlendikten altı ay ve birkaç gün sonra, amcası İbrahim b. Mehdi yanına geldiğinde Me'mun ona şöyle dedi: «Sen siyahlann halifesinin.» İbrahim, özür dileyip kendisini affetmesini istedi. Sonra şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, ben, senin affederek kendisine lütufta bulunmuş olduğun kimseyim.» Böyle dedikten sonra da ona şu şjjrj okudu:

«Şehametli adamlara siyah elbiseler, hakaret sebebi olamaz. Bu, edepli ve dahi yiğitlere de hakaret nedeni değildir. Eğer siyahlıkta senin nasibin olmuşsa benden, Ben de senden ak bir ahlakı pay olarak aldım.»
İbn Hallikan dedi ki: Müteahhirinden sonra Nasrullah b. Kalanis el-İskenderî de bu anlamda şu şiiri nazmetmiştir:
«Nice siyahlar var ki, o fiiliyyatta beyazdır. Onun yanında miski, kafur kokusu kıskanır. Gözün kara kısmı gibi ki, insanlar onu siyah sanırlar. Ama aslında o nurdur.»
Halife Me'mun, amcası İbrahim b. Mehdi'yi öldürmek hususunda arkadaşlarından bazılarına danıştı. Ahmed b. Halid adındaki şaşı vezir ona şöyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri! Eğer sen onu öldürürsen bu hususta muhaliflerin olacaktır, ama onu affedersen muhalifin olmayacaktır.»
Bundan sonra Me'mun, Dicle kıyısında kendi sarayının bitişiğinde köşkler yaptırmaya başladı. Fitneler dindi, serler uzaklaştı.
Me'mun, Sevad halkının ürünlerinin ellide birinin alınmasını emretti. Daha önce ürünlerinin yansı ellerinden alınıyordu. Çeşitli bel-delerdeki haraçların çoğunu da kaldırdı. Birçok konuda halka merhametle muamelede bulundu. Kardeşi Ebu İsa b Reşid'i Küfe valiliğine, kardeşi Salih'i Basra valiliğine, Ubeydullah b. Hüseyin b. Abdullah b. Abbas b. Ali b. Ebi Talib' Haremeyn valiliğine tayin etti. Bu senede bu Haremeyn valisi insanlara haccettirmişti.
Bu senede Yahya b. Muaz, Babek el-Hürremî ile savaşmış, ancak onu yenememişti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında şu isimler vardı: [32]

İmam Şafiî

"Tabakatü'ş-Şafiiyyin" adlı kitabımızın evvelinde İmam Şafiî'nin biyografisini uzun uzadıya anlatmıştık. Burada kendisinden kısaca bahsedeceğiz. Bu hususta Allah'ın yardımını diliyoruz.
Muhammed b. İdris b. Abbas b. Osman b. Şafii b. Saib b. Ubeyu b. Abdi Yezid b. Haşini b. Muttalib b. Abdimenaf b. Kusay el-Kuraşi el-Muttalibî. Saib b. Ubeyd, Bedir savaşında Müslüman olmuştu. Oğlu Şafii b. Saib, küçük yaştaki sahabelerdendi.
İmam Şafiî'nin annesi Ezdiye'dir. Kendisine hamile kaldığında, rahminden Müşteri yıldızının çıktığını ve Mısır'a gidip indiğin görmüştü. Sonra her beldeye onun ışıkları yayılmıştı.
İmam Şafiî, Gazze'de doğdu. Askalan'da veya Yemen'de doğduğuna dair bazı rivayetler de vardır. Doğum tarihi hicretin 150. senesi-dir. Kendisi küçük yaşta iken babasını kaybetti. Annesi, nesebi zayi olmasın diye onu iki yaşında iken alıp Mekke'ye götürdü. Mekke'de yetişti, yedi yaşında iken Kur'ân okudu, on yaşında iken Muvatta'ı ezberledi. Onbeş yaşında iken fetva vermeye başladı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise onsekiz yaşında iken fetva vermeye başlamıştır. Fetva vermesine şeyhi Müslim b. Halid ez-Zencî izin vermişti.
Lügat ve şiirle ilgilendi. Hüzeyl kabilesi arasında on sene kadar kaldı. Yirmi sene kadar kalmış olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Hüzeyliler'den Arap lügatlerini ve fesahatini öğrendi. Şeyhlerden ve imamlardan oluşan bir cemaattan çok hadis dinledi. Ezberlediği "Muvatta"ı İmam Malik'in huzurunda okudu. İmam Malik, onun okuyuş ve gayretini beğenip takdir etti.
Müslim b. Halid ez-Zencî'den sonra, İmam Malik'ten Hicazlılarm ilmini öğrendi. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulundular ki, bunların adlarını alfabetik sıraya göre iki mertebede anlatmışız dır.
Şebl, İbn Kesir, Mücahid, İbn Abbas, Übey b. Ka'b, Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail ve yüce Allah silsilesine riayet ederek İmam Şafiî, Kur'ân-ı Kerim'i İsmail b. Konstantin'in yanında okudu.
İmam Şafiî, fıkıh derslerini; Müslim b. Halid, İbn Cüreyc, Atâ, îbn Abbas, İbn Zübeyr ve bu son ikisinden başka diğer bir grup sahabeden almıştır ki, bunların arasında Amr b. Ali, İbn Mesud, Zeyd b. Sabit yanında diğer sahabeler de vardır. Bunların tamamı, fıkhı Rasûlullah (s.a.v.)'tan öğrenmişlerdi. İmam Şafiî ayrıca İmam Malik'ten ve diğer üstadlarından fıkıh dersleri aldı. Bir cemaat da ondan fıkıh dersleri aldılar ki, onların adlarını zikretmişizdir. Onlardan sonra zamanımıza kadar birçok kimseler onun yazmış olduğu kitaplardan fıkıh ilmini öğrenmişlerdir.
îbn Ebi Hatim'in rivayetine göre İmam Şafiî, Yemen'e bağlı Nec-ran'da hakimlik yapmıştır. Sonra bazı kimseler, ona karşı taassuba yeltenerek Harun Reşid'e jurnallediler ve hilafete niyeti olduğunu söylediler. Bunun üzerine zincire vuruldu ve katıra bindirilerek, hicretin 184. senesinde, otuz yaşında iken Bağdat'a, halife Harun Re-Şid'in huzuruna götürüldü.
Halifenin huzurunda Muhammed b. Hasan ile münazara yaptı. Muhammed b. Hasan, onun hakkında güzel sözler söyledi. Harun Re-şid de kendisine yapılan isnadlann asılsız olduğunu anlayarak suçsuzluğuna karar verdi.
Muhammed b. Hasan, onu alıp kendi yanında konuk etti. Ebu Yusuf, bundan bir sene önce vefat etmişti. Bundan iki sene önce vefat etmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Muhammed b. Hasan İmam Şafiî'ye ikramda bulundu. İmam Şafiî de bir deve yükü ağırlığınca ondan nakiller yazdı. Sonra Harun Reşid, ona 2.000 dinar (başka bir rivayete göre ise 5.000 dinar) verdi.
Sonra İmam Şafiî, Mekke'ye döndü. Elde ettiği paraları akrabalarına, amcazadelerine ve hısımlarına dağıttı. Sonra hicretin 195. senesinde Irak'a döndü.
Bu defa aralarında Ahmed b. Hanbel, Ebu Sevr, Hüseyin b. Ali el-Kerabisî, Haris b. Şüreyh el-Bakkal, Ebu Abdirrahman eş Şafiî, Zafe-ranî ve diğerlerinin de bulunduğu bir âlimler topluluğu etrafında toplandı. Buradan da Mekke'ye döndü. Mekke'den hicretin 198. senesinde tekrar Bağdat'a döndü. Bağdat'tan da Mısır'a intikal etti ve hicretin 204. senesinde vefat edinceye kadar

Mısır'da kaldı.
Mısır'da, "el-Ümm" adlı kitabını tasnif etti. Bu, onun cedit kitap-larındandı. Çünkü bu kitap, Mısırlı Rebi' b. Süleyman'ı rivayetin-dendir. İmamü'l-Haremeyn ile diğerlerinin iddiasına göre ise bu kitap kavl-i kadimdendir. Ama bu, doğruluktan uzak bir ifade ve yadırganacak bir iddiadır. Doğrusunu Allah bilir.
Aralarında Abdurrahman b. Mehdi'nin de bulunduğu birçok büyük imam, İmam Şafiî'yi övmüşlerdir. Abdurrahman, usulle ilgili bir kitap yazmasını ondan istemiş, o da onun bu isteğine uyarak "er-Ri-sale"sini yazmıştı. Abdurrahman, her namazdan sonra onun için dua ederdi.
İmam Şafiî'nin üstadları şunlardır: Malik b. Enes, Kuteybe b. Sa-id (Bu, İmam Şafiî'nin imam olduğunu söylerdi.), Süfyan b Uyeyne, Yahya b. Said el-Kettan (Bu da namazlarında İmanı Şafiî'ye dua ederdi.), Ebu Ubeyd (Bu da; İmam Şafiî'den dah fesahatli, daha tak-vah birini görmedim, demiştir), Yahya b. Eksem el-Kadî, İshak b. Ra-haveyh, Muhammed b. Hasan ve daha başkaları. Üstadlarımn tümünün adım anmak, burada çok yer işgal edecektir.
İmam Ahmed b. Hanbel, kırk sene kadar bir süre namazlardan sonra İmam Şafiî için dua ederdi.
Ebu Davud, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Doğrusu Cenâb-ı Allah, her yüz senenin başında bu ümmete, dini işlerini yenileyecek birini gönderir.»
İmam Ahmed b. Hanbel, bu hadisle ilgili yorumunda şöyle demişti- «Ömer b. Abdülaziz, ilk yüz senenin başında gönderilmişti. Şafiî jSe ikinci yüz senenin başında gönderilmiştir.»
Ebu Davud et-Tayalisî, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti ki; Ra-sûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Kureyş'e sövmeyin, çünkü Kureyş'in âlimi yeryüzünü ilimle dolduracaktır, Allah'ım, sen Kureyş'in evveline azab ve kötü akıbet tattırdığına göre ahirine bağış tattır.»
Bu hadis, bu bakımdan gariptir. Hakim de "Müstedrek" aaıı eserinde Ebu Hüreyre'den böyle bir hadis rivayet etmiştir.
Ebu Nuaym Abdiilmelik b. Muhammed el-İsferayinî; «Bu hadis, ancak Muhammed b. İdris eş-Şafiî'ye uymaktadır.» demiştir Bu rivayeti, Hatib nakletmiştir.
Yahya b. Maîn, İmam Şafiî'den bahsederken; «O, çok doğru sözlü bir kimseydi. Onda sakıncalı hiçbir durum yoktur.» demiştir.
Yine bir başka defasında Yahya b. Maîn onun hakkında şöyle demiştir:
«Eğer yalan söylemek İmam Şafiî için mutlak surette mubah olsaydı bile mürüvveti, onu yalan söylemekten menederdi.»
İbn Ebi Hatim, babasının şöyle dediğini nakletmiştir: «Şafiî, bedenen fakihti, lisanen de doğru sözlüydü.»
Ravinin biri Ebu Zür'a'nm şöyle dediğini nakletmiştir: «Şafiî'nin bildiklerinde, içinde yanlışlık bulunan bir hadis yoktur.»
Ebu Davud'dan da buna benzer bir söz nakledilmiştir.
İmamlar imamı Muhammed b. İshak b. Hüzeyme'ye: «Şafiî'ye u-laşmayan bir sünnet var mıdır?» diye sorduklarında: «Hayır.» diye cevap vermişti. Bu demektir ki: Sünnet, bazen senediyle ona ulaşmış; bazen mürsel olarak ulaşmış, bazen de kitaplarında mevcut olduğu gibi münkati olarak ona ulaşmıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Harmele, İmam Şafiî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: «Bağdat'ta, sünnetin yardımcısı (Nasirus-sunne) diye adlandırıldım.»
Ebu Sevr dedi ki: «Şafiî'nin benzeri birini göremedik. O da kendi benzeri birini görememiştir.»
Zaferanî ile diğerleri de böyle demişlerdir.
imam Şafiî'nin faziletleri ve üstünlükleri konusunda derlemiş olduğu kitabında Davud b. Ali ez-Zahirî şöyle demiştir:
«Şafiî'de öyle üstünlük ve faziletler vardı ki, başkalarında bu kadar üstünlük ve faziletler bir araya gelmemişti. Nesebi yüksekti, dini sahihti. İnancı sağlamdı. Nefsi cömertti. Hadisin sağlam ve sakat °lanmıJ nasihini, mensuhunu bilirdi. Kitab ve sünneti, halifelerin ya-Şantılarını ezbere bilirdi. Güzel eserleri vardı. Arkadaşları ve öğrenci-ieri, sağlam kimselerdendi. Mesela İmam Ahmed b. Hanbel, onun, zahidlik ve takva bakımından, sünneti uygulama cihetinden eşi görülmemiş derecede sağlam arkadaşlarındandı.»
Böyle dedikten sonra Davud b. Ali onun Bağdatlı ve Mısırlı arkadaşlarının adlarım sıralamıştır.
Ebu Davud, onun fıkıh öğrencileri arasında Ahmed b. Hanbel'i de zikretmiştir.
İmam Şafiî, Kur'ân ve sünnetin manalarını en iyi bilenlerdendi Kur'ân ve sünnetten en iyi delil çıkaranlardandı. Doğru yol ve ihlaslı olma bakımından da insanlann en ileri mertebede olanlanndandı.
Şöyle derdi: «İsterdim ki, hiç bana nisbet edilmeksizin insanlar bu ilmi öğrensinler, ben bundan sevap kazanayım, ama beni övmesinler.»
Birçok kişi, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m sahih hadisini gördüğünüz zaman o hadise göre amel edin ve benim kavlimi bir tarafa bırakın. Çünkü siz o sahih hadisi benden duymamış olsanız bile, ben de o hadise göre amel etmek ve ona göre konuşmak mecburiyetinoeyim. Beni taklid etmeyin, kavlime iltifat etmeyin. Sahih bir hadisi gördüğünüzde, benim kavlime ters düşüyorsa kavlimi duvara çalın. Çünkü Rasûlullah in hadisine karşı benim kavlime itibar edilmez. Kulun şirk koşma dışında bütün günah çeşitleri ile Allah'ın huzuruna çıkması, onun kendi görüşüne ve hevesine uyması gibi bir kötü durumla Allah'ın huzuruna çıkmasından daha hayırlıdır.»
Başka bir rivayete göre ise: «Kulun kelam ilmi ile Allah'ın huzuruna çıkmasından daha hayırlıdır.» demiştir.
Yine bir başka ravi tarafından anlatıldığına göre İmam Şafiî şöyle demiştir:
«Eğer insanlar kelamdaki görüşleri bilselerdi, aslandan kaçar gibi kelam ilminden kaçarlardı. Kelamcılarla ilgili olarak vereceğim hüküm şudur ki; onlar, hurma ağacının dalı ile dövülsünler, kabileler arasında dolaştırılarak teşhir edilsinler ve

onların aleyhinde yüksek sesle ilan edilerek: "Bu, kitab ve sünneti terkedip kelama yönelen kimsenin cezasıdır!" denilsin.»
Buvaytî, Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hadisçilere sarılın; çünkü onlar, insanlar arasında en doğru kimselerdir. Hadisçi-lerden birini görürsen, sanki Rasülullah'ın ashabından birini görmüş gibi olursun. Allah onlara hayır versin, onlar bizim için dinin asimi muhafaza ettiler. Onlara minnet borçluyuz.»
İmam Şafiî'nin bu manada şöyle bir şiiri vardır:
«Kur'ân'dan başka bütün ilimler insanı boş yere meşgul eder. Sadece hadis ve dinin fıkıh bilgisi hariç.
İlim dediğin; içinde "Bize rivayet etti ki..." ibaresi bulunandır. Bundan başkası şeytanların vesveseleridir.»
İmam Şafiî şöyle derdi: «Kur'ân, Allah kelamıdır; mahluk değildir. Mahluk olduğunu söyleyen kafirdir.»
Rebi'den ve onun Önde gelen arkadaşlarının birçoğundan rivayet olunduğuna göre İmam Şafiî, Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın sıfatlarını anlatan ayetlere ve bu konuda varid olan hadislere rastlandığında; bunları keyfiyetsiz, teşbihsiz, tarifsiz bir şekilde selef metoduna göre kabul eder, hiçbir yoruma girmezdi.
İbn Hüzeyme dedi ki: Müzeni, bana şu şiiri okudu ve şöyle dedi: İmam Şafiî, kendi nefsini kastederek bize şöyle bir şiir okumuştu:
«Ey Allah'ım! Ben istemesem de senin istediğin olur.
Sen istemedikten sonra benim istediğim olmaz.
Kullan kendi bildiğince yarattın.
Genç ve yaşlı kişi, ilmin çerçevesinde akıp gider.
Kullardan kimi şaki, kimi saiddir.
Kimi çirkin, kimi güzeldir.
Şuna lutufta bulundun, şunu lutufsuz bıraktın.
Şuna yardım ettin, şunu yardımsız bıraktın.»
Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra insanların en üstünü Ebu Bekir, ondan sonra Ömer, ondan sonra Osman, ondan sonra da Ali'dir.» Rebi1, İmam Şafiî'nin kendisine şu şiiri okuduğunu söylemiştir:
«İnsanlar eğri yola gittiler, nihayet dinde kendi görüşlerine uyup bid'atlar çıkardılar ki, peygamberler bu bid'atları getirmemişlerdi.
Nihayet çokları Allah'ın haklarım hafife aldılar, omuzlarına almakla yükümlü kılındıkları hakkı hiçe saydılar.»
"Tabakatu ş-Şafiiyye" adlı kitabımızın baş kısmında, İmam Şafiî'nin sünnetle ilgili şiir, mensur, hikmet ve mev'izelerinden yeteri kadarım nakletmiştik.
İmam Şafii, Merttin 204. senesinin receb ayının sonunda cuma günü (veya perşembe günü) Mısır'da ellidört yaşında iken vefat etti. Uzun boylu, beyaz terli heybetli bir kimseydi. Saçına sakalına kına yakardı. Şiilere muhalifti. Allah ona rahmet etsin, makamını yüce kılsın.
Bu'senede İsh#k b. Fur^t Eçheb b. Abdülaziz el-Mısri el-Malikî, Hasan b. £iy$d el-LuTıu el-Kufî el-Hanefî, "Müöned" ad eserin sahi-
bi ve hadis hafizlarından biri olan Ebu Davud Süleyman b. Davud et-Tayalisî, Ebu Bedir Şüca' b. Velid, Ebu Bekir el-Hanefi Abdülkerim Abdülvehhab b. Atâ el-Haffaf, lügat âlimlerinden Nadr b. Şümeyl ve tarih âlimlerinden Hişam b. Muhammed b Saib el-Kelbî gibi meşhur şahsiyetler vefat etmişlerdir. [33]

Hicretin İkiyüzbeşinci Senesi

Bu senede Me'mun, Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab'ı Bağdat, Irak Horasan ve doğudaki en uç bölgelere kadar yetkili vali olarak tayin etti. Ondan hoşnud oldu, onun mertebesini yükseltti. Çünkü Hasan b. Sehl, Sevad bölgesinde hastalanmıştı.
Me'mun, Tahir'in yerine Rakka ve Cezire valiliklerine Yahya b. Muaz'ı atadı. Abdullah b. Tahir b. Hüseyin, bu senede Bağdat'a geldi. Babası onu Rakka'da halef bırakmış ve Nasr b. Şebes'le savaşmasını kendisine emretmişti.
Me'mun, Zutlarla savaşması için İsa b. Yezid el-Celudî'yi görevlendirdi. İsa b. Muhammed b. Ebi Halid'i de Azerbaycan valiliğine atadı. Mısır valisi Sirri b. Hakem, bu senede Mısır'da vefat etti. Sind valisi, Davud b. Yezid idi. Me'mun, onun yerine kendisine yıllık 1.000.000 dirhem haraç getirmesi şartıyla Bişr b. Davud'u atadı.
Bu senede Haremeyn valisi Ubeydullah b. Hasan, insanlara haccettirdi.
Bu senede İshak b. Mansur es-Selulî, Bişr b. Bekr ed-Dımışkî, Ebu Amir el-Akdî, Muhammed b. Ubeyd et-Tenaftisî, Yakub el Huda-rî, Ebu Süleyman ed-Daranî Abdurrâhman b. Atiyye gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [34]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/377-378.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/378-379.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/379-380.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/380.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/380-381.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/381.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/381-382.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/383.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/383.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/383-384.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/384-385.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/386.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/386.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/386-400.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/400.

[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/401-403.

[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/403.

[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/403-404.

[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/404-406.

[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/406-407.

[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/407-408.

[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/408-412.

[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/412-413.

[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/413-414.

[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/415-417.

[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/417-418.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/418-419.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/419-221.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/421-422.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/422.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/422-423.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/423-424.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/424-430.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/430.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Ebu Süleyman Ed-Daranî
Cenâb-ı Allah, bana göre iblis kadar zayıf bir varlığı yaratmış de-
Hicretin İkiyüzaltıncı Senesi
Hicretin İkiyüzyedinci Senesi
Yahya B. Ziyad B. Abdullah B. Mansur
Hicretin İkiyüzsekizincî Senesi
Seyyide Nefise'nin Vefatı
«Rasûlullah (s.a.v.), ihramlı iken hacamat yaptırdı.»
Fadl B. Er-Rebi
Bir zaman ki, Yahya'nın hukukuna riayet edilemedi; Rebi' ailesinin hukukuna da riayet etmemişti.»
Hicretin İkiyüzdokuzuncu Senesi
Hicretin İkiyüzonuncu Senesi
Me'mun'un Boranla Gerdeğe Girmesi
Hicretin İkiyüzonbirînci Senesi
Meşhur Şair Ebü'l-Atahiye
«Benim hanımefendimde neler var neler! O nazlandı, nazlanması onu güzelleştirdi.»
Hicretin İkiyüzonikincî Senesi
Hicretin İkiyüzonüçüncü Senesi
Şair Akuk
Hamid bu dünyadan göçüp gittikten sonra artık biz de dünyaya "Selam sana deriz."»
Hicretin İkiyüzondördüncü Senesi
Bu senede Ahmed b. Halid el-Mevhibî vefat etti.
Ahmet B. Yusuf B. Kasım B. Sabih
Ebu Muhammed Abdullah B. A'yün
Ebu Muhammed Abdullah b. A'yün b. Leys b. Rafi el-Mısrî. İmam
Hicretin İkiyüzonbeşinci Senesi
Ebu Zeyd El-Ensârî
Hicretin İkiyüzonaltıncı Senesi
Bu senede Hibban b. Hilal; lügat, nahiv ve şiirde ilim sahibi olan
Harun Reşid'in Zevcesi Ve Amcası Kızı Zübeyde
Hicretin İkiyüzonyedinçi Senksi
Hicretin Îkiyüzonsekizinci Senesi
İlk Fitne Ve İmtihan
Fasıl
Abdullah El-Me'mun
«Şemmasiye'de at yarışları düzenleniyordu. İnsanlar bu yarışı seyretmeye gelmişti. Halkın kalabalıkhğına bakan Me'mun, Yahya b. Eksem'e: "İnsanların ne kadar kalabalık olduklarını görüyor musun?" diye sordu. Sonra, Enes'ten rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi:
«O, dünyadaki nasibini zayi etmez, dünya malı da onu dinden ah-- koymaz.»
«Akıllı kişi dünyayı denerse, dünya ona dost kılığında bir düşman olarak görünür.» ,
«Melami kişi dünyaya boş verir. O, kendisini kınayanları ıslah etmeye tutkundur.»
«Peygamber (s.a.v.)'den sonra insanların en hayırlısı Ebu Bekir, sonra da Ömer'dir.»
Me'mun şöyle derdi: «Ömer b. Abdülaziz ile Abdülmelik'in mabeyincileri vardı. Ben ise halkla yüzyüzeyim.»
Amellerimizin yaratıcısı biziz. Kur'ân da mahluktur.»
Ey cariye, sen şurada söylediğin sözlerle beni öldürmeye adeta çabaladın.»
«Biz öyle bir milletiz ki, savaştıklarında kadınlara karşı uçkurlarını sıkı bağlarlar, onlarla ilgilenmezler.»
Mutasım Billah'ın Halifeliği
Hicretin Îkiyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler
Bişr El-Merisî
Ebu Muhammed Abdülmelik.B. Hişam
Hicretin İkiyüzondokuzuncu Senesi
Hicretin İkiyüzyirminci Senesi
Hicretin İkîyüzyirmibirinci Senesi
Hicretin İkiyüzyirmiikincî Senesi
Babek'in Yakalanması
Hicretin Îkiyüzyirmiüçüncü Senesi
Ama şimdi orada darlık ve sıkıntı meydana geldi; daha önce orası bir tatlı su pınarı gibiydi.»

Ebu Süleyman Ed-Daranî

Ebu Süleyman ed-Daranî'nin adının, Abdurrâhman b. Ahmed b. Atiyye ya da Abdurrâhman b. Asker Ebu Süleyman ed-Daran olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. İlmiyle amel eden imamlardan biriydi. Aslı Vasıt şehrindendir. Dımışk'ın batısında, Dariya isminde bir kasabaya yerleşti.

Ebu Süleyman ed-Daranî, hadisi, Süfyan-ı Sevrî ve başkalarından dinledi. Ahmed b. Ebi'l-Havarî ile bir topluluk da onda rivayetlerde bulundular.

Hafiz İbn Asakir, Ebu Süleyman ed-Daranî tariki ile Enes b..Ma-lik'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Bir kimse Öğle namazından önce dört rekat namaz kılarsa, Ce-nâb-ı Allah onun o günkü günahlarını bağışlar.»

Ebu 1-Kasım el-Kuşeyrî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir kıssacmm meclisine gittim. Sözleri kalbime tesir etti. Yanından kalkıp eve döndüğümde kalbimde sözlerinin tesiri

kalmadı. İkinci kez yanına gidip kendisini dinledim, sözleri kalbime tesir etti. Yanından ayrılıp eve dönerken yolda sözlerinin tesiri kalbimde kalma-jmştı. Üçüncü kez yanına gittim, sözleri kalbime tesir etti. Evime döndüğümde de bu tesir devam etti. Allah'a muhalefet aletlerini kırdım ve doğru yola koyuldum. Ben başımdan geçen bu hikayeyi Yahya b. Muaz'a anlattığımda şöyle dedi: "Bir serçe, bir turnayı avlamış."»

Bu sözündeki serçe kelimesi ile kıssacıyı, turna kelimesiyle de Ebu Süleyman ed-Daranî'yi kasdetmişti.

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir kimseye birşey ilham edilir de o şeyin tesirini kalbinde duymazsa, o şeyle amel etmesi durumunda kendisi için bir hayır yoktur. Ama o şeyin tesirini kalbinde duyarak onunla amel ederse bu, nur üzerine nur olur.»

Cüneyd, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Milletin nüktelerinden bir nükte bazen kalbime tesir eder, ama o nükteyi kitab ve sünnet gibi iki adil şahid olmadan kabul etmem.»

Ebu Süleyman ed-Daranî, şöyle demişti:

«Amellerin en faziletlisi, nefsin heveslerine muhalefet etmektir.

Herşeyin bilgisi vardır. Allah'tan uzaklaşmanın bilinmesi ise Allah korkusundan ötürü ağlamayı terketmektir.

Herşeyin bir pası vardır. Kalp nurunun pası ise karın tokluğudur.

Seni Allah'tan alıkoyan aile, mal veya çocuk gibi herşey uğursuzluktur.

Bir gece mihrapta dua ediyordum. Ellerimi açıp göğe doğru çevirmiştim. Üşüdüm. Ellerimden birini yumdum ve koltuğumun altına koydum, diğeri ise açık kaldı. Öylece dua ettim. Dua halindeyken gözlerim kapandı, uykuya daldım. Rüyada görmediğim biri bana şöyle

sesleniyordu:

- Ey Ebu Süleyman! Sana verdiğimiz bu kazancı açık duran tek eline koyduk. Diğeri de açık olsaydı, ona da bu manevi kazanc koyacaktık.

Kendi nefsime yemin verdim. Bundan sonra sıcak veya soğuk her zaman iki elim açıkta ve göğe doğru çevrilmiş olarak dua etmeye karar verdim.

Bir gece virdimi tamamladıktan sonra uyudum. Rüyada gözleriiri ve siyah bir huri ile karşılaştım. Bana şöyle diyordu: "Ser uyuyorsun, ama ben şu perdelerin gerisinde beşyüz seneden beri senin için besleniyorum ve hazırlanıyorum."

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Cennet'te nehirler vardır. Bu nehirlerin kıyılarında kurulan çadırlarda huriler yaşarlar. Cenâb-ı Allah, bu hurileri çok güzel bir şekilde, eşsiz ve benzersiz olarak yaratmıştır. Bunların yaratılışları tamamlanınca melekler, üzerlerine çadırlar kurarlar. Bunlardan herbi-ri altından yapılmış, eni ve genişliği birer mil uzunluğunda olan kürsüler üzerinde otururlar ki, arkaları kürsünün kenarından dışarıya çıkmıştır. Cennetliklerden her biri, köşklerinden çıkıp şu nehirlerin kıyılarında dolaşırlar. Sonra dolaşan erkeklerden her biri bu hurilerin yanına giderler. Dünyada iken Cennet nehirleri kıyısında bakire hurilerle cinsel ilişkide bulunan kimsenin durumu nasıl olur?»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Dünya ve ahirette her hayır ve iyiliğin aslı, Aziz ve Celil olan Allah'tan korkmaktır. Dünyanın anahtarı tokluk, ahiretin anahtarı ise açlıktır. Ey Ahmed! Az bir açlık, az bir çıplaklık, az bir fakirlik, az bir sabır gerek. Bunu yaparsan dünyadaki günlerin zaten sona erer.»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî dedi ki: «Ebu Süleyman ed-Daranî, bir gün sıcak bir ekmek ve tuz yemek istedi. Kendisine istediklerin getirdim. Ekmeğin bir parçasını ısırdı, sonra atıp ağlamaya başladı ve şöyle dedi: "Ey Rabbim! iştahımın çektiği şeyi bu dünyada bana peşin olarak verdin. Uzun süre zahmet çektim. Şekavet içinde oldum, ben bu halimden dönecek miyim?" Böyle dedikten sonra yanındaki tuzu tatmadı ve nihayet yüce Allah'ın katına vardı.»

Onun şöyle dediğini işittim: «Bir göz açıp kapayacak kadarlık bir sürede dahi nefsimden razı olmadım. Yeryüzündeki bütün insanlar beni, kendimi alçattağım kadar alçaltmak isteseler" bunu başaramazlar.

Bir kimse kendini kıymetli görürse, kıymetin tadını alamaz.

Bir kimse Allah'a hüsn-ü zanda bulunur da sonra ondan korkmaz ve itaat etmezse, o aldanmıştır.

Kulun Allah'tan korkması, Allah'a olan ümidini bastırmahdır. Eğer ümidi korkuyu bastıracak olursa kalbi bozulur.»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî dedi ki: «Ebu Süleyman ed-Daranî, bir gün bana şöyle bir soru sordu:

- Sabırdan daha üstün bir mertebe var mıdır?

- Evet, rıza mertebesi vardır.

Benim bu cevabım üzerine bir çığlık atfi, sonra bayıldı. Bir süre sonra ayıhp şöyle dedi:

- Eğer sabredenler ücretlerini (sevaplarını) hesapsız bir şekilde alırlarsa diğerlerini, yani rıza ehli kimseleri sen düşün. Onlar ki, Allah onlardan hoşnud olmuştur.»

Ebu Süleyman, şöyle demiştir:

«Bir göz açıp kapayacak kadar kısa bir süre dahi Allah'tan gafil olmam durumunda bütün dünya ve içindeki şeyler baştan sona be-nİm olsa ve bütün bu şeyleri hayır yoluna sarfetsem, infakta bulunsam yine de hoşuma gitmez.»

«Zahidin biri, bir başka zahide şöyle dedi:

- Bana tavsiyede bulun.
- Allah seni yasakladığı yerde görmesin ve sana emrettiği yerde de seni bulmaması, söz konusu olmasın.
- Bana biraz daha tavsiyede bulun.
- Bende bundan başka bir tavsiye yok.» Ebu Süleyman, şöyle demişti:
«Gündüz ihsanda bulunan bir kimseye, gecelerinde bunun karşılığı verilir. Gecelerinde ihsanda bulunan kimseye de gündüzlerinde bunun karşılığı verilir. Bir kimse şehveti terketme hususunda samimi ve dürüst olursa, Cenâb-ı Allah, onun kalbindeki şehveti giderir. Cenâb-ı Allah, kendi rızası için terkedilen bir şehvet sebebiyle bir kalbi azaplandırmayacak kadar yücedir.
Dünya bir kalbe yerleşirse, o kalpteki ahiret göçer. Ahiret bir kalpte bulunursa, dünya gelip onu sıkıştırır. Dünya bir kalpte bulunursa, ahiret gelip onu sıkıştırmaz. Çünkü dünya alçaktır, ahiret yücedir. Yüce olanın, alçakla bir arada bulunmak için onu sıkıştırması uygun düşmez.»
Ahmed b. Ebi'l-Havarî dedi ki: Bir gece, Ebu Süleyman ed-Dara-nî'nin yanında kaldım. Onun şöyle dediğini işittim:
«Ey Rabbim! Senin onur ve üstünlüğüne yemin ederim ki, eğer günahlarım sebebiyle beni hesaba çekecek olursan, ben, affını illa da bana ver diye talepte bulunmam. Eğer cimriliğim sebebiyle beni hesaba çekecek olursan, ben, cömertliğini illa da bana ver diye talepte bulunmam. Eğer beni Cehennem'e götürmelerini emredersen, ben cehennemliklere seni sevdiğimi söylerim.»
Ebu Süleyman şöyle derdi:
«Eğer bütün insanlar hakta şüphe etseler de ben yalnız başıma Kalsam, yine de hakta şüphe etmem.
Cenâb-ı Allah, bana göre iblis kadar zayıf bir varlığı yaratmış de-
ir. Eğer Cenâb-ı Allah, iblisten kendisine sığınmamı bana emret- olmasaydı, asla iblisten Allah'a sığınmazdım. Eğer iblis bana gö- olursa yüzüne sadece bir tokat vururum.
Hırsız, bir harabeye duvarı delerek girmez. Çünkü o, harabeye dilediği yerden girme gücüne sahiptir. Hırsız ancak sağlam evlere duvar delerek girer. İblis de aynı şekilde, sağlam olan kalplere bir yolunu bulup girmeye, o kalbi bulunduğu kürsüden indirmeye ve ondaki en kıymetli şeyi (imanı) yağmalamaya çalışır.
Kul ihlaslı olursa, vesveseler ve rüyalar kendisinden kesilir. (Buradaki rüyadan kasıt hamamcı olmaktır.)
Yirmi sene müddetle hamamcı olmadım. Bir gece tavan arasına girdim. Yatsı namazını cemaatla kılamamıştun. İşte o gece hamamcı oldum.
Allah'ın öyle kulları vardır ki, Cennetler ve oralardaki nimetler kendilerini meşgul etmez. Böyleleri dünya ile hiç meşgul olurlar mı?
Dünya, Allah katında bir sinek kanadından daha az kıymetlidir. Böyle olunca dünyadaki zahidliğin ne Önemi olur? Zahidlik ancak Cennetler ve iri, siyah gözlü huriler için olabilir. O kadar ileri derecede zahid olmalısın ki, Cenâb-ı Allah, senin kalbinde kendinden başkasını görmemelidir.»
Cüneyd dedi ki: Ebu Süleyman ed-Daranî'den bir söz rivayet edildi. Ben onun bu sözünü çok beğendim: «Kendi nefsiyle meşgul olan kimse, insanların ayıplarını göremez. Rabbi ile meşgul olan kimse ise, hem kendi nefsini, hem de insanları unutur.» Ebu Süleyman şöyle demişti:
«Cömertliğin en hayırlısı, ihtiyaca muvafik olanıdır. Dünyayı, dilencilikten kurtulmak ve insanlara muhtaç olmamak için helal yolla elde etmek isteyen kimse, kıyamet gününde yüzü dolunay gibi parlak bir şekilde Allah'ın huzuruna çıkar.
Ama bir kimse de övünmek ve servet yığmak amacıyla dünyayı helal yolla elde etmek isterse, kıyamet gününde Rabbinin huzuruna vardığında Rabbi ona çok gazab eder.»
Bu manada merfu hadisler de rivayet edilmiştir. Ebu Süleyman şöyle demişti:
«Bazı kimseler zenginliği, malda ve mal biriktirmekte aradılar. Fakat bu zanlarında yanıldılar. Bilesiniz ki, zenginlik ancak kanaattedir. Bazı kimseler rahatlığı çoklukta aradılar. Aslında rahatlık sadece azlıktadır. Üstünlüğü halkta aradılar. Aslında üstünlük sadece takvadadır. Lüksü ve refahı, ince ve yumuşak elbiselerde, lezzetli yiyeceklerde, rahat ve yüksek evlerde aradılar. Aslında bunlar İslâm -da, imanda, salih amelde, afiyette, Allah'ın zikrinde ve kişinin kendini muhafaza etmesindedir.
Geceleri namaz kılmak olmasaydı, dünyada kalmayı istemezdim. Dünyayı ağaç dikmek, nehir yatakları kazıp sular akıtmak için değil» aksine öğle sıcakları oruçlu geçirmek ve geçleri namaz kılmak için seviyorum.
Taat ehli kimseler, oyun ve eğlence sahiplerinin oyun ve eğlencede aldıkları lezzetten daha fazlasını geceleyin ibadet ederken bulurlar.
Çoğu kez sevinç ve ferah, gece yarısında benimle karşılaşır. Çoğu
kez kalbimin gece yansında sevinip güldüğünü görürüm.
Kalbin öyle zamanları olur ki, o zamanlarda sevinç ve neşeden
ötürü raksa gelir.»
Ben derim ki: Eğer cennetlikler bu halde iseler, demek ki onlar
çok hoş ve rahat bir yaşantı içindedirler.
Ahmed b. Ebt'l-Havarî dedi ki: Ebu Süleyman'ın şöyle dediğini
işittim:
«Bir ara ben secde halinde iken uykuya daldım. Uykuda iken bir

huri ayağıyla bana- vurup şöyle dedi:
— Sevgilim! Gözlerin uyuyor, Allah ise uyanık duruyor, teheccüd namazı kılanlara bakıyor. Uykunun lezzetini, yüce Allah ile müna-catta bulunmanın lezzetine tercih eden gözün vay haline! Kalk, boşalma vakti geldi. Sevgililer birbirlerine kavuşuyorlar. Bu uyku da neyin nesi? Sevgilim, gözümün nuru! Gözlerin uykuya dalmış, bense şu kadar zamandan beri {ferde gerisinde beslenip seni bekliyorum?
Ben panik içinde yerimden fırladım. Hurinin beni azarlayıp kınamasından Ötürü utanç içinde terlemiştim. Onun sözlerinin ve konuşmasının tatlılığı hâlâ kulaklarımda ve kalbimdedir.»
Ahmed b. Ebil-Havarî dedi ki: Ebu Süleyman'ın yanma gittim, ağlıyordu, kendiline sordum;
- Neyin var? *
- Dün gece ummakta iken azarlandım.
- Kim seni azarladı?
- Dün mihral»ia.da uyumakta iken güzellikte dünyada eşi bulunmaya bir cariye yaihma geldi. Elinde bir kağıt vardı bana şöyle dedi:
- Uyuyor musun ey ihtiyar?
- Gözlerini uyku bürüyen kimse elbette ki uyur.
- Hayır, Cennet'i isteyen kimse uyumaz. Sen okur yazar mısın?
-Evet.
Ben, evet dedikten sonra elindeki kağıdı aldım, baktım. Üzerinde şunlar yazılıydı: ,
«Dünyevi lezi^fti&r, seni Cennet odalarında iyi huylu güzel kadınlarla rahatça yaşkpiktan' alıkoydu.
Cennet'te ölüiftsuz bir Şekilde ebedi yaşayacaksın. Orada güzel kadınlarla lüks ve refah içinde olacaksın. Uykudan
Geceleyin teheccüd namazı kılmak ve Kur'ân okumak, uykudan daha hayırlıdır.»
Ebu Süleyman dedi ki: «Sizden biri kalbinde beş dirhemlik şehvet varken üç dirhem değerinde bir aba giymekten utanmaz mı?
Bir kimsenin kalbinde dünya arzuları ve şehvetleri varken insanlara zahidlik görünümünü sergilemesi caiz olmaz. Eğer kalbinde arzu ve şehvetlerden hiçbir şey kalmazsa, işte o zaman aba giyerek zahidlik görünümünü insanlara sergilemesi caiz olur. Çünkü aba giymek zahidlerin alametlerinden biridir. Bir kimsenin kendini ve za-hidliğini insanlardan gizlemek için iki beyaz elbise giymesi, zahidliği-ni aba giymekten daha çok korur.
Bir sofinin yün elbiseler içinde şıklığa özen gösterdiğini görürsen, bil ki o sofi değildir. Bu ümmetin hayırlıları, pamuklu elbise giyenlerdir ki, onlar da Ebu Bekir es-Sıddık ile arkadaşlarıdır.»
Ebu Süleyman'dan başka biri dedi ki: «Fakirin ışığını elbisesinde görürsen, elini onun kurtuluşundan yıka ve ümidini kes.»
Ebu Süleyman dedi ki: «Kardeş odur ki; konuşmadan önce görüntüsüyle sana öğüt verir. Ben Irak'taki arkadaşlarımdan birine baktığımda, onun görüntüsünden bir ay yararlanırım. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ey kulum! Sen benden utandığın sürece ben senin ayıplarını insanlara unuttururum. Bütün yeryüzüne senin günahlarını unuttururum. Levh-i Mahfuz'daki hatalarını silerim ve kıyamet gününde seni hesaba çekmem."»
İmam Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: «Ebu Süleyman ed-Dara-nî'ye sabrı sordum, o: "Vallahi, sen sevdiğin şeylerden mahrum kalırken sabredemiyorsun. Hoşlanmadığın şeylerle karşılaştığında nasıl sabredeceksin?" diye cevap verdi.
Bir gün onun yanında iken sabırsız davrandım. Bana şöyle dedi: "Sen kıyamet gününde bundan Ötürü sorguya çekileceksin. Eğer daha önce işlediğin bir günahtan ötürü bu şekvada bulunuyorsan, sana ne mutlu. Ama elden kaçırdığın bir dünyalık veya şehvetten ötürü ise, vay senin haline."»
Ebu Süleyman ed-Daranî şöyle demişti: «Dönen kişi, aslında hedefe ulaşmadan yolda iken dönen kişidir. Eğer bunlar Allah'a ulaşmış olsalardı geri dönmezlerdi.
Asile^, Allah katında değersiz olduklarından Ötürü Allah'a isyan ederler, üğer bunlar Allah katında değerli kimseler olsalardı, Cenâb-ı Allah bunların isyan etmelerine engel çıkarırdı.
Kendilerinde âlicenâbhk, yumuşak huylulük, ilim, hikmet, şev-kat, merhamet, lütuf, müsamaha, ihsan, iyilikseverlik, affedicilik ve yumuşaklık bulunan kimseler; kıyamet günü Rahman'm meclisinde
oturacak kimselerdir.»
"Mihenü'l-Meşayih" adlı kitapta Ebu Abdirrahman es-Sülemî'nin anlattığına göre Ebu Süleyman ed-Daranî, Şam'dan kovulmu ve Şamlılar onun hakkında: «O, güya melekleri görüp onlarla konuşuyormuş iddiasında bulunuyor!» demişlerdi. O da Şam'dan ayrılarak "sınır kasabalarından birine gidip yerleşmişti. Onun gidişinden sonra Şamlılardan biri rüyasında, Ebu Süleyman kendilerine dönmemesi halinde bütün Şamlıların helak olacaklarını görmüştü. Bunun üzerine Şamlılar onu aramaya gittiler. Yalvarıp yakardılar, boyun eğdiler. Nihayet onu Şam'a geri getirdiler.
Ebu Süleyman ed-Daranî'nin vefat tarihiyle ilgili çeşitli kaviller ileri sürülmüştür. Kimine göre hicretin 204. senesinde, kimine göre , 205. senesinde, kimine göre 215. senesinde, kimine göre 235. senesinde vefat etmiştir. Bu kavillerden hangisinin doğru olduğunu ancak
Allah bilir.
Mervan et-Tanrarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin vefat ettiği gün: «Onun vefatı nedeniyle bütün ehl-i İslâm musibete uğradı.» demiştir. Ben derim ki: Ebu Süleyman ed-Daranî, Dariya kasabasının kıble tarafına defnedildi. Mezarı orada herkes tarafından

bilinmektedir., Üzerine bir de bina yapılmıştır. Mezarının kıble tarafında, emir Na-hidüddin Ömer en-Nahrevanî'nin yaptırmış olduğu bir mescid vardır. Nahidüddin, onun yanında ikamet eden kimseler için belirli bir geliri f. bulunan bir vakıf kurmuştu. Zamanımızda, onun mezarını da yenile-| mistir. İbn Asakir'in, Ebu Süleyman'ın defni konusuna değindiğini hiç görmedim. Bu, onun için yadırganacak bir durumdur.
İbn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî şöyle.demiştir: «Vefatından sonra Ebu Süleyman'ı rüyada görmeyi çok arzuluyordum. Ancak bir sene sonra onu rüyada görebildim. Kendisine şöyle
sordum:
- Ey üstad, Allah sana nasıl muamele etti?
- Ey Ahmed! Bir gün, Babü's-Sagir'den içeri girdim. Bir ihtiyarın yükünü gördüm. Yükünden bir çöp aldım. Bilemiyorum, o çöple dişimi mi temizledim, yoksa attım mı? İşte ölümümden şimdiye kadar
onun hesabım vermekteyim.»
Ebu Süleyman ed-Daranî'nin oğlu Süleyman, babasının vefatından iki sene kadar sonra vefat etti. Allah ikisine de rahmet etsin [1]

Hicretin İkiyüzaltıncı Senesi

Halife Me'mun, bu senede Davud b. Mascur'u Basra, Yemame, Bahreyn ve Dicle mıntıkalarına vali olarak atadı. Ona, Zutlarla savaşmasını emretti.
Bu senede sel baskını oldu. Sevad toprağı sular.altında kaldı. İnsanların çok malları telef oldu.
Bu senede Me'mun, Abdullah b. Tahir b. Hüseyin'i Rakka'ya vali olarak tayin etti ve ona, Nasr b. Şebes'le savaşmasını emretti. Bunun sebebi şuydu: Rakka valisi Yahya b. Muaz vefat etmiş, vefat ederken yerine oğlu Ahmed'i halef olarak bırakmıştı. Ama Me'mun, bunu onaylamamıştı. Onun yerine, basiretli ve şehametli oluşu nedeniyle Abdullah b. Tahir'i atamış ve onu, Nasr b. Şebes'le savaşmaya teşvik etmişti. Abdullah'ın babası Tahir, Horasan'dan oğluna bir mektup göndererek iyiliği emretmesini, kötülüğü yasaklamasını, kitaba ve sünnete tabi olmasını emretmişti. İbn Cerir, bu mektupta yazılı olan ifadelerin tümünü nakletmiştir. İnsanlar bu mektupta anlatılan şeyleri birbirlerine nakletmişler, güzel bulmuşlar ve mektubun suretlerini birbirlerine hediye etmişlerdi. Nihayet Me'mun da bu durumdan haberdar olunca mektubun bir suretini temin ederek huzurunda okutmuş ve cidden güzel bulmuştu. Mektubun çoğaltılarak ülkenin diğer vilayetlerine de gönderilmesini emretmişti. ;
Bu senede Haremeyn valisi Ubeydullah b. Haşan, insanlara haccettirdi.
Bu senede "el-Mübteda" adlı kitabın sahibi Ebu Huzeyfe îshak b. Bişr el-Kahilî, Haccac b. Muhammed el-A'ver, "el-Akl" adlı kitabın müellifi Davud b. Muhbir, Sebbabe b. Suvar (ŞeJbabe), Muhadir b. Mevrid, "el-Müsselles fi'1-Lüga" adlı eserin sahibi Kütrat, Vehb b. Cerir ve İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadı Yezid b. Harun vefat ettiler. [2]

Hicretin İkiyüzyedinci Senesi

Bu senede Abdurrahman b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali b. Talih, Yemen'e bağlı Akh beldelerinde ortaya çıkarak insanları Âl-i Muhammed'den Rıza'ya bey'ata davet etti. Bunun sebebi de, oradaki valilerin kötü muamelede bulunmaları ve halka zulmetmeleriydi. Halk kendisine bey'at etti. Bunun üzerine Me'mun, Dinar b. Abdullah komutasında büyük bir ordu gönderdi. Dinar b, Abdullah'ın yanında Abdurrahman için eman verildiğini bildiren bir mektup vardı. Şayet emir dinleyip itaat edecek olursa hâlifenin ona eman verdiği mektupta yazılıydı. Dinar b. Abdullah komutasındaki ordu, hac vazifelerini ifa ettikten sonra Yemen'e gittiler. Halifenin mektubunu Abdurrahman'a gönderdiler. O da emri dinleyip itaat etti ve gelip Dinar b. Abdullah'la el sıkıştı. Hepsi birlikte Bağdat'a gittiler. Oraya varınca Abdurrahman siyah elbiseler giyindi.
Bu senede Irak ve tüm Horasan'ın naibi Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab vefat etti. Tahir, yatsı namazını kıldıktan sonra yatağına bürünmüş olarak ölü bulundu. Sabah namazına geciktiğim gören aile efradı durumdan şüphelendiler. Kardeşi ile amcası, onun bulunduğu odaya girdiler. Ölü olduğunu gördüler. Me'mun, onun ölümünü duyunca: «Onu öldüren eller, bu haberi bize getiren ağız dert görmesin. Tahir'i bizden önce öldürüp bizi ondan sonraya bırakan Allah'a ham-dolsun.» dedi. Çünkü Me'mun onun bir gün hutbe irad ettiğini ve minberde Me'mun'a dua etmediğini duymuştu. Bununla birlikte oğlu Abdullah'ı babası Tahir'in yerine tayin etti ve ona ayrıca Cezire ve Şam valiliklerini de verdi.
Abdullah, Horasan'da, kendi adına kardeşi Talha'yı naib olarak görevlendirdi. O bu görevi, yedi sene sürdürdü. Bundan sonra Talha vefat edince, Abdullah o beldelerin tümünde tek başına hüküm sürdü.
Bağdat'taki naibi İshak b. İbrahim idi. Bağdat ve Irak'ı Emin'in elinden alıp onu öldüren kişi, Tahir b. Hüseyin idi.
Bir gün Tahir, halife Me'mun'un huzuruna girdi. Bir dilekte bulundu. Me'mun da dileğini yerine getirdi. Sonra Me'mun, ona baktı ve gözleri buğulandı. Tahir ona: «Ey mü'minlerin emiri, seni ağlatan nedir?» diye sorduysa da halife ağlayış sebebini bildirmedi. Bunun üzerine Tahir, Hüseyin adındaki bir hizmetçiye 200.000 dirhem vererek halife Me'mun'un ağlayış sebebini anlamasını ve kendisine bildirmesini istedi. O da bir ara bunu halifeye sorduğunda halife Me'mun, niçin ağladığını hizmetçi Hüseyin'e anlattı ve: «Sakın bunu kimseye bildirme. Yoksa seni öldürürüm! Ben, Tahir'in, kerdeşim Emin'i öldürdüğünü

hatırladım. Kardeşim Emin'in ondan gördüğü hakaretleri anımsadım. Allah'a yemin ederim ki, Tahir elimden kurtulmayacaktır!» dedi.
Tahir, halife Me'mun'un bu söylediklerini öğrenince, hilafet merkezinden uzaklaşmak için çaba sarfetti. Halife Me'mun'dan bu hususta ısrarla taleblerde bulundu. Nihayet Me'mun onu Horasan valiliğine atadı. Horasan'a giderken halife Me'mun onun yanma hizmetçilerinden birini verdi ve hizmetçiye: «Eğer Tahir'de şüpheli bir durum görürsen onu zehirle!» dedi. Ayrıca hizmetçiye, içilmesi durumunda asla kurtulmaya imkan olmayan bir zehir verdi. Horasan'da iken Tahir bir hutbe irad ettiğinde halife Me'mun için dua etmeyince, hizmetçi, iştah açıcı bir şuruba bu zehiri katıp Tahir'e içirdi ve Tahir aynı gecede öldü.
Sözünü ettiğimiz bu Tahir'e, "İki sağ elli ve tek gözlü" denilirdi.
Onunla ilgili olarak şair Amr b. Nebate şöyle demiştir:
«Ey iki sağ el ve tek göz sahibi!Bîr an1* nnlrRan hır- pi fn^ln » göz noksan, bir el fazla.»
Kendisi bir adama sol eliyle vurarak adamı ikiye yaranıştı. Bu nedenle kendisine iki sağ elli denilmişti. Başka bir rivayete göre ise hem Irak hem de Horasan valiliğine atandığı için kendisine iki sağ elli flenilmiştir. Âlîcenâb, övülen, şairleri seven, onlara bol armağanlar veren bir kimseydi.
Bir gün bir gemiye bindi. Bu durumla ilgili olarak şairin biri şöyle dedi:
«Hüseyin'in oğlununun (Tahir'in) gemisine şaştım. Batmasın, nasıl batmasın ki, İki deniz var. Biri üstünde, biri de altında. Bundan daha da tuhafı; o geminin direkleridir. Tahir ona elini sürdüğü halde o direk nasıl olur da yaprak vermez?»
Böyle demesi üzerine Tahir o şaire 3.000 dinar verdi ve: «Eğer bizi daha fazla övseydin sana daha fazla verirdik.» dedi.
İbn Hallikan dedi ki: Deniz yolculuğu yapan reislerden biri hakkında şairin söylediği şu şiir ne kadar da güzeldir:
«Denize bindiğinde ben Allah'a yalvarıp dedim ki: Ey rüzgarları kendi lutfuyla estiren Allah;
Sen bu reisin elindeki cömertliği deniz dalgası gibi yaptın. Reisi koru ve denizin dalgasını onun eli gibi yap.»
Biyografisini anlatmakta olduğumuz Tahir b. Hüseyin, hicri 207. senenin cemaziyelahir ayının bitimine beş gün kala, cumartesi günü vefat etti. Hicretin 175. senesinde doğmuştu.
Halife Me'mun'un emri üzerine kadı Yahya b. Eksem, Rakka'da bulunan oğlu Abdullah'a giderek babasının vefatı nedeniyle başsağlığı diledi ve o beldelere vali olarak atandığından ötürü kendisini tebrik etti.
Bu senede Bağdat, Küfe ve Basra'da fiyatlar yükseldi. Öyle ki, bir ölçek buğdayın fiyatı kırk dirheme vardı.
Bu senede Me'mun'un kardeşi Ebu Ali b. Reşid, insanlara haccettirdi.
Bu senede Bişr b. Ömer ez-Zehranî, Cafer b. Avn, Abdüssanıed b-Abdülvaris, Kurad b. Nuh, Kesir b. Hişam, Muhammed b Künase, Bağdat kadısı ve siyer, meğazi âlimi Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Ebü'n-Nadr Haşim b. Kasım ve çeşitli eserlerin sahibi Heysem b. Adiyy gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [3]

Yahya B. Ziyad B. Abdullah B. Mansur

Ebu Zekeriya el-Kûfî. Bağdat'a yerleşmişti. Beni Sa'd kabilesinin azatlısıydı. Ferra lakabıyla meşhur olmuştu. Nahivcilerin lügatçıla-nn ve kurraların şeyhi idi. Kendisine "Nahivde mü'minlerin emiri"
denilirdi.
Hazim b. Hasan el-Basrî tariki ile yaptığı bir rivayette, Enes b.
Malik'in şöyle dediğini nakletmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Ömer ve Osman, Fatiha süresindeki (Maliki yevmiddiyni) cümlesinde bulunan "malik" kelimesini, "mim" harfini uzatarak okumuşlardır.» Bunu Hatib rivayet etmiş ve Ebu Zekeriya'mn sika ve imam olduğunu söylemiştir.
Yine Hatib'in anlattığına göre halife Me'mun, Ebu Zekeriya'ya bir nahiv kitabını yazmasını emretmiş, o da bu kitabı yazmış. Bütün insanlar bu kitabını çoğaltarak birbirlerine aktarmışlar, Me'mun da onun bu kitaplarının hazinelere konmasını emretmişti. Ayrıca ondan, kendisinden sonraki dönem için veliahtları olan iki oğlunu eğitmesini
istemişti.
Ebu Zekeriya, bir gün ayağa kalktığında, Me'mun'un iki oğlu hemen ileriye atılmışlar ve hocalarının ayakkabılarını Önüne koymak için birbirleriyle yarışmışlar ve çekişmişlerdi. Sonra her biri onun bir ayakkabısını getirip önüne koymak üzere anlaşmışlardı. Babaları da, bu anlaşmaları ve hocalarına gösterdikleri saygıları nedeniyle onlara 20.000, Ebu Zekeriya Ferra'ya da 10.000 dirhem vermiş ve ona şöyle
demişti:
«Senden daha şerefli bir kimse yoktur. Çünkü ayakkabılarını, halifenin oğulları ve kendisinden sonraki dönemin veliahtları önüne bırakıyorlar.»
Bişr el-Merisî ya da Muhammed b. Hasan, Ferra'ya şöyle bir soru
sormuştu:
«- Sehiv secdesi yapmakta olan bir adamın im secdelerden birinde yanılması durumunda ne yapması gerekir? • - Bir şey yapması gerekmez.

-Neden?
- Zira arkadaşlarımız demişler ki: "Küçültülmüş olan daha da küçültülmez."
- Anaların senin gibisini doğurduğunu görmedim.»
Meşhur rivayete göre ona bu soruyu soran kişi Muhammed b. Ha-san'dır. Çünkü o, Ferra'nm teyzesinin oğluydu.
Ebu Bekir b. Muhammed b. Muhammed b. Yahya es-Solî'nin ifadesine göre Ferra, hicretin 207. senesinde vefat etmiştir.
Hatib Bağdadî, «O, Bağdat'ta vefat etti.» demiştir. Mekke yolun-da vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır.
Âlimler, eserleri sebebiyle onu methetmiş ve ona layık olduğu Övgüleri yağdırmışlardır. [4]

Hicretin İkiyüzsekizincî Senesi

Bu senede Tahir'in kardeşi Hasan b. Hüseyin b. Mus'ab, Horasan'dan kaçarak Kirman'a gitti ve orada isyan etti. Ahmed b. Eb Ha-lid, onun üzerine gitti ve onu kuşatma altına aldı. Nihayet o da mecbur kalarak teslim oldu. Me'mun'un huzuruna götürüldü. Me'mun kendisini affetti. Me'mun'un bu âlicenâblığı hoş karşılandı.
Bu senede Muhammed b. Semma'a, halifeden, kadılıktan affını istedi. Me'mun da onu bu görevden affedip yerine İsmail b Hammad b. Hanife'yi tayin etti.
Me'mun, bu senenin muharrem ayında, Muhammed b. Abdurrah-man el-Mahzumî'yi, Mehdi garnizonunun kadılığına tayin etti Fakat kısa bir süre sonra onu bu görevden aldı ve rebiyülevvel ayında Bişr b. Said b. Velid el-Kindî'yi atadı. Mahzunî, bu konuda şöyle bir şiir söylemiştir:
«Ey Rabbini birleyen hükümdar, Senin kadılığım yapacak olan, Bişr b. Velid, eşektir. Kitabın ve sünnetin emirlerine uyan kimsenin şehidliğini reddetmektedir.
Ama o, vücuduyla bütün ülkeyi kuşatan bir şeyh olduğunu söyleyen kimsenin adil şahid olduğunu kabul etmektedir.»
Bu senede kardeşi Me'mun'un emri üzerine Salih b. Harun Reşid, insanlara haccettirdi.
Bu senede Esved b. Amir, Said b. Amir, hadis âlimlerinden Abdullah b. Bekr, Hacib Fadl b. er-Rebi1, Muhammed b. Mus'ab Musa b. Muhammed el-Emin gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.
Muhammed el-Emin, Musa'yı kendisinden sonraki dönem için veliaht olarak tayin etmiş ve onu "Hakkı söyleyen" lakabıyla lakaplan-dırmıştı. Ama Musa, halifeliğe geçemedi. Nihayet babası Muhammed el-Emin öldürüldü ve Önceki sayfalarda anlattığımız hadiseler cereyan etti.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında ayrıca Yahya b. Ebu Bekir, Yahya b. Hassan, Yakub b. İbrahim ez-Zührî ve Yunus b. Muhammed el-Müeddeb de vardır. [5]

Seyyide Nefise'nin Vefatı

Nefise binti Ebi Muhammed el-Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. gbi Talib el-Kuraşiye el-Haşimiye. Babası, halife Mansu tarafından Medine valiliğine atanmış ve bu görevi beş yıl süreyle devam ettirmişti. Sonra Mansur, ona gazaplanarak bu görevden almış ve sahip olduğu, biriktirdiği bütün mallan elinden alıp onu Bağdat'ta zindana atmıştı.
Mansur'un ölümüne kadar zindanda kalmış, Mehdi halifeliğe geçince onu serbest bırakmış ve elinden alınan bütün mallarını kendisine iade etmişti. Sonra hicretin 168. senesinde onunla birlikte hacca gitmişti. Hicir'de iken seksenbeş yaşında vefat etmişti.
Neseî, onun tariki ile İbn Abbas'tan şu hadisi rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.), ihramlı iken hacamat yaptırdı.»
Ancak İbn Maîn ile İbn Adiy, onun zayıf ravilerden olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Hibban ise, onu sika raviler arasında saymıştır. Zübeyr b. Bekkar da ondan söz etmiş, reisliği ve şehameti hususunda onu övmüştür.
Hülasa olarak diyeceğimiz şudur:
Ebu Muhammed Hasan b. Zeyd'in kızı Nefise, kocası Mü'temen İshak b. Cafer'le birlikte Mısır'a gitmiş ve orada ikamet başlamıştı. Servet sahibi idi. İnsanlara, cüzzamhlara, kötürümlere, hastalara ve hülasa herkese iyilikte bulunmuştu. Abide, zahide ve çok hayır yapan bir hatundu.
İmam Şafiî Mısır'a geldiğinde, Nefise ona da ihsanda bulunmuştu. Ramazan ayında çoğu kez onun arkasında namaz kılardı İmam Şafiî vefat edince, Nefise, onun cenazesinin evine getirilmesini istemiş, cenaze onun evine getirilmiş ve orada üzerine namaz kılmıştı. Kendisi vefat edince kocası İshak b. Cafer onu Peygember şehri Medine'ye götürmek istemiş, ancak Mısırlıla onun bu isteğine engel olmuşlar ve Nefise'nin Mısır'da, yanlarında defnedilmesini istemişlerdi. Eskiden beri Mısır ile Kahire arasında Derbü's-Siba' denilen ve kendisinin yaşadığı mahalledeki evine defnedildi. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Seyyide Nefise, hicretin 208. senesinin ramazan ayında vefat etmiştir. Mısır halkı onun, keramet sahibi bir hatun olduğuna inanmıştı.

Ben derim ki: Şu ana kadar halk, Seyyide Nefise ve diğerleri hakkında cidden çok yanlış itikatlara sahip olmuşlardır. Özellikle Mısır halkı, Seyyide Nefise hakkında insanı küfre ve şirke kadar götürecek Çirkin ibareler kullanmışlardır. Aslında bu tür ibareleri kullanmasının caiz olmadığını bilmeleri gerekir.
Bazıları da Seyyide Nefise'nin Zeynelabidin sülalesinden olduğu-
nu iddia etmişlerdir; ama onun sülalesinden değildir. Onun hakkında inanılması gereken şey, diğer saliha hatunlar hakkında inanılması gereken şey olmalıdır. Zâten putperestlerin putlara tapmalarının aslı, mezarlar ve mazarlarda yatan kimseler hakkında abartılı ve asılsız inançlara sahip ulamalarıdır. Peygamber (s.a.v.), mezarların yerle bir edilip dümdüz hale getirilmesini emretmiştir. İnsanların olağanüstü güçlere sahip olduklarına inanıp abartılı ifadeler kullanmak haramdır. Allah'ın iradesi dışında insanın bir başkasına fayda veya zarar verdiğine inanmak şirktir. Bu inanca sahip olan kimse müşriktir. Allah Seyyide Nefise'ye rahmet etsin. Makamını yüce kılsın. [6]

Fadl B. Er-Rebi

Fadl b. er-Rebi1 b. Yunus b. Muhammed b. Abdullah b. Ebi Ferve Keysan. Keysan, Hz. Osman'ın azatlısıydı. Biyografisini anlatmakta olduğumuz Fadl, Harun Reşid nezdinde itibar sahibi bir kimse idi. Bermekilerin iktidarına son veren kişi Fadl'dır. Bir müddet Harun Reşid'e vezirlik de yaptı. Bermekilere çok benzerdi. Onlar da ona çok benzerlerdi. Onları yıkmaya çol çalıştı. Nihayet, önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Bermekiler helak oldular.
İbn Hallikan'ın anlattığına göre Fadl b. er-Rebi', bir gün Yahya b. Halid'in yanına gitmişti Yahya'nın oğlu Cafer, babasının önünde evraklara imza atıyordu. Fadl'm elinde ise on mesele vardı. Bunlardan hiçbirini çözümleyemediler. Fadl, bu meseleleri ihtiva eden kağıtları toplayıp şöyle dedi: «Ziyan ve hüsranda kalarak geri dönün.» Böyle dedikten sonra meclislerinden kalkıp şu şiiri okudu:
«Olur, olur ki zaman bir gün yularını gevşetir, İşler başka işlere dönüşür, zamanın ayağı sürçer. Biz ihtiyaçları gideririz. Gönüilerdeki kin ateşleri diner. İşlerden sonra başka işler ortaya çıkar.»
Vezir Yahya b. Halid, Fadl'm böyle dediğini işitince ona: «Sana yemin verdiriyorum, yanıma geri gel» dedi. Elindeki kağıtları alıp imzaladı. Daha sonra Fadl onların kuyusunu kazmaya başladı, nihayet onların iktidarlarına son verdi. Yerlerine vezirliğe geçti. Şair Ebu Nüvas bu hususta şöyle demişti:
«Zaman, Bermek ailesinin hukukuna riayet etmedi. Onların i darlarına feci şekilde son verdi.
Bir zaman ki, Yahya'nın hukukuna riayet edilemedi; Rebi' ailesinin hukukuna da riayet etmemişti.»
Fadl, Harun Reşid'den sonra onun oğlu Emin'in de vezirliğini aptı. Me'mun Bağdat'a girdiğinde Fadl gizlendi. Me'mun ona eman verdiğini bildiren mektubunu kendisine gönderince ortaya çıktı. Gelip Me'mun'un huzuruna çıktı. Me'mun ona eman verdi. Sonra da bu senede vefat edinceye kadar gözden düşmüş olarak yaşadı. Vefatı sırasında altmışsekiz yaşındaydı. [7]

Hicretin İkiyüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Abdullah b. Tahir, kendisiyle beş sene müddetle savaştıktan sonra Nasr b. Şebes'i kuşatma altına aldı. Onu cidden zor duruma soktu. Nihayet o da boyun eğip Abdullah'tan eman diledi. Abdullah, bu durumu bir mektupla Me'mun'a bildirdi. Me'mun ona gönderdiği cevabi mektubunda Nasr b. Şebes'e eman verdiğini bildirdi. O da Me'mun'un bu emri üzerine Abdullah'a bir eman mektubu yazdı. Abdullah'ta içinde kendini koruma altına aldığı- şehrin tahrip edilmesini, kendi eskerlerine emretti. Böylece Abdullah tehlikesi ortadan kaldırılmış oldu.
Bu senede Babek el-Hürremî ile savaşlar cereyan etti. Babek, öncü askerlerin başındaki İslâm komutanlarından birini esir aldı. Bu olay, Müslümanların çok ağrına gitti.
Bu senede Mekke valisi Salih b. Abbas b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi.
Bu senede Bizans imparatoru Mihail b. Nikoforos öldü. Mihail, otuz yıl müddetle imparatorluk yapmıştı. Ölümünden sonra Bizanslılar onun oğlu Tofil b. Mihail'i başlarına imparator yaptılar.
Bu senede hadis üstadlarmdan Hasan b. Musa el-Eşyeb, Ebu Ali el-Hanefî, Nişabur kadısı Hafs b. Abdullah, Osman b. Öme b. Faris ve Ya'lâ b. Ubeyd et-Tenafüsî vefat ettiler. [8]

Hicretin İkiyüzonuncu Senesi

Bu senenin safer ayında Nasr b. Şebes, Bağdat'a girdi. Onu Abdullah b. Tahir göndermişti. Hiçbir askerle karşılaşmadı. Yalnız başına şehire girdi ve Ebu Cafer sarayına yerleşti. Sonra başka bir yere intikal etti.
Bu senede Me'mun, İbrahim b. Mehdi'ye bey'at etmiş olan önde gelen şahsiyetlerden bir topluluğu ele geçirdi. Onlara işkence yaptı ve müebbet hapse mahkum etti.
Bu senenin rebiyülahir ayının 13'ünde pazar gecesi İbrahim b. Mehdi, altı yıl ve birkaç aylık süreden beri gizlenmekte olduğu

evden, kadın kılığına bürünerek kaçtı, Yanına iki hatunu aldı. Gece vakti Bağdat sokaklarından birinden geçerken bekçinin biri onları yakalayıp: «Gecenin bu saatinde nereden geliyor ve nereye gidiyorsunuz?» diye sordu. Sonra onları tutuklamak isteyince İbrahim elindeki yakut yüzüğü ona verdi. Bekçi, yüzüğe bakınca durumlarından şüphelendi ve: «Bu yüzük, şanı yüce bir adamın olmalıdır.» dedi. Onları alıp gece nöbetçi amirine götürdü. Nöbetçi amiri, yüzlerini açmalarını emredince İbrahim açmak istemedi. Ancak zorla açtıklarında, İbrahim olduğunu gördüler ve onu köprü mıntıkasının amirine teslim ettiler. O da onu bir üst amire gönderip Me'mun'un sarayına yetiştirdi.
İbrahim hilafet sarayında; halk kendisini bu şekilde görsün ve nasıl yakalandığını anlasınlar diye peçesi başında, çarşafı da üstünde olarak bekletildi. Me'mun, İbrahim'in bir süre nöbetçi nezaretinde tutulmasını emretti. Sonra onu serbest bıraktı ve ondan razı oldu. Şunu da belirtelim ki, İbrahim yüzünden zindana atılan bir grup insan, gardiyanları öldürmek teşebbüsünde bulunduklarından ötürü sorgulandılar ve bunlardan dördü idam edildi.
Anlatıldığına göre İbrahim, kardeşi oğlu Me'mun'un huzuruna girdiğinde halife Me'mun kendisini bu yaptıklarından Ötürü azarlamıştı. İbrahim ise ondan merhamet dilemiş, kendisini açındırarak şöyle demişti:
- Ey mü'minlerin emin, eğer beni cezalandıracak olursan bu senin hakkınoV, ama affedecek olursan bu da senin lutfun olur.
- Aksine seni affedeceğim, ey İbrahim! Çünkü muktedir olmak, tedbir almayı gereksiz hale getirir. Pişman olmak da tevbe etmek de-
mektir. Bu ikisinin arasında, Aziz ve Celil olan Allah'ın affi vardır ki, o da senin istediğinden çok daha büyük şeydir.
Me'mun'un bu sözü üzerine İbrahim tekbir alarak, Aziz ve Celil olan Allah'a bir şükran ifadesi olarak secdeye kapandı.
İbrahim b. Mehdi, kardeşi oğlu Me'mun'a çok tesirli ve abartılı ifadeler içeren bir kaside okuyarak övgüde bulunmuş, Me'mun onun bu övgüsünü dinleyince şöyle cevap vermişti: Ben, Hz. Yusuf un kendi kardeşlerine söylediği şu sözü söylüyorum: «Bugün siz azarlanacak değilsiniz. Allah sizi bağışlar. O, merhametlilerin merhametli si dır.»
İbn Asakir'in anlattığına göre halife Me'mun, amcası İbrahim'i affedince, onu zengin kılacak kadar malın kendisine verilmesini emretmişti. İbrahim de: «Ben malı terkettim.» demiş; Me'mun, illa da almasını emredince o, bir değneği alıp kucağına koymuş ve şöyle demişti:
«Bu durum, bir sevinç durumu ve makamıdır. Evleri barkları harap olasıca düşmanlarım, yalanlar uydurarak beni halife katında jur-nallediler. Emirim de beni cezalandırdı.»
Sonra sözünü şu şiiri okuyarak devam ettirdi:
«Dünyadan gider oldum. Gözlerimi kaybettim.
Zaman beni eğip büktü. Gözlerimi de benden alıp götürdü. . Eğer ben ağlayacak olursam kıymetli bir şahsiyete ağlarını.
Eğer onu tahkir edecek olursam, kinimden ötürü tahkir etmiş olurum.
Ben her ne kadar gözlerime kötülük yaptıysam da,
Ben Rabbime kesin olarak inanıyorum ve ona hüsn-ü zan besliyorum.
Nefsime düşmanlık ettim ama o beni affetti.
Affederek bize lütuf üstüne lutufta bulundu.»
Me'mun ona: «Gerçekten güzel söyledin.» dedi. İbrahim, kucağındaki değneği attı ve bu söylediklerinden ötürü korkup ayağa fırlayarak yerinden kalktı.
Me'mun ise: «Sakin ol, yerinde otur. Sana hoş geldin, safalar getirdin, diyorum. Bu sözlerim korkmana sebep olmamalıdır. Allah'a yemin ederim ki, halifeliğim süresince korkacak hiçbir şeyle karşılaşmayacaksın.» dedi. Amcası İbrahim'e 10.000 dinar verilmesini emretti ve ona bir kaftan giydirdi. Sonra da elinden alınan bütün malları-nı*ı, çiftliklerinin, evlerinin kendisine iade edilmesini emretti. Böylece ibrahim, halife Me'mun'un yanından, saygı görmüş ve ağırlanmış olarak çıktı. [9]

Me'mun'un Boranla Gerdeğe Girmesi

Bu senenin ramazan ayında Me'mun, Hasan b. Sehl'in kızı Boran ile gerdeğe girdi. Anlatıldığına göre Me'mun, Hasan b. Sehl'in hastalıktan kurtulup iyileşmesi üzerine, bu senenin ramazan ayında, onun Femü's-Sulh mıntıkasında bulunan kışlasına gitmişti. Me'mun, maiyetindeki emir, reis ve Haşimilerin ileri gelenleri ile birlikte Hasan'a konuk oldu. Bu senenin şevval ayında bir gece Boranla gerdeğe girdi. Huzurunda anber mumları yakıldı. Boran'm başı üzerine inci ve mücevherler saçıldı. Bu inci ve mücevherler, kızıl altından örülme bir hasır içerisinde etrafa savuruldu. Bu hasırdaki incilerin sayısı bin idi. Me'mun, bu saçılan incilerin toplanıp altın bir tepsiye konulmasını emretti. Oradakiler: «Ey mü'minlerin emiri; biz, cariyeler yerden toplasmlar diye bu incileri saçtık.» dedilerse de Me'mun: «Hayır, bunların yerine cariyelere ben kendim birşeyler veririm.» dedi ve etrafa saçılan incilerin tümünü toplattı.
Gelin Boran, ninesi Zübeyde (yani Me'mun'un kardeşi Emin'in annesi) ile geldi ve Me'mun'un yanıbaşına oturdu. Me'mun da bu inci ve mücevherleri Boran'ın eteğine döktü ve: «Bu benim sana bahşişim-dir. Dile benden ne dilersen.» dedi. Boran, utanarak başını önüne eğdi. Ninesi Zübeyde ona dedi ki:
- Efendinle konuş ve dileğini ona söyle. Çünkü dileğini söylemeni o sana emretti.
Boran, Me'mun'a şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, amcam İbrahim b. Mehdi'yi affetmeni ve ondan razı olup onu tekrar eski makamına iade etmeni istiyorum.
- Olur.
- Ümmü Cafer'i (Zübeyde'yi) hacca gitmesi için serbest bırak.
- Olur.
Boran'm bu şefaati üzerine Ümmü Cafer (Zübeyde) Boran'a bir emirlik hil'ati giydirdi ve ona büyük bir köy bağışladı.
Boran'ın babası Hasan b. Sehl'e gelince; o da köylerinin, çiftliklerinin ve emlakinin adlarını kağıt parçaları üzerine yazarak bu kağıtları oradaki insanların üzerine saçtı. Her kim bu kağıtlardan birini ele geçirdiyse Hasan b. Sehl onu oradaki kahyalarına gönderdi ve o köy, çiftlik veya mülkü o adama teslim etti.
Hasan b. Sehl, Me'mun ve maiyetindeki askerlerin yanında ikamet ettikleri onyedi günlük süre içinde 50.000.000 dirhem kadar harcamada bulundu.
Me'mun, ayrılıp gitmek istediğinde, kendisine 10.000.000 dirhem verdi. Konuk olduğu beldeyi de ona ikta' olarak verdi. Oraya Femü's-Sulh mıntıkası deniliyordu. Burayı daha önce sahip olduğu ikta' ara-
zilerine ek olarak Hasan b. Sehl'e verdikten sonra, bu senenin şevval ayının sonlarına doğru Bağdat'a döndü.
Bu senede Abdullah b. Tahir, Mısır'a gitti. Orayı Me'mun'un emri üzerine asi ve mütegallibeden Ubeydullah b. Sırri b Hakem'in elinden kurtardı. Aralarında geçen uzun muharebelerden sonra orayı tekrar eski haline döndürdü.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden lügatçı Ebu Amr eş-Şeybanî (İshak b. Murad), Mervan b. Muhammed et-Tatarî ve Yahya b İshak vefat ettiler. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Hicretin İkiyüzonbirînci Senesi

Bu senede Ebü'l-Cevab, Talk b. Ganem, "Musannaf ve "Müsned" isimli eserlerin sahibi Abdürrezzak b. Hemmam es-San'an ile Abdullah b. Salih el-İclî vefat ettiler. [11]

Meşhur Şair Ebü'l-Atahiye

Bu zatın asıl adı şöyledir: İsmail b. Kasım b. Süveyd b. Keysan. Hicaz asıllıdır. Mehdi'nin Utbe adındaki bir cireyesine aşık olmuş ve onu Mehdi'den defalarca istemişti. Mehdi cariyeyi ona vermeye razı olunca bu defa cariye ona gitmeyip halifeye: «Beni çömlek satan çirkin bir adama mı veriyorsun?» demişti. Ebü'l-Atahiye, Utbe adındaki o cariyeye aşık olmuştu. Aşkı dillere destan olmuştu. Mehdi de onun bu durumunu anlamıştı.
Bir zaman Mehdi, şairleri meclisine çağırmıştı. Gelen şairler arasında Ebü'l-Atahiye ile a'ma bir kişi olan Beşşar b. Bürd de vardı. Beşşar, Ebü'l-Atahiye'nin sesini duyunca yanında oturan arkadaşına; «Ebü'l-Atahiye burada mı?» diye sordu. Arkadaşı da «Evet» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebü'l-Atahiye şu beyitle başlayan kasidesini okumaya başladı:
«Benim hanımefendimde neler var neler! O nazlandı, nazlanması onu güzelleştirdi.»
Beşşar, arkadaşına: «Bundan daha cesaretli birini görmedim.» dedi. Nihayet Ebü'l-Atahiye, kasidesinin şu kısmına geldi:
«Halifelik teslim olup ona geldi, eteklerini yerden sürüdü. Halifelik ancak ona yaraşır. O da ancak halifeliğe yaraşır.
Eğer ondan başkası halifeliğe yönelseydi, Yer şiddetle sarsılırdı.
Eğer kalplerin banileri ona itaat etmezlerse, Cenâb-ı Allah onun amellerini kabul etmez.»
Beşşar, yanıbaşmda oturmakta olan arkadaşına: «Bakın hele; halife, minderinden uçtu mu uçmadı mı?» diye sordu. Arkadaşı da: «Allah'a yemin ederim ki, o gün şairlerden Ebü'l-Atahiye dışında hiçbirine ödül verilmedi.» dedi.
İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Atahiye ile Ebu Nüvas bir araya geldiler. İkisi de aynı tabakadaki şairlerdendi. Ebü'l-Atahiye Ebu Nu-vas'a şöyle sordu:
- Günde ne kadar şiir yazabiliyorsun?
- Bir ya da iki beyit.
- Ama ben günde 100-200 beyit yazabiliyorum.
- Demek ki, sen de şu sözünde anlattığın gibi çalışıyorsun:
"Ey Utbe, bana ve sana ne olmuş ki? Ben kim, sen kim? Keşke seni görmemiş olsaydım."
Eğer ben de böyle çalışmış olsaydım, günde 1.000-2.000 beyit yazardım. Ama ben şu aşağıdaki sözümde anlattığım gibi çalışıyorum:
"Erkek kılığındaki ateşlinin elinden ah!..
Onun iki seveni vardır: Biri homoseksüel biri zinakar!.
Eğer sen de benim gibi yapmak isteseydin, zaman seni aciz bırakırdı."»
İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Atahiye'nin güzel ve letafetli şiirlerinden biri de şudur:
"Sana öyle meftun oldum ki, aşırı aşkımdan ötürü;
Yanımdaki kişi bana yaklaştığında, elbisemdeki aşk kokusunu hissedebiliyor."»

Ebü'l-Atahiye, hicretin 130. senesinde doğmuştu. Hicretin 211-(veya 213.) senesinin cemaziyelahir ayının üçüncü pazartesi günü vefat etti. Bağdat'taki mezarı taşına şu beytin yazılmasını vasiyet etti:
«Bir hayat ki, sonu ölüm oluyor;
O hayat insanı çabucak kederlendirir.» [12]

Hicretin Îkiyüzonikincî Senesi

Bu senede halife Me'nıun, Azerbaycan diyarındaki Babek el-Hür-remî ile savaşması için Muhammed b. Hamid et-Tusî'y Musul yolundan gönderdi. O da gidip Babek'in etrafındakilerden bazılarını yakalayıp Me'mun'a gönderdi.
Me'mun, bu senenin rebiyülevvel ayında insanlara, birbirini bastıracak kadar çirkin iki bid'at çıkardı. Bunlardan biri Kur'ân'ır mahluk olduğuna, diğeri de Hz. Ali'nin Rasûlullah'tan sonra insanların en faziletlisi olduğuna dair iddia idi. Me'mun, bu iddiaların her ikisinde de fahiş şekilde büyük bir yanılgıya düşmüş ve çok büyük günah işlemişti.
Bu senede Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas el-Abbasî, insanlara
haccettirdi.
Bu senede kendisine "Sünnetin aslanı" denilen Esed b. Musa, Hasan b. Cafer, asıl adı Dahhak b. Muhalled olan Ebu Asım en Nebil, Ebü'l-Muğire Abdülkuddüs b. Haccac eş-Şami ed-Dımışkî ve Buha-rî'nin şeyhi Muhammed b. Yunus el-Feryabî vefa ettiler. [13]

Hicretin İkiyüzonüçüncü Senesi

Bu senede Abdüsselam ve İbn Celis adında iki kişi isyan ettiler. Me'mun'un halifeliğini tanımadılar ve Mısır'ı istila ettiler. Kays ve Yemen kabilelerinden bir grup insan da bunlara tabi oldular.
Me'mun, kardeşi Ebu İshak'ı Şam valiliğine, oğlu Abbas'ı Cezire, sınır boyları ve o mıntıka!ardaki merkezlerin valiliğine atadı. Bunlardan her biri ile Abdullah b. Tahir'e, 1.500.000 dinar verdi. O günkü kadar fazla bağışta bulunduğu hiç görülmemişti. Me'mun, bu senede Sind valiliğine de Hassan b. Abbad'ı tayin etti. Bu sene de insanlara geçen senenin hac emiri haccettirdi.
Bu senede Abdullah b. Davud el-Cerinî, Abdullah b. Yezid el-Mukri el-Mısrî, Abdullah b. Musa el-Absî, Amr b. Ebi Selem ed-Dımışkî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.
İbn Hallikan'm anlattığına göre bazı kimseler demişler ki: Bu senede ayrıca nedimlerden İbrahim b. Mahan el-Musılî, Ebü'l Atahiye, nahivci Ebu Amr eş-Şeybanî aynı günde Bağdat'ta vefat etmişlerdir. Ama İbn Hallikan'ın ifadesine göre sahih olan rivayet şudur ki, nedimlerden İbrahim, hicretin 198. senesinde vefat etmiştir.
Süheylî dedi ki: İbn İshak'tan siret rivayet eden Abdülmelik b. Hişam da bu senede vefat etmiştir. Sahih rivayete göre o hicretin 218. senesinde vefat etmiştir ki, "Tarihu Mısır" adlı eserde Ebu Said b- Yunus da bunu kafi bir dille ifade etmiştir. [14]

Şair Akuk

Ebü'I-Hasan b. Ali b. Cebele el-Horasanî. Akuk lakabı ile lakap-lanmıştı. Mevalidendi. A'ma olarak doğdu. Başka bi rivayette anlatıldığına göre yedi yaşında iken çiçek hastalığına yakalanması neticesinde gözlerini kaybetmiştir. Siyah tenli ve alaca renkli idi. Meşhur şairlerdendi. Fesahat ve belagat sahibi idi.
Ölümünden sonra Cahiz onu bir şiirinde övmüş ve: «Ondan daha güzel ifadeli, ne bir bedevi ne de bir kentli gördüm.» demiştir.
"Babam sana feda olsun, ey beni gizlice ziyaret eden kişi; Herşeyden ürkerek ve korkarak sakınan kişi. Sen beni ziyaret ettin ama güzelliğin seni ele verdi. Doğan dolunayı gece karanlığı nasıl gizleyebilir? Sessizliği ve tenhalığı gözetledi, nihayet bu ortamı buldu. Geceleyin oturup konuşanların uyumalarını bekledi. Ziyaretinde korkulu hallere maruz kaldı. Sonra selam verip vermez geri döndü."
Akuk, Ebu Dülef Kasım b. İsa el-İclî hakkında da şöyle demişti:
«Dünya ancak Ebu Dülef tir. Onun gazaya gidişi ile ikameti arasında;
Ebu Dülef arkasını dönüp gidince, Dünya da onun peşine takılıp gider. Yeryüzündeki bedevi ve kentli Arapların tümü, Onun cömertliğinden nasibdar olmayı umarlar. Övüneceği günde ona gelirler.»
Akuk bu beyitlere geldiğinde -ki bu çok uzun bir kaside idi- şair Ebu Nüvas'a taşlamada bulundu. Bunun üzerine Me'mun onu yakalatmak istedi. Fakat o saraydan kaçıp gitti. Daha sonra yakalanıp Me'mun'un huzuruna getirilince Me'mun ona şöyle dedi:
- Yazıklar olsun sana, Kasım b. İsa'yı (Ebu Dülef i) bizden daha üstün görüyordun.
- Ey müminlerin emiri! Siz, Cenâb-ı Allah'ın kulları arasında seçtiği ve kendilerine büyük bir mülk verdiği bir ailedensiniz. Ben Kasım b. İsa'yı ancak kendi emsallerine ve akranlarına nisbetle üstün saydım.

- Allah'a yemin ederim ki, sen; "Yeryüzündeki bütün kentli ve bedevi Araplar..." derken herkesi kasdetmiş oldun. Bununla beraber ben bu şiirinden Ötürü senin Öldürülmeni helal görmüyorum. Fakat
-u zelil kul hakkında söylediğin şiirindeki şirkin ve küfrün nedeniyle genin öldürülmeni helal sayıyorum:
"Sen o kimsesin ki, günler onun menziline inerler. Sen o kimsesin ki, zamanı halden hale döndürürsün. Bir kimseye bakışını uzattığında; Mutlaka onun rızık ve eceline hüküm verirsin."
Bak işte; bu senin dediğin işleri ancak Allah yapar!*
Bundan sonra Akuk'ün dilini çıkarıp çektiler. O da bu yüzden bu
senede öldü.
O, Hamid b. Abdülhamid et-Tusî'yi şu şiirinde Övmüştü:
«Dünya ancak Hamid'dir, Hamid'ten ibadettir. Onun lutufları ortada durmaktadır.
Hamid bu dünyadan göçüp gittikten sonra artık biz de dünyaya "Selam sana deriz."»
Hamid ölünce Ebü'l-Atahiye de şu şiiriyle ona ağıt yakmıştı:
«Ey Ebu Ganim (Hamid), senin saçtığın nimetler çok ve geniştir. Mezarının etrafı da sağlam ve mamurdur. Bedeni içinde yıkılıp çürüdükten sonra, Mezarının mamurluğu ölüye fayda vermez.»
İbn Hallikan, biyografisini anlatmakta olduğumuz Akuk'un çok güzel şiirlerini nakletmiştir, ama biz konuyu kısa tutmak için o şiirleri buraya almadık. [15]

Hicretin İkiyüzondördüncü Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine beş gün kala cumartesi günü Muhammed b. Hamid ile mel'un Babek el-Hürremî karşılaştılar ve savaşa tutuştular. Hürremî, Muhammed b. Hamid'i ve askerlerinden birçoğuru öldürdü. Muhammed b. Hamid'in geride kalan askerleri bozguna uğradılar. Me'mun, İshak b. İbrahim ve Yahya b. Eksem'i, Abdullah b. Tahir'e gönderdi. Bunlar ona; Horasan, Cibal, Azerbaycan, Ermeniye valiliklerinden birini ve Babek'le savaşma işini üstlenmeyi tercih etmesini söyledi. O da fazlaca disipline ihtiyacı olduğundan ve Haricilerin ortaya çıkmalarından korktuğundan ötürü Horasan'da kalmayı tercih etti.
Bu senede Ebu İshak b. Reşid, Mısır'a gitti ve orayı Abdüsselam ile İbn Celis'in ellerinden alıp ikisini öldürdü.
Bu senede Bilal ed-Dababî adında bir adam ortaya çıkıp isyan hareketi başlattı. Me'mun da onun üzerine oğlu Abbas'ı bir grup komutanla gönderdi. Bunlar Bilal'ı öldürdüler ve Bağdat'a döndüler.
Bu senede Me'mun, Ali b. Hişam'ı Cebel, Kum, İsfahan ve Aze-baycan valiliğine atadı.
Bu senede İshak b. Abbas b. Muharomed b. Ali b. Abdullah b. Ab-bas insanlara haccettirdi.
Bu senede Ahmed b. Halid el-Mevhibî vefat etti. [16]

Ahmet B. Yusuf B. Kasım B. Sabih

Künyesi Ebu Cafer'di. Katiplik yapardı. Me'mun'un yazışmalar divanı müdürlüğünü yaptı. İbn Asakir, bu zatın biyografisini nakletmiş ve şiirlerinden bazılarını bizlere aktarmıştır:
«Kişi kendisinden sadır olmayan bir çaba sarfetmeksizin de rızık-lanır.
Ama çok zeki, dahi ve çalışkan kimse de bazen nzıktan mahrum kalır.
Hangi gün bana zenginlik veya yoksulluk gelmiş ise, mutlaka ona karşı ben, elhamdülillah demişimdir.»
«Bir şeye evet dersen o şeyi tamamla.
Çünkü evet demek, hür kimsenin ödemesi vacib olan bir borçtur. Eğer yapmayacaksan hayır de ve böylece kurtul ki, insanlar senin yalancı olduğunu söylemesinler.»
«Kişi sırrını kendi diliyle açığa vurur;
Bu yüzden başkası da onu kınarsa o ahmaktır.
Kişi kendi sırrını saklamayıp sıkıntı duyarsa,
Sırrını aktaracağı kişinin kalbi daha da dardır. O da bu sırrı başkasına açıklar.»
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İmam Ahmed b. Hanbel'in şeyhi Hasan b. Muhammed el-Mervezî, Mısırlı Abdullah b. Hakem ve Muaviye b. Ömer de vardır. [17]

Ebu Muhammed Abdullah B. A'yün

Ebu Muhammed Abdullah b. A'yün b. Leys b. Rafi el-Mısrî. İmam
jytalikin huzurunda Muvatta'ı okuyanlardan biridir. Onun mezhebimin fıkhını öğrenmiştir. Mısır'da saygı gören bir kimseydi. Çok servet sahibiydi. Mısır'a gelişi esnasında İmam Şafiî'ye 1.000 dinar vermişti. Ayrıca arkadaşlarından da 2.000 dinar

toplayarak İmam Şafiî'ye vermişti. O, İmam Şafiî'nin arkadaşı Muhammed b. Abdullah b. Hakem'-
jn babasıdır.
Ebu Muhammed Abdullah, bu senede vefat edince İmam Şafiî'nin mezarının yanma defnedildi. Oğlu Abdurrahman da vefa edince babasının yan tarafına, kıble cihetine defnedildi. Bu hususta İbn Halli-kan şöyle demişti: «Bunlar üç mezardır. Şafiî bunların Şam'a bakan tarafindadır. İkisinin mezarı ise Şafiî'nin mezarının kıble cihetinde-dir. Allah hepsine rahmet etsin.» [18]

Hicretin İkiyüzonbeşinci Senesi

Me'mun, bu senenin muharrem ayının sonlarında Bizanslılarla gaza yapmak niyetiyle askerleriyle birlikte Bağdat'tan çıkıp Bizans'a yöneldi. Bağdat ve bağlı mıntıkalara vekil olarak İshak b. İbrahim b. Mus'ab'ı bıraktı. Tikrit'e vardığında, Medine-Nebeviyye'den gelmekte olan Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ile karşılaştı. Me'mun, ona kendi kızı Ümmü Fadl ile gerdeğe girmesine izin verdi. Muhammed ile Ümmü Fadl'm nikahları, babası Ali b. Musa'nın sağlığında kıyılmıştı ve Tikrit'te gerdeğe girdiler. Sonra Muhammed b. Ali, karısı Ümmü Fadl'ı alıp Hicaz'a götürdü.
Me'mun, bu yolculuğunda Musul'a varmadan önce, Mısır'dan gelmekte olan kardeşi Ebu İshak b. Reşid ile karşılaştı.
Sonra Me'mun, büyük bir orduyla Tarsus'a gitti. Bu senenin ce-maziyelevvel ayında oraya girdi. Oradaki kaleyi fethetti ve yıkılmasını emretti. Sonra Şam'a döndü ve orada konakladı. Kasyon dağının eteklerindeki Merrat kiliseni onardı. Şam'da bir süre ikamet etti.
Bu senede Abdullah b. Ubeydullah b. el-Abbasî insanlara haccettirdi.
Bu senede Ebu Zeyd el-Ensârî, Muhammed b. Mübarek es-Surî, Kabise b. Ukbe, Ali b. Hasan b. Şakik ve Mekki b. İbrahi vefat ettiler. [19]

Ebu Zeyd El-Ensârî

Bu zatın asıl adı Said b. Evs b. Sabit'tir. Basralıdır. Lügat âlinile-rindendir. Sebatkar ve sika ravilerdendir. Anlatıldığına göre o, kadir gecesini doğru olarak tesbit edermiş.
Ebu Osman el-Mazinî dedi ki: Asmaî'nin, Ebu Zeyd el-Ensârî'nin yanına gelip başını öptüğünü ve huzurunda oturup kendisine şöyle dediğini gördüm: «Sen elli seneden beri reisimiz ve efendimizsin.»
İbn Hallikan dedi ki: «Ebu Zeyd'in birçok eserleri vardır. Bazıları şunlardır: "Halku'l-İnsan, Kitabü'1-İbl, Kitabü'î-Miyah Kitabü'1-Fürs ve't-Tırs."»
Ebu Zeyd, bu senede vefat etti. Bundan bir sene önce vey^ bir sene sonra vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Vefatı sırasında doksan yaşını aşmıştı. Yüz yaşına yaklaştığı da söylenmiştir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden Ebu Süleyman'a gelince, onun biyografisini önceki sayfalarda vermiştik. [20]

Hicretin İkiyüzonaltıncı Senesi

Bu senede Bizans imparatoru Tofil b. Mihail, Tarsus diyarında Müslüman cemaata saldırdı ve onlardan 1.600 kadarını öldürdü. Sonra bu durumu bir mektupla Me'mun'a bildirdi. Mektupta önce kendi adını yazdı. Me'mun, mektubunu okuyunca hemen kalkıp tekrar Bizans'a döndü. Beraberinde Şam ve Mısır naibi kardeşi Ebu İshak b. Reşid de vardı. Bizans'ta birçok yerleri barışla veya zorla fethetti. Kardeşi de otuz kaleyi fethetti. Yahya b. Eksem'i ise gizlice Tuvana'-ya gönderdi. Orada birçok beldeleri fethetti. Bazı insanları esir aldı. Kalelerin birkaçını da yaktı. Sonra garnizona döndü. Me'mun, bu senenin cemaziyelahir ayının ortasından şaban ayının ortasına kadar Bizans beldelerinde ikamet etti. Sonra Dımışk'a döndü.
Bu senenin şaban ayında Mısır'da, Abdus el-Fihrî isimli bir adam ayaklandı ve Ebu İshak b. Reşid'in naiblerine galip oldu. Bu isyanda birçok kimse kendisine tabi oldular. Me'mun, bu senenin zihicce ayının 14'ünde çarşamba günü Şam'dan çıkarak Mısır'a doğru yola koyuldu ve ileride anlatacağımız durumlar meydana geldi.
Bu senede Me'mun, Bağdat naibi İshak b. İbrahim'e mektup yazarak beş vakit namazdan sonra tekbir getirmeleri için insanlara emir vermesini söyledi. Bu uygulama ilk olarak ramazanın 14'ünde cuma günü Bağdat ve Rusafe camilerinde başlatıldı. Şöyle ki: Cemaat, namazı eda edince ayağa kalkıp üç kez tekbir alıyorlardı. Bu uygulama diğer namazlarda da sürdürüldü. Me'mun'un, hiçbir delile ve dayanağa istinad etmeksizin çıkardığı bu bid'ati, daha önce hiç kimse yapmamıştı. Ama İbn Abbas'tan rivayet edilen sahih bir hadiste sabit olduğuna göre, Rasûlullah (s.a.v.)'ın zamanında cemaatle kılınan farz namazdan sonra insanların namazın eda edildiğini bilmeleri için yü-sek sesle zikir yapılırdı. İbn Hazm ve diğer bazı âlimler bunu müste-hab saymışlardır. İbn Battal ise: «Dört mezheb de bunun müstehab olmadığı görüşündedir.» demiştir.
Nevevî de Şafiî'den rivayette bulunarak şöyle demiştir: «İnsanlar namazlardan sonra zikrin meşru olduğunu bilmeleri için böyle bir uygulama başlatılmıştı. Ama bu bilindikten sonra artık cehren tekbir almanın anlamı kalmamıştır. Nitekim İbn Abbas da cenaze namazında -insanların bunu sünnet olduğunu bilmeleri için- Fatiha'yı cehren okurdu. Buna benzer başka şeyler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Ama Me'mun'un çıkardığı bu bid'at, seleften hiçbirinin kendisiyle amel etmediği uydurma bir bid'attir.
Bu senede şiddetli bir soğuk görüldü.
Bu senede insanlara geçen senenin hac emiri haccettirdi. Başkasının haccettirmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Hibban b. Hilal; lügat, nahiv ve şiirde ilim sahibi olan

Abdülmelik b. Karib el-Asmaî, Muhammed b. Bekkar b. Hilal ve Hev-ze b. Halife gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [21]

Harun Reşid'in Zevcesi Ve Amcası Kızı Zübeyde

Zübeyde, kendisinin lakabıdır. Asıl adı Ümmü Aziz'dir. Soy kütüğü şöyledir: Zübeyde binti Cafer b. Mansur el-Abbasiye el-Haşimiyye el-Kureşiye. Harun Reşid, onu herkesten çok severdi. Göz alıcı bir güzelliğe sahipti. Temiz bir kadındı. Harun Reşid'in başka gözdeleri, cariyeleri ve zevceleri de vardı. Nitekim Harun Reşid'in biyografisini anlatırken bunlardan söz etmiştik.
Ümmü Aziz'e Zübeyde lakabının takılması şu sebeptendir: Dedesi Ebu Cafer el-Mansur küçüklüğünde onunla oynar, eğlenir ve onu ay-natırdı. Kendisine, bembeyaz bir tene sahib olduğundan ötürü, «Sen Zübeyde (köpük)sin.» derdi. İşte bu lakabı yerleşti ve böyle tanındı. Asıl adı Ümmü Aziz'dir. Zübeyde, çok güzel bir hatun olup dindar, hayırsever, çok miktarda sadaka veren ve iyilik yapan biriydi.
Hatib Bağdadînin rivayetine göre hacca gitmiş ve altmış günlük hac yolculuğu esnasında 54.000.000 dirhem harcamıştı.
Halifeliğe geçişi esnasında Me'mun'a tebrikini sunarken şöyle demişti: «Seni görmeden önce ben senin yerine bu iş için kendimi tebrik ettim. Her ne kadar bir halifenin iki oğlunu kaybettimse de onların yerine bir halifenin doğurmamış olduğum oğlu bana bedel olarak verilmiş oldu. Senin gibi birisi kendisine bedel olarak verilen kimse ziyanda değildir. Elini seninle dolduran bir ana ağlamasın. Elimden aldığı çocuklarımdan ötürü bana sevap vermesini ve bana verdiği çocuklarla da beni yararlandırmasını Allah'tan diliyorum.»
Zübeyde, hicretin 216. senesinin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ta vefat etti.
Hatib Bağdadî, Abdullah b. Mübarek'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Zübeyde'yi rüyada gördüm. Kendisine sordum:
- Allah sana nasıl muamel etti?
- Mekke yolunu yaptırmak için vurduğum ilk kazma nedeniyle Allah beni bağışladı.
- Ya bu rengindeki sarılık nedir?
- Aramıza, Bişr el-Merisî denen bir adam defnedildi. Cehennem ona öyle bir uğuldadı ki o uğultudan Ötürü vücudum tiril tiril titredi. Vucudumdaki bu sanlık işte o uğultudan ötürü meydana geldi.»
İbn Hallikan'ın anlattığına göre Zübeyde'nin yüz cariyesi vardı ve hepsi de Kur'ân-ı Azim'i ezberlemişlerdi. Bunlar onun Kur'ân okuyan cariyeleriydi. Kur'ân okumamış olanlar da vardı. Kur'ân okuyan cariyelerinin sesleri saraydan an vızıltısı gibi duyulurdu. Cariyelerinden her birine Kur'ân in onda birini okumasını vird olarak vermişti.
Rivayet olunduğuna göre ölümünden sonra kendisini rüyada görenler onun sağlığında yaptığı iyilikleri, verdiği sadakaları ve hac yolunda harcadığı emekleri kendisine sormuşlar, o da sorana şu cevabı vermişti:
«Bütün bunların sevapları sahiblerine gitti. Bize ancak seher vaktinde kıldığımız birkaç rekat namazın faydısı dokundu.»
Bu senede anlatımı burada uzun sürecek daha birçok hadiseler meydana geldi. [22]

Hicretin İkiyüzonyedinçi Senksi

Bu senenin muharrem ayında Me'mun Mısır'a girdi. Abdus el-Fihrî'yi yakalatıp huzurunda boynunu vurdurdu. Sonra Şam'a döndü.
Me'mun bu senede yine Bizans'a gitti. Lü'lüe'yi yüz gün süreyle kuşatma altında tuttu. Sonra oradan ayrılıp gitti. Kuşatmayı sürdürmesi için Uceyf i bıraktı. Bizanslılar Uceyf e bir oyun oynadılar. Kurdukları komplo neticesinde onu esir aldılar. Aralarında sekiz gün kaldı. Sonra kaçıp kurtuldu ve tekrar onları kuşatma altına aldı. Bizans imparatoru bizzat gelip onu arkadan kuşattı. Me'mun bunu duyunca tekrar oraya gitti.
İmparator Tofil, Me'mun'un gelmekte olduğunu duyunca kaçtı. Veziri Sangal'ı Me'mun'a gönderdi. Ondan eman ve barış talebinde bulundu. Ama o, barış dileğini bildiren mektuba Önce kendi adını yazıp Me'mun'un ismini sonraya bıraktı. Me'mun da onu azarlayıcı beliğ bir mektubu cevap olarak gönderdi. Mektubunda şöyle dedi: «İslâm'a girmeni kabul ederim. Yoksa aramıza kılıç girer ve seninle savaşının! Selam, hidayete tabi olanlara olsun.»
Bu senede Süleyman b. Abdullah b. Süleyman b. Ali insanlara
haccettirdi.
Bu senede Haccac b. Minhal, Şüreyh b. Numan, Musa b. Davud ed-Dabbî vefat ettiler. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [23]

Hicretin Îkiyüzonsekizinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayının ilk gününde Me'mun, oğlu Ab-bas'ı -Tuvane'yi onarmak ve elden geçirmek üzere- Bizans'a

gönderdi. Diğer mıntıkalara da işçi toplanıp oraya gönderilmesi için emir gönderildi. Mısır'dan, Şam'dan ve Irak'tan birçok işçi toplanarak oraya gönderildi. Tuvane şehrinin bir mil uzunluğunda ve bir mü genişliğinde yapılmasını, surlannm da üç fersah uzunluğunda olmasını, ay-nca surlarda üç kapı açılmasını emretti. [24]

İlk Fitne Ve İmtihan

Bu senede Me'mun, Bağdat valisi İshak b. ibrahim b. Mus'ab'a mektup yazarak kadılarla hadisçileri «Kur'ân mahluktur» dedirtmek üzere imtihan etmesini, bu sözü söylemeyenlerin de kendisine gönderilmesini emretti. İbn Cerir'in, tümünü de naklettiği birçok mektubu Bağdat valisine peşpeşe göndererek bu imtihanı sıkı tutması için teşvikte bulundu. Bu mektuplardaki iddiası; Kur'ân'ın muhdes olduğu, muhdes olan herşeyin de mahluk olacağı sonucunun ortaya çıkacağı idi. Bu istidlal, bırakınız hadisçileri, kelamcılann bile uygun görmedikleri bir istidlaldi. Çünkü ihtiyarî fiilerin Cenâb-ı Allah'ın zatı ile kaim olduğunu söyleyenler, onun mukaddes zatıyla kaim olan fiilinin mahluk olduğunu söylemezler. Bilakis onun fiileri mahluk değildir. İslâm âlimleri Kur'ân'm muhdes olduğunu, ama mahluk olmadığını söylerler. Bilakis Kur'ân, Allah'ın mukaddes zatı ile kaim olan kelamıdır. Onun zatı ile kaim olan şey mahluk olamaz.

Yüce Allah, şu ayet-i kerimelerde şöyle buyurmuştur: «Rablerinden kendilerine gelen her muhdes (yeni) ihtarı...» (ei-En-biyâ, 2.)

"Andolsun ki, biz sizi yarattık. Sonra şekil verdik. Sonra meleklere 'Adem'e secde edin' dedik." (ei-Ârâf, ıı.)

Bu ayet-i kerimede sözü edilen secde emri, Adem'in yaratılışından sonra Cenâb-ı Allah'tan sadır olmuştur. Allah'ın zatı ile kaim olan kelam mahluk değildir. Bu konu başka bir yerde anlatılacaktır.

Buharî, bu konuda, "Halku Efa'li'1-İbad" adını vermiş olduğu b kitap tasnif etmiştir.

Özetle diyeceğimiz şudur ki, Me'mun'un mektubu Bağdat'a ulaştığında halka okundu. Me'mun, yanına gönderilmesi için şu kişilerin adlarını vermişti: Muhammed b. Sa'd (Vakidî'nin katibi), Ebu Müslim el-Müstemlî, Yezid b. Harun, Yahya b. Mam, Ebu Hayseme Zübeyr b. Harb, İsmail b. Ebi Mesud ve Ahmed b. ed-Devrakî. Bağdat valisi bu âlimleri Rakka'ya, Me'mun'u yanma gönderdi. Me'mun da bunları "Kur'ân mahluktur" dedirtmek için imtihan etti. Bu âlimler, onun bu görüşüne icabet ettiler. Ona -istemeyerek de olsa- muvafakat ettiklerini açıkladılar. Bunun üzerine Me'mun kendilerini Bağdat'a geri gönderdi.

Bu durumun fıkıhçılar arasında duyulup yayılması işini ise Bağdat valisi İshak üstlendi. Hadis ve fıkıh âlimlerinden, cami imamlarından ve diğerlerinden bir grubu meclisinde topladı. Sonra, yukarıda adları geçen kişileri huzuruna çağırdı. Toplananan cemaata bu mu-haddislerin, Me'mun'un "Kur'ân mahluktur" görüşüne muvafakat ettiklerini anlattı. Onlar da adları geçen muhaddislerin cevabına benzer cevaplar vererek muvafakatlarını bildirdiler. Böylece insanlar arasında büyük bir fitne meydana geldi. "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râ-ciûn." (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve bizler O'na dönücüleriz.)

Bundan sonra Me'mun ikinci bir mektubunu daha Bağdat valisi İshak'a gönderdi. Bu mektubunda asılsız ve sonuçsuz bazı deliller ileri sürerek Kur'ân'ın mahluk olduğuna dair isdidlalde bulundu. İleri sürdüğü deliller, müteşabih ayetlerdi. Aslında bu deliller kendisinin aleyhine olmuştu. İbn Cerir, bütün bunları anlatmıştır.

Me'mun, bu mektubunda vali İshak'a mektubunu insanlara okumasını ve onları Kur'ân'ın mahluk olduğu görüşünü kabul etmeye çağırmasını emrediyordu. Vali İshak da aralarında İmam Ahmed b. Hanbel, Kuteybe, Ebu Hayyan ez-Ziyadî, Bişr b. Velid el-Kindî, Ali b. Ebi Mukatil, Sadeveyh el-Vasitî, Ali b. Ca'd, İshak b. Ebi İsrail, İbn Hereş, İbn Aliyye ve el-Ekber, Yahya b. Abdülhamid el-Ömerî, Ebu Nasr et-Temmam, Ebu Muammer el-Katiî, Muhammed b. Hatim b. Meymun, Muhammed b. Nuh el-Cündisaburî el-Madrub, İbn Ferhan, Nadr b. Şümeyl, Ebu Ali b. Asım, Ebu Avvam el-Barid, Ebu Şüca', Abdurrahman b. İshak, Hz. Ömer sülalesinden olan Rakka kadısı gibi meşhur şahsiyetlerin bulunduğu bir ulema cemaatini huzuruna davet etti.

Bunlar huzuruna girdiklerinde, İshak onlara Me'mun'un mektubunu okudu. Mektup dinlenilip muhtevası anlaşıldıktan sonra vali İshak, Bişr b. Velid'e şöyle bir soru sordu:

- Kur'ân hakkında ne diyorsun?
- O Allah kelamıdır.
- Ben sana bunu sormuyorum, Kur'ân'ın mahluk olup olmadığını soruyorum.
- Kur'ân halik (yaratıcı) değildir.
- Ben sana bunu da sormuyorum.
- Bundan daha başka bir diyeceğim yoktur. Bütün söyleyeceklerim bundan ibarettir.
- Sen Allah'tan başka ilah bulunmadığına, O'nun bir ve tek olduğuna, O'ndan önce birşey olmadığına, O'ndan sonra da birşey olmadığına, hiçbir bakımdan yaratıklarından birinin kendisine benzemediğine şahadet ediyor musun?
- Evet!

Bu karşılıklı konuşmadan sonra vali, katibe: "Bunun söylediklerini yaz." dedi. Katip de yazdı.

Sonra vali onları birer birer imtihan etti. Çoğu, Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeyi kabul etmedi. Onlardan biri Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeyi kabullenmeyince bu defa vali onu Bişr b. Velid el-Kindî'nin, "Yaratıklarından hiçbiri hiçbir bakımdan Allah'a benzemez." sözünü benimseyip benimsemediğini sorarak imtihan ediyordu. O da, "Bişr'in dediğine

muvafakat ediyorum." diyordu.
Sıra İmam Ahmed b. Hanbel'e geldiğinde, vali İshak ona şöyle bir soru sordu:
- Sen Kur'ân'ın mahluk olduğunu söyleyecek misin?
- Kur'ân Allah kelamıdır. Bundan fazla birşey söylemem.
- Bişr b. Velid'in şu kağıtta yazılı sözlerine ne diyorsun?
- Ben derim ki: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir." (eş-Şûrâ, ıı.) (Mutezile'den biri dedi ki: O şöyle diyor: Allah kulakla işitir, gözle görür.)
İshak bu cevabı karşısında İmam Ahmed b. Hanbel'e şöyle bir soru sordu:
- İşitendir, görendir demekle neyi kastediyorsun?
- Ben bununla Cenâb-ı Allah'ın kasdettiğini kastediyorum. O, kendi nefsini nitelediği gibidir. Bundan fazla birşey söyleyecek değilim.
Vali İshak, imtihan ettiği âlimlerden her birinin söylediği cevapları birer birer kayda geçirip Me'mun'a gönderdi. Huzurda bulunanlardan bazısı istemiyerek de olsa işi geçiştirmek için Kur'ân'ın mahluk olduğu fikrini kabul ediyordu. Çünkü Me'mun yönetimi, bu fikri benimsemeyenleri görevlerinden azlediyordu. Beytü'l-maldan maaş alıyorsa, maaşı kesiliyordu. Müftü ise fetva vermekten menediliyor-du. Hadis âlimi ise, hadis okumaktan ve dinlemekten alıkonuyordu. Bu nedenle büyük bir fitne, şiddetli bir mihnet ve büyük bir musibet meydana geldi. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. [25]

Fasıl

Vali İshak'ın gönderdiği cevaplar kendisine ulaşınca Me'mun ona, bu yaptığı işleri övücü cevabi bir mektup gönderdi. Ayrıca imtihan edilen fertlerden her birinin sözlerine cevaplar yazarak valiye, onları tekrar imtihan etmesini emretti. Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul edenlerin durumlarını halka duyurmasını, kabul etmeyenlerin ise zincire vurulmuş ve muhafaza altına alınmış olarak haklarında uygun göreceği cezayı vermesi için kendisine gönderilmesini bildirdi. Me'mun, Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul etmeyen âlimlerin boyunlarını vurmaya niyetlenmişti.
Me'mun'un bu mektubunu alan Bağdat valisi İshak, ikinci bir oturum düzenledi. Önceki kısımda adları geçen ulemayı meclisine çağırdı. Aralarında Bişr b. Velid el-Kindî'nin arkadaşı İbrahim b. Mehdi de vardı. Me'mun, bunların Kur'ân'ın mahluk olduğunu benimsememeleri halinde hemen öldürülmelerini kesin bir ifade ile emretmişti.
Vali İshak bunları imtihan edince hepsi de, "Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna..." (en-Nahi, 106.) mealindeki ayet-i kerimeyi tevil ederek, Kur'ân'ın mahluk oluşu görüşünü istemeye istemeye kabul ettiler.
Yalnız şu dört kişi Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul etmedi: Ah-med b. Hanbel, Muhammed b. Nuh, Hasan b. Hammad Seccade ve Ubeydullah b. Ömer el-Kavarirî. Vali İshak, halife Me'mun'a göndermek üzere bunları zincire vurup nezarethaneye attı Sonra ikinci gün tekrar bunları huzuruna çağırıp imtihan etti. Seccade, Kur'ân'ın mahluk olduğu görüşünü kabullendi ve serbest bırakıldı. Üçüncü gün yine bunları huzuruna çağırıp imtihan etti. Bu defa da Kavarirî bu görüşü kabullendi. O da serbes bırakıldı. İmam Ahmed b. Hanbel ile Muhammed b. Nuh el-Cündisaburi ise nezarethanede bırakıldılar. Çünkü bunlar Kur'ân'n mahluk oluduğu görüşünü kabullenmemekte ısrar ettiler. Vali İshak da bunların bağlarım pekiştirdi, prangaya vurup Tarsus'ta bulunan halife Me'mun'a gönderdi. Ayrıca, halifeye, bunlar hakkında bir mektup yazıp gönderdi. Ahmed b. Hanbel ile Muhammed b. Nuh, karşılıklı oturacak şekilde bir mahfele konulup deveye bindirilerek yola çıkarıldılar.
İmam Ahmed b. Hanbel, kendileri ile Me'mun'u bir araya getirmemesi, kendilerini Me'mun'a göstermemesi, Me'mun'u da kendilerine göstermemesi için Aziz ve Celil olan Allah'a dua etmeye başladı.
Bu sırada Me'mun, Bağdat valisine bir mektup göndererek şöyle dedi: «Duyduğuma göre o hadisçi ve kelamcılar, Kur'ân'ın mahluklu-ğu görüşünü, "Gönlü imanla dolu olduğu halde zor altında olan kimse müstesna..." (en-Nahi, 106.) mealindeki ayet-i kerimeyi tevil ederek kabullenmişlerdir. Oysa onlar bu tevillerinde çok büyük hata yapmışlardır. Sen bunların tümünü bana gönder.»
Vali İshak da bunları yanına çağırarak Tarsus'a gitmelerini emretti. Hepsi Tarsus yoluna koyuldular. Yolda iken Me'mun'un ölüm haberini aldılar. Bunun üzerine Rakka'ya döndürüldüler. Sonra da Bağdat'a dönmelerine izin verildi. İmam Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Nuh el-Cündisaburî, diğer âlimlerden önce yola koyulmuşlar ve Tarsus'a yaklaşmışlardı. Ama Me'mun'la karşı karşıya gelmemişlerdi. Onlar Tarsus'a girmeden ve Me'mun'la buluşmadan, Cenâb-ı Allah, Me'mun'u öldürdü Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, kulu ve velisi İmam Ahmed b. Hanbel'in duasına icabet etti. Onları Me'mun'a göstermedi, Me'mun'u da onlara göstermedi. Aksine bunlar Bağdat'a döndürüldüler.
Bunların, Mutasım b. Reşid'in hilafetinin ilk zamanlarında karşılaştıkları sıkıntıları ve feci durumları ileriki kısımlarda detaylı olarak anlatacağız. Bu hususta tam bilgiyi, İmam Ahmed b. Hanbel'in hicri 241. senede vefat edişini ve biyografisini anlatırken vereceğiz. Yardımına başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır. [26]

Abdullah El-Me'mun

Abdullah el-Me'mun b. Harun er-Reşid el-Abbasi el-Kuraşi el-Ha-şimî Ebu Cafer. Emirü'1-mü'minin idi. Annesi, Meracil el Bazgisiye adında bir cariye idi.
Hicretin 170. senesinin rebiyülevvel ayında, amcası Hadi'nin vefat ettiği gecede doğdu. Amcası Hadi'nin vefatından sonra babası Harun Reşid halifeliğe geçti. Amcasının ölümü ve babasının hilafete geçişi, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bir cuma gecesinde olmuştu.
İbn Asakir dedi ki: Abdullah el-Me'mun; babasından, Haşim b. Bişr'den, a'ma Ebu Muaviye'den, Yusuf b. Kahtabe'den, Abbac b. Av-vam'dan, İsmail b. Aliyye'den ve Haccac b. Muhammed el-A'ver'den hadis rivayet etmiştir. Ebu Hüzeyfe İshak b. Bişr - ki bu ondan daha yaşlı idi-, Yahya b. Ekseni (kadı), Fadl b. Me'mun, Muammer b. Şe-bib, Ebu Yusuf (kadı), Cafer b. Ebi Osman et-Tayalisî, Ahmed b. Haris eş-Şa'bî (ya da Yezidî), Amr b. Mes'ade, Abdullah b. Tahir b. Hüseyin, Muhammed b. İbrahim es-Sülemî ve Da'bül b. Ali el-Huzaî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
Abdullah el-Me'mun, defalarca Şam'a gelmiş ve orada bir süre ikamet etmiştir.
İbn Asakir, Ahmed b. İbrahim el-Musilî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Şemmasiye'de at yarışları düzenleniyordu. İnsanlar bu yarışı seyretmeye gelmişti. Halkın kalabalıkhğına bakan Me'mun Yahya b. Eksem'e: "İnsanların ne kadar kalabalık olduklarını görüyor musun?" diye sordu. Sonra, Enes'ten rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi:
"Halkın tümü Allah'ın ayalidir, Allah'ın en çok sevdiği kişi, O'nun ayaline en fazla faydalı olandır."
Me'mun, Ebu Bekre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur:
"Haya imandandır."
Cafer b. Ebi Osman et-Tayalisî'nin rivayetine göre, kendisi arefe gününde Rusafe şehrinde Me'mun'un arkasında ikindi namazını kılmış. Selam verdikten sonra cemaat tekbir almaya başlamış, o da şöyle demişti: «Gürültü etmeyin, gürültü etmeyin, yarın tekbir almak Ebü'l-Kasım (s.a.v.)'in sünnetidir.» Ertesi gün olunca minbere çıkarak tekbir aldı, sonra şöyle dedi: «Hüşeym b. Beşir, Ebu Bürde b. Dinar'dan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Bayram namazını kılmadan önce kurbanını kesen kimsenin kestiği kurban, kendi ailesine sunduğu bir ettir; ama namazdan sonra kurbanını kesen kimse, sünnetin hükmünü yerine getirmiştir."
Allah en büyüktür. O'na çok hamdler olsun. Sabah akşam O'nu teşbih ederim. Allah'ım beni İslah et, beni doğru yola ilet ve ellerimi de doğru iş yapar hale getir.»
Me'mun, kardeşinin hicri 198. senede öldürülmesinden sonra muharrem ayının bitimine beş gün kala halifeliğe geçti. Yirmi sene beş ay müddetle halifelik yaptı. Kendisinde Şiîlik ve Mutezile mezhebinin görüşleri vardı, sahih sünneti bilmiyordu.
Hicretin 201. senesinde kendisinden sonraki dönem için Ali er-Rı-za b. Musa el-Kazım b. Cafer es-Sadık b. Muhammed el Bakır b. Ali Zeynelabidin b. Hüseyin b. Ah b. Ebi Talib'in veliahtlığı için bey'at aldı. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi üzerindeki siyah elbiseleri çıkarıp yeşil elbiseler giydi. Bağdat'ta ve diğer yerlerdeki Abbasiler bundan çok rahatsız oldular, üzüldüler ve Me'mun'u hal' ederek yerine İbrahim b. Mehdi'yi geçirdiler. Sonra Me'mun onları yendi, tek başına halife oldu ve otoritesini yerleştirdi.
Me'mun, Bişr b. Gıyas el-Merisî'nin de aralarında bulunduğu bir Mutezile cemaatıyla bir araya gelmiş, bunlar onu aldatmışlar o da kendilerinden bu batıl mezhebin fikirlerini öğrenmiş ve onlara uymuştu. Bu yüzden Mutezile mezhebi görüşlerine bağlanmıştı. İlmi severdi, ama basiretsizdi. Bu nedenle batıl fikirlere bulaştı, bu görüşlere rağbet etti. Halkı da Mutezile mezhebine davet etti ve bu mezhebe uymaları için onları zorladı. Bu hadise, onun hilafetinin sonlarında ve devletinin yıkılmaya yüz tuttuğu zamanlarda olmuştu.
İbn Ebi'd-Dünya dedi ki: «Me'mun, beyaz tenli, orta boylu, güzel yüzlü bir kimseydi. Kır sakallı, san gözlü, uzun sakallı idi Sakalı biraz inceydi, alnı dardı, yanağında bir ben vardı. Annesi, Meracil adında bir cariye idi.»
Hatib Bağdadî, Kasım b. Muhammed b. Abbad'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Halifelerden, Osman b. Affan ile Me'mun'dan başka fCur'ân'ı ezberleyen biri yoktur.» Bu, asla muvafakat edilmeyecek, cidden garip bir sözdür. Çünkü birçok halife Kur'ân'ı ezberlemiştir.
Denilmiştir ki: Me'mun, ramazan ayında otuzüç hatim indirdi. Bir gün hadis okumak üzere oturdu. Yanında Kadı Yahya b. Eksem ile bir cemaat toplandı. Onlara ezberindeki otuz hadisi okudu.
Çeşitli ilimlerden haberdardı. Fıkıh, tıp, şiir, feraiz, kelam, nahiv, mahvin gariplikleri ve garibul-hadis hakkında bilgi sahibiydi. İlm-i nücumdan da anlardı. Gezegenlerin hareketlerinden bahseden "Zic-i Meynunî" adlı eser ona nisbet edilir. Kendi vatanında, Sincar'a, derecelerin miktarını tespit etmesini emretti. Sincar'ın yaptığı çalışmaların sonucu ile önceki fıkıhçıların çalışmalarının sonuçları arasında farklılık görüldü.
İbn Asakir'in rivayetine göre Me'mun bir gün halk için meclis kurdu. Meclisinde emirler ve âlimler de vardı. Kadının biri gelerek ona şikayette bulundu, kardeşinin öldüğünü ve 600 dinar bıraktığını ama eline sadece bir dinar geçtiğini söyleyince Me'mun hiç beklemeksizin ona şu cevabı verdi:
- Hakkını almışsın, kardeşin geride iki kız çocuğu, bir anne bir zevce, oniki erkek kardeş ve bir de kız kardeş bırakmıştır. O bir kız kardeş de sensin. Öyle değil mi?
- Evet ey mü'minlerin emiri.
- İki kız çocuğuna terekesinin üçte ikisi (400 dinar), annesine terekesinin altıda biri (yüz dinar), zevcesine terekesinin sekizde

biri (yetmişbeş dinar) düşer. Geriye yirmibeş dinar kalır ki, erkek kardeşlerden her birine ikişer dinar, sana da bir dinar düşer.
Orada bulunan âlimler; onun zekiliğine, keskin zekasına ve ha-zırcevaplılığma hayran oldular.
Böyle bir hikaye, Hz. Ali hakkında da rivayet edilmiştir.
Şairlerden biri, Me'mun'un huzuruna girdi. Onun hakkında -kendisinin çok kıymetli gördüğü- bir beyitlik şiir okudu. Me'mur ona hiç iltifat etmedi. Şair, mecliste daha fazla duramadan eli boş olarak dışarı çıktı. Yolda yürürken başka bir şairle karşılaştı. Ona dart yanarak: «Hayret etmiyor musun? Me'mun'a şu beyti okudum ama, başını kaldırıp bana bakmadı bile.» Karşılaştığı şair ona: «Neymiş senin o beytin?» diye sormuş, Me'mun'un yanından mahrum olarak çıkan şair de şu beyti okumuştu:
«Hidayet imamı Me'mun, din ile meşgul oldu. İnsanlarsa dünya ile meşgul olmaktadırlar.»
Diğer şair ona dedi ki: «Daha ne söyleyeceksin? Sen onu kendi mihrabında oturan aciz bir adama benzetmişsin. Keski Cerir'in Ab-dülaziz b. Mervan hakkında söylediği şu şiiri okusaydm:
«O, dünyadaki nasibini zayi etmez, dünya malı da onu dinden ah-- koymaz.»
Me'mun, bir gün meclisinde oturanlardan birine şöyle dedi: - İki şaire ait iki beyit var ki, hiçbir şiir bunların güzelliğine ulaşamaz. Bunlardan biri Ebu Nüvas'ın şu beytidir:
«Akıllı kişi dünyayı denerse, dünya ona dost kılığında bir düşman olarak görünür.» ,
Diğeri de Şürayh'ın şu beytidir:
«Melami kişi dünyaya boş verir. O, kendisini kınayanları ıslah etmeye tutkundur.»
Me'mun demiştir ki: «Bir gün, maiyetimle birlikte çarşıda gitmekte iken kalabalık arasına girdim. Öyle ki, halktan olar insanlarla birbirimize karıştık. Bir dükkanda bulunan eski püskü elbiseler giyinmiş bir adam, bana acıyan ya da durumumu hayretle karşılayan bakışla baktı ve şöyle dedi: «Mağrur olan herkesi görüyorum ki bir sene geçince nefsi ona, gelen senenin selametli olacağı kuruntusunu veriyor."»
Yahya b. Ekseni dedi ki: Me'mun'un, bir bayram günü halka hutbe irad ederken Allah'a hamd-ü senada bulunup Rasûlullah'a salat-ü selam getirdikten sonra şöyle dediğini işittim:
«Ey Allah'ın kullan! İki diyarın işi büyüdü. Alimlerin cezası yükseldi. İki firkanın müddeti uzadı Allah'a yemin ederim ki bu oyun değil, ciddi bir iştir. Yalan değil, gerçek birşeydir. Bu ölümdür, ölümden sonraki diriliştir, hesaptır, yargılamadır, mizandır, sırat köprüsüdür. Sonra ise ceza ya da mükafattır. Kıyamet gününde kurtulan kimse ebedi kurtuluşa erer. O günde çukura yuvarlanan kimse ise hüsrana maruz kalır. Hayrın tümü Cennet'te, şerrin de tümü Cehennem'de-dir!»
İbn Asakir, Nadr b. Şümeylin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Me'mun'un huzuruna girdim. Bana şöyle sordu:
- Ey Nadr, nasıl sabahladın?
- Afiyetle sabahladım, ey mü'minlerin emiri.
- Mürcie ne demek?
- Hükümdarlara muvafakat edenin dinidir. Bunlar dünyalıklarını hükümdarlardan elde ederler, ama bu sebeple dinlerini eksiltirler.
- Doğru söyledin. Peki ey Nadr, benim bu sabah ne söylediğimi biliyor musun?
- Ben kimim ki uzaktaki gaipleri bileyim?
- Ben bu sabah şu beyitleri okudum:
«Yarın kendisine bağlı olduğumdan ötürü mazeret beyan etmeyeceğim dinim şudur:
Peygamberden sonra Ali'yi sevmektir. Ebu Bekir'e ve Ömer'e sövmem.
Sonra Osman b. Affan, iyi kimselerle birlikte Cennet'tedir. O, öldürülen ve sabreden kimseydi. Savunmasızdı.
Bakın ha! Ben Zübeyr'e ve Talha'ya da sövmüyorum. Her ne kadar başkası onların hainlik yaptıklarını söylerse de.
Ben Aişe anaya da sövmem.
Ona iftira edenlerden biz uzağız. Böyleleri ile alakamız yoktur.»
Bu şiirde anlatılan mezhep, Şiilerin ikinci mertebesidir ki; buna göre Hz. Ali diğer sahabelerden üstün sayılır.
Selef ulemasından bir cemaat ve Darekutnî şöyle demiştir:
«Hz. Ali (r.a.)'yi, Hz. Osman (r.a.)'dan üstün sayan bir kişi, (Hz. Osman'ı halife olarak seçmek için üç gün ictihad etmiş olmalarından ötürü) Muhacirler ile Ensâr'a hakarette bulunmuş olur.»
Çünkü Muhacirler ve Ensâr, Hz. Ömer'in öldürülmesinden sonra Hz. Osman'ı halife olarak Hz. Ali'ye tercih etmişlerdi.
Şunu da belirtelim ki, Şiilikte onaltı mertebe vardır. "Kitab-ı Be-lağı'l-Ekber" ve "Namusu A'zam" adlı eserlerin sahibi böyle demiştir. Namusu A'zam adlı kitapta, küfrün en ileri derecesine varılmaktadır.
Biz, mü'minlerin emiri Ali b. Ebi Talib hazretlerinin şöyle dediğini rivayet etmişizdir:
«Beni Ebu Bekir ve Ömer'e tercih edip onlardan üstün sayan bir kişi bana getirilirse ona, iftira etmiş kimselerin haddini uygular ve kırbaçlarım!»
Yine mütevatir bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurmuştur:
«Peygamber (s.a.v.)'den sonra insanların en hayırlısı Ebu Bekir, sonra da Ömer'dir.»
Hal böyle olunca; demek ki Me'mun, bütün sahabelere hatta Ebu Talib oğlu Ali hazretlerine muhalefet etmiştir.
Me'mun, Muhacirler ve Ensâr'ı tahkir edici bu bid'atına başka bir bid'at ve büyük bir musibet daha eklemiştir ki, o da Kur'ân'ın

mahluk olduğunu iddia etmesiydi. Ayrıca o, sarhoş edici içkileri içmeye düşkün olup daha başka birçok münkeratı irtikab etmişti. Fakat onda büyük bir şehamet ve savaş tutkusu ile düşmanları muhasara altında tutup çembere alma, Bizanslılara karşı sabırla savaşıp onları çembere alma gibi iyi yönler de vardı. Bizanslı erkekleri öldürür, kadınlarını esir alırdı.

Me'mun şöyle derdi: «Ömer b. Abdülaziz ile Abdülmelik'in mabeyincileri vardı. Ben ise halkla yüzyüzeyim.»

Me'mun, adaleti araştırır, adaletin yerini bulması için çaba sarfe-der ve halkın meseleleri için bizzat hüküm verir, çözüm bulurdu. Bir zaman, zayıf bir kadın ona gelerek, oğlu Abbas'm kendisine haksızlık ettiğini şikayet etti. Halifenin oğlu Abbas da bu sırada yanıbaşmda duruyordu. Hemen mabeyincisine emir vererek oğlu Abbas'm elinden tutturdu ve getirip karşısında, şikayetçi kadının yanında oturttu. Kadın ifadesini vererek Abbas'ın kendisine ait bir çiftliğe el koyduğunu söyledi. Kadın ile Abbas bir saat tartıştılar. Kadının sesi Abbas'ın sesinden daha yüksekti, onun sesini bastırıyordu. Mecliste hazır bulunanlardan biri kadını azarladı. Me'mun, o adama: «Sus! Hak bu kadını konuşturuyor, batıl da Abbas'ı susturuyor.» dedi. Sonra da kadının lehinde hüküm verdi. Hakkım teslim etti ve oğlu Abbas'm ona 10.000 dirhem vermesini emretti.

Me'mun, ümeradan birine şöyle bir mektup göndermişti: «Mürüvvet; senin evinin altın ve gümüşten olması, alacaklının çıplak, komşunun büzülmüş, yoksulun aç kalması değildir.»

Adamın biri Me'mun'un huzuruna gelip durdu. Me'mun ona şöyle dedi:

- Vallahi seni öldüreceğim.
- Ey rnü'minlerin emiri, acele karar verme. Merhamet, affin yansıdır.
- Yazıklar olsun sana! Ben seni öldürmeye yemin ettim.
- Ey mü'minlerin emiri! Yeminini bozmuş olarak Allah'ın huzuruna çıkacak olman, katil olarak onun huzuruna çıkmış olmandan daha hayırlı olacaktır.

Adamın bu cevabı üzerine Me'mun onu affetti.

Me'mun şöyle derdi: «Keşke suçlular benim prensibimin affetmek olduğunu bilseler. Böylece korkulan gider, kalplerine sevinç girer.»

Me'mun bir gün bir gemiye bindi. Kaptanın, arkadaşlarına şöyle dediğini işitti: «Şu Me'mun'u görüyor musunuz, gözüme hiç de hoş gö-rünmüyor. Çünkü o, kardeşi Emin'i Öldürdü.» Kaptan, Me'mun'un yakınlarda bulunduğundan habersiz olarak böyle konuşuyordu. Onu duyan Me'mun, gülümsemeye başladı ve arkadaşlarına dönüp şöyle dedi: «Şu adamm gözüne kadri yüce bir adam olarak görünebilmenin çaresi sizce nedir?»

Hedbe b. Halid, öğle yemeğim yemek için Me'mun'un yanına geldi. Yemeği yediler. Sofra kaldırılınca Hedbe, yere düşmüş ekmek kırıntılarını bir bir alıp yemeye başladı. Me'mun ona:

- Ey ihtiyar, hâlâ doymadın mı? diye sorunca Hedbe şu cevabı
verdi:
- Evet doydum. Ama Hammad b. Seleme, Enes'ten rivayet etti ki;
Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
«Sofrasının altında kalan şeyleri yiyen kimse, fakirlikten emin
olur.»

Bu cevap üzerine Me'mun, Hedbe'ye 1.000 dinar verilmesini görevlilere emretti.

İbn Asakir'in rivayetine göre Me'mun, bir gün Muhammed b. Ab-
bad b. Mühelleb'e şöyle demiş:

- Ey Abdullah'ın babası, sana bir milyon, bir milyon, bir milyon
ve bir dinar verdim.
- Ey mü'minlerin emiri, mevcut olan şeyi esirgemek kulun mabuda su-i zanda bulunması demektir.
- Doğru söyledin ey Abdullah'ın babası! (Görevlilere dönerek şöyle dedi:) Şuna bir milyon, bir milyon ve bir milyon daha verin.

Me'mun, Hasan b. Sehl'in kızı Boran'la gerdeğe girmek istediğinde, halk, Boran'm babasına kıymetli eşyaları hediye olarak sunmaya başladı. Boran'm babasının değer verdiği kimseler arasında bir edip vardı. Bu kişi, Boran'ın babasına iki dağarcık hediye etti. Dağarcıklardan birinde iyi kaliteden tuz, diğerinde de güzel bir çöğen otu vardı ve ayrıca şu mektubu yazdı:

«Ben, iyilikseverlerin sayfalarının dürülmesini istemedim. Hayırhah kimselerin defterinde adımın anılmamasmdan hoşlanmayacağım için bu hediyeleri gönderdim. Birincisi ki, tuzdur; bereketli ve uğurlu birşey olduğu için onu sana sundum. İkincisi de çöğen otudur ki, onu da temizliği ve kokusunun hoşluğu nedeniyle sana sundum.

Sana sunduğum hediyelerim himmetimden daha azdır. Malıma gelince o kadar çoktur ki, himmetim ondan daha azdır. Ey efendim, tuz ve çöğen otu; Emsallerimin sana sunduğu hediyelerin en güzelleridir.»

Boran'm babası Hasan b. Sehl, bu dağacıklan Me'mun'un huzuruna götürdü. Me'mun bunu yadırgadı. Dağarcıkların boşaltılmasını emretti ve boşaltılan dağarcıklara dinar doldurtup o garip kişiye gönderdi.

Me'mun'un oğlu Cafer dünyaya geldiğinde, halk gelip kendisini çeşitli sözlerle tebrik ettiler. Şairlerden biri de huzuruna gelerek oğlunun doğumu nedeniyle onu şu sözlerle tebrik etti:

«Allah senin ömrünü çok uzatsın,
Öyle ki oğlunun dede olduğunu göresin.

Sonra o da senin bağışta bulunduğun gibi bağışta bulunsun.
Tıpkı seni andırsın ortaya çıktığında;
Boyu poşu sana benzesin.
Şerefiyle ağırlık kazansın ve bağışlarda bulunsun.»
Me'mun bu şaire 10.000 dirhem verilmesini emretti.
Me'raun, Şam'da iken parasız kaldığı zaman durumunu kardeşi Mutasım'a bildirmişti. Horasan hazinelerinden ona 30.000.000 dirhem geldi. Çıkıp bunlara baktı. Develer ve yükler süslenmişti. Beraberinde Kadı Yahya b. Eksem de bulunmaktaydı. Şehre girerken şöyle dedi: «Halkın gözü önünde bütün bu mallara el koymamız, kimseye birşey vermememiz mürüvvet değildir.» Böyle dedikten sonra kendisine gelen bu paraların 24.000.000'unu halka dağıttı. Kendisi atından inmemiş, ayağı hâlâ üzengide idi.
Onun güzel şiirlerinen biri şudur:
«Dilim sizin sırlarınızı saklar, kimseye birşey söylemez. Gözyaşlarını ise ihbarcılık yapar, sırrımı ifşa eder. Eğer gözyaşlarını olmasaydı, aşkımı gizlerdim. Eğer aşk olmasaydı gözlerim yaşarmazdı.»
Me'mun bir gece, kendisine bir cariyeyi getirmesi için hizmetçisini gönderdi. Cariyenin yanma giden hizmetçi çok gecikti. Cariye gelmek istemiyordu. Nihayet Me'mun'un kendisi cariyenin yanma giderek şu şiiri okumaya başladı:
«Ben Özlem duyarak sana haber gönderdim. Sen bir bakış kazandın. Beni gafil bıraktın, ben de sana kötü zanda bulundum Uzakta olduğun halde aşıkına fısıldadın.
Ah keşke bilseydim, sana yakın olmanın fayda vermeyeceğini. Onun yüzünün güzelliklerine bir bakış fırlattın. Nağmesini dinleterek kulaklarını faydalandırdın. Gözlerinde onun izini apaçık olarak görüyorum, Gözlerim onun gözlerinden güzellik çalmıştır.»
Me'mun, Şiîlik ve Mutezililik bid'atmı ortaya koyduğunda Bişr el-Merisî buna çok sevindi. Sözünü ettiğimiz bu Bişr Me'mun'un hocasıydı. Bunun üzerine Bişr şu şiiri okumaya başlamıştı:
«Me'mun'umuz ve efendimiz öyle bir söz söyledi ki, sözü kitaplarda tasdik edilmiştir:
Hasan'm babası AH, hidayet peygemberinden sonra Ebu Bekir'den daha üstündür.
Amellerimizin yaratıcısı biziz. Kur'ân da mahluktur.»
Ehl-i Sünnet şairlerinden biri, Bişr'e şu cevabi şiirini okudu:
«Ey insanlar! "Allah'ın kelamı mahluktur" diyenin sözü ve ameli
yoktur.
Ebu Bekir, Ömer ve Peygamber böyle birşey söylememişlerdir.
Sıddik böyle bir şeyden bahsetmemiştir.
Bunu, ancak Rasülullah'a karşı bid'at uyduran kimseler söyler. Böyleleri de Allah katında zındıktır.
Bişr, böyle söylemekle Müslümanların dinini yok etmek istedi.
Kendilerinin dini vallahi boştur ve batıldır.
Ey millet, halifenizin aklı zincire vuruldu. O, bukağılara vurulup
bağlanmıştır.»
Bişr, Me'mun'dan bu şiirin sahibini yakalatıp cezalandırmasını istedi. Me'mun ona: «Yazıklar olsun sana! Eğer bu bir fakih olsaydı cezalandırırdım. Ama bu bir şairdir, ben buna karışmam.» dedi.
Me'mun, son seferi olan Tarsus gazasına gideceği zaman, çok sevdiği ve ahir ömründe satın aldığı bir cariyesini yanma çağırdı. Onu tutup bağrına bastı. Cariye ise ağlayıp: «Ey mü'minlerin emiri, bu seferinle beni kahrettin ve öldürdün.» dedi.
Sonra şu şiiri okudu:
«Ey Rabbim! Sana, dara düşmüş kimsenin duasryîa dua ediyo-
rum.
Ey Rabbim! Sen dualara icabet eden ve karşılık verensin. Ey Efendim! Umarım ki Allah, savaşmana gerek bırakmaz ve biz gönüllerin a~zu ettiği gibi bir araya getirir.»
Bundan sonra Me'mun onu tekrar bağrına basıp şu şiiri okudu:
«Şu güzelliğe bakın hele. Gözyaşları, gözündeki sürmeleri yıkıyor. O kadar çok ağlıyor ki, gözyaşları parmak ucundan akıyor.
Sabahleyin beni kınarken söylediği sözlerle beni öldürdü.
Ey cariye, sen şurada söylediğin sözlerle beni öldürmeye adeta çabaladın.»
Bu şiiri okuduktan sonra Me'mun, hadim Mesrur'a emir vererek cariyeye iyi davranmasını ve dönüşüne kadar muhafaza etmesini istedi. Sonra da şöyle dedi:
- Biz, şair Ahtal'm şu şiirinde anlattığı durumdayız:
«Biz öyle bir milletiz ki, savaştıklarında kadınlara karşı uçkurlarını sıkı bağlarlar, onlarla ilgilenmezler.»
Bundan sonra Me'mun, cariyesiyle vedalâşıp yola koyuldu. Yokluğunda cariyesi hastalandı. Kendisi de bu seferde vefat etti. Cariyeye Ölüm haberi geldiğinde can çekişti ve şu şiiri okudu;
«Zaman bize tatlılıktan sonra acılık şerbetini içirdi, hemde kaselerle. Bizi kandırdı.
Bazen bize güzel günler gösterdi ve bizi güldürdü;

Sonra bizden yüz çevirdi ve bizi ağlattı.
Biz Allah'a dönücüleriz. O hep bizim hakkımızda hüküm verir ve takdirde bulunur. Dünyamızı renklenirir.
Öyle bir dünya ki, tasarruflarında ne hep sefa verir ne de hep keder verir. Bazan sefa, bazan da keder gösterir.
Biz bu dünyada sanki yaşarken ne ölüyüz ne de diriyiz.»
Me'mun, hicretin 218. senesinin recep ayının bitimine onüç gece kala perşembe günü öğle (ya da ikindi) vaktinde Tarsus'ta vefat etti. Vefatı sırasında kırksekiz yaşındaydı. Yirmi sene birkaç ay süre halifelik yaptı. Cenaze namazını kardeşi ve kendisinden sonraki veliahd Mutasına kıldırdı. Tarsus'ta Hadi b. Hakan'ın evine defnedildi. Bir rivayette anlatıldığına göre bu senenin çarşamba, başka bir rivayete göre ise salı günü vefat etmiştir. Yine bir rivayette anlatıldığına göre, Tarsus'un dört konak uzağında iken vefat etmiş, cenazesi Tarsus'a götürülüp defnedilmiştir. Başka bir rivayete göre ise Adana'ya nakledilerek ramazan ayında oraya defnedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Şair Ebu Said el-Mahzumî şöyle demişti:
«Yıldızların Me'mun'a ya da onun bit taramış mülküne fayd diğini gördün mü?
lar.»
Babasını Tus'ta bıraktıkları gibi onu da Tarsus a ver arsasında bıraktı.
Me'mun, kardeşi Mutasım'a vasiyette bulunmuştu. Bu vasiyetini jyhıtasım'ın ve oğlu Abbas'ın ayrıca orada hazır bulunan kadı, emir, vezir ve katiplerin huzurunda yapmıştı.
Vasiyetinde, Kur'ân'm mahluk olduğunu söylüyor ve bundan tev-be etmiyordu. Hatta bu fikre sahip olarak öldü ve ameli kesildi. O bu fikrinden vazgeçmedi ve tevbe etmedi. Öldükten sonra cenaze namazını kıldıracak kişinin cenazesi üzerine tekbir almasını vasiyet etmişti. Mutasım'a da; Allah'tan korkmasını, halka merhametli muamele etmesini, kendisinin de Kur'ân'm mahlukluğu inancına bağlanmasını ve halkı bu inanca bağlanmaya davet etmesini vasiyet etmişti. Abdullah b. Tahir, Ahmed b. İbrahim ve Ahmed b. Ebi Davud'a iyi davranmasını, idarede bunlara danışmasını, fikirlerine başvurmasını, onlardan asla ayrılmamasını da vasiyet etmişti. Yahya b. Eksem'le arkadaşlık etmemesini, ondan uzak durmasını vasiyet ederek onu yermiş ve şöyle demişti: «O bana ihanet etti. Halkı benden nefret ettirdi. Ben ondan razı değilim. Onunla ilişkilerimi kopardım.» Vasiyetinin sonunda, Alevüere iyi davranmasını, onların iyilik yapanlarının iyiliklerin kabul etmesini, kötülük yapanlarını bağışlamasını, her sene onlara maaş vermesini de vasiyet etmişti.
İbn Cerir, Me'mun'un oldukça uzun bir biyografisini nakletmiştir. Bu biyografide İbn Asakir'in -nakilleri çok olmasına rağmen- duymadığı birçok şeyleri de anlatmıştır. Her bilenin üstünde daha iyi bilen biri vardır. [27]

Mutasım Billah'ın Halifeliği

Mutasım Billah, Ebu İshak b. Harun er-Reşid.
Hicri 218. senenin receb ayının 12'sinde perşembe günü Tarsus'ta kardeşi Me'mun'un vefat ettiği gün kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Me'mun Tarsus'ta hastalanıp ölünce, cenaze namazını Mutasım Billah kıldırdı. Komutanlardan bazıları Me'mun'un oğlu Abbas'ın halife seçilmesi için girişimde bulundular. Ancak Abbas onlara karşı çıkarak: «Bu ne soğuk muhalefettir! Ben amcam Mutasım'a bey'at ettim.» dedi. Bunun üzerine insanlar sakinleştiler, fitne alevleri söndü. Posta, Mutasım'a bey'at edildiği haberini ve Me'mun'un başsağlığı ile ilgili bildiriyi ülkenin her tarafına ulaştırdı.
Mutasım, Me'mun'un Tuvana şehrinde yaptırdığı binaların yıkılmasını ve oraya taşıttığı silahların tekrar Müslümanların kalelerine aktarılmasını emretti. İşçilerin kendi beldelerine dönmesine izin verdi. Sonra kendisi Me'mun'un oğlu Abbasi da yanma alarak ordusuyla Bağdat'a yöneldi. Ramazan başında cumartesi günü büyük bir ihtişam ve debdebe ile Bağdat'a girdi.
Bu senede Hemedan, İsfahan, Masebezan ve Menrecan halkından büyük bir kalabalık grup, Hürremilik dinine girdi. Bunların etrafında çok kalabalıklar oluştu. Mutasını, bunların üzerine birçok askeri birlikler şevketti ki, bu birliklerin sonuncusu İshak b. İbrahim b. Mus'ab komutasındaki büyük bir askeri birlikti.
Bunun üzerine Mutasım, İshak b. İbrahim'i Cebel mıntıkasına vali tayin etti. O da bu senenin zilkade ayında yola koyuldu Görevlendirildiği yere gidince fetih gerçekleşti. İshak b. İbrahim bir mektupla, terviye gününde (zilhicce ayının sekizinci gününde) fethin gerçekleştirildiğini, Hürremilerin mağlub edildiklerini, onlardan çok sayıda adamın öldürüldüğünü, kalanların ise Bizans'a kaçtıklarını Mutasım'a bildirdi.
İbrahim b. İshak vasıtasıyla, İmam Ahmed b. Hanbel'e işkence edilmiş, o büyük zat bunun huzurunda dövülmüş ve çeşitli eziyetlere maruz bırakılmıştı. Nitekim hicretin 241. senesi olaylarından bahsedilirken İmam Ahmed b. Hanbel'in biyografisi anlatılacak ve bu husus orada teferruatlı olarak açıklanacaktır. [28]

Hicretin Îkiyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

Bişr El-Merisî

Bişr b. Gıyas b. Ebi Kerime Ebu Abdurrahman el-Merisî. Kelam-cıdır. Mutezile'nin şeyhidir. Me'mun'u sapıklığa

sürükleyenlerdendir. Bu adam önceleri biraz fıkıh okudu. Kadı Ebu Yusuf tan ders aldı. Ondan, Hammad b. Seleme'den, Süfyan b. Uyeyne'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Ama daha sonra kelam ilmine saplandı. İmam Şafiî, kendisini kelam öğrenmekten, öğretmekten menetmiş, ama o buna kulak vermemişti. İmam Şafiî, kelam ilmiyle ilgili olarak şöyle demiştir: «Kulun şirk koşma dışındaki bütün günahlarla Allah'ın huzuruna çıkması, bence kelam ilmi ile birlikte Allah'ın huzuruna çıkmasından daha hoştur!»
Bişr, Bağdat'a geldiğinde İmam Şafiî ile görüşmüştü.
İbn Hallikan dedi ki: «Bişr, Kur'ân'ın mahluk olduğuna dair sözünü yenilemiş, kendisinden çok çirkin sözler nakledilmiştir.»
Bişr, Mürcie mezhebindendi. Mürcie'nin Merisîye kolu kendisine nisbet edilir. O şöyle derdi: «Güneşe ve Ay'a secde etmek Jküfür değildir. Ancak küfür alametindendir.»
Bişr, İmam Şafiî ile münazara ederdi. Nahvi iyi bilmezdi. Çok fahiş hatalar yapardı. Babasının Kûfe'de Yahudi bir boyacı olduğu söylenir. Kendisi Bağdat'ın Derbü Merisi mıntıkasında ikamet ederdi.
Merisi, yağ ve hurmayla yapılan bir yufka ekmektir.
Başka bir rivayete göre ise Meris, kışın çok soğuk rüzgarların estiği Nobe beldesinin bir nahiyesidir.
Bu senede vefat etmiş olan meşhur şahsiyetler arasında Abdullah b. Yusuf eş-Şeybî, Ebu Meşher Abdüla'lâ b. Meşher el-Gassani ed-Dımışkî ve Yahya b. Abdullah el-Babiletî de bulunmaktadır. [29]

Ebu Muhammed Abdülmelik.B. Hişam

Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Maafirî. Ziyad b. Abdullah el-Bekkaî tariki ile İbn İshak'tan siret rivaye etmiştir. İbn İshak, "es-Sîret" adlı eserin yazarı idi. Ancak bu eser, Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam'a nisbet edilerek İbn Hişam Sireti diye bilinmiştir. Çünkü kendisi bu eseri tehzib etmiş, ilaveler yapmış ve gereksiz bazı yerleri eserden çıkarmıştır. Bazı yerleri düzeltmiş ve hataları telafi etmiştir.
Kendisi lügatte ve nahivde büyük âlimdi. Mısır'da ikamet ederdi. Mısır'a geldiğinde İmam Şafiî ile görüşmüştü. Karşılıklı olarak Arap şiirleri okumuşlardı. Bu senenin rebiyülahır ayının 13'ünde Mısır'da vefat etti. "Tarihu Mısır" adlı eserinde İbn Yunus, böyle demiştir. Sü-heylî'nin iddiasına göre ise o, hicretin 213. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu husus Önceki sayfalarda da anlatılmıştı. Doğrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin İkiyüzondokuzuncu Senesi

Bu senede Muhammed b. Kasım b^ Ömer b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib, Horasan'a bağlı Talikan kasabasında ortaya çıktı ve insanları Muhammed ailesinden Rıza'nm halifeliğine davet etti. Etrafına çok sayıda adam topladı. Abdullah b. Tahir'in komutanlarından . birkaçı defalarca onunla savaştılar. Nihayet onu mağlup ettiler ve Muhammed b. Kasım kaçtı. Sonra yakalanıp Abdullah b. Tahire götürüldü. Abdullah, onu Mutasım'a gönderdi. Bu senenin rebiyüiahir ayınm ortasında Mutasım'ın huzuruna çıkartıldı, Mutasım, onun 3x2 zira' ebadında dar bir yere hapsedilmesini emretti. O daracık yerde üç gün kaldıktan sonra daha geniş bir mekana nakledildi. Kendisine erzak ve hizmetçi verildi. Ramazan bayramı gecesine kadar orada mahpus kaldı. Bu gece insanlar bayram hazırlığıyla meşgul iken, ışık penceresinden kendisine bir ip sarkıtılarak çıkarılıp götürüldü Nereye gittiği bilinmemektedir.
Bu senenin cemaziyelevvel ayının ll'inde pazar günü İ^u^i- L İbrahim, Hürremilerle yaptığı savaştan dönerek beraberindek ki «,birlikte Bağdat'a geldi. O, bu savaşta Hürremilerden 100.000 savaşçıyı öldürmüştü.
Mutasım bu senede Uceyfi, Basra'da çok fesat çıkaran Zutlarla savaşması için büyük bir orduyla harekete geçirdi. Zutlar Basra'da yol kesiyor ve halkın ürünlerini yağmalıyorlardı. Uceyf, bunlarla do-' kuz ay süreyle savaştı ve mağlup etti. Onların serlerine engel oldu Köklerini kazıdı.
Zutların işlerini Muhamnıed b. Osman adında bir adam, Semlak adlı yardımcısı ile birlikte yürütmekteydi. Semlak, Zutların şeytanı ve dahisi idi. Cenâb-ı Allah, Müslümanları, ondan ve onun şerrinden kurtardı.
Bu senede İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadı Süleyman b. Davud el-Haşimî, "Müsned" adlı eserin sahibi ve İmam Şafiî'ni talebesi Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, Ali b. Ayyaş, Buharî'nin üstadı Ebu Nuaym Fadl b. Dükeyn ve Ebu Bihar el-Hind gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [31]

Hicretin İkiyüzyirminci Senesi

Bu senenin aşura gününde Uceyf, gemilerle Bağdat'a girdi. Beraberinde 27.000 Zutlu vardı. Bunlar eman alarak halifenin yanma gelmişlerdi. Önceleri Bağdat'ın doğu yakasına yerleştiler. Sonra Ayn-ı Runıe'ye sürgün edildiler. Bizanslılar bunlara hücum ettiler. Baştan sona hepsini ezdiler. Bunlardan bir kişi dahi kurtlamadı. Bu, onların Bağdat'ı son görmeleri idi.
Bu senede Mutasını, asıl adı Haydar b. Kavuş olan Afşin Bey'i, Babek el-Hürremî adlı lanetli ile savaşmak üzere büyük bi

ordu ile harekete geçirdi. Babek'in içi gerçekten büyümüş, gücü artmış, Azerbaycan ve çevresinde tabileri etrafa yayılmıştı. O, ilk olarak hicretin 201. senesinde ortaya çıkmıştı. Büyük bir zındık ve mel'un bir şeytandı.
Afşin yola koyuldu. Gözetleme, kaleleri onarma ve takviye kuvvetlerini yedekte tutma konularında usta bir savaşçı idi. Mutasını, Büyük Boğa ile ona ve beraberindeki askerleriyle tabilerine bol miktarda nafaka ve harçlık gönderdi. Afşin ile Babek karşı karşıya geldiler. Aralarında şiddetli savaşlar cereyan etti. Afşin, Babek'in etrafındaki zındıklardan 100.000'den fazlasını öldürdü. Babek kendi şehrine kaçtı. Aşağılanmış ve mağlup olmuş bir halde burada gizlendi. İlk olarak bu savaşta Babek'in gücü kırılmıştı. Babek ile Afşin arasında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar olmuştu. İbn Cerir, bu savaşları teferuatı ile anlatmıştır.
Mutasım, bu senede Bağdat'tan dışarı çıktı. Katol'a gidip orada
ikamet etti.
Bu senede Mutasım, büyük bir itibara sahip olmasına rağmen, Fadl b. Mervan'a gazaplandı. Onu vezirlikten azledip hapse attı Mallarım elinden aldı. Yerine Muhammed b. Abdülmelik b. Zeyyad'ı tayin etti.
Bu senede geçen senenin hac emiri Salih b. Ali b. Muhammed insanlara haccettirdi.
Bu senede Adem b. Ebi İyas, Abdullah b. Reca, Affan b. Mesleme, *neşhur kurralardan Kalun ve Ebu Hüzeyfe el-Hindî gib tanınmış Şahsiyetler vefat ettiler. [32]

Hicretin İkîyüzyirmibirinci Senesi

Bu senede Büyük Boğa ile Babek arasında korkunç bir savaş cereyan etti. Babek, Büyük Boğa'yı bozguna uğrattı Adamlarından bir kısmını öldürdü. Sonra Afşin ile Babek savaştılar. Afşin onu mağlup etti. Uzun süren muharebelerden sonra Babek'in adamlarından bir kısmım öldürdü. Bu savaşları, İbn Cerir tüm teferruatıyla anlatmıştır.
Bu senede Mekke valisi Muhammed b. Davud b. İsa b. Musa el-Abbasî insanlara haccettirdi.
Bu senede Asım b. Ali, Abdullah b. Müslim el-Ka'nebî, Abdan ve Hişam b. Ubeydullah er-Razî gibi meşhur şahsiyetler vefa ettiler. [33]

Hicretin İkiyüzyirmiikincî Senesi

Bu senede Mutasım, Babek'le yaptığı savaşta Afşin'e takviye olsun diye büyük bir askeri birliği hazırladı ve ona askerlerine sarfet-sin diye- 30.000.000 dirhem para gönderdi. Afşin'le Babek savaşa tutuştular. Afşin, Babek'in şehri Bezz'i fethetti ve oradaki herşeyi yağmaladı. Bu hadise, bu senenin ramazan ayının bitimine on gün kala, cuma günü vuku buldu. Şehrin fethedilmesi; kuşatmadan, korkunç muharebelerden, şiddetli çatışmalardan ve büyük çabalardan sonra gerçekleşmişti ki, İbn Cerir bunu tüm teferruatlarıyla anlatmıştır. Özetle diyecek olursak Afşin, Bezz şehrini fethetti. Oradaki bütün malları ganimet edindi. [34]

Babek'in Yakalanması

Müslümanlar onun Bezz adıyla bilinen şehrini ele geçirdiklerinde -ki burası onun başkenti ve kuvvetlerinin bulunduğu yer idi- beraberindeki aile efradı, oğlu, annesi ve karısı ile kaçtı. Etrafında çok az kimse kalmıştı. Yiyecekleri tükenmişti. Yolda giderlerken bir çiftçiyi gördüler. Kölesini çiftçiye gönderdi ve ona birkaç altın verdi. «Şu adama git ve yanındaki ekmeği satın al.» dedi. Öte yandan çiftçinin ortağı uzak bir yerden onları seyrediyordu. Kölenin çiftçiden ekmeği aldığını görünce, gasbettiğini sanarak halifenin naibi Sehl b. Sinbaz'm bulunduğu kaleye gitti. Sehl b. Sinbaz'a gidip o kölenin haddini bildirmesi için durumu anlattı. Sehl, bizzat bineğine binerek olay yerine geldi. Köleyi yakaladı ve ona şöyle sordu:
- Sen necisin, durumun nedir?
- Birşey yok. Sadece şu çiftçiye birkaç dinar verdim ve kendisin" den ekmek satın aldım.
- Sen kimsin?
Köle, durumu gizlemeye çalıştı. Sehl ısrar edince şu cevabı verdi:
- Ben, Babek'in kölelerindenim.
- Babek nerede?
- İşte şu ileride oturmuş, yemek yiyiyor.
Sehl b. Sinbaz, Babek'in yanına yaklaştı. Onu görünce bineğinden indi ve gidip Babek'in elini Öperek şöyle dedi:
- Efendim, nereye gitmek istiyorsun?
- Bizans'a gitmek istiyorum.
- Benim kalemden daha muhafazalı bir yer bulamazsın. Ben de kölen olur, senin hizmetinde bulunurum.
Böyle diyerek Babek'i aldattı ve onu alıp beraberinde kaleye gö- -türdü. Yanında misafir etti. Ona çok masraflarda bulundu

ve bol miktarda armağanlar sundu. Öte yandan Afşin'e bir mektup yazarak Babek'in yanında bulunduğunu söyledi. Afşin de Babek'i yakalamaları için oraya iki komutan gönderdi. Bunlar, kaleye yakın bir yere gelip konakladılar ve Sehl b. Sihbaz'a mektup yazarak yerlerim bildirdiler. O da kendilerine; «Bizden size bir haber gelince kadar bulunduğunuz yerden ayrılmayın.» diye bildirdi. Sonra Babek'e: «Mutlaka şu kalenin içinde sıkümışsmdır. Ben bugün ava gitmeye karar verdim. Yanımızda şahinler ve köpekler var. Eğer ferahlamak ve sıkıntını gidermek istiyorsan bizimle gel.» dedi. Babek de "Olur" deyince, hep birlikte ava çıktılar. Sehl b. Sinbaz, Afşin'in komutanlarına haber göndererek, «Falan vakitte falan yerde olun.» dedi.
Bunlar belirtilen yere vardıklarında Afşin'in komutanları beraberlerindeki askerlerle oraya hücum ettiler, Babek'i çembere aldılar. Sehl b. Sinbaz da kaçtı. Komutanlar Babek'i görünce: «Bineğinden in!» dediler. Babek: «Siz kimsiniz?» diye sorunca onlar, Afşin'in yanından geldiklerini söylediler. O zaman Babek bineğinden indi. Üzerinde beyaz bir zırh, kısa bir bot ve elinde de bir şahin vardı. Sehl b. Sinbaz'a bakıp şöyle dedi: «Allah seni kahretsin! Benden para isteseydin, sana bunların verdiklerinden daha fazlasını verirdim.» Komutanlar onu bineğe bindirip beraberlerinde Afşin'e götürdüler.
Afşin'in karargahına yaklaştıklarında, Afşin dışarı çıktı ve etrafındaki insanlara iki saf halinde dizilmelerim emretti. Babek'e de bineğinden inip yaya olarak insanların arasına katılmasını emretti. O da bu emri yerine getirdi. O gün, gerçekten görülmeye değer bir gündü. Bu hadise, bu senenin şevval ayında vuku buldu. Sonra Afşin onu muhafaza altına alıp yanında hapsetti.
Bundan sonra Afşin, durumu bir mektupla Mutasıml a bildirdi. O da Babek'in ve onunla birlikte yakalanan kardeşi Abdullah'ın kendisine gönderilmelerini emretti. Afşin, bu senenin sonuna doğru bunlarla birlikte Bağdat yoluna koyuldu. Bağdat'a ulaşamadan bu yıl sona erdi.
Bu sene de önceki senenin hac enıiri insanlara haccettirdi.
Bu senede Ebü'l-Yeman Hakem b. Nafi, Ömer b. Hafs b. Ayyaş Müslim b. İbrahim ve Yahya b. Salih el-Vahatî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [35]

Hicretin Îkiyüzyirmiüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayının 3'ünde, perşembe günü Afşin, beraberinde Babek bulunmak üzere Samarra'daki Mutasım'm yanına gitti. Afşin'in beraberinde ayrıca Babek'in kardeşi de vardı. Mutasım, oğlu Harun el-Vasık'a, Afşin'i karşılamasını emretmişti. Onun haberleri her gün Mutasım'a geliyordu. Mutasım, Babek olayıyla dikkatle ilgileniyordu. Babek'in kendisine ulaşmasından iki gün önce Mutasını, ulağına emir vererek yola koyulmuş ve tanımadığı halde Babek'i görmüştü. Ona bakmış sonra geri dönmüştü. Babek yanma geldiği günde Mutasını hazırlandı. İnsanları iki saf halinde sıraya dizdi. Ve insanlar onu iyice tanısınlar diye Babek'in bir file bindirilmesini emretti. Babek'in üzerinde ipek bir kaftan ve samur kürkünden yapılmış bir takke vardı. Fili hazırlamışlar, üzerindeki eşyaları boyamışlar ve ona çok değerli eşyalar ve ipek giysiler giydirmişler di. Şairin biri bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:
«Fil adeti üzere boyandı. Horasan şeytanını taşıyor.
Filin azalarının boyanması ancak çok büyük durumlarda olur.»
Babek, huzura getirildiğinde Mutasım onun ellerinin ve ayaklarının kesilmesini, başının koparılmasını, karnının yarılmasını emretti. Sonra da kesik başını Horasan'a gönderdi. Gövdesi de Samarra'da bir ağaca asıldı. Babek öldürüldüğü gecede, yani bu senenin rebiyülahir ayının 13'ünde perşembe gecesi içki içmişti.
Bu mel'un, ortaya çıktığından öldürüldüğü güne kadar yirmi senelik süre zarfında hep Müslümanları öldürmüştü. İbn Cerir'in ifadesine göre öldürdüğü Müslümanların sayısı 255.500 kişiyi bulmuştu. Ayrıca Babek, sayılamayacak kadar çok insanı esir almıştı. Afşin, onun esir aldığı insanlardan 7.600 kişiyi kurtarmış; çocuklarından 17 tanesini, karılarından, gelinlerinden ve hısımlarından da 23 kadını esir almıştı. Babek'in annesi, şekli cidden çirkin ve hakir bir cariye idi. Ama kader onu bu mertebelere çıkardı. Birçok insan ve halk tabasından da büyük bir topluluk onun sebebiyle fitneye maruz kaldıktan sonra, Cenâb-ı Allah, Müslümanları onun şerrinden kurtardı.
Mutasını, Babek'i öldürdükten sonra Afşin'e taç giydirdi ve ona mücevherlerle işlenmiş iki kemer taktı. Ayrıca ona 20.000.000 dirhem verip Sind valiliğine tayin etti.
Mutasını, şairlere de; Afşin'in yanına gitmelerini ve Müslümanlar için yaptığı yararlılıklardan ötürü onu övmelerini emretti. Babek'in Bezz adındaki şehrini yıkıp harabeye döndürmesinden ve dümdüz hale getirmesinden ötürü onu methetmelerini istedi. Şairler, bu hususta çök güzel şiirler inşad ettiler. Afşin'i şiirleriyle öven şairlerden biri de Ebu Temmam et-Taî idi. Ebu Temmam, tamamı İbn Cerir tarafından nakledilen kasidesinde Afşin'i şöyle övmüştü:
«Bezz şehrinin celladı mağlup oldu, şimdi o defnedilmiş tir.
Bezz şehrinde sadece canavarlar ve vahşi hayvanlar kalmaktadır.
Bu kılıç, savaşta bu sebatı gösterdikçe bu din yükseldi.
O daha Önce efendiliğin bakiresiydi, kılıçla bekaretini giderdi Afşin denen doğunun yiğit adamı.
Orayı tekrar eski haline döndürdü. Şimdi orada tilkiler vardır.
Oysa dün orası bir aslanın iniydi.
Halkının kafataslarından duvarlar ve binalar meydana geldi. Daha önce oranın emirliği ve Önemli işleri vardı.

Orası çöle döndürülmeden önce kalbe can veren bir kan gibiydi.
Ama şimdi orada darlık ve sıkıntı meydana geldi; daha önce orası bir tatlı su pınarı gibiydi.»
Hicretin 223. senesinde Bizans imparatoru Toftl b. Mihail, Malatya ve çevresindeki Müslümanlara saldırdı. Birçok Müslümanı öldürdü, sayılamayacak kadar çok Müslümanı esir aldı. Bunlar arasında 1.000 Müslüman kadın da vardı. Esir aldığı Müslümanlara işkence yaptı. Kulaklarını ve burunlarını kesti, gözlerine mil çekti. Allah onu kahretsin. Bunun sebebi de şuydu: Babek, Bezz şehrinde kuşatma altına alınıp etrafında askerler yığıldığında, Bizans imparatoruna şu mealde bir mektup yazıp gönderdi:
«Arapların hükümdarı, askerlerinin tümünü üzerime sevketmiş-tir. Ülkesinin sınırlarında muhafızları kalmamıştır. Eğer ganimet elde etmek istiyorsan çevrendeki beldelere çabucak saldır ve oraları ele geçir. Çünkü bu saldırı esnasında sana karşı koyacak birini bulamayacaksın.»
Bunun üzerine Tofil, 100.000 askerle harekete geçti. Dağlara çıkan Hürremiler de ona katıldılar. İshak b. İbrahim b. Mus'ab bunlarla savaştı, ama güç yetiremedi. Çünkü onlar, dağlarda kendilerini koruma altına almışlar, gerekli istihkamları kurmuşlardı. Bizans imparatoru gelince Hürremiler Müslümanlara karşı onlarla birlik oldular.
Malatya'ya vardılar. Oradaki Müslümanların çoğunu öldürüp kadınlarını esir aldılar.
Halife Mutasını, bunu duyunca çok üzüldü, sarayda feryad ve figan etmeye başladı. Sonra hemen harekete geçti. Orduların hazırlanıp gazaya sevkedilmesini emretti. Kadıyı ve şahitleri huzuruna çağırarak sahip olduğu bütün malların üçte birini sadaka olarak bıraktığını, üçte birini oğluna verdiğini, üçte birini de kölelerine bıraktığını söyledi. Bağdat'tan yola çıktı. Bu senenin cemaziyelevvel ayının ikisinde, pazartesi günü Dicle'nin batısında ordugah kurdu. Zibatra halkına yardım için de Uceyf i birkaç komutanı ve bunların maiyetinde büyük bir askeri birliği yola çıkardı. Bunlar da çabucak oraya gittiler. Bizans hükümdarının çeşitli kötülükler yapıp kendi ülkesine döndüğünü gördüler. Her taraf harap olmuştu, telafisine de imkan yoktu. Bunlar, durumu bildirmek için geri döndüklerinde halife, emirlere-«Bizans'ın hangi beldesi daha müstahkemdir?» diye sordu. Onlar da şu cevabı verdiler: «İslâmiyet ortaya çıktığından bu yana Ammuriye şehrine hiç kimse saldıramamıştır. En müstahkem yerleri Ammuriye şehridir. Biz.anshlar nazarında Ammuriye, Konstantiniyye'den daha kıymetlidir.» [36]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/430-437.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/437-438.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/438-440.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/441-442.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/442.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/443-444.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/444-445.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/445.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/446-447.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/448-449.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/449.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/449-450.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/451.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/451.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/452-453.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/453-454.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/454.
[18] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/454-455.
[19] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/455.
[20] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/455-456.
[21] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/456-457.
[22] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/457-458.
[23] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/458-459.
[24] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/459.
[25] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/459-461.
[26] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/462-463.

[27] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/463-473.

[28] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/473-474.

[29] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/474-475.

[30] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/475.

[31] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/475-476.

[32] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/477.

[33] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/478.

[34] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/478.

[35] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/478-480.

[36] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/480-482.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Mutasım'în Ammuriye'yi Fethetmesi
Abbas B. Me'mun'un Öldürülmesi
Hicretin İkiyüzyirmîdördüncü Senesi
Hicretin İkiyüzyîrmibeşinci Senesi
Said B. Mes'ade
Nahivci Ceremî
Hicretin İkîyüzyirmialtıncı Senesi
Ebu Dülef El-İclî
Şair Bekir b. en-Nattah, onun hakkında şöyle bir güzel şiir söylemiştir
Sonra bana: "Anladın mı?" diye sordu. Ben de anladığımı söyledim ve uykudan uyandım.»
Hicretin İkiyüzyirmiyedinci Senesi
Mutasım Billah'ın Biyografisi
Hişam b. Kelbî dedi ki: «Mutasım'ın vefatından sonra yerine oğlu Harun el-Vasık halife oldu.»
Harun El-Vasık B. Mutasım'ın Halifeliği
Meşhur Zahid Bişr El-Hafî
İbn Hallikan dedi ki: «Bu zatın dedesi Abdullah el-Gayyur'du. Hz. Ali (r.a.) vasıtasıyla Müslüman oldu.»
Hicretin İkiyüzyirmisekizinci Senesi
Şair Ebu Temmam Et-Taî
"Yüce bir kişidir. Sen bu sözlerinle onu bedevi Araplardan ayak takımlarına benzetmiş oldun." O da bir süre başını önüne eğdi, sonra kaldırıp şöyle dedi:
Hicretin İkiyüzyirmidokuzuncu Senesi
Hicretin İkiyüzotuzuncu Senesi
Abdullah B. Tahir B. Hüseyin

Mutasım'în Ammuriye'yi Fethetmesi

Mutasım, Babek işini tamalayıp onu öldürdükten ve ülkesini ele geçirdikten sonra, ordunun yanına gelmesini istedi. Orduyu daha önce hiçbir halifenin hazırlamadığı şekilde hazırladı. Yanına misli duyulmamış şekil ve miktarda savaş aletleri, yükler, develer, su tulumları, binekler, neft, atlar ve katırlar aldı. Dağlar misali büyük bir orduyla Ammuriye'ye doğru yola koyuldu. Afşin Haydar b. Kavus'u Suruç tarafına gönderdi. Askerlerini misli duyulmamış bir şekilde tabiye etti. Savaşçılıkta meşhur komutanlarının bir kısmını kendinden önce yola çıkardı. Bu senenin receb ayında kendisi Tarsus'a yakın Li-si nehrine kadar ulaştı.

Öte yandan Bizans imparatoru da askerleriyle birlikte harekete geçerek Mutasım'a doğru geldi. İkisi birbirlerine yaklaştılar. Öyle ki, iki ordu arasında dört fersahlık bir mesafe kalmıştı. Afşin ise diğer taraftan Bizans ülkesine girdi. Bizanslılar da onun peşinden geldiler. Bu durumda Bizans imparatoru sıkıntıya düşmüştü. Çünkü o halife ile uğraşacak olursa arkadan Afşin gelip onunla savaşacak ve kendisi mahvolacaktı. Eğer biriyle uğraşır, diğerini bırakırsa bıraktığı arkadan gelip onun hakkından gelecekti. Nihayet Bizans imparatoru, askerlerinden az bir grupla Afşin'e doğru ilerledi. Gerideki asıl ordunun başına komutan olarak yakınlarından birini bıraktı. Bu senenin şaban ayının bitimine beş gün kala, perşembe günü, imparatorla Afşin karşı karşıya gelip savaşmaya başladılar. Afşin, sebat etti. Bizanslılardan bir kısmını öldürdü, bir kısmını yaraladı. Zor durumda kalan Bizans imparatoru, bu esnada gerideki ordunun, vekil bıraktığı yakınının komutasına itaat etmediklerini, dağıldıklarını duydu. Acele olarak geri döndü. Ordunun disiplininin bozulduğunu, askerlerin dağıldığını, düzenin kalmadığını gördü. Vekil bıraktığı yakınma öfkelendi ve boynunu vurdurdu.

Bütün bu haberler Mutasım'a ulaştı. Mutasını, buna sevindi ve hemen harekete geçip Ankara'ya gitti. Afşin de beraberindeki askerlerle birlikte Ankara'da Mutasım'la buluştu. Ankaralıların kendilerinden kaçtıklarını gördüler. Yerli halkın bıraktığı erzakı alarak güçlendiler.

Sonra Mutasım, askerlerini üç gruba ayırdı. Bunlardan sağ cenahın başına Afşin'i, sol cenahın başına da Eşnas'ı komutan olarak tayin etti. Kendisi de merkez birliklerinin başında kaldı. Ordusunun sağ ve sol cenahları ^arasında iki fersahlık mesafe vardı. Sağ ve sol cenahlardan her birinin komutanına, kendi birliklerini sağ ve sol cenahlara, merkeze, öncü ve artçı gruplara ayırmasını, uğradıkları bütün köy ve kasabaları yakıp yıkmasını, insanları esir edip mallarını ganimet almalarını emretti. Kendisi de askerleriyle birlikte Ammuriye'ye doğru ilerledi.

Ammuriye ile Ankara arasında yedi konaklık mesafe vardı. Ammuriye'ye ulaşan ilk askeri birlik, Eşnas komutasındaki sol cenahtı. Bunlar, ramazan ayının 5'inde perşembe günü, kuşluk vaktinde oraya ulaşmışlardı. Şehrin çevresinde bir tur atmışlar, sonra iki mil mesafedeki bir yere konaklamışlardı. Daha sonra cuma gününün sabahında Mutasını oraya geldi. O da şehrin etrafında bir tur attıktan sonra yakınlarda bir yere ordugah kurdu. Ammuriyeliler, sağlam istihkam tedbirleri almışlar, kalelerinin burçlarını asker ve silahlarla doldurmuşlardı. Burası gerçekten büyük bir şehir olup müstahkem, surları yüksek ve çok büyük burçları vardı.

Mutasım, burçları kendi komutanları arasında taksim etti. Her komutan, Mutasım tarafından ele geçirilmesi kendisine görev olarak verilen burcun karşısında askerlerini tabiye etti. Mutasım'm kendisi de oradaki Müslümanlardan birinin kendisine gösterdiği yere yerleşti. O Müslüman kişi, Ammuriyeliler arasında Hıristiyanlığa girmiş ve onlardan bir kadınla evlenmişti. Fakat mü'minlerin emiri Mutasım ile Müslümanları görünce tekrar İslâmiyet'e döndü. Halifenin yanma gelerek selam verdi. Surun bir yerinde, sel sularının yıktığı ve zayıf bir şekilde, temelsiz olarak onarılmış yeri bildirdi.

Mutasını, Ammuriye çevresine mancınıklar kurdurdu. Surlardan yıkılan ilk yer, o Müslüman esirin kendilerine göstermiş

olduğu yerdi. Şehir halkı hemen harekete geçerek yıkılan yeri birbirine bitişik büyük ağaçlarla kapatmaya uğraştılarsa da mancınıklar oraya ısrarlı şekilde atışlarını sürdürdüler. Bunun üzerine Ammuriyeliler o surun üzerine mancınık taşlarının şiddetini püskürtsün diye yün keçeleri koydular, ama bunun da bir yararı olmadı. O kısımdaki surlar yıkılıp dağıldı.
Şehrin valisi Bizans imparatoruna bir mektup yazarak bu durumu bildirmek istedi. Mektubunu iki köle ile imparatora gönderdi. Bu köleler İslâm ordusunun yanından geçerlerken, Müslümanlar bunların durumlarından şüphelendiler ve kendilerine «Siz kimlerdensiniz?» diye sordular. Onlar da Müslüman komutanlardan birinin adının vererek onun askerleri olduklarım ifade ettiler. Mutasım'm yanına götürüldüler. Mutasım onları sorğulayınca, yanlarında Ammuriye valisi Münatis'in yazıp Bizans imparatoruna gönderdiği mektubu ele geçirdi. Bu mektupta Müslümanlar tararından kuşatılmakta olduklarını, her ne pahasına olursa olsun kale kapılarından kendi maiyetiyle birlikte ansızın çıkıp Müslümanlara saldıracağını ve onlarla savaşma niyeti taşıdığını yazıyordu. Mutasım bu duruma vakıf olunca iki köleye kaftan giydirilmesini ve her birine birer kese altın verilmesini emretti. Köleler de hemen Müslüman oldular. Halife Mutasım, bunların, kaftanlarını giyinmiş olarak şehir çevresinde dolaştırılmasını, Münatis'in kalesinin aşağısında durdurularak üzerlerine dirhemler saçılmasını emretti. Kölelerin yanında Münatis'in imparatora gönderdiği mektup da vardı. Bu manzarayı gören Rumlar, kölelere lanet okumaya ve onlara sövmeye başladılar.
Bundan sonra Mutasım kaledeki Rumların ansızın çıkış yapmalarına mani olabilmek için ihtiyat tedbirleri alınmasını ve muhafızla-ın değiştirilip yenilenmesini emretti. Rumlar, bu durumda çok sıkıntıya düştüler. Müslümanlar kuşatmayı sıkıca sürdürmeye devam ettiler. Mutasım, mancınıkların, debbabelerin ve diğer savaş aletlerinin artırılmasını sağladı. Mutasım, Ammuriye çevresindeki hendeğin derinliğini ve surların yüksekliğini görünce, mancınıkları surlara mukavemet edecek şekilde yerleştirdi. Yolda iken çok miktarda koyunu ganimet olarak ele geçirdi ve bunu akserlere dağıttı. Askerlerden her birinin koyunu kesip başım ve de derisine toprak doldurup getirmesini ve hendeğe atmasını emretti. Askerler böyle yapınca hendek yolla ve yerle aynı seviyeye geldi. Sonra toprak geçirildi ve bu koyun postları ile kellelerinin üzerine örtüldü. Böylece dümdüz ve geçişe hazır bir yol meydana geldi. Debbabelerin de getirilip bunların üzerine konulmasını emretti. Allah insanı böyle birşeye muhtaç kılmasın.
İnsanlar yıkık köprü üzerinde iken mancınıklar, surlardaki o gedikli yeri yıktılar. İki burç arasındaki kısımlar yıkılıp taşları yere düşünce Müslüman askerler büyük bir gürültü duydular. Bunu görmeyenler, Rumların ansızın kaleden çıkıp Müslümanlara saldırdıklarını zannettiler. Mutasım, münadisine emir vererek: "Bu gürültü, surların çökmesidir." diye duyuru yaptırdı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Ne yar ki, yıkılan yerden askerler ve atlar kaleye girme imkanı bulamamışlardı. Kuşatma sıkılaştırıldı. Bizanslılar, kalelerinin burçlarından her birinin üzerine muhafaza için bir komutan tayin etmişti. Yıkılan burcun görevli komutanı, karşılaştığı muhasaraya mukavemet edemeyince vali Münatis'in yanma giderek yardım istedi. Rumlardan hiçbiri ona yardım etmek istemeyip şöyle dediler: "Biz korumakla görevli olduğumuz burcu bırakıp da sana yardıma gelemeyiz."
Komutan, yardımdan ümidini kesince görüşmek üzere Mutasım'-m yanma gitti. Yanına vardığında Mutasım, surlarda yıkılan ve Rum savaşçısı kalmayan yerden içeri girmeleri için Müslüman askerlere emir verdi. Müslümanlar da oraya hücum ettiler. Rumlar, ok atıyorlarsa da kaleyi koruyamıyorlardı. Müslümanlar onlara aldırış etmediler, hep birlikte zorla şehre girdiler. Müslümanlar peşpeşe şehre girerlerken tekbir alıyorlardı. Rumlar, yerlerinden dağılıp sağa sola kaçıştılar. Müslümanlar onları gördükleri her yerde öldürüyorlardı. Nihayet onlar, çok muazzam yapısı olan bir kilisede toplandılar. Müslümanlar orayı zorla ele geçirdiler. Oradaki insanları da öldürdüler. Kilisenin kapısını yaktılar, sonra kilise tümüyle yandı. Oraya sığınmış olan Rumlar da yanıp kül oldular.
Ammuriye'de, sadece vali Münatis'in bulunduğu yer sağlam kalmıştı. Mutasım, atma binerek o kalenin karşısına geldi. Yüksek sesli münadisi valiye şöyle seslendi: "Yazıklar olsun sana ey Münatis! İşte mü'minlerin emiri Mutasım karşında duruyor!" Kaledekiler iki kez: "Münatis burada değildir." dediler. Mutasım buna öfkelendi. Oradan ayrılıp döneceği esnada Münatis yüksek sesle bağırıp: "İşte Münatis, işte Münatis!" dedi. Halife Mutasım oraya döndü. Kaleye çıkmak için merdivenler diktirdi, elçiler çıkıp surların üzerinden Münatis'e şöyle seslendiler: "Yazıklar olsun sana! Mü'minlerin emirinin hükmüne boyun eğip teslim ol." Münatis teslim olmadı. Sonra kılıcını kuşanarak kaleden indi. Kılıç boynunun üzerine konuldu. Sonra Mutasım'ın huzuruna getirildi. Mutasım onu kırbaçladı. Başına birkaç kırbaç vurdu, sonra halifenin otağına horlanmış olarak getirilmesini emretti. Otağa getirilip bağlandı.
Müslümanlar Ammuriye'den, miktarı ve evsafı belirtilemeyecek kadar mal aldılar, taşıyabildikleri kadar ganimet taşıdılar. Mutasım, orada kalan eşyanın yakılmasını emretti. Oradaki mancınık, debbabe gibi savaş aletlerinin de ileride Rumlar onlarla kuvvetlenerek Müslüinanlarla savaşamasmlar diye yakılmasını emretti.
Daha sonra bu senenin şevval ayının sonlarında halife Mutasını Tarsus taraflarına döndü. Ammuriye'de yirmibeş gün kalmıştı. [1]

Abbas B. Me'mun'un Öldürülmesi

Abbas b. Me'mun, Ammuriye savaşında amcası Mutasım'ın yanındaydı. Uceyf b. Anbese, kendisini, babası Tarsus'ta vefat ettikten sonra hilafeti ele geçirmediğine pişman etmiş ve amcası Mutasım'm halifeliğine bey'at ettiğinden ötürü onu ayıplayıp

kınamıştı. Ona o kadar ısrarla bu telkinlerde bulunmuştu ki, nihayet o da amcasına suikastta bulunmak ve komutanlardan kendisinin halifeliği için bey'at almak yolundaki sözlerine olumlu cevap verdi.
Uceyf, Abbas'm nedimlerinden Haris es-Semerkandî adında birini harekete geçirip gönderdi. O da gizlilik içerisinde bazı komutanlardan Abbas'ın halifeliği için bey'at aldı, bu hususta onlardan kesin söz ve teminat aldı. Sonra da Abbas'ın, amcasını öldürmek üzere teşebbüste bulunduğunu söyledi. Abbas bu işe artık girişmişti. Ankara'ya gidiyorlarken Derbürrum'a geldiklerinde -ki, Ankara'dan da Ammuriye'ye gideceklerdi- Uceyf, şu daracık yerde amcası Mutasım'ın öldürmesi fikrini Abbas'a kabul ettirdi ve burada kendisinin halifeliği için komutanlardan ve askerlerden bey'at alıp Bağdat'a dönmesini söyledi. Ancak Abbas: "Ben askerleri bu gazadan alıkoymak istemiyorum." dedi.
Ammuriye'yi fethedip askerler ganimet toplamakla meşgul olduklarında Uceyf, amcası Mutasım'ı öldürmesini Abbas'a tavsiye etti ve Derbürrum'dan geçerlerken, gaza dönüşünde amcasını öldüreceğine dair olan sözünü kendisine hatırlattı.
Ammuriye dönüşünde Mutasını bu durumdan haberdar oldu. Abbas'ın yakalanıp başına nöbetçi dikilmesini emretti. Sonra da Haris es-Semerkandî'yi huzuruna çağırıp onu sorguladı. O da bütün yaptıklarım ve adım belirlediği bir grup komutandan Abbas b. Me'mun'un halifeliği için bey'at aldığım itiraf etti. Mutasım, bey'at eden komutanların sayısının çok olduğunu gördü ve kardeşinin oğlu Abbas'ı huzuruna çağırdı. Onu tekrar içki meclisine davet etti. Onunla başbaşa kalıp içki içirdi ve kurduğu tuzağı kendisine baştan sona anlatmasını istedi. Abbas da meseleyi olduğu gibi anlattı. Durumun, Haris es-Se-merkandî'nin anlattığı ile aynı olduğunu gördü. Sabah olunca Haris'i çağırdı. Onunla başbaşa görüştü. O da meseleyi ikinci kez olduğu gibi anlattı. Daha önce anlattıklarıyla aynı olduğunu görünce Haris'e şöyle dedi:
"Yazıklar olsun sana! Ben de bu işi yaptırmak istiyordum ama buna bir yol bulamıyordum."
Sonra Mutasım, kardeşi oğlu Abbas'ın zincire vurulup Afşin'e teslim edilmesini emretti. Uceyfin ve adları verilen komutanların yakalanıp hapse atılmalarım istedi. Sonra onlara uygun gördüğü çeşitli cezaları tatbik etti. Onlardan her birini diğerininkine benzemeyen bir ölümle öldürdü. Abbas b. Me'mun da Menbiç'te Öldü ve oraya defnetil-di. Ölüm sebebi şuydu: Mutasını onu aç bırakmıştı, çok şiddetli bir şekilde acıkmıştı. Sonra ona çok yemek getirildi. Getirilen yemekleri yedi, su istedi, ama kendisine su verilmedi. Nihayet susuzluktan öldü. Mutasım, minber üzerinde ona lanet okunmasını emretti ve ona lanetli adını verdi. Mutasım, Me'mun'un çocuklarından bir kısmını
da öldürdü.
Bu senede Muhanımed b. Davud insanlara haccettirdi.
Bu senede Babek el-Hürremî (Bu Öldürülüp damgacına asılmıştı), Halid b. Harraş, Leys b. Sa'd'ın katibi Abdullah b. Salih Muhanımed b. Sinan el-Avfî ve Musa b. İsmail gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [2]

Hicretin İkiyüzyirmîdördüncü Senesi

Bu senede Taberistan'a bağlı Amil mıntıkasında Mazyar b. Karin b. Yezdihürmüz adında bir adam ortaya çıkıp isyan etti. Bu, haraçların Horasan valisi Abdullah b. Tahir b. Hüseyin'e verilmesine razı olmayıp halifeye bizzat gönderilmesini istiyordu. Halifenin haraçları teslim alacak birisini göndermesini, sonra da Tahir'e teslim etmesini taleb etmişti. Sonra neticede bu adam isyan etti. Ülkeyi istila etti ve Mutasmı'a muhalif olduğunu açığa vurdu.
Mazyar, Babek el-Hürremî ile mektuplaşıyor ve ona yardımcı olacağını vaad ediyordu. Anlatıldığına göre onu bu isyana teşvik edip destekleyen kişi Afşin idi. Böylelikle Abdullah b. Tahir'in ona karşı mukavemetten aciz kalıp Mutasım'm da kendisini Abdullah b. Tahir'in yerine Horasan valiliğine tayin etmesini istiyordu. Nihayet Mutasım, Mazyar üzerine, İshak b, İbrahim'in kardeşi Muhammed b. İbrahim b. Mus'ab'ı büyük bir orduyla gönderdi. İkisi arasında uzun muharebeler cereyan etti ki bunların safahatını İbn Cerir, bütün detaylarıyla anlatmıştır. Neticede Mazyar esir alınarak Abdullah b. Tahir'e gönderildi. O da Afşin'in kendisine mektup gönderip göndermediğini sordu. Mazyar, gönderdiğini itiraf etti. Abdullah b. Tahir, onu ve halife hesabına muhafaza altına aldığı çok miktardaki mallarını, mücevher, altın ve kumaşlarını Mutasmı'a gönderdi.
Mazyar, halife Mutasım'ın huzuruna götürüldüğünde Mutasım, Afşin'in kendisiyle mektuplaştığını iddia etti, ama o bu iddiaları inkar etti. Mutasını, onun ölünceye kadar kırbaçlanmasını emretti. Nihayet kırbaç altında can verdi. Bağdat köprüsü üzerinde Babek el-Hürremî'nin yanıbaşına asıldı. Adamlarının ve tabilerinin Önde gelenleri de öldürüldü.
Bu senede Hasan b. Afşin, Eşnas'ın kızı Etrece ile evlendi ve Mutasını'in Samarra'daki sarayında cemaziyelevvel ayında gerdeğe girdi. Bu çok ihtişamlı bir düğün olmuştu. Düğünün masraflarını bizzat Mutasım üstlenmişti. Bu düğüne katılan halkın sakalları misk kokusuyla ıslatılmıştı, denilmiştir.
Bu senede Afşin'in yakınlarından Mengücür el-Eşrosenî, Azerbaycan'da isyan etti ve halifeyi tanımadığını ilan etti. Bu olay şöyle gelişmişti: Afşin, Mengücür'ü, Babek'in işini hallettikten sonra Azerbaycan'da naib olarak bırakmıştı. Mengücür de Babek'e ait bazı bel-delerdeki hazineleri ve çok malları ele geçirip kendine mal etti ve bunları Mutasım'dan gizledi. Abdullah b. Abdurrahman adında bir kişi bu durumdan haberdar olarak meseleyi bir mektupla halife Mu-tasım'a bildirdi. Mengücür de halifeye bir mektup yazarak bu durumu yalanladı ve o adamı öldürmek istedi. Ama bu kişi Erdebil halkına sığınarak kendini koruma altına aldı. Mengücür un yalan söylediğini anlayan Mutasım onun üzerine Büyük Boğa'yı gönderdi. İkisi savaştılar Mengücür, Büyük Boğa'dan eman aldı. Bunun üzerine halifeye götürüldü.

Bu senede Ammuriye valisi Rum Münatis Öldü. Mutasım onu esir alıp yanında götürmüş ve Samarra'da hapse atmıştı. Nihaye o bu senede hapiste iken ölmüştü.
Bu senenin ramazan ayında Mutasım'm amcası İbrahim b. Mehdi b. Mansur vefat etti. O, "İbnü Şeklihi" adıyla biliniyordu Siyah tenli, iri yarı, faziletli ve fesahat sahibi biri idi.
İbn Makula dedi ki: İbrahim b. Mehdi, siyah tenli olduğundan dolayı kendisine "Çinli" deniliyordu. İbn Asakir onu biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve onun, kardeşi Reşid'e niyabeten iki sene müddetle Dımışk valiliği yaptığını, sonra bu görevden azledildiğini; sonra ikinci kez tekrar Dımışk valiliğine atanarak orada dört yıl süreyle görev yaptığım; adaletli, keskin zekalı bir kimse olduğunu yazmıştır. Ayrıca o, hicretin seksendördüncü senesinde insanlara haccettirmiş, sonra Dımışk'a dönmüştü.
Me'mun'un hilafetinin ilk zamanında, yani hicretin 202. senesinde Me'mun'a halifelik bey'atı yapıldığında, Bağdat valisi Hasan b-Sehl onunla savaşmış, ama Hasan mağlup olmuştu. Bunun üzerine Humeyd et-Tusî onun üzerine gelince, İbrahim bozguna uğramış ve Me'mun'un gelişi esnasında Bağdat'ta gizlenmiş. Sonra Me'mun onu yakalatmış, sonra affetmiş ve ona ikramda bulunmuştu.
İbrahim, bir yıl on ay ve oniki gün süreyle halifelik yapmıştı. İlk gizlenmesi, hicretin 203. senesinin zilhicce ayının sonlarında başlamış ve altı yıl dört ay on gün müddetle gizli kalmıştı.
Hatib Bağdadî dedi ki: Sözü edilen İbrahim b. Mehdi, bol lütufta bulunan, edep sahibi, geniş ahlaklı, eli açık, cömert bir kimseydi. Musiki sanatıyla tanınmıştı, musikide mütehassıstı. Halifeliği zamanında Bağdat'ta mali sıkıntıya düşmüştü. Bedeviler maaşlarım almak için onu sıkıştırmışlar, o da onlara yakın bir zamanda maaşlarını alma ümidi vermişti. Sonra bir kimse bedevilere giderek, halifenin parası olmadığını söylemiş, bunun üzerine bedevilerden biri şöyle demişti: "Madem parası yok, öyleyse halife yanımıza gelsin ve şu taraftaki adamlara üç şarkı ve şu taraftaki adamlara da üç şarkı okusun."
Bu olay üzerine Me'mun'un şairi Da'bül, İbrahim b. Mehdi'yi şöyle hicvetmişti:
"Ey bedevi topluluğu! Sakın yanılmayın, maaşlarınızı alın ve kızmayın.
Halife ileride size nağme verecektir ki, keseye girmez ve ağzı bağlanmaz.
Komutanlarınıza da mabedi nağmeleri verecektir ve bu sebeple de kimse sizi kıskanmayacaktır.
İşte o, adamlarına böyle erzak verir.
O öyle bir halifedir ki; mushafi, barbut çalgısıdır."
İbrahim b. Mehdi, gizlenmesi uzun sürünce, halife Me'mun'a şöyle bir mektup yazdı: "Senin intikam alma hakkın kısas gereğince vardır. Ama affetmek, takvaya daha yakındır. Cenâb-ı Allah, halifeyi her affin üzerine çıkarmıştır. Tıpkı her nesebi onun aşağısına koyduğu gibi. Eğer affedersen kendi fazlınla lütfedersin, eğer cezalandıracak olursan bu senin hakkındır."
Me'mun ona şu cevabı yazıp gönderdi: "Muktedir olmak, tedbire gerek bırakmaz; pişman olmak da tevbe için yeterlidir. Allah'ın affı her şeyden daha geniştir."
Me'mun'un bu cevabından oldukça ümitlenen İbrahim b. Mehdi, gelip onun huzuruna girdi ve şu şiiri okudu:
"Eğer ben suç işlemişsem kendi payımda yanılmışım; sen de fazla
azarlamaktan vazgeç.
Tıpkı Yusuf un Yakub oğullarına (kardeşlerine) yanına geldiklerinde, "Bugün size kınama yok." deyişi gibi de."
Me'mun da ona: "Bugün kınama yok." dedi.
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre İbrahim b. Mehdi, huzura geldiğinde Me'raun, işlediği suçlardan ötürü onu kınamaya ve azarlamaya başlamış, o da Me'mun'a şöyle cevap vermişti:
«Ey mü'minlerin emiri, senin deden olan babamın meclisinde hazır bulunduğum esnada suçlu bir adam yanına getirilmişti. Onun suçu benimkinden daha büyüktü. Babam öldürülmesini emredince orada hazır bulunan Mübarek b. Fudale babama şöyle demişti:
"Ey mü'minlerin emiri, eğer uygun görürsen sana bir hadis oku-yuncaya dek şu adamın öldürülmesini ertele."
Me'mun, babama: "Oku bakalım o hadisi." deyince babam şöyle dedi: «Hasan-i Basrî, Imran b. Husayn'dan rivayet etti ki Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Kıyamet günü olduğunda arşın ortasından bir münadi "insanları affeden halifeler en yüksek mükafatı almak üzere ayağa kalksınlar!" diye seslenecek ve ancak affedenler o zaman ayağa kalkacaklardır.»
Bunun üzerine Me'mun, İbrahim b. Mehdi'ye şöyle dedi: "Bu hadisi kabul ettim ve amca, seni de affettim."»
Bu hadiseleri, hicretin 204. senesinden bahsederken fazlasıyla anlatmıştık. Me'mun'un cidden beliğ şiirleri vardı. Allah onu affetsin. İbn Asakir, onun bu güzel şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir.
Sözünü ettiğimiz İbrahim b. Mehdi, hicretin 162. senesinin zilkade ayı başında doğmuş ve bu senenin yedinci gününde cuma günü altmışiki yaşında iken vefat etmişti.
Bu senede Said b. Ebi Meryem el-Mısrî, Süleyman b. Harb, Ebu Muammer el-Muk'id, kendi zamanında siyer imamlarında biri olan Ali b. Muhammed el-Medainî? Buharî'nin üstadı Amr b. Merzuk (bu adanı bin kadınla evlenmiştir); lügat, fıkıh hadis, Kur'ân, haberler ve tarihle ilgili ilimlerde imam olan, ayrıca halk arasında meşhur olmuş eserlerin sahibi Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam el-Bağdadî vefat etmiştir. Anlatıldığına göre İmam Ahmed b. Hanbel, "el-Garib" adlı kitabını kendi eliyle yazmıştır. Abdullah b. Tahir, Ebu Ubeyd'i keşfedince ona aylık 500 dirhem maaş bağlamış, ölümünden sonra da çoluk

çocuğuna maaş vermeye devam etmişti. İbn Hallikan'ın ifadesine göre Abdullah b. Tahir, onun kitabını güzel bulmuş ve şöyle demiştir: "Kendisini böyle bir eseri yazmaya sevkeden akla sahip bir kimseyi geçim derdine düşürmememiz gerekir." Böyle dedikten sonra ona aylık 10.000 dirhem maaş bağlamıştı.
Muhammed b. Vehb el-Mesudî, Ebu Ubeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu kitabı tasnif etmeye kırk senemi harcadım."
Hilal b. Mualla, Müslümanların şu dört kişiye sahip çakmaları gerektiğini söylemişti; "Şafiî, fıkıh ve hadiste âlimdi. Ahmed b Hanbel, bela ve mihnetlere maruz kalmıştı. Yahya b. Maîn, yalanı reddetmede meşhur olmuştu. Ebu Ubeyd de garibü'l-hadisi tefsir etmekte mahirdi. Eğer bunlar olmasaydı insanlar tehlikelere maruz kalırlardı."
İbn Hallikan dedi ki: "Ebu Ubeyd, onsekiz sene müddetle Tarsus kadılığı yaptı. Çok ibadet eder, kendini fazlasıyla ibadete verirdi."
Ebu Zeyd el-Ensârî, Asmaî, Ebu Ubeyde Ma'mer b. Müsenna, İbn Arabî, Ferra, Kisaî ve diğerlerinden garip hadisler rivaye etti.
İshak b. Rahaveyh dedi ki: "Biz Ebu Ubeyd'e ihtiyaç duyardık. Ama o bize ihtiyaç duymazdı."
Ebu Ubeyd, Bağdat'a geldi. İnsanlar kendisini dinlediler; eserlerini okudular.
İbrahim el-Harbî dedi ki: "Ebu Ubeyd, sanki içine ruh üflenmiş
bir dağdı, herşeyi güzel bilirdi."
Kadı Ahmed b. Kamil dedi ki: «Ebu Ubeyd; faziletli, dindar, rabbani bir âlimdi. İman, itkan ve İslâm ehlinin ilimlerinin çoğunda mazbut bilgiye sahipti. Kur'ân, fıkıh, Arapça ve hadisi iyi bilirdi. Rivayeti güzel, nakli sahihti. Herhangi bir kimsenin ona, ilmine ve kitaplarına eleştiri yönelttiğini bilmiyorum. Onun "el-Emval", "Kitabu Fazail-i Kur'ân ve Ma'anihi" adlı eserler vardır. Müslümanların yararlandığı birçok kitapları daha vardır. Allah ona rahmet etsin.»
Buharî'nin ifadesine göre Ebu Ubeyd, hicretin 224. senesinde vefat etmiştir. Bundan bir sene Önce Mekke'de veya Medine'de vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır. Vefatı sırasında altmışyedi yaşındaydı. Yetmiş yaşını aştığı da söylenir. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında hadis âlimlerinden Muhammed b. Osman Ebü'l-Cemahir ed-Dımışki el-Kefertutî, Muhammed b. Fadl Ebu Numan es-Sedusî (Arim lakabını taşıyan bu zat Buharî'nin şeyhi idi), Muhammed b. İsa b Tabba, kendi zamanının büyük âlimlerinden Yezid b. Abdu Rabbih el-Circisi el-Humusî de bulunmaktadır. [3]

Hicretin İkiyüzyîrmibeşinci Senesi

Bu senede Büyük Boğa, itaati karşılığında kendisine eman verdiği Mengücür de yanında olmak üzere Bağdat'a geldi.
Bu senede Mutasını, Cafer b. Dinar'ı Yemen valiliğinden azletti. Çünkü ona gazablanmıştı, yerine îtah'ı tayin etti.
Bu senede Mutasını, Abdullah b. Tahir'i Mazyar'm üzerine gönderdi. O da gidip Mazyar'ı yakaladı ve semerli bir katıra bindirerek Bağdat'a getirdi. Mutasım, kendi huzurunda ona 450 kırbaç vurdurdu. Mazyar su istedi, su verilmedi. Nihayet o da susuzluktan öldü. Cesedini Babek'in yanıbaşına astılar.
Mazyar, kırbaçlandığı esnada Afşin'in kendisiyle mektuplaştığını ve halifeye isyan hususunda kendisini teşvik ettiğini itiraf etti. Bunun üzerine Mutasım Afşin'e gazaplandı ve hapsedilmesini emretti. Hilafet sarayının yanında minare gibi bir yer yaptırarak onu orada hapsetti ki oraya "küve" deniliyordu. Sadece kendisi içine sığabiliyordu.
Bunun sebebi de şuydu: Afşin'in Mutasım'a muhalefet ettiği ve ona karşı isyan etmek istediği, ayrıca halife ve etrafına karşı asker toplamak için Hazar'a gitmeye niyetlendiği kesinlik kazanmıştı. Bunun üzerine halife Mutasım, tez davranarak bu işleri yapmasından önce onu yakalattı. Onun için bir meclis akdetti. Bu mecliste kadılık görevini Mutezile'den Ahmed b. Duad yapmaktaydı. Veziri Muham-med b. Abdühnelik b. Zeyyad, Bağdat naibi İshak b. İbrahim b. Mus'-ab da bu meclise katıldı. Bu mecliste Afşin, kendi atalarının dini Mecusilikte kalmakla itham edildi. Ayrıca sünnetsiz olduğu iddia edildi. Afşin de sünnet acısına dayanamadığı için kendini sünnet ettirmekten korktuğunu söyleyerek savundu. Mecliste iddia makamında bulunan vezir ona şöyle karşılık verdi: "Sen savaşlarda mızraklarla düşmanlarınla vuruşuyorsun ve mızrak darbesi yemekten korkmuyorsun da bedeninden sadece penisinin ucunun kesilmesinden mi korkuyorsun?"
Yine Afşin'in, bir putgedeyi yıkıp yerine mescid yaptıkları gerekçesi ile bir imamla müezzine biner kırbaç vurduğu; yanında küfrü tasvir eden, altın ve mücevherlerle süslenmiş olan "Kelile ve Dimne" kitabı bulunduğu iddia edildi. O da bu kitabın atalarından miras kaldığını söyleyerek kendini savundu.
Acemlerin kendisiyle mektuplaştıkları ve gönderdikleri mektuplarında kendisine hitaben, "Sen ilahlar ilahısın." dedikleri ve kendisinin de bu ifadeleri onayladığı iddia edildi. O da; Acemleri bu şekilde mektup yazmaya ve bu tür ifadeler kullanmaya babasının ve dedelerinin sürüklediğini, kendisinin onları bu tür ifadeler kullanmaktan menetmekten korktuğunu, aksi takdirde Acemler nezdinde itibarının kaybolacağını söyleyerek kendini savundu. Vezir, şöyle cevap verdi:
"Yazıklar olsun sana! Sen o zaman, "Ben sizin en yüce rabbini-zim" diyen Firavun'a ne bıraktın!"
Afşin'in; Mazyar'la nıektuplaşarak onun isyan hareketim başlatmasını istediği, kendisinin sıkıntıda olduğunu bildirdiği, eski dinleri olan Mecusiliğe böylece yardım etmek ve Arap dinine üstün kılmak gerektiğini ifade ettiği, boğulmuş hayvanı yemeyi boğazlanmış hayvanı yemeye tercih ettiği, her çarşamba günü siyah bir koyun getirterek kılıçla ikiye yarıp bu iki parça arasında

yürüdükten sonra etlerim yediği iddia edildi. Bunun üzerine Mutasım, Büyük Boğa'ya emir vererek, Afşin'i horlanmış ve zelil kılınmış bir şekilde zindana atmasını emretti. O da: "Ben de bunu sizden bekliyordum." dedi.
Bu senede Afşin'in oğlu Hasan ile zevcesi Etrece binti Eşnas, Abdullah b. Tahir tarafından Samarra'ya sevkedildiler.
Bu senede Asbağ b. Ferec, Sa'deveyh, Buharî'nin şeyhi Muham-med b. Selam el-Baykentî, Ebu Anır el-Ceremî, cömert emirlerden Ebu Dülef el-İcli et-Temimî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [4]

Said B. Mes'ade

Künyesi Ebu 1-Hasan eh-Ahfeş el-Evsat'tır. Belhli idi, sonra Basra'ya göçtü. Nahivciydi. Nahiv ilmini Sibeveyhî'den öğrendi. Çok kitaplar tasnif etti. Bunlardan bazıları şunlardır: "el-Kitab fi Ma'ani'l-Kur'ân", "Ritabü'l-Evsat fi'n-Nahiv".
Onun aruzla ilgili bir kitabı da vardır. Bahrü'l-habep adında bir aruz bahrini bu kitabına ilave etmiştir. Gözleri küçük ve fersiz olduğundan dolayı kendisine "Ahfeş" adı verilmiştir. Dudakları dişlerini örtmediği için kendisine "Edlağ" da denilirdi. "Büyük Ahfeş"e nisbetle önceleri kendisine "Küçük Ahfeş" denilirdi.
Bu senede Ebü'l-Hattab Abdülhamid b. Abdülmecid el-İclî de vefat etti. Bu, Sibeveyhî'nin ve Ebu Ubeyde'nin şeyhleri idi. Daha sonra Ali b. Süleyman ortaya çıkınca, kendisine de "Ahfeş" lakabı verildi. Bunun üzerine Said b. Mes'ade'ye "Orta Ahfeş", Hicrî'ye "Büyük Ahfeş", Ali b. Süleyman'a da "Küçük Ahfeş" denildi. Ebü'l-Hattab Abdülhamid, bu senede vefat etti. Hicretin 221. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. [5]

Nahivci Ceremî

Bu zatın asıl adı Salih b. İshak'tır. Basralıydı. Bağdat'a geldi ve orada Ferra ile münazara yaptı. Nahiv ilmini Ebu Ubeyde, Eb Zeyd ve Asmaî'den öğrendi. Bu konuda birçok kitap tasnif etti. Kitaplarından biri "Ferh"dir. Fıkıhçıydı, faziletli bir nahiv âlimiydi. Parlak bir zekası vardı. Lügati bilir, lügat ilmini muhafaza ederdi. Dindar, tak-vah, hüsnü hal sahibi, sağlam itikatlı bir kimseydi. Hadis rivayet ederdi. İbn Hallikan, ondan böyle söz etmiştir. Müberred, ondan hadis rivayet etmiştir. "Tarih-i İsfahan" adlı eserinde Ebu Muaym da kendisini anlatmıştır. [6]

Hicretin İkîyüzyirmialtıncı Senesi

Afşin, bu senenin şaban ayında hapiste öldü. Mutasım onu astırdı, sonra yaktırıp külünü Dicle nehri üzerine savurdu. Mallarına ve
ürünlerine el konuldu. Terekesi arasında altın ve mücevherle taçlanmış bir put gördüler. Ayrıca Mecusiliğin fazilet ve üstünlüklerini anlatan birkaç kitap da buldular. Onun Mecusiliğine, küfür ve zındıklığına delalet eden birçok şey daha buldular. Atalarının dini Mecusiliğe mensubiyeti hakkında ileri sürülen iddialar işte bu sebeple kesinlik kazanmıştı.
Bu senede Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.
Bu senede İshak el-Kuravî? İsmail b. Ebi Evs, tefsir sahibi Muhammed b. Davud, Gassan b. er-Rebi', Müslim b. Haccac'ı şeyhi Yahya b. Yahya et-Temimî ve Muhammed b. Abdullah b. Tahir b, Hüseyin gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [7]

Ebu Dülef El-İclî

İsa b. İdris b. Makil b. Umeyr b. Şeyh b. Muaviye b. Huzai b. Ab-dülaziz b. Dülef b. Cüşem b. Kays b. Sad b. İcl b. Luhayr Emir Ebu Dülef el-İclî. Me'mun'un ve Mutasım'ın komutanlarındandı. Emir Ebu Nasr b. Makula ona nisbet edilir. "el-İkmal adlı kitabın sahibidir. Dımışk hatibi kadı Celaleddin el-Kazvinî, onun sülalesinden olduğunu, onun nesebinden geldiğini söylemiştir. Ebu Dülef; cömert, övgüye layık, âlicenâb bir kimse idi. Şairler her taraftan onun yanına gelmişler ve ona yönelmişlerdi. Ebu Temmam et-Taî, onun etrafında bulunan ve onun bağışlarını bekleyen şairlerden idi. Musiki ve edebiyatta üstünlüğü vardı. "Siyasetü'l-Mülük" adlı bir kitap tasnif etmiştir. Av, şahinler, silah ve diğer konularda da bilgi sahibi idi.
Şair Bekir b. en-Nattah, onun hakkında şöyle bir güzel şiir söylemiştir
"Ey kimyayı ve kimya ilmini taleb eden kişi! Ebu Dülef i övmek en büyük kimyadır.
Yeryüzünde sadece bir tek dirhem mevcud olsa;
Sen de Ebu Dülef i medhetsen, mutlaka o bir dirhem sana gelir."
Anlatıldığına göre bu şiirden ötürü Ebu Dülef, Bekir en-Nattah'a 10.000 dirhem vermiştir.
Ebu Dülef, yürekli ve atak bir kimseydi. Borç alır ve borç verirdi. Babası Kerh şehrinin inşasına başlamıştı. Ama şehir tamamlanmadan vefat etmişti. Şehrin inşaatını Ebu Dülef tamamlamıştı. Kendisinde biraz Şiîlik vardı ve şöyle derdi: "Şiîlikte ileri derecelere gitmeyen kimse piçtir."

Oğlu Dülef de ona: "Babacığım, ben senin mezhebinden değilim-" deyince Ebu Dülef, ona şöyle demiştir: "Vallahi, kendisini satın alnıadan önce annenle cinsel ilişkide bulunmuştum; işte bundan dolayı sen böyle konuşuyorsun!"
İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebu Dülef in oğlu, babasının vefatından bir süre sonra şöyle bir rüya görmüştü:
«Adamın biri kendisine gelerek: "Emirin çağrısına icabet et." demiş, ° da kalkıp o adamla birlikte gitmişti. Oğlu, olayır bundan sonrasını şöyle anlatıyor:
"Beni ıssız, korkunç, duvarları kara, tavanı ve kapıları örtülü bir eve soktu. Sonra beni içeriden bir merdivenle yukarı kata çıkardı, bir odaya soktu. Duvarlarında ateş izi, tabanında da kül kalıntısı vardı. Babam oradaydı. Çıplak olup başını iki dizi arasına koymuştu. Bana: "Sen Dülef misin?" diye sordu, ben de: "Evet, oyum." dedim. Şu şiiri okumaya başladı:
"Ailemize tebliğ et, şu daracık, boğucu yerde karşılaştığımız durumu onlardan gizleme.
Dünyada iken yaptığımız herşeyden ötürü sorgulandık, yalnızlığıma ve karşılaştığım hale acıyın."
Bundan sonra bana: "Anladın mı?" diye sordu. Ben de: "Anladım." diye cevap verdim, sonra şu şiiri okumaya başladı:
"Biz daha önce; ölüp kendi halimize bırakıldığımız takdirde ölüm her canlı için bir istirahat olur, diyorduk.
Ama biz ölünce diriltildik ve bundan sonra da dünyada iken yaptığımız herşeyden ötürü sorguya çekildik."
Sonra bana: "Anladın mı?" diye sordu. Ben de anladığımı söyledim ve uykudan uyandım.» [8]

Hicretin İkiyüzyirmiyedinci Senesi

Bu senede sınır boylarında, Ebu Harb el-Müberka el-Yenıanî a-dında bir adam Şam'da ortaya çıkarak halifeye isyan etti. Onu tanımadığım söyledi ve halkı kendisine bey'ata çağırdı.
İsyan sebebi şuydu: Askerlerden biri, kendisinin yokluğu esnasında karısının yanma girmek istemiş, karısı ona karşı direnmiş, asker de eline bir darbe vurmuş, darbenin izi bileğinde kalmıştı. Kocası Ebu Harb eve dönünce kadın, askerin suikastını ona anlatmış, o da askerin yanına giderek bir punduna getirip onu öldürmüş, sonra yüzüne peçe örterek dağ başlarına gidip saklanmıştı.
Ebu Harb, bir kimse yanına geldiğinde onu iyilik yapmaya, kötülükten menetmeye ve sultanı yermeye davet ediyordu. Çiftçiler ve birçok kimse ona tabi oldu. Etrafında çok kalabalıklar meydana geldi. Bunun Şam'a malik olan mezkûr Süfyanî olduğunu söylediler. Durumu cidden kuvvetlendi, 100.000 kadar savaşçı ona tabi oldu.
Mutasım, ölümüyle neticelenen hastalığı sırasında onun üzerine 100.000 kadar savaşçı gönderdi. Mutasını'm gönderdiği komutan, beraberindeki askerlerle Ebu Harb'in yanına geldiğinde, etrafında çok büyük bir kalabalığın bulunduğunu gördü. Bu durumda onunla savaşmaktan çekindi. Çiftçilerin tarla sürme zamanına kadar bekledi. O zaman gelince, etrafındaki adamlar dağılıp kendi tarlalarına gittiler. Yanında çok az sayıda adam kaldı. İşte bu sırada Mutasım'ın komutanı ona saldırdı ve onu esir aldı. Etrafındaki adamları da dağılıp gittiler. Mutasım'm gönderdiği müfrezenin komutanı Reca b. Eyyüb, onu alıp Mutasını'm yanma getirdi. Ebu Harb'e saldırmakta geciktiği için Mutasım onu kınadı, fakat komutan Reca: "Beraberinde 100.000 veya daha fazla adamı vardı, Cenâb-ı Allah bana imkan verinceye kadar onu bekledim ve nihayet yakaladım." diyerek kendini savundu. Mutasım da bu yararlı faaliyetinden ötürü ona teşekkür etti.
Bu senenin rebiyülevvel ayının 18'inde perşembe günü Ebu İshak Muhammed el-Mutasım Billah b. Harun Reşid b. Mehdi b. Mansur vefat etti. [9]

Mutasım Billah'ın Biyografisi

Ebu İshak Muhammed el-Mutasım b. Harun er-Reşid b. Mehdi b. Mansur el-Abbasî. Abbas'm sekizinci oğlu, onun soyunda gelen halifelerin sekizincisi olduğu, sekiz fetih gerçekleştirdiği, sekiz sene sekiz ay sekiz gün (veya iki gün) müddetle halifelik yaptığı, hicretin 180. senesinin sekizinci ayı olan şaban ayında doğduğu, kırksekiz yaşında iken vefat ettiği, sekiz erkek ve sekiz de Juz çocuk bıraktığı, hicretin 218. senesinin sekiz ayı tamamlandıktan sonra ramazan ayında kardeşi Me'mun'un vefat etmesinden sonra Bağdat'a girdiği için kendisine "Müsenımen" (sekizlenmiş) denilirdi.
Dediler ki: Mutasım ümmi idi. Güzel yazı yazamazdı. Bunun sebebi de şuydu: Okuma yazma öğrenmek için kendisiyle birlikte bir köle de arkadaş olarak katiplerin yanma giderdi. Köle vefat etmişti. Babası Harun Reşid kendisine şöyle sormuştu:
- Kölene ne oldu?
- Öldü ve yazı yazmaktan kurtuldu.
- Yazı yazmaktan o kadar nefret ediyorsun ki ölmeyi yazı yazmaktan âdeta bir kurtuluş olarak görüyorsun. Öyle değil mi? Allah'a yemin ederim ki ey oğulcuğum, artık bugünden sonra katiplerin yanına gitmeyeceksin.
Babası onu o halde bıraktı, o da ümmi oldu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre yazı yazmayı biraz biliyordu.
Hatib Bağdadî, onun tariki ile babalarından iki münker hadis nakletmiştir ki, bunlardan biri Beni Ümeyye'nin yerilmesi ve Abbasi halifelerinin övülmesine dair; diğeri de perşembe günü hacamat vurdurmaktan menedilmeye dairdir.
Yine Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Bizans imparatoru, Muta-sını'a bir tehdit mektubu göndermişti. Mutasım, katibine buyruk vp rerek şöyle dedi:

- İmparatora şöyle yaz:
"Mektubunu okudum, hitabını anladım, cevabını dinlemeyeceksin, göreceksin! Kafirler bu diyarda iyi sonucun kime ait olduğunu yakında bileceklerdir!"
Hatib dedi ki: Mutasım, hicretin 223. senesinde Bizans ülkesine gazaya gitti. Onlara çok büyük darbeler vurdu. Anımuriye'yi fethetti. Ammuriyelilerden 30.000 kişi kadarını Öldürüp bir o kadarını da esir aldı. Esirleri arasında altmış komutan vardı. Ammuriye'nin çeşitli yerlerini tutuşturup her tarafı yaktı. Valisini yanma alıp Irak'a götürdü. Ammuriye kapısını da beraberinde Irak'a götürmüştü. O kapı şu anda Bağdat hilafet sarayının kapılarından birine takılmıştır. Bu kapı, sarayın Büyük Camiye bakan kısmındadır.
Kadı Ahmed b. Ebi Duad, şöyle demiştir: «Mutasım, bazen bileğini çıkarır ve bana: "Ey Abdullah'ın babası, bütün gücünle ısır bakayım!" derdi. Ben de: "Ey mu minierin emiri, senin bileğini ısırmak hoşuma gitmez." derdim. O ise: "Hayır, bu bana zarar vermiyor." derdi. Ben de olanca gücümle bileğini ısırırdım, ama onun eline hiç tesir etmezdi.»
Mutasım, kardeşinin halifeliği zamanında bir gün askerlerin çadırları arasında dolaşıyordu. Bir kadının; "Oğlum, oğlum!" diye bağırdığım görünce: "Sana ne olmuş ey hatun?" diye sordu, kadın da: "Şu çadırdaki asker benim oğlumu yakaladı." dedi. Çadırdaki askere gitti ve: "Şu çocuğu hemen serbest bırak!" dedi. Asker bırakmak istemeyince Mutasım onun gövdesini eliyle tutup Öyle sıktı ki, kemiklerinin sesi duyulmaya başladı. Sonra askeri bıraktı, ama asker cansız olarak yere düştü. Mutasrm, çadırdaki çocuğun çıkarılıp annesine teslim edilmesini emretti.
Mutasım halifeliğe geçince, şehametli biri oldu, savaşlarda üstün gayreti görülüyordu. Kalplerde büyük bir heybet salıyordu. Onun bütün düşüncesi saray ve bina yaptırmak değil, savaş masraflarını temin etmekti.
Kadı Ahmed b. Ebi Duad dedi ki: "Halife Mutasım, benim vasıtamla mallarını dağıtırdı. Değeri 100.000.000 dirhem kadar olan eşyalarını hibe etti."
Başkası dedi ki: "Mutasım gazablanınca önüne geleni öldürür ve ' aklına eseni yapardı."
İshak b. İbrahim el-MusıIî dedi ki: «Bir gün, Mutasım'ın yanına gittim. Yanında bir cariye kendisine şarap sunuyor ve şarkı okuyordu. Mutasım bana sordu:
- Bunu nasıl buluyorsun?
- Görüyorum ki, onu maharetle kahrediyor, merhametle savuru-yorsun ve herşeyin en güzel çıkış yolunu buluyorsun. Cariyenin sesinde altın parçacıkları var ki, gerdanlıklardaki incilerden daha güzeldir.
- Vallahi, senin bu tasvirin, cariyeden de şarkısından da daha güzeldir!"
Böyle dedikten sonra oğlu ve kendisinden sonraki dönem için veliahdı olan Harun el-Vasıt'a: "Şu adamın söylediklerini iyi dinle!" dedi.»
Mutasım, Türklerden çok sayıda kimseyi hizmetinde çalıştırdı. 20.000'e yakın Türk kölesi vardı. Başka bir hükümdarın sahip olamayacağı kadar savaş aletleri ve binekleri vardı. Ölüm döşeğinde can çekişirken şu ayet-i kerimeyi okudu:
"Kendilerine verilene sevinince ansızın onları yakaladık da umutsuz kahverdiler." (ei-Enâm,44.)
Bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra da şöyle dedi: "Ömrümün kısa olduğunu bilseydim, böyle yapmazdım. Ben bu halka söylüyorum; güç gitti, çare kalmadı. Allah'ım! Ben kendimden ötürü senden korkuyorum, yoksa senden ötürü senden bir korkum yok. Senden ümidim vardır, ama kendime bakınca senden ümidim yoktur."
Mutasım, hicretin 227. senesinin rebiyülevvel ayının 17'sinde, perşembe günü kuşluk vakti Samarra'da vefat etti. Hicretin 180. senesinin şaban ayının 10'unda pazartesi günü doğmuştu. Hicretin 218. senesinin receb ayında halifeliğe geçmişti. Beyaz tenli, kızıl sakallı, sakalı uzun, orta boylu ve pembemsi bir renge sahipti. Annesi, Mari-de adında bir cariye idi. Harun Reşid'in, her birinin adı Muhammed olan altı oğlundan biridir. Harun Reşid'in Muhammed adındaki altı oğlu şunlardır: Ebu İshak Muhammed el-Mutasım, Ebü'l-Abbas Muhammed el-Emin, Ebu İsa Muhammed, Ebu Ahmed Muhammed, Ebu Yakub Muhammed ve Ebu Eyyüb Muhammed.
Hişam b. Kelbî dedi ki: «Mutasım'ın vefatından sonra yerine oğlu Harun el-Vasık halife oldu.»
İbn Cerir'in rivayetine göre veziri Muhammed b. Melik b. Mutasım'ın ölümüne şu ağıdı yakmıştır:
"Halk seni kaybedip de kabrinin başında eller üzerine toprak atmaya başlayınca ben şöyle dedim:
Güle güle git; çünkü sen dünyanın iyi bir muhafızı ve dinin güzel bir yardımcısı idin.
Allah senin gibi birisini kaybeden ümmetin yarasını ancak Harun gibisiyle sarar."
İbn Ahi Hafsa denilen Mervan b. Ebi Cenüb da onun için şöyle demişti:
"Ebu îshak (Mutasım) kuşluk vakti vefat etti, biz de öldük. Ama Harun sebebiyle akşama doğru dirildik. Perşembe günü hoşumuza gitmeyen bir durumla geldi. Ama yine aynı perşembe, hoşumuza giden başka bir durumla geldi."
(Yani Mutasım öldü bundan ötürü üzüldük Harun el-Vasık halife oldu. Buna da sevindik). [10]

Harun El-Vasık B. Mutasım'ın Halifeliği

Babasının ölümünden önce bu senenin rebiyülevvel ayının 8'inde çarşamba günü kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Kendisine Ebu Cafer künyesi takılmıştı. Annesi, Bizanslı Karatis adında bir cariye idi. Bu hatun bu sene hac yolculuğuna

çıkmıştı, ama Hire'de iken vefat etmişti. Kûfe'de, Davud b. İsa'nın evine defnedilmişti. Defni bu senenin zilkade ayının dördüncü gününde olmuştu.
Bu sene, Cafer b. Mutasım, insanlara haccettirdi.
Bizans İmparatoru Tofil b. Mihail, bu sene öldü. Oniki yıl süreyle imparatorluk yapmıştı. Kendisinden sonra karısı Tedvire, Bizans'a hakim oldu. Oğlu Mihail b. Tofil, küçük bir çocuktu.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Bişr el-Hafî de vardır. [11]

Meşhur Zahid Bişr El-Hafî

Bişr b. Haris b. Abdurrahman b. Atâ b. Hilal b. Mahan b. Abdullah el-Mervezî, Ebu n-Nasr. Zahid bir kişi idi. Hafi lakabıyla tanınırdı. Bağdat'a yerleşmişti.
İbn Hallikan dedi ki: «Bu zatın dedesi Abdullah el-Gayyur'du. Hz. Ali (r.a.) vasıtasıyla Müslüman oldu.»
Ben derim ki: Bişr, hicretin 150. senesinde Bağdat'ta dünyaya geldi. Orada Hammad b. Zeyd, Abdullah b. Mübarek, İbn Mehdi, Malik, Ebu Bekir b. Ayyaş ve diğerlerinden ders aldı. Aralarında Ebu Haysenıe, Züheyr b. Harb, Sırri es-Sakatî, Abbas b. Abdülazim ve Muhammed b. Hatim gibi kimselerin bulunduğu bir cemaat da kendisinden ders almıştır.
Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bişr, çok şeyler dinledi. Dersler aldı. Sonra ibadetle meşgul oldu. İnsanlardan uzaklaşıp uzlete çekildi ve hadis dersi vermedi.
Abidliği, zahidliği, takvası ve uzlete çekilişi nedeniyle birçok imam onu övmüştür.
Ölüm haberini duyduğu gün İmam Ahmed b. Hanbel, onun hakkında şöyle demiştir: "Kendisinden sonra kendisi gibi birini bırakmadı."
İbrahim el-Harbî de onun hakkında şöyle demiştir. "Bağdat, ondan daha akıllı birini çıkarmadı. Ondan lisanı daha sağlam birini de çıkarmadı. Herhangi bir Müslüman hakkında gıybet yaptığı bilinmemektedir. Vücudunun her tüyünde bir akıl vardı. Eğer Bişr'in aklı bütün Bağdat halkına paylaştırılsaydi, hepsi akıllı olurlardı ve onun aklından da birşey eksiltemezlerdi."
Bişr, ilk zamanlarında yaramaz bir kimseydi. Tevbe etmesinin sebebi şöyle anlatılmıştır: Hamamda iken üzerinde Aziz ve Celil olan Allah'ın adının yazılı olduğu bir kağıt parçası görmüş ve bu kağıdı kaldırıp semaya bakarak şöyle demişti: "Ey efendim! Senin adın bu hamamda ayaklar altında kalmış." Böyle dedikten sonra bir aktara gitmiş ve bir dirheme misk satın alarak Allah adının yazılı olduğu o kağıda sürmüş ve onu el değmeyecek bir yere koymuştu. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah onun kalbini diriltmiş ve ona doğru yolu göstermişti. Öyle ki, abid ve zahidlerin yoluna kovulmuştu.
Bişr'in şu güzel sözleri vardır: "Dünyayı seven kimse zillete hazırlansın."
Bişr, yavan ekmek yerdi. Kendisine: "Senin katığın yok mu?" diye sorduklarında; "Ben afiyeti düşünüyorum ve onu kendime katık sayıyorum." derdi. Ayakkabı giymez, yalınayak yürürdü. Bir gün bir kapıya ^elip kapıyı vurdu. Kendisine: "Kim o?" diye sorduklarında, "Bişr elrHaft" (yalınayak Bişr) diye cevap verdi. Küçük bir cariye ona: "Şayet bir dirheme bir ayakkabı satın alsaydm yahnayaklı (Hafî) âdın yok olurdu." dedi.
Dediler ki: Onun ayakkabı giymemesinin sebebi şuydu: Bir defasında bir ayakkabıcıya gitti. Ondan bir ayakkabı ipi istedi. Ayakkabıcı ona şöyle dedi: "Ey yoksullar! Bize ne kadar da külfet yüklüyorsunuz?" Ayakkabıcının bu sözü üzerine elindeki ayakkabıyı attı, diğerini de ayağından çıkardı ve asla ayakkabı giymemeye yemin etti.
İbn Hallikan dedi ki: Bişr, hicretin 227. senesinde aşura günü Bağdat'ta vefat etti. Başka bir rivayete göre ramazan ayında vefat etmiştir. Merv şehrinde vefat ettiği de söylenir, ama sahih rivayete göre bu senede Bağdat'ta vefat etmiştir. Hicretin 226. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır, ama sahih rivayete göre 227. senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Vefat ettiğinde, yediden yetmişe bütün Bağdat halkı cenazesine katılmıştı. Sabah namazından sonra defnedilmiş, ama ancak yatsıdan sonra mezarına yerleştirilebilmişti. Ali b. el-Medainî ve diğer hadis imamları onun cenaze töreninde yüksek sesle: "Vallahi bu, ahiret şerefinden önceki dünya şerefidir." diye söylemişlerdi.
Rivayet olunduğuna göre cinler, onun yaşamış olduğu evde ona
ağıt yakmışlardı.
Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona şöyle
sormuştu:
- Allah sana nasıl muamele etti?
- Beni ve kıyamet gününe kadar beni sevecek olan herkesi affetti. Hatib Bağdadî'nin ifadesine göre Bişr'in; Muhha, Mudğa ve Züb-
de adında üç kız kardeşi vardı. Hepsi de onun gibi abide ve zahide hatunlardı. Hatta ondan daha takvalı idiler. Bunlardan biri İmam Ahmed b. Hanbel'e gidip şöyle dedi:
- Bazen kandil sönüyor, ben de örekemi ay ışığında örüyorum. Ay ışığında ördüğüm iplerle kandil ışığında ördüğüm ipleri satış anında birbirinden ayırmam gerekir mi?
- Eğer iki ip arasında bir fark varsa bunu müşteriye söylemen gerekir.

Yine Bişr'in kız kardeşlerinden biri, İmam Ahmed b. Hanbel'e şöyle demişti.
"Bazen Beni Tahir'in meşguliyetleri geceleyin bizi meşgul ediyor, Biz de o esnada öreke örüyoruz. Bir iki, üç topak yün örüyoruz. Bizi bu angaryadan kurtar." Ahmed b. Hanbel de ona, elindeki örekenin ve iplerin tümünü sadaka vermesini tavsiye etti. Çünkü ne kadar ip ördüğünü bilemiyordu.
Bişr'in kız kardeşi, hastanın inleyişinin şikayet olup olmadığım İmam Ahmed b. Hanbel'e sorunca imam ona şu cevabı vermişti:
"Ha-yır, bu ancak Aziz ve Celil olan Allah'a durumu arzetmektir." Bu cevabı aldıktan sonra Bişr'in kız kardeşi, İmam Ahmed'in yanından çıkıp gitmiş, İmam Ahmed de kendi oğlu Abdullah'a şu talimatı vermişti: "Ey oğulcuğum! Şu hatunun peşinden git de kim olduğunu öğrenerek gel, bana bildir."
Abdullah diyor ki: "Peşinden gittim. Bişr'in evine girdiğini gördüm ve Bişr'in kız kardeşi Muhha olduğunu anladım."
Hatib Bağdadî, Bişr'in kız kardeşi Zübde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Bir gece Bişr eve geldi. Bir ayağını kapıdan içeri attı. Diğer ayağı kapı dışında kaldı. O gece sabaha dek öylece durdu Kendisine: "Bu gece neden o şekilde durup düşündün?" diye sorulduğunda Bişr şu cevabı verdi: "Hristiyan Bişr'i, Yahudi Bişr'i, Mecusi Bişr'i ve kendimi düşündüm. Çünkü benim adım da onlarınki gibi Bişr'dir. Kendi kendime dedim ki: Allah'ım onlardan önce rahmeti neden bana ulaştı da onların arasından beni ayırıp Müslüman kıldı? İşte Allah'ın bana olan lütfunu düşündüm ve beni İslâm'a kavuşturduğundan, doğru yola erdirdiğinden ve kendi lütfuna mazhar kıldığından, ayrıca dostlarının elbisesini bana giydirdiğinden ötürü kendisine hamdettim."»
İbn Asakir, Bişr'in biyografisini bıkıp usanmaksızın uzun uzadıya anlatmış, onun güzel şiirlerini nakletmiş ve onun çoğu kez şu şiiri okuduğunu ifade etmiştir:
"Suda gördüğün pislikleri ayıklayamayınca ondan uzak duruyor ve tiksiniyorsun.
Oysa günahların havuzundan avuç avuç alıp içiyorsun. Yiyeceklerin en lezzetlisini yemeyi tercih ediyorsun; Ama seçkin ve temiz yiyeceklerin nereden kazanılacağını düşünmüyorsun.
Ey miskin, kadife döşekler üzerinde uyuyorsun. Onların içinde seni yakan ve alevlenen bir ateş vardır. Bu cahillikten ne zaman uyanacaksın? Oysa yetmiş yaşma gelmişsin, hâlâ dininle oynuyorsun!"
Bu senede aralarında Ahmed b. Yunus, İsmail b. Amr el-Becelî, Said b. Mansur (Bu zat, ancak çok az sayıda kışının ortak olabildiği meşhur Sünen'in sahibidir.), Muhammed b. Sabbah ed-Dolabî (Bu-lun da Sünen'i vardır), Ebü'l-Velid et-Teyalisî ve Mutezile kelamcıla-nndan Ebu Hüzeyl el-Allaf gibi meşhur şahsiyetler vefat etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin İkiyüzyirmisekizinci Senesi

Bu senenin ramazan ayında halife Vasık, komutan Eşnas'a hil'at giydirdi. Ona teveccühte bulundu. Ayrıca kendisine murassa iki kemer taktı.
Bu senede Muhammed b. Davud adındaki komutan, insanlara haccettirdi.
Mekke yolunda büyük bir pahalılık görüldü. Fiyatlar aşırı derecede yükseldi. İnsanlar Arafat'ta iken, şiddetli bir sıcaklığa maruz kal-
dılar. Bunun ardından da şiddetli bir soğuk oldu ve sağanak yağmurlar görüldü. Bütün bunlar, bir saat içinde cereyan etmişti.
Hacılar Mina'da iken çok yağmur yağdı. Akabe cemresi yanında, dağdan büyük bir kaya kütlesi kopup yere düştü ve hacılardan bir grup bunun
altında kalarak öldü.
İbn Cerir dedi ki: Siyer imamlarından Ebu 1-Hasan eî-Medainî bu senede İshak b. İbrahim el-Musilî'nin evinde vefat etti. Şair Habib b. Evs et-Taî Ebu Temmam da bu senede vefat etti.
Ben derim ki: Ebü'l-Hasan el-Medainî'nin asıl adı, Ali b. el-Meda-inî'dir. Siyer imamlarından ve kendi zamanındaki habercilerdendir. Onun vefatını bundan önceki senede anlatmıştık. [13]

Şair Ebu Temmam Et-Taî

Hemedan'da vezirin evinde kadınların faziletine dair derlediği "Hamaset" adlı şiir kitabının sahibidir. Asıl adı Habib b. Evs b. Haris b, Kays b. Eşecc b. Yahya Ebu Temmam et-Taî'dir. Edebiyatı kuvvetli
bir şairdi.
Hatib Bağdadî, Muhammed b. Yahya es-Solî'den naklederek bazı insanların onun hakkında şöyle dediklerini nakletmiştir: "Ebu Temmam Habib b. Tedrüs en-Nasranî. Babası, Tedrüs adının yerine Evs kelimesini koyarak ona Ebu Habib Evs adını vermişti."
İbn Hallikan dedi ki: "Ebu Temmam'ın aslı, Taberiye yakınındaki Ceydür kentinin Casım köyündendir. O, Dımışk'ta bir dokumacının yanında çalışırdı. Sonra dokumacı gençliğinde onu alıp Mısır'a götürdü."
Hatib Bağdadî dedi ki: «Ebu Temmam, Şam asıllıdır. Gençliğinde Mısır'daki büyük camide su dağıtırdı. Sonra bazı edipleri meclisine katıldı, onlardan edebiyat öğrendi. Zeki ve anlayışlı biriydi. Şiiri severdi, şiire tutkun oldu, onunla meşgul oldu.

Nihayet şiir söylemeye ve şiirini güzelleştirmeye başladı, şöhreti yayıldı. Mutasını, onun adını duyduğunda kendisini yanma davet etti. Onunla Samara'da buluştu. Ebu Temmam ona kasideler yazdı, Mutasını da ona armağanlar verdi. Onu, zamanının şairlerinin başına geçirdi. Bağdat'a gelip ediplerin meclisint katıldı. Alimlerle oturup kalkmaya başladı. Zerafetle nitelenmişti, güzel ahlak sahibiydi. Ahmed b. Ebi Tahir, ondan bazı haberler rivayet etmiştir.»
İbn Hallikan dedi ki: "Ebu Temmam, kaside, makta ve diğerleri dışında Arapların 14.000 ercüzesini ezberlemişti."
Denilmiştir ki: "Tay kabilesinden şu üç meşhur kişi çıkmıştır: Cömertliği bakımından Hatim, zahidliği bakımından Davud et-Taî ve şairliği bakımından da Ebu Temmam."
Ebu Temmam'm zamanındaki şairlerin en meşhurları; Ebü'ş-Şis, Dabül, İbn Ebi Kays idi. Ebu Temmam ise, bunlar arasında diyanet, edep ve ahlak bakımından en seçkin şairdi. Onun güzel ve latif şiirlerinden biri şudur:
"Ey cömertliğin müttefiki ve eli açıklığın madeni ve ey şiiri içerenlerin en hayırlısı.
Keşke sıtman bana bulaşsaydı da hastalığın sevabını sen alsay-dın.
Ben hastalan aydım da sen rahatsız olup şikayetçi olmasaydın."
Hatib Bağdadî, İbrahim b. Muhammed b. Arefe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Ebu Temmam, hicretin 231. senesinde vefat etti." İbn Cerir de böyle demiştir. Bazılarından hikaye olunduğuna göre Ebu Temmam, hicretin 231. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 232. senesinde vefat ettiği de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Musul'da vefat etti. Mezarının üzerine bir kubbe yapıldı. Vezir Muhammed b. Abdülmelik ez-Zeyyad ona şu ağıdı yakmıştı:
"Haberlerin en büyüklerinden bir haber geldi, o esnada içi ve bağırsakları ızdırap duyan kişi acı çekti.
Dediler ki: Sevgili düşüp öldü, ben de onlara sizin şiirinizle icabet ettim. Sakın onu Ebu Temmam et-Taî kılmayın."
Başkası dedi ki:
"Hatemü'ş-şuaranın ölümüyle şiir musibete uğradı. O şiir bahçesinin derinliğinde sevgili Ebu Temmam et-Taî vardır. Şiir ve Ebu Temmam, birlikte öldüler ve yan yana gömüldüler. Bu ikisi daha önce diriler arasında da komşuydular."
Solî, Ebu Temmam'm şiirlerini alfabetik sıraya koyup derlemiştir.
İbn Hallikan dedi ki: Ahmed b. Mutasım (ona İbn Me'mun da denilir) bir kasidesinde şöyle demişti:
"Amr'm; cömertlikte Hatem'i, yumuşak huylulukta Ahnef i ve zeka bakımından.da İyas'ı geçtiği görülmüştür."
Yanında hazır bulunanlardan biri kendisine şöyle dedi: "Sen bu sözü mü'minlerin emiri için mi söylüyorsun? O, bunlardan kadri daha
"Yüce bir kişidir. Sen bu sözlerinle onu bedevi Araplardan ayak takımlarına benzetmiş oldun." O da bir süre başını önüne eğdi, sonra kaldırıp şöyle dedi:
"Benim onu kendisinden aşağı durumda olanlara cömertlik ve güç bakımından benzetmemi yadırgamayın.
Allah da kendi nuruna kandili ve gece lambasını örnek göstermiştir ki, bunlar onun nurundan daha aşağı derecededirler."
Ravi diyor ki: Bu kasidede, şu iki beyitten başka anlamlı sözler bulamadılar. O, bunları irticalen söylemişti. Bu kasidesini inşad ettikten sonra kısa bir süre yaşadı ve vefat etti.
Bir rivayette anlatıldığına göre kendisini bu kasidesiyle övdüğünden ötürü halife ona Musul valiliğini vermiş, o da Musul'a gidip kırk gün ikamet ettikten sonra vefat etmişti. Ama bu rivayet sahih değildir, aslı da yoktur. Her ne kadar Zemahşerî ve diğerleri böyle demiş-lerse de bunun bir dayanağı yoktur.
İbn Asakir, onun bazı şiirlerini nakletmiştir, şöyle ki:
"Eğer rızıklar akla göre dağıtılsaydı,
Akılsız hayvanlar açlıktan ölürlerdi.
O zaman dolaşan kimse için doğu ve batı bir araya gelmezdi.
Kişinin avucunda şeref ve dirhem de bir arada bulunamazdı."
. "Benim onu dikmekten başka bir gayretim yoktur. Eğer ben ilim için gayretli olmazsam neye yararım. İlim benim otuz seneden beri kalbimin tabibidir. Kederimi gideren ve gamlarımı dağıtandır."
Hicretin 228. senesinde Ebu Nasr el-Farabî, Abesî, Ebu Cehm, Müsedded, Davud b. Amr ed-Dabbî ve Yahya b. Abdülhamid el-Ha-manî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [14]

Hicretin İkiyüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede halife Vasık, katiplerin cezalandırılmalarını, dayağa yatırılmalarını, mallarının müsadere edilmesini emretmişti. Çünkü onların hainlikleri ve yönetimde hadlerini aşmaları açığa çıkmıştı. Kimine bin kırbaç, kimine daha fazla, kimine daha az vurmuştu. Kiminden 1.000.000 dinar almış, kiminden daha az miktarda para tahsil etmişti. Vezir Muhammed b. Abdülmelik de diğer muhafız komutanlarına açıkça düşmanlık etmeye başlamıştı. Onlar da hapse atıl-
mışlar, şiddetli kötülüklerle karşılaşmışlar ve eziyetlere maruz kalmışlardı. İshak b. İbrahim, bunların durumunu araştırmak üzere görevlendirilmişti. Muhafız komutanları ve katipler halk nazarında rezil rüsvay olmuşlardı. Bunun sebebi de şuydu:
Vasık, bir gece hilafet sarayında oturmuş, bunlar da yanına gidip sohbetine katılmışlardı. Sohbet esnasında Vasık onlara şöyle sormuştu: "Sizlerden herhangi biri dedem Harun Reşid'in Bermekileri neden cezalandırdığını biliyor mu?"

Meclisinde hazır bulunanlardan biri şöyle cevap vermişti: «Evet ey mü'minlerin emiri; bunun sebebi şuydu: Harun Reşid'e bir cariye arzedilmişti. Harun Reşid onun güzelliğine hayran kalmış ve onu satın almak için efendisiyle pazarlığa girişmişti. Efendisi de: "Ey mü'minlerin emiri! Ben bunu 100.000 dinardan aşağı fiyata satmamaya her türlü yemini etmişimdir." dedi. Harun Reşid, cariyeyi 100.000 dinara ondan satın aldı ve vezir Yahya b. Halid'e haber göndererek beytü'l-maldan 100.000 dinar ödemesini emretti. Vezir Yahya da çeşitli bahaneler ileri sürerek bu paranın yanında mevcut olmadığını söyledi. Harun Reşid haber salarak onu kınayıp azarladı ve: "Beytü'l-malımda 100.000 dinar yok mu?" dedi. Parayı ısrarla talep etmesi üzerine vezir Yahya b. Halid, görevlilere şöyle dedi: "Bu paralan bizzat Harun Reşid'in yanına götürün ki, görsün ve ne kadar çok olduğunu anlasın. Paraları görünce belki cariyeden vazgeçer ve sahibine iade eder." Görevliler, 100.000 dinarı ve dirhemleri götürüp Harun Reşid'in yolu üzerine bıraktılar. O da o esnada namaz için mescide gelmekteydi. Yoldan geçerken dinar ve dirhemler yığınını görünce: "Bunlar nedir?" diye sordu. "Cariyenin bedelidir." dediklerinde bu paraların çok olduğunu gördü ve hizmetçilerinden birine bu parayı alıp hilafet sarayında bir kasada saklamasını emretti. Paraları bir fonda biriktirmeyi uygun gördü. Sonra beyt^i'l-maldaki paraların miktarını araştırmaya başladı. Bermekilerin bu paralan tükettiklerini gördü.

Halife Harun Reşid, bazen Bermekileri yakalayıp cezalandırmak düşüncesine kapılıyor, bazen de bu düşüncesinden vazgeçiyordu. Nihayet gecenin birinde sohbet meclisinde Ebü'l-Ud adında bir adam güzel sohbet edince Harun Reşid ona 30.000 dirhem verilmesini emretti. Ebü'l-Ud, Yahya b. Halid b. Bermek'e gidip bu parayı istedi, ama vezir onu bir süre oyaladı. Aradan birkaç gün geçtikten sonra yine gecenin birinde Harun Reşid'in sohbet meclisine katılan Ebü'l-Ud bir punduna getirip şair Ömer b. Ebi Rebia'nın şu şiirini Harun Reşid'e okudu:

"Hind bize daha önce hiç vaad etmediği birşeyi vaad etmişti. Ancak tek bir gün bile bize vaad ettiğini yerine getirmedi.
Gerçekten bir sefer bir despotluk göstermişti Ancak aciz olan kimse despotluk gösterir."

Onun; "Ancak aciz olan kimse despotluk gösterir." sözünü Harun Reşid tekrarlamaya başladı. Bu sözden çok hoşlandı. Sabah olunca vezir Yahya b. Halid huzura geldiğinde Harun Reşid ona bu iki beyiti -çok beğendiği için- okudu. Yahya b. Halid, onun maksadını anladı ve korkuya kapılarak bu şiiri Harun Reşid'in huzurunda kimin okuduğunu araştırdı. Kendisine şiiri okuyanın Ebü'l-Ud olduğunu söylemeleri üzerine haber salıp onu yanma çağırdı ve ona 30.000 dirhem para verdi. Ayrıca kendi parasından 10.000 dirhem daha ekledi. Oğullan Fadl ile Cafer de Ebü'1-Ud'a aynı miktarda para verdiler. Kısa bir süre sonra Harun Reşid Bermekilere gazaplamp onlan yakaladı ve önceki kısımlarda anlatılan cezalara çarptırdı.»

Vasık bu hikayeyi dinleyince hoşuna gitti ve şairin, "Ancak aciz olan kimse despotluk gösterir" sözünü tekrarlamaya başladı. Sonra katipleri yakalayıp cezalandırdı. Onlardan cidden çok büyük paralar tahsil etti.

Bu senede, geçen senenin ve önceki iki senenin hac emiri insanlara haccettirdi.

Bu senede meşhur kurralardan Halef b. Hişam el-Bezzar, Abdullah b. Muhammed es-Sindî, daha önce Cehmiye mezhebinin büyüklerinden olup bilahare sünnet imamlarından biri haline gelen sünen ve diğer tasnif eserleri bulunan Nuaym b. Hammad el-Huzaî, kendisine mevzu hadis kitabı nisbet edilen Beşşar b. Abdullah gibi tanınmış kişiler vefat ettiler. [15]

Hicretin İkiyüzotuzuncu Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Medine-i Nebeviyye çevresinde Süleym oğulları ayaklanarak fesat çıkardılar. Yolları korkulu hale getirdiler. Medine halkı onlarla savaştı. Fakat bunlar Medine halkım bozguna uğratarak Mekke ve Medine arasındaki köyleri ve konakları istila ettiler. Halife Vasık bunların üzerine Büyük Boğa Ebu Musa et-Türkî'yi bir müfreze ile gönderdi. O da bu senenin şaban ayında Süleym oğullarıyla savaştı. Onlardan elli süvariyi öldürdü, bir kısmını esir aldı, diğerleri bozguna uğradılar. Büyük Boğa, onları eman almaya ve halifenin hükmüne boyun eğmeye çağırdı. Çokları onun bu çağrısına icabet ettiler, p da bunlarla birlikte Medine'ye geldi. Elebaşılarını Yezid b. Muaviye'nin evinde hapsetti. Kendisi de bu senede hacca gitti. Beraberinde Irak valisi İshak b. İbrahim b. Mus'ab da haccetti.

Bu senede Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.

Bu senede Abdullah b. Tahij b. Hüseyin, vefat etti. [16]

Abdullah B. Tahir B. Hüseyin

Horasan ve çevre kasabalarının valisi idi. Yıllık olarak elinde 48.000.000 dirhem haraç toplanırdı. Vefatı üzerine halife Vasık onun yerine oğlu Tahir'i atadı. Abdullah b. Tahir'den dokuz gün Önce ve bu senenin rebiyülevvel ayının onbirinde pazartesi günü Eşnas et-Türkî de vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «O, hicretin 228. senesinde Merv şehrinde vefat etti. Nişabur'da vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Abdullah b. Tahir; kerem sahibi, cömert bir kimseydi, güzel şiirleri vardı. Hicretin 220. senesinden sonra Mısır valiliği yaptı. Vezir Ebü'l-Kasım b. Maazzî'nin anlattığına göre Mısır'da yetişen Abdelavi karpuzu, Abdullah b. Tahir'e nispet edilir. Adını onun adından alır.»

İbn Hallikan'm ifadesine göre Abdullah b. Tahir bu karpuz türünü beğenmezmiş, yalnız önce kendisi bu karpuzu Mısır'da

ektiğinden ötürü adını kendisinin adından almıştır. Doğrusunu Allah bilir.
Abdullah b. Tahir'in bazı güzel şiirlerine örnekler verelim:
"Hatamı bağışla ki, benden teşekkür lutfuna kavuşasın; mükafatimi da kaçıraıayasın.
Beni mazeret dilemek mecburiyetinde bırakma, belki de mazeret beyan etmesini beceremem."
"Biz öyle bir milletiz ki, yanaklar ve gerdanlar bizi yumuşatır, oysa biz demiri yumuşatırız.
Gözler bizim ellerimizi gönüllü olarak avladı.
Oysa biz aslanı avlayacak durumdayız.
Biz mülke sahibiz; ama beyaz ve aydınlık gözlerle yanaklar da bize sahip olurlar.
Aslanlar bizim gazabımızdan sakınırlar; oysa bi2,
Oturduğunu gösterdiğinde yere düşen geyik yavrusundan korkarız.
Savaşlarda bizi hür kimseler olarak görürsün;
Ama barışta biz cariyelerin kulları olarak görünürüz."
İbn Hallikan dedi ki: «Abdullah b. Tahir, Huzaalı biriydi. Talha-tu't-Tulaha el-Huzaî'nin azatlılarmdandı. Ebu Temmam onu överdi. Bir defasında Hemedan'da iken yanma gittiğinde ona konukluk olarak tuz ikram etti. O da kadınlarından birinin yanında onun için "Hamaset" kitabını tasnif etti.
Me'mun onu, Şam ve Mısır valiliklerine atadığı zaman oraya gitti. Mısır diyarmdaki gelirlerin miktarı ona bildirilmişti.
Yolda iken kendisine 3.000.000 dinar getirildi. O da bu paraların tümünü aynı mecliste iken dağıttı. Kendisi Mısır'a giderken orayı gördü, küçümsedi ve şöyle dedi: «Allah Firavunu kahretsin, o ne kadar da hasis ve zayıf himmetli bir kimseymiş ki, o zaman şu kasabanın hakimiyeti ile övünüp gururlanmıştı ve; "Ben sizin en büyük rab-binizim, Mısır mülkü benim değil mi?" demişti. Eğer Bağdat'ı ve diğer şehirleri görmüş olsaydı acaba ne yapar ve ne söylerdi?»
Hicretin 230. senesinde Ali b. Ca'd el-Cevherî, Vakidî'nin katibi ve "Kitabu't-Tabakat" ile diğer bazı eserlerin müellifi Muhammed b. Sa'd ve Said b. Muhammed el-Ceremî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [17]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/482-486.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/486-487.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/487-491.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/491-493.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/493.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/493.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/493-494.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/494-495.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/495-496.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/496-499.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/499.
[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/499-502.
[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/502-503.
[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/503-505.
[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/505-507.
[16] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/508.
[17] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/508-509.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin.İkiyüzotuzbirinci Senesi
Hicretin İkiyüzotuzikinci Senesi
Mütevekkil Alallah Cafer B. Mutasım'ın Halifeliği
Hicretin İkiyüzotuzüçüncü Senesi
Hicretin İkiyüzotuzdördüncü Senesi
Hicretin İkiyüzotuzbeşincî Senesi
İshak B. Mahan
Hicretin İkiyüzotuzaltıncı Senesi
Hicretin İkiyüzotuzyedînci Senesi
Hicretin İkiyüzotuzsekizinci Senesi
Hicretin İkiyüzotuzdokuzuncu Senesi
Ahmed B. Asım El-Antakî
Hicretin İkiyüzkırkıncı Senesi
Ahmed B. Ebi Duad
Sahnun El-Malikî

Hicretin.İkiyüzotuzbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Rumların elinde bulunan Müslü-man esirlerin fidyeleri hadim Emir Hakan tarafından ödendi ve 4.362 Müslüman esir kurtarıldı.
Bu senede Ahmed b. Nasr el-Huzaî öldürüldü. Allah ona rahmet etsin ve makamım yüce kılsın. Öldürülmesinin sebebi şuydu:
Ahmed b. Nasr'm dedesi Malik b. Heysem, Abbasilerin devletlerinin kurulması için propaganda yapanların en önde gelenlerindendi. Abbasiler, onun bu oğlunu öldürdüler Ahmed b. Nasr; itibarlı bir lider, şahsiyetli bir kimseydi. Babası Nasr b. Malik'in yanına hadis ehli kimseler gelirlerdi. Hicretin 201. senesinde Me'mun'un Bağdat'tan uzaklaşmış olduğu esnada hırsız ve yankesicilerle yol kesenlerin çoğaldığı ortamda iyiliği emredip kötülüğü menetmesi için halk ona bey'at etmişti. Bunun adına Bağdat'ta, Nasr pazarı diye bir pazar kurulmuştu.
Ahmed b. Nasr; ilim, diyanet, salih amel ve hayır ehli kimselerdendi. İyiliği emredip kötülüğü meneden sünnet imamlanndandı. Allah'ın indirilen kelamının gayrı mahluk olduğunu söylemeleri için halka çağrıda bulunanlardandı.
Halife Vasık ise insanları, "Kur'ân mahluktur" demeye çağırıyor ve bu konuda şiddet kullanıyordu. Bu çağrısını gece gündüz, gizli aşikar, her zaman yapıyordu. Daha önce babasının ve amcası Me'mun'un delilsiz, bürhansız, hüccetsiz, beyansız, sünnetsiz, Kur'ân'la alakasız olan bu iddialarına dayanarak kendisi de aynı iddiaya sahip " çıktı, Ahmed b. Nasr ise, insanları Allah'a imana, iyiliği emredip kötülüğü menetmeye ve Allah'ın indirilen kelamı Kur'ân'ın mahluk olmadığını söylemeye ve daha birçok iyiliklere davet etti. Bağdat halkından ve diğerlerinden birçok kişi onun etrafında birleştiler. Ebu Harun es-Serrac, Bağdat'ın doğu yakasındaki insanları; Talib de batı yakasındaki insanları Ahmed b. Nasr'ın yanında toplanmaya davet ettiler. Böylece etrafında binlerce insan toplandı. Büyük bir cemaat meydana geldi.
Bu senenin şaban ayında, iyiliği emredip kötülüğü menetmek üzere; bid'atçılığı ve insanları Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeye davet edişi nedeniyle insanları sultana başkaldırmaya gizlice davet eden Ahmed b. Nasr el-Huzaî'ye bey'at edildi. Çünkü sultan ve komutanlarıyla maiyeti; masiyet işliyor, fuhşiyatı irtikab ediyor ve daha birçok kötülükler işliyorlardı.
Ahmed b. Nasr'ın cemaatı, bu senenin şaban ayının üçüncü gecesinde, yani cuma gecesi karanlıkta def çalmak ve randevulaştıkları yerde toplanmak üzere sözleştiler. Bunların dinar dağıttığı kimseler arasında Beni Eşres kabilesinden içkici iki adam da vardı. Perşembe gecesi olunca onlar kendi arkadaşlarıyla içki içtiler ve sözleşilen gecenin o gece olduğunu sandılar. Oysa cuma gecesi toplanmaları gerekiyordu. Bunlar perşembe gecesi arkadaşlarıyla içki içtikten sonra insanların toplanmaları için kalkıp geceleyin def çalmaya başladılar. Hiç kimse onların bu gürültüsüne gelmedi, düzen bozuldu. Emniyet görevlileri durumdan haberdar olarak saltanat naibi Muhammed b.
İbrahim b. Mus'ab'ı bilgilendirdiler. O, kardeşi İshak b. İbrahim'in yerine vekalet ediyordu. Kardeşi Bağdat dışındaydı İnsanlar sağa sola kaçışmaya başladılar. Saltanat naibi, o iki kişinin huzura getirilmesini emretti. Onları işkenceye tabi tutunca, Ahmed b. Nasr'ın adamları olduklarını itiraf ettiler. O da Ahmed b. Nasr'ı arattı. Onun bir hizmetçisini yakalattı. Hizmetçi de o iki kişi gibi aynı ikrarda bulundu.
Şaban ayının sonunda, Ahmed b. Nasr ile taraftarlarının elebaş-larmdan bir grup, Samarra'da bulunan halifeye gönderildiler. Halife, onları sorgulayacağı meclise ayandan bir cemaatı getirtip onları da hazır bulundurdu. Mutezile mezhebinden Kadı Ahmed b. Ebi Duad da bu mecliste hazır bulundu.
Ahmed b. Nasr, huzura getirildiğinde; bu yaptıklarından ve iyiliği emredip kötülüğü menetmek hususunda halktan bey'at alışından Ötürü halife Vasık onu hiç azarlamadı. Bütün bunları bir tarafa bırakıp ona şöyle bir soru yöneltti:
- Sen Kur'ân hakkında ne diyorsun?
- O Allah kelamıdır. .
- Kur'ân mahluk mudur?.
- O Allah kelamıdır.
Ahmed b. Nasr ölmek istiyordu. Kendini feda etmişti, ölmeyi göze alarak vücuduna hanut kokusu ve nevre sürüp avret mahallerini örtecek giysiyi de sıkıca bağlayarak gelmişti.

Halife Vasık ona bu defa şöyle bir soru yöneltti.
- Sen Rabbin hakkında ne diyorsun, kıyamet günü onu görecek
misin?
- Ey mu minlerin emiri, onu göreceğimi Kur'ân ve hadisler söylüyor. Bir ayet-i kerimede yüce Allah şöyle buyurmuş: "O gün bir takım yüzler Rablerine bakıp parlayacaktır." (ei-Kıyâme, 23.) Rasûlullah (s.a.v.) da bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur: "Sizler bu Ay'ı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz. O'nu görürken de sıkışıklığa maruz kalmayacaksınız." Bizler Kur'ân ve hadisin haberlerine bağlıyız.
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre halife Vasık ona şöyle demiş:
- Yazıklar olsun sana! Allah, şekli şemaili belirli cisim suretinde hiç görülebilir mi? O bir mekana sığar mı? Gören gözler onu göz çerçevesinde müşahede edebilir mi? Senin anlattığın nitelikteki bir Rab-be ben inanmıyorum!
Ben derim ki: Vasık'ın söyledikleri, caiz olmayan sözlerdir. Bu sözler karşı tarafı ilzam edici sözler değildir ve onun bu sözleriyle sahih hadis reddedilemez. Doğrusunu Allah bilir.
Sonra Ahmed b. Nasr, Vasık'a şöyle cevap vermişti: «Süfyan, bana şu merfu hadisi nakletti: "Ademoğlunun kalbi Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Allah o kalbi dilediği gibi evirip çevirir." Peygamber (s.a.v.) de bir duasında Cenâb-ı Allah'a hitaben şöyle diyor: "Ey kalbleri evirip çeviren! Kalbimi bu dinin üzere sabit kıl."
Orada bulunan İshak b. İbrahim, Ahmed b. Nasr'a dönüp şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana, söylediklerine dikkat et!" Ahmed b. Nasr da ona: "Böyle söylememi sen bana emretmiştin." deyince İshak bundan korktu ve: "Ben mi sana emretmiştim?" diye sordu. O da şu cevabı verdi: "Evet, sen bana, Vasık'a öğüt vermemi emretmiştin."
Vasık, çevresinde bulunan adamlara: "Şunun hakkında ne diyorsunuz?" diye sordu. Orada bulunanlar, onun hakkında çok şeyler söylediler. Bağdat'ın batı yakasının kadılığını yapmakta olan ve azledilen ve daha önceleri Ahmed b. Nasr'ı seven bir kimse olan Abdurrah-man b. İshak, halife Vasık'a: "Ey mü'minlerin emiri, bunun kanı helaldir!" dedi. Ahmed b. Ebi Duad'ın arkadaşı Ebu Abdillah el-Ermenî de halifeye: "Ey mü'minlerin emiri, bana şunun kanını içir." dedi. Halife Vasık: "İstediğin kanın mutlaka akıtılması gerekir." dedi. İbn Ebi Duad ise: "Bu kafirdir, tevbe etmesi istenilsin, belki kendisinde bir hastalık veya akıl noksanlığı vardır." dedi.
Vasık: "Üzerine gitmek için yerimden kalktığımı görürseniz hiç kimse kalkıp da bana müdahale etmesin. Ben adımlarımı hesaplıyorum." dedi. Sonra halifeliği zamanında Musa el-Hadi'ye hediye edilmiş, alt tarafı çivili, büyülü ve enli bir kılıç olan Amr b. Madikerib ez-Zübeydî'nin kılıcı Samsama'ya elini uzattı. Kılıcı eline alıp Ahmed b. Nasr'm omuzuna, sonra başına sonra karnına üç darbe vurdu. İplere bağlanmış ve deri bir yaygı üzerinde bulunan Ahmed, can verip yere düştü. Allah ona rahmet etsin. Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz. Allah, Ahmed'e rahmet etsin, onu bağışlasın.
Sonra Sima ed-Dımışkî kılıcını alıp Ahmed'in boynuna vurarak başını kesti. Gövdesini alıp Babek el-Hürremî'nin asıldığı bahçeye götürdü ve orada astı. Ayaklarında çifte bukağı, üzerinde bir gömlek ve şalvar vardı.
Kesik başı Bağdat'a götürülerek doğu yakasında birkaç gün, batı yakasında da birkaç gün mızrak üzerine dikildi. Kesik başının yanında gece gündüz bekçiler vardı. Kulağına, şu ifadelerin yazılı olduğu bir kağıt asılmıştı:
"Bu kafir, müşrik, sapık Ahmed b. Nasr el-Huzaî'nin başıdır. Abdullah Harun, mü'minlerin emiri Vasık Billah'ın öldürdüğü bir kimsedir. Halife, kendisine karşı Kur'ân'ın mahlukluğu, Allah'ı birşeye benzetmenin imkansızlığı hususunda hüccet beyan ederek tevbe teklif edip hakka dönme fırsatı vermesine rağmen kendisi inad edip küfrünü açıkça beyan ettikten sonra Öldürülmüştür, Onu Cehennem'e ve elem verici azaba çabucak sevkeden ve küfrü nedeniyle azaplandıran
Allah'a hamdolsun. Böylece onun kanı mü'minlerin emirine helal oldu. Allah ona lanet etsin."
Bundan sonra halife Vasık, Ahmed b. Nasr'm adamlarının önde gelenlerini ve reislerini takip ettirdi. Onlardan yirmidokuz kadar kişiyi yakalattı ve bunları zindana attırdı. Kendilerine, zalimler adım verdi. İnsanların onları ziyaret etmeleri yasaklandı, demir prangalara ve zincirlere vuruldular. Mahkumlara verilen erzak onlara verilmedi. Bu da büyük bir haksızlık ve zulümdü.
Kendisinden bahsettiğimiz Ahmed b. Nasr; iyiliği emredip kötülüğü meneden, ilmiyle amel eden büyük âlimlerdendi. Hammad b. Zeyd, Süfyan b. Uyeyne ve Haşim b. Beşir'den hadis dinledi. Yanında Haşim'in bütün eserleri vardı.- İmam Malik b Enes'ten sahih hadisler dinledi, ama onun hadislerinin çoğunu nakletmedi.
Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî ile kardeşi. Yakub b. İbrahim ve Yahya b. Maîn de kendisinden hadis rivayet ettiler. Yahya b. Maîn, bir gün Ahmed b. Nasr'ı andı, ona rahmet okudu ve: "Allah onun son nefesini şehitlik mertebesiyle birlikte aldı." dedi. Ahmed b. Nasr, hadis nakletmez ve: "Ben buna ehil değilim." derdi. Yahya b. Maîn onu çok övmüştü. İmam Ahmed b. Hanbel bir gün onu andı ve şöyle dedi: "Allah, Ahmed b. Nasr'a rahmet etsin. O, kendini Allah'a feda etti. Nefsini feda etmekle büyük bir cömertlik yaptı."
Cafer b. Muhammed es-Saiğ dedi ki: "Gözlerimle gördüm. Yalan söylüyorsam gözlerim çıksın. Kulaklarımla duydum, yalan söylüyorsam kulaklarım sağır olsun ki, boynu vurulduğu zaman Ahmed b. Nasr el-Huzaî'nin kesik başı "Lâ ilahe illallah" diyordu. Kendisi ağaca asılı iken seyrine giden bazı kimseler onun kesik başının şu ayet-i kerimeyi okuduğunu duymuşlardı:
«Elif, Lâm, Mim. Andolsun, biz kendilerinden öncekileri de denemişken insanlar "inandık" deyince, denenmeden bırakılacaklarını mı sanarlar?» (ei-Ankebût, 1.) Bunun üzerine benim tüylerim ürperdi.»
Öldürülmesinden bir süre sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona: "Ey Ahmed, Rabbin sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, Ahmed b. Nasr da ona şu cevabı vermişti: "Benim öldürülmem sanki hafif bir uykuya dalmak gibiydi. Sonunda Aziz ve

Celil olan Allah'ın huzuruna vardım. O da bana bakıp güldü."
Adamın biri rüyasında Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte Ahmed b. Nasr'm kesik başının asılı olduğu ağacın yanından geçerlerken Rasûlullah (s.a.v.)'m, mübarek yüzünü ondan başka tarafa çevirdiğini görmüş. Bunun üzerine kendisine: "Ya Rasûlallah, neden yüzünü Ahmed b. Nasr'dan öte yana çevirdin?" diye sorduklarında Rasûlullah (s.a.v.) şu cevabı vermiş: "Ehl-i beytimden olduğunu iddia eden bir adam onu öldürdüğü için kendisinden utanıp yüzümü başka tarafa çevirdim."
Ahmed b. Nasr'ın kesik başı, hicretin 231. senesinin şaban ayının 28'i olan perşembe gününden, hicretin 237. senesinin ramazan bayramının bir iki gün sonrasına kadar asılı kalmıştı. Sonra başı ile gövdesi bir araya getirilerek Bağdat'ın doğu yakasında Malikiye adıyla bilinen mezarlığa defnedildi. Allah ona rahmet etsin.
Bu iş, kardeşi Vasık'tan sonra halifeliğe geçen Mütevekkil Alal-lah'ın emri üzerine olmuştu. "Kitabü'I-Hayde" adlı eserin sahibi Ab-dülaziz b. Yahya el-Kettanî, halifelerin en hayırlılarından Mütevek-kil'in yanma gitti. Mütevekkil'e, halifelerin en hayırlılarından dedik; çünkü o, kardeşi Vasık'm, babası Mutasım'ın ve amcası Me'mun'un aksine Ehl-i Sünnet'e çok iyi davrandı. Oysa ki Vasık; babası Muta-slm, amcası Me'mun, Ehl-i Sünnet'e çok kötülüklerde bulunmuşlar, bid'atçı ve sapık Mutezililerle diğerlerini kendilerine yakın tutmuşlardı, Abdülaziz, Mütevekkil'in yanma gidip bu konuyu anlatınca Mütevekkil, Ahmed b. Nasr'ın asılı duran gövdesinin ve kesik başının indirilip defnedilmesini emretti. Bu emri yerine getirildi. Mütevekkil, İmam Ahmed b. Hanbel'e fazlasıyla ikramda bulunurdu. Nitekim bu mesele, yeri gelince de anlatılacaktır.
Kasaca diyeceğimiz şudur: "Kitabü'l-Hayde" adlı eserin sahibi Abdülaziz, halife Mütevekkil'e şöyle demişti: "Ey mü'minlerin emiri! Va-sık'ın, Ahmed b. Nasr'ı öldürmesinden daha acaip bir olay görmedim. Çünkü Ahmed defnedilinceye kadar onun lisanı Kur'ân okuyordu."
Mütevekkil, Abdülaziz'in bu sözlerinden korktu. Kardeşi Vasık hakkında duyduğu şeylerden ötürü üzüldü. Vezir Muhammed b. Ab-dülmelik b. Zeyyad, huzuruna geldiğinde ona şöyle dedi:
- Ahmed b. Nasr'ın öldürülmesi hususunda kalbimde bir şüphe var.
- Ey mü'minlerin emiri! Vasık onu kafir olarak öldürdü. Eğer yalan söylüyorsam Allah beni ateşte yaksın!
Bundan sonra Herseme huzura geldi. Halife Mütevekkil ona da şöyle sordu:
- Ahmed b. Nasr'ın Öldürülmesi hususunda kalbimde bir şüphe var.
- Eğer o kafir olarak öldürülmemişse Allah beni paramparça etsin!
Bundan sonra Kadı Ahmed b. Ebi Duad huzura girdi. Halife Mütevekkil ona da aynı şeyi sorunca o şu cevabı verdi:
- Eğer Vasık onu kafir olarak öldürmemişse Allah beni felç etsin! Mütevekkil diyor ki: «İbn Zeyyad'ı ben ateşte yaktım. Harseme'ye
gelince o kaçıp gitti. Huzaa kabilesinin yanından geçerken kabileden bir adam onu tanıyıp çevresindekilere şöyle seslendi: "Ey Huzaa topluluğu! Bu, amcanız oğlu Ahmed b. Nasr'ı öldüren adamdır!" Adamın bu çağrısı üzerine kabilenin adamları gelip onu parçaladılar, lime lime ettiler. Kadı İbn Ebi Duad'a gelince, Cenâb-ı Allah, onu kendi cildine hapsetti. Yani onu felç etti. Allah, onu ölümünden dört yıl önce bu felç illetine mübtela kıldı.»
İleride de anlatılacağı üzere, onun çok miktarda malına el konuldu.
"Kitabu 1-Mesail" adlı kısımda Ebu Davud, Ahmed b. İbrahim ed-
Devrakî tariki ile Ahmed b. Nasr'ın şöyle tlediğini rivayet etmiştir:
«"Kalpler Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Allah, pazarlarda kendisini ananlara güler." Bu hadisi Süfyan b. Uyeyne'ye sorduğumda bana şöyle dedi: "Siz bu hadisi hiç yorumlamadan olduğu gibi rivayet edin."»
Halife Vasık bu senede hacca gitmeye niyetlendi. Hazırlığa başladı. Ama yolda suyun az olduğu kendisine söylenince bu sene haccetmekten vazgeçti.
Bu senede Cafer b. Dinar, Yemen valiliğine atandı. O da 4.000 süvari ile oraya gitti.
Bu senede halktan bazı kimseler beytü'1-mala saldırdılar. Oradaki altın ve gümüşlerden birazını aldılar. Bu kimseler yakalanıp zindana atıldı.
Bu senede Rebia diyarında bir Harici ortaya çıkıp isyan hareketi başlattı. Musul valisi onunla savaşarak mağlup etti adamlarını bozguna uğrattı.
Bu senede hadim Vasıf, yollarda fesat çıkarıp yolkesicüik yapan 500 kadar Kürdü zincire vurup getirdi. Bu yararlı faaliyetinden ötürü halife ona 75.000 dinar verdi. Ayrıca ona bir kaftan giydirdi.
Bu senede hadim Hakan, Bizans'tan geldi. Bizanslılarla barış anlaşması yapmış ve esirlerin mübadelesi hususunda onlarla anlaşmıştı. Ayrıca beraberinde sınır boylarının reislerinden bir grubu da getirmişti. Halife Vasık, Kur'ân'ın mahluk olduğu ve Cenâb-ı Allah'ın ahirette görülmeyeceği hususunda bunların imtihan edilmelerini emretti. Bunların dördü dışında hepsi halifenin görüşüne göre cevap verdiler. Onun görüşüne icabet etmeyen dört kişinin, "Kur'ân mahluktur ve Allah ahirette görülmeyecektir." dememeleri halinde boyunlarının vurulmasını emretti.
Halife Vasık ayrıca Frank esirleriyle mübadele yapılması hususunda anlaşmaya varılan Müslüman esirlerin de Kur'ân'ın mahluklu-ğu ve Allah'ın ahirette görülmeyeceği hususunda imtihan edilmelerini, bunlardan "Kur'ân mahluktur ve Allah ahirette görülmeyecektir," diyenlerin fidyelerinin verilmesini, aksi takdirde kafirlerin ellerinde bırakılmasını emretti. Bu da bomboş, kirli, körü körüne, sağır; kitap ve sünnetten, sağlam akıldan dayanağı olmayan bir bid'atti. Aksine kitap, sünnet, sağlam akıl, bunun hilannadır. Nitekim yeri gelince bu husus anlatılacaktır. Yardımına başvurulacak olan yüce zat Allah'tır. Esir

mübadelesi veya esirlerin fidyelerinin ödenmesi işi Tarsus yakınındaki Selükiye yanında akan Lames nehri kıyısında gerçekleşti. Her bir Müslüman erkek veya kadın esir karşılığında Müslümanların elinde bulunan Rum ve zımmi bir erkek veya kadın verilecekti. Her iki taraf da nehir üzerinde ayrı ayrı birer köprü kurdular. Rumlar bir Müslüman kadın veya erkek esiri kendi köprülerine salıyor, bu esir Müslümanların yanına ulaştığında tekbir alıyor, onunla birlikte diğer Müslümanlar da tekbir alıyorlardı. Bundan sonra Müslümanlar ona karşılık olmak üzere kendi köprülerine Rumlardan bir esiri salıyorlardı. Esir, Rumların yanına ulaştığında onlar da tekbiri andıran bir şeyler söylüyorlardı. Bu karşılıklı esir değişimi dört gün sürdü. Yine de hadim Hakan'ın yanında bir grup Rum esir kalmıştı. O da Rumlara bir iyilik ve ihsan ölsün diye bu esirleri serbest bıraktı
İbn Cerir dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında Taberistan'da Ta-hir'in kardeşi Hasan b. Hüseyin, Hattab b. Vechülfüls, şaban ayının 13'ünde çarşamba günü, seksen yaşındaki Ebu Abdillah b. Arabi er-Raviye, Ali b. Musa er-Rıza'mn kız kardeşi Ümmü Ebiha binti Musa, Muharik el-Muğnî, Asmaî'nin ravisi Ebu Nasr Ahmed b. Hatim, Amr b. Ebi Amr eş-Şeybanî ve nahivc Muhanımed b. Sa'dan gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.»
Ben derim ki: Bu senede ayrıca Ahmed b. Nasr el-Huzaî, İbrahim b. Muhammed b. Arare, Ümeyye b. Bestan, bir kavle göre Ebu Tem-mam et-Taî, Kamil b. Talha, Muhammed b. Sellam el-Cumahî, bunun kardeşi Abdurrahman, a'ma Muhammed b. Minhal (Haccac'ın kardeşi), Harun b. Maruf, İmam Şafiî'nin arkadaşı ve Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeyc yanaşmadığından ötürü zincire- bağlı olarak zindanda vefat eden Büveytî ve İmam Malik'ten "Muvatta" adlı eserin ravisi Yahya b. Bükeyr gibi meşhur şahsiyetler de vefat ettiler. [1]

Hicretin İkiyüzotuzikinci Senesi

Bu senede Yemame'de, Beni Nümeyr kabilesi büyük bir karışıklık çıkardı. Vasık, Hicaz'da ikamet eden Büyük Boğa'ya mektup yazarak bunların üzerine gitmesini emretti. O da üzerlerine gidip savaştı ve onlardan bir topluluğu öldürdü. Diğerlerinden bazısını esir aldı, bazısı da bozguna uğrayıp kaçtı. Sonra maiyetindeki 2.000 süvari ile Beni Temim kabilesinden 3.000 kişilik bir savaşçı grubuyla karşılaştı. Aralarında muharebeler cereyan etti. Sonra Büyük Boğa onları mağlub etti. Bu hadise cemaziyelahir ayının ortalarında vuku bulmuştu. Bundan sonra mağlup ettiklerinin elebaşılarını reis ve ayanlarını zincire vurup esir alarak beraberinde Bağdat'a götürdü. Savaşlarda bu asi kabilelerin ayan tabakasından 2.000 kişi kadar öldürülmüştü. Bu 2.000 kişinin bir kısmı Beni Süleym, Beni Nümeyr, Beni Mürre, Beni Kilab, Beni Fezare, Beni Salebe, Beni Tay, Beni Temim kabilelerinden, bir kısmı da diğer kabilelerdendi.
Bu senede hac dönüşleri esnasında hacılar şiddetli bir susuzluğa maruz kaldılar. Öyle ki, bir içimlik su birçok dinara satılır oldu. İnsanlardan çoğu susuzluktan öldüler.
Bu senede halife Vasık, denizlerde seyreden gemilerden onda birlik tahsilatın alınmamasını emretti.
Bu senede halife Vasık b. Muhammed el-Mutasım b. Harun er-Reşid, Ebu Cafer Harun el-Vasık, zilhicce ayında istiska hastalığından Öldü. Bayram namazına gidemedi. Bayram namazını kıldırmak üzere yerine Mutezile mezhebinden olan kadısı Ahmed b. Ebi Duad el-Eyadî'yi vekil tayin etti. Zilhicce ayının bitimine altı gün kala vefat etti. Hastalığı şiddetlenince sancıları dinsin diye ısıtılmış bir tandıra oturtuldu. Böyle yapılınca sancıları azıcık dindi. Ertesi gün üzerine oturmakta olduğu tandırın daha fazla ısıtılmasını emretti. Üzerine oturtuldu, sonra çıkarılıp bir mahfeye yerleştirildi. Mahfesi, tandırın üzerine konuldu. Etrafında emirler, vezirler ile kadısı da vardı. Mahfeye oturtulmuş halde iken vefat etti. Başı mahfenin kenarına çarpmadan öldüğünü anlamamışlardı. Başı yana düşüp mahfenin kenarına çarptığında Ölmüş olduğunu anladılar. Kadı gözlerini yumdu. Cenazesini yıkayıp namazını kıldırdı ve onu Hadi Sarayı'na defnetti. Allah, onun da Hadi'nin de müstahakkını versin.
. Vasık, beyaz tenli idi, ama biraz pembemsi rengi vardı. Güzel görünümlüydü, ama kalbi murdardı. Cismi güzeldi ama içi bozuktu. Sol gözü kızarıktı, içinde beyaz bir nokta vardı.
Vasık, hicretin 196. senesinde Mekke yolunda doğdu. Otuzaltı yaşındayken öldü. Beş sene dokuz ay beş gün süreyle halifelik yaptı. Halifelik süresinin beş sene dokuz ay yedi gün ve oniki saat olduğuna dair bir rivayet de vardır. Zulüm, fesat ve bid'at ehli kimselerin ömrü
işte böyle kısa olur.
Hastalımı şiddetlendiği zaman Vasık, müneccimleri yanında toplantıya çağırmıştı. Ahmed b. Nasr el-Huzaî'yi öldürdükten sonra hastalığı şiddetlenmişti. Vasık, müneccimlere, kendisinin doğum tarihine bakmalarım ve astroloji ilmine göre halifelik süresinin ne kadar süreceğini tesbit etmelerini emretti. Aralarında Hasan b. Sehl, Fadl b. İshak el-Haşimî, İsmail b. Nobaht Mecusi Muhammed b. Musa el-Harezmi el-Katrubelî, Muhammed b. Heysem'in arkadaşı Sind ve diğer bazı müneccimlerin de bulunduğu bir grup Vasık'm yanında toplandılar. Doğum tarihine baktılar. Kendilerine göre durumun icabını tesbit ettiler. Neticede onun bir süre halife olarak yaşayacağı görüşünde karar kıldılar ve elli sene daha halifelik yapacağını takdir ettiler. Şu basiretsizlerin hallerine bir bakın hele! Oysa Vasık onların böyle demelerinden sonra ancak on gün daha yaşayabildi ve sonra öldü, îmam Ebu Cafer b. Cerir et-Taberî bunu böyle anlatmıştır. Allah ona rahmet etsin.
İbn Cerir dedi ki: «Mutasım'm vefatından birkaç gün sonra, Va-sık'ın düzenlediği ilk oturumda hazır bulunmuş olan Hüseyin b. Dah-hak dedi ki; Bu oturumda ilk olarak İbrahim b. Mehdi'nin cariyesi Sariye şu şarkıyı okumuştu:

"Bu naşı taşıyanlar farkında değillerdi;
Onu ölüme mi, yoksa ebedi hayat sürmeye mi götürüyorlar.
Senin için ağlayan ağıtçı kadınlar,
Sabah akşam ağıt yaksınlar ve dilediklerini söylesinler."
Şariye'nin bu şarkısı üzerine hem Vasık hem de biz ağlamaya başladık. Öyle ki, ağlamaktan ötürü içinde bulunduğumuz hallerin tümünü unuttuk. Sonra mecliste bulunanlardan biri şu şarkıyı okumaya başladı:
"Hüreyre ile vedalaş. Çünkü kervan göçmek üzeredir. Ey adam, sen vedalaşacak güce sahip inisin?"
Bu şarkıyı dinleyince Vasık daha da ağladı ve şöyle dedi:
"Bugünkü gibi bir başsağlığı mesajı dinlememiştim. Babamın Ölümünden ötürü nefis azdı." Böyle dedikten sonra meclisi dağıttı.»
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre şair Dabül b. Ali, Vasık'm hilafete geçmesi zamanında birkaç tomarı eline alıp üzerine beyitler yazdı. Sonra hacibe gidip şiirlerin yazılı olduğu o tomarları teslim etti ve şöyle dedi: Mü'minlerin emirine selam söyle ve ona de ki: "Bu beyitle-riyle Dabül seni methetti."
Vasık o tomarları açıp baktığında üzerlerinde şunlar yazılıydı:
"Allah'a hamdolsun, ne sabra gerek var ne de mukavemete. Baş-sağılığına da ihtiyaç yok, heva ve heves sahipleri mezara yattıkların-da;.
Bir halife öldü, kimse onun için üzülmedi.
Bir başkası hilafete geçti, kimse de bu nedenle sevinmedi.
Şu gitti; uğursuzluk da peşi sıra gitti.
Bu geldi; bununla beraber sıkıntı ve rezaletler de boy gösterdi."
Bunun üzerine Vasık, olanca gücüyle onu arattırdı, ama ölünceye kadar onu yakalatamadı.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Vasık, Ebu Duad'ı bayram gününde namaz kıldırmakla görevlendirdiğinde, namazı kıldırdıktan sonra Vasık'ın yanına dönünce ona şöyle sormuştu:
- Ey Abdullah'ın babası, bayramınız nasıl oldu?
- Biz güneşi olmayan bir gündeyiz.
- Ey Abdullah'ın babası, ben de seni doğruluyorum, sana katılıyorum (Böyle diyerek güldü).
Hatib Bağdadî dedi ki: İbn Ebi Duad, Vasık'ın üzerinde otorite kurdu ve onu Kur'ân'm mahluk olduğunu benimsemeleri için insanlara zor kullanmaya teşvik etti. Anlatıldığına göre Vasık, ölmeden önce bu görüşünden vazgeçmişti. Abdullah b. Ebi'l-Feth'in Mehdi'den rivayet ettiğine göre Vasık, Kur'ân'm mahluk olduğu konusundaki sözlerinden tevbe etmiş olarak öldü.
Bir rivayette anlatıldığına göre bir gün hocası, Vasık'ın huzuruna girmiş, Vasık ona çok ikramda bulunmuştu. Niçin bu kadar ikrama mazhar kıldığını sorduklarında şu cevabı vermişti: "Bu adam dilimi ilk olarak Allah'ın zikri ile açan ve beni Allah'ın rahmetine yaklaştıran kişidir."
Şairlerden biri Vasık'a şu şiiri yazıp göndermişti:
"Nefsin daileri beni zenginliği talep etmeye çekti ama ben ona, "Önemsiz şeyi taleb etmekten kendini uzak tut" dedim.
Çünkü mü'minlerin emiri değirmen taşı gibidir ki, rızıklar her zaman onun elinden insanların üzerine akar."
Vasık, bu şiirin yazılı olduğu kağıdın üzerinde şaire şu cevabı yazdı: "Nefsin seni, kendini horlamandan uzak tuttu ve seni nefsini korumaya davet etti. Sen de nefsinin istediği dünya malını bolca alabilirsin." Böyle dedikten sonra o şaire bolca armağan verdi.
Vasık'ın şiirlerine şu örnekleri verebiliriz:
"Kaderler kendi yörüngelerinde akıp giderler. Sabret, kaderler için hiç bir halde sabır olmaz."
"Çirkinden uzak dur, onu isteme.
Bir kimseye ihsan edersen, bu ihsanı ve iyiliği fazlalaştır.
Bu iyiliğin ve ihsanın, seni düşmanının bütün tuzaklarından ko-
rur.
Düşmanın tuzak kurup sen kurmadığın zaman korunursun."
Kadı Yahya b. Eksem dedi ki: Abbasi halifeleri, Ebu Talib ailesine ne kadar da iyi davranıyorlardı. Vasık da onlara iyilikte bulunmuştu. O vefat ederken Ebu Talib ailesinden bir tek fakir kişi yoktu. Vasık vefat ederken şu iki beyiti tekrarlıyordu:
"Ölüm, insanlar arasında ortak bir özelliktir. Ondan ne halktan biri ne de hükümdar kurtulabilir. Yokluk çekenlerin fakirlikleri, onlara bir zarar vermemiştir. Zenginlerin de malları onları ölümden kurtaramamıştır."
Şu şiiri okuduktan sonra altındaki yatağın dürülmesini emretti. Yatağı dürülüp kaldırıldı, sonra yanağını yere koyup şöyle dua etti;
"Ey hükümranlığına zeval olmayan yüce Allah! Hükümranlığı zeval bulana merhamet et."
Vasık'ın ölümü esnasında mecliste hazır bulunanlardan biri şöyle demiştir:
«Vasık can çekişirken biz etrafında oturmuştuk. Bayıldı, aramızdan biri bir diğerine dedi ki: "Bakın bakalım hele öldü mü?" Ben kalkıp yanına yaklaştım. Ölüp ölmediğini anlamak istedim. Gözlerini açtı, bana baktı. Ben de korkuyla gerisin geri döndüm. Kılıcımın ucu elbiseme takıldı. Ben de neredeyse ölecektim. Kısa bir süre sonra Vasık öldü. İçinde bulunduğu odanın

kapısı üzerine kilitlendi. Cesedi içeride tek başına kaldı. İnsanlar, kardeşi Cafer el-Mütevekkil'e bey'at ile meşgul oldukları için onun cenazesini hazırlamayı biraz erteleldiler. Ben kapıda nöbetçilik yapıyordum. O esnada içeriden bir sesler duydum. Odaya girdiğimde kocaman bir tarla faresinin, Vasık'ın az Önce bana baktığı gözünü ve iki yanağını yemekte olduğunu gördüm.»
Vasık, Samarra'daki ikametgahı olan Kasr-ı Haruni'de hicretin 232. senesinin zilhicce ayının bitimine altı gün kala, çarşamba günü vefat etti. Vefat ederken otuzaltı yaşındaydı. Otuziki yaşındayken vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Beş sene dokuz ay beş gün süreyle halifelik yaptı. Beş sene iki ay yirmibir gün süreyle halifelik yapmış olduğuna dair başka bir rivayet de vardır. Cenaze namazını kardeşi Cafer el-Mütevekkil Alallah kıldırdı. Doğrusunu Allah bilir. [2]

Mütevekkil Alallah Cafer B. Mutasım'ın Halifeliği

Kardeşi Vasık'ın zilhicce ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü zeval vaktinde ölümünden sonra kendisinin halifeliğine bey'at edildi. Türkler, daha önce Vasık'ın oğlu Muhammed'i hilafete geçirmeye niyetlenmişler, ama yaşını küçük gördükleri için onu bırakıp Cafer'i halifeliğe geçirmeye yöneldiler. Mütevekkil Alallah Cafer, halifeliğe geçtiğinde yirmialtı yaşındaydı. Kendisine halifelik kaftanını giydiren kişi, Kadı Ahmed b. Ebi Duad idi ve o, kendisine ilk halifelik selamını verdi. Sonra havas ve avam tabakası ona bey'atlarını sundular. Kendisine cuma günü sabahında Muntasır Billah adını vermeyi kararlaştırdılar. Sonra İbn Ebi Duad dedi ki: "Ben halifeye Mütevekkil Alallah lakabının verilmesini uygun gördüm." Onun böyle demesi üzerine hepsi, halifeye Mütevekkil Alallah lakabını vermek hususunda görüş birliği yaptılar. Bu haber İslâm ülkesinin her tarafına ulaştırıldı. Halife Mütevekkil, askerlerden şakirîlere sekiz aylık, mağrib-lilere dört aylık, diğerlerine de üç aylık bahşiş verilmesini emretti. Onun hilafetine halk çok sevindi.
Mütevekkil, kardeşi Harun Vasık'ın sağlığında şöyle bir rüya görmüştü: Gökten üzerinde "Cafer Mütevekkil Alallah" yazılı birşey inmiş. Bu rüyasını yakınlarına anlattığında bunun halifeliğe işaret olduğunu kendisine söylemişlerdi. Kardeşi Vasık bu olayı duyunca Mü-tevekkil'i bir süre hapse atmış, fakat daha sonra serbest bırakmıştı.
Bu senede hac emiri Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.
Bu senede Hakem b. Musa, Amr b. Muhammed en-Nakid gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [3]

Hicretin İkiyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayının yedisinde çarşamba günü halife Mütevekkil Alallah, Vasık'ın veziri Muhammed b. Abdülmelik b. Zeyyad'm yakalanmasını emretti. Mütevekkil, bazı sebeplerden ötürü ona öfke duyuyordu. Şöyle ki: Kardeşi Vasık halife iken, bazen Mütevekkil'e gazaplanır, İbn Zeyyad da onun bu gazabını artırmaya çalışırdı. Bundan ötürü Mütevekkil ona kızgındı Sonra Vasık'ı kendisine karşı yumuşatan kişi de Kadı Ahmed b. Ebi Duad idi. Bu sebepledir ki, Kadı Ahmed, Mütevekkil'in halifeliği zamanında yükseldi ve itibarına itibar kattı.
İbn Zeyyad, babasının ölümünden sonra Vasık'ın halifeliğini tavsiye etmiş ve bu fikrini birçok kimseler benimsemişti. Mütevekkil ise hilafet sarayının yambaşında ikamet etmekteydi, ama ona iltifat edilmedi. Cafer Mütevekkil Alallah, İbn Zeyyad'a rağmen halife oldu. Bu nedenle onun çabucak yakalanmasını emretti ve onu arattırdı.
İbn Zeyyad, sabah kahvaltısını yaptıktan sonra halifenin kendisine davetiye gönderdiğini sanarak yola koyuldu. Görevliler kendisini muhafiz kuvvetleri komutanı İtah'ın evine götürdüler. Orada etrafı kuşatıldı, zincire vuruldu ve derhal evine adamlar gönderilerek evindeki paralar, inciler, mücevherler, cariyeler ve diğer eşyalar müsadere edildi. Kendisinin hususi meclisinde de içki malzemeleri ve eşyaları görüldü. Mütevekkil ayrıca onun Samarra'daki mallarına el koydurmak için görevlilere haber gönderdi. Oradaki mal ve eşyalarına da el konuldu. İfadesi alınmaksızın işkence edilmesi emredildi. Kendisi uyumak istediği anda demir çubuklarla vücuduna vuruluyor ve uyumasına izin verilmiyordu. Bundan sonra tabanı tahta döşemeli ve üzeri çivili Bir tandıra konuldu. Orada hapsedildi, oturmasına ve uyumasına müsaade edilmedi. Bu şekilde günlerce orada kaldı. Nihayet bu halde iken Öldü
Başka bir rivayette anlatıldığına göre, tandırdan çıkarılırken neredeyse ölmek üzereydi. Karnına ve sırtına darbeler vuruldu, dayak altında öldü.
Yine bir rivayette anlatıldığına göre vücudu yakılmış, sonra evladına teslim edilmişti, evladı da onu defhetmişti. Köpekler, üzerine sürülmüş, vücudunda kalan et ve derileri yemişlerdi. Bu senenin rebı-yülevvel ayının onbirinde Öldü. El konulan mîtiımn kıymeti 90.000 dinar tutarındaydı.
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi halife Mütevekkil ona Ahmed b. Nasr el-Huzaî'nin Öldürülmesini sormuş, o da şu cevabı vermişti: "Ey mü'minlerin emiri, eğer Vasık onu kafir olarak öldürme-mişse Allah beni ateşte yaksın!"
Mütevekkil demiş ki: "Ben, İbri Zeyyad'ı ateşte yaktım." Bu senenin cenıaziyelevvel ayında İbn Zeyyad'm Öldürülmesinden sonra Mutezile'den Kadı Ahmed b. Ebi Duad felç oldu. Felç olduktan dört sene sonra da hasta halde öldü. Zaten Mütevekkil ona Ahmed b. Nasr'm öldürülmesini sorduğunda o, kendi şahsına beddua ederek felç olmasını istemişti.
Bundan sonra Mütevekkil, bir grup katib ve amile gazaplandı. Onlardan bol miktarda mal ve para aldı.

Bu senede halife Mütevekkil, oğlu Muhammed el-Muntasır'ı Hicaz ve Yemen valiliğine tayin etti, Bu senenin ramazan ayında onun için bir sancak hazırladı ve fermanını imzaladı.
Bu senede Bizans imparatoru Mihail b. Tofil, annesi Tedvire'nin hapse atılmasını emretti. Onu güneş altında bekletip işkence ettirdi ve sonra kiliseye kapattı. Annesi ile fuhuş yaptığı iddia edilen adamı da öldürdü. Mihail, altı yıl süreyle imparatorluk yapmıştı.
Bu senede Mekke emiri Muhammed b. Davud, insanlara haccettirdi.
Bu senede İbrahim b. Haccac eş-Şamî, Hayyan b. Musa el-Arabî, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımışkî, Sehl b. Osman el Askerî, Kadı Muhammed b. Semma'a, Muhammed b. Aiz ed-Dımışkî (Megazi adlı eserin sahibidir), Yahya el-Makabirî, cerh ve ta'dil ilminin imamlarından Yahya b. Maîn gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. Yahya, kendi zamanında cerh ve ta'dilin üstadlarındandı. [4]

Hicretin İkiyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senede Azerbaycan'da Muhammed b. Buays b. Halbes, Müte-vekkil'in öldüğünü söyleyerek isyan etti. O mıntıkaların ahalisinden bir cemaat etrafında toplandı. Sonra kaçarak Merend şehrine sığındı, orada istihkam tedbirleri aldı. Mütevekkil, onun üzerine arka arkaya askeri müfrezeler şevketti. Bulunduğu şehrin üzerine her taraftan mancınıklarla taş yağdırdı. Büyük bir kuşatma altına aldı. O da kendisine hücum eden askeri birliklerle korkunç bir şekilde savaştı, kendisi ve adamları gerçekten büyük sabır gösterip direndiler. Boğa eş-Şa-rabî, onu kuşatmaya gelmişti. Nihayet onu ele geçirdi, hareminde-ki kadınları esir aldı ve mallarını yağmaladı. Adamlarının elebaşılarından bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Böylece İbn Buays meselesi ortadan kaldırılmış oldu.
Bu senenin cemaziyelevvel ayında Mütevekkil Medain'e gitti. Bu senede Mekke valisi ve büyük komutanlardan biri olan İtah insanlara haccettirdi. Kendisi için minberlerde dua edildi. İtah, Hazarlı idi. Daha önce aşçıydı ve Sellam el-Ebraş adındaki bir adamın kölesiydi. Mutasını, hicretin 199. senesinde onu efendisinden satın aldı, kendisine kıymet verdi. Zamanla Mutasım'ın yanında itibar sahibi oldu. Mutasım'dan sonra Vasık'ın zamanında da rütbesinin yükselmesi devam etti. Vasık ona eski görevlerine ek birçok görevler de verdi. Mütevekkil de bahadırlığından, yiğitliğinden ötürü onu maiyetinde çalıştırdı.
Bu senede bir gece Mütevekkille İtah birlikte içki içtiler. Mütevekkil ona hakaretler yağdırdı. İtah da onu Öldürmeye niyetlendi. Sabah olunca Mütevekkil ondan özür diledi. O da Mütevekkile: "Sen benim babamsın, beni sen yetiştirdin." dedi sonra Mütevekkil bazı adanılan araya koyarak İtah'a gönderdi. İtah'a, hacca gitmek için Mütevekkilden izin almasını söylediler. O da gidip halife Mütevekkilden hac izni istedi. Mütevekkil ona bu izni verdi ve uğrayacağı her beldeye onu emir tayin ettiğini bildiren bir ferman yazdı. Komutanlar da yola çıktığı andan itibaren hac yolunda ona hizmetçi olarak görevlendirildiler. Mütevekkil, İtah'ın yerine hacib olarak hadim Vasıf ı görevlendirdi.
Bu senede önceki iki senenin de hac emiri ve aynı zamanda Mekke valisi olan Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.
Bu senede Ebu Hayseme Züheyr b. Harb, hafızlardan Süleyman
b. Davud eş-Şarkanî, Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî, Ebu Rebi' ez-Zehranî, hadis ilminde Buharî'nin şeyhi olan Ali b Abdullah b. Cafer el-Medinî, Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr, Muhammed b. Ebi Bekr el-Makdemî, Muafa er-Resinî, İmam Malik'ten Muvatta'ı rivayet eden Yahya b. Yahya el-Leysî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [5]

Hicretin İkiyüzotuzbeşincî Senesi

Bu senenin cemaziyelahir ayında İtah zindanda can verdi, îtah, hacdan dönerken halife ona hediyelerini gönderdi. Şamar-ra'ya yaklaştığında -ki Mütevekkil orada bulunuyordu- Bağdat valisi İshak b. İbrahim, halifenin emri üzerine ona haber göndererek Bağdat'a gelmesini ve Haşimilerle halkın önde gelenlerinin onu karşılayacaklarını söyledi. O da bu çağrı üzerine büyük bir debdebe ve gösterişle Bağdat'a girdi. İshak b. İbrahim onu, oğulları Muzaffer ile Man-sur'u, katipleri Süleyman b. Vehb ile Kudame b. Ziyad en-Nasranî'yi yakaladı. İşkenceye tabi tutulan İtah, nihayet can verdi. Susuzluktan ölmüştü. Bir süre aç bırakılmış, sonra kendisine çok yemek verilmiş, bu verilen yemeklerin tümünü yedikten sonra su istemiş, ama kendisine su vermemişlerdi. Bu senenin cemaziyelahir ayının beşinde çarşamba gecesi susuzluktan öldü. Oğulları, halife Mütevekkilin hilafeti müddetince zindanda tutuldular. Mütevekkil'in oğlu Muntasır halifeliğe geçince oğullarını zindandan çıkardı.
Bu senenin şevval ayında Boğa, beraberinde Muhammed b. Bu-ays, kardeşleri Sakar ile Halit, naibi Alâ ve ayrıca onların liderlerinden olan bir grupla -ki bunlar 180 kişi kadardılar- Samarra'ya girdi. Bunlar halk tarafından görülsünler diye develere bindirilerek şehire sokuldular.
Muhammed b. Buays, halife Mütevekkil'in huzuruna çıkartıldığında Mütevekkil, onun boynunun vurulmasını emretti. Kılıç ve deri yavgı getirildi. Cellatlar gelip Muhammed b. Buays'm çevresinde durdular. Mütevekkil, Muhammed'e şöyle sordu: "Yazıklar olsun sana, bu işleri yapmaya seni sevkeden sebep neydi?" Mütevekkil'in bu sorusunu Muhammed şöyle cevaplamıştı: "Bedbahtlığım beni bu işe şevketti ey mü'minlerin emiri, sen Allah ile kulları arasına uzatılmış bir ipsin ve ben senin hakkında iki zanna sahibim. Bunlardan ilki ve öncelikli olanı daha evvelden kalbime yerleşmiştir ki, o da senin affedici

olmandır."
Böyle dedikten sonra Muhammed irticalen şu şiiri okumaya başladı:
"Herkes bugün beni senin öldüreceğini sanıyor. Fakat hidayetin ve affin önderi bir kimse için affetmek daha güzeldir.
Eğer ben günahtan bir dağ isem, Senin affin da nübüvvet nurundan yoğrulmuştur. Sen hayır yapanların en zirvede olanısın. Şüphesiz ki hayır yapanların en iyisisin."
Onun bu sözleri üzerine Mütevekkil: "Bu adamın edebiyatı güçlüdür." demiş, sonra onu affetmişti.
Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mütevekkil'in oğlu Mutez onun için ricacı olmuş, Mütevekkil de oğlunun bu ricasını kabul ederek Muhammed b. Buays'ı affetmişti. -
Anlatıldığına göre Muhammed b. Buays, zincirlere vurulmuş olarak zindana atılmış ve firar edinceye kadar zincirlere bağlı olarak zindanda kalmıştı. Firar ederken de şu şiiri okumuştu:
"Başkalarının ihmal ettiği nice işleri tamamladım, onlar susarak paralar elde etmişlerdi.
Bana yararlı olmayan işleri yapmadığımdan Ötürü beni kınama; Bana ilişme, kader kalemi ilahi takdiri yazmıştır. Darlıkta da genişlikte de malı telef ederim. Cömert kişi odur ki, yoklukta da verir."
Bu senede halife Mütevekkil zimmilere emir vererek giysileri, sarıkları ve elbiseleri bakımından Müslümanlardan farklı giyinmelerini, bal rengi başlıklar takmalarını, sarıkları üzerinde elbiselerinin renginden farklı ve önlü arkalı yamalar bulunmasını, elbiselerini sıkı bağlayacak çiftçi kemeri gibi zünnarlar bağlamalarını, boyunlarına tahtadan haçlar asmalarını, ata binmemelerini, eğerlerinin tahtadan yapılmış olmasını ve buna benzer onları tahkir edici diğer bazı hususlara riayet etmelerim; Müslümanlara tahakküm edemesinler diye resmi dairelerde çalıştırılmamalarını, yapılan kiliselerinin yıkılmasını, geniş evlerinin daraltılmasını, bu evlerinden öşür alınmasını, evlerinin geniş kısımlarının yıkılıp mescid yapılmasını, mezarlarının yerle bir edilmesini istedi ve bu hükmünü İslâm ülkesinin her tarafına, her beldeye ve her mıntıkaya ulaştırdı.
Bu senede Mahmud b. Ferec en-Nisaburî adında bir adam ortaya çıkarak isyan hareketi başlattı. O, Babek'in asılı bulunduğu ağacın yanma gider, Samarra'daki hilafet sarayının yakınındaki bu ağacın yanında otururdu. Kendisinin peygamber olduğunu iddia ederdi. "Ben Zülkarneyn'im." diyordu. Bu sapıklığına ve cahilliğine az sayıda insanlardan oluşan bir topluluk muvafakat etti. Etrafında toplanan adamların sayısı yirmi dokuzdu. Kendine ait bir mushafta, cemaati için bazı sözler düzenlemişti. Allah onu kahretsin. İddiasına göre bu mushafım Allah katından kendisine Cebrail getirmişti.
Mahmud yakalandı, durumu Mütevekkil'e bildirildi. Halife, onun huzuruna getirilip kırbaçlatılmasmı emretti. Kırbaçlandıktan sonra, mensub olduğu davanın ve bağlı olduğu yolun mevcudiyetini itiraf etti, ama güya bütün bunlardan vazgeçip tevbe ettiği izlenimini verdi. Halife Mütevekkil de ona tabi olan yirmidokuz kişiden her birine onu tokatlamalarını emretti. Onlar da ona onar tokat vurdular. Yerin ve göklerin Rabbinin laneti onun ve adamlarının üzerine olsun. Sonra o, bu senenin zilhicce ayının üçünde çarşamba günü öldü.
Bu senenin zilhicce ayının bitimine üç gün kala cumartesi günü halife Mütevekkil Alallah kendisinden sonraki dönem için oğulları Muhammed el^Muntasır, Ebu Abdillah el-Mutez (bunun adı Muham-med'di, Zübeyr olduğu da söylenir), Müeyyed Billah (bunun da adı İbrahim'di) için veliahtlık bey'atı aldı. Ama bunlardan Müeyyed Billah İbrahim, halifeliğe geçemedi.
Halife Mütevekkil, oğullarından herbirine, valilik yapacakları birer mıntıka verdi. Bunlar vali oldukları mıntıkalarda kendi adlarına para bastırdılar.
İbn Cerir, onun oğullarından her birinin nerelerde valilik yaptıklarını saymıştır.
Halife Mütevekkil, oğullarından her biri için, biri veliahtlık için olmak üzere siyah, biri de valilik için olmak üzere iki sancak hazırlatıp teslim etti. Kendilerinden razı ve hoşnud olduğuna, ümeranın çoğunun onların veliahtlıklarına bey'at etmiş olduklarına dair bir ferman yazdı. Bu, görülmesi gereken büyük bir gündü.
Bu senenin zilhicce ayında Dicle nehrinin suyu üç gün süreyle sarı renge büründü. Sonra da bal tortusu rengine bürünmüştü ki, halk bundan oldukça korkmuştu.
Bu senede ülkenin uzak bir yerinde bulunan Yahya b. Ömer b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib, halife Mütevekkil'in huzuruna getirildi. Bunun etrafında Şiîlerden bir grup oluşmuştu. Mütevekkil, onun dövülmesini emretti. Kendisine onsekiz değnek vuruldu. Sonra müebbed hapse mahkum edildi.
Bu senede Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi. İbn Cerir dedi ki: «Bu senede zilhicce iyinin bitimine yedi gün kala çarşamba günü Bağdat valisi İshak b. İbrahim vefat etti. Yerine oğlu Muhammedi tayin etti. Ona beş hil'at giydirildi ve kılıç kuşatıldı.»
Ben derim ki: Sözünü ettiğimiz İshak b. İbrahim, Momun'un zaplanından beri Irak valiliği yapmaktaydı. O, büyüklerine ve efendilerine uymaları için halka davette bulunuyor ve Kur'ân'ın mahluk olduğu fikrini insanlara zorla kabul ettirmeye çalışıyordu. Efendilerine uyuyordu. Oysa yüce Allah bir ayet-i kerimede böyle kimseler hakkında şöyle buyurmuştur:
"Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik. Fakat onlar bizi yoldan saptırdılar." (ei-Ahzâb, 67.)
İshak b. İbrahim, Kur'ân'ın mahluk olup olmadığını söylemeleri hususunda insanları imtihan ediyor, sonra da onları halife Memun'a gönderiyordu.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İshak b. Ma-han da bulunmaktaydı: [6]

İshak B. Mahan

İshak b. Mahan el-Musilî. Edebiyatçıydı, babası da edebiyatçıydı. Kendi zamanlarında emsallerine az rastlanırdı. Halifenin içki sofrasının müdavimlerindendi. Bütün ilimlerden haberdardı. Zamanındaki insanlar onu bu yönüyle tanırlardı. Fıkıh, hadis, cedel, kelam, lügat ve şiirden yana nasibini almıştı. Ama musiki ile daha çok şöhret bulmuştu. Musikide dünyada onun bir benzeri yoktu.
Mutasım dedi ki: "İshak şarkı okuduğu zaman, sanki mülküme mülk katılmış olduğunu hayal ediyorum."
Memun da şöyle demişti: "Musiki ile meşhur, olmasaydı; iffet, ne-zahet ve güvenirliğini bildiğimden ötürü onu kadılığa tayin ederdim."
İshak'ın güzel şiirleri ve "Divan-ı Kebir"i vardır. Her ilimle ilgili birçok kitapları vardır. Bu senede vefat etti. Bundan bir sene önce veya bir sene sonra vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır.
İbn Asakir, onun biyografisini geniş bir şekilde anlatmış, onun hakkında güzel şeyler, parlak şiirler, dehşet verici hikayeler naklet-miştir ki, bunların tümünü burada anlatmak çok yer işgal edecektir.
Bunların en garibi şudur: İshak, bir gün Yahya b. Halid b. Ber-mek'in huzurunda bir şarkı okumuş, Yahya da ona 1.000.000 dirhem vermişti. Yahya'nın oğulları Cafer ile Fadl da ona birer milyon dirhem vermişlerdi. Bunun uzun bir hikayesi vardır.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Şüreyh b. Yunus, Şeyban b. Ferruh, Ubeydullah b. Ömer el-Kavarirî, Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de vardır. Ebu Bekir; önder şahsiyetlerden, İslâm imamlarından ve çeşitli eserlerin sahiplerindendir ki onun eserleri gibi kıymetli kitapları, kendisinden önce ve sonra tasnif edebilen bir kimseye rastlanılmamıştır. [7]

Hicretin İkiyüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede halife Mütevekkil, Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'in mezarının ve çevresindeki evlerin yıkılmasını emretti. Halka: "Üç günden sonra burada bir kimse kalmasın, burada üç günden sonra bir kimseye rastlayacak olursak onu yeraltı zindanına götürürüz!" diye duyuru yapıldı. Bu duyuru üzerine herkes oradan uzaklaştı. Orada kimse kalmadı. Orası, ekilen biçilen bir tarla haline getirildi.
Bu senede Mütevekkil'in oğlu Muhammed b. Muntasır insanlara haccettirdi.
Bu senede Muhammed b. İbrahim b. Mus'ab vefat etti. Onu kardeşi oğlu Muhammed b. Mus'ab b. İbrahim zehirlemiş ti Muhammed b. ibrahim, büyük komutanlardandı.
Bu senede vezir Hasan b. Sehl vefat etti. Bu, Memun'un zevcesi Boranın babasıydı. Değerli yöneticilerdendi. Anlatıldığına göre musiki üstadlarından İshak b. İbrahim de bu senede vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.
Bu senede Ebu Said Muhammed b. Yusuf el-Mervezî, ani bir şekilde öldü. Yerine, oğlu Yusuf vekaleten Ermeniye valiliğine geçti.
Bu senede İbrahim b. Münzir el-Hirabî, Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, Hedbe b. Halid el-Kaysî ve zayıf ravilerden biri ola Ebu Salt el-Herevî gibi tanınmış kişiler de vefat ettiler. [8]

Hicretin Îkiyüzotuzyedînci Senesi

Bu senede Ermeniye valisi Yusuf b. Muhammed b. Yusuf, oradaki büyük Ermeni komutanını yakalayıp halifenin naibine gönderdi. Onu yakalayıp gönderdikten sonra o bölgelere çok kar yağdı. Halk, toplanıp geldiler ve Yusuf un bulunduğu beldeyi kuşattılar. Yusuf, savaşmak için karşılarına çıkınca, onu ve beraberindeki Müslümanlardan büyük bir topluluğu öldürdüler. İnsanların çoğu soğuğun şiddetinden telef oldular.
Mütevekkil, meydana gelen bu feci durumdan haberdar olunca o mıntıkaların ahalisi üzerine Büyük Boğa'yı muazzam bir orduyla şevketti. Büyük Boğa oraya gitti ve Yusuf un bulunduğu şehri kuşatan ahaliden 30.000 kadarım öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Sonra Bos-ferrecan'a bağlı Elbak mıntıkasına gitti. Birçok bölgeleri katettikten sonra ülkeyi itaat altına aldı.
Bu senenin safer ayında halife Mütevekkil, mazlumların davalarına bakan Mutezile mezhebine mensub Kadı İbn Ebi Duad'a gazap- . landı. Onu bu görevden azletti. Yahya b. Eksem'i çağırdı. Onu başka-dılığa ve haksızlığa uğrayanların davalarını halletme işine (mezalim
mahkemesi) bakan mahkemenin reisliğine atadı.
Bu senenin rebiyülevvel ayında halife Mütevekkil, Kadı İbn Ebi Duad'm mallarına el konulmasını emretti. Oğlu Ebü'l-Velid Muham-med'i de, bu senenin rebiyülahır ayının üçünde cumartesi günü hapse attı. Mallarının müsadere edilmesini emretti. 120.000.000 dinarı ayrıca yirmi dinar değerindeki nefis mücevherleri müsadere edildi. Sonra 16.000.000 dirhem vermesi hakkında kendisiyle anlaşma cihetine
gidildi.
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Kadı İbn Ebi Duad, felç olmuştu. Sonra ailesi horlanarak Samarra'dan Bağdat'a sürgün edildi.
İbn Cerir'in rivayetine göre şair Ebü'l-Atahiye bu konuda şöyle bir şiir söylemiştir:

"Eğer doğru görüşe mensub isen, azmin de sağlam ise başarı yolundasın.
Fıkıh sana yeterlidir, eğer onunla kanaat edersen, Allah'ın kitabı
mahluktur demene gerek kalmaz.
Bu seni ne ilgilendirir! Teferruatla ilgili hükümleri dinin aslı bir araya getiriyor ki, o da fıkıhtır; ama cahillik ve ahmaklık olmasa!"
Bu senenin ramazan bayramında halife Mütevekkil, idam edilen Ahmed b. Nasr el-Huzaî'nin kesik başı ile gövdesinin bir araya getirilerek akrabalarına teslim edilmesini emretti. Bu olay üzerine insanlar çok sevindiler. Ahmed'in cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. Tabutunun tahtalarına el sürüyorlardı. Bu, cidden görülmesi gereken büyük bir gündü. Sonra insanlar, onun asılı bulunduğu ağacın yanına gittiler, bu ağaca da el sürmeye başladılar. Halk büyük bir heyecana kapıldı. Aynı zamanda çok sevinip mutlu oldular. Halife Mütevekkil, naibine mektup yazarak halkı bir insan için bu kadar aşırı derecede saygı göstermekten menetmesini istedi.
Daha sonra Mütevekkil, ülkenin her tarafına mektup göndererek kelam konularına dalmaktan ve Kur'ân'm mahluk olduğunu söylemekten insanların mene dilmelerini istedi. Kelam ilmini öğrenen kimselerin bu konuda konuşmamalarını emretti. Şayet kelamdan bahse-dilirse, edenlerin Ölünceye kadar zindana mahkum edileceklerini bildirdi. İnsanların ancak kitap ve sünnetle meşgul olmalarını, başka şeylerle meşgul olmamalarını emretti.
Sonra Mütevekkil, İmam Ahmed b. Hanbel'e saygı ve ikramını izhar etti. Bağdat'tan yanma gelmesini istedi. O da gidip halifeyle görüştü. Mütevekkil kendisine ikramda bulundu. Kıymetli armağanlar verilmesini görevlilere emretti, ama İmam Ahmed bunları kabul etmedi. Ona kendi kaftanlarından kıymetli bir kaftan giydirdi. İmanı
Ahmed utandığı için giydi, ama kendi evine gidince şiddetli bir şekilde üzerinden çıkarıp attı, ağlamaya başladı. Allah ona rahmet etsin.
Halife Mütevekkil ona kendi özel yemeğinden her gün gönderiyor ve İmam Ahmed'in bunları yediğini sanıyordu. Oysa İmam Ahmed yemek yemiyor, aksine o günlerde aç olarak visal orucu tutuyordu. Çünkü helal olduğuna inandığı bir yiyecek bulamıyordu. Fakat oğlu Salih ile Abdullah, kendisinin haberi olmadan gönderilen armağanları kabul ediyorlardı. Eğer Bağdat'a çabuk dönmemiş olsalardı, İmam Ahmed'in açlıktan ölmesinden korkulurdu.
Mütevekkil'in halifeliği zamanında sünnetin şanı gerçekten yükseldi. Allah onu affetsin. İmam Ahmed'e danışmadan hiçbir yöneticiyi tayin etmiyordu. İbn Ebi Duad'ın yerine Yahya b. Eksem'i başkadılı-ğa tayin ederken de İmam Ahmed'e danışmış ve onun olumlu görüşünü almıştı.
Yahya b. Ekseni, sünnet imamlarından ve insanların âlimlerin-dendi. Fıkhı ve hadisi tazim eder, sahabelerin kavline uyardı. Kendisi de Hibban b. Bişr'i Bağdad'm doğu yakası kadılığına; Süvvar b. Abdullah'ı ise batı yakası kadılığına tayin etmişti. Bu ikisi de tek gözlü idiler. İbn Ebi Duad'ın arkadaşlarından biri bu hususta şöyle bir şiir söylemişti:
"Büyük acaipliklerden sayılan iki kadı gördüm ki; Her biri dünyanın bir tarafında masaldı. Onların her biri körlüğü yarı yarıya paylaşmıştı; Aynen ülkenin iki tarafının kadılığını paylaştıkları gibi. Her birinin miras taksimi ve dinde hüküm vermek için, Başım (bilgisizlikten) salladığını görürsün. Onların her ikisi kaza işlerini iki tek gözlü ile açan, Yahya'nın ölümü ile başlayan zamanın fallarıdır."
Bu senenin yaz mevsiminde Ali b. Yahya el-Ermeni, gazaya gitti. Bu senede Hicaz valisi Ali b. İsa b. Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur, insanlara haccettirdi.
Bu senede Hatim el-Asam, Abdüla'lâ b. Hammad, Ubeydullah b. Muaz el-Anberî, Ebu Kamil Fudayl b. Hasan el-Cahderî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [9]

Hicretin İkiyüzotuzsekizinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Büyük Boğa, Tiflis şehrini kuşatma altına aldı. Öncü kuvvetlerinin başında Zeyrek et-Türk vardı. Tiflis valisi İshak b. İsmail karşı çıkıp onunla savaştı. Boğa, onu esir aldı, boynunun vurulmasını ve sehpaya asılmasını emretti. Ayrıca neftli bezlere ateş vererek şehrin birçok tarafını yaktı. Tiflis'in binalarının çoğu, çam ağacından yapılmış ahşap binalardı. Bu sebeple şehrin birçok yerleri yandı. 50.000 kadar insan ateşte yanarak can verdi. Bundan iki gün sonra yangın söndürülebildi. Çünkü çam ateşi kalıcı olmaz. Bundan sonra Boğa'nın askerleri şehre girdiler. Hayatta kalanları esir aldılar, mallarını ve davarlarını yağmaladılar. Bundan sonra Boğa, Tiflislilerle işbirliği içinde bulunan diğer şehirlerin üzerine gitti. Ermeniye valisi Yusuf b. Muhammed b. Yusuf u öldürenlerden intikam aldı. Bu işe cür'et edenleri şiddetle cezalandırdı.
Bu senede 300 kadar süvari Frank askeri, Dimyat tarafından Mısır'a hücum edip ansızın şehre girdiler. Halkın bir kısmını öldürdüler. Büyük Cami'yi ve minberini yaktılar. 600 kadar kadını esir aldılar. Bu kadınlardan 125'i Müslüman, diğerleri ise Kıpti idi. Cidden çok miktarda mal, eşya ve silah aldılar. Halk, bunların karşısında çil yavrusu gibi dağılıp çeşitli yerlere gittiler. Bunların esir aldıklarından daha fazla sayıda insan Tenis gölünde boğuldu. Franklar daha sonra Hamiye'ye döndüler.- Karşılarına çıkan kimse olmadı. Nihayet kendi ülkelerine döndüler. Allah onlara lanet etsin.
Bu senede Ali b. Yahya el-Ermenî, Bizans'a, gazaya gitti. Daha önceki senenin hac emiri, bu yıl da insanlara haccettirdi.
Bu senede büyük İslâm âlimlerinden ve meşhur müctehidlerden-biri olan İshak b. Raheveyh, Hanefi fıkıhçısı Bişr b. Velid

Talun b. Abbad, Muhammed b. Bekkar b. Zeyyad, Muhammed b. Cürcanî ve Muhammed b. Ebi Sırri el-Askalanî gibi meşhu şahsiyetler vefat ettiler. [10]

Hicretin İkiyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Mütevekkil, farklı giysiler giymeleri hususunda zimmilere daha ağır ve şiddetli davrandı. İslâm döneminde yapılan kiliselerinin yıkılmasını emretti.
Bu senede halife Mütevekkil, Ali b. Cehm'i Horasan'a sürgün etti.
Bu senede Hristiyanların paskalyadan önceki pazar günü şaa-neyn denilen ve Hz. İsa (a.s.)'nm Kudüs'e girişinin anıldığ bayramları ile nevruz günü aynı güne tesadüf etti. Bu iki bayram bu senenin zilkade ayının 20. pazar gününe denk geldi. Hristiyanlar, İslâm tarihinde bu seneden başka bu iki bayramın aynı günde bir araya gelmediğini iddia ettiler.
Ali b. Yahya el-Ermenî, bu sene de Bizans'a gazaya gitti. Bu senede yine Mekke valisi Abdullah b. Muhammed b. Davuc insanlara haccettirdi.
İbn Cerir dedi ki: «Bu senede Ebü'l-Velid Muhammed b. Kadı Ah-med b. Ebi Duad el-Eyadi el-Mutezilî vefat etti.»
Ben derim ki: Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Davud b. Reşid, Şamlıların müezzini Safvan b. Salih, Malik fıkıhçısı ve meşhur âlimlerden biri olan Abdülmelik b. Habib, tefsir ve meşhur "Müsned"in sahibi Osman b. Ebi Şeybe Muhammed b. Mehran er-Razî, Mahmud b. Gaylan ve Vehb b. Nüfeyh de vardır.
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler içerisinde Ahmed b. Asım el-Antakî de vardır: [11]

Ahmed B. Asım El-Antakî

Ahmed b. Asım el-Antaki Ebu Ali. Vaizdi, zahidti. Büyük abid ve zahidlerden biriydi. Zühdle ilgili güzel sözleri vardır. Kalplerin muamelesine dair güzel açıklamaları olmuştur, Ebu Abdirrahman es-Sü-lemî'nin ifadesine göre Ahmed b. Asım; Haris el-Muhasibî ve Bişr el-Hafî gibi zahidlerin sınıfındandir. Ebu Süleyman ed-Daranî, ferasetinin keskinliğinden ötürü ona "Kalplerin casusu" demişti.
Ahmed b. Asım, âmâ Ebu Muaviye'den rivayetlerde bulunmuş olup onun sınıfındadır. Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Mahmud b Halid, Ebu Zür'a ed-Dımışkî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.
Ahmed b. Ebi'l-Havarî'nin rivayetine göre Ahmed b. Asım el-Antakî, Hişanı b. Hassan'm şöyle dediğini nakletmiş tir:
«Hasan-ı Basrî'nin yanına gittim. Oturmaktaydı, vakit seher vaktiydi. Kendisine şöyle dedim: "Ey Said'in babası! Senin gib biri bu vakitte ne diye otursun?" Hasan-ı Basrî bana şu cevabı verdi: "Abdest aldım, namaz kılmak istedim, ama nefsim bana karşı geldi. İlla da uyumak istedi. Ben de uyumamaya çalışıyorum, işte onun için oturuyorum."»
Ahmed b. Asım'ın şu güzel sözlerini de nakletmekte yarar görüyorum:
"Kalbini düzeltmek istersen, önce organlarını muhafaza et.
Gönlü serinleten ganimetlerden biri şudur ki, baki kalan ömrünü düzelt, geçen günahlarını böylece affettir.
Azıcık yakını bir inanç, kalpteki bütün şüpheleri çıkarıp atar. Azıcık bir şüphe, kalpteki bütün yakını inancı söküp atar.
Allah'a karşı içi karanlık olandan daha korkunç birini bilmiyorum.
Dünyanda senin en hayırlı arkadaşın kederdir, o seni dünyadan koparıp ahiretine kavuşturur."
Ahmed b. Asım'ın şu güzel şiirleri de vardır:
"Niyetlendim ama azmetmedim; eğer doğru biri olsaydım, Azmederdim, fakat sütten kesilmek çocuğa zor gelir. Aklım ve kesin bir inancım olsaydı, Doğru yoldan sapmazdım.
Eğer doğru yola koyulmaktan başka bir arzum olsaydı, Sağlam inancım ve aklım olduğunda yine doğru yoldan sapmazdım.
Ama kaderlerden nasıl uzaklaşabilirim?"
"Şaşkın ve müterediddit halde kaldık.
Doğruluğu istiyoruz ama onun yolunu bulamıyoruz.
Heveslere muhalefet etmek bize zor geliyor.
Birçok yerde doğruluk kayboldu.
Öyle ki, bugün doğruluğu tasvir etmek için bile bir delil bulamıyoruz.
Korkulu bir kimseyi göremiyoruz, korku ise bizden ayrılmıyor.
Söylediği söze gerçekten sahip çıkan doğru bir kimseyi de göremiyoruz."
"Rahat ol, kederlenme; her işin bir sonu vardır.
Üzerindeki keder bulutlarını bırak, onlar açılıp gider.
Her kederin sonunda bir rahatlama vardır.
Her sıkıntı daraldıkça genişler.
Bela her ne kadar uzun sürse bile;
Ölüm onu keser ya da kendiliğinden kopup gider."

Hafiz İbn Asakir, Ahmed b. Asım el-Antaki'nin biyografisini uzun uzadıya anlatmış, ama vefat tarihini bildirmemiştir. Ben onun vefat tarihini burada yaklaşık bir şekilde anlattım. Doğrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin İkiyüzkırkıncı Senesi

Bu senede Humuslular, eşraftan bir adamı öldürdüğünden ötürü valileri Ebü'1-Gays Musa b. İbrahim er-Rafikî'ye karş saldırıya geçtiler. Adamlarından bir kısmını öldürerek valiyi Humus dışına çıkardılar. Mütevekkil de Humuslulara yeni bir vali gönderdi. Valinin beraberindeki elçiye: "Eğer kabul ederlerse ne âlâ. Aksi takdirde durumu bana bildir." dedi. Humuslular, atanan yeni valiyi kabul ettiler. O da onlara hayret verici muamelelerde bulundu ve onları son derece tahkir etti.
Bu senede halife Mütevekkil, Yahya b. Eksem'i başkadılıktan azlederek 80.000 dinar tutarındaki malına el koydu. Ayrıca Basra'daki birçok arazilerini de elinden aldı. Yerine başkadılığa (kadi'l-kudatlı-ğa) Cafer b. Abdülvahid b. Cafer b. Süleyman b. Ali'yi tayin etti.
İbn Cerir dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında Ahmed b. Ebi Duad, oğlundan yirmi gün sonra vefat etti.» Şimdi onun biyografisini verelim: [13]

Ahmed B. Ebi Duad

Babası Ebu Duad'ın asıl adı Ferec'di. Da'mi olduğu da söylenir. Sahih rivayete göre Ebu Duad, onun hem adı hem de künyesiydi. İyad kabilesindendi. Mutezile mezhebine mensuptu.
İbn Hallikan, onun nesebini şöyle nakletmiştir: Ebu Abdillah Ahmed b. Ebi Duad Ferec b. Cerir b. Malik b. Abdullah b Abbad b. Sel-lam b. Abdi Hind b. Abdi Necm b. Malik b. Feyz b. Men'a b. Bürcan b. Devs el-Hüzeli b. Ümeyye b. Huzeyfe b Züheyr b. İyad b. Ed b. Maad b. Adnan.
Hatib Bağdadî dedi ki: «İbn Ebi Duad, Mutasını'm, sonra Vasık'ın zamanlarında kadi'l-kudatlık yaptı. Cömertlik ve el açıklıkla nitelenmişti. Güzel ahlak sahibiydi, edepli bir insandı. Şu var ki o, Cehmiye mezhebine mensub olduğunu ilan etti. Sultan onu, Kur'ân'ın mahluk olduğu ve Allah'ın ahirette görülmeyeceği hususunda insanları imtihan etmekle görevlendirdi.»
Solî dedi ki: «Bermekilerden sonra onun kadar halife tarafından ikram gören başka bir kimse yoktu. İnsanları Kur'ân'ın mahlukluğu ve Allah'ın ahirette görülmeyeceği safsatasında sıkıntıya sokmuş olmasaydı, bütün insanlar onun etrafında toplanırlardı.»
Anlatıldığına göre Ahmed b. Ebi Duad hicretin 160. senesinde doğmuştur. Yahya b. Eksem'den yirmi yaş daha büyüktü.
İbn Hallikan'm ifadesine göre Kinnesrin şehrindendir. Babası tacirdi, Şam'a gelip giderdi. Sonra Irak'a uğramaya başladı. Oğlu Ah-med'i beraberinde Irak'a götürdü. Orada ilimle meşgul oldu. Vasıl b. Ata'nın arkadaşlarından Heyyac b. Alâ es-Sülemî'nin sohbetine katıldı. Ondan dersler almaya başladı. İşte böylece Mutezile mezhebinin esaslarını ondan aldı. Anlatıldığına göre o, Kadı Yahya b. Eksem'le de bir arada bulunur, ondan ilim tahsil ederdi.
İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı kitabında onun biyografisini uzun uzadıya nakletmiştir.
Şairlerden biri Ahmed b. Ebi Duad'ı Överek onun hakkında şöyle
demiştir:
"Rasûlullah ve halifeler bizdendir, Ahmed b. Ebi Duad da bizdendir."
Bir başka Şair de ona şu reddiyeyi yazmıştı:
"Nizarlılara karşı övünenlere de ki: Onlar yeryüzünde kulların
efendileridirler.
Rasûlullah ve halifeler bizdendir. Beni İyad'ın veledi zinalarından uzağız. Ahmed b. Ebi Duad'ın fikirlerini benimserlerse, İşte o zaman İyad bizden değildir."
Kadı Ahmed b. Ebi Duad, bu şairin kendisini hicvettiğini duyunca: "Eğer cezalandırmayı nahoş bir hareket olarak görmüş olmasaydım bu şairi, hiç kimsenin şimdiye kadar cezalandırmadığı bir şekilde cezalandırırdım." dedi ve şairi affetti.
Hatib Bağdadî, Cerir b. Ahmed b. Ebu Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ahmed b. Ebi Duad, namaz kılacağı zaman ellerini semaya kaldırıp Rabbino hitab eder ve şöyle derdi:
"Sen zayıf bir sebep değilsin,
İşler ancak kuvvetli sebeplerle başarılır.
Bu gün sana ihtiyacımız vardır.
Tabip ancak sancılı saatlerde davet edilir."»
Tbnkesîr
Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre şair Ebu Temraam, bir gün Ah-med b. Ebi Duad'ın yanma gitmişti. Ahmed ona şöyle demişti: -- Öyle sanıyorum ki beni kınayacaksın.
- Kişi ancak bir tek ferdi kınayabilir, oysa sen bütün insanlıksın.
- Bunu da nereden çıkarıyorsun?

- Şair Ebu Nevvas'ın şu sözünden çıkarıyorum:
"Bütün âlemi bir kişinin vücudunda toparlamak ve bir araya getirmek Allah'ın yapamayacağı bir iş değildir."
Yine şair Ebu Temmam, bir gün Ahmed b. Ebi Duad'i şu sözlerle övmüştü:
"Ahmed b. Ebi Duad'ın iyilik, ve ihsanları,
Zamanın bütün üzüntülerini ve kötülüklerini unutturdu.
Ülkenin her neresine sefer yapacak olursam,
Ey Ahmed, bineğimdeki azıkların senin cömertliğinin sayesinde elde edilmiştir.
Senin hakkında çok güzel zanlarım ve ümitlerim vardır. Her ne kadar muzdarip ve müteredded bir şekilde ülkenin bazı yerlerine yolculuğa çıksam da..."
Ahmed b. Ebi Duad, Şair Ebu Temmam'a bu şiiriyle ilgili olarak "Bunu sen kendi düşüncenin ürünü olarak mı söyledin, yoksa başkasından mı esinlendin?" diye sordu. Ebu Temmam şöyle dedi: "Bu şiir tamamen bana aittir. Yalnız Ebu Nüvas'ın şu sözlerinden esinlendim:
"Şayet bir gün sürç-i lisan ederek bir başkasını övecek olursam; Bilesin ki, övmek istediğim, sensin."
Muhammed b. Solî dedi ki: Şair Ebu Temnıam'm, Ahmed b. Ebi Duad'a yaptığı methiyelerin en seçkinlerinden biri de şudur:
"Ey Ahmed! Hasedçiler çoktur,
Alicenâb kimselerin sayımı yapılacak olursa senin bir benzerin ve dengin yoktur.
Öyle bir makama oturdun ki; faziletlisin, herkesten öndesin, şerefe ve çok eskiye dayalı övünce sahip olan gururlu birisin.
Bütün zengin veya yoksul herkes göğe yükselseler bile sana muhtaçtırlar.
Her taraftan şeref gelip sende son bulur, senin bir adım dahi ötene gidemez.
Sen İyad kabilesinin dolunayısın, bunu onlar da inkar etmiyorlar. İyad kabilesinin fertleri de halk için birer dolunaydırlar.
Tevazuundan ötürü sana emir denilmesini istemedin; Oysa emir diye çağırılanların emirisin sen. Bütün eller sana açılıp bir şeyler ister senden. Bütün yükseklikler de hep seni gösterir."
Ben derim ki: Şair, bu beyitlerde çok büyük hatalar yapmış, aşın mübalağalara yönelmiştir. Bu şair böylesine zayıf, miskin, sapık ve saptırıcı bir mahluk hakkında ancak makam olarak Cehennem'i düşünmeliydi.
İbn Ebi Duad, bir gün adamın birine şöyle demiş:
- Niçin benden birşey istemiyorsun?
- Eğer senden birşey isteyecek olsaydım sana bu dostluğun bedelini de ödemem gerekirdi.
- Doğru söyledin.
Böyle dedikten sonra Ahmed b. Ebi Duad o adama 5.000 dirhem para göndermişti.
İbn Arabî dedi ki: «Adamın biri Ahmed b. Ebi Duad'dan kendisini bir bineğe bindirmesini istemiş, Ahmed de kölesine şu emri vermişti: "Ey köle; şu adama bir deve, bir katır, bir beygir, bir at ve bir de cariye ver." Kölesine bu emri verdikten sonra kendisinden deve isteyen adama şöyle demişti: "Eğer sana verilmesini emrettiğim bu hayvanlardan başka bir binek çeşidi bulunduğunu bilseydim onu da sana verirdim."»
Hatib Bağdadî, Ahmed b. Ebi Duad'ın cömertliğine, fesahatma, edebiyatına, yumuşak huyluluğuna ve ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamada gayretli ve çabuk davranışına, halifeler nezdindeki makamının yüksekliğine delâlet eden haberleri, bir cemaatten senetleriyle birlikte rivayet etmiştir.
Muhammed el-Mehdi b. Vasık'tan rivayet olunduğuna göre; adamın biri bir gün Vasık'ın huzuruna girip selam vermiş, Vasık ise selamını almamış, aksine ona şöyle demişti:
- Allah seni salim kılmasın.
- Ey müminlerin emiri! Hocan seni ne kötü terbiye etmiş? Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuş: "Size bir selam verildiği zaman, ondan daha iyisiyle selam verin veya aynıyla ona mukabele edin." (en-Nisâ, 86.) Sen bana selamımdan daha güzeli ile mukabele etmediğin gibi aynıyla da mukabelede bulunmadın.
Orada hazır bulunan Kadı Ahmed b. Ebi Duad, halife Vasık'a:
- Ey mü'minlerin emiri, bu adam kelamcıdır, deyince Vasık:
- Onunla münazara yap, dedi.
Ahmed b. Ebi Duad, o adama şöyle sordu:
- Ey şeyh, Kur'ân hakkında ne dersin? Kur'ân mahluk mudur değil midir?
- Sen bana insaflı davranmadm. Benim sana sormam gerekir.
- Sor bakalım.
- Senin bu söylediğin şey hakkında Rasûlullah, Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali de bilgi sahibiydiler. Onlar senin bu dediğini bilmiyorlar mıydı yoksa?
- Evet bilmiyorlardı.
- Demek ki, sen onların bilmediklerini biliyorsun öyle mi? Adamın bu cevabı karşısında Kadı Ahmed.b. Ebi Duad utandı ve sustu. Sonra da şöyle dedi:
- Beni affet. Gerçekten onlar biliyorlardı.
- Peki, senin insanları Kur'ân'ın mahlukluğunu kabule davet ettiğin gibi onlar niye davette bulunmadılar? Yoksa onlara yeterli

olan bilgi sana yeterli olmadı mı?
Kadı Ahmed utandı, sustu. Halife Vasık o adama 400 dinar kadar ödül verilmesini görevlilere emretti- Fakat adam, verilen bu ödülü kabul etmedi.
Mehdi dedi ki: «Babam eve geldi. Sırtüstü uzandı ve o adamın söylediği; "Onlara yeterli olan bilgi sana yeterli olmadı mı?" sözü kendi kendine tekrarlamaya başladı. Sonra adamı serbest bıraktı, ona 400 dinar para verip kendi memleketine gönderdi. Bundan sonra Kadı Ahmed b. Ebi Duad, babamın gözünden düştü. Artık onu bu konuda başkalarını imtihan etmekle görevlendirmedi.»
Sa'leb, Ebu Haccac el-Arabî'nin Kadı Ahmed b. Ebi Duad hakkında şöyle bir şiir söylediğini rivayet etmiştir:
"Ey İbn Ebi Duad, dini başaşağı çevirdin.
Sana uyanlar nıürted oldular.
Rabbinin kelamının mahluk olduğunu iddia ettin.
Senin Rabbin nezdinde buluşacağın bir gün yok mudur?
Kur'ân, Allah'ın kelamıdır. Onu kendi ilmi ile;
Cebrail vasıtası ile kulların en hayırlısına indirdi.
Senin kapına konuk olan kişi,
Çölde azıksız olarak mola veren kişi gibidir.
Ey İbn Ebi Duad!
"Ben İyadlı bir adamım" demekle ahmaklık ettin."
Hatib Bağdadî, Muhammed b. Yahya es-Solî'den rivayet etti ki; şairin biri Ahmed b. Ebi Duad'ı şu şiiriyle hicvetmiştir:
"Eğer sen doğru bir görüşe sahip olsaydın, Azmin de sağlam olsaydı başarılı olurdun..."
Bu şiir, önceki kısımlarda da nakledilmişti.
Hatib Bağdadî, Ahmed b. Muvaffak'tan Yahya el-Cela'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Vakifilerden bir adam, Kur'ân'ın mahluk olup olmadığı hususunda benimle münazara yaptı. Hoşuma gitmeyen sözler sarfetti. Akşam olunca karımın yanına gittim. Önüme akşam yemeği koydu, ama bir-şey yiyemedim, sonra uyudum. Rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'ı, Büyük Canii'de gördüm. İçeride iki ders halkası vardı. Birinde Ahmed b. Hanbel ile arkadaşları, diğerinde de Kadı Ahmed b. Ebi Duad ders veriyorladı. Rasûlullah, Kadı Ahmed b. Ebi Duad'm halkasını göstererek: "Kafirler onları inkar ederlerse..." ayetini okudu. Sonra İmam Ahmed b. Hanbel ve arkadaşlarının bulunduğu ders halkasını göstererek: "İnkar etmeyecek bir milleti onlara vekil kılarız." (ei-Enâm, 89.) ayet-i kerimesini okudu.»
Adamın biri dedi ki: «Rüyada bir kimsenin: "Bu gece Kadı Ahmed b. Ebi Duad öldü!" dediğini gördüm. Kendisine: "Onun ölüm sebebi neydi?" diye sorduğumda bana şu cevabı verdi: "Cenâb-ı Allah'ı kızdıracak bir iş yaptı ve Cenâb-ı Allah da yedi kat göğün üzerinden ona
gazaplandı!"»
Bir başkası dedi ki: «Ahmed b. Ebi Duad'm öldüğü gecede büyük bir ateşin uğuldadığını ve o ateşten alev çıktığını gördüm. Bu nedir, diye sordum. Bana: "Bu ateş, Kadı Ahmed b. Ebi Duad için tutuşturuldu" denildi.»
Kadı Ahmed b. Ebi Duad, bu senenin muharrem ayının bitimine yedi gün kala cumartesi günü Öldü. Cenaze namazını oğlu Abbas kıldırdı. Bağdat'taki evine defnedildi. Seksen yaşındaydı. Ölmeden dört sene önce Cenâb-ı Allah onu felç hastalığıyla müptela kıldı. Ölünceye kadar kımıldayamayacak şekilde yatağında kaldı. Yiyecek ve içeceklerin lezzetinden, cinsel ilişkinin tadından ve diğer bazı arzulardan
mahrum kaldı.
Hasta yatıyorken adamın biri yanma gitti. Ona; "Vallahi seni ziyarete gelmedim, yalnız gebereceğin için seni teselli etmeye geldim ve hapis cezasından daha ağır bir ceza olan vücudun krmıldayamaz hale gelişi gibi bir hastalığa seni müptela kıldığından ötürü Allah'a hamd ediyorum." dedi. Sonra beddua ederek Allah'ın, onun hastalığını arttırmasını ve içinde bulunduğu kötü durumu hafifletmemesini dileyerek yanından çıkıp gitti. Bu da onun hastalığım daha da arttırdı.
Ölmesinden bir sene önce, kendisinden çok miktarda para alınıp müsadere edildi. Şayet işkenceye dayanabilecek durumu olsaydı hali-
fe Mütevekkil ona işkence de edecekti.
İbn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Ebi Duad, hicretin 160. senesinde doğdu.»
Ben derim ki: Bu duruma göre Ahmed b. Ebi Duad, İmam Ahmed b. Hanbel'den de Yahya b. Eksem'den de yaşlıdır. Yahya b. Eksem ki, İbn Hallikan'ın ifadesine göre onu halife Me'mun ile tanıştırmış, böylece o, Me'mun'un yanında itibar sahibi olmuştu. Me'mun, onu kardeşi Mutasım'a tavsiye etmiş, bu tavsiye üzerine Mutasım da onu kadılığa ve haksızlığa uğrayan insanların haklarını teslim eden mahkemenin reisliğine atamıştı. Vezir İbn Zeyyad ona öfke duyardı. İkisinin arasında rekabet ve hicivleşme cereyan etmişti. Halife ona danışmadan hiçbir işe kesin karar vermezdi. İbn Eksem, kadılıktan azledildi. Yerine Ahmed b. Ebi Duad atandı. İşte bundan sonra Kadı Ahmed b. Ebi Duad, insanlara zulümler yaptı. Fitne kapılarının açılmasına neden oldu.
Sonra İbn Hallikan, Kadı Ahmed b. Ebi Duad1 n felç olduğunu ve kendisinden epey miktarda mal ve paranın müsadere edildiğini, oğlu Ebü'l-Velid ftluhammed'den de 1.200.000 dinarın müsadere edildiğini ve onun, babasından bir ay önce vefat

ettiğini anlatmıştır.
İbn Asakir'e gelince; o, Kadı Ahmed b. Ebi Duad'ın biyografisini bütün tafsilatıyla uzun uzadıya anlatmış ve güzel açıklamalarda bulunmuştur. Ahmed b. Ebi Duad; edebiyatçı, fesahatti, âlicenâb, cömert, övgüye layık bir kimse olup, vermeyi vermemeye tercih ederdi. Mal dağıtmayı biriktirmeye yeğlerdi.
İbn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Ebi Duad, bir gün bazı arkadaşlarıyla otururak halife Vasık'ın gelmesini bekliyormuş. O esnada Ahmed b. Ebi Duad şöyle demiş:
- Şu iki beyit benim çok hoşuma gidiyor;
"Benim öyle bir bakışım var ki, eğer bakış nedeniyle dişiler gebe kalsalardı benim bu bakışımdan ötürü bir kadın benden gebe kalırdı.
Ve o kadın dokuz ay sonra bir çocuk doğursaydı, bilesiniz ki o çocuk benim sulbümden olacaktı!"
Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında tanınmış fıkıh-çılardan Ebu Sevr İbrahim b. Halid el-Keibî vardı. İmam Ahmed b. Hanbel: "Bizim nazarımızda o, Sevrî'nin derecesinde bir fıkıhçıdır." demiştir.
Bu senede tarih âlimlerinden Halife b. Hayyat, Süveyd b. Sa'd el-Hadnanî, Süveyd b. Nasr, tanınmış Maliki fıkıhçılarından ve Sahnun lakabıyla bilinen Ebü's-Selam b. Said, Abdülvahid b. Gıyas, imamların ve sünnetin şeyhi Kuteybe b. Said, Abdullah b. Tahir'in katibi ve şairi olup lügat ilminden iyi anlayan, lügatla ilgili çeşitli eserleri bulunan Ebu Umeysil Abdullah b. Halid gibi meşhur şahsiyetler de bu senede vefat ettiler.
Ebu Umeysil, Abdullah b. Tahir'i şu şiirinde övmüştü:
"Ey sıfatlarının Abdullah'ın sıfatları gibi olması için uğraş veren kişi, sus ve dinle:
Sana bazı hususlarda öğüt vereceğim ki, o öğütlere meraklıları yönelirler. Bunlara kulak ver ya da bir tarafa at:
Doğru sözlü ol, iffetli ol, iyiliksever ol, sabırlı ol, mütehammil ol.
Bağışlayıcı ol, iyiliğe karşı iyilikle mukabelede bulun, insanlara idare-i maslahatla muamele et, yumuşak huylu ol, şecaatli ol.
Lütufkar ol, yumuşak davran, insanlara süre tanı, merhametli ol ve ağırbaşlı davran.
Akıllı ol, ciddiyetli davran, himayekar ol, başkalarının yükünü omuzlan ve başkalarını savun.
Sana nasihat verdim, eğer kabul edersen.
Böylece geniş ve doğru yola kavuşmuş olursun." [14]

Sahnun El-Malikî

Adı, Ebu Said Abdüsselam b. Said b. Cündeb b. Hassan b. Hilal b. Bekkar b. Rebia et-Tenühî olup "Müdevvene" adlı eseri sahibidir. Aslı Humus şehrindendir. Babası, askerleriyle birlikte onu Mağrib ülkesine götürdü. Orada ikamet etti. Mağrib ülkesinde Maliki mezhebinin reisliği kendisinin eline geçti. Ali b. el-Kasım'dan fıkıh öğrendi. Şöyle ki: İmam Malik'in arkadaşı Esed b. Furat, Arap beldelerinden Mısır ülkesine geldi. Orada Abdurrahman b. Kasım'ı bulup ona birçok soruları sordu. O da bu sorularını cevapladı. Bu cevapları aklında tutup Mağrib ülkesine gitti, Sahnun da bu cevapları ondan alıp istinsah etti. Sonra Mısır'a, İbn Kasım'm yanına geldi. Ona tekrar bazı sorular sordu, sorularının üzerine ilaveler yaptı. Esk sorularından bazılarını yinelemedi. Yeni bilgiler alarak geri döndü. Sahnun, bunları da bir tertip halinde kayda geçirdi. Mağrib ülkesine döndü. Onunla birlikte İbn Kasım, Esed b. Furat'a bir mektup yazarak bu nüshasının Sahnun'unki ile karşılaştırmasını bazı düzeltmeler yapmasını istedi, ama Esed bunu kabul etmedi. Bu nedenle İbn Kasım, Esed b. Furat'a beddua etti. O da bu kitabından yararlanamadı. Sonra Sah-nun'un yanına gitti. O, "Müdevvene" adlı eserini hazırladı. Zamanının ahalisinin reis oldu. Kayrevan'da kadılık makamına geçti ve bu senede seksen yaşında vefat edinceye kadar kadılık görevinde kaldı. Allah ona ve bize rahmet etsin. [15]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/509-516.
[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/516-520.
[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/520-521.
[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/521-523.
[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/523-524.
[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/524-527.
[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/527-528.
[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/528.
[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/528-530.
[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/530-531.
[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/531-532.

[12] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/532-533.

[13] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/534.

[14] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/534-541.

[15] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/541.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com

Hicretin İkiyüzkırkbirînci Senesi
İmam Ahmed B. Hanbel
İmam Ahmed B. Hanbel'in Takvası, Zühdü Ve Uzleti
Mülk, 30.)»
İmam Ahmed B. Hanbel'in Uğradığı Mihnetler
Begavî dedi ki: Bu sözleri dinleyen İmam Ahmed'in şöyle dediğini işittim: "Allah'ım, bizden razı ol."»
İmam Ahmed B. Hanbel'in Mutasım'ın Huzurunda Dövülmesi
Diğer İmamların İmam Ahmed B. Hanbel'e Övgüleri
Mihnetten Sonra İmam Ahmed B.Hanbel'in Durumu
İmam Ahmed B. Hanbel'in Vefatı
İmam Ahmed B. Hanbel Hakkında Görülen Rüyalar
Sahih hadiste şöyle buyurulmuştur:
Hicretin İkiyüzkırkikînci Senesi
Ebu Hassan El-Ziyadî

Hicretin İkiyüzkırkbirînci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ya da cemaziyelahir ayında Humuslu-lar yine valileri Muhammed b. Abdeveyh'e saldırdılar. Onu öldürmek istediler. Humuslu Hristiyanlar da bu hususta Müslüman halka destek verdiler. Vali, bu durumu bir mektupla halifeye bildirdi. Halife de ona yazdığı cevabi mektubunda asilere karşı direnmesini emretti. Ayrıca Dımışk valisine bir mektup yazarak, kendi askerlerinden bir kısmını Humus valisine takviye olarak göndermesini emretti. Humus valisine yazdığı mektubunda; Humuslulardan şer ve fesatlarıyla meşhur olmuş üç kişinin ölünceye kadar kırbaçlatılmasın^ sonra şehrin kapılarında asılmalarını, yirmi Humuslunun da üçyüzer kırbaç vurularak cezalandırılmalarım ve zincirlere vurularak Samarra'ya gönderilmelerini, Humus'taki bütün Hıristiyanların da sürgün edilmelerini, Büyük Cami bitişiğindeki büyük kiliselerinin yıkılıp camiye katılmasını emretti. Valiye, 50.000 dirhem, kendisine destek veren komutanlara da kıymetli armağanlar verilmesini emretti. Vali, halifenin bu hususta ki emirlerini yerine getirdi.

Bu senede halife Mütevekkil Alallah, Bağdat eşrafından. İsa b. Cafer b. Muhammed b. Asım adında birine, Öldürücü darbele vurulmasını emretti. Adam, 1.000 kırbaç yiyince can verdi. Bunun sebebi de şuydu: Onyedi kişi, Bağdat'ın doğu yakasının kadısı nezdinde şahitlik yaparak İsa b. Cafer'in; Hz. Ebu Bekir, Ömer, Aişe ve Hafsa'ya sövdüğünü söylediler. İsa'nın durumu halifeye arzedildiğinde halife, Bağdat valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir b. Hüseyin'e mektup yazarak İsa b. Cafer'e halkın huzurunda sövme haddinin tatbik edilmesini, sonra ölünceye kadar onun kırbaçlatılmasını, öldükten sonra cenaze namazı kılınmaksızm Dicle nehrine atılmasını emretti ki, inat ve ilhad ehli kafirler bu durumu görüp kötülüklerinden ve küfürlerinden caysınlar. Vali de halifenin bu emrini İsa b. Cafer'e tatbik etti. Allah İsa'yı kahretsin ve ona lanet etsin. Böyle biri eğer Hz. Aişe'ye iftirada bulunmuşsa kafir olur. Bu hususta icma vardır. Fakat Peygamber Efendimizin diğer zevcelerine iftirada bulunmuşsa kafir olup olmadığı hususunda iki kavil ileri sürülmüştür. Sahih kavle göre yine kafirdir. Çünkü iftira ettiği hatunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'ın zevceleridir ki, Allah onlardan razı olsun.

İbn Cerir dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayının birinci gecesi olan perşembe gecesinde Bağdat'ta, yıldızların sağa sola kaydıkları görüldü.»

Yine bu senenin ağustos ayında Bağdat'ta şiddetli şekilde sağanak yağmurları yağdı.

Bu senede birçok hayvan, özellikle sığırlar öldü.

Bu senede Bizanslılar, Ayn-ı Zerde'ye hücum edip oradaki Zutları esir aldılar. Kadınlarını, çocuklarını ve bineklerini ele geçirdiler.

Bu senede Tarsus'ta, kadi'l-kudat Cafer b. Abdülvahid'in huzurunda, halifenin bu konudaki iznine dayanılarak Müslümanlar ile Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Halife bu iş için İbn Ebi'ş-Şe-varib'i görevlendirmişti. Bizanslılar'ın elinde 785 erkek ve 125 kadın esir vardı. İmparatorun mel'un annesi Tedvire, elinde bulunan ve sayıları 20.000'i bulan Müslüman esirlere Hristiyanlık dinini teklif etmiş, kabul etmeyen Müslüman esirleri öldüreceğini söylemişti. Bunlardan 12.000'ini öldürdü. Bir kısmı da Hristiyanlık dinini kabul etti. Geride, kadın erkek olarak 900 kadar Müslüman esir kalmıştı.

Bu senede Becceliler, Mısır'daki Müslümanlara hücum ettiler. Bu güne kadar Becceliler Müslümanlara saldırmamışlardı Çünkü iki taraf arasında ateşkes antlaşması vardı. Fakat bu sene antlaşmayı bozdular ve muhalefetlerini açığa vurdular.

Becceliler, Mağrib ülkesindeki Sudanlılardan bir gruptular. No-beliler, Şenunlular, Zağrirliler, Yeksumlular da böyleydiler. Bunların ülkelerinde altın madenleri ve mücevher yatakları vardı. Bunlar, her sene Mısır'a bu madenlerden bir miktar verirlerdi. Fakat halife Mütevekkil başa geçince bunlar, vermekle yükümlü oldukları altın ve mücevherleri birkaç sene müddetle ödemediler. Mısır valisi ve Kavse-re adıyla tanınan aynı zamanda Hadi'nin azatlısı olan Yakup b. İbrahim el-Bazgisî, bu durumu halife Mutevekkü'e bir mektupla bildirdi.

Halife Mütevekkil, buna çok öfkelendi ve durum hakkında ümera ile müşavere yaptı. Komutanlardan biri şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Becceliler deve sahibi ve çölde yaşayan kimselerdir. Ülkeleri de bizden çok uzakta ve susuz bir yerdir. Oraya gidecek askerlerin orada kalabilmeleri için beraberlerinde yiyecek ve su götürmeleri zorunludur." Adamın bu sözleri, halifeyi oraya asker sevketmekten vaz-geçirdi. Daha sonra halife, Beccelilerin Said taraflarına hücum ettiklerini duydu. Mısırlılar, çoluk çocuklarına bunların zarar vermelerinden korktular. Bunun üzerine halife Mütevekkil, oraya göndermek üzere

Muhammed b. Abdullah el-Kummî'ye bir askeri birlik hazırladı. Onu, Beccelilerin diyarına komşu olan mıntıkaların valiliğine atadı. Sonra Mısır'da görevli valilere mektuplar yazarak Muhammed b. Abdullah'ın ihtiyaç duyduğu yiyecek ve diğer şeylerin temin edilmesini emretti.
Yapılan hazırlıklar tamamlandıktan sonra Muhammed b. Abdullah el-Kummî, 20.000 süvari ve piyadeyle Becce ülkesine girdi. Erzakını da beraberindeki yedi gemiyle oraya götürdü. Muhammed b. Abdullah, orada bulunan Müslüman askerlere, kendisinin Becce ülkesinin ortalarına ulaşması anında yanına gelmelerini emretti. Sonra ül-kelerine girdi. Maden yataklarının yanından geçti. O esnada askerleri, Muhammed b. Abdullah'mkinden kat kat fazla olan Becce hükümdarı Ali Baba, putperest askerleriyle birlikte Muhammed'in karşısına çıktı.
Hükümdar Ali Baba, erzakları tükensin sonra da Müslümanları elleriyle yakalasın diye oyaladı. Müslümanların erzakları tükenince, Sudanlılar onlara galip gelecekleri umuduna kapıldılar, ama -kendisine hamdolsun- yüce Allah, erzak gemilerinin o esnada Müslümanlara ulaşmasını müyesser kıldı. Gemilerde gıda maddeleri, hurma ve zeytinyağı ile diğer ihtiyaç maddeleri vardı. Komutan Muhammed b. Abdullah, bu erzakı askerlere paylaştırıp ihtiyaçlarını karşıladı.
Bunun üzerine Sudanlılar, Müslümanların açlıktan öleceklerine olan ümitlerini yitirdiler. Artık Müslümanlarla savaşma hazırlığına başladılar. Binek develeri, hecin cinsindendi. Az tüylü ve çok koşan cins develere biniyorlardı. Bunlar bir ses duyunca veya birşey görünce hemen kaçarlardı. Savaş günü olunca Müslümanların komutanı, yanlarındaki bütün çanların, atların boyunlarına takılmasını emretti. Savaş başlayınca Müslümanlar hep birlikte saldırıya geçtiler. Atlarının boyunları ndaki çanların sesini duyan develer kaçmaya başladılar. Sağa sola kaçıştılar. Müslümanlarda onları kovalamaya ve dilediklerini öldürmeye başladılar. Hiç kimse onlara karşı koyamıyordu. Müslümanların öldürdüğü müşrik askerlerin sayısını ancak yüce Allah bilir.
Sabah olunca Müslümanlar piyade olarak toplandılar. Muhammed b. Abdullah el-Kummî, düşmanı tahmin etmedikleri bir yerden kıstırıp hücuma geçti ve geride kalanlarının hepsini de öldürdü. Hükümdarları eman diledi. Üzerindeki herşeyi Müslümanlara verdi. Yakalanıp esir olarak halifeye götürüldü.
Bu savaş, bu senenin ilk savaşıydı. Halife, bu savaşın komutam Muhammed b. Abdillah el-Kummî'yi, o mıntıkaların valiliğine tayin etti. Hamd ve minnet Allah'a'dır.
İbn Cerir dedi ki: Bu senenin cemaziyelahir ayında Kavsere adıyla bilinen Yakub b. İbrahim vefat etti.
Ben derim ki: Bu adam, halife Mütevekkil tarafından atanan Mısır valisi idi.
Bu senede Abdullah b. Mahr b. Davud insanlara haccettirdi.
Mekke yolunun emniyet ve idaresinden, aynı zamanda hac mevsimindeki işlerin yürütülmesinden sorumlu Cafer b. Dinar da bu senede hacca gitti.
İbn Cerir, bu senede muhaddislerden herhangi birinin vefat ettiğini söylememiştir.
Bu senede meşhur şahsiyetlerden İmam Ahmed b. Hanbel, Cebbare b. Muğassil el-Hammanî, Ebu Sevbe el-Halebî, İsa b Hammad Seccade ve Yakup b. Humeyd b. Kasib de vefat ettiler. [1]

İmam Ahmed B. Hanbel

Allah'tan yardım dileyerek söze başlarız.
İmam Ahmed'in soy kütüğü şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed b. İdris b. Abdullah b. Hayyan b Abdullah b. Enes b. Avf b. Kasit b. Mazin b. Şeyban b. Zühl b. Salebe b. Akkabe b. Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vail b. Kasit b Huneb b. Aksa b. Duma b. Cedile b. Esed b. Rebia b. Nizar b. Maad b. Adnan b. Ed b. Eded b. Hümeysa b. Hamel b. Nebt b Kayzar b. İsmail b. İbrahim Halil Ebu Abdillah eş-Şeybani el-Mervezî el-Bağdadî. Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, üstadı hafi Ebu Abdullah Hakim (Müstedrek adlı eserin sahibi)'den nakilde bulunarak İmam Ahmed'in menkibelerine dair yazmış olduğu kitabında İmam Ahmed'in soy kütüğünü böyle nakletmiştir.
İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Salih'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:
«Babam bu soy kütüğünü bana ait bir kitapta görünce: "Sen bununla ne yapacaksın?" diye sordu, ama nesebi inkar etmedi.»
Dediler ki: İmam,Ahmed b. Hanbel, annesinin rahminde iken babası, onun annesini Merv şehrinden alıp Bağdat'a getirdi Annesi de hicri 164. senenin rebiyülevvel ayında onu Bağdat'ta doğurdu. Kendisi üç yaşındayken babası vefat etti. Annesi onun yetiştirilmesiyle ilgilendi.
Salih, babası İmam Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Küçüklüğümde annem kulaklarımı deldi ve kulaklarıma iki inci taktı. Ben büyüyünce bu incileri bana verdi. Ben de onları otuz dirheme sattım.»
Ebu Abdillah Ahmed b. Hanbel, hicretin 241. senesinin rebiyülevvel ayının 12'sinde cuma günü, yetmişyedi yaşında iken vefat etti. Allah ona rahmet etsin.
Gençliğinde Kadı Ebu Yusuf un meclisine devam ederdi. Sonra o meclisi terkedip hadis dinlemeye yöneldi. İlk olarak hicretin 187. senesinde üstadlarından hadis dinlemeye başladı. O zaman onaltı yaşındaydı. İlk defa hicretin 187. senesinde, sonra 191. senesinde haccetti.,O senede Velid b. Müslim de haccetmişti. Sonra 196. senede hacca gitti ve 197. senede de mücavir olarak Mekke'de kaldı. Hicretin 198. senesinde de hacca gitti. Hicretin 199. senesinde de mücavir olarak Mekke'de kaldı. Oradan da

Yemen'e, Abdürrezzak'm yanma gitti. Ondan hadis dinleyip yazdı. Yahya b. Maîn ile İshak b. Raheveyh de onunla ilim arkadaşlığı yaptılar.
İmanı Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Beş kez hacca gittim. Üçünde yaya gitmiştim, bu haclarımdan birinde otuz dirhem harcadım Bir defasında yaya olarak gitmekteyken yolumu kaybettim, "Ey Allah'ın kulları, bana hac yolunu gösterin." demeye başladım. Sonra bu sözü tekrarlaya tekrarlaya doğru yolu buldum. Kûfe'ye gitmiştim. Öyle bir evdeydim ki, başımın altına yastık olarak bir kerpiç koymuştum. Yanımda doksan dirhem para olsaydı Rey şehrinde bulunan Cerir b. Ab-dülhamid'in yanına giderdim. Arkadaşlarımdan bazıları oraya gittiler, ama yanımda param olmadığı için ben gitme imkanını bulamamıştım.»
İbn Ebi Hatim, İmam Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ahmed b. Hanbel, Mısır'a gelmek üzere bana söz vermişti, ama gelmedi."
İmam Ahmed b. Hanbel, birçok ülkeleri ve beldeleri dolaşmış, asrının âlimlerinden dersler almıştı. Âlimler ona saygı ve tazim gösterirler. Kendisi onlardan ders aldığı halde ona hürmet gösterirlerdi.
Şeyhimiz, İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadlarının adlarını alfabetik sıraya göre iki sıra halinde tertiplemiştir. Onun ravilerini de bu şekilde sıralamıştır.
Beyhakî, İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadlarından bir kısmının adlarını sıraladıktan sonra der ki: «Ahmed b. Hanbel Müsned'inde ve diğer eserlerinde Şafiî'den rivayetlerde bulunmuş, Kureyş'in neseplerine dair bazı sözlerini nakletmiş, fıkıhta da onun meşhur kavillerini bizlere aktarmıştır. İmam Ahmed b. Hanbel vefat ettiği zaman, onun terekesinde, İmam Şafiî'nin kadim ve cedit risalelerini bulmuşlardı.» Ben derim ki: İmam Ahmed b. Hanbel'in, İmam Şafiî'den naklettiği hadislerin sayısı yirmiyi bulmaz. Onun İmam Şafiî'den rivayet ettiği hadislerin en güzellerinden biri şudur: _ Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
"Mü'minin ruhu, Cennet ağaçlarına konan bir kuştur. Nihayet o ruh, haşr gününde cesedinin sahibine dönecektir."
Hicretin 190. senesinde İmam Şafiî, Bağdat'a ikinci gelişinde otuz küsur yaşında olan İmam Ahmed b. Hanbel'e şöyle demişti: "Ey Abdullah'ın babası! Sizin yanınızda bulunan sahih bir hadis varsa onu bana bildirin ki, ona göre hareket edeyim ve ona uyayım. Bunu sana nakleden kişi ister Hicazlı olsun, ister Şamlı olsun, ister Iraklı olsun, ister Yemenli olsun, farketmez."
Yani İmam Şafiî, Hicazlılardan başkalarının rivayetlerini kabul etmeyen Hicaz fıkıhçılarınm görüşünde değildi. Çünkü Hicaz fıkıhçı-lan, kendilerinden başkaları tarafından rivayet edilen hadisleri Ehl-i Kitab'ın sözleri seviyesine indiriyorlardı.
İmam Şafiî'nin İmam Ahmed b. Hanbel'e söylediği bu söz, İmam
Ahmed'e tazimde bulunup kıymet vermesi demektir. İmam Ahmed b. Hanbel de gerçekten âlimler ve imamlar nezdinde bu mertebede yüksek bir kimseydi. Ümmetin âlimleri ve imamları onun ilim ve hadiste yüksek mevki sahibi olduğunu itiraf ediyorlardı. Kendi zamanında ünü her tarafa yayılmış, gençliğinde adı İslâm ülkesinin her tarafına ulaşmıştı.
Beyhakî, İmam Ahmed b. Hanbel'in iman hakkındaki sözlerini nakletmiş; imanın hem söz hem amel olduğunu, artıp eksildiğini ifade ettiğini bildirmiştir. Kur'ân'ın Allah kelamı olduğunu ve mahluk olmadığını söylediğini iletmiştir. Kur'ân'ın mahluk olduğunu söyleyenleri İmam Ahmed reddederdi. Ancak Kur'ân'm lafzının muhdes yani mahluk olduğunu kabul ederdi ve buna delil olarak da şu ayet-i kerimeyi gösterirdi: "Sağında ve solunda onunla beraber oturan iki alıcı melek, yanında hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zapte-derler." (Kaf, 17-18.) Lafız, insanların ağzından çıkan kelimelerdir. Tabii ki mahluktur.
Başkalarından rivayet olunduğuna göre İmam Ahmed b. Hanbel Kur'ân hakkında şöyle demiştir:
"Kur'ân'ın kelimeleri üzerinde her ne kadar tasarrufta bulunulsa da o mahluk değildir. Bizim fiillerimize gelince, onlar mahlukturlar." Ben derim ki: Kulların fiilleri ile ilgili olarak Buharî de bu manayı kabul etmiş ve "Sahih"inde böyle demiştir. Bu görüşüne takviye olarak Peygamber (s.a.v.)'m şu hadisini delil göstermiştir: "Kur'ân'ı seslerinizle zinetlendirin." Birçok imam da demişler ki: "Kelam, yara-'tacının kelamıdır. Ses ise okuyucunun sesidir." Beyhakî de bu görüşü benimsemiştir.
Beyhakî, İmam Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kur'ân'ın muhdes olduğunu söyleyen kafirdir."
Ebü'l-Hasan el-Meymunî'nin rivayetine göre Ahmed b. Hanbel, kendisine: "Rablerinden kendilerine gelen her yeni ihtar mutlaka gönülleri gaflet içinde eğlenerek dinlerler." (ei-Enbiya, 2.) ayetini okuyup delil olarak ileri süren Cehmiye mezhebi mensublarına şöyle cevap vermişti: "Kur'ân'm bize indirilmesinin muhdes olması mümkündür. Kur'ân'ın bizzat kendisi muhdes değildir."
İmam Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Yukarıdaki ayet-i kerimede geçen ihtar kelimesiyle Kur'ân'dan başka bir ihtarın kastedilmiş olması muhtemeldir ki, o da Rasûlullah (s.a.v.)'m İhtan veya vaazıdır."
Sonra Beyhakî, İmam Ahmed b. Hanbel'in ahiret diyarında Ce-nâb-ı Allah'ın görüleceğine dair sözlerini nakletmiş ve Suhayb'in rü -yetle ilgili hadisini delil olarak ileri sürmüştür. Onun, teşbihin reddi, kelamla ilgili konulara dalmanın terkedilmesi, kitap ve sünnetle
amel edilmesi, Rasûlullah'ın ashabının sözlerine bağlamlması gerektiğine dair tavsiyelerini de nakletmiştir.
Beyhakî, İmam Ahmed b. Hanbel'in, şu ayet-i kerimeyi şöyle yorumladığını nakletmiştir: "Rabbin geldi." (ei-Fecr, 22.) Yani, Rabbinin sevabı geldi."
İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'un: "Müslümanların güzel gördükleri şey, Allah katında da güzeldir. Onların çirkin gördükleri şey de Allah katında çirkindir." dediğini rivayet edip şöyle demiştir: Bütün sahabeler, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i halife seçmeyi uygun gördüler.»
Ben derim ki: Bu rivayetle ilgili bir hikaye vardır ki, sahabelerin Hz. Ebu Bekir'i hilafette diğerlerine öne geçirmeler

hususunda icma akdedilmiştir. Durum, İbn Mesud'un dediği gibidir. Birçok imam da bunu kesin ifade ile belirtmiştir.
İmam Ahmed b. Hanbel, mihnet zamanında Me'mun'un yanma götürülürken Humus'tan geçtiği esnada Amr b. Osman el-Humus onun yanına gitmiş ve: "Halifelik hakkında ne diyorsun?" diye sormuş. O da Amr'a şu cevabı vermişti: "Hilafette önce Ebu Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'dir. Her kim Ali'yi Osman'a takdim ederse şura ashabına hakaret etmiş olur. Çünkü şura ashabı, hilafette Hz. Osman'ı Hz. Ali'den Önceye almışlardır." [2]

İmam Ahmed B. Hanbel'in Takvası, Zühdü Ve Uzleti

Beyhakî, Müzenî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İmam Şafiî, Harun Reşid'e: "Yemen'e bir kadı tayin etmek gerekiyor." demiş. Harun Reşid de ona: "Bir adam seç de oraya kadı tayin edelim." demişti. Bunun üzerine İmam Şafiî, ders alan diğer arkadaşlarıyla birlikte yanına gidip gelmekte olan İmam Ahmed b. Hanbel'e: "Yemen kadılığını kabul eder misin?" diye sormuş, İmam Ahmed de bunu kesinlikle reddetmiş ve İmam Şafiî'ye şöyle demişti: "Ben insanı dünyada zahid kılan ilmi öğrenmek üzere senin yanma gelip gidiyorum. Sen de kalkmış, benim kadılığa tayin olmayı kabul etmemi tavsiye ediyorsun. Bu nasıl iştir? Eğer ilim tahsil etmek ihtiyacım olmasaydı, bu günden sonra seninle hiç konuşmazdım." Onun bu cevabı karşısında İmam Şafiî utanmıştı.»
Sultanın armağanlarını kabul ettikleri için İmam Ahmed b. Hanbel, amcası İshak ile amcası oğullarıyla konuşmaz ve arkalarında namaz kılmazmış.
Bir defasında üç gün aç kalmış, yiyecek birşey bulamamış, nihayet arkadaşlarından birine haber göndererek bir miktar un ödünç almıştı. Bunun üzerine ailesi de onun acıktığından ve yemek ihtiyacından haberdar olunca acele davranarak hamur yoğurmuşlar ve çabucak ekmek pişirmişlerdi. Bu durumu gören İmam Ahmed b. Hanbel: "Bu ne aceledir, ekmeği nasıl pişirdiniz?" diye sormuş, ailesi de: "Oğlun Salih'in tandırının yanmakta olduğunu gördük. Ekmeğini sana orada pişirdik." dediklerinde İmam Ahmed: "Haydi bu ekmeği kaldırın." demiş ve yememişti. Sonra da kendi evinden Salih'in evine açılan kapının kapatılmasını emretmişti. Beyhakî'nin rivayetine göre oğlu Salih, halife Mütevekkil Alallah'ın armağanını kabul ettiği için İmam Ahmed b. Hanbel onun tandırında pişirilen ekmeği yememişti.
İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah dedi ki: "Babam orduda, halifenin yanında onattı gün kaldı. Orada sadece dört avuç un yedi. Her üç günden sonra iftarını hurma lifinden örülmüş bir sofra üzerinde açıyordu. Nihayet evine döndü. Fakat ancak altı ay sonra kendini toparlayabildi. Gözlerinin açlıktan ötürü çukurlaştığmı gördüm."
Beyhakî dedi ki: "Halife, İmam Ahmed b. Hanbel'e içinde çeşitli yiyecekler bulunan bir sofra gönderirdi, ama İmam Ahmed o sofradaki yiyeceklerden hiçbirini yemezdi.
Me'mun, bir defasında hadis âlimlerine paylaştırılmak üzere bir miktar altın gönderdi. Bütün hadisçiler paylarına düşen altınları aldılar. Sadece İmam Ahmed b. Hanbel almadı."
Süleyman eş-Şazkonî dedi ki: «İmam Ahmed b. Hanbel'i gördüm. Bir kovasını Yemen'deki bir rehinciye bırakmıştı. Kovasını rehinden kurtarmaya geldiğinde rehinci ona iki kova gösterdi ve: "Hangisi se-ninse onu al." dedi. İmam Ahmed, kovalardan hangisinin kendisine ait olduğunu bilemedi ve rehinciye: "Kovam sana helal olsun, onu geri almayacağım." deyip gitti.»
İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah dedi ki: «Halife Vasık'm zamanında şiddetli bir geçim sıkıntısına düştük. Adamın biri bu arada babama şöyle bir mektup gönderdi: "Yanımda babamdan miras olarak bana intikal etmiş 4.000 dirhem para var. Bu para ne sadakadır ne de zekattır. Bunu kabul etmeyi uygun görüyorsan sana vereyim." Babam o paraları kabul etmedi. Adam teklifini tekrarladı, babam yine kabul etmedi. Bir süre sonra bu durumu babama hatırlattığımızda babam bize şöyle dedi: "Bakın, o paraları o zaman almış olsaydık şimdi çoktan tüketmiştik. Yeyip bitirmiştik."
Tüccarlardan biri babama, kendi adına yaptığı ticaretten kazanç olarak sağladığı 10.000 dirhemi vermeyi teklif etti. Ama babam kabul etmedi ve şöyle dedi: "Biz ihtiyacımızı yeterince karşılamışız. Allah, bu hayırlı niyetinden ötürü sana mükafatını versin."
Başka bir tüccar da babama 3.000 dinar para vermeyi teklif etti babam onun bu teklifini kabul etmedi ve meclisinden kalkıp gitti.»
Yemen'de bulunuyorken, İmam Ahmed b. Hanbel'in harçlığı kalmamıştı. Üstadı Abdürrezzak ona bir avuç dolusu dinar vermeyi teklif etti, ama İmam Ahmed: "Bizim ihtiyacımız yeterince karşılanmıştır." dedi ve dinarları almayı kabul etmedi.
Yemen'de iken elbiseleri çalındı. Evine kapanıp oturdu, kapıyı üzerine kilitledi. Arkadaşları onu göremeyince evine geldiler. Durumunu sordular, o da elbiselerinin çalındığını söyledi. Ona altın vermeyi teklif ettiler, ama kabul etmedi. Sadece kağıt kalem alıp kendilerine gerekli dersleri yazabilmek için bir dinar aldı. Allah ona rahmet etsin.
Ebu Davud dedi ki: "Ahmed b. Hanbel'in meclisi, ahiret meclisleri gibiydi. Bu meclislerde, dünya işlerinden hiç bahsedilmezdi. Ahmed b. Hanbel'in dünyadan bahsettiğini hiç görmedim."
Beyhakî'nin ifadesine göre İmam Ahmed b. Hanbel'e tevekkülün manasını sormuşlar, o da şöyle cevap vermiş: "İnsanlara ihtiyacı bil-dirmemek ve onlardan ümidi kesmektir." Kendisine: "Bu hususta bir delilin var mı?" diye sormuşlar, o da şu cevabı vermişti: "Evet, bu hususta delilim vardır. Şöyle ki: İbrahim (a.s.), mancınıkla ateşe atılırken Cebrail yanına gelmiş ve: "Bir ihtiyacın var mı?" diye sormuş. O da: "Sana ihtiyacım yok." diye cevap vermiş, bunun üzerine Cebrail: "Bana yoksa, kime

varsa ona ihtiyacını arzet." deyince İbrahim (a.s.) şöyle demişti: "Kendisine ihtiyacım olan Allah benim hakkımda şu iki şeyden hangisini istiyorsa ben de onu isterim."
Ebu Cafer Muhammed b. Yakub es-Saffar şöyle demiştir: «İmam Ahmed b. Hanbel'in yanında oturuyorduk. Yanımızda başka kimseler yoktu. Kendisine: "Bizim için Allah'a dua et." dedik. O da şöyle dua etti: "Allah'ım, sen de biliyorsun ki, sen; bizim isteyip arzuladıklarımızdan daha fazlasına sahipsin. Sen, devamlı sevdiğin şeylerin üzerinde bizi bulundur." Böyle dedikten sonra sustu. Kendisine: "Bizim için daha da dua et." dediğimizde şöyle dedi: "Allah'ım, göklere ve yere dediğin kudretini senden istiyoruz, hani onlara şöyle demiştin: "İsteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin." dedi. ikisi de: "İsteyerek geldik." dediler." (ei-Fussilet, ıı.) Allah'ım, bizleri rızana uygun işler yapmaya muvaffak kıl. Allah'ım, fakirlikten sadece sana sığınıyoruz. Zilletten sadece sana sığınıyoruz. Allah'ım, bize fazla mal verme ki, şı-marmayalım. Bizi yoksul kılma ki, unutulmayalım. Kendi rahmetinden ve bol rızkından dünyamıza yetecek kadarını bize ver. Kendi lüt-funun zenginliğinden bize bağışta bulun."»
Hafiz Beyhakî dedi ki: Ebü'1-Fadl et-Temimî'den rivayet olunduğuna göre İmam Ahmed b. Hanbel secde halinde Allah'a şöyle niyazda bulunurmuş:
"Allah'ım, bu ümmetten olup da hak yolda olduğunu zanneden ama hak yolda olmayan kimseleri hak yola ilet ki, hak ehli kimselerden olsunlar. Allah'ım, Muhammed ümmetinin asilerinin kurtulması için fidye verilmesini kabul edecek olursan beni onların kurtulması için fidye olarak kabul buyur."
İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Salih dedi ki: «Babam, abdest almak için kendisinden su isteyen herkes için mutlaka kuyudan su çekerdi. Bu işi bizzat yapardı. Kuyudan çektiği kova suyla dolu olarak çıktığında, "Elhamdülillah." derdi. Kendisine: "Babacığım, bunun ne faydası var?" diye sorduğumda şöyle cevap verirdi: "Ey oğulcuğum! Sen Aziz ve Celil olan Allah'ın şu buyruğunu duymadın mı: "Suyunuz yere batarsa söyleyin, size kim bir temiz su kaynağı getirebilir?" (el-
Mülk, 30.)»
Bu konudaki haberler cidden pek çoktur. Ayrıca, İmam Ahmed b. Hanbel, zühdle ilgili büyük bir kitap tasnif etmiştir. Bu kitap gibi bir kitap, önceleri yazılmadığı gibi ondan sonra da yazılamamıştır. Öyle sanıyorum ki, hatta kesin olarak inanıyorum ki o, bu kitapta yazılı zühd kurallarına imkanı nisbetinde riayet ederdi. Allah ona rahmet etsin.
İsmail b. İshak es-Serrac dedi ki: «İmanı Ahmed b. Hanbel bana: "Senin evine geldiği zaman, Haris-i Muhasibi'yi bana gösterebilir misin?" diye sordu. Ben de ona: "Evet." diye cevap verdim ve buna sevindim. Sonra Haris'in yanına gittim: "Bu gece arkadaşların ile birlikte evime gelmeni çok arzuluyorum." dedim. O da: "Olur, ama arkadaşlarım çoktur, onlar için hurma hazırla." dedi. Akşamla yatsı arasında geldiler. İmam Ahmed b. Hanbel, onlardan önce gelmiş ve kendilerini göreceği, sözlerini duyabileceği, ama onların kendisini göremeyecekleri bir odaya oturmuştu. Yatsı namazını kıldıktan sonra başka bir namaz kılmadılar. Gelip Haris'in önünde başlarını eğmiş olarak oturdular. Sanki başlarının üzerinde rahatsız etmek istemedikleri bir kuş vardı. Gece yansına yaklaşıldığı sırada adamın biri Haris'e bir mesele sordu. Haris de o meseleyi açıkladı. O meseleyle ilgili zühd, takva ve öğütleri dile getirdi. Bunun üzerine soruyu soran adam ağlamaya başladı. Ardından oradakilerin kimi ağladı, kimi hıçkırdı, kimi inledi. Sonra İmam Ahmed b. Hanbel'in bulunduğu odaya çıktım. Onun da bayılacak derecede ağlamakta olduğunu gördüm. Bu hal sabaha kadar devam etti. Haris-i Muhasibi ve arkadaşları, evinden kalkıp gitmek istedikleri zaman İmam Ahmed'e: "Ey Abdullah'ın babası! Bunları nasıl buldun?" diye sordum. O da şu cevabı verdi: "Haris kadar zühdle ilgili güzel konuşan birini görmedim ve arkadaşları gibi başka hoş insanlar da görmedim. Ama, yine de bunlarla aynı mecliste bulunmam uygun görmüyorum."»
Beyhakî dedi ki: "Haris-i Muhasibi, her ne kadar zahitse de biraz kelam ilmiyle meşgul olduğu için İmam Ahmed b. Hanbel İsmail b.
İshak er-Serrac'm onunla aynı mecliste bulunmasını hoş görmemişti. Ya da Haris'in yolundan gidecek güce sahip olamadığı ve onların zühdüne ve takvasına ulaşamayacağı için İsmail b. İshak'ın onlarla aynı mecliste bulunmasını hoş görmemişti."
Ben derim ki: İmam Ahmed ^ ^anbel'in, İsmail b. İshak'ın onlarla aynı mecliste bulunmasını hoş görmeyişinin sebebi bence şuydu: Haris-i Muhasibi ve arkadaşlarının konuşmalarında aşırı şekilde uzlete çekilmek, şeriatın istemediği ve uygun görmediği zahmetli bir hayat tarzı vardı. Kendilerini o kadar ince bir hesaba ve araştırmaya tabi tutuyorlardı ki, bunu hiç kimse kendi nefsine uygulayamaz. Bu nedenledir ki Ebu Zür'a er-Razî, Haris'in "er-Riaye" isimli kitabına baktığında; "Bu bid'attir." demiş, sonra da o kitabı kendisine getiren adama şöyle demişti: "Sen İmam Malik'in, Sevrî'nin, Evzaî'nin ve Leys'in yoluna tab ol. Şunu bir tarafa bırak, çünkü bu bid'attır!"
İbrahim el-Harbî, İmam Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Cenab-ı Allah'ın hoşuna gidecek şekilde sana olan muamelesini devamlı kılmasını istiyorsan, sen de onun hoşuna gidecek muamelelerini devamlı kıl.
Fakirliğe sabretmek, ancak büyük insanların ulaşabileceği bir mertebedir.
Fakirlik zenginlikten daha şereflidir. Çünkü fakirliğe sabretmek acıdır, fakirliğin verdiği sıkıntı ve rahatsızlık, şükürden daha muazzam ve yüce bir haldir.
Fakirliğin faziletine denk olacak fazilete sahip başka birşey yoktur.
Kulun ümitsizlikten sonra rızka yönelmesi gerekir. Bir tamahkarlıktan veya başkasının avucuna göz diktikten sonra rızkı kabul etmesi uygun olmaz."

İmam Ahmed b. Hanbel, ahiretteki hesabının hafif tutulması için, dünyada az mala sahip olmayı severdi.
İbrahim dedi ki: 'Adamın biri İmam Ahmed b. Hanbel'e şöyle bir soru sordu:
- Sen bu ilmi Allah rızası için mi öğrendin?
- Bu dediğin şart çok ağır bir şarttır, ama ilim biraz hoşuma gitti. Onun için ilmi nefsimde topladım."
Başka bir rivayette anlatıldığına göre İmam Ahmed b. Hanbel, kendisine bu soruyu yönelten adama şöyle cevap vermiş: "İlmi Allah rızası için tahsil etmek çok zor bir şarttır. Ama ilim biraz hoşuma gitti. Onun için ilmi nefsimde topladım."
Beyhakî'nin rivayetine göre adamın biri İmam Ahmed b. Hanbel'e gelerek şöyle demiş:
"Annem, yirmi seneden beri kötürümdür. Onun için dua etmeni isteyerek beni sana gönderdi." İmam Ahmed b. Hanbel, adamır bu sözüne biraz kızdı ve şöyle dedi: "Aslında bizim kendisine dua etmemizden çok onun bize dua etmesine muhtacız." Böyle dedikten sonra o kötürüm kadın için Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti. Adam da annesinin yanına döndü, kapıya vurdu. Annesi ayaklarıyla yürüyerek kapıya gelip şöyle dedi: 'Allah bana afiyet ihsan etti!"
Rivayete göre dilencinin biri İmam Ahmed b. Hanbel'den birşey-ler istedi. İmam Ahmed b. Hanbel de dilenciye bir dirhemden az eksik bir gümüş parçası verdi. Daha sonra orada bulunan bir başkası kalkıp o dilenciye şöyle dedi: "Bana şu gümüş parçasını ver de karşılığında sana tam bir dirhem vereyim." Dilenci o gümüş parçasını vermedi. Adam bedelini elli dirheme yükseltti. Dilenci, gümüşü yine vermedi ve adama şöyle dedi: "Senin kadar, ben de bu gümüş parçasının bereketini umuyorum." [3]

İmam Ahmed B. Hanbel'in Uğradığı Mihnetler

Beyhakî'nin ifadesine göre İmam Ahmed b. Hanbel, Kur'ân-ı Kerim sebebiyle Me'mun'un, ondan sonra Mutasım'ın, onun ard sıra da Vasık'ın halifelikleri dönemlerinde büyük mihnetlere maruz kalmıştı. Uzun süre hapis yatmış, şiddetli dayaklara, ölüm tehditlerine maruz kalmıştı. Ağır işkencelere ve büyük cezalara tabi tutulmuştu. Ama o bütün bunlara aldırış etmemiş, sabırlı olmuş, bağlı olduğu dosdoğru dine ve sırat-ı müstakime daha da sarılmıştı. Kendi durumunu andıran ayetlerden ve sahih haberlerden malumatı vardı. Uyku ve uyanıklık halinde kendisine yapılan tavsiyeleri almış, uğradığı akibete razı olmuş, imanına iman katmış, sabredip ecrini Allah'tan beklemiş, dünyanın hayırlarını, ahiretin de nimetlerini elde etmişti. İşkenceler nedeniyle başına gelen hallerden ötürü Cenâb-ı Allah, veli kullarından belaya uğrayanların en yüksek mertebelerine onu hazırlamıştı. Allah'ın ikramına mazhar olduğundan Ötürü dostlarının yanına kavuşmuştu. Cenâb-ı Allah, dilerse bazı kullarını belaya uğratmaksızın da bu yüce makamlara eriştirir. Tevfik ve muhafaza Allah'tandır. Yüce Allah, bu konuyla ilgili olarak bazı ayet-i kerimelerinde şöyle buyurmuştur:
"Elif, Lam, Mim. Andolsun, biz kendilerinden öncekileri de denemişken, insanlar, "İnandık." deyince, denenmeden bırakılacaklarını mı sanıyorlar? Allah, elbette doğruları ortaya koyacak ve elbette yalancıları da ortaya çıkaracaktır." (el-Ankebût, 1-3.)
"Başına gelene sabret. Doğrusu bu, azmedilmeye değer şeylerdendir." (Lokman, 17.)
Bu anlattığımız manada başka ayet-i kerimeler de vardır. Mihnetlere uğrayan İmam Ahmed b. Hanbel, "Müsned" adlı eserinde Sa'd'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'a: "İnsanların hangileri daha şiddetli belalara maruz kalırlar?" diye sordum; Rasûlullah (s.a.v.): "Önce peygamberler, sonra sırasıyla durumlarına göre mü'minler. Cenâb-ı Allah, kişiyi dindarlığı oranında belaya uğratır. Eğer dinî yönü zayıfsa az miktarda belaya uğratır; dinî yönü sağlanışa çok miktarda belaya uğratır. Kişi o kadar belaya uğrar ki, nihayet yer üzerinde günahsız olarak yürüyecek hale gelir." cevabını verdi.»
Müslim'in "Sahih" isimli eserinde, Enes'ten rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:
"Bir kimsede şu üç haslet varsa o kişi imanın tadını alır. Şöyle ki: Bir kimseye Allah ve Rasûlu, o ikisinden başka herşeyden daha sevimli ise, kişi bir başkasını sırf Allah rızası için severse ve Cenâb-ı Allah'ın kendisini kurtarmasından sonra küfre dönmektense ateşe atılmayı daha çok severse, işte o kişi imanın tadını alır."
Ebü'l-Kasım el-Begavî dedi ki: Ahmed'b. Hanbel, Asım b. Hu-meyd m şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Muaz b. Cebel'in şöyle dediğini işittim: "Siz bela ve fitneden başka birşey görmediniz. İş, daha da şiddetlenecektir, nefisler daha da cimrileşecektir."
Yine Muaz dedi ki: "İmamlardan sadece sertlik göreceksiniz. Sizi korkutan ve size zor gelen bir iş gördüğünüzde ondan sonra mutlaka daha zor ve şiddetli olanı gelecektir."
Begavî dedi ki: Bu sözleri dinleyen İmam Ahmed'in şöyle dediğini işittim: "Allah'ım, bizden razı ol."»
Beyhakî, Rebi'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«İmam Şafiî, beni bir mektupla Mısır'dan Ahmed b. Hanbel'e gönderdi. Ben de Ahmed'in yanma gittim. Sabah namazım henüz kılmıştı. Mektubu kendisine verdim. Bana: "Sen bu mektubu okudun, mu?" diye sordu. Ben: "Hayır." diye cevap verince mektubu aldı. Okumaya başladı. Gözleri yaşardı. Ben de kendisine: "Ey Abdullah'ın babası, bu mektupta neler var?" diye sorduğumda şu cevabı verdi:
"İmam Şafiî, bu mektubunda diyor ki: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gördüm. Bana şu talimatı verdi: "Allah'ın kulu Ahmed b

Hanbel'e bir mektup yaz ve benden ona selam söyle. Sonra da ona de ki: "Sen mihnete uğrayacak ve Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeye davet edileceksin. Sakın onların bu davetine icabet etme. Cenâb-ı Allah, senin bayrağını kıyamet gününe kadar yükseklerde tutacaktır!"
Rebi' diyor ki: «Ben ona: "İşte bu. tatlı bir müjdedir." dedim. Bunun üzerine o da iç fanilasını çıkarıp bana verdi. Ben alıp İmam Şafiî'nin yanına döndüm, durumu anlattım. O da: "Bu gömleği elinden alıp seni üzecek değilim ama, hiç değilse bu gömleği biraz suyla ıslatıp bana ver ki onu teberrüken vücuduma ve yüzüme süreyim." dedi.»
Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Mutezile mezhebinden bir grup, halife Me'mun'u tesirleri altına alarak onu hak yoldan saptırıp batıla yönelttiler. Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeyi ve Allah'ın sıfatlarını nefyetmeyi ona hoş gösterdiler.
Beyhakî dedi ki: "Me'mun'dan önce Emevilerden ve Abbasilerden hiçbir halife yoktu ki, Selefiye mezhebinden olmasın ve onların yolundan yürümesin. Ama Me'mun halifeliğe geçince, Mutezile mezhebinden bir grup onun etrafım sardılar. Onu bu yanlış yola sevkedip bu kötü fikirleri kendisine hoş gösterdiler. O da Bizanslılarla savaşmak üzere Tarsus'a giderken Bağdat valisi İshak b. İbrahim b. Mus'ab'a bir mektup yazarak insanları Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeye davet etmesini emretti. Bu hadise ölümünden birkaç ay önce hicretin 218. senesinde meydana gelmişti.
Mektup valiye ulaşınca, vali İshak, hadis imamlarından bir grubu huzuruna çağırdı. Onları Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeye davet etti, ama onlar bunu söylemeye yanaşmadılar. Onları dayak ve yiyeceklerinin kesilmesi ile tehdit etti. Bunun üzerine birçoğu istemi-yerek bu davete icabet edip Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylediler. Fakat İmam Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Nuh Cündisaburî, bu davete icabet etmediler, Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylememekte ısrar ettiler. Bunun üzerine ikisi de zincire vurularak mahfe üzerine karşı karşıya oturtulup bir deveye bindirildiler. Yola çıkarıldılar.
Rahbe şehrine geldiklerinde, bedevilerden Cabir b. Amir adında biri gelip İmam Ahmed b. Hanbel'e selam verdi ve şöyle dedi:
"Ey adam! Sen insanların elçisisin. Onlar için uğursuzluk yapma. Sen, bugün insanların reisisin; sakın ola ki halifenin; "Kur'ân mahluktur." sözünü benimsemeye sin! Sen benimsersen diğer insanlar da bu görüşü kabul edecekler ve kıyamet gününe kadar onların günahlarını omuzunda taşıyacaksın. Eğer Allah'ı seviyorsan, içinde bulunduğun sıkıntılı hale sabret. Çünkü seninle Cennet arasında öldürülmen vardır. Eğer öldürülmesen de bir gün öleceksin; ama yaşarsan Övgüye layık olarak yaşa."
İmam Ahmed b. Hanbel diyor ki: «Cabir b. Amir'in bu sözleri azmimi kuvvetlendirdi. Onların "Kur'ân mahluktur" sözünü söylemek için bana yaptıkları çağrıya karşı direnme gücümü arttırdı.»
İmam Ahmed b. Hanbel ile arkadaşı, halife ordusuna yaklaştıklarında bir konaklık mesafede bir yerde mola verdikleri esnada bir hizmetçi, yeninin ucuyla gözyaşlarını silerek geldi ve şöyle dedi: "Ey Abdullah'ın babası, çok ağırıma gidiyor. Çünkü Me'mun daha önce ki nından sıyırmadığı bir kılıcı kınından sıyırmış ve Rasûlullah'a olan akrabalığına yemin ederek diyor ki; eğer sen Kur'ân'm mahluk olduğu sözünü söylemezsen o bu kılıcıyla seni öldürecekmiş!"
İmam Ahmed b. Hanbel diz üstü yere çöktü. Gözlerini semaya dikip şöyle dedi: "Ey efendim! Senin yumuşak huyluluğun bu facir Me'mun'u aldatmış ve ona senin velilerini dövüp Öldürme cesaretini vermiştir. Allah'ım, eğer senin kelamın Kur'ân mahluk değil ise, bizi Me'mun'un şerrinden koru."
Henüz o konaklama yerinde bulunuyorlarken, gecenin son üçte birlik kısmında feryatlar duyuldu ve Me'mun'un öldüğü duyuruldu. İmam Ahmed b. Hanbel, bu duruma sevindi. Ama sonradan gelen bir haberde anlatıldığına göre, Me'mun'un yerine Mutasını halifeliğe geçmiş ve Ahmed b. Ebi Duad da onun yanında yer almış, işler daha da zorlaşmıştı.
İmam Ahmed b. Hanbel diyor ki: "Bazı esirlerle birlikte Bağdat'a gönderildik. Onlardan çok eziyetler gördüm. Ayaklarımda bukağılar vardı. Arkadaşım Muhammed b. Nuh, yolda vefat etti. Cenaze namazım kıldım. Bağdat'a ramazan ayında ulaştım. Tekrar zindana atıldım. Orada yirmisekiz ay mahpus kaldım."
Hapiste, otuz küsur ay kaldığı da söylenir. Sonra Mutasim'm huzuruna çıkarılarak dayağa yatırıldı. İmam Ahmed b. Hanbel hapisteyken, ayakları bukağılı olarak mahpuslara namaz kıldırırdı. [4]

İmam Ahmed B. Hanbel'in Mutasım'ın Huzurunda Dövülmesi

Mutasım onu zindandan çıkarıp huzuruna getirdiğinde zincirlerini ve bağlarını daha da fazlalaştırdı.
İmam Ahmed diyor ki: "Bu zincirlerin ve bukağıların ağırlığından ve sıkılığından ötürü yürüyemez hale geldim. Zincirlerin bir ucunu uçkuruma bağlayıp elimle tuttum. Sonra beni bir bineğe bindirdiler. Prangaların ağırlığından ötürü neredeyse yüzüstü yere düşüyordum. Yanımda beni tutacak bir kimse de yoktu. Allah beni korudu, nihayet Mutasım'in sarayına geldik. Bir odaya konuldum, kapı üzerime kilitlendi. Yanımda kandil yoktu. Abdest almak istedim. Elimi uzattım; baktım ki, bir kapta su var. O suyla abdest aldım. Sonra kalkıp namaza durdum. Ama kıblenin hangi taraf olduğunu bilmiyordum. Öy- . lece namaz kıldım. Sabah olduğunda namaz kıldığım tarafin kıble olduğunu anladım. Allah'a hamdolsun, sonra beni çağırdılar. Muta-sım'ın huzuruna götürüldüm. Bana baktı, yanında İbn Ebi Duad vardı. Bakınca: "Bunun genç olduğunu söylememiş miydiniz? Oysa bu yaşlı bir adam." dedi. Ben yanma yaklaştığımda selam verdim. Bana:
"Yakınıma gel." dedi. Yaklaştım, yakınına kadar gittim. Sonra bana: "Otur!" dedi, oturdum. Prangaların ağırlıkları beni adeta eziyordu. Bir süre durdum, sonra şöyle dedim:

- Ey mü'minlerin emiri! Amcan oğlu Rasûlullah (s.a.v.), insanları neye davet etti?
- Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet etmeye davet etti.
- İşte b.en de Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet ediyorum.
Böyle dedikten sonra ona Abdülkays heyetiyle ilgili olarak İbn Abbas'm naklettiği hadisi okudum. Sonra: "İşte, Rasûlullah (s.a.v.)'ın davet ettiği şey'buydu." dedim. Bu sırada îbn Ebi Duad, anlamadığım birşeyler söyledi. Ben onun sözlerini anlamıyordum. O zaman Mutasım şöyle dedi: "Eğer benden önceki halife seni tutuklamış olmasaydı ben sana ilişmeyecektim."
Bundan sonra da Abdurrahman'a şöyle dedi: "Ey Abdurrahman! Ben, eziyet ve işkenceleri ortadan kaldırmanı sana emretmemiş miydim?" Ben: "Allahü ekber! İşte bu Müslümanların genişliğe kavuşmalarıdır." dedim.
Sonra Mutasım, Abdurrahman'a: "Bununla konuş bakalım, kendisiyle münazara yap." dedi. Abdurrahman bana: "Kur'ân hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ona cevap vermedim. Mutasım: "Ona cevap ver." deyince ben, Abdurrahman'a: "İlim hakkında ne diyorsun?" diye sordum. Abdurrahman sustu. Ben: "Kur'ân, Allah'ın ilmindendir. Her kim Allah'ın ilminin mahluk olduğunu iddia ederse Allah'ı inkar etmiş olur." dedim. Abdurrahman sustu. Sonra halife Mutasım'la aralarında şöyle konuştular: "Ey mü'minlerin emiri, bu adam hem seni hem de bizi tekfir etti." Ama Mutasım, onun bu sözüne iltifat etmedi. Abdurrahman: "Allah varken Kur'ân yoktu." dedi. Ben de: "Allah vardı da o zaman ilim yok muydu?" diye sordum Abdurrahman sustu. Şuradan buradan konuşanlar oldu. Ben de: "Ey mü'minlerin emiri, bana Allah'ın kitabından veya Rasûlü'nün sünnetinden bir kitab verin ki, onunla konuşayım." dedim. İbn Ebi Duad: "Sen ancak Allah'ın kitabından ve Rasûlünün sünnetinden mi bahsedersin?" deyince ben ona şu karşılığı verdim: "Bu ikisi olmadan İslâmiyet ayakta durabilir mi?!"
Aralarında uzun münazaralar cereyan etti. Halifenin adanılan, Ahmed b. Hanbel'e karşı şu ayetleri delil olarak ileri sürdüler:
"Rablerinden kendilerine gelen her yeni İhtan mutlaka gönülleri gaflet içinde, eğlenerek dinlerler." (el-Enbiyâ, 2.)
"Herşeyi yaratan Allah'tır." <er-Ra'd, 16.)
İmam Ahmed b. Hanbel ise özetle, bu ayetlerin umumi olduklarını ve şu aşağıda nakledeceğimiz ayet-i kerime ile tahsis edildiklerini
Tbn kesir
ifade etti: "Rabbin, buyruğu ile herşeyi yok eder." (ei-Ahkâf, 25.)
İbn Ebi Duad dedi ki: "Ey mü'minlerin emiri, Allah'a yemin ederim ki bu adam sapıktır, saptırıcıdır, bid'atçıdır. İşte, burada kadıların ve fıkıhçıların var. Onlara sor bu konuyu." Mutasını onlara: "Siz ne diyorsunuz?" diye sordu. Onlar da İbn Ebi Duad gibi cevap verdiler.
Mutasım, ikinci gün de onları huzurunda topladı. Yine İmam Ah-med b. Hanbel'le münazara ettiler. Üçüncü gün de bu münazaralar devam etti. Bütün bu münazaralar esnasında İmam Ahmed b. Han-bel'in sesi onlarmkinden daha yüksekti. Delili onların delillerini alt .-»diyordu. Sustuklarında İbn Ebi Duad konuşmayı başlatıyordu. O, arkadaşları arasında ilimden ve kelamdan yana en cahil olandı. Çeşitli meselelerde tartıştılar. Nakil bilgileri yoktu, eserleri inkar etmeye ve onlarla ihticac edilemeyeceğini söylemeye başladılar.
İmam Ahmed b. Hanbel diyor ki: «Herhangi bir kimsenin söyleyeceğini zannetmediğim sözleri onlardan duydum. İbn Gavs benimle uzun uzadıya konuştu. Cisimden ve diğer şeylerden, fayda vermeyecek şekilde sözetti. Kendisine: "Ne dediğini anlamıyorum; yalnız şunu biliyorum ki, Cenâb-ı Allah birdir. Hiçbir şeye muhtaç değildir, her-şey ona muhtaçtır. Onun misli yoktur." dedim. O da sustu. Bana bir-şey diyemedi. Ahirette Cenâb-ı Allah'ın görüleceğine dair hadisi onlara naklettim. Bu hadisin senedinin zayıf olduğunu ispatlamaya çalıştılar. Bazı hadisçilerin sözlerinden alıntılar yaparak bu hadisi çürütmek istediler, ama ne gezer. Bunu yapamadılar. Mızraklarını uzak yerlerden hedefe nasıl ulaştıracaklardı?»
Bu esnada halife Mutasını, İmam Ahmed b. Hanbel'e lütufkar davranıyor ve ona: "Ey Ahmed! Bu hususta bana icabet et ki, sen has adamlarım ve meclisimde bulunan arkadaşlarımın arasına katayım." diyordu. İmam Ahmed b. Hanbel de ona şu karşılığı veriyordu: "Ey mü'minlerin emiri, bana bu hususta Allah'ın kitabından veya Rasû-lullah (s.a.v.)'ın sünnetinden deliller getirsinler ki görüşlerine muvafakat edeyim."
Onlar eserleri inkar ettikleri zaman, İmam Ahmed onlara karşı şu ayet-i kerimeleri delil olarak ileri sürdü:
"Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana faydası olmayan birşe-ye niçin tapıyorsun?" {Meryem, 42.)
"Allah, Musa'ya hitab etmişti." (en-Nisâ, 164.)
"Şüphesiz ben Allah'ım. Benden başka tanrı yoktur. Bana kulluk et." (Tâ-Hâ, 14.)
Karşısındakilerin artık ileri sürecekleri delilleri kalmayınca, bu defa halifenin otoritesini kullanmaya yönelip dediler ki: "Ey mü'minlerin emiri! Bu adam kafir, sapık ve saptırıcıdır."
Bağdat valisi İshak b. İbrahim de halifeye şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Bu adamı serbest bırakıp da iki halifeyi mağlup etmesine müsaade etmen, halifeliğin tedbirinden değildir." Onun bu sözü üzerine halife hamiyete gelip şiddetle gazaptandı. Oysa halife onlar arasında en yumuşak huylu biriydi. Kendini birşey bilen ve doğru yolda olduğunu zanneden biriydi. O zaman halife, İmam Ahmed'e: "Allah sana lanet etsin. Bana icabet edeceğini ummuştum. Ama icabet etmedin." dedi. Sonra da görevlilere: "Şunu yakalayın, elbiselerini çıkarın ve sürüyüp götürün!" diye emir verdi.
İmam Ahmed b. Hanbel, olayın bundan sonrasını şöyle anlatıyor: «Yakalanıp elbiselerim çıkarıldı ve beni sürüyüp götürdüler. Sonra işkenceciler ve kırbaççılar geldi. Ben onlara bakıyordum, yanımda elbisemin bir tarafına gizlenmiş Peygamber

Efendimizin vücudunun birkaç tüyü vardı. Elbiselerimi çıkardılar, işkencecilerin önüne bırakıldım.
Dedim ki: "Ey mü'minlerin emiri; Allah'tan kork, Allah'tan! Zira Rasûlullah (s.a.v.) buyuruyor ki: "Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet eden Müslüman bir kişinin kanı ancak şu üç şeyden biri nedeniyle helal olur." Bu hadisin tamamını kendisine okudum sonra yine dedim ki: Ey mü'minlerin emiri, Rasûlullah (s.a.v.) bir başka hadisinde de şöyle buyuruyor: "Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Eğer bu kelimeyi söylerlerse kanlarını ve mallarını benden korurlar." Şimdi sen, bu işlerden birini işlemediğim halde ne diye benim kanımı mubah kılıyorsun? Ey mü'minlerin emiri, benim şimdi senin huzurunda duruşum gibi senin de yarın Allah divanında duracağını düşün!"
Ben böyle dedikten sonra biraz çekinir gibi oldu. Sonra etrafındakiler ısrarla ona: "Ey mü'minlerin emiri! Bu sapık, saptırıcı bir kafirdir." dediler. O da emir verdi, beni işkencecilerin önüne götürdüler. Bir kürsü getirildi ve kürsünün üzerine oturtuldum. İşkencecilerden biri ellerimle iki tahtadan birini tutmamı bana emretti. Bunun sebebini anlamadım. Elbiselerimi çıkardılar. Kırbaççılar, kırbaçlarıyla geldiler. Onlardan biri bana iki kırbaç vurunca halife Mutasım ona: "Şiddetle vur! Allah senin elini koparsın!" dedi. Bir başkası geldi, o da bana iki kırbaç vurdu. Sonra bir başkası geldi, o da aynı şekilde beni kırbaçladı. Bana birkaç kırbaç vurmalarından sonra bayıldım. Aklımı defalarca kaybettim. Dayak durunca aklım başıma geliyordu. Mutasım kalkıp yanıma geliyor ve adamlarının fikirlerini kabul etmemi istiyordu. Ben ise kabul etmiyordum. Onlar: "Yazıklar olsun sana, halife senin yanıbaşımda duruyor!" demeye başladılar. Ben yine kabul etmeyince beni yine dövmeye başladılar. Halife Mutasım, tekrar yanıma geldi. Bu fikirleri kabul etmemi istedi. Ben kabul etmedim. Yine
dövmeye başladılar. Üçüncü kez halife yanıma geldi. Beni bu fikirleri kabul etmeye davet etti. Ama dayağın şiddetinden onun dediklerini anlayamıyordum. Tekrar beni dövmeye başladılar. Aklım gitti, artık dayağın şiddetini hisse demiyordum. Şiddetli derecede dayak yediğimden ötürü artık hissimi ve korkularımı kaybetmiştim. Halife Muta-sım emir verdi. Beni serbest bıraktılar. Ama hiçbir şeyin farkında değildim. Sonra evimin bir odasında olduğumu gördüm. Ayaklarımdaki bağlar çözülmüştü. Bu hadise, hicretin 221. senesinin ramazan ayının 25. gününde vuku bulmuştu.»
Sonra halife onun, ailesine verilmesini emretti. Ona toplam olarak 300 küsur kırbaç vurulmuştu. Seksen kırbaç vurulduğu da söylenir. Ama çok şiddetli darbeler yemişti.
İmam Ahmed b. Hanbel; uzun boylu, ince endamlı, esmer tenli, çok mütevazi bir kimseydi. Allah ona rahmet etsin.
Ahmed b. Hanbel, hilafet sarayından İshak b. İbrahim'in makamına götürülürken oruçluydu. Kendisine iftar etmesi için un bulamacı getirdiler, ama orucunu bozmadı ve vaktine kadar tamamladı. Namaz vakti geldiğinde onlarla beraber öğle namazını kıldı. Kadı İbn Semma'a ona: "Sen kanlı kanlı mı namaz kıldın?!" deyince; "Hz. Ömer de yarasından kan sızdığı halde namaz kıldı." dedi. Kadı İbn Semma'a, onun bu cevabı karşısında sustu.
Rivayet olunduğuna göre dayağa çekilmek üzere yerinden kaldırıldığında şalvarının uçkuru kopmuştu. O da şalvarının düşmesinden ve avretinin açılmasından korktuğu için dudaklarını hareket ettirerek Allah'a dua etmişti ve şalvarı eski haline dönmüş, sapasağlam olmuştu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre o esnada Allah'a şöyle niyazda bulunmuştu: "Ey imdat dileyenlerin imdadına yetişen! Ey âlemlerin ilahı! Eğer senin rızan için bu işi yaptığımı biliyorsan avretimi açığa çıkarma ve beni rüsvay etme."
Evine döndükten sonra cerrah ve pansumancılar gelip vücudundaki ölü bir parça eti kopardılar. Onu tedavi etmeye başladılar. Vali de her zaman gelip durumunu soruyordu. Çünkü halife Muta «un ona yaptığına çok pişman olmuştu. Halife Mutasını onun durumunu vali İshak'tan soruyor, vali İshak da durumunu halifeye bildiriyordu. Şifa bulduktan sonra halife Mutasını ve diğer Müslümanlar çok sevindiler. Allah kendisine şifa ihsan ettikten sonra bir süre daha ellerinin başparmakları soğuktan rahatsız oluyordu.
Kendisine eziyet eden herkese hakkını helal etti. Sadece bid'atçı-ları bağışlamadı. Bu hususta da şu ayet-i kerimeyi okuyordu: "Affetsinler, geçsinler." (en-Nûr, 22.)
Ve şöyle diyordu: "Müslüman kardeşin senin sebebinle azap görürse bunun sana ne yararı olur? Oysa yüce Allah bir ayet-i kerimede
şöyle buyuruyor: «Ama kim affeder ve barışırsa onun ecri Allah'a aittir. Doğrusu o, zulmedenleri sevmez.» (eş-Şûrâ; 40)
«Kıyamet günü, bir münadi şöyle seslenecektir: "Sevabı Allah'a ait olan kimse ayağa kalksın!" Bu durumda ancak affedenler ayağa kalkacaklardır.»
Sahih-i Müslim'de Ebu Hüreyre'den rivayet olunan bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Ben üç şeye yemin ederim: Mal, sadaka vermekle eksilmez; bir başkasını affetmesi nedeniyle kulun Cenâb-ı Allah ancak izzetini fazlalaştırır, her kim Allah için tevazu gösterirse Allah onu yüceltir."
Kur'ân'ın mahluk olduğuna ve ahirette Cenâb-ı Allah'ın görülme-,yeceğine dair sapık fikirleri kabule yanaşmayan kimseler şunlardı:
1- İmam Ahmed b. Hanbel. Bu, bid'atçilara karşı direnenlerin reisi idi.
2- Muhammed b. Nuh b. Meyimin Cündisaburî. Bu zat, yoldayken vefat etmişti.
3- Nuaym b. Hammad el-Huzaî. Bu zat da zindanda vefat etmişti.
4- Ebu Yakub el-Buyeytî. Bu zat Vasık'ın zindanında vefat etmişti. Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemediğinden dolayı hapse atılmıştı. Üzerinde çok ağır prangalar vardı.

5- Ahmed b. Nasr el-Huzaî. Bu zatın nasıl öldürüldüğünü önceki kısımlarda anlatmıştık. [5]

Diğer İmamların İmam Ahmed B. Hanbel'e Övgüleri

Buharî dedi ki: Ahmed b. Hanbel, işkence maksadıyla dövüldüğünde biz Basra'daydık. Ebu Velid et-Tayalisî'nin şöyle dediğini işittim: "Eğer Ahmed b. Hanbel, İsrailoğullan arasında olsaydı efsane olurdu!"
İsmail b. Halil dedi ki: "Eğer Ahmed b. Hanbel, İsrailoğullan arasında olsaydı peygamber olurdu!"
Müzeni dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, mihnet gününde; Ebu Bekir, irtidat savaşında; Hz. Ömer, Ensâr'm Sakif oğulları yurdund Hz. Ebu Bekir'e bey'at ettikleri günde; Hz. Osman, evinde şehid edildiği günde; Hz. Ali de Cemel ve Sıfiîn savaşlarında bire kahramandılar."
Harmele, İmam Şafiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
"Irak'tan çıkıp gittiğimde orada Ahmed b. Hanbel'den daha faziletli, daha bilgili, daha vera'lı, daha takvalı bir kimse bırakmadım."
Şeyh Ahmed Yahya b. Said el-Kattan dedi ki: "Bağdat'a, Ahmed b. Hanbel'den daha çok sevdiğim biri gelmedi."
Kuteybe dedi ki: "Süfyan-ı Sevrî öldü, takva da öldü. Şafiî öldü, sünnetler de öldü. Ahmed b. Hanbel ölür, bid'atlar ortaya çıkar. Ahmed b. Hanbel, bu ümmette peygamberlik makamına oturdu."
Beyhakî, bu son cümleyi şöyle yorumlamıştır: "Yani Allah yolunda uğradığı eziyetlere peygamberler gibi sabretti."
Bir gün İmam Ahmed b. Hanbel'den bahsediliyorken Ebu Ömer b. Nahhas şöyle dedi: "Allah ona rahmet etsin. Dinde ne kada basiretliydi, dünyaya karşı ne kadar sabırlıydı, zühdde ne kadar tecrübeliydi. Salihlerden hiçbiri ona yetişemedi, geçmişlerden hiçbiri ona benzemedi. Dünya kendisine sunuldu da reddetti. Bid'atlar kendisine teklif edildi, geri çevirdi."
İmam Ahmed b. Hanbel işkence edilip dövüldükten sonra, Bişr el-Hafî şöyle demişti: "Ahmed b. Hanbel körüğe konuldu, çi altın olarak dışarı çıktı."
Meymunî dedi ki: «Ahmed b. Hanbel mihnete uğrayıp işkence gördükten sonra -ya da bundan önce- Ali b. el-Medinî bana şöyle dedi: "Ey Meymun! İslâmiyette Ahmed b. Hanbel'in yapabildiğim hiç kimse yapamadı!" Ben, onun bu sözüne çok hayre ettim. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam'm yanına gittim. Ali b. el-Medinî'nin sözlerini naklettim. O da şöyle dedi: "Doğru söylemiştir, irtidad savaşı esnasında Ebu Bekir (r.a.), yardımcı ve destekçiler gördü. Ahmed b. Hanbel ise bu mihnetinde yardımcı ve destekçiler görememişti." Böyle dedikten sonra Ebu Ubeyd, Ahmed b. Hanbel'i övmeye başladı ve: "İslâmiyette onun misli bir kimsenin bulunduğunu bilmiyorum." dedi.»
İshak b. Raheveyh dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, Cenâb-ı Allah'ın yerinde kendisiyle kulları arasında bir hüccettir."
Ali b. el-Medinî dedi ki; «Ben bir mihnete uğradığımda durumumu Ahmed b. Hanbel'e anlatıyordum. O da: "Sen Rabbinin huzuruna vardıktan sonra bu dünyada nasıl olmuş, neler olmuş, önemli değil." diye teselli veriyordu. Ben Ahmed b. Hanbel'i, kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasında bir hüccet edindim. Onun dayanabildiği mihnetlere kim dayanabilir?»
Yahya b. Maîn dedi ki: "Ahmed b. Hanbel'de öyle özellikler vardı ki, o özellikleri hiçbir âlimde görmedim: O hadisçiydi, hafızdı, âlimdi, takvahydı, zahiddi, akıllıydı. İnsanlar bizden onun gibi olmamızı istediler. Vallahi, biz onun gibi olamayız, onun yolundan gidemeyiz, buna güç de yetiremeyiz."
Zühelî dedi ki: "Ahmed b. Hanbel'i, kendimle Allah arasında bir hüccet edindim."
Hilal b. Mualla er-Rakkî dedi ki: "Cenâb-ı Allah, bu ümmete şu dört kişiyi göndererek lütufta bulundu: Şafiî'yi gönderdi. O hadisleri anlayıp tefsir etti. Mücmelini mufassalından ayırd etti. Hâsını artımından, nasihini mensûhundan seçti.
Ebu Ubeyd'i de göndererek hadislerin garip olanlarını açıklığa kavuşturdu.
Yahya b. Maîn'i.de gönderdi. O, yalan hadisleri sahih hadislerden ayırıp reddetti.
Ahmed b. Hanbel'i de gönderdi. O, mihnette sebat etti, işkenceye direndi. Eğer bu dört zat olmasaydı insanlar helak olurlardı."
Ebu Bekir b. Ebi Davud dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, kendi asrında kalem ve okka tutan âlimlerin önündeydi."
Ebu Bekir Muhammed b. Reca dedi ki: "Ahmed b. Hanbel gibisini görmedim. Onun gibi birini göreni de görmedim."
Ebu Zür'a er-Razî dedi ki: "Arkadaşlarımız arasında onun kadar lider şahsiyetli, onun kadar fıkhı iyi bilen biri bulunduğunu bilmiyorum."
Beyhakî dedi ki: "Ebu Abdillah el-Pusendî, İmam Ahmed b. Hanbel hakkında bize şu şiiri söyledi:
"Eğer soracak olursan imamımız Ahmed b. Hanbel'dir. Halk arasında imamlar ona sarılırlar. Allah'tan sonra insanlar Muhammed'e bağlandılar, Ondan sonra da halifelerin peşinden gittiler ve helak oldular; Ayakkabı bağının birbirine bağlı oluşu gibi.
İnsanlar eğer doğru yoldan gitmek istiyor ve hakkı tutmak diliyorlarsa ancak Ahmed b. Hanbel gibi birinin peşinden gitmeliler."
Sahih bir hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:
"Ümmetimden bir grup sürekli hak yolda olacaktır. Hakkı tutacaktır. Kendilerim yardımsız bırakanlar ve kendilerine muhalefet edenler onlara zarar vermeyecektir. Nihayet onlar bu halde iken Allah'ın emri (kıyamet) gelecektir."
Begavî, Rasûlullah (s.a.v,)'m şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Bu ilmi adaletli olan herkes sırtında taşıyacak ve aşırı gidenlerin tahriflerini, batıla sapanların uydurmalarını ve cahillerin tevillerini bu ilimden uzaklaştıracaktır."
Bu hadis mürseldir. Senedinde zayıflık vardır. Ancak hayret verici olan husus şudur ki, İbn Abdilberr bunu sahih görmüş ve ilmi taşıyan herkesin adaletli olduğuna bunu bir delil olarak ileri sürmüştür.

İmam Ahmed b. Hanbel de ilim ehlinin imamlarındandı. Allah ona rahmet etsin ve makamını yüce kılsın. [6]

Mihnetten Sonra İmam Ahmed B.Hanbel'in Durumu

İmam Ahmed, hilafet sarayından çıkıp evine gittiğinde iyileşinceye kadar orada kaldı, Allah'a hamdolsun. Evine kapandı. Cumaya ve cemaate gitmiyordu. Hadis okumaktan vazgeçti. Aylık geliri, kendine ait bir mülkten elde ettiği onyedi dirhemdi ki, bunu çoluk çocuğuna kanaatle sarfeder ve bununla yetinirdi. Allah ona rahmet etsin. Allah'tan sevabını bekler, bu sıkıntılı hayata sabrederdi.
Mutasım'm ve Mutasım'ın oğlu Muhammed el-Vasık'ın hilafetleri müddetince bu hali devam etti. Mütevekkil Alallah halifeliğe geçince, insanlar onun başa gelmesine sevindiler. Çünkü o, sünneti ve sünnet ehlini seven bir kimseydi. İnsanların tabi tutuldukları bu işkencelere son verdi. Memleketin her tarafına mektuplar yazarak, artık kimsenin Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylememesini emretti. Sonra Bağdat valisi İshak b. İbrahim'e mektup yazarak kendisine Ahmed b. Han-bel'i göndermesini emretti. İshak da İmam Ahmed b. Hanbel'i yanma davet etti. Ona saygı gösterip ikramda bulundu. Zira halifenin de ona saygı göstereceğini biliyordu.
Vali, İmam Ahmed ile başbaşa kalınca ona Kur'ân'ı sordu. İmam Ahmed de ona: "Senin bu sorun inat ve zorlama sorusu mudur, yoksa bilgi edinme sorusu mudur?" diye sordu. O da: "Hayır, bilgi edinmek için soruyorum?" dedi. Bunun üzerine İmam Ahmed ona: "Kur'ân, Allah'ın indirilmiş kelamıdır. Mahluk değildir." dedi. O da bu cevaba kani oldu. Sonra onu hazırlayıp Samarra'ya, halifenin yanına gönderdi. Ama kendisi tez davranarak ondan önce halifeye ulaştı. Vali İshak, oğlu Muhamnıed'in yanından geçerken selam vermediği için çok öfkelenmiş ve Ahmed b. Hanbel'i halifeye şikayet etmişti. Halife Mütevekkil de: "Eğer o gelse de huzurumdaki halılara ayağını bassa bile geri çevrilecek!" demişti. İmam Ahmed b. Hanbel, yoldan, Bağdat'a geri dönmüştü. Halifenin yanına gitmekten hoşlanmıyordu. Fakat insanların çoğu buna aldırmadı. Ama o, kendisinin işkenceye uğramasına sebep olan İshak b. İbrahim'in sözünden ötürü geri dönmüştü. Sonra İbn Belhî adında bir bid'atçı, halifeye gidip İmam Ahmed b. Hanbel'i jurnalledi ve şöyle dedi: "Alevilerden birisi, Ahmed b. Han-bel'in evinde gizlenmiş, orada gizlice halkı kendisine bey'ata davet ediyor!"
Bunun üzerine halife, Bağdat valisine emir vererek geceleyin İmam Ahmed'in evinin basılmasını istedi. Geceleyin kimse farkında olmadan aniden İmam Ahmed'in evi her taraftan kuşatma altına alındı. Askerler evinin damına kadar çıktılar. Etrafta meşaleler yanıyordu. Ahmed b. Hanbel'in kendi evinde çoluk çocuğu ile birlikte oturmakta olduğunu gördüler. Ona Aleviyi sordular. O da: "Benim bu konuda bir bilgim yok. Benim bu işle alakam yok ve benim böyle bir niyetim de yok. Ben, gizli aşikar her zaman, sıkıntıda ve darlıkta, kıvançta ve tasada halifeye itaat edilmesini uygun gören biriyim ve onu kendime tercih ediyorum. Onu doğru yola iletip gece gündüz muvaffak kılmasını Allah'tan diliyorum." dedi ve daha birçok sözler ekledi. Kütüphanesini, kadınlarının odalarını, tavan aralarını ve evinin her tarafını aradılar; birşey bulamadılar.
Halife Mütevekkil bu durumdan haberdar olunca, onun kendisine yapılan isnadlardan uzak olduğunu anladı ve ona iftirada bulunduklarını öğrendi. Bunun üzerine haciblerinden Kavsara lakabıyla bilinen Yakup b. İbrahim'e 10.000 dirhem vererek kendi adına Ahmed b. Hanbel'e gönderdi ve; "Halifenin sana selamı var. Bu parayı harcamanı istiyor." demesini söyledi. Ancak İmam Ahmed b. Hanbel, bu parayı kabul etmedi. Hacib Kavsara ona şöyle dedi: "Ey Abdullah'ın babası! Bu parayı kabul etmezsen seninle halife arasına bir soğukluk gireceğinden korkuyorum. Bu parayı kabul etmen daha uygun olacaktır." Böyle dedikten sonra parayı İmam Ahmed'in yanına bırakıp gitti.
Gecenin son kısmına varıldığında İmam Ahmed b. Hanbel, aile efradını, amcazadelerini yanına çağırarak: "Bende bu para varken bu gece uyuyamam. Nitekim uyuyamadım da." dedi. Bunun üzerine onlar yanına oturdular, hadis ehlinden ayrıca bazı Bağdatlı ve Basralı muhtaçların adlarını yazıp bir liste hazırladılar. Sabah olunca 250 kadar muhtaca o parayı dağıttılar. Yanlarında bir dirhem dahi kalmadı. İmam Ahmed, o paradan Ebu Eyyüb ile Ebu Said el-Eşecc'e de birer pay verdi. Parayı muhafaza eden keseyi de sadaka olarak verdi. O paradan kendi aile efradına hiçbir şey vermedi. Oysa kendileri son derece muhtaç idiler. Torunlarından biri gelip: "Bana bir dirhem ver." dedi. İmam Ahmed, oğlu Salih'e baktı. Salih de o kesenin bir parçasını koparıp çocuğa verdi. İmam Ahmed sesini çıkarmadı.
Halife, gönderilen paraları hatta keseyi İmam Ahmed'in sadaka olarak dağıttığını duyunca Ali b. el-Cehm ona şöyle dedi:
- Ey mu minlerin emiri! Ahmed b. Hanbel gönderdiğin parayı kabul etti, ama sevabı sana ulaşsın diye sadaka olarak dağıttı. Ahmed parayı ne yapsın? Ona bir parça ekmek de yeter.
- Doğru söyledin.
İshak b. İbrahim ile oğlu Muhammed öldüklerinde aralarında sadece yakınları vardı. Bağdat valiliğine Abdullah b. İshak geçti. Mütevekkil ona mektup yazarak İmam Ahmed'i kendisine göndermesini1 emretti. Vali Abdullah da bu durumu İmam Ahmed'e bildirince İmam Ahmed: "Ben yaşlı ve zayıf bir adamım." dedi. Vali Abdullah bu cevabı halifeye iletti. Fakat halife

Mütevekkil, mutlaka kendisine Ahmed b. Hanbel'i göndermesini ısrarla istedi ve ayrıca İmam Ahmed'e de: "Sana yakın olmak ve sana bakmakla ünsiyet elde etmek, seninle arkadaş olmak ve duanın bereketine nail olmak istiyorum." diye mektup yazdı. Bunun üzerine İmam Ahmed b. Hanbel, hasta olduğu halde oğulları ve aile efradından bazılarıyla birlikte yola koyuldu. Müte-vekkil'in bulunduğu garnizona yaklaştığında hadim Vasıf büyük bir kafile ile onu karşıladı. Hadim Vasıf ona selam verdi. İmam Ahmed de selamını aldı. Vasıf ona: "Allah seni düşmanın İbn Ebi Duad'dan kurtardı." deyince İmam Ahmed ona cevap vermedi. Oğlu da halifeye ve Vasıf a dua etmeye başladı.

Samarra'daki askerlerin garnizonuna vardıklarında İmam Ahmed, İtah'ın evine konuk oldu. İtah bundan haberdar olunca oradan göçtü ve İmam Ahmed için başka bir evin kiralanmasını istedi. Emirlerin ve komutanların reisleri her gün İmam Ahmed'in yanına geliyorlar ve ona halifenin selamım tebliğ ediyorlardı. Üzerlerindeki zi-net ve silahları çıkarmadan yanına girmiyorlardı. Halife, ona kıymetli halılar ve büyük evlere yaraşan bazı eşyalar gönderdi. Daha önceki mihnet ve sıkıntı günlerinde çektiği işkencelere ve elden kaçırdığı rahat yaşantıya bedel olsun diye orada kalarak insanlara hadis okumasını ve uzun seneler ikamet etmesini istedi. Ancak İmam Ahmed hasta ve zayıf olduğunu, dişlerinin titreyip birbirine çarptığını, bu nedenle hadis dersi veremeyeceğini söyleyip mazeret diledi.

Halife, her gün ona içinde türlü yemekler meyveler ve buz bulunan ve pahası 120 dirhemi bulan bir sofra gönderiyordu. İmam Ahmed b. Hanbel'in bu yemekleri ve meyveleri yediğini sanıyordu. Ama İmam Ahmed b. Hanbel, bu yemeklere ve meyvelere kesinlikle el sürmüyordu. Aksine o, aç olarak orucunu devam ettiriyordu. Sekiz gün süreyle hiçbir şey yemedi. Hasta olduğu halde yiyeceklere el sürmedi. Sonra oğlu kendisine yemin verdirerek azıcık un bulamacı içmesini istedi.

Ubeydullah b. Yahya b. Hakan, ona halifenin armağanı olarak, çok miktarda para getirdi. Fakat o, bu armağanları kabul etmedi. Emir bunları kabul etmesini ısrarla istedi, ama yine de kabul etmedi. Bu defa emir, o armağanı alıp Ahmed'in oğullarına ve aile efradına gitti. "Bunları halifeye geri götürmek mümkün değildir." dedi.

Halife, onun aile efradına ve çocuklanna aylık 4.000 dirhem maaş bağladı. İmam Ahmed b. Hanbel buna karşı çıktıysa da halife; "Bu zorunlu bir iştir. Bu sadece senin evladına mahsustur." dedi. Bunun üzerine İmam Ahmed direnmekten vazgeçti. Ama çoluk çocuğunu, aile efradını ve amcasını kınamaya başladı. Onlara: "Bizim bu dünyada az günlerimiz kaldı. Ölüm üzerimize hemen hemen inmek üzeredir. Öldükten sonra ya Cennet'e ya da Cehennem'e gideceğiz. "Dünyadan çıkarken karınlarımızda bu adamların malı bulunmasın." dedi ve daha birçok sözler söyleyerek aile efradına öğütler verdi. Onlar da kendisine karşı şu sahih hadisi okuyarak delil ileri sürdüler:

"Sen kendin dilenmeden ve gözünü dikip bakmadan sana gelen bu malı al." İbn Ömer'le İbn Abbas'ın, sultanların armağanlarını kabul ettiklerini de sözlerine ekledi̇ler. İmam Ahmed ise: "Bununla o aynı değildir. Eğer bu malın zulmetmeksizin, haksızlık yapılmaksızın elde edilmiş olduğunu bilseydim buna karşı çıkmaz ve alıp almadığınıza da aldırıp etmezdim." dedi.

İmam Ahmed'in zaafiyeti ve nekahati uzun sürünce Mütevekkil onu tedavi etmesi için tabip İbn Maseveyh'i gönderdi. İbn Maseveyh onu muayene ettikten sonra Mütevekkile şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Ahmed'in bedeninde bir illet yoktur. Onun hastalığı az yemek yemesinden, çok oruç tutup fazla ibadet etmesindendir." Mütevekkil sustu, birşey demedi. Sonra halifenin annesi, oğlu Mütevekkil'den, gidip İmam Ahmed b. Hanbel'i görmesine izin vermesini istedi.

Bundan sonra Mütevekkil, İmam Ahmed'e haber salarak gelip oğlu Mutez ile görüşmesini, ona dua etmesini ve onu yetiştirmesini istedi. İmam Ahmed, Önce bunu kabul etmedi. Sonra da kendisini bir an önce Bağdat'a, ailesinin yanına göndereceklerini ümid ederek bu
teklifi kabul etti.

Halife ona kıymetli bir hil'at ve kendi bineklerinden bir binek gönderdi. Bineğin üzerinde kaplan derisinden eğer bulunduğu için imam Ahmed ona binmeye yanaşmadı. Sonra tüccarlardan birinin bir katırı getirildi. Ona binip Mutez'in meclisine gitti. Halife Mütevekkil ile annesi, o meclisin bir köşesinde ince bir perdenin arkasında oturmuşlardı. İmam Ahmed meclise geldiğinde "Selamun aleyküm." dedi. halifelere mahsus selamı vermedi. Halifenin annesi, oğlu Mütevet kil'e şöyle dedi: "Allah Allah, ey oğlum; şu adama bak hele! Halifenin evine geliyor ve böyle davranıyor. Demek ki bu adam, sizin içinde bulunduğunuz dünyalığa talib olmayanlardandır."

Mütevekkil, İmam Ahmed'i görünce annesine şöyle dedi: "Ey anacığım, işte şimdi evimiz şenlendi ve mamur oldu."

Hizmetçi, yanında astarlı kıymetli bir kaftan, elbise, takke ve taylesan getirmişti. Bunları kendi eliyle İmam Ahmed'e giydirdi. Fakat İmam Ahmed hiç kımıldamıyordu.

İmam Ahmed dedi ki: «Mutez'in yanma gidip oturduğumda mü-rebbisi ona şöyle dedi:

- Allah emiri ıslah etsin. İşte bu gelen İmam Ahmed senin müed-dibin ve hocan olacaktır. Halifenin bu hususta emri vardır.
- Eğer bana birşey öğretecek olursa öğrenirim.»

İmam Ahmed diyor ki: "Ben onun o küçük yaşında bu yüksek zekasına hayret ettim. Çünkü cidden çok küçüktü." İmam Ahmed b. Hanbel, o meclisten çıkarken Allah'tan mağfiret diliyor, gazabından ve öfkesinden Allah'a sığmıyordu.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra halife, onun Bağdat'a gitmesine izin verdi. Onun için bir gemi hazırladı. Fakat İmam Ahmed gemiye binmeyi kabul etmedi, basit bir kayığa bindi ve gizlice Bağdat'a girdi. Kendisine armağan edilen hil'atm satılmasını, parasının yoksullara ve düşkünlere dağıtılmasını emretti. Halife ve ailesiyle görüştüğünden Ötürü günlerce acı çekti. Sıkıntı duydu ve şöyle dedi: "Ömrüm boyunca onlardan uzak durdum, ama ahir Ömrümde onlarla görüşme belasına maruz kaldım."

İmam Ahmed, halifenin yakınında bulunurken çok açlık çekmişti. Öyle ki açlık, onu neredeyse öldürecekti. Emirlerden biri

halife Müte-vekkil'e şöyle demişti: "Ahmed b. Hanbel senin yemeğini yemiyor, içeceğini içmiyor, senin halılarının üzerinde de oturmuyor. Senin içtiğin şeylerden kendini mahrum bırakıyor." Halife Mütevekkil de kendisine böyle diyen emire şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki, Mutasını bile Ahmed hakkında benimle böyle konuşsaydı, sözünü kabul etmezdim."
Halifenin elçileri her gün İmam Ahmed'în ziyaretine geliyor, durumunu ve keyfiyetini öğreniyorlardı. Hal ve hatırını sorup gidiyorlardı. Halife de Kadı Ahmed b. Ebi Duad'ın müsadere edilen malları hakkında nasıl bir işlem yapacağını ona soruyor, o ise hiçbir cevap vermiyordu. Bundan sonra halife Mütevekkil, Kadı Ahmed b. Ebi Du-ad'ı Samarra'daki zindandan çıkarttı ve mallarını, mülklerini, çiftliklerini sattığına dair bizzat kendisinin şahitlik beyanını aldıktan sonra onu Bağdat'a gönderdi.
İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah dedi ki: "Babam Samar-ra'dan döndükten sonra gözlerinin çukura gömüldüğünü gördük. Altı ay sonra ancak kendini toparlayabildi. Akrabalarının evlerine ya da akrabalarının bulunduğu bir eve gitmekten uzak durdu. Onların sahip oldukları hiçbir şeyden yararlanmadı. Çünkü onlar sultanın verdiği paraları ve armağanları kabul ediyorlardı."
İmam Ahmed b. Hanbel'in halife Mütevekkil'e götürülmesi, hicretin 237. senesinde olmuştu. Sonra vefatına kadar zayıf ve bitap halde kaldı. Halife Mütevekkil her gün ona adam göndererek halini hatırını sorduruyordu. Yapacağı işler hakkında fikrini alıyor, karşılaştığı işlerde de ona danışıyordu, Mütevekkil, Bağdat'a dönüşünden, sonra İbn Hakan'ı Ahmed b. Hanbel'e gönderdi. İbn Hakan'ın ona getirdiği para 1.000 dinardı. Bu parayı İmanı Ahmed, dilediği ve uygun gördüğü kimselere dağıtacaktı. Ama İmam Ahmed bu paraları kabul etmeye yanaşmadı ve: "Halife, beni hoşlanmadığım işleri yapmaktan atfetmiştir." dedi. Parayı geri çevirdi.
Adamın biri mektup yazarak Mütevekkil'e gönderdi. Mektubunda "Ey mü'minlerin emiri! İmam Ahmed senin atalarına sövüyor ve onlan zındıklıkla suçluyor!" dedi. Mütevekkil de ona şu cevabi mektubu gönderdi: "Me'mun; işleri karıştırdı, birçok haltlar işledi. İnsanları kendi nefsine musallat kıldı. Babam Mutasını savaşçı bir adamdı. Kelam hakkında derin bir görüşü yoktu Kardeşim Vasık'a gelince o, hakkında söylenen sözlere nıüstehaktır." Sonra o iftiracı adamı getirtti ve ona ikiyüz kırbaç vurulmasını emretti. Abdullah b. İshak b. İbrahim kırbacı eline alarak ona beşyüz kırbaç vurdu. Halife Mütevekkil, Abdullah'a: "Ona niçin beşyüz kırbaç vurdun?" diye sorunca Abdullah b. İshak şu cevabı verdi: "İki yüz kırbacı senin emrine itaat etmek için vurdum. İkiyüz kırbacı Allah'a itaat etmek için vurdum. Yüz kırbacı da şu salih ihtiyar ve âlim Ahmed b. Hanbel'e iftira ettiği için vurdum."
Mütevekkil, Ahmed b. Hanbel'e mektup yazarak Kur'ân hakkında imtihan, inat ve zorluk çıkarma şeklinde değil de yararlanıp bilgi edinme mahiyetinde bazı sualler sordu. İmam Ahmed de ona sahabelerden ve diğerlerinden eserler, nakiller, merfu hadisler içeren bir risale yazdı. Oğlu Salih, bu risaleyi İmam Ahmed'in mihnetinden bahsederken nakletmiş tir. Bu, ondan rivayet edilmiştir. Başka hadis hafızları da bunu nakletmişlerdir. [7]

İmam Ahmed B. Hanbel'in Vefatı

Oğlu Salih dedi ki: «Babam, hicretin 241. senesinin rebiyülevvel ayı başında hastalandı. Rebiyülevvel ayının ikisinde çarşamba günü yanma gittim. Ateşler içinde yanıyor ve derinden soluyordu. Çok zayıf düşmüştü. Kendisine: "Babacığım sen ne yiyorsun, gıdan nedir?" diye sordum. O da: "Bakla suyu." diye cevap verdi.»
Sonra oğlu Salih birçok insanın, ileri gelenlerin ve avam tabakasından kişilerin onu ziyarete geldiklerini, evinde büyük bir kalabalık teşkil ettiklerini anlatmıştır. İmam Ahmed'in bir kesesi vardı. Kesesinde bozuk paralan vardı. Bu paralarla ihtiyacını karşılardı. Oğlu Abdullah'a, kiracılannndan kira paralarını tahsil etmesini ve üzerindeki bir yemin keffaretini ödemesini emretti. O da bu kira paralarından bir miktannı tahsil edip birazcık hurma satın aldı ve babasının yemin keffaretini ödedi. Geriye üç dirhem arttı.
İmam Ahmed b. Hanbel vasiyetini şöyle yazmıştı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Bu, Ahmed b. Hanbel'in vasiyetidir. Allah'tan başka ilah bulunmadığına, onun birliğine, ortaksız olduğuna, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna; Muhammedi, hidayet ve hak din ile gönderdiğine, müşrikler hoşlanmasalar da İslâmiyeti diğer bütün dinlere üstün kılmak için onunla gönderdiğine şahadet ederim. Ailemin ve
akrabamın, diğer abidler gibi Allah'a ibadet etmelerini, diğer hamde-denlerle birlikte Allah'a hamdetmelerini, Müslüman cemaata nasihat vermelerini vasiyet ederim. Allah'ı Rab olarak benimsediğime, İslâ-miyeti din, Muhammed'i de peygamber olarak seçtiğime dair vasiye-timdir.
Boran adıyla bilinen Abdullah b. Muhanımed'e elli dinar verilmesini vasiyet ederim. Bu parayla borcum inşaallah ödenecektir. Param arttığı takdirde oğlum Salih'in kadınlı erkekli her çocuğuna da onar dirhem verilmesini vasiyet ederim."
Bundan sonra İmam Ahmed b. Hanbel, varislerinden olan çocuklarını yanına çağırdı. Onlar için dua etmeye başladı. Ölümünden elli gün önce bir oğlu doğdu. Ona Said adını verdi. Muhammed adında bir başka oğlu da vardı ki, kendisi hastalandığında o henüz yürümeye yeni başlamıştı. Onu yanına çağırdı. Bağırma basıp öptü, sonra: "Bu yaşlı halde ben çocuğu ne yapayım?" dedi. Kendisine: "Zürriyetin senden sonra senin için dua edecektir." denildi. O da: "Eh, böyle olursa güzel olur." dedi ve Cenâb-ı Allah'a hamdetmeye başladı.

Hastalığı esnasında duydu ki; Tavus, hasta kişinin inlemesini mekruh sayıyormuş. Bunu duyunca inlemeyi bıraktı. Sabahında vefat edeceği geceye kadar hiç inlemedi. Ancak o gecede inlemeye başladı. Vefatı, rebiyülevvel ayının 12'sinde cuma gecesi vukubuldu. Ölüm sancıları şiddetlenince inlemeye başladı.

Rivayete göre oğlu Abdullah ve Salih şöyle demişlerdir: «Babamız can çekişmeye başlayınca: "Hayır, bundan sonra olmaz, bundan sonra olmaz!" sözünü sık sık tekrarlamaya başladı. Kendisine: "Ey babacığım, bu saatte diline doladığın bu söz nedir, anlamı nedir?" diye sorduğumuzda şu cevabı verdi: "Ey oğullarım! İblis şu evin bir köşesinde durmuş bekliyor, parmağını ısırıyor ve, "Fitneye düş ey Ahmed." diyor. Ben de, "Hayır, bundan sonra olmaz, bundan sonra olmaz." diyomm.»

Yani, ruhu cesedinden ayrılıncaya kadar tevhid üzere kaldı. Nitekim bazı hadislerde anlatıldığına göre İblis, Cenâb-ı Allah'a şöyle demiş: "Ya Rab, senin izzetine ve celaline yemin ederim ki, ruhları cesetlerinde bulunduğu sürece kullarını saptırmaya çalışacağım!" Cenâb-ı Allah da ona şöyle karşılık vermiş: "İzzetime ve celalime yemin ederim ki, onlar benden mağfiret diledikleri sürece ben de onları hep bağışlayacağım!"

Bundan daha da güzeli şuydu: İmam Ahmed b. Hanbel, kendi ailesine emrederek kendisine abdest aldırmalarını söyledi. Onlar da ona abdest aldırmaya başladılar. Parmaklarını hilallemelerini emretti, onu da yaptılar. Hep bu halde iken Aziz ve Celil olan Allah'ı zikrediyordu0. Abdestini tamamladıklarında vefat etti. Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun.

Vefatı, cuma gününün ikinci saatinin sonunda vuku bulmuştu. Halk, caddelerde ve sokaklarda toplanıp büyük bir kalabalık teşkil etti. Hacib Muhammed b. Tahir, köleleriyle birlikte oraya geldi. Kölelerin ellerinde kefen bohçaları vardı. Muhammed b. Tahir: "Bunları halifeye vekaleten getirdim. Eğer kendisi burada olsaydı, bu kefenleri o getirecekti." dedi. İmam Ahmed'in çocukları, hacib Muhammed'e haber gönderip şöyle dediler: "Mü'minlerin emiri, babamızı hayatın-dayken hoşlanmadığı işleri yapmaktan affetmişti ve o, bu kefenlerle gömülmekten hoşlanmazdı." Başka bez getirdiler, İmam Ahmed'i o bezle kefenlediler. Bu bezi cariyesi örmüştü. Ayrıca bir miktar sargı bezi ve hanut kokusu ve yıkanmasına yetecek kadar su satın aldılar. Onu, kendi evlerinin suyuyla yıkamaya razı olmamışlardı. Zira İmam Ahmed, sağlığında oğullarının evlerinden uzaklaşmıştı. Orada yemek yemiyor, onların eşyalarını ödünç olarak dahi almıyordu. Beytü'l-maldan kendilerine bağlanan maaşları aldıkları için onlara kızmıştı. Aylık olarak her biri 4.000 dirhem maaş alıyordu. Aileleri çok kalabalıktı, yoksul idiler.

Cenazenin yıkanmasına Haşimilerden, hilafet hanedanından yüz kişi kadar katıldı. Cenazenin gözlerini öpmeye, ona dua etmeye ve rahmet dilemeye başladılar. Allah ona rahmet etsin. Tabutunu bütün halk omuzladı. Çevresinde kadın erkek o kadar kalabalık bir cemaat vardı ki, sayılarını ancak Allah bilir. Beldenin valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir de cemaatin arasındaydı. Sonra ileriye geçti. İmam Ahmed'in oğullarına başsağlığı diledi. Cenaze namazını kendisi kıldırdı. Mezarın yanında da definden sonra yine cenaze namazı kılındı. İmam Ahmed ancak ikindi namazından sonra mezarına yerleştirile-bildi. Çünkü kalabalık çok fazlaydı.

Beyhakî ile diğerlerinin rivayetlerine göre vali Muhammed b. Tahir, cenazeye katılanların sayılmasını emretti. Sayım neticesinde- cemaatin 1.300.000 kişi olduğu anlaşıldı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre, gemidekiler dışında karada 700.000 kişi vardı.

İbn Ebi Hatim dedi ki: «EbuZür'a'nın şöyle dediğini işittim: Duyduğuma göre halife Mütevekkil, İmam Ahmed b. Hanbel'i cenaze namazını kılan cemaatin kapladığı alanın ölçülmesini emretmiş, ölçüm neticesinde 1.500.000 zira' olduğu anlaşılmıştı.»

Beyhakî, Abdülvehhab el-Verrak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ne cahiliyet döneminde ne de İslâmiyet döneminde İmam Ahmed b. Hanbel'in cenazesine katılan cemaat kadar büyük bir cemaatin herhangi bir kimsenin cenazesine katıldığını duymadık."

Abdurrahman b. Ebi Hatim, İmam Ahmed b. Hanbel'in komşusu Verkanî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İmanı Ahmed'in vefat ettiği günde Yahudi, Hristiyan ve Mecusi-lerden 20.000 kişi Müslüman oldu." Başka nüshalarda anlatıldığına göre o gün, 10.000 kişi Müslüman olmuştur.» Doğrusunu Allah bilir.

Darekutnî, İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Babamın şöyle dediğini işittim: "Bid'at ehli kimselere deyin ki: Geçip gittiği esnada bizimle sizin aranızda cenazeler vardır.»

Cenâb-ı Allah, İmam Ahmed b. Hanbel'in bu konudaki sözünü tasdik etmişti. O kendi zamanında sünnetin imamı idi. Onun muhaliflerinin başta geleni, dünya kadılarının kadısı Ahmed b. Ebi Duad idi ki, onun cenazesine hiç kimse katılmamıştı ve ona iltifat eden de olmamıştı. Öldüğünde sultanın yakınları dışında hiç kimse onun cenazesine katılmamıştı.

Haris b. Esed el-Muhasibî de zahid ve takvalı, aynı zamanda nefsini bütün hareketlerinde ve bakışlarında hesaba çeken bir kimse olduğu halde cenaze namazına ancak üç dört kişi katılmıştı. Bişr b. Gi-yas el-Merisî'nin cenaze namazını da gerçekten çok az kişi kılmıştı. Bundan önce de bundan sonra da emir Allah'ındır.

Beyhakî, şair Haccac b. Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"İmam Ahmed b. Hanbel'in cenaze namazım kılmadan önce Allah yolunda da olsa öldürülmeyi istemiyordum."

İmam Ahmed b. Hanbel'in defnedildiği gün, ilim ehlinden bir zatın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Bugün beş kişinin altıncısı defnedildi, o beş kişi şunlardır: "Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer b. Abdülaziz. Tabii ki İmam Ahmed bunların altıncısı idi."

İmam Ahmed b. Hanbel vefat ederken yetmişyedi yaşını birkaç gün geçmişti. Bu birkaç gün, bir aydan daha azdı. Allah ona rahmet etsin. [8]

İmam Ahmed B. Hanbel Hakkında Görülen Rüyalar

Sahih hadiste şöyle buyurulmuştur:
"Peygamberlikten ancak müjdeleyici (rüyalar) kaldı." Başka bir rivayette ise şöyle buyurulmuştur; "Peygamberlikten ancak salih rüya kaldı, mü'min onu görür veya ona gösterilir." Beyhakî, Seleme b. Şebib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ahmed b. Hanbel'in yanındaydık. O esnada eli bastonlu ihtiyar bir adam oraya gelip selam verdi ve oturdu. Sonra: "Hanginiz Ahmed b Hanbel?" deyince adam şu cevabı verdi: "400 fersahlık yoldan sana geldim. Rüyada Hızır'ı gördüm, bana dedi ki: Ahmed b. Hanbel'e git, onu sor ve ona de ki: "Arşın sakini ve melekler, Aziz ve Celil olan Allah için nefsim işkencelere karşı sabırla mukavemet ettirdiğinden ötürü senden razıdırlar.»
Ebu Abdillah Muhammed b. Hüzeyme el-İskenderanî dedi ki: «Ahmed b. Hanbel vefat edince çok kederlendim. Rüyada onu gördüm, salınarak yürüyordu. Kendisine: "Ey Abdullah'ın babası, bu ne biçim yürüyüş?" diye sordum. O da: "Cennet'te hizmetçilerin yürüyüşü böyle olur." diye cevap verdi. Kendisine: "Allah, sana nasıl muamele etti?" diye sorduğumda şu cevabı verdi: "Allah beni bağışladı, bana taç giydirdi. Bana altından iki ayakkabı verdi ve dedi ki: "Ey Ahmed! Kur'ân'm benim kelamım olduğunu söylediğin için sana bu ikramı yaptım. Ey Ahmed, dünyada iken hep tekrarladığın Süfyan-ı Sevrî'-nin duasıyla bana dua et ve beni öyle çağır." Ben de dedim ki: "Ya Rab, herşey senin kudretin altındadır, sen herşeye güç yetirebilirsin. Bütün hatalarımı bağışla. Öyle ki, bana hiçbir soru sormayasm." Ben böyle dedikten sonra yüce Allah şöyle buyurdu: "Ey Ahmed! İşte Cennet., kalk ve oraya gir!" Ben de Cennet'e girdim. Orada Süfyan-ı Sev-rî'nin iki yeşil kanadıyla bir hurma ağacından bir başka hurma ağacına, bir ağaçtan başka bir ağaca uçup konduğunu ve şu ayeti okuduğunu gördüm:
"Bize verdiği sözde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah'a ham-dolsun. Cennet'te istediğimiz yerde oturabiliriz. Yararlı iş işleyenlerin ecri ne güzelmiş!" (ez-Zümer, 74.)»
Ravi diyor ki: «Ben İmam Ahmed'e sordum: "Ya Bişr-i Hafî'ye nasıl bir muamele uygulandı?" İmam Ahmed bana şu cevabı verdi: "Ne mutlu ona, ne mutlu ona! Onun gibi başka biri var mı ki? Ben onu Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda bıraktım Önünde yemek sofrası vardı. Yüce Allah ona yönelip bakıyor ve ona şöyle diyordu: "Ey dünyada iken bir şey yemeyen adam, şimdi ye. Ey dünyada iken bir şey içmeyen adam, şimdi iç. Ey dünyada iken nimet yüzü göremeyen adam, şimdi nimetlen."»
Ebu Muhammed b. Ebi Hatim, Muhammed b. Müslim b. Vare'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Ebu Zür'a vefat ettikten sonra onu rüyada gördüm ve ona şu soruyu sordum: "Allah sana nasıl muamelede bulundu?" Dedi ki: "Allah buyurdu ki: "Şunu Abdullah'ın babasının yanma, Abdullah'ın babasının yanma, Abdullah'ın babasının yanma katın. (Yani İmam Ma-lik'in, İmam Şafiî'nin ve İmam Ahmed b. Hanbel'in yanma katın.)."»
Ahmed b. Harrizad el-Antakî dedi ki: «Rüyada kıyametin koptuğunu gördüm. Yüce Allah hüküm vermek için ortaya çıkmıştı Arşın alt tarafından bir münadi çıkıp.şöyle sesleniyordu: "Abdullah'ın babasim, Abdullah'ın babasını, Abdullah'ın babasını ve Abdullah'ın babasını Cennet'e koyun." Yanıbaşımda duran bir meleğe: "Şu Abdullahla-rın babası kim?" diye sordum. O da şöyle cevap verdi: "İmam Malik, İmam Sevrî, İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbeldir."
Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Yahya b. Eyyüb el-Makdisî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:
«Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyada gördüm. Uyuyordu. Üzerine bir örtü örtülmüştü. Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn de üzerine gelen sinekleri kovuyorlar ve onu koruyorlardı.»
Önceki sayfalarda Kadı Ahmed b. Ebi Duad'm biyografisinden bahsederken Yahya el-Cela'm şöyle bir rüya gördüğünü nakletmiştik:
Ahmed b. Hanbel, Büyük Camii'nin bir tarafında bir ders halkasında bulunuyor, Kadı Ahmed b. Ebi Duad ise başka bir ders halkasında bulunuyormuş. Rasûlullah (s.a.v.) da bu iki ders halkası arasında bir yerde durup Ahmed b. Ebi Duad'm ders halkasını göstererek; "Kafirler onları inkar ederlerse." (el-En'âm, 89.) ayet-i kerimesini; İmam Ahmed b. Hanbel'in ve arkadaşlarının bulunduğu ders halkasını göstererek ise ayet-i kerimenin geri kalan kısmını okumuştu: "İnkar etmeyecek bir milleti onlara vekil kılarız.'"[9]

Hicretin İkiyüzkırkikînci Senesi

Bu senede ülkenin bir kısım yerlerinde korkunç depremler meydana geldi. Bunlardan biri de Komes şehrindeki depremdi ki, bu yüzden orada birçok ev yıkıldı. Komesliler'den 45.096 kişi öldü. Yine Yemen, Horasan, Fars, Şam ve diğer beldelerde de korkunç depremler meydana geldi.
Bu senede Bizanslılar Cezire'ye hücum ettiler. Birçok malları yağmaladılar. Çoluk çocuk demeden 10.000 kadar insanı esir aldılar. "Doğrusu, bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz."
Bu senede Mekke valisi Abdüssamed b. Musa b. İmam İbrahim b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi.
Bu senede Mansur tarafından Medine'ye kadı olarak tayin edilen Hasan b. Ali b. Ca'd ve diğer bazı meşhur şahsiyetler vefa ettiler. Vefat edenler arasında Ebu Hassan ez-Ziyadî de vardı. [10]

Ebu Hassan El-Ziyadî

Bağdat'ın doğu yakasının kadısıydı. Asıl adı Hasan b. Osman b. Hammad b. Hassan b. Abdurrahman b. Yezid el-Bağdadî idi Velid b. Müslim, Veki' b. Cerrah, Vakidî ve diğer bazı üstadlardan ders aldı. Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Ali b. Abdullah el-Ferganî ve birçok kimse de kendisinden ders aldı. Ali b. Abdullah el-Ferganî, "Tıfıl" adıyla bilinen hadis hafızı idi.

İbn Asakir, Ebu Hassan ez-Ziyadî'nin biyografisini "Tarih"inde anlatmış ve şöyle demiştir: "Ebu Hassan ez-Ziyadî, Ziyad b Ebihi'nin sülalesinden değildir, ancak Ebu Hassan'ın dedelerinden biri, Ziyad'a ait bir cariye ile evlendiği için kendisine Ziyadî denildi."

îbn Asakir böyle dedikten sonra onun Cabir (r.a.)'den senediyle birlikte rivayet ettiği şu hadisi nakletmiştir: "Helal açıktır, haram da açıktır."

Hatib Bağdadî'nin Ebu Hassan ez-Ziyadî hakkında şöyle dediği rivayet edilmiştir:,

"Faziletli âlimlerdendi, marifet ehli kimselerdendi, sika ve güvenilir bir ravi idi. Mütevekkil'in halifeliği zamanında Bağdat'ın doğu yakasının kadılığını yaptı. Geçmiş seneleri anlatan bir tarihi vardı. Çok sayıda hadis rivayet etmiştir."

Başkalarının anlattığına göre de Ebu Hassan, salih ve dindar bir kimse olup kitapla amel ederdi. Tarih hakkında güzel bilgisi vardı. Kendisi de güzel bir tarih yazmıştı. Alicenâb ve faziletli bir insandı. İbn Asakir, onun hakkında çok güzel şeyler nakletmiştir. Mesela, arkadaşlarından biri bir bayram günü Ebu Hassan'a gelip mali sıkıntıya düştüğünü anlatmıştı. Ebu Hassan'ın da yanında sadece 100 dinar vardı. O da bu parayı içinde bulunduğu keseyle birlikte arkadaşına verdi. Arkadaşı parayı alıp gittikten sonra, ikisinin müşterek dostu olan bir başkası, parayı alan adama gidip mali sıkıntıda bulunduğunu söylemiş ve adam, Ebu Hassan ez-Ziyadî'den almış olduğu 100 dinarı, kesesiyle birlikte ona vermişti. Öte yandan Ebu Hassan ez-Ziyadî bu ikinci şahsa haber salarak -ama durumdan hiç haberi olmaksızın- mali sıkıntıya düştüğünü söylemiş ve bir miktar ödünç para istemişti. O da birinci adamdan aldığı 100 dinarı aynı kesesiyle birlikte Ebu Hassan'a göndermişti. Ebu Hassan ez-Ziyadî, bu parayı ve keseyi görünce hayret etmiş ve kalkıp parayı gönderen adama gidip durumun içyüzünü sorup öğrenmişti. Adam meseleyi olduğu gibi anlatınca üç arkadaş bir araya gelerek o 100 dinarı paylaşmışlardı. Allah onlara rahmet etsin ve mertliklerinin hayırlı karşılığını kendilerine versin.

Ayrıca, imam Malik'ten "Muvatta" adlı eseri rivayet edenlerden biri olan Ebu Mus'ab ez-Zührî, meşhur kurralardan Abdullah b. Zek-van, Muhammed b. Eşlem et-Tusî, Muhammed b. Rumh, cerh ve tadıl âlimlerinden Muhammed b. Abdullah b. Amma el-Musilî ve Kadı Yahya b. Ekseni gibi meşhur şahsiyetler de bu senede vefat ettiler. [11]

---

[1] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/542-545.

[2] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/545-548.

[3] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/548-553.

[4] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/553-556.

[5] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/556-561.

[6] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/561-563.

[7] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/563-569.

[8] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/569-572.

[9] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/572-574.

[10] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/574.

[11] İbn Kesîr, El Bıdaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/574-575.

The CHM file was converted to HTM by UNLICENSED version of **ChmDecompiler** software.
Download **ChmDecompiler** via: http://www.zipghost.com